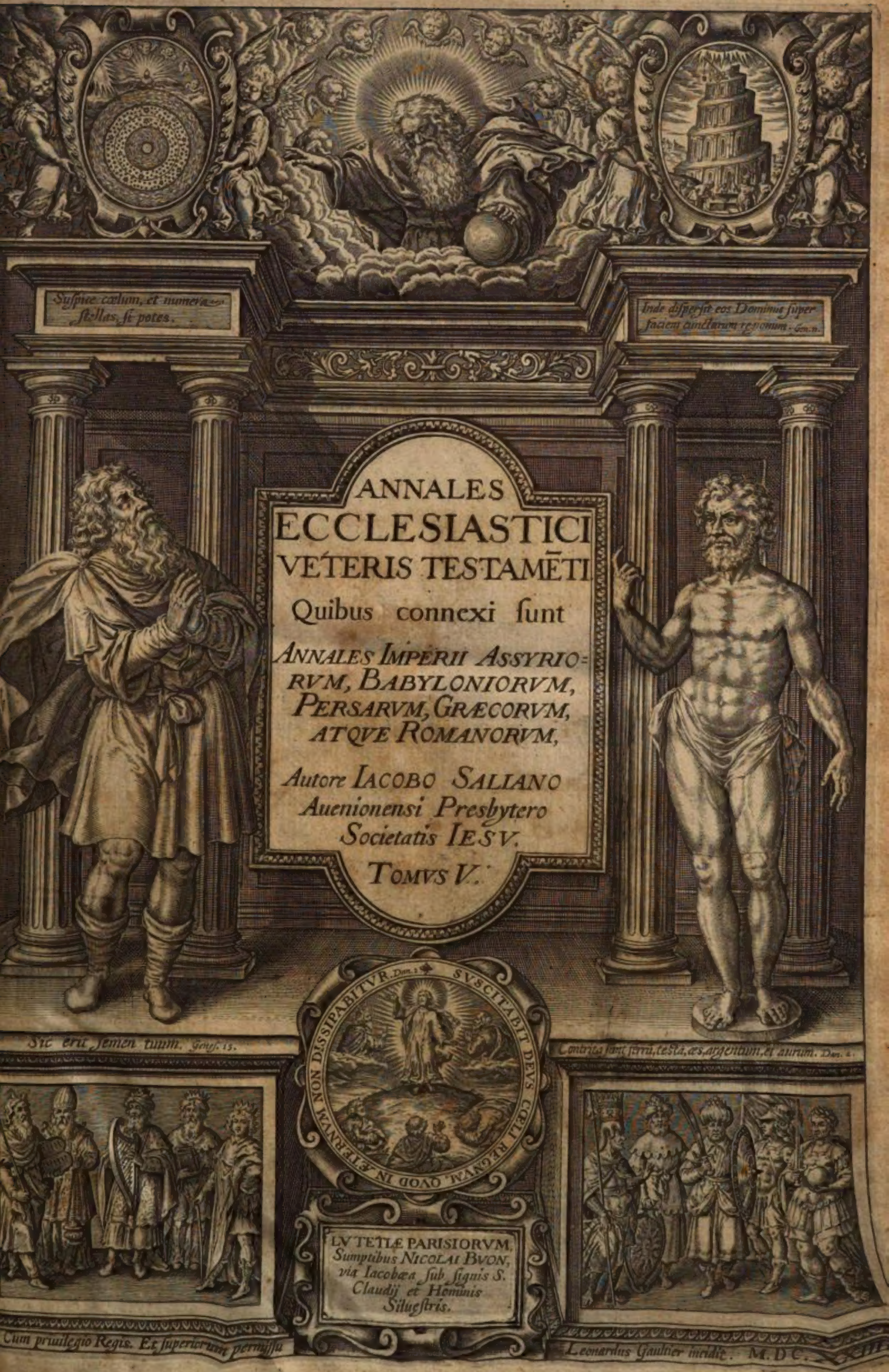
ANNALES ECCLESIASTICI VETERIS TESTAMENTI. IN QUIBUS RES...

Jacques Salian, Josè Maria Fonseca de Evora, ...

Digitized by Google

37
12 D
6

Digitized by Google


Suſpice cœlum, et numera ſtellas, ſi potes.
Inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum. Gen. 11.
ANNALES
ECCLESIASTICI
VETERIS TESTAMĒTI
Quibus connexi ſunt
ANNALES IMPERII ASSYRIORVM, BABYLONIORVM, PERSARVM, GRÆCORVM, ATQVE ROMANORVM,
Autore IACOBO SALIANO
Auenionenſi Preſbytero
Societatis IESV.
TOMVS V.
SVSCITABIT DEVS COELI REGNVM, QVOD IN ÆTERNVM NON DISSIPABITVR. Dan. 2
Sic erit ſemen tuum. Geneſ. 15.
Contrita ſunt ferrū, teſta, æs, argentum, et aurum. Dan. 2.
LVTETIÆ PARISIORVM,
Sumptibus NICOLAI BVON,
via Iacobæa ſub ſignis S.
Claudij et Hominis
Silueſtris.
Cum priuilegio Regis. Et ſuperiorum permiſſu
Leonardus Gaultier incidit. M. D. C.

ANNALES ECCLESIASTICI VETERIS TESTAMENTI.

In quibus res geſtæ ab Orbe condito ad CHRISTI Domini natiuitatem, & mortem, per annos ferè ſingulos digeruntur, & explicantur.

QVIBVS CONNEXI SVNT

ANNALES IMPERII ASSYRIORVM, BABYLONIORVM, PERSARVM, GRÆCORVM, ATQVE ROMANORVM.

Quantum ex ſacris, profaniſque Scriptoribus agnoſci, atque ordinari potuerunt.

AVCTORE IACOBO SALIANO AVENIONENSI, Societatis IESV Preſbytero.

TOMVS QVINTVS.

In quo Libri Eſdræ, Nehemiæ, Eſtheris, & Vltimorum prophetarum, cum tertio Eſdræ, & Machabæorum magna ex parte explicantur.

Totius Operis diſtributionem pagina ab hinc decima demonſtrabit.

S. Nicolai Tolentinatis

LVTETIAE PARISIORVM.
EX OFFICINA NIVELLIANA.
Sumptibus SEBASTIANI CRAMOISY, via Iacobæa ſub Ciconijs.
M. DC. XXIV.

CVM PRIVIL. CAESAREAE MAIEST. ET REGIS CHRISTIANISS.

ILLVSTRISSIMO REVERENDISSIMOQVE

D. D. FRANCISCO RVPIFVCALDIO, S. R. E.

CARDINALI, SVPREMO GALLIARVM ELEEMOSYNARIO. ABBATI S. GENOVEFÆ, &c.

N. I. *CVM multa ſunt, illuſtriſsime princeps, quæ homines inuitant ad laudem, & prædicationem virorum principum, totidemque omnino res, quot illi cæteris mortalibus antecellunt; tum nihil eorumdem liberalitate, ac magnificentia potentius, præſentiusque duco, ad demerendos non ingratos homines, vt accepta beneficia verbo ſaltem, ac prædicatione rependant. Ego in ea familia numeror, ac multos iam annos viuo, in qua quocunque me oculis, ac cogitatione conuerto, plena omnia video beneficijs tuis, antiquis atque recentibus, & quidem eiuſmodi beneficijs, quæ non modici temporis anguſtiis circunſcripta ac definita ſunt, ſed in omnes annos conſequentes vtiliſsimè propagantur.*

II. ET *merito quidem. Superiores enim cauſæ latius expandunt vim atque efficacitatem ſuam, quam quæ eis ſuppoſitæ ſunt, atque ſubiectæ. Suprema, atque vltima cauſarum Deus vno verbo dixit, ac confecit omnia, & vnico potentiſsimæ ac beneficentiſsimæ voluntatis conſenſu eadem fouet, conſeruat, amplificat. Chriſtus Dominus,* vna oblatione, *inquit Apoſtolus,* conſummauit in ſempiternum ſanctificatos; *ſeptemque repleuit fontes, qui vbere gratiæ copia, in omnem hominum poſteritatem exundent. Cœli, Angeli, homines, et in hominibus viri principes, quo maiores ſunt, aut ſuperiores, hoc magis certant ampliſsimis beneficijs, latiſsiméque patentibus, & quæ mundi ipſius, ac mortalitatis durationem exæquent, prodere beneficentiam ſuam.*

III. CVMQVE *bene merendi voluntas in laude ſit, vt reipſa benefica eſſe non poſſit; in ea quippe virtus ipſa ſedem habet, & eam vel maxime intuetur ac muneratur Deus; ille idem optimus, id eſt beneficentiſſimus Deus, Tibi ita poſſe dedit, vt voluntatem etiam beneficentiorem dederit, quæ vigilet, quæ circunſpiciat, quæ in omnes bene de nobis merendi opportunitates excubet, atque intenta ſit. Id agnoſcit ac prædicat Societas vniuerſa, id Pariſienſe ac Billomeſe collegium, id ego nominatim agnoſcere debeo, ac præ me ferre, qui tibi vni beneficium acceptum fero, quo nullum maius, aut præſtantius, nullum omnino diuinius homo ab homine accipere poteſt. In eo explicando, Tu me, Patrum purpuratorum decus, aliquanto latius excurrere facile, vt arbitror, libenterque patiere, quando gloria beneficentiæ in me tuæ, ad Dei gratiam in certos homines patefaciendam, celebrandamque vehementer pertinet.*

IV. QVOD *ergo eſt hoc tam glorioſum, tam nobile, tam diuinum beneficium? Repete obſecro memoria tempus illud, optime Præſul, atque ſanctiſſime, quo ante annos triginta quinque, temporibus turbulentiſſimis, in arce tua Moſunenſi ſacerdotij dignitatem, mihi quamuis indigniſſimo contuliſti. Eo enim facto, ad eum me aggregaſti ordinem, quem Ieſus Chriſtus ſummus ſacerdos & Pontifex, ad ſummum extulit honoris apicem, atque dignitatis; gemina ſimul ei poteſtate conceſſa, altera in corpus ſuum naturale, quod traxit ex virgine, quod pro nobis acerbiſſimæ, atque indigniſſimæ morti dedit, quod ipſe prior ex pane & vino, admirabili atque inaudita metamorphoſi confecit, fierique deinceps iuſſit à diſcipulis ſuis in ſui commemorationem: altera in myſticum corpus ſuum, ad cuius ſanctificationem ac iuſtificationem ſacerdos proxime, ſaluberrimé que concurrit.*

V. QVÆ *eſt enim iſta Sacerdotum poteſtas, vt panem & vinum in ipſius Agni Dei ſacratiſſimum corpus, ſanguinemque commutent, & quaſi dij quidam creatores, ei nouum eſſe in Sacramento donent, illud noua quotidie veſte candida aut rubicunda induant, nouo ſubtiliſſimoque conopeo circunfundant, illud denique & ſua, & aliorum ſubijciant poteſtati? Quid eſt præcipere Soli & Lunæ vt conſiſtant in loco ſuo? Quid eſt Iordanem retroagere in caput ſuum, aut Rubri maris vndas bipertito diuidere, præ hac poteſtate? Quid eſt Manna de cælo, aut mel, vel aquam mellis inſtar dulcem, educere de ſaxo duriſſimo, aut mortuos ſuſcitare? Hæc enim qui fecerit, mirabilia vtique circa rem creatam fecerit; ille autem eadem ipſa prodigia fecerit, circa rerum omnium architectum, ac molitorem Deum.*

VI. HOC *nimirum eſt Iuſtitiæ Solem, in tantilla ſpecie panis collocatum,*

Deo obediente voci hominis, pro arbitratu retinere; eique certos definire cancellos, extra quos, dum ipſi maneant, non ſit egreſſurus. Feciſti reuera memoriam tuorum mirabilium, & omnia antiqua illa prodigia in maius ſuſcitaſti. Quid eſt enim admirabilius, aquam ſponte ſua defluentem retinere immobilem, aëreoque muro, obuallare aut continere accidentia, vt ſine fundamento ſubſtantiæ conſiſtant ipſa per ſeſe? Educere manna ex aëre, angelorum confectum manu, an educere è ſinu patris, è dextera Dei, vnigenitum Dei, & illum ſub panis ac vini ſimulacro, manibus hominum, dentibusque committere? Educere mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, & late per deſertum in caſtrorum loca deducere; aut educere mellitiſsimum filium Dei de panis ac vini elemento, per os frigidi, duri, parumque religioſi ſacerdotis, & ſpecie panis velatum, per templa, per domos, vicatim, tributimque circumducere? Num maius eſt reducere animam in locum ſuum paulo ante derelictum, quam animare fruſtulum panis, & modicum vini, vt quod videtur adhuc panis ac vinum, ſit corpus ac ſanguinis Ieſu Chriſti viuum, ac ſpirans, vitamque largiens moribundis. Formauit primum hominem Deus de limo terræ, & ſpiritum in faciem eius inſtillauit, vt quod paulo ante erat modicum luti & argillæ, factum ſit in animam viuentem. *Hic homo rite inauguratus, ex modico pane & vino, ſenſu omni ac vita carente, vbi paucis ea verbis afflauerit, oblatis animam largitur & ſenſum, & in ſecundum Adamum commutat.*

HOC FACITE, *ait magnus ille Pontifex, paſtorumque princeps,* in meam commemorationem, *quod videlicet in ſummam Dei gloriam cedat, in totius Eccleſiæ, veſtramq; ſingularem vtilitatem. Nihil enim præpotenti Deo glorioſius eſſe poteſt, quam tanti maieſtatem eius æſtimari, vt veri Dei hominisq; oblatione colatur; vt tali holocauſto propitius fiat, vt illi eo ſacrificio fiat ſatis, quo Deus ipſe in ſpeciebus ſuis frangitur, conſumitur, & ad nihilum prope reducitur. Sacrificio diuinæ ſapientiæ, quod recte Sapiens præponat regnis & ſedibus, et diuitias nihil eſſe ducat in comparatione illius, nec comparet illi lapidem pretioſum*: quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua, & tanquam lutum æſtimabitur argentum in conſpectu illius. *Imo pluris eſt quam omnes animantes, et omnes homines, omnes reges et principes, omnes Angeli & Archangeli, pluris quam ſancti omnes & electi Dei, pluris quam vniuerſa quæ ſunt infra Deum. Quæ tanta poteſt eſſe culpa mortalium, quæ tam acerba Numinis offenſio, quæ oblationi iſti oppoſita non euaneſcat? Quin etiam illud ſtatuendum eſt, quidquid peccati toto orbe terrarum patratum eſt hactenus, aut ab omnibus Angelis & hominibus peccari poteſt in omnem æternitatem, inſtar fore cyathi aquæ, ad Oceani*

Margin notes: VII. (beside "HOC FACITE"); σκήπτρων καὶ θρόνων. (beside "et diuitias nihil eſſe ducat")

Athlantici immenſitatem, vel minimæ ſtellæ, quæ inſtar puncti eſt, & aciem oculorum fugit, ad totius complexum firmamenti. Hic enim proportio quædam eſt; finiti ad infinitum nulla eſt, aut eſſe poteſt.

VIII. QVOMODO *tali munere non obtineantur omnia, et nominatim diuina in nos beneuolentia, ex qua pendent omnia, cum illud tanti ſit pretij, & ex immenſo eius amore offeratur, nec niſi pari amore repenſari poſsit? Ex quo ſimul intelligi poteſt, quam vtilis ſit ſacerdos toti Eccleſiæ Dei, quæ in cælo, quæ in terra, quæ ſub terra verſatur. Cum enim offert talem ac tantam hoſtiam Deo, in honorem & gloriam alicuius ſancti, vtique triumphat ille gaudio, videns regem ſuum occaſione ſui tanto affici honore ac cultu: de quo illi quodammodo gratulatur Deus, vſurpans illud propheticum.* Seruus meus es tu Iſraël, quia in te gloriabor, *id eſt, glorificabor propter te. Rex quippe eximio quodam amore proſequitur, & honorat eos de ſeruis ſuis, non ſolum à quibus honoratur & colitur, qui ei ſe ſuaque impendunt omnia, ſed eos etiam per quos à populis amatur, colitur, muneribus afficitur, eoque magis quo maioribus. Ergo et Rex ille ſeculorum ſanctos vehementer amat, tum eos qui perpetuis ipſum in cælo laudibus colunt, tum eos peculiari nomine, propter quos diuino ſacrificio honoratur: ipſique viciſsim nouum quoddam gaudij, & gloriæ accipiunt incrementum.*

IX. IIS *autem qui nobiſcum adhuc morantur in terris, aut ſub terra peccatorum ſuorum pœnas, ad definiti temporis ſpatium luunt, quis verbis complecti queat quantum Sacerdos, hac primaria functione ſua, conferat vtilitatis? Nam illis verè pœnitentis animum, veniam peccatorum, ſatisfactionem diuinæ iuſtitiæ debitam, gratiæ incrementum, & omnium ſpiritualium bonorum copiam impetrat; ſitque tutiſsimum in omnibus aduerſis præſidium, vt ea, iuxta paternum diuinæ prouidentiæ decretum, vel vitentur vtiliter, vel fructuoſius etiam perferendo vincantur. Vita functis quoque hæc diuina oblatio in certam pœnarum ſatisfactionem cedit, eamque refrigerationem & conſolationem accipiunt, vt fiat illis hoc ſacrificium inſtar rorantis nubis, in medio æſtuantis Babylonicæ fornacis: fiat iucundiſsimus panis, & vinum ſuauiſsimum ijs, qui fame ſitique confecti languent, atque extremum ſpiritum trahunt: fiat medicamentum vulneratis, vmbra frigida æſtuantibus, algentibus hypocauſtum: fiat firmamentum debilibus, requies, ſomnusque placidiſsimus fatigatis, ſalus ægris, vita defunctis.*

X. SACERDOTI *autem ipſi quanta vtilitas, quantus honor, quanta delectatio? Quot virtutum actus exercet quotidie? Fidei, vt quod videt, quod tangit, quod guſtat exanimum, quod omnibus accidentibus ab humano corpore alienum, ſine forma, figurave externa, ſine*

locali diſcrimine membrorum, ſine partium differentia, vt vbique ſit caput & pedes, vbique pectus & brachia et manus; verum tamen corpus, omnibus membris diſtinctiſsimum, vita, anima, diuinitate præditum, agnoſcat, credat, ac conſtantiſsime profiteatur: & quidem paucorum verborum, quæ ipſe pro arbitratu ſuo protulit, efficacitate. Quomodo non ſperet ſemel ſibi datum iri beatam vitam ab eo, cui millies dederit eſſe nouum in ſacramento, cuius opera ille adierit dilectas animas ſuas, & ſe in earum intima corda infuderit, atque penetrarit. Intermedius eſt Sacerdos vt ille fruatur amicis ſuis, intermedius erit Chriſtus Dominus, vt ille penitus aliquando Deo perfruatur.

EST *in naturæ legibus illa lex, haud ſcio an primaria, vt ſe quiſque ac ſua amore complectatur, reliquorum amor inde modum accipiat ac menſuram; magnos ergo atque iuſtiſsimos charitatis actus Sacerdos eliciet erga eum, quem ſingulari quodam modo dicere poteſt Dominum ſuum, ac Deum ſuum. quem modum excogitauit ingenioſa charitas diuinæ ſapientiæ. Qui cooperatur eius amori, ex quo ille quotidie ſe per manus ipſius offert Deo patri, quia hoc etiam munere fungitur, vt illi gratificetur ac placeat, & in memoriam eius, quia amor memor eſt. Quid referam religionis actus? quid obedientiæ, demiſsionis animi, cæterarumque virtutum maximarum?* XI.

QVIDNI *autem faciat, cum videat viciſsim ipſiuſmet filij Dei incredibilem erga ſe obedientiam, patientiam, humilitatem; quo honore quid admirabilius dici aut fingi poteſt?* Viuit Dominus Deus Iſraël, *aiebat quondam Elias ille Thesbites*, ſi erit annis his ros & pluuia, niſi iuxta oris mei verba. *Et ita factum eſt, Deo obtemperante vaticinio prophetæ: quanto hoc prodigium humilitatis, & diuinæ obedientiæ, quæ ſacerdoti exhibetur, admirabilius? eius vt nutum ac vocem obſeruet, vt ſtatim adſit in Euchariſtia, aut aliquanto poſt, aut omnino non adſit, prout viſum fuerit ſacerdoti. Et cum ſemel pro eius arbitrio adfuerit, pro eiuſdem voluntate ſe occultari permittat, aut publice demonſtrari, erigi, deprimi, diſrumpi in ſpeciebus illis, & pene in nihilum redigi. Idemque ad eius libitum, cum ſit Angelorum gloria, & ſplendor patris æterni, non recuſat in hominum pectora deſcendere, id eſt ſcaturigines ſordium, ſterquilinium fœtidiſsimum, & habitare in eo; vt ibi nobiliſsimum granum frumenti putreſcat, & fructum ferat ad gloriam & honorem patris. Illum ergo virum qui tali me ac tanto affecit beneficio, qui ad tam excelſam, ac pene immenſam extulit dignitatem, quomodo non amem? Non exornem? non velim fieri aliquando beatiſſimum? non in ſcriptis etiam meis, ſi Dominus voluerit, omnem æquare poſteritatem?* XII. 3. Reg.17

TRANSEO *ad alterum caput, Antiſtes ſapientiſsime, benefi-* XIII.

centiæ in me tuæ, iſtam inquam præpotentem ac glorioſam poteſtatem circa myſticum Chriſti Domini corpus, ad cuius ſanctitatem, iuſtitiam, beatitudinem Sacerdos ſumma efficacitate concurrit; corpus inquam Eccleſiæ eius, quod ille ita dilexit, vt pro illo à peccato liberando vilem duxerit vitam ſuam: ex quo etiam conſequens eſt bonum ſacerdotem & de hominibus, totaque Dei Eccleſia, & de ipſo etiam Deo quodammodo bene mereri. Etenim cum ſine vlla dubitatione confitendum ſit omnibus, qui hanc ducimus animam, qui Chriſtiano nomine cenſemur, obnoxios nos eſſe peccatis, illudq; perpetuo iterandum, dimitte nobis debita noſtra, *illud quoque concedendum eſt, egere nos ſalutis remedio, quod indulgentiſſimus Dominus ſacerdotis poteſtati commiſit. Etſi enim veriſſimo dolori de offenſo Deo, quem charitas ex corde peccatoris excutit, venia conceditur, ille ipſe tamen dolor, peccati quoque confeſſionem, ad pedes ſacerdotis requirit, ſi qua eius facultas dari poſſit.*

XIV. QVOD *ſi hæc ſpes veniæ & reconciliationis, quam ille in ore circunfert, peccatorem non retineret, ilicet infrenes mortales, deſperatione duce in omne ſe nefas præcipites darent, omnesq; late regiones, vſque ad ſola terrarum vltimarum, fierent latronum receptacula, ſicariorum ſpeluncæ, carceres homicidarum, luſtra & ganeæ helluonum, adulterorum, cinædorum, & improbiſſimorum ſub humana ſpecie cacodæmonum, quales erant miſeri mortales priusquam Dominus veniret in mundum; quales ſunt plerique ethnicorum, improbiſſimis dæmonibus ſub infidelitatis iugo famulantes; qualis eſt vita Turcarum, hæreticorum, athæorum?* Corrupti ſunt, & abominabiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum. *Quæ tibi debentur gratiarum actiones Deus meus, pro tali ac tanto, tamque inexhauſto theſauro meritorum tuorum, diuitiarum tuarum, immenſæ beneficentiæ ac largitatis tuæ, quæ quotidie late profunditur, & nunquam exhauritur.*

XV. QVAM *referat magno illi Pontifici gratiarum actionem ſacerdos, qui inſtar illius* ſaluare in perpetuum poteſt, *etiam cum morte & Tartaro, in extrema vitæ periodo colluctantem; et facili auxilio à perditorum dæmonum, & damnatorum caſtris, in familiam filiorum Dei traducere, atque tranſcribere? Adeſt ſupremus ille Iudex à quo nulla eſt appellatio, paratus commeritum damnationis fulmen in moribundi hominis caput intorquere. Reus tota ante acta vita accuſante, tanti periculi metu, atq; horrore concutitur, Tartarus horrendum hiat, prædam deuoraturus infelicem; Angeli circunfuſi contremiſcunt: impuriſſimæ inferorum cohortes gaudio exiliunt, ac triũphant. Ille mortuo ac damnato propior quam viuenti, opem anxius ſolicitusque circunſpicit; omnia clauſa, ſurda, imperuia. Donec ſe*

offert

offert miſero Sacerdos ac fluctuanti, qui iuſſum bene de diuina ſperare miſericordia duobus verbis Abſolutionis, vniuerſam diuini iudicij faciem conuertit, Reum abſoluit, cacodæmones eiulantes confundit, prædam rapit, Angelos lætificat, iudicem in parentem, reum in filium atque heredem conuertit.

ESTNE *hoc humanam aut diuinæ accepiſſe poteſtatem, & ſacerdotis iudiciū diuino præſcribere?* Quid cum hoc honore conferri poſſit, *ait ille aurei oris Antiſtes.* A terra principalem iudicandi autoritatem ſumit cœlum. Nam iudex ſedet in terra, Dominus ſequitur ſeruum: & quidquid hic in inferioribus iudicarit, hoc ille in ſupernis comprobat. Itaque medius ſtat ſacerdos inter Deum & naturam humanam, illinc venientia beneficia ad nos deferens, & noſtras petitiones illuc perferens, Dominum iratum reconcilians vtrique naturæ, nos qui offendimus ex illius manibus eripiens. *Hæc ille. Itaque in illis anguſtijs, in eo temporis ac rerum articulo, ſi taceat, actum eſt, ſi pacem loquatur, ſalua ſunt omnia: & non eſt alius in cœlo, aut in terra, aut ſub terra, præter Deum & ſacerdotem, qui infœlicem peccatorem, extrema mortis tela pauitantem, ab æternis incendijs poſſit eripere, & traducere in lucem ſanctam, & bonis omnibus affluentem. Quis erit aliquando vtriusque ardor charitatis in cœlo, qui complexus; quæ gratiarum actio eius, qui tam opportune ab æterno ereptus incendio dicet, Niſi quia tu adiuuiſti me, nunc habitaret in inferno anima mea.* XVI.

Hom. 5. in verb. Eſaiæ to. 1

SED *abeamus à præſentiſſimo periculo, & quotidiana cogitemus. Quanto ſibi beneficio Sacerdos peccatorem obſtringit, dum venientem ad ſe, & ſcelerum conſcientia verecundantem, peramanter excipit ac paterne, & confitentem actus ſuos iuuat ac dirigit, & explicata re, eum excitat ad deploranda, ac deteſtanda peccata ſua, & ingratiſſimi animi labem in patrem ſuum, in benefactorem ſuum, in Deum ac Dominum ſuum, infinito amore atque honore digniſſimum: dum ſermonem inſtillat in cor eius idoneum ad conuertendas animas, & ſapientiam præſtandam paruulis: & ille idem qui mirabili metamorphoſi panem mutat in Domini corpus, & vinum in ſanguinem, hic peccatorem mutat in ſanctum, mancipium diaboli, in filium Dei, obnoxium æternis ſupplicijs, in heredem æternæ vitæ. Et operibus bonis reſtitutis in integrum, & quaſi vitali calore tepefactis, odium Dei commutat in odium peccati, et amorem carnis & ſanguinis, in amorem pœnitentiæ & afflictationis: ſtudium denique mendacij & vanitatis, in conquiſitionem veritatis, & iuſtitiæ ſempiternæ. O mutatio non ſolum dexteræ excelſi, ſed etiam induſtriæ, charitatis, & potentiæ ſacerdotalis?* XVII.

ET *eccleſiaſticus quidem Orator, qui zelo ſalutis animarum, quaſi* XVIII.

ſubditis charitatis ignibus efferueſcit, corda mortalium mouet, ac labefactat ad pœnitentiam, malleum diuini verbi ore verſans, quo ſaxa diffringat, ac conterat. Sed neſcio quomodo dum peccata orationis aculeo confinguntur, plerique in ſocios, qui ſimillimis vitijs tenentur illigati, mentis oculos à ſeipſis abductos, conijciunt, & illos hac orationis auſtera ſeueritate peti putant, ac dictitant. Aliena enim vitia, quam noſtra libentius intuemur, quia hæc ingratam atque iniucundam triſtitiam pariunt, illa amicam ſuperbiam in corde latentem fouent. At in ſacro ac ſecreto Pœnitentiæ tribunali nulla negatio, nulla tergiuerſatio; ex certis, & confeſsione ipſa vltro prolatis agitur; omnia tela verborum cadunt in corda inimicorum Regis, eaque cruentant, atque confodiunt.

XIX. HINC *ille pudor, ille ſenſus, ille lacrymæ prodigi, interrupta ſingultibus oratione dicentis,* Pater peccaui in cœlum, & coram te: *qui pene iuſtitiæ, ac ſeueritatis oblitus, irruit ſuper collum eius. Et dum ille manantibus oculis, gementi pectore, offuſa cordi triſtitiæ caligine, ſtratis humi genibus, vultu pudore in terram conuerſo lamentatur; Pater vice verſa cōmiſerationis lacrymas, cum lacrymis contritionis confundit, & pectore ſancto calore æſtuans, mœroris nubem expellit; & lætus congratulatur paſtori Deo de oue recuperata, & collætatur Angelis Dei, quia hic frater eorum natu minor perierat, et inuentus eſt. Deinde potenti et efficaci voce, mortiferis ſolutum vinculis, vindicat in libertatem filiorum Dei, vt vere dicat cum Propheta,* dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiam laudis. *Mox cœleſti refectus conuiuio, peccato mortuus, iuſtitiæ viuere incipit, et illud iterare atque integrare propoſitum, leuiorem ſibi deinceps minusque formidabilem fore peſtem, mortemque certiſsimam, ipſumq; etiam malum dæmonem, atque æterna ſupplicia, quam mortiferæ culpæ admiſſionem. Et iure quidem ac merito, neq; enim peſtis aut mors, aut tortor ille tartareus, aut æterna fornax tormentorum, carenti culpa lethali nocere multum poteſt. Nulla enim nobis, ait Eccleſia, nocebit aduerſitas, ſi nulla nobis dominetur iniquitas.*

XX. QVIS *hic non videt Sacerdotem etiam ipſi cœlo, ac Deo quodammodo fructuoſum? Etſi enim Deus noſter eſt, et bonorum noſtrorum non eget; idem tamen ipſe pater eſt, nec poteſt in filiorum ſuorum reſtitutione, ac reconciliatione non lætari, non gratam habere reſtaurationem regni ſui; non ſummo amore complecti ſacerdotem, qui non patitur irritum fieri ſanguinem dilectiſsimi filij eius, qui obſtruit ora, quæ Deum opt. maximum ſempiternis conuitiis, & quaſi morſibus, tanquam rabidi canes, peterent. qui execrandas illas voces in cantica laudum diuinarum conuertit, qui ſpes & conatus capitaliſsimi hoſtis ipſius, irritos reddit atque inanes, & pretioſiſsimam prædam*

eripit, atque excutit de faucibus eius.

Hoc *ergo tantum, tamque multiplex beneficium in me tuum, magnificentiſsime Præſul, hac oratione quam non dicendi ars perpoliuit, ſed gratus animus expreſsit, atq; dictauit, vt cumq; explicaſſe ſufficiat. Beneficium inquam; ab eo præſertim viro collatum, quem viri ſanctitate, doctrina, atque iſta ipſa purpura illuſtriſsimi, ſummo Pontificatu digniſsimum, pene iurati cenſuere: ab eo viro, quo, etſi tanta in familia nato, eductoque, nihil moderatius fingere ad conciliandos ſibi homines Humanitas ipſa poſsit: ab eo viro in cuius fide, prudentia, ſanctitate, ſpectata iam pridẽ accognita,* Lvdovicvs *ipſe* R*ex Chriſtianiſsimus mirifice acquieſcit; & quem cæteri viri principes, regnique proceres, tanti Regis iudicio ſenſuque excitati, meritiſsimo mirantur & colunt. Quæ ſi explicanda ſint ſigillatim, aut decurrenda etiam, infinitam poſtulent orationem; & hæc noſtra iamdudum abutitur patientia tua. Itaque illud vnum addo huic commemorationi beneficij in me tui, id eſſe huiuſmodi, vt niſi illud tanti fecero, quanti res ipſa eſt, merito ignariſsimus habear, iureque illud mihi, cæteriſque ſacerdotibus ſuæ dignitatis ignaris, occinatur.* XXI.

O fortunatos nimium ſua ſi bona norint!

Niſi te propterea omni officio, obſeruantiaq; coluero, amore vt parentem, hoc enim loco ac numero Epiſcopi ſunt ſacerdotibus, proſecutus fuero, iſtiusque Quinti voluminis prædicatione, poſteritati, quæcunque futura eſt, prædicaro, iure gratia indignus ſim, ac Gratiarum omnium inimicus. Vale, Pariſiis, ipſo aſſumptæ in cœlum Virginis Die, è Æræ Chriſtianæ CIↃ. IↃC. XXIII.

ADDICTISSIMVS IN CHRISTO
Iesv ſeruus,

IACOBVS SALIANVS
è Societate Iesv.

OPERIS TOTIVS DIVISIO.

TOTVM OPVS IN SEX TOMOS, SIVE PARTES DISTRIBVTVM EST.

Primus Tomus ab Orbe condito ad ortum vſque Moſis, annos bis mille quadringentos & ſexaginta tres complectitur, totámque Naturæ legem, libro Geneſeos comprehenſam.

Secundus à natiuitate Moſis, ad pontificatum Heli, & Samuëlem Prophetam progreditur; geſta Moſis, Ioſue, Iudicúmque duodecim comprehendit; & annis ſex & ſeptuaginta, ſuprà quadringentos circumſcribitur. Ab Exodo vſque ad libros Regum.

Tertius habet regnum Iſraëlitarum ſub Saüle, Dauide, & Salomone; Heli & Samuële præmiſſis: centumq; & ſexaginta annorum decurſu: ex libris Regum, & Paralipomenon.

Quartus à diuiſione regni Iſraëlitici ſub Roboamo, vſque ad Nabuchodonoſorem, & captiuitatem Babylonicam exeuntem protenditur, ex iiſdem libris; additis Tobia, Iuditha, & prophetis eorum temporum.

Quintus hic Tomus ab Imperio Cyri orditur, & Perſarum Monarchiam, magnamque partem Imperii Græcorum amplectitur. Ibi Eſdras, Nehemias, Eſther, & vltimi Prophetæ.

Sextus & poſtremus à regno Antiochi Epiphanis, ad Chriſti Domini mortem decurrit; eóque libri Machabęorum elucidantur, Euangelici libri in ſuos annos digeruntur.

CANDIDO LECTORI, S.

Habes in hoc opere, erudite Lector, non ſolùm vniuerſam veteris ſcripturæ hiſtoriam, per annos ſuos digeſtam (nam id in Euangelica quoque præſtitimus;) ſed etiam enarratam, cum expoſitione quamplurimarum, grauiſſimarúmque difficultatum.

In eodem Fl. Ioſephi infinita errata ex Scriptura ipſa, et certiore hiſtoria corriguntur. Emendatoris etiam temporum vis ingens errorum, parachroniſmorum, & ſupputationum erronearum demonſtratur.

Scriptores fere omnes, qui hiſtoriam ſacram, profanamve, aut ex profeſſo tractarunt, aut obiter attigerunt, in annos ſuos digeruntur, traduntur que compendio; vt propemodum quæcumque ab iis narrata ſunt, paucis comprehenſa ad ſua tempora reuocari poſſint.

Stemmata familiarum illuſtrium ſacræ, prophanæque hiſtoriæ, diſpoſita, ſuisque auctoribus teſtata proponuntur.

Pontifices Hebræi ad mille quingentos annos, ab Aarone ſcilicet ad Chriſti Domini paſſionem, per annos ſingulos annotantur.

Addimus denique [illegible] illuſtrium quarumque perſonarum veteris Teſtamenti cum Chriſto Domino, & illuſtrium fœminarum cum beatiſſima Virgine.

FACVLTAS R. P. PROVINCIALIS PROVINCIÆ FRANCIÆ SOCIETATIS IESV.

EGO Ignatius Armandus Præpoſitus Prouincialis Societatis IESV *in Prouincia Franciæ, poteſtate ad id mihi facta, ab admodum R. P. Noſtro Mutio Vitelleſco Præpoſito Generali eiuſdem Societatis, facultatem concedo vt Quintus Tomus Annalium Eccleſiaſticorum veteris Teſtamenti, à P. Iacobo Saliano compoſitus, & grauium eiuſdem noſtræ Societatis, doctorumque hominum iudicio approbatus, typis mandetur.*
In quorum fidem haſce literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas dedimus. Pariſiis, primo Die Ianuarij, anno à Chriſti Domini ortu CIↃ. IↃC. XXIV.

I. ARMANDVS.

PRIVILEGIVM SACRAE
CÆSAREÆ MAIESTATIS.

FERDINANDVS SECVNDVS DIVINA fauente clementia electus Romanorum Imperator Semper Auguſtus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclauoniæ, &c. Rex, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Stiriæ, Carinthiæ, Carniolæ, & Vuittembergæ, Comes Tyrolis, &c. Agnoſcimus, & notum facimus tenore præſentium vniuerſis; quod cum demiſſe nobis exponi curarint, NICOLAVS BVON, ET SEBASTIANVS CRAMOISY Typographi Pariſienſes percupere ſeſe, vtilitatis publicæ cauſa, *Annales Eccleſiaſticos veteris Teſtamenti, quibus connexi ſint Annales Imperij Aſſyriorum, Babyloniorum, Perſarum, Græcorum, atque Romanorum, auctore P. Iacobo Saliano Auenionenſi Societatis* IESV *Presbytero*, iterum prelo ſubiectos in publicum procudere. Metuere autem ne æmulorum fraude, qua recentes id genus editiones, lucri captandi cauſa, præproperè, nonnunquam etiam mendosè imitari conſueuerunt, ipſi debito & ſperato laboris, atque ſumptuum ſuorum fructu ab aliis præoccupato deſtituantur. Ac proinde ſuppliciter nos rogarint, vt indemnitati illorum hoc loco diplomate noſtro Typographico ad certum tempus benigne conceſſo, clementer conſulere dignaremur. Nos pro ſingulari noſtro affectu, & propenſione ad rem litterariam promouendam, tum vel maxime ijs, qui dictum opus magnoperè nobis commendarunt, gratificari cupientes, precibus iſtiuſmodi haud grauatim annuendum duxerimus, quemadmodum vigore præſentium annuimus, omnibuſque & ſingulis Typographis, Bibliopolis, aliiſque quibuſcumque librariam negotiationem exercentibus firmiter inhibemus & vetamus, ne quis prænominati Auctoris Annales quocumque modo, charactere, aut forma, ſiue integros, ſiue aliquam eorum partem, citra memoratorum Typographorum voluntatem & aſſenſum, intra DECENNIVM à prima editionis die computandum recudere, aut alijs recudendos dare, ſiue alibi etiam impreſſos intra ſacri Romani imperii, regnorumque & dominiorum noſtrorum hæreditariorum fines apportare, vendere, vel diſtrahere audeat, ac præſumat. Si quis autem edictum hoc noſtrum tranſgredi, violare, aut contemnere deprehendatur, eum non ſolum eiuſmodi libris perperam recuſis & apportatis, quos dicti Typographi eorúmve hæredes, vbicumque inuenti fuerint, ſiue propria, ſiue magiſtratus ibidem authoritate atque auxilio ſibi vendicare poterunt, priuandum, ſed & pœnâ decem marcharum auri puri, cuius ſemis prædictis Typographis, eorúmve hæredibus, alter vero ſemis fiſco noſtro Imperiali fraudis vindici, toties, quoties contra factum fuerit, pendatur, omni ſpe veniæ ſublata, mulctandum decernimus, dummodo tamen eiuſmodi Annales nihil in ſe ſcandaloſum, aut orthodoxæ religioni Catholicæ, ſacrique Romani imperii conſtitutionibus aduerſum, vel bonis moribus contrarium, ſiue in præfatione, ſiue in contextu, ſeu alias quocumque modo contineant, & dicti Typographi terna, vt minimum memoratorum Annalium exemplaria ſuis ſumptibus, quamprimum ad cancellariam imperialem aulicam tranſmiſerint. Mandamus ergo vniuerſis noſtris, & ſacri Romani imperii, regnorumque ac ditionum noſtrarum hæreditariarum ſubditis, cuiuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, conditionis, aut dignitatis exiſtant, tam Eccleſiaſticis, quàm ſecularibus, præſertim vero iis qui in magiſtratu conſtituti, vel proprio, vel ſuperiorum nomine & loco, iuris & iuſtitiæ adminiſtrationem exercent, ne quemquam priuilegium hoc noſtrum Cæſareum temere & impunè tranſgredi aut violare patiantur, quin potius contumaces, ſi quos fortè

compererint, præſcripta pœna mulctari, aliiſque modis idoneis coerceri curent, quatenus & ipſi eandem mulctam euitare voluerint. Harum teſtimonio litterarum, manu noſtra ſubſcriptarum, & ſigilli noſtri Cæſarei appenſione munitarum. Datum in Ciuitate noſtra Viennæ, die decima tertia menſis Auguſti, Anno Domini milleſimo ſexcenteſimo, vigeſimo, regnorum noſtrorum Romani primo, Hungarici tertio, & Bohemici quarto.

FERDINANDVS.

VTH. L. V. O N. V. L. M.

Ad mandatum ſacræ Cæſareæ Maieſtatis proprium.

HERMANVS QVESTAMBERGH.

Priuilege du Roy.

LOVYS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre : A nos Amez & feaux Conſeillers les gens tenants nos Cours de Parlement, Baillifs, Seneſchaux, Preuoſts, ou leurs Lieutenans, & autres nos Iuſticiers, & à chacun d'eux ainſi qu'il appartiendra, Salut. Nos chers & bien amez NICOLAS BVON, & SEBASTIEN CRAMOISY Machands Libraires demeurans en noſtre ville de Paris, nous ont faict tres-humblement remonſtrer que le R. P. IACQVES SALIAN Religieux de la Compagnie de IESVS les a choiſis pour imprimer vn Oeuure par luy composé, & lequel il deſire faire veoir, & mettre en lumiere ſous noſtre bon plaiſir, iceluy intitulé *Annales Eccleſiaſtici veteris Teſtamenti, ab origine mundi vſque ad Chriſtum paſſum : Quibus annexi ſunt Annales Aſſyriorum, Babyloniorum, Perſarum*, &c. & qui doit contenir ſix volumes: lequel Oeuure ne ſe pouuant faire qu'auec long eſpace de temps, & grandes aduances & deſpences, leſdits Buon & Cramoiſy n'oſeroient en faire l'entrepriſe, craignans qu'apres auoir employé leur temps & deſpenſes, autres perſonnes nos ſubiects le fiſſent, ou ſuſcitaſſent les eſtrangers à ce faire, ſi par nous n'y eſtoit remedié, leur donnant pour ce nos lettres de Permiſſion & Priuileges neceſſaires. A CES CAVSES, inclinans à l'humble ſupplication deſdicts expoſans, & voulans leur ayder à l'execution de la bonne intention qu'ils ont de ſeruir au public, par l'impreſſion d'vn ſi bel Oeuure, & auſſi pour leur augmenter le courage à continuer de bien faire, apres qu'il nous eſt apparu de l'acte d'approbation dudit Oeuure du R. P. Eſtienne Charlet Prouincial de ladite Societé, en datte du premier de ce mois, & ſcellé, cy attaché ſoubs le contreſel de noſtre Chancellerie, leurs auons permis & octroyé, permettons & octroyons de grace ſpeciale par ces preſentes, d'imprimer, ou faire imprimer, vendre & diſtribuer, tant de fois, en telle forme & maniere que bon leur ſemblera, ledit Oeuure entier ou ſeparément, ou par Epitome ou Abbregé, tant en Latin qu'en François. Faiſant tres-expreſſes inhibitions & defenſes à tous Libraires, Imprimeurs & eſtrangers, & à toutes autres perſonnes de quelque qualité qu'ils ſoient, d'imprimer ou faire imprimer ledit Oeuure entier ou ſeparément, ou par Epitome & Abbregé, ny en Latin, ny en François: & de n'en vendre, ny diſtribuer aucuns autres exemplaires que de ceux qui ſeront imprimez par leſdicts ſupplians, ou de leur commun conſentement & volonté : & ce pendant le temps & eſpace de dix ans entiers & conſecutifs, à commencer du iour de l'acheuement de l'impreſſion dudict Oeuure, à peine de confiſcation de tous les exemplaires qui ſe trouueront auoir eſté faicts au preiudice, & contre l'authorité de cette noſtre volonté, & de trois mil liures d'amande, le tout applicable au profit deſdicts ſupplians, & de tous leurs deſpens, dommages, & intereſts: à la charge d'en mettre deux exemplaires à noſtre Bibliotheque publique, à preſent gardee au Conuent des Cordeliers de ceſte ville de Paris, auant que les expoſer en vente, ſuiuant noſtre Reglement, à peine d'eſtre de-

cheuz du preſent Priuilege. Si vous mandons que du contenu en ces preſentes vous faciez, ſouffriez & laiſſiez iouyr leſdits Buon & Cramoiſy plainement & paiſiblement, & à ce faire ſouffrir & obeyr ceux qu'il appartiendra, en mettant au commencement ou à la fin dudit Oeuure ces preſentes, ou vn bref extraict d'icelles, voulons qu'elles ſoient tenues pour deuëment ſignifiees. Et pource que deſdictes preſentes leſdits expoſans en pourront auoir affaire en pluſieurs & diuers lieux, voulons qu'au Vidimus d'icelles deuement collationné par l'vn de nos amez & feaux Conſeillers, Notaires, & Secretaires, ou faict ſous ſeel Royal, foy y ſoit adiouſtee, comme au preſent original: Car tel eſt noſtre plaiſir. Donné à Paris le 17. iour de Ianuier, l'an de grace mil ſix cens dix neuf, & de noſtre regne le neufieſme.

Par le Roy en ſon Conſeil, RENOVARD.

Deſierunt Operæ typographicæ in hac quinta Operis parte laborare, die 25. Februar. 1624.

PRÆFATIO

AVTHORIS IN QVINTVM VOLVMEN ANNALIVM ECCLESIASTICORVM VETERIS TESTAMENTI.

Candido atque erudito Lectori S. P. D.

NE nunc quidem nobis ad portum contento curſu, ſecundoque vento properantibus, à contra luctantibus euris, piratiſve dabitur quies, beneuole, atque erudite lector: à contra ſentientibus, inquam, adeoque contra dicentibus æmulis, ſcriptoque prodentibus mentem ſuam: quod mihi quidem certe in placido hiſtoriarum ſacrarum vel profanarum æquore, & iucunda nauigatione non admodum videtur admirandum. Illud potius nouum eſſet atque admirabile, ſi in tanta ingeniorum ac iudiciorum diuerſitate, quantam hæc ætas pene vbique gentium fudit, in hac plurimarum rerum non exploratiſſima veritate, eſſet eruditorum omnium conſpirans conſenſus, & pene conflata ſententia, &, vt Scriptura loquitur, *cor vnum, & anima vna*. Plerique enim omnes fauent inuentioni propriæ, eamque tanquam filiolam oſculantur ſuam; eoque trahunt iudicium, alioqui non hebes aut impolitum, quædam vt putent eſſe pulcherrima, quæ longè abſunt ab illa abſolutione, quam illi animo ſuo depinxerunt. Vrſis quippe catuli ſui, fœdi licet & informes, pulchri admodum, atque amabiles æſtimantur. I. *Succreſcunt æmuli.*

VERVM ſi Chriſtiani ſumus, vt profitemur, & recte tam ſancto, tamque illuſtri nomine gloriamur, ſi in ſacroſancto Eccleſiæ Catholicæ iudicio, tanquam in columna & firmamento veritatis, acquieſcimus, vt debemus, ea nobis debet eſſe regula dicendi, atque ſentiendi; eaque omnia repudianda plane, ac mature abiudicanda ſunt, quæ cum illius ſenſu non plane, atque omni ex parte congruunt: neque licenter ſcribendum, & vulgi præſertim auribus, oculiſve permittendum, in omnem euentum, quaſi pertentandi, explorandique, vt aiunt, vadi cauſa, quod iuſte vel paruulis, vel ſapientibus offenſionem afferre poſſit. Recte quip- II. *Qui licenter ſcribant.*

pe minore in negotio monebat ille ,

Membranis intus poſitis delere licebit
Quod non edideris; neſcit vox miſſa reuerti.

III. *Noua commenta.* PRODIIT enim nuper Scriptor quidam , cuius nomini iuſtis de cauſis parcendum putaui, etſi ille non pepercit meo , qui, ex Latini ſermonis inſolentia , vel vt aliqui ſuſpicantur , imperitia , materna lingua vulgo dederit Melchiſedechum nouum ex antiquo , ex mortuo rediuiuum , imo ſi ſuperis placet, tribus iam quatuorve annorum millibus ſuperſtitem ; denique confuſum cum Enocho Melchiſedechum; Catholicorum omnium auribus, tot iam annorum centuriis, tot ætatum decurſu penitus inauditum. Cum eo mihi viro, quamuis vltro fuerim , neque ſine contumelia laceſſitus , nolim ſane longiorem eſſe diſputationem; præſertim cum tota res paucis confici , ac concludi poſſe videatur. Neque enim viro Catholico licet in Scriptura ſacra nouam aliquam, & ſanctis patribus ignotam cudere opinionem , in eiusque confirmationem Scripturæ verba proprio ex ſenſu,atque interpretatione trahere. Id enim fuerit gladium ancipitem in perniciem veritatis conuertere: & hæreticos homines in peſtem animorum natos imitari , quorum nemo vnquam tam fatuam , tam inſanam , tam portentoſam finxit Hæreſim , cui ipſa Scripturæ verbr aperte patrocinari non mentiretur.

IV. *Contra fidei profeſſionem.* ITAQVE Catholici omnes, ex decreto ſacroſancti, & œcumenici Concilii Tridentini, & formula profeſſionis fidei, quam edidit Pius IV. Eccleſiæ Catholicæ Antiſtes , quoties ex ritu Eccleſiæ fidem profitentur , ſpondent, vouent, ac iurant ſacram ſe Scripturam *iuxta eum ſenſum, quem tenuit & tenet ſancta mater Eccleſia, cuius eſt iudicare de vero ſenſu , & interpretatione ſacrarum Scripturarum, admittere; neque eam vnquam, niſi iuxta vnanimem conſenſum patrũ , accepturos, aut interpretaturos.* Agnoſcis opinor verba ipſa pontificis, aut agnoſcere certe potes , neq; enim arbitror in ea quandoque incidiſſe te, ne malitioſe te potius , quod non arbitror, quam ex ignorantia peccaſſe cogar confiteri : nemo certe argumenti vim ex ijs verbis petitam vlla tergiuerſatione poſſit eludere. At quem tu mihi obſecro proferre potes antiquorum patrum, aut doctorum Græcorum , Latinorum , Hebræorum , qui huic tuo figmento ac vanitati proluſerit?

V. *Nullo authore, vel patrono.* NVM quos tu mihi Areopagitas, Tertullianos, Origenes proferre potes? Num quos Iuſtinos, Irenæos, Athanaſios , Cyprianos excitare teſtes? num quos laudare Hieronymos, Ambroſios, Auguſtinos , Chryſoſtomos, Gregorios, Lactantios, Saluianos, aut recentioris memoriæ ſcriptores eruditos, ingenioque præſtantes, quorum innumerabilia extant ingeniorum monimenta , in quibus inueſtigata, inuenta, excuſſa, explorata ſunt omnia, quibus occurrerit, aut arriſerit tam ſubtilis,tam elegans tam erudita interpretatio ? Sed quid patronos requirimus commenti huius, cum habeamus confitentem reum, ac propemodum dicentem,

Libera per vacuum poſui veſtigia princeps,
Non aliena meo preſſi pede ---

VI. *Qui Paulum propria interpretatione deprauent.* Et omnino id ſibi gloriæ vertentem , quod homini modeſto pudori eſſe debeat, timori etiam Chriſtiano.

TESTEM inuocat Deum homo Chriſtianus, & ſacroſancti Euangelij contactu ſpondet ac iurat, ſe iuxta vnanimem conſenſum patrum

diuin am

Hebr. 5. 11. & ca. 7. 3. diuinam Scripturam interpretaturum: hic audacter fatetur ſe ab omnibus retro ſcriptoribus ac magiſtris diſſentire, & quidem iis in locis, in quibus Apoſtolus ipſe abſtruſam ſe rem, & interpretatu difficilem, & ipſis Hebræorum doctoribus imperuiam ſcribere profitetur; quibus tamen ipſe vnis vel maxime nititur ad ſtabiliẽdam inuentionem ſuam. Appello enim iudicium omnium non dico Theologorum, Philoſophorum, aut Rhetorum, ſed omnium plane qui Latine norunt, quis tam hebes aut vecors eſſe poteſt, qui hæc omnia verba, quæ ex Paulo proferam, ad vnum eundemque Chriſtum non intelligat pertinere? *Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, vt pontifex fieret, ſed qui locutus eſt ad eum, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quemadmodum & in alio loco dicit; Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Qui in diebus carnis ſuæ, preces, ſupplicationesque ad eum, qui poſſit illum ſaluum facere à morte, cum clamore valido ac lachrymis offerens, exauditus eſt pro ſua reuerentia. Et quidem cum eſſet filius Dei, didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam, & conſummatus, factus eſt omnibus obtemperantibus ſibi, cauſa ſalutis æternæ.*

VII. *Contra apertam rationem.*

HÆC, inquam, omnia nemo eſt tam elementarius, qui non videat ad Chriſtum vnum pertinere, ſicut omnes ad vnum interpretes ſcripto prodidere. Iſte autem verba illa intermedia ad Melchiſedechum referenda contendit; ita vt Melchiſedechus cum clamore valido ac lachrymis orauerit, vt à morte ſaluus fieret, exauditusque ſit pro ſua reuerentia: vt ſcilicet immunis à morte ad finem vſque mundi perſeueraret. Quaſi clamore valido ac lacrymis à Deo exprimendum eſſet, vt ad quina, aut ſena annorum millia diuino conſpectu priuaretur, & non eiſdem cum lachrymis tantum exilium deprecandum foret, dicendumque. *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt!* & *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius!* Cum ergo priora ac poſteriora verba ad filium Dei clariſſimè, vel te confitente, pertineant, quo iure, imo quo ore tam importuna parentheſis inſeratur? Non negamus quidem non ſeruari aliquando ſententiarum colligationem, & huiuſmodi parentheſes nonnunquam, in prophetis præſertim, admittendas eſſe, ſed tum demum dicimus admittendas, cum locus ipſe, & alioqui abſurditas aliqua conſequens, id requirit: ſicut & figurata verba merito admittuntur, cum verba proprie ſumpta inuehunt abſurditatem; neque enim propriè Iudas diabolus, aut cæteri Apoſtoli ſal terræ, aut lux mundi dici poſſunt.

(Rom. 7. 24 — margin)

VIII. *Cui nihil fauet Salianus.*

ATENIM etiam Salianum in ſuam ſententiam quamuis repugnantem trahit, qui in ſuo Melchiſedechiano Epitaphio verba illa, *qui in diebus carnis ſuæ*, Melchiſedecho accommodarit; nec videt eas voces in ſenſu accommodatitio vſurpatas eſſe, vti à ſanctiſſimis patribus, & nominatim à mellito Bernardo videmus factitatum; qui tertio quoque verbo Scripturæ verba, rei plane diſpari, ac diſparatæ accommodat, Eccleſiam ipſam imitatus, quæ verba illa, *Et in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio*, non ipſi Noëmo, de quo ſcripta ſunt, ſed omnibus ſanctis Pontificibus tribuit. Solus ergo ita ſentit ſcriptor ille: ſolus ſe vidiſſe, atque intellexiſſe gloriabitur, quod nemo omnium ſanctorum, & ſapientum viderit hactenus, aut cogitauerit. Tanta eſt hominis ſanctitas atque doctrina, Paulo vt Apoſtolo impune repugnare poſſit, cuius verba Eccleſia Catholica, quæ ore doctorum ſuorum loquitur, de ſolo Chriſto dicta eſſe profitetur. Quo poſito ruunt omnia, quæ tam ruinoſo, ac male ma-

(Eccl. 44. 17 — margin)

teriato nituntur fundamento, vt ea ſigillatim euertere, inane, ac pene puerile ſit.

IX. *Alium Apoſtoli locum male interpretatur de Melchiſedecho.* AC ne ille quidem alter locus Apoſtoli, quo iſte nititur, quidquam eum iuuat, *Appellatus à Deo,* inquit de Chriſto Paulus, *Pontifex iuxta ordinem Melchiſedech; De quo nobis grandis ſermo, & ininterpretabilis ad dicendum, quoniam imbecilles facti eſtis ad audiendum.* Copioſum hunc ſermonem, quem ſibi ſupereſſe fatetur Apoſtolus, quique interpretatu difficilis ſit, hic Scriptor ait de Melchiſedecho intelligendum; quod ſi negauerimus, hominem illico obmuteſcere neceſſe ſit. Infelicis cauſæ infelicior patronus, cui ſi verbo reſtiteris, digitum progredi non poſſit. Nec ſine cauſa tamen negauerimus, cum neceſſe ſit, vt Grammatici dictitant, vocem quæ præcedentia referat, primarium antecedens, niſi quid obſtet, referre. Quod ſi libet, vt ratio poſtulat, ſanctorum patrum, doctorumque interpretum autoritate certare, & eorum teſtimonia pene ſolitario noui hominis ſenſui anteferre, affirmare certe poſſumus eos ferme omnes copioſum illum ſermonē, & inexplicabilem, nō de Melchiſedecho, ſed de Chriſti Domini myſterio Euchariſtico, diuinoq; ſacerdotio interpretari. Ad Hebræos ca. 5. 10. 11.

X. *Qui de Chriſto eſt, Patrum & interpretum iudicio.* QVOMODO enim non explicatu difficile ſacerdotiū, in quo ſit idem ſacerdos & hoſtia, & ea hoſtia, quæ quotidie ſumpta non conſumatur? Rudibus præſertim Hebræis, qui iam dudum Chriſto ipſo de myſterio incarnationis, & diuinæ Euchariſtiæ diſputante, dicebant, *durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire?* De Melchiſedecho autem, qui pane & vino offerendo, figuram eius expreſſit, quid erat quod à Iudæis capi non poſſet? Recte itaque S. Ambroſius, illud, *de quo nobis grandis ſermo,* de incarnato Dei filio, non de Melchiſedecho interpretatur. *Cauſam reddit,* inquit, *cur ſermo quem de filio incarnato inſtituit, difficilis ad interpretandum eſſet.* S. Hieronymus refert ad ſacramentum, quod cum Apoſtolo appellat myſterium ineffabile, in quo duo ſacerdotia prioris & poſterioris populi inter ſe comparātur. S. Chryſoſtomus, etſi loquitur paulo obſcurius, ad Chriſti tamen humanitatem refert. Theophylactus ad diſcrimen ſacerdotii cum S. Hieronymo. S. Anſelmus ad Chriſti Pontificium. De quo *Chriſto,* inquit Oecumenius, *multa forent dicenda.* Idem ſentit Lyranus cum interlineari gloſſa, idem Caietanus, ac Iuſtinianus, idem Franc. Ribera, aliique viri doctrina ac ſapientiæ laude præſtantes, qui prædictorum patrum ſecuti veſtigia, Chriſtum hoc loco ab Apoſtolo, non Melchiſechum intelligi voluerunt. Et vt de Melchiſedecho intelligeretur locus, quod nonnulli cum dubitatione dixerunt, num propterea his verbis effici poteſt, quod Scriptor hic tanta molitione conatur? Num propterea in Enoch non ſolum ſedem, ſed perſonam etiam transferri poteſt? Iacet ergo totus ille verborum lacinioſus apparatus, de re noua atque inaudita, quam de Melchiſedecho Apoſtolus videatur eſſe dicturus.

Ioan. 6. 61. In ep. ad Hebr. Ep. 126. Sa, & Mariana.

XI. *Paulus negat Melchiſedechum finem vitæ habere.* RVDIBVS pugnatum eſt hactenus, & ludicro pene certamine: adeſt alius Pauli locus, de quo ſeria in primis, ac decretoria pugna eſt, ex quo ſi depulſus fuerit aduerſarius, vt ſpero, plane debellatū eſt, herba ab eo porrigenda eſt. Machina ergo potiſſima ex eodem Pauli armamentario depromitur. Capite enim ſeptimo ſine vlla controuerſia Melchiſedech rex iuſtitiæ, & rex pacis ab eo dicitur; idemque *ſine patre, ſine matre, ſine genealogia*: addit etiam *neque initium dierum, neque finem vitæ habens: aſſimilatus autem filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.* Hic nimirum

eſt grandis ille ſermo, & inexplicabilis, ab Apoſtolo ante promiſſus, in quo ſine vlla ambiguitate verborum conficitur, Melchiſedechum, qui patre & matre & genealogia, & initio dierum, & maximè fine vitæ careat, eſſe Enochum, quem omnes catholici in viuis adhuc eſſe, cum Elia profitentur. Verum hæc quoque machina euertenda, & bene propitio Numine, in ruinam propellenda eſt.

XII. *Qui intelligendus Apoſtolus ex Hieronymo.*

Epiſt. 26. ἀπάτωρ, ἀμήτωρ.

FACILE omnino id factu eſt, ſi antiquos illos Eccleſiæ proceres, doctrina & ſanctitate præſtantes; quaſi eodem in Senatu collectos, admota foris aure placet audire; in primiſque magnum Hieronymum. *Iſte Melchiſedech*, inquit, *id eſt rex iuſtus, rex fuit Salem, id eſt rex pacis, ſine patre, ſine matre, & quomodo hoc intelligendum ſit, vno ſtatim verbo explicari* ἀγενεαλόγητος *non quod abſq; patre & matre fuerit, cum Chriſtus quoque ſecundũ vtramque naturam, & patrem habuerit, & matrem; ſed quod ſubito introducatur in Geneſi, occurriſſe Abraham à cæde hoſtium reuertenti, & nec antea, nec poſtea eius nomen feratur adſcriptum.* Eodemque modo initio ac fine dierum carere dicatur, quod vtrumq; Scriptura prætermiſerit. Quæ non vnius eſt S Hieronymi ſententia, ſed Hippolyti, Irenæi, Euſebii Cæſarienſis, & Emiſſeni, Apollinarii & Euſtatii, quos ille huius expoſitionis laudat authores.

Ambroſius.

in c. 7. ad Heb.

Eadem ſenſit S. Ambroſius, totidemque pene verbis, ab ipſo vt apparet mutuatus, tradidit. Non poſſum prætermittere etiam pluſcula verba aurei Ioan. Chryſoſtomi, quæ Scriptoris iſtius lapidei figmentum aperte confodiant, vt accepto mortifero vulnere, reuelaſcere omnino non poſſit.

XIII. *Ioan. Chriſoſtom.*

QVONIAM *ergo*, inquit, *ei aduerſabatur quod dictum eſt, Tu es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech, ille autem erat mortuus, & non fuit ſacerdos in æternum, vide quomodo hoc ſit contemplatus. Et quis hoc de homine dixerit? Non re ipſa*, inquit, *dico. Hoc eſt, neſcimus quemnam patrem habuerit, aut quam matrem. Nunquam accepit initium, nunquam eſt mortuus. Et quid tum?* inquit. *Non enim quoniam neſcimus non eſt mortuus, nec habuit parentes. Recte dicis, & mortuus eſt, & habuit parentes. Quomodo ergo ſine patre, & matre? Quomodo neque initium dierum, neque finem vitæ habens? Quomodo? eo quod non afferatur. Et quid hoc eſt? Quomodo hic, quoniam non recenſetur genealogia, ita Chriſtus ipſa rei natura. Ecce initium non habens, ecce non habens finem, ſicut huius neſcimus, neque initium dierum, neque vitæ finem, propterea quod non ſcripta ſint: Ita Ieſu neſcimus, non quod non ſcripta ſint, ſed propterea quod non ſint. Nam ille quidem eſt figura, & ideo propterea quod non ſit ſcriptus, hic vero veritas, & ideo eo quod non ſit.* Et mox, *Aſſimilatus autem filio Dei. Vbi eſt ſimilitudo? quod & huius & illius finem ignoramus, & initium; ſed huius quidem, ex eo quod non ſint ſcripta, illius vero, ex eo quod non ſint.* Hæc ſcriptor ille aureus: quæ alibi quoq; in eandem omnino ſententiam, præclare confirmat.

Hom. 35. in Geneſ.

XIV. *Theophylactus.*

QVID clarius dici poteſt ad obſtruendum os figmenta loquentium, & vaticinantium de corde ſuo? Quoties hic audis mortuum Melchiſedechũ, quoties prætermiſſam genealogiam? quoties ignotos, & non ſcriptos parentes? ſi quem pietatis, vt ſpero, ſenſum habes, ſi quid timoris Domini, hæc te profecto lacerat, hæc te ſancti Patris cruentat oratio. Addamus & Theophylactum. *Aliam*, inquit, *hic ſimilitudinem habes. Quemadmodum enim Melchiſedech ſine patre eſt, & ſine matre, non quod non habuerit*

patrem aut matrem, habebat enim etiam ipſe, vt mortalium vnus, ſed quia generis eius ratio, ac deductio non eſt contexta apud Scripturam, neque introducitur nomen patentum eius. Hunc ad modum Chriſtus ſine patre eſt, ſecundum inferiorem & humanam generationem: ex ſola namque diua Virgine Maria genitus eſt. Et infra. *Chriſtus igitur reuera ſine patre ac ſine matre eſt: Melchiſedech vero ſine patre & ſine matre, non reuera, fieri enim hoc non poteſt, ſed quatenus haud inſerantur Scripturæ eius parentes. Itaque quod ait ſine genealogia, veluti interpretatur quid ſit ſine patre, ac ſine matre. Perinde quaſi Apoſtolus diceret, Hanc ad rationem dixi Melchiſedech patre ac matre vacare, quod genealogia eius in Scriptura non exprimatur, nec mentio generis eius in illa fiat.* Hactenus ille præſul: quaſi dicat parentum eſt generatio, genealogia vero Scriptoris; quod Hieronymus quoque indicauit.

XV. *Theodoreto, aliisque multis.* — Inconfuſus

POSSVMVS & Theodoretum proferre, qui in ſecundo dialogo communem hanc expoſitionem affert; eamque omnino eſſe Apoſtoli mentem ex eo confirmat, quod addiderit, *cuius generatio non annumeratur in eis*, ſicut Abrahæ ſcilicet, Iſaaci, Iacobi, & cæterorum; imo etiam addit, ſi reuera eſſet ſine patre & ſine matre, non fore illum imaginem, ſed veritatem. Poſſumus, ne longior fiam, in eodem Senatu numerare Oecumenium, Nicetam, & Eliam Cretenſem interpretes Nazianzeni Gregorii, Rupertum l. 5. de victoria verbi Dei, qui ait idem ab Apoſtolo de Elia dici potuiſſe, ſi ſe præbuiſſet occaſio. Cæſarium Arelatenſem, S. Anſelmum, & Hugonem à S. Victore, vtrumque in Epiſtolam ad Hebræos. Poſſumus Syrum quoque paraphraſtem, Suidam, Lyranum, Hugonem Cardinalem, & vtramque Gloſſam. His autem ſubſcribunt longo ordine recentiores, viri in primis eruditi, Caietanus Cardinalis, Emanuel Sa. Robertus Bellarminus Dionyſius Carthuſianus, Guillelmus Eſtius, Ioannes Mariana, Benedictus Iuſtinianus, Franciſcus Ribera, Cornelius à lapide, Gabriel Vaſquez non vno in loco. Franciſcus Suarez, aliique haud dubie non pauci, quos nobis videre non licuit; ſed cui ſatis erit teſtium, cui triginta quinque non ſufficient? præſertim cum aduerſarius noſter tam infelici ſorte natus ſit, vt ne vnum quidem proferre poſſit.

In orat. eiuſdem 38. & 36.

Hom. 7. de Paſcha.

In ep. ad Hebr & t. 1. in 3. p. diſp. 86. c. 2. in 3 p. d. 46. ſect. 4. l. 3 § 7. de amiſ. gratiæ.

XVI. *Ineptiæ libelli de Melchiſedecho.* — P. 89. & 90

SED vide quæſo Hominis acumen, erudite lector: cum ſine controuerſia tota quæſtio de facto ſit, ille à ſcopo ac ianuis aberrans, contendit à Deo fieri potuiſſe vt Melchiſedech, vt de primis mortalium omnium parentibus conſtat, ſine patre ac matre naſceretur: & cum tanquam pro aris ac focis certarit, vt proprie ac rigide Pauli verba de Apatore atque Ametore ſumerentur, de initio dierum non proprie ac rigide ſumenda putat, ſed ad Scripturæ ſilentium confugit. Rurſus finem dierum ſine vlla figura ſumi vult; & ſunt tamen omnia in vnius eiuſdemque tractu, textuque ſententiæ. Vide rurſum egregiam argumentationem. Melchiſedech eſt reuera Enoch, Melchiſedech proprie, ac ſine vlla figura, caret patre & matre. Vtraque propoſitio ipſius eſt ſtudioſiſſime confirmata; at recta conſecutio. Ergo Enoch caret patre & matre, contra Scripturam directò pugnat, quæ Enochi patrem Iaredum nominat. Quis catholicus ita ratiocinetur?

P. 97.

Gen. 5. 27.

XVII. *Rurſum alia.*

LONGVM eſt iter ad omnes libelli iſtius ineptias, & patent ipſæ per ſeſe; excutiamus tamen quoniam cœpimus nonnullas, illas præſertim quę

ipſum petūt ſuſceptæ ab eo diſputationis caput. Finē, inquit, *vitæ non habere creditur Enoch, cur non & Melchiſedech?* Quis ſtramineo telo moueatur? Cui nō ſit in promptu dicere, pro Enocho Scripturā ipſam ſtare, cum omnium Patrum certiſſimo conſenſu; Melchiſedecho fauere neminem, imo Scriptores omnes repugnare, quorum, Scripturam vnanimi conſenſu interpretantium, ore, Eccleſia Catholica loquitur. *Cur non dicatur ſemper viuens, vt ſit figura Chriſti?* Cur non etiam Dauid, & Abraham, & Noë, & Ieremias ſemper viuere dicantur, quos Chriſtum figuraſſe conſtat? *Si eſt ſacerdos in æternum, ergo ſemper viuit, nam ſacerdotium animæ, conuenire non poteſt.* Corrige ergo, ſi audes, Eccleſiam Catholicam, quæ in honorem ſanctorum pontificum, quorum ſolæ animæ in cœlis viuunt, quotidie canit, *Ecce ſacerdos magnus, qui in diebus ſuis placuit Deo:* num aut illam errare, aut iſtos omnes in viuis eſſe affirmabis?

DISCE autem ex mente Apoſtoli, Chriſtum Dominum ſacerdotem dici in æternum, qui etſi habet in terris, qui vicaria pro eo poteſtate fungatur, ſucceſſorem tamen non habet, vtpote *ſemper viuens ad interpellandum pro nobis.* Melchiſedech autem, cui nemo in ſacerdotio ſuo ſucceſſiſſe perhibetur, dicitur etiam ſacerdos in æternum: contra quam Leuitici ſacerdotes, quibus demortuis alii eiuſdem ordinis ſufficiebantur, mortui ſacerdotio pauculis tantum annis circunſcripto. Fortius videatur id telum ex Apoſtolica pharetra depromptum, cum ait, in lege Moſaica homines morientes accipere decimas, *ibi autem conteſtatur quia viuit. Nimirum,* inquit iſte, *Apoſtoli tempore erant qui teſtificarentur Melchiſedechum viuere.* Quid eſt Scripturam auſu temerario deprauare, & propria interpretatione, quod vetat Petrus, pro humana voluntate in priuatam ſententiam trahere, ſi hoc non eſt? Imo vero prædicti omnes 35. teſtes hanc tuam aſſertionem & interpretationem falſi conuincunt, & mortuum nominatim conteſtantur; & conſequenter affirmant, videri Scripturam teſtari eum viuere, cuius mortem ſilentio preſſerit.

XVIII. *Qui Sacerdos in æternum Melchiſedech.*

ca. 7. 8.

Alius Pauli locus deprauatus.

2 Petr. 1. 20 21.

Chryſ. ſup. n. 13.

AVDI Theophylactum Archiepiſcopum doctiſſimum, hunc locum præclare expendentem, cuius expoſitioni, cum omnium patrum interpretatione congruenti, ſi tuam vnius expoſitionem oppoſueris, meritiſſimò, vel Petro Apoſtolo iudice, vapulabis. *Aliud eſt argumentum,* ait ille Præſul, *quo demonſtrat maiorem ſacerdotibus legis Melchiſedechū; hic enim, hoc eſt in lege, decimas accipientes moriuntur; illic autem, hoc eſt in cauſa ſecundum Melchiſedechum, decimas accepit, cui teſtimonium ſcriptura dicit quod viuat, Tu enim,* inquit, *es ſacerdos in æternum ſecundum ordinem Melchiſedech. Viuere autem ſemper Melchiſedechum ſic intellige, perinde ac ſupra memoratum eſt, quod Scriptura non faciat mentionem obitus eius.* Sic ipſe: eademque ante ipſum Oecumenius, cæterique omnes, quos ſupra laudauimus, ſibi ipſis conſentientes: quibus omnibus vnum aliquem priuatum hominem contradicere, eumque non doctiſſimum, ferrei profecto oris ſit, aut lapidei.

XIX. *Reſtituitur à Theophylacto.*

p 118.

ILLVM autem quis ferre poſſit, qui audeat dicere, non minus videri ſibi excuſabiles Origeniſtas, qui Melchiſedechum voluerunt eſſe Angelum, quam catholicos omnes, qui prædictam expoſitionem Pauli verbis attribuant, quæ figuram tantum in eis, & allegoriam agnoſcat, non veritatem. At mi homo figuræ iſtæ Rhetoricæ, ſi neſcis, non tollunt ſententiæ veritatem. Reuera enim Reſpublica floret, etſi planta non ſit,

XX. *Non Catholici pares Origeniſtis.*

neque flores producat; Et Dauid maledicenti Semei reſpondere potuiſſe: *Ego vir ſanguinum, & vir Belial, non egrediar ad te, vt fundam ſanguinem tuum*, qui ſcilicet talis dicor in exprobatione tua: ſic ille patre caret in hiſtoria, quæ de eo ſcripta eſt, etſi reuera patrem habuerit, ſicut Dauid in oratione Semei vir ſanguinum eſt, licet fuerit reuera mitiſſimus. Porro æque Origeniſtas & Catholicos errare neceſſe eſt, ſi æquè excuſari vtrique, aut accuſari poſſunt; At Origeniſtas eſſe hæreticos tute paulo ante dixiſti: Iudice ergo te Catholici omnes hæreticis accenſendi ſumus. O præclarum Eccleſiæ doctorem, & ſapientem fidei, morumque cenſorem. P. 116.

XXI. *Inepta eiuſdem Scriptoris accuſatio.* AT melior fortaſſe Chronologus in ſacra illa ſua Chronologia, in qua Melchiſedech Semo æqualis eſt, quem nos totis quadraginta duobus annis ante Iacobi ortum mortuum eſſe dicimus, temeréque Hebræos in ratione temporum accuſamus; imo in ortu Abrahæ ab aperto Scripturæ textu diſcedimus, eique plane contradicimus, ſecuti neſcio quos huius ætatis ſectarios. Nos autem in fraudem induxit iunior ille Cainan, quem liber Geneſeos, aut Paralip. non agnoſcunt. Neque ſatis tecti ſumus Lucæ teſtimonio, qui genealogiam ſcripſit perſonarum, non temporum, vt Moſes, qui propterea illum reiecit. *Sed hæc*, inquit, *Salianus videre non potuit, magnis Annalium voluminibus occupatus* [a] Hæc ille pluribus, quæ in ſuo Iobo inculcauit propemodum inſultando: quæ licet non è re ſit diligentius excutere, præſertim cum tota hæc ſiue querela, ſiue criminatio duobus iam locis perquam accurate à nobis refutata ſit:[b] ratio tamen poſtulat vt nunc ſaltem hominis aliquot errata, circa hunc ipſum locum numeremus.

[a] p. 131. & ſeqq.

[b] tom. 1. a. 1694. & præfat. 10. 5.

XXII. *A ſcopo aliena.* ERRAT itaque primo, quod ſtudio quærendi aduerſarii, quicum litigare poſſet, aut gloriola inueniendi nomen ſuum in ſcriptis alienis, controuerſiam inſeruit, quæ nihil plane ad rem faciat, de qua diſceptatur. Eſt enim apud eum ex Hebræis petita quæſtio, an Melchiſedech ſit idem cum Noëmi filio Semo; aitque pleroſque ita exiſtimaſſe, quod Sem Abrahamo æqualis eſſe potuerit, & in eadem incurrere tempora. Qua ille arrepta occaſione præceps in nos irruit, quaſi contra ſentientes. Nec videt aſſeruiſſe nos veram Chronologiam non repugnare ſententiæ, quæ Melchiſedechum eundem cum Semo eſſe velit: Nec obſeruauit in noſtra Chronologia Semum 120. totos annos cum Abrahamo vixiſſe: quid ad rem, ad Iſaacum ne Semus, aut Iacobum viuendo peruenerit? Quid ad rem iſtam, an Abrahamus ſerius ocyusve, hoc vel illo patris anno natus fuerit? Quo iure ab eo, qua lege, quo iudicio mentio fit hoc loco Cainæ iunioris?

A. M. 2118. n. 18.

A. M. 2158. init.

XXIII. *Inurbana, atque immodeſta.* ERRAT ſecundo, vt mihi quidem videtur, contra modeſtiam Chriſtianam, qui ignotum de facie hominem, ſacerdotio, & ætate pene patrem, &, vt nihil aliud dicam, nihil de ſe male meritum, iuuenili quadam licentia nominatim inuadat; accuſetque quod cogitationes ſuas coniecturasque, perſpicuæ ſacri voluminis ſententiæ, ſcriptoque anteferat; imo etiam ſententiam illi plane contrariam ſequatur: quod vtique incredibilis ſuperbiæ eſt, & hominis, ſi verum fateri volumus, parum Chriſtiani. Ipſe vero Hebraicam Chronologiam, & videlicet etiam ſuam, noſtræ præfert, quæ Scriptores hæreticos, nullo examine, iudicioue adhibito, ſequatur. Denique quod magnis Annalium voluminibus illudat, qui

libellum latine ſcribere fortaſſe nequiuerit; in eoque etiam tam multa peccarit, vt ſi ſerio examinentur ab homine, qui otio abundet & literis, errataque ſingula refutentur, ingentia volumina ſcribenda ſint.

XXIV. *Calumniatur ſuper ortu Abrahæ.*

ERRAT tertio, ſimulque calumniatur, nos Scripturæ contraria dicere, nimirum in ortu Abrahæ; hoc enim ille vulnus Chronologiæ ſuæ impoſitum patienter ferre non poteſt. De quo tamen ortu, ſi legit & intellexit, quæ nos tam illo anno legitimo, quam ſeptuageſimo primo Tharæ ſcripſimus, non poterit quin ſe ipſe arguat vaniſſimæ calumniæ. Scriptura quippe aperte teſtatur Thare quinto & ducenteſimo vitæ ſuæ anno eſſe defunctum (Ca. 11. 32.): inde ſtatim ſubiicit egreſſum Abrahæ ex diuino mandato, cum eſſet annorum 75 (Ca. 12. 1. 4.). Atqui hinc aperte conſequens eſt, natum Abrahamum anno patris centeſimo trigeſimo abſoluto. Quid hic Scripturæ aduerſarium? quid non cum ea belliſſimè concinit? Illud ſcilicet, quod ea dicat Thare vixiſſe 70. annis, & genuiſſe Abram, & Nachor, & Aran. Quid tum? ergo genuit illo anno; nugæ. Satis eſt enim Scripturæ veritati, vt nemo illorum trium genitus fuerit ante annum ſeptuageſimum Tharæ, vt autem eodem anno geniti fuerint, nihil eſt neceſſe. Et habes exemplum ſimillimum, & quaſi geminum in patriarcha Noemo, quem Scriptura dicit quingentorum fuiſſe annorum (Geneſ. 5. 31), cum genuit Sem, Cham & Iapheth; cui aſſertioni nihil repugnat aliquem iſtorum longius poſtea eſſe natum. Quin etiam Semum Noemi, vt communis fert ſententia, primogenitum, biennio poſt natum eſſe conſtat, vt qui biennio poſt diluuium centum annorum fuerit (Gen. 11. 10). Et hanc eſſe Scripturæ, ex S. Auguſtini interpretatione ſententiam, docuimus anno Tharæ ſeptuageſimo primo (A. M. 1979 n. 1 & 2.).

XX[V]. *Hebræorum Chronologia.*

NAM quod Hebræorum Chronologiæ veniſti patronus, eamque ſine vlla probatione antetuliſti meæ, ſatis, opinor, factum putaſti vernaculis tuis, quibus domeſtica ſcripſiſti lingua, quibus Hebræum nomen religioni, ac propemodum horrori eſt: ne quo modo ſcripturæ ſacræ, quæ magna ex parte ex Hebræis eſt, repugnare videantur: nec norunt Hebræos, qui poſterioribus ſeculis à Chriſto vixerunt, bipedum, ac pene quadrupedum ſtupidiſſimos eſſe, atque indoctiſſimos. Audi enim Hebræum ex Hebræis Paulum Apoſtolum (2. Cor. 3. 14 15.). *Obtuſi ſunt*, inquit, *ſenſus eorum. Vſque in hodiernam enim diem velamen in lectione veteris teſtamenti manet non reuelatum, quoniam in Chriſto euacuatur: ſed vſque in hodiernum diem, cum legitur Moyſes, velamen poſitum eſt ſuper cor eorum.* Et quoniam non placet actum agere circa parachroniſmos illos quos tu memoras, quos tu ne labefactare quidem vlla ratione potuiſti, vel certe noluiſti (p. 132.); age, agnoſce mecum ſpecimen chronologicæ eruditionis magiſtrorum tuorum, circa id tempus, in quod incurrit quintum Volumen, cui hanc ſcribimus proluſionem.

XXVI. *Longe ineptiſsima.*

REGVSTA obſecro effata illa ineptiſſimæ Cabbalæ Abrahami leuitæ (Apud Munſter. p. 35. Genebr. p. 540.), vbi Cyrum ait regnaſſe triennio, ei Aſſuerum Eſtheris filium ſucceſſiſſe, eundemque & Darium eſse, & Artaxerxem; eiusque anno ſecundo extructum eſſe templum. *Darius iſte*, inquit, *agebat annum vitæ ſeptimum cum regnare cœpit, imperauitque triginta duobus annis. Nam Alexander Macedo percuſsit eum, anno ſtructuræ templi trigeſimo: tum acciſum eſt imperium Perſarum, & initium habuit regnum Græcorum.* Sic ille. Numera, ſi potes, quot mendaciorum portenta hic nugator in pauca verba coniecerit. Im-

perium Perſarum, ſi imperitiſſimo iſti chronologo credimus, ſummùm Vide a. m. 3724. n. 11. &
annis duobus ſupra quinquaginta ſtetit, non vltra ducentos, vt placet 3568. n. 1.
Dionyſio, non ad 230. vt Q. Curtio, aut 250. vt Seder Olam maiori. Deinde Perſarum reges non fere decem vt cæteri, ſed tres omnino fabricatur, Dan. c. 11. 2.
non intellecto Daniele, cum quo ſaltem 4. memorare potuiſſet. Darium Hyſtaſpis cum Dario Arſamida confundit, centum & 56. annorum parachroniſmo. Quid Seder Olam minor? *Poſt Zorobabelem*, inquit, *ſtetit Meſulam filius ipſius. Eius autem diebus incepit imperium Græcorum.* Ridicule, Nam Zorobabelem conſtat cum Cyro vixiſſe: filius ergo eius ducentis minimum vixit annis. Apage iſta delirantium ſomnia, aut ſomniantium & parum ſobriorum deliramenta. Redeo ad amicum noſtrum.

XXVII. *Et authoribus eiuſdem ſententiæ.*
ERRAT ille quarto, quod nos duorum Sectariorum de ortu Abrahæ quaſi diſcipulos comminiſcitur: nec intelligit nos illo primo anno Abrahæ docuiſſe, ac plane niſi valde fallimur euiciſſe, hanc eſſe Moſis, D. Stephani, & Apoſtoli Pauli ſententiam. Nec vidit laudaſſe nos quoque eiuſdem Chronologiæ aſſertores Theodoretum, Procopium, & chronicum Alexandrinum; Lyranum, Caietanum, Torniellum; Naclantum, Marzillam, Pontacum: quibus addo etiam Baradium tomo primo Concordiæ Euangelicæ, homines, vt videtur, ipſi magna ex parte ignotos; l. 8. c. 9. n. 9.
habes certe notatos à nobis, laudatoſque anno illo primo Abrahami, viros omnes non ſolum catholicos, ſed doctrina etiam, ac pietate præſtantes: quibus ille ſectarios, ſi videtur, adiiciet.

XXVIII. *Inepta diſtinctio Chronologia.*
ERRAT quinto, ſibique ipſe quodammodo gratulatur, in quadam diſtinctione genealogię, acuta videlicet ac ſublimi, quam nos hebetes, atque humi ſtrati videre nequiuimus; quam rurſum in Iobo ſuo, quaſi phalaricam in nos intentat, quæ nunc eadem opera infringetur. Diſtinguit ille genealogiam duplicem, perſonarum ſcilicet ac temporum: nec videt ſe ineptam temporum genealogiam introducere, quæ nulla eſt, & non niſi perſonarum quæ generantur eſſe poteſt; itaque duo membra diuiſionis in vnum incidunt. In illo porro Iobo, non eſt quod à me expectet vt excutiam, quæ reprehendenda videantur; ſiue quia id cumulate, atque erudite factū iri ſperamus à R. P. Iacobo Bolduc viro in religioſa Capuccinorum Patrum familia doctiſſimo, in egregio illo opere, quod de Iobo conſcribit; ſiue quod reſponſione non ſatis digna videri poſſit ſcriptio, quæ tota ferme vel Annii Viterbienſis commentis nitatur, quæ homo minime malus pro germanis amplectitur, licet ea iam à 40. annis viri doctiſſimi, atque antiquitatis ſcientiſſimi, tanquam meras fabulas irriſerint: vel certe traditionibus Hebraicis, quas S. Hieronymus fere ſatis habuit colligere: non item explorare quam multa in illis inſulſa, & cum Scriptura ipſa pugnantia dicerentur: quod non ſemel in primo noſtro volumine demonſtrauimus, vt nihil neceſſe ſit hoc loco actum agere, aut falcem in alienam meſſem immittere.

XXIX. *Errat in iuniore Cainam.*
ERRAT ſexto, quod nullo nixus authore, cum magna probabilitate mentiendi, ait Cainam illum iuniorem ſocerum fuiſſe Sale, quem S. Euangeliſta vocat patrem; additque audacter eundem Cainam fuiſſe mortuum, ante patrem ſuum Arphaxad. Quæ ſane tum credemus, cum nos de facta ſibi diuinitus reuelatione docuerit. Illud tamen interea rogauerim: Si Cainam fuit filius Arphaxad, ergo Salæ fuit frater Cainæ, non p. 134.
gener, vt reris. Sed quoniam non deſunt viri graues, & in primis eruditi

qui autoritatem S. Lucæ duce Naclanto ſubterfugiant, dicantque Arphadax patrem fuiſſe naturalem Salæ, eiuſdem autem legalem Cainan, qui ab ipſis quoque Septuaginta interpretibus in libris Paralipomenon ſit prætermiſſus, age videamus quid probabilitatis habeat iſta ſententia, quæ verbo quidem aliquid dicit, re autem ipſa nihil dicit. Nam vt omittam ante legem latam, nullos fuiſſe legales patres, certe vt omnem ſe in partem verſent qui iſta ſentiunt, duo incommoda vitare non poſſunt. Alterum eſt, quod legales patres introducebantur, ad ſupplendum defectum naturalis parentis, qui ſine liberis abiiſſet è viuis, quod de Arphaxado dici non poteſt, qui Scriptura teſte genuit Sale, & præter eum filios & filias. Quid ergo fuit opus legali patre, qui ſemen ſuſcitaret defuncto, qui multos liberos ſuperſtites reliquiſſet? Alterum eſt, quod ſi Cainan eſt pater legalis Sale, ergo eſt etiam frater Arphaxad, fratres enim aſſumebantur ex lege, qui ſemen defuncti ſine liberis ſuſcitarent, quod eſt contra S. Lucam, qui eum filium eius vocat, non fratrem. Redeo ad coniecturas & diuinationes.

Num fuerit pater legalis Sale.

p. 165. NAM alia quoque non pauca ſunt, quæ diuinat hic minorum gentium propheta, timidéque pronunciat, quæ nullo modo probare poteſt. 1. Henochum egreſſum de Paradiſo, vt homines doceret ſacrificium panis & vini. 2. Aſſumpſiſſe ſibi glorioſum Melchiſedechi nomen; parum conſentanee Sancti viri modeſtiæ, cum verius ſit, quod affirmant aliqui, id fuiſſe commune nomen regum illius ciuitatis. 3. Poſt colloquium illud cum Abrahamo, reuerſum in Paradiſum non vltra comparuiſſe; temere ſcilicet abdicato tam Regis, quam Sacerdotis officio. 4. Abrahamum ſanctitate, & perfectione Henocho ceſſiſſe. Hunc enim acquiſitam habuiſſe perfectionem, conſtantem opinor dicere voluit atque inuariabilem; illum autem erraticam atque incertam. Neque admodum fortaſſe curat repugnantem Chryſoſtomum, qui ait Abrahamum fide, patientia, humilitate, hoſpitalitate, omnibus denique virtutibus cæteros anteceſſiſſe; & nominatim contendit eum fidei perfectione Noëmo, Abele, & Enocho fuiſſe longe præſtantiorem.

XXX. *Noui prophetæ vaticinia.*

p. 168.

Hom. 42. in Gen. Hom. 25. ad Hebr.

p. 170. VIDE autem non ſolum Prophetam, ſed eximium etiam in argumentando dialecticum. *Melchiſedech non habuit finem dierum, Enoch qui viuebat tempore Abrahami, non habuit finem dierum; ſequitur neceſſario,* inquit, *Enoch eſſe Melchiſedechum.* Aduocetur obſecro aliquis ex imo ſubſellio logicus, qui inſuſurret, ex meris negantibus nihil ſequi. Placet ei nihilominus argumentatio, ideoque eam ſubinde verſat. *Paulus in vna eademque epiſtola ait alterum finem vitæ non habuiſſe, alterum tranſlatum ne videret mortem, atque ita recte colligeretur,* inquit, *ſolideque defendi poſſet vnum eundemque eſſe Enochum & Melchiſedechum.* Rurſum. *Qui caret maioribus & poſteris eſt ſine genealogia, Enoch caret maioribus & poſteris?* Quid ais? An ignoras eius parentem Iaredum, & filios Mathuſalem, & Lamech, & Noë: *Nati ſunt,* inquit, *iſti ante diluuium.* Quid ergo, ante diluuium non erant generationes hominum? non ortus interituſque mortalium? Nonne ante & poſt eluuionem, eadem perſeuerat viciſſitudo dierum atque noctium? Denique ab ortu rerum ætates prætereunt ſucceduntque ſibi, vt formæ in materia, terra autem immobilis perſeuerat.

XXXI. *Et ineptæ argumentationes.*

p. 173. 175. 176. Ca. 7. 3.

p. 63.

Eccl. 1. 4.

ITAQVE veriorem ex dictis, longéque diuerſam eliciamus concluſionem. Cum nulla quæ probari poſſit conditio Melchiſedechi conue-

XXXII. *Concluſio contra no-*

niat Henocho, non regia dignitas, non ſacerdotium, non ætas, non filii, non parentes, non poſteri, non maiores: Cum hic virgo fuerit, Irenæo teſte ac Suida, ille liberos ſuſceperit vtriuſque ſexus; cum Abraham ſit in recta ſerie poſterorum Enochi, quod de Melchiſedecho negat Apoſtolus; cum Enoch neque comederit, neque biberit, ex quo abductus eſt à conuictu ac ſocietate mortalium, vt ex Auguſtino, Hieronymo, ac Tertulliano docuimus, quod hic de ſuo Melchiſedecho inde egreſſo fatetur: cum ille viuat, hic à viuis abierit, neceſſario dicendum eſt, alium omnino ab Enocho eſſe Melchiſedechum, nec aliud ſine temeritate, & peruerſione Scripturarum, & contra totius Eccleſiæ Catholicæ ſenſum, affirmari poſſe; eamque opinionem, eiuſdem Eccleſiæ iudicio, inſolentis ac periculoſæ nouitatis eſſe damnandam.

Heb.7 6. a.m.987.n. 17.& 3119. n.28. vide Abul. q.24. & 25. in c.2.4. Reg.p.201.

XXXIII. *Eum non tranſlatum in Paradiſum.*

QVONIAM vero ſi ab hac ſtatione depulſus fuerit, vt plane depulſum puto; illuc ſe confugere profitetur, vt dicat Melchiſedechum translatum in Paradiſum, ſicut Eliam & Enochum, ibique cum aliis iuſtis viuere, age hominem ex iſta quoque perfugii arce detrudamus, vt ab vtroque propugnaculo reiectus, non doctoris immeritum munus accipiat; ſed humilis diſcipuli, ac religioſi Chriſtiani ordine ſe contineri patiatur. Hoc porro alterum commentum ſe ex S. Irenæo confirmare putat; cuius verba dum pro arbitratu ſuo interpretatur, eò trahit, quò ille adire non cogitat. Volens enim carnis reſurrectionem confirmare, eam credibilem eſſe docet, cap. 5. tum ex eo quod olim homines multis ſeculis in corporibus ſuis viuebant, poſſit autem Deus efficere, vt corpora viuant quandiu ei placuerit: tum ex eo quod ex ipſa Scriptura conſtet Enochum eo ipſo in corpore tranſlatum, in quo placuerat Deo, tranſlationem iuſtorum præmonſtrando.

l.5.c.5.& 6.

c.4.extrem.

XXXIV. *Neque illi Irenæum fauere.*

HIC ille tranſlationem iuſtorum, Melchiſedechi, & aliorum interpretatur, cum Sanctus ille doctor de tranſlatione iuſtorum cum corporibus ſuis, quæ poſt iudicii diem futura eſt, diſputet; id enim erat in quæſtione cum hæreticis carnis reſurrectionem negantibus; nec plurium iuſtorum tranſlationem quærebat, quam eorum, qui in Scriptura tranſlati memorantur; quoniam æque ex duobus, atque ex pluribus veritatem catholicam aduerſus hæreticos confirmabat. Idem etiam de Elia conſtare ait, qui ipſe quoque in proprii corporis ſubſtantia aſſumptus eſt, *aſſumptionem*, inquit, *patrum prophetans*. Quos vocarat iuſtos, eoſdem patres vocat, forte propter iuſtos, qui in veteri teſtamento ſanctitate floruerunt, iuxta illud Dauidis. *Pro Patribus tuis nati ſunt tibi filij.* Itaque ex pari argumento parem infert concluſionem; neque alios paradiſi colones ab his duobus agnoſcit, ſicut nec Euangeliſta in Apocalypſi, neque vniuerſus antiquorum, recentiorumque doctorum chorus. Nam qui Moyſem illis, Ieremiam, aut ſi quem alium adiecerunt, iampridem à ſana doctrina aberraſſe conuicti ſunt, quibus iſte ſe ſocium adiungit.

XXXV. *Antiquus error de inferorũ locis.*

QVOD autem iuſtis hominibus, & ſpiritum habentibus paratum ait paradiſum, in quem & Paulus Apoſtolus aſportatus eſt, ibique manere eos qui tranſlati ſunt, vſque ad conſummationem, auſpicantes incorruptionem, Scriptorem iſtum non iuuat, qui animaduertere debuit, id S. Martyrem non ex propria mente dicere, ſed Presbyterorum, qui fuerunt Apoſtolorum diſcipuli, puta Papiæ, Ariſtionis, & Ioannis cuiuſdam ſenioris, quorum diſcipulus fuerat, vt notauit Feuardentius; ex quorum

l.5.c.36.

Lib.5.c.36. etiam doctrina, eadem diſtinctius ſub finem libri quinti tradidit. Poſt mundi ſcilicet renouationem, cum erit cœlum nouum & terra noua, quoſdam in cœlum tranſituros, alios tuto Paradiſi deliciis vſuros, alios ciuitatem ſanctam, puta Ieruſalem poſſeſſuros, vbique autem Deum eſſe viſuros. Sed hæc ille retulit, vt dixi, ex magiſtris ſuis, quæ iampridem à Catholicis exploſa & reiecta ſunt, qui Eliam & Enochum agnoſcunt eſſe ſuperſtites, prætereanominem. Denique Eccleſia Catholica in ſynodo Florentina, in literis vnionis, ipſius ſummi Pontificis Eugenii ore pronunciauit, iuſtorum animas hinc decedentes, ſi plane purgatæ fuerint, in cœlum mox recipi, & intueri clare ipſum Deum trinum & vnum ſicuti eſt, pro meritorum tamen diuerſitate alium alio perfectius; cæteras quæ in lethifero aut originali decedunt, mox in infernum deſcendere, pœnis tamen diſparibus puniendas. Nullus ergo alius eſt, futurusve eſt locus, in quem iuſti vel ad tempus aliquod, præter illos duos, vel in perpetuum recipiantur. *In Concilio damnatus.*

ITAQVE etiam atque etiam vide, ne qui næui ſunt aliquorum patrum, cum res ab Eccleſia definitæ nondum erant, fiant errores tui, qui illotis, vt aiunt, manibus, nec theologicis tinctus literis, lectione Scripturæ, ac Patrum inducaris in fraudem, neue per ſcripta parum cauta, has imperito populo petra ſcandali, & lapis offenſionis. Tu vero, candide atque erudite lector, cui merito ſuſpecta ſunt atque ingrata noua dogmata, recensque nata commenta; qui ſemitas potius antiquas, tot ſanctorum, doctorumque patrum veſtigiis preſſas adamaſti, audi Ieremiam dicentem, Deique iuſſu admonentem. *State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea*; ſimulque laboribus noſtris, pro tua æquitate faue, & tuis apud Deum precibus iuua, & Vale. Pariſiis in Collegio Claromontano Societatis IESV, 4. Cal. Auguſti, anno Æræ Chriſtianæ, 1625. *XXXVI Monitio.* Ca. 6.16.

TVVS IN CHRISTO SERVVS,

IACOBVS SALIANVS
è Societate IESV.



ANNALIVM ECCLESIASTICORVM VETERIS TESTAMENTI

TOMVS QVINTVS.

SEXTA MVNDI ÆTAS, QVÆ EST Principum, & Sacerdotum Hebrẹorum.

ANNVS MVNDI 3517. SEXTAE AETATIS 1. SOLVTÆ IVDÆORVM CAPTIVITATIS. 1. ZOROBABELIS DVCIS 1. IOSVE PONTIFICIS 1. CYRI, ET IMPERII PERSARVM 1. OLYMPIADIS. LX. AN. 4. VRBIS CON. 236. SER. TVLLII. ROM. REGIS 41.

ANNVS ANTE CHRISTI NATIV. 536.

NOVVM Perſarum imperium, nouáque forma reip. Iudęorum, nouo huic Annalium noſtrorum tomo initium dabit. Quem ſimul vides, erudite lector, vt ordine quintum, ita quinque illuſtribus epochis inſignem: ſic enim vocant certas quaſdam temporum notas fixas atque conſtantes, à quibus plures deinceps anni decurrentes notantur, ordinemque ſuum, & nomen accipiunt; à quibus ego viciſſim ſuauiter hoc loco, taciteque moneor, vt diuiniſſimæ Triados, vt ſacroſanctæ Ieſu Chriſti humanitatis, vt diuinæ parentis in eius exordio, nouum auxilium, nouas animi, corporiſque vires, nouum magnis hiſce nominibus famulandi deſiderium humiliter efflagitem, infimiſque precibus implorem. Quidni enim à maximo illo Rege ſeculorum, & antiquo dierum, Mundi principe ac rectore Deo[a],

N. I. Proluſio in 5. tomum.

Et auxilij cæleſtis imploratio.

[a] Boet. de conſol. Phil. 3. met. 9.

——Qui tempus ab æuo
Ire iubet, ſtabiliſque manens dat cuncta moueri?

Quidni ab æterna Dei Sapientia per quam Reges regnant; quæ ſedens in throno noua facit omnia? Quidni à diuino Spiritu, qui immiſſus in mundum renouauit faciem terræ? Implorem etiam enixius, ac familiarius à Chriſto Ieſu Domino noſtro, generis noſtri principe, ſolutæ diabolicæ captiuitatis authore, veriſſimo duce, ac pontifice noſtro. Efflagitem & à beata Virgine, magna matre religioſorum omnium, cuius iamdudum auos, atauoſque recenſemus, & quantum per infirmitatem noſtram, & ſcriptorum ſacrorum penuriam licet, res ab eis præclarè geſtas, quamuis ſtylo parum culto perſequimur; vt quæ laborem noſtrum ineun-

tem aſpirando præuenit, & progredientem adiuuando proſecuta eſt, nunc propius aliquantò finem intuentem, ad eundem ipſum profuſa benedictione perducere non grauetur.

II. *Ratio temporis.*

VT autem in hoc renouati ſtadij chronologici limine, rationem aliquam temporis, more inſtitutoque noſtro Lectori beneuolo reddamus, Sextam hic mundi ætatem inchoamus, iuxta eam diſtributionem, quam initio quintæ ætatis, anno mundi bis milleſimo nongenteſimo quadrageſimo, qui eſt primus Samuelis Prophetæ, digeſſimus; à qua nihil eſt hoc loco cur diſcedendum putemus. Annus quoque mundi quem vides, rectè nobis adhuc conſtat, [a] conflatus ex annis quintæ ætatis, & ijs, qui illam anteceſſerunt. Vides [b] quoque annos ante Chriſti natiuitatem, cum annis mundi copulatos, in illam conuenire ſummam, quæ primum ab ortu Chriſti domini annum exhibeat, quater milleſimum quinquageſimum tertium. Cætera, atque adeo hæc ipſa clara ſunt, &, ſi rectè ſtabilitæ ſunt ſuperiores temporum notæ, neceſſaria, & ex ſequentibus etiam illuſtriora reddentur.

a 2940.
577.
3517.
b 3517.
536.
4053.

III. *Initia imperij Cyri.*

HOC ergo anno nouum Perſarum imperium, Cyro principe, ac Monarcha, exortum eſt; Nam extincto nuper Balthazare, poſtremo Babyloniorum Imperatore, & Chaldæis Medorum, atque Perſarum iugum, iam anno præterito, viuo Dario Medo ſubire edoctis, nunc tam illo æmulo, quam hoc conſorte imperij morte ſublatis; ad vnius Cyri arbitrium & dominationem, omnia orientis regna ceſſerunt, ſicq; imperium Balthazaris, quod iuxta Danielis oraculum, Medos inter ac Perſas anno præcedente diuiſum fuerat, totum in Cyrum tranſlatum ac transfuſum eſt. Cæterum de rebus Babylonicis ita diſpoſuit nouus Imperator, vt eius vrbis nimium glorioſæ faſtum comprimere, atque elationem deijcere mallet, eamque ſibi reddere obſequentem, quam ipſam, indulgendo nimium iracundiæ, profligare, ac funditus perdere. Itaque poſteaquam belli reſedit furor, quo pleraque Babylone conquaſſata fuerant, vt ex Iſaia, & Ieremia demonſtratum eſt, Cyrus, ſi Iuſtino credimus, compoſitis in Babylonia rebus, bellum transfert in Lydiam: contra Crœſum videlicet Lydorum Regem. Exiſtimat enim Iuſtinus Crœſum, dum contra Babylonios bellum gereret Cyrus, illis in auxilium veniſſe, victumque, iam de ſe ſollicitum, in regnum refugiſſe, Cyrum autem iam Babyloniorum dominũ, arma in illum, eiuſque regnum mouiſſe; ibique fortuna prioris belli perculſum iam Crœſi exercitum, nullo negotio fudiſſe, Crœſumque ipſum viuum cepiſſe. Verum in hac re Xenophontem l. 7. atque in primis. l. 1. Herodotum ducem ſequi maluimus, qui Crœſi calamitatem victoria Babylonica priorem facit. Et certe ſi Crœſum Aſtyagis ruina ad bellum contra Cyrum mouit, vt vult Herodotus, parum probabile eſt hæc Lydorum auxilia tanto tempore fuiſſe dilata; Cum Aſtyages ante 23. annum regnare deſierit.

IV. *Solutio captiuitatis.*

IAM verò quod ad res Iudaicas attinet, hoc primum anno ſoluta eſt Babylonica Iudęorum captiuitas, libertate tot votis, ac precibus, & corporis afflictionibus, à Daniele in primis, piis omnibus, populóque vniuerſo, à Deo aliquando impetrata, ac redempta, vt ſuperiore anno ex. c. 9. Danielis demonſtratum eſt. Deus autem ipſe, qui ſæpius per Ieremiam, alioſque Prophetas hanc libertatem pollicitus fuerat, eam etiam mentem Cyro dedit, vt ſe facilem Iudæorum precibus, atque exorabilem præberet. Id perſpicuè in fine 2. Paralipo. traditum eſt, *Anno primo*, inquit, *Cyri Regis Perſarum ad explendum ſermonem Domini, quem locutus fuerat per os Ieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri Regis Perſarum, qui iuſſit prædicari in vniuerſo regno ſuo, etiam per ſcripturam dicens; Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum &c.* Sed quæ ſunt priora videamus.

Deo inſpirante.

V. *Eiuſque modus.*

SCRIBIT Ioſephus, [c] Cyrum ex lectione libri Eſaiæ cognouiſſe deſtinatum ſe fuiſſe diuinitus, ad reſtaurandum templum Heroſolymitanum; ideoque & edictum, de dimittendis ad illud ædificandum Iudæis, perſcripſiſſe. Idem affirmat Theodoretus in cap. 1. Daniel. & rurſus in fine commentariorum, ait Danielẽ fuiſſe Cyri conuiuam, & omnibus illius familiaribus prælatum, eáque familiaritate bene vſum, illi oſtendiſſe, quæ de eo Eſaias longe ante prædixerat. Verba Eſaiæ hæc ſunt. [d] *Ego ſum Dominus ſuſcitans verbum ſerui ſui*, ſeipſum videtur intelligere, iuxta ea quæ ſequuntur, vel Ieremiam, vt oſtendunt ea, quæ ex 2. Paral. iam retulimus; licet Ieremias ne centum quidem poſt annos natus fuerit. Sed pergit Eſaias.

c l. 11. ant. c. 1.

d c. 44. 26

Et conſilium nuntiorum ſuorum, Prophetarum ſcilicet, *complens. Qui dico Ieruſalem, habitaberis, & ciuitatibus* Iuda, *ædificabimini, & deſerta eius ſuſcitabo; Qui dico profundo*, id eſt, Babyloni, vt interpretatur Chaldæus, copijs innumeris abundanti, vt propterea mare dicatur à Ieremia; itáq; ibi interpretatur Theodoretus,[e] *deſolare, & flumina tua areſaciam*, vt ſcilicet vado tranſeant, & inuadant te hoſtes tui. *Qui dico Cyro, Paſtor meus es*, id eſt princeps meo nutu conſtitutus, *& omnem voluntatem meam complebis*; quæ ſit autem eius voluntas, ſubditur, *Qui dico Ieruſalem, ædificaberis; & templo, fundaberis*, vtrumque enim, eo permittente, inchoatum eſt:[d] etſi in edicto Cyri de templo duntaxat facta ſit mentio. Subdit deinde Cyri victorias, quibus Perſarum fundauit imperium.

Eſaiæ vaticinium.

e c. 51. 36.

d vt patet ex 1. Eſd. c. 4. v. 12.

VI. *Danielis cum Cyro familiaritas.*

Cyrum porro Danielis opera ad vaticinij Eſaiæ cognitionem veniſſe, facile coniectare licet. Cum enim Daniel Dario Medo Cyri ſocero, & imperij conſorti chariſſimus fuerit, ſummóque apud eum magiſtratu functus, non potuit Cyro ignotus eſſe; imo illi plane venerationi, atque admirationi fuit. Quis enim dubitet Cyrum, vel priuatis Darij literis, vel publico eius decreto, aut ſaltem rumore nuncio didiciſſe, quid Danieli nuper contigiſſet, cum inuidorum artibus in lacum leonum fuiſſet coniectus? Didicit etiam, res enim erat cognitione digniſſima, quid illi in conuiuio Balthazaris, quod in rem Medorum, atque Perſarum faceret, & diuinam erga ipſum prouidentiam patefaceret, paulo ante contigiſſet. Nec minus præcedentia quoque de fraude, quæ ad Belis idolum exercebatur, de dracone interfecto, de ſeptiduo commorationis innoxiæ inter famelicos leones, libenter audiuit. De Nabuchodonoſoris etiam ſeptennij inter beſtias commoratione, & reſtituta ei forma, humanóque iudicio: de viſa ab illo ſtatua quadripertita, & forte etiam de quatuor animalibus à ſe viſis, quæ quatuor imperia portenderent, de ſocis ſuis in fornace flagrantiſſimam coniectis, & multiplici prodigio liberatis. Hæc, inquam, aliáque Danielem Cyro ſtudioſè retuliſſe, credibile eſt; quod intelligeret eorum cognitionem, multùm ad Idolorum contemptum, multùm ad veri Dei venerationem, & cultum, eſſe valituram.

VII. *Ab eo diſcit Dei voluntatem.*

Audiebat itaque Daniel apud Cyrum mirabilium patrator, coniector ſomniorum, reuelator arcanorum, interpres myſteriorum Dei. Audiebat autem viciſſim apud Danielem Cyrus, quid Deus nunc ab illo exigeret, ille, inquam Deus, qui eum ad tantum imperium euexiſſet; qui eius apprehendiſſet dexteram, vt ſubijceret ante faciem eius gentes, & dorſa Regum verteret, qui ante eum progreſſus in prælium, glorioſos terrarum humiliaſſet, portas æreas contriuiſſet, & vectes ferreos confregiſſet. Qui dediſſet ei theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum patefeciſſet; nimirum vt filios Iſraëlis de ſeruitute liberatos in
e c. 45. v. 4. patriam dimitteret; Itaque eodem loco Eſaiæ ſubditur,[e] *Propter ſeruum meum Iacob, & Iſrael electum meum, & vocaui te nomine tuo*; id eſt nominatim te elegi, antequam notitiam vllam haberes mei; imo tot ætatibus, & propemodum ſeculis antequam naſcereris, vt cum ego dixerim Ieruſalem, ædificaberis, & templo, fundaberis, tu Cyre omnem voluntatem meam compleres.

VIII. *Eaque exequi parat.*

Hæc ergo cum probè teneret Cyrus, & Deus in dies maiorem erga Danielem beneuolentiam, totámque illius gentem illi inſtillaret, maioribus natu Iſraëlis annitentibus, ſtatuit publico decreto notum facere omnibus, ac ſtatuere quid fieri placeret in hoc genere; quidque ſibi diuinitus eſſet imperatum. Decretum autem ipſum initio primi lib. Eſdræ. in hæc verba perſcriptum eſt.[f]

f c. 1. v. 2.

Decretum Cyri.

Hæc dicit Cyrus Rex Perſarum. Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipſe præcepit mihi, vt ei ædificarem domum in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa. Quis eſt in vobis de vniuerſo populo eius? ſit Deus illius cum ipſo, aſcendat in Ieruſalem, quæ eſt in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Iſrael, ipſe eſt Deus, qui eſt in Ieruſalem. Et omnes reliqui in cunctis locis vbicumque habitant, adiuuent eum viri de loco ſuo, argento, & auro, & ſubſtantia, & pecoribus, excepto quod ſiue, & præterea quidquid *voluntariè offerant templo Dei, quod eſt in Ieruſalem.* Sæpius hic ponitur vox, *eſt*, præſentis temporis, pro imperfecto, *erat*, in Hebræo verò vbique ſubintelligitur. Cæterum quamuis priſco ſe nomine Regis Perſarum appellet, noua tamen dignitate nunc ſe vehementer auctum apertè docet, cum omnia regna terræ ſibi à Deo tradita

eſſe dicit; in quo ſi Regum more, paulo ambitioſius fines imperij ſui expreſſit, religioſè tamen & modeſtè ea ſe diuinitus accepiſſe proteſtatus eſt, vt pene diceret;

Conſortem imperij voluit quia conditor orbis,
Aſtra Deo cadunt; ſubdita terra mihi eſt.

IX. *Quæ in eo obſeruanda erga Deum.* VIDE quoque quanta cum veneratione de Deo loquatur. Primo agnoſcit eum totius mundi principem, ac moderatorem; nam & Deum cœli vocat, & regnorum omnium dominum agnoſcit, qui ea pro arbitrio diſtribuat hominibus, atque diſpenſet. Secundo ſe eius ſubditum profitetur, qui humiliter eius præceptis obſequatur, longe aliter quam olim Pharao in Ægypto, & Nabuchodonoſor Babylone. Tertio agnoſcit peculiarem eius prouidentiam, circa populum vnum, quem ſibi in populum ſingulariter elegerit. Quarto poſtpoſita, omnium qui vulgo appellantur dij, memoria, de populi iſtius Deo dicit, *Ipſe eſt Deus*: vt non Perſarum Regem, commentitiis diis innutritum, ſed Ioſiam aliquem, vel Ezechiam audire videamur. Tanta eſt diuini numinis in corda hominum poteſtas: tanta regis regum in Principum voluntatibus, omnem in partem inflectendis, vis, atque authoritas.

X. *Eiuſque populum.* PERHVMANITER etiã cum populo agit. Neque enim eum à ſuis ſedibus expellit, ait enim Ioſephus, [a] multos maluiſſe manere apud Babylonem, non ſuſtinentes poſſeſſiones ſuas relinquere. Hebræi quoque dicunt iſtos qui remanſere creaſſe ſibi principem, quem vocarunt *Robe haggalub*, id eſt principem exulum, cuius videtur meminiſſe Orig. [b] non expellit, inquam, ſed abire permittit, omnibus bene precatus. Quin aliorum etiam excitat liberalitatem, erga eos, qui penuria impediti, longinquum iter ſuſcipere non poſſent, vt ſcilicet geminam exerceant benignitatem, aliam in viaticum pauperum tranſmigrantium; aliam in donaria in templum Dei. Neque verbo contentus pius princeps, etiam præiuit exemplo. Nam voluit templum ſuis ſumptibus ædificari, vt ex ſequentibus [c] apertè conſtat, vnde hoc decretum ſupplendum eſt. *Cyri in Hebræos liberalitas.*

[a] l. 11. c. 1. [b] init. l. 4. periarchõ. [c] ca. 6. v. 4.

XI. *Aliud exemplar decreti Cyri, circa templi conſtructionem.* ANNO *primo*, inquit, *Cyri Regis, Cyrus Rex decreuit vt domus Dei ædificaretur, quæ eſt in Ieruſalem, in loco vbi immolent hoſtias, & vt ponant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, & latitudinem cubitorum ſexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis nouis: ſumptus autem de domo Regis dabuntur.* Pagninus, Montanus, Vatabl. legunt de lapidibus marmoreis ex Hebræo; Tigurina, de lapidibus ingentibus, Græca baſilææ, & regia, fortibus, Sixti, politis; ſicut habet & Ioſephus: [d] quo modo etiam quidam in vulgata legendum putant, vt notauit Sà. Quod certe videtur exigere tanti monarchæ magnificentia; & concepta de Dei majeſtate opinio, & gloria Salomonicæ domus, quam Iudæi Cyro ſedulo repræſentabant. Spopondit etiam eodem decreto Cyrus, ſe vaſa ſacra templi Domini reſtituturum, vt patet ex eodem loco. [e] Sic enim ibi legitur. *Sed & vaſa templi Dei aurea, & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de templo Ieruſalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum, in Ieruſalem, in locum ſuum: quæ & poſita ſunt in templo Dei.* In Hebræo eſt *& ponito*, oratione ad Zorobabelem conuerſa: nec ſane prohibet Cyrus domum hanc fieri ampliorem, ſed ſumptus offert è ſuo, ad prædictam amplitudinem duntaxat; Iudæis, ſi maiorem velint, reliquos ſumptus ſuppleturis.

[d] l. 11 ant. c. 2. [e] l. 1. c. 6. 5.

XII. *An Cyrus permiſerit extrui Ieruſalem.* AT quid de vrbe Hieroſolyma dicemus? An eius extruendæ Cyrus Iudæis poteſtatem fecit? Non deſunt rationes in vtramque partem. Nam primum in Cyri decreto, tam quod l. 1. Eſdræ c. 1. recitatur, quam quod habetur c. 6. v. 3. nulla plane fit vrbis mentio, ſed templi duntaxat. Secundo quia conſtat eam permiſſionem factam ab Artaxerxe Longimano, anno vigeſimo regni ſui; vt perſpicuè habetur 2. Eſdræ c. 2. poſt annos ab hinc nonaginta tres. In contraria ſententia eſt Ioſephus. [f] *Conuocatis*, inquit, *clarioribus apud Babylonem Iudæis, ait ſe illis permittere vt proficiſcantur in patriam, vrbemque Hieroſolyma, & Dei templum ædificent denuo*; & rurſum paulo poſt inducit eundem Cyrum ſcribentem ad Præfectos Iudæorum. *Iudæis*, inquit, *qui regionem meam habitant, permiſi vt quicumque vellent in propriam patriam reuerti, vrbem denuo conderent, & templum Dei Hieroſolymis ædificarent, eodem quo prius loco.* *Ita videri ex Ioſepho.*

[f] l. 11. c. 1.

XIII. *Et probatur ex Eſaia.* QVOD ſi Eſaiæ vaticinium excitauit Cyrum, non modo ad ſoluendam captiuitatem Iudæorum, ſed etiam ad templum ædificandum Deo cœli, certe

ibid. de ciuitate quoque ædificanda legitur. *Qui dico Cyro*, inquit, *paſtor meus es, & omnem voluntatem meam complebis*, hæc eſt autem voluntas eius. *Qui dico Ieruſalem ædificaberis; & templo, Fundaberis*; Quid eſt opus diſtrahere temporibus, quæ ita ſunt narratione coniuncta? Clarius etiam Propheta. [a] *Ipſe ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet, non in pretio, neque muneribus, &c.* Quæ plerique omnes interpretes de Cyro dicta conteſtantur. [b] Verum dubitationem omnem tollere videtur, quod legimus apud Eſdram, [c] Iudæos ciuitatem ædificaſſe, quod ſine dubio, niſi impetrata à Cyro poteſtate, non auſi eſſent. Sic enim legitur. *Notum ſit Regi quia Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellem, & peſſimam, quam ædificant, extruentes muros eius, & parietes componentes.* Hæc ſcribunt inimici Iudæorum ad Cambyſem Cyri ſucceſſorem; vtique prius quoque ad Cyrum ſcripturi, niſi intellexiſſent, id eius fieri voluntate. Accedit etiam neceſſitas. Quomodo enim templum ipſum, & tot eius donaria, & precioſa ſupellex, & tot Iudæorum millia inter inimicos infenſiſſimos, niſi clauſi mœnibus, tuti eſſe potuiſſent?

a c.45.13.

b Vide ibi Sanctium.

c l.1.c.4.12.

Ex Eſdra.

XIV. *Satisfit obiectis.*

QVOD autem Cyrus non vrbis, ſed templi tantum meminerit, id videtur in cauſa fuiſſe, quod non ſuggereret ille ſumptus in reſtaurationem ciuitatis, ſed templi duntaxat; idque Ioſephus innuit. Cum enim dixiſſet à Cyro dictum, Iudæis ſe permittere vt vrbem & templum ædificarent, ſubdit. *Nam & ipſum Deum futurum illis auxilio, & ſe ſcripturum vicinis Iudææ ducibus, ac ſatrapis, vt conferrent eis aurum, & argentum ad templi fabricam, & victimas ad ſacrificia.* Si vrbis quoque facta fuiſſet mentio, periculum erat ne etiam ſumptus regios Iudæi eo vellent extendere. Nam nota eſt ea regula iuris. *Odia reſtringi, fauores conuenit ampliari.* Et illud, *Beneficium principis quam ampliſſimè interpretandum eſt.* Illa autem Artaxerxis permiſſio facta eſt, quoniam cum hoſtes Iudæorum, mortuo Cyro, tam vrbis quam templi reſtaurationem impediuiſſent, & Iudæi à Dario Hyſtaſpis templi tantum conſtructionem impetraſſent, neceſſe fuit poſtea ab illo Rege, ciuitatis quoque reparationem, opera Eſdræ, & Nehemiæ obtineri; vt deinceps ſuis temporibus dicetur. Hoc porro decretum in publicas relatum tabulas, in Ecbatanis ciuitate Mediæ conſeruatum eſt, vt ex ſequentibus perſpicuum eſt. [d] Decretum vero de vrbe ædificanda, de quo loquitur Daniel, & vnde inchoantur eius hebdomadæ, longe poſt hæc tempora editum eſt.

Cur neceſſaria permiſſio Artaxerxis.

d l.1.ca.6. init.

XV. *Apparatus ad profectionem Iudæorum.*

HIS ergo rite præparatis, *ſurrexerunt*, inquit Eſdras, *principes patrum de Iuda, & Beniamin*, id eſt inter ſeniores illarum tribuum, qui dignitate, atque authoritate reliquos antecedebant, *& Sacerdotes, & Leuitæ, & omnis, cuius ſuſcitauit Deus ſpiritum, vt aſcenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ieruſalem. Vniuerſique qui erant in circuitu*, id eſt vicini eorum. [e] Dubium autem relinquitur, an id intelligendum ſit de Iudæis remanentibus, an de alienigenis, qui Cyro forte gratificari voluerunt. Ioſephus amicos regios nominat. [f] Iſti ergo *adiuuerunt manus eorum in vaſis argenteis, & aureis, in ſubſtantia, & iumentis, in ſupellectili, exceptis his, quæ ſponte obtulerant*, id eſt, præter donaria, quæ templo Dei conſecrarunt, & quæcumque reſtaurationi Hieroſolymorum addixerunt. *Rex quoque Cyrus protulit vaſa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonoſor de Ieruſalem, & poſuerat ea in templo Dei ſui. Protulit autem ea Cyrus Rex Perſarum per manum Mithridatis filij Gazabar, & annumerauit ea Saſſabaſar principi Iuda.*

e Vat.& Sa

f l.11.c.1.

Cyrus reddit ſacra vaſa.

XVI. *Quis Saſſabaſar cui ea traduntur.*

SASSABASAR hic princeps Iuda, erat omnino Zorobabel, filius Salathielis, & nepos Iechoniæ Regis, qui Babylone natus, nomen habuit à ſpe parentis, quod alienus à confuſione futurus eſſet. Babylonii autem cum Saſſabaſarem appellauerunt; Lyra. Dionyſ. Sà. Torniel. Vatablus, imo & Ioſephus ſemel atque iterum, [g] Illi Mithridati adiungit Zorobabelem. Eiuſque rei ſignum eſt, quod Saſſabazar tantum dicitur in hoc lib. cum res eſt cum Chaldæis, vel Perſis; alioqui enim Hebræo vocabulo Zorobabel appellatur: & in catalogis, vbi nominatur Zorobabel, nulla eſt mentio Saſſabaſaris. Denique 1. Eſd. 3. 8. dicitur Zorobabel fundaſſe templum, Cap. autem 5. dicitur Saſſabaſar poſuiſſe fundamenta templi. Et conſtat magnam partem nominum variatam eſſe in Babylone, vt Danielis, & ſociorum eius, & Nehemiæ, qui 1. Eſdræ [h] dicitur Atherſata, vt volunt Vatabl. & Sà, cæterique interpret. Mithridates autem, qui dicitur

g l.11.c.1.

h c.2.63.

filius Gazabar in vulgata, à Pagnino vertitur thezaurarius, ſicut & à 70. Sixti, & Tigurina, Ioſephus quoque ærarij regij præfectum vocat. Græca tamen regia, & Baſil. tanquam proprium nomen accipiunt, in eóque Vulgatæ conſentiunt.

XVII. *Vaſorum numerus.*

FVIT autem numerus vaſorum, tam aureorum, quam argenteorum quinque millia, & quadringenta, quorum partem aliquam in ſpecie Scriptura recenſuit, nimirum 2499. In Græco Sixti numerantur omnino per ſpecies ſuas 5469. Ioſeph. [a] habet diuerſos omnino numeros, & vaſorum ſpecies quorum omnium ſumma eſt tantum quatuor millium, 210. *Vniuerſa hæc*, ait ſcriptura, *tulit Saſſabaſar, cum his qui aſcendebant de tranſmigratione Babylonis in Ieruſalem.* Perſonarum quoque ſumma ponitur 42. millia 360. cum tamen particulares omnes ſummæ efficiant tantum 28. millia 818. In Græco autem Sixti, [b] vbi hic Catalogus habetur, eadem ſumma ponitur, ſed particulares ſummæ non parum differunt ab iis, quæ in Vulgata, & Hebræa leguntur: & efficiunt 30. millia 143. Ioſephus [c] habet 42. millia 462. Chronicon Hebræorum ſignificat, neque enim clare loquitur, reliquos, qui huic numero deſunt, ex aliis tribubus fuiſſe; At Eſdras clare oſtendit init. cap. 2. ſe tantum agere de iis, qui erant in captiuitate Babylonica, quos vocat prouinciæ filios, id eſt, partim ibi natos, partim eius incolas. Nihilominus l. 1. Paralip. v. 3. dicitur hoc tempore commoratos fuiſſe in Ieruſalem de filiis Iuda, & de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephrain, & Manaſſe. Varius quoque eſt in diuerſis animalibus numerus, varius & in oblatione pecuniaria. Nam Vulgata ſic habet. [d] *Et de principibus patrum cum ingrederentur templum Domini*, id eſt, ruinas eius adiiſſent, *ſponte obtulerunt in domum Dei, ad extruendum eam in loco ſuo, ſecundum vires ſuas, &c.* At nonne iam diximus Cyrum ſpopondiſſe ſe ſumptus de ſuo ærario præbiturum? Nimirum intelligi hinc poteſt, & confirmari quod ante diximus, Cyrum ad 60. tantum cubitos altitudinis, & totidem latitudinis templum erigi, & fundari de ſuo voluiſſe; Iudæos autem, omnes menſuras templi Salomonici voluiſſe retinere, ideoque ſponte obtuliſſe, ſecundùm vires ſuas auri ſolidos, ſiue drachmas, vt alij volunt, 60. millia, & mille: argenti minas quinque millia, & veſtes ſacerdotales centum. I

Et perſonarum.

a l. 11. c. 1.
b l. 1. c. 5.
c lo. cit.
d 1. Eſd. 2. 68. 69.
n. 11.

XVIII. *Tempus itineris.*

VENERVNT ergo prædicti omnes in Iudæam, & habitauerunt in ciuitatibus ſuis. [e] Si quis quærat quando Babylone exierint, quantum temporis in itinere poſuerint; facile intelligi poteſt eos ſub veris initium menſe Martio, vel Aprili ſeſe in viam dediſſe, & quatuor circiter menſibus hoc iter confeciſſe. Nam Eſdras cum ſuis ſeptimo anno Artaxerxis, primo die menſis primi cœpit aſcendere de Babylone, & in primo die menſis quinti venit in Ieruſalem. [f] Non potuit breuius tanta multitudo, tamque multiplex omnis ætatis, atque ſexus, cum tot impedimentis vaſorum, pecorum, variæque ſupellectilis, illud iter peragere. Oportuit autem eos vnum vel alterum menſem diſponere domui, & habitationi ſuæ; dum interea ſeptimus menſis adueniret, deſtinatus ſolemnitati tabernaculorum. Conuentus ergo indictus eſt Hieroſolymis in ſeptimum menſem ad dedicandum altare domino. De quo priuſquam dicamus, nonnihil hoc loco de Ioſepho monendus eſt lector, ne illum, non bonum vtique ducem, ſecutus, perabſurdo errore labatur.

1. ex.
e 1. Eſdr. 2. 70. & ca. 3. v. 1.
f Vt dicitur 1. Eſd 7. 9.

XIX. *Ioſephi lapſus ingẽs.*

IOSEPHVS enim perabſurdo errore lapſus eſt, dum quæ Darij Hyſtaſpis erant, & ſecundo regni eius anno contigerunt, vt ex 1. Eſdræ 5. & 6. patet, ea Cyri anno primo attribuit; & quæ diuerſis temporibus, & à diuerſis regibus geſta ſunt permiſcet, atque confundit; quo vno errore quam multi alij contineantur nemo non videt. Non enim Cyrus ſcripſit ad Siſinnem, & Sarabaſarem Syriæ, & Phœnicis Præfectos, ſed Darius Hyſtaſpis ſedecim ab hinc annis, [g] quos Græca Sixti vocant Siſinnem ſubregulum Syriæ, & Phœnicis, & Sathrabuzanem; Vulgata vero Thathanai, & Starbuſanai. Ac ne promiſit quidem Cyrus ſe ſcripturum ad Præfectos Iudææ, quod Ioſephus affirmat, ſed, vt ſcriptura tradit, in decreto ſuo, vniuerſe monuit omnes vt iuuarent Iudæos. Nec dona data ſunt Hieroſolymis à regiis amicis, poſtquam eo Iudæi perueniſſent, ſed antequam Babylone, & aula Cyri diſcederent, in va-

g l. 1. Eſd. c. 6.

variis Chaldææ locis. Id enim ea verba ſignificant. *Et omnes reliqui in cunctis locis vbicumque habitant, adiuuent eum viri de loco ſuo argento, & auro.* Quod ſi dona data ſunt Hieroſolymis, vt vult Ioſephus, certe ea ſcriptura tacuit; Quid ergo Ioſepho venit in mentem, vel alia pro aliis narrare donaria, vel quæ ſcriptura tradit omittere, quæ non tradit recenſere?

XX. *Duces à populo in itinere ſeparat.*

Errat quoque, quod ait, accepto à Cyro mandato, principes duarum tribuum, cum ſacerdotibus & Leuitis propere Hieroſolymam ſe contuliſſe, cum 1. Eſd. c. 2. legamus vniuerſam multitudinem captiuorum, cum omni ſubſtantia ſua, ducibus Zorobabele, & Ioſue, & Nehemia, & aliquot aliis principibus populi, Hieroſolymam, aut potius in ſuam quemque ciuitatem veniſſe. Nec ſane tutum fuiſſet duces à populo ſeparari, & tot vaſa aurea, atque argentea, cum tam multis armentis, & imbellem multitudinem in tam longo itinere, prædæ interiacentium prouinciarum obiicere; nec poterit Ioſephus docere geminam Iudæorum hoc primo anno Cyri profectionem, ſed fefellit Ioſephum ille locus. [a] *Et ſurrexerunt principes patrum de Iuda, & Beniamin, vt aſcenderent ad ædificandum templum, &c.* Non enim ibi ait fuiſſe profectos, vt ipſe putauit, ſed cœpiſſe parare profectionem ad ædificandum. &c.

XXI. *Reſtitutus Dei cultus Hieroſolymis.*

a c.3.v.1. Iamqve *venerat menſis ſeptimus,* [a] inquit Eſdras, *& erant filii Iſrael in ciuitatibus ſuis. Congregatus eſt ergo populus quaſi vir vnus in Ieruſalem*, nimirum accerſitu Zorobabelis, & Ioſue pontificis, *& ſurrexit Ioſue filius Ioſedech, & fratres eius ſacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius, & ædificauerunt altare Dei Iſrael, vt offerrent in eo holocauſtomata, ſicut ſcriptum eſt in lege Moyſi viri Dei.*

Magna prouiſione, ait Beda, *primo altare ædificauerunt, vt quia templum nondum erat fundatum, haberent tamen vbi ſacrificantes deuotionem ſuæ mentis oſtenderent*, pergit ſcriptura; *Collocauerunt autem altare Dei ſuper baſes ſuas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerũt ſuper illud holocauſtum Domino mane & veſpere.* Iuge ſacrificium intelligit, quod in libro Numerorum [b] præceptum eſt. Porro iſti populi terrarum intelliguntur, præſertim Samaritæ, de quibus apertius init cap. ſeq. Non eſt autem dubium collocatum fuiſſe hoc altare eodem loco, quo ante ſteterat, id eſt, in medio atrii Leuitici.

b c. 28. v. 3.

XXII. *Ab initio menſis ſeptimi.*

Fecervntqve *ſolemnitatem tabernaculorum, ſicut ſcriptum eſt, & holocauſtum diebus ſingulis per ordinem ſecundum præceptum opus diei in die ſuo*, id eſt, ſuo quodque tempore. *& poſt hæc holocauſtum iuge, tam in Calendis, quam in vniuerſis ſolemnitatibus Domini, quæ erant conſecratæ, & in omnibus in quibus vltro offerebatur munus Domino.* Significant antiquum holocauſtorum, & ſacrificiorum vſum, fuiſſe plane reſtitutum, ſumpto initio à primo die menſis ſeptimi. Sequitur enim, *A primo die menſis ſeptimi*, is in Septẽbrem magna ex parte cadit, *cœperunt offerre holocauſtum Domino.* Habetur eadem hiſtoria tertio Eſdræ, [c] cum exigua diuerſitate, vt quomodo conuenerint in atrium, quod erat ante portam orientalem: niſi quod vbi in textu ſacro legitur, *deterrentibus eos per circuitum populis terrarum*, in dicto loco legitur, *& conuenerunt ibi ex aliis nationibus terræ, & erexerunt ſacrarium*, id eſt, altare *in loco ſuo omnes gentes terræ*, quod videtur perabſurdum. Itaque Tigurina paraphraſtice ſic exponit. Et quamuis conueniretur aduerſum eos, ex aliis gentibus terræ, quæ inimicitias haberent cum eis, omneſque gentes terræ, vim in eo facerent, aram tamẽ loco ſuo erigebant. Deinceps autẽ & de templo ædificando actum fuit; nondum enim fundatum fuerat, conueneruntque cum latomis, & cæmentariis de precio lapidum, atque operæ precio; dederuntque eis pecunias, cibum quoque, & potum, & oleum Sidoniis, Tyriiſque, vt deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppe, vbi ſcilicet portus erat, eſtque etiam nunc, totius Palæſtinæ celeberrimus. Et hæc quidem hoc anno in Babylone, & Iudæa contigerunt.

c c.5.47.

Paratur templi ædificatio.

XXIII. *Quis hoc tẽpore Iudæorum ſtatus. Nunquam deinceps plane liberos fuiſſe.*

Caetervm hoc primo anno reſtauratæ quoquo modo Reip. Iudæorum, aliquid de eorum ſtatu dicendũ eſt: Et primo ſtatuendum eſt Hebræos nunquam deinceps plane fuiſſe ſui iuris, ſed primùm Perſis, tum Græcis, poſtremo Romanis ſeruiuiſſe; Ita vt qui Babylone ante ſeruierant, poſtea in patria ſua alienigenarum ſerui facti ſint, & in eius rei teſtimonium tributa pependerint, idque patet ex 1. Eſdræ, [d] vbi inimici Iudæorum ſcribunt ad Cambyſem Cyri filiũ.

d c.4.13.

Nunc, inquiunt, *notum ſit regi, quia ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius inſtaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt*: dabant ergo antea. Clariſſimũ eſt Nehemiæ apud Deũ orantis teſtimonium, [a] *Ecce nos ipſi hodie ſerui ſumus, & terra quam dediſti patribus noſtris, vt comederent panem eius, & quæ bona ſunt eius, & nos ipſi ſerui ſumus in ea. Et fruges eius multiplicantur regibus, quos poſuiſti ſuper nos propter peccata noſtra, & corporibus noſtris dominantur: & iumentis noſtris ſecundum voluntatem ſuam, & in tribulatione magna ſumus.* Hæc ille, anno vigeſimo Artaxerxis, quo beneuolentiſſimo vtebantur. Sed aliud etiam ſeruitutis argumentum eſt, quod non niſi ex eorum arbitrio, duces, aut principes in repub. ſua habuerunt, vt mox planum fiet.

a 2. Eſdr. 9. 36.

XXIV. *Magiſtratus à Perſis acceperunt.*

DICIMVS igitur ſecundo, Hebræos, duces ac magiſtratus habuiſſe in Iudæa ex alienigenarum voluntate, aut permiſſione. De Nehemia id patet. [b] *A die illa*, inquit, *qua præceperat Rex* (Artaxerxes Longimanus) *mihi vt eſſem dux in terra Iuda, ab anno vigeſimo &c.* De Zorobabele. [c] *protulit Cyrus Rex* vaſa *de templo Babylonis, & data ſunt Saſſabaſar vocabulo, quem & principem conſtituit*; Aggæus [d] ducem Iuda vocat, quem & Ioſephus [e] paſſim principem Iudæorum. De Eſdra [f] quoque patet eũ accipere à Rege Artaxerxe, anno 7. imperii ſui, poteſtatem viſitandi Iudæam, & conſtituendi iudices; quin & principem populi egit, vſque ad annum eius 20. De aliis ducibus vniuerſè; *per annos duodecim*, inquit, *Nehemias*, [g] *ego & fratres mei annonas, quæ ducibus dabantur non comedimus, duces autem primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum &c.* Dum eos nominatim accuſare noluit, ignotos nobis reliquit. De minoribus autem, [h] accepit Eſdras ab Artaxerxe poteſtatem conſtituendi magiſtratus. *Tu autem Eſdra*, inquit, *ſecundum ſapientiam Dei tui, quæ eſt in manu tua, conſtitue iudices, & Præſides, vt iudicent omni populo, qui eſt trans flumen.* Inutilis erat iſta permiſſio, ſi primarii duces ſine ea minores magiſtratus conſtituere potuiſſent.

b 2. Eſdr. 5. 14.
c 1. Eſdr. 5. 14.
d c. 1. 1.
e l. 11. c. 1. & 4.
f l. 1. c. 7. 14.
g c. 5. 14.
h 1. Eſd. 7. 14.

XXV. *Pontifices plurimum potuerunt.*

DICIMVS tertio fuiſſe deinceps in ea rep. Pontifices, qui ſæpe ſummam auctoritatem in ea exercuerunt. Ioſephus [i] certe ait inſtitutam hoc tempore in Iudæa eam formam Reip. quæ per optimates adminiſtratur. *Per eos pontifices enim*, inquit, *fuit ſumma authoritas, donec Aſamonæorum gens, mutato rerum ſtatu, regnum obtinuit* Satis conſtat, vt dicemus, Aſamonæos, qui & Machabæi, non fuiſſe Reges: ſed temporum neceſſitate cogente, ſacram adminiſtrationem cum profana iunxiſſe, quod alias quoque videtur contigiſſe. Ideoque Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex, requirens Scripturæ interpretes, ad Pontificem ſcripſit: res enim erat pontificis. In re quoque profana, Alexander Magnus, cum Tyrum oppugnaret, commeatus cauſa, Hieroſolymam ad Pontificem ſcripſit, vt ait Ioſephus. [k]

i l. 11. c. 4. 116. fin.
k l. 11. c. 8.

XXVI. *An plus quã duces: & qui hi fuiſſe dicantur.*

AN vero dux pontifici, an vice verſa pontifex duci ſubordinatus eſſet, vix poteſt ex ſcriptura definiri. Nam quod ad ducem primum, primumque Pontificem attinet, modo Ioſue nominatur ante Zorobabelem, modo Zorobabel ante Ioſue. [l] Notiores tamen Scriptura pontifices reliquit, quam duces. Nam ſex pontifices ordine nobis ſuggeruntur, [m] aliquot etiam alii in libb. Machabæorum.

Duces autem pleroſque ſignificatos, vix autem tres nominatos habemus, Zorobabelem, Eſdram, Nehemiam, donec ad tempora Machabæorum ventum eſt. Annius qui Philonis breuiarium cudiſſe dicitur, & ab omnibus paſſim refellitur, duces Hebraici populi huius temporis ex tertio capite Euangeliſt. Lucæ expreſſit: neque id tantum, ſed & certos cuique annos probabiliter aſſignauit. Illum in ea re Genebrardus, Henricus Samerius, Gordonius, Mercator, Functius, aliique ſecuti ſunt: quia nec certiora dare poterant, & melius exiſtimarunt ea, qualiacunque tandem forent, referre, quam planè tacere, & vacuos annos relinquere. Vide eundem Gordonium capit. 15. ſuæ Chronolog. numer. 2.

l vide 1. Eſd. 3. 2. & c. 4. 3. Agg. 1. 1. 12. 14. c. 2. 3. 5.
m 2. Eſd. 12. 10.

XXVII. *Chronologia deinceps ad Perſarum Reges dirigenda.*

VERVM cum certior multo ſit hoc tempore Perſarum, & demum Græcorum, quam Iudæorum Chronologia: adeo vt ad illorum annos, vt vulgo notiſſimos, ſcriptura ſeſe accommodet, vt ex libb. Eſdræ, & Machabæorum perſpicuum eſt, ſicut ſtante regno Iudæorum, Regum annos habebat, quaſi regulam Chronologicam, ad quam cæteras narrationes dirigebat: Idem nos quoque inſtitutum ſectabimur, & qui Iudæorum regum annos, cum Scriptura ſecuti ſumus: & ad eos tam prophetas, quam pontifices aptauimus, eandem deinceps ſequentes, ad Perſarum & Græcorum an. duces & Pontif. Iud. & res ab eis geſtas accõmoda-

bimus; lucem & perſpicuitatem temporis, vndecumque eam haurire poterimus, mutuantes.

SAMARITÆ IVDÆIS NEGOTIVM FACESSVNT. *Pontificatus Ioſue.*

QVONIAM ergo Zorobabel & Ioſue, reliquos Cyri annos, & alios complures tenuerunt, eos ſimul numerabimus, donec aut nouus princeps, aut aliqua finiendi probabilitas, nouum vel ducem vel pontificem ſuggere nos admonebit. Quæ cauſa eſt cur hoc anno initium pontificatus Ieſu filii Ioſedechi collocemus: licet probabile admodum ſit, eum annis iam aliquot Babylone egiſſe pontificem; quo modo pater eius Ioſedech vmbratilem pontificatum ibidem nomine tenus exegerat.

XXVIII. *Romanæ res.*

DE Romanis rebus nihil occurrit noui, quod propriè in hunc annum cadat. Nam quod ait Dionyſ. Tarquinium & Tullium pertraxiſſe in partes ſuas eam patritiorum factionem, quam popularis adminiſtratio à Rege alienarat, & palam coëmiſſe fauorem plebeiorum, qui in extrema inopia nulla iuris cura tangebantur, æque ad hunc & ſequentem annum videntur pertinere.

SCHOLIVM IN ANNVM CYRI. I.

1.N. XVII. AT in auro Septuaginta Sixti variãt. Habent enim auri minas mille, quæ duplo fere maiorem drachmarum numerum efficiunt. Drachma verò auri, ſiue ſolidus fere nummum vnum aureum noſtratem efficit; itaq; tota hæc ſumma ſimul poſita iuxta Vulgatam erit 64. millium 114. aureorum; & triginta quinque ſolidorum. Iuxta editionem vero Sixti, mille auri minæ efficiunt decem talenta, quorum ſingula ſunt 11500 aureorũ: quæ ſumma decies multiplicata 115000. exhibet. Itaq; aurum, & argentum ſimul aſcendunt adſummam 125. millium 572. aureorum, & 55. ſolidorum.

ANNVS MVNDI 3518. SEXTAE AETATIS 2 SOLVTÆ CAPTIVITATIS 2. ZOROBABELIS DVCIS, ET IOSVÆ PONT. 2. CYRI ET IMPERII PERSARVM 2. OLYMP. LXI. AN. I. VR. COND. 217. SERVII. TVLLII. 43.

ANNVS ANTE CHRISTVM 534.

a 1.Eſd.3.8. HABETVR hic annus notatus ab Eſdra, a eſtque prima templi fundatione, poſt ſolutam captiuitatem Babylonicam, admodum celebris; primam, inquam, quoniam ſecundus Darii annus altera fundatione celebratur apud Aggæum prophetam, b de qua ſuo tempore dicetur, nunc de priore Eſdram audiamus. *Anno ſecundo*, inquit, *aduentus eorum ad templum Dei, in Ieruſalem, menſe ſecundo* in 3.Eſdr. c additur in nouilunio ſecundi menſis; ſicut habetur etiam in Græco Sixti. Nam totus fere 2. Eſdræ, in Græcis habetur l. 1. Eſdræ canonico, *cæperunt Zorobabel filius Salathiel, & Ioſue filius Ioſedech, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes & Leuitæ, omnes qui venerant de captiuitate in Ieruſalem*, cœperunt inquam ædificare, aut iacere fundamenta templi. Ad id enim tempus parauerant latomi, & cæmentarii materiam neceſſariam, locumque perpurgarant, vt congregato populo, nulla eſſet mora in primo lapide rite deiiciendo. Quanquam credibile eſt magnam antiquorum fundamentorum partem, & ab incendio, & à Babyloniorum machinis incorruptam perſtitiſſe. Nondum quippe Dominus ſupra vniuerſam templi fabricam, triſtem illam emiſerat vocem. *Non relinquetur lapis ſupra lapidem, qui non deſtruatur.* d

I. *Prima tépli fundatio poſt captiuitatem.*

b c.2.19.

c c.5.57.

d Matth. 24.2. Mar.13.2. Luc.21.6.

II. *Quam vrgent Leuitæ.*

CAETERVM vt rite, celeriterque promoueretur opus, Zorobabel, & Ioſue

Digitized by Google

II. *Quam vrgens Leuitæ.*

conſtituerunt Leuitas à viginti annis, & ſupra, vt vrgerent opus Domini. Qua verò ceremonia reparata fuerint templi fundamenta, pergit Eſdras explicare; *Fundato igitur à cæmentariis Templo Domini*, id eſt, dum fundaretur, vt clarius eſt in Hebræo, *Steterunt Sacerdotes in ornatu ſuo cum tubis, & Leuitæ filij Aſaph in cymbalis, vt laudarent Deum per manum* Dauid *Regis Iſrael*, id eſt, canentes Pſalmos Dauidicos. Videtur autem alludere ad Pſalm. 135. cuius initium eſt. *Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius*, in quo vicies & ſepties repetitur, *quoniam in æternum miſericordia eius.* Nam ſequitur. *Et concinebant in hymnis, & confeſſione Domino, Quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius ſuper* I*ſrael.* Vatablus putat fuiſſe Pſalmum 117. Cuius initium eſt idem. *Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno, in laudando Dominum, eo quod fundatum eſſet Templum Domini.* Quod nimirum deſideratiſſimam illam vidiſſent diem, in qua inſtaurationi Templi daretur initium; in Græco enim habetur, Collaudantes Dominum in ſuſcitationem Templi Domini.

III. *Fletus, & lætitia vniuerſi populi.*

PLVRIMI *etiam de Sacerdotibus, & Leuitis, & Principes Patrum, & ſeniores, qui viderant Templum prius, cum fundatum eſſet, & hoc Templum in oculis eorum, flebant voce magna*[a]: ſic enim loco huic adhibenda eſt diſtinctio; ne dicere videamur ſeniores iſtos vidiſſe, cum prius Templum fundaretur; Nam in Græco[b] & 3. Eſdræ[c] ſic habetur. *Et venerunt ex Sacerdotibus, & Leuitis, & Senioribus, qui viderant priſtinam domum, & ad huius ædificationem cum planctu, & clamore magno, &c.* pergit Scriptura; *Et multi vociferantes in lætitia eleuabant vocem. Nec poterat quiſquam agnoſcere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi, commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul* Mirabilis fuit iſte clamor, & fletus, & lætitia, intantum, vt eſt in Græco, vt populus non audiret tubas; propter planctum populi. Clamor erat ab interno exultantis ſimul, ac gementis animi motu; planctus propter ruinam Templi prioris; lætitia, propter ſpem eiuſdem quaſi reuiuiſcentis. Clamor erat laudantium Deum, de præſenti rerum ſtatu, & gementium de culpis, quibus Deum ad tantam contra populum ſuum compulerant ſeueritatem.

IV. *Quid plangeret.*

PLANGEBANT illud Oraculum, illud Sanctum ſanctorum, tanto tempore, omnibus ſordibus inquinatum fuiſſe; in quo tot ſeculis ſteterat ſolium gloriæ Dei; & illud ſacrarium, in quo vix ſemel in anno, ipſi ſummo Pontifici, in infulis ſuis, omnique ſacro apparatu patebat aditus, impiorum ac prophanorum hominum curſibus, & beſtiarum ſaltibus patuiſſe. Plangebant auream & marmoream illam ædem ſanctam, illud veſtibulum admirandæ altitudinis, atque pulchritudinis in terram deturbatum, cuius vix ipſa veſtigia ſupereſſent: illa propylæa, illas turres, atque propugnacula, plangebant multiplicia illa atria, longè latéque patentia Leuitarum, Iſraëlitarum, & Gentium ita concidiſſe, vt antiquæ magnificentiæ indicia potiùs, quàm reliquiæ ſupereſſent: & voce lugubri Ieremiæ threnos integrabant dicentes, *Quomodo ſedet ſola ciuitas &c.*

Quid lætaretur.

LAETABANTVR ſeniores, quod cum plurimi in captiuitate deceſſiſſent, ſibi diuinitus in patriam reditus contigiſſet: tantoque erat maior lætitia, quo expectatio fuerat diuturnior. Lætabantur iuniores ad quorum ætatem, ſpes præteritæ fœlicitatis pertinebat: lætabantur omnes de propenſa tanti Monarchæ erga ſe voluntate, & beneficentia, & quod caput eſt, de diuino erga ſe numine reconciliato. Itaque tot animi motus, magnum excitabant Iudæorum clamorem, gemitu, lætitiaque confuſum.

V. *Hoſtes Iudæorum offerunt ſe ad ædificandum.*

VERVM non admodum diuturna fuit iſta lætitia. *Audierunt*[d] enim *hoſtes* I*uda & Beniamin, quia filij captiuitatis ex ea ſcilicet reduces, ædificarent Templum Domino Deo* I*ſrael. Et accedentes ad Zorobabel, & ad Principes patrum dixerunt eis; ædificemus vobiſcum, quia ita vt vos quærimus Deum veſtrum. Ecce nos immolauimus victimas à diebus Aſſar addon Regis Aſſur.* Fuit hic filius Sennacheribi vltimus Aſſyriorum Princeps, *Qui adduxit nos huc*, paulo poſt captiuitatem decem tribuum, cum leones nouos incolas perimerent.[e] *Et dixit eis Zorobabel, & Ioſue, & reliqui Principes patrum* I*ſrael. Non eſt vobis, & nobis quicquam commune, vt ædificemus*

a 1.1.c.3.
b 1.1.c.5.
c c.5 v.63.
d 1.1.c.4.1
e Vide 4. Reg. 19. ff.

domum Deo noſtro; ſed nos ipſi ſoli ædificabimus Domino Deo noſtro, ſicut præcepit nobis Cyrus Rex Perſarum.

VI. *Repelluntur à Iudæis.*

MIRVM prima fronte videtur iſtos, qui vltro ſe ad Dei cultum promouendum offerebant, tam facile fuiſſe repulſos: poſſitque id vel ſuperbiæ, & inuidiæ, vel defectui zeli diuini honoris, & ſalutis animarum tribui. Quod ſi quis cauſetur fuiſſe iſtos cultores Idolorum, de quibus 4. Regum: [a] *Et cum Dominum colerent, diis quoque ſuis ſeruiebant, iuxta conſuetudinem gentium, de quibus tranſlati fuerant Samariam.* Certe eadem videtur fuiſſe cauſa Cyri, qui ſumptus Templo excitando ſuggerebat; eadem & multorum aulicorum, & amicorum eius, qui Iſraelitas diſcedentes muneribus, & donariis proſecuti erant. Sed cum Zorobabel dux, & Ioſue Pontifex, in ſcriptura laudatiſſimi habeantur, non poteſt in eos merito cadere iſta ſuſpicio. Quin potius exiſtimandi ſunt illi, non ſyncere, vt Cyrus, ſed fraudulenter hoc conſilium iniiſſe, vt poſtea vel ſibi templum vendicarent, vel eò ſacrificulos ſuos, cum cultu Idolorum ſuorum introducerent; & præteritum idololatriæ, & querelarum ſcandalum renouarent. Itaque ab iſtis non minus, quam ab apertis hoſtibus, cauendum ſibi cenſuerunt. Sed & egregium exemplum deuitandi hæreticos, quibuſcum nobis nulla, ob periculum apoſtaſiæ, debet eſſe communio, poſteritati reliquerunt, dum ab ethnicis mendicare maluerunt, quam ab iſtis vltro oblata ſuſcipere.

Et meritò. *Vitandi hæretici.*

[a] c.17. v.33.

VII. *Moliuntur impedire fabricam.*

QVI hanc ignominiam non ferentes, cum primum ſimulationis artificium non ſucceſſiſſet, ad alias artes, hoſtilemque improbitatem, iniquiore etiam animo progreſſi ſunt. Nam conſilio inter ſe inito, in eo ipſo vltionem ſumere voluerunt, in quo ſe iniuriam accepiſſe arbitrabantur. Statuerunt enim templi ædificationem impedire; ſed quia id aperta vi perfici non poterat: propterea quod Cyri extabat decretum, & de eius in Iudæos beneuolentia, certo conſtabat, idem clam per Regios Cyri adminiſtros, perfecerunt. *Rogarunt enim Satrapas*, inquit Ioſephus, [b] *& eos quibus commendata erat hæc ædificatio, vt Iudæos impedirent, quo minus vrbem, ac templum inſtaurare valerent.* Habes hic iterum Ioſephi teſtimonium inchoatæ ædificationis Hieroſolymorum, Cyro imperante; ſed pergit.

[b] l.11. c.1.

VIII. *Opera Satraparum Cyri.*

ILLI *vero pecuniis etiam corrupti, vendiderunt Cutheis ſuam circa demandatum officium, ceſſationem & negligentiam, Cyro neſciente, vtpote diſtracto in alia negotia.* Sic Ioſephus. Sed nec tam cito querela delata eſt ad Cyrum, imo neque tam cito Iudæos fraudem ſenſiſſe credendum eſt; quæſtoribus regiis, quorum erat ſumptus præbere, non ſtatim corruptelæ, & præuaricationis ſuſpicionem præbentibus, ſed alias, atque alias, vt aſſolet, cauſas prætexentibus, vt primo tarde ſoluerent, deinde malignè, poſtremo etiam plane non ſoluerent; ſicque operæ ceſſare cogerentur.

Et hæc plane videtur Eſdræ ſententia. [c] *Factum eſt igitur vt populus terræ*, iſti opponuntur filiis captiuitatis, ſicut incolæ peregrinis, indigenæ aduenis; *impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificando. Conduxerunt autem conſiliatores aduerſus eos, vt deſtruerent conſilium eorum omnibus diebus Cyri Regis Perſarum*; Sic Eſdras. Deſtruxerunt autem, viuo Cyro, iis, & id genus aliis fraudibus, quas diximus; ſed eo mortuo, aperto marte pugnarunt, vt ſuo loco dicemus; interim Iudæos lætiſſimo labori operam dare permittamus.

[c] c.4. v.4.

IX. *Olympias 61.*

AGONES olympici hoc anno inſtaurati, victorem in ſtadio celebrarunt Agatharchum, Principe Athenis Heraclio, vt notauit Dionyſius Halicarn. Cercyræum fuiſſe habet catalogus Olympionicarum, ex Cercyra, ſiue Corcyra inſula maris Ionij oriundum: additque ex Suida hac Olympiade ſexageſima prima Theſpim primum drama docuiſſe; Athenis ſcilicet, vbi ille floruit, primúſque populo, teſte Horatio, tragœdias dedit.

Theſpis.

Ignotum tragicæ genus inueniſſe Camenæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poemata Theſpis.
Quæ canerent, agerentque peruncti fæcibus ora.

Quæ rudimenta theatrorum, & hiſtrionum, ignara ſapiunt antiquitatem.

His illum certe vixiſſe temporibus, & Soloni æqualem fuiſſe author eſt Laërtius, qui illũ ait à Solone prohibitũ tragœdias agere ac docere, ὡς ἀνωφελῆ τὴν ψευδολογίαν. Quæ pluribus in Solone apud Plutarchum leges.

ANNVS MVNDI 3519. SEXTAE AETATIS 3. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONT. 3. CYRI, ET IMPERII PERSARVM 3. OLYMP. LXI. AN. 2. VR. COND. 218. SERVII. TVLLII. 43.

ANNVS ANTE CHRISTVM 534.

I. *Viſio Danielis poſtrema.* PERTINET ad hunc annum poſtrema viſio Danielis, quæ tribus capp. continetur: ſic enim loquitur propheta. *Anno tertio Cyri Regis Perſarum, verbum reuelatum eſt Danieli, cognomento Balthazar,* cui chronologiæ aſſentitur Theodoretus orat. 10, vbi hunc annum agnoſcit à ſoluta captiuitate, Torniell. Heluicus, & alij. Porro quæ fuerit eius ad hanc viſionem præparatio ſubdit. *In diebus illis, ego Daniel lugebam trium Hebdomadarum diebus, panem deſiderabilem non comedi, & caro, & vinum, non introierunt in os meum, ſed neque vnguento vnctus ſum, donec complerentur trium Hebdomadarum dies.* Solemne fuit ſanctis, precibus, & corporis afflictationibus, diuinam clementiam exorare. Rati ſunt enim pium parentem, dilectos filios diu in luctu, & ſqualore non toleraturum, ſed pijs artibus cedentem, dicturum; *fiat tibi ſicut vis.* Quæ autem cauſa fuerit tanti, tamque diuturni luctus Prophetæ propè decrepiti, meritò quæritur; & cum multæ excogitari poſſint, duæ, treſue videntur non improbabiles. (Dan. 10. 1. & ca. 11. & 12. c. 10. orat. 10.)

II. *Cauſa luctus Prophetæ. 1. ex Theod.* PRIMA eſt Theodoreti, quod ſcilicet videret complures Iudæorum, qui ſibi domos Babylone conſtruxerant, earum quaſi vinculis deuinctos, neglecto in patriam reditu, externam regionem patriæ prætuliſſe: qui ne plane deſerti, in Idola delaberentur, Daniel cum eis Babylone remanere maluit, quam cum reliquo populo in Iudæam reuerti. Voluit ergo Daniel precibus, & lachrymis, & corporis afflictatione, meliorem à Deo mentem populo ſuo impetrare. At ſane tardior videtur iſta oratio, & corporis afflictatio, ad tertium denique annum dilata, cum ea res exegiſſe videretur, vt ſi non prius, ſtatim ab illorum diſceſſu, eam illis mentem *Improbatur.* Daniel impetrare conatus eſſet. Idem iuſtiore etiam ratione dici poteſt de luctu ſuſcepto, propter mala in 70. Hebdomadarum denunciatione cognita; cognitione ſcilicet perſecutionis Antiochi contra Iudæos, & occiſionis Chriſti à Iudæis; propter quam cædem funditus perituri erant. Ideóque melius coniiciunt, Maldonati
2. ſententia, cui Sanctius, & Cornelius à Lapide ſubſcribunt, qui propterea Prophetam luxiſſe putant, quod templi iuſtauratio, à vicinis gentibus impedita fuiſſet; neque poſſet aliud à Rege edictum, ad continuandum opus, impetrare; quòd Cyrus ad bellum Scythicum profectus eſſet, & Cambyſes eius filius, qui pro patre regebat imperium, Iudæos non amaret. Verum nec tam cito Cyrus ad Scythas profectus eſt, cum id bellum graue admodum fuerit, & in eo mortuus fuerit Cyrus, qui tamen ad ſeptimum annum produxit imperium; vt poſtea iuxta probabiliorem ſententiam dicemus: nec tam cito aperte de templi impeditione conſtitit;
III. quòd occultis artibus res tota tranſigeretur hoc tempore.

3. cauſa luctus. MALIM cum Pererio exiſtimare, inimicos Iudæorum, calumnijs, & criminationibus occultis, ita Cyrum labefactaſſe, vt ille non parum de priore erga Iudæos beneuolentia, & benignitate, remiſiſſe videretur. Daniel autem, qui ſciret cor Regis in manu Dei; & quanti ad Dei gloriam intereſſet, eum principem bene erga
4. maxime probabilis. Iudæos eſſe animatum; omni ſtudio id à Deo obſtinere ſatagebat. Poſſumus etiam dicere, Deum magnum inſpiraſſe Prophetæ deſiderium, ſciendi quid euenturum eſſet populo Hebræo in nouiſſimis diebus. Id colligitur ex verbis ſeq. v. 12. vbi Angelus, *Noli,* inquit, *metuere Daniel, quia ex die primo, quo poſuiſti cor tuum ad intelligendum, vt te affligeres, in conſpectu Dei tui, exaudita ſunt verba tua: & ego veni propter ſermones tuos.* Et infra, *Veni autem vt docerem te, quæ ventura ſunt populo tuo, in nouiſſimis diebus; quoniam adhuc viſio in dies.* Vbi D. Hierony. *Quod Daniel deprecatus eſt, hoc à*

Solvtae captivitatis 2.

Po trema viſio Danielis.

à Deo meretur audire, quid futurum ſit populo Iſrael, non in vicino tempore, ſed in nouiſsimis diebus, id eſt, in conſummatione ſeculi. Ita Diuus Hieronymus: qui init. cap. 2. etiam de Perſarum Regibus Danielem ait ſcire voluiſſe, quid futurum eſſet in poſterum.

IV. *Quis viſionis modus.*

Die autem 24. menſis primi, vidit eam viſionem, quam deinceps reliquo fere capite proponit, quamque conſequenter Archangelus Gabriel exponit, & nobis breuiter decurrenda eſt, quoniam ad futuram hiſtoriam non parum pertinet. Cum ergo eſſet iuxta flumen Tigris, vidit viri ſpecie Angelum, quem Theodoretus, aliique Gabrielem fuiſſe aiunt, in veſte candida, in ſignum puritatis, & aurea zona, & facie, & oculis, & toto corpore fulgurante, voce etiam horriſona: tota denique viſione, ad terrorem incutiendum compoſita. Vnde ſocij Danielis, vel ſola voce audita, ſolus enim Daniel vidit viſionem, territi fugerunt in abſconditum: Sed & Daniel de ſe: *Et non remanſit*, inquit, *in me fortitudo, ſed & ſpecies mea immutata eſt in me, & emarcui, nec habui quidquam virium. Et audiui vocem ſermonum eius, & audiens iacebam conſternatus ſuper faciem meam, & vultus meus hærebat terræ. Et ecce manus*: prædicti Angeli, vt inquit Diuus Hieronymus, quam non vidit Daniel, quia vultus eius hærebat terræ. Ad illum autem tactum cœpit ſe erigere, ſed paulatim, manibus, & genibus nixus; & dixit ad eum Angelus, ſe veniſſe vt doceret eum, quæ ventura erant populo eius, pro cuius ſalute ſanctis deſideriis æſtuabat: in nouiſſimis diebus, id eſt in conſummatione ſeculi, vt ait Diuus Hieronymus: ſed alia etiam priora reuelauit, & interiectis nonnullis de prælijs Angelorum, pro hominibus, ſuæ curæ commiſſis,

Quam terrifica fuerit.

V. *Gabriel prænuntiat aliquot Perſarum Reges.*

a c. 11. v. 2.

Ecce, inquit, [a] *adhuc tres Reges ſtabunt in Perſide, & quartus ditabitur opibus nimis ſuper omnes.* Diuus Hieronymus ait Angelum quatuor poſt Cyrum, Regibus Perſarum enumeratis, nouem præteriiſſe, & ad Alexandrum tranſiiſſe. Eadem autem phraſi dixit Ionas, *adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur*, id eſt, poſt quadraginta dies: Sic Moſes [b] *Adhuc & poſt ſeptem dies ego pluam ſuper terram.* Illos autem idem Hieronymus enumerat [c] ex Euſebii Chronologia mutuatos, de quibus ordine dicturi ſumus, vt non ſit opus hic operam in ea re ponere longiorem, ſufficiat dicere ex communi interpretum ſententia quartum illum opulentum, fuiſſe Xerxem, qui cum infinitis copiis Græciam infœlici exitu inuaſit, cuius in regno tanta diuitiarum copia fuit, vt cum multitudine flumina conſumerentur, opes regiæ tamen ſupereſſent, vt inquit Iuſtinus lib. 2. Regem autem illum fortem, qui dominaturus eſſet poteſtate multa, & cuius regnum in quatuor ventos cœli eſſet diuidendum, nemo dubitat eſſe Alexandrum Magnum, de quo non diſſimilia ſupra [d] ab hoc ipſo Propheta prænunciata legimus.

b Gen. 7. 4.

c c. 7. Dan. 14.

Tum Alexandrum magnum.

d c. 8. v. 8. 21. & 22.

VI. *Et diuiſionem regni eius.*

e c. 11. v. 4.

Pergit autem de eo Gabriel. [e] *Et cum ſteterit*, id eſt, ad ſummum peruenerit potentiæ, *conteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cœli, ſed non in poſteros eius*, id eſt, qui de ſemine illius ſint, ſed amici vel cognati, *neque ſecundum potentiam illius, qua dominatus eſt. Lacerabitur enim regnum eius, etiam in externos, exceptis his*, id eſt, præter illos quatuor primarios Alexandri hæredes, Ptolemæum Lagi, qui in Ægypto regnaturus erat, Seleucum, qui in Syria, & Babylone; Antigonum, qui in Aſia & Ponto: Philippum, qui in Macedonia; etiam alii particulas imperii Alexandri ſibi arrepturi erant. *Significat autem*, inquit Hieronymus, *Perdicam, & Crateron, & Lyſimachum. Nam Cappadocia, & Armenia, Bitynia, & Heraclia, Boſphoruſque, & aliæ prouinciæ, de poteſtate Macedonum recedentes, diuerſos ſibi reges conſtituerunt.* Hæc ibi. Deinceps autem Gabriel pleraque de bellis, quæ Syriæ, & Ægypti Reges, inter ſe geſſere, prædicit: quæ ſatius eſt in ſua tempora differre, quam hic breuiter & obſcure dicere, quæ poſtea in Machabæis eſſent iteranda. Illud tantum dico Angelum in Antiocho Epiphane diutius immorari, quod is omnium maximè Iudæos afflicturus erat; qui quoniam Antichriſti, piorum omnium cruentiſſimi perſecutoris typum geſſit, rurſum hoc loco à figura, ad rem figuratam ſermonem transfert. His ergo nos hoc loco contenti; ad alia tranſeamus.

VII. *Tarquinius Seruium Tullium ambitioſè turbat. Priuatim.* Hoc penultimo Seruii Tullii anno, multa Romæ contra eum ab ambitioſo genero, & filia ſacrilega, turbata ſunt. Nam, vt fuſius Dionyſius Halicarnaſſæus, cum videret Tullius Tarquinium ſibi Patriciorum pleroſque minus Regi fauentes, adiungere, inopem plebem ſibi largitione demereri, moleſte quidem tulit, etiam ſibi timens, ne imparatus opprimeretur. Verum quia vehementer indignum videbatur cum genero, & filia bellum ſuſcipere, & pœnas quaſi de inimicis ſumere, ſæpe coram amicis accitum in colloquium, Tarquinium incuſando, & monendo, ab inferenda ſibi iniuria dehortatus eſt: *Et in Senatu.* cumque ille ſe coram Senatu cauſam dicere velle reſpondiſſet, coacto Senatu multa Tarquinius contra ſocerum criminatus eſt, quæ ille cum accuratiſſime refellisſet, iniecto conſpiratis magno pudore, Senatum dimiſit. Deinde per præcones iuſſit tota vrbe vocari in concionem populum.

VIII. *Et apud populum, omnia irrito conatu.* Cvmqve in Comitium concurſus factus eſſet multitudinis, progreſſus in tribunal, longam & plenam affectibus orationem ad populum habuit; enumerás egregia facinora, quæ vel viuo quodã Priſco Tarquinio, vel mortuo, diuerſis bellis edidiſſet; ſimulque inſtituta ſua ſingula, è quibus multæ, magnæque in rempublicam vtilitates redundaſſe viderentur. Cumque ad ſingula ferme affatim plauderetur, omnibus ſcire cupientibus quorſum ea tenderent, tandem ait à Tarquinio ſe accuſari, quod regnum iniuſtè obtineret; illi potius debitum. Auum enim morientem ei reliquiſſe principatum, vna cum priuatis opibus, nec populo ius eſſe, aliena alteri donare. Ad quæ coorto, cum indignatione vniuerſi populi, clamore; poſtquam ſilentium eis imperauit, poſtulabat ne his commouerentur, nec tumultuarentur: ſed ſi quod ius pro ſe haberet Tarquinius vocato eo, cauſaque cognita, ſiue affectus iniuria, ſiue principatu dignior videretur, regimen vrbis illi traderent: ſe enim regnum deponere, ipſorumque poteſtati, à quibus acceperit reddere. Poſt hæc verba deſcendere à tribunali paranti, acclamatum eſt vndique cum precibus, & lacrymis, ne cui principatum cederet, nec deerant qui clamarent, *feri Tarquinium.* Et recte illi quidem clamabant, atque prouidè. Iam enim non ſemel factus reus imminutæ maieſtatis, ſupplicium capitale meruerat: & valde intererat vniuerſæ Reip. talem peſtem in apertum eius detrimentum, publicæque libertatis, iam erumpentem, ac bonorum, vt res ipſa docuit, ceruicibus imminentem, ab eo extingui, qui eſſet Reip. caput & parẽs. Quod ille metuẽs, domũ refugit cum ſociis, Tullium vero plebs vniuerſa cum gaudio, ac plauſu domum reduxit. Hæc fere hoc anno Romæ.

ANNVS MVNDI 3520. SEXTÆ ÆTATIS 4. SOLVTÆ CAPTIV. 4. CYRI, ET IMP. PERSARVM 4. ZOROB. DVCIS IVDÆ, ET IOSVE PONT. 4. OLYMPIAD. LXI. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 219. SERVII TVLLII 6. ROM. REGIS 44. ET VLTIMVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 533.

N. I. *Res à Cyro geſta contra Lydos.* DVM Cyrus imperium Perſarum ſtabilire, atque amplificare meditaretur, ei iterum cum Lydis negotium fuit: Nam hoc fere tempore videtur Lydorum à Cyro defectio contigiſſe, *Interiecto deinde tempore*, inquit Iuſtinus, à deuictis ſcilicet Babyloniis, & Crœſo eorum Rege in poteſtatem redacto, *occupato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellauere: quibus iterũ victis arma, & equi adepti, ſuſ ſique* contẽptim videlicet permiſſi *cauponas, & ludicras artes, & lenocinia exercere, & ſic*

SOLVTÆ CAPTIVITATIS AN. 1.

CYRVS LYDOS COMPRIMIT REBELLANTES.

gens induſtria quondam potens, & manu ſtrenua, effeminata mollicie, luxuriaque, virtutem priſtinam perdidit. Et quos ante Cyrum inuictos bella præſtiterant, in luxuriam lapſos otium, ac deſidia ſuperauit. Ita Iuſtinus. Herodotus rem fuſius perſecutus, ait Cyrum occupata Lydorum Metropoli, cui nomen Sardis, eam homini Perſæ, Tabalo nomine commiſiſſe. Crœſi autem, cæterorumque Lydorum theſaurum, Pactiæ Lydo tradidiſſe deferendum Ecbatanam, quo ipſe contendebat; at Pactiam à Cyro, & Tabalo defeciſſe, & quia Lydorum Theſaurum habebat conſcenſis nauibus auxiliarios mercede conduxiſſe; maritimiſque omnibus perſuaſiſſe, vt expeditionem ſecum ſuſciperent: Itaque Sardis obſediſſe, & Tabalum in arce concluſum habuiſſe.

II. *Crœſi de Lydis conſilium.*

QVIBVS intellectis Cyrum apud Crœſum expoſtulaſſe, & gentis totius interitum comminatum. At Crœſus veritus ne Sardis funditus euerteret, *Rex*, inquit, *ne patiaris antiquam hanc ciuitatem exſcindi, quæ cum ſuperiorum, tum eorum quæ nunc acciderunt rea non ſit. Nam priorum ego author fui, quod nunc capite meo pendo, præſens factum Pactias deſignauit, hic tibi pœnas det, Lydis autem veniam dabis. Modo hæc impera; ne arma bellica poſſideant, ſuper tunicam pallium geſtent, cothurnos induant, citharæ, cantibuſque indulgeant, cauponentur, & cæt. Moxque comperies, ô Rex, viros in mulieres degeneraſſe, nihilque metuendum, vt rebelles vnquam à te deſciſcant.* Hæc cum Cyrus probaſſet, accerſito continuo Mazare homine Medo, ea de Lydis imperat, quæ Crœſus ſuggeſſerat. Atque præter hæc mandauit, illos omnes ſub corona venundandos, quotquot vnà cum Lydis, Sardis oppugnaſſent: Pactiam autem viuum ad ſe perducendum.

III. *Ariſtodicus ſiue Herodotus illudunt oraculo.*

QVOD intelligens Pactias, ſub aduentum Perſici exercitus, deſerta obſidione cum ſuis aufugit ad Cumæos; cumque à Mazare repeteretur, & conſultum oraculum reddendum iuberet; quidam Ariſtodicus templum oraculi circumiens auiculas in eo nidificantes è nidis abſtulit, quo facto, vox ex adito ad Ariſtodicum fertur: *Hominum ſceleſtiſſimè*, inquit, *quænam te libido inceſſit, vt auderes meos ſupplices diripere?* Cui ille, & tu, inquit, huiuſmodi auxilium fers ſupplicibus, quando Cumæos, iubes Pactiam tradere Perſis. Cui Deus reſpondens, *Equidem*, inquit, *iubeo, vt impii male pereatis, neque deinde oraculum hoc, de reddendis veſtris ſupplicibus laceſſatis.* Hæc & alia his ſimilia nonnulla Herodotus; ob quæ Plutarchus in opuſc. de malignitate Herodoti, eum impietatis accuſat.

IV. *Romæ geſta res à Tarquinio.*

INTEREA Iudæi Hieroſolymis incœptis templi, vrbiſque operibus quoquo modo progrediuntur, ſuis magis, & amicorum ſumptibus, quam regiis, propter regiorum miniſtrorum præuaricationem atque perfidiam. Romæ autem Tarquinius Superbus malis artibus Seruium Tullium, optimè de ſe meritum Regem, & ſocerum, principatu & vita ſpoliat; quo autem id modo contigerit, ex Dionyſio compendiò referemus. Poſtquam conatus, quem proximo anno retulimus, parum ſucceſſit Tarquinio, anxius ſe plane deſtitutum à Senatu, in quo plurimum habuerat fiduciæ, aliquantiſper domi ſe continuit, amicos tantum admittens; deinde conſulente vxore non eſſe molliter, nec ſigniter agendum amplius, conciliato prius per amicos Tullio, quo minus vt amicum iam caueret, probauit eius monita, ſimulanſque pœnitentiam, multis precibus per amicos à Tullio petebat delictorum veniam. Itaque reconciliatus viro natura facili, & abhorrenti ab inſidis, cum filia, & genero ſimultatibus, obſeruato ſuo tempore, cum plebs paſſim per agros intenta eſſet colligendis frugibus, prodiit cum amicis gladios ſub veſte occultantibus, miniſtris quibuſdam ſecures capere iuſſis. Ipſe regio amictu ſumpto, cæteriſque principatus inſignibus, vt ventum eſt in Comitium, fixo ante curiam greſſu, iuſſit Patres in Senatum vocari à præconibus. Et iam ante præparati aderant in foro, conſcii patrandi facinoris, nonnullique è Patriciis adhortantes, ad rem gerendam intrepide.

V. *Et Tullio Rege.*

DVM hi conuenirent in curiam, Tullio domi tum agenti, quiſpiam renunciauit, Tarquinium progreſſum cum veſte regia, Senatum cogere. Ille admiratus hominis audaciam, procurrit ex ædibus celerius, quam prudentius paucis aliquot comitatus. Ingreſſus in Senatum, ac Tarquinium in Regio ſolio cum

tized by Go

reliquis ornamentis regiis ſedentem conſpicatus. *Quis*, inquit, *ſceleſtiſſimè hominum, hunc habitum te ſumere permiſit?* Ille contra, *Tua Tulli, audacia, & impudentia: qui cum ne ingenuus quidem ſis, ſed ſeruus, & ſerua natus, auſus es te Romanorum Regem facere.* His verbis Tullius exacerbatus, impetum in eum facit, velut hominem ſolio deturbaturus. Tarquinius occaſione lætus, è ſolio proſilit, ſenemque corripit, & vociferantem, & fruſtra opem miniſtrorum inuocantem effert: ac mox è curia pertractum, ætate viribúſque validior, medium arripit, & ſublimem, per curiæ gradus, in comitium ferentes, deiicit. Senex cum è caſu ægrè ſe collegiſſet, vt vidit circumquaque omnia plena fautoribus Tarquinii, & circa ſe magnam amicorum ſolitudinem, abiit gemens; paucis eum multo cruore circumquaque manentem, & toto corpore grauiter afflictum ſuſtinentibus, ac deducentibus.

VI. *Eiuſque impia filia.* POST hæc graue auditu impiæ filiæ facinus traditur; cognito enim patrem iuiſſe in curiam, reſcire cupiens, quem res habitura eſſet exitum, carpento in forum inuecta eſt. Ibi rem totam edocta, conſpicataque ſtantem in ſummis curiæ gradibus Tarquinium, prima Regem magna voce ſalutauit, tum ſeorſim abducens, *Primus*, inquit, *Tarquini conatus ſucceſſit*, vt debuit: Cæterum firmiter principatum retinere non poteris, ſi ſuperſtes maneat Tullius. Concitabit enim denuo ſuis concionibus in te populum, ſi quantulacumque vltra hodiernum diem, protracta fuerit mora, quin ergo eum tu, priuſquam domum ſe recipiat, immiſſis percuſſoribus tollis è medio? His dictis rurſum conſcenſo carpento abiit. Tarquinius autem ratus hoc quoque recte monere ſceleratiſſimam coniugem; quoſdam è miniſtris cum gladiis in eum mittit, qui magna celeritate præuentum in via, non procul à regia iugulant. *Rex occiditur.*

VII. *Cadauer carpento filia contrucidatur.* RECENTI cadaueri, & adhuc palpitanti ſuperuenit filia: cumque admodum anguſtus eſſet vicus, qua carpentum agendum erat, muliſque ad cadaueris conſpectum territis: ipſo quoque auriga commoto, & inhibente ad tam triſte ſpectaculum progreſſum, mulier exacerbata, ſcabello pedum arrepto petit aurigam, inclamans, *non ages ſceleſte, vel per mortuum?* Ille ad ſpectaculum magis, quam ad ictum ingemiſcens, vi mulos per cadauer agit, ex quo tam atroci facinore, vicus *ſceleratus* eſt appellatus. Quæ apud Liuium quoque leguntur. l. 1. Hunc finem ſortitus eſt Tullius, poſt exactum in regno annum quartum, ſupra quadrageſimum. Hæc ex Dionyſio fere ad verbum, qui aliquantò poſt de eius funere & vxoris eius morte, iſta ſubdit. Porro cum ob regis cædem, magnus tumultus vrbem haberet, omnibus fere mortem eius lamentantibus, veritus Tarquinius, ne ſi per forum, funus duceret, vt mos Romanis eſt, cum regiis ornamentis, aliiſque funebribus ceremoniis, plebs forte impetum in ſe faceret, nondum ſatis confirmato imperio, conſuetos ſepulturæ ritus adhiberi non eſt paſſus, ſed defunctum vxor, Tarquinii Priſci filia, vt vulgaris hominis cadauer, noctu ex vrbe, paucis amicorum proſequentibus extulit, multiſque lamentis ſuum & illius fatum proſecuta, innumeras filiæ, & genero diras imprecata, corpus humo condidit. *Regis funus*

VIII. *Et mors vxoris eius.* A monumento domum reuerſa, vnam non amplius diem ſuperſtes funeri, ſequenti nocte obiit: incertum quo lethi genere, quibuſdam dicentibus, illam, abiecto præ mœrore vitæ deſiderio, manus ſibi intuliſſe; aliis extinctam à genero & filia, quod cari mariti obitu vehementius afficeretur. Idem Dionyſius tribuit Bruto orationem, qua eam à Tarquinio laqueo ſtrangulatam dicit, ante perſoluta marito luctus, & inferiarum extrema officia. Hic ille beatus, & fortunatus, Fortunæ cultor Tullius, cuius fatum funeſtiſſimum vxor deplorat, filia conſulit, perpetrat gener; vxor ſuo funere cumulat, filia rotis muliſque proculcat, & contrucidat, gener regiæ honore ſepulturæ priuat. eod. l. 4. Etſi autem ſignificauit Dionyſius ſub æſtatem, vel autumnum, quando colliguntur fruges, occiſum Tullium, eodemq. tempore regnum à Tarquinio occupatum. Eius tamen primum annum, non niſi ſequenti anno cum ipſo ponemus. Præſertim cum annus tum à Kal. Decembris, vt vult Dionyſius, inchoaretur.

ANNVS MVNDI 3521. SEXTAE AETATIS 5.
SOLVTÆ CAPTIVITATIS 5. CYRI, ET PERSARVM IMPERII 5. ZOROBABELIS ET IOSVÆ 5.
OLYMPIADIS LXI. AN. 4. VRBIS COND. 220. LVCII TARQVIN. SVP. I.

ANNVS ANTE CHRISTVM 532.

a l. 1. HOC anno L. Tarquininius Superbus per vim & ſcelus, Vt inquit Liuius, a regnum Romanorum, ſeptimus, idemque vltimus vſurpauit. Temporis notæ author eſt Dionyſius l. 4. *poſt Tullium*, inquit, *imperium Romanum capeſſit L. Tarquinius, non legitime, ſed armis partum, anno quarto, ſexageſimæ primæ Olympiadis: qua in ſtadio vicit Agatharchus, principe Athenis Heraclio.* Audiamus vero hac de re Diuum Auguſtinum. a *Seruius Tullius generi ſui Tarquinij Superbi, qui ei ſucceſſit in regnum, nefario ſcelere occiſus eſt. Nec diſceſſere adytis, ariſque relictis dij, tanto, in optimum illius populi Regem parricidio perpetrato; quos dicunt, vt hoc miſeræ Troiæ facerent, eamque Græcis diruendam, exurendamque relinquerent, adulterio Paridis fuiſſe commotos. Sed inſuper interfecto à ſe ſocero, Tarquinius ipſe ſucceſſit. Hunc illi dij nefarium parricidam, ſoceri interfectione regnantem; inſuper multis bellis, victorijſque gloriantem, & de bellorum manubiis Capitolium fabricantem, non abſcendentes, ſed præſentes, manenteſque viderunt, & Regem ſuum Iouem in illo altiſſimo templo, hoc eſt in opere parricidæ ſibi præſidere, atque regnare perpeſſi ſunt. Neque enim adhuc innocens Capitolium ſtruxit, & poſtea malis meritis vrbe pulſus eſt; ſed ad ipſum regnum, in quo Capitolium fabricaret, immaniſſimi ſceleris perpetrator peruenit.* Ita Diuus Auguſtinus, de ipſius etiam nomine paulo poſt ita loquitur. *Nec tamen iſtum Tarquinium Romani crudelem, aut ſceleratum, ſed ſuperbum appellauerunt: fortaſſis regios eius faſtus, alia ſuperbia non ferentes.* Videtur Auguſtinus alludere ad Platonem, qui dicebat Diogenem, faſtum calcare Platonis, ſed alio faſtu.

a l. 3. de Ciuit. c. 5. 2. Æn.

De ipſius autem moribus, & Tyrannico imperio ſic ait Dionyſius. *Hic contempta plebe*, quam ſcilicet ſocer eius coluerat, *contemptis & patritiis, per quos ad regnum prouectus fuerat, confuſiſque legibus, ac moribus patriis, & omni decoro corrupto, quo ciuitas ſub prioribus Regibus floruerat, principatum in manifeſtam vertit Tyrannidem.* Ac primo ſatellitio ſe ſtipauit audaciſſimorum hominum, gladios, & lanceas geſtantium; exterorum, & ciuium, qui noctu excubantes circa regiam, & interdiu prodeuntem, quocumq; iret comitantes, tutũ reddebãt ab inſidiis &c. Multa enim congerit, quæ improbum ac tyrannicum ingenium egregiè exprimunt. Fuit ergo in Tarquinio iſto indicium tyrannidis ſatellitium, quod timeri mallet, quam amari, quo priores Reges, quia boni, in bono populo, non egebant. Idem apud Athenienſes à Piſiſtrato factitatum, nequidquam ingemiſcente, atque expoſtulante Solone, vt ſuo loco dictum eſt. Deinde vero ſiue conſuetudine, ſiue neceſſitate, ſiue dignitate factum eſt, vt ſatellitio, tam boni, quam mali principes vterentur. Nam in optimo populo, inueniuntur etiam non optimi, quibus, quantumuis bonus, atque amabilis princeps, propter morum diſſimilitudinem ſit ingratus.

Floruit ſub hæc tempora Theognis poëta Megarenſis. Megaris enim in Achaia natus eſt, quemadmodum & Euclides, Suidas Megarenſem eum vocat, ſed Siculum ſecutus Platonem libro primo de legibus, qui eo nomine ab Harpocrate reprehenditur, qui Megaris in Attica na-

tum tradit, & ex ipſo Theognide confirmat, & poſt eum Scaliger in Euſebium. Megaram Atticam prope Sperchium fluuium, ad Iſthmum Peloponneſi collocat Ptolemæus, Siculam vero iuxta Alabium fluuium, & Taurum promontorium. Theognidem refert ad initia Tarquinij Superbi Euſebius; qui potius ad præcedentem Regem pertinet, cui Euſebius decem regni annos ſuſtulit, quos iſti Superbo reſtituit, vt notauit Glareanus. Potuit tamen ad vtrumque pertinere, vt qui, eodem authore Suida, Olympiade 59. natus ſit.

Annus ſabbaticus 134. Fuit porro poſtremus hic Annus Olympiad. primæ ſupra ſexageſimam, apud Hebræos Sabbaticus, ordine centeſimus trigeſimus quartus, quem par eſt credere Zorobabele duce populi, & Ioſue Pontifice annitentibus, quo modo hæc tempora ferre potuerunt, fuiſſe obſeruatum. Niſi forte hic annorum ſabbaticorum ordo ſeptuagenaria deſolatione, & quaſi perpetuo ſabbatiſmo perturbatus eſt; quod neq; affirmare poſſumus, nec negare. In re igitur dubia inchoatam pridem horum annorum ſeriem retinebimus.

ANNVS MVNDI 3522. SEXTAE AETATIS 6. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 6. CYRI, ET IMPERII PERSARVM 6. ZOROBABELIS, ET IOSVE 6. OLYMPIADIS LXII. AN. I. VRBIS CONDITÆ 221. TARQVINII SVPERBI 2.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 531.

I. *Cyri apparatus ad bellum Scythicum.* CYRVS hoc anno expeditionem decernit in Maſſagetas, ac bellum præparat; quod ſequenti anno ab eo infeliciter geſtum eſt, vt dicemus; vbi etiam de temporis ratione pluribus agetur. Nunc tantum dico, nihil mirum videri, expeditioni præperandæ annum præuium aſſignari. Nam ducenta Perſarum millia, in armis ſecum habuiſſe in bello Maſſagetico, tradit Iuſtinus l. 1. Nec improbabile eſt eum Indos, non minus quam Semiramidem, vel Bacchum, aut etiam vlteriora cogitaſſe. Nam, vt ait Herodotus, duplici ex cauſa Cyrus hoc tempore ad bella mouebatur, primùm ſua genitura, quæ prodigiis plena ferebatur, vt ſibi maius quiddam homine eſſe videretur; ſecundò, quod hactenus magna erga omnes hoſtes fœlicitate vſus eſſet. Strabo etiam l. 15. non obſcure ſignificat, Cyrum expeditionem Indicam ambiuiſſe, cum in Maſſagetas duceret. Quod enim Iuſtinus ait, Cyrum ſubacta Aſia, & vniuerſo Oriente in poteſtatem redacto, Scythis bellum intuliſſe; de Aſia minore, & prouinciis orientalibus, quæ Babyloniis, Aſſyriis, Mediſque paruerant, intelligendum eſt; nunc autem maiora etiam moliebatur.

II. *Res Iudæorum.* QVIBVS in rebus dum occuparetur Cyrus, Iudæis non licuit de Perſarum præfectis, & Cuthæis, apud ipſum queri. Ioſephus [a] enim ait Cyrum neſciuiſſe, quo ſe illi modo aduerſus Iudæos gererent, vtpote diſtractum in alia negotia, Scythicę videlicet expeditionis. Quod ſi, vt probabilius videtur, annitente Daniele ad Imperatorem admiſſi ſunt; cum alia ex parte præſides illi prouinciarum, & Cuthæi multis modis Iudæos criminarentur, & ſuam improbitatem honeſtis rationibus obuelarent; Cyrus rem totam in ſuum reditum fortaſſe diſtulerit; aut aliis etiam commiſerit; quibus ius faſque non magis curæ fuerit, quam illis, qui circa Iudæam verſabantur. Quos item precio fuiſſe corruptos, nihil abſurdum eſt ſuſpicari: vel ſi fuerunt improbi, ipſa ſua malitia, bonis facile redditos iniquiores.

[a] l. 11. c. 2.

III. *Et Romanorum. Tyrannis Superbi.* AD hunc annum, & aliquot ſequentes, referre licet, quæ de Tarquinio Superbo Dionyſius ſcribit, [b] anno non notato. *Porro,* inquit, *cum iam firmatas imperij habenas exiſtimaret, nequiſſimo quoque ſodalium ſubornato, eorum opera multos illuſtres viros inuoluit criminibus capitalibus. Primùm eos qui alienum ab eo gerebant animum, & Tullij caſum ægre ferebant; poſt etiam alios, quibus putabat moleſtam ſtatus publici mutationem;*

[b] lib. 4. ant. Rom.

præcipuè diuites; eos autem vel morte mulctabat, vel pellebat in exilium; occiſorum, & pulſorum, occupabat bona, nonnulla particula in accuſatores collata; quo factum eſt vt plerique ſponte exilium occuparent, & ſeſe tyrannidi eriperent, & Senatus magna ex parte vacuaretur; quem ille ita ſuis fautoribus expleuit, vt nudum penè Senatorum gererent nomen. Ipſe pro arbitratu omnia gereret.

IN his autem in primis fuit M. Iunius, pater Iunij Bruti, qui poſtea præcipuus auctor, & aſſertor Romanæ libertatis fuit, qui vxorem habebat Tarquiniam, Tarquinij Priſci filiam, hunc Superbus hic, inter alios multos, occultè de medio ſuſtulit, non ob delictum vllum, ſed diuitiarum cupiditate, quas antiquæ, atque opulentæ familiæ hæres, à maioribus acceperat. Simul etiam filium eius natu grandiorem morti deſtinabat, quòd generoſam præferret indolem, patriſque interitum non inultum laturus videretur. Quo tempore L. Iunius etiam tum adoleſcens, auxilio cognatorum deſtitutus, ſtultitiam ſimulare aggreſſus eſt, eamque deinceps ſimulationem conſtanter retinuit, dum ſe offerret occaſio prodendi quanta ſapientia præditus eſſet. Cum ergo fatuum publicè ageret, vulgò Bruti nomen accepit, & à Rege omnibus ſpoliatus bonis, quaſi fatuus domi, ad filiorum ſuorum animi recreationem retentus eſt, & cum iis Delphos ad oraculum, peſtilentiæ tempore miſſus, ſapientiorem ſe reipſa præbuit, quam monſtrauit foris. Hæc, & id genus alia multa ex Dionyſio, ſi quis voluerit petat. Quo autem tempore ea peſtilentia Romæ contigerit, non liquet; illa, vt idem ait, non modo puerorum, & virginum, magnam tollebat multitudinem, ſed etiam prægnantibus infeſtiſſima, matres cum ipſo fœtu paſſim per vicos ſternebat.

HIC porro annus Olympiadis ſexageſimæ ſecundæ primus, victorem in Olympico ſtadio renunciauit Erexydam Chalcidenſem, vt eſt in catalogo Olympionicarum, vbi & Milonis Crotoniatæ, Athletæ roboris ſtupendi, palmæ ad hanc Olympiadem referuntur, quas Suidas quoque memorat, vtique ex Pauſania,[a] quæ hic quoque legere, arbitror lectori ingratum non fore. Sic ergo habet, Palmas Milo Olympicas ſex adeptus eſt, de lucta omnes; Ex his puerilem vnam. Sex Pythicas è virorum, vnam è puerorum certamine. Cum ſeptimùm in Olympiam luctaturus veniſſet, cum Timaſitheo ille quidem, Mnaſitheum Suidas vocat, quod ciuis erat, & peradoleſcens, ac certamen recuſabat, non eſt congreſſus; dicitur autem ſuam ipſius ſtatuam intra Altin ſuis humeris deportaſſe. Traduntur de punico malo, & diſco hæc memoratu digna. Punicum malum ita manu compreſſa tenebat, vt neque qui conatus eſſet extorqueret, neque ipſe tamen illud elideret. Perunctò diſco cum inſtitiſſet, omnes ludibrio habebat, qui ſe detrudere, quantouis impetu facto conarentur. Magnum etiam illud fuit roboris documentum. Frontem chorda circumligabat, perinde ac ſi tæniam ſibi circundaret, aut coronam: intercluſo deinde compreſſis labiis ſpiritu, cum venæ capitis ſanguine plurimo intumuiſſent, robore venarum chordam quaſi papyrum diſrumpebat. Idem dexteræ manus eam partem, quæ ab humero ad cubitum pertingit, ſecundum latus demittebat: reliquam partem à cubito ad digitos recta exporrigebat, pollice ſurſum verſo, reliquis ordine inter ſe iunctis, idque tanta firmitate, vt minimum digitum nemo quantouis niſu poſſet à cæteris abiungere, vel vt habet Suidas, deorſum incuruare.

ADDAMVS etiam, quæ idem Pauſanias de illius interitu ſubdit, quoniam quo ille tempore contigerit, ignoratur: belli certe dux contra Sybaritas anno tertio Olymp. 67. reperitur. *Ferarum laniatu*, inquit idem author, *hunc periiſſe memorant. Conſpicatus enim hiantem immiſſis cuneis quercum aridam, in Crotoniatarum finibus, robore priſtino fretus*, iam videlicet ſeneſcebat, *truncum illum manibus dicitur reſcindere conatus. Ibi cum relaxatis cuneis comprehenſus manibus Milo detineretur, à lupis, quæ fera frequens eſt in Crotoniatarum agro, diſcerptus eſt. Fuit illi fatalis virium ſuarum fiducia.* Ita Pauſanias, agnoſcens vtique diuinæ iuſtitiæ, in hominum edomanda ſuperbia, æquitatem, quæ in robore ligneo robur carneum caſtigaret; & humanæ infirmitatis contemptorem, ab hominum ope deſtitutum, fruſtra contra lupos dies noctéſque calcitrantem, & deorum ſuorum, hominumque auxilium magnis clamoribus implorantem, ab iiſdem feris lacerari pateretur. Adde ex Clemente Alexandrino,[b] quem S. Cyrillus l. 1. contra Iulianum ſequitur, Py-

a l. 6. p. 191. & 192. græ.

b p. 221. græ. lat. B.

thagoram floruiſſe tempore Polycratis tyranni circa Olymp. 62. nos Laërtium ſecuti, ipſum ad ſexageſimam retulimus.

ANNVS MVNDI 3523. SEXTAE AETATIS 7.

SOLVTÆ CAPTIVITATIS 7. CYRI PRIMI PERSARVM MONARCHÆ 7. ET VLTIMVS. IMPERII PERSARVM 7. ZOROBAB. DVCIS, ET IOSVE PONTIF. 7. OLYMP. LXII. 2. VRBIS COND. 222. TARQVIN. SVPERB. 3.

ANNVS ANTE CHRISTVM 530.

I. *obitus Cyri, & ratio temporis.* PONIMVS hoc anno regnum, & imperium, & vitam Cyri eſſe terminatam. Cum enim communiſſima ſcriptorum antiquorum, recentioremque ſententia illi triginta annos tribuat, non eſt quod in ea re probanda, operam non neceſſariam ponamus. Cum autem non minus certum ſit, cum anno primo Olymp. 55. regnare cœpiſſe, vt ibi tradidimus; certe neceſſe eſt hoc anno eius annum trigeſimum finiri. Illud tamen in nonnulla eſt controuerſia, an totos triginta annos in imperio fuerit, vt quidem putauerunt, an vero maiorem eorum partem Rex tantùm Perſarum vixerit, vt nos exiſtimamus. Qua de re cum anno primo Cyri fuſe dixerimus, eò lectorem remittemus. Cur autem non plures annos imperio, regno vero pauciores dederimus, aut vice verſa; primum Xenophontem in 8. Pædiæ Cyri ſecuti ſumus, qui ei ſeptem annos imperij tribuit. Quod Ribera quoque capite primo in Zachariam[a] & Torniellus,[b] vt alios miſſos faciam merito probarunt. Cum enim conſtans eſſet apud antiquos opinio, Cyrum triginta circiter annis imperaſſe, ipſéque Herodotus ſcriptum reliquiſſet, eum vndetriginta annos omnino regnaſſe, id eſt impleuiſſe viginti nouem, & trigeſimum non abſoluiſſe: Quid fuiſſet cauſæ cur Xenophon ei ſeptem duntaxat imperij annos daret, qui non ignorabat diuturnitatem imperij, ad fœlicitatem principum pertinere? niſi ſignificare, teſtarique voluiſſet, eum de triginta annis ſeptem in monarchia, reliquos in regno vixiſſe. Qui autem ei tres tantum annos imperij tribuendos duxerunt, quòd Daniel tertij tantum anni Cyri meminerit, frigida eos niti probatione nemo non videt. Digna ſane Hebræorum acumine, qui eadem ratione ducti, tres tantum annos Balthazari aſſignarunt, nec plures quatuor Perſarum regibus admittendos putarunt; à qua opinione Genebrardus non multum abhorret. Sed iis omiſſis Cyrum ad Maſſagetas iter habentem aſſectemur.

a nu. 13. b in 6. ætat. an. 48 n. 5.

II. *Ad Maſſagetas penetrat Cyrus.* MASSAGETAS conſtituit Herodotus, ad mare Caſpium, orientem verſus, in maxima planitie, quam fluuius Araxes claudit. Cum ergo hoc quoque regnum Cyrus in ſuam poteſtatem redigere ſtatuiſſet, eſſetque eius gentis Regina Tomyris nomine, quæ regnum defuncto viro, filióque adoleſcente moderabatur; ad eam legatos miſit Cyrus, qui ſuo nomine, verbo duntaxat, nuptias eius peterent. Illa vero animaduertens non ſe in coniugium, ſed regnum Maſſagetarum peti, acceſſum Cyro interdicit. Is, cum dolus non procederet, progreſſus ad Araxem, flumen pontibus iungit, quibus exercitum traiiciat; *Araxem traycit.* Ad quem, in hoc labore occupatum, caduceatorem Tomyris mittit, qui ex eo quærat, malitne traiecto Araxe, in regno Maſſagetarum ferro decernere, an ſe venientem, in Perſarum imperio excipere pugnaturam. Cum prior conditio authore Crœſo placuiſſet, cum enim adhuc in viuis fuiſſe putauit Herodotus, atque adeo conſilium de Maſſagetis, vino prius & epulis, quam ferro vincendis. Transfert exercitum, & Crœſo in manus Cambyſis filij ſui tradito, cui regnum etiam tradebat, ſi quid ei in ea expeditione humanitus accidiſſet; captiuóque Rege maiorem

expeditione humanitus accidiſſet; captiuóque Rege maiorem in modum commendato, progreſſus vnius diei itinere, quæ Crœſus admonuerat exequitur; relictáque illic imbelli parte copiarum, mox cum expedita manu ad Araxem regreditur. Imbellibus ergo Perſarum, ſuperueniens tertia Meſſagetici exercitus pars, eos facile delet; moxque ad potum, epulaſque conuertitur, & refecta vino, cibóque ſoporatur. Perſæ ſuperuenientes horum multos occidunt, multóque plures viuos capiunt, & in iis Tomyridis filium Spargapiſem. *Eoſque primum vincit.*

TOMYRIS cognito exercitus, ac filij ſui caſu, exprobrat Cyro quod dolo, non virtute vicerit; tum ſuadet vt reddito ſibi filio, in Perſidem reuertatur, & in lucro ponat, quod impune tertiam Maſſagetarum partem profligaſſet; ſin minus ſolem teſtatur, ſe Cyrum etſi cruore inſatiabilem, tamen ſatiaturum. Quæ verba Cyrus pro nihilo habuit. Spargapiſes autem cum ebrietate ſolutus ſuam calamitatem didiciſſet, & vt vinculis ſolueretur impetraſſet, ſibi continuo intulit manus. Inde cum ad pugnam ventum eſſet, & vtrinque acerrimè pugnaretur, ad extremum Maſſagetæ ſuperiores extitiſſe feruntur; ibique cum permagnam Perſici exercitus partem, tum vero Cyrum ipſum occubuiſſe, cum vnum de triginta omnino regnaſſet annos. Cuius cadauer, inter cæſorum Perſarum ſtragem, Tomyris quæſitum cum inueniſſet, caput in vtrem humano cruore plenum immiſit, & inſuper inſultans, ait, *Tu quidem meum viuentem, & in pugna victricem filium dolo captum perdidiſti; at ego te prout interminata ſum, cruore ſatiabo.* Vel, vt habet Iuſtinus. *Satia te ſanguine quem ſitiſti;* qui eadem breuius habet, niſi quod cum aperto marte obtentam victoriam, ſcribat Herodotus, hic etiam addit inſidias. *Hoſtes*, inquit, *recenti victoria exultantes, pari inſidiarum fraude circumdedit. Quippe ſimulata diffidentia, propter vulnus exceptum refugiens, Cyrum ad vſque inſidias perduxit. Ibi compoſitis in montibus inſidiis, ducenta millia Perſarum, cum ipſo Rege trucidauit. In qua victoria etiam illud memorabile fuit, quod ne nuntius quidem tantæ cladis ſuperfuerit.* Et huic mortis generi poſteriores omnes maluerunt fidem, quam Xenophonti tribuere.

III. *Moxque ab eorum regina vincitur.*

Spargapiſis interitus.

Occiſo Cyro Tomyris inſultat.

HÆC ſi vera ſunt, quæ Herodotus ait, ſibi viſa fuiſſe vero ſimillima omnium, quæ ea de re traderentur; Certe Perſæ non Cyri ſepulchrum, ſed merum cenotaphium habuerunt: quod tamen ornare non deſtiterunt. Nam Strabo l. 15. non longe à fine ait, Alexandrum Macedonem in Paſargadas veniſſe, vbi erat antiqua regum ſedes, *Hic Cyri ſepulchrum*, inquit, *in hortis vidit, turrim non ſane magnam, arborum denſitate occultam, à parte inferiore ſolidam, ſuperiore tabulatum habentem, & cellam peranguſto aditu. Per eum Ariſtobulus introiſſe ſe ait, iuſſu Regis, atque ſepulturam exornaſſe; vidiſſe autem auream lecticam, & menſam cum poculis, & aureum alueum vel vrnam, veſtem plurimam, & mundum gemmis ornatum. Verum hæc vidiſſe affirmat primo aduentu; poſtea direpta fuiſſe, ac cætera quidem aſportata, lecticam vero confractam, & alueo loco moto, cadauer nuſquàm comparuiſſe.* Sic ipſe.

IV. *Cyri ſepulchrum.*

INSCRIPTIONEM etiam monumenti hãc affert. *O homo, ego Cyrus ſum, qui Perſis imperium paraui, & Rex Aſiæ fui. Ne igitur mihi monumentum inuideas.* Oneſicritus ait turrim decem tabulata habuiſſe, & in ſupremo Cyrum cum hac inſcriptione iacuiſſe. *Hic ego iaceo Cyrus Rex Regum.* Hæc porro turris, quam dicti authores, aliique memorant, ea fuiſſe videtur quam ſcribit Ioſephus [a] excitatam à Daniele, de qua iterum in huius Prophetæ morte. Eodémque modo Arrianus, qui cum de ſpoliato Cyri ſepulchro loquitur.[b] *Nonnulli*, inquit, *ne ipſius quidem corpori pepercerunt; ſublato enim vrnæ operculo, corpus eiecerunt, ipſam vero vrnam & mole minorem, & latu faciliorem reddere voluerunt.* Hæc ibi; quæ maiorem mererentur fidem, ſi corpus à Tomyride redemptum Græci ante docuiſſent. Nam Curtius [c] *ſepulchrum*, inquit, *Cyri, Alexander iuſſit aperiri, in quo erat conditum eius corpus: cui dare volebat inferias. Auro, argentóque repletum eſſe crediderat, quippe fama Perſæ ita vulgauerant. Sed præter clypeum eius putrem, arcus duos Scythicos, & acinacem nihil reperit.* Sic Curtius. Certe vel aliqua oſſa ibi reperire potuiſſet; neque enim fures talium rerum ſunt auidi.

V. *Epitaphiũ eiuſdem.*

a l. 10. ant. c. vlt.

b l. 6. extremo.

c l. 10.

ITA mortuus eſt Magnus ille Cyrus, Perſici fundator imperij, toties ſacris literis, profaniſque decantatus. Princeps non tam regnis, tantáque monarchia fœlix, quam quod in veri Dei cognitionem veniens, ea ſibi tanto antequam naſceretur promiſſa diuinitus, præſtitit; itáque deinceps agnouit, atque profeſſus eſt; fœlix quem Deus tanto honore dignatus eſt, vt cum Chriſti Domini typum, & quendam quaſi

VI. *Et commẽdatio.*

liberatorem, & ſaluatorem populi Dei eſſe voluerit; ſed longe fœlicior, ſi quem Cœli, terræque dominum prædicauit, cuius cultum reſtituit, cui templum ſuis ſumptibus excitari præcepit, cuius cultores beneuolentia, & fauore proſecutus eſt; eundem etiam ipſe, depoſita inanium Deorũ ſuperſtitione, veneratus eſt; aut ſi ſerio, ac conſtanter coluit, quem in figura demonſtrauit. Cyrum eximia omnes fortitudine, animique magnitudine celebrant; addunt etiam fœlicitatem, ac rerum gerendarum prudentiam. Ideoque Plutarchus indignè fert Cyrum apud Herodotum à Crœſo ſæpius ad prudentiam monitis erudiri. In Deos etiam relatum docet Arrianus,[a] aitque ædiculam in turris ambitu fuiſſe à Magis extructam, qui ſepulchrum cuſtodiebant, iam inde à Cambyſe Cyri filio; cuſtodiæ munere à patribus ad filios tranſmiſſo. Atque his quidem ouis in ſingulos dies à Rege dabatur, viniquе, & farinæ certus modus; ſingulis etiam menſibus equus vnus, quem Cyro ſacrificarent. Sic Arrian. At Ioſephus hos magos Iudæos fuiſſe ait,[b] vt in Danielis morte dicemus.[c]

Cyri virtus.

a l. 6. exp. Alex. in fine.

b l 10. c. vl.

c An Darij Hyſtaſpis. 4. num. 2.

VII. *Anni vitæ eius.*

DE annis vitæ Cyri, ita legimus apud Tullium, lib. 1. de diuinatione. *Quid ego,* inquit, *quæ Magi Cyro illi principi interpretati ſunt, ex Dionyſij Perſici libris conferam? Nam cum dormienti ei ſol ad pedes viſus eſſet, ter eum ſcribit fruſtra appetiuiſſe manibus, cum ſe conuoluens, ſol elaberetur & abiret: Et Magos dixiſſe, quod genus ſapientum, & doctorum habebatur in Perſis, ex triplici appetitione ſolis, triginta annos Cyrum regnaturum eſſe portendi. Quod ita contigit. Nam ad ſeptuageſimum peruenit, cum quadraginta natus annos regnare cœpiſſet.* Ita Cic. Quod ſi verum eſſet, oporteret Cyrum primo anno Olympiadis quadrageſimæ quintæ natum eſſe, inde enim ad hunc annum ſeptuaginta omnino anni numerantur; quod fieri non poſſe ibi monſtratum eſt. Ideoque crediderim illos quadraginta annos ad initium imperij, non autem regni eſſe referendos; ſicque non ſeptuaginta, ſed quadraginta ſeptem duntaxat vixiſſet annos. Cui ætati fauet magnitudo expeditionum, quas verſabat animo, cum Maſſagetas bello petiit, vt ſexto eius anno diximus,[d] quæ parum cum ſeptuageſimo ætatis anno congruunt. Qua de re iam in quarto volumine diſputatum eſt.[e]

d nu. 1.

e a m. 3454. n. 5. & 3459. n. 2.

VIII. *Tarquinius regnum affinitate Latinorum firmat.*

HOC tertio Tarquinij anno, cum ille adhuc ſollicitus eſſet de ſtabiliendo regno, contigiſſe arbitror, quæ ſcribit Dionyſius.[f] *Cæterum,* inquit, *Tarquinius cogitans vi non iure partam potentiam, opus habere non ſolum domeſtico, verum etiam externo præſidio, illuſtriſſimum Latinorum, & potentiſſimum ſibi iunxit amicitia, data in matrimonium filia. Is uocabatur Octauius Mamilius, genuſque referebat ad Telegonum, Vlyſſis, & Circes filium. Tuſculum incolebat, reique militaris, inter paucos, habebatur peritiſſimus, & bellis gerendis imperator idoneus. Per hunc conciliatis oppidatim procerum reſpublicas tractantium, animis, tum demum foris bellare aggreſſus eſt, & copias in Sabinos educere detrectantes imperium,* quod non ante annum ſequentem factum videtur.

f l. 4 hiſt. Rom.

IX. *Quos ſibi atroci ſcelere cõciliat.*

SED prius Latinos ſibi conciliauit atroci ſcelere, occiſo per proditionem, & calumniam Turno Herdonio, Mamilij æmulo. Nam è ſeruis Turni, qui iumentis eius impedimenta vehebant, improbiſſimos exquiſiuit, auroque corruptos adduxit, vt ſub noctem acceptorum à ſe gladiorum magnam vim inferrent in eius diuerſorium, & inter impedimentorum ſarcinas abderent. Sequenti luce eum in Latinorum procerum conuentu accuſauit, quod principibus ciuitatum inſidias moliretur, paratus, occiſo nobiliſſimo quoque, inuadere Latinorum imperium. Eam rem argui poſſe manifeſtè, quam ſibi vnus coniuratorum indicaſſet, repertum iri penes eum vim magnam armorum, in id paratorum. Quæ cum inuenta eſſent, non permiſſus amplius Turnus pro ſe dicere, in voraginem quandam proiectus, viuus terra eſt obrutus. Deiectum ait Liuius in caput aquæ Ferentinæ, crate ſuperne iniecta, ſaxiſque congeſtis ſubmerſum. Tarquinium ergo collaudatum in concilio, quaſi ob ſeruatos tot optimates, de cunctis populis bene meritum, Latinorum principem faciunt, iiſdem conditionibus, quibus quondam auum ipſius Tarquinium fecerant, ac deinde Tullium; inciſóque in columnas fœdere, & iureiurando addito, ſolutum eſt concilium.

Calumnia de proditione.

ANNUS MUNDI 3524. SEXTAE AETATIS 8. SOLUTÆ CAPTIVITATIS 8. CAMBYSIS PERSARUM IMPERATORIS 1. IMPERII 8. ZOROBAB. IUDÆORUM DUCIS, ET IOSUE PONTIFICIS 8. OLYMP. LXII. 3. URBIS COND. 223. TARQUIN. SUPERB. 4.

ANNUS ANTE CHRISTUM 529.

a l. 2. init. — CYRO vita functo, inquit Herodotus,[a] regnum ſuſcepit Cambyſes eius filius, & Caſſandanæ Pharnaſpo genitæ, quam ante virum defunctam, Cyrus etiam ipſe ingenti luctu proſecutus eſt, & cæteris quibus imperabat, lugeri præcepit. Cambyſem quoque Cyro ſufficit Xenophon,[b] Ioſephus[c] Thucydides[d] Seuer. Sulp.[e] Euſebius in chronicis, & Iuſtinus; & omnes plane, qui res Perſarum attigerunt, Græci, Latinique. Itaque qui in primo Eſdræ[f] dicitur Aſſuerus; & poſt Cyrum, & ante Darium ponitur, omnino Cambyſes intelligendus eſt; cui Patronymicum, ſiue Gentilitium Aſſueri nomen honoris ergò tribuitur; quod ipſum nomen & marito Eſther longius, poſt hæc tempora, attributum eſt. Licet Hebræis in Chronicis,[g] & Genebrardo aliter viſum fuerit, vt ſuo loco demonſtrabimus. Vocatur etiam eodem loco Eſdræ[h] Artaxerxes. Etſi enim id videtur ambiguum, tamen ex 3. Eſdræ, & 70. Sixti id declaratur. Quæ enim hic dicuntur ſcripta ad Aſſuerum, ibi leguntur ad Artaxerxem data. Imo in quibuſdam libris[i] ita ſcriptum eſt. *In regno autem Aſſueri, ipſe eſt Artaxerxes, in principio regni eius &c.* Neque enim eo nomine Smerdes, qui breuiſſimo tempore regnauit, intelligi poteſt; vt ei accuſatio, quæ aduerſum Iudæos ab eorum hoſtibus facta eſt, & eiuſdem reſponſio conuenire queat; præſertim cum ille ſemper lateret, & ne vxoribus quidem ſuis ſe videndum præberet. At Darius, qui iſto extincto, in regnum, communi ſuffragio euectus eſt, erga Iudæos beneuolus fuit, ab ipſo regni principio, vt qui votum ediderat de templo ædificando, ſi Rex fieret; à Iudæis autem Cambyſes ſe alienum oſtendit. Nec Ioſephus alium Aſſuerum, & Artaxerxem, ad quem ſcripſerunt hoſtes Iudæorum, agnoſcit præter Cambyſem. Quod Scaliger in ſerie regum Perſarum non intellexit, qui Aſſuerum hoc loco Xerxem, & Artaxerxem, Longimanum interpretatur. Eadem licentia qua, hoc ipſo capite 4. Eſdræ extremo, Darium Nothum accipit, pro Dario Hyſtaſpide, & Darium Longimanum cap. 7. Eſdræ & c. 2. Nehemiæ in Darium Mnemonem commutat, contra veriſſimam, communiſſimámque ſententiam.

I. Cambyſes Cyro ſuccedit.

Idem Aſſuerus dicitur, & Artaxerxes.

b l. 8. pædiæ. c l. 11. c. 2. d l. 1. hiſt. e l. 2. ſacræ hiſt. f l. 1. Eſd. 4. 6. g c. 29. h c. 2. v. 16. i 1. Eſd. 4. 6.

QUANDIU autem regnarit Cambyſes, non vna omnium ſententia eſt. Ioſephus enim[k] breuiſſimum eius regnum facit; ait enim per ſexennium regnaſſe. At Clemens Alexand.[l] omnium longiſſimum, quippe qui ei nouemdecim annos tribuat, Cteſias duodeuiginti. Medij ſunt Herodotus, qui ait[m] eum annos omnino ſeptem, & menſes quinque regnaſſe, Euſebius, & Beda, qui annos octo, Seuerus autem Sulpitius, & Hebræi in chronico nouem.[n] Qui aiunt Euſebium, quem ſequitur Glareanus, & Scaliger, in illis octo annis includere ſeptem menſes Magorum, magis dicunt quid fieri oportuerit, quam quid ab eo factum ſit. Nam in Chro. annos octo ſeorſum ab illis menſibus Euſebius ponit. Nunc tamen paſſim omnes Herodotum ſecuti, ſeptem menſes Magorum, ad quinque vltimos Cambyſis menſes adiungunt, ſicque integros annos octo, à morte Cyri, ad regnum Darij Hyſtaſpis conſtituunt, Freculphus,[o] Perer. Torniel. Ribera. Gordon. Samerius, Mercator, & è ſectariis Heluicus, Functius, Capellus, aliique paſſim.

II. Quandiu regnauit.

k l. 11. c. 3. l 1. Strom. m l. 3. n c. 29. 14. o l. 3. c. 19.

NON eſt autem mirum Hebræos Cambyſi, nomine Aſſueri, dare annos quatuordecim. Cum enim in ipſo Aſſuero longe fallantur, etiam in eius annis falli neceſſarium fuit. Nam vt alia omittam, Aſſuerus in libro Eſther,[p] ait beneficio

III. Hebræi de Cambyſe refell[untur].

maximi, ſemperque viuentis [a] Dei, & ſibi, & patribus ſuis regnum eſſe traditum; Perſicum vtique regnum; quod Cambyſi conuenire non poteſt, qui Cyro, imperij fundatori, immediatè ſucceſſit. Nec eſt neceſſe ad opinionem Hebræorum, cum communi conciliandam dicere, Cambyſem ſex annis cum patre regnaſſe, quod facit Ribera. [b] Id enim videtur. Herodoto repugnare, qui refert Cyrum [c] ſub ipſum tempus prælij, quo & extinctus eſt, regnũ Cambyſi tradidiſſe. Sic enim ait, *Cyrus in Cambyſis filij ſui, cui regnum tradebat, manus præbuit Crœſum, ac maiorem in modum, vt hominem honore, beneficiiſque proſequeretur, præcepit, ſi ſua aduerſus Maſſagetas traiectio, non rectè cederet. Hæc vbi præcepit, eoſque remiſit in Perſidem, ipſe cum copiis ſuis flumen traiecit.* Sic Herodotus. Non ergo Cambyſes regnum abſente patre adminiſtrabat, vt qui cum eo tum regno aberat; nec ſextum iam annum ſocius regni erat, cum regnum eodem ipſo tempore, à patre in omnem euentum acciperet.

a c. 16. v. 16.
b in ca. 1. Zach. n. 33.
c l. 1. fin.

IV. *Ad eum hoſtes Iudæorum ſcribunt.* MORTVO ergo Cyro, Cambyſes Perſici imperij factus eſt dominus, quem ſtatim hoſtes Iudæorum, qui intenti erant calumniæ, adierunt. Scribit enim Eſdras [d] in regno Aſſueri, in principio regni eius ſcripſiſſe accuſationem aduerſus habitatores Iudæ, & Ieruſalem, & communi nomine ad Artaxerxem Regem Perſarum miſiſſe epiſtolam, ſermone Syro, in hæc fere verba. *Artaxerxi Regi, ſerui tui, viri qui ſunt trans fluuium, ſalutem dicunt.* Intelligunt Euphratem; erant autem etiam trans Iordanem, vt qui ciuitates Samariæ incolerent, ſed ille nomine fluuij, propter magnitudinem eius, & celebritatem in ſcriptura paſſim intelligitur, præſertim in Prophetis. Pergunt. *Notum ſit Regi, quia Iudæi qui aſcenderunt à te ad nos*, ab iſtis videlicet regionibus Babyloniæ, & Perſidis, in quibus tu nunc imperas. *Venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellem, & peſſimam, quam ædificant, extruentes muros eius, & parietes componentes.* Id ex Cyri indulgentia factum ſupra diximus, non regiis, vt templum, ſed Iudaicis ſumptibus. *Nunc igitur notum ſit Regi, quia ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius inſtaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & vſque ad Reges hæc noxa perueniet*; idque regiis rationibus, & reditibus detrimentum afferet. *Nos autem memores ſalis, quod in palatio comedimus, & quia læſiones Regis videre nefas ducimus, idcirco miſimus, & nunciauimus Regi, vt recenſeas in libris hiſtoriarum patrum tuorum*, intelligit Cyrum, Darium Medum, Aſtyagem, *& inuenies ſcriptum in commentariis*, (etiam aliorum Regum Aſſyriorum, vt Salmanaſaris, & Sennacheribi; & Chaldæorum, vt Babylonij Nabuchodonoſoris, qui eos toties rebelles expertus eſt;) *& ſcies quoniam vrbs illa, vrbs rebellis eſt, & nocens Regibus, & prouinciis, & bella concitantur in ea, ex diebus antiquis: quamobrem & ciuitas ipſa deſtructa eſt. Nunciamus nos Regi, quoniam ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipſius inſtaurati, poſſeſſionem trans fluuium non habebis*, ita in Vulgat. & Hebræo. At in Græco textu, & tertio Eſdræ c. 2. quæ ſequitur Ioſephus, [e] legitur, *deſcenſus tibi vltra non erit in Cœleſyriam, & Phœnicem.* Quod eodem redit.

d l. 1. c. 4. 6.

Eorum epiſtola.

e l. 11. c. 2.

V. *Defertur ad Cambyſem.* EA epiſtola Suſam, ſiue Ecbatanam, aut etiam Babylonem delata eſt; Has enim vrbes Cyrus delegerat ſibi, quas diuerſis anni menſibus incoleret. Tradit enim Xenophon [f] Cyrum in hyeme ſeptem menſibus egiſſe Babylone, quod tepida eſſet ea regio, vere tribus menſibus Suſis, æſtatis autem menſes duos æſtuoſos Ecbatanis, vt ſic in perpetuo quodam vere ætatem tranſigeret: idque inſtitutum reliquos Reges tenuiſſe, ex l. 3. expeditionis Cyri colligitur. Fuiſſe etiam antiquam Perſarum regiam ſedem in Paſargadis, vbi ſepultus eſt Cyrus, ſupra ex Strabone diximus; Deinde vero in Perſepoli, vbi Perſarum Regiam combuſſit Alexander, Græcos vltus, quorum illi ſacra, & vrbes igne, ferróque vaſtaſſent; vt ait Strabo l. 15. verſ. finem. Ea igitur epiſtola in regiam Cambyſis delata, & apud Regem lecta, & conſultis commentariis rerum geſtarum inter Iudæos, & exteras nationes, cum eum imminens periculum, & imminutio prouentuum regiorum pupugiſſet, ita viſum eſt reſpondere, vt eodem loco legitur. [g]

Habitatio diuerſa regum Perſarum.

f l. 8. pæd.

g 1. Eſd. c. 4.

VI. *Qui ædificium vetat.* ACCVSATIO *quam miſiſtis ad nos, manifeſtè lecta eſt coram me, & à me præceptum eſt* (conſului videlicet veteres hiſtorias) *& recenſuerunt, inuenerunt que, quoniam ciuitas illa à diebus antiquis aduerſum Reges rebellat, & ſeditiones, & prælia concitantur in ea. Nam & Reges fortiſſimi fuerunt in Ieruſalem, qui dominati ſunt omni regioni, quæ trans fluuium eſt, tributum quoque, & vectigal, & reditus accipiebant.* Hæc de Dauide & Salomone dicta ſunt, illis enim conueniunt, præterea nemini. *Nunc ergo*, inquit, *audite ſententiam.*

Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur; donec ſi forte à me iuſſum fuerit. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim creſcat malum contra Reges. Hoc Imperatoris edictum, cum ad Cuthæos, Samaritas, alioſque Iudæorum hoſtes perlatum eſſet, atque perlectum, *abierunt in Ieruſalem ad Iudæos, & prohibuerunt eos in brachio, & robore.* His verbis ſignificatur, etiam hoc tempore non plane ceſſatum fuiſſe ab ædificatione. Idque clarius docetur in epiſtola hoſtium Iudæorum: *quam*, inquiunt, *ædificant, extruentes muros eius, & parietes componentes.* Deinceps autem allata prohibitione regia, quæ etiam vim afferre ſecum poſſet, plane intermiſſa eſt; ſequitur enim, *tunc intermiſſum eſt opus domus Domini in Ieruſalem:* multo etiam magis opus reparandæ ciuitatis, *& non fiebat vſque ad annum ſecundum regni Darij Regis Perſarum.* Ioſephus quoque ait ab iis prohibitum, ne vrbem, vel templum ædificare pergerent. Itaque dilatum eſſe hoc opus, per annos nouem, vſque ad ſecundum annum regni Darij Perſarum Regis; ſic ipſe, dat enim ſex annos Cambyſi, vnum Magis, & duos Dario. At Scaliger prodigioſa chronologia, annos hoſce nouem in centum & ſeptem commutat.[a]

a l. 6 de emend.

Nec tamen plane videntur deſtitiſſe Iudæi ad illum vſque annum nonum: quoniam l. 1. Eſdræ[b] dicitur ex eo tempore, quo poſita fuerunt permiſſu Cyri, à Zorobabele fundamenta, vſque ad initia regni Darij ædificatum fuiſſe, & necdum completum fuiſſe opus. Quod Torniel.[c] explicat, vt non toto illo interiecto tempore ceſſatum fuerit, quod eam ceſſationem ardens Iudæorum zelus ferre nequiuerit; ſed quod Regis metu, & regiorum ſumptuum ſubtractione, opus lente & furtiuè promoueretur. Verum quia ex altera parte non minus ardens erat odium, & inuidia Samaritanorum, in obſeruandis Iudæis, an forte Regis mandata violarent, poteſt videri ea oratio præfectorum Darij non carere amplificatione, quæ cauſæ ſeruire videretur; ſicut vice verſa omittunt, quæ nocere poterant; nam prohibitionis Artaxerxis, ſiue Cambyſis, nulla plane fit mentio. Dici etiam poſſet, & fortaſſe rectius, Iudæos non deſtitiſſe ab ædificando templo, quantum eorum tenuitas ferebat, quoniam Cambyſes ſolam vrbis constructionem prohibuerat: & de illa duntaxat hoſtes Hebræorum ad ipſum querelas detulerant. Quod autem dicitur *opus domus Domini intermiſſum in Ieruſalem*, accipi poteſt de ipſa vrbe, quæ propter templum extruebatur, vt eſſet in tuto. Verum opus ſacræ ædificationis plane deſertum fuiſſe à Iudæis, & quidem non ſine culpa, pœnáque, ex primo Aggæi capite intelligi poteſt, vt ſuo loco dicemus.

b c. 5.16.

c 6. ætat. an.78.n.2.

Initio regni ſui Cambyſem multùm operæ circa patris ſui ſepulturam poſuiſſe, ex iis quæ ſupra dicebamus intelligi poteſt: ſed affinitatibus etiam ſibi adiungendis operam dediſſe, ex Herodoto,[d] ſatis conſtat, vnde occaſio expeditionis Ægyptiacæ data fuerit. De qua idem Herod. Miſſo in Ægyptum legato, Cambyſes petiit ab Amaſi filiam; & petiit conſilio vſus cuiuſdam Ægyptij, qui Amaſi erat infenſus, quod ſe potiſſimum, ex omnibus Ægypti medicis, Amaſis ab vxore, & liberis abſtraxiſſet, amandando in Perſas, quo tempore Cyrus ad Amaſim miſerat, petitum medicum oculis curandis idoneum, omnium qui in Ægypto eſſent, præſtantiſſimum. Ob id infenſus Amaſi Ægyptius, inſtitit ſuadere Cambyſi, vt ab Amaſi filiam peteret, vt ille aut mœrore afficeretur data filia, aut non data Cambyſi redderetur inuiſus. Amaſis eam nec dare audebat, nec abnuere. Nam & Cambyſem intelligebat non habiturum illam vxoris loco, ſed pellicis, & Perſarum potentiam pertimeſcebat.

d l 3. init.

Hæc reputans ita ſibi faciendum ſtatuit. Erat Apriis ſuperioris Regis, cui videlicet ſucceſſerat Amaſis, filia nomine Nitetis, vnica domi relicta, valde grandis, & ſpecioſa. Hanc puellam Amaſis veſtitu pariter, & auro exornatam, pro ſua in Perſas dimittit: quam cum poſt aliquantum tempus Cambyſes ſalutaſſet, filiam Amaſis appellans, ipſa ad eum. *Rem*, inquit, *Rex ignoras, ab Amaſi eluſus, qui me ornatu comptam tranſmiſit, tradens tibi pro ſua, cum reuera ſim Apriis filia, quem ille dominum ſuum, cum Aegyptiis rebellans, interemit.* Hic ſermo extitit cauſa, quæ Cambyſem Cyri vehementer indignatum, induceret aduerſus Ægyptum. Hæc Herodotus, parum ſane probabiliter. Nam ſi, vt cætera miſſa faciam, quæ huic fraude obiici poſſunt, tempus ipſum expendamus, & natam dicamus eo anno, quo mortuus eſt pater eius, quadrageſimum nunc annum, aut

κάρτα μι- γάλη.

etiam quinquageſimum ſuperabat. Imminebat enim hoc tempore mors Amaſis, qui à morte Apriæ regnauit annos quadraginta quatuor, vt ait Herodotus, aut quinquaginta quinque, vt vult Diod. Siculus, vt infra dicetur. Alias etiam cauſas idem Herodotus in Thalia, huius expeditionis inquirit; ſed veram cauſam crediderim hominis vel ambitionem, vel auaritiam, vel ſi ex factis conſilia elicere placet, odium Ægyptiæ ſuperſtitionis.

X. *Res in Italia geſta.* IN Italia hoc anno Tarquinius conciliatis ſibi, mutuóque fœdere coniunctis Latinis populis, bellum contra Sabinos, Volſcos appellat Liuius l. 1. gerere aggreſſus videtur. Poſtquam, ait Dionyſius l. 4. his quoque ſocietatibus conſtabiliuit regnum, decreuit in Sabinos exercitum ducere, delectis è Romana gente iis, quos, ſi in armis eſſent, minus libertatem aſſerturos ſuſpicabatur. His longe maiores ſociales copias cum adiunxiſſet, miſcuit manipulos, ait Liuius, ex Latinis Romaniſque, vt ex binis ſingulos faceret, binoſque ex ſingulis. Peruaſtato hoſtico, & profligatis qui auſi eſſent acie congredi, contra Pometinos duxit, qui Sueſſam incolebant, *Contra Pometinos, & Sueſſã.* omnium vicinorum populorum florentiſſimi; quos cum inito in confiniis prælio, magna ex parte ſtrauiſſet, cæteróſque in fugam verſos, in oppidum compuliſſet, diu obſidione fatigatos, expugnauit. Potitus vrbe armatos occidit, vxores cum liberis ſeruituti addixit, cum iis qui ſe ſponte dediderunt; vrbem agrumque diripuit. Argentum etiam, aurumque, quod inueniri potuit, vnum in locum collatum, *Prædæ magnitudo.* decimis in templi fabricam ſepoſitis, reliquum diuiſit victoribus. Tantum autem argenti, aurique repertum eſt, vt quinæ argenti minæ obuenerint ſingulis militibus: ſacratæ vero argenti decimæ expleuerint quadringentorum talentorum numerum. Ita Dionyſius, quæ vt ingens pecunia ſit, probabilior tamen eſt, quadraginta talentis T. Liuij; præſertim cum inde Tarquinius conceperit animo Ioui excitare Capitolium, vt ait Liuius. Nec plura hoc anno geſta reperio.

ANNVS MVNDI 3525. SEXTAE AETATIS 9. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 9. CAMBYSIS 2. IMPERII PERSARVM 9. ZOROBABELIS, ET IOSVE 9. OLYMP. LXII. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 224. TARQVINII SVPERBI 5.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 528.

I. *Cambyſes qui dictus Nabuchodonoſor.* IN ſecundo anno Cambyſis, ita ſcribit Euſebius in Chronico. *Cambyſem iſtum aiunt, ab Hebræis ſecundum Nabuchodonoſor vocari, ſub quo Iudithæ hiſtoria conſcribitur.* Ita Euſebius, tam in Græco, quam Latino chronico. Ita quidem vocatum apparet à Iudæis principem ſibi inimicum; qui quæ Nabuchodonoſor euertiſſet, ille, eius veſtigiis quodammodo inhærens, reſtaurari non pateretur. Sic alterum Neronem dicunt hominem crudelem; & ſapientem, tertium Catonem; quod Scaligerum ignorare non decuit, [a] qui etiam docere vult Hieronymum, qui libri à Iudæis dicantur hagiographi. Innuit etiam Euſebius Cambyſem nomine Nabuchodonoſoris appellatum; ab iis videlicet, qui fidem conciliare conabantur Chronologiæ, quæ ad hæc tempora hiſtoriam Iudithæ differt: in qua Nabuchodonoſor vocatur, qui principem militiæ habuit Holofernem. *a Scal. in Euſeb.*

II. *Non fuiſſe remotã.* CÆTERVM neque Nabuchodonoſor Perſicum fuit nomen, vt id Cambyſi conuenire poſſit: neque regnauit Cambyſes in Niniue, ſed in Suſis, & Ecbatanis; imo Niniue iampridem à Nabuchodonoſore euerſa erat; neque duodecimo anno regni ſui pugnauit contra vllum, cum ne totos quidem octo annos regnauit; neque contra Medos pugnauit, quos ſibi habuit & patri ſuo, à morte Aſtyagis, aut certe Darij Medi obſequentes: neque contra Iudæos bellum ſuſcepit, quos tam apud ſe, quam in ſua ipſorum patria humiles habuit, atq; ſubiectos. Neq;

hoc tempore Ioachin pontifex fuit, ſed Ioſue; qui etiam regnante Dario Hyſtaſpis ſuperſtes erat. Nec tamen repugnandum arbitror, quominus hoc tempore ea hiſtoria conſcripta ſit; vt ſignificare voluit in ſua Euſebij verſione Hieronymus; eius enim author dicitur ſacerdos Ioacim, qui Ioſue filius fuit; vt autem hoc tempore geſta ſit, nullo modo dici poteſt. Neque id dicit Euſebius, nec fortaſſe D. Auguſtinus, [a] aut Beda in libro de ſex ætat. aliud voluerunt, Euſebium enim ſequuntur. Conſule quæ anno Manaſſis octauo, & nono diximus, & quæ hac de re Bellarminus. [b]

Niſi ex Hebræorum ſententia.

[a] l. 18 de ciuit. Dei c. 26.
[b] l. 1 c. 12.

III. *Tarquinius Sabinos concidit.*

NVNC in Italiam remigremus. Nondum Sueſſa vrbe Sabinorum Tarquinius diſceſſerat, quam ab eo ſuperiore anno expugnatam diximus, cum nunciatum eſt ei Sabinorum lectam iuuentutem, duobus agminibus in eum agrum irrupiſſe; & prædas inde abigere. Ad quos ille adiens diuerſis copiis ſuis, vtrumque agmen, antequam conuenire ad mutuum auxilium poſſent, concidit; præter eos, qui, ad ſupplices deprecationes verſi, deditionem fecerunt. Itaque Sabini vrbium expugnationem veriti, legatos de pace miſerunt, qui ſe ac ſua Tarquinio dederent, tributáque in poſterum promitterent. Pace his data, receptiſque in fidem, qua dixi conditione, populis, Sueſſam reuerſus eſt, inde aſſumpto præſidio, quod reliquerat, prædáque, cum impedimentis cæteris, ditatum exercitum Romam reduxit, vbi & de Sabinis triumphauit, vt Sigonius recte ſuſpicatur.

IV. *Initium dat Capitolio hoc ipſo tempore Tarquinius.*

VIDETVR hoc anno Tarquinius templo Capitolino excitando initium dediſſe, quod innuebat ſuperiore anno Titus Liuius; tametſi Dionyſius, qui res à Tarquinio bello geſtas narratione coniunxit, hæc pacis opera poſterius explicarit. Nunc tamen magnum illud opus inchoatum, præda Sueſſana huic operi deſtinata ſuadet, vt Dionyſius quoque ſignificat. Neque enim cauſa erat cur diutius differretur. Nam in hiſce bellis, quæ ſubinde occurrebant, fere citra vllum Reip. periculum pugnabatur: & de amplificando potius, quam defendendo imperio agebatur. Propter hæc tamen bella, aut peſtem, quæ vehementer Romæ eius tempore graſſata eſt, puto nonnunquam intermiſſam ædificationem, adeo vt non niſi poſt exactos Reges perfecta fuerit. *Poſt hæc Tarquinius*, inquit Dionyſius, *vertit ſe ad templorum fabricam, vt aui ſui vota perſolueret.* Nam ille vltimo bello cum Sabinis dimicans, ſi pugna illa vinceret, Ioui, Iunoni, Mineruæque templa vouerat: & rupem quidem ſacro ædificio deſtinatam, ingenti ſumptu, aggeribus in areæ formam complanauerat; cæterum templorum ſtructuram morte præuentus non potuerat abſoluere. Hoc igitur opus Tarquinius ex decimis Sueſſanæ prædæ perficere cogitans, omnes artifices adhibuit. Cum autem fundamentis ad magnam altitudinem perductis, recens occiſi hominis caput, magno prodigio inuentum eſſet, intermiſſo opere conſultus Etruſcus vates reſpondit legatis. *Referte*, inquit, *Romani veſtris ciuibus, eſſe in fatis, vt locus in quo hoc caput inueniſtis, fiat caput totius Italiæ.* Quibus cognitis Tarquinius ſtructuræ adhibuit opifices, magnámque templi partem perfecit, vocatuſque eſt deinceps locus Capitolium.

Qua de cauſa. Votum Tarquinij Priſci.

Vnde Capitolio nomen.

V. *Iudæorum res.*

INTER hæc Iudæi triſtes, vehementérque afflicti, tam in Iudæa, quam Babylone, & in Perſide, diuinam erga ſe miſericordiam, & Regis beneuolentiam, vt par eſt credere, implorabant; in primiſque Daniel, qui etiam tum viuebat, vt ex Iſidoro diximus, & Aggæus, & Zacharias, qui non ita multo poſt, prophetico ſpiritu agi cœperunt, & vel maxime Zorobabel, populi dux, & Ioſue pontifex. Earum precum indicium eſt c. 1. Zachariæ, de quibus anno ſecundo Darij dicendum erit.

ANNVS MVNDI 3526. SEXTAE AETATIS 10. SOLVTÆ CAPTIVIT. 10. CAMBYSIS 3. MONARCHIÆ PERSICÆ 10. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 10. OLYMP. LXIII. 1. VRBIS COND. 225. TARQVIN. SVPERB. 6.

ANNVS ANTE CHRISTVM 527.

I. *Mors Amaſis Ægypty.* SVB hoc tempus apparatus expeditionis Cambyſis in Ægyptum, mortuus eſt Amaſis Ægyptiorum Rex, cum regnaſſet annis, vt placet Euſebio, quadraginta duobus, Herodoto [a] quadraginta quatuor, Diodoro Siculo [b] quinquaginta quinque. Quæ varietas ex parte pendet ex annis Vaphres, ſiue Apries, cui Euſebius dat annos triginta. Herodotus viginti quinque, Diodorus duos ſupra viginti. Sub tempus, inquam apparatus; falluntur enim qui putant Diodorum dicere Amaſim mortuum, anno tertio Olympiadis ſexageſimæ tertiæ. Ait enim circa illud tempus mortuum, quo Cambyſes Rex Perſarum expeditionem ſuſcepit contra Ægyptum, qui fuit annus tertius Olympiadis ſexageſimæ tertiæ. Ante quem annum mortuum fuiſſe Amaſim ex eo aperte conſtat, quod Cambyſes in Ægyptum veniens, Regem inuenit Pſammenitum, qui Amaſi ſucceſſerat, vt ait Herodotus in Thalia, & quidem ſextum menſem regnantem, vt ſequenti anno cum eodem dicemus.

a l. 3. b l. 1.

II. *Apparatus Cambyſis ad belliũ.* CAMBYSES igitur hoc anno contra Ægyptios bellicum apparatum fecit, vt ex Herodoto colligitur, qui de Perſarum copiis, ad hanc expeditionem coactis, [c] agens, in iis Iones numerat, & Æoles, quos pro hæreditariis ſeruis exiſtimabat. In primo enim libro ait illos, cum audiſſent Lydos à Cyro deuictos, Sardis ad eum legatos miſiſſe, vltro poſtulantes, vt iiſdem conditionibus eos admitteret, quibus Crœſi ſubditos in deditionem acceperat: qui repulſi mox ab Harpago Cyri duce, ſub Perſarum poteſtatem venerunt. Ait ergo Herodotus Cambyſem aduerſus Ægyptios feciſſe expeditionem, comparato cum ex aliis, tum vero ex Græcis, quibus dominabatur, exercitu. In eandem Crœſum ſecum adduxiſſe refert, vt ex ſequentibus patebit. Phœnices item, id eſt, Tyrios, atque Sidonios; Cyprij quoque cum eodem Rege Perſarum militarunt. Nominatim autem meminit Herodotus Phanis cuiuſdam ciuis Halicarnaſſæi, qui videtur idem eſſe cum Cteſiæ Combaphæo eunucho, qui iſti Cambyſis expeditioni multum momenti attulit.

c init. l. 2.

III. *Phanes ad Cambyſem deficit, eumque de profectione docet.* PHANES hic cum vir eſſet conſilio præſtans, & in re bellica ſtrenuus, & in Ægypto habitaret, apud Amaſim offendit quapiam in re, ob quam nauigio ex Ægypto profugiens, Cambyſem omnino adire cupiebat. Amaſis contra, qui ſciret Phanem conſiliorum ſuorum conſcium, ad eum comprehendendum triremem dimittit, cum Eunuchorum fideliſſimo, qui Phanem aſſecutus, eum in Lycia cepit, ſed non reuexit in Ægyptum. Nam is, cuſtodibus ſuis poſt laxiorem potum interfectis, euaſit in Perſas, Cambyſemque ambigentem quo pacto carentia aquis loca tranſmitteret, adiit, eique cum alias res Amaſis expoſuit, tum vero qua ratione opera Regis Arabum poſſet in Ægyptum tranſmittere; per deſerta ſcilicet Arabiæ loca, in quibus olim Iſraëlitæ quadraginta annis peregrinati fuerant. Probato Cambyſes hoſpitis conſilio, miſſis ad Regem Arabum nunciis, tutum iter precatus, obtinet, data acceptáque inuicem fide, quam Herodotus ait illos ſeruare omnium hominum conſtantiſſimè.

IV. *Ratio loca deſerta tranſmittendi.* POSTQVAM igitur Arabs fœdus cum nunciis iniit, camelos omnes, poſteaquam vtribus camelinis aqua completis onerauit, iuſſit agi in loca humore carentis, ibiq. Cambyſis exercitum præſtolari. Refert & aliam Herod. adaquati exercitus Perſici rationẽ. *Eſt*, inquit, *magnum in Arabia flumen nomine Corys, exiens in rubrũ mare,*

Cambyses adit Ægyptios.

Ab hoc flumine fertur Arabum Rex canalem ex boninis, aliíſque crudis coriis conſutum, tanta longitudine produxiſſe, vt ad loca arida per illum aquam perduceret; inque ipſo arido ſolo, ingentes ciſternas fodiſſe, quæ recepta aqua potum ſuppeditarent: & cum ſit à flumine ad terram aridam duodecim dierum via, per tres aquæ ductus in totidem partes, aquam deduxiſſe. Hoc Arabum conſilio, auxilióque adiuti Perſæ in Ægyptum cum Cambyſe penetrarunt. Huic tamen Herodoti narrationi, quis non immerito poſſit obiicere, quotidianum Iudæorum, & Palæſtinorum iter per Gazam in Ægyptum? Ipſius etiam Abrahæ, & aliorum patriarcharum calcatum veſtigiis. An viam hanc inuiam Regi ſuperba temeritas perſuaſit?

Qvod ad Romanam rem pertinet, ordo temporis, ac narrationis Halicarnaſſei Dionyſij requirit, vt in hunc annum res à Tarquinio contra Volſcos geſtas referamus, quas ille turmatim in hæc pauca congeſſit. *Fecit*, inquit, *poſtea multas in Volſcos expeditiones, nunc totis viribus, nunc parte copiarum educta: prædáque potitus eſt numeroſa.* Sic ipſe, & quoniam Tarquinius in Capitolinorum triumphorum fragmentis bis legitur triumphaſſe, Sigonius vnum de Volſcis, alterum de Sabinis egiſſe arbitratur; & merito quidem. Dionyſius tamen bella contra Sabinos prius geſta, poſterius autem contra Volſcos exiſtimauit, vt ex dictis patet. Onufrius bellum Volſcum anno Tarquinij quinto ponit, initium autem Capitolij 21. quæ tamen ſuperiore anno ea de re diximus, probabiliora ſunt viſa. V. *Romana res.*

Tertia Olympiade ſupra ſexageſimam, cuius hic eſt annus primus, Parmenides Camarinæus in Olympico ſtadio victor euaſit, vt Diodorus Siculus ſcribit in morte Amaſis, & expeditione Cambyſis: ex quo Olympionicarum catalogus. Vbi etiam habetur Theagenem Rheginum Chronographum hac Olympiade floruiſſe. In eadémque Laërtius ex Apollodori ſententia natum refert Anaximenem Philoſophum Mileſium, Anaximandri auditorem. Verum cum Suidas natum dicat Olympiade 55. cum Cyrus captis Sardibus, Crœſum regno euertit, hac potius Olympiade floruiſſe dicendus eſt, cum natus eſſet annos circiter 35. VI. *Olymp. 63. Theagenes, Anaximenes.*

ANNVS MVNDI 3527. SEXTÆ ÆTATIS II. SOLVTÆ CAPTIVITATIS II. CAMBYSIS 4. IMPERII PERSARVM II. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. II. OLYMPIADIS LXIII. AN. 2. VRBIS COND. 226. TARQV. SVPERBI 7.

ANNVS ANTE CHRISTVM 526.

CAMBYSES traductis per Arabiam copiis, Peluſium peruenit: quo nomine Nili oſtium, & ciuitas ad illud ſita appellatur. Ibi, vt ſcribit Herodotus l. 3. pluribus, quæ nos in pauca contrahemus, habebat caſtra Pſammenitus, Amaſis iam defuncti filius, Cambyſem opperiens; eum Cteſias Cnidius Amyrtæum vocat. Et Perſæ quidem non longè ab Ægyptiis ſubſedere, tanquam iam congreſſuri; Ægyptiorum autem auxiliarij Græci, & Cares, Phani, qui externum exercitum contra Ægyptum adduxiſſet, infenſi, facinus ingens in eum machinati ſunt. Eius enim filios quos fugiens in Ægypto reliquerat, in caſtra perducunt, atque in conſpectum patris; dehinc poſito in medio duorum exercituum cratere, productos ſingulos puerorum ſuper craterem obtruncauerunt. Omnibus interfectis vinum, & aquam in craterem infuderunt, ſimulque ſanguine epoto, auxiliares conflixerunt. Acri prælio commiſſo, perquam multis vtrinque cadentibus, in fugam vertuntur Ægyptij, & verſus Memphim, nullo ordine iter capeſſunt; I. *Res à Cambyſe in Ægypto geſta.* *Barbarum facinus.*

Cvm eò ſe recepiſſent, miſit Cambyſes aduerſo flumine nauim Mithylenæam cum caduceatore viro Perſa, qui eos ad deditionem hortaretur. Ingens fuit ea nauis, ſi vnica fuit: erant enim in ea numero ducenti, vt ex ſequentibus intelligetur. Ægyptij vbi nauim aduentare Memphim vident, frequentes ex vrbe effuſi, nauim II. *Memphitarum crudelitas.*

corrumpunt, viróſque fruſtatim dilaniatos, in oppidum afferunt. Poſt hæc autem aliquandiu obſeſſi reſtiterunt, tandémque in Perſarum poteſtatem venere. Id veriti Afri, Cyrenæi, Barcæi, ſeſe citra pugnam dediderunt, tributúmque inter ſe partiti, dona miſerunt. Captum Ægypti Regem Amyrtæum, ait Cteſias, nulloque alio detrimento affectum, niſi quod illum in Suſa, cum ſex millibus Ægyptiorum, quos ipſe delegit, relegauit. Additque deſiderata fuiſſe in ea pugna ad quinquaginta Ægyptiorum millia, Perſarum autem viginti. Sed nos cum Herodoto progrediamur.

Expugnatur, alij deditionem faciunt.

III. *Pſammeniti Regis animi motus in domeſticis, & externis malis.*

DECIMO die quam muros Memphis cepit Cambyſes, Pſammenitum Ægyptiorum Regem, qui ſextum menſem regnabat, depoſuit in ſuburbanis ignominiæ gratia, cum Ægyptiis aliis, vt eius animum experiretur. Quo facto, filiam illius, veſtitu ſeruili circumdatam, cum hydria ad aquam emiſit, & cum ea eodem ornatu, alias primariorum Ægyptiorum filias virgines. Quæ vbi ad patres cum eiulatu, ploratúque peruenerunt: cæteri quidem patres conſpectis filiabus, viciſſim vociferati ſunt, atque fleuerunt, Pſammenitus autem humi vultum deiecit. Prætergreſſis puellis aquam ferentibus; ſecundo loco Cambyſes, ante oculos Pſammeniti miſit filium eius, cum duobus millibus Ægyptiorum, æqualis ætatis, vinctas fune ceruices, & frenata ora habentibus; ducebantur autem luituri pœnas iis Mitylenæis, qui in naui fuerant ad Memphim obtruncati. Ita enim cenſuerant Regij Iudices, pro ſuorum ſingulis interfectis, denos primorum Ægyptiorum interficiendos. Pſammenitus prætereuntes intuens, & filium animaduertens ad mortem duci, aliis Ægyptiis qui circumſedebant, complorantibus, & indigne ferentibus, ipſe idem quod erga filiam fecit. His prætergreſſis accidit, vt quidam familiarium eius iam natu grandior, priſtinis bonis delapſus, ac nihil habens, niſi quæ inops mendicabat, obiret exercitum mendicans, nec non & Pſammenitum, alioſque Ægyptios, in ſuburbanis conſidentes; quem vt conſpexit Pſammenitus ingenti erumpente fletu, compellans nomine amicum, ſuum caput cædebat.

IV. *Et quæ diuerſi doloris exhibiti cauſa.*

QVÆ cum cuſtodes Cambyſi renunciaſſent, miſit ad Pſammenitum Cambyſes, qui rogarent cur ad triſtiſſimum filij, filiæque ſpectaculum, non eiulaſſet: ad amici pauperis aſpectum ita fleuiſſet. Cui ille, *fili Cyri*, inquit, *domeſtica mala maiora erant, quam vt ea deflere poſſem; at miſeria amici digna lachrymis fuit, qui olim fortunatus, in extremo limine ſenectutis, ad tantam inopiam deuenit.* Quæ cum à Cambyſe audita eſſent, miſericordia motus eſt, & reliqui Perſæ qui aderant; Crœſus etiam dicitur illachrymaſſe. Itaque protinus miſit Cambyſes, qui filium morti eriperent, & patrem è ſuburbanis ad ſe adducerent; ſed qui adierunt, filium non vltra ſuperſtitem inuenerunt, vt qui primo loco fuerat obtruncatus; patrem autem ad Regem adduxerunt, vbi ſine alio damno reliquum vitæ tranſegit: donec deprehenſus affectare res nouas, & Ægyptios ad defectionem inducere, iuſſu Cambyſis epoto cruore taurino confeſtim expirauit. Ita fere Herodotus, non memorans quandiu Pſammenitus in Perſarum ſeruitute vixerit, vt colligere poſſimus quo anno defunctus ſit.

Mors Pſamenniti, eiuſque filij.

V. *Cambyſis in cadauer Amaſis inhumanitas.*

HOC quoque anno vrbem Saim, adiiſſe potuit Cambyſes, vbi ſepultus fuerat Amaſis, eiuſque corpus ſale conditum. Simul atque autem in eius ædes ingreſſus eſt, fraudem illius fortaſſe in vxore mutata vlturus, aut alia potius quapiam ex re exacerbatus in Amaſim, eius cadauer è conditorio educi imperauit; deinde prolatum verberibus cædi, ac vellicari, & ſtimulis pungi, omni denique contumelia infeſtari. Quod qui faciebant cum fruſtra defatigarentur, nam cadauer, vtpote ſalitum, reſiſtebat, nec quicquam omnino elidebatur, cremari iuſſit, contra Perſarum, atque Ægyptiorum ritum, quorum illi nefas ducunt Deo ſuo cadauera humana præbere depaſcenda. Iſti autem rati ignem eſſe vorax animal, animalibus nolunt humana corpora tradere: quin etiam ideo ſaliunt, ne à vermibus conſumantur. Et hæc quidem ſunt, quæ hoc anno quarto Cambyſis in Ægypto geſta videantur.

Cadauera neque Perſæ, neque Ægyptij cremant.

VI *Belli contra Sabinos initium.*

REFERT Dionyſius à Volſcorum bello confecto, rebuſque è ſententia fluentibus, bellum natum eſſe finitimum, *quod cum ſeptem annis continuis*, inquit, *geſtum ſit, diuturnis regem laboribus, difficilibuſque, & inopinatis caſibus inuoluit.* Id geſtum fuit

contra Gabinos, vrbem Latini nominis, Albanorum quondam Coloniam, via Præneſtina, ad centeſimum ab vrbe ſtadium. Eo confluxerant Pometinorum pars, qui de Sueſſa, cum dirueret eam Tarquinius, profugerant: præterque hos, multi Romani exules, qui Gabinos orando, obteſtandóque vt vlciſcarentur ſuas iniurias, multáque dona pollicendo, ſi ope ipſorum reſtituerentur in patriam: facilèque Tyrannum opprimi poſſe oſtendendo, vrbanis quoque libenter operam ſuam conſociaturis; tandem perſuaſerunt, vt arma contra Tyrannum ſumerent. Præſertim cum Voſci quoque promptis ad id eſſent animis, qui & ipſi per legatos, ad belli ſocietatem contra Tarquinium Gabinos inuitarant. Poſt hæc igitur, magnis copiis in hoſticum vtrinque irruptiones factæ ſunt, & ſtrages, dum modo Gabini profligatos Romanos vſque ad portas perſequuntur, multiſque captis agros intrepide populantur: modo vice verſa Gabini propulſati, & in vrbem ſuam compulſi, captiuos, & prædas ex agris ſuis abactas è mœnibus ſpectare coguntur.

ANNVS MVNDI 3528. SEXTAE AETATIS 12. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 12. CAMBYSIS 5. IMPERII PERSARVM 12. ZOROBABELIS, ET IOSVE 12. OLYMP. LXIII. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 227. TARQVINII SVPERBI 8.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 525.

CELEBRAT hunc annum, qui eſt Sabbaticus 135, Diodorus Siculus,[a] tertium Olympiadis ſexageſimæ tertiæ, & ex eo Olympionicarum catalogus, quo ait Cambyſem bello adortum fuiſſe Ægyptum. Celebrat & Euſebius in Chronico, qui hunc ipſum annum quintum Cambyſis ponit occupatæ, ac deuictæ Ægypti; quem annum Scaliger malè in ſextum mutari cupit, eo quod octo ſolidos annos Cambyſi tribuat, quem triennio Ægyptum tenuiſſe auctor eſt idem Euſebius, in Chronico Græco. Itaque non rectè queritur annum vnum abundare in vigeſima ſeptima Dynaſtia Ægypti, quæ Perſarum fuit. Si enim Magi ad octauum Cambyſis annum referantur, vt communis eſt ſententia, hinc vſque ad vndecimum Darij Nothi, centum & vndecim, vt vult Hieronymus, non duodecim ſupra centum reperientur. Hieronymi autem breuior oratio ita ſupplenda eſt. *Obtinuit Aegyptum Cambyſes in anno quinto regni ſui, quam Perſæ vſque ad Darium filium Xerxis, annis* CXI. *tenuerunt.*

a l. 1. hiſt.

Ad hunc porro annum, vt ex conſequenti Herodoti narratione patet, pertinent tres ſimul à Cambyſe expeditiones ſuſceptæ, aduerſus Carthaginenſes, Ammonios, & Æthiopes longæuos, qui Africam ad auſtrale mare incolunt; aduerſus quidem Carthaginenſes, nauticis copiis, aduerſus autem Ammonios peditatu agere ſtatuit: aduerſus vero Æthiopes prius exploratores mittendos cenſuit, per ſpeciem dona ferendi illorum Regi, & Solis menſam inuiſendi. Eam menſam explicat Herodotus: In ſuburbanis pratum, omnium quadrupedum aſſa refertum carne, quam per noctē ſinguli ciuium magiſtratus properant ponere, ad eámque, vbi illuxit cuilibet epulatum licet accedere. Eos nuncios ex Elephantina vrbe Ichthiophagos accerſit, quos ad Æthiopas mittat, Æthiopicæ linguæ bene peritos. Qui dum veniunt, interea nauales copias Carthaginem verſus nauigare iubet; quod ſe facturos Phœnices negauerunt, quod dicerent ſe cum illis magno iureiurando eſſe deuinctos. Præterea non facturos ſanctè, ſi aduerſus liberos ſuos militarent: Carthago enim Tyriorum, & Phœnicum colonia fuit, vt vel ex Virgilio [b] notum eſt. Cæteri, Phœnicibus ire detrectantibus, haud idonei erant nauali bello. Ita Carthaginienſes euaſerunt, quo minus in Perſarum redigerentur ſeruitutem. Quoniam Cambyſes haud æquum ducebat, vim afferre Phœnicibus,

b 1 Æneid.

qui ſe ipſos Perſis dediderant, & ex quibus nauticus omnis conſtabat exercitus. Cyprii quoque, qui aduerſus Ægyptum in militia erant, ſeſe etiam ipſi dedide-rant.

III. *Legatio ad Aethiopas*

POSTQVAM ex vrbe Elephantina venerunt Icthiophagi, Cambyſes eos ad Æthiopes miſit, iuſſos cum ea dicere, quæ oporteret, tum dona ferre, amiculum purpureum, aureumque torquem tortilem, & armillas, atque vnguenti alabaſtrum, cadumque vini Phœnicei. Ad hos cum veniſſent, oblatis muneribus ita locuti ſunt. *Cambyſes Perſarum Rex cupiens amicus tibi fieri, atque hoſpes, nos miſit, iubens, vt in colloquium tuum veniremus, tibique hæc dono daremus, quorum vſu maximè delectatur.* Ita legati Cambyſis.

IV. *Aethiopũ reſponſum.*

AD quæ durius reſpondit Æthiops, vt qui non ignarus eſſet, quorſum illi ad ſe veniſſent. Iniuſtitiæ Cambyſem accuſat, qui ſuo imperio non contentus, homines, à quibus nihil eſſet violatus, ſeruitute opprimere conaretur: Simulque arcum ingentem ad eum per nuncios mittit, cum his mandatis. *Rex Aethiopum Regi Perſarum conſilium dat. Quando Perſæ tam facile tantæ magnitudinis arcus intendent, tum aduerſus Macrobios Aethiopes, cum maioribus copiis bellum moueant.* Feruntur autem hi Æthiopes eſſe omnium mortalium maximi: & quem è popularibus maximum, & valentiſſimum habent, eum in Regem eligunt. Ita quidem Herodotus; quibus valde conſentanea ſunt, quæ hiſtoriæ nauigationum Indicarum ſuperioris ſeculi referunt; prægrandes ſcilicet homines pedum decem altitudinis, in Chica præſertim, ad fretum Magellanicum reperiri, quibus Europæi comparati, inſtar pumilionum erant. Pergit autem Æthiops apud Herodotum. *Interim diis gratias habeat, qui non inducunt in mentem filiis Aethiopum, vt præter ſuam, aliam velint comparare regionem.* Hæc locutus arcum laxauit, eiſque dedit: eorum autem munera, tanquam doloſa, & doloſorum hominum, contempſit, ſicut & aurea vincula, quibus fortiora apud ſe haberet, eiſque reos in carcere vinctos teneret, quòd apud eos æs, vt rariſſimum, ita precioſiſſimum foret. Vino delectatus, fontem viciſſim eis oſtendit, in quo neque lignum, neque aliud quidquam innatare poſſit, ſed omnia demergantur; & quo loti, perinde atque inuncti, violam oleant, & eiuſdem potu longæui, ad centum & viginti annos viuant.

Eorum proceritas, & auri contemptus.

V. *Temeraria Cambyſis profectio ad Aethiopas*

HAEC, aliaque id genus reuerſi Icthiophagi cum Cambyſi renuntiaſſent, continuo ira percitus, aduerſus Æthiopes exiit in expeditionem cum omni peditatu, ſine vlla cura commeatus, quam temeritatem mox egregiè luit. Arcus autem Æthiopum admirationi fuit, quem ad duos digitos Smerdis frater eius adduxit, quod Perſarum alius nemo potuit; quo facto liuore commotus Cambyſes, eum remiſit in Perſas, moxque etiam, vt ſequenti anno dicemus, interficiendum curauit. Fuiſſe autem iſtum Cyri mandato, dominum Bactriorum, Parthorum, Carmaniorum, & Choramniorum, affirmat Cteſias, eumque vocat Tanyorxarcem. Vbi ad Thebas ventum eſt, delegit de exercitu quinquaginta circiter millia, quibus præcepit, vt Ammonæos diriperent; deinde oraculum Iouis incenderent. Ipſe cum reliquis copiis aduerſus Æthiopes contendit: ſed antequam quintam itineris partem confeciſſet exercitus, protinus eum commeatus omnis, quem ſecum habebat, defecit; mox & iumenta ad veſcendum defecerunt. Cum vlterius etiam procederet, & ad arenas deuenientibus herbæ quoque deficerent, ex ſeipſis ſortiti, decimum quemque comederunt. Quæ audiens Cambyſes, relicta expeditione in Æthiopes, retro rediit, Thebaſque peruenit, multis de ſuo exercitu amiſſis. Cumque Thebis Memphim deſcendiſſet, Græcos miſſos fecit, vt illinc enauigarent. Agnoſce deinceps hominem prophanum, ac mente captum.

Ammonios diripi iubet, & oraculum incendi.

Fames ingens.

VI. *Res ab eo Memphi geſta.*

CAMBYSE Memphim regreſſo, cum forte tum Ægyptiis Apis eorum Deus apparuiſſet, omnes feſtum diem celebrare cœperunt; quos Cambyſes interpretatus de clade ſui exercitus lætari, quamuis accerſiti ab eo præpoſiti eorum, Dei ſui apparitionem, quæ longo interuallo fieri ſoleret, conteſtarentur, tanquam mendaces interfecit. Inde etiam ſacerdotes Apis iuſſit in conſpectum venire, & ad ſe Apim adducere. Eſt autem Apis vitulus è vacca genitus, toto corpore niger, in fronte habens candorem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato (ea nota quædam eſt, ſiue nodus) duplices in cauda pilos, quem mater fulmine icta pepererit. Poſteaquam Apim ſacerdotes adduxere, Cambyſes educto

Apis Aegyptiorum Deus.

mucrone cum ei ventrem ferire vellet, femur percuſſit; cachinnanſque ad ſacerdotes dixit, *O capita nequam! huiuſcemodi dij ſunt, ſanguine, atque carne præditi, & ferrum ſentientes?* Simul & Sacerdotes flagris cædi iuſſit, & vt quique Ægyptiorum occurrerent ferias agentes, occidi. Ita feſtum ſolutũ eſt, ſacerdotes mulctati, Apis ſauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem è vulnere extinctum, inſcio Cambyſe tumulauere Sacerdotes. Ob quod ſcelus aiunt Ægyptii Cambyſem continuo inſaniſſe. Addit Iuſtinus Cambyſem, offenſum ſuperſtitionibus Aegyptiorum, Apis, cæterorumque deorum ædes dirui iuſſiſſe. Nam Herodotus de
a l.17. Geogr. templorum euerſione nihil, Strabo autem cum de Heliopoli ageret, [a] *nunc omnino*, inquit, *vrbs deſerta eſt; habet autem peruetuſtum templum Aegyptio more ſtructum, quod multis manifeſtis iudiciis Cambyſis inſaniam, ac ſacrilegia demonſtrat;* qui templa par-
b l.36.c.9. *tim igni, partim ferro deuaſtauit, mutilans, exſcindens, comburens, quemadmodum & obeliſcos*: ſic ipſe, vide de obeliſcis Plinium. [b]

IAM verò quod ad copias aduerſus Ammonios miſſas attinet, ea de re Iuſtinus hæc pauca. *Ad Ammonis quoque nobiliſsimum templum expugnandum exercitum mittit, qui tempeſtatibus, & arenarum molibus oppreſſus interijt.* Paulo plura Herodotus. Copiæ, inquit, illæ è Thebis mouentes duces itineris ſequebantur, vſque ad vrbem Caſim. Cumque illi ex vrbe Caſi per arenas iter facerent, iamque medio fere ſpatio inter Caſim & Ammonios pranderent, magnum ac validum Auſtrum ingruiſſe Ammonii referunt, & ingeſtis arenæ cumulis, eos obruiſſe, atque hunc in modum illos è viuis, atque è conſpectu fuiſſe ſublatos. Ipſe nihilominus Cambyſes diutius in Aegypto ſubſtitit, vbi eum nos ſequenti anno reuiſemus; nam in Italia nihil habet hic annus proprium, & ſuum.

ANNVS MVNDI 3529. & 30. SEXTÆ ÆTATIS 6. & 7. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 13. & 14. CAMBYSIS 6. & 7. IMPERII PERSARVM 13. & 14. ZOROBABELIS ET IOSVE PONTIFICIS 13. & 14. OLYMP. LXIII. AN. 4. & LXIV. AN. 1. VRB. COND. 228. & 229. TAR. SVP. 9. & 10.

ANNVS ANTE CHRISTVM 524, & 523.

DVO ſunt hi anni reliqui dominationis Cambyſis, ſiue Perſarum in Ægyptios, quorũ poſterior nouæ Olympiadis habet initium, in eaque Euandrum Theſſalum in ſtadio victorem, & Miltia-
l.7. dem Athenis principem, vt teſtatur Dionyſ. In eorum altero Cambyſes de fratre ſuo, quem dudum amandarat in Perſidem, (eum Smerdem Herodotus, Iuſtinus Mergidem, Cteſias Tanyoxarcem vocat) hac in ſomnis viſione pulſatus eſt. Nuncius quidam è Perſide veniens, ei nunciare viſus eſt, Smerdem in regio ſedentem ſolio, cœlum contingere vertice. Quo viſo Cambyſes veritus ne ſe occiſo, frater regnum occuparet, Prexaſpem omnium Perſarum ſibi fideliſſimum, ad illum interimendum mittit in Perſas. Cometem Iuſtinus appellat, & magum. *Non dubitauit*, inquit, *poſt ſacrilegia etiam parricidium facere. Erat enim difficile, vt parceret ſuis, qui cum contemptu religionis, graſſatus etiam fuerat aduerſus deos. Ad hoc tam crudele miniſterium magum quẽdam ex amicis deligit nomine Cometen.* Pergit Herodotus; is vbi Suſam deuenit, cum cum venatum duxiſſet, interficiendum curauit. Quidam inquiunt Prexaſpem, cum hominem in mare rubrum perduxiſſet, ibi eum demerſiſſe. Sed priorem ſententiam probat Herodotus, vt qui infra Prexaſpem inducat Cambyſi dicentem, ſe eum ſuis manibus tumulaſſe. Alia omnia de morte fratris Cambyſis ſcribit Cte-

Digitized by Google

ſias, ait enim magum nomine Sphendadatum, cum fuiſſet à Tonyoxarce, ſic enim eum vocat, vt dixi, verberibus ob delictum quoddam affectus, eum apud Cambyſem tyrannidis ſuſpectum per calumniam reddidiſſe, Regiſque iuſſu clam interfectum fuiſſe, hauſto taurino ſanguine. Cum tamen Sphendadatus, qui erat fratri Regis ſimillimus, publice tanquam calumniator iuſſus eſſet occidi. Itaque vero Tanyoxarce mortuo, fictitius quidam quinque annis pro vero ſe geſſit.

II. *Sororem duxit vxorem.*

NEQVE hoc ſcelere contentus Cambyſes, alterum ei ſuppar, aut maius potius aduerſus ſororem, eandemque vxorem adiecit, non multo poſt tempore. Eodem patre, matreque genitam ſororem in vxorem duxerat primus: quam rem cum perficere propter inſolentiam vereretur, Iudices Perſas, legum patriarum interpretes Cambyſes percunctatur, num quæ lex ſit, quæ matrimonium cum ſorore permittat. Tum iudices negant ſe vllam inuenire legem, quæ ſinat fratri ſororem nubere; quandam tamen inuenire legem, qua liceat Regi Perſarum facere quidquid libeat: quam iuſtam & cautam reſponſionem vocat Herodotus; & addit, *ita neque legem vllam abrogarunt metu Cambyſis, & ne legem tuentes ipſi perirent, aliam inuenerunt fauentem ei, qui ſororem in matrimonium ducere vellet.* Verum adulatoria plane, & non iuſta eſt iſta reſponſio, quæ nefario inceſtui, & naturæ ipſius lege damnato patrocinetur. Quin ne lex quidem vlla Perſarum fuit, aut eſſe potuit, qua Rex legibus omnibus ſolueretur.

Iudicibus conniuentibus.

III. *Quam & interfecit.*

ADDIT autem Herodotus; Tunc itaque Cambyſes eam, quam dixi, accepit vxorem; ſed aliquanto poſt etiam alteram, quæ videtur fuiſſe Atoſſa, quæ relicta in Perſide mox Smerdi Mago, qui Cambyſi ſucceſſit, iuncta fuit: ac poſtremo etiam Dario Hyſtaſpidæ. Harum iuniorem, quæ ipſum in Ægyptiaca expeditione comitata eſt, interemit; mortis cauſam hanc Græci referunt. Cambyſes catulos duos, alterum leonis, alterum canis committit in certamen, & cum à leunculo catulus ſuperaretur, alter catulus huius canis frater, rupto loro ſuperuenit, & laboranti fratri opem tulit, & coniuncti leunculo ſuperiores fuerunt. Cui ſpectaculo cum intereſſet mulier, & Cambyſes ex eo caperet voluptatem, illa aſſidens collacrymabatur; vtique imprudenter, ſi Cambyſum bene norat. Sed imprudentius etiam rogata ab eo lacrymarum cauſam, reſpondit, quod vidiſſet catulũ ſuppetias fratri cõtra leonem ferentem, fratris autem ſui ſciret vltorem nullum fore. Quo audito illam à fratre, & marito protinus interemptam Græci tradiderunt. Aegyptii aliter mortis cauſam referunt, ſed augent etiam Cambyſis crudelitatem. Aiunt enim eum, ob aliud quidpiam à ſorore dictum liberius, indignatione percitum inſilijſſe calcibus in prægnantem, eamque abortu edito deceſſiſſe. l. 3. in Thalia.

IV. *Et filium amici monitoris ſui.*

CAETERVM necem Smerdis fratris Cambyſis, à Prexaſpe, iuſſu eiuſdem Regis perpetratam, Deus per eundem Cambyſem vltus eſt. Cum enim à Prexaſpe, quem præcipuo honore proſequebatur, & eo à ſecretis vtebatur, cuius etiã filius Cambyſi erat à poculis, cum à Prexaſpe inquã quæſiſſet, quemnã virum Perſæ eum eſſe cenſerunt; & ille pro familiaritate dixiſſet eos, cætera quidẽ omnia magnis efferre laudibus; vino tamen nimis deditum cenſere. Cui ille iratus, *intellige nunc*, ait, *per te num Perſæ vera dicant, an dum hæc dicunt potius ipſi deſipiant. Nam ſi filij tui, qui in veſtibulo ſtat, medium cor non fruſtrato ictu percuſſero, conſtabit falſum eſſe quod Perſæ dicunt; ſin aberrauero conſtabit Perſas vera loqui, & me eſſe intemperantem.* Hæc locutus intendit arcum, puerumque percuſſit, atque eum collapſum iuſſit diſcindi, ictumque inſpici. Cumque in corde ſagitta eſſet inuenta, eo facto lætabundus, atque cachinnans ad patrem pueri, *Prexaſpes*, inquit, *facta tibi eſt fides me non inſanire, ſed Perſas.* Tum miſer parens adulans ei, quem trucidatum optaſſet, *herè*, inquit, *egone Deum quidem arbitror tam probe percutere.* Egregium exemplum aulicæ erga tyrannos ſeruitutis. Hoc ille præmium amicæ, ac beneuolæ admonitionis, à barbaro, ac crudeli principe tulit. Vt non mirum ſit eos à ſuis, ſtultas tantum de ſe fabulas audire.

Diuina vltio.

Aulicæ ſeruitutis exemplũ.

V. *Aliis cædibus bacchatur.*

ALIVD exemplum non diſſimile ſubdit Herodotus. Altero die, inquit, duodecim Perſas prioribus pares, ob nullius momenti cauſam necauit, viuos in caput defodiens. Quem cum Crœſus blande admodum admonuiſſet, libertatemque ipſam tum periculo popularis defectionis, tum à Cyro accepta iuſſione temperaſſet, Cãbyſes, *Etiam tu mihi*, inquit, *dare conſilium audes, tanquam bene aut tuam ipſius patriam adminiſtraris, aut patri meo conſulueris*, *iubens eum traiecto flumine Araxe, tendere aduer-*

Varia Cambyſis facinora.

ſus Maſſagetas: ſimulque arcum corripiebat, tanquam hominem confixurus. At Crœſus curſu ſe foras proripuit; hic vbi non habet in quem telum dirigat, mandat miniſtris, vt illum comprehenſum interimant. Miniſtri, qui mores eius noſſent, Crœſum abdiderunt, hoc conſilio, vt ſi Cambyſes facti pœnitens requireret Crœſum, eo perducto donis afficerentur, quod illum ſeruaſſent; ſi non pœniteret, nec deſideraret, tunc hominem interficerent; ſed illi multum à ſpe ſua aberrarunt. Nā non ita multo poſt, cum Cambyſes deſideraret Crœſum, nunciant miniſtri eum adhuc ſupereſſe, quo agnito ait ſe quidem Crœſo ſuperſtite gaudere, iis tamen, qui iniuſſi ſeruaſſent, mortem allaturum; quod & fecit.

Crœſi monentis Cābyſem periculum.

VI. *Alia Cābyſis facinora.*

Haec autem omnia, hiſque ſimilia in Ægypto contigiſſe teſtatur Herodotus. *Multa huiuſmodi, inquit, tam in Perſas, quam in ſocios faciebat Cambyſes parum ſana, cum Memphi moratus eſt. Nam & vetuſta recludens ſepulchra mortuos inſpiciebat, & templum Vulcani adiens, multo deriſu ſimulachrum eius cauillatus eſt. In templum quoque Cabyrorum inacceſſum alteri, quam ſacerdoti, ingreſſus eſt; & quæ illic erant ſimulachra, multis in ea iocatus verbis, concremauit.* Vides interim obiter pie lector, adumbratum à Dæmone Moſaicum Dei oraculum, in quod ſoli pontifici aditus patebat quotannis ſemel. Horum facinorum cauſam, Herodotus inſaniam arbitratus eſt. Inſaniæ autem geminam cauſam, nimirum ſacrilegium in Apim perpetratum: & corporis malam habitudinem; quoniam is ferebatur ſacro morbo laboraſſe ab ipſis natalibus, vt non abs re fuerit, cuius corpus magna ægritudine inualidum eſſet, eius ne mentem quidem ſanam fuiſſe.

VII. *Romanæ res, & Hebrææ.*

His ipſis annis, & aliquot ſequentibus, vt ex Dionyſio diximus, prælia multa, cædes, prædæ, populationes inter Gabinos, & Romanos contigerunt.

Interim autem Iudæi Hieroſolymis in otio moleſtiſſimo deſidebant, & quaſi miſeri Tantali, in medio negotio inuitiſſimè otiabantur; dum dominarentur eorum, qui oderant eos. Nec Cambyſem in Aegyptiaca expeditione moras trahentem, officiis, atque obſequio demereri poſſent, qui Suſis & Babylone habitabant;
a c.29.5 6&. vbi, iuxta conſilium Ieremiæ [a] domos ædificauerant, vineas plantauerant, variaſq; poſſeſſiones acquiſiuerant: neque de Cananitide, patrum ſuorum patria, quam nunquam adierant, aut à longe ſalutarant admodum ſolliciti videbantur.

ANNVS MVNDI 3531. SEXTAE AETATIS 15. SOLVTÆ CAPTIVIT. 15. CAMBYSIS CVM MAGIS 8. IMPERII 15. ZOROBABELIS ET IOSVE 15. OLYMPIADIS LXIV. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 230. TARQVIN. SVPERB. 11.

ANNVS ANTE CHRISTVM 522.

I. *Magi Cābyſis imperium occupant.*

RECTE cecinit mitiſſimus Dauid, *viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos.* Id in ſe ipſo probauit Cambyſes: qui ne quadrantem quidem regni paterni expleuit, intra quintum octaui ſui anni menſem extinctus, vt ſupra ex Herod. retulimus: qui fuit finis dominationis Perſarum in Aegyptios. Ex eodem nunc Cambyſis mortis cauſam, modumque referemus.

Cambyſe circa Aegyptum commorante, & multa ſæpe inſanæ mentis indicia demonſtrante, Magi duo germani fratres, Suſis contra eum coniurarunt, quorum vni nomen Patizithes, alteri Smerdis. Illum Cambyſes in Aegyptum proficiſcens, rei domeſticæ reliquerat procuratorem: hic & corporis habitu quam ſimillimus erat Cyri filio, quem Cambyſes interficiendum curauerat, & cum eodem

plane nomine referebat. Hunc ergo ſuppoſititium Cambyſis fratrem rite commo-
nitum, atque inſtructum quomodo ſe in regno occupando, adminiſtrandoque ge-
rere deberet, Patizithes quaſi Smerdim Cyri filium, in regium ſoliũ perducit, Re-
gemque pro Cambyſe fratre, emotæ mentis viro, toto regno per præcones pronũ-
ciari curat. Quin etiam in Ægyptum dimittit ad exercitum, quem in Ecbatanis
Syriæ cum Cambyſe reperit, qui mandarent, vt deinceps Smerdi Cyri, non Cam-
byſi obedirent; fabulam iuuabat ignota mors filii Cyri; talia quippe facinora, quam
occultiſſime perpetrantur, vitandæ inuidiæ cauſa, parique diligentia conteguntur.
Itaque neque Suſis, neque in exercitu, quiſquam fere mortis eius erat conſcius.

II. *Id addiſcit Cambyſes.*

His auditis Cambyſes, *Prexaſpes, ait, itane mihi rem executus es, quam mandaram?* Ille vero cum etiam atque etiam affirmaret ſe mandata expleuiſſe, & ſuis illum manibus humaſſe; nec magis ab eo, quam a defunctis timendam tyrannidem; rogat etiam vt caduceatorem interroget, à quo Smerde rege iſta denunciet: cum ergo coram Cãbyſe Prexaſpes caduceatorem rogaſſet, num Smerdem Cyri filium vidiſſet, aut ab eo hæc mandata accepiſſet, negauit ille ſe eum vidiſſe, ex quo Cambyſes expeditionem in Ægyptum ſuſcepiſſet, ſed Magum quem Cambyſes rerum ſuarum familiarium procuratorem reliquerat, iſthæc ipſi mandata perferenda, Smerdis filii nomine tradidiſſe. Hic Magorum, & ſomnii fraude cognita, à quo adductus eſſet ad fratris perpetrandam necem, quem occidendum mãdarat, deflebat occiſum. Ergo ſtatim iubet, vt erat animo præceps, exercitum quam rapidiſſime Suſam verſus iter arripere, ipſe concitus in equum inſiliit, inſilienti vagina gladii excidit, vnde nudatus gladius in eius femur infixus eſt, in ea ſcilicet parte, in qua percuſſerat Apim Ægyptiorum Deum. Ita Herodotus, agnoſcẽs diuinam in Cambyſem vltionem, & manifeſtam ſacrilegii pœnam, quæ numinis contemptorem occupaſſet. *Inſiliens in equum vulneratur.* Beatus alioqui futurus, ſi omnem Ægypti ſuperſtitionem fictitiamque diuinitatem, ex zelo diuini verique numinis, quod à Cyro patre, & Daniele, aliiſque Hebræis diſcere potuerat, exterminare voluiſſet. Quæ cum ille ex ſuperbia, & faſtu, repugnante conſcientia, perpetraſſet, etiam in bono opere peccauit, nec tardam incurrit vltionem.

III. *In Ecbatanis Syriæ.*

Vvlneratvs Cambyſes quodnam illi oppido nomen eſſet interrogauit, illi aiũt, *Ecbatana*. Tũ ille, *fatale, ait, eſt Cambyſem Cyri hoc loco decedere.* Oraculum enim ex vrbe Buto, aliquando conſuluerat, ex quo acceperat ſe in Ecbatanis deceſſurũ: quod ipſe de Ecbatanis Mediæ interpretabatur, vbi ſe ſperabat ſenẽ, omniumq. bonorum copia circumfluentem deceſſurum. At oraculum, *ait Herodotus*, de Ecbatanis Syriæ loquebatur. Ita cacodæmon fallacibus, ac proditoriis oraculis, & ſuam ignorantiã celabat, & conſultores inducebat in fraudem. *Fraus oraculorum.* Ioſephus * ait Cambyſem in Damaſco mortuum fuiſſe, ab expeditione Aegyptiaca reuertentem; fortaſſe Damaſcus Ecbatana quoque dicta eſt. *a l. 11. c. 3.* Vigeſimo deinc die, accitis Perſarum qui aderant præſtantiſſimis, cum ſe moriturum videret, rem omnem geſtam de ſomnio ſibi à malo dæmone obiecto, de fratris ſui nece, per Prexaſpem perpetrata, & nominis fallacia dolenter enunciauit, tum adſtantes per regios deos obteſtatus eſt, ne per ſocordiam committerent, vt imperium rurſum abiret in Medos: mandans vt ſi dolo occupatũ fuerit, illud dolo ſurripiant, ſin vi ereptum, vi recuperent. *Hæc vobis facientibus, ait, & tellus fructum proferat, vxoreſque, & pecora pariant, in omne tempus libertate fruentibus: ſecus facientibus, contraria his quæ dixi imprecor, & præterea vnicuique Perſarum eum finem, qualis mihi contigit.* *Cambyſis poſtrema mandata.* Simul hæc locutus Cambyſes, defleuit omnem conditionem ſuam, vt ait Herodotus.

IV. *Lamentatur, & quæ eius cauſæ luctus.*

Habvit ſane quæ defleret miſer Imperator, non ſolum quæ vulgo miſera, & luctuoſa æſtimantur, quod in ipſo ætatis flore periret, quod à ſuis per proditionem priuatus imperio, quod nulla ſuſcepta prole virili, fœmineáve, quod in peregrino ſolo periret; ſed etiam quod innumeris obſtrictam ſceleribus animam mox ad æterna ſupplicia abiecturus eſſet, animam Deo, hominibuſque inuiſam, atque execrabilem, quæ Deo cœli, ſibi non ignoto templum, & cultum à parente decretum prohibuiſſet; aliorum templa, omnis diuinitatis irriſor, atque contemptor, profanaſſet, expilaſſet, incendiſſet. *Crimina Cambyſis.* Sorores inceſtis connubiis vitiaſſet, & vnius earum, fratriſque iniuſtiſſimo parricidio ſeipſum contaminaſſet: denique amiciſſimos, atque domeſticos, beneque de ſe meritos, per ludum & ebrietatem crudeliſſimis cædibus affeciſſet, exercitus ſuos intemperanti ſtoliditate deleuiſſet, cadauer Regis de-

mortui effodiſſet, omnique contumeliarum genere vexauiſſet.

PERSAE, inquit Herodotus, vt Regem lamentantem conſpexere, vniuerſi tum veſtimenta conſcindere, tum effuſo ploratu vti. Poſt hæc vbi femoris os vitiatum eſt, femurque celeriter contabuit, Cambyſi vita erepta eſt, cum regnaſſet ſeptem omnino annos, & menſes quinque: βασιλεύσαντα μὲν τὰ πάντα ἑπτὰ ἔτεα, καὶ μῆνας πέντε; ἄπαιδα δὲ τὸ παράπαν ἔοντα ἔρσενος καὶ θήλεος γόνου. Nulla vnquam prole ſuſcepta virili, fœmineáve. Cteſias ait Roxanem illi puerum capite carentem peperiſſe; quod prodigium Magi interpretati ſunt, nullum regni ſucceſſorem ab eo relictum iri. Ita ſolet punire Deus Principum libidinem, atque intemperantiam: maxime autem inceſtas, ſacrilegaſque nuptias; vt quo magis vel prole abundare, vel libidini potius ſuæ obſecundare deſiderant, hoc magis fructu nuptiarum priuati, ſummo ſuo cum dolore toti pereāt, & ſtirpem ſuam in ſeipſis extinguant. *Interim ipſe*, ait Iuſtinus, *gladio ſua ſponte euaginato, in femore grauiter vulneratus occubuit: pœnaſque luit, ſeu imperati parricidij, ſeu ſacrilegij perpetrati. Dicuntur ſane*, ait Pauſanias, [a] *& alia inanima ſua ſponte hominibus iuſtam inflixiſſe vltionem; Et Cambyſis acinaces pulcherrimum, ac nobiliſſimum perpetrauit facinus* Sic ipſe. Verum facinus rectius cauſæ, quam inſtrumento tribuetur; ſi non ſecūdæ, quæ ex accidente egit, certe primæ, cuius prouidentiæ reges maxime ſubiacent.

a l.1.p.27. græ.

V. *Moritur ne vlla prole.*

Niſi prodigioſa.

Pœna intemperantiæ.

CTESIAS autem, qui totus à cæteris ſcriptoribus diuerſus eſt, apud Photium. *Cum*, inquit, *Babylonem acceſſiſſet, & ibi paruum lignum cultro poliens, tempus vt falleret, femoris muſculum percuſſiſſet, vndecimo die mortem obiit, cum duodeuiginti annos regnauiſſet*, aitq. mox Ixabatem ſumptum Cābyſis corpus in Perſidē deportaſſe. Sed chronol. Herodoti, mortiſque Cambyſis modus, plures habent ſuffragatores.

VI. *Mortis modus ex Cteſia.*

Et ſane Plutarchus in vita Artaxerxis, ait Cteſiam ſuæ hiſtoriæ, incredibilium ac ſtolidarum fabularum colluuiem infercire: nec ſemel eum ambitionis, mendacii, & vanitatis coarguit, vt eius operum iactura minus ægre ferenda videatur.

SMERDIS MAGVS.

CAMBYSE mortuo nequaquam perſuaſum eſt Perſis, rerum potiri Magos; interpretantibus potius Cambyſem, quæ de fratris nece dixiſſet, ea de cauſa dixiſſe, vt illi omne nomen Perſicum redderet inimicum. Itaque pro certo habebant, eum, per defectionem imperio occupato, regnare: præſertim Prexaſpe tunc pernegante à ſe Cambyſis fratrem fuiſſe interfectum; neque enim tutum erat, Cambyſe mortuo, id facinus apud Perſas fateri. Hunc tamen ſeptimeſtrem, ſiue Imperatorem, ſiue tyrannum Daniel, vel Angelus potius myſteriorum explanator, cum Perſarum reges percenſeret, non prætermiſit, cum poſt Cyrum, qui tum regnabat, tres Reges ſupereſſe dixit, in Perſide regnaturos; poſt quos venturus eſſet omnium ditiſſimus, quem D. Hieronymus, & omnes interpretes Xerxem interpretantur, vt ſuo loco diximus. Tres ergo illi Reges intermedij ſunt, Cambyſes, Smerdes, quem Iuſtinus Oropaſtem appellat, & Darius Hyſtaſpides.

VII *Succeſſor Cambyſ*

a c.11.2.

A Daniele memoratur.

CAETERVM, vt eodem libro tertio ſcribit Herodotus, ille per hanc ignorantiam, & credulitatem ſecurus, regnauit ſeptem menſes qui reliqui erant, ad implendum octauum annum regni Cambyſis; per quos menſes omne genus liberalitatis, munificentiæque in ſubditos exhibuit; adeo vt eius defuncti, Perſis duntaxat exceptis, omnes Aſiam incolentes, magnum ceperit deſiderium. Nam ſtatim atque adeptus eſt imperium, miſſis edictis ad ſingulas, quibus imperabat nationes, immunitatem tributorum, ac vacationem militiæ in triennium tribuit *Vt regnum*, ait Iuſtinus, *quod fraude quæſierant, indulgentia, & largitionibus confirmarent* Plurali numero vtitur, quod Patizithes ille regius Procurator, & ſuppoſititii Regis frater, omnia Regis nomine, qui latebat abſconditus, adminiſtraret, ſimulque cum eo regnare videretur. Sed in eo fallitur Iuſtinus, & qui eum fere ſecutus eſt Freculphus epiſcopus Lexouienſis, quod Cambyſis fratrem, non à Prexaſpe, vt vult Herodotus, interfectum ait, ſed ab iſto Mago. Fallitur quoque cum illum non viuo Cambyſe, ſed mortuo ſcribit occiſum. Sic enim habet, vt ſupra quoque ex parte retulimus.

VIII *Imperium ſtabilire conatur liberalitate.*

b l.1.l.3.c.19.

POST *hæc*, inquit, *per quietem vidit fratrem ſuum Mergidem regnaturum; quo ſomnio exterritus, non dubitauit poſt ſacrilegia, etiam parricidium facere. Erat enim difficile*

IX *Res aliter Iuſtinus gent*

vt parceret ſuis, qui contemptu religionis graſſatus fuerat etiam contra deos. Ad hoc tam crudele miniſterium Magum quendam ex amicis delegit, nomine Cometen. Interim ipſe gladio ſua ſponte euaginato in femore grauiter vulneratus occubuit, pœnaſque luit, ſiue imperati parricidij, ſiue ſacrilegij perpetrati. Quo nuncio accepto, Magus ante famam Regis occupat facinus, proſtratoque Mergide, cui regnum debebatur, fratrem ſuum ſubiecit Oropaſtem; erat enim oris, & corporis lineamentis perſimilis, ac nemine ſubeſſe dolum arbitrante, pro Mergide Rex Oropaſtes conſtituitur. Sic Iuſtinus.

X. *Qui & impiebatur*

At nemo eſt, opinor, qui non facile fateatur plus fidei hoc loco Herodoto, quam Iuſtino eſſe tribuendum, qui hæc fuſius, accuratiuſque perſecutus eſt, & antiquitate præſtat, & cuius vnius è fontibus priſca illa Iuſtinus, & Trogus videntur hauſiſſe. Non ergo Cambyſes imperati facinoris pœnas luit, ſed perpetrati: nec nuncius mortis Cambyſis anteceſſit mortem Mergidis, ſed ſecutus eſt: nec ea Magi miniſterio, ſed Prexaſpis perfecta eſt. Quin ne fratrem quidem ſuum Mergidem regnaturum vidit, ſed Mergidem, quem Cambyſes fratrem fuiſſe male ſuſpicatus eſt, & peius etiam fidem habuit ſuſpicioni: alioqui falſum fuiſſet id ſomnium, quod tanquam veridicum impletum fuiſſe volunt. Nec in eo probandus Iuſtinus, quod ſublata nominum ſimilitudine, fraudis probabilitatem non modica ex parte diminuit.

Cæterum cum octauo demum menſe agnitum, ſublatumque de medio tyrannum dicat Herodotus, poſt expletum ſeptimo iam menſe octauum Cambyſis annum, ea narratio in ſequentis anni principium differenda eſt. Cteſias tamen eum ſeptem tantum menſes regnaſſe tradit.

XI. *Res Romanorum, & Hebræorũ.*

In Italia res inter Romanos, & Gabinos eodem ſtatu, hoc & ſequenti anno manſerunt. Quibus in Iudæa fuiſſe terræ ſterilitatem ex Aggæi primo capite [a] conſtat. *Seminaſtis*, inquit, *multum, & intuliſtis parum, comediſtis, & non eſtis ſatiati; bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, & non eſtis calefacti, & qui mercedes congregauit, miſit eas in ſacculum pertuſum.* Et rurſum v. 10. *Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cœli, ne darent rorem, & terra prohibita eſt ne daret germen ſuum. &c.* Cauſa vero ab eodem Propheta refertur in negligentiam ædificandæ domus Domini, ait enim, *Aſcendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor.* Negligentibus hominibus cultum Domini, negligit Dominus benedicere operibus manuum hominum. Et rurſum. [b] *Cum accederetis ad aceruum viginti modiorum, & fierent decem, & intraretis ad torcular, vt exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti &c.* quæ videntur non ad vnum aliquem, ſed ad plures etiam annos pertinere.

Fames in Iudæa.

a c. 1. v. 6.

b c. 2. 17. 18.

XII. *Cur Iudæi neglectæ ædificationis arguantur.*

Merito autem mira videatur hæc non ſolum accuſatio, ſed caſtigatio etiam negligentiæ Iudæorũ in templo Domini non ædificando, cum id eis per Imperatores Perſarum, eorumque magiſtratus Iudæis infenſos, non liceret. Verum ſi quis Imperatoris edictum, ſiue reſponſum legerit, quod ca. quarto primi Eſdræ deſcriptum eſt, intelliget ſolam vrbis ædificationem, non ipſius Templi fuiſſe prohibitam, ſicut nec priuatarum domorum, quas ſibi Iudæi, etiam magnificè conſtruebant. Vnde Dominus per eundem Aggæum eam illis vanitatem exprobrans ait, *Nunquid tempus vobis eſt, vt habitetis in domibus laqueatis*, quarum ſcilicet aulæ, & cubicula tectum habent cedrinis tabulis, aliáue pretioſa materia conueſtitum, [c] & variis picturæ coloribus, vel auro etiam exornatum, iuxta illud, *dependent lychni laquearibus aureis*: pergit, *& domus iſta*, mea nimirum, quam ædificare cœperatis, *deſerta*, atque opere intermiſſo derelicta. Qua in re neque principis interdictum, vt dixi, neque penuriam ſuam, vt eorum laqueatæ domus probabant, poterant excuſare.

c Vide an. Zor. 8. n. 7.

ANNVS MVNDI 3532. SEXTAE AETATIS 16. SOLVTÆ CAPTIVIT. 16. SMERDIS ET DARII HYSTASPIS I. IMP. PERSARVM 16. ZOR. ET IOSVE 16. OLYMPIAD LXIV. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 231. TARQVIN. SVPERB. 12.

ANNVS ANTE CHRISTVM 521.

HVIVS anni initio imperium Perſarum Smerde hypocrita, ſiue Tanyoxarce incubatore liberatur. Darius communibus ſuffragiis,& ſorte capeſcit imperium. Zorobabel ſpe noua, ſub nouo principe ſollicitatus, aulam iamdudum deſertam feliciter repetit; de quibus eodem ordine,quo & geſtæ ſunt, breuiter dicendum eſt.

3. Eſd. 3.

N. I. *Summa rei hoc anno geſta.*

Octauo menſe, inquit Herodotus, is autem eſt huius anni primus, vt paulo ante dicebamus, quiſnam eſſet ſubreptitius iſte Rex compertum eſt, in hunc modum. Erat Othanes quidam Pharnaſpis filius,genere atque opibus primo cuique Perſarum par. Hunc Iuſtinus Orthanum vocat: nec illud mirũ de opibus, erat enim Pharnaſpes pater Caſſandanes, quam Cteſias Amytim vocat, quæ ex Cyro Cambyſem genuerat, vt patet ex libro ſecundo Herodoti ipſo initio; ideoque maternus erat Cambyſis auus. Othanes autem Caſſandanes frater, & Cambyſis auunculus,idemque ſocer,vt qui ei filiam Phædimam vxorem dederat,per quam fraus omnis euulgata eſt. In quo ſi non veritatem vſquequaque exploratam obtinere, certe ingenium Herodoti, ſupra quam ferret illa ætas, elegans ac ſolers licebit animaduertere.

l. 3. qui & Thalia.

Magi impoſturæ pateſit.

HIC ergo Othanes primus Magi fraudem odoratus eſt, ea coniectura, quod neque ex arce progrediebatur vſquam, neque Perſarum procerum quemquam ad conſpectum vocabat. Etſi enim, vt Iuſtinus ait, apud Perſas perſona Regis ſub ſpecie maieſtatis occulitur, regni tamen proceribus is copiam ſui viſendi, aliquam facit. Itaque filiæ interuentu ſtatuit rem expiſcari. Ea erat Phædima, quam Cambyſes tenuerat, cuiuſque tunc Magus contubernio vtebatur, vt aliarum omnium Cambyſis vxorum. Ab ea ergo per internuncium quærit pater, an Cyri Regis filius eſſet is, qui agebat Regem: cumque illa ſe id negaſſet ſcire, qui Smerdem Cyri filium nunquam vidiſſet, neque iſtius videndi copia daretur, poſtulat Othanes à filia, vt id diſcat ab Atoſſa Cyri filia, quæ fratrem ipſa ſuum ignorare non poſſet. Sed alterum reſponſum accepit, non poſſe ſe Atoſſam conſulere, quod Rex, cum primum regnum eſſet adeptus, omnes Cambyſis vxores ſecluſiſſet,nec in mutuum colloquium venire pateretur. Poſtremo petit Othanes à filia, vt dormientis aures exploret; etſi id ſine periculo fieri non poſſit. Conſtare autem Smerdem illum Magum à Cyro, non exigua de cauſa, auribus iampridem fuiſſe truncatum. Quod cum illa manifeſte deprehendiſſet, cum primum illuxit, celerrimè patrem certiorem rei compertæ facit.

II. *Per quos, & quo modo.*

Otanes, & Phædima.

Smerdes auribus captus.

Is re communicata cum duobus Perſarum principibus, ſibique fideliſſimis, inter eos conuenit, vt quiſque eorum alterum ſibi adſciſceret ſocium. Itaque cum ſex iam in eam ſententiam cõueniſſent, vt imperium ab impuro illo hypobolimæo liberarent,ſuperuenit Darius Hyſtaſpis filius, qui & ipſe in eiuſdem coniurationis communionem admiſſus eſt; cuius etiam conſilio perfectum eſt, ne res vel in alterum diem differreretur. *Nam ſi res*, inquit, *dilata fuerit,dum plures ſuerimus conſilij huius participes, ſcitote vos teterrimè perituros. Aliquis enim, priuati lucri ratione habita, rem ad Magum deferet. Quin etiã ſcitote*, ait, *ſi nobis hodiernus elabatur dies,nõ aliũ eſſe occupaturum,vt me apud Magum accuſet; ſed me vt vos accuſem.* Cumque Othanes, qui conſilij

III. *Septem principes Perſarum coniurant.*

de hinnitu equi conſentit Cteſias, Iuſtinus, & cæteri poſteriores. Quod ſi quis Herodoti fabuloſum fulgur, & tonitru dicere voluerit, non admodum repugnabo.

VIII *Præmium eius voti*

ILLVD tamen affirmaro, peculiarem Dei prouidentiam in huius Regis electione interueniſſe, quem elegerat, vt per eum reliquiæ Iſraelitici populi patriam repeterent, & templum nemini ſuo, iamdudum intermiſſum ædificarent. Ioſephus certe teſtatur, [a] Darium cum adhuc priuatus eſſet, vouiſſe Deo, ſi regnum adipiſceretur, quidquid ſacrorum vaſorum apud Babylonem eſſet, remiſſurum ſe in templum Hieroſolymam. Neque id Ioſephus excogitauit, ex Septuaginta enim interpretibus, quorum eſt liber 3. Eſdræ, rem mutuatus eſt. Vbi [b] Zorobabel ait Regi. *Memor eſto voti tui, quod vouiſti ædificare Ieruſalem, in die qua regnum accepiſti*, & mox: *Et tu vouiſti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi, quando exterminata eſt Iudæa à Chaldæis. Et nunc hoc eſt quod poſtulo Domine, vt facias votum quod vouiſti Regi cœli ex ore tuo.* Dominus ergo Darium voti reum fecit, quod ille non multo poſt fideliter exoluit.

a l. 11. c. 4.
b c. 4. v. 3.

IX. *Antiqu Cyri ſomnium.*

DARIO Hyſtaſpis in regium Perſarum ſolium pacifice feliciterque euecto, exitum ſuum ſortita eſt illa viſio, quæ Cyro apud Maſſagetas pugnaturo obiecta fuit, quæ ab Herodoto ſub finem libri primi refertur. Tranſmiſſo enim Araxe, vbi nox aduenit, vidit per quietem Cyrus Darium Hyſtaſpis filium natu maximum, habentem in humeris alas, quarum altera Aſiam, altera Europam inumbraret. Is tum vigeſimum ferme annum ætatis agens, in Perſide relictus fuerat, tanquam nondum maturus militiæ: qui ſi tum affuiſſet, Cyri fortaſſe vel imperio vel manu periturus erat: vſque adeo ſuſpicax eſt, impotens ac crudelis ambitio. Experrectus enim vocato Hyſtaſpi remotis arbitris, *Tuus*, inquit, *filius mihi, ac regno meo inſidias molitur*. Cuius rei, diuinum videlicet argumentum, profert oblatum ſomnium. *Quapropter*, inquit, *tu quam citiſſime in Perſidem reuertere, facitoque vt cum ego ſublatis Maſſagetis illuc rediero, filium tuum mihi ſiſtas ad cauſam dicendam.* Sic ipſe.

X. *Darii æt. & conu inter ſept Principes.*

Ex his autem Darii ætas facile colligi poteſt: cum enim extremo Cyri anno Darius vigeſimum ferme annum ageret, perſpicuum eſt eum nunc vigeſimum nonum attigiſſe. Sub hæc Darii initia facinus contigit memorabile. Sex coniurationis ſocij fuerunt, Othanes, qui primus coniurationis author fuerat, cuius etiam filiam Phœdimam Darius quamprimum duxit vxorem; Aſpathines & Intaphernes, quorum ille femur, hic oculum in pugna contra Magos vulneratum habebat: Gobrias, Hydarnes, Megabyzus. Inter iſtos conuenerat, vt Regi non liceret, niſi è familia coniuratorum, vxorem ſumere, & cuique è ſeptem illis, liceret aulam regiam ſine internuncijs ingredi, niſi forte Rex cum vxore occupatus eſſet.

ſupra n 5.

XI. *Facinus memorarium Intaphernis.*

CONTIGIT autem Intaphernem mox poſt oppreſſos Magos, regiam ingredi ad colloquium Regis: cumque ianitor, & qui à reſponſis erat, rem vxoriam excuſaret, ille eos mentiri ratus, educto acinace, aures vtrique, nareſque præcidit, ac loro freni equini ad eorum ceruices allegauit, ac dimiſit. Qui cum ſe Regi ita deformati exhibuiſſent, & cur id paſſi eſſent, expoſuiſſent; Darius veritus ne aliorum quinque coniuratorum conſilio id facinus ſuſceptum eſſet, ab iis quæſiuit nū id factum, aut præſciſſent, aut probarent. Id illis negantibus Intaphernem cum tota familia comprehenſum, in vincula coniicit neci dandos; ratus eum cum ſuis cognatis res nouas fuiſſe moliturum.

XII. *Eius vxo optio.*

TVM vxor Intaphernis ad regias fores accedens, aſſiduè plorabat, ac lamentabatur: cumque Regem ad miſericordiam commouiſſet, miſit ad eam nuncium, qui Regis nomine iuberet illam optare vnum aliquem de vinctis, quem ſibi mallet indulgeri. Illa cum fratrem relicto marito, & filiis elegiſſet, rogata cauſam: *quoniam*, inquit, *nouis nuptiis maritum alium, alioſque filios, ſi Deus voluerit recuperare poſſum, fratrem alium, extinctis parentibus meis, non poſſum.* Qua reſponſione delectatus Rex, & fratrem quem mulier optauerat ei conceſſit, & inſuper filiorum natu maximum, cæteris omnibus interfici iuſſis.

Non

Satis tamen conſtat mulierem non ſatis ſapienter elegiſſe. Illi enim primi eligendi fuerunt, quibuſcum maior ei neceſſitudo, & arctius vinculum charitatis

intercedebat; erat autem maior cum marito, propter quem, iuxta iura naturæ, & diuinam inſtitutionem, coniuges relinquunt patrem, & matrem, & ſibi mutuo adhærent, quam cum fratre coniunctio; maior item cum filiis, qui ſunt ipſius matrimonij præcipuus finis. Eius autem ratio parum eſt efficax; ex ea enim ſequeretur, eam etiam patruum, aut auunculum, aut huiuſmodi alium quempiam præ marito, & filiis eligere debuiſſe.

XIII. *Zorobabel ad Darium proficiſcitur.*

SVB hæc tempora Zorobabel Babylonem, vbi multi adhuc de Iudæis habitabant, repetiit; vtique cum illis conſilium capturus, de vrbis, templique reſtauratione impetranda; vnde etiam Suſam, vbi erat Perſarum Regia, vt ex Herodoto conſtat, mox profectus eſt. Id Ioſephus affirmat. [a] *Et forte fortuna*, inquit, *per illud tempus venerat ad eum à Hieroſolymis Zorobabel, qui captiuorum Iudæorum dux declaratus fuerat; nam erat vetus Regis amicus* &c. Satis credibile mihi eſt Iudæos, audita morte Cambyſis, quem nunquam beneuolum experti fuerant, ſpe meliorum incitatos, in Perſidem miſiſſe Zorobabelem, veterem, vt Ioſephus ait, Darij amicum, vt eius opera fieret voti compos. Diuina autem prouidentia factum eſt, vt ille idem Darius in imperium eueheretur; ſicque non per ipſum, ſed ab ipſo tota res impetranda foret. Quod vt ſuauius fieret, ob veterem amicitiam tempore Cyri, tam ætatis quam morum ſimilitudine, & aulicæ vitæ conſuetudine, contractam, non ægrè impetrauit, vt cum duobus ſociis, in regij corporis cuſtodes cooptaretur. Captauit etiam rei bene gerendæ occaſionem, quæ oblata eſt anno proxime ſequenti.

a l.11.c.4.

ANNVS MVNDI 3533. SEXTAE AETATIS 17. SOLVTÆ CAPTIVIT. 17. DARII HYSTASPIS 2. IMPERII PERSARVM 17. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 17. OLYMP. LXIV. 4. VRBIS COND. 232. TARQVIN. SVPERB. 23.

ANNVS ANTE CHRISTVM 520.

I. *Summa rei hoc anno geſtæ.*

CELEBERRIMVS eſt hic annus, & nouis duorum Prophetarum [b] vaticiniis, nouáque templi Hieroſolymitani reſtauratione nobilitatus, poſtquam diuinitus conciliato Iudæis Dario, plurimi Iudæorum duce iterum Zorobabele, rurſum Hieroſolymam profecti ſunt. Cuius rei occaſio, ex ſolemni Darij conuiuio, & comitiis omnium Principum eius ſumpta eſt. Ad hunc enim annum conuiuium iſtud, & concertationem trium adoleſcentum referendam arbitror, vt perſpicue ex tertio Eſdræ intelligitur, [c] vbi dicitur Zorobabel locutus ſermones mirificos, in ſecundo anno regni Darij, menſe Niſan primo; quamuis Ioſephus [d] dicat primo anno Darij id conuiuium fuiſſe celebratum. Et Euſebius in præfatione in chronicum ſuum, velit annum ſecundum Darij, in annum ſequentem, qui erit primus Olymp. 65. cadere; qua de re iterum anno 15. Tiberij dicendum erit. Noſtra vero temporis diſtributio ex eo confirmatur, quod ſic rectius cuncta conuenient; vt anno primo eius venerit Zorobabel, & ſe in eius gratiam, & familiaritatem inſinuarit; eodem anno indictus ſit à Dario conuentus omnium Præſidum prouinciarum in annum ſecundum, initio veris, menſe Niſan. Eo tempore congregatis omnibus, habita ſit illa diſputatio trium iuuenum: tum dimiſſis comitiis, multiplices illæ literæ obtentæ ſint, de templo, & vrbe ædificanda; aliáque multa, quæ 3. Eſd. c. 4. in fine continentur. Inde ventum eſt Babylonem, ibique profectio non exiguo tempore præparata, vt patet ex initio c. 5. eiuſdem libri. Denique Hieroſolymam cum multo comitatu equitum, & Iudæorum turba venerunt, eodémque peruenerunt ſub idem tempus, quo Aggæus, & Zacharias prophetare cœperunt; verum ſingula videamus.

Quod tempus conuiuij Darij.

b 1. Eſd. 5. & 1. 3. c. 3. 4. 5. Aggæi 1 & 2. Zachar. 1. vſq; ad 6.

c 3. Eſd. 5. 6.
d l. 11. c. 4.

II. *Darij conuiuium, & conuentus.*

SECVNDO itaque regni ſui anno *Darius Rex fecit cœnam magnam omnibus vernaculis ſuis Mediæ, & Perſidis, & omnibus purpuratis, & prætoribus, & conſulibus, & præfectis*

l.11.c.4.

ſub illo, ab India, vſque ad Aethiopiam 127. prouincijs. Ita legitur 1. Eſdræ c. 3. Græco, & in Latino l. 3. c. 3. Eodem modo apud Ioſephum. Duplici autem, vt arbitror, fine maximus hic conuentus indictus eſt; ineptum enim fuerit exiſtimare conuiuij cauſa tot principes viros è tam remotis locis fuiſſe congregatos; prior eſt, vt ab omnibus prouinciarum, & populorum præfectis, vicem ipſorum populorum agentibus Rex agnoſceretur, & confirmaretur. Id contigiſſe Herodotus ſignificat his verbis, *Darius itaque Hyſtaſpis filius, declaratus eſt Rex, eique omnes Aſiani dicto audientes fuerunt, præter Arabes, qui à Cyro, & rurſus à Cambyſe populos ſubigente, nunquam tamen in ſeruitutem redacti ſunt, ſed hoſpites extiterunt* &c. Poſterior fuit vt populorum ſuorum tributa ordinaret. Etenim vt ait idem Herodotus l. 3.[a] ſub Cyro, ac deinde ſub Cambyſe, nihil dum fuerat circa tributa inſtitutum, ſed munera afferebantur. Ob quam tributi ordinationem, & alia huiuſmodi, Perſæ aiunt Darium fuiſſe inſtitorem, Cambyſem autem Dominum, Cyrum vero patrem; quoniam Darius res omnes quæſtui habebat: Cambyſes aſper erat, ac moroſus; Cyrus autem mitis, ac de omnibus bene merendi ſtudioſus.

a p. 87 græ. edit. Francfort.

III. *Numerus Prouinciarum Perſis ſubditarum.*

Verum enim vero longe diſtare videtur Herodotus in numero Prouinciarum à Græco, Latinoque Eſdræ, & Ioſepho; ſic enim ille ait, *His apud Perſas actis viginti prouincias, quas ipſi ſatrapias vocant, conſtituit, earúmque ſingulis præſides præfecit, taxato quod penderetur tributo per nationes.* Sic ipſe. Verum ſingulæ harum viginti prouinciarum, in alias minores ſubdiuidebantur. Nam prima Satrapia ſeptem populos continebat, ſecunda quinque, tertia ſex, & ita de cæteris; adeo vt Herodotus ad Septuaginta numeret, & tamen pleraſque prætermittit. Nam exempli cauſa, ſub vno Syriæ nomine, non ſolum duplicem, aut triplicem Syriam comprehendit, ſed etiam Palæſtinam, & eius quinque Satrapias: Iudææ, & Samariæ regna duo; Ammonitas, Moabitas, Idumæos.

IV. *Et quod de tribu...*

Ex iis autem omnibus prouinciis, non maiorem ponit Herodotus pecuniæ vim collectam, quam duodecim millium quadringentorum & viginti talentorum argenti, nam deceptus eſt interpres in conuertenda aurea pecunia in argenteam; & in omnibus ſummis in vnam ſubducendis. Quod ſi totam illam pecuniam, ad pecuniæ Gallicæ rationem reuocare velimus, & cuique talento libras argenti 125. iuxta Epiphanij ſententiam aſſignare, fient [b] quinquaginta & vnus miliones, ducenta 32. millia librarum, & inſuper quingentæ; ſiue 17. miliones auri, & inſuper 77. millia, & quingenti aurei. Sed aliis atque aliis talentorum generibus, hi prouinciales vtebantur; vt propterea certa ſumma conſtitui non poſſit. Hoc tributum, ait Herodotus, ex Aſia obueniebat, & aliquantulum ex Africa procedente tempore. Ab inſulis autem aliud obueniebat tributum, & ab iis, qui Europam Theſſalia tenus incolebant; nec in ea ſumma omnium Perſarum, & Arabum, & Æthiopum, & Colchorum, aliorúmque eis finitimorum, vſque ad montem Caucaſum munera, quæ ſponte afferebantur, contenta fuerunt.

b 51232500. arg. 17077500. auri.

V. *Trium virorum diſputatio.*

Verum ad conuiuium redeamus. *Cum manducaſſent*, inquit [c] author, *& bibiſſent, & ſatiati reuerterentur; tunc Darius Rex aſcendit in cubiculum ſuum, & dormiuit, & expergefactus eſt. Tunc illi tres iuuenes corporis cuſtodes, qui cuſtodiebant corpus dixerunt alter alteri, dicamus vnuſquiſque noſtrum ſermonem, qui* (ſiue quid) *præcellat*, id eſt, de re quæ præcellat cæteris omnibus, vt conſequens hiſtoria exigit. Videtur inſtitutum hoc ingenij, & ſapientiæ certamen ad ornamentum conuiuij, vt non ſolum cibis corpora, ſed etiam animi his ingenij pabulis reficerentur, qui ritus multarum gentium, & Græcorum in primis fuit, vt ex Athenæo, & Plutarcho liquet, qui ſermones ſupra menſam habitos, aut quaſi habiti eſſent ſcriptis prodidere. Sic olim in Samſonis conuiuio, propoſuit ipſe problema, quod inter ſeptem conuiuij dies ſolueretur. Pergit author. *Et cuiuſcumque apparuerit ſermo ſapientior*, donet eum Darius muneribus ampliſſimis; vt ſcilicet induatur purpura, & in auro bibat, & ſuper aurum dormiat, infrenatis auro bigis vehatur, & cum cydari byſſina, & torque circa collum, & ſecundo loco ſedeat à Dario, propter ſapientiam ſuam, & cognatus Darij vocetur. Id ipſi de præmio victoris, ſub Regis beneplacito ſtatuebant; imo quoniam dictum eſt eum euigilaſſe, videntur hi iuuenes ab eo petiiſſe, vt tale præmium victori ſpondere vellet; Regem autem benignè annuiſſe. Et Ioſephus non ſolum ait Regem præmia propoſuiſſe, ſed etiam quæſtiones, vt mox dicemus.

c l. 3. Eſdræ c. 3. v. 3.

Præmium victoriæ.

VI *Cuiuſque eorum aſſertio.*

TVNC ſcribentes ſinguli ſuum verbum, ſignauerunt, & poſuerunt ſubtus ceruical Darij Regis, ne ſcilicet quiſquam poſſet mutare ſententiam, ſed eam quam in promptu excogitauerat, retineret, vt laus eſſet non ſolum maturæ ſapientiæ, ſed etiam ſolertiæ, & promptitudinis in rectè excogitando. *Et dixerunt,*[a] *cum ſurrexerit Rex, dabimus illi ſcripta noſtra; & quodcumque è tribus iudicauerit Rex, & magiſtratus Perſidis verbum ſapientius, ipſi dabitur victoria.* Vnus ſcripſit; *forte eſt vinum*: alius ſcripſit, *fortior eſt Rex*; tertius ſcripſit; *fortiores ſunt mulieres, ſuper omnia vincit veritas.* Non videntur hi iuuenes ſciſſe quid ſocij ſcripſiſſent; ideoque ſcripſiſſe etiam ſine comparatione. *Quomodo edita.* Quomodo habet Tigurina verſio, apud Vatablum. *Potentiſſima res eſt vinum; Rex res eſt potentiſſima. Res potentiſſima ſunt mulieres; ante omnia vero vincit veritas.* Verum comparatio per occupationem adhibita eſt. Cum enim quiſque iuuenum pro ſuo themate diſſerere cœpit, addidit comparationem. *Et cum ſurrexiſſet Rex acceperunt ſcripta ſua, & dederunt illi, & legit. Et mittens vocauit omnes magiſtratus Perſarum, & Medos, & purpuratos, & Prætores, & Præfectos, & ſederunt in concilio, & lecta ſunt ſcripta coram ipſis. Et dixit, vocate adoleſcentes, & ipſi indicabunt verba ſua*; pluribus ſcilicet diſſerent de propoſito argumento, illud confirmantes, coram vniuerſo Principum cœtu, à quibus ferenda erat ſententia de victoria. *Et vocati ſunt, & introierunt, & dixit illis, Indicate nobis de iis, quæ ſcripta ſunt*; quod illi ordine fecerunt, ſumpto initio ab eo, qui pro vino ſcripſerat.

Euocantur ad diſſerendum de propoſito argumēto.

VII. *Hiſtoriam Ioſephus non bene retulit.*

VERVM antequam progrediamur, monendus es, erudite lector, ne Ioſepho fidem habeas hoc loco; apertè enim ab Eſdræ textu Græco, & Latino diſcedit. Sic enim habet. *Darius poſt breuem in lecto quietem à ſomno relictus, nec valens redormiſcere, cœpit fabulari cum tribus ſatellitibus, & qui proponendam à ſe quæſtionem, verius, ac prudentius ſolueret, ei præmium fore promiſit vſum purpuræ, & aurei poculi &c. In cubatu quoque, ac vectatione vſurum inſtrumento aureo, & tiara byſſina, ac torque aureo; & in conſeſſu habiturum locum Regi proximum, annumeratum inter gentiles Regios. Poſt hæc promiſſa, quærit ex primo, num vinum maximè polleat, ex ſecundo num Reges, ex tertio num mulieres, an forte veritas magis quam hæc omnia. His ad inquirendum propoſitis ſiluit.* Hic profecto Ioſephus, & à lege prudentiæ, & ab hiſtoriæ veritate diſceſſit. Neque enim ſcriptura tradit à principe propoſita fuiſſe huiuſmodi problemata, ſed ab ipſis iuuenibus excogitata; & prudentius longe fuit non ſolum copiæ orationis in dicendo, ſed etiam ingenij, atque ſolertiæ in inueniendo periculum fieri, præmiumque conſtitui. Deinde ſi Rex ipſe ſingulis thema ad dicendum propoſuit, quid opus fuit ſchedulam quemque ſuam ſubſignatam, ac ſigillo munitam ſub Regis ceruical inſerere? Proptereáque non incautè Ioſephus hanc hiſtoriæ particulam plane miſſam facit.

VIII. *Laudatio vini.*

VERVM vt cum eo redeamus in gratiam, vini laudationem bene ab eo, ac fideliter expoſitam referemus. Viri illuſtriſſimi,[b] inquit, equidem vino potētiæ palmam tribuere haud dubito, dum eius virium hinc coniecturam capio. Animaduerto enim quod quorumuis potantiū mentem ſubuertit, & vel Regis animum ſic afficit, vt non ſecus quam puer aliquis parentibus orbus, curatoris egeat. Seruum quoq; ad dicendi libertatem cōcitat, & pauperi addit animos diuitis: mutat enim, & regenerat animas, quas ſubingreditur. Nam & calamitoſorum extinguit triſtitiam, & ære alieno, atque vſuris oppreſſos facit aliquātiſper ſibi videri omnium ditiſſimos, vt obliti ſui nihil ſonent humile, ſed talenta crepent, & alia fortunatorum verba magnifica. Pręterea tam Ducum, quam Regum illis ſenſum, ac metum eximit, & omnem amicorum, ac familiarium memoriam: armat enim homines vel aduerſus chariſſimos, eoſque facit videri alieniſſimos; cumque edormito temeto per noctem ſobrij fuerint redditi: ſurgunt omnino inſcij, quæ ab eis per ebrietatem patrata ſunt: quo fit vt his argumentis perſuaſus, vinum ducam rem omnium longe potentiſſimam, ſimul & violentiſſimam.

IX. *Expenditur.*

HÆC ille declamauit adoleſcens, cuius nomen proditum non eſt, ad vulgarium hominum ſenſum, captúmque accommodatè. In quibus ſcriptor libri huius, non quam vere quidque dicatur inquirit, ſed tantum hæc ab illo primo adoleſcente, in eo cœtu dicta fuiſſe teſtatur. Neque enim in vera laude eſt, quod vinum mentem ſubuertat, id eſt, hominem propter quem creatum eſt, omnium præſtantiſſimo bono priuet; & prudentiſſimos pueris, & fatuis æquet, quibus tutore ſit opus, homi-

a 3. Eſd. 3. 9.

b l. 11. c. 4.

nem conditionis ſuæ reddat immemorem; & ad ineptè ſe & indecore gerendum, adigat vel inuitum: in formidoloſis rebus ſecurum reddat, hilarem in triſtibus, in humili fortuna glorioſum. Principum, Magiſtratuum, parentum, & eorum quos reuereri debeat, efficiat negligentes: Amicorum fratrum, benefactorum tantam aliquando obliuionem inducat, vt in eos ipſos, non ſecus atque ignotos furioſa arma conuertat. Denique rerum geſtarum, quæ pars eſt vna prudentiæ, memoriam eripiat. Quanquam hæc, aliaque id genus, non videntur aut in vini laude, aut eiuſdem vituperatione ponenda; ſed in eius, qui eo immoderate vtatur, accuſatione. Denique diceret æmulus adoleſcens, quam admirabilis eſt iſta vini potentia, quam tantillum frigidæ aquæ deiiciat, atque proſternat?

X. *Regum excellentia.*

Veniamvs ad alterum adoleſcentem, qui ſibi non immerito victoriam potuit polliceri, qui totum conſeſſum haberet cauſæ ſuæ vehementer fauentem, vt qui apud Reges, & Principes, de Regum laudibus, ac poteſtate verba faceret. Eius verba ex fideli Ioſephi expoſitione referemus. *Poſtquam primus, prolata ſua de vino ſententia, dicendi finem fecit, tum ſecundus cœpit extollere poteſtatem regiam, huius vires aſſeuerans eſſe maximas omnium quæ intellectu, ac potentia prædita ſunt.* Omnium enim rerum penes homines eſſe imperium, qui & terras & maria ad quoſcumque vſus ſeruire ſibi adigunt· at ipſis hominibus Reges imperitare, eiſque quidlibet pro ſuo mandare arbitrio: proinde qui in fortiſſimum animalium habent dominium, eorum vim ac virtutem merito exiſtimendam inſuperabilem. Quid quod dum ad bella, & pericula ſubditos mittunt, omnes eorum imperata obſequenter faciunt, ſiue dum per eos obiiciuntur hoſtibus, ſiue dum coguntur cum mœnibus, ac turribus, atque adeo cum montibus, ipſáque rerum natura bellum gerere, ipſorum iuſſu parati vel occidi, vel occidere, dum ne videantur à regiis mandatis vſquam digredi? Parata deinde victoria, belli commoda vniuerſa ad Regem redeunt. Iam vero qui alieni à militia dant agris colendis operam, poſt longos labores, & ſudores comparatis fructibus, Regi tributa perſoluunt: & quidquid ille iuſſerit, hoc neceſſario ſine mora perficitur. Interim ille expletus omnibus deliciis, & voluptatibus dormit in cubiculo, excubantibus ante fores ſatellitibus, & ceu vinctis metu, nuſquam diſcedentibus. Nemo enim audet, dormiente illo relicto, abire ad curanda propria negotia, ſed vnam hanc curam putans neceſſariam, in hac vna eſt aſſiduus. Et qui fieri poteſt, vt non is ſit omnium potentiſſimus, cui tanta hominum multitudo paret per omnia?

Quorum voluntati obtemperant omnia.

XI. *Qui vi... poſſint b... ii.*

Hæc quoque ex populari hominum ſenſu, iudicióque dicta ſunt, quæ non ægre feret lector ex ipſarum ſcripturarum indubitata ſententia explicari. Et certè ſi quis mihi Regem aliquem Epicuræum finxerit, Caium, Neronem, Caligulam, Antiochum, Cambyſem, Sardanapalum, nihil de Deo eiuſque iudicio, nihil de futura vita, & impiorum ſuppliciis cogitantem; illa vtique non plane quidem vera, ſed valde tamen veriſſimilia fuerint; etſi nemo eſt ad omnem licentiam tam effuſus, qui non ſæpe quam graue ſit conſcientiæ pondus perſentiſcat; nemo cuius ratio, & naturæ lumen, quaſi Circęa quadam potione, plane ſit obrutum. Quin potius eo intermicante pœnam admiſſorum ſcelerum ob oculos verſantem, & menti occurſantem videt. Imo non defuerit in Ethnicis Imperator, qui ſuum diadema intuens dixerit. O diadema, ſi quis probe noſſet quot ærumnis, moleſtiiſque circumfluas, te ne humi quidem iacens excitare dignaretur.

XII. *Principes improbi, miſeri.*

At qui certiſſimè cogitet, & credat in cœlis eſſe omnia tuentem, ac moderantem Deum; cuius vicariam duntaxat in terris Reges omnes, & principes poteſtatem gerant; eámque poteſtatem, quæ reddendæ rationi longe ſeueriſſimæ obnoxia ſit; inueniet certe in ſupremo imperio vnde poſſit non triumphare gaudio, ſed ſummi ſui Regis iudicium vehementiſſime formidare. Quem enim vel ſanctiſſimum principem illa verba non terreant? *Audite Reges, & intelligite, diſcite iudices finium terræ.* [a] *Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo; qui interrogabit opera veſtra, & cogitationes ſcrutabitur; quoniam cum eſſetis miniſtri regni illius, non rectè iudicaſtis, nec cuſtodiſtis legem iuſtitiæ, neque ſecundum voluntatem Dei ambulaſtis. Horrendè, & cito apparebit vobis; quoniam iudicium duriſſimum, his qui præſunt, fiet. Exiguo enim conceditur miſericordia; potentes autem potenter tormenta patientur.* Quibus non verbis, ſed

a Sapient. c.6.2.

fulminibus territi plerique Reges, ſeſe regno, vt periculoſiſſimo negotio, libentiſſimè abdicarunt.

XIII. *Eorumque fœlicitas infœlix.*

IMPERANT, inquit ille, omnibus Reges; ſed de benè maléue adminiſtrato imperio rationem reddunt longe exactiorem, quam minimi regalium famulorum. Et cum priuati homines de ſuis tantum culpis daturi ſint pœnas, vixque, aut modicè alienis peccatis participent; Principes, duos treſue habent innumerabilium peccatorum fontes, qui in ipſorum capita continenter exundent, tanto largiore fluxu, quanto illi fuerint potentiores. Quam multa ſcilicet bona, quæ Dei honorem, & gloriam, & animarum ſibi commiſſarum ſalutem promotura erant, neglexerint, impediuerint, vituperarint, prohibuerint. Quam multa mala, quæ impedire poterant, & debebant, tolerauerint, auxerint, imperarint. Quam multa denique ipſi per ſe impunè peccarint nemine admonente, vel arguente; pleriſque omnibus probantibus, atque laudantibus, & currenti ad interitum equo, calcar addentibus. Subditi populi regibus ad nutum obtemperant; ita eſt, ſed malæ iuſſionis culpa in imperantem magna ex parte deuoluitur. Belli, paciſque commoda vniuerſa, ac labores in Regum vtilitatem cedunt; Verum eſt. Omnes eorum incolumitati magis, quam propriæ ſeruiunt; & merito quidem; plus enim curæ, atque cuſtodiæ cordi, capitique, quam reliquis membris debetur: ſed ita, vt illa cura in totius quoque corporis vtilitatem cedat; ſed ita vt illa commoda, non ad eius vnius gloriam, & delicias, ſed totius reip. vtilitatem ac dignitatem redundent.

Et peccandi cauſæ.

XIV. *Mulierum potentia, ex Zorobabele.*

SVPEREST tertius iuuenis, ille idem Zorobabel, de quo multa iam diximus, qui geminam ſententiam expoſuit, alteram in laude mulierum, & poteſtatis, quam habere videantur; alteram in veriſſima commendatione veritatis. Et priorem quidem ita exorſus eſt. *Viri non magnus Rex, & multi homines, nec vinum præcellit*, id eſt, non eſt vllius horum ſuprema potentia; *Quis eſt ergo qui dominatur eorum? Nonne mulieres genuerunt Regem, & omnem populum, qui dominatur mari, & terræ; & ex illis nati ſunt, & ipſæ educauerunt eos, qui plantauerunt vineas, ex quibus vinum fit? Et ipſæ faciunt ſtolas omnium hominum, & ipſæ faciunt gloriam hominibus, & non poſſunt homines ſeparari à mulieribus. Si congregauerint aurum & argentum, & omnem rem ſpecioſam, & viderint mulierem vnam, bono habitu, & bona ſpecie, omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conſpiciunt, & eam alliciunt*, id eſt, exoptant *magis quam aurum, & argentum, & omnem rem pretioſam.*

XV. *Reliqua eiuſdem narratio.*

HOMO *patrem ſuum relinquit, qui enutriit illum, & ſuam regionem, & ad mulierem ſe coniungit, & cum muliere remittit animam*, id eſt, dimittit, Tigurina cũ vxore vitam ponit. Ioſephus, & ne commori quidem cum mulieribus refugimus. *Et neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem*, id eſt, patriam. *Et hinc oportet vos ſcire quoniam homines dominantur veſtri. Nonne doletis*, id eſt, multo vos labore vexatis in earum obſequium, & famulatum? *Accipit homo gladium ſuum, & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina, & leonem videt, & in tenebras ingreditur, & cum furtum fecerit, & fraudes, & rapinas amabili ſuæ affert: & iterum diligit homo vxorem ſuam magis quam patrem, aut matrem. Et multi dementes facti ſunt propter vxores ſuas; & ſerui facti ſunt propter illas: & multi perierunt, & iugulati ſunt, & peccauerunt propter mulieres. Et nunc credite mihi, quia magnus eſt rex in poteſtate: quoniam omnes regiones verentur tangere eum. Videbam tamen Apemem filiam Bazacis mirifici, concubinam Regis, ſedentem iuxta Regem ad dexteram, & auferentem diadema de capite eius, & imponentem ſibi, & palmis cædebat Regem de ſiniſtra manu. Et ſuper hæc aperto ore intuebatur eam, & ſi arriſerit ei, ridet. Nam ſi indignata ei fuerit, blanditur donec reconcilietur in gratiam.*

XVI. *Potentia muliebris examinatur.*

O VIRI *cur non ſunt fortiores mulieres?* Regibus ſcilicet, quos ſuæ ſubiiciunt ſeruituti. Verba porro quæ ſequuntur (*magna eſt terra, & excelſum eſt cœlum: quis iſta agit?*) ſuperflua ſunt, nec in textu Græco habentur; & apparet eſſe tranſlata ex iis, quæ paulo poſt ſequuntur. Hæc autem non ſolum cum approbatione, ſed etiam cum admiratione audientium fuiſſe dicta, illa teſtantur. *Et tunc Rex, & purpurati intuebantur in alterutrum*; quippe qui hanc muliebrem tyrannidem experti, eam taciti fatebantur: nec deſinebant tamen admirari, quænam eſſet iſta vis, quæ naturam modis omnibus fortiorem, atque excellentiorem, infirmiori ſubiiceret.

Libidinũ tyrannus.

Sed hæc, vt dixi, tyrannis eſt, & ingens naturæ corruptæ calamitas, qua improbus

quiſpiam, ac flagris aſſuetus ſeruulus in libera capita dominatur, eaque indigniſſimis operibus probroſè, atque crudeliter addicit. Tyrannus eſt, ex cuius manibus poëta ille [a] tanquam ab agreſti, ac furioſo domino libenter ſe profugiſſe dicebat, ac lætabatur. Tyrannis eſt, omniúmque deterrima, atque luctuoſiſſima. Nam cùm aliæ tyrannides, inuitè ſubeantur, & ferantur ab inuitis; homines eas perpetuo excutere ſatagunt, ad libertatem aſpirantes; Iſthæc autem voluntaria eſt, appetitur, ambitur, emitur, & pro ea tanquam pro aris, & focis decertatur. Itaque tantum eſt hoc malum, vt ad tyrannidem addat etiam inſaniam; & miſerum hominem duobus maximis bonis turpiter ſpoliet, ratione, & libertate.

a Sophocl. Cic. De Senect. & Plato de Rep.

XVII. *Sigillatim refellitur.*

AT ſingula curſim videamus. Mulieres genuerunt Regem, & omnem populum; imo viri potius eos genuerunt, quorum maior eſt, & primarius in hominum generatione concurſus: Nec Regem iſte vel illa genuerunt, ſed infantem, cui caſu aliquo forte contigit, vt Rex fieret, vt huic ipſi Dario Hyſtaſpidæ, apud quem iſta dicebantur. Quòd autem illæ educarunt viros, quod veſtes texuerunt, iiſdem homines exornarunt; ſeruitutes quædam ſunt, non opera glorioſa: in quibus ſi quid eſſet gloriæ, ea vel tota eſſet artificum, vel maxima certe pars eius à ſartoribus decerperetur. Iam quòd homines in obſequium muliercularum multa ſcelera perpetrant, ingentia pericula non reformidant, & multo labore parta bona profundunt, morbus quidem animorum eſt, imo furor, & ebrietas mentium vehementer deploranda, non veneficis iſtis gloriæ tribuenda. Quamquam miſeri iſti mulieribus in his omnibus non ſeruiunt, ſed cupiditatibus ſuis, quarum impotenti dominatu premuntur, & quarum tyrannidi cogunt illas ipſas, quas dominas appellitant, ancillari.

XVIII. *Reliqua mulierum potentia qualis.*

b Prou 9. 17.

VERVM matrimonij honeſta voluptas eſt, ita eſt; ſed improba illa pellacior, quia *furtiuæ aquæ dulciores*; [b] & Dominus ſapienter ingentes matrimonij ærumnas, modico melle temperauit, ne illud mortales omnes auerſarentur, qui vel vno aſpectu facti ebrij, omnes poculi fæces exhauriunt. Relinquit homo patrem, & matrem, & patriam, propter mulierem, non vt ei ſeruiat, ſed vt eam regat, & ex ea prolem ſuſcipiat: niſi malit meliorem faciliorémque ſanctæ continentiæ partem amplecti. Denique quod ipſi quoque Reges huic morbo obnoxij ſunt; imo præ cæteris aliquando circa mulierculas inſaniunt; vtpote qui in hoc genere non ſolum impunè, ſed etiam cum impuriſſimorum adulatorum laude, vt dixi, peccare poſſunt; tanto miſerabiliores ſunt, tantoq; grauiore culpa tenētur, quanto pluribus ſcandalo ſunt ad ruinam, quibus adiumento eſſe deberent ad beatam vitam; quam ſtulti amatores mulierum nunquam poſſidebunt.

XIX. *Veritatis potentia.*

ET hactenus quidem intelligi poteſt quantum ſit in trium iſtarum rerum populari commendatione veritatis; nunc veriſſimam ipſius veritatis commendationem ab eodem Zorobabele, qui pro mulieribus dixerat, audiamus. *O viri*, inquit, *nonne fortes ſunt mulieres. Magna eſt terra, & excelſum eſt cœlum, & velox curſus ſolis, qui conuertit in gyro cœlum in locum ſuum in vna die, nonne magnificus eſt qui hoc facit? Et veritas magna & fortior præ omnibus. Omnis* [c] *terra veritatē inuocat, cœlum etiam ipſam benedicit, & omnia opera mouētur* metu, *& tremunt eam, & non eſt cum ea quicquā iniquum. Vinum iniquum, iniquus Rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum, & iniqua omnia illorum opera, & non eſt in ipſis veritas, & in ſua iniquitate peribunt: & veritas manet, & inualeſcit in æternum, & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum. Nec eſt apud eam accipere perſonas, neque differentias, ſed quæ iuſta ſunt facit omnibus, iniuſtis & malignis, & omnes benignantur in operibus eius*, in Græco εὐλογοῦσι benedicunt operibus eius, quia ſcilicet beneficio afficiuntur per illius opera. *Et non eſt in iudicio eius iniquum, ſed fortitudo, & regnum, & poteſtas, & maieſtas omnium æuorum. Benedictus Deus veritatis.* Et deſiit loquendo; & omnes populi clamauerunt, & dixerunt, magna eſt veritas, & præualet.

c lib. 3. Eſd. 4. v. 36.

Fertur pro ea ſententia.

XX. *Ea eſt Deus ipſe.*

MERITO veritas omnium calculis ſupremum potentiæ locum, atque dignitatis obtinuit. Quoniam nihil aliud Zorobabel nomine veritatis intellexit, quam ipſum verum Deum, rerum omnium conditorem, vt poſtrema quoque eius verba ſignificant; neque enim alioqui veritatem cœlo, & terræ, & ſoli, & aſtris, & Regibus, & mulieribus, & omnibus hominibus prætuliſſet. In ſugillationem vtique omnis idololatriæ, quæ mera vanitas eſt, & mendacium omnium, quæ fingi animo poſſunt, longe maximum. Nominatim autem ſolis meminit, quoniam eum Perſæ tanquam

Digitized by Google

Deum venerabatur. *Omnis terra veritatem inuocat*, quia nationes omnes, in omni re quam adorant, verum Deum ſe adorare putant. Denique omnes iſti tituli, qui veritati tribuuntur, Deo ſummæ veritati ſummè conueniunt. Et quamuis Deus veritatis, ſit idem quod verus Deus, aut veritatis omnis principium, & caput; poſſumus tamen primam ſanctiſſimæ Trinitatis perſonam intelligere Deum, patrem Domini noſtri Ieſu Christi, qui ſe viam, vitam, & veritatem ore veridico pronunciauit; cuius diuina prouidentia, in tota iſta iuuenum concertatione factum eſt, vt 127. prouinciarum principes, & magiſtratus, ad veri, atque vnius Dei cognitionem ita manu ducerentur, vt vno omnes ore eundem illum verum Deum, ſub nomine veritatis, rerum omnium maximum, potentiſſimum, iuſtiſſimum, ſempiternum agnoſcerent, atque prædicarent.

Cui à tot principibus victoria tribuitur.

XXI. *Darius dat optionem Zorobabeli.*

Rex autem ipſe in primis, intimis affectus ſenſibus, ad Zorobabelem conuerſus. *Pete, inquit, ſi quid vis amplius, quam quæ ſcripta ſunt, & dabo tibi, ſecundum quod inuentus es ſapientior proximis, & proximus mihi ſedebis, & cognatus meus vocaberis.* Hic ille tam egregia occaſione incitatus, quod animo maxime inſederat, promit. *Atque Regi, memor eſto voti tui, quod vouiſti ædificare Ieruſalem, in die qua regnum accepiſti, & omnia vaſa, quæ accepta ſunt, ex Ieruſalem remittere, quæ ſeparauit Cyrus, quando mactauit Babyloniam, & voluit remittere ea ibi.* Ita legitur in vulgatis, in Græco autem. *Quando vouit exſcindere Babylonem, & vouit remittere illuc.* Itaque geminum hic votum interuenit, aliud Cyri, quando laborioſiſſimam, ac periculoſiſſimam Babylonis obſidionem aggreſſus eſt, quo ſucceſſor imperij aliquo modo teneri videbatur: etſi reuera vota perſonalia ſunt, nec ſucceſſores, niſi illis conſenſerint, attingunt; alterum Darij, in die qua regnum diuino beneficio ſortitus eſt. Supra n.8.

Is petit reſtaurari Ieruſalem, ex voto edito.

XXII. *Vicini Iudæorum eorum hoſtes.*

Hvivs voti ſuperius ſuo loco mentio facta eſt, initio regni Darij; id inculcans Zorobabel, quaſi totius cauſæ ſuæ firmamentum, ſubdit, *& tu vouiſti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi, quando exterminata eſt Iudæa à Chaldæis.* Omnes vicini Iudæorum, hoſtili fere ſemper animo contra Iudæos fuerunt, ita vt eorum hoſtibus ſemper ſeſe adiungerent, vt ignem, vel oleum inijcerent camino flagranti, itaque incendendi templi Nabuchodonoſor, & Nabuzardam præceptum dederant, Idumæi vero manum adhibuerunt, & faces. Vnde mercedis etiam loco quædam Iudæorum caſtella videntur obtinuiſſe. Vt hoc ipſo capite[a] ſcriptum eſt, vbi iubentur à Rege Idumæi relinquere caſtella, quæ obtinent Iudæorum. Denique concludit Zorobabel.[b] *Et nunc hoc eſt quod à te poſtulo Domine Rex*, & contendo; hæc eſt illa, quam abs te peto, magnificentia, oro inquam vt votum perſoluas, quod te Regi cœli redditurum ore tuo vouiſti.

[a] v. 50.

[b] 3.Eſdr. 4. 46.

XXIII. *Multiplex Darij in Iudæos gratia.*

Tvnc *ſurgens Darius Rex oſculatus eſt illum; & ſcripſit epiſtolas ad omnes diſpenſatores, & Præfectos, & purpuratos vt deducerent eum, & omnes qui cum illo erant, omnes aſcendentes ædificare Ieruſalem.* Iſtæ literæ ad Præfectos locorum dirigebantur, per quæ Iudæi Suſis, & Ecbatanis, & Babylone Hieroſolymam verſus iter facturi erant, vt ſi quando opus foret, militaria illis præſidia traderent, à quibus tuto deducerentur. Hoc iam primum beneuolentiæ indicium; ſubditur alterum. *Et omnibus Præfectis qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano ſcripſit epiſtolas, vt traherent ligna cedrina à Libano in Ieruſalem; & ædificarent cum eis Ieruſalem:* Trahi dixit ligna cedrina, quia ſcilicet ex monte Libano Tyrum vſque deuoluebantur, vbi compingebantur rates, & mari vectabantur vſque in Ioppem portum celeberrimum; inde autem curribus Hieroſolymam vſque trahebantur.[c] Illud quoque notandum eſt non de ſolo templo ædificando agi, ſed de ipſa quoque ciuitate Ieruſalem; ad quam ædificandam voluit Syros & Phœnices eſſe adiutores: Sed liber in Apocryphis numeratur.

Primum. *Alterum.*

[c] Vide 2. Paral.2.16.

XXIV. *Tertium beneuolentiæ eiuſdem argumentum.*

Seqvitvr tertium non beneuolentiæ tantum, ſed liberalitatis quoque argumentum. *Et ſcripſit omnibus Iudæis, qui aſcendebant à regno in Iudæam pro libertate*, id eſt immunitate à vectigalibus, & id genus oneribus, vt mox ſequentia docent: ſubdit enim, *omnem potentiam, ac magiſtratum, & Præfectum non ſubuenire ad ianuas ipſorum*; tributi ſcilicet cauſa: & omnem regionem quam obtinuerant immunem eſſe eis, vt ſcilicet neque perſonæ, neque agri quidquam tributi penderent. Huic additur quartum, vt Idumæi è Iudæorum caſtellis, quæ occupabant decedere cogerentur, ſiue in ea ipſi ſponte ſua, quaſi à dominis derelicta, ſiue Chaldæorum conſenſu inuaſiſſent. Addit Ioſephus[d] idem imperatum Samaritis, & Cœleſyriæ habitato-

Quartum.

[d] l.11. c.4.

ribus.

SOLVTÆ CAPTIVITATIS AN. 17.

DARII IN IVDÆOS BENEFICENTIA.

ribus. Quinto loco decreuit vt *in ſtructuram templi per ſingulos annos viginti talenta de reditibus regiis darentur, vſquedum peradificaretur*, id eſt, ducenta quinquaginta millia aureorum noſtratium, ſi ea talenta auri fuerunt; quod quia neque in textu Græco, neque Latino, neque à Ioſepho exprimitur, de argenteis explicari poſſunt, etſi Principis beneficium quam ampliſſimè dicitur interpretandum. Viginti autem argenti talenta efficiunt ſummam viginti ſeptem millium, & quingentorum aureorum, vel octoginta duorum millium, & quingentorum Francorum. *Quintum. 250-00. aur. 27500. aur. 82500. Franc.*

a 3. Eſd. 4. 52. 53. &c.

SEXTO decreuit[a] vt in ſumptus ſacrificiorum, & holocauſtorũ quotidianorum alia talenta decem Iudæis ſuppeditarentur, id eſt, tredecim millia, ſeptingenti, & quinquaginta noſtrates aurei nummi, vel Franci triplo plures. In textu Græco habetur Iudæis præceptum eſſe, vt ſeptena dena quotidie immolarẽt, vt ſeptendecim non referatur ad talenta, ſed ad holocauſtomata. Septimo decreuit vt quoniam omnes Iudæi, tanquam bello capti ſeruituti additi fuerant, eorúmque filij in parentum ſeruitute nati, ad eoſdem dominos pertinebant, omnes libertatem conſequerentur. *Et omnibus*, inquit, *qui procedunt à Babylonia condere ciuitatem, vt eſſet libertas tam ipſis, quam filiis eorum, & omnibus Sacerdotibus, qui procedunt*. Videtur nominatim meminiſſe exeuntium à Babylonia, quia inde maior pars profectura erat, ad condendam ciuitatem, & templum. Nec dum beneficiorum finis.

XXV. *Sexta liberalitas ſũptus ſacrificiorum. Septimum.*

OCTAVO *ſcripſit & quantitatem*, in Græco eſt, χορηγίας, quam quidam contributionem, alij ſumptum vertunt, eſtque propriè erogatio ſumptuum, quæ fit in ludos choricos: & vniuerſe ſumitur pro quauis ſuppeditatione ſumptuũ, & pro ipſis ſumptibus. Scripſit ergo Darius ſumptum, *& ſacram ſtolam iuſſit dari, in qua deſeruirent; & Leuitis ſcripſit dari præcepta vſque in diem, qua conſummabitur domus, & Ieruſalem extruetur*: quæ ſic Vatabl. Perſcripſit autem & ſumptum, ſacrúmque ſacris obeundis veſtitum Leuitis, donec templum abſolueretur, & Hieroſolyma extrueretur, ſuppeditandum. Ioſephus autem ſic. *Ipſis autem iuxta patrias leges ſacra facere permiſit, & quæ in hunc vſum eſſent neceſſaria, ſacraſq. veſtes, in quib. pontifex, & cæteri ſacerdotes rẽ diuinam faciunt, de ſuo præberi voluit, nec non etiã organa, quibus Leuitæ ſacros hymnos accinunt*. Verũ de his organis nulla eſt in textu mentio. Nono pręcepit, vt omnibus cuſtodientibus ciuitatẽ darentur ſortes, id eſt, prouiſiones, & ſtipendia. Sed eas ſortes terræ portiones interpretatus eſt Ioſephus, ſic enim habet. *Et cuſtodibus vrbis, atq; templi certas terrarum portiones aſſignari iuſſit, atque in ſingulos annos pro alimentis certam pecuniam.*

Octauum. XXVI. *Alia Dary munificentia in Iudæos.*

Nonum.

Denique dimiſit omnia vaſa quæcumq; ſeparauerat Cyrus à Babylonia, & omnia quæcumque Cyrus edixerat, & ipſe præcepit fieri, & mitti Hieroſolymam.

EX quibus omnibus apparet quam cumulate optimus princeps votum ſuum exoluere ſtuduerit. Pro qua eius tam pia, ac propenſa in ſe, populumque ſuum voluntate, Deus optimus maximus, Deus veritatis, quem ille benedixit, copioſa cum beneficentia remuneratus eſt, & in primis diuturno ſex & triginta annorũ imperio.

XXVII. *Dei in Darium gratia, & remuneratio.*

Cæterum Ioſephus in iſta Darij percenſenda liberalitate, parum ſyncerè verſatus eſt; multa pro arbitrio addidit, multa detraxit, quæ breuitatis cauſa prætereo. Illud tamen præterire non poſſum, quod ait Darium Idumæis, & Samaritis, atque Syriæ cauæ habitatoribus imperaſſe vt agros, qui aliquando Iudæorum iuris fuiſſent, antiquis poſſeſſoribus redderent; atque inſuper quinquaginta talenta in fabricam templi conferrent; nam in textu tam Græco quam Latino, Idumæorum fit mentio, Samaritanorum, & Syrorum nulla. Illa vero quinquaginta talenta planè vana ſunt, è Ioſephi cerebro, non ex veritate deprompta; quæ ipſe maluit fingere, quam vicena illa talenta annua, ad templi fabricam & dena ad ſumptus ſacrificiorum, ex Darij munificentia collata, commemorare. Quæ neque gratus animus, neque rei magnitudo taceri volebant.

Ioſep. Dary beneficentiam non fideliter exponit.

HÆC omnia cum Zorobabel à Rege munificentiſſimo impetraſſet, ad ſuos Babylonem verſus profectus eſt; poſtquam ingenti cum lætitia Deo gratias egiſſet, vt authori omnis huius fœlicitatis. *Et cum proceſſiſſet*, inquit, *ille adoleſcens*, puta Zorobabel, *eleuans faciem in Ieruſalem*, id eſt, verſus Ieruſalem ad occidentem, *benedixit Regem cœli, & dixit, abs te eſt victoria, & abs te ſapientia, & claritas, & ego ſeruus tuus ſum. Benedictus es qui dediſti mihi ſapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum noſtrorum. Et accepit epiſtolas, & profectus eſt in Babyloniam. Et venit, & nunciauit fratribus ſuis omnibus, qui fuerunt in Babylonia; & benedixerunt Deum patrum ſuorum, quoniam*

XXVIII. *Gratiarum actio Zorobabelis, & reditum.*

dedit illis remiſsionem,& refrigerium, vt aſcenderent & ædificarent Ieruſalem,& templum, vbi nominatum eſt nomen eius in ipſo; & exultauerunt cum muſicis, & lætitia diebus ſeptem.

XXIX. *Vnà cum multo populo.*

Postqvam dies ſeptem lætitiæ impleti ſunt,de profectione cogitandum fuit. Et quoniam multa turba Iudæorum Babylone ſuccreuerat, ab ipſa prima profectione,quæ initio imperij Cyri contigerat, electi ſunt communibus ſuffragiis principes pagorum,per domos,& tribus ſuas,& vxores illorum,& filij, & filiæ eorum, & ſerui,& ancillæ ipſorum, & pecora eorum; vt dicitur in 3. Eſdræ. [a] *Et Darius Rex miſit vnà cum eis equites mille, donec deducerent eos in Ieruſalem cum pace, & cum muſicis, & cum tympanis, & tibiis, & omnes fratres erant ludentes,& fecit eos aſcendere ſimul cum eis.* Ex quibus intelligitur hanc profectionem inſtar habuiſſe ouationis, vel triumphi, vt merito coniicere liceat, eos tardius Hieroſolymam perueniſſe: ſub idem ſcilicet tempus, quo Dominus Aggæum Prophetam, & Zachariam ſuſcitauit, vt vaticiniis clareſcerent,& populum ad templi ædificationem incitarent.

a c.5.v.1.

XXX. *Aggæi vaticinium de templo ædificando.*

Nam vt cap. primo Aggæi ſcriptum eſt, *in anno ſecundo Darij Regis, in menſe ſexto, in die vna menſis*, id eſt, prima, *factum eſt verbum Domini in manu Aggæi Prophetæ*, id eſt, per Aggæum prophetam. De anno ſacro porro loquitur ſemper Aggæus, qui incipit à Martio, idque probatur ex ſequentibus, [b] vbi nono menſe nihil apparet,ex quo anni vbertas colligi poſſit,menſe videlicet Nouembri, copioſum tamen prouentum pollicetur. At ſi de anno prophano ageret, nonus menſis erat Maius quo meſſis peragebatur. Et ſic annum interpretatur Vatab. ex Rab. Kimhi, & Ribera,Sà,Torniel.Factum eſt autem hoc verbum Domini *ad Zorobabel filium Salathiel ducem Iuda, & ad Ieſum filium Ioſedech ſacerdotem magnum dicens, hæc dicit Dominus exercituum; populus iſte dicit nondum venit tempus domus Domini ædificandæ?* Cum multis iam annis intermiſſa fuiſſet ædificatio templi,ſimul & multorum zelus, pietaſque refrixerant; & ad ſtudium rerum priuatarum conuerſi, domos ſibi ſplendidas ædificabant,agriculturam colebant,vineas,agros,olìueta; ſed ita vt,Deo minimè operibus ipſorum benedicente, rerum victui neceſſariarum penuria premerentur,vt ſupra ſignificauimus. [c] Quæ fuſius Propheta perſequitur,aitque eius rei cauſam eſſe,quod domum Domini deſeruiſſent.

b c.2.v.20.

c a.m.3531. n.10.& 11.

XXXI. *Eius cauſa, & occaſio.*

Hæc querela domini ad Zorobabelem relata,ſine vlla ipſius reprehenſione, ſed populi duntaxat, tacitè innuit Aggæum diuinitus monitum de ſtatu rerum Iudaicarum in Perſide, monuiſſe populum vt vacarent ædificando templo Domini, illoſque neglexiſſe. Niſi enim præmoniti fuiſſent, intempeſtiua videretur tam præſens Prophetæ caſtigatio,quam præcedens annonæ caritas diuinitus immiſſa. Reuerſo autem Zorobabele Aggæus Domini querelam ad principem populi retulit, qui literis regiis munitus,annitente etiam Aggæo,& dicente ex ore Domini,*ego vobiſcum ſum*; conſurrexit vno animo populus vniuerſus ad templum Domini ædificandum.Sequitur enim, [d] *Et ſuſcitauit Dominus ſpiritum Zorobabel filij Salathiel ducis Iuda, & ſpiritum Ieſu filij Ioſedech ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de omni populo,& ingreſſi ſunt,& faciebant opus in domo Domini exercituum Dei ſui,in die vigeſima quarta ſexti menſis,eiuſdem anni ſecundi.* Nam hæc notatio temporis,quæ initio cap.2. legitur,ad finem primi pertinet; vt conſentiunt omnes antiqui, recentioréſque interpretes; quamuis in Hebræis, Græciſque codicibus eadem tranſpoſitio reperiatur. Ille ergo vigeſimus quartus dies ſexti menſis, fuit dies primus redintegratæ reſtaurationis; qua cœpta eſt parari lapidea, ligneáque materia, trium menſium ſpatio. Nam vigeſimo quarto tantum noni menſis iacta ſunt fundamenta, ſuper illa priora, quæ Cyri tempore iacta fuerant; vel in alia quapiam templi parte, in qua nondum cœpta fuerant,vt notarunt Emanuel Sà, [e] & Ribera in Aggæum prophetam. [f] A Caſtro autem non putat iacta hoc tempore vlla fundamenta,ſed hanc vult eius loci eſſe ſententiam.Conſiderate ab hoc die 24. noni menſis ſuperiores omnes annos, exorſi à die quo cœperunt iaci fundamenta templi, nempe à nouilunio ſecundi menſis,anni ſecundi regni Cyri. [g] Commoda vtique interpretatione:durum quippe videtur aut nondum iacta tot annis templi fundamenta, aut exædificationem dici templi fundationem.

Redintegratur tēpli opus.

d Agg.1.v. 13.14.

e c.2.v.1.& 19.

f c.1.Agg. n.13.

g 1.Eſdræ c 3.8.

XXXII. *Quomodo reditus Zorobabelis à Dario taceatur.*

At mirum profecto videtur nullam fieri,in hoc reditu Zorobabelis,mentionem regiarum literarum, & ſingularis illius in Iudæos beneuolentiæ, atque beneficentiæ: imo ne profectionis quidem Zorobabelis, non ſolum apud Aggæum, &

Zachariam, quos facile dicere poſſemus hiſtoricos non agere, ſed prophetas; ſed ne apud Eſdram quidem, [a] vbi res id maxime videbatur exigere. Nam cum auditum eſſet à vicinis Regis Perſarum præfectis Iudæos ædificare, venerunt ad eos, & quæſierunt quis eis conſilium dediſſet, vt domum Dei ædificarent, & muros eius inſtaurarent. Quibus cum illi vno verbo ſatisfacere potuiſſent, regias eis literas exhibendo; imo reddere oportuiſſet, quæ ad eos dirigebantur. Illi tamen reſponderunt, *quæ eſſent nomina hominum authorum ædificationis illius.*[a] Verum per hæc nomina authorum, ædificationis non male intelligi poſſunt, tam Darius Rex, quam princeps Perſarum, qui ei erant à conſilio. Quin etiam illa verba Aggæi. [b] *Et dixit Aggæus nuncius Domini, de nuncijs Domini populo dicens; Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus*, de Zorobabele, & ſociis eius accipi poſſunt; qui nuncij Domini dici poſſunt, quia bonum nuncium de domo Domini ædificanda attulerunt populo Domini, quibuſcum ædificaturis Dominus ſe fore pollicebatur. Nec alienum eſt illud quod in Hebræo nunc legitur; *dixit Aggæus nuncius Domini, de legatione Domini.* Iuit enim Zorobabel ad Darium quaſi delegatus à populo ſuo, ad impetrandum à nouo Rege templi ædificationem. Sed ſuper hæc omnia aperte confirmant priores Darij literas, hæ quæ mox, capite 6. [c] referuntur, vt dicemus anno ſequenti.

a l.1. c.5. v.3.

a Qu'on auoit bons garents.

b c.1.13.

c 1 Eſd. c.6.

Agg. 12.19

XXXIII. *Præfecti Darij Iudæos adeũt.*

CVM ergo Iudæi ædificare cœpiſſent ſub finem noni menſis, aliquanto poſt venit Thathanai, qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanai, & conſiliarij eorum, vt dicitur in 1. Eſd. ca. 5. [d] Et habetur in textu [e] Græco. Vbi vocantur Siſennes ſubregulus Syriæ, & Phœnicis, & Strabuzanes. Hi ergo venerunt cum aliis Syriæ, & Phœnicis Præſidibus ſociis ſuis, qui dixerunt eis. *Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tectum iſtud, & alia omnia perficitis?* quod Ioſephus in alium ſenſum trahit, vt potius de modo ædificij, quam de ædificatione inquirere videantur. *Rogauerunt*, inquit, *Iudæorum Principes, cuius permiſſu templum ſic ædificarent, vt arx potius, quam fanum exiſtimari poſſet; & cur tam firmis mœnibus, & porticibus vrbem cinxiſſent*: ſed hæc non ſunt conſentanea textui citato, in quo nulla eſt vrbis mentio; neque humilitati templi, de qua mox ex Aggæo dicemus, imo ex Ioſepho ipſo. Quid autem reſponſum fuerit, in epiſtola ad Darium miſſa, quam modo referemus, continetur. Hic tantum dicitur oculum Domini, id eſt, diuinam prouidentiam, & fauorem propitium fuiſſe Iudæis, vt non prohiberentur ab ædificatione, donec nouum à Dario reſponſum acciperetur, ſed vt nihilominus pergere permitterentur. Regiorum porro Præfectorum epiſtola ad Darium fuit huiuſmodi.

d 1. Eſd 5.4.
e l.1. c.6. & in 3. Eſd ca. 6. vnde Ioſephus l.11. c.4.

Nec impediunt ædificationem.

DARIO *Regi pax omnis.* [f] *Notum ſit Regi iſſe nos ad Iudæam prouinciam, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus; opuſque illud diligenter extruitur, & creſcit in manibus eorum.* In textu Hebræo legitur, ædificatum de lapidibus ingentibus, aut etiam marmoreis, vt alij vertunt, vocem גלל gelal. In Græco διὰ λίθων ξυςῶν πολυτελῶν, id eſt, ex lapidibus politis, precioſis, magnificis. Certiorem tamen eſſe lectionem vulgatam, quæ etiam repetitur cap. ſequent. [h] colligimus ex Aggæo, quæ prophetia ad hunc ipſum annum, & ſeptimum eius mẽſem pertinet, vt idem Propheta teſtatur: [i] vbi iuſſu Dei alloquitur eos, qui priorem domum extructam à Salomone viderant, & nunc eam videbant quæ conſtruebatur, quibus hæc videbatur contemptibilis, & nihili præ illa. *Quis in vobis eſt derelictus*, inquit, *qui vidit domum iſtam in gloria ſua prima: & quid vos videtis hanc nunc? Nunquid non ita eſt, quaſi non ſit in oculis veſtris?* Chald. quaſi res nihili? & eandem ſententiam Hebræa, & Græca, & Latina omnia exprimunt.

f 1. Eſdiæ c.5. v.8.

XXXIV. *Sed Regem monent.*

g c.2. v.3. & 4.
h v.4.
i c.2. v.2.

Humilitas præſentis templi præ priore.

IOSEPHVS quoque [k] *Sacerdotes*, inquit, *& Leuitæ, cognationumque principes ætate prouectiores, qui & illud prius templum videre meminerant magnum, & opulentum, & hoc recens pro præſentium fortunarum tenuitate, deterius fieri animaduertebant, reputantes quantum ab illa priſca fœlicitate abeſſet, oborta inde mœſtitia, temperare à lacrymis non poterant. Vulgus autem contentum erat præſenti templo; & quod nulla priorum temporum comparatione ſeipſum cruciabat, nec vllum detrimentum factum quibat animaduertere.* Et nihilominus hortatur Dominus per Prophetam, Zorobabelem principem populi, & Ieſum Pontificem, vt conſtanter promoueant opus inchoatum, & cuſtodiant legem Domini, ſpondens ſe redditurum hanc domum glorioſiorem priore; propterea quod eam glorificaturus eſſet is, qui eſt

k l.11. c.4.

XXXV. *Ex Ieſepho Promiſſio Chriſti.*

deſideratus cunctis gentibus. Sed placet ipſum audire Prophetam: *Nolite timere; quia hæc dicit Dominus exercituum, adhuc vnum modicum eſt.* Id tempus definit Vatablus trecentis annis; nimium vtique timide; ducentis enim & viginti annis à vero diſtat. Quingenti autem & viginti anni modicum quid ſunt, ad ter mille, quingentos & triginta tres; à quorum initio promiſſus eſt ille idem, qui promittitur hodie.

XXXVI. *In quo poſita eſt gloria ſecundi templi.*

PERGIT autem Propheta. *Et ego commouebo cœlum, & terram, mare, & aridam;* id eſt, vt ſtatim explicat, omnes mundi nationes, tanti myſterij nouitate, atque admiratione commouebo, cum eis annunciabitur aduentus eius, qui eſt deſideratus cunctis gentibus, per quem implebo domum iſtam gloria. Is enim eam præſentia ſua corporea ſanctificaturus eſt; doctrina, & miraculis illuſtraturus, & redditurus Salomonica multis partibus glorioſiorem. Illa enim auro & argento clareſcebat, hæc æterna Dei ſapientia, cuius eſt omne aurum, atque argentum; & ſacroſancta eius humanitate gloriari poterit, quibus nihil habet glorioſius empyrçum ipſum cœlum. Et cum marmorei lapides, & columnæ æneæ, & conueſtiti argento, atque auro parietes, & lapilli fulgurantes, & exquiſitiſſimum totius ſtructuræ, candelabrorum, menſarum, altarium, vaſorum omnium artificium, templis idolorum communia eſſe poſſint, & hæc ipſa vaſa, domum dei Babyloniorum exornarint: [a] quin etiam ipſa arca Dei, qua nihil erat tunc in toto orbe terrarum ſanctius, & qua vna nihil habebat templum Salomonis auguſtius, etiam in templo Dagonis, & in regione Philiſthinorum ſeptem menſibus prophanata fuerit; [b] *Deſideratus* hic *cunctis gentibus*, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, tantum ornamentum iſti templo afferet, vt eo nihil magnificentius, aut diuinius poſſit excogitari: cuius etiam intaminata ſanctitas veriſſimam cunctis mortalibus, qui ſunt templum ſanctum Dei, conferet ſanctitatem.

Aggæi 2. 7. 8.

a Daniel. 1. 2. 1. Eſd. 5. 14.
b 1. Reg. 6. 1.

XXXVII. *Quod dicitur, fuitque reuera nouiſſimum.*

CÆTERVM perſpicuum eſt ex ipſo textu, Aggæum promittere iſti domui, quæ à Zorobabele ædificabatur, incomparabilem illam gloriam, quæ in eam ex præſentia Chriſti Domini redundabat, idque verba illa neceſſario exigant, *magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ*, quæ digito demonſtrant ædem, quæ ædificabatur, & eam nouiſſimam pronunciant; eaque eſt communiſſima Doctorum ſententia; Et ratio ipſa docet ſuperfluam eſſe mentionem Chriſti Domini, ex quo gloria iſta dependeat; ſi gloria hæc ex ipſo ædificio peti debet, etiamſi nunquam Chriſtus Dominus in illud fuiſſet ingreſſus. Nonnulli tamen ſecuti Ioſephum, templum in quo Chriſtus verſatus eſt, non Zorobabelis, ſed Herodis eſſe contendunt, qui templum Zorobabelis è fundamentis eruerit, & nouum Salomonico magnificentius excitarit. Eam ſententiam tuetur Torniel.[c] cum Ribera, [d] quem refellit ſtudioſè Villalp. l. 2. in Ezech.[e] & Chriſtophorus à Caſtro in c. 2. Aggæi: qua de re in decimo quinto anno Herodis dicendum erit, nunc ad literas præfectorum Darij redeamus.

Templum Herodianum improbatur.

c Ann. 87. 6 æt. n. 4.
d in c. 2. Aggæi.
e Diſp. 4. c. 77. & ſeqq.
f 1. Eſd. 5. 9.

XXXVIII. *Præfectorum Darij ſcribendi prudentia.*

INTERROGAVIMVS *ergo*, inquiunt, [f] *ſenes illos, & ita diximus eis; Quis dedit vobis poteſtatem, vt domum hanc ædificaretis, & muros hos inſtauraretis? Sed & nomina eorum quæſiuimus ab eis, vt nunciaremus tibi; ſcripſimuſque nomina eorum virorum, qui ſunt principes in eis.* Subdunt deinde longiorem reſponſionem; quæ innuit nouos fuiſſe hos Perſarum Præſides; Addunt & primam Cyri permiſſionem Zorobabeli factam, qua ille munitus *venit*, inquit, *& poſuit fundamenta templi in Ieruſalem; & ex eo tempore vſque nunc ædificatur, & necdum completum eſt.* Iam ſupra non ſemel diximus reuera intermiſſam fuiſſe templi ædificationem: [g] iſtos autem Præfectos vti aliqua amplificatione, quæ cauſæ faueat. Facilius enim conceditur vt aliquid iamdudum inchoatum, quodque continenter promotum eſt, abſoluatur, quam vt recens inchoëtur. Id enim innuunt illa verba, *& necdum completum eſt.* Vnde nec prohibitionis Cambyſis meminerunt, ſed tantum iuſſionis Cyri patris eius. Arbitror autem iſtos Præfectos nequaquam de Darij voluntate in hoc negotio dubitaſſe, cuius literas à Zorobabele accepiſſent, vt ratio poſtulat: ſed politica prudentia etiam Cutheis hoſtibus Iudæorum nonnihil gratificari voluiſſe; vt hac de re tota ad Darium ſcriberent; ſed tamen, in gratiam Iudæorum ita ſcriberent, vt eorum cauſæ fauerent potius, quam nocerent. Concluſio epiſtolæ hæc fuit.

g Vt patet ex 1. Eſd. 4. fin. & 3. Eſd. 2. fin. & apud 70. 1. Eſd. 2. fin.

XXXIX. *Concluſio epiſtolæ.*

NVNC *ergo ſi videtur Regi bonum, recenſeat in bibliotheca Regis, quæ eſt in Babylone, vtrumnam à Cyro Rege iuſſum fuerit, vt ædificaretur domus Dei in Ieruſalem; & voluntatem Regis ſuper hac re mittat ad nos.* Sic ipſi, in quo Iudæis manifeſtè fauent; ſimulant enim ſe ignorare Cyri decretum, de quo apertè conſtabat, quod vnum cauſam Iudæorum valde tuebatur. Nec improbabilis eſt ignorantia, ab eo enim tempore iam ſeptemdecim anni abierant, & Rex quartus iam regnabat. Cæterum cum extremo anno hæc ſcripta fuerint, videtur reſponſio ad ſequentem omnino pertinere. Nam & via longinqua erat, vſque in Perſidem, & Babylonem, & Mediam, nihilque erat quod miſſionem vrgeret, cum nihilominus interea vrgeretur ædificatio.

XL. *Ioſephus hanc hiſtoriam deprauat.*

FINGIT Ioſephus alias literas, Samaritanorum ad Darium accuſantium Iudæos, quod vrbem munirent, templúmque arci quam fano ſimilius extruerent, aſſeuerantes nõ eſſe hoc in rem Regis, & oſtendentes Cambyſis epiſtolam, per quam eam ædificationem impediuerat. Sed harum literarum nulla eſt omnino mentio in vllis libris Eſdræ, Hebræis, Græcis, vel Latinis. Nec vera eſt illa fani magnificentia; quam Iudæi,[a] quaſi rem nihili ducebant, vt paulo ante diximus.[b] De Cambyſe autem nihil Dario ſignificatum fuiſſe, ex eo colligi poteſt, quod in eius reſponſione ampla ſit decreti Cyri mentio, Cambyſis nullum verbum. At ſi obiectum fuiſſet Cambyſis reſcriptum, poſteriores Darij literæ, ei vtique aperte derogaſſent.

a c.2. Aggæi.v.4.
b n. 33.

XLI. *Vaticiniũ Zachariæ; ordo oraculorum hoc tempore.*

DVM à ſexto menſe vſque ad nonum paratur templi materia, vt dixi, [c] *menſe octauo factum eſt verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ.*[d] De quo antequam dicamus, non inutile fuerit conſiderare, quam crebra fuerint hoc anno diuina oracula. Primum fuit ſexto menſe die primo apud Aggæum.[e] Secundum die vigeſimo quarto menſis eiuſdem.[f] Tertium ſeptimo menſe vigeſima prima menſis.[g]
Quartum octauo menſe apud Zachariam.[h] Quintum menſe nono, die vigeſimo
quarto apud Aggæum.[i] Sextum eodem menſe, & die.[k] Septimum menſe vnde- 1.
cimo, die vigeſimo quarto, apud Zachar.[l] Vbi nominatim ſit mentio ſecundi anni 2.
Darij, ſicut & in 1.2. 4. 5. In quarto igitur vaticinio hortatur Zacharias Iudæos, vt 3.
qui diutius iratum Dominum experti eſſent, in patrum ſuorum, & falſorum Pro- 4.
phetarum caſtigatione, nunc ad illum, cum incipit fieri placatior, ſerio conuertan- 5.
tur: eorum quoque exemplo, qui Prophetis Dei obtemperarunt, & diuinæ iuſtitiæ 6. 7.
erga ſe æquitatem agnouerunt.

c n. 3.
d Zach.1.1.
e c.1.v.1.
f cap. 2.1.
g c. 2.2.
h c.1.v.1.
i c. 2.11 19.
k ibid.v.21.
l c.1.7.

XLII. *Quinti, & ſexti ſententia.*

QVINTVM vaticinium noni menſis eò refertur, vt intelligat populus ſacrificia, quæ Deo oblata fuerunt, non fuiſſe illi accepta, quandiu templi ædificationem negligebant. Cum enim ipſi ex hac negligentia polluti eſſent, eorum quoque opera polluta à Deo cenſebantur; tantum abeſt vt ab eis ſanctificari poſſent. Deinceps autem ſpondet omnium terræ frugum vbertatem, in teſtimonium Deo acceptæ ſtructuræ templi.

Sextum eodem ipſo vigeſimo quarto die noni menſis, vbi Aggæus finem imponens prophetiæ ſuæ, de Chriſto venturo ſub nomine Zorobabelis, qui fuit vnus de progenitoribus eius, vaticinatur; eius ſcilicet regnum cæteris corruentibus ſempiternum fore, vtpote à Deo ſingulari cura conſeruatum, quaſi annulum ſignatorium in manu ſua. Neque enim iſta Zorobabelis perſonæ conueniunt, ſed ei de quo Daniel non ita pridem dixerat, *Regnum eius regnum ſempiternum, & poteſtas eius in generationem, & generationem.*

Daniel. 3. 100.

XLIII. *Oraculum ſeptimum*

POSTREMVM editum eſt in die vigeſimo quarto vndecimi menſis, quod duas viſiones continet; alteram equitis ſtantis inter Myrtos, id eſt, Angeli conquerentis apud Dominum de diuturnitate afflictionum Iudæorum; cui reſpondit Dominus *verba conſolatoria*, de templo, & ciuitate iterum ædificanda. *Reuertar*, ait Dominus, *ad Ieruſalem in miſericordiis, & domus mea ædificabitur in ea, & perpendiculum extendetur ſuper Ieruſalem*, vt à latomis fieri ſolet, & architectis. At, inquies, quid promittit Dominus futura, quæ iam præſentia erant? Nam à duobus iam menſibus templum ædificabatur, & quidem ſumma diligentia. Sic enim ait Ioſephus.[m] *Iudæis autem ſollicitis, & metuentibus ne Regem pœniteret iuſſiſſe reparari Hieroſolyma, duo Prophetæ, qui tum erant in populo, Aggæus & Zacharias bono animo eos eſſe iubebant, nec à Perſis quicquam timere, quandoquidem ipſi compertam haberent, ſuper hac re, Dei voluntatem: quibus credens populus aſſiduus erat in opere, nulla die id intermittens.* Deinde quomodo, ait Angelus, *Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda quibus*

Dubia du… 1.

m l 11.c.2.

iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt, cum ſeptimus ſit ſupra octogeſimum.

XLIV. *ſatisfit obiectu.* PRIORI dubitationi facile ſatisfieri poteſt, dicendo Deum promittere hanc ædificationem non interruptum iri, ſicut priorem; ſed ad ſuam perfectionem, & ædificii conſummationem, deducendam eſſe, quod & factum eſt. Quamquam ædificatio hæc de futurorum bonorum affluentia ſumi poteſt, ſicut cum [a] dicitur Dominus ædificaſſe obſtetricibus domos. Et in hoc ipſo Zachariæ loco, ita ſumi poſſe confirmant verba ſequentia, *Adhuc*, inquit, *affluent ciuitates meæ bonis, & conſolabitur adhuc Dominus Sion; & eliget adhuc Ieruſalem.* Quod ad ſeptuageſimum annum attinet, iam alio loco diximus, non ſignificari ab angelo hunc annum præcisè eſſe ſeptuageſimum, vt ex Hebræo patet, in quo eſt, *iratus es iam ſeptuaginta annos*, non ſignificans quamdudum illi elapſi eſſent, à quo Ieruſalem, & vrbes Iudæ deſolatæ erant, ſed quaſi conquerendo dici eum iamdudum elapſum eſſe; cum tamen 70. annorum ſpatium deſolationi definitum eſſet. Itaque tempus eſſe miſerendi eius. Hanc expoſitionem, quæ grauium virorùm eſt, quia Torniellus non admittit, cogitur excogitare initium iſtorum annorum à trigeſimo quarto regni Nabuchodonoſoris: cum tamen iam ab eiuſdem Regis decimo nono inchoata eſſet deſolatio, & illo trigeſimo quarto anno nihil Iudæis inſigne contigerit. Vide quæ diximus, in fine anni 34. Nabuchodonoſoris. Quamquam iam ab ipſo primo anno Cyri, quo finita erat ſeptuagenaria calamitas, & templum, & ciuitas reparari quoquo modo, & habitari cœperant. Iudæi autem ad priſtinum vtriuſque ſplendorem ſuſpirabant, ſicut & Angelus eorum protector, qui eorum perſonam ſuſtinebat.

Septuageſimus annus Zachariæ 2.

Improbatur Torniellus.

a Exod c. 1 21.

XLV. *Zachariæ varia vaticinia.* ALTERA fuit viſio Zachariæ de quatuor cornibus, & quatuor fabris, qui ea ſummoturi erant; quibus aduerſarii Iudæorum, à quibus a quatuor cœli plagis afflicti fuerant, deſignantur, & Iudæorum protectores, & defenſores Angeli.

Et tempus eorum. Inde cap. 2. & reliquis vſque ad ſeptimum, ſine vlla temporis deſignatione, prophetiæ de futura Eccleſiæ fœlicitate ſub typo Ieruſalem, de Chriſto venturo, de fructu paſſionis eius, de Iudæorum excæcatione, de Antichriſto, & Chriſti regno aliiſque ſubinde congeruntur: quæ cum meræ prophetiæ ſint, ad noſtrum inſtitutum hactenus pertinent, vt dicamus eas ab extremo anno ſecundo Darii, vſque ad eiuſdem annum quartum contigiſſe.

XLVI. *Defectio Babylonis à Perſis.* NON differam vltra hunc annum initium expeditionis Darii contra rebellantem Babylonem; Herodotum ſecutus, qui licet annum inchoati belli non nominet, initio tamen regni Darii geſtum eſſe non obſcure demonſtrat. *Nam quandiu*, inquit, *Magus imperauit, & ſeptem coniurati rem aggrediuntur, per hoc omne tempus, & per occaſionem rerum turbatarum Babylonij ſe ad ferendam obſidionem inſtruxerunt, & in his apparandis vſque latuerunt*, conſilium ſcilicet defectionis diſſimulantes, dum ſe modis omnibus paratos ad bellum viderent. Tum demum apertè à Perſis deſciſcunt. Matres deinde vrbe expellunt, [b] mulierem vnam, quam ſibi quiſque voluit è domeſticis delegit, & hanc ad panem ſibi faciendum, cæteras in vnum contractas ſtrangulant, ne illæ rem frumentariam ipſorum abſumant. His rebus cognitis Darius aduerſus eos, contractis omnibus copiis, contendit. Ita Herodotus, barbarum referens facinus, quod illi poſtmodum in patibulo pependerunt.

Crudele facinus Babyloniorũ.

b l. 3. p. 96. & 97. græ.

XLVII. *obſidetur à Dario.* BABYLONIORVM ergo apparatus, & diſſimulatio vltimum annum Cambyſis, & Magi menſes, & primum Darii annum tenere potuit, ſecundo autem apertè manifeſtata eſt. Expulſæ enim matres, rem vbique, vt aſſolet, quiritando declamarunt. Acceſſerunt negationes tributorum, præſidiariorum militum, & magiſtratus Perſiæ cædes, & alia id genus, quæ à rebellantibus vrbibus fieri ſolent. Cum eſſet autem magni momenti hæc ciuitas, & quæ aliis exemplo eſſe poſſet defectionis, exiſtimo Darium hoc ſtatim anno exercitum contra Babylonios duxiſſe, quos vigeſimo demum menſe ſibi ſubiugauit, vt tradit Herodotus, & nos ſequenti anno dicemus. Quantum autem illi munitionibus ſuis, & rebus omnibus neceſſariis, ad diutiſſime tolerandam obſidionem inſtructi eſſent, ex eo patet, quod licet ſe obſidione cinctos viderent ab ipſomet Imperatore Perſarum, cum innumeris copiis; illi tamen conſcenſis propugnaculis, tripudiare, probáque ingerere Dario atque eius exercitui, non dubitarunt; quorum quidam, ita inquit, *Quid iſtic deſidetis*

Perſæ? Quin potius abſceditis? tunc expugnaturi nos cum mulæ pepererint?

Hoc anno bellum in Italia Gabinos inter, & Romanos finitum eſt. Hic enim eſt annus ſeptimus, ad quem vſque illud fuiſſe productum ſcripſit Dionyſius l. 4. ex quo eiuſdem finem compendio referemus. Quod in diuturnis, inquit, bellis ſolet tum quoque accidit, vt dum continuis hoſtium irruptionibus agri vaſtantur, nec vllos fructus ferunt, ambo populi annonæ penuria laborarent, nec in futurum ſpes eſſet melior. Maior tamen caritas Romæ, quam Gabiis fuit, qua preſſi pauperes clamitabant, componendam eſſe cum Gabinis pacem, & bellum quibuſcumque conditionibus finiendum. Quamobrem cum anxius Tarquinius eſſet, qui neque ignominioſam pacem admittere vellet, neque longiores belli moras ſuſtinere valeret: Sextus eius filius inſignem fraudem, ſolo patre conſcio, & cooperatore commentus eſt, qua Gabiniorum Dominus factus eſt.

XLVIII *Finis belli Gabini.*

FINGIT ſe offendiſſe patrem, quod bellum finiendum contenderet, virgiſque in foro à patre cæſus, quo latius ſe fama ſpargeret, & aliis contumeliis affectus, primum fideliſſimos amicorum ſub transfugarum ſpecie ad Gabinos miſit, qui clam indicarent velle eum ad ipſos tranſire, & contra patrem bellum gerere, ſi fidem ab illis acciperet, ſicut cæteri Romani exules, eos nunquam in Tarquinij poteſtatem eum tradituros. Quæ cum Gabinij probaſſent, ac promiſiſſent, venit ad eos Sextus Tarquinius magnum ſecum trahens amicorum transfugarum, magnum etiam auri & argenti numerum; qui etiam auctus eſt poſtmodum, pleriſque aliis tyrannidem ſe fugere dictitantibus. Cumque iam validam apud ſe haberet manum, excurrebat quotidie in agrum Romanum, vnde multam referebat prædam, patre clanculum colludente; qui cum præſciret, in quæ ille loca eſſet irrupturus; præſidiis nudabat, & eo mittebat, quos ab illo vellet occidi. Atque ita ab omnibus amicus fidus, & dux egregius habitus, redemptis etiam nonnullorum fauoribus, Imperator Gabiniorum eligitur.

XLIX *Fraus Tarquiniorum.*

Sex. Tarq. fiſſe tran fugit Gabus, & dux eligitur.

QVOD cum ille patri denunciaſſet, ab eo etiam didicit quid facto opus eſſet; præcipua ſcilicet hoſtium capita, ſicut ille coram nuncio ſumma papauera deiecerat, eſſe præcidenda. Id conſilium videtur tyrannus hic Romanorum à Thraſybulo Mileti tyranno didiciſſe, vixit is iuxta Euſebium regnante Anco Martio 4. Roman. Rege. Cum enim Periander, vt refert Herodotus, [a] miſſo præcone Thraſybulum interrogaſſet, qua ratione ſuis ipſe rebus optimè conſuleret, ſuámque ciuitatem adminiſtraret, ille præconem foras eductum ſpectatorem habuit, dum ſegetem inambulans, optimam quam que ſpicam, & inter alias eminentem detruncat, atque abiicit; ex quo didicit Periander quid ſibi eſſet in ſua ciuitate faciendum. Tacitum ergo patris conſilium, Sextus tali patre dignus filius, per ſummam improbitatem egregiè præſtitit. Nam compoſita in Anſtitium Petronem de proditione calumnia, quaſi & cum Rege Tarquinio conueniſſet, de Sexto in manus eius tradendo, eáque fictis literis comprobata, lapidibus obruendum populo præbuit. Quin & in cæteros conſilij ſocios inquiſitionem, & animaduerſionem infœlices Gabini Sexto commiſerunt. Ille amicis tradita portarum cuſtodia, ne qui reorum poſſent effugere, miſſis ad illuſtriorum domos ſatellitibus, multos fortes viros de medio ſuſtulit.

L. *Patris co filio præci puos Gab nos tollit medio.*

[a] l. 5.

Vt in Græcia Periander.

INTERIM tumultu Gabiis exorto, Tarquinius per literas monitus, cum exercitu iter ingreſſus, intempeſta nocte in vrbem admiſſus eſt, eáque potitus præter opinionem ciuium, minime hoſtiliter ſe geſſit; ſed omnibus & vitam, & bona ſua conſeruauit, vt eo beneficio illi populo Romano fideles eſſent. Quin etiam ſcripto fœdere, eos in fidem, & amicitiam Romanorum recepit. His ita geſtis, Sexto Gabinis Rege impoſito, reduxit exercitum. Atque hunc finem habuit bellum Gabinum.

LI. *Tarquinius Rex Gab. potitur.*

Et fœdus init cum ciuibus.

ANNVS MVNDI 3534. SEXTÆ ÆTATIS 18. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 18. DARII HYSTASPIS 3. IMPERII PERSICI 18. ZOROBABELIS ET IOSVE 18. OLYMP. LXV. AN. 1. VRBIS COND. 233. TARQVIN. SVP. 14.

ANNVS ANTE CHRISTVM 519.

I. *Reſcriptum Darii pro Iudæis.* HOC anno [a] reſcripſit Darius Rex Præſidibus Syriæ, & Phœnicis de cauſa Iudæorum. Neque enim ante hunc annum reſponſio vel facta, vel reddita eſſe potuit, vt iam ſuperiore anno probauimus. Iis ergo literis acceptis, iuſſit Darius perquiri *in bibliotheca librorum*, ſiue ſcripturarum regiarum, & theſaurorum, *qui repoſiti erant in Babylone*, decretum Cyri in gratiam Iudæorum editum. Babylonem poſſumus interpretari arcē aliquam regiam in Babylonia ſitā, ne Herodoti chronologiam, quæ fert hoc tēpore obſeſſam Babylonē, deſerere cogamur. Niſi potius placet eam perquiſitionem ſub anni finem, recepta iam vrbe, eſſe factam. Cum ergo decretum Cyri ibi non eſſet inuentum; quæſitum, & *inuentum eſt in Ecbatanis, quod eſt caſtrum in Medena prouincia.* Ita fere in vulgatis, & Græco, & in tertio [b] Eſdræ. Quidam tamen vocem hebræam Ah matha, non Ecbatanam oppidum, ſed *ſcrinium* ſcripturarum verterunt, vt Montanus in bibliis regiis, & Vatabl. Pagninus, *Lagenam*. In eo ergo ſcrinio bibliothecæ Ecbatanicæ inuentum eſt volumen vnum; taliſque ſcriptus erat in eo commentarius.

[a] 1. Eſd. 6. 1. 3. Eſd. 9. 23.

[b] c. 6. v. 23.

II *Exemplum decreti Cyri.* ANNO *primo Cyri Regis: Cyrus Rex decreuit vt domus Dei ædificaretur, quæ eſt in Ieruſalem, in loco vbi immolent hoſtias; & vt ponant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis nouis: ſumptus autem de domo Regis dabuntur.* Ex his quoque literis apparet quanto ignobilior eſſet hæc domus priore. Quamuis enim in vtraque triplex futura eſſet contignatio, prior tamen domus erigebatur ad altitudinē nonaginta cubitorum, porticus autem adhærens templo ad 120. vt alibi ex Script. cum Villalp. diximus: hæc autem non debebat aſſurgere vltra ſexaginta cubitos: niſi forte Iudæi magnificentiora propriis ſumptibus molirentur. Sed mirum eſt latitudinem dici cubitorum ſexaginta. Nam [c] ex ſcriptura conſtat templum viginti tantum cubitos latitudinis habuiſſe, longitudinem autem ſexaginta. Itaque vt notauit Sa, quidam nomine latitudinis intelligunt latitudinem areæ, in qua accipiebatur longitudo templi. Lyranus latitudinem pro longitudine poſitam putat. De lapidibus impolitis, iam ſupra diximus.

[c] 3. Reg. 6. & 2. Par. 3.

III. *Reliquum decretum.* PERGIT in decreto Cyrus, *ſed* [d] *& vaſa templi Dei aurea, & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de templo Ieruſalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum, in Ieruſalem, in locum ſuum, quæ & poſita ſunt in templo Dei*; ſiue, ſermone ad Zorobabelem conuerſo, *quæ & ponito in templo Dei*, iuxta Hebræum, vt iam ſupra notatum eſt. Hactenus Cyrus. Cætera Darius, quæ Ioſephus [e] memoria, aut imprudentia lapſus, non recte Cyro attribuit. Ait ergo Darius, *nunc ergo Thatanai dux regionis, quæ eſt trans flumen*, accipi id poteſt non ſolum de Euphrate, ſed etiam de Iordane: nam trans vtrumque habitabant hi Perſarum Præfecti) *Stharbuzanai & conſiliarij veſtri Apharſarchæi, qui eſtis trans flumē, procul recedite ab illis, & dimitite fieri templum Dei illud à duce Iudæorum, & à ſenioribus eorum, vt domum Dei ædificent in loco ſuo.*

[d] 1. Eſd. 6. 5.

[e] l. 11. c. 4. v. 6.

IV. *Confirmantur priores literæ Darii in gratiam Iudæorum.* SED *à me præceptum eſt*; vtique in literis, quas ſecum tulit Zorobabel, cum ſecundo venit in Iudæam, alioqui enim nuſquam apparet vbi, aut quando hoc præceperit Darius, *præceptum*, inquam, *eſt quid oporteat fieri à Presbyteris Iudæorum illis, vt ædificetur domus Dei, ſcilicet vt de arca regis, id eſt de tributis, quæ dantur de regione trans*

flumen ſtudioſè ſumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod ſi neceſſe fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos, in holocauſtum Deo cœli, frumentum, ſal, vinum, & oleum, ſecundum ritum ſacerdotum, qui ſunt in Ieruſalem, detur eis per ſingulos dies, ne ſit aliqua querimonia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentque pro vita Regis, & filiorum eius. Erant autem Dario, iam antequam regnaret, liberi tres, è priore vxore, Gobriæ filia ſuſcepti. Euectus autem in regnum, alios quatuor genuit ex Atoſſa Cyri filia. ſuperiorum natu maximus erat Artabazanes, poſteriorum Xerxes, vt ait Herodotus init. l. 7. *Liberi Darii è duabus vxoribus.*

V. *Pœnam delinquentibus imponit.* Et quoniã intelligebat Darius improbitatem, & odium Samaritanũ in Iudæos, & cacozeliam in templi, vel vrbis extructione impedienda; & fortaſſe etiam magiſtratuum illorum in priore Darii decreto diſſimulando, eos appoſita pœnæ manitudine deterret his verbis. *A me ergo poſitum eſt decretum, vt omnis homo qui hanc mutauerit iuſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & confligatur in eo; domus autem eius publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen ſuum ibi, diſſipet omnia regna & populum, qui extenderit manum ſuam vt repugnet, & diſſipet domum Dei illam, quæ eſt in Ieruſalem. Ego Darius ſtatui decretum, quod ſtudioſè impleri volo.*

VI. *Ioſephi lapſus.* Lapsus autem Ioſephi, quem dixi aperte patet. Nam Cyri decretum recitando, illud ita concludit. *Quicumque autem contra mandatum hoc facere auſus fuerit, is vt comprehenſus in crucem agatur, & facultates eius fiſco addicantur.* Addit ipſe; *Insuper iam addita erat execratio, vt quicumque eius templi ædificationem vetare voluerit, Deus eum feriat, atque hoc modo iniquitatem eius cohibeat. Hæc cum Darius in Cyri commentariis inueniſſet, reſcripſit Sizini, & collegis eius hoc modo. Rex Darius Sizini magiſtro equitum, & Sarabazani, cæteriſque magiſtratibus, ſalutem. Mitto ad vos exemplar epiſtolæ Cyri, quam ipſum in commentariis inueni, voloque vt omnia fiãt, quemadmodum in ea continentur. Valete.* Quis non admiretur hic Ioſephi in tractandis ſacris literis fidem? Vt enim minutiora pleraque omittam, duas epiſtolas, quarum altera octodecim annis ante aliam ſcripta fuerat, & à diuerſis Regibus editæ erant, in vnam conſarcinat, & nouam alteram totam è ſuo cerebro exculpit; & tamen palam profitetur, & ſcribit, ſe tantum hebraicorum voluminum in græcam linguam interpretem, & quæ illic continentur bona fide referre, nec addentem quidquam de ſuo, nec auferentem etiam. Quis huius hominis cum impune errare poteſt, aut fallere, fidem ſacroſanctam putet? Cæterum ne auſteriores nos arbitreris, amice lector, qui pro eadem culpa Ioſephum bis caſtigemus, ea gemina eſt, duorum enim ſummorum principum decreta corrupit, & bis lectorem fefellit. *Duorum regum epiſtolas duas in vnam coagmẽtat.* a l. 10. c. 11

VII. *Vaticinia Zachariæ.* Refert ad hunc tertium Darij annum Zachariæ vaticinium, quinto eius capite comprehenſum, Chriſtophus [b] à Caſtro: in quo volumen maledictionis, & amphora punitionis in terram Sennaar, quæ eſt Babylon, defertur. Quod apte, ac congruè in hunc annum cadit. Quin etiam quadrigæ ſexti capitis, & nominatim equi nigri huc pertinent. Nã, interprete Hieronymo, & Theodoreto, equi nigri, qui egrediebantur in terram Aquilonis, Angeli ſunt furibundi, & vltores miſſi contra Babylonem, exitium illi allaturi. Confirmatur autem ratio temporis, quoniam, quæ cap. 7. ſequenti ſubduntur, notã habent quarti anni Darij: quatuor autem priora capita, ad annum ſecundum eiuſdem Darij pertinent, iuxta eiuſdem Chriſtophori Chronotaxim. Cui ſententiæ non parum lucis, & firmitatis affertur ex Herodoto. Nam iuxta ea quæ ſuperiore anno de re Babylonica poſita sũt, b l. 4. de Proph. c. 8.

VIII. *Babylonis expugnatio.* Sub huius anni finem, vigeſimo menſe, ab obſidionis initio mirabili Zopyri fraude Babylon in Darii poteſtatem deuenit, vt tradit Herodotus ſub finem libri tertii. Anno, inquit, ac ſeptem menſibus in obſidione conſumptis, iam Darium, atque vniuerſum exercitum tædere cœpit, quod Babylonios expugnare non poſſet: etſi aduerſus illos omnia machinamẽta, atque omnes inſidias expertum; cum alias, tum illas, quibus eos Cyrus expugnarat. Omnia hæc fruſtra fuerunt, quia Babylonij vehementer excubiis incumbebant. Denique vigeſimo quam circumuallati ſunt menſe, Zopyro Megabyſi filio vnius è ſeptem, qui magum Smerdem ſuſtulerant, hoc contigit portentum, vt quædam mularum eius, quæ frumentum ſubuectabant, pareret. Quod ei renunciatum cum non crederet, ipſe fœtum inſpicere voluit. Eo viſo vetuit ſeruos cuiquam rem aperire, reputans illius Babylonij verba, quæ inter initia dixiſſet, [c] poſtquam mula pareret fore vt muri expu- *Mula parturit.* c An. Darii 1. n. 47.

Digitized by Google

BABYLON ZOPYRI FRAVDE EXPVGNATVR.

gnarentur. Viſum eſt igitur Zopyro aduenîſſe fatale tempus, quo Babylon expugnaretur; diuino enim numine, & illum locutum, & ſuam mulam eſſe enixam, ſibique tam glorioſum opus eſſe deſtinatum.

IX *Zopyri in eam rem facinus.* ITAQVE conſilio apud ſe capto, ſe illi negotio ſuffecturum, ſi, ſeipſum cum mutilaſſet, ad hoſtes transfugeret; ſeſe deformiſſima mutilatione affecit: nares quippe ſibi, auriculaſque præcidit, comam deformiter circumtotondit, & ſe flagris cecidit, atque ita ad Darium perrexit. Quem ille virum ſpectatiſſimum ſic truncatum intuens, adeo grauiter tulit, vt exiliens è ſolio exclamaret interrogando, quis eum, quodue ob facinus mutilaſſet, Ad eum reſpondens Zopyrus. *Nemo,* inquit, *præter te, ô Rex, cuius eſt tanta potentia, ita me mutilare potuiſſet inuitum. At ego ipſe id in me auſus ſum, quippe qui indigno animo fero Aſſyrios Perſis illudere*: Cui Rex, *ô virorum miſerrime, nunquid te tam fœde mutilato, protinus hoſtes deditionem facient?* Zopyrus autem, *ſi tecum,* inquit, *communicaſſem, quæ eram facturus, tu me non permiſiſſes; nunc memet ego adhibens in conſilium, id feci.*

X. *Et conſilii capiendæ vrbis.* ITAQVE iam Babylonem capiemus, niſi per tuos ſteterit. Ego enim ita deformatus, ad muros vt transfuga fugiam, dicamque ad illos, me hæc abs te eſſe paſſum; & vt opinor, ex hoc corporis habitu fidem eis faciens, conſequar exercitus præfecturam. At tu decimo die quam muros fuero ingreſſus, mille milites ex eo genere, cuius amiſſione nihil admodum damni fiat, colloca aduerſus portam, quæ vocatur Semiramidis. Rurſus interiectis ſeptem diebus, colloca duo millia ad portas, quæ dicuntur Niniorum. Atque tertiò, viginti diebus interiectis, è regione portarum, quæ dicuntur Chalcidenſium, alios ſtatue, numero quatuor millia; dum neque priores, neque poſteriores habeant, quo ſe defendant, præter gladios. Poſt diem vigeſimum reliquas copias iube recta muros vndique ſubire. Verum ad portas, quæ Belides & Ciſſiæ dicuntur, Perſas mihi ſtatuito. Etenim, vt ego ſentio, Babylonij mihi, qui magna opera ediderim, committent, cum alia, tum vero portarum claues; tum mihi curæ erit Perſis operam nauare. Hæc vti dixit, ita perfecit.

XI. *In rem deducitur.* NAM dum murum ſubijſſet, excubitores eius rogatu cum ad domum ciuicam adducunt. Ille deteſtari Darium, à quo hæc paſſus eſſet, quod ei fuiſſet author obſidionis ſoluendæ, expugnatione deſperata. Sed non impune laturum hanc calamitatem ſuam, ſi ei adeſſe velint Babylonij; ſibi quippe explorata eſſe Darij conſilia. At Babylonii virum cernentes apud Perſas ſpectatiſſimum, miſerè naribus, atque auribus, labijs etiam, ait Iuſtinus, priuatum, vibicibus, ac ſanguine conſperſum, vera dicere crediderunt; talibuſque probationibus inducti, ei permiſerunt quæcumque poſtulaſſet. Sic fere Herodotus, addit nonnihil Iuſtinus lib. 1. quod ad rem faciat. *Queritur,* inquit, *crudelitatem Regis, à quo in regni petitione, non virtute, ſed auſpicio, non iudicio hominum, ſed hinnitu equi ſuperatus ſit. Iubet illos ex amicis exemplum capere, quid hoſtibus cauendum ſit; hortatur ne mœnibus magis, quam armis confidant, patianturque ſe commune bellum recentiore ira gerere.* Ita Iuſtinus, ratus Zopyrum fuiſſe vnum de ſeptem vindicibus Perſicæ libertatis, cum fuerit tantum filius vnius eorum, nomine Megabyſi, vt ſcribit Herodotus, cui potius credendum videtur. Qui pergit explicare quomodo decimo die eductis Babyloniorum copiis, mille Darianos, ex condicto neci obiectos, circumuentos trucidarit; tum altero die duo millia; quo gemino facinore perpetrato, nihil aliud Babylonii quam Zopyrum in ore habere, eum laudibus tollere. At poſtquam tertia eruptione, circumuenta quatuor millia occidit, Zopyrus omnia erat apud Babylonios: Itaque dux exercitus, & murorum cuſtos declaratur.

XII. *Vrbs à Perſis capitur. Iuſtini lapſus.* VBI vero è compoſito Darius copias vndique muris admouit, ibi Zopyrus omnem dolum patefecit. Nam cum Babylonii conſcenſis muris copias Darii arcerent, ipſe apertis Ciſſiis ac Belidibus portis, Perſas in vrbem introduxit. Ita Babylon iterum capta eſt. Qua potitus Darius muros eius circumcidit, & portas omnes amolitus eſt, quorum neutrum fecerat Cyrus, prius eidem à ſe captæ. Qua de re nos quoque pluribus ſupra egimus, anno ſeptuageſimo Babylonicæ captiuitatis. Addit Herodotus Darium tria millia procerum Babyloniorum patibulis affixiſſe, *Et quid à Dario paſſa.* data cæteris venia vrbem incolendi; quibus etiam de vxoribus, vt ſuccreſceret ſoboles prouidit. Ferturque hoc dictum ſæpe numero vſurpaſſe, præoptaturum ſe Zopyrum nihil eſſe cladis paſſum, quam viginti ſibi Babylones, vltra illam quam

habebat, acquiri. Eum tamen egregiè remuneratus eſt, cum dando ei ſingulis annis, quæ apud Perſas ſunt honorificentiſſima; tum tradita Babylone immuni, quoad viueret, in peculiarem portionem. *Zopyri præmia.*

XIII. *Romana res.* QVOD ad Romanas huius anni res attinet, Rex Tarquinius, vt ait Dionyſius l. 4. data populo bellorum, & expeditionum requie, vertit ſe ad templorum fabricam, vt aui ſui vota perſolueret. Quæ Liuii quoque mens videtur, qui explicata Gabina re, de inchoata Capitolini templi ædificatione incipit agere; quam tamen prius inchoatam ex Sueſſana præda, ſupra probabilius exiſtimauimus. Itaque hoc tempore potius in ea conſtructione, fortaſſe intermiſſa, propter belli diuturni moleſtias, diligentius progreſſum eſſe arbitramur.

XIV. *Olym. 65.* OLYMPIAS porro ſexageſima quinta, quæ hoc anno inchoatur Acochã Tarentinum curſorem nobilitauit: quo primum tempore, vt Pauſanias [a] prodidit, grauis armaturæ pedites curſu contendentes, in ſtadium cum plauſu accepti ſunt, quod idonea ad res bellicas exercitatio videretur. Qui cum ſcutis decurrerunt, eos primus vicit Damaratus Heræenſis. Hac ipſa Olympiade natũ Pindarum tradit Suidas, probatque, quoniam ſub expeditionem Xerxis, quæ in Olypiadem ſeptuageſimam quintam cadit, natus erat annos 40. indeque eodem authore, quindecim vixit annos. *Pindari ortus.* Ille idem Suidas Hecatæum Mileſium Hegeſandri filium Olympiade 65. floruiſſe ait, eius Darii temporibus, qui Cambyſi ſucceſſit. *Hecatæus histor.* Quo tempore, inquit, etiam Dionyſius Mileſius fuit hiſtoriographus, vnde fructum cœpit Herodotus Halicarnaſſæus, illo iunior. *Dionyſ. Mileſ.* Protagoræ auditor fuit Hecatæus, ac primus ſoluta oratione hiſtoriam dedit, vt alia ſcripta Pherecides. Hactenus Suidas. Ex quo intelligi poteſt quanto ſacra Hebræorum hiſtoria, ſit profana Græcorum antiquior, cum primus illius ſcriptor hiſtoriæ Moſes, ante annos 950. mortuus fuerit, annos centum, ac viginti natus.

[a] l. 5. p. 155. græ.

ANNVS MVNDI 3535. SEXTAE AETATIS 19. SOLVTÆ CAPTIVIT. 19. DARII HYST. 4. IMP. PERSARVM 19. ZOROB. ET IOSVE 19. OLYMPIAD. LXV. AN. 2. VRBIS COND. 234. TARQVIN. SVPERB. 15.

ANNVS ANTE CHRISTVM 518.

I. *obitus Danielis, & ratio temporis.* CVM Iſidorus ſcribat Danielem ad centeſimum, & decimum ætatis annum perueniſſe, quem nos primo Ioacimi Regis anno natum cum Torniello cenſuimus, oportet eum hoc anno viuendi finẽ feciſſe. Huic chronologiæ non immerito ſubſcribit Sanctius in Danielem, Prolegom. 3. & Cornelius à Lapide in eundem prophetam: totidem enim ab illo initio, ad hunc diem anni numerantur: nimirum tres ante initium regni Nabuchodonoſoris, tum 18. eiuſdem regis ante deſolationem Ieruſalem, à qua ſeptuaginta anni Babylonicæ captiuitatis fluxerunt: item Cyri ſeptem, octo Cambyſis, & quatuor Darii. Nec recte refutat Iſidorum Pererius in præfatione in Danielem, quod ſcilicet ſi ad Darium vſque vixiſſet Daniel, oportuiſſet eum etiam centeſimum trigeſimum octauum annum attigiſſe. Nam primo ſine vlla probatione ponit Danielem annum egiſſe decimum, anno 3. Ioacimi, quo anno nos tres tantum egiſſe contendimus. Secundo quod grauius eſt, annos regni, & imperii Cyri eoſdem facit, quos tamen admodum diuerſos fuiſſe ſuo loco diligenter probauimus.

l. de vita & ob. c. 40. Zach. c. 17.
3. &c.
8.
18.
70.
7.
8.
4.
110.

II. *Chro... Toſt... prob.* NEC certior eſt Abulenſis chronologia, qui Danieli ad 81. annum vitæ tribuit, quos conflat ex 70. captiuitatis annis, & vndecim qui generalem illam captiuitatem anteceſſerũt, cum ſcilicet Iechonias qui & Ioachinus, Babylonem tranſlatus

DANIELIS MORS.

eſt. Verum diminuta eſt non parum iſta chronologia. Dicimus enim eum cum Ioakimo patre Iechoniæ abductum in Chaldæam, octo annis ante Iechoniam; ibique tanquam obſidem ſubſtitiſſe, quamuis puerulum, vt eum vocat Epiphanius. Addendi ergo ſunt à principio vndecim, duodecimue anni, in fine autem, anni Cyri, Cambyſis, & qui iam fluxerunt anni Darij.

III. ...es mors & locus ...ulturæ.

DIES autem mortis ſanctiſſimi prophetæ in martyrol. Rom. proditur 21. Iulii, *Babylone*, inquit, *S. Danielis prophetæ*; cui conſentiunt Beda, ac cæteri Latinorum; Græci autem, vna cum tribus pueris ad 16. Cal. Ianuarii in Menologio referunt.

...rris Danielis.

Ioſephus [a] turrim quandam à Daniele conſtructam celebrat minime vacantem prodigio, ſi vera ille celebrauit. *Cum ab omnibus*, inquit, *Deo carus exiſtimaretur, & propter hanc de ſe opinionem eſſet illuſtriſſimus, ædificauit apud Ecbatana Mediæ turrim, opus pulcherrimum, & ſingulari admiratione dignum, quod in hodiernum vſque durat, & ſpectantibus recentiſſimæ ſtructuræ videtur, ac ſi ea ipſa die, qua ſpectatur eſſet abſolutum; tantam nouitatis ſpeciem, & tam integram pulchritudinem habet, nihil omnino à tam longo tempore læſam, præter aliorum ædificiorum conſuetudinem, quæ æque atque homines vetuſtatis iniuriam ſentiunt, nec firmitatem ſolum, ſed etiam decorem ſenſim deperdunt. Mos autem durat vſque in præſens tempus, vt in ea turri ſepeliantur Medorum Reges, & Perſarum, atque Parthorum, eiuſque cuſtodia Iudaici generis ſacerdoti hodieque concreditur.*

...gum ſepulchrum.

a l 10. ant. c. vlt.

IV. ...e eodem ...anielis ...ulchro.

HACTENVS Ioſephus, cui nonnullam fidem conciliant, quæ vltimo Cyri anno ex Strabone, aliiſque retulimus. Ad Ioſephi narrationem videtur alluſiſſe Dorotheus in ſynopſi. *Edidit*, inquit, *& aliis Perſarum Regibus multa portenta, quæ ſcripta non ſunt. Mortuus eſt autem Daniel in terra Chaldæorum, & in ſepulchro regio ſolus cum honore ſepultus.* Videtur ſignificare eum in ea ipſa turri ſepultum; quod etiam clarius tradit Genebrardus, [b] cum ait eum ſenio confectum, in Ecbatanis Mediæ ciuitate ſepultum fuiſſe. Libro tamen ſecundo Babylone conditum ait. Aſt Epiphanius in vita eiuſdem, *humatus eſt*, inquit, *in anguſta cauerna* forte auguſta, *honorifice, extatque monumentum eius ad hoc ſeculum cunctis notiſſimum.* Refert idem Epiphanius, & poſt eum, totidem fere verbis Dorotheus, & Iſidorus, Danielis quandam prophetiam, de montibus ſuper Babylonem fumigantibus, & ardentibus, & rurſum aqua, vel ſanguine fluentibus; quæ rabinicum furfurem ſapiunt, & paſſim contemnuntur.

b in l. 1. chronol.

V. ...niel figura Christi Domini. 1.

FVISSE porro hunc quoque Prophetam Chriſti Domini typum, apud antiquos patres ſatis conſtat, & vt nullum eſſet teſtimonium, id tota pene Danielis probat hiſtoria.

Danielis tribum Iuda, & genus regium, Ioſephus, cum Hebræis omnibus, & Hieronymus in c. 39. Iſaiæ, Epiphanius item, & Iſidorus affirmant, quod de Chriſto Domino Matthæus, cæterique omnes Euangeliſtæ, dubitare non ſinunt.

2. ...fantulus Babylo...m, vt ...riſtus in ...Ægyptū ...fertur.

Daniel qui propter peccata maiorum ſuorum ductus eſt in captiuitatem, vt ait Diuus Hieronymus, propter virtutum ſuarum magnitudinem ſtatim mercedem recepit. Theodoretus in c. 10. Dan. *Quemadmodum*, inquit, *non propter propria peccata permiſit illum Deus bello capi, ſed populi proſpiciens vtilitati, & veluti quendam curatorem, & magiſtrum ſimul, cum ipſis mittens; ita etiam reditus tempore, cum plures Babylone remanerent, cum illis propheta remanet, vt ne ſpiritali cura prorſus deſtituti, in impietatem penitus labantur.* Deniquealij obſidē miſſum Babylonem dixerunt. An hic obſcure proditur Chriſtus Dominus, qui in huius mundi Babylonem, propter hominum peccata venit, & propter infinitæ charitatis ſuæ magnitudinem, & obedientiam, hominum ſalutem in mercedem accepit, [c] *in qua voluntate ſanctificati ſumus.* Sed & diutius apud nos manſit, vt verbo atque exemplo doctorem ageret, ac magiſtrum.

c in c. 1. Dan.

d Ad Heb. 10. 9. 10.

VI. ...decore, ...ſapiētia

QVIS puer in quo nulla ſit macula, decorus forma, & eruditus omni ſapientia, præter agnum Dei immaculatum, ſpecioſum forma præ filiis hominum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei. Qui reuelat myſteria, & eructat abſcondita à conſtitutione mundi: ſicut & Daniel myſteria ſomniorum, & arcana futurorum, vſque ad Iudaici populi, totiuſque mundi diſſolutionem tanto ante prænunciat.

Duodénis Daniel contra ſenes diſputat, eoſque conuincit: Duodennis Chriſtus

in medio

in medio doctorum cum eis diſputat, indeque circiter ad trigeſimum vſque annum, ſicut & Daniel, conticeſſit. Vterque animo & corpore tota vita puriſſimus, vt propterea Daniel ab Hebræis Eunuchus fuiſſe putetur, vt docet Hieronymus l. 1. contra Iouinianum.

Et adoratione. Nabuchodonoſor non tam Danielem, quam in Daniele adorauit Deum, qui myſteria reuelauit, vt inquit Diuus Hieronymus. [a] Quis eſt Deus reuelans myſteria præter Chriſtum Dominum? qui ea quæ didicit à patre, nota fecit nobis, vt quaſi figura Chriſti Daniel à Nabuchodonoſore adoratus videatur, in figuram regum terræ, qui Chriſtum adoraturi erant.

VI. *In odio ſacerdotum.* FACTVS eſt Daniel improbis ſacerdotibus Belis odioſus, quia eorum impoſturas detegebat. Dan. 14. Quin etiam inuidia optimatum, vim Regi Dario facientium morti obiicitur. Sacerdotes, & Phariſæi, & Principes populi odio, atque inuidia in Chriſtum flagrabant, quod eorum peccata coargueret, eius vitæ ſanctitas eorum nequitiam condemnaret, qui Proregi Pilato vim fecerunt, vt eum morti traderet.

Spiritus amplitudine & innocentia. Quis eſt is in quo ſpiritus Dei erat amplior, [b] in quo neque culpa, neque ſuſpicio reperiri poterat, [c] præter Chriſtum, *cui non ad menſuram dedit Deus ſpiritum.* [d] Quique coram hoſtibus ſuis, populoque vniuerſo dicere potuit: *quis ex vobis arguet me de peccato?* [e]

VII. *Daniel figura reſurrectionis.* DANIEL in lacum leonum proiectus, ibi incolumis permanet, lapis obſtruens ſpeluncam munitur Regis Darii ſigillo; & ex eo poſt aliquot dies egreditur liber: & qui eius perditionis cauſa fuerant, ab eodem Dario, leonibus traduntur deuorādi. Chriſtus ſepulchro morti datus immittitur; & ſepulchrū Proregis Pilati ſigillo communitur; at ibi ille liber permanet, mortis habens, & inferni, & leonum tartareorum poteſtatem; & redit victor, & incolumis, qui mortuus putabatur, & inimicos ſuos morti dat per eoſdem Romanos, per quos ille morti datus fuerat. Scribit Baron. in Martyrol. antiquum fuiſſe Chriſtianorum morem, vt in ſuis ſepulchris, inter alia reſurrectionis ſymbola, Danielem in lacu inter leones liberum ſtantem ſculperent, extareque eius rei in veteribus lapideis ſepulchris complura exempla. Forte eo reſpexit Conſtantinus magnus, quum Conſtantinopoli, in media fori platea, tum inſigne boni paſtoris erexit, tum etiam Danielem cum leonibus ex ære efformauit, aureiſque bracteis exornatum poſuit.

VIII. *Et euerſionis Idolorum.* DANIEL antiquiſſimum Beli idolum deſtruxit, & draconem abſque gladio, & fuſte interfecit. Chriſtus euerſor Idololatriæ fuit; non gladios, & armatas acies in Idololatras educens, ſed ſua, ſuorumque martyrum paſſione vtens, quos dum illi deuorant, diſrupti ſunt.

Ac poſtrema Chriſti exaltationis. Quo denique modo rectius adumbrari potuit Chriſtus Dominus mundi victor, factus Rex Regum, & Dominus dominantium: & ſedens ad dextram patris: Quam cum Nabuchodonoſor Rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & Præfectum magiſtratuum, ſuper cunctos ſapientes Babylonis, denique etiam collegam ſuum appellauit, vt pene illi diceret, *Sede à dextris meis*; & Daniel ipſe. *Data eſt mihi omnis poteſtas.* Daniel etiam poſtulauit à Rege, vt ſocios quoque ſuos in ſublime eueheret, eiuſque voluntate eos conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis. Poſtulauit à Patre Chriſtus Dominus, vt nos quoque, qui eum ſecuti fuerimus, accipiat ad ſe, & conſtituat ſuper opera manuum ſuarum; qui iam ſuper hanc Babylonicam confuſionem euexit, ne eius operibus mancipemur. Sed placet Sanctiſſimi Prophetæ ſpeluncam hoc epitaphio cohoneſtare.

Margin notes (left): in c. 2. Dan. — Dan. 7. 3. v. 4. — Ioan. 3. 4. — Ioan. 8. 46. — Dan. 2. 48. 4. 5.

deſideratus cunctis gentibus. Sed placet ipſum audire Prophetam: *Nolite timere; quia hæc dicit Dominus exercituum, adhuc vnum modicum eſt.* Id tempus definit Vatablus trecentis annis; nimium vtique timide; ducentis enim & viginti annis à vero diſtat. Quingenti autem & viginti anni modicum quid ſunt, ad ter mille, quingentos & triginta tres; à quorum initio promiſſus eſt ille idem, qui promittitur hodie.

XXXVI. *In quo poſita eſt gloria ſecundi templi.*

PERGIT autem Propheta. *Et ego commouebo cœlum, & terram, mare, & aridam;* id eſt, vt ſtatim explicat, omnes mundi nationes, tanti myſterij nouitate, atque admiratione commouebo, cum eis annunciabitur aduentus eius, qui eſt deſideratus cunctis gentibus, per quem implebo domum iſtam gloria. Is enim eam præſentia ſua corporea ſanctificaturus eſt; doctrina, & miraculis illuſtraturus, & redditurus Salomonica multis partibus glorioſiorem. Illa enim auro & argento clareſcebat, hæc æterna Dei ſapientia, cuius eſt omne aurum, atque argentum; & ſacroſancta eius humanitate gloriari poterit, quibus nihil habet glorioſius empyrçum ipſum cœlum. Et cum marmorei lapides, & columnæ æneæ, & conueſtiti argento, atque auro parietes, & lapilli fulgurantes, & exquiſitiſſimum totius ſtructuræ, candelabrorum, menſarum, altarium, vaſorum omnium artificium, templis idolorum communia eſſe poſſint, & hæc ipſa vaſa, domum dei Babyloniorum exornarint: [a] quin etiam ipſa arca Dei, qua nihil erat tunc in toto orbe terrarum ſanctius, & qua vna nihil habebat templum Salomonis auguſtius, etiam in templo Dagonis, & in regione Philiſthinorum ſeptem menſibus prophanata fuerit: [b] *Deſideratus* hic *cunctis gentibus*, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ, & ſcientiæ Dei, tantum ornamentum iſti templo afferet, vt eo nihil magnificentius, aut diuinius poſſit excogitari: cuius etiam intaminata ſanctitas veriſſimam cunctis mortalibus, qui ſunt templum ſanctum Dei, conferet ſanctitatem.

Aggæi 2. 7. 8.

a Daniel. 1. 2. 1. Eſd 5. 14.
b 1. Reg. 6. 1.

XXXVII. *Quod dicitur, fuitque reuera nouiſſimum.*

CÆTERVM perſpicuum eſt ex ipſo textu, Aggæum promittere iſti domui, quæ à Zorobabele ædificabatur, incomparabilem illam gloriam, quæ in eam ex præſentia Chriſti Domini redundabat, idque verba illa neceſſario exigant, *magna erit gloria domus iſtius nouiſſimæ, pluſquam primæ*, quæ digito demonſtrant ædem, quæ ædificabatur, & eam nouiſſimam pronunciant; eaque eſt communiſſima Doctorum ſententia; Et ratio ipſa docet ſuperfluam eſſe mentionem Chriſti Domini, ex quo gloria iſta dependeat; ſi gloria hæc ex ipſo ædificio peti debet, etiamſi nunquam Chriſtus Dominus in illud fuiſſet ingreſſus. Nonnulli tamen ſecuti Ioſephum, templum in quo Chriſtus verſatus eſt, non Zorobabelis, ſed Herodis eſſe contendunt, qui templum Zorobabelis è fundamentis eruerit, & nouum Salomonico magnificentius excitarit. Eam ſententiam tuetur Torniel.[c] cum Ribera, [d] quem refellit ſtudioſè Villalp. l. 2. in Ezech.[e] & Chriſtophorus à Caſtro in c. 2. Aggæi: qua de re in decimo quinto anno Herodis dicendum erit, nunc ad literas præfectorum Darij redeamus.

Templum Herodianum improbatur.

c Ann. 87. 6 æt. n. 4.
d in c. 2. Aggæi.
e Diſp. 4. c. 77. & ſeqq.
f 1. Eſd. 5. 9.

XXXVIII. *Præfectorum Darij in ſcribendo pruden[tia].*

INTERROGAVIMVS *ergo*, inquiunt, [f] *ſenes illos, & ita diximus eis; Quis dedit vobis poteſtatem, vt domum hanc ædificaretis, & muros hos inſtauraretis? Sed & nomina eorum quæſiuimus ab eis, vt nunciaremus tibi; ſcripſimuſque nomina eorum virorum, qui ſunt principes in eis.* Subdunt deinde longiorem reſponſionem; quæ innuit nouos fuiſſe hos Perſarum Præſides; Addunt & primam Cyri permiſſionem Zorobabeli factam, qua ille munitus *venit*, inquit, *& poſuit fundamenta templi in Ieruſalem; & ex eo tempore vſque nunc ædificatur, & necdum completum eſt.* Iam ſupra non ſemel diximus reuera intermiſſam fuiſſe templi ædificationem: [g] iſtos autem Præfectos vti aliqua amplificatione, quæ cauſæ faueat. Facilius enim conceditur vt aliquid iamdudum inchoatum, quodque continenter promotum eſt, abſoluatur, quam vt recens inchoëtur. Id enim innuunt illa verba, *& necdum completum eſt.* Vnde nec prohibitionis Cambyſis meminerunt, ſed tantum iuſſionis Cyri patris eius. Arbitror autem iſtos Præfectos nequaquam de Darij voluntate in hoc negotio dubitaſſe, cuius literas à Zorobabele accepiſſent, vt ratio poſtulat: ſed politica prudentia etiam Cutheis hoſtibus Iudæorum nonnihil gratificari voluiſſe; vt hac de re tota ad Darium ſcriberent; ſed tamen, in gratiam Iudæorum ita ſcriberent, vt eorum cauſæ fauerent potius, quam nocerent. Concluſio epiſtolæ hæc fuit.

g Vt patet ex 1. Eſd. 4. fin. & 3. Eſd. 1. fin. & apud 70. 1. Eſd. 2. fin.

XXXIX. *Concluſio epiſtola.*

Nvnc *ergo ſi videtur Regi bonum, recenſeat in bibliotheca Regis, quæ eſt in Babylone, vtrumnam à Cyro Rege iuſſum fuerit, vt ædificaretur domus Dei in Ieruſalem; & voluntatem Regis ſuper hac re mittat ad nos.* Sic ipſi, in quo Iudæis manifeſtè fauent; ſimulant enim ſe ignorare Cyri decretum, de quo apertè conſtabat, quod vnum cauſam Iudæorum valde tuebatur. Nec improbabilis eſt ignorantia, ab eo enim tempore iam ſeptemdecim anni abierant, & Rex quartus iam regnabat. Cæterum cum extremo anno hæc ſcripta fuerint, videtur reſponſio ad ſequentem omnino pertinere. Nam & via longinqua erat, vſque in Perſidem, & Babylonem, & Mediam, nihilque erat quod miſſionem vrgeret, cum nihilominus interea vrgeretur ædificatio.

XL. *Ioſephus hanc hiſtoriam deprauat.*

Fingit Ioſephus alias literas, Samaritanorum ad Darium accuſantium Iudæos, quod vrbem munirent, templúmque arci quam fano ſimilius extruerent, aſſeuerantes nō eſſe hoc in rem Regis, & oſtendentes Cambyſis epiſtolam, per quam eam ædificationem impediuerat. Sed harum literarum nulla eſt omnino mentio in vllis libris Eſdræ, Hebræis, Græcis, vel Latinis. Nec vera eſt illa fani magnificentia; quam Iudæi,[a] quaſi rem nihili ducebant, vt paulo ante diximus.[b] De Cambyſe autem nihil Dario ſignificatum fuiſſe, ex eo colligi poteſt, quod in eius reſponſione ampla ſit decreti Cyri mentio, Cambyſis nullum verbum. At ſi obiectum fuiſſet Cambyſis reſcriptum, poſteriores Darij literæ, ei vtique apertè derogaſſent.

[a] c. 2. Aggæi. v. 4. [b] n. 33.

XLI. *Vaticinium Zachariæ; ordo oraculorum hoc tempore.*

Dvm à ſexto menſe vſque ad nonum paratur templi materia, vt dixi,[c] *menſe octauo factum eſt verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ.*[d] De quo antequam dicamus, non inutile fuerit conſiderare, quam crebra fuerint hoc anno diuina oracula. Primum fuit ſexto menſe die primo apud Aggæum.[e] Secundum die vigeſimo quarto menſis eiuſdem.[f] Tertium ſeptimo menſe vigeſima prima menſis.[g]
Quartum octauo menſe apud Zachariam.[h] Quintum menſe nono, die vigeſimo
quarto apud Aggæum.[i] Sextum eodem menſe, & die.[k] Septimum menſe vndecimo, die vigeſimo quarto, apud Zachar.[l] Vbi nominatim fit mentio ſecundi anni
Darij, ſicut & in 1. 2. 4. 5. In quarto igitur vaticinio hortatur Zacharias Iudæos, vt qui diutius iratum Dominum experti eſſent, in patrum ſuorum, & falſorum Prophetarum caſtigatione, nunc ad illum, cum incipit fieri placatior, ſerio conuertantur: eorum quoque exemplo, qui Prophetis Dei obtemperarunt, & diuinæ iuſtitiæ erga ſe æquitatem agnouerunt.

(1. 2. 3. 4. 5. 6. 7.)

[c] n. 3. [d] Zach. 1. 1. [e] c. 1. v. 1. [f] cap. 2. 1. [g] c. 2. 2. [h] c. 1. v. 1. [i] c. 2. 11 19. [k] ibid v. 21. [l] c. 1. 7.

XLII. *Quinti, & ſexti ſententia.*

Qvintvm vaticinium noni menſis eò refertur, vt intelligat populus ſacrificia, quæ Deo oblata fuerunt, non fuiſſe illi accepta, quandiu templi ædificationem negligebant. Cum enim ipſi ex hac negligentia polluti eſſent, eorum quoque opera polluta à Deo cenſebantur; tantum abeſt vt ab eis ſanctificari poſſent. Deinceps autem ſpondet omnium terræ frugum vbertatem, in teſtimonium Deo acceptæ ſtructuræ templi.

Sextum eodem ipſo vigeſimo quarto die noni menſis, vbi Aggæus finem imponens prophetiæ ſuæ, de Chriſto venturo ſub nomine Zorobabelis, qui fuit vnus de progenitoribus eius, vaticinatur; eius ſcilicet regnum cæteris corruentibus ſempiternum fore, vtpote à Deo ſingulari cura conſeruatum, quaſi annulum ſignatorium in manu ſua. Neque enim iſta Zorobabelis perſonæ conueniunt, ſed ei de quo Daniel non ita pridem dixerat, *Regnum eius regnum ſempiternum, & poteſtas eius in generationem, & generationem.*

Daniel. 3. 100.

XLIII. *Oraculum ſeptimum.*

Postremvm editum eſt in die vigeſimo quarto vndecimi menſis, quod duas viſiones continet; alteram equitis ſtantis inter Myrtos, id eſt, Angeli conquerentis apud Dominum de diuturnitate afflictionum Iudæorum; cui reſpondit Dominus *verba conſolatoria*, de templo, & ciuitate iterum ædificanda. *Reuertar*, ait Dominus, *ad Ieruſalem in miſericordiis, & domus mea ædificabitur in ea, & perpendiculum extendetur ſuper Ieruſalem*, vt à latomis fieri ſolet, & architectis. At, inquies, quid promittit Dominus futura, quæ iam præſentia erant? Nam à duobus iam menſibus templum ædificabatur, & quidem ſumma diligentia. Sic enim ait Ioſephus.[m] *Iudæis autem ſollicitis, & metuentibus ne Regem pœniteret iuſſiſſe reparari Hieroſolyma, duo Prophetæ, qui tum erant in populo, Aggæus & Zacharias bono animo eos eſſe iubebant, nec à Perſis quicquam timere, quandoquidem ipſi compertam haberent, ſuper hac re, Dei voluntatem: quibus credens populus aſſiduus erat in opere, nulla die id intermittens.* Deinde quomodo, ait Angelus, *Domine exercituum vſquequo tu non miſereberis Ieruſalem, & vrbium Iuda quibus*

Dubia duo. 1. 2.

[m] l. 11. c. 2.

iratus es? Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt, cum ſeptimus ſit ſupra octogeſimum.

XLIV. *Satisfit obiectu.* PRIORI dubitationi facile ſatisfieri poteſt, dicendo Deum promittere hanc ædificationem non interruptum iri, ſicut priorem; ſed ad ſuam perfectionem, & ædificii conſummationem, deducendam eſſe, quod & factum eſt. Quamquam ædificatio hæc de futurorum bonorum affluentia ſumi poteſt, ſicut cum [a] dicitur Dominus ædificaſſe obſtetricibus domos. Et in hoc ipſo Zachariæ loco, ita ſumi poſſe confirmant verba ſequentia, *Adhuc*, inquit, *affluent ciuitates meæ bonis, & conſolabitur adhuc Dominus Sion; & eliget adhuc Ieruſalem.* Quod ad ſeptuageſimum annum attinet, iam alio loco diximus, non ſignificari ab angelo hunc annum præcisè eſſe ſeptuageſimum, vt ex Hebræo patet, in quo eſt, *iratus es iam ſeptuaginta annos*, non ſignificans quamdudum illi elapſi eſſent, à quo Ieruſalem, & vrbes Iudæ deſolatæ erant, ſed quaſi conquerendo dici eum iamdudum elapſum eſſe; cum tamen 70. annorum ſpatium deſolationi definitum eſſet. Itaque tempus eſſe miſerendi eius. Hanc expoſitionem, quæ grauium virorùm eſt, quia Torniellus non admittit, cogitur excogitare initium iſtorum annorum à trigeſimo quarto regni Nabuchodonoſoris: cum tamen iam ab eiuſdem Regis decimo nono inchoata eſſet deſolatio, & illo trigeſimo quarto anno nihil Iudæis inſigne contigerit. Vide quæ diximus, in fine anni 34. Nabuchodonoſoris. Quamquam iam ab ipſo primo anno Cyri, quo finita erat ſeptuagenaria calamitas, & templum, & ciuitas reparari quoquo modo, & habitari cœperant. Iudæi autem ad priſtinum vtriuſque ſplendorem ſuſpirabant, ſicut & Angelus eorum protector, qui eorum perſonam ſuſtinebat.

Septuageſimus annus Zachariæ 2.

Improbatur Torniellus.

a Exod. c. 1. 21.

XLV. *Zachariæ varia vaticinia.* ALTERA fuit viſio Zachariæ de quatuor cornibus, & quatuor fabris, qui ea ſummoturi erant; quibus aduerſarii Iudæorum, à quibus à quatuor cœli plagis afflicti fuerant, deſignantur, & Iudæorum protectores, & defenſores Angeli.

Inde cap. 2. & reliquis vſque ad ſeptimum, ſine vlla temporis deſignatione, prophetiæ de futura Eccleſiæ fœlicitate ſub typo Ieruſalem, de Chriſto venturo, de fructu paſſionis eius, de Iudæorum excæcatione, de Antichriſto, & Chriſti regno aliiſque ſubinde congeruntur: quæ cum meræ prophetiæ ſint, ad noſtrum inſtitutum hactenus pertinent, vt dicamus eas ab extremo anno ſecundo Darii, vſque ad eiuſdem annum quartum contigiſſe.

Et tempus eorum.

XLVI. *Defectio Babylonis à Perſis.* NON differam vltra hunc annum initium expeditionis Darii contra rebellantem Babylonem; Herodotum ſecutus, qui licet annum inchoati belli non nominet, initio tamen regni Darii geſtum eſſe non obſcure demonſtrat. *Nam quandiu*, inquit, *Magus imperauit, & ſeptem coniurati rem aggrediuntur, per hoc omne tempus, & per occaſionem rerum turbatarum Babylonij ſe ad ferendam obſidionem inſtruxerunt, & in his apparandis vſque latuerunt*, conſilium ſcilicet defectionis diſſimulantes, dum ſe modis omnibus paratos ad bellum viderent. Tum demum apertè à Perſis deſciſcunt. Matres deinde vrbe expellunt, [b] mulierem vnam, quam ſibi quiſque voluit è domeſticis delegit, & hanc ad panem ſibi faciendum, cæteras in vnum contractas ſtrangulant, ne illæ rem frumentariam ipſorum abſumant. His rebus cognitis Darius aduerſus eos, contractis omnibus copiis, contendit. Ita Herodotus, barbarum referens facinus, quod illi poſtmodum in patibulo pependerunt.

Crudele facinus Babyloniorũ.

b l. 3. p. 96. & 97. græ.

XLVII. *obſidetur à Dario.* BABYLONIORVM ergo apparatus, & diſſimulatio vltimum annum Cambyſis, & Magi menſes, & primum Darii annum tenere potuit, ſecundo autem apertè manifeſtata eſt. Expulſæ enim matres, rem vbique, vt aſſolet, quiritando declamarunt. Acceſſerunt negationes tributorum, præſidiariorum militum, & magiſtratus Perſiæ cædes, & alia id genus, quæ à rebellantibus vrbibus fieri ſolent. Cum eſſet autem magni momenti hæc ciuitas, & quæ aliis exemplo eſſe poſſet defectionis, exiſtimo Darium hoc ſtatim anno exercitum contra Babylonios duxiſſe, quos vigeſimo demum menſe ſibi ſubiugauit, vt tradit Herodotus, & nos ſequenti anno dicemus. Quantum autem illi munitionibus ſuis, & rebus omnibus neceſſariis, ad diutiſſime tolerandam obſidionem inſtructi eſſent, ex eo patet, quod licet ſe obſidione cinctos viderent ab ipſomet Imperatore Perſarum, cum innumeris copiis; illi tamen conſcenſis propugnaculis, tripudiare, probáque ingerere Dario atque eius exercitui, non dubitarunt; quorum quidam, ita inquit, *Quid iſtic deſidetis*

Perſæ? Quin potius abſceditis? tunc expugnaturi nos cum mulæ pepererint?

Hoc anno bellum in Italia Gabinos inter, & Romanos finitum eſt. Hic enim eſt annus ſeptimus, ad quem vſque illud fuiſſe productum ſcripſit Dionyſius l. 4. ex quo eiuſdem finem compendio referemus. Quod in diuturnis, inquit, bellis ſolet tum quoque accidit, vt dum continuis hoſtium irruptionibus agri vaſtantur, nec vllos fructus ferunt, ambo populi annonæ penuria laborarent, nec in futurum ſpes eſſet melior. Maior tamen caritas Romæ, quam Gabiis fuit, qua preſſi pauperes clamitabant, componendam eſſe cum Gabinis pacem, & bellum quibuſcumque conditionibus finiendum. Quamobrem cum anxius Tarquinius eſſet, qui neque ignominioſam pacem admittere vellet, neque longiores belli moras ſuſtinere valeret: Sextus eius filius inſignem fraudem, ſolo patre conſcio, & cooperatore commentus eſt, qua Gabiniorum Dominus factus eſt. XLVIII. *Finis belli Gabini.*

Fingit ſe offendiſſe patrem, quod bellum finiendum contenderet, virgiſque in foro à patre cæſus, quo latius ſe fama ſpargeret, & aliis contumeliis affectus, primum fideliſſimos amicorum ſub transfugarum ſpecie ad Gabinos miſit, qui clam indicarent velle eum ad ipſos tranſire, & contra patrem bellum gerere, ſi fidem ab illis acciperet, ſicut cæteri Romani exules, eos nunquam in Tarquinij poteſtatem eum tradituros. Quæ cum Gabinij probaſſent, ac promiſiſſent, venit ad eos Sextus Tarquinius magnum ſecum trahens amicorum transfugarum, magnum etiam auri & argenti numerum; qui etiam auctus eſt poſtmodum, pleriſque aliis tyrannidem ſe fugere dictitantibus. Cumque iam validam apud ſe haberet manum, excurrebat quotidie in agrum Romanum, vnde multam referebat prædam, patre clanculum colludente; qui cum præſciret, in quæ ille loca eſſet irrupturus; præſidiis nudabat, & eo mittebat, quos ab illo vellet occidi. Atque ita ab omnibus amicus fidus, & dux egregius habitus, redemptis etiam nonnullorum fauoribus, Imperator Gabiniorum eligitur. XLIX. *Fraus Tarquiniorum.* *Sex. Tarq. ficte transfugit Gabios, & dux eligitur.*

Qvod cum ille patri denunciaſſet, ab eo etiam didicit quid facto opus eſſet; præcipua ſcilicet hoſtium capita, ſicut ille coram nuncio ſumma papauera deiecerat, eſſe præcidenda. Id conſilium videtur tyrannus hic Romanorum à Thraſybulo Mileti tyranno didiciſſe, vixit is iuxta Euſebium regnante Anco Martio 4. Roman. Rege. Cum enim Periander, vt refert Herodotus, [a] miſſo præcone Thraſybulum interrogaſſet, qua ratione ſuis ipſe rebus optimè conſuleret, ſuámque ciuitatem adminiſtraret, ille præconem foras eductum ſpectatorem habuit, dum ſegetem inambulans, optimam quamque ſpicam, & inter alias eminentem detruncat, atque abiicit; ex quo didicit Periander quid ſibi eſſet in ſua ciuitate faciendum. Tacitum ergo patris conſilium, Sextus tali patre dignus filius, per ſummam improbitatem egregiè præſtitit. Nam compoſita in Anſtitium Petronem de proditione calumnia, quaſi & cum Rege Tarquinio conueniſſet, de Sexto in manus eius tradendo, eáque fictis literis comprobata, lapidibus obruendum populo præbuit. Quin & in cæteros conſilij ſocios inquiſitionem, & animaduerſionem infœlices Gabini Sexto commiſerunt. Ille amicis tradita portarum cuſtodia, ne qui reorum poſſent effugere, miſſis ad illuſtriorum domos ſatellitibus, multos fortes viros de medio ſuſtulit. L. *Patris conſilio præcipuos Gabinos tollit è medio.* *Vt in Græcia Periander.*

[a] l. 5.

Interim tumultu Gabiis exorto, Tarquinius per literas monitus, cum exercitu iter ingreſſus, intempeſta nocte in vrbem admiſſus eſt, eáque potitus præter opinionem ciuium, minime hoſtiliter ſe geſſit; ſed omnibus & vitam, & bona ſua conſeruauit, vt eo beneficio illi populo Romano fideles eſſent. Quin etiam ſcripto fœdere, eos in fidem, & amicitiam Romanorum recepit. His ita geſtis, Sexto Gabinis Rege impoſito, reduxit exercitum. Atque hunc finem habuit bellum Gabinum. LI. *Tarquinius Rex Gabiis potitur.* *Et fœdus init cum ciuibus.*

ANNVS MVNDI 3534. SEXTÆ ÆTATIS 18. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 18. DARII HYSTASPIS 3. IMPERII PERSICI 18. ZOROBABELIS ET IOSVE 18. OLYMP. LXV. AN. I. VRBIS COND. 233. TARQVIN. SVP. 14.

ANNVS ANTE CHRISTVM 519.

I. *Reſcriptum Darii pro Iudæis.*

HOC anno [a] reſcripſit Darius Rex Præſidibus Syriæ, & Phœnicis de cauſa Iudæorum. Neque enim ante hunc annum reſponſio vel facta, vel reddita eſſe potuit, vt iam ſuperiore anno probauimus. Iis ergo literis acceptis, iuſſit Darius perquiri *in bibliotheca librorum*, ſiue ſcripturarum regiarum, & theſaurorum, *qui repoſiti erant in Babylone*, decretum Cyri in gratiam Iudæorum editum. Babylonem poſſumus interpretari arcē aliquam regiam in Babylonia ſitā, ne Herodoti chronologiam, quæ fert hoc tēpore obſeſſam Babylonē, deſerere cogamur. Niſi potius placet eam perquiſitionem ſub anni finem, recepta iam vrbe, eſſe factam. Cum ergo decretum Cyri ibi non eſſet inuentum; quæſitum, & *inuentum eſt in Ecbatanis, quod eſt caſtrum in Medena prouincia.* Ita fere in vulgatis, & Græco, & in tertio [b] Eſdræ. Quidam tamen vocem hebræam Ah matha, non Ecbatanam oppidum, ſed *ſcrinium* ſcripturarum verterunt, vt Montanus in bibliis regiis, & Vatabl. Pagninus, *Lagenam.* In eo ergo ſcrinio bibliothecæ Ecbatanicæ inuentum eſt volumen vnum; taliſque ſcriptus erat in eo commentarius.

a 1. Eſd. 6. 1. 3. Eſd. 9. 23.
b c. 6. v. 23.

II *Exemplum decreti Cyri.*

ANNO *primo Cyri Regis: Cyrus Rex decreuit vt domus Dei ædificaretur, quæ eſt in Ieruſalem, in loco vbi immolent hoſtias; & vt ponant fundamenta ſupportantia altitudinem cubitorum ſexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & ſic ordines de lignis nouis: ſumptus autem de domo Regis dabuntur.* Ex his quoque literis apparet quanto ignobilior eſſet hæc domus priore. Quamuis enim in vtraque triplex futura eſſet contignatio, prior tamen domus erigebatur ad altitudinē nonaginta cubitorum, porticus autem adhærens templo ad 120. vt alibi ex Script. cum Villalp. diximus: hæc autem non debebat aſſurgere vltra ſexaginta cubitos: niſi forte Iudæi magnificentiora propriis ſumptibus molirentur. Sed mirum eſt latitudinem dici cubitorum ſexaginta. Nam [c] ex ſcriptura conſtat templum viginti tantum cubitos latitudinis habuiſſe, longitudinem autem ſexaginta. Itaque vt notauit Sa, quidam nomine latitudinis intelligunt latitudinem areæ, in qua accipiebatur longitudo templi. Lyranus latitudinem pro longitudine poſitam putat. De lapidibus impolitis, iam ſupra diximus.

c 3. Reg. 6. & 2. Par. 3.

III. *Reliquum decretum.*

PERGIT in decreto Cyrus, *ſed* [d] *& vaſa templi Dei aurea, & argentea, quæ Nabuchodonoſor tulerat de templo Ieruſalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum, in Ieruſalem, in locum ſuum, quæ & poſita ſunt in templo Dei;* ſiue, ſermone ad Zorobabelem conuerſo, *quæ & ponito in templo Dei*, iuxta Hebræum, vt iam ſupra notatum eſt. Hactenus Cyrus. Cætera Darius, quæ Ioſephus [e] memoria, aut imprudentia lapſus, non recte Cyro attribuit. Ait ergo Darius, *nunc ergo Thatanai dux regionis, quæ eſt trans flumen*, accipi id poteſt non ſolum de Euphrate, ſed etiam de Iordane: nam trans vtrumque habitabant hi Perſarum Præfecti) *Stharbuzanai & conſiliarij veſtri Aphaſarchæi, qui eſtis trans flumē, procul recedite ab illis, & dimittite fieri templum Dei illud à duce Iudæorum, & à ſenioribus eorum, vt domum Dei ædificent in loco ſuo.*

d 1. Eſd. 6. 5.
e l. 11. c. 4. v. 6.

IV. *Confirmātur priores literæ Darii in gratiam Iudæorum.*

SED *à me præceptum eſt*; vtique in literis, quas ſecum tulit Zorobabel, cum ſecundo venit in Iudæam, alioqui enim nuſquam apparet vbi, aut quando hoc præceperit Darius, *præceptum*, inquam, *eſt quid oporteat fieri à Presbyteris Iudæorum illis, vt ædificetur domus Dei, ſcilicet vt de arca regis, id eſt de tributis, quæ dantur de regione trans*

Solvtae captivitatis 18.

Darii reſcriptvm pro Ivdaeis.

flumen ſtudioſè ſumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod ſi neceſſe fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos, in holocauſtum Deo cæli, frumentum, ſal, vinum, & oleum, ſecundum ritum ſacerdotum, qui ſunt in Ieruſalem, detur eis per ſingulos dies, ne ſit aliqua querimonia. Et offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita Regis, & filiorum eius. Erant autem Dario, iam antequam regnaret, liberi tres, è priore vxore, Gobriæ filia Suſcepti. Euectus autem in regnum, alios quatuor genuit ex Atoſſa Cyri filia. ſuperiorum natu maximus erat Artabazanes, poſteriorum Xerxes, vt ait Herodotus init. l. 7.

Liberi Darii è duabus vxoribus.

V. *Pœnam delinquentibus imponit.*

Et quoniã intelligebat Darius improbitatem, & odium Samaritanũ in Iudæos, & cacozeliam in templi, vel vrbis extructione impedienda; & fortaſſe etiam magiſtratuum illorum in priore Darii decreto diſſimulando, eos appoſita pœnæ manitudine deterret his verbis. *A me ergo poſitum eſt decretum, vt omnis homo qui hanc mutauerit iuſſionem, tollatur lignum de domo ipſius, & erigatur, & configatur in eo; domus autem eius publicetur. Deus autem, qui habitare fecit nomen ſuum ibi, diſſipet omnia regna & populum, qui extenderit manum ſuam vt repugnet, & diſſipet domum Dei illam, quæ eſt in Ieruſalem. Ego Darius ſtatui decretum, quod ſtudioſè impleri volo.*

VI. *Ioſephi lapſus.*

Lapsvs autem Ioſephi, quem dixi aperte patet. Nam Cyri decretum recitando, illud ita concludit. *Quicumque autem contra mandatum hoc facere auſus fuerit, is vt comprehenſus in crucem agatur, & facultates eius fiſco addicantur.* Addit ipſe; *Insuper iam addita erat execratio, vt quicumque eius templi ædificationem vetare voluerit, Deus eum feriat, atque hoc modo iniquitatem eius cohibeat. Hæc cum Darius in Cyri commentariis inueniſſet, reſcripſit Sizini, & collegis eius hoc modo. Rex Darius Sizini magiſtro equitum, & Sarabazani, cæteriſque magiſtratibus, ſalutem. Mitto ad vos exemplar epiſtolæ Cyri, quam ipſum in commentariis inueni, voloque vt omnia fiãt, quemadmodum in ea continentur. Valete.* Quis non admiretur hic Ioſephi in tractandis ſacris literis fidem? Vt enim minutiora pleraque omittam, duas epiſtolas, quarum altera octodecim annis ante aliam ſcripta fuerat, & à diuerſis Regibus editæ erant, in vnam conſarcinat, & nouam alteram totam è ſuo cerebro exculpit; & tamen palam profitetur, & ſcribit, ſe tantum hebraicorum voluminum in græcam linguam interpretem, & quæ illic continentur bona fide referre, nec addentem quidquam de ſuo, nec auferentem etiam. Quis huius hominis cum impune errare poteſt, aut fallere, fidem ſacroſanctam putet? Cæterum ne auſteriores nos arbitreris, amice lector, qui pro eadem culpa Ioſephum bis caſtigemus, ea gemina eſt, duorum enim ſummorum principum decreta corrupit, & bis lectorem fefellit.

Duorum regum epiſtolas duas in vnam coagmẽtat.

a l. 10. c. 11

VII. *Vaticinia Zachariæ.*

b l. 4. de Proph. c. 8.

Refert ad hunc tertium Darij annum Zachariæ vaticinium, quinto eius capite comprehenſum, Chriſtophus [b] à Caſtro: in quo volumen maledictionis, & amphora punitionis in terram Sennaar, quæ eſt Babylon, defertur. Quod apte, ac congruè in hunc annum cadit. Quinetiam quadrigæ ſexti capitis, & nominatim equi nigri huc pertinent. Nã, interprete Hieronymo, & Theodoreto, equi nigri, qui egrediebantur in terram Aquilonis, Angeli ſunt furibundi, & vltores miſſi contra Babylonem, exitium illi allaturi. Confirmatur autem ratio temporis, quoniam, quæ cap. 7. ſequenti ſubduntur, notã habent quarti anni Darij: quatuor autem priora capita, ad annum ſecundum eiuſdem Darij pertinent, iuxta eiuſdem Chriſtophori Chronotaxim. Cui ſententiæ non parum lucis, & firmitatis affertur ex Herodoto. Nam iuxta ea quæ ſuperiore anno de re Babylonica poſita sũt,

VIII. *Babylonis expugnatio.*

Svb huius anni finem, vigeſimo menſe, ab obſidionis initio mirabili Zopyri fraude Babylon in Darii poteſtatem deuenit, vt tradit Herodotus ſub finem libri tertii. Anno, inquit, ac ſeptem menſibus in obſidione conſumptis, iam Darium, atque vniuerſum exercitum tædere cœpit, quod Babylonios expugnare non poſſet: etſi aduerſus illos omnia machinamẽta, atque omnes inſidias expertum; cum alias, tum illas, quibus eos Cyrus expugnarat. Omnia hæc fruſtra fuerunt, quia Babylonij vehementer excubiis incumbebant. Denique vigeſimo quam circumuallati ſunt menſe, Zopyro Megabyſi filio vnius è ſeptem, qui magum Smerdem ſuſtulerant, hoc contigit portentum, vt quædam mularum eius, quæ frumentum ſubuectabant, pareret. Quod ei renunciatum cum non crederet, ipſe fœtum inſpicere voluit. Eo viſo vetuit ſeruos cuiquam rem aperire, reputans illius Babylonij verba, quæ inter initia dixiſſet, [c] poſtquam mula pareret fore vt muri expu-

Mula partus.

c An. Darii 2. n. 47.

gnarentur. Viſum eſt igitur Zopyro aduenisse fatale tempus, quo Babylon expugnaretur; diuino enim numine, & illum locutum, & ſuam mulam eſſe enixam, ſibique tam glorioſum opus eſſe deſtinatum.

IX *Zopyri in eam rem facinus.* ITAQVE conſilio apud ſe capto, ſe illi negotio ſuffecturum, ſi, ſeipſum cum mutilaſſet, ad hoſtes transfugeret; ſeſe deformiſſima mutilatione affecit: nares quippe ſibi, auriculaſque præcidit, comam deformiter circumtotondit, & ſe flagris cecidit, atque ita ad Darium perrexit. Quem ille virum ſpectatiſſimum ſic truncatum intuens, adeo grauiter tulit, vt exiliens è ſolio exclamaret interrogando, quis eum, quodue ob facinus mutilaſſet. Ad eum reſpondens Zopyrus. *Nemo*, inquit, *præter te, ô Rex, cuius eſt tanta potentia, ita me mutilare potuiſſet inuitum. At ego ipſe id in me auſus ſum, quippe qui indigno animo fero Aſſyrios Perſis illudere*: Cui Rex, *ô virorum miſerrime, nunquid te tam fœde mutilato, protinus hoſtes deditionem facient?* Zopyrus autem, *ſi tecum*, inquit, *communicaſſem, quæ eram facturus, tu me non permiſiſſes; nunc memet ego adhibens in conſilium, id feci.*

X. *Et conſiliũ capiendæ vrbis.* ITAQVE iam Babylonem capiemus, niſi per tuos ſteterit. Ego enim ita deformatus, ad muros vt transfuga fugiam, dicamque ad illos, me hæc abs te eſſe paſſum; & vt opinor, ex hoc corporis habitu fidem eis faciens, conſequar exercitus præfecturam. At tu decimo die quam muros fuero ingreſſus, mille milites ex eo genere, cuius amiſſione nihil admodum damni fiat, colloca aduerſus portam, quæ vocatur Semiramidis. Rurſus interiectis ſeptem diebus, colloca duo millia ad portas, quæ dicuntur Niniorum. Atque tertiò, viginti diebus interiectis, è regione portarum, quæ dicuntur Chalcidenſium, alios ſtatue, numero quatuor millia; dum neque priores, neque poſteriores habeant, quo ſe defendant, præter gladios. Poſt diem vigeſimum reliquas copias iube recta muros vndique ſubire. Verum ad portas, quæ Belides & Ciſſiæ dicuntur, Perſas mihi ſtatuito. Etenim, vt ego ſentio, Babylonij mihi, qui magna opera ediderim, committent, cum alia, tum vero portarum claues; tum mihi curæ erit Perſis operam nauare. Hæc vti dixit, ita perfecit.

XI. *In rem deducitur.* NAM dum murum ſubijſſet, excubitores eius rogatu eum ad domum ciuicam adducunt. Ille deteſtari Darium, à quo hæc paſſus eſſet, quod ei fuiſſet author obſidionis ſoluendæ, expugnatione deſperata. Sed non impune laturum hanc calamitatem ſuam, ſi ei adeſſe velint Babylonij; ſibi quippe explorata eſſe Darij conſilia. At Babylonii virum cernentes apud Perſas ſpectatiſſimum, miſerè naribus, atque auribus, labijs etiam, ait Iuſtinus, priuatum, vibicibus, ac ſanguine conſperſum, vera dicere crediderunt; talibuſque probationibus inducti, ei permiſerunt quæcumque poſtulaſſet. Sic fere Herodotus, addit nonnihil Iuſtinus lib. 1. quod ad rem faciat. *Queritur*, inquit, *crudelitatem Regis, à quo in regni petitione, non virtute, ſed auſpicio, non iudicio hominum, ſed hinnitu equi ſuperatus ſit. Iubet illos ex amicis exemplum capere, quid hoſtibus cauendum ſit; hortatur ne mœnibus magis, quam armis confidant, patianturque ſe commune bellum recentiore ira gerere.* Ita Iuſtinus, ratus Zopyrum fuiſſe vnum de ſeptem vindicibus Perſicæ libertatis, cum fuerit tantum filius vnius eorum, nomine Megabyſi, vt ſcribit Herodotus, cui potius credendum videtur. Qui pergit explicare quomodo decimo die eductis Babyloniorum copiis, mille Darianos, ex condicto neci obiectos, circumuentos trucidarit; tum altero die duo millia; quo gemino facinore perpetrato, nihil aliud Babylonii quam Zopyrum in ore habere, eum laudibus tollere. At poſtquam tertia eruptione, circumuenta quatuor millia occidit, Zopyrus omnia erat apud Babylonios: Itaque dux exercitus, & murorum cuſtos declaratur.

XII. *Vrbs à Perſis capitur. Iuſtini lapſus.* VBI vero è compoſito Darius copias vndique muris admouit, ibi Zopyrus omnem dolum patefecit. Nam cum Babylonii conſcenſis muris copias Darii arcerent, ipſe apertis Ciſſiis ac Belidibus portis, Perſas in vrbem introduxit. Ita Babylon iterum capta eſt. Qua potitus Darius muros eius circumcidit, & portas omnes amolitus eſt, quorum neutrum fecerat Cyrus, prius eidem à ſe captæ. Qua de re nos quoque pluribus ſupra egimus, anno ſeptuageſimo Babylonicæ captiuitatis. Addit Herodotus Darium tria millia procerum Babyloniorum patibulis affixiſſe, *Et quid à Dario paſſa.* data cæteris venia vrbem incolendi; quibus etiam de vxoribus, vt ſuccreſceret ſoboles prouidit. Ferturque hoc dictum ſæpe numero vſurpaſſe, præoptaturum ſe Zopyrum nihil eſſe cladis paſſum, quam viginti ſibi Babylones, vltra illam quam

OBITVS DANIELIS.

habebat, acquiri. Eum tamen egregiè remuneratus eſt, cum dando ei ſingulis annis, quæ apud Perſas ſunt honorificentiſſima; tum tradita Babylone immuni, quoad viueret, in peculiarem portionem. *Zopyri præmia.*

XIII. *Romana res.* QVOD ad Romanas huius anni res attinet, Rex Tarquinius, vt ait Dionyſius l.4. data populo bellorum, & expeditionum requie, vertit ſe ad templorum fabricam, vt aui ſui vota perſolueret. Quæ Liuii quoque mens videtur, qui explicata Gabina re, de inchoata Capitolini templi ædificatione incipit agere; quam tamen prius inchoatam ex Sueſſana præda, ſupra probabilius exiſtimauimus. Itaque hoc tempore potius in ea conſtructione, fortaſſe intermiſſa, propter belli diuturni moleſtias, diligentius progreſſum eſſe arbitramur.

XIV. *Olym.65.* OLYMPIAS porro ſexageſima quinta, quæ hoc anno inchoatur Acochã Tarentinum curſorem nobilitauit: quo primum tempore, vt Pauſanias [a] prodidit, grauis armaturæ pedites curſu contendentes, in ſtadium cum plauſu accepti ſunt, quod idonea ad res bellicas exercitatio videretur. Qui cum ſcutis decurrerunt, eos primus vicit Damaratus Heræenſis. Hac ipſa Olympiade natũ Pindarum tradit Suidas, probatque, quoniam ſub expeditionem Xerxis, quæ in Olypiadem ſeptuageſimam quintam cadit, natus erat annos 40. indeque eodem authore, quindecim vixit annos. Ille idem Suidas Hecatæum Mileſium Hegeſandri filium Olympiade 65. floruiſſe ait, eius Darii temporibus, qui Cambyſi ſucceſſit. Quo tempore, inquit, etiam Dionyſius Mileſius fuit hiſtoriographus, vnde fructum cœpit Herodotus Halicarnaſſæus, illo iunior. Protagoræ auditor fuit Hecatæus, ac primus ſoluta oratione hiſtoriam dedit, vt alia ſcripta Pherecides. Hactenus Suidas. Ex quo intelligi poteſt quanto ſacra Hebræorum hiſtoria, ſit profana Græcorum antiquior, cum primus illius ſcriptor hiſtoriæ Moſes, ante annos 950. mortuus fuerit, annos centum, ac viginti natus.

Pindari ortus. *Hecatæus hiſtor.* *Dionyſ. Mileſ.*

[a] l.5.p.155. græ.

ANNVS MVNDI 3535. SEXTAE AETATIS 19. SOLVTÆ CAPTIVIT. 19. DARII HYST. 4. IMP. PERSARVM 19. ZOROB. ET IOSVE 19. OLYMPIAD. LXV. AN. 2. VRBIS COND. 234. TARQVIN. SVPERB. 15.

ANNVS ANTE CHRISTVM 518.

I. *Obitus Danielis, & ratio temporis.* CVM Iſidorus ſcribat Danielem ad centeſimum, & decimum ætatis annum perueniſſe, quem nos primo Ioacimi Regis anno natum cum Torniello cenſuimus, oportet eum hoc anno viuendi finẽ feciſſe. Huic chronologiæ non immerito ſubſcribit Sanctius in Danielem, Prolegom. 3. & Cornelius à Lapide in eundem prophetam: totidem enim ab illo initio, ad hunc diem anni numerantur: nimirum tres ante initium regni Nabuchodonoſoris, tum 18. eiuſdem regis ante deſolationem Ieruſalem, à qua ſeptuaginta anni Babylonicæ captiuitatis fluxerunt: item Cyri ſeptem, octo Cambyſis, & quatuor Darii. Nec rectè refutat Iſidorum Pererius in præfatione in Danielem, quod ſcilicet ſi ad Darium vſque vixiſſet Daniel, oportuiſſet eum etiam centeſimum trigeſimum octauum annum attigiſſe. Nam primo ſine vlla probatione ponit Danielem annum egiſſe decimum, anno 3. Ioacimi, quo anno nos tres tantum egiſſe contendimus. Secundo quod grauius eſt, annos regni, & imperii Cyri eoſdem facit, quos tamen admodum diuerſos fuiſſe ſuo loco diligenter probauimus.

... de vita & ob. c.40 Zach.c.17. ... &c.
3.
18.
70.
7.
8.
4.
110.

II. *Chronol. Toſtati improbata.* NEC certior eſt Abulenſis chronologia, qui Danieli ad 81. annum vitæ tribuit, quos conflat ex 70. captiuitatis annis, & vndecim qui generalem illam captiuitatem anteceſſerũt, cum ſcilicet Iechonias qui & Ioachinus, Babylonem tranſlatus

SOLVTAE CAPTIVITATIS 19.

DANIELIS FVNVS.

in medio doctorum cum eis diſputat, indeque circiter ad trigeſimum vſque annum, ſicut & Daniel, conticeſſit. Vterque animo & corpore tota vita puriſſimus, vt propterea Daniel ab Hebræis Eunuchus fuiſſe putetur, vt docet Hieronymus l. 1. contra Iouinianum.

Et adoratione.

a in c. 2. Dã.

Nabuchodonoſor non tam Danielem, quam in Daniele adorauit Deum, qui myſteria reuelauit, vt inquit Diuus Hieronymus. [a] Quis eſt Deus reuelans myſteria præter Chriſtum Dominum? qui ea quæ didicit à patre, nota fecit nobis, vt quaſi figura Chriſti Daniel à Nabuchodonoſore adoratus videatur, in figuram regum terræ, qui Chriſtum adoraturi erant.

VI. *In odio ſacerdotum.*

FACTVS eſt Daniel improbis ſacerdotibus Belis odioſus, quia eorum impoſturas detegebat. Dan. 14. Quin etiam inuidia optimatum, vim Regi Dario facientium morti obiicitur. Sacerdotes, & Phariſæi, & Principes populi odio, atque inuidia in Chriſtum flagrabant, quod eorum peccata coargueret, eius vitæ ſanctitas eorum nequitiam condemnaret, qui Proregi Pilato vim fecerunt, vt eum morti traderet.

Spiritus amplitudine & innocentia.

b Dan. 7. 3. c v. 4. d Ioan. 3. 34. e Ioan. 8. 46.

Quis eſt is in quo ſpiritus Dei erat amplior, [b] in quo neque culpa, neque ſuſpicio reperiri poterat, [c] præter Chriſtum, *cui non ad menſuram dedit Deus ſpiritum.* [d] Quique coram hoſtibus ſuis, populoque vniuerſo dicere potuit: *quis ex vobis arguet me de peccato?* [e]

VII. *Daniel figura reſurrectionis.*

DANIEL in lacum leonum proiectus, ibi incolumis permanet, lapis obſtruens ſpeluncam munitur Regis Darii ſigillo; & ex eo poſt aliquot dies egreditur liber: & qui eius perditionis cauſa fuerant, ab eodem Dario, leonibus traduntur deuorãdi. Chriſtus ſepulchro morti datus immittitur; & ſepulchrũ Proregis Pilati ſigillo communitur; at ibi ille liber permanet, mortis habens, & inferni, & leonum tartareorum poteſtatem; & redit victor, & incolumis, qui mortuus putabatur, & inimicos ſuos morti dat per eoſdem Romanos, per quos ille morti datus fuerat. Scribit Baron. in Martyrol. antiquum fuiſſe Chriſtianorum morem, vt in ſuis ſepulchris, inter alia reſurrectionis ſymbola, Danielem in lacu inter leones liberum ſtantem ſculperent, extareque eius rei in veteribus lapideis ſepulchris complura exempla. Forte eo reſpexit Conſtantinus magnus, quum Conſtantinopoli, in media fori platea, tum inſigne boni paſtoris erexit, tum etiam Danielem cum leonibus ex ære efformauit, aureiſque bracteis exornatum poſuit.

VIII. *Et euerſionis Idolorũ.*

DANIEL antiquiſſimum Beli idolum deſtruxit, & draconem abſque gladio, & fuſte interfecit. Chriſtus euerſor Idololatriæ fuit; non gladios, & armatas acies in Idololatras educens, ſed ſua, ſuorumque martyrum paſſione vtens, quos dum illi deuorant, diſrupti ſunt.

Ac poſtremæ Chriſti exaltationis.

Dan. 2. 48. 4. 5.

Quo denique modo rectius adumbrari potuit Chriſtus Dominus mundi victor, factus Rex Regum, & Dominus dominantium: & ſedens ad dextram patris: Quam cum Nabuchodonoſor Rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & Præfectum magiſtratuum, ſuper cunctos ſapientes Babylonis, denique etiam collegam ſuum appellauit, vt pene illi diceret, *Sede à dextris meis;* & Daniel ipſe. *Data eſt mihi omnis poteſtas.* Daniel etiam poſtulauit à Rege, vt ſocios quoque ſuos in ſublime eueheret, eiuſque voluntate eos conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis. Poſtulauit à Patre Chriſtus Dominus, vt nos quoque, qui eum ſecuti fuerimus, accipiat ad ſe, & conſtituat ſuper opera manuum ſuarum; qui iam ſuper hanc Babylonicam confuſionem euexit, ne eius operibus mancipemur. Sed placet Sanctiſſimi Prophetæ ſpeluncam hoc epitaphio cohoneſtare.

EPITAPHIVM DANIELIS.

CLAVDIT Spelæum hoc virum magnum, viator, virum regio Davidis sanguine illustrem, regia plurimorum Regum, atque Imperatorum familiaritate, atque honoribus clarum: Regis Messiæ vivido typo, ac spiranti figura clarissimum. Virum dico Prophetam Danielem, potentem opere, ac sermone, qui duodennis propheticæ lucis radios orsus accipere, vltra centesimum vaticiniis clarus evasit. Cui divina exponendo somnia, afflatusque coelestes, longinquos imperiorum progressus, longaque serie futuros principes, Xerxes, Alexandros, Antiochos, Ptolemæos, Titos, ac Vespasianos, vltimumque mundi portentum Antichristum oculo perspicaci vidit, atque perscripsit. Qui septuaginta ipsos annos populi exilium deplorans, postremam eiusdem populi reprobationem, atque interitum, tanto ante agnovit, exhorruit, renunciavit: populi sui, Christum, ac Messiam suum ad se missum negantis, et diem visitationis suæ excæcatis malitia luminibus, non agnoscentis, Christum, cuius ipse diem, annis, hebdomadisque studiose numeratis indicarat.

Prophetam dixi, martyrem dicere oportuit: qui septem leonibus rabida fame furentibus obiectus in cibum, septenos ipsos dies latrantem bestiarum stomachum, arentes fauces, hiantia ora, vngues humano sanguini assuetos frenavit, atque compescuit: susceptoque cum immani dracone certamine, eum medicata fruge disrupit, atque distraxit. Martyrem dixi, non satis est. Addo ergo Doctorem populi idolorum tenebris circumfusi: addo confessorem in exilio seculari: addo virginem in eo populo, in quo sterilitas erat pudori: Addo eversorem idolorum, veræ pietatis propugnatorem, ac firmamentum: Miraculum sapientiæ, fortitudinis, pudoris, et integritatis. Vitam in exilio ad centesimum decimum annum produxit: quingentis, atque octodecim annis ante Christi Domini nativitatem. Abiit e vivis anno ab orbe condito CIↃ CIↃ CIↃ IↃ XXXV.

X. *Prophetia Zacharia promittit Iudæis felicitatem.*

HOC eodem anno quarto Darii regis factum eſt verbum Domini ad Zachariam prophetam, vt ſeptimo capite eiuſdem prophetiæ ſcriptum eſt, in quarta die menſis noni, *qui eſt Caſleu.* Cum enim conſulerentur ſacerdotes, & prophetæ, an etiam tunc quinto & ſeptimo menſe ieiunandum eſſet, ſicut fiebat tempore captiuitatis. Eius quæſtionis occaſione docet Dominus diſplicuiſſe ſibi ieiunia Iudæorum, quia mandata ipſius contemnebant: & vt præſentes corrigantur, commemorat quæ præceperat Iudæis ante captiuitatem, quæ quia neglexerant, in mala grauiſſima, quæ per prophetas priores comminatus fuerat, inciderunt. Capite autem octauo ait ieiunia ipſorum, ſi legis præcepta diligenter obſeruent, commutatum iri in gaudium, & lætitiam, & ſolemnitates præclaras.

ENVNCIATVRVS enim Dominus futuram Eccleſiæ felicitatem, ſub typo Sionis, & Ieruſalem, de ipſo primo typo primum dicit ſe magna indignatione à pluribus iam annis commotum Sionem afflixiſſe; nunc autem redintegrata cum ea beneuolentia, habitaturum in medio eius, in templo nimirum, in medio eius iam reſtituto: & ei tributurum ciues ætate longæuos, & multitudine innumerabiles, vt infantibus pueris ac puellis plateæ ciuitatis compleantur. Qua promiſſione pax, & rerum abundantia, quæ his conſentanea ſunt, promittuntur.

XI. *Quæ de Chriſti Eccleſia intelliguntur.*

a c. 8. v. 6.

INDE autem delabitur ad rem figuratam, vt diximus, cum ait. [a] *Hæc dicit Dominus exercituum, Si videtur difficile in oculis reliquiarum populi huius, in diebus illis, nunquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?* Deſignatio longinqui temporis ſatis indicatur per ea verba, *in diebus illis*: ſed multo apertius cum ſubditur, Ecce ego ſaluabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occaſus Solis. Hæc enim de Iudæis non dicuntur, qui reducti fuerant de terra Aquilonis, ſed de populis gentium ſpiritualibus Iudæis; de quibus apertum eſt illud Chriſti Domini vaticinium, [b] Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob, &c. In quam ſententiam hoc loco, *& adducam eos, & habitabunt in medio Ieruſalem*, ſpiritualis videlicet, quæ eſt Eccleſia Catholica, de qua dixit Ioannes Euangeliſta, [c] Ieſum non tantum pro Iudæorum gente moriturum, *ſed vt filios Dei, qui erant diſperſi, congregaret in vnum*: populum vtique Chriſtianum, de quo ſubditur apud Zachariam. [d] *Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate, & in iuſtitia.*

b Matth. 8. v. 11.

c Ioan. c. 11. 52

d c. 8. 8.

XII. *Solutio propoſitæ quæſtionis.*

DEINCEPS autem tranſire prophetam ad præſentium rerum ſtatum apertum eſt, cum ait in perſona Domini. *Confortentur manus veſtræ, qui auditis in his diebus ſermones iſtos, per os prophetarum.* Vult nimirum eos excitare ad pergendum animoſè in ſuſcepta inchoati templi ſtructura, quandoquidem eum laborem ipſe omni benedictione proſecuturus ſit, ſicut & poſteritatem Iudæorum, qui Dei Eccleſiam ædificaturi ſunt. Inde tandem delabitur ad propoſitam quæſtionem, de ieiunio quinti menſis, quo mēſe templum cum ciuitate conflagrarat: dicēs non ſolum ieiunia illa, ſed alia quoque, quæ luctus ac doloris teſtandi cauſa ſuſcepta erant, relinquenda eſſe, & vertenda in ſolennitates præclaras, & lætiſſima conuiuia; donec ſuccedant maiores etiam cauſæ lætitiæ. Cum ſcilicet venient populi multi, [e] *ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi*, id eſt, Chriſtiani ex Iudæis orti, & verum Deum, eiuſque vnigenitum mundi redemptorem, veriſſimum Meſſiam colentis, & confitentis, *dicentes, Ibimus vobiſcum*, ad deprecandum faciem Domini, audiuimus enim quoniam Dominus vobiſcum eſt. Quod iſtis, qui ſecundum carnem ſunt Iudæi, deinceps nunquam contigit, ſed Chriſtianis, quorum primitiæ Apoſtoli, ad quos Gentiles acceſſiſſe legimus, rogaſſeque dicentes: [f] *Domine volumus Ieſum videre.*

e c. 8. 23.

f Ioan. c. 12. 20.

XIII. *Cætera vaticinia Zachariæ.*

CAETERA huius prophetæ vaticinia, quo quæque anno edita fuerint, nec notauit ipſe, nec poſteris firma quapiam coniectura aſſequendum dedit. Diſtinxit tamē aliquo modo noſter Chriſtophorus à Caſtro l. 4. de Prophetis cā. 8. extremo. Nonum enim caput, ad quintum annum Darii Hyſtaſpis retulit; caput decimū ad annum ſextum. Vndecimum ad annum nonum. Duodecimum & decimum tertium, ad annum 10. vel duodecimum: poſtremum autem caput ad annum 14. & ſequētes, quæ ſuis locis obiter attingemus. Hic addo eſſe hunc annum ſabbaticum ordine centeſimum trigeſimum ſextum. De re quoque Perſica hæc addenda ſunt.

XIV. *Apparatus Darij ad bellum Scythicum.* Peracto iam Babylonico bello, Darius Rex aduerſus Scytas bellum comparauit, vt Herodotus, Iuſtinuſque teſtantur. Cum enim ingens omnino fuerit ea expeditio, longinqua item, atque difficilis, merito hic annus apparatui illi videtur aſſignandus: quo dimiſſis nuncijs ad nationes quibus imperabat, iuſſit alios præbere peditatum, alios claſſem præſtare, alios Boſphorum Thracium ponte iungere. *Eius cauſa.* Suſcepti belli cauſam aſſignat Herodotus init. l. 4. deſiderium vlciſcendi Scythas, qui iampridem in Aſiam irruptione facta, duodetriginta annis eius imperium tenuerant. Iuſtinus l. 2. ait Darium ab eorum rege Lantino filiam in vxorem petiiſſe, quam cum non impetraſſet, bellum Scythis intuliſſe, & armatis ſeptingentis hominum millibus, Scythiam ingreſſum, præter claſſem, inquit Herodotus l. 4. *p. III. Græ.* quæ conſtabat è nauibus ſexcentis: additque Artabanum Darij fratrem, Hyſtaſpis filium bellum hoc diſſuaſiſſe, tanquam laborioſum, atque inutile, nec tamen perſuaſiſſe.

ANNVS MVNDI 3536. SEXTÆ ÆTATIS 20 SOLVTÆ CAPTIVITATIS 20. DARII HYSTASPIS 5. IMPERII PERSICI 20. ZOROBABELIS ET IOSVE 20. OLYMP. LXV. AN. 3. VRBIS COND. 235. TARQVIN. SVP. 16.

ANNVS ANTE CHRISTVM 517.

I. *Scythica Darij expeditio.* DARIVS vbi omnia ei in expedito fuere, copias eduxit ex vrbe Suſis, quo tempore crudele facinus ab eo perpetratũ eſt, vt narrat Herodotus, l. 4. quo merito iratũ numen, infelicem ei reddidit expeditionem. Cum enim Oeobazus quidam Perſa, cui tres filii erãt omnes in militiam abeuntes, Regem obſecraret, vt ſibi vnum ex illis ſolatium relinqueret ſenectutis. Ei Darius tanquam amico, & *Barbarum eius facinus* modeſta obſecrati, reſpondit, ſe omnes eius liberos relicturum. Eo reſpõſo Oeobazus magnopere lætabatur, credens liberos ſuos miſſionem habere militiæ. At ille mandat præpoſito filiorum, vt eos omnes interimeret. Ita filii Oeobazi obtruncati, in patrio ſolo relicti ſunt, barbaro plane ſcelere: cui non diſſimile poſtea Xerxes eius filius perpetrauit, vt infra 7. Xerxis anno dicetur.

II *Boſphorum Thracium ponte conſternit.* Svsis ergo mouens Darius, peruenit ad Boſphorum Thraciæ, vbi pons opera Mandroclis Samii conſtruebatur, vbi & duos cippos erexit e lapide candido, literis inciſis, vni quidem Aſſyriis, alteri Græcis, *Monimentum Aſiæ cum Europa coniunctæ*, & maris pontium ad eam diem inſolentis, ad quatuor ſtadiorum, vt ait Herod. latitudinem, ferre docti. In iis autem incidit nomina diuerſarum gentium, quas ſecum ducebat in bellum. Vbi ſic traduxit exercitum in Europam, iuſſit Iones, cum Æolibus, & Helleſpontiis, nauigare in Pontum, vſque ad Iſtrum: quo cum perueniſſent, ſe illic præſtolari, & fluuio pontem imponere. Ipſe per Thraciam iter faciẽs, *Eius rei geminum monimentum.* ad amnem Tearim habuit triduo ſtatiua, ibidemque erexit alterum expeditionis ſuæ in Scythas monimentum. In itinere, antequam ad Iſtrum perueniret, ſubegit Getas, & in ſeruitutem redegit, vicinis populis ſe illi vltro dedentibus.

III. *Iſtrum trãſmittit.* Postqvam ad Iſtrum peruenit Darius, & cuncti flumen tranſmiſerunt, iubebat Rex ſolui pontem, omneſque ſequi ſe pedeſtri itinere cum nauticis copiis. Verum diſſuaſus à Præfecto Mitylenæorum, vt tutus eſſet reditus, ſiue hoſte ſuperato, ſiue non inuento, paſſus eſt ſtare pontem ad 60. dies, relictis ad eius tutelam iis cuſtodibus, qui cũ compegerant. Inde tridui iter emenſus, inuenit Scytharum equitatũ, *Scythas ſeſe ſubducẽtes ſequitur.* quem ſeſe ſubducentem, & in regionem eorum Scytharum, qui reliquorum belli ſocietatem detrectarant, Perſarum exercitum trahentem, perpetuo ſequebatur.

Id cum diu factitaretur, miſit Darius equitem ad Indathyrſum regem Scytharum, cum mandatis, vt fugiendi finem faceret, ſed prælium iniret cum Perſis, ſi ſe reſiſtere poſſe confideret; ſin minus, Perſam agnoſceret Dominum, eique terram & aquam, in ſignum ſubiectionis, offerret.

IV. *Cur id fecerent.* Ille reſpondet ſe nequaquam metu fugere, qui non habeant oppida, cultosve agros, quorum vaſtandorum metu prælium ineant, ſed nunc quoque præſente hoſte, conſuetam oberrantium vitam ducere. Quod ſi paterna ſepulchra ipſorum violare tentent, tum ſenſuros, an pro iis pugnaturi ſint, necne. Se Dominum præter Ioué agnoſcere neminem, pro aqua & terra miſſurum munera, quæ eum docerent. *Cura ſepulchrorum apud Scytas.* Cumque inopia laborare Perſæ in deſertis Schytarum regionibus cœpiſſent, miſerunt iſti ad Darium caduceatorem cum muneribus, aue, mure, rana, & quinque ſagittis, iubentes eos, ſi ſolertes eſſent, interpretari quid illa ſignificarent. *Eorum munera hieroglyphica.* Cumque Darius interpretaretur Scythas velle facere deditionem, Gobryas, vnus è ſeptem, qui Magos ſuſtulerant, hoc dicere dona rectius vtique coniectabat. *O Perſæ niſi aues effecti ſubuoletis in cœlum, aut mures ſubeatis terram, aut ranæ inſiliatis in paludes, non remeabitis, vnde veniſtis, his ſagittis confixi.* Quæ magis ex Herodoti faceto ingenio, quam ex hiſtoria petita crediderim.

V. *Curſit Iſtri pontem ſolui.* Haec dum fiunt, pars Schytarum ad Iones, qui ad Iſtrum erant, profecti, eis ſuadent, vt euolutis iam ſexaginta diebus, quibus pontem cuſtodire iuſſi erant, eo diſſoluto abirent: ſicque & libertatem ipſi adipiſcerentur, & gratiam à Scythis inirent: quod cum illi ſe facturos recepiſſent, Scythæ retro raptim abire. Denique cum Scythæ ad pugnam expediti, quaſi conflicturi, etiam leporem hoſte præſente ſectari non timerent, videntes Perſæ plane ſe haberi contemptui, hoſteſque, quaſi explorata victoria, ludere, ſtatuerunt retro ad Iſtrum iter facere, & clam noctu ſe ſubducere, paucis derelictis in caſtris, ad aliquam exercitus ſpeciem, & quidem inualidis, in certam vtique perniciem. *hoſtem cōtemnunt.*

VI. *Perſæ retro abeunt ad Iſtrum.* Cum ergo abiiſſent, ponte Iſtri fere ſolutum inuenerunt, vt Ionibus authores fuerant Schytæ, qui ſe Perſas deleturos ſpoponderant; ſed naues in vlteriore ripa rei euentum præſtolabantur. Darius vt pontem ſolutum vidit, ratus Iones abiiſſe, animo concidit; ſed cum apud ſe haberet Ægyptium hominem vocaliſſimum, iuſſit eū, quam maxima voce poſſet, Hiſtiæum Mileſium, qui erat vnus è primarijs ducibus Ionum, inclamare ſepties. Neque fruſtra, audijt, adduxit naues, pontem iūxit, exercitui tranſitum præbuit, alioqui funditus vtique perituro. *Darius redit in Aſiam.* Darius vero per Thraciam iter faciens, Seſtum Cherſoneſi peruenit, atque illinc in Aſiam nauibus ipſe traiecit, relicto in Europa exercitus duce Megabyzo viro Perſa, cum octoginta millibus militum, qui reliquam Græciam ſubiugarent.

Amiſſis temere 90. hominum millibus. Et hunc finem habuit Darij temeraria in Schytas expeditio, in qua Iuſtinus ait eum nonaginta hominum millia amiſiſſe, eamque iacturam, abundante multitudine, non fuiſſe inter damna numeratam. Tantus eſt Barbarorum principum ſubditarum animarum contemptus, vt capienda nuper, captaque à Dario Babylone animaduerſum eſt.[a]

[a] An. 3. Darii n. 10. 11. & 12.

VII. *Duæ Romanorum coloniæ.* Sub hoc tempus, quieſcente à bellis Romana Republica, & ciuibus abundante, videntur duæ illæ deductæ Romanorum Coloniæ, quas memorat Dionyſius, l. 4. è quibus alteram Signiam nomine, non de induſtria, ſed caſu fortuito deduxit, cum belli tempore in eo campo milites hybernantes, caſtra ita communiſſent, vt nihil ab vrbe differrent: *Signia.* Circeios vero data opera, quod in Cometino campo, totius Latii maximo, locus is opportune ad mare ſitus eſſet, vbi quondam Circe Solis filia habitaſſe fertur, & vtrique coloniæ condendæ duos è filiis ſuis præfecit, Circeis Aruntem, Signiæ Titum. *Circeia.* Sextus autem Gabiis imperabat.

VIII. *Iudæorum in ædificādo diligentia.* Interea Iudæi Hieroſolymis tepli conſtructionem, annitentibus prophetis, adiuuantibus Darii præfectis vehementer vrgebant. Teſtatur id Eſdras,[b] *Seniores, inquit, Iudæorum ædificabant, & proſperabantur, iuxta Prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filij Addo*, à quibus eorum induſtria, zelus, & diligentia acuebatur in dies, *& ædificauerunt, & conſtruxerunt iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro, & Dario, & Artaxerxe regibus Perſarum.* Coniecit in vnum locum omnes principes Perſarum, qui res Iudaicas promouerunt à ſoluta captiuitate. Etſi enim

[b] l. 1. c. 6. 14.

nunc ſolus Darius Iudæis fauebat, Cyrus tamen per repetitionem, Artaxerxes per occupationem recenſentur. Itaque templi ædificatio adeo promota eſt, vt ſequenti anno res tota perfecta legatur. [a]

a 1. Eſdr. 6. 15.

IX. *Zachariæ prophetia.*

Refert ad hunc quintum Darij annum à Caſtro caput 9. Zachariæ prophetæ, in quo ad conſolationem populi ſui, è captiuitate reuerſi, pollicetur Deus omnem circa regionem, illi ſubiectum iri: quæ promiſſio ad gentium quoque vocationem pertinet. Inde ad eum celebrandum delabitur, per quem tanta, tamque deſiderabilis rerum mutatio futura eſt, Chriſti videlicet Domini, de quo eſt illa vox iubilationis. *Exulta filia Sion, iubila filia Ieruſalem, ecce rex tuus veniet tibi*, &c. Inde etiam prædicit eductionem patrum è locis ſubterraneis, & inſtitutionem ſacramẽti Dominici corporis, verbis illis. *Quid enim bonum eius eſt, & quid pulchrum eius, niſi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?*

ANNVS MVNDI 3537. SEXTÆ ÆTATIS 21.
SOLVTÆ CAPTIVITATIS 21. DARII HYST. 6. IMPERII Persarvm 21. Zorobabelis, et Iosve Pontif. 21. Olympiadis LXV. an. 4. Vrbis cond. 236. Tarqv. Svperbi 17.

ANNVS ANTE CHRISTVM 516.

I. *Templum Zorobabelis quando abſolutum.*

Celebratvr apud Eſdram [b] hic annus, vt in cuius exitu completa ſit templi ædificatio. Sic enim legitur. *Et compleuerunt domum Dei iſtam, vſque ad diem tertium menſis Adar*, is eſt duodecimus anni ſacri, *qui eſt annus ſextus regni Dary regis*, ita editio Vulgata: cui conſentit Hebr. & Græca regia, & Chron. Hebræ. c. 29. At Græca Xiſti, & 3. Eſdræ [c] in die menſis variant; ponũt enim 23. loco tertij. Ioſephus autem multo longius abit. Nam [d] ſic habet. *Magnis omnium ſtudiis proficiebat templi ædificatio, iuxta mandata Cyri, & Dary; prophetantibus interim Aggæo, & Zacharia, abſolutúmque eſt intra ſeptennium. Anno autem regni Dary nono, vigeſima tertia die menſis vndecimi, qui noſtris dicitur Adar, Macedonibus Dyſtrus, Sacerdotes, ac Leuitæ, cum reliqua Iſraëlitarum multitudine, obtulerunt ſacrificia, pro renouata poſt captiuitatem priſtina felicitate, proque recepto nouo templo, tauros centum &c.*

b 1. Eſdr. c. 6. 15.
c ca. 7. 5. 3
d lib. 11. c. 4. ſub fin.

II. *Dedicatio noui tẽpli.*

Qvæ priuſquam examinemus, quæ de huius templi dedicatione Scriptura dicat audiamus. *Fecerunt autem filij Iſraël Sacerdotes, & Leuitæ, & reliqui filiorum tranſmigrationis dedicationem domus Dei in gaudio. Et obtulerunt in dedicationem domus Dei vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Iſraël duodecim, iuxta numerum tribuum Iſraël.* Qui numerus à Ioſepho præter conſuetudinem fideliter deſcriptus eſt. Dicitur totus populus feciſſe dedicationem, quia voluntates ſuas ac ſacrificia Deo, per legitimos miniſtros obtulerunt, cum omni labore ac ſumptu, in domo ipſius conſtruenda, hactenus tolerato. Sic in ſancto Miſſæ ſacrificio dicimus, Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc ſacrificium laudis, pro ſe ſuiſque omnibus &c. Cumque omnibus operibus bonis commune ſit, gaudium afferre authoribus ſuis, ſicut operibus malis conſcientiæ angorem: & magnitudinem deſiderij magnitudo lætitiæ conſequatur, nihil mirum hunc populum magnam percepiſſe lætitiam, opere ſanctiſſimo, deſideratiſſimóque aliquando perfecto, quod tam diu multorum impiorum ac potentium ſtudiis impeditum fuerat, & nonnullorum de ipſis Iudæis, vt ex Aggæi reprehenſione conſtat, negligentia retardatum.

III. *Lætitia populi, & prophetarũ.*

In hac porro publica lætitia perfruenda facile principes extitere, tum Zorobabel, qui hanc à Dario veniam obtinuerat, tum Aggæus & Zacharias prophetæ, qui authore Deo populum ad hoc opus incitarant. Hinc illud apud Epiphanium in Aggæi vita, *Babylone*, inquit, *profectus eſt Hieroſolymam, & aperte de reditione populi vaticinatus eſt, & oculis ſtructuram templi Ieruſalem vidit. Idem ibidem omnium primus cecinit Alleluia, quod eſt laudibus efferamus viuentem Deum, & Amen, quod fiat, fiat*

φανερῶς.

interpretatur, & mox. *Proinde etiam hodie pſallimus Alleluia, qui hymnus Aggæi & Zachariæ perhibetur.* Hæc ibi. Hinc videtur ortus ille titulus pſalmi 111. *Alleluia reuerſionis*, ſiue vt habet Auguſtinus, *conuerſionis Aggæi & Zachariæ*, quem Arnobius Eſdræ tribuit. Nec ſignificat Epiphanius huius pſalmi authores eſſe hos prophetas, ſed eos illũ magna cum deuotione in hac dedicatione templi aliquoties cecinisse. Credit Lorinus in eum locum, Dauidem in ſpiritu præuidiſſe Aggæum & Zachariam, poſt Babylonicæ captiuitatis expletum tempus, ad populum reuerſurum fuiſſe, atque illum admoniturum quanta ſit viri iuſti, ac timentis Deum felicitas, etiam temporalis, vt hac doctrina exemplóque permotus, ſimilem captiuitatem, aut cladem vitaret.

IV.
Corrigitur Ioſephus.

IAM vero Ioſephus primùm corrigendus eſt, quod textum ſacrum corrigere videatur, in quo habetur conſtructum templum iubente Cyro, Dario, & Artaxerxe; ipſe autem ſuſtulit Artaxerxem, ſiue quod putaret hunc Artaxerxem eſſe illum ſupra [a] memoratum, quem ſatis conſtat eſſe Cambyſem, quemque ſciret impediſſe templi ædificationem, non iuuiſſe. Quam ille difficultatem diſſimulans, Cyri tantum & Darij voluit meminiſſe. Exiſtimamus autem Artaxerxem hunc eſſe Xerxis ſucceſſorem, qui dictus eſt cognométo Longimanus, de quo deinceps eſt mentio: [b] cuius anno vigeſimo Nehemias miſſus eſt Hieroſolymam, cum ampla poteſtate eius ædificandæ, vt ſuo loco dicetur. Sed grauius etiam peccat Ioſephus cum tribuit ſeptennium abſolutioni templi. Nam à die 24. menſis noni anni ſecundi Darij, qua die iacta ſunt fundamenta templi, vt ſcriptum eſt ab Aggæo [c] vſque ad diem 3. menſis Adar anni ſexti eiuſdem Darij, qua die conſummatum eſt templum, [d] non niſi 4. anni, menſis vnus, & 9. dies inueniuntur. Proptereáque Euſebius in Chron. ſemel atque iterum, & Chronicum Hebræorum, & Genebrar. aiunt 4. annis hoc templum excitatum fuiſſe. Sulpitius quoque Seuerus l. 2. *Ita templum*, inquit, *quadriennio conſummatum eſt, ſexto poſt anno quam Darius regnare cœperat.* Etſi minime probandus Sulpitius in eo, quod Darium Ochum, pro Dario Hyſtaſpis ſumpſit.

In tempore abſoluti templi.

a 1. Eſd. c. 4. 7.
b 1. Eſdr 7.
c c. 1. 19.
d 1. Eſd. 6. 15.

V.
Et anno Darij.

HVIC autem culpæ Ioſephus alteram etiam, vt conſtaret ſibi, neceſſario coniunxit: cum ait templum nono Darij anno abſolutum, cum Scriptura, ſine vlla dubitatione, aut varietate, dicat id ſexto anno contigiſſe. Non ignoro Euſeb. l. 8. de demonſtratione euang. [e] excuſare Ioſephum, & dicere templum ipſum perfectum fuiſſe hoc quadriennio: reliquo autem triennio exteriora templi, atria, porticus, peribolum, & alia, quæ templi nomine comprehenduntur, fuiſſe perfecta: quod video Torniello, anno 94. ſextæ ætatis, P. Gordeno, [f] Chriſtophoro Caſtrio, [g] non improbari. At hæc diſtinctio nullum habet hoc loco in Scriptura, imo ne in Ioſepho quidem fundamentum. Oporteret enim alterutro in loco vtriuſque temporis fieri mentionem: at Scriptura ſexti duntaxat anni meminit, Ioſephus autem noni, & nihilominus quæ illa ſexto attribuit, iſte aſſignat nono, videlicet templi dedicationem; quam abſurdum eſt dicere fuiſſe factam, cum templum vix dimidia parte dici poſſet abſolutum: cum nullus eſſet omnino locus, in quo Iſraëlitæ, ne dicam gentes, ſub tecto eſſe poſſent, ſed omni precum, & ſacrificij tempore, omnibus cœli iniuriis expoſiti eſſent. Certe Ioſephus in hac dedicatione ait ianitores conſtitutos fuiſſe, ex ordine ſuo, per ſingulas portas. *Aedificauerant enim*, inquit, *Iudæi porticus quoque, quibus templum circumquaque includebatur.* Quod Ioſephus addidit explicando id, quod in Septuaginta legerat, *& oſtiarij per ſingulas ianuas*, & rectè, ſi eos quoque, vel textum Hebræum ſaltem, in ſexto anno Darij, quam proprium iudicium ſequi maluiſſet. Certe dedicatio à Salomone non prius ſuſcepta eſt, quam omnia, quæ ad templum pertinebant, peracta eſſent. [h] Suſpicor autem Ioſephum alludere voluiſſe ad illam Salomonis ædificationem, quæ intra ſeptennium perfecta eſt, vt eodem loco ſcriptum eſt. [i]

Nec rectè ab Euſebio, aliiſque defendi.

e Demõſt. 1. ſub med.
f cap. 14. Chro n. 21.
g l. 4 de prophetis c. 8.
h 2. Par. 4. 2. 3. Reg. 8.
i 3. Reg 6. 8.

VI.
Qui templum 46. annis dicatur extructum.

NEC illud diſſimulabo, ne quis fallatur, quod typographi, vel memoriæ erratum eſt, dici à Ioſepho, tam in Græcis, quam Latinis codicibus, menſem Adar vndecimum, cum duodecimus dici debeat; ſicut reuera duodecimus fuit, & duodecimus appellatur. Cum autem ex dedicatione templi colligamus templum totum hoc anno fuiſſe perfectum, & quidem cum ſuis etiam porticibus, & ianuis, vt Ioſephus ex-

plicat: ſequitur illud non potuiſſe perfici vel ab Artaxerxe, vel à quoquam ſequentium regum, niſi forte inſtaurandi cauſa, aut ornatus nõ neceſſarij. Supereſt nihilominus ſolennis illa [a] dubitatio, cum Iudæi Chriſto Domino dicunt, *quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Nam id verum eſſe non poteſt, non ſolum ſumendo annos Darij, quibus id perfectum eſt, ſed eos à primo Cyri anno inchoando.

[a] Ioan. 2. v. 20.

VII. *Diuerſæ ſententiæ.* AB hac difficultate aliqui ſe expediunt, poſita ſolutione captiuitatis in primo anno, non imperij, ſed regni Cyri, quod 30. annorum fuit; quibus ſi addas annos Cambyſis, & Darij, ad eum fere numerum perueniettur. Sed cum fundamẽtum huius reſponſionis ſupra funditus erutum ſit, ea conſtare non poteſt. Alij id de templo ab Herode conſtructo interpretantur, quod Chriſti Domini tempore extabat, & à Romanis 40. poſt annis euerſum eſt. Verum illud ipſum templum valde dubium eſt, vt ſupra iam diximus, & ſuo loco pluribus diſſeremus, & vt id admittamus, certe Ioſephus, [b] nouem annis cum dimidio, id plane perfectum fuiſſe fatetur.

[b] l. 15. c. vlt.

VIII. *Verior 46. annorum interpretatio.* ALII denique, qui rectius mihi ſentire videntur, exiſtimant vulgo creditum, atque iactatum, templum id quod tunc extabat, & ab Herode magnifice variis in locis inſtauratũ fuerat, 46. annis extructum fuiſſe. Fama enim, longinqua præſertim, & miſſa per manus, ſine vllo ſcripturæ fundamento, facile res ſuper modum amplificat. Cum ergo 4. regnum tempore conſtaret templum ædificatum, nec certi eſſent anni ſingulorum, Cyri præſertim, qui credi potuit, vt nunc à pleriſque etiam creditur, anno primo regni tricenarij, non imperij, ſoluiſſe captiuitatem, & templi extruendi facultatem dediſſe, facile fuit exiſtimare eam fabricam ſupra 40. annos tenuiſſe: cum tamen reuera quadriennium tantum tenuerit, quo continenter ædificatum eſt. Quibus annis ſi reliquos annos, quibus fundamenta iacta ſunt, ſecundo anno Cyri, & quibus ceſſatum eſt addiderimus, viginti annis templum ædificatum eſſe dicendum erit.

IX. *Zachariæ prophetia.* ZACHARIAS capite 10. quod Chriſtophorus à Caſtro ad ſextum annum Darij pertinere putat, interprete Ribera, Iudæos hortatur vt doctrinam euangelicam, quam nomine ſerotinæ pluuiæ intelligit, à Deo poſtulent, qua ab omnibus erroribus, & ſuperſtitionibus liberandi ſunt. Multa etiam de dignitate populi Iudæorum, ex quo Chriſtus naſciturus erat, & Apoſtoli omnium credentium magiſtri, qui orbem Deo ſubiugaturi erant, ibidem recenſet. Poſtremo de conuerſione, & ſalute decem tribuum aperte vaticinatur.

X. *Darij Megabyzus Thraces ſubigit.* QVOD ad res Perſicas attinet, cum Suſis eſſet Darius, Megabyzus, qui anno proximo à Rege in Europa quaſi prorex fuerat relictus, per Thraciam arma circumferens, omnes eius vrbes atque omnes nationes pacatas Regi reddebat à Dario enim illi fuerat imperatum, omnem vt Thraciam ſubigeret, vt ait Herodot. init. l. 5. & addit gentem Thracum, ſecundum Indos, omnium maximam eſſe, quæ ſi aut vnius imperio regeretur, inquit, aut idem ſentiret, vt mea fert opinio, inexpugnabilis foret, & omnium gentium multo validiſſima. Sed quia id arduum illis eſt, & nulla ratione contingere poteſt, ideo imbecilles ſunt. Sic Herodotus; aperte docens quantum poſſit corporum animorumque conſenſus, atque conſpiratio, ad fortitudinem inexpugnabilem.

XI. *Darius Hiſtiæum muneratur.* INTERIM autem dum Megabyzus Helleſpontios, Perinthios, Pœonios reliquoſque Thraces Dario ſubiugat, Darius Hiſtiæo Mileſiorum Principi, qui tutum ei è Scythis reditum, conſeruato Iſtri ponte præbuerat, optare iuſſit quid præmij mallet. Is locum petiit ad flumen Strymonem ſitum, nomine Myrcinum, non procul ab Helleſponto, in quo vrbem conderet. Quo impetrato abiit, & vrbem ſtrenue ædificare, & muris cingere inſtitit: donec Megabyſi opera à Dario in Perſidem reuocatus eſt. Quod exiſtimamus non ante ſequentem annum contigiſſe, vnde primaria extitit origo Ionum defectionis à Perſis, ex qua bella omnia inter Perſas, & Græcos enata ſunt, donec tandem Imperium Perſarum armis Græcorum euerſum concidit.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3537.

I. N. VI. Eſther c.3.7.13.c.8.12.c.9.1.c.13.6.c. 16. 20. & vice verſa menſis vndecimus vocatur Sabath. Zachar. 1.7.1. Machab. 16.14. ſicut decimus Tebeth. 2. Eſther. 16. ducta eſt ad cubiculum regis Aſſueri menſe decimo, qui vocatur Tebeth, reſpondetque noſtro Decembri, ſicut Nouembri menſis nonus, qui dicitur Caſleu. Zachariæ 7. 1. in quarta menſis noni, qui eſt Caſleu, ſic & 1. Machab. 4.12. Octauus Marcheſuan, qui non memoratur in Scriptura, ſed Bul dicitur octauus, 3. Reg. 6.38. Septimus Tiſri, qui 3. Reg. 8. 2. dicitur Ethanim. Sextus Elul qui Sextilis, vel Auguſtus. 2. Eſdr. 6. 15. 1. Machab. 14. 28. Quintus Ab. Quartus Tammuz, quorum neuter in Scriptura nominatur. Tertius autem maxime Eſther 8. 9. erat autem tempus tertij menſis, qui appellatur Siban, ſiue Siuan, Baruch 1.8. qui eſt apud nos Maius, Aprilis autem Iiar, pro quo in Scriptura legitur Zio, 3. Reg. 6.1. Primus denique Niſan, qui reſpondet Martio, Eſther 3.7. Menſe primo, cuius vocabulum eſt Niſan. Sed hæc nomina recentiora ſunt, ſcilicet à captiuitate Babylonica, præter Zio, Bul, & Ethanim. Primus etiam quondam vocabatur Abib. 1. nouorum, ſiue nouarum frugum.

ANNVS MVNDI 3538. SEXTAE AETATIS 22.

SOLVTÆ CAPTIVIT. 22. DARII HYSTASPIS 7. IMPERII PERSARVM 22. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 22.

OLYMP. LXVI. 1. VRBIS COND. 237.

TARQVIN. SVPERB. 18.

ANNVS ANTE CHRISTVM 515.

INITIO anni huius, quo anno Iſchyrus Imeræus, & Cleoſthenes Epidamnius in Olympicis, ille curſu, hic curru victor fuit, poſt vnum alterumque à dedicatione menſem, acceſſit ad cumulum lætitiæ Paſchale tempus atque celebritas, de qua ſubdit Eſdras.[a] *Fecerunt autem filij Iſraël tranſmigrationis Paſcha, quartadecima die menſis primi. Purificati enim fuerant Sacerdotes & Leuitæ, quaſi vnus*, non minore ſcilicet cura ac diligentia, quam ſi vnus aliquis duntaxat fuiſſet purificandus. *Omnes mundi ad immolandum Paſcha vniuerſis filiis tranſmigrationis*, qui nimirum Ieroſolymam confluxerant, vbi fas erat ex lege celebrari Paſcha. *Et fratribus ſuis Sacerdotibus, & ſibi. Et comederunt filij Iſraël, qui reuerſi fuerant de tranſmigratione*, tam ſub Cyro, quam ſub Dario Hyſtaſpis. *Et omnes qui ſe ſeparauerant à coinquinatione Gentium terræ ad eos, vt quærerent Dominum Deum Iſraël.* Hæc erat non vulgaris cauſa lætitiæ, quod plerique deſertis Idolis ad verum Deum facti proſelyti conuerterentur, & cum iis qui origine Iudæi erant, ritus Hebraicos celebrarent. Forte in iis erant etiam, qui tempore captiuitatis ad vicinas gentes peregrinati, ſordibus idolorum cum iis coinquinati fuerant, & ad Iudæorum reditum reſipiſcentes, ad eos ſeſe aggregauerunt. I. *Paſcha celebritas.* *Iudæis & proſelytis.*

a 1. Eſd. 6. 19.

NON deſunt qui putent non eos tantum Iſraëlitas, qui erant de tribubus Iuda, & Beniamin, ad hanc celebritatem conueniſſe, ſed pleroſque de aliis tribubus, de quibus etiam vſurpatur tranſmigrationis vocabulum.[a] Idque ex eo etiam confirmatur, quod Cyrus non ſolis tribubus Iudæ & Beniamin poteſtatem fecit repetendæ patriæ, ſed omnibus de vniuerſo populo ſuo, vbicunque gentium habitarent; Aſſyria videlicet, Media, Babylonia, Perſide, quæ eius imperio iam tum parebant. Sed nec Darius, cum alios Iſraëlitas anno ſecundo regni ſui, cum Zorobabele honorifice dimiſit, & mille equites præſidio dedit, quemquam prohibuit eo nomine reuerti, quod non eſſet de regno Iuda, aut de captiuitate Babylonica. Idémque de tertia remigratione, quæ ſub Artaxerxe contigit dicẽdum, vt patet ex 1. Eſdræ c. 7.[b] Quamuis enim maxime celebrentur, qui erant de regno Iuda, reliqui tamen non excluduntur, ſublata iampridem diſtinctione regnorum. Plerique tamen de vtroque II. *An & Iſraëlitis.*

a 1. Par. c. 5. v. 22.

b v. 13. & colligitur ex 1. Eſdr. 10. 25.

regno aucti bonis, vxoribus, liberis, amicis in loco peregrinationis ſuæ, exilium patriæ antetulerant. Quorum ergo Deus corda tetigit, ſubduxerunt ſeſe ab alienigenis, & fidelis populi lætitiam geminarunt.

III. *Perſarum in Hebræos beneuolentia.* Omnes itaque Iſraëlitæ qui conuenerant Hieroſolymis, *Fecerunt ſolennitatem Azymorum ſeptem diebus in lætitia; quoniam lætificauerat eos Dominus, & conuerterat cor regis Aſſur ad eos.* Id eſt regis Perſarum Darij Hyſtaſpis, cuius imperio parebant Aſſyrij, & Babylonij. Conuerterat autem, non ſolum vt liberos dimitteret Iudæos, ſed etiam, *vt adiuuaret manus eorum in opere domus Domini Dei Iſraël*, iuxta ea quæ promiſerat Darius Zorobabeli. Hæc confirmat Ioſephus. [b] Epulati ſunt, inquit, per continuos dies ſeptem, nullis ſumptibus parcentes, holocauſtomata etiam offerentes, & agentes gratias Deo, qui eos tandem antiquæ patriæ & eius legibus, ac ritibus reſtituerit, deflexo ad benignitatem Perſici Regis animo. Atque ita ſumma liberalitate in re diuina vſi, incoluerunt Hieroſolyma, inſtituta ea Reipub. forma, quę per optimates adminiſtratur. Penes pontifices enim fuit ſumma autoritas, donec Aſſamonæorum gens, mutato rerum ſtatu, regnum obtinuit. Ita Ioſephus, quæ ſic intelligẽda ſunt, vt ſe nihilominus Iudæi ſeruos regis Perſarum, etiam coram Deo profiterentur, quamuis ab iis non ſeruilem in modum, ſed humaniſſime tractarentur. Sed omiſſo nunc Ioſepho reuertamur in Perſidem.

[a] ſupra an. 2. Darij n. 21. & ſeqq. [b] l. 11. c. 4. [c] 1. Eſd. 9. 9

IV. *Megabyzus regem ab Hiſtiæo auertit.* Cvm Megabyzus, qui erat vnus è ſeptem, qui Magos ſuſtulerant, Sardis Lydorum metropolim, vbi tum erat Darius, veniſſet è Thracia, Pœonas eiuſdem iuſſu, à patriis ſedibus in Aſiam transferens, & quid Hiſtiæus Mileſius à Dario impetraſſet, & quid ille iam ageret didiciſſet, Regem libere admonuit minime eſſe è re imperij Perſici, locum dediſſe ad vrbem condendam in Thracia viro Græco, eidemque ſolerti & induſtrio; vbi affatim lignorum eſſet ad ædificandas naues, vbi multi remiges, multæque pecuniæ, vbi multi Græci, barbarique habitarent, qui nacti ducem, facturi eſſent quidquid ille præcepiſſet, ſicque domeſticum ſibi bellum ipſemet pareret. Itaque ſuaſit vt Hiſtiæum ad ſe ſuauiter euocaret, eoque accepto daret operam ne vnquam in Græciam reuerteretur.

V. *Eum ad ſe rex euocat, & apud ſe detinet.* Darivs probato conſilio Hiſtiæum ad ſe accerſiuit, Qui ſe honorifice à rege euocatum videns, ad eum adiit, relicto Mileti procuratore Ariſtagora, genero, ac conſobrino ſuo. Quo maxime adminiſtro vſus eſt Hiſtiæus ad defectionem. Eum ergo Rex ſecum vt conſiliarium, conuictorem, & amicum fideliſſimum habuit, & ſecum duxit, Suſam iter intendens, relicto Sardibus Artapherne fratre ſuo præfecto, Otane vero præfecto oræ maritimæ, cuius patrem Siſamnem, vnum è regiis *Siſamnis iudicis pœna.* iudicibus, quod iniuſte ob pecuniam iudicaſſet, Rex Cambyſes interemit, interemptóque detractum corium in lora concidit, quibus tribunal intendit, in quo ille ſedens iudicarat; ibidemque eius filium Otanem ſedere iudicem præcepit, atque in memoria habere, in quo tribunali iudicaret. Ita Herodotus. [d] Non fuit hic Otanes vnus è ſeptem, qui Magos ſuſtulerant, hic enim filius Pharnaſpis fuit, ille Siſamnis. Hic ergo Otanes in eo tribunali ſedens, tunc Megabyzi ſucceſſor, exercitus Byzantios, ac Chalcedonios, alioſque pleroſque Perſarum imperio adiecit.

[d] l. 5 p. 130. græc. non longe ab init.

VI. *Defectio Ariſtagora à Perſis.* Cæterum cum Ariſtagoras, Mileti pro Hiſtiæo ſocero Gubernator, apud Perſas offendiſſet, & ab eis Mileto priuari timeret, trepidus de defectione conſultabat. Cum contigit ad eum venire Suſis ab Hiſtiæo quempiam compuncto notis capite, quibus Hiſtiæus Ariſtagoram commonefaciebat, vt ab rege deficeret, ſperans eo facto ſe ad mare cum rege venturum, & eo relicto Ionibus contra Darium ducem futurum; alioqui ſe Mileto perpetuo cariturum. *Hiſtiæi occulto monitu.* Re intellecta Ariſtagoras retulit ad ſeditioſos, tam de ſua ſententia, quam de Hiſtiæi mandatis; & non ægre vicinos populos ad libertatem quærendam induxit. Deinde etiam Lacedæmonios in belli contra Perſas ſocietatem inducere conatus eſt; ſed id à Cleomene eorum rege cum non impetraſſet, ad Athenienſes ſolicitandos meliore ſucceſſu tranſiuit, *Græcos ad bellum ſolicitat.* quod non niſi ſequenti anno arbitror fieri potuiſſe. Scribit autem Thucyd. l. 4. Ariſtagoram Mileſium, cum regem Darium fugeret, coloniam ad Strimonem fluuium condere tentaſſe, vbi poſtea Amphipolis condita eſt, ſed ab Edonis expulſum fuiſſe, deinde vero Athenienſes, poſt duos & triginta annos, decem millia incolarum eo miſiſſe.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3538.

1. N. III. Quod autem ibid. Ioſephus addit Iudæorum Remp. ſub regibus ſtetiſſe per annos 532. menſes ſex, & dies decem: & ſub Iudicibus pluſquam quingentis annis, poſt Moyſis, & Ieſu imperium, facile apertæ falſitatis arguitur. Nam ab exitu Iſraëlitarum ex Ægypto, vſque ad iacta à Salomone templi fundamenta, 480. annos ſcriptura tantum numerat, 3. Reg. 6. ex quibus 3. anni Salomonis, & 40. Dauidis, & 18. vel 20. Saulis auferendi eſſent, quia non cenſentur in Iudicibus, ſed in regibus. Tantum abeſt vt pluſquam quingentis annis Iudices illi Rempub. gubernarint. A Saule vero ad vltimum Sedechiæ, non 532. ſed 485. reperiuntur, vt fuſius alibi contra Ioſephi Chronologiam vndique vacillantem diſputauimus. a. m. 3446. n. 49. & 3447. n. 2. & ſeqq:

ANNVS MVNDI 3539. SEXTÆ ÆTATIS 23. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 23. DARII HYST. 8. IMPERII PERSARVM 23. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 23. OLYMPIADIS LXVI. AN. 2. VRBIS COND. 238. TARQV. SVPERBI 19.

ANNVS ANTE CHRISTVM 514.

I. *Ariſtagoras perſuadet Athenis bellum Perſicum.* MILESIVS Ariſtagoras à Cleomene rege Lacedæmonio Sparta reiectus, Athenas venit, vbi eadem quæ in Sparta, commemorauit, de commodis quæ eſſent in Aſia, déque Perſici belli facilitate, quod Perſæ neque ſcutum, neque lanceam in vſu haberent, facileſque eſſent ad capiendum. Addebat etiam Mileſios eſſe Athenienſium colonos, quos æquum eſſet ab eis liberari, qui præ cæteris multum poſſent. Denique nihil non pollicebatur, omnibus precibus obſecrans, donec eos denique in ſuam ſententiam induxit. Ad quod non leue momentum attulit præſens apud Athenienſes rerum ſtatus, quem refert idem Herodot. [a] Cum enim Hippias Piſiſtrati filius, & Hipparchi frater, Athenienſium dudum Tyrannus Athenis pulſus in Aſiam profectus eſſet, ibique, apud Artaphernem Darij fratrem, omnem moueret lapidem Athenienſes criminando, vt Athenæ in illius, & Darij venirent poteſtatem; Ea re comperta miſere Sardis Athenienſes nuncios, qui Perſis diſſuaderent fidem habere Athenienſium exulibus. Verum Artaphernes præuentus verbis Hippiæ, ad Athenienſes ſcripſit, vt ſi ſalui eſſe vellent, rurſus Hippiam reciperent. Athenienſes eam conditionem recuſare, malléque ſe Perſarum hoſtes profiteri. *Et qua occaſione.*

a verſ. fi. l. 5.

II. *Auxilio ſunt Ionibus contra Darium.* HIS ergo ſuperueniens Ariſtagoras, facile perſuaſit Athenienſibus, belli vt ſocietatem cum Ionibus inirent, quibus vel ſolitarium contra Perſas bellum ſuſcipiendum erat. Decreuere igitur viginti naues Ionibus auxilio mittendas, Melanthio illis præfecto, viro inter populares ſuos eximio. Ea claſſis, inquit Herodotus, initium malorum extitit Grçcis pariter & Barbaris. Ante cuius egreſſum Ariſtagoras Miletum reuectus, Pœoniis fugam è Phrygia in patriam perſuaſit ſpe recuperandæ libertatis, vt Dario, à quibus diligebantur, afferret moleſtiam. Interea Athenienſium claſſis ad Mileſios appulit, cum quibus, aliis etiam belli ſociis adiunctis, Epheſum peruenere. Vbi relictis nauibus, cum ingéti manu, Cayſtro & Tmolo fluminibus ſuperatis Sardis adueniunt, eaſque occurrēte nemine capiunt, & prçter arcem, quam Artaphernes ipſe tutabatur, vniuerſam incendunt; quo incendio tēplum quoque Cybeles deflagrauit: quo prætextu poſtea vſi Perſæ, templa Græciæ cremauerunt. Græci ergo re ita geſta, cum viderent Perſas ad arma concurrere, & ſenſim conglobari, fugæ ſeſe dedicere, multiſque è ſuis amiſſis, in pugna Epheſi commiſſa, ad propria euaſere. *Pœonij patriam repetunt. Athenienſes cum Ionibus Sardeis capiunt & incendunt.*

VBI nunciatum eſt Dario Sardis captas, incenſaſque ab Athenienſibus, atque

Ionibus, quæſiuit qui eſſent Athenienſes. Quod cum didiciſſet, arcum popoſcit, eoque ſumpto, ſagittam quam impoſuerat in cœlum excuſſit, & ſimul. *O Iupiter*, inquit, *contingat mihi vt Athenienſes vlciſcar.* Atque hæc locutus cuidam famulorum præcepit, vt ſibi ſemper appoſita cœna ter diceret, *Here memento Athenienſium.* Tum aſcito ad ſe Hiſtiæo Mileſio, de eo, tanquam participe defectionis, & conſcio, conqueritur. Ille contra tergiuerſari, & dicere ſi quid a ſuis commiſſum eſt mali, id ob abſentiam ſuam contigiſſe, ſed ſi à rege dimittatur, facile omnia in priſtinum ſtatum repoſiturum: imo & maiora adiecturum Perſico imperio. Quibus perſuaſus Darius Hiſtiæum dimiſit, hoſtium deinceps contra ſe ducem futurum.

Et Hiſtiæū imprudens à ſe dimittit.

IV. *Qui defectionis author agnoſcitur.*

QVOD Artaphernem Sardium præfectum non latuit. Cum enim, vt initio l. 6. ſcribit Herodotus, à Dario commeatum adeptus, Sardis veniſſet è Suſis, interrogatus ab Artapherne, quidnam ei videretur Iones ad defectionem induxiſſe. Negauit ille ſe id ſcire, quin imo mirari quod actum eſſet, ab Ariſtagora. Cui Artaphernes. *Hunc calceum*, inquit, *tu conſuiſti, Ariſtagoras autem ſibi induit.* Quo audito Hiſtiæus tanquam rei gnarum veritus, prima ſtatim nocte fuga ſe ad mare proripuit, primáſque partes ſubiit Ionici belli aduerſus Darium gerendi. Sic Herodot. Nec plura hoc anno inter Perſas & Græcos geſta, ſi recte Herodoti narrationem dimetiri potuimus.

V. *Libri Sibyllini Romanorum.*

ROMANÆ res his annis conticeſcunt. Nihil enim memoriæ proditum reperio vſque ad bellum Ardeatinum, quod nonnullam dedit occaſionem Romanæ libertati, quod non videtur vltra biennium, aut ad ſummum triennium perduraſſe. Quo autem tempore Tarquinius tres emerit libros Sibyllinos de nouem, cæteris ab eadem muliere combuſtis, quæ eos venales obtulerat, proditum non eſt quod ſciam. Rem Dionyſ. fuſius enarrat l. 4. aitque eam fuiſſe de libris illis apud Romanos opinionem, eos vt diuinitus ad Vrbis felicitatem datos arbitrarentur, & iis conſultis, à grauiſſimis periculis multoties conſeruatam faterentur. Et iam tum Tarquinius duos è ciuibus viros illuſtres elegit, additis duobus miniſtris publicis, quibus eorum cuſtodiam commiſit. Expulſis poſtea regibus, ciuitas ſuſcepta Sibyllinorum cura, clariſſimos viros numero 10. cuſtodiæ eorum creauit, qui toto vitæ tempore eo munere fungerentur, liberi ab omnibus militaribus ac ciuilibus oneribus, qui eos, cum aliquis Reipub. caſus id expoſceret, ſtudioſe, ac religioſe inſpicerent. Ij poſtea cremato Capitolio, cum aliis Iouis donariis, poſt 173. Olympiadem igne abſumpti ſunt.

Eorum cuſtodes.

ANNVS MVNDI 3540. SEXTAE AETATIS 24.

SOLVTÆ CAPTIVIT. 24. DARII HYSTASPIS 9. IMPERII PERSARVM 24. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 24.
OLYMP. LXVI. 3. VRBIS COND. 239.
TARQVIN. SVPERB. 20.

ANNVS ANTE CHRISTVM 513.

I. *Querela & legatio Iudæorum contra Samaritas.*

HVNC annum nonum celebrem reddere conatus eſt Ioſephus abſolutione templi, licet Scriptura repugnante; ſed cum anno ſexto, quo res contigit, refutauimus. Nunc autem quoniam non occurrit alius commodior locus, referenda videtur illa legatio, quam Ioſephus [a] mox à templi abſolutione recenſuit, quoniam nulla ab eo temporis notatio fuit adiecta. *Samaritæ autem*, inquit, *infenſi gens & inuida, multis moleſtiis eos afficiebant*, puta Iudæos, *freti opibus, & affectantes cognati Perſarum videri, quod inde eſſent oriundi. Nam quæ iuſſi erant, ex tributis in ſacrificia conferre grauabantur, magiſtris equitum interim conniuentibus: & quæcumque in re vel per ſe, vel per alios poterant noſtram gentem lædere, nullam occaſionem prætermittebant. Viſum eſt itaque Senatui, populóque Hieroſolymitano legationem ad regem Darium*

a l. 11. c. 4.

mittere

mittere,& Samaritas accuſare,cuius legationis caput fuit Zorob.aſſũptis aliis quatuor collegis.

II. *Reſcriptum Dary.*

CÆTERVM *rex cognitis criminibus, quæ per legatos Samaritis obijciebantur, dedit eis literas perferendas ad magiſtros equitum eius prouinciæ,& ad ſenatum Samaritanum,in quibus hæc continebantur. Rex Darius Tangaræ, & Sambabæ magiſtris equitum apud Samariam: & Sadracæ,ac Bobeloni,reliquiſque eorum conſeruis. Zorobabel,Ananias,& Mardochæus Iudæorum legati accuſauerunt vos,quod moleſti fueritis templum ædificantibus, quodq; non præbeatis impenſas in ſacrificia,quas me iubente præbere illis debueratis. Volo igitur vt lecta hac epiſtola præbeatis eis ex regio ærario,in quo tributa Samariæ ſeruantur,quidquid ſacrificiorum vſus poſtulat,vt non deſinentes quotidie ſacrificare, tam pro me, quam pro Perſarum gente deprecentur.* Ita Darius Imperator apud Ioſephum.

III. *Improbatur iſta legatio.*

HVIVS legationis cum nullum veſtigium in ſcriptura,aut ſacra, aut apocrypha, Latina,Græca, vel Hebræa reperiatur, & aliunde iure nobis Ioſephi ſuſpecta ſit fides,non leuis eſt ſuſpicio,eam totam à Ioſepho, qui neminem laudet autorem, eſſe compoſitam; affirmante factum eſſe,quod ille exiſtimauit fieri tum oportuiſſe. Sed ne ſatis quidem probabiliter excogitata videtur. Nam querela illa, de Samaritis tributa in ſacrificia non conferentibus,inanis eſt: neq; enim ad ea Darius eos obligauerat. Vt patet ex 3.Eſdræ,[a] vbi diligentiſſimè perſcriptum eſt,quidquid Darius Iudæis gratificabatur: quæ nos anno 2. Darij non negligenter diſtinximus, vbi Ioſephus,licet alia multa peccauit, (& nominatin in 50. talentis quibus Samaritas ad templi fabricam ſuo decreto damnauit, cum rex 20. tãtum talenta in templi fabricam deſtinaſſet, eaque non à Samaritis, ſed à præfectis & magiſtratibus ſuis pendi voluiſſet) huius tamen tributi,cuius cauſa nunc idem ipſe legationem inſtituit, ne meminit quidem.

[a] c.4.v.47. ad fi. c. & apud 70. in 1. Eſdr. c 4.

IV. *Principiſq; reſcriptum.*

DEINDE quam probabile eſt hoc nouum Darij reſcriptum? Nam cum decreuiſſet ante, vt conſtat ex 1.Eſdr.6.[b] vt darentur tributa ex arca regis ad ædificandum templum; & vt vituli,& agni,& hædi,& alia neceſſaria quotidie darẽtur in ſacrificia, & quidem ea pœna propoſita,vt qui iuſſionem regis mutaret,de domo eius erigeretur patibulum,in quo reus configeretur,domuſque eius publicaretur; nunc demũ violata multis modis,vt ipſe ait,iuſſione,nullam de ſontibus vindictam ſumi decernit, nihil de præfectorum negligentia queritur, ſed ipſe quoq; ſui decreti negligens,frigide iuſſionem eandem repetit. Præterea quomodo verum eſt præfectos Darij, vel omnino Samaritas accuſatos à Iudæis quod moleſti fuiſsẽt templum ædificãtibus, cum Ioſephus idem paulo ante ſcripſerit, poſt Darij reſcriptum,quod 1.Eſd.6.continetur,ſuſcepta cura ſacræ fabricæ,illos adiumento fuiſſe Iudæis, & magiſtratibus illorum, & magnis omnium ſtudiis templi ædificationem, iuxta mandata Darij & Cyri, profeciſſe. Certe Scriptura eodem loco [c] tradit præfectos Darij diligenter executos eſſe,quod Darius rex præceperat. Nimirum Ioſephus patrio,& ſuo in Samaritas odio,hoc loco nonnihil indulſit.

[b] v. 8. & ſeqq.

[c] 1. Eſdr. 6. 13.

V. *Iones in Perſas hoſtiliter agere pergunt.* *Et alios ad defectionẽ adducunt. Et vincuntur.*

ATHENIENSES præcedẽte in Perſas expeditione cum Ionibus perfuncti,ſeſe ab iis ſeiunxerunt,& nihilominus vtriq; hoſtiliter ſeſe deinceps contra Perſas geſſerunt. Nam Iones,quamuis Athenienſium ſocietate fraudati, Helleſpontum inuecti, Bizantium,ac cæteras circa vrbes in poteſtatem redegerunt. Inde euecti magnã Cariȩ partem in belli ſocietatẽ aſciuerunt. Cyprij quoq; omnes,exceptis Amathuſiis, defecerunt à Perſis, & eandem belli aleam cum Ionibus iecerũt, & cum eis infeliciter contra Perſas duce Oneſilo pugnauerunt: deniq; in ſeruitutem, poſt longã obſidionem,redacti ſunt. Contra Athenienſes vero non tam cito à Perſis pugnatum eſt;ad eos enim ſibi parare iter, per deuictos Iones ſtuduerunt. Interea cum Hiſtiæus in Chium tranſmiſiſſet,ab iis in vincula cõiectus eſt,exiſtimantibus à Dario miſſũ,ad res nouas moliendas. Verum vbi rem omnem didicere, hominem ſoluerunt. Qui non deſtitit Perſas,qui Sardib. habitabant,ad rebellandũ per literas ſollicitare,quȩ res cum Artapherni innotuiſſet,de multis Perſarum, Sardibus ſupplicium ſumpſit.

VI. *Zacharias cap. 11.*

AD nonum annum Darij refert à Caſtro,quȩ Zacharias cap. vndecimo vaticinatus eſt. Vbi Ribera interprete,propheta lætis ſubiungens triſtia,excidium Hieroſolymitanum,& Iudaicæ gentis abiectionem prædicit, propter perpetratum ſcelus in Chriſtum Dominum,quem 30. argenteis empturi erant, vt eum ſupremo ſupplicio afficerent. In cuius facinoris pœnam excœcati, aliquando idolum quoddam Meſſiæ,pro vero Meſſia amplexuri ſint, Antichriſtum; cuius etiam ſuppliciũ indicatur.

ANNVS MVNDI 3541. & 42. SEXTÆ ÆTATIS 25. & 26. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 25. & 26. DARII HYST. 10. & 11. IMPERII PERSARVM 25. & 26. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONT. 25. & 26. OLYMPIADIS LXVI. AN. 4. & LXVII. AN. 1. VRBIS COND. 240. & 41. TARQ. SVP. 21. & 22.

ANNVS ANTE CHRISTVM 512. & 511.

I. *Zacharia prophetia c. 12.*

ZACHARIÆ circa hos Darij annos, vt à Caſtro probabiliter cenſuit, vaticinia capitis duodecimi referuntur, vbi ſub nomine Ieruſalem prædicit Eccleſiæ proſperitatem, & calamitates quibus eius hoſtes opprimendi erant, & perpetuam Dei erga eam protectionem atque prouidentiam, miſſionem Spiritus ſancti, confuſionem, ac lamenta Iudæorum in Dei iudicij, cum videbunt iudicem viuorum atque mortuorum à ſe cruci affixum, ob quod facinus, malitia, atque infidelitate perſeuerante, æternis ſuppliciis addicendi ſunt. Hæc ferme Ribera.

II. *Res à Perſis geſta contra Cares, & Mileſios.*

HISCE annis duobus, quorum poſterior Sabbaticus fuit, ordine 137. & Olympiadi 67. dedit initium, qua Phanas Pellinæus vir fortiſſimus triplici certamine victor fuit, ſtadij, diauli, ſiue iterati curſus, & armorum, ſiue armatæ exercitationis, quam Olympiade 65. introductam diximus. His inquam duobus annis Perſæ contra Cares & Mileſios non incruenta bella geſſerunt, quæ pluribus perſequitur Herodotus ſub finem lib. 5. & initia ſexti. Quando victus Ariſtagoras in Thraciam fugiens à Thracibus cum ſuis interfectus, pœnas ſuſceptæ Ionicæ defectionis exoluit. Hiſtiæus autem exoratis Chiis, à quibus dudum fuerat coniectus in vincula, Miletum reductus eſt. Sed Mileſij libenter etiam Ariſtagora liberati, nullo pacto animum inducebant ad alium tyrannum recipiendum, vtpote deguſtata libertate.

III. *Hiſtiæus vagatur, & piraticam exercet.*

AT Hiſtiæus conatus ſub noctem Miletum introire, à quodam Mileſio in femore vulneratus eſt. Ita reiectus à patria ſua, rurſus ſe recepit in Chium, atque illinc, quoniam Chios ad tradendas ſibi naues inducere non poterat, traiecit Mitylenem, Leſbiiſque, vt ſibi naues traderent, perſuaſis, octo illorum triremibus armatis Biſantium remigauit, ibique ſubſidens nauigia, quæ in Pontum prodibant intercipiebat, eorum qui ipſi aſſentiebantur nauibus parcens.

Hiſtiæo, & Mitylenæis hæc agentibus, aduerſus ipſam Miletum ingens exercitus hoſtium, claſſiarius pariter & terreſtris, in expedito erat. Duces enim Perſarum, coactis in vnum copiis, cuncti in eam contendebant, minoris cætera oppida facientes. Inter claſſiarios promptiſſimi erat Phœnices, cum quibus militabant, & Cyprij recens ſubacti, & Cilices, & Ægyptij.

IV. *Iones claſſem in Perſas inſtruunt & vincuntur.*

HOS aduerſus Miletum, & cæteram Ioniam venturos cum accepiſſent Iones, miſerunt ſuos quique primores ad commune concilium; cui viſum eſt nullas debere aduerſus Perſas terreſtres copias contrahi, ſed oportere Mileſios mœnia per ſeipſos tutari pro viribus, cæteros claſſem inſtituere, quam poſſent maximam, inſtructáque claſſe, primo quoque tempore contractos apud Ladam, quæ parua eſt inſula Mileto obiacens, nauali pugna decernere. Itaque factum eſt: conuenere Ionicæ triremes trecentæ ſexaginta tres, Barbaræ vero numero ſexcentæ. Pugnatum eſt, victi Iones, fugatique, alij aliò profugere. Perſæ victores Mileti obſidionem aggreſſi ſunt. Quæ ad ſequentem vſque annum tenuit.

Miletus obſidetur.

ANNVS MVNDI 3543. SEXTÆ ÆTATIS 27. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 27. DARII HYST. 12. IMPERII PERSARVM 27. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 27. OLYMPIADIS LXVII. AN. 2. VRBIS COND. 242. TARQV. SVPERBI 23.

ANNVS ANTE CHRISTVM 510.

SEXTVS eſt hic annus, ex quo rebellauerat Ariſtagoras, quo expugnatam Miletum tradit Herodotus. Perſæ, inquit, victis pugna nauali Ionibus Miletum à terra atque mari obſederunt, ſuffoſiſque muris, & omni genere tormentorum admoto, eam funditus euerterunt, ſexto quam rebellauerat Ariſtagoras anno, atque diripuerunt, vt defuncta ſit ea calamitate, quam Delphicum oraculum prædixerat, quo ferebatur, Mileſiorum vxores tanquam ancillas crinitorum Perſarum pedes abluturas, & delubrum, quod erat in Geminis, deflagraturum. Mileſiorum pars cæſi à Perſis, pars Suſam in ſeruitutem abducti, nonnulli in Siciliam effugere: vxores, ac liberi, bonáque omnia in prædam ceſſerunt, templa conflagrarunt. Statim autem expugnata Mileto, Perſæ Cariam cœpere, ciuitatibus partim ſe vltro dedentibus partim vi adactis. Videtur hoc anno Tarquinius Superbus bellum contra Ardeates ſuſcepiſſe, cauſam prætexens, vt ſcribit Halicarnaſ. l. 4. quod Romanos exules excepiſſent; eóſque in obtinendo reditu adiuuarent. Sed reuera inhiabat eorum diuitiis, quod eſſent omnium Italorum locupletiſſimi. Itaque cum hoſtis fortiter reſiſteret, diu durauit obſidio. I. *Miletus expugnatur.*

ANNVS MVNDI 3544. SEXTAE AETATIS 28. SOLVTÆ CAPTIVIT. 28. DARII HYSTASPIS 13. IMPERII PERSARVM 28. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 28. OLYMP. LXVII. AN. 3. VRB. COND. 243. TARQVIN. SVPERB. 24.

ANNVS ANTE CHRISTVM 509.

a l. 4 de Prophet. c. 8.

AD hæc circiter tempora refert Chriſtophorus à Caſtro a reliquam Zachariæ prophetiam, capitis decimi tertij, ac decimi quarti, vbi redit propheta ad eandem Chriſti Domini paſſionem & mortem plenius exprimendam, cuius merito detur remiſſio peccatorum, peccata abluantur, Idolatria peſſum eat. Exprimitur autem ipſa affixio cruci, & percuſſio paſtoris, & diſperſio gregis, per quendam dialogiſmum inter ipſum Chriſtum, & patrem æternum: quod paſſionis tempore duæ futuræ ſint partes hominum in omni terra, Iudęorum ſcilicet & gentilium; ex quibus coaleſcet tertia, quę Chriſtianorum eſt, quam Dominus rebus aduerſis, ſicut aurum in fornace, probaturus eſt. Hic populus inuocabit nomen Domini, & exaudietur ab eo, & erit populus eius, & Dominus erit Deus eius. Et quod ad Iudęos quidem attinet capite vltimo eorum excidium ſub Tito & Veſpaſiano prænunciat, in pœnam mortis illatæ Chriſto Domino, qui partim in captiuitatem abducendi erant, partim in ipſamet vrbe peſte, gladio, fame interituri. Quod autem ad Gentiles, præliabitur Dominus I. *Reliqua Zachariæ prophetia.*

contra eorum errores & ſuperſtitiones, & aggregabit eos ad Eccleſiam ſuam, donec veniat ille iudicij dies, ſoli Domino cognitus. Sed hæc obiter dicta, pluribus à Ribera, Caſtro, & Sanctio explicantur, quæ nos, in horum temporum ieiunitate rerum ſacrarum, atque inopia, non duximus prætermittenda.

II. *Clades Sybaritarum. Hiſtiæus Chios ſubigit.* CROTONIATÆ Milone Athleta duce maximo prælio Sybaritas vicerunt hoc anno, direptáq; eorum vrbe, eam plane deſolatam reliquerunt. Catal. Olymp. vtique ex Herodoto, [a] nec tamen ſatis fideliter; quippe qui nec Milonis ducis meminerit, nec tempus notarit, & Budæus interpres recte olim contigiſſe memorat. *a l. 6. p. 149.* Nam hoc tempore illa vrbe amiſſa, Laon & Scidron incolebant. Hiſtiæus Mileſius dum circa Byzantium agit, & Ionum onerarias naues, quæ è Ponto curſum tenebāt intercipit, nuncium de rebus ad Miletum geſtis accipit, & cum Leſbiis Chium proficiſcitur, eóſque ex nauali prælio afflictos ſubigit; inde, cum multa Ionum & Æolum copia, aduerſus Thaſum contendit. Cui obſidenti Thaſum cum eſſet nunciatum Phœnices à Mileto in reliquam Ioniam profectos eſſe, Thaſum inexpugnatam relinquit, atque in Leſbum traiicit cum omnibus copiis.

III. *Ab Harpago Perſa victus occiditur.* CVMQVE frumentandi gratia egreſſus eſſet in terram, incidit in Harpagum Perſam non parui exercitus ducem, & commiſſo certamine, maior exercitus eius pars cæſa, & Hiſtiæus ipſe captus, & Sardis perductus, iuſſu Artaphernis, & Harpagi capite truncatus, in crucem ſublatus eſt. Hunc finem ſortitus eſt Hiſtiæus Ionici belli contra Perſas, defectioniſque primarius artifex; quo non multo feliciorem poſtea nactus eſt Hippias, qui Perſas contra Athenienſes incitauit. Caput ſale conditum, Suſam ad regem Dariū detulerunt. Qui facti authores obiurgauit, quod *Dario improbante.* hominem viuum in conſpectum ſuum non adduxiſſent; iuſſitque eos caput elutum atque obuolutum ſepelire, tanquam viri de ipſo, ac de Perſis bene meriti, in Scythico videlicet Iſtri traiectu, vt non immerito ſperauerit Hiſtiæus ſe, ſi ad regem viuus eſſet perductus, veniam impetraturum, & gratiam redintegraturum.

IV. *Bellum Ardeatinum.* QVOD ad bellum Ardeatinum attinet. Cum Ardeates viris fortuniſque abundarent; & ſe ſuaque fortiter propugnarent, longius protrahebatur obſidio. Itaque & in caſtris milites lentum bellum fatigabat; & in vrbe ciues, continua tributa exhauriebant, ſpectabatque res ad defectionem, ſi modo quis præberet initium, quod anno ſequente datum eſt, quo regno exutus eſt Tarquinius. Nam in celebri illa controuerſia, de anno primorum conſulum, Varroni, Dionyſio, & Liuio, optimis ſcilicet authoribus, qui eum eſſe aiunt 244. Vrbis conditæ, merito acquieſcendum exiſtimaui.

ANNVS MVNDI 3545. SEXTAE AETATIS 29. SOLVTÆ CAPTIVIT. 29. DARII HYSTASPIS 14. IMPERII PERS. 29. ZOROBABELIS, ET IOSVE 29. OLYMP. LXVII. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 244. TARQVINII SVPERBI 25. ET VLT.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 508.

I. *Tertia Ionum ſeruitus.* PERSARVM nauticæ copiæ, vt ſcribit Herodotus, circa Miletum hybernantes, altero à profectione anno, haud difficulter inſulas continenti adiectas cœperunt, Chium, Leſbum, Tenedum: vrbes quoque in continente; ſicque tertiò Iones ſunt in ſeruitutem redacti, primum à Lydis, bis deinceps à Perſis. Profectuſque ab Ionia naualis exercitus, omnia quæ ad læuam ſunt in Helleſpontum nauigantibus, ſubegit. Nihilominus Artaphernes Sardium præſes, Ioniam per paraſangas diuiſit, ita enim Perſæ *Paraſanga.* tricena ſtadia appellant, & regionatim vectigal impoſuit, quod Regi penderetur, quod vectigal Iones, ad ætatem vſque Herodoti, pependerunt.

II. *Tempus regum Romanorum.* IAM vero quod ad rem Romanam attinet, hic eſt annus eiecti ex vrbe ac regno

Tarquinij Superbi, & mutatæ in nouam formam Reip. De anno, vt id primum dicamus. Aliqui antiquorum certo id tempus definire noluerunt, vel non potuerunt, vt L. Florus, qui in prolog. hiſtoriæ Rom. ait primam ætatem ſub regibus fuiſſe prope 250. per annos: vt Aurelius Victor, ſiue Cornel. Nepos qui à numero annorum prorſus abſtinuit: vt Euſeb. in Chron. qui ait ſeptem reges imperaſſe Romæ annos 240. ſiue, vt quibuſdam placet 243. vt Solinus ca. 2. ducentis quadraginta & vno, ſeu potius, vt ex ſingulis regum annis quos poſuit colligitur, 240. Diminuit enim annos Seruij Tullij, & Tarquinij Priſci, & vnum illum annum ex interregno, Romuli addit: vt Caſſiodorus qui 240.

III. *Ex Dionyſio Halic.* AT Dionyſ. quem maxime ſequimur, vt exactiſſimum, atque diligentiſſimum, communi doctorum iudicio, ita l. 4. rem terminat. *Regium ergo imperium cum annos ab Vrbe condita ducentos quadraginta quatuor numero perduraſſet, & ſub poſtremo rege in tyrannidem, degeneraſſet euerſum eſt.* Sic Dionyſ. qui eadem totidem fere verbis, init. l. 5. repetit; & ſub li. primi med. & probat ex ſingulorum regum ſubductis annis: imo ex eo quaſi indubitato principio, elicit primum Romuli, & vrbis annum. Liuius quoque [a] *L. Tarquinius Superbus*, inquit, *regnauit annos quinque & viginti. Regnatum Romæ, ab cõdita Vrbe ad liberatam, annos* 244. Cum ergo hi duo primi ſummique in hiſtoria Romana conſentiant, facile cæterorum iudicia contemni poſſunt. Sed accedunt etiam multi alij, de quibus ſeorſim dicemus aliquid: hic addo Varronem & Meſſalam Coruinum in libello de Augusti progenie, vbi de Tarquinio. *Iunij Bruti*, inquit, *opera pulſus, exulatum cum ſceleſta coniuge, ac filiis fuga perrexit, anno regni trigeſimo quinto, ab Vrbe vero condita* 244.

T. Liuio. — [a] in fi. l. 1. — *Varrone.* — *Meſſala.*

IV. *Facinus Sex. Tarquinij.* FACINVS porro cuius occaſione regiæ dominationi impoſitus eſt finis, ex fuſiore Dionyſij narratione, ſic habet. Cum belli Ardeatini tam milites in caſtris, quam ciues in vrbe tæderet, & illi diuturno labore, iſti ſumptibus, nullo vtrique fructu grauarentur, Sex. Tarquinius fratrum natu maximus Collatiam à Patre miſſus, ad exequenda quædam negotia militaria, diuertit ad cognatum ſuum, L. Tarquinium cognomine Collatinum, qui tum ad Ardeam agebat in caſtris. Vxor eius, Lucretij nobilis Romani filia, hominem, vt viri cognatum, benigniſſimè accepit. Eam ille matronam eximiæ inter Romanas formæ, ac pudicitiæ, occaſione abſentis mariti vitiare conſtituit. Cumque noctu in cubiculum eius cum gladio penetraſſet, ſubito expergefactam tacere, & in cubiculo manere iuſſit, cædem minitans ſi aufugere, aut vocem tollere conaretur.

V. *Terrore Lucretiam vincit.* SIC perterritæ fœminæ optionem propoſuit vtrum mallet mortem cum turpitudine, an vitam cum fœlicitate coniunctam. Nam conſentienti in flagitium, regnum Romanum ſibi iure debitum pollicebatur, coniugi, ac reginæ futuræ. Reluctanti autem primum mortem offerebat, deinde infamiam. *Iugulato enim vno è famulis componam*, inquit, *veſtra corpora, & fingam vos in ſtupro deprehenſos, pœnas mihi dediſſe, non ferenti gentilis iniuriam; vt præter probroſum interitum, etiam ſepultura, cæteriſque ſolennibus caritura ſis.* Denique effecit vt Lucretia, metu ignominioſæ mortis territa, perferret, quæ illi patrare libuiſſet. Imprudens, & miſera, quæ gloriam pudori prætulit, nec in Deum, vt S. Suſanna, cum fiducia, tanquam pudicitiæ protectorem confugit. Quamquam infelix non habuit ad quos confugeret pudicitiæ propugnatores, ſed expugnatores deos. Sed hæc culpa Lucretiæ, nec vltima fuit, nec maxima. Nam qui crimen perſuaſerat dæmon, eius etiam tantum intulit dolorem, vt, præ illius impatientia, etiam ſui ipſius longe crimunoſiorem cædem perſuaſerit.

VI. *Quæ vim apud ſuos Romæ exponit.* NAM vbi illuxit, conſcenſo carpento Romam properat, amictu atro, & cultro ſub veſtem abdito, neminem neque intuens, neque alloquens, ſed lachrymis vultum rigans, donec in paternas ædes ventum eſt, vbi genua patris complexa, coram cognatis aliquot diu tacita fleuit, tandem à patre ſubleuata, rogantéque quid ei triſte accidiſſet, ſupplex à patre poſtulat, vt quotquot amicos, aut cognatos poſſet, conuocaret, in quorum conſpectu & iniuriam exponeret, & remedium flagitaret. Quibus propere conuocatis, vbi in ædes confluxere, denarrat eis rem omnem ordine. Dein complexa prius patrem, multiſque tum ipſum obteſtata, tum cæteros, comprecatáque deos, & dæmonas, vt ſe cito è vita eximerent, ſtrictum cultrum in præcordia alte demiſit, & in paternis vlnis

Et vlti... nem... cat... à...

palpitans luctantem animam emiſit.

VII. *Qui ad vltionem incitati coniurant.* ID omnibus qui aderant tam graue ac miſerandum viſum eſt, vno vt ore vociferarentur, ſatius eſſe pro libertate vel millies emori, quam tales à tyrannis iniurias perferre. In iis erat P. Valerius vir prudens, & induſtrius, qui ad exercitum ab eis mittitur indicaturus viro caſum Lucretiæ, & cum illo ad defectionem à tyrannis ſollicitaturus multitudinem militarem. Vix portam egreſſus erat Valerius, cum ei Collatinus è caſtris in vrbem tendens fit obuius, domeſticæ calamitatis inſcius, & cum eo L. Iunius cognomento Brutus, qui audita nece Lucretiæ, ad ædes reuerſi, poſt communem omnium complorationem, rogat Brutus, vt dilatis in aliud tempus lachrymis, de vlciſcenda eius iniuria meditentur, & ſemota famulorum, & mercenariorum turba, præfatus cauſam ſimulatæ ſtultitiæ, hortatus eſt vt vnanimes conſociata opera Tarquinium, & filios vrbe pellerent. *Cum Collatino, & Iunio Bruto.*

VIII. *Bruti iuſiurandum cōtra Tarquinios.* QVOD cum omnes æque ſentirent, primus ipſe arrepto gladiolo, quo ſe illa confoderat, acceſſit ad cadauer, quod etiam tum propalam iacebat ſpectaculum miſerabile, & impoſito ei cultro iurauit Martem, deoſque cæteros, ſe quidquid poſſet ad ſubuertendum Tarquinij dominatum moliturum eſſe, & nec ſe cum tyrannis in gratiam rediturum eſſe, nec aliis reconciliandæ gratiæ copiam facturum, diuerſumque ſentientes pro inimicis habiturum, & cum tyrannide, tyrannidiſque ſociis perpetuas ſimultates exerciturum. Quod ſi iuſiurandum violaret, talem ſibi, ſuiſque liberis exitum vitæ imprecabatur, qualis miſeræ illi contigiſſet.

IX. *Tollendæ tyrannidis conſilium & modus.* CVMQVE ſinguli eodem ſe iureiurando obſtrinxiſſent, Bruti ſententia fuit, ante omnia cuſtodiam portis adhibendam, ne quid Tarquinius ſentiret eorum, quæ in vrbe agitabantur contra tyrannidem, rebus nondum paratis. Deinde prolato in forum corpore mulieris, vt erat cruore fœdatum, Lucretius pater, & Collatinus coniux progreſſi in medium deplorarent ſuum infortunium, & rem omnem ordine exponerent; reliqui deinde alius poſt alium accedentes accuſarent tyrannidem, & ciues vocarent ad libertatem, ad quam iampridem aſpirarent: moxque à populo ſuffragia, de abrogando Tarquinio imperio, elicienda, & ſuper ea re plebiſcitum ad caſtra quamprimum mittendum, vt exercitus totius vrbis iudicium, & conſenſum ſequeretur.

X. *Et noua Reipub. forma.* DEINDE in conſilio de forma Reipubl. eodem imprimis autore deliberant; ac definiunt Regni nomen in Reip. mutandum eſſe: Regis quoque nomen, niſi in Rege ſacrorum, abrogandum, introducto mitiore; poteſtatem regiam in duos, qui annuo magiſtratu pari iure atque autoritate fungerentur, eſſe diuidendam, vt alter alterum reuereri, & continere poſſet in officio, ſi quando res ita ferret. Ea ſententia cum ab omnibus probata eſſet, eodem etiam modo populo probata eſt. *Populo probatur.* Reprobata eſt enim ab omnibus Tyrannis, decretum Tarquiniis exilium, & capitale ſupplicium ei qui illis fauturus eſſet, decreti duo conſules annui cum poteſtate regia. Tum Brutus, qui dudum erat Tribunus celerum, Interregem, ad peragenda more patrio comitia, dixit Sp. Lucretium, qui coacto in campo Martio populo, nominauit Brutum & Collatinum, qui regia munera loco Regis obirent, quibus populus, ſi videretur, eum honorem ratum faceret, quod & fecit. *Brutus & Collatinus conſules.*

XI. *Res Tarquinio innoteſcit.* DVM hæc in vrbe geruntur, Tarquinius Rex vbi ex primis nunciis, qui per vrbis portas priuſquam clauderentur euaſerant, hoc ſolum cognouit Brutum concionibus ſolicitare populum, ciueſque ad libertatem vocare; re nemini communicata, filiis tantum, & amicorum fidiſſimo quoque comitatus, effuſis in curſum equis properat, immaturam defectionem præuenire cupiens. Cumque portas clauſas reperiſſet, refertáque armatis propugnacula, quantocius caſtra gemens, ſeſéque affligtans repetebat, ſed illuc quoque rebus iam perditis peruenit. *Vrbe excluditur, & caſtris.* Conſules enim celerem eius aduentum animo prouidentes, diuerſis itineribus literas ad milites in caſtra miſerant, expoſitóque vrbanæ multitudinis decreto, hortati eos erant, vt à tyranno deficerent. Quas cum accepiſſent, qui à Tyranno in caſtris relicti erant, T. Herminius, & M. Horatius pro concione legerunt, perquiſitáque per ſingulas centurias militum ſententia, cum omnes decreta ciuitatis approbarent, Tarquinium redeuntem admittere noluerunt.

XII. *Fugit Gabios ad filium.* ATQVE ita hac quoque ſpe fruſtratus Rex, fugit cum paucis Gabios, ex quo

facto *Regifugij* vocabulum ab antiquis Romanis factum, à Rege ſcilicet fugiente, vel à fugatis regibus. Fugato enim Tarquinio rege, tam Sextus Tarquinius regni candidatus, quam tota Tarquiniorum poſteritas fugabatur, regiaque dignitas omnibus penitus interdicebatur. Fugit ergo Tarquinius non iam Superbus, ſed plane abiectus & humilis, & fugit Gabios, quibus Sextum filiorum maximum regem impoſuerat; iam canus ipſe, quippe vigeſimo quinto imperij anno, ad quod pene quinquagenarius adierat, vt idem eodem l. 4. teſtatur Dionyſius, à quo iſta libauimus: paulo fortaſſe pluribus, ſed tanta res in tanta Repub. non debuit nimia breuitate obſcurari.

CONSVLES PRIMI.

XIII. *Initium conſulatus & ratio temporis.* Regivm ergo apud Romanos imperium, vt idem ait l. 5. cum ab Vrbe condita ducentos quadraginta quatuor ferme annos perduraſſet, & ſub vltimo rege in tyrannidem verſum eſſet, his de cauſis ab his viris euerſum eſt, initio ſexageſimæ octauæ Olympiadis, qua in ſtadio vicit Iſchomachus Crotonienſis, gerente Athenis annuum principatum Iſagora. Et ratio Olympiadum facile conſtat. Ab ineunte ſiquidem Olympiade ſeptima, quando Vrbs condita eſt, ad ineuntem ſexageſimam octauam, quæ hic à Dionyſio memoratur, ſexaginta & vna integræ Olympiades numerantur, quæ ducentos & quadraginta quatuor annos exactè conficiunt. *Primi conſules.* Introducto igitur optimatum imperio, cum 4. circiter menſes anno illo explendo deeſſent, conſules primi regiam poteſtatem ſumpſerunt, L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus, ambo patritij: nam hoc tempore vniuerſa reſp. in patritiorum poteſtate fuit.

XIV. *Dies Regifugij, & quam longus primus conſulum annus.* Sed quid eſt quod 4. menſes illi anno defuiſſe ait? quémve annum intelligit? Non poteſt vtique intelligi annus Vrbis conditæ. Is enim 11. Cal. Maij inchoabatur, ad quem vſque diem non interceſſerunt 4. menſes ab exactis regibus, id eſt à 6. Cal. Martij. Rectè igitur videtur Onuphrius in Faſtorum com. exiſtimare Dionyſium agere de annis Græcis, ſiue Olympicis, per quos hiſtoriam ſuam deducit: qui anni cum ab æſtiuo ſolſtitio inchoarentur, vt alibi diximus, ſi inde per 4. menſes retrocedamus, ad 6. Cal. Martias peruenietur; quo die in faſtis lapideis Regifugium notatum reperitur, quaſi feſtus Ciuitatis Romanæ dies, de quo Ouid. 2. Faſtorum.

Tarquinius cum prole fugit, capit annua Conſul
Iura, dies regnis illa ſuprema fuit.

Aliud autem Regifugium, aut alio tempore, Romæ nullum fuit, vt erudite probat idem Onuphrius, & Plutarchum, atque Macrobium, quos ſecutus eſt Sigonius, refellit. Ex quo etiam ſequitur primos conſules ſedecim menſibus in magiſtratu fuiſſe, aut potius primum annum conſularem ſedecim menſium fuiſſe, & proximi anni conſules 6. Cal. aut ipſis Cal. Iulij iniiſſe conſulatum. Nec obſtat quod alij aliis temporibus adiiſſe hunc magiſtratum reperiantur: nam multis non ſolum annis, ſed etiam ſeculis initium conſulatus valde inconſtans fuit, vt Sigon. & Onuph. annotarunt.

XV. *Dionyſium hic annorum vrbis non Olympicorum rationem habuiſſe.* Vervm ab Onuphrio diſſentire cogimur in expoſitione Dionyſij. Neq; enim putamus intelligi annum Olympicum, ſed annum Vrbis conditæ 44. ſupra ducenteſimum, tum quia hunc ipſum Vrbis annum proxime ſemel iterumque nominarat, annum autem Olympicum nullum plane nominauit, ſed tantum Olympiadem 68. à qua non deerant 4. menſes, ſed redundabant; deerant autem ſexageſimæ ſeptimæ, quæ poſt 4. menſes finienda erat, cuius tamen Olymp. Dionyſius nullum verbum facit. Tum quia cum vbique annorum Vrbis conditæ rationem habeat, vt decet hiſtoriæ Romanæ ſcriptorem, & ad illius annos, aliquando duntaxat Olympicos accommodet, non videtur hoc loco tam celebri, annos vrbis neglexiſſe, Græcorum autem rationem habuiſſe. Quid ergo dicemus? non enim à Regifugio, quod tam conſtanter 6. Cal. Mart. notatum eſt, vſque ad Palilia, quæ xi. Cal. Maij celebrabantur, qui dies erat vrbis conditæ, vnde & inchoabantur anni, non inquam menſes 4. intra duos illos dies reperiuntur, ſed tantum duo menſes, & dies quinque,

XVI. *Eius textū mendoſum videri.*

Itaqve dicendum videtur, niſi quis melius aliquid ſuggeret, mendum in numerum irrepſiſſe, & quartum pro ſecundo δ pro β. poſitum fuiſſe: ſicque non ſedecim, ſed plurium etiam menſium primus annus fuerit: non enim male colligit Sigonius hoc tempore Calendas Octobris incundo conſulatui fuiſſe deſtinatas. Mendoſi textus ſuſpicionem haud obſcuram præbet, quod in Græco textu legitur, τεττάρων τινῶν μηνῶν, quatuor aliquot menſium. Nimirum ſcripſerat Dionyſius, τινῶν, moxque in margine additum, τεττάρων explicandi cauſa, quæ vox poſtmodum in textum irrepſit. Nec abſurdum exiſtimandum eſt tot menſes primo illi anno fuiſſe datos, cum quinque conſules habuerit, quorum nullus annum integrum in magiſtratu fuit. In vltimorum autem gratiam fortaſſe dilata eſt creatio nouorum Coſſ. in Cal. Octobr. Sed de his hactenus.

XVII. *Induciæ cū Ardeatibus.*

Nondvm tamen finis rerum hoc anno Romæ geſtarum. Nam T. Herminius & M. Horatius, qui paulo ante exercitui pro Rege præerant, in quindecim annos inducias cum Ardeatibus pacti, domum reduxerunt copias, vt ait idem Dionyſius: iiſdemque in vrbem reuerſis, Coſſ. vocato in concionem populo, cum prolixe pro concordia diſſeruiſſent, nouo decreto confirmarunt ea, quæ prius in vrbe ſancita fuerant, perpetuoque exilio Tarquinios mulctarunt. Poſt hæc luſtrata vrbe, cæſiſque victimis, primi ipſi ſuper extis ſtantes iurauerunt, nunquam ſe reducturos ab exilio Regem Tarquinium, neque eius filios, neque illorum poſteros. Regem Romæ poſthac creaturos neminem, neque creari paſſuros; atque hæc pro ſe, proque ſuis liberis, ac poſteris iurauerunt.

Iteratum iuſiurandū contra Tarquinios.

XVIII. *Regis nomē cur nō plane antiquatum. Res ſacrorū.*

Sed quoniam reges multorum, magnorumque bonorum Reip. authores extitiſſe videbantur, propterea vt quandiu ſtaret vrbs, regium nomen conſeruaretur, iuſſerunt vt pontifices, & augures deſignarent vnum è ſenioribus, qui diuinis rebus duntaxat præeſſet, & Rex ſacrorum appellaretur, primuſque hunc honorem Romæ accepit Manius Papirius. Ita Dionyſ. Addit Liu. eos id ſacerdotium Pontifici maximo ſubieciſſe, qui tum fuiſſe traditur C. Papirius ab Onuphr. in faſtis. Quibus non admodum videntur conſentanea, quæ ſcribit Paul. Oroſ. [a] Quanta mala, inquit, Romani per 243. annos continua illa regum dominatione pertulerint, non ſolum vnius Regis expulſio, verum etiam eiuratio regij nominis, & poteſtatis oſtendit. Nam ſi vnius tantum ſuperbia fuiſſet in culpa, ipſum ſolum oportuiſſet expelli, ſeruata regia dignitate melioribus, quæ Freculphus quoque retulit. [b]

[a] l. 2. c. 4.
[b] t. 1. l. 4. c. 2

XIX. *Vitata in Coſſ. inuidia.*

Deniqve veriti Coſſ ne falſam vulgus de innouata Rep. cōciperet opinionem, quaſi pro vno duos vrbi Reges præfeciſſent, inſtituerunt terroris minuendi gratia, vt alterum conſulem duodecim ſecures præcederent, alterum duodecim lictores cum ſolis faſcibus, & collegæ ſingulis menſibus ſecures ſibi viciſſim traderent. Brutus priore menſe, concedente Collega, faſces cum ſecuribus habuit, vt ait Liuius. Ad inuidiam quoque declinandam, Brutus de ſuo Collegæque imperio populum rogauit, ne ſine authoritate Senatus, populique iuſſu, ſicut nuper Superbus, regnare videretur.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3545.

1. N. III. Sic ibi, forte non ſine menda. Nam ſi ſubducamus annos, quos ſingulis regibus idem Meſſala tribuit, non niſi 242. anni reperientur, & addito vno anno interregni, fient 243. & vice verſa Eutropius in vniuerſa ſumma 243. annos ponit, & ſi 7. regum annos, quos ipſe ponit, in vnam conflemus, 245. reperiemus. Verum ſi 24. annos Tarquinio Superbo tribuit, vt in quibuſdam M.S. habetur 244. annis hoc ſpatium circumſcribet, cum Liuio & Dionyſ. vt notat Sylburg. Pro eadem Dionyſij & Liuij ſententia affert Onufrius in comm. Faſt. Varronem, & Cenſorinum.

Eandem ipſe amplectitur in faſtis, & comment. Ioan. Funct. in Chronol. Torniel. anno 6. ætat. 99. Henricus Samerius in breu. profanæ Chronol. Henricus Glarean in chronol. in Dionyſ. & in notis in Liuium. Ioachim. Grel. in Chronol. in hiſtor. Liuij. & ibidem Fr. Robortellus, & Carolus Sigonius, licet aliter in Faſtis. Caſaubon. apud Polyb. Cuſpinian. in Caſſiodorum. Altera ſententia, quę 243. annos tantum regiæ dominationi attribuit, non paucos habet authores, atque fautores. Verrium Flaccum in tabulis Capit. vt affirmat Sigonius, & fatetur Onuphrius. Sext. Rufum in breuiar. hiſtor. Rom. Eutropius autem in hanc claſſem referri nõ poteſt, vt diximus, ſed potius ad ſuperiorem: poteſt autem Iornandes, qui lib. de ſucceſ. ſemel iterumque huic primæ ætati, & quaſi infantiæ populi Rom. 243. annos attribuit. Poteſt etiam Paulus Oroſ. l. 2. c. 4. & 5. Diuus Auguſtinus l. 3. de ciuit. c. 15. fi. hæc fuit Romanorum vita ſub Regibus, vſque ad expulſionem Tarquinij Superbi, per ducentos ferme, & 40. & tres annos &c. vt Freculphus, qui Paulum Oroſium fere tranſcribit t. 1. chron. l. 4. c. 2. & tamen non nominat. In hac ipſa claſſe ſunt Sigonius in Faſtis, quẽ ſequitur P. Gordonus in Chronol. cap. 15. n. 14. Genebr. l. 2. Chron. & ſi qui alij.

ANNVS MVNDI 3546. SEXTÆ ÆTATIS 30. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 30. DARII HYSTASPIS 15. IMPERII PERSICI 30. ZOROBABELIS ET IOSVE 30. OLYMP. LXVIII. AN. I. V.C. 245. L. IVNIO BRVTO, & L. TARQ. COLLAT. COS. PRIMIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 507.

PRÆTORE Athenis Iſagora, vt Dionyſ. Halic. l. quinto refert, Iſchomachus Crotoniates in Olympico ſtadio victor fuit, quando res Perſica maiora in dies incrementa capiebat. Ita enim ſcribit Herod. *Ineunte ſtatim vere, aliis ducibus ab rege abdicatis, Mardonius Gobryæ filius adhuc adoleſcens, & recens in matrimonium accepta Darij filia Artozoſtra, ad mare deſcendit, permagnas ducens peditum, claſſiariorumque copias.* Quo cum exercitu poſtquam in Ciliciam peruenit, ipſe conſcenſa naue cum claſſe abiit, aliis ducibus pedeſtres copias in Helleſpontum ducentibus, vbi præteruectus Aſiam multis ciuitatibus potitus eſt: quorum dominis, ſiue tyrannis, in ordinem redactis, ſtatum popularem in ciuitatibus conſtituit, hæc autem omnia eo tendebant, vt vniuerſam Græciam, in primis autem Athenas ſibi Perſæ paulatim ſubijcerent: ſed res lente feſtinabat. I. *Res Perſica. Olymp. 68.* (lib. 6. p. 152. græ. edit. Franc.)

Romae autem feruebant omnia, Tarquinio mouente omnem lapidem vt amiſſa recuperaret: Conſulibus contra, Brutoque in primis, omni ope certantibus, vt acquiſitam libertatem tuerentur, & conſtabilirent. Cum enim Tarquinius Gabiis aliquandiu ſubſtitiſſet, ibique perfugas aliquos, ex ſuis amicis, ac clientibus collegiſſet, Latinas ciuitates ſollicitauit, vt bellum contra Romanos ad ſe reducendum ſuſciperent: quod illæ cum ſe facturas negarent, in Etruſcam vrbem ſe recepit, vnde mater eius ducebat originem, vbi tantum oratione, lachrymis, precibuſque profecit, vt legatos impetraret, qui res eius Romæ agerent: quos egregie conſiliis II. *Tarquinius molitur reditum ſui.*

Legatos Romam mittit. literis, pecunia, rebus omnibus inſtructos Romam miſit. Qui admiſſi à Patribus, aiunt poſtulare Tarquinium, vt ipſi cum paucis tuto venire liceat, ſiue in ſenatum, ſiue concionem: paratum omnium, quæ toto regni tempore geſſerit, rationem reddere, & ſi accuſetur, totius populi Romani ſubire iudicium. Quod ſi dicta cauſa probauerit omnibus, ſe nihil exilio dignum perpetraſſe, regnum ſe denuo ſi reddatur, quibuſcumque ciues voluerint conditionibus, adminiſtraturum: ſin regibus, vt hactenus, parere amplius nolint, manſurum in vrbe patria ſua, & æquo cum cæteris ciuibus iure vſurum; exilium tantum deprecari. *Eius poſtulata.*

III. *Negatur ei reditus.* QVAE cum illi magna vi tam Tarquinij, quam ſuæ ciuitatis nomine vrgerent, aſſurgens Brutus negat fieri poſſe, quæ poſtularent; quod Tarquiniorum exilium totius populi decreto editum, & iureiurando firmatum eſſet. Tum legati poſtulant Tarquinio bona ſua, ab auo legitime accepta, reſtitui, vt ſi ei in patria non liceat, alibi liceat honeſte vitam ducere. In hoc explicando nodo non parum certatum eſt. *Pro bonorũ reſtitutione certatur.* Nam Brutus bona retinenda cenſebat, tum mulctæ nomine, quod tyrannus Rempublicam multis damnis, iniuriiſque affeciſſet, tum publicæ vtilitatis gratia, ne ijs arma contra ſe laturis opes ſubminiſtrarent. Collatinus autem opes reddi volebat, dicens, non opes tyrannorum, ſed perſonas læſiſſe Rempublicam, cauendáque duo crimina, ne incurrant infamiam publicam, quaſi propter diuitias expulſis Tarquiniis; néve videantur iuſtam eis belli cauſam præbuiſſe, dum eos ſuis facultatibus ſpoliant.

IV. *Vicit pars quæ reſtitutionem iubebat.* CVMQVE Senatus anceps eſſet, res populi ſuffragijs permiſſa: tam multoſque vtraque ſententia fautores habuit, vt ij qui retinenda bona cenſebant, ab alteris, qui reddi iubebant, vno tantum calculo victi ſint.

Etruſci poſt acceptum à conſulibus reſponſum, multum laudarunt ciuitatem, quod maiorem iuſtitiæ, quam vtilitatis rationem habuiſſet. Itáque videtur ſenſiſſe Dionyſius ipſe; cum tamen Bruti ſententia non vtilior tantum eſſet, ſed etiam iuſtior. *Neq; iuſte, neque ſapienter.* Iuſtiſſimum enim erat damna à tyranno illata Reipublicæ, ipſius qui intulerat, bonis reparari: nec ea retinendo Romani alienum retinebãt, ſed ſuum. Ideoque non ſolum nihil peccabant retentis iis bonis: ſed vice verſa, non recte faciebant ea tum bona Tarquinijs reddendo, quibus illi iniuriam Romanis facerent, bellum in eos inferendo. Quæ ſi dono dare voluiſſent, alio potius tempore minime periculoſo Reip. danda erant.

V. *Rationes contrariæ diluuntur.* QVÆ autem Collatinus afferebat valde infirma erant. Nam opes quidem non læſerant, ſed tyranni; ideoque illi, qui etiam corpore proprio pœnas dare merito poterant, ſaltem in opibus, quibus illi ad iniuriam faciendam abuſi fuerant, puniẽdi erant. Infamia porro vitari facile poterat, euulgatis exilii, priuationiſque bonorum cauſis. Nec iuſta belli cauſa dabatur, dum tyrannus, ea quæ rapuerat, exoluere cogebatur, & ſimul ei male agendi facultas eripiebatur. Ita olim Iſraelitæ iuſſu Domini Ægyptios, à quibus vexati, ſpoliatique fuerant, bonis ſuis viciſſim ſpoliarunt, neque obnoxij fuerunt reſtitutioni. Nihilominus vicit, vt dixi, ſententia quæ rudi tum populo iuſtior, & magnitudini animi propior videbatur; ſed non ſine magno detrimento.

VI. *Quantum damni hæc indulgentia Reipub. attulerit.* NAM Etruſci in vrbe reſtiterunt, ſimulantes ſe occupari in componenda portatili ſupellectile, & diſtrahendis, quæ agi ferrique non poſſent, cum interea & Tarquinium per literas certiorem fecerunt, recepturum eſſe bona, & literas ab exulibus reddiderunt eorum neceſſariis, & alias ab eis acceperunt, remittendas ad exules, crebriſque colloquiis nunc horum, nunc illorum explorabant animos, & quotquot idoneos turbandis rebus offendebant, partim ſpe oſtentata, partim præſenti pecunia in partes ſuas pertrahere conabantur: nec ſine effectu vllo. *Plerique à legatis deprauantur.* Nam duos Iunios Titum & Tiberium, filios Bruti conſulis, vix tum puberes, & duos Gellios, Vitellios vocat Liuius, & Paulus Oroſ. * M. & Man. fratres vxoris Bruti, iam maturos tractandæ Reip. & Collatini alterius conſulis duos ex ſorore nepotes, L. & M. Aquilios, æquales Bruti filiis, ad ſuas partes pertraxerunt. * l. 2. c. 1.

VII. *Patefit conſuratio pro reductione Tarquinij.* CVMQVE apud Aquilios congregatis omnibus, qui de reducendis Tarquiniis conſentiebãt, pincerna quidam nomine Vindex, vel Vindicius, vt eum Liuius vocat, obſeruaſſet quæ illi in eam ſententiam dicerent, ac ſcriberent, per Etruſcos legatos ad Tarquinios mittenda; intempeſta nocte domo egreſſus, quaſi ob aliquid

negotium miſſus à dominis, ad Conſules quidem ire non eſt auſus, veritus ne propter affectum erga cognatos, rem celare volentes, indicem coniurationis tollerent: ſed P. Valerium, qui vnus erat è 4. primis libertatis publicæ aſſertoribus, adiit, fidéque cum iureiurando ab eo accepta, fraudi ſibi id non fore, indicauit, quæ audiſſet, ac vidiſſet.

VIII. *Comprehenduntur.*

ILLE recognita confeſtim, cum magna clientum, & amicorum manu, ad ædes Aquiliorum aduolat appetente iam die, ipſoſque cum literis omnibus comprehenſos apud Conſules ſtatuit. Brutus cum filiorum ſignacula, & manum agnouiſſet, conſcenſo tribunali iuſſit primum literas publice à ſcriba recitari, tum filiis dicendi ſi quid vellent, poteſtatem fecit; illi in manifeſto crimine deprehenſi, vterque flebant. Pater paululum cunctatus ſurrexit, indictoque per præconem ſilentio, capitalem ſententiam in filios protulit, omnibus nequicquam reclamantibus, & patris orbitatem, & filiorum ætatem commmiſerantibus. Ille nihilominus nec clamore motus, nec eiulatibus, adduci eos à lictoribus iuſſit, & in ſuo populique conſpectu, probris affectos, & virgis fœde laceratos, ſecuri percuti iuſſit.

Filij Bruti capite plectuntur.

IX. *An iuſte ex Oroſio.*

a l. 2. c. 5.

DE hoc ſupplicio ita loquitur, Paul. Oroſius. [a] *Brutus primus apud Romanos conſul, primum conditorem, Regemque, Romæ non ſolum exæquare parricidio, ſed & vincere ſtuduit. Quippe duos filios ſuos adoleſcentes, totidemque vxoris ſuæ fratres Vitellos iuuenes, reuocandorum Regum placito inſimulatos, in concionem protraxit, virgis cecidit, ſecurique percuſſit.* Diuus Auguſtinus, [b] qui Brutum vehementer accuſat, ob expulſum Collegam Tarquin. Collat. hanc tamen filiorum, & nepotum cædem non damnat, contentus locum afferre Virgil. l. 6. *Quod factum*, inquit, *poſtea quam laudabiliter commemorauit, continuo clementer exhorruit. Cum enim dixiſſet natoſque pater noua bella mouentes, Ad pœnam pulchra pro libertate vocauit, mox deinde exclamauit, & ait. Infelix vtcunque ferent ea facta nepotes. Quo modolibet*, inquit, *ea facta poſteri extollent, qui filios occidit, infelix eſt, & tanquam ad conſolandum infelicem ſubiunxit.*

b l. 1. de ci. c. 16.

Vicit amor patriæ, laudumque immenſa cupido.

Sic Auguſtinus, vtique Poëtæ conſentiens.

X. *Iuſte facta videri.*

IN qua dubitatione dicendum profecto videtur, ſi nec defuit in puniente autoritas, neque in punito culpa, ex accidente eſt quod idem fuerit & Iudex, & pater. Certe Senatus, populique Romani conſenſu mutata ex cauſa legitima Reipublicæ forma, oportuit Magiſtratum eius decreti propugnatorem, ac vindicem eſſe. Præſertim cum illi non ſolum vrbe prodita exules reducere, ſed Conſules etiam interficere, in quibus alter pater, alter auunculus, ſtatuiſſent, vt inquit Dionyſius; qui hæc Bruti facta magna & mira vocat, & maxime à Romanis iactata, vereri ſe tamen ait ne apud alios, vt nimis dura, fidem non inueniant, dictum fortaſſe oportuit, approbationem. Damnandi tamen certe ratio non apparet, ſed miſerandi potius, ſi non laudandi, qui cum pater eſſet, coactus fuerit vltimum de filiis ſupplicium ſumere, & orbitate ſua Rempublicam præſenti malo, & futuro periculo liberare, & ſua ipſius calamitate, exemplum ſtatuere adamatæ libertatis, in quod omnis poſteritas intuens obſtupeſceret.

XI. *Collatinus Brutum pro nepotibus orat.*

NECATIS filiis Brutus mox vocauit Aquilios collegæ ſororis filios, apud quos coniurati comprehenſi fuerant, iuſſoque ſcriba horum quoque literas recitare, illis cauſæ dicendæ poteſtatem facit. Illi ad auunculi Collatini genua accidere, improuidæ ætati veniam poſcere, eius opem implorare. Cumque Brutus lictores iuberet abſtractos eos ducere ad ſupplicium; Collatinus ſeductum collegam prolixis pro adoleſcentum ſalute precibus labefactare adortus eſt. Quod cum perſuadere homini non poſſet, poſtremo non capitalem, ſed mitionem pœnam in eos ſtatui, denique vel dilationem ſupplicii poſtulabat. Cumque nihil impetraret. *Ergo*, ait, *quia tu durus & auſterus es, ego adoleſcentes abſoluo, eadem qua tu poteſtate præditus.* Tum Brutus exacerbatus; Certe me viuo, Collatine, nunquam patriæ proditores ſupplicio eripere valebis; imo tu quoque breui pœnas, quas par eſt lues.

Neque exorat.

XII. *Eum Brutus ap... popul... vt fa... tyra... acc...*

HIS dictis, & cuſtodia reis addita, conuocauit in concionem populum, plenoq; foro (iam enim rumor caſum filiorum eius per totam vrbem vulgauerat) progreſſus in medium cum Senatorum honoratiſſimis, collegam Collatinum, vt fautorem Tyrannorum accuſauit, eiſdem vt cognatione, ſic & voluntate coniunctum, qui in manifeſta proditione patriæ deprehenſos nepotes eripere ſupplicio velit,

Digitized by Google

ſub ſolis occaſum in caſtra rediere. Sed cum Valerius, voce quapiam animatus, profunda adhuc nocte in Etruſcorum vallum irruiſſet, cæſis, fugatiſque hoſtibus, vel vt alii ſcribunt, per nocturnum terrorem fuga lapſis, caſtra ipſorum cepit. Poſtridie ſpoliatis hoſtium cadaueribus, ſuiſque humatis, in vrbem rediere. Venientibus obuiam iuit Senatus, ducemque triumphali pompa decorari iuſſit, populus vniuerſus epulis exercitũ excepit. Vt venum eſt in vrbẽ, conſul, vt poſt victorias ſoliti erant reges, deducta pompa triumphali, factaque re diuina, & dedicatis ſpoliis diem illum ſacrum duxit, nobiliſſimoſque ciues epulo excepit. Plutarch. in Public. ſcribit primum eum fuiſſe, qui quadrigis vectus triumphauerit.

Postera die pullatus ipſe, Bruti corpus in foro propoſuit, in lectica ornatiſſima, aduocatoque in concionem populo, & conſcenſo tribunali, funebrem habuit orationem. Sed multo maius morti decus fuit publica mœſtitia, quia matronæ integrum annum, vt parentem eum luxerunt, quod tam acer vltor violatæ pudicitiæ fuiſſet, vt inquit Liuius l. 2. Qui mos funebrium orationum, publicique luctus, deinceps in poſteros propagatus eſt: perquam etiam honorifice Brutum fuiſſe ſepultum dubitari non poteſt. Negat Dionyſius, ex quo iſta deſumpſimus, eum liberos vllos, ſiue mares, ſiue fœminas reliquiſſe ſuperſtites, itáque proditum eſſe à Romanorum diligentiſſimis: poſteriores enim Iunios, atque Brutos è plebeis familiis prodiiſſe. XVII. *Bruti funus.*

Porro cum P. Valerius collegam ſibi adſciſcere cunctaretur, & nihilominus in eminentiore vrbis loco ædificaret, in ſuſpicionem venit affectati regni. Qua de re ille ab amicis admonitus, indicto comitiis die Sp. Lucretium conſulem legit, quo poſt paucos dies defuncto, in eius locum ſubrogauit M. Horatium quintum hoc anno conſulem; proptereaque hunc annum D. Aug. [a] vocat funereum, atque tartareum, quem quinque conſules compleuerunt. Deinde domum è ſummo tumulo, Veliam Liuius vocat, in imum cliuum tranſtulit, vt ciues eum, ſicut ipſe pro cõcione dixit, è ſuperiore loco lapidibus obruere poſſent, ſi in aliquo delicto deprehenderent. Deinde multis rebus è populi ſententia inſtitutis, & nominatim ne Coſſ. ſecuribus intra vrbem vterẽtur, ſed ſolis faſcibus: vtque aduerſus quemcumque magiſtratum ad populum prouocari poſſet; gratioſus populo factus, etiam Poplicolæ nomen inuenit. Illa vero eius lex plena ſapientiæ, qua tulit vt Quæſtores duo quotannis à populo ex Patricia iuuentute crearentur, ne boni Conſules hac ſolicitudine à grauioribus negotiis auocarentur, néve malorum potentia hoc etiam ſubſidio augeretur, vt notauit Plutar. in Poplicola. XVIII. *Suffecti Bruto conſules. Poplicolæ geſta.* [a] l. 3. de ci. c. 16.

Polyb. l. 3. ſcribit primũ fœdus Romanos inter & Carthaginẽſes ictum eſſe, cõſulatu Iunii Bruti, & M. Horatii, primorum poſt exactos reges conſulum: qui tamen ſimul conſules nõ fuerunt, cum Bruto demortuo ſuffectus ſit Lucretius, & Lucretio M. Horat. Forte illo viuo cœptum eſt fœdus, & hoc magiſtratum agẽte terminatũ. Apparet Romanos, cum regium nomen genuſque proſcriberent, & libertatem ſuã probe ſtabilire conarentur, ad tranſmarina etiam præſidia reſpexiſſe, ſi forte ad populum iam tum potentem, Tarquinius auxiliorum cauſa cõfugeret. Sic Merodach ab Aſſyriis deficiens, Ezechiam regem ſtuduit ſibi amicitia copulare. Verum id fœdus, quod deſcripſit Polyb. ſi quis cõſideret, cum neq; Tarquiniorum, neq; nouæ Romanorum libertatis meminerit, ſed nauigationes Romanorum in Siciliam memoret, quæ non videntur ante Olymp. [b] ſeptuageſimam ſecundã contigiſſe, vt ex ſeptimo Dion. colligi poteſt, non iniuria exiſtimabit ad poſteriora tẽpora pertinere. XIX. *Fœdus cum Carthaginenſibus.* [b] An. V. C. 262.

Addit etiam Polyb. iiſdem cõſulibus Iouis Capitol. ædes fuiſſe conſecratas, annis priuſquã Xerxes in Græciam traiiceret duodetriginta, ſiue 7. Olymp. tot enim anni ad initium 75. Olym. quando ea expeditio cœpta eſt, numerantur. Cuius rei T. quoq; Liu. author eſt. *Nondum, ait, dedicata erat in Capitolio Iouis ædes, Valerius, Horatiuſque Coſſ. ſortiti vter dedicaret, Horatio ſorte euenit, Publicola ad Veientium bellum profectus. Aegrius quam dignum erat tulere Valerij neceſſarij, dedicationem tam inclyti templi Horatio dari. Id omnibus modis impedire conati ſunt, cumque iam poſtem inter precationem teneret, funeſtum ei nuncium afferunt, mortuum eius filium eſſe. Ille nihil à propoſito auerſus, cadauer efferri iuſſit, & dedicationem peregit.* At Dionyſius hanc dedicationem merito in alterum annum diſtulit: nec ſane video qui conſtare poſſint, quæ dicuntur à Liuio. Nam cum Valerius Publicola ad Veientium bellum profectus XX. *Aedes Iouis Capitolini quando dicata.*

eſt, viuebat adhuc Iunius Brutus collega Valerij: nec quiſquam tradit hoc anno poſt Bruti mortem bellum in Veientes redintegratum. quomodo ergo iuerit ad bellum Veientium Conſul Valerius, quod iamdudum fuerat abſolutum? Itaque Sigonius & Onuphr. Dionyſium, quam Liuium ſequi in hac templi dedicatione maluere.

ANNVS MVNDI 3547. SEXTAE AETATIS 31. SOLVTÆ CAPTIVIT. 31. DARII HYST. 16. IMP. PERSARVM 31. ZOROB. ET IOSVE 31. OLYMP. LXVIII. AN. 2. V. C. 246. COSS. P. VALERIO POPLICOLA II. T. LVCRETIO TRICIPITINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 506.

I. *Res Perſica duce Mardonio.* HOC anno Perſæ duce Mardonio nō exigua clade affecti ſunt. Refert enim Herod. l. 6. eum cum in Helleſpontum veniſſet, ingentē ibi vim nauium ac peditatus coëgiſſe, eaſq; copias Helleſpontū traieciſſe, perque Europam iter habuiſſe Eretriam verſus, atque Athenas: his enim ciuitatibus Darius præ ſe ferebat ſe bellum inferre, cum tamen in animo haberet quamplurimas poſſet Græcorum ciuitates ſibi ſubiicere. Nam & claſſe Thaſios, ne manum quidem ex aduerſo leuantes, ſubegit; & peditatu Macedonas, vltra eos qui iam ſeruiebant, in ſeruitutem redegit, & apud eos ſtatiua habuit.

II *Noui Romæ Coſſ.* Hoc ipſo anno profert Coſſ. Dionyſ. (illo enim fideliorem teſtē in hiſtoria Romana, aut diligentiorem habemus neminem) P. Valerium Publicolam iterum, & T. Lucretium Tricipitinum, cui aſſentitur Liuius; ſed in eo diſſentit, quod bellum Etruſcū cum Porſena rege, in antiqua Romana hiſtoria, Horatii Coclitis, & Mutij Sceuolæ virtute longe celeberrimum, Liuius in hunc annum conicit, Dion. in ſeq. Rectius etiam fortaſſe Plutarchus in Publicola, qui bellum id vtriq; anno tribuit, vt ſcilicet hoc inchoatum ſit, ſequenti abſolutum; quod video etiam Carolo Sigonio probari, nec Onuphrio diſplicere: imo ea mens omnino eſt Eutropij, & Dionyſii, vt mox dicam. Paulus tamen Oroſ. [a] ait Porſenam tribus continuis annis trepidam vrbem terruiſſe, concluſiſſe, obſediſſe: & Freculphus [b] totidem verbis.

[a] l. 2. c. 5. [b] t. 1. l. 4. c. 2.

Cenſus. Dionyſ. ergo, ait, nihil hoc anno memorabile actum, præter cenſum, & bellicorum tributorum ordinationem, ex inſtituto regis Tullij, quæ toto Tarquinii regno intermiſſa, tunc primum ab his conſulibus in vſum reuocata ſunt, ita tamen vt omnia ad deliniendos, imminente Etruſco bello pauperes, dirigerentur, ne oneribus grauati, prodita repub. ad tyrānos omnia pollicentes tranſirent. Itaque immunitatem eis decreuerunt ab omnibus muniis publicis, quæ ſub regibus obibantur, & à tributis in bella impendendis: amplum Reipub. emolumentum eſſe rati, ſi pauperes corpora tantum ad patriæ defenſionem offerrent. Addit reperta eo cenſu ciuium Rom. qui pubertatem attigiſſent 130. millia.

III. *Porſenæ pro Tarquinio legatio.* EODEM anno cum Tarquinii ad Lartem Porſenam, Cluſinorum in Etruria regem, confugiſſent, ab eo hoſpitio ſunt excepti, non iniuria exiſtimante conſuetudinem pellendi reges, quod ſæpe iam in Græcia factitatum fuerat, in Italiam introduci minime è re ſua eſſe. Itaque etiam promiſſionem impetrarunt effecturum illum duorum alterum, vt aut reconciliati ſuis ciuibus reſtituerentur in patriam, & imperium: aut ſaltem adempta bona reciperent. Itaque miſit hoc anno, vt ait Dionyſ. Romam legatos, qui mixtas minis preces afferrent; qui tamen neq; reconciliationem eis, & reditum impetrarunt, ſenatu imprecationes, & iuſiurandum cauſante, neque bonorum reſtitutionem, iis, quibus ea obtigerant, reſtituere detrectantibus: præſertim cum id eo tempore in magnum Reip. damnum redundaret

Rex grauem ſibi iniuriam hac repulſa illatam interpretans, qui neutrum è poſtulatis obtinere valuiſſet, ratus ſe nactum præclaram occaſionem ſubuertendi Romanorum imperii, quod iam ante animo deſtinarat, bellum eis indixit. In cuius belli ſocietatem ſe, maxima ſtudii ſignificatione, obtulit Octauius Mamilius Tarquinii gener, è Tuſculo eductis copiis, & pleriſque Latini generis populis, quos idem Mamilius ad ſe pellexerat. Quibus rebus cognitis Romani quoque ſe ad bellum magno ſtudio præpararunt: vt fuſius tradit Dionyſ. & quidem longe probabilius, quam Liuius, qui legationem miſſam de reſtituendis Tarquiniis, poſt pacem cum Porſena initam tradit. At ratio exigit, vt verbo prius agant, qui impetrare aliquid volunt, quam ferro decernant.

IV. *Qua irrita bellum paras in Romanos.*

ANNVS MVNDI 3548. SEXTÆ ÆTATIS 32. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 32. DARII HYSTASPIS 17. IMP. PERSICI 32. ZOROBAB. ET IOSVE 32.
OLYMP. LXVIII. AN. 3. V. C. 245. COSS.
PVB. VALER. PVBLIC. III. ET M.
HORATIO PVLVIL. II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 507.

APPETENTE vere [a] claſſis Perſica, quæ ducem habebat Mardonium Darij generum, & apud Thaſios hyemauerat, è Thaſo tranſmittens, ac terram legens, ad Achanthum vſque proceſſit; & ex Acantho ſoluens, dum Athon circumuertit, ventus Aquilo vehemens, atque admodum atrox, & intolerandus, dicitur in claſſem ingruiſſe, nauiumque pleraſque in Athon propulſas, ad trecentas afflixiſſe, vt ſupra 20. hominum millia interierint; partim quod à feris rapti; partim quod natare neſcirent, partim quod petris alliſi, mare enim circa Athō ſæuiſſimum, partim frigore conſumpti. Et cum nautico quidem exercitu ita actum eſt. Mardonium autem cum pedeſtribus copiis in Macedonia ſtatiua habentem, Thraces Brygi ſub noctem inuaſere, & cum alios multos ex eis occiderunt, tum ipſum Mardonium vulnerauerunt: ſed non idcirco ſeruitutem Perſarum vitare valuerunt. Nam Mardonius non prius ex iis locis deceſſit, quam illos in ſuam redegit poteſtatem. Propter cladem tamen ab iis acceptam, in exercitu terreſtri, & eam quam circa Athon claſſis eius acceperat, re male geſta, cum reliquo exercitu in Aſiam reuertit.

[a] Herod. l. 6. p. 152. græ.

I. *Gemina clades à Mardonio accepta.*

Redit in Aſiam.

ROMANI imminentis belli cōtra Porſenam, eique adiunctos Latii populos, magnitudine territi, tum alia ſtudioſè parauerant, quæ ad vulgus agreſtium malo eripiendos, & vrbanam multitudinem demerendam pertinebant, tum Ianiculum montem excelſum, non procul ab vrbe trans Tyberim ſitum, firmioribus præſidiis communierant, bellique apparatus ibidem repoſuerant, quod intelligerent maximi intereſſe vrbis ſaluti, eum in hoſtium poteſtatem non venire.

II. *Res cū Porſena geſta.*

AT Porſena cum exercitu veniens, Ianiculum primo impetu capit, exterritis loci præſidiariis, ſuumque ibi præſidium collocat; ad vrbem deinde perrexit. Vbi ad manus ventum eſt, & diu acriter vtrimque pugnatum, neutris cedentibus, quod Romani Latinis Etruciſque præſtarent animi robore, reique militaris peritia; Etruſci vero, & Latini Romanis numero longe ſuperiores eſſent. Tandem poſt multam vtrinque cædem, Romani, quod vidiſſent duces Valerium, & Lucretium ex acie referri ſaucios, ille erat conſulis frater, hic ſuperioris anni conſul, metu correpti in vrbem, per ligneum quendam pontem confugiunt: hoſtes magna vi à tergo inſtant, parumque abfuit, quin vrbs eo die caperetur.

Ianiculum capit.

TRES maxime viri hoſtis impetum ſuſtinuerunt, Sp. Largius, & T. Herminius,

III. *Præcipua quorundā Romanorum...*

qui ſeq. anno conſulatum geſſere, & è iunioribus P. Horatius, conſulis ex fratre nepos, cui ex amiſſo in pugna oculo, Coclitis nomen eſt additum. Hi enim ſoli ante pontem ſtantes, tranſitum hoſtibus diu præcluſerunt, dum totus exercitus fluuium tranſiret, qui cum iam in tuto eſſe videretur, Herminius, & Largius, armis iam ictuum multitudine vitiatis, paulatim retulerunt pedem. Solus Horatius ſtetit, omnibus nequicquam eum reuocantibus, & tantum virum patriæ ſeruare cupientibus; donec à tergo pons diſſolutus, tranſitum hoſtium prohiberet. Tunc enim in amnē ſeſe, vt erat armatus, deiecit, & ægrè quidem (nam & femur lancea perfoſſum habebat, & fluuius erat incitatior) tamen ad ſuos, etiam ſaluis armis omnibus, enatauit: cum incredibili ſua gloria, & totius populi gratulatione, qui ei armatam ex ære ſtatuam in præcipuo fori loco poſuit.

Præcipue Horatij Coclitis.

IV. *Romani ab hoſte vexantur.*

POST hoc prælium Rex Etruſcorum, poſitis in Ianiculo caſtris, in poteſtate habebat quidquid erat agri vltra Tyberim, & Tarquinij iuuenes, cum affine ſuo Mamilio, impoſitas ratibus & ſcaphis ſuas copias in ripam Romanam traiecerant, & loco munito caſtra fixerant, vnde excurrendo agros vaſtabant, villas diruebant, pecora intercipiebant, vt vix quicquam commeatus in vrbem importaretur, vnde ciuitas magna cœpit inopia fatigari. Multi ad hoſtes transfugere, à quibus Rex, vrbis penuria cognita, per caduceatorem poſtulauit, vt Tarquinium reciperent, ſi bello, & fame liberari vellent.

Nec flectuntur.

V. *Mutij Scæuolæ facinus.*

CVMQVE Romani extrema omnia pati mallent, C. Mutius Cordus, quem Scæuolam Liuius appellat, bellum terminare, illata Regi morte, ſtatuit. Ergo in caſtra Etruſcorum diſſimulanter ingreſſus, vbi in forum, & ad prætorium venit, conſpicit hominem corporis proceritate, ac robore inſignem, purpura indutum, & pro tribunali ſedentem, circumſtante magno armatorum numero. Is erat ſcriba Regius, qui militi ſtipendia diuidebat. At Mutius Regem eum eſſe ratus, conſcenſo tribunali, ſtricto ferro hominem interficit, ſtatimque comprehenſus, & ad regem ductus, fatetur ſe eius interficiendi cauſa veniſſe, certum mori, ſiue res ex animi ſententia ſucceſſiſſet, ſiue ſpem ſuam caſus aliquis fefelliſſet. Tum autem cum Rex ei minitaretur ignes, vt conſcios & coniuratos proderet, vt ait Liuius (Nam Dionyſ. facinus ambuſtæ ſponte dexteræ prætermiſit) ille dexteram in foculum ad ſacrificium accenſum iniicit, tandiuq; ardere permiſit, dum Rex prope attonitus rei miraculo, iuſſit amoueri ab altaribus iuuenem, & cum in præmium tantæ fortitudinis liberum dimiſit.

Scribā pro rege interficit.

VI. *Et regem conſtantia, & metu coniuratorū terret.*

DIONYS. dies aliquot in cuſtodia detentum putat, vterque tamen affirmat Mutium, quaſi rependentem gratiam, ſignificaſſe trecentos Romanæ iuuentutis principes, in ipſius caput coniuraſſe, & ſe primum ſorte facinus aggreſſum, reliquos ordine affore, pari animo, ac fortitudine, & gloriæ cupiditate. Itaque ſibi etiam atque etiam caueret. Cumque Rex anxiè quæreret, quomodo id fieri poſſet, & plerique ſtulta ſecuritatis conſilia protuliſſent, Regis filius adhuc iuuenis ſpectandum cenſuit, non quibus cuſtodijs ſe contra inſidias illas muniret, ſed quo pacto cuſtodiis non indigeret. Tum percontante patre, quomodo id fieri poſſet. *Si*, inquit, *iſtos viros amicos ex hoſtibus feceris*; quod paucos poſt dies fecit. Nam Romam miſit amicorum intimos, pacemque æquiſſimis conditionibus petiit, atque impetrauit. In quibus illa fuit, vt amicitiæ firmiter conſtituendæ gratia, obſides ſibi ex clariſſimis familiis darentur, qui & dati ſunt, pueri nobiles numero viginti, & in primis conſulum liberi M. Horatii filius, & P. Valerij filia iam nubilis, aliæque virgines cum ea.

Cui filius pacem ſuadet cum Romanis.

VII. *Virgines obſides natatu effugiunt.*

INTEREA cum Romani, Tarquiniique oratores apud Porſenam, quem cauſæ arbitrum vtrique elegerant, ſtudioſè agerent, Virgines obſides, cum à cuſtodibus lauandi in amne licentiam petiiſſent, ac impetraſſent, iuſſis viris tantiſper à flumine ſecedere, dum ſe abluiſſent, & veſtimenta recepiſſent, ne illi nudas conſpicerent, illæ, hortante ac præeunte Clœlia, natatu ſuperato flumine, in vrbem per media hoſtium tela, ſe receperūt. Hic Tarquinii regem exacerbare in Romanos: Valerius contra excuſare, & priuato id conſilio puellarum factum fuiſſe, nō publico ciuitatis affirmare, eiuſque rei ſe fidem facturum Regi, illis mox ad eū reducendis. quod cum Regi placuiſſet, Tarquinii & Mamilius Superbi gener, aggreſſi ſunt eas in reditu per vim rapere, ac retinere, dū eis bona ſua redderentur, lite nōdum per Porſenam compoſita. Quamobrē indignatus Porſena Romanos abſoluit

Tarquiniis & Mamilio renunciat hoſpitium, iubetque eodem die caſtris excedere. Deinde obſidibus Romanis ad tribunal adduci iuſſis, Conſuli eos reſtituit, dicens pluris ſe facere fidem populi Romani, quam vllos obſides.

Vna deinde virgine, quæ reliquis tranandi fluuium autor fuerat, laudata ob præſtantiorem, quam pro ſexu, atque ætate indolem: admiratus inſuper felicitatem ciuitatis, quæ non ſolum fortes viros, ſed virgines quoque viris ſimiles produceret, donauit puellã equo bellatore, ornato inſignibus phaleris; tum icto cũ Romanis legatis fœdere pacis & amicitiæ, dono per eos remiſit ciuitati captiuos vniuerſos. Paulo aliter Liuius; Laudatam, inquit, virginem parte obſidũ ſe donare dixit, ipſa quos vellet, legeret. Productis omnibus elegiſſe impuberes dicitur, quod & virginitati decorum. & conſenſu obſidum ipſorum probabile erat, eam ætatem potiſſimum liberari ab hoſte, quæ maxime opportuna eſſet iniuriæ. Sic ipſe: qui ait etiam à Romanis donatam Clœliam equeſtri ſtatua in via ſacra, quod Dionyſ. quoque refert, ſicut & mutua regis, & Romanorum inter ſe munera. VIII. *Clœliam fugæ autorem laudat ac muneratur. Amicitia muneribus ac fide firmatur.*

Hoc quoque anno Templum Capitolini Iouis abſolutum eſt, & à M. Horatio conſule dedicatum, dum Valerius non contra Veientes, vt putauit Liuius, ſed ad tuendum agrum cum exercitu profectus eſſet, eo quod Mamilius immiſſis prædatoriis globis, magna inferebat agricolis detrimenta: ſed ea de re iam in fine primi conſulatus egimus. Hæc autem tertio conſulatu geſta fuiſſe Dionyſius affirmat, cui Sigonius & Onuphrius merito aſſentiuntur. IX. *Templum Capitolinũ dicatum.*

ANNVS MVNDI 3549. SEXTAE AETATIS 33. SOLVTÆ CAPTIVIT. 32. DARII HYST. 18. IMP. PERSARVM 33. ZOROB. ET IOSVE 33. OLYMP. LXVIII. AN. 4. V. C. 248. SP. LARGIO, SIVE LARTIO FLAVO, & T. HERMINIO ESQVILINO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 504.

HOC anno, quem Hebræi Sabbaticum 138 numerabant, cũ Mardonius re infeliciter geſta rediiſſet in Aſiam, Darius ante omnia Thaſios à vicinis inſimulatos, tanquam defectionem molientes, miſſo nuncio iuſſit diruere muros, & naues in Abdera recipere, quod vtrumque illi præſtitere. Inde tentandum ratus quid in animo Græci haberent, pugnare ne ſecum, an ſeſe dedere, legatos per Græciam dimittit, alios alio, iuſſos petere terram & aquam; hoc enim deditionis apud Perſas erat inditium, cuius ſæpe meminit Herodotus. Hos in Græciam, alios item ad tributarias ſibi maritimas ciuitates mittit, imperans longas naues, & hippophoras fieri, qui omnes paſſim imperata fecere, etiam Æginetæ: quæ res Athenienſium contra ipſos & ſuſpicionem, & iram excitauit, quæ ſequenti anno in apertum erupit. I. *Darius Græcorum conſtantiã tentat per legatos. Deditionis indicium.*

Hic quartus annus Romæ à bellis quietus fuit, ex Dionyſ. quo Romani cum perhumaniter ſe erga Etruſcos amicos, male in bello Aricienſi acceptos, geſſiſſent: plerique eorum deuincti beneficiis, abiecto patriæ deſiderio, apud benefactores ſuos Romanos reſidere maluerunt, quibus Senatus locum in vrbe ad ædificandum dedit, vallem 4. ferme ſtadiis protenſam, inter Palatinum & Capitolinum colles, qui deinceps vicus Tuſcus appellatus eſt. Quam benignitatem Rex Porſena magnifice populo Romano rependit, tranſtyberinis agris ei reſtitutis, quibus ceſſerat cum pacem cum Rege faceret. Hic annus eſt, quo Ariſtodemus Cumis tyrannidẽ per multas cædes ac flagitia occupauit, cum rem pro Aricinis contra Etruſcos præclare geſſiſſet: temporis, reique totius teſtis, atque enarrator eſt Dionyſ. II *Romanorũ erga Etruſcos humanitas. Quam fructuoſa. Tyrannis Ariſtodemi.* l. 7. ſub init.

ANNVS MVNDI 3550. SEXTÆ ÆTATIS 34. SOLVTÆ CAPTIVITATIS 34. DARII HYST. 19. IMPERII Persarvm 34. Zorobabelis, et Iosve Pontif. 34. Olymp. LXIX. an. 1. Acestoride Athenis Prætore. Vrbis cond. 249. Coss. M. Valer. et P. Posthvmio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 503.

I. *olympias 69.* ANNO poſt eiectos reges quinto, inquit Dionyſ. Olympias erat nona ſupra ſexageſimam, qua vicit in ſtadio Iſchomachus Crotonienſis: Atheniſque annuo imperio iterum functus eſt Aceſtorides: & conſulatum Romæ geſſerunt M. Valerius, Valerij Poplicolæ frater, & P. Poſthumius, cognomento Tubertus, in quorum conſulatum cadit initium belli Sabini, de quo priuſquam dicamus, Perſas primum, ſub quibus tum erat orbis imperium, in Græcia inuiſamus. Cum enim Æginetæ, qui Æginam inſulam incolebant, in ſinu Saronico inter Peloponneſum & Achaiam ſito, Perſarum legatis profeſſi eſſent ſe imperata facturos, veriti ſunt Athenienſes ne vna cum eis in ſe arma ferrent, propter antiquas Æginetarum in ſe inimicitias, quas Herodotus l. 5. deſcribit. Itaque Athenienſes hanc occaſionem nocendi Æginetis libenter amplexi ſunt; & Spartam profecti illos inſimularunt, quaſi eo facto Græciam prodidiſſent. Quod argumentum eſt Æginetas hoc tempore Lacedæmoniis fuiſſe ſubiectos, quod certius etiam docent ſequentia.

Athenienſes contra Æginetas commonentur. Et Lacedæmone accuſant.

II. *Cleomenes rex fruſtra eos conatur comprehendere.* Ad hanc enim delationem Cleomenes Spartiatarum Rex Æginam tranſmiſit, animo præcipuos eius autores comprehendendi. Conanti illos comprehendere, cum alij Æginetæ interceſſere, tum præcipue Crius quidam Polycriti filius, mala ei comminatus, ſi quem abduceret Æginetarum. Nam id eum facere ſine communi conſilio Spartiatarum, ab Athenienſibus pecunia corruptum: alioqui cum altero rege venturum fuiſſe ad ſe comprehendendos. Erant hoc tempore Reges Lacedæmone, Cleomenes & Demaratus, ſed illius artibus Demaratus regno pulſus, in in Aſiam ad Darium traiecit, à quo magnifice acceptus, etiam agro, atque vrbibus donatus eſt, vt dicemus an. ſequenti: in eius autem locum Spartæ Leutychides ſuffectus eſt. Porro Cleomenes ab Ægina diſcedens interrogauit Crium, quod ei nomen eſſet. Cum is reſpondiſſet, Crios, id eſt Aries, tum Cleomenes, Crie, inquit, iam nunc præferrato cornua, tanquam occurſurus magno malo, quod in Æginetas Sparta venturum eſt. Et cum his minis in Spartam vela fecit, proximo anno reuerſurus. Interea quæ domi machinatus ſit contra Demaratum, ſequenti anno, quo videntur contigiſſe, dicemus.

III. *Bellum Sabinum feliciter à Romanis geſtum.* Qvod ad bellum Sabinum attinet, cum quidam illorum exiſtimarent debilitatam Etruſca clade Remp. nec priſtinam dignitatem vnquam recepturam, emiſſis latronum globis, agreſtes è caſtellis in prædia ſua reuertentes infeſtabant. Cumque Romani miſſis legatis querelas detuliſſent, & ab eis ſuperbe reſponſum eſſet, bellum eis indictum eſt. Ac primum contra hos prædones profectus eſt alter conſul; qui cum equitibus, & velitum robore palantibus de repente ſuperueniens, magnam eorum ſtragem edidit. Deinde cum Sabini magnum in eos exercitum emiſiſſent, cum perito belli duce, Romani rurſum exierũt obuiam cum omnibus copiis. Cumque ad Anienem fluuium acriter vtrimque pugnatum eſſet, tandem victoria Romanis ceſſit, ac niſi nox ſuperueniſſet, omnes Sabinorum copiæ circumcluſæ à Romanis, atque internecione deletæ fuiſſent; deſertis hoſtium caſtris Romani potiti ſunt, quorum præda copioſa militi permiſſa eſt.

Tunc primum Reſpub. Romana ex Etruſca ſe clade collegit, reſumptiſque viribus antiquum ſibi in finitimos imperium vindicare auſa eſt, ac decreuit vt ſimul ambo Coſs. triumpharent.

ANNVS MVNDI 3551. SEXTAE AETATIS 35. SOLVTÆ CAPTIVIT. 35. DARII HYSTASPIS 20. IMPERII Persarvm 35. Zorobabelis, et Iosve Pontif. 35. Olymp. LXIX. An. 2. Vrb. cond. 250. P. Valerivs Poplic. IV. et T. Lvcret. II. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 502.

DVM apud Æginam inſulam eſſet Rex Cleomenes, communique Græciæ bono daret operam, Demaratus non tam Æginetis ſtudens, quam odio & inuidia ductus, Cleomenem inſimulabat. Quem vt viciſſim regno ſummoueret Cleomenes operam dabat: quod vt perficeret, eum Ariſtonis Regis filium, ac propterea legitimum ſucceſſorem eſſe negauit, & conſiliorum ſuorum ſocium aſſumpſit Leutychidem, ex eadem qua Demaratus familia virum, Demarati nihilominus, ob ſibi præreptam coniugem inimicum; ea pactione, vt ſi eum regem in locum Demarati conſtituiſſet, ſe aduerſus Æginetas comitaretur. Ergo Leutychides, Cleomene ſolicitante, contra Demaratum iurauit, negans eum rite Spartanorum eſſe regem, quod Ariſtonis filius non eſſet, ut qui olim, cum ei famulus nunciaſſet filium ipſi eſſe natum, negaſſet eum eſſe filium ſuum.

Vide Herod. l. 6. p. 156. edit. Francf.

Tandem re in contentionem adducta, viſum eſt Spartiatis oraculum Delphicum conſulere ſuper ea re. Ibi Cleomenes per Cobonem quendam perſuadet Pythoniſſæ Periallæ, ea quaſi diuino impulſu dicere, quæ Cleomenes volebat dici. Ita mulier, ſciſcitantibus iis, qui ad oraculum erant miſſi, negauit Demaratum Ariſtonis filium eſſe. Quæ fraus cum poſtea palam facta eſſet: & ille Cobon à Delphis profugit, & Perialla honore abdicata, & mox Cleomenes miſere periit, vt ſuo loco dicetur. Interea regno depoſitus eſt Demaratus, eique ſubrogatus Leutychides, à quo cum inſuper derideretur, in Aſiam ſpirans minarum & cædis, ad Darium profectus eſt, ab eoque honorifice acceptus; deinde multo poſt tempore, cum Xerxe apud Thermopylas, contra Lacedæmonios pugnauit. Sed ne Leutychides ipſe in regno conſenuit. Nam pecuniariæ corruptelæ reus, è Sparta profugit, & in exilio diem obiit, domo eius exciſa. Vſque adeo Deus hoſtis ſacrilegij videtur fuiſſe, vt etiam in ſacrilegis ipſis ſimulacris, quos illi vnos agnoſcebant deos, ſacrilegia ſeuere vindicarit. Quod rurſum anno Darij 22. clarius agnoſcetur; vigeſimi autem meminit Ptolemæus, l. 4. c. 9. in quem eclipſim Lunæ incidiſſe notat.

Romæ porro hoc quarto Valerij, & ſecundo Lucretij conſulatu, Sabinorum gens vniuerſa bellum decreuit cum Romanis communi conſilio gerere. Extimularat eos Sex. Tarquinius, qui eis perſuaſerat proximi anni cladem acceptam ob copiarum imbecillitatem, & ducis imperitiam. Cumque ad reliquas ciuitates, etiam Fidenas, & Cameriam à Romanorum ſocietate in Sabinorum partes pertraxiſſet, imperator ab omnibus electus eſt, data facultate habendi delectus ex omnibus populis. Interea vir quidam Sabinę gentis, homo nobilis & potens, Appius Claudius, ab oppido dictus Regillenſis, ſuis ſuſpectus redditus, & iudicij timens (etſi paulo aliter Liuius, qui prius Appium Clauſum dictum fuiſſe tradit) ſeſe cum omnibus clientibus, & amicis Romanis dedidit, in quibus erant armis idonei ad quinque millia, quod magnum Romanis ad victoriam momentum attulit. Quamobrem S. P. Q. R. cum in patriciorum ordinem aſcripſit, & vrbis parte ad ædificandum conceſſa, etiam agrum attribuit, è quibus deinde tribus Claudia effecta eſt.

Deniqve cum Sabini copias ſuas bipertito diuiſiſſent, & in binis caſtris collocaſſent, conſiliis ipſorum per transfugam, & captiuos patefactis, in foueam quam Romanis parabãt, Romanorum prudẽtia ac virtute inciderunt. Tarquinius

Digitized by Google

enim Romanorum audaciam veritus, ſtatuerat noctu rem aggredi, & ſuperato vallo improuiſum hoſtem inuadere; ſed ita paratum inuenit, vt antequam ipſe ſuos interfici ſentiret, iam acerui cadauerum congeſti eſſent: vnde terror, & fuga, & apertæ cædes editæ, adeo vt nocturnis pugnis perierint Sabinorum atque ſociorum ad 13. millia, capti ducenti ſuper 4. millia, vt pluribus narrat Dionyſ. l. 5. Liuius autem vix attigit. Fidenæ vero, vbi pars vna Sabinorum caſtra locarat, poſt paucorum dierum oppugnationem captæ ſunt. Nec tamen in prædam ceſſerunt ciuium corpora, nec vrbs ipſa eſt diruta. *Et pœnas dant defectionis.* Satis pœnæ viſum eſt conſulibus, ciuitatis gentilis peccatum, bonorum, & mancipiorum direptione mulctari, & præter amiſſos in pugna ciues, ſupplicium de autoribus defectionis ſumere, quos palam virgis cæſos ſecuri percuſſerunt, & Romam regreſſi, ex SC. triumpharunt.

V. *Ludi ſeculares.*

Hoc anno qui P. Valerium Poplicolam habuit quartùm conſulem Ludi ſeculares Romæ ab eo videntur inſtituti. Id Plutarchus in eius vita haud obſcure ſignificat. Sequens annus, inquit, Poplicolam quartùm Conſulem habuit, expectabaturque bellum à Sabinis & Latinis, qui ſocietatem coiuerant. Sed & religio populi animos inceſſerat, quod omnes tum grauidæ mulieres mutilos partus abortu edebant, neque quidquam perfectum pariebatur. Quamobrem Poplicola cum ex præſcripto Sibyllinorum librorum Ditem placaſſet, & edidiſſet quædam iuſſu Pythiæ ſpectacula, vrbe in meliorem de diis ſpem reducta, etiam terrorum ab hominibus oblatorum curam habuit. Sic ipſe. Cenſorinus autem cap. 17. de die natali. *Primos,* inquit, *ludos ſeculares exactis regibus, poſt Romam conditam annis ducentis quadraginta quinque à Valerio Poplicola inſtitutos eſſe Valerius Antias ait.* Apparet hunc Valerium Antiatem exiſtimaſſe reges fuiſſe exactos anno Vrbis 240. cum quibuſdam aliis, de quibus vltimo Tarquinij anno diximus: aut certe credidiſſe hoſce ludos non quarto, ſed primo Valerij conſulatu fuiſſe inſtitutos, quæ fortaſſe mens fuerit etiam Valerij Maximi, capite de Spectaculis. l. 2. c. 4. Inſtitutus tamen ordo temporum exigit vt Plutarcho potius, quartum Valerij conſulatum notante, aſſentiamur. In commentariis tamen xv. virorum legit Cenſorinus primos ſeculares ludos anno Vrbis conditæ 298. M. Valerio, & Sp. virginio conſulibus fuiſſe celebratos.

ANNVS MVNDI 3552. SEXTAE AETATIS 36. SOLVTÆ CAPTIVIT. 36. DARII HYSTASPIS 21. IMPERII PERS. 36. ZOROBABELIS, ET IOSVE 36. OLYMP. LXIX. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 251. COSS. P. POSTH. TVBERTO II. ET AGRIPPA MENENIO LANATO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 501.

I. *Res geſtæ à Spartanis contra Æginetas.*

CVM Cleomeni res in Demaratum ex animi ſententia ſucceſſiſſet, ſumpto ſecum Leutychide contendit aduerſus Æginetas, maiorem in modum illis, propter præcedentem ignominiam à Crio acceptam, infenſus. Ita Æginetæ vtriuſque regis contra ſe aduentu, non repugnandum iam ſibi eſſe putauerunt. Itaque Spartani reges, decem ex Æginetis elegere, diuitiis, & genere eminentiſſimos, in quibus Crium illum Polycriti filium, & Caſambum Ariſtocratis, qui plurimum potentia valebant. Eos in Atticam adductos, penes inimiciſſimos Æginetis Athenienſes depoſuerunt, vbi non exiguas traxere moras. *Decem primarios Æginetas Athenis deponunt.*

II. *Et à Sabinis contra Romanos.*

Sabini vero prioribus cladibus non ſatis edomiti, hoc anno Romanis Coſs. triumphum de ſe tertio præbuerunt, non tamen ſine clade aliqua Romanorum, per Poſthumij conſulis imprudentiam recepta. Nam inſtaurato clam exercitu, tertiò Romanum agrum peruaſere, vſque ad vrbis mœnia, multoſque tam de ruſticis, quam de vrbanis necopinantes interemere. Cum Poſthumius non ferendam ratus

hanc inſolentiam, collectis tumultuariè quos ſors obtulerat, promptius quam prudentius hoſti occurrit, qui ex compoſito retrocedens, perſequentem nullo ordine militem Romanum in inſidias adduxit, in quibus collectus erat Sabinorum exercitus; vbi ita pugnatum eſt, vt tantum non Conſul ipſe cum ſuis captus fuerit, atque deletus. Nam pleriſque cæſis, intercepto cæteris in vrbem refugio, eos in aſpero atque inculto montis dorſo concluſerunt, eoſque, circumpoſitis excubiis, tota nocte cuſtodierunt. Ea re audita Romæ, tota nocte, metu hoſtis victoria inſolentis, peruigilatum eſt.

Postera die conſul alter Menenius omnes iuniores armatos, ad ſoluendam montis obſidionem, eduxit, ſeruatis decenter ordinibus. Sed Sabini eos aduentantes non expectauere, ſed præſenti felicitate contenti, reuocato imperatore ſuo à monte, in ſua ſeſe gloriabundi recepere.

At Romani ægre ferentes cladem, & ignominiam, decreuerunt quamprimum totis viribus expeditionem in agrum Sabinum facere: præſertim cum ſuperbis, & contumelioſis legationibus, extimulata vtrinque ferocia, vim atque vindictam ſpiraret. Itaque Romani exhauſta fere ciuitate, relictis ad vrbis cuſtodiam, qui militarem ætatem exceſſiſſent, cum ſeruitiorum turba, in bellum egreſſi, caſtra ad Eretum Sabinorum oppidum collocarunt. Vnde quamuis longe numero impares, oſtentis animati ad pugnam prodiere.

Ac primum Poſthumius in ſiniſtro cornu, abolendæ ignominiæ cupidus, dextrum hoſtiam cornu impulit, nullóque vitæ reſpectu dummodo vinceret, velut inſanus & mortem appetens, ſe in medios coniiciebat hoſtes. Quo factum eſt, vt qui cum Menenio alterum cornu tenebant, fracti iam, & de ſuo ſtatu exturbati, cognita Poſthumianorum victoria, receptis animis impreſſionem in aduerſos facerent. Ita vtroque Sabinorum cornu inclinante, fuga fit omnium, neque enim media acies, vtroque latere nudata ſubſtitit amplius, ſed vi Romani equitatus turmatim irruentis, reiecta ceſſit. Tum vero effuſe in caſtra refugientibus omnibus, Romani tergo hærentes, & ſimul irruentes, vtraque illorum munitione potiti ſunt; pleroſque nox, & ſemitarũm in patrio ſolo peritia, morti eripuit. Poſtridie conſules collectis ſpoliis domum cum ſplendida victoria, alter ouans, alter triumphans inuecti ſunt. Ouationem enim Poſthumius, propter priorem culpam, qua Romana res in periculum, per eius imprudentiam adducta fuerat, duntaxat obtinuit. Et quidem primus, vt author eſt Plinius. li. 15. ca. 29.

Differt autem, inquit Dionyſ. quod in ouatione dux non curru vt ille, ſed pedibus in vrbem præcedit pompam militum; deinde pro picta, auróque intertexta trabea, induitur toga prætexta, quod vſitatum Conſulum, & Imperatorum geſtamen eſt; nec ſceptrum geſtat, vt triumphantes, ſed tantum coronam lauream, in cæteris nullo diſcrimine. Vide ea de re Cuſpin. in hunc annum, Sigonium autem in præcedentem, & Plutarch. in Marcello. Hoc etiam anno T. Liuius ſcribit duas colonias Latinas Pometiam, & Coram ad Auruncos defeciſſe. Cum Auruncis bellum initium eſſe, fuſóque ingenti exercitu, qui ſe ingredientibus fines conſulibus ferociter obtulerat, magna ſeueritate in victos actum fuiſſe, quippe poſt prælium paſſim trucidatos, & ne à trecentis quidem obſidibus abſtinuiſſe. Quæ res ſequenti anno Pometianos rabie, ac deſperatione compleuit.

Incidit in hunc annum P. Valerij Poplicolæ obitus. Id enim affirmat Dionyſ. quamuis Plutarchus dicat eum acto triumpho, conſulibuſque ſequentibus, ſiue deſignatis Reipub. cura tradita, ſtatim obiiſſe. Id enim de hoc anno, ſed ineunte facile intelligi poteſt. Eius autem tanta continentia, ac frugalitas celebratur, vt qui patricius, cum tribus primis patriciis reges expulerat, qui intra ſeptennium quater conſul fuerat, & duobus maximis bellis victor de Sabinis, & Etruſcis triumpharat, totque honeſtas parandæ pecuniæ occaſiones habuerat, moriens non haberet vnde, pro tanti viri dignitate, ſepeliri poſſet. Qua re cognita Senatus glorioſam eius egeſtatem admiratus, impenſas ex ærario in ſepulturam decreuit; quam præter conſuetudinem intra vrbem prope forum aſſignauit: ſolum illum ex omnibus illuſtribus viris, vſque ad meam ætatem, inquit Dionyſ. honore iſto dignatus. Id quaſi ſacrarium gentis patet ad ſepulturam eius poſteris: res omnibus opibus & regnis potior, ſi quis honeſtate felicitatem, non voluptate metiatur.

Digitized by Google

VII. Addit nonnulla Plutarchus, quæ libet hic lectori deſcribere. Populus inquit, tanquam viuo nihil eorum quæ meritus fuerat perſoluiſſet, ſed omnem adhuc deberet gratiam, decreuit vt corpus eius publica ſepultura afficeretur, quadrantémque vnuſquiſque honoris ergò, ad eam rem contulit (quadrans vnciæ argenteæ 14. fere ſolidis Turon. in ære Gallico valet, pergit.) Mulieres quoque communi ſententia ſeorſim inita, totum annum eum luxerunt; quæ res magno ei honori, ac decori fuit. Sepultus eſt ipſe quoque, ciuibus ita decernentibus, intra vrbem apud Veliam; iſque ſepulturæ honor toti eius genti conceſſus eſt. Sed nunc eorum quidem nemo ibi humatur: funus tamen eo ducitur, feretroque ibi depoſito, facem aliquis accenſam accipiens, vt primum ſubiecit, mox aufert: oſtendens licere quidem eo in loco illud terræ mandari, ſe tamen huic honori cedere; eo que facto mortui cadauer inde aufertur.

VIII. *Ac lugetur, & laudatur.* Ita Valerius Poplicola, ait Dionyſ. qui nihil præter ſumptus neceſſarios poſſidere voluit, vt opulentus aliquis Rex ſplendide à Republ. ſepultus eſt. Matronæ quoque vniuerſæ, communi conſenſu eum, ſicut prius Iunium Brutum, depoſito auro, & purpura, per integrum annum, vt ſolent ſingulæ coniunctiſſimos, luxerunt. Sic Dionyſius, non immerito celebrans diuitiarum inſignem in eo viro contemptum, quem deinceps poſtea plerique Romæ imitati ſunt, aut etiam ſuperauerunt. Felices vtique ſi meliore illuſtrati luce, hæc non ad oſtentationem, ſed ex veræ virtutis amore, ad ſummi Numinis gloriam retuliſſent. Itaque Auguſtino atteſtante, & Chriſto Domino proferente ſententiam. *Receperunt mercedem ſuam.*

ANNVS MVNDI 3553. SEXTAE AETATIS 37. DARII HYSTASPIS 22. IMPERII PERSICI 37. ZOROBAB. ET IOSVE 37. OLYMPIADIS LXIX. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 252. COSS. SP. CASSIO VSCELINO ET OPIT. VIRGINIO TRICOSTO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 500.

I. *Cleomenis ſacrilegium innoteſcit.* AD quingentos adhuc annos abſente diuina in humano corpore veritate, temporis, vt aiunt, filia veritas, fraudem ſacrilegam Cleomenis patefecit. Ideóque cum metus Spartiatarum, vt ait Herodotus, eius animum ſubiiſſet, iam manifeſtus maleficij in Demaratum excogitati, in Theſſaliam ſubterfugit, atque illinc in Arcadiam profectus, res nouas moliebatur, ſollicitans Arcadas aduerſus Spartam, eóſque iureiurando per aquam Stygiam volebat adigere ad ſe ſequendum, quocunq; ipſos duceret. *Fugit, bellum parat, reuocatur, inſanit.* Quod cum Lacedæmonij accepiſſent, timentes ſibi ipſis, Spartam ad priſtinam dignitatem eum reuocarunt. Sed cum reuerſum ſtatim morbus inſaniæ cepit, etiam iam antea ſubinſanum. Nam vt cuique Spartiatarum obuius erat, ſceptrum in eius faciem infligebat; quæ cum ille, & id genus alia faceret, eum propinqui ſoleis ligneis illigauerunt.

II. *Seipſum crudeliter dilacerat, atque interficit.* Is autem cuſtodem, aliis aliò digreſſis, ſolum remanſiſſe cernens, petiit ab eo gladium, & minis territans tandem impetrauit. Eo accepto Cleomenes à furis incipiens ſeſe dilacerabat. Carnes enim in longum diſcindebat, è tibiis ad femora procedens, & inde ad coxas, & ilia, quouſque ad ventrem peruenit, in quo reſcindendo expirauit; idque, vt plerique Græcorum memorant, quia Pythiam corruperat ad ea dicenda, quæ circa Demaratum acta ſunt: ſiue quod, vt aiunt Athenienſes, adortus Eleuſinam, fanum deorum depopulatus fuerat; ſiue denique, vt Argiui aſſerunt, quod eos qui è pugna fugerant in templum Argiuorum, inde abſtractos obtruncarat, & eius lucum contemptui habitum incenderat. *In pœnam ſacrilegij.* Sic Herodotus; oſtendens hominem, ſiue vno, ſiue pluribus ſacrilegiis reum, diuina ira perſequente male periiſſe.

HIS Conſulibus bellum contra Sabinos, à quatuor iam annis inchoatum, abſolutum eſt, Spurio duce; commiſſo ad Cures magno prælio, in quo cæſa ſunt hoſtium circiter decem millia, & trecenti, capta fere quatuor millia. Qua vltima clade perculſi Sabini, legatos miſerunt ad conſulem de pace, atque amicitia, quos ille ad Senatum remiſit, à quo pacem ægre impetrarunt, magno frumenti numero, agroque, & inſuper certo argenti pondere in ſingula capita, mulctati. Ex hoc bello Sp. Caſſius triumphans rediit in vrbem. III. *Cum Sabinis debellatum.*

ALTER Conſul Virginius contra Camerinos, qui belli tempore à Romanorum ſocietate defecerant, duxit dimidiam partem exercitus, & noctu iter emenſus, aduentus ſui ignaros oppidanos oppreſſit, oppidum militi diripiendum permiſit, ac diruit, autoribus defectionis ad vnum interfectis, reliqua turba ſub haſta vēdita. At Liuius his ſimilia non de Camerinis, ſed de Pometinis, & Auruncis recitat, quos ait quadam rabie efferatos, pluresq. igne quam ferro armatos in Romanos irruiſſe, cæde atque incendio cuncta compleuiſſe: conſulum quoque alterum, graui vulnere ex equo deiectum, prope interfeciſſe. Paulo tamen poſt vrbe dedita, Auruncos principes ſecuri percuſſos, cæteros ſub corona veniiſſe. Conſules autem magis ob iras grauiter vltas, quam ob magnitudinem perfecti belli triumphaſſe: ergo & culpam potius, quam virtutem honore affeciſſe. Dionyſio potius aſſentitur Sigonius, & quia in hac colligenda hiſtoria diligentior eſt Liuio, & quia cum Capitolinis fragmentis conſentit. Vide eundem Sigon. in an. 250. vbi affirmat ſe Dionyſium præ Liuio ſequi, tanquam certiora afferentem. Eadémque eſt Onuphrij ſententia,[a] & Cuſpiniani,[b] quam & nos ſuperius amplexi ſumus.

IV. *Camerini victi, ſeuerinſque puniti. Pometinorum, & Auruncorum furor.*

Dionyſius Liuio certior.

a in ann. 244. ab Vrb. cond.
b in an. ſeq.

ANNVS MVNDI 3554. SEXTAE AETATIS 38. DARII HYSTASPIS 23. IMPERII PERSICI 38. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIFICIS 38. OLYMPIADIS LXX. AN. I. PRÆTORE ATHENIS MYRO. VRBIS COND. 253. COSS. POSTHVMO COMINIO, ET T. LARGIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 499.

VIGESIMO tertio Darij anno putat Tornielus probabiliter Zorobabelem, anno circiter vitæ ſuæ quinquageſimo primo, genuiſſe Abiud, per quem propagata eſt genealogia Saluatoris. Cuius ille rationem affert, quod nō poſſint alioqui commode exhauriri anni 634. inter Iechoniæ & Chriſti ortum, per quatuordecim generationes, quas S. Mathæus initio Euangelij ſui commemorat. Quandiu autem præterea vixerit, nemo probatæ fidei tradit. Nam Annij commenta, & quatuordecim duces de ſtirpe eius, qui ei ſucceſſerint, ex Euangelio S. Lucæ depromptos omnes eruditi reſpuunt: præſertim cum Ioſephus hoc tempore Iudæorum Remp. à Pontificibus adminiſtratam fuiſſe tradat. Nam [c] *penes pontifices*, inquit, *fuit ſumma autoritas, donec Aſſamonæorum gens mutato rerum ſtatu regnum obtinuit.* In chronico quidem minore Hebræorum legitur Zorobabelem rediiſſe Babylonem, ibique mortuum fuiſſe, poſtquam Eſdras ædificauit murum vrbis, aptauitque ædem ſanctuarij. Sed ille liber totus ſcatet erroribus. Nam ibidem ſubdit, poſt Zorobabelem ſtetiſſe Meſulam filium ipſius, qui in Scriptura [d] vocatur Moſollam, cuius diebus Græcorum imperium cœperit, & 12. Alexandri anno mortuus fuerit. At cum eum Scriptura ponat Zorobabelis primogenitum, ſi vel hoc anno tantum natus fuiſſet, oportuiſſet eum 177. annis vixiſſe, quod merito abſurdum videatur.

I. *Ortus Abiud ex Zorobabele.*

Eius poſteri.

c l. 11. ant. c. 4. ſub fin.

d 1. Paral. 3. 19.

QVOD ad res Perſicas, vel Græcas illis connexas attinet, vbi defunctum

II. Aeginetæ obſides ſuos petunt.

Cleomenem Æginetæ audiere, Spartam nuncios miſere vociferatum contra Leutychidem de obſidibus, qui Athenis tenerentur. Leutychides autem cum eis Athenas venit, ac depoſitum repopoſcit. Illi tergiuerſari cœperunt, quod dicerent duos in deponendo reges fuiſſe, ideóque iniquum eſſe id alteri ſine altero reddi. At Leutychides eis exemplum proponit Glauci cuiuſdam, qui cum in reddendo depoſito tergiuerſaretur, primo ab oraculo durius reprehenſus, deinde etiam poſt redditum depoſitum, ita diuinitus caſtigatus eſt, vt poſt breue tempus nulla ei domus, neque ſoboles ſuperfuerit in vrbe ſua, ſed ex Sparta radicitus extirpata fuerit.

Retentores depoſiti diuinitus caſtigati.

III. *Athenienſes retinent obſides. Quos Æginetæ vlciſcuntur.*

NEQVE tamen Athenienſibus perſuaſit, vt Æginetarum obſides redderent, propter antiquum odium Athenienſium in Æginetas, qui Thebanis contra ſe auxilio fuerant. Æginetę igitur Athenienſes vlturi, biremem quandam eorum, Athenienſium primoribus plenam, quæ Delum quotannis proficiſcebatur, inſidiis intercepere, viroſque in vincula coniecerunt. Ea clade accepta, Athenienſes omni ſtudio in vltionem contra Æginetas incubuerunt, cuius eis occaſio, per proditionem cuiuſdam Nicodromi, data eſt, anno, vt arbitror, ſequenti. Interea vero quid à Perſis ageretur, ex Herodoti narratione non ſatis apparet: perpauca enim ante Marathoniam pugnam geſta refert, quam tamen conſtat non niſi poſt ſeptem annos contigiſſe.

IV. *Olymp. 70. Zeno Eleates quando floruerit, &c.*

HOC ipſo anno, qui ſeptuageſimæ Olympiadis initium eſt, vt ſcribit Dionyſ. in ſtadio vicit Nicæas Locrus ex Opunte, cum Myrus Athenis Prætor, ſiue Archon, aut Princeps eſſet. Qua in primis floruiſſe Zenonem Eleatem author eſt Laërtius, vt ex Græco textu conſtat, licet in Latino ſexageſima nominetur, quem Ariſtoteles inuentorem Dialecticæ, ſicut Empedoclem Rhetoricæ teſtatur. Eius in Nearchum, ſiue Diomedontem tyrannum audaciam, quem etiam dentibus inuaſerit, & linguam in os eius expuerit, poſt illius amicos per calumniam, tanquam coniurationis ſecum ſocios, morti datos, apud Laërtium & Suidam leges: quem tamen ad Olymp. 78. differt. Euſebius hac Olympiade ſeptuageſima floruiſſe ait Hellanicum Hiſtoriographum, & Democritum philoſophum, Heraclitum cognomento Tenebricoſum, & Anaxagoram Phyſicum: ex quo S. Cyrillus l. 1. contra Iulianum. Qui cum Hellanicum omiſerit, ſignificat eum poſteriorem fuiſſe. Ex Gellio [a] colligitur eum ſequenti Olympiade ineunte eſſe natum, nedum ſeptuageſima floruiſſe; vt qui initio belli Peloponneſiaci, id eſt Olymp. LXXXVII. an. 2. natus fuerit annos 65.

Hellanicus.

[a] l. 15. c. 23.

V. *Democritus quando natus, mortuuſque.*

QVOD ad Democritum attinet, ſcripſit Laërtius in eius vita, natum Democritum anno tertio Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ, & vno anno natu maiorem Socrate, quem ex Apollodoro in chronicis, anno quarto Olympiadis eiuſdem natum ait in vita Socratis. Cum autem idem Laërtius aſſerat Democritum ad centum & nouem annos vixiſſe, ad centeſimam & quartam Olympiadem viuendo peruenerit. Cum ergo natus non fuerit niſi Olympiadis 77. an. 3. quomodo rectè ab Euſebio dicitur Olympiade ſeptuageſima claruiſſe? Rectius de Heraclito, quem Diogenes idem floruiſſe ait circa Olympiadem nonam ſupra ſexageſimam. Fuit is patria Epheſius, animo elato ac contemnente omnes, adeo vt eorum odio vitam in montibus duceret, olera atque herbas comedens. Librum ſcripſit de natura tres in partes diſtributum, de Vniuerſo primam, alteram de Republ. tertiam de Theologia. Illum vero in templo Dianæ depoſuit, de induſtria ſcriptum obſcurius, vt ſoli eruditi illum legerent, ne ſi à vulgo paſſim legeretur, contemptibilis eſſet. Hæc de illo, aliaque plura Diogenes; apud quem eſt Epiſtola Darij Hyſtaſpis Heraclitum ad ſe inuitantis, cum reſponſione Philoſophi ſeſe excuſantis. Eundem faſtum illud indicat, quod cum iuuenis eſſet nihil ſe dicebat ſcire, vir autem factus, nihil ignorare, omniaque ſe à ſemetipſo didiciſſe. Anno ætatis ſexageſimo intercute laborans exceſſit è viuis.

Heraclitus quando floruerit.

Qui eius mores.

Quis vitæ finis.

ANAXAGORAS autem Clazomenius cum 40. annis maior fuerit Democrito, vt ſemel iterumque in huius vita affirmat Laërtius, natus fuerit anno tertio Olympiadis ſexageſimæ ſeptimæ. Sic enim habet. *Erat autem, vt ipſe in paruo Diacoſmo refert, iuuenis eo tempore, quo iam ſenior viuebat Anaxagoras, illo minor natu annis* 40. Paruum vero illum Diacoſinum à ſe compoſitum refert anno poſt

SOLVTÆ CAPTIVITATIS AN. 38.

ANA GORA

Troiæ excidium quingenteſimo trigeſimo. Imo vero, vt eſt in Græco textu, ſeptingenteſimo trigeſimo. Eſt autem præſens annus ab illa clade 684. ſcriptus ergo fuerit poſt annos ab hinc 46. Verum hæc Laërtij chronologia parum conſentanea eſt illi, quam idem habet in vita Anaxagoræ. Fertur inquit in Xerxis tranſitu annum ætatis vigeſimum egiſſe; at is contigit ineunte Olympiade 75. ergo ſeptuageſima natus fuerit, non ſexageſima ſeptima. Vixiſſe annis ſeptuaginta duobus ibidem ſcriptum eſt. Suidas autem ait illum 70. annos natum ſibi inedia necem conſciuiſſe. Illud de Anaxagora egregium memoratur, quod cum in ſpeculanda rerum natura totus eſſet, rei publicæ, priuatæque negligens, cuidam dicenti, nulla ne tibi patriæ cura eſt? *Mihi vero,* inquit, *patriæ cura, & quidem ſumma eſt,* digitum in cœlum intendens.

τελευτᾷ ἐξ ἀπλαυσίας. 435. ante V.C. 253. ab V.C.

Eius mors ac mores.

VII. *Latini à Romanis deficiunt Opera M... mily.*

Hoc anno Romæ Conſulatum inierunt Poſthumus Cominius, & T. Largius; quorum cognomina ſunt Auruncus, & Flauus, ſiue Ruffus apud Cuſpin. Sigon. & Onuphr. Hoc anno Latini populi à Societate Romanorum deſciuerunt, Octauio Mamilio Tarquinij genero, vniuſcuiuſque oppidi proceres, partim pollicitationibus, partim precibus impellente, ad iuuandos in obtinendo reditu exules Romanos; coieruntque in commune concilium Ferentinum omnes Latij vrbes, præter vnam Romam, vt bellum communi conſilio decerneretur; quod cum M. Valerius vir conſularis agnouiſſet, qui legatus pop. Romani finitimas obibat ciuitates, pacis firmandæ gratia, in publico conuentu queſtus eſt iniuriæ factæ Romanis, qui ad eum conuentum vocati non eſſent, in quo primi omnium ſententiam dicere debuiſſent. Vbi cum vice verſa ab aliis accuſarentur, denique ab vniuerſis decretum eſt fœdus à Romanis eſſe violatum, ac Valerio reſponderunt, cognationis nexus, illorum iniuriis ſolutos eſſe, & deliberaturos ſe per otium quomodo eas vlciſci oporteat.

VIII. *Opinio L... de D... ctatore.*

T. Liuius ait triginta populos, concitante Octauio Mamilio, contra Romanos coniuraſſe: ex quo data ſit occaſio Dictatoris primum creandi. Verum cum Liuius id non plane aſſeueret; & Dionyſ. in tertium ab hinc annum Dictatorem differat, ei potius aſſentiendum eſt, quod Onuphrius, & Sigonius quoque fecerunt. Et Liuius ipſe fatetur hoc bellum in aliquot annos dilatum, & idem anno ſeq. Dionyſ. ſignificat. Euſebius in Chron. ait nono anno poſt exactos reges, eam dignitatem fuiſſe creatam.

Seruil. motus.

Interea dum hæc aguntur, ait Dionyſ. coniuratum fuiſſe Romæ, à non paucis ſeruis, de occupandis arcibus, & vrbe aliquot locis incendenda. Quod conſilium vbi à conſciis detectum eſt, confeſtim portis clauſis, omnia munitiora loca, conſulum iuſſu, ab equitibus occupata ſunt, ac mox ſontes partim in priuatis ædibus comprehenſi, partim è foris adducti, omnes in crucem acti ſunt; ſunt qui dicant eos è ſcopulo fuiſſe præcipitatos.

Compri... tur.

ANNVS MVNDI 3555. SEXTAE AETATIS 39. DARII HYSTASPIS 24. IMPERII PERSICI 39. ZOROBAB. ET IOSVE 39. OLYMPIADIS LXX. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 254. COSS. SER. SVLPICIO CAMERINO, ET MANIO TVLLIO LONGO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 498.

I. *Æginetæ à ſuis produntur Athenienſibus.* CVM Æginetæ Athenienſes, occupata eorum biremi, vlti eſſent, eóſque ad reddendos ſuos obſides, captis Athenienſium primoribus, cogerent: Nicodromus quidam Ægineta commodum affuit, qui ad vindictam de Æginetis, quibus erat infenſus, capiendam Athenienſibus famularetur. Itaque cum illis compoſuit de prodenda Ægina ad certum diem, quo eſſet rem aggreſſurus ipſe, & illos oporteret venire ſubſidio. Quo die cum ille ex compoſito vrbem occupaſſet, Athenienſes ad condictum diem non affuere, claſſe nondum comparata, quæ Æginetarum claſſi par eſſet. Dumque à Corinthiis commodari ſibi naues rogant, interea res corrupta eſt. *Irrito euentu.* Nihilominus cum 70. nauibus in Æginam nauigarunt, perueneruntque poſtridie eius diei, qui erat deſtinatus. Qui cum ad diem non adeſſent, conſcenſo nauigio Nicodromus ex Ægina profugit, aliis nonnullis Æginetarum eum comitantibus, quibus Athenienſes Sunium incolendum dederunt; quo ex loco iſti Æginetas multis damnis ſæpenumero afficiebant.

II. *Supplicem è loco ſacro abripiunt.* At proceres Æginetarum, cum coniuratos ſuperaſſent, qui cum Nicodromo tumultum fecerant, ſeptingentos de plebe interfecerunt; quorum vnus è vinculis elapſus, cum ad Cereris legiferæ veſtibulum profugiſſet, eiuſque cardinibus apprehenſis adhæreret, illique eum auellere non poſſent, hominem inde abſciſſis manibus abſtraxerunt. Propter quod ſacrilegium, vt ſignificat Herodotus, in cladem, *Neque impune.* ex qua paulo ante, patefacta coniuratione, euaſerant, reciderunt. Nam claſſe nauium ſeptuaginta, cum Athenienſibus qui ſuperuenerant, congreſſi, ſuperati ſunt. Verum innuit idem Herodotus, bellum inter Æginetas & Athenienſes, non tam cito fuiſſe terminatum, ſed alia quoque maritima certamina interceſſiſſe, quæ deinceps contigerunt, antequam ad Marathonem pugnaretur: quæ non videtur operæpretium exactius perſequi.

III. *Fidenates deficiunt.* Hos Coſs. quos præfert index anni huius, decimo anno ab exactis regibus hunc geſſiſſe magiſtratum ſcribit Cic. in Bruto: ſed annum non nominat, vt poſſit intelligi quem ille primum annum conſularem exiſtimauerit. Hoc ergo anno Fidenates aliquot, aſcitis à Tarquinio militibus, & arce occupata, eiectis ciuibus, qui in fide cum Romanis perſtabant, ab eis defecerunt, & Romanorum legatos ſuper ea re, ne auditos quidem à ſe eiecerunt. Quibus cognitis Senatus vniuerſæ Latinorum genti nondum quidem bellum inferre volebat, quod intellexiſſet non omnibus Latinis probari decretum Concilij, ſed plebeios per omnes vrbes bellum detrectare, ac plures eſſe qui ratum, quam qui irritum fœdus vellent. *A conſule obſidentur.* Contra Fidenates autem alterum conſulem Manium, cum valido exercitu mittendum decreuerunt, qui agro eorum impunè vaſtato, & caſtris ad ipſa mœnia poſitis, omnem commeatum, & ſociorum auxilia intercluſit.

IV. *Confugiũt ad Latinos, qui Romã legatos mittunt.* Illi trepide à Latinis auxilium petunt. Qui coacto concilio Romam legatos mittunt, qui poſtulent Tarquinios exules recipi, & obſidionem ſolui, alioqui ſe belli conſilium inituros: annum porro integrum ſe eis ad deliberandum dare. Hi legati Romæ plebem obæratam contra diuites incitant, & ſeruos ſpe libertatis alliciunt, præſertim qui, propter ſocios ſuperiore anno ſupplicio affectos, male erga dominos animati erant; itaque promptas aures inſidiarum hortatoribus præbuerunt.

Vbi coniurationem ſtruunt. Coniurationis conſilium fuit huiuſmodi. Duces facinoris obſcura nocte arces, & munitiora vrbis loca occupare oportere: ſeruos vero, cum primum illos oppor-

tunis locis potitos ſenſiſſent, quod illi ſublato clamore ſignificaturi erant, necare oppreſſos ſomno dominos; quo facto, direptíſque diuitum ædibus, portas tyrannis aperire.

V. *Ea pate... diminis... conſuli.*

SED affuit vrbi diuina prouidentia, quæ viſis conterritos duos è coniuratis fratres, P. & M. Laurentinos ad patefaciendam coniurationem alteri conſulum impulit. Is fuit Sulpitius, qui tum in Vrbe aderat, qui re cognita, eoſdem laudatos, promiſſiſque oneratos domi continuit. Tum Latinorum legatis in curiam introductis, ex ſententia Senatus reſpondit, Romanos nihil eorum quæ peterent facturos; quod ſi propterea cognationis vincula ſoluere cogitarent, nihil amplius cunctarentur.

Qui lega... dimiſit.

Tum legatis dimiſſis, & extra vrbem deductis, exponit Senatui, quæ ab indicibus de coniuratione didicerat, acceptáque pleniſſima poteſtate prouidendi, ne quid Reſpub. detrimenti caperet, modum inuenit, quo primum ipſi arcanæ conſpirationis duces ſponte in vnum locum cogerentur; deinde indubiis argumentis conuincerentur, vt nullam ſibi defenſionem reliquam facerent.

Et Sena... monet.

VI. *Eius co... lia ad c... prehenc... dos co... ratos.*

ERGO delectis è Senatorum numero, qui ætate & viribus maxime valerent, iuſſit eos, cum primum ſignum à ſe datum accepiſſent, cum fidiſſimis amicorum occupare munita vrbis loca, domiciliis ſuis proxima. Equites quoque præmonuit, vt in foro circa ædes opportuniſſimas præſto eſſent cum gladiis, & iuſſa, quæ daturus eſſet, peragerent. Ac ne in ſontium comprehenſione, & ſupplicio cognati ciuitatem turbarent; per literas obſidenti Fidenas collegæ ſignificauit, vt initio noctis è caſtris ad vrbem, cum meliore exercitus parte, profectus, in montano loco mœnibus proximo conſiſteret.

Qui in... rupi co... ueniun...

His ita præparatis iuſſit indices coniurationis ducibus edicere, vt circa medium noctis in forum venirent, cum ſociorum fidiſſimis, illic accepturi ordinem, locum, & teſſeram rei gerendæ. Quod cum ab eis factum eſſet, ſigno illis ignoto ſtatim arces, & loca vrbis editiora, armis pro defenſione patriæ complentur, foroque circumfuſæ equitum cuſtodiæ impediunt, ne quis inde poſſit elabi; eodémque tempore alter conſul Manius à Fidenis in campum cum copiis aduentat.

Ibique ... matis c... cunfun... duntur.

VI... *Conuict... coniura... nis.*

CVM primum autem illuxit Coſs. pro tribunali cum armatis aderant, & conuocato per præcones populo, expoſuerunt ei coniurationem de reducendo tyranno initam, productis coniurationis indicibus; deinde facta poteſtate contradicendi, nemine ad infiGiationem refugiente, digreſſi è comitio in Curiam, in Senatu rogarunt ſententias, & SC. in tabulas retulerunt, reuerſique in concionem populo id recitarunt. Fuit autem huiuſmodi; conſpirationis indicibus dari ius ciuitatis, & vtriſque argenti decies millenas drachmas, & agri ex publico vicena iugera: ſocios autem coniurationis comprehendi, & necari, ſi idem populo videretur. Cumque collecta multitudo ratum faceret SC. Miniſtros cum gladiis immiſerunt, qui ſontes armatis vndique cinctos, omnes ad vnum confecerunt. Quo facto Coſs. contra neminem amplius admiſerunt indicium, ſed quotquot è conſpiratis præſentem pœnam effugiſſent, omnibus veniam dederunt, vt omnis turbarum materia in vrbe aboleretur.

A Se... populo... damna...

Et ſupp... afficiu...

VII... *Ludi g... tulator... & m... conſul...*

CONIVRATIS hoc pacto deletis, SC. factum eſt vt tota luſtraretur ciuitas, quod neceſſitate coacta eſſet ciuilis cædis autor fieri. Quanquam ciuitas impio ſanguine effuſo, leuata potius, quam inquinata cenſenda erat; vt poſtea in ſimili cauſa Catilinaria eleganter dixit Romanus orator. Tum ad agendas diis gratias, ludos triduo celebrari iuſſit; in quibus dum Man. Tullius Conſul cum pompa deducitur, è ſacro curru in ipſo circo prolapſus, & tertio poſt pompam die defunctus eſt. Reliquum anni ſpatium, quia perparum fuit, Sulpitius ſolus magiſtratum obtinuit. Hæc fere Dionyſ. quamuis Liuius nihil dignum memoria his conſulibus actum dicat.

ANNVS MVNDI 3556. SEXTAE AETATIS 40. DARII HYSTASPIS 25. IMPERII PERSICI 40. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIFICIS 40. OLYMPIADIS LXX. AN. 3. VRBIS COND. 255. COSS. P. VETVRIO ET T. ÆBVTIO ELVA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 497.

I. *Ortus Eſdra.*

DE rebus Hebræorum iamdudum nihil certi habemus. Torniel. an. 110. ſextæ ætat. probabiliter exiſtimat Eſdram ſacerdotem magnum, qui poſtea fuit ſcriba in lege doctiſſimus, vt Scriptura loquitur, natum fuiſſe, circa 25. Darij annum, vt ad Iaddum pontificem, cuius facit mentionem in libro ſuo peruenire potuerit: ſi tamen is fuit author libri Nehemiæ, in cuius c. 12. v. 11. meminit Ieddoa pontificis, quem Ioſephus Iaddum appellat. Qui cum ad centeſimam quartam Olympiadem ceperit agere pontificem, oportebit Eſdram minimùm centum, & 33. annos vixiſſe, vt illum viderit vel vno anno pontificem.

De rebus Perſicis, & Græcis, iam ſuperiore anno ſignificaui horum temporum inopiam, vel copiam leuiorem.

De Romanis ſcribit paucis Dionyſ. l. 5. T. Æbutio res vrbanas commiſſas eſſe, quod diligenti opus habere viderentur cuſtodia, ne quid rerum nouarum pauperes molirentur. At Veturius cum dimidio copiarum ad Fidenarum obſidionem continuandum profectus eſt. Nam, vt ex anno quoque ſuperiore patet, & mox ſequenti, alter conſulum domi res vrbanas curabat, alter fori bellicas, niſi ſi quando res ferret, vt vterque Coſs. domi retineretur, aut vterque prodiret foras.

II. *Res geſta contra Fidenates.*

VETVRIVS porro cum oppidum aſſidue tentatum expugnare non poſſet, vallo ac foſſa circumquaque cinxit, fame ad deditionem coacturus. Sed Fidenatibus magna iam difficultate laborantibus, venit Latinorum auxilium à Sex. Tarquinio ſummiſſum, quo freti prodiere foras, & prælio contra Romanos, ſed infelici exitu decertarunt. Nam in vrbem, propter quam pugnatum fuerat, repulſi, ad priores difficultates redacti ſunt.

Et contra Signiam à Sex. Tarquinio.

Eodem tempore Sex. Tarquin. duxit Latinorum exercitum contra Signiam Romanorum coloniam, cuius pater ipſius autor fuerat, eique T. filium primum præfecerat. Sed cum eum locum præſidiarij egregiè defendiſſent, & noua ſubinde ſubſidia à Coſs. ſummitterentur, re infecta, Tarquinius copias ſuas reducere coactus eſt. Romani autem in obſidione Fidenatum conſtanter in ſequentem vſque annum, quo iis potiti ſunt, perdurarunt.

Addit Liuius Cruſtumeriam hoc anno captam, Præneſte autem à Latinis ad Romanos deſciuiſſe, cum tamen anno ſequenti Præneſtini, inter fœderatos Latinorum populos, à Dionyſio numerentur. Certe poſt annos 120. anno ſecundo centeſimæ Olympiadis, qui fuit ab vrbe condita trecenteſimus ſeptuageſimus quartus, iidem in armis ſunt contra Romanos, ſuique metu eos impellunt ad creandum Dictatorem T. Quintium Cincinnatum, à quo & victi ſunt, vt ſuo loco dicetur.

ANNVS MVNDI 3557. SEXTAE AETATIS 41. DARII HYSTASPIS 26. IMPERII PERSICI 41. ZOROBAB. ET IOSVE 41. OLYMPIADIS LXX. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 256. COSS. T. LARGIO FLAVO II. Q. CLOELIO SICVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 496.

CLOELIVS domi Remp. curare à Senatu iuſſus eſt, cum dimidio exercitus retento ad cauendas res nouas, quia miti eſſe ingenio videbatur, & popularis. T. autem Largius, quem Liuius Lartium vocat, ad debellandos Fidenates duxit exercitum, omnibus rebus ad obſidionem inſtructum, quam Fidenates ægerrime tolerabant, ſpe Latini ſubſidij: ſed neque ſingulæ ciuitates obſidionem ſoluere poterant, neque adhuc conuenerant vniuerſæ. Ergo cum præter alia mala, fames intolerabilis premeret, multóſque mortales quotidie conficeret, legatione ad Conſulem miſſa, inducias certorum dierum petunt, quibus de pacis conditionibus deliberent, ſed cum nihilominus illi ad Latinos pro auxiliis legatos miſiſſent, nec ij in vrbem regredi à Romanis permitterentur, deſperatis auxiliis, ſeſe Romanis, quibus vellent conditionibus, dediderunt. At Conſul, conſilio à Senatu capto, nobiliſſimos Fidenatium defectionis autores, virgis cæſos capite truncauit, bona ærario addixit; reliquos omnes permiſit frui bonis ſuis, & patria; agri dimidium ademit, quem ſorte inter ſe diuiſerunt præſidiarij Romani, qui ibi ad arcis cuſtodiam relinquebantur.

Hvivs deditionis fama, vt perlata eſt ad Latinos, turbatæ ac territæ ſunt vrbes vniuerſæ, coactíſque rurſum apud Ferentinos concilij præſidibus, belli hortatores in armorum diſſuaſores multis verbis inuecti ſunt, quaſi ſocios prodidiſſent, præcipue Tarquinius, & gener eius Mamilius, Aricinorúmque proceres, qui ſuis concionibus perfecerunt, vt omnes Latini nominis populi, commune bellum contra Romanos ſuſciperent. Et ne quis populus Societatem proderet, néve ſine communi conſenſu pacem priuatim faceret, graui iureiurando ſe mutuo deuinxerunt. Numerat Dionyſ. nominatim populos 24. Liuius 30. fuiſſe refert. Imperatores creati Octauius Mamilius, & Sex. Tarquinius; quibus data poteſtas tantum vt copiarum contraherent, quantum ipſis ſatis eſſe videretur. At Romani cum amicorum auxilia tentaſſent, varia tergiuerſatione ſpe fruſtrati, omnem ſpem in domeſticis viribus ponere coacti ſunt.

Cætervm dum res ad bellum neceſſarias comparant, & copias conſcribere incipiunt, non parum difficultatis interuenit, non omnibus pari alacritate operam ſuam offerentibus. Nam egeni & obærati ad arma vocati non parebant, remitti ſibi debita SC. flagitantes; imo non deerant, qui ſe vrbem deſerturos minarentur, ad idque ſe mutuo hortarentur. Hanc egenorum, & obæratorum multitudinem niſi aut dubiam mihi fatear, aut certe mirabilem videri, profecto mentiar. Præſertim in continentibus bellis atque victoriis, hoſtilis agri deprædationibus, oppidorum caſtrorumque direptionibus. Vt quamuis propriis ſumptibus ex Seruij Tullij inſtitutione militarent,[a] abundare tamen omnes, valdéque locupletes eſſe conueniret. An dicendum eſt non fuiſſe hanc virorum militarium egeſtatem, ſed infimæ plebis, quæ eiuſdem regis inſtituto, non militabat? At hæ turbæ ab iis excitabantur, qui euocabantur ad militiam. Itaque dicendum videtur, Romanos hoc tempore amicorum auxiliis deſtitutos, & nihilominus contra 24. aut 30. populos pugnaturos, ciues omnes ad militiam vocaſſe, vt grauiſſimis Reipub. temporibus non deeſſent: idemque de ſequentibus aliquot annis dicendum videtur. Adde etiam prædam aut omnem, aut magnam certe eius partem, in publicum ærarium his tempo-

a Dionyſ. l. 4 p. 213. græ. lat.

ribus referri ſolitam, quæ cauſa fuit Appio Claudio conſuli criminationis aduerſus Seruilium collegam.[a]

IV. *Deliberatio ſuper ea re. Mitior ſententia.*

CVM res in Senatum delata eſſet, & conſultaretur quonam honeſto modo ciuitas vacare poſſet à turbis: mediocris cenſus, & æquioris ingenij patres ſuadebant remittenda inopibus debita, redimendámque paruo diſpendio beneuolentiam ciuium, ex qua maximum emolumentum, tam priuatim quam publice percepturi eſſent, & grauiſſimum periculum defectionis ad Tyrannos, & in Patricios inſurgendi vitaturi. Cuius ſententiæ princeps erat M. Valerius, M. filius, vnius eorum qui tyrannidem ſuſtulerant. P. frater, qui ob populi ſtudium dictus eſt Poplicola, qui elegantem habuit orationem, quam recitat Dionyſ. In qua inter alia contendit prouidendum Romanis ne cum periclitentur ne rurſum in poteſtaſtatem veniant immanis tyranni, & nunc tot damnis iniuriiſque efferati, negligant exigua quadam humanitate, egenos ciues pro inimicis reddere ſibi belli ſocios.

V. *Appij rigidior negans indulgẽdum egenis.*

ALTERA ſententia fuit Appij Claudij Regillenſis priori contraria, negantis debitorum remiſſionem eſſe faciendam; neque ea ſeditionem ex vrbe exciſum iri, immo eam periculoſius ab inopibus ad diuites migraturam, nec optimis ciuibus, & qui onera Reip. ferant iniuriam faciendam, vt a nequiſſimis, & ingratiſſimis ciuium gratia colligatur. Non ab inopibus perdi Reſpub. quando hi neceſſitate in officio contineantur, ſed à diuitibus, & gerendæ Reip. idoneis, ſi à deterioribus iniuria affecti, ius ſuum obtinere nequeāt. Quin etiam eam gratiam in maximum Reip. detrimentum redundaturam, quippe quæ emptiones, venditiones, commercia, nauigationes de medio ſublatura ſit, omnibus ceſſantibus ea tractare laborioſe, quorum vtilitas in ignauos, ac decoctores ciues transferatur.

Id Reipub. pernicioſũ.

VI *Indulgentiam exẽplo nocituram.*

QVOD ſi iſti malo ſemel pateat aditus, exemplo vehementiſſime nociturum, non ſolum in eadem, ſed in multis aliis huiuſmodi cauſis. Infinitas enim, & inſanas eſſe populi cupiditates: quibus cum ſemel obtemperatum fuerit, illico ad alia atque alia extorquenda inſurgere, & niſi impetrent inſanire; itaque principiis obſiſtendum eſſe. Addebat etiam ne multum quidem intereſſe Reip. ſi iſti obærati, qui præter fundas, nihil telorum geſtent, non militent; ſatiuſque Latinorum imperata facere, vt minus iniqua, & ita nullum ſubire belli periculum, quam iſtiuſmodi hominibus concedendo quæ poſtulant. Fidem à maioribus templo, & anniuerſariis ſacrificiis honoratam, ex vrbe tolli, vt funditorum ad bellum ſocietas acquiratur. Quin potius negligendi, ac valere ſinendi ſint, mox vltro venturi, & bene Reip. conſulentibus obſecuturi; quod ſtultorum id ſit ingenium, vt ſi quis eis aduletur, magnos aſſumant ſpiritus; & contra ſi terreat, ſeſe præbeant moderatiores.

Contemptos in officio futuros. Tenuiorum ingenium.

VII. *Res dilata ad belli finem, cum ſuſpenſione exactionũ.*

MVLTÆ aliæ ſententiæ fuere mediæ, quarum ea vicit, quæ negabat vllum hoc tempore SC. eſſe faciendum, ſed bello bene finito, Coſs. ſuper ea re ad Senatum relaturos; ſuſpenſis interim omnibus exactionibus, vt magiſtratus à reliquis negotiis vacui, bellicis tantum rebus animum intenderent. Sed cum illa exactionum ſuſpenſio plebi non ſatisfaceret, diſpiciens Senatus quo pacto effici poſſet, ne quas amplius res nouas populus moliretur, decreuit conſulari poteſtate in præſens ſublata, alium magiſtratum creare, penes quem belli paciſque plena poteſtas eſſet, & à quo conſiliorum factorumque rationem repoſcere non liceret. Ei ſemeſtre ſpatium præſtitutum; quo exacto conſules Reipub. gubernacula reciperent. Quo facto legi Valeriæ de prouocatione ad populum clam derogabatur, vt eius iniuſſu ciuem morte afficere non liceret. Accedebat quod in vnico Dictatore, vt hactenus in Conſulibus, ſpes in collega pari poteſtate prædito eſſe non poterat, ſed neceſſario parendum erat.

Creatur Dictator, & qua eius poteſtas.

VIII. *T. Largius primus Dictator.*

ID SC. cum factum eſſet, & populo placuiſſet, data eſt poteſtas conſulibus, vt antequam magiſtratu abirent, vnus eorum collegam nominaret, qui ea poteſtate fungeretur, cumque alter alteri ſponte cederet, & eo collegam præferret ſibi, tandem omnibus, præter ipſum T. Largium, conſentientibus, Clœlius aſſurgens in publico patrum cœtu T. Largium Dictatorem denunciat, ipſéque ſe Conſulatu abdicat.

Creat Magiſtrum equitum.

Dictator mox vt magiſtratum iniit, equitum Magiſtrum creauit Sp. Caſ-

Solutæ captiuitatis an. 41.

Dictaturæ initium.

ſium, qui conſulatum quarto ab hinc anno geſſerat; qui mos aſciſcendi ſibi Magiſtrum equitum perpetuus deinceps fuit. T. Liuius eundem cum Dionyſio Dictatorem primum, eundémque Magiſtrum equitum pronunciat, ſed alieno tempore. Quæ enim in ſecundo Largij Conſulatu contigiſſe Dionyſius tradit, ipſe ad primum retulit, ſed ordinatior eſt Dionyſij hiſtoria, fidéque dignior omnibus doctis viſa. Liuij autem perturbatior, quod vltro fatebitur quiſquis vtramque contulerit. Liuium tamen hoc loco ſequitur Pighius, Dionyſium Onuphrius, & Sigonius.

IX. Reſumit ſecures ad populi terrorem. Cenſet populum. Aetatem militarem quadripertito diſtribuit.

DEINDE huius magiſtratus quanta eſſet poteſtas populo oſtendere volens, ad terrorem magis quam ad vſum, lictores iuſſit cum faſcibus ſecures ſibi per vrbem præferre, renouato more, qui à Coſſ. agente Publicola, intermiſſus fuerat. Quo facto nouarum rerum ſtudioſis perterrefactis, iuſſit vniuerſum populum ex Ser. Tullij Regis inſtituto tributim vnumquemque fortunarum ſuarum cenſum offerre, graui pœna detrectantibus propoſita. Reperta ſunt 150. millia eorum, qui puberes eſſent, & inſuper ſeptingenti. Deinde militari ætate ſeparata à ſenioribus, digeſtáque per centurias, tam pedites quam equites quadrifariam diſtribuit, & è quatuor præcipuam partem circa ſe habuit, alteram Clœlio dudum collegæ attribuit, quam ipſe maluiſſet. Tertiam Sp. Caſſio Magiſtro equitum. Poſtremæ Sp. Largium fratrem præfecit. Hæc vrbi præſidio fuit, manens cum ſenioribus intra mœnia.

X. Educit exercitum.

BELLO ſatis apparato, productíſque ſub diuum copiis, terna caſtra metatus eſt; qua maxime venturos Latinos ſuſpicabatur. Vt autem etiam hoſtium vires debilitaret, & minore damno vinceret, ſtuduit inter Latinorum præcipuos ſpargere de pace conſilia: ſic enim facile effecit, ne omnes æque procliues eſſent ad id bellum.

Hoſtem populabundum compeſcit. Captos curat, & remittit gratis.

At Latinorum Imperatores Sextus, & Mamilius intra Tuſculum copias continebant, dum reliquus exercitus conueniret. Interea pars quædam, à reliquo diuulſa exercitu, Romanum agrum populabatur. Qua re cognita Dictator immittit in eos Cloelium cum fortiſſima equitum, & velitum manu, qui necopinantibus ſuperueniens, paucos aliquot repugnantes interficit, viuos capit reliquos. Eos Dictator curatos ex vulneribus, cæteriſque humanitatis officiis deuinctos, vniuerſos Tuſculum ſine pretio remiſit; & cum his legatos miſit Romanorum nobiliſſimos, per quos effectum eſt vt, dimiſſo Latinorum exercitu, induciæ in annum fierent.

XI. Quanta primi huius Dictatoris virtus.

HIS geſtis domum reduxit exercitum, & antequam totum Imperij tempus expleuiſſet, deſignatis prius Coſſ. Dictaturam depoſuit: nemine ciuium à ſe occiſo, aut in exilium acto, aut grauiori aliquo malo affecto.

Animi demiſſio, ac modeſtia.

Hæc de primo Romanorum Dictatore Dionyſ. Quæ ſi vera ſunt, vt valde probabiliter credi poſſunt, hunc T. Largium Flauum fateri neceſſe eſt virum in paucis, non dicam Barbaris, ſed Græcis etiam & Romanis, pene etiam dixerim Chriſtianis ducibus clariſſimum, ſi meliore cum religione viuere contigiſſet. Quomodo enim virtutem illam expreſſit, quæ Euangelij propria cenſetur, animi inquam demiſſionem atque modeſtiam, in contentioſa illa ſummi honoris fuga, ipſum inter & Collegam: dum vterque contendit Socium ſibi præferre, ſeſe ſubiicere, ſeſe indigniorem eo honore demonſtrare. Mirandum quiddam, inquit Dionyſ. fecerunt, & vix vlli credibile: neuter enim ſe imperio digniorem cenſuit, ſed Collegam; & totus ille dies conſumptus eſt in mutua virtutum enumeratione, & honoris deprecatione. In qua tanto magis apparebat Largij modeſtia, quo is, omnium ſenatorum, populique iudicio, erat tanto magiſtratu dignior.

XII. Eaque minime ſimulata.

ET ne ſimulatam eam Dictaturæ deprecationem arbitremur, &, ad captandam modeſtiæ opinionem, in publico patrum conuentu, compoſitam; Dimiſſo Senatu, vt idem ait, cognati vtriuſque, & reliquorum ſenatorum honoratiſſimus quiſque Largium conuenientes, vſq; ad noctem obtundebant precibus, docentes in illo ſitã totam ſpem Senatus; & iſtum honoris contemptum eſſe Reip. pernicioſum. Ille viciſſim eos conſtanter ingeminatis precibus, atq; obteſtationibus pergebat repellere. Mitto ſingularem prudẽtiam in ſeueritatis imagine, ſine vllo cuiuſquam damno aſſumenda, in hoſtiũ viribus & contumacia frangenda, ingerendo inter ipſos pacis

Eiuſdem Prudentia.

Et in hoſtē humanitas

& concordiæ volūtatem. Quis non miretur illam eius in hoſtes humanitatem, clementiam, beneficientiam, qui nunquam ex Euangelio audierat, *benefacite iis qui oderunt vos.* Vt minus mirum ſit eum in domeſticos fuiſſe tam mitem, qui in prædones vltro laceſſentes, non ſe inimicum geſſerit, ſed parentem. Felix vtique hoc ſuo tanto, tamque ſingulari bono, qui etiam felix dici poſſit alieno.

XIII. *Dictatura perdiu modeſte adminiſtrata.*

Id enim exemplum, vt ſcribit idem Dionyſius, omnes poſtea Dictatores pari æmulatione ſecuti ſunt, vſque ad ætatem ab hac noſtra tertiam. Intelligit autem L. Cornelium Syllam, qui odium Dictaturæ conflauit, ea crudeliter, atque tyrannicè vſus, vt ipſemet paulo poſt fatetur; ſed pergit. Nuſquam enim in omni hiſtoria proditum reperimus, aliquem in hoc magiſtratu immodeſte, vel inciuiliter ſe geſſiſſe, ſed domi foriſque in tam multis inſoleſcendi occaſionibus, omnes quotquot tantam poteſtatem acceperunt, inculpatos ſeſe, primique Dictatoris ſimiles præſtiterunt: vt hæc omnium eſſet opinio, Dictaturam vnicum eſſe cuiuſuis inſanabilis mali remedium: & extremam hanc ſalutis ſpem reliquam eſſe, vbi cæteras omnes iniuria temporis præcidiſſet. Hæc fere Dionyſius, qui deinceps de Cornelij Syllæ Dictatura queſtus, qui inuiſam malis moribus eam reddiderat dignitatem, ita concludit.

Inſanabilis mali remedium.

Ea Sybilla abuſus.

XIV. *Male refertur à Dionyſ. in naturam.*

Omnia enim honeſta & vtilia videntur eſſe, dum vſus eorum rectus eſt: quo per eos qui illis præſunt deprauato, eadem turpia habentur, & inutilia; hactenus recte, vt qui damna rerum bonarum in hominum culpam referat. Quid ergo ſubdit? *Eius autem rei cauſa eſt Natura, quæ cum omnibus bonis fatales peſtes ſoboleſcere voluit.* τούτου δὲ ἡ φύσις αἰτία, προςῖσα τοῖς ἀγαθοῖς ἅπασι, καὶ κῆρας συμφύτους. His ſane verbis authorem Naturæ Deum non ſolum impiè, ſed etiam inconſtanter, & imperite calumniatur, quaſi æque vitia virtuteſque foueat, & mala bonis permixta ſuccreſcere velit. Quod cum infinita eius firmitate & ſanctitate pugnat. Inconſtanter loquitur, qui veriſſimè paulo ante dixerat, res bonas, atque vtiles abutentium culpa fieri noxias; & imperite, qui non intellexerit mala pœnæ à Deo iuſto iudice peccatoribus infligi, propter culpas, quas ille deteſtatur admiſſas. His ſimilia apud eundem Dionyſium leges l. 8. vbi de C. Marcij Cariolani vitiis, virtutibuſque diſſerit.

ANNVS MVNDI 3558. SEXTÆ ÆTATIS 42. DARII HYSTASPIDÆ 27. IMPERII PERSICI 42. ZOROBABELIS ET IOSVE 42. OLYMP. LXXI. AN. I. PRAETORE ATHENIS HIPPARCHO. V. C. 257. A. SEMPRON. ATRATINO, M. MINV. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 495.

I. *Olymp. 71. Annus Romæ quietus.*

HIC annus Coſſ. habuit A. Sempronium Atratinum, & M. Minucium, cui Caſſiodorus cognomen dat Augurini. Dionyſ. l. 5. extremo, & initio ſexti, ait Coſſ. fuiſſe Olymp. 71. qua in ſtadio vicit Tiſicrates Crotoniata, principe Athenis Hipparcho. Eratoſthenes in Olympionicis ait Metonis patrem Empedoclē Agrigentinum, auum Empedoclis poetæ, Olympiade 71. viciſſe, vt eſt apud Laërtium in Empedocle. Qui mox ſubdit. *Satyrus autem in vitis Empedoclem ait filium fuiſſe Exæneti, reliquiſſe autem illum filium Exænetum, eademque Olympiade ipſū equeſtri curſu, filium vero eius lucta victorem euaſiſſe.* Addit Dionyſius, nihil hoc anno memorabile, vel in bello, vel domi in Rep. geſtum; eo quod & induciæ cum Latinis dabant ab externis bellis otium, & ſuſpenſa ex Senatuſconſulto fœnorum exactio, donec imminens bellum ad tutum perueniſſet exitum, cohibebat in vrbe mo-

SOLVTÆ CAPT. 42.

tus inopum, publicam debitorum remiſſionem flagitantium.

QVONIAM vero Senatus prouidebat in imminente contra Latinos bello, multas turbas, ex affinitatibus matrimonio contractis, Latinos inter & Romanos ortum iri, edidit Senatuſconſult. vt ſi quæ Latinæ mulieres viris Romanis nuptæ eſſent, aut Romanæ Latinis, penes ipſas eſſet arbitrium vellentne remanere apud Coniuges, an patrias repetere; è liberis mares apud patres ſuos manerent, fœminæ innuptæ cum ſuis matribus proficiſcerentur. Qua accepta ex Senatuſconſulto licentia, ſatis indicarunt mulieres quanto vrbis Romanæ deſiderio tenerentur. Nam & Romanæ, Latinis oppidis, maritiſque relictis, pene omnes ad parentes reuerſæ ſunt, & Latinæ in vrbe nuptæ duabus exceptis, maritos patriæ prætulerunt: felici vrbis bello ſuperaturæ augurio.

II. *Senatusconſultum de matrimoniis.*

QVA in diſſolutione matrimoniorum, ſi culpa aliqua contra ius naturæ, quod coniugii inſeparabilitatem requirit, admiſſa eſt, haud dubitum eſt, quin apud Senatum magna ex parte reſederit, qui author fuerit iuris naturæ, atque diuini violandi. Dixit enim Dominus de lege naturæ agens; *quod Deus coniunxit homo non ſeparet.* Et illud ſatis conſtat iſtam diſſolutionem in graue damnum prolis redūdare: ſed poſſunt aliquo modo ignorantia excuſari, licet alioqui contractus ex contrahētium conſenſu dirimi ſoleant & iniri: cum perpetuus coniugum nexus non ſit de primis naturæ principiis, & per ſe notis, ſed de ſecundariis, in quibus ratiocinatio, & opinio, & ignorantia locum habet: [a] præſertim cum prolis educatio parentum perpetuam vitæ ſocietatem neceſſario non requirat. Et hæc obiter dicta ſunto.

III. *An cum culpa ſoluta ſint.*

Matth. 19. 6.

a Vide Abul. in c. 19. Matth. q. 46.

HIS Conſulibus ferunt, vt ait Dionyſius, templum Saturno dicatum, in cliuo quo è foro in Capitolium aſcenditur, & ferias publicas cum ſacrificio decretas in annos ſingulos. Dubium id fuiſſe vidit Dionyſius. Nam paulo inferius ait quoſdam id tribuere T. Largio ſuperioris anni conſuli; & Macrobius [b] ait T. Largium dictatorem eandem ædem Saturnalibus dedicaſſe, qui etiam aliam ea de re opinionem ex Gellio recitat. At Dionyſii ſententiā ſine vlla dubitatione Liuius confirmat, & diem feſtum Saturnalia dicta. Verum cum hic diem vnum feſtum nominet, ille ferias plures, dubium eſt vter verum dicat. Certe Macrobius, qui de Saturnalibus fuſe diſputauit, [c] hanc controuerſiam dirimere videtur.

IV. *Dies Saturnaliorum.*

b l. 1 Satur. c. 8.

c l. 1. c. 10.

APVD maiores noſtros, inquit, Saturnalia die vno finiebantur, qui erat ad quartum decimum Cal. Ianuar. Sed poſtquam C. Cæſar, huic menſi duos addidit dies, ſextodecimo cœpta celebrari. Ea de re factum eſt, vt cum vulgus ignoraret certum Saturnaliorum diem, plures dies Saturnalia numerarentur. Et in fi. cap. Abunde iam probaſſe nos exiſtimo, Saturnalia vno tantum die, id eſt, 14. Calend. ſolita celebrari; ſed poſt in triduum propagata, primum ex adiectis à Cæſare huic menſi duobus diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. A decimo ſexto igitur cœpta in 14. deſinunt, quo ſolo fieri ante conſueuerant; ſed Sigillariorum adiecta celebritas, in 7. dies diſcurſum publicum, & lætitiam religionis extendit. Sic ipſe, qui ibid. ex antiquiſſimis autoribus probat, iampridem ſeptem diebus peragi ſolita Saturnalia, quibus bellum ſumere nefas habitum, aut pœnas à nocente exigere, quibus ſerui cum dominis veſcebantur &c. quæ pluribus apud illum vide, & Lucianum, qui ea etiam de materia ſcripſit dialogum. Eius autem rei vmbram aliquam, variis in locis, feſto die ſanctorum Innocentium conſeruatam, ſuſpicari licet.

V. *Vnuſne plures, quæ iure eorum.*

ANNVS MVNDI 3559. SEXTAE AETATIS 43.

DARII HYSTASPIS 28. IMPERII PERSICI 43. ZOROBABELIS ET IOSVE 43. OLYMP. LXXI. AN. 2. PRAETORE ATHENIS PHILIPPO. VRBIS CONDITAE 258. COSS. A. POSTHVMIO ET T. VIRGINIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 494.

I. *Latinum bellum renouatur. Dictator ſecundus creatur.*

INDVCIÆ annuæ cum Latinis à T. Largio Dictatore initæ, cum hoc anno terminatæ eſſent, bellũ vtrimque magno apparatu inſtauratum eſt. Cumque rurſum omnes vno conſenſu iudicarent eſſe è Repub. vt Dictator iterum crearetur, iunior conſul Aul. Poſthumius cognomento Albus, qui in hoc honore Regillenſis, ob rem ad lacum Regillum contra Latinos bene geſtam, appellatus eſt, à Collega Virginio Tricoſto Dictator eſt dictus. Is, vt ſuperior Dictator, Mag. equitum aſſumpſit T. Æbutium Eluam, qui an. 255. conſul fuerat, ſimulque exemplo primi Dictatoris Largij Romanas copias quadripertito diuiſit, vnam partem ſibi: alteram Virginio Conſulatus Collegæ attribuit, tertium Æbutio Magiſtro equitum, quartam Aulo Sempronio anni ſuperioris conſuli, quem vrbi tuendæ præfecit.

II *Vtriuſque populi copiæ*

IAMQVE omnibus rebus ad bellum inſtructo exercitu, ſpeculatores nunciant Latinos iter ingreſſos cum totis copiis: ac mox alij primo eos impetu occupaſſe munimentum, quod Corbionem nominant, à paucis cuſtoditum præſidiariis, quos illi ad vnum occiderunt, immemores gratiæ, & humanitatis Largij Dictatoris: & eum locum fecerunt belli receptaculum. Latinorum duces erant S. & T. Tarquinii, & Octauius Mamilius, Tarquinij Superbi gener. Liuius etiam bello interfuiſſe ſcribit Tarquinium Superbum, quod ex Licinio & Gellio refert; & reprobat Dionyſius, quod id de homine pene nonagenario credibile non ſit. In acie Romana 24. peditum millia, & mille equites ſtetere. In Latina 40 peditum, & equitum tria millia, qui ad Regillenſem lacum caſtra poſuere.

III. *Acceleratur præliũ.*

ROMANI vero cum tribus ex locis Latinos concluſiſſent, induxerant animum bellum ſine prælio conficere, id que ſibi Dictator per aduerſariorum inopiam, interclusa à Magiſtro equitum Æbutio via deuehendi commeatus, facile futurum ſperabat. Sed cum ab interceptis Volſcorum ad Latinos nunciis didiciſſet, magnas ſociorum copias affore circa diem tertium, & alias item ab Hernicis, prælium accelerari iuſſit, præmiſſaque vtrimque ad rem fortiter pro libertate gerendam cohortatione militari, datoque ſigno prælii, acies concurrere. Sex. Tarquinius præerat ſiniſtro Latinorum cornui; dextro Octauius Mamilius, mediam aciem tuebatur T. Tarquinius, cum Romanorum transfugarum, atque exulum manu, equitatu quoque trifariam diuiſo, in vtrumque cornu, & mediam aciem. Romanorum vero dextrum Cornu tenebat Magiſter equit. T. Æbutius, oppoſitus Sex. Tarquinio, ſiniſtrum T. Virginius Conſul, ex aduerſo Octauii Mamilii, mediam aciem Poſthumius Dictator explebat.

Diriguntur acies.

IV. *Conſeritur manus.*

VTRIMQVE præter vtrorumque opinionem acerrime pugnatum eſt, T. Tarquinius in dextrum humerum pilo impacto grauiter ſaucius, cum manu amplius, vti non poſſet, è prælio educitur: quo facto media acies turbata Dictatoris militibus cedebat, donec fratre ſuccurrente reſumptis animis pugnam redintegrarunt. Parte alia T. Æbutius, & Octauius Mamilius oppoſiti, ex prouocatione inter ſe concurrentes, vterque hoſtem vulnerat, Equitum Magiſter in pectus Mamilium haſta per thoracem, adacta: Mamilius contra transfixo illius dextro brachio, ambo ex equis defluunt. Vtroque ex acie relato, M. Valerius ſumpto equitum ducatu, in oppoſitos hoſtes præit, à quibus oppreſſus fortiſſime pugnans cadit, moxq.

BELLVM LATINVM RENOVATVM.

Tres Valerij Poplicolæ cæſi.

P. & Marcus Poplicolæ filij, cum patruum adhuc ſpirantem in caſtra referri curaſſent, & in hoſtes alacriter ambo irruiſſent, à circumfuſa exulum caterua, multis confecti vulneribus vnà occubuerunt.

V. *Poſthumij Dictatoris virtus. Herminij & Mamilij cædes. Et Sex. Tarquinij.*

QVO facto cum in ſiniſtro cornu acies Romana laboraret, à Dictatore tanto animi ardore inclinantibus in fugam ſubuentum eſt, vt Latini Romanos furentes ſuſtinere non poſſent. Moxque Herminius legatus cum Mamilio congreſſus, viro omnium ætatis ſuæ ſtatura ac robore præſtantiſſimo, & illum interfecit, & ipſe dũ cadauer ſpoliat, gladio in ilia à quodam impacto interiit. Aut, vt ait Liuius, victor in caſtra relatus, inter primam curationem expirauit. Qui etiam ait equites rogatu Dictatoris ex equis deſilientes pugnam iniiſſe, dum pedites feſſi nonnihil reſpirarent. Verum Dionyſius id geſtum tradit anno ſequenti. cum Poſthumius non eſſet vltra Dictator, ſed ſub P. Seruilio conſule militaret. At Sex. Tarquinius ſiniſtrum Latinorum cornu regens, dextrum Romanorum cornu Æbutio ſpoliatum loco ſummouet; ſed vt Poſthumium cum delectis equitibus ſuperuenientem vidit, deſperata ſalute coniecit ſe in medios, vbi à Rom. circumuentus, vndique feræ in modum impetitus, non inultus occubuit. Huic prælio affuiſſe Cneum Marcium, qui poſteà Coriolanus dictus eſt, in eoque fortiter pugnaſſe, & coronam ciuicam meruiſſe, author eſt Plutarchus in eius vita.

VI. *Fuga Latinorum, Romanorum victoria, Eius dies. Auxilium diuinum.*

CAESIS ducibus, mox omnes Latini confertim fugam arripiunt, & caſtra à cuſtodibus deſerta Romani capiunt, vbi luculenta præda militi ceſſit, & Latinorum clades maxima fuit. Nam è 40. millibus peditum, tribus equitum, vix dena millia domum incolumes rediere. Scribit Dionyſius eam victoriam Romanis Idibus Quintilibus contigiſſe, quo die ſacrificium ſplendidum per proceres equeſtris ordinis quotannis agebatur. In eo prælio duo iuuenes humana ſpecie auguſtiores, dicuntur pro Romanis pugnaſſe, eiſque maximum momentum ad victoriam attuliſſe. Quos illi Caſtorem & Pollucem opinati ſunt, rectius angelos tam vrbis, quã Romanæ prouinciæ cuſtodes credituri, & pro meritis veneraturi. Iul. Front. [a] dicit hoc de Caſtore & Polluce à Dictatore excogitatum, ad ſuos milites contra hoſtes animandos. Valerius tamen Maximus [b] id pro miraculo numerat. Lactantius, [c] *Caſtor & Pollux*, inquit, *bello Latino apud Lacum Iuturnæ viſi ſunt equorum ſudorem abluentes, cum ædes eorum, quæ iuncta fonti erat, ſua ſponte patuiſſet.*

a l.1. Stratag c.11.
b l.1. c 9.
c l.2. c.8.

VII. *Poſthumij pietas, & res geſta cũ Volſcis.*

POSTHVMIVS illa nocte in caſtris acta, ſequenti luce coronauit eos, qui præclaram in prælio operam nauaſſent, in quibus fuit Marcius Coriolanus, & captiuis cuſtodiæ traditis, ſacra immortali victoriarum largitori Deo debita, inſcius alienis diis pro victoria fecit.

Et triũphus

Cui etiamtum coronato, & ſacrificanti, nunciatur aduentare Volſcorum exercitum, qui tardius auxilio venerat Latinis, quorum clade accepta, dubitantes an in feſſos, & ſemiarmatos integri recenteſque irruerent, an victoribus impares retro cederent, tandem ſpeculatores ſub ſpecie legatorum ad Romanos mittunt, qui ſe eis auxilio veniſſe mentirentur. Sed deprehenſi, & nihilominus Dictatoris humanitate dimiſſi, ad ſuos, indeque cum eis in patriam, re infecta rediere. Romanus autem Imperator cum victore exercitu, ingenti præda, & quinque captiuorum millibus ac quingentis, Romam triumphans magno populi gaudio ingreſſus eſt.

VIII. *Latini pacem, & veniam petũt. Et impetrant.*

POST aliquot dies legati totius Latini nominis, ex ea factione quæ bello reclamauerat, oppidatim delecti, ſupplicum ritu cum oleæ ramis, & infulis Romam aduenerunt, petentes vt ſe, vltro deditionem facientes, reciperent: ſpondentes ſe poſthac ſemper futuros ſocios, ſubditoſque; ſuis autem calamitatibus recenſendis lamenta, & fletus addebant, totique Senatui ad genua procidebant, poſitis ad Poſthumii pedes ſupplicum inſignibus: ita vt totus patrum conſeſſus ad lachrymas eorum, & preces emolliretur. Cumque variæ fuiſſent ſententiæ, Largii nuper Dictatoris in primis probata eſt; cuius ſumma fuit, renouari oportere priſtinum cum nomine Latino fœdus, nec vllius ciuitatis delictum memoria retinendum, modo captiuos dimittant, perfugas dedant, exules eiiciant: quod cum feciſſent, à Senatu in priſtinam amicitiam, ſocietatemque renouato iureiurando recepti ſunt. Hic finis fuit belli, quod cum tyrannis, poſt eorum eiectionem, per quatuordecim annos geſtum eſt.

IX. *Tarquinius rex fugitiuus.*

Tarqvinivs Rex ſolus ſuo generi ſuperſtes, nonageſimo ferme ætatis anno, liberis orbatus & affinibus, ſenectamque vel inimicis miſerabilem tolerans, nec Latinis eum amplius intra oppida recipientibus, nec Etruſcis, neque Sabinis, neque vllo alio propinquo, & libero populo, in Campaniam Cumas ſe contulit ad Ariſtodemum cognomine Mollem, Cumanorum tyrannum: apud quem cum dies non ita multos ſuperuixiſſet, mortuus, ab ipſo ſepultus eſt. Exulum vero, qui cum eo erant pars Cumis manſit, pars per alias ciuitates diſperſi, in exilio vitam finierunt. Idem de Tarquinii morte ſcribit Liuius l. 2. niſi quod ad ſequentem annum nuncium mortis eius refert, quo nuncio erecta plebs, patreſque fuerint. Sed nos Dionyſium ſequimur. At Diuus Auguſtinus, [a] ait in oppido Tuſculo Romæ vicino, quatuordecim annos priuatam vitam quietum traduxiſſe, & cum vxore cōſenuiſſe. *Optabiliore fortaſſis exitu*, inquit, *quam Socer eius, Generi ſui facinore, nec ignorante filia, ſicut perhibetur extinctus.* Sic ipſe. Recte meo iudicio ſuſpicatur Viues, Tarquinium aliquot annos Tuſculi apud Generum vixiſſe, donec eo in pugna Regillenſi extincto, Cumas venit, ibique mortuus eſt.

Quid ea de re S. Aug. Moritur Cumis.

[a] l. 5. de ci. c. 15.

X. *Obæratorū querela.*

Romæ autem poſt bella finita, & obtentam de tot populis victoriam, poſt ingentem prædam, poſt quinque millia captiuorum ſupra quingentos, mirum dictu, Romæ perſeuerat inopia, & æs alienum tantum, vt ad ſeditiones inuitet. Cum ergo plebecula hæc memor eſſet hanc totam controuerſiam ad finem Latini belli triennio ante fuiſſe dilatam, ideoque nunc domeſticæ turbæ, debitores inter & creditores, recrudeſcerent, à quibus plus periculi, quam ab externis præliis eſſet. A. Poſthumius Dictator eos bello implicandos cenſuit. Itaque priuſquam ſe Dictatura abdicaret, cum Collega Conſule ſolennes magiſtratus conſtituit. Claudium atque Seruilium.

Sophocles.

Sophoclis Tragici poëtæ ortum in hunc annum refert Catalogus Olympionicarum, ſed ſatius eſt eum cum Suida ad ſeptuageſimam tertiam Olymp. differre.

ANNVS MVNDI 3560. SEXTÆ ÆTATIS 44. DARII HYSTASPIDÆ 29. IMPERII PERSICI 44. ZOROBABELIS ET IOSVE 44. OLYMP. LXXI. AN. 3. VRBIS CONDITAE AN. 259. COSS. AP. CLAVDIO SABIN. ET P. SERVILIO PRISCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 493.

I. *Suſcepta in Volſcos expeditio.*

Scribit Dionyſ. l. 6. Coſſ. hoc anno probe animaduertentes, quod A. Poſthumius Dictator ante iam viderat, nihil eſſe magis è Republica, quam vrbanas turbas abſtrahi in externa bella, ne otio torpentes tumultuarentur domi, expeditionè in Volſcos, cuius alter ipſorum dux eſſet, apparabant, vlturi quod contra ſe, Latinis ſuperiore anno auxilia miſiſſent. Sed cum plebæi, ſæpius ad ſacramentum militare citati, non obtemperarent, cenſebat Seruilius, aliique populares perſuados potius, quam adigēdos ad ſacramentum, decreta ſi fieri poſſet, remiſſione, aut diminutione debitorum, ſin minus, non permittendo, vt qui præſtitutum ſolutioni diem exceſſiſſent, in neruum tūc abducerentur. Appius contra, rigide, ac ſeuere omnia volebat agi, ex quo toto conſulatus tēpore ſibi inuicem aduerſati ſunt. Cumque nullus eſſet contentionum finis, Seruilius, cui expeditio ſorte obtigerat, multis precibus, & obſequiis plebe ad belli ſocietatem adducta, conſcriptis voluntariis copiis, contra Volſcos profectus eſt, adhuc in apparatu bellico occupatos. Quippe qui exiſtimabant Romanos domi tumultuantes, vix ſeſe defenſuros, nedum cum exercitu contra ſe venturos.

Cōnſulum de obæratis contraria ſententia.

II. *Volſci diſſimulanter ſe dedunt.*

ITAQVE Volſco hac Romanorum celeritate perculſo, ſenum honoratiſſimi ex oppidis ſupplicum ritu progreſſi, ſe in fidem, & arbitrium Seruilij permittebant. Qui acceptis in vſum exercitus cibariis, ac veſtibus, trecentiſque obſidibus delectis ex nobiliſſima quaque familia, retro abiit, finem belli credens, quæ verius erat dilatio. Nam cum primum Romanus exercitus abiit, denuo Volſci bellum inſtaurarunt, loca ſua firmius communierunt. Ad cuius belli ſocietatem propalam ſe Hernici, & Sabini addiderunt; clam vero, etiam alii nonnulli. At Latini legatos eorum, ſocietatis petendæ cauſa ad ſe miſſos, cum vinxiſſent, Romam perduxerunt, ſeque ad belli contra Volſcos ſocietatem obtulerunt. Quibus Senatus pro firma fide, & prompto iuuandi ſtudio, vt gratiam referret, eis captorum proximo bello ferme ſex millia, ſine precio reddidit, & veſtitu inſuper ingenuis digno excoluit. Sicque inter vtroſque egregie certatum eſt, inde fide atque conſtantia, hinc gratitudine atque liberalitate.

Moxque bellum parant. Latinorum in Romanos fides. Eiuſque merces.

III. *Obæratorū exemplum.*

INDE ad priores anguſtias, & militis conſcribendi difficultates reditum eſt. Patribus enim in Curia conſultantibus, quas contra hoſtem copias educerent, Grandæuus quidem ſe in forum proiecit pannoſus, promiſſa barba, ac capillatio ſqualidus, magno clamore hominum opem implorans: factoque concurſu, ille ex conſpicuo loco ait ad circumfuſam multitudinem, ſe ingenuum ciuem, poſt expleta omnia munera militaria, poſt duode triginta prælia; poſt reportata aliquoties fortitudinis præmia, coactum æs alienum feciſſe, vt tributum imperatum conferret, deinde agello ab hoſtibus populato, boniſque vrbanis per annonæ caritatem abſumptis, cum ſoluendo non eſſet, ductum ſe à fœneratore, vna cum duobus filiis in ſeruitutem: & quia domino grauius aliquid imperanti, reſponſarit, indignis modis vapulaſſe. His dictis, panniſque abiectis oſtentabat pectus cicatricibus conſperſum, tergumque verberibus recens cruentatum.

IV. *Vrbanus ab iis tumultus. App. Claudij fuga. Seruilij preces plebem ſedant.*

VBI coorto circunſtantium clamore ac lamentis, Senatus ſolutus eſt, totaque vrbe diſcurrebant inopes, deplorantes ſuum infortunium, & catenas, pedicaſque oſtentantes, nemine eos retinere audente, Appius Claudius, qui vnus hoc tumultu peti videbatur, cernens forū iſtiuſmodi profugis à creditoribus plenum, trepide fugit è comitio, ſed & plurimi patrum, vt inquit Liuius, alii alio diffugere. At Seruilius abiecta prætexta, procumbens cum lacrymis coram ſingulis eorum, ægrè perſuaſit eis, vt illo die ſe continerent, vt redirent poſtero, promittens cauſam eorum curæ fore Senatui. His dictis præconem iuſſit proclamare, nemini creditorum licere, ciuium corpora in priuatum vſum abducere, donec Senatus ſuper ea re ſtatuiſſet: & præſentes poſſe abire ſecure quocunque liberet, atque ita tumultus ſedatus eſt, diſcedente è foro populo.

V. *Trepidatio ab imminente hoſte. Cum obæratorum lætitia.*

CVM poſtridie coactus eſſet Senatus, & Conſules inter ſe altercarentur, ecce Latini equites trepide nunciant magnum Volſcorum exercitum exiſſe, iamque Latii fines attigiſſe. Hoc nuncio turbati ciues ad arma concurrere, præter inopes illos, atque obæratos, quorum magnus erat numerus, qui etiam cum gaudio bellum externum accipiebant, quaſi per id præſentium malorum finem inuenturi, & ſi quis eos hortaretur ad defendendam patriam, catenas oſtentantes ac compedes, cum iurgio rogitabant, ecquid ad tutanda iſta bona bellum gerere par eſſet. Exultare gaudio plebes, ait Liuius, ac dicere vltores ſuperbiæ patrum adeſſe deos: alius alium confirmare ne nomina darent, cum omnibus potius, quam ſolos perituros, patres militarent, patres arma caperent, vt penes eoſdem pericula belli, penes quos præmia eſſent. Nec deerant, qui dicere auderent, ait Dionyſ. ſatius eſſe Volſcis ſeruire, quam perferre patriciorum iniurias: totaque vrbs exulatu & lamentis cōplebatur.

VI. *Seruilij ad eos armandos prudentia.*

CVM Senatus orare inſtitit Seruilium, vt patriæ conſuleret. Qui aduocata concione, cum alia, quæ præſens neceſſitas exigebat, diſſeruit, tum etiam ſuo nomine rogauit, pro ſua in ipſos conſtanti beneuolentia, ne ſe in expeditionem profecturū, deſererent: addens pollicitos ſibi patres ratū fore quidquid ipſe plebi promiſſurus eſſet, ſeq; viciſſim promiſiſſe, ſe perſuaſurū plebi, ne patriam hoſtibus proderent.

His dictis iuſſit præconem proclamare, quotquot Romanorum contra Volſcos profecturi eſſent, nihil interea contra eos, aut eorum domos, familiam, &c. creditoribus licere; contra reliquos, actionem omnem eſſe creditoribus. Ea vox omnes inopes, & ad bellum gerendum magna alacritate repleuit. flexit

VII. *Prædam deuictis Volſcis eis permittit.*

ASSVMPTO ergo exercitu Seruilius, hoſti agros Latinorum iam deprædanti occurrit, manum conſeruit, Volſcos fudit, fugauitque, caſtriſque ſpoliauit, quæ maximis bonis referta, militi diripienda tradidit, nihil in publicum retulit. Quæ cauſa mox fuit iniuſtæ contra ipſum criminationis App. Claudij Collegæ. Tum ducto exercitu contra Sueſſam vrbem opulentam, noctes dieſque ſine intermiſſione oppugnatam cepit, prædam totam militi conceſſit: quo factum vtique videtur, vt deinceps querelæ obæratorum incredibiles iudicandæ videantur. Et tamen eadem inopia mox Seceſſioni cauſam dedit. Denique tota Volſcorum prouincia perdomita, victor in vrbem dum redit, Appius trecentos Volſcorum virgis cæſos ſecuri percuſſit, quin & Senatum in eam pertraxit ſententiam, vt Triumphum Seruilio negaret, quem ſeditioſum appellabat, & Reipublicæ deprauatorem, in primis vero accuſabat, quod ex eius belli præda nihil in publ. ærarium retuliſſet. Neque mirum eſt Senatum Appio potius quam Seruilio fauiſſe. Maxima enim pars eorum, plebeios inopes vſuris, & ſæua dominatione vexabat. Verum Seruilius extra vrbem aduocato populo, eo comitante coronatis faſcibus, coronatus & ipſe, ſumpta triumphali veſte, iniuſſu patrum in vrbem triumphans inuectus eſt, Capitolium de more adiit, vbi votis redditis ſpolia dedicauit. Quo facto & populi fauorem, & patrum inuidiam ſibi conciliauit.

Accuſatur ab Appio.

Triumphat inuito Senatu.

VIII. *Eiuſdem gemina de Sabinis, & Auruncis victoria.*

ITERVM etiam Seruilius cum Sabinis, ad ipſa prope vrbis mœnia, ad quæ illi improuiſi acceſſerant, Romanis dies feſtos agitantibus, & cum Auruncis ad Ariciam feliciter pugnauit. Id bellum nocte vna auditum, perfectumque eſt, vt inquit Liuius: hoc autem difficilius fuit. Pugnatum eſt enim cum gente tum bellicoſa, quæ ſtatura, & robore, trucique oris aſpectu, ferum quiddam, & terribile præ ſe ferebat. In hoc prælio laudata eſt equitum Romanorum virtus, & in primis ducis eorum A. Poſthumij Albi, qui Dictator ſuperiori anno fuerat. Cum enim locus in quo pugnabatur confragoſus eſſet, & ſaxeis tumulis, ac foſſis anguſtis interruptus, Poſthumius iuſſis equitibus deſcendere, & pedites pugnare, facto ſexcentorum globo, qua maxime parte legiones laborabant, ea hoſtes inuaſit, confeſtimque repreſſit illorum impetum. Tum reiectis ſemel barbaris, Romanos audacia ſubiit, accenſis equitum æmulatione peditibus: tandem non ſine ſanguine & ſudore, victoria, caſtriſque hoſtilibus potiti ſunt. Quod equitum factum Liuius ad Latinum bellum retulit; ratus quod conſtabat à Poſthumio factum, id eo Dictatore potius, quam priuato contigiſſe.

Poſthumii virtus & induſtria.

IX. *Mors Pythagoræ.*

PYTHAGORAM Philoſophum his conſulibus extinctum fuiſſe ſcribit Marianus Scotus in chronico. Euſebius autem in chronico Græco, Latinoque, triennio ante, vltimo videlicet Olympiadis ſeptuageſimæ, Largio Flauo, & Q. Clœlio Coſſ. Laertius & Suidas mortis eius tempus ſiluerunt, de qua nos aliquid alio loco diximus. Hic addiderim ſuſpectum eum à Suida reddi Magiæ, qui de eo ex Philoſtrato referat, vſum illum fuiſſe deorum conſuetudine, ex eiſque didiciſſe, quatenus hominibus delectentur, & quatenus eoſdem auerſentur, ex eoque de natura diſſeruiſſe. Et alios quidem ex coniectura loqui de diis, & opinionibus inter ſe diſſidentibus vti. Ad ipſum vero veniſſe Apollinem profitentem nomen ſuum, &c. Et infra ait eum cenſuiſſe omnem diuinationem eſſe honorandam. Ipſumque diuinatione vſum ominum, & auguriorum, & ea quæ thure fiebat in ignem iniecto.

Magus fuit

ANNVS MVNDI 3561. SEXTÆ ÆTATIS 45. DARII HYSTASPIDÆ 30. IMPERII PERSICI 45. ZOROBABELIS ET IOSVE 45. OLYMP. LXXI. AN. 4. V.C. PRAETORE THEMIST. 260. COSS. A. VIRGIN. CŒLIMONT. ET T. VETVRIO GEMINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 492.

I. Perſæ contra Eretriã pugnãt, hoc anno.

PERSÆ hoc anno copias contra Eretriam & Athenas congregarunt; & Eretrienſes quidem hoc anno vicerunt, ſequenti vero ab Athenienſibus apud Marathonem deuicti ſunt. Eſt autem Eretria vrbs in Eubœa, quæ magna eſt in mari Ægeo inſula, in tabulis Ptolemæi. Cum ergo famulus ille Darij, crebro ei Athenienſium memoriam renouaret, & Hippias, aliique Piſiſtratides eius animum contra Athenienſes exacerbarent, & ipſe ſponte ſua hunc prætextum ſubigendi Græciam vniuerſam libenter amplecteretur, Mardonium, qui male rem naualem geſſerat, præfectura amouit, alioſque deſignatos duces aduerſus Eretriam & Athenas mittit, Datim genere Medum, & Artaphernem Artaphernis fratris ſui filium, datis prius mandatis, vt vtramque vrbem diriperent, captiuos in conſpectum afferrent.

Qui belli duces.

II Exercitus appellit in Aegeum.

HI duces poſtquam à rege digreſſi ad planiciem maritimam Ciliciæ deuenere, cum ingenti exercitu, eo nauticæ omnes copiæ, prout ſingulis populis imperatum fuerat, cum Hippagogis nauibus confluxere, in quas introductis equis cum terreſtri peditatu, ſexcentis cum triremibus in Ioniam contenderunt. Et Samo inſula maris Icarij ſoluentes, inter Cycladas inſulas, quæ Achaiæ, in qua Athenæ, & Eubœæ, in qua Eretria obiectæ ſunt, curſum tenuere, ſtudio præſertim inuadendi Naxon, vnam è Cycladibus. Ad quam poſteaquam ex Icario pelago appulſi ſunt, Naxij non auſi reſiſtere, fuga ſe in montes proripuerunt, qui autem deuenerunt in Perſarum manus, in ſeruitutem redacti ſunt, vrbs & delubra incenſa.

Et Cycladas Naxon occupat.

III. Dely fugiunt, Delos tremit.

QVÆ dum fierent vicini Delij, relicta & ipſi Delo, fuga in Tenum inſulam abeunt. At Datis miſſo ad Delios caduceatore, amice eos reuocat, ac tutos fore loci religione pollicetur. Cumque inde Eretriam verſus digreſſus eſſet, Delos inſula contremuit, vt ferunt, tremore ſuo impendentia Græciæ mala ſignificans, vt ait Herodotus, à tribus Perſarum Imperatoribus Dario, Xerxe, & Artaxerxe. Inde reliquis inſulis perluſtratis, ex quibus tum copias ſumebant, tum liberos inſulanorum obſides, Cariſtum Eubœæ portũ ſunt appulſi; vbi cum eadem poſtularẽtur, negarunt Caryſtij ſe vel obſides daturos, vel militaturos aduerſus vicinas ciuitates, Eretriam videlicet & Athenas. Ergo Perſæ ipſorum vrbem tandiu obſederunt, eorumque agrum vaſtauerunt, donec in deditionem Perſarum venerunt.

Perſæ Eubœam appellunt.

IV Eritriam obſident.

ERETRIENSES autem qui eiuſdem inſulæ erant incolæ, audito Perſarum exercitu aduerſum ſe venire, auxilia ab Athenienſibus implorauere, & 4. hominum millia ſubſidio accepere, quibus tamẽ non ſunt vſi, vel ipſorum Eretrienſium conſilio, qui Rempub. ſuam perditam videbant. Denique eò aducti Perſæ naues ad oram Eretricam applicuerunt. Vrbe obſeſſa, acri ad eam pugna per ſex dies certatum eſt, multis vtrimq; cadentibus, ſeptimo die duode primariis ciuibus hoſti vrbem prodidere. Quam ingreſſi Perſæ, templa ſpoliata incenderunt, in vltionem eorum templorum, quæ Sardis deflagrauerant: hominibus iuſſu Darii in ſeruitutem captis. ſic Herodotus; qui tamen ſupra vnius tantum templi illic incenſi meminit. Aliquot illic dies morati, in Atticam nauigarunt, Prætore Athenis Temiſtocle, vt author eſt Dionyſius, eiuſque magnam partem deuaſtarunt. In Marathone autem non niſi inſequenti anno pugnarunt, vt dicemus.

Et proditione occupãt.

Mox Atticam adeunt.

V. *Sabini bello Romanos petunt. Plebs detrectat militiam. Dictator creatur.*

SVB huius anni Coſſ. Sabini, vt refert Dionyſius, rurſus contra populum Romanum maiorem quam antea parabant exercitum, quibus ſe Medullini ad iunxerunt. Cumque Patribus videretur eos totis viribus inuadendos, plebs nolebat obſequi, memor ſe toties irritis pollicitationibus fuiſſe lactatam, & res planè ad ſeditionem, & vim prona erat: & intus nihilominus ſeditione gliſcente, hoſtes multis in locis ſæuiebant, dum iter in vrbem facerent. Quibus malis, vt remedium adhiberetur, Patres Dictatorem creandum cenſuerunt. Coſſ. vnanimi conſilio Manium [a] Valerium, P. Valerij primi Conſulis fratrem, non Marcum, qui Latino bello in acie cecidit, creauerunt, qui iampridem militiæ annos expleuerat, vtpote annos natus amplius ſeptuaginta. Is Q. Seruilium Sp. fratrem, qui conſul cum Appio fuerat. Mag. equitum elegit.

[a] Man non M.

VI. *Qui bellum plebi perſuadet.*

ET concione ad plebem habita, multis eos verbis, promiſſiſque ad arma ſumenda perpulit; quod perſuaſum haberent Valerium, & gente maxime popularem, & ætate ſenem, & dignitate Dictatorem, remiſſionem debitorum promittentem, ſine vlla dubitatione effecturum, quod promittebat. Itaque decem legiones conſcriptæ ſunt, ſingulæ quaternorum millium; è quibus ternæ vtrique conſuli attributæ, & equitum quantum eis tribueret æqua partitio: alteræ 4. legiones, cum reliquo equitum numero, Dictatoris auſpicia ſequebantur. In hoc delectu, vt Valerius ipſe poſtea apud populum pro concione dixit, quadringenti & amplius è plebe ciues fortunis aucti, in equeſtrem ordinem allecti ſunt, patriciis licet frementibus. Confeſtim inſtructi maturauerunt iter, T. Veturius in Æquos; A. Virginius in Volſcos; ipſe Dictator Valerius in Sabinos. Ad Vrbis cuſtodiam cum ſenioribus, & pauca iuniorum manu, relictus eſt T. Largius.

VII. *Breuique vincit, ac triumphat.*

CVMQVE breui tempore bellum à ſingulis feliciter confectum eſſet. Nam Virginius Volſcis prælio victis, Velitras, nobile gentis illius oppidum, expugnauit: Æqui à Veturio conſule laceſſiti, pugnam detractauere, iugis montium ſeſe continentes. Dictator ipſe Sabinos aggreſſus, prælio fudit, & caſtris exuit, & videlicet præda militem ditauit. Ergo re vbique feliciter geſta, Valerius triumphauit, & populum militia liberauit, cum nondum Senatui tempus eſſe videretur, ne tam cito inopes promiſſa repeterent. In agrum Veliternum de Volſcis captum colonos miſit, delectos ex egena multitudine, qui & contra hoſtem eſſent præſidio, & ſeditioſam in vrbe turbam minuerent.

Senatus nõ ſtat promiſſis.

His ita ordinatis petit à Senatu, vt cum promptam plebis in præliis experti ſint operam, ipſi quoque ſtent præmiſſis. Verum illi periculo liberati contempſerunt audire, imo acerbius in eum, vt plebis deprauatorem inuecti ſunt.

VIII. *Valerius purgat ſe apud populum, & abit magiſtratu.*

INDIGNATVS Valerius, multa quæſtus, multaque deplorans, quæ videbat imminere, aduocata concione, populo gratias egit, de eius erga ſe ſtudio, & quod ſtare promiſſis non poſſet, bonam partem iuniorum Senatorum accuſauit, à quibus ſibi, plebique fucus factus ſit. Purgauit ſe de iis, de quibus à Senatoribus accuſabatur, & coram populo magiſtratu depoſito ſe eis permiſit, ſi forte perſuaſum haberent ſe ab eo deceptos. Quibus auditis tota plebs ad miſerationem flexa, & foro diſcedentem domum deduxit: quod factum Senatum etiam magis exaſperauit. Liuius tamen hæc non in concione, ſed in Senatu dicta vult, quæ ad populum relata ſint, cui apparuit eum, ſui cauſa indignantem, magiſtratu abiiſſe. Itaque perſolutam ſibi ab eo fidem cenſuerunt. Et nihilominus mox deſerta vrbe ſeceſſionem à Patribus fecerunt, quæ res à Dionyſio hoc modo narratur.

IX. *Seceſſio plebis in montem ſacrum Religio iuriſiurandi apud Rom.*

CVM inopes de ſeceſſione conſilia inter ſe agitarent, Senatus, vt id prohiberet, iuſſit Coſſ. nondum exercitus dimittere, quorum legiones adhuc ſacramento tenerentur, nec quiſquam, ante datam miſſionem, ſigna deſerere auderet; tantum pollebat tunc apud vnumquemque iuriſiurandi religio. Prætexebatur autem militiæ cauſa Æquorum, & Sabinorum conſpiratio. Cum ergo Coſſ. cum copiis egreſſi eſſent, caſtraque non longe à ſe inuicem poſuiſſent, milites armis & ſignis potiti, inſtigante quodam Sicinio Belluto, à Coſſ. defecerunt, creatiſque nouis centurionibus, & rei ſumma delata ad Sicinium, montem quendam prope

Seceſſionis modus.

Anienem fluuium, nõ longe ab vrbe occupant, tria millia paſſuũ numerat Liu. qui deinde mõs ſacer appellatus eſt. Nec vllis aut precibus, aut lacrymis, aut promiſſis à

Coſſ. & Centurionibus tunc reuocari potuerunt. Qui autem in vrbe erant omnia comploratione replebant, & partim aperta vi, partim clam ad ipſos perfugiebant, qui commeatum à vicinis agris petentes, abſtinebant à maleficiis.

X. *Patrum timor & periculum, & irrita legatio.*

Interea domi conſulationes crebræ, & accuſationes eorum, qui cauſam ſeceſſioni præbuerant: & foris hoſtes, harum turbarum non ignari, prædabundi vſque ad mœnia excurrebant, quibus ne ſe illi adiungerent, & cum illis in vrbem irruerent, ingens patres inceſſebat timor. A quo metu mox liberati, de rationibus reconciliandæ ſibi plebis deliberant, & ad eam legationem mittunt, ſed irritam. Nam plebs legatis exprobrauit Senatus ſuperbiam, moroſitatem, & perpetuam ſimulationem: multas inſuper, & graues addidere minas.

Quo reſponſo cognito, multo magis in vrbe tumultuatum, & trepidatum eſt quam prius, nec tamen vllum his malis remedium in Curia reperiebatur, ſed toti dies altercationibus, mutuiſque criminationibus conſumebantur.

XI. *Coſſ. maturius magiſtratu abeunt.*

Interea Coſſ. cum breue ſupereſſet imperii tempus, & ſeſe ab impeditiſſimo ſeceſſionis negotio quamprimum expedire cuperent, diem comitiis paulo maturius indixerunt, adeo vt Calendis Septembribus magiſtratum inirent, vt inquit Dionyſius, [a] *qui ante omnia*, ait, *ad patres de plebis reditu retulerunt*, ergo iam diſceſſerat. Quomodo ergo idem Dionyſius aliquanto poſt [b] ait plebem ſeceſſiſſe, μετὰ τὴν μετοπωρινὴν ἰσημερίαν, poſt æquinoctium autumnale, quod totis 20. diebus poſterius eſt Calendis Septembribus? Oportet igitur vel Dionyſium lapſum fuiſſe memoria, vel illum annum intercalationibus vehementer fuiſſe luxatum, aut, quod magis placet, illud μετ pro κατ poſitum fuiſſe, ſicque ſeceſſio non poſt, ſed circa æquinoctium facta ſit, ſub ipſum ſementis initium, vt ibidem dicitur, quod æquinoctium multis diebus antecedit.

[a] l. 6. p. 378. græ. Lat.

ANNVS MVNDI 3562. SEXTAE AETATIS 46.
DARII HYSTASPIS 31. IMPERII PERSICI 46. ZOROBABELIS ET IOSVE 46. OLYMP. LXXII. AN. 1. VRBIS COND. 261. SP. CASSIO II. ET POSTVMO COMINIO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 491.

I. *Olymp. 74.*

INEVNTE Olympiade ſeptuageſima ſecunda Tiſicrates Crotoniates iterum in ſtadio palmam tulit. Nimirum patria fuit athletarum & Olympionicarum, præ cæteris vrbibus, feraci. Victoriæ huius teſtes Dionyſius, & Pauſanias, ſexto vterque libro. Sed hic addit memoriæ proditum hac Olympiade Cleomedem Aſtypalæenſem in pugilatu Iccum Epidaurium interemiſſe: eo crimine erepta palma damnatum ab Ædibus, animi ægritudine impotem animi factum. Inde Aſtypalæam reuerſum, cum in ludum literarium introiſſet, in quo pueri erant ferme 60. columnam, qua tectum fulciebatur, conuelliſſe, quare oppreſſis ruina pueris, cum ciues ipſum lapidibus inſectarentur, in Mineruæ confugiſſe, moxque ſe in arcam, quæ in templo erat, concluſiſſe. Eius arcæ operculum cum nemo poſſet attollere, poſtremo arcam effregiſſe, & Cleomedem, neque viuum, neque mortuum, intus inuentum, oraculi iuſſu tanquam Heroem à ciuibus honoratum. Hæc ibi.

Cleomedes.

Æſchylus

Florebat hoc tempore tragœdiarum ſcriptor Æſchylus, nec minus fortis miles; quem Suidas tradit, vna cum fratre Cynegire, fortiter pro patria in pugna Marathonia depugnaſſe. Legitur in eius vita obiiſſe anno ætatis 65. à Suida vero 58. cum aquila teſtudinem in eius caput ex alto deieciſſet.

[b] l. :. c. 9.

II. *Marathoniæ pugnæ tempus ex Dionyſio.*

Trigesimvs primus imperij Darij Hyſtaſpidæ, in quem Ptolemæus ecli-pſim Lunæ incidiſſe tradit, celebris eſt Marathonia clade Perſarum, cui aſtipulatur

Dionyſ. qui l. 5. vbi de Iunij Bruti funere, ait Marathonenſem pugnam ſedecim annis funere Bruti eſſe poſteriorem, at ab anno 245. ad 261. ſedecim omnino numeratur anni. Nam quod l. 6. ſub præſentis anni Coſſ. dicuntur ſeptemdecim anni, amplificatorie dicuntur, numerato ipſo 45. quo loquendi modo vtitur etiam Iuſtin. [a] Eadem eſt omnino Herodoti ſententia, qui init. l. 7. ſcribit poſt cladem Marathoniam totis tribus annis paratam fuiſſe in Aſia expeditionem contra Græciam, 4. anno Ægyptum à Perſis defeciſſe, deinde cum rebus apparatis conaretur exire in expeditionem, altero ab defectione Ægyptiorum anno, ſupremum diem obiiſſe, ſex & triginta annis regni expletis. Ex quibus plane ſequitur 31. regni Darij anno ad Marathonem pugnatum eſſe. Euſebius quoque in Chron. anno 1. Olymp. 72. ait bellum in Marathone geſtum fuiſſe.

Herodoto. — *a l. Digeſt. ti. de Orig. iuris.* — *Euſebio.*

III. *A Gellio.*

IDEM ſentit A. Gellius.[b] Ducenteſimo, inquit, & ſexageſimo anno poſt Romam conditam, aut non longe amplius, victos eſſe ab Athenienſibus Perſas memoriæ traditum eſt, pugna illa inclyta Marathonia, Miltiade duce, qui poſt eam victoriam damnatus à populo Athenienſi, in vinculis publicis mortem obiit. Seuerus quoque Sulpitius Gellium ſecutus, ait id prælium geſtum poſt Romam cond. anno fere 260. Cum hic dicat, *fere*, ille, *non longe amplius*, ſatis hunc annum amplectuntur. Cum autem Sulpit. ait Darium apud Marathonem pugnaſſe quadriennium antequam decederet, non numerauit extrema. Denique hanc ſententiam amplectuntur recentiores; Torniel. [c] Gordon. in Chronicis, [d] Pontac. in notis in Euſeb. Author Olympionicarum in Olympiade 72. & alij paſſim.

b l. 17. c. 21. — *Seuero Sulp.* — *Et recentior.* — *c in 6 ætat. an. 116.* — *d & c. 14 n. 1.*

IV. *Athenienſium ad pugnam apparatus.*

CVM ergo Perſæ, vt pluribus narrat Herodotus, Eretria capta in Atticam nauigaſſent, & in ea populabundi verſarētur, Hippias Piſiſtrati filius, qui Athenis pulſus ad Perſas auxilij cauſa confugerat, eos ad Marathonem Atticæ locum ad equitandem opportuniſſimum deduxit. Eodem Athenienſes etiam ipſi re audita, ad vim arcendam proceſſerunt, decem præfectis ſibi ducibus, qui ſinguli ſingulis diebus imperitabant, quorum decimus erat Miltiades. Miſerunt autem Spartam Philippidem, oratum Lacedæmonios, vt ſibi opem ferrent, nec ciuitatem inter Græcas vetuſtiſſimam, in diſcrimine barbaræ ſeruitutis deſererent.

Verum Lacedæmonij, etſi placebat opem ferre Athenienſibus, tamen negabant niſi plenilunium aduenisſet, ſe poſſe per legem ad eos progredi, erat autem tum nonus menſis dies; vnde Iuſtinus l. 2. ait eos quatridui religione detentos, auxilium ſociis non tuliſſe: quod tradit etiam Paulus Oroſ. eum ſecutus, [e] & Oroſium Freculphus. [f] Athenienſibus porro apud Herculis fanum inſtructis, ſuperuenere auxilio Platæenſes, qui ſeſe dudum Athenienſibus dediderant.

e l. 2. c. 8. — *f l. 4. c. 1. eisdem verbis.* — *Eis adſunt Platæenſes.*

V. *Athenienſium de pugna deliberatio.* *Numerus copiarum vtrimque.*

IBI duces Athenienſium variis ſententiis diſſidebant. Plerique enim negabant cum Perſis confligendum, quod eis tanto impares numero eſſent. Nam Athenienſium tantum decem millia cenſebantur, & Platæenſes mille; Perſæ autem ad ſexcenta millia, vt refert Iuſtin. l. 2. & Paulus Oroſ. [g] Pauſanias autem hos numeros valde diuerſos edit. Nam de Meſſeniis loquens, [h] *Meminerant*, inquit, *Athenienſium in Marathonicis campis ſtrenuum facinus, qui trecenta Perſarum millia deleuerant decem ipſi millibus pauciores*, ὡς μυριάδας τριάκοντα ἐφθάρησαν τῶν Μήδων ὑπὸ ἀνδρῶν ἐλάττω ἐς μυρίους ἀριθμόν. Et alibi. [i] *Athenienſes ad Marathonem hoſti occurrerunt, non maiore numero quam nouem millibus hominum, in quo & inutilis ad pugnam ætas, & ſerui cenſebantur.*

g l. 2. c. 8. — *h l. 4 p. 115 græ.* — *i l. 10 p. 336*

VI *Miltiadi defertur imperium à ſociis.*

ALII autem in quibus Miltiades, ad pugnam hortabantur. Itaque bipertitò diuiſis ſentētiis, cum Miltiades Callimachum Polemarchum adduxiſſet ad pugnandi voluntatem, pugna decreta eſt, & inita, quo die Miltiades imperabat. Plutarchus in Ariſtide. *Cum per interualla dierum*, inquit, *inter duces diuiſum eſſet imperium, Ariſtides, cum ordo ipſi ſummam rei deferret, Miltiadi poteſtatem ſuam tradidit, docens collegas ſuos honeſtum ac ſalutare eſſe prudentibus obtemperare. Sicque ambitione ſedata Miltiadem perpetuo imperio roborauit.* Nam vt cuiuſque dies imperandi venerat, vicem ſuam Miltiadi dabant; ille tamen non niſi die, quem illi ſuus ordo tribuebat, pugnam iniit. Callimachus Polemarchus dextrum cornu obtinuit, deinceps cæteræ tribus, ſuo quæque ordine; nouiſſimi collocati ſunt Platæenſes in ſiniſtro cornu, ad formam aciei Perſicæ.

VII. *Athenienſes pugnã inuadunt.*

ERAT inter vtramque aciem ſpatium non minus octo ſtadiorum, cum Athenienſes, vbi ſacrificatum eſt, curſu auidè pugnam inuadunt, mirantibus, atque inſaniæ tribuentibus barbaris, quod pauci numero, neque equis, neque ſagittis freti, in hoſtem irruerent. Cumque diu fortiter vtrimque pugnaretur, Barbari circa mediam aciem vicerunt, in qua Perſæ ſtabant, & Sacæ, eámque perrumpentes Græcos in mediterranea perſequebantur. At in vtroque cornu vicere Athenienſes, & Platæenſes; ac barbaris, qui terga dederant fugere permiſſis, contrahunt cornua, & cum iis, qui mediam ipſorum aciem perfregerant, dimicantes ſuperant. Accidit autem in ea pugna, ait Pauſanias in Atticis, vt vir quidam ſpecie atque habitu agreſti opem tulerit, qui cum è barbaris quamplurimos aratro interemiſſet, repente euanuit. Neque vero quærentibus Athenienſibus quiſnam ille fuiſſet, aliud reſpondit oraculum, quam vt Echetlæum heroa colerent. *l. 1. p. 31. gr.*

VIII. *Perſæ vincuntur.*

GRÆCI ergo diuinitus adiuti fugientes Perſas vrgent, ceduntque, donec ad mare peruenientes, petito igne naues eorum corripuere, ſeptem obtinuere, Perſarum occubuere ſex millia trecenti; vt habet interpres; at in Græco legitur ſex millia, & quadringenti viri, in quibus Datis ipſe militiæ princeps, eiuſque cadauer petentibus Perſis denegatum eſt, vt ait Cteſias. Athenienſium vero cecidere centum & nonaginta duo. At hunc numerum, vt cætera omnia, vehementer auxit Iuſtinus, ait enim Perſas eo prælio ducenta millia ſine nauigio amiſiſſe, multas ſuppreſſas naues, multas captas. Cynegirem militem Athenienſem, poſt prælij innumeras cædes, cum fugientes hoſtes ad naues egiſſet, onuſtam nauem dextra manu tenuiſſe, nec prius dimiſiſſe, quam manum amitteret, tum quoque amputata dextra, nauem ſiniſtra comprehendiſſe; quam & ipſam cum amiſiſſet, ad poſtremum morſu nauem detinuiſſe. Tantamque in eo virtutem fuiſſe, vt non tot cædibus fatigatus, non ambabus manibus amiſſis victus, ad poſtremum truncus, veluti rabida fera, dentibus dimicarit. *Cynegiri virtus.*

IX. *Quæ de illo Herodotus.*

HÆC forte Iuſtinus, ex aliqua laudatione declamatoria mutuatus ſit, quibus hiſtoriam mẽdoſiorem factam fuiſſe teſtatur Cic. Certe Herodotus, ex quo reliqui omnes hanc hiſtoriam didicere, de Cynegiri tantum dicit, eum dum ſummam puppim apprehendit, manu bipenni abſciſſa cecidiſſe. Cecidit & Hippias tyrannus Athenienſis, inquit Iuſtinus, autor & concitator eius belli, diis patriæ vltoribus pœnas repetentibus. Scribit etiam Herodotus amiſſo prælio Perſas circumuectos Sunium Atticę promõtorium, quod Cretam inſulam ad meridiem reſpicit, Athenas ante reditum Athenienſium, occupare voluiſſe. Qua re animaduerſa, illi ad vrbem ſuam tutandam celeriter regreſſi, Perſas præuerterunt, & conſilium eorum irritum fecerunt. Perſæ igitur circa ea loca aliquandiu propter tempeſtatem morati, cum præda Eritrienſi, rurſus in Aſiam abierũt. At Lacedæmonij poſt plenilunium, parta iam victoria, triduo venerunt Athenas, cum duobus millibus militum, deridendi potius de ſua ſuperſtitione, quam de auxilio ſero, atque inutili commendandi. *Perſæ Athenis imminent. Fruſtrati repetunt Aſiam.*

X. *Conſ. de reditu plebis agunt.*

ROMÆ porro prædictorum conſulum magiſtratus incidit in ſecundæ & ſeptuageſimæ Olympiadis initium, vt ex Dionyſio diximus, qua ſtadio vicit Tiſicrates Crotonienſis, principe Athenes Diogneto. Hi cum maturius ſolito Calend. Septemb. magiſtratum iniiſſent (ex quo Sigonius, & Onuph. colligunt hoc tempore conſulatum iniri ſolitum Calend. Octob.) ante omnia Senatu conuocato, ad Patres de Plebis reditu retulerunt. Cenſuit Menenius Agrippa legatos ad plebem mittendos plebi gratioſos, cum poteſtate componendi, quibuſcumque ipſis viſum fuerit conditionibus. Cui ſententiæ cum M. Valerius aſſenſus eſſet, & in dicenda ſententia App. Claudium perſtrinxiſſet. Ille ſeueriorem ſententiam, eamque valde probabilem, contra plebem more ſuo retinuit, ſuoſque omnes in ſententia confirmauit, & Valerium acerbe refutauit, vnde turbis in ſenatu à iunioribus contra ſeniores concitatis, nihil eo die definiri potuit. *Diſcordia Senatus.*

XI. *Populi maior poteſtas, quam Senatus.*

SED Conſules dimiſerunt Senatum, poſtquã iuniores graui oratione coërcuiſſent, oſtendentes quantùm in populo ipſo, ſeorſim à patriciis, eſſet poteſtatis, ſcum ab eo in rebus maximis decreta Senatus confirmanda ſint, irrita alioqui futura, qualis eſt Magiſtratuum creatio, latio legis, belli paciſque arbitrium. Cum ergo nunc de bello, aut pace, inter duas Reipubl. partes agatur, nihil poſſe hac

de re à Senatu conſtitui, ſine populi conſenſu.

Itaque indictis in diem certum comitiis, & per nuncios omni ex agris & caſtellis multitudine aduocata, eodemque die coacto à Conſſ. Senatu, moderatius ſententiæ in plebis gratiam, dictæ ſunt, præterquam ab Appio Claudio, qui ferreus in ſententia perſtitit, multa ominans, atq; conteſtans: nec leue fuit in omine pondus.

XII. *Legatio ad plebem. Quam Iunius difficilem reddit.* NIHILOMINVS decem legati electi ſunt, cum ea poteſtate quam dixi, iique omnium ſeniorum nobiliſſimi, conſulares omnes. Quæ cum iam præſenſiſſet plebs quæ ſeceſſerat, eis proceſſit obuiam. Interea L. quidam Iunius, qui & Bruti nomen aſſumebat, præfectum caſtrorum Sicinium docuit, conſultum fore vt Plebs ſe difficilem præberet in ſuis poſtulatis, ſeque eius cauſam, ſi videretur, diligenter acturum. Quod cum placuiſſet, M. Valerius legatorum natu maximus orationem ad plebem habuit, qua eam de poteſtate ſua certiorem facit, & optare iuſſit, quod eos æquum eſſet à Senatu impetrare. Cui Iunius ille Brutus longa oratione reſpondit, fœneratorum iniurias, culpam patriciorum & fraudem, & plebis viciſſim merita exaggerans: & ſpem rerum meliorum callidè infringens, plebem hortabatur vt tam multorum exemplo nouas ſedes quærerent, redditis ſibi paruulis liberis, ac parentibus, atque vxoribus, ſi quæ ipſis fortunæ comites eſſe voluerint.

XIII. *Largij, & Menenij oratio.* CVI cum T. Largius, qui & ipſe legatus erat, & bis Conſul, & primus Dictator cum ſumma laude fuerat, graui & ſeuera oratione reſpondiſſet, plebem præeunte Sicinio exacerbauit: poſtremóque à legatis poſtulauit, quibus Plebem conditionibus reuocare vellent. Hic Menenius Agrippa celebratam illam habuit orationem, in qua fabulam diſſidij inter membra intexuit, obtulit debitorum remiſſionem, & à pœnis liberationem, quod ad præteritos contractus, de futuris vero ratum fore, quidquid ipſi cum Senatu ſtatuiſſent. Hæc cum ille omni humana, diuináque fide *Qua plebs flectitur.* confirmaret, & in fine orationis ad lamenta conuerſus, proponeret calamitates vtriſque imminentes, deploraretque tam manentium in vrbe, quam expulſorum miſerias, effuſi in lacrymas omnes vna voce conclamarunt, duceret ſe in vrbem, nec tempus tereret.

XIV. *Iunius pro plebe Tribunos petit.* NEC multum aberat quin è concione abirent, re tota legatis commiſſa, nihil amplius de ſecuritate laborantes, ni Brutus in medium progreſſus cum impetum cohibuiſſet. Is plebis nomine, Concedite, inquit, nobis aliquot annuos magiſtratus ex noſtro ordine, qui nullam aliam poteſtatem habeant, niſi vt plebeiis iniuriam, & vim patientibus ſuccurrant, nec patiantur quemquam ſuo iure fraudari. His auditis plebs virum diu magnis acclamationibus laudauit, ac legatos rogauit vt hoc quoque ſibi concederent.

At Menenius collegarum etiam nomine, à plebe petiit, vt quando res maximi eſſet momenti, & quæ duas in vna ciuitates factura videretur, vt liceret ea de re Senatum conſulere, quod cum plebi placuiſſet, pars legatorum remanſit in caſtris, pars in vrbem abiit, & de re tota Senatum docuit. Valerius cenſebat concedendam plebi & hanc gratiam. Appius contra, qui ab initio pacificationi contradixerat, tum quoque palam ſe opponebat vociferans, deos atteſtans, prædicenſque quantorum Reipub. malorum ſemen iacerent; ſed nihil proficiebat, quod maxima pars ad pacem eſſet procliuior.

XV. *Qua à Senatu ægre impetrantur.* FACTVMQVE eſt SC. quod & cætera legatorum pollicita plebi confirmabat, & hanc ſecuritatem quam peterent, promittebat. Eo modo pace compoſita, primi Tribuni plebis creati ſunt L. Iunius Brutus, & C. Sicinius Bellutus, quos antea duces plebs habuerat, & præter hos C. & P. Licinij, & Sp. Icilius Ruga. De his incerta omnia Liuius tradit, & ne de nominibus quidem cum Dionyſ. conſentit. Hi quinque primi tribunitiam poteſtatem acceperunt, quarto die ante idus Decembres, *Tribunatus inuiolabilis.* quemadmodum fit & noſtro tempore, inquit Dionyſ. Cumque omnia plebi, legatiſque rite habere viderentur, Brutus concione aduocata ſuaſit Plebi, vt eum magiſtratum ſacroſanctum, & inuiolabilem eſſe lege decerneret, & iureiurando confirmaret; quod & impetratum eſt. Imo præter ius etiam addiderunt, vt ne in poſterū plebi poteſtas eſſet hanc legem abrogandi; præter ius inquam, & fas. Nam paris in parem nulla eſt auctoritas, futura vero plebs non minorē habitura erat autoritatem ad legē abrogandam, quam præterita ad ferēdam habuiſſet. Adacti ſunt nihilominus omnes ciues iurare per ſacra omnia, ſe ac poſteros hac lege in perpetuū vſuros.

Addit poſtremo hac de re Dionyſ. Tribunos creauiſſe, quos tunc miniſtros, & collegas, ac iudices Tribunorum appellabant, qui poſtea ſacrarum ædium curatores, ſiue Ædiles plebis vocati ſunt A. Gellius [a] numerum Tribunorum non aſſignat, ſed Tribunos & Ædiles hoc tempore per ſeditionem à plebe creatos affirmat. At cum Liu. duos primum Tribunos creatos dicat, qui tres ſibi collegas aſciuerint, dici poſſet, ex vtriuſque fere ſententia, duos illos tantum L. Iunium & C. Sicinium fuiſſe Tribunos pleb. reliquos autem tres, ſine Tribuni nomine, aſſumptos eſſe quaſi ſocios eorum & adminiſtros. Et ſane ex variis Dionyſij locis ſatis colligitur, hos quinque Collegium Tribunorum fuiſſe, quorum è numero duo quotannis Tribunorum gererent dignitatem; & primo quidem L. Iunius & C. Sicinius, cæteris adiutoribus remanentibus, ſiue Ædilibus. Nam ſecundo anno Sp. Icilius collegij Tribunorum princeps erat, Sicinius autem & Brutus Ædiles, vt idem Dionyſ. autor eſt. Anno 3. C. Sicinius tribunatu iterum fungebatur, L. autem Iunius & Iulius Ruga ædiles erant, ex eodem Dionyſ. quo ipſo anno videtur auctus numerus collegarum. M. enim Decius in Tribunis ab eodem numeratur; qui tamen in illis quinque non reperitur. Sicque pacatis rebus Reſpub. in priſtinum ordinem reſtituta eſt. Quæ omnia paulo ante brumam contigiſſe autor eſt Dionyſ. in fi. l. 7.

a l. 17 c. 2.

XVI. Ædiles plebis creati.

Eorumque numerus.

Deinceps vero externorum bellorum cauſa delectus ſunt habiti, magna plebis alacritate; & Conſſ. ex more munia ſortitis, Sp. Caſſio cura rerum vrbanorum obtigit, relictumque militum quantum ad vrbis præſidium ſufficere videretur; reliquum exercitum eduxit Poſthumus Cominius, & in Volſcos profectus, ſingulis diebus ſingula fere oppida illorum occupauit, præter Coriolos, vbi diutius paulo, aut certe laborioſius gemino prælio certatum eſt; in quibus C. Marcius admirabili ſe fortitudine virum præbuit, vt fuſius tradit Dionyſ. vbi, præter alia præmia, Coriolani nomen eſt conſecutus.

XVII. Expeditio in Volſcos.

C. Marcius Coriolanus.

Interea in vrbe Conſul Caſſius fœdus cum Latinis renouauit. Cumque Menenius Agrippa eodem tempore obiiſſet, neque eius facultates ſufficerent, ad hominem pro ipſius dignitate tumulandum, plebs rogantibus Tribunis ſumptus ſuppeditauit. At Senatus voluit eum ex publico ærario magnifice ſepeliri. Plebs nihilominus, quæ patri mortuo deſtinarat, viuis filiis elargita eſt.

Menenii Agrippæ mors, & funus honorificum.

ANNVS MVNDI 3563. SEXTAE AETATIS 47. DARII HYSTASPIS 32. IMPERII PERSICI 47. ZOROBAB. ET IOSVE 47. OLYMPIADIS LXXII. AN. 2. HYBRILIDE PRÆTORE. VRBIS CONDITÆ 262. T. GEGANIO MACERINO, ET P. MINVCIO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 490.

OLYMPIADIS ſeptuageſimæ ſecundæ annum alterū, qui fuit Sabbaticus 140. notat Pauſanias, [a] vt inſignem occupata à Gelone tyrannide Syracuſis: quo itidem anno apud Athenienſes Hybrilides ſummæ rerum præfuiſſe reperitur. Succeſſit Gelo Dinomenis filius Hippocrati fratri, & ei viciſſim demortuo Hiero frater alter ſucceſſit. Hoc ipſo anno in Græcia initæ ſunt induciæ tricennales inter Athenienſes & Lacedæmonios, quibus bella ad Eubæam geſta terminata ſunt, quæ decimoquarto anno id eſt Olymp. 75. anno 3. ruptæ ſunt, cum bellum Peloponneſiacum inchoatum eſt. Thucyd. l. 1.

a l. 6. p. 186. græ.

I. Gelonis tyrannus.

Induciæ inter Græcos.

Poſtea vero quam nuncius pugnæ ad regem Darium allatus eſt, inquit Herod. l. 7. Cum antea vehementer infenſus eſſet Athenienſibus, quod Sardis inuaſiſſent, longe infenſior factus eſt, ac propenſior ad bellum Græciæ inferendum, miſſiſque continuo nunciis ad ciuitates, edixit vt ſingulæ multo quam antea maiores copias,

Darius reſtaurandi bella incumbit.

naues, nauigia, equos, rem frumentariam compararent; quibus nunciis Aſia triennium exagitata eſt.

II. *Miltiadis expeditio in Parum.* MILTIADES autem cum antea probatus apud Athenienſes, tum vero poſt rem bene geſtam in Marathone, maioribus incrementis auctus, petit ab Athenienſibus Septuaginta naues, cum propugnatoribus & pecunia, non promens eis cui regioni bellum eſſet illaturus, ſed tantummodo ſe illos locupletaturum, ſi ſe ſequerentur. Quæ cum impetraſſet, in Parum nauigauit, quæ inſula eſt in mediis Cycladibus, iuxta Naxum; priuatas inimicitias obtegens, ſpecie vlciſcendæ iniuriæ, quam Parij Græciæ intulerant, quod triremi in Marathonem vna cum Perſis veniſſent. Sed eò appulſus, cum centum talenta poſtularet, etſi ſacrificulam ad proditionem patriæ ſubornaſſet, minime voti compos effectus, Athenas regredi compulſus eſt, femore interim grauiter vulnerato, cum maceriam, qua templum Cereris ſepiebatur, horrore præoccupatus tranſiliret. Vrbe tantum per ſex & 20. dies obſeſſa, & agro populato.

III. *Accuſatur Athenis, & moritur.* MILTIADEM è Paro reuerſum, plerique Athenienſium varie traducebant, præcipue Xantippus quidam, qui eum apud populum accuſauit, quod Athenienſes circunſcripſiſſet. Cui accuſationi Miltiades non per ſe ipſe reſpondit (neque enim poterat, quippe qui computreſcente femore iaceret in lecto) ſed pro eo amici ſui; allegantes præclara eius multa facinora, tum maxime rem nuper in Marathone glorioſe geſtam. Interuentu tamen populi ne capitis damnaretur, quinquaginta talentis eius ea culpa mulctata eſt. Poſt hæc Miltiades cum ei femur marcidum & emortuum factum eſſet, deceſſit, & nihilominus honorifice ſepultus eſt. Nam [a] Pauſanias de campis Marathoniis agens, Seorſim, inquit, monimentum eſt Miltiadis Cimonis filij, cuius virtuti cum non ſatis ſecũda fortuna, dum Paron obſideret, reſpondiſſet, non ita multo poſt quam inuidia populi damnatus eſt, è vita deceſſit. Pecuniam vero Cimon filius, cuius vitam ſcribit Plutarchus, ingrato populo exoluit. Ex his quæ de Miltiadis morte ſcribit Herodotus, ea quæ ſuperius ex Gellio recitauimus, de morte in vinculis publicis obita, licet eam Plutarchus in Cimone confirmet, in dubium reuocari poſſunt. Quod autem ad putreſcens femur attinet, ſignificat Herodotus eam ſacrilegij fuiſſe pœnã, quod quadam ſacrificula vſus eſſet ad patriæ proditionem. Quò etiam mors Cambyſis filij Cyri, & Cleomenis regis Lacedæmonum, quas ſupra ſuis locis ex Herodoto retulimus, aggregari poſsũt. *In pœnam ſacrilegij.* | a l. 1. p. 31.

IV. *Fames in vrbe; plebis ſeceſſio quam diuturna.* HOC anno magna annonæ caritas, vt ſcribit Dionyſ. init. l. 7. vrbem inuaſit, ex ſeceſſione orta. Plebs enim à patriciis atque vrbe, vt ante explicauimus, [b] ſeceſſerat circa æquinoctium autumnale, ſub ipſum ſementis initium; agerque per hos motus à colonis deſertus eſt, dum ditiores Senatum & Patricios; at mercenarium vulgus plebis partes ſequitur, manſeruntque ita ſeparatim, donec pacata ciuitas rurſus in vnum coiret, quod paulo ante brumam contigit; ex quibus Dionyſ. verbis aperte colligitur, Seceſſionem trium circiter menſium ſpacio durauiſſe. Huic caritati, atque adeo fami, vt Liuius ait, qualis contingere ſolet obſidione clauſis, Senatus Conſuléſq; prouiderunt, dimiſſis in Etruriam, & in Campanos, atque Pometinos campos ad coëmenda frumenta. In Siciliam quoque miſſi ſunt P. Valerius Poplicolæ filius, & L. Geganius Geganij conſulis frater; qui aduerſis tempeſtatibus iactati, & circumnauigare inſulam coacti, ſero ad tyrannum Gelonem, qui tum ibi regnare cœperat, vt diximus peruenerunt: exactáque ibi hieme, in Italiam æſtate demum reuerſi, multum commeatum aduexerunt. | b a. m. 3561. n. 11. *Legati frumentatum mittuntur.*

V. *Vario ſinguli euentu, In Sicilia, Pometia. Cumis.* QVI vero in Pometinum campum miſſi ſunt, parum abfuit quin à Volſcis interficerentur, pro exploratoribus falſo delati ab exulibus Romanis, ægréque hoſpitum ſuorum ſtudio ſeruatis corporibus, amiſſa pecunia, réque infecta, in vrbem reuerſi ſunt. Idẽ accidit iis, qui Cumas venere. Cum enim in ea vrbe multi Romani exules degerent, qui cum Tarquinio rege ex vltimo prælio euaſerant, primo ad capitis ſupplicium eos viros à Tyranno depoſcebant: quo non impetrato, poſtulabant vt ſibi liceret eos detinere vt pignora, donec ipſi bona ſua reciperent. (Erat hic annus decimus quartus tyrannidis Ariſtodemi cognomento Mollis.) At legati cum negarent ſibi poteſtatem eſſe de hac cauſa litigandi à Senatu datam, & nihilominus viderent exulibus tyrannum fauere, petito ad defenſionem ſpatio, & vadati pecuniis, dum cauſa pendet, clam ſeſe in viam dederunt; famulitium eorum, &

iumenta, allatáſque frumentationis gratia pecunias tyrannus detinuit. Legati domum re infecta redierunt.

VI. *In Etruria. Fames ingens Romæ.*

At qui in Etruriam obierant, exiguum milij, & farris commeatum Romam detulerunt; quo breui aſſumpto, tanta laborabatur inopia, vt nullum cibi genus intentatum relinqueretur: ex quo etiam factum eſt, vt morbis tota pene vrbs affecta langueret. Volſcos autem neſcio quid mali in Romanos ea occaſione meditantes tanta peſtilentia inuaſit, vt Velitras vrbem eorum populoſam, vix decima ciuium parte relicta, abſumpſerit. Quo mox ipſorum rogatu miſſa eſt ex vrbe colonia, quò iam ante biennium Man. Valerius Dictator aliam coloniam miſerat, [a] tum vt famem vrbis ex parte releuarent, tum vt gliſcentem propter eam in plebe ſeditionem contra patricios tollerent. Nec multis diebus poſt aliam etiam coloniam Norbam, Latini nominis vrbem non ignobilem, eiſdem ex cauſis miſerunt.

[a] 2. v. 26c. nu. 7.

VII. *Lex Tribunitia.*

Mvltæ nihilominus in vrbe fuerunt turbæ, Sp. Icilio tum tribuno plebis eas concitante; poſt nonnullam autem contentionem Conſulem inter & Tribunum, poſtridie legem tulit Icilius, Bruto maxime agente, & plebe approbante. Ne concionanti apud populum Tribuno quiſquam cõtradiceret, aut dicentem interpellaret, graui pœna propoſita. Paulo poſt facta eſt in Antiates excurſio, duce C. Martio Coriolano, qui in magna erat apud omnes gloria & beneuolentia. Qui mox exercitum rebus omnibus locupletatum domum reduxit, ita vt qui manſerant in vrbe, ſeditioſis Tribunorum concionibus obſecuti, ipſis mœſti obloquerentur, quorum culpa videbantur pari felicitate fraudati.

Coriolanus in Antiates.

ANNVS MVNDI 3564. SEXTAE AETATIS 48.

DARII HYSTASPIS 33. IMPERII PERSICI 48. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 48. OLYMPIADIS LXXII. AN. 3. VRBIS COND. 263. COSS. M. MINVCIO AVGVRINO, ET A. SEMPRONIO ATRATINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 489.

I. *Nouarum Romæ turbarum occaſio.*

HIC eſt annus ſecundus apparatus Perſici aduerſus Athenienſes, & Græciam vniuerſam; quo Romæ conſulatum adepti viri armis & conſilio clari, magnam operam dederunt vt ciuitas omni commeatuum genere abundaret; quaſi in annonæ vilitate populi concordia conſiſteret. Verum ſaturitatem comitante petulantia, quãdo minimè putabatur, maximum Romæ periculum exortum eſt: ſicque Romanis tam copia, quam inopia damno fuit. Cum enim legati in Siciliam miſſi frumentãdi cauſa rediiſſent, cum quinquaginta millibus medimnûm Siculorum, quorum dimidium emerant admodum vili pretio, reliquum Tyrannus dono miſerat, ſuóque ſumptu aduexerat; qui in Patriciis æquiſſimi erant, plebiſque amantiſſimi, pauperum miſerti, donum tyranni ſuadebant diuidendum plebeiis hominibus; quod autem pecunia publica emptum fuerat, eis paruo pretio reuendendum; prudenter exiſtimantes hoc potiſſimum beneficio pauperum iras in opulentos poſſe mitigari. At arrogantiores rati plebem omni ſtudio affligendam, & neceſſitate ad modeſtiam compellendam, neque dandum quidquam arbitrabantur, & inſuper quod venderetur, cariſſime vendendum.

Pugnantia Patriciorũ erga plebem ſtudia.

II. *Coriolanus infenſus plebi, & cur. Eius cum Tribunis diſſidium.*

In hoc numero erat Marcius ille Coriolanus, plebi etiam nominatim infenſus, quod proximi comitiis in petitione conſulatus, cum non deeſſent patriciorum ſtudia, repulſam paſſus eſſet, timente plebe ne vir claritate & audacia formidabilis, Tribunitiam poteſtatem è Rep. tollere conaretur. Hac igitur offenſa irritatus, & mutatam Remp. in priſtinam formam reſtitui cupiens, ſententiam in Senatu dixit coram Tribunis in plebem longe ſeueriſſimam. At Tribuni cum peſtem, ac Demi-

eum Reip. nominabant, quem plebi male loquentem, & ciuile bellum in vrbem importantem niſi cohiberent patres, & capite, vel exilio mulctarent, ipſi ſe id facturos minabantur. Cumque Marcius minas minis rependeret, Tribuni proripuerunt ſe Curia, & coacta in concionem plebe, indicauerunt quid in Senatu locutus eſſet Marcius, eumque ad cauſam apud populum dicendam arceſſiuerunt. Quos cum ille contemneret, atque etiam viatores eorum cum contumelia verborum reiiceret, magiſq; exaſperati Tribuni, aſſumptis Ædilibus & aliquot aliis etiam vim pararent, qui aderant Marcio Patricij, pugnis eos abegerunt. Indéque quaſi bipertito diuiſa eſt ciuitas, & iam prope accenſa erat ſeditio, ſed conſulum monitis & precibus res in poſterum diem dilata eſt.

III. *Tribunorum concio turbulenta.* QVO die conuocato populo Tribuni vehementer de Senatu conqueſti ſunt, quaſi parum ſyncere plebi reconciliato; tum de Marcij dictis, factiſque, contra Tribunorum ſocios ac viatores, toto ſpectante populo. Interea de ea re in Senatu perquam ſtudioſe actum eſt. Quo dimiſſo Coſs. proceſſerunt in Comitium, tum publicas pro Senatu diluturi calumnias, tum pro Marcio interceſſuri apud populum, ne quid in eum grauius ſtatueret. Quod à Minucio fortiter atque eleganter factum eſt. Præclaram eius repræſentat orationem Dionyſius, & legi dignam. Ea oratione cum Tribuni flecti multitudinem viderent, C. Sicinius qui omnium collegarum maxime auerſabatur ciuitatis concordiam, & ſtatum priſtinum, vt minime ſibi vtilem, præ ſe tulit ſe ad reconciliationem pronum; & ad Marcium conuerſus, cui plebem infenſam reddere cupiebat, quaſi inſultans monebat, vt plebi fieret ſupplex; non ignorans virum magnanimum non inducturum in animum vt id faceret, ſicque voti compos ipſe fieret, quod & factum eſt. *Præſertim in Marcium.*

IV. *Marcij animus ferox.* PRÆBITO enim ſilentio, & pene omnibus inclinantibus ad abſoluendum hominem, ſi ſe accommodaſſet tempori, tam arroganter, & contemptim eos affatus eſt, vt neque vllam præ ſe ferret pœnitentiam, neque veniam, aut miſerationem peteret: imo negaret ſe Plebis iudicio velle ſubmittere ſeſe, quæ nullam haberet legitimam poteſtatem; aliaque id genus pleraque generoſius, quam cautius diceret, plebem vehementer offendit, quæ & eum hoſtem ſuum proclamabat; nec deerat quibuſdam animus ad eum interficiendum, quos Sicinius extimulabat, qui acerbiſſimè in hominem inuectus, accenſo furore populi, accuſationem clauſit capitali ſententia, quam latam aiebat à Tribunorum Collegio, ob contumeliam Ædilibus illatam; quos pridie pulſatos abegerat. His dictis iuſſit eum abduci, & è vaſta rupe præcipitem dari. Cumque acceſſiſſent Ædiles vt eum comprehenderent, inter eos, ac repugnantes patricios coorta eſt rixa, ſe inuicem impellentibus, nec manus cohibentibus, donec ſuperuenientibus Coſs. & per lictores turbam ſummouentibus, compreſſus eſt tumultus. Ibi Sicinium anxium atque hærentem monet Iunius Brutus, vt ab incepto deſiſtat præferuido, ac periculoſo, nec indemnatum virum nobiliſſimum ad ſupplicium rapi velit, ſed viro diem ad populum dicat, vt ab eo legitimis ſuffragiis damnatus pereat. *A Tribunis capitis damnatur. Et vi inter patricios & plebeios pro ipſo agitur.*

V. *Eius cauſa & iudiciũ differtur.* PARVIT Sicinius, quod nihil videretur conſultius, & plebe præmonita, breui eius ſuffragiis hominem committendum, dimiſit concionem. Conſules interea S.C. annonæ vilitatem quam maximam à Senatu impetrarunt: à Tribunis autem iudicij remiſſionem obtinere non potuerunt, dilationem tamen, vt interim ira populi deferueſceret, impetrarunt. Donec Sicinius vocato in cõcionem populo, diem dixit Marcio, in qua lis decideretur. At Conſules, communicato cum Senatu conſilio, exiſtimarunt non permittendam eam populo poteſtatem, vt ſine præuio de more decreto Senatus, de capite, præſertim viri patricij, plebs ſuffragia ferret. Itaque contenderunt, & ægrè à Tribunis impetrarunt, vt ea de re fieret SC. prius tamen auditis in Senatu Tribunis.

VI. *De eo in Senatu cũ Tribuno diſceptatur.* ERGO poſtridie in frequenti Senatu Decius Tribunus contendit datam legibus populo iudicandi libertatem, quam ſibi à Senatu eripi nollent, eámque vnam viam eſſe concordiæ. Marcium autem fœderum iureiurando firmatorum violatorem, & ſuaſorem Tribunitiæ poteſtatis abolendæ, pulſatorem etiam miniſtrorum eius, & Tyrannidis appetentem, totius populi tributim congregati permittendum ſuffragiis. Deinde etiam ei inſultans iubet, vt ſupplicum ritu populo ſe ſubmittens, exemplo ipſius Senatus, ſalutem petat.

Inde autem in Senatu dictæ ſententiæ, quam Appius Claudius de more dixit vehementem; plebem temerariæ in patricios ingratitudinis arguens, & ſaluis fœderibus, eius cupiditatibus fortiter reſiſtendum aſſerens; nullam legem eſſe contendens, quæ contra patricios ſcripta ſit, ſed pro plebeiis tantum vim patientibus, quos non liceat in propria cauſa ferre ſententiam: neque ex eorum voluntate SC. de Marcio ferendum eſſe.

AT M. Valerius homo popularis cenſebat hoc iudicium populo permittendum, & Senatum aduocatorum, & deprecatorum officio fungi oportere. Maxime autem Marcium monebat, ac rogabat, vt quandoquidem ipſe haberetur cauſa diſſidij, Senatum inter & plebem; & propter ingenium arrogantius, tyrannici animi opinione grauaretur, ſumpto reorum habitu, eorum ſe permitteret poteſtati. *VII. Marcio lis intenditur affectæ tyrannidis.*

Hæc ſententia cum pluribus probata eſſet; & iam ſcribendum eſſet S.C. breuiter conqueſtus Marcius, petiit à Senatu, vt iuberet Tribunos coram dicere, quod ei crimen velint intendere. At Tribuni, communicato inter ſe conſilio, crimen tyrannidis affectatæ obiecerunt, iubentes vt, de eo reſponſurus, veniret ad iudicium. Tum Marcius, ſi ad hanc calumniam reſpondendum eſt, permitto me iudicio populi, nec in mora ſum, quin SC. ſcribatur. Fit ergo de hac quæſtione SC. & ſpatium Reo ad defenſionem meditandam prorogatur in trinundinum, id eſt 27. dies, nundinæ enim nono quoque die celebrabantur. Tribuni accepto SC. progreſſi in forum, populum in concionem aduocarunt, prolixéque laudato Senatu, lectóq; eius decreto, diem dixerunt qua decidenda lis eſſet, ad eámque iuſſerunt omnes ciues adeſſe, cognituros de rebus maximis. *Fit de ea quæſtione SC.*

VBI affuerunt tertiæ nundinæ agreſtium turba maxima confluxit: & Tribuni conſultò ad tributa comitia loca fori funiculis diſtinxerunt, reclamantibus maxime patriciis, qui centuriatis de more comitiis litem decidi volebant: in quibus patricij plurimum, plebæi parum poterant: quem morem in ſua primum cauſa violatum Marcius poſtea apud Volſcos conqueſtus eſt. Ergo id ægre Tribuni à patriciis obtinuerunt. In quo tamen videtur nullo modo cedendum, ſed conſtantiſſime hærendum patriciis, atque inſiſtendū fuiſſe, quandoquidem in eo victoria poſita erat. Cumque parum probabile videatur hanc prudentiam in hac cauſa, in tanto Senatu deſideratam fuiſſe, vereor vt hoc loco Dionyſio aſſentiri poſſim, rem ita fuiſſe trāſactam; præſertim cum hactenus inuſitatum fuiſſe fateatur, vt populus Romanus tributis comitiis viritim ferret ſuffragia. Sed ceſſerit tamē, & in eo Senatus gratificatus populo fuerit, quod vi extortum iri videbat, credideritque eum noua hac gratia, in gratiam Senatus, mitiorem aduerſus Marcium fore. Nam Minucius Conſul aſcenſo ſuggeſtu expoſuit, quæ à Senatu in mandatis habebat. Summa porro orationis eo tendebat, ne ſuffragia ferrent contra Marcium, ſed vel viri virtuti, antiquiſque meritis, vel Senatus vniuerſi precibus iram concederent, nec propter vnius inimici pœnam, tot amicorum preces repellerent. *VIII. Iudicium tributis comitiis nouo more fit.*

AT Sicinius Tribunus poſtulat vt Patricij hominem ſerio ad populi iudicium ſiſtant, eiuſque eum calculis permittant: conſentit Minucius, ea tamen conditione, vt de affectata duntaxat tyrannide eum accuſent. Quod Sicinius facere aggreſſus eſt, & quidquid vnquam reus fecerat, aut dixerat contra plebem, ad tyrannidis affectationem retulit: quod & reliqui Tribuni, pro ſua quiſque virili, præſtiterunt. *IX. Accuſatur affectatæ tyrannidis.*

At Marcius exantlata pro Rep. certamina, & diloricato pectore cicatrices coram oſtentauit, & ciues quos periculis eripuerat, quos præmio fortitudinis ergò affecerat, nominatim protulit, qui omnes pro eo populo ſupplices fiebant. Deniq; parum conſentaneam hoſtium accuſationem demonſtrauit, qui tyrannidis accuſent, & ſimul Plebem eum ex vrbe velle pellere criminentur, cum plebis ope ſoleat tyrannis coaleſcere & foueri; bona pars plebis acclamabat hominem abſoluendum; pudendum exiſtimans eum virum in vitæ diſcrimen adduci, qui toties vitam ſuam pro ſalute omnium contempſiſſet. Reliqui autem non ſatis cauſæ reperiebant, ad eum tyrannidis affectatæ condemnandum. *Defendit ſe.*

QVOD vbi animaduertit Decius, criminatus eſt quod nuper prædam ex hoſtibus relatam non ex lege, & more cæterorum Imperatorum, in ærarium retuliſſet, ſed in ſocios, atque amicos ſuos, fautores tyrannidis diuiſiſſet. Hæc accuſatio Marcium maxime perturbaſſe dicitur, vt ait in eius vita Plutarchus, improuiſa videlicet, & *X. Vrgetur accuſatio.*

cuius probabilem excuſandi ad populum orationem in promptu non haberet. Etſi autem erat iniuſta, & calumniæ pleniſſima, magnam tamen fecit animorum inclinationem in partem alteram. Quamobrem clamoribus, ac tumultu totum forum perſtrepebat, nec quiſquam reſpondere poterat. Ergo Tribuni, decreta perpetui exilij pœna, calculum tribubus permiſerunt, cumque vna & 20. tunc tribus eſſent, quibus datus erat calculus, à nouem abſoluebatur, à reliquis damnatus eſt. Plutarchus quoque trium duntaxat Tribuum ſuffragio victum ait, ſed dubium Tribuum numerum ſilentio preſſit.

Marcius damnatur exilij.

XI. *Cum plebis lætitia, & patriciorũ luctu.*

Qvo facto dimiſſus eſt populus, magnos aſſumens ſpiritus, exiſtimans ſe iam potentiam optimatum conuulſiſſe. Tanto gaudio elatum populum hac victoria tradit Plutarchus, quanto nulla vnquam de hoſte victoria. Patricij vero, deiectis vultibus & animis, incuſabant Valerium, cuius ſuaſu id iudicium plebi permiſerant, & ſimul de amiſſo propugnatore ordinis ſui, & de patefacta plebi ianua ad Patricios vexandos, & eorum faſtum deprimendum, lamentabantur. Marcius autem, in multis comitantium lachrymis, ipſe ne gemitum quidem edidit: & domeſticis matre, vxore, liberis, omnia comploratione & vlulatu replentibus, ipſe ſumma conſtantia vale dixit, & forti animo infortunium ferre iuſſis, commendauit filiolos, quorum grandior expleuerat decennium, alter in vlnis etiam tum geſtabatur, & ne ſumptis quidem rebus vllis ad exilium neceſſariis, properauit ad portam, nemine ſciente quo tenderet. Hæc fere ex Dionyſio ſumpta compendio, quorum maximam partem omiſit Liuius, qui ne conſentit quidem in omnibus Dionyſio, vt cum negat Marcium die dicta iudicio affuiſſe, (quod tamen Plutarchus quoq; affirmat,) propterea̓que in ira perſeueratum, & damnatum abſentem, in Volſcos exulatum abiiſſe, patriæ minitatem, hoſtilé ſque iam tum ſpiritus gerentem.

Abit in exilium ad Volſcos.

ANNVS MVNDI 3565. SEXTAE AETATIS 49.

DARII HYST. 34. IMP. PERS. 49. ZOROB. ET IOSVE 49.

Olymp. LXXII. an. 4. Vrbis cond. 264. Coss. Q. Svlpicio Camerino, et Sp. Largio II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 488.

I. *Prodigia Romæ hoc tempore.*

TERTIVS annus agitur Perſici apparatus, quo anno Roma multis oſtentis diuinitus territa eſt. Nam & ſpectrorum inſolitæ facies multis obuerſatæ ſunt, & exauditæ voces, nemine apparente qui loqueretur: hominumque ac pecudum fœtus è naturali forma in plane monſtroſam, atque incredibilem ſpeciem degenerabãt, vt ait Dionyſ. Qui addit quoque veniſſe ad Senatum quendam T. Latinum, plebeium illum quidem, ac ruſticanũ, nec tamen inopé, qui in ſomnis à Ioue Capitolino monitus eſſet, vt Romanos ſuo nomine iuberet proximos ludos inſtaurare, quod ingratum ſibi præſultorem dediſſent. Cumque experrectus Latinus ſomnium neglexiſſet, aſtitiſſe ſecundo minacem Iouem: ſed cum pudor eum à referenda in Senatu ea re, ob quam vulgò derideretur, retinuiſſet, paucis diebus amiſit filium. Iterumq; monitus quam ob cauſam filium amiſiſſet, etiam magnis doloribus toto corpore affectus eſt, quibus coactus in Senatum, de amicorum conſilio lectica delatus venit, vt hæc ipſa narraret; ſimulque cum rei narratione inchoata, dolores minui cœptos, perfecta narratione doloribus liberatum fuiſſe.

Iupiter ludos inſtaurari iubet.

II. *Et qua de cauſa.* *Dæmonis in nos odiũ.*

Qvæ à Dionyſio, Plutarcho in Coriolano, Liuióq; narrata, nihil habent abſurdi. Turpiſſimos enim ludos Cacodæmon reparari voluit incitaméta nequitiæ. Nec difficile ei fuit tam necare necopinantem filium, quam patrem multis toto corpore cruciare doloribus; eóſque paulatim remittere, tandemque plane tollere. Nam his ſimillima à maleficis facta, multis certiſſimiſque experimentis cognouimus. Idque probabilius multo eſt, quam quod præſultore ludorum, quod Iupiter iſte fabulabatur, aut vlla erga ipſum ſæuitia fuiſſet offenſus; ſed eam potius ille occaſionem arripuit ludificandi homines, oſtentis terrendi, vexandi plagis, & omnino exerendæ malitiæ ſuæ, & odij in humanum genus.

III. *Quis hic fuerit Præſultor ludorum.*

Qvis autem ingratus illæ pompæ præſultor fuiſſet exponit Dionyſ. Seruum cuiuſdam à Domino ad flagra damnatum, quem conſerui ad ſupplicium abduxerant, expâſis ambabus manibus, lignoque ad pectus eius, & humeros alligato, quod vſque ad iuncturas vtriuſq; manus pertingeret; quem reliqui ſerui nudum ſequentes flagris lacerabant. Is in tali neceſſitate conſtitutus, & diras voces, ac clamores emittebat, quos dolor expreſſerat, & geſtus ad flagra dabat indecoros: quo facto funeſtatam pompam Iupiter querebatur. Rem paulo aliter narrat Plutarchus in Coriolano. Seruum quidam ſuum, inquit, aliis ſeruis tradiderat flagris exigendum per forum, atque inde necandum. Hoc illos agentes, hominémque flagris proſcindentes, ipſumque præ dolore varie ſe hinc inde torquentem, indecoriſque motibus corpus iactantem, fortuito pompa ludorum ſubſecuta eſt. Ac multi quidem informe ſpectaculum atque inſolens indigne ferebant, nemo tamen inhibebat, ſed eum tantum conuitiis, atque execrationibus impetebant, qui ſeruum tam acerbè mulctaret. Additque mox ſeruum morte affectum; de more videlicet actum in crucem: Herum tamen ipſum, poſt hanc Latini denunciationem, pœnas dediſſe, ludoſque inſtauratos fuiſſe.

IV. *C. Marcij conſilia.*

Nec plura his Conſulibus geſta Dionyſ. aut Liuius tradidere. Satis tamen conſtat ex Plutarcho Marcium, cum primum Roma pulſus eſt, per paucos dies in quadam villa ſubſtitiſſe, deliberantem apud ſe, & de inimicis ſuis vltionem meditantem, moxque ad Tullum Attium, principem apud Volſcos virum, fuiſſe profectum, & ab eo percupide, perque amanter acceptum. Sed res tota rectius in annum ſequentem, quò maxime foras erupit, differetur.

ANNVS MVNDI 3566. SEXTAE AETATIS 50. DARII HYSTASPIS 35. IMPERII PERSICI 50. ZOROBAB. ET IOSVE 50. OLYMP. LXXIII. AN. 1. ANCHISE ATHENIS PRÆTORE. VRB. CON. 265. C. IVLIO ET P. PINARIO RVFO, COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 487.

I. *Ratio temporis, & Ægyptiorum à Perſis defectio.*

QVARTVS hic annus à pugna Marathonia Perſis & Romanis in primis luctuoſus fuit. Nam, vt init. l. 7. refert Herodotus, quarto anno, ex quo nunciis de bello contra Græcos apparando Aſia tota perſonabat, Ægyptij, qui fuerant à Cambyſe ſubacti, poſt annos 40. à Perſis defecere. Tot enim anni à 3. Cambyſis, vſque ad 35. Darij numerantur; & ab initio Olymp. 63. vſque ad initium 73. in qua verſamur. Quo magis aduerſus vtroſque Darius expeditionem vrgebat; Ægyptios, inquam, & Athenienſes; eadem opera acceptas ab vtriſq; iniurias vlturus, & imperio ſuo firmitatem, & incrementum daturus.

II. *Inter Darij liberos de ſucceſſione contentio.* *Eius cauſa.* *Darij liberi ante & poſt regnum ſuſcepti.*

Interea vero inter Darij liberos de regni ſucceſſione orta decertatio, expeditionē aliquandiu diſtulit, quæ fortaſſe maturius etiam inchoata, ſequenti anno definita eſt. Cum enim grandæuum iam Darium longinquam, ac periculoſam ſuſcipere expeditionem viderent liberi eius, vnde vix ſpes erat eum incolumen rediturum in patriam; & ſuæ, & regni totius quieti conſulentes, morem etiam Perſarum ſecuti, voluerunt à patre regni ſucceſſorem declarari. Erant autem Dario, iam antequam regnaret, liberi tres, è priore vxore Gobryæ filia ſuſcepti; & poſt partum regnum alij quatuor, ex Atoſſa Cyri filia. Superiorum natu maximus erat Artabazanes, poſteriorum Xerxes. Ille ius ſuum natiuitatis antiquitate tuebatur. Xerxes matris nobilitatem prætendebat, quæ filia Cyri eſſet, qui Perſis imperium peperiſſet. Verum Darius cunctatus eſt ferre ſententiam, vt ait Herodot. ne quid temere in re tanta ageret, & nimium cito fratres, ſe viuo, inter ſe committeret. Itaque neque ante vltimum vitæ, ac regni annum rem definiuit, vt dicemus.

III. *Noua Olympia, nouique ludi.*

Romæ porro cum duplo maiore ſumptu alia pompa, aliique ludi appararentur, ad propitianda numina, quæ eam celebritatem nominatim exegerant, & aliis pro-

digiis iram oſtentarant, res ad nouos vſque Conſules protracta eſt, qui Olymp. 73. qua vicit in ſtadio Aſtylus Crotonienſis, Anchiſe Athenis principe, Romæ creati ſunt. Qua ipſa Olympiade Gelo quidam Dinomenis filius, curru victor extitit. Eum aliqui, vt notauit Pauſanias, [a] cum Gelone Siciliæ tyranno confuderunt, quod vterque Gelo, vterque Dinominis filius diceretur. Sic enim intelligendum arbitror eo loco Pauſaniam. Niſi enim patres fuiſſent cognomines, fruſtra is ad oſtendendum eos eſſe diuerſos ad patriæ diuerſitatem, relicta patrum differentia confugiſſet. Creati ergo ſunt C. Iulius Iulus, & P. Pinarius Rufus, quos Liuius prætermiſit, vt Sigonius, & Onuphrius notarunt, viri, ait Dionyſ. minime bellicoſi, & ob hanc præcipue cauſam à populo creati, quorum conſulatu exortum bellum Romanam Rempub. in tot & tanta pericula coniecit, vt eam pene funditus euerit.

a l. 6 p. 86 græ.

IV. *Reliqua de Marcio hiſtoria.*

Cæterum reliquam C. Marcij hiſtoriam quæ in hunc annum, atque in hos Conſs. cadit, etſi Cuſpiniano viſum ſit Liuium eam in conſulatum Minucij, & Sempronij, propter duorum annorum Coſs. ab eo prætermiſſos, retuliſſe: reliquam inquam hiſtoriam Marcij Dionyſius non minus eleganter, quam copioſe perſecutus eſt, vt reliqua omnia, quam more noſtro ita contrahemus, vix vt quicquam, quod alicuius momenti ſit, ab æquo lectore deſiderari poſſit, niſi quid ex Plutarcho qui eum ſequitur, addendum videatur.

Inſinuat ſe in Attij Tulli gratiam.

Marcius ergo Coriolanus, qui ob ſuſpicionem iniuſtam Tyrãnidis exilio perpetuo à populo mulctatus fuerat, diſpiciens quomodo inimicos vlciſceretur, vidit quidem id Volſcorum ope confici poſſe, ſi eum ipſi Imperatorem elegiſſent. Sed hominem ab ea ſpe non patriæ reuerentia, quam in odium verterat, ſed timor iuſtiſſimus deterrebat, quippe qui tot eis clades hactenus intuliſſet. Non tamen conatu deſtitit, ſed ſpreta periculi magnitudine, obſeruata nocte obſcura Antium venit, vrbem Volſcorum nobiliſſimam, & ingreſſus ædes Attij Tulli, viri apud Volſcos potentiſſimi, ſupplex ad focum ſedenti accidit. Plutarchus ait eum capite velato apud focum conſediſſe, domeſticoſque, Tullo tum forte cœnanti, ignoti hoſpitis, ac taciturni aduentum indicaſſe, cumque relicta cœna ad Marcium veniſſe; qui enarrata neceſſitate qua compulſus eſſet ad hoſtes confugere, orat vt moderato & humano affectu de ſupplici ſtatuat, néve ſubditum pro hoſte amplius habeat, pollicens ſe Volſcis, ſi in eius gentis amicitiam recipiatur, tantum allaturum boni, quantum antea mali inimicus intuliſſet.

V. *Qui ei conciliat Volſcos.*

Comiter eum accipit Attius, & pollicetur ſe ei Volſcos omnes cõciliaturum, initio à ſuis ciuibus facto, quod & præſtitit. Nec ita multo poſt Marcius & Tullus inter ſe conſultarunt de bello Romanis inferẽdo. Obtinuit Marcius ne prius inferretur, quam iuſta aliqua belli cauſa eſſet inuenta, præſertim cum induciæ in biennium paulo ante factæ eſſent. Iuſtam autem cauſam, vt ipſi videbatur, per fraudem excogitauit huiuſmodi: ex occaſione ludorum, de quibus anno ſuperiore dicebamus. Hoc expectato tempore, inquit Marcius, & tu ibis, & Volſcorum quantam maximam poteris frequentiam ad viſendum id ſpectaculum excitabis. Vbi vero in vrbe fueris, fidiſſimum aliquem amicum ad Conſulem mitte, qui occulte moneat cogitare Volſcos noctu vrbem inuadere, & in hoc veniſſe tam multos. Certo ſcito Magiſtratus, ſi hoc audierint, ſine cunctatione vos iecturos ex vrbe, præbituroſque iuſtam iræ materiam.

Belli contra Romanos cauſam Marcius excogitat.

VI *Volſci Roma eyciuntur.*

Qvæ omnia vti dixit ita contigerunt. Nam denunciatione Conſuli callidiſſime facta, Senatuſconſultum factum eſt, quo Voſcis omnibus denunciatum eſt, vt ante ſolis occaſum omnes vrbe excederent. Primus Tullus exiuit, occupatóq; non longe ab vrbe loco idoneo, omnes ibi colligebat. Vbi omnes conuenerunt, coacta concione acriter in Romanos inuectus eſt, qui cum inſigni iniuria ſolos omnium hoſpitum Volſcos ex vrbe, & quidem proditionis nomine inſimulatos, eieciſſent, poſtulabatque vt quiſque in ſuam patriam id renunciaret; darétque operam vt compeſceretur Romanorum inſolentia, & violati iuris pœnæ ab illis repeterentur. Quibus vbique non ſine exaggeratione diuulgatis, nulla ciuitas ab ira ſe continuit, miſſiſque oppidatim legationibus, totius gentis indictum eſt Concilium, vt de bello in Romanos decernendo ageretur, cuius vehemens inſtigator erat Tullus, obtinuitque eorum ſententia qui bellum ſuadebant, quandoquidem per Romanos priores fœdus violatum erat.

Propteréaque bellum parant.

DE excogitata à Marcio fraude, tam pernicioſa, atque impia, etſi res parum probabilis eſt in magnanimo, ac generoſo viro, eamque ex quorundam opinione refert potius Plutarchus, quam ſequitur; de ea tamen Dionyſius, Liuiuſque conſentiunt. Talium certe virorum vindictæ appetitus, qui ſolet eſſe implacabilis, & ad comminiſcendas obtinendæ vltionis vias ingenioſus, probabilem facit; præſertim cum fidem facere hoſti vellet, ſe hoſtili eſſe animo in ciues ſuos, idque ſequentia poſtmodum confirmabunt. Minus tamen probabiliter Liuius rem ſcribit denunciatam Conſuli ab ipſomet Tullo: qui cum Volſcorum caput eſſet, nõ erat credibile coniuratum ab eis ipſo ignaro, aut tentatum iri ingens aliquod facinus in vrbe à confuſa multitudine, quam nemo ad deſtinatum finem dirigeret; nec potuiſſet occulta eſſe Volſcis, quamuis clam facta denunciatio, ſi à tali viro profecta eſſet. VII. *Dubius conſilij author.*

CVM autem apud Volſcos de bello ſuſcipiendo iam conſtaret, de modo deliberaretur, progreſſus in medium Tullus, ſuaſit acciri Marcium, & ex illo quæri, quo modo Romanorum vires conuelli poſſent: hunc enim omnium optime ſcire quà laborent res Romanæ, quà valeant. Placuit conſilium, vocatur Marcius. Is mœſtus, ac lachrymabundus prodit, ac data publice fandi copia, Reip. Romanæ ſtatum, & iniurias acceptas ab inimicis recenſet, laudat Volſcos, à quibus tanta humanitate ſit acceptus, obliteratis bellicis offenſionum cauſis; & ſpem facit, ſi eorum opera poſſit, graues de Romanis pœnas repetiturum, à quibus tam inſigniter violatus eſſet: & Volſcis non minora commoda allaturum, quos pro hoſtibus amicos, benefactoréſque repererit. Hortatur deinde vt belli occaſionem ambiant, repetendis rebus ſibi prioribus bellis à Romanis per vim ademptis, quas nunquam inducturi eſſent animum vt redderent: ſicque legitimum, & omnibus probatum bellum ſuſceptum iri. Facile autem habituros belli ſocios omnes populos, quibus res item ſuæ à Romanis, eadem iniuria ſublatæ ſunt. Accedere temporis opportunitatem, dum illi ob ſeditionem ſuſpecti ſunt inuicem, & duces habent militiæ imperitos. Poſtremo ſtudium ſuum quam humiliter, prolixéque defert: qui apud ſuos rigentem animum inflectere humilitate nequiuerat. Nimirum vindictæ appetitus, amore patriæ ac ſuorum potentior apud Marcium fuit. VIII. *Marcius cauſam ſuã apud Volſcos agit.* *Eiſque ſuadet vt belli occaſionem quærant.*

QVÆ omnia cum à Volſcis vehementer probata fuiſſent, miſſa eſt Romam legatio, vt ille ſuaſerat: eique Senatoria dignitas, omniumq; honorum ius decretum, cum poteſtate habitandi quacunque in Volſcorum ciuitate placeret. Dum legatio redit bellum ab omnibus ſtudioſe paratum eſt; perſuaſum enim omnibus erat Romanos nihil facturos eorum quæ requirebantur. Qui etiam legatis reſponderunt, ſe quæ belli iure acquiſierant, optimo iure poſſidere, & iniuſte repeti, quorum dominium eodem iure amiſſum eſſet. Turpiſſimum enim foret, inquiunt, res virtute, fortitudinéque partas, per ſtultitiam & formidinem amittere. Bellare autem vos, nec, ſi piget, cogimus, nec, ſi lubet, deprecamur; ſed ſi inceperitis, nos defendemus, priores arma ſumpturi eſtis, nos poſteriores depoſituri. IX. *Qua inuẽta legatos Romam mittunt.* *Qui re infecta remittuntur.*

NON exiſtimarunt, opinor, Romani, aut Dionyſ. virtutem & fortitudinem bellicam, ius Romanis poſſidendi aliena tribuiſſe, vel legitimum dominium rerum à à prioribus dominis, ad poſteriores recte tranſtuliſſe. Sic enim ius à vi penderet, & ius eſſet omnibus potentibus in tenuiorum fortunas omnes, quod iniquiſſimum eſt; ſed ea iuſto bello iuſte acquiſita cenſuerunt, in quo qui iniuſte aliena inuadebat, iuſte amiſit ſua: quæ victori ceſſerint, ſiue in damnorum acceptorum reparationem, ſiue in mercedem laborum, ſiue in pœnam iniuſte laceſſentis, ſiue in exemplum coërcendæ cupiditatis aliena rapiendi. Illud autem vel maxime Ethnicorum cæcitatem prodit, quod Marcius apud Dionyſium inducias violari prohibet, quæ cum Volſcis ad biennium paulo ante factæ fuerant, alioqui, ait ille Tullo, non habebis Numen propitium. Nec tamen ſe iniuſte facturum putat, ſi per fraudem & calumniam deceptos Romanos ad fœdera frangenda compellat. Sed militari viro ignoſcamus licet. X. *Iuſto bello res alienas recte acquiri.* *Et quibus titulis.*

Nam Marcius arma magis, quam iura ac fœdera norat.

ACCEPTO reſponſo, Volſci communi conſenſu Romanis bellum decernunt, Imperatores Marcium & Tullum legunt, omnia bello neceſſaria ſtudioſe præparant. Interea vterque Imperator cum electa manu agros Latinorum, ac Romanorum populantur, & ingentes auehunt prædas, vtq; magis diſſenſio Romæ Plebeio- XI. *Volſci bellum apparant, Tullum & Marcium imperatores legunt.*

rum cum Patriciis foueretur, horum bonis parcebat, illorum armenta abigebat, villas incendebat, agricolas in ſeruitutem abducebat. Poſtquam autem præſto fuit totus exercitus, ita Marcium inter & Tullum conuenit, vt alter domi remaneret, agrũ & oppida tueretur, ne forte incautos hoſtis inuaderet, & appetentes aliena exuerentur propriis; alter cum validiſſima, & promptiſſima militum manu, hoſtem peteret, & pugnæ copiam faceret. Cumque Marcius Tullo dediſſet optionem, Tullus, qui perſpectam habebat Marcij felicitatem, & induſtriam, illi permiſit ducendum exercitum. Et certe prudentius erat nouum ciuem ac ducem foras emittere, quam domi armatum relinquere, Romanam ſibi pacem nefario aliquo facinore redempturum. Vt Philiſthęi olim de Dauide dicebant.[a]

Qui negotium belli diuidunt.

[a] 1. Reg. 19.4.

XII. *Martius Romanos inuadit.* AT Marcius non amplius cunctatus Circeios petiit, eoque oppido deditione facta, facile potitus eſt, & vt ait Liu. primum colonos, inde Romanos expulit, liberamque eam vrbem Volſcis tradidit. Dionyſius contra; Neminem, inquit ex oppidanis Imperator vel occidit, vel in exilium expulit, veſtes tantum, in vſus militum, & cibaria in menſem vnum imperauit, & aliquãtulum pecuniæ, relictóque modico præſidio abduxit copias. Tũ vero maior in vrbe terror ac tumultus extitit, patriciis plebem incuſantibus, quod virum bellicoſum, induſtrium, ac magnanimum, falſo implicitum crimine, ex vrbe eieciſſent, Volſciſque ducem dediſſent: contra vero plebis magiſtratibus crimen in Senatum regerentibus, quaſi dolo illorum res gereretur, & bellum non impeteret totum populum, ſed plebem Romanam duntaxat: cumque inter mutuas criminationes publicæ rei nõ prouideretur, plebs hac cogitatione à maioribus natu cohibita eſt. Quod ſi vnius viri nobilis exilium in tantum diſcrimen Remp. adduxiſſet, quid expectandum ſit, ſi plerique patricij, plebis petulantia exaſperati, eundem cogantur animum induere? Perſpicuum enim eſſe iam, ait Liuius, rem Romanam ducibus validiorem eſſe quam exercitu. Atque ita coërcita plebis immodeſtia, & ſedato tumultus feruore, mandauit Senatus Conſulibus delectum habere, vrbem cuſtodiis firmare, auxilia ſociorum acceſſere, exercitum autem non prius educere, quam probe parata eſſent omnia. Sed quoniam vicina erant conſularia comitia, res inchoata nouis Conſulibus tradita eſt.

Turbæ Romæ creſcũt.

Plebs metu cohibetur.

ANNVS MVNDI 3567. SEXTAE AETATIS 51.
DARII HYST. 36. ET VLT. IMPERII PERS. 51. ZOROBABELIS, ET IOSVE PONTIF. 51. OLYMPIADIS LXXIII.
AN. 2. VRBIS COND. 266. COSS. SP. NAVCIO ET SEX. FVRIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 486.

I. *Mors Darij, & ratio temporũ.* POSTREMVS eſt hic annus imperij Hyſtaſpidæ Darij, iuxta Herodoti omnibus probatam chronologiam, Euſebioque in primis, niſi quod trigeſimum ſextum Darij, in annum ſequentem huius Olympiadis retulit, eò quod Cambyſi cum Magis 9. annos aſſignauit: qui octo duntaxat fuerunt. Noſtræ porro huius anni chronologiæ Paulus Oroſius aduerſarius eſt,[b] cum ait. *Cum autem inſtauraret bellum Darius, & vlciſci in victores moliretur, in ipſo apparatu concidit*, Olymp. 74. *hoc eſt poſt V. C. 275. quo tempore Romæ Popilia virgo, ob crimen ſtupri viua defoſſa eſt.* Verum hæc Oroſij chronologia ipſa ſe deſtruit, niſi vrbis initia aliquot annis anteuertat. Nam nullus eſt annus Olympiadis 74. qui in annum 275. Vrbis incidat: ſed hic annus Vrbis reſpondet anno tertio Olymp. 75. Deinde damnatio illius mulieris, teſte Dionyſ. & Liuio, in Coſſ. M. Fabium, & L. Valer. incidit, an. V. C. 271. non 275. Deniq; Darius regnaſſet annos non 36. vt omnes cum Herod. fatentur, ſed 45.

[b] l. 2. c. 8.

II. *Lis dirimitur inter Xerxem, & Artabazanem.* DARIO non ſtatim dirimente litem, nec ferente de ſucceſſore ſententiam, aderat forte Demaratus, inquit Herodotus, qui per id altercationis tempus Spartano regno Cleomenis opera, vt ſupra diximus exutus, ac Lacedæmone profugus Suſam

Mors Darii Hystaſpidæ, et Zorobabelis.

aſcenderat. Hic vir audita liberorum Darij controuerſia, Xerxem adiit, cumque monuit, vt ad ſuam cauſam adderet, ſe primum ex rege natum, ideóque regni primogenitum: Artabazanem vero ex Dario homine tum priuato primum natum, ideóque priuati hominis, non regis ſucceſſorem eſſe oportere: idque in Spartano regno ſolenne eſſe. Quæ dum Xerxes apud Darium pro ſe afferret, cum Darius Regem declarauit. Quamquam etiam citra admonitionem Demarati, Xerxes, vt mea fert opinio, inquit Herod. regnauiſſet; eò quod omnis potentia penes Atoſſam eſſet:[a] ſignificans eam rerum habenas tenuiſſe, & gubernatores ac principes ſibi coniunctos, ac fauentes habuiſſe.

[a] εἶχε τὸ πᾶν κράτος.

III. *Quid ea de lite Iuſtinus.*

Scio Iuſtinum l. 2. ſcribere hanc contentionem ortam Dario mortuo, eámque à patruo Artapherne in Xerxis fauorem diremptam fuiſſe. Verum nihil video eſſe cauſæ cur non potius Herodoto aſſentiamur, à quo alij, nonnunquam oſcitanter mutuati ſunt quæ ſcripſerunt. Sed egregium plane eſt ad exemplum quod de modo contentionis huius idem Iuſtinus ſubdit. Adeo fraterna contentio fuit, vt nec victor inſultauerit, nec victus indoluerit: ipſóque litis tempore inuicem munera miſerint, & iucunda quoque inter ſe, non ſolum credula conuiuia habuerint; iudicium quoque ipſum ſine arbitris, ſine conuicio fuerit. Tanto moderatius tum fratres inter ſe regna maxima diuidebant, quam nunc exigua patrimonia partiuntur.

IV. *Imperij Darij diuturnitas.*

Declarato Darius rege, & ſucceſſore imperij Perſici Xerxe, cum conaretur rebus apparatis exire in expeditionem, altero ab defectione Ægyptiorum anno, ſupremum diem obiit, ſex & triginta annis regni expletis, haud compos voti, vt Ægyptios, & Athenienſes vlciſceretur. Sic Herodotus. Cui Cteſias more ſuo repugnat. Darius, inquit, ad Perſas reuerſus eſt, vbi celebratis ſacrificiis, cum 30. dies morbo laboraſſet, mortuus eſt, qui annos ante regnum vixerat. *Excidit ille numerus, pergit*, & annos vnum & triginta regnauerat. Bagapates autem, qui claues omnes ædium regiarum habebat, cùm ſeptem viris ad cædem Magorum aditum dedit, cum ſex annos ſepulchro Darij aſſediſſet, mortuus eſt, eximio in regem ſuum obſeruantiæ, atque amoris argumento. Nihilominus chronologiam Herodoti retinendam putamus, quæ mutari ſine magna multarum rerum perturbatione non poteſt. Nam Abraham ille Cabbalæ ſcriptor ineptiſſimus eſt, qui hunc Darium Hyſtaſpidem cum Dario, quem vicit Alexander, confundit; eumquè ait anno vitæ ſeptimo regnare cœpiſſe, & triginta duobus regnaſſe. Cum conſtet eum fuiſſe vnum de ſeptemuiris qui Magos in Perſide ſuſtulerunt.

V. *Mors Zorobabelis & Ioſue.*

Ad Darij vſque exitum Zorobabelem, & Ioſue produximus, quod non conſtaret, quando illi finem aut ſacerdotio, aut Reip. adminiſtrationi impoſuiſſent. Nouum tantum ſub Xerxe pontificem, à Ioſepho[b] nominatum Ioacimum Ioſue filiũ reperiemus, vt ſequenti anno dicetur. Nam Philoni Annij non plus fidei, quam meris fabulis tribuendum, cum doctis omnibus cenſemus. De Zorobabelis autem, aut Ioſue Pontificis morte, illud vnum reperimus ab Hebræis traditum, Zorobabelem ædificato muro vrbis, aptatáque æde ſanctuarij, rediiſſe Babylonem, ibique eſſe mortuum. Et quidem, vt par eſt credere, pie, ac religioſe, vt qui de pietate, ac Dei cultu, totáque Hebræorum gente bene meritus fuerat: & ſuum in diuinam veritatem amorem, ac venerationem, in conſpectu regum profeſſus fuerat; cámque regibus, & omnibus rebus creatis antetulerat; quam confeſſionem videtur Dominus non ſolum Darij gratia, ac munificentia, ſed æterna quoque vita remuneraſſe.

[b] l. 11. c. 5.

VI. *Res Volſcorum ſub Marcio creſcit, Romanorum minuitur.*

Romani porro huius anni Coſs. omnia domi diligenter ad bellum pararunt, vt ſcribit Dionyſ. ſpes autem de ſociis concepta, labante eorum fide, Romanos fefellit. Primi defectionis initium fecerunt Æqui, qui ab initio Marcio copias miſerunt, quorum exemplo moti & alij multi, clam Volſcos iuuabant, breuique tantum virium Volſcis accreuit, quantum nunquam ante habuerant. Quibus fretus Marcius rurſus Romanos agros populabundus adiit, & ampliſſima collecta præda, nemine audente congredi, per otium domum repetiit; vnde Volſci, agnita Romanorum timiditate, magnos ſumpſere ſpiritus, & ſpem imperij non exiguam concepere: Marcij peritiam, & felicitatem, omnibus omnium gentium Imperatoribus ſuperiorem, laudibus in cœlum efferentes, decretiſque, ad agendas diis gratias ſacrificiis, templa ſua, foráque ornabant ſuſpenſis hoſtium ſpoliis, epulis cum nouo ſuo Imperatore, hilaritatibuſque effuſe vacabant.

VII. *Quibus multa oppida eripit.*

Itaqve Marcius Volſcorum alacritate confirmata, agro iam late peruaſtato, exercitum contra ſocias Romanorum vrbes duxit, & in Tolerinos Latini nominis populum, nõ imparatum ad reſiſtendum, impetum fecit: cum nihilominus breui expugnatum, multis iam interfectis & ſeruituti mancipatis diripuit, & copias Bolam duxit, vbi non ſine ſuorum damno, expugnatum oppidum, & ſpoliatum incendit. Idem fuit conatus, eademque ſors Labicorum, Pedanorum, Bouillanorũ, At Corbiani, & Cariolani ſine pugna deditionem fecerunt: ſic vt quacunque iter faceret, nullum ſe oppidum ei opponeret, præter Lauinium, apud quod crebro fruſtra pugnatum, cum primi impetus ex animi ſententia non ſucceſſiſſent, ſtatuit Marcius oppidum vallo & foſſa cingere, viaſque obſidere, vt tum auxilia, tum commeatus excluderet.

VIII. *Ingens Romæ trepidatio, ad Marij ad vrbem acceſſum.*

Qvae omnia cum Romæ perſonarent, & quotidianis legationibus opem implorantium ſociorum, Senatus, Conſuleſque obtunderentur; vererentur etiam ne capto Lauinio recta bellum in vrbem conuerteretur, vociferabatur vniuerſa plebs Marcio reditum in vrbem decernendum, paratique erant Tribuni de irritanda mulcta ad populum referre, obſiſtentibus Patriciis, nec quidquam in re iudicata mutari permittentibus. Quibus cognitis Marcius diuiſo exercitu partem ad continuandam obſidionem reliquit, partem ad vrbem deduxit, & ad foſſas Cluilias, quinque ab vrbe paſſuum millibus, caſtra poſuit. Ad cuius aduentum tantus in vrbe tumultus exortus eſt, ac ſi iam iam inſtaret oppugnatio: cunctique ad arma temere atque iniuſſi concurrebant, mulieres paſſis crinibus templa vlulatibus complebant; pauloque poſt Marcio propius non accedente, Plebs concurſu in forum facto, Patres ad Curiam vocauit, & niſi Senatuſconſulto decerneretur homini reditus, minabantur ſeipſos ſibi conſulturos, vt proditos.

IX. *Senatus ad eum legationẽ mittit.*

Qva neceſſitate coacti patres decreuerunt, vt quinque è ſuo numero, quos ille maxime diligeret, eligerentur, qui legati de pace atque amicitia cum Marcio agerent. Quo in numero fuerunt M. Minucius. Sp. Largius, & tres alij, omnes iam conſulatu functi. Cumque in caſtra veniſſent, Marcius cognito illorum aduentu, cum Volſcorum nobiliſſimis conſedit, quo loco maxime poſſent exaudiri omnibus quæ dicerentur: eoſque aduocari iuſſit. Tum Minucius, qui in ſuo Conſulatu plurimum pro ipſo laborauerat, perelegantẽ habuit ad eum orationem, in qua captata ex iniuriæ confeſſione beneuolentia, illud primum agit, vt ne in hac non iniuſta offenſione ſua, & inſito à natura vindictæ appetitu, noxios ſimul innoxioſque, amicos inimicoſque vlciſcatur; Patricios præſertim, à quibus tanto ſtudio ſemel, iterum, tertio in capitali cauſa defenſus ſit. Denique ne excurram longius nullum artificium, nullum argumenti genus intentatum reliquit, vt Marcium à ſententia deductum patriæ reconciliaret.

X. *Fan. r ſellit Marcius.*

Qvae ille viciſſim mira ingenii felicitate refutauit. Oſtendens inter alia ſe Romam ad certiſſimum interitum vocari, & vel ob hæc ipſa, quæ nunc gererentur, cuipiam Icilio, aut Decio prædæ fore: vnde hũc reditum, nõ reditum vocari vult, ſed compendioſam ad exitium viam, à quo eum Senatus vniuerſus, ne ſi velit quidem, poſſit eripere. Addit & fidem Volſcis datam, quibus omnia debeat, à quibus, præter omne meritum, amantiſſime exceptus, honorificentiſſime tractatus ſit; non Romanis, à quibus indigniſſimè, atque ingratiſſime fuerit bonis omnibus ſpoliatus. Poſtremo ne ferreus patriam plane exſcindere velle videatur, hoc reſponſum dat legatis. Si pop. Rom. redditis agris, & oppidis quæ occupauit, reuocatiſque colonis, Volſcos in perpetuam amicitiam, & æquale cum Latinis ius ciuitatis, interpoſito iureiurando recipiat, pacem ſe cum eo facturum; nonnulliſque ad Senatum mandatis ſuperbe additis, abire iubet, datis ad deliberandum 30. diebus, quo interea ſpacio longius ſit abducturus exercitum.

Quas pacis conditiones exigat.

XI. *Cur non poſtulet tolli Tribunitiã poteſtatem.*

Qva de re cogitanti libet admirari, Quî factum ſit, vt Marcio, vel Dionyſio certe, aut T. Liuio non venerit in mentem poſtulare ab his legatis, & per eos à Senatu, populoque Romano vniuerſo, vt Tribunitia poteſtas, quam ille habebat vehementer exoſam, etiam antequam ab ea violatus vlla in re fuiſſet, nunc autem etiã deteſtabatur, è Republica tolleretur, cum eo facto iniuriam ſuam glorioſiſſime vindicaſſe videri poſſet; & vniuerſam nobilitatem, ac Patricios in primis in priſtinã dignitatem, atque autoritatem reuocaſſe, ſibique vehementiſſime in perpetuum

conciliaſſe: certe eam rem populus vrbis excidio non antetuliſſet. An fortaſſe Deus illam ei mentem non dedit, vt optimatum ſuperbia, quam ille odit in primis, ſemper in poſterum hoc infeſto pondere comprimeretur; & pauperes, quorum ille gemitus libenter exaudit, potentiorum tyrannico dominatu non opprimerentur? An præuidit plebem id non paſſuram, aut mox promiſſa impune reſciſſuram? *Legatio ad Marcium Cariol.*

Seqventi nocte Marcius circa vltimam vigiliam, motis caſtris duxit ad reliqua Latinorum oppida, ſiue quod reuera audiſſet ventura inde Romanis auxilia; ſiue ipſe rumorem eum finxerat, ne bellum in hoſtium gratiam intermiſiſſe videretur: & ſubactis intra dies triginta, ſeptem Latinorum oppidis, Romam petiit, cum multo maiore quam prius exercitu, & trigeſimo ferme ſtadio ab vrbe, in via Tuſculana caſtra poſuit. *XII. Recedit ab vrbe Marcius ad dies 30. occupat oppida ſeptem.*

Interea vero dum Marcius Latinas vrbes exſcindit, & quotidianis ſociorum vociferationibus Romanorum pulſantur aures, & parium calamitatum timidam ciuitatem vrget metus, nihil tamen à Romano Senatu impetrari potuit, quod timidum animum, & infractum ſaperet: ſed & nunc, & deinceps diligenter cauit, ne quidquam iuſſus faceret, aut hoſtium metu concederet. Itaque ad Marcium referri iuſſit, Si deductis ex agro Romano, vel Latino copiis, armiſque poſitis Volſci legatos de amicitia mitterent, rem transfigi Romæ poſſe; tantiſper autem dum hoſtiliter ſe gererent, nihil mite, aut amicum decerni poſſe. *Redit cum maioribus copiis. Reſponſum Senatus.*

Haec cum decem alii legati conſulares Marcio quam poterant blandiſſime retuliſſent, ſeruata interim populi Romani dignitate. Ille nihil aliud reſpondit, niſi vt melius ſibi conſulerent, & reuerterentur intra triduum, non enim ſe ampliores daturum inducias. Liuius qui hanc hiſtoriam vehementiſſime contraxit, ait primos oratores atrox reſponſum accepiſſe, iterum deinde eoſdem miſſos, non receptos in caſtra. At Dion. vt diximus; & diuerſos, & plures duplo, miſſos ait, & receptos; breue etiam reſponſum tuliſſe, & addit. *Cumque illi neſcio quid ad hæc vellent dicere, non permiſit, ſed iuſſit è veſtigio caſtris excedere, minatus ni facerent, ſe tractaturum vt exploratores: ita illi ſilentio ſe dederunt in viam.* Nec tamen ad tam minacia reſponſa deterriti Romani, aut iuſſa fecerunt, aut etiam exercitum in aciem eduxerunt contenti vrbem diligentius communire, & hoſtem, ſi accederet propius, è propugnaculis arcere. *XIII. Qui acceptũ à Marcio. Romana conſtantia*

Dvm hæc aguntur, & apparantur, nondum abiecta omni ſpe flectendi Marciũ, ſi maior, & honoratior legatio mitteretur, decretum eſt vt pontifices, augures, & quicunque honorem, munúſve ſacrum publico ſumptu gererent, quorum erat ingens numerus, ſacro induti amictu, præferentes deorum inſignia, vno agmine caſtra hoſtium peterent, eadem quæ legati proximi petituri; qui nihilo magis flexere animum Marcii, ſed eis ſuaſit, vt irent & imperata facerent, alias bellum ad vrbis mœnia expectarent, edixitque ne poſthac ad ſe verba fierent. *XIV. Tertia ad Marcium legatio ſacra. Irrita.*

Romani deſperata pace, omni ope ſe ad obſidionem ſuſtinendam parabant, cum Matronæ ad delubra deorum, omnis decori immemores, procurrebant, & maxime ad Iouis Capitolini, vbi Valeria Publicolæ qui vrbem liberauerat ſoror, & genere illuſtris, & annis grauis, & alioqui prudens fœmina conſilium diuinitus ſuſcepit legationis matronarum, omnibus rebus inſtructarum, quæ animum ferreũ, non ſolum inflectere, ſed frangere etiam poſſent. *Quarta matronarũ, & in primis matris & vxoris.*

Itaqve reliquis matronis, quæ tunc frequentes aderant, huius legationis autor fuit. Cenſuit autem eam maxime à Veturia, ipſius Marcij matre, ac Volumnia eiuſdem vxore ſuſcipiendam, (Plutarchus matrem Volumniam, vxorem Vergiliam vocat,) magna nobiliſſimarum matronarum parte illas comitante, perſuaſa ad earum lamenta, & preces hominem miſericordia motum iri; nec tam ferreo eſſe, ac impenetrabili pectore, vt matrem ad genua ſua volutari ſuſtineat. Id conſilium vt omnibus placuit, ſimul etiam adierunt domum Veturiæ; apud quam etiam Volumnia eius nurus, cum filiis habitabat. Iis conſilium exponunt, rogantque vt legationem ad filium & coniugem ſuſcipiant, patriæ impendentes calamitates miſeratæ. *XV. Ea diſponitur per Valeriam.*

At Veturia, in qua maxime hæc ſpes vertebatur, accurate contendit oſtendere exilem eam ſpem atque infirmam eſſe, Marcium ex quo triſte illud iudicium de eo fecit populus, totam familiam cum patria exoſam habere, quæ ſe, nurumq; abiens *XVI. Et primum renuit.*

MATER ET VXOR AD CORIOLANVM.

ſiccis, immotiſque oculis repulerit, omnem earum opem, ſubſidiumque neglexerit, & quartum iam annum, inquit, familiam totam alienam duxerit, nihil ſcripſerit, nihil mandarit, nec quid rerum ageremus ſcire curauerit. Apud tam durum, & impenetrabilem animum, quid efficient preces noſtræ, quas nec amplexu dignatus eſt, nec oſculo, nec vlla alia comitate digrediens extremum ex ædibus? Poſtremo contendit, nec iuſte, nec pie peti poſſe à Marcio, quod matronæ peti deſiderabant. Num rogabo, inquit vt parcat ſuis ciuibus, à quibus patria pulſus eſt innocens? vt miſereatur populi, qui nec miſeratus eſt ipſius, nec condoluit? vt deſerat, & prodat eos, qui licet ante multis ab eo, grauibuſque affecti cladibus, tamen receperunt exulem, & tractarunt non maligne, vt hoſtem, ſed benignè, vt amicum & cognatum? Quo animo rogabo filium, vt exitii ſui autores amet, & iniuriam faciat ſeruatoribus ſuis? Sinite itaque, inquit, iacere miſeras, ſicut afflictæ ſumus à fortuna, nec dedecus inſuper additæ.

XVII. *Et vi precũ denique perſuadetur*

FINITA oratione coortus eſt tantus mulierum ploratus, tantis ædes perſonuerunt eiulatibus, vt longe per vrbem exaudiretur clamor, & turbis vici proximi opplerentur. Tum Valeria rurſus alias prolixas, & affectu plenas ingeminauit preces, cæteræque matronæ, vt quæque erat alterutri amicitia, coniunctionéve coniunctiſſima, ad ipſius genua prouoluentes ſeſe. Tandem Veturia obnixis earum precibus, ac lamentis victa, legationem ſuſcepit pro patria, pollicita ſe ituram cum vxore Marcii, liberiſque, & cæteris quotquot comitari vellent coniugibus ciuium.

Et à Senatu probatur.

Hæc legatio diu in Senatu vtrimque iactata, tandem permiſſa eſt, magna cum laude tum Senatus prudentiæ, qui optime in futurum proſpexiſſet, nihil deterritus periculi magnitudine, tum pietatis Marcii, de quo hoſte fuiſſet opinio, nihil patraturum impium in imbellem ciuitatis partem, quæ ſe illius poteſtati permitteret, qui vitam nullo vnquam impio, & iniuſto facinore, ad huius vſque temporis calamitatem polluiſſet.

XVIII. *Suſcipitur à Veturia matre, & vxore Volumnia.*

SVB lucem igitur Matronæ plurimæ puerulos ſecum habentes, cum facibus ad ædes Veturiæ acceſſerunt, eaque cum nuru, & nepotibus aſſumpta, proceſſerunt ad portam, & in parata vehicula conſcenderunt, multis eas ciuibus omnium ordinum comitantibus. Cum autem eo proceſſiſſent, vnde è caſtris proſpici poſſent, Marcius mittit aliquos equites qui cognoſcant, quænam ex vrbe egreſſa ſit turba, & ad quid veniat. Recognita mulierum audaciam, quæ tam periculoſum facinus aggreſſæ eſſent, admiratus eſt. Deinde cum prope eſſent, occurrere Matri extra caſtra cum paucis decreuit, iuſſis lictoribus imperatorias ſecures deponere, & & faſces, vbi prope matrem veniretur, ſummittere, ſic enim Romanis mos eſt quoties minores magiſtratus maioribus obuii fiunt. Tanta ei pietatis in matrem, & reuerentiæ cura fuit.

XIX. *Quomodo à Marcio accepta.*

VBI vero conuenere, prior mater acceſſit ad ſalutandum, ſordidata in morem lugentium, oculis lachrymatione tabidis, admodum miſerabilis. Qua viſa Marcius immotus hactenus ac rigidus, & velut obfirmatus ad eluctandas quaſcunque moleſtias, non potuit tamen in propoſito perſiſtere, ſed abreptus humanis affectibus amplexus eſt eam, ſalutauit, blande compellauit, ac fleuit, & labantem, mœroreque examinatam ſuſtentauit, ac refouit: tum vxore, ac filiis ſalutatis, ac complexu dignitatis, ad matrem conuerſa iuſſit dicere quæ vellet, At illa publicum poſtulauit auditorium, non inuito Marcio, qui ſe honeſtius putaret reſponſurum coram multitudine, nec defuturas ſibi rationes, quibus matris precibus reſponderet. Ergo ad Imperatorium tribunal progreſſus, primum iuſſit lictores inde Sellam in pauimentum transferre, indignum ratus è ſublimiore loco, & pro poteſtate cum matre agere. Salomonis etiam in matrem pietate ſuperata, quæ ei thronum iuxta ſe poſuerat.

Eius in matrem pietas.

XX. *Orat Veturia.*

HIC Veturia poſt multas lacrymas, cauſam, aut occaſionem potius aduentus exponit, preces reliquarum matronarum, quas omnes Marcio conciliat, dum earum erga ipſas officia, humanitatem, ac beneuolentiam commemorat; quarum victæ precibus auſæ eſſent ad ipſum venire, ac deprecari pro patria. Hic Marcius orationem eius interrumpens. Rem, inquit, impoſſibilem petis mater, vt illis qui me expulerunt, meque meis omnibus exuerunt, prodam hos qui me exceperunt, bo-

Solvtæ captivitat. 51.

niſque inter homines maximis affecerunt; aliaque deinceps id genus pertexuit, inculcans quæ à Romanis pro Volſcis poſtularet. Addens etiam vt rellcta iniuſta petitione; & hominibus, inquit, vtrique noſtrum inimicis, mecum mane, vt æquum eſt, & eandem mecum patriam incole, meiſque bonis, & honoribus mecum fruere: quod ſi fuero conſecutus, nihil mihi ad ſummam felicitatem defuturum eſt. Eadem vxori non dixit, aut filiis, ſatis intelligens, eos Veturiam, ſine vlla dubitatione ſecuturos.

Veturia expugnat Marcium. Nec impetrat.

XXI. *Iterata eiuſdem oratio.*

Eam orationem cum multiplex Volſcorum acclamatio ſecuta eſſet. Tum Veturia reſumpta oratione aperte demonſtrat, qui ſalua fide præſentibus malis poſſit occurrere. Volſcos ad æquas pacis conditiones adducendo, pactis prius in annum vnum induciis; quas ſi illi feroces facti victoria nolint admittere, palam imperium deponendo: ne vel proditor eorum fiat, qui eius nitantur fide, vel hoſtis eorum, quibuſcum ſumma neceſſitudine coniunctus ſit. Nec formidandum ne apud benemeritos ingratus audiat, qui acceptum ab eis beneficium infinito meritorum numero cumularit, quorum Rempublicam ad florentiſſimum ſtatum eduxerit. Tum tranſit ad dicendum de iniuſto odio, quo patriam perſequatur, vbi ſapienter inimicorum vocabulum in dulce patriæ nomen commutat, quæ ex morbo miſerationem, non odium mereatur, quamuis tunc iniuriam verbis factiſque irroget. Venia ergo digna eſt, quæ morbo laborabat, quando iniqua de eo tulit ſuffragia, cui aliquid exemplo proborum hominum, & nominatim Tarquinii Collatini, in non diſſimili cauſa, iniuriaque indulgendum ſit: maxime cum ea non omnium, ſed paucorum culpa fuerit, qui populi partem contra ipſum dementarant.

XXII. *Aliæ perſuadendi rationes, accepta iam vltio.*

Praesertim etiam cum ab ea, ſi quid nocuit, ſatis hactenus pœnarum exegerit, qui agros fertiliſſimos vaſtarit, ſocias vrbes euerterit, & tertium iam annum intra mœnia cohibitos afflixerit: & quaſi hæc modica vindicta ſit, ad Vrbem ipſam euertendam, aut ad ſeruitutem redigendam furibundus accedat: & eos ipſos qui læſi ſunt, & nihilominus humiles pacem quærunt, ſuperbis & imperioſis reſponſis à ſe reiiciat, viros ſacros, profanoſque contemnat: quem è contrario æquum ſit diuinam placabilitatem æmulari, & patriæ pœnitenti iam, & in gratiam redire volenti, reconciliari. Inde firmiſſimam ac valentiſſimam adhibet machinam ad expugnandum hominem, ius videlicet maternum in ipſum, quo iure eò diligentius, ac prolixius in ipſum vtitur, quo magis agnouerat à principio, eum facilius ex hac parte expugnari poſſe.

Et ius materni impetrãdi.

Quid ergo filius matri debeat, quantiſque eum ſibi beneficiis obligarit, diligenter enumerat, quibus omnium mortalium merita præponderare, aut paria eſſe non poſſint.

XXIII. *Quod vehementius vrget.*

Qva *freta*, inquit, *Marci fili, ego te oro ne bellum inferas patriæ, & obſiſto tuæ violentiæ. Aut igitur me priorem reſiſtentem tibi matrem, tua manu furibundus interfice, & tunc bellum infer patriæ; aut matricidium exhorreſcens, ei cede, & vltro fili dona hanc gratiam matri ſuæ.* Addit etiam deplorabilem præſentis vitæ ſtatum, & vtilitatem, quæ ex hac gratia in vtrumque, tam in hac, quam in futura vita redundatura ſit. Infelix Veturia! quam libenter in ſubſidium cauſæ tuæ vſurpaſſes æterna præmia, quæ eos manent, qui iniurias ſuas Deo condonant: Dei ipſius exemplum, qui ſeſe quotidie inimicis ſuis tam placabilem, atque exorabilem præbet: denique & ipſius filii Dei, qui pro ſibi reconciliandis hoſtibus ſuis, crucis ſupplicium adire non dubitarit. Sed hæc abſcondita erant ab oculis tuis, & nouiſſimis reſeruata temporibus, in maiorem hominum implacabilium condemnationem.

XXIV. *Et iniecto terrore magno inflectit.*

Ingerit poſtremo Veturia terrorem filio longe violentiſſimum, audiamus eum. *Quod ſi repuleris*, inquit, *matrem tuam, & inhonoratam dimiſeris, quid tibi propterea mali venturum ſit, non poſſum dicere, auguror tamen certe nihil euenturum proſperi. Illud ſat ſcio, etiam ſi cætera omnia tibi feliciter ſuccedant, certe vindex dolor, qui meo; mearumque calamitatum nomine te comitabitur, nec animum tuum vnquam relinquet, non ſinet te vllius boni fructum in hac vita percipere. Nam Veturia ſi coram tot teſtibus contumelioſam patiatur repulſam, non ſuſtinebit, vel minimum temporis ſpatium ſuperuiuere, ſed in conſpectu omnium veſtrum me ipſam interficiam, diraſque, & furias tibi per me vindices, atque vltrices relinquam.* Hæc elocuta humi ſe abiecit, & ambabus manibus Marcii pedes amplexa, deoſculabatur, ſimul vim intolerabilem

Ad eius ſe pedes abiicit.

CARIOLANVS A SVIS VINCITVR, A VOLSCIS OCCIDITVR.

marcio pectori afferens: acceſſit quaſi ex compoſito, ingens & longus vniuerſarum matronarum eiulatus. Volſci vero qui aſſidebant, nouitatem eius ſpectaculi non ferentes, auerterunt oculos. Ipſe Marcius proſiliens è ſella, correptam matrem ſemianimem erexit, eamque complexus poſt multas lachrymas exclamauit. *Viciſti mater, quod nec tibi bene vertet, nec mihi. Nam patriam quidem ſeruaſti, pium vero, & indulgentem filium perdidiſti.*

Vincitur Marcius.

XXV. *Et cōſultat cum ſuis de conficiendo negotio.*

HÆC effatus iuit in tentorium, ductis matre, vxore, liberis, vbi reliquam diei partem cum eis conſultauit, quid facto opus foret. Tandem in ea conſenſum eſt, quæ ſæpius fuerant poſtulata; vt reductis, non ſecus quam per amicorum terras, copiis, à Volſcis petat, vt cum Romanis de pace agatur, quæ ex æquo & bono fiat, quod illi ſi negligant, imperio depoſito fidem ſuam liberet. Etſi terrebat eos illa ſuſpicio, quæ vtique vana non fuit, ne Volſcorum vulgus fruſtratum ſpe ſua, in effrenem iram rueret, & ipſum, antequam cauſam diceret, ſuis manibus vt proditorem interimeret. Viſum eſt tamen, inquit Dionyſius, & id, & ſi quod eſſet grauius periculum, virtute ac fide incolumi, ſubire. O virum magnanimum, & ſi non præſtantiore patria, certe meliore fide dignum, pro qua ſi idem diſcrimen capitis pari conſtantia adiiſſet, vtique beatiſſimus erat futurus.

XXVI. *Mulieres honore, ac præmio affectæ.*

SVB veſperam mulieres in vrbem reuertuntur. Marcius pro concione cauſa reddita, cur à bello deſiſteret, & obnixe rogatis militibus vt ſibi ignoſcerēt, ac domum reuerſi, beneficiorū memores, ſibi contra vim aliorum adeſſent, iuſſit eos parare ſe in profectionem, caſtris nocte proxima exceſſuros. Romani mulieres reuertentes maxima gratulatione recipiunt, eiſque publicè honores decernunt, laudationem, & præmium quod liberet poſtulare. Petierunt autem vt liceret ſibi templum Fortunæ muliebri ædificare, in quo ſumptu publico ſacrum anniuerſarium celebraretur, cui præeſſet matrona, quam ipſæ elegiſſent. Quibus à Senatu decretis, prima creata eſt ſacerdos Valeria, à qua totum conſilium de legatione muliebri profectum fuerat; qua præeunte primum ſacrificium mulieres pro populo peregerunt, ſuper ara in fano facta, anni ſequentis menſe Decembri, eiuſdem menſis Calendis, quo die bellum ſolutum eſt. Anno deinde poſt primum ſacrificium altero, ædes publicis impenſis ædificata, & abſoluta, ac dedicata eſt, pridie non. Quintil. altero conſulum Virginio Proculo dedicante.

XXVII. *Marcius reducit copias*

MARCIVS autem ſub diluculum motis caſtris, copias velut per ſocialem agrum abduxit, & poſtquam Volſcorum fines intrauit, totam prædam, quæ ipſi contigerat, largitus militibus, domum rediit. Et iſti quidem ditati opibus, quietem à bello libenter accipiebant, & duci fauebant, tum etiam ignoſcebant, quod maternorum affectuum, & precum reuerentia, finem bello impoſuiſſet. At iuuentus quæ domi remanſerat, fruſtrata ſpe Romanorum ſpoliorum, vehementer contra eum exaſperabatur; cui ſe ducem Attius Tullus præbuit, qui iamdudum inuidia percitus decreuerat Marcium, ſi ſubiugata Roma victor reuerteretur, per inſidias clam è medio tollere: ſin fruſtratis conatibus, re infecta rediret, vt proditorem factioni ſuæ interficiendum obiicere, quod & factum eſt.

Odium Volſcorum incurrit.

XXVIII. *A quibus, & interficitur.*

COACTA enim non mediocri manu accuſauit hominem è veris falſa coniectās, & ex futuris non futura colligens, iubebatque vt depoſito imperio, rationem adminiſtrationis redderet. Cumque Marcius vim à Tullo veritus, differret imperium ad publicum Volſcorum concilium deponere, vt ait Plutarchus, & ad dicendam cauſam in ſuggeſtum aſcendiſſet, Tulli factio magno clamore obſtrepuit, interficiendum dictitans, ſimulque circumſiſtens lapidibus interemit: cui narrationi conſentit Plutarchus. Fabius tamen Pictor ſcriptor antiquiſſimus, apud Liuium affirmat eum in hoc exilio conſenuiſſe, & hanc ſæpe vocem exacta ætate vſurpaſſe. *Multo miſerius ſeni exilium eſſe.* Qui eius auſpiciis militarant, ornatum imperatorio cultu honorificentiſſime ſepelierunt. Romani, publice priuatimque luxerunt, & eorum Matronæ, vt in domeſticorum & neceſſariorum luctu moris eſt, poſito auro & purpura, cæteroque ornatu, atro amictu ſunt vſæ per annum integrum, ſiue vt ait Plutarchus per menſes decem. Hunc exitum habuit Marcius vir ætate ſua bello maximus, vt & fuſius diſſerit Dionyſius, multis virtutibus, nonnulliſque etiam vitiis inſignis. Bellum certe illatum patriæ, & tot non ſolum perſonis, ſed etiam populis illatæ clades, in vltionem exilii ob perturbatam Rempublicam de-

Eius funus, vitia, virtuteſque.

creti, violatumque magiſtratum, nemo iuſte prudenterue probauerit; vt omittam illam in quærendo bello fraudem, & aſperam in admittenda reconciliatione duriciem.

Morsvltimorvm Prophetarvm.

Cæterum Volſci non diu facinore in Marcium admiſſo lætati ſunt. Nam cum vna cum Aequis agrum Romanum inuaſiſſent, rati temporis opportunitate vtendum, hoſte adhuc metu conſternato, orto inter ipſos diſſidio, vtri darent belli ducem, Volſci, an Æqui. Nam Æqui, vt ſcribit Liuius, Actium Tullum ducem habere nolebant: ergo inter ſe correptis armis concurrere, & plurimis vtrinque cæſis, niſi ſuperueniens nox pugnam diremiſſet, ſeſe mutua internecione deleuiſſent. Romani nihilominus, qui contra eos exercitum eduxerant, re cognita domum exercitum reduxerunt, ſiue contenti fortunæ beneficio, ſiue tyronibus ſuis diffidentes; qua de re in vrbe ignominiæ probro notati ſunt. Prælio à Romanis victos Volſcos ait Plutarchus, quo in prælio Tullus obierit: ſed id ad proxime ſequentem annum pertinet. XXIX. *Volſci cito pœnas dedere.*

ANNVS MVNDI 3568. SEXTAE AETATIS 52. XERXIS 1. IMPERII PERSARVM 52. IOACIMI PONTIFICIS 1. OLYMPIADIS LXXIII. AN. 3. VRBIS CONDITAE 267. COSS. C. AQVILIO, ET T. SICCIO, SIVE SICINIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 485.

Breve chronicum Hebræorum tradit anno quinquageſimo ſecūdo regni, ſiue imperii Perſarum & Medorū, mortuos eſſe Aggæum, Zachariam & Malachiam, eoque tempore prophetiam in Iſraële ceſſaſſe: quod habet etiam Abraham Dauidis filius, ſcriptor Cabbalæ apud Genebrardum. Sed is per ſummam hiſtoriæ exoticæ imperitiam, Darium Hyſtaſpidem cum Dario Arſamida, quem magnus Alexander vicit, confundit; & quod conſequens eſt hoc tempore acciſum eſſe ait Perſarum imperium, Græcorum vero inchoatum; centum & quinquaginta ſex annorum parachroniſmo. De morte autem prophetarum illorum conſentit Hebræis Christophorus à Caſtro, [a] cum ait circa trigeſimum ſextum Darii Aggæum iuuenem, & Zachariam ſenem deceſſiſſe. At vereor, vt dici recte poſſit Aggæum iuuenem deceſſiſſe. Nam ſi 30. annorum fuit cum propheticum munus exercere cœpit, ſub Darij Hyſtaſpidæ annum ſecundum, nunc ſexageſimum quintum agebat annum, quamuis iuuenis Babylone in Iudæam ab Epiphanio & Dorotheo rediiſſe dicatur. At Malachias ad regnum pertinet Artaxerxis. Quod autem ſub quinquageſimum ſecundum annum imperii Perſarum obiiſſe dicuntur, eodem modo id accipiendum eſt, quo modo dicitur Noë cum quingentorum eſſet annorum genuiſſe Sem Cham & Iaphet: non ante videlicet. Sic etiam Thare vixit 70. annis, & genuit Abram, & Nachor & Aran. I. *Tempus mortis vltimorum prophetarum.*

[a] l. 4 de Prophet. c. 8.

Qvod attinet ad Aggæum, fuiſſe eum & Sacerdotem, & de tribu Leuitica colligit ex eo Sanctius, quod ab Epiphanio dicitur apud Sacerdotes cum gloria & honore fuiſſe ſepultus Hieroſolymis; & à Dorotheo cum honore ſacerdotali. Eius mors in Romano Martyrologio 4. Nonas Iulii ponitur, qui eſt quartus eiuſdem: in Menologio autem Græcorum decimo ſexto Decembris. Scribunt quoque prædicti, Aggæum habuiſſe cum Zacharia commune ſepulchrum. II. *Nominatim Aggæi.*

Zachariae autem mortem Martyrologium Romanum cum reliquis Latinis in ſextum Septembris refert, Menologium vero Græcorum in præcedentem diem. Fuiſſe etiam ipſum de tribu Leuitica, atque etiam ſacerdotem author eſt Dorot. in Synopſi, vbi illum Hieroſolymis ſacerdotio functum ſcribit. Propheta ipſe filiũ *Et Zachariæ.*

ſe Barachiæ appellat, & nepotẽ Addo. Ideoque cum ab Eſdra [a] dicitur filius Addo, filii nomen pro nepote, vt alias ſæpe, vſurpatũ eſt. Sic Iehu rex Iſraelis vno in loco [b] filius Namſi, alio [c] filius Ioſaphat filii Namſi appellatur. Eius mortem plerique cenſuerunt à Chriſto Domino in Euangelio deſcribi, qua de controuerſia actum eſt à nobis anno Ioas 36. Eam recens Sanctius noſter commentariis in Zachariam amplexus eſt. Primum quia Chriſtus eo loco de prophetis loquitur, [d] & quidem de iis, qui Iudæis noti erant, qualis erat is, cuius extabat prophetia, & erat in omnium manibus. Alii autem neque numerabantur in Prophetis, neque ita vocabantur. Secundo quod in Euangelio prophetæ pater exprimitur Barachias, quod aliis ab hoc propheta non conuenit: & oportuit nomen eſſe proprium viri vnius, non commune multis, ne Barachiæ nomen perſonam confunderet, non diſtingueret ab aliis, denique Ioiadæ filius in atrio, non inter templum & altare legitur interfectus. Ita fere doctiſſimus Sanctius. [e]

a 1. Eſdræ 5. v. 1.
b 3. Reg. 19. 16.
c 4. Reg. 9. 2. n 17.
d Matth. 23. 35. & Luc. 11 51.
e c. 1 n. 9. & ſeqq.

IV. *Non fuiſſe occiſum inter templum & altare.*

VERVM his ſatisfieri poteſt. Neque enim concedendum eſt Chriſtum de prophetis duntaxat loqui, [f] cũ ipſemet de ſapientibus quoque, & ſcribis, & omnino de iuſtis, & eorum ſanguine impie effuſo ſe agere profiteatur. Neque enim quidquam eſt cauſæ cur ſanguis prophetarum, & non etiam cæterorum iuſtorum requiratur ab vltore Deo. Nam & Abel propheta non numeratur. Et Zacharias Ioiadæ filius propheta à Ioſepho appellatur. [g] Quin & Zachariã, inquit, pontificis Ioadi filium rex in ipſo templo ſaxis iuſſit obrui, oblitus patris eius beneficiorum: tantum quia propheta diuinitus conſtitutus, pro concione populum, & regem adhortatus ad iuſtitiam, graues pœnas illius pronunciauit, ſi moniti parere contemnerent. Deinde hiſtorici libri ſacrorum bibliorum, non minus populo noti erant, quã prophetici, qui obſcuriores ſunt, minuſque populares, quod nunc quoque in Chriſt. populo cernimus. Secundo autem argumento reſpondemus Zachariam iſtum non patris nomine, quod erat commune cum multis & paſſim appellatiue, ſicut Azarias accipiebatur, ſed genere mortis, de qua tunc agebatur, & loco diſtingui. Quod mortis genus nunquam aduerſarii probabunt, huic prophetiarum ſcriptori conuenire. Cum vice verſa ſanctus Epiphanius, & Dorotheus ſatis aperte ſignificent, eum cum eſſet valde ſenex, naturæ neceſſitati ceſſiſſe. Illud autem ſane quam frigidum, quod ille Ioiadæ filius in atrio dicatur [h] occiſus, non inter templum & altare. Id enim totum ſpatium, in quo erat altare holocauſtorum, & luteres, & mare æneum, fuiſſe atrium Leuitarum, & extra templum, ſiue domum ſanctam, nemo recte dubitare poteſt. Fuit enim hoc atrium, quod Scriptura vocat interius, & ratio poſtulat, vt hæc extra templum eſſent, & ſub dio, ne domus ſancta perpetuo holocauſtorum fumo, aſſiduiſque ablutionibus contaminaretur. Sed de his iam ſatis, abeamus in Perſidem.

Acne occiſum quidem.

f c. 23. v. 34 35.
g l. 9. c. 8.
h 2. Paral. 24. 21.

V. *Initium regni Xerxis.*

DEFVNCTO *Dario*, inquit Ioſephus, [i] *ſucceſſit Xerxes filius, ſicut regni, ita & pietatis paternæ hæres: nihil enim ex patris inſtitutis circa diuinum cultum mutauit, & Iudæos ſumma beneuolentia proſecutus eſt*. Sic ipſe. Ex quo colligitur Darium toto vitæ tempore ſacrificiorum ſumptus Hieroſolymis, magna ſaltem ex parte ſuppeditaſſe, vt ex iis literis apparet, quas in gratiam Iudæorum à principio regni ſui miſerat in Iudæam. At quæ de Xerxe dicit, in filium eius quadrant, vt mox dicetur. De pontifice ſic pergit Ioſephus. *Hoc regnante Pontifex erat Ioacimus Iehu filius; apud Babylonem vero degentium Iudæorum primarius ſacerdos erat Eſdras vir iuſtus &c.* pergit enarrare quæ 1. Eſdræ 7. ſub Artaxerxe contigerunt, in eo vehementer hallucinatus, quod eundem Xerxem cum Artaxerxe fecerit, patrem ſcilicet cum filio, toto regno Xerxis, quod viginti & vnius minimùm annorum fuit, per imprudentiam prætermiſſo. Vnde etiam cogitur inferius anni 25. & 28. eius regni meminiſſe, quæ filio eius recte conuenire luce clarius eſt. Hunc Ioſephi errorem notauit etiam Torniellus anno 122. ſextæ Aetatis: quo vno ex errato, ſi quis eum in chronologia ſacra ſequi velit, quam turpiter falli neceſſe ſit, nemo non videt.

Et pontificatus Ioacimi.

Ioſephus tribuit patri, quæ filio conueniunt.

i l. 11. c 5.

VI. *Confirmatur Ioacimi pontificatus.*

NIHILOMINVS Ioacimum ſub Xerxe fuiſſe pontificem aperte ſuadet longinquitas prioris pontificatus, & quod filius eius Eliaſib, ſub huius Xerxis ſucceſſore pontifex fuerit, vt ex 2 Eſdræ [k] perſpicuum eſt; ex quo etiam libro cõſtat Ioacim fuiſſe filium Ioſue, patrem autem Eliaſib. Genebrard. qui priori pontifici 28. annos tribuit in pontificatu, huic aſſignat 42. nemine demonſtrato, quem ſequeretur

k c. 3. 1. & c. 3. 1.
l c. 12. 10.

ducem, nec alium potuit, quam fictitium Annii Philonem. Sed omnia apud eum his temporibus perturbata ſunt, & confuſa, ex quo Darium Medum cum Dario Hyſtaſpis confudit, & Cyri ſucceſſorem non Cambyſem poſuit, ſed Xerxem, ſiue Artaxerxē; & quidem ſi ſuperis placet, primum Darij Medi filium: quæ cum Herodoto, Iuſtino, aliiſque innumeris optimæ notæ hiſtoricis apertiſſime pugnant. Nos Ioacimo annos Regis Xerxis de more tribuemus, quando nec initium, nec finem, nec diuturnitatem pontificatus eius ſcire poſſumus, ſed illud duntaxat, Ioacimum regnante Xerxe fuiſſe pontificem.

Bellum cum Volscis.

Genebrardi confuſa hic chronologia.

VII. *Xerxis de bello conſilia.*

Sbribit Herodotus Xerxem nequaquam à principio animatum fuiſſe ad bellum Græciæ inferendum, ſed Ægypto, quæ paulo ante ab imperio Perſarum defecerat. Quod cum animaduerteret Mardonius conſobrinus eius, ſuaſit quidem vt Ægyptum primùm domaret, & in priſtinam ſeruitutem redigeret, quoniam eo videbat Regem vehementius propendere. Poſtea omnino ei author erat, vt de Athenienſibus vindictam ſumeret, in quo Regis dignitatem prætexens, ſuam ipſe quærebat, vt poſtea dicemus. Cæterum idem Herodotus ait, ſecundo à morte Darij anño Xerxem in Aegyptum expeditionem ſuſcepiſſe: agemus ergo de ea anno ſequenti. Hoc autem anno regnum ſuum circumquaque recte ſtabilire conatus eſt, ne quid poſtea in eius abſentia turbaretur.

VIII. *Bellum cōtra Hernicos, & Volſcos.*

Interea Conſules viri bellicoſi, vt ſcribit Dionyſius, de bello contra Hernicos, & Volſcos gerendo ad Senatum retulerunt. Placuit patribus primum legatos mitti ad Hernicos, qui velut ab amicis, & fœderatis res iure repeterent. Nam bello Volſco iniurias ab eis acceperāt, excurſionibus, & latrociniis in finitimos agros factis. Interim vero dum reſponſum expectatur, Coſſ. quam maximum exercitum compararunt. Et quoniam Hernici nihil moderati, iuſtiue reſponderant, in eos exercitum duxit Aquilius: alteram copiarum partem in Volſcos Siccius, quem Sicinium Liuius appellat: cum tertia Sp. Largius ſuburbana cuſtodire à Coſſ. iuſſus eſt. Vrbem denique A. Sempronius Atratinus, cum iuuentute quæ nomina militiæ non dederat.

IX. *Qui ægrè vincuntur.*

Aqvilivs Hernicos diu fortiter repugnantes ægrè ſuperauit; ægrius etiam Volſcos, & Tullum eorum ducem Siccius. Reperit enim eos ex Marcij diſciplina probe exercitatos. Itaque ad multam diei horam vtrimque æquo marte certatum eſt, donec pene omnes tam in acie, quam in propugnatione caſtrorum confecti vulneribus, in quibus & Attius Tullus, non inulti ceciderunt: quamuis Liuius dicat cum Volſcis æquo marte diſceſſum eſſe, improbante Sigonio, & Cuſpiniano, qui Dion ſequuntur, & ex triumpho confirmant. Nam, vt ait idem Dionyſius, his Romæ cognitis, per miſſos à Coſſ. nuncios, ingens gaudium fuit, & Aquilio Ouatio, Siccio Triumphus maximo apparatu decretus eſt, quia maiore vrbem terrore liberaſſe videbatur, inſolente Volſcorum exercitu deleto, & duce ipſo cæſo. Rem fuſe, ac ſplendide apud eum leges.

Attius Tullus moritur.

X. *Claret Epicharmus poeta.*

In hunc annum refert Suidas Epicharmum poëtam. Ait enim docuiſſe Athenis ſex annis ante bellū Perſicum, eundemque vna cum Phormo Comœdiæ inuentorē extitiſſe, edidiſſe fabulas duas ſupra 50. aut, vt Lycon ait, 35. Quidam eum Syracuſanum fuiſſe dicunt, vel ex vrbe Sicanorum Craſto. Quidam eum fuiſſe Coum tradunt, ex iis qui cum Cadmo in Siciliam migrarunt; alii Samium, alij Siculum Megarenſem, Siracuſis certe fabulas edidit, cum ſe Athenis Euætes, Euxemides, & Mylus oſtentarent. Hæc Suidas, ex quo Scriptor catalogi Olympionicarum, tacito, vt ſolet cæteris in omnibus eius nomine.

ANNVS MVNDI 3569. SEXTÆ ÆTATIS 53. XERXIS 2. IMPERII PERSICI 53. IOACIMI PONTIFICIS 2. OLYMPIADIS LXXIII. AN 4. VRBIS CONDITAE 268. PROCVLO VIRGINIO, ET SP. CASSIO III. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 484.

I. *Aegyptiaca expeditio.*

DISSIDET à Dionyſio Halicarnaſſ. Diodorus Sicul. qui hos Coſſ. initio Olymp. quintæ & ſeptuageſimæ ponit. Sed accurata Dionyſij dilig. Liuio præſertim ei conſentiente, facit vt Diodoro fidem potius derogemus. Hic porro annus Perſis lætus, Ægyptijs funeſtus fuit, Romanis vero turbulentus. Nam Xerxes, autore Herodoto, altero à morte Darij anno primam expeditionem fecit aduerſus Ægyptios, qui rebellauerãt; quos ſubactos, & in arctiorem, quam ſub Dario fuerant, ſeruitutem redactos, tradidit gubernandos Achæmeni, fratri ſuo Darij filio; quem præſidem Ægypti, interiecto deinde tempore, interemit Inarus quidam natione Pœnus. Nec plura de nobili, vt apparet, expeditione Herod. Euſeb. in Chron. an. 2. Xerxis Ægyptũ captam, vel receptam potius ponit, ſed nihil amplius.

II. *Apparatus belli in Græcos.*

CONSTARE tamen poteſt ex iis, quæ aliquanto inferius ſcribit Herodotus, intra quantum tempus Ægyptus in poteſtatem redacta ſit. *Xerxes*, inquit, *ita copias ſuas contraxit, vt omnem continentis locum ſcrutaretur. Siquidem à debellata Aegypto, per totum quadriennium comparauit exercitum, atque eius apparatum quinto anno ineunte mouit, cum ingenti copiarum manu.* Cum ergo quintus ille annus ſit primus Olymp. 75. vt dicemus, ſequitur ex eius ſententia, vt bellum Ægypti vno tãtum anno Perſas tenuerit. Quod autem Iuſtinus, & eum ſecutus Paul. Oroſ. [a] quinquennium illi apparatui tribũnt, in eo etiam expeditionem Ægyptiacam includunt. Et hæc videtur probabilior, quam Diodori Siculi l. 11. ſententia, quæ trienniũ tantum huic apparatui aſſignat, niſi malis pro triennio legere quadriennium. Quæ temporis ordinatio recte congruet cum communi ſententia de bello inito à Xerxe contra Græciam initio Olympiadis 75. quæ duces habet Dionyſ. Halycarn. Diodorum Siculum, Euſebium, & vt apparet, etiam Herod. præter recentiores. a l. 2. c. 9.

III. *Impletur prophetia contra Aegyptũ.*

CAETERVM implebatur hoc tempore à Perſis prophetia illa Ezechielis contra Aegyptum. *Reducam captiuitatem Aegypti, in terram natiuitatis ſuæ, & erunt ibi in regnum humile. Inter cætera regna erit humillima, & non eleuabitur vltra ſuper nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus.* Cum ergo Ægyptus eleuari rurſum vellet, excuſſo ante triennium iugo Perſarum, iterum ſub iugum miſſa eſt, donec Inarus rex Afrorum eos rurſum ad defectionem à Perſis induxit, Olympiadis ſeptũageſimæ nonæ an. 2. an. Artaxerxis Lõgimani 2. qua de re cum Tucidide ſuo loco dicemus.

IV. *Res à Coſſ. in bello geſta.*

RES autem Romana ab anni initio ſatis bene habuit. Nam Coſſ. cum vrbanis ſociorum auxiliis, in bellum profecti, Virginius Æquos, qui ſorte ipſi obtigerant, deuaſtauit, quod oppidis munitis incluſi prodire nuſquam auderent, & integras copias domum reduxit. Caſſius autem in Volſcos & Hernicos duxit: qui primùm vaſtitatem & ipſi patiebantur clauſi mœnibus: ſed mox rerum ſuarum diffiſi, pacem à Conſule certis conditionibus impetrarunt, quam etiam Senatus probauit. Reuerſus Caſſius triumphum petiit, & ægrè obtinuit, vt qui nec vllas vrbes expugnauerat, nec hoſtem acie fuderat, nec triumphi ornamentum captiuos vllos habebat, aut ſpolia quæ in pompa traduceret. Qua re in opinionem ſuperbiæ, & inuidiam incidit apud optimates: quos etiam offendit, quod pacis conditiones cum Hernicis pares Latinis feciſſet, pro ſuo vnius arbitratu, non communicato cum patribus conſilio, qui rem ei liberaliter commiſerant.

Caſsius ægre triumphum obtinet.

Sed nimia eum felicitas ad ſuperbiam euectum perdidit. Trium enim Conſulatuum, duorumque triumphorum honore ciuibus ætatis ſuæ præeminens, elatius ſe gerebat, & principalis poteſtatis appetens, cum animaduertiſſet facillimam omnium, atque tutiſſimam viam ad tyrannidem eſſe, ſi quis plebis fauorem beneficiis acquiſitum, publicarum opum dilargitione foueret, eam vim ingreſſus eſt.

Ambitio Sp. Caſſii V. Viam ad tyrannidẽ munit largitione.

Itaque agrum quendam publicum, cuius pars quædam à diuitibus nullo iure occupabatur, ſtatuit plebi diuidere: cuius etiam participes eſſe voluit Latinos, & Hernicos ciuitate donatos, vt eorum ſibi conciliaret fauorem. Voluit quoque pecuniam, quæ collecta fuerat ex frumento, à Gelone Siciliæ tyranno dono miſſo, nuper diuendito, ex ærario emptoribus reſtitui. Cui Collega, & Appius Claudius, & Sempronius Atratinus, aliique vehementer reſtiterunt: quin ne Tribunos quidem plebis ſibi propitios habuit, propter communicationem eiuſdem agri cum Sabinis, & Hernicis.

Agri, ac pecuniæ largitione.

Deniqve ſcriptum eſt Senatuſconſultũ è conſularibus creandos eſſe decem viros natu maximos, qui definito agro publico, pronunciarent quantum eius locandum eſſet, & quantum diuidendum populo. Cæterum ſociis jus ciuitatis adeptis, ſi quis poſthac ager communi militia acquireretur, ſuam cuique populo portionem ex fœdere dandam eſſe. Electionem autem decemuirorum, & agrorum diſtributionem, & quidquid propterea curandum foret, curaturos eſſe Coſſ. futuros. Id Senatuſconſultum ad populum relatum, & populares Caſſii conciones cohibuit, & gliſcentem ſeditionem inopum non ſiuit vlterius progredi. Hæc ex Dionyſio; quibus non plane conſentit Liuius, imo diſſidet vehementer. Nam nihil de Hernicorum amicitia, & adepto ciuitatis iure dicit, imo victis duas agri partes ademptas tradit, quas Caſſius voluerit Latinis æque ac plebi diuidi, & Siculi frumenti pecuniam reddi populo, vt communicatio agri in Socios ea via repenſaretur. Nec ſane videtur hoc loco Liuius minus probabilia dixiſſe, quam Dionyſius. Quantula enim pars agri, qui Romæ publicus eſſet, ſi diuideretur in tres populos, ſingulis familiis obueniret? Sed & Sigonium video hac in re Liuio adhæſiſſe.

VI. Creantur decemuiri.

Diſſidet Liuius à Dionyſio.

Tum primum, inquit Liuius, lex agraria promulgata eſt; nunquam deinde vſq; ad hanc memoriam, ſine maximis rerum motibus agitata.

Lex agraria prima.

Refert in hunc annum Sophoclis poetæ ortum Suidas. Natum enim ait Olympiade ſeptuageſima tertia, annis ante Socratem ſeptendecim, quem Laërtius, ex Apollodoro in Chronicis ait, anno quarto ſeptuageſimæ & ſeptimæ Olympiadis natum: præſens ergo annus decimus ſeptimus eſt, numeratis extremis. Fuit hic patria Athenienſis, & Tragœdiam maxime celebrauit, ex quo & Sophoclus cothurnus decantatur. Nihilominus ob orationis ſuauitatem Apis cognomen accepit. Primus tragicas contentiones inſtituit, in quibus vicies & quater victoriam reportauit. Primus chorum ex 15. iuuenibus introduxit, cum antea duodecim tantum introducerentur, qua de re contentio illi fuit cum Theſpide, & Chœrilo. Exhibuiſſe fertur fabulas 123. aut etiam plures, vt aliis placet. Nepotem habuit ex Ariſtone filio, eiuſdem ſecum nominis & inſtituti, de quibus plura apud Suidam leges.

VII. Ortus Sophoclis poetæ.

ANNVS MVNDI 3570. SEXTAE AETATIS 54.

XERXIS 3. IMPERII PERSICI 54. IOACIMI PONTIF. 3.

Olympiadis LXXIV. an. 1. Prætore Athenis Leoſtrato Vrb. cond. 269. Coss. Q. Fabio Vrbvlano et Ser. Cornel. Malvginensi.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 483.

I. *Ratio temporis. Mardonius Xerxi bellum in totam Europam ſuadet.*

INITIVM Olympiadis 74. in quod cadit annus Sabbaticus 141. vicit in ſtadio, authore Dionyſio, Aſtyllus Syracuſanus, principe Athenis Leoſtrato, quando Xerxes redacta in poteſtatem Ægypto, ſuorum monitis incitatus, bellum olim in Athenienſes deſtinatum, vniuerſæ Græciæ, atque adeo Europæ ſtatuit inferre. Mardonius enim Perſa, vt ſcribit Diodorus Siculus l. 11. Sobrinus erat Xerxi & affinis, in ſumma apud Perſas, ob prudentiam & fortitudinem, admiratione. Hic ſublimitate animi, ac vigore impulſus ætatis, imperium in magnas copias appetebat. Xerxi propterea autor & ſuaſor fuit, vt Græcos nomini Perſico infeſtiſſimos debellare contenderet. Addit apud Herodotum in ſua ſuaſione Mardonius, Europam eſſe regionem admodum ſpecioſam, omniaque genera felicium arborum ferentem, & ſummæ bonitatis, ac dignam, quæ à ſolo inter mortales rege poſſideatur. Sic ipſe. Quem alij Magnum regem, plerique Regem regum, hic Mardonius ſolum inter mortales regem appellat.

II. *Xerxes belli ſocios quærit Carthaginenſes. Eorumque copiæ.*

Xerxes, vt ait idem Diodorus, in eam ſententiam adductus ad Carthaginenſes de rē communiter gerenda legatos miſit, atque ita cum illis conuenit, vt ipſe Græciæ incolas inuaderet: Carthaginenſes magnis eodem tempore copiis contractis, Græcos, qui Siciliam & Italiam tenebant, bello opprimerent. Carthaginenſes ergo, prout conuenerat, magna pecuniarum vi collecta, ſtipendiarios ex Italia, & Liguria, Gallia etiam & Iberia conducunt. Ex omni præterea Libya, & Carthagine ipſa delectu habito, ciuiles copias cōſcribunt. Tandem triennium, aut quadriēnium potius, iuxta ea quæ ſupra dixi, in apparatu occupati, exercitum coëgere ad trecenta hominum millia, & naues ducentas, &c. Mox etiam idem triennium in apparatu Perſarum poſitum ſcribit, Herodoto de integro quadriennio affirmante; qui in eo quoque à Diodoro diuerſus eſt, quod ſocietatis bellicæ cum Carthaginenſibus nihil meminit.

III. *Bellum idē ſuadent Piſiſtratidæ & Theſſaliæ reges.*

Vice verſa tradit incitamento fuiſſe ad hoc bellum Theſſaliæ reges, qui aduerſus Græciam omne obſequium Xerxi deferebant. Piſiſtradidæ quoque idem pollicebantur, & Onomacritum quendam ſortilegum ſuggerebant, qui bellum etiam ſuadebat, perfidè ſortes occultans, quæ cladem Xerxi prænunciabant. Habuit tamen diſſuaſorem Artabanum Hyſtaſpis filium, Darij fratrem, ideóque & Xerxis patruum.

Diſſuadet Artabanus.

Cum enim indicto principum Perſarum Concilio mentem ſuam, non tantum de vlciſcendis iniuriis ab Athenienſibus acceptis aperuiſſet, ſed de vniuerſa etiam Europa perdomanda, cunctis denique regionibus in vnam redigendis: eique aſſentans Mardonius aſſentiretur, nec alij diſſentire auderent, Artabanus prudenter grauitérque diſſuaſit, ex præteritis futura conijciens, maturiuſque Regi rem tantam ponderandam ſuadet, veritus ne Deus, qui magna & ſuperba quæque deiicere ſolet, nec patitur quemquam alium quam ſeipſum magnifice de ſe ſentire, Perſis tam magna aggredientibus calamitatem afferat. Deinde Mardonium, qui Græcorum vires verbis inepte depreſſerat, mendacij, & vanitatis arguit. Poſtremo ſuadet, ſi rex omnino Græcis bellum inferre ſtatuit, vt ipſe permaneat domi: apud Perſas autem, inquit, noſtrum amborum liberi deponantur, tu in expeditionem ito, cum qualibus, & quantis copiis voles; & ſi ex ſententia tua res ſuccedent Regi,

Mardonium arguit.

Et ſponſione prouocat.

interimantur liberi mei, & inſuper ego; ſin ſuccedent vt ego dico, interimantur tui, & inſuper tu, ſi redieris.

IV. Rex Artabani orationem reſpuit. Hæc, & his ſimilia cum dixiſſet Artabanus, Rex eius orationem conuitio excepit, & minis; nolunt quippe reges, præſertim affectibus in tranſuerſum acti, ſibi contradici. Poſtera tamen die in eodem Perſarum concilio veniam ab eo petiit agnita culpa, eiuſq; ſententiam ſe velle ſequi profeſſus eſt. Somniis tamen terrificis in priorem ſententiam retrahebatur, quæ cum etiam Artabano contigiſſent, vt plane diuinitus hæc expeditio imperata videretur, ipſe quoque in regis ſententiam tranſiit. *Sed inconſtanter mutatur.* Qui omnibus Perſarum ſatrapis ac principibus mandauit, vt quam maximas, florentiſſimaſque copias, ſecum quiſque ad regem, tempore ipſis aſſignato deduceret; qui cæteros ea re vinceret, maximis præmiis donatum iri. *Et iterum copias cogit.* Nullum quidem tempus aſſignatum extat apud Herodotum, omnia tamen quadriennio præparata fuiſſe idem affirmat, id eſt tota Olymp. 74. & quinto mox anno, qui eſt primus 75. omnes copiæ pedeſtres naualeſque ſeſe in viam dedere. Hic ergo primus eſt illius quadriennij annus.

V. *Caßius ambitus accuſatur.* Interea Romæ patricij duo iuuenes nobiliſſimi Conſulatum adepti ſunt, initio 74. Olympiadis. Iis Coſs, Quæſturam geſſerunt Cæſo Fabius, frater Conſulis, & L. Valerius Publicolæ nepos, qui Sp. Caſſium, ſuperioris anni conſulem, agrariæ legis autorem, apud populum ambitæ tyrannidis detulerunt, omniaque eius facta, dicta, conſilia eò relata fuiſſe docuerunt. Eundémque, cum graui populi Romani iniuria, eius bona alienigenis conferre voluiſſe, à quibus arma, vires, pecunias ad id facinus Caſſio in promptu eſſe idoneis teſtibus probauerunt. *Condemnatur.* Itaque non ſuſpicio concupitæ dominationis, vt ſcribit Valerius, [a] ſed probatio plus Caſſio nocuit, quam tres magnifici conſulatus, & duo ſpecioſiſſimi triumphi profuerunt. Teſtibus ergo credens populus, & nec meditatis illius orationibus motus; nec miſericordia flexus, tametſi tribus liberis, multiſque aliis cognatis, & amicis cum eo ſordidatis reorum habitu deprecantibus; ac ne rerum quidem bello geſtarum, & honorum ratione habita, hominem capite damnauit: veritus ne in exilium miſſus, vir imperatoriis artibus clarus, idem faceret quod nuper Marcius.

[a] l.6.c.3.

VI. *Et morte afficitur.* Itaqve peracto iudicio, Quæſtores ductum in forum in rupem imminentem, toto populo inſpectante præcipitem dederunt. Hæc Dionyſ. & Liuius, qui etiam innuunt alios ſcriptores tradidiſſe, etiam tum latente affectatione tyrannidis, primum Caſſij patrem ſuſpicione motum, cum rem accuratiſſime perquiſiſſet, Senatum adiiſſe, filiumq; accerſitum indicaſſe, & accuſaſſe, & damnatum à Senatu quoque domum reduxiſſe, ibique necauiſſe. *Alia de eius morte opinio.* Cæterum ſiue domeſticum, inquit Liuius, ſiue publicum iudicium fuit, damnatur Ser. Cornelio, & Q. Fabio Coſs. Verùm priorem ſententiam probabiliorem putat Dionyſ. quia poſt eius necem & ædes dirutæ ſunt, & area illarum ædium huc vſque ſub diuo relicta, extra Telluris ædem, quam populus poſtmodum in areæ illius parte ſtruxit; & bona eius fiſco addicta, ex eiſque variis in locis dicata donaria. *Minus probabilis.* Quæ nequaquam contigiſſent, ſi priuatim pater punitor fuiſſet: quod apud Romanos filiis nullæ ſint poſſeſſiones propriæ viuis patribus, quibus ius omne ſit in corpora, pecuniaſque filiorum.

VII. *Eius filij bonis priuati.* Nolvit porro Senatus Caſſij filiis vllam omnino pœnam decernere mortis, exilij, infamiæ, ſed tamen priuationis bonorum publicatorum.

Fabius rem bene gerit contra Veientes, & Volſcos. Extincto Caſſio cum nulla vltra agrorum fieret mentio, quin potius plebs ab optimatibus deſpiceretur, eam iudicij ſui pœnitere cœpit, & tumultuari, ac militiam detrectare. Metus tamē ne Appius Claudius Dictator crearetur, perſuaſit nomina militiæ dare. Fabius Veientes inuaſit, abegit prædas, moxq; intercedentibus legatis, captiuos pretio dimiſit, inducias in annum pepigit, pecuniam in publicum redegit. Fabius quoque re bene geſta contra Volſcos, tota præda, ſpoliiſque, & captiuis per quæſtores venditis, pecuniam in vrbem deferri iuſſit.

Digitized by Google

ANNVS MVNDI 3571. SEXTÆ ÆTATIS 55. XERXIS 4. IMPERII PERSARVM 55. IOACIMI PONT. 4. OLYMPIADIS LXXIV. AN. 2. PRÆTORE ATHENIS NICODEMO. VRBIS COND. 270. L. ÆMILIO, ET CÆSONE FABIO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 482.

I. *Xerxis, & ſociorum eius bellicus apparatus. Romæ conſules facti plebe inuita.*

XERXIS annus quartus, imo quintus quoque, ac ſextus Aſiam vniuerſam, & quidquid regnorum, ac prouinciarum Perſarum imperium in Ægypto, atque Europa poſſidebat, bellico apparatu militum, nauium, commeatuum, ſumptuum, omniſque generis machinarum fatigabat. Carthaginenſes quoque, vt ex Diodoro diximus, eadem in Africa moliebantur. Cum Romæ Patres, qui Plebem damnationis Caſſij pœnitentem videbant, prouiderunt ne rurſus crearetur magiſtratus, qui Plebis fauorem ambiens nouas in Rep. turbas excitaret. Itaque L. Æmilium Mamercum, & Cœſonem Fabium, Q. Fabij Conſulis fratrem, qui vnus fuerat ex Caſſij accuſatoribus, vtrunque Plebis minime ſtudioſum, Conſulatum ambire iuſſerunt. Quem etiam inuita plebe, atque adeo relictis comitiis è campo Martio diſcedente, obtinuerunt. Nam in comitiis centuriatis vix quidquam poterat Plebs, vt alio loco diximus. Iratam fuiſſe plebem tradit Liuius Patribus, propter priorum Coſ. Fabij præſertim, parcitatem, qui deuictis hoſtibus militem præda fraudauerant: vnde ſeditionem domeſticam natam ſcribit, ſed ea tam tenuis fuit, vt Dionyſ. dicat nulla ciuili ſeditione turbante Rempub. externis bellis populum occupatum fuiſſe; patribus non grauate ferentibus.

Irata plebs.

II. *Populus in pace tumultuatur. ἀναζωπυροῦσιν ἐχθρὰς ἐκ τῶν ἀπο-[illegible]. Quatenus bellum optabile.*

ITA certe, inquit, *in omnibus locis tam Græcârum, quam barbararum gentium vſu venit, vt ceſſantibus externis periculis, inteſtinæ domi ſeditiones oriantur; in populis præſertim bellicæ, ærumnoſæque vitæ aſſuetis, partim libertatis, partim imperij deſiderio: ægre namque continere ſe poſſunt ingenia cupiditatibus aſſueta. Et ideo prudentes Reip. præſides, ſemper alunt aliqua externorum bellorum ſeminaria, ſatius ducentes foris confligtari, quam domi.* Sic ipſe. Quæ ſolet eſſe quorundam ſententia, vtilitatem ſtatus, æquitati & iuſtitiæ præferentium. Bellum tamen certe, ſi eo vocabulo eius quoque cauſas, euentáque comprehendamus, & rem ex recta ratione velimus æſtimare, per ſe optabile non eſt, nec ſine culpa deſiderari poteſt, cum ſine culpa alterutrius partis eſſe non poſſit: & Apoſtolo teſte, non ſint facienda mala, vt eueniant bona. Multo ergo minus ſuſcitari, aut foueri poſſunt: præſertim ſubſidium ferendo parti, penes quam perſpicua, & aperta ſit iniuſtitia. Ex accidente tamen, & alterius partis poſita iniuſtitia, deſiderabile eſt, vel per vim, ius reddi læſæ parti, quando aliter ius ſuum obtinere non poteſt. Optabile quoque eſt Reip. bonum quod inde oritur, vt ſcilicet male tumultuaturi ciues inter ſeſe, cum hoſtibus iuſtè confligant; eadémq; opera Reſpub. domi quieta tranquillitate perfruatur. Rom 3.8.

III. *Volſcorum iterata defectio. Cum damno Romanorum.*

FELICITER igitur, vt inquit Dionyſ. tunc accidit Volſcorum defectio: qui ſiue domeſtico Romanorum motu freti, ſiue ſuperioris cladis ignominia excitati, ſiue copiarum ſuarum numero elati, bellum contra Romanos redintegrarunt; ſed rurſum victi, priorem ignominiam poſteriore cumularunt, ſi Liuio credimus. At Dionyſ. Æmilium contra Volſcos infœliciter pugnaſſe ſcribit, rémque ad triarios fuiſſe redactam; adeo vt Conſulem cum exercitu, aut vi aut deditione in poteſtatem redacturi eſſent, niſi Fabius audito collegæ infortunio, ei lectiſſimas & validiſſimas cohortes ſubſidio ſummiſiſſet. Denique inſtante comitiorum tempore Æmilium manſiſſe apud exercitum, pudore cladis ignominioſæ, qua validiſſimam militum partem amiſerat. Alterum autem conſulem ad habenda Conſularia comitia Romam veniſſe.

Aristides ostraciſmo pulsus.

IV. Ariſtides in exilium quando pulſus.

Hvivs Olympiadis anno ſecundo Ariſtides oſtraciſmo ab Athenienſibus in exilium pulſus eſt. Ratio temporis conſtat ex Plutarcho in eius vita. Cum ait *tertio* poſt anno, quàm exulare iuſſus eſt, cum Xerxes per Theſſaliam, & Bœotiam in Atticam duceret, (is fuit primus annus expeditionis eius, primuſque Olympiadis ſeptuageſimæ quintæ, vt mox dicetur) Athenienſes abrogata lege, omnibus exulibus reditum decreuerunt; maxime Ariſtidis metu, ne is ſe cum hoſte coniungeret, multiſque ciuium ad Barbarum deficiendi author exiſteret. Poteſt hæc eiectio in annum ſequentem differri, cum Plutarchus dicat eam tertio anno, non poſt annum tertium contigiſſe: niſi forte quis docere poſſit eum Nicodemo Prætore patria fuiſſe pulſum, qui Leoſtrato in magiſtratu ſucceſſit.

τρίτῳ δ' ἔτει.

V. Et qua de cauſa.

Exilii cauſam Plutarchus in inuidiam mixtam metu refert. Cognomentum inquit Iuſti, primum amorem Ariſtidi, poſtea inuidiam excitauit; præſertim Themiſtocle in vulgus ſpargente, Ariſtidem dum omnia ipſe iudicat, (plurimi enim controuerſias ſuas eius arbitrio permittebant, eique quamuis pauperi, propter vitæ integritatem iniurato fidem habebant) ſublatis tribunalibus, regnum ſibi multo ſtipatum ſatellitio parauiſſe. Et iam populus victoriæ Marathonicæ cauſa ſuperbiens, ſibique maxima quæque arrogans, iis erat infenſus, qui gloria ſupra multitudinem eminerent. Itaque in vrbem vndequaque confluentes, oſtraciſmo Ariſtidem in exilium pellunt, gloriæ inuidiam nomine metus tyrannidis prætexentes.

VI. Quid oſtraciſmus, & quis eius modus.

Erat autem Oſtraciſmus, vt idem ait, non improbitatis pœna, ſed nimiæ potentiæ imminutio, atque inuidiæ lenimentum, quæ odium ſuum decennali hominis abſentia exſaturaret: fiebátque in hunc modum. Quiſque eius ciuis nomen, quem vrbe pelli volebat, teſtæ inſcribebat. Eæ teſtæ in quendam in foro locum, ſeptum vndique tabulis, comportabantur, quorum numerum magiſtratus inibat. Nam niſi eſſent ſex millia teſtarum, oſtraciſmus perfectus non erat. Deinde nominibus ſingulorum ſeorſim poſitis, ei qui plurimis teſtarum ſuffragiis damnaretur, decennio vrbe interdicebatur, ſic tamen vt ſuis ei reditibus frui liceret. Tunc ferunt quendam plane ruſticum, & literarum ignarum, ipſimet Ariſtidi ignoto teſtam obtuliſſe, rogaſſéque vt Ariſtidis nomen inſcriberet. Miranti, & ſciſcitanti ecquam paſſus eſſet ab Ariſtide iniuriam, & num ei notus eſſet Ariſtides, vtrumque negaſſe, tantum ſe moleſtia affici dixiſſe, cum Iuſti nomen vbique audiretur. Ariſtidem eo audito nihil reſpondiſſe, ſed teſtam ſuo nomine inſcripto ei reddidiſſe. Sed illud egregium, quod vrbe diſcedens precatus eſt, contra videlicet quam Achilles, ne Athenienſibus ea tempora vnquam contingerent, quibus populus Ariſtidis meminiſſe cogeretur.

Ariſtides inimicis bene precatur.

VII. Diuitiarū cōtemptor.

Scribit Suidas cum patria eiectum in Ægina vitam egiſſe, vbi cum cibario pane pro ſua paupertate veſceretur, Xerxes per legatos ſuos tria millia Daricorum ei obtulit; quos ille reiecit, negauitque ſe, dum ea vitæ ratione contentus eſſet, Perſicas diuitias curare. Erat Daricus nummus Perſicus Darij imaginem præferens, cuius valorem idem Suidas æſtimat ſtatere aureo, ſiue auri ſemiuncia, id eſt quatuor fere gallicis coronatis, nam octo reſpondent vnciæ, & centum, ſeu verius 96. libræ duodecim vnciarum. Illud quoque eiuſdem facinus contemptum diuitiarum prodit, quod cum Calliam reum ſibi donari petiiſſet, atque impetraſſet, & Callias ei viciſſim non exiguam auri ſummam miſiſſet, eo repudiato. *Calliæ,* inquit, *vita Ariſtidis paupertate indiget, ſed paupertas Ariſtidis Calliæ opes contemnit.* Sic ille.

Daricus.

VIII. Amator voluntariæ paupertatis.

Pavlo aliter Plutarchus in Ariſtide. Ait enim Calliã, cum grauiter in iudicio vrgeretur, quod ipſe ditiſſimus cum eſſet, Ariſtidẽ conſobrinum cum vxore & liberis in magna rerum neceſſariarum inopia deſereret, rogaſſe Ariſtidem vt apud Iudices profiteretur, multa ſæpenumero à ſe oblata, ab ipſo autem repudiata, quod diceret ſibi potius ob paupertatem, quam Calliæ ob diuitias animum tollendum. Nam multos eſſe qui diuitiis male, aut bene vterentur, qui paupertatem fortiter ferret non facile inueniri; eam vero ab iis dedecus putari, qui inuiti pauperes ſint. Hæc ibi. Vides religioſe lector, quantus ſit ſplendor voluntariæ paupertatis, quæ cæcos etiam ethnicorum oculos perſtringat, adeo vt ſubdat Plutarchus, ita ab illo iudicio diſceſſum eſſe, nemo vt eſſet qui non mallet ſibi Ariſtidis paupertatem, quam Calliæ diuitias contingere.

IX. Inſignes aliquibus temporis viri.

Evsebivs in hunc ipſum annum ſecundum Olympiadis 74. *Chœrilus*, inquit,

Phrynichus. *& Phrynichus illuſtres habentur*, Et anno mox ſequenti, *Diagoras agnoſcitur, & ſectatores eius Phyſici philoſophi.* Sic ipſe, quem ſecutus eſt S. Cyrillus l. 1. contra Iulianum. Sed vtrique repugnat Suidas. *Phrynicus*, inquit, *Athenienſis Tragicus, Theſpidis primi Tragœdiæ inuentoris diſcipulus, vixit ſexageſima ſeptima Olympiade. Hic primus muliebrem perſonam introduxit in ſcenam, & inuentor tetrametri fuit; filium habuit Tragicum Polyphradmonem &c.* Subdit de alio Phrynicho Athenienſi poëta comico, qui comœdias edidit Olympiade 86. Prioris meminit Plutarchus in Themiſtocle, cuius ſumptibus ait Phrynichum populo tragœdiam dediſſe. Eſt hic quoque annus Herodoto natalis, ſi Pamphilæ apud Gellium credimus. Cum enim initio belli Peloponneſiaci fuerit annos natus 53. id autem bellum inciderit in annum 2. Olympiadis 87. neceſſe eſt hoc anno natum eſſe Herodotum. Quod ſi verum eſt, conſentaneum eſt Chœrilum non 74. Olympiade, vt habet Euſebius, aut 75. vt vult Suidas, ſed ſerius aliquanto floruiſſe. Ait enim eum adoleſcentem, Samij cuiuſdam ſeruum fuiſſe, præſtanti forma præditum; Samóque profugum Herodoto hiſtorico aſſediſſe, eloquentiam adamaſſe, eique etiam in deliciis fuiſſe. Herodoto ergo, quem hoc anno natum vidimus, iunior fuit, & Perſicis temporibus aliquanto poſterior. Etſi Suidæ ac Scaligero aliter viſum, propter epicum, vt apparet, carmen de clade Perſica.

Herodotus. L. 15 c. 23.

Chœrilus.

X. Poeta epicus eximius. Etsi autem eloquentiam Herodoti adamauit, poëticam tamen amplexus eſt, in qua & vehementer excelluit. Adeo vt Archelaus Macedonum rex (cuius initia Euſebius refert ad Olympiadem 87. apud quem Chœrilus vixit, ac mortuus eſt,) eius epopeiæ, quam ille de Athenienſium victoria contra Xerxem edidit, ſingulos verſus aureo ſtatere donauerit, factóque decreto ſtatuerit, vt cum verſibus Homeri recitarentur. Quæ cum Suidas teſtetur, merito Horatij de eo iudicium ſuſpectum habetur, dum ridiculum eius poëma appellat, incultos verſus, & male natos. Quo etiam nomine idem Horatius à Scaligero non indebitis, opinor, vapulauit plagis.

L. 2. Ep. ad Aug. in Euſeb. n. 1534.

Alius Chœrilus. Chœrilum alterum memorat Suidas Athenienſem tragicum poëtam, qui ſexageſima quarta Olympiade in certamen deſcendit, & fabulas edidit centum & 50. vicit tredecim: qui etiam à quibuſdam putatur laruas & ſcenam inchoaſſe. Meminit huius Chœrili Pauſanias l. 1. & fabulæ ipſius, cui Alope nomen dedit. Mirum eſt autem Diagoram Melium ab Euſebio huc referri, cum Diodorus Siculus eum ab Athenienſibus impietatis cauſa proſcriptum referat, anno ſecundo Olympiadis nonageſima primæ, id eſt annis ab hinc 69. erecta columna ærea, in qua promittebatur talentum interfectori eius, duo vero illi, qui viuum adduxiſſet; quod Suidas quoque refert.

c. 2. Ol. 61.

An & Diagoras.

ANNVS MVNDI 3572. SEXTÆ ÆTATIS 56.

XERXIS 5. IMPERII PERSARVM 56. IOACIMI PONT. 5.

Olympiadis LXXIV. an. 3. Vrbis cond. 271.

Coss. M. Fabio, et L. Valerio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 481.

I. Iuditham ad hoc tempus non pertinere. SVB hæc tempora putat Torniellus hiſtoriam Iudithæ contigiſſe; quam opinionem ſupra tempore Manaſſis refutauimus. Nunc occurrit illa ratio ex verbis illis. [a] *Tremor inuaſit Iudæos, ne Holofernes hoc faceret Ieruſalem, & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus, & templis earum.* Ex quibus verbis patet tempore Iudithæ non ſolum templum, ſed ciuitatem quoque ſtetiſſe, quæ hoc Xerxis tempore ſine muris, & magna ex parte deſerta erat, vſque ad 20. annum Artaxerxis, id eſt annos ab hinc 37. Quin nec Samariam hoc tempore tenebant Iudæi, ſed eorum hoſtes infenſiſſimi, qui ædificationi templi, & vrbis quantum poterant reſtiterunt. Hoc potius tempore contigit, quod l. 9. Polybij legimus, à Lacedæmoniis, ad quos

a c. 4. 2.

cum Xerxes legatum miſiſſet, qui Regis ſui nomine terram & aquam poſceret, illum in puteum præcipitem dederunt, & terra inſuper iniecta iuſſerunt, Xerxi vt referret conſecutum ſe quæ poſtularat: iure gentium & naturæ contra legatum inſontem turpiter crudeliterque violato.

Apparatus ad Xerxis expeditionem.

II. Græci bellũ parant.

Cvm ergo tota Aſia bellico iamdudum apparatu, Xerxe imperante ferueret, non fuerunt tam improuidi Græci, Athenienſes præſertim, in quorum maximè perniciem iſta omnia à principio parabantur, vt ſe illi viciſſim ad reſiſtendum publice ac priuatim non compararent. Cum enim ea ſit conſuetudo, & quaſi lex eorum, qui recte Reſpub. adminiſtrant, vt vicinis populis arma parantibus, ipſi quoque in omnem euentũ arma parent, & ſuis rebus ſolito ſtudioſius inuigilent, quamuis non ignorent bellicum impetum aliò deſtinari; quis dubitet eadem facta à Græcis, & maxime Athenienſibus? Qui ſciebant ingentem vindictæ appetitum in corde Perſarum viuere, non ſolum à tempore pugnæ Marathoniæ, ſed à Sardium etiam expugnatione; eundémque à Græcorum exulibus Demarato Lacedæmonio, & Hippia Athenienſi, perpetuo ſuſcitari.

III. Hippiæ mors.

Si tamen Hippias hic Piſiſtrati filius, Athenienſium dudum tyrannus viuebat adhuc. Nam valde ſenex erat, cum Perſas ad pugnam Marathoniam duceret, vt cui tuſſis tunc dentem vnum excuſſit, vtique iam præ ſenectute vacillantem, vt notat Herodotus, & Suidas, præſertim cum Iuſtinus dicat illum in pugna Marathonia, cecidiſſe. Sed libentius Suidam audio. *Victus*, inquit, *Barbaris iterum fugiens in Lemnum peruenit, atque in morbum incidit, viſu amiſſo, ſanguine per oculos effluente, acerbóque mortis genere deceſſit; his pœnis patriæ datis, ad quam ſeruitute opprimendam Barbaros adduxerat.* Demaratum vero, qui apud Xerxem exulabat, Iuſtinus ait fuiſſe amiciorem patriæ poſt fugam, quam Regi poſt beneficia. Itaque, ne inopinato bello opprimerentur, omnia in tabellis ligneis magiſtratibus perſcripſiſſe, eaſdémque cera ſuperinducta deleuiſſe, ne aut ſcriptura ſine tegmine indicium daret, aut recens cera dolum proderet. Fido deinde ſeruo perferendas tradit, iuſſo magiſtratibus Spartanorum tradere. Quibus perlatis Lacedæmona, quæſtioni res diu fuit, donec eraſa cera belli conſilia detecta ſunt. Vnde rebus inter ipſos, cæteróſque Græcos communicatis, indicta ſunt in proximum annum comitia totius Græciæ Corinthi, vt ex Diodoro Siculo perſpicue colligitur.

IV. Coſſ. ſupplent centurias.

Facti ſunt hoc anno Coſſ. Romæ M. Fabius Cæſonis F. & L. Valerius M. filius, qui Caſſium ter conſulem tyrannidis accuſarat, & damnatum Quæſtor necarat an. 269. Vr. cond. Hi magiſtratu inito poſtularunt vt ſupplerentur centuriarum defectus, quæ nuper bello contra Volſcos non parum fuerant imminutæ; Impetratóque ad id S.C. diem præſcripſerunt, qua militaris ætatis homines præſto eſſent ad danda nomina. Cumque hi Coſſ. plebeiis hominibus parum grati eſſent, tota vrbe tumultuatum eſt, pauperrimo quoque ſeditioſe vociferante, & detrectante tum Senatus, tum Conſulum imperia, quod promiſſa de diuidendis agris fallerentur: confluebantque cateruatim ad tribunos, proditionem eis exprobrantes, & magnis clamoribus flagitantes illorum auxilium.

Plebe vociferante.

V. Conſilium conſulum ad id perficiendum.

Tribunis nulla extra vrbem poteſtas.

Tribvni haud ſegniter id negotium vrſere, contendentibus è contrario Conſulibus, vt vrgenti bello prius prouideretur, qui & ſapienti conſilio voti compotes facti ſunt. Nam cum Tribuni ſuam poteſtatem vrbe ipſa definitam habeant, Conſules vrbe egreſſi, in adiacenti campo ſellis Imperatoriis poſitis delectum habebãt, & qui citati non parebant, eos mulctabant peculio, ſi qui agros haberent aut villas, cædebant arbores, villas diruebant: ſi qui in alienis fundis agriculturam exercebant, eorum ruſticum inſtrumentum, boues, & pecora auferebant. Itaque plebeij homines nihil hic tribunitia poteſtate adiuti, ſubmiſerunt animos, & ſub ſuis quique ſignis nomina profeſſi ſunt.

VI. Conſules in ſuas prouincias abeunt.

Itaqve ſupplemento legionum conſcripto, Conſules ſortiti ſunt prouincias; Fabio is obuenit exercitus, qui ad tutelam ſociorum miſſus erat: Valerio is, qui in Volſcis erat, vbi diu ſine pugna vterque exercitus fuit, ſine cruentis tamen excurſionibus non fuit; ſed eo potiore erant conditione Volſci, quod cadentium locum nouis ſemper militibus ſupplere poterant, Romani non poterant. Ea fiducia elati copias in aciem eduxerunt, eduxerunt & Romani; acriſque inter eos pugna fuit, cum pari alacritate, parique vtrinque peritia, ex quo Marcium ducem habuerant,

Digitized by Google

decertarent. Tandem continuato per totum diem labore, fatiſcentibus omnibus, nullo memorabili fine pugna clauditur, & ambo exercitus, ſigno per duces dato, libentes ſe in ſua caſtra receperunt. In vrbe tamen multi opinabantur, atque etiam vulgò iactabant, exercitum Romanum cum vincere poſſet, data opera nihil egregium gerere, odio Conſulis, & indignatione in Patres, ob eluſam ſpem agrorum diuidendorum. Ipſi quoque milites, priuatis ad ſuos literis, Imperatorem imperitiæ calumniabantur. Vſque adeo verum eſt, *nihil recte fieri, quod ab inuitis fiat*. Nimirum teſte Philoſopho, *delectatio perficit actionem*.

Inuita pugna.

VII. *Pompilia Veſtalis punita.*

INTEREA multa in vrbe obſeruata ſunt prodigia, diuinam iram teſtantia; tandémq; indicium ad pontifices delatum eſt, vnam Veſtalium ignis ſacri cuſtodum, Opimiam nomine, amiſſa virginitate ſacra polluere; eam Liuius Oppiam appellat, Oroſ.[a] Popilliam, Freculphus,[b] Pompiliam, ſicut & Euſebius, qui eam hiſtoriam non recte ad primum Xerxis annum, & Olympiade 173. refert. Cum ergo Pontifices ex quæſtionibus, & aliis argumentis verum eſſe criminis indicium cognouiſſent, corruptam mulierem demptis è vertice infulis, per forum traduxerũt, viuámque in ſpecu ſubterraneo, intra mœnia defoderunt. Duos vero illos, quos vitium ei intuliſſe compertum erat, publicè verberatos confeſtim necauerunt; moxque vates reſponderunt placatam eſſe numinum iram. Quo facto ſectariorum impudentiam, qui dicata Deo corpora ſacrilega, & profana commiſtione temerarunt, etiam ethnici verberarunt, & iniuriæ ſuæ vltori Deo quodammodo præiuerunt. Nam *ſurgent Niniuitæ &c.*

a l. 2. c. 8 fi. b l. 4. c. 2.

ANNVS MVNDI 3573. SEXTAE AETATIS 57.
XERXIS 6. IMPERII PERSICI 57. IOACIMI PONTIF. 6.
OLYMPIADIS LXXIV. AN. 4. PRÆTORE ATHENIS APHEPSIONE VRB. COND. 272. COSS. C. IVLIO, SIVE TVLLIO, ET Q. FABIO II.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 480.

I. *Romæ pro Conſulatu contentio.*

ROMÆ cum tempus comitiorum adeſſet, magna de futuris Conſulibus contentione inter plebem & Patricios certatum eſt. Nam Patricij, homines minime populares ad Conſulatum euehi cupiebant; eorumque iuſſu filius Appij Claudij, qui plebeis infenſiſſimus habebatur, Conſulatum ambiebat. Plebs autem deſiderabat è ſenioribus, & ſpectatæ æquitatis viris conſules fieri. Itaque cum Tribuni comitia fieri non ſinerent, & Coſs. ea conuocarent, crebro inter ſeſe rixabantur. Senatus interea, qui plebi cedere nolebat, conſiderabat quid facto eſſet opus. Sententiarum altera rigidior erat Dictatorem Comitiorum cauſa dici, qui omnia pro poteſtate ſtatueret: altera mitior, quæ & vicit, interreges è natu maximis & honoratiſſimis eligi, vt regum tempore factum fuerat, quibus curæ eſſet, vt optima fieret magiſtratuum electio.

II. *Coſſ. per Interregem creantur.*

DELECTVS eſt interrex A. Sempronius Atratinus, abrogatis reliquis magiſtratibus, qui diebus quinque Remp. de more geſſit, & alium ex more deſignauit Sp. Largium, qui cum bona vtriuſque partis gratia, deſignauit Coſs. C. Iulium è plebis fautoribus (Tullium Liuius appellat) & Q. Fabium Cæſonis filium II. è factione optimatium. Hunc Plebs paſſa eſt iterum adire Conſulatum, odio Appij, cuius repulſa maxime lætabatur. Æqui & Veientes Latinos Romanoſque agros interea incurſabant. Cumque Senatus bellum in Veientes decreuiſſet, renouata eſt plebi memoria agrarij Senatuſconſulti. nihilominus tamen Sp. Largio id agente, ſuſpenſo adhuc Senatuſconſulto, ad bellum à populo itum eſt, ſine vllo facinore memorabili, vt ait Dionyſ. nec Liuius repugnat. His expeditis in Græciam, Perſidémque tranſeamus.

Res ab iis geſta.

APPARATVS GRÆCORVM AD BELLVM.

III. *Græcorum Corinthi comitia.*

ANNO qui proxime Xerxis in Europam tranſitum antecedit, conciones in communi Græcorum conuentu apud Corinthum habitæ ſunt, de publica Græcorum ſalute omni ſtudio procuranda, & calamitate, quæ à Perſis, eorúmque ſociis imminebat auertenda. Ei rei duo maxime profutura erant, mutua Græcorum inter ſe concordia, & belli cum aliis populis ſocietas. De priore ſic habet Herodotus,[a] *Coactis autem in eundem locum Græcis, qui per Græciam melius ſentiebant*, plerique enim à Perſis ſtabant, vt dicemus, *& inter ſe collocutis, interpoſita fide in concilio ſtatuerunt, miſſas tum facere priuatas lites, & inimicitias, & hoſtiles animos.* Erant enim cum alia aliorum bella, tum vero maximum inter Athenienſes, & Æginetas maris imperium tum poſſidentes; contra quos ducentas naues Athenienſes authore Themiſtocle conſtruxerant, quæ vſui contra Perſas fuerunt. Hoc conſilium Græciæ longe ſaluberrimum ab eodem Themiſtocle fuiſſe profectum, maximéque ab Ariſtide probatum, promotumque, author eſt Plutarchus in vtriuſque vita. Maximum eſt, inquit, illud Themiſtoclis facinus, quod inteſtina Græciæ bella ſuſtulit, ciuitatéſq; ad mutuam concordiam reduxit, perſuadens eis, vt belli imminentis cauſa, inimicitias in aliud tempus reiicerent.

Diſcedunt à priuatis odiis.

[a] l. 7. p. 187. gis.

IV. *Ariſtides reconciliatur Themiſtocli.*

ARISTIDES, qui cæteris iuſtitiæ nomine, ac virtutis præibat exemplo, inimicitiis publicæ, ac communi Græciæ ſaluti condonandis præiuit. Cum enim atroces cum Themiſtocle gereret inimicitias, vt qui nuperrime factione ipſius in exilium oſtraciſmo pulſus eſſet, cum eo tamen vltro pacem compoſuit. Cum enim is rebus Athenienſium ſumma cum poteſtate præfectus fuiſſet, omnibus eius actionibus conſilio affuit, & eum, ſalutis publicæ cauſa, gloria vehementer auxit. Eius tabernaculum adiit ipſe per ſeſe, &, ſi ſapimus, inquit, omiſſa tandem iuuenili & inani concertatione, contentionem de ſeruanda Græcia ſalubrem honeſtamque ſuſcipiamus, tu imperando, ego conſulendo, & adminiſtri vices obeundo. Sic apud Plutarchum Ariſtides.

V. *Populi ad belli ſocietatem vocati.*

QVOD ad alterum caput, decretum eſt, vt ait Herodotus, nuncios mittendos partim Argos, ad contrahendam aduerſus Perſam belli ſocietatem, partim in Siciliam ad Gelonem Dinomenis filium, partim in Corcyram, partim in Cretam, ſuadentes opem ferre Græciæ, eo animo, vt ſi fieri poſſet, omnis vis Græca vnum eſſet, & ad idem agendum omnes incumberent, tanquam calamitate cunctis Græcis impendente. Ferebantur autem res Gelonis magnæ eſſe, nec multo minores quam Græcorum. Sic Herodotus; idque intelligi poteſt ex eius in Romanos fame laborantes munificentia, quam ſuperius [b] attigimus, & poſtmodum ex rebus ab ipſo in Carthaginenſes præclariſſime geſtis intellectum eſt. Decreuerunt denique vt qui ſponte fuiſſent Perſarum Societatem amplexi, bello feliciter confecto, diis decimarentur, quod Diodorus quoque notauit. Hoc eodem tempore Athenienſes, Argiui, cæterique Græciæ populi precibus Apollinem fatigabant, conſilium ab eo accipere cupientes, quid ſibi hoc rerum ſtatu agendum eſſet. A quo ambigua reſponſa, fallaciaque recipiebant, magis vt inopes conſilij quam ante conſultationem redderentur, dæmone ignorantiam ſuam his tergiuerſationibus occultante, & honori ſuo in omnem euentum proſpiciente. Ea fuſe ab Herodoto eodem libro traduntur.

[b] a. vt con. 263. n. 1.

Apollinis oracula ambigua.

VI. *Quanta Perſarum copia.*

CÆTERVM non eſt mirum in hac expeditione præparanda tot annos à Xerxe, præter eos quos dudum Darius impenderat, fuiſſe collocatos. Tantæ enim fuerunt iſtæ copiæ, vt ſcribit Herodotus, [c] quantæ nulla hominum memoria ſimul, terra mariue, congregatæ ſunt, vt, *Nec mare nauigiis, nec caſtris terra locandis Sufficeret.* Scribit Diodor. l. 11. numeratas eſſe in pedeſtri exercitu pluſquam octoginta myriades armatorum, quæ ſunt hominum octingenta millia; triremes mille ducentas, hippagogas, quæ ſunt naues equis ductandis idoneæ, octingentas quinquaginta, & tria millia triginta remis inſtructas. In hoc porro numero Carthaginenſium copiæ, in quibus trecenta hominum millia, & naues ducentæ fuiſſe à Diodoro ſcribuntur, non comprehenduntur, quoniam nunquam ſe Perſis adiunxere, ſed ſuum ipſi per ſe bellum, licet eodem quo Xerxes conſilio, confecerunt. Quos tamen miſcuiſſe videtur Iuſtinus l. 2. Iam Xerxes, inquit, ſeptingenta millia de regno armauerat, & trecenta millia de auxiliis parauerat; vt non immerito proditum ſit, flumina ab exercitu eius ſiccata; Græciam omnem vix capere exercitum eius potuiſſe. Naues

[c] l. 7. p. 172.

Ex Diodoro.

Iuſtinus

NVMERVS COPIARVM PERSICARVM.

quoque decies centum millia numero habuiſſe dicitur; verum hic numerus nauium omnem fidem modumque ſuperat. Ideoque Paul. Oroſ.[a] qui in reliquo numero copiarum eum ſequitur, in nauibus deſerit, & Diodorum ſequi mauult, ſicut & Freculphus.[b] Dionyſ. l.11. init. ait deuictum barbarum trecentas agentem myriades, id eſt tricies centena millia, vel tres milliones, vt loquimur vulgo. Addit etiam Græcorum, & ſociorum copias non ſuperaſſe centum & decē millia. Adeundus nobis potius Herodotus, quem ſeorſim, vitandi tædij gratia, diſtinctius referemus. Hic illud vniuerſe dico, copias eius tam claſſiarias quam terreſtres, tam Aſiaticas quam Europæas, adiectis eorumdem ſeruitiis ad quingentas & viginti tres myriades, & inſuper quinque millia ducentos aſcendiſſe, Eunuchis ac mulieribus prætermiſſis.

a l.2.c.9.

b l.4.c.6.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3573.

VII. *Eadem diſtinctius ex Herodoto. Claßis quanta.*

c l.7.p.194

Claſſis, inquit ille,[c] Xerxis, quemadmodum ego ſupputando inuenio, fuit mille ducentarum ſeptem ex Aſia nauium. In quibus à principio inerāt viginti quatuor myriades, 200. ſupputādo mille & quadringenti, in ſingulis. Erant etiam 30. pugnatores Perſæ, Medi, vel Sacæ, id eſt 36. millia 210. Adiiciā huic & ſuperiori numero eos, qui ſunt ex biremibus, in quarum ſingulis plures fecerim octoginta potius quam pauciores; quarum nauium ſumma trium millium fuit; ita in eis fuerunt virorum viginti quatuor myriades, id eſt ducenta & quadraginta millia. Hæc igitur erat claſſis ex Aſia, vnius & quinquaginta myriadum in vniuerſum, & præterea ſeptē millium 610. quas omnes ſummas vides recte ab Herodoto ſupputatas. Inde autem tranſit ad terreſtres copias.

1107	
200	
241400	
1207	
30	
36210	
3000	
80	
240000	
241400	
36210	
240000	
517610	

VIII. *Xerxis copiæ terreſtres Aſiaticæ.*

Peditatus fuit, inquit, centum & ſeptuaginta myriades, id eſt decies & ſepties centena millia, equitatus octo myriades, ſiue octoginta millia; quibus addo Arabes, qui camelos, & Libyos, qui currus agitabant, quæ facio viginti millia. Quæ copiæ claſſiariæ, & tereſtres in ſummam redactæ, aſcendunt ad ter & vicies centena millia bellatorum, & præterea decem & ſeptem millia ſexcentos decem. In Græco *δυοκαίδεκα* [illegible], id eſt viginti; ſed recte emendauit interpres, vt patet ex ſubductis in margine ſummis. Hæ fuerunt Aſiaticæ copiæ, quæ terra marique in Græciam iter faciebant, videamus ex eodem Herodoto Europæas.

1700000	
80000	
20000	
517610	
2317610	

IX. *Copiæ Xerxis Europææ.*

Has copias ex ipſa Aſia fuiſſe contractas dictum eſt, præter ſeruitia quæ ſequebantur, & eos qui in frumentariis vehebantur. Huic omni enumerato exercitui adiiciēdus eſt ille qui ductus ex Europa, de quo ex opinione dicere oportet. Ij Græci qui ſunt è Thracia, & ex inſulis Thraciæ obiacentibus adduxerunt naues centum & viginti, quarum viri fiunt 24. millia (ducentos ſcilicet ſingulis attribuendo.) Terreſtres copias ſub ſignis habuerunt Thraces, & Pæones, & alij circumquaque populi; quarum nationum reor trecenta millia hominum fuiſſe, id eſt triginta myriades; quæ myriades ſi Aſiaticis adiectæ fuerint, fient virorum pugnantium ducentæ ſexaginta quatuor myriades, & præterea mille ſexcēti & decem. Hic vides correctam vltimam decadem, nec duas poni, ſed vnicam. Sed grauius hic multo peccatur, vbi pro ducentis ſexaginta & vna myriadibus, legūtur 264. errore manifeſtiſſimo. Nam ad ducētas triginta & vnam myriades, ſi addas 30. non plures quam ducentæ ſexaginta & vna exiſtunt. Et rurſum pro mille ſexcentis, legendum eſt ſeptem millia ſexcenti, vt ex ſupra poſita ſūmma Aſiana conſtat. Sed reliqua videamus.

2317610
300000
2617610, & non 2641610.

X. *Seruitiorū vis ingens.*

Hoc tanto, inquit, pugnatorum numero, non pauciora, ſed plura fuiſſe arbitror, quæ hos comitabantur ſeruitia, vt eos qui frumētariis in nauigiis erant, & in aliis nauibus vnà cum militaribus viris vehebantur, quos neque plures, neque pauciores facio, ſed totidem. Ita æquati numero pugnatorum explebunt totidem myriadas, fientque quingentæ & viginti octo myriades, & tria millia ducenti ac viginti viri. Ita in Latino legitur, & Græco, ſed errore certiſſimo, qui ex præcedenti neceſſario ortus eſt. At vera ſumma ſupra à nobis poſita, efficit quingentas & viginti tres myriades, & inſuper quinque millia ducentos & 20. viros: quos, inquit, Xerxes duxit ad Thermopylas. Hic vniuerſus copiarum Xerxis numerus. Nam mulierum pinſentium, & pellicum, & Eunuchorum numerum, nemo pro comperto dicere queat. Hactenus Herodotus.

Nam 2641610 bis ſumpta
2641610
efficiunt 5283220.
Vera ſūma 2617610
2617610
Tota ſūma 5235220

Στατήρων Δαρεικῶν habet Græcus. Quod ſi ſtateres aureos ad ſicli Hebraici pondus æſtimemus, quorum ſunt tria millia in talento, hæ quadringentæ myriades nummorum, ſiue 4. miliones, valebunt mille trecentis triginta tribus talentis, cum $\frac{1}{3}$, id eſt ſedecim miliones, ſexcenta ſexaginta ſex millia, ſexcentos ſexaginta ſex aureos noſtrates. Quod ſi ſingulos ſtateres, ſingulos tantum aureos nummos valuiſſe velimus, ſumma erit 4. milionum duntaxat.

2. N. XIV.

Pythius Xerxis hoſpes.

XI. *Copias cum lætitia, & gemitu circumſpicit Xerxes.*

NIHIL igitur mirum ſi Xerxes, vt idem eodem l. 7. retulit, poſtquam Abydum peruenit (id promontorium eſt in Helleſponto, ex parte Aſiæ, vbi fretum eſt anguſtiſſimum) cum intueretur omnem Helleſpontum nauibus obductum, omnia littora, omnémque planiciem Abydenorum hominibus refertam, ibi ſe beatum eſſe iactauit; & paulo poſt lachrymas fudit. Quod vtrumq; cum Artabanus eius patruus animaduertiſſet. *Quam diuerſa*, inquit, *inter ſe Rex nunc facis, & dudum dixiſti! Qui te beatum eſſe dixeras, nunc lachrymas fundis.* Et ille, *Reputantem me*, inquit, *quam breuis eſt omnis humana vita, ſubiit horum miſeratio, quorum cum tot ſint, nemo ad centeſimum annum ſupererit.*

XII. *Monitio Artabani pia, & profana.*

EXCIPIENS Artabanus, Atqui, inquit, alia viuendo miſerabiliora patimur. Ita tam breui vita nullus hominum adeo felix extitit, neque horum neque aliorum, cui non crebro ſubeat animo moriendi voluntas, potius quam viuendi. Nam incidentes calamitates, & morbi vitam perturbant, efficiuntque vt cum breuis ſit, tamen prælonga videatur. Ita mors optatiſſimum eſt perfugium ærumnoſæ vitæ, quam Deus dulci guſtu aſpergens, ob id inuidus feciſſe deprehenditur, φθονερὸς ἐν αὐτῷ εὑρίσκεται ἐών. At impie facis Artabane, aut tu potius Herodote, qui aureæ ſententiæ concluſionem ferream addidiſti; quaſi vitæ dulcedinem amarori mixtam, velles fellea ſententia repræſentare. Deum potius, rectiuſque diceres læta triſtibus, proſperis aduerſa temperare, prout conditio mutabilitatis rerum humanarum exigit, & ipſe agnoſcit mortalium ſaluti conducere: non ex inuidia aliqua, vt tu deliras, quæ in beatiſſimam mentem, & hominum, quos condidit, amantiſſimam cadere non poteſt, ſed ex ſapientiſſima, dulciſſimáque prouidentia. Verum hic erat ſenſus aliorum etiam Græcorum, in atra caligine cæcutientium, ſicut in Dionyſio ſupra, ſemel iterumque notauimus. *Corrigitur.*

XIII. *Xerxis iter Sardeis verſus.*

SED hæc obiter, quæ aliquanto poſt, ſub initium ſequentis anni contigerunt, quæ tamen poſt copiarum catalogum referenda duximus; nunc Xerxem accingentem ſe itineri, & iter Sardeis vſque facientem aſſectemur, vbi tranſacta hyeme, cum vere nouo in Europam tranſibit. Omnibus ergo ad expeditionem iam paratis, ait Diodor. l. 11. nauium præfectis mandat, vt ad Cumam, & Phocæam naues cogant, (ambæ maritimæ vrbes ſunt Æolidis regionis, in minore Aſia, habētque Leſbum inſulam ab occidente, & Ioniam à meridie, [a] Regio tota in modum ſinus conformata eſt. Herodotus ait claſſem ad Eleuntem Cherſoneſi ſtationem habuiſſe, illincque omnes copias per vices, cum aliis alij ſuccederent, montis Athos, qui longius excurrit in mare, iſthmum effodiſſe, non neceſſitate, ſed magnificentiæ Perſicæ oſtentandæ cauſa, vt mox dicemus, pergit Diodor.) Ipſe vero ex omnibus vndique prouinciis peditatu, & equitatu contracto, è Suſis tandem mouit Sardeis verſus. Illic enim edictum erat (ait Herod.) vt cunctæ copiæ cogerentur, quæ per continentem erant cum Xerxe ituræ. Ea eſt Lydiæ vrbs mediterranea ad orientem Æolidis, ad Pactolum fluuium. Ipſe autem per Cappadociam iter faciens tranſmiſſóque flumine Haly, indeque Galatia occaſum verſus, attigit Phrygiam, & Celænas, vbi fontes Mæandri exiſtunt.

a Prol. t.1

Mons Athos perfoſſus.

XIV. *Pythij opes, & magnificentia.*

IN ea vrbe reſidens Pythius Atys filius, vir Lydus omnem regis exercitum (qui ſcilicet terra iter habebat) atque ipſum Xerxem magnificentiſſimo hoſpitio accepit: ſpopondítque ſe pecuniam ei in bellum ſuppeditaturum. Ob quam ſponſionē Xerxes Perſas qui aderant interrogauit, quis nam eſſet Pythius, qui talia polliceretur. Hic ille eſt, inquiunt, qui Darium patrem tuum aurea platano, ac vite donauit, quique nunc omnium hominum diuitiis princeps eſt ſecundum te. Tum Xerxes quæſiuit à Pythio quantum ei pecuniarum eſſet. Cui ille, Poſteaquam accepi te celerrimè ad mare Græcum deſcenſurum, volens tibi ad bellum pecuniam dono dare, ſubducta ratione comperi mihi eſſe argenti quidem duo millia talentorum, [b] auri vero quadragies centena millia nummûm Daricorum, ſeptem millibus minus, quæ tibi dono do.

b Quorum ſingulis ſtādo 4115. francos, iuxta æſtimationem quam perpetuo ſequimur, fiunt 8230000. franci, ſiue 575000. aurei.

XV. *Xerxis in eum gratia.*

ET ne Pythium Xerxes improuidum putet, qui ſibi de reliqua vita non proſpiciat; Mihi, inquit, ipſi victus è mancipiis, atque ex agricolis ſuppetit. Quibus verbis delectatus Xerxes. Hoſpes Lyde, inquit, ex quo ego Perſidem egreſſus ſum, neminem adhuc nactus ſum, qui in exercitum meum hoſpitalitatem exercere voluerit;

aut qui in conſpectum meum veniens ſua ſponte pecuniam mihi ad bellum conferret præter te; ob quæ viciſſim ego te iis remunerandum duco. Hoſpitem meum te facio,& illas quadringentas myriades explebo, datis 7.millibus, vt ſumma ſit ſolida. Cæterum poſſideto quæ habes, & talis ſemper eſto. Hæc elocutus,& quæ dixerat executus, accinxit ſe itineri; ſed eundem non ita multo poſt Xerxes, crudelem & barbarum in modum remuneratus eſt,vt dicemus.

XVI. *Xerxis iactatio, & vanitas.* SIMVL ac Sardeis ingreſſus eſt, [a] præcones in Græciam cum his mandatis dimittit, vt ſingulas quaſque vrbes adeant, & ignem terrámque à Græcis, in ſignum deditionis depoſcant. Partito inde exercitu,partem quæ ad iungendum ponte Helleſpontum, partem quæ ad perfodiendum Athon montem in Cherſoneſi iſthmo ſufficeret,emittit:non tam vt tutum exercitibus,& quam breuiſſimum pararet tranſitum, quam vt operum magnitudine, prout ſperabat, Græcos perterrefaceret. Quod affirmat Herod. Idem ſuadent Ptolemæi tabulæ, Aſiæ prima,& Europæ decima. Alioqui enim breuior longe traiectus erat ex Æolide, & Ionia per Cycladas inſulas in Atticam regionem,quam Helleſpontum ſeptentrionem verſus, & montem Athon in Ægeo mari,iuxta Lemnon inſulam,longo circuitu petere. Sed homo faſtu & ſuperbia tumidus, qui in homines ad nutum obſequentes iraſci non poterat, in ipſa elementa vindictæ appetens ſæuiebat. Vnde mox Helleſpontum verberari, & Athon montem, ad quem multæ Perſarum naues pridem naufragium fecerant,iniuriæ memor,perfodi iuſſit. *Perfodit iſthmum montis Athos.* Efficit autē Athos peninſulam,cuius iſthmus [b] duodecim ſtadiorum eſt. Eum ergo locum adductæ à Perſis copiæ, etiam verberibus adactæ, aliis per vices aliis ſuccedentibus perfodere cœperunt, adiuuantibus etiam in effodiendo accolis. Tanta vero foſſæ latitudo fuit, vt duæ triremes pariter illac agitari poſſent. Aggeres quoq. ad fauces foſſæ, propter æſtuaria maris, impoſuerunt,ne ipſæ fauces aluei obſtruerentur.

[a] Diodor. l.11.
[b] Herod.

XVII. *Helleſpontum ponte iungit. Quo diſrupto verberat Helleſpontum.* HELLESPONTVM porro ponte iungere Phœnices & Ægyptij in mandatis habuere,ex Abydo Aſiæ oppido,ad Seſtum Europæ oppidum, qui ſeptem ſtadiorum traiectus eſt. Quem leuiore, vt apparet, opere pōtibus iunctum, ingens exorta tempeſtas diſrupit, atque diſiecit. Quod cum audiſſet Xerxes, inquit Herodotus, indignè ferens, iuſſit trecenta Helleſponto verbera infligi, & in eius pelagus par compedum demitti, ſimulque virgis cedentes dicere, O amara aqua, Dominus hanc tibi irrogat pœnam, quod eum læſiſti, qui de te nihil male meritus erat. Te tamen Rex Xerxes velis nolis tranſmittet, meritóque nemo hominum tibi ſacrificat, vt doloſo pariter, & amaro flumini. Sic ille in mare ſtulte iratus eſt, ſed inhumanè etiam in illius operis præpoſitos,quibus caput præſcindi iuſſit.

XVIII. *Aliumque excitari iubet.* AT alij artifices hoc modo iunxerunt. Actuarias quinquaginta remorum naues, triremeſque trecentas ſexaginta verſus Euxinum pontum compoſuere. Item ab altero latere trecentas quatuordecim, Ponto quidem tranſuerſas, Helleſponto autem ſecundum defluxum, quia nimirum priores illæ naues ad initia Helleſponti erant, poſteriores ad finem: textus tamen Græcus, qui ſatis obſcurus,& impeditus eſt hoc loco,etiam mancus videtur,poſteriorem enim numerum nauium non habet,quem Valla aliunde ſuppleuit. Hæ autem tranſuerſæ naues retinebantur craſſiſſimis rudentibus tam lineis ſiue canabinis,quam ſcirpeis, vt eorum cubitus talento appenderetur; retinebantur & ipſi rudentes tam in terra ligneis machinis,quibus contorquebantur,quam in mari anchoris prægrandibus, quas de induſtria compoſuerant, deiectis tam verſus Propontidem, contra ventos inde ſpirantes, quam verſus Ægeum mare & occaſum. Verum naues quæ erant ad orientem ſiue Propontidem, non planæ coniunctæ erant vbique,ſed tribus in locis relictus erat tranſitus, vt poſſet ab Helleſponto in Pontum, & à Ponto in Helleſpontum breuibus nauigiis facile traiici. Spatium autem quod erat inter vtrunque ordinem nauium, primo funibus tum ratibus,ex arborum truncis inter ſe firmiter religatis, cōſtrauerunt,quibus & aſſeres,& terram impoſuerunt: ſepem denique hinc atque inde prætenderunt,ne iumenta inter tranſeundum maris aſpectu terrerentur.

ANNVS MVNDI 3574. SEXTAE AETATIS 58. XERXIS 7. IMPERII PERSICI 58. IOACIMI PONTIF. 7. Olymp. LXXV. 1. Prætore Calliade. Coss. Cæsone Fabio II. et Sp. Fvrio. Vrb. cond. 273.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 479.

I. *Tranſitus Xerxis in Græciam quando cœperit.*

CELEBERRIMVS eſt hic annus Xerxis Perſarum regis tranſitu in Europam, conſtrato ponte Helleſponto. De quo & bello mox ſecuto, plena ſunt ſcripta omnia Græcorum, atque Latinorum. In primis autem quod ad tempus attinet, iam ſupra anno Xerxis ſecundo diximus, illum in hunc primum ſeptuageſimæ quintæ Olympiadis annum incidere. Nam Dionyſius initio libri noni, agens de Conſulibus anni huius, ait eos Olympiade ſeptuageſima quinta creatos fuiſſe, prætore Athenis Calliade, quo tempore, inquit, Xerxes expeditionem fecit in Græciam. Ei Diodorus Siculus de Olympiade plane conſentit, & de ſummo Calliadis magiſtratu, de Conſulibus tamen diſſentit, vt ſupra notauimus. Vtrique præiuit Herodotus, A traiectu, inquit, Helleſponti, ex quo iter ingredi cœpere Barbari, vnum menſem triuere tranſeundo in Europam, tres alios dum in Atticam peruenere, Calliade ſummum Athenis magiſtratum gerente, vrbémque deſertam cepere &c. Idem libro 7. ait Thermopylas occupatas à Leonida & Spartanis tempore Olympiadis. Moxque Thermopylis in poteſtatem redactis, cum terreſtri itinere ad vlteriora Græciæ penetraret, Arcades perfugæ rogati quid Græci agerent, reſponderunt eos agere Olympia, & ſpectare certamen gymnicum, atque equeſtre.

l.8.p.208. græ.

II. *Ratio temporis confirmatur.*

Eadem eſt Polybij ſententia, cum libro tertio ait fœdus initum Romanos inter & Carthaginenſes primis Conſulibus, duodetriginta annis profectionem Xerxis in Græciam anteceſſiſſe, id eſt totis ſeptem Olympiadibus, quæ hic exacte reperiuntur. Annus enim ducenteſimus quadrageſimus quintus vrbis cadit in primum annum Olympiadis 68. Eadem ratione ab anno Vrbis 245. ad præſentem 273. iidem 28. anni reperiuntur. Ex quo vice verſa infertur ex Polybij ſententia Conſules Romæ creari cœptos anno Vrbis ducenteſimo quadrageſimo quinto. Eadem item Auli Gellij, qui à victo fugatóque Xerxe, quod hoc anno contigit, quatuor annos numerat vſque ad Fabiorum gentem deletam, quæ cadit in ſequentis Olympiadis initium, & Conſulatum C. Horatij, & T. Menenij, iuxta Dionyſij quoque Chronologiam. Aliam adhibet huius temporis notam Herodotus, cum ait Xerxi Sardibus, vbi hyemauerat, ineunte vere proficiſcenti ſereniſſimo aere Solis eclipſim contigiſſe, cui quidam conſentiunt, Buntingus negat hoc anno contingere potuiſſe; ſed proxime præcedenti Aprilis 19. Scaliger refert in an. 3. Olym. 74. Verum cum annorum Iulianorum rationem habeamus, dicendum eſt eam Eclipſim ad præſentem annum pertinere. Paululum videtur Thucydides ab hac ſententia diſcrepare, cum ait decimo anno poſt pugnam Marathoniam Barbarum in Græciam veniſſe, vt eam redigeret in ſeruitutem. Ea pugna incidit in Olympiadem ſecundam & ſeptuageſimam ineuntem, qui eſt annus Vrbis 261. Nimirum Thucydides decem ſolidos annos numerauit, primum poſtremúmque diminutos prætermiſit. Hæc de tempore, rem ipſam videamus.

l.7.p.174. græ. — *Solis eclipſis.*

III. *Xerxes ſe accingit itineri.*

Postqvam Xerxi nunciatum eſt Iſthmum circa Athon montem eſſe perfoſſum, & Aſiam Europæ factam eſſe ponte continentem, Sardibus, vbi fuerat in hybernis, ineunte vere inſtructo cum exercitu Abydum verſus profectus eſt. Id oppidum eſt Aſiæ, vnde breuiſſimus eſt Helleſponti in Europam traiectus. Iter habenti ſol apparere deſiit, vt ait Herodotus, adeo vt dies in noctem verſus videretur. Buntingus tamé affirmat ſextam duntaxat ſolis diametri partem in Phrygia & Aſia minore obſcuratam fuiſſe ſub horam ſextam matutinam, integrum autem deliquium

XERXIS ET PERSARVM CRVDELITAS.

Pythij pro filio poſtulatio.

non niſi in India vel Æthiopia tum contingere potuiſſe. Eam eclipſim Magi Perſarum, defectionem Græcarum ciuitatum interpretabantur, quod dicerent Solem Græcorum, Lunam ipſorum eſſe præſidem. Qua re audita Xerxes maiorem in modum lætatus, ire perrexit, omnibus eum copiis non exiguo cum terrore comitantibus. Quod in Pythio Lydo ipſius hoſpite crudeli exẽplo probatum eſt, cum is cœleſti oſtento perterritus procedentem adiiſſet, & pro hoſpitij iure ac familiaritate rogaſſet, vt ex quinque liberis ſuis, qui omnes copiis eius inſcripti in Græciam proficiſcebantur, vnum natu ſcilicet maximum, patris ſenis miſertus, indulgeret.

IV. *Immani ſcelere à Xerxe repulſa.*

HIC rex barbarus admodum indignatus, Homo improbe, inquit, cum ego ipſe in expeditionem abeam aduerſus Græciam, filióſque meos, & fratres, domeſticos & amicos ducam, tunc auſus es mentionem filij tui facere, qui meus es ſeruus, quem oportebat cum omni familia & vxore me comitari? Et paulo poſt, Te inquit, & 4. liberos tuos munera liberant, à præſenti ſcilicet interitu, vnius autem quem præcipue complecteris, damno mulctaberis. His dictis iuſſit Pythij filium natu maximum comprehenſum diſcindi ꝑ medium, eiuſque diſciſſi dimidium ad dexteram viæ, & dimidium alterum ad ſiniſtram poni, mediumq; exercitum tranſire; quod & factum eſt. Barbaro plane ingratiſſimi hominis facinore, qui iuſtiſſimam bene de ſe meriti hoſpitis petitionem, cui aſſentiri nullo ſuo incommodo, damnóue potuiſſet, & cuius fieri compotem patris grandæui maxime intererat, non ſolum repulerit, ſed quaſi facinus quoddam immaniſſimum, horribili ſupplicio afficere auſus ſit. Quo vno fortaſſe ita diuinam in ſe iram concitauit, vt breui pro glorioſa victoria quam quærebat, probroſam fugam inuenerit.

p. 174. li. 7. græ.

Nec impune.

V. *Vt pater eius.*

CONIECTVRA ex ſimili patris facinore ſumi poteſt, qui quinto regni ſui anno aduerſus Scythas expeditione ſuſcepta, tres Oeobazi filios crudeliter iuſſit interfici, eo quod pater ſenex vnius miſſionem à militia poſtulare auſus eſſet; vnde & ipſe infœlicem, & ignominioſam militiam expertus eſt. Aliud etiam facinus, non ita multo poſt perpetratum à Perſis, arbitror diuinam in eos iram acceleraſſe, cuius auribus odioſiſſime inſonat innocentum ſanguis ſponte ac crudeliter effuſus. Cum enim ad locum, qui dicitur nouem viæ Edenorum perueniſſent, audito loci nomine totidem illic pueros, totidémque virgines de indigenarum liberis, in tartarei parricidæ ſacrificium, viuos defoderunt; idque tanto ſceleſtius, quanto id crimen frequentius perpetrabatur. Perſicum eſt enim, inquit Herodotus, viuos defodere. Nam & Ameſtrim Xerxis vxorem iam prouectæ ætatis audio bis ſeptem illuſtrium Perſarum liberos defodiſſe, ad referendam pro ſe gratiam Deo, qui ſub terra eſſe fertur. Sic ipſe. Quin & Græci ipſi tres iuuenes regios Perſis ereptos, paulo ante pugnam Salaminiam, Baccho crudiuoro, aruſpice Euphrantida exigente, Themiſtocle conſentiente, immolarunt. Plutar. in Themiſtocle.

a.m 3536. n. 1.

Perſicus mos defodiendi viuos.

VI. *Ordo procedendi exercitus Perſici.* *Ante regem.* *Equi Niſæi.* *Iouis currus.*

PERSICI porro exercitus hunc fuiſſe è Sardibus procedendi ordinem refert Herodotus, vt primo præcederent qui ſarcinas & impedimenta portabant: Tum ſequerentur omnigenarum gentium non diſtinctæ, ſed promiſcuæ copiæ, v.g. Lydi, Theſſali, Cappadoces, non ſingulis ſinguli diſtincti legionibus, ſed plures in eadem permixti, numero vltra dimidium exercitus. Poſt has copias intercedebat interuallum; inde reliquas copias ducebant mille equites è Perſis omnibus delecti. Secundum hos totidem haſtati, & hi delecti ex omnibus, verſis deorſum in terram ſpiculis. Poſt hos equi decem quam pulcherrimè ornati, qui Niſæi dicuntur, ex Niſæo campo Medicæ regionis, qui grandes fert equos. Hos decem equos ſequebatur ſacer Iouis currus, quem octo equi albi trahebant, pone auriga comitante, qui pedibus ingrediens habenas tenebat; eam enim ſellam nemo mortalium inſcendit.

VII. *Locus regis, & poſt eũ copiæ.*

POST quem ipſe Xerxes vehebatur curru, equorum Niſæorum auriga præcedente, ſed è curru, quoties ratio exigebat, in Eſſedum tranſcendebat. Eum ſequebantur haſtati Perſarum optimi ac nobiliſſimi mille, de more pila (λόγχας) geſtantes. Poſt hos alius delectus equitatus mille Perſarum. Dehinc è cæteris Perſis decem millia peditum delecta, quorum mille in lanceis, pro coronis geſtabant mala punica aurea, & reliqua nouem millia, quæ ferebant argentea, circum cingebant. Gerebant item aurea & ij, qui terram verſus ſpicula ſpectantia ferebant, & qui Xerxem proxime ſequebantur. Hæc decem millia ordine ſubſequebatur equitatus decem millium Perſarum, qui dicebantur immortales, eo quod aliquo ipſo-

Equitatus immortalis.

rum aut nece aut morbo ſublato, alius in demortui locum ſufficiebatur, vt idem ſemper numerus permaneret. Relicta poſt hos duorum ſtadiorum intercapedine, mox ibat cætera multitudo promiſcua.

Ita exercitus è Lydia perrexit ad flumen Caicum, & regionem Myſiam, donec ad Phrygiam, & terram Ilienſem perueniret: cui primum ſub Ida noctem agenti, tonitrua, & fulgura ingruentia complures in eo exercitu exanimauerunt. Vnde quamprimum progreſſi Abydum venerunt, vbi Abydeni in tumulo erexerant ei thronum regium e candido lapide. Ibi conſpecto terreſtri ſimul, naualique exercitu, & beatum ſe dixit, & lachrymas fudit, vt ante diximus. VIII. *Peruenitur Abydum.*

Inde autem ſapiente cum Artabano habito colloquio, eum Suſam, Proregem ibi futurum dimiſit: reliquos Perſarum principes ad rem bene gerendam adhortatus eſt, eodemque die ſeſe omnes ad tranſitum Helleſponti compararunt. Poſtero autem die tantiſper morati ſunt, dum Solem exorientem cernerent, omnifarios odores in pontibus congerentes, ac myrtho iter conſternentes. *Artabanus dimittitur.*

Vbi Sol exortus eſt Xerxes ex aurea phiala libans in mare, apud Solem vota concepit, nequid ſibi aduerſi contingeret, quo prius deſiſteret Europam ſubigere, quam ad illius terminos perueniſſet. Hæc precatus phialam in Helleſpontum abiecit, aureumque craterem, ac gladium Perſicum, quem acinacem vocant, ſiue Soli dedicans, ſiue Helleſpontum, quem ante ſtultè verberari iuſſerat, placare volens. IX *Xerxis libatio.*

His actis per alterum pontium, qui vergebat in Pontum, peditatus omnis equitatuſque tranſiuit; per alterum qui vergebat in Ægæum, iumenta, atque ſeruitia, præcedentibus decem millibus Perſarum, coronatis omnibus, quos promiſcuus omnium nationum ſequebatur exercitus. Poſtridie cum Xerxe tranſierunt haſtati illi omnes, equiteſque, quos diximus propius Regi in progrediendo adſtitiſſe: quem tamen poſtremum omnium pertranſiſſe, à ſe auditum refert Herodotus: vtique ſummo, ſi id verum eſt, timiditatis & imprudentiæ argumento; tranſitum autem 7. dies, totidemque noctes continenter tenuiſſe. *Et tranſitus Helleſponti.*

Inde circunducto per Thraciam exercitu, ad Thermaicum ſinum peruenit, & loco qui Tempe dicitur potitus eſt. Is eſt Theſſaliæ locus amœniſſimus, circa Penei fluminis oſtia, ad vtramque eius ripam inter Lariſſam vrbem, & ſinum Thermaicum, & montes Olympum & Oſſam, inter quos Peneus excurrit, Olympum habens ab occaſu, Oſſam ab ortu. Tempe inquam, potitus eſt. Paulo quippe ante decem millia Græcorum eò venerant, Perſas ingreſſu Græciæ prohibituri: ſed vel ingentium copiarum metu, vel conſilio Macedonum adducti, locum deſeruere. Aut etiam, quia, vt ait Diodorus, iam è Theſſalis, aliiſque Græcis, qui tranſitus illos accolebant, plerique terram & aquam, profectis à Xerxe nunciis, præbuerant, polliciti ſe imperata facturos, qui deſperata ad Tempe propugnatione domum regreſſi ſunt: præſertim cum alium quoq; Perſis aditum in Græciam eſſe didiciſſent; itaque Theſſali à Sociis deſerti ſe Xerxi dediderunt. X. *Tempe potitur, & Theſſalia.*

Græci autem aditum Thermopylarum cuſtodire ſtatuerunt, quippe qui videbatur & anguſtior quam ille Theſſalicus, & ipſorum terræ propinquior, ne Barbari aut multitudine, aut equitatu contra Græcos vti poſſent. XI. *Græci Thermopylas occupant. Quis ille locus.*

7 p 103. præ edit. Franci. Sunt autem Thermopylæ anguſtiæ montium inter Theſſaliam & Achaiam, ad Oetam montem, vt patet ex Europæ tab. 10. apud Ptolem. nec diſſentit Herod. Thermopylarum, inquit, quod ad veſperam vergit inacceſſum eſt & præceps, altumque ac protentum vſque ad Oetam: quod autem viæ vergit ad auroram, id à mari excipitur, ac vadoſis locis. In hoc ingreſſu ſunt θερμὰ λοῦτρα, id eſt calida lauacra, quæ χύτρους, id eſt ollas indigenæ vocant, & deſuper ara Herculi extructa. Ad hos ingreſſus murus eſt ædificatus, ſuper quem olim πύλαι, id eſt portæ erant, quem tunc Phocenſes metu Theſſalorum ædificarant, quemque nùnc Græci contra Barbaros reſtaurarunt.

Evm ergo locum Græci variis ex prouinciis collecti occuparunt: quorum omnium facile princeps erat Leonidas cum trecentis Lacedæmoniis armatis. Cum quo etiam aderant ex diuerſis Græciæ locis quinque millia & nongenti, quos diſtinctè numerat Herodotus. Ad eos miſit Xerxes nuncios, qui explorarent, vt ait XII. *Ibi Leonidas cum ſuis.*

Regis ad cũ nuncij. Perſa Thermopylas perueniũt. Diodorus, quo animo bellum aduerſus eum gererent, ſimulque edicerent regem iubere, vt ab armis diſcederent, & adſuas quiſque ſedes reuerſi, Perſarum deinceps ſocietatem colerent. Quæ cum à Leonida negligerentur, Rex promotis è Sperchio flumine caſtris, ad Thermopylarum anguſtias peruenit; in prima fronte Medos conſtitutos habens, ſiue quod, propter animi fortitudinem, eos præferret cæteris, ſiue quod vniuerſos deletos cuperet. Elatos enim adhuc faciebat animos *Medi in primis.* Medis principatus, non ita pridem maioribus ſuis ademptus. Quin etiam in Medorum tum agmine erant, quorum propinqui in pugna Marathonia occubuerant, quos vindictæ cupidos fortiſſime pugnaturos credebat: præſertim ſub ipſius Xerxis oculos, qui locum ſibi delegerat adſpectandum pugnas idoneum.

XIII. *Ab iis factum initiũ pugnæ.* Herodotvs quoque à Medis initium pugnæ factum ſcribit, quibus mandatum dederat Xerxes, vt Græcos viuos caperent, & in ſuum conſpectum adducerent; negotium dictu facilius, quam factu. Nam Græci, quos Leonidas in ea parte fauciũ cõſtituerat, quà ſunt anguſtiſſimæ, irruentes fortiter Medos fortius excepere. Dum enim Barbari virtutis inſpectorem, & teſtem habent regem ipſum; Græci vero & libertatis memoria, & hortatu ducis ad certamen accenduntur, admirabile prælium committitur, pugnaque diu anceps fuit. Græcis autem virtute, & ſcutorum magnitudine præualentibus, vix tandem Medorũ acies inclinare cœpit. Multi enim *Ei cedentibus Ciſſij ſuccedunt.* ex his ceciderunt, nec pauci vulneribus confecti erant. Proximum ergo locum in acie obtinentes Ciſſij, quorum inſignis erat virtus, illis in pugna ſucceſſerunt.

XIV. *Qui & vincuntur, & quare.* Ac licet recentes, & integri cum defatigatis committerentur, exiguum tamen ad tempus periculum ſuſtinebant, ſed à Leonidæ militibus cæſi, pulſique in fugam vertuntur. Barbari enim deteriori tum conditione pugnabant. Cum enim ſcutis, peltiſque breuibus, ad expeditum corporis motum in patentibus locis vterentur, in anguſtiis locorum non facile conſtipata hoſtium corpora, magniſque obiecta ſcutis vulnerare poterant, & crebriores ictus accipiebant. Xerxes tandem cernens omnem circa aditus locum cadaueribus ſtratum, nec virtutem Græcorum à *Xerxes ſũmittit immortales.* Barbaris tolerari poſſe, lectiſſimos è Perſis mittit, quos immortales vocant, qui fortitudinis palmam omnibus commilitonibus præripiunt, quorum dux erat Hydarnes, & credebantur hoſtes facile profligaturi; verum & ipſi congreſſi, nihilo magis quam Medi, aut Ciſſij, loci & armorum iniquitate profecerunt.

XV. *Spartanorũ certandi peritia.* Ibi Lacedæmonii, inquit Herodotus, dignam memoratu pugnam edebant, cũ aliis rebus oſtentantes ſe perite cum imperitis pugnare, tum vero quod quoties terga vertebant, conferti fugiebant. Quos Barbari dum fugientes cernerent, cum vo- *Xerxis metus.* ciferatione ingruebant. At Græci rurſum cũuerſi aduerſis pectoribus eos excipiebant, tantáque vi irruebant, vt innumeram multitudinem proſternerent: adeo vt Rex ipſe cum ad ſpectaculum adeſſet, in ipſo congreſſu pugnandi, ter è ſolio, quaſi ad capiendam fugam reſiliiſſe dicatur, quod exercitui ſuo timeret. Nox prælium diremit; poſtridie pertinacius quidem, eodem tamen euentu pugnatum eſt.

XVI. *Conſilium circonueniẽdi Græcos.* Ibi Regem conſilii inopẽ quidam Epialtes Thrachinius, ſiue Melienſis adit, pollicetur que ſe, cui ſemitæ montium notæ forent, per anguſtum tramitem Perſis ducem fore, vt Leonidæ copias à tergo circumueniant; circumuentos non magno negotio deleri poſſe. Quo audito Rex maiorem in modum lætatus, præmiis hominem afficit, & mox viginti bellatorum millia, qui eum ſequantur noctu dimittit. Qui tota nocte itinere confecto, ſub exortum auroræ in cacumen montis euaſere, quo in loco mille Phocenſium præſidium excubabat. Hi Perſis animaduerſis *Phocenſes Perſis cedũt.* magno metu affecti ſunt, nec minori Perſæ. Nam Phocenſes rati à ſe initium totius pugnæ capi, actum de ſe eſſe opinabantur: præſertim cum eos, frondibus quercuum tectos, aſcendentes non ſenſiſſent. Perſæ vero conſpicati viros arma induentes, obſtupuere, quod exiſtimarent neminem ſe in via habiturum, cum quo pugnandum eſſet. Ibi ergo Hydarnes perterritus ne Phocenſes Lacedæmonii forent, Epialtem percontatus eſt, quiſnam ille eſſet exercitus. Mox certior rei factus, Perſas tanquam in aciem inſtruxit, quorum miſſilibus fugati Phocenſes, in verticem montis ſe receperunt.

XXVI. *Leonidas ſe circumuẽtũ agnoſcit.* Qvibvs ſpretis Perſæ rapidi de monte deſcendunt, ad eos, qui ad Thermopylas erant, non ignaros. Nam & Magus quidam Megiſtias, extis inſpectis ſub noctẽ

Leonidæ interneciorum cædes. A pleriſq; deſeritur.

ait illis mortem inſtare, de nocte autem quidam ad Græcos transfugerant, qui cõ-ſilium patefacerent: poſtremo ſpeculatores albeſcente cœlo, animaduerſis Perſis in ſummis montium, ad Græcos procurrerant. Ibi diſceptatum eſt inter eos, quid facto opus foret: denique reliquis Græcorum, ipſorum etiam Spartanorum ſuaſu, ad ſua dilapſis, ſolus Leonidas cum ſuis qui reliqui erant, & Theſpienſibus ſtationẽ minime deſerendam cenſuerunt: quin & rogarunt Leonidam, vt ſeſe in hoſtem im-mitterent, antequam à Perſis circumuenirentur. Leonides alacritate militum ap-probata, properè ita prandere iubet, tanquam apud inferos cœnaturos, & propere cum eis cibo ſumpto, ipſa nocte, vt ait Diodorus, in caſtra hoſtium inexpectati pro-ſiliunt, & Regem ipſum ad cædem quærentes, infinitã ſtragem edunt; donec orta luce, Perſæ paucitate Græcorum conſpecta, eos vndique circumuentos iaculis confecere. Herodotus ait duos Xerxis fratres contra Leonidam pugnantes, ſuper eius cadauer procubuiſſe, Græcoſque ter hoſtibus in fugam actis, eius corpus ſub-traxiſſe, denique & ipſos multitudine obrutos concidiſſe.

Cum reliquis irruit in Perſas, & occiditur.

...l 7. p. 199. ...giæ.

XVIII. *Laudantur à Græcis.*

HIC alter eſt Græcorum oratorum, & poetarum dicendi campus longe cele-berrimus, in quo laudandis Spartanis iſtis heroibus; omnem illi dicendi faculta-tem profudere. Quod Græciæ libertatem propria morte vindicare, & gloriam fortitudinis immortalem, adipiſci maluere: quam cum reliquis Græcis præſenti morti eripere ſeſe; & imminentibus Græciæ temporibus, caſibuſque conſeruare. In quo vereor, vt fortitudinis laudem æque promereri potuerint, atque imprudentiæ, iniuſtitiæque notam videntur incurriſſe: qui ſine vlla vel neceſſitate, vel fructu, vi-tam ſuam, id eſt, fortiſſimorum virorum prodigere auſi ſint, qui ne pecuniam qui-dem ſine cauſa profundere debuiſſent. Qui propriam gloriam, vanam vtique atque inanem, cum magna communis boni iactura coniunctam, emere voluerint, tan-toque iniuſtiore iactura, quo illi erant præſtantiores, Reique publicæ magis tum neceſſarii. Cumque Spartani iſti ſapiens cedendi conſilium, cæteris Græcis Ther-mopylarum propugnatoribus, viris quoque fortiſſimis dediſſent, quorum par erat, aut pugnandi æmulatio, aut cedendi neceſſitas; non debuerunt ipſi, aut malum conſilium ſociis dare, aut bonum non amplecti.

Nec culpa carent.

XIX. *Nec parratis Machabæi.*

QVID ergo faciemus, inquies, Iudæ Machabæo, eiuſque ſociis, in quos hæc ipſa tela torqueri videntur? Verum longe diſpar eſt vtrorumque conditio; nec gloriam iſti ſuam, niſi cum diuina coniunctam quærebant, quæ toties prioribus ſeculis, in paucorum contra multos victoria eluxit, nec proprio ad eam audaciam marte currebant, ſed diuino, vt creditur, inſtinctu mouebantur. Et hactenus de terreſtri Perſarum clade dicam, an victoria? victoria ſane, ſed Cadmæa, vt ait Herod. dictum ſit: nunc de nauali certamine dicendum, quod eo tempore geſtum fuiſſe, Herod. Diodoruſque ſcripſerunt, ad occupatum Eubœæ fretum, quo mari-timum iter patebat in Achaiam, & Atticam totam: quo tempore ad Thermopy-las tanta contentione pugnabatur, ad pedeſtre iter in Græciam, in portis illius ob-ſtruendum: & hæc quidem eſt vtriuſque ſententia. Nam Herodotus l. 8. init. Erat autem omne certamẽ his in mari de Euripo, quemadmodum illis, qui cum Leoni-da erant de tranſitu arcendo. Diodorus vero, Perſæ, inquit, vi Græcos perrum-pere, & Euripum traiicere cogitabant, Græci vero anguſtias illas obſtruxerant. Sed prius antegreſſam quandam cladem nauticam, quæ ſequentium quaſi quod-dam præludium fuit, ex Herodoto referemus.

Tranſitus ad pugnam naualem.

XX. *Perſicarum nauium ex tempeſtate clades.*

DVM Xerxes terreſtri expeditione, Græciæ portas cruentiſſima victoria pate-facit, mari quoque belli fortunam experiebatur, accitoque Megabate in nauales hoſtium copias Claſſem Perſicam ducere iubebat. Quę poſtquam è ſtatione ſoluit, oramque Magneſiæ tenuit, primæ quæque naues ad terram habuere ſtationem, aliæ deinceps in anchoris ſtetere, ad octauum vſque ordinem intra mare procedẽ-tes, vtpote anguſtiore littore, quam vt claſſem caperet, atque ita per noctem ſte-tere. Sub ipſum vero diluculum, ex ſereno cœlo, & tranquillo, cum mare efferueſceret, atrox tempeſtas coorta eſt, vehemenſque ventus ſubſolanus, qui quas naues exteriores nactus eſt, concuſſit, diſiecit, atque confregit. Qua tempeſtate qui pauciſſimas naues perditas putant, ij non pauciores quadringentis periiſſe aiunt, viros quoque innumerabiles, ac vim diuitiarum immenſam, vt ait Herod. à quo non diſſentit Diodorus.

XXI. *Quanta Græcorum claſsis.*

PORRO non exiguum nauium numerum contra Perſas Græci coëgerant, Athenienſes præſertim, qui, vt ſcribit Herodotus, [a] non ita pridem conſilium ſecûti Themiſtoclis, ducentas contra Æginetas parauerant, quæ huic bello vſui fuere, vt ſupra ſignificauimus. Accepto deinde oraculo, de Athenis muro ligneo defendendis, alias quoque naues ædificauere, eodem authore, & oraculi interprete; in quas non ita multo poſt, deſerta patria, omnia ſua Athenienſes intulere. Græcarum nauium numerum ſcribit Diodorus fuiſſe ducentarum, & octoginta, quarum 140. erant Athenienſes. At Herodotus, cui potius credimus, longe plures fuiſſe vult, vt ex dictis aperte conſtat: Idem tamen init. l. 8. vniuerſarũ inquit nauium, præternouem quinquagenum remorum nauigia, ad Artemiſium coactarum numerus fuit ducentarum ſeptuaginta vnius, cui additæ illæ nouem efficiunt Diodori numerum: ſed cum huic numero mox 53. atticæ naues addendæ ſint, ad eam, quæ primo ſignificata eſt, multitudinem nauium facile peruenietur.

[a] l. 7. paulo vltra med.

XXII. *Pugna naualis ex Themiſtoclis conſilio.*

CVM autem inter nauium ductores de pugnæ naualis ratione conſilia tractarentur, alii quidem omnes in loco eodem perſiſtendum, ad Artemiſium ſcilicet inſulæ Eubœæ, hoſtiſque incurſum opperiendum eſſe cenſebant; ſolus Themiſtocles contrariam tuebatur ſententiam, contendens vtiliſſimum fore inſtructa hoſtem claſſe inuadere, dum hoſtiles copiæ toto mari diſperſæ, è variis disiunctiſque portubus exeant, & neceſſario tumultuariè pugnaturæ ſint, nec ſibi inuicem opem laturæ. Hæc ſententia cum tandem viciſſet, Græci cum vniuerſa claſſe in hoſtes inuehuntur. Ibi cum Barbari ex multis hinc inde portubus ſe expediunt, acies Themiſtoclis cum diſſipatis & incompoſitis adhuc Perſis conſerta, multas hoſtium naues demerſit, nec pauciores ad continentem vſque fugere compulſas, perſequuta eſt. Adunata interim claſſe vniuerſa, acrique pugna inita, parte quadam nauium vtrique ſuperiores erant, plena tamen victoria neutri potiebantur, donec interuentu noctis prælium diremptum eſt.

Proſpere ceceditur.

XXIII. *Alterum Perſarum naufragiũ.*

SIC fere Diodorus, multis prætermiſſis, quæ ab Herodoto init. l. 8. narrantur. Metum quippe Græcæ claſſis omiſit, quæ Themiſtoclis aſtu, & Eubœorum 30. talentis retenta ſit, tum occultam diuiſionem Perſicæ claſſis ad circumeundam orientalem Eubœæ oram, in cuius oræ medio ad Artemiſium erant Græcæ naues, vt à tergo, & à fronte concluſi Græci, ad vnum omnes perirent. Verum claſſis iſta quæ Eubœam circumuehebatur, eratque ducentarum nauium ſelectarum, per noctem & tempeſtatem in ſaxa impingens, prope Gereſtum, & Caphareum promõtorium, ad caua Eubœæ tota funditus periit. Numine, inquit Herodotus, & Diodorus, pro Græcis pugnante, vt vtriuſque partis nauibus æquatis pugnaretur: aut potius, vt Barbari ſuperbia deijceretur, & crudelitas puniretur.

XXIV. *Altera pugna contra Cilices, & victoria*

INTEREA Græcis tres & quinquaginta naues Atticæ ſuperuenere, (Diodorus tres omittit,) quæ Græcos gemina lætitia affecerunt. Nam & nouum auxilium attulere, & nuncium nauium hoſtilium ad ſaxa alliſarum. Cumque Barbari prioribus affecti malis, tantiſper quieſcerent, animoſque colligerent, Græci renouatis animis, viribuſque, eadem qua pridie hora in naues Cilicum impetum fecere. Quas vbi corruperunt, & nox aduenit, iterum ſe ad Artemiſium receperunt. Tertia die Barbarorum duces, tum indigne ferentes à tantula ſe claſſe vexari, tum à Xerxe ſupplicium timentes, non expectandum cenſuerunt, dum Græci priores pugnam capeſſerent, ſed inſtructas naues circa meridiem eduxerunt. Cumque Græci ad Artemiſium immoti manerent, illi lunata claſſe eos adorti, circumcingere conabantur, verum Græci acerrime ſeſe defendentes effecerunt, vt paribus fere damnis, parique marte eo die è pugna diſcederetur. Etſi enim plures è Barbaris viris, nauibuſque deſiderabantur, multi tamen Græci, non minore ob paucitatem detrimento, cum ſuis nauibus peribant. Nam eo die Ægyptij, quinque Græcas naues cum ſuis propugnatoribus ceperant. Eos Diodorus videtur ſentire fuiſſe Sidonios, quos ait omnium Barbarorum fortiſſime ſe geſſiſſe, ſicut Græcorum Athenienſes.

Alia pugna.

Dubiaque victoria.

XXV. *Græci loco cedunt.*

DIREMPTO ſuperueniente nocte prælio, Græci licet multis barbaros malis affeciſſent, tamen quod & ipſi male affecti eſſent, præſertim Athenienſes, quorũ dimidia pars nauium admodum debilitata fuerat, de fugiendo in vlteriora Græciæ deliberant. Quæ ſententia tum demum maxime perſuaſa eſt; cum res ad Ther-

Pace vacant Athenas

Themiſtoclis induſtria.

mopylas geſta illis nunciata eſt, neque vltra diſceſſum differendum rati, vt qui-que locati erat, abſceſſerunt, primi Corinthii, poſtremi Athenienſes. Cum Themiſtocles operam dedit, vt è claſſe Perſarum Iones & Cares abduceret, ſicque eius ſemper vires imminueret, inſcriptis ad aquas potabiles ad ſaxa literis, quibus vel eis perſuaderet à Rege deficere, ſi eas illi priores legerent, vel certe ſuſpectos redderet Regi, ſi prius ei innotuiſſent: ſicque à claſſe tanquam infidi ſummouerentur. Idem recitat in Themiſtocle Plutarchus. Et lectas quidem ab Ionibus ſcribit Herod. quo autem euentu patuit in pugna Salaminia, vbi plerique ignauiter de induſtria pugnabant, alii ne pugnabant quidem.

XXVI. *Perſæ interiora Græciæ inuadunt.*

Terra marique.

Persæ cognita Græcorum fuga, ſimulatque refulſit Sol, omnis claſſis addenſata ad Artemiſium contendit, vnde illi ſoluerant: indeque progreſſi Hiſtiæam vrbē Eubœæ cœperunt, quam Ortelius eandem eſſe vult cum ea, quam Plinius Oreum, Ptolem. Oræum, & non Soreum appellat. Sed huic ſententiæ repugnat Herodotus, ſibique habet conſentientem Plutarchum in Themiſtocle: repugnat inquam, cum ait, Perſas ab Artemiſio ad Hiſtiæam proceſſiſſe, at Oræum Ptolemæo citra Artemiſium eſt, non vltra. Dum res ita in mari geritur, interea Xerxes Thermopylis in poteſtatem redactis, terreſtri itinere ad vlteriora Græciæ penetrabat, cum ei Arcades perfugæ, rogati quid Græci agerent, reſponderunt, eos agere Olympica, & ſpectare certamen gymnicum atq. equeſtre. lib. etiam 7. aliquanto ante finem ait Thermopylas occupatas à Leonida & Spartanis, tempore Olympiadis, ex quibus ſuperius rationem temporis confirmauimus.

XXVII. *Doridem adeunt.*

Phocidem vaſtant.

Thessalia ergo, Thermopyliſque ſuperatis, Doridem regionem ingreſſi ſunt Barbari, quibus, vt ſecum ſentientibus, nihil admodum iniuriæ intulerunt. Poſteaquam vero è Doride in Phocidem transgreſſi ſunt, deſertam viris regionem inuenerunt, quod alii alio diffugiſſent: omnem tamen agrum Phocenſem ducentibus Theſſalis eorum inimicis, percurſarunt, vrbes templaque igni, ferroque vaſtarunt, viros cædendo, mulieres ſtuprando extinxerunt. Recte porro Herodotus à Theſſalia, & Thermopylis Doridem primo, tum Phocidem occurriſſe ſcribit; talis enim eſt apud Ptolemæum, alioſque Geographos earum prouinciarum ſitus, quem neglexit Diodorus Siculus, cum ait, Xerxem à Thermopylis digreſſum, per Phocenſium fines iter feciſſe, oppida paſſim exſcindentem, & quidquid regio illa poſſidebat, corrumpentem; poſtea vero Dorienſium regionem peruaſiſſe, & ibi ab iniuriis abſtinuiſſe.

XXVIII. *Templum Delphicum fruſtra affectant.*

Apvd Panopem Phocenſium vrbem bifariam diuiſæ copiæ, earum pars validiſſima cum Xerxe Athenas verſus tendebat in Bœotios, qui cum Perſis ſentiebant. Cæteri autem cum ſuis ducibus Parnaſſum à dextra præſtringentes, ad templum Delphicum, quod erat in Phocide, ſpoliandum progreſſi ſunt; ex quo tamen loco tum fulminibus è cœlo, tum ſaxis à Parnaſſo ingenti fragore deuolutis repulſi, partim aufugiſſe ad Bœotios, partim occidiſſe referuntur. Et potuit malus dæmon, qui ibi ſacrilegè colebatur, antiquam illam mendacii, & fraudum officinam Græcis, pluribuſque aliis populis dementandis idoneam, iſtiuſmodi procella, ac tempeſtate, Deo permittente, tutari; quoniam nondum tempus illud aduenerat, quo Saluator dicebat, *nunc princeps huius mundi eycietur foras.*

XXIX. *Claſſis Græca Salaminā confluit.*

Athenienſes urbem deſerunt.

Interea Græcorum claſſis ab Artemiſio profecta, rogatu Athenienſium ad Salaminam inſulam ſubſtitit, vt eius præſidio poſſent, liberos ſuos, & vxores ex Attica ſubducere, & quid opus eſſet facto in commune conſultare: præſertim cum Lacedæmonii, quos ſpes erat Eubœam propugnaturos, ad Iſthmum Peloponneſi muniendum, ac defendendū abiiſſent. Edixerunt igitur Athenienſes, hortatore in primis Themiſtocle, vt eſt apud Plutarchum, vt ſui, qua quiſq; ratione poſſet, liberos, familiámque ſeruarent. Itaque plurimi ſuos in Trœzeniam, quæ eſt in Peloponneſo, ad Scyllæum promontorium, quidam in Æginam inſulam, alij in Salaminam ipſam tranſmiſerunt: inde omnes Salaminam ad claſſem nauigarunt; quo etiam claſſiarij, qui ad Trœzeniam erant, confluxere, & diuerſis ex locis aliæ, donec triremium numerus ad 378. aſcenderet: quibus duæ poſtea, ante pugnam ipſam acceſſere, vt fieret claſſis omnino 380. nauium, præter aliquot alias quinquaginta remorum. Ibi diceptauere duces, Eurybiade Lacedæmonio totius claſſis præpoſito rogante, quis videretur commodiſſimus ad pugnam locus. Et

pleriq; Iſthmum in Peloponneſi aditu eligebant, vt ſi male pugnatum eſſet, ad ſuos cuique effugium daretur.

XXX. *Perſæ deuaſtant Atticam, ipſaſque Athenas.*

Haec dum agitantur, venit quidem Athenienſis nunciatum Barbarum iã Atticam ingreſſum eſſe, eamque omnem igne vaſtare, & incenſis Theſpienſium, & Platæenſium vrbibus, Athenas perueniſſe (erat hic tertius menſis à tranſitu Helleſponti) eamque deſertam cœpiſſe: ſed & paulo poſt arcem expugnauit, & templũ, quod & incendit. Quibus auditis tantus omnes terror inuaſit, vt nonnulli quamprimum vela facturi, fugamque ad ſua quiſque inituri viderentur: cæteri vero ad Iſthmum pugnare ſtatuerent. A qua tamen ſententia Themiſtocles multa eos contentione deduxit ad tempus, donec claſſiariæ Xerxis copiæ ex Hiſtiæa profectæ, triduo ad Phalerum Atticæ portum, Piræeum poſtea dictum, 40 ſtadiis Athenis diſtantem peruenerunt: quò venit Xerxes concilium de nauali pugna initurus; eamque omnes conſulebant, quod eò regem viderent propendere, qui etiam putabat ſuos ad Eubœam male ſponte pugnaſſe, quod videlicet ipſe abfuiſſet, vna tamen Artemiſia repugnabat, nihilominus pugna naualis decreta eſt, cui Rex ipſe conſtituit intereſſe. Itaque Salaminam verſus, vbi erat Græcorum claſſis, curſum intendunt, aciemque per otium inſtruunt, pugnam nox ſuperueniens impediuit.

Pugnam ad Salaminam parãt.

XXXI. *Græcorum fugam Themiſtocles per fraudem impedit.*

Cum interim metus ingens inuaſit Peloponnenſes, pro regione ſua, arbitrantes ſe ad Salaminam pro ea inſula, aut pro Attica, quæ iam perdita eſſet, deſerta patria, quæ adhuc intacta eſſet, pugnaturos. Quæ ſententia quantumuis repugnantibus Athenienſibus, Salaminiis, Æginetis, Megarenſibus, cum viciſſet, iamque proximum eſſet, vt claſſis diuideretur, Themiſtocles clam è concilio egreſſus, miſit nuncium ad Perſas, Sicinum de Perſis captum Plutarchus vocat, quaſi ei fauens, ſuadenſque, vt fugam adornantes, & à terreſtri exercitu ſeiunctos, & interſe diſſidentes Græcos, in quibus etiam multi pro ipſo pugnaturi ſint, quam primum inuadat. Fide temere habita Themiſtoclæo nuncio, Perſæ, omnem Græcorum claſſem ad Salaminam poſitam ſua ipſi circunueniunt. Qua re animaduerſa Græci, miſſo abeundi conſilio, ad pugnam neceſſario ſe comparant.

XXXII. *Diſpoſitio claſſis vtriuſque. Ionum proditio an laudanda.*

Dextrum cornu tenebant Ionii, & contra Lacedæmonios pugnabant; ſiniſtrum Phœnices, quibus oppoſiti erant Athenienſes: & Iones, iuxta Themiſtoclis monita ſe, infideliter in pugna geſſerunt, vt ſcribit Herodotus: proditionem eorum, quod in Græcorum vtilitatem ceſſerit, in laude ponens: qua in re Ionibus ſuis, non ſatis feliciter fauet. Nam dum ſub legitimo principe pugnantes, & in bello, de cuius iniuſtitia eis non conſtaret, ei cladis non exigua cauſa fuerunt, non laude, ſed pœna digni cenſendi ſunt.

Pugna, & clades Perſarum vnde orta.

Diodorus de Ionibus tacet, & initium cladis ex loci anguſtiis ortum ait, tum ex Imperatoris in prima acie fortiter dimicantis interitu, quo non parum terroris, & turbarum toti claſſi fuerit iniectum; cum non adeſſet, qui haberet in omnes imperium, & mitteret opem laborantibus. Nam Xerxes in locum quendam tutum è regione Salaminis ſe receperat, vnde pugnam ſpectaret innoxius. Nihilominus ſolito melius ſe gerebant Perſæ, quod ſe quiſque à Xerxe conſpici arbitraretur, ab eo ſibi male metueret, quippe qui Phœnices, à quibus præclariſſime certatum fuerat, de Ionibus merito conquerentes capite plecti iuſſerat. Denique Barbari fuſi, fugatique in Athenienſium portum ſe receperunt.

XXXIII. *Xerxes de fuga cogitat.*

Cognita ſua clade Xerxes, veritus ne quis Ionum à Græcis ſubornatus, aut ſua ſponte ad pontes ſoluendos in Helleſpontum nauigaret, vnde ipſe in Europa deprehenſus de ſalute periclitaretur, de fugiendo apud ſe cõſultabat; ſed quod rem nollet vel à ſuis, vel à Græcis detegi, redintegrandæ pugnæ conſilium præ ſe tulit. Interim Mardonius, qui eam fugam ſuſpicabatur, & in ſe, tanquam expeditionis authorem, regiæ indignationis molem recaſuram videbat, eum ſponte adit, & conſolatur, & ſpe replet; ſuadet tamen vt in omnem euentum ipſe domũ redeat, relictis ſibi 30. myriadibus militũ, Diodor. habet 40. à quibus quod belli ſupererat feliciter conficeretur. Nã vt ab Artemiſia quoq. quæ concilio à rege adhibita fuerat, admonebatur ſi res ex ſententia Mardonio ſucceſſerint, Regis tamẽ laus futura ſit, qui per ſeruum ſuum Græcos ſubegerit; ſin contra, non magnam fore calamitatem, Rege, req. eius incolumi, & dedecus ad ſeruum, non ad regem redundaturum.

Quam Mardonius ei ſuadet.

Xerxis fuga. XXXIV. Abit Helleſpontum verſus.

Facile perſuaſum eſt homini meticuloſo, quod ipſe iam ratum in animo habebat. Itaque nocte proxima iuſſu regis præfecti claſſis e Phalero ſoluentes, retro Helleſpontum verſus abierunt, pro ſe quiſque accelerantes, ad cuſtodiendas rates, quibus Rex pertranſiret. qui cum ad Zoſterem aduentaret, id eſt Atticæ promontoriũ, minuta quædam continentis protenta promontoria Barbari ſuſpicati nauigia eſſe, perdiu illinc aufugerunt. Tempore deinde edocti non nauigia eſſe, ſed promontoria, in agmen ſeſe receperunt.

Græci de inſequendo deliberant.

Græci vbi ſub lucem aliquandiu prælium fruſtra expectarunt, edocti hoſtilem claſſem vela feciſſe, aliquandiu inſecuti inter ſe deliberarunt, an ad Helleſpontum vſque nauigaturi eſſent, & Perſarum pontes diſſoluturi, quæ erat Themiſtoclis ſententia, vel vera, vel diſſimulata, vt ait Plutarchus in eius vita, & Athenienſium, qui gemebant ſibi hoſtem de manibus eripi, & qui vel ſoli eum expugnare, & perdere cupiebant: an vero permiſſuri vt abirent, cum maiori vtilitate Græciæ; ne forte præter conſuetudinem fortiter agere, & reliquam Græciam vaſtare cogerentur, quod Ariſtides & reliqui duces opinabantur.

XXXV. Et ſtatuunt non ſequi.

Ea ſententia cum viciſſet, Themiſtocles ſuis quidem perſuaſit, id eſſe ex vtilitate Græciæ, cui expediat reliquum annum, atque hyemem imminentem in patria, quoquo modo reſtauranda ponere; vere autem appetente in Helleſpontum, & Ioniam nauigaturos. Ipſe tamen vafre id egit, neceſſitatem in conſilium vertens, & perfugium ad Perſas ſibi præparans, ſi quid Athenis in eum tempeſtatis exoriretur. Itaque Sicinum contubernalem, (pœdagogum liberorum ſuorum Diodorus vocat) quo iam vſus fuerat, in Salaminia pugna regi perſuadenda, & Græcorum fuga præuertenda: hunc ergo ad eum miſit, cum adhuc eſſet in Attica, cum his mandatis, Themiſtoclẽ, regi gratificandi gratia, retinuiſſe Græcos claſſem eius inſequendi cupidos, & pontes qui ſunt in Helleſponto ſoluendi: itaque recte facturum, ſi eo quamprimum ſilentio recipiat ſeſe.

XXXVI. Pauca copiæ eum ſecuta fame vexantur & morbis.

Itaqve Xerxes ei fide habita, maturat in Helleſpontũ peruenire, quod intra quinque & quadraginta dies terreſtri fere itinere conſecutus eſt, nullam propemodum partem copiarum ducens, quæ quocunque veniebant, ait Herod. & ad quoſcũque homines, direptis eorum fructibus veſcebantur. Vbi nihil fructuum reperiebant, ipſa herba, vt e ſolo germinabat: nonnulli delibratis corticibus, & ſtrictis frõdibus arborum tam agreſtium, quam manſuetarum, ad ſedandam ventris rabiem vtebantur, nihil omnino relinquentes, hoc præ fame facere coacti. Quos deinde peſtilentia excipiens, & dyſenteria inter viam extinguebat: Xerxes ægrotos relinquebat, ciuitatibus, vt in quamque veniebat, imperans vt illos curarent, & paſcerent reliquos ait Sardeis cum Xerxe ægre perueniſſe. Non eſt autẽ mirum totis illis regionibus famem graſſatam fuiſſe, in quibus tanta barbarorum colluuies fuiſſet debacchata. Sic enim Deus rerum profuſionem, rerum penuria vindicabat, & incredibilem ſuperbiam, turpiſſima fuga, & confuſione caſtigabat.

XXXVII. Cur pontis diſſolutionẽ timeret.

Illvd potius mirum videtur, qui fieri poterat, vt Xerxis fugam impediret pontis in Helleſponto diſſolutio (quem reuera iam tũ tempeſtate diſſolutum) teſtatur Herod. [a] cum nauibus abundaret, & plurimos haberet tota Aſia portus ad quos appelleret, plurimas inſulas ſibi ſubditas, à quibus exciperetur. An is ita fuerat metu dementatus, vt id non animaduerteret? at multos habebat ſecũ, à quibus ei mens reddi potuiſſet, ſi vel auſi eſſent, vel ille audire voluiſſet. Certe refert Herodotus quorundam ſententiam, qui dicunt Xerxem, permiſſo Hydarni exercitu, quem ad Helleſpontum deduceret, ipſum nauim Phœniſſam conſcendiſſe, vt in Aſiã ſe reciperet, & dum curſum tenet, à Strymonia ingenti vento fuiſſe exceptum, & eo vehementius tempeſtate iactatum, quod nauis erat referta vectoribus. Ibi metu perculſum Regem, cum clamore interrogaſſe gubernatorem, num qua ſalus eis eſſet. Et cum ille reſpondiſſet, Here nulla admodum eſt, niſi aliqua diminutione vectorum. Tum Xerxem eo audito ita locutum. Viri Perſæ nunc aliquis veſtrum declaret ſe curam habere regis: in vobis enim videtur ſita eſſe ſalus mea. Quibus dictis, aiunt, Perſas eo adorato deſiliiſſe in mare, atq. ita leuata naui Xerxẽ incolumẽ in Aſiam perueniſſe. Egregia plane, vehemẽterque laudabili Perſarum in principem ſuum veneratione, atque charitate. Cæterum eam ſententiam minus probat Herodotus, exiſtimans Xerxem in Aſiam cum reliquo exercitu itinere pedeſtri

Putatur naue in Aſiam traieciſſe.

Perſarum in principẽ ſuum amor.

[a] l. 8 pag. 118. græ.

deinceps Conſules curarent, vt ſemper aliqui tribunorum familiares, ipſis & amici eſſent. Eius enim Collegij potentiam, haud aliter infringi poſſe, niſi diſſidium inter ipſos foueretur. Ea ſententia valde probata eſt Coſſ. & Patrum primoribus, vt ait Dionyſius. An recte, inquies? vtique recte, ſi Tribunus Icilius iniuſte intercesſit, quod diiudicare in promptu non eſt. Nam vt demus agri diuiſionem iuſtam fuiſſe, & promiſſionem Senatus in rem fuiſſe conferendam, non tamen apertum idcirco eſt eam diuiſionem huic expeditioni anteuertendam, & ſine vllo Reipublicæ damno anteuerti potuiſſe. Illud certe conſtat bellicam alterius Conſulis expeditionem, ex ea cauſa minus recte ſucceſſiſſe.

XLIII. *Sententiarum diſſidia an & quatenus probanda.*

VNIVERSE autem loquendo diſſidia, etſi prima ſpecie male audiunt, ſunt tamen ex earum rerum genere, quæ dicuntur adiaphoræ, & ex fine bonitatem accipiunt, aut malitiam. Itaque diſſidentes ſententias vel ſpargere, vel fouere, vt boni aliquid fiat, vel malum impediatur certum eſt eſſe laudabile. Nam Diuus Paulus Act. 23. iniecit inter Phariſæos & Saducæos diſſentionem: & alteram partem ſibi amicam reddidit, alterius autem conatus irritos fecit. Vice autem verſa improbanda eſt diſſentio, quæ gignitur, aut fouetur, vt mali quidpiam fiat, vel bonum impediatur; aut etiam quia diſplicear ipſa animorum conſpiratio. Ideoque Salomon inter alia ſcelera quæ odit Dominus, ſeptimum ponit quod deteſtatur anima eius, eius ſcilicet improbitatem, qui ſeminat inter fratres diſcordias.

Prou. 6. 19.

XLIV. *Res à Conſulibus hoc anno geſta.*

CONSVLES ergo Senatoreſque effecerunt, vt quatuor è tribunis in partem Senatus tranſirent; qui aliquandiu fruſtra conati Icilium à propoſito abducere, eius actioni interceſſerunt. Ita deſolatus Icilius nihil amplius potuit. Ergo delectu habito Furius in Æquos profectus, cum eſſet militi carus rem bene geſſit, & prædam ex hoſte acceptam donauit militi, domumque rediit. Cæſo autem Fabius, etſi egregiè functus Imperatoris officio, nullam tamen rerum geſtarum laudem retulit, relicta ſponte à milite imperfecta victoria, ne Conſul triumpharet. Quod enim militi eſſet exoſus, eius vel monitis, vel iuſſis difficilem ac contumacem exhibebat ſeſe, adeo vt propemodum inuitum media ipſa nocte caſtra mouere, & in vrbem redire coëgerint: vbi, præter ignominiam deſertorum caſtrorum, periculum etiam non mediocre adierunt, dum in tenebris per hoſticum nullo ordine diſceſſere, vt pluribus narrat Dionyſius.

l 9 p 561. græ. lat.

XLV. *Euripidis ortus.*

EVRIPIDEM poëtam hoc ipſo anno primo Olymp. ſeptuageſimæ quintæ, quo Aſychus in Olympico ſtadio victor memoratur, natū eſſe autor eſt Laertius in vita Socratis. Duodecim annis ante ortū Socratis numeratis extremis. Diſtinctius etiam Suidas. Cum Xerxes, inquit, Helleſpontū traiceret, in vtero geſtatus eſt: eoque die natus, quo Græci Perſas in fugam coniecerunt. Sed de eo rurſum in eius morte, quæ incidit in Olympiadem XCIII, dicendum erit. Habetur quoq. in Olympionicarum catalogo Charonem quendam Lampſacenum filium Pythoclis hiſtoricum hoc tempore celebrari cœpiſſe.

ANNVS MVNDI 3575. SEXTAE AETATIS 59. XERXIS 8. IMPERII PERSARVM 59. IOACIMI PONTIFICIS 8. OLYMPIADIS LXXV. AN. 2. VRBIS CONDITAE 274. C. MANLIO, M. FABIO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 478.

I. *Res à Romanis geſta.* PRIVSQVAM Perſarum, Græcorumque res anni huius, quæ Athenis Prætore Xantippo contigerunt, attingamus, Romanam eiuſdem anni hiſtoriam paucis expediamus.

Cum Etruſci deſerta nuper à Romano milite caſtra, propter odium aduerſus Cœſonem Fabium, quaſi victores populati eſſent, agroſque hoſtium finitimos; ad eum tumorem comprimendum noui conſules C. Manlius & M. Fabius ex Senatuſconſult. exercitũ contra Volſcos duxerunt, ex vrbanis, & ſociorum legionibus conflatum, ſed minime ſponte militantem, propter dilatã adhuc agrorum diuiſionem. *Etruſci Romanis inſultant.* Etruſci contra, validum & numeroſum exercitum in promptu habebant. Conſules ergo admotis prope Veios exercitibus, caſtra in duobus tumulis poſuerunt, cumque eſſent admodum ſolliciti, ne non ſatis tutum eſſet parum ſibi conſentientem exercitum in hoſtes educere, ſuis vterque caſtris ſe continebat, nec pugnæ copiam, hoſte quantumuis extimulante, Romanis à pugna auerſis, faciebant, donec ipſimet variis probris, & contumeliis ab hoſtibus affecti, vnanimes pugnam à Conſulibus petierunt, &, verbis de contumacia caſtigati, impetrarunt. Acceſſit etiam iuſiurandum de non repetenda patria, niſi cum victoria.

II. *Inſigne prælium.* ITAQVE pugna commiſſa eſt, de qua ita Dionyſ. Ferunt nunquam ad eam ætatẽ Romanos pugnaſſe tam magno prælio, ſiue diuturnitas eius ſpectetur, ſiue pugnatorum numeroſitas, ſiue fortunæ, nunc his nunc illis fauentis viciſſitudines. Alter conſulum C. Manlius cecidit, alter immani vlnere ſaucius ita decubuit, vt ſe magiſtratu abdicare coactus ſit. Mortuus quoque eſt vnus legatorum Q. Fabius, qui bis conſul fuerat, aliique multi duces, tribuni, cẽturiones, quod nunquam ante. Victoria tamen penes Romanos fuiſſe videtur, non ob aliud, quam quod ſequenti nocte Etruſci deſertis caſtris abierunt. Oblatum triumphum ſuperſtes conſul recuſauit, negans vel fas vel ius eſſe, in fratris & collegæ amiſſione, lauream & pompã admittere. Cum ergo Conſul decumberet, Senatus interreges elegit comitiorum gratia, cum adhuc duo menſes de magiſtratu annuo ſupereſſent.

III. *Quis ſtatus vtriuſque claſſis.* CLASSIS Perſica, Phœnibus exceptis, poſt Salaminiæ pugnæ cladem, apud Cumam verſabatur, habitiſque illic hibernis quamprimum ver appetebat, in Samum traiecit, vt Ioniam, cuius dubia erat in Perſas fides, inde obſeruaret, cum quadringentis & amplius nauibus, vt ait Diodorus, vel trecentis, vt ſcribit Herod. nec ſine cauſa dubia erat. Nam Iones Themiſtoclis artificio in pugna Salaminia exercitum ſuum, regemque prodiderant, & hoc tẽpore legatos ad Æginam inſulam, vbi erat Græcorum claſſis, miſerant eos exoraturi, quod & antea fecerant, vt in Ioniam nauigarẽt, quod ſe ipſis dedere vellent. At Græci Delum vſque profecti, quæ inſula eſt in Cycladibus, Perſarum metu vltra progredi non ſunt auſi. Vice verſa etiã Perſæ vltra Samũ progredi non audebant. Ita timor mediũ eorum ſpatium tuebatur.

IV. *Mardonius Athenienſes ſibi conatur adiungere.* INTEREA Mardon, qui ſe terreſtribus copiis facile ſuperiorẽ Græcis fore arbitrabatur, Athenienſes, quorum maritimas copias validas norat, earumque opera in primis Græcos apud Salaminã fuiſſe victores non dubitabat, ſibi adiũgere, & à cæteris Græcis diuellere conatus eſt, vt ita ſibi maris imperium vendicaret. Itaq. Alexandrum Amynthæ filium Macedonem Athenas miſit, qui de ſocietate cum Perſis

ineunda, ſerio ageret, coſque promiſſis ingentibus alliceret, & minis vice verſa recuſantes beneuolentiam & amicitiam tanti regis, territarent. At Lacedæmonij cum hæc agitari ſenſiſſent, & plane de ſe, totaque Græcia actum eſſe intelligerent, ſi id fœdus coaluiſſet, ſine mora illuc legatos mittunt, qui tempori adfuerunt, dum Alexander concionem haberet; & ſpem omnem fœderis, vehementiſſime ab eo Athenienſes auocando, diiiecerunt. Nam reſponderunt Athenienſes Mardonio ſe perpetuas cum Barbaris inimicitias geſturos, vim omnem a Græcis propulſaturos, aliaque id genus nonnulla. Lacedæmoniis autem, qui omne auxilij genus obtulerant Athenienſibus, quorum patria nuper conflagrauerat, & gratias egerunt, & ſpem de tutanda perpetuo Græcia, & Xerxe auerſando, copioſius confirmarunt; rogantes, vt quamprimum ad defenſionem Græciæ ſuas ipſi copias mitterent, quod certum haberent Mardonium, cognita Athenienſium voluntate, ſtatim in Atticam infeſtum prouolaturum; vt fuſius ab Herodoto *memoratur.

a l. 8. extrema.

V. *Mardonius iterum Athenas occupat.*

HIS nunciis acceptis Mardonius mouens è Theſſalia, citato curſu Athenas contendit, eamq; iterũ à ciuibus deſertã, cepit, 10. mẽſe ex quo à rege capta fuerat: vim tamen nullam adhibebat, aut vrbi, aut agro; ſperans ſe Athenienſes ad ſe pertracturum, quorum regionem haberet in poteſtate. Itaque in Salaminam eos tentatũ rurſum mittit, pari euentu. Interea Athenienſes miſſis in Peloponneſum legatis, omni contentione agebant, vt copias ſuas quam citiſſime mitterent, niſi vellent ſe, inito cum Perſis fœdere, contra ipſos, & reliquam Græciam arma capere. Decem ipſos dies nihil reſponſi dederunt, quibuſdam Argiuis, qui à Mardonio corrupti, ei ſpoponderant ſe Spartiatas domi retenturos, eos retinentibus, & patriam tueri, Iſthmumque permunire ſuadentibus. Tandem Ephori, præter ſpem, ſcientiamque legatorum, ſub noctem quinque millia Spartiatarum, cum ſeptenis quemque famulis, duce Pauſania miſerunt Athenienſibus auxilio, quos mox ſecuti ſunt nuncij Athenienſium, cum Lacedæmoniorum quinque millibus.

Athenienſes à Spartanis auxilia extorquent.

VI. *Mardonius vrbem iterum incendit, & excindit.*

QVAE vbi intellexit Mardonius, priuſquam Pauſanias cum copiis Iſthmum egrederetur, incenſis Athenis, & ſi quid murorum, aut priuatarum ædium, aut ſacrarum extabat, eo omni diruto, atque obruto, ſubduxit exercitum, quod Attica non eſſet adequitabilis, quodque, ſi ibi male pugnaſſet, niſi per anguſtias exitus non pateret, vbi à paucis tranſitu prohiberi poterat. Itaque Thebas regreſſus eſt, vbi Attaginus vir Thebanus conuiuio magnifice apparato, Mardonium ipſũ, & Perſarum honoratiſſimos quinquaginta inuitauit, totidemque Thebanos, quos in ſingulis lectis alternos poſuit, Perſam & Thebanum. Eorum vnus Therſander Herodoto poſtea retulit, ipſi à ſocio Perſa cum gemitu dictum vt ſibi conſuleret, fore vt breui omnes Perſæ, quibuſcum ille militabat, perirent: intuebat autem proximam cladem Platæenſem Perſarum exercitui imminentem. Cui cum Therſander diceret, hæc ad Mardonium, reliquoſque Perſarum duces eſſe referenda, vt & ipſi ſibi conſulerent. Tum Perſa, hoſpes, inquit, quidquid ex Deo fieri oportet, id homini ineuitabile eſt. Nam ne credibilia quidem dicentibus credere quiſquã vult. Hoc præmulti Perſarum cum ſciamus, tamen Mardonium ſequimur alligati neceſſitate. Eſt enim hoc in omnibus acerbiſſimum, cum qui multum ſapit minime potentem eſſe. Sic Herodotus.

Perſa præſen cladis ...ma.

l. 9 p. 325. ...gra.

Fati neceſſitas.

VII. *Rectorũ ſapientia.*

QVAERITVR hic Perſa non ſemper autoritatem cum ſapientia eſſe coniunctam, vt qui plurimum poſſunt, plurimum etiam ſapiant: quod verum eſt aliquando. Etſi æterna ſapientia, per quam reges regnant, maiorem ſoleat ſapientiæ lucem iis infundere, quibus mundi gubernacula vicaria poteſtate commiſit, ne tam neceſſario præſidio in officio ſuo recte adminiſtrando deſtituti, ſeſe perdant ac ſuos. Cætera cæcam illam, & violentam fati vim ſapiunt, homines ad mortis neceſſitatem inuitos trudentem, & impellentem: animum quoque eius ad obſtinationem in propria ſententia, contra omnium monita obfirmantem, ſed id plane falſum eſt. Neque enim Deus, qui in iſto Fato intelligitur, aut eius prouidentia quidquam rerum iſtarum, quæ ex hominis libertate pendent, decernit, aut ordinat, quin prius præuiderit, quam ſe in partem homo determinaturus ſit, & quid denique facturus; & quidem libere, & non neceſſario facturus. Nec cum Deus obfirmat in ſententia, ſed ille ſponte, Deo permittente, reſpuit, quæ eius ſaluti corporis, animiue conducerent: quo tamen poſſet Deus ipſum ſuauiter

inducere, ſi vellet, & omnino efficere vt vellet, quod volendum eſt.

VIII. Athenienſium in honore pugnæ modeſtia.

DENIQVE venerunt Græci ad ciuitatem Platæas dictam, vbi cum ordinandus eſſet exercitus, & ſuus cuique populo tribuendus locus, & Tegeatæ honoratiſſimum ſibi locum vindicarent, Athenienſes poſtquam ſuam cauſam egerunt magna animi ſummiſſione: Verum non decet, inquiunt, hac rerum conditione de loci dignitate contendere, vbicunque & iuxta quoſcunque vobis Lacedęmonij videbitur appoſitiſſimum nos ſtare, illuc euntes obtemperabimus. Vbicunque enim collocati fuerimus, conabimur ſtrenui exiſtere. Itaque educite nos tanquam vobis parituros. Egregio plane modeſtiæ, & charitatis in patriam exemplo, vt Athenienſes, qui hactenus contra Barbaros facile palmam fortitudinis & prudentiæ tulerant, qui patriam in communi cauſa amiſerant, & claſſe præ reliquis omnibus plurimum poterant, parati tamen eſſent non ſolum paribus, ſed inferioribus etiam de dignitate concedere, & omnibus ſuis iuribus patriæ charitatem anteferre.

IX. Et Themiſtoclis, euſque fructus. Ordo & diſpoſitio Græci exercitus ad Plataeas.

HÆC ipſa cauſa fuit cur Themiſtocles Athenienſis, qui maxime erat idoneus, totius claſſis præfectus non fuerit, ſed Eurybiades Lacedæmonius; quoniam plerique Græcorum Athenienſem ducem habere nolebāt, vt ſcribit Herod. Athenienſes vero vel cuiuis ſubdi maluerunt, quam ſua cauſa Græcorum claſſem in vnum nō coaleſcere. Nec tamen nunc fructu modeſtiæ ſuæ caruerunt, acclamante vniuerſo Lacedæmoniorum exercitu, alterum in acie cornu Athenienſibus concedendum eſſę; ſiniſtrum videlicet, nam dextrum Lacedæmoniorum decem millia tenebant, quorum quinque millia erant Spartiatarum, cum 35. millibus ſeruorum leuis armaturæ, ſeptenis ſeruis, quos Elotas vocabant, circa ſingulos Spartiatas collocatis. Applicauerunt etiam ſibi Spartiatæ, & honoris, & virtutis ergo, Tegeates numero mille quingentos. Secundum hos ſtabant Corinthiorum quinque millia, & ita deinceps donec ad ſiniſtrum cornu, in quo erant octo millia Athenienſium, duce Ariſtide Lyſimachi veniretur.

X. Summa copiarum exercitus Græci.

OMNIVM vero ſumma apud Herodotum peruenit ad triginta octo millia & ſeptingentos grauis armaturæ, emēdato textu Latino, in Lepræetis, quos Valla mille ponit, Herodotus autem ducentos; vnde tota ſumma recte Græcè congruit, Latine non congruit. His autem addenda ſunt prædicta 35. millia leuis armaturæ, & rurſus 34. millia quingenti, qui reliquis Græcis aderant: poſtremo Theſpienſium mille & octingenti, quibus vndecim myriades expletæ ſunt, vt recte numerauit Herodotus, 18700
& patet in marg. Hæ omnes copiæ ad Platæas & Aſopum fluuium, qui Thebaicam 35000
regionem à Plataica diuidit, & Marathonem quoque alluit, caſtra communierunt. 34500
108200
1800
110000.

Et Perſici.

Perſæ autem ex altera parte fluminis ſuas copias Græcis ex certo iudicio oppoſitas collocarunt, ad 30. myriades, quibus & Græcorum eis fauentium accedebant, vt putat Herodotus, ad quinq; myriades; equitatus vero ſeorſum erat collocatus. De harum copiarum numero aliter Diodorus; neſcio tamen an verius. Ait enim fuiſſe Græcorum in vniuerſum decem myriades, Barbarorum quinquaginta, nimirum vt tanto illuſtrior Græcorum gloria videatur, dum ſinguli quinis hoſtibus ſuperiores euaſerunt.

XI. Cunctatio ad pugnā.

VTRIVSQVE exercitus haruſpices prohibebant tranſgreſſo fluuio hoſtem inuadere, quod tamen Mardonius valde cupiebat, & plerique equites, non ſine Græcorum damno, factitarunt. Itaque decem diebus perdurarunt, donec vndecimo Mardonius, neglectis ſuorum aliquot, vatiſque monitis, iuſſit prælium in ſequentis lucis exordium parari. Sed ea nocte Alexander Amyntæ filius Græcos adiit, monens quo ſtatu res eſſent apud Perſas, quid concilij caperent, & in omnem euentum pugnæ, ſéque ſuaſque res Pauſaniæ, cæteriſq; Græcorum principibus commendans. Poſtridie tempus in varia vtrinque locorum in caſtris commutatione poſitum eſt. Inſequente nocte Græci caſtra ad vrbem Platæenſem tranſtulerunt. Mardonius vbi caſtrorum locum deſertum videt, iactabundus iam ſe victorem putat, hoſte, vt ſibi videbatur, fugiente congreſſum.

XII. Initium prælij à Perſis.

ITAQVE Aſopo tranſmiſſo, Perſas curſim ducit contra agmen Græcorum, tanquam fugam capeſſentium, Lacedæmonioſque ſolos ac Tegeates, tardius è caſtris digreſſos, adeptus eſt, eoſque equitatus miſſilibus vehementer premere cœpit. Ibi Pauſanias equitem ad Athenienſes curriculo mittit, oratum vt ſibi quamprimum auxilio veniant, quod illi dum faciunt, Græci, qui regis partes ſequebantur, eos in-

uadunt, vt ab eis ſe defendere coacti, Lacedæmoniis laborantibus auxilium ferre non potuerint. Itaque ſoli Lacedæmonij cum Tegeatibus numero 53. millia, addita leui armatura, contra Perſas pugnare coguntur. Et Pauſanias, diuino auxilio inuocato, prælium init. Diu atrox pugna commiſſa eſt: ſiquidem Barbari prehenſantes lanceas confringebant, nec audacia, nec robore inferiores; ſed inermes erant, & imperiti, nec hoſtibus prudentia pares, qui etſi deni interdum, pluréſue, aut pauciores in ſingulos irruebant, tamen quia cōfuſi incidebant, à Spartiatis cōficiebantur.

Spartiatarum belli peritia.

Mardonivs qua parte ipſe equo albo inuectus ciebat pugnam, mille delectis Perſarum conſtantiſſimis ſtipatus, ea maxime parte hoſtem vrgebat, & quandiu ſuperfuit, tandiu Perſæ multos Lacedæmoniorum ſtrauere. Poſteaquam vero Mardonius, & agmen quod circa ipſum erat, occubuit, tum demum alij quoque terga vertentes ceſſerunt Lacedæmoniis; ſicque Leonidæ manibus Mardonij morte parentatum eſt: etſi Iuſtinus, qui hæc præpropere congerit, ab Herodoto, & Diodoro diſſentit. Mardonium enim ait victum, velut ex naufragio cum paucis profugiſſe. Iuſtinum errantem ſecutus eſt Paul. Oroſ.[a] Fugam explicatius habet Diodorus, quam Herodotus, ait autem tripertitam eam fuiſſe. Maiorem enim partem in caſtra lignæo incluſa muro, & erectis turribus eminentia confugiſſe: de cætera multitudine Græcos, qui Mardonij ſigna ſecuti fuerant, intra Thebarum mœnia ſe recepiſſe; reliquos autem ad 40. millia compendioſo itinere in Phocidem, indéque in Macedoniam, & Aſiam diſſimulata fuga, duce Artabazo ſe recepiſſe.

XIII. *Mardonius in pugna occumbit.*

[a] l. 2. c. 11.

Fuga Perſarum.

Divvlsis ad hunc modum in fuga barbaris, Græcorum etiam copiæ in partes aliquot diuiſæ ſunt. Nam Artabazum maximis itineribus iter facientem Corinthij, Sidonij, & aliquot alij fruſtra perſecuti ſunt. Athenienſes, Platæenſes, & alij eis inſtiterunt, qui Thebas confugiebant; vbi atroci prælio commiſſo, multiſq; vtrimque amiſſis, tandem in vrbem compelluntur: cum qua vrbe mox bellum a Græcis geſtum eſt, & deditione eorum, qui autores factionis cum Perſis fuerant, ſopitum, ſontibus Corinthi ſupplicio affectis. At Lacedæmonij munitionem ſtrenue oppugnabant, nec tamen eiuſmodi oppugnationum admodum periti, vt ait Herodotus. Itaque Athenienſes, ad Lacedæmoniorum agmen retrogreſſi, caſtra oppugnant, aliis pro vita in ſumma rerum deſperatione, aliis pro gloria & perfectione victoriæ acerrime decertantibus: tandem Græcorum violentiæ Barbarus ceſſit, caſtra expugnantur, fit via vi, rumpunt aditus, omneſque trucidant. Denique tanta cæde bacchati ſunt Græci, vt ex 30. myriadibus, exceptis quatuor, cum quibus Artabazus aufugit, ne tria quidem hominum millia cædi ſuperfuerint.

XIV. *Græci fugientes perſequuntur.*

Quanta Perſarum clades.

E Lacedæmoniis, qui Spartani eſſent, vnus & nonaginta ſunt omnino deſiderati, Tegeatarum ſedecim, Athenienſium duo & quinquaginta: ita Herodotus. Verum ab eo diſſentit Diodorus, & propius, vt videtur, abeſt à veritate. Ait enim vbi à Pauſania edictum propoſitum eſt, ne quiſquam barbarorum viuus caperetur, breui incredibilem illorum ſtragem factam eſſe, & pluſquam decem myriadibus, (ſic enim corrigēdus eſt nouus interpres, vt ex Græco patet) Barbarorum trucidatis, vix tandem cedendi finem factum eſſe: inde ſuis qui in acie occubuerant, qui ſupra decem millia erant, ſepeliendis, operam dediſſe. Sed explicari poteſt Herodotus, quaſi loquatur tantum de Græcis occiſis, in perſequendis & oppugnandis Barbaris fugitiuis; Diodorus vero addat etiam eos, qui in prælio ceciderunt.

XV. *Quot è Græcis deſiderati.*

Cætervm quantus eſſet Perſarum luxus, ex ea re quam narrat hoc loco Herod. l. 9. facile intelligetur. Nam Pauſanias edicto propoſito ne quis de præda quid tangeret, iuſſit ſeruos omnem comportare pecuniam. Illi per caſtra diſperſi, inueniunt tentoria auro & argento referta, lectóſque auro & argento conſtratos: crateras etiam aureos, phialáſque, & alia vaſa potoria, necnon ſaccos ſuper plauſtra, interlucentibus intus incluſis ex auro & argento lebetibus. Quin etiam è cæſorum cadaueribus exuebant armillas, & torques, & acinaces aureos. Nam varij generis veſtimenta nullius momenti habebantur: quod ne quis miretur, addit mox Xerxem, dum è Græcia fugit, omnem apparatum ſuum ex auro, argentóque, & parapetaſmatis Mardonio reliquiſſe. Cum ergo omnem hunc apparatum vidiſſet Pauſanias, iuſſit piſtores & coquos cœnam ſibi, vti Mardonio ſolerent, inſtruere. Quod cum illi feciſſent, Pauſanias lectos intuens aureos, argenteoſque probe inſtratos, menſas etiam aureas, & argenteas,

XVI. *Perſarum luxus.*

Et prædæ magnitudo.

magnificúmque cœnæ apparatum, propoſitis bonis ſtupefactus, imperauit quoque ſuis miniſtris vt Laconicam inſtruerent cœnam: quod cum illi feciſſent, accerſiuit Græcorum duces, & vtriuſque cœnæ apparatu demonſtrato, viri Græci, inquit, hac ego vos de cauſa conuocaui, quod volebam vobis amentiam ducis Medorum oſtendere, qui cum talem vitam duceret, ad nos ſubigendos venit, qui tam miſere victitamus. Sic ipſe, quo dicto neſcias magiſne ambitionis amentiam redarguat, an luxus molliciem, & commendet frugalitatis robur: ſed vide etiam pietatem.

XVII. *Diſtributio prædæ.* COLLATA pecunia decimam ſelegerunt, ex qua, tum Deo, qui Delphis eſt, tripes aureus ibi repoſitus eſt, inſiſtens ſuper triplici ex ære colubro, proxime aram: tum Deo, qui eſt in Olympia, Iupiter erectus 10. cubitorum; tum Deo qui eſt apud Iſthmum, Neptunus æreus 7. cubitorum. *Græcorum pietas.* Ex quo apparet inſitus quoq; in hac gente ſenſus pietatis, gratitudinis, ac religionis in Deum, ſi tamen verum illi Deum cognouiſſent. Eodem pertinet, quod notat Herodotus, cum iuxta lucum Cereris dimicaretur, ne vnum quidem Perſarum viſum eſſe intraſſe fanum, neque circa templum occubuiſſe, ſed in profano duntaxat loco. Sed opinor, inquit, ſi quid de rebus diuinis opinari oportet, deam ipſam eos non recepiſſe, quia templum quod eſt in Eleuſine Anactorum concremauerant. Sic ille, in diuinæ iuſtitiæ ſacrilegorum vltricis commendationem. Hac prædæ parte ſelecta, cæteras inter ſe pro cuiuſque merito ac dignitate diſtribuerunt, Pauſaniæ Spartiatarum regi, dena ex omnibus, & electa omnia dono data ſunt.

XVIII. *Res ad Mycalem geſtæ.* NECDVM finis malorum, quæ Perſæ hoc anno à Græcis paſſi ſunt. Nam, vt ſcribit Herodotus, & poſt eum Diodorus, qua die ad Platæas Perſæ maxima clade affecti ſunt, eadem ad Mycalem vehementer afflicti ſunt. Cum enim, vt ſupra diximus, Ionum rogatu Græci Delon vſque veniſſent, vt eos è Perſarum dominatu liberarent, & in ea inſula Perſarum metu aliquandiu ſubſtitiſſent, tandem Samiorum legati precibus, & promiſſis iureiurãdo firmatis eos perpulerunt, vt iter pro Ionum libertate ſuſceptum, perficerent. *Claſsis Græca trãſit in Aſiam.* Perſuaſi Samum venerunt, inſulam Ioniæ vicinam, & Epheſo, ibique ſe ad nauale prælium compararunt. Erant aut 250. triremes, vt ait Diodorus.

Perſæ pugnam parant. Quibus auditis Perſæ, qui hæc contra ſe parari intellexerunt, naues ad continentem ſubducunt, (Phœnicias, quæ ſibi maxime præſidio eſſe poterant, nimium cito iam dimiſerant, rati nullam ſibi naualem pugnam imminere.) Ideo autem ſubduxerunt naues, vt eſſent ſub tutela peditatus Perſici ſexaginta millium, qui Tigrane duce apud Mycalem montem vicinum agebat: quem Xerxes ad cuſtodiam Ioniæ ibi reliquerat. Addit Diodorus euocatas etiam Sardibus copias, ita vt exercitus eſſet centum millium. Naues autem munimento valli ſe, illaſque circundederunt.

XIX. *Iones ad defectionem inuitantur.* CVMQVE proxime iam adeſſet claſſis Græca, nec pugnæ naualis copiam ſibi fieri videret, Leutychides Claſſis præfectus propius ad littus nauigio accedens, per præconem Iones libertatis admonet; ſiue vt eos ad defectionem in ipſa pugna induceret, ſiue vt eos Perſæ non adhiberent ad pugnam tanquam infidos, ſicque eorum vires minuerentur. Quod Perſæ præcauentes Samios armis ſpoliant, & Mileſios ad cuſtodiam viarum, quæ Mycalem deducerent, amandarunt, tum facta ex gerris teſtudine, eo nomine crates vimineæ intelliguntur, aut ſcuta Perſica ex vimine texta, ſeſe munierunt. His per Leutychidem datis monitis, ſecundo loco Græci naues littori admouent, & ex illis in littus egreſſi ſeſe ad pugnandum inſtruunt.

XX. *Rumor de clade Plateenſi.* QVO tempore aduolauit rumor in vniuerſum exercitum, Græcos acie in Bœotiis ſuperaſſe Mardonij copias, quod tamen eadem ipſa die contigerat, matutino tempore, altera autem pugna ab veſperam imminebat: ſparſum tamen hunc rumorem à Leutychide rem neſciente, fingente tamen ſcribit Diodorus; animo ſollicitandi Græcos, qui cum barbaris erant, ad conſpirandum inter ſe: quo rumore Græci ad pugnam multo redditi ſunt alacriores. *Pugna naualis ad Mycalem.* Barbari quoque rumorem ſparſerunt, Xerxem cum validis copiis aduentare, quo etiam animus eis eſt additus. Itaque commiſſa eſt pugna, ſumma vtrinque virtute, pertinacique conſtantia: donec diffractæ ſunt gerræ, & Athenienſes primam huius victoriæ laudem captantes, ſeſe mutuo adhortati ſunt. *Et Græcorũ victoria.* Itaque cedentes Perſæ ad munitiones ſuas refugere, cum quibus pariter irruperunt Athenienſes, Corinthij, Lacedæmonij, aliique. Vbi vero & murus captus eſt, ibi Barbari non pugnæ, ſed fugæ memores eſſe, præter Perſas,

Fanis belli Xerxis in Græcia.

qui ſoli, ad paucos licet redacti, pugnabant. Superuenerunt etiam Samij & Mileſij, qui in eis mactandis per quam hoſtiliter ſe geſſerunt. Ab iis Diodorus primum maximumque momentum datum ſignificat, quo Barbarorum acies inclinare in ruinam cœpit. Græci permultis barbarorum aliis in pugna, aliis in fuga interfectis, eorum naues incenderunt, totumque murum, egeſta illinc in littus præda.

XXI. *Conſultatio de Ionibus in Græciam transferendis.*

Inde in Samum vela fecerunt, vbi & de Ionibus in Græciam transferendis conſultarunt, ne Perſarum prædæ, & crudeliſſimis ſuppliciis reſeruarentur in Ionia: aut neceſſe eſſet ibi perpetuo Græcorum claſſem ipſis ſeruandis deſidere. Tandem decretum eſt vt Samij, Chij, Leſbij, ac cæteri inſulani, vna cũ Ionibus, addit (Æoles Diodorus, quos etiam vult, etſi paulo tardius, in barbaros impetum feciſſe,) ſocietatem cum Græcis inirent, & data, acceptáque fide ac iureiurando firmata, ſeſe mutuo, cum res ferret, armis, omnique ratione protegerent. Pauci interea è Barbaris fuga lapſi Sardis, vbi Rex erat, peruenerunt. Eum Diodorus refert, vtroque accepto nuncio ſtragis ad Platæas & ad Mycalem, partem exercitus ad bellum cum Græcis continuandum, Sardibus reliquiſſe, ipſum autem trepidum, iter verſus Ecbatana intendiſſe.

Xerxes fugit Sardibus verſus Ecbatana.

XXII. *Græcorum diſceſſus, & belli finis.*

E Græcis Lacedæmonios duce Leutychide, in patriam rediiſſe: Athenienſes vero ad Helleſpontum profectos, Seſtum obſediſſe, tandemque deſertam occupaſſe, Herodot. l. 9. & Thucyd. l. 1. ſcribunt, ſed ille in autumno ibi manſiſſe, hic etiam hyemaſſe. Bellum itaque Medicum quod vocatur, inquit Diodorus, cum per biennium duraſſet, hoc euentu terminatum eſt, in quo etiam Herodotus hiſtoriam ſuam terminauit. Numerat autem Diodorus biennium à tranſitu Xerxis in Græciam, cuius biennij priore fugit Xerxes, poſteriore Mardonius cum ſuis interemptus eſt. Ideo Thucid. l. 1. ait quidem hoc bellum ſuperiorum omnium maximum fuiſſe, hoc ipſum tamen duobus naualibus, & totidem pedeſtribus præliis celeriter fuiſſe finitum. Duo illa fuerunt ad Artemiſium & Salaminam: hæc autem ad Thermopylas ac Platæas: quibus etiam addi potuit quintum ad Mycalem, quod ex vtroque mixtum dici poteſt.

ANNVS MVNDI 3576. SEXTAE AETATIS 60. XERXIS 9. IMPERII PERSICI 60. IOACIMI PONTIF. 9.

Olympiadis LXXV. 3. Vrb. cond. 275. Cæsone Fabio III. et T. Virginio Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 477.

I. *Mors Gelonis Syracuſani.*

IN annum tertium Olymp. 75. refert Diodorus Gelonis Syracuſani principis laudatiſſimi funus, poſt ſextum regni annum, Hieroni fratri natu maximo regno relicto. Refert & Athenarum inſtaurationem, Themiſtoclis inſigni prudentia, nequicquam repugnantibus Lacedæmoniis inchoatam, atque perfectam. In cuius rei expoſitione Thucydides hiſtoriam ſuam exorditur, cui magnam conciliat fidem, cum ait ſe non quælibet audita recenſere, ſed ea quibus ipſe interfuit, & quas ſigillatim ex aliis quam potuit accuratiſſime inueſtigauit. Is huius belli cauſam verbo quidem rupta fœdera, quæ inter Athenienſes & Lacedæmonios inita fuerant in annos triginta, fuiſſe dicit, quorum hic erat decimus quartus poſt bella in Eubœa geſta. Veriſſimam tamen cauſam, licet ſermone minime celebratam, ait fuiſſe Athenienſium quotidiana incrementa, timentibus Lacedæmoniis ne illi totam ſibi Græciam ſubiugarent, quam vnam cauſam agnoſcit, & profert Diodorus Sicul. l. 1.

Cauſa belli inter Athenienſes & Lacedæmonios.

II. *Athenienſes Athenas remigrant, muroſque reſtaurant.*

Cvm ergo Athenienſes in Græciam pulſis Barbaris rediiſſent, nihil habuerunt antiquius, quam vt vxores, ac liberos, & quidquid ſupellectilis ſupererat, in veteres Athenarum ruinas, ex Salamina, Trœzeniis, aliiſque locis, in quibus ante illa depoſuerant, transferrent, ſeſeque ad vrbis ædificia muroſque reſtaurandos pararent. At Lacedæmonij cum animaduerterent Athenienſes magnam ſibi gloriam naua-

libus copiis comparaſſe, veriti ne nimium augeſcerent viribus, ædificationem murorum inhibere ſtatuunt. Confeſtim igitur legatos mittunt, qui poſtulent ab ipſis ne muros reficiant, ſed potius omnium etiam vrbium, quæ extra Peloponneſum erant, quarumcumque ambitus adhuc ſtarent, eos ſecum demolirentur, ne barbarus, inquiebant, ſi rurſus Græciæ bellum inferret, vllum munitum locum haberet, in quem ſe reciperet, ſicut proximo bello Thebis ſeſe continebat. Peloponneſum enim omnibus receptaculum, & perfugium ſatis tutum fore.

Prohibentibus Spartanis.

III. *Themiſtoclis ad eam rem induſtria.* Athenienses vero, de Themiſtoclis ſententia, Lacedæmonios, qui hæc dixerant, confeſtim dimiſerunt, illis dato reſponſo, legatos hiſce de rebus ad eos Athenis miſſum iri. Tum author fuit Athenienſibus, vt ſe Lacedæmona primo quoque tempore mitterent, alioſque legatos præter ſe electos non ſubito emitterent, ſed tandiu retinerent, donec murum ad iuſtam altitudinem erexiſſent, vt ex eo hoſtem propulſare poſſent. Suaſit etiam vt omnes omnino ciues, cuiuſcunq; ordinis, ſexus, vel ætatis forent, muro ædificando incumberent, quamuis neceſſarium eſſet ædificia publica, vel priuata, materiæ ſuppeditandæ cauſa, diruere; cætera vero quæ Spartæ agenda forent, ſe curaturum. Itaque Lacedæmona venit, nec ſtatim adiit Magiſtratus, ſed rem trahebat, & ſpecioſas cauſas fingebat, & rogatus à ſummis magiſtratibus, ſuos collegas à ſe expectari dicebat, vtique aliqua occupatione in vrbe retentos, ſe tamen ſperare eos propediem venturos.

Et commune ſtudium circa mœnia.

IV. *Res Spartanis innoteſcit, quos eludit Themiſtocles.* Interea Athenis vrgebatur opus: cumque plerique id in dies nunciarent Lacedæmoniis, ſuaſit Themiſtocles ne ſe verbis falli paterentur, ſed potius de ciuium ſuorum numero probitatis fideique ſpectatæ viros eligerent, quos ea de re Athenas mitterent, qui certa atque explorata renunciarent. Illi igitur eos miſerunt. Themiſtocles vero Athenienſibus horum aduentum per nuncios clam ſignificauit, ſuadens vt eos Athenis retinerent, nec dimitterent antequam ipſe cum reliquis ſociis legatis, qui iam venerant, domum rediiſſent: ne forte Lacedæmonij, re plane cognita, ſe non amplius dimitterent. Tum vero Themiſtocles cum ſociis Magiſtratus adit, & vrbem ſuam muris iam cinctam eſſe fatetur, ſicut à ſociis acceperat: ita ſuæ Reip. viſum conuenire, nec ea in re cuiuſquam vel egere conſilio, vel imperium expectare.

V. *Iram cohibent, & cur.* Qvibvs auditis Lacedæmonij ſpe ſua fruſtrati, rem iniquo animo clam tulerunt, nullam autem apertam indignationem demonſtrarunt, ſiue quia conſilij tãtum cauſa legatos, ſine vlla iuſſione miſerant; ſiue quia magna hactenus, rebus ſimul contra Barbaros gerendis, beneuolentia iuncti fuerant, & vtrorumque legati citra criminationem domum redierunt. Hæc ex Thucyd. quæ habet etiam Plutarchus in Themiſtocle, ſed ea Diodorus nonnihil commutauit. Nam Themiſtoclem non ſeorſim, ſed ſimul cum ſociis miſſum ait ad Lacedæmonios: ibi ſub cuſtodia detentos. Legatos quoque Athenis architectos, fabroſq; adiiſſe, cum imperioſis mandatis, vt è veſtigio ab opere manus abſtinerent: quæ à Thucydide aliena ſunt; cum tamen autorem Diodorus ſequitur. Et nos in primis vt fideliſſimum & antiquiſſimum merito ſequimur, quamuis aliquando impeditiorem: etſi Iuſtinus Diodorum, minime laudabili electione prætulerit. Quidam etiam abiere longius. Nam Theopompus apud Plutarchum, ait Ephoros à Themiſtocle pecunia corruptos: plures tamen dolo deceptos tradidere.

VI *Noui Romæ conſules.* In Italia vero, atque Romæ cum Senatus interreges elegiſſet comitiorum cauſa, vt ſupra dicebamus, maturius quippe conſulatu abierat M. Fabius Conſul ægritudine impeditus, cuius frater Cæſo Fabius, qui primas fortitudinis è ſuperiore prælio retulerat, nunc III. Conſul electus eſt, & cum eo T. Virginius: quorum prior contra Æquos Latini agri populatores, alter contra Veientes ſortito profecti ſunt. Æqui aduentu hoſtium cognito, propere caſtris ex hoſtico motis, receperunt ſe in ſua oppida, agroſque ſuos deuaſtari, & prædas abigi paſſi ſunt. At Veientes cum à principio mœnibus ſe continuiſſent, vbi effuſum nullo ordine militem Romanum ad prædas vidiſſent, egreſſi inſtructa manu eos inuadunt, prædas eripiunt, cædunt, fugantque: & niſi T. Siccius legatus auxilio veniſſet, totus exercitus internecione deletus fuiſſet. Sed huius interuentu reliquis data eſt copia colligendi ſe, & tumulum quendam ſub veſperam occupandi, vbi ſequẽtem noctem egerunt. Eos Veientes quamprimum magnis cum copiis obſederunt, quaſi Romanos in eas anguſtias

Res geſta contra Æquos.

Et damnũ à Veientib. acceptum.

concluſiſſent, vbi omni commeatu deſtituti, breui ſe cum armis dedere cogerentur.

Qva neceſſitate ab altero Conſule Fabio intellecta, properauit ad opem ferendam, qui ſi vno die ſerius aduenilſet, de Romano exercitu actum erat; ſed eorum aduentu veriti hoſtes ne recentibus copiis impares eſſent, relictis caſtris abierunt. Quorum agrum per aliquot dies populati, & ipſi nimium cito Romam reuerſi ſunt. Nam Veientes mox egreſſi Tiberim vſque, & montem Ianiculum populando progreſſi ſunt, eo maiore damno, quo minus ruſtici de eorum tam repentino reditu ſibi cauerant. Quæ cauſa fuit, vt Senatui placuerit in Veientium finibus præſidium excubare, quod perpetuo in armis eſſet, & agros ab iniuria tutaretur. Quod conſilium cum multis eſſet difficultatibus obnoxium, Fabij gentiles ſuos conuocarunt, communicatóque inter ſe conſilio, Senatui promiſerunt, ſe cum clientibus & amicis pro patria id periculum ſuis ſumptibus ſponte ſubituros.

VII. *Romani periculo eripiuntur.*

Excurſio Veientum inopinata.

Qvod cum Senatui vehementer placuiſſet, & ab vniuerſo populo magna cum laude celebratum eſſet, ſumptis armis in hoſtem perrexerunt, duce M. Fabio, qui ſuperiore anno conſul fuerat, ducebátque ad ſummum 4. millia militum, in quibus ex ipſa gente Fabia trecenti & 6. viri. Quos paulo poſt alia Romanorum manus ſecuta eſt, ductu Cæſonis Fabij Conſulis. Hi ad fluuium Cremeram caſtrum validum excitarunt, turres erexerunt; duplici foſſa cinxerunt, & Cremeram de fluuij nomine vocarunt. Eo perfecto Conſul prouectus cum copiis in vlteriorem Veientis agri partem, vbi minime expectabatur hoſtis, innumeras abegit prędas, quas in caſtrum deuexit, vt præſidiariis omnia abunde ſuppeterent. Conſule autem in vrbem reuerſo, præſidiarij quadripertitò diuiſi, vnam partem in præſidio relinquebant, reliquæ Veientes innumeris malis afficiebant, vt foras prodire nemo auderet, ſicque hyems illa exacta eſt.

VIII *Gens Fabia cum clientibus in præſidio contra eos hyemant. Cremera caſtrum.*

ANNVS MVNDI 3577. SEXTAE AETATIS 61. XERXIS 10. IMPERII PERSICI 61. IOACIMI PONTIF. 10. OLYMP. LXXV. 4. ARCHONTE ADIMANTO VRB. COND. 276. L. ÆMILIO, ET C. SERVILIO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 476.

HAC imperatoria arte ac ſtratagemate vſus Themiſtocles, mœnibus patriæ tutò celeriterque reparatis, merito magnam ſibi apud ciues gratiam conciliauit, & gloriam apud omnes partam auxit in dies; qua excitatus maiora etiam animo deſtinauit. Primus enim hoc anno Adimanto prætore, cum in Iudæa annus Sabbaticus 142. ageretur, Athenienſibus auſus eſt dicere, eos debere maris imperium ſibi vendicare; & confeſtim eos in hoc imperio parando iuuare cœpit. Nam Piræum portum Athenarum commodiſſimum, atque ampliſſimum, qui prius ædificari cœptus fuerat, dum ipſe Athenis annuum gereret magiſtratum, [a] penitus vt ædificaretur Athenienſibus perſuaſit: quia exiſtimabat locum illum ad conſilia ſua per opportunum, quod tres portus natura munitos haberet, ad quadringentarum nauium claſſem continendam, qua parte iam maxime valebant Athenienſes.

I. *Themiſtocles ambit imperium maris.*

[a] Olymp. 71. an. 4.

Qvi eius ſententiam ſecuti, murum circa Piræum ea latitudine extruxerunt, vt duo currus ſaxa deferentes, ſibi in eo occurrerent, altero ſcilicet onuſto, altero vacuo. Erant autem ſaxa ingentia ad normam inciſa, ferro inter ſe, plumbóque extrinſecus colligata. Magnam quoque eius altitudinem deſtinarat, vt paucorum eorúmque infirmorum præſidio, omnium hoſtium conatus facile eludi poſſent, dum cæteri pugnaciores naues conſcenderent. Hæc totidem fere verbis ex Thucydide. Plutarchus ait Themiſtoclem totam vrbem ad mare accommodaſſe, nec vrbi Piræeum addidiſſe, ſed totam vrbem ad Piræeum, terramque mari adaptauiſſe, vt ciues haberet nautas potius quam agricolas. Illa autem Thucydidia Diodorus lo-

II. *Curat exædificari Piræum.*

cupletat; ait enim Themiſtoclem, dum conſilia de maris imperio Athenienſibus acquirendo, & Piræo ædificando verſaret, quæ negabat euulganda, ne à Lacedæmoniis impedirentur, à populo petiiſſe, vt duos eligeret principes viros, quibus ſi probaſſet, quæ animo deſtinabat, ipſe re nō magis declarata, ad eam ſe accingeret.

III. *Conſilium ſuum cum principibus communicat, eiſque probat. Quæ præſidia imperij maris obtinendi.*

Electi ſunt Ariſtides & Xanthippus, vterque gloriæ Themiſtoclis æmuli, qui rem edocti populo retulerunt, negotium quod ſuſciperetur vtiliſſimum fore, atque facillimum. Tum ingens viri admiratio populum cœpit; ſed ſtatim ex admiratione ſuſpicio orta eſt, ne cœptis arduis tyrannidem ſibi machinaretur. Itaque rem ad Senatum referri voluit. Cui etiam conſilium ſuum probauit, & populus ei poteſtatem fecit agendi pro Repub. quod è re illius eſſe iudicaret. Docuit autem Peræum non magno ſumptu extrui poſſe, præſidium acquirendo, retinendóque totius maris imperio. Adeſſe iam plurimas triremes, & naualium certaminum peritiam, indéque partam apud omnes ſuperiore bello gloriam. Iones ſibi propter generis neceſſitudinem, (adde ex Herodoto verius ob initam, poſt victoriam ad Mycalem partam, ſocietatem, qua etiam Samij, Leſbij, Chij, & cæteri inſulani tenebantur, imo etiam Æolij, vt ipſe Diodorus ſupra retulit,) Athenienſibus eſſe deuinctos: illorúmque ope reliquis etiam per Aſiam Græcis libertatem reſtitutum iri; atq; hoc beneficio illorum animos Athenienſibus perpetuo deuinctos fore, & magnitudine naualis potentiæ perculſos, incunctanter illis adhæſuros, à quibus plurimum auxilij, vel damni poſſet afferri. Præſertim cum Lacedæmonij terreſtribus copiis inſtructiſſimi, ad nautica certamina minus idonei eſſent.

IV. *Probat & Spartanis.*

Mitti etiam voluit legatos Lacedæmona, qui docerent vtilitatem Græciæ poſtulare vt contra Barbarorum excurſiones portus idonæus in Græcia, atque Athenis haberetur. Qua arte cum vehemens prohibēdi ſtudium in Lacedæmoniis retudiſſet, rem vt diximus magna contentione aggreſſus eſt, atque perfecit, niſi quod murum illum portus Piræi duplo maioris altitudinis deſtinabat. Perſuaſit etiam populo vt ad priorem claſſis numerum, viginti quotannis triremes fabricarent. Et vt inquilinos & opifices ciuitate donarent, tum vt populoſa fieret ciuitas, tum vt magnam artificiorum varietatem minimo ſibi negotio compararent: quod vtrunque ad maris imperium ſtabiliendum, & amplificandum vtile iudicabat.

V. *Perſica præſidia tota è Græcia eijciuntur.*

Hæc dum Athenis fiunt, Lacedæmonij Pauſaniam, quo Imperatore ad Platæas depugnatum erat, Græcas vrbes, barbaricis adhuc præſidiis occupatas, liberare iubent. Hic ergo 50. triremibus è Peloponneſo, & 30. ex vrbe Attica adiunctis, primo in Cyprum nauigat. Sic Diodorus. At Thucydides non 50. ſed 20. tantum naues è Peloponneſo ſoluiſſe ait. Verum reliquam nauium multitudinem, quas Athenienſium claſſi videtur aggregare Thucydides, Diodorus forte Lacedæmoniis annumerandas putauit: porro Athenienſium claſſi præerant Cimon & Ariſtides. Cum his ergo Pauſanias primo in Cyprum nauigat, ibique multas ciuitates, quæ Perſicis adhuc præſidiis tenebantur, ſeruitute eximit. Inde autem in in Helleſpontum & Biſantium proficiſcitur, ſed vt arbitror anno ſequenti. Nam nec multæ ciuitates, quæ præſidiis tenebantur hoſtium, breui tempore videntur expugnatæ: & vt à Cypro in Helleſpontum, vbi eſt Biſantium; nauigaretur, iuxta Atticam, & Peloponneſum curſus erat dirigendus, vbi etiam commodius hyemare potuerunt. Quæ temporis diſtributio etiam rebus geſtis poſtea recenſendis, apprimè congruit.

VI. *Romanæ res.*

Hoc ipſo anno Conſules habuit Roma L. Æmylium, & C. Seruilium. Quorum prior contra Veientes, & Etruſcos cum exercitu profectus eſt, ſociúmque habuit Cæſonem Fabium ſuperioris anni Conſulem, qui Gentilibus ſuis, in Cremerenſi caſtro commorantibus, auxilio eſſe cupiebat. Poſterior autem Seruilius contra Volſcos parum fœliciter rem geſſit, cum quibus temere ac præpropere congreſſus, multis ſuorum amiſſis, intra caſtra ſe continere, & per excurſiones bellum ducere coactus eſt. Tertium etiam exercitum duxit proconſul Ser. Furius contra Æquos; quos etiam fudit fugauitque. L. porro Æmilius cum Veientes cladibus fractos ad ſe, de pace acturos, ſupplicum ritu venire coëgiſſet, & Romam ad eam à Senatu impetrandam, abire permiſiſſet, Senatus legatis auditis, & Conſulis literis acceptis, rogantis ac monentis vt bellum Etruſcum celeriter finirent, hoſtibus pacem quam peterent dari ſtatuit, iis conditionibus quæ Conſuli probarentur.

Veientes Romanis ſupplices.

Qvo

VII. *Pax cum eis ab Æmylio facta.*

QVO reſponſo accepto Conſul pacem cum Veientibus fecit ex æquitate magis, quam ex victoris populi vtilitate. Neque enim vel agros eis ademit, vel pecuniariam mulctam irrogauit; atque adeo ne obſides quidem ab eis, ad firmandam pactorum fidem, accepit. Quæ res magnam ei conflauit inuidiam, effecitque vt debita pro rebus bene geſtis gratia fraudaretur. Nam triumphum petenti obiecta eſt arrogantia, quod leges fœderis non retuliſſet ad Senatum; iuſſuique eſt in Volſcos traducere copias, & Collegæ laboranti opem ferre, tum domum re bene geſta triumphaturum. At ille offenſus hac repulſa, Senatum apud exercitum criminatus eſt, quod ægre ferret bello Etruſco finem impoſitum, in plebis iniuriam, ne bellis externis leuati, promiſſam agrorum diuiſionem poſtularent: ſicque exercitum ſuum ſacramento ſoluit. Proconſulis quoque Furij copias, ex Æquis reuocatas domum, dimiſit: atque ita Tribunis rurſum attulit magnam licentiam Senatum pro concionibus accuſandi, & ſemiſopita diſſidia inter pauperes & diuites excitandi.

Offendit Senatum, & triumpho priuatur.

ANNVS MVNDI 3578. SEXTAE AETATIS 62.

XERXIS II. IMPERII PERSICI 62. IOACIMI PONTIF. II.

OLYMPIADIS LXXVI. AN. I. PHÆDONE ARCHONTE.

VRBIS COND. 277. COSS. C. HORATIO,

ET T. MENENIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 475.

I. *Olymp. 76.*

OLYMP. 76. vicit in ſtadio Scamander Mitylenæus, Phædone Athenis principe. Ita Dionyſ. & Diodorus: ſed hic perpetuo Conſules quadriennio ante magiſtratu functos ſuggerit, ſicque à Dionyſio integra ſemper Olympiade diſſentit. Itaque Fabiorum mortem, quam in hunc annum Dionyſ. refert. Diodorus primo anno ſequentis Olympiadis collocat. Verum Dionyſij accurata diligentia facit, vt ab eo diſſentire non audeamus. Sed Græca prius inſpiciamus.

Res à Pauſania Spartano in Thracia geſta.

Græcorum claſſis duce Pauſania curſum intendit Helleſpontum verſus, cum primum commodum nauigationi tempus aduenit, eoque ſuperato, ſicut & Propontide, Biſantium in Boſphoro Thracio à Medis Perſiſue occupatum adiit, Barbariſque partim cæſis, partim exturbatis, vrbi libertatem reddidit. Plutarch. in Cimone ait eum cum 4. Athenienſium nauibus tredecim hoſtiles cepiſſe, multóſque magni nominis Perſas ibi captos Gongylo Eretrieſi in cuſtodiam tradidiſſe, qui vt præ ſe ferebat, illos ad ſupplicium ſeruaret: ſed reapſe vt Xerxi reſtituendos curaret. Occultis enim pactis amicitiam cum rege contraxerat, & futurum erat vt filiam regis vxorem, ad prodendam ipſi Græciam, acciperet. Ita Diodorus.

II. *Perſis fauet, & proditionē molitur.*

Item ad Xerxem litera.

PLENIVS Thucyd. l. 1. Qui ait ex iis Medis, quos Biſantij ceperat, quoſdam Regis Perſarum neceſſarios, & cognatos fuiſſe, eoſque ad eum clam cæteris ſociis remiſiſſe, rumore ſparſo eos ex ipſius manibus effugiſſe. In his autem peragendis vium eſſe opera & auxilio Gongyli Eretrienſis, cúmque cum literis ad regem miſiſſe in hanc ſententiam. Pauſanias Spartæ dux hos quos armis cepit, tibi gratificari cupiens, remittit: habeóque in animo, ſi tibi quoque placet, filiam tuam in matrimonium ducere, & Spartam, & reliquam Græciam in tuam ditionem ac poteſtatem redigere. Exiſtimo autem me poſſe hæc peragere, ſi tecum conſilia communicem; ſi quid igitur horum tibi placet, hominem fidum ad mare mittas, per quem deinceps colloquamur. Ita Pauſanias. Ea epiſtola Rex vehementer lætatus, Artabazum ad mare miſit, cum reſponſione, quæ ad eum Byzantium quam celerrime perferretur, quique omnia cum Pauſania quam fideliſſime conficeret. Regis autem epiſtola ſic habebat.

III. *Et Xerxis ad Pauſaniam. Ad quem Artabazum etiam mittit.*

REX Xerxes Pauſaniæ ſic reſpondet. Ob viros quos mihi trans mare incolumes miſiſti Byzantio, beneficij gratia in domo noſtra perpetuo tibi manebit repoſita, & deſcripta; Verba quoque tua mihi placent; Ac te neque nox neque dies remoretur, ita vt remiſſe agas quidquam eorum, quæ mihi polliceris; neque auri neque argenti impenſis hæc impediantur, neque vlla copiarum multitudine, ſi quo ſit veniendum, ſed cum Artabazo viro probo ac fideli, quem ad te miſi meas tuaſque res, prout è dignitate, atque vtilitate vtriuſque noſtrum maxime eſſe iudicaris, tranſige confidenter. Ita Xerxes apud Thucydidem; qui etiam addit Pauſaniam, his literis acceptis, animos magis magiſque efferre cœpiſſe, neq; amplius conſuetis ac patriis inſtitutis viuere potuiſſe. Sed cultu Medico ornatum prodiiſſe Byzantio, eiuſque per Thraciam euntis latera, Medos, Ægyptioſque ſatellites armatos ſtipaſſe. Menſa quoque Perſica vſum, nec cogitationes ſuas continere potuiſſe. Præterea ſe cunctis aditu difficilem præbuiſſe, & iracundia adeo graui in omnes pariter vſum, vt ad eum nemo poſſet accedere.

Pauſanias inſoleſcit.

IV. *Ea res fauet deſtinato Athenienſium imperio. Annitēte Ariſtide.*

EA res magnum momentum attulit ad ſtabiliendum Athenienſium imperium, & Lacedæmoniorum potentiam deprimendam. Nam cum Pauſanias inſolentius ageret, & eius adminiſtratio tyrannidi propior, quam præturæ videretur, cum alij Græci rem iniquo animo ferebant, tum vero præcipue Iones, & quotquot regio dominatu recens fuerant liberati. Quamobrem ſe Athenienſibus in clientelam dederunt, à quibus perquam libenter recepti ſunt. Id Ariſtidis prudentiæ & comitati Diodorus tribuit, qui ad eam occaſionem ſe attemperans, in conuentibus, & diſſertationibus publicis, oblata Athenienſium opera ciuitates erigebat, & ſermonis comitate demulcebat, & ad populi ſui patrocinium ambiendum alliciebat. Denique reuocato domum Pauſania, omnes ſocij, præter milites è Peloponneſo profectos, ad Athenienſes tranſierunt.

V. *Pauſanias Spartam reuocatur.*

INTEREA enim querelæ de Pauſania Lacedæmonem deferuntur, qui & propterea Spartam ab Ephoris reuocatus eſt: ſed priuatarum iniuriarum, vt ait Thucydides, damnatus eſt, publicarum vero, quod ſcilicet cum Medis ſentire videretur, quamuis crimen videretur eſſe manifeſtiſſimum, abſolutus tamen eſt, & innocens habitus, corruptis, vt creditur, gaza Perſica iudicibus, aut quia, vt idem ait, non ſoleant Spartani celeriter de viro aliquo ciue ſuo, grauius aliquid decernere, ſine manifeſtiſſimis indiciis; præſertim cum de principe Reip. & regis conſobrino, ac tutore tunc ageretur. Nec erat difficile reo omnia obiecta diluere, & in meliorem partem interpretari, quod ex literis ad Xerxem datis coargui non poſſet.

De proditione abſoluitur.

Belli Perſici cura in ſolos Athenienſes recidit.

Propter tamen huiuſmodi ſuſpiciones, non vltra eum Prætorem emiſerunt, ſed Dorcim quendam, & cum eo nonnullos alios, cum modicis copiis; quibus cum Socij imperium non deferrent, illi domum rediere, nec alios deinceps Lacedæmonij miſerunt, tota Perſici belli cura Athenienſibus etiam tum amicis, relicta, qui ſtudebant Perſas omni plane Europa exuere, Græcos etiam, qui Aſiam incolebant, eius dominatu liberare.

VI. *Etruſci gētem Fabiā delent.*

ROMANIS porro hic annus, qui Coſs. habuit C. Horatium & T. Menenium quorum ille Puluillus, hic Lanatus dictus eſt, admodum luctuoſus fuit, tota gente Fabia ab Etruſcis cæſa. Eam rem ſic narrat Dionyſ. Conſules à principio impediebantur, quo minus res gererent irritata plebe, & nihil aliud agi ſinente, priuſquam publicus ager diuideretur; ſed poſtea hæ turbæ, domeſticæ neceſſitati ceſſerunt. Nam Etruſcorum vndecim populi, qui pacis à Veientibus factæ non erant participes, bellum Fabiis obtulerunt, niſi Cremerenſe caſtellum dirueretur, & præſidium Romanum inde excederet: quæ cum illi per literas Romæ nunciaſſent, iuſſi ſunt ambo Conſule in bellum proficiſci, tum hoc ex Etruria nunc erumpens, tum illud cum Volſcis adhuc durans. Horatius igitur in Volſcos eſt profectus: Menenius autem dum ſe cunctantius ad profectionem parat, interim Cremera expugnata eſt ab hoſtibus, & deleta gens Fabia.

VII. *Rei geſtæ modus.*

CVM enim Etruſci, multis in locis paratis inſidiis, prædam cum permodico præſidio militum aliquanto longius à Caſtro Romanis obieciſſent, in inſidias pertractos, poſt varia furioſaque certamina, quæ latius à Dionyſio deſcribuntur,

miſſilibus obruerunt: indéque reuerſi Cremeram, reliquos ad ſuorum vindictam progreſſos, eodem modo internecione deleuerunt, & caſtrum propugnatoribus vacuum occuparunt. Quod autem vnus tantum è gente Fabia puerulus ſuperſtes fuiſſe vulgo creditum eſt, id incredibile eſſe Dionyſ. contendit, rectéque refellit. Neque enim credibile eſt trecentorum & ſex bellatorum vnicum tantum fuiſſe infantem filium, nec ſaltem pleroſque fratres, qui plurimum ab ætate militari aberant, ſed eius opinionis cauſam fuiſſe, quod trium Fabiorum Cœſonis, Marci, Quinti, qui 7. Conſulatus continuos geſſerunt, ſoli Marco ſuperſtes fuerit filiolus, qui adulta ætate inclaruerit, cæteris in obſcuro relictis. Hæc clades acerbiſſima Romanis fuit, ideoque hunc diem Idibus Februariis inter atros, nefaſtóſque retulerunt. Et Menenium, qui 30. ſtadiis à loco cladis abfuerat, poſtea damnarunt, quaſi ſponte Fabiorum ſalutem, eorum gloriæ inuidens, neglexiſſet.

T. Liuius l. 2. Gell l. 17. c. 21.

An vnus Fabius tantum ſuperſtes.

VIII. Etrvsci autem cæſis Fabiis, captáque Cremera, contra Menenium exercitum ducunt, quem iniquo loco habentem caſtra, nec ſuis recta monentibus de caſtris mutandis, obtemperantem, quia pudendum ducebat videri peccaſſe, hoſtis in vere pudendam cladem conieciт. Nam electo loco, ex quo Romanos ſubiectos habebant, Conſulem multis vexatum malis ad pugnam pertraxerunt: in qua fortiſſimis quibuſque cæſis, reliquus exercitus in caſtra compulſus eſt, quæ illo die, noctéque inſequenti continuata oppugnatione expugnata ſunt; plerique tamen ſub ipſam noctem elapſi, dum Etruſci prædæ copia detinentur, Romam veniunt, eámque tanto terrore complent, vt ad portas iam adeſſe hoſtis victor crederetur. Sequenti die verſus Vrbem ducentes exercitum, ad ſedecim ab vrbe ſtadia montem Ianiculum occupant, & magno Romanorum contemptu, agros, viaſque populabundi percurſant, donec alter Conſul Horatius è Volſcis reuerſus, cum eis ſemel iterumque ad Spei fanum, & Collinas portas feliciter pugnauit. Niſi placet Liuium potius audire, qui priore loco æquo marte pugnatum ait, poſteriore vero paruo momento Romanam rem ſuperiorem fuiſſe. Sicque annus hic abiit.

Menenius rem male cum Etruſcis gerit.

Qui ad vrbem accedunt.

Et ab altero Conſule repelluntur.

ANNVS MVNDI 3579. SEXTÆ ÆTATIS 63.

XERXIS 12. IMPERII PERSARVM 64. IOACIMI PONT. 12.

Olympiadis LXXVI. 2. Prætore Athenis Dromaclide. Vrbis cond. 278. Coss. Sp. Servilio, et A. Virginio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 474.

I. MARITIMVM imperium Athenienſium hoc anno vehementer ſtabilitum eſt. Cum enim Lacedæmonij bellum contra Perſarum reliquias reliquiſſent Athenienſibus, ipſique ſibi delatum libenter accepiſſent, Sociis volentibus, propter odium quo Pauſaniam proſequebantur, ſtatuerunt à quibus vrbibus pecunias, & à quibus naues aduerſus Barbarum præberi oporteret. Eaque de cauſa tum primum apud Athenienſes conſtitutus eſt magiſtratus eorum, qui vocabantur Græcorum Quæſtores, qui tributum recipiebant. Primum autem tributum quod conſtitutum fuit, erat 460. talentorum (Diodorus habet 560. talenta) Eius vero ærariū fuit Delos, vna è Cycladibus inſulis, oraculo Apollinis celebris, in cuius templo conuentus fiebant, vt ſcribit Thucyd. Qui etiam addit his initiis Athenienſes, cum intelligerent ſe liberis Sociis imperare, eos ſuis legibus vti, ac viuere permiſiſſe, & cum iis in publicis conſultaſſe cōciliis. Quo factum fuerit vt eorū opera adiuti, ad magnam potentiā peruenirent, à bello contra Xerxem, & Mardonium geſto, vſq; ad initium belli Peloponneſiaci, quod ſpatium 50. annorum fuiſſe

Athen. imperium maris ſtabiliunt.

Græcorum quæſtores.

Delos ærarium.

idem teſtatur Thucyd. [a] & quæ eo ſpatio geſta ſunt breui compendio toto eo primo libro deſcribit.

II. *Humanitate, & iuſtitia firmatum.*

ILLA quoque initia Cimonis moderatione, & humanitate commendabantur, ſicut Ariſtidis integritate, ac iuſtitia. Quod enim ſumma fide tributa tractaret, & ſingulis exacta iuſtitia onus imponeret, aut leuaret, Iuſti cognomen accepit, vt ſcribit Plutarch. in vtriuſque vita, & Diodorus lib. 11. qui hanc narrationem ita concludit. Et ſic vno eodémque tempore Pauſaniæ malignitas ciuibus maris abſtulit principatum: & Ariſtidæ contrà in omni genere virtus, imperium, quod ante nullum erat, Athenienſibus conciliauit, ſed hęc initia fuerunt. Nam poſtmodum inſoleſcentes Athenienſes ſocios ſeruorum more tractare cœperunt, vnde variæ defectiones, & bella ciuilia, & vrbium euerſiones contigerunt. [b] Scribit Diodorus hoc anno Lacedæmonios pro maris imperio, quod ſibi eripi videbant, domi grauiter fuiſſe commotos, & magna cum iracundia bellum contra Athenienſes decernere voluiſſe: verum à quodam ſuorum Hetœmarida, qui genus ab Hercule duceret, ab ab ea ſententia eſſe deductos.

[a] l. 1. p. 76.

[b] Vide Thucyd. l. 1 p. 65. græ. lat.

III. *Inopia commeatus ſub nouis Conſulibus.*

SEQVENTI anno, qui fuit vrbis conditæ 278. ſolito maturius habita ſunt comitia conſularia, nimirum circa ſolſtitium æſtiuum Sextili mêſe, vt ait Dionyſius: quo tempore conſulatum inierunt viri rei militaris prudentes Sp. Seruilius & A. Virginius, quorum ille Structus cognominatus reperitur, hic autem Tricoſtus, & Rutilus. His ergo Conſulibus Romæ commeatus inopia laboratum eſt, quod proxima hyeme deſertus, & incultus fuiſſet ager, propter occupatum ab hoſte vicinum montem Ianiculum, & excurſiones continuas, quodque ne externi quidem commeatus à negociatoribus importarentur. Itaque in maxima incolarum multitudine (nam robuſtæ ætatis, inquit Dionyſ. ciuium plus centum & decem millia erant, vt proximo cenſu conſtabat. Mulierum autem & puerorum, ſeruitiorum item, negotiatorum, & opificum inquilinorum; nemini enim ciui Romano, aut cauponari, aut arte manuaria victum quærere licebat; triplum tantum quantum ciuium.) in hac ergo multitudine egena plebs in forum concurrebat, & in proceres vociferabatur, & cateruatim in ædes diuitum irruebat, & penuaria ſine pretio diripere conabatur.

IV. *Tribuni plebem exaſperant.*

TRIBVNI præterea, quaſi vnguis in vlcere, plebem in maiorem contra Patricios inſaniam adducebant, omnia eorum dicta, factáque in deteriorem partem interpretantes. At Coſs. varios in diuerſa loca frumentatum miſerunt, & in vrbe operam dederunt, vt quiſque quod haberet frumenti proferretur, & quod ſupereſſet familiari vſui conferretur in publicum, & honeſto pretio diſtraheretur. Hoc modo repreſſa eſt audacia plebis, ſimulque effectum vt animum ad bellum parandum iterum adiicerent, ne ſi cunctarentur hoſtem è finibus eiicere, intra mœnia obſeſſi, partim fame, partim inteſtinis ſeditionibus interirent.

V. *Conſules in Etruſcos mouent.* *Aequo marte pugnant.* *Seruilius perdiatur.* *Et Virginius fert opem* *Clades & fuga Etruſcorum.*

ITAQVE eductis copiis intempeſta nocte Conſul vterque, Etruſcis, à quibus propemodum obſidebatur ciuitas, necopinatus apparet, & explicata acie dextrum cornu regit Virginius, ſiniſtrum Seruilius. Acri diuturnóque prælio certatum eſt. Etruſci multis hoſtium cæſis, pluribus ſuorum amiſſis in caſtra ſe receperunt. Virginius, qui dextro cornui præerat, ſuos fugientibus inſtare noluit, ſed præſenti ſucceſſu contentos eſſe iuſſit. Seruilius, qui alterum ducebat cornu, imprudentius hoſtem in editioré locum ſecutus eſt: vbi eorum caſtra erant: vnde conuerſi Etruſci, ſuccurrente etiam è caſtris præſidio, in Romanos irruunt, & per decliuia fundunt, fugant, cædunt. Donec Virginius ſuperiore parte montis tranſuerſo itinere occupata, è ſuperiore loco hoſtem inuadit: tum Seruiliani reſumptis animis in pugnam reuerſi, Etruſcos vndique circumuentos maxima ex parte contrucidarunt. At ea manus Etruſcorum, quæ Ianiculum occupauerat, intellecta, vt credibile eſt, hac ſuorum clade, cum ſubſidia vltra deſperaret, præſidio deceſſit, noctúque motis caſtris Veios petiit, Romani caſtris potiti, caſtellum, quod illi vice Cremeræ excitarant, diruerunt. Conſulibus in funeſta victoria triumphare permiſſum non eſt.

VI *Menenius exconſul accuſatur.*

NEC multo poſt repleta vrbe variis commeatibus, belliſque finitis, inteſtina ſeditio recruduit. In qua Menenio Agrippæ filio, ſuperioris anni Conſuli, duo Tribuni plebis diem ad populum dixerunt, de bello male geſto: in primis autem de

Fabiorum interitu, & Cremeræ excidio. In quo iudicio tributis comitiis à plebe omnibus ferme calculis damnatus eſt: nec ei merita Patris, qui plebem patriciis conciliarat, nec honor eiuſdem, quem defunctum Senatus publicis impenſis magnifice funeratus fuerat, & matronæ annuo luctu decorarant, prodeſſe potuerunt. Nec tamen capitalis mulcta fuerat, ſed pecuniaria. Hæc Menenij damnatio rurſus exaſperauit erga plebem patritiorum animos, vt neque agrorum diuiſionem fieri permitterent, neque aliud quidquam ei indulgerent. Nec multo poſt ipſam etiam plebem iſtius iudicij pœnituit, vbi de eius viri obitu cognouit. Nam vitata hominum conſuetudine, nunquam poſtea conſpectus eſt in publico, ſed morte grauiorem huiuſmodi calamitatem ſuam æſtimans, domi ſe continuit, nemine ad ſe admiſſo, & mœrore inediaque contabuit. *Et damnatum mœrore decedit.*

ANNVS MVNDI 3580. SEXTÆ ÆTATIS 64.

XERXIS 13. IMPERII PERSARVM 64. IOACIMI PONT. 13.
Olympiadis LXXVI. an. 3. Archonte Acestoride.
Vrbis cond. 279. Cons. P. Valerio Publicola, et C. Nautio Rufo, sive Rutilo.

ANNVS ANTE CHRISTVM 473.

NON potuit dici Pauſanias otioſus domi, priuatuſque quieſcere, excelſo vir animo, & ambitioſo, & rebus gerendis innutritus. Neque exiſtimauit e dignitate ſua eſſe, pati tantam ſpem, quæ nuper enatecebatur, ſocordia euaneſcere. Itaque Hermionide vectus naui, vt ait Thucydides, nimirum ex vrbe Hermione, quæ eſt in Argolico ſinu Peloponneſi, iterum Byzantium, iniuſſu Lacedæmoniorum profectus eſt, vrbémque ipſam vel vi vel fraude occupauit. Vnde ab Athenienſibus, & Byzantiis Cimone duce pulſus eſt. Ait enim Thucydides ipſum, ἐκ τοῦ Βυζαντίου βίᾳ ὑπ' Ἀθηναίων ἐκπολιορκηθέντα, Byzantio per vim ab Athenienſibus expugnata vrbe pulſum. Cimone autem duce id factum, adiuuantibus Byzantiis, refert in Cimone Plutarchus, addita cauſa interfectæ caſu Cleonicis nobilis virginis, quam parentibus ſuis per vim eripuerat. Inde autem elapſum, cum nocturnis inſomniis ob id facinus perturbaretur, Heracleam ad oraculum confugiſſe, ibique obſcure didiciſſe exitium ſibi, vbi Spartam perueniſſet, imminere. I. *Pauſanias iterum Byzantium adit.* *l. 1. p. 85. gr. lat.*

Ille præcedentium culparum, & periculi Spartæ nuper aditi conſcius, nequaquam in patriam reuerſus eſt, ſed in Aſiam traiiciens, ad agri Troiani oppidum Colonas nomine conſcedit, dicitur id oppidum 20. millibus paſſuum Ilio abfuiſſe, ibique cum Barbaris agitare conſilia perrexit, Quæ cum a Cimone, & Ariſtide cognita fuiſſent, & literis Spartam delata, vt ait in Cimone Plutarchus, ab Ephoris, ſed non ante annum ſequentem, in vrbem euocatus eſt. Nec tamen deſunt qui illum anno quoque ſequenti in Aſia commoratum putent; quod minus probandum videtur. Tanta enim mora hominis primarij, & iam de proditione vehementer ſuſpecti, in hoſtili regione, inſignis negligentiæ Athenienſes, qui non longè aberant, & Lacedæmonios accuſaret: ſi illi deferre hominem, hi pro poteſtate domum reuocare tandiu cunctarentur: cum res tanti momenti, quanta erat libertas, ac ſalus vniuerſæ Græciæ, ageretur. II. *Inde pulſus abit in Aſiam.*

Romæ interea Sp. Seruilius ſuperioris anni Conſul, in populi iudicium à Trib. plebis adductus eſt. A quo magis infortunij, quam peccati exigebatur ratio; quod proximo prælio Etruſcos in caſtra refugientes audacius, quam prudentius perſecutus, moxque conferta eruptione hoſtium repulſus, robur iuuentutis amiſiſſet. Quæ actio merito viſa eſt Patriciis grauiſſima, atque indigniſſima, vt qui ſe pro Repub. fortiter hoſtibus obiicerent, ſi aduerſa fortuna reſtaret, ignauiæ ab iis accuſarentur, III. *Seruilius exconſul à Trib. accuſatur.*

Defenditur & abſoluitur.

qui nunquam in acie ſtetiſſent. Itaque omni ope pro eo iudiciis eripiendo ſatagebant. In quo Seruilius libere, fortiterque cauſam ſuam egit. Egit & pro eo Collega eius Virginius, qui cum in magna omnium eſſet gratia, & Seruilio, non minus quam ſibi, bene geſtæ rei laudem deberi profiteretur, adeo vt æque vel laude, vel pœna digni eſſent, obtinuit vt, fruſtra indignante Tribuno, omnium calculis abſolueretur.

V. *Valerius Conſul in Etruria rē bene gerit. Cui adeſt collega.*

Pavlo poſt Romani expeditionem ſuſceperunt in Etruriam, ductu P. Valerij Conſulis, vbi rem præclare geſſit. Nam geminum exercitum Veientium, & Sabinorum fudit ac profligauit, & vtrorumque caſtra expugnauit, atque diripuit, è Sabinis innumeras prædas egit: quibus in rebus Seruilij Conſularis, nuper iudicio populi totius abſoluti virtus in primis enituit. Alter Conſul C. Naucius, cui Sociorum pop. Rom. tutandorum prouincia obuenerat, aliquandiu profectionem diſtulit, in Veientanum bellum intentus, vt ſi quid cladis accideret illi exercitui, præſto eſſet vrbi, agróque præſidium, ſi forte hoſtis, quemadmodum ante, admotis ad vrbem copiis, communire vellet propinquum aliquem locum, vnde Romæ omnia infeſta redderentur. Cæterum ne mirum ſit tam ſæpe, tamque diu à Romanis contra Etruſcos pugnatum fuiſſe, Diodorus in hunc annum ſcribit, eos hoc tempore dominos fuiſſe Tyrrheni maris; & nihilominus à Syracuſanis, qui miſſu Hieronis ſubſidio Cumanis venerant, nauali prælio ſuperatos; multiſque depreſſis nauibus fractas fuiſſe vires eorum.

Etruſcorū potentia hoc tempore.

ANNVS MVNDI 3581. SEXTAE AETATIS 65. XERXIS 14. IMPERII PERSICI 65. IOACIMI PONTIF. 14.

Olympiadis LXXVI. an. 4. Archonte Athenis Menone. Vrb. cond. 280. A. Manlio, et L. Fvrio Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 472.

I. *Pauſanias ab Ephoris reuocatur.*

Aristides & Cimon cum Byzantij, vnde nuper Pauſanias in Aſiam profugerat, aut in Thracia certe verſarentur, & parando ſuæ ciuitati maris imperio, totíque Græciæ à Perſarum reliquiis perpurgandæ, inuigilarent, & ſiniſtra quædam de illius molitionibus acceperent, quibus non ſolum omnis eorum labor, ſed priſtinæ omnes victoriæ inanes atque irritæ redderentur, ſui muneris eſſe putauerunt Spartam rem omnem perſcribere. Quod cum factum eſſet, neque è Repub. eſſe videretur, vt ibi diutius permitteretur agere, Ephori miſſo caduceatore & ſcytale reuerſionem imperarunt, vetantes ne à caduceatore diſcederet: alioqui Spartanos ei, vt hoſti bellum indicere ſignificarunt. Ille vero cum quamminimum ſuſpectus eſſe vellet, & crimen obiectum ſe pecuniis diluturum ſperaret, iterum Spartam rediit. Eſt autem Scytale genus ſecretioris epiſtolæ apud Spartanos, quæ in oblongo corio ſcribebatur, vnde & nomen habuit. Σκύτος enim corium eſt, poſtquam tereti, & oblongo ligno circumuolutum erat, ſic vt oræ tantum corij coëuntes inſciberentur, & dimidia pars characterum in ora vna, reliquum in altera inueniretur: ſublato autem ligno diſciſſi characteres legi non poſſent, nec aptari ad legendum, niſi eidem ligno, aut alteri eiuſdem omnino formæ circumuoluerētur. Talium ergo lignorum vnum ſibi magiſtratus reſeruabant, alterum belli aut negotij gerendi præfecto tradebant.

Scytale. *Thucyd. l. 1. p. 85.*

II. *An eſſet penes Pauſaniam.*

At, inquies, cum Pauſanias non fuiſſet tunc à magiſtratu miſſus, vt ait Thucydides, ſed clam & priuatus abiiſſet, quomodo Scytalem habuit, quæ in vnius erat magiſtratus poteſtate? Reſpondet Græcus interpres cum tale lignum, ex quo primum Spartanis copiis præfectus fuerat imperator, apud ſe retinuiſſe. Quod ſi cui parum id credibile videatur, parumque conſentaneum aut communi praxi eorum qui à publico negotio reuertebantur, aut Ephororum prudentiæ, circa perſonam

[illegible] καλ[illegible] τον αὐτ[illegible].

Pavsanias in carcerem conicitvr.

quæ ſuſpicionibus vehementer laborabat, dicere poſſit Scytalem hic latius ſumi, pro epiſtola à magiſtratu cum imperio & poteſtate miſſa, cui non obſequi criminoſum eſſet. Quod ex eo confirmari poteſt, quod nihil ad eum ſecreti mittebatur, ſed tantum reuerti iubebatur cum publico nuncio, qui ad eum miſſus fuerat. De Scytale conſule eundem ſcholiaſtem, & Plutarchum in Lyſandro, A. Gellium, & alios.

I 17 noct. c. 9.

III. *In carcerē Spartæ conijcitur.*

Cvm ergo Spartam Pauſanias reuertiſſet, ab Ephoris in carcerem coniectus eſt. Ephoris enim regem ita tractare licet, inquit Thucydides, multo ergo magis Pauſaniā, nullo tum publico munere fungentem, quamuis Regis Pliſtarchi Leonidæ filij cognatū, & Tutorem. Deinde vero re cum magiſtratibus, pecunia ſcilicet verbiſque tranſacta, purgatis vtcunque ſuſpicionibus, & videlicet data de more ſponſione iuratoria, qua ſe ad nutum magiſtratus ad cuſtodiam, vinculaque ſiſteret, exiuit, ſeque reum conſtituit, & crimina ſibi obiecta cuilibet in iudicio coarguandi poteſtatem fecit. Quod facile illi fuit, qui iudices haberet obligatos; & ipſe alioqui potentia, ac generis ſplendore fretus, quaſi inſultans populo dicere poſſet. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Cum ergo Spartani nullum manifeſtum ſignum haberent, quo ſine dubitatione freti ſupplicium de tali viro ſumerent, ſed tantum coniecturis ex morum inſolentia, & Barbarorum æmulatione niterentur, quæ ſuſpiciones præbebant eum nolle in præſenti rerum ſtatu acquieſcere, & pari cum ſuis ciuibus iure ac conditione viuere, hominem abſoluerunt: cum præſertim delatio criminis ab Athenienſibus Spartanorum æmulis profecta eſſet.

Siſtit ſe in iudicio atque abſoluitur.

IV. *Iapygum, & Tarentinorum bellum.*

Scribit Diodorus Siculus hoc anno vltimo Olympiadis ſextæ ſupra ſeptuageſimam, Menone Athenis Præſide, inter Iapyges & Tarentinos certamen primum de finibus exortum eſſe, tum atrox etiam bellum exarſiſſe. Ad quod cum Iapyges 20. hominum millia contraxiſſent, Tarentini ciuium ſuorum delectu habito, & Rheginis inſuper fœderatis, in belli ſocietatem aſſitis, pugnam non ſatis feliciter inierunt, multis enim vtrimque cæſis, Iapyges ad extremum victoria potiti ſunt. Victi in duas diuiſi partes alij Tarentum, alij Reginum verſus curſu abeunt, vtroſque Iapyges à tergo premunt, multiſque vtrobique cæſis, etiam cum fugientibus Rheginum ingreſſi, vrbem occuparunt. Habitabant hi in extrema Italia, quà ortum reſpicit, & olim magnæ Græciæ nunc Apuliæ nomine continetur. Iapygia vero eadem olim Meſſapia, nunc Calabria vſitatius dicitur.

V. *Victoria de Veientibus. Et 40. annorum induciæ.*

Hoc eodem anno Manlius Conſul in Veientes rurſum exercitum duxit; qui à ſociis Etruſcis, & Sabinis deſerti, cum incluſi mœnibus commeatum abſumpſiſſent, fame vrgente prodierunt ad Conſulem natu maximi & honoratiſſimi, pacem cum ſupplicum inſignibus poſtulantes. Manlius imperato vnius anni ſtipendio, & cibariis quæ exercitui in duos menſes ſufficerent, pollicitus eſt, vbi hæc allata eſſent, miſſurum ſe Romam, qui de pace cum Senatu agerent. Illi repræſentata quam primum pecunia quæ petebatur, & altera quæ in frumentum, quo ipſi carebāt, emendum ſatis eſſet, Romam profecti à Senatu veniam præteritorum petierunt, pacemque in poſterum, & inducias ab eo in annos 40. obtinuerunt. Manlio poſt reditum, ob confectum ſine pugna bellum, ouatio vt petierat, decreta eſt. Actus eſt etiam Cenſus his Conſulibus, repertique ſunt ciues, qui cenſendos ſe obtulerunt, paulo plures centum & tribus millibus.

ANNVS MVNDI 3582. SEXTAE AETATIS 66. XERXIS 15. IMPERII PERSARVM 66. IOACIMI

Pont. 15. Olymp. LXXVII. an. 1. Archonte Charete. V. C. 281. Consvl. L. Æmil. Mamerco III. & L. Vopisco Ivlio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 471.

I. *Pauſaniæ cum Hilotis cõſpiratio.*

CHARES principatum gerebat Athenis, cum Olympico ſtadio victor euaſit Dates Argiuus, vt ait Dionyſius, quem Diodorus Dandem vocat. Ad quem ipſum annum, Spartanum de Pauſania iudicium prorogatum quidam exiſtimarunt; quod lẽta eſſent Spartanorum iudicia, vt teſtatur Thucydides, quodque res tantæ, taliumque virorum cauſæ multis ſint difficultatibus impeditæ, cito vt expediri non poſſint; & multa erant quæ verum cernere, vel proferre prohibebant. Verum cum ex Thucydide coniectura ducatur, corruptos ab eo Perſica gaza iudices, præcedenti anno abſolutum Pauſaniam, liberéq. domi res ſuas agere permiſſum putamus; ſed domi, ne noua in Aſiam profectio ab eo cum publico periculo ſuſciperetur: idque haud obſcurè probant eius literæ, de quibus mox dicẽmus. Huc potius pertinere exiſtimamus eam, quam memorat Thucydides, eius cum Hilotis conſpirationem. Audax enim animus, ac turbulentus, cum foras erumpere non poſſet, domi tumultuari cœpit, ſi quo modo poſſet, quod Perſarum ope cupiebat, proxima, & quaſi compendiaria ad principatum via, per Hilotas obtinere. Si quidem Lacedæmone vero ſermone iactatum eſt, vt idem ait, cũ cum ſeruis (quorum ingens erat Spartæ numerus, adeo vt multa nuper millia contra Perſas militarent) ſeditioſa agitare conſilia. Libertatem enim, inquit, & ciuitatem ipſis pollicebatur, ſi ſecum in cæteros Lacedæmonios inſurrexiſſent, ſummamque rei ſecum tranſegiſſent. l. 1. p. 87. græ. lat.

II. *Erumpit, nec tamen punitur.*

Ervpit ea res multis magniſque ſeruorum indiciis, neque enim fides, in talium virorum tanta turba, quãta neceſſaria erat ad opprimendam ciuitatem, aut ſilentium ſeruari poterat, aut debebat. Nihilominus tamen ne ſic quidem vllis ſeruorum denunciationibus habita fide, quidquam noui in eum ſtatuere voluerunt: vtentes more, quo erga ſeipſos vti conſueuerunt, vt non ſint celeres, ad aliquid grauius de viro Spartano, ſine manifeſtiſſimis, ac minime dubiis indiciis decernendum, qualia aliquanto poſt contra ipſum deprehenſa ſunt, vt dicemus. Nam cum hæc via non ſucceſſiſſet, ad priorem illam cito rediit. Scripſit enim aliquoties ad regem Perſarum, & ad Artabazum, ad inchoata dudum cum ipſo conſilia ad rem deducenda; ſed ne res tabellariorum reuertentium in vrbem ſermonibus panderetur, eos Bellerophontæis literis inſtructos, in Aſia ab Artabazo curabat interfici. Quod ſcelus in eius denique recidit caput, vt ſuo loco dicetur. Teſtis eſt earum literarum Thucydides, & ex eo alij.

Eius ad Perſas literæ Bellerophontææ. l. 1. p. 86. græ. lat.

III. *Turbæ domeſticæ Romæ pro agrorum diuiſione.*

Romae vero Conſules Æmilius, & Vopiſcus honore functi ſunt valde laborioſo & inquieto. Nam ceſſantibus externis bellis, domeſticæ ſeditiones Rempublicam concuſſerunt. Cn. enim Genucius Trib. plebis ad vrgendam agri diuiſionẽ ante annos duodecim promiſſam, populum concionibus ſuis excitauit, & a Conſulibus flagitabat illius decreti executionem. At illi negarunt ad ſe pertinere, quod alieno conſulatu decretum eſſet, nec Senatus decreta perpetuæ legis vim habere, ſed eſſe inſtituta vnius anni. Quam tamen reſponſionem ex temporis potius neceſſitate, quam veritate factam ſignificat Dionyſius, cum ſubdit. Eluſus hac conſulum cautatione Genucius, quia non poterat illos, vt maiori poteſtate præditos, cogere, aliam audaciæ viam ingreſſus eſt.

CONSVLARIBVS enim Manlio & Furio diem dixit, & accuſationis cauſam eam protulit, quod plebi feciſſent iniuriam, quia non creaſſent decemuiros, qui ex Senatuſconſulto agros diuiderent; cumque iureiurando firmaret ſe accuſationem illam perſecuturum, & patricios ingens cura ſubiiſſet, incertos quomodo reos poſſent eripere, & audaciam Tribuni reprimere: cum vna tantum viſque ad iudicium ſupereſſet dies, Genucius in lecto ſuo inuentus eſt mortuus, nullo acceleratæ mortis veſtigio; viſumque eſt omnibus diuinitus id iudicium impeditum fuiſſe, & ſeditionem conſopitam. Liuius tamen optimates mortis huius ſuſpectos relinquit. Sed Conſules turbas improuide renouarunt. Cum enim inſolentius in P. quendam Voleronem ſe gererent, & recuſantem è centurione, nulla ſua culpa, fieri gregarium militem, virgis à lictore cedi iuberent, illéque ſe contra lictores valide defenderet, & ſimul Tribunorum opem inuocaret, exorta eſt ſeditio, qua & Volero ereptus, & lictores abacti, & in Conſules ipſos impetus factus eſt, vt non ſine periculo illi ſe è foro proripuerint: indeque in Senatu Conſules inter & Tribunos multa contentione reliquo anno certatum eſt.

Thucydidis ortus. IV. *Tribunus plebis excõſules in iudicium vocat.* *Eiuſdem ſubita mors* *Alia turba.*

SVB id tempus, vt inquit Diodor. [a] Thero Agrigentinorum princeps decimo ſexto imperii ſui anno vitam clauſit: qui cum ſingulari cum æquitate Rempublicam adminiſtraſſet, magna apud ciues gratia & autoritate vixit, & mortuo tanquam heroi ſingularis veneratio tributa eſt. In eius locum Thraſydæus filius ſucceſſit, moribus ferox, & parenti diſſimillimus, vt qui excuſſo legum freno tyrannicum pro libidine dominatum exercebat, ideoque in omnium odium incurrit: & cum in Hieronem Syracuſarum regem magnas duxiſſet copias, turpiter victus quamprimum imperio excidit, & mox ſibi violentas intulit manus, capitali iudicio condemnatus.

a lib 11. Olymp. 77. a. 1.

V. *Thero, & Thraſydæus Agrigentini.*

ANNVS MVNDI 3583. SEXTÆ ÆTATIS 67.
XERXIS 16. IMPERII PERSICI 67. IOACIMI
PONT. 16. OLYMP. LXXVII. AN 2. ARCHONTE
PRAXIERGO VRB. COND. 282. CONSVL.
L. PINARIO MAMERCINO, ET
P. FVRIO FVSO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 470.

MILLESIMVS agitur annus à morte magni legiſlatoris, & prophetæ Moſis viri Dei, idemque Iubilæus Moſaicus ordine vigeſimus, ex quo Ioſue duce, Iſraelitæ, tranſgreſſo ſicco veſtigio Iordane, in Chananitidem ſunt ingreſſi. [b] Eodem ipſo anno Prætore Athenis Praxiergo, natum eſſe Thucydidem nobilem hiſtoricũ, belli Peloponneſiaci ſcriptorem ſuperius ex Pamphila apud A. Gellium demonſtratum eſt. Plutarchus in Cimone de ducis huius natalibus agens, etiam Thucydidis cognati eius nobilitatem oſtendit. Cimon, inquit, Miltiadis filius matrem Hegeſipylam habuit, Olori Thraciæ regis filiam, vt in Archelai, & Melanthij carminibus in Cimonem ſcriptis traditur. Propterea Thucydides etiam hiſtoriarum conditor, Cimonis cognatus Olorum patrem habuit, qui ad Olorum regem veluti progenitorem nomen referret. Hæc ibi, quæ à Suida confirmantur. Eandem nobilitatem, & ex Thracia ductam originem, ſtabiliunt illæ auri ſecturæ, ſiue auri fodinæ, & aurariæ officinæ, quas in Thracia ſe habuiſſe, indeque opibus inter primores eorum valuiſſe non obſcure ſignificat. [c] Quod Plutarchus quoque in Cimone affirmat.

b l. 15. c. 23.

c l. 4. p. 322. græ. lat.

I. *Iubilæus Moſaicus 20.* *Ortus Thucydidis & genus.* *Nobilitas.* *Diuitiæ.*

NON omittam de huius viri, cuius opera deinceps annis aliquot non parum vtemur, ingenio atque indole ex Suida dicere. Herodotum, inquit, etiamnum puer, Olympiæ hiſtorias ſuas recitantem cum audiſſet, quaſi numine percitus la-

II. *Indoles eiuſdem.*

crymis eſt oppletus. Ibi Herodotus ingenio eius animaduerſo, patri Thucydidis Olero dixit: fortunatum te ob liberos Olore iudico. Nam filius tuus natura præditus eſt ad diſciplinas incitata: neque eum fefellit opinio. Fuit enim vir inſignis artificio, & elegantia orationis, accurata expoſitione rerum, imperatoria arte, conſilio, & argumentis panegyricis. Hæc ibi. Accuratam autem eius in ſcribendo diligentiam & fidem, ſingulæ prope paginæ teſtantur.

III. *Exilium Themiſtoclis, & rationis tẽporis.* Refert in hunc annum ſecundum huius Olympiadis Diodorus Themiſtoclem Oſtraciſmo patria pulſum, anno poſt pugnam Salaminiã decimo, quem paſſim recentiores omnes ſequuntur. Tempus certe cum reliqua Pauſaniæ hiſtoria, eiuſque morte ſatis congruit, & rebus à Cimone, qui in eius locum ſuffectus eſt, imperatore geſtis, & nominatim Eiona vrbe Thraciæ expugnata, quam expeditiònem Diodorus in annum ſequentem refert, Themiſtocle videlicet iam exauthorato. p. 90 l. 1. græ. lat. Poterat tamen tota hæc res in vnum alterumue annum non incommode differri, propter Artaxerxem, in cuius regni principium Themiſtoclis in Aſiã migratio, Thucydide ipſo teſte, contigit. Satius tamen eſſe duximus in re non ſatis certa, certum ducem quam proprium iudicium ſequi. Eius porro expulſionis cauſas tres omnino reperio. Prima illi cum pleriſque illuſtribus viris communis fuit, excellens nimirum gloria, quæ rebus parta præclare geſtis, non exiguis opibus nitebatur: altera fuit in eius agendo ſeueritas: tertia ſuſpicio occulti cum Perſa fœderis, & conſpirationis.

IV. *Prima eius cauſa gloria.* Cum ergo Themiſtocles magna iamdudum gloria opibuſquẽ floreret, plerique eius potentiam in libero populo cœperunt habere ſuſpectam, qui quandam amat in ciuibus æqualitatem, vt membrorum in corpore, & partium in naui, & ſonorum in muſica proportionem, vt ait Ariſtot. nec libenter fert propinquam hanc ad tyrannidem diſpoſitionem. Ariſt 5. Polit. c. 13. Nonnulli etiam eius gloriæ inuidebant, beneficiorum obliti, cum illi ſalutem, libertatem, victoriam, opes, patriam ipſam, ac maris imperium deberẽt. Spartanos autem maxime, vt perpetuos Athenienſium æmulos, hæc adußit inuidia, quæ in eo aperte ſe prodidit, quod ad eum in ordinem redigendum, Cimonem Miltiadis filium extulerunt, ad moderandam Græcorum claſſem, quæ Perſarum reliquias perſequebatur. Denique autor eſt Diodorus omnem ipſorum accuſationem ex hoc fonte fluxiſſe, quod viderent Themiſtoclem maximi fieri apud ciues ſuos, & magna virtutum gloria fulgere; ipſiuſque maxime opera atque induſtria, Athenienſes ad totius maris imperium, ad quod Sparta vehementius aſpirabat, propemodum perueniſſe. Huc pertinet illud Scholiaſtæ Thucydidis. Διὰ δὲ φρόνημα περὶ τῆς Σαλαμῖνος ἐξωστρακίσθη ὑπ' Ἀθηναίων.

V. *Altera cauſa ſeueritas.* Alteram cauſam ex Thucydide maxime confirmare licet. Cum enim Græciæ populi duce Pauſania Perſas in Europa oppidatim perſequerentur, & Pauſaniæ faſtu atque acerbitate offenſi, ad Athenienſes Ariſtidis, Themiſtoclis, ac Cimonis lenitate capti tranſiſſent, & in ſubſidiũ naualis exercitus naues, pecunias, viros, arma ſpopondiſſent, ea mox firmato maris imperio ſeuerius exigebant, & ſociis quaſi famulis abutebantur. l. 1. p. 65. Exactor autem in primis erat Themiſtocles. Confœderatis, ait Plutarchus in eius vita, etiam grauis erat, circum inſulas nauigans, & pecunias exigens. Quod intelligi ex iis poteſt, quæ eum in poſcendo ab Andriis argento dixiſſe, & audiuiſſe ſcribit Herodotus. Dicenti enim ſe duos ſecum Deos adducere, Suadelam & Vim: reſponderunt apud ſe quoque duo eſſe magna numina, à quibus pecuniã dare prohiberentur, Paupertatem & Inopiam. πειθὼ καὶ βίαν. πενίαν καὶ ἀπορίαν. Vim ergo publice priuatimque pecuniæ cauſa inferebat. Hinc illa Timocreontis Rhodij apud eundem querela aduerſus Themiſtoclem, quod is cum accepta pecunia exulibus reditum in patriam conficeret, ipſum hoſpitem ſuum amicumque, propter pecuniam proieciſſet. Imo, vt eſt in eiuſdem carmine, multos coëgiſſet cedere patria, vitáque multos exuiſſet.

VI. *Tertia, Suſpicio.* Postremo minime dubium eſt Themiſtoclem ſuſpicione amicitiæ Perſicæ laboraſſe, vt qui, teſte Plutarcho & Herodot. ſemel iterumque Xerxem in Græcia verſantem, per Arnacem vnum de Eunuchis regiis captiuũ, Sicinum vocat Herodotus, pædagogum liberorum Themiſtoclis, monuerit, tum de ineunda pugna Salaminia, tum de reditu in Aſiam accelerando, priuſquam pontes in Helleſponto, à Græcis præcurrentibus diſſolueretur. Et reuera Athenienſes ab eo claſſe perſe-

Oſtraciſmvs Themiſtoclis.

quendo, vt ei pollicitus fuerat, retinuit. Sed anceps erat eius intentio, credebat enim, quod euenta ipſa docuerunt, vtrumque eſſe à re Græciæ: & tamen volebat Xerxem exiſtimare, quod & conſecutus eſt, ſe ipſius gloriæ, ſaluti, commodiſque ſtudere: animo, vt ait Herodotus, ſibi apud Perſas ſubſidium comparandi, vt ſi quid ſibi aduerſi apud Athenienſes accideret, haberet quo ſe conuerteret, prout & cõtigit. Quod ergo tum Xerxes credidit de Themiſtocle, id de eodem poſtea Græci ſuſpicati ſunt, cum animis eſſent in ipſum inuidia perturbatis. Poſtremo ſuſpicionem fouebat cunctatio, qua is in expugnandis vrbibus, quæ Perſico præſidio tenebantur, videbatur vti. Ergo in omnem euentum cum oſtraciſmo patria pepulerunt. Illud autem obiter animaduertendum, exilium huiuſmodi non quinque annorum, vt ait Diodor. ſed decem fuiſſe, vt ſæpius affirmat Plutarchus, Plato, & alij. plerique tempus non definiunt, vt Ariſtocles, Thucydides, Herodotus.

In Themiſtocle in Cimone, in Pericle, in Ariſtide, in Par Luculli, vbi etiã Platonem citat.

VII. *Habitat Argis.*

Pvlsvs patria ad Argiuos profectus eſt, vt affirmat Thucydides. *Argis*, inquit, *habitabat, ſed tamen & per cæteras Peloponneſi partes crebro commeabat.* Quo tempore conſiliorum Pauſaniæ factum fuiſſe participem author eſt Plutarchus in eius vita. Pauſanias, inquit, cum proditionem iſtam moliretur, initio clam Themiſtocle quantumuis amico, id conſilium habuerat; cum autem eum ciuitate excidiſſe, idque grauiter ferre videret, auſus eſt eum ad machinationis huius ſocietatem adhortari, literiſque Regis oſtenſis, inſtigare contra Græcos, improbam & ingratam gentem. At Themiſtocles & totam Pauſaniæ petitionem repudiauit, & omne cõmercium ei denegauit. Rem tamen ipſam neque apud quenquam euulgauit, neque indicium eius detulit, ſiue deſtiturum eum ab incepto ratus, ſiue alioqui deprehenſum iri, vt qui res abſurdas & periculoſas nulla cum ratione tentaret. Hæc ille. Nimirum ſimilitudo calamitatis animos conciliabat inter ſe, & ſpem faciebat rem quamuis arduam facilius perficiendi. Vtrum autem hæc communicatio per literas facta ſit, aut Themiſtocles Pauſaniam, qui Spartæ morabatur, adierit, affirmare non poſſum.

VIII. *Prodigia, & peſtilẽtia Romæ.*

Romæ autem huius anni principio prodigiis quibuſdam territus eſt populus: ſimulque nunciatum à ſacrorũ interpretibus, hæc deorum ira fieri, quod ſacra quædam nec rite, nec pure peragerentur: nec ita multo poſt peſtilentia inuaſit mulieres, præſertim grauidas, vt immaturos fœtus eiicerent, & cum partu ſimul ipſæ morerentur. Cumque nullum malo remedium inueniretur, ſeruus quidam Pontificibus indicauit, vnam veſtalium virginum Vrbiniam virginitate amiſſa, impure ſacra pro populo facere. Hi amotam à ſacris, & in iudicio conuictam, virgis ceciderunt, traductamque per vrbem viuam defoderunt. Ex inceſti vero patratoribus alter ſibi ipſi manus intulit, alter à pontificibus comprehenſus in foro ſub furca, velut mancipium flagris cæſus, ac necatus eſt, ſicq. muliebris peſtilentia Romæ ſæuire deſiit. Quid ergo iudicii expectandum eſt ſacrarum rerum profanatoribus apud vltorem Deum, qui talibus malis ac ſuppliciis paſſus eſt affici, qui res impias, quas ſanctas putabant, impure tractabant? De tempore ſupplicii veſtalis huius Liu. tacet, nobiſcum ſentit Euſeb. in Chron. Anno enim 2. Olymp. 77. id contigiſſe ſcribit; at de nomine non conſentit, Suniam enim non Vrbiniam vocat. Dionyſio tamen Oroſ. & recentiores quique aſſentiuntur.

Ob Veſtalem corruptam.

IX. *Tribunatus Voleronis, eiuſque lex de comitiis.*

Hoc anno cum P. Volero, qui ſe nuper Conſulibus præbuerat contumacem, & ſpem faciebat plebi ſe optimatibus fortiter atque animosè reſtiturum, ac potentiam eorum depreſſurum, factus eſſet tribunus pleb. legem promulgauit, vt tribunorum comitia non centuriata eſſent (ſic enim apud Dionyſium legi vult Glareanus, non autem curiata) ſed tributa; quod in illis patritij omnia poſſent, in his autem plebs in tribus ſegregata. Duos habebat è collegis huius legis autores, atque ita reliqui qui diſſentiebant, ſuperabantur numero, ait Dionyſius. Ex quo patet hoc tempore quinque omnino fuiſſe tribunos plebis. Verum Patricij & Conſules omni ope huic legi reſiſtebant. Cumque diu vtrinque longis ſuaſionibus ac diſſuaſionibus certaretur, ſuperueniens peſtilentia, quæ totam Italiam peruagata Romæ vehementer ſæuiit, rem totam impediuit, & in ſequentem annum diſtulit, quo idem Volero & ambiit, & obtinuit Tribunatum. Notauit ex Varrone, & Macrobio Pighius, huic anno menſem intercalarem aſcriptum fuiſſe.

Numerus Tribunorũ plebis.

Saturn. L. 1. c. 13.

ANNVS MVNDI 3584. SEXTAE AETATIS 68.
XERXIS 17. IMPERII PERSARVM 68. IOACIMI Pont. 17. Olymp. LXXVII. an. 3. Archonte Demotione. V. C. 283. T. Qvint. Capitol. & Ap. Clavdio Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 469.

I. *Democriti ortus.*

SABBATICVS 143. in hunc annũ cadit, quo ſummum Athenis magiſtratum gerebat Demotio, authore Diodoro, quo ipſo Thraſylus apud Laertium in vita Democriti, ſcribit Democritũ natum, anno ſcilicet tertio Olympiadis ſeptuageſimæ ſeptimæ; atque ita anno vno maiorem natu fuiſſe, quam Socratem, & æqualem Archelai Anaxagoræ diſcipuli. Apollodorus autem apud eundem, natum ait Olympiade 80.

Cimõ claſſis imperator.

Exautorato porro, ac patria pulſo Themiſtocle Demotione Athen. Prætore, belli ducẽ eligunt Cimonem, qui dudum Imperatore Themiſtocle fuerat bello clarus, traditoque egregio exercitu, in Aſiæ maritima traiicere iubent, vt ſociis vrbibus auxilium ferat, & quæ Perſicis adhuc præſidiis tenebantur in libertatem vindicet. Ita Diodorus. Nec fortaſſe Themiſtocles earum vrbium, quæ deinceps Perſis ereptæ ſunt, obſidionem, atque expugnationem diſtulit alia de cauſa, quam quod Perſarum erga ſe beneuolentiam retinere conabatur, ſi forte eandem cum Pauſania fortunæ aleam, in hac Græcorum inuidia, ac ſuſpicionibus experiri contingeret.

II. *Eionem oppugnat, expugnatq.*

Cimon autem aſſumpta claſſe, ac Byzantium itinere directo, Eionem vrbem, Perſarum adhuc iugo preſſam cepit, vt inquit Diodorus: paulo plura Thucydides. Primum, inquit Eionem, quæ ad Strymonem eſt ſita, quam Medi tenebant, obſidione expugnarunt, & incolas vrbe direpta in ſeruitutem abduxerũt, duce Cimone Miltiadis filio. Cætera ergo ex Herodoto, Plutarcho, Pauſania cõtexamus. Cimon, inquit Plutarchus, cum in Thraciam nauigaſſet, audiuit Perſas quoſdam nobiles viros, & regi iunctos ſanguine Eiona vrbem ad flumen Strymonem tenere, vicinisque inde Græcis eſſe moleſtos. Ac primum ipſos Barbaros prælio victos in vrbem compulit, deinde Thracas qui ſupra Strymonem habitabant, vnde Barbaris commeatus ſubuehebatur, regione eiecit, totamque cuſtodiens, ipſe eò difficultatis obſeſſos Medos compulit, vt Butes regius dux (Bogem vocat Herodotus, Pauſanias Boëm) rebus deſperatis vrbem incenderit, ſeque vna cum amicis, & opibus perdiderit. Sed vltimum huius tragœdiæ actum copioſius enarrat, ac commendat Herodotus; quæ audire iuuerit, ac fortaſſis ex naturæ legibus expendere.

III. *Boge Perſa propugnatore.*

Ait ergo eorum qui à Græcis expulſi ſunt, Xerxem præ cæteris Eionis præfectum Bogem commendaſſe, eiuſque liberos qui ſuperfuerant magno honore affeciſſe. Siquidem magnis inquit ferri laudibus Boges meruit, qui cum ab Athenienſibus, & Cimone Miltiadis filio obſideretur, liceretque ei accepta fide egredi, & in Aſiam remeare, tamen abnuit, ne regi præ metu ſuperfuiſſe videretur, ſed ad extremum vſque perſtitit. Atque vbi nihil intra mœnia commeatus reliquum fuit, accenſo ingenti rogo interemit liberos, coniugem, concubinas, familiam, eoſq. in rogum deiecit: deinc omne aurum vrbis, atque argentum è muris diſperſit in Strymonem. His actis etiam ſemetipſum coniecit in rogum. Ita hic merito à Perſis ad hoc vſque tempus præconio celebratur. Sic ipſe. At enimuero te in tanto errore diutius verſari non patiar Herodote, ab ipſis ianuis ac naturæ principiis longiſſime aberrantem. A Græcis enim & à Barbaris, quorum tu iudicio acquieſcis, l.7.p.181.

Eius obſtinatio, ac deſperatio.

Boges male laudatus.

quorum encomiis adiungis immeritam iſtam commendationem, præter ius faſq. tam multiplex, tamque cruenta ferociſſimæ beſtiæ deſperatio celebratur; vt facinus omnium immaniſſimum, atque teterrimum, falſo fortitudinis nomine decoratum, quamplurimos habeat imitatores.

IV. *Quanta in culpa.*

QVID enim tota illa Bogis familia crudelius atque immanius, non dicam à Græcis, aut Barbaris, Phalaride, Nerone, Mezentio; imo à tygribus & pantheris, quibus à feritate nomen eſt inditum, pati potuiſſet, eo, quod ab illo paſſus eſt, à quo genus omne officii, atque beneficii expectare debuiſſet? Omnino non fuit, nec eſſe potuit vllus mortalium, à quo liberi, coniux, concubinæ, familia vniuerſa maiori ſcelere, quam à parente, coniuge, patre familias trucidari potuiſſent. Nefarius, & longe inconſultiſſimus Boges, qui imbellem ætatem, qui innocentem, qui ſibi coniunctiſſimam domeſtico gladio maluit crudeliter interire, quam hoſti vitam & libertatem, quæ vltro offerebantur, debere. Immanis atque inſanus Boges, qui ſuum in hoſtes odium, tanta cum rabie in ſe ſuoſque exaturare conatus eſt, quos ea de re gaudio potius, & lucro, quam damno vel mœrore affecturus erat; inſanus inquam ac vecors, qui inanem timiditatis, imo falſam, atque iniuſtam ſuſpicionem exiſtimarit, tam furioſa crudelitate abolendam. In quibus tamen facinoribus omnibus nullum iuſtius, & nihilominus nullum deteſtabilius eſt eo, quod ſibi ipſe violentas attulit manus. Iuſtum enim erat, vt tam barbarus ſuorum carnifex, cum maximo omnium ſcelere, in maximum æterni ſupplicii cumulum periret. Nulla quippe re charitas deteſtabilius violari in hominem poteſt, quam cum aliquis ſumma omnium iniuria afficitur ab eo, à quo ſummum amorem omnia diuina, atque humana iura proficiſci debere teſtantur.

V. *Vrbis captæ modus.*

HOC modo vrbem cum cepiſſet Cimon, ait Plutarchus, quamuis nihil admodum prædæ nactus fuerit, pleriſque rebus vnà cum hoſte abſumptis incendio, eã tamen regionem fertiliſſimam, pulcherrimamque Athenienſibus habendam dediſſe, eoque coloniam, ſicut & Amphipolim deduxiſſe: ideoq. populum, vt Hermas ibi lapideos erigeret, victoriæ monimentum cum epigrammatis indulſiſſe. Vrbis captæ modum nominat ille quidem, nec tamen explicat. Audi ergo Pauſaniam, referentem qua ratione Ageſipolis Pauſaniæ filius dux Lacedæmoniorum, Mantinææ vrbis mœnia deiecerit. Ophin, ait, fluuium ad muros detorſit. Quo factũ eſt, vt muri cum eſſent è crudo laterculo extructi ea alluuie reſoluerentur. Vt enim ſtructura hæc tormentorum impetum debilitet, duriores enim lapides concuſſi infringuntur, & è ſuis compagibus diſſiliunt, ita tamen aquis diluitur, vt cera igne vel Sole liqueſcit. Hanc expugnandi artem non primus excogitauit Ageſipolis, ſed eam ante vſurparat Cimon Miltiadis filius, in Eione ad Strymonem amnem obſidenda, propugnante Boe Medo homine, cum Perſarum præſidio. Ita Pauſanias. Ille autẽ Ageſipolis alterius Pauſaniæ filius fuit, ab eo qui proditionem Græciæ longe ante molitus eſt. Cæterum cum ex Herodoto ſatis liqueat non fuiſſe exigui tẽporis hanc oppugnationem, vt qui dicat eo vſque fuiſſe toleratam, dum nihil in vrbe reliquum eſſet commeatus, videtur noua Cimonis in Scyrum inſulam expeditio in ſequentem annum differenda, Romam interim repetamus.

Muri aqua deiecti.

l. 8. p. 248. græ. Olymp. 98. 2. apud Diodorum

VI. *Appius Claudius fit Conſul inuitus & & inuiſa plebe.*

ROMAE enim optimates animaduerſis Voleronis Tribuni plebis factioſi hominis, eiuſque ſociorum ſtudiis, eis ſimili machinamento oppoſuerunt virum auſterum, & plebi infeſtum Appium Claudium, Ap. f. eius qui plebi reducendæ plurimum aduerſatus fuerat. Appium ergo, vt in Senatu ante decreuerant, ita in comitiis & repugnantem, & abſentem Conſulem elegerunt: virum quem plebs non minus auerſabatur, quam ille plebem. Nam, vt ſcribit Dionyſius, pauperes audito Appii nomine, conteſtim è campo diſceſſerunt: ſicque facile peractis comitiis Conſulatum inierunt T. Quintius Capitolinus, & Appius Claud. Sabinus, ingenio, moribuſque diſſimiles; prior enim mitis erat, & in plebem propenſior: hic, ſicut & iampridem pater eius, pro Senatus autoritate, & Plebis deiectione rigidiſſimus.

VII. *Suauitas diuinæ prouidentiæ.*

IDQVE ſæpè in vrbibus, domibuſque, prædulci diuinæ prouidentiæ diſpoſitione, contingit, ad commodam ciuium & liberorum gubernationem, & ciuitatis, familiæque pacem. Nam ſi vterque parens ſeuerior fuerit, mollior ætas, ſaxeis parentibus vtrinq. contuſa, contereretur, & ipſi totos dies noctéſque rixabuntur.

APPII SEVERITAS NOXIA REIPVB.

Si vterque mitior, nimia indulgentia penitus corrumpetur proles, nec erit qui familiam, remque domeſticam retineat, quin tota diffluat, atque dilabatur. Si alter aſperior, mitior alter fuerit, alter ab altero attẽperabitur, & puerulus male habitus à patre, ad matrem confugiet, aut vice verſa. Quo etiam pertinet, vt ſingulares magiſtratus, qui ſuprema in Republica funguntur autoritate, non plures deinceps rigidi, atque acerbi ſibi ſuccedant; ſicut nec plures hyemes vel æſtates, aut res proſperæ vel aduerſæ continenter; hæc eſt huius vitæ conditio bonis maliſque mixtæ vel intercalatæ: futura vniuſmodi erit, perennibus ac meris bonis, maliſve circunfluens.

VIII. *Conſilium Appij circa plebem.* *An probandum.*

SED redeamus ad Appium, cui placebat externa militia diſtineri otioſam plebẽ & inopem: vt victum quotidianum, quo domi careret, ex hoſtico ſuis ſibi parans laboribus, Reip. commoda iuuaret, nec patribus in Reip. adminiſtratione moleſtiã exhiberet. Omnes quippe ſuperioris ætatis ſeditiones ceſſantibus bellis fuiſſe ſuſcitatas; non defuturam honeſtam belli occaſionem populo, qui ad imperium aſpirans, inuidioſus eſſet omnibus. At longe honeſtius erat, & tutius, tantam ciuium multitudinem opificiis vrbanis occupari, quam cõſulto bella trahere & multiplicare, ad domeſticas ſeditiones vitandas: & ſingulis annis modo hos, modo illos præliis ac rapinis atterere: deniq. omnia ſcelera, quæ bellis fouentur enutrire, & populum in bello ferocem, iniurium, atque inhumanum; in pace otioſum, atque ſeditioſum reddere.

IX. *Bella non temere ſuſcipienda.*

QVINTIO vero Capitolino collegæ non placebat vllis inferri bellum: iniuriam quippe fieri nolebat hominibus, ſed propulſari; ſufficere autem dicebat, ac gratum eſſe debere, ſi ad illa neceſſario repellenda, vocata plebs pareret. Et recte ille quidem, ac ſapienter. Qui enim bellum bellandi, aut quaſi conſumendi otii cauſa ſuſcipiunt, nihil alius quærunt, quam maximis damnis, ſummiſque iniuriis vexare homines: quod plane iniquum, & barbarum eſt, nec à latrociniis aliter, quam ſceleris magnitudine differt. Scitum eſt illud piratæ cuiuſdã ad Alexandrum. Ego quia vnica celoce prædas ago, Pirata dicor, tu qui totis claſſibus Oceanum infeſtum habes, ſalutaris Imperator. Ita leones & vrſi feruntur in prædam; ita piſces grandiores minutos in ventrem auferunt, ac vorant.

X. *Rogatio de tributis comitiis ad plebeios magiſtratus* *Et eius cauſa ſeditio. Tribunus iuber conſulem in carcerem duci.* *Lex deniq. fertur.*

CAETERVM Tribunus Volero cum collegis, de lege, quam ſuperiore anno perferre non potuerant, iterum rogationem tulerunt, addideruntque vt iiſdem tributis comitiis etiam ædiles plebis crearentur, & quidquid per plebem agi, decernive deberet, tributis comitiis ageretur. Id erat maximam ſecurim poteſtati optimatum immittere, quæ centuriatis comitiis maxime exercebatur, plebe locum in vltimis tantum ſuffragiis habente. Itaque huic rogationi ad ſeditionem vſq. Conſules, cæterique patricii reſtiterunt. Nam cum Quintus, vir moderatus & facundus in diſſuadenda rogatione verba feciſſet, tanta moderatione vſus eſt, vt ſuaſores legis prorſus hærerent, reſque tranſacta erat, niſi Appius ad eam legem diſſuadendam acceſſiſſet. Nam vſque adeo plebis animos orationis acerbitate, maxime cum tribunitiam poteſtatem antiquandam cenſeret, offendit, atque exaſperauit, vt C. Lectorius Tribunus non dubitauerit, nomine collegii Tribunorum, iubere duci conſulem Appium in carcerem. Inde rixa, & tumultus, & aperta ſeditio, quæ Quintii moderatione & prudentia mitigata eſt, tota re ad Senatum relata, vbi ea ſententia vicit, quæ rogationem permittebat, ſicque ea de re facto Senatuſconſulto, plebs legem ſuffragio ſuo confirmauit, eaque deinceps in Republica ſemper obſeruata eſt. Atque is finis eius ſeditionis fuit, quam Appij inconſulta ſeueritas excitauit.

XI. *Res à Conſulibus geſta.* *Appius milites habet proteruos.*

CONSVLES vero deinceps in bellum profecti, Quintius in Æquos, Appius in Volſcos, ille militibus vſus obſequentiſſimis, rem bene geſſit, & cum gloria domum rediit. At Appius, qui in ſibi infenſos milites haberet imperium, proteruos, ac fugaces expertus eſt, quique multis cum plagis & ignominia ſua, ducis gloriam impedire cuperent. Ideoque ordines delererent, ſigna abiicerent, in caſtra ſe ignominioſe coniicerent; vbi facile confici ab hoſte potuiſſent, niſi ex re tam inſueta Romanis, illi inſidias ſuſpicati fuiſſent. Verum vbi in agrum pacatum ventum eſt, Conſul exprobata ignauia, ordinum ductores, quorum manipuli fugerant, & anteſignani, qui ſigna amiſerant, partim ſecuri percuſſi ſunt

partim occiſi fuſtibus. E reliqua multitudine decimus quiſque neci datus eſt. quam pœnam ſolennem fuiſſe dicit Dionyſius Romanis, qui ordines desererent, vel ſigna amitterent.

XII. *Ratio temporis parum à Diodoro ſeruata.*

Diodorvs Siculus in hunc annum refert nobiliſſima illa Cimonis in Aſia prælia, terra marique contra Perſas depugnata: ſed cum idem etiam expeditiones quæ in Eionem, & Scyrum factæ ſunt, aliaque in eundem annum conijciat, apparet eum rerum potius, quæ ad eundem Cimonem pertinent, quam diſtinctionis têporum habuiſſe rationem: eodemque modo in Themiſtocle proximo anno peccauerat. Iuſtinus quoque in fi. l. 2. ea prælia in Xerxis regnum conijcit. At Thucydides, cui potius credendum eſſe quiſque fatetur, contra ſentit, & in tempus Artaxerxis eam Cimonis expeditionem refert: ait enim l. 1. Themiſtoclem in Aſiam veniſſe ſub initium regis Artaxerxis. Idem quoque affirmat in traiectu ipſius in Aſiam, per Ægæum mare, pene incidiſſe in caſtra Athenienſium, Naxum inſulam obſidentium; eamque obſidionem priorem fuiſſe pugna prædicta Cimonis ad Eurymedontem fluuium: ex quo aperte ſequitur hanc pugnam ad initia regni Artaxerxis differendam eſſe. Quod fecit Euſebius in chronicis. Nec alienus eſt ab hac ſententia Plutarchus in Cimone, quamuis rerum geſtarum tempora fere nuſquam notet: quod vehementer iuuiſſet ad faciendam fidem: quæ tamen Diodorus in vnum annum coniecit, ipſe longe narratione diſtraxit. Non deſunt qui dicant Artaxerxem viuo patre Xerxe regnare cepiſſe, verum vnde id probent, nec ipſi afferunt, nec ego inuenio.

ANNVS MVNDI 3585. SEXTÆ ÆTATIS 69. XERXIS 18. IMPERII PERSICI 69. IOACIMI Pont. 18. Olymp. LXXVII. an 4. Archonte Phaedone. Vrb. Cond. 284. L. Valer. Poplic. II. et T. Aemil. Mamercin. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 468.

I. *Ortus Socratis.*

VLTIMO anno Olympiadis huius natus eſt celeberrimus ille Socrates, ac diuino etiam iudicio, ſi par eſt credere, omnium mortalium ſapientiſſimus. Rationem temporis confirmat Laertius, apud quem hæc leguntur. *Naſcitur Socrates, vt ait Apollodorus in chronicis ſub Apſephione*, ſiue vt alij legunt Apheplione, *ſeptuageſimæ & ſeptimæ Olympiadis anno quarto, Thargelionis menſis die ſexta* id eſt, ſub finem menſis Aprilis, *quo die luſtrant Athenienſes ciuitatem, Dianamque natam Dely tradunt.* Hæc ibi, quæ etiam Demetrii Phalerei autoritate confirmat. Diodorus tamen Siculus huius anni prætorem vocat Phædonem, quem ſequitur catalogus Olympionicarum, apud quem Aphepſion hic magiſtratum geſſiſſe perhibetur anno vltimo Olympiadis ſeptuageſimæ quartæ; anno vno ante tranſitum Xerxis in Græciam: vbi eam ob cauſam, vt arbitror, aliqui ortum Socratis collocarunt. Ego de anno Socratis, & Prætore ſub quo natus eſt, atque Olympiade Laertio, hæc ex inſtituto tractanti, & Apollodorum, & Demetrium Phaleræum laudanti acquieſcendum puto. Præſertim cum Plutarchus, res à Cimone hoc anno ad Scyrum inſulam geſtas, Principe ciuitatis Aphepſione contigiſſe tradat, vt mox dicemus, qui Cimon moriente Miltiade parente μειράκιον παντάπασι, à Plutarcho dicitur. Illo autem anno Olymp. 74. exeuntis adhuc Cimon adoleſcens erat, aut gregarius miles, non totius Græcæ claſſis Imperator.

Qui huius anni Prætor.

II. *Cimô adit Scyrum inſulam.*

Eione porro in poteſtatem Athenienſium Cimonis auſpiciis redacta, itum eſt in Scyrum inſulam in Ægæo ſitam, quam Dolopes incolebant, eamque incolis in ſeruitutem abſtractis, diripuerunt, & colonia eo miſſa ipſi incoluerunt. Ita

Appii certamen, et mors.

hanc primam originem Diodorus, ac Thucydides ipſe. Ilotæ autem cum Meſſenijs armorum ſocietate coniuncti, contra Lacedæmonios ad decennium, alternatim victi, victoreſque, bellum geſſerunt. Sed hac de re iterum inferius in regno Artaxerxis dicendum erit. ª Nam Diodori Chronologia feſtinatione laborat.

ª Olymp. 79. a. 2.

VI. *Pauſanias proditionē urget.*

CIRCA hæc tempora Pauſanias, qui priuatus animo vehementer ægro Lacedæmone viuebat, crebras in Aſiam literas, vel ad Artabazum, vel ad Xerxem ipsū mittebat, quibus ſuſcepta pridem proditionis negotia promouere conabatur, idque per certos nuncios, quos redditis literis curabat in Perſide, vel in Aſia interfici; quæ etiam mortis ei cauſa fuit. Interea vero in omnem euentum Xerxes magnas terra, marique copias contrahebat, ad alteram profectionem in Græciam, idque vt arbitror minimo ſtrepitu, & ſine vlla oſtentatione, ne quod periculum capitis Pauſaniæ crearetur, quas deinde copias Athenienſes duce Cimone mira felicitate afflixerunt, vt ſuo loco dicemus.

VII. *Quæſtio de agrorum diuiſione renouatur.*

ROMAE autem à Tribunis diuiſionis agrorum poſtulatio renouata eſt. Aditis enim Coſſ. poſtularunt ratum haberi, quod Senatus Plebi promiſiſſet, Conſulatu Sp. Caſſij, & Proculi Virginij. an. vrb. conditæ 268. & habuerunt fauentem vtrūque Conſulem. Tib. quidem Æmilium, propter offenſam veterem non omnino iniuſtam, quia Patri eius triumphum petenti Senatus negauerat, an. 276. Valerius autem demereri plebem cupiebat, infenſam ſibi propter mortem Sp. Caſſij, quem ipſe Quæſtor tyrannidis affectatæ ſupplicio affecerat, qui primus legis agrariæ mentionem in ciuitatem intulerat. Cum ergo Tribuni Coſſ. haberent, qui ſe ea de re ad Senatum relaturos pollicerentur, venerunt in Senatum, & moderata oratione antiquum Senatuſconſult. de agrorum diuiſione ratum haberi, & decemuiros eam in rem creari poſtularunt.

VIII. *Conſules conſentiunt Appius repugnat, & vincit.*

COSS. nihil contradixerunt, ſed Patrum ſententias rogauere. Primus rogatus eſt L. Æmilius pater alterius conſulum, qui ſibi è Republica videri dixit, ſi bona publica poſſiderentur potius ab omnibus, quam à paucis: in quam etiam ſententiam plura conieciт. At Appius Claudius ſuperioris anni conſul contrariā dixit ſententiam, & Æmilii orationem non ſolum accurate, ſed etiam aſpere, & acerbe ſuo more refutauit; & in plebem, inſtituto patrio, fuſius inuectus eſt: iis in ſua accuſatione poſitis, quæ ſuperiori anno à ſuo exercitu paſſus fuerat, pro quibus non præmia, vel agros, quos nunc hoſtis, quantum in ipſis fuit, nunc obtineret, ſed pœnam, tanquam de re publica male meriti, mereantur. In eius nihilominus quamuis duriorem ſententiam, cæteris ferme omnibus diſcedentibus, Senatus dimiſſus eſt.

IX. *Aſperatq. acerbus hominis animus.*

TRIBVNI repulſam paſſi ira in Appium fremere, & vltionem conſultare; denique placuit ei diem apud plebem dicere, & capitis hominem accerſere. Cumq. ei pro concione multa crimina obiecta eſſent, ille antequam iudicii aduenisſet dies, neque rei habitum ſumere, neque populo ſupplicare, per ſe aliumue voluit, ſed ſibi ipſe violentas attulit manus. Eius neceſſarii morbo extinctum finxerunt, vt ait Dionyſius: eam tamen fictionem pro veritate Liuius habuit, qui etiam adiecit ſemel cauſam ab eo dictam. Trucem autem eius animum rectè repræſentat: dum, ait eum & tribunos, & plebem, & ſuum iudicium pro nihilo habuiſſe. Illum neque plebis minas, neque Senatus preces perpellere vnquam potuiſſe, non modo vt veſtem mutaret, aut ſupplex prehenſaret homines, ſed ne vt ex conſueta quidem aſperitate orationis, cum ad populum agenda cauſa eſſet, aliquid leniret, atque ſummitteret. *Idem habitus oris*, inquit, *eadem in vultu contumacia, idem in oratione ſpiritus erat: adeo vt magna pars plebis Appium non minus reum timeret, quam Conſulem timuerat.* Et mox, *ſemel cauſam dixit, quo ſemper agere omnia ſolitus erat, accuſatorio ſpiritu; adeoque conſtantia ſua, & tribunos obſtupefecit, & plebem, vt diem ipſi ſua voluntate producerent. &c.*

Sibi manus infert.

X. *Funus laudat eius filius.*

PERLATO deinde in forum corpore, filius eius à Tribunis, & Conſulibus petiit, inquit Dionyſius, vt quod inſtituto maiorum in præſtantium virorum funere ſoleret fieri, ſibi quoque concionem de more cogerent, & funebrem ſuper patre orationem habere permitterent. Quod cum Tribuni prohiberent, ac denunciarent adoleſcenti, vt cadauer e foro tolleret: non tulit hanc iniuriam populus, vt

inhonoratum corpus eiiceretur, ſed permiſit adoleſcentem patri extremum, & moribus receptum honorem perſoluere. Imo, vt addit Liuius, laudationem mortui tam æquis auribus audiuit, quam viui accuſationem audierat; & exequias frequens celebrauit. Ita inſitum eſt hominibus non certare cum mortuis, & quanta ſuis iniurias, atque inimicitias eodem quo mortuos tumulo ſepelire. Qui ſecus faciunt humanitatem penitus exuerunt.

Bellum porro quod hoc anno Conſules contra Æquos & Sabinos geſſerunt, nihil habet memorabile, niſi quod Æquorum caſtra diuinitus contra Romanorum impetum tempeſtate prohibita ſunt, agri tamen conſuetæ populationi patuerunt, vt Dionyſ. & Liuius prodidere.

ANNVS MVNDI 3586. SEXTAE AETATIS 70. XERXIS 19. IMPERII PERSARVM 70. IOACIMI PONT. 19. OLYMPIADIS LXXVIII. AN. 1. ARCHONTE THEAGENIDE. VRBIS COND. 285. A. VIRGINIO NOMENTANO, ET T. NVMICIO PRISCO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 467.

I. *Olymp. 78. Ratio temporis circa Anaxagoram.* IDEM rerum ſtatus in Græcia, & Perſide perſeuerat initio Olymp. 78. qua in ſtadio vicit Parmenides Poſidoniates, ſiue Pæſtanus. Nam eadem Lucaniæ vrbs à Græcis Poſidonia, à Latinis Pæſtum dicitur. Bellum porro Argiuos inter & Mycænæos geſtum, quod hoc anno Diodorus contigiſſe ſcribit, vel ipſomet teſte, poſterius eſt terræ motu Spartæ, & bello à Cimone in Aſia geſto, quæ iam oſtendimus regnante Artaxerxe accidiſſe. Eodem modo autor catalogi Olympionicarum Diodorum ſecutus hallucinatus eſt. Theagenidem hoc tempore Prætorem referunt, Dionyſius, Diodorus, & Plutarch. in lib. 10. orat. in vita Andocidis, quem hoc anno natum ſcribit. Refert autem Laërtius ex Apollodoro in Chronicis, Anaxagoram hoc ipſo anno defeciſſe. Fertur, inquit, vixiſſe annos 72. Addit etiam ex Demetrio Phaleræo eum ſub Callia viceſimo ætatis anno philoſophari cœpiſſe, ibique ad 30. annos eſſe commoratum. In Xerxis etiam tranſitu annum ætatis vigeſimum egiſſe.

II. *Laërtius corrigitur.* QVÆ ſecum aperte pugnant. A Xerxis enim tranſitu, & prætura Calliæ, quæ eodē anno primo Olympiadis ſeptuageſimæ quintæ contigerunt, annus tantum agitur decimus tertius, ergo non 72. annos vixerit, ſed tres & 30. dūtaxat; nec Athenis 30. annis commoratus fuerit, ſed tredecim. Ergo in numeros irrepſit error, qui facile corrigetur, ſi pro ſeptuageſima octaua Olympiade, legamus 88. Sic enim conſtabunt omnia, & natum Anaxagoram Olympiade ſeptuageſima, quod ibi quoque ex Apollodoro dicitur, & 75. Olympiade annum egiſſe vigeſimū, & pulſum Athenis fuiſſe propter nouam de Sole opinionem, quamuis Pericle patrono, vt ait Suidas, qui Olympiade 87. extrema mortuus perhibetur. Eadémque opera corrigetur Euſebius, qui eius mortem retulit ad Olympiadem 79.

III. *Romæ ſeditio ſuperueniente bello comprimitur.* AC ne ipſi quidem Conſules quidquam memoria dignum egiſſe referuntur. Scribit tamen Liuius Plebem Romæ non vltra laturam fuiſſe dilationem agrariæ legis: & vltima vis, inquit, parabatur, cum Volſcos adeſſe, fumo ex incendiis villarum, fugáque agreſtium cognitum eſt: ea res maturam iam ſeditionem, atq; erumpentem repreſſit. Dionyſ. ait vni ex caſtellis Vrbi circumfuſis hoſtem flammas iniecisse, & direpto caſtello, inde ſe eadem ipſa nocte proripuiſſe. Vicem autem rependiſſe Numicium Conſulem, oppidulo quodam maritimo eorum occupato, quod Antiatibus erat nauale ſimul & forum, quod totum permiſſu Conſulis militi in prædam ceſſit, mancipia, pecuniæ, pecora, merces: captæ ſunt etiam 22. naues longæ Antiatium, & alia nauium armamenta, inſtrumentaque; Incenſæ ædes, diruta na-

uium receptacula, æquata ſolo mœnia. Poſthæc coniunctis duobus exercitibus fines Sabinorum ingreſſi, agroſque depopulati, ſub finem anni domum copias reduxerunt.

Quæ populationes, & prędæ cum pene quotidianæ eſſent, & iis omniũ vicinorum opes Romam transferrentur, mirum plane videtur diuinum iudicium, quò fiebat vt perpetui iſti populorum prædones, penuria tamen, atque egeſtate ita premerentur, vt quotannis ab ipſis Romæ ſeditio timeretur. Vſq; adeo verum eſt illud. Male parta male dilabuntur. Et, De male quæſitis non gaudet tertius hæres.

ANNVS MVNDI 3587. SEXTÆ ÆTATIS 71.

XERXIS 20. IMPERII PERSARVM 71. IOACIMI PONT. 20.
OLYMPIADIS LXXVIII. 2. PRÆTORE LYSISTRATO
AB VRBIS COND. 286. COSS. T. QVINTIO
CAPITOL. Q. SERVIL. PRISCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 466.

HOC, vt arbitror, anno Pauſanias, proditionis manifeſtæ conuictus, mori coactus eſt. Eius mortem ad extrema Xerxis tempora alij quoque retulerunt, Thucydides, & Diodorus in referenda morte, rationem temporis non habuerunt, vt ſupra diximus. I. *Pauſanias proditionis conuincitur.*

Eam mortem ita refert Thucyd. l. 1. Cum iam Pauſanias ſeruorum indiciis apud Ephoros proditionis argueretur, vltimum tamen ſupplicium in eum ſtatuere noluerunt, donec tandem per quendam, qui poſtremas epiſtolas ad regem ſcriptas ad Artabazum delaturus erat, proditus eſt. Is fuit, vir Argilius, ex Argilio ſcilicet vrbe Thraciæ oriundus, non procul ab Amphipoli, & oſtio Strymonis ſita. Qui quondam ei fuerat in deliciis, idémque illi fideliſſimus: cui cum in mentem veniſſet illa cogitatio, quod nullus de nunciis ante ſe miſſis adhuc rediſſet, idémque ſibi euenturum timeret, ſigillum Pauſaniæ ſigillo ſimile fabricatus eſt, vt ſi opinione ſua deceptus eſſet, aut etiam ſi quid in epiſtola mutare voluiſſet, fraus non agnoſceretur, epiſtolam aperuit, in eáque ſe, vt ante ſuſpicatus fuerat, morti addictum inuenit.

CVMQVE ille has literas Ephoris oſtendiſſet, & illi, ſi fieri poſſet, etiam ex ore Pauſaniæ rem totam confirmari vellent, Argilius hic ex compoſitò ad Tænarum confugit, eſt is locus iuxta Tænarium promontorium, quod Laconicum & Meſſeniacum ſinum in Peloponneſo diuidit; ibique erat Neptuni templum, ad quod ſupplices, mortis vitandæ cauſa, confugiebant, ibique tugurium conſtruxit, quod ſepto interpoſito diſcluſum erat, in quo quoſdam de Ephoris abſconderat. Cumque Pauſanias ad ipſum veniſſet, & ſupplicationis cauſam ex illo quæreret, omnia plane audiuerunt, dum ille conquereretur de rebus in ſuam perniciem ab illo ſcriptis: aliaque ſigillatim declararet, quomodo nunquam, in obeundis apud regem miniſteriis, ipſum vllis periculis obieciſſet; & tamen dignus habitus fuiſſet, qui, æque ac multi alij eius miniſtri, occidi iuberetur. II. *Quomodo deprehenſum facinus.*

QVÆ cum ille fateretur, & fidem ei daret nihil illum paſſurum mali, ſed quamprimum accelleraret iter ad regem, neque ſua negotia impediret. Ephori his auditis abierunt, & eum in vrbe comprehendere conabantur. Denique cum iam in via comprehendendus eſſet, eaque de cauſa ipſum adirent Ephori, vnus eorum, pro ſua in Pauſaniam beneuolentia, nutu clandeſtino ei fugam in aſylum quoddam ſignificauit. Ille ſe ad templum Palladis Chalciœcæ curſu proripuit, & in templi ædicula ſe continuit: quam cum poſtea tecto nudaſſent, qui eum comprehenſuri erant, & fores muro obſtruxiſſent, fame hominem expugnarunt; III. *Rem ipſemet prodit audiente magiſtratu.* *Fugit in aſylum.*

cumque animam in ædicula iam eſſet efflaturus, ex ædicula eductus quamprimum mortuus eſt. Addit Diodorus,[a] Matrem Pauſaniæ progreſſam ad templum, nihil aliud egiſſe, vel dixiſſe, quam quod laterem illuc tranſportatum in ipſis templi foribus depoſuerit, & ita ſe domum receperit. Id autem iudicium matris ſecutos Lacedæmonios, oſtium templi obſtruxiſſe, vt hoc modo Pauſaniæ neceſſitas per inediam moriendi afferretur. *Fame necatur.*

[a] p.265. gr.

IV. *Eius ſepultura.* EPHORI cadauer in locum, in quem facinoroſorum hominum cadauera deiici ſolent, proiecturi erant; ſed mox viſum eſt ipſis eum in propinquo aliquo loco defodere; donec oraculum Delphicum iuſſit eum ſepeliri eo loco, vbi animam efflaſſet, & duo corpora pro vno Palladi reddi, cui ſuum ſupplicem abſtulerant: illi vero duas ſtatuas æneas fecerunt, quas pro Pauſania deæ conſecrarunt.

Expiatio aſyli violati. Qua in re Athenienſes exiſtimarunt eos Mineruæ Athenienſium præſidi illuſiſſe, & Apollini Delphico, qui iuſſerat duo corpora, Ephororum ſcilicet, qui Aſylum violarant, pro vno perſolui, non autem duas ſtatuas; itaque miſerunt ad Lacedæmonios, iubentes vt ſcelus expiarent, id eſt vt ſceleratos, qui piaculum admiſerant, exterminarent, & perderent, tanquam ſacros homines, & piaculares, ſicque planus fiet locus Thucydidis, alioqui perobſcurus, & intelligetur quod de Lacedæmoniis ſubditur.

V. *Themiſtocles proditionis inſimulatur. Quæritur ad necem ab Athenienſibus, & Laced. Mox fugit in Corcyrã.* EOS ſcilicet vice verſa iuſſiſſe Athenienſes Themiſtoclem ſupplicio afficere, vtpote piacularem, & eiuſdem cum Pauſania proditionis reum, vt ipſis compertum erat ex Pauſaniæ indiciis, atque iudicio. Illi vero fidem verbis Lacedæmoniorum habentes, miſerunt quoſdam cum Lacedæmoniis, & mandatis, vt eum adducerent, vbicumque terrarum eſſet. Erat autem iam pulſus patria propter oſtraciſmum, & Argis quidem habitabat, per cæteras tamen Peloponneſi partes crebro commeabat. Themiſtocles vero cum rem præſenſiſſet, ex Peloponneſo in Corcyram profugit. Hæc fere ad verbum ex Thucydide: quem vereor vt ſatis intellexerit Diodorus Sicul. niſi aliunde hanc hiſtoriam fortaſſe mendicauit.[b]

[b] l. 11. in Olymp. 77. an. 2.

VI *Res aliter à Diodoro narrata.* AIT ergo Spartanos, dolore, atque inuidia motos, quod Sparta propter proditionem Græciæ à Pauſania ſuſceptam, male audiret apud Græcos, parem Athenis ignominiæ notam inurere voluiſſe, ideóque Themiſtoclem magna tum gloria florentem accuſaſſe, quod conſilia de proditione cum Pauſania communicaſſet. Addit etiam eoſdem Spartanos inſtigaſſe Themiſtoclis inimicos, largitione etiam corrupiſſe: Themiſtoclem vero faſſum eſſe in purgatione ſui, literas quidem ſe accepiſſe à Pauſania, quibus ad commune proditionis facinus ſollicitaretur. Sed eo maxime innocentiam ſuam probare voluiſſe, quod diceret nunquam Pauſaniam tam ſollicita, tamque operoſa adhortatione vſurum fuiſſe, niſi ipſe poſtulatis, ac cœptis eius tam fortiter ſe appoſuiſſet. Atque ita tum Athenis à proditionis crimine fuiſſe abſolutum; rurſus tamen poſt oſtraciſmum fuiſſe redintegratam accuſationem, & à Lacedæmoniis poſtulatum, vt ad publicum Græciæ iudicium ſiſteretur Themiſtocles, vtique vel hoc ipſo Reus, quod agnitum patriæ proditorem non detuliſſet: eaque recognita Themiſtoclem ad Admetum profugiſſe.

VII. *Improbatur ex Thucydide.* VERVM Thucydides, cui nemo dubitauerit plus fidei eſſe tribuendum, vt qui hiſce rebus pene interfuit, geminam Themiſtoclis accuſationem non agnoſcit: nec illam Spartanorũ inuidiam, ſed multo probabiliorem, vt ita dicam, recriminationem; nec fugam communis Græciæ iudicij prætendit, ſed manifeſta indicia, in accuſatione Pauſaniæ, contra Themiſtoclem deprehenſa.

Exiſtimo autem fugam eius in Corcyram recte ad annum ſequentem referri poſſe, eúmque, quod temporis reliquum fuit, in Peloponneſo latuiſſe, de commoda, & tuta fuga deliberantem. Interea vero & Naxus inſula defecit ab Athenienſibus; cuius exemplum aliæ quoque poſtea ſunt ſecutæ. Defectionis vero cauſa ex Thucydide hæc fuit.

VIII. *Origo defectionis ſociorum ab Athenienſibus.* ATHENIENSES reliquias Perſarum è Græcia claſſe perſequebantur, cúmque pleræque omnes ciuitates ſocia cum eis arma coniunxiſſent, naues, milites, pecuniaſque ſuppeditabant, iuxta rectiſſimam, laudatiſſimámque Ariſtidis diſtributionem. Contigit autem vt plerique, qui domo abeſſe nolebant, neque labores & pericula militiæ ſubire, abſentiam ſuam pecunia redimerent: alij etiam nauium loco pecunias darent; quo fiebat vt naualis Athenienſium potentia vehementer auge-

Sociorvm Atheniensibvs defectio.

retur. Eas pecunias Athenienſes ſeuere exigebant, & moleſti erant hominibus, qui ſponte belli ſocietatem inierant, nec eadem comitate qua conſueuerant imperabant, ſed quaſi Domini famulis: eóque audacius quod viderent illos, ſi qui forte deficere auderent, facile in ſuam poteſtatem ac ditionem redigi poſſe, vt qui imparati, & rebus neceſſariis ad bellum minime inſtructi, deficerent.

IX. *Defectio Naxiorũ.* Itaqve, vt ait Plutarch. in Cimone, breui ſpatio Cimon Socios populos, ſuis ipſorum pecuniis, & ſumptibus, reddidit Athenienſium ſeruos. Illi enim domeſtica negotia vmbratili exercitatione tractantes, imbelles fiebant, & ignaui. Athenienſes autem ſemper arma tractantes, eáque toto Græcorum mari circumferentes, fortes bellatores euadebant. Primi ergo Naxij, (eſt autem Naxus inſula, & ciuitas in medio Cycladum, in Ægæo mari,) acerbius ab Athenienſibus tractati, militiæ ſocietatem repudiarunt, & pecunias pendere detrectarunt, ſicq; Atheniẽſium aduerſarij facti, non ita multo poſt eorum arma ſenſerunt; bello primum ab hoſte in ſocias ciuitates populóſque conuerſo. Hoc anno ſecundo Olympiadis octauæ ſupra ſeptuageſimam ſcribit Diodorus Thraſybulum Tyrannum mortuo fratri Hieroni ſucceſſiſſe Syracuſis, & anno vno regnaſſe, indéque redditam Syracuſanis ad annos 60. libertatem, quando Dionyſio parere coacti ſunt. Quo ipſo anno author eſt Plinius, [a] cometem in cœlo viſum eſſe, & lapidem è Sole ad Ægos flumen decidiſſe; quod priuſquam fieret Anaxagoras futurum prædixerat. *Thraſybulus tyrannus. Cometes, & cœlestis lapis.*

a l. 2. c. 60.

X. *Romanæ res contra Sabinos. Et Volſcos.* Romæ autem duce Conſule Seruilio bellum in Sabinos nihil repugnantes, ſed intra muros ſe continentes, & agrorum ſuorum deuaſtationem ſufferentes, facile confectum eſt. At Æqui & Volſci operoſius à Quintio, cui ſorte obuenerant, debellati ſunt. Congreſſi enim dubio Marte certauerunt vſque ad meridiem, multis vtrimq; cadentibus; in quo melior erat hoſtium conditio, quod noua continenter ſubſidia laborantibus ſummitebant, Romani vero cæſis, aut vulneratis, aut fatigatis, integros ſufficere non poterant. Ad vltimum mendacio victoriam quæſiuit Imperator. Nam aſſumptis ſecum fortiſſimis equitum, dextero cornui, vbi maxime laborabatur, ſuccurrit; ſimulque dixit alterum cornu, pulſis hoſtibus, iam caſtris illorum eſſe proximum. Quo dicto, & credito, & ſuis audaciam, & hoſtibus pauorem attulit: ſimulque ex equo cum ſuis deſcendens, ſtatariam capeſſit pugnam, neque deſtitit, donec Volſcos tandem auertit in fugam, moxq; conſcenſo equo, in alterum cornu aduolans, oſtendebat fugatam partem hoſtium, & cohortabatur ne virtute ſociis cederent, quo facto ceſſit tota hoſtium acies, & effuſa fuga caſtra ſua repetiit. *Ex mendacio victoria.*

XI. *Alia cum Aequis, Volſciſque pugna.* Interiectis deinde aliquot dierum induciis, pro caſtris Romanis certatum eſt. Nam Æquorum, & Volſcorum copiis auctis, ſupplemento miſſo ex circumuicinis oppidis, dux eorum fretus ſuis copiis, quintuplo quam hoſtiles maioribus, caſtra Romanorum circundedit, & ab ipſa media nocte multis velitationibus, vſque ad horam diei tertiam, ſuos magis quam Romanos fatigauit. Quando Romanus dux in hoſtem incompoſitum aperta porta erupit, cum lectiſſimis equitum, ſequentibus denſo agmine peditibus. At Volſci territi hac audacia, furioſóque incurſu, breui à caſtris repulſi, in vicinum tumulum ſe receperunt, vt poſt modicam quietem aciem inſtaurarent. Sed hoſtes in veſtigiis hęrentes id non permiſerunt. Quinimo quamuis & numero, & loco ſuperiores, tumulo depulſi, dum ad caſtra conuolant, paſſim cæduntur; nec prius Romani à pugna deſtiterunt, quã caſtris potirentur hoſtium, in quibus eam noctem tranſegerunt. Inde ad vrbem Antium profecti ſunt, ad eam oppugnandam. Eam deditione Conſul accepit, iis conditionibus vt Æqui, qui illic erant in præſidio, fide Conſulis accepta decederent; Antiates, præſidio Romano in vrbem ſuam recepto, imperata facerent. Quo facto militem in vrbem reduxit, obuiam Senatu procedente, moxque triumphali pompa honoratus eſt. *Et victoria. Antium deditionem facit.*

ANNVS MVNDI 3588. SEXTAE AETATIS 72. XERXIS 21. IMPERII PERSICI 72. IOACIMI PONTIF. 21. OLYMPIADIS LXXVIII. AN. 3. PRÆTORE ATHENIS LYSANIA. VRBIS COND. 287. COSS. TIB. ÆMIL. II. ET Q. FABIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 465.

I. *Themiſtocles Corcyram fugit.* THEMISTOCLES patria pulſus oſtraciſmo, & inſuper proditionis nunc inſimulatus, nullum tota Græcia tutum receptui locum inueniens, quod duæ primariæ ciuitates, quarum alterutram vniuerſa pene Græcia ſequebatur, in ipſum coniuraſſe viderentur; Aſiam cogitans, iter longe diuerſum Corcyram verſus ingreſſus eſt, forte vt perſequentibus ſe contrariis quodammodo veſtigiis imponeret. Ea eſt inſula in Ionio mari non exigua, ad Epiri littora verſus meridiem cognominem habens ciuitatem. Eo autem fugit, quod de Corcyræis bene meritus eſſet. Cum enim debellatis Perſis Græci conſultarent de pœna ciuitatum, quæ bello Perſico non adfuiſſent, in quarum numero erat Corcyra, Themiſtocles id cõſilium omne diſiecit, docens id pernicioſius Græciæ fore, quam ſi in Barbarorum poteſtatem veniſſent: aliam cauſam apud Plutarchum inuenies in vita Themiſtoclis. Verum cum Corcyræi dicerent ſe vereri ne ſi ipſum apud ſe retinerent, in Lacedæmoniorum, & Athenienſium odium incurrerent, vtrique enim eum perſequebantur, vt dixi, in oppoſitam continentem ab eis deductus eſt. *Scholiaſtes Thucyd p. 88. græ. lat. fin.*

II. *In Epirum ad Admetum fugit.* CVM ergo in Epirum traiecisset, & qui eum perſequebantur, omni ſtudio ſciſcitarentur, quonam ille iret, propter magnam conſilij inopiam, ad Regem Moloſſorum Admetum diuertere coactus eſt: ſicut aliquanto poſt ad regem Perſarum Artaxerxem; vt dudum Martius Coriolanus ad Volſcos, & iampridem Dauid ad Philiſthæos. Suorum recẽtem inuidiam magis metuens, quam iram Regis antiquam. Plutar. in eius vita. Sunt autem Moloſſi populi in Epiro vicini Caſſiopæis, & Theſſalis. Ad illum inquam regem coactus confugit, quod ei amicus non eſſet, eo quod ei dudum apud Athenienſes oranti aduerſatus fuiſſet. Verum Themiſtocles conſilio Phthiæ vxoris Admeti vſus, ipſius filium ad focum complexus, quod erat maximum ſupplicandi apud illos genus, patrem orauit, vt ſupplicis & perfugæ miſereretur; nec ſua maieſtate dignum duceret, afflictum, ac ſupplicem aduerſarium dedere inimicis, & præcipitantem iam in ruinam impellere: ſic enim longe fore præcedentem culpam ſuam, præſenti eius iniuria leuiorem.

III. *A quo dimittitur, & iuuatur.* ACQVIEVIT Admetus, nec Lacedæmoniis & Athenienſibus, eò non multo poſt profectis, & longa oratione vſis eum tradere voluit; ſed dimiſit cupientem ad Regem pergere. Vtique Perſarum regem, qui Rex ſingulariter audiebat. Scribit Plutarch. in Themiſt. cũ apud Admetum eſſet, vxorẽ & liberos eius, clam Athenis exportatos fuiſſe ab Epicrate Acharnenſi, quo nomine poſtea accuſante Cimone, capitis damnatus ſit. Addit Diodorus aliquam pecuniæ vim in ſubſidium fugæ illi ab Admeto ſuppeditatam, quo viatico accepto, noctu è Moloſſorum terra, cunctis ad fugiendum neceſſariis à rege inſtructum, profugiſſe; duóſque nactum Ligures itinerum gnaros cum eis, oneraria vectum naue, iter vſque in Aſiam confeciſſe. At prius Pydnam Macedoniæ vrbem diuertit, vbi regnabat Alexander Amyntæ filius, quem ſupra ex Herodoto diximus ita pugnaſſe cum Perſis, vt nihilominus Græcis faueret, & Xerxis conſilia eiſdem patefaceret. Apud hunc ergo regem Themiſtocles reliquum traduxit annum. *Pydnam adit, ad Alexandrum regẽ.*

IV. *Athenienſes Naxum obſident.* HOC anno Athenienſes Naxum inſulam oppugnare cœperunt: nec enim cito ea potitos arbitror. Cum enim vim ab Athenienſibus ſine dubio expectarent, munierant vtique ſe, quamuis alioqui potentes eſſent. Nam, vt libro 5. ſcribit Herodo-

tus, ea præcipua erat in Cycladibus, ex eáque Parus, & Andrus, aliæque pendebant. Et cum eam Perſæ olim cum ducentis nauibus oppugnarent, irrito conatu, licet perexiguo tempore ante præmonitos, quatuor menſibus oppugnarunt. Certe conſtat ex Thucydide obſidionem adhuc ſequenti anno perſeueraſſe, cum Artaxerxes iam Xerxi mortuo ſucceſſiſſet.

Interea Romæ controuerſia de re agraria, ſub nouis Conſulibus renouatur. Quorum Fabius, vt ſcribit Liuius [a] is erat, qui vnus extinctæ ad Cremeram genti ſuperfuerat: aut potius, vt mauult Dionyſ. erat hic vnius trium fratrum filius, qui præſidio Cremeram miſſo, duces præfuerant, & cum clientibus ſuis ibidem occubuerant. Æmilio autem Conſule, qui nuper Tribunorum poſtulatis, de agrorum diuiſione fauerat, eam petitionem Tribuni redintegrant. Conſul manebat in ſententia, & plerique patres in eum reddebantur infenſi, querendo quod largiendo de alieno, popularis fieri vellet, & rei inuidiam à Tribunis in Conſulem auertebant. Sed Fabius, conſilio neutri parti acerbo, rem expediuit, vt ait Liuius. Cum enim T. Quintij ductu, & auſpicio agri capti priore anno aliquantum à Volſcis eſſet. Antium propinquam, opportunam, & maritimam vrbem, Coloniam deduci poſſe: ita ſine querelis poſſeſſorum, plebem in agros ituram, ciuitatem in concordia fore.

a init.l.3.

V. Controuerſia de re agraria.

Plebi fauet Aemilius.

Fabius rem componit.

Qvæ ſententia cum accepta eſſet, triumuiri agro diſtribuendo creati ſunt, T. Quintius, A. Virginius, P. Furius. Iuſſi ſunt dare nomina, qui agrum accipere vellent. Fecit ſtatim, vt fit, faſtidium copia, adeóque pauci nomina dedere, quod mallent Romæ, quam alibi agrum accipere, vt ad explendum numerum coloni Volſci adderentur. Ita Liuius. At Dionyſ. ait Latinis & Hernicis S. C. permiſſum fuiſſe, vt qui vellent ei ſe coloniæ ſocios adderent. His ergo triumuiri agros diuiſerunt, parte quadam Antiatibus relicta.

VI. Triumuiri agro diuidendo.

Porro Fabius cum copias aduerſas Æquos duxiſſet; pacem iſti & amicitiam maluerunt, quam bellum, & pro ea obtinenda legatos ad Conſulem, Conſul ad Senatum miſerunt. Denique Conſulis interuentu fœdus his legibus initum eſt. Æquorum populi, ſaluis ſuis oppidis, & agris, Romanorum ſubditi ſunto: Romanis nihil mittunto, præter auxilia quoties accita fuerint, eaque ſumptu proprio. Icto fœdere Fabius reduxit exercitum, & vna cum Collega, magiſtratus in annum ſequentem deſignauit.

Aequi pacem petūt, & obtinēt.

Fœdus cum eis.

ANNVS MVNDI 3589. SEXTAE AETATIS 73. XERXIS 22. ET VLT. IMPERII PERSICI 73. IOACIMI VLT.

Artabanvs, et Artaxerxes regno svccedvnt. Olympiadis LXXVIII. an. 4. Prætore Athenis Lysitheo. Vrbis cond. 288. Coss. Sp. Postvmio Albino, et Q. Servilio Prisco II.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 464.

ROMANA huius anni res paucis expediri poteſt. Nam domi erat ab agrariis contentionibus quies, & eam vel ipſi morbi, quibus hic annus Romæ obnoxius fuit, imperabant. Ab Æquis tamen fœdus propere violatum eſt, latrociniis in agrum Latinum incurſantibus. Ad eos miſſus Q. Fabius, qui pacem cum gente pepigerat, quæſiuit num publico conſilio prædones excurriſſent: quod cum illi negarent, nec tamen res ablatas repetenti, & ſontes ad ſupplicium depoſcenti acquieſcerent, furtimque potius arma pararent: ille in vrbem reuerſus rem Senatui expoſuit: à quo miſſi feciales qui bellum denunciarent, niſi ea quæ Quintius popoſcerat præſtitiſſent. Illi bellum non inuiti acceperunt, quod tamen propter aduerſam vrbis valetudinem, non niſi ſequenti anno geſtum eſt. Q. tamen Seruilius præ-

I. Res geſta cum Aequis.

ſidio Latinorum modicam eduxit manum, apud quos ſtatiua habuit.

II. *Ratio temporis.* Nonnulli 20. annos Xerxis regno tribuunt, vt Euſeb. in Chron. alij 21. vt Seuer. Sulpit. l. 2. & Diodorus Sicul. qui eum ait vltra 20. annos Perſarum regno præfuiſſe, verum cum Artaxerxis primus cadat in primum annum Olymp. 79. vt poſtea dicetur, oportet Olympiadem 78. integram partim Xerxi, partim eius interfectori Artabano tribui. Cúmq; hic dicatur ab Euſeb. in Chron. ſeptem regnaſſe menſibus, oportebit Xerxem priores quinque menſes vltra vigeſimum primum annûm regnaſſe; itáque ſentit Torniel. anno ſextæ ætatis 143. & 144. Verum non inuenio, præter Euſebium, qui Artabano certum tempus regni attribuat. Certe non Diodorus, neque Iuſtinus, qui exactius Xerxis mortem retulere. Ac ne Thucydides quidem, aut Herodotus eius meminerunt.

III. *Artabanus in Xerxem conſpirat.* Diodorus anno 4. Olymp. 78. ſcribit Artabanum natione Hircanum, qui plurimum apud Xerxem pollebat, vtpote ſatellitum eius princeps, Regis necandi, regnique in ſe transferendi conſilia iniiſſe. Incitatus autem eſt, vt ait Iuſtinus, tum ignaui regis contemptu, cuius maieſtas deficiebat in dies, tum ſeptem robuſtiſſimorum filiorum fiducia, cum quibus veſperi regiam ingreſſus eſt. Addit Diodorus, introductum à Mithridate Eunucho, regis cubiculario, amicitiæ & cognationis neceſſitudine ſibi coniuncto. *Eumque obtruncat.* Ab hoc igitur in cubiculum introductus Artabanus; ſtatim regem obtruncat, eodémque ardore filios etiam regis petit, qui tres erant Darius natu maximus, cui Xerxes vxorem dederat Artayntam filiam fratris ſui Maſiſtis. Herod. l. 9. & Artaxerxes, qui ambo in regia verſabantur. Tertius autem Hyſtaſpes tunc abſens Satrapiam Bactrianorum illa tempeſtate gerebat, Herodotus ſub fi. l. 9. ait eam Præfecturam Maſiſti fratri Xerxis attributam fuiſſe. l. 9. p. 240. & 241.

IV. *Ac per fraudem Darium filium natu maximũ.* Tum Artabanus profunda adhuc nocte ad Artaxerxem properans Darium parenti necem intuliſſe, regnumque ſibi vſurpare conſtituiſſe nunciat. Suadet idcirco vt priuſquam ille ſummam ad ſe rerum traxerit, mature ſibi conſulat, ne per ſocordiam fratri ſeruiat, ſed vltione potius de parricida ſumpta, regnum ipſe occupet; ad quod facinus perpetrandum regios ſtipatores in auxilium ſe adhibiturum pollicetur. Perſuaſus Artaxerxes, eorum opera fratrem obtruncat, & quidem dormientem, quaſi ſomnũ fingeret, vt ait Iuſtin. At Ælianus [a] ait patrem Xerxem noctu in lecto iacẽtem à filio iugulatum. [a] l. 13. c. 3. *Conatur & Artaxerxem, à quo ipſemet occiditur.* Hic Artabanus fortunam cœptis aſpirare cernens, liberis ad ſe vocatis, iam capeſſendi regni tempus veniſſe dictitat, & ex improuiſo ſtricto gladio Artaxerxem ferit. Is ex vulnere accepto non magnum incommodum paſſus, ſtrenue cõtra Artabanum ſe tutatur, & letali inflicto vulnere eum perimit. Ereptus ad hunc modum è periculo vitæ, præter omnem opinionem Artaxerxes, cædémque patris vltus, imperij Perſici gubernacula accepit. Ita Diodorus.

V. *Eadem ex Iuſtino narratio.* At Iuſtinus paulo aliter. Nam expoſita Darij maioris natu cæde, ſic pergit. Deinde cum vnum ex regis filiis ſceleri ſuo ſupereſſe Artabanus videret, (duos tamen ponit Diodorus) metuerétque de regno certamina principum, aſſumit in ſocietatem conſilij Barcabaſſum; qui præſenti ſtatu contentus, rem prodit Artaxerxi, vt Pater eius occiſus ſit, vt frater falſa parricidij ſuſpicione oppreſſus, vt denique ipſi parentur inſidiæ. His cognitis Artaxerxes verens Artabani numerum filiorum, in poſterum diem paratum eſſe exercitum, armatúmque iubet. Itaque cum inter cæteros & ipſe Artabanus armatus aſſiſteret, Rex ſimulat ſe breuiorem loricam habere, iubet Artabanum ſecum commutare: exuentem ſe, ac nudatum gladio traiicit. Tum & filios eius corripi iubet; atque ita egregius adoleſcens & cædem patris, & necem fratris, & ſe ab inſidiis Artabani vindicauit. Hactenus Iuſtinus.

VI. *Num Artabanus aliquandiu regnarit.* Cuius è narratione non magis ſeptem menſes tyrannidis Artabani, quam ex præcedenti Diodori oratione colliguntur. Illud tantum in Iuſtino, tanquam minus probabile diſplicet, quod ait Artaxerxem, quem paulo ante admodum puerum fuiſſe dixit, loricam ſibi breuiorem cum Artabano commutare voluiſſe, viro vtique grandiore, & 7. robuſtiſſimorum filiorum parente.

Artaxerxes Patri fratrique ſuccedit. Cur dictus Longimanus. Exiſtimo igitur non longe ab huius anni fine occiſum fuiſſe Xerxem, eiuſque primogenitum Darium, & vtrique Artaxerxem ſucceſſiſſe: qui & Longimanus dictus eſt, quod manum ſiue brachium dextrum altero longius haberet, vt eſt apud Plutarch. in Artaxerxe; vbi etiam ait eum lenitate, & animi celſitudine præcelluiſſe: ſiue quod vtrumq; brachium cæteris hominibus longius haberet; adeo vt ſtans

ſua genua contingeret extremis digitis. Darium etiam vocat Genebr. neſcio quo duce. Ioſephus, l. 11. c. 6. Cyrum quem, inquit, Græci Artaxerxem nominant. Eius tamen primus annus cum Olympiade ſeptuageſima nona inchoatur.

Interea Themiſtocles cum Pydnæ aliquandiu conſtitiſſet, nauem onerariam nactus, quæ in Ioniam proficiſcebatur, eam conſcendit, & tempeſtate delatus eſt in caſtra Athenienſium, qui Naxum obſidebant. Quo caſu territus, nauclero declarauit quis eſſet, ignotus enim erat iis qui naui vehebantur, & qua de cauſa fugeret, & niſi ſe ſeruaret, minatus eſt dicturum, ſe ab eo duci pecuniis adductum: periculum autem vitari poſſe, ſi nullus ex naui exiret, donec idonea nauigandi tempeſtas ſeſe ipſis offerret. Quod ſi ſibi morem geſſiſſet, dixit ſe memori animo, pro meriti magnitudine, gratiam ei relaturum. Perſuaſus nauclerus cum diem ac noctem in anchoris, & ſalo ſtetiſſet ſupra Athenienſium caſtra, poſtea Epheſum peruenit, vbi Themiſtocles nauclerum ſuum copioſe remuneratus eſt. Hæc fere Thucyd. l. 1. Qui addit eum mox plurimas recepiſſe pecunias, tum Athenis ab amicis miſſas, tum Argis, quas ibi habebat depoſitas. Pecunia eius, ait Plutarchus in Themiſt. magna ex parte furtim per amicos egeſta, & in Aſiam deuecta eſt. At deprehenſam, & publicatam ſummam centum Theopompus, Theophraſtus 80. talentûm fuiſſe dicit: cum ne tribus quidem talentis æſtimari poſſent eius facultates, antequam Reip. gubernationem attingeret. 80. porro talenta Attica, quæ 687. aureis cum dimidio æſtimantur ſingula, ad 55. millia aureorum aſcendunt: tria autem talenta, ad 2062. cum dimidio. Naxus autem paulo poſt in Athenienſium poteſtatem deditione peruenit.

VII. Themiſtoclis periculum.

Et induſtria.

ANNVS MVNDI 3590. SEXTAE AETATIS 74.

ARTAXERXIS LONGIMANI PRIMVS. ELIASIB PONT. I. IMPERII PERSARVM 74. OLYMPIADIS LXXIX. AN. I. ARCHONTE ARCHEDEMIDE. VRBIS COND. 289. T. QVINTIO CAPITOLINO III. ET Q. FABIO VIBVLANO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 463.

TESTES habemus huius Chronologiæ Euſebium in Chronico, & catalogum Olympionicarum, Dionyſ. Halycarn. l. 9. & Diodorum l. 11. qui addunt Xenophontem Corinthium in ſtadio viciſſe, Archedemidem autem Athenis principem fuiſſe. De Conſulibus quoque conſentiunt, niſi quod Diodorus more ſuo vna ſemper Olympiade tardior eſt, & ſibi ſemper, aut ad multos ſaltem annos, in ſuo errore conſtat. Euſebio de Olympiade recentiores paſſim conſentiunt, Torniellus, Sigonius, Gordonus, Mercator, plurimique Sectarij. I.

Ratio temporum.

Novvm ponimus Hebræorum pontificem, cum nouo rege Perſarum, quia etſi ex Nehemia [a] conſtat Eliaſib fuiſſe Hieroſolymis ſacerdotem magnum regnante Artaxerxe, quoto tamen anno pontificatum inierit, aut terminarit non conſtat. Ne mireris autem Lector, Nehemiam dici à Ioſepho [b] mortuum ſub regno Xerxis, licet ipſemet Nehemias ſcribat ſe vigeſimo anno Artaxerxis apud eum officio pincernæ functum fuiſſe. Id enim ex alio eius errore prouenit, quo res Artaxerxis filij, ad Xerxem patrem retulit, vt ſuo loco monuimus.

Nouus pontifex.

[a] 2. Eſdr. 3.1

[b] l. 11. c. 5.

Sed de rege ipſo maior eſt controuerſia, quod pertinet ad ſacram hiſtoriam cum profana copulandam, fueritne is maritus Eſtheris, necne. Nam vix vllus Per- II.

Hic Artaxerxes an maritus Estheris.

ſarum Rex fuit, cui non plerique Eſtherem connubio ſociarint. Vt enim omittam *Aut Aſtyages.* Aſtyagem Ciaxaris patrem, & auum Cyri maternum, quem Gerardus Mercator aſſerit, Melchior Canus dubitat eſſe Aſſuerum, ſiue Artaxerxem quem quærimus; à qua ſententia non alienus eſt Vatablus, qui ait hanc hiſtoriam contigiſſe tempore *Darius Medus.* Babylonicæ captiuitatis: omittam & Darium Medum, quem maluit Cedrenus, cui etiam Canus æque ſubſcribit. Perſam enim quærimus nomine Artaxerxem, ſiue Aſſuerum, hæc enim nomina pro eodem Scriptura ſumit,[a] & regem ſuper 127. prouincias imperantem, veri Dei cognitione præditum, quæ neque Aſtyagi, neque Cyaxari, ſiue Dario Medo conueniunt: vt ergo hos omittamus,

[a] 1. Eſdræ c.4.v.6 7.8.

III. *Aut Cambyſes ex Hebræis.* Hebræi in Seder Olam c. 29. non repugnante Genebrardo in Chronol. & Lyrano, Cambyſem Cyri filium, ſine vlla probatione, imo & probabilitate intrudunt, ex eoque matrimonio genitum volunt Darium, qui Hyſtaſpis dictus eſt; quod ſine inſigni hiſtoriæ ignoratione dici nequit. Darius enim, Hyſtaſpis filius fuit, non Cambyſis, quem conſtat ex 1. Eſdr. 4. infenſum fuiſſe Iudæis, & ne totos quidem octo annos imperaſſe, & à Perſide toto fere imperij ſui tempore abfuiſſe, & id genus alia, quæ coniugi Eſtheris non conueniunt. Probabilius id de Cyro *Aut Cyrus.* affirmarent, cui & beneuolentia erga Iudæos fauet, & tempus non repugnat. Non enim ait ſcriptura Aſſuerum Eſtheris, à principio regni ſui 127. prouinciis imperaſſe: ſeptem anni imperij abunde ſufficiunt, vt tam late imperaſſe dicatur. Falſo tamen, quia neq; tertio, aut ſeptimo, aut 12. ſedem fixerat Suſis, aut ibi quietus manebat, ſed Lydos, & reliquam minorem Aſiam ſibi cum Harpago ſubiugabat: neque eius tempore extabat templi, & altaris gloria, ſicut tempore Eſtheris:[b] neque eum quiſquam aut Artaxerxem nominauit, aut ſub Artaxerxis, vel Aſſueri nomine intellexit. Alterum ergo Eſtheri ſponſum quæramus.

[b] c.14.9.

IV. *Aut Darius Hyſtaſpis.* Darivm Hyſtaſpis offert Henricus Samerius in ſua Chronologia, & Feuardent. in ſuo Comment. Ioan. Bened. in notis Biblicis, quod ſectarij quoque aliqui probarunt (Functius, Carion, Buntingus.) Cui ſententiæ fauet, quod Darius ſub initium regni ſui fecit conuiuium magnum omnibus principibus ſuis, ſicut & Aſſuerus, quod vterque 127. prouinciis imperaſſe dicatur, vterque ab India vſque ad Æthiopiam, vt patet initio Eſther, & l.3. Eſdr. c.3. vterque Suſis habitauit, & per principes ac præfectos bella geſſit, vterque Iudæis beneuolus fuit, cum ſub Dario conſtet templum iam diu inchoatum, fuiſſe abſolutum, eo non ſolum permittente, ſed etiam iuuante. De Aſſuero autem tota hiſtoria id teſtatur; denique vterque *Non videri.* Deum verum agnouit. At res vxoria parum conuenit. Nam Herodotus l.3. ſcribit Darium 4. habuiſſe vxores, quarum duæ erant filiæ Cyri, Atoſſa, & Artyſtona: tertia *Eius 4. aut 5. vxores.* eiuſdem Cyri neptis, & Smerdis filia, cui nomen Parmis: quarta Phædyma, filia Otanis Perſis, qui fuit vnus de 7. qui Smerdem magum Perſico regno exturbarunt. Addit & quintam Herod. l.7. ſub fi. nomine Phratagunam, Atarnis fratris ſui filiam, quarum quæ Vaſthi eſſe potuerit non apparet, nulla quippe earum repudiata eſt, multo minus quæ Eſther. Adde quod Herodoti, qui res Darij copioſe perſecutus eſt, ſilentium de rebus Aman, eiuſque memorando interitu, qui tam ſæpe in multa minuta, & parerga ſtudioſe digreditur, valde probabile reddit alium eſſe Darium Hyſtaſpis, ab Aſſuero Eſtheris marito.

V. *Aut Xerxes eius filius.* Non deſunt qui Xerxem tradant. Nam Genebrardus vult hunc Aſſuerum eſſe Xerxem, & genuiſſe ex Eſthere Darium, ſeu potius Artaxerxem Longimanum, Xerxem etiam tradit Scaliger l. 6. de emend. & in Euſebium, & Io. Druſius in c. 2. Eſth. Iunius, Caluiſius, & ſi qui alij Sectarij. Scaliger autem ſola vocabuli enodatione pugnat, Xerxem trahens è viſceribus Aſſueri, ſiue Achaſueros אחשורוש. In qua grammatica ita ſibi placet, vt non ſolum arguat Græcum interpretem, qui Hebræam vocem non verterit Aſſuerum, Oxyarem, aut Xerxem, ſed plumbeos etiam eſſe dicat, imo aſinos, & cerritos, qui alium regem ſub hoc nomine Hebræo hariolantur; nec poſſe habere aliquid hominis, qui rei tam manifeſtæ refragentur. Vides exemplum hæreticæ modeſtiæ, Caluini vt catulum facile agnoſcas. Nec videt pro aureo illo ſuo acumine, quod nos plumbei tamen agnoſcimus, non ſatis eſſe conſentire nomina, ſi res ipſa aut tota aut magna ex parte diſſentiat. Itaque licet Aſſuerum in equuleum tollat, vt inde Xerxem extundat, atque exprimat, nihilominus verſat *Saxum ſudans nitendo, nec proficit hilum*, niſi

n.1132. & n. 1611.

vt omnes agnoſcant hominis intemperantiſſimæ linguæ petulantiam, qui procacium inſtar fœminarum, cum ratione careat, repugnantes abſterrere maledictis, atque abigere à ſe contendat. Eum refutat etiam Capellus, licet ex eodem Caluini grege ſectarius.[a]

Scaligeri petulantia.

[a] a.m.3522.

[b] 4.6.

NITI autem videtur hæc ſententia primo Eſdræ,[b] vbi Iudæi dicuntur accuſati apud Aſſuerum, qui ibid. dicitur Artaxerxes. Verum ea accuſatio nec ab Aman facta eſt, nec pro ædificatione templi, vel vrbis, neque in principio regni. Neque poſſunt Hebræi vllum idoneum authorem producere, qui alienigenam, nedum Hebræam matrem Longimani aſſerat. Denique iis annis quibus Aſſuerus Suſis cum Mardochæo, & Eſthere fuiſſe traditur, perſpicue ex Herodoto, & aliis conſtat, eum in Græciæ expeditione fuiſſe. Nam anno 6. Sardeis venit, vbi & hyemauit anno ſeptimo, traiecit Helleſpontum, & pugnauit apud Thermopylas, Anno 9. Sardibus manſit. Superſunt tres Artaxerxes, Longimanus, Mnemon, & Ochus, quorum ſinguli non pauca collegerunt ad has nuptias ſuffragia.

VI. *Hac ſententia improbatur.*

[c] quæſt.3.

[d] t.1.l.1.c.7.

OCHO dedit Serarius [c] in c. 1. Eſtheris, & Gordonus in ſua Chronol. & c. 14. n. 26. & Adrichom. in an. mundi 3544. & Gretſerus in defenſ. Bellar.[d] pro qua ſententia rationes duæ afferuntur. Quod vicinus ſit Ochus Macedonum imperio; ideóque hic Aſſuerus accuſabat Aman, quod vellet Perſarum imperium in Macedones transferre. Quod id matrimonium neque Longimano, neque Mnemoni conueniat. Huic ſane ſententiæ valde aduerſatur D. Auguſtinus, quando ait rem geſtam ab Eſther in laudem Dei, non longe diſtare à temporibus Aggæi, Zachariæ, Malachiæ, Eſdræ. Atqui, vt alios taceam à primo Artaxerxis Longimani, ſub quo Eſdras floruit, ex communi ſententia vſque ad 1. Ochi, anni centum ab Euſebio numerantur. Eadem ſententia non parum fit improbabilis ex eo, quod neminem habet antiquum patronum; quodque ne vnam quidem actionem Aſſueri, aut Mardochæi, aut Eſtheris afferat, quæ Ocho, aut regno eius conueniat. Nec vicinitas, aut longinquitas imperij Macedonum multum huic cauſæ prodeſt, aut aliis obeſt. Nam qui Aſtyagem, aut Darium Medum volunt eſſe Aſſuerum, reſponderent cum Bellarmino, non obiici Amano ab Aſſuero, eum velle regnum Perſarum transferre in Macedones, quaſi iam Macedones cum Perſis de imperio contenderent; ſed contra potius, voluiſſe Amanum gentem ſuam, tum obſcuram & ignobilem, tranſlato imperio nobilitare; ſicut Cyrus Perſas iampridem obſcuros, tranſlato à Babyloniis & Medis imperio, clariſſimos reddiderat.

VII. *Aut Artaxerxes Ochus.*

l.18. de ciu. ca.36.

IAM quod ad Artaxerxem Mnemonem attinet, nuptiarum eius ſe paranymphum exhibet Euſeb. in Chron. ſub Olymp. 94. Beda in lib. de ſex Ætat. D. Hieron. in Ezechielis 4. vbi tamen ſententiam Hebræorum tantum refert. Iſidorus item. Et è recentioribus Perer. l. 13. in Daniel. ſub init. c. 11. & l. 10. vbi de 70. Hebdom. & Sigonius in Seuerum Sulpitium, ſecutus Euſebium. Torniel. anno 204. ſextæ ætat. Verum ne hi quidem quidquam veriſimilis rationis afferunt; nec ſatis reſpondent Bellarmino obiicienti nihil in vita Artaxerxis Mnemonis reperiri apud Plutarch. quod ſapiat Aſſuerum Eſtheris. Et præterea non fore alioqui librum Eſther in canone Hebræorum, qui ab Eſdra confectus eſt: quem tamen in eo fuiſſe ex Ioſepho conſtat, in 1. contra Appionem, vbi ait à Moyſe vſque ad Artaxerxem filium Xerxis duos & viginti numeratos eſſe ſacros libros primariæ autoritatis: inde autem ſcripta fuiſſe alia, quæ non paris eſſent fidei. In illis autem viginti duobus D. Hierony. in prologo Galeato ponit Eſtheris librum.

VIII. *Aut Artaxerxes Mnemon.*

Liber Eſtheris in canone Hebræorum.

SICVT & Genebr. l. 2. Chronol. ſub init. vbi ex Hebræis refert editum fuiſſe canonem Hebræorum de ſacris ſcripturis in magna Synodo, cuius ſcriba fuerit Eſras, qui eius autoritate in ordinem hodiernum veteris teſtamenti libros reduxerit, & tres in partes diuiſerit, legem (libris quinque Moyſis,) prophetas (octo, nempe 4. priores, Ioſue, Iudices, Samuelem, & Reges) & totidem poſteriores, Eſaiam, Ieremiam, Ezechielem, & lib. minorum prophetarum) & Agiographa, nouem, Pſalmos, Prouerbia, Canticum, Eccleſiaſtem, Iob, Danielem, Eſdram, Paralipomenon, Eſther. Nam Ruth adiiciunt libro Iudicum, quaſi appendicem; & lamentationes libro Ieremiæ. Sicque ſtabilitur argumentum Bellar-

IX. *Qui 22. libri ſacri.*

Digitized by Google

mini contra Tornielli reſponſionem. Parique modo ſtabilitur alterum argumentum. Non tantum enim quæ Plutarchus ſcribit de vxoribus Mnemonis diuerſa ſunt, ſed reliqua etiam omnia, in quibus oportuiſſet Torniellum aliquam rerum ſimilitudinem afferre, ad refellendum argumentum.

X. *Fuiſſe Artax. Longimanum.*

Omnibvs igitur hiſce procis repulſam paſſis, ſolus maritus Estheris reginæ erit Artaxerxes Macrochir, ſiue Longimanus; cui fauent Ioſephus l. 11. antiq. c. 6. quem alij ſecuti ſunt ante Euſebium, quos tamen ipſe non ſequitur. Sequitur tamen Seuerus Sulpitius l. 2. historiæ ſacræ, vbi ait duos fuiſſe Artaxerxes, & priorem quidem prohibuiſſe ædificationem templi, [a] poſteriorem autem poteſtatem dediſſe ædificandi Ieruſalem, & addit, mihi tamen viſum eſt huic Artaxerxi, ſub qua Hieroſolyma eſt reſtituta, Esther hiſtoriam connectere, quæ ante non fuit veriſimilis, vel, vt recte corrigit Sigonius, quia haud fit veriſimile, ſi ſub priore Artaxerxe fuiſſet, qui ea tempora complexus eſt (Eſdras ſcilicet) nullam tam illuſtris fœminæ mentionem retuliſſe: neque Esther paſſura fuiſſet tum, ſi in illius matrimonio tum fuiſſet; hæc ibi: quæ idcirco ad verbum retuli, quod Serarius l. c. ſcribat Bellarminum eum pro hac ſententia non recte retuliſſe, qui in fraudem inductus eſt, ſicut & Sigonius, quod non eſſent memores Cambyſem dici Artaxerxem, [b] vt ibi omnes fatentur, ratione cuius Longimanus dicitur poſterior Artaxerxes, omiſſo Mnemone. Sequitur & Niceph. Conſtant. in Chronico, Viues, [c] Suidas, Zonaras, Sabellicus, [d] Bellarm. [e] Caietanus in lib. Esther, & alij apud Serar. l. c. quibus libenter ſubſcripſerim.

Qui ita ſentiant.

[a] Vt patet. 1. Eſdr. 4.

[b] 1. Eſdr. 4. 7.
[c] in c. 36. l. 18. de ciu.
[d] Ennead. 3. l. 3.
[e] t. 1. l. 1. c. 7. fi.

XI. *Ratione cõfirmatur.*

Nam & nomen conuenit, & beneuolentia in Iudæos; & veri Dei cognitio, & regni amplitudo, & commoratio in Perſide, & regni diuturnitas, & ſimilitudo morum, & ſi qua ſunt alia, quæ vt ſingula reliquis fere conueniunt, huic conueniunt omnia, vt clarius ex hiſtoriæ totius ſerie, & obiectionum ſolutione patebit.

Argumentatur enim Perer. [f] contendens Artaxerxem, qui miſit Nehemiam Hieroſolymam, non eſſe Mnemonem, ſed Longimanum quod vltro damus, nec aliter ſentit Sulpitius, cuius verba paulo ante retuli, quem tamen refutat Pererius, quaſi volentem illum Artaxerxem eſſe Mnemonem, quæ argumenta, quia non minus Longimanum impugnant, diſſoluenda ſunt. Secundum ergo eſt huiuſmodi (Nam 1. non facit contra nos) Incredibile eſſe finitimos illos populos, hoſtéſque Iudæorum, qui Perſis parebant, auſuros fuiſſe impedire ædificationem vrbis, & tantopere vexare Iudæos, cum ſcirent reginam eſſe Iudæam, & qui princeps omnium erat apud regem, eſſe Iudæum Mardochæum. Præſertim vero cum recens adhuc eſſet cædes innumerabilium hominum, qui, quod Iudæis inimici eſſent, procurante Esthere, & iubente rege occiſi fuerant.

[f] l. 11. q. 4. in Dan.

XII. *Satisfit argumentis in contrarium. De hoſtibus Iudæos impedientibus.*

Respondemvs hoſtes Iudæorum non ignoraſſe Nehemiam à Rege, & Regina miſſum fuiſſe, ad ciuitatem ædificandam, vt patet 2. Eſdræ, [g] vbi etiam dicitur latas à Nehemia epiſtolas regias ad duces Regionis trans flumen; quod ſi illi nihilominus Nehemiæ reſtiterunt, non minus reſtitiſſent, propter Estherem reginam, & Mardochæum. Præſertim cum ipſi præ ſe ferrent non ex odio Iudæorum, aut contemptu regis ſe reſiſtere, ſed ex ſtudio conſeruandi imperium regium in Iudæa. Quo modo non raro Senatus regius edictis principis reſiſtit, ſine vlla eius offenſione. Ideoque criminabantur Iudæos velle rebellare cum Nehemia, cúmque regem conſtituere. [h] Quoniam tamen ſciebant Iudæos in aula plurimum poſſe, eis illi non præfracte, & armata manu reſtiterunt, ſed irriſionibus, minis, & terroribus, citra cædem, & ſanguinem; nec Iudæi duce Nehemia propterea ab opere deſtiterunt, vt olim regnante Cambyſe. Ex quo patet & in Iudæis plus fiduciæ, & in eorum hoſtibus minus audaciæ nunc fuiſſe.

[g] 2. 6.

[h] 2. Eſdr. 6. 6.

XIII. *Cur Nehemias per reginam nõ petierit.*

Altervm eſt argumentum Nehemiam per reginam, vel Mardochæum petiturum fuiſſe facultatem reparandæ vrbis, quos ſciret apud regem gratioſiſſimos. Reſpondeo fortaſſe conueniſſe inter Estherem & Nehemiam, vt ipſe id à Rege peteret, & Regina petitionem adiuuaret, prout expedire ſibi videretur; non enim ſine cauſa reginæ mentio eſt. [i] Et cum dubium eſſet, quam in partem rex poſtulationem hanc eſſet accepturus, non conueniebat reginam repulſæ periculum ſubire.

[i] 2. Eſdr. 2. 6.

Tertium argumentum eſt Euſeb. in Chronico, in Artaxerxe Longimano, vbi

TEMPVS HISTORIÆ ESTHERIS. *Cur Eſdr. de Eſthere ſiluerit.*

ſic ait. *Ea quæ de Eſther, & Mardochæo ſcripta ſunt, quidam affirmant ſub hoc rege geſta, quod ego non puto. Nunquam enim Eſras de Eſther ſiluiſſet, qui ſcribit hoc tempore Eſram & Nehemiam reuerſos ex Babylone,* &c. Sic ipſe. Reſponderi poteſt ſiluiſſe, quia ſciebat librum ex profeſſo ea de re ſcriptum fuiſſe. Sic in libro Iudicum nulla eſt mentio Ruthæ, quæ tamen tempore vnius Iudicum vixit, nec Tobiæ, aut Iudithæ in libris Regum, licet eorum temporibus floruerint, ſaltem Tobias, quia propriis voluminibus illæ hiſtoriæ ſcriptæ erant.

XIV. *An Longimanus præeſſet 127. prouinciis.*

QVARTVM argumentum affert Torniellus.[a] Aſſuerus initio regni dominabatur 127. prouinciis, non autem Longimanus: quoniam Xerxes plurimas amiſerat prouincias, nimirum Mediam & Aſſyriam ab Arphaxad, & Nabuchodonoſor occupatas: Ægyptij quoque eius regni initio rebellarunt. Atqui vt hæc vera ex parte ſint; (nam Arphaxat, & Nabuchodon. ad longe anteriora tempora, ſicut & Iuditham pertinere, alibi ſatis docuimus, & memorari potius potuiſſent, quæ tam in Aſia, quam in Europa, à tempore expeditionis Xerxis in Græciam, amiſſa fuerant,) nihil tamen hoc argumento concluditur. Quis enim neſcit Reges etiam amiſſorum regnorum titulos retinere, in quæ ius ſe habere contendunt? Sic Rex Angliæ etiam ſe Regem Franciæ appellat, & Rex Galliæ regem Nauarræ, & dux Lotharingiæ regem Hieroſolymorum, & ita de cæteris.

XV. *Artaxerxis Long. ingenium.*

QVINTO argumentatur Serar.[b] Artaxerxis Longimani ingenium mite, & clemens fuit, Aſſueri autem ſeuerum, & immite. Reſpondeo, omnes Perſarum principes fere auſteriores fuiſſe natura, vſque ad mulieres ipſas, vt patet in Ameſtri Xerxis vxore,[c] & maximè in Paryſatide Darij Nothi coniuge, & matre Artaxerxis Mnemonis, apud Plutarch. in eius vita. Nec tamen deſunt in Artaxerxe ſeueritatis exempla, neque in Aſſuero manſuetudinis, vt ex ſequentibus patebit. Ex ſacris literis certe conſtat, quod maxime ad rem facit, de vtriuſq; in Iudæos clementia, atque beneuolentia non vulgari: quod de Mnemone, aut Ocho dici nequit. Quos neq; ex ſacris, neq; ex prophanis literis ſatis probari poteſt, quidquam cum Iudæis habuiſſe negotij, niſi quod ſcribit Ioſephus,[d] Bagoſem Artaxerxis Ochi præfectum, Iudæos tributis vexaſſe, templum polluiſſe, & per ſeptennium cædis cuiuſdam pœnas exegiſſe ab eis.

XVI. *Maritus Eſtheris Longimanus.*

POSITVM ergo ſit, atque conſtitutum, non alium quærendum eſſe Aſſuerum, ſiue Artaxerxem, vt eum 70. nominant, quam Artaxerxem Longimanum, quem ſcribit Diodorus, vindicato nuper imperio, & cædis paternæ reis ſupplicio affectis, regni ſui ſtatum compoſuiſſe, Satrapas ſibi minus beneuolos abdicaſſe, & idoneos, ac fidos in eorum locum ſubſtituiſſe. Quibus conſentiens Ioſephus ait epulum ab eo celebratum, cum conſtituiſſet centum & viginti ſeptem Satrapiarum principes. Quod negotium & magni momenti, & magni operis, hunc & ſequentem annum tenuiſſe videtur; Rege pręſertim contra Græcos bellis, & ſuorum defectionibus occupato; quibus denique rite compoſitis, tertio anno nobiliſſimum conuiuium celebratum eſt.

XVII. *Themiſtoclis ad eum litera.*

EIVS amicitiam hoc anno ambiuit Themiſtocles ſcriptis ad eum literis. Nam vt refert Thucyd. poſtquam traiecit in Aſiam, cum quodam illorum Perſarum, qui oræ maritimæ præerant, in loca mediterranea profectus, literas miſit ad Regem Artaxerxē regis Xerxis filium, qui nuper regnare cœperat. Plutarchus in Themiſtocle ſcribit Ephorum, Dionem, Clitarchum, Heraclidem, aliosque complures in quibus Diodorus Siculus,[e] tradidiſſe Themiſtoclem egiſſe cum Xerxe ipſo. At Thucydidem & Charonem Lampſacenum prodere, in ſermonem cum filio eius Artaxerxe veniſſe, & Thucydidem cum Annalibus magis congruere. Itaque & nos eum potius ſequimur. præſertim virum grauiſſimum, & res ſui temporis ſcribētem. Hoc autem in illis literis erat ſcriptum. *Themiſtocles ad te venio, qui ex omnibus Græcis vnus veſtram familiam plurimis affeci malis;* valet hæc libera, & ingenua confeſſio ad beneuolentiam, qualis eſt Ciceronis in cauſa Ligarij; valet etiam ad commendationem, vt intelligatur poſſe etiam vice verſa prodeſſe mutatis temporibus, & voluntate. Quia tamen ipſa memoria damnorum acceptorum ingrata eſt, ea conſequenter mollit, dum ſubdit. *Quandiu neceſſitate compulſus Patrem tuum, qui mihi bellum inferebat, propulſaui; ſed longe pluribus beneficiis eum affeci, poſtquam mihi quidem tuta, illi vero periculoſa reuerſio fuit,* &c.

[a] ann. 144. 6. ætat. n. 7.
[b] q. 3. in c. 1.
[c] Herod. 9. fi.
[d] l. 11. c. 7.
[e] Olymp. 77. an. 2.

XVIII. *Themiſtocles in Perſas merita.*

Fvsivs ſcribebat Themiſtocles quomodo impediſſet ſolutionem pontium in Helleſponto,ad tutum eius receptum. Affirmabat quoque ſe rem Perſicam vehementer promouere poſſe, & velle,qui in odio Græcorum ſit,propter ſuam in ipſum beneuolentiam; poſtremo ſe intra annum eum aditurum, & coram aduentus ſui cauſam declaraturum. Rex vero,vt aiunt,eius conſilium,& animum eſt admiratus, cumque ita facere iuſſit,vt ille ſe dixerat eſſe facturum. Hæc Thucyd. qui etiam addit iſtius anni ſpatio eum didiciſſe quidquid & linguæ Perſicæ, & morum illius regionis diſcere potuit, vt ſua ipſe per ſe negotia tractare cum rege poſſet. Scribit Diodorus eum apud Lyſitheidem quendam regis amicum diuerſatum, (eum Plutarch. vocat Nicogenem Æolium) & ab eo poſtea in regiam deductum fuiſſe. [a] Verum vt dixi, Diodorus multas res Themiſtoclis,& multum temporibus diſſitas, in vnum & eundem coniecit annum.

Diſcit linguam Perſicam.

[a] Olymp. 77. an. 2.

[b] l. 1. p. 65. & 66. græ. lat.

XIX. *Res à Cimone in Aſia geſta.*

Hoc ipſo primo anno Artaxerxis Thaſij ab Athenienſibus defecerunt: id enim contigiſſe ſcribit Diodor. Sicul. anno primo Olymp. 79. At Thucydides ſcribit priorem fuiſſe expeditionem Cimonis in Aſiam, eiuſdémq; prælium in Pamphylia ad flumen Eurymedontem, quod idem Diodorus exponit anno 3. Olymp. 77. quoniam plures Cimonis res geſtas in vnum quaſi faſcem congeſſit. Omiſſis ergo paululum Thaſiis,rem à Cimone geſtam in Aſia dicamus. In quam propterea tranſgreſſus eſt,vt Xerxis expeditionem in Europam rependeret, & Græciæ vaſtitatem in ſubditos Perſarum transferret.

Copiæ Perſarum, & Græcorum.

Erant vtrimque coactæ ingentes copiæ. Nam ab aliquot annis Xerxes expeditionem parabat in Græciam, vt diximus, deſiderans priorem maculam delere, iacturámque reparare. Græci contra & inſulas, & continentem Aſiæ,quantum poterant ab eius imperio auellebant. Scribit Diodorus Cimonem cum ducentarum triremium claſſe, ex Pirææo Athenienſium nauali & portu egreſſum eſſe: poſtea Ionum, & quotquot erant ſociorum nauibus aſcitis, trecentarum numerum expleuiſſe.

XX. *Cimon Cariam adit.* *Et occupat.* *Et Lyciam.*

Cvm ea claſſe Cariam petiiſſe, ea eſt minoris Aſiæ prouincia, iuxta quam eſt Epheſus,Miletus,Halicarnaſſus, Ioniæ, & Doridi contermina, non longè à mari Myrtoo. Accidit autem in Caria, inquit, vt quidquid maritimarum erat vrbium, à Græcis illuc deductarum,à Perſis ſubito deficeret. Cæteras ab indigenis poſſeſſas, & præſidiis adhuc Perſicis obnoxias, vi ſumma Cimon oppugnabat. Subactis igitur vrbibus Cariæ, quæcumque in Lycia erant, eodem victoriæ curſu in fidem recepit. Cumque ſubinde illis, qui ad ſocietatem Athenienſium ſe adiunxerant, naues imperaret,factum eſt vt claſſis magno nauium numero augeretur. Hęc de claſſe Græcorum Diodorus.

Geminus Perſarum exercitus.

Perſæ autem geminum exercitum congregarant, terreſtrem ex gentibus ſui nominis,aliiſque mediterraneis,Perſis,Medis, Aſſyriis, Chaldæis, Armenis,Cappadocibus &c. Nauticum vero ex Phœnicia, Cypro, & Cilicia. Thucydides memorat Phœnicum naues ducentas, Diodorus omnes trecentas quadraginta: Duce Tithrauſte Xerxis filio notho.

XXI. *Pugna naualis ad Cyprum.*

Cimon ergo exploratum habens, inquit idem Diodorus, Perſarum Claſſem iuxta Cyprum verſari,directo illuc curſu,ducentis quinquaginta nauibus aduerſus 340. prælium inceptat. Certatur animoſe,& fortiter,& vtraque claſſe præclare rem gerente, ad extremum victoria Athenienſibus cedit; qui multis hoſtium nauibus afflictis, & peſſundatis, plures quam centum cum ipſis claſſiariis in poteſtatem redigunt. Thucydides ait Phœnicum triremes partim captas, partim demerſas in vniuerſum ad ducentas; pergit Diodorus. Reliquis nauibus ad Cyprum fuga dilapſis,milites quidem in terram euaſere, at naues propugnatoribus vacuæ in manus hoſtium venere,quibus Cimon magna arte in hoſtium perniciem vſus eſt.

Vincunt Athenienſes.

XXII. *Altera pugna terreſtris.* *Et victoria per dolum parta militarem.*

Cvm enim pedeſtres copias accepiſſet ad Eurymedontem Pamphyliæ fluuium ſtatiua habere, in naues paulo ante expugnatas,fortiſſimos quoſque ſuorum tiaris, & reliquo ornatu Perſico inſtructos collocat, quas ſub noctem venientes barbari pro ſuis accipiunt,figura,& apparatu nauium decepti. Nocte autem oborta Cimon militem exponit,& pro amico receptus, in caſtris barbarorum, incredibilem ſtragem excitat,tumultu & terrore,& cædibus replet omnia, adeo vt Pheredates, Regis ex fratre nepos, occiſus ſit. Vehementer quippe tam inopinata eruptione con-

ſternati erant, vt qui ſcirent Græcos nauali tantum exercitu inſtructos eſſe. Itaque Piſidas finitimos, ſibi iampridem infenſos, armata manu ſe adortos opinabantur. Quare cum ex continenti hanc impreſſionem fieri ſuſpicarentur, ad naues, vti ſocias refugiebant, vbi propter denſiſſimas noctis tenebras, & cædes, & error augebatur.

XXIII. *Cimon ſuos à victoria colligit.*

Ergo dum ingens, in tanta rerum confuſione, barbarorum ſtrages fieret, Cimon qui milites ante præmonuerat, vt quamprimum facem ipſe extuliſſet, omnes eo concurrerent, ſignum iuxta naues edidit, veritus ne diſperſis procul militibus, & ad prædam huc illucque properantibus, aliquid aduerſi contingeret. Itaque viſa face omnes ſe ad naues recepere. Poſtera dein luce, trophæo illic erecto, in Cyprum renauigant, duabus pulcherrimis victoriis, altera nauali, altera terreſtri certamine, potiti. Sic Diodorus. Thucydides quoque ſcribit eodem die vtramque ab Athenienſibus victoriam duce Cimone partam; eundémque mox etiam Cypro bellum intuliſſe, tum ducentis cum ſuis, tum ſociorum nauibus, vbi & ſubſtiterunt: donec ab Ægyptiis, ab Artaxerxe paulo poſt deficientibus, ad belli ſocietatem euocati ſunt.

Et in Cyprum renauigat.

XXIV. *Quid hac de re Plutarchus.*

Cæterum iis quæ de bello ad Eurymedontem dicta ſunt, ſimilia Plutarchus habet in Cimone, vt ex iiſdem fontibus hauſiſſe videatur, excepto tamen ſtratagemate. Nam aperto Marte congreſſos ſcribit, nec quidquam fraudis interueniſſe. Seorſim etiam 80. Phœnicias naues, quæ prælio non interfuerant, nec adhuc rem terra marique geſtam didicerant, ad Hydrum vbi ſtabant expugnatas, omnes in poteſtatem cum claſſiariis veniſſe. Hæc tanta támque multiplex clades adeo fregit animum Regis, inquit Plutarch. vt celebratam illam pacem iniret, vt ſemper à mari Græco equi curriculum abſtineret, neque intra inſulas Cyaneas, & Chelidonias, longam nauem, vel roſtratam haberet. Cyaneæ inſulæ ſitæ ſunt ad Boſphorum Thracium in Ponto Euxino; Chelidoniæ autem in Pamphylio mari. Addit Plutarchus ex Calliſthene, id potius reipſa factum metu Græcorum, quam ex vllo fœdere. Diodorus quoque & Thucydides huius fœderis nihil meminerunt, ſed ille ait Perſas triremibus aliis, & quidem ampliori numero, conſtruendis operam dediſſe; Athenienſium enim, inquit, ſucceſſus ſubinde maiores, formidinem illis incutiebant.

Pax aut fœdus Græcorum cum Perſis.

XXV. *Thaſij victi prælio, obſidentur.*

De Thaſiis & de metallis eorũ, vide Herodot l. 6. non longe à principio p. 152. & 153.

Svb hoc nihilominus tempus Thaſij, qui Thalaſſij à Ptolemæo dicuntur, & iuxta littora Thraciæ & Neſum fluuium collocantur, ab Athenienſibus defecerunt, controuerſia de metallis oborta, & emporiis quæ Thaſij in aduerſa Thracia obtinebant, nolebántque de iis Athenienſibus cedere, vt ex Thucyd. & Diodoro patet. Bellum hoc Athenienſes diu tenuit, nam 3. tantum obſidionis anno ſeſe dediderunt, vt ait Thucydides; prius autem quam obſiderentur, nauali prælio certatum eſt, in quo Athenienſes victores effecti, in terram deſcenderunt. Addit Plutarchus Cimonem, qui huic bello præerat, tres & triginta eorum naues cepiſſe. Inde vrbis obſeſſio cœpta eſt.

XXVI. *Varia in Æquos prælia.*

Deniqve hoc anno Romani Conſules contra Æquos primùm legitimo prælio diu decertarunt, & æquo marte ex acie, dato vtrimque ſigno receptui, diſceſſerunt: deinde crebris excurſionibus & velitationibus, variis ſe damnis affecerunt: prælio tandem deuicti, deſertis caſtris intra mœnia ſe receperunt; Romani cum præda domum reuerſi ſunt, quoniam aliis tradendus erat magiſtratus. Sicque fiebat vt bella in multos annos ducerentur; quoniam re vix bene inchoata, magiſtratu abeundum erat Imperatoribus, & danda poteſtas alteri, qui glorioſius putabat nouas tentare gloriæ vias, quam tritas ſequi, ſicque hoſtes tempus reſpirandi, & maioribus ſæpe viribus ad prælia reuertendi, obtinebant.

ANNVS MVNDI 3591. SEXTAE AETATIS 75.

ARTAXERXIS LONGIM. 2. IMP. PERSARVM 75. ELIASIB. PONTIFIC. 2. OLYMP. LXXIX. A. 3. ARCHONTE TLEPOLEMO. VRB. COND. 290. COSS. A. POSTVMIO ALBO, & SPVRIO FVRIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 462.

I. *Res anni huius.* QVONIAM ſtatuimus non alium eſſe Artaxerxem Longimanum ab Aſſuero Eſtheris, in hunc eius annum ſecundũ cadit ſomnium Mardochæi, ſicut & Themiſtoclis ad regem profectio, vt Ægyptiorum à Perſis defectio, obſidio Thaſiorum, & ſi qua ſunt alia: anno Sabbatico centeſimo quadrageſimo quarto decurrente. Et vt ab hiſtoria ſacra ducamus initium, narratur ſomnium c. 11. libri Ether. Nam poſteriora capita huius libri, ſacra & canonica eſſe dudum docuit, vt alios omittam, Bellarminus, & cum eo Iacobus Gretſerus, & Nicolaus Serarius, qui conſuli poſſunt; Catholicis autem inſtar omnium probationum eſt decretum Concil. Trid. ſeſſ. 4. quod librũ Eſther, cum omnibus ſuis particulis pro canonicis approbat, & confirmat. Adde quod etiam 16. cap. apud Ioſephum pene integrum habetur. Eſther 11. *Tota hiſtoria Eſther canonica.* t.1.l.1.c.7. & ibid. Gretſerus. & Serar. in Eſther in 4. prædicẽdo. l.11.c.7.

II. *Mardochæi ſomnium.* PRAEMITTITVR autem ipſi ſomnio tempus quo id contigit, & perſona cui contigit. *Anno*, ait, *ſecundo regnãte Artaxerxe maximo, prima die menſis Niſan, vidit ſomnium Mardochæus filius Iairi, filij Semei, Cis, de tribu Beniamin filij.* Multi prætermiſſi ſunt ex Mardochæi maioribus, qui videntur in Cis, patre Saulis regis hoc loco terminati. *Erat autem Mardochæus homo Iudæus, qui habitabat in vrbe Suſis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ* (id per anticipationem dicitur; non enim talis erat tempore ſomnii, ſed longe poſt.) *Erat autem de eo numero captiuorum, quos tranſtulerat Nabuchodonoſor Rex Babylonis de Ieruſalem, cum Iechonia rege Iuda;* ex quo corrigendum eſt quod habetur in ſynopſi D. Athanaſii, vbi Sedechias pro Iechonia legitur, legitur etiam Iechonias Eſtheris.

III. *Quando translatus.* SED difficilius eſt quod dicitur tranſlatus à Nabuchodonoſore cum Iechonia, ſiue Ioachin, cuius tranſmigratio habetur in 4. Reg. & contigit, vt ſuperiore tomo dicebamus, anno 8. Nabuchodonoſ. ex quo ad hunc annum numerantur 156. anni, quibus ſi addas 14. annos, quibus, vt videtur, natus erat, fient 170. Quæ videtur præcipua cauſa fuiſſe quibuſdam referendi hanc hiſtoriam ad Aſtyagem. Verum communis expoſitio eſt; vt dicatur tranſlatus in auo ſuo, vel proauo, à quibus in captiuitate genitus eſt; ſic 1. Eſ. 2. dicuntur Zorobabel, & Ioſue, & Nehemias reuerſi in Ieruſalem, de captiuitate quam tulerat Nabuchodonoſor: qui tamen nunquam viderant Ieruſalem, nec tranſlati inde fuerant, ſed eorum parentes. Vide ea de re etiam Bellarm. cap. 2. 6. c. 24 5. ab 8. Nabuch. ad 1. Cyri, inde ad hunc annum. 81. 75. 156. 14. 170. l.1.c.7.§.

IV. *Somnium Mardochæi* HOC autem Mardochæi ſomnium fuit. Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræ motus, & conturbatio ſuper terram. *Et ecce duo Dracones magni, paratique contra ſe in prælium. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ ſunt nationes, vt pugnarent contra gentem iuſtorum: fuitque dies illa tenebrarum, & diſcriminis, tribulationis, & anguſtiæ, & ingens formido ſuper terram. Conturbataque eſt gens iuſtorum timentium mala ſua, & præparata ad mortem. Clamaueruntque ad Deum, & illis vociferantibus fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. Lux & Sol ortus eſt, & humiles exaltati ſunt, & deuorauerunt inclytos. Quod cum vidiſſet Mardochæus, & ſurrexiſſet de ſtrato, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo, ſcire cupiens quid ſignificaret ſomnium.*

V. *Eius interpretatio.* OBSCVRVM tunc ſomnium hiſtoria ſubſecuta aperte interpretata eſt. Aman, &

Mardochæus dracones, ambo enim potentes, amboque vigiles, alter ad ſeruandam, alter ad perdendam gentem Hebræorum; ambo tremendos ſibilos, per nuncios toto Artaxerxis imperio dimiſſos, ediderunt. Fons autem recte repræſentabat Estherem, quæ non ſolum à paruis initiis magna facta eſt, ſed magnum etiam reſtinxit incendium. Accommodantur hæc ad beatiſſimā Virginem, cuius typus Esther fuit, quæ animi demiſſione paruula, creuit vſque adeo, vt diceret, *Fecit mihi magna qui potens eſt*, Et rurſũ, *Beatam me dicent omnes generationes:* & ad hanc diem magna dona gratiarum perenni fluxu in totam Dei Eccleſiam deriuat; inde Sol iuſtitiæ Chriſtus exoritur, qui ſe mundi lucem fatetur, ſed de hoc typo alius erit dicendi locus.

EXACTO porro anno à traiectu Themiſtoclis in Aſiam, is ad regem profectus eſt, vt ait Thucydides. Scribit autem Diodorus eũ à Lyſiſtheide, Plutarchus autem à Nicogene Æolio, vt ante dixi, in curru ornatiſſimo deductum, quo modo ſolebant pellices ad regem deuehi, ne quis quid eſſet in curru ſcrutari auderet, & ad regem introductum. Vbi cum impetrata dicendi copia illum edocuiſſet nulla à ſe Perſas iniuria affectos, à diſcrimine capitis abſolutum fuiſſe. Verum Thucydides non ſolum abſolutum ait, ſed inſuper apud Regem tantam authoritatem eſſe adeptũ, quantam nullus vnquam Græcorum aſſecutus fuerat. Intelligit autem Demaratũ, Hippiam, Hiſtiæum, Pauſaniam, & ſi qui alii Perſas coluerunt. Addit etiam Plutarchus, tantum valuiſſe gratia Themiſtoclem apud regem, vt ea in prouerbium abierit. Memorant, inquit, ſubſecutos quoque reges, quorum temporibus maior communicatio Perſas inter & Græcos fuit, quoties cuiuſpiam Græci indigerent opera, polliceri ſolitos, & ſcribere, maiorem apud ſe fore Themiſtocle. Plures eius gratiæ cauſas refert Thucyd. Tũ propter priſtinam hominis dignitatem, inquit, tum etiam propter ſpem quam ei præbebat, promittens fore vt Græciam in eius ditionem, ac poteſtatem redigeret; præcipue vero quod admodum prudens eſſe videretur, de cuius prudentia pluribus ibidem Thucyd. — VI. *Themiſtocles regem adit.* — *Eius apud eum gratia.*

PLVTARCHVS in Themiſt. ſcribit primo die, quo regem adiit, nihil ab eo reſponſi accepiſſe, ſed tamen per amicos, eius aduentum ſibi vehementer fuiſſe gratulatum, & diis gratulabundum ſacrificaſſe, orantem vt aduerſariis ſuis eam ſemper mentem darent, vt præſtantiſſimos de medio ſui ſummouerent. Inde mox conuiuium iniiſſe, ac præ gaudio nocte in medio ſomno ter exclamaſſe, habeo Themiſtoclem Athenienſem. E contrario aulici eius eum oderant, & probris inſectabantur, Adeo vt Roxanes tribunus ei ſubmurmurans diceret, *Serpens Græce verſipellis fortuna te regis huc adduxit.* Verum vt ſecundò in regis conſpectum venit, & denuo eum adorauit, Rex eum comiter ſalutauit, ipſique ſe ducenta talenta debere dixit, quæ promiſerat ei, qui ipſum ad ſe adduceret, tum etiam multo plura promiſiſſe, ac iuſſiſſe, vt libere de rebus Græciæ diceret. At illum annum petiiſſe, vt linguam addiſceret, vt ſuus ipſe interpres eſſe poſſet, quem & impetrauit. Hæc fere Plutarchus. — VII. *Quomodo ab eo acceptus.*

VERVM Thucydides primam congreſſionem per literas fuiſſe ſcripſit, & annum poſuiſſe, antequam ſe regi ſiſteret, cui maior fides adhibenda videtur, cum ipſemet Plutarchus plus tribuat Thucydidi, in iis quæ de Themiſtocle narrat, quã multis aliis Græcis ſcriptoribus. Iuuit etiam Themiſtoclis apud regem gratiam præſens rerum ſtatus. Clades enim gemina eodem die ad Eurymedontem accepta, Regi optimis belli ducibus indigenti, Themiſtoclem facile conciliauit; qui ſciret eum Græcis infenſum, propter eius in Perſas beneuolentiam, quam propterea etiam conſtantiẽ fore ſibi perſuadebat. Cæterum non deſunt, qui dicãt Themiſtoclem in acie pro Perſis contra Cimonem ſtetiſſe, remque præclare geſſiſſe: quod ſi verum eſt, attulerit etiam id non leue ad regis gratiam momentum. Quod tamen parum probabile videtur, non ſolum propter Thucydidis, & cæterorum nobilium ſcriptorum in re tanta commune ſilentium, ſed quia ipſe aliquanto poſt mortem ſibi intulit, ne contra Græcos pugnare cogeretur. — VIII. *Quæ ipſum regi conciliarent.*

REX autem non promiſſis ſolum egit, ſed eximia etiam liberalitate eum ſibi deuinxit. Nam præter illa 20. talenta Plutarchi, Magneſiam Aſianam ei dedit pro pane, quæ quotannis ei quinquaginta talenta pendebat: Lãpſacum vero pro vino; id enim oppidum erat tunc vini feraciſſimum. Myuntem vero pro obſonio, ea- — IX. *Regis in eū liberalitas*

rum vrbiũ prima erat ad oram Mæandri fluminis ſita in minore Aſia proprie dicta; ſecunda in Myſia ad Helleſpontum; tertia in ora Ioniæ prope Mæandrum. Eadẽ refert Plutarchus, qui tres laudat ſcriptores, qui duas alias vrbes adiiciant, Percotem, & Palæſcepſin, quæ fuerunt duo Troadis oppida, in veſtes & ſtragula: idẽ refert etiam Athenæus. Diodorus addit regem ei vxorem dediſſe Perſam, eximiam fœminam, multamque familiam, omniaque ad magnificum vitæ cultum, vt aliquando in ſplendido conuiuio, ſibi, filiiſque gratulando dixerit, Perieramus filij, niſi periiſſimus.

X. *Defectio Aegyptiorum a Perſis.* Ad hunc ipſum annum refert Diodorus defectionem Ægyptiorum à Perſis. Cum enim & Xerxis, & Darii eius filii natu maximi, mortem accepiſſent, & affectatam ab Artabano tyrannidem, & Artaxerxis periculum, & inſuper geminam ab Athenienſibus cladem Perſis illatam, recuperandæ libertatis conſilia inierunt; & quæſtoribus regiis ex Ægypto eiectis, regem ſibi creant nomine Inarum, Lybiæ Ægypto vicinæ regem, vt ſcribit Thucyd. l. 1. Pſammetici filium, qui ex vrbe Marea, quæ ſupra Pharum, iuxta Alexandriam eſt ſita, profectus, maiorem Ægypti partem, ad defectionem à Rege Artaxerxe faciendam, impulit: & dux copiarum effectus, ad belli ſocietatem Athenienſes acciuit: cum promiſſis, ait Diodorus, ſi in libertatem Ægyptios vindicarint, ad communes ipſorum vtilitates regnum expoſitum fore, & multiplicem ſe illis gratiam relaturum.

XI. *Nõ omnes defeciſſe.* Caeterum non omnes Ægyptios defeciſſe, neque Perſas omnes Ægypto pulſos teſtatur Thucyd. qui ait eos ſub Athenienſium aduentum, expugnatis duabus vrbis partibus, ad illam Memphis partem confugiſſe, quæ Murus Albus appellabatur. Ibi enim, inquit, inerant Perſæ, & Medi, qui eo confugerant, & quotquot de Aegyptiis à rege cum aliis non defecerant. Significat Diodorus auxilia ab Athenienſibus Athenis poſtulata, ibique decretum, vt cum trecentis triremibus in omnem fortunæ euentum, in auxilium Aegyptiorum, claſſis mitteretur. Pronior ſum ad fidem habendam Thucydidi, qui ait Athenienſes è Cypro euocatos, vbi à pugna Eurymedontæa, cum ducentis nauibus eam inſulam oppugnabãt: & relicta Cypro in Aegyptum veniſſe. Enauigato enim mari Nilum ingreſſos, & flumine ipſo, & duabus Memphidis partibus eſſe potitos, quod non ante ſequentem annum contigiſſe Diodorus aperte docet. Ad ſextum enim annum ductum fuiſſe hoc bellum, infra dicetur.

XII. *Artaxerxes in eos arma parat.* At Artaxerxes nunciata Aegyptiorum defectione, vt idem ait, confeſtim ex omnibus regni præfecturis militum delectus agit, claſſemque adornat, & nullius apparatus curam prætermittit.

Thaſii opẽ fruſtra petũt Spartæ. Interea Thaſij, vt ait Thucydides, variis prœliis victi, & obſeſſi, Lacedæmoniorum auxilium implorabant, eoſque hortabantur, vt irruptione in Atticam facta, opem ſibi ferrent. Illi vero ſe hoc facturos ignaris Athenienſibus promiſerunt, & feciſſent; ſed terræ motu impediti fuerunt. Quo tempore & Eilotes, quibus Lacedæmonii quaſi ſeruis vtebantur, Ithomen ſeceſſerant: contra quos Lacedæmonii cum bellum ſuſcepiſſent, quod eos terræ motu afflictos tenuit ad decimum annum, [a] neque Thaſiis auxilio eſſe potuiſſent, illi ſe anno ſequenti Athenienſibus dedere coacti ſunt, vt ex eodem Thucyd. dicemus.

XIII. *Terræ motus Spartæ.* De illo Spartano terræ motu ſupra cum Diodoro diximus; [b] tantum eum fuiſſe, vt domos funditus euerteret, & Lacedæmoniorum ſupra viginti millia obtereret. Cumque vrbs, inquit, ad multum temporis quaſſaretur continue, multa hominum corpora ruentium parietum mole oppreſſa, miſere interierunt. Nec parum ſuppellectilis, & opum omnis generis tremor ille corrupit, vel abſorpſit: quibus malis veluti numine quopiã irato, pœnaſque exigente affligebantur. Et reuera ſcribit Thucydides [c] Lacedæmonios ipſos exiſtimaſſe, hunc ſibi terræ motum accidiſſe, quos iſtos Ilotas ſupplices ex Neptuni templo apud Tænaros abduxiſſent, & abductos interfeciſſent. Erat id quoque indicium motuum, & malorum quæ breui Peloponneſum quaſſatura erant.

XIV. *Idem ex Plutarcho Cit. elin.* Plvtarchvs in Cimone refert hunc terræ motum quarto anno regni Archelai filij Zeuxidami Lacedæmoniorum regis contigiſſe, fuiſſeque omnis prioris memoriæ maximum, quo tota Lacedæmoniorum regio in multos hiatus deſederit, tum etiam Taygetus is eſt, Laconiæ mons paruus, ſed excelſus Spartæ, &

[a] Thucyd p. 67.
[b] Olymp. 77. 2. 4.
[c] l. 1. p. 8.

Amyclis imminens Straboni, cōcuſſus eſt, & aliqui vertices eius collapſi. Ipſa vrbs conuulſa eſt tota, præter quinque ædificia, cætera terræ tremor labefecit. Sed vide etiam diuinæ prouidentiæ miraculum. Media porticu vbi adoleſcentia & iuuentus exercebant ſe, fama eſt paulo ante quam terra quateretur, leporem percurriſſe: iuuenes autem, vt erant vncti, euolaſſe ludibundos ad conſectandum. Puberes vero qui remanſerant, cunctos gymnaſij ruina oppreſſos periiſſe. Horũ tumulum vocant etiam nunc Siſmatiam. Hactenus Plutarchus Anaximander etiam Mileſius tunc florebat, qui & Lacedæmonios monuit, vt vrbem & tecta linquerent, armatique in agro excubarent, quod terræ motus inſtaret: tum cum & vrbs tota corruit & ex monte Taygeto extrema montis quaſi puppis auulſa eſt. Ita Cic. 1. de diu. Addit Plinius [a] incidiſſe eam montis partem in proſtratam vrbem, & cladem ruina preſſiſſe.

Anaximander.

a l. 2. c. 79.

QVOD autem ad hoc bellum attinet longe diuerſa Diodorus à Thucydide refert. Ille enim vt ſupra [b] ſignificatum eſt, ſcribit Eilotas, & Meſſenios Lacedæmoniis iampridem infenſos, cognita clade Spartana, conſilium iniiſſe de bello eis inferendo. Cum autem rex Archidamus in ipſo terræ motu ſe foras cum armis proripuiſſet, & ad id fortitudinis exemplum pleroſque Spartanos excitaſſet; mox audito Ilotarum, & Meſſeniorum aduentu, ſuos in armis eſſe iuſſiſſe: quod cum Ilotæ didiciſſent, ab incepto deſtitiſſe. Munitum tamen in Meſſenia locum occupantes, aſſiduis inde incurſibus Lacedæmoniã infeſtaſſe, & coëgiſſe, vt ad opem ab Athenienſibus, aliiſque ſociis, implorandã confugerent. Eadem recitat Plutarchus in Cimone, & ex dictis Plinij & Ciceronis idem confirmatur. At Thucydides ſcribit Ilotas, & aliquot alios finitimos Meſſeniæ in Pelopõneſo populos, Lacedæmoniis vicinos, & ex antiquis Meſſeniis in ſeruitutem redactis oriundos, Ithomen eiuſdem Meſſeniæ vrbem ſeceſſiſſe, quaſi libertatem quærentes, occaſione cladis, quæ dominos ſuos affixerat. Quo cognito Lacedæmonios Ithomen, licet exigua manu, obſidere cœpiſſe: moxque auxilia Athenienſium & ſociorum expetiiſſe, quæ narratio ſimplicior, veroque ſimilior videtur.

XV. *Spartanum bellum cũ Ilotis & Meſſeniis.*

b a. 3585 n. 5.

VERVM hanc controuerſiam poſſumus ex Plutarcho componere, qui in eodem Cimone ait bis euocata hoc tempore Athenienſium auxilia. Primum quidem ſtatim poſt terræmotum, cum Ilotæ ruſtici venerunt Spartam, Lacedæmoniorum, qui ſuperſtites eſſent, oppreſſuri, eoſque armatos offendere cum Archidamo, iuxta monita Anaximandri: & ſtatim in oppida ſua dilapſi, vt bello iuſto res decerneretur, tam vicinos, quam Meſſenios contra eos armarunt, quo tempore 1. venerunt Athenas Spartani opem implorantes, vbi cum Ephialtes negaret Spartæ ſubueniendum, neque excitandam vrbem Athenis aduerſariam, ſed Lacedæmonium ſpiritum conculcandum. Tum ſurrexit Cimon, qui patriæ incremẽta ſaluti Lacedæmoniorum poſthabens, Athenienſibus perſuaſit ne claudam Græciam redderent, neque Athenas Spartæ ſocietate priuarent; itaque eis auxilio venit, cum frequenti exercitu. Nec ſatis apparet quis fuerit eius expeditionis finis. Secundo Lacedæmonii Athenienſes exciuere, cum Ilotæ, & Meſſenii Ithomen tenebant, quod impotentius à Spartanis tractati, eo confugiſſent. Et de prioribus quidem auxilis Diodorus, aliique egerunt, de poſterioribus Thucydides, de vtriſque Plutarchus.

XVI. *Auxilia Athenis euocata.*

CÆTERVM non ſtatim quæſita fuiſſe auxilia demonſtrat Thucydides, ſed cum bellum præter opinionem produceretur. Itaque merito ſuppetias iſtas in annum ſequentem differemus.

XVII. *Expeditio Athenienſium Amphipolim.*

c l. 1. p. 66. gr. lat.

Poſtremo ex eodem Thucydide [c] apparet Athenienſes, hoc ipſo tempore, quo Thaſios obſidebant, ad Strymonem Thraciæ fluuium decem millia colonorum, tum ſuorum, tum ſociorum miſiſſe, vt ſibi vendicarent oppidum, quod tum Nouem-viæ, poſtea Amphipolis dictum eſt, quod à flumine cingeretur. Et illo quidem oppido, inquit, quod Edoni tenebant, ipſi potiti ſunt; ſed in mediterranea Thraciæ loca progreſſi, ad Drabeſcum Edonicam, profligati fuerunt ab vniuerſis Thracibus, quibus infeſtus erat ille locus, qui condebatur; meminit Diodorus Olymp. 79. 1.

ROMANI porro conſules Poſthumius Albus, & Furius Medullinus contra Æquos & Volſcos dubia perdiu, & ancipiti victoria decertarunt, & primo quidem

XVIII. *Res à Romanis contra Æquos geſta.*

Antium, quod ad defectionem ſpectabat, validiore præſidio Romanorum, in fide retentum eſt. At contra Æquos profectus eſt Sp. Furius mediocri cum exercitu, cui Æqui obuiam iuerunt; & vt in mutuum conſpectum venerunt ambo exercitus, non longe ſemota à ſe inuicem caſtra eo die poſuerunt. Poſtridie Æqui Romanos, caſtris ſe continentes, leuibus velitationibus tentarunt. Cumque deinde commodiore loco Romani caſtra poſuiſſent, & Æquis, Volcis que interea ſubſidia maiora ſubmiſſa eſſent, tum demum ſuperbius Romanis inſultare cœperunt, & caſtra eorum oppugnare. At Conſul, qui ſuos vtrique populo multo impares animaduertebat, Romam celeriter dimittit, qui ſubſidium poſtularent. Cumque ſub ipſam mediam noctem coactus eſſet Senatus, iuſſu eius T. Quintius, qui ter Conſul fuerat prima luce, cum quinque millibus voluntariorum, profectus eſt. Alter etiam Conſul, cum primùm copias aliquas coëgiſſet, iuſſus eſt Quintium ſequi.

Romanus laborans auxilia ab vrbe euocat.

XIX. *Aequi caſtra Romanorum oppugnat.*

HAEC ſuſpicati Æqui, maiore conatu caſtra oppugnare cœperunt, vt ea priuſquam auxiliares adeſſent, expugnarent. Et iam ex vtraque parte vallum conſcendebatur, cum Conſul & legatus, cum lectiſſima iuuenum manu, erumpunt, fortique hoſtem dimicatione repellunt. Fugientes Conſul non diu perſecutus in caſtra cum ſuis rediit: ſed frater & legatus eius P. Furius, ardore animi euectus, vſque ad caſtra eorum tergo inhærendo, cedendoque inſecutus eſt, habens ſecum duas cohortes quinquagenarias. HOC animaduerſo hoſtes circiter quinquies mille caſtris progreſſi, eos à fronte adoriuntur, equites vero circumuecti eoſdem à tergo inuadunt.

Duas eorũ cohortes delent.

Ita circumuenti, & intercluſi, cum traditis armis ſalutem redimere poſſent, fortiter pugnantes omnes ad vnum occiſi ſunt. Tum iterum ad caſtra Romanorum, ad extremam pœne rerum deſperationem pugnatum eſt. Cum ſub veſperam poſteri diei Quintius cum ſuis apparuit, ſimulque caſtrorum oppugnatio ceſſauit.

XX. *Hoſtis ad prædas excurrit.*

CVMQVE aliquandiu in caſtris vterque exercitus quieſceret, Aequi & Volſci partem exercitus ſui, in agri Romani partem admodum diſſitam immittunt, vbi maior ſecuritas ab hoſte putabatur, vbi multum prædæ, multumque captiuorum ab hoſte corraſum eſt. In redeundo, in Poſthumii copias inciderunt, cum quibus tanto ardore pugnauerunt, vt parum abfuerit, quin Conſulis copias perderent: aliquando tamen à Romanis fracti ſunt, & in fugam effuſi, maxima ex parte perierunt: prædaque omnis in poteſtatem Romanorum venit. Eam cladem vbi audierunt, qui erant in caſtris, prima ſtatim nocte in patriam redierunt. Romani, victoria non incruenta potiti, ad vrbem reuerſi ſunt.

Et opprimitur.

ANNVS MVNDI 3592. SEXTAE AETATIS 76. ARTAXERXIS LONGIM. 3. IMP. PERSARVM 76. ELIASIB. PONTIFIC. 3. OLYMP. LXXIX. A. 3. ARCHONTE ATHENIS CONONE. VRB. CONDITÆ 291. COSS. L. ÆBVTIO. & P. SERVILIO PRISCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 461.

ANNVS Longimani tertius epulum illud ſolenne habet, quod Eſtheris primo continetur, cum Reginæ Vaſthi repudio: habet & Perſarum in Ægyptios expeditionem, & rem ibi geſtam cum Athenienſibus, deditionem item Thaſiorum, & auxilia à Lacedæmoniis contracta, ad oppugnandam Ithomen: vbi iacta ſunt ſemina futurorum bellorum, inter potentiſſimos duos Græciæ populos, Athenienſes & Lacedæmonios. Quæ omnia partim ex Scriptura conſtat hoc anno geſta, partim ex Thucydidis, & Diodori aſſertione, partim denique ex ipſa ſerie narrationis. Addemus poſtremo quæ ad Romanam rem pertinent. I. *Res huius anni.*

ET quod ad conuiuium quidem attinet, nihil eſt quod quis parum probabile putet, tantum tamque diuturnum conuium Suſis celebratum, dum expeditio maximi momenti iam ſeſe ad iter accingeret. Nam neque Rex ipſe proficiſcebatur ad bellum, neque neceſſe eſt omnes omnium Prouinciarum Satrapas, vel Præfectos ſimul conuiuio adfuiſſe, ſed apparet alios aliis abeuntibus ſucceſſiſſe, ſicut viſum eſt Caietano. Adde quod valebat iſta celebritas, non ſolum ad regiam magnificentiam oſtendendam, ſed ad conciliandos ſibi, ac magis magiſque demerendos recens electos Satrapas, ſiue quos emittebat ad bellum, ſiue quos in ſuas prouincias remittebat. Quid quod rex ipſe conuiuiorum ſtudioſior fuit? vnde infra c. 3. fi. *Statimque*, inquit, *in Suſam pependit edictum, Rege & Aman celebrante conuiuium, & cunctis Iudæis, qui in vrbe erant flentibus.* Vnde Eſther ad eius ſe appetitum, ac propenſionem accommodans, ſemel iterumque eum excepit conuiuio, antequam aperiret quod habebat in animo. II. *Ratio temporis conuiuij.*

IN *diebus ergo Aſſueri*, inquit Scriptura, *qui regnauit ab India, vſque Aethiopiam, ſuper 127. prouincias, quando ſedit in ſolio regni ſui, Suſam ciuitas regni eius exordium fuit.* Prius quidem regnare cœperat, tertius enim iam regni annus agebatur, vt mox dicitur, ſed vltimum quaſi complementum, acceptæ poſſeſſionis fuit, ſedere Suſis vrbe metropoli, in ſolio primario regni ſui. Exordium enim hic pro prima ciuitate ponitur. *Tertio igitur anno imperij ſui fecit grande conuiuium cunctis principibus, & pueris ſuis fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & præfectis prouinciarum coram ſe, vt oſtenderet diuitias regni ſui, ac magnitudinem, atque iactantiam potentiæ ſuæ multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.* Hoc totum eſt conuiuii tempus, quod principibus, & primariis viris exhibitum eſt, totis ſex menſibus, quos dies illi conficiunt. III. *Quam diuturnū fuerit.*

VLTIMA tamen ſexti menſis hebdomade, vniuerſum populum regiæ ciuitatis magnificentia regia complexa eſt, non excluſis, etiam eo tempore; fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, quæ videtur eſſe editionis vulgatæ ſententia, vnde ſequitur. *Cumque implerentur dies conuiuij inuitauit omnem populum, qui inuentus eſt in Suſan, a minimo vſque ad maximum*, ex quo corrigendus eſt Ioſephus, qui hos 7. dies, poſtremos deſtinat epulo plurimarum gentium, & earum legatorum. Homo faſtidioſus, pauperes conuiuio eiecit, vt eorum locum legatis daret. Hic nimirum erat IV. *Etiam toti populo exhibetur.*

ſpiritus Phariſæorum, quibus ſuadebat Dominus ne cum facerent prādium vocarent diuites, qui retribuere poſſent, ſed pauperes & debiles, vt à Deo retributionē acciperent. Porro textus edit. vulgatæ non dicit, poſtquam impleti ſunt dies conuiuii, ſed *cum implerentur*, id tamen dicit text. Græcus & Hebræus: in quibus, vltra 180. dies, ſex in Græco, 7. in Hebræo adduntur noui conuiuii dies, quod & ſignificat editio vulgata, cum ſubdit; *& iuſsit 7. diebus conuiuium præparari, in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu, & manu conſitum erat*; id eſt in atrio hortorum regiorum. Quin & locus conuiuii diuerſus ſignificatur, vt plebæi in atrio, ſiue veſtibulo horti regii conuiuio exciperentur, quos nō decebat, aut licebat, interiora palatii penetrare: quo tamen admittebantur viri principes, aut intra ipſos hortos & lucos, vbi delicioſiſſimi fontes, & vmbracula, & infinitæ illecebræ voluptatum, quæ ſuſpicari licet ex iis, quæ de ipſo atrij ornatu ſubduntur.

Luc. 14.12.

V. *Ornatus atrii regij.*

ET *pendebant ex omni parte tentoria aerei coloris, & carbaſini, ac hyacintini*, id eſt aulæa candida, viridia, & rubra, ſiue byſſina, ſaphirina, & hyacintina, erant autem hæc aulæa *ſuſtentata funibus byſsinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inſerti erant, & columnis marmoreis fulciebantur*: circulos hos textus Hebræus, & Paraphraſtes Chald. argenteos facit, pro quibus cubos aureos, & argenteos habent 70. quos nihilominus intelligo circulos. Chald. habet fibulas rotundas, argenteas, vt ſcilicet totum atrium, ad certa interualla columnis marmoreis diſtinctum, atque ornatum eſſet, quæ in ſummis capitellis habebant virgas, argenteas fortaſſe, per quas circuli argentei decurrerent, in quibus alligata erant aulæa vittis candidis, atque purpureis.

VI. *Lecti, mēſa pauimentū*

LECTVLI *quoq. aurei, & argentei*, in quibus antiquo ritu conuiuantes diſcūbebant: nec dubium quin menſæ ipſæ nihil lectis aut materiæ excellentia, aut artis dignitate cederent: præſertim cum *pauimentum* quoque *ſtratum* eſſet *ſmargdino, & Pario lapide*, id eſt, candido marmore, & Porphyretico diuerſicolore, ad quod exprimendum addit Diuus Hieron. *quod mira varietate pictura decorabat*. Cæterum quod ad ſmaragdinum pauimentum [a] quidam pauimentum pro menſa fuiſſe putant: mox tamen menſarum fit mentio. [b] Addunt Sept. lectos fuiſſe ſtratos ſtragula veſte pellucida varie floribus ornata, id eſt pictis opere plumario variis floribus, & ſparſis circumcirca roſis, quod vernum tempus huius conuiuii probat.

a Vide Villalp. t. 2. l. 3. c. 27.
b v. 8. in editione noſtra.

VII. *Pocula aurea, argentea, gemea.*

PERGIT autē noſter *Bibebant autem qui inuitati erant aureis poculis, & aliis atq. aliis vaſis cibi inferebantur.*, cibi mentionem explicandi cauſa attulit Diuus Hieronymus. Non enim ſolum pocula, ſed lances quoque pretioſæ erant, & in eis Perſici apparatus, qui prouerbio celebrantur, ſicut & Medicæ menſæ. Addit Ioſephus etiam gemmea pocula, alludens ad id quod habent Septuag. *Pocula*, aiunt, *aurea & argentea, & gemmatus calix propoſitus, è talentis triginta millibus*, æſtimatione ſcilicet, non pondere. In Græco eſt ἀνθράκινον κυλίκιον, id eſt, paruus calix è carbunculo. Nam, vt alio loco ex Plinio dictum eſt [c] ex ſingulis gemmis ſæpe calices fiebant. Nec mirum cum Theophraſtus libro de lapid. ſcribat in Ægyptiorum commentariis reperiri, regi eorum à Rege Babylonio miſſum ſmaragdum in unere, 4. cubitorum longitudine, & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcū è 4. ſmaragdis 40. cubitorum longitudine, latitudine vero in parte duorum, vt refert etiam Plin. [d] Ideoq. etiam c. 7. refert, quod in primis ad rem noſtram facit, carbunculos Indicos in ſextarii vnius menſuram excauari, & c. 1. refert Pyrrhum, qui contra Romanos bellum geſſit, Achaten habuiſſe, in qua 9. Muſæ, & Apollo cytharam tenens ſpectarentur, non arte, ſed ſponte naturæ ita diſcurrentibus maculis, vt Muſis quoque ſingulis ſua redderentur inſignia. Et ca. 2. ſcribit Pompeium in 3. triumpho habuiſſe alueum, cum teſſeris luſorium, è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor, & Myrrhinum trium ſextariorum capacem, octoginta ſeſtertiorum, aut vt alii legunt 70. talentorum, ſed ne longiores ſimus plura ex eodem loco petas licet: nam redeo ad conuiuium, in quo, ne mirere Lector nos verſari diutius, ſacrū enim eſt, & rerum ſacrarum in hoc volumine fames nobis potius metuenda, quam ſatietas.

c Præm. l. 33. & c. 11. eiuſdem, & paſſim toto l. 37.

Ex Plinio, & Theophraſtro. Prodigioſa magnitudo ſmaragdi, carbunculi. Achatis.

d l. 37. c. 5.

VIII. *Vinū egregium, & potus non coactus.*

VINVM *quoque, vt magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, ſed ſicut rex ſtatuerat, præponens menſis ſin-*

gulos de principibus ſuis, vt ſumeret vnuſquiſque quod vellet. Innuitur lege Perſarum cogi ſolitos conuiuas ad bibendum, qua lege ſolutos voluerit rex hoc tẽpore conuiuas. Mandauit etiam miniſtris, ait Ioſephus, ne quem more Perſarum ad bibendum cogerent, ſed arbitratu quemque ſuo, appoſitis frui ſinerent: quod ipſe è Septuag. mutuatus eſt. Nam in Hebræo res obſcurior eſt, ſicut & in verſione D. Hieron. Notauit Serarius ex Athen. l. 1. & Strabone l. 15. vinum quod reges Perſarum in delicijs habebant, quodque hic Hebræi vocant vinum regni, fuiſſe dictum Chalibonium, quod ſcilicet Chalibone præſtantiſſimum gignebatur, qui etiam q. 16. de hac tyrannica ad bibendum coactione pluribus agit. Quæ autem de conuiuio regio dicta ſunt, etiam de Reginæ conuiuio intelligenda ſunt; quod tamen non in propatulo, ſed in palatio celebratum eſt, eaque ſeparatio ad modeſtiæ, & pudoris commendationem pertinet. Addit Ioſephus, quod nec in Hebræis codicibus, neque in Græcis inuenit, dimiſſos fuiſſe per totam ditionem Artaxerxis nuncios, qui populis edicerent, vt feriati ab operibus, feſtum pro incolumitate regni diebus aliquot agerent.

q. 4. — Conuiuiũ reginæ. — Vide D. Auguſt. Ser. 331. 232.

IX. *Regina Vaſthi euocatur à rege.*

SEQVITVR triſtis conuiuii exitus, & Vaſthi reginæ repudium, cuius cauſæ fuerũt Regis tumulentia, Reginæ recuſatio, regis ira, atque indignatio: ſingula ex textu patent. *Itaque die ſeptimo* vltimo conuiuii, quo rex poſt longam palati & ventris hilaritatem, etiam oculos conuiuatum inſigni ſpectaculo delectare voluit, ad totius celebritatis epilogum, *cum rex eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præcepit ſeptem eunuchis, qui in conſpectu eius miniſtrabant, vt introducerent Reginam Vaſthi coram Rege, poſito ſuper caput eius diademate, vt oſtenderet cunctis populis, & principibus pulchritudinem illius, erat enim pulchra valde.* Sequitur reginæ recuſatio, ſeuerioribus expreſſa verbis, & quæ eam haud obſcure arrogantiæ cuiuſdam arguant.

X. *Regina nõ paret.*

QVAE *renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandauerat, venire contempſit:* At mollior eſt aliquanto phraſis hebraica, quæ habet; & renuit venire in verbo regis, quod erat in manu Eunuchorum. Græca quoque, & non paruit ei Vaſthi regina, vt veniret cum Eunuchis. At Ioſephus eam vehementer excuſat, vt quæ legi, & conſuetudini pareret, ſimul etiam pudori ſuo conſuleret. Illa vero, inquit, volens Perſarum leges ſeruare, quæ vxores vetant ab aliis, præter domeſticos conſpici, non iuit ad regem, & cum non ſemel ad eam Eunuchos ea de cauſa miſiſſet, nihilominus venire renuit. Aſperiora verba poſuit Gelenius in verſione ſua, quam requirat Ioſephi textus: qui tamen in eo præter ſcripturam cauſam reginæ grauat; quod ſæpius vocatam dicit. Quanquam ſi ſemel recte non paruit, in perſeuerando in propoſito non peruicax, ſed conſtans fuit.

Au recte, eam pleriq. excuſant.

XI. *Conſuetudo mulierũ Perſicarum.*

SVLPITIVS quoque Vaſthi excuſat. *Stulto*, inquit, *rege conſultior, pudens virorum oculis ſpectaculum corporis præbere iuſſa, abnuit.* Eam etiã excuſat Perſicarum conſuetudo fœminarum. *Mos tum Perſis erat*, inquit Diodorus Siculus, [a] *vt qui pellicem Regi adduceret, in curru vndique obtecto eam veheret; neque in via occurrentium quiſque ſcrutari quod veheretur, aut contemplari audebat.* Qua commoditate Themiſtoclem inſciis omnibus ad regem perueniſſe, ſupra ex eodem retulimus. Si ergo pellices ita omnium conſpectu prohibebantur, quas vitæ turpitudo reddit impudentes, quid de pudicis matronis, in ſumma præſertim dignitate conſtitutis, exiſtimandum eſt?

[a] l. 11. in a. 2. Olymp 77.

XII. *Rex de regina deliberat.*

HAC Reginæ conſtantia *iratus Rex, & nimio furore ſucceſſus eſt*: fecit tamen quod vehementer irati non ſolent; *interrogauit* quippe *ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges, ac iura maiorum.* Illud tamen iniuſte atque imprudenter fecit, vt quaſi eam iam magni cuiuſpiam criminis ream eſſe conſtaret, quæri voluit, *cui ſententiæ Vaſthi regina ſubiaceret, quæ Aſſueri Regis imperium, quod per Eunuchos mandauerat, facere noluiſſet. Cui Mamucham vnus de ſeptem ducibus Perſarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis, & qui primi poſt eum reſidere ſoliti erant, reſpondit audiente rege, atque principibus.* Id ſignificat hæc coram conferta conuiuarum multitudine agitata non fuiſſe, ſed in regio conſilio. Certe Ioſephus ait dimiſſo conuiuio, ſeptemuiros illos à Rege conuocatos, & apud eos vxorem contumaciæ ream peregiſſe. Illud autem

obiter monere placet videri hos ſeptemuiros, eoſdem eſſe cũm iis, qui cap. ſeptimo Eſdræ memorantur, vbi dicitur à facie regis Artaxerxis, & ſeptem conſiliatorum eius Eſdram mitti Hieroſolymam. Ex quo non leuis coniectura ducitur Artaxerxem Eſdræ, eundem eſſe cum Eſtheris Aſſuero, quem Septuaginta vocant etiam Artaxerxem.

XIII. *Condemnatur regno priuari.* Sed Mamucham, ſiue quia ita ſentiret, ſiue quia regi, vt conſiliarii ſolent, gratificari vellet, & ream pronunciauit, & regno priuandam decreuit; id publici boni intereſſe contendens. Non ſolum, ait, regem læſit regina Vaſthi, *ſed omnes populos, & principes, qui ſunt in cunctis prouinciis regis Aſſueri. Egredietur enim ſermo reginæ ad omnes mulieres, vt contemnant viros ſuos, & dicant: Rex Aſſuerus iuſsit, vt regina Vaſthi intraret ad eum, & illa noluit. Atque hoc exemplo omnes principum coniuges Perſarum, atque Medorum paruipendent imperia maritorum, vnde regis iuſta eſt indignatio.* Hoc examen eſt culpæ, ſequitur iudicis huius ſententia. *Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & ſcribatur iuxta legem Perſarum atque Medorum, quam præterire illicitum eſt,* atque adeo nulla ratione reuocari, ne à principe quidem ipſo qui tulit, vt de Darii lege à Daniele violata alibi dictum eſt: [a] *vt nequaquam vltra Vaſthi ingrediatur ad regem, ſed regnum illius altera, quæ melior eſt illa accipiat. Et hoc in omne, quod latiſsimum eſt, prouinciarum tuarum diuulgetur imperium; & cunctæ vxores, tam maiorum, quam minorum deferant maritis ſuis honorem.*

[a] a.m.3516. n.67.

XIV. *Improbatur ea ſententia.* Ita Mamucham non admodum ſapienter. Nam ſi legem inuenit, quæ regis iracundiæ patrocinari videretur, quare eius quoque rationem non habuit, quæ reginam tutabatur? Præſertim quæ iuri naturæ, & bonis moribus eſſet conſentanea, vt mulieres ſecretum ament, & ſolis viris ſuis probari pulchritudinem ſuam velint. Inſipiens mercator, qui pecunias latronibus oſtentet, & Maritus qui coniugis pulchritudinem oculis impudicis. Sed eam inſipientiam, iuſto Dei iudicio, aut viri zelotypia, aut vxoris incontinentia caſtigat, vt Lydo Candauli contigiſſe ex Herod. l.1. conſtat.

Rectum eſt deferri à mulieribus honorem maritis, & pro dominis etiam haberi, vt Abrahamum à Sara,[b] & diligi, vt carnem ſuam,[c] & obtemperari eorum mandatis cum timore, & reuerentia:[d] at nihil à viris improbum, iniuſtum, flagitioſum, aut contra legem Dei, & bonos mores, imperari debet. Sed eius rei iudiciũ ſi res dubia ſit, penes ipſas eſſe non debet, ne facile pro ſuo ipſarum arbitrio, & ſenſu potius, quam pro æquitate iudicium ferant.

[b] Geneſ. 18. 12.
[c] Epheſ. 5. 28
[d] Epheſ. 5. 6.

XV. *Fit decretũ contra mulieres, & Vaſthi repudiatur.* Placvit *conſilium Mamucham regi, & principibus,* etſi pœna hoc ipſo iniuſta fuerit, quod culpæ magnitudinem longe multumque ſuperarit: præſertim cum delictum hoc fortaſſe ſemel tantum admiſſum fuerit, & à Regina, quæ forte multis alioqui virtutibus claruerit, & de ipſo rege bene merita fuerit. Fecitq. Rex iuxta conſilium eius, *& miſit epiſtolas ad vniuerſas prouincias regni ſui, vt quæque gens audire, & legere poterat, diuerſis linguis, & literis, eſſe viros principes, ac maiores in domibus ſuis; & per cunctos populos diuulgari.* Hunc exitum habuit magnificum Aſſueri conuiuium. Ita extrema gaudii luctus occupat, & dulcedo fluuiorum in maris amaritudine terminatur. Cæterum non videntur res hoc anno vltra progreſſæ, quam vt Vaſthi ſuas ſibi res habere iuberetur, & vniuerſæ prouinciæ, de huiuſmodi repudio, ad comprimendam muliebrem ſuperbiam, & peruicaciam docerentur.

XVI. *Expeditio Perſarum in Aegyptum.* Svb hoc tempus [e] Perſarum rex Artaxerxes ducem belli Ægyptiis inferendi conſtituit Achæmenẽ Darij filium Patruum ſuum, eiq. pluſquam trecenta equitũ, peditumque millia tradens, Aegyptum expugnare iuſſit. Is in Aegyptum profectus prope Nilum caſtra ponit, & refectis ab itineris labore militibus, ad pugnam ſeſe comparat. Aegyptii vero copiis ex Africa & Aegypto accitis, ſubſidia Athenienſiũ expectabant. Hi ducentarum nauiũ claſſe in Aegyptum adducta, vires cum Aegyptiis coniungunt. Dixerat ante Diod. trecentas triremes ab Athenienſibus auxilio Aegyptiorum deſtinatas, nunc vero cum Thucydide ducentas tantum eo profectas refert; *quæ copiæ vtrimque.* aliis quippe etiam locis deſtinabantur, apud Thaſios nimirum, & Lacedæmonios, vt dicemus: vt mirum ſit etiam ducentas triremes in Aegyptum mitti potuiſſe. Verũ cum eæ iam ad Cyprum, ex pugna Eurymedóthæa collectæ eſſent, inde in Aegyptum non magno curſu traiecerunt, vbi ab incolis magno ſtudio exceptæ, ad pugnam ſe comparant.

[e] ait Diod. Olymp. 79. 3.

XVII. *Pugnatur, Perſæ vincuntur, & fugiunt.*

PVGNA conſerta ſummis vtrimque viribus certatur. Et ad tempus quidem Perſæ multitudine ſua præpollebant. At cum ſtrenue in illos Athenienſes inferrentur, & aduerſum ſibi cornu pellerent, plurimis in acie trucidatis, reliqua etiam Barbarorum multitudo fugam arripuit. Non ſatis intelligo Perſas multitudine præualuiſſe, cum ex aduerſa parte innumerabiles eſſent Ægyptiorum, Afrorum, & Lybiorum turmæ, & inſuper quotquot ducentis Athenienſium triremibus vehebantur. Sed nimirum ſcriptores Græci, ſuis malunt quam alienis fauere: pergit Diodorus. Magna tum ſtrages inter fugiendum editur, & Perſæ tandem maiore exercitus parte amiſſa, in Album, vti vocant, murum confugiunt. Athenienſes igitur ſua victoriam ſtrenuitate adepti, cum ad munitionem illam Barbaris inſtitiſſent, expugnare locum nitebantur. Eum locum aperte declarat Thucydides, cum ait Athenienſes ex mari Nilum ingreſſos, & flumine ipſo, & duabus Memphidis partibus potitos, ad tertiam partem, quæ Murus albus dicebatur, bellum geſſiſſe. Vbi reliquam anni partem obſidionem toleraſſe, ex vtriuſque hiſtorici narratione probabile eſt.

Albus murus, in obſidentur

XVIII. *Thaſiorũ deditio, & pœna.*

HIC quoque tertius annus eſt obſidionis Thaſiorum, qui cum Lacedæmoniorum auxilia contra Athenienſes fruſtra expetita deſperaſſent, iis ſeſe dediderunt, inquit Thucydides, iis conditionibus, vt vrbis ſuæ muros demolirentur, naues traderent, & imperatam pecuniam perſoluerent: tam eam, quam in præſentia eos numerare, quam eam, quam in poſterum pendere oportebat; vtque ipſis & continente, & metallis cederent. Plutarchus in Cimone vim potius, quam deditionem vrbis ſignificat: ait enim Cimonem oppidum Thaſiorum expugnaſſe; Auri metalla in oppoſita continente poſita, populo Athenienſi adiunxiſſe, & regionem quæ Thaſiis parebat ademiſſe. Expugnatos etiam tradit Diodorus ſed ambo expugnationem vocant coactionem ciuium ad deditionem faciendam.

ἐξεπολιόρκησε τὴν πόλιν. ἐκπολιορκηθέντες. l. 1. an. 1. Olymp. 79.

XIX. *Athenienſes contra Ilotas euocantur.*

QVOD ad Hilotas fugitiuos attinet, ſcribit Thucydides, Lacedæmonios, cum bellum aduerſus eos ſuſceptum, qui Ithomæ erant, longius produceretur, cum aliorum ſociorum, tum Athenienſium etiam opem implorauiſſe; hoſque Cimonem ducem, ex Thaſiana expeditione reuerſum, cum non exiguis copiis miſiſſe. Athenienſes autem potiſſimum euocatos, quod ad murorum, & vrbium oppugnationem ſtrenui eſſe viderentur. Eandem Athenienſibus laudem tribuit Herodotus, l. 9. vt qui in pugna Platæenſi Perſarum caſtra, & ligneum murum, & turres fruſtra à Lacedæmoniis, ignaris murorum oppugnandorum, tentatas, ipſi maiore in eam rem ſcientia præditi, expugnaſſent. Porro vbi adfuerunt Athenienſes, vt inquit Plutarchus in Cimone, eorum audaciam & alacritatem veriti Lacedæmonij, ſolos ex ſociis, pro ſeditioſis ablegauerunt. Qui cum indignatione reuerſi, deinceps aperte Lacedæmoniorum fautoribus infeſti fuerunt; & Cimonem ipſum, qui autor fuerat eis auxilia ſubmittendi, leui arrepta occaſione, in decennium Oſtraciſmo exterminauere.

l. 1. p. 66. & 67. gr. lat.

Et dimittuntur à Lacedæmoniis.

XX. *Eadem ex Thucidide narratio.*

VERVM Thucydides non tam ſeueram hanc dimiſſionem Athenienſium facit. Lacedæmonii, inquit, cum oppidum per vim non caperetur, metuentes Athenienſium audaciam, & ingenium ad res nouandas promptum, ſimul etiam illos alienigenas eſſe rati, ne quid noui molirentur, eorum ſuaſione qui Ithomæ erant, ſi diutius ſecum manerent, ſolos omnium ſociorum dimiſerunt; ſuam quidem ſuſpicionem non declarantes; ſed ſe illorum auxilis non amplius indigere dicentes. Indiguiſſe tamen, ſatis res ipſa docuit, cum ad decimum annum bellum protractum fuerit, vt ex eodem Thucyde diximus: ſed pergit. Athenienſes vero ſe non bona de cauſa, ſed aliqua ſuſpicione orta dimitti cognouerunt. Quare facinus hoc atrox, & minime ferendum iudicantes, nec ita de Lacedæmoniis ſe meritos eſſe exiſtimantes, vt hanc ab illis iniuriam acciperent, ſtatim atque domum redierunt, relicta ſocietate, quam cum illis contra Medum dudum contraxerant, nouam cum Argiuis illorum hoſtibus inierunt. Simul etiam vtrique adhibito iureiurando, iiſdem conditionibus ſocietatem cum Theſſalis fecerunt. Hactenus Thucydides, quæ paulo exactius exponenda fuerunt, quoniam hæc ſemina ſunt grauiſſimi, valdeque diuturni belli Peloponneſiaci.

νεωτεροποιΐαν.

Vltio de Spartanis ab Athenienſibus expetita.

Semina belli Peloponneſiaci.

XXI. *Ingens Romæ peſtilentia.* Hoc ipſo anno quo Roma Coſs. habuit L. Ebutium, & P. Seruilium Priſcum, neque militiæ neque domi quidquam memorabile geſtum eſt, vt ait Dionyſ. peſtilentia magis ſæuiente, quam vnquam antea: quæ à pecoribus orſa, totum pene quadrupedum genus abſumpſit. Tum contagio ad paſtores & agricolas tranſeunte, peruagatis agris, poſtremo in vrbem incubuit. Seruitiorum, mercenariæque multitudinis hac peſte abſumptæ, ne numerus quidem iniri potuit; Senatorum 4. pars extincta eſt; in his ambo Coſs. maiórque pars Collegij Tribunorum. Cœpit is morbus circiter Cal. Septembr. durauitque annum cum continuum, non ætati vlli parcens, non ſexui. Liuius hos Conſules Cal. Sextilibus, vt tum anni principium agebatur, Conſulatum iniiſſe tradit, quod Cuſpin. quoque, Onuphrius & Pighius notarunt; vt intelligas variaſſe non raro Conſulum Romanorum annos in ſuis initiis, vt alibi quoque ex eodem Dionyſ. notatum eſt.

XXII. *Æqui, & Volſci eam occaſionem capiunt.* Vbi Romana calamitas vicinis gentibus innotuit, quod Ilotæ contra Lacedæmonios, hoc Æqui & Volſci contra Romanos auſi ſunt. Rati enim veniſſe tempus excidendi Romani Imperij, ſocietatis icto fœdere, paratiſque rebus oppugnationi neceſſariis, quam celerrime potuerunt eduxerunt ambos exercitus, & ne Romani ſociorum auxiliis ſubleuarentur, Latinorum, Hernicorúmque agros primum inuaſerunt. Quo die cum vtriuſque gentis ſociæ legati Romam veniſſent, offenderunt alterum Conſulum Ebutium mortuum, alterum trahentem animam; & cum nonnulla ſpe auxilij ab ægro Senatu dimiſſi, permiſſique ſunt hoſtem ſua virtute interim repellere: quod neque ignauiter, neque ſine damno fecere. Denique hoſtes eorum agros populati, ad Sabinos etiam, Romanoſque progreſſi, magnum vrbi ægræ, & vtroque orbatæ Conſule terrorem intulerunt. Nam alter quoque paulo ante è viuis exceſſerat. Vrbem quoque ipſam oppugnare aggreſſi ſunt: ſed cum modica eius pars hoſtibus præ cæteris eſſet obnoxia, ſupra vires armati in mœnibus vndique apparebant, ſed illic maxime, vnde hoſtem eo tempore oppugnationum imperitum, quo necdum teſtudines inuentæ fuerant, aliæue huiuſmodi machinæ, facile arcebant. Itaque deſperata expugnatione abductæ ſunt inde copiæ, & agro prius quacunque iter facerent vaſtato, incolumes in patriam redierunt.

ANNVS MVNDI 3593. SEXTAE AETATIS 77.
ARTAXERXIS 4. IMPERII PERS. 77. ELIASIB PONT. 4.
Olympiadis LXXIX. an. 4. Archonte Evippo.
Vrbis cond. 292. Coss. L. Lvcretio, et T. Vetvrio Gemino sive Cicvrino.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 460.

I. *Res anni huius. Eſther. 2.* RECORDATVR hoc anno Vaſthi Artaxerxes, vt Scriptura loquitur, ſuorumque vſus conſilio, quærit quam illi ſubſtituat: inſuper Lacedæmonios contra Athenienſes, à quibus tam breui tempore ingentia mala terra marique, ad Eurymedontem, & Nilum acceperat, ſollicitat, & ipſe nouam expeditionem cõtra Ægyptios, & Græcos, qui eis aderant, parat: quando etiam Themiſtocles in Aſia moritur. Et Megarenſes à Lacedæmoniis deficiunt, ſéque Athenienſibus adiungunt. Romani Æquos & Volſcos vlciſcuntur.

II. *Cogitat de Vaſthi rex, eiuſque pœna.* Et quod ad domeſticam rem Artaxerxis attinet. Iam Vaſthi excluſa erat à conſortio regio, & ſuper ea re, edictum, ſeu decretum irreuocabile latum erat, & toto, quacunque patebat, imperio promulgatum, vt aliæ coniuges modeſtiam, & obedientiam, intellecta Vaſthi punitione, docerentur. *His ita geſtis poſtquam Regis Aſſueri indignatio deferbuerat, recordatus eſt Vaſthi, & quæ feciſſet, vel quæ paſſa eſſet.*

ES. HER AD REGIAM ADDVCITVR.

Sunt qui putent hanc recordationem pertinere ad ſequentem à conuiuio diem; & tantam attribuendam moram ad ſedandam iram, quanta erat vino concoquendo ſatis. At id ſupponit, ſtatim in ipſo conuiuio, aut eius fine coactum concilium, accuſatam, & damnatam Reginam, factum decretum, & toto orbe euulgatum. At res tanti momenti à ſapientibus non tam tumultuariè tractantur; & potuit diutius vel negligere, vel obliuiſci, qui aliis mulieribus abundabat. Cæterum hoc loco Scriptura ſignificat, cœpiſſe regẽ ſedato animo culpam Reginæ, cum eiuſdem pœna componere, & animaduertere hanc illa longe eſſe grauiorem, quippe qui leuiculam mulieris, eiuſdémque Reginæ clariſſimæ peruicaciam, quales ſæpe in familia contingunt, quamque prudenter diſſimulare potuerat, regni & coniugij priuatione, in omnes annos conſequentes caſtigarat.

III. *Et variè commouetur.*

VNDE animum ſubiit commiſeratio, cum recordatione antiquæ cum ea conſuetudinis, ac beneuolentiæ: eximiæ item eius pulchritudinis, quibus animus labefactabatur, & de ea repetenda cogitabat. At huic cogitationi obſiſtebat decretum, quod iuxta leges patrias mutari non poterat; præſertim cum cauſa, propter quam decretum illud editum fuerat, perſeueraret. Nimirum exemplum proponendum fuerat vxoribus, maritis vt audientes eſſent: qui fructus, mutato decreto, plane periturus erat. Itaque rex, quaſi in medio mari nauis contrariis quaſſata ventis ac fluctibus, æſtuabat. *Qua in anxietate*, inquit Ioſephus, [a] *videntes eum amici, conſulunt vt inutilem mulieris amorem ex animo eijciat, & facta per totam orbem formoſarum virginum perquiſitione, quam alijs prætulerit optet ſibi coniugem. Noua enim inducta prioris aboleri poſſe deſiderium, & eius recenti conſuetudine, amorem paulatim diſtractum, in totum poſſe euaneſcere.*

a l. 11. c. 6.

IV. *Eſther adducitur ad palatium.*

PLACVIT [b] *ſermo Regi, & ita vt ſuggeſſerant, iuſſit fieri. Erat autem vir Iudæus in Suſan ciuitate, qui fuit nutricius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Eſther, & vtrunque parentem amiſerat, pulchra nimis, & decora facie; mortuiſque patre eius ac matre, Mardochæus ſibi eam adoptauit in filiam. Cumque percrebuiſſet regis imperium, & iuxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Suſan, & Egeo traderentur Eunucho; Eſther quoque inter cæteras puellas ei tradita eſt, vt ſeruaretur in numero fœminarum.* Quadringentas fuiſſe virgines fidenter pronunciauit Ioſephus, quas Scriptura tantum multas dixit. Nec tamen improbabiliter ex 127. prouinciis. Quæres vbi eſſet tunc Eſther, cum ad regem venire iuſſa eſt? Reſpondet Ioſephus, [c] tam Eſtherem, quam Mardochæum Babylone fuiſſe commoratos, ſed migrante Eſthere, etiam Mardochæum Suſam commigraſſe. At Scriptura non dicit, eum veniſſe Suſam abeunte Eſthere, ſed fuiſſe Suſis, cum percrebuit Regis imperium; quod ſi ille Suſis erat, vtique cum eo erat eius filia Eſther, vtroque parente orbata.

b Eſth. c. 2. 4

c l. 11. c. 6.

V. *Affinitas Eſtheris & Mardochæi*

ILLVD quoque ambiguum videtur, quo gradu conſanguinitatis Mardochæus Eſtherem attingeret. Nam v. 7. dicitur filia fratris Mardochæi. Sicque Mardochæus fuiſſet eius patruus, illa autem eiuſdem neptis. Eodémque modo v. 15. dicitur filia Abihail fratris Mardochæi. Et rurſus [d] inferius confeſſa dicitur Eſther regi de Mardochæo, quod eſſet patruus eius. Ioſephus quoque Mardochæum patruum Eſtheris vocat; vnde conſentaneum fuit vt ei loco patris eſſet, & eam in filiam adoptaret.

d ca. 8. 1.

Semei genuit Abihail, ex quo Eſther & Iair, ex quo Mardochæus.

Verum in Hebræo dicitur filia patrui Mardochæi: in Græco etiam dicitur filia Aminadab fratris patris Mardochæi v. 7. & rurſus v. 15. idem perſpicue habetur, Hebræo vbique conſentit Chaldæus, conſentit & Sulpitius Seuerus, qui Mardochæum vocat fratrem patruelem: qui cum vulgatam editionem ſequi ſoleat, probabile eſt legiſſe filiam fratris patris Mardochæi, & Serar. putat vocem (patris) in Latinis compluribus deeſſe. Illo etiam c. 8. 1. in Hebr. & Chald. habetur tantum. Indicauit quid eſſet ipſi, id eſt qua ei propinquitate iuncta eſſet. Potuit nihilominus Mardochæus ſuam conſobrinam, ſiue patruelem tantum ætate antecedere, vt ei loco patris eſſet.

VI. *Admittitur in numerũ puellarum.*

SED redeamus ad ſcripturæ narrationem. *Quæ placuit ei*, puta Eſther Eunucho, vt Vatabl. Caiet. & Sà, licet aliter Serarius. Non enim ſtatim ad regis conſpectum admittebatur. *Et præcepit*, alteri cuidam *Eunucho* ſibi ſubdito, *vt acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes ſuas*, (phraſis eſt Hebræa, idem ipſum hoc loco

vitam ſecuram egiſſe ἐπὶ πολὺν χρόνον, non potuit eo tempore mors eius contigiſſe, cum vix tum in Aſiam perueniſſet, vel regis ſe in conſpectum dediſſet. Itaque in hanc ſecundam expeditionem rectius differtur, cum Rex amiſſis iam in Ægypto copiis, & ſpe de Lacedæmoniis concepta fraudatus eſſet, omnemque moueret lapidem, adhibitis bello ducibus præſtantibus viris, vt Ægyptios, Græcóſque, poſt tot acceptas clades, vlciſceretur.

XI. *Quod voluntaria morte vitat.*

Cvm ergo Themiſtocles bellum Patriæ inferre nollet, imo ne bello quidem intereſſe, quod partim in Ægyptios, partim in Græcos agendum erat; forte etiam exiſtimans ſe, quæ Regi promiſerat præſtare non poſſe, vt notauit Thucydides: præſertim quod ea tempeſtate Græcia duces inclytos haberet, & mirifica eſſet Cimonis in rebus Græcorum gerendis felicitas: vt Colophonem eximium, vt putabat, rebus à ſe præclare geſtis imponeret, exiſtimauit voluntaria morte ſibi eſſe pereundum. Itaque ſacris operatus, conuocatoſque complexus amicos, hauſto, vt celebris fama eſt, taurino ſanguine, vt aliqui volunt, veneno præſentaneo ſumpto, annos natus quinque & ſexaginta, quos fere in Rep. adminiſtranda, & imperio tranſegit, Magneſiæ vitam cum morte commutauit.

XII. *An epoto tauri ſanguine.*

Plvribvs eam de taurino ſanguine famam, ſiue fabulam perſequitur Diodorus. Autores nonnulli tradunt, inquit, Xerxem nouæ in Græciam expeditionis percupidum, à Themiſtocle poſtulaſſe, vt huius belli ſe ducem præberet. Illum vero ita aſſenſum, ſi fidem iureiurando confirmatam daret, ſe Græcis abſque Themiſtocle bellum non illaturum. Poſt immolatum ergo taurum, iuramento præſtito, Themiſtoclem poculum taurino ſanguine plenum hauſiſſe, atque illico expiraſſe; itáque Xerxem ab illo propoſito reuocatum. Verum ex communi ſententia, cuius princeps Thucydides, conſtat mortem Themiſtoclis in regnũ Artaxerxis incidiſſe, nec eius morte expeditionem bellicam fuiſſe interruptam. Itaque Thucydides taurinum illum ſanguinem, tanquam declamatoriam narrationem, miſſum facit, ſed morbo correptum vitam finiſſe tradit. Addit tamen quoſdam dicere, eum ſponte hauſto veneno, quod quidam ſanguinem illum intelligunt, qui hominem veneni inſtar extingueret, è viuis abiiſſe.

XIII. *Eius mors an in laude ponenda.*

Eam mortem rex ipſe ſuſpexit, vt ait Plutarch. & maiore de eo opinione concepta, etiam amicos ipſius & familiares perpetua benignitate complexus eſt, eámque, vt pro patria vltro ſuſceptam, paſſim antiqui celebrant. Quibus tamen vereor vt recta ratio conſentiat: quin potius maxime damnandum videtur, quod maxime commendatur. Neque enim vel mors ipſa laudabilis eſt, vel cauſa eius. Nam ſi verum eſt illud, quod eſt profecto veriſſimum, *Vitaque mancipio nulli datur, omnibus vſu,* Et, *non licet iniuſſu Imperatoris de vitæ ſtatione decedere*, certe qui vitam eripit ſibi, iniuſte agit contra Deum, ac patriam, quibus ſe ipſe debet, & quibus ſeruire in hac vita debet, quandiu fuerit viſum Deo. Et vt maxime ratio exigeret hominis mortem, nulli licet in ſe ipſum agere tortorem. *Nõ videri.*

XIV. *Cum eſſet maximi criminis reus.*

Qvid quod neq. innocens mortuus eſt, ſed ab vniuerſa Græcia morti deſtinatus, propter ſuſceptã cum Pauſ. patriæ proditionẽ, quam etiã fuga elapſus, cum Barbaro rege trãſegit? Quod autẽ non præſtitit quod male promiſerat, & in turpi voto decretum mutauit, id non valde admirandum eſt ſi fiat, ſed valde culpandum ni fiat. Quod ſi maluiſſet mortem à Perſis ſubire, quam ſtare iniuſtis, atque impiis promiſſis ſuis, tum demum & pro iuſtitia mortuus fuiſſet, & vere glorioſus exiſtimari potuiſſet. At eum potius in impia voluntate patriam Perſarum ſeruituti ſubiiciendi mortuum fuiſſe neque Thucydides, neque Plutarchus diſſimulant: & vitam ſibi extorſiſſe, quod exiſtimaret ſe, quæ Regi promiſerat, præſtare non poſſe. Plutarch. in Cim. fi. *Themiſtoclem ferunt ſpe abiecta belli Græci, quia diffidebat Cimonis ſe felicitatem, & virtutem ſuperare poſſe, voluntaria occubuiſſe morte.* Non ergo eum tam atrocis culpæ pœnituit, vt quoquo modo laudari poſſet, ſed ſcelerate doluit, ſe tantum facinus præſtare non poſſe, & ſceleratius in tanti deſperatione facinoris, ſibi mortem conſciuit; ingentemque æternorum ſuppliciorum molem, omnium grauiſſimo parricidio ſibi accelerauit. Epoto quoque taurino ſanguine Pſammenitus mortuus eſt, quod Ægyptios ad defectionem à Cambyſe ſollicitaſſet, refert Herod. l. 3. *Et deſperatione eius exequendi periret.*

XV. *Eius ſepulchrum, & funus.*

Erectvm eſt ei nihilominus Magneſiæ eximium in foro monimentum, quod

Diodori Siculi ætate ſupererat, eique poſt mortem certos honores habitos, vſque ad ætatem ſuam teſtatur Plutarchus. Thucydides vero ait, eius oſſa à propinquis domum ipſius iuſſu reportata, & clam Athenienſibus, in agro Attico humata fuiſſe, quod eum, qui proditionis reus erat, ibi ſepelire fas non eſſet. Addit Andocides apud Plutarch. Athenienſes perueſtigaſſe reliquias eius, & diſſipaſſe, eodem improbante Plutarcho. A quo minime diſſentit Pauſanias, qui ait Themiſtoclis ſepulchrum non longe à maximo Pirææi portu collocatum fuiſſe, quod ipſe eius ædificandi author extitiſſet. Siquidem Athenienſes, inquit, ſui aliquando facti in Themiſtoclem pœnituiſſe tradunt, atque eius oſſa ex Magneſia ſublata, ab ipſius propinquis in patriam reportata.

XVI. *Megarenſes Spartanos deſerũt Athenienſibus adhærent.* Hoc ipſo tempore Megarenſes etiam à Lacedæmoniis defectione facta, quod eos Corinthij de agri finibus contendentes, bello premerent, Athenienſium partibus ſeſe adiunxerunt, & ſocietatem cum ipſis inierunt. Ita Thucyd. Id porro hoc anno contigiſſe ex Plutarcho in Cimone ſatis conſtat; etſi Diodorus rem in tertium ab hinc annum differat. Ait enim rem à mutuis populationibus & velitationibus orſam, gliſcente magis ſubinde diſſidio, ac certamine, Megarenſes viribus inferiores, metu Corynthiorum ſocietatem cum Athenienſibus iniuiſſe. At Plutarchus refert Cimonem, cum rediret à dando auxilio Lacedæmoniis contra Ilotas, per Corinthiorum agrum adhuc amicum tranſiiſſe, cum iam Corinthij male Megarenſes tractaſſent. *Iurgium Cimonis, & Lacharta.* Poſtquam, inquit Plutarch. opem tulit Cimon Lacedæmoniis, atque in reditu iter cum exercitu per fines Corinthiorum fecit, accuſauit eum Lachartus, quod priuſquam ciues appellaſſet, inuexiſſet exercitum; ſiquidem eos qui fores alienas pulſant, non ante quam Dominus iuſſerit, dicebat ingredi. Cui Cimon. *Atqui vos Lacharte,* inquit, *Cleonæorum, & Megarenſium non pulſatis foribus, ſed refractis irrupiſtis armati, cenſentes omnia patere potentioribus.*

XVII. *Cauſa deſertionis.* Ex quibus perſpicuum eſt, qua de cauſa Megara ad Athenienſes defecerit, relictis Corinthiis, & Lacedæmoniis, qui eadem ſocietate tenebantur. Tenuerunt ergo ait Thucydides Athenienſes Megara, (ea metropolis eſt prouinciæ Megarenſium ad Iſthmum Corinthiacum,) & Pegas (quæ altera vrbs eſt Megaridis, ſiue emporium Megaræ vicinum,) & longos muros Megarenſibus, ab vrbe ad Niſæam vſque, ædificarunt (id eſt ad portum Megaricum ita appellatum; qui etiam pro ipſa vrbe apud Ptolemæum accipitur, ſic portus Atheniẽſium dictus eſt Piræum.) *Odium Corinthiorum cũ Athenienſibus.* Cúmque eum murum Athenienſes ſuo præſidio tuerentur, magnum inter Corinthios & Athenienſes exortum eſt odium, quod in multos annos propagatum eſt.

XVIII. *Noui Conſules in vltionem intenti.* Romæ porro creati ſunt interreges comitiorum cauſa; per quos deſignati ſunt Coſs. L. Lucretius, & T. Veturius Geminus; qui vt Conſulatum inierunt peſtilentia deſiit. Cumque nihil magis cordi eſſet toti ciuitati, quam pœnas ſumere de iis, qui inualidam, & male affectam inſuper vexauerant, omnes ſponte nemine vel iuſtam immunitatem cauſante, nomina militiæ dedere. Copiis trifariam diuiſis, cum parte vna Q. Fabius vir Conſularis vrbis præſidio relictus eſt; duæ reliquæ cum Coſs. in Æquos & Volſcos profectæ ſunt. *Volſcos Veturius,* Cumque iam hoſtes in armis in Hernico agro ſtarent, viſum eſt Conſulibus per oppida hoſtium circumferre bellum. Sicq; hoſtes ad ſua tutanda reuorarunt. Sed ne ſeipſos quidem ſatis tutari potuerunt Volſci, vt qui vix primum Romanorum congreſſum ſuſtinere potuerint.

XIX. *Æquos vincit Lucretius.* At Æqui pari arte conati ſunt Romanos ex ſuis extrahere finibus; aut etiam Romam robore iuuentutis vacuam occupare ſe poſſe ſperauerunt. At cum Tuſculum peruenisſent, ibique mœnia armatis militibus oppleta cognouiſſent, præter 4. validas cohortes, quæ ad portam ſtabant, mutato conſilio deflexerunt de via, & agrum ſuperiore expeditione intactum populati ſunt. Accurrit eo confeſtim L. Lucretius Conſul, & ſeſe ad prælium parat, Æquis minime certamen recuſantibus, ſed ambientibus potius, priuſquam alter Conſul ſe Lucretio adiungeret. Itaque diu fortiter vtrimque certatum eſt, donec oſtentante ſe à tergo militum manu, è quodam montano caſtello deſcendentium, exiſtimauerunt alterum adeſſe Conſulem, & veriti ne circunuenirentur, ſe in fugam dederunt, cæſis vtriſque hoſtium ducibus, & fortiſſimis quibuſque vtriuſque populi. Poſt hæc nemine prohibente, Lucretius Æquorum agrum vaſtauit, Volſcorum Veturius, vſq; ad comitiorum tempus, quo *Qui & triumphat.* reductæ domum copiæ Lucretius triumphans, Veturius ouans vrbem inuecti ſunt.

ANNVS MVNDI 3594. SEXTAE AETATIS 78. ARTAXERXIS 5. IMPERII PERS. 78. ELIASIB PONT. 5. Olympiadis LXXX. an. 1. Phrasicle Prætore Athenis. Vrbis cond. 293. Coss. P. Volvmnio, et Ser. Svlpitio Camerino sive Amentino Diod.

Diodor.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 459.

a Eſth. c. 2. 12.

I. *Res huius anni.* *Et nominatim Eſtheris.*

DEGIT Eſther hoc tempore [a] in domo regia virginũ electarum. Perſæ rem bene in Ægypto gerunt; Athenienſes bellum cum Corinthiis gerere incipiunt. Romani domi tumultuantur. Torymbas Theſſalus in ſtadio Olympico victor coronatur. Et de Eſther quidem nihil eſt quod hoc primo anno prædicti nuper triennij dicamus: nam ille omnis apparatus ad conciliandam formæ venuſtatem, in vltimum tantum annum videtur à Scriptura transferri. Quid ergo illa hoc tempore? Forte occupata variis nobilium puellarum exercitationibus, expectauit dum nubilis eſſet. Niſi dicamus tantam fuiſſe multitudinem puellarum, quæ eam vel ætate, vel tempore admiſſionis antecederent, vt antequam tempus Eſtheris aduenisset, triennium effluxerit: idque videtur colligi ex verbis illis. *Cum autem veniſſet tempus ſingularum per ordinem puellarum, vt intrarent ad regem.*

II. *Exercitus Perſarum egregius.*

Persæ porro, poſt variam exercitationem militarem, ducibus Artabazo, & Megabyzo, in Ægyptum proficiſcuntur, non temere ſperata victoria. Nam præter maximas terreſtres, naualeſque copias, omnibus rebus inſtructas, aderant exercitati milites. Erant & clariſſimi atque exercitatiſſimi expeditionis duces Artabazus Pharnacis filius, qui in Græcia cum Xerxe, naualibus, terreſtribuſque pugnis cum poteſtate interfuerat, & ſapientiſſimorum conſiliorum author fuerat. Megabyzus vero, ſiue Megabazus Herodoto, Zopyri illius filius fuit, qui crudeli erga ſeipſum ſtratagemate vſus, Dario Hyſtaſpis, huius Artaxerxis auo, Babylonem reſtituit, vt ſcribit Herodotus. Ipſe autem ſub Dario egregia belli facinora perpetrauit, & multas in Europa prouincias Perſarum imperio partim acquiſiuit, partim etiam conſeruauit, vt ex Herod. l. 5. conſtat. Ex quo intelligitur eum nunc fuiſſe admodum grandem natu.

l. 3. fi.

III. *Hoſtem vtrumque in Ægypto ſuperat.*

Hi ergo, vt narrat Diodorus, in hunc annum primum Olymp. 80. aſſumpta in Cilicia trecentarum nauium claſſe, aſſumptóque terreſtri exercitu, per Syriam, & Phœniciam iter faciebant. Præternauigante vero ad latus (dextrum) claſſe, ad Memphim tandem cum perueniſſent, obſidionem Albi-muri illico ſoluunt, perterrefactis aduentu hoſtium Ægyptiis pariter & Athenienſibus. Mox conſilio prudenter inito, collata quidem acie pugnare declinant, ſed arte militari finem bello imponere contendunt. Ita Diodorus. At Thucydides ait Perſas tam Ægyptios, quam ſocios prælio viciſſe, & Græcos Memphitide expuliſſe, tandémque in Proſopitide inſula eos concluſiſſe, & ibi per 18. menſes obſediſſe. Sed obſidio ſub huius anni extrema inchoata, ad annum 7. Artaxerxis, qui erat 6. huius belli, protracta eſt. Quæ tamen omnia in hunc annum congerit Diodor. Ea porro inſula, quam Thucyd. & Diodorus Proſopitidem, Herodot. etiam Natho appellat, in Ægypto eſt, & à Nilo efficitur, & maiore eius fluuij Delta comprehenditur.

Athenienſes in Proſopitide concluduntur.

IV. *Vincuntur à Corinthiis.*

Thucyd. & Diodor.

Odivm Corinthiorum in Athenienſes ſuperiore anno conceptum, ad apertam vim hoc anno erupit. Coactis enim copiis Corinthij eos ad certamen vocant, aſſumptis ſecum Epidauriis, qui in Argolico ſinu Peloponneſi ſiti ſunt. Quibus reliqui Peloponneſiaci trecentos grauis armaturæ milites ſubſidio miſerunt, duce Myronide, eximiæ virtutis viro. Athenienſes vero, vt ait Thucyd. Nauibus ad Halias egreſſi, prælium cum Corinthiis, & Epidauriis commiſerunt.

Ait autem ſcholiaſtes Thucid. Halias eſſe iuxta Trœzenem; qui etiam addit ſuſceptum hoc bellum à Corinthiis in gratiam Epidauriorum, qui ab Athenienſibus defecerant. Verum ex dictis patet bellum propter Megarenſes ſuſceptum. Penes Corinthios ſtetiſſe victoriam tradit Thucydides, vtique fide digniore teſtimonio, quam Diodorus, qui Athenienſes victores fuiſſe ſcribit an. 2. & 3. Olymp. 80. Cæterum non diu de victoria lætati ſunt Corinthij: nam nauali certamine contra Peloponneſios ad Cecryphalæam congreſſi Athenienſes, victores effecti ſunt, Thucydide, & Diodoro conſentientibus. *Cecryphalea.* Eſt autem Cecryphalæa inſula ad plagam Peloponneſi occiduam, vt ait Scholiaſtes Thucydidis, & item eiuſdem promontorium, quod forte apud Ptolem. eſt Coryphaſium. Inde autem contra Æginetas maiore conatu, diuturnioréque bello certatum eſt: ſed id non ante ſequentem annum, in quem Diodorus quoque illud refert.

V. *Romana res.* Dionys. Halycarnaſſ. librum decimũ hiſtoriæ Romanæ ab his Coſs. inchoat. Sequitur, inquit, Olymp. LXXX. qua ſtadio vicit Torymbas Theſſalus; Diodorus Toryllam vocat, Phraſicle Athenis principe. Diodor. Phaſicleide, qui etiam in Coſs. ſuo more diſſentit, & quarto ab hinc anno Voluminium & Sulpitium, non Camerinum, vt Dionyſ. ſed Amentinum ſuggerit.

Domeſtica turba à Tribunis. His Coſs. nullum foris negotium fuit, tantum intra mœnia curatum eſt, ne qua ſeditio inter patritios, plebeióſque, turbulentis Tribunorum concionibus excitaretur, ſatagentium vt omnes ex æquo ordines ad tractandam Remp. admitterentur; & controuerſiæ non ex potentiorum arbitrio, Conſulum, & Senatorum, vt olim regum, ſed ex legum præſcripto dirimerentur. Et C. quidem Terent. trib. pl. ſuperiore anno conſulare imperium certis legibus circunſcribere tentarat, quas ipſo rogante ferret populus; ſed detentis bello militibus, rem imperfectam omiſit. Hoc autem Conſulatu totum Tribunorum collegium rem eandem aggreſſum eſt denuo, duce & autore A Virginio: Conſulibus & Patriciis omnibus contra nitentibus. Denique poſt multas vtrimque conciones, & prodigia cladem aliquam portendentia, cum vtrorumque timor viam concordiæ non inueniret, Tribuni concione populi aduocata, Rogationem iam ante in hoc paratam recitant, cuius hæc erant capita.

VI. *Rogatio de creandis decemuiris.* Decemviros legitimis comitiis à populo eligi, ætate, prudentia, dignitate præſtantiſſimos, qui leges de negotiis tam priuatis quam publicis promulgare poſſint, quibus legibus ſua iura præſcribantur, tam priuatis ciuibus, quam annuis magiſtratibus.

Hac rogatione lata Tribuni poteſtatem dederunt omnibus diſſuadere volentibus in trinundinum, nec defuerunt è Patriciis ſeniores, iunioréſque plerique, qui magnis animis, magnáque dicendi facultate reſiſterent. Donec Tribuni morarum impatientes, diem ſuffragiis ferendis dicunt. Obſtare Coſs. & patriciorum potentiſſimus quiſque, negãtes ſe Rogationes admiſſuros, de quibus prius in Senatu conſultatum non foret. *Cæſo Quintius in exilium agitur.* In hoc numero erat Cæſo Quintius, L. Quintij Cincinnati filius, qui aſperius contra Tribunos ac plebem agebat; quem calumniis, ac falſis teſtibus circunuentum, nequidquam omnia mouente Parente, in exilium abire coëgerunt. Nec tamen fracti animi iuuenum Quintij ſociorum; quin potius ferociores effecti, ita dictis factiſque Rogationem oppugnarunt, vt hoc Conſulatu nullo pacto lex perferri potuerit.

Esdras sub quo rege floruerit.

ANNVS MVNDI 3595. SEXTAE AETATIS 79. ARTAXERXIS 6. IMPERII PERS. 79. ESDRÆ 1. ELIASIB 6.

Olympiadis LXXX. an. 2. Archonte Philocle.

Vrbis cond. 294. Coss. P. Valerio Pvblicola, et C. Clavdio Sabino.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 458.

I. Res anni huius.

SECVNDVS agitur annus commorationis Eſtheris in gynæceo Artaxerxis, ſiue regiis virginum ædibus. Quo Eſdras ſacerdos, & deinceps aliquot annis Iudaici populi dux, ſub Perſarum dominatu, impetrat à Rege, & parat profectionem in Iudæam ad anni ſequentis initium; cui Chronologiæ, quam mox ex ipſa Scriptura demonſtrabimus, Euſebius in Chronicis aſſentitur. Quo item anno Perſæ, Ægyptiis & Athenienſibus, vt ex Thucydide dicebamus, prælio ſuperatis, & Memphitide pulſis, Græcos in Proſotidem inſulam concluſos toto hoc anno obſederunt, & anno ſequenti eos in poteſtatem redegerunt. Quo denique Roma, occupato à Sabino principe Capitolio, ſummum adiit periculum ſeruitutis, dum Tribuni fraudibus, & calumniis in Repub. præter morem tumultuantur.

II. Sub quo rege fuerit Eſdras.

Et vt à ſacris ducamus initium, cœpit Eſdras hoc anno clareſcere, quo à rege Artaxerxe obtinuit, vt Ieroſolymam cum multis Iſraëlitis proficiſceretur, vt capite ſeptimo libri eius fuſe traditur. Hunc autem quem & eo loco Eſdras Artaxerxem, & regem Perſarum vocat, & in ſuo libro Nehemias, quem Xerxis filium, & ſucceſſorem fatentur omnes, &, ad aliorum regum differentiam, Græci μακρόχειρα, Latini Longimanum dixere, Ioſephus [a] Xerxem fuiſſe dicit, Darij Hyſtaſpis ſucceſſorem. Non animaduertens, vt cætera mittam de diuerſis vtriuſque moribus, & beneuolentia in Iudæos, Xerxem duos & viginti annos ad ſummum regnaſſe, cum trigeſimum ſecundum Artaxerxis apud Nehemiam legamus. [b] Vatablus autem, [c] & eum ſecutus Emanuel Sa, [d] ipſum Darium Hyſtaſpidem fuiſſe putant, & eadem opera totos 58. annos communem ſententiam de initio ſacrarum Hebdomadarum Danielis anteuertunt, nec eas poſſunt vllo modo in Chriſti morte terminare, quod Danielis prophetia plane videtur exigere. Contra vero defectu temporis Sulpitius Seuerus vrgetur, cum ait Eſdram permiſſu Artaxerxis, *qui Dario Ocho ſucceſſerat*, Babylonia profectum, cum multis Hieroſolymam perueniſſe. Legendum eſt *Dario Notho ſucceſſerat*. Nam Ochus dictus eſt Artaxerxes, non Darius: nec Ocho ſucceſſit vllus Artaxerxes, ſed Arſes tantũ, & Darius, in quo finitum eſt Perſarum imperium. Vrgetur autem temporis anguſtiis. Nam à vigeſimo anno Darij Nothi ad Chriſti mortem, non 490. anni reperiuntur, ſed vix quadringenti & decem & octo.

Sententia extrema.

[a] l. 11. c. 5.
[b] 2. Eſdr. 5. 14.
[c] in 1. Eſdr. 7. 5.
[d] 1. Eſd 7. 1. & init. l. 2.

III. Fuiſſe ſub Artaxerxe Longimano.

Commvnissima ergo ſententia antiquorum & recentium eſt, Eſdram ab Artaxerxe Longimano miſſum Hieroſolymam, Nam Euſebius in anno ſexto Artaxerxis huius, Eſdras, inquit, ſacerdos apud Hebræos inſignis cognoſcitur, cuius ætate Pontifex maximus habitus eſt Eliaſib, filius Ioakim, filij Ieſu, filij Ioſedech. Fuit autem Eſdras eruditiſſimus legis diuinæ, & clarus omnium Iudæorum magiſter, qui de captiuitate regreſſi fuerant in Iudæam. Ita Euſebius, quæ habentur etiam in Græco. Iulius Africanus apud S. Hieronym. in cap. 9. Danielis ait annum Artaxerxis vigeſimum cadere in quartum annum Olympiadis 83. quod noſtram Chronologiam belle confirmat, nec in alium regem Perſarum cadere poteſt. Idem ſentit Theodoretus in Ezechielem ſectione 2. & in Danielem oratione nona. In recentioribus eſt Torniellus anno ſextæ ætatis 149. Gordonus, & Samerius in ſuis Chronolog. Viues in D. Auguſtinum, [e] Genebrardus item & Adrichom. qui tamen Darium Hyſtaſpidem cum Artaxerxe Longimano non leui errore confundũt, quod ad templum attinet: Pererius in Danielem non vno in loco, [f] quam ſententiam ait plurimis, grauiſſimiſq; viris placuiſſe, Iulio Afric. Euſeb. Aug.

[e] l. 18. de ci. c. 36.
[f] l. 13 in indice regum Perſ. & l. 11. q 4.
Functium. Cythræum. Capellum.

Hieron. Chryſoſt. Theodoreto, Bedæ, Ruperto, aliiſque. Vt omittam ſectarios.

IV. *Genus Eſdræ, & officium ſacerdotale.* NEQVE negligendum eſt nobis genus Eſdræ, quod ipſe hoc loco ſtudioſe recenſuit. Septimo enim capite ponit Eſdras ſeriem maiorum ſuorum, vſque ad Aaronem primum Pontificem, enumeratis ſedecim è progenitoribus ſuis, quibus addendi ſunt ſex, qui enumerantur 1. Paral.[a] Nimirum Amarias, Achitob, Sadoc, Achimaas, Azarias, Ioannam. Dicẽdum eſt etiam alios immediatos inter Eſdram & Saraiam, qui fuit Pater Ioſedech fuiſſe prætermiſſos. Nam Saraias, qui vbique dicitur pater Eſdræ, mortuus eſt anno 19. Nabuchod. qui fuit primus deſolationis: à quo anno ad præſentem, 150. numerantur: nimirum 70. deſolationis, & 80. regni Perſarum. Plures etiam prætermittuntur in 3. Eſdr.[b] Eiuſdem etiam l. 4. c. 1. catalogus longe diuerſus, & numero perſonarum, & nominibus texitur. Ex his porro intelligitur Eſdram non fuiſſe quidem illum Pontificem, is enim tunc erat Eliaſib, vt ſupra diximus, & amplius ex ſeqq. patebit, fuiſſe tamen de genere pontificio, & ſacerdotem, ſicut deinceps crebro vocatur ſacerdos. Primarium Sacerdotem populi eum vocat Ioſephus;[c] quod intelligendum eſt non vniuerſe, ſed Babylone, apud Iudæos ibi commorantes, apud quos in magna erat opinione ſanctitatis.

V. *Fuiſſe legis doctorem.* FVISSE item legis doctorem, ideóque Artaxerxes eum vocat Scribam doctiſſimum legis Dei cœli.[d] *Tu autem Eſdra ſecundum ſapientiam Dei tui, quæ eſt in manu tua.* Nec obſtat quod ipſe ſe Scribam velocem appellet.[e] Non enim id ſignificat eum amanuenſem tantum fuiſſe, ſed ad reliquam ſapientiam, etiam expeditam ſcribendi promptitudinem adiunxiſſe. *Et ſcribam, literarum inuentorem.* Quo pertinet quod ex Hieronymo in prologo Galeato init. & præfat. in lib. Regum referunt omnes, eum nouas literas Hebræas, ad ſecernendos penitus Iudæos à Samaritis, inueniſſe. Nihil enim mirum eſt literarum à ſe recens inuentarum promptum, & peritum ſcriptorem fuiſſe. Hebræi in Chron. Genebr. aiunt Synagogam magnam 120. hominum coaluiſſe, pro emendandis libris ſacris, eorumque conſtituendo canone, iuxta præſcriptum Cabbalæ. Conciliòque præfuiſſe Ioſue, Zorobabel, Mardochæum, Nehemiam, Eſdram, Danielem, cum tribus ſociis, & tres vltimos prophetarum. In eo autem Concilio notarium ſiue ſcribam fuiſſe Eſdram. Verum quidquid ſit de hoc Concilio, cuius omnes Hebræi ſolemniter meminere, vt tradit idem Genebrardus, perſpicuum eſt in eo non potuiſſe intereſſe Danielem, neque ſocios eius, niſi dicamus Danielem 170. annos viuendo ſuperaſſe.

VI. *Et librorum ſacrorum reparatorẽ.* EIVS porro doctrinæ, diuinæque ſapientiæ maximum argumentum eſt, optimiſque teſtibus confirmatum, quod credatur librorum canonicorum inſtaurator. Non quidem, vt recte notauit Bellar.[f] & nos accurate diſſeruimus in anno Hieroſolymitanæ cladis, eos iterum ex diuino afflatu dictando, ſed colligendo, & ordinando ſacra volumina in vnum corpus, quorum partes variis in locis inuenerat; emendando quoque, ſi qua deprauata erant negligentia ſcribarum, cum toto tempore captiuitatis, cum Iudæi templo carerent, & tabernaculo, lex negligenter ſeruata eſſet. Teſtes autem idem profert Chryſoſt. homil. 8. in epiſt. ad Hebræos, vbi docet Eſdram ex reliquiis ſcripturæ eam iterum compoſuiſſe. Hilarium præfat. in pſal. vbi ait Eſdram omnes pſalmos collegiſſe, & ex eis vnum librum confeciſſe. Theodoretus præfat. in pſal. ait ſcripturam veterem deprauatam tempore captiuitatis, ab Eſdra fuiſſe reſtitutam. Quod idem ſignificant Irenæus,[g] Tertul. l. de habitu mulierum, & Clem. l. 1. Strom. Eſdras, inquit Genebr.[h] propheta, & ſcriba, Cabbalam apud Hebræos collegit, & 72. libris mandauit. Eius conſilio & opera præſertim libri ſacri collati ſunt, & emendati: vnde Ticcum Sophetim, id eſt correctio ſcribarum, appellatur Ticcum Ezra, id eſt correctio Eſdræ.

VII. *An propheta fuerit.* ET hi quidem Eſdræ tituli ſatis in confeſſo ſunt apud omnes, Prophetæ autem titulus non item, quo tamen afficitur init. l. 4. Eſdræ; quæ vox quia legis etiam doctorem, & præconem verbi Dei, apud Paulum ſignificat, eo ſenſu facile propheta vocabitur, aut etiam quomodo Ioſue propheta dicitur. Nihilominus etiam prophetam proprie dictum, & prænuncium futurorum fuiſſe Eſdram, non negat D. Auguſt.[i] cum eum rerum geſtarum ſcriptorem magis eſſe ait quam prophetam; *Atque idẽ cum Malachia. Ita Hebræi* ſed aperte tradunt Hebræi Thabana dici apud Genebr. in Chron. & ante eos D. Hierony. quippe qui ſcribat eundem eſſe cum Malachia propheta. Et epiſt. quidem 121. ad Paul. & Euſtoch. hanc ſententiam ex Hebræis tantum doctoribus re-

[a] ca. 6. 4.
[b] 8. 1.
[c] l. 11. c. 5.
[d] v. 12. & v. 25.
[e] v. 6.
[f] t. 1. l. 2. c. 1
[g] l. 3. c. 25.
[h] in Chro. l. 2.
[i] l. 18. de ci. c. 36.

ferт, referente etiam D. Auguſt. de ciuit.[a] Sed in prooemio in eundem Prophetam, ad illorum ſententiam etiam adiungit ſuam. Ait enim, *Malachi autem Hebræi Eſdram exiſtimant ſacerdotem, quia omnia quæ in libro illius continentur, etiam hic propheta commemorat dicens, Labia Sacerdotis cuſtodiũt ſcientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum eſt.* Significat D. Hierony. Eſdram fuiſſe illum ſacerdotem, quia ſcientiam Domini teneret, & eam populus de ore eius acciperet:[b] eundem autem fuiſſe Malachiam, id eſt angelum Domini, qui hoc ipſum de ſe teſtimonium præberet.

a l.20.c.35.
b vt patet ex 2.Eſdr.8

VIII. *Atque adeo Hieronymus.*

Pergit autem. *Tempus quoque, titulusque conueniunt. Quod & in pſalmis diximus, qui titulos non habent, eorum eſſe credendos, quorum priores pſalmi, nominibus prænotati ſunt. Igitur & Malachi, id eſt Eſdras poſt Aggæum & Zachariam, qui ſub Dario prophetauerunt, fuiſſe credendus eſt, & propterea titulum non habere, quia liber eius pro titulo ſit.* Toto etiam expoſitionis prophetæ curſu, hanc ſententiam ex rerum ſimilitudine crebro confirmat.[c] *Exponit*, inquit, *nomen ſuum Eſdras ſacerdos Dei, hoc eſt Malachia, quod angelus Domini interpretatur. Angelus autem, id eſt nũcius, ſacerdos Dei veriſſime dicitur.* Et[d] iterum vult Malachiam alludere ad hiſtoriam, quæ 1. Eſdræ[e] continetur, de vxoribus alienigenis. *Corripit*, inquit, *eos Eſdras propheta, & ad repudium nouarum coniugum prouocat, vt vxores quas dimiſerant recipiant. Nonne*, inquit, *Pater vnus Abraham omnium noſtrum eſt*, &c. Verba Malachiæ tribuit Eſdræ, & totum reliquum caput Malachiæ, ex dicto loco Eſdræ interpretatur. Et rurſum.[f] *In principio diximus Malachi prophetam debere intelligi, omniaque quæ in illius ſcribuntur hiſtoria, in hoc quoque volumine contineri*; & deinceps famem, quæ memoratur in vtroque libro, eandem eſſe, eiuſdémque ſcriptoris contendit.

c vt c.1.7.c. 2.7.
d c. 2. v.10.
e 9.10.
f c.3.v.7.

IX. *Aliique nonnulli.*

Eandem ſententiam ſecuti ſunt Remigius, atque Rupertus: quam etiam probat, & communiorem putat, & confirmat Ribera,[g] quod Eccleſiaſticus cum viros inſignes laudet, c.49. in eiſque Zorobabelem, & Ieſum filium Ioſedech, & Nehemiam, qui poſt Eſdram venit ex Babylone, nuſquam Eſdræ meminit, quem certe non videtur omiſſurus, niſi cum iam ante in 12. prophetis laudatum fuiſſe ſignificaret, quos dixit æterna memoria dignos eſſe. Cum etiam ipſemet Eſdras meminerit Aggæi & Zachariæ,[h] qui his temporibus floruerunt, nihil videtur cauſæ cur non meminerit Malachiæ, quem nemo dubitat hoc tempore vixiſſe, niſi ipſemet eſſet Malachias. Eidem opinioni Torniellus aſſentitur, Riberam ſecutus.[i]

g in c. 1. Malach. n. 3 & ſeqq.
h l.1.c.5.1. & c.6. 14.
i an 149. 6. ætat.n.2.

X. *Non probatur ea opinio.*

At D. Cyrillus hanc opinionem non probat; nempe quia ſciebat Rabinos ſæpe inueniri mendaces, & ex Scriptura nullum pro ea certum educi argumentum; quale eſt id quod ex Hieronymo afferebamus, & quo Cyrillus ipſe videtur reſpicere. Non enim ſi pleraque habentur eadem in libb. Paral. & Regg. propterea idem eſt author vtriuſque operis. Nec Eſaias eſt autor libri Reg. quia non pauca eorum habet in ſua prophetia. Eandem opinionem reiiciunt Chriſtophorus a Caſtro, Lyranus, Vatablus, Iſidorus, Montanus, & Gaſpar Sanctius ſuis in illum prophetam commentariis. Certe Auguſtinus, quem ante retulimus,[k] Malachiam ab Eſdra aperte diſtinguit, ſicut & Chryſoſtomus,[l] Theodoretus in præfatione in cantica, & quicunque vitam Malachiæ ſcripſerunt ea de eo ſcribunt, quæ Eſdræ quadrare non poſſunt. Quin ne Hebræi quidem omnes ita ſentiunt, iuxta ea quæ de Synagoga magna refert Genebrardus. Et R. Abraham in Cabbala Hiſtorica. Eo tempore, inquit, obiit Ezras ſcriba, Haggæus, Zacharias & Malachias, eſtque ſublatum prophetiæ munus ex Iſraële.

k l.17 de ciu c. 36.
l Orat. 2. contra Iudæos. & 14. in epiſt. ad Hebræos.

XI. *Cur Eſdras adiret Ieruſalem.*

In eodem c.7. dicitur Regem Artaxerxem dediſſe Eſdræ, *ſecundum manum Domini Dei eius ſuper eum*, id eſt iuxta diuinam inſpirationem ei factam, *omnem petitionem eius.* Erat autem ei propoſitum Hieroſolymam cum ſociis, præſertim Leuitis, & cultui templi deſtinatis proficiſci, & ibi docere populum Dei legem, & reſtaurare, quæ vel in moribus, vel in Dei cultu deprauata erant, vt illa v.10. ſignificant. *Eſdras enim parauit cor ſuum vt inueſtigaret legem Domini, & faceret, & doceret in Iſraël præceptum & iudicium*, ſed & penuriam ſacerdotum, & Leuitarum ex Regis liberalitate ſubleuare, vt Regiæ literæ, quæ mox ſubduntur, aperte docent.

Vnde regi conciliatus Eſdras.

Quid autem contigerit, vt rex tam propenſus factus ſit erga Eſdram, & Iudæos, non ſatis liquet. Nondum enim Eſther, aut certe genus eius ei notum erat. Ioſephus l. 11. c.5. ſignificat eum legum ſuarum peritia, & ſanctitatis opinione, in ma-

gna apud ſuos gloria fuiſſe, ſicque in Regis amicitiam perueniſſe, idque ſatis conſentaneum eſt text. Septuag. Torniel. in an. 149. ſextæ ætatis, ſatis probabiliter putat Eſdram animo prophetico ei prædixiſſe proſperum rerum ſuarum ſucceſſum, ſi verum Deum cœli coleret, & ab eo imploraret opem, exemplo Cyri, & Darij Hyſtaſpis aui ſui. Cum ergo is proximo anno rem in Ægypto contra Græcos, & Ægyptios proſpere geſſiſſet, prophetam veridicum, & Deum eius honorare cœpit, & facilem ſe eius poſtulatis præbere, & regia munera in Dei cultum Hieroſolymam deſtinare. Quæ ex regiis literis apertiora erunt.

XII. *Decretum Artaxerxis circa eam profectionem.*

Artaxerxes [a] *Rex regum Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ legis Dei cœli doctiſſimo. S. A me decretum eſt, vt cuicumque placuerit in regno meo de populo Iſraël, & de ſacerdotibus eius, & de Leuitis ire in Ieruſalem, tecum vadat. A facie enim regis & ſeptem conſiliatorum eius miſſus es, vt viſites Iudæam, & Ieruſalem, in lege Dei tui, quæ eſt in manu tua.* Hi 7. conſiliarij regij, quorum nomine, ſecundum Regem, conſtituitur hoc decretum, videntur eſſe illi iidem duces Perſarum, atque Medorum, qui cap. 1. [b] lib. Eſther memorantur, qui videbant faciem Regis, & primi poſt eum reſidere ſoliti erant, & ex quorum conſilio cauſas grauiſſimas diiudicabat: ex quo nonnulla coniectura duci poteſt, eundem eſſe Artaxerxem Eſtheris, & Eſdræ, ſicut ſupra conſtituimus.

a 1. Eſd. 7. 12.
b v. 14. 11.

XIII. *Regis & Chaldæorũ in Iudæos liberalitas.*

Pergit Rex, *Et vt feras argentum, & aurum, quod Rex, & conſiliatores eius ſponte obtulerunt Deo Iſraël, cuius in Ieruſalem tabernaculum eſt; & omne argentum & aurum, quodcunque inueneris in vniuerſa prouincia Babylonis*, quod nimirum Chaldæi Iudæorum amici, & in eorum legem, aut nationem bene affecti, Deo dicare voluerint. Hæc enim de populo Babylonico, ſeorſim à populo Iudaico, intelligenda eſſe, aperte docet textus Græcus; qui diſtinguit aurum in regione Babyloniæ dicatum Domino, ab eo quod eſt donatum ab ipſa gente in templum Domini Dei eorum, & apertius etiam in Hebræo, ſicut in Latino diſtinguitur aurum prouinciæ Babylonis, ab eo quod populus, ſcilicet Iudaicus, ſponte obtulerit, & ab eo quod ſacerdotes ipſi dare voluerint: vnde in vulg. ſequitur, *& populus offerre voluerit; & de ſacerdotibus, quæ ſponte obtulerint domui Dei ſui, quæ eſt in Ieruſalem, libere accipe.* Ex quibus non immerito improbandus eſt Ioſephus, qui Chaldæorum liberalitatem in Iudæos, ad quam non ſolum priuata amicitia ac deuotio, ſed regis etiam, atque 7. principum exemplum incitabat eos, ignorantia magis quam ſuperba voluntate repudiauit, & Babylonicam largitatem ad ſolos Iudæos adſtrinxit.

v. 15.

Ioſephus deceptus.

XIV. *Quem ad vſum pecunia collecta.*

Qvem autem ad vſum iſta pecunia. *Et ſtudioſe eme*, inquit Rex, [c] *de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & ſacrificia, & libamina eorum, & offer ea ſuper altare templi Dei veſtri, quod eſt in Ieruſalem. Sed & ſi quid tibi, & fratribus tuis placuerit, de reliquo argento & auro vt faciatis, iuxta voluntatem Dei veſtri facite.* Hoc egregium eſt indicium beneuolentiæ, & fiduciæ Regis in Eſdram, quem vult pro ſua prudentia, cum in rem præſentem venerit, pecunias expendere, prout res tulerit. Addit autem nominatim de vaſis, vtique aureis & argenteis; nam ænea, & alterius metalli, quæ magni futura erant ponderis, ſatius erat Hieroſolymis conflare, quam tam longinquo itinere circumferre. *Vaſa quoque*, inquit, *quæ dantur tibi in miniſterium domus Dei tui, trade in conſpectu Dei in Ieruſalem.* Verum ad præſentem largitionem, quæ ſine dubio maxima fuit, licet æſtimata non ſit, addit & alteram de theſauris ſuis, quæ in Regionibus Iudæorum erant, vt & labori Eſdræ, & ſecuritati pecuniæ conſuleretur. *Sed & cætera*, inquit, *quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque neceſſe eſt, vt expendas, dabitur de theſauro, & de fiſco regis, & à me.* In his autem non ſolum ſacrificia, & ſarta tecta templi, ſed & victus ſacerdotum comprehenduntur, vt patet ex ſeq. decreto.

c c. 7. v. 17.

XV. *Decretum Artaxerxis.*

Ego *Artaxerxes* [d] *Rex ſtatui, atque decreui omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, vt quodcunque petierit à vobis Eſdras ſacerdos, ſcriba legis Dei cæli, abſque mora detis, vſque ad argenti talenta centum, & vſque ad frumenti coros centum, & vſque ad vini batos centum, & vſque ad batos olei centum; ſal vero abſque menſura. Omne quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli, ne forte iraſcatur contra regnum regis, & filiorum eius.* In 3. Eſdræ c. 8. hæc non parum variata leguntur. Nam ad centum talenta argenti, adduntur auri totidem, quæ in Septuag. non habentur; præterea olei & ſalis nulla eſt mentio, quæ tamen in Hebræo textu, & Chaldæo, ſicut & in vulgata memorantur. Deniq; cum in ſacro textu, ſit tantum mentio Regis, & filiorũ eius, ſicut & apud Ioſephum, ibi additur, *& filij, & filiorum eius*, quod quidã

d c. 7. v. 21.

SOLVTÆ CAPTIVITATIS AN. 79.

APPARATVS AD PROFECTIONEM HIEROSOLYMITANAM.

ſic interpretantur, vt nomine Regis intelligatur Xerxes, quaſi tunc adhuc viueret; nomine autem filij, Artaxerxes, qui aliquot annis cum Patre regnarit; denique nomine filiorum, intelligantur reliqui filij regis, fratres Artaxerxis.

XVI. *An cum patre regnarit.*

VERVM hæc ſententia parum firma eſt, vt omittam violentam locutionem, & fundamentum apocryphum. Non enim probare poteſt Artaxerxem ſimul cum Xerxe regnaſſe; neque id narrationi Thucydidis, aut Herodoti, Diodori, aut Plutarchi, aut alicuius antiqui conſentaneum eſt. Et quamuis demus Darium proficiſcentem in bellum, regni ſucceſſorem deſignaſſe Xerxem, iuxta Perſarum inſtitutum, vt ſcribit Herod. init. l. 7. non tamen conſequens eſt vt cum patre regnauerit, qui tantum regni ſucceſſor deſignabatur. Et quamuis daremus regni ſucceſſorem, ſimul cum Rege regnaſſe, quo iure volunt Artaxerxem regnaſſe viuo patre, cum eius frater primogenitus Darius, qui occiſus eſt cum patre, adhuc viueret? Imo & vxorem iam viuo patre duxiſſet? Quid cauſæ fingere poſſunt, cur Xerxes, repudiato ſuo primogenito, ſecundogenitum regnare iuſſerit? Nomine ergo Regis ſolus Artaxerxes intelligendus eſt, nomine autem filiorum eius, Xerxes ſecundus, Iſogæus, Darius, &c. *Nō videri.*

XVII. *Immunitas clero data.*

v. 4. ACCEDIT & tertia largitio immunitatis tributorum, pro iis omnibus, qui templo miniſtrarent, quorum erant permulta millia. *Vobis quoque*, inquit, *notum facimus, de vniuerſis ſacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei huius, vt vectigal, & tributum, & annonas non habeatis poteſtatem imponendi ſuper eos.* Nathinæos Ioſephus ſacros ſeruos interpretatur; quos inde ab ipſo Ioſue propagatos, lignis & aquis templo conuehendis, alibi dictum eſt. Illud vero minime negligendum hoc loco, quod intellexerit hic princeps naturæ lumine, Deum in ſuis miniſtris hac liberalitate honorandum eſſe: quam immunitatem Ioſeph in Ægyptiorum fame, ſacerdotibus quantumuis impiis, eorúmque terris vltro conceſſit: [a] vt non mirum ſit, temporibus Chriſtianorum principum, tot priuilegiis Eccleſias, & Clerum vniuerſum fuiſſe decoratum: quæ qui violant, vltro ſibi diuinam iram accerſunt, & Niniuitarum, ac reginæ Auſtri iudicium, & condemnationem.

[a] Gen. 47. 22. 26.

XVIII. *Pœna impoſita legis violatorib.*

RELIQVA eſt poteſtas Eſdræ conceſſa conſtituendi Iudices, & Præſides, ad dirimendas populi Iudaici controuerſias, per Syriam & Phœniciam, ait Ioſephus, & Septuag. multoq; magis in terra, quam ipſi quaſi proprio iure poſſidebant: cōſtituendi etiam doctores ad eundem populum in diuinarum rerum notitia inſtruendum. Hæc autem omnia, pœna tranſgreſſoribus propoſita, valide ſtabiliuntur. *Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, iudicium erit de eo ſiue in mortem, ſiue in exilium, ſiue in condemnationem ſubſtantiæ eius, vel certe in carcerem.* Hac 4. genera pœnarum media parte diminuit Ioſephus, & totum locum auxit è ſuo. *Quiſquis*, inquit, *legem Dei, vel legem regiam violauerit mulctetur pecuniis, aut etiam damnetur capite, vtpote qui non per ignorantiam, ſed per contumaciam peccauerit.* Retulit ſcilicet hæc Ioſephus, ad id quod iuſſum erat, vt populus doceretur, ne ſcilicet ſeſe ignorantia excuſaret.

XIX. *Eſdras colligit itineris ſocios.*

HIS ita cum Rege tranſactis, ſpiritu diuino confortatus Eſdras, *Congregauit de Iſrael principes, qui venirent ſecum.* Scribit Ioſephus miſiſſe eum exemplum litterarum regiarum in Mediam, aut Perſidem potius, vbi cognita regis erga Deum pietate, & erga Eſdram beneuolentia, *omnes vehementer*, inquit, *ſunt lætati: multi vero ex eis, aſſumptis ſuis facultatibus, Babylonem venerunt cupientes reuerti Hieroſolyma; reliqua Iſraëlitarum multitudo aſſuetum iam domicilium noluit relinquere*, aut alia etiam ex cauſa remanſerunt, vt Mardochæus, qui Eſtheris curam gerebat. *Quapropter duæ tantum tribus per Aſiam*, minorem ſcilicet, quæ cis Euphratem, *& Europam ſub Romano degunt imperio; decem autem tribus nunc quoque vltra Euphratem ſunt, infinitæ hominum myriades, quas vix eſt numero comprehendere. Cæterum ad Eſdram magna multitudo conuenit, tam ſacerdotum, & Leuitarum, quam ianitorum, ſacrorumque vel cantorum, vel miniſtrorum.* Sic Ioſephus.

XX. *Quis eorum numerus, & ratio temporis.*

NVMERVS eorum recenſetur init. cap. 8. turmis duodecim mille quingenti quatuordecim, quibus paulo poſt additæ ſunt tres turmæ, quæ efficiebant 261. omnes ſimul efficiebant 1775. Et hic quidem totus ad profectionem apparatus, ad annum ſextum Artaxerxis pertinet, cum profectio ſuſcepta ſit primo die primi men-

ſis, [a] Imo & ipſam profectionem ad annum 6. Artaxerxis pertinere contendit Torniellus, quoniam anni Artaxerxis inchoabantur, non ab initio anni ſacri, ſed quinto poſt menſe. Idque confirmat ex illis verbis, *& venerunt in Ieruſalem menſe quinto, ipſe eſt annus ſeptimus regis.* Idque confirmatur ex eo quod initium regni eius ponitur ab omnibus initio Olymp. 79. At Olympiacus annus ab æſtiuo ſolſtitio inchoabatur. Quia tamen nos anni Romani rationem potius habemus, quam annorum cuiuſuis principis, ideo profectionem iſtam, licet magna ex parte anno ſexto Artaxerxis factam fateamur, in annum ſequentem reſeruamus, qui & finem anni ſexti continet, & principium 7. aut potius dimidiam partem vtriuſque. Præſertim cum Scriptura [b] dicat, filios Iſraël aſcendiſſe anno 7. Artaxerxis regis.

XXI. *Bellum Athenienſium contra Æginetas.*

INTEREA qui erant in patria Athenienſes, partim à ſociis, qui erant in Ægypto, ſollicitabantur, vt par eſt credere pro auxilio, quod ad eos tarde venit, vt dicemus anno ſeq. partim graue contra Æginetas bellum gerebant, duce Athenienſium Leocrate, vt Diodorus tradit Olymp. 80. 2. & Thucyd. qui nullam belli cauſam profert. Diodorus autem ait Athenienſes, nouis ſucceſſibus confirmatos, cum Æginetas, rerum prius geſtarum gloria tumefactos, alienis a ſe animis eſſe cernerent, bellum ipſis facere decreuiſſe. *Eius cauſa.* Perantiquum fuiſſe odium inter vtrumque populum, alibi ex Herodoto relatum eſt, quod aduentu Xerxis in Græciam ſopitum potius, quam extinctum, leui aliqua occaſione renouatum eſt. Quod Thucyd. in hæc verba refert. *Poſtea vero* (vtique poſt nauale prælium ad Cecryphalæam, quod Diodorus quoque aſſerit) *bello aduerſus Æginetas* (ea eſt inſula è regione Athenarum, in medio Saronico ſinu iuxta Salaminam, vbi Perſæ nauali prælio à Græcis, ante annos 22. ſuperati ſunt,) *Ab Athenienſibus moto, magnum nauale prælium ad Æginam, inter Athenienſes & Æginetas commiſſum eſt, & ſocij vtriſque affuerunt.*

XXII. *Vtriuſque copiæ. Æginetæ vincuntur, & obſidentur.*

HÆC ſcilicet cauſa fuit cur magnum eſſet bellum; & Diodorus affirmat magnam ab Athenienſibus contra eos claſſem fuiſſe miſſam; nec propterea Æginetas eorum potentiam extimuiſſe, naualium certaminum peritia, & gloria fretos. *Sed mediocri*, inquit, *triremium copia inſtructi, aliiſque nuper ædificatis aucti, fortunam belli naualis experiuntur; victique 70. triremium iacturam faciunt.* Addit Thucyd. victores Athenienſes in terram deſcendiſſe, & duce Leocrate vrbem obſidere cœpiſſe; nouem menſibus duraſſe obſidionem ſcribit Diodorus. Qua durante cum Peloponneſij, inquit Thucyd. opem Æginetis ferre vellent, trecentos grauis armaturæ milites, qui Corinthiis, & Epidauriis auxilium ante tulerant, in Æginam tranſmiſerunt. At quibus tamen cum obſidio non ſolueretur,

XXIII. *Megarenſes ſocij Athenienſium vexantur.*

CONSILIVM inierunt Corinthij, ad abſtrahendos ab Ægina Athenienſes, eorum ſocios Megarenſes bello vexare. Et Peloponneſij quidem ſumma iuga Geranææ occuparunt (montis inter Corinthum & Megaram,) Corinthij vero cum ſociis in agrum Megarenſem deſcenderunt, quod Athenienſes, propter abſentiam magnarum copiarum, quæ partim in Ægina, partim etiam in Ægypto erant, Megarenſibus opem ferre non poſſe exiſtimarent; quod ſi opem illis ferrent, ipſos ex Ægina motis caſtris diſceſſuros. Sic Thucyd. Ex quibus animaduertet lector, noſtram ordinationem rerum hoc tempore geſtarum multipliciter confirmari, Diodorum autem confuſionis argui, dum minus attendit narrationi Thucydidis, conciſæ ſimul, & ſubobſcuræ.

XXIV. *Eis ab Athenienſibus ſuccurritur.*

PERGIT autem huius Megarenſis prælij exitum explicare; quomodo ſcilicet Athenienſes non propterea Æginenſem obſidionem ſoluerint, vt ſperabant Corinthij; & nihilominus ex reliquis, qui Athenis erant, inquit, tam ſeniores quam iuniores Megara ſe contulerunt duce Myronide, & pugna æquo marte cum Corinthiis commiſſa, alteri ab alteris dirempti ſunt, & vtrique non deteriore conditione rem in prælio à ſe geſtam exiſtimarunt. *Et vincuntur Corinthij.* Athenienſes tamen qui longe ſuperiores fuerant, poſt Corinthiorum diſceſſum, trophæum ſtatuerunt quaſi victores. Corinthij vero quia probroſis vocibus carpebantur à ſenioribus, qui in vrbe erant, duodecim ferme diebus poſt, inſtructi venerunt, & trophæum e regione alterius, ipſi quoque tanquam victores ſtatuere volebant. Sed Athenienſes clamore ſublato, & eruptione Megaris facta, & illos, qui trophæum erigebant, interfecerunt, & cum cæteris congreſſi eos ſuperarunt, quædam autem eorum non exigua pars, in arctum

[a] vt habetur c. 7. v. 9.
[b] c. 7. v. 7.

Captum, et receptum Capitolium

incluſa locum, lapidibus obruta eſt: quæ Thucydides paulo pluribus, præter morem ſuum, perſequitur.

Æginetæ igitur deſperato auxilio Athenienſibus ſe dediderunt, vt ſcribit Diodor. & Thucyd. ſed deditio in ſequentem annum cadit, quoniam autore eodem Thucyd. ea ſecuta eſt geminum prælium Athenienſium, contra Lacedæmonios in Bœotia, quæ ad ſequentem annum pertinent.

Geminati ſunt hoc anno non ſublati Romæ tumultus, quoniam iidem Tribuni pl. retinuerunt Magiſtratum ſuum, nec peruicaciam depoſuere. Noui autem creati ſunt Coſs. P. Valerius Publicola, & C. Claudius Sabinus, ille filius fuit Publicolæ, qui primo anno Conſul fuit, hic Appij Claud. filius, & App. Claudij poſtea decemuiri pater, plebi patrio, atque auito more infenſus. His Conſulibus periculum quale nunquam ante, ab externis gentibus in vrbem incubuit, per inteſtinas ſeditiones intra mœnia adſcitum, vt & Sibyllini libri præmonebant, & ſigna diuinitus edita ſuperiori anno portenderant. Tribuni autem per fraudem & calumniam aggreſſi ſunt à Conſulibus & Patriciis Rogationem extorquere. XXV. *Noui Conſules Romæ.*

Finxervnt literas quibus monerentur de coniuratione contra ſe, & Plebem; eaſque Conſulibus & Senatui communicarunt, poſtulantes dari ſibi poteſtatem inquirendi in coniuratos, qui duce Cæſone Quintio exule, Rempub. cædibus, & rapinis, tyrannicum in morem, repleturi erant; adiunctis ſecum Æquorum, Volſcorumque copiis. Certi Senatum non negaturum inquiſitionem, ne creditæ coniurationis particeps eſſe videatur, & ſic a furente plebe opprimatur: neque eam Tribunis negaturum, ne ſi alios proferant, Reis ipſis, aut eorum amicis, vtique præuaricaturis, poteſtatem de proprio facinore inquirendi feciſſe videantur. Quod ſi Tribunis ipſis ea poteſtas detur, facile eis fore inimicos ſuos omnes, calumniis oneratos, falſiſque conuictos teſtibus, perdere. Itaque in maximam conſilij inopiam coniectus eſt Senatus; quippe qui intelligeret, non minus eſſe periculi in concedenda inquiſitione, quam neganda. At Claudius Conſul ſubodoratus fictam coniurationem, eam graui oratione, coram patribus ac plebe exagitauit, atque diſcuſſit. XXVI. *Fraus, & calumnia Tribunorũ.* *A Claudio diſcuſſa.*

In tam perturbato ciuitatis ſtatu Ap. Herdonius Sabinus, vir domi nobilis, & opulentus, Romam inuadere aggreſſus eſt, & communicato cum amicis conſilio, ex clientibus, & ſeruis, breui confecit 4. hominum millia, eoſque armis, & commeatibus bene inſtructos, in naues fluuiales impoſuit; cum quibus intempeſta nocte appulit ad ripam Capitolio proximam: vbi exſcenſione facta per portam Cementinam, occupauit Capitolium, arcémque contiguam, ratus in vrbis ſeditione multos ad eum obæratos, inopes, ſeruos cõfluxuros, nec facile alteros alteris opem laturos, propter inteſtinas diſcordias. Aut eo conatu non ſuccedente, aliquos de vicinis gentibus, quibus graue eſſet Romanum imperium euocaturum. Sed ſpe ſua penitus falſus eſt, quod nemo Romanorum ad eum ſe aggregarit, & externis auxiliis temporis breuitate excluſus ſit. Triduo enim quatriduóue res in integrum reſtituta eſt, populuſque Romanus maximo tumultu, periculóque liberatus reſpirauit. XXVII. *Herdonius Capitolium occupat.*

Nam illa ipſa nocte clamore coorto, tota vrbe ad arma concurſum eſt. Prima vero luce vbi res cognita eſt, & Conſules ad arma populum vocauerunt, quem nihilominus Tribuni hortabantur ne militiæ darent nomen, niſi ſub promiſſione, fore vt bello finito decemuiri legibus ferendis crearentur. Hic Claudius cenſuit nihil promittendum, irent potius optimates ipſi ad hanc oppugnationem cum clientibus ſuis, & ſponte militantibus, ſeruitia etiam armarent, & ſocios aduocarent ſi neceſſe foret. At Collega mitior fuit, admonens cedendum tempori. Itaque conſcio & approbante Senatu, promiſit quod petebatur, ſed in oppugnatione arcis occiſus, promiſſis ſtare non potuit. In ea oppugnatione Romani ex ſuperiore loco in anguſtiis ſcandentes, facile opprimebantur. Tandem tamen arx vi capta eſt, Herdonius, multa edita circa ſe ſtrage, telis obrutus periit: ſocij, vltro accerſita morte, pleríque omnes interierunt. XXVIII. *Romani ad arma concurrunt.* *Vnus conſulum occiditur.* *Arx recipitur, Herdonius perit.*

Finito hoc bello, ſiue latrocinio, ſtatim Tribuni ſeditionem reuocarũt: ſed Conſul poſt alias tergiuerſationes, opus dixit altero Conſule, qui in locum defuncti ſubrogaretur, nec ſe poſſe quicquam, niſi vna cũ Collega, pro poteſtate agere. Itaq; diẽ XXIX. *Sufficitur Collega in locum demortui.*

indixit comitiis ſubrogandi collegæ. Omnium ſuffragiis renunciatus eſt Conſul L. Quintius, pater Cœſonis Quintii, quē Tribuni, metu damnationis, vrbem deſerere coëgerant. Is à Senatu ex agro dum arat euocatus, non ſine querela rus deſeruit. Quam primum autem magiſtratum iniit, Tribunos à nouis legibus ferēdis compeſcuit, hac vna de nunciatione, abducturum ſe omnes ciues in Volſcos in militiam ni quieſcerent. Itaque metu laborum territi, ſeſe Conſuli dediderunt: qui cauſas multas diiudicauit ex æquo & bono, cum omnium ſatisfactione, quippe comis, & aditu facilis, tota die pro tribunali ſedebat: adeo vt plebæi Tribunos non requirerent, & contenti præſentibus nouas leges non deſiderarent.

Tribunos compeſcit.

Plebi ſatis facit.

XXX. *Abit magiſtratu inuito Senatu.*

Per hæc negotia magna cum laude magiſtratu exacto, maiorem etiam meruit, quod in eo retineri noluit, quamuis multum rogante Senatu, vt eſſet qui opponeretur Tribunis, tertium iam annum in eodem magiſtratu permanentibus: quod cum ipſe in Tribunis improbaret, negauit ſe admiſſurum, vt in ſimilem reprehenſionem ipſe incideret. Multumque pro concione inuectus in eos, qui magiſtratu finito non decederent, perſanctè iurauit non accepturum ſe cōſulatum, niſi priore depoſito: ſimulque diem indixit comitiis, & deſignatis Coſſ. in ſuum ſe tuguriolum ad priſtinum vitæ laborem recepit.

ANNVS MVNDI 3596. SEXTÆ ÆTATIS. 80.
ARTAXER 7. IMPERII PERSICI 80. ESDRÆ 2.
Eliasibi Pont. 7. Olymp. LXXX an 3. Archonte Bione. Vrb. C. 295. Coss Q. Fab. Vibvl. III. & L. Corn. Malvginensi.

ANNVS ANTE CHRISTVM 457.

I. *Summa rerum huius anni.*

CELEBERRIMVS eſt hic annus Eſdræ profectione Hieroſolymitana, ſolēni ac publico vxorum alienigenarum repudio, & vt quibuſdam placet, Danielis hebdomadarum initio; atque Eſtheris cum Artaxerxe nuptiis. Eodem Perſæ pulſis tandem Athenienſibus, Ægyptum ſexto à defectione anno recipiunt; nequicquam aliis Athenienſibus eis ſuppetias cum quinquaginta triremibus ferentibus. Iidem contra Lacedæmonios, occaſione certaminis inter Phocenſes, & Dorienſes, in Bœotia ſemel iterumque confligunt: & Æginetas deditione recipiunt, & Lacedæmonios, Corinthios, Sicyonios, eodem quaſi curſu victoriæ, variis damnis afficiunt. Denique Romani contra vicinos populos de more decertabant. Hæc ſumma rerum anni huius, quas ab Eſdræ peregrinatione auſpicabimur. 1. Eſdræ. 8 9.10.

II. *Eſdras non petit à rege militare præſidium.*

Convenerant Babylonem Iſraeliticæ turmæ quas diximus, & profectioni diem primum primi menſis anni ſacri indixerant, cum interim omnia ad profectionem pararentur. Eſdras cum primoribus gentis ſuæ, qui ſe ad iter accingebāt, Regem Artaxerxem valedicturi adeunt, gratiaſque de tanta eius beneuolentia, & beneficiis acturi. Et licet eum etiam tum admodum erga ſe propenſum Eſdras cerneret. Erubuit tamen petere ab eo auxiliares copias, & equites, qui defenderent eos ab inimicis in via. 3. Eſd. 5 2. Quamuis Darius Hyſtaſpis dediſſet ante annos 62. olim Zorobabeli, & iis qui cum eo proficiſcebantur, mille equites, qui eos Hieroſolymam vſque deducerent. Puduit nihilominus Eſdram auxilia equitum bellatorum petere, quamuis ea facile fuiſſet impetraturus; ne Rex eam poſtulationem diffidētiam diuini auxilii interpretaretur, *Quia dixeramus Regi*, inquit, *Manus Dei noſtri eſt ſuper omnes, qui quærunt eum in bonitate, & imperium eius, & fortitudo eius; & furor ſuper omnes qui derelinquūt eum.* Quoniam in apoſtatas, vt maioris multo criminis reos, Deus magis indignatur, quam in reliquos infideles, qui nunquam fidem com-

a 2.Petr. 2. 21. plexi ſunt. Nam, vt ait princeps Apoſtolorum. a Melius erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quam poſt a[...]ionem retrorſum conuerti.

PRIMO ergo die menſis primi, qui Niſan dicitur, cœpit Eſdras cum ſuis aſcendere de Babylone, & congregari iuſſit omnes *ad fluuium, qui decurrit ad Ahaua.* Hunc fluuium Septuaginta Xiſti vocant Theran, Ioſephus Euphratem, qui tamen Hebræis Perath dicitur, non Theran aut Ahaua, vel certe Nahar, quod nomen licet fluuium vniuerſe ſignificet, per emphraſim tamen aut Euphratem, aut Iordanem ſignificat. III. Congregat ſuos ad fluuium.

v. 15.

b c 8. 15. Sed Pergit Eſdras b ibidem. *Et manſimus ibi tribus diebus, quæſiuique in populo,* totius ſcilicet multitudinis congregatæ, *& in Sacerdotibus de filiis Leui, & non inueni ibi,* qui ſcilicet non eſſent Sacerdotes, ſed tantum Leuitæ. Itaque nolens ſine ipſis diſcedere, miſit aliquot de viris primariis ad quendam Eddo Nathinæum, qui præpoſitus erat Calphiæ loco munitiſſimo, cum mandatis, vt eius opera *miniſtros domus Dei,* Leuitas ſcilicet & Nathinæos obtinere poſſent, nec fruſtra: nam duas turmas Leuitarum, & tertiam Nathinæorum ſecum adduxerunt. Euocat Leuitas.

v. 21. HIS omnibus intra triduum congregatis, indixit Eſdras omnibus *ieiunium iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur,* inquit, *coram Domino Deo noſtro, & peteremus ab eo viam rectam nobis, & filiis noſtris, & vniuerſæ ſubſtantiæ noſtræ.* Videtur autem fuiſſe octo dierum ieiunium, & inchoaſſe ſtatim poſt illud triduum: nam duodecimo die IV. Ieiunium in octiduũ indicit.
b v. 31. progredi cœperunt, vt infra b dicitur. Dicat aliquis, imprudenter ſuſceptum ieiunium in procinctu tam longinqui itineris. At Eſdras Deo acceptum fuiſſe refert ieiunium, & ei coniunctam orationem. *Ieiunauimus,* inquit, *& rogauimus Deum noſtrum pro hoc,* vt ſcilicet eſſet nobis dux & comes itineris, *& euenit nobis proſpere.*

PORRO intra hos ieiunii dies, ſeparauit Eſdras de principibus ſa[...]rdotum duodecim, appenditque eis argentum & aurum, & vaſa conſecrata templo Domini, quæ obtulerat Rex, & conſiliarii eius, & principes populi eius, & vniuerſi Iſraelitæ, qui in his alienigenarum terris inuenti ſunt. *Et appendi,* inquit, *in manibus eorum argenti talenta ſexcenta quinquaginta, & vaſa argentea centum,* ſcilicet talentorum, vt V. Pondus auri & argenti delati Hieroſolymam
c id eſt 412500. aureis in Hebræo, & 70. exprimitur, & in Ioſepho, c *auri centum talenta*: d Nam ſingula talenta æſtimantur, 12500. aureis, *& crateres aureos viginti,* ſupple talentorum,
d id eſt 250000. vt eſt expreſſum à Ioſepho, in Hebræo autem & Græco, ex præcedenti repetitur. *qui habebant ſolidos millenos,* id eſt drachmarum mille, vt in Hebræo; nam in Græco pondus hoc prætermiſſum eſt. Quod ſi vaſa ſingula pondus habebant mille drachmarum ex 20. talentis conflari poterant crateres aurei 240. Nam in ſingulis talentis, duodecim millia drachmarum reperiuntur. Denique *vaſa æris fulgentis optimi duo,* ſcilicet talenta: eadem enim vox iterum in Hebræo & Latino ſubintelligitur. In Græco legitur vaſa duodecim, at Ioſephus habet duodecim talentotorum: ſed in Latino & Hebræo textu ſtandum eſt.

ADDITQVE id æs fuiſſe auro melius, quod nec in Hebræo, neque in Græco legitur, ſed tantum ſpecie, & colore aurum retuliſſe, ſic e alio in loco ait Mare æneũ VI. Æs nobiliſſimum.
e l. 8. c 6. conflatum ex ære, quod auro pretioſius habitum ſit; vbi, ſicut & hoc loco, videtur
e init. l. 34. alluſiſſe ad æs Corrinthium, de quo Plinius e ait precium eius ante argentum fuiſſe, ac pene etiam ante aurum: & c. 2. ait ex fortuita Corinthi deflagratione æs Corinthium laudatiſſimum ortum eſſe. Verum ſi aurum omnium metallorum nobiliſſimum eſt, vt communis eſt ſenſus omnium, fieri nequit vt vllum æs, quacumque tandem metallorum commixtione confletur, ad auri valorem, aut bonitatem accedat: etſi forte pulchritudine ſuperare poſſit: ſed neque æs vllum foſſile, ſiue illud aurichalcum dicamus, ſiue deliacum æs, cuius antiquiſſimam fuiſſe gloriam Plinius ſcribit, proximam autem Æginetici, ſiue Tarteſſiaci, cui maximam laudem tribuit Pauſanias in Eliacis.

CVM ergo Eſdras hæc omnia donaria duodecim illis ſacerdotibus aſſeruãda traderet, dixit eis, *Vos ſancti Domini, & vaſa ſancta, & argentum, & aurum, quod ſponte oblatum eſt, Domino Deo patrum noſtrorum, vigilate & cuſtodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum & Leuitarum, & ducibus familiarum Iſrael in Ieruſalem,* VII. Tradit curæ ac cuſtodia Sacerdotum.
f 4. Reg. 12. 15. *in theſaurum domus Domini.* Voluit nimirum illos obnoxios eſſe reddendæ ratio-
g 4. Reg. 22. 27. ni; contra quam fecerant olim Ioas f & Ioſias. g *Suſceperunt autem Sacerdotes, &*

Leuitæ pondus argenti, & auri, & vaſorum, vt deſerrent Ieruſalem in domum Dei noſtri. Ex quibus apparet, hæc omnia conſecrata fuiſſe Domino, nec quicquam prophanis vſibus fuiſſe deſtinatum; quod dico, propter eos, qui putant magnam huius pecuniæ partem contruendis muris Hieruſalem impenſam fuiſſe: cum tamen Eſdras dicat non ſolum vaſa, ſed aurum quoque & argentum, ſancta fuiſſe, & ſponte oblata Deo. Nec erat alioqui cur ſoli Sacerdotes fierent huius pecuniæ Quæſtores, & ſolis Sacerdotibus & Leuitis Hieroſolymis traderetur.

VIII. *Quantum temporis in via poſitum.* PERGIT Eſdras *Promouimus ergo à flumine Ahaua duodecimo die menſis primi, vt pergeremus Ieruſalem, & manus Dei noſtri fuit ſuper nos, & liberauit nos de manu inimici, & inſidiatoris in via.* Singularem quoque numerum habet Hebræus, Græcuſq. textus, nec tamen vnum aliquem inimicum deſignat, aut inſidiatorem, ſed vniuersè omnes hoſtes & prædones intelligit, quo modo & quidam verterunt. Et venimus Ieruſalem, primo nimirum die menſis quinti, vt dictum eſt ſupra. [a] Ex quo aperte patet totos menſes quatuor in itinere poſitos; ſed multi quietis dies hinc eximendi ſunt, præter prædictos dies vndecim. Nã feſtum Paſchę, & Pentecoſtes, & multa ſabbata interuenerunt, in quibus Iudæos quietem egiſſe, Eſdra ſcilicet ductore viro ſanctiſſimo, & legis peritiſſimo, ſimul atque obſeruantiſſimo, dubitandum non eſt. (v. 31.; a c. 7. v. 9.)

IX. *Sacrificatur Hieroſolymis, redditur ſacra ſupellex.* VBI Hieroſolymam peruenerunt, tribus diebus quieti, & amicorum congratulationi datis. Quarta die, inquit Eſdras, appenſum eſt *argentum, & aurum, & vaſa in domo Dei noſtri, per manum Meremoth filij Vriæ ſacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phineos*, & mox, *iuxta numerum & pondus omnium: deſcriptumque eſt omne pondus in tempore illo. Sed & qui venerant de captiuitate filij transmigrationis obtulerunt holocautomata Deo Iſrael vitulos duodecim pro omni populo Iſrael, arietes 96. agnos 77. Hircos pro peccato 12. omnia in holocauſtum Domino.* Reus eſt hoc loco Ioſephus imminuti ſacrificii Domini. Holocauſto enim eripuit arietes 96. quos fideliter, vt in Hebræo repererant, & adhuc non ſecus quam in Latino reperiuntur, Septuaginta conſeruarant; ſed nec in agnis fidelis fuit. Nam pro 77. ipſe arietes ſimul & agnos poſuit ſeptuaginta duos.

Regis decretum enũciatur. Peractis ſacrificiis tradita ſunt *edicta Regis* Artaxerxis *Satrapis, qui erant in conſpectu Regis* (quando ſcilicet in aula verſabantur in Perſide) *& ducibus trans flumen.* Septu. vocant eos ſubregulos Cœleſyriæ, & Phœnicis; Ioſeph. præfectos Syriæ, & Phœnicis, *qui eleuauerunt populum, & domum Dei*, id eſt exaltarunt, & fauore proſecuti ſunt. *Omni honore*, ait Ioſephus, *gentem noſtram proſecuti ſunt, & in omnibus neceſſitatibus eis fuerunt auxilio.*

X. *Malachiæ querela de ſacrificantibus.* CAETERVM quod ad prædicta ſacrificia, quæ obtulerunt Domino, qui recens cum Eſdra, vt notat Vatablus, Hieroſolymam tranſmigrarant, occaſionem querelarum Domino per prophetam Malachiam præbuerunt. Nam vt ſcribit Diuus Hieronymus in eundem prophetam, [a] *Reuerſi de Babylone Sacerdotes, & Leuitæ, ianitores, atque cantores, & Nathinæi, quorum Eſdras ſcribit catalogum, illicitas Deo victimas offerebant, cæcas videlicet & claudas, ac varia debilitate confectas.* Sic ipſe, quæ non ad eos tantum pertinere videntur, qui recens venerant, & prima eorum ſacrificia; ſed ad eos in primis, qui iam erant Hieroſolymis, & ſub Dario Hyſtaſpis redierant, & diuina ſacrificia valde negligenter peragebant, vt idem etiam Hieron. alibi ſentit. [b] *Loquitur*, inquit, *ad eos qui ſub Zorobabel, & Ieſu filio Ioſedech, & Eſdra ſacerdote, & Nehemia de captiuitate Babylonica ſunt reuerſi, extructoque altari necdũ templum ædificauerant, nec muros extruxerant ciuitatis, & nihilominus in peccatis priſtinis permanebant.* Vbi vides D. Hieronymum tria, vel quatuor tempora comprehẽdere, Cyri, quando altare extructum eſt, & inchoata fundamenta templi; Darii, quo regnante templum quadriennio extructum eſt; & Artaxerxis, qui Eſdram anno 7. regni ſui, & Nehemiam 20. Hieroſolymam dimiſit. (a in c. 1. v. 8.; b in c. 1. v. 6)

XI. *Propheta artificium.* VT autem prophetica obiurgatio maiore cum fructu acciperetur ab iis, qui in culpa erant, eorum ſibi beneuolentiam conciliat, cum ſe eos dilexiſſe dicit. Amor enim amoris eſt parens: ſuum autem amorem à contrario odio in Eſau, & eius poſteros Idumæos demonſtrat; quibus regionem dederit ad habitandum, non lacte & melle manantem, ſed horridam, ſaxoſam & aſperam: & quam inſuper deſtructurus ſit, & poſiturus diuinæ vindictæ perpetuum monimentum. Cum Iſraelitæ,

licet propter ſua peccata deſtructi fuerint, nunc placato in ipſos Deo reſtaurentur. Inde incipit querelam ſuam Dominus, *Filius*, inquit, *honorat patrem, & ſeruus Dominum ſuum; ſi ergo Pater ego ſum, vbi eſt honor meus? Et ſi Dominus ego ſum, vbi eſt timor meus?*

XII. *Panis Iudæorum pollutus.*

Non timeri autem ſe, nec amari, imo & deſpici probat, *Offertis*, inquit, *ſuper altare meum*, id eſt menſam propoſitionum, *panem pollutum*; panes videlicet propoſitionis, inquit Hieronymus, quos iuxta traditiones Hebraicas, ipſi ſerere, ipſi demetere, ipſi molere, ipſi coquere debebatis; & nunc ſumitis quoſcunque de medio, & voce temeraria reſpondetis, & dicitis, in quo polluimus eos, ſiue te? dum enim ſacramenta violantur ipſe cuius ſunt ſacramenta violatur. Ita Hieronymus. Pollutum etiam alii non male interpretantur, offerentis peccato contaminatum. Dicatur etiam panis pollutus, compararatione alterius, cuius hic erat figura, modis omnibus ſanctioris, de quo mox locuturus eſt; quem quotidie celebramus hoſtiam puram, hoſtiam ſanctam, hoſtiam immaculatam, panem ſanctum vitæ æternæ, & calicem ſalutis perpetuæ. Acceptum Deo, ſuper munera pueri ſui iuſti Abel, & ſacrificium patriarchæ noſtræ Abrahæ.

XIII. *Et victima reproba.*

Altera querela de victimis, neque diuina lege, neque ratione ipſa probatis. *Si offeratis*, inquit, id eſt cum offeratis, *cæcum* (animal) *ad immolandum nonne malum eſt?* & cum offeratis *claudum & languidum nonne malum eſt?* quomodo ergo non contemnitis me? *Offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.* Et tamen imprudenter vultis ſuſcipi faciem veſtram à me, & propitium fieri muneribus veſtris: quæ non ſolum Deo, ſed etiam homine indigna ſunt: cum tamen ratio poſtulet, vt munera quæ ſunt indicia amoris, & beneuolentiæ, aut ſubiectionis, præſtantiſſima ſint: & munera facta Deo optimo maximo, ſint omnium optima, pulcherrima, ſelectiſſima. Huc quoque pertinent extrema illa verba cap. *Maledictus doloſus, qui habet in grege ſuo maſculum, & votum faciens immolat debile Domino, quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.*

XIV. *Quos nonnulli imitantur.*

Qvadrare videtur eadem obiurgatio in parentes, qui de pluribus liberis eligunt deterrimum, quem offerant Deo, *omnium peripſema vſque adhuc*: ſi tamen offerunt Deo, & non eiiciunt à ſe, ad ſubleuandam domum, & reliquos fratres, aut ſorores locupletandas. Porro hunc ducem Zorobabelem fuiſſe ſignificat Diuus Hieronymus, & Gaſpar Sanctius, & affirmat Ribera: quod ſine dubio tempus nō patitur. Non enim potuit Zorobabel ad 7. Artaxerxis Longimani peruenire, quin in eo ducatu 80. annos traduxerit, quod abſurdum eſt, nec ab vllo affirmatum. Ipſūmet Eſdram potius intelligi arbitror, qui à Rege acceperat poteſtatem conſtituēdi in Iudæo *Iudices & Præſides, qui iudicarent omni populo*; quod ſine dubio munus eſt præfecti prouinciæ.

XV. *Ingratitudo Iudaica.*

Tertio queritur de ingratitudine. *Quis eſt in vobis qui claudat oſtia, & incendat altare meum gratuito?* ligna videlicet igni fouendo adhibeat, ſine vllo laboris iſtius emolumento? Hæc querela huic tempori admodum congrua eſt; quo liberalitate Artaxerxis tot munera, tot vaſa precioſa, tot auri, argentique talenta offerebantur Deo; tot ſacrificia, tantum frumenti, vini, olei, ſalis, quæ in vtilitatem ſacerdotum, & Leuitarum cedebant. Adde tributorum immunitatem, & honorem, quo ab omnibus, & præ omnibus afficiebantur. Itaque indignans Dominus ſubdit. *Non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis, vſque ad occaſum, magnum eſt nomen meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum.* Hæc eſt clariſſima prophetia de ſacroſancto Miſſæ ſacrificio, & incruenta immaculati agni oblatione, quam ſibi longe acceptiſſimā fore ſignificat, per antitheſim, cum abrogatione Leuiticorum ſacrificiorum, immundorum propter offerentium immundiciam præſentē: quæ tamen Hieroſolymis tantum, & non ab ortu Solis ad occaſum, & in omni loco offerri poterant. Quod autem propheta præſenti vtitur nō futuro prophetarum, more facit, ad demonſtrandam rei futuræ certitudinem, quæ tam certo futura eſt, ac ſi iam res præſens eſſet, vt euentus ipſe docuit, & docebit vſque ad conſummationem ſeculi. Nunc ad reliqua Eſdræ, quæ ad hunc annū pertinere noſcuntur, tranſeamus.

XVI. *Negotium vxorium, ad Eſdram.*

Ea ſcilicet, quæ ad vxorium negotium pertinebant, quæ in fine anni geſtas prodit ſcriptura, nec apparet, cur ſilentium ſeruatum fuiſſe dicamus. Præſertim cum hæc vna eſſet de præcipuis cauſis aduentus eius, vt corrigeret, quæ deprauata erant in populo, circa legem Dei. *Poſtquam* ergo *completa ſunt* Hieroſolymis ab Eſdra, quæ magis vrgere videbantur, quæque ad templum ipſum ſpectabant; vbi cognitum eſt quanto ille zelo diuinæ legis præditus eſſet, & quanta poteſtate, ex Regis Artaxerxis voluntate polleret, acceſſerunt ad eum principes populi, & ſacerdotum, in quibus Eliaſib pontificem, ſi quo cum zelo præditum putamus, numerare poſſumus, dixeruntque ad Eſdram, vt c. 9. primi lib. ſcriptum legimus. [a] *Non eſt ſeparatus populus Iſrael, Sacerdotes, & Leuitæ a populis terrarum, & abominationibus eorum: Chananæi videlicet, & Hethæi, & Phereſæi, & Iebuſæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Aegyptiorum, & Amorrhæorum. Tulerunt enim de filiabus eorum ſibi, & filiis ſuis, & commiſcuerunt ſemen ſanctum, cum populis terrarum. Manus etiam principum, & magiſtratuum fuit in tranſmigratione hac prima.* a v. 1. & ſeqq.

XVII. *Culpa in primis optimatum fuit.*

Vox, prima, ad manum pertinet, non ad tranſgreſſionem. Ait enim principes populi, & magiſtratus, primos omnium hoc delicti genere legem Dei violaſſe, & reliquo populo ſcandalo fuiſſe, vt eadem auderent, quæ à maioribus ſuis viderent attentata. Ex quo reprehendendus eſſet Ioſephus, [b] ſi hanc culpam quorundam tantum è vulgo Sacerdotum & Leuitarum fuiſſe diceret, qui ductis alienigenis vxoribus ordinem ſacerdotalem confudiſſent. Verum hæc non eſt Ioſephi culpa, ſed interpretis. *Tum cæterorum.* Nam Ioſephus in Græco textu habet delatam ad Eſdram accuſationem, quod quidam è plebe, & ex Sacerdotibus, & Leuitis, patria inſtituta violaſſent. Et reuera ipſemet paulo poſt fatetur primores populi deprehenſos in tali crimine. Idque ex Scriptura apertum eſt. Nã ex textu conſtat primùm principes & magiſtratus, Sacerdotes deinde ac Leuitas, denique populum Iſrael, vulgum ſcilicet & plebem, huius culpæ participes fuiſſe. Nã pro pauculis Leuitis quid opus erat tantos fieri motus, quantos mox ſcriptura commemorat? facile erat ſine vllo ſtrepitu eorum connubia diſiungere, & reos debito afficere ſupplicio. At Clero, Nobilitate, Plebe, iſtis illegitimis coniugiis implicatis, magnis omnino animis, atque viribus & contentione opus fuit. Denique capite decimo centum eſt tredecim huius culpæ rei recenſentur; è Sacerdotibus, Leuitis, & reliquo toto populo. b l. 11. c. 5.

XVIII. *Magnus Eſdræ luctus.*

Cvmqve audiſſem ſermonem iſtum *ſcidi pallium meum, & tunicam, & euelli capillos capitis mei, & barbæ, & ſedi mœrens.* Ioſephus ait eum ſe humi proſtrauiſſe, ſed nihil mutandum. Sedere enim attonitum, & gemebundum Principem populi, in templi atrio, quo Iſraelitæ omnes confluebant, ſciſſis veſtibus, barba & cæſarie ex parte euulſa, ſat magnum habuit momentum, ad labefactandos animos populi ſpectatoris. *Itaque conuenerunt*, inquit, *ad me omnes, qui timebant verbum Dei Iſrael, pro tranſgreſſione eorum, qui de captiuitate venerant*, tam ſub Dario, quam ſub Artaxerxe. Nam qui ſub Cyro iam fere defuncti erant; cum hic ſit annus 80. à ſoluta primum captiuitate, ſed pergit. *Et ego ſedebam triſtis vſque ad ſacrificium veſpertinum*, crebra eſt huius ſacrificii mentio in ſcriptura, quod ſub horam veſpertinam fiebat, iuxta præceptum Domini. [c] *Hoc eſt quod facies*, inquit, *in altari, agnos anniculos duos, per ſingulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alterum veſpere &c.* c Exod. 29. 38.

XIX. *Eius ad Deum oratio.*

Et *in ſacrificio veſpertino ſurrexi*, inquit, *de afflictione mea, & ſciſſo pallio, & tunica curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum, & dixi. Deus meus confundor, & erubeſco leuare faciem meam ad te, quoniam iniquitates noſtræ multiplicatæ ſunt ſuper caput noſtrum, & delicta noſtra creuerunt vſque ad cœlum, à diebus patrum noſtrorum, ſed & nos ipſi peccauimus grauiter vſque ad diem hanc: & in iniquitatibus noſtris traditi ſumus ipſi, & reges noſtri, & ſacerdotes noſtri in manum regum terrarum, & in gladium, & in captiuitatem, & in rapinam, & in confuſionem vultus, ſicut & die hac. Et nunc quaſi parum, & ad momentum facta eſt deprecatio noſtra apud Dominum Deum noſtrum,* Significat ſibi datum à Deo quoddam quaſi lucidum interuallum breue in mediis afflictionibus, ne plane conſumerentur, *ſed vt dimitterentur*, inquit, *nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco ſancto eius.* Id eſt firma habitatio, quæ tam multis annis ſuperioribus inconſtans fuit. Paxillum autem vocat baculum, quo firmantur greſſus. Tigurina maluit vertere clauum, quo ſcilicet firmantur naues,

in 70. legimus radicem, qua plantæ firmiter conſiſtunt. Sed quare non retineatur eadem ipſa prophetæ metaphora? Quod autem in aliquibus vulgatis legitur, *paxillus*, pro paxillo mendoſum eſt, redeo ad Eſdram.

XX. *Agnoſcit Dei in populum miſericordiã.*

Et illuminaret oculos noſtros Deus noſter, & daret nobis vitam modicam in ſeruitute noſtra: quia ſerui ſumus, & in ſeruitute noſtra non dereliquit nos Deus noſter, ſed inclinauit ſuper nos miſericordiam coram Rege Perſarum, vt daret nobis vitam, & ſublimaret domum Dei noſtri: tot pecuniis ad ſacrificia, & omnem eius cultum deſtinandis. Quanquam cum iampridem domus Dei, id eſt templum reſtauratum eſſet, domus Dei accipi poſſet pro populo, ſiue familia quam ſibi peculiariter Deus elegit, & ſuam eſſe voluit; ſicut paſſim domus Dauid, & domus Iacob, & domus Saul vſurpatur. Neque obſtat quod ſubditur, *& extrueret ſolitudines eius*: eadem enim figura dicitur Deus ædificaſſe domos obſtetricibus. Denique *daret nobis ſepem in Iuda, & Ieruſalem*. Hanc ſepem Tigurina interpretatur murum, quem ſcilicet Iudæi, quaſi furtiue Hieroſolymis hinc inde extruxerant; ſed qui vilis eſſet, & infirmus, vt hortorum, aut vinearum ſepes.

XXI. *Confitetur peccatum illegitimorum connubiorum.*

a 1. Eſ. 9. 14. Pergit [a] deinceps Eſdras confiteri Domino generale hoc connubiorũ illegitimorum peccatum, ob quod mereantur iterum exterminari de terra ſancta. Id enim ſignificant illa verba. *Nunquid iratus es nobis vſque ad conſummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad ſalutem?* id eſt Annon merito iraſceris contra nos, donec nos conſumas, ita vt neque reliquiæ ſuperſint, nec qui euadant: *Domine Deus Iſrael iuſtus es tu*, in eo quod tã multos Iſraelitas propter peccata ſua perdideris, ſed & miſericors, *quoniam derelicti ſumus qui ſaluaremur*, & eſſemus hodie ſuperſtites. *Ecce coram te ſumus in delicto noſtro, non enim ſtari poteſt coram te ſuper hoc*, quaſi ad iuſtificandam, aut negandam culpam hanc in conſpectu tuo: neutrum enim fieri poteſt, quin non ſolum rei, ſed impudentes etiam rei, & omni miſericordia indigni merito iudicemur.

XXII. *Colligitur ad Eſdram populus, & cum eo luget.*

b c. 10. 1. Sic [b] *ergo orante Eſdra, & implorante eo, & flente, & iacente ante templum Dei*, in atrio ſcilicet Iſraelis, vbi congregari potuit populus, quod confirmant 70. Nam infra, vbi

c v. 6. nos legimus. *Et ſurrexit Eſdras ante domum Dei*, [c] in Græco eſt. *Et exurgens Eſdras ab*

d Ioel 2. 17. *atrio templi*; alioqui enim cum eſſet ſacerdos, inter veſtibulum & altare oraſſet, iuxta illud. [d] *Inter veſtibulum & altare plorabunt Sacerdotes miniſtri Domini, & dicent, Parce Domine, parce populo tuo &c. Collectus eſt* ergo ad Eſdram *de Iſrael cœtus grandis nimis virorum & mulierum, & puerorum, & fleuit populus fletu multo.* Et forte plerique fletus cauſam adhuc ignorabant; ſed tanti Sacerdotis, & Principis populi lacrymæ, viros, ac mulieres in primis, ad lacrymas excitabant. Facile enim ſibi perſuadebant magnam aliquam, ac publicam ſubeſſe cauſam lacrymarum; pueris autem parentum lacrymæ, magis quam ipſa verbera, fletus, & clamores eliciebant.

XXIII. *Sechenias adit Eſdrã ſuper hoc negotio.*

Et *reſpondit Sechenias filius Iehiel de filiis Aelam, & dixit Eſdræ. Nos præuaricati ſumus in Deum noſtrum, & duximus vxores alienigenas de populis terræ.* Vel iſte Sechenias nõ tam ſuo, quam populi nomine loquitur hoc loco, vel prætermiſſus eſt infra in catalogo eorum, qui duxerunt profanas vxores. In filiis enim Ælam inueniuntur tantum Mathania, Zacharias, Addi, Ierimoth, Elia, & Iehiel; qui ſi fuit huius Secheniæ pater, dicendum eſt eum aliam ſimul habuiſſe vxorem legitimam, ex qua natus ſit iſte Sechenias, alioqui ipſe contra ſe feret ſententiam, cum mox dicet non ſolum alienigenas vxores, ſed & eos, qui de his nati erant eſſe expellendos. Videamus autem quid conſilii det Eſdræ. *Et nunc*, ait, *ſi eſt pœnitentia in Iſrael ſuper hoc*, id eſt, quoniam datur locus pœnitentiæ; ſic enim illud, ſi, interpretandum eſſe conſtat ex Hebræo, & Græco, in quibus ſpes veniæ ſine vlla dubitatione affirmatur.

XXIV. *Ex eius ſententia Deo promittitur diuortium.*

Percvtimvs, inquit, *fœdus cum Domino Deo noſtro, vt proyciamus vniuerſas vxores, & eos qui de his nati ſunt, iuxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei noſtri; ſecundum legem fiat.* Eſt ergo Sechenias author Eſdræ, vt populus voto ſe obliget Deo, ad repudiandas profanas vxores, & earum filios, quatenus id à lege requiritur: & addit. *Surge, tuum eſt decernere, noſque erimus tecum, conſortare & fac.* Ex quibus etiam verbis intelligi poteſt adminiſtrationem Reip. tunc penes Eſdram fuiſſe, Pontifice, vt apparet, quieſcente. *Surrexit ergo Eſdras, & adiurauit principes Sacerdotum, Leuitarum, & omnem Iſrael, vt facerent ſecundum verbum hoc, & iurauerunt*, nimirum ad firmius roborandã promiſſionẽ

factam Deo. *Et ſurrexit Eſdras ante domum Dei*, id eſt à conſpectu templi, & profectus eſt ad cubiculum Iohanan filii Eliaſib. Non erat fortaſſe hic Eliaſib pontifex, ſed ei ſynonymus. Nam Eliaſib filius pontificis dictus eſt Ioiada: [a] niſi dicamus hunc Iohanan fuiſſe ſecundo, vel tertiogenitum eius; quod videtur probabilius.

[a] vt habe- 1. Eſd. 12. 10.

XXV. *Eſdras indicit conuẽtum in triduum.*

Et *ingreſſus eſt illuc, panem non comedit, & aquam non bibit: lugebat enim tranſgreſſionem eorum, qui venerant ex captiuitate*, Quoniam vero non ſatis eſt principẽ mala populi lugere coram Deo, ſed oportet pro poteſtate ſibi tradita, iis adhibere remediũ, indici iubet conuentum intra triduum. Id illa verba ſignificant. *Et miſſa eſt vox*, ſcilicet præconis; *in Iuda & in Ieruſalem omnibus filiis tranſmigrationis, vt congregarentur in Ieruſalem, & omnis qui non venerit in tribus diebus*, Septuaginta habent, *intra biduum vel triduum*, ſicut & Ioſephus, qui eos paſſim ſequitur, Hebræis codicibus inconſultis. Fit autem edictum hoc *iuxta conſilium*, id eſt præceptum, & quidem non nudũ, ſed cum interminatione pœnæ: in 70. eſt, *ſecundum iudicium principum, & ſeniorum*, ſiue præſidentium ſeniorum, quod ad Eſdræ modeſtiam pertinet, qui ſe ducem populi profiteri nolit, & onere contentus, honorem repudiet. Habuit autem ius infligendi ſupplicii, etiam capitalis, vt patet ex decreto Artaxerxis. Ei ergo, qui intra præſcriptum tempus non venerit, minatur fore, vt *auferatur vniuerſa ſubſtantia eius, & ipſe abyciatur de cœtu tranſmigrationis*, quod fuit, mulctatum bonis omnibus, in exilium mitti.

Sub pœna propoſito.

1. Eſd. 7. 26.

XXVI. *Cõuenetur in platea templi.*

Convenervnt *igitur omnes viri Iuda, & Beniamin in Ieruſalem tribus diebus, ipſe eſt menſis nonus, vigeſimo die menſis, & ſedit omnis populus in platea domus Domini*, Hebræi & Sept. plateam quoque vocant: vt mirum ſit Ioſephum ſuperiorem partẽ templi pro platea accipere, ὑπερῷον τοῦ ἱεροῦ, quo nec paſſim admittebantur omnes, nec ibi ſub dio populus fuiſſet, & pluuiæ expoſitus, quod mox cauſatur populus. Sed id præuidens Ioſephus pluuiæ memoriam omnem, & aperti aëris callide ſuſtulit. Poſſumus non immerito interpretari aream portæ orientali proximam, quæ rectà ſacerdotũ atriũ, & veſtibulum tẽpli reſpiciebat, quæ ſub dio erat, ſicut reliquæ omnes. In ea platea coactus populus tremebat *pro peccato, & pluuiis*; culpæ cõſcios ſupplicii grauioris metus vrgebat, frigidũ etiã, & pluuioſum tẽpus male cor habebat.

c. 10. v. 9.

XXVII. *Eſdras denunciat repudia, populus conſentit.*

Et ſurrexit Eſdras ſacerdos, *& dixit ad eos. Vos trangreſſi eſtis, & duxiſtis vxores alienigenas, vt adderetis ſuper delictum Iſrael*, vt peccata populi auctiora redderetis; niſi delictum Iſraelis placet intelligere idololatriã, quæ hoc peccato cumulata ſit: quãquam Sept. fere habent *in Ieruſalem. Et nunc date confeſſionem Domino Deo patrum veſtrorum, & facite placitum eius, & ſeparamini à populis terræ, & ab vxoribus alienigenis. Et reſpondit vniuerſa multitudo, dixitque voce magna; iuxta verbum tuum ad nos, ſic fiat.* Laudabilis vtique animi alacritas, promptiſſimuſque conſenſus in tam difficili negotio, quo tot communiones dirimendæ, tot filii, tot vxores, longa vitæ conſuetudine, beneuolentiaque coniunctæ, ſuas ſibi res habere iubebantur, & quaſi hoſtes domo ac finibus, nulla ſua culpa erãt exterminandæ; quæ lamenta tot mulierum viduarum, ante defunctos coniuges, tot orphanorũ parentibus adhuc viuis. Sed præter timorem pœnæ, duo fuerunt, quæ difficultatem rei minuebant: primum viſitata apud eã gentem repudia; alterum quod fortaſſe licuit retinere alienigenas, ſi ad veri Dei cultum ſe traduci paterentur; quidni enim hoc in iſtis mulieribus, ſicut in captis bello liceret? iuxta ea, quæ in Deuteronomio traduntur? Acceſſit denique & Prophetia Malachiæ cap. 2. de qua paulo poſt.

Quam difficile id negotium.

c. 21. 11.

XXVIII. *Conſtituũtur iudices eius negotij*

Vervntamen *quia populus multus eſt, & tempus pluuiæ, & non ſuſtinemus ſtare foris*, Vbi hic Ioſephi ſuperiora domus? ideo ſolam addit rationem, quæ mox ſequitur. Ex quo patet eum non caſu, & per humanam negligentiam labi, ſed de induſtria, ac dedita opera fallere. Quippe cui indecorum forte videbatur populum in atrio ſub dio congregari, quaſi id non paſſim fiat in communibus populi cœtibus. Addit ergo rationem populus quare velit cito dimitti, & negotium certis perſonis committi. *Et opus*, inquiunt, *non eſt diei vnius, vel duorum, vehementer quippe peccauimus in ſermone iſto*, id eſt late patet hoc peccatum, & ad multos pertinet. *Conſtituantur principes in vniuerſa multitudine, & omnes in ciuitatibus noſtris, qui duxerunt vxores alienigenas, veniant in temporibus ſtatutis, & cum his ſeniores per ciuitatem, & ciuitatem, & iudices eius, donec auertatur ira Dei noſtri à nobis ſuper peccatũ hoc*: vult vt per priuata iudicia iſta connubia dirimantur. vt ſuauius res tota componatur;

quod & factum eſt. Duo enim conſtituti ſunt, cum præcipua poteſtate, ſuper ea re, quibus additi ſunt ſocij duo: vtque ſine confuſione familiarum catalogus ſcriberetur, omnes ſe in familias ſuas recipere iuſſi ſunt. Quibus exemplo præiuit Eſdras ipſe.

XXIX. *Inquiſitio & iudiciū tres menſes tenuit.*

ITAQVE ſeruato ordine Sacerdotum, Leuitarum, & aliarum tribuum iuxta familias, inquiſitum eſt, qui in quaque familia, vel gente iſtiuſmodi coniugiis implicatus eſſet, & inuenti in tabulas, quæ conficiebantur, referebantur. Id negotium tres totos menſes tenuit, à primo ſcilicet menſis decimi, vſque ad initium primi. In quo Hebræis, Græciſque Latina conſentiunt, etſi Ioſephus hic iterum in fraudem inducere velit eos, qui ei fidem habuerint. Nam in Hebræo, vt dixi, Græcoque textu perſpicue habetur inquiſitionem factam à primo die menſis decimi, vſque ad primum diem menſis primi. Ipſe vero, *& prima die*, inquit, *menſis decimi cœpta inquiſitione, quæ durauit vſque ad primam diem menſis ſequentis*, inuenerunt multos &c. Inuentæ autem ſunt centum, & tredecim familiæ, in quibus & coniuges alienigenæ, & ex iis ſuſcepti filii.

XXX. *Expiatio coniugiorū illegitimorum.*

HAEC ergo coniugia, ea conditione qua dixi, dirempta ſunt, & ſingulæ arietem in ſacrificium pro peccato obtulerunt. Etſi enim id de ſolis ſacerdotibus dictum ſit, de reliquis tamen omnibus Ioſephus quoque accipit. Ait enim. *Inuenerunt multos tam ex Ieſu Pontificis cognatione, quam ex cæteris Sacerdotibus, ac Leuitis, & aliis Iſraelitis, qui & vxores, & natos ex eis liberos, ſine mora abiecerunt; pluris facientes legum obſeruantiam, quam natales affectus quantumuis violentes; moxque ad placandum Deum arietes immolauerunt, quorum nomina recenſere non eſt neceſſe. Atque ita Eſdras hoc erratum circa connubia correxit, & malam in hoc conſuetudinem emendauit, vt in poſterum hæc reformatio ſtabilis, ac firma permaneat.* Ita Ioſephus. Nihilominus alia ſeparatio ſeminis filiorum Iſrael, ab omni filio alienigena, legitur ſub annum Artaxerxis vigeſimum. a

a 2. Eſd. 9.

XXXI. *Huc pertinere Malachiæ vaticinium.*

AD prædictam prophanorum connubiorum diremptionem Malachiæ prophetia valuit. Nam ad hanc ipſam rem, illam pertinere D. Hieron. fuſe oſtendit, vt ſupra quoque demonſtratum eſt: quæ prophetia cum ſeuerius contra Sacerdotes proferatur, credibile fit eos, in hoc negotio, ſeſe præbuiſſe à principio difficiliores; donec Sechenias promptum exhibuit animum, & quamuis non eſſet Sacerdos, omnibus tamen animi alacritate anteiuit, indeque adiurauit Eſdras Sacerdotes, vt paulo ante dictum eſt.

Et nunc ad vos mandatum hoc, ó Sacerdotes, de dirimendis ſcilicet prophanis connubiis, in quibus maxima eſt culpa veſtra, qui præ reliquis diuinarum legum obſeruatores eſſe debetis, & cum zelum in aliis promouere, quibus ſcelere veſtro ſcandalo, ac ruinæ fuiſtis, ſed addit minas ad frangendam cordis duritiam.

XXXII. *Glorioſum Deo, vincere propter ipſum peccandi illecebras.*

SI *nolueritis*, ait, *audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor, vt detis gloriam nomini meo.* Certe glorioſum eſt Deo, vt homo propter honorem ipſius, & legem, omnia conſanguinitatum, affinitatum, amicitiarum iura cum vxoribus liberiſque diſrumpat; ferreum ſe ad omnes lachrymas filiorum, filiarumque præbeat; ad clamores, fœmineoſque vlulatus obſurdeſcat, nullaſque voces tractabilis audiat; dotes, cum non leui rei familiaris iactura, in repudiatarum mulierum victum, cultumque reſtituat; inimicitias cum ſoceris earum patribus, totiſque ipſorum familiis, cognatis, amiciſque ſuſcipiat. Quæ omnia qui vilia ducat, præ ſtudio parendi legi diuinæ, nonne is merito dare gloriam nomini Domini dicendus erit?

Præſertim ſi id ſponte fiat.

At multo nihilominus magis is Deum glorificare dicendus eſt; qui conſilium Domini ſecutus, patrem, matrem, fratres, ſorores, bonaque omnia, atque inſuper ſemetipſum relinquit, omniaque Chriſto Domino in holocauſtum, volens, libenſque ſacrificat. Nam tota illa difficultas, ex culpa violatæ diuinæ legis enata eſt, vt eam ſibi merito debeant, qui rei ſunt, imputare. Ille autem rerum omnium contemptus ob Chriſti Domini amorem & imitationem, ex mera pij, atque generoſi pectoris liberalitate proficiſcitur. Sed redeamus ad prophetam.

XXXIII. *Minæ Domini in ſacerdotes.*

b Mala. c. 2. v. 2. 3.

MITTAM b *ait Dominus in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris, quoniam non poſuiſti, ſuper cor*, id eſt neglexiſtis mandatum meum. *Ecce ego proyciam vobis brachium*, id eſt humerum, ſiue armum hoſtiæ, *& diſperdam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſolennitatum veſtrarum*, id eſt ventriculum, qui ſacerdoti

quoque debetur cum fecibus ſuis, *contra faciem veſtram*, contemptim, atque indignabundus proiiciam, vt fœdi, deturpatique ſimul cum ſtercore, eiiciamini è conſpectu meo.

Inde autem conqueritur Dominus quod Leuiticum genus contaminarint, & indignos ſe diuino pacto præbuerint. *Vos autem*, inquit, *receſſiſtis de via, & ſcandaliſaſtis plurimos in lege.* Dum ſcilicet duxiſtis alienigenas, & aliis eiuſdem criminis exempla præbuiſtis: & abominabiles vos feciſtis, ſicut & ea quæ dilexiſtis. *Propter quod & ego*, inquit, *dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, ſicut non ſeruaſtis vias meas, & accepiſtis faciem in lege*, ſecundum faciem non ex lege iudicia tractantes. Hæc autem omnia prædicta non male ad hanc connubiorum cauſam applicari, ſequentia docent; quæ diſerte à S. Hieronymo ex traditione Hebræorum, & ex primo libro Eſdræ quem retulimus, de illis ipſis vitioſis coniugiis explicantur.

XXXIV. *Traditio Hebraeorũ de vxoribus abiectis*

ILLVD porro ex mera Iudæorum traditione eſt, *Reuerſi*, inquit Hieronymus, *de captiuitate Babylonia, tam principes, & Sacerdotes, ac Leuitæ, quam reliquus populus, abiecerunt vxores ſuas Iſraëlitici generis, quæ paupertate, & iniuria longioris viæ, & fragilitate ſexus non ferentes laborem, confectæ erant, & infirmitatem, ac deformitatem corporum contraxerant; Et cum alienigenis, vel ætate florentibus, vel cultu corporum pulchrioribus, vel potentum ac diuitum filiabus matrimonia copularant.* Corripit itaque eos Eſdras Propheta, & ad repudium nouarum coniugum prouocat, vt vxores, quas dimiſerant, recipiant. *Nonne*, inquit, *Pater vnus Abraham omnium noſtrum eſt*, & mox. Quare ergo veteres vxores contemnimus, & fratrum noſtrorum abiicimus filias, vt relinquamus pactum patrum noſtrorum, & non ex lege accipiamus vxores. Ita Hieronymus.

XXXV. *Improbatur.*

HAEC nihilominus traditio Iudaica, ſi quod ſentio fateri licet, etſi à Diuo Hieronymo recepta eſt, merito tamen alicui poterit eſſe ſuſpecta. Primo, quia Iudæi iſti qui arguuntur, iam ex alienigenis liberos ſuſceperant, vt conſtat, [a] quod etiam Ioſephus agnoſcit. Quomodo ergo qui venerant ex captiuitate, pertæſi legitimarum vxorum, alienigenas ceperint, & intra tres quatuorue menſes liberos ex eis ſuſceperint. Nam oportet à primo die 5. menſis, vſque ad vigeſimum noni, vxores ductas in peregrino ſolo, & ductas domum, & nouem menſes geſtaſſe vterum: & tamen peperiſſe intra 4. menſes. Nã, vt diximus, hæc inquiſitio in alienigenas coniuges non poteſt differri in annum ſequentem, ne dicamus Eſdram rem tantam, propter quam vel maxime venerat, vt ſatis colligitur ex literis Artaxerxis, vſque ad decimum ſeptimum denique menſem neglexiſſe, vel diſſimulaſſe.

[a] 1. Eſd. 10. 3. & 44.

XXXVI. *Improbaturiterum ea traditio.*

SECVNDO nuſquam in tota narratione Eſdræ, quæ de hac re fuſiſſima eſt, nuſquã in prophetia Malachiæ, nuſquam denique in Ioſepho vllum verbum legitur, quo Iſraeliticæ vxores repudiatæ dicantur, ſed tantũ apud Malachiam deſpectæ, vel cõtemptui habitæ, nimirum propter ſuperinductas nouas vxores alienigenas. Nam illa verba, *cum habueris odio, dimitte*, nõ ſunt verba populi ſe excuſãtis ſuper facto ſuo; ſed Dei, vt in textu patet, ſub eorum perſona loquentis, quaſi dicãt, quidni liceat eas habere deſpectui, cum liceat etiam repudiare? Reſpõdet autẽ Dominus in perſona ſua, id quidem permiſſum fuiſſe, propter duritiam cordis populi illius, non tamen id fore impune, *Operiet enim iniquitas veſtimentum eius, dicit Dominus exercituum*, id eſt Pœna huic iniquitati debita, corpus eius, quo anima tanquam veſtimento induitur, affligetur; vt in quo peccat, in eo puniatur, vt D. Hieron. interpretatur, a quo reliqua expoſitio petenda eſt, ne longiores ſimus.

XXXVII *Opinio inchoans hoc anno 70. hebdomadas Danielis. Confirmatur.*

SVNT qui hoc anno Danielis hebdomadas inchoari aſſeuerent, quibus vehemẽter fauet quod ab hoc anno, vſque ad vltimum Olympiadis 202. quo anno Euſeb. in chronico ex Phlegonte ait Chriſti Domini mortem contigiſſe, ab hoc inquam anno ad illum, incluſis extremis, quadringenti & nonaginta anni omnino numerantur. Nam ex præſente Olympiade ſuperſunt anni duo, quibus adde 20. Olympiadas, & rurſum centum & duas, efficies prædictos annos, nonaginta ſupra quadringentos.

2. an.
20. Ol.
102. Ol.
122.
4.
488.
adde annos 2. prædictos
490.

Nec deſunt coniecturæ, quæ ei faueãt. Nã [b] Rex Artaxerx. dicitur dediſſe Eſdræ *omnem petitionem eius.* In eius autẽ poſtulatis videtur contineri poteſtas extruẽdi muros Hieruſ. quaſi dixerit cũ Dauide regi Perſ. *Benefac Domine in bona volũtate tua Siõ,*

[b] 1. Eſd. 7. 6.

QVIS ANNVS DECRETI ÆDIFICANDI MVROS HIER. XXXVIII. *Alia probationes.*

vt ædificentur muri Hieruſalem. Nam cum iam templum extructum eſſet, quid aliud aut melius, aut maius optare potuit, vel poſtulare; aut cui vſui tam ingentes theſauri, quos paulo ante memorauimus?

n. 5. v. 18.

DEINDI, *Sed & ſi quid tibi, & fratribus ſuis placuerit,* ait Rex, *de reliquo argento, & auro vt faciatis, iuxta voluntatem Dei veſtri, facite.* At certum eſt Iudæos flagraſſe deſiderio ædificandi Ieruſalem, ideoque ſimul in hoc decreto implicitam eius extruendæ accepiſſe poteſtatem. Quod autem non fiat in decreto nominatim mentio ædificationis murorum, id de induſtria factum videtur, ne conflaretur eis inuidia ab inimicis, qui vel templum ipſum excitari indigniſſime tulerant. Et nihilominus cum accipiebant, quam laxiſſimam poteſtatem faciendi Hieroſolymis, quod ipſi Eſdræ, & fratribus eius placuiſſet, os obſtruebatur omnibus inimicis, & ſimul poteſtas dabatur ædificandi ciuitatem, ſi eis libitum fuiſſet. Adde Theodoretum, qui Orat. 9. in Danielem, *Primo,* inquit, *dimiſit ipſos Cyrus Perſa, deinde Darius Hyſtaſpis filius, tum Artaxerxes Xerxis; quo tempore prius Eſdram, poſtea Nehemiam miſit, vt muros Ieruſalem iterum conſtruendos curarent.* Sic ibi. Quæ opinionem hanc reddunt ſane probabilem, & probatur Gaſpari Sanctio in c. 9. Danielis, aliiſque nonnullis.[a]

a n. 104. & ſeq. v. 25.

XXXIX. *Altera opinio probabilior de anno 20.*

VERVM huic ſententiæ vehementer officit, quod Danielis nono dicitur, initiũ Sept. hebdomadarum ſumendum eſſe *ab exitu ſermonis, vt iterum ædificetur Ieruſalem,* id eſt, vt plerique omnes interpretantur, à facto decreto ab Artaxerxe rege Perſarum, de ædificanda ciuitate, quod nullum apparet hoc tempore: imo ne poſtulatum quidem fuit, ante annum vigeſimum imperii eius.[b] Nec rationi conſentaneũ eſt Gabrielem Archangelum loquentem ad Danielem prophetam Hebræum (etſi anni ab Hebr. intercalabantur, & ſolaribus æquabantur) & de re quæ ad Hebræũ populum maxime omniũ pertineret, non etiã annos, quos propterea breuiores vocat, Hebr. more vſurpare, ac numerare voluiſſe; quorum anni, 11. fere diebus minores ſunt annis Romanis. Itaque 490. anni Iudaici, citius finiuntur Romanis, annis fere quindecim: & conſequenter Septuaginta hebdomades Iudaicæ quindecim annis tardius inchoari debent: & ſic ſatisfactum eſt primo arg. quod eſt iſtius opinionis fundamentum.

b 2. Eſd. 2. 5. &c.

XL. *Satisfit aliis probationibus.*

CAETERIS quoque probationibus vt ſatisfiat, dicendum eſt non eſſe dubium, quodnam eſſet Iudæorum deſiderium, ſed quando exierit ſermo regis de reædificanda Ieruſalem, vt loquitur propheta, quem negamus ante annum vigeſimum regni eius exiiſſe.[c] Nec erat quod Rex timeret eis conflare inuidiam, magis hoc anno ſeptimo regni ſui, quam 20. Quod ſi ad tantum eorum deſiderium acceſſit etiã Regis voluntas, quare toto illo decreto nullum verbum de vrbe factum eſt? quare Iudæi ſaltem aliquid memoria dignum in eo opere moliti non ſunt? Quæ porro fuerit Theodoreti de hac difficultate ſententia minime obſcurum eſt. Is enim in eadem oratione à 20. Artaxerxis has hebdomadas aperte inchoat, & eos annos lunares affirmat, quibus ſcilicet Iudæi vtebantur. Vtriuſque autem meminit illo loco, Eſdræ ſcilicet & Nehemiæ, quia vtriuſque memoria facta eſt illa ædificatio, vt idem infra in eadem oratione tradit, quaſi ſe ipſum explicans. Et quamuis huic opinioni Theodoretum indulgeremus, illi tamen Sulpitium Seuerum liceret opponere, qui libro ſecundo hiſtoriæ, *Cæterum,* ait, *Eſdram nihil ſuper reficienda vrbe egiſſe comperio: credo potiorem curam ratus, plebem corruptis moribus reformare.*

c vt patet 2. Eſdr. 2.

Theodoreti ſententia.

XLI. *Iudæos aliquid hactenus Hieroſolymis ædificaſſe.*

NEGARI tamen non poteſt Iudæos quaſi tacito Principum Perſarum conſenſu, Cyri præſertim partes aliquas ciuitatis magnæ cinxiſſe muris, ſed tacito, vt dixi, conſenſu, non publico decreto, quod quærimus. Nam[d] quod de Dario legimus, eum ſcripſiſſe epiſtolas ad omnes diſpenſatores, & præfectos, & purpuratos, vt deducerent omnes aſcendentes ædificare Ieruſalem, non ſatis fidei facit, quia liber ille Apocryphus eſt. Et ſi ab illo ſecundo anno Darij inchoarentur hebdomadæ, non 70. ſed 79. inuenirentur. Ab illo enim anno, vſque ad præſentem 63. anni numerantur. Multoque minus de Cyro id verum eſſet, licet Ioſephus dicat eum conuocatis clarioribus apud Babylonem Iudæis dixiſſe, ſe illis permittere vt proficiſcantur in patriam, vrbemque Hieroſolyma, & Dei templum ædificent denuo. Sed id ipſe ſuo more Scripturæ adiecit:[e] adde quod à primo anno Cyri, ad Chriſti paſſionẽ fere 82. hebdomadæ numerarentur. Illud autem patet ex 1. lib. Eſd.

d 3. Eſd. 4. v. 47. & 48.

l. 11. c. 1.

e vt patet 1. Eſd. 1. c. 4. 12.

vbi ſcribitur Cābyſi Regi. *Notum ſit Regi quia Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellem, & peſſimam quam ædificant, extruentes muros eius, & parietes componentes.* Denique, vt paulo ante dicebamus, [a] fatetur Eſdras coram Deo datam Iudæis ſæpem in Iuda & Ieruſalē, [b] quam Tigurina interpretatur murum. E Nehem. c. 1. ad nouum nuncium diſſipatorum murorum, & portarum Hieruſalem exuſtarum magnum planctum edit: nec videtur antiquam tantum calamitatem lamentari; quomodo enim poſt 164. annos non exhauſtæ eſſent illæ lacrymæ? Dici ergo poteſt in muris iam laboratum fuiſſe, ſed opus imperfectum manſiſſe, & malitia inimicorum irritum. Verum de hac quæſtione modo ſatis, reliqua 14. ab hinc anno dicentur. Nunc ad Eſtheris nuptias tranſeamus.

[a] *du.10.* [b] *l.1.c.9. v.9.*

XLII. *Eſther ad regem ducitur. Conſuetudo concubinarum regiarum.*

70. 80. 14. 164.

EA *ducta eſt ad cubiculum Regis Aſſueri menſe decimo, qui vocatur Tebeth anno ſeptimo Regni eius*, vt ſcriptum eſt Eſth. 2.16. peractis prius, quæ de more à reliquis virginibus factitari ſolebant, quæ paucis ita recitantur in Scriptura. In muliebris vanitatis exemplum. *Cum autem veniſſet tempus ſingularum per ordinem puellarum, vt intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultum muliebrem pertinebant, menſis duodecimus vertebatur: ita duntaxat*, ſiue ita videlicet, *vt ſex menſibus oleo vngerentur myrrhino, & alijs ſex quibuſdam pigmentis, & aromatibus vterentur. Ingredienteſque ad regem*, ſiue dum ingreſſuræ eſſent, *quidquid poſtulaſſent ad ornatum pertinens accipiebant: & vt eis placuerat compoſitæ, de triclinio fœminarum ad regis cubiculum tranſibant. Et quæ intrauerat veſpere egrediebatur mane, atque inde in ſecundas ædes deducebatur, quæ ſub manu Suſagazi Eunuchi erant, qui concubinis regis præſidebat: nec habebat poteſtatem ad regem vltra redeundi, niſi voluiſſet rex, & eam venire iuſsiſſet ex nomine.* Hæc de reliquarum puellarum conſuetudine.

XLIII. *Eſtheris modeſtia, & facilitas.*

QVOD autem ad Eſtherē attinet, euoluto tempore per ordinem inſtabat dies qua ipſa deberet intrare ad regem. Quæ non quæſiuit muliebrem cultum, extraordinarium ſcilicet, qualem requirebant, quæ proxime aditturæ erant regem, vt paulo ante ſignificatum eſt, ſed quæcunque voluit Egeus Eunuchus cuſtos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Motus nimirum modeſtia, & facilitate puellæ, ſponte dedit, quæ iudicauit conuenire. Erat enim formoſa valde, & incredibili pulchritudine omnium oculis gratioſa, & amabilis videbatur.

Quando ad regem ducta.

Cæterum quod ad tempus attinet, quo ducta eſt ad regem, conſentit Hebræo & Chaldæo, & 70. regiis Vulg. edit. in menſe decimo, qui Decembri noſtro reſpondet; at ab vtraque diſſentit Græca Xiſti, & Baſil. in qua legitur intraſſe ad regem menſe duodecimo, qui eſt Adar. Reſpondet Serar. adductam ad Regem menſe 10. vt cum ea, ſi libitum eſſet, conſueſceret: duodecimo autem adductam, vt regina crearetur. Et ita videtur Græca Hebræis conciliare Ioſephus, cum ait. *Perducta vero Eſthere, delectatus eius conſuetudine, & amore correptus, legitimam coniugem eam ſibi adiunxit, nuptiáſque celebrauit anno regni ſui ſeptimo, menſe duodecimo qui Adar dicitur*; Ex quo tamen obiter apparet, Ioſephum Græca exemplaria, non Hebræa ſequi.

XLIV. *Primo vt concubina. Tum vt vxor.*

SED illud potius inquirendum videtur, an Eſther ſe Regis libidini impudica dediderit ante nuptias, cuius etiā Mardochæus quodammodo fuerit adminiſter. Et reſpondendum eſt cum Serario, & Caiet. iſtas virgines cum ad Regem venirent, omnes factas fuiſſe illius concubinas, id eſt inferioris notæ coniuges, niſi ſi quam Rex ad Reginæ dignitatem vellet euehere, quod Eſtheri contigit, quæ decimo menſe facta eſt Concubina Regis, duodecimo autem Regina. Qua in re Eſther non tam Mardochæi, & Regis, quam Dei acquieuit voluntati, qui has nuptias in publicum gentis Iudæorum bonum deſtinabat; non plane ignorante Mardochæo. Quod innuunt illa verba. [b] *Et quis nouit vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* Ipſa vero Eſther propria voluntate ad hoc coniugium non ferebatur, idcóque poſtea confitebatur Domino. *Noſti Domine quia oderim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ.* [c]

[b] *c.4.14.* [c] *c.14.v.15.*

XLV. *Deus harū nuptiarum conciliator.*

NIMIRVM non ignorabat pia puella, niſi Deo has nuptias conciliante, eas ſibi illicitas fore. Et quamquā prohibitio facta eſt Iſraelitis vniuerſe. [d] *Filiam tuam non dabis filio eius, nec filiam illius accipies filio tuo.* Fere tamen vbicunque iſtiuſmodi matrimonia à ſcriptura accuſantur, mulieres non ſolum alienigenæ, ſed etiam profanæ, & infideles erant, à quibus deprauati ſunt viri: vix autem inuenias deprauatam vxorem fidelem, qualis erat Eſther, à marito infideli. Vice autem verſa mulier infi-

[d] *Deut.7.3.*

delis ſæpe deprauauit virum, vt in Salomone apertiſſimum eſt. Quid quod illa prohibitio ad illas 7. tantum gentes videtur pertinere, quæ eodem loco memorantur, quæ anathemati addictæ erant? Quid quod etiam nonnulla ſpes erat conuerſionis ipſius Aſſueri, opera Estheris, vt qui Deum cœli non ſolum agnoſceret, ſed hoc ipſo tempore magnis muneribus coluiſſet, & populum eius inſigni fauore perſequeretur.

ca.2.17. ADAMAVIT ergo Estherem *Rex pluſquam omnes mulieres, habuitque gratiam, & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite eius, fecitque eam regnare in loco Vaſthi. Et iuſſit conuiuium præparari permagnificum cunctis principibus & ſeruis ſuis, pro coniunctione, & nuptiis Eſther. Et dedit requiem vniuerſis prouinciis, ac dona largitus eſt iuxta magnificentiam principalem.* Quia dona in Hebræo ſingulariter ponuntur, quidam peculiare munus reginæ datum ſuſpicantur; reditus nimirum peculiaris alicuius ciuitatis. Iuxta illud Tullij. [a] *Hæc ciuitas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in crines*: aut quomodo Artaxerxes muneratus eſt Themiſtoclē, vt ſupra diximus. Verum hæc expoſitio anguſtior eſt, quam pro magnificentia principali, quam in plurimos beneficam eſſe oportuit. Ea ergo requies vniuerſarum prouinciarum nihil aliud ſonat, quam tributorum imminutionem. Subditi enim populi tributis, & exactionibus fatigantur. Id clarius 70. expreſſerunt, cum aiunt Regem remiſſionem feciſſe iis, qui ſub regno ipſis erant, quam alij vocant tributorum ceſſationem. — XLVI. *Eſther fit regina loco Vaſthi.*

a l.5. in Ver. 76.

ἄφεσιν, ἀτέλειαι.

Eam autem liberalitatem mirum eſt à Ioſepho prætermiſſam, atque vice verſa ipſum alia addidiſſe de ſuo. Quamquam ordinaria & quotidiana errata minus mira videri debent.

DIMISITQVE, inquit Rex, *quos Angaros vocant*. Id vocabulum Perſicum eſſe aiunt, vſu tamen à Græcis receptum, imo & à Latinis, latius ſumpta ſignificatione, pro eo quod eſt cogere, & compellere ad aliquid laborioſum & moleſtum. Erant autem Angari Perſarum nuncij, de quibus ita Herodotus. [b] *Xerxes*, inquit, *in Perſidem miſit, qui præſentem cladem nunciarent. His nunciis nihil pernicius tranſcurrit in rebus humanis: quod negotium hunc in modum eſt à Perſis excogitatum. Quot ex diebus tota via conſtat, totidem equos, ac viros ferunt eſſe diſtinctos, ad ſingulorum dierum iter faciendum, quos neque vis niuium, neque imber, neque æſtus, neque nox diſtinet, quin propoſitum ſibi curſum celerrime conficiant. Quorum curſorum primus mandata tradit ſecundo, ſecundus item tertio, & ita deinceps in alium atque alium illa mandata pertranſeunt, quemadmodum apud Græcos fax, quam Vulcano per vicos, ferre curſores perſeuerant. Hanc equorum curſitationem Perſæ* ἀγγαρήιον *appellant*. Ita Herod. — XLVII. *Angari nuncij Perſici, ex Herodoto.*

b l.8.p.215. græ.

SED redeo ad Ioſephum. *Dimiſit*, inquit, *quos Angaros vocant, per omnes gentes, nuptiale feſtum eis indicens. Ipſe vero Perſas, & Medos, & primates aliarum gentium accepit conuiuio nuptiali per menſem integrum: & ingreſſæ Regiam vxori diadema impoſuit, atque ita cum ea conuixit.* Legerat Ioſephus in 70. conuiuium 7. dierum in hiſce nuptiis, maluit ipſe per menſem integrum conuiuari, ἐπὶ μῆνα ὅλον. Eſt etiam qui de 7. menſibus dubitet, vt prioris conuiuij magnificentia ſuperaretur, ſed quis credat tale conuiuium à Scriptura prætermiſſum iri? Aut eam id non ſignificaturam ſaltem, quæ alterum tam ſtudioſe deſcripſerat? — XLVIII. *Ioſephus auget conuiuij tēpus.*

QVOD autem ſequitur, *Cumque ſecundò quærerentur virgines, & congregarentur*: non ſignificat poſt nuptias Estheris iterum quæſitas, & congregatas regi virgines, ſed repetere videtur quod factum fuerat, poſt repudiatam Vaſthi, ad ſubtexendam hiſtoriam duorum Eunuchorum, quæ contigerat dum denuo quærerentur, & cōgregarentur virgines, ad ſecundas regis nuptias, ſicut iampridem quæſitæ, & congregatæ fuerant ad priores, quas cum Vaſthi Artaxerxes contraxerat. Quæ fere eſt expoſitio Vatabli, & Sà; nec diſplicet Serario: eique fauet editio Vulgata, illis verbis. *Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis ianuam morabatur*, irati ſunt &c. Sed huic expoſitioni valde obſtat, quod ea cōiuratio Eunuchorum facta eſt, cum iam Eſther facta eſſet Regina. Vt illa verba clare docent. *Quod Mardochæum non latuit, ſtatimque nunciauit Reginæ Eſther*; & ne dicas Eſther per anticipationem reginam dici, ſequitur, *& illa regi* (nunciauit) *ex nomine Mardochæi*, atqui Eſther, dum quærerentur virgines, non viderat faciem regis, nedum eum alloquebatur. — XLIX. *Inſidiæ Eunuchorum in regem quando cōtigerint.*

L. *Contigiſſe poſt nuptias Eſtheris.*

QVIDAM exiſtimant poſt Eſtheris nuptias, ſingulas à gynecæo regis ad ſuos ſe recepiſſe, & ſecundo reuocatas, & congregatas fuiſſe. At parum probabile eſt aut dimiſſas concubinas, aut eas vocari virgines. Dicendum videtur factam illam repetitionem congregatarum virginum, tam propter Eſtherem, quam propter Mardochæum. Vt ſcilicet ſignificetur Eſtherem, poſt nuptias cum rege, non minus obſecutam Mardochæo, quam quo tempore eam paruulam nutriebat, & quando congregabantur virgines, inter quas ipſa aſſumpta eſt. Eo enim tempore paruula erat, (proptereáque triennio in domo virginum expectauit,) ideóque præceptum ſibi datum ab eo, de non prodendo genere ſuo, ſtudioſe ſeruauit. Propter Mardochæum quoque, vt ſignificetur eum poſt Reginæ nuptias, non minus ad ianuam regis moratum eſſe, quam eo tempore, quo congregabantur virgines. Itaque tempus congregatarum virginum nihil videtur pertinere ad tempus inſidiarum, neque id texus Hebræus requirit, multóque minus Græcus, in quo nulla plane fit temporis mentio. Neque editio Vulgata repetit tempus congregatarum virginum, cum inſidias narrare incipit. [a]

[a] verſ. 21.

LI. *Non anno ſeptimo.*

DVM ergo in eodem officio perſeueraret Mardochæus, & ad regis ianuam moraretur, irati ſunt Eunuchi, & contra regem coniurarunt; ſed id hoc anno 7. contingere non potuit. Nam nuptiarũ feſtiuitas ad initium vſque anni octaui progreſſa videtur. Hoc autem loco narratur iſta coniuratio, quia exaltationem Amanis, quæ proximo capite ſequitur, anteceſſit: de illa ergo ſequenti anno dicendum erit. Sed Ægyptios, Romanoſque prius inuiſamus.

LII. *Proſopitis inſula à Perſis occupata. Ægyptiis, Græciſque ſuperatis.*

QVOD ad res Perſarum in Ægypto attinet, cum decimus octauus menſis ageretur, quo Athenienſes, qui Ægyptiis rebellibus ſubſidio venerant, cum ipſis in Proſopitide inſula concluſi erant, in poteſtatem Perſarum inſula venit. Nam Megabyzus, vt tradit Thucyd. l. 1. per id tempus, [b] *Exſiccato foſſæ alueo, & aqua aliò auerſa, effecit vt naues in ſicco conſiderent, & magna inſulæ pars continentis inſtar eſſet. Itaque inſulam cum peditatu traijciens cepit.* Inſula ergo facta eſt peninſula opera Megabyzi. Vocatur nihilominus inſula ab Herodoto; [c] qui hoc tempore viuebat, ſcribebátque, dicitúrque habere 9. ſchœnorum ambitum in delta Nili, & eo deferri nauibus oſſa boum, vbi in ſuburbanis ſepulti computruerint. Pergit Thucydides. *Sic igitur perierunt res Græcorum, qui bellum in Ægypto ſex annos geſſerant, & ex multis pauci per Africam tranſeuntes, Cyrenem ſalui peruenerunt, at pleri que perierunt. Sic Thucyd.*

[b] p. 71. gr. lat.

[c] l 2. p. 46. græ.

LIII. *Quid de Athenienſibus Diodorus.*

AT Diodorus gloriæ Græcorum, vt videtur, æmulator, rem paulo aliter narrat. Quamprimum, inquit, claſſis in ſicca terra ſubſedit, Ægyptij timore perculſi, poſthabitis Athenienſibus, cum Perſis in gratiam redeunt. Athenienſes vero à ſociis deſtituti, vbi naues ad vſum deinceps incommodas viderunt, ſubiecto igne omnes concremant, ne in hoſtium poteſtatem veniant. Nec quidquam circunſtantis periculi difficultate conſternati, ſe prius exhortantur, ne priſtinorum virtute certaminum, aliquid indignum committant. Ideo virtute illos ſupergreſſi, qui ad Thermopylas pro ſalute Græciæ vitam profuderant, paratis ad confligendum cum hoſte erant animis. At ductores Perſarum Artabazus, & Megabyzus, Græcorum audacia tam egregia conſpecta, æſtimatis etiam cladibus ſuorum, quod multa hominum millia prius amiſiſſent, fœdus hac conditione cum Athenienſibus faciunt, vt abſque periculo incolumes ex Ægypto excederent. Sua igitur virtute Athenienſes ſalutem conſecuti, Ægyptum relinquunt, & per Africam, Cyrenem vſque progreſſi, ſalui dehinc in patriam, contra quam ſperaſſent, reuertuntur.

LIV. *Ei præfertur Thucydides.*

VERVM nemo eſt qui Thucydidi non plus fidei tribuendum putet, & vicino illorum temporum, & Græco: vt eius oratio in hoc genere non hiſtorici, ſed veritatis eſſe videatur. Quomodo enim qui iam prælio victi fuerant, qui octodecim menſes obſidionem tolerarant, contra florentiſſimum exercitum acie iterum dimicare, non ſolum auderẽt, ſed etiam terrore affectum ad fœdus cogerent, victis glorioſius quam victoribus? Sed redeamus ad Thucydidem.

Ægyptus redit in Perſarum poteſtatem. Amyrtæus Inari ſupplicium.

Ægyptus vero in Regis ditionem rediit, præter regem Amyrtæum, qui in paludibus regnabat. Hũc enim propter paludis magnitudinẽ expugnare nequiuerunt, præſertim quòd paludani illi ſunt omnium Ægyptiorum bellicoſiſſimi. Inarus vero Afrorum Rex, qui omnium harum turbarum autor fuerat, per proditionem captus, in crucem actus eſt. Sic proditor proditione captus, proditorum & latronum ſup-

plicium in Africa, & Rex & Afer paſſus eſt.

Neqve hic finis Græcorum cladis fuit. Athenienſes enim, aliique ſocij, laborantium in obſidione Græcorum clamoribus exciti, tarda auxilia aduexere. Nam quinquaginta triremibus vecti, inquit, Thucyd. ſuis ſucceſſuri in Ægyptum nauigabant, rerum ibi geſtarum prorſus ignari, & ad Mendeſium Nili cornu appulerũt. Cornua Thucyd. appellat; quæ alij oſtia vocitant, in quibus ſe Nilus in mare Mediterraneum euoluit: eſt autem tertium à fine orientem verſus, & Palæſtinam. Pergit autem. Cum autem hoſtes à terra in eos impreſſionem feciſſent, & à mari Phœnicum claſſis eos inuaſiſſet, pleraſque naues illorum profligarunt; at pauciores retro ſe fuga proripientes euaſerunt. Illa igitur magna Athenienſium, & ſociorum expeditio in Ægyptum hunc habuit exitum. Hactenus Thucyd. LV. *Tarda ſubſidia Athenienſium affligũtur.*

Interea cum Lacedæmonij è prælio contra Phocenſes, in gratiam Dorienſium, reuerterentur, nec haberent quomodo tuto, domum ſe reciperent, metu Athenienſium, qui illis cum 14. hominum millibus obuiam venerant, ad prælium ſeſe contra ipſos ad Tanagram Bœotiæ compararunt. Quo in prælio cum Theſſali, qui ex parte Athenienſium ſtabant, in ipſo prælio ad Lacedæmonios tranſiiſſent, licet vtrinque magna ſtrages facta fuerit, Lacedæmonij tamen victoria potiti ſunt, eodemque victoriæ curſu in agrum Megarenſem ingreſſi (eum Athenienſes tum tenebant) arboribus cæſis, per Geranæam, & Iſthmum domum reuerterunt. Scribit Plutarchus in Cimone, Athenienſes, cum ingenti prælio ad Tanagram eſſent fuſi, expectarentque in æſtatem expeditionem in ſe Peloponnenſium, Cimonem ab exilio reuocaſſe; cumque in patriam ex rogatione Periclis rediiſſe. Quod autem addit, ſimulatque domum regreſſus eſt ſuſtuliſſe bellum, & ciuitates in gratiam reduxiſſe, id non tam cito contigit. Nam vt ſcribit Thucyd. l. 1. LVI. *Victoria Laced. ad Tanagram.* *Cimon ab exilio reuocatur.*

Athenienses altero & ſexageſimo ab hac pugna die expeditionem in Bœotios duce Myronide ſuſceperunt, vbi victores effecti, agrum Bœotium, & Phocenſem in ſuam poteſtatem redegerunt, & Tanagræorum muros demoliti ſunt, & longos muros, quos pręcedente anno ædificare cœperant, alterum ad Phalerum vſque portum, alterum ad Piræum hoc anno abſoluerunt. Quin & Æginetas poſt nonum menſem, vt ſcribit Diodorus, [a] ad deditionem compulerunt, iis conditionibus vt vrbis muros demolirentur, naues traderent, & imperatum tributum in poſterum penderent. Peloponneſum etiam Athenienſes nauibus circunuecti ſunt, duce Tolmide Tolmæi filio, & Lacedæmoniorum naualia incenderunt, & Chalcidem Corinthiorum vrbem ceperunt, & excenſu è nauibus in terram facto, Sicyonios prælio vicerunt. Ita Thucyd. quæ ad hunc annum pertinere teſtatur ipſemet, cum ibid. ſubdit, hæc dum fierent, Athenienſes adhuc in Ægypto manſiſſe, quæ tamen Diodorus in annum 1. Olymp. ſequentis refert, & pluribus explicat. Nec plura his hoc anno à Perſis, Græciſve geſta crediderim, Romanos adeamus. LVII. *Athenienſes in Bœotia victores.* *Longi muri eorum.*

[a] ann. 1. Olymp. 80.

Apvd quos vterque Conſul re bene geſta, de Æquis, Volſciſque triumpharunt. Eorum Cornelius Antium vi cepit, quidquid auri, argentique, ac pecuniatum inuentum eſt, relatum eſt in ærarium, reliqua præda militi permiſſa. Deinde tam ex colonis, quam ex veteribus Antiatibus nobiliſſimi, defectionis autores fuiſſe conuicti, ſecuri percuſſi ſunt magno numero, lacerati prius verberibus. Hæc pœna proditoribus merito reddita, Æquis etiam conceſſa pax, quæ breue admodum tempus tenuit. LVIII. *Res ad Antium a Cornelio geſta.*

ANNVS MVNDI 3597. SEXTAE AETATIS 81.
ARTAXERXIS 8. IMPERII PERS. 81. ESDRÆ 3. ELIASIB 8.
OLYMPIADIS LXXX. AN. 4. ARCHONTE MNESITHIDE.
VRBIS COND. 296. COSS. C. NAVTIO II. ET L. MINVTIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 456.

I. *Res anni huius.*

SERIES rerum præcedenti anno geſtarum exigit vt conſpirationem Eunuchorum contra Imperatorem Artaxerxem explicemus. Inde cum Athenienſibus, & Oreſte expeditionem ſuſcipiemus in Theſſaliam. Mox Romæ creatum Dictatorem agricolã L. Quintium Cincinnatum, eundemque mox victorem, curru in Capitolium inuectum comitabimur. Vt ergo à re ſacra ducamus initium Eunuchorum contra regem Artaxerxem inſidiæ non potuerunt ante annum octauum regni eius contingere. Nuptias enim Eſtheris, omnémq; illam celebritatem, & Mardochæi amplificatam dignitatem ſecutæ ſunt, quas Scriptura decimo, Ioſephus etiam duodecimo menſe celebratas refert: forte etiam tardius contigerunt. Nam multis annis Mardochæus ad ianuam regis, quaſi cubicularius eius demoratus eſt. Eo autem tempore duo Eunuchi Regis, qui ianitores erant, & in primo palatij limine præſidebãt, nomine *Bagathan & Thares, irati ſunt*, Bagathoum & Theodeſtem Ioſephus vocat. [a] Hæc ira inſidiarum cauſam continet, ex qua ſecutum eſt, vt voluerint inſurgere in Regem, & occidere eum. a l. 11. 6.

II. *Eorum iræ, & inſidiarum cauſa.*

EAM iram explicant 70. Inuidiam ob promotionem Mardochæi. *Et triſtati ſunt*, inquiunt, *duo Eunuchi regis principes cuſtodum corporis, quoniam prouectus fuerat Mardochæus. Sunt qui aſſerunt*, inquit Serarius, *ægre ipſos tuliſſe Vaſthi repudiatam, eiſque ignotam Eſtherem ſurrogatam.* Gorion ſignificat eos Macedoniæ regis gratiam inire voluiſſe: fuiſſe enim conſiliarios Aman, quem infra Rex dicit fuiſſe gente Macedonem, & ad eos imperium Perſicum transferre voluiſſe. Certe [b] legimus Aman Mardochæo nocere voluiſſe, & populo eius, pro duobus Eunuchis regis, qui fuerant interfecti. Itaque credibile eſt eum non ignarum inſidiarum fuiſſe; negotia tamen ſua apud regem ita tractaſſe, vt ab eo omnium fideliſſimus haberetur. Siue ergo Vaſthi repudium, ſiue Eſtheris & Mardochæi promotio, ſiue ſtudium Macedonicarum rerum cubicularios iſtos ad nefaria contra regem conſilia compulit, certum eſt eos in vitam regis coniuraſſe. *Voluerunt enim inſurgere in regem, & occidere eum*, vt Scriptura teſtatur. Chaldæus paraph. ait eos illi venenum propinare voluiſſe; idque probabile facit R. Salomon, qui ait eos regis pincernas fuiſſe. At Gerion ait eos caput eius ad regem Macedonum ferre voluiſſe: erant enim, vt aiunt Sept. ἀρχισωματοφύλακες, id eſt ſatellitij regij præſides.

1. 2. 3. *Et modus.*

b infra c. 12. v. 6.

III. *Inſidiarum patefactarum modus.*

MODVS inſidiarum patefactarum perobſcure hic traditur. *Quod Mardochæum non latuit, ſtatimque nunciauit Reginæ Eſther, & illa Regi ex nomine Mardochæi, qui ad ſe rem detulerat.* Ita in Latino & Hebræo. At in Græco paulo aliter. Nam c. 1. dicitur, & repetitur inferius in Lat. textu, [c] Mardochæum in aula verſantem audiſſe eorum ſermocinationes, & curas eorum perſcrutatum eſſe, & didiciſſe quod pararent inferre manus Artaxerxi regi, eique rem indicaſſe. At Ioſephus aliquanto diſtinctius, [d] *Barnabazus*, inquit, ſiue vt alij malunt, Pharnabazus, *alterius* Eunuchorum *ſeruus, genere Iudæus, deprehenſas inſidias patruo reginæ indicauit*: genus videlicet rem Mardochæo aperiendi fiduciam dedit; & potuit Mardochæus hac aperta via, vlterius progredi, ad capiendam pleniorem cognitionem, ex eorum ſermonibus. Quod cum feciſſet, rem ſuo nomine Regi notam fieri, per Reginam placuit, vt vtrique ſimul Regis beneuolentia conciliaretur, commendaretur fides, munificentia prouocaretur.

c c. 12. 1.

d l. 11. ant. c. 6 ſub init.

Evnvchi pvnivntvr. IV. *Puniuntur, & res memoriæ mandatur.*

Intellecta re *quæſitum eſt* diligenter de tanto crimine, *& inuentum, & appenſus eſt vterque eorum in patibulo; mandatumque eſt hiſtoriis, & annalibus traditum coram rege.* Sic vocat commentarios, in quibus quid quoque die memoria dignum contigiſſet, perſcribebatur, quæ diaria etiam vocantur. Ioſephus, *Rex vero*, inquit, *territus, veritatem per quæſtiones inuenit; & illis in crucem ſuffixis, Mardochæo tunc quidem pro ſalute ſua, quam ei debebat, præmij nihil perſoluit, tantum nomen eius in commentarios ſuos referri iuſsit, & annotari; ipſum vero verſari in regia, receptum inter amicos regis neceſſarios.* Et examinauit Rex (aiunt 70.) vtroſque Eunuchos, & confeſſi ſtrangulati ſunt, & ſcripſit Rex verba hæc in commentario: & Mardochæus ſcripſit de verbis his, & præcepit Rex Mardochæo miniſtrare in aula, & dedit ei munera pro his: quæ
a c. 12. v 5. [a] inferius etiam in Latino repetuntur, vbi inter alia legitur, *datis ei*, puta Mardochæo, *pro delatione muneribus.* Quæ ſane videntur repugnare iis, quæ habentur infra,
b c. 6. v. 4. [b] vbi nihil honoris ac præmij Mardochæus, pro hac fide accepiſſe dicitur. Eſt autem duplex reſpondendi ratio, vel in Græcis codicibus, & Latinis inde tranſſumptis, deeſſe negationem: vel, prout Bellar. & Serar. viſum eſt, per anticipationem memorata fuiſſe præmia, quæ multo deinde poſt, non ſine fœnore, data ſunt Mardochæo. Hæc hoc anno in Perſide geſta.

V. *Res ab Athen. in Theſſalia geſta.*

In Græcia vero Oreſtes, vt refert Thucyd. l. 1. Echecratidæ Theſſalorum regis filius, ex Theſſalia profugus, Athenienſibus perſuaſit, vt ſe in patriam reducerent. Nõ difficilis fuit hæc perſuaſio, quoniam Athenienſes in Theſſalos exaſperatis erãt animis, vt qui nuper in ipſo prælio ad Lacedæmonios defeciſsẽt, & forte expulſionis Oreſtis cauſa fuit, quod vellet in Athenienſium fide perſiſtere. Athenienſes ergo aſſumptis Bœotis, & Phocenſibus ſociis, expeditionem aduerſus Pharſalum, ſiue Pharſaliam Theſſaliæ ſuſceperunt, & tantum agri in ſua poteſtate habebant, quantum à caſtris non longe progreſſi, ſibi parare poterant. Theſſalorum enim equites eos prohibebant; ſed neque vrbem ceperunt, nec aliud quidquam eorum, quorum cauſa illam expeditionem ſuſceperunt, ipſis ſucceſſit, ſed cum Oreſte, quem ſecum ducebant, domum re infecta redierunt. Diodorus ait Pharſalios per multum temporis obſidionem toleraſſe, nec plura hoc anno geſta refert.

VI. *Sabini palam deficiunt à Romanis, Æqui diſſimulanter.*

Qvo anno L. Minucij Conſulis imprudentia rem Romanam in diſcrimen adduxit, & Dictatoris neceſſitatem attulit. Id ex Dionyſ. de more exponẽdum. Conſules inito magiſtratu, aliquandiu conflictati ſunt in vrbe cum Tribunis de Rogationibus, A. Virginio cum Collegis, iam quartum annum eundem magiſtratum obtinente. Ac ne hoc quidem anno voti compotes facti ſunt; vicinis bellis ingruẽtibus, & delectum bellicum potius exigentibus, quam Rogationem permittentibus. Sabini enim propalam defecerant, Æqui autem diſſimulanter, & factis potius quam verbis. Nam contra Latinos Romanorum ſocios hoſtiliter ſe gerebant, duce Graccho Clœlio, & legatis Romanorum de iniuria querentibus, verba dare, ac tergiuerſari pergebant. Denique fœcialibus etiam miſſis bellum denunciant, ſicque contra eum Conſul Minutius profectus eſt.

VII. *Conſul in inſidias trahitur.*

Gracchvs cognito Romanorum aduentu mouit exercitum, vt hoſtem inſequentem in ea loca pertraheret, vbi ipſe potiore conditione bellum geſturus erat: conuallem ſcilicet quandam cinctam montibus, nudis & aſperis, & pabulationi inutilibus, cuius exitus ipſe occupauit, vt neque inde egredi, neque ibi aut pugnare, aut victum liceret tolerare; Et cum capto impetu exire tentarent, multis vulneribus acceptis, in ſua caſtra repellebantur. Quo ſucceſſu Clœlius factus ferocior, circumuallare illos aggreſſus eſt; ſperans fame ad deditionem cogendos. Quibus Romam nunciatis Q. Fabio tum præfecto vrbis, & alteri Conſuli, qui euocatus fuerat in vrbem, ac ſenioribus viſum eſt tempus poſcere Dictatorem, quem magiſtratum Conſul L. Cincinnato tradidit, & ad ſuum exercitum, quod contra Sabinos pugnabat, reuerſus eſt.

Dicitur Dictator Quintius.

VIII. *Euocatur rure in vrbem.*

Præfectvs vrbis miſit qui ad imperium Quintium adducerent. Quem in opere ruſtico occupatum inuenerunt, & gementi equos faleratos, & 24. ſecures obtulerunt, purpurámque cum cæteris inſignibus regiis. Præferens tamen ſalutem patriæ ruſticis deliciis ſuis, aſſumpto imperio Romam venit, & bono eſſe animo iubens ciues, quidquid è ciuibus ſociiſque copiarum colligere potuit, collegit, & dicto L. Tarquinio magiſtro Equitũ, adiunctiſque ſibi præfecti vrbis copiis, admouit

ad hoſtem exercitum, & occupato loco vnde prohiberi poterat hoſtibus commeatus, cum reliquis copiis ad certamen Clœlium minime repugnantem vocat. Pugnatum eſt acerrime, tandem Clœlius cum ſuis in caſtra ſe recipere coactus eſt.

Pugnat cum hoſte.

IX. *Eum ad deditionem cogit. Æquos ſub iugum mittit. Corbionem diripit.*

AT Dictator ex vna parte, Minutius ex altera tantopere hoſtes, auxiliis, & commeatibus excluſos, fatigarunt, vt ſupplices legatos ad Quintium de pace mitterent. Ille reſpondit cæteros Æquos ſe armis ademptis ſub iugum miſſuros, Gracchum vero belli ducem, cum aliis defectionis autoribus, vt hoſtem tractaturum; iuſſitque vt eos vinctos ſibi dederent. Quibus annuentibus, illud inſuper mulctæ nomine impoſuit, vt quoniam ipſi non laceſſiti Tuſculum diripuerant, viciſſim Corbionem ſibi diripiendum præberet. Præda nihilominus expertem eſſe voluit Veturij Conſulis militem, magni muneris loco ei eſſe debere dicens, quod ipſos morti ſubtraxiſſet; ipſum autem Conſulatum deponere coëgit.

X. *Gracchum ducem in triumphũ ducit.*

Abit magiſtratu, prædiolum repetit.

CVM his reſponſis legati dimiſſi, paulo poſt reuerſi ſunt Gracchum vinctum adducentes, cum cæteris defectionis autoribus, cum quibus & reliquo exercitu, quem ſub iugum miſit, reuerſus eſt in vrbem intra 16. diem, ex quo magiſtratum acceperat, vt habet etiam Oroſius, [a] clariore triumpho nobilitatus, quam vllus ducum ad eam diem. Vrbem enim inuectus, & Capitolium ingreſſus eſt catenatum præ ſe agens belli ducem, cum aliis captiuis illuſtribus. Summam autem poteſtatem quam in ſex menſes acceperat, ſtatim pro concione depoſuit, & repudiatis omnibus, quæ in remedium ſuæ, ſuorumq; paupertatis offerebantur, recepit ſe in ſuum prædiolum, operariámque vitam regiæ prætulit. Epulas inſtructas fuiſſe ſcribit Liuius ante omnium domos, militeſque epulantes carmen triumphale cantando, & ſolennes iocos iactando, comeſſantium modo currum ſecutos fuiſſe. Nec multo poſt alter Conſul Naucius acie victis Sabinis, & agro eorum magna ex parte vaſtato, copias domum reduxit.

[a] l. 2. c. 12.

ANNVS MVNDI 3598. SEXTAE AETATIS 82.

ESDRÆ 3. ARTAXERXIS 9. IMPERII PERS. 82. ELIASIB PONT. 9. OLYMPIADIS LXXXI. AN. I. ARCHONTE CALLIA. VRBIS COND. 297. COSS. C. HORATIO PVLVILLO Q. MINVTIO AVGVRINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 455.

I. *Res ſacra vacat.*

NIHIL hoc anno libri ſacri ſuggerunt. Nam quod Serarius ſignificat exaltatum Aman, propter fidelem operam Regi præſtitam, in ſuperioris anni inſidiis, dubitatione non caret. Nam vt omittam valde incertam eſſe illam operam. Quomodo vir omnium ambitioſiſſimus toto triennio non didicit ſibi à Mardochæo non flecti genua? aut quomodo tanto tempore vltionem diſtulit homo crudelis, qui vnius hominis culpam in infinita innocentum millia redundare voluit? Exiſtimo non ante vndecimum annum eius exaltationem contigiſſe: eámque alia quapiam ex cauſa ortam, vt ſuo loco dicetur.

Olymp. 81. Annus Sabbat. 145.

PRÆTORE autem, ſiue Principe Athenis Callia, apud Eleos acta fuit Olymp. 81. in qua ex ſtadio coronam retulit Polymnaſtus Cyrenæus. Ita Diodor. Quibus conſentit Dionyſ. l. 10. Adde huc etiam pertinere annum Sabbaticum Iudæorum, ordine centeſimum quadrageſimum quintum, quo tempore illegitima coniugia, opus non exigui temporis, [b] disiungebantur. Pluribus narrat hoc anno Diodorus quomodo Tolmides virtutem ac gloriam Myronidæ æmulatus, claſſem quinquaginta triremium à populo Athenienſi obtinuerit, quibus agros Lacedæmoniorum vaſtauerit, naualia incenderit, aliáque è re publica geſſerit, quæ ex Thucydide in annum 3. Olymp. 80. retulimus.

[b] 1. Eſdr. 10. 13.

II. *Res à Pericle hoc anno geſta. Ex Thucydide.*

Qvi deinceps, poſt rem in Theſſalia pro Oreſte fruſtra ſuſceptam, ait non multo poſt mille Athenienſium conſcendiſſe naues, quæ Pegis erãt, (ea vrbs eſt in Megaride ad initium Iſthmi, in intimo ſinu Corinthiaco) & duce Pericle Xantippi filio, contra Sicyonem nauigaſſe. (Sunt hi vicini Corinthiis, prope Iſthmum Peloponneſi;) & exſcenſu è nauibus in terram facto Sicyonios qui ſecum conflixerant, prælio viciſſe. Cumq; ſtatim Achæos in belli ſocietatem aſſumpſiſſent, (hi ſunt vicini Sicyoniis occidentem verſus,) & in vlteriores partes traieciſſent, vltra ſcilicet Corinthiacum ſinum, Epirum verſus, vbi Oeniadas Acarnaniæ ciuitatem bello petierunt, & fruſtra obſeſſam deſerentes, in patriam longo itinere redierunt. Ita Thucyd.

III. *Et Diodoro.*

Diodorvs autem, *Pericles*, inquit, *magnam Peloponneſi partem populatus, in Acarnaniam prope Oeniadas inſulas tranſmittit.* Addidit interpres Oeniadas inſulas: at Diodorus non vocat inſulas, qui ex Thucydide ſciebat eſſe ciuitatem ad Acheloi fluminis oram; quod Polybius quoque, & Pauſanias, aliique teſtantur, vt notauit Orthelius in Theſauro: ſed Echinades inſulæ illis vicinæ potuerunt eum in fraudem inducere. Pergit Diodor. Et omnes illic vrbes in fidem ſuam adigit. Athenienſes igitur illo anno, & plurimas ſub imperio vrbes habebant, & eximia fortitudinis, peritiæque militaris gloria illuſtres erant. Sic ipſe; quæ quam diuerſa ſint à narratione Thucydidis, & cui potius habenda ſit fides, nemo non videt; præſertim cum Diodorus hanc eandem hiſtoriam iterum poſt duos annos inculcet. Deinceps autem Thucydides ait, intermiſſo ſiue interiecto triennio, fœdera quinquennalia inter Peloponneſios, & Athenienſes inita fuiſſe: quod affirmat etiam Diodorus, ſed omiſit triennium illud Thucydidis, ſicut & author Olympionicarum. Et inſuper oblitus fœderis, ſtatim anno ſequenti bellum redintegrat inter vtroſque, nulla fœderis facta mentione. Sed nos Thucydidis veſtigia, quantumuis leuiter impreſſa, ſectabimur.

IV. *Sabini & Aequi iterum in armis.*

C. avtem Horatij, quem Caſſiodorus M. vocat, & Q. Minutij Conſulatu rurſum Sabini prædatum in agros Romanos deſcenderunt. Æqui quoque nuper deuicti arma retractabant, & noctu immiſſo iuuentutis robore Corbionis, quod oppidum ſuperiore anno amiſerant, ſopitum præſidium inuaſerunt, atque interfecerunt. Alia manus valida Hortanam, Latini nominis oppidum, primo impetu cepit, & iram, quam in Romanos non potuit, effudit in ſocios. His duabus cladibus eodem tempore nunciatis, Senatus iuſſit proficiſci vtrunque Conſulem. At Virginius cum Collegis, iam quintùm Tribuni pleb. delectus iterum impediebant. quo fiebat vt hoſtes impunè totis campis Latinis, Romaniſque volitarent. Cum L. Quintius nuper Dictator in Senatu ſententiam dixit. Si plebis opera ad tuendum imperium impetrari nequeat, debere Patricios, vnà cum clientibus, voluntariiſque militibus, hoſtem aggredi. In quam ſententiam cum ab omnibus itum eſſet, Coſs. aduocarunt concionem, ad quam confluente populo, vt rem nouam audituro,

Tribuni delectum Romæ impediunt. Patriciorũ militia.

V. *Declaratur gemente plebe.*

Progressvs in medium Conſul Horatius conabatur perſuadere plebi, vt hanc quoque expeditionem volens ac libens ſuſciperet. At Tribunis reclamantibus, Conſul decretum Senatus de Patriciatorum militia tanto cum ſenſu ac dicendi vi declarauit, vt mox productis ſenioribus militaturis, ſimulque flentibus, iis conſpectis ne plebs quidem à lacrymis temperaret. Quam cum, accedente iterum Conſulis obiurgatione, Virginius flecti videret, & timeret ne ſe inuito bello nomina daret, petiit plebis nomine, vt quando toties poſtulatas leges non impetrarent, ſaltem concederent Tribunorum plebis numerum geminari, vt pro quinq; decem crearentur quotannis, bini è ſingulis claſſibus. Quod cum cæteri patres, etiam ſuadente L. Quintio, concederent, ſolus contradixit C. Claudius Appij filius, eius qui ſemper iniquis plebis poſtulatis reſtiterat. Vicit tamen illa ſententia, quòd exiſtimarent facilius eſſe paucos Tribunos conſpirare quam plures. Nec aliud eſſe remedium contra eius Magiſtratus violentiam, quam vnum aliquẽ ex eo cœtu abducere, qui cæteros interceſſione impediat: quod fuerat iampridem Appij conſilium.

Tribuni 10. petuntur. *Probatur petitio.*

VI. *Ea de re SC. & Plebiſcitũ. Conſulum expeditio.*

Itaqve in eam ſententiam SC. factum eſt, & Plebiſcitum in annum ſequentem. Sicque ſeditione compoſita, habitóque delectu Conſules prouincias ſortiti ſunt, Sabinos Minucius, Æquos Horatius. Sabinorum ager peruaſtatus eſt, ipſis

intra oppidum ſe continentibus. Æqui occurrentes ad prælium quamuis acriter dimicarint, poſtremo tandem profligati ſunt, & in oppida compulſi; vaſtatóque agro, Corbionis tum mœnia, tum priuata ædificia diruit, atque ita reduxit exercitum.

ANNVS MVNDI 3599. SEXTÆ ÆTATIS 83.
ARTAXERXIS 10. IMPERII PERS. 83. ELIASIB PONT. 10. Esdræ 4. Olympiadis LXXXI. an. 2. Archonte Soſistrato. Vrbis cond. 298. Coss. M. Valerio Maximo. et Sp. Virginio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 454.

I. *Res anni huius.* HIC eſt primus annus intermiſſi triennij ſine bello inter Athenienſes & Lacedęmonios; poſt quod quinquennalia fœdera inita ſunt inter ipſos. Huius porro intermiſſi belli idem videtur author fuiſſe, qui poſtea fœderum fuit. Cimon nimirum, quem Plutarchus in eius vita refert, poſtquam Rogatione Periclis in patriam reuocatus eſt, ſuſtuliſſe bellum, ciuitateſque in gratiam reduxiſſe; quod bellum ſuſtuliſſe dicit, videtur ſignificare hoc triennium Thucydidis, quod quaſi iuſtitium quoddam armorum inter Græcos fuit. Nec tamen ſtatim arma in Cyprum conuerſa apparet, eam quippe expeditionem, quæ partim contra Perſas, partim etiam contra Ægyptios fuit, Diodorus in ſequentem Olympiadem differt, quem & nos ſequemur, licet potuiſſet non male ad præſentem referri, fauente potius quam repugnante Thucydide, & Plutarcho.

II. *Incrementa Tribunorum.* Ne Romæ quidem hoc anno vllum bellum externum fuit, vt author eſt Dionyſ. Domi tamē contentiones inter Tribunos & Coſs. recruduerunt, ex quibus Tribuni ſuperiores diſceſſerunt. Nam antea tantum in concionibus regnabant Tribuni, Senatum vocare, aut ſententiam dicere eis non licuit, ſed Conſulum is honor fuit. Huius anni Tribuni primi Senatum conuocare auſi ſunt, autore Icilio, qui Collegij eius princeps fuit, vir induſtrius, & pollens Romana facundia. Hic idem Auentinum collem ad ædificia plebis poſtulauit, & obtinuit. *Collis Auētinus plebi aſsignatus.* Collis hic eſt duodecim ferme ſtadiorum ambitu, comprehenſus mœnibus, qui tum non totus habitabatur, ſed nemoroſus erat, & publicus.

III. *Tribunorum vis, & audacia in Conſules.* De hoc plebeis aſſignando Conſules compellauit Tribunus, rogans vt ex SC. id fieret; quibus rem differentibus, per Apparitorem Conſules citauit ad Collegiū, iuſſos Senatum vocare. Apparitor repulſus eſt à lictore iuſſu Conſulum: quod tantam indignationem mouit Collegio, vt lictorem correptum ad rupem Tarpeiam ducerent: nec Conſules, tametſi grauiter eam contumeliam ferentes, potuerunt eum eripere; Tantum aliorum tribunorū, quorum erat intercedere, opem inuocabant. Illi autem iam ante conſpirauerant nihil nouare, niſi de communi conſilio, neque quemquam de Collegio intercedere voluntati plurium Collegarum. *Eorum conſilium de non intercedendo.* Quomodo irrita fiebat ſpes Patriciorum, de quopiam Tribunorum adducendo ad intercedendum reliquorum conſiliis, eiſque Vetando impediendis. Itaque ex præcedenti conſpiratione reſponderunt, decretum eſſe de lictore.

Abſtinent à lictoris ſupplicio. Non tamen perſtiterunt in ea ſententia, ſed remiſerunt iram, & ſupplicium hominis condonauerunt, ſenioribus patrum deprecantibus, veriti etiam inuidiam, quod primi morte mulctarent hominem, qui magiſtratus iuſſa feciſſet: & ſoliciti ne per hanc occaſionem ad extrema audenda Patricij neceſſario ſe verterent.

IV. *Lex de prædiis vrbanis.* Deinde idem Icilius à Senatu impetrauit hanc ferri legem, vt Quæ priuati homines bono iure parta poſſideant, ea penes priſtinos dominos maneant. Quæ per vim, aut fraudem ædificiis occupaſſent, ea, reſtituto ex arbitrorum ſententia pretio ędificationis, addici populo: quę publica ſint, ea ſine pretio plebi diuidi oportere. Eam legem ea maxime ratione perſuaſit, etſi C. Claudio de more reſiſtente, quod eam valere oſtendit ad coërcendas ſeditiones agrarias. Nam inopem plebem

contentam fore vrbanis prædiis, quæ nunc publica cum ſint, à multis tamen potentibus occupentur.

Itaque lex in præſentia Pontificum, & Augurum, duorumque ſacrificorum, centuriatis comitiis perlata eſt à Conſulibus, quæ in Auentino inciſa eſt in columna ærea: deinde Plebeij areas eius ſoli diuiſerunt ſibi ad ædificia, & collatis impendiis extruxerunt.

ANNVS MVNDI 3600. SEXTAE AETATIS 84.
ARTAXERXIS II. IMPERII PERS. 84. ESDRÆ 5. ELIASIB II.
OLYMPIADIS LXXXI. AN. 3. ARCHONTE ARISTONE.
VRBIS COND. 299. COSS. T. ROMVLIO
ET C. VETVRIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 453.

EXISTIMAMVS, vt ſupra ſignificatum eſt, ad hunc annum qui eſt ſecundus ſupra ſeptuageſimum Iubilæum ab orbe condito, exaltationem Amani, & conſilium eius de perdenda Iudæorum gente pertinere: quo tempore quies erat Perſis & Græcis à bellis inter ſe. Per hanc tamen occaſionem pacis inter Athenienſes & Lacedæmonios, qui Ithomæ erant, & decimum iam annum contra Lacedæmonios obſidionem pertulerant, decimo demum anno, [a] cum hoſti diutius reſiſtere non poſſent, compoſitione cum Lacedæmoniis facta, ſe ipſis dediderunt; his conditionibus, vt fide publica freti, ex Peloponneſo excederent, nec vnquam amplius in eam reuerterentur. Quod ſi quis in eam reuerſus caperetur, eius, qui eum cepiſſet, ſeruus eſſet. Exierunt autem ipſi cum liberis, & vxoribus. Quos Athenienſes exceperunt, & Naupacti collocarunt. Ea eſt vrbs Ætoliæ maritima, in Corinthiaco ſinu, quam nuper à Locris Ozolis occupatam ceperant. [b] Romanis autem domi foriſque, multum periculi ac turbarum fuit. I. *Solutio obſidionis Ithomæ, & quies à bellis.*

[a] Vide an. m. 3591. n. 19.

[b] Vide Diodorum Olymp. 81. an. 1.

QVOD ergo ad Amanum attinet, dubium eſt fuerit ne is natione Perſa, vt ait Sulpitius, l. 2. hiſt. vel Amalecita, & de ſtirpe Agag, regis quondam Amalecitarum, quod partim aſſeritur, partim ſignificatur in editione Vulg. & Hebræo, Ioſepho & Ruperto, Lyrano & Rabinis omnibus; 70. tamen pro Agagita, vel Agagæo, Bugæum, & Ougæum verterunt. Perſpicue tamen in editione vulgata [c] dicitur, *animo & gente Macedo*, & à 70. c. 9. Ea de re fuſius diſputat Serar. [d] Admodum probabile eſt eum Patre ac gente fuiſſe Macedonem, matre Perſam, loco Agagæum, vt ait Caiet. ſiue Bugæum, antiqua denique origine Amalecitam: ſicque in ſingulis opinionibus aliquid erit probabilitatis, nec vlla erit alteri plane contraria. II. *Amani genus.*

[c] c. 16 10.
[d] in c. 3. Eſther. q. 1.

Quare autem ad tantum dignitatis faſtigium euectus ſit, vt ſecundus à Rege diceretur; imo & Regis Pater, & adoraretur ab omnibus poſt regem ſecundus, & omnibus Imperij Perſarum prouinciis præpoſitus eſſet, diſtincte, atque in particulari non traditur: etſi quidam patefactam ab eo coniurationem Eunuchorum putent; quod tamen opus fuiſſe Mardochæi ex Scriptura certiſſimum eſt. Vniuerſe tamen eius merita ſignificantur, [e] vbi Aman dicitur ſapientia & fide cæteros præcelluiſſe. Poſtea tamen eum longe alium agnouit, & prædicauit, [f] cum illum ſuperbum, crudelem, proditorem, peſſimum mortalium appellat. *Et ſumma gloria.*

c. 3. 4. & c. 13. 6.
[e] c. 13 3.
[f] Vt ex c. 16. patet.

AMANIS itaque gloria in eo conſtituitur. [g] Quod *Rex Aſſuerus poſuit ſolium eius ſuper omnes principes, quos habebat*, quo modo Euilmerodach rex Babylonis, exaltans Ioachinum, *poſuit thronum eius ſuper thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.* [h] Sed hic amplius additur. *Cunctique ſerui Regis, qui in foribus palatij verſabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: ſic enim præceperat eis Imperator: ſolus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum. Cui dixerunt pueri Regis, qui ad fores palatij præſidebant;* III. *In quo poſita.* *Mardochæus eum non adorat.*

[g] ca. 3. 1. & c.
[h] Vt habetur 4. Reg. 25. 28. & repetitur à Ieremia c. 52. 32.

cur præter cæteros non obſeruas mandatum Regis?

IV. *Cur negarit adorationem.*

NON leuis eſt difficultas in aſſignanda cauſa negati huius à Mardochæo honoris, in qua copioſus eſt Serar. [a] qui refert Hebræos affirmare in Amanis veſte fuiſſe deorum imagines picturatas, quibus honorem feciſſe videretur Mardochæus, licet aliud animo ſpectaſſet. Et certe regum iſtorum veſtes acu pictas, & variis belluarum generibus diſtinctas ſatis indicant Herodotus, Philoſtratus, Martialis apud eundem. Dico breuiter Perſarum reges diuino honore à ſubditis ſuis affici ſolitos, cui in eodem genere ſupparem requirebat Aman. Quod neque Mardochæo Iudæo, neque vlli, qui verum Deum agnoſcat, & colat, licitum eſt. Quæ ratio ſubobſcure in illis verbis includitur. *Dixerat enim eis ſe eſſe Iudæum.* Ne videlicet illi offenderentur, rati eum ex ſuperbo animi tumore, regiis mandatis peruicacem ſe præbere. Cum tamen ille abſtineret, eo quod id Iudæorum lege prohiberetur: & Ioſephus ait Mardochæum non adoraſſe hominem, propter patriam inſtitutionem, & legem.

a in 2. Par. lib. q 3.

V. *Quæ lege Iudæorum permiſſa.*

QVÆ ſine dubio ciuilem magiſtratuum, ſummorũ præſertim, adorationem non reprehendit; imo exemplis ſanctiſſimorum virorum confirmat, Abrahæ,[b] & Iſaac, qui benedicens Iacobo,[c] *Seruiant tibi*, inquit, *populi, & adorent te tribus. Eſto Dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te*, tanquam ante Dominum, *filij matris tuæ.* Et ipſe Iacob progrediens adorauit pronus in terram ſepties, & vxores eius, & filij eius, exemplo patris, Eſau adorauerunt; ſic omnes Patriarchæ Ioſephum, vt ſummum Ægypti magiſtratum ſecundum regem, ſemel iterumque adorauerunt, etiam poſtquam eum vt fratrem agnouere. [d] Ruth adorat Booz, [e] Dauid Ionathan & Saulem regem & alij paſſim viri laudatiſſimi viros principes huiuſmodi honore affecerunt.

b Gen. 23. 7.12.
c 27.29.
d c. 50. 18.
e Ruth 2. 10.
1 Reg. 20. 41. c. 24. 9.

VI. *Aman diuinum honorem expetiit.*

INTELLEXIT ergo Mardochæus Amanem diuinum à ſe honorem, qualis vulgo deferebatur Perſarum regibus, poſtulare, qui honos modis omnibus diuina lege prohibetur; huius rei teſtis eſt ipſemet Mardochæus, qui coram Deo loquens, [f] ait, *Cuncta noſti, & ſcis quia non pro ſuperbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman ſuperbiſſimum. Libenter enim pro ſalute Iſraël, etiam veſtigia pedum eius deoſculari paratus eſſem, ſed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quamquam adorarem excepto Deo meo: quibus verbis res plane confecta eſt.* Præſertim cum eadem ſententia in 70. ſit, & à Ioſepho repetatur.

f c. 13. 12.

Sed accedunt præterea innumera ſcriptorum omnium monimenta, quibus clariſſime demonſtratur Perſarum reges à ſubditis ſuis pro diis haberi, & diuino cultu affici; quorum pleraque congerit Serarius, & Briſſonius l. 1. de Regno Perſ.

VII. *Eſdras, & Eſther quomodo regẽ adorarent.*

SI ergo, inquies, hic erat mos vulgatiſſimus, imo lex omnium præclariſſima, vt ait Artabanus apud Plutarchum in Themiſtocle, venerari regem, & imaginem adorare omnia conſeruantis Dei, nonne Eſdras, & Nehemias, & Eſther regem adorabant? Quomodo ergo non timebant impietatem, aut quomodo iis religioſior eſſe voluit Mardochæus? Si non adorabant, quomodo id ferebat Artaxerxes, aut quomodo ad regis conſpectum admittebantur, nedum illi chari eſſe poterant? Nam Themiſtocles audiuit non poſſe regem alia conditione adiri, quam adoratione præuia; alioqui agendum eſſe per internuncios. Exiſtimat Serar. priuilegio donatos fuiſſe, vbi religionem ſuam, Deique ſui legem Regi apparuerunt. Id autem non difficile fuit impetrare, poſtquam magnam de Deo in eius animo opinionem ingenerarunt. Ex qua illa ſunt eius verba de Iudæis, quos vocat filios altiſſimi, & maximi, ſempérque viuentis Dei, *Cuius beneficio*, inquit, *& patribus noſtris, & nobis regnum eſt traditum, & vſque hodie cuſtoditur.*[g] Ante autem quam ſe vel Eſther, vel Mardochæus manifeſtarent, potuerunt ſe in exterioribus gerere ſicut cæteri, ſicque neque ſibi inuicem, adhibita præmonitione, neque Perſis legum Iudaicarum ignaris, fuerunt offendiculo. Nam latriæ cultus in exterioribus fere non differt ab eo, qui Regibus, & ſummis viris defertur. Interior autem cultus ab hominibus agnoſci non poteſt. Ideoque Naaman permiſſu Elizei in templo Remmon, adorabat Dominum, cum Rex Syriæ adoraret deum ſuum. [h]

Et nemini eſſent offendiculo.

g c. 16. v. 16.

h 4. Reg 5 18.

VIII. *Aman agnoſcit ſe non adorari à Mardochæo.*

CVM ergo Mardochæus non adoraret Amam, ſicut reliqui aulici, & non ſemel monitus, perſeueraret nihilominus in ſententia, affirmans id ſibi, qui Iudæus eſſet, non licere; neque fas eſſe diuinum honorem in hominem mortalem transferre,

rem detulerunt ad Aman, rati eius autoritate, vel minis hominem de ſententia deduci poſſe. *Quod cum audiſſet Aman, & experimento probaſſet quod Mardochæus non flecteret ſibi genu, nec ſe adoraret*, & in ſui contemptu, etiam regis iuſſionem contemni, *iratus eſt valde, & pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manus ſuas, audierat enim quod eſſet gentis Iudææ, magiſque voluit omnem Iudæorum, qui erant in regno Aſſueri perdere nationem.* Quod eſſet natura Iudæis infeſtus, inquit Ioſephus, quandoquidem Amalecitarum gens, ex qua ipſe erat, à Iudæis victoribus extincta fuerat. Modus autem quem excogitauit ad Iudæos omnes perdendos, ad initium ſequentis anni pertinet, vbi de eo agemus. Nunc Romanorum motus ex Dionyſio conſideremus.

CREATI ſunt noui de more Coſs. T. Romulius, & C. Veturius: Tribuni autem L. Icilius cum collegis refecti ſunt, violata cito pactione inita cum Patriciis, quando Tribunorum numerus geminatus fuit; quod indicium fuit nihil eos quietum, aut pacificum animo agitare. Quamquam Conſulum ſeueritas, & imprudentia ei occaſionem dedit. Nam cum externi hoſtes iterum contra Romanos inſurgerent, (magno eorum bono, quòd ſic ciuiles ſeditiones multò periculoſiores langueſcerent) Conſules delectum habere cœperunt, Tribunis licet de more reclamantibus; ſed maiore ſeueritate, quam in malè affecta Repub. conueniret. Nullam enim excuſationem recipiebant, ſed legum pœnas in bona, & corpora ſegnius parentium intentabant; multos quoque, etiam tribunitia poteſtate functos, in carcerem coniiciebant. IX. *Noui Conſules ſeueritate Rem. pub. turbant.*

QVÆ intempeſtiua ſeueritas occaſionem Tribunis plebis turbandi dedit, vt pro concionibus vociferarentur in Conſules: quibus cum nihil proficerent, aggreſſi ſunt factis delectui obſiſtere, pleriſque ſibi de plebe adiunctis. At Conſules, quibus præſto erat iuuentus patritia, eos ita repellebant, vt interdum non temperaretur à manibus. Delata à Tribunis ad Senatum querela, cum ab eo impotentiæ arguerentur, & iniuriarum in Conſules, quos etiam auſi eſſent in carcerem per apparitores ſuos velle ducere; cum non liceret eis minimo Patricio, nedum Conſuli, ſummo magiſtratu fungenti, inconſulto Senatu diem dicere: minati ſunt, ſi illi plebem vocarent ad calculos, ſe ad arma vocaturos patricios. Re infecta à Senatu diſceſſerunt, & reuerſi ad populum conſultabant quid facto opus eſſet. Aliqui ſeceſſionem in montem ſacrum ſuadebant: alij violatoribus Tribunorum mortem, aut exilium inferendum; alij denique in adiutores Conſulum iram eſſe deflectendam putabant, & ab iis pœnas ſumendas, quæ ſtatutæ eſſent legibus. X. *Tribunos exaſperant.* *Et Senatus ipſe.*

QVOD ſi, inquit Dionyſ. illa die Tribuni iram non abſtinuiſſent à Coſs. & Senatu, nihil vetabat quin ea die Ciuitas ſeipſam perderet: adeo omnes ad arma, & bellum ciuile parati erant. Nihilominus dicta eſt dies Coſs. in trinundinum, quà pecuniis mulctarentur; & tamen inſtante iudicij die, ab eo propoſito deſtiterunt, deprecatione honoratiſſimi cuiuſque. XI. *Reipub. periculum.* *Tribuni Coſſ. diem dicunt.*

Poſt hæc pro concione populum allocuti, dixerunt culpam in ſe admiſſam remittere ſe, in gratiam eorum, quibus nihil negare fas putabant; iniuriam vero ipſi plebi factam vlturos, ne malo exemplo noceat. Promulgaturos enim ſe legem agrariam, per annos triginta iam extractam; tum eam quæ de æquando iure à proximis tribunis perferri non potuerat. Qua in re vides Tribunorum iſtorum improbitatem. Nam legi agrariæ iam renunciarant ſi eis Auentinus collis, aliáve vrbana prædia ad ædificandum darentur. Illi quoque iuris æquitati, aut iniquitati potius, nuncium remittebant, ſi ei Tribuni duplicarentur: vtrunque factum, & tamen ad improbas, atque importunas poſtulationes nihilo ſecius prorumpunt, & iureiurando ſpondent non quieturos ſe donec iſta obtinuerint.

SIMVL diem populo ad ferenda ſuffragia edicunt; quæ cum adueniſſet, multi de plebe pro lege dixerunt, in quibus L. Siccius, ſiue, vt aliis placet, Sicinius Dentatus, qui pleriſque militaribus ſuis facinoribus, & meritis inuidioſe enumeratis, conqueſtus eſt ſe ne digitum quidem agri, tot vulneribus acquiſiti, poſſidere, ſicut nec quemquam Quiritium: ſed violentiſſimos quoſque, qui nihil in iis acquirendis laude dignum egiſſent, & tamen plebi, quæ ea peperiſſet, & omnibus eius fautoribus infeſtos ſe præbuiſſent; & recens Tribunos ipſos indignum in modum violaſſent: adeo vt pugnis petiti & calcibus, foro excedere coacti eſſent. Denique autor fuit populo vt ſuffragia pro lege ferret, Tribunis, vt quoniam Conſulibus XII. *Promulgãt legem agrariam.* *Sicinij dentati querela.*

magiſtratum abrogare non decet, priuatos eorum violentiæ miniſtros in iudicium populi adducerent: nec quemquam, qui legem vellet diſſuadere, admitterent; hoc poſtremum improbauit Icilius, & facta cuiuis contra dicendi in craſtinum poteſtate, concionem dimiſit.

XIII. *Suffragia populi per vim à patribus impediuntur.*

TVM Coſs. domi cœtum Patrum habuerunt, eorum præcipue, qui magis autoritate & opibus pollerent, eoſque docuerunt modis omnibus legi obnitendum, non verbis modo, ſed, ſi opus eſſet, etiam factis. Iuſſeruntque vt mane in forum conuenirent, cum amicis, & clientibus quamplurimis, pars circa tribunal in comitio conſiſterent, alij paſſim diuerſa fori loca occuparent, ne plebs poſſet in vnum coire, quod cum factum fuiſſet, tantus fuit partim acclamantium, partim reclamãtium ſtrepitus, pari contentione Conſulum, atque Tribunorum, vt magna diei pars fruſtra abſumeretur. Cumque plebs poſceret calculos, patricij iuuenes, plebeios in ſuas tribus ſecedere parantes, impediebant, & vrnas cum calculis eripiebant, miniſtros ad id aſſignatos pulſantes, ac profligantes è foro. Tribunis vero vociferantibus, & in mediam aduerſariorum turbam ſe proiicientibus, ipſis quidem cedebant, quacunque ſe inferrent: cæteros plebeios, qui vellent illos ſequi, non permittebant, vt nihil opis eſſet in eorum magiſtratibus; ſicque patricij perfecerunt, ne lex eo die perferretur. Tres præcipue familiæ Conſulibus conſtanter affuerunt, Poſthumij, Sempronij, Clœlij. Quibus poſtea Tribuni diem dixerunt, quod contra ſacratas leges, quas de Tribunis S. P. Q. R. tulerat, ipſi eos cohibuiſſent, ne cognitionem de lege perferrent ad populum, eiſque mulcta imponeretur, vt eorum bona Cereri conſecrarentur. Quod & factum eſt, abſentes rei damnati ſunt: ſed eorum bona patricij æquo pretio redemerunt, & ſuis dominis reſtituerunt. Et hic fuit eius contentionis finis.

Tres familiæ patriciorum pœna affectæ.

XIV. *Æqui Romanos iterum inuadunt.*

NEC ita multo poſt, rurſus Tribunis legem promulgantibus, interuenit nuncius de hoſtibus, per agrum Tuſculanum, magno agmine Romam properantibus. Senatus decreuit ambos Conſules Æquis ire obuiam, qui cum iuberent ciues ad militiam dare nomina, Tribuni conati ſunt ſeditionem renouare impediendo delectus, ſed fruſtra. Factum eſt enim SC. vt Patricij bellum ſuſtinerent cum ſuis clientibus, & iis ciuibus, qui ſponte pro patria vellent bellum ſuſcipere, quibus ſperarent deos fore propitios, reliquis deſertoribus Conſulum, iratos. Eo SC. recitato pro concione, multi plebeiorum ſponte nomina dederunt. Quin etiam Siccius ille Dentatus diuitum acerbus accuſator, nomen dedit cum cohorte octingentorum emeritorum, qui in eius gratiam iterum militiam ſequebantur; breuique inſtructiſſimus exercitus, & ſatis numeroſus comparatus eſt.

Ægre cogitur in eos exercitus.

XV. *Ducitur, pugna paratur.*

QVO cognito hoſtes non expectauerunt eius aduentum, ſed in ſua recipiebant ſe. Verum Conſules properato itinere eos ad Antium aſſecuti ſunt, in prærupto quodam loco caſtra metatos, qui & ipſi non procul ab eis caſtra poſuerunt. Et aliquandiu exercitus vterque intra ſuum vallum ſe continuit. Cumque Æqui Romanos vltro laceſſerent, & pugnæ ſe auidos oſtenderent, iuſſit Romulius Conſul Siccium, per obliquam quandam viam conſcenſo monte, caſtra hoſtium aggredi, dum ipſi in acie pugnarent. Quod cum ille parum probaret, licet paratum ſe ad obtemperandum præberet, quod videret ſe ſuoſque loci iniquitate, in manifeſtum ruere exitium à Conſule præparatum, & aliud quiddam ſuaderet; Conſul non ſolum imperioſè, ſed contumelioſe etiam repulit eius orationem. Ille autem conteſtatus, alterutrum Conſuli eſſe propoſitum, vel viuo partam iam gloriam ignominioſe obſcurare, vel obſcuro exitio eum perdere: & exercitui lacrymanti valedicto, ſocios ad hoſtium caſtra, non qua Conſul oſtenderat, ſed per denſiſſimum ſaltum deduxit, ſic vt è ſuperiore loco poſſet in hoſtilia caſtra irrumpere.

Durum Conſulis imperium Sicinio datum.

XVI. *Pugnatur, glorioſum Sicinij facinus.*

INTEREA concurrerant acies, & dimicabant fortiter, diu neutram in partem inclinante victoria. Cum Sicciana cohors celeriter deuolauit à vertice, clamorémque ingentem ſuſtulit. Tam inopinato caſu conſternati hoſtes, nec opinati tam paucos eſſe, ſed adeſſe alterum Conſulem, è caſtris proiecerunt ſe, ne arma quidem plerique retinentes. Tum Æqui vbi caſtra capta intellexerunt, & hoſtem à tergo viderunt, omiſſo certamine in fugam ſe quaquauerſum dederunt, quos Romani, ad noctem vſque tergo hærentes, occiderunt; Maxime Siccius, qui nocte cohortem in caſtra à ſe capta reduxit, ingenti plenam lætitia: erant quippe omnes

incolumes, atque integri, non ſolum euitato imminenti periculo, verum etiam pa[rt]a maxima gloria, Patrem ſuum appellantes, ſeruatorem, ac Deum. Qui mox lau[dem] ſuam turpi inuidiæ ac vindictæ facinore corrupit.

Iam enim media nox erat, cum vlturus Conſulem voluit laudem victoriæ ei[us] corrumpere. Nam ſumptis armis vna cum ſociis. Primo quidquid erat in caſtris au[t] hominum, aut iumentorum contrucidat; deinde incendit tentoria, frumento, ve[s]timento, armis, alióque omni apparatu referta: inde ſub diluculum Romam ve[ne]nit, & re tota Tribunis, & eorum iuſſu populo in concionem adducto, quam inui[di]oſiſſime narrata, publicum Conſulibus excitauit odium, vt ne Senatus quiden[i] id æquo animo ferret, nec triumpho, aut ſolitis honoribus eos dignaretur. Sicci[o] autem quam ſummum potuit honorem plebs tribuit, eumque primis comitiis Tri[i]bunum creauit, vt maiori cum poteſtate rurſum Conſules vlciſci poſſet. Qui vt[r]que pœnam ſeditioſæ intemperantiæ merebatur, & damni in Rempub. omneſqu[e] ſocios illati, quibus prædam non leuem laborum ſuorum corruperat.

ANNVS MVNDI 3601. SEXTAE AETATIS 85

ESDRÆ 6. ARTAXERXIS 12. IMPERII PERS. 85. ELIASIB PONT. 12. OLYMPIADIS LXXXI. AN. 4. ARCHONTE LYSICRATE. VRBIS COND. 300. COSS. SP. TARPEIO, ET A. TERNIO, SIVE ATERINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 452.

a Eſth. c 3. 7. ca. 4. 5. 6.

RELIQVVM fere hiſtoriæ, & libri Eſtheris [a] ad hũc annum per[t]inet, quo Sors in vrnam de perdendis Iudæis mittitur, Reg[is] conſenſus impetratur, literæ per totum imperium dimittuntu[r] Mardochæus, & Regina, & vniuerſi Iudæi fletibus ſe, precibus, a[c] ieiuniis dedunt. Eſther ad conuiuium Regem, & Amanem voca[t] Aman parat ſuſpendium Mardochæo, quem tamen cogitur ſum[mo] honore afficere. Móxque à conuiuio in crucem hoſti paratam cum ſuis agitu[r] Mardochæus eius dignitati ſubrogatur, & prioribus literis per noua decreta anti[qu]quatis, Iudæi de hoſtibus ſuis pœnas ſumere parant. In Græcia hoc quoque ann[o] quieſcitur. Romæ contra, Tribunos inter, & eos qui proxime Conſulatu abie[r]rant lites. Indéque legatio legum cauſa in Græciam deſtinata. Sed à ſacra hiſtoria vt par eſt, ducamus initium.

b Prou. 16. 33.

c Eſth. 3. 7.

Cvm fixum eſſet crudeli & ſuperbo Aman, contemptum ſui omnium Iudæo[rum] interitu vindicare, rei exequendæ tempus ſorti committendum putauit, & de[] ſcriptis menſium omnium nominibus, & in vrnam coniectis, [b] Dei ſortes attempe[]rantis nutu menſis duodecimus exiit: & rurſum altera ſortitione, dies eius menſi[s] decimus tertius, ſiue, vt eſt in Græco, decimus quartus. Sortitio autem facta eſt, v[t] habet Scriptura, [c] *Menſe primo, cuius vocabulum eſt Niſan, anno duodecimo regni Aſſueri miſſa eſt ſors in vrnam, quæ Hebraicè dicitur Phur, coram Aman, quo die, & quo menſ[e] Gens Iudæorum deberet interfici; & exiuit menſis duodecimus, qui vocatur Adar.* Appare[t] autem hic primùm temeritas hominis, qui prius ſortitur quo tempore ſibi inuiſo[s] Iudæos interfecturus ſit, quam à Rege tanti, tamque difficilis facinoris poteſtatem petierit, aut impetrarit.

Apparet ſecundò, quod non viderit tantum temporis interuallum rebus ſui[s] parum conuenire; cum eo tempore Iudæi multa moliri, multa agere contra ip[]ſum, vel contra Regem, in tam multis eius imperij locis, ex ſumma animi deſpe[]ratione poſſent; aut certe, quod minimum eſt, fuga ſibi conſulere, & omnia eius conſilia irrita reddere. Apparet 3. inconſulta petitio eius, nec minus in[]conſultum decretum; cum populus, in quem iſta clades ſtruitur, ne nominetu[r]

quidem: ſed tantum quibuſdam conditionibus circumſcribatur, quæ partim negari poſſent, partim aliis conuenirent. Apparet & diuina prouidentia, quæ longiſſimum tempus ſortibus ordinarit, vt intra id tempus remedium imminenti malo adhiberi poſſet. Notant vero plerique Pur, ſiue Phur non Hebraicam eſſe vocem, ſed Perſicam, eam tamen ab Hebræo fonte Pagn. פור deducit, quod ſignificat confringere, & conterere, vnde & ſignificat torcular, in quo vuæ, vel oliuæ confringuntur; & ſimpliciter vas, in quod ſortes cōiiciuntur, & per metonymiam ſortem ipſam.

IV. *Aman petit à rege vt Iudæi pereant.*

Dixitqve *Aman regi Aſſuero, Eſt populus per omnes prouincias regni tui diſperſus* vt ſi malus eſt, vbique nocere poſſit, *& à ſe mutuo ſeparatus*, vt facilius opprimi poſſit, *nouis vtens legibus, & ceremoniis*, nouis ſcilicet in Perſide; at in ſua regione antiquiſſimis, & regno ipſo Perſarum mille annis antiquioribus. *Inſuper & regis ſcita contemnens*, vt Mardochæus præceptam adorationem. *Et optime noſti, quod non expediat regno tuo, vt inſoleſcat per licentiam.* Innuit eadem, quæ ſcripſerant iampridem hoſtes Iudæorum ad Cambyſem, [a] vbi Ieruſalem dicitur ciuitas rebellis, & peſſima, tributa negans regibus, & nocens regibus & prouinciis. Addit aliud arg. Ioſephus, gratum fore ſubditis eius, ſi funditus extirpetur gens, reliquorum populorum moribus, & ſtudiis infenſa: & ex ea nemo plane, vel ad ſeruitutem reſeruetur. Et ne forte Rex cauſetur imminutionem tributorum, quæ Iudæi vbique plurima penderent, ei obiectioni, occurrens ait, *ſi tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.*

[a] 1. Eſd. 4. 11. 13.

V. *Maxima vi pecuniæ eius ærario tributa.*

Hanc quoque rationem vidit Ioſephus, ſed parum fideliter expreſſit. *Et ne quid inde*, inquit, *tuis tributis decedat, de meis bonis promitto tibi quadraginta talentorum argenti millia*, libenter tanta pecunia cariturus, modo regnum tuum repurgetur ab iſta hominum colluuie. Fideliter reddidit interpres 4. myriades. Septuaginta habent argenti talenta decem millia, quomodo editio vulgata, & Hebræa; quam Ioſephus ambitioſe quadruplo auxit, vt intelligeretur, quam vtiles eſſent Iudæi imperio principum. Sed vel quarta huius pecuniæ pars, ſatis oſtendit quantam exerceant tyrannidem in animos hominum turbulentæ iſtæ beſtiæ, morbus inquam iræ, ſuperbiæ, cæteræque peſtes, quæ tantam vim diuitiarum profundere cogant, tantam hominum innocentum carnificinam vbique terrarum exercere non vereantur.

VI. *Conſentit rex in cæde Iudæorum.*

At Rex, cuius mens, atque animus ab Amane poſſidebatur, nihil in ea re inquirendum putauit; ſed quod ei bonum, atque vtile imperio Perſarum viſum eſſet, id ſine dubitatione rectum, atque amplectandum cenſuit; & in populi, quem accuſator ne nominabat quidem, ſummam perniciem conſentit, non ſecus, ac ſi ſordes quædam hominum, puta maleficorum, ſacrilegorum, rebellium, prædonum, regno exterminandæ eſſent. Eum quippe hominem toto regno ſapientiſſimum, atque fideliſſimum credebat: perſpicuo exemplo inhumanæ crudelitatis tyrannorum in Chriſtianos. *Tulit ergo Rex annulum, quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hoſti Iudæorum, dixitque ad eum; Argentum, quod tu polliceris, tuum ſit de populo age quod tibi placet. Vocatique ſunt ſcribæ regis menſe primo Niſan, tertia decima die eiuſdem menſis, & ſcriptum eſt, vt iuſſerat Aman, ad omnes ſatrapas regis, & iudices prouinciarum, diuerſarumque gentium, vt quæque gens legere poterat, & audire, pro varietate linguarum ex nomine regis Aſſueri, & literæ ſignatæ ipſius annulo miſſæ ſunt, per curſores regis, ad vniuerſas prouincias, vt occiderent, atque delerent omnes Iudæos, à puero vſque ad ſenem, paruulos & mulieres vno die, hoc eſt tertio decimo menſis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent.* Ex vltimis verbis corrigendum videtur, quod ex Diuo Hieronymo habetur in fi. ca. 12. & legendum diriperent, & non diripuerunt.

Eique pecuniam ſuam remittit.

VII. *Exemplar epiſtolæ regiæ de ea.*

Ipsamet epiſtola, cuius hic ſumma traditur, habetur infra ca. 13. *Epiſtolæ autem hoc exemplar fuit. Rex maximus Artaxerxes, ab India vſque Aethiopiam, 127. prouinciarum principibus & ducibus, qui eius imperio ſubiecti ſunt, ſalutem. Cum plurimis gentibus imperarem, & vniuerſum orbem meæ ditioni ſubiugaſſem.* Conſtat ex ſuperioribus, hæc magnifice potius dicta eſſe quam vere. Ægyptus tamen imperio reſtituta, ibique bene geſta res contra Athenienſes animos Perſæ faciebat, pergit. Volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, ſed clementia & lenitate gubernare ſub-

ie&ctos, vt abſque vllo terrore vitam ſilentio tranſigentes, optata cunctis mortalibus pace fruerentur. Huc quidem maxime, ſecundum Dei cultum, ſpectare debent omnium principum ſtudia, hunc intueri finem. Nam præceptis apoſtolicis inſtituti, oramus, *pro regibus*, [a] *& omnibus qui in ſublimitate ſunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, in omni pietate & caſtitate.* A quo ſcopo multum aberrabat hic princeps, dum ſubditos toto imperio ſparſos, & alioqui quietam, & tranquillam vitam agentes, turbare; imo vita, ac fortunis omnibus euertere, innocentes, ignotos, inauditos, contra omnem iuris formam temere conſenſit, ac mandauit.

a 1. Tim. 2. 1.

VIII. *Mandatur Iudæorum cædes.*

VIDE autem quam ineat ſtabiliendæ pacis viam. *Quærente*, inquit, *me à conſiliariis meis, quomodo poſſet hoc impleri, vnus qui ſapientia, & fide cæteros præcellebat, & erat poſt Regem ſecundus Aman nomine, indicauit mihi in toto orbe terrarum populum eſſe diſperſum, qui nouis vteretur legibus, & contra omnium gentium conſuetudinem faciens, Regum iuſſa contemneret, & vniuerſarum concordiam nationum ſua diſſentione violaret. Quod cum didiciſſemus, videntes vnam gentem rebellem aduerſus omne hominum genus peruerſis vti legibus, noſtriſque iuſsionibus contraire, & turbare ſubiectarum nobis prouinciarum pacem atque concordiam, iuſsimus, vt quoſcunque Aman, qui omnibus prouinciis præpoſitus eſt, ſecundus a Rege, & quem patris loco colimus, monſtrauerit, cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis ſuis, nulluſque eorum miſereatur; quartadecima die duodecimi menſis Adar anni præſentis; vt nefarij homines vno die ad inferos deſcendentes, reddant imperio noſtro pacem, quam turbauerant.*

IX. *Defertur vbique regis edictũ.*

PONITVR hic rurſum dies 14. menſis 12. cum in Hebræis, Latinis, & Chaldæis exemplaribus legatur 13. imo & in Ioſepho, vbi hanc ipſam epiſtolam tranſcribit. An ſignificatur ita occidendos eſſe Iudæos omnes 13. die, vt non liceat vltra decimum quartum diem cuiuſquam ipſorum miſereri? Cæterum cum hæc epiſtola ab ipſo Amane dictata fuerit, apparet hominis ſuperbia, qui tam magnifice ipſe de ſe, ſemel iterumque loquatur, quamuis Regis perſona tectus.

Et pendet in Suſan.

Cum his ergo literis *feſtinabant curſores*, Angaros Perſæ vocabant, de quibus ſupra, *qui miſsi erant Regis imperium explere, vt omnes prouinciæ ſcirent, & pararent ſe ad prædictam diem. Statimque in Suſan pependit edictũ, Rege & Aman celebrante conuiuiũ, & cunctis Iudæis, qui in vrbe erant, flentibus.* Ioſephus ex 70. *perturbata ciuitate, & futuri expectatione ſuſpenſa*, ſine Iudæorum mentione, quam D. Hieron. explicationis cauſa inſeruit, & antitheſeos clarius oſtendendæ.

b Eſth. 4. 1.

X. *Luctus Mardochai*

QVAE [b] *cum audiſſet Mardochæus ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco, ſpargens cinerem capiti, & in platea ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui.* In Septuaginta legitur eum clamaſſe. *Tollitur gens, quæ nihil iniuſte egit.* Vnde Ioſephus, *ſparſus cinere ferebatur per vrbem, iniquum facinus clamitans, maximam gentem internecioni eſſe addictam.* Rectius addidiſſet ſine culpa, ſicut & Septuag. verum facile intelligitur in maxima gente plurimos eſſe innocentes: & cum hoc eiulatu vſque ad fores palatii gradiebatur, nec in ipſum palatium penetrabat, licet ius haberet iam pridem acquiſitum: non enim erat licitum indutum ſacco aulam regis intrare. Eo tamen hanc querelam peruenire oportebat, vnde malum eruperat, & remedium ſperari poterat.

XI. *Defertur ad Eſtherẽ.*

IN omnibus quoque prouinciis, *oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, ſacco & cinere multis pro ſtrato vtentibus. Ingreſſæ autem ſunt puellæ Eſther, & eunuchi, nunciaueruntque ei*, quid ſcilicet à Mardochæo, & reliquis Iudæis fieret. Ex quo tamen non infertur, aut puellas, aut eunuchos, Eſtheris cubicularios, ſciuiſſe genus eius: nunciauerunt enim quaſi rem nouam, mirabilem, luctuoſam, nihil cogitantes an res ipſam Reginam attingeret. Ipſa nihilominus hæc *audiens conſternata eſt, & veſtem miſit, vt ablato ſacco induerent eum*, vt palatium honeſto habitu adire poſſet, & forte cum Regina colloqui, forte inquam. Nam mulieres regiæ magna cura clauſæ tenebantur, propter incredibilem Perſarum zelotypiam.

XII. *Perſarum zelotypia.*

PLVTARCHVS in Themiſtocle id affirmat. *Nationes barbaræ*, inquit, *fere, & præter cæteras Perſica, æmulatione erga mulieres aſperæ natura ſunt, & atroces: neque enim vxores ſolum, ſed ancillas quoque emptitias, & pellices anxia ſepiunt cuſtodia, ne a quo domeſtico conſpiciantur, verum domi degant concluſæ, & per viam vndique ſeptæ in tentorio vehuntur curribus.* Cuius etiam rei argumentum eſt, quod Themiſtocles tectus

inſtar concubinarum, ignotus omnibus, ad regem in vehiculo delatus eſt, quaſi Ionica muliercula. Quod Phædima Octanis filia Magi Regis concubina, vt ſcribit Herodotus, ne cum patre quidem ſuo palam colloqui poterat: imo ne cum aliis quidem concubinis, ſed locis diſcluſæ ſolitariam vitam agebant, vt ſi quid cum alio agendum eſſet, id per cubicularios internuncios, ſiue eunuchos agere oporteret, quod nunc in Mardochæi, & Iudæorum cauſa contigit, vbi Athach. crebris internunciis huic negotio ſeruit. lib. 3. c. 4. 5. 6. 9.

XIII. *Colloquiũ Eſtheris & Mardochæi* ACCITO *enim Athach eunucho.* Septuag. & Ioſephus Achratæum vocant, *quem Rex miniſtrum ei dederat, præcepit ei, vt iret ad Mardochæum, & diceret ab eo, cur hoc faceret. Egreſſuſque Athach iuit ad Mardochæum, ſtantem in platea ciuitatis, ante oſtium palatij: qui indicauit ei omnia quæ acciderant, quomodo Aman promiſiſſet, vt in theſauros regis pro Iudæorum nece inferret argentum. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Suſan dedit ei, vt reginæ oſtenderet, & moneret eam vt intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo ſuo*. Fideliſſimum fuiſſe hunc Eunuchum neceſſe eſt, cui Regina gentem ſignificat, quam ne Rex quidem adhuc didicerat. Regreſſus Athath nunciauit Eſther omnia, quæ Mardochæus dixerat. Quæ reſpondit ei, & iuſſit, vt diceret Mardochæo; Omnes ſeruos regis, & cunctas, quæ ſub ditione eius ſunt, prouincias noſſe, quod quicunque non vocatus interius atrium regis intrauerit, ſtatim interficiatur, niſi Rex auream virgam in ſignum clementiæ ad eum tetenderit. *Ego igitur*, inquit, *quo modo ad regem intrare potero, quæ triginta iam diebus non ſum vocata ad eum?*

XIV. *Per Athach internũcium.* QVOD *cum audiſſet Mardochæus, rurſum mandauit Eſther, dicens, Ne putes quod animam tuam tantum liberes, quia in domo regis es pro cunctis Iudæis*, in quibus verbis videtur Mardochæus quadam ſuſpicione tangi, ne forte Regina communem Iudæorum cauſam negligeret, quod ipſa extra periculi aleam, propter ſuam dignitatem, conſtituta eſſet, perſuaderetque ſibi, ſe, aliis pereuntibus ſeruatum iri. Vnde Septuag. Eſther ne dixeris tibi, quia ſaluaberis ſola in regno præter omnes Iudæos: quod neſcio an Ioſephus ſatis expreſſerit, cum ait miſſum à Mardochæo eunuchũ, qui diceret non oportere eam reſpectum habere ſalutis propriæ, ſed vniuerſi generis. Pergit autem timorem Reginæ incutere, & monere, vt ſe diuinæ prouidentiæ inſtrumentum exhibeat. *Si enim*, inquit, *nunc ſilueris, per aliam occaſionem liberabuntur Iudæi, & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis nouit vtrum idcirco ad regnum veneris, vt in tali tempore parareris?* Hanc clauſulam, quæ ad diuinam prouidentiam pertinet, imprudenter omiſit Ioſephus: priorem autem amplificat, addẽs per quos peritura eſſet Eſther, cum domo patris ſui. *Si enim*, ait, *hoc nunc facere negligat, Deum quidem omnino laturum ſuis auxilium, ipſam vero cum ſua familia daturam pœnas eis, quos tunc contemneret.*

XV. *Eſther ſtatuit adire periculum.* RVRSVMQVE Eſther, *hæc Mardochæo verba mandauit. Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Suſan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis ſimiliter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradenſque me morti, & periculo.* In Hebræo, vt notat Vatablus, ad verbum eſt, *& quando peribo peribo*: id eſt ſi contingat me perire, pro ſalute populi mei, libens peribo. Sicque ſuſpicionem de animo Mardochæi euellebat, & eximium amoris in patriam ac ciues ſuos argumentum præbebat Cæterum triduum ieiunii, ſaltem quod ad Eſtherem attinet, per ſynecdochem more ſcripturarum accipiendum eſt; nam die tertio venit ad regem, quo die induta eſt regalibus veſtimentis, & cum Rege & Amane conuiuata eſt. Vt mox initio capitis quinti legimus.

C. 13. 8. IVIT itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Eſther præceperat. Ita terminatur caput quartum, cui attexenda ſunt, quæ cap. 13. v. 8. habentur, quæ Diuus Hieronymus refert ex Septuaginta, & editione vulgata: & habentur cap. 4. in Septuag. Xiſti: ſicut & quæ in latinis c. 14. conſequenter de Eſtheris oratione recitantur. Eadem omnia, eodem narrationis filo contexit Ioſephus, veſtigia Septuag. ſuo more ac modo ſecutus: non autem Hebræa, vt ipſe profitetur, maiore multo confidentia, quam veritate.

XVI. *Mardochæi ad Deum oratio.* MARDOCHAEVS *autem deprecatus eſt Dominum, memor omnium operum eius, & dixit, Domine Domine Rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui*

poßit tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreueris ſaluare Iſrael. Tu feciſti cœlum & terram, & quidquid cœli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec eſt qui reſiſtat maieſtati tuæ. Cuncta noſti, & ſcis, quia non pro ſuperbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman ſuperbißimum: libenter enim pro ſalute Iſrael, etiam veſtigia eius deoſculari paratus eſſem. Sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem excepto Deo meo. Et nunc Domine rex, Deus Abraham, miſerere populi tui, quia volunt nos inimici noſtri perdere, & hæreditatem tuam delere. Ne deſpicias partem tuam, quam redemiſti tibi de Aegypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius eſto ſorti, & funiculo tuo, & conuerte luctum noſtrum in gaudium, vt viuentes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

SAPIENS plane, atque efficax oratio, & quæ nobis Deum orantibus, & aliquid obtinere ſatagentibus, exemplo eſſe poſſit. Vide vt diuinam potentiam exaltet, cui nemo poſſit obſiſtere; ſapientiam, quæ intima corda, intentioneſque peruideat; tum ſtatum cauſæ ſuæ, cum magna animi demiſſione exponat: qua Deo non minus placet, quam zelo illo ſuo erga diuinum honorem nulli communicabilem, quê præ ſe fert. Inde ad petitionem opis delabitur, quam implorat, tam Abrahæ meritis, quam antiqua electione populi huius, & commemoratione priſtinorum beneficiorum. Poſtremo & gratitudinis pollicitatione, *vt viuentes*, inquit, *laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium*: quaſi dicat, tua etiam intereſt, vt nobis opem feras. Nam ſoli ſunt toto orbe terrarum Iudæi qui te colant, & celebrent; ſi eos perire patiaris, omnium etiam ora te canentium clauſeris. Et cum ſolus omnium laudari, & coli ab omnibus gentibus, quarum conditor es, debeas, ſolus omnium taceberis, & ignoraberis, & ſolus inimicus tuus dæmon coletur ab omnibus, ſolus laudabitur, ſolus adorabitur. *Et quid facies magno nomini tuo?*

OMNIS quoque Iſrael pari mente, & obſecratione clamauit ad Dominum, eo quod eis certa mors impenderet.

Eſther quoque confugit ad Dominum pauens periculum, quod imminebat. Cumque depoſuiſſet veſtes regias, fletibus, & luctui apta indumenta ſuſcepit, & pro vnguentis variis, cinere, & ſtercore impleuit caput; quantum humilitatis, & feruoris pœnitentiæ in Regina exemplum! & corpus ſuum humiliauit ieiuniis, omniaque loca, in quibus antea lætari conſueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Iſrael, dicens. *Domine mi, qui Rex noſter es ſolus, adiuua me ſolitariam, & cui præter te, nullus eſt auxiliator alius. Periculum meum in manibus meis eſt. Audiui à patre meo, quod tu Domine tuliſſes Iſrael de cunctis gentibus, & patres noſtros ex omnibus retro maioribus ſuis; vt poßideres hæreditatem ſempiternam, feciſtique eis ſicut locutus es.*

PECCAVIMVS *in conſpectu tuo, & idcirco tradidiſti nos in manus inimicorum noſtrorum coluimus enim deos eorum. Iuſtus es Domine. Et nunc non eis ſufficit, quod durißima nos opprimunt ſeruitute, ſed robur manuum ſuarum idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare promißa, & delere hæreditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi, atque altaris tui,* quod tempore aui regis huius reſtauratum fuerat *vt aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in ſempiternum.* Vides vt zelum Dei, qui negat ſe gloriam ſuam alteri daturum, ad æmulationem prouocare conetur, poſito eius contemptu, & gloria idolorum, quæ ipſe deteſtetur. In eandem ſententiam ſubdit. *Ne tradas Domine ſceptrum tuum hi qui non ſunt: ne rideant ad ruinam noſtram, ſed conuerte conſilium eorum ſuper eos, & eum qui in nos cœpit ſæuire diſperde.*

MEMENTO *Domine, & oſtende te nobis in tempore tribulationis noſtræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & vniuerſæ poteſtatis. Tribue ſermonem compoſitum in ore meo in conſpectu leonis, & transfer cor illius ad odium hoſtis noſtri, vt & ipſe pereat, & cæteri qui ei conſentiunt. Nos autem libera manu tua, & adiuua me, nullum aliud auxilium habentem, niſi te Domine, qui habes omnium ſcientiam, & noſti, quia oderim gloriam iniquorum, & deteſter cubile incircunciſorum, & omnis alienigenæ. Tu ſcis neceßitatem meam quod abominer ſignum ſuperbiæ & gloriæ meæ, quod eſt ſuper caput meum, in diebus oſtentationis meæ, & deteſter illud, quaſi pannum menſtruatæ, & non portem in diebus ſilentii mei. Et quod non comederim in menſa Aman, nec mihi placuit conuiuium Regis, & non biberim vinum libaminum. Et nunquam lætata ſit ancilla tua, ex quo huc tranſlata ſum, vſque in præſentem diem, niſi in te Domine Deus Abraham. Deus fortis ſuper omnes, exaudi*

eius conſolabantur eam. Cumque vidiſſet Eſther reginam ſtantem, póſtquam ſecund rediit ad ſe, & rex in ſolio ſuo reſedit, *placuit oculis eius, & extendit contra eam vi gam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens oſculata eſt ſummitatem virgæ eius, Dixi que adeam Rex. Quid vis Eſther regina, quæ eſt petitio tua? etiamſi dimidiam partem regr petieris, dabitur tibi.*

c.5.1.

At *illa reſpondit. Si regi placet obſecro, vt venias ad me hodie, & Aman tecum a conuiuium quod paraui.* Noluit Eſther ſtatim aperire petitionem ſuam, ſed eum ma gis ſibi demereri conuiuio: in quo etiam factus hilarior, facilius poſtulata con cederet. Accedit, quod multi aderant, quos abeſſe optabat, & aberat Aman quem maxime adeſſe oportebat. *Statimque rex, vocate*, inquit, *cito Aman, v Eſther obediat voluntati. Venerunt itaque Rex, & Aman ad conuiuium, quod eis Re gina parauerat.* Prandiumne fuerit, an cœna dubitari poteſt; certe paulo infr Aman ait ſe poſtridie cum Rege pranſurum: & Ioſephus cœnam appellat, quo communi conuiuii nomine Scriptura vocat: Serarius rem ambiguam relinqui Exiſtimo tamen reuera vtrunque conuiuium prandium fuiſſe, idque confirman quæ vtroque die, poſt cibum ſumptum, facta fuerunt; quæ ægre admodum i veſpertini temporis anguſtias cogi poſſunt. Nam à prioris diei conuiuio, quo breue non fuit, in eo enim ſtrenue potatum eſt, venit Aman in domum ſuam conuocauit amicos, conſultauit cum eis de perdendo Mardochæo, denique decre tum, & paratum eſt patibulum inuſitatæ magnitudinis. Ab altero autem conuiui tota tragœdiæ cataſtrophe peracta eſt.

Ventvm eſt ergo ad conuiuium matutinum Eſtheris. *Dixitque ei Rex, poſt quam vinum biberat abundanter*; Sic interpretatus eſt Diuus Hieronymus He bræam phraſim, *in conuiuio vini*; à qua non diſtant Septuaginta, neque Ioſephu cum ait, inter pocula, ſiue inter potandum, quod fieri ſolet, poſtquam exempt fames epulis, & cum eis non ſemel potatum. Dixit ergo Rex. *Quid petis, vt d tur tibi?* & pro qua re poſtulas? *Etiamſi dimidiam partem regni mei petieris, impe trabis.* Iam ſecundo eam promiſſionem offert, vſurpaturus eam etiam tertio. Sic que confirmabatur magis Eſther in ſpe obtinendi, quod peritura erat, quai tumuis arduum foret. Et rex tanto firmius promiſſione obſtringebatur, ne i

3.Reg.2.20. particulari negare poſſet, quod iam toties in genere conceſſiſſet; pari impruder tia lapſus eſt Salomon. Cum matri Berſabee in genere conceſſit petitionen quam in ſpecie cognitam reuocare oportuit. Non ſic æterna patris Sapienti Chriſtus Dominus, quia matri filiorum Zebedæi poſtulanti aliquid ab eo, no dixit ei, fiat tibi ſicut vis, ſed, Quid vis? vt alibi quoque notauimus. Efficiebatqu iſta dilatio, vt deſiderium creſceret, iuxta illud.

Poſcere ſi quid aues, quamuis properabitis ambo,
Differ, habent paruæ commoda magna moræ.

Verum altera ex parte, etiam non magna mora occaſionem præteruolar tem abire ſinit, & hominem fruſtra hiantem deſtituit; vt merito dici quoqu parodicè poſſit.

Si quid erit quod agas, quamuis properabitis ambo,
Curre, ferunt paruæ maxima damna moræ.

Distvlit nihilominus Eſther vtiliter; Deo recte omnia diſponente, reſpondit Regi, *Petitio mea, & preces ſunt iſtæ. Si inueni in conſpectu regis gratian & ſi regi placet, vt det mihi quod poſtulo, & meam impleat petitionem; veniat Rex, & Aman ad conuiuium quod paraui eis, & cras aperiam regi voluntatem meam.* Parau etiam legitur in Hebræo, & Chaldæo: Tigurina vertit *parabo*, ſicut eſt etiam i Græco; & ſæpe Hebræi præteritum pro futuro ponunt, & licet interpretar *paraui*, id eſt deſtinaui parare, ſicque alia pleraque generis eiuſdem. Lyranu etiam notauit ſolum Amanem cum Rege iterum vocatum ad conuiuium, vt il li inuidia apud cæteros optimates conflaretur: quamuis is iam videri poſſet inu dia maior.

Egressvs *eſt itaque illo die Aman lætus & alacer*; rectè, *illo die*, & quidem vltim nam poſtridie, non ſic. Sed vide ſtatim exemplar lætitiæ improborum, qu multo felle diluitur: ſequitur enim. *Cumque vidiſſet Mardochæum ſedentem ante for palatij, & non ſolum non aſſurrexiſſe ſibi, ſed nec motum quidem de loco ſeſſionis ſuæ, ind*

gnatus eſt valde: & diſsimulata ira, reuerſus in domum ſuam conuocauit ad ſe amicos ſuos, & Zares vxorem ſuam. Et expoſuit eis magnitudinem diuitiarum ſuarum, filiorumque turbam, & quanta eum gloria ſuper omnes principes, & ſeruos ſuos Rex eleuaſſet. Et poſt hæc ait. Regina quoque Eſther nullum alium vocauit ad conuiuium cum rege, præter me, apud quem etiam cras cum rege pranſurus ſum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæum Iudæum ſedentem ante fores regias. Non audet fateri plane morbum ſuum, dicit enim tantum, *quandiu videro ſedentem*, & non, *donec videre adorantem me.*

XXIX. *Quã aſper iſtis beatis.* Altervm hic etiam apparet malum in beatis iſtis, quod omnem eorum felicitatem perturbat. Exigua enim moleſtia vehementius eos affligit, quam ingentia bona eos exhilarare poſſint. Nam ab aſſuetis non fit paſſio, vt ait Philoſophus: itaque delitiis innutriti, eas aduenientes, aut præſentes vix ſentiunt. At res aduerſæ, quæ præſertim ex improba, & inimica voluntate oriantur eorum, qui multo ipſis inferiores ſunt, quique ad eorum conſpectum contremiſcere ſoleant, eæ nimirum eos, ſupra quam credi poteſt, excruciatn.

Parat Mardochæo crucem. *Reſponderuntque ei Zares vxor eius, & cæteri amici: Iube parari excelſam trabem habentem altitudinis 50. cubitos, & dic mane regi, vt appendatur ſuper eam Mardochæus, & ſic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuit ei conſilium, & iuſsit excelſum parari crucem,* tam excelſum videtur hoſti elegiſſe patibulum, vt facilius vndique videri poſſet, ad maiorem eius ignominiam, & cæterorum terrorem. Erat autem crux eo infamior, quo altior. Itaque Chriſti Domini crucem reliquorum patibulis fuiſſe celſiorem, non inanis eſt traditio. *vide Greg. l.1.c.7. & Sueton in Galba.c. 5*

XXX. *Dei multiplex in hoc loco prouidentia.* Noctem *vero illam duxit Rex inſomnem, iuſsitque ſibi afferri hiſtorias, & annales priorum temporum.* Nulla eſt huius hiſtoriæ particula, quæ diuina vacet prouidentia. Nã & ea factum eſt, vt rex dormire non poſſet; eadem vt hiſtorias mallet audire, quam muſicam: eadem vt incitaretur ad remunerandum; eadem vt in atrio adeſſet Amã, qui prælu dia luderet in tragœdia ſua. Diuinitus excuſſum à rege ſomnum affirmant Septuag. affirmat & Ioſephus cum eis. Cum enim egiſſet de cruce parata Mardochæo, *Deus autem*, inquit, *irriſit Amanis ſpem improbam, cui ſciebat euenturum longe aliud. Nam ea ipſa nocte ſomnum regi ademit.* Neque tamen credibile eſt totam eum noctem inſomnem traduxiſſe, ſed ſub mediam circiter euigilaſſe noctem, quia reliquum ſpatium ſatis erat, ad id quod à Domino parabatur. Pergit Ioſephus.

XXXI. *Agnoſcit rex Mardochæi egregiam fidẽ.* Qvi *nolens vigiliæ tempus perdere, ſed malens in aliquod regni negotium id impendere, iuſsit ſcribam allatis commentariis, res tam ſe, quam à maioribus à geſtas legere &c.* fingit enim deinceps diuerſa occurriſſe bene geſta, quibus egregia merces repenſa fuiſſet: tandemq. ventum eſt ad illum locum, *vbi ſcriptum erat, quomodo nunciaſſet Mard. inſidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Aſſuerum iugulare cupientium. Quod cum audiſſet Rex, ait, Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardochæus conſecutus eſt? Dixerunt ei ſerui illius, ac miniſtri; nihil omnino mercedis accepit.* Videntur aulici iſti quaſi ex condicto in gratiam Mardochæi, regi ita reſpondiſſe. Cum tamen ſatis rarum ſit aulicos ſibi mutuo patrocinari, qui parati ſint potius calumniis inuidiam æmulis parare; perſuaſi ſibi bene non fore, niſi aliis male fuerit.

XXXII. *Aman ex atrio regis.* Statimqve *Rex; quis eſt*, inquit, *in atrio?* & ante quidem, vt inquit Ioſephus, didicerat eſſe diluculum, quando aulicorum ſalutantum turba conuenire incipit. Venerat autem maturius ſolito Aman, Deo ipſum & malitia ſua celeriter excutiente de lecto, ad diſſimillimos, planeque pugnantes fines. *Et interius atrium regiæ domus intrauerat, vt ſuggereret regi, & iuberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum.* Neque ei dubium erat, quin ſtatim mortem vnius Iudæi impetraret, qui totius gentis interneccionem tam facile obtinuerat. At quid opus erat, inquies, Mardochæi mortem nominatim peti? An quia ex aula fuit, & quaſi domeſticus regis, id oportuit nominatim ad regem referri? an propter ſupplicii genus?

XXXIII. *Euocatur à rege, & rogatur de honorando quopiam.* Qvaerenti ergo Regi quis eſſet in atrio, reſponderunt famuli cubicularii Aman eſſe in atrio. *Dixitque Rex, ingrediatur. Cumque eſſet ingreſſus*, ait illi, *Quid debet fieri viro, quem rex honorare deſiderat? Cogitans autem in corde ſuo Aman & reputans, quod nullum alium Rex niſi ſe, vellet honorare, reſpondit. Homo*

SOLVTAE CAPTIVITATIS 85.

Homo quem Rex honorare cupit, debet indui veſtibus regis, & imponi ſuper equum qui de ſella Regis, id eſt, cui ſella Regis imponitur, & quo rex vehi ſolet, *& accipere regium diadema ſuper caput ſuum; & primus de regiis principibus, ac tyrannis teneat equum eius, & per plateam ciuitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur quemcumque voluerit Rex honorare. Dixitque ei Rex, feſtina, & ſumpta ſtola, & equo, fac vt locutus es Mardochæo Iudæo, qui ſedet ante fores palatij. Caue ne quidquam de his quæ locutus es, prætermittas.* Credibile eſt vſque adeo perculſum fuiſſe Aman exitu tam inopinato, nullum vt verbum profari potuerit, ad regem ab ea ſententia deducendum; præſertim cum videret Regem tam ſerio, tamque aſſeueranter loqui Et ſibi à ſubita violenti regis ira metueret. Certè vix eum animi compotem fuiſſe ſcribit Ioſephus: & reuera optaſſet ille huius muneris functionem illis ipſis decem millibus talentorum redimere, quibus omnium Iudæorum interitum emere voluerat: ſed carius etiam empturus erat miſer, mox in ſummam miſeriam à ſumma felicitate puncto temporis præcipitandus.

FVISSE autem hunc honorem longe maximum, tum ex ſingulis, quæ ad eum concurrebant, quæ regis própria erant, ſatis colligitur: tum ex eo, quod Aman ipſe, alioqui honoratiſſimus, & à rege ſecundus, eum ſibi tanquam glorioſiſſimum ambiebat. Addit his ornamentis Ioſephus torquem aureum loco diadematis, cum tamen hic regis eſſet proprius, ille nobilium, atque optimatum communis. Addit & aliud, ex probabili coniectura ſua. *Exiuit enim*, inquit, *cum equo, purpura, & torque aureo, inuentumque ante aulam Mardochæum ſacco amictum, iuſſit eo depoſito induere purpuram. Qui veritatem rei neſciens, ſed illudi ſibi putans; ſceleſtiſſime*, inquit, *adeone calamitati noſtræ inſultas? Perſuaſus tandem, quod Rex hoc ei præmium, pro accepta ſalute redderet, proque detectis Eunuchorum inſidiis, induit purpuram, qua Rex ipſe vti eſt ſolitus, & ornatus torque, conſcenſoque equo, vrbem obequitabat, præcedente Amane, & clamante; Sic honorabitur, quem Rex honorare voluerit.*

PERLVSTRATA deinde vrbe, Mardochæus ad regem ingreditur, vtique gratias acturus de tanto beneficio, & régia illa inſignia regi redditurus. Inde autem ad *ianuam palatij reuerſus eſt*, priſtinum ſcilicet officium, & vt videtur, ad priſtinum etiam ſacci veſtitum, dum videret quo exitu fabula cœpta clauderetur. Cum interea Iudæi omnes peracto ieiunio, magna expectatione penderent. *Et Aman feſtinauit ire in domum ſuam, lugens*, atque adeo fremens dentibus, & tabeſcens deſiderio vltionis, ſed deſiderium peccatoris peribit. Proripuit etiam ſe domum *operto capite*, quod ſcilicet non poſſet ferre oculos intuentium ſe, quaſi exprobrantes obſequium ab eo exhibitum inimico ſuo. *Narrauitque Zares vxori ſuæ, & amicis omnia quæ eueniſſent.* Vtique ſciebant illi iam, quod tota vrbe celebrabatur: ſed effundere animum ſuum voluit, ad accipiendam conſolationem à ſuis, quia *ſtrangulat incluſus dolor, atque exæſtuat imo Pectore.*

SED pro conſolatione ei *reſponderunt ſapientes, quos habebat in conſilio, & vxor eius. Si de ſemine Iudæorum eſt Mardochæus, ante quem cadere cœpiſti, non poteris ei reſiſtere, ſed cades in conſpectu eius.* Sed vnde iſtis hæc opinio de Iudæis, & diuinâ in ipſos protectionem? Nihil opus eſt excogitare Moyſis libros, in linguam Perſicam conuerſos; ſufficit ipſa Iudæorum conuerſatio, à quibus ſacras hiſtorias auditione non ſemel acceperant, vt quæ in ipſorum ore perpetuo verſarentur. Quæ ſcilicet Dominus feciſſet Pharaoni in Ægypto, quæ Amalecitis in deſerto, quæ tot regibus in terra Chanaam, & alia innumera. Sed peculiarem etiam inſtinctum diuinum, ruinæ imminentis prænuncium, agnoſcere nihil vetat. Niſi malis hos ſapientes non fuiſſe amicos Amanis, de quibus ſupra, ſed potius magos, qui conſulto dæmone iſta retulerint.

ADHVC *illis loquentibus, venerunt Eunuchi regis, & cito eum ad conuiuium, quod regina parauerat, pergere compulerunt.* Hac compulſionis voce, & feſtinationis, quæ in Hebræo legitur, ſignificatur iam hora tardior, & deſiderium Amanis abſtinendi conuiuio; ſiue quod pudorem ſuum lamentari mallet, quam prandere; ſiue quod triſtius etiam aliquid ei animus præſagiret. Et libenter haud dubie aliquid excuſationis accepiſſet, ſed regis indignationem, & reginæ offenſionem veritus, ad ſibi funeſtum conuium venit.

Intrauit itaque Rex, & Aman vt biberent cum Regina, ita in Hebræo & Græco: quo intelligitur, non ſolum apud Græcos conuiuia fuiſſe ſympoſia, & compotationes, quos propterea reprehendit Cicero, & eis Latinorum prudentiam præfert, ſed etiam apud Hebræos.

XXXVIII. *Rex tertio petitionem Eſtheris arguit. Reginæ querela.*

Dixitqve *ei Rex etiam ſecunda die poſtquam vino incaluerat*, ſiue inter pocula, *Quæ eſt petitio tua Eſther, vt detur tibi, & quid vis fieri? etiam ſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa reſpondit: Si inueni gratiam in oculis tuis o rex, & ſi tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obſecro. Traditi enim ſumus ego & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus. Atque vtinam in ſeruos, & famulas venderemur, eſſet tolerabile malum, & gemens tacerem: nunc autem hoſtis noſter eſt, cuius crudelitas redundat in regem.* Ca. 7. 2. 3. & ſeqq.

Regis commotio.

Tam humilis, tamque inopinata petitio, varios in regis animo excitauit motus, & ſtupore affectus eſt, ad tantæ rei nuncium, immemor fortaſſe temerariæ cōceſſionis ſuæ: & commiſeratione motus eſt in Reginam, ſibi non ſolum cariſſimā, ſed etiam innocentem, & ira excanduit in iſtius crudelitatis authorem, cuius crudelitas redundabat in regem; non ſolum quod ei maximum ſubditorum numerum eripiebat, ſed ipſius etiam coniugem morti tradebat.

XXXIX. *Regina Amanem prodit.*

Respondensqve Rex Aſſuerus, inquit, *Quis eſt iſte, & cuius potentiæ, vt hæc audeat facere? dixitque Eſther, hoſtis & inimicus noſter peſſimus, iſte eſt Aman. Quod ille audiens, illico obſtupuit, vultum Regis, ac Reginæ ferre non ſuſtinens.* Nec inueniens, quam ſe in partem verteret, aut quo modo rebus ſuis conſuleret, qui videbat ſe, ſuaque omnia peſſum ire. *Rex autem iratus ſurrexit*, quaſi nolens vltra hominem intueri, vt ſceleſtum caput, & ominoſum ſpectaculum, *& de loco conuiuij intrauit in hortum arboribus conſitum. Aman quoque ſurrexit*, de loco in quo accubuerat, *vt rogaret Reginam pro anima ſua; intellexit enim à Rege ſibi paratum malum.* Qui cum reuerſus eſſet de horto nemoribus conſito, & intraſſet conuiuii locum, reperit Aman ſuper lectulum corruiſſe, in quo iacebat Eſther. Vide vt miſero, & in interitum præcipitanti, omnia in contrarium cedant. Cupiebat ille in

Quæ in eius perniciem cedit.

accubitorio reginæ lecto, ſiue genua complectendo, vt inquit Diuus Athanaſius in ſynopſi, ſiue quacunque alia ratione poſſet, reginam ad miſericordiam excitare: verum non merebatur miſericordiam, tam immitis beſtia, quæ, quantum in ſe fuit, tot innocentum ſanguinem, quam late patebat Perſarum imperium, profuderat: imo facta eſt ſupplicatio eius, & oratio eius in peccatum. Stetit enim Pſal. 108. 7. calumniator à dextris eius, & ait, *Etiam Reginam vult opprimere, me præſente in domo mea?* quibus ex verbis emicat indicium ſuſpicacis zelotypiæ regum Perſarum, de qua ſupra diximus.

XL. *Operitur eius facies.*

Necdvm *verbum de ore Regis exierat, & ſtatim operuerunt faciem eius*: famuli regii ſcilicet. Solebant enim Perſæ, vt inquit Vatablus, poſt Abenezra, operire faciem eius, in quem Rex iratus eſſet, ne poſthac videretur ab eo, & magis ſuccenſeret illi; vel quod indignus eſſet, qui vltra regem aſpiceret. Gretſerus lib. 1. de cruce ca. 21. hoc refert ad morem, quo crucifigendis caput obnubi, facieſque velari ſolebat, ſaltem apud Romanos, apud quos ferale illud carmen lictori occinebatur. *Caput obnubito, infelici arbori ſuſpendito.* Quamuis autem Rex nihil de cruce adhuc dixiſſet. Id tamen præſentiens vnus eunuchorum, qui ſtabant in miniſterio

Suggeritur reg crux parata Mardochæo.

Regis, quem editio vulgata cum Hebræo vocat Harbona. Septuag. Bougathan, Ioſephus Sabouchadan appellant, qui præcipitantem iam ad ruinam impellens ait. *En lignum quod parauerat Mardochæo, qui locutus eſt pro rege* (qui ſcilicet detexerat inſidias eunuchorum, & ſic de regis ſalute fuerat optime meritus) *ſtat in domo Aman, habens altitudinis 50. cubitos.*

XLI. *A rege adducitur cruci, eique affigitur.*

Cvi dixit Rex, *Appendite eum in eo.* Non quidem vt præfocata gula penderet in aëre, vt nunc fieri ſolet, ſed vt clauis affixus cruci hæreret: Idque exprimunt Septuaginta, qui habent σταυρωθήτω *crucifigatur in eo. Et infra*, [a] *ipsū iuſſi affigi cruci*, ait Rex. Idemque affirmat Serarius in hunc locum q. 21. & Gretſerus. [b] *Suſpenſus eſt itaque Aman in patibulo, quod parauerat Mardochæo, & regis ira quieuit.* Quibus minime repugnat, quod infra [c] ſcriptum eſt, eum cum ſuis ad portas vrbis Suſan pendere in patibulis: eo enim mortuus transferri potuit. Sicque impletum eſt illud, quod Darius quondam in gratiam Iudæorum decreuerat, [d] *Tollatur lignum de*

a c. 8. v. 7.
b l. 1. c. 19.
c 16. v. 18. & apud 70. c. 8.
d 1. Eſd. 6. 11.

de domo ipſius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem eius publicetur. Et cæter quidem iam impleta erant, de domo autem eius quid factum ſit deinceps ſcriptur recitat.

Die *illo*, ait Mardoch. *dedit rex Aſſuer. Eſther reginæ domum Aman aduerſarij Iu* quaſi nimirum fiſco addictam, ob domini crimen; nomine autem domus, bon eius omnia comprehenduntur. Nam Ioſephus ait, ὑσίαι αὐτῦ, 70. quæcumqu Aman poſſederat, ſiue quæcumque eius fuerant, quomodo etiam Vatablus do mum hoc loco interpretatur. *Et Mardochæus ingreſſus eſt ante faciem Regis. Confeſſ eſt enim ei Eſther, quod eſſet patruus ſuus*; ſiue vt alibi dixi, patruelis. *Tulitque Rex an nulum, quem ab Aman recipi iuſſerat, & tradidit Mardochæo. Eſther autem conſtitu Mardochæum ſuper domum ſuam*, id eſt ſibi à rege datam, quæ fuerat Aman. Vnde i Hebr. eſt *ſuper domum Aman*. cui conſentiunt Sept. Volunt enim Reginam præpo ſuiſſe Mardochæum omnibus bonis Amanis. At Ioſephus ait Eſtherem ea omni bona elargita eſſe Mardochæo, quæ valde diuerſa ſunt. Nam magiſtratus præpoſi ti ſunt ciuitatibus, nec tamen Domini ſunt ciuitatum.

Mvltis ergo modis honoratus eſt, & glorioſus affectus Mardochæus, apud reg Perſarum. Nam primo annumeratus eſt aulicis, qui ad palatii fores verſabantur, &
a c.5.1. cuſtodes, tam palatii, quam regii corporis erant. [a] Ea enim officia fere coniunct ſunt, vt qui præſente rege palatium cuſtodiunt, exeuntem regem comitentur, & cu
b c.8.1. ſtodiant. Secundo *ingreſſus eſt ante faciem regis*, [b] quod ſignificat factum eſſe Reg intimum cubicularium, quaſi ei cariſſimum, atque fideliſſimum, propter pateſa ctam videlicet eunuchorum cõiurationem. Huiuſmodi enim cubicularii fere ſem per in conſpectu regis verſantur. Tertio Amanis dignitas in Mardochæum tranſ lata eſt; quod ex annulo ab illo recepto, & huic tradito cognoſcitur. Eo enim an nulo Regiæ literæ ſignabantur, vt ex antecedentibus & ſequent. conſtat.

c a.5.10. Nam etſi videatur regius annulus ad obſignandas vnas tantum litera
c et c.8.v.2.9. datus, penes tamen Amanem annulum illum remanſiſſe vltra tres menſes, ſatis ap paret, [c] vt conſeruator regiorum ſigillorum, vel Cancellarius, iuxta Galliæ mo
d c.10.v.3. rem fuiſſe videatur. Itaque & Amanis tituli ei dati ſunt. Nam [d] dicitur ſecundu
e c.9.v.4. à Rege. [e] Princeps palatii regii, & ſicut Rex Amanem ſe patris loco colere profeſ
f c.13.6. g c.16.v.13. ſus eſt, [f] ita de Mardochæo [g] dixit, ſe eius fide, & beneficiis viuere. Denique a
h v.15. regiam dignitatem proxime acceſſiſſe demonſtrant, quæ hoc ipſo capite [h] legun tur. *Mardochæus autem de palatio, & de conſpectu regis egrediens, fulgebat veſtibus regi hyacinthinis videlicet & aëreis*, id eſt candidis, *coronam auream portans in capite: & amictus ſerico pallio, atque purpureo* Sed ad alia reginæ poſtulata veniamus.

Non ſatis erat Amanem è medio eſſe ſublatum ad Iudæorum ſalutem. Nan miſſæ iamdudum per omnes imperii prouincias literæ executioni mandatæ fuiſ ſent, niſi nouo edicto antiquarentur. Ideoque his, quæ circa Amanem facta fue
c a.8.v.3. rant non contenta Eſther, *procidit ad pedes regis, fleuitque.* Aderat autem etiam Mar dochæus, vt ſeq. docent, *& locuta ad eum orauit, vt malitiam Aman Agagitæ, & ma chinationes eius peſſimas, quas excogitauerat contra Iudæos, iuberet irritas fieri. At ille e more ſceptrum aureum protendit manu, quo ſignum clementiæ monſtrabatur: illaque conſu gens ſtetit ante eum, & ait. Si placet regi, & ſi inueni gratiam in oculis eius, obſecro vt no uis epiſtolis, veteres Aman literæ inſidiatoris & hoſtis Iudæorum, quibus eos in cunctis re gis prouinciis perire præceperat, corrigantur. Quomodo enim potero ſuſtinere necem, & inter fectionem populi mei?*

Respondítqve *rex Aſſuerus Eſther reginæ, & Mardochæo Iudæo.* Intelligeba Rex hanc petitionem à Mardochæo per Reginam fieri, ideo ad eum conuertit ora
Matth. 20.22. tionem, vt Chriſtus ad diſcipulos, non ad ipſorum matrem. *Dixit ergo Rex Mar dochæo. Domum Aman conceſſi Eſther, & ipſum iuſſi affigi cruci, quia auſus eſt manu mittere in Iudæos.* Senſus videtur pendere: ideo Sept. addunt, quid adhuc quæris quaſi dicat, paratus ſum facere quod voles, Eſt autem huiuſmodi ſenſus. Quo difficilius erat in gratiam veſtrûm feci, vt virum clariſſimum ignominioſa mor mulctarem, & domum eius euerterem, quanto magis quod reliquum eſt veſtr cauſa perficiam?

Scribite ergo, inquit, *Iudæis ſicut vobis placet, Regis nomine ſignantes literas annu meo.* Iudæorum nomen habetur in Hebræo, quod omittitur à Septuag. quoniam a

præſides quoque prouinciarum ſcribendi, nomine ſuo poteſtatem dabat. Ioſephus argumentum literarum ſignificat, vt ſcilicet ſuo arbitratu ſcriberent de Iudæis. Verum præcipuæ literæ ſcribendæ erant ad Iudæos, à quibus vltio de inimicis ſumenda erat: tum ad præſides prouinciarum, vt eis adeſſent, vt ſequentia docebunt. Et mox Mardochæus dicitur ſcripſiſſe ad Iudæos, & ad principes, procuratoreſque & Iudices.

XLVII. *Ratio temporis miſſarum ab Amane literarum.* Illi ergo *accitis ſcribis, & librariis Regis (erat autem tempus tertij menſis, qui appellatur Siban, vigeſima & tertia die illius.* Eundem menſem & diem retinent Hebr. & Chald. At 70. habent menſem primum, qui eſt Niſan, in die autem nō diſſentiunt. Ioſephus notam temporis caute prætermiſit. Et certe non dubium eſt quin hæc omnia, quæ narrata ſunt, ex quo Aman ſortes in vrnam miſit, eodem menſe contingere potuerint. Nam 13. die miſit literas regias Aman, [a] ſuperſunt 10. dies, quorum tres ieiunio dati ſunt, quartus mortem habuit Aman; reliquis dieb. exaltatus eſt Mardochæus, obtenta à Regina facultas antiquandi prius decretum, ſcriptæ ſunt miſſæque literæ. Potuit tamen ad tertium vſque menſem differri hæc ſcriptio literarum, quia plurimi menſes adhuc ſupererant, antequam adueniret tempus deſtinatæ cædis. a c. 3. 12.

XLVIII. *De perdendis Iudæis.* Dici etiam poteſt cum Serar. [b] literas Aman, non ſtatim in omnes prouincias emiſſas, ſed ad remotiores citius, tardius ad viciniores, vt eodem circiter tempore 127. prouinciis idem decretum innoteſceret, nec Suſis priuſquam in remotiſſimis prouinciis euulgaretur, ſicque facile eſt intelligere trimeſtre ſpatium in eo poſitum. Nam Suſa Epheſum vſque, quæ eſt in extrema Aſia, trium menſium, & 7. dierum iter fuiſſe ſcribit Herodotus l. 5. Inde autem ad Indiam Artaxerxi ſubiectam non minus ſpatij fuit, nec minus vſque in Ægyptum. Sed his obſtat quod legimus emiſſis curſoribus *ſtatim* in Suſan edictum pependiſſe. Verum id aduerbium abeſt ab Hebræo, ſed in Græco habetur etiam Suſis feſtinatum eſſe negotium. b in 3. l. p. q. 29.

XLIX. *Regiæ literæ Mardochæi.* Accitis *igitur ſcribis, & librariis regis 23. die menſis Siban ſcriptæ ſunt epiſtolæ vt Mardochæus voluerat, ad Iudæos, & ad principes, procuratoreſque, & ad iudices qui centum viginti ſeptem prouinciis ab India vſque ad Aethiopiam præſidebant. Ipſæque epiſtolæ quæ regis nomine mittebantur, annulo ipſius obſignatæ ſunt, & miſſæ per veredarios, qui per omnes prouincias diſcurrentes, veteres literas nouis nunciis præuenirent. Quibus imperauit rex vt conuenirent Iudæos per ſingulas ciuitates, & in vnum præciperent congregari, vt ſtarent pro animabus ſuis, & omnes inimicos ſuos, cum coniugibus ac liberis, & vniuerſis domibus, interficerent, atque delerent, & ſpolia eorum diriperent. Et conſtituta eſt per omnes prouincias vna vltionis dies, id eſt 13. menſis duodecimi Adar.* Hæc eſt ſumma literarum, quæ copioſe habentur deſcriptæ c. 16. huius libri, ex codice 70. quæ viris Rempub. adminiſtrantibus, & quibus credita ſunt principum ac populorum negotia, ob oculos poſitæ perpetuo eſſe deberent. Quas breuitatis cauſa huc transferre prætermittimus, nonnulla hoc loco, quæ lectori ſcrupulum afferre poſſint, notare contenti. c. 8. v. 10.

L. *Hæc vindicta an iuſte petita, vel cōceſſa.* Nam primo mirum eſt quomodo aut Eſther, & Mardochæus petierint, aut Rex conceſſerit Iudæis, vt ſine vlla forma iudicij, de hoſtibus ſuis vindictam caperent: neque eos ſolum interficerent, ſed coniuges quoque eorum, ac liberos, domoſque vniuerſas delerent; quo in numero non dubium eſt multos innocentes fuiſſe, ac propterea iniuſte occiſos. Reſpondeo primùm videri iudicium interueniſſe, cum Rex ſcribat ad magiſtratus, vt ſint Iudæis adminiculo, vt poſſint interficere eos, qui ſe ad necem eorum parauerant. [c] Innocenti autem præparaſſe mortem capitale eſt, & venenum præparatum, & ſica deprehenſa, etiam effectu non ſecuto, legibus morte vindicatur. 2. Dei in hoc iudicium videri interueniſſe, qui voluerit impios homines, & de populo ſuo male meritos, vna eademque die caſtigari. Vnde Rex ipſe in ſuis literis. *Hanc enim diem,* inquit, *Deus omnipotens mœroris & luctus eis vertit in gaudium.* Sic olim in Ægypto cladibus multis caſtigati ſunt, qui Iudæos afflixerant, in quibus haud dubie multi innocentes perierunt: in corporibus ſuis variis malis: ac morte mulctati, propter peccata parentum. c c. 16. 20.

LI. *Qui præmoniti hoſtes Iudæorum.* Mirvm eſt quoque præmoneri hoſtes Iudæorum, fore vt ab iis certo quopiam die interficiantur. Sic enim legimus. *Summa epiſtolæ hæc fuit, vt in omnibus terris ac populis, qui regis Aſſueri ſubiacebant imperio notum fieret, paratos eſſe Iudæos ad capiendam vindictam de hoſtibus ſuis.* Quomodo hæc notitia vbique haberi potuit, clam iis

omnibus, quorum maxime intererat iſta noſſe? Præſertim cum edictum regis pe penderit in Suſan. Ea vero cognitio valebat vt illi impellerentur vel ad facinus an teuertendum, vel ad profugiendum ad hoſtes, vel ad ſeditionem concitandam. Di cendum videtur datam fortaſſe eam notitiam non toti populo, ſed Iudæis, & iudi cibus, ad quos ex aula, regis nomine ſcriptum fuerat, cum ſeuera intermination pœnæ, ſi quis regis myſterium patefeciſſet. Quibus autem res diuina prouidenti innotuit, ea valuit ad eorum ſalutem, vt territi ſeruandorum corporum cura, eti animas æternæ morti eriperent: vnde mox dicitur, *plures alterius gentis & ſectæ, eo rum religioni, & ceremoniis ſeſe adiunxiſſe.*

Devs quoque tantum terrorem Iudaici nominis iniecit illis, qui eorum ſan guini inhiabant, vt nullus eis auderet reſiſtere; *eò quod omnes populos magnitudin eorum formido penetrarat.* Imo & *prouinciarum iudices, & duces & procuratores, omniſqu* c 9.1.3. *dignitas, quæ ſingulis locis, atque operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochæ quem principem eſſe palatij, & plurimum poſſe cognouerant.* Denique Dominus om nium populorum animos in eorum beneuolentiam conuertit. Nam [a] *omnis ciuita* a Vt c.8.15. habetur. – *regia animaduerſa gloria Mardochæi, exultauit, atque lætata eſt*, in qua tamen tot fil Aman, tot conſanguinei, affines, cognati, amici, clientes. Nimirum regem ſequ tur populus, quam ſe cumque in partem ille conuerterit, & metus eius de inimici in amicos vertebat. Itaque *apud omnes populos, vrbes, atque prouincias, quocunque reg iuſſa veniebant, mira exultatio, epulæ, atque cõuiuia, & feſtus dies.* Qui ſcilicet Iudæorum ſaluti, atque incolumitati gratulabantur. Nihil etiam vetat dicere, cum primum regiæ literæ in gratiam Iudæorum venere, eorum hoſtes, vbique in vincula fuiſ coniectos, morti ad deſtinatam diem reſeruatos. quod in decem filiis Aman Sera b in c.9.q. 28. factum fuiſſe opinatur. [b] Cum his ergo literis egreſſi ſunt veredarij celeres, nunci perferentes, & edictum regis pependit in Suſan: in quo tamen nemo nominatin ſcriptus erat. Hactenus apparatus circa Iudæorum vindictam. Ipſa autem vindict & cædes, quæ in extremum annum Iudæorum cadit, & reſpondet noſtro Februa rio, in ſequentem annum differetur, quoniam rationem habemus annorum Chri ſti, quos à Calendis Ianuarij, cum Eccleſia Catholica inchoamus.

Hvivs anni Conſules plebi indulgentiores fuerunt, aliorum malo edocti. Nan Siccius ille, qui Æquorum caſtra ceperat, & Tribunus plebis factus fuerat, ea ipſ die qua magiſtratum iniit, diem dixit ante omnia Romulio exconſuli, Collegæ au tem eius C. Veturio, L. Halienus, qui proximo anno tribunus fuerat. Cumque Pa tricij, ſe iudicium impedituros vt antea exiſtimarent. Prouiderunt mature Tribu ni, vt plebs ruſticana vrbanæ coniuncta, forum, & vicos, quibus in Comitium iba tur, oppleret. Crimini datum eſt Romulio, quod vim Tribunis attuliſſet, quodqu Siccium, vna cum cohorte ſua, ab hoſtibus deleri voluiſſet. Cũque Romulius no humiliter, nec pro ratione temporis, ſed indignabundè, ac tumidè reſpondiſſet iram populi ſic accendit vt omnium tribuum ſuffragiis damnaretur. Mulcta era æris decem millia, ſiue in ære gallico Franci ducenti, prudenti ſane Siccij conſi lio, quo minus pro Reo niterentur Patritij, cum de pecunia tantum agi viderent: & plebs facilius damnaret hominem conſularem, nec vita mulctatum, nec patria Damnato Romulio poſt aliquot dies eundem exitum iudicij Veturius habuit, 15 millibus mulctatus, id eſt centum aureis, qui trecentis Francis æquantur. Quibu conſideratis, huius anni Coſs. cautiores facti, plebis partibus aperte fauerunt.

Itaqve cum Tribuni ad Senatum retuliſſent de legibus ſcribendis, quibus in perpetuum ciuitas vteretur, poſt varias procerum ſententias, T. Romulius ſenten tiam, præter omnium expectationem, dixit valde popularem; in qua & patres per ſtrinxit, quod parum contra plebem poſſent, deinde cenſuit legatos mittendos ad Græcas vrbes, quæ eſſent in Italia, & alios Athenas, qui peterent à Græcis leges optimas, & Romanorum inſtituto conuenientiſſimas. Eam in ſententiam cum vterque Conſul, & maxima pars Senatus iuiſſet, S C. factum eſt, & per plebiſcitum confirmatum. Electique ſunt qui à Græcis leges peterent Sp. Poſthumius, Ser. Sul pitius, A. Manlius, triremes eis aſſignatæ, & ornatæ ſunt ex ærario, pro majeſtate pop. Romani.

ANNUS MUNDI 3602. SEXTAE AETATIS 86. ESDRÆ 7. ARTAXERXIS 13. IMPERII PERS. 86. ELIASIB PONT. 13. OLYMPIADIS LXXXII. AN. I. ARCHONTE CHÆREPHANE. URBIS COND. 301. P. HORATIO, SEX. QUINTILIO COSS.

ANNUS ANTE CHRISTUM 451.

I. *Res anni huius.* IN ſecundum huius anni menſem, qui terminat annum Iudaicum duodecimum, magna cædes toto imperio Perſarum, à Iudæis perpetrata eſt. In Græcia induciæ quinquennales inſtitutæ ſunt, conciliatore Cimone, eiuſdémque ductu bellum Cypro illatum. Romæ autem tribus iam ſeculis ab eius conditione tranſactis, peſtilentia grauiſſimè laboratum. Phraſiclem Athenis hoc anno prætorem nominat Plutarchus in vita Lyſiæ, quem duabus ante Olympiadibus prætorem conſtituit Dionyſius, hoc autem anno Chærephanem; cui libentius aſſentimur. Hoc anno initum eſt tricennale fœdus inter Lacedæmonios, & Argiuos, quod Thucyd. l. 5. ait in exitu fuiſſe anno decimo belli Peloponneſiaci, qui eſt tertius Olympiadis 89. Eſth. 9. & 10. Opuſ. de 10. Rhetor.

II. *Iudæi inimicos impune vbique interficiunt.* IGITUR *duodecimi menſis,* ait Scriptura, *quem Adar vocari ante iam diximus, tertiadecima die, quando cunctis Iudæis interfectio parabatur, & hoſtes eorum inhiabant ſanguini, verſa vice Iudæi ſuperiores eſſe cœperunt, & ſe de aduerſariis vindicare. Congregatique ſunt per ſingulas ciuitates, oppida & loca, vt extenderent manum contra inimicos, & perſecutores ſuos. Nulluſque auſus eſt reſiſtere, eo quod omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat. Nam & prouinciarum iudices, & duces, & procuratores, omniſque dignitas, quæ ſingulis locis ac operibus præerat, extollebant Iudæos timore Mardochæi, quem principem eſſe palatij, & plurimum poſſe cognouerant. Fama quoque nominis eius creſcebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.* Magnum hunc fuiſſe timorem, & diuinitus valde auctum oportet, cum interficiẽtibus non reſiſterent, quaſi aliquid morte deterius formidarent. Sed nimirum pauci erant, in ſingulis locis hoſtes Iudæorum præ ipſis, & populus non audebat, in eorum gratiam ſe Iudæis opponere, metu Mardochæi. c. 9.

III. *Cædes filiorũ Aman.* ITAQUE *percuſſerunt Iudæi inimicos ſuos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod ſibi parauerant facere; in tantum vt etiam in Suſan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ, hoſtis Iudæorum.* Nimirum occiſos ait Suſis quingentos, & decem præterea filios Aman: quomodo etiam in Hebræo, Chaldæo, Græcoque legitur. Idque confirmatur, quod mox Eſther poſtulat, vt eorum corpora poſtridie in cruce ſuſpendantur, vt habet etiam Ioſephus. At ſi occiſi, & ſuſpenſi ſunt cum patre, qui ante octo menſes in crucem actus fuerat, (vnde hoc ipſo cap. ita legitur. *Denique & ipſum, & filios eius affixerunt cruci,*) Quomodo hoc menſe 12. cum reliquis occiſi ſunt? Num bis interfici potuerunt? Adde quod in literis Artaxerxis, quæ mox à ſupplicio Amanis ſcriptæ, & miſſæ ſunt, dicitur Aman, cum omni cognatione, ſiue familia ſua, vt eſt in Græco, pendere in patibulis, ante portas Vrbis Suſæ. c. 9. v. 25.

IV. *Occiſi longe poſt patrẽ.* NEC ſane video quid commodius reſponderi poſſit, quam illo ipſo die quo ſuſpenſus eſt Aman, & omnia eius bona fiſco regio addicta, etiam totam familiam, vxorem, concubinas, filios, filiaſque, famulos, ancillas, & ſi qui alij domeſtici eius erãt, in vincula fuiſſe coniectos. E tota vero illa turba, decem fuiſſe reſeruatos præcipuos Amanis filios, qui primitiæ forent eorum, qui Suſis duodecimo menſe interficiendi erant: reliquam vero familiam, & cognationem, cum Patrefamilias in eius ædibus, crucis ſupplicium pertuliſſe. Mox corpora cum crucibus, ante vrbis portas fuiſſe tranſlata. Indéque ſcriptas literas, quæ eius rei meminiſſent. Poſtea vero, die cædibus deſtinata, initium cædendi Suſis ſumptum eſſe à decem filiis Aman, qui reliqui erant; & ab iis ad quingentos vſque, in eadem vrbe, cædem fuiſſe

progreſſam. Poſtridie autem poſtulante regina, alios quoque occiſos, & decem illos Amanis filios, in crucem ignominiæ cauſa fuiſſe ſublatos: neque enim Scriptura dicit filios, & patrem eodem tempore cruci affixos, ſed tãtum eodem omnes ſupplicio affectos. Sicque omnia loca facile conciliantur. Et ita Serarius noſter exiſtimat rem fuiſſe tranſactam.

a c.9.v.10. 11.& ſeqq. — PERGIT autem Mardochæus. [a] *Quos cum occidiſſent, prædas de ſubſtantiis eorum tangere noluerunt.* Quæ verba tam ad quingentos illos, quam ad iſtos decem referri poſſent, ſi à Patre manumiſſi ſuas ipſi familias habebant, vt de pleriſque eorum facile credi poteſt. Abſtinuerunt autem Iudæi à bonis eorum, licet Rex permiſiſſet nominatim, vt ſpolia eorum diriperent, ne non zelo iuſtitiæ, ſed ardore auaritiæ moti ad lanienam iſtam viderentur. *Statimque numerus eorum, qui occiſi erant in Suſan, ad regem relatus eſt*, vt ſcilicet iuberet, poſt tot funera, occiſioni finem imponi. At is dixit Reginæ. *In vrbe Suſan interfecerunt Iudæi quingentos viros, & alios decem filios Aman*, id eſt & inſuper decem filios Aman, ſed editio vulgata videtur alludere ad eos, qui cum patre interfecti fuerant. Pergit, *quantam putas eos exercere cædem in vniuerſis prouinciis? Quid vltra poſtulas? & quid vis vt fieri iubeam?* — V. *Iudæi occiſorum bona non attingunt.*

CVI *illa reſpondit, ſi regi placet detur poteſtas Iudæis, vt ſicut fecerunt hodie in Suſan, ſic & cras faciant, & decem filij Aman in patibulis ſuſpendantur. Præcepitque rex vt ita fieret. Statimque in Suſan pependit edictum, & decem filij Aman ſuſpenſi ſunt. Congregatis Iudæis quarta decima die menſis Adar, interfecti ſunt in Suſan trecenti viri; nec eorum ab illis direpta ſubſtantia eſt. Sed & per omnes prouincias, quæ ditioni regis ſubiacebant, pro animabus ſuis ſteterunt Iudæi, interfectis hoſtibus ac perſecutoribus ſuis: in tantum vt 75. millia occiſorum implerentur.* Hunc cæſorum numerum, quem editio Vulgata profert, habet & textus Hebræus, & Chald. paraphr. & 70. Complut. & Regia. Ioſephus quoq; ἀπέθανεν, inquit, ἑπτακισμύριοι, καὶ πεντακισχίλιοι. At 70. Xiſti, & Baſil. & Vuechelij vocem ἑπτὰ omiſerunt, tanta, vt videtur, ſtrage deterriti, & effuſo ſanguine belli in pace. [b] Nihilominus authenticæ Scripturæ ſtandum eſt. Quod ſi octingenti Suſis interfecti ſunt, quam multos putamus Babylone, vbi iam tot annis tam multa Iudæorum millia viuebant, quam multos Hieroſolymis, & in omni Iudæa, & Samaria, & circumpoſitis regnis, à tribu Iuda & Beniamin? quam multos toto oriente, à decem tribubus Iſraëlitarum? — VI. *Cædes poſtridie Suſis redintegratur.* — *Cæſorum multitudo.* — b 3 Reg 2.5

c c.9.17. — DIES [c] *autem tertius decimus menſis Adar, primus apud omnes interfectionis fuit, & quarta decima die cædere deſierunt; quem conſtituerunt eſſe ſolennem, vt in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conuiuiis.* Addit autem hanc celebritatem poſtridie Suſis agi ſolitam, quia ibi vno die tardius ceſſatum fuerat à cædibus. Nec illud omittendum quod ſequitur. *Scripſit itaque Mardochæus omnia hæc, & literis comprehenſa miſit ad Iudæos, qui in omnibus regis prouinciis morabantur, tam in vicino poſitis, quam procul.* Ex his perſpicuum eſt huius libri authorem eſſe Mardochæum, idque Hebræos ex hoc loco colligere Vatablus notauit, & Emanuel Sa, in quib. Rab. Moyſes, & Abenezra. Chald. etiam paraphraſtes, in fine huius cap. vbi Hebraice habetur, *& ſcriptum eſt in libro*, ipſe explicando addit *per manum Mardochæi.* Eadem quoque eſt aliorum ſententia, vt Serar. [d] Lyrani, Dionyſij Carthuſ. & Feuardentij quamuis liber Eſtheris præferat nomen. — VII. *Quis lætitiæ dies.* — *Author libri huius.* — d q. 2. proleg.

QVONIAM vero Iudæi accepiſſe videbantur feſti huius diei celebritatem in annum vnum, voluit Mardochæus, & Eſther, & ſcriptis literis mandarunt, vt quartamdecimam, & quintamdecimam diem menſis Adar, pro feſtis ſuſciperent, & reuertente ſemper anno ſolenni celebrarent honore. Scripſeruntque Eſther regina filia Abihail, & Mardochæus Iudæus etiam ſecundam epiſtolam, quam Chronicũ Hebręorum c. 29. ſcribit, anno ſequenti, à morte ſcilicet Aman, & cæde duodecimi menſis ſcriptam fuiſſe, qui eſt præſens annus 13. Artaxerxis. Et ſicut primo anno ieiunia, & clamores Iudæorum anteceſſerunt lætitiam, ita etiam deinceps ieiunia & clamores iterabantur ante conuiuiorum dies: quod ieiunium illi etiam nunc 13. die obſeruant, quamuis tempore Machabæorum ieiunium illud in diem feſtum commutatum videatur, vt ex 2. Machabæorum [e] ſatis intelligitur. — VIII. *Celebritas in perpetuum inſtituitur.* — e c.15. v.37.

SOLENT vero etiam nunc, inquit Serar. [f] hoc tempore magnum in ſynagogis, dum hiſtoria hæc legitur, ſtrepitum excitare, malleolis, & manibus ſcamnã, & — IX. *Etiam nũc Hebræis in vſu.* — f q. 2. in 4. p. lib.

pulpita, feriendo, inſcriptumque Amanis nomen contundendo. Vt notauit etiam Anton. Margarita l. de ritib. Iudæorum, & Gregor. Toloſas. [a] Quoniam vero Aman crucifixus fuerat, ſolebant etiam olim Iudæi in eius contumeliam crucem quandam ligneam, quaſi in ſupplicatione circumferre, eámq; mox exurere. Deinde vero poſterioribus ſeculis Iudęi, cum maiore etiam odio Chriſtum, quàm Amanem proſequerentur, eadem in Chriſti odium, & Chriſtianorum contumeliam factitabant; vt ex Imperatorum Honorij, & Theodoſij prohibitione conſtat, vt notauit Baron. [b] & Serar. [c] extat lex, Cod. de Iudæis, & Cœlicolis, in hæc verba. *Iudæos quoſdam feſtiuitatis ſuæ ſolenni, Aman ad pœnæ quondam ſumptæ recordationem incendere, & ſanctæ crucis aſsimilatam ſpeciem, in contemptum Chriſtianæ fidei ſacrilega mente exurere, prouinciarum Rectores prohibeant; néue locis ſuis fidei noſtræ ſignum immiſceant; ſed ritus ſuos citra contemptum Chriſtianæ legis retineant: amiſſuri ſine dubio permiſſa hactenus, niſi ab illicitis temperarint.* Dat. 4. Cal. Iun. Conſtantino Baſſo, & Philippo Coſs.

Ritus in Aman, ab eis contra Chriſtum conuerſus.

[a] l. 2. Syntag. c. 16. n. 10.

[b] an. Chriſti 408. n. 19.

[c] 4. p. q. 2.

X. *Vectigal nouum imponit Artaxerxes.*

SVPEREST ex hac Eſtheris hiſtoria concluſio, quæ cap. 10. continetur, cuius priorem partem ex Hebræo, poſteriorem ex Græco D. Hierony. conuertit. Illa ſic habet. *Rex vero Aſſuerus omnem terram, & cunctas maris inſulas fecit tributarias*, in Hebræo tamen preſſius habetur. Porro Aſſuerus Rex vectigal impoſuit terræ, & inſulis marinis: illæ autem particulæ vniuerſales, arctari debent ad regiones, & inſulas Perſis ſubiectas, vt notauit Eman. Sa, & Serar. quomodo infra dicitur vniuerſum orbem terræ ab Aſſuero ſubiugatum, qui ſcilicet ante Perſis parere ſolebat; maxime reſpiciens ad recuperatam Ægyptum. Illud potius conſiderandum, qua ex cauſa vectigal hoc nouum omnibus ſuis ſubditis impoſuerit: nouam certe neceſſitatem emerſiſſe ratio poſtulat.

c. 10.

c. 13. v. 2.

XI. *Et qua de cauſa.*

EA vero non inani coniectura colligi poteſt ex præſenti rerum Græcarum ſtatu. Cum enim toto triennio in Græcia ceſſatum eſſet ab armis, & hoc inſuper anno fœdus quinquennale inter Græcos initum eſſet, non dubitauit Rex Artaxerxes, quin eorum concordia in ſuam perniciem firmaretur, ſicut reuera contigit, bello ab Athenienſibus contra Cyprum, quæ Perſis parebat, Cimone duce conflato. Hoc ergo nouum vectigal, ad nouum bellum neceſſarium fuit. Sed ea de re paulo poſt, nunc paucis reliqua tangamus; quæ fuſius perſequi liceret, ſi annales illi Perſarum, atque Medorum, quibus continebantur quæ fortiter geſſit Artaxerxes in bello, quæ ſapienter in pace, quæ magnifice in Mardochæum, vim vetuſtatis ſuperare potuiſſent.

XII. *Mardochæi gloria.*

MARDOCHÆVS autem ipſe perſeuerauit Regi charus, imo ſecundus à Rege, ideoque magnus, non apud Iudæos modo, ſed apud omnes gentes imperio Perſarum ſubditas; [d] & nihilominus gratus, & acceptus etiam plebi fratrum ſuorum: quippe qui totius populi ſui commodis ſtuderet, & omnes Iſraëlitas magna comitate verborum, & morum ſuauitate caperet. *Mardochæus*, inquit Ioſeph. *illuſtri loco apud regem fuit, vir præpotens, Regi adminiſtrationis, Reginæ vero etiam vitæ ſocius: quorum opera Iudæorum res floruerunt, ſupra quam vel ſperare poterant.* Sic ipſe. Nec tamen dubium eſt, eas deinceps admodum humiles fuiſſe, exceptis quibuſdam quaſi lucidis interuallis. Sequitur poſterior quam dixi pars capitis decimi, quæ expoſitionem habet maxime perſpicuam ſomnij, quod Mardochæo ante vndecim annos contigerat, de quo ſuo loco dixiſſe ſufficiat.

[d] ſupra c. 9. v. 3.

XIII. *Liber Eſther quando tranſlatus Hieroſolymam.*

DENIQVE illud initium cap. 11. quo dicitur anno quarto Regni Ptolemæi & Cleopatræ Doſitheum cum filio tuliſſe hanc epiſtolam Phurim, ex interpretatione Lyſimachi, poſt multos annos contigit. Quis autem fuerit hic Ptolemæus, ex hoc nomine ſatis intelligi non poteſt. Eum fuiſſe Ægypti regem, cognomine Philometorem, ſextum ab Alexandro magno Pererius, [e] ex l. 2. contra Apionem tradit. *Philometor*, inquit Ioſephus, *Ptolemæus, & eius vxor Cleopatra, omne regnum commiſere Iudæis, & duces totius fuere militiæ Onias, & Doſitheus Iudæi, quorum nominibus derogat Apion; cum debuiſſet opera eorum potius mirari, & gratias agere, quoniam liberauere Alexandriam, cuius ciuis videri vult.* Sic Ioſephus. Annus porro quartus Philometoris, cuius hic fit mentio, incidit in an. m. 3878. in quo quintus hic tomus terminatur. Nomine vero epiſtolæ Phurim intelligi arbitror totum hunc librum, qui ad Iudæos per modum epiſtolæ miſſus eſt. Idque ſatis intelligitur ex illis verbis. [f] *Scripſit itaque Mardochæus omnia hæc, & literis comprehenſa miſit ad Iudæos, qui in omnibus regis*

c. 11.

[e] l. 13. in Dan. in Catal. reg. Perſ.

[f] c. 9. 20.

prouinciis morabantur.[a] *Et cuncta quæ geſta ſunt epiſtolæ, id eſt libri huius volumine cont*
a v.26. *nentur.* Quæ Hebraico, Græcoque textui, & Chald. paraphr. ſatis reſponden
Vtrum autem ille Lyſimachus interpres Hieroſolymitanus, fuerit filius Ptol
mæi, & nepos Doſithei, vt putat Serarius, an alterius, affirmare non poſſum.

Et hæc quidem ſunt quæ ſcriptura de Mardochæo & Eſthere tradidit. Quar
diu autem in regno Perſarum floruerint, vel quando mortui fuerint, ſilentio inuo
b 2.6. lutum reliquit. Si nomine Reginæ in 2. Eſdr.[b] intelligi placet Eſtherem, vt pro
babiliter cum pleriſq; ſentimus, qui hanc hiſtoriam ſub Rege Artaxerxe contigiſ
credimus, multos annos cum Aſſuero Regina vixerit: nec tamen propterea de an
no mortis eius, aut Mardochæi conſtabit. Itaque eorum quaſi ſepulchralia orna
menta, quæ in eorum comparatione, cum Chriſto Domino & beatiſſima Virgin
conſiſtunt, non differemus, & vtrunque vtriuſque figuram haud obſcuram ex ſe
quentibus oſtendemus.

1. Mardochæus voluntariis ſe pœnis afflixit pro ſalute populi ſui, proque eo, in ma
gna anguſtia animi ſui, feruentiſſima oratione ſupplicauit Deo, & exauditus eſt
c Iſa.53.5. Chriſtus autem Dominus ſponte ac volens vulneratus eſt [c] propter iniquitates no
ſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra, & Deo ſupplicans vſque ad agoniam & ſu
d Hebr.5.7. dorem ſanguineum, pro peccatis populi ſui, exauditus eſt pro ſua reuerentia.[d]

2. Mardochævs ſuperbiſſimum Aman adorare noluit, timens ne honorem
Dei ſui transferret ad hominem, & ne quemquam adoraret excepto Deo ſuo
Chriſtus ſuperbiſſimo dæmoni dicenti, *Hæc omnia tibi dabo ſi cadens adoraueris me*
reſpōdit, *Vade Satana, ſcriptum eſt enim Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſerues*

3. Eunuchi duo occulte ſentiebant cum Aman, & conſpirarant in perniciem Regis
at Mardochæus patefecit inſidias, & vterque in crucē acti ſunt Amane, incolumi, &
in nequitia perſeuerante, vt propterea Rex diceret. *Vt inſidiaretur noſtræ ſolitudin*
& regnum Perſarum transferret in Macedonas. Cum dæmone conſpirant in pernicien
hominis Caro & Mundus, quorum fraudes, & proditorias artes Chriſtus Dominu
patefacit, doctrina ſua euangelica; vnde amor inordinatus vtriuſque mortificatur
& in crucem agitur. At dæmon obdureſcit in malitia, ſatagens ſi quo modo poſſ
regnum Chriſti in ſe transferre.

4. Mardochævs ab infenſiſſimo inimico, atque inuitiſſimo honoratus eſt. Ho
ſtes Chriſti dæmones inuitiſſimi laudabant, atque honorabant Chriſtum Domi
e Marc.1.24. Luc.4.v.34. num dicentes.[e] *Scio te quis ſis Sanctus Dei. Quid nobis & tibi Ieſu Nazarene? veniſti per*
dere nos.

5. Improbiſſimus Aman toti imperio Perſarum ſecundum regem dominabatur
adeo vt honores regi debiti illi deferrentur. Cum autem Mardochæum cruci deſt
naſſet, totumque populum eius morti addixiſſet: ipſe vice verſa omni poteſtat
priuatus, & ſupremo ſupplicio affectus eſt, & populus eius hoſtis Iudæorum, à Iu
dæis victus, & profligatus eſt. Sceleratiſſimus dæmon toti mundo dominabatur
adeo vt honor & cultus debitus Deo illi in idolis deferretur. Verum cum eius arti
bus verus Mardochæus cruci addictus eſt, Princeps huius mundi eiectus eſt foras
eius populus impius atque infidelis, qui populum Chriſtianum perdere ſatagebat
profligata Idololatria, victus, ac profligatus eſt.

6. Mardochævs à parata ſibi cruce diuinitus ereptus, ſecundus à Rege factu
eſt, Amane cum ſuis inuitiſſimo, donec inimici Iudæorum perierunt. Dominus au
tem regnauit à ligno, vbi inuitis Iudæis publicum à Prorege teſtimonium accepi
f Pſal.109.1 non ſolum innocentiæ, ſed regis Iudæorum. Et audiuit à patre,[f] *ſede à dextris meis, do*
nec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum.

7. In cauſa fuit Mardochæus vt Iudæi, qui antea impij, ſuperſtitioſi, & rebelles au
g Ioan.c.1.12. diebant, mox ab ipſo rege dicerentur *Filij altiſſimi, & maximi, ſempérque viuentis*
Dei. Chriſtus dedit poteſtatem,[g] *filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius.*

8. Mardochæus accepit annulum regis, quo ſpoliatus fuit Aman, vt antiquati
prioribus literis, quæ aduerſus Iudæos erant, nouas pro eis ſcriberet, & regio ſigill
obſignaret. Sicque publicè de Amanis malitia triumpharet. Chriſtus Dominu
deleuit, quod aduerſum nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum
h Coloſſ.c.2.14. *tulit de medio, affigens illud cruci, & expolians principatus & poteſtates, traduxit confidente*
palam triumphans illos in ſemetipſo.[h]

XVIII. *Fulget in ornatu regio.*

MARDOCHÆVS *de palatio, & de conſpectu regis egrediens, fulgebat veſtibus regiis, coronam aurcam portans in capite, & amictus ſerico pallio, atque purpureo,* [a] Regem ipſum vbique repræſentans. Chriſtus in monte ſancto, *reſplenduit facie ſicut ſol, & veſtimenta eius facta ſunt alba ſicut nix. Et accepit à Deo patre honorem, & gloriam, voce delapſa ad eum à magnifica gloria, Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipſum audite.* [b] 9.

[a] c. 8. 15. [b] 2. Petr. 1. 17.

Inſtituit conuiuium in memoriam beneficij.

Iuſſit Mardochæus celebrari memoriam accepti beneficij conuiuiis, & epulis ad vltimam vſque poſteritatem. Inſtituit Chriſtus Dominus conuiuium ſolenne, illudque célebrari voluit in ſuam commemorationem; & mortem eius annunciari, donec veniat in fine ſeculi. 10.

XIX. *Eſther Virginis typus. Quod ignota,*

SED iam tempus eſt vt Beatiſſimam quoque virginem in Eſtheris ſpeculo contemplemur. Vixit Eſther occulta, & incognita in domo Mardochæi pueriles annos, donec traderetur coniugio, B. Virgo tranſegit in templo Domini pueritiæ annos, ab anno 3. Tranſegit occulta, atque ignota, vſque dum Ioſepho ſociaretur coniugio. 1.

Et humilis etiam regina.

Eſther humilis vixit ſub cura Mardochæi, & Regina facta humilis perſeuerauit.[c] Humilis vixit B. Virgo, etiam facta regina mundi, & mater Dei, non ſecus ac cum in templo ſub cura, vt creditur, Zachariæ ſacerdotis, & cognati paruula educaretur. Vnde & dicebat. *Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ.* 2.

[c] 2. 20.

XX. *Præparata in publicã ſalutem.*

ESTHER diuinitus præparata eſt ad auertendam maximam à Iudæis calamitatem, [d] & ad cõiugio regio ſupplantandum, & perdendum Aman. Electa eſt diuinitus Beatiſſima virgo, vt eſſet conſolatrix afflictorum, & patrona populi Chriſtiani, vt ſatanam coniugio falleret, & eius contereret caput. 3.

[d] 4. 14.

Subſtituta Vaſthi.

Eſther humilis, & obediens Mardochæo patrueli quaſi patri, Vaſthi, propter ipſius ſuperbiam, atque inobedientiam ſubſtituta eſt. Maria mater viuentium perfectiſſimum obedientiæ atque humilitatis exemplum, ſubſtituta eſt in locum Euæ, inobedientiæ atque ſuperbiæ anteſignanæ, quæ & ipſa mater viuentium, aut potius morientium fuit. 4.

XXI. *Omnium pulcherrima.*

ESTHER præ omnibus Regi Aſſuero placuit, inuenta quippe eſt omnium pulcherrima. [e] Maria virgo inuenit gratiam apud Deum, & ſola inuenta eſt non habens maculam, neque rugam, neque aliud quidquam huiuſmodi, ſed ſancta & immaculata. [f] 5.

[e] c. 2. 17. [f] Epheſ. 5. 27.

Aſſimilata in nuptiis.

In nuptiis Eſtheris conuiuium permagnificum fecit Aſſuerus, & populo tributa laxauit, & dona largitus eſt, iuxta magnificentiam principalem. In incarnatione Domini celebratæ ſunt nuptiæ in vtero Virginis, & facta eſt ſponſa Spiritus ſancti, & aſſumpta eſt parabola aduerſus Regem Babylonis dicendo. *Quomodo ceſſauit exactor, quieuit tributum,* &c. [g] ſed & toti mundo pax data eſt, quam ſolus totius mundi princeps dare potuit. Et multi propter has nuptias repleti ſunt Spiritu ſancto, & variis Dei donis, vt Ioannes Bapt. Elizabeth, Zacharias, Ioſeph, Simeon, Anna prophetis, & ipſa Virgo in primis. 6.

[g] Eſa. 14. 4.

XXII. *In gratia apud regẽ.*

TANTA fuit Eſtheris apud Regem gratia, vt non contentus poſuiſſe diadema regni ſuper caput eius, etiam vltro ſemel, iterum, tertio, excitaret eam ad petendum dicens, *quid vis Eſther Regina? quæ eſt petitio tua? etiam ſi dimidiam partem regni petieris dabitur tibi.* Petiit & impetrauit; neque vnquam in vlla re paſſa eſt repulſam. Tanta eſt Mariæ apud Deum gratia, vt non contentus eam conſtituiſſe cœli, terræque Reginam, vltro etiam petat, nunquid pro aliquibus impetrare velit veniam, virtutes, gratiam, gloriam; imo etiam ſanitatem, vitam, diuitias, pacem, progeniem, ſcientiam, omnia, nec vnquam patitur repulſam. Nullum vt maius donum mortalibus, ſecundum filium ſuum vnigenitum, dediſſe videatur, quam illam: quam cum nobis dedit aduocatam, & matrem, omnia ſimul nobis quodammodo largitus eſt, ſeſe quippe obligauit ad perpetuo reſerandos omnium beneficiorum theſauros. 7.

XXIII. *Manſueſecit Aſſuerum.*

ESTHER Aſſuerum in omnes tanta ſeueritate & maieſtate terribilem, vt qui ad eum non vocatus accederet, abſque vlla cunctatione, ſtatim interficeretur, non ſolum flexit ad veniam, ſed etiam ita manſueſecit, vt de throno ſuo exiliens, reginæ blandiretur, dicens. *Quid habes Eſther? Ego ſum frater tuus, noli metuere,* quin & tulit ſceptrum, & poſuit in manu eius, & virgam ſuper collum eius, & oſculatus eſt eam. 8.

Tanta

Tanta erat olim Dei ſeueritas, vt cum ſe in monte oſtenderet inter fulgura & tonitrua, inter flammas atque caliginem, diceret etiam, *Omnis qui tetigerit mon- tem, morte morietur.*[a] Vnde *perterriti, & pauore concuſſi ſteterunt procul, dicentes Moyſ Loquere tu nobis, & audiemus, non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur.*[b] Deni que,[c] dixerunt filij Iſraël ad Moyſem. *Ecce conſumpti ſumus omnes periuimus. Qui cunque accedit ad Tabernaculum Domini, moritur. Num ad internecionem cuncti delen di ſumus?* At noua Eſther eum eduxit è ſolio ſuo, & totius maieſtatis pene obli tum ita manſuefecit, vt infantulus in eius luderet ſinu, eam amplexaretur, blandiretur, eius è collo penderet, eam oſcularetur vltro, & illa viciſſim diceret *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Viciſſim lactaret, indueret, ſopiret, adoraret.

a Exod. 19.12. b Exod. 20. 19. c Num. 17. 12.

9. Esther mortis ſententiam contra Iudæos reuocauit, & cædem etiam ite ratam in eorum inimicos conuertit. Virgo beatiſſima, genus humanum mor ti æternæ damnatum, conciliauit Deo, per filium ſuum, & facta caſtrorum acies ordinata, contra fidei hoſtes, dat fidelibus inſperatas victorias, etiam ite ratas.

10. Glorioſa facta eſt Eſthere Synagoga, & eius beneficium miſera quotannis ce lebrat. Glorioſiſſima & fœliciſſima facta eſt eccleſia Dei, tanta domina, & pa trona, cuius qui beneficia quotidiana conſiderat in omne hominum genus, ha bet vnde propter ipſam, & per ipſam, Deo gratias agat ſempiternas.

Verum vt in Græciam redeamus. *Intermiſſo triennio*, vt inquit Thucydi des, fœdera quinquennalia inter Peloponneſios & Athenienſes inita ſunt. Ne plura Thucyd. Huius fœderis conditiones aliquas alia ex cauſa refert Pericle apud Thucyd. l. 1. Cum enim, inquit, in fœderis conditionibus ſit expreſſum de rebus controuerſis iudicio viciſſim inter nos eſſe diſceptandum, interea ver vtriſque noſtrum ea retinenda, quæ iam tenemus: tamen nec ipſi adhuc poſtu larunt, vt de noſtris controuerſiis iudicium fieret &c. Pari breuitate Plutarch in Cimone. *At Cimon*, inquit, *ſimulatque domum eſt regreſſus, ſuſtulit bellum, ciu tateſque in gratiam reduxit.* Ex quibus habetur author fœderis huius, & inter quo & ad quantum tempus initum fuerit; modus autem eius, & locus, & occaſio, & conditiones vix habentur.

lib. 1.

Et *Athenienſes quidem*, ait Thucyd.[d] *Græco bello ſuperſederunt; at cum ducen tis tum ſuorum, tum ſociorum nauibus, Cimonis ductu, Cypro bellum intulerunt.* Atqu ex his ſexaginta naues in Ægyptum nauigarunt, quas Amyrtæus, qui in palu dibus regnabat, accerſiuerat, reliquæ vero Citium obſidebant. Quæ ſic Plu tarch. explicat. Pace compoſita, quia Athenienſes videbat Cimon otij impa tientes, & negotia quærentes, quæſtumque ex bello, ne ſolicitarent Græciam, ne vagantes magna claſſe circa inſulas & Peloponneſum, cauſas bellorum inteſtino rum, & ſocialium querelarum ſemina conſciſcerent ciuitati, compleuit naues du centas ad inuadendam denuo Ægyptum & Cyprum; quo ſimul pugnando Athe nienſes cum Barbaris exercerent ſe, & opimi euaderent iuſta ratione, prædam veris hoſtibus in Græciam deportantes.

d l. 1. p. 72. græ. lat.

Diodorvs Siculus initio l. 12. etiam Perſarum copias ex aduerſa parte de ſcribit. Perſicis, inquit, copiis tum præerant Artabazus, & Megabyzus, quo rum ille Claſſis Prætor, cum trecentis triremibus ad Cyprum ſtationem habe bat: Megabyzus autem terreſtribus copiis, ad trecenta hominum millia erant præfectus in Cilicia ſtatiua habebat. Et hæc ille quidem recte, quod autem ſub dit non recte. Cimon igitur cum maris imperium ſibi vendicaſſet, deuectus i Cyprum, Citium, Malumque expugnauit, & ſumma in victos humanitate vſu eſt. Non recte, inquam. Thucydides enim & Plutarch. authores ſunt obſediſſ quidem Græcos Citium, ſed Cimone in ea obſidione vita functo, faméqu exorta, à Citio receſſiſſe. *Deceſſit*, inquit Plutarch. *in obſidione Citij, vt pleri que referunt, ex morbo*, in iis Diodorus ipſe, & Scholiaſtes Thucydidis: *alij vo lunt ex vulnere, quod confligens cum Barbaris accepit.* Id autem contigiſſe arbitror ann ſequenti. Nam bellum Cyprium biennium tenuiſſe author eſt Diodorus, & e Plutarcho diſcimus Græcos breui poſt defunctum Cimonem domum, diſſimu lata Cimonis morte, reuertiſſe. Quæ autem Diodorus de pugna contra Phœni ces, & Cilices in priorem annum refert, Thucyd. non obſcure ad poſteriorem dif

Digitized by Google

olvtæ aptivi- atis an. 6. fert, quem ſequi malumus. Nam Diodorum, in digerendis præſertim temporibus, non ſatis accuratum ſæpe deprehendimus: quem etiam videmus hunc primum annum Olymp. 82. prætermiſiſſe, ſicut & Onuphr. in comm. Faſtorum, quem ex Dionyſio ſupplebimus. Pestis Romæ sævit.

xviii. eſtilentia omæ anno ſeculari. De Romana igitur re Dionyſ. Halycarn. in hunc annum ita diſſerit. Octogeſima ſecunda Olympiade (ineunte ſcilicet) qua vicit ſtadio Lycus Lariſſenſis Theſſalus, Chærephane Athenis principe, exacto anno ab V.C. 300. P. Horatio & Sex. Quintilio Coſs. peſtilentia Romam inuaſit, quanta nunquam antea: qua ſeruitia ſunt abſumpta pœne omnia, ciuium circiter dimidium; nec medicis ſufficientibus, nec domeſticorum atq; amicorum miniſteriis. Quid ergo facias Plinio, qui proœmio l. 29. ſcribit Romam ſine medicis vltra ſexcenteſimum annum vixiſſe, & cito expertam eorum artem damnaſſe? vtrum falli dicemus? *Medici uando oma.* Pergit inde referre Dionyſius, qui amplificata fuerit peſtilentia, corrupto ex inhumatis, & proiectis cadaueribus aëre, & per ruſticos ac quadrupedes communicata contagio.

xxix. *picurea octrina ntiquior picuro. Non eſſe uræ res umanas acodæmonibus.* Qvale eſt autem quod ſubdit? *Ergo quandiu ſpei fuit aliquid in diis, populariter ſacris operabantur, & luſtrationibus, multique noui ritus tunc in vrbem introducti ſunt, parum congruentes deorum ceremoniis. Vbi vero increbuit opinio, non eſſe curæ diu res mortalium, nec tangi eos miſericordia, & ipſi religiones neglexerunt.* Viguit ergo ante Epicurum pernicioſus hic error. Quamquam veritate fidei poſita, illos non deos, ſed cacodæmones eſſe, humani generis inimiciſſimos; veriſſimum eſt non eſſe iis curæ res mortalium, niſi vt peſſimè habeant: nec tangi eos miſericordia, ſed odio erga eos flagrare tanto, nullum vt capitalius fingi poſſit, eo excepto, quo ſceleſti illi proſequuntur ipſum Deum, propter quem etiam homines oderunt. Vera autem diuinitate ſtabilita, qui ei prouidentiam, & curam rerum humanarum tollere audeat, non ſolum impium ſe, ſed Atheum quoque profiteatur. *ed vero Deo.* Diuinitas enim improuida, & negligens rerum ſuarum, nulla eſſe poteſt. Sed redeamus ad Dionyſ.

xxx. *atius peſtis graſſatur.* Hac clade, inquit, abſumptus eſt Conſul Sex. Quintilius, quique ſurrogatus eſt ei Sp. Furius, & quatuor ex Tribunorum Collegio. Senatores quoque multi ac boni. Ad hanc occaſionem cum Æqui bellum pop. Rom. inferre conarentur, & in belli quoque ſocietatem alios populos allicere, in ipſos quoque peſtis incubuit, quæ Volſcos etiam & Sabinos, cum maxima hominum clade, peruagata eſt; quam conſecuta eſt de more annonæ caritas, & fames.

ANNVS MVNDI 3603. SEXTAE AETATIS 87.

ESDRÆ 8. ARTAXERXIS 14. IMPERII PERS. 87. ELIASIB PONT. 14. OLYMPIADIS LXXXII. AN. 2. ARCHONTE ANTIDOTO, VRBIS CONDITÆ 302, al. Philocl. COSS. L. MENENIO, ET P. SEXTIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 450.

i. *es anni uius.* HABET hic annus rem bene geſtam ab Athenienſibus contra Perſas ad inſulam Cyprum: in qua tamen illi Cimonis clariſſimi Imperatoris iacturam fecere. Romani autem in Græcarum legum expectatione fuere. At res Iudaicæ in eodem, vt diximus, ſtatu perſtitere, ad multos annos. Anno 2. Olymp. huius octogeſimæ ſecundæ, natum eſſe Lyſiam Rhetorem Prætore Philocle, qui Phraſicli ſucceſſit, autor eſt Plutarch. in vita eius, in op. de vitis 10. Oratorum. Sed abeſt eius Chronologia, quæ probatiſſima eſſe non ſolet, à communi cæterorum ſcriptorum duabus Olympiadibus. Itaque quem ille Philoclem, alij vt Diodorus, & Catal. Olympion. Antidotum Prætorem vocat.

Cimon igitur in obſidione Citienſium, cum diuturniores opinione ſua trahe ret moras, animo interim voluebat, vt ait Plutarchus, ingentis rudimenta bell Nihil enim mediocrẽ moliebatur, verum totius imperij Perſici conuulſionem agi tabat. Ea de re, vt creditur, legatos ad templum Ammonis miſit, ſed antequam il reuerterentur, ipſe exceſſit è viuis. Moriens autem, monuit ſuos, vt extemplo diſce derent, & mortem ſuam tegerent. Sicque factum eſt, illis obtemperantibus duc ſuo etiam mortuo, vt nemine ſentiente, neque hoſtium, neque ſociorum, reuerte rentur incolumes, ductu auſpiciiſque Cimonis, vt Phanodemus ait, dies iam tri ginta defuncti. Ita Plutarch. Thucyd. autem non ſtatim, quaſi re infecta, rediiſſe ſi gnificat, ſed gemina victoria potitos. *Cimone*, inquit, *vita defuncto, faméque exorta Citio receſſerunt, curſumque nauigationis tenuerunt ſupra Salaminem, quæ eſt in Cypro.*

Id ille addit ad differentiã alterius, quæ inſula eſt prope Atticam & Peloponne ſum, ad quam male à Xerxe pugnatum eſt. Hæc autem Salamis Cypri, à Ptole mæo ponitur ad ſinum orientalem eius inſulæ, qui Phœniciam ab ortu, Ciliciam Septentrione reſpicit. At Ortelius nunc totum illum orientalem Cypri tractun Salaminiam vocat, Salaminam vrbem nullam ponit. Græci ergo ſupra Salami nam curſum tenentes, intra Cyprum ſcilicet & Phœniciam, cum Phœnicibus, & Cypriis, & Cilicibus naualem, ac pedeſtrem pugnam ſimul commiſerunt, & victo ria ex vtroque prælio reportata, domum redierunt. Sic paucis Thucyd. Diodoru autem ait Cimone Cypri vrbes obſidente, triremes è Phœnicia & Cilicia veniſſ inſulanis auxilio. Quo cognito ipſe in altum ſubuectus, inquit, conſertis cum hoſt manibus, plurimas triremium demergit, & centum cum ipſis militibus capit, cæte ras ad Phœniciam vſque inſectans. Perſæ vero cum reliquis nauibus in terram quo loco Megabyzus in caſtris exercitum continebat, refugerunt. Sed Athenien ſes citato illuc itinere profecti, expoſito in littus milite, prælio hoſtes adoriuntur In quo Anaxicrates, alter claſſis Athenienſium præfectus, egregiè decertans occu buit. Cæteri prælio victores, magna ſtrage edita, in naues ſe recipiunt, atque ind in Cyprum reuertuntur, imo in Atticam, vt ex Thucydide nunc dicebamus.

Refert idem Diodorus Salaminam, cum valido Perſarum præſidio defen deretur, diu Athenienſium impetus ſuſtinuiſſe, qui tanto eam animoſius oppugna bant, quod in ea totius regni fortunam verti arbitrarentur. Interim regem Arta xerxem ſuorum clade in Cypro audita, præfectis copiarum ſuarum Artabazo, & Megabyzo per literas edixiſſe, vt quibuſcunque poſſent conditionibus bellum di rimerent. Idque his conditionibus perfectum fuiſſe, vt Græcis per Aſiam ciuitati bus vniuerſis, libertate ac ſuo iure vti permitteretur; ne Satrapæ Perſarum vltr trium dierum iter ad mare deſcenderent; ne naui lõga intra Cyaneas excurreretur & Phaſelidẽ: quæ vrbs eſt Chelidoniis ſcopulis vicina, quorum meminit Plutarch in Cimone, dum de hac pace agit. Quæ vbi rex, & militiæ præfecti rata habuerun Athenienſes contra iurarunt, ſe in prouincias Artaxerxis arma non expedituros Fœdere his pactis ſancito, copias ex Cypro abduxerunt.

Hæc ex Diodoro: quæ dubia mihi reddit non ſolum Thucydidis ſilentium, ſe etiam Plutarchus, qui in Cimone hanc ipſam pacem refert ad pugnam Euryme dontæam, quam duodecim ab hinc annis retulimus. Elige tu lector cui potius cre dendum putes. Certe ſi erratum eſt, ſimilitudo rerum errorem genuit. Nam vtrun que bellum ab Athenienſibus duce Cimone cum ducentis nauibus geſtum eſt, a Cyprum; vtrobique gemino prælio, maritimo, ac terreſtri certatum, vtrobiq; par copiarum in Ægyptum miſſa, vtrobique idem Callias Hipponici, legatus de pac memoratur, etiam ab Herod. l. 7. eædem in vtroque conditiones pacis. Verun prius bellum ante Oſtraciſmum Cimonis geſtum eſt, alterum poſt reditum in pa triam: illud ad Eurymedontem, hoc ad Salaminam factum dicitur; in illo cum ducentis nauibus itum in Ægyptum ad auxilium Inari, in hoc cum 60. nauibus a opem ferendam Amyrthæo, qui in paludibus regnabat. Et illæ quidem naues fer ad Proſopitidem inſulam periere. Hæ autem ex Ægypto rediere, & cum cæter claſſe, quæ ex Cypro redibat, domum peruenere. Quid autem in illis Ægypti palu dibus à Græcis geſtum ſit, Thucyd. tacet.

Romæ cum nouis Conſulibus Menenio, & Sextio peſtis ceſſauit, tum vero pu blice diis ſupplicatum eſt, & ludi facti magnificè, populuſque totus in epulis, & hila

ritatibus eam hiemem traduxit, & initio veris multum aliunde frumenti comportatum eſt, vt penuriæ ſubueniretur.

Legati de legib. miſſi redeunt. Per idem tempus reuerſi ſunt legati leges afferentes Athenis, & ab Italicis Græcorum vrbibus. Moxque Tribuni pl. adierunt Conſules, poſtulantes vt ex SC. legumlatores crearentur, qui rem vſque ad propinqua comitia diſtulerunt; quando & ſequentis anni Conſules deſignarunt ſolito maturius, Appium Claudium, & T. Genutium. Interea cum Conſules reliquum tempus Conſulatus inaniter extraherent, altero eorum ægrotante, altero ſe dimidiata duntaxat poteſtate præditum cauſante, & Tribunorum preces eludente, ad deſignatos Conſules confugere, quibus modis omnibus ſolicitatis, eis tandem perſuaſere, vt pro plebe facerent, propoſitis magnis honoribus ac præmiis.

VII. *S.C. de Decemuiris Conſulari poteſtate.* Svbiit enim animum Appij noui cuiuſdam magiſtratus deſiderium, vt patriæ ferret leges pacis & concordiæ, vt vna eſſet voluntas totius ciuitatis. Poſtremo tamen corruptus magnitudine poteſtatis, incidit in ambitionem nefariam, vt parum à tyrannide abfuerit. Denique Sextius Senatum coëgit, coactus & ipſe à multitudine, retulitque de legibus. Ibi cum in vtramque partem multa dicta eſſent, vicit deſignatorum Coſſ. ſententia, quam dixit Appius Claudius primo loco rogatus; Eligendos Decemuiros è Senatus primoribus, eorum annuum fore imperium, ex eo die quo creati fuerint, cum poteſtate Conſulari; interim ceſſare omnes alios magiſtratus, donec iuxta leges creati fuerint; Decemuiros vero, priuatis iura reddere, & Remp. conſtituere. Hoc Senatuſconſultum Tribuni curia progreſſi recitauerunt pro concione, magna cum laude Senatus, Appiique authoris eius ſententiæ. Interea aduenit comitiorum dies, qui nouum inchoabit annum.

ANNVS MVNDI 3604. SEXTAE AETATIS 88.

ARTAXERXIS 15. IMPERII PERS. 88. ESDRÆ 9. ELIASIB 15.
Olympiadis LXXXII. an. 3. Archonte Euthydemo.
Vrbis cond. 303. App. Clavdio, T. Genvtio Coss. designatis, moxqve cvm cæt. decemviris.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 449.

I. *Nouus Romæ magiſtratus.* DECEMVIROS creandis legibus, & Reip. conſtituendæ, cum ſumma poteſtate electos, adeo vt ab iis, quemadmodum à Dictatoribus, nulla eſſet prouocatio, hoc anno fuiſſe, reliquoſque omnes ad tempus ceſſaſſe magiſtratus, autor eſt Dionyſ. & Liuius cum aliis. Niſi quod Liuius anno vno de more Dionyſium antecedit. Ait enim anno trecēteſimo altero, id eſt ſecundo, quam Roma condita erat, iterum mutatam eſſe formam ciuitatis, à Cōſulibus ad Decemuiros, tametſi Diodorus, etiam præter morem ſuum, ad ſextum ab hinc annum diſtulerit, primum ſcilicet Olymp. 84. Et maiore etiam errato Oroſius Olymp. 95. & vrbis anno trecenteſimo, qui anni à ſe annis circiter 50. diſtant.

II. *Lacedæmoniorum bellum ſacrum.* Tertivs eſt hic annus à fœderibus quinquennalibus inter Lacedæmonios & Athenienſes: ſtabat & pax cum Perſis inita, quando Lacedæmonij bellum, quod vocatur ſacrum, Delphis ſuſceperunt, cuius meminit Thucyd. l. 1. aitque poſt bellum Cyprium proxime commemoratum, geſtum eſſe: meminit & Plutarchus in Pericle. Omiſit Diodorus; nam bellum ſacrum quod ille refert l. 16. longe aliud eſt ab iſto, diuerſoque tempore geſtum, quod Diodorus confert in Olymp. 106. annum ſecundum. Hoc porro bellum ſacrum propterea dictum eſt, quod pro Delphico templo ſuſceptum eſſet. *Curita dictum.* Cum enim Phocenſes, in quorum prouincia ſunt Delphi, eo templo potirentur, id ſibi ciues Delphici probroſum putabant, & vt par eſt credere, illius emolumenta in prouinciales ſuos potius, quam in ſeipſos transferri ægre ferebant. Itaque Lacedæmonios adierunt rogantes, vt

pulſis Phocenſibus, ſuum ſibi templum reſtituerent. Hoc ergo bellum Lacedæmonij ſuſceperunt, potitique templo, quod eſt Delphis, id Delphis ciuibus tradiderunt, vt ait Thucyd. vel vt Plutarchus, reſtituerunt. Athenienſes vero contrà poſt illorum diſceſſum, cum exercitu eo profecti, & Delphis ſuperatis templum Phocenſibus tradiderunt. Erant enim Phocenſes in poteſtate Athenienſium, ab annis circiter nouem. Id autem cum Plutarchus confeſtim ab Athenienſibus factum dicat duce Pericle, facile vtraque expeditio, in non magno terræ mariſve tractu, hoc vno anno capi poteſt. Nec tamen propterea fœdera quinquennalia fracta apparet.

Romæ autem vbi dies comitiorum aduenit, Tribuni conuocato populo, Conſules quoque deſignatos adeſſe iuſſerunt, vt pollicita præſtarent. Atque hi progreſſi Magiſtratum eiurarunt. Quos propterea populus vehementer laudauit, admiratuſque eſt, & in creandis decemuiris eorum in primis rationem habuit. Creati ſunt centuriatis comitiis App. Claudius, & T. Genucius, qui deſignati fuerãt Conſules, cumque his P. Sextius eius anni Conſul, & tres legati, qui à Græcis leges attulerant, P. Poſthumius, Ser. Sulpitius, A. Manlius, & vnus ex ſuperioris anni Coſs. T. Romulius, qui accuſante Siccio Tribuno damnatus, poſt autor popularis ſententiæ fuerat. Ex reliquo deinde Senatu, C. Iulius, T. Veturius, P. Horatius Conſulares omnes. Tribunorum vero, Ædilium, Quæſtorum magiſtratus ad tempus antiquati ſunt.

Decemviri igitur aggreſſi ſunt Remp. conſtituere. Penes vnum faſces erant, & reliqua Conſularis poteſtatis inſignia. Is Senatum conuocabat, decreta confirmabat, cæteráque agebat pro imperio; reliqui ad minuendam poteſtatis inuidiam, non multum habitu à priuatis differebant: vnicum accenſum eis affuiſſe Liuius tradit. Deinde alius in poteſtatem ſuccedebat ſeruatis vicibus, idque ad certos dies, decem Liuius ſignificat, donec elaberetur tempus annuum. Omnes autem à mane pro tribunali cognoſcebant cauſas priuatas & publicas, litéſque ſumma æquitate dirimebant; adeo vt optimum eius anni decemuirale imperium Ciuitati viſum fuerit. In quo etiam maxime probatus eſt Appius, qui præ cæteris plebi ſe comem exhibuit, eamque variis officiis demereri conatus eſt.

Simvl autem omnes conſcriptas leges, partim ex Græcorum iure, partim è patriis conſuetudinibus propoſuerunt in decem tabulis cognoſcendas cuilibet; ferentes admoneri ſe à priuatis hominibus, & hoc agentes vt leges placerent omnibus, diuque conſultauerunt cum proceribus, reuocantes ad exactiſſimum examen ſingulas. Vbi vero viſæ ſunt bene habere, primum Senatu coacto, nemine contradicente, S C. de eis fecerunt. Deinde centuriatis comitiis in præſentia Pontificum, Augurum, aliorumque ſacerdotum à re diuina exorſi, calculos dederunt centuriis; tum plebiſcito quoque confirmatas, & in æreas columnas inciſas, vna ſerie propoſuerunt, in loco fori maxime conſpicuo. Et quoniam non multum ſupererat de magiſtratu annuo, cum ad Senatum de comitiis relatum eſſet, vicit ea ſententia, quæ cenſebat reficiendos in annum ſequentem decemuiros, tum quia aliquæ adhuc leges deeſſe videbantur, tum quia ſic Tribunitia poteſtas abrogabatur, quod maxime quærebat Senatus. Priuatim vero Senatus proceres decreuerunt, nemini licere eum magiſtratum ambire; veriti ne ſi forte homines turbulenti eam poteſtatem adipiſcerentur, cladem aliquam afferrent Reip. Plebe autem Senatus voluntatem comprobante, decemuiri diem indixerunt comitiis, quæ in ſequentem annum differemus.

Res Atheniensivm cvm Boeotiis.

ANNVS MVNDI 3605. SEXTAE AETATIS 89. ESDRÆ 10. ARTAXERXIS 16. IMPERII PERS. 89. ELIASIB PONT. 16. OLYMPIADIS LXXXII. AN. 4 ARCHONTE CHÆREPHANE. VRBIS COND. 304. APP. CLAVD. II. Q. FABIO VIBVL. &c. XVIRIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 448.

I. *Res anni huius.*

ATHENIENSES hoc anno contra Bœotios exules ſemel iterumque, primo fœliciter, deinde infœliciter conflixere. Romæ decemuiri Rempubl. aſſumpta pene tyrannide, perturbarunt. Rem porro geſtam aduerſum Bœotios in hunc annum duce Thucydide referimus, qui ait poſt geminam illam expeditionem in Delphos, interiecto deinde tempore hoc bellum ſuſceptum eſſe. De quo Diodorus tacet, agit Plutarch. in Pericle.

II. *Atheniẽſium contra Bœotios pugna prior.*

Hvivs belli cauſam non difficile eſt ex Thucydide colligere. Ex quo dicebamus anno abhinc nono ad Tanagram Bœotiæ vrbem prælium commiſſum eſſe, in eoque Lacedæmonios de Athenienſibus victoriam retuliſſe: Athenienſes vero altero & ſexageſimo ab ea pugna die expeditionem in Bœotios duce Myronide ſuſcepiſſe, Bœotios prælio ſuperaſſe, agrumque Bœotium, ac Phocenſem in poteſtatem redegiſſe. Quo tempore plerique Bœotij partim ſponte ſua, odio nouorum dominorum vt fit, partim inuiti & iuſſi ſolum verterunt; collectique non paruo numero Orchomenum, & Chæronæam, & alia quædam Bœotiæ oppida occuparunt. Contra quos Athenienſes cum mille grauis armaturæ militibus, & ſociis quos contrahere potuerunt, in ea loca duce Tolmide Tolmæi filio expeditionem ſuſceperunt. Et Chæronæa capta, ac direpta, collocato in ea præſidio diſceſſerunt. l. 1. p. 73. græ. lat.

III. *Poſterior cum clade.*

Boeotorvm vero exules, & cum ipſis Locri, & Eubœenſium exules, & alij quotquot earumdem partium erant, Orchomeno eruptione facta, illos reuertentes ad Coronæam inuaſerunt, & victores effecti, Athenienſium alios quidem interfecerunt, alios vero viuos ceperunt. Refert Plutarch. in Pericle, ipſum Tolmidem acie fuſum, cum multis aliis viris fortibus illic occubuiſſe. Ex quo prudentiæ, & beneuolentiæ in ciues non parum laudis Pericli tributum fuit, qui non probarat Tolmidem alieno tempore expeditionem in Bœotiam ſuſcepiſſe, eumque retinere conatus fuerat, monens optimum eſſe, Tempus, prudentiſſimum conſiliarium opperiri.

Et ipſius imperatoris cæde.

Inde toti Bœotia libertas.

Neque vero Tolmidis temeritatem ea tantum clade Reſpublica luit; ſed tota etiam Bœotia cedere coacti ſunt Athenienſes, induciis ea conditione factis, vt captiuos reciperent; Bœotorum vero exules, cæterique omnes in patriam reuerſi, rurſus liberi, ſuiſque legibus viuerent. Quæ eadem refert Diodorus Olymp. 83. a. 2. *Hac tam inſigni clade*, inquit, *populus Athenienſium coactus eſt pro captiuorum redemptione, omnes Bœotiæ vrbes imperio ſuo exemptas antiquo libertatis iuri reſtituere.* Neque multo poſt hæc Eubœa, inſula magna in primis, ab Athenienſibus defecit, vt ait Thucyd. quod arbitror ſequenti anno contigiſſe.

IV. *Romæ Xuirorum magiſtratus retinetur.*

Indictis Romæ comitiis magiſtratum petierunt honoratiſſimi, & natu maximi è patribus. Ibi omnium ore ad cœlum ferebatur decemuirorum princeps Appius, tota plebe annitente, vt in magiſtratu retineretur, illo diſſimulanter renitente, tandémque omnium precibus cedente. Itaque rurſum centuriatis comitiis decemuir factus eſt, multóſque competitores criminando repulit, vt amicis ſuis faueret. His non longe diuerſa ſcribit Liuius, eum ſcilicet vehementer ambiuiſſe, quamuis non id præ ſe ferret, vt qui magiſtratu abire, non eum ambire

debebat. *Itaque*, inquit, *collegæ coniecere in eum oculos, mirantes quid ſibi vellet; apparere nihil ſynceri eſſe, profectò haud gratuitam in tanta ſuperbia comitatem fore. Nimium in ordinem ſeipſum cogere, & vulgari cum priuatis, non tam properantis abire magiſtratu, quam viam ad continuandum magiſtratum quærentis eſſe.* Sed ſubdit etiam inſigne ambitionis argumentum, quod omiſſum à Dionyſ. prætermittendum non eſt. *Propalam*, inquit, *ire obuiam cupiditati parum auſi, obſecundando mollire impetum aggrediuntur, comitiorum illi habendorum, quando minimus natu ſit, munus conſenſu iniungunt.* Ars hæc erat, ne ſe ipſe creare poſſet, quod præter Tribunos pleb. & idipſum peſſimo exemplo, nemo vnquam feciſſet. Ille enimuero, quod bene *vertat habiturum ſe comitia profeſſus, impedimentum pro occaſione arripuit, deiectiſque honore per concionem duobus Quintiis, Capitolino, & Cincinnato, & patruo ſuo C. Claudio conſtantiſſimo viro in optimatium cauſa, & aliis eiuſdem faſtigij ciuibus; nequaquam ſplendore vitæ pares decemuiros creat*, ſe in primis, quod haud ſecus factum improbabant boni, quam nemo facere auſurum crediderat. Ita Liuius, nec falſos fuiſſe augures collegas illos, res ipſa docuit, vt docebimus.

Cvm eo factus eſt decemuir Q. Fabius Vibulanus III. Conſul. Ex reliquis vero Patriciis, ipſius Appij fauore, alij quinque, viri non admodum clari. Tres etiam ex Plebe Appius aſſumpſit, vt maiorem ſibi conciliaret plebis gratiam, æquum dicens magiſtratus eius, qui omnibus præſit, etiam plebem eſſe participem. Sic Appius magis laudatus, quam vllus regum, aut conſulum, in hunc annum accepit magiſtratum, cum collegis Idibus Maij, quæ inciderunt in plenilunium. Addit Liuius tum Idus Maias ſolennes fuiſſe magiſtratibus ineundis. Ante omnia vero, inquit Dionyſ. fœdus clandeſtinum inter ipſos iureiurando ictum eſt, ne quis ex collegio vlla in re aduerſaretur alteri; ſed quod vni eorum placuiſſet, idem omnibus probaretur: néue comitia haberent, ſed perpetuo retinerent imperium, néue quemquam alium ad id admitterent, ipſique pari honore, pari poteſtate eſſent, Senatuſconſultis, plebiſcitiſque non niſi raro, idque neceſſario vterentur, maximam partem rerum pro imperio agerent.

Primo honoris die, qui Romanis fauſtus, ac religioſus eſt, poſt peracta ſacra ſolennia, mane prodierunt ſinguli cum regiis inſigniis, cum ſecuribus duodenis ad lictorum faſces additis, vt olim reges. Tum vero populum omnem magnus terror inuaſit, actum eſſe de libertate opinantes, & pro vno rege decem ſe habituros. Accedebat quod ſinguli ſtipabant ſe manu audaciſſimorum, ſibique coniunctiſſimorum iuuenum; iudicia pro arbitratu per fraudes, & calumnias exercebant, multos ciues tum bonis exuentes, tum etiam occidentes. Cumque ſcripta, quæ deerant, leges, in duas tabulas retuliſſent, decem prioribus adiunxerunt, in quibus vna erat, quæ vetabat inter patricios & plebeios connubia.

Vbi vero comitiorum tempus, bonis ciuibus expectatum, aduenit, valere iuſſis legibus nouis, & patria conſuetudine, neque Senatus, neque Populi ſuffragiis expectatis, in magiſtratu permanſerunt.

ANNUS MUNDI 3606. SEXTAE AETATIS 90.
ESDRAE II. ARTAXER. 17. IMPERII PERSARUM 90.
Eliasib. Pont. 17. Olymp. LXXXIII. A. I. Archonte
Philisco V.C. 305. Ap. Claud. cum coet.
Xviro, Tum L. Valer. Potito,
& M. Horat. Barbato
Consulib.

ANNUS ANTE CHRISTUM 447.

I. *olymp. 83. Eubœa defectio.* PRIMUS annus Olympiadis Octogeſimæ tertiæ, qua ſtadio vicit Criſo Himerenſis, Archonte Athenis Philiſco, Romani decẽuiratum abrogarunt, anno tertio ab eo magiſtratu introducto. Qui vltimus eſt annus quinquennalium fœderum, quo Eubœenſes Bœotorum fortuna, & Athenienſium clade excitati, ab Athenienſibus defecerunt. Id innuit Thucydides, & Diodorus aperte teſtatur. *In Græcis*, inquit, *valde debilitatis clade ad Coronæam* (Sic enim legendum docent, quæ paululum antecedunt) Athenienſium opibus, pleræque ab illis ciuitates deficiunt: maxime vero Eubœæ incolæ nouis rebus ſtudebant. Plutarchus in Pericle, ait Periclem, qui tum Rempublicam moderabatur, recuperandæ inſulæ gratia in Eubœam tranſmiſiſſe. Et Diodorus quidem res ibi geſtas attingens, geminam eius in eam inſulam traiectionem in vnam commiſcuit. At Thucydides & Plutarchus, vtramque profectionem accuratiſſime diſtinxerunt. Et de priore quidem ita loquitur Thucyd.

II. *Pericles bis eam adit cum exercitu.* Cum autem Pericles cum Athenienſium exercitu in Eubœam iam traieciſſet, ipſi nunciatum eſt Megarenſes ab Athenienſibus defectionem feciſſe. Et Peloponneſios irruptionem in Atticam facturos (expectabant forte dum quinquennalia fœdera elapſa eſſent, quæ erant iam pene in exitu) Et Athenienſium præſidiarios milites à Megarenſibus cæſos, illis exceptis, qui Niſæan, ea eſt Athenarum arx, quo nomine nauale quoque appellari author eſt Pauſanias,[a] confugiſſent. Megarenſes porro Corinthiis, Sicyoniis, & Epidauriis aſcitis defecerunt. Pericles vero, confeſtim copias ex Eubœa reduxit, ſic Thucyd. De poſteriore autem mox explicata breuiter re bene geſta in Attica, ſubdit, Et Athenienſes duce Pericle in Eubœam rurſus traiecerunt, totamque ſubegerunt, ſed ea de re poſtea; arbitror enim ad ſequentem annum pertinere.

Megarenſium defectio.

a l. 1. p. 42. græ.

III. *Periclis prudentia in Eubœa deſerenda.* Sapienter autem Pericles re infecta in Eubœa, ad domeſticum bellum properauit, ne maior in Attica iactura fieret per eius abſentiã, quam ex tota Eubœa ſubacta percipi poſſet emolumentum. Nec probabilitate caret Megarenſes, & Peloponneſios cum Euboeis pactos fuiſſe, fore vt dum Pericles apud eos profectus eſſet, ipſi Atticam vaſtarent, vt male diuiſis copiis, vtrobique vinceretur. Sed callidus Imperator Euboenſes intactos relinquens, & in commodum tempus differens, Athenas venit. Lacedæmonij autem irruptione facta in Atticæ Eleuſina, & Thriaſios campos, eos populati vaſtarunt, duce Pliſtoanacte Pauſaniæ Lacedæmoniorum regis filio. Nec vlterius progreſſi domum redierunt, ſic Thucydides.

IV. *Et auertendis ab Attica Spartanis.* Causam cur vlterius non ſint progreſſi, refert Plutarchus in Pericle, ad eius artes. Dubitauit, inquit, cum multis & fortiſſimis militibus laceſſantibus manum conſerere. Sed cum videret Pliſtoanactem admodum adoleſcentem eſſe, & præcipue conſilio vti Cleandridæ, quem ei cuſtodem Ephori, & conſultorem propter ætatem adiunxerant, ſolicitauit eum clam, breuique delinitum muneribus, induxit ex Attica terra, vt abduceret Peloponneſios. Exercitu reducto, & per oppida

dilapſo, offenſi Lacedæmonii Regi mulctam pecuniariam dixerunt; cuius ſumma cum ſoluendo non eſſet, exilio ſolum vertit: Cleandridam qui profugerat rei capitalis damnauerunt. Hunc porro annum Thucydides l. 2. vocat decimum quartum ante bellum Peloponneſiacum, manifeſto, vt videtur, errore numerorum. Nam hic annus antecedit biennio tricennalia fœdera, quæ ipſos 14. annos illius belli initium anteceſſere.

DE Megarentium defectione aliquid amplius addit Diodorus, in hunc ipſum annum. Ibi Megarenſes à fide Athenienſium deſciſcunt, miſſaque Spartam legatione, ſocietatem cum illis iungunt. Qua perfidia commoti Athenienſes, militem agris illorum immittunt, direptiſque paſſim facultatibus, ingenti præda onuſti domum redeunt. Oppidani quidem ad defenſionem agrorum excurrunt; ſed vbi ad prælium res deuenit, Athenienſes victoriam adepti, intra mœnia hoſtem fuga compellunt, irritis Corinthiorum, Sicyoniorum, & Epidauriorum auxiliis.

Iam quod ad res Romanas attinet, hic eſt tertius, idemque vltimus annus Decemuiratus, in quo Reipublicæ ſtatus perturbatiſſimus fuit, magnumque adiit amittendæ libertatis diſcrimen: ſed publicum hoc ſcelus, alio priuato impeditum fuit. Rem diligentiſſime Dionyſ. præ cæteris perſecutus eſt. Ex quo de more contractam narrationem afferemus.

GRAVES omnino, iuſtæque fuerunt Populi Romani aduerſus Decemuiros offenſiones, ad quorum denique dominatum euertendum, vltimum quaſi momentum attulit facinus Virginiæ interemptæ.

Primum ergo decemuiratui odium conflatum eſt ſuperiore anno, ex inſolita faſcium, & ſecurium à ſingulis aſſumptione, quæ vim ac metum, & tyrannidem ſapiebat. Deinde quod huius tertii anni magiſtratum cum ſecundo continuarunt neglecto populo, & contempto Senatu. Acceſſit quod præſtantiſſimos quoſque quibus inſtitutum illorum non probaretur, atrocibus in eos conflictis criminibus partim vrbe pepulerunt, partim etiam trucidarunt; cum ſubmiſſis è ſua factione accuſatoribus, iudiciis ipſi præeſſent. Maxime vero quòd audaciſſimis quibuſque iuuenum, quibus ſinguli ſeſe ſtipauerant, rapinas è bonis aduerſariorum, verbera indigniſſima, libidineſque impune permittebant. Denique effecerunt, vt quibus intolerabilia viderentur eorum facinora, relicta patria, cum vxoribus & liberis, ad vicina Sociorum oppida commigrarent.

CVMQVE iam meliore ſui parte orbata eſſet ciuitas, omnemque amiſiſſet libertatem, hoſtes eam occaſionem ſe nactos arbitrati ſunt, ad iniurias, & damna ſua vlciſcenda, Romamq. ſi poſſent funditus euertendam. In iis Sabini, qui ad Eretum 140. ſtadiis ab vrbe, caſtra poſuerunt: & Æqui, qui in Algido, agros vicinos populabundi incurſabant.

Decemuiri fama de aduentu hoſtium conſternati, cum ſodalitiis ſuis conſultã quid facto opus eſſet: cumque viſum eſſet omnibus educendum in hoſtem exercitum, neque expectandum, donec ad ipſam vrbem hoſtiles copiæ aduentaſſent. Quæſitum deinde quinam ciues ad arma vocandi eſſent, omnes ne, an quibus hi rerum ſtatus probaretur. Item rigidéne, & pro imperio conſulari, an comiter & beneuole delectus habendi: poſtremo cuius imperio confirmanda eſſet de bello gerendo ſententia, Senatus ne, an plebis, an neutrius horum, ſed Decemuirorum duntaxat. Cumque poſt longam deliberationem viſum eſſet Senatus confirmationem requirere,

ISQVE ægre conuocatus eſſet, progreſſus Appius Decemuiratus author, & princeps, renunciauit Æquos & Sabinos bellum Vrbi inferre, contendens delectum militum celeriter habendum, & exercitum in hoſtes educendum. Cumque is peroraſſet, & L. Valerius Potitus iniuſſus ad dicendũ ſurrexiſſet, & querelam de præſenti rerum ſtatu eſſet exorſus, ſedere ac ſilere iuſſus; ſurrexit nihilominus M. Horatius Barbatus, ambo nepotes erant eorum, qui Rempublicam à Tarquiniorum tyrannide eripuerant. Cumque hic quoque aſperiorem etiam orationem cõtra Decemuiros inceptaret, eorum accuſans tyrannidem, & magiſtratum per vim retentũ, eum Decẽuiri circunſteterunt, tribuniciamque poteſtatem intentantes minãtur ſe eum de ſaxo Tarpeio præcipitaturum, ni conticeſcat. Ad quas minas coortus eſt omnium clamor, quaſi libertas eorum violaretur, totuſque patrum

conſeſſus tumultu repletus eſt. Quocirca decemuiros ſtatim pœnituit prohibitionis, ac minarum.

IX. *Sedatur ab Appio Claudio.*

Appivs autem tumultuantes etiam precatus, vt paulisper conticeſcerent, dixit nolle ſe patribus dicendi adimere libertatem, modo ſuo quiſque loco ac ordine dicere conatus ſit, & de re ad deliberandum propoſita, omiſſis excurſionibus, & criminationibus contra eos, qui legitime magiſtratum retineant, quem ſibi populus, ſine certi temporis circunſcriptione conceſſerit, quem etiam legumlatione perfecta depoſituri ſint.

Oratio patrui eius.

Cum autem primo loco patruum ſuum C. Claudium ad dicendam ſententiam vocaſſet, copioſam is habuit orationem, qua primum belli cauſas refert in turbulentum ægrotantis Reipublicæ ſtatum, ob quem hoſtes ſibi perſuadeant diſciſſam Remp. legitimis viribus ſibi non reſtituram: quæ ſi in priſtinum ſtatum reuocetur, hoſtes illico de pace acturos. Itaque ſententias in Senatu de recte ordinanda Republica prius, quam de milite conſcribendo dicendas eſſe, præſertim cum vix ſit ſpes ea de re conſultandi, in poſterum occaſionem datum iri, ſibi autem maxime, qui primus ſententiam dicere debeat, & cuius maxime interſit, vt publica res quam optimo ſtatu, ac loco ſit.

X. *Suadet Decemuiris abeant magiſtratus.*

Haec pluribus præfatus, incepit dicere hunc Reip. ſtatum vitioſum eſſe, & ferme omnibus inuiſum; quod ex eo perſpicuum ſit, quod optimi quique ex patriciis, ac plebeiis Ciuitatem deſerant, & cum ſuis ſolum vertant, aut ruri, quam poſſunt ab vrbe remotiſſimi, verſentur, & omnes Reip. ordines eas iniurias lamententur, quas ſupra commemorauimus; denique præſentem adminiſtrationem tyrannidem vocent. Itaque author eſt Appio, reliquiſque Decemuiris, magiſtratū hunc populi voluntati permittere; velitne eum retineri, an priſtinos, conſuetoſque reſtitui, fore id non periculoſum, ſed glorioſum potius, & populo gratum, cum quo etiam gratiæ reconciliationem pollicetur: & paternum in morem hortatur, vt prioris bene actæ vitæ memor, ad ſe redeat, & ab improborum conſuetudine deſciſcat. Et quoniam hæc non in publico Senatorum conſeſſu, ſed ſeorſim inter priuatos parietes dici debuiſſe videbantur: excuſat factum ſenex, quod ſe ab eius ædibus ſæpius repulſum dicit, dum hæc, âtque id genus alia, ſeorſim pro ſuo iure monere ſtatuebat. Denique grauibus obſecrationibus obteſtatur, vt ſe à Deo ad ſaniora conſilia duci patiatur.

XI. *Cum contumelia repellitur à M. Cornel.*

Haec cum peroraſſet Claudius, magnamque Senatui ſpem feciſſet fore vt decemuiri magiſtratum deponerent, Appius nihil ad hæc reſpondere voluit, ſed ex eius aſſeclis M. Cornelius paucis eum verbis, non ſine contumelia, repulit. Nos inquit, Claudi de noſtris commodis ipſi diſpiciemus; neque conſilio tuo quicquā indigemus. Nam & ea ætate ſumus, quæ prudentia mox valet, vt nihil eorum, quæ noſſe refert, ignoremus; neque amici nobis deſunt, quibus, ſi opus ſit, vtamur cōſiliariis. Deſine igitur ſenex rem intempeſtiuam agere, & ſentias te apud eos loqui, qui tuo conſilio non indigent. Quod ſi Appium exhortari vis, aut quod verius eſt conuitiari, conuiciare vbi ex hoc conſeſſu exiueris. Nunc de bello contra Æquos ac Sabinos, de quo rogatus es, ſententiam dicito. Hic rurſum Claudius

Eiuſdem Claudij ſententia.

ſurrexit, & de importuna App. Claudii duricie, patruum reſponſione non dignantis cum lacrymis queſtus, & diſceſſum ex vrbe ſuum denunciat, & pro ſententia dicit, nihil vlla de re decernendum eſſe, antequam creentur Magiſtratus. In cuius ſententiam cum multi Senatus proceres irent, Appij collegæ ſtatuerunt non amplius ætatis rationem, aut dignitatis in colligendis ſententiis ſequi, ſed coniunctionis, aut ſodalitatis.

XII. *Ferox decemuiri ſententia.*

Itaqve progreſſus vnus è Decemuiris M. Cornelius, L. Cornelium fratrem ſententiam dicere iubet. Qui ferociter in eos inuectus, qui ante ipſam ſententiam dixerant, etiam dementiæ arguit, qui cum hoſtis pene in portis ſit, & omnes ad eorū vim propulſandam adhortari oportuerit, ipſi de mutandis magiſtratibus importune deliberent, & Rempublicam malint, quam hoſtes peſſundare. Quaſi hoſtis expectaturus ſit dum Romani, magiſtratus, cum ſolitis legitimiſque ritibus

De bello nō de magiſtratu agēdum.

crearint, & exercitum præpararint, Contenditque illorum conſilia ne ſanorum quidem hominum eſſe, nedum Reipublicæ amantium, ſed inuidia & inconſulta maleuolentia in magiſtratus percitorum. Itaque concludit bellum aduerſus hoſtes

decernendum, & ſumma celeritate exercitum conſcribendum, quo hoſti occurratur, quibus Deo propitio debellatis, tum demum de ordinanda Republica diſceptatum iri.

CVI ſententiæ plerique omnes, qui poſt Cornelium ſententiam dixerunt, aſſenſi ſunt. Cumque hæc ſententia iam numero vinceret, L. quoque Valerius, qui à principio dicere cœperat, inter poſtremos vocatus, de hac ſua iniuria, & aduerſariorum fraude conqueſtus, qui prouiderant ne eius ſententia aliquid poſſet, propter eorum paucitatem, qui ſupereſſent ad dicēdum, accedit ad C. Claudij ſententiam, & in ſumma ſentit Dictatorem more maiorum creandum eſſe, penes quem ſumma ſit belli, ac pacis poteſtas, abrogatis cæteris magiſtratibus omnibus: quo modo ante nouem, decemue annos factum ſit, cum intra vnum diem L. Quintius Dictator creatus eſt, qui intra decimum ſextū diem bello egregie confecto, & hoſtium duce capto magiſtratum depoſuit Imperator. Id ergo vobis exemplum, inquit, imitandum cenſeo, & antequam hinc exeatis, Dictatorem dicendum. Nam ſi hanc occaſionem dimittamus, non eſt quod putetis vos à Decemuiris ad vllam conſultationem amplius conuocatum iri. Et paulo poſt.

EA vero ſententia, cuius author eſt Cornelius, aperte tendit ad ſubuertendum apud vos Optimatum imperium. Vbi enim Decemuiri, hoc belli prætextu ſemel armis potiti fuerint, vereor ne illis contra nos vtantur. Nam qui faſces deponere recuſant, an arma deponent?

Hæc ſententia cum deinceps omnibus probata eſſet, & plerique eorum, qui iam dixerant, ſignificarent ſe in eadem eſſe ſententia. Poſtulabat Valerius, vt rurſum eorum ſententiæ rogarentur. Cui cum vehementer obſiſteret Cornelius, nec pateretur rem iam legitime deciſam, committi renouatis ſuffragiis, Decemuiri in eius ſententiam conſenſerunt, in quam & Senatuſconſult. factum eſt, eoque recitato Senatus dimiſſus eſt.

HIC triumphare gaudio fautores Decemuiratus: alij mœſti ac timidi incedebant, qui mox varias in partes ſciſſi ſunt. Nam alii minus generoſi victrici parti cedebant; alii ſe vi armiſque contra tyrannidem muniebant, & ſalutaria Reipublicæ conſilia comminiſcebantur, in quibus L. Valerius, & M. Horatius; alii ex vrbe abibant, vt C. Claudius, ſicut in Senatu prædixerat. Quem quaſi ſeceſſionis initium facientem, multa ciuium turba ſecuta eſt: non amplius clam, & paulatim, ſed palam, & confertim è patria excedentes. Quæ Appius cum ſuis permiſere, rati ſatius eſſe hoſtes habere foris, quam domi: quæ tamen illi ſecum aſportare non poterant, velut militiæ deſertorum bona, verbis quidem publico ærario addixerunt, re autem vera ſuæ factionis hominibus donauerunt: quæ delicta ſuperioribus addita, patriciorum, ac plebeiorum animos multo magis à Decemuiratu abalienarunt.

CAETERVM cum decretum de bello confirmatum eſſet, conſcriptis propere copiis, ac trifariam diuiſis, duo agmina in vrbe reliquerunt ad tutandas res domeſticas, quibus Appius Claudius & Sp. Oppius præerant, tria in Sabinos cum tribus Decemuiris, quinque cum reliquis quinque Decemuiris in Æquos profecta ſunt. Sed vtrique, multis affecti malis, caſtriſque aut deſertis, aut amiſſis, alii Cruſtumeriam, Tuſculum alii peruenere; Diuina prouidentia Romanæ rei fauente, ne victores tyrannidem confirmarent.

Quæ cum in vrbem perlata eſſent, hoſtes Decemuirorum non diſſimulare lætitiam, & Valerio atque Horatio, apud quos iam valida erat manus, & optimatium factioni ſe duces præbebant, ſeſe adiungere. Appius autem arma, pecunias, frumentum, nouaque auxilia in caſtra ſummittere, armatos per opportuniora vrbis loca, contra Valerium collocare: collegis etiam qui apud exercitus erant, ſecreto mandare, vt aduerſarios partim clam & fraude, partim aperte impoſitis criminibus de medio tollerent; quod illi ſtrenue exequebantur, miſera militum Romanorum conditione, dum alii ab hoſtibus, alii à ducibus ſuis tollerentur.

QVIN & in vrbe, eadem quæ præcipiebat aliis, Appius haud ſegniter exequebatur: multos quippe variis modis, atque artibus è medio tollebat. In quibus Sicium illum, dudum Tribunum plebis, tot palmis illuſtrem, qui multos in vrbe ſermones ſpargebat, de ignauia, & imperitia bellica Decemuirorum. Eum enim

Appius, legati nomine decoratum, in exercitum mittit, vbi ſpecie exquirendi in hoſtico nouum caſtrorum locum, cum centum militibus, ab iis crudeliter, non tamen inultus occiſus eſt. Homicidæ in caſtra regreſſi, cum ab hoſtibus erumpentibus, cum aliquot aliis interemptum facile perſuaſerunt. Verum cum multis placuiſſet hominis corpus, ad funeris honorem, exquirere, nec id officii à ducibus negari potuiſſet, multis indiciis manifeſto deprebendere, illum non ab hoſtibus, ſed à ſuis fuiſſe interfectum. Itaque regreſſi cum ſicarios illos in iudicium expoſcerent, duces rem in reditum diſtulere, verum illi tum Siccium ſplendido funere tumularunt, tum etiam de defectione cogitare cœperunt. Sed altero etiam Appii facinore reliquæ copiæ contra Decemuiros conſpirarunt.

XVIII. *Appius Virginiam fruſtra tentatam.* VIR quidam ex Plebeis L. Virginius, vir bello fortis, ac Centurio, filiam habebat cognominem, eamque pulcherrimam, ac nubilem, quam L. Icilio deſponderat, eius Icilii filio, qui tribunitiam poteſtatem primus inſtituerat, primuſque geſſerat. Eam conſpicatus Appius, deperire cœpit, & precibus, muneribuſque fruſtra tentatum, audaciore ratione ſibi eam ſubiicere decreuit. Subornat quendam è clientibus ſuis, M. Claudium, qui eam in ludo literario deprehenſam arripiat, & per forum ad iudicium trahat, eam in ſeruitutem, quaſi ancillæ dudum ſuæ filiam, vindicaturus. *In ſeruitutem vendicat.* Eô cum auunculus Numitorius, & Icilius ſponſus, cum multa turba conueniſſent, queri cepit Icilius vim fieri ciuibus. At Claudius meditatam facti ſui rationem, apud nimium fauentem iudicem, facile reddit, & puellam ſibi, vt ancillæ filiam, addici poſtulauit.

XIX. *Apud Appium diſceptatur.* CVM autem Auunculus pro re præſenti dixiſſet, quæ ad purgandam calumniam valebant; & patrem ad iudicii definitionem expectari poſtularet: interim neptem apud ſe, qui eius libertatem tueretur, remanere; & vehementer obteſtaretur vt puellam, nuper matre orbatam, nunc vero & patre deſtitutam misereretur; quæ de amiſſione mariti, patriæ, & libertatis periclitaretur. Quæ cum Numitorius dixiſſet, & circunſtans turba commiſeratione commota, magno clamore ſignificauiſſet, iuſta eſſe illius poſtulata. *A quo deditur calumniator.* Cum nihilominus Appius abſentiam Virginii patris puellæ cauſatus, apud Herum interea, datis vadibus idoneis, virginem detinendam diceret, itáque litem decideret. Tum omnium circunſtantium clamor & indignatio exorta, tum ſponſus Icilius eam complexa, negat ſe viuo quemquam illam abducturum,

XX. *Quod à populo per vim impeditur.* CVMQVE nihilominus eam Claudius abducere velle pergeret, eique apparitores Appii fauerent, qui Icilium & Numitorem iudicatis ſtare cogebant, circunfuſa turba hoc ſpectaculum intuita, in vim parantes irruit, ita vt Claudius, reformidato illorum impetu, & puellam dimitteret, & ad Prætoris pedes confugeret. Itaque Appius coactus puellam auunculo permiſit, dum pater euocaretur è caſtris in ſequentem diem: ſperans poſtridie per vim puellam retinere, ſpecie deſerti à patre vadimonii; cum interim mitteret cum literis equites ad ducem, in cuius agmine Virginius erat, vt eum in arcta cuſtodia retineret, ne audito filiæ negotio, clam è caſtris euaderet.

Res innoteſcit patri. Verum Appii nuncios, auunculi filius, & ſponſi frater præuerterant, & rem omnem Virginio expoſuerant: qui ſtatim ficta cauſa miſſionem impetrauit, & iter cum adoleſcentibus alia via Romam verſus arripuit, ne quis, quod mox fruſtra tentatum eſt, aut è caſtris, aut ab vrbe eum in via prehenderet.

XXI. *Iterum coram patre Calumniatori ab Appio adducitur.* VT vero nunciatum eſt Appio de inopinato Virginii aduentu, extra ſe raptus, cum magna caterua ad Tribunal properat, & prodire iubet puellæ cognatos. Ibi cum Claudius ſibi addici puellam poſtularet, & indicem ac teſtes exhibere vellet, vehementer poſtulabat, ne plus miſerationi, quam iuſtitiæ indulgeret. Ibi cum pater puellæ, ac reliqui cognati, nullam calumniæ probabilitatem eſſe facile conuincerent, omniaque è contrario veritati ſuffragari docerent, ſic vt omnes ad commiſerationem puellæ commoti lamentarentur: iis cohibitis, Appius eidem calumniæ nouum à teſtimonio ſuo firmamentum affert, aſſerens ſe poſtulationis Claudii veritatem iam pridem comperiſſe, rem tamen ſuſcipere noluiſſe, ſed ad id tempus differre voluiſſe, quo Claudius ipſe, qui tum puer erat, vir factus ancillæ ſuæ filiam, ſi vellet, repeteret. Itaque nunc repetenti, ego, inquit, & hoc teſtimonium ei perhibeo, & puellæ dominum eum eſſe iudico.

HIS auditis quotquot erant integris iudiciis, & iuſtæ cauſæ aduocati, ſublatis in cœlum manibus, mixtum ploratu, & indignatione clamorem ſuſtulere: quibus Appius cum minis ſilentium indicit, atque è iudicio faceſſere iubet. Tu vero Claudi, inquit, puellam tibi habe, nec quenquam metuens, per forum abducito: nam Appii te duodecim ſecures deducent.

Quæ cum dixiſſet cæteri gementes, & frontem ferientes, nec lacrymas cohibere valentes è foro exceſſerunt. Claudius vero puellam abducebat, hærentem in patris amplexibus, eumque deoſculantem, & ſuauiſſimis vocibus appellantem; Ibi Virginius facinus animo agitabat patri luctuoſum & acerbum, ingenuo, ac magnanimo viro, vt putabat, dignum. Cum enim à magiſtratu impetraſſet, vt filiam antequam abduceretur, vltimis amplexibus ſalutare liceret, & ſoli cum ſola colloqui quæ vellet, ille ſenſim cum ad officinam coquinariam appropinquaſſet, abreptum è menſa cultrum, filiæ per viſcera adegit, hoc ſolum effatus, liberam te, pudicamque filia, ad maiores ſub terram demitto. Viuenti enim neutrum horum per tyrannum licuiſſet.

EVM caſum turbæ magnæ, tam in vrbe, quam in caſtris ſunt conſecutæ. Nam cruentus pater cum cruento cultro vociferans, & furibundus per vrbem diſcurrit, & ciues ad libertatem vocat, & conſcenſo equo cum quadringentis fere viris, idem in caſtris facturus properat. Appius virginis caſu cognito, è ſella exſilit vix compos ſui, ſed ab amicis perſuaſus abit domum. Eo vix peruenerat cum venit ad eum nuncius, circum virginis cadauer ſtare Icilium ſponſum, & Numitorem auuculum, qui cum cæteris ſodalibus & cognatis, fanda nefandaque contra eum ſpargerent, plebemque ad libertatem vocarent. Quæ cum ille mitigare populum deliniendo debuiſſet, minis, atque verberibus frangere maluit; inconſultiſſime. Eam occaſionem nacti Valerius & Horatius, cum magna & forti iuuenum manu, ante cadauer conſiſtunt, & appropinquantem cum ſuis Appium, primum verbis infeſtis, probriſque licentiam illorum inceſſebant: deinde etiam cædebant, ac proſternebant, ſi qui congrederentur.

IBI Appius inſperato obſtaculo perturbatus, plebem, quaſi ſibi adhuc fauentem, in Vulcani conuocat, aduerſarios violatæ maieſtatis accuſaturus. Valerius contra in foro ad populum, circum cadauer congregatum concionem habet, ita vt pene deſertus Appius è foro diſceſſerit, ne ab irata plebe diſcerperetur. Ille autem Valerius populari oratione in paucorum dominatum inuectus, omnem ad ſe populum pertrahebat. Accedebant puellæ propinqui, qui allata ad forum lectica, cæteroque funebri ornatu, cadauer per celeberrimas vrbis vias efferebant & ſimul omnium commiſerationem commouebant, & à Decemuiris omnium animos abalienabant. Sed qui iſti dominationi fauebant, quod armati eſſent, magnum illis metum incutiebant; & Valerius cum ſuis nolebat ciuili ſanguine litem dirimere.

INTEREA Virginius circa luminum accenſionem in caſtra ad Algidum peruenit eo habitu, quo ex vrbe profugerat, toto ſcilicet corpore cruentatus, & cultrum coquinarium manu tenens. Quo viſo, cum excubitores coniectare non poſſent, quid ei accidiſſet, pone ſequebantur, vt magna atque atrocia audituri. Ille aliquandiu flens pergebat, obuiiſque, vt ſequerentur ſignum dabat, illi iſto tumultu anxii vltro eum circumquaque ſequebantur, donec in patentem caſtrorum locum peruenit: vbi ſublimior calamitatem ſuam, magno animi ſenſu enarrans, & eorum qui eum ex vrbe ſecuti erant teſtimonio confirmans, multorum lamentationes & lacrymas eliciebat; quod ipſe animaduertens ſupplex rogare inſtitit, ne ſe inultum ſinerent, patriamque contumelioſa ſeruitute affectam desererent. Inde autem delabi cœpit in Decemuirorum ſcelera probroſa, atque crudelia, ad quæ vlciſcenda co inflammat, verentes ne præter acceptas adhuc iniurias, alias ſuæ ſimiles patiantur; quippe non quieturos tyrannos, quorum cupiditates nullo legum timore, nullo pudore teneantur.

DENIQVE plerique omnes centuriones, aliique milites gregarii, ſeceſſionem facere cum Virginio decreuerunt; & duces exercitus, ignauiæ iam, atque imperitiæ nomine exoſos, Virginium tamquã turbarum autorem in vincula coniicere volentes, cum probo repulerunt. Cum tamen ob militare iuſiurandũ cunctarentur impe-

ſolvtæ ...cart. 90.

Plebs in vrbem revocatvr.

ratorem, aut ſigna deſerere, eos Virginius ea religione ſoluit, quod negaret, expleto iam annuo tempore, legitimos eſſe magiſtratus. Illi ergo ſeſe inuicem cohortati ſigna tollunt, & è caſtris maxima ex parte diſcedunt, & continuata per totum diem profectione, ſub veſperam in vrbem improuiſo ingrediuntur, & innoxio tota vrbe timore excitato, in Auentinum montem, caſtris locandis idoneum perueniunt, ibique ſeſe communiunt, rerum ſumma decem tribunis commiſſa, quorum princeps erat M. Oppius.

E caſtris abit.

Et Auentinum occupat.

XXVII. *Alia quoque caſtra deficiunt, & ſe ſociis iungunt.*

Qvae cum in aliis caſtris audita eſſent, in quibus militares animi exacerbati erant, propter mortem Siccii, neque aliud quam occaſionem defectionis præſtolabantur, id fortunæ beneficium gratis animis acceptauerunt, & magna manu ad eos ſeſe adiunxerunt, & decem ipſi quoque tribunos ſibi in itinere elegeruut, inter quos eminebat Sextus Manlius. Poſtquam vero coniunxerunt vtrinque copias, poſitis armis 20. tribunis commiſerunt, quidquid pro Republica dicendum, agendumve eſſet. Inter quos, duos illos, Oppium, & Manlium, quaſi conſules cæteris præeſſe voluerunt. Ii conſtituto ex omnibus centurionibus Senatu, cum iis omnem rerum adminiſtrationem communicarunt. Appius interea harum ſibi turbarum conſcius, & veritus ſiniſtrum aliquid, domi ſe continuit.

XXVIII. *Senatus cogitur, in quo turba.*

Sp. Oppius vnus de Decemuiris coëgit Senatum, qui dum congregatur, veniũt è Fidenatibus caſtris duces, cum indignatione cõquerentes, vtraque caſtra à militibus eſſe deſerta: Senatui perſuadere volentes, vt grauiter in illos animaduertant. Scribit Liuius, (Nam Dionyſ. Halicarn. iam nos hic deſerere incipit, magno hiſtoriæ Romanæ damno) quotidie Senatum hoc tempore habitum, ſed iurgiis ſæpius triuiſſe tempus, quæ conſiliis.

Placebat Valer. Horatiumque ire in Auentinum; illi ſe ituros negabant, niſi Decemuiri deponerent magiſtratum, quod ſe facturos negabant Decemuiri, antequam leges pertuliſſent, quarum cauſa eo magiſtratu fungerentur. Itaque nullum res habebat exitum.

XXIX. *Plebs abit in montem ſacrum.*

Tvm per M. Duillium, qui Tribunus Pleb. fuerat, certior facta plebs concionibus aſſiduis nihil tranſigi, eodem autore Duillio, in ſacrum montem ex Auentino tranſit, vbi caſtra locauere; Plebs omnis cum coniugibus, & liberis, quicunque per ætatem potuere, exercitum ſecuta eſt. In deſerta vrbe pauci patricii, cum Horatio & Valer. vociferantur contra Decemuiros, & periculum deſertæ vrbis, vel ab hoſtibus, vel ab armata plebe ingeminant. Tandem victi Decẽuiri, ſe in patrum poteſtate futuros affirmant; id modo ſimul orãt, ac monent, vt ipſis ab inuidia caueatur, nec ſuo ſanguine ad ſupplicia patrum plebem aſſuefaciant. Tum Valerius, Horatiuſq. ad plebem, quibus eis videatur conditionibus reuocandam, à Senatu emittuntur: ſimul etiam iubentur prouidere, ne Decẽuiri ab irata multitudine male mulctẽtur.

Decemuiri cedunt, & vitam orant.

XXX. *Valerius, & Horatius plebem adeunt.*

Profecti in caſtra ab exercitu magna cum lætitia accipiuntur. Plebs per Icilium poſtulauit, vt ſibi Tribuni cum prouocatione reſtituerentur, & ne cui fraudi eſſet iſta ſeceſſio. Decemuiros autem dedi ſibi poſtulabant, viuoſque igni concrematuros minabantur. At legati in cæteris modeſtiam plebis commendarunt, qui ea armati peterent, quæ vltro inermibus patres oblaturi eſſent. Quod autem de Decemuiris adderent, & crudelitatis odio crudeles eſſe vellent, ferendum non eſſe; ſed iudiciis, quæ penes ipſos futura ſint, rem facile tranſactum iri, nunc ſatis eſſe repeti libertatem.

Conditiones pacis.

Redit plebs

Quibus cum plebs acquieuiſſet, redeunt ad Patres, re è ſententia confecta. Fit Senatuſconſultum, vt Decemuiri ſe primo quoque tempore magiſtratu abdicarent, Q. Furius Pont. Max. tribunos plebis crearet, & ne cui fraudi eſſet militum, plebiſque ſeceſſio.

Creantur tribuni.

Quid plura? prodeunt in concionem Decemuiri, abeunt magiſtratu. Plebs reuocata reuertitur; & in Auentinum rurſum, ad creandos tribunos plebis, legatorum monitu proficiſcitur. Ibi Pontifice maximo habente comitia creantur Tribuni Pleb. A. Virginius, L. Icilius. P. Numitorius, Pater, Auunculus, & Sponſus Virginiæ: tum C. Sicinius, M. Duellius, & alii quinque.

XXXI. *Et conſules in reliquũ annum.*

Iam vero abdicatis Decemuiris, ſuffecti ſunt Conſules duo, qui bonam huius anni partem Rempublicam gubernarunt. Nam hunc tertium Decemuiratus

annum, partim ad Decemuiros, partim ad Conſules pertinere, Onufrius & Sigonius affirmant. Et Liuius ipſe ſatis oſtendit extra legitimum ineundi magiſtratus tempus creatos eſſe Conſules, vel potius Decemuiris ſuffectos, cum ait; Per interregem deinde Conſules creati L. Valerius, & M. Horatius, qui extemplo magiſtratum acceperunt. Quaſi dicat. Coſſ. non diſtulerunt ad ordinarium tempus initium magiſtratus ſui, vt fiebat à Conſulibus deſignatis; ſed ſicut extra ordinem comitia habita ſunt, ita & adminiſtratio conſularis. Itaque coniicere poſſumus Decemuiratum per tres quatuorue menſes, vltra ſecundum annum duraſſe, à Maio ſcilicet, quo die diximus ex Liuio, tum magiſtratus iniri ſolitos, vſque ad Septembrem. Inde autem Valerium & Horatium conſulatum geſſiſſe. Itaque neglectis illis menſibus Cornel. Tacit. & Rufus, aliiq. Decemuiros biennium tantum imperaſſe dicunt; integrum ſcilicet. Sic & apud Liuium Virginius in accuſatione biennii tantum meminit.

Horvm conſulatus admodum popularis fuit. Nam primum omnium cum velut in controuerſo iure eſſet, tenerenturne Patres plebiſcitis, legem centuriatis comitiis tulere, vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populum teneret: qua lege tribunitiis rogationibus acerrimum telum datum eſt, vt inquit Liuius. Et quidem non ſine offenſione, imo, vt idem inquit, inuitis, non tamen repugnantibus Patritiis: quam offenſionem illi poſtea, in recuſando conſulibus triumpho demonſtrarunt, vt idem ait. Et ſane mirum eſt perlatam fuiſſe eam legem comitiis centuriatis, in quibus Patritii dominabantur, quòd maximam centuriarum partem haberent. Sed in hac recentiſſima reconciliatione plebem offendere, & ægrè coaleſcentem concordiam diſcindere noluerunt. Ideo Dionyſ. quoque ait latam, ægrè ferentibus quidem patritiis, ſed contradicere verentibus. Prouocatio quoque ad populum à quouis magiſtratu reſtituta eſt, & diligentius communita, & id genus aliæ leges populares.

Qvibvs peractis, Tribuni plebis in Decemuiros iudicialia arma deprompſerunt. Et primum factus eſt reus Appius præ cæteris criminoſus, atque exoſus. Accuſator fuit Virginius: ſic enim viſum eſt inchoandas accuſationes. Si enim illum iudicio ſuperaſſent, cæteros quoque facile ſuperari poſſe arbitrabantur: quòd ſi à tenuioribus inciperent, verebantur ne ciuium iræ aduerſus eminentiſſimos vltimis iudiciis remiſſiones fierent, quæ in prioribus iudiciis ſolent eſſe acriores: vt iam ſæpe contigit. Appius ergo apud populum accuſatus, cum tempus ad cauſæ defenſionem poſtulaſſet, nec vadimonium ei conceſſum eſſet, in carcerem abducitur, vbi cum ad tempus iudicii in cuſtodia detineretur, antequam deſtinata iudicio dies aduenisſet, in vinculis moritur, vel Tribunorum iuſſu, vt plerique opinabantur, vel vltro ſibi, propriaque manu infami laqueo accerſito.

Addit Liuius veniſſe eum in iudicium, ſtipatum iuuenibus patriciis, eaque re populum, memorem fœdiſſimæ poteſtatis offendiſſe: tum iuſſum in vincula à Tribuno rapi, fruſtra prouocaſſe, in pœnam ſublatæ antea prouocationis. Interea C. Claudium eius patruum, Regillo Romam ad pericula eius deprecanda rediiſſe, ſordidatum cum gentilibus, clientibuſque ſuis, ſingulos prenſaſſe: & miſericordiam vel Romani iuris conditori, vel Claudiæ genti, de Republica bene meritæ imploraſſe. At contra Virginium ſui vt miſererentur, filiæque oraſſe, quibus lacrymis, vt iuſtioribus, ſpe inciſa, priuſquam prædicta dies adeſſet, Appium ſibi mortem conſciuiſſe.

Post eum ab alio Tribuno P. Numitorio ad populum delatus Sp. Oppius impetrata ſui defendendi copia, damnatur omnium ſuffragiis, & cuſtodiæ mandatus eodem die necatur. Dionyſius. Magnum ad damnationem momentum attulit teſtis productus, qui teſte Liuio 7. & 20. enumeratis ſtipendiis, octies extra ordinem donatus, ſciſſa veſte tergum virgis laceratum oſtendit, nec recuſans, quin iterum Oppius in eum ſæuiret, ſi quam eius noxam, ob quam ita vapulaſſet, proferre poſſet.

Reliqui Decemuiri antequam ad plebem deferrentur, exilio ſe mulctauerunt. Bona vero tum interemptorum, tum profugorum Quæſtores vrbis retulerunt in ærarium.

SOLVTÆ APTIVITAT. 90.

Claudius calumniator in exilium eycitur

Accuſatus & M. Claudius, qui virginem vt ſeruam abducere conatus fuerat, actore Icilio defunctæ ſponſo. Is cum culpam in Appium tranſtuliſſet, capitis quidem abſoluitur, ſed perpetuo exilio mulctatur. Addit Liuius Tybur exulatum abiiſſe, ipſo Virginio vltimam pœnam remittente.

XXXV. *Decemuirorum adminiſtris datur venia. Conſules contra hoſtes bene rẽ gerunt.*

CAETERIS autem Decemuirorum in ſcelere adminiſtris, data eſt venia, & finis cruentis iudiciis impoſitus, M. Duillio Tribuno plebis id agente, cum ciues ſupplicia ægrius ferrent, & facies Tribunorum cædem iam viderentur, quæ fuerant ante Decemuirorum. Quod cum à Tribuno plebis potius, quam à Conſule impetratum eſſet, aucta etiam eſt Patriciorum in Coſſ. offenſio. Sedatis in vrbe turbis Senatuſconſulto decernitur, vt confeſtim in hoſtes decernatur exercitûs. Acceſſit & conſenſus Plebis. Tum Valerius cum dimidia exercitus parte profectus eſt in Æquos & Volſcos, qui copias coniunxerant, quas mox, prædandi cauſa ſeiunctas, Valerius aggreſſus fudit, fugauitque, & multis occiſis agrum populatus eſt. Horatius quoque rem bene contra Sabinos geſſit, & caſtris eorum potitus, tam hoſtium impedimenta occupauit, quam recepit prædam, quam illi ex agro Romano abegerant, quamque Romanorum contemptu, in tutum exportare neglexerant.

XXXVI. *Nec triumphum impetrant à Senatu.*

QVIBVS peractis cum ambo, cum ſpe triumphi reuertiſſent, & in Campo Martio illum expectantes caſtra poſuiſſent, coactus eſt Senatus, & edoctus de re geſta, non permiſit eis vt ſacra, ob victoriam fieri ſolita, peragerent. Aduerſabantur enim multi propalam ob res ante dictas, C. in primis Claudius, qui etiam vehementer accuſabat, quod Decemuiros Tribunis dediдiſſent & præter iuſiurandum & pacta, extremo ſupplicio, vel exilio, & proſcriptione perdidiſſent. Itaque viſum eſt Senatui, eos debere eſſe contentos, ſi nulla eis pœna irrogaretur, honore autem ne minima quidem ex parte dignos eſſe iudicandos. Negato per Senatus decretum triumpho, Valer. cum Collega indignatus, populum in concionem aduocauit, prolixaque in Senatum accuſatione inſtituta, patrocinantibus Tribunis pleb. legéque inferentibus, Triumphi poteſtatem à plebe accepit, primuſque Romanorum omnium eam conſuetudinem in ciuitatẽ introduxit, quæ pluribus Liuius tradidit.

Sed à plebe, illo inuito.

ANNVS MVNDI 3607. SEXTÆ ÆTATIS. 91.

ESDRAE DVCIS HEBR. 12. ARTAX. 18. IMP. PERSICI 91
ELIASIBI PONT. 18. OL. LXXXIII. AN. 3. ARCHONTE CALLIMACHO. V. C. 306. COSS. LARTE HERMIN. & T. VIRGIN. CŒLIMONTANO, VEL TRICOSTO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 446.

I. *Athenienſes Eubœã occupant.*

REBVS domi non male compoſitis Athenienſes duce Pericle, in Eubœam rurſus traiecerunt, cum quinquaginta nauibus, & quinq. millibus militum, vt ait Plutarch. in Pericle. Totamq. ſubegerunt, ait Thucyd. & reliquas quidem eius partes, deditione certis conditionibus facta, in fidem, ac ditionem receperunt, ſed Heſtiænſibus ſede ſua pulſis, ipſi agrum tenuerunt. Quæ Plutarch. declarat, & amplificat. Ibi oppida, ait, redegit in poteſtatem. Inter Chalcidenſes, eos, qui Hippotæ appellabãtur, opibus & autoritate primos expulit, Heſtiænſes omnes exterminauit, eoque coloniam deduxit Athenienſium: hac vſus in eos ſæuitia, quod illi Attica naui capta, omnes qui in ea erant, contrucidaſſent. Meminit Diodorus, ſed Olymp. 83. an. 4. In Græcia, ait, Athenienſes recuperata Eubœa Heſtiæos vrbe excuſſerunt, & mille ciuium ſuorum colonia illuc miſſa, vrbem agrumque ſorte diuiſerunt.

Heſtiænſes exterminãt eoque coloniam deducunt.

ROMAE in comitiis nonnihil periculi fuit, reliquo autem anno fere domi foriſque quies. Nam conſpirabant Tribuni, vt iidem Tribuni reficerentur; & vt ambitio minus appareret, volebāt & Coſſ. Continuari, vereri ſe cauſantes ne Conſulibus aliis plebi parum æquis, & Patrum voluntate creatis, plebis nondum firmata iura facile conuellerentur. At M. Duellius & ipſe Trib. plebis, cui ſorte euenerat, vt præeſſet comitiis, conſilia eorum ſua prudentia diſcuſſit; præſertim cum oblata conſulibus poteſtate continuandi conſulatum, nouos conſules creari voluiſſent: quos eo nomine collaudauit, quod perſeuerarent ad vltimum diſſimiles Decemuirorum eſſe. *Romæ noui Conſules, nouique Tribuni.*

Creati Conſules Herminius, quem Dionyſ. Diodor. & Valer. Max. vocant Lartem, Liuius Sp. & T. Virginius, qui nihil magnopere ad patrum, aut plebis cauſam inclinati, otium domi, ac foris habuere. At L. Trebonius Tribunus plebis ex inſectandis patribus Aſperi cognomen adeptus eſt, perfecitque lege facta, vt Tribunorum cooptatio antiquaretur, ſed ſuffragiis omnes vſque ad decimum crearentur. Hic Dionyſius iterum mancus eſt. Habemus autem ex Liuio, cum quinque Tribuni per ſuffragia creati eſſent, reliquos ab iis fuiſſe cooptatos. In iiſque nouo exemplo patricios duos, eoſque Sp. Tarpeium, & A. Æternium. *L. Trebonius Aſper.*

ANNVS MVNDI 3608. SEXTAE AETATIS 92.
ESD. DVCIS HEBR. 13. ARTAXER. 19. IMP. PERSAR. 92.
ELIASIB. PONTIFICIS 19. OLYMPIADIS LXXXIII.
A. 3. ARCHONTE CALLIMACHO VRBIS C.
307. COSS. M. GEGANIO MACRINO. & C. IVLIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 445.

I. *Fœdera tricennalia inter Athen. & Spartanos.*

HIC eſt annus tricēnalium fœderum, quorum apud Thucydidem Diodorum, Plutarchum mentio frequentiſſima. Nam in hunc ipſum annum tertium Olympiadis 83. ea refert Diodorus, & Pauſanias, ex quo Catalogus Olympionicarum. Conſentit de anno fœderum Gordon. in Chronol. [a] & Euſeb. in Chronico. Thucydides ait Athenienſes ex Eubœa reuerſos, non multo poſt, cum Lacedæmoniis, ſociiſque tricennalia fœdera percuſſiſſe. Nec alia mens Plutarcho in Pericle. Quod tamen addit inducias iſtas in triginta annos effeciſſe, vt populus expeditionem iuberet in Samios, præter mentem Thucydidis eſt, qui ſexto poſt anno id contigiſſe ſcribit: de eo igitur poſtea.

l. 5. p. 172. græ. a c. 14. n. 9.

II. *Quæ conditiones fœderum.*

NVNC quod ad fœdera attinet, addit Thucydides Athenienſes reddidiſſe Lacedæmoniis Niſæam, Achaiam, Pegas, & Trœzenem, quæ ad Peloponneſios pertinebant. Earum Trœzenæ, & Achaia proprie dicta in Peloponneſo ſunt; Pege autem, & Niſæa, littorales vrbes ſunt in Megaride, apud Ptolemæum. Ex quo coniicere licet Megarenſes in defectione perſtitiſſe. Neque repugnant huic coniecturæ, quæ anno ſuperiore de ipſis ex Diodoro retulimus; qui huius anni fœdera à Callia, & Charete ſcripta, & confirmata eſſe ſcribit. In his quoque fœderibus ſcriptum erat, Cuilibet ciuitatum fœderi non adſcriptarum licere, ad vtras vellet partes ſe conferre; Thucydides [b] in oratione Corcyrencium & Corinthiorum ad Athenienſes. Item controuerſias, ſi quæ contingerent, iudicio diremptum iri, Thucydides in orat. Athenienſium [c] & Periclis. [d] Ex quo etiam loco apparet hæc fœdera iureiurando vtrimque fuiſſe firmata. Videntur etiam ſub extremum annum inita. Nam annus ſequens primus à fœderibus à Thucyd. numeratur, vt ex 14. & 15. patet. Pauſanias ait ſancitum in conditionibus fœderis, eius pacis conditionem nihil ad Argiuorum ciuitatem pertinere.

b p. 15. & 29.
c in fi. p. 53.
d p. 93. & 97

SOLVTÆ CAPTIVITATIS AN. 92. | NVNCIVS IVDÆORVM AD NEHEMIAM.

Romæ Conſules Æmulationem perpetuam Patres inter & Plebeios continuerunt, ne in ſeditionem erumperet: ſemper quippe alter ordo grauis alterius modeſtiæ fuit. Id effectum eſt à decreto delectu ad bellum contra Æquos, & Volſcos, quod tamen non ante ſequentem annum geſtum eſt.

III. *Occaſio impetratæ profectionis à Nehemia.*

AD finem huius anni quadringenteſimi quadrageſimi quinti ante Chriſti Domini natiuitatem, pertinet occaſio, vel cauſa antegreſſa impetratæ à Nehemia facultatis ædificandi Ieruſalem, quæ capite primo Nehemiæ continetur. Cap. autem ſecundo, ipſa facultas, & profectio. *Et factum eſt*, inquit Nehemias, *in menſe Caſleu anno vigeſimo, & ego eram in Suſis caſtro.* Annum hunc vigeſimum paſſim fatentur interpretes eſſe vigeſimum regni Artaxerxis; & menſem Caſleu eſſe nonum anni, qui noſtro Nouembri reſpondet. Ex quo recte notat Torniellus menſes anni Artaxerxis non concurriſſe cum menſibus anni Iudaici. Nam menſis Caſleu in eius anno vigeſimo, præcedebat Niſan, qui eſt primus menſis Iudaici, id eſt Nouember Martium; quippe qui regnare cœperat ſub menſem quintum anni Iudæorum, vt ſignificatur verbis illis. [a] *Et venerunt in Ieruſalem menſe quinto, ipſe eſt annus ſeptimus regis.* Ex quo ſequitur denunciationem ſtatus Hieroſolymorum, quæ habetur primo capite Nehemiæ, ad finem huius anni pertinere, quandoquidem annos à Ianuario inchoamus. a 1. Eſd. 7. 8.

IV. *Ex qua tribu fuerit.*

SVB menſem ergo Nouembrem, *Venit Hanani*, inquit Nehemias, *vnus de fratribus meis, ipſe & viri ex Iuda.* In Hebræo quoque eſt, *& viri de Iuda*, nimirum profecti Hieroſolymis, & aliis locis, in quibus Iudæ tribus habitabat, vt habent Vatablus, & Sà. At Septuaginta, qui habent viri Iuda, ſignificant eos fuiſſe de tribu Iuda, quod eodem ferme redit. Nam tribus Iuda in Iudæa habitabat: nec tamen ſequitur aut Hanani, aut Nehemiam fuiſſe de tribu Iuda, ſed contrarium potius, ſi quis verba ipſa in quauis lingua conſideret; alioqui dicendum fuiſſet, ipſe, & alij viri ex Iuda. Præſertim cum in 2. Machab. [b] aperte vocetur Nehemias ſacerdos, & ſacrificaſſe memoretur. At nemo ignorat ſacerdotium ad ſolam tribum Leui, imo ad ſolam Aaronis familiam pertinuiſſe. Scio in Græco textu Nehemiam non dici ſacerdotem, ſed iuſſiſſe ſacerdotes aſpergere aqua tam ligna, quam victimam, vt propterea etiam ſacrificaſſe per alium, non per ſeipſum dici poſſit. Nihilominus certum nobis eſt à Vulgata, & authentica editione non diſcedere; cum videamus eum ibi moderari totum ordinem ſacrificij, quod ſolius eſt ſacerdotis. b c. 1. 18. & ſeqq.

V. *Refutatur Euſebius, arguitur Scaliger.*

PERSPICVVM ergo eſt Euſebium deceptum eſſe, cum ita ſcribit in Chronico, prout habetur Græcè, in editione Batauica. *Nehemias ex tribu Iuda pincerna Artaxerxis, cum id à rege petiiſſet, aſcendit Hieroſolyma Babylone, & vrbem cum ipſis muris excitauit. Tunc platea conſtructa eſt, & muri ambitus, ſecundum prædictionem Danielis prophetæ; vigeſimo quidem anno Artaxerxis Longimani incœpto opere, abſoluto autem circa trigeſimum ſecundum anni ipſius, quemadmodum narrat Eſdræ liber, ſub ſacerdote Iodaë filio Ioachim.* Sic Euſebius ad verbum, ex verſione Burdonis, qui ἀρχιερέα vertere debuit ſummum ſacerdotem aut Pontificem, quomodo recte interpretatus fuerat S. Hieronymus, quem iſte hoc nomine ſubinde vellicat, non autem ſacerdotem tantum. Sed grauius errauit Euſebius, dum illi conſtructioni duodecim annos tribuit, cum conſtet opus totum diebus quinquaginta duobus fuiſſe perfectum. [c] Nec ædificatio ſub Iodaë, ſiue potius Ieddoa, vt eſt in duodecimo Nehemiæ, facta eſt, ſed ſub Eliaſib, qui etiam ipſe particeps eius fuit, vt ex 3. [d] ipſius capite apertum eſt. Nec Ieddoa fuit filius Ioacim, ſed Ionathæ. Scriptum ergo oportuit ædificatam vrbem ſub pontifice Eliaſib, qui fuit filius Ioacim. Sed errat etiam Burdo cum corrigit Euſebium, quod Artaxerxem interpretatus ſit Longimanum, & non, vt ipſe non recte putat, Mnemonem, vt anno ſequenti oſtendemus; cuius regnum vltra 40. annos ab hoc diſtat. c Nehem. 6. 15. d verſ. 11.

VI. *Diuerſi Nehemiæ: noſter dux & Sacerdos.*

DIXERIT fortaſſe aliquis Nehemiam ducem, alium fuiſſe à Nehemia ſacerdote. Nam diuerſos Nehemias in libris Eſdræ legimus. Primò illum qui venit cum Ioſue, & Zorobabele anno primo Cyri, [e] qui dicitur etiam Atherſatha, [f] quæ vox Chaldaica eſt, reſpondens Hebrææ Nehemiæ. Et hunc non fuiſſe Nehemiam ducem certum eſt, quippe quem nonaginta duobus annis anteceſſerit. Et conſtet tum Zorobabelem fuiſſe ducem populi. Alterum legimus Nehemiam filium e 1. Eſdr. c. 2. 2. 63. f 2. Eſd. 8. 9.

a 1. Eſdr. 3. 16. b Nehem. 1. 1. c. 5. 14. & ca. 12. 26.

Azboc, [a] principem dimidiæ partis vici Bethſur, qui partem muri Ieruſalem ædificauit. Tertius eſt Nehemias filius Helciæ, [b] populi dux, qui toto libro 2. Eſdræ celebratur. Et hic idem videtur Nehemias, qui cap. 10. eiuſdem libri numeratur in ſacerdotibus, vt qui primus in ſubſcribendo fœdere recenſetur. Nehemiam autem ducem, fuiſſe etiam ſacerdotem, &, viuente licet Eliaſib pontifice, Rempublicam adminiſtraſſe, ex initio ſecundi Machabæorum liquet: quia ille idem, qui miſſus dicitur à rege Perſidis, vocatur ſacerdos. At nullum legimus Nehemiam miſſum à rege Perſidis, præter Nehemiam ducem, qui id de ſe aperte teſtatur. [c]

c Nehem. 5. 14. d c. 1. v. 2. Vatab.

PERGIT Nehemias. [d] *Et interrogaui eos de Iudæis, qui remanſerant, & ſupererant de captiuitate, & Ieruſalem.* In Græco, & Hebræo, *& de Ieruſalem*, repetita particula *de*, quæ in Latino ſubintelligitur. Eſt autem hæc loci ſententia, vt quibuſdam placet. Interrogaui de rebus, ac ſtatu Iudæorum, qui euaſerant, & ſalui redierant in terram ſanctam, & de ſtatu vrbis Ieruſalem. At rectius opinor intellexerimus cum Dionyſio, interrogatos fuiſſe de Iudæis, qui ſuperſtites erant, & remanſerant in viuis, ex eo tempore, quo Hieroſolymam venerant ex captiuitate, partim anno ſeptimo Artaxerxis, partim ſecundo Darij Hyſtaſpidæ, partim denique, ſi qui adhuc ſupererant, ex tempore Cyri. Quæ planiſſima videtur expoſitio, & à 70. interpretibus confirmatur; qui habent, & interrogaui eos de ſuperſtitibus, περὶ τῶν σωθέντων, vel διασωθέντων, qui ſalui & incolumes remanſerant ex captiuitate; qui ſcilicet erant maiores natu, & reliquorum curam gerebant, in quos communes calamitates maxime incumbebant, & à quibus maxime populus, tanquam à patribus, expectabat auxilium.

ILLI vero nihil de quoquam nominatim reſponderent, ſed vniuerſe dixerunt Nehemiæ. *Qui remanſerunt, & relicti ſunt de captiuitate, ibi in prouincia, in afflictione magna ſunt, & in opprobrio.* Iudæam prouinciam vocat, quod in prouinciæ formam redacta eſſet à Perſis, ſicut poſt annos plurimos à Romanis; cum hoc tamen priuilegio, vt duces & gubernatores haberent de gente ſua, vt de Zorobabele, Eſdra, & Nehemia conſtat. Affligebantur autem à circumpoſitis populis, Samaritis, Arabibus, Ammonitis, Idumæis, Palæſtinis, vt ex cap. 4. patebit. Sed pergunt. *Et murus Ieruſalem diſſipatus eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni. Cumque audiſſem verba huiuſcemodi ſedi, & fleui, & luxi diebus multis; ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cœli.* Hæc tanta triſtitia Nehemiæ, & fletus & lamentatio ſatis oſtendunt nouam aliquam in his nunciis cauſam triſtitiæ contigiſſe. Nam ſi nihil noui acciderat muro, & portis Ieruſalem, à quo tempore Chaldæorum ignibus conflagrarant, vt Iunius ſectarius arbitratur, nihil erat quod nunc auditis nunciis magis lugeret, quam antea; neque enim vnus ignorabat quæ Nabuchodonoſor iampridem fecerat Hieroſolymis; neque ſolus Hieremiæ Threnos flebilibus modis non decantarat. Pererius quoque [e] fatetur ciuitatem quoquo modo ante hoc tempus clauſam, vt 1. Eſdræ ſignificatur, vicinorum incurſiones ſuſtinere non potuiſſe; ſed ſæpenumero ab illis perruptam, incenſam, vaſtatam, atque habitatoribus vacuatam.

e l. 10. in Dan in obiect. contra 7 opin. c. 4. 12. f a. 7. n. 41.

DICENDVM itaque videtur, iuxta ea quæ ſeptimo Artaxerxis anno diximus, [f] Iudæos partem aliquam murorum, tacito principum conſenſu reſtauraſſe, & montem Sion in primis, & templum circumdediſſe muris, ſuper antiqua fundamenta rudi opere ædificando, lapſanteſque adhuc parietinas fulciendo, adhibitis etiam portis idoneis locis: quæ vicini illi populi facta coniuratione diruerint, huc illucque diſiecerint, aditus multos vbique patefecerint, portas denique cum turrium tectis, & tabulatis incenderint. Quæ vbi Hieroſolymis facta ſunt, Iudæi Hanani cum ſociis miſerunt in Perſidem, qui de his apud Nehemiam lamentaretur, vt is pro ſua apud Principem gratia, remedium aliquod hiſce malis inueniret: nec tamen quemquam accuſaret, nulla enim hic fit mentio accuſationis, quoniam non poterant Iudæi oſtendere ſibi permiſſum fuiſſe muros ciuitatis extruere; ſed templum duntaxat, aduerſum quod illi nondum ſacrilegas admouerant manus. Iuuat autem Nehemiæ, ad hæc nuncia gementis, orationem audire.

g 2. Eſdr. 1. 5. 6. &c.

QVÆSO. [g] *Domine Deus cœli, fortis, magne, atque terribilis, qui cuſtodis pactum, & miſericordiam cum iis qui te diligunt, & cuſtodiunt mandata tua: fiant aures tuæ auſcultantes,*

& oculi tui aperti, vt audiant orationem ſerui tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die, pro filiis Iſraël ſeruis tuis, & confiteor pro peccatis filiorum Iſraël, quibus peccauerunt tibi: Ego & domus patris mei peccauimus. In Hebræo peccando peccauimus tibi, quod de ſola idololatria accipiendum non eſt, neque enim credibile eſt Nehemiam eo crimine inquinatum fuiſſe; & vanitas de qua ſubditur, *vanitate ſeducti ſumus*, ad alia quoque peccata pertinet, quæ promittunt quam præſtare non poſſunt gloriam ſolidam, diuitias, voluptatem. Pergit, & non cuſtodiuimus mandatum tuum, & ceremonias, & iudicia, quæ præcepiſti Moyſi famulo tuo. Memento verbi, quod mandaſti Moyſi ſeruo tuo, dicens.[a] *Cum transgreſsi fueritis, ego diſpergam vos in populos: & ſi reuertamini ad me, & cuſtodiatis præcepta mea, & faciatis ea, etiam ſi abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos.* Orat ergo Dominum vt ſtet promiſſis ignoſcendo peccantibus, ſicut ſtetit puniendo peccantes. Extrema porro cœli vocat regiones, quæ in extremo horizonte apparent, quæ cœlum videntur contingere, eo quod diſtantia cœli à terra nobis obtegatur.

[a] Deut 30. 4.

XI. *Reliqua eiuſdem oratio.*

Præter confeſſionem autem peccatorum, & diuinorum promiſſorum obteſtationem, aliam quoque addit rationem Nehemias, ad flectendam diuinam miſericordiam; quod ſcilicet Iſraëlitæ ad ipſum pertineant, vt ſerui ad Dominum, populus ad principem, clientes & liberti ad patronum. Denique *dirige*, inquit, *ſeruum tuum hodie, & da ei miſericordiam ante virum hunc*: terribilem ſcilicet & formidoloſum, ad quem ne regina quidem ipſa, ſine timore mortis audet accedere.[b] Ad eum tamen Nehemias aditum habebat, quia erat ei à poculis. Quod officium ipſi apud regem videntur conciliaſſe Eſther & Mardochæus, quos ſibi fidiſſimos expertus erat Rex, & prædicabat.[c] Nec tamen ipſimet poſtularunt, quæ à Nehemia petita ſunt, veriti difficillimum hominis ingenium, cui ſi ingratam eſſe petitionem contigiſſet, periculum adibant eius gratiæ in perpetuum amittendæ. At alio petente, poterant ipſi facile omnem aduerſum Iudæos offenſionem tollere, aut certe mitigare. Sin autem grata fuiſſet, eam ſine periculo efficaciter promouere; vt ſupra anno primo Artaxerxis ſignificatum eſt.[d]

Cur Eſther non petierit ædificari Hieroſolymam.

[b] Eſther. 4. 11. 16.

[c] Eſth. 2. 22. & ca. 16. 13.

[d] nu. 13.

XII. *Ioſephi hac de re narratio.*

Nvnc antequam progrediamur vlterius, etiam Ioſephum his de rebus non ſatis cautè fabulantem ex Scriptura corrigamus: ſed ne indicta cauſa, primum audiendus eſt. *Cæterum quidam ex captiuis Iudæis*, inquit,[e] pincerna regis Xerxis, Nehemias nomine, deambulans ante primariam Perſarum vrbem Suſa, cum hoſpites quoſdam poſt longum iter exactum in vrbem aduectantes, Hebraice inter ſe confabulari animaduertiſſet, accedēs ad eos rogabat vndenam venirent: & audito quod è Iudæa, rurſum ſcitatus eſt, quomodo ſe haberet ille populus, & caput eorum Hieroſolyma. Quibus male ſe habere dicentibus, quod eius mœnia diruta eſſent, & circumuicinæ gentes multa mala Iudæis inferrent, die noctéque agros excurſionibus & rapinis populantes, & multos ex ea regione, atque adeo ex vrbe ipſa captiuos abducentes, ita vt paſſim per vias reperirentur cadauera; fleuit Nehemias, motus popularium *ſuorum miſeriis, & ſublatis oculis ad cœlum. Quouſque, inquit, patieris Domine gentem noſtram tantis malis opprimi, vt ſimus præda omnium? Cunctante vero illo apud portam, & ob hæc lamentante, accedens quidam nunciauit ei, regem iam accubitum ire*; quæ ad ſequentem annum pertinent.

[e] l. 11. c. 5.

XIII. *Examinatur, aliquot eius errata.*

Primvm non placet Nehemiam vocari captiuum, non magis quam Eſtherem, aut Mardochæum. Nam neque ita vocantur vſquam à Scriptura, neque reuera captiui erant, ſed ſubditi tantum; ſicut & qui erant in Iudæa. Nam ſponte tam Babylone, quam Suſis, & Ecbatanis, totáque in Perſide habitabant: quippe qui iam toties abeundi facultatem, ſine vlla reſtrictione, acceperant. Secundo errat quod Xerxem pro Artaxerxe poſuerit, vt ſæpius notatum probatúmque eſt, & ſequentia magis docebunt. Nec fuit hic memoriæ lapſus, cum id nomen paſſim in Septuag. quos ſequitur, in libris Eſdræ, Nehemiæ, & Eſtheris legeret, imo etiam in Hebræis,[f] ſed ita ſcriptum de induſtria. Cum enim ipſe apud Romanos Principes à Iudaica religione alienos tum viueret, & ſe ſuámque gentem apud eos honoratam percuperet, dedit operam in ſcribēdis antiquitatibus ſuis, vt principes omnes alienigenæ, qui alioqui bene audiſſent, eam honore ac beneficiis affeciſſe viderentur. Quo in genere primo Cyrum merito celebrauit: Cambyſem non potuit, à quo templi ædificationem prohibitam fuiſſe conſtabat, ideoque hominem, quem exo-

[f] vt Nehe. 2. 1.

tica etiam condemnat hiſtoria, ad malitiam natum dixit.

INDE ſecutus eſt Hyſtaſpides Darius (nam Magus ille tanquam fulgur euanuit) qui magna ſuæ ergà Iudæos beneuolentiæ argumenta dedit, merito & ipſe laudatus eſt. Sequebatur Xerxes, ſub quo ne res Iudæorum elanguiſſe viderentur quæ differenda erant ad Artaxerxem iſtum Longimanum, ipſe diuiſit, & partem vnam patri attribuit, quæ ſcilicet erant Eſdræ & Nehemiæ: partem alteram quæ Eſtheris hiſtoriam continebat, filio reſeruauit. In quo etiam non leui lapſus eſt imprudentia, qui non viderit Nehemiam eſſe Eſthere poſteriorem. Denique idem Ioſephi inſtitutum in ſequentibus regibus Perſis, Græcis, Romanis, apparebit.

Non arguerem tertio fictam declamatorie deambulationem, & caſu inauditum Hebraice colloquentium ſermonem; acceſſum quoque Nehemiæ ad eos, quòd hanc probabilitatem Scripturæ veritas non coarguat, (licet ſignificet potius veniſſe illos ad Nehemiam, quaſi de induſtria miſſos, quam vice verſa) arguendum tamen duxi, vt Chriſtiano lectori memoriam renouarem inuerecundæ illius aſſertionis, [a] qua profeſſus eſt nihil ſe Hebraicis voluminibus addere de ſuo, nihil detrahere, ſed agere duntaxat Hebraicorum voluminum in Græcam linguam interpretem.

a l. 10. ant. c. 11.

QVARTO iſthæc afflictionis amplificatio ficta etiam eſt. Quomodo enim iſtæ rapinæ, iſti captiui, illa per vias paſſim ſtrata cadauera, iuſtiſſimam accuſationis apud regem cauſam non præbuiſſent, cuius ne minimum quidem extat veſtigium. Quomodo Nehemias tam validum omiſiſſet argumentum ad perſuadendam neceſſitatem muros Hieroſolymis extruendi? Quinto Nehemiæ apud Deum querela nulla eſt, ſed ſupplex oratio, ſed agnitio culparum, ſed humilis diuinorum promiſſorum commemoratio, ſed obteſtatio diuinæ miſericordiæ. Nimirum idem eſt Ioſephi, & illorum Iudæorum ſpiritus, de quibus apud Iſaiam Dominus. [b] *Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit*, &c. Denique ridiculum eſt trium aut quatuor menſium ſpacium, à menſe Caſleu ad Niſan anni vertentis, in neſcio quam aliquot horarum cunctationem apud portam vrbis commutare. Certe ipſemet Nehemias aperte fatetur ſe fleuiſſe, & luxiſſe diebus multis, quibus fortaſſe alius pincerna interim ordine ſuo regi miniſtrabat.

b c. 58. 2.

ANNVS MVNDI 3609. SEXTAE AETATIS 93
NEHEMIÆ DVCIS HEBRÆORVM 1. ARTAXERXIS 20. IMPERII PERS. 93. ELIASIB PONT. 20. OLYMPIADIS LXXXIII. AN. 4. ARCHONTE LYSIMACHIDE. VRB. COND. 308. COSS. T. QVINTIO, CAPITOLINO IV. ET AGRIPPA FVRIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 444.

CELEBERRIMA de hebdomadibus Danielis, & earum initio controuerſia, [c] & excitatio murorum Hieroſolymitanorum Artaxerxis decreto, operáque Nehemiæ, memorabilem hunc vigeſimum Artaxerxis annum reddunt. Græcis autem ex recens inito fœdere quieſcentibus, Romani neque domi à tumultibus, neque foris à bellis quieuerunt. Cæterum vigeſimus annus Artaxerxis concurrit cum vltimo anno Olympiadis octogeſimæ tertiæ apud Iulium Africanum, in quinto temporum volumine, vt refertur à D. Hieronymo in 9. Danielis, & Euſebio, lib. 8. de Demonſtratione Euangelica, Demonſtratione ſecunda ſub medium. Qui ne in regno quidem Perſarum nobiſcum pugnat, etſi hunc annum 115. regni Perſarum vocet: priores enim tres ac 20. annos, ſiue integros viginti duos, quibus Cyrus regnauit, ante Imperium Babylonicum ſubiugatum, cum annis inde

c 2. Eſdr. 1. 2. 3. &c. 2. Mach. 1. 18.

22
93
215

ſubſecutis copulat. Profectionem quoque Nehemiæ, & inchoatos hoc anno muros Hieroſolymæ, author eſt Euſebius in Chronico. Et res ex ipſo Nehemia planiſſima eſt.

II. *Hebdomadas Danielis qui hinc ordinātur.*

Petendvm autem ab eodem anno vigeſimo Artaxerxis Longimani exordium hebdomadum Danielis, quibus tempus aduentus & mortis Meſſiæ deſignatur, ſcriptores grauiſſimi tradiderunt, in quibus Iulius Africanus apud D. Hieron. loco ante citato; vbi hanc ſententiam non ſolum tradit, ſed fuſe probat, & alienas confutat, earúmque finem Chriſti morte determinat. Quem refert quoque ac ſequitur Venerab. Beda tam l. 3. allegoricæ expoſitionis in Eſdram cap. 16. quam in lib. de ſex ætatibus mundi, in Artaxerxe Longimano, [a] & in libro de ratione temporum ca. 7. Eadem omnino cum Africano ſentit Theodoretus oratione 9. in Danielem: & eum ſequitur Rupertus cap. 15. in Danielem. Et S. Chryſoſtomus homil. 3. aduerſus Iudæos, ſub finem; licet accommodate ad argumentum quod tractabat, eas hebdomadas euerſione Hieroſolymorum definiat. Quæ Euſebij quoq; ſententia videtur in Chronico, eo quòd ſub conditione loquatur. Africanum quoque ſequitur author hiſtoriæ ſcholaſticæ in hiſtoria Danielis cap. 10. Zonaras in primo Annalium. S. Antoninus, [b] Petrus Galatinus, [c] Ioannes Lucidus, [d] Pererius l. 10. [e] & 11. in Danielem. [f] Adde Villalpandum, qui eam fatetur communem eſſe doctorum ſententiam. [g] Eſt quoque Salmeronis tomo 1. prolegomeno 43. Tornielli non vno in loco. [h] Gordoni ſub annum vigeſimum Artaxerxis, & cap. 15. n. 17. Franciſci Suares. to. 1. in 3. part. D. Thomæ, diſput. 1. ſect. 2. vt omittam eos qui annos priores Artaxerxis in paternos annos inferciūt, & decem minimum annis Imperij Perſici longitudinem minuunt; in quibus Turcellinus, & Samerius in ſuis Chronologiis, quibus præiuit Gerardus Mercator.

[a] a. m. 3496

[b] 1 p Chr. t. 3. c. 8.
[c] l 4. c. 16.
[d] l. 7. de emend. c. vlt.
[e] in 7 opin.
[f] ſub fin. in 3. p. diſput. de hebdo.
[g] t. 3. p. 1. l. 3. c. 3.
[h] in 6. ætate an 70. n. 7. & an 163 n 4.
c. 9. v. 25.

III. *Ea ſententia probatur.*

Vigesimo igitur anno Artaxerxis Longimani nos quoque initium hebdomadarum Danielis tribuendum putamus, vt omnium hac de re ſententiarum maxime probabili. Nam cum eas Daniel, aut Angelus potius, aperte ordiatur ab exitu ſermonis, vt iterum ædificetur Ieruſalem; hic exitus ſermonis de alio loquente nequit intelligi, quam de eo, qui poterat eam ædificationem vel permittere, vel impedire; vt propterea fruſtra quidam exitum ſermonis prophetici intelligant. Sed nec Angeli ſermo, vel Dei intelligendus eſt; talis enim ſermo cum reconditus ſit, nec mortalibus notus, quomodo dari poſſit quaſi nota exordij 70. hebdomadum, quæ debet hominibus eſſe perſpicua, vt inde numerare incipiant? Ergo decretum accipiendum eſt principis alicuius, cui Iudæi eo tempore parerent. Oportet igitur eos qui contra ſentiunt alium principem tempuſve proferre, quo facta ſit Iudæis poteſtas reſtaurandæ Ieruſalem, vel agnoſcere id factum hoc vigeſimo Artaxerxis anno, de quo planiſſima extat Scripturæ ſententia. At nullus alius princeps profertur, à quo decretum ædificandi quod quærimus editum ſit, aut tempus, quod non ſit multo grauioribus difficultatibus impeditum.

IV. *Exordium hoc aliis regibus non conuenire.*

Cyrvs enim nullum verbum fecit de extruenda ciuitate, ſed templo duntaxat, vt ex initio libri Eſdræ conſtare poteſt. [i] Nam quod apud Iſaiam legimus, [k] de Cyro ciuitatem ædificaturo, ea prophetia eſt, non decretum principis; ibique ciuitas propriè pro ciuium congregatione ponitur, non pro murorum ædificio, de quo eſt iſta diſputatio. Darius quoque Hyſtaſpides, templi tantum extruendi poteſtatem fecit, vt ex eodem libro Eſdræ clariſſimum eſt; [l] & reuera illud tantum eo regnante reſtitutum eſt. Quod enim in 3. Eſdræ ei dixit Zorobabel. [m] *Memor eſto voti tui, quod vouiſti ædificare Ieruſalem*; de ipſa vrbe non eſſe accipiendum, ſed de templo, ex eodem loco intelligi poteſt. Mox enim ſubditur. *Et tu vouiſti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi*, &c. Ex quibus etiam verbis explicanda eſt ædificatio ciuitatis, quæ ibidem aliquoties iteratur, vbi ciuitas propriè, ædificatio metaphorice vſurpatur.

[i] l. 1. c. 1. 2. 3 & c. 6. v. 3. 4. 8. &c.
[k] c. 44. 28. & c 45 13.
[l] l. 1. c. 6. v. 7. 8.
[m] l. 3. c. 4. v. 43. ſic v. 47. 48. 53. 55. 63.

V. *Ex fine idē confirmatur.*

Deinde ſi alio tempore quam ſub Artaxerxe facta eſt poteſtas ædificandi vrbem ſanctam, oportet tempus 70. hebdomadum ab illo ad Chriſti mortem rectè congruere; in vltimam enim hebdomadem cadere Chriſti mortem, & Scriptura ipſa clare loquitur, & communis doctorum ſententia confirmat. At nullum aliud congruit. Nam ſi ſumamus Cyrum, à dimiſſa ab eo captiuitate, vſque ad Chriſti mortem, non 490. anni, ſed 570. reperientur. Si Darij Hyſtaſpidæ annū ſecundum,

quando rurſum multa Iudæorum turba, cum Zorobabele Hieroſolymam profecta eſt, ſupra quingentos ac quinquaginta annos reperiemus. Si quartum Sedeciæ vt putauit Vatabl. in ca. nonum Danielis ſexcenti & quadraginta octo numerabuntur. Si autem ad Artaxerxem Mnemonem, aut Ochum differamus initium, multo pauciores colligentur anni, quam neceſſe ſit ad ſeptuaginta hebdomadas. Congruit autem tempus Artaxerxis, vt mox dicemus.

DENIQVE ſi quis alius præter Nehemiam ædificauit vrbem, aliorum regum Perſarum temporibus, quare ſolus Nehemias hoc nomine à Scriptura celebratur? Nam Sapiens. [a] *Et Nehemias,* inquit, *in memoriam multi temporis, qui erexit nobis muros euerſos, & ſtare fecit portas, & ſeras; qui erexit domos noſtras.* Quare laudem illam cum Ioſue, aut Zorobabele non communicauit, de quibus proxime dixerat. *Quomodo amplificemus Zorobabel? Nam & ipſe quaſi ſignum in dextera manu; ſic & Ieſum filium Ioſedech, qui in diebus ſuis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templum ſanctum Domino, paratum in gloriam ſempiternam.* Quidni & de vrbe quoque extructa commendentur? Nec ſatis videtur feciſſe huic obiectioni Sanctius, [b] cum ait eam laudem tribui Nehemiæ, quia opus ab aliis inchoatum abſoluit. Nam qui condendis vrbibus operam dederunt celebrari videmus, vt Romulum, Didonem, Ninum, Nembrodum, Alexandrum, Seleucum, Antiochum &c. non eos qui extremam manum iſtis operibus addiderunt. Et quamuis allaboratum ab aliis in eodem opere non negemus, id tamen modice, & priuata authoritate factum, non integre, & ex profeſſo, & ex decreto principis, quod in primis quæritur, ſuſceptum, atque perfectum eſt.

[a] Eccli. 49. 15.

[b] in ca. 9. Dan. n. 109.

MOLESTA nihilominus vrgetur obiectione noſtra ſententia: neque enim facile inueniuntur 490. anni ab anno vigeſimo Artaxerxis, vſque ad Chriſtum patientem, ſed 478. ad ſummum, qui conflantur ex 444. ad eius ortum, & triginta quatuor inchoatis ad obitum: ſiue 119. Olympiadibus integris, & 83. finiente, ac ducenteſima tertia inchoante. Reſpondemus de annis ſolaribus id verum eſſe; verum ij æquiualent 490. lunaribus. Anni enim communes & ordinati Hebræorum 12. menſium ſunt, ſiue dierum 354. At ſolares ſunt 365. cum quadrante. De annis autem lunaribus accipiendos eſſe hos annos, iampridem grauiſſimi ſcriptores ſenſerunt: Iulius ſcilicet Africanus, Theodoretus, Rupertus, Beda, ac plerique alij ſupra citati, & omnino quicumq; hoc anno vigeſimo Artaxerxis hebdomades inchoant, & eas volunt ſub Chriſti mortem eſſe terminatas.

NAM qui odio annorum lunarium retrahunt vigeſimum annum Artaxerxis, ad annos quibus cum patre regnauit, inani commento ſententiam tutantur ſuam. Vt enim demus, ex Herodoti mente, Xerxem difficillimum bellum contra Græciam ſuſcipientem, regni collegam & ſucceſſorem dixiſſe Artaxerxem, quod nemo antiquorum diſerte aſſeruit; vt diſſimulem id honoris Dario primogenito, non Artaxerxi tributum iri, iuxta ea quæ vltimo Xerxis anno ex Diod. & Iuſtino diximus; certe cum Xerxes initio Olympiadis ſeptuageſimæ quintæ in Europam traiecerit, eodémque anno in Aſiam regreſſus, nuſquam inde poſtea pedem extulerit, proindéque nullam habuerit dicendi ſucceſſoris occaſionem, ſi ab illa Olympiade ſumamus exordium regni Artaxerxis, annus eius vigeſimus non erit decimus à morte patris, vt iſti volūt, ſed decimus ſextus. Primus enim Artaxerxis eſt primus Olympiadis ſeptuageſimæ nonæ, vt ſuo loco demonſtratum eſt. Accedit quod iidem, ſiue decem, ſiue ſedecim annis regnum Perſarum decurtare coguntur, aut certe 50. annos Artaxerxi, nullius autoritate nixi tribuere. Vide etiam Pererium ſub finem vndecimi libri in Danielem. [c]

[c] in refut. Ioan Lucidi.

QVI autem eodem odio hunc exitum ſermonis, de quo Gabriel Angelus alloquitur Danielem, in ſeptimum annum Artaxerxis referunt, in quibus quamuis verecunde Sanctius in Danielem, [d] ſupra illo eodem anno refutati ſunt. Vbi etiam diximus nihil eſſe abſurdi, Angelum in obſcura ac pœne ænigmatica prophetia, annis vti, illi quidem populo vſitatis, lunaribus videlicet, non tamen ſecundum vſitatum modum, propter omiſſos emboliſmos, per quos lunares anni ad ſolares reducebantur, intercalando per certa, & ſtata interualla decimum tertium menſem Adar: qua de re accurate à nobis anno mundi 2544. diſputatum eſt. [e] Quod haud obſcure innuens Angelus, vocauit hebdomadas abbreuiatas, Septuaginta conciſas

[d] in c. 9. n. 104. & ſeq.

[e] tom. 2. n. 93. & ſch. 7.

συντετμημένας, vtpote ſingulis earum annis vndecim diebus decurtatas; ſic dies aliquot horis breuiantur hyeme; totidémque augentur æſtate. Sic Ezechias dimidiatos dies ſuos lamentabatur; quos poſtmodum lætatus eſt 15. annis auctos. Denique Angelus, apud hunc ipſum prophetam, nouo modo pro 7. annis dixit ſeptem tempora; [a] & pro tribus annis cum dimidio, tempus, & tempora, & dimidium temporis. [b] Quoniam autem in noſtra Chronologia menſibus anniſque ſolaribus vtimur, iuxta morem Eccleſiæ Catholicæ, ſingulos harum hebdomadum annos, ſinguláque ſeptennia deinceps non numerabimus, quoniam numerus & longitudo hebdomadarum noſtrarum iis conuenire non poteſt. Nunc rei geſtæ hiſtoriam, nonnihil obiter exponendo, breuiter cum Scriptura decurramus.

a c. 4. 13.
b c. 7. 25.

X. *Tempus, & occaſio poſtulationis Nehemiæ.*

FACTVM *eſt autem in menſe Niſan, anno vigeſimo Artaxerxis regis*, ad aliquot adhuc menſes durante. [c] Non obſcure porro hinc intelligitur totum trimeſtre poſitum à Iudæis, partim in propitiando numine precibus, ieiuniis, cæteriſque corporis afflictationibus: partim in conſultando quomodo, quando, per quos, qua occaſione petendum eſſet hoc decretum; ne eos repulſam pati contingeret, aut vt eam ſaltem ſine grauiore damno paterentur. Adde illud quoque, expectandum fuiſſe dum hybernum tempus & itineri, & ædificationi parum opportunum efflueret, vel ordo vicis, & adminiſtrationis eius aduentaret. Appetente ergo vere cum aliquando Rex poſt cœnam, vt ait Ioſephus, factus eſſet hilarior, vinumque etiamnum adeſſet in conſpectu regis, in Græco eſt ἐνώπιον ἐμοῦ, quod eodem redit. *Leuaui*, ait Nehemias, *vinum, & dedi regi*, eleuatum calicem porrexi regi. Nimirum alludit ad morem, [d] quem obſeruant pincernæ principum, qui humili corporis inflectione regem honorant, priuſquam potionem libent, aut ei porrigant. *Et eram quaſi languidus ante faciem eius*, videlicet præter ſolitum, vt ex Hebræo & ſequentibus intelligitur, ex metu & ſollicitudine ſuſcepti negotij. *Dixitque mihi Rex, quare vultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non videam? non eſt hoc fruſtra, ſed malum neſcio quod in corde tuo eſt.*

c Vide an. præced. n. 5.
d Villal. t. 3. 1. p. l. 3. c. 4.

XI. *Eius timor, ac petitio.*

ADMODVM timuit, ne Rex ſiniſtri quippiam de ipſo ſuſpicaretur, vt ait Vatabl. ſtatimque ſumpta occaſione dixit Regi. *Rex in æternum viue. Quare non mœreat vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorum patris mei, deſerta eſt?* id eſt cum ciuitas, quæ eſt domus, ſiue locus ſepulchrorum, in quibus conditi ſunt maiores mei, deſerta ſit? *& portæ eius combuſtæ ſunt igni? Et ait mihi Rex, pro qua re poſtulas?* Quæ eſt petitio tua Nehemia? *Et oraui Deum cœli*, tacita ſcilicet prece cordis mei, vt dirigeret linguam meam, & flecteret cor Regis ad acquieſcendum poſtulationi meæ: habes autem exemplum orationis iaculatoriæ quam vocant, quam vſurpauit Nehemias inter alloquendum regem, ſtatimque reſpondens, *dixit ad regem. Si videtur Regi bonum, & ſi placet ſeruus tuus ante faciem tuam*, id eſt vt alibi, ſi inueni gratiam in conſpectu tuo, *vt mittas me in Iudæam ad ciuitatem ſepulchri patris mei, & ædificabo eam.* Hæc iterata ſepulchrorum mentio innuit non Iudæis modo, ſed & Perſis etiam commendabilem, ac valde religioſam cenſeri ſepulchrorum curam.

XII. *Conceditur profectio ad certum tempus.*

DIXITQVE *mihi Rex, & Regina quæ ſedebat iuxta eum.* Non poteſt certo affirmari hanc reginam fuiſſe Eſtherem: admodum tamen probabile eſt, poſito Aſſuerum Eſtheris, eſſe Artaxerxem Longimanum, vt ſupra probauimus, eique vnicam fuiſſe vxorem reginam, loco Vaſthi conſtitutam: [e] eam vero huic cauſæ non leue momentum attuliſſe dicendum videtur, ne ſine cauſa mentio eius facta videatur. *Vſque ad quod tempus*, inquiunt, *erit iter tuum? & quando reuerteris? Et placuit ante vultum regis, & miſit me*, id eſt conſenſit in profectionem meam, *& conſtitui ei tempus*, certum ſcilicet, vt eſt in Hebræo, non tamen exprimitur. Conſtat quidem [f] Nehemiam annis duodecim manſiſſe Hieroſolymis, & ibi ducem populi fuiſſe. Non tamen arbitror id tempus conſtitutum fuiſſe inter regem & Nehemiam; ſed quantum probabile erat eſſe neceſſarium ad perficiendum opus, quod ſuſpiciebatur, vnius verbi gratia, vel alterius anni; etſi res longe breuiori tempore perfecta fuerit. Cum tamen iam abeſſet, & res Iudaicas bene gereret, ei à Regina & Mardochæo impetratum fuerit, vt ibi Remp. pro rege adminiſtraret, quandiu regi videretur; quod hoc ipſo anno videtur contigiſſe, vt ſignificatur [g] illis verbis. *A die autem illa, qua præceperat Rex mihi, vt eſſem dux in terra Iuda, ab anno vigeſimo, vſque ad trigeſimum ſecundum, &c.*

e vt patet Eſther 2. 17
f ex c. 5. 14. & c. 13. 6.
g c. 5. v. 14.

PETITIO autem Nehemiæ in particulari eſt huiuſmodi. *Si regi videtur bonum, epiſtolas det mihi ad duces regionis trans flumen*, Euphratem commendatitias, vt non ſolum non impediant me, ſed *vt traducant me donec veniam in Iudæam; & epiſtolam ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, vt det mihi ligna, vt tegere poſſim portas turris domus, & muros ciuitatis, & domum quam ingreſſus fuero.* Geminas petit epiſtolas, alteras ad duces Syriæ, & aliarum prouinciarum trans Euphratem, ne ſcilicet eorum præſidio munitus, incideret in manus Ammonitarum, Idumæorum, Arabum, vel aliorum, qui cum Iudæis gerebant perpetuas inimicitias. Alteram ad cuſtodem ſaltus regis: intelligit autem locum peramœnum, regia ſeruatum cuſtodia, & inſtar horti circumſeptum, vnde in Hebræo, & Græco paradiſus, ſiue hortus appellatur: alioqui mirum eſſet hortenſes, & pomiferas arbores ædificationi, & contignationibus aptas eſſe. Fuiſſe autem hunc ſaltum in Libano putat Villalp. quoniam è Libano Dauid & Salomon ligna petierunt ad ædificandum. Ptolemæus in quarta Aſiæ tabula, Paradiſum oppidum iuxta Libanum collocat in Cœleſyria.

LIGNA autem requirit primo ad tegendas ſiue contignandas, *portas turris domus.* Villalp. putat intelligi tres turres, quæ ſuper porticuum portas erigebantur. At hic vnius tantum fit mentio, vt propterea alij malint veſtibulum ipſum templi intelligere, quod olim altitudinem habuit 120. cubitorum. Quamuis enim tempore Darij perfectum fuerit templum totum; potuit tamen, ſi tunc ad eam celſitatem erecta eſt illa turris, intra ſeptuaginta annos, caſu aliquo, aut etiam igne cœleſti conflagraſſe. Sed neque hoc ſatisfacit. Nam à duodecim fere annis multam pecuniam Eſdras acceperat, vt omnia quæ neceſſaria eſſent templo Domini prouideret: imo & de theſauro & fiſco regio voluit rex ei ſuppeditari, quęcunq; placerent. At quis credat veſtibulum templi ab eo fuiſſe neglectum? Dici etiam poſſet intra illos duodecim annos tactum fuiſſe de cœlo; ſed reſtaurari etiam potuiſſet, regiis ſumptibus, iuxta decretum Eſdræ datum. [a] In conſequentibus etiam, vbi fit mentio ædificationis, nulla templi extat memoria, ſed ſolius ciuitatis.

a 1. Eſdr. 7.

SVSPICOR igitur intelligi domum regiam, quæ erat iuxta templum, & à qua in templum erat aditus, quam olim Salomō ædificarat. Nam 70. Complutēſia, & Regia habent, ad tegēdum portas palatij domus, ſiue templi. In Hebręo quoq; Pagninus (habira) vertit palatium, Arias etiam Montanus inſeruit in tranſlationem D. Hier. eandem palatij vocem, & [b] rurſum vbi Hanania dicitur in Vulgata editione princeps domus de Hieruſ. à Vatablo vertitur princeps palatij regis, à Tigurina, princeps arcis Hieroſolymitanæ: in ambitu enim arcis continebatur palatium.

b in c. 7. 2.

Secundo quærit Nehemias ſibi à Rege dari ligna, ad tegendas & contignandas portas murorum, & turres earum, poſtremo ad extruendam ſibi domum. Quibus omnibus cum Rex aſcenſum præbuiſſet, poſtridie vt ait Ioſephus, [c] accitus accepit literas regias, quas Sadæo Syriæ, Phœniciæ, & Samariæ præfecto, redderet. Pergit à Nehemias. *Et veni ad duces regionis trans flumen, dedique eis epiſtolas regis. Miſerat autem rex mecum principes militum, & equites. Et audierunt Sanaballat Horonites, & Tobias ſeruus Ammanites, & contriſtati ſunt afflictione magna, quod veniſſet homo, qui quæreret proſperitatem filiorum Iſraël.*

c l. 11. c. 5.

SANABALLAT, & Tobias putantur fuiſſe de primariis Samaritanorum, iidémque ſerui, id eſt clientes & beneficiarij regum Perſarum, qui odio proſequebantur Iudæos, & nunc eorum proſperitati inuidebant, veriti ne illis ſubiicerentur, regis beneuolentia ac fauore ſubnixi. Nihilominus incolumis peruenit Nehemias Hieroſolymam, itinere per Babyloniam ſuſcepto, vt ait Ioſephus non improbabiliter, quoniam id de Zorobabele legerat, [d] & venientibus de Perſide Hieroſolymam, non longo interuallo occurrit Babylon. Cum igitur Babylonem veniſſet inquit, & multos è popularibus vltro ſe adiungentes comites aſſumpſiſſet, peruenit Hieroſolyma; quo priuſquam ingrediamur, neceſſe eſt vt Ioſephum paucis conueniamus.

d 3. Eſdr. 4. 61.

IS enim vtique culpa non vacat, qui non ſolum trimeſtre ſpatium, in ieiuniis & orationibus poſitum, in paucas aliquot antemeridianas, vel pomeridianas contraxit horas, ſed pro languentis vultu, faciem non ablutam ponit; qui ſupplere vult templi fabricam, quam tamen perfectam, & abſolutam anno Darij nono ipſe profeſſus eſt [e] conſentaneè Scripturæ. [f]

e c. 4. præced.
f 1. Eſdr. 6. 15.

Imo vt perficeret, triennium ſcripturæ adiecit, & veritati. Et quamuis non fuiſſet perfecta illa templi fabrica, nihil erat opus pro ea licentiam toties conceſſam poſtulare.

Nimium quoque liberaliter interpretatur beneficium principis; cum, præter eius verba, & mentem, aſſerit ab eo ſcriptum, vt ſumptum omnem præberent præfecti, in quæcunque Nehemias poſtulaſſet; ratus idem affirmandum de Nehemia, quod ante de Eſdra legiſſet. [a]

[a] 1. Eſdr. 7. 21.

XVIII. *Aliæ emẽdationes.* SED & illud nimium licenter, quod non ſolum nomen Aſaph cuſtodis ſaltus regis, mutauit in Sadæum, ſed pro cuſtode ſaltus, vel horti, trium prouinciarum præfectum creauit, contra omnium Hebræorum, & Græcorum codicum fidem; & mox, quaſi foret ipſe Dictator, magiſtrum equitum dixit. Niſi malis in Græco eius textu pro ἱππάρχοις, legere ἐπάρχοις.

Poſtremum autem illud, quod dixit Nehemiam tandem perueniſſe Hieroſolymam, anno regni Xerxis vigeſimo quinto, omnem ſuperat fidem. Cum enim anno vigeſimo Artaxerxis in menſe Niſan facultatem obtinuerit excitandi muros Hieroſolymitanos, vt conſtat ex initio huius cap. Hebraicis, Græciſque voluminibus conſentientibus cum Latinis, oportet eum quinque annis in via obdormiſſe: oportet & Xerxem viginti quinque regnaſſe, quod nemo vnquam præter ipſum dixit, vt patet ex iis, quæ in fine regni eius attulimus. Sed quid mirum eſt hominem aliquot annis falli, qui incautos toto regno fefellit. Nunc Hieroſolymam cum Nehemia ſubeamus.

XIX. *Subit Hieroſolymam Nehemias.* ET *veni*, inquit, [b] *Ieruſalem, & eram ibi tribus diebus*, quos ſcilicet quieti, vt fit, & ſalutationibus dedit, ſicut dudum Eſdras. [c] *Et ſurrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & nõ indicaui cuiquam, quid Deus dediſſet in corde meo, vt facerem in Ieruſalem*, id eſt, quid boni ipſi vrbi conferre ſtatuiſſem. *Et iumentum non erat mecum, niſi animal cui in ſidebam.* Solus ipſe equitabat, cæteri pedites erant, ne nocturnus equorum ſtrepitus, ſilentio, & ſecreto quod quærebat, officeret, & propter quod noctem elegerat, & modicum comitatum. Voluit autem explorare murorum ſtatum per totum ambitum, ne quid temere in non paruo negotio aggrederetur, & res tota prius ageretur, quam illius ſuſcipiendæ conſilium ad aduerſarios deferretur. *Et egreſſus ſum per portam Vallis nocte, & ante fontem Draconis, & ad portam Stercoris, & conſiderabam murum Ieruſalem diſſipatum, & portas eius conſumptas igni.* Quomodo egreſſus dicitur per portas, quæ nullæ erant, vtpote igne conſumptæ? Veſtigia nimirum ſupererant, & ſemirutæ parietinæ portarum antiquarum, & turrium, quæ antiqua nomina retinebant.

Et vrbem circumit.

[b] v. 11.
[c] 1. Eſdr 8. 31. & 3. Eſd. 8. 63.

XX. *Portarum ſitus. Porta Vallis qua.* ERAT autem porta Vallis ad occidentem ſita. Hunc enim ei ſitum aſſignat Villalp. [d] qui in hac tota topographia diligentiſſime, laborioſiſſiméque verſatus eſt. Et vult dictam non à valle Ioſaphat, quæ orientalis erat vrbi, ſed à valle cadauerum & Caluariæ, cui proxima fuit, & erat ad occidentem ciuitatis; idque confirmat ex eo quod 70. Xiſti eam vocant portam Golila, quæ Caluariæ, vel ſtercorum exponi poteſt, quodque mille cubitis tantum diſtaret a porta ſtercoris ſiue ſterquilinij, [e] quam idem ad occidentem eſſe confirmat. Fontem autem draconis ait ad radices Caluariæ montis ſcaturiiſſe, in ipſa cadauerum, ſiue ſtercorum valle, ante vrbem, inter portam ſterquilinij, & portam Fõtis, qui nunc, vt pleraque alia, vrbis ſordibus, & ædificiorum ruinis ſit obrutus: cum tamen etiamnunc ſcaturire ait Adrichom. in ſua Hieruſ. quem Draconis dictum arbitror, propter figuram Draconis lapidei, vel ænei aquam euomentis. Fontem ficuum dixerunt 70. quia non legerunt thenim, ſed theenim, quarum hæc vox ficus, illa ſerpentes ſignificat, quod pleræque ficus in ea valle, illius a quis irrigarentur.

Fons Draconis.

[d] t. 3. l. 3. c. 6.
[e] c. 3. 13. l. 2.
n. 185.

XXI. *Aquæductus regis.* IBI erat aquæductus regis, ad deducendam, ex ſuperiore fonte Gihon, aquam in Sion, per fornices excelſos quibus valles profundæ, quæ vrbem, & montem Sion cingebant, ſuperari poſſent: vnde & ad regia torcularias tranſibatur: propter quem aquęductum non erat iumento commodus tranſitus, quia ruderibus plena erant omnia, vt ambire fontem Gihon neceſſe fuerit, indéq; per meridiẽ circundando montem Sion, venire ad torrentem Cedron, in orientali parte vrbis: quẽ ideo dicitur aſcendiſſe, quia ille ex parte aquilonari, ad quam pergebat Nehemias, verſus meridiem decurrebat, quem ei curſum tribuit etiam Adrich. Ibi Nehemias

rurſum conſiderauit murum, ſicut & à parte occidua; & inde ſuperata etiam parte aquilonari, venit ad portam Vallis, vnde vrbem ambire cœperat, & peracto circulo rediit in vrbem.

MAGISTRATVS *autem neſciebant quo abiſſem, aut quid ego facerem.* Nomine magiſtratus præfectos regios intelligere videtur, quos opponit Iudæis, quos iterum quadripertito diuidit, in ſacerdotes, & optimates, & magiſtratus, particulares ſcilicet ſub illis regiis, & opifices, quos intelligit per ea verba, qui faciebant opus, vt placet Villalp. licet Vatabl. explicet, *qui operabantur in reparatione murorum*, vtique præpropere. Neq; enim adhuc Nehemias conſilium ſuum de illis extruendis aperuerat. Cum autem eos in vnum locum congregaſſet, in templum ſcilicet, vt ait Ioſephus, dixit eis. *Vos noſtis afflictionem in qua ſumus, quia Ieruſalem deſerta eſt, & portæ eius conſumptæ ſunt igni: venite, & ædificemus muros Ieruſalem, & non ſimus vltra opprobrium. Et indicaui eis manum Dei mei, quod eſſet bona mecum, & verba regis, quæ locutus eſſet mihi.* Certe cum Deum fautorem haberent, & conſentientem regem, nihil præter eorum alacritatem deſiderabatur, quam exſuſcitat dicens. *Surgamus & ædificemus. Et confortatæ ſunt manus eorum in bono.*

AVDIERVNT *autem Sanaballat Horonites, & Tobias ſeruus Ammanites, & Goſem Arabs, & ſubſannauerunt nos, & deſpexerunt, dixeruntque. Quæ eſt hæc res quam facitis? Numquid contra Regem vos rebellatis?* Hæc videntur aliquantulum per anticipationem dici, & contigiſſe cum populus iam eſſet in opere. Anteuertit autem Nehemias hanc narrationem, ne ſequentem catalogum interrumperet. Quod initio quarti capitis fit clarius, vbi eædem irriſiones iterantur. Recte vero hoc loco notat Villalp. Conſuetum regiis miniſtris, vt quidquid propriis commodis obeſſe arbitrantur, id contra regiam maieſtatem eſſe contendant, quò non ſuis viribus tãtum, ſed regiis etiam contra aduerſarios inſurgant. Iſti tamen cum viderent tanta celeritate vndique ciuitatem cingi muris, nec poteſtatem à rege datam, vt videtur, accepiſſent, non temere omnino de defectione aliquid ſuſpicabantur; non enim, habita à Rege ædificandi legitima poteſtate, videbantur Iudæi hac quaſi furtiua ædificatione vſuri. Nec tamen dignatus eſt eis Regis conceſſionem patefacere, quos ſciret magis obeſſe velle, quam poſſe. Itaque id tantum reſpondit eis, *Deus cœli ipſe iuuat nos, & nos ſerui eius ſumus; ſurgamus, & ædificemus: vobis autem non eſt pars, & iuſtitia, & memoria in Ieruſalem.* Quaſi dicat, nullo eſtis loco apud nos, nullo numero, nullo merito, nihil vobiſcum commune habere cupimus, neque opem veſtram ad ædificandum requirimus, neque oblatam reciperemus. Quibus conſentanea ſunt, quæ olim patribus eorum dixerat Zorobabel.[a]

[a] 1. Eſd. 4. 3

1. Eſdr 3. 1. INITIVM ædificationis ſumptum eſt à porta orientali, quæ templo erat proxima, per quam quia pecora inferebantur, vt abluta in probatica piſcina vicina, inferrentur in templum immolanda, porta Gregis appellata eſt. Decuit autem maxime hanc murorum partem primam, templo vicinam, Eliaſib ſummo ſacerdoti, aliiſque ſacerdotibus ei ſanguine propinquioribus aſſignari. Nam deinceps, aliis quoque in locis ſacerdotes ædificaſſe murum reperiemus. Sanctificaſſe autem dicuntur hanc portam, id eſt perfeciſſe, & inſignem reddidiſſe ſtructuræ præſtantia, vt Vatabl. & Iſid. Clarus interpretantur, Villalpando minime repugnante. Verum cum hoc ſit initium ædificationis, & à ſacerdotibus fiat, nec tota reliqua ſtructura vſurpetur ſanctificationis nomen, malim cum Emanuele Sà ſanctificationem pro dedicatione vſurpare, vt ſcilicet initium ædificationis à viris ſanctificatis ſuſceptum, etiam peculiari aliqua ceremonia, vel benedictione conſecratum fuerit Deo, ad implorandum etiam eius auxilium in reliquam ſtructuram: cuius ſanctificationis particeps fuerit tam porta, quam reliquus murus, vſque ad turrim Hananeel, quæ erat in angulo Orientis & Aquilonis, ita vt Pontifex cum his ſacerdotibus ædificarint quinque murorum ſpacia, quatuor intermediis turribus diſtincta. In qua turri etiam porta Benjamin inferior aperta fuit; cuius aperta eſt mentio, apud Ierem.[b] ad differentiam ſuperioris portæ Benjamin, quæ extra vrbem non ducebat, vt pluribus tradit idem Villalp.[c] ad quem lectorem hac tota re intacta non remittemus, tum quia eius labori, pauca libando neceſſaria, ex fuſiſſima diſputatione conſulimus; tum quia pleroſque eo libro carere non dubitamus. Pergamus ergo.

[b] 37. 11. 12.
[c] l. 3. c. 24.

XXV. *Ordo deinceps ædificantium in muro.*

IVXTA Eliaſib ædificauerunt viri Iericho: quod dicitur *iuxta eum*, & conſequẽter ſæpius repetitur eadem phraſis, ſiue, vt eſt in Hebræo, & Græco, *ad manum eius*, quaſi dicat, vbi manus eius operabantur, aut opus finiebant, ibi reliqui inchoabant: alij vertunt, *ad latus eius*, quod eodem redit. Ea loquendi forma aperte oſtenditur Nehemiam, in explicanda extructione murorum, ordine progredi, ex orientali latere, per aquilonare, ad occiduum, & meridianum, donec redeatur ad portam Gregis, vnde ductum eſt initium. Nec ratio vlla eſt cur Nehemias perturbato potius ordine ædificatores enumerare voluerit, quam directo, & ſibi deinceps conſequenti. Viri autem Iericho ideo in illo orientali & aquilonari angulo videntur ædificaſſe, quia ille murus eorum vrbem reſpiciebat; nam & in conſequentibus, plerique *contra domos ſuas*, ſiue è regione earum, ædificaſſe reperiuntur. *Ierichuntini.*

XXVI. *Extructio portæ Piſcium.*

ET *iuxta eum*, qui ſcilicet nomine virorum Iericho ſpatium ipſis aſſignatum ædificandum ſuſceperat, *ædificauit Zachur filius Amri*, videlicet vſque ad portam Piſcium, quam *ædificauerunt filij Aſnaa, ipſi texerunt eam, & ſtatuerunt valuas eius, & ſeras, & vectes.* Hæc eſt porta per quam Chaldæi in vrbem irruperunt, vt ſuo loco ex Sophonia diximus, quæ Secundæ portæ in muro Bezetæ reſpondebat. Piſcium autem dicta eſt, quod frequentius piſces è mari Galileæ per eam in vrbem inferrentur, aut quod proxima eſſet foro piſcario.

Inde 4. ponuntur conſtructores, vſque ad portam veterem, in illis autem 4. vltimi ponuntur ciues vrbis Thecuæ, cuius optimates notantur inertiæ, & ingrati animi, qui in hoc Dei opere, quaſi collo in iugum immiſſo, laborare noluerunt, relicto mediocris fortunæ hominibus ſancto iſto negotio. Sic Debora [a] quondam, ex ore Angeli Domini, maledicebat terræ Meroz, & habitatoribus eius, quia non veniſſent, *ad auxilium Domini, in adiutorium fortiſſimorum eius.* [a] Iudic. 5. 23

XXVII. *Et porta veteris.*

IPSA porro porta Vetus in medio lateris aquilonaris conſtituta fuit, ita dicta, quòd veſtigia eius apparerent à tempore Iebuſæorũ, & Melchiſedechi. Ex ea enim ad Acra montem, & veterem vrbem Salem patebat aditus, quæ poſtea Hieroſolymæ pars fuit. Huic portæ extruendæ duo conſtructores dati ſunt, Ioiada filius Phaſea, & Moſollam filius Beſodia; ſiue quod tenuioris eſſent fortunæ, ſiue quod plus in ea eſſet operæ. Ab illa autem porta, vſque ad portam Ephraim 4. murorum ſpacia conſtituuntur. Ipſa autem porta Ephraim hoc loco non nominatur, ſicut nec ſpatium quadringentorum cubitorum, vſq; ad portam Anguli, nec ipſa porta Anguli, quia putantur non eguiſſe reparatione.

XXVIII. *Porta Ephraim, & porta Anguli.*

PORTAM porro Ephraim, & portam Anguli deinceps fuiſſe poſt portam Veterem, partim ex 4. Reg. [b] patet, vbi Ioas Rex Iſraël dicitur interrupiſſe murum Ieruſalem, à porta Ephraim, vſque ad portam Anguli; partim ex Nehemiæ c. 12.38. vbi retrogrado curſu viam remetiens, portam Ephraim, & portam Antiquam, & portam Piſcium &c. vſque ad portam Gregis enumerat. Verba vero illa; *& dimiſerunt Ieruſalem vſque ad murum plateæ latioris*, ſignificant ædificatores ex eo loco, in quo ædificauerat Ananias, vſq; ad extremum platææ latioris intermiſiſſe ædificationẽ; illud autem eſt ſpatium quadringẽtorum cubitorum, in cuius initio eſt porta Ephraim, in extremo autẽ porta Anguli. Quod ſpatiũ dirutũ non fuiſſe à Chaldæis propter muri craſſitudinem, & firmitatem rationi cõſentaneum eſt. Eam enim partem murorum Ozias quondam firmiſſime reſtaurarat, & Chaldæi, diruendo tam validos vndique muros, præter templum, & innumeras domos, fatigati labore illam angularem partem dimiſerunt, proptereáque id compendium præſentis laboris fuit. Dicta porro fuit porta Anguli, quod in Angulo vrbis Septentrionali, & Occidentali ſita eſſet. Cum enim ſequeretur portam Ephraim Septentrionalem, & antecederet portam Vallis, quæ in Occidente fuit, oportet in eo quem dixi angulo fuiſſe collocatam. [b] c. 14. 13. v. 8.

Platea latior quæ.

Pars muri à Chaldæis non diruta.

XXIX. *Conſtructio muri occidui.*

ABSOLVTO aquilonari muro, initium dedit occidentali Raphaias princeps, qui dicitur ædificaſſe iuxta Ananiam, quia nemo inter vtrunque ædificauit, ſed vnus in ædificio veteri deſiit, alter inchoauit. Dicitur hic Raphaia princeps vici Ieruſalem, ſiue dimidij vici, vt eſt in Hebræo, quia infra Sellum dicitur princeps dimidiæ partis eiuſdem vici. Quia vrbs in certas regiones diuiſa erat, quas etiam vicos vocant, quorum vnus dictus eſſet Ieruſalem, ſiue Salem, ad antiquam Salem, ex aduerſo cuius ille ædificauit. Porro ſingulos vicos centenis conſtitiſſe domibus

putat Villalp. quarum ſingulæ pluribus conſtarent familiis, vt videmus Pariſiis. *Et iuxta eum ædificauit Iedaia contra domum ſuam*, in eadem ſcilicet vrbis regione ſitam. Quod prudenter à Nehemia diſpoſitum fuit, vt quiſque tanto maiori diligentia ædificaret, quanto magis ſe ſuaque in tuto collocare deſiderabat. *Et iuxta eum ædificauit Hartus filius Haſeboniæ.* Quod autem ſequitur, *Mediam partem vici ædificauit Melchias*, ſignificat bina muri ſpacia, quæ intra duas turres tendebantur, dimidio vico reſpondiſſe, vico autem integro quatuor: eaque à Melchia, & Haſub fuiſſe ædificata, vna cum Turri furnorum, ita dicta, quod pluribus furnis, quibus coquebantur panes, immineret. A qua turri, vſque ad portam Vallis Sellum filius Alohes, princeps mediæ partis vici Ieruſalem, cum filiabus ſuis murum continuauit. Quæ ædificationem etiam curabant, pro patre virili prole deſtituto.

a 31.40. b 2. Paral. 26.9.

SEQVITVR porta Vallis, quæ à Valle cadauerum, cuius meminit Ierem. [a] dicta eſt, quam in eodem muri latere fuiſſe ait Scriptura, [b] in quo porta Anguli; at porta Anguli latus occidentale & ſeptentrionale reſpiciebat; in ſeptentrionali autem nulla eſt Vallis, ex qua nomen portæ dari poſſit, oportet igitur vt in occiduo collocetur. Per eam Chriſtus Dominus cruce onuſtus tranſiuit, dum ad vicinum Caluariæ collem duceretur. Hanc portam *ædificauit Hanun, & habitatores Zanoë*, (quæ & Azone per metatheſin dicitur, vrbs in tribu Iuda) *ipſi ædificauerunt eam, & ſtatuerunt valuas eius, & ſeras, & vectes, & mille cubitos in muro, vſq; ad portam Sterquilinij*, ſignificans quinque muri ſpatia 4. turribus diſtincta inter has duas portas interceſſiſſe, quorum ſingula ducentorum cubitorum fuiſſe docet Villalp.

c 12.36.37. l.3.c.14.

IAM vero *portam Sterquilinij ædificauit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacaram: ipſe ædificauit eam, & ſtatuit valuas eius, & ſeras, & vectes.* Fuiſſe hanc portam ad occidentem vrbis, ex eo patet, quod media ponitur inter gradus ciuitatis Dauid, & turrim furnorum, Nehemiæ duodecimo: [c] & ca. 2. 13. apertius etiam porta Stercoris media eſt inter portam Vallis & Fontis, ſed ſeries ipſa ædificationis id apertius etiã conuincit. Et quoniam ad eam vrbis partem Eſſeni commorabantur, etiam porta Eſſenorum dicta eſt, vt fuſius declarat Villalpandus. Erant autem Eſſeni iidem cum Rechabitis olim, vt idem exiſtimat, laxata tamen nonnihil vt fit antiqua diſciplina: vt non mirum ſit Melchiam filium Rechab, ſiue Rechabitam hanc portam extruxiſſe.

d l. 6. Bell. c. 6. c. 2. 14.

DEINCEPS Porta Fontis aperitur, quam aliqui portam Oculi vocant, ad retinendam metaphoram. Nam Yghaiim ſignificat fontem & oculum, quod ex fonte, quaſi ex oculo, aqua deriuetur. Fons autem ex quo nomen huic portæ inditum eſt, fuit fons Siloë, quem Ioſephus collocat in angulo occidentali, & meridiano ciuitatis Dauid. [d] Hæc porta viam habebat fornicibus ſuſpenſam, vt profunda vorago, inter vrbem & locum fontis, æquaretur, ad commoditatem tranſeuntium; & ſimul aquæductus ſuſtentaretur, qui inde ad probaticam piſcinam, quæ erat ad radices montis Moriæ, deducebatur. Hunc aquæductum ad portam fontis collocat etiam Nehemias prout ante diximus. Ad eundem fontem erat & Piſcina Siloë, cuius & hoc loco fit mentio. *Et portam fontis*, inquit Nehemias, *ædificauit Sellum filius Choloza, princeps pagi Maſpha; ipſe ædificauit eam, & texit, & ſtatuit valuas eius, & ſeras, & vectes, & muros piſcinæ Siloë in hortum Regis*, (hos muros lateritios fuiſſe putant, & piſcinæ aquas reſeruatas ad rigandos hortos regios) denique hic ædificauit, *vſque ad gradus, qui deſcendunt de ciuitate Dauid*, quæ erat arx in monte Sion, & quibus regio Maſpha, à regione Bethſur ſeparabatur. Quorum graduum mentio quoque infra reperitur.

c. 12. v. 36. e c. 18. 17. & c. 20. 20.

POST *eum ædificauit Nehemias filius Azboc*, alius à noſtro, qui eſt filius Helchiæ, *princeps dimidiæ partis vici Bethſur, vſque contra ſepulchrum Dauid, & vſque ad piſcinam, quæ grandi opere conſtructa eſt*, ab Ezechia videlicet, vt ex 4. Regum, [e] intelligi poteſt, *& vſque ad Domum fortium.* Hæc omnia ſunt in monte Sion, à latere vrbis meridiano, & ciuitatis Dauid. Dicta vero creditur domus fortium, quod in ea habitaſſent fortes Dauid, & deinceps alij viri, præclara fortitudinis laude celebrati. Quamquam alij exiſtimant ibi Hieroſolymitanam iuuentutem militaribus exercitationibus ſeſe dedidiſſe, vt fortes, & periti bellatores euaderent. Alij putant eam fuiſſe domum, in qua milites præſidiarij ciuitatis Dauidis ſtationem habebant.

POST *eum*, Nehemiam ſcilicet, *ædificauerunt Leuitæ*, qui ſtatim memorantur,

Rehum ſcilicet, *& Heſebius princeps dimidiæ partis vici Ceilæ.* Hic vicus, ſiue regio, erat in eodem monte Sion, & claudebatur muro ciuitatis à duobus principib. eius, Heſebia & Baccai: quem vicum putat Villalp. dictum ab oppido Ceila, ad quod olim Dauid ſe fortiter contra Philiſthæos geſſerat.[a] Et iuxta Baccai *ædificauit Azer, filius Ioſue princeps Maſpha*, ſiue præfectus dimidiæ partis vici Maſpha; nam ſupra etiam Sellum princeps pagi Maſpha dictus eſt. Ædificauit autem hic Azer *menſuram ſecundam*, id eſt duplam: ſpatium ſcilicet quod inter tres turres tendebatur, *contra aſcenſum firmiſsimi anguli*; quem angulum conſtituit Villalp. in medio muri meridiani, in eóque altiſſimam ac munitiſſimam turrim, quæ vtramque muri partem colligaret, ac cuſtodiret, quam quidam putant ab Ozia conſtructam.[b] — a 1. Reg. 13. — b 2. Paral. 26. 9.

XXXV. *Et domus Pontificis Eliaſib.*

POST *eum in monte ædificauit Baruch filius Zachai menſuram ſecundam*, id eſt duplicem, vt ante dictum eſt, *ab angulo vſque ad portam domus Eliaſib ſacerdotis magni*, dicitur hic Baruch in monte ædificaſſe, quia mons Sion circa angulum meridianum, & orientalem nonnihil aſſurgebat, & in eo colle erat domus Eliaſib pontificis, ad cuius initium ædificauit Baruch. Valde autem falluntur qui putant portam domus Eliaſib eſſe portam vrbis. Nam præterquam quod nulla erat porta vrbis ex latere meridiano Sionis, vt ſeries ædificationis docet, & narratio ipſius Nehemiæ, qui inter portam Fontis occidentalem, vſque ad orientalem portam Aquarum nullam omnino portam memorat; textus hic meminit portæ Domus, non portæ vrbis. Inde autem ſecundum longitudinem meridianam eiuſdem Domus ædificauit Merimuth, cubitis quadringentis: ei enim duplex menſura tribuitur, ex quo intelligitur quam ampla ea fuerit, & in loco vrbis munitiſſimo, atque pulcherrimo. Deinceps autem habitauerunt Sacerdotes, vnde ſequitur.

XXXVI. *Et domibus Azariæ, & aliorũ.*

ET *poſt eum ædificauerunt Sacerdotes, viri de campeſtribus Iordanis*, nimirum oriundi: Emanuel tamen Sà, & Vatablus volunt illic habitaſſe, licet haberent etiam Hieroſolymis domos. *Poſt eum*, ſcilicet Merimuth ante dictum, *ædificauerunt Benjamin & Haſub contra domum ſuam*; ſinguli ſcilicet ſingula muri ſpatia, è regione domorum ſuarum, ſicut & Azarias, qui ad angulum meridianum, & orientalem, domum habebat. Inde Bennui geminam menſuram habebat *à domo Azariæ*[c] *vſque ad flexuram.* Nam mons Sion in parte orientali curuitatem aliquam introrſum habebat, vbi excauata erat natatoria Siloë, ad cuius formã etiam murus inflectebatur, donec in medio obtuſum quendã angulum internum efficeret, ad quem vſque vltra flexuram ædificauit Bennui, quod totam ſpatiã 5. menſuras, id eſt mille cubitos cõtinet. — c 2. Eſdr. 3. 24.

Flexura Orientalis montis, & muri.

XXXVII *Et atrio carceris regiæ domus.*

AB illo angulo Phalel cepit ædificare, ad claudendam alteram partem anguli, vſque ad *turrim, quæ eminebat de domo regis excelſa, id eſt in atrio carceris.* Domus regis erat Regia quondam Salomonis, quæ triplici ædificio conſtabat, iuxta Villalpandi deſcriptionem, ipſamet domo Regis, quæ à Septentrione reſpiciebat templum, & in quod, ponte ſupra voraginem Mello excitato, penetrabat. In altero extremo verſus meridiem, erat domus Reginæ filiæ Pharaonis, in medio erat domus ſaltus Libani. Carcer autem ad turrim vnam domus extructus erat, vel vna ex turribus eius, carceri publico deputata erat, in quem legimus coniectum Ieremiam prophetam,[d] ad quam vſque turrim ædificauit Phalel, donec ad prioris partis rectitudinẽ veniretur. Ad extremum autem flexuræ huius erat porta dicta Fictilis, qua deſcendebatur ad natatoriam Siloë, quę & Stagnum Salomonis dicebatur. Portæ Fictilis meminit Ieremias,[e] quam ita dictam vult Lyranus, quod iuxta eam figuli habitarent, vel à propinquo agro Figuli. — d ca. 32. 2. — e ca. 19. 2.

Porta Fictilis.

XXXVIII. *Et portam Aquarũ, & deinceps.*

ABSOLVTA flexura, rurſum recta linea cœpit ædificare Phadaia, quem ſecuti ſunt Nathinæi, vſque ad portam Aquarum, quæ recta reſpiciebat medium regij Palatij, interiecta platea, quæ, Platea portæ Aquarum vocabatur, cuius infra meminit Nehemias.[f] A porta Aquarum poſt Nathinæos *ædificauerunt Thecueni* ſacerdotes, duo murorum ſpatia, quæ è regione regiæ, vſque ad vicum Ophel protendebantur, vnde murus ad ſubſtructiones templi ductus erat. In hoc autem ſpatio decliuitas erat reſpondens voragini Mello, aut valli dictæ Tyropœon Ioſepho: vbi & porta equorum aperiebatur; quæ angulum efficiebat, cuius meminit Ieremias.[g] Inde autem equi ducebantur aquatum in torrentem Cedron, cuius decliuitatis apertum argumentum eſt quod ſequitur. *Surſum autem à porta Equorum ædificauerunt ſacerdotes, vnuſquiſque contra domum ſuam.* Ex quo videtur non ſolos Nathinæos habitaſſe — f c. 8. 1. — g c. 31. 6.

Porta Equorum.

Nathinæi.

in vico Ophel,qui ab hac porta Equorum initium ſumens, vſq; ad extremum tem pli,quà reſpicit Orientem,& aliquanto etiam vltra protendebatur. Nathinæi ver templi vſibus aquas & ligna,iuxta antiquam Ioſue ſententiam,comportabant.

Pvtat Villalp. nomine domorum ſacerdotalium hoc loco intelligi tantur quaſdam eorum exedras, & officinas, quibus ea collocarent, quæ ad templi min ſteria ſibi eſſent neceſſaria, nec propriam habitationem cum hac famulari pleb habuiſſe;idque valde probabile faciunt,quæ ſequuntur. Eos autem ſacerdotes,qu ædificauerunt partem aliquam murorum deinceps nominatim recenſet. *Poſt eo.* inquit,ſcilicet Thecuanos, *ædificat Sadoc contra domum ſuam; inde Semeia cuſtos port orientalis;hunc ſecutus eſt Hanania, tum Hanum filius Seleph*, qui ſextus dicitur, quo quinque fratres ſe maiores haberet,qui nihilominus duo murorum ſpatia extruxi Poſt eum ædificauit Moſollam filius Barachiæ,contra Gazophylacium ſuum.

Poſt eum ædificauit Melchias filius aurificis, vſque ad domum Nathinæorum id eſt vſque ad finem habitationis Nathinæorum,ſiue vſque ad finem Ophel;nequ enim peculiaris aliqua domus eorum fuiſſe videtur. Terminabatur autem vicu Ophel altero muro,qui ducebatur ab angulo orientali, & aquilonari ſubſtructio num templi, & terminabatur in vrbis muro directo, vbi angulum efficiebat a quem erat cœnaculum,quod inde cœnaculum anguli dicebatur.

In medio autem illius muri,quem dixi clauſiſſe vicum Ophel, aperiebatur por ta, quæ dicebatur Iudicialis, quam aliqui male ad Caluariam collocant, cum ta men omnino propinqua eſſet Templo,& Portæ gregis. Eadem etiam videtur dict porta Cuſtodiæ. [a] Forte quod ea porta clauderentur Nathinæi, & ad eam corun iudicia exercerentur; ea tamen extra vrbem non ducebat. Reliquum eſt ſpatiun vnicum,à cœnaculo anguli, vſque ad portam Gregis, illud extruxerunt aurifices & negociatores,qui circa eum locum ad forum pecuarium habebant officinas: ſic que perfectus eſt totius muri circulus, qui à porta Gregis fuerat inchoatus. At, in quies,quomodo nuſquam numeratur Nehemias inter hoſce latomos,ſiue conſtru ctores muri? cum tamen ipſe de ſe infra [b] dicat. In opere muri ædificaui, & agrun non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant. An dicendum eſt Nehe miam honorem ædificij aliis tribuere voluiſſe; ipſum autem omnibus tenuioribu opem tuliſſe, vt ſumptui pares eſſe poſſent? Nam quod aliqui eum Baſilicam, ve Prætorium ædificaſſe tradunt, quo fundamento nitantur ipſi viderint. Certe *po me*,loco *poſt eum* legere non poſſunt niſi allata vi Hebr. Græcis, Latin. codicibus.

a Nehem. 12.38.

b c.5.16.

Ex his porro patet totam Hieroſolymorum ciuitatem 12. portas habuiſſe in tri bus lateribus. Nam in meridiano, in quo præruptæ rupes montis Sion nullum adi tum dabant,nullæ fuerunt:reliqua vero latera ſingula quaternas habuerunt.

Orientale		Aquilonare		Occiduum	
	Portam Fictilem,		Portam Benjamin,		Portam Angul
	Portam Aquarum,		Portam Piſcium,		Portam Vallis,
	Portam Equorum,		Portam Veterem,		P. Sterquilinij,
	Portam Gregis.		Portam Ephraim.		Portam Fontis.

Aliæ autem portæ quas Adrichomius,aliique afferunt,aut ad has pertinent,aut ex tra vrbem non ducunt,aut fictæ ſunt, aut certe nouæ Æliæ, non veteri Hieroſoly mæ conueniunt;qua de re vide pluribus Villalp.[c]

c l. 3. c. 26 c. 4. 1.

Hæc dum maxime Hieroſ. agerentur,& ſimul omnibus ex locis mœnia ſurgerē & opus vehementer ferueret non exclamabant, ô fortunati, quorum iam mœni ſurgunt,ſed fremebant potius dolere animi,atque inuidia Iudæorum hoſtes. Maxi me Sanaballat Samarites,qui *cum audiſſet*, inquit Nehemias, *quod ædificaremus mu rum iratus eſt valde,& motus nimis ſubſannauit Iudæos, & dixit coram fratribus ſuis, & frequentia Samaritanorum. Quid Iudæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes?* vt ſci licet perficere poſſint quod inceperunt? *Num ſacrificabunt, & complebunt in vna die?* id eſt num offerent hoſtias in dedicatione operis, aut illud abſoluent ad præſtitutam diem? Nunquid aceruos pulueris lapidum combuſtorum conuertent in lapides, v ex iis ædificare poſſint? *Sed & Tobias Ammanites*,ſiue Ammonites,*proximus eius ait Aedificent. Si aſcenderit vulpes tranſiliet murum eorum lapideum.* Quibus verbis & eos irridebant,& inani ſe ſpe conſolabantur, impeditum iri artifices ne ædificarent,de futuros lapides, aut fragiles futuros, vtpote exuſtos, & totam conſtructionem in firmam,atq; humilem,quæ ne vulpib. quidem reſiſtat, nedum armatis hominibus

At Nehemias ad orationem conuerſus, eodem ſenſu, quo olim Ezechias in

blaſphemiis Rabſacis. *Audi Deus noſter, quia facti ſumus deſpectui; conuerte opprobrium ſuper caput eorum, & da eos in deſpectionem in terra captiuitatis*, in qua nunc Iudæi honorabantur. *Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriſerunt ædificantes*. Nec minus tamen inſtabat operi, ſequitur enim. *Itaque ædificauimus murum, & coniunximus totum, vſque ad partem dimidiam*, id eſt ereximus totum murum, ad altitudinis deſtinatæ medium: dimidia vero parte operis perfecta, *prouocatum eſt cor populi ad operandum*, & perficiendum. Non defuerunt tamen qui fatigatione languerent. Hinc illa, quæ à quibuſdam Iudæis [a] dicebantur, *debilitata eſt fortitudo portantis*, operarum ſcilicet, & baiulorum, qui lapides, & intritum portant, *& humus nimia eſt*, id eſt vt habet Tigurina, plurimum ruderis eſt, quod laborioſe egerendum eſt, vt ſolide ædificari poſſit: nihilominus omnes difficultates perruptæ, ac ſuperatæ ſunt, contentione animi, ac labore. a v. 10.

XLIV. *Aduerſarii eos prohibere moliuntur.*

Cvm ergo verbis & irriſionibus nihil proficerent iſti Iudæorum hoſtes, quin potius viderent obductas eſſe muri Hieroſolymitani cicatrices, *& quod cœpiſſent interrupta concludi*, ſtatuerunt eos nec opinantes opprimere, vt partim occiſis, partim diſſipatis ædificatoribus, neceſſario ceſſaret ædificatio. Non audebant aperto marte congredi: quia ſciebant eos regia autoritate munitos; & Eſtherem, & Mardochæũ in aula eſſe, ac plurimum apud regem poſſe: quia tamen rumpebantur inuidia contra Iudæos, clam eos perdere volebant, ne poſſent aperti facinoris argui apud Regem. Itaque conſilio inter ipſos inito dixerunt. *Neſciant & ignorent, donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & ceſſare faciamus opus.*

XLV. *Quæ Ioſephus non recte narrat*

Hæc non ſatis fideliter narrauit Ioſephus. *Eius rei fama*, ait, *vbi ad Ammanitas ac Moabitas, Samaritaſque, & Syriæ cauæ incolas perlata eſt, iniquiſſime tulerunt, nec vnquam ceſſauerunt inſidiari, & conatus ipſorum impedire, interceptiſque multis Iudæis* morte ſcilicet, nam in Græco eſt ἀπέκτεινας, *tentauerunt ipſum Nehemiam per conductitios ſicarios tollere* (ἀλλοφύλους alienigenas) *crebros etiam terrores eis iniiciebant, rumores ſpargentes, quaſi magni diuerſarum gentium exercitus, eos eſſent inuaſuri, ita vt parum abfuerit, quin hoc metu ab incepto opere deſiſterent.* l. 11. c. 5.

At ex ſcriptura probari non poteſt, vel vnum Iudæum occiſum fuiſſe: nihil in ea de cõductis ſicariis, nihil de ſuperuenturis exercitibus, nihil de meticuloſo periculo ceſſationis, cum potius dicat Nehemias ſe his terroribus excitatum ad ſtudioſius vrgendum opus *Omnes enim*, ait, *hi terrebant nos, cogitantes quod ceſſarent manus noſtræ ab opere, & quieſceremus: quam ob cauſam magis confortaui manus meas*, atq. adeo totius populi. Nam vniuerſè loquitur, vt merito videatur Nehem. Ioſepho dicturus. *Non eſt factum ſecundum verba hæc, quæ tu loqueris, de corde enim tuo tu componis hæc.* ca. 6. 8.

XLVI. *Nehemiæ contra aduerſarios diligentia.*

Has ergo minas cum audiſſet crebrius Nehem. à Iudæis, qui finitimi erant Samaritis, Ammonitis, Azotiis, Arabibus, primo ipſe cum ſuis diuinum auxilium implorarunt. Deinde cuſtodes ſuper muros die ac nocte conſtituerunt, vt aduentum hoſtium nunciarunt, 3. certis locis poſt murum conſtituit præſidia Iudæorũ armatorũ cum gladiis ſuis, & lãceis, & arcubus, vt hoſtem venientem non imparati exciperẽt. Acceſſit poſtremo exhortatio Nehem. *Nolite*, ait, *timere à facie eorũ. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus veſtris, filiis veſtris, & filiabus veſtris, & vxoribus veſtris, & domibus veſtris*, ſicque confuſi ſunt alienigenæ, ſequitur enim. v. 14.

XLVII. *Et populi in ædificando feruor.*

Factvm *eſt autem cum audiſſent inimici noſtri nunciatum eſſe nobis, diſſipauit Deus conſilium eorum*, quoniam viderunt ſe non poſſe inuadere inſcios, & imparatos. *Et reuerſi ſumus omnes ad murum, vnuſquiſque ad opus ſuum. Et factum eſt à die illa, media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & ſcuta, & arcus, & loricæ, & principes poſt eos in omni domo Iuda*, ſcilicet aderant exhortantes, animantes, & protegentes. Porro ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium, quiſque vna manu ſua faciebat opus, & altera tenebat gladium: ædificantiũ enim vnuſquiſque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccina iuxta me, quando ſcilicet res tuliſſet, vt opus eſſet congregari, ex diuerſis muri partibus in vnum locum, ad vim hoſtium facta manu propulſandam. Ioſephus ſcribit Nehemiam tubicines diſpoſuiſſe interuallo quingentorum paſſuum, aut potius pedum, in Græco enim eſt ποδῶν. Id plenius explicat Nehem. cum ait, *Et dixi ad optimates, & ad magiſtratus, & ad reliquam partem vulgi.*

Opus grande eſt, & latum, & nos ſeparati ſumus in muro, procul alter ab altero: in loco quocu que audieritis clangorem tubæ, illud concurrite ad nos: Deus noſter pugnabit pro nobis. E nos ipſi faciamus opus, & media pars noſtrum teneat lanceas ab aſcenſu auroræ, donec egre diantur aſtra, id eſt apparere incipiant ſub noctis initium, quaſi excubias actur per noctem, donec mane albeſcente cœlo cubicula ſua repetan:, quorum *Lucife ſtatione nouiſſimus exit.*

Providit etiam Nehemias, vt noctu excubiæ intra vrbem agerentur, n diſturbaretur noctu opus, vel interficerentur artifices. Nehemias autem ipſe cun ſuis, vt expediti ſemper eſſent ad defenſionem populi, non deponebant veſtimen ta ſua, niſi vt ſe aquis expiatoriis Iudaico ritu purificarent. *Ipſe vero*, inquit Ioſe phus, *noctu circunquaque vrbem obibat, nunquam defeſſus, aut opere, aut duritia victus & excubiis; nec cibo, nec ſomno vtens, niſi quantum poſtularet neceſſitas.* Sic ipſe. Baptiſ mi nulla eſt in Græco textu mentio; in Hebræo vero aqua nominatur duntaxat, ſe quæ varias interpretationes poſſit admittere: Vulgatæ elegans eſt & aperta.

Alia quoque enata eſt difficultas, inter Iudæos ipſos, cui prouidus princeps populique ſui amans Nehemias ſapienter prouidit. Vrgebantur plerique inopi tanta, vt filios filiaſque vellent ſeruituti addicere locupletioribus Iudæorum, vt ha berent vnde viuerent; alii oppignorabant fœneratoribus domos, agros, vineas, v frumentum haberent; alii vt tributa regi perſoluerent: vnde & conquerebantu apud Nehemiam, dicentes ſe inhumane tractari, non à quibuſdam alienigenis, ſe à contribulibus ſuis, quique eodem orti genere, etiam fratres vocarentur, apu quos Iudæi & Iudææ quaſi mancipia ſeruirent, nec redimi à parentibus poſſent, ſi cut neque poſſeſſiones, quas oppignorauerant.

His auditis, primo congregauit ſeorſum *optimates, & magiſtratus*, qui tenuiore opprimebant, eoſque increpauit, quod vſuras à fratribus ſuis acciperent, contr id quod diſerte in lege cautum erat. *Non fœnerabis fratri tuo ad vſuram pecuniam, ne* Deut. 23. 19. *fruges, nec quamlibet aliam rem*; quod vt libentius facerent, ſubdit legiſlator indul genter, *ſed alieno; fratri autem tuo abſque vſura, id quo indiget, commodabis, vt benedica tibi Dominus Deus tuus.*

Deinde *congregauit aduerſum eos concionem magnam*, vt coram tanta multitudin pudefacti, verbis & exemplis Nehemiæ ab incepto deſiſterent, & egenis fratribu ſuis opem ferrent. *Nos, vt ſcitis*, inquit, *redemimus fratres noſtros Iudæos, qui vendit fuerant gentibus, ſecundum poſſibilitatem noſtram, & vos igitur vendetis fratres veſtros & redimemus eos?* perinde ſcilicet atque ab infidelibus. *Et ſiluerunt, nec inuenerun quid reſponderent*: erat enim vnde confunderentur, quod eſſent gentibus inhumani tate pares, imo ſuperiores: vt qui fratres ipſi ſuos contra legem Dei, & iura natura vexarent; quo reſpiciens, ſubdit. *Non eſt bona res quam facitis, quare non in timore De noſtri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis noſtris?* ſed potentiora ſun exempla, quam verba. Ideoque offert ipſe ſe, & ſuos ad debita egenis dimitten da, & ad idem alios creditores inuitat; nec de vſura agit, vt explicat Vatabl. alioqu Nehemias ſe, domeſticoſque ſuos eiuſdem criminis reos proderet, quod in locu pletibus Iudæorum accuſabat.

Reddite *eis hodie agros ſuos, & vineas ſuas, & olivueta ſua, & domos ſuas*, quas ſci licet habetis oppignoratas: vt nimirum nunc gratiæ detis, quod poſtea legi, & Iubi læo daturi eſtis; *quin potius & centeſimam pecuniæ frumenti, vini & olei, quam exiger ſoletis ab eis, date pro eis*, id eſt reſtituite eis, aut dimittite vſuram vnius pro centum ſingulis menſibus, id eſt duodecim ſingulis annis. *Et dixerunt, Reddemus* (pignora) *& ab eis nihil quæremus* (vſuræ) *ſicque faciemus, vt loqueris.* Quod erat inducere no uas tabulas, quod Romæ tantis cum tumultibus ſæpè attentatum eſt. Id nunc à Nehemia facile, placideque perfectum.

Et vocaui Sacerdotes, qui ſcilicet eiuſdem ſceleris participes erant, & quos nolui coram vniuerſo populo confundere, ob reuerentiam ordinis Sacerdotalis, *& ad iuraui eos*, inquit, *vt facerent iuxta quod dixeram.* Adiuratio autem imprecatoria eſ quæ ſequitur. *Inſuper excuſſi ſinum meum*, id eſt extremam veſtem. & dixi, *ſic excu tiat Deus omnem virum de domo ſua, & de laboribus ſuis*; perfugam ſcilicet, egenum & extorrem reddat à patria, *qui non compleuerit verbum iſtud, ſic excutiatur, & vacuu fiat. Et dixit vniuerſa multitudo, Amen. Et laudauerunt Deum, fecit ergo populus ſicut era*

dictum. Deinceps occaſione huius indulgentiæ, ac remiſſionis tenuioribus populi ſui, Nehemias pluribus ſuam in populum egenum charitatem, toto ducatus ſui tempore exhibitam commemorat, ſed id ad 32. Artaxerxis annum differendum videtur.

LII. *Inſidiæ aduerſariorū in Nehemiam.*

INTEREA non deſtiterunt hoſtes Iudæorum, aliis inſidiis ipſum Nehemiam conari intercipere, cum iam muri perfecti eſſent, nec tamen ianuæ adhibitæ eſſent portis, perſuaſi illo ſublato cuncta facile peſſum itura. Itaque miſerunt ad eum ſpecie ineundæ amicitiæ cum ipſo, vt conuenirent in campo Ono, quam planiciem Adrichomius conſtituit in tribu Beniamin ad Iordanem, vt colligitur ex cap. vndecimo ſeq. [a] vbi dicitur vallis artificum; ei aliquid mali, mortem ſcilicet aut vincula illaturi, quod præſentiens Nehemias. *Miſi*, inquit, *ad eos nuncios dicens, Opus grande ego facio, & non poſſum deſcendere: ne forte negligatur* interim dum *venero & deſcendero ad vos. Miſerunt autem ad me ſecundum verbum hoc per quatuor vices: & reſpondi eis iuxta ſermonem priorem.* Vide autem improborum hominum importuniſſimum conatum, qui cum diſcruciarentur, quod inſidiæ eorum irritę fierent, Nehemiam ad eas metu & calumniis pertrahere ſatagunt. Miſit enim Sanaballat quinta vice puerum ſuum cum epiſtola in hanc ſententiam. ca. 6. a v. 31. & 35.

LIII. *Epiſtola Sanaballati.*

IN *gentibus auditum eſt, & Goſſem* Arabs *dixit, quod tu, & Iudæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & leuare te velis ſuper eos regem. Propter quam cauſam, & prophetas poſueris, qui prædicent de te in Ieruſalem, dicentes, Rex in Iudæa eſt. Auditurus eſt Rex* Artaxerxes *verba hæc, idcirco nunc veni, vt ineamus conſilium pariter.* Ambiguum relinquunt Nehemiam, ſi forte vellet rebellare contra Artaxerxem, an velint coniurare cum eo; an vero audire duntaxat, quid ille afferret purgationis ad huiuſmodi calumniam, vt haberent quod poſſent ad Regem ſcribere de defectione, quæ vulgo iactabatur. At Nehemias, & contempſit periculum, & negauit calumniam, nec deſtitit ab vrgendo opere ſuo; imo tanto magis illud perficere conatus eſt.

LIV. *Aliæ inſidiæ per Semeiam pſeudoprophetam.*

COMMENTI ſunt, & aliam fraudem inimici Iudæorum aduerſus Nehemiam, vt illum contemptibilem apud ſuos redderent. Semeias enim quidam pſeudopropheta, qui videtur fuiſſe ſacerdos de vice Delaiæ, quæ fuit vigeſima tertia, [b] domi ſuæ ſe continebat, quaſi vir quidam ſanctus, & vocauit Nehemiam ad ſe, quaſi aliquid ei nomine Domini dicturus. Venit ergo in domum Semeiæ ſecreto. In Græco, & Hebræo eſt, *qui erat clauſus*, ſiue ſecretus à vulgi conſortio. *Qui ait, tractemus nobiſcum in domo Dei, in medio templi*, id eſt recipiamus nos in templum, vt tuti ſimus ab imminenti periculo, *& claudamus portas ædis, quia venturi ſunt, vt interficiant te, & nocte venturi ſunt ad occidendum te.* Probabile erat periculum. Nam illi infenſiores redditi erant Nehemiæ, videntes ſe contemptos ab eo, qui & eorum amicitiam reſpueret, & minas minime formidare videretur. Et cum valuæ nondum appoſitæ eſſent portis, poterant noctu in vrbem irrumpere, & domum Nehemiæ vi occupare, templum autem inſtar erat arcis magnæ, atque munitiſſimæ. b 1. Paral. 24. 18.

LV. *Quas contemnit Nehemias.*

AT Nehem. ſciēs hunc timorem viro militari eſſe exprobrabilem, & alioqui ſiue diuina reuelatione, ſiue humana prouidentia intelligens, hanc eſſe fraudem inimicorum, non diuinam reuelationem, negauit ſe velle in templum ea cauſa confugere. *Num quiſquam*, inquit, *ſimilis mei fugit?* qui ſcilicet timidos confirmare debeo. *Et quis vt ego ingredietur templum, & viuet*, id eſt vt vitam ſuam tueatur, quaſi rebus omnibus iam perditis, ac deſperatis? *Non ingrediar. Et intellexi quod Deus non miſiſſet eum, ſed quaſi vaticinans locutus eſſet ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxiſſent eum. Acceperat enim pretium, vt territus facerem, & peccarem*, in honorem ſcilicet meum, quem vt dux populi curare debeo: vnde ſequitur, *& haberent malum, quod exprobrarent mihi?*

Memento mei Domine pro Tobia, & Sanaballat, iuxta opera eorum talia, vt ſcilicet mihi reddas bonum pro malo, quod machinati ſunt in me, qui etiam alios pſeudoprophetas ſubornarunt, in quibus Noadiam, quæ in Hebr. prophetiſſa dicitur, in Græco & Latino propheta.

LVI. *Aliæ rurſum proditorum inſidiæ.*

ALIA quoque fuit diebus iſtis afflictio Nehemiæ à falſis fratribus, per quos Tobias Nehemiam ab inſtituto reuocare conabatur. [c] *Sed & in diebus illis*, ait, puta quibus ædificabatur, *multæ optimatum Iudæorum epiſtolæ, mittebantur ad Tobiam* c ex v. 17.

Solvtae captivitatis 93.

& a Tobia veniebant ad eos. Multi enim erant in Iudæa habentes iuramentum eius, eſt confœderati ei erant, & affinitate coniuncti, *quia gener erat Sechenia*. Hunc oportuit eſſe virum primarium: alius tamen eſt ab illo Sechenia, cuius eſt alibi mentio. (a 1. Eſd. 10.) Nam patris nomen diuerſum eſt, & rurſum Iohanan filius Tobiæ factus erat gen. Moſollam, qui numeratur inter ædificatores [b] qui ædificabant iuxta portam Piſcium in latere aquilonari: & rurſum ante templum in Ophed, contra Gazophylacium ſuum: ex quo colligitur eum fuiſſe ſacerdotem, vt vult etiam Villalpandus, [c] & potentem. Iſti ergo pro Tobia apud Nehemiam patrocinabantur, *laudabant eum*, inquit, *coram me, & verba mea nunciabant ei, & Tobias mittebat epiſtolas, vt terreret me.*

(b 3. 4.) (c infra c. 10. 6.)

Nihilominvs *completus eſt murus vigeſimo quinto die menſis Elul, quinquaginta duobus diebus.* Ita ſine vlla ambiguitate aut varietate voluminum legitur in Hebræis, Græcis, & Latinis, vt neceſſe fuerit ſingularem Ioſephi fingendi licentiam eſſe, qui ita ſcribat. [d] *Atque in hunc modum perdurauit* (Nehemias) *duobus annis, & tribus menſibus, tantum enim temporis elapſum eſt donec abſoluerentur mœnia, vigeſimo octauo regni Xerxis anno, menſe nono*, & ita habetur in Græcis ipſius, Latiniſque codicibus.

(d l. 11. c. 5.)

Primò quantum erratum eſt, quod viginti octo anni Xerxi tribuantur, qui nec vigeſimum quidem ſecundum expleuit, vt omittam Xerxem pro Artaxerxe poſitum, vt aliquoties notauimus: & addit tamen menſem nonum, ad fucum faciendum. Mirum eſt etiam non additum diem, ad captandam diligentiæ, & exactiſſimæ veritatis opinionem; dixiſſet ſaltem ſextum menſem, vt alluderet ad menſem Elul, quem ſcriptura memorat.

Alterum autem eſt mendacium, quod dies 52. in octingentos & viginti protulauerit, duos ſcilicet annos cum quadrante: veritus ne non faceret fidem lectori ſuo, aut ne is perexiguam tum fuiſſe vrbem ſuſpicaretur; non animaduertens tantum detrahere de diuina gloria, quantum tempori adderet. Notat enim Nehemias vniuerſas nationes circumpoſitas audiſſe, tam breui tempore tantum opus abſolutum fuiſſe, & animo intra ſemetipſos concidiſſe, confiteri coactos à Deo factum eſſe opus hoc. [e] Denique ex Alexandri magni geſtis diſcere potuit, cum ad Tanaim nouæ Alexandriæ muros, 60. ſtadiorum longitudine, longe breuiore ſpatio temporis fuiſſe excitatos. Q. Curtius ſeptemdecim dies numerat, Arrianus 20 vt dicemus anno regni Alexandri nono. [f] Dicamus ergo cum Scriptura, hoc opus intra dies duos, & quinquaginta fuiſſe abſolutum; perfectum 25. die menſis Elul; vnde conſequens eſt, vt quarto menſis quinti, qui dictus eſt Ab, fuerit inchoatum: quintus enim menſis plenus fuit, triginta dierum; nam 27. & 25. efficiunt 52.

(e 2. Eſdr. 6. 16.) (f a m. 3726. n. 12.)

Scio Vatablum & Sà numerare hos quinquaginta duos dies, à tempore, quo miſſa eſt epiſtola illa à Senaballat ad Nehemiam: quod illi ſine vllo ſcripturæ fundamento aſſerunt; imo eis ſcriptura non obſcure repugnat, quæ ait miſſos quatuor nuncios ad Nehemiam, & poſtremo epiſtolam à Sanaballat. *Cum audiſſet*, inquit, *quod ædificaſſem ego murum, & non eſſet in ipſo reſidua interruptio.* Deinde Scriptura dicit factum eſſe, hoc opere abſoluto, vt vniuerſæ gentes, quæ erant in circuitu Iudæorum timerent, & conciderent intra ſemetipſos, & ſcirent quod à Deo factum eſt opus hoc. At hæc expoſitio omne aufert timoris, ſiue admirationis obiectum. Quid enim habet inſigne, aut quod literis notari mereatur, quod intra 52. dies murus abſolutus fuerit ab accepta epiſtola, imo ſi intra 10. aut quinque, aut duos dies? Denique ſi quis tempora dimetiatur à menſe primo Niſan, quo obtinuit Nehemias facultatem extruendi muri, vſque ad 25. ſexti menſis, & ex eo tempore & apparatum itineris, & iter ipſum à Perſide in Babylonem, & à Babylone Hieroſolymam auferat, facile intelliget non plus temporis ædificationi datum fuiſſe; niſi forte quis vnum annum aut duos cum Ioſepho, non maiore quam ille fundamento, interſerat.

Evseb. autē longius etiam aberrat à vero, cum huic operi duodecim annos tribuit Ait enim, vt ſupra ex Græco ad verbum retulimus, Nehemiam vigeſimo anno Artaxerxis Longimani incepiſſe opus, abſoluiſſe autem circa trigeſimum ſecundum annum ipſius, non animaduertens id tempus eſſe ducatus Nehemiæ, non

(vt paret c. 5. 14.)

ædificationis murorum. Verſio autem ſancti Hieronymi videtur aſſerere hoc ipſum opus non trigeſimo ſecundo anno abſolutum, ſed ad id vſque tempus fuiſſe dilatum. Ait enim, *Nehemias vigeſimo Artaxerxis anno de Babylone venit in Iudæam, & trigeſimo ſecundo anno muros, vrbemque reſtituit*: quæ Euſebii mens non fuit, ſi quid credimus codici eius Græco. Denique hæc eſt multorum communis ſententia, vt intra duos dies ſupra quinquaginta hæc ſtructura tota, diuino auxiliante numine, perfecta fuerit. In quibus interpres in eum locum Euſebii. Torniellus ſextæ ætatis anno 164. n: 1. Villalp. [a] Perer l. 10. in Daniel. [b] vbi hanc ſententiam confirmat ex Daniele. [c] a c 3. p. 1. l. 3. c. 23. ſ. b in 7 opin. c 9. 25.

LXI. *Et confirmatur veritas ex Daniele.* DANIEL enim ait muros Ieruſalem ædificatum iri *in anguſtiis temporum*, quod accipi poteſt, vel de vexatione hoſtium Iudæorum, qui eos ita vexarunt, vt armis ſuccincti ædificare cogerentur; vel de breuiſſimo, anguſtiſſimoque tempore, quo ædificatio fuit abſoluta, nimirum diebus duobus & quinquaginta. Quod videri non debet incredibile, inquit Pererius, ſi quidem in opere faciendo multa hominum millia laborabant dies, noctéſque ſummo ſtudio & diligentia. Aderant principes Iudæorum, qui opus præſentia ſua, voce, manu etiam vrgebant.

Et ratione ipſa. NEC mœnia omni ex parte ab imis fundamentis excitata ſunt, ſed cum interrupta fuiſſent multis locis, continuata & redintegrata ſunt: ſic ipſe. Quam expoſitionem verba Scripturæ ſupra allata de obducta cicatrice, & interruptorum concluſione manifeſte confirmant. Et Ioſephus ipſe ait præceptum fuiſſe à Nehemia, vt nec die nec nocte operis ſtructura intermitteretur, ſed omni cura id opus continuaretur. Certe multa hominum millia, dies noctéſque laborantia, à quo labore ne mulieres quidem abeſſent, non erant neceſſaria, vt duobus annis & tribus menſibus opus perficeretur. Nec eſt quod quis templum Salomonis, aut eiuſdem palatiũ obiiciat. Nã in illis ſoli precioſi lapides adhibebantur, & multa arte poliebantur, maiore etiam artificio omnes ædificii partes diſponebantur: at muros hoſce firmo potius, quam eleganti opere vel artificio perfectos eſſe exiſtimandum eſt. Nunc ad Nehemiam redeamus ſolicitum pro ciuitate cuſtodienda, & populo frequentanda.

LXII. *Nehemias prouidet cuſtodiæ vrbis.* POSTQVAM *ædificatus eſt murus*, ait, *& poſui valuas, & recenſui*, id eſt conſtitui, *ianitores, & cantores, & Leuitas, præcepi Hanani fratri meo* (hic videtur ille idem, qui initio huius libri memoratur veniſſe ad Nehemiam in Perſidem) *& Hananiæ principi domus de Hieruſalem.* Tigurina vertit, principi arcis Hieroſolymitanæ, Vatabl. palatii regis, 70. retinuerunt Hebræam vocem Habira, id eſt, palatii, vt vertit Pagninus, & hæc eſt domus, pro qua nominatim videtur egiſſe Nehem. apud Artaxerxem. [d] d c. 2. 8.
Cui præpoſitus fuit ab ipſo Nehemia, vt videtur, quod eum præ cæteris veracem ac timentem Deum deprehendiſſet. His ergo præcepit ne aperirentur portæ Ieruſalẽ vſque ad calorem Solis, & vt ipſi aſſiſterent, donec clauderentur, & oppilarentur cuneis etiam adhibitis, vt eſt in Græco, in Hebr. etiam ſignificatur iuſſos eſſe iſtos prępoſitos tenere, ſiue tractare ipſas ianuas, ad explorãdum nũ recte clauſæ eſſent; ne videlicet vel mane vel veſperi hoſtes in vrbem ex improuiſo inuaderent. Et poſuit cuſtodes de habitatoribus Ieruſalem ſingulos per vices ſuas, & vnumquemque contra domum ſuam.

LXIII. *Et ciuium frequentia.* AT vices iſtæ crebro redibant. *Ciuitas* quippe *erat lata nimis, & grandis, & populus paruus in medio eius, & nõ erant domus ædificatæ. Deus autẽ dedit in corde meo*, ait Nehem. *& congregaui optimates, & magiſtratus, & vulgus, vt recenſerem eos*, & ſcilicet prouiderem vrbi de habitatoribus, pro ratione numeri familiarum, quæ iampridem ex captiuitate redierant tempore Cyri ſub Zorob. *& inueni librum cenſus eorum, qui aſcẽderant primum, & inuentum eſt ſcriptum in eo. Iſti filii prouinciæ &c.* Videtur Nehem. vſq. ad fi. huius capitis, recitare catalogum ſupra deſcriptum. [e] Nam ibi cẽſentur qui primũ e l. 1. Eſd. c. 2.
aſcenderunt de Babyl. in Iudæã: ibi tamen pleraque diuerſimode, pleraque eodem modo leguntur. Cauſam diuerſitatis nõ eſt facile reperire: fortaſſe hic locus ex alio quopiam libro deſcriptus eſt, quam ex libro Eſdræ, qui nunc non extet, quæ videtur ſententia Vatabli, & Emanuelis Sà: fortaſſe in alterutro loco, præſertim in numeris aliqua menda irrepſerunt. Aliqui putant catalogum primùm Babylone deſcriptum: deinde in Iudæa recognitum, cum aliqua mutatione, quæ per itineris longitudinem contigiſſet.

De aucta vrbis frequentia Ioſephus, ſic ſcribit. *Nehemias autem videns non ſatis magnam in vrbe populi frequentiam, perſuaſit circumquaque vicinis Sacerdotibus & Leuitis, vt migrarent in vrbem inibi habitaturi, extructis eis de ſuo domiciliis: & agricolarum plebem decimas in vrbem conferre iuſſit, vt eſſet, vnde Sacerdotes, & Leuitæ viuerent, nec auocarentur à diuino cultu, & ceremoniis: quod quidem illi perlibenter fecerunt, & hoc pacto factum eſt, vt vrbs magis frequentaretur in poſterum.* Sic ipſe: Non facile credo addenti de ſuo Scripturæ, Nehemiam Sacerdotibus & Leuitis domicilium extruxiſſe de ſuo; nimirum Hieroſolymis, & circa templum ipſum. In fine quippe capitis ſeptimi legimus. *Habitauerunt autem Sacerdotes & Leuitæ, & Ianitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Iſrael in ciuitatibus ſuis.* Nec ſolos agricolas iuſſit decimas in vrbem conferre, ſed id ſolenni fœdere pro toto populo conſtitutum eſt, vt poſtea dicetur. Nam hæc aliquanto poſt facta ſunt: quippe ſolennis murorum dedicatio, & aliquæ aliæ celebritates anteceſſerunt, quarum occaſione deſiderium Nehemiæ de vrbis frequentia, opportunius in praxim reuocari potuit. LXIV. *Quomodo aucta ex Ioſepho.*

Nihil enim æquè potuit incitare populum ad frequentandam vrbem, nobiliſſimam, non incenſam, vt ante, & euerſam, ſed mœnibus cinctam, & habitationi tutam, vrbem regiam opportuniſſimo loco ſitam, vrbem Deo conſecratam, in qua vna Deo ſacrificare liceret, & maximas totius anni ſolennitates celebrare, quam accurata in ea diuini cultus obſeruatio, quæ per abſentiam Sacerdotum, & Leuitarum ægre poterat obſeruari; abfuiſſe autem patet ex libro Nehemiæ vbi dicitur ad muri dedicationem accerſitos fuiſſe Leuitas de omnibus locis ſuis, & congregatos fuiſſe filios cantorum de campeſtribus Ieruſalem; quia nimirum non habebant Hieroſolymis domos ad habitandum. Ideoque Ioſephus ait Nehemiam eis domos de ſuo ædificaſſe, qua de re poſtea, nunc de dedicatione primum, quæ in 26. diem ſexti menſis incidit agamus; inde ad res ſeptimo menſe geſtas progrediemur. LXV. *Per occaſionem dedicationis.* c.12.27.

Traditvr hæc muri dedicatio Nehem. 12. [a] poſt pleraque alia recenſita, quæ cauſa fuit, vt Beda reddiderit dedicationem tardius factam eſſe. Ait enim. *Iamdudum ædificata erat ciuitas, ſed non decebat eam dedicari, priuſquam habitatoribus aggregatis, & miniſtri templo idonei, & portis ac veſtibulis eſſent cuſtodes deputati.* Verum nihil eſt cur negemus ſtatim ab opere abſoluto, factam dedicationem, cum ea tanquam medium aſſumerentur, ad replendam habitatoribus ciuitatem: & facile fuit, vergente ad finem ædificio, perſonas ad dedicationem neceſſarias mature conuocare; quanquam maxima pars populi iam in vrbe ædificationi operam dabat. Voluit autem Nehemias ſanctificari & dedicari muros Deo, vt hoc quoque nomine vrbs ſancta appellari poſſet, & Deus peculiari cura protegeret, tam mœnia ipſa, quam quæcunque eorum ambitu continerentur. Ideoque ſacri ritus, ac ceremoniæ in hiſce encœniis adhibitæ ſunt, vt ſequentia docebunt. [a] 27 & ſeq 2. Eſd. 12. 27. LXVI. *Quando facta muri dedicatio.* *Et quare.*

In *dedicatione* ergo *muri Ieruſalem* ciues *requiſierunt Leuitas de omnibus locis ſuis, vt adducerent eos in Ieruſalem, & facerent dedicationem, & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, pſalteriis & cytharis*: tota feſtiuitas plena fuit lætitia, & gratiarum actione. Quidni enim lætaretur populus, à puluere excitatam regiam ipſorum vrbem; & opprobrium ipſorum, quod ruinæ illæ perpetuo teſtabantur omnibus, ſublatum fuiſſe? quandiu enim iacebat illa vrbs, tandiu impii in Deum, & rebelles in principes audiebant. Quidni lætarentur tutos ſe, tectoſque eſſe ab incurſionibus Samaritanorum, Syrorum, Palæſtinorum, Idumæorum, Ammonitarum, & aliorum id genus latrunculorum, qui capitali eos odio proſequebantur? Quidni gratias agerent Deo, qui eis propitium regem, induſtrium ac generoſum ducem, populum labore indefeſſum dederat; qui eis ſumptus, vires, animoſque miniſtrarat, vt cōtemptis inimicorū minis, inſidiis, irriſionibus, tantum opus tantulo tempore inchoarent, promouerent, atque perficerent. LXVII. *Et quam iuſta cum lætitia.*

Et *mundati ſunt Sacerdotes, & Leuitæ, & mundauerunt populum, & portas, & murum*, certis ſcilicet ablutionibus, & aſperſionibus aquæ, & expiationibus, de quibus Numer. 19. Quibus ad illius populi captum ordinatis, prudentioribus, & futuris Chriſtianorū populis ſignificabat Dominus, quā ſibi grata eſſet puritas animorū in ſuorum ſacramentorum adminiſtris, cū etiam de illis vmbris dictū fuerit. Nehem. 12.30. Num. 19. 20. LXVIII. *Mundatur populus, & murus.*

Si quis hoc ritu expiatus non fuerit, peribit anima illius de medio Eccleſiæ: quia ſanctuarium Domini polluit, & non eſt aqua luſtrationis aſperſus. Aſperſerunt igitur cum faſciculo hyopi etiam murum, ſicut in lege dicitur, de omni tentorio, & cuncta ſuppellectile aſpergenda.

LXIX. *Quis eius modus.*

CVM ea luſtratione inſtituit Nehemias comprecationem vniuerſi populi bipertito diſtributi, vt ſuper murum diuinas laudes, & pſalmos Dauidicos, multo cum inſtrumentorum apparatu, concinerent: tubis etiam alternatim concrepantibus, ſimulque Sacerdotes, & Leuitæ intereundum, aqua luſtrationis murum aſpergerent, ac ſanctificarent. [a] *Aſcendere autem feci*, inquit, *principes Iuda ſuper murum, & ſtatui duos magnos choros laudantium.* Non eſt exiſtimandum totum populum confertim conſcendiſſe in murum, ibique diſtinctum in duos choros, vt quidam videntur exiſtimare, indeque murorum latitudinem coniicere: vix enim platea, nedum murus, eius diſtributionis ſatis capax fuerit. Præceſſit igitur humi facta diſtributio in partes duas; tum vna pars, in qua erat dimidia pars magiſtratuum, & populi, iuſſa eſt iter ſuſcipere ad dextram tripertito, vel quadripertito agmine. A porta videlicet Sterquilinii verſus montem Sion, & Ciuitatem Dauid. *Duo chori ſuper murũ* Alter chorus, quem ſequebatur Nehemias, & dimidia pars magiſtratuum, & populi, ex aduerſo procedebat ab eadem porta ad ſiniſtram, verſus Aquilonem, donec occurrerẽt ſibi ad portam Cuſtodiæ, quam diximus clauſiſſe Ophel, habitationem Nathinæorum, & templo ipſi proximam, quæ tamen extra vrbem non ducebat. Cæterum pars meridiana dextera eſt, & aquilonis ſiniſtra, extra vrbem poſito, & intuenti muros. Nec abſurdum eſt totum populum iſſe ſuper murum. Nam, vt ſupra dictum eſt, ciuitas erat lata nimis & grandis, & conſequenter murus ipſe, quem Ioſephus ad viginti cubitorum millia extendit, vt ex eo deducit Villalpand.[b] populus autem etiam eorum qui redierant, non multus. Plerique edim ſenio, ægritudine, aliiſue impedimentis excludebantur ab ea ſupplicatione, contenti recta templum adire.

[a] Nehẽ.12.31.
[b] t.3.p.1.l.2.c.21.

LXX. *Supplicationis ordo.*

INITIVM autem profectionis ſumptũ eſt à porta Sterquilinii, quoniam ea, à parte occidentali, directo reſpõdebat portæ Cuſtodiæ, quę ſupra porta iudicialis dicta fuit, [c] & in qua ſibi occurſuri erant Chorus vterque, quæ vicinior erat portæ templi orientali, per quam in templum erat ingrediendum ab vtroq. Choro. A porta Sterquilinii progreſſi ſunt ad portam Fõtis, inde iuxta gradus quibus aſcenditur ad arcem, & piſcinam operoſam, & domum fontium, & domum Eliaſib Pontificis, & Azariæ, vſque ad portã Fictilem, & portam Aquarum & equorum; deniq. ad portam Cuſtodiæ. Interea ſecundus chorus proceſſit ab eadẽ porta Sterquilinii, verſus portam Vallis, & turrim Furnorũ, & portam Anguli, ad quam erat murus latiſſimus, & platea, & porta Ephraim. Inde perexerunt ad portam Antiquam, ſeu veterem, vt c.3. appellata eſt, & portam Piſcium, & turrim Hananeel, in qua aperta erat Porta Beniamin inferior; & turrim Emath, & portam Gregis, & ſteterunt in porta Cuſtodiæ.

[c] c.3.30.

LXXI. *Chorus vterque templum adit.*

INDEQVE ambo chori aſcenderunt in templum, cũ omnibus qui eos ſecuti erant, vbi cantores ſua cantica ingeminarunt, & tubicinos ſonos, & ſacerdotes ſacrificia, & populus preces, & vniuerſi lætitiam. *Deus enim lætificauerat eos lætitia magna: ſed & vxores eorum, & liberi gauiſi ſunt, & audita eſt lætitia Ieruſalem procul.* Eadẽ die cõſtituti ſunt, qui curã haberent recipiendi, & recondendi, quæ populus offerebat, in vſum ſacerdotum, & Leuitarum, vt infra traditur fuſius, [d] in quorũ numero etiã Eliaſib põtifex refertur. [e] Tradit Ioſephus celebritatem hanc octo dierum fuiſſe, quos populus in epulis tranſegit; quia nimirum legerat Salomonem 7. diebus celebraſſe ſolennitatem dedicationis templi, & die octauo feciſſe Collectam: ſed omiſit feſtum *Lætitia octidui.* Neomeniæ, quod in octiduum hoc incurrebat. Nam vigeſimus ſextus Elul, fuit primus huius octidui. Cumque Elul ſit vnus de quinque menſibus deficientibus, ideoque 29. tantum dies habeat, quinto die fuit feſtum Neomeniæ, cuius tamen Nehemias non obſcure meminit, quod in eo ſingulariter contigiſſet ſolennis illa libri ſacri lectio, quam apparet, perturbatis hiſce temporibus, longo tempore intermiſſam: contra quam Scriptura ipſa requirit. Ea traditur cap. 8. in hunc modum.

[d] c.12.8.
[e] c.13.4. & ſeqq.
2. Paral. 7.8.9.

LXXII. *Populus congregatur ad Neomeniam.*

ET *venerat menſis ſeptimus*, id eſt primus dies Tiſri, vt mox habetur, *filii autem Iſrael erant in ciuitatibus ſuis*, plerique ſcilicet abierant ſtatim peracta dedicatione,

Deuter.c.31.11.

præſertim qui non longe aberant Hieroſolymis, quos etiam præmonuiſſe videtur Nehemias, vt adeſſent in feſto nouilunii, quem Moyſes vocat diem clangoris, atque tubarum, [a] fore vt tum liber legis diuinæ populo legeretur. Itaque *congregatus eſt omnis populus, quaſi vir vnus, ad plateam quæ eſt ante portam aquarum, & dixerunt Eſdræ ſcribæ, vt afferret librum legis Moyſi, quam præceperat Dominus Iſraeli.* Quæ verba, vt alibi diximus, ſatis refellunt eorum ſententiam, qui putauerunt ſacras ſcripturas in incendio Hieroſolymitano funditus periiſſe, eaſque hoc tempore ab Eſdra, diuina inſpiratione rurſum totidem verbis eſſe dictatas. Dicit enim Scriptura, dictum eſſe ſcribæ, vt librum afferret, qui ſcilicet extabat, non vt eum recens ederet, aut ex ſua mente dictaret; & ſequitur.

[a] Num. 29. 1. Leuit. 23. 24.

LXXIII. *Eſdras legit librum legis.*

Attulit *ergo Eſdras ſacerdos legem, coram multitudine virorum, & mulierum, cunctiſque qui poterant intelligere, in die prima menſis ſeptimi, Et legit in eo aperte in platea, quæ erat ante portam aquarum, de mane vſque ad mediam diem, in conſpectu virorum, & mulierum, & ſapientium, & aures omnis populi erant erectæ ad librum.* Et mox. *Et aperuit Eſdras librum coram omni populo, ſuper vniuerſum quippe populum eminebat, & cum aperuiſſet eum, ſtetit omnis populus &c.* Et infra, *& legerunt in libro legis Dei diſtincte, & aperte ad intelligendum, & intellexerunt cum legeretur.* Nimirum ſi quid occurebat obſcurius, id Eſdras planum faciebat.

Qui adhuc extabat.

Nihil clarius dici poteſt, ad probandum conſeruatum eſſe librum legis. Id potius dubitari poteſt, omnes ne libros legerit, an aliquos tantum: quid autem circa libros ſacros ille operæ poſuerit, poſtea dicemus.

LXXIV. *Quid legiſſe videatur.*

Existimaverim ſane eum non totum omnino Pentateuchum populo perlegiſſe, ſed ea ex illis libris legenda ſelegiſſe, quæ ad vniuerſi populi eruditionem, & reformandos mores pertinebant. Bonam ſcilicet partem Exodi, & Leuitici, maxime autem Deuteronomium, in iis locis, in quibus horribiles comminationes cõtinentur in præuaricatores; quas cum in ſeipſis experirentur impletas, in lacrymas ſoluebantur; vt Nehemias, & Eſdras, aliique eos conſolantes dicerent. *Dies ſanctificatus eſt Domino Deo noſtro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cum audiret verba legis, Et dixit eis. Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparauerunt ſibi: quia ſanctus dies Domini eſt, & nolite contriſtari, gaudium enim Domini eſt fortitudo noſtra:* vel vt habent Septuag. quoniam Dominus eſt robur noſtrum; vt ſcilicet legem eius deinceps diligentius cuſtodiamus, qui hactenus noſtra infirmitate defecimus.

Et quo fructu.

Nehemias & Eſdras populum conſolatur.

LXXV. *Benedicit Eſdras Domino.*

Eximius hic effectus lectionis ſacrorum librorum, docet quanto ad eos ſtudio & reuerentia ferri debeamus; cuius etiam rei populus hic exemplum præbuit. Cum enim Eſdras lecturus eſſet librum, & *benedixiſſet Domino Deo magno*, id eſt diuinum auxilium imploraſſet, illis vt videtur verbis, quæ Moyſes ad eum finem deſtinarat, *Sic benedicetis filiis Iſrael, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus, & cuſtodiat te, Oſtendat Dominus faciem ſuam tibi, & miſereatur tui. Conuertat Dominus vultum ſuum ad te, & det tibi pacem. Et reſpondit omnis populus, Amen, Amen, eleuans manus ſuas, & incuruati ſunt, & adorauerunt Deum proni in terra.*

Numer. 6. 23.

Populus adorat.

Dum autem legeretur liber, Leuitæ ſilentium faciebant in populo, ad audiendum legem: non quod illi inſolenter obſtreperent, ſed quod ſonoro fletu audientiam impedirent: vnde & illi ipſi Leuitæ dicebant. *Tacete, quia dies ſanctus eſt, & nolite dolere.*

l. 2. c. 8. 11.

Leuitæ ſilentium faciunt.

Abiit itaque omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes (epularum ſcilicet ad eos, qui tenuiores erant) & faceret lętitiam magnam, quia intellexerant verba quæ docuerat eos: nimirum quam bonus eſſet Dominus iis, qui toto corde conuertuntur ad ipſum.

LXXVI. *Aditur Eſdras ſuper expoſitionem legis.*

Postridie autem, die ſecundo menſis ſeptimi, congregati ſunt principes familiarum vniuerſi populi, Sacerdotes, & Leuitæ ad Eſdram ſcribam, vt interpretaretur eis verba legis. Ex quo in genere plerique colligunt linguam Hebræam deſiiſſe Iudæis eſſe communem, ex diuturna conuerſatione cum Chaldæis, Perſis, Syris, aliiſque alienigenis, vt propterea expoſitione indigerent. Verum eis obſiſtere videtur, quòd hi qui hoc loco legis interpretationem requirũt, ſunt Sacerdotes & Leuitæ, & principes familiarum, & non rude vulgus & imperitũ, & experientia aliarum linguarum docet apud illos linguæ patriæ puritatem, &

An totus populus hebraice intelligeret.

multo magis intelligentiam facile retineri, quæ facilius vulgo corrumpitur. Deinde quomodo flebat populus, ſi non intelligebat quæ legebantur? denique de populo vniuerſe ſcriptum eſt, *& intellexerunt cum legeretur.* Ideoque exiſtimo peculiarem aliquam exortam fuiſſe difficultatem, inter primores populi circa nonnulla, quæ pridie dicta fuerant, quæ non ex verborum, ſed rerum intelligentia pendebat: & nominatim circa feſtum Tabernaculorum. Nam ſtatim ſequitur. *Et inuenerunt ſcriptum in lege, præcepiſſe Dominum in manu Moyſi, vt habitent filij Iſrael in tabernaculis, in die ſolenni, menſe ſeptimo, & cæt.* quæ mox referentur.

LXXVII. *Octaua dedicationis.*

QVARTVS dies menſis Tiſri fuit dedicationis octauus, qui ſingulari ſolennitate celebrabatur in omnibus diebus feſtis, qui octiduo colebantur, [a] qua in re certum eſt non deſideratam Nehemiæ diligentiam.

Feſtum expiationis.

Subſecutus eſt decimus dies, qui Expiationis vocabatur, & Propitiationis, quod eodem die deſcendiſſet Moyſes de monte propitiato Deo: in quo iubebantur Hebræi affligere animas ſuas, & ab omni opere ceſſare. [b] Eum autem diem hoc anno in primis celebratum eſſe, nemo recte dubitauerit.

Feſtum Tabernaculorum.

At de octiduo tabernaculorum, quod inchoabatur decima quinta die menſis 7. [c] nemini dubitare licet. Nam conſultus Eſdras, eam ſolennitatem celebrandam eſſe ex lege docuit Itaque iuſſit. Nehemias voce præconis denunciari in vniuerſis vrbibus Iuda, & in Ieruſalem, vt ad eam celebritatē parati eſſent: eius hæc fuit oratio.

LXXVIII. *Indicitur, & celebratur.*

EGREDIMINI *in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi,* in Hebræo eſt ligni pinguis, quod quidam pinum, cedrum alii interpretantur: *frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, vt fiant tabernacula ſicut ſcriptum eſt:* nimirum in Leuitico. [d] *Et egreſſus eſt populus, & attulerunt, feceruntque ſibi tabernacula, vnuſquiſque in domate ſuo*: ita ex Septuaginta, id eſt ſupra tectum domus ſuæ, ſub dio, *& in atriis ſuis, & in atriis domus Dei, & in platea portæ Ephraim.* Duas memorat plateas primarias, illam prope templum, in extremo montis Sion, ante regiam Salomonis; hanc in angulo vrbis, qui partem eius borealem occiduæ coniungit. Idemque factum in id genus aliis locis ſub dio: in quibus frondeæ ſcenæ excitabantur, vbi per ſeptem dies, quaſi in propria domo habitabant, vt olim Iſraelitæ in deſerto. *Fecit ergo vniuerſa eccleſia eorum, qui redierant de captiuitate tabernacula, & habitauerunt in tabernaculis. Non enim fecerant a diebus Ioſue filij Iſrael, vſque ad diem illum*, tanta ſcilicet deuotione, & lætitia; vnde ſubdit, *& fuit lætitia magna nimis*, vel certe propter adiectā reliquis ceremoniis, etiam quotidianam legis diuinæ expoſitionem: nam ſequitur; *legit autem in libro legis Dei per dies ſingulos, à die primo, vſque ad diem nouiſſimum; & fecerunt ſolennitatem ſeptem diebus, & in die octauo Collectam iuxta ritum*, qui præceptus habetur in Leuitico.

[a] vt patet Leuit. 23. 37. 39. Numer. 29. 35. 3. Reg. 8. 66.
[b] vt patet Leuit. 16. 29. 23. 27.
[c] Leuit 23. 34. Numer. 29. 12.
[d] 23. 40.

LXXIX. *In eo ignis de cœlo datus eſt.*

HANC ipſam tabernaculorum celebritatem Deus multiplici miraculo reddidit celebriorem, iuxta ea quæ leguntur, l. 2. Machabæorum. Per hos enim ſcenopegiæ dies, ignem de cœlo datum, quo craſſa illa aqua inflammata eſt, exiſtimamus. *Facturi*, inquit Scriptura, *quinta & vigeſima die menſis Caſleu purificationem templi*, in memoriam ſcilicet templi à Machabæo emundati, *Neceſſarium duximus ſignificare vobis, vt vos quoque agatis diem ſcenopegiæ, & diem ignis, qui datus eſt, quando Nehemias ædificato templo & altari, obtulit ſacrificia.* Cum Scriptura diem ignis, & ſcenopegiæ coniungat, non obſcure ſignificat hoc ignis miraculum eodem tempore contigiſſe, & ita ſentit Torniellus, & Ribera l. 5. de templ. ca. 17. Vbi tamen pugnantia videtur loqui, cum ait, ignem cælitus datum, aut in ſcenopegia, aut cōtinuo poſt, cum ſacrificia illa peregit Nehem. quæ in eius libro commemorantur; quæ ſcilicet in dedicatione muri facta fuerunt. Verum dedicatio muri anteceſſit ſcenopegiam; illa enim ſexto menſe, hæc 7. contigit; quod ante nos recte notauit etiam Torniellus.

In quo deceptus eſt Ribera.

ca. 1. 6. | ca. 1. 18. | c. 12. 41.

XXC. *Opinio Serarii in die ignis.*

SERAR. autem in 2. Machab. putat diem ignis fuiſſe diem encæniorum templi ſecundi, qui incidebat in tertium diem menſis Adar, anno ſexto regni Darii regis, vt ſcriptum eſt, eumque diem factum eſſe in morem feſti tabernaculorum. Et confirmatur, quia dicitur Nehemiam obtuliſſe ſacrificia, ædificato templo, & altari. Verum hoc ſubſiſtere non poſſunt: nam noſter hic Nehemias dux, & ſacerdos

in 6. ætat. an. 164. n. 13
1. Eſd. 6. 15. vt 2. Machab. 10. 6.
2. Machab. 1. 18.

non fuit miſſus à rege Hieroſolymam, niſi poſt duos & ſeptuaginta annos ab illa dedicatione templi, quæ ſub Dario facta eſt: totidem enim anni numerantur à 6. Darii, ad vigeſimum Artaxerxis, vnde nunc eſſet pluſquam centenarius, & tamen multos adhuc ſuperuixit annos. [a] Deinde illa celebritas purificationis templi, quæ 2. Machabæorum 10. memoratur, & dicitur facta diebus octo in modum tabernaculorum, ſpecialiter hoc modo facta eſt, vt ibidem dicitur, in recordationem, quod ante modicum temporis diem ſolennem tabernaculorum in montibus, & in ſpeluncis more beſtiarum egerant. Nec inde inferri poteſt, etiam tempore Darii, vel Artaxerxis eodem modo dedicationem templi factam eſſe.

a vt patet ex 1. Eſdr. 13 6. — 2.

XXCI. *Improbatur 3.* — *Ignis miraculum nunc contigiſſe.*

DENIQVE illa verba. [b] *Quando Nehemias, ædificato templo & altari, obtulit ſacrificia*, non ſignificant Nehemiam ædificaſſe templum & altare, quippe qui ne ſeptuaginta quidem poſt annos fuit Hieroſolymis, ſed tantum Nehemiam ſacrificaſſe poſt ædificatum templum, & altare, non à ſe, ſed ab alio, puta Ioſue, & Zorobabele; quamuis in Græco legatur οἰκοδομήσας, cum ædificaſſet, quod tamen cum libro Eſdræ non congruit. Et confirmatur, quia ædificatio templi tantum Zorobabeli & Ioſue tribuitur, [c] excluſo Nehemia, cui ſtatim conſequenter erectio murorum euerſorum aſſignatur. [d] Maneat ergo id miraculum his ſcenopegiæ diebus contigiſſe, iuxta ſimplicem Scripturæ aſſertionem: [e] & forte primo ipſo die, quo maximum fiebat ſacrificium, quique erat omnium celeberrimus. Et certe tantum memoratur dies ſcenopegiæ in ſingulari. Et de tempore hactenus. Hiſtoria autem ſic habet, referente authore 2. Machab. [f]

b 1 Machab. 1 18. — c Eccli. 49. 13. 14. — d v. 15. — e 2. Machab. 1. 18. — f c. 1. 19.

XXCII. *Narratio ipſa miraculi.*

CVM in Perſidem ducerentur patres noſtri ſacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, id eſt præ cæteris pietate præſtabant, acceptum ignem de altari occulte abſconderunt in valle, vbi erat puteus altus & ſiccus, & in eo contutati ſunt eum, ita vt omnibus ignotus eſſet locus. Perſidem pro Chaldæa hic poſuit huius libri author, ſicut & paulo poſt, [g] vel quia Perſidem verſus deducebantur, vel quia reuera plerique eorum in Perſidem, Cyro rerum potiente, profecti ſunt; in Græco etiam diſtinctius habetur, partem ignis ex altari incenſi acceptam, & in cauerna ſicci putei repoſitam. *Cum autem præteriſſent anni multi*, tres videlicet ſupra 160. puta 93. ab initio imperii Cyri, & 70. deſolationis: *& placuit Deo vt mitteretur Nehemias à Rege Perſidis: nepotes ſacerdotum illorum, qui abſconderant, miſit ad requirendum ignem: & ſicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, ſed aquam craſſam.* Hoc iam primum miraculum eſt, vt ignis in aquam, & quidem craſſam verteretur; pergit. *Et iuſſit eos haurire, & afferri ſibi, & ſacrificia, quæ impoſita erant, iuſſit Sacerdos Nehemias aſpergi ipſa aqua, & ligna, & quæ erant ſuperpoſita.*

g & l. 1. c. 6. 2.

XXCIII. *Nehemias vere ſacerdos.*

IAM ſupra anno præcedenti diximus in textu Græco Nehemiam non vocari ſacerdotem, ſed tantum dici iuſſu Nehemiæ ſacerdotes inſperſiſſe aqua tam ligna, quam hoſtiam. Nihilominus hæc tota adminiſtratio ſacrificii, præſertim quæ hoc loco, & infra continetur, plane ſacerdotalis eſt. Nec eam temeritatem Nehemias non ſacerdos, ſicut nec olim Ozias, impune tuliſſet: cum è contrario nouo miraculo alterum confirmatum ſit.

v. 21. & 31.

XXCIV. *Ignis ab aqua emicat.*

NAM *vt hoc factum eſt, & tempus affuit quo ſol refulſit, qui prius erat in nubilo, accenſus eſt ignis magnus, ita vt omnes mirarentur*, renouata ſcilicet Eliæ miracula: [h] vnde & hoc quoque tempore ex admiratione in Dei laudes effuſi ſunt, donec conſumptum eſſet ſacrificiũ. Tunc autem *Nehem. ex reſidua aqua iuſſit lapides maiores perfundi*: qui eſſent maiores hi lapides non ſatis conſtat, forte intelligit lapides inferiores altaris, ad quos ſæpè hoſtiarum ſanguis, vt nunc aqua, fundebatur, vſque ad imam crepidinem eius: [i] aut ſi κατασχεῖν vertas infundi, capi, contineri, vt recte poteſt, ſenſus erit reliquum aquæ craſſæ immiſſum intra lapideas vrnas, indeque rurſum ignem emicuiſſe, vnde ſequitur. *Quod vt factum eſt*, iteratur miraculum, *ex eis enim flamma accenſa eſt: ſed ex lumine, quod refulſit ab altari, conſumpta eſt.* Lumen pro igne ſumit, ſignificatque ignem, qui erat perpetuus in altari, ita exarſiſſe, vt aqua, quæ in lapidibus erat, inflammaretur, ac conſumeretur.

h 3. Reg. 18. 34. — i vide Ezech. 43. 14.

XXCV. *An Arca & tabernaculum, & altare aureum reperta.*

Cæterum quæ à rege Artaxerxe his auditis facta ſunt; non niſi ſequenti anno contigerunt; nunc quæ reliqua ſunt huius anni expediamus.

EXISTIMO autem hoc ipſo tempore non ſolum ignem, ſiue aquam illam

Qui negēt. craſſam pro eo inuentam eſſe: ſed & tabernaculum quoque, & arcam, & altare incenſi, cum Torniello,[a] & nonnullis Hebræis. Non ignoro pleroſque in contraria eſſe ſententia. In primis Serarium in c. 2. 2. Machab. Villalpandum,[b] Chriſtoph. à Caſtro in 3. cap. Ieremiæ n. 20. vbi pro eadem ſententia refert Porchetum 1. p. Victoriæ aduerſus Hebr. c. 7. & Petrum Galat.[c] Abulenſem multis in locis,[d] præter Lyranum & Charthuſ. in eundem locum Machab. In eadem ſententia eſt Genebr. in 2. l. Chron. Ioſeph. Gorionis.[e] Imo Epiphan. & Doroth. in vita Ierem. & plerique Hebræi, qui fatentur quinque defuiſſe in poſteriori templo, quæ in Salomonico fuerant: nimirum Vrim & Thumin, id eſt rationale iudicij, arcam, ignem, diuinitatem, & ſpiritum propheticū. Vt idem Galat. Geneb. locis cit. & Ribera in 1. Aggæi referunt. Quam ſententiam plerique amplectuntur, quod ſic euidentius eſt gloriam 2. templi, quā Aggæus prænunciat, ex Chriſti præſentia pendere. Sunt qui in ambiguo verſentur, & probabiliter putent iam manifeſtatam arcam, probabilius tamen nondum manifeſtatam, ſed in fine mundi manifeſtandam. Ita Ribera.[f] Et Melchior Canus de locis Theolog.[g] Et Comeſtor, c. 3. Iudith.

a Sext. æt. an. 164 n. 14.
b t. 2. p. 2. ſ. 5. c. 70.
c l. 4. c. 9.
d q. 2. & 14. in ca. 25. Exod. & Deut. 10. q. 2. & 2. Par. 5 q. 27.
e l. 1. c. 17.
f in c. 1. Aggæi n. 12. & aliquot ſeqq.
g l. 2 c 11.
h c. 2. 7.

XXCVI. *Probatur pars atens ex Ieremiæ prophetia.* PROBATVR nihilominus noſtra ſententia ex 2. Machab.[h] vbi Ieremias prophetat tabernaculum, & arcam, & altare incenſi, quæ ipſe abſconderat, ignota fore, cum loco in quo repoſita erant. *Donec*, inquit, *congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat, & tunc Dominus oſtendet hæc: & apparebit maieſtas Domini, & nubes erit, ſicut & Moyſi manifeſtabatur, &c.* Nemo proferre poteſt tempus, in quo hæc Ieremiæ prophetia impleta fuerit, in quo viſibilis maieſtas Domini apparuerit, vt Moyſi & Salomoni, quam hoc, in quo Deus præſentiam maieſtatis in igne mirabiliter accenſo demonſtrauit; in quo nubes ſolem, & ſacrificia, & altare obtegebat, vt Moyſis, & Salomonis temporibus contigerat. Iſta etiam congregatio populi, non alia intelligenda eſt, quam quæ poſt captiuitatem Babylonicam facta eſt ſub Cyro, Dario, & Artaxerxe. Sicut enim per partes diſperſus fuerat populus, ita & per partes iterum collectus fuit.

XXCVII *Eiuſque inſtituto.* IDQVE probatur ex inſtituto Ieremiæ, qui etſi reprehendebat ſociorum ſuorum curioſitatem: conſolari tamen eos volebat de reſtitutione futura Iudaici cultus, & ceremoniarum, poſt præſentem diſperſionem. At ſi intelligebat hæc, quæ abſcondebat, manifeſtatum iri in die iudicij, nonne eos irridebat potius, quam conſolabatur? Nonne in die iudicij oporteret & arcam, & tabernaculum, & altare incenſi manifeſtari, cum de omnibus æquè dicat Ieremias manifeſtatum iri. Quod tamen ipſi non dicunt. Cui denique vſui tunc arca? An vt renouetur Iudaiſmus? abſit: aut vt facilius aggregentur ad Chriſtum? Valeret potius ad eos retrahendum ab ipſo, & ad ſpem iterum ſtabiliendi Moſaicos ritus; cum poſt tot annorum millia ſibi viderent conſeruatam eſſe, ac repræſentari. Secundo ex 1. Machab.[i] conſtat Antiochum intraſſe in templum cum ſuperbia, & accepiſſe altare aureum, & cādelabrum luminis, & vniuerſa vaſa eius, & menſam propoſitionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea &c. Hæc ergo tum erant in templo; aut ergo oſtendant aduerſarij quando, & à quibus hæc vaſa iterum facta ſint; aut fateantur, ſi tempore Nehemiæ repertum eſt Domino reuelante altare incenſi, certe arcam & tabernaculum, quæ ſimul deliteſcebant, non fuiſſe neglecta, ſed eadem opera recepta, & ſuis in locis in templo nouo collocata, ad renouandam, augendamque populi deuotionem.

Altera probatio ex facto Antiochi.

i 1. v. 23.

XXCVIII *Tertia item ex Ieremia.* TERTIO ait Dominus per Ierem.[k] agens de tempore noui teſtamenti, vt omnes fatentur interpretes. *Cumque multiplicati fueritis, & creueritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent vltra, Arca teſtamenti Domini, neque aſcendet ſuper cor, neque recordabuntur illius, nec viſitabitur, nec fiet vltra.* Dominus ergo ait illo tempore Iudæos, & ex Iudæis natos Chriſtianos, non vltra verbo elaturos Arcam teſtamenti gloriabundos, neque in corde ſuo magni facturos, in ea confidentes, tanquam in certo, ac præſenti Dei auxilio, neque vltra votiuis peregrinationibus honoraturos, imo omnem eius honorem in deſuetudinem, atque obliuionem abiturum. Quod ſi totis iam ſexcentis & quadraginta annis, ante promulgationem euangelij, & ceſſationem legalium, arca iam perdita fuit, & honore caruit, & ſuis præſidio non fuit, quid nouum promittitur, aut inopinatum pro tempore Euangelij? quid eſt illud *non vltra*, niſi ad ſignificandum ad illud vſque tempus in veneratione fore, & ante eam oblatum iri Deo de more ſacrificia. Deinceps autem honore & cultu carituram,

k c. 3. 16.

70. Deſolationis.
93. regni Perſarum.
444 ad Chriſtum natum.
34. vitæ Chriſti.
641.

ſicut & ipſas Moſaicas ceremonias.

a 5.5.9. QVARTO,in 2.Paral.[a] dicitur,fuiſſe arcam in Oraculo templi,inter Cherubim, vſque ad præſentem diem. Quæ verba non alterius fuerunt quam Eſdræ, qui Scripturas collegit,ordinauit,ſuppleuit, correxit, vt dicemus, &, vt paſſim fatentur doctores, librorum Paral.author fuit. Atqui Eſdras ſub hæc noſtra tempora iſta ſcripſit,ergo hoc quoque tempore arca in eum locum reſtituta fuit. Nec eſt quod dicat Abulenſis,ea verba eſſe Ahiæ Silonitis,aut Addo videntis. Nam cum ea non pertineant ad illius temporis hiſtoriam, ſed longi cuiuſdam temporis ſeriem præ ſe ferant,fruſtra ea ipſe tribuat prophetis,qui tempore ipſius Salomonis fuerunt. Nihil enim nouum,aut inopinatum dicerent.

Quinto Tertul.l.de coron.milit.c. 9. vbi ait nec patriarchas,nec prophetas, neq; Apoſtolos,neque Euangeliſtas fuiſſe coronatos,ſubdit. *Puto nec ipſum Dei templum, nec arca teſtamenti,nec tabernaculum martyrij,nec altare,nec candelabrum,quibus vtique & in prima dedicationis ſolennitate,& in ſecunda reſtitutionis gratulatione competiſſet coronari,ſi dignum Deo eſſet.* Sic ipſe, aperte ſupponens arcam teſtamenti in ſecunda templi reſtitutione fuiſſe.

DENIQVE eorum qui diſſentiunt nonnulli in eam ſententiam impelluntur ſanctorum virorum autoritate, quos huius opinionis eſſe, ex eorum ſcriptis conſtare videtur: alij zelo quodam, vt dixi, vt gloria ſecundæ domus maior ſit quam primæ, quod fruſtra eſt. Nam etiā arca conceſſa,remanent alia quę ignobiliorem reddant hanc ſecundam domum; non tamen abſentia cœleſtis ignis, in quo Genebr. lapſus eſt,vt ex 2.Machab.1.retulimus.Iam vero quæ refert S.Epiphan. & poſt eum Dorotheus,& D.Thomas de arca in petram abſorpta Ieremiæ precibus. De inſcripto,vel inſculpto nomine Dei in ſaxum digito ipſo, perinde ac ferro,& quod noctu nubes,velut ignis locum hunc obtegit,& quod prima arca reſurrectura ſit,& produtura è ſaxo,& in monte Sina collocanda, ad eamq; ſanctos coactum iri, & id genus alia,ſi quis ea diligentius perpenderit, ex Rabinorum traditionibus deſcripta,facile intelliget,nec maiorem fidem facere, quam,quæ ex ipſis refert D. Hieron. quæ ſæpius refutauimus. Et ſunt certe non raro tam inepta, vt propterea viri docti, & has traditiones D.Hieronymo,& vitas illas D.Epiphanio tribuendas negēt. Nam vt alia taceam, quæ recte refutat Torniellus, illud de arca in petra abſorpta videtur repugnare Scripturæ,quæ ait Ieremiam in montem veniſſe, & ibi inueniſſe locum ſpeluncæ,& illuc intuliſſe tam arcam,quam tabernaculum,& altare. Quod habet etiam Ioſephus Gorionis.

b l.1.c.13. [b] Baronius etiam in notis Martyrol.in 5.Iunij, non ſine cauſa dicit nonnulla eſſe in Synopſi Dorothei caſtigatione digna; neque Dorotheum iſtum eſſe epiſcopum Tyri & martyrem,vt putauit qui collegit Bibliothecam patrum,ſed iuniorem quendam abbatem,qui eam ſynopſim Romæ ſcripſerit.

AT, inquiunt qui hanc arcam in extremam reſurrectionem conſeruant,ſi inuēta eſt hoc tempore arca,quare illius non meminit Scriptura, quæ ignis renouati meminit? quare Ioſephus in ſpoliis à Tito,& Veſpaſia.ex Iudæa Romam delatis, eam non numerauit.[c] Et alio loco [d] ait in intima templi parte nihil prorſus fuiſſe poſitum, ſed inacceſſam, & inuiolatam, & inuiſibilem omnibus extitiſſe. Ad 1. Reſpondeo quis nouit conſilium Domini,aut quis conſiliarius eius fuit? quam multa optamus à Scriptura fuiſſe tradita, quæ ſilentio obuoluta ſunt? Dici tamen poſſet, monitos per epiſtolam Iudæos Ægyptios ignis diuinitus dati, quia renouabant memoriam feſti diei,ea de cauſa celebrandi,quod non conueniebat inuentæ arcæ. Ad 2. Reſpondeo forte numeraſſe, & nomine legis, quæ in ea continebatur, comprehendiſſe,vt exiſtimat Torniel.[d] Sed quæris,inquit Ribera,[e] cur huius inuentionis arcæ Ioſephus non meminerit. Cur abſconſionis non meminit? Cur de igne cœleſti Nehemiæ dato nihil dixit? Sic ipſe.

c l.7. Belli c.14.
d l. 6.Belli c.6.
d an. ſextæ ... 439.n.9.
e in 1. Aggæi.

FORTASSE autem nihil in intima templi parte fuiſſe poſitū dicit,quia iam Antiochus eam abſtulerat:qua de re ſuo loco dicendum erit. Aut occulte reſpuit calumniā eorum,qui in intima æde à Iudæis aſini caput coli dicebāt,de qua idem Ioſeph.[f] In hoc ſacrario Apion præſumpſit edicere aſini caput collocaſſe Iudæos, & eum colere,& dignum facere tāta religione; & hoc affirmat eſſe euulgatum, dum Antiochus Epiphanes & expoliaſſet templum, & illud caput inueniſſet ex auro compoſitum multis pecuniis dignū.Idem calumniatus eſt Cornel. Tac.[g] quē propterea Tertull.

f l.2. cōtra Appionem.
g l.5. hiſt. init.

mendaciorum loquaciſſimum appellat. [a] *Effigiem*, inquit, *animalis, agreſtis ſcilicet aſini, quo monſtrante errorem, ſitimque depulerant, penetrali ſacrauere.* Certe vitem auream Libero patri dicatam, in templo repoſitam ſcribit Tacit. l. 5. hiſtoriarum; ſed de his iam ſatis.

a l. Apolog. contra gét. c.16.

XCIII. *Rurſum fit ſeparatio ab alienigenis.*

In *die autem vigeſimo quarto menſis huius* (ſeptimi, tranſactis tabernaculorum diebus) [b] *Conuenerunt filij Iſraël in ieiunio, & in ſaccis, & humus ſuper eos.* Quæ huius pœnitentiæ cauſa eſſet, ſequentia non obſcure demonſtrant. Cum enim populus, ex aſſidua legis auditione, accepiſſet, quam ſerio in ea præciperetur, vt à coniugiis alienigenarum abſtinerent: Idque etiam fortaſſe Eſdras vehementius inculcaſſet, vt dudum fecerat ſub annum ſeptimum Artaxerxis; quicunque huic culpæ erant affines, ſiue qui nondum eiecerant mulieres illas, ſiue qui eas repudiatas iterum acceperant, facti pœnitentes in templum venerunt, & eiuſdem Eſdræ, vt videtur, opera annitente Nehemia, iterum *ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſraël ab omni filio alienigena, & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua, & iniquitates patrum ſuorum.* Sed eadem quoque opera, vt ex ſequentibus capitibus patet, pleraque alia emendata ſunt, quæ paſſim à populo peccabantur, & renouatum eſt fœdus Deum inter & populum.

b Nehem. 9.n.1.

XCIV. *Lectio Leuitica, & oratio populi.*

Pergit autem Nehemias. *Et conſurrexerunt ad ſtandum*, nimirũ honoris cauſa lectionem ſacram non ſedentes, ſed ſtantes audiebant. *Et legerunt in volumine legis Domini Dei ſui quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum.* Significat alternatim Leuitas legiſſe in lege Domini, & populum oraſſe, ita vt grata viciſſitudine vtrorumque minueretur labor. Porro Leuitæ, qui in textu Latino, & Hebræo nominantur, aliter habentur in 70. Nam pleriq; omittuntur: quin & ſequens oratio ſoli Eſdræ tribuitur. Prius autem Leuitæ hortabantur populum ad orandum, eo fere modo quo ipſis verbo præibatur, dicentes. *Surgite*, id eſt Eia agite, *benedicite Deo veſtro ab æterno vſque in æternum. Et benedicant nomini gloriæ tuæ excelſo, in omni benedictione & laude.* His communiter quaſi in choro ab omnibus Leuitis decantatis, ſolus Eſdras, vt eſt in 70. elata voce, quam populus audire, & affectu potius quam voce ſequi poſſet, lõgam inchoauit orationem, à ſexto verſu ad fi. capitis.

XCV. *Oratio Eſdræ.*

In qua primo Deum omnium conditorem, & conſeruatorem humiliter commendat. Deinde commemorat cum gratiarum actione, diuinam Iſraëlitici populi electionem in patriarcha Abraham, & fœdus cum eo initum, & eius impletionem per innumera prodigia, atque miracula, in Ægypto, in mari rubro, in deſerto, in quo legem per manum Moyſi ſingulari Dei beneficio populus acceperat, & inſuper cœleſtem cibum, reliquaque omnia ad vitam opportuna: quamuis impie in Deum ſuum, atque ingrate ſe gereret. Denique in acquiſitione terræ Chanaan, deletis habitatoribus eius. Vbi cum omnibus bonis ex diuina benignitate circumfluerent, *Prouocauerunt te*, inquit, *ad iracundiam, & receſſerunt à te, & proiecerunt legem tuam poſt terga ſua, & prophetas tuos occiderũt, qui conteſtabantur eos, vt reuerterentur ad te; feceruntque blaſphemias grandes.* Hebræum quidam vertunt conuitia, alij, vt 70. irritationes: ſignificat autem Idola, & omnem Idololatriam, quę tempore Iudicum primo, deinde etiam Regum identidem exercebatur, ita vt alternatim impietas & flagella, idolorum & alienigenarum ſeruitus, pœnitentia reorum, & Dei indulgentiſſimi miſericordia, ſibi ſubinde ſuccederent.

XCVI. *Reliqua eiuſdem oratio.*

Postremo vehementer Deum obſecrat vt omnes calamitates, & miſerias populi ſui, quas iuſte propter peccata ſua iampridem patitur, propitius intueatur, & auertat. Et in primis præſentem ſtatum miſerabilem, de quo. Ecce, inquit, [c] *nos ipſi hodie ſerui ſumus, & terra quam dediſti patribus noſtris, vt comederent panem eius, & quæ bona ſunt eius, & nos ipſi ſerui ſumus in ea. Et fruges eius multiplicantur regibus, quos poſuiſti ſuper nos, propter peccata noſtra, & corporibus noſtris dominantur, & iumentis noſtris ſecundum voluntatem ſuam, & in tribulatione magna ſumus.* Similis confeſſio habetur ſupra 1. Eſdræ, [d] ex quo intelligimus Iudæos hoc tempore tributa pependiſſe regi Perſarum, exceptis ſacerdotibus & Leuitis quos Artaxerxes [e] nominatim exceperat. Hanc ergo tributorũ penſitationem, & ſeruitutem Eſdras deplorat, innuens illam libertatem, atque immunitatem ab oneribus, quam eis lex dabat, iuxta illud. [f] *Non erit vectigal pendens ex filiis Iſraël.* Quod in 70. Xiſti legitur. *Super omnibus ergo his*, id eſt, Et nihilominus vt inueniamus miſericordiam tuam, tibi ſpondemus fidelem ſeruitutem, *& percutimus fœdus, & ſcribimus* ad perpetuam rei memoriam, *&*

c v. 36.
d c. 9 9.
e 1. Eſdr. 7. 24.
f Deut. 23. 18.

& ſignificant propriis nominibus ad roborandam promiſſionem, *principes noſtri, Leuitæ noſtri, & ſacerdotes noſtri*. In priori Eſdræ fœdere,[a] non traditur ſcriptio fœderis, neque ſubſignatio, ſed adiuratio, quæ hoc tempore prætermiſſa non eſt, vt mox patebit.

[a] 1. Eſ. c. 10. 3. 5.

ca. 10. Nehem. DEINCEPS ergo nominantur qui fœderi ſubſcripſerunt, in quibus qui primus nominatur Nehemias videtur eſſe populi dux, idemque ſacerdos, vt patet ex v. 8. Mirum eſt autem neque pontificem Eliaſib, neque Eſdram ſacerdotem in hoc fœdere ſubſcriptos haberi: memoratur tamen Eliaſib huius operis particeps.[b] *Factum eſt autem*, inquit, *cum audiſſent legem, ſeparauerunt omnem alienigenam ab Iſraël. Et ſuper hoc erat Eliaſib ſacerdos, &c.* Subſcripſerunt ergo plerique Sacerdotes, & Leuitæ, & magiſtratus populi, & Nathinæi, & proſelyti, qui pro ſe ſuiſque ſolenniter ſpoponderunt, ac iurarunt ſe legem Dei ſeruaturos: nominatim autem non contracturos affinitates cum infidelibus. Additur etiam nominatim de excludendis Ammonitis & Moabitis à cœtu Iudæorum: nimirum niſi fierent proſelyti, vt notauit Eman. Sà. Cautius obſeruaturos etiam cum alienigenis populis diem ſabbathi, alioſque feſtos dies, vt ne iis diebus venalia emant, aut cum eis quoquo modo contrahant. XCVII. *Renouatur fœdus cum Deo.*

[b] 13. 3.

c. 13. init.

ANNO ſeptimo, neque terram culturos, neque ſponte naſcentia collecturos, ſed pauperum vſibus dimiſſuros; neque debita à pauperibus exacturos, iuxta Domini præceptum. Obligarunt ſe præterea ad ſoluendum quotannis tertiam partem ſicli, pro templi neceſſariis ſumptibus; & inſuper ad ſuppeditanda ligna domui Domini toto anno; ad ſoluendas primitias omnium frugum ac fructuum, hominum etiam & animalium, iuxta legem, quæ filios redimi iubebat, & animalia offerri ad ſacrificia, & vſum ſacerdotum, ac Leuitarum. Item ad decimas rite eis perſoluendas, quas Dominus, ad eorum ſuſtentationem, deſtinaſſet. XCVIII. *Varia eius capita.*

ca. 11. POSTREMO ad frequentiam populi Hieroſolymitani, in hoc populi cœtu definitum eſt, vt principes populi habitarent Hieroſolymis: vrbe ſcilicet regia, & à Deo ſanctificata & electa; reliqua vero plebs miſit ſortem, vt decima pars Hieroſolymis habitaret, præter eos qui ſponte eligere vellent habitationem in ea, quos populus Hieroſolymitanus laudauit, quaſi æmulantes gentis ſuæ gloriam, & metropolim eius honorantes, & contra illius hoſtes roborantes. Fuſe autem ſcribit Nehemias quæ familiæ Hieroſolymam incoluerint, & quanto virorum numero, tam ex tribu Iuda, quam Benjamin. Et mox quæ etiam oppida, & pagi ab iiſdem tribubus habitata fuerint. De reliquis autem tribubus nulla mentio: quia ſi qui fuerunt ex illis oriundi, perpauci erant, & incerta fortaſſis origine, his ſe tribubus aggregarant. Nam 1. Eſdræ 2. legimus quoſdam ignoraſſe genus ſuum, & eiectos de ſacerdotio. Et hæc ſunt quæ hoc anno geſta, in lib. Nehemiæ referuntur; quæ reliqua ſunt ad ſequentes annos, ad quos pertinent, differentur. XCIX. *Quomodo prouiſum vrbis frequentiæ.*

INTEREA vero ſi quæ Græca, & Romana hiſtoria, in hunc annum ſuggerit, breuiter annotemus. Et quod ad Græcam quidem attinet, ſex annos vacuos, vſque ad bellum Samium reperio. C. *Græca huius anni hiſtoria. Et Romana contentiones.*

Romæ autem T. Quintius Capitolinus, quartùm Conſul, & Agrippa Furius, nec ſeditionem domi, nec foris bellum acceperunt. Sed vtrunque imminebat, vt ait Liuius l. 3. Nam nec vltra ciuium diſcordia reprimi poterat; & tribunis & plebe incitata in patres, cum dies alicui nobilium dicta, nouis ſemper certaminibus conciones turbaret. Nec iis cognitis Æqui & Volſci quieuere, ſed coniunctis exercitibus Latinum primùm agrum populati ſunt: deinde quia nemo occurrebat ad prælium, ad mœnia ipſa Romæ populabundi acceſſere: vaſtationem agrorum vrbi per contumeliam oſtentantes, indéque inulti prædam præ ſe agentes Corbionem rediere.

HIC Conſul Quintius populum ad concionem vocat, & fortiſſima, grauiſſimáque oratione, adde etiam artificioſiſſima, ita tractauit, vt plebem arguendo, increpando, obiurgando, tribunos inſectando, plus quam alij populariſſima concione profecerit. Nam illico iuuentus, quæ inter tales metus detrectationem militiæ, telum acerrimum aduerſus patres habere ſolita erat, bellum & arma ſpectabat. Inde vbi nunciatum in vrbe, quæ hoſtes in agris perpetraſſent, vniuerſam ira impleuerunt. Senatus ergo vehementer commendata Quintij concione, eum orat Collegamque vt capeſſant Remp. Tribunos etiam, vt vno animo cum Coſs. bellum ab CI. *Quibus medetur Conſul T. Quintius.*

vrbe, ac mœnibus propulſare velint, plebémque obedientem patribus præbeant. Quid multa? delectus decernitur, habeturque, tanta celeritate vt tertio die cum hoſte pugnatum ſit, fœliciterque depugnatum; hoſtilia caſtra expugnata, ingentes prædæ receptæ, & acquiſitæ. Nec tamen triumphatum eſt, ne triumphus hominibus potius, quam rebus geſtis delatus videretur; cum nuper Valerio & Horatio Conſulibus, qui præter Æquos, & Volſcos, etiam Sabinos vicerant, Triumphus non fuiſſet delatus.

Inde iudicium populo Rom. delatum de finibus ſuis ab Aricinis & Ardeatibus: ſed contentioſum agrum populus, authore & impulſore P. Scaptio, vtrique ereptum ſibi aſſignauit, cum tamen eum nunquam antea ſibi vindicaſſet. Id cum præſenti Conſulum pudore factum refert Dionyſius; & poſterorum reprehenſione. In eadem ni fallor, vel ſimili cauſa M. Tullius populum Romanum alicubi reprehēdit. l. 11. ſub fi.

ANNVS MVNDI 3610. SEXTAE AETATIS 94.

NEHEMIÆ DVCIS HEBRÆORVM 2. ARTAXERXIS 21.
IMPERII PERS. 94. ELIASIB PONT. 21. OLYMPIADIS
XXCIV. AN. 1. ARCHONTE PRAXITELE.
VRB. COND. 309. COSS. M. GENVCIO,
ET PVB. CVRIATIO, SIVE
C. QVINTIO. Dionyſ.

ANNVS ANTE CHRISTVM 443.

I. *Nunciatur regi miraculum.*

DELATO ad Artaxerxem nuncio de igne tot annis in ſubterraneo loco abſcondito, & in aquam craſſam, & inde rurſum in ignem conuerſo, vehementer admiratus eſt Rex, tantóque magis, quo maiore apud Perſas in veneratione ignis ſemper fuit. Itaque rei veritatem primum diligenter inquiri iuſſit, atque examinari; tum cum locum ſanctum, & religioſum haberi voluit, cumque, ac ſacerdotes multis donariis, & muneribus honorauit. Idque ſignificatur illis verbis, *Conſiderans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, vt probaret quod factum erat, & cum probaſſet ſacerdotibus donauit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu ſua tribuebat eis.* Quæ nonnulli interpretantur de templo Hieroſolymitano vehementius exornato, & nouis muris ad loci tutelam exterius circumſepto: eo quod templum aliud præter Hieroſolymitanum in ſolitudine extrui, nunquam paſſurus fuiſſet Nehemias; ſed ex Græco res clara eſt. Sic enim fideliter vertitur. Rex autem approbata re, locum circumſeptum ſacrum reddidit, & quibus gratificabatur Rex multa excellentia accipiebat, & dabat. διέφερε enim pro διαφέροντα poſitum Serar. quoque putat, ſicut in Latino *conſiderans* pro conſerans, ſiue obſerans, cum in Græco ſit περιφράξας. Nec abſurdum eſt exiguum etiam locum, alioqui ſacrum, templum dici, quæ pluribus vide apud Serar. q. 14. 1. Macch. c. 1. v. 33. 34.

Qui locum honorat.

II. *Iudæis non repugnantibus.*

SED nec illud abſurdum, locum aliquem extra templum à Iudæis ſanctum æſtimari, & eo nomine honorari, præſertim in quo Deus aliquid præternaturæ ordinem perpetraſſet, vt probaticam piſcinam, imo & ſua oratoria. An autem Artaxerxes ignem honorare ex Perſica ſuperſtitione voluerit, an potius mirabilium omnium effectorem Deum, qui & aquam ardere faceret, & eandem ex igne produceret, non eſt facile recte ſtatuere. Certe in meliorem partem vt propendeam, facit Eſther tum Regina, & Mardochæus, qui hanc occaſionem non omiſerint, regem ad pietatem propenſum, recte dirigere. Præſertim non ignarum veri Dei, vt ex eius decreto pro Iudæis perſpicuum eſt. [a] Porro hunc locum Nehemias Nephthar, id eſt purificationem appellauit. Retuli autem hæc ad hunc annum, quia non prius res & nota fieri in Perſide, & regis iuſſu in Iudæa examinari, & locus circumcludi, & religioſus fieri potuit. a c. vlt. Eſther. v. 16

Artaxerxes Deum ne, an ignē honorarit.

III. *Res Græcorum huius temporis.*

QVOD ad res Græcorum attinet, hic ſecundus eſt annus ab inito fœdere tricennali. Sic enim numeratur à Thucydide, & Diodoro, à quibus bellum Peloponneſiacum inchoatur anno V.C. 322. qui eſt ſecundus Olympiadis 87. & dicitur decimusquintus ab inito illo fœdere. Hoc porro tempore, vt ſcribit idem Diodorus, in huius Olymp. 84. anno 3. pleræque per orbem gentes quietæ erant, & pace fruebantur. Perſæ enim geminum cum Græcis fœdus conſtitutum habebant, vnum cum Athenienſibus, eorumque ſociis, quo ſua iuriſdictionis libertas Græcanicis vrbibus Aſiæ reſtituta erat: Alterum cum Lacedæmoniis, in quo contrarium perſcriptum erat, eaſdem ſcilicet vrbes Perſarum imperio obnoxias fore. Similiter & Græci pacem inter ſe colebant, fœdere tricennali inter Athenienſes, & Spartanos icto. Sic ipſe; qui idem de Sicilia, Italia, Gallia, Hiſpania confirmat. *Et Perſarũ.*

IV. *Tumultus Romæ, eiuſque cauſa.*

VERVM de aliis regnis ipſe viderit, de Italia tamen, Repub. præſertim Romana, id dici nequit. Nam domi foriſque, non minus quam ſuperiore anno, tumultuatum eſt. C. enim Canuleius Trib. plebis initio anni de Connubio patrum & plebis, Rogationem promulgauit; & mentio primo ſenſim illata à tribunis, vt alterum ex plebe Conſulem liceret fieri, eo proceſſit deinde, vt rogationem nouem tribuni promulgarent, vt populo poteſtas eſſet, ſeu de plebe ſeu de patribus vellet, Conſules faciendi. Vtrunq; indigniſſime tulere patres, quod contaminari ſanguinem ſuum, & potentiam plane conuelli viderent; ſummúmq; imperium à ſe ad plebem transferri; potiúſque extrema quæque patienda cenſuit, quam permittendum vt eæ leges perferrentur.

V. *Ardeates à Romanis deſciſcunt, aliaq; bella renouãtur.*

LÆTI ergo audiere patres Ardeatium populum, ob iniuriam agri abiudicati, deſciuiſſe; Veientes depopulatos extrema agri Romani; Æquos & Volſcos expeditionem parare. His cognitis Senatus decernit vt conſcribatur exercitus, atque ambo Conſules copias educant. Sed fruſtra, Tribb. plebis ſumma vi obſiſtentibus, & affirmantibus nullum permiſſuros SC. vlla de re, priuſquam de approbanda lege, fieri, quin & iureiurando fidem ſuam obſtringentibus, nihil eorum quæ decreuiſſent reſciſſuros, quamuis diuerſum eis vel maxime perſuaderetur.

Hic priuatim conuenere aliquot primarij Senatores, qui in primis optimatibus imperium aſſerebant, vt diſpicerent quid facto eſſet opus. Cúmque C. Claudius rigidiorem ſententiam dixiſſet, & tanquam hoſtes armis etiam coërcendos diceret, qui patrias conſuetudines abolere, & vetuſtum Reip. ordinem labefactare conarentur: T. Quintius vim improbauit, à ciuili ſanguine abhorrens; cui etiam cæteri conſentiebant.

VI. *Conſilium de Tribunis Conſulari poteſtate creandis.*

TVM Claudius reſumptis dicendi partibus, monuit ne vllo modo Plebi Conſulatum communicarent, ſed Tribunos potius militares, cum poteſtate Conſulari, eligerent, quorum pars vna è Patritiis foret, altera ex Plebeiis. Quæ ſententia cum poſtea in publico Senatu à T. Genucio Conſulis fratre prolata eſſet, ſecundiſſimis animis à Tribunis, & à Plebe accepta eſt; qui & proximis comitiis creati ſunt, vt dicemus.

Addit Liuius ſumma Canuleij Tribuni pleb. contentione factum, vt lex etiam de connubiis patritiorum cum plebe iungendis perferretur.

VII. *Olympias 84. Meliſſus.*

ALTERA porro hac Olympiade, ordine quarta ſupra octogeſimam, idem qui proxima, in ſtadio victor fuit Criſſon Himeræus, quo tempore Praxiteles Athenis Prætor fuit. Circa hanc Olympiadem floruiſſe Meliſſum Philoſophum, Parmenidis auditorem, patria Samium, ciuibus ſuis gratioſum, teſtatur Laërtius, & apud eum Apollodorus: ex quibus Euſebius, aut certe Hieronymus in Chronico. Sub hoc fere tempus Herodotus cum Athenis in Senatu, vt ait Euſebius, aut vt vult Scaliger, in conuentu Panathenaico libros ſuos legiſſet, probatus, atque honoratus eſt: quo honore motus Thucydides ad ſcribendum adductus eſt. Eum conuentum ille idem incidiſſe ait anno tertio Olympiadis 83. prætore Callimacho, eodémque anno & libros ſuos in panegyri Panathenæorum Herodotum recitaſſe, & coloniam Thurium deductam, & Herodotum cum colonis eò profectum. Qua in re ſecum ipſe pugnat, qui in Olympionicarum catalogo ſcribat, eam coloniam in Thurios deductam anno ſecundo Olympiadis octogeſimæ quartæ. Vt omittam eum perquam licenter βȣλῇ Euſebij Παναθήναια interpretari, Hieronymum arguere, eoque fundamento inconſtantem conſtruere Chronologiam. *Scaliger arguitur.*

VIII. *Protagoras Abderites.*

Circa hanc ipſam Olympiadem floruiſſe Abderitem Protagoram refert ex Apollodoro Laërtius, licet in Latino mendoſe 74. Olympias memoretur. Refert & Euſebius in Chron. atq; eius libros publico decreto ab Athenienſibus fuiſſe combuſtos. Eius rei cauſam recitat Laërtius, & ex eo Suidas, quod initio cuiuſdam libri ita ſcripſiſſet. *De diis ſintne an non ſint nequeo ſtatuere. Multa enim id ſcire prohibent, rei incertitudo, & breuis hominis vita.* Ob hoc autem principium operis pulſus eſt ab Athenienſibus, librique illius in foro cremati ſunt; & ſub præconis voce à ſingulis, qui illos habebant, inueſtigati. Recitauit autem id initium Athenis in Euripidis, ſiue vt quidam volunt, in Megaclidis domo, vt alij in Lycæo. Quem accuſauit Pythodorus Polyzeli filius, vnde Atheos dictus eſt; qui forte ſolam ignorantiam ſuam, valde vtique culpabilem, voluit profiteri. Eum baiulum fuiſſe dicit Suidas, & cum Democrito collocutum cœpiſſe philoſophari, denique & Sophiſtam eſſe factum. *Atheus.*

ANNVS MVNDI 3611. SEXTAE AETATIS 95.

NEHEMIÆ 3. ARTAXERXIS 22. IMPERII PERSARVM 95.
Eliasib Pont. 22. Olympiadis XXCIV. 2 Prætore Lysania. Vrb. cond. 310. A. Sempronio Atratino L. Atilio Longo, et T. Cloelio Sic. Trib. milit. moxq. Coss. L. Pap. Mvg, et L. Sempr. Atrat.

ANNVS ANTE CHRISTVM 442.

I. *Ratio temporis.*

VNIVS anni eſt inter Liuium & Dionyſ. hoc loco controuerſia. Nam Dionyſ. diſerte ponit annum tertium octogeſimæ quartæ Olymp. qui eſt 311. V. C. cum Liuius aperte 310. ſcribat, quem deinceps deficiente Dionyſ. ſecuturi ſumus, & de hoc anno eũ ſequitur Onuphrius, qui tamen non recte facit, cum ait Dionyſium cum Liuio de anno horum Tribunorum ſentire. Sequitur & Cuſpinianus in Caſſiodori Conſules. Sigonius maluit annum 309. ſecutus faſtos Capitolinos vt ait, cui ſubſcribit Temporarius. Sed eoſdem faſtos ſecutus Onuphr. annum 310. ponit, eámque ſententiam, vt mediam, cenſui præferendam. Maxime cum legamus apud M. Tullium, in epiſtola ad [a] L. Papirium Pœtum, ſi locus mendo caret, Papirium Mugillanum cum L. Sempronio Atratino Conſulem fuiſſe annis poſt Romam conditam 312. Rectius 310. vel 11. *a 19. fam. 21.*

II. *Tribuni Conſulari poteſtate creantur.*

Hoc anno (quoniam res ſacræ, Perſicæ, ac Græcæ ſilent) Comitia Tribunis tribus Conſulari poteſtate creandis indicuntur, vt ait Liuius; Genucij tamen ſententia ferebat, vt eſt apud Dionyſ. vt tres ex patriciis, & totidem ex plebeiis crearentur; & ſingulis annis in Senatus P. Q. R. poteſtate eſſet ſtatuere, vtrum à Conſulibus, an à Tribunis militum mallet Remp. geri. Verum id populo liberum fuit, qui creatis tribus patriciis, nullum præterea creauit. Plebs enim ſe non contemptam videns, oblato honore abſtinuit. Euentus eorum comitiorum docuit, inquit Liuius, alios animos in contentione libertatis dignitatiſque, alios ſecundum depoſita certamina incorrupto iudicio eſſe. Tribunos enim omnes patricios creauit populus, contentus eo quod ratio habita plebeiorum eſſet. *Plebis Romanæ modeſtia.*

Creati ſunt ergo tres illi tribuni patricij quos diximus, quorum creandorum aliam cauſam quidam attulerunt apud Liuium, propter adiectum Æquorum, Volſcorumque bello, & Ardeatium defectioni Veiens bellum; quia duo Coſ. obire tot ſimul bella nequibant. Nihilominus, vt ait idem Liuius, cum tot terrores à finitimis oſtentati eſſent, etiam domi otium fuit. Et paulo ante ait Tribunorum in magiſtratu concordiam domi, pacem etiam foris præbuiſſe. *Alia creandi cauſa.*

III.

Neqve tamen firmus fuit hoc tempore hic tribunatus militaris, quia tertio menſe quàm inierant, augurum decreto, perinde ac vitio creati, honore abiere. Ita Liuius l.4. Diſtinctius Dionyſ. ait eos tres tantum & ſeptuaginta dies eum magiſtratum geſſiſſe, quod ſigna quædam diuinitus oblata, vetuiſſent illos Remp. gerere: ex quo intelligi poteſt quantum Romæ vaniſſimæ iſti augurali diſciplinæ tribueretur, cum primarius magiſtratus, tanta contentione expetitus, ad augurum arbitrium in ordinem tam cito redigeretur. Hic interreges creati à Senatu, qui comitiis indictis, & permiſſa plebi cognitione, Tribunoſne, an Conſules creare mallet, cum Plebs patrias conſuetudines retinendas iudicaſſet, permiſerunt patriciis, qui vellent ambire Conſulare imperium. Fiunt ergo rurſum è patriciis Conſules, L. Papirius Mugillanus, & L. Sempronius Atratinus frater eius, qui cum collegis Tribunatum depoſuerat.

Vitio creati abdicant ſe magiſtratu.

Rurſum patricij Cõſule. creantur.

IV. *Res cum Ardeatibus componitur.*

Hi duo magiſtratus apud Romanos, vno eodémque anno ſummum obtinuere imperium, ſed non in omnibus annalibus Romanis ambo reperiuntur; nos tamen teſtimoniis ex ſacris & reconditis libris deſumptis nitimur. Hæc fere Dionyſ. quibus etiam conſentit Liuius. Nonnihil tamen in re Ardeatenſium diſſentit. Nam Dionyſ. ait amicitiæ ſocietatiſque fœdus cum Ardeatibus pactum eſſe, omiſſa ſuper controuerſo agro expoſtulatione. Liuius autem, legati, inquit, ab Ardeatibus Romam venerunt, ita de iniuria querentes, vt ſi demeretur, ęos in fœdere, atque amicitia manſuros reſtituto agro appareret. Ab Senatu reſponſum eſt, iudicium populi à Senatu reſcindi non poſſe, ſi tamen Ardeates arbitrium Senatui leuandæ iniuriæ ſuæ permittant, fore vt poſtmodum gaudeant ſe iræ moderatos, ſciantque patribus æque curæ fuiſſe, ne qua iniuria in eos oriretur, ac ne orta diuturna eſſet. Sic fere Liuius; qui mox ſubdit creatis nouis Conſulibus fœdus renouatum eſſe.

ANNVS MVNDI 3612. SEXTÆ ÆTATIS 96. NEHEMIÆ DVCIS 4. IMPERII PERS. 96.us ARTAXERXIS ET ELIASIB PONTIF. 23. OLYMPIADIS XXCIV. AN. 3. ARCHONTE DIPHILO VRBIS COND. 311. M. GEGANIO MACERINO II. ET T. QVINTIO CAPITOLINO V. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 441.

HOC quoque anno, & ſequenti fere ſolas res habemus Romanorum. Hic autem 311. ab Vrb. Cond. Cenſuræ initio illuſtratur. *Cenſura*, inquit Liuius, *res à parua origine orta, tanto deinde incremento aucta eſt, vt morum diſciplinæque Romanæ penes eam regimen, Senatus, Equitumque centuriæ, decoris dedecoriſque diſcrimen ſub ditione eius magiſtratus; publicorum ius, priuatorumque locorum, & vectigalia populi Romani ſub nutu, atque arbitrio eſſent.* Huius magiſtratus creandi cauſa fuit, quod Coſs. Senatum docuiſſent cum alia multa, propter continuas Conſulum expeditiones, neglecta eſſe, tum illud inſtitutum ſummæ neceſſarium, de fortunarum cenſu, è quo & numerus eorum, qui militari ætate eſſent, cognoſcebatur, & opum magnitudo pro cuius ratione vnumquemq; ad bellicos ſumptus contribuere oportebat. Nam nullum cenſum intra ſeptemdecim annos actum eſſe à Conſulatu L. Cornelij, & Q. Fabij, vt ait Dionyſ. ij Conſules fuerunt anno V.C. 295. à quo hic numeratur 17. computatis extremis.

I. *Cenſuræ initium.*

Quanta Cenſorum poteſtas. Qua creandi cauſa.

Viſvm eſt Senatui rem operoſam, & minime Conſularem proprio magiſtratu egere, cui ſcribarum miniſterium, cuſtodia, curaque tabularum, & arbitrium formulæ cenſendi, ſubiiceretur. Id facile toti Reip. perſuaſum eſt. Nam Patres libenter conſenſerunt, vt patricij magiſtratus, licet in re parua, multiplicarentur,

II. *Omnium conſenſu creantur.*

rati ex perſonarum dignitate, etiam officio dignitatem acceſſuram, tantóque ordinem ſuum robuſtiorem fore. Tribuni autem rei neceſſitatem intuiti, & procurationem minime ſpecioſam, minime obſtitere. Cúmq; à primoribus ciuitatis ſpretus honor eſſet, Papirium & Sempronium, quorum magiſtratus integer ſuperiore anno non fuerat, populus cenſui agendo præfecit, vnde & Cenſores ab re appellati, vt ſcribit Liuius l. 4. Ex quo minime dubitem locum apud M. Tullium vocis vnius traiectione corruptum emendare. *Fuerunt*, inquit, [a] *patricij minorum gentium, quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui Conſul cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea cenſor cum eodem fuiſſet, annis poſt Romam conditam* 312. Vtique legendum, *qui cenſor cum L. Sempronio Atratino fuit, cum antea Conſul cum eodem fuiſſet*; prius enim Collegæ fuerunt in Conſulatu, quam in Cenſura, vt ex T. Liuio clarum eſt. Quod poſtea vidi à Manutio, & Stephano Pighio animaduerſum.

Primi cenſores.

a l. 9 epiſt. fa. ep. 21.

III. *Res turbulenta apud Ardeates.*

Hoc anno quo Conſules circa dimidium Decembris magiſtratum inierunt, vt eſt apud Dionyſ. Geganius Conſul apud Ardeates, contra Volſcos rem præclare geſſit. Nam apud Ardeates, propter vnius è plebe puellæ nuptias, quas duo iuuenes, nobilis alter, alter plebeius ambiebant, orta lis erat, & iſti virginis tutores, illi mater fauebant: mulierum quippe ambitioſum eſt genus fulgoris magis quam vtilitatis amans, pro qua etiam iudex pronunciarat; cumq; eam ob cauſam ita tumultuatum eſſet, vt non ſolum ad arma, cædeſque ventum eſſet, ciuitate bipertito diuiſa, ſed poſt atrox prælium inter nobiles & plebeios, plebs vrbe pulſa, in agros villáſque optimatum ferro ignique ſæuiret, oppidum etiam obſidere pararet, vt maiore incendio patria deflagraret, optimates Romanos ad auxilium vrbis obſeſſæ, plebs ad expugnandam ſecum Ardeam Volſcos exciuere. Priores Volſci duce Æquo Cluilio Ardeam venerunt, & mœnibus hoſtium vallum obiecere.

IV. *A Romanis componitur. Volſci victi ſub iugum mittuntur.*

Qvod vbi Romam eſt nunciatum, extemplo M. Geganius Conſul cum exercitu profectus, obſidentes Volſcos necopinatò circumuallauit, eóſque commeatu deſtitutos, & ad pugnam deſperata pace progreſſos, cum ne fugere quidem poſſent, omni ex parte cecidit. Qui mox ad preces à certamine verſi, dedito imperatore, traditiſque armis ſub iugum miſſi, cum ſingulis veſtimentis, ignominiæ cladiſque pleni, dimittuntur: & cum haud procul vrbe Thuſculo conſediſſent, vetere Thuſculanorum odio, inermes oppreſſi dederunt pœnas, vix nunciis cædis relictis. Conſul Ardeæ turbatas ſeditione res compoſuit, eius autoribus ſecuri percuſſis, & triumphans in vrbem rediit, Cliuio Volſcorum duce ante currum ducto, prælatiſque ſpoliis, quibus dearmatum exercitum hoſtium, ſub iugum miſerat.

V. *Quintij Capitolini gloria.*

Qvintivs autem togatus Conſul, armati Collegæ gloriam æquauit, ſumma autoritate, & prudentia, vt eum & patres ſeuerum Conſulem, & plebs ſatis comem crediderint, & aduerſus Tribunos autoritate plura quam certamine tenuit. Quinque enim Conſulatus magna cum laude geſti, & honeſtiſſima totius vitæ ratio ſummam illi venerationem apud omnes conciliabant. Itaque Tribunorum militarium nulla mentio his Conſulibus fuit. Tantum valet, etiam apud homines rudes atque turbulentos, opinio probitatis. Quod maxime in quarto eiuſdem Conſulatu intellectum eſt, ſi quis eius apud Dionyſium orationem legat.

ANNVS MVNDI 3613. SEXTAE AETATIS 97. NEHEMIÆ DVCIS 5. IMPERII PERS. 97. ARTAXERXIS 24. Eliasib 24. Olympiadis LXXXIV. an. 4. Archonte Timocle. Vrbis cond. 312. Coss. M. Fabio Vibvlano. Posthvmio Ebvcio Cornicine.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 440.

QVIETÆ fuerunt etiam hoc anno res in Iudæa, in Perſide, in Græcia; ne Romæ quidem quidquam turbarum fuit. Fabius & Ebutius Conſules, vt delerent ex animis hominum infamiam iudicij de agro Ardeatino, SC. fecerunt, vt quoniam ciuitas Ardeatium inteſtino tumultu redacta eſſet ad paucos, coloni eo præſidij cauſa aduerſus Volſcos ſcriberentur. Hæc cauſa palam in tabulas relata eſt, vt plebem tribunoſque falleret, iudicij reſcindendi conſilium initum fuiſſe. Conſenſerant autem vt multo maior pars Rutulorum colonorum eſſet quam Romanorum; nec ager vllus diuideretur, niſi is, qui iudicio infami interceptus fuerat: nec vlli Romano ibi agri gleba aſſignaretur prius, quam omnibus Rutulis diuiſus eſſet; Sic ager ad Ardeates rediit. I. *Colonia Ardeam deducta.*

Cæterum Triumuiri coloniæ deducendæ, agrique diuidendi gratia creati ſunt Agrippa Menenius, T. Clœlius Siculus, M. Ebutius Helua; qui minime populari miniſterio in plebis offenſionem inciderunt, agro ſcilicet aſſignando ſociis, quem populus Romanus ſuum eſſe iudicaſſet. Quin ne primoribus quidem patrum ſatis accepti erant, quod nihil gratiæ cuiuſquam dederant. Iamque eis à tribunis ad populum dies dicta fuerat. Itaque colonis aſcripti, remanendo in Colonia, quam teſtem integritatis iuſtitiæque habebant, vexationes vitauere. II. *Non ſine Triumuirorum inuidia.*

ANNVS MVNDI 3614. SEXTAE AETATIS 98. NEHEMIÆ 6. ARTAXERXIS 25. IMPERII PERSARVM 98. Eliasib Pont. 25. Olympiadis XXCV. 1. Prætore Myrichide. Vrbis cond. 313. Coss. C. Fvrio Pacilio et M. Papirio Crasso.

ANNVS ANTE CHRISTVM 439.

SEXTO anno à tricennali fœdere, quo Criſon Himeręus tertiam in ſtadio Olympico palmam tulit: & Myrichides Athenis Prætor fuit, vt Diodorus teſtatur, bellum inter Samios & Mileſios pro Priene eſt excitatum, vt ſcribit Thucyd. l. 1. Diodorus autem vno anno bellum hoc anteuertit, vult enim incidiſſe in annum vltimum Olymp. præcedentis. Verum ei conſentire non poſſumus, licet conſentiat Olympionicarum contextor, aliique ſectarij, niſi à Thucydide diſſentiamus, quem longe fideliſſimum, & Diodoro multis partibus accuratiorem ex- I. *Ratio temporis belli Samij.*

perimur, & plerique omnes, etiam Dionyſ. Halycarn. qui eius hiſtoriam ſeueriſſimo iudicio examinauit, fatentur eum ſtudioſiſſimum veritatis, próque ea retinenda plurimum laboraſſe, nihil addidiſſe rebus, quod iuſtum non eſſet, nihil detraxiſſe, nihil ad ſuam libidinem ſcripſiſſe. Niſi autem hunc ſextum annum dicamus, primus belli Peloponneſiaci non poterit incidere in decimum quintum, quod Thucyd. initio l. 2. affirmat; ideoque etiam ipſe Diodorus ſibi conſentiens in annum decimum ſextum eius belli initium refert. Hæc de tempore.

II. *Eius origo, & cauſa.* QVOD ad rem ipſam attinet. Cauſam belli huius ait Thucydides fuiſſe Prienem: vrbs ea fuit propinqua Mileto, quam occupare volebant Mileſij, vt ſcribit ibi ſcholiaſtes. At Ptolemæus in Ionia eam ponit, in continente iuxta Epheſum, pari ferę à Samo & Mileto interuallo. Cum ergo pro ea vrbe Samij & Mileſij in armis eſſent, iamque victores facti fuiſſent Samij, Aſpaſia mulier Mileſia Periclem, qui omnia Athenis poterat, & quem illa poſſidebat precibus adduxit, vt eius opera Athenienſes iuberent Samios à bello quieſcere, & apud ſe de controuerſia diſceptare: quod illi recuſarunt, vt ait Plutarchus in Pericle; cumque Samij viderent Athenienſes Mileſiorum partes fouere, ab illis deſciuerunt, inquit Diodorus. Thucyd. vero ait Mileſios cum armis eſſent inferiores, ad Athenienſes profectos multa de Samiis conqueſtos fuiſſe. Quin & Samios nonnullos rerum nouarum cupidos, qui & ſtatum Reip. immutare cupiebant, Mileſiis fauiſſe.

III. *Pericli ab Atheniēſibus committitur.* BELLVM ergo contra Samios fabricatus eſt Pericles mulieris ſuaſu, cuius affectibus intempeſtiuus amor patriæ imperabat. Eum ad hoc bellum conficiendum Athenienſes imperatorem crearunt, attributa ipſi quadraginta triremium claſſe. Cum his copiis Samum profectus, non magno negotio Samiorum vrbem in poteſtatem redegit, & populare regimen in ea inſtituit, quod vt ſtabile foret, obſides accepit quinquaginta viros, totidémque pueros, quos in Lemno depoſuit, præſidióque in Samo relicto diſceſſit. Ita Thucyd. & Plutarchus, qui addit eſſe qui tradant obſides omnes ſingula talenta in capita ei ad ſe redimendum obtuliſſe; multa inſuper eos, qui à populari gubernatione abhorrebant. Piſſuthnem etiam Perſam, qui tum Sardibus præerat, & Samiorum ſtudioſus erat, ad veniam his impetrandam miſiſſe Pericli decem millia aureorum; ex quibus tamen ille nihil acceperit, ſed *A quo Samij ſubiugantur.* tranſlata ad populum ſumma poteſtate, Athenas retro claſſe abierit. Quibus non plane conſentit Diodorus, qui ait Periclem Samiis impoſuiſſe mulctam octoginta talentûm (puta pro rependendis claſſis ſuæ ſumptibus,) & totidem pueros obſides ab illis acceptos, Lemniorum fideicommiſiſſe, totóque negotio intra paucos dies feliciter expedito, Athenas remigraſſe.

IV. *Qui bellum redintegrant.* AFFLIXERANT Samios Athenienſes, ſed non ſanauerant. Itaque facile poſt eorum diſceſſum, cum maioribus incrementis redintegratus eſt morbus. Nam quidam ex Samiis, qui in continentem fugerant, eo quod dominatum popularem ferre non poſſent, cum potentiſſimis quibuſque ciuibus, qui in Samio degebant, pro reſtituenda optimatum gubernatione conſpirarunt, & cum Piſſuthne Hyſtaſpis filio, aut nepote qui tunc Sardibus præerat, inita ſocietate, collectiſque ſeptingentis ferme auxiliariis militibus, in Samum ſub noctem traiecerunt, & quoniam non dubitabant Athenienſes non quieturos, auxilia etiam ex Phœnicia implorarunt, erant enim Phœnices naualium certaminum ſcientiſſimi. Ita fere Thucyd. addit Diodorus, Perſam illum præfectum, hoc Aſianorum militum præſidium libenter dediſſe, eo quod ſperaret hoc pacto Samum in ſuam ditionem eſſe venturam.

V. *Eorumdem victoria.* SAMVM ingreſſi primum quidem factionem popularem aggreſſi ſunt, & maximam eius partem in ſuam poteſtatem redegerunt, (Diodorus ait eos aduerſam ſibi factionem eieciſſe.) Deinde vero, ſuis obſidibus ex Lemno ſurreptis, defecerunt, & Athenienſium præſidium, & præfectos, quos penes ſe habebant, Piſſuthnæ tradiderunt. Expeditionem etiam contra Mileſios ſtatim parant, cum illis autem & Byzantij deficiunt. Nec plura hoc anno geſta alterutra ex parte videntur, niſi quod nunciis his de rebus Athenas perlatis, expeditio contra Samios in proximum vernum tempus decreta, & præparata ſit. Nam quæ hactenus diximus, ſi quis attendat, haud dubiè fatebitur ea tempus annuum facile expleuiſſe, vt ex ſequenti anno clarius agnoſcetur. Etſi Diodorus in eundem annum cuncta coniecerit.

Romæ autem hoc anno ludi à decemuiris per ſeceſſionem plebis à patribus ex SC. voti, facti ſunt. Petilius Tribunus plebis ſeditionum cauſas nequidquam quæſiuit; ludibrióque fuerunt minæ eius, denunciantis ſe delectum impediturum; cum quietis finitimis, neque bello, neque belli apparatu opus eſſet: & cum magno certamine obtinuiſſet vt conſulerentur Patres, Conſulum, an Tribunorum placeret haberi comitia, Conſules creari iuſſi ſunt. VI. *Votiui ludi Romæ.*

ANNVS MVNDI 3615. SEXTAE AETATIS 99. NEHEMIÆ DVCIS 7. IMPERII PERS. 99. ARTAXERXIS 26. Eliasib 26. Olympiadis LXXXV. an. 2. Archonte Glavcide. Vrbis cond. 314. Proculo Geganio Macerino, et L. Menenio Lanato Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 438.

BELLVM contra Samios hoc anno, magno eorum malo, ab Athenienſibus reſtauratum, atque confectum eſt. Cognita enim defectione Samiorum, Athenienſes claſſem ſexaginta nauium inſtruxerunt, eique Periclem cum nouem collegis præfecerunt. Verum non cum tota hac claſſe pugnatum eſt. Sexdecim enim partim in Cariam iuerunt, vt Phœnicum naues, quæ contra ipſos in ſubſidium Samiorum venire dicebantur, ſpecularentur; partim etiam Chium & Leſbum petierunt, vt auxilia inde euocarent. Itaque cum quatuor & quadraginta nauibus, contra ſeptuaginta Samiorum naues certare non dubitarunt; in quarum numero erant viginti quæ milites vehebant, vt ait Thucyd. Plutarchus armatas vocat. Omnes autem Mileto veniebant, quò ſtatim à defectione expeditionem ſuſcepiſſe diximus; indéque audito Athenienſium aduentu, re, vt videtur, infecta reuerſi ſunt. I. *Athenienſes bello Samio incumbunt.*

Pvgna commiſſa eſt, tanto maioribus vtrimque animis, quo & alij pro gloria ſua, alij pro ſalute & libertate, vtrique magna ſcientia & apparatu pugnabant: ad inſulam Tragiam Samo vicinam pugna commiſſa eſt, victoria Athenienſibus ceſſit; Plutarchus in Pericle ex Ariſtotele refert, ipſum etiam Periclem prius nauali prælio ſuperatum, à Meliſſo nauarcho Samio Ithagenis philoſophiæ dedito; quod vt verum eſſet, victoria tamen penes Athenienſes denique ſtetit. Res autem cum Meliſſo poſterius paulo geſta eſt. Athenienſes victos inſecuti, portum occuparunt, vrbémq; obſederũt: quæ ne tum quidem animis fracta, eruptione è muris facta, victores ſuos præliis fatigare auſa eſt. Verum claſſe 40. nauium Athenis ſuperueniente, & Chiorum, ac Leſbiorum viginti quinque, excenſu è nauibus in terram facto, pugna pedeſtri victores effecti vrbem tribus munitionibus, ſimul etiam à mari obſederunt. II. *Naualique prælio vincunt.*

Ita obſeſſis, arctéque concluſis hoſtibus, audiuit Pericles Phœnicias naues in curſu eſſe, quæ Samiis ſuppetias ferebant. Itaque ſumptis ſexaginta nauibus, ex iis quæ erant in ſtatione, Caunum verſus, & in Cariam quam celerrime contendit, quo iam Steſagoram cum quinque nauibus præmiſerat. Interea vero Samij, repentina eruptione facta, duce Meliſſo Philoſopho Samiorum prætore, vt ait Plutarch. caſtráque nullis munitionibus ſepta aggreſſi, naues quæ pro caſtris manebant, in ſtatione profligarunt, & cæteras, quæ contra ſe in aciem eductæ fuerant, prælio nauali ſuperarunt, multis eorum nauibus depreſſis, multiſque hominibus captis. Itaque mare finibus ſuis proximum, per quatuordecim ferme dies, in ſua poteſtate tenuerunt; & quæcunque voluerunt in vrbem importarunt, & inde aliò exportarunt. III. *Et Samum obſident.* *Samij digreſſo Pericle iterum victores.* *Athenienſibus frontem inſeribunt.*

Captiuorum autem Athenienſium ait Plutarch. Samij reddita contumelia,

frontem inſcripſerunt noctua, vt ipſorum frontem antea Athenienſes Samæna, quæ nauis cuiuſdam genus eſt in Samo primum viſæ, inuſſerant. Ex quo & literati Samij ab Ariſtophane dicti apud eundem.

IV. *...euerſus Pericles Samium mænibus coius obſidet.* At Pericles nunciata exercitus clade, tulit propere ſubſidium, ac Meliſſo acie fuſo fugatóque, hoſtes confeſtim muro circumuallauit, ſumptu & diuturnitate potius, quam vulneribus & periculis ciuium vincere, & ſubiugare oppidum ſtudens: ex quo etiam intelligi poteſt bellum Samium ad hunc quoque annum pertinere ad quem etiam nouem menſium obſidio refertur, de qua mox. Interea & aliæ 60. naues cum Thucydide, aliiſque principibus viris Athenis, ſuis ſubſidio venerunt, ex Chio etiam, & Leſbo triginta. Cumque Athenienſes moræ pertæſos, ac pugnandi cupidos non facile eſſet reprimere, Pericles in octo partes copiis diſtributis ſortem duxit, cui obueniſſet alba faba, huic epulari, feriarique, dum reliqui pugnarent permittebat: vnde albam diem, qua quis genio indulſit, aiunt ab alba faba nominari. *Machinarum quarundam inuentio.* Ita Plutarch. Machinas etiam bellicas primus omnium ducum, inquit Diodorus, qui ad hæc vſque tempora inclaruiſſent inſtruxit, arietes videlicet, & teſtudines vt vocant, Artemone Clazomenio ingenioſam hic illi operam nauante: & quia ſummis oppugnationi viribus inſtabat, mœnibus impulſu machinarum deiectis, factum eſt vt Samus in eius poteſtatem veniret. Huius Artemonis mechanici meminit Plutarchus, eumque Periphoretum dictum ait, quod cum claudus eſſet, lectica circunferretur. Idem quod Diodorus de Pericle machinis primum vſo opera Artemônis, ſcripſit Ephorus, apud Plutarchum: quod apud eundem confutat Heraclides Ponticus, verſibus Anacreontis; in quibus multo ante hanc ætatem, & bellum Samium, Artemonis Periphoreti fit mentio.

V. *Samus expugnatur. Quæ conditiones deditionis. Periclis iactatio.* Samii autem cum diutius hoſti reſiſtere non poſſent, nono obſidionis menſe expugnati ſunt, & Athenienſibus ſeſe his conditionibus dediderunt, vt vrbis muros demolirentur, obſides darent, naues traderent, & pecunias, quæ in bellum fuerant impenſæ, certis ſtatiſque temporibus perſoluerent, prout ipſis fuerat imperatum. Ita Thucyd. Eam pecuniæ ſummam Diodorus ait fuiſſe ducentorum talentorum, democratiaque reſtituta Periclem in patriam remeaſſe. Vbi magna cum gloria exceptus ab omnibus, etiam gloriatus eſt ſe Agamemnonem ſuperaſſe, qui barbaram vrbem decem annis, ipſe vero Ioniæ vrbem opulentiſſimam nouem menſibus ſubiugaſſet. Cum ergo ipſa obſidio nouem menſes tenuerit, ſatis apparet reliquum anni tempus vix tot expeditionibus, nauigationibus, præliis ſuffeciſſe; nedum credibile ſit, etiam quæ ſuperiore anno de hoc bello diximus, in vnum eundémque annum eſſe compingenda; quod non recte vt arbitror credidit Diodorus. Byzantij quoque qui cum Samiis defecerant, eorumdem exemplo cum Athenienſibus reconciliati ſunt, ea conditione vt illorum imperio ſicut antea parerent.

VI. *Romana res luctuoſa. Fames.* De Romanis autem huius anni rebus, ita Liuius l. 4. *Sequitur hanc tranquillitatem rerum, annus multiplici clade, ac periculo inſignis, ſeditionibus, fame, regno prope, per largitionis dulcedinem, in ceruices accepto. Vnum abfuit bellum externum; quo ſi aggrauatæ res eſſent, vix ope Deorum omnium res ſiſti potuiſſet.* Tantum ipſe præſidij poſuit in diis ſuis. Mala cepiſſe ait à fame, ſiue anno auerſo à frugibus, ſiue deſerto per deſidiam agrorum cultu; eóque proceſſit malum, vt multi ex plebe, inopiæ leuandæ ſpe amiſſa, potius quam vt cruciarentur trahendo animam, capitibus obuolutis ſe in Tiberim præcipites darent.

VII. *Spurij Melij largitiones.* Tum Sp. Melius ex equeſtri ordine, vt illis temporibus prædiues, rem vtilem peſſimo exemplo, peiore conſilio eſt aggreſſus; frumento namque ex Hetruria priuata pecunia, per hoſpitum, clientiumque miniſteria coëmpto, largitiones frumenti facere inſtituit, plebémque delinitam ad ſe trahere: faſtu maiore & apparatu, quam priuatum hominem deceret. Et quoniam Conſulatum vel inuitis patribus, ſe obtinere poſſe non dubitabat, etiam ad vlteriora, atque ipſum regnum aſpirare cœpit. *Et ambitio.* Sed iam comitia Conſularia inſtabant, quæ res, necdum compoſitis, maturiſve ſatis conſiliis, hominem oppreſſit: præſertim cum, ſummo Reip. bono, T. Quintius Capitolinus iam ſextùm ad Conſulatum euectus eſſet, vt proximo anno dicemus.

ANNVS MVNDI 3616. SEXTÆ ÆTATIS 100. NEHEMIÆ DVCIS 8. IMPERII PERS. 100. ARTAXERXIS ET ELIASIB PONTIF. 27. OLYMPIADIS XXCV. AN. 3. ARCHONTE THEODORO. VRBIS COND. 315. COSS. T. QVINTIO CAPITOLINO VI. ET AGRIPPA MENENIO LANATO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 437.

I. *Bellum Corinthiacũ Corcyræũ.*

CONFECTO bello Samio exortum eſt Corinthiacum, Corcyræos inter & Corinthios, quod magnum ipſum ac diuturnum per ſeſe, in longe maius atque diuturnius, quod dictum eſt Peloponneſiacum tandem terminatum eſt, quodque illi cauſam dediſſe ſcribit Thucydides. [a] Diodorus Corinthiacum bellum anno vno citius inchoat, anno videlicet ſecundo Olympiadis 85. Athenis Prætore Glaucide, quem ſequitur Sigonius, in libello de temporibus Athenienſium. Alij hoc anno malunt, quam putamus Thucydidis eſſe ſententiam; etſi annos ille non perſpicue vbique digeſſerit, qui alioqui hanc hiſtoriam accurate perſecutus eſt.

a l. 12. p 17. gr. lat.

II. *Eius cauſa.*

BELLI materiam præbuit Epidamnus Illyrij ciuitas, quæ poſtea Dyrrhachium dicta eſt, quæ cum aliàs inteſtinis ſeditionibus laboraſſet, etiam hoc tempore, plebe furente, potentiſſimos quoſque ciues eiecit. At illi cum inde diſceſſiſſent, cum Taulantiis barbaris, ad quos ſe receperant, eos qui in vrbe erant terra marique prędabantur. Itaque Epidamnij Corcyram, vt ad coloniæ ſuæ matrem, legatos mittunt, orantes ne ſe perdi ſinerent, ſed & profugos ſibi reconciliarent, & barbarorum bellum finirent. Sed ab iis neglecti, etiam oraculi Delphici monitu, Corinthiis, vt coloniæ ſuæ etiam ipſis conditoribus ſeſe dedunt, opémque poſtulant. Corinthij tum cauſæ æquitate, tum odio in ſuperbiam Corcyræorum permoti, eos in fidem ſuam ac clientelam receperunt, & auxilia miſerunt, etiam poteſtate facta omnibus, qui illuc ſe habitandi cauſa conferre voluiſſent.

Epidamnij à Corcyræis neglecti. A Corinthiis recipiuntur.

III. *Id Corcyræi inique ferunt.*

CORCYRÆI vero vbi nouos colonos, & præſidia militaria Epidamnum perueniſſe, Coloniamque Corinthiis deditam intellexerunt, rem iniquo animo tulerunt; ſtatimque eo cum 25. nauibus profecti, Epidamniis ſuperbè, ac contumelioſè imperarunt, vt exules reciperent. Nam Epidamnij exules Corcyram venerant, orantes vt ſe in patriam reducerent, & præſidia quæ Corinthij miſerant, & nouos colonos remitterent. Cumque Epidamnij imperata non facerent, Corcyræi cum infeſto 40. nauium exercitu, (Diodorus exercitum decem nauibus auget) & exulibus, vt in patriam eos reducturi, atque Illyriis ad belli ſocietatem aſſumptis, bellum illis intulerunt. Vrbem autem obſidentes publicè denunciarunt, vt de Epidamniis qui vellent, & peregrini impune abirent, alioqui vt hoſtes tractatum eri. Sed Epidamnij in ſententia perſiſtentes, Corinthios de obſidione ſua docuerunt, qui exercitum ad eorum auxilium parare cœperunt. Nec plura primus huius belli annus, etiam apud Diodorum continet.

Et Epidamniis bellum inferunt.

Qui ad Corinthiorum opem confugiunt.

IV. *Spurius Melius ad tyrannidem aſpirat.*

DIVINA porro prouidentia Romanam libertatem protegente factum eſt, vt T. Quintius Capitolinus ſextùm Conſul crearetur, vir Spurij Melij conatibus minime opportunus, cum Collega Agrippa Menenio. Factus eſt etiam, aut refectus præfectus annonæ, idem qui anno ſuperiore L. Minucius. Qui eandem Reip. curationem agens, quam Melius priuatim agendam ſuſceperat, cum in vtraque domo genus idem hominum verſaretur, ad Senatum refert tela in demum Melij conferri, domique regni conſilia illum haud dubie agitare, tempus agendæ rei nondum ſtare, cætera iam conueniſſe; Tribunos mercede emptos ad prodendam libertatem, & partita ducibus multitudinis miniſteria eſſe.

V. *Dictator dicitur Cincinnatus.*

Qvæ poſtquam ſunt audita, affirmante T. Quintio Conſule non eſſe in Conſulibus tantum virium, vt rem expedire poſſent, & propter leges de prouocatione, opus eſſe non ſolum forti viro, ſed etiam legibus ſoluto; itaque ſe L. Quintium Cincinnatum Dictatorem eſſe dicturum, quod etiam approbantibus omnibus, præter vnum Quintium qui eligebatur, ſtatim factum eſt. Is tum in Senatu octogenarius aderat, vt ex Siculo patet, nec admodum eſt probabile, eum tam grandem natu in agro arare potuiſſe, licet Cicero in Catone dicat ei in agro aranti nunciatum ipſum Dictatorem eſſe factum, eiuſq. iuſſu Seruilium Halam occidiſſe Melium. Verum lapſus videtur memoria Tullius, & hanc poſteriorem Dictaturam cum priore miſcuiſſe: quod notauit etiam Carolus Sigonius in faſtis. Ergo nouus Dictator mox C. Seruilium Halam Magiſtrum equitum dixit.

VI. *A quo enocatus Melius.*

Postero die, diſpoſitis per vrbem præſidiis, cum in forum deſcendiſſet, conuerſaque in eum plebs nouitate rei, ac miraculo eſſet; & Meliani, atque ipſe dux eorum in ſe intentam vim tanti imperii cernerent. Miſſus à Dictatore Seruilius ad Melium, *vocat te*, inquit, *Dictator.* Cum pauidus ille quid vellet quæreret, Seruiliuſque cauſam dicendam eſſe nunciaret, crimenque à Minucio delatum ad Senatum eſſe diluendum. Tunc Melius recipere ſe in cateruam ſuorum, & primum circunſpectans tergiuerſari. Poſtremo cum Apparitor iuſſu Magiſtri equitum eum duceret, ereptus à circũſtantibus, fugienſque fidem plebis Romanæ implorare, cui dum ſtuduiſſet benigne facere, patrum inuidia opprimeretur, orare vt opem ſibi in vltimo diſcrimine ferrét, néve ante oculos ſuos trucidari ſinerét.

Et in tergiuerſatione occiditur.

VII. *Factum Dictator probat.*

Hæc cum vociferantem aſſecutus Hala Seruilius obtruncat, reſperſuſque cruore obtruncati ſtipatus caterua patriciorum iuuenum, Dictatori renunciat, vocatum ad eum Melium, repulſo apparitore concitantem multitudinem, pœnam meritam habere. Tum Dictator, *Macte virtute*, inquit, *C. Seruili eſto, liberata Republica.* Tumultuantem deinde multitudinem incerta exiſtimatione facti, ad concionem vocari iuſſit: & Melium iure cæſum pronunciauit, etiam ſi obiecti criminis inſons eſſet, qui vocatus à Magiſtro equitum, ad Dictatoré non veniſſet, & vim parantem vi coërcitum fuiſſe. Nec ſatis meditatum tyrannidis facinus expiatum eſſe Melii ſanguine, niſi tecta, parieteſque intra quæ tantum amentiæ conceptum eſſet, diſſiparentur; bonaque contacta preciis regni mercandi publicarentur. Iubere itaque Quæſtores vendere ea bona, atque in publicum redigere. Domum deinde, vt area monumento eſſet oppreſſæ nefariæ ſpei, dirui extemplo iuſſit, id Aequimelium appellatum eſt. L. Minucius boue aurato, aut ſtatua potius, vt Plinio placet, extra portam trigeminam donatus eſt; ne plebe quidem inuita, quia frumentum Melianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit.

Domus eius euertitur, bona publicantur.

Accuſator honoratur.

ANNVS MVNDI 3617. SEXTÆ ÆTATIS. 101.

NEHEMIAE DVCIS 9. IMPER. PERSICI 101. ARTAX. ET
Eliasibi Pont. 28. Ol. LXXXV. an. 4. Archonte
Evthymene V.C. 316. Tribb. militarib.
L. Qvintio Concinnati fil.
Æmilio & L. Ivlio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 436.

I. *Legati Corcyræorum ad Corinthios.*

Obsidebant Epidamnum Corcyræi, Corinthiis exercitum parantibus, vt Epidamnios liberarent: futurus erat exercitus ſexaginta, & aliquot nauium, ex diuerſis populis collectus. Quem apparatum Corcyræi audientes, profecti cum Lacedæmoniis, Sicyoniiſque legatis, quos ſibi adiunxerant, iuſſerunt Corinthios præſidia, & nouos colonos Epidamno deducere, vt ex vrbe, quæ ad eos nihil pertineret. Quod ſi eam ſibi vendicare vellent, in Peloponneſo, apud

eas ciuitates, de quibus inter vtroſque conueniſſet, volebant iure diſceptare, vtris autem Colonia fuiſſet adiudicata, eos illa potituros. At Corinthii ipſis reſponderunt; ſi naues & Barbaros ab Epidamno abducerent, ſe conſultaturos. Nam ante negabant conuenire, vt illi obſiderentur, interim dum hi iudicio contenderent. Inſtiterunt Corcyræi, paratoſque ad id ſe obtulerunt, ſi & ipſi Corinthii etiam interea dum lis dirimeretur, illos abducerent, quos in Epidamnum præſidii cauſa immiſerant.

II. *Corinthii claſſem mittunt Epidamnũ*

Corinthii eam conditionem reſpuunt, ſed nauibus ad bellum paratis, caduceatorem præmittunt, qui Corcyræis prius bellum indiceret: Ipſique portu ſoluentes, cum ſeptuaginta & quinque nauibus, & duobus millibus grauis armaturæ militum, Epidamnum verſus nauigauerunt, bellum Corcyræis illaturi. Et cum ad Actium promontorium, ad fauces ſinus Ambracii perueniſſent, Corcyræi caduduceatorem ad eos mittunt, qui vetaret illos contra ſe nauigare. Cum autem is nihil pacatum à Corinthiis renunciaret, & iam octoginta naues inſtructas rebus neceſſariis haberent, quarum 40. Epidamnum obſidebant, obuiam hoſti proceſſerunt. Et acie inſtructa naualem pugnam commiſerunt.

III. *A Corcyræis nauali pugna vincuntur, Epidãnus ad deditionẽ cogitur.*

In ea Corcyræi longè ſuperiores fuerunt, & quindecim Corinthiorum naues profligarunt. Eodem autem die contigit, vt & illi qui Epidamnum obſidebant, eam ad deditionem adigerent, ea conditione vt peregrinos venderent, Corinthios in vinculis ſeruarent, donec ſtatuerent victores, quid de iis fieri placeret. Poſt hoc nauale prælium Corcyræi cum trophæum in Leucimna Corcyræ promontorio ſtatuiſſent, cæteros captiuos interfecerunt, Corinthios in vinculis conſeruauerunt, reliqui victi cum ſociis domum reuerſi, Corcyræis imperium maris illis in locis reliquerunt, qui varia Corinthiorum loca peruagati, aliorum agros vaſtarunt, aliorum naualia incenderunt, ſicque reliquus ille annus tranſactus eſt.

IV. *Motus Romæ ob Melij cædem.*

Cæso Sp. Melio, Tribuni plebis, turbarum magis quam concordiæ amantes, non deſtiterunt nunc Seruilium, nunc Minutium apud plebem criminari, querique indignam Melii necem, qui indicta cauſa, & indemnatus eſſet occiſus, & mortem ab inimicis plebis, pro ſua in egenam plebem miſericordia, retuliſſet. Peruicerunt igitur, vt huius anni comitiis Tribunorum militum potius, quam Conſulum comitia haberentur, haud dubii quin ſex electis, tot enim iam creare licebat, etiam plebei aliqui crearentur, qui ſe Melianæ cædis profiterentur vltores. Plebs tamen quanquam multis, ac variis ſuperiore anno motibus agitata, non plures quam tres Tribunos conſulari poteſtate creauit, M. Æmilium Mamercum virum ſummæ dignitatis, L. Quintium Cincinnati filium, ex cuius Dictaturæ inuidia tumultus quærebatur, qui L. Iulium tertium creant.

Tribuni militares creantur.

V. *Defectio Fidenatium.*

In horum magiſtratu Fidenæ, colonia populi Romani, ad Lartem Tolumnium Veientium regem, ac Veientes defecere, Euſebius Pontaci biennio citius Fidenatium defectionem ponit; hic tamen fatetur aliquot exemplaria eam in annum 28. Artaxerxis referre, quæ eſt omnino mens Liuij, vt patet ex 310. anno V. C. à quo hic decimus ſextus, non decimus quintus, vt vult Plutarchus, numeratur. Fidenæ hoc facinus iam Tullo Hoſtilio rege edoctæ, nunc maius addidere defectioni ſcelus; quatuor enim legatos Romanos, cauſam nouæ defectionis quærentes, iuſſu Tolumnii interfecere. Leuant quidam Regis facinus, quod dicant eum in proſpero teſſerarum iactu, vocem ambiguam emiſſe, quæ à Fidenatibus, cum hac de re conſulentibus excepta ſit, tanquam iubentis cædem. Quod Liuius merito improbat, quod incredibile ſit in tanta re, quæ ius gentium ruptura eſſet, non auertiſſe tantiſper regem animum à ludo, neque deinde patratum facinus exhorruiſſe. Itaque credibilius eſſe voluiſſe regem Fidenatibus ſpem omnem præcidere reconciliationis cum Romanis, tanto contra eos ſcelere perpetrato: vt quondam Achitophel autor fuit Abſaloni, vt decem Dauidis concubinas in totius populi conſpectu violaret, vt is ſibi perſuaderet amicitiam paternam cum filio penitus deſperandam eſſe. Legatorum ſtatuæ, qui Fidenis cæſi ſunt, in Roſtris collocatæ fuerunt, indeque bellum contra Veientes, & Fidenates præparatum, quod proximo anno geſtũ eſt.

Legatos Romanos occidunt.

ANNVS MVNDI 3618. SEXTAE AETATIS 102.

NEHEM. 10. IMP. PERSAR. 102. ARTAXER. LONGIM. ET ELIASIB. PONTIFICIS 29. OLYMPIADIS XXCVI. A. 1. ARCHONTE NAVSIMACHO V.C. 217. COSS. M. GEGANIO MACERINO III. & L. SERGIO FIDENATE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 435.

I. *Olymp. 86. Ortus Iſocratis.*

NATVS eſt hoc anno, quo Theopompus Theſſalus in Olympico ſtadio victor fuit, clariſſimus Rhetor Iſocrates, quinquennio ante bellum Peloponneſiacum, Prætore Athenis Lyſimacho, vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus de antiquis Oratoribus. At Diodorus Siculus eum Nauſimachum vocat, hoc ipſo primo anno Olymp. 86. Lyſimachum etiam vocat Plutarchus in opuſc. de vita 10. oratorum, vbi etiam ait Platone priorem fuiſſe annis 7. Lyſia poſteriorem 22. Euſebius in Chronico hac ipſa Olympiade claruiſſe ait Democritum Abderitem Phyſicum philoſophum, ſiue vt alii volunt Mileſium, Empedoclem item Agrigentinum, Hippocratem Coum medicum, Gorgiam & Prodicum. Zenonem quoque, atque Parmenidem. Quod ipſum notauit Cyrillus Alexandrinus l. 1. contra Iulianum. Laërtius Empedoclem ait floruiſſe Olympiade 84. ſicut & Parmenidem. Nihil vetat vtrumque verum dicere.

Democritus Abderites. Empedocles. Hippocrates Gorgias. Prodicus Zeno &c.

II. *Corinthiorum, & Corcyræorũ à bello quies.*

CORCYRAEI poſt nauale prælium fœliciter geſtum, maxima eius anni parte, maris illius imperium tenuere, & Corinthiorum ſocios infeſta claſſe nauigantes vexarunt, donec Corinthii æſtate iam aduentante, nauibus, exercituque miſſo, cum ipſorum ſocii laborarent ad Actium caſtra poſuerunt, vt & Leucadem, & cæteras ciuitates amicas ſuo præſidio tutarentur. Corcyræi vero in Leucimna Corcyræ promontorio, è regione hoſtium caſtra metati ſunt: & neutri contra alteros nauigabant, ſed ſtatiua oppoſita habentes hyeme iam aduentante domum vtrique ſe receperunt, vt pluribus narrat Thucydides. 1 l.p.11. gr. lat.

III. *Noui Romæ cõſules.*

ROMAE autem, quoniam atrox dimicatio inſtabat contra Veientes & Fidenates, plebe, tribuniſque quieſcentibus, nihil controuerſiæ in creandis conſulibus fuit. Itaque M. Geganius Macerinus tertium, & L. Sergius Fidennas à bello, credo quod deinde geſſit appellatus, vt inquit Liuius, conſules creati ſunt. Sergius enim primus cis Anienem cum rege Veientium ſecundo prælio conflixit, nec increuentam victoriam retulit. Itaque cum maior ex ciuibus amiſſis dolor, quam lætitia fuſis hoſtibus fuiſſet, Senatus, vt in trepidis rebus, Dictatorem dici Mamercum Æmilium iuſſit: Is Magiſtrum equitum L. Quintium Cincinnatum, dignum parente iuuenem dixit, qui nuper Tribunus militaris fuerat. Ad delectum à Coſſ. habitum, adiecti ſunt veterani Centuriones, & ſuppleti, qui proxima pugna deſiderati fuerant. Legatos Quintium Capitolinum, & M. Fabium Vibulanum ſequi ſe Dictator iuſſit.

Et Dictator

IV. *Apparatus ad pugnã.*

CVM poteſtas maior, tum vir quoque poteſtati par, hoſtes ex agro Romano trans Anienem ſummouere: nec prius ad pugnam auſi progredi, donec Veientibus atque Fidenatibus Faliſcorum legiones auxilio venere. Itaque detrectatio pugnæ Romanis animos auxit. In medium campum progreſſæ acies. Verum quoniã hoſtes multitudine abundabant, partem copiarum poſt montes latere iuſſerunt, quæ inter dimicationem caſtra Romana aggrederentur. Trium populorum exercitus ita inſtructus fuit, vt dextrum cornu Veientes, ſiniſtrum Faliſci, mediam aciem Fidenates tenerent. Dictator dextro cornu aduerſus Faliſcos, ſiniſtro contra Veientes Quintius Capitolinus, ſigna intulit: ante mediam aciem cum equitatu Magiſter equitum proceſſit. Fabius Vibulanus ad tutanda caſtra prouide reli-

ctus eſt, contra quæ partem copiarum Tolumnius ſub pugnam miſit.

V. *Pugna initium à Romanis.*

Parvmper ſilentium & quies fuit, nec Hetruſcis niſi cogerentur, pugnam inituris. At Dictator equites clamore ſublato in hoſtem emiſit, ſecuta peditum acies ingenti vi conflixit, nec Hetruſcæ legiones Romanorum impetum ſatis ſuſtinebant. Equites maxime reſiſtebant, equitumque longe fortiſſimus ipſe Rex. Erat tum inter equites Tribunus militum A. Cornelius Coſſus, qui cum ad impetum Tolumnii, quacunque ſe intendiſſet, Romanas turmas trepidantes videret, inſignemque eum regio habitu, tota acie volitantem cognouiſſet. Hiccine eſt, inquit, ruptor fœderis humani, violatiorque gentium iuris? ſtatimque calcaribus ſubditis infeſta cuſpide in vnum fertur hoſtem; quem cum ictum equo deieciſſet, confeſtim & ipſe haſta innixus, ſe in pedes excipit, & aſſurgentem regem vmbone reſupinat, repetitumque ſæpius cuſpide in terram affixit, tum exangui detracta ſpolia, caputque abſciſſum victor ſpiculo gerens, terrore cæſi regis hoſtes fundit.

Tolumniũ Regem Cornelius Coſſus interficit.

VI. *Indeque victoria exorta.*

Itaqve equitum quoque fuſa acies, quæ vna certamen anceps faciebat. Dictator fugatis legionibus inſtat, & ad caſtra compulſos cædit. Fabius quoque Vibulanus Caſtra non ſolum egregie defendit, ſed ex iis improuiſus egrediens, plurimos concidit, reliquos in fugam dedit.

Et triumphus. opima ſpolia templo affixa.

Omnibus locis re bene geſta, Dictator Senatuſconſulto, iuſſuque populi triũphans in vrbem rediit. Longe maximum triumphi ſpectaculum fuit Coſſus, quadrigis in vrbem inuectus, ſpolia opima Regis interfecti gerens, quæ in æde Iouis Feretrii, primus à Romulo, prope Romuli ſpolia, cum ſolenni dedicatione dono fixit. Dictator coronam auream libræ pondo ex publica pecunia, populi iuſſu in Capitolio Ioui donum poſuit.

ANNVS MVNDI 3619. SEXTÆ ÆTATIS. 103.

NEHEMIAE DVCIS 11. IMPER. PERSAR. 103. ARTAX. ET ELIASIBI PONT. 30. OL. XXCVI. AN. 2. ARCHONTE ANTILOCHIDE, VRBIS COND. 318. COSS. M. CORNELIO MALVGINENSE, & L. PAPIRIO CRASSO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 434.

I. *Nouus belli Corinthiaci apparatus.*

TOTO hoc anno poſt nauale prælium infeliciter à Corinthiis geſtum, & inſequenti qui nunc agitur, naues compegerunt Corinthii, & naualem expeditionem optime pararunt, remiges cum ex ipſa Peloponneſo, tum ex reliqua Græcia cogentes, eoſque mercede ſolicitantes.

Legati ad Athenienſes vtrinq. miſſi.

Corcyræi vero audito illorum apparatu timere cœperunt, quod cum nulla Græcarum ciuitatum fœdere coniuncti eſſent. Itaque viſum eſt ipſis ad Athenienſes proficiſci, & ſocietate cum illis contracta, aliquod ab ipſis auxilium impetrare. Quibus cognitis Corinthii legatos ipſi quoq. Athenas miſerunt, rogaturos ne præter Corcyræorum claſſem, ipſorum quoque claſſis hoſtibus adiuncta impediret, ne bellum ſuo arbitratu gererent. Longam vtrique Athenis orationem habuere, variis criminationibus aduerſariorum, & ſuorum promiſſis plenam, quam fuſe Thucydides perſcripſit. [a]

[a] l. 1. p. 23. 24. & ſeq. gr lat. p. 31.

II. *Athenienſes Corcyræis adhærent.*

Athenienses vtriſque auditis, & concione bis coacta, in priore æque in vtramque partem propendere. In poſteriore vero mutato conſilio ſtatuerunt nullam quidem belli ſocietatem cum Corcyræis inire, neque pro eis aduerſus Corinthios expeditionem ſuſcipere, ne fœdera tricennalia cum Lacedæmoniis, eorumque ſociis inita violarent, ſed ſubſidiariam duntaxat ſocietatem fecerunt, vt alteri alterorum agro mutuam ferrent opem, ſi quis aduerſus Corcyram, vel Athenas, vel eorum ſocios iret. Qua ratione Athenienſes, quamuis diſſimulanter, contra

Et quamobrem.

CORCYRAEI VINCVNT CORINTHIOS

Peloponneſios tamen, quos afflictos optaſſent, vel ſic bellum gerebant, neque pati volebant, vt Corcyra, quæ tantum claſſe valebat, in Corinthiorum poteſtatem veniret: ſed eos quam maxime inter ſe collidere volebant, vt cum inualidioribus, ſi quid opus eſſet, & Corinthiis, & aliis, qui claſſem habebant, bellum capeſſerent; ſimul etiam hæc inſula ad traiiciendum in Italiam & Siciliam opportuno loco ſita videbatur.

III. *Auxiliaq. ſubmittũt.*

Hoc igitur conſilio Athniẽſes, qui quoquo modo ad totius Græciæ principatũ aſpirabant, Corcyræos receperunt, nec multo poſt Corinthiorum diſceſſum decem naues illis auxilio miſerunt, mandantes eorum ducibus ne quicquam contra Corinthios agerent, ſed Corcyræos tantum defenderent, contra omnes qui eos inuaderent, ne ſcilicet fœdera frangerent. Illæ igitur naues Peloponneſum longo circuitu circumuectæ, in Corcyram peruenerũt. Scribit Plutarchus in Pericle, miſſas tantum decem naues, duce Cimonis filio, ex Periclis in eam familiam odio: cumque propterea peſſime audiret, quod exiguum quidem auxilium indigentibus præbuiſſet, magnam autem anſam lacerandi ſui inuidis dediſſet, alias deinde plures Corcyram miſiſſe, quæ poſt pugnam venerint.

IV. *Conuenitur ad præliũ, & quæ vtrimque copiæ.*

CORINTHII vero poſtquam res omnes ad prælium neceſſariæ paratæ fuerunt, cum centum quinquaginta nauibus, quarum ſexaginta ſociorum erant, ipſorum vero Corinthiorum nonaginta aduerſus Corcyram curſum direxerunt: & in agro Threſprotico, qui Corcyræ pene è regione eſt, caſtra poſuerunt. Corcyræi vero cum centum & decem nauibus contra eos vela fecerunt, aderant & 10. Atticæ naues, & caſtra metati ſunt in vna inſularum, quæ Sybota vocantur. Ipſorum autem peditatus erat in Leucimna promontorio, & cum eo mille grauis armaturæ milites, quos Zacynthii auxilio ipſis miſerant. Quid plura? venitur ad certamen, pugnatur acerrime, minore peritia quam voluntate: vbique magnus tumultus, & prælium valde turbulentum erat, in quo naues Atticæ, Corcyræis ſicvbi ab hoſte premerentur præſto erant, metum quidem hoſtibus incutiebant, ſed prælii initium, propter Athenienſium interdictum, non faciebant.

Pugnatur.

V. *Varia vtrimque victoria.*

DEXTRVM cornu Corinthiorum, in quo erant Megarenſes & Ambracienſes, maxime laborabat, Corcyræi enim eos cum viginti nauibus in fugam verterãt, & ad continentem vſque perſecuti fuerant. At in ſiniſtro, vbi erant ipſi Corinthii, longe ſuperiores erant; quod viginti illæ Corcyrenſium naues abeſſent in hoſte perſequendo occupatæ. Athenienſes ergo cum Corcyræos premi viderent, iam minus diſſimulanter opem tulerunt, & cum Corinthiis manus conſeruerunt, nihilominus hac parte Corinthii victores effecti ſunt.

Nouum Atheniẽſium auxilium.

Cumque rurſum ad Sybota, deſertum Theſprotidis portum, vires ſuas collegiſſent, Corcyræos infeſta claſſe petierunt; Corcyræi quoque viciſſim, collectis quotquot potuerũt nauibus, vna cum Atticis ad eorũ impetum excipiendum ſe cõpararunt, ne illi in Corcyram deſcenderent. Iam erat diei ſerum, clamorq. militaris ad concurſum ſublatus fuerat, cum Corinthii repente in puppim remigare ceperunt, viginti naues Athenienſium contra ſe nauigantes conſpicati, veriti ne plures etiam adeſſent. Interea autem ſuperueniente nocte vterque exercitus ad tuta ſe littora, portuſque ex alto receperunt. Atticæ vero naues portum ad Leucimnam Corcyræ promontorium, non ſine Corcyræorum metu receperunt.

VI. *Belli finis ſine alterutrius populi victoria.*

POSTRIDIE vero triginta naues Atticæ, & Corcyræorum quotquot ad nauigandum erant idoneæ ad portum, in quo Corinthii ſtationem habebant, nauigarunt, eo animo vt cognoſcerent an prælio nauali certare vellent. Illi vero nauibus à terra prouectis, & acie in alto inſtructa quieſcebant: quia prælii initium facere nolebant: ſed Athenienſium naues veriti, de receſſu potius, ſi impune liceret, cogitabant. Cumque id ſibi per Athenienſes licere cognouerunt, erecto in Syboris trophæo, quaſi victoriæ monumentum, domum rediere. Idemque à Corcyræis factum, vtriſque ſibi victoriam aſcribentibus, quæ potius neutrorum fuit. Sicque bellum Corcyrenſe cum Corinthiis terminatum eſt, illis Epidamno, quod ante volebant, potientibus. Quoniam vero Athenienſium opera effectum erat, vt Corinthii Corcyræos in ſuam poteſtatem redigere non potuiſſent, omnem iram ſuam in Athenienſes effuderunt, vt proxime ſequens docebit annus.

Corcyræi Epidamno potiuntur. Corinthii Atheniẽſibus iraſcuntur.

VII. *Romana res.*

HOC ipſo anno Romani exercitus in agrum Veientem, & Faliſcum ducti ſunt,

prædæ abactæ hominum pecorumque, hoſtiſque in agris nuſquam inuentus eſt, neque pugnandi copia facta. Vrbes tamen non oppugnatæ, quia peſtilentia populũ inuaſit. In vrbe Melius quidam tribunus plebis Minutio diem dixit, quaſi falſis criminibus Sp. Melium circunueniſſet: rogationem etiam de publicandis bonis Seruilii Halæ dixit, quod indemnatum ciuem occidiſſet; ſed omnes illius tribuni conatus contempti euanuere. Peſte præſertim inualeſcente, cum prodigiis, ac terræ motibus, quibus tecta in agris ruere nunciabantur: proptereaque obſecratio à populo, decemuiris præeuntibus, facta eſt.

ANNVS MVNDI 3620 SEXTÆ ÆTATIS. 104.

NEHEMIAE DVCIS 12. IMPER. PERSAR. 104. ARTAX. ET Eliasibi Pont. 31. Ol. XXCVI. an. 3. Archonte Charete, Vrbis Conditae 319. C. Ivlio II. & L. Virginio Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 433.

CORINTHII ſocietatem Athenienſium cum Corcyræis, & victoriam illorum ſubſidio partam ęgerrime ferebant, eoque ægrius quo certius agnoſcebant ſibi de Corcyræis vindictam eſſe deſperandam, quandiu Athenienſium præſidio niterentur. Itaque in eos concitati, vt aliquo modo de ipſis vltionem ſumerent, coloniam illorum Potidæam ad defectionem ab illis impulere, vt ait Diodor. Thucyd. autem, ſemel iterũque affirmat hoc de Potidæatibus ſtatim à prædicto nauali prælio contigiſſe. Qui etiam huic defectioni cauſam ab Athenienſibus datam tradit, qui quod Corinthiorum inimicitias haberent ſuſpectas, Potidæates qui in Pallenes Iſthmo habitabant, Corinthiorum colonos, ſuoſque ſocios & vectigales, muros Pallenem verſus demoliri, & obſides dare iuſſerunt, & Epidemiurgos, magiſtratus ſic appellatos, expellere, quos Corinthii quotannis mittebant, nec in poſterum recipere. Eſt autem Pallene Thucydidi, quæ Ptolemæo Patelene in Macedonia prima, inter Thermaicum, & Toronaicum ſinum, in Ægæo mari, non longe à Lemno inſula; vrbem tamen hanc ipſe vocat Caſandram, nomine recentiore, vt Plinio, & Pauſaniæ placet. I. *Corinthij de Athenienſibus vindictam expetunt.* *Cui Athenienſes viã muniunt, Potidæates vexando.*

ITA porro de Potidæis ſtatuebant Athenienſes, quod vererentur ne à Perdicca Macedone, & Corinthiis ſolicitati, à ſe deficerent, cæteroſq. ſocios, qui in Thracia erant, ad defectionem ſecum traherent, ad quod humanitatis potius ac beneuolentiæ officiis, ſi recte ſaperent, quam ſeueritatis adnitendum erat. Timebant autem, quod & Corinthii aperte Athenienſibus erant infenſi, & Perdicas Alexandri filius Macedonum Rex eorum hoſtis erat, cum ante ſocius & amicus eſſet. II. *Ob defectionis timorẽ.*

Ideo autem factus eſt eorum hoſtis, quod cum Philippo fratre ſuo & Derda, coniunctis armis bellum contra ſe gerentibus, Athenienſes ſocietatem feciſſent. Cumque ſibi ideo metueret, miſſis Lacedæmonem legatis, operam dedit vt bellum inter Atheniẽſes & Lacedæmonios oriretur. Corinthios quoque ſibi conſiliauit, vt Potidæa defectionem ab Athenienſibus faceret. Quin etiam cũ Chalcidenſibus, & Bottiæis, qui ſunt in Thracia, egit, vt vna cum Potidæatis deficerent. Exiſtimans ſi ciuitates iſtas agro ſuo finitimas haberet ſocias, ſe bellum cum illis facilius aduerſus Philippum fratrem, & Athenienſes eſſe facturum. Ita fere Thucydides. *Perdiccas hoſtis Athenienſium.*

SIC apparet Athenienſes, qui Imperii Græciæ cupidi, bella circunquaque vel ſerebant, vel fouebant, vt populos mutuis odiis, armiſq. debilitatos facile ſibi ſubiicerent; etiam omnium contra ſe odia, atq. arma concitaſſe, Macedonas, Corinthios, mox etiã Lacedæmonios, à quibus ingentibus malis affecti ſunt: in certiſſimũ III. *Atheniẽſes male conſulti in defectionis periculo.*

exemplum, qui tanto meliore Dei cognitione prædíti, & Chriſtianarum obligatione virtutum, non diſſimilia, eodem humani generis hoſte impulſore, peccãt. Cæterum cum Athenienſes Perdiccæ & Corinthiorum conſilia ſatis agnoſcerent, & earum ciuitatum defectionem vellent anteuertere, mandarunt nauium ſuarũ præfectis (triginta enim naues, & mille grauis armaturæ milites in Thraciam mittebãt) vt & obſides à Potidæatis acciperent, & vrbis muros demolirentur, & accurate cauerent ne propinquæ ciuitates defectionem facerent.

IV. *Potidæatæ Athenis repulſi Spartam adeunt.*

AT Potidæatæ miſſis ad Athenienſes legatis, ſi forte ipſis perſuadere poſſent, ne quid noui de ſe ſtatuerent, Lacedæmonem etiam cum Corinthiis profecti id egerunt, vt ſi opus foret, auxilium Lacedæmonii eis pararent: vbi vero opera diu conſumpta, nihil pacati ab Athenienſibus impetrare potuerunt (quin potius eorum naues in Macedoniam, & in ſe pariter veniebant) & ſummi Lacedæmoniorum magiſtratus ipſis promiſerunt, ſi Athenienſes contra Potidæam irent, ſe in Atticam irruptos, tum demum cum Chalcidenſibus, & Bottiæis coniuratione facta ab Athenienſibus defecerunt: ſunt hi Chalcidenſes & Bottiæi in Thraciæ finibus, ad montem Athos, è regione Lemnos inſulæ apud Ptolemæum, qui tamen Bottiæos non nominat, forte iidem ſint cum Augæis apud eundem.

V. *Chalcidenſes Olynthũ migrant. Et cũ aliis deficiunt.*

PERDICCAS quoque Chalcidenſibus perſuaſit vt relictis, & exciſis vrbibus maritimis, metu Athenienſium, qui mari potentes erant, commigrarent Olynthum, & eam vrbem à mari remotiorem communirent, Eam vrbem Thraciæ maximam, vt ſcribit Xenophon, & apud Thucyd. Demoſth. Herodotum, alioſque celeberrimam, mirum eſt à Ptolemæo prætermiſſam. Mela eam inter Athon montem, & Pallenem collocat.

Athenienſes Thraciã adeunt, & in Macedoniam remigrant.

Aſſenſi ſunt Perdiccæ Chalcidenſes, & vrbes ſuas demoliti, ad mediterranea cõmigrarunt, & ad bellum ſe parare cœperunt. At triginta Athenienſium naues cum in Thraciam perueniſſent, & ciuitates defeciſſe viderent, impares ſe fore vtrique bello exiſtimantes, contra ciuitates ſcilicet & Macedonas, retro in Macedoniam, quo etiam miſſi fuerant, reuerterunt; vt iunctis viribus cum fratribus Perdiccæ, ipſum debellarent. Interea autem Corinthii timentes Potidææ, & illius oppidi periculum, domeſticum exiſtimantes periculum, in Thraciam exercitum validum duce Ariſtæo miſerũt, qui eo quadrageſimo die poſt defectionẽ Potidææ peruenit.

Corinthij Potidææ auxilio veniunt.

VI. *Romanæ res.*

ROMÆ autem peſtilentior etiam hic annus ſuperiore fuit, Iulio & Virginio conſulibus; vnde tantus vaſtitatis in vrbe metus agriſque fuit, vt nemo prædarum ex hoſtibus, aut belli meminiſſet. Cum vltro Fidenates populabundi in agrum Romanum deſcenderunt, & adiunctis Veientibus, (Nam Faliſci belli ſocii eſſe noluerunt) tranſiere Anienem, atque haud procul à Collina porta ſigna habuere. Itaque trepidatum non in agris magis, quam in vrbe eſt. Iulius Conſul in aggere, & muris explicat copias. *A Virginio Senatus in æde Quirini conſulitur. Dictatorem dici A. Seruilium placet, cui Priſco alij, alij Structo fuiſſe cognomen tradunt. Virginius dum collegam conſuleret moratus, permittente eo nocte Dictatorem dixit.* Ita Liuius, ex quo aliqui non recte, vt opinor, exiſtimarunt, nocte tantum Dictatorem dici ſolitũ, cum contrarium potius ex hoc loco colligatur. Nimirum nocte præter ſolitum dictum fuiſſe in re trepida, & tẽpore diurno conſumpto in conſulendo Collega. Alius tamẽ nobis poſtea occurret locus, in quo aperte morem dicendi nocte Dictatorem confirmat. Dictator Seruil. Magiſtrum equitũ Poſthum. Ebutiũ Heluam dicit, omneſque luce prima extra portam Collinam adeſſe iubet: quibuſcunque vires ad arma ferenda ſuppetebant, præſto fuere, ſigna proferuntur: hoſtes in altiora loca concedunt; eo Dictator agmine infeſto ſubit, nec procul Nomento ſignis collatis fudit Hetruſcas legiones, & in vrbem Fidenas compulit, vallóque circundedit: cumque eam vi capere, aut obſidione deſperaret, quippe admodum munitam, & rebus omnibus inſtructam, agere in arcem cuniculum inſtituit, & perfoſſo monte, patefecit in arcem viam, & necopinantibus Hetruſcis, hoſtilis clamor ſupra caput vrbem captam oſtendit, quæ & mox exciſa eſt.

Dictator nocte dictus.

ANNVS MVNDI 3621. SEXTAE AETATIS 105. NEHEM. 13. IMP. PERSAR. 105. ARTAXER. LONGIM. ET ELIASIB. PONT. 32. OL. XXCVI. AN. 4. ARCHONTE APSEVDE. V. C. 320. COSS. C. IVLIO III. & L. VIRGIN. II. VEL M. MANLIO CAPITOL. & Q. SVSPICIO CAMERINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 432.

I. *Ratio temperis.*

EOSDEM conſules ſequenti anno refectos cum Licinio Macro ſcribit Liuius. Valerius autem Antias, & Q. Tubero poſteriores ſuggerunt: Diodorus etiam Tribunos militares; ſed Liuium ſequamur, quem Euſebius in Chronico Græco, Caſſidorus, Cuſpinianus, Onuphrius, Sigonius, Pighius in ſuis faſtis probant.

Celebratur porro hic annus apud Nehemiā.[a] Eſt enim duodecimus ducatus, ſiue adminiſtrationis Nehemiæ exactus & iniens 13. ſi extrema computentur.

[a] 2 Eſdr. 5. 14. c. 13. 6.

II. *Nehemiæ in populum ſuum humanitas.*

A die autem illa, inquit, *qua præceperat rex mihi, vt eſſem dux in terra Iuda, ab anno vigeſimo vſque ad annum trigeſimum ſecundum Artaxerxis Regis, per annos duodecim, ego, & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus.* Miſericordia ſcilicet motus in populum egenum, vt ex eodem capite quinto patet, quorum tributa tantundem minuebantur, vnde ſequitur. *Duces autem primi, qui fuerunt ante me, grauauerunt populum, & acceperunt ab eis in pane, & vino, & pecunia quotidie quadraginta ſiclos*, id eſt quinquaginta quatuor francos cum dimid. quippe ſinguli ſicli valent 27. ſolidis cum dimidio. Pergit, *ſed & miniſtri eorum depreſſerunt populum*, vel exigendo ſeuerius, vel tractando inhumanius; Tigurina habet tyrannidem exercuerunt in populum, Sept. Xiſti ἐξουσιάζονται. Regia ἐκυρίευσαν, id eſt, dominati ſunt, imperioſe egerunt. *Ego autem*, inquit, *feci ita, propter timorem Dei, quin potius in opere muri ædificaui*; nec tamen numeratus eſt ſupra c. 3. Exiſtimari poteſt Nehemiam multis in locis auxilio fuiſſe ædificantibus, tam ipſum per ſe, quam per ſeruos ſuos, quos ait omnes congregatos fuiſſe ad opus, aliis tamen honorem ædificationis liberaliter conceſſiſſe.

Priores duces duriores

III. *Nehemiæ magnificētia.*

AD quam etiam pertinet, quod ait; neque ſe, neque domeſticos, aut famulos ſuos, agrum vllum à pauperibus acquiſiuiſſe: oppignoratum ſcilicet, quando ſoluendo non eſſent. Nihilominus magnas expenſas facere cogebatur. *Nam Iudæi*, inquit,[b] *& magiſtratus centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quæ in circuitu noſtro ſunt in menſa mea erant. Parabatur autem mihi per dies ſingulos bos vnus, arietes ſex electi, exceptis volatilibus. Et inter dies decem vina diuerſa, & alia multa tribuebam. Inſuper & annonas ducatus mei non quæſiui: valde enim attenuatus erat populus. Memento mei Deus meus in bonum, ſecundum omnia, quæ feci populo huic*: huc alludit Ioſephus, cum ait Nehemiam fuiſſe in populares ſuos beneficentiſſimum. Sed, inquies, vnde Nehemiæ pecuniæ ad tantos ſumptus? Videntur ſane illi ex ærario regis, procurante Regina Eſther, & Mardochæo attributæ.

[b] 2. c. 5. 14.

IV. *Nehemias abit in Perſidem.*

HOC ipſo anno Nehemias è Iudæa profectus eſt in Perſidem,[c] ad Regem Artaxerxem, qui rex Babylonis dicitur, & reuera ei Babylonii parebant; ſed forte tunc erat Babylone, & ad eum profectus eſt Nehemias. Sed illud obſcurius eſt, in quorum dierum fine dicatur poſtulaſſe, & impetraſſe à rege reditum in Ieruſalem. Torniel. finem dierum interpretatur finem vitæ Artaxerxis, qui 8. ab hinc annis contigit. Ex quo dicendum eſſet Nehem. totidē annis apud regem permanſiſſe. Et in eadem ſententia eſt Functius in Chronico, Genebr. item l. 2. in Artaxerxe 3. & in Eliaſib. vbi ex hoc loco[d] ait Eliaſib vixiſſe diebus extremis Artaxerxis, vbi tribuit ei tātum 33. annos regni. Paulo tamen poſtea reliquos ei annos reſtituit. Huic ſententiæ etiam fauet, quod textus videtur exigere maiorem, quam vnius an-

[c] Nehē. 13. 6.

[d] Nehem. 13. 6.

ni Nehemiæ abſentiam, qua durante Eliaſib ea mala fecerit, quæ referuntur capite vltimo, [a] vt mox dicetur.

V. *An poſt vnum annum.*

Alii autem finem dierum illius anni accipiunt, vt ſignificet Nehemias ſe integrum annum, omnibus ſuis diebus conſtantem, apud regem manſiſſe, & expleto anno, obtinuiſſe commeatum à rege in patriam remigrandi. Ea eſt ſententia Vatab. & Emã. Sà. Imo & Genebr. l. 2. in Ionathã, vbi ait per reliquos annos octo, ex quo rediit in Iudæã, non fuiſſe abdicatum præfectura ab Artaxerxe, cui erat chariſſimus. Potuit nihilominus eam retinere præfecturam, & per vicarium Eſdram, vel Eliaſib potius, eam adminiſtrando, apud regem manere. Quæ ſententia mihi videtur probabilior; vt interea detur tempus Eliaſib, & Tobiæ grande gazophylacium ædificãdi, male adminiſtrandi templi reditus, & eius miniſtros effugandi, vnumquemque in regionẽ ſuam, vt v. 10. dicitur. Deniq. deprauatio morũ Iudaicorum, & præuaricatio legum, quæ vulgo maximi fiebant, puta violatio ſabbati, & iterum contractæ affinitates cum alienigenis, & ſuſcepta ex eis proles, quæ Azoticè & Moabiticè loqueretur, omnino videtur & diuturnam Nehemiæ abſentiam, & plures annos malæ adminiſtrationis exigere.

Aut octo potius.

VI. *Eius gubernatio, & zelus.*

Cæterum prædictis duodecim annis ducatus Nehemiæ credibile eſt eum non ſolum beneficentiam erga populum exercuiſſe, ſed omnia promouiſſe diligenter, quæ ad Dei cultum, & legis obſeruationem pertinerent, vt propterea tanto iuſtius poſtea zelus eius exarſerit contra violatores eius, [b] vt eos non ſolum obiurgaret, & execraretur, ſed verberaret etiam, & depilaret: quod ſimul etiam arguit, cum in eadem ducis populi autoritate perſeueraſſe.

Bibliotheca Nehemiæ.

Huc porro in primis pertinet conſtructio Iudaicæ bibliothecæ, cuius eſt mentio in 2. Machab. [c] vbi dicitur inuentum fuiſſe in commentariis, & deſcriptionibus Nehemiæ, tam quæ de igne ſacro ſupra dicta ſunt, quam quę idem pro conſtruenda bibliotheca fecerit, congregans de regionibus libros, & prophetarum, & Dauid, & epiſtolas regum, & de donariis.

VII. *Eiuſdem comentarij.*

Ex quibus 1. patet illos commentarios, & deſcriptiones Nehemiæ non extare, nihil enim illorum in libris Eſdræ reperitur. Nec illud negligendum, paulo aliter in Græco legi, imo & in aliis vulgatis, vt ſcilicet nõ de regionibus, ſed de regibus ſcripta congregata reperiantur. Res tamen eodem pene redit, Nehemiam ſcilicet, aut Eſdram potius illius iuſſu, varios ſacrarum literarum codices, earumue partes, quæ apud diuerſos variis in locis habebantur, diligenter collegiſſe, & nominatim libros Regum, & Prophetarum: Pſalterium quoque, & epiſtolas regum, quæ de conſecrãdis donariis ſcriptæ erant, quæ tamen epiſtolæ ad ſacros libros non pertinent, ſicut cæteri, quamuis aliquibus aliter viſum ſit, qui ſcripta illa omnia, alia eſſe à libris ſacris, opinati ſunt. Certe primariam & Nehemiæ, & Eſdræ curam, circa libros ſacros colligendos fuiſſe verſatam nullus iure negauerit, Deinde alios quoque libros collectos, tam patriæ, quam peregrinæ ſapientiæ. Idq. vel exemplo regum Perſarũ, quorum bibliotheca Babylone conſtructa erat, [c] eodẽq. pertinent eorũ hiſtoriæ, & annales, de quibus in libro Eſther. [d] Quorum deinde exempla ſecuti ſunt Ptolemæus Philadelphus, Attalus Pergamenus Rex, Ariſtot. quẽ non recte Strabo l. 13. primum bibliothecarum authorem tradit, niſi velis eum de Græcis fuiſſe locutum.

Libri ſacri ab Eſdra collecti.

Varia bibliotheca.

Studium Eſdræ circa libros ſacros Ex Chryſoſtomo. Hilario.

Qvid autem ſtudii circa libros ſacros Eſdras adhibuerit, ex antiquis patribus colligi poteſt. Nam D. Chryſoſt. hom. 8. in ep. ad Hebr. *Ingruit bellum, omnes Iudæos Chaldæi ſuſtulerunt, conſciderunt; exuſti ſunt libri, alteri rurſum viro admirabili inſpirauit, vt ipſos exponeret, Eſdram inquam, & fecit vt componerentur ex reliquiis*, quæ nimirum effugerant hoſtiles manus, & toto orbe ſparſæ erant, vt diximus anno 1. deſolationis. Diuuſ Hilarius in prologo in Pſalmos ait Traditionem eſſe ab Eſdra, qui pſalmos poſt captiuitatem in vnum librum collegiſſe creditur, profectum, vt varii ſint variorum pſalmorum ſcriptores. Theodoret. præfat. in pſal. *Mirabilis ille Eſdras*, inquit, *edidit in lucem libros cœleſtis gratiæ plenos, qui quidem cùm propter Iudæorum incuriam, tum vero ob impietatem Babyloniorum, diutius deprauati permanſere. Si igitur Eſdras diuino numine afflatus, horum voluminum memoriam illis hominibus renouauit, & hi Septuag. viri, non ſine ſancto Spiritu, hæc opera in Græcum ſermonem conuerterunt, &c.*

IX. *Et ſancto Athanaſ.*

Secvtvs eſt Theodoretus Diuũ Athanaſium in Synopſi, vbi de Eſdræ libris.

a v. 5. & 7.
b v. 25.
c ca. 2. v. 13.
c 1. Eſd. 5. 17. & ca 6 1. & 2. Eſd. 6. 21. 23.
d ca. 2. 23. & c 6. 1.
e Vide Gellium l 6 c vlt. in προθε-
σει αἱ βι-
βλιοι.
n. 14.

Narratur autem & hoc de Eſdra, inquit, *quod cum libri per incuriam populi, ac diuturnam captiuitatem perijſſent, ipſe illos cum eſſet honeſti ſtudioſus, induſtrius, & lector, apud ſe omnes cuſtodierit, & tandem protulerit, omnibuſque tradiderit, atque ita ſeruauerit.* Hæc ibi; vbi vides nihil tribui miraculo, ſed diligentiæ, iuxta ea, quæ duodecimo tranſmigrationis anno, diſputata ſunt à nobis. [a] Idem c. ſeq. vbi de pſalterio. *Eſdras*, ait, *omnes hoſce pſalmos, à quibuſcunque dictos vno complexus eſt libro.* Et paulo poſt. *Et reliquos pſalmos, quos iſti quoque Spiritu ſancto moti conſcripſerant, Eſdras Dauidis pſalmis coniunxit, & ex omnibus ita coadunatis Pſalmorum librum conſtituit.*

a n. 10 & ſeqq.

X. *Eſdras libros ſacros cuſtodiuit, collegit, compegit, correxit.* *Suppleuit.*

Ex quibus, & aliis ante dictis habetur, primo Eſdram libros ſacros, quos habere potuit diligenter cuſtodiſſe. 2. variis ex locis, & perſonis collegiſſe, & in Bibliothecam Hieroſolymitanam contuliſſe. 3. varias partes in vnum quaſi corpus compegiſſe, vt pſalmos in vnum librum, eodemque modo prophetias, prout quæque inuentæ ſunt; quò factum eſt, vt ſæpe ratio temporis non ſit obſeruata, vt in Ieremia in primis apparet. 4. deprauata correxiſſe, recenſuiſſe, renouaſſe: quo pertinet nouorum vocabulorum in veterum locum ſubſtitutio, vt Hebron pro Cariath-arbe, & ſimilia. 5. suppleuiſſe, quæ deeſſe videbantur, aſſiſtente illi Spiritu ſancto; qualia ſunt, quæ de morte Moyſis habentur in fine Deuter. & item de Ioſue morte, ac ſepultura in fi. l. eius: quæ rurſum in fine prophetiæ Ieremiæ habentur de regno Euilmerodachi, & exaltatione Ioachin, quæ ſatis conſtat mortuo Ieremia contigiſſe. Eadem eſt ratio extremi libri Tobiæ, & Iudithæ, cuius authorem volunt eſſe Ioachimum pontificem, qui longe ante Iuditham mortuus eſt. Illa quoque ob eo adiecta, non immerito exiſtimantur, vbicunque dicitur, *vſque ad præſentem diem*, quæ longinqui temporis ſeriem denotant.

XI. *Alia quoque poſt Eſdram ſuppleta.*

QVIN etiam poſt Eſdram aliqua adiecta fuiſſe ſacris libris, multis ex locis colligi poteſt, vt c. 3. primi Paralipomenon, vbi longa genealogia Dauidis deſcribitur, & multo vltra Eſdræ ætatem; ad duodecim videlicet generationes deſcenditur. Initium cap. 11. Eſther ad Eſdram pertinere non poteſt. Quod enim ibi refertur de interpretatione Lyſimachi, regnantibus Ptolemæo & Cleopatra, diu poſt Alexandrum magnum contigit. Cap. etiam 12. Nehemiæ fit mentio Ieddoæ, ſummi Pontif. & Leuitarum, qui fuerunt in pontificatu eius, quem Ioſephus ait fuiſſe Pontificem, cum Alexander Macedo venit Hieroſolymam, totis 100. ab hinc annis. Quo tempore nemo dicat aut Eſdram, aut Nehemiam in viuis fuiſſe, niſi eos velit ad centeſimum quinquageſimum, vel ſexageſimum annum vitæ perueniſſe.

XII. *Res geſtæ bello Corinthio.*

IAM vero vt ad res in Græcia geſtas tranſeamus, cum Athenienſes didiciſſent priorem ſuam triginta nauium claſſem tardius in Thraciam perueniſſe, nec vrbium defectionem anteuertere potuiſſe, ac ne pares quidem illas copias eſſe bello Thracico ſimul ac Macedonico, quadraginta nauium exercitum in prioris claſſis ſubſidium miſerunt, cui Calliam præfecerunt ducem cum quatuor collegis. Qui ſimul atque in Macedoniam peruenerunt, inuenerunt ſuos ibi cum triginta nauibus Therma potitos. Eſt autem Therma ciuitas Macedoniæ, ex qua Thermaicus ſinus appellatus eſt: ipſa autem poſtea Theſſalonica, quaſi maris domina eſt appellata, vt ait Scholiaſtes Thucydididis, itáque à Ptolemæo in tabula decima Europæ appellatur. Occupata ergo Therma Pidnam obſidebant, cui oppugnationi ſocios ſeſe, qui recens aduenerant, adiunxerunt. Cum autem obſidio produceretur, & ipſi de Potidæa, & Ariſthæo, qui ei, cæteriſque vrbibus, quæ ab Athenienſibus defecerant, Corintho ſubſidio venerat, ſolliciti eſſent, pacem cum Perdicca, & armorum ſocietatem inierunt, moxque è Macedonia receſſerunt. Vbi tamen eos arbitror hyemaſſe, vt ineunte vere contra ciuitates, quæ defecerant, & Corinthiorum copias ferro decernerent: idque ratio temporis exigit, vt ex ſequentibus planum erit.

XIII. *Annus Metonis.* *Aureus numerus.*

FLORVIT Athenis hoc tempore Methon Pauſaniæ filius, inſignis aſtrologus, idemque Medicus, vt Suidæ placet. Is, vt refert in hunc annum Diodorus Siculus, annum decemnouennalem, qui Metonicus dictus eſt, inuenit, atque promulgauit, quod ſpatium ipſe vnum annum vocauit, quod intra illud tempus lunares anni, per ſeptem intercalationes, Solaribus exæquentur; vt fuſius à nobis anno Moſis 81. ſchol. 7. explicatum eſt. Id curriculum vulgo aureus numerus,
Gen. 1. 14. propter excellentiam appellatur; quod illa duo aſtra, quibus homines tempora

metiuntur, iuxta Domini præceptum, ab iiſdem egreſſa carceribus, ad eaſdem pene metas perueniant: pene dixi, propter vnam horam & aliquot minutias, quib. etiam tum lunæ curſus exceditur, vt eodem loco diximus. Athenienſem fuiſſe hunc Metonem innuit Diodorus in hunc annum, & Ælianus, [a] quamuis alio in loco, [b] Lacedæmonium vocet. Vbi ait ipſum columnas ſtatuiſſe, & in eis ſolſtitia annotaſſe. 485 / 3080 — a l. 13. c. 12. b l. 10. c. 7.

XIV. *Metus Romæ a populis totius Hetruriæ.* AT Romæ vehementer trepidatum eſt. Nam Veientes, & Faliſci, excidio Fidenarum conterriti, per legatos totam Hetruriam, populos duos & viginti, ad generalia comitia, belli communi conſenſu ſuſcipiendi, ac gerendi gratia, conuocarunt. Itaque Romani veriti ne vniuerſam Hetruriam in ſe armatam ſentirent, ad nota præſidia, Dictaturam ſcilicet confugerunt, Senatus Mamercum Æmilium Dictatorem iterum dici iuſſit. Ab eo A. Poſthumius Tubertus Mag. equitum eſt dictus, ſed res plus timoris, quam damni habuit. Romæ enim a mercatoribus nunciatum eſt, auxilia Veientibus negata, iuſſoſque eſſe ſuis viribus bellum exequi, quod ſuo concilio iniuiſſent.

XV. *Cenſuræ tempus Romæ imminutum. Laus Mamerci Dictatoris.* TVM Dictator ne fruſtra creatus eſſet, aliquod Dictaturæ monimentum relinquere cogitat. Itaque populo perſuadet vt Cenſura, quæ quinque annis gerebatur, ne pluſquam annua & ſemeſtris deinceps foret, legéque lata id perfecit. Quod Cenſores ægre ferentes, ipſum Mamercum, cum Dictatura abiiſſet, ignominiæ cauſa tribu mouerunt, ærariúmque fecerunt. Quæ res tantam populi mouit indignationem, vt vis à Cenſoribus nullius autoritate, præterquam ipſius Mamerci, deterreri potuerit. Egregio plane facinore hominis vere magnanimi, qui & caſum ſuum ingenti animo tulerit, & oblatam de inimicis vindictam ab eorum capitibus auerterit. Vir eo admirabilior, quò minus audierat diuinum magiſtrum prædicantem. *Diligite inimicos veſtros, bene facite iis, qui oderunt vos.*

ANNVS MVNDI 3622. SEXTAE AETATIS 106.

NEHEMIÆ DVCIS 14. IMPERII PERS. 106. ARTAXERXIS 33.
ELIASIB 33. OLYMPIADIS LXXXVII. AN. 1. PYTHODORO
PRÆTORE. VRBIS COND. 321. TRIBVN. MILIT.
M. FABIO VIBVLANO. M. FOLIO.
L. SERGIO FIDENATE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 431.

I. *Bellum ad Potidæam initur.* CALLIAS dux Athenienſium hoc anno, ſex menſibus ante bellum Peloponneſiacum, vt ait Thucydides initio libri ſecundi, quod etiam ſtatim ineunte vere inchoatum affirmat: Callias inquam hoc anno cum omnibus copiis Macedonia digreſſus, Potidæam verſus iter intendit, 70. naues maritimam oram legebant. Terra iter confecerunt tria millia militum Athenienſium, cum multis ſociis, & ſexcentis Macedonum equitibus; & ad Gigonum vicinam Potidææ vrbem caſtra poſuerunt. At Potidæatæ, & Peloponneſij, qui cum Ariſtæo erant, prope Olinthum, quæ 60. ferme ſtadiis abeſt à Potidæa, caſtra metati ſunt, duce peditatus Ariſtæo, equitatus vero Perdicca rege Macedonum, qui protinus iterum ab Athenienſibus defecerat, & Potidæates in bello iuuabat, exoratus, vt apparet, ab iis, quos nuper authoritate ſua in defectionem coniecerat.

II. *Geritur, Athenienſes amiſſo duce vincunt.* DENIQVE cum propiores factæ eſſent acies, ancipiti certamine pugnatum eſt, ſic vt Ariſtides & Corinthij, qui cum ipſo erant, oppoſitum hoſtium cornu in fugam verterint. Reliquus tamen exercitus ab Athenienſibus ſuperatus eſt, Potidæatarum inquam, & Peloponneſiorum, & in vrbem confugit: moxque reuerſus à perſequendo hoſte Ariſtæus, ægrè in Potidæam irrupit. Victoria denique potiti ſunt Athenienſes, occiſis de hoſtibus fere trecentis, amiſſis de ſuis 150. in primiſque duce Callia deſiderato. Potidæam Athenienſes, receptis nouis ex Attica ſubſidiis, vtrimque obſidione cinxerunt, aliarum interim ciuitatum quæ defecerant, agrum deuaſtantes. Ariſtæus vrbe egreſſus, auxilia Lacedæmone per legatos petiit,

& Chalcidenſibus, & aliis vrbibus, quas Athen. vexabant, auxilio eſſe conatus eſt.

PROGREDIENTE anno ineuntis Olympiadis octogeſimæ ſeptimæ, qua Sophron Ambraciotes in Olympico ſtadio coronatus eſt, Pythorus Athenis Archon fuit, multæ criminationes & querelæ inter Athenienſes & Peloponneſios, in primiſque Corinthios iactabantur proximi belli præuiæ. Corinthij quidem accuſabant Athenienſes, quod Potidæam ſuam coloniam, & viros Corinthios, ac Peloponneſios, qui in ea erant, obſiderent. Athenienſes contra crimini dabant Peloponneſiis, quod ciuitatem ſociam, & vectigalem ad defectionem impuliſſent, & eo profecti pro Potidæatis contra ſe pugnaſſent; nondum tamen bellum publice conflatum erat. Nec tamen vltra quieſcere potuerunt Corinthij, de Potidæa, quæ validè obſidebatur, & viris, qui in ea erant, ſoliciti. Ideóque ſocias vrbes orare cœperunt, vt Lacedæmona venirent; quo & ipſi profecti, magnis clamoribus in Athenienſes inuecti ſunt, quaſi in fœderum infractores, & in Peloponneſum iniurios. Extat apud Thucyd. Corynthiorum oratio, in qua & auxilium implorant, & communiter contra Athenienſes bellum geri poſtulant, & quamprimum in Atticam irruptionem fieri.

III. Querela belli Peloponneſiaci præuia.

Athenienſes apud Lacedæmonios accuſantur.

AT legati Athenienſium, qui tum forte aliis de cauſis aderant, non responderunt accuſationibus, quæ Corinthij, aliæque ciuitates afferebant, ſed ſuaſerunt ne quid celeriter decernerent, pluſque temporis, in rerum tantarum conſultatione ponerent, & pacem magis cum tam potenti ciuitate, quam bellum quærerent. Habetur ea concio apud Thucyd. in qua Athenienſes res ſuas magnifice iactant.

IV. Legati Athenienſium bellum diſſuadent.

Nihilominus omnibus auditis Lacedæmonij, maiore ex parte in bellum contra Athenienſes conſenſerunt, illudq; quamprimum eſſe ſuſcipiendum. Archidamus vero Lacedæmoniorum Rex graui oratione cenſuit bellum differendum, legatos mittendos, qui de acceptis iniuriis querantur. Interim autem in omnem euentum, bello neceſſaria præparanda, niſi controuerſiæ iudicio dirimi, ex fœderum pacto poſſint.

Rex Archidamus ſuadet differri.

AT Stenelaidæ Ephori ſententia fuit, quamprimum ſociis auxilia mittenda, ne interim dum verbis cum Athenienſibus litigabitur, illi contra Potidæates ferro decernant, & potentiores in dies euadant. Cumque iuſſiſſet eos, qui fœdera ab Athenienſibus rupta eſſe cenſebant, propterecáque bellum in eos mouendum eſſe, vnam in partem ſecedere, alios in alteram, longe plures inuenti ſunt qui fœdera ab ipſis violata eſſe cenſuerunt. Accitiſque ſociorum legatis, dixerunt ſibi quidem videri Athenienſes iniuſte agere, velle tamen & ipſos, & omnes ſocios ad ferenda ſuffragia euocare, vt de communi conſilio ſi videretur bellum gererent. Hoc autem decretum de ruptis fœderibus tricennalibus factum eſſe ait Thucyd. anno decimo quarto ab illis initis, excluſiue ſcilicet numerando, vt diximus anno 3. Olymp. 83.

V. Ephorus interim auxilia mitti Potidæam.

Athenienſes dicuntur fœdera rupiſſe.

CVM autem ſtatuiſſent Lacedæmonij violata eſſe ab Athenienſibus fœdera, eoſque iniuſte facere, etiam Delphos miſerunt, qui Apollinem interrogarent de belli exitu, qui dicitur reſpondiſſe fore illos victores, ſi totis viribus bellum gererent, ſéque & vocatum, & non vocatum illis affuturum.[a] Interea Corinthij ſingulas ciuitates ſeparatim orabant, vt ſuis ſuffragiis bellum contra Athenienſes decernerent. Cumque legati ab illis ciuitatibus miſſi Lacedæmona veniſſent, plerique omnes, multis de rebus accuſatis Athenienſibus, bellum gerendum eſſe cenſuerunt. Corinthij præſertim, qui id maxime vrſerũt, ne permitterent Lacedæmonij Athenienſes fieri totius Græciæ tyrannos; quibus conſenſerunt etiam Lacedæmonij. Nec tamen ſtatim bellum ſuſcipere potuerunt, quod eſſent imparati; ſinguli tamen omnia ſine mora ad illud neceſſaria comparanda cenſuerunt, quo in apparatu non integer annus conſumptus eſt, antequam in Atticam irrumperent, & bellum aperte ſuſciperent.

VI. Lacedæmonij conſulũt Apollinis oraculum.

Corinthij corrogant ſuffragia contra Athenienſes.

[a] Thuc. l. 1. p. 76.

INTEREA vero legatos ad Athenienſes miſerunt, vt de illorum iniuriis conquererentur, vt quam ſpecioſiſſimam belli gerẽdi cauſam haberent, ſi illi nulla in re ſibi morem gerere voluiſſent. Et primum ſumpto religionis, vt aſſolet, prætextu, piaculares quoſdam homines ab Athenienſibus expelli voluerunt, qui ſcilicet ad genus eorum pertinerẽt, qui aſyli iura violaſſent, quo in numero Pericles, qui tum rerum potiebatur, & Spartanis erat infenſus, comprehendebatur. Athenienſes viciſſim illis Pauſaniæ piaculum obiecerunt, & rurſum Lacedæmonij Themiſtoclæum,

VII. Mutuæ legationes Spart. & Athen.

Poſtulata Laconum.

De quibus ſupra ſuis locis, temporibuſque dictum eſt. Rurſum alia legatione petierunt Lacedæmonij, vt Athenienſes à Potidææ obſidione recederent, & Æginam ſuis legibus viuere ſinerent: maxime autem decretum de Megarenſibus factum reſcinderent, quo Megarenſibus interdictum erat portubus, in Athenienſium ditione ſitis, & Attico foro. Quæ cum Athenienſes recuſarent, poſtremam denique legationem miſerunt in hæc verba; Lacedæmonij pacem eſſe volunt. Erit autem ſi Græcos liberos eſſe, ſuiſque legibus viuere ſinatis.

VIII. *Pericles Athenis bellum ſuadet.*

Hic Athenienſes conuocata concione, cum omnibus ſuis ciuibus poteſtatem dicendæ ſententiæ feciſſent, & alij pacem, alij bellum ſuaderent. Pericles omnino bellum ſuaſit, contendens Athenienſibus omnia ad bellum ſuppetere, naualis belli peritiam atque exercitationem, naues trecentas, pecunias ingentes, quas Diodorus ex Ephoro recenſet, ad multa talentorum millia. Copias denique militum, præter præſidiarios & ſocios, ad duodecim armatorum millia: quæ omnia Lacedæmoniis longe inferiora eſſent. Hæc fere Thucydides. [a] Porro Diodorus l. 12. ex Ephoro, Periclem refert maximam huius belli facem fuiſſe, non tam communi bono ſtudentem, quam periculo proprio metuentem. Cum enim Athenienſes coactas, ex communi Græcorum contributione pecunias, ad octo millia talentûm, ex Delo Athenas tranſtuliſſent, eaſque Pericli cuſtodiendas tradidiſſent, bonam earum partem ille in priuatos vſus expendit. Cumque rationem populo reddere iuſſus, ſatisfacere non poſſet, in ægritudinem incidit.

[a] lib. 1. p. 92. & ſeqq.

IX. *Conſilium Alcibiadis Pericli datum.*

Tvm Alcibiades Periclis ex fratre nepos, triſtitiæ cauſam ſciſſitatus eſt ex auunculo. Reſpondit ille ſe diſquirere, qua via poſſet pecunias acceptas reddere: tum puer ſuaſit, vt rationem potius comminiſceretur, qua non redderet. Quod ille conſilium amplexus, quo pacto Athenienſes graui alicui bello implicare poſſet meditari cœpit: ſic enim ciuitatem metu, & negotiis impeditã, exacte non examinaturam nummarias rationes credidit; & ſe, vt bellica laude præſtantem, in precio neceſſario fore. Itaque occaſionem, obſidionis Potidææ, & decreti Megarenſium libenter arripuit, negans quidquam faciendum eorum, quæ Lacedæmonij poſtularent, quod id eſſet initium ſeruitutis. His ſimillima refert Plutarch. in Pericle, & Alcibiade, & Valer. Legatos itaque cum hoc reſponſo dimittendos cenſuit. Paratos eſſe Athenienſes de Megarenſibus, & omnibus ſibi ſubiectis ciuitatibus imperata facere, ſi ipſi viceuerſa, eadem facere parati ſint, quæ ab Athenienſibus requirunt. Denique paratos eſſe controuerſias omnes iudicio, ex fœderum pactis terminare. Se belli initium non facturos, at ab ipſis illatum propulſaturos. In quam ſententiam Athenienſes decreto facto Lacedæmoniis reſponderunt. Sicque Peloponneſiaci belli apparatus, cum primo Thucydidis libro terminatur.

l. 3. c. 2.

X. *Peſtis Romæ graſſatur.*

Romæ peſtilentia hoc anno aliarum rerum otium præbuit, vt ait Liuius; Ædes Apollini pro valetudine populi vota eſt, multáque alia à duumuiris, auertendæ à populo peſtis cauſa facta. Magna nihilominus ab ea clades, hominum pecorumque in vrbe, atque agris accepta eſt. Cumque fames, quæ luem conſequi ſolet, timeretur, Magiſtratus in Hetruriam, atque adeo in Siciliam frumentandi gratia viros idoneos miſere.

ANNVS MVNDI 3623. SEXTÆ ÆTATIS 107. NEHEMIÆ DVCIS 15. IMPERII PERS. 107. ARTAXERXIS ET ELIASIB PONTIF. 34. OLYMPIADIS XXCVII. AN. 2. EVTHYDEMO PRÆTORE. VRBIS COND. 322. TRIB. MILIT. L. PINARIVS MAMERCVS L. FVRIVS MEDVLLINVS, ET SP. POSTHVMIVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 430.

HVNC decimum quintum ab initis, Lacones inter & Athenienſes tricennalibus fœderibus annum, Thucyd. primum conſtituit belli Peloponneſiaci; quem ſignificat Pythodoro Athenis adhuc Prætore cœpiſſe; qui præcedente anno inito magiſtratu, adhuc duobus menſibus in eo futurus erat, cuique ſucceſſit Euthydemus, vt eſt apud Diodorum, qui hoc ipſo anno [a] huius belli ponit initium: ſequitur enim Thucydidem, ſicut Diodorum, qui ſcripſit Olympionicarum catalogum: nec repugnat Euſeb. in Chro. licet id anno primo huius Olymp. collocet, quia reuera aliquid anni primi ſupererat; idemque de Suida dicendum. Cum autem Thucydides dicat bellum inchoatum, ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ, ſtatim ineunte vere, id eſt exeunte Martio, oportet Prætores ſiue Archontes Athenis ſub finem Maij, vel ineunte Iunio ſolitos fuiſſe creari, non Iulij decimo quinto, vt quidam putant. [b] Hic idem eſt annus quinquageſimus à fuga Xerxis è Græcia, quam anno primo Olymp. 75. probauimus contigiſſe. Quod tempus Thucydid. ipſe quinquaginta ferme annorũ fuiſſe dixit l. 1. Et cum idem alibi dicat anno quarto & 12. huius belli certamen Olympicum contigiſſe, neceſſe eſt initium huius belli in hunc annum incurrere. At Gellius emendandus videtur, cum ei aſſignat annum Vr. Cond. 323. qui fuit reuera vigeſimus ſecundus; ſed bene habet quod addit inchoatum *circa annum fere trecenteſimum vigeſimum tertium*, vt illum intelligas nolle à communi ſententia recedere. At Plin. [c] annum trecenteſimum admodum laxa temporis deſignatione, tribuit iſti bello.

I. Primus annus belli Peloponneſiaci, & ratio tẽporis.

Prætores Athenis quando creari.

a 1. Olymp. 87.

b Capel a. m. 3568.

c l. 30 c. 1.

HOC ergo anno initium bello Peloponneſiaco datum eſt, quod variis vtriuſque partis euentibus, in annum vigeſimum ſeptimum propagatum eſt: vt diſtinctius poſtremo eius anno, qui in vltimum Olympiadis nonageſimæ tertiæ cadit, dicendum erit; & affirmat hoc anno Diodorus Siculus. Indicium autem belli, & animorum inter ſe hoſtiliter affectorum fuit, quod cum ſuperioribus annis diſcordiæ inter Græcos, & querelæ, & pugnæ non leues variis excuſationibus, & ſimulationibus velatæ extitiſſent, commercia tamen inter ipſos retinebantur, & alteri ad alteros non ſine ſuſpicione, ſed ſine caduceatore ventitabant; at deinceps nullis inter ſe commerciis amplius, ſine caduceatore miſcebantur, vt ait Thucid. [d]

II. Indicia belli.

d in fi. l. 1. & init. 2.

PRIMVM hoſtilitatis facinus in Bœotia, quæ eſt Atticæ contermina, perpetratum eſt. Trecenti fere Thebani ſtatim ineunte vere, circa primum ſomnum cum armis Platæam Bœotiæ vrbem, Athenienſium ſociam ingreſſi ſunt, à quibuſdam Platæenſibus introducti, qui eam vrbem Thebanis, cum quibus ſemper geſſerat ſimultates, adiungere volebant. Platęenſes captam ſuam ciuitatem animaduertentes, rati magna hoſtium multitudine ſe teneri, compoſitione facta Thebanis dedidere ſe. At poſtea rei veritate nota, conſiliis inter ſe perfoſſo communi pariete communicatis, hoſtem nocte inuadunt, & paſſim perturbatos, & fugitantes, ignaroſq; viarum obtruncant mulieribus etiam per tegulas, feneſtraſque omne teloſum genus deuoluentibus; viui ad 180. capti ſunt.

III. Eiuſdem initium. Thebani Platæam Athenienſ. ſociam capiunt. Moxque caſi, captique.

AT Thebani, qui ſubſidio ſuis, pluuia cœli tempeſtate, & Aſopo fluuio intumeſcente impediti, tardius venerant, re intellecta, agros populari, & Platæenſes

IV. Platæenſiũ perfidia.

comprehendere cœperunt, vt ſuos, qui adhuc viuebant, facta permutatione rec peterent. Platæenſes vero polliciti ſe reddituros, ſi illi ex agro ſuo abirent, illis parentibus, ſuos nihilominus captiuos, cum omnia ſua ex agris in vrbem comportaſſent, perfide peremerunt, & militum cadauera Thebanis reſtituerunt. Hoc primum aperti belli ſignum fuit. Itaque tam Athenienſes quam Lacedæmonij, vndique ſibi belli ſocios conquirebant, non in Græcia tantum, ſed etiam in Aſia & Perſide, Italia etiam, & Sicilia, inſuliſque circumpoſitis. Cumque Græcia tota animis eſſet erecta, quod duæ primariæ ciuitates inter ſe bello concurrerent, plures tamen in Lacedæmonios beneuolentia propendebant, quod, vt & ipſi prædicabant, libertatem Græciæ vniuerſæ, contra Athenienſes, qui Tyrannidem in eas meditari dicerentur, defendere credebantur. In prodigium autem futurorum etiam Delus contremuiſſe dicebatur, ſed id longe ante hæc tempora, ſub regno Darij Hyſtaſpis contigerat, vt ex Herodoto liquet.[a]

Athen. & Laced. belli ſocios vndique corrogant.

V.

Legatus Laconum ab Athenienſibus reijcitur.

Congregatis Lacedæmoniorum copiis Archidamus Rex, totius exercitus Imperator, ſuos omnes cohortatus ad rem bene gerendam, antequam in agrum Atticum deſcenderet, legatum miſit Meleſippum, virum Spartanum, vt exploraret an forte Athenienſes aliquid de ſua pertinacia remitterent. Qui cum ne in vrbem quidem admiſerunt, ſed finibus ſuis excedere illo ipſo die iuſſum, nec permiſſum cum vllo colloqui, ſuis renunciare iuſſerunt. ſi quid in poſterum vellent, in ſua primum regreſſi, è ſuis quippe finibus iam egreſſi erant cum exercitu, legatos mitterẽt. Interea Pericles Athenienſes monet, vt ſua ex agris domum recipiant, & vrbem clauſi propugnent, niſi quà claſſe certandum erit. Ad bellum autem animat commemoratione copiarum, & opum, quæ in poteſtate ipſorum eſſent, ſed illud etiam caute monet, fore fortaſſe vt Archidamus, vel iure hoſpitij, vel ad conflandam illi inuidiam, agris ſuis in proxima incurſione parceret; ad quam declinandam proteſtatus eſt, ſe eos, niſi parem cum cæteris cladem ferrent, Reip. dono dare. Interim centum nauium claſſem parari iuſſit, quæ in Peloponneſum mitteretur.

Pericles ſuos ad bellum acuit.

VI.

Lacedæmonij Atticã inuadunt.

Archidamus longa cunctatione vſus, antequam Atticum agrum inuaderet, expectans vt Athenienſes, agro ſuo adhuc intacto, aliquid noui conſilij ad pacem caperent, neque illud obtinuit, & inſuper ſuis ſuſpectus eſſe cœpit, cum caſtris ex Oenoe Athenienſium finibus impoſito caſtello motis, in Atticam maturis iam frugibus venit, octogeſimo circiter die à rebus à Thebanis ad Platæam geſtis. Cumque agris inferret vaſtitatem, ad eliciendos ad prælium ex vrbe Athenienſes, illique pugnæ deſiderio fremerent, indigniſſime ferentes in oculis ſuis agros cultiſſimos deuaſtari, perſtitit tamen in ſententia Pericles, & miſſis centum nauibus Atticis in Peloponneſum, adiunctis etiam 50. Corcyræis, Peloponneſum inuaſerunt, & Lacedæmonios ad patriam tutandam retrocedere coegerunt, vt refert Diodorus. Deinde aliquibus Lacedæmoniorum locis captis, atque vaſtatis, domum cum hyeme redierunt.[b]

VII.

Eclipſis Solis, & cometes.

Hunc annum notat etiam Thucydides eclipſi ſolis in nouilunio, in æſtate, pomeridiano tempore, cum, totum pene Solis orbem Luna obtegente, ſtellæ interdiu apparuerunt. Plutarchus in Pericle hæc in annum ſeq. refert: quo peſtilentia Athenis graſſata eſt, & Pericles expeditionem in Pelopõneſios habuit. Ecce autẽ, ait, cum iam omnes conſcendiſſent, & Pericles ſe in ſuam triremem cõtuliſſet, forte defecit Sol. Cumque obducta nox cœlo eſſet, terror vt magno oblato prodigio, inſſit omnes. Gubernatorem vero Pericles trepidum & ſtupentem cernens, clamydẽ obiecit oculis eius, intectumque interrogauit, num id grauius aliquid portenderet? Abnuente eo. *Quid autem*, inquit, *inter hoc, & illud intereſt: niſi quatenus illud, quod caliginem inuexit, chlamyde eſt grandius?* Sic ipſe, quæ tamen ſatius eſt dicere, à Plutarcho, non ſeruato temporum ordine, narrata, quandoquidem is tempora non notat, quam Thucydidem, in quorum oculis hæc fiebant, quique maximam apud criticos ſeueriores veritatis laudem conſecutus eſt, mendacij arguere. Eidem aſſentitur Buntingus: additque eodem tempore arſiſſe cometem, ad ſexaginta dies, eoque horribilem Athenis peſtem prænunciatam.

VIII.

Res Romana.

Romæ autem hoc anno vis morbi leuata eſt, neque à penuria frumenti, quia ante prouiſum erat, periculum fuit. Veientes quamuis ſibi vehementer à Romanis metuerent, & parem cum Fidenatibus fortunam ſibi impendentem cernerent,

[a] l. 6. p. 160. gr. æ.
[b] l. 2. p. 117. gr. lat.

Hetruſcos tamen, Volſcos, Æquoſque ad bellum impellere nequiuerunt, belli conſiliis in annum prolatis. Interea Principes plebis, per otium publicum, conſilia apud Tribunos plebis priuatim agitant, querelarum plena, quod plebs neminem de ſuis ad Tribunatum militarem adhuc allegiſſet, ſed patricios duntaxat; & ſpes erat, lata etiam de ambitione lege, plebem ad ſuos ſtudia inclinaturam, quæ ne libera eſſent, Senatuſconſultum factum eſt vt Conſularia comitia haberentur. Eius rei cauſa fuit tumultus, quem ab Æquis, & Volſcis, Latini, atque Hernici nunciarant.

ANNVS MVNDI 3624. SEXTÆ ÆTATIS 108.

NEHEMIÆ DVCIS 16. IMPERII PERS. 108. ARTAXERXIS ET ELIASIB PONTIF. 35. OLYMPIADIS XXCVII. AN. 3. APOLLODORO PRÆTORE. VRBIS COND. 323. COSS. T. QVINTIO CINCINNATO, ET CN. IVLIO MENTONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 429.

I. *Secundus an. belli Pelopon.*

SECVNDVS hic annus belli Peloponneſiaci grauiſſima peſtilentia inſignis fuit, quæ initio capto ab Æthiopia, in Ægyptum & Africam deſcendit, & in magnam partem regionis regis Perſarum. Athenas autem inuaſit, ſimulatque Peloponneſij Archidamo imperatore à deuaſtando Athenienſium agro hoc anno redierũt. Eum morbum tanquam poſt hominum memoriam maximum atque grauiſſimum fuſius enarrat Thucyd. l. 2. quantamque rerum diuinarum atque humanarum confuſionem Athenas intulerit. Et cum alia multa loca, præſertim quæ erant frequentiſſima, popularetur, vix tamen Lacedæmonios leuiter attigit. Diodorus, & Plutarch. in Pericle, natum aiunt ex ingenti colluuione hominum, quæ Athenas vndique ex agris confluxerat, & in arcto quaſi conſtipati tenebantur. Thucyd. tamen autor eſt eam calamitatem Athenienſium exercitum, etiam in Peloponneſo graſſantem, & eum quoque qui Potidæates, cum nouis copiis, obſidebat corripuiſſe, & multa hominum millia abſumpſiſſe; vt in eos diuinum numen nominatim videretur conſpiraſſe. Et Plutarch. in Pericle, ait eum conſiliorum bellicorum contra Peloponneſios facile compotem futurum, niſi diuina quædam vis (ſic luem peſtilentem vocat) humanis conſiliis obſtitiſſet. *Peſtilentia longe grauiſſima vexat Athenienſes.*

II. *Ager Athenienſium iterum deuaſtatur. Et viciſſim Peloponneſi duce Pericle.*

Bellvm nihilominus vtrimque geſtum, cum vtrorumque damnis non leuibus. Nam priores Peloponneſij Athenienſium agrum tam qui Peloponneſum, quam qui Eubœam reſpicit, id eſt ab ortu & occaſu vaſtabant. Inde Athenienſes cum centum ſuarum nauium, & 50. Leſbiorum, & Chiorum claſſe, multiſque millibus duce Pericle in Peloponneſum profecti ſunt: ſed eos morbus domi militiæq; abſumebat, breuique in patriam redire compulit, ad Epidaurum præſertim, in ſinu Saronico ſitam, quã Plutarch. in Pericl. ſacrã vocat, propter Æſculapij delubrum, quod tamen extra vrbẽ fuiſſe ſcribit Pauſan. in Corinthiacis, & Liuius l. 45. ad differentiam etiam alterius, quæ in Argolico ſinu, & tertiæ quæ in Dalmatia reperitur apud Ptolem. Europæ tab. 10. Cum ergo ad ſacram Epidaurũ perueniſſent, magna agri parte vaſtata, vrbem adorti, in ſpem eius oppugnandæ venerunt, ſed inanem, vt fatetur Thucyd. Eos enim morbus occupauit, neque ipſos ſolum, ſed quoſcunque qui erant huius participes expeditionis affecit, afflixitque. Peloponneſij quoq; morbi metu, cum ex transfugis eum in vrbe graſſari intellexiſſent, & magnitudinem mali, ex iis quos cateruatim ſepeliri videbant, agnouiſſent; citius opinione ſua, intra quadrageſimum circiter diem, ex Attica diſceſſerunt. *Triplex Epidaurus.*

III. *Pericles magiſtratu deijcitur.*

Athenienses autem & morbo & bello vexati, poſt alteram hanc Peloponneſiorum irruptionem, Periclem accuſare cœperunt, quod bellum ipſo authore

ſuſcepiſſent, ex quo in præſentes coniecti eſſent calamitates. Cumque ad compoſitionem cum Lacedæmoniis faciendam inclinarent, etiam legatos miſerunt, per quos nihil impetrare potuerunt. Hic conſilij inopes, in Periclem indignari, atque inuehi, quos ille coacta concione conſolari conatus eſt; perficere tamen non potuit, quin eum pecunia mulctarent. Eam mulctam ſic explicat Diodorus. *In Periclem, inquit, in quem accenſi belli culpam transferebant, infenſis animis iraſcuntur, eique magiſtratu abire iuſſo, leues quaſdam criminandi occaſiones nacti, octoginta talentorum mulctam irrogant.* Sed mendum in numerum fortaſſis irrepſerit. Nam Plutarchus in Pericle, de hac ipſa imperij abrogatione, cum Diodoro conſentiens, de mulcta ſubdit, cuius ſummam, qui minimam quindecim talenta, quinquaginta qui maximam ſcribunt.

Et pecunia mulctatur.

IV. *Fit iterum belli dux.*

RVRSVS *tamen non multo poſt*, inquit Thucyd. *id quod vulgus facere ſolet, ipſum belli ducem elegerunt, eique rerum omnium adminiſtrationem commiſerunt.* Quæ explicans Plutarch. ibidem. Cæterum publicam iram, inquit, plebs quaſi aculeum vna cum ictu depoſuit, & periclitante bello ciuitate, cum oculos in cæteros duces & oratores circumduxiſſet, vbi neminem vnum perſpexit, pari grauitate, & autoritate virum, qui tanto imperio ſuſtinendo par eſſet, deſiderium cœpit Periclis, eumque rurſum ad ſuggeſtum, & imperium ſuſcipiendum inuitauit. At illum domi abiecto animo ex domeſtico luctu tabeſcentem, Alcibiades, & reliqui amici ad progrediendum excitarunt. Ibi populo ſuam aduerſus eum ingratitudinem purgante, rurſus Rempub. ſuſcepit, nec tamen Prætor fuit, vt ibi eum vocat interpres: id enim munus Apollodori hoc anno fuit, vt teſtis eſt Diodorus, qui Periclem non ἄρχοντα ſed ϛρατηγὸν vocat, ſicut & Plutarchus ibid. Porro domeſticum luctum intelligit mortem duorum filiorum, & ſororis; præterea propinquorum & amicorum, quorum opera in adminiſtranda Rep. præcipue vtebatur, quos ei peſtilentia ſuſtulit hoc anno.

Et Remp. rogatus ſuſcipit. Eius luctus domeſticus.

V. *Ariſtæus, & legati Lacedæm. comprehenſi, Athenis necantur.*

EXTREMA æſtate cum Zacynthiorum agrum Spartani vexaſſent, quod Athenienſium ſocij eſſent, Ariſtæus Corinthius, cum Lacedæmoniorum legatis ad Perſarum regem proficiſcebantur, ſi qua ratione illi perſuadere poſſent, vt ſibi pecuniam daret, & belli ſocietatem ſecum iniret, quod poſtea ab Artaxerxis filio impetratum eſt, vt teſtatur Thucyd.[a] Hi autem ad Sitalcem in Thracia regem profecti ſunt, vt eius opera Helleſpontum traiicerent, eumque ad ſuas partes traducerent. Sed Athenienſium opera comprehenſi, & Athenas delati, omnes eadem die indicta cauſa interfecti, & in profundas foſſas deiecti ſunt; in vltionem aliquorum Athenienſium, qui eodem modo Lacedæmone tractati fuerant.

a l. 2. p. 142

VI. *Potidæa ad deditionem fame cogitur.*

INEVNTE hyeme Athenienſes 20. naues, & Phormionem ducem circa Peloponneſum miſerunt, qui Corinthiis immineret, ne quis impune in eo ſinu nauigaret; qui ibidem peſte vexatus, militibus intra 40. dies mille & 50. morbo amiſſis, Athenas rediit. Eadem autem hyeme Potidæatæ cum diutius obſidionem tolerare non poſſent, & Peloponneſiorum irruptiones in Atticam factæ, nihilomagis Athenienſes ab vrbis obſidione remouerent, & victui neceſſaria ita defeciſſent, vt ab humanis carnibus non temperarent, in colloquiũ de deditione cum Athenienſium ducibus venerunt, qui & ipſi frigido in loco multis afficiebantur incommodis, & multis adhuc ſumptibus parum omnino profecerant, vt non inuiti conditiones deditionis admitterent. Itaque conuenerunt, vt ipſi cum liberis & vxoribus & militibus auxiliariis egrederentur, mares quidem cum ſingulis veſtimentis, fœminæ autem cum geminis, eumque certa ſinguli ad viaticum pecunia. Egreſſi cum fide publica, quo quiſque potuit profecti ſunt, Athenienſes autem eo nouam coloniam miſerunt, ſicque ſecundus huius belli annus finem accepit.[b]

b Thucyd. l. 2. p. 145. gr. lat.

VII. *Volſci & Æqui lege ſacrata delectum habent. Dictator Romæ dicitur.*

AT Romæ non ſine ſanguine & ſudore pugnatum, triumphatumque eſt. Volſci & Æqui intentata iamdudum arma in Romanos, vltra non diſtulerunt, & lege ſacrata, quæ maxima apud eos vis cogendæ militiæ erat, delectu habito, cum ſuis ſinguli exercitibus in Algidum conuenere, ibique caſtris communitis, ingenti ſe ſtudio exercere, ac parare ad certamen, eóque plus terroris nuncij Romam attulere, Senatui Dictatorem dici placuit. Nam & morbus aliquantum Romanæ iuuentutis abſumpſerat, & mutua Conſulum diſcordia Senatum terrebat; ſunt etiam qui male ab ipſis pugnatum in Algido dicant. Illud ſatis conſtat eos ad alia diſcordes,

in eo contra Patrum voluntatem conſenſiſſe, ne Dictatorem dicerent. Donec i
creſcente quotidie ab hoſtibus metu, cum Conſules Senatui audientes non eſſen
Q. Seruilius Priſcus. *Vos*, inquit, *Tribuni Plebis, quoniam ad extrema ventum eſt, Senat*
appellat, vt in tanto diſcrimine Reip. Dictatorem dicere Conſules, pro veſtra poteſtate cog
tis. Tribuni iubent audientes eſſe Senatui, alioqui ſe eos in vincula duci iuſſuro
Quo facto magna nota ſummo magiſtratui inuſta eſt, vt etiam à plebeio magiſtra
tu, in vincula ſe duci poſſe faterentur, eique potius quam Senatui obtemperarent.

T. Qvintivs, cui ſors dicendi Dictatoris obuenerat, A. Poſthumium Tube
tum ſocerum ſuum, ſeueriſſimi imperij virum, Dictatorem dixit. Ab eo L. Iuliu
magiſter equitum eſt dictus. Exercitus ingenti celeritate ex domeſticis, ſoci
rumque copiis, indicto vrbi iuſtitio, collectus eſt. Et relicto in vrbe ad eius præſ
dium altero Conſule, cum Magiſtro equitum, ad ſubitas belli neceſſitates, Dictat
cum Quintio Conſule, cum ludos magnos tumultus cauſa vouiſſet, diuiſis bipert
to copiis, ad hoſtem, qui gemina caſtra, geminoſque exercitus in armis habeba
proficiſcuntur, & caſtra hoſtium caſtris oppoſita capiunt: & primo leuibus præli
certatum eſt. Nocte autem hoſtis caſtra Conſulis nec opinatus adortus eſt. Ex qu
& clamore & tumultu in vtroque Romano exercitu excitato, Conſul egregiè ca
ſtra defendit.

Dictator ei ſubſidium mittit, cui Sp. Poſthumium Album legatum præf
cit. Ipſe cum parte copiarum, paruo circuitu locum maxime ſecretum à tumult
petit, vt auerſum hoſtem improuiſum inuadat. Q. Sulpitium legatum præficit ca
ſtris, M. Fabio legato aſſignat Equites, nec ante lucem mouere iubet manum. Cu
autem notaſſet Dictator vnde maiore agmine profecti fuiſſent hoſtes, ad ea caſt
inuadenda M. Geganium, cum cohortibus delectis, miſit. Qui poſtquam intento
homines in euentum periculi alieni, pro ſe incautos, neglectis vigiliis, ſtationibu
que eſt adortus, prius pene cepit caſtra, quam oppugnari hoſtes ſatis ſcirent. Ind
fumo, vt conuenerat, datum ſignum, qui vbi conſpectus à Dictatore eſt, exclama
capta hoſtium caſtra, nunciarique paſſim iubet.

Et iam luceſcebat, & Fabius cum equitatu impetum in hoſtem fecerat, & Conſ
è caſtris in trepidos hoſtes eruperat. Dictator autem parte altera ſubſidia, & ſecu
dam aciem adortus, circumagenti ſe hoſti, vndique victorem equitem peditemq
obiecerat: iamque proximum erat vt concluſi omnes meritas perfidiæ pœna
darent.

Cvm Vectius Meſſius Volſcorum dux fortiſſimus ſuos verbis increpitos, an
matoſque antecedens, impreſſionem redintegrat, multa vtrimque vulnera, mult
paſſim cædes, nec duces Romani incruenti pugnant. Poſthumius Albus ictus ſax
perfracto capite acie exceſſit: eiuſque cohortibus pedem iam referentibus Dicta
tor ſubſidio aduenit, cui humerus vulneratus; Fabio prope affixum equo femu
Conſuli abſciſſum brachium. Denique Vectius facto impetu cum globo fortiſſi
morum iuuenum, ad caſtra Volſcorum, quæ nundum capta erant, erupit. Eò Con
ſul & Dictator arma conciti transferunt; nec ſequior oppugnatio quam pugn
fuerat. Conſul ſigna intra vallum infert, Dictator perrupto vallo, prælium intr
caſtra infert. Tunc abiici arma paſſim, & dedi hoſtes cœpti, caſtriſque etiam iſti
captis, hoſtes præter Senatores, omnes venundati ſunt. Prædæ pars Latinis, 8
Hernicis ſociis ſua cognoſcentibus reddita, partem ſub haſta Dictator vendidi
præpoſitóque Conſule caſtris, ipſe triumphans inuectus vrbem, Dictatura ſe ab
dicauit.

Hæc ex Liuio, qui etiam addit fuiſſe qui crederent A. Poſthumium Dictato
rem parta victoria filium ſecuri percuſſiſſe, quod occaſione bene pugnandi captu
iniuſſu parentis præſidio diſceſſiſſet. *At*, inquit, *nec libet credere, & licet in variis opi*
nionibus, nimirum non credere, & argumento eſt, quod imperia Manliana, non Po
ſthumiana appellatá ſint.

Addit denique hoc primum anno Carthaginienſes per Siculorum ſeditione
ad partis alterius auxilium, in Siciliam exercitum traieciſſe. Verùm id Diodoru
Siculus l.11. aperte refellit, cui res patriæ ſuæ narranti, vtique non indebita fides. I
ergo ſub aduentum Xerxis in Græciam, id eſt ante ipſos annos quinquaginta, eo
ſcribit cum trecentis hominum millibus, & ducentis nauibus in Siciliam veniſſ

Nimirum hi non ad alterius partis auxilium, ſed ad totius Siciliæ ſeruitutem, in gratiam Perſarum arma ceperant.

ANNVS MVNDI 3625. SEXTAE AETATIS 109. NEHEMIÆ 17. ARTAXERXIS 36. IMPERII PERSARVM 109. ELIASIB PONT. 36. OLYMPIADIS XXCVII. 4. EPAMINONE PRÆTORE. VRBIS COND. 324. COSS. L. PAPYRIO CRASSO II. ET L. IVLIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 428.

I. *Mors Periclis.* MORTVVM hoc anno Periclem Athenienſium ducem clariſſimum liquidò conſtat ex Thucydide, qui [a] ait eum duos annos a bello moto, & ſex præterea menſes vixiſſe, id eſt intra tertium annum, qui nunc agitur obiiſſe, & Thucydidi conſentit Diodorus. Eius vterque opes, prudentiam, fortitudinem, authoritatem, eloquentiam, victorias celebrant, multis communia ducibus. At Pericles ipſe moriens, amicis iſta prædicantibus; *Præteritu*, inquit, *quod excellentiſſimum eſt, & maximum. Nemo enim ex omnibus ciuibus mea opera pullam veſtem ſumpſit.* Præclarum virum, inquit Plut. non lenitate modo & manſuetudine, quam multis in negociis, & acerbis inimicitiis retinuit, ſed grauitate etiam, qui in virtutibus ſuis præſtantiſſimum exiſtimauit, quod in tanta potentia nihil inuidiæ aut iræ indulſiſſet, aut vlli implacabilis inimico fuiſſet. Cauſam mortis eius in præcedentis anni luem refert Plutarch. quæ non acuto neque vehementi, ſed tenui vt eũ, videbatur, lentoq; morbo implicauit, qui inter varias mutationes paulatim corpus confecit.

a l. 2. p. 144

II. *Quo Prætore mortuus ſit. Ortus Platonis.* DE anno mortis Periclis conſentit Euſeb. in Chron. & Athenæus l. 5. qui Prætorem non Epaminondam, vt Diodorus, ſed Epaminonem appellat. *Quo tempore*, inquit, *mortuo Perdiccæ regi Macedonum, in regno ſucceſſit Archelaus.*

Laërt. l. 3. init. ait Platonem natum eodem Athenis prætore, quo mortuus eſt Pericles, quem Ἀμείνιον vocat; vtique mendosè, pro Ἐπαμείνȣ, ſcriptum eſt ἐπὶ Ἀμείνȣ, ne præpoſitio repeteretur. Deinde Epaminios pro Epaminon. vt eſt in Athenæo; quem in Epaminondam notiſſimum efformauit Diodorus. Quæ nota mortis Periclis, facit, vt Laërtio potius, de anno nati Platonis, quam Athenæo aſſentiamur; qui l. 5. tradit eum præcedenti anno, prætore Apollodoro natum; at longe magis fallitur Euſeb. qui totis 4. annis natiuitatem Platonis à morte Periclis disiungit, & illam hac poſteriorem facit; & videtur Apollodorum Chronologum ſecutus, Euſebium certe S. Cyrillus in Iulianum ſecutus eſt. Chronologiam tamen noſtram confirmat mors eius, quem fatentur omnes, anno 1. Olymp. 108. deceſſiſſe, id eſt anno ætatis 82. computatis extremis, vel 81. altero eorum omiſſo. Platonis genus ad Codrum & Solonem Laërtius refert, quem conſule ſi placet.

III. *Expeditio Peloponneſiorum contra Platææ.* INEVNTE æſtate Peloponneſij eorumque ſocij duce Archidamo copias aduerſus Platæam educunt, vbi antequam hoſtiliter ageretur, nuncij vltro citroque aliquoties miſſi ſunt. Tandem communicato cum Athenienſibus conſilio, placuit obſidionem ferre, & in fide data perſiſtere; præſertim cum iam ex vrbe ſua omnem imbellem multitudinem Athenas exportaſſent; & ſoli quadringenti ciues, cum 80. Athenienſibus, & 110. mulieribus, ad parandum cibum relicti eſſent. Archidamus igitur omni munitionum, atque oppugnationum genere eam expugnare conatus eſt; nec machinis ſolum, ſed incendio etiam pugnauit, quod magna vrbis parte hauſta, immiſſis cœlitus aquis reſtinctum eſſe dicitur. Cumque nihilominus obſeſſi nihil de ſententia ac fortitudine remitterent, relictis ad obſidionem continuandam Bœotiis, ac Lacedæmoniis, ſub Arcturi ortum, id eſt menſem Octobrem, vt ait ſcholiaſtes domum ſe receperunt.

IV. *Et Athenienſium in Thraciam.*

Interea Athenienſes, Xenophonte Euripidis filio duce, bellum intulerunt Chalcidenſibus, qui ſunt in Thracia, & Bottiæis Lacedæmoniorum ſociis. Ibique prælio commiſſo, grauis armatura Chalcidenſium, ab Athenienſibus vincitur, & in vrbem compellitur. At eorumdem equitatus, & leuis armatura, Athenienſium equitatum, & leuem armaturam fudit, & profligauit: cumque eis mox nouum ſubſidium ſuperueniſſet, multis velitationibus vexatos, ad Potidæam fuga petendam compulerunt, & amiſſis quadringentis & triginta viris cum tribus ducibus, copiarum reliquiæ Athenas reuerterunt. Alio interea loco Peloponneſij infœliciter pugnarunt. Nam cum Ambraciotæ & Chaones totam Acarnaniam ſubigere, & ab Athenienſibus alienare ſtatuiſſent, Lacedæmoniis perſuaſerunt vt claſſem ex ſociis ciuitatibus pararent, & mille grauis armaturæ milites in Acarnaniam mitterent, ſperantes ſe etiam Cephaleniam, & Zacynthum inſulas, in ſuam poteſtatem redacturos: quin etiam Naupacti, vbi erat Athenienſium præſidium cum viginti nauibus, capiendæ ſpem eſſe.

Et rurſus Peloponn. in Acharnaniam.

V. *Infelici ſucceſſu.*

Sed irrita ſpes fuit. Nam coactis copiis, pedeſtris exercitus rem male geſſit, temeritate Chaonũ, aliorumque barbarorum, qui ſuis viribus barbarico ritu, confidentes, Stratum vrbem, vel ipſo clamore ſe expugnaturos credebant; inſidiiſque circumuenti periere, & hoſtibus de ſe trophæum erigendi materiam præbuerunt. Claſſis autem 7. & 40. nauium, cum tempori non affuiſſet, contra Phormionem, qui Naupacti cum 20. nauibus erat, imperite atque infœliciter pugnauit, multæ depreſſæ naues, 12. captæ, multa hominum millia interfecta. Nec tamen fracti ſunt animis Lacedæmonij. Indignũ enim rati à paucis nauibus claſſem ſuam vſu maris prohiberi, & ignauiam ſuorum potius, quam imperitiam accuſantes, aliam quam primum claſſem collegerunt, vt nauali prælio fœlicius decertarent. Interim Phormio Athenienſes vrget ad alias obtinendas naues, & viginti obtinuit, quæ tamen prius in Cretam abierunt.

Redintegratur certamen.

VI. *Anceps Spartanorum, & Athen. pugna naualis.*

Qvæ dum ibi moras trahunt, ventis ac nauigandi difficultate deterritæ, Peloponneſij, qui ad Rhium Achaicum congregati erant, cum ſeptem & 70. nauibus, feſtinabant cum Phormione congredi, qui ad oppoſitum Rhium iuxta Naupactum claſſem habebat, priuſquam auxilium ei ex Creta veniret; cum tamen Athenienſes anguſta maris petere nollent, quæ Lacedæmonij, quaſi ſibi ad prælium commodiora, captabant. Sex ſeptemue abiere dies, quos exercitatione, & adhortationibus conſumpſerunt, tandémque aſtu Lacedæmoniorum Athenienſes ad pugnam adducti, vtrique ſemiuicti, ſemique victores fuerunt, vtrique victoriæ trophæa erexerunt.

VII. *Concilium Piræum occupandi irritum.*

Mox autem pedeſtres Iſthmum Corinthiacum tranſgreſſi, aſſumptiſque Megarenſium nauibus, ſpe Piræum Athenarum portum præſidio deſtitutum inuadendi, aduerſo vento in Salaminam reiecti eam vaſtauerunt. At Salaminij noctu ignibus in aërem iactis Athenienſes admonuerunt, tum vt cauerent ſibi, tum vt ſibi opem ferrent; Athenienſes eo ſigno moniti, primò quidem magno affecti ſunt terrore, quod hoſtem iam Piræo potitum crederent. Deinde raptim Salaminam ſe contulerunt, quorum aduentum præſentientes Lacedæmonij, Corinthum rediere. Scio aliqua horum vt Pyræi occupandi conſilium, & regum Thraciæ & Macedoniȩ pugnam à Diodoro in annum ſequentem differri, quod equidem non laudo, miror magis, cum tota res tam exactè à Thucydide perſcripta ſit, etiam notatis ſingulis anni temporibus, vt qui eum legerit, de induſtria circa tẽpus errare oporteat.

VIII. *Æqui inducias impetrant. Volſci inter ſe diſſentiunt.*

In Italia Æqui Volſcique, præcedentis anni damnis attriti, bellorúmque pertæſi ad pacem adſpirabant. Et Æquorum quidem legati, cum fœdus à Senatu petiiſſent, & pro fœdere deditio oſtentaretur, inducias annorum octo impetrauerunt. Apud Volſcos autem cum propter eandem cladem alij pacis, alij belli autores eſſent, in iurgia & ſeditiones res verſa eſt. Itaque Romanis vndique otium fuit. Quo in otio cum Tribuni pleb. legem de æſtimatione mulctarum pergratam populo ferre ſtatuiſſent, vnius eorum delatione moniti Coſs. eam ferre præoccupauerunt.

ANNVS MVNDI 3626. SEXTAE AETATIS 110. NEHEMIÆ 18. ARTAXERXIS 37. IMPERII PERSARVM 110. ELIASIB PONT. 37. OLYMPIADIS XXCVIII. 1. DIOTIMO PRÆTORE. VRBIS COND. 325. COS. L. SERGIO FIDENATE II. ET HOSTIO LVCRETIO TRICIPITINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 427.

I. Olymp. 88. Belli an. 4. Captiuorũ permutatio. Eupolis & Ariſtophanes.

I. FVISSE hunc annum primum huius Olympiadis, in cuius certamine Doriæus Rhodius iterum vicit, teſtis eſt Thucyd. l. 3. quod de Pancratio intelligendum eſt. Nam in ſtadio victor fuit Symmachus Meſſenius Siculus, vt eſt apud Diodorum Siculum. Cuius etiam Pauſanias l. 6. meminit. Hac Olympiade Eupolis & Ariſtophanes comici poëtæ agnoſcuntur, vt ait Euſebius in Chronico hoc loco, quod iam ſupra Olympiade 85. extrema, ex diuerſa ſcriptorum ſententia poſuerat, quando & Sophoclem tragicum floruiſſe refert. S. tamen Cyrillus Olympiade 88. natos Eupolim, Ariſtophanem, & Platonem prodidit. Grauiore errato apud Suidam legitur Ariſtophanem floruiſſe circa Olympiadem 114. Fuit autem patria Rhodius, ſed ciuitate donatus eſt ab Athenienſibus. De Eupoli addo ex Suida, Athenienſem eum fuiſſe, Soſipolis filium; in theatrum anno ætatis decimo ſeptimo prodire cœpiſſe, ſeptemdecim fabulas edidiſſe, viciſſe ſeptem: mordacem hominem fuiſſe ſignificat Perſius, cum eum iratum vocat. In Helleſponto naufragio hoc bello Peloponneſiaco periit. Anaxagoram autem hoc anno mortuum diximus initio Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ.

Anaxagoras.

Porro Athenienſes Phormione duce caſtris ex Acarnania motis, & Naupactum profecti, ineunte vere Athenas rediere, ſecumque duxerunt eos, quos in præliis naualibus ceperant, quos facta capitum permutatione, ita vt ſingula pro ſingulis darentur, liberos dimiſerunt.

II. Archidamus irrũpit in Atticam. De quo Diodorus hallucinatur.

II. SEQVENTE autem æſtate Peloponneſij, eorumque ſocij, frumento iam adulto, cum infeſto exercitu in Atticam ierunt, duce Archidamo rege Lacedæmoniorum, vt ſcribit Thucyd. init. l. 3. quem tamen mirum eſt a Diodoro dici mortuum anno tertio Olympiadis 86. expletis 42. in regno annis, ei ſuccedẽte Agide viginti ſeptem annis, vt eſt in Græco textu, & non 47. vt habet Latinus interpres. Mirum inquam eſt, cum eum Thucydides hoc anno ducem expeditionis in Atticam ſcribat, imo & ipſemet Diodorus, non leuis negligentiæ argumento.

Archidamus igitur cum ſuis in Attico ſolo tandiu commoratus, dum eum commeatus deficeret, quamuis leuiter ab Athenienſium equitibus fatigatus, mature domum repetit.

III. Lesbos inſula ab Athenienſibus deſicit.

III. POST hanc autem Peloponneſiorum irruptionem, ſtatim Leſbos inſula, præter Methymnam eius ciuitatem, ab Athenienſibus defecit, id Mitylenæis prætertim agentibus. Eo Athenienſes, quamquam morbo, & bello feſſi, 40. naues, quæ circa Peloponneſum erant ad nauigandum paratæ, confeſtim miſere, vt eos feſtum extra vrbem agitantes, imparatos opprimerent. Interea vero 10. Mitylenæorum naues, quæ tum Athenis erant, retinuerunt; & viros, qui in eis erant, in cuſtodiam tradiderunt: quorum vnus fuga lapſus, & ſecunda nauigatione vſus, triduo Leſbum peruenit, ſuoſque, de imminente periculo præmonitos, ſeruauit.

Quas ſpectabat.

Superuenientibus Athenienſibus, poſt leuem velitationem, induciæ factæ ſunt, vt Leſbij Athenas profecti conarentur perſuadere, vt naues illæ ab ſe abducerentur, in fide manturis: quod ipſum non tam perficiendi ſtudio, quam apparandi interea belli cauſa, & auxilia Lacedæmone euocandi faciebant. Nam ſimul legatos Spartam miſerant.

Vbi nihil Athenis actum eſt, Mitylenæi, & cætera Leſbos, præter Methymnam in Athenienſium caſtra eruptionem fecerunt, in qua licet inferiores non fuiſſent tamen belli aleam iterum experiri noluerunt, donec aliquod eis auxilium Lacedæmone adueniret, quo rurſum aliam legationem mittunt. Athenienſes autem quibuſdam ſociis celeriter accitis, Mitylenem obſederunt.

Eadem æſtate Athenienſes in Peloponneſum 30. naues duce Aſopio Phormionis filio miſerunt: ab iis aliquot oræ maritimæ oppidis direptis, remiſſa claſſe reliqua, cum 12. nauibus Naupactum, vbi dudum pater eius in præſidio ſteterat, móxque in Leucadem profectus, à paucis præſidiariis cæſus eſt.

At Mytilenæi, qui primi Lacedæmonem, auxilij petendi gratia venerant, ad conuentum Olympicum remiſſi, illic Lacedæmonios omnes orarunt, vt ſe ad belli ſocietatem, pro Græciæ libertate receptos, auxilio iuuarent, nec fruſtra; 40. enim naues ciuitatibus imperarunt, quibus deſtinarunt ducem Alcidam, vna autem nauis præmiſſa eſt, quæ deſperationem auxilij prohiberet.

Interea Platæenſes, qui diutius obſidionem ferre non poterant, & auxilia ab Athenienſibus deſperabant, vigente iam hyeme conſilium inicre deſerendi vrbem & per hoſtium muros, & caſtra abeundi. Id cum difficillimum fore videretur, plerique ab ea mente deducti, ducenti & viginti, id non minus fœliciter perfecere, quam audacter aggreſſi fuerant, & deluſo inſequentium ſtudio, Athenas peruenerunt: quod copioſè Thucydides, atque eleganter enarrat. Sicque annum quartum belli huius concludit. Liuius autem nihil dignum dictu his Conſulibus actum fuiſſe refert.

ANNVS MVNDI 3627. SEXTAE AETATIS III. NEHEMIÆ DVCIS 19. IMPERII PERS. III. ARTAXERXIS 38. ELIASIB 38. OLYMPIADIS LXXXVIII. AN. 2. EVCLEIDE PRÆTORE. VRBIS COND. 316. COSS. A. CORNELIO COSSO. ET T. QVNITIO POENO II.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 426.

QVINTVS annus belli Peloponneſiaci aperitur: in quo Mitylenæi obſidione fatigati, & auxilio 40. nauium deſperato, ſeſe Athenienſibus certis conditionibus dediderunt. Qui cum iam vrbe potirentur, auxilium deniq; 40. nauium duce Alcida ſeptimo poſt die venit. Is re intellecta, ſuis licet ſuadentibus vt hoſtes Mitylenæ improuiſos opprimeret, per ſummam ignauiam progredi non eſt auſus: cumque aliæ quoque rei bene gerendæ occaſiones ei obiicerentur, maluit in Peloponneſum quam celerrimè ſe recipere, Athenienſes perſequentes ſumma contentione fugiendo. Multis tamen obiter, quos in ſuæ nauigationis curſu interceperat, trucidatis. Nimirum ignauia potentum crudelitati fere coniuncta eſt. At Paches qui pro Athenienſibus Mitylenem expugnarat, mox & reliquas inſulæ vrbes deditione recepit, Mitylenæos autem, quos ſua in vrbe ceperat, Athenas miſit, iudicium de ſe, reliquiſque ciuibus experturos.

Hi Athenis primo conſilio condemnati ſunt, miſſaq; triremis ad Pachetem, quę Mitylenæos omnes interfici iuberet, idque conſilio Cleonis, hominis in primis feri, ac barbari, qui non minore erat apud populum autoritate, quam crudelitate erga miſeros. At cum & Mitylenæorum, & multorum Athenienſium rogatu, iterum concio populi coacta fuiſſet, ſententia mitior, quæ volebat, de iis quos Paches miſiſſet, per otium deliberari, reliquo populo ignoſci, perpaucis ſuffragiis ſuperior fuit. Itaque alia ſtatim dimiſſa triremis, quæ prius decretum antiquaret, & licet prior diem noctémque anteceſſiſſet, tanta tamen contentione poſterior priorem ſecuta eſt, vt cum illa appuliſſet, & decretum legeret Paches, & ad executionem ſe

compararet, poſterior ſuperuenerit, & rem omnem diſcuſſerit. At eos quos præmiſerat Paches, paulo plures mille, tanquam præcipuos defectionis authores, Athenienſes, ex Cleonis arbitrio immani ſeueritate morte mulctarunt.

III. *Reliqui lataenſes editionem aciunt.* *omnes crudeliter interficiũtur.*

INTEREA dum Mitylenæi in Athenienſium poteſtatem veniunt, Platæenſes, cum diutius obſidionem ferre non poſſent, nec ab Athenienſibus auxilium vllum acciperent, ſeſe Lacedæmoniis dediderunt, ea conditione vt nullus indicta cauſa damnaretur, ſed de ſontibus tantum ſupplicium ſumeretur. Itaque cum Lacedæmone quinque Iudices aduenifſent, iuſſi ſunt Platæenſes pro ſe dicere, quorum orationem exceperunt Thebani illis infenſiſſimi. Iudicij finis hic fuit, vt ſinguli rogarentur an aliquo beneficio Lacedæmonios, eorumque ſocios in hoc bello affeciſſent, cumque illi nullum proferrent, ſinguli abducti interfectique ſunt, nemine plane ſupplicium euadente: erant autem non pauciores ducentis, præter viginti quinque Athenienſes, qui vnà obſeſſi fuerant, quos illi iudicio reſeruarant, vt maiore ſcelere perderent, neque multum Athenienſium crudelitati cederent.

IV. *Quanta eorum temporum crudelitas.* *Reliqua in Plataenſes ſæuitia. Ex Thebanorũ odio.*

EX quo intelligi poteſt quanta in Perſis, qui crudelitatis nomine peſſimè ſemper audierunt, quanta apud Thraces, & Scythas, quanta apud Afros atq; Æthiopas, quanta apud Indos, reliquámque barbariem crudelitas, in miſeros ſontes exerceretur, cum illi, qui eo tempore cultiſſimis moribus eſſe ferebantur, & præ cæteris gentibus legibus ac diſciplinis, ad omnem humanitatem informati, tanta cæde in inſontes, aut leuiſſimæ culpæ reos, etiam ſedata ira baccharentur. Nec finis hic crudelitati fuit. Nam fœminas omnes ſeruituti manciparunt, nec ita multo poſt totam vrbem funditus euerſam ſolo æquarunt, vt Thebanis, qui eos capitali odio proſequebantur, quoſque ſibi huic bello vtiles eſſe credebant, gratificarentur. Contigit ea clades Platæenſibus anno nonageſimo tertio, ex quo ſocietatem cum Athenienſibus inierant, vt ait Thucyd. Ex quo patet eam initam anno quarto Darij Hyſtaſpis, qui fuit ſecundus Olympiadis ſexageſimæ quintæ.

V. *Res Corcyræorum perturbatiſſima.*

HOC ipſo tempore res apud Corcyræos perturbatiſſimæ fuerunt; quod alij Lacedæmoniis, alij Athenienſibus fauerent, alij ſuis legibus viuere, cum vtrorumque amicitia, cuperent. Cúmque eò primùm Lacedæmonij, cum tribus & 50. nauibus, duce Alcida veniſſent, cum Corcyræis, & Atticis nauibus, quæ illic erant, fœliciter pugnarunt; at mox ſuperuenientibus Athenienſibus, claſſe 60. nauium inſtructis, terram legentes magna domum celeritate redierunt. Corcyrenſes autem ipſi ſeditionibus, & inimicitiis efferati, immanibus inter ſe cædibus deſæuierunt, & reliquis Græciæ ciuitatibus exemplo fuerunt, ad omnia diuina, atque humana iura, per belli huius occaſionem proculcanda; vt fuſius deſcribit, deplorátque Thucyd. l. 3.

VI. *Bellum Syracuſanorum cum Leontinis. Gorgias auxilium ab Athen. obtinet. Quid eos mouerit.* *Diodorus rem nimiũ auget.*

HAC eadem æſtate extrema cum Leontini & Syracuſani bellum inter ſe gererent, & Leontini in periculum vrbis per vim capiendæ adducti eſſent, per legatos auxilium ab Athenienſibus petunt. In legatis princeps erat Gorgias orator omnium, qui tum viuebant, dicendi facile princeps, cuius oratio, propter nouum dicendi artificium, Athenis admirationi fuit, & Leontinorum ſocietatem facile perſuaſit, præſertim cum iam dudum ſibi ſubiiciendæ Siciliæ Athenienſes deſiderio tenerentur, eamque ob cauſam Corcyræis contra Corynthios affuiſſent, vt ſupra ex Thucydide dictum eſt, & hoc loco à Diodoro repetitur. Accedebat quod Syracuſani Lacedæmoniis ſocietatis fœdere coniuncti erant. Miſerunt ergo Athenienſes in Siciliam 20. naues, quibus Lachetem & Charéadem præfecerunt, quem Diodorus Chabriam vocat, & pro 20. nauibus centum ponit, legit forte ἑκατὸν pro εἴκοσι, vt nunc apud Thucyd. legimus: quibus non contentus, mox etiam alias 40. Athenis ad earum ſubſidium adducit. Siculo de Sicilia ſcribenti credendum videretur, niſi amor patriæ hanc amplificationem expreſſiſſe videri poſſet: præſertim cum Thucydidis fidem, nullibi adhuc nutantem repererimus, ad eumque tanquam hac laude clariſſimum, Athenæus l. 5. paſſim ad refellendum Platonem prouocet, & Thucyd. hiſtoriam tanquam ſignum propoſitum dicat, cui credi oporteat.

VII. *Quid Athenienſes nunc circa Siciliam.*

ATHENIENSES igitur Rhegium Italiæ appulſi, cum ſociis bellum gerere cœperunt, & cum adiunctis ſibi Rheginis cum 30. nauibus Æoliæ hyeme bellum intulerunt. Et aliquot inſulas Siciliæ proximas incurſionibus vaſtarunt, nec plura

hoc anno geſta fatetur Thucyd. ideoque quæ addit Diodorus de reconciliatione Leontinorum, & Syracuſiorum differenda ſunt. Addit tamen Thucyd. ineunte hyeme peſtilentiam, quæ nunquam plane ſedata fuerat, Athenis recruduiſſe, & annum integrum tenuiſſe; adeo vt nihil æque vires eorum afflixerit. Cui frequentes terræ motus Athenis, & in Bœotia, & Eubœa coniuncti fuere.

Livius quoque his Coſs. morbos Romæ graſſatos fuiſſe ſcribit, quorum cauſam videtur aſcribere ſiccitati, qua ibi valde laboratum eſt, vt non cæleſtes modo aquæ deficerent, ſed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes amnes ſufficeret; pecora ſiti alibi, alibi ſcabie, ac lue deficerent, quæ in homines agreſtes primum ac ſeruitia vulgata, vrbem impleuit: cui multis ſacrificiorum ſuperſtitionibus Romani remedium fruſtra quæſiere. Nihilominus Veientes in agrum Romanum excurſiones fecerunt; ſed iræ aduerſus eos in annum ſequentem dilatæ ſunt.

ANNVS MVNDI 3628. SEXTÆ ÆTATIS 112. NEHEMIÆ DVCIS 20. IMPERII PERS. 112. ARTAXERXIS, ET ELIASIB PONT. 39. OLYMPIADIS XXCVIII. AN. 3. PRÆT. ATHENIS EVTHYDEMO. VRB. COND. 327. COSS. C. SERVILIO HALA, ET L. PAPYRIO MVGILANO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 425.

SEXTO huius belli anno Athenienſes non minus peſtilentia, & terræ motus, quam Peloponneſiorum arma vexarunt, ſicut & ſuperiore biennio; adeo vt ex legionariis militibus, obierint non pauciores quam quatuor millia & quadringenti, & trecenti equites. Nam cæteræ turbæ numerus iniri non poteſt, vt ait Thucyd. l. 3. quæ Diodorus de more auxit, turbauitque. Hoc tempore, inquit cum vix Athenienſes aliquantiſper à morbo reſpiraſſent, is recrudeſcens tantopere illos afflixit, vt peditum vltra quatuor millia, equites quadringenti; tum ex cætera multitudine, & liberorum capitum, & ſeruitiorum, pluſquam decem millia amitterent. Sic ipſe.

Nihilo ſecius Peloponneſij, eorumque ſocij, duce Agide Archidami filio, Lacedæmoniorum rege, ad Iſthmum vſque Corinthiacum proceſſerunt, vt irruptionem in Atticam de more facerent, ſed cum crebri terræmotus fierent, retro ſe receperunt. Terræmotibus coniunctæ reſtagnationes maris, in Eubœa, & Achaia terras depreſſerunt, & vrbes aliquas non leuibus ruinis affecere. Huic inundationi cauſam dediſſe terræ motum Thucyd. ſcribit, qui violentiore impulſu mare longius amandarit. Meminit huius terræ motus Diodorus in hæc verba. (l. 3 p. 233.) Tam horrendæ tum terræ concuſſiones paſſim in multis Græciæ partibus acciderunt, vt ſuperinfuſa maris vnda, multis per littora vrbibus vaſtiſſimam labem attulerit. Et cum Locridis antea tractus peninſula eſſet, perrupto violenter Iſthmo, inſulam quæ Atalantæ nomen gerit, effecerit. Hæc ipſe, vtique ex Thucydide, quemadmodum ex ipſo, aut cum ipſo Strabo & Euſebius. At Thucydides quidem ait circa illa loca quod ante tellus fuerat, factum fuiſſe mare, ante inundationem tamen Atalantam (l. 2. p. 119.) inſulam vocat, & longe ante ab Athenienſib. munitã dicit, cum prius eſſet deſerta.

Hoc anno Lacedæmonij Heracleã, quæ eſt in agro Trachinio, ad Oetam montem, miſſa colonia oraculo Delphico approbante condiderunt, quod ea vrbs ad bellum contra Athenienſes loco idonea ſita eſſet, indéq; in Eubœam & Thraciam facilis eſſet traiectus, diſtat ferme 40. ſtadiorũ ſpacio à Thermopylis, à mari viginti. Sed ij à Theſſalis, qui potentiam nouorũ colonorum timebãt, præliis attriti ſunt. Athenienſes quoq; qui in Ætoliam duce Demoſthene arma tulerant, multis & ipſi velitationibus ab Ætolibus vexati, fugatique ſunt, centum & viginti deſiderati

dux re male geſta, Athenas ire formidans, Naupactum rediit: vbi periculum magnum adiit, Lacedæmoniis cum magnis copiis duce Euryloco eo profectis; ſed vrbe mille Acharnanum præſidio munita, vim & ſpem Lacedæmonum inanem reddiderunt. Itaque Ambraciotarum conſilio, armis in Amphilochiam tranſlatis, ibi pugna cum Athenienſibus commiſſa, inſidiis eorum circunuenti, victique ſunt, ipſomet Eurylocho duce cum trecentis militibus deſiderato: aliaque nonnulla minoris momenti.

IV. *Romana res.*

Sed nec Romæ aliquid magni momenti ſuggerit Liuius. Non confeſtim videlicet initum contra Veientes bellum, ſed res per fetiales auito more prius repetitæ, nec redditæ. Controuerſia inde fuit vtrum populi iuſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſet Senatuſconſultũ. Peruicere Tribuni denunciando impedituros ſe delectum. Omnes centuriæ iuſſere, vt Quintius, qui ſuperiore anno conſul fuerat, de bello referret ad populum, quod tamen in annum ſequentem dilatum eſt. In eo quoque plebs ſuperior fuit, quod obtinuit ne Conſules, ſed Tribuni Milit. in proximum annum crearentur.

ANNVS MVNDI 3629. SEXTAE AETATIS 113.

NEHEM. 21. IMP. PERSAR. 113. ARTAXER. LONGIM. ET Eliasib. Pont. 40. Ol. XXCVIII. an. 4. Prætore Stratocle. V.C. 328. Tribvnis Mil. T. Qvintio Pœno. C. Fvrio. M. Posthvmio. A. Cornelio Cosso.

ANNVS ANTE CHRISTVM 424.

I. *Ann. 7. belli Pelopon. obitus Artaxerxis.*

POSTREMVM hunc annum regnauit Artaxerxes, qui in ſeptimũ belli Peloponneſiaci annum incidit, vt teſtatur Thucydides l. 4. idemque quadrageſimus regni fuit. Cum enim primo anno Olympiadis 79. regnare cœperit, & totas decem Olympiadas regnarit, perſpicuum eſt eum, & quadraginta annos regnaſſe, & falli eos, qui ei 44. tribuerunt, mendoſo Diodori textu, vel potius interpretatione decepti. Tertullianus quoque, & Diuus Hieronymus eidem Longimano quadraginta annos tribuunt, ille in c. 8. aduerſus Iudæos: hic in c. 4. Ezechie. Euſeb. in chron. Diodorus Olymp. 78. anno 4. & rurſus Olymp. 88. an. an. 4. vbi cum in Græco legatur, ἔτη τεσσαράκοντα, mirum eſt interpretem vertiſſe annos quadraginta quatuor, ſicque Functio & Cytræo ſectariis impoſuiſſe. Addendus de quadraginta annis Beda l. de ſex ætat. Ado in quinta ætate; eoſque paſſim recentiores omnes ſequuntur. Torniel. anno 183. ſextæ ætat. Perer. Genebrar. Gordon. Vilalpandus ex Beda. [a] Scaliger. 5. de emend. p. 285 & 286 græ. a t. 3. p. 1. l. 3. c 3.

Etſi Clemens Alexandrinus l. 1. Strom. Nicpch. Conſtant. c. 7. Artaxerxi annum vnum & quadraginta tribuant. Cteſias autem etiam quadraginta duos, quem ſequitur Sulpitius, licet apud eum mendoſe legitur, vt notauit Sigonius, regn[...]e annos 62.

II. *Nehemiæ reditus in Iudæam.*

In hunc ergo vltimum Artaxerxis annum referimus Nehemiæ reditum in Iudæam ex Perſide. Sic enim intelligenda cenſuimus illa verba. [b] *Anno 32. Artaxerxis regis Babylonis, veni ad regem, & in fine dierum rogaui regem, & veni in Ieruſalem.* Nam finem dierum regni eius intelligendum eſſe, & non finem anni 32. ſupra anno eius 32. ſatis mihi probaſſe videor. Cum ergo Nehemias octauum iam annum abeſſet Hieroſolymis, & multis nunciis agnouiſſet male ibi res ire, ſummis precibus à rege petiit, & obtinuit facultatem eundi Hieroſolymam. b Nehē. 13. 6. 1 2. Eſdr. c. 13. 7.

Malu ibi rerũ ſtatus.

Ibi intellexit malum, quod fecerat Eliaſib pontifex in gratiam Tobiæ alienigenæ, vt faceret ei theſaurum in veſtibulis domus Dei. Theſaurum hunc paulo

ante vocauerat Gazophilacium grande, alii cameram, vel cubiculum vertunt. Erat autem locus amplus, in quem recondebantur varia munera, & decimæ, non ſolum quæ Pontifici obueniebant, quibus Eliaſib præfecerat Tobiam propinquum ſuum, ex affinitate cum eo contracta, qui cum hoſtis eſſet Iudæorum, quæ ad Leuitarum ſuſtentationem pertinebant, interuertebat, aut maligne diſtribuebat, nixus autoritate Eliaſib.

ID Nehemiæ valde malum viſum eſt, tum quia alienigenam, atque adeo Ammonitem non oportebat vſque ad templi Gazophylacia penetrare, ſed vix ad atriũ gentium admitti. Ideoque proiecit vaſa domus Tobiæ foras de Gazophylacio, & præcepit emundari Gazophylacia, & referri eo vaſa domus Dei, ſacrificia, & thus; tum quia ſacrilegè defraudabatur victus, veſtituſque Leuitarum; vnde & cogebantur aliò confugere, vt ſibi compararent, quæ ad vitam erant neceſſaria: vnde etiam fiebat, vt Dei cultus deſertus eſſet. Id ſignificant verba ſequentia. *Et cognoui quod partes Leuitarum non fuiſſent datæ, & fugiſſet vnuſquiſque in regionem ſuam de Leuitis, & cantoribus, & de iis qui miniſtrabant; & egi cauſam aduerſus magiſtratus, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregaui eos, & feci ſtare in ſtationibus ſuis*, reſtituit ſcilicet vnumquemque loco & officio ſuo, & curauit deferri, quæ eis ex lege debebantur.

a Eſdr. 13. 12. & ſeq. ET [a] *omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini, & olei in horrea. Et conſtituimus ſuper horrea Selemiam ſacerdotem, & Sadoc ſcribam, & Phadaiam de Leuitis, & iuxta eos Hanan filium Zachur, quoniam fideles comprobati ſunt, & ipſis reditæ ſunt partes fratrum ſuorum. Memento mei Deus pro hoc, & ne deleas miſerationes meas, quas feci in domo Dei mei, & in ceremoniis eius.* Et hæc quidem Nehemias piè correxit circa templum Dei. Addit & alterum circa obſeruationem Sabbathi. *In diebus illis, vidi in Iuda calcantes torcularia in Sabbatho, portantes aceruos, & onerantes ſuper aſinos vinum, & vuas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Ieruſalem die Sabbati.* Imitatores erant iſti patrum ſuorum, qui eadem temporibus Ieremiæ peccabant, ab eoque facinore à propheta, nimis ingentibus, promiſſiſque retrahebantur. [b] Sic Nehemias, *Conteſtatus ſum*, inquit, *vt in die qua vendere liceret, venderent*, & mox. *Et obiurgaui optimates Iuda, & dixi eis. Quæ eſt hæc res mala, quam vos facitis, & profanatis diem Sabbathi? Nunquid non hoc fecerunt patres noſtri, & adduxit Deus noſter ſuper nos omne malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc? Et vos additis iracundiam ſuper Iſrael violando Sabbatum.*

b Ierem. 17. 21. &c.

ET ne verba obiurgationis irrita eſſent, & cum ſonitu euaneſcerent, rem deduxit ad praxim. Itaque ſub veſperam feriæ ſextæ, qua inchoabatur Sabbatum, iuſſit occludi portas vrbis, nec aperiri niſi tranſacto ſabbato: idque vt ſtudioſe obſeruaretur, adhibuit cuſtodes de famulis ſuis, quo factum eſt vt negotiatores, qui eo tempore de more veniebant, ſemel atque iterum excluſi portis, foris manerent. *Et conteſtatus ſum eos*, inquit, *& dixi eis. Quare manetis ex aduerſo muri? ſi ſecundo hoc feceritis*, poſt hanc admonitionem, *manum mittam in vos.* Erant enim Iudæis tentatio, & occaſio peccandi. *Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbatho.* Dixi quoque Leuitis vt mundarẽtur, & venirent ad cuſtodiendas portas, & ſanctificandam diem ſabbathi. Ad quid Leuitæ in portis ciuitatis? an ne eorum reuerentia eas populus aperiret? an potius vt iis apertis, nihil tamen permitterent ingredi, quod ad violationẽ Sabbati quoquo modo pertineret? *Et pro hoc ergo*, ait, *memento mei Deus meus, & parce mihi ſecundum multitudinem miſerationum tuarum.* Quid eſt quod etiam de bono opere veniam petit? Niſi quia etiam in ſanctis operibus aliquid ſemper terrenæ contagionis contrahitur.

CORREXIT & tertium abuſum, affinitatum male contractarum. Etſi enim ante octo annos, & rurſum ante trigeſimum tertium, huiuſmodi connubia cum alienigenis non ſolum damnata, ſed etiam dirempta fuiſſent. Iudæi tamen nonnulli, contra promiſſionem iureiurando firmatam, in eandem ſe foueam iterum præcipites dederant; ideoque eos etiam aſperius tractauit. *Sed & in diebus illis*, inquit, *vidi Iudæos ducentes vxores Azotidas*, id eſt ex Aſoto Palæſtinæ, *Ammonitas, & Moabitas.* Non vtique vidit ducentes, neque enim id paſſus fuiſſet, ſed quæ duxerant eo abſente, per hoſce annos octo, & in Hebræo & Græco pluſquam perfectum eſt: idque confirmatur ex ſequentibus. Nam ex huiuſmodi matrimoniis ſuſceperant

ELLI ELO- ON. 7. liberos, qui maternam linguam, non auitam, & patriam Iudæorum loquebantur. *Et obiurgaui eos*, inquit, *& maledixi*, id eſt execratus ſum, *& cecidi ex eis viros*, *& decaluaui eos*, capillos euulſi, *& adiuraui in Deo*, id eſt diuino iureiurando adſtrinxi, *vt non darent filias ſuas filiis eorum*, *& non acciperent de filiabus eorum filiis ſuis*, *& ſibimet ipſis*, dicens. *Numquid non in huiuſcemodi re peccauit Salomon Rex Iſrael? & certe in gentibus multis non erat Rex ſimilis ei*, *& dilectus Deo ſuo erat*, *& poſuit eum Deus regem ſuper omnem Iſrael? Et ipſum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ. Numquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc*, *vt præuaricemur in Deo noſtro*, *& ducamus vxores peregrinas?*

NEHEMIÆ LAVS.

VII. *Etiam in familia pōtificia.*

NEC mirum erat plebem in eam præuaricationem lapſam eſſe, cum quidam de filiis Ioiadæ, qui pontificatui ſucceſſit Eliaſibo ſummo ſacerdoti, gener eſſet Sanaballat Horonitæ, ducta filia eius in vxorem, cum publico totius populi ſcandalo. *De filiis Ioiada*, inquit Nehemias, *filii Eliaſib ſacerdotis magni gener erat Sanaballat Horonites*, ex Oronam videlicet ciuitate Moabitarum, [a] *quem fugaui a me.* Noluit ſcilicet Ioiada religioſior eſſe quam pater, qui ſibi Tobiam affinitate coniunxerat; quorum vterque & alienigena, & in primis hoſtis Iudæorum fuit, vt patuit in extructione murorum.. Hunc ergo Sanaballat fugauit à ſe Nehemias, eodemque facto Pontificem, & filium eius caſtigauit, non alia pœna, vel obiurgatione vſus, ob reuerentiam ſacerdotii, nec minus tamen de iis apud Deum conqueritur. *Recordare*, ait, *Domine Deus meus*, *aduerſus eos qui polluunt ſacerdotium*, *iuſque ſacerdotale*, *& Leuiticum.*

a Iſaiæ 15. 5 & Ierem. 48. 35.

VIII. *Ea diſtraxit Nehemias.*

IGITVR *mundaui eos ab omnibus alienigenis*; diſtraxit videlicet hæc profana cōnubia, & reſtituit *ordines ſacerdotum & Leuitarum*, *vnumquemque in miniſterio ſuo.* Nathinæos quoque, qui ligna & aquas in templum comportabant, & curauit, vt quæ de primitiis & decimis lege conſtituta erant, magno ſtudio obſeruarentur. Pro quibus orat Deum ſibi propitium fieri. Sicque expletus eſt liber Nehemiæ. De quo nihil deinceps in ſacris voluminibus inuenitur, vnde nec ſcire poſſumus quouſque vitam propagarit. Quidam exiſtimant vſque ad Alexandrum magnum perueniſſe, quod meminerit Pontificis, qui principis illius tempore vixerit, quod fieri nequit, niſi ei 150. aut etiam plures vitæ annos tribuamus. Nam ſi ei demus 30. annos, cum factus eſt dux prouinciæ, nunc ageret quinquageſimum; & fere centum ad Alexandrum vſque ſuperſunt. Dicendum videtur potius in diuerſis locis poſteriores pontifices, vel ſcribas ſuppleuiſſe quæ deerant circa huiuſmodi genealogias, vt pleraque ab Eſdra ſuppleta eſſe communis eſt ſententia. Qua de re aliquid nuper dictum eſt à nobis anno Artaxerxis trigeſimo ſecundo. [b]

De eius morte.

b n. 6. 7. & ſeqq.

IX. *Ioſepho.*

MORTEM eius ſic paucis perſtringit Ioſephus. [c] *Poſt hæc*, inquit, *& alia multa honeſta*, *& laude digna opera*, *Nehemias iam ſenex defunctus eſt*, *vir ad virtutem*, *& iuſtitiam natus*, *& in populares ſuos beneficentiſſimus*, *relicto ſempiterno ſui monimento in Hieroſolymitanis mœnibus.* Alludere videtur Ioſephus ad illud. [d] *Et Nehemias in memoriam multi temporis*, *qui erexit nobis muros euerſos*, *& ſtare fecit portas & ſeras*, *qui erexit domos noſtras.* Et quidem multo labore ac ſollicitudine, multis ſumptibus multa animi, corporiſque contentione, eluſis omnium aduerſariorum fraudibus, contemptis nimis, violentia fortiter ſuperata. Denique ſemel iterumque Iudæorum republica, diuino cultu, honore templi, ſacerdotum ac Leuitarum miniſteriis, legitimis coniugiis, cæteriſque ex diuina lege compoſitis, atque reſtitutis.

c l. 11, c. 5. extremo.

d Eccleſ. 49. 15.

X. *Typus Chriſti Nehemias in multis.*

SED non minore in laude Nehemiæ poni poteſt, quod figura Chriſti Domini fuerit, haud obſcura.

1\. Conſolator populi fuit iuxta nomen ſuum, vt interpretatur Hieronymus. Chriſtus Dominus ſe quoque conſolatorem vocat, cum ait, *Ego rogabo patrem*, *& alium paracletum dabit vobis*, vterque dux populi & ſacerdos fuit, vterque ſacrum ignem deuocauit è cœlo: nam Chriſtus ignem ſe ait veniſſe mittere in terram.

Nehemias Hieroſolyma per portam Vallis egreditur, cum vrbis reſtaurationem animo agitat. Chriſtus per eandem portam cruce onuſtus egreditur, Ieroſolymæ cœleſtis reſtaurationem facturus.

Præſertim in ædificanda ciuitate Ieruſalem.

Conſtruit ciuitatem Ieruſalem multis omni ſtudio molientibus eius fabricam impedire, adeo vt armati ædificare cogerentur ciues eius. Chriſtus conſtruit Eccleſiam ciuitatem ſanctam, Ieruſalem nouam per multas perſecutiones & tribula-

tiones, quas paſſa eſt à Iudæis, hæreticis, atque gentilibus, perpetuoque patitur; vt tunſionibus, preſſuris expoliti lapides, ſuis cooptentur locis per manus artificis. Interea ciues ſanctorum & domeſtici Dei, pugnant ſimul contra inimicos ſuos, & promouent opus ſuum.

NEHEMIAS populum pauperem, obæratum, & iniquis exactionibus preſſum ſubleuat, & remiſſionem populo facit. Remiſſionem fecit Chriſtus Dominus populo ſuo, donans ei omnia delicta, quoniam ſoluendo non erat, ſed iugo ſeruitutis opprimebatur. 6. XI. *In ſubleuando populo ſuo.*

Nehemias non grauat populum exactionibus, ſed ſuis ſumptibus eorum inopiæ ſubuenit. Chriſtus omnes labores ſuos, & merita donauit nobis, vt iis quaſi re noſtra vteremur, vt eius inopia diuites efficeremur, & onera noſtra ipſe portauit. 7.

Nehemias ſegregauit populum Dei, & mundauit eum ab omnibus alienigenis. [a] Chriſtus ſegregauit ſibi populum Chriſtianum de omnibus gentibus, quæ ambulant ſecundum deſideria cordis ſui, & mundauit ſibi populum ab omni iniquitate, *populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.* 8.

Nehem. 9. 2. 10. 28. 13. 3. 30.

NEHEMIAS eiecit profanos, & profanatores de templo, & eiecit eorum ſupellectilem; in apertam Chriſti figuram eiicientis negotiatores de templo, & menſas nummulariorum euertentis. Sed deinceps ſacris deficientibus ad profana tranſeamus, dum Machabæi cum duces Antiocho Epiphane, longo temporis interuallo, poſt annos ſcilicet 250. nobis exoriantur. Interim Annalium Eccleſiaſticorum amator non ſilentium noſtrum, ſed diuinæ prouidentiæ arcana mirabitur, cui viſum eſt hoc quoque tempore prima illa Patriarcharum tempora, hiſtoriæ ſacræ luce carentia, renouare. 9. XII. *In mundando templo.*

HOC anno Diodorus Stratoclem prætorem ſuggerit, Thucyd. Niciam videtur, qui Athenis cum Cleone altercabatur, ſed eum Diod. anno ſeq. non Αρχοντα ſed στρατηγὸν vocat. Neque vllus Nicias his temporibus inter Prætores, ſiue Archontas memoratur. Eiuſdem anni initio, ipſo vere, vt ſcribit Thucydides, riuus ignis ex Aethna effluxit, quemadmodum & alias, & vaſtauit partem agri Catanæorum, qui ſub Aethna monte, omnium Siciliæ montium maximo, habitant. Hæc autem flammarum eructatio, inquit, quinquageſimo poſt primam ignis eructationem anno contigiſſe fertur. Ex quo autem Sicilia a Græcis habitatur ad ſummum ter extitiſſe traditur, quæ Iuſtinus prætermiſit; eius tamen occaſione de Siciliæ & Æthnæ ignibus, nonnulla philoſophatur. Nimirum Dominus certis temporum interuallis fidem ac metum tormentorum, quæ improbis poſt hanc vitam parata ſunt, renouat, ſi quo modo illi, tantorum malorum iuſtiſſimo concuſſi metu, reſipiſcant. XIII. *Huius anni Prætor. Ignea mundatio Athenæ.*

EODEM ipſo vere, vt tradit Thucydides init. l. 4. cum ſegetes iam ſpicas emittere inciperent, Siculi Meſſanenſes, Syracuſanorum & Locrorum opera, ab Athenienſibus defecerunt, quod viderent id oppidum ad inuadendam Siciliam opportunum eſſe, & metuerent Athenienſes, ne illinc excurrentes, maiori eos apparatu inuaderent. Simul etiam Peloponneſii cum ſociis, duce Agide Archidami filio Lacedemoniorum Rege, in Atticam perfecti, agrum de more populabantur; idque quindecim diebus duntaxat. Cum enim audiſſent captam Pylum (is locus eſt in extrema Peloponneſo, iuxta Coryphaſium promontoriũ, in agro Meſſenio, quem locum Athenienſes occuparant, & intra ſex dies communierant, atque ad eius loci defenſionem, Demoſthenem, cum quinque nauibus reliquerant) Spartam ingenti cum ſolicitudine regreſſi ſunt; maximi quippe momenti negotium exortum fuerat. XIV. *Meſſena ab Athenienſibus deficit. Peloponneſii agrum Atticum populãtur. Pylus in Peloponeſo ab Athenienſibus capitur.*

ERGO mox ad Pylum, cum multæ vndique tam Lacedæmoniorum, quam Athenienſium naues conueniſſent, pugnatum eſt, victoriaque apud Athenienſes ſtetit, magno cum Spartanorum dolore, qui locum in agro ſuo tumultuariè communitum, & à pauculis hominibus defenſum, quique eis futurus erat quaſi ſpina infixa pedibus, expugnare nequiuiſſent; neque ſuos in deſerta inſula ab Athenienſibus circumuentos, liberare. Quæ cauſa fuit vt induciæ tantiſper fierent, dum per legatos de ſuorum liberatione Athenis ſtatueretur, vbi Lacedæmonii pacem iniri, & XV. *Pugna ad Pylum. Victoria Athenienſium. Spartanorũ dolor. Induciæ.*

ſuos reddi poſtularunt, ſed ſpes pacis Cleonis improbitate diſiecta eſt, neque infecta legati ad ſuos redire coacti ſunt. Athenienſes autem Lacedæmoniorum naues circiter ſexaginta, quas durantibus induciis ſeruandas acceperant, ne ſcilicet iis vterentur ad ſuos ex inſula educendos, ex pacto reddere noluerunt, cauſati violatas à Lacedæmoniis inducias.

XVI. *Bellum ad Pylum redintegrãt. Lacedæmoniorum deditio.*

Itaqve bellum ad Pylum vtrinque redintegratum eſt, operam dantibus Athenienſibus ne inſulani elaberentur; Lacedæmoniis vero omnem occaſionnem obſeruantibus, vt ciues ſuos liberarent. Et quidem ſæpe furtim ad eos commeatum miſere, ſed tandem Cleone cum copiis ſuperueniente Athenis, Athenienſibus in inſulam tranſgreſſis, poſt diuturnum certamen Lacedæmonii dedidere ſe, numero ducenti 92. qui reliqui erant de 420. in quibus erant Spartani centum & viginti: hoc autem omnium, quæ in hoc bello contigerunt, maxime præter expectationẽ contigit. Exiſtimabant enim omnes, nec fame, nec vlla neceſſitate compulſos Lacedæmonios arma tradituros, ſed cum iis fortiter dimicãtes, mortem oppetituros. Hic Cleon præter expectationem temerarii promiſſi compos effectus, qui ſe intra viginti dies ipſos Athenas adducturum ſpoponderat, ſi eo cum copiis mitteretur, eos Athenas adduxit, vbi in vinculis ſeruati ſunt, dum forte aliqua cum Peloponneſiis compoſitio fieret, quos tamen ſtatuebant interficere, ſi Peloponneſii prius in agros ipſorum irruiſſent: qui crebris ad Athenienſes legationibus functi, Pylum & captiuos ſibi reddi fruſtra poſtularunt; quod Athenienſes victoria elati maiora affectarent.

XVII. *Artaphernes legatus Perſa ab Athenienſibus capitur. Sub obitũ Artaxerxis.*

Svb hyemem Ariſtides, vnus è ducibus Atticæ claſſis, pecuniæ à ſociis cogẽdæ cauſa, in Artaphernem virum Perſam incidit, qui à ſuo Rege miſſus Lacedæmonem proficiſcebatur. Eum captum Athenas cum eius literis deduxit, quibus inter alia Perſa dicebat, neſcire ſe quid ipſi vellent, cum è multis legatis nullus eadem diceret: ſi quid igitur aperte dicere vellent, cum hoc Perſa viros ad ſe mitterẽt. Poſtea vero Athenienſes vna cum legatis triremi vectum Epheſum miſerunt, vbi cum intellexiſſent Artaxerxem Xerxis filium nuper obiiſſe, nam per id tempus deceſſerat, domum redierunt. Ita ex Thucydide; ex quibus apparet Artaxerxem ſub huius anni finem viuere deſiiſſe. Eius autem mortis modum, quod nihil inſigne habere videretur, nemo quod ſciam retulit.

XVIII. *Par ducem poteſtas noxia.*

In Italia bello contra Veientes conficiendo tres Tribuni conſulari poteſtate profecti ſunt, Cornelio Coſſo vrbis præſidio relicto; ſimulque docuere, plurium in bello pari poteſtate ducum imperium, inutile eſſe. Cum enim inter ſe non conuenirent, & contraria etiam militibus imperarent, in turbatos impetum Veientes fecere, & in caſtra, maiore ignominia quam damno, compulere.

Dictator Aemylius Mamercus Veientes gloriantur. Fidenates deficiunt.

Mœſta ciuitas vinci inſueta odiſſe Tribunos, poſcere Dictatorem, in eo verti ſpes ciuitatis. A. Cornelius Dictatorem dixit Aemilium Mamercum, & ipſe ab eo Magiſter equitum eſt dictus. Veientes ſecundis rebus elati, miſſis circum Hetruriæ populos legatis, iactando tres duces Romanos ab ſe vno prælio fuſos, voluntarios vndique ad ſpem prædæ aſciuere. Vni Fidenatium populo rebellare placuit; & quaſi nefas eſſet bellum niſi à ſcelere ordiri, ſicut legatorum antea, ita tum nouorum colonorum cæde imbutis armis, Veientibus ſe coniungunt, qui Fidenas belli ſedem tranſtulere.

XIX. *Romani terrentur.*

Cvm autem Romæ Veientium vires Fidenatium acceſſione auctas eſſet auditum, tantus Romanum populum terror inuaſit, vt neceſſe eſſet à Dictatore in cõcionem adductum vehementius increpari, & iuſtiſſimis rationibus ad fiduciam adduci. Votis deinde nuncupatis profectus, mille & quingentos paſſus citra Fidenas caſtra poſuit, dextra montibus, læua Tiberi amne ſeptus. Tum T. Quintium Pœnũ legatum occupare montes iubet, occultumque id iugum capere, quod ab tergo hoſtibus foret. Poſtridie cum hoſtis in aciem proceſſiſſet, Dictator nonnihil cunctatus, quoad ſpeculatores referrent Quintium euaſiſſe in iugum propinquum arci Fidenatium, tum ſigno pugnæ dato hoſtem, iuſtis conuiciis, ac contumeliis impetitum, ferro inuadit.

Dictator hoſtẽ adit.

XX. *Fidenates armati facibus.*

Concvsserat primo ſtatim cõgreſſu hoſtem, cum repente patefactis Fidenatum portis, inuſitata erupit acies, ignitis facibus armata ingens multitudo, velut phanatica in hoſtem ruit, formaque inſolitæ pugnæ Romanos pauliſper exterruit,

sed

Belli Pelopon. an. 8.

Sogdianvs.

Sed Dictatoris voce miles animatus, redintegrat pugnam, & ereptis etiam hoſti facibus, illis ipſis eos vſtulatos fundit, fugatque, equitatu tum primum in pugnam immiſſo. Cumque iam ab tergo, turbatis fugientibuſque, ſuperueniret Quintius, & hoſtis vtrinque cęderetur, nec in montes fugam, neque in caſtra capere liceret, maxima pars ſe in flumen dedit, quæ tota pene periit, pauci Fidenas euaſere. At cum iis recentes Quintii copiæ in vrbem inuolant, inque muros euadunt, ſuiſque capti oppidi ſignum è muro tollunt. *Vincuntur nihilominus, & merſi pereũt.*

XXI. *Vrbs ipſa capitur, ac diripitur &c. Dictator triumphat.*

Qvod vbi Dictator conſpexit, militem ad prædam vrbis vocat. Nec minor cædes in vrbe, quam in prælio fuit; donec abiectis armis, nihil præter vitam petentes, Dictatori deduntur, vrbs, caſtraque diripiuntur, captiui veneunt. Inde exercitum victorem, opulentumque præda, triumphans Dictator Romam reduxit, iuſſoque magiſtro equitum abdicare ſe magiſtratu; ipſe ſe abdicat die ſexto decimo, reddito in pace imperio, quod in bello trepidiſque rebus acceperat. Claſſe quoque in Tiberi pugnatum hoc tempore contra Veientes quidam ſcripto prodidere, quibus fidem Liuius derogandam putat.

ANNVS MVNDI 3630. SEXTAE AETATIS 114.

IMP. PERSAR. 114. XERXES II. & SOGDIANVS. IOIADÆ Pont. I. Ol. XXCIX. a. 1. Præt. Athenis Isarcho. V. C. 319. Trib. Milit. A. Sempronio Atratino, L. Qvintio Concinnato, L. Fvrio Medvllino, L. Horatio Barbato.

ANNVS ANTE CHRISTVM 423.

I. *Nouus pontifex Hebræorum. olymp. 89.*

NOVVM hoc anno belli Peloponneſiaci octauo Hebræorum pontificem Ioiadam, quem Ioſephus Iudam maluit appellare, [a] cum nouo Perſarum Imperatore ſuggerimus, quod certum numerum annorum Pontificum nuſquam habeamus: huic Genebrardus 24. annnos attribuit, Philo Annii 44. tam incertum vnum atque alterum, illud ſatis certum, eum vſque ad Artaxerxem Mnemonem in pontificatu fuiſſe. In quo tamen res ab eo geſtæ ſcriptorum penuria, in obſcuro manſere. Hunc annum 329. ab Vrbe Condita putat Gellius [b] eſſe initium belli. At mendoſe vtibidem notatur, legendum enim eſt 322. Sed ipſemet initio eiuſdem capitis negat ſe hæc tempora acri & ſubtili cura digerere, quod ſane eo tacente res loquitur ipſa per ſeſe. Initio huius Olympiadis Symmachus ille Siculus curſu iterum nobilitatus eſt. Doricus autem Rhodius etiam tertiùm pancratio victor euaſit.

[a] l. 11. c. 7.

[b] l. 17. c. 21.

II. *Xerxes II rex Perſarum.*

Imperio Perſarum Artaxerxe mortuo ſucceſſit Xerxes filius eius, qui ſolus erat legitimus ex Damaſpia ſuſceptus, quæ eodem ipſo die quo Xerxes mortuus eſt, è vita diſceſſit, vt Cteſias ſcriptum reliquit. Additque fuiſſe Artaxerxi ſeptemdecim filios ſpurios, in iiſque Secundianum, quem alii Sogdianum appellant, ex Allogune Babylonia ſuſceptum, & Ochum qui poſtea regnauit, & viuo patre Hircanorum præfectus fuerat, & Arſiten ex Coſmartidene, quæ erat etiam ipſa Babylonia. Quandiu autem hic Xerxes regnarit ex eodem Cteſia liquet. Secundianus, inquit, poſtquam ſibi Pharnacyam eunuchum conciliauit, quum Xerxes in quodam feſto ebrius eſſet, atque in regia ſua dormiret, ingreſſi eum interficiunt, die à patris morte quinto & quadrageſimo. Euenit ergo vt amborum ſimul corpora ad Perſas deferrentur. Nam mulæ, quæ currum trahebant, tanquam filii cadauer expectarent, iter facere nolebant: ſed poſtquam is priori oneri acceſſit, magna cum alacritate iter fecerunt. Hæc fere Cteſias; ex quo corrigendus eſt Diodorus Siculus, qui in fine Olympiadis octogeſimæ octauæ, huic Xerxi vnum annum regni tribuit, idque *Quandiu regnarit.*

Perer. Torniel. Gordon.

repetit anno proximo, vbi tamen fatetur, alios ipſi vnum tantum, atque alterum menſem concedere. In iis eſt Euſebius in Chronico, quem paſſim omnes antiqui, recentioreſque ſequuntur.

III. *Eius ſucceſſor Sogdianus.*

SECVNDIANVS regno potitus, vt ſcribit idem Cteſ. Bagorazum eunuchum, quocum iampridem ſimultatem exercebat, criminatus eſt quod patris ſui cadauer abſque eius conſilio ibi reliquiſſet, eaque de cauſa illum obrui lapidibus imperauit. Quod factum ægerrime tulit exercitus, qui quamuis ab eo muneribus donaretur, eum tamen ob Bagorazi, & fratris Xerxis cædē odio proſequebatur. Poſteà Ochus à Secundiano accerſitus, venturum ſe promittit, ſed minime venit, donec multo munitus exercitu regnum occupaturus ſperabatur. Mox Arbarius equitum Secundiani præfectus ad Ochum defecit. Deinde Arxanes Ægypti ſatrapa. Quin etiam Artoxares Armeniæ præfectus venit ad Ochum, & ipſi cidarim inuito impoſuerunt. Is dolis ac iuramentis Secundianum tentat, qui illis acquieſcens capitur, & in cineres coniectus moritur, cum ſex mēſes, & dies quindecim regnauiſſet. Hæc fere Cteſias. Itaq. Euſeb. ſeptē illi menſes attribuit, ſicut & Diod. & S. Hieron. in 4. caput Ezechielis, Ado, Nicephorus, Beda, aliique. Nonnulli tamen graues ſcriptores vtrumque regem, ob imperij breuitatem, omiſerunt, vt Thucydides, Tertullianus, libro contra Iudæos, Sulpitius Seuerus, & nonnulli ex Iunioribus. Porro horum duorū regum octo vel nouē menſes, pro vno anno æſtimantur, atque numerantur.

quam dudum imperans.

IV. *Eius interitus.*

c. 8. Genebrar. Adrichom. c. 13. v. 4.

QVID eſt autem Sogdianum in cineres coniectum mori? Explicari id poteſt ex improbiſſimi Menelai interitu, qui 2. Machab. recitatur. *Rex regum*, inquit, *ſuſcitauit animos Antiochi in peccatorem.* Menelaum. Et ſuggerente Lyſia hunc eſſe cauſam omnium malorum, iuſſit, *vt ei erat conſuetudo*, apprehenſum in eodem loco necari, vel vt eſt in Græco, iuſſit vt abducentes eum Berœam, ibi eum perderent. *Erat autem in eodem loco turris* 50. *cubitorum, aggeſtum vndique habens cineris*, aut plena cinere, quæ machinam habebat circumuerſatilem, in cinerem vndequaque præcipitem. Ibi eum qui damnatus eſſet ſacrilegii, aut qui aliud quodcunque ſcelus inſigne perpetraſſet, omnes protrudebant ad interitum. Huiuſmodi ſupplicio nefarium illum mori contigit, ne ſepulchri quidem compotem factum Menelaum. *Et quidem ſatis iuſte. Nam quia multa erga aram Dei delicta commiſit, cuius ignis & cinis erat ſanctus, ipſe in cineris morte damnatus eſt*, vt ibi in multo cinere cum fame ac ſiti luctando ſuffocaretur. Eadem morte videtur periiſſe Sogdianus, qui, præter alias iniuſtas cædes, etiā Xerxem, & fratrem, & regem, per fraudem in ebrietate peremerat. Eodem mortis genere poſtea Darius Nothus, Artiphium Megabyzi filium, & Arſitem fratrem, eodem patre ac matre genitum, & Piſuthnem ſatrapam, cum ab eo defeciſſent, affecit, vt ab eodem Cteſ. refertur: vt intelligas rectè à Scriptura notatum, hanc fuiſſe Aſianis iſtis principibus conſuetudinem, in viros illuſtres animaduertendi.

V. *Eclipſis Solis, & terræ motus Vrbes in Aſia occupatæ a Pelopon.*

Thucyd. l. 4. p. 286.

ÆSTATIS huius initio ſtatim circa nouilunium ſol ex parte defecit, eiuſdemque menſis initio terræ motus extitit, cum Mitylenæi, aliique Leſbi exules Rhœtiū occupant, Troadis in Aſia minore ciuitatem, quam ipſis incolis accepta pecunia reddiderunt. Inde Antandrum Myſiæ ciuitatem, in eadem ora maritima proditione occupant, eamq. Athenienſibus ereptam, communiunt, eoſq. in Leſbo commorātes, incurſionibus variis diuexant, & vicina Æoliæ oppida ſibi ſubiicere moliuntur. Sed Antandrum mox Athenienſes, qui circa Helleſpontū erant, pecuniæ colligendæ gratia, receperunt, prælio ſuperatis iis, qui contra ipſos prodierant.

VI. *Cythera inſula ab Athen. capta.*

ATHENIENSES interea cum 60. nauibus, & duobus militum millibus Cytheram inſulam, agro Laconico adiacētem, è regione Maleæ promōtorii, magno Lacedæmoniorum detrimento ac dolore, duce Nicia occuparūt. In ea quippe inſula præſidiū habebant, vt quæ ipſis & portus eſſet onerariarū nauiū, quæ ex Africa, & Ægypto veniebant, & propugnaculū contra latrocinantium circa eam oram incurſus. Nunc autem cum eam captam viderent, & Cytheræos ſibi amicos ac ſubditos, in alias ſedes trāſlatos, & pro iis præſidium ab hoſte impoſitum, à quo perpetuo vexarentur, vtique vehementer angebantur: præſertim cum altera ex parte, in ipſa ſua continente, etiam Pylum teneret hoſtis cum præſidio, cuius cauſa ingentem cladem in inſula nuper acceperant. Accedebat quod nauali ſemper prælio contra Athenienſes ſibi decertandum erat, in quo longe ſe inferiores agnoſcebant. Itaque cum Athenienſes maiori in dies ſpe conſurgerent, maioraque aggrederentur, La-

Quanto Laconum damno.

cedæmonii contra animo contrahebantur, & quidquid aggreſſi fuiſſent, id infelicem exitum putabant habiturum.

VII. *Athenienſes tota Sicilia dimittuntur.*

CVM igitur Athenienſes tunc oram maritimam vaſtarent, nemo erat qui ex præſidiis ad certamen prodiret, ſed plerique deſertis iis ad eorum aduentum aufugiebant: ſpes tamen eorum irritæ in Sicilia fuerunt. Nam Siculi, coactis totius inſulæ comitiis, Hermocratis Syracuſani oratione permoti, qua & ſuum periculum, & Athenienſium conſilia de tota Sicilia ſibi ſubiuganda demonſtrabat, pacem inter ſe inierunt, & Athenienſes à ſe dimiſerunt. Quorum duces domum reuerſi, partim exilio, partim pecunia mulctati ſunt, quaſi penes eos fuiſſet Siciliam in ſuam poteſtatem redigere, ſed muneribus adducti diſceſſiſſent. Adeo freti præſenti rerum ſucceſſu, nihil ſibi præter animi ſententiam ſuccedere patiebantur: verum hâc innoxiorum ducum ignominiam ac pœnam, ipſimet poſtea, funeſtiſſimis attriti cladibus, pependere. PORRO præſentem Siculorum reconciliationem alieno tempore recenſuit Diodorus, Olymp. 80. 2. præoccupatione vſus, exitum belli cum eius initio coniungens. At nos Thucydidem ſequimur.

VIII. *Arx Megarenſium occupata ab Athen.*

IRRITA etiam fuit ſpes Megaræ ab Athenienſibus capiendæ, vrbis proditione caſu impedita. Niſæa tamen vicinum Megarenſium propugnaculum, vt eſt in Ptolemæi tabulis, aut potius arx eiuſdem vrbis Megarenſium, vt ex Thucyd. intelligitur, nec inopinato impetu obſeſſa, & breui capta eſt, nec à ſuperuenientibus Lacedæmoniorum copiis, quæ Braſidam ducem ſequebantur, recepta eſt: ciuitas ipſa in fide Lacedæmoniorum ſtetit, vel inuita. At cum ſuos exules, fide data, & iureiurando firmata de iniuriarum obliuione, recepiſſet, illi poſtea in magiſtratus promoti, centum viros ex inimicis ſuis delectos, quos à populo damnari coëgerunt, interfecerunt, & præſentem Reip. ſtatum in paucorum dominatum ferè commutarunt.

Braſidas Thraciam adit.

Per hoc ipſum æſtatis tempus Braſidas Lacedæmonius res præclare geſſit in Thracia contra Athenienſes, eorumque faſtum non mediocriter attriuit. In eam prouinciam, cum mille & ſeptingentis grauis armaturæ militibus profectus eſt, & Theſſalorum hoſpitum opera vſus, per Theſſaliam, licet Athenienſibus amicam, ſumma celeritate tranſiuit incolumis, & Chalcidenſibus, & Perdiccæ, & omnibus qui ab Athenienſibus defecerant, gratus, in Thraciā peruenit: in animo habens res Athenienſium illic quam maxime turbare, vt eos à vexanda Laced. ora deduceret.

IX. *Multa loca Athenienſibus eripit, & quo cōſilio. Acāthios. Stagiros Amphipolem. Et pene Eionem.*

ITAQVE cum ſtatim ab initio iuſtum ac moderatum ſe erga ciuitates præbuiſſet, multa loca ad defectionem impulit, alia vero per proditionem cepit. Ex quo Lacedæmoniis euenit, vt ſi compoſitionem facere vellent (quod fecerunt) facta locorū permutatione, ea reſtituerent quæ cepiſſent, & reciperent quæ amiſiſſent, & Peloponneſus bello leuaretur; & Athenienſium ſocii amicitiæ Laced. maxime cupidi eſſent, rati reliquos Lacedæmonios Braſidæ ſimiles eſſe. Primum ergo Acanthios ab Athenienſibus ad ſuas partes attraxit, iureiurando interpoſito, iuxta Lacedæmoniorum magiſtratuum præſcriptum, ſe eos, & reliquos, qui ſe Lacedęmoniis adiungerent, ſuis legibus vti, liberoſq. viuere permiſſurum: itaque eius exercitum intra vrbem receperunt. Nec multo poſt Stagirus etiam, Andriorum colonia defecit. PROXIMA etiam hyeme defecit Amphipolis præclara Thraciæ vrbs, ad Strymonem fluuium ſita: & niſi opportune Thucydides, qui hæc ipſa ſcripſit, eò cum 7. nauibus ex Thaſo inſula veniſſet, etiam Eione Amphipolim ſecuta eſſet, Athenienſiū amicitia eiurata. Ita amat Deus eos, qui ſuperbe ſecundis ſe rebus erigunt, deijcere, atq. calcare; ſed eam tutatus eſt Thucydides, vt ipſemet l. 4. teſtatur.

X. *Bœotorum & aliorū de Athenienſibus victoria.*

QVIN etiam Bœoti duce Pagonda contra Athenienſes terreſtri certamine commiſſo, victores effecti, magnam eis cladem cæſis fere mille viris, cum ipſorum Imperatore Hippocrate, attulerunt, moxque eoſdem ex Delii oppugnatione, eorum munitione artificioſè incenſa, multis occiſis captiſque expulerunt. Expulerunt & Corinthii Demoſthenem ducem, qui in agrum Sicyonium cum quadringentis armatis inuaſerat, & pleriſque tum captis tum occiſis trophæum de Athenienſib. victis, ſicut & Bœoti erexerūt. De Bœotica vero victoria ſcribit Diod. tantam cæſorum fuiſſe multitudinem, vt ex manubiarum precio magnam in foro porticum extruerent, æneiſque ſtatuis exornarent. Templa etiam, & porticus forenſes armis ſpoliatorum hominum affixis, vndique velut ære obducerent. Deliorum inſuper ludos, opibus hoc bello partis, agendos inſtituerent.

FAMILIA ARTAXERXIS LONGIM. REGIS PERSARVM.

- Xerxē II. ex Damaſpia vxore, quē Sogdian. ſiue Secūdian. poſt regni dies 45. interfecit. Cteſ.
- Iſogæum, quem Darius Nothus regno expulit, Pauſanias l. 6. p. 181.
- Et ſeptendecim ſpurios, in quibus fuerunt
  - Secundianus, ſiue Sogdianus ex Alogune Babylonia concubina, quem Darius Nothus poſt ſex regni menſes, & quindecim dies interfecit. Cteſias.
  - Ochus, qui poſtea Dariæus, ſiue Darius Nothus, ſuſceptus ex Coſmartidene Babylonia, qui 19. annis regnauit.
  - Arſites eius frater vterinus, qui mox cum Artyphio Megabyzi filio à Dario fratre defecit, cumque victi ſe regi dedidiſſent, ambo Paryſatidis opera cæſi ſunt.
  - Bagapæus ex Andia concubina item Babylonia.
  - Paryſatis ex eadem Andia ſuſcepta eſt, quæ Ocho, ſiue Dario fratri ſuo nupſit, & ex eo ſuſcepit 4. filios, vt ait Plutarch. in Artaxerxe. At Cteſias ſuſcepiſſe ait.
    - ante regnum.
      - Arſacan, ſiue Arſican, qui poſtea dictus eſt Artaxerxes, & Dario in regno ſucceſſit. Duxit vxorem Statiram Idernis filiam, quam inuitis parentibus retinuit.
      - Amiſtrin, quæ dixit Idernis filium Terituchmen, qui Roxanem propriam ſororem diligens, Amiſtrin occidere voluit. Sed re non ſuccedēte, ipſoque occiſo, Paryſatis regina Matrem eius, fratreſque duos occidit: duas ſorores viuas terra obrui, Roxanem viuam ſecari iuſsit.
    - Poſt regnum.
      - Cyrum, quē Thiſſaphernes, apud Artaxerxem regem, ambiti regni accuſauit. Xenoph. init. l. de expedit. eius.
      - Aroſtem ſiue Oſtanem. Oxandrā, ſiue Oxatrem. — apud Plat. in Artaxerxe.
      - Et alios 11. qui celeriter vita migrarunt.

Prætorem Athenis Amyniam ſuggerit Diodorus Siculus, etſi Latinus interpres habeat Amyntham, ſed Amyniam quoque habet Athenæus.

CTESIAS itaque de initiis regis huius hæc fere habet. Ochum Artaxerxis & Coſmartidenes pellicis Babylonicæ filium, cum viuo Secundiano cidarim ſibi ab optimatibus imponi paſſus eſſet, mutato nomine Dariæum appellatum fuiſſe, moxq. occiſo Secundiano ſolum regnaſſe: tres apud eum eunuchos plurimum autoritate valuiſſe, Artoxarem, Artibarzanem, Athoum. Vxorem habuit Paryſatidem, cuius monitu Secundianum oppreſſerat. Ex ea antequam regnum adipiſceretur, duos ſuſceperat liberos Amiſtrin fœminā, & Arſacan marē, qui poſtea mutato nomine dictus eſt Artaxerxes. Ex eadem autem regnante alterum ſuſcepit marem, qui Cyrus à ſole dictus eſt, deinde Artoſtem alioſque deinceps vſq. ad tredecim. Fuit autem hæc mulier virago, cuius conſilio rex plurimum vtebatur, eademque aliquot ſatrapas interfici curauit: in iiſque Arſitem regis fratrem, cuius mortem à rege partim precibus, partim etiam vi extorſit. Sed hæc, aliaque id genus poſtea, incerto tamen tempore, contigerunt.

INEVNTE vere Lacedæmonii, & Athenienſes annuas inducias fecerunt: nam illos cupiditas recipiendorum captiuorum, qui Athenis tertium fere iam annum in vinculis tenebantur, vrgebat, præſertim cum ad primarias Spartanorum familias pertinerent: hos autem Braſidæ fœlicitas magno metu afficiebat. Vtriuſque igitur populi, ſociorumque conſenſu, certis conditionibus initæ ſunt induciæ, à 14. die Elaphebolionis, id eſt Februarii, in annum ſequentem: quibus ferebatur, vt quæ quiſque ad eum diem poſſidebat, induciarum tempore retineret. Reſtitutos autem vtrinque captiuos videri poſſet, cum ea vna eſſet de præcipuis cauſis induciarum,

non tamen adhuc reſtitutos, Thucydid. in ſeq. aperte docet. Interea autem Scione apud Pellenem, (ea ciuitas eſt in eodem tractu ſita,) ab Athenienſibus ad Braſidam defecit, ibiq. publicè, tanquã liberator Græciæ, aurea corona redimitus eſt.

V. *Induciæ deditionib. turbantur.*

Cvmqve deinceps Mendam & Potidæam aggreſſurus eſſet, ad eũm cum triremi veniunt legati duo, alter à Lacedæmoniis, ab Athenienſibus alter, qui pactas inducias renunciarunt, & cæteris probatis, legatus Athenienſium Ariſtonymus, reddi ſibi Scionem volebat, quod eius defectio biduo induciis poſterior eſſet; quod Braſidas contentioſe negauit. Res Athenas delata; ſtatimque Athenienſes exercitum in eos comparant, renitentibus Lacedæmoniis, & judicio rem dirimere, iuxta inita iam fœdera, cupientibus. Nihilominus Athenienſes exercitum cogunt. Interea vero & Menda, quæ erat in Pellene, ad Braſidam defecit. Eius enim fidei vehementer confiſi ciues, quam erga Scionem animaduertebant, dixerunt & ipſi ſe ante inducias initas defeciſſe. Ea res iras Athenienſium etiam vehementius inflammauit. Itaque contra vtramque ciuitatem exercitum 50. nauium, cum aliquot armatorum millibus inſtruunt: quæ dum parantur, Braſidas ad eorum ſe aduentum comparat, Scionæorum, & Mendæorum liberis, & coniugibus ſubductis, & Olynthum dimiſſis, eaſque vrbes præſidio octingentorum militum communiuit.

VI. *Braſidas Mendem amittit.*

Ipse autem cum Perdicca coniunctis copiis dum proficiſcitur contra Arrhibæum regem Perdiccæ hoſtem, ibique rem fortiter quidem gerit, ſed diuturniore mora quam par eſſet, Claſſis Athenienſium ſuperuenit, Nicia duce, atque Nicoſtrato: à quibus Mende, dum ſeditionibus tumultuatur, fruſtra Scionæis, & Peloponneſiis opem ferentibus, priuſquam rediſſet Braſidas, recepta eſt. Braſidas autem præſidio Toronem tenuit; & paulo etiam poſt Potidæam, irrito conatu, per noctem occupare tentauit, dum copias Lacedæmone acciperet; præſertim Perdicca rurſus à Lacedæmoniis ad Athenienſes deficiente; cui tamen dum gratificatur Braſidas, Menden amiſit. Idemque Perdiccas mox vt fidem ſuam Athenienſibus egregio facinore probaret, dedit operam, per hoſpites, & amicos ſuos Theſſalos, vt Lacedæmonij aditu in Thraciam prohiberentur. Sic homo leuiſſimus, neutris fidus, vtriſque maiora damna, quam emolumenta importauit.

Perdiccæ leuitas.

VII. *Ludi Romæ celebrantur.*

De hoc porro anno Liuius ita ſcribit. Annum inſequentem, neq; bello foris, neque domi ſeditione inſignem, ludi bello voti (à Mamerco ſcilicet Dictatore) celebrem, & Tribunorum militum apparatu, & finitimorum concurſu fecere. Spectaculum, comitate etiam hoſpitum, ad quos publico conſenſu venerant, aduenis gratius fuit. Sic ipſe. qui mox fuſius exponit ſeditioſas Tribunorum plebis querelas de ipſa plebe, quæ neminem adhuc de ſuis, ad Tribunatum militarem elegerat, licet id eis per legem magna contentione latam liceret, nihil tamen effecerunt. Nam cum à Tribunis militum captatum eſſet tempus, quo Tribuni plebis ab vrbe aberant, S.C. factum eſt vt Tribuni mil. ad inſpiciendos agros Hernicorum, qui à Volſcis vaſtati ferebantur, proficiſcerentur, & Conſularia comitia haberentur. Inde reuerſi Tribuni plebis, cum non haberẽt cum quibus de comitiis proximis contenderent, nec cum App. Claudio, ſuis partibus, patrio more auitóq; infenſo, certare vellent, facto iam SC. comitia Conſularia habita ſunt.

Tribunorum plebis querela.

ANNVS MVNDI 3632. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 116. DARII NOTHII 2. IOIADÆ 3. Olympiadis LXXXIX. an. 3. Prætore Alcæo. Vrbis cond. 331. Coss. Sempronio Atratino, et Q. Fabio Vibvlano.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 421.

I. *Expeditio Cleonis cõtra Braſidam.*

INITIO huius anni, qui eſt Peloponneſiaci belli decimus, induciæ ſolutæ ſunt, teſte Thucyd. licet eas Diodorus, propter arma ad Scionem & Mendem, præcedente ipſo anno, quo initæ fuerant, ſolutas ſcribat. Cleon autem Athenienſibus perſuaſit, vt ſe in Thraciam, contra Braſidam, cum copiis mitterent. Duxit autem ſecum ex Athẽienſibus

mille & ducentos grauis armaturæ milites, & trecentos equites, & ex ſociis longe plures. Cumque in Colophoniorum portum veniſſet, à Torone non longe diſtantem, didicit neque Braſidam Toronæ eſſe, neque præſidium, quod intus erat, ad reſiſtendum par eſſe: itaq; ſe ad eam capiendam parauit, & munitione expugnata, in vrbem cum Toronæis impetu facto, intulit ſeſe, & occiſis qui reſiſtebant, vxores & liberos ſeruituti mancipauit, viros numero ſeptingentos Athenas miſit. Braſidas, cuius abſentia nuper Menden perdiderat, cum nunc quoque eſſet in itinere, ad opem ferendam Toronæ, eam in via captam didicit, & alio iter reflexit.

Cleon autem relicto Toronæ præſidio, Amphipolim petiit, montem Atho claſſe circumuectus, & quaſcunque potuit ex Thracia, & finitimis regulis copias coëgit. Quod ipſum & Braſidas fecit. Et Cleon quidem Amphipolim ex colle ſpeculatus, inde retrocedere, re infecta cupiebat. Iamque diſceſſum parabat, cum Braſidas in eius exercitum, vnà cum centum & quinquaginta grauis armaturæ militibus, impetum fecit, moxque turbatis inopinata re Athenienſibus, ſuperuenit Clearidas, cum reliquis copiis, quę Amphipoli in hoſtem effuſæ, magnam ſtragem, cum totius exercitus fuga, ediderunt. Braſidas vulneratus, ex acie eductus, moxque in vrbem exportatus, audita ſuorum victoria, expirauit, ſummiſque honoribus in ſepultura ornatus eſt. At Cleon cū iam à principio fugere cœpiſſet, à Myrcinio quodam peltato exceptus, interfectus eſt. Deſiderati ſunt Athenièſes fere ſexcenti, Lacedæmonij vero ſeptem. Longe aliter hanc pugnam narrat Diodorus; ſed quis hæc melius nouit Thucydide, qui pugnæ propemodum affuit?

De his ducibus hæc pauca Plutarchus in Nicia; Cleon & Braſidas, inquit, erant præcipui, qui pacem Græciæ diſtinerent, quorum bellum huius ornabat virtutem, illius tegebat improbitatem; quippe huic inclytarum rerum gerendarum anſas, illi ingentium ſcelerum ſuggerebat. Qui cum ſimul ambo vno in prælio ad Amphipolim occubuiſſent, confeſtim Nicias pro ineunda pace elaborauit. Thucydides cum lib. 4. ſæpe Braſidam, vt virum conſilio manuque promptum, & in patria laudatiſſimum commendauit, quique iuſtitia animique moderatione multas vrbes in Thracia, & alibi hoſti eripuiſſet, & ad ſuas partes traduxiſſet, & bonam vbique de Lacedæmoniis famam ſparſiſſet: poſtremo libro 5. hæc fere habet. Braſidam defunctum vniuerſi ſocij cum armis proſecuti, publice Amphipoli ſepelierunt ante forum. Deinde Amphipolitani cum ipſius monimentum ſepto circundediſſent, vt heroi parentarūt, & honores tribuerunt, certamina & ſacrificia anniuerſaria, coloniam etiam ipſi, vt eius conditori ac ſeruatori tribuerunt. Sic ipſi, ex quibus facile intelligas quantum beneuolentiæ, vtilitatis, atque honoris virtus colligat authori ſuo.

p. græ. lat. 352.

Deinceps tam Athenienſes quam Lacedæmonij vehementer ad pacem propendebant. Nam Athenienſes, poſt cladem à Bœotis ad Delium, & à Braſida ad Amphipolim acceptam & metus defectionis ſociorum, propter has belli offenſiones ingentes illos ſpiritus, quos eis ſecundæ res ſubminiſtrabant, non parum depreſſerant. Et Lacedæmonij ſentiebant ſe latrociniis perpetuo vexari, ab iis qui è Pylo, & Cythera excurrebant. Et cum tricennalia fœdera cum Argiuis inita iam in exitu eſſent, cum duobus ſimul populis bellum reformidabant. Denique & ſuorum recipiendorum deſiderio vrgebatur, qui in deſerta inſula ſeſe dediderant Athenienſibus. Itaque agentibus maxime Nicia Athenienſi principe, & Pliſtoanacte Pauſaniæ filio, Lacedæmoniorum rege, res ad pacem diſpoſitæ ſunt, eàque hyeme crebra ea de re colloquia vtrique agitarunt. Cum autem pax ſub veris initium facta ſit, vt affirmat Thucydides, nobis in annum ſequentem, qui annos à Ianuario incipimus, differenda eſt. Itaque quod in finem anni decimi apud eum incidit, nobis in vndecimi initium cadet, & quod in fine Præturæ Alcæi factum eſt, initio Præturæ Ariſtonis factum eſſe videbitur, quod prudentem lectorem etiam alibi obſeruare neceſſe eſt, ne inducatur in fraudem.

Consvles hoc anno Idibus Decemb. magiſtratum incepere; is eſt eiuſdem mēſis decimus tertius. Quo bellum cum Volſcis periculoſiſſime geſtū eſt, ad quod quo maiore ſtudio Volſci ſe cōparauerant, hoc Romani negligentiores extiterāt, rati ſe aut à victoria deſeri, aut à fortuna nō poſſe: Adeo vt diſciplinę Rom. plus in Volſci

ANNVS MVNDI 3633. SEXTAE AETATIS ET IMPERII PERSARVM 117. DARII NOTHI 3. IOIADÆ 4. OLYMPIADIS LXXXIX. AN. 4. PRÆTORE ARISTONE. VRBIS COND. 332. TRIB. MILITAR. L. MANLIO CAPITOLINO. Q. ANTONIO MERENDA L. PAPYRIO MVGILLANO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 420.

SVB finem Præturæ Alcæi, & initium Ariſtonis, Pax inter Lacedæmonios & Athenienſes, in annos quinquaginta inita eſt; ſed cum res adhuc fluctuaret, vere iam inſtante apparatus bellicus à Lacedæmoniis hoſti intentabatur, vt Athenienſes facilius conditiones pacis amplecterentur. Denique multis vltro citroque iactatis, in has conditiones conuentum eſt, vt vtrique redderent ea quæ bello cepiſſent. Athenienſes tamen Niſæam retinerent, Thebani autem Platæam. Templa publica, publice ab vtriſque ritu priſtino frequentarentur, bona fide fœdera in annos quinquaginta, terra marique ſeruarentur: ſi quid difficultatis oriretur, iure dirimeretur. Amphipolis Athenienſibus redderetur, eius incolis tamen & vniuerſe omnium ciuitatum, quæ à Lacedæmoniis redderentur, cum ſuis facultatibus abire liceret quocunque vellent. Ipſæ ciuitates liberæ eſſent, ita tamen vt tributum penderent, quod ab Ariſtide olim fuerant conſtitutum. Captiui vtrinque liberi dimitterentur. Vtrique fœdus iureiurando apud ſuos religioſiſſimo confirmarent: Athenienſes apud Lacedæmonios, & vice verſa; idemque quotannis renouarent, ſi quid addere, mutaréue vtriſque viſum foret, ius faſque eſſet addere, vel mutare.

PERCVSSA ſunt fœdera Alcæo Prætore, Elaphebolione menſe, id eſt Februario, die ſexto ante finem. (Ille autem menſis à venatione ceruorum nomen accepit qui Spartanis erat Artemiſius) integro decennio exacto, & aliquot diebus elapſis à prima eruptione in Atticam facta. Cum autem ſorte obtigiſſet vt Lacedæmonii priores redderent ea, quæ haberent, miſſi legati de reddenda Athenienſibus Amphipoli, quæ tamen ægre reddita eſt: plerique etiam ſocij Lacedæmoniorum, qui ante fœdera hæc improbabant, in quibus Corinthij, Megarenſes, Bœotij, iis ſtare noluerunt, ſed ſocietatem cum Athenienſibus fecerunt.

Mox etiam Athenienſes cum Lacedæmoniis belli ſocietatem inierunt. Id agente Nicia, vt tradit Pluth. cuius max. opera pax coaluerat, adeo vt pax Niciæa diceretur, & diuinitus propter ipſius pietatem conceſſa crederetur. Is igitur videns Corinthios & Bœotios querimoniis bellum exſuſcitare, permouit Athen. & Lac. vt ad roborandam pacem, adiicerent belli ſocietatem, vt ſi alterutros alij bello peterent, alteri omni ratione ſine fraude opem ferrent, quo terribiliores deſciſcentibus & firmiores inter ſe efficerentur, ſicuti & fœdera, vtrique iurarunt, ſub initium vndecimi anni belli Peloponneſij.

VERVM cum Corinthij in hæc fœdera non conſenſiſſent, Argos profecti res turbare cœperunt, Affirmantes fœdera inita inter Lacedæmonios & Athenienſes non in Græciæ libertatem, ſed ſeruitutem potius redundaturam: quæ hoc pronioribus auribus accepta ſunt ab Argiuis, quod ſibi iam contra Lacedæmonios bellum immineret, elapſo fœdere tricennali; & ea tempeſtate opibus florerent, vt qui intacti totis his decem annis à bello fuerant: itaque & ſe Peloponneſi dominos fore arbitrabantur. Corinthij ergo, dederunt operam vt Argiui decretum facerent, & duodecim viros eligerent, cum quibus omnibus Græcis ſocietatem facere liceret, exceptis Athenienſibus & Lacedæmoniis, cum quibus fœdus inire non

Noua Argiuorum ſocietas. Cui ſe dant Mantinæi, & idem cupiunt Corinthij.

liceret, ſibi autem mutuo auxilio eſſent. Primi ergo ſe eis Mantinæi cum ſociis adiunxerunt, vt qui ſibi à Lacedæmoniis metuebant, plerique alij iam incipiebant fluctuare, & Corinthij eidem ſeſe adiungere ſocietati quamprimum volebant.

IV.

Quos Spartani reuocare ſtudēt. Dant & Elei, & Corinthij, & Chalcidenſes.

ITAQVE Lacedæmonij hæc anteuertere cupientes, Corinthum legationem mittunt, quæ de fœderum violatione quereretur, & ineunda cum Argiuis ſocietate, quos ſibi hoſtes eſſe minime dubitarent. Verum Spartani cum nihil niſi tergiuerſationes pro reſponſis acciperēt, domum receſſerūt. Argiuorum autem legati, qui tum erant Corinthi, ſocietatem nouam cum Corinthiis vehementer vrgebant, ſed re ad proximum concilium delata, interea Eleorum legatio Corinthum, moxque Argos venit, & cum vtriſque ſocietatem pacti ſunt, quod à Corinthiis quoque, & à Chalcidenſibus, qui ſunt in Thracia, mox factum eſt. In eam denique Bœoti, & Megarenſes propendebant, vt iam pro pace magnum bellum conflatum eſſe videretur.

Athenienſes Scionæos expugnāt. Spartani ſuos è carceribus recipiunt. Vtrique inter ſe ſuſpecti.

Hac ipſa æſtate Athenienſes cum Scionæos expugnaſſent, puberes interfecerunt, pueros ac mulieres in ſeruitutem redegerunt, agrumque Platæenſibus colendum dederunt. Lacedæmonij autem priuatim cum finitimis bellum gerebant, & ciues ſuos, ex Athenienſium carceribus eductos, ignominia notarunt, quod arma ſua hoſti in deſerta inſula tradidiſſent, vt nec magiſtratum gerere, nec vllius rei domini eſſe poſſent: quos tamen mox in integrum reſtituerunt. Et quamuis hac tota æſtate inter vtrumque populum commercia libere exercerentur, ſuſpecti tamen inter ſe eſſe cœperunt, quod neutri loca quæ tenebant alteris reſtituiſſent, nec ſocios quique ſuos ad recipienda fœdera adegiſſent.

V.

Tribuni mil. cur creati. Exconſuli dies dicta.

INTEREA Romæ cum res bene geſta à Tempanio, ei ſociiſque fauorem populi conciliaſſet eos Tribunos plebs abſentes creauit. Cum autem conſulare nomen propter Sempronium, qui proximo anno Conſul fuerat, odioſum eſſet, iuſſit Senatus his comitiis Tribunos Conſulari poteſtate creari, creatique ſunt quos ſupra in huius anni fronte poſuimus.

Liberatur opera ſuorū militum.

Principio ſtatim anni L. Hortenſius Tribunus plebis C. Sempronio exconſuli diem dixit; quem cum quatuor Collegæ, inſpectante populo Romano orarent, ne imperatorem ſuum innoxium vexaret, in quo nihil præter fortunæ iniuriam reprehendi poſſet; cúmque ille nihilominus vrgeret hominem, ratus à ſociis periculum fieri perſeuerantiæ ſuæ, poſtremo vbi ſenſit illos paratos eſſe cum Sempronio mutata veſte fieri ſordidatos, fuerant autem hi cum Tempanio Sempronij milites, ideoque eum parentis loco habebant, à propoſito deſtitit; animaduertens, vtcumque rem geſſiſſet Sempronius, id tamen conſecutum, vt militibus ſuis egregie carus eſſet, quod patribus populoque pergratum fuit.

ANNVS MVNDI 3634. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 112. DARII NOTHI 4. IOIADÆ 5. OLYMPIADIS XC. AN. I. PRÆTORE ARISTOPHILO. ASTYPHILVM ATHENÆVS VOCAT. VRB. COND. 335. COSS. CN. FABIO VIBVLANO. T. QVINTIO CAPITOLINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 419.

I. *Olymp. 90. Alcibiades turbat fœdera.*

CVM nonnullę iam offenſiones inter Lacedæmonios & Athenienſes intercederent, & duodecimus ab inchoato bello Peloponn. ageretur annus (quem Olympiacum fuiſſe ſcribit Thucyd. l. 5. & Olympionicam refert Androſthenem Arcadem, diſſentiente Diodoro Siculo, qui Hyperbium Syracuſanū ſuggerit, ſed nimirum hic ſtadio, ille Pancratio vicit.) Hoc ergo anno Alcibiades Athenienſis, Cliniæ filius ætate iuuenis, maioribus clarus, animo elatus & contentioſus, ingenio vtramque in partem exuberans, corporis, fortunæque bonis lo-

ALCIBIADIS IMPROBA FRAVS.

cuples, cum fœdera à Nicia æmulo ſuo inita improbaret, in quibus tranſigendis ſe prætermiſſum dolebat, & cum Argiuis Lacedæmoniorum hoſtibus diceret fuiſſe potius incunda, quam cum Lacedæmoniis, à quibus erat alienus, libenter eas offenſiones ad pacem turbandam arripuit.

II. *Molitur ſocietatem cum Argiuis. Quam legati Spartani impedire parát. Sed ab Alcibiade decipiuntur.*

PRIVATIM nuncium Argos miſit, hortans Argiuos vt quam celerrime cum Mantinæis, & Eleis Athenas venirent, ad ſocietatem cum eis ineundam, quod tempus diceret oportunum, ſéque eis ſtudioſiſſime affuturum polliceretur. Itáque factum eſt. Confeſtim enim legatos de ſocietate acturos Athenas miſerunt, quos Mantinæorum, & Eleorum legati comitabantur. Id veriti Lacedæmonij legatos Athenas mittunt, cum ſumma poteſtate omnia componēdi. Quibus ab Alcibiade intellectis, veritus ne ſi hæc ipſa ad populum retuliſſent plebem allicerent, & Argiuorum ſocietas reſpueretur, magnam in fraudem Lacedęmonios induxit. Eis enim data fide perſuadet, ne coram populo fateantur ſe cum ſumma poteſtate veniſſe: quod ſi fecerint, ſe Pylum illis redditurum, & cæteras controuerſias compoſiturum. Fide habita, cum in concione rogati, non dixiſſent vt in Senatu, ſe cum ſumma poteſtate veniſſe,

III. *Athenienſes eos repellunt. Et fœdus ineunt cum Argiuis. Nec renūciant Lacedæmonio.*

ATHENIENSES contra eos conclamarunt, quaſi inconſtantes, & qui nihil ſynceri animo verſarent; Alcibiade in primis contra eoſdem perfide declamante, in odium Niciæ, & ſocietatem cum Argiuis vrgente. Sicque illi mendacij, & temeritatis pœnas dederunt, & Alcibiades per iſtiuſmodi fraudem atq; perfidiam, odium Lacedæmoniis, ſuis bellum, ſibi gloriam nefariam conflauit. Et quidem fœdera cum Argiuis, ſtatim inita fuiſſent, niſi facto terræ motu populi ſuffragia dilata fuiſſent. Paulo tamen poſt nequicquam reſiſtente Nicia, & fœdera cum Lacedæmoniis conſeruare ſatagente, inita fuere in annos centum; additis Eleis & Mantineis, eorumque ſociis, cum mutuæ fidei, auxiliique promiſſione. Eius rei teſtem columnam æneam in ludis Olympicis, qui tunc fiebant communi ſumptu erecturos ſe ſpoponderunt Argiuis. Nec tamen propterea Athenienſes initæ cum Lacedæmoniis ſocietati, aut fœderi renunciarunt, ſed tam Argiuis quam Lacedæmoniis, quamuis inter ſe diſſidentibus amici eſſe voluerunt. In Olympicis autem aliquid Eleos inter & Lacedæmonios turbatum eſt vt ibi ab omnibus maius aliquod timeretur malum: Lacedæmonij tamen iniuriam acceptam patienter tulere. In Theſſalia Heracleotæ, bello cum finitimis inito, infœliciter pugnarunt, amiſſo etiam Lacedæmoniorum duce, qui eis ſubſidio venerat, ſed eam Bœoti in ſuam fidem receperunt, anno ſequenti.

IV. *Æqui fugati. Fabius Vibulanus ouat.*

IN Italia Æqui ambiguam Volſcorum victoriam pro ſua duxerunt, & bellum, quaſi eam proſecuturi contra Romanos ſuſceperunt. Cum Cn. Fabius Vibulanus, cui ſorte ea prouincia euenerat, in eos profectus, cum trepidam tantum aciem oſtēdiſſent, turpi ſe fugæ dedidere, haud magno Conſulis decore. Itaque triumphus negatus. Cæterum ob Semproniæ cladis leuatam ignominiam, vt ouans vrbem intraret conceſſum eſt.

Quæſtio de geminandis Quæſtoribus.

Verum quemadmodum bellum minore quam timuerant dimicatione perfectum fuerat, ſic in vrbe maior opinione controuerſia inter patres & plebem coorta eſt, cœpta ob duplicandum Quæſtorum numerum. Retulerunt enim Coſs. ad Senatum, vt præter duos Quæſtores vrbanos, duo Cōſulibus ad miniſteria belli præſto eſſent. Id cum patres vehementer probaſſent, Tribuni plebis certamen Conſulibus intulerunt, vt pars quæſtorum, qui ad eam diem patricij creati fuerant, ex plebe fieret. Ei actioni cum reſiſterent Conſules & Senatus, tandem id ſuffragiis populi, ſicut & Tribunos militares, permiſerunt. Id cum non procederet, totam rem de augendo quęſtorum numero omiſerunt. Omiſſam Tribuni, cum multis ſeditioſis actionibus, de re agraria renouarunt.

ANNVS MVNDI 3635. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 119. DARII NOTHI 5. IOIADÆ 6. OLYMPIADIS XC. AN. 2. ARCHIA PRÆTORE. VRBIS COND. 334. TRIB. CONSVL. POT. L. QVINTIO CINCINNATO II. SEX. FVRIO MEDVLLINO III. M. MANLIO. A. SEMPR. ATRATINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 418.

I. *Alcibiades ſocietatem cum Argiuis confirmat. Quos iuuat contra Epidaurios.*

DECIMVS tertius agitur belli Peloponneſiaci annus, quo Bœoti afflictos Heracleotas in fidem ſuam, pulſis Lacedæmoniis receperunt, veriti ne eam ciuitatem Athenienſes occuparent. Alcibiades quoque cum paucis domeſticorum ac ſociorum copiis, Peloponneſum obambulauit, ea quæ ad conſtituendam ſocietatem cum Argiuis, ac ſtabiliendam pertinebant animo agitans: ad quos etiam contra Epidaurios iuuandos, cum mille grauis armaturæ militibus profectus eſt; præſertim cum auditum eſſet Lacedæmonios cum armis egreſſos ex finibus ſuis. Qui initio hyemis, clam Athenienſibus, præſidium trecentorum militum, mari Epidaurum immiſerunt, non ſine Argiuorum apud Athenienſes querela, ex qua factum eſt vt hi fugitiuos Lacedæmoniorum Ilotas in Pylum reducerent latrociniorum cauſa: quæ inter Argiuos quoque & Epidaurios, ſine iuſto prælio, reliquo anno agitata ſunt.

Et Spartani Epidaurios contra Argiuos.

II. *Romæ pro ſummo magiſtratu contentio.*

ROMÆ Tribuni ex occaſione nouorum Quæſtorum veteres querelas agrarias agitabant, ideoque Senatus imminentibus comitiis, Conſules malebat, quam Tribunos militares creari; nec tamen poterat per interceſſiones Tribunicias fieri SC. Res tandem ad interregnum, poſt diuturnam contentionem venit; cumque iam maior anni pars per nouos Tribunos plebis, & aliquot interreges, certaminibus extracta eſſet, modo prohibentibus Tribunis conuenire patricios ad prodendum interregem, modo interregem interpellantibus, ne SC. de comitiis Conſularibus faceret, poſtremo L. Papyrius Mugillanus proditus interrex Patres Tribunoſque caſtigauit, quod contentionibus ſuis Remp. hoſtibus prædæ exponerent. Perfecit autem primùm, vt Tribuni Mil. crearentur omnes patritij, Quintius Cincinnatus cum reliquis tribus.

III. *Impetrati Quæſtores ex plebe, nec facti.*

DEINDE vt paterentur Patres promiſcue, tam ex patriciis quam ex plebeis, fieri quæſtores. Sed cum Sempronius Atratinus Conſulari poteſtate Tribunus, Comitia quæſtorum haberet, & inter aliquot plebeios filius Antiſtij Tribuni plebis, & frater alterius Tribuni plebis Sex. Pompilij, candidati eſſent, nec poteſtas nec ſuffragatio horum valuit, quin quorum patres auoſque Coſ. viderant, eos in ferendo ſuffragio ob nobilitatem præferrent.

Magno Tribunorũ pl. dolore.

Ergo furere omnes Tribuni plebis, & ante omnes Pompilius & Antiſtius repulſa ſuorum accenſi; patris pro filio, fratris pro fratre preces Tribunorum non valuiſſe. Deinde ſuſpicari fraudem in comitiis ab Aulo Sempr. factam, cumque in comitiis plus artis adhibuiſſe quam fidei; queri eius iniuria ſuos honore deiectos.

IV. *Qui C. Sẽpronium propterea accuſarunt.*

CVMQVE in ipſum impetum facere non poſſent, non tantum innocentia, ſed magiſtratu tectum, iras in eius patruelem C. Sempronium flexere; eique ob ignominiam Volſci belli diem dixere. Is plebem, ac Tribunos irritarat, quod cum in magiſtratu eſſet, iſtiuſmodi agrariis largitionibus conſtanter reſtiterat: etſi non dubitaret ſibi, poſtquam abiiſſet magiſtratu, graue damnum ex eorum offenſione naſciturum. Maluit tamen ſibi quam publicæ rei fieri iniuriam, & nequicquam laborantibus patribus vt plebem mitigarent, quindecim millibus æris, id eſt trecentis Francis noſtratibus damnatus eſt. Hoc anno Cumã in Italia à Campanis captam,

& Græcis,

& Græcis, qui eam incolebant, ereptam, direptamque, & incolis ſeruituti addictis, nouos illatos, autor eſt Liuius. At Diodorus Siculus biennio ante id factum refert.

V. *Nobile iudicium Poſthumiæ Veſtalis.* Editvm eodem anno exemplum nobiliſſimum in Veſtali Poſthumia. Nam quamuis crimine innoxia, de inceſtu tamen cauſam dixit, ob ſuſpicionem, propter cultum corporis amœniorem, ingeniumque liberius, quam virginem deceret, quodque famæ nonnullam fidem faceret. Ampliata primum; id erat Amplius dicere, ac prolatare iudicium, deinde abſoluta eſt. Verum ex Collegij ſententia Pontifex maxime eam iuſſit abſtinere iocis, & cultum corporis ſanctum potius, quam ſcitum adhibere. Vſque adeo etiam Ethnici intellexere, religioſum cultum, victum, vitamque omnem perſonæ religioſæ conuenire; iiſque deficientibus, in fœmina præſertim, cui maiorem verecundiam, ac pudorem natura inſeuit, non iniuſtam grauiorum criminum ſuſpicionem dari.

ANNVS MVNDI 3636. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 120. DARII NOTHI 6. IOIADÆ 7. OLYMPIADIS XC. AN. 3. PRÆTORE ANTIPHONE. VRBIS COND. 335. TRIBB. AGRIPPA MENENIO LANATO. P. LVCRETIO TRICIPITINO, SP. NAVTIO SERVILIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 417.

Thucyd. l. 5 p. 384. gr. lat. — I. *Lacedæmonij contra Argiuos pugnaturi.*

IAM media æſtate anni decimi quarti à belli exordio, Lacedæmonij, cum Epidaurij ipſorum ſocij, ab Argiuis grauiter vexarentur, & periculum eſſet ne pleræque ciuitates Peloponneſi ab ipſis deficerent, quod nonnullæ iam fecerant, niſi præſentia ſua, & auxilio ſociis ferendo in fide retinerentur, ingentes copias tam ex ſuis, quam ex ſociis contraxerunt, quibus prępoſitus eſt Agis Rex Archidami filius. Aliæ quoque extra Peloponneſum, ex Corinthiis præſertim ac Bœotis, coaluere. Argiui vice verſa copias ſuas ſuorumque contraxerant, exceptis Athenienſibus, qui nondum aduenerant.

Thucyd. l. 5. p. 386. gr. lat. — *Temere reuocantur.*

Cumque proximum eſſet vt concurrerent inter ſe acies, & omnino vtrique ſe victores fore arbitrarentur, duo Argiui, ſponte ſua, ac priuato iudicio, regem Agidem adierunt, eumque promiſſis adegerunt ad diſſoluendum exercitum; quod promitterent Argiuos Lacedæmoniis ſatisfacturos, intra 4. menſes, quibus eſſent induciæ. Id pari vtrorumque temeritate factum eſt: itaque fremente vtriuſque partis exercitu, re infecta diſceſſum eſt.

II. *Magno vtriuſque populi dolore. Et peccantiũ pœna.* Et Argiui quidem, qui victoriam ſpe deuorauerant, promiſſores illos lapidibus obruere cœperunt, ſed illi ad aras elapſi ſunt. Lacedæmonij autem Agin vehementer incuſabant, amiſſæ tam idoneæ occaſionis Argos in ſuam poteſtatem redigendi.

Verum cum inſuper allatus eſſet nuncius, de Orchomeno in Arcadia ab Argiuis capto, vbi Lacedæmonij Arcadum obſides depoſuerant, tum demum multo vehementius indignari cœperunt. Et præ ira protinus præter ſuum morem, & de ipſius domo diruenda, & de ipſo centum millibus drachmarum, ſiue mille minis mulctando deliberabant, quæ pecunia aſcendit ad ſeptemdecim millia & quingentos Francos Gallici æris. Inde tamen eius precibus ac promiſſis flexi, ab ea pœna abſtinuerunt. Legem tamen tulerunt vt decem illi conſiliarij adeſſent, ſine quib. ipſi exercitum ex vrbe educere non liceret. Ita quidem Thucyd. ſed cautio hæc non ſatis ad remedium idonea videtur. Itaq; audiamus Diod. quamuis in hac tota narratione nonnulla variantem, in primiſq; tempus Thucyd. vno anno anteuertẽtem

Iudicet lector vter probabiliora dixiſſe videatur.

III. *Eadem hiſtoria ex Diodoro.*

Et iam prope erat, inquit, vt explicata vtrimque acie in prælium ruerent, cum Imperatores, miſſis vtrimque legatis, inducias 4. menſium pepigerunt. Regreſſis ita re infecta copiis, ambæ ciuitates induciarum autoribus vſque adeo iraſcebantur, vt Argiui lapidibus impetitos duces necare inſtituerent, niſi multarum precum interuentu vita illis donata, bona tantum in publicum redacta, domuſque erutæ fuiſſent. Lacedæmonij etiam Agidi ſupplicium capitis intendebant. Sed cum honeſtis ſe factis peccati huius maculam eluturum ſponderet, vix tum veniam impetrauit. In reliquum tamen inde tempus, decem probatæ ſapientiæ conſiliarios ei adiunxerunt. Quibus ſeuere imperatum, nequid abſque ipſorum ſententia deinceps ageret.

IV. *Pugna Spartanorum cum Argiuis pro Tegeatis.*

Interea vero nuncius ab amicis Tegeatis ad ipſos allatus eſt, niſi celeriter adeſſent, Tegeam ab ipſis ad Argiuos defecturam, & prope iam defeciſſe. Tum Lacedæmonij, copiis ſumma, ſi vnquam ante, celeritate contractis, opem Tegeatis tulere. Argiui quoque cum ſociis ad eos excipiendos, ad Mantineam, quo Lacedæmonij tendebant, conuenerunt. Ibi poſt aliquam cunctationem, numeroſæ acies, variis ex populis vtrimque coactæ, inſtructæ ſunt, & poſt breues ducum cohortationes, infeſtis vtrimque ſignis concurſus factus eſt. Et in ſiniſtro quidem Lacedæmoniorum cornu laboratum eſt, imo deuicti Lacedæmonij, quod Agidi præcipienti eam partem extemplo duabus cohortibus roborari, Tribuni duo, propter temporis anguſtias, non paruiſſent: vnde poſtea, hac ipſa de cauſa, Sparta eiecti ſunt. Reliquus autem exercitus multis partibus ſuperior fuit, & niſi à perſequendis victis abſtinuiſſent, vt laboranti ſiniſtro cornu ſubuenirent, maxima pars aduerſarij exercitus deletus fuiſſet. Refert Thucyd. de victis mille & centum occiſos, de Lacedæmoniis fere trecentos. Qui & cæſorum armis conſpicuo in loco ad gloriam poſitis, ſtatim trophæum erexerunt, & acceptum dudum in inſula dedecus deleuerunt.

Obedientiæ militaris exemplum.

Et victoria de Argiuis.

V. *Dubitatio de numero copiarum.*

Cæterum Pliſtoanax, alter Regum Spartæ, ſuis ſubſidio, ſub ipſum prælij tempus veniebat: verum ad Tegeam audito victoriæ nuncio, domum rediit. Iidem Lacedæmonij auxilia, quæ ad ipſos veniebant, ex iis collecta ſociis, qui trans Iſthmum habitabant, per nuncios domum remiſerunt. Quæ cum Thucyd. fateatur, dubia mihi nonnihil eius eſt fides, in eo quod recenſendo copiarum numero, maiorem Lacedæmoniorum exercitum viſum fuiſſe dixerit, quam Argiuorum, quibus aderant omnes ſocij, atque adeo Athenienſes ipſi, cum ſuo equitatu. An illud ad leuandam ignominiam cladis populi ſui dictum videatur? nec minus tamen de eo dicemus, *Et bonus eſt ciuis, nec malus hiſtoricus.*

VI. *Pugna Epidauriorum cum Argiuis.*

Pridie quam hoc prælium committeretur, accidit vt Epidaurij, cum omnibus ſuorum copiis, in agrum Argiuum, quaſi præſidio nudatum, irruptionem facerent, multoſque occiderent. Cum autem Eleorum armatorum tria millia, & Athenienſium mille, præter priores, poſt prælium commiſſum Mantinæis ſubſidio veniſſent; hi ſocij vniuerſi confeſtim aduerſus Epidaurum contenderunt, & vrbem circumuallarunt, dum Lacedæmonij Carneia celebrarent, feſtos ſcilicet dies in honorem Apollinis inſtitutos, quos tanta religione agitabant, vt nefas eo tempore ducerent bellum gerere, vt notat Græcus ſchol. l. 5. & ſatis ex Thucyd. ipſo conſtat: ait enim Lacedæmonios, ſtatim poſt celebrata Carnea, in expeditionem exiuiſſe. Menſis autem in quem cadebant illi dies Carnius vocabatur, quem interpres vertit Iulium.

Carneia.

VII. *Spartani pacem cum Argiuis ineunt.*

Quamvis autem victores extitiſſent Lacedæmonij, legatos tamen ad Argiuos de componenda pace miſerunt, quam hoc tempore faciliorem factu, non ſine cauſa opinabantur. Et quamuis adeſſet Alcibiades, qui rem impedire conabatur, ea tamen compoſita eſt, honeſtis & conſuetis conditionibus. Ea vero maxime, vt Epidauri obſidio ſolueretur, Athenienſes abirent, alioqui pro hoſtibus ab Argiuis, & Lacedæmoniis haberentur. Poſtea vero, relicta Athenienſium ſocietate, fœdus bellique ſocietatem in annos 50. pepigerunt. Statuentes cum nemine vel inire pacem, vel bellum gerere, niſi communi conſenſu, armiſque coniunctis. Quin & legatos in Thraciam ad Perdiccam miſerunt, vt eum ab Athenienſibus abductum, & iam iterum fluctuantem ſibi adiungerent, quod & perſuaſerunt.

Et armorũ ſocietatem.

Cum Chalcidenſibus etiam antiquum fœdus, ac iuſiurandum renouarunt. Sed & fœdera inter alias ciuitates, occaſione amicitiæ inter Argiuos & Lacedæmonios initæ, commutata ſunt; quæ tanquam ad præcipui belli, paciſue ſeriem minus pertinentia, breuitatis cauſa miſſa facimus.

VIII. *Seruilis coniuratio detecta Romæ.* Hoc anno Romani ab ingenti periculo fœliciter liberati ſunt. Seruitia, vrbem vt incenderent diſtantibus locis, coniurarunt, populóque paſſim ad opem ferendam domibus intento, vt arcem, Capitoliumque armati occuparent. Sed Deus auertit nefanda conſilia; indicio enim duorum comprehenſi ſontes, pœnas dederunt, Indicibus dena millia grauis æris, quæ tum diuitiæ habebantur, ex ærario numerata, id eſt Franci noſtrates ducenti, & libertas præmium fuit. Ita fere Liuius, cauſis tam nefariæ coniurationis, & ſupplicij genere prætermiſſo.

Aequi & Lauicani bellum parant. Bellum inde ab Æquis reparari cœptum. Non dubiis etiam authoribus Romam delatum eſt Lauicanos nouos hoſtes populo Romano ſuſcitari, ſéque cum veteribus iungere. Nam Æquorum iam velut anniuerſariis armis ciuitas aſſueuerat. Lauicos legati miſſi, cum dubia inde reſponſa retuliſſent, Tuſculanis negotium datum eſt aduerterent animos, ne quid noui tumultus Lauicis oriretur, remque ciuitati renunciarent.

ANNVS MVNDI 3637. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 121. DARII NOTHI 7. IOIADÆ 8. Olympiadis XC. an. 4. Prætore Athenis Evphemo. Vrbis cond. 336. Tribb. Mil. L Sergio Fidenate, M. Papyrio Mvgillano, C. Servilio Prisco.

ANNVS ANTE CHRISTVM 416.

I. *Oligarchia Sicyone, & Argis conſtituitur.* INSEQVENTI vere appetente, ſub initium anni decimi quinti belli Peloponneſiaci, Lacedæmonij & Argiui, cum mille de ſuis vtrique, communem expeditionem ſuſcepere, & Sicyone quidem, quæ eſt vicina Corinthiis, Lacedæmonij eo profecti, ſtatum popularem in paucorum dominatum, magna ex parte conuerterunt. Moxque vtrique Argis idem effecerunt. Rem aliter Diodorus, ſaltem explicatius refert. Mille ſcilicet Argiuos, qui ſumptu publico bellicis muneribus exercebantur, inter ſe conſpiraſſe, de populari dominatu euertendo, & optimatum imperio ex ſe conſtituendo: cúmque multos conſilij ſocios & fautores inueniſſent, Tribunos plebis populi ductores comprehenſos necaſſe, cæteriſque metu perculſis leges priſtinas abrogaſſe, & Remp. pro ſuo arbitrio octo menſibus occupatam tenuiſſe.

II. *Moxque Democratia Argis reſtituitur. Puerorum certamina. Spartana cunctatio. Argiui rurſum Athenienſibus iunguntur.* Inde concitato in eos populo, de poteſtate fuiſſe deiectos, & Democratiam reſtitutam. Id factum refert Thucyd. obſeruato tempore, quo Spartani gymnica puerorum certamina agitabant, qui mature imminente malo euocati, poſt diutinam cunctationem, tandem relictis ludis, Argos iter ſuſcepere, optimatibus iam partim interfectis, partim in exilium pulſis. Cúmque apud Tegæam rem geſtam accepiſſent, licet plurimum ab exulibus rogati vt Argos venirent, domum tamen ad peragendum certamen ludicrum reuerterunt. Quo mox cum pars vtraque veniſſet, multáque coram Spartanis & ſociis dixiſſet, pro exulibus pronunciatum eſt, pro quibus reſtituendis Argos cum exercitu ſibi petendum cenſuerunt.

III. *Et à Lacedæmoniis vexantur. Longi muri euertuntur.* Id veritus populus, cum mora quædam intercederet, Athenienſium ſocietatem iterum ſibi Græca leuitate concilians, longos ad mare vſque muros duxit, tota ciuitate in id opus occupata, fabris etiam Athenis accitis, vt ſi terra prohiberentur, mari Athenienſium ope commeatum acciperent.

Seqvente hyeme re intellecta Lacedæmonij cum ſociis exercitum duce Agide Argos duxerunt, & muros, qui adhuc ædificabantur, captos euerterunt, & Hyſia

agri Argiui oppido capto, ingenuis omnibus interfectis, domum rediere. Argiui vice verſa agrum Phliaſium vaſtarunt, quod Phliaſij exules ſuos recepiſſent. Cuius rei pœnas proximo anno dederunt, cum à Phliaſiis, & à ſuis exulibus per inſidias intercepti, circiter octoginta perierunt. Athenienſes quoque Perdiccam regem Macedonum vſu maris interdixerunt, quod ſocietatem cum Argiuis & Lacedæmoniis iureiurando interpoſito contraxiſſet, & ſuam fidem, cum exercitus Athenienſis in Thraciam miſſus eſſet, fefelliſſet, qui propter eius diſceſſum fuerat diſſipatus, ſicque illa hyems abiit, vna cum anno decimoquinto belli. *Thucyp. p. 401. gr. lat.*

IV. *Arma ſumpta in Lauicanos.* *Tribunorũ mil. contentiones.*

Romæ autem cum Tuſculani Tribunis militum, ſtatim ab inito magiſtratu, nunciaſſent Lauicanos arma cepiſſe, & cum Æquorum exercitu depopulatos agrum Tuſculanum, caſtra in Algido poſuiſſe, Lauicanis bellum indictum eſt, factóque SC. duobus Tribunis alteri belli cura commiſſa eſt, alteri vrbis cuſtodia. Cumque omnes bellum ambirent, Q. Seruilius, pro patria poteſtate, filium ſuum vrbem cuſtodire iuſſit. Cumque nihilominus reliqui duo de imperio contentioſe certarent, & ſeſe vterque, ſuaque conſilia magni faceret, aliena contemneret, tandem ita conuentum eſt, annitentibus legatis, vt alternis diebus ſummam imperij haberent.

Romani male rem gerunt.

Quæ cum Romæ nunciata eſſent, Q. Seruilius, ætate atque vſu doctus, proſpiciens aliquam calamitatem, iuſſit filium arma in omnem euentum parare. Nec falſus vates fuit. Nam ductu L. Sergij, cuius dies imperij fuit, caſtra iniquo loco poſita ſunt, & Romani, ab hoſte fugam ſimulante, decepti. Qui cum de repente impetum ex ſuperiore loco feciſſent, multi per ſupinam vallem profligati ſunt, adeo vt caſtra vix retenta fuerint; vnde poſtridie circumfuſis hoſtibus, per auerſam portam turpiter Tuſculum profugere.

V. *Dictator Q. Seruilius Priſcus.*

Ea clades quia prouiſa, & prædicta, Romæ minus trepidationis attulit. Præſertim iam delectu à Tribuno militum habito. Senatus dicendum Dictatorem cenſuit, C. Seruilius Tribunus Patrem dixit, virum ſpectatæ virtutis atque prudentiæ Q. Seruilium Priſcum, à quo ipſe viciſſim Magiſter equitum dictus eſt, cumque eius copiis profectus, reliquas quæ Tuſculum petierant aſſumpſit, & caſtra duo millia paſſuum ab hoſte poſuit. Superbia ac negligentia ex re bene geſta, à Romanis ducibus ad Æquos tranſierat. Itaque primo ſtatim prælio cum Dictator equitatu immiſſo anteſignanos hoſtium turbaſſet, legionum inde ſigna inferri propere iuſſit, ſigniferumque ex ſuis vnum cunctantem occidit: tantus ardor ad dimicandum fuit, vt impetum Æqui non tulerint, victique acie, etiam mox caſtra amiſerint, præda militi conceſſa. Cumque nunciatum eſſet omnes Lauicanos victos, magnam Æquorum partem Lauicos confugiſſe, eò poſtridie ductus exercitus, oppidumque corona circundatum, ſcalis captum, ac direptum eſt. Liuium Sigonius, atque Onuphrius negligentiæ arguunt, quod Dictatoris Triumphum, & Cenſorum luſtrum, iam non ſemel prætermiſerit. *Hoſtem vincit.* *Lauicos capit, ac diripit.*

Eodẽ miſſa colonia.

Dictator exercitu victore Romam reducto, die octauo quam creatus erat, Magiſtratu ſe abdicauit. Et opportunè Senatus, priuſquam à Tribunis ſeditioſæ querelæ, de agro Lauicano diuidendo, inferrentur, frequens cenſuit coloniam Lauicos deducendam; coloni ab Vrbe mille & quingenti miſſi, bina iugera acceperunt.

ANNVS MVNDI 3638. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 122. DARII NOTHI 8. IOIADÆ 9.

Olympiadis LXXXXI. 1. Prætore Aristomneste.
Vrbis cond. 337. Trib. Mil. Agrippa Menenio Lanato II. L. Servilio Structo II. et P. Lucretio Tricipitino II. et Sp. Rutilio Crasso.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 415.

DECIMVS ſextus belli annus victorem habuit in Olympicis Exænetum Agrigentinum, vt eſt apud Diodorum Siculum, iterumque Olympiade ſequenti. Scribit Ælianus,[a] ea Olympiade, qua in ſtadio Exænetus vicit, quæ fuit prima & nonageſima, non prima & ſexta, vt ibi ſcriptum eſt, Xenoclem & Euripidem contendiſſe, & illum iudicio Athenienſium palmam tuliſſe, qui in eo iudicio vel nihil viderunt, vel pecunia corrupti ſunt, vt ait idem, ibid. Sunt qui Xenocratem philoſophum hoc anno natum putent, quod ex Laërtio refellitur, qui in eius vita ait eum munus docendi ſuſcepiſſe anno ſecundo Olympiadis 110. illudque 25. annis tenuiſſe. Octogeſimo ergo ſecundo vitæ anno docere cœperit, & centeſimum ſeptimum viuendo attigerit, cum ibidem Laërtius dicat illum octogeſimo ſecundo vitæ anno eſſe defunctum. Bellum hoc anno ducem habuit Alcibiadem cum 20. nauibus, vt Argos ſe conferret: vnde trecentos ſuſpectos deduxit, & in inſulas, quæ Athenienſibus parebant, deportauit. I. *Olymp. 91. Contentio Xenoclis & Euripidis.* *Xenocrates.*

a l.2.c.8.

IIDEM Athenienſes aduerſus Melum, inſulam in mari Cretico, cum magnis copiis nauigarunt; quod cum eſſent Lacedæmoniorum coloni, ipſis Athenienſibus parere nolebant, ſed ſuas per ſe res agere vtriſque amicos, neutris ſubditos. Ea de re cum inter Athenienſium legatos, & primores Meliorum accurate diſputatum eſſet, ſtatuerunt Melij ſibi libertatem ſuam retinendam videri. Itaque cum Athenienſes agrum vaſtare cœpiſſent, etiam vrbem ipſorum obſidione circumuallarūt: at Melij ſemel iterumq; eruptione facta, non leuem Athenienſibus cladem attulerunt. Verum cum mox alius exercitus Athenis veniſſet, & graui obſidione Melij premerentur, quadam etiam proditione facta, Athenienſibus ſeſe dediderunt: à quibus puberes omnes interfecti ſunt, pueri ac mulieres ſeruituti addicti, ipſi vrbem, quingētis colonis eò miſſis, incoluere. Huic parem crudelitatem dudum Athenienſes in Mithylenæos exercuerant, Cleone authore, vt eſt in Thucydide,[b] quod notauit Ælianus.[c] Caue autem pro Mithylenæis legas Melios, vt non nemo male corrigit.[d] Nam Creon hoc tempore mortuus erat. II. *Athenienſes contra Melios pugnant.* *Quos & crudeliter tractant.*

b L.3.p.192. & 193.
c l.2.c.9.
d Capell. a.3584.

QVI autem Athenienſium Pyli erant, magnam de Lacedæmoniis prædam cepere. Ideoque & Lacedæmonij edicto permiſere cuilibet de ſuis, vt prædam ex Athenienſium finibus ageret. III. *Prædæ mutuæ Athen. & Laced.*

Hoc anno Athenienſes, ad occupandam Siciliam vniuerſam, animos erexerunt; ſed non multo poſt maiora ſe viribus aggreſſos experti ſunt, qui Siculis ſimul & Lacedæmoniis bellum inferre non dubitarent. Occaſio expeditionis, Thucyd. l. 6. & Diodoro l.12. referētibus, hæc fuit. Egeſtæi & Selinuncij finitimi, de quodam agro contendebant, & inita pugna, cum Egeſtæi inferiores facti fuiſſent, ad Athenienſium auxilia reſpicere cœperūt, qui non ita pridem Leontinis contra Syracuſanos auxilio fuerant: Selinuncij quoque Syracuſanos ſocios, protectores ſe habituros ſperabant. Ergo Egeſtæi legatos Athenas mittunt, claſſem auxilio ſibi venire poſtulant, & magnam pecuniæ vim ad belli ſumptus pollicentur. Athenienſes decernunt legatos mitti in Siciliam, qui de ſtatu belli, & de pecunia certa referant, idque reliquo anno factum eſt. *Athenienſes Siciliæ imperium ambiunt.* *Et qua occaſione.*

Romæ autem à bellis ceſſatum, ſeditionibus laboratum eſt, quas cum Liuio ſequenti anno breuiter referemus. *Romana res.*

ANNVS MVNDI 3639. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 123. DARII NOTHI 9. IOIADÆ 10. Olympiadis LXXXXI. 2. Prætore Chabria. Vrbis cond. 338. Tribb. A. Sempronio Atratino II. M. Papyrio Mvgillano, et Sp. Navtio Rvtilio.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 414.

I. *Apparatus ad bellũ Siculum.*

INGREDIMVR decimum ſeptimum annum belli Peloponneſiaci, qui eſt belli Siculi primus, quem Diodorus initio libri decimi tertij vocat ſeptingenteſimum & ſexageſimum ab exciſa Troia; omiſſis videlicet fractis intra decades numeris. Reuera enim 769. reperiuntur, 431. ante Vrbem conditam, & inde 338. De Olympiade vero, & Prætore plane nobiſcum ſentit; de Romano magiſtratu, toto biennio poſterior eſt ac tardior. Itaque ſtatim ineunte vere Athenienſium legati ex Sicilia rediere, & Egeſtæi cum ipſis, ferentes ſexaginta talenta argenti non ſignati, menſtruũ ſexaginta nauium ſtipendium, quæ vt mitterentur erant oraturi. Ita Thucyd. Ex quo apparet ſingulas naues ſingulis talentis menſtruis in ſtipendium donari ſolitas. Rurſum autem inferius, [a] ait Rempub. Athenienſem ſingulis nautis ſingulas drachmas quotidie dediſſe. Et Tiſſaphernes promiſſum Lacedæmone ſtipendium menſtruum nauibus omnibus, numerauit viritim ſingulas drachmas Atticas. [b] Diodorus autem [c] Siculus non delatum hoc argentum, ſed domi tantum oſtentatum dicit, quod partim ex ærario depromptum, partim ex vicinis mutuo eſſet acceptum.

Stipẽdium menſtruum nauis bellicæ, & nautarum quotidianum.

a l. 6. p. 433.
b l. 8. p. 573
c in fi. l. 12.

II. *Atheniẽſes 60. naues decernunt.*

Athenienses aduocata concione, auditiſque Egeſtæis, & ſuis legatis varia dicentibus ad perſuadendum appoſita, decreuerunt ſexaginta naues in Siciliam eſſe mittendas, & duces ſumma poteſtate præditos Alcibiadem, Niciam, Lamachum, qui & opem Egeſtæis ferrent, & Leontinos ſuis ſedibus reſtituerent, cæteraque in Sicilia perinde gererent, ac Reip. Athenienſium maxime expedire iudicarent: quam Siciliæ dominam breui futuram ſperabant. Aperte Diodorus ait Duces in arcano conſeſſu cum Senatu ſtatuiſſe, vt ſi inſula potirentur, Selinuncios, & Syracuſanós ſeruituti manciparent, cæteris annua tributa imperarent.

Nicias bellum hoc diſſuadet.

Quinta die cum rurſus conuocata eſſet concio, de apparandis celeriter, quæ ad hanc expeditionem eſſent neceſſaria, Nicias populum, à propoſito affectandæ Siciliæ, reuocare conatus, in concionem progreſſus eſt. Negans eſſe è Repub. multis hoſtibus hic relictis, alios etiam in Sicilia quærere, & huc attrahere; neque committendum, vt ſuſpenſis adhuc, & incertis Athenienſium rebus, pericula ſubeantur, & aliud imperium ipſi affectent, priuſquam id quod habent probe ſtabilierint.

III. *Ad vtiliora bella inuitat.*

Satius eſſe Chalcidenſes, alioſque ſocios, qui iampridem defecerunt, in poteſtatem redigere, quos ſubditos facile poſſis in poteſtate retinere, quam longinquos hoſtes ſubigere, quos propter loci diſtantiam, in poteſtate retinere non liceat. Expedire Athenienſibus Syracuſanos in Sicilia rerum potiri, Græcos qui ibi ſunt, maiorem de abſentibus opinionem, quam de præſentibus habituros, ſi vel clades aliqua contingat, vel inde quamprimum recedatur. Lacedæmonios etiam nunc captare occaſionem accepta damna in Athenienſes refundere, à quibus potius cauendum ſit, quam barbaris in Sicilia ſtudendum: & quæ per hanc quietem à bello contra Lacedæmonios Reipub. ſuccreuerunt, in eius potius vtilitatem, quam Egeſtæorum impendendã. Nec habendam rationem eorum ducum, qui cum per æta-

Perſtringit Alcibiadem.

tem minus ſapiant, cum Reipub. ingenti periculo illuſtres fieri velint. Sapientiores autem patriæ grauiſſimo periculo ſuccurrant, reſcindendo decreto, quod in gratiam eorum factum ſit, qui nec parem gratiam referre poſſint, nec bellum, cum ipſorum conſenſu inchoauerint.

IV. *Qui illi repugnat, & expeditionem vrget.*

ORATIONI Niciæ nonnulli aſſenſere; plerique autem ratum decretum eſſe voluerunt, præſertim Alcibiades, quem Nicias aperte perſtrinxerat, qui ſummo ſtudio hanc expeditionem vrgebat: & non Siciliam modo, ſed & Carthaginem quoque ſe capturum ſperabat, cum ſumma ſua gloria, & facultatum priuatarum incremento. Itaque & ipſe quoque orationem habuit, qua & ſe ipſe contra Niciam defendit, & Athenienſes ad ratam habendam expeditionem hortatus eſt: iis quæ à Nicia dicta fuerant, probabili oratione reſpondendo: ad quam cum accederent etiam Egeſtæorum, & Leontinorum preces, multo etiam impenſius quam antea, in expeditionem propendebant. Itaque Nicias aliam viam tentare cœpit, vt ſcilicet magnitudine ſumptuum, & neceſſarij apparatus, eos ab incœpto reuocaret, ſed fruſtra: nam populus maiore ſemper deſiderio incitatus, quemcumque ille apparatum petiit, conceſſit.

V. *Ominoſa ſtatuarum circunciſio.*

INTEREA quædam ominoſa in pleriſque ſtatuis contigerunt, & nominatim quotquot lapidea Mercurij ſimulachra Athenis erant, vna eademque nocte vultu circunciſa fuerunt. Plerique Alcibiadis aduerſarij culpam in eum deriuabant; ſed ille iudicio ſe paratum exhibens, fregit aduerſarios, eoſque ad tempus aliud accuſationem differre coëgit. Quare placuit multitudini vt Alcibiades abiret Imperator in expeditionem Siculam cum Nicia, & Lamacho. In qua Diodorus 140. triremes Atheniẽſium armatas fuiſſe dicit, præter reliquas, quę arma, equos, frumenta conuehebant; armatorum autem militum ad ſeptem millia. Thucydides autem naues veloces numerat ſexaginta, 40. vero quæ militem grauis armaturæ veherent, quem ſignificat fuiſſe quatuor millium, præter trecentos equites.

Claſſis portu ſoluit.

Poſtea vero æſtate iam media claſſis portu ſoluens in Siciliam nauigare cœpit, apparatu, vt ex vna ciuitate, omnium ſumptuoſiſſimo, ac magnificentiſſimo, qui ad illam diem emiſſi fuerant. Cumque iam Corcyram propemodum teneret, varij rumores in Siciliam delati, varios in ea motus animorum fecerunt.

VI. *Varij in Sicilia de bello rumores.*

ITAQVE Hermagoras perſuaſus, quod res erat, veros eſſe rumores, quam maxime inſtitit, vt Syracuſani ſe diligenter ad eos excipiendos compararent; imo & obuiam iter impedituri procederent. Et ſapienter ille quidem. Nam apparatum ſine cauſa feciſſe, parum nocere poterat, ſed imparatos opprimi à potentiſſimis hoſtibus, id vero pernicioſiſſimum erat. Nihilominus contrariam ſententiam tenebat Athenagoras, qui fictos hoſce rumores ab hominibus meticuloſis arbitrabatur: quippe qui perſuaſum haberet Athenienſes, homines prudentiſſimos, non tam temerariam expeditionem ſuſcepturos. Neque abhorrebat à Nicia eius oratio, ſed in eadem propemodum veſtigia incurrebat. Vicit tamen prior, vt tutior meliorque, ſententia, & exploratores miſſi ſunt, qui certa nunciarent.

VII. *Claſſis tripertito diuiditur.*

INTEREA claſſis Corcyra ſoluens tripertito diuiſa eſt, pro numero ducum, vt commodius gubernari, & portus capere ſine confuſione poſſent. Tres item præmiſſæ naues, quæ explorarent, quæ ciuitates ipſos eſſent recepturæ, vt venientibus ducibus occurrerent. Iamque emenſo Ionio mari, oram Italiæ claſſis legebat, nulla eam ciuitatum recipiente, donec Rhegium peruenere, vbi caſtra poſuere ſub Dianæ templum, intra vrbem tamen à Rheginis admiſſi nõ fuerunt, nec ſe belli ſocios, quamuis Leontinorum cognati, fore dixerunt, ſed neutris affuturos, & quicquid cæteris Italis communiter placeret id eſſe facturos. Syracuſani his cognitis omni ſtudio bellum parare, & totam Siciliam, dimiſſis quoquouerſum nunciis, armare cœperunt. Tres autem præcurſoriæ naues Rhegium ad Athenienſes venerunt, & 30. tantum argenti talenta apud Egeſtæos inuenta nunciarunt, non leui ducum dolore, quibus, præterquam Niciæ, hæc valde præter opinionem contingebant.

Quomodo in Italia accepta.

VIII. *De belli ordine ac modo conſultatio.*

DVCES pro præſenti rerum ſtatu conſultare cœperunt. Niciæ viſum eſt, vt pro Egeſtanis aduerſus Selinuntem, cum omnibus copiis nauigaretur. Indéque ſi ſe daret occaſio, Leontinos iuuarent, & aliis ciuitatibus obitis, eas ſibi vel conciliarent, vel potentia Athenienſium oſtentata, domum redirent. Alcibiades vero legationibus tentandas ciuitates, præter Syracuſas & Selinuntem, vt ab illis

contra has, copiis & commeatibus iuuarentur, niſi illi Leontinos in priſtinas ſedes redire permitterent, iſti pacem cum Egeſtæis componerent. Lamachus denique quamprimum arma Syracuſanis inferenda, dum illi minus adhuc parati, & terror Atticarum copiarum à principio maior eſſet. Is tamen poſtea in Alcibiadis ſententiam iuit. Alcibiades Meſſanenſes ad belli ſocietatem adducere non potuit: duces cum 60. nauibus, reliquis Rhegii relictis, Naxum venere, vbi vrbe recepti, Catanam quoque penetrarunt, vnde cum ii, qui Syracuſanis fauebant, ſe fuga proripuiſſent, reliqui ſocietatem cum Athenienſibus inire decreuerunt, & reliquum exercitum Rhegio acciuerunt: ſicque omnes copiæ Catanæ caſtra poſuerunt. Inde excurſione in quandam Syracuſani agri partem facta, prædas egere, viciſſimque nonnulli palantes interfecti ſunt, reliqui Catanam rediere.

Catanam tota claſsis confluit.

IX. *Alcibiades Athenas reuocatur,*

Ibi Salaminiam nauem inuenerunt, quæ magiſtratuum iuſſu Alcibiadem repetebat, ad cauſam Athenis dicendam de iis, quæ ipſi nuper obiecta fuerant: cum tamen magis affectatæ tyrannidis ſuſpicione laboraret, & pleriſque eo nomine odioſus eſſet, quocunque tandem nomine reus ageretur. Alcibiades ergo habens ſuam nauim, itemque ii, qui vna inſimulati fuerant, ex Sicilia cum naui Salaminia, tamquam Athenas ituri, diſceſſerunt: quorum etiam diſceſſu conſilia inita de occupanda Meſſana conciderunt. Sed Alcibiades cum ſuis Thurios vſque ſecutus Salaminiam nauim, ibi ea deſerta euanuit, indeque nauigio Lacedæmonem venit, non auſus ſe poſt tot criminationes iudicio Athenienſium ſiſtere, qui eum mox abſentem, ſocioſque eius capite condemnarunt.

Et Lacedæmonem venit.

X. *Apparatus ad bellum futurũ*

Post diſceſſum Alcibiadis duces Athenienſium copias bipertito diuiſerunt, & mox per fraudem Syracuſanorum, copiis ex ipſorum vrbe abductis, caſtra per otium ad ipſam vrbem commodiſſime ceperunt, & pugna commiſſa poſt diuturnam dimicationem Syracuſanos in fugam verterunt: eos tamen longe perſequi auſi nõ ſunt, Syracuſanorũ equitum metu. In eo prælio Siculi ad 260. Græci ad 50. interiere, Diodorus ad quadringentos Siculos cæſos fuiſſe dicit. Inde quod hyems immineret, Catanam & Naxum victores rediere, vt copias ſuas, tum aliis rebus, tum maxime equitatu inſtruerent: ideoque Athenas triremem miſere, quæ equitatum & commeatum Claſſi ſuæ colligeret, tum etiam aliarum vrbium amicitiam, atque ſocietatem tentauere, præſertimque Camarinæorum, quò legatos ea de cauſa miſerunt. Siculi vero cum id intellixiſſent, eò miſerunt legatum Hermocratem virum præſtantem, qui omni ſtudio conatus eſt eos ab amicitia, & ſocietate Athenienſium abducere, quæ viam ſterneret ad ſeruitutem, ad quam illi inſulas omnes redegiſſent, & vice verſa hortatus eſt, vt communem hoſtem communibus armis propulſarent.

XI. *Contrariæ ad Camarinæos legationes.*

Evphemvs contra Athenienſium legatus, illius oratione refutata, ſuaſit vt præſens auxilium contra vicinum hoſtem ne aſpernarentur, ne id fruſtra poſtea, dum à Syracuſanis opprimentur, implorent. Camarinæi, qui vtroſque metuebant, reſponderunt, quoniam bellum gereretur inter eos, qui vtrique ſibi erant ſocii, videri ſibi æquum eſſe in præſentia neutris aduerſari, neutris opem afferre. Itaque deinceps Syracuſani in Peloponneſum ad Corinthios, ac Lacedæmonios profecti, addito etiam Alcibiade hortatore, auxilia contra Athenienſes petierunt, atque impetrarunt. Cum enim Alcibiades & ſe apud eos purgaſſet, & Athenienſium conſilia eis patefeciſſet, rationemque qua maxima eis damna afferre poſſent, & ſuam operam prolixe detuliſſet, perſuaſit vt copias aliquas cum Corinthiis in Siciliam contra Athenienſes mitterent, & ſimul infeſto exercitu in Atticam irrumperent, qua vtraque expeditione paranda reliqua hyems conſumpta eſt. Dum interim Athenienſes, vt poſtulatis Niciæ ſatisfacerent, elaborarent: cui trecenta argenti talenta, & aliquot equitum turmæ à populo, ſubſidii loco in Siciliam decretæ ſunt.

Syracuſani Lacedæmonios adeũt. Opem in Athen. petunt, & obtinent. Conſilium Alcibiadis contra patriam.

XII. *Romæ agraria turba.*

Interea Romæ diſcordia ex Agrariis legibus fuit. Cum enim duo Tribuni plebis, in ſummam eius rei cauſa, contentionem totam Rempublicam conieciſſent, quod plebiſcito de diuidendis agris, magnæ partis nobilium fortunæ publicandæ eſſent, nec certamen atrox inter plebem, & patres exitum inueniret, Appius Claudius, nepos eius qui decemuir legibus ſcribendis fuerat, concilium ab auo acceptum ſuggeſſit, diſſoluẽdæ tribunitiæ poteſtatis per collegarum interceſſionem:

quod cum probatum eſſet Senatui, primarii Senatores prehenſandis Tribunis, ſex ex ipſis ad interceſſionem comparauere. Itaque poſtero die cum ex compoſito relatum eſſet ad Senatum de ſeditione, quam Tribuni excitabant, eæ orationes à primoribus patrum habitæ ſunt, nihil vt auxilii ad Reip. ſalutem ſupereſſe dicerent, niſi in auxilio tribunitio, ad quorum virtutem poteſtatemque pertineret, nō Senatum vexare, & diſcordiis ciues inter ſe committere, ſed improbis collegarum conatibus interceſſione reſiſtere. Fremitus deinde vniuerſi Senatus ortus, cum ex omnibus curiæ partibus Tribuni appellarentur, mox ſilentio facto, ii qui præparati erant gratia, & prehenſatione principum, Quam Rogationem à Collegis promulgatam, Senatus cenſeat ad diſſoluendam Rempublicam pertinere, ei ſe interceſſuros oſtendunt. Gratiæ interceſſoribus ab Senatu actæ, reliqui Rogationis latores fumum ſine flamma effudere. *Per aliquot Tribunorū interceſſionem euanuere.*

ANNVS MVNDI 3640 SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPER. PERSAR. 124. DARII NOTHI 10. IOIADÆ PONTIFICIS 11. OLYM. XCI. A. 3. ARCHONTE PISANDRO. V.C. 339. TRIB. MIL. P. CORNELIO COSSO, C. VALER. POTITO, QVINTIO CONCINNATO. M. FAB. VIBVLANO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 413.

MAGNARVM tēpeſtatum apparatus ſuperiore hyeme in Sicilia, Peloponneſo, Attica facti ſunt, quæ maria terraſque hoc anno late concutere cœperunt, qui fuit belli decimus octauus. Eius initio Athenienſes nonnullis prælиis Syracuſanos victos, ad conſultandum de pace ineunda compulerant, cum auxiliis Corinthiorum ſuperuenientibus, animis viribuſque firmiores, belli curam, non ſine Athenienſium damno, redintegrarunt; adeo vt Nicias, cum cerneret exercitum ſuum rerum omnium penuria premi, & hoſticum inualeſcere, nuncios Athenas mitteret, qui ſuo nomine dicerent. Rem Athenienſem in maximo diſcrimine verſari, & niſi primo quoque tempore aut ſe reuocarent, aut alios non paucos mitterent, nullam ſpem ſalutis ſupereſſe. In quam ſententiam, ne quid nuncii diſſimularent, copioſas literas perſcripſit, quæ publicè recitatæ effecerunt, vt duo ei duces adiungerentur, & alter exercitus cum pecuniis decerneretur. I. *Syracuſani primum, tū Athenienſes laborant.* *Nicias ſubſidia petit, & obtinet.*

Et Eurymedon quidem, qui erat alter ducum, ſtatim circa ſolſtitium hybernum, cum decem nauibus, & viginti talentis argenti, in Siciliam profectus eſt, vt laborantibus opem ferret, & ſuppetias maiores quamprimum venturas nunciaret. Ita Thucydides l. 7. ex quo corrigendus eſt Diodorus, qui eum profectum dicit ſub æſtiuum ſolſtitium, & quidem cum centum & quadraginta talentis argenti. Nam θεριναῖς τροπαῖς poſuit, pro χειμεριναῖς. Idque ſequens eius oratio docet, cum ait ad proximum ver inſtructiorem claſſem miſſuros, dicendum enim fuiſſet ad proximam hyemem, vel potius autumnum, præſertim cum res vehementer vrgeret, nec ſegnes nouem menſium pateretur moras. Demoſthenes autem, qui erat alter ducum, interea omnem operam nauauit, vt naues, milites, & omnia exercitui neceſſaria compararet. II. *Ei Eurymedon adeſt.* *Et mox Demoſthenes.*

Et quoniam nunciarat Nicias Corinthi, & in reliqua Peloponneſo, alias naues auxiliares in Siciliam parari, Athenienſes viginti naues miſerunt Naupactum, vbi præſidium nauale iamdudum habebant, vt earum iter in Siciliam impedirent, contra quas Corinthii viginti quinque nauibus pugnare decreuerunt. III. *Athenienſes impediūt Corinthiorum ſubſidia parant.*

Interea Lacedæmonii inſtigantibus etiam Syracuſanis, & Alcibiade, expedi-

tionem in Atticam præparabant, idque tanto maiore animo, quo minus ſe in culpa eſſe violatorum fœderum arbitrabantur: qui eos mœror in principio totius belli afflixerat, vt ait Thucydides l. 7. aperte docens ream conſcientiam animos ad res gerendas vehementer debilitare; ſicque duodeuigeſimus huius belli annus exceſſit. In quo Diagoras cognomento Atheus, ob intentatam ſibi impietatis actionem, metu populi ex Attica profugit, quem qui occidiſſet, ei talentum argenti præconis voce Athenienſes præmii loco obtulerunt. Diodorus Sic. *Diagoras.*

IV. *Volani ſubiugantur à Romanis.* In Italia Volani Æquorum populi excurſiones in confinem agrum Lauicanum faciebant, & nouos colonos vexabant, ſperantes ſe conſenſu omnium Æquorum eam noxam defenſuros: verum triennio ante accepta clades Æquos prohibuit Volanis auxilio eſſe. Itaque deſerti à ſuis, ne memorabili quidem bello, per obſidionem, leuemque vnam pugnam, & oppidum, & fines amiſere. Cumque à L. Sextio Trib. pleb. tentatum eſſet, vt rogationem ferret, qua Volas quoque, ſicut Lauicos coloni mitterentur, per interceſſionem collegarum, qui nullum plebiſcitum, niſi ex autoritate Senatus paſſuros ſe perferri oſtenderunt, tota res impedita eſt.

ANNVS MVNDI 3641. SEXTAE AETATIS, ET IMP. PERSAR. 125. DARII NOTHI 11. IOIADÆ PONTIFICIS 12. Ol. X.I. an. 4. Prætore Cleocrito. Vrb. C. 340. Trib. Milit. Cn. Cornelio Cosso. L. Valerio Potito. Q. Fabio Vibvlano II. M. Posthvmio Regillensi.

Plut. in Lyſia.

ANNVS ANTE CHRISTVM 412.

I. *Annus Athenis luctuoſiſſimus. Deceliam magno dãno amittũt. Noua copiæ contra eos Siciliam adeunt.*

HIC annus decimus nonus belli, Athenienſibus luctuoſiſſimus fuit: nam domi, foriſque maximis damnis, & cladibus affecti, pene funditus interiere.

Statim enim veris initio Lacedæmonii, Agide rege ductore, irruptionem in Atticam fecerunt, & agro circumiacente vaſtato Deceleam communire cœperũt, erat is locus medius inter Athenienſes & Bœotos, vt inde præſidiarii milites perpetuis maleficiis Athenas afficerent, prædas agerent, vectigalia auerterent, homines occiderent, & peiora etiã, quam Pylus Spartanis, detrimenta importarent. Interea etiam validum exercitum Lacedæmonii & Thebani in Siciliam miſerunt, cum nongentis grauis armaturæ militibus. Quibus profectis, Corinthii, & Sycionii alterum cum ſeptingentis emiſerunt.

II. *Quid ipſi interea.*

Athenienses autem circa Peloponneſum Cariclem cum triginta nauibus miſerunt, vt Argiuos ad naues militibus implendas hortaretur. Item Demoſthenem quendam ſtatuerunt cum 60. nauibus Athenienſium, & quinque Chiorum, quæ mille & ducentos legionarios Athenienſium milites armatos ferebant, & ex inſularum incolis, quam potuerunt vndique plurimos, contraxere: quem etiam iuſſerunt, copiis cum Cariclis exercitu coniunctis, oram Laconicam circumuectum infeſtare, antequam Siciliam adirent, ſi forte copias Lacedæmoniorum ex Attica eo modo extraherent.

III. *Clades eorũ in Sicilia.*

Qvæ dum in Græcia fiunt, Syracuſani terra marique ſimul Athenienſes adorti, tribus eos munitionibus, cum multa cæde expulerunt, & magna pecuniæ & commeatus vi, & quadraginta nauium velis, multoque triremium inſtrumento, cum maximo Athenienſium detrimento, in poteſtatem redactis, tria trophæa contra ipſos erexerunt. At nauali prælio, vndecim nauibus amiſſis ſuperati ſunt, cum tres Athenienſium duntaxat, depreſſiſſent. Expugnato porro Plemmyrio,

vbi munitiones Athenienſium erant, commeatu excludebantur: ita vt nihil in caſtra, ſine prælio importari poſſet, ex quo magnus exercitui terror illatus, & animis vehementer contrahi, ac deiici cœpit. Dimiſerunt & Siculi naues duodecim, quarum vna Lacedæmone rerum Sicularum ſtatum, ſpeſque referret, & bellum ſemper vrgeri nouis ſubinde auxiliis oraret: reliquæ autem naues oram Italiæ legerent, qua naues Athenienſium curſum tenere audierant: quas cum nactæ eſſent Syracuſanæ, pleraſque profligarunt, & materiam ad naues ædificandas idoneam, quam Athenienſibus ferebant, concremarunt.

Legatos quoque per Siciliam circunquaque miſerunt, qoi eadem nunciarēt, & copias quam plurimas cogerent, animis Siculorum verſus Syracuſanos vna cũ victoria inclinantibus: quarum tamen pleræque, opera eorum, qui Athenienſibus fauebant, monitore atque hortatore Nicia, cum octingentis viris, inſidiis interceptæ periere. Elapſi tamen ad mille & quingentos, Syracuſas peruenere. Demothenes autem Ægina profectus, cum agrum Peloponnēſem ex parte vaſtauit, tum etiam locum è regione inſulæ Cytheræ communiuit, vt inde quemadmodũ ex Pylo, Spartani latrociniis infeſtarentur. Inde in Corcyram traiecit, vt aſſumptis illius regionis ſociis, in Siciliam quam celerrime nauigaret: ſed mora ei nonnulla allata eſt, dum decem naues Cononi tradit, vt cum cæteris, quas Naupacti habebat, contra 25. Corinthias, quæ Siciliam petituræ erant, pugnaret, quod & fecit nullo inſigni euentu.

Interea Decelea incredibilibus damnis Athenienſes afficiebat, & ad proximam omnium rerum penuriam adigebat, adeo vt auxilium mille & trecentorũ Thracum, qui cum Demoſthene ituri erant in Siciliam, cum tardius veniſſent, demum remittere coacti fuerint, quod non poſſent eis ſtipendium perſoluere. Valde tamen mirum eſt, quomodo eos contra Deceleiam non immiſerint, cuius loci ruina non minus neceſſaria, quam Athenarum conſeruatio videbatur. An illi, niſi præſente pecunia, pugnare noluerunt? Nihilominus domum remiſerunt, monitos tamen, vt in tranſitu hoſtem damnis afficerent, Qui improuiſi Mycaleſſum Bœotiæ vrbem prope funditus deleuerunt; ſed & ipſi, mox ſuperuenientibus Bœotis, ducentos & 50. de ſuis amiſerunt.

Qvæ dum in Bœotia fiunt, Syracuſani nauali prælio contra Athenienſes pugnare aggreſſi ſunt, & ſemel iterumque congreſſi, Athenienſes non ſine damno in caſtra fugientes cōpulere. Interea alter de ducibus Demoſthenes cũ tribus & ſeptuaginta nauibus, & quinque millibus grauis armaturæ militum, & non paucis aliis, in Siciliam appulit. Eas copias Diodorus vſque adeo amplificat, vt pro 73. quas agnoſcit etiam Plutarchus in Nicia, trecentas & decem naues ipſe ſubſtituat. Sed errorem in numero nauium aperte prodit, militum qui ſequitur numerus. Ait enim in iis præter remiges fuiſſe militum quinque millia: oportuit ergo plus quam ducentas militibus vacuas fuiſſe. Itaq. eum numerum male ſumptum ex alio loco arbitror, vbi Thucydides paulo poſt ait Athenienſes omnino centum & decem naues congregaſſe. Et confirmatur ex eo quod perfecto bello in concione vbi res amplificantur, quidam Syracuſanus ducentas omnino naues in Siciliam pro Athenienſibus traieciſſe refert, apud eundem Diodorum, virorum autem plus quam quadraginta millia.

Ex aduentu igitur Demoſthenis, & Athenienſibus, vt in malis, quoddam animi robur acceſſit, & non exiguus Syracuſanos terror inuaſit. Eo vti volens Demoſthenes, quamprimum munitiones, non admodum feliciter inuaſit; nec mox feliciore ſucceſſu nocturnam pugnam ad Epipolas commiſit: duo millia Plutarchus quingentos etiam inſuper trucidatos ſcribit Diodorus, præter magnam multitudinum ſauciorum. Vbi fateor me ſuſpectam habere hyperbolem. Nam Thucydides l. 7. ſatis habuit dicere, non paucos, tam ipſorum, quam ſociorum periiſſe, & quem numerum in nocturna illa pugna ſcire non potuit, tacere maluit, quam diuinare. Itaque optabat inde emigrare: præſertim cum parum ſalubri loco caſtra eſſent, & milites paſſim morbis tentarentur, imo & domum reuerti: aut certe caſtris Catanam tranſlatis, per Siciliam excurrere, & ſi nauali prælio decernendum foret, id non in anguſtiis, ſed in patenti æquore rectius, atque vtilius fieri poſſe. Nicias contra, ibidem ſubſiſtendum putabat, etſi rerum ſuarum infirmitatem

non ignoraret, ſed ſperabat Syracuſanos, quorum res ſciebat deteriore loco eſſe, præſertim à ſumptibus, vtilia Athenieſibus conſilia breui agitaturos, & pleroſque eis fauere Syracuſis, per certos nuncios exploratum habebat: quæ tamen vulgare nolebat, ne irrita fierent, dum hoſti innotuiſſent, vt notauit etiam Plutarchus. Publice tamen reditum diſſuaſit, quod id iniuſſu Reip. non liceret, & à reditu ſe reos capitis fore profitebatur.

VIII. *Athenienſes caſtra mutare cupiunt.* Itaqve licet Eurymedon cum Demoſthene ſentiret, ambo tamen Niciæ ceſſerunt, ibidemque cum omnibus copiis perſtiterunt, donec Syracuſani, auctis Cartagine copiis, ſe compararunt ad Athenienſes terra marique inuadendos, pręſertim cum morbi in caſtris inualeſcerent. Quæ cauſa fuit vt Nicias in migrationem conſentiret. Sed paratis omnibus Luna, erat quippe plenilunium, defecit. Quo tanquam prodigioſo omine territus Nicias, ibidem ter nouem diebus, vti Vates præcipiebat, ſubſiſtendum edixit. Diodorus tres tantum dies habet, ſed Plutarchus conſentit Thucydidi,[a] qui ait Niciam alterum lunæ ambitum expectari voluiſſe. Diodori tamen ſententia ex eo probabilitatem accipit, quod ſolerent antiqui in ſolis & lunæ laboribus, non niſi tribus diebus ſibi cauere, & eos habere ſuſpectos, vt Plutarchus ex Autoclide refert. Quo tempore cum Syracuſani ſecretæ migrationis conſilia didiciſſent, rati ſibi commodius eſſe ibidem nauali prælio contra Athenienſes pugnare, paratis ad pugnam rebus, Syracuſani cũ ſex & ſeptuaginta nauibus in aciem prodiere, Athenienſes autem cum ſex & octoginta. Victoria penes Syracuſanos ſtetit, qui duodeuiginti Athenienſium naues ceperunt, interfectis duobus militum millibus, vt Diod. ait, nec tamen incruenta; quo factum eſt, vt vtrique trophæum quaſi victores erexerint: ſed hæc erant maiorum malorum præludia.

Nauali prælio cum Syracuſanis dimicant. Et vincuntur, non inulti.

[a] in Nicia.

IX. *Syracuſani alteram pugnam parant.* Nam animis elati Syracuſani magni portus, in quo erant Athenienſes, oſtia obſtruere cœperunt, ne inde furtim abire ſine certamine poſſent.

Nicias ſuos hortatur in neceſſitate pugnæ. Quæ dum Nicias animaduertit, cum alioqui claſſis commeatus inopia vrgeretur, quod edixerant Catanæis ne quid ad ſe mitterent, quòd eò ipſi quamprimum profuturi eſſent, neceſſariò claſſem ad prælium præpararunt, deſertis munitionibus; & omnibus in naues impoſitis, centum & decem naues expleuerunt. Diodor. 115. triremes numerat Athenienſium, Syracuſanorum autem quatuor & ſeptuaginta. Cumque Nicias animo conſternatum exercitum videret, graui, & accurata oratione, ad bene ſperandum, & fortiter pugnandum, extrema eòs neceſſitate perurgẽte, adhortatus eſt. *Syracuſani viciſſim ſuos.* Syracuſ. viciſſim, & Gylippus dux Lacedæmoniorum, copias ſuas, iam victoriæ primitiis alacres, etiam animoſiores reddebant, hoc ipſo quod Athenienſium ſuperbia fracta eſſet rebus aduerſis. Homines enim poſtquam eorum vires in ea re, qua ſe præſtare cæteris putant, fractæ fuerint, multo minorem in poſterum de ſeipſis opinionem concipiunt, quam ſi nunquam ante quicquam de ſe tale ſenſiſſent, & opinione ſua, propter quam animos elatos habebant, præter ſpem fruſtrati, etiam infra vires virtutemque ſuccumbunt. Itaque de victoria pene certi, naues ſuas pugnaturi ſunt ingreſſi, quod ipſum viderent ab Athenienſibus fieri.

X. *Nauale prælium iteratur.* Interea Nicias priuatim duces, primarioſque milites & trierarchos, infimis precibus, atque obſecratione vrgebat, vt fortiter agerent, & ſe & patriam, vltimo in diſcrimine conſtitutam, liberarent. Cum ergo ad certamen ventum eſſet, nihil artis & induſtriæ nihil roboris & audaciæ, aut ab his, aut ab illis prætermiſſum eſt, ſed toto fere die ſumma pertinacia, ancipiti victoria certatum eſt: donec tandem Athenienſes ceſſerunt, atque in fugam verſi, in terram euaſerunt, & ad caſtra, alii ad munitiones rurſus, quaſi ſe in iis defenſuri, concurrebant; alii quam ſalutis viam inuenirent, circumſpiciebant: omnes tanto terrore affecti, quantum nullum ante ſenſiſſent. Ait Diodorus ſexaginta naues Atticas periiſſe, Syracuſanas vero 24. partim funditus periiſſe, partim conuulſas fuiſſe, atque contritas. Et Syracuſani quidem victores in vrbem reuerſi trophæum erexerunt.

Athenienſes vincuntur.

XI. *Athen. de fuga cogitant.* Athenienses vero præ magnitudine præſentium malorum, ne cogitarunt quidem de ſuorum cadaueribus recipiendis, ſed conſilium inierunt de nocturna fuga quamprimum captanda, reſiſtente Demoſthene, qui cum Niciam adiiſſet, cenſebat reliquas naues iterum inſtruendas, & ſub auroram ſi poſſent, eruptionem

tentandam,cum plures etiam nunc ſibi naues ſupereſſent,quam hoſtibus. Atheniẽſibus enim naues circiter ſexaginta ſupererãt,hoſtibus vero pauciores quam quinquaginta:ſed duplo plus animi erat in triginta Syracuſanis eo tẽpore,quam in centum Athen.vt res ipſa docuit.Nam cum hoc conſiliũ Niciæ probatum eſſet, & naues implere vellet,nautæ illas conſcendere nolebant,quod aduerſo prælio præteriti, nullam in nauibus ſpem, vel victoriæ vel ſalutis haberent: ſed terreſtri itinere aliquo ſe recipere in animo haberent.

Qvod præſentientes Syracuſani,omnes elabendi vias eis præcludere ſtatuerunt, Hermocrate duce, atque hortatore. Qui cum ea de re Syracuſanorum principes monuiſſet; illi deſperantes ſe poſſe feſſum & comeſſabundum militem, ad nocturnas excubias tunc euocare: inſigni fraude Hermocrates nuncios ad Niciam miſit, nomine quorundam, qui ei Syracuſis amici erant, ne ea nocte iter pararet, quod tranſitus à Syracuſanis obſeſſi tenerentur. Creduli duces, nullam ſubeſſe fraudem rati, non ea tantum nocte,ſed vſque ad tertium etiam à pugna diem ibidem ſubſtiterunt, vt per otium conuaſarent quam commodiſſime poſſent,minus neceſſariis relictis. Miſeri,ac ſupra modum imprudentes, qui non intelligerent, interea ſibi ab hoſtibus magnum malum per otium parari.

Syracuſani enim & Gylippus cum peditatu egreſſi, vias omnes, per quas veriſimile erat Athenienſes iter eſſe facturos, præſidiis obſtruxerunt, riuorum omnium ac fluuiorum tranſitus obſeruarunt, vt venientem hoſtem, & fatigatum, & deteriore loco,ac conditione pugnantem, facile perderent.

Digressvs Athenienſium luctuoſiſſimus fuit,tum lamentatione eorum,qui ægri, aut vlneribus debilitati, aut itinere iam ſuſcepto deficientes deferebantur, nec à ſociorum amplexibus diuelli poterant, quam eorum qui abeuntes, non minorem ſibi cladem imminere animo præſentiebant. Et cum multitudo eorum, qui adhuc ſupererant,non eſſet infra numerum quadraginta millium; vix tamen illis tantum animi, propter omnium rerum penuriam ſupererat, quantum exiguæ multitudini. Ideoque Nicias eos vſque adeo conſternatos videns, rurſum conſolari, & ad ſpem aliquam erigere conatus eſt, nec vllum boni Imperatoris munus prætermiſit data opera, vt ſeruatis ordinibus iter facerent, vt ſic hoſtium inſultibus commodius obſiſtere poſſent.

Itaqve Copiæ Niciæ quadrato agmine præibant, Demoſthenes cum ſuis ſequebatur. Idque vno atque altero die non ſine multis Siculorum equitum incurſionibus, qui extremos quoſque carpebant, donec ex munito quodam colle cum clade repulſi,& inſuper pluuiis,tonitribuſq; territi,cœlum ac terram contra ſe conſpiraſſe exiſtimantes, animos magis magiſque abiiciebant; & retrocedentes caſtris poſitis pernoctarunt. Poſtridie ac deinceps cum progredi cuperent, ſemper circumfuſos habebant hoſtes, qui vndique telis eos peterent, multoſque ſauciarent. Et quoties Athenienſes in eos impreſſionem faciebant, ipſi ſe ſubducebant, quoties vero recedebant, illis inſtabant, ſicque miſere lancinato certamine ſine pugna pugnabant.

Inito deinde conſilio aliorſum iter flectere, & non vltra Catanam verſus, noctu multis excitatis ignibus iter arripuerunt; ſed cum nocturno itinere, in hoſtico, & circunfuſis hoſtibus,à victis iter fieret, omnia trepidatio tenebat, imo turbabat; Demoſthenis copiæ diſſipatæ, non ſeruatis ordinibus, quoquo modo ſequebantur.

Vbi illuxit mirati Syracuſani hoſtem abiiſſe, eum perſequuntur, & ſub horam prandii Demoſthenis copias perturbatas ac confuſas aſſecuti ſunt. Qui ad pugnã, quamuis longe à reliquo exercitu ſeparati, ſeſe compararunt, ſed facile ab equitatu circumuentu, & in locum iniquiſſimum pertracti,ac concluſi muris,telis vndiq. petebantur,quod nollẽt Syracuſani cominus cum deſperatis ferro decernere. Cũque totum diem vulneribus eos eminus afflixiſſent,tandem Demoſthenes cum ſuis ea lege deditionem fecerunt, vt arma traderent, & nullus mortem violentam, aut in vinculis, aut rerum inopia pateretur: fuit hic numerus ſex millium, qui omnem pecuniam quam habebant, depoſuerunt, & eam in ſupina ſcuta proiicientes, quatuor ſcuta repleuerunt. Eos Syracuſani ſtatim in vrbem captiuos abduxerunt.

XVI. *Varij Niciæ caſus.* THVCYDIDES ſcribit exercitum Niciæ iam centum quinquaginta ſtadiis copias Demoſthenis anteceſſiſſe, cui conſentit Plutarchus in Nicia: & vtrique maior debetur fides, quam Diodoro, qui ait copias omnes ad flumen Aſinarum, velut indagine concluſas, ibique octodecim millia trucidata, ſeptingentos captos viuos, in quibus Nicias, & Demoſthenes imperatores. Sed ad eum fluuium Demoſthenes cum ſuis non peruenit, ſolius enim Niciæ clade nobilitatus eſt. Reliqua igitur, vt cœpimus, ex Thucydide mutuemur.

Poſtridie etiam Niciam inſecuti, ad eum peruenerunt, & deditionem facere iuſſerunt, cumque ille fruſtra conditiones proponeret, eius aciem, ſicut & copias Demoſthenis, toto die telis vndique eminus obruere cœperunt. Noctu cum Nicias iter facere conaretur, ad arma conclamatum eſt, & ſubſiſtere coacti ſunt, exceptis trecentis, qui per media hoſtium tela, per tenebras elapſi, quò illos caſus, impetuſue tulit, abſceſſerunt.

XVII. *Exercitu profligato ſe dedit.* RELIQVI vbi illuxit, iter ingreſſi, eoſdem quos pridie inſultus perpeſſi ſunt, donec ad fluuium peruenerunt, labore, ſiti, plagiſque confecti, vbi magna ex parte telis atq. vndis hauſti periere. Itaque profligato exercitu, Nicias ſe Gylippo Lacedæmoniorum duci dedidit, qui deinceps viuos Athenienſes capi iuſſit, & in vrbem captos adduci, quibus tota Sicilia repleta eſt: nam priuatim multi captiuos in ſeruitutem abduxerunt, pauci publicæ cuſtodiæ traditi. *Athenienſes ſeruituti addicti.* Quin & illi ipſi trecenti perquiſiti, ac comprehenſi, Syracuſas quoque abducti ſunt, & in profundas lapidicinas demiſſi, miſerrimo ac tenuiſſimo victu, vitam trahebant in ſordibus ac fœtore. Et ſub dio, ſolibus, ac pluuiis expoſiti, morbis ac plagis interibant: itaque alia ſuper aliis cadauera per dies 70. coaceruabantur, donec bonam eorum partem diuendiderunt.

XVIII. *Niciæ ac Demoſthenis cædes.* NICIAS autē & Demoſthenes, quamuis eos vehementer ſeruatos cuperet Gylippus, quaſi glorioſiſſimum ſpecimen victoriæ ſuæ, & alioqui eorum virtutem admiraretur, eos tamen Syracuſani, veriti ne quid noui molirentur, quamprimum interfecerunt. Aduerſatur Thucydidi Diodorus cum fingit in iudicio Syracuſis habito, de ſupplicio Athenienſium, Gylippum perpuliſſe populum ad ſumendum ſupplicium de Nicia & Demoſthene: ſed longius etiam abit ab vtroque Iuſtinus, qui ſæpe concinnitatem magis, quam veritatem orationis ſectatur. *Demoſthenes,* inquit, *amiſſo exercitu à captiuitate gladio, & voluntaria morte ſe vendicat, Nicias autem ne Demoſthenis quidem exemplo, vt ſibi conſuleret, admonitus, cladem ſuorum auxit dedecore captiuitatis.* Sic ipſe, male timiditatem exprobrans. Plutarchus autem in Nicia ait Demoſthenem percuſſiſſe quidem ſe, ſed ictu non lethali, quod cito ab hoſtibus comprehenſus fuiſſet: nihilominus ait Gylippum populum rogaſſe, vt vterque ſibi dederetur, nec impetraſſe: quin etiam refert quandam opinionem, quæ ferret eos à populo lapidibus obrutos interiiſſe. In ſ. l. 4.

XIX. *Belli in Sicilia finis.* ET hic finis fuit omnium copiarum, quæ pro Athenienſibus in Siciliam profectæ, pari cum ipſis clade conſumptæ ſunt. Et quidem ea clade, qua toto hoc bello, imo multis ſeculis, nulla maior in Atheniēſes incubuit: qui prorſus rebus omnibus afflicti, funditúſque viris, equis, nauibus, armis, ſumptibus, gloria euerſi, periere: vixque pauculi domum è tanto naufragio enatarunt. Diodorus addit Syracuſanos bello Athenienſi extincto, Lacedæmonios armorum ſocios, ſpoliis bello captis remuneratos eſſe: ſimulque 35. triremes, in ſubſidium belli contra Athenienſes ſuſcepti, cum Hermocrate duce miſiſſe. *Tempus capti Niciæ.* Notat Plutarchus diem capti Niciæ. Euricles inquit, aduocata Syracuſis concione legem rogauit, vt diem, quo ceperant Niciā, feſtum agerent, & à fluuio appellarent Aſinarium, qui fuit 17. menſis Carnæi, quem Metagithniona Athenienſes vocant, & Iulio noſtro plerique reſpondere cenſent; Quod ſatis ex Thucydidis narratione confirmatur.

XX. *Quis nunc Athenarū ſtatus.* TANTÆ cladis nuncij Athenis diu fidē non faciebant. Tādem res credita, & dolore præteritæ iacturæ, & metu imminentium malorum totam Remp. compleuit; quod hoſtes ex Sicilia, & Peloponneſo in vrbem deſolatam, nauibus, viris, pecuniiſque deſtitutam, quamprimū venturos crederent: ſocios quoq. vbique à ſe defecturos. Viſum tamen eſt nō oportere ſuccūbere, ſed afflictis rebus opē ferre, claſsē parare, pecuniam, materiamque corrogare, ſocios, & præſertim Eubœam, præſidio firmare, res vrbanas aliqua ex parte corrigere, ſumptuſque minuere, magiſtratum

creare, qui Reip. prouideat, quod eo facilius erat, quo populus, propter præſent mali magnitudinem, erat obſequentior.

Sequenti hyeme vniuerſi Græci, cum accepiſſent res Athenienſium clade S cilienſi attritas, animos erexerunt, & propter commune odium, & inuidiam i Athenienſes, in ruinam inclinantes, præcipites agere conabantur. Ergo & qu neutrorum erant ſocii, ſe Lacedæmoniis dedebant ad belli ſocietatem, & Lace dæmoniorum ſocii, tanto maiore belli deſiderio flagrabant: qui autem dudum erā Athenienſium ſocii, ſine metu deficiebant. Syracuſani autem bello perfuncti, Rē pub. ſuam Diocli legibus informandam dedere. qui in Athenienſes prorſus affl ctos ſeueriſſimam dixit ſententiam. Rigidum hominis ingenium exitus declara uit. Cum enim capitis pœna propoſita edixiſſet, ne quis cum armis in forum ſe da ret, idq. illi caſu quodam accidiſſet, monitus legis ſuæ, proprio incumbens gladi legem ſuam confirmauit. Refert Diodorus ſub Olymp. nonageſimæ primæ annur vltimum.

LACEDÆMONII autem ipſi in proximum ver bellum parabant, quo ſibi victr ces copias è Sicilia cito venturas ſperabant, ſimulque perſuaſum habebant, hoc eis bellum rectè ſuccederet, ſe totius Græciæ imperium tuto obtenturos. Ita que Agis Lacedæmoniorum Rex quam maximum belli apparatum facit; Athe nienſes quoque quantum poſſunt. A quibus Eubœenſes primi ad Agin deficiun Eos ſequuntur Leſbii, Bœotis adiuuantibus; Chii deinde, & Erithæi, Spartam defectionis cauſa, adierunt: & cum iis legatus miſſus à Tiſſapherne, qui pro Reg Dario Artaxerxis filio, Prætor erat inferioris prouinciæ, qui & Peloponneſios cō tra Athenienſes excitabat, & ipſorum copiis ſe ſtipendia præbiturum ſpondeba Eos enim oderat, quod propter ipſos regia tributa exigere non poterat. Alii quo que exules Helleſpontios ad defectionem ſollicitabant ab Athen. in quibus Alc biades; ſicque cum hyeme, & vndeuigeſimus huius belli annus exceſſit.

CIRCA hæc tempora contigerunt, quæ Cteſias de Piſuthne & Tiſſapherne refer *Deſciſcit*, inquit, *Piſuthnes*, vel vt habet Thucydides, Armoges filius eius nothu & in eum Tiſſaphernes mittitur, atque Spitradates & Parmiſes. Piſuthnes ver
l. 8. p. 561. aduerſus eos tendit, ſecum habens Lyconem Athenienſem cum Græcis, quorur ille dux erat: ſed regis duces pecuniis Lyconem Græcoſq. captant, & vt à Piſuthn deſciſcant, perſuadent. Deinde Piſuthni fide data & accepta ab eo, ad regem ipſ adducunt, qui eum in cineres conijcit, eiuſque ſatrapiam Tiſſapherni tradit. S Cteſias. Apparet capto patre & occiſo, filium turbas circa prouinciam Cariæ exc taſſe; quandoquidem rex iuſſerat, vt eum Tiſſaphernes vel viuum ad ſe adducere vel interficeret. Is autem ſub Athenienſium vmbra latebat, quæ fuit cauſa cur Ti ſaphernes tanto magis Lacedæmoniis ſe dederet.

ANNVS hic ne Romanis quidem ſatis lætus fuit. Cum enim M. Poſthumi Regillenſi bellum aduerſus Æquos permiſſum eſſet, exercitu impigre conſcripto ductoque ad Volas, cum leuibus preliis Æquorum animos fregiſſet, poſtremo i oppidum irrupit; deinde ab hoſtibus in ciues certamen vertit. Cum enim inter op pugnationem prædam militi ſpopondiſſet, capto oppido fidem mutauit. Inde c Romam à Collegis accerſitus, propter tribunitias turbas veniſſet, aut malum mil tibus ſuis minatus eſſet, eò res tādem proceſſit, vt ab iis lapidibus obrueretur. Quo tam atrox facinus cum Romā perlatum eſſet, Tribunis militum de morte colleg per Senatum quæſtiones decernentibus, Tribuni plebis intercedebant. Sed veri patres ne ea occaſio eſſet Tribunos militares è plebe creandi, contendebant om ope, vt Conſules crearentur, quod & proximis comitiis obtinuere.

ANNVS MVNDI 3642 SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPER. PERSAR. 126. DARII NOTHI 12. IOIADÆ PONTIFICIS 13. OLYMPIADIS XCII. AN. 1. ARCHONTE CALLIA. VRBIS CONDITÆ 341. COSS. A. CORNELIO COSSO, L. FVRIO MEDVLLINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 411.

I. *Defectio Sociorum ab Athenienſibus.* *Perſæ Laconum ſocii fiunt.*

CALLIAM quoque hoc anno agnoſcit Plutarchus in vita Lyſiæ Rhetoris: cuius ipſo primo vere, belli Peloponneſiaci anno vigeſimo, Athenienſium plerique ſocii, qui defectionem paulo ante meditati fuerant, eam executioni mandarunt; Chii maxime, aliique, duce imprimis, atque impulſore Alcibiade: præſertim Mileſii, poſt quorum defectionem Perſæ cum Lacedæmoniis fœdera, belliquc ſocietatem aduerſus Athenienſes pepigerunt, id agentibus Tiſſapherne Perſa, & Chalcidæo Lacedæmonio: in quibus inter alia cauebatur, vt quidquid pecuniarum, aut redituum ex vrbibus, quæ iam pridem regi parebant, Athenienſibus obueniebat, id ne ad eos perueniret, Rex, & Lacedæmonii cum ſociis prohiberent. Inde toto mari pro vrbibus aut conſeruandis, aut ad defectionem trahendis late certatum eſt.

II. *Athenienſium geſta in Chios. & Mileſios.* *Siculorum copiæ cõtra Athen.*

ET quidem Athenienſes contra Chios tertio feliciter pugnarunt. Inde cum claſſe nauium duodequinquaginta, & tribus millibus armatotum Miletum profectis, ibi ancipiti certamine pugnatum eſt; adfuit autem pro Mileſiis prælio Alcibiades, & Tiſſaphernes. Cumque vrbem circumuallare vellent, ecce nuncius defertur quinque & quinquaginta Peloponneſiorum & Siculorum naues tantum non adeſſe, & in Græciam veniſſe, vt belli reliquias perſequerentur, & Athenienſiũ imperium funditus euerterent. Cumque illæ ſe ad pugnam pararent, Athenienſes qui de ſumma rei hoc tempore periclitari nolebant, relicta Mileti oppugnatione, Samum profecti ſunt. Ibi cum proxima hyeme aliæ quinque & triginta naues ad eos Athenis ueniſſent, omnibus contractis nauibus, belli prouincias ſortiti, Miletum naualibus copiis oppugnare, aduerſus Chium nauales & pedeſtros copias mittere ſtatuerunt. Itaque triginta nauibus contra Chium profectis, alij apud Samum cum quatuor & ſeptuaginta nauibus remanentes, mare obtinebant, & claſſis incurſionibus Miletum infeſtabant; Peloponneſiis eam tutantibus, a quibus & Rhodus ad defectionem adducta eſt.

III. *Alcibiades tranſit ad Perſas.* *Eiuſdem pro Perſis conſilia.*

INTEREA vero cum Alcibiades Agidi Regi Lacedæmoniorum eſſet inimicus, & pleriſque Lacedæmone ſuſceptus; vnde & epiſtola de eo interficiendo ad Aſtyochum nauarchum venerat: id ille præſentiens, ac metuens, ad Tiſſaphernem Perſam tranſiuit, qui nuper fœdera cum Lacedæmoniis ſemel iterumq. fecerat, quæ nihilominus ab ipſis iterum improbabantur, vnde & iratus Tiſſaphernes illos deſeruerat.

Cum ergo apud Tiſſaphernem degeret Alcibiades, plurima illum docuit, tam in Lacedæmoniorũ, quam vniuerſæ Græciæ detrimentum: (licet Diodorus Pharnabazũ pro Tiſſapherne ponat, in eodemque errore deinceps perſeueret,) qualia erãt ne properaret bellum finire, ſed ſineret Græcorum vires mutuis præliis deteri, & ſeparatim imperium habere: fore enim dicebat, vt Regi liceret in eoſdem Græcos à quibus offenderetur, alteram partem immittere. Quod ſi ad alteram tantum partem deueniret terræ, mariſque imperium, ipſum regem deſtitutum iri Sociis, quibuſcum opprimeret eos, qui rerum potirentur.

IV. *Et reditum ſibi parat in patriam.*

ET quoniam ſibi quoque reditum parabat in patriam, addebat etiam Athenienſes Imperii ſocios illi commodiores fore, vt qui eius auxiliis muniti in ſuam

ipſorum ditionem maris partem redacturi eſſent: deinde vice verſa illum adiuturos in omnibus Græcis ſubigendis, qui Regis prouincias incolerent, cum Lacedæmonij ad Græcos in libertatem vendicandos arma ferrent: nec paſſuri eſſent Perſas imperare Græcis, qui Græcis ipſoſmet Græcos imperare nollent.

Quæ cum probaret Tiſſaphernes, etiam quamuis diſſimulanter, reuocabat in praxim, & non parum Alcibiadi tribuebat fidei atque beneuolentiæ, quam ille tanto impenſius colebat, quanto id ſciret plus habiturum momenti ad reditum ſuum impetrandum. *Perſas Athen. conciliat.*

V. *Principes Athenienſium ad Oligarchiã inuitat.* Itaqve ad principes Athenienſium, qui erant in Samo inſula, ſcribebat ſe Tiſſaphernis amicitiam eis conciliaturum, ſi operam darent, vt ipſe Athenas reuocaretur, vt populari ſtatu Reip. commutato, ipſi inter ſe Remp. deinceps adminiſtrarent. Cúmque iam ſua ſponte propenderent ad ſtatum popularem Athenis euertendum, currentibus Alcibiades calcar admonuit. Itaque ea de re inter ſe collocuti, Samũque reuerſi, conſpirarunt inter ſe, & plurimos ſibi ſocios idoneos adiũgebant, per quos tractari res, atque confici poſſet: palam dicentes in auxiliis Perſarum poſitam eſſe victoriam, quæ auxilia omnino Alcibiades conciliaturus erat, ſi reſtitueretur patriæ, & mutato populari ſtatu, ii qui Alcibiadem damnatum patria expulerant, à Reip. gubernaculis repellerentur. *Quam illi moliuntur.*

VI. *Contraria ſententia.* Hæc dum vulgus militum acciperet, etſi animo nonnihil angebatur, quieſcebat tamen, ſpe ſtipendii à rege ſuppeditandi. Inter duces autem Phrynichus hæc improbabat: vt qui Alcibiadis noſſet ingenium, & intelligeret ægrè Perſarum cũ Athenienſibus amicitiam coaleſcere poſſe, cum Lacedæmoniis diſſolui; cum vtrique in illius Regis imperio pares potentia eſſent, & inſuper Perſæ ab Athenienſibus, non autem à Lacedæmoniis damnis affecti eſſent: negabat quoque mutationem ſtatus in vrbe quidquam ad ſocias ciuitates vel retinendas in fide, vel ſibi conciliandas valituram, cum vtralibet gubernatio ſuam eis libertatem non reſtitueret.

Sed cum coniurationis ſocii, qui eò conuenerant, nihilominus in ſententia perſtarent, quin & legatos ea de re Athenas mittere ſtatuiſſent, & in iis Piſandrum, cum Phrynichus proſpiceret hæc poſtulata Athenis admiſſum iri; veritus ne propter ea, quæ in contrarium à ſe dicta fuerant, ſi Alcibiades in patriam reuerſus eſſet, male ab eo, cuius impedire voluiſſet reditum, aut eius ſociis acciperetur, ſtatuit per Lacedæmonios operam dare, vt vel Alcibiadem perderent, vel eum à Tiſſapherne abalienarent. *Phrynichi contra Alcibiadem conſilia.*

VII. *Et litera ad Aſtyochũ.* Itaqve ad Aſtiochum Lacedæmoniorum Nauarchum, conſilia Alcibiadis aperte perſcribit: de quibus cum is apud Alcibiadem queſtus eſſet, & literas ei Phrynichi oſtendiſſet, eas ille ſtatim Samum mittit, poſtulans vt Phrynichus capite plecteretur.

Phrynichus in hoc tanto diſcrimine rurſum ad Aſtiochum Lacedæmoniorum nauarchum ſcribit, conquerens de manifeſtatis literis ſuis, ſimulque dicens ſe in maximo capitis verſari diſcrimine, à quo vt liberaretur, paratum ſe dixit exercitum Athenienſium, cum ipſa inſula Samo, in manus ei tradere. Addit etiam viam, qua res tota confici poſſet, & quibus ex locis Samus immunita hoſti patere poſſet, Sed Lacedæmonius has ipſas literas iterum Alcibiadi prodidit. *Alia eiuſdem litera.*

VIII. *Phrynichi calliditas.* Qvod Phrynichus præſentiens, & Alcibiadis præuertens epiſtolam, quæ hæc Athenienſibus propalaret. Exercitui nunciat hoſtes Samum inuadere ſtatuiſſe, quod Samus immunita eſſet. Itaque omnia rite ad eos excipiendos comparanda, quod cum factum eſſet, paulo poſt venerunt ab Alcibiade literæ, quæ Phrynichi meditatam proditionem declararent: ſed eæ nullam obtinuerunt fidem, quod Phrynicho Alcibiadem inimicum ſcirent, & tanto magis fidei & prudẽtiæ Phrynichi tribuere cœperũt, qui hæc maturè præuidiſſet. Is nihilominus mox criminatione Piſandri apud Athenienſes de poteſtate deiectus eſt, & poſtea ab Hermone quodam in foro pugione percuſſus interiit. Athenienſes cauſa proditionis cognita, mortuum damnauere, vt ſcribit Plutarchus in Alcibiade qui & ſuperiora maiore quam Diodorus fide, ex Thucydide mutuatur. *Et cades.*

IX. *Piſander cauſã agit Alcibiadis* Interea Alcibiades Tiſſaphernem, cuius opera vehementer egebat ad reditum ſuũ, officiis ſtudioſè demerebatur. Sed Piſander etiam cum collegis Samo

Athenas venit, cauſam Alcibiadis acturus; tantúmque dicendo valuit, ac demonſtrando perditum iri omnia, niſi amicitia Perſarum concilietur; eam autem niſi reſtituto Alcibiade acquiri non poſſe: nec velle Alcibiadem reuerti, niſi mutato ſtatu populari in paucorum gubernationem, vt populi conſenſum, quamuis ægerrime, extorqueret, quantumcumque Alcibiadis inimicis repugnantibus. Sed popularem ſtatum antiquari paſſus eſt populus, quod ſperaret eum non ægrè poſtea reſtitui poſſe: interea autem Remp. vtiliſſima regis amicitia fruituram. Itaque decretum fecit vt Piſander cum decem collegis proficiſceretur, ad rem cum Tiſſapherne & Alcibiade tranſigendam.

Eamque obtinet.

X. *Res tamen non procedit. Alcibiadis calliditas.*

Verum cum Alcibiades Tiſſaphernem minus propenſum videret ad fœdus cum Athenienſibus ineundum, ſiue quia Peloponneſios vt fortiores metuebat, ſiue quia vtroſque bellis atteri, iuxta ipſiuſmet Alcibiadis conſilium, volebat. Noluit tamen Alcibiades exiſtimari aut ſe parum apud Tiſſaphernem poſſe, aut ipſum parum ſocietatem velle, ſed tam ardua regis nomine petere aggreſſus eſt, vt Athenienſes ea non poſſent admittere, ſicque fœderis ſpes omnis irrita fieret, quod & factum eſt. Et legati ſe ab Alcibiade deceptos eſſe conqueſti, domum ſe receperunt, & Tiſſaphernes fœdus cum Lacedæmoniis tertio renouauit, ac correxit.

XI. *Tiſſaphernes tertium fœdus cum Lacedæm. Quando initum, ratio tẽporis.*

Eam fœderis correctionem ſcribit Thucyd. decimo tertio regni Darij anno contigiſſe, paulóque poſt, vigeſimum belli Peloponneſiaci annum finitum eſſe. Quæ duo ſtare non poſſunt. Nam decimus tertius Darij neceſſario cum 21. belli concurrit. Itaque vel legendum eſt hoc fœdus 12. anno Darij contigiſſe, & mendum in eum numerum irrepſiſſe, vel quod aliqui rectius vt opinor voluerunt, dicendum Thucyd. Sogdianum & Xerxem in regibus Perſarum non numeraſſe; ſed quod tempus illis reliqui ſcriptores attribuerunt, id Thucydidem Dario, qui poſtea ſi non meliore iure, certe feliciore, ac diuturniore tempore factus eſt rex, attribuiſſe. Dici denique poteſt hac hyeme, qua fœdus hoc correctum eſt, annum Darij duodecimum iam abſolutum, & decimum tertium inchoatum: neque annos belli & Darij terminis iiſdem fuiſſe initos, aut terminatos.

XII. *Romæ iudicium de autoribus cædis Poſthumij.*

Romæ porro Cornelio Coſſo, & Furio Medullino Coſs. principio anni SC. factum eſt, vt de quæſtione Poſthumianæ cædis, Tribuni primo quoque tempore ad plebem ferrent, plebsque præficeret quæſtioni quem vellet. Id negotium Coſs. à plebe cõmittitur, qui ſumma licet moderatione & lenitate per, paucorũ ſupplicium, qui ſibi manus intulere, rem tranſegiſſent, populi tamẽ offenſionem effugere non potuerunt. Conqueri enim cœpit, quod Conſules de ſupplicio ſuo conſenſum ſtatim executioni mandaſſent; cum ea quæ ad vtilitatem ſuam pertinerent, de agrorum ſcilicet diuiſione, tot annos iacere paterentur. Leniri poterant animi, & imminui deſiderium legis agrariæ, ſi Volanus ager plebi diuidendus traderetur. Sic enim vacui largitio, occupati contentionem ſedaſſet. Nihil tamen in hoc genere tunc effectum apparet, quod hic annus quietos tribunos plebis, & non, vt fere alias, turbulentos nactus eſſet. Quod Liuius innuit.

Occaſio placandæ plebis omiſſa.

XIII. *Res geſta contra Volſcos.*

Qvo etiam anno aduerſus Volſcos populantes Hernicorum fines, legiones ductæ à Furio Conſule, cum hoſtem ibi non inueniſſent, Ferentinum, quo magna Volſcorum ſe multitudo contulerat, cœpere; minus prædæ quam ſperauerant fuit, quod Volſci poſtquam oppidi tuendi ſpem exiguam ſupereſſe viderunt, rebus ſuis nocte ſublatis, abierant. Poſtero die prope deſertum capitur; Hernicis ipſe ager dono datus.

ANNVS MVNDI 3643. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 127. DARII NOTHI 13. IOIADÆ 14. OLYMPIADIS XCII. AN. 2. PRÆTORE THEOPOMPO. VEL QVADRINGENTIS. VRBIS COND. 342. COSS. Q. FABIO AMBVSTO, C. FVRIO PACILIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 410.

HVIVS anni, qui vigeſimus primus belli numeratur, & vltimus apud Thucydidem,[a] ineunte ſtatim vere Dercylidas vir Spartanus, cum nō magna militum manu, itinere pedeſtri in Helleſpontum miſſus, Abydum ad defectionem ab Athenienſibus adduxit: cuius exemplum biduo poſt Lampſacus ſequitur, vtraque vrbs ad fretum Helleſponticum ſita in Aſiæ littore, ſed Lampſacus paulo vlterius ad Propontidem. Interea Chij, dum Aſtyochus dux Spartanorum dubitaret, qua ratione ipſis opem ferret, cum obſidione ab Athenienſibus premerentur, nauale prælium committere coacti ſunt ſex & triginta nauibus, contra duas & triginta Athenienſium; cumque atrox prælium atque diuturnum commiſſum eſſet ad veſperam vſque, non deteriore quam hoſtes conditione domum rediere.

[a] l. 8. p. 595. græ. lat.

Qvæ dum in mari aguntur, magna in vrbe rerum commutatio facta eſt. Quæ præcedenti anno à Piſandri legatione inchoata, hoc maxime anno perfecta eſt. Cum enim Piſander cum ſuis Athenis diſcederet, reliquit ſociis, qui popularem ſtatum ſublatum volebant, curam, vt omnia, quæ in eam rem eſſent opportuna, diligenter curarent, ipſe cum ſociis ad Tiſſaphernem nauigauit, vnde re infecta Samum cum collegis rediit, vbi maxima pars copiarum Atticarum morabatur, vt illic res firmius cum cæteris coniuratis ſtringeret. Ibi inito colloquio, ſtatuerunt Alcibiadem miſſum facere, quoniam hoc negotium ei cordi non eſſe videbatur. Deinde ſibi ipſis proſpicere cœperunt, quod in periculo iam verſarentur, inchoata Reip. perturbatione, quonam modo & res iſta non remitteretur, & ſimul bellicæ res ſuſtinerentur, quibus ipſi de ſuo pecunias & neceſſaria omnia conferebant, non tam Reip. quam ſua ipſorum cauſa.

Cvm ergo ſe mutuo ad hæc adhortati eſſent, Piſandrum cum dimidia parte legatorum Athenas miſerunt, vt ibi Ariſtocratiæ, & in cæteris in tranſitu oppidis, initium daret. Reliquos autem legatos ad alia oppida eadem de cauſa dimiſerunt. Piſander cum ſuis acceptis ex aliquot vrbibus ſecum armatis militibus Athenas venit, vbi pleraque à ſuis ſodalibus iam confecta deprehēdit. Etenim Androclem de medio ſuſtulerāt, virum populo gratioſum, ſed acerrimum ſtatus popularis propugnatorem, & præcipuum Alcibiadis expellendi autorem, alioſque nonnullos eodem modo, clam facta conſpiratione, ſuſtulerant. Ad populum etiam orationem habuerant, qua ei perſuaſerant, vt nullis aliis ſtipendium daretur, quam iis qui militarent; nec plures quam quinque hominum millia ad Reip. adminiſtrationem admittendos eſſe: eoſq; qui & pecuniis, & corporibus Remp. maxime iuuare poſſent.

Vervntamen adhuc Senatus & populus de more congregabatur; ſed nihil conſultando ſtatuebant, quam quod coniuratis placeret: eodem modo & qui concionabantur, aut coniurati erant, aut eis placita loquebantur. Nec quiſquam amplius audebat contradicere, propter eorum metum. Quod ſi quis contradixiſſet, confeſtim aliquo idoneo modo necabatur impune, vt quiſque vitam ſuam, etiam ſi taceret, in lucro poneret, omniaque ita ſuſpicionibus plena erant, vt nemo alteri fidere auderet, cum neſcirent quam ille in partem animo propenderet, & multo plures adhærere coniuratis crederentur, qua reuera adhærebant. Interea Piſander cum ſuis in vrbem appulit. Et confeſtim populo coacto ſententiam dixerunt, decem viros legum conſcribendarum cauſa deligendos, qui ſummam huius rei poteſtatem haberent, qui eas ad certum diem ad populum ferrent, qua ratione Reſpublica optime adminiſtrari poſſet.

V. *Quadringentorum inſtitutum.*

Vbi dies aduenifſet, edixerunt cuiuis Athenienſium licere pronunciare ſententiam quamcumque vellet, ingenti pœna propoſita ei qui obſtitiſſet. Quo edicto & fucum faciebant plebi, quam redigebant in ſeruitutem, & ſibi omnia edicendi poteſtatem ſtabiliebant. Nam ſtatim aperte dixerunt magiſtratus amplius ex antiquo ciuitatis inſtituto non eſſe conſtituendos, ſed quinque præſides deligendos, à quibus rurſus centum alij viri deligerentur, quorum ſinguli tres alios ſibi cooptarent. Denique quadringenti numero in curiam ingreſſi ſumma poteſtate præditi imperarēt, prout optimum eſſe cognoſcerent, & quinque millia ciuium congregarent, quoties ipſis videretur. Hanc ſententiam dixit Piſander, qui maxime ſtatum popularem euertit, cui præiuit Antiphon, qui rem totam iampridem meditabatur; vir ingenio acri, & lingua diſertus. Adiuuit & Theramenes, qui primus in hoc negotio fuiſſe dicitur, & Phrynichus odio ac metu Alcibiadis, quem ſciebat ea ſcire, quæ nuper Sami cum Aſtyocho tractaſſet.

Eius præcipui authores.

VI. *Stabilitur in vrbe.*

Qvamobrem opus à multis & prudentibus viris tractatum, quamuis eſſet arduum ſucceſſum habuit. Arduum enim erat populum Athenienſem, centeſimo fere ab exactis tyrannis anno, libertate priuare: id enim ſub annum quartum Olympiadis ſexageſimæ quintæ contigerat, quando Piſiſtratidæ eiecti ſunt ex vrbe, & Hippias opera Cliſthenis Athenis cædere coactus eſt. Vnde hic annus fuit ſeptimus ſupra centeſimum. Arduum ergo erat eum populum redigere in ſeruitutem, qui non ſolum nullius imperio parebat, ſed etiam pluſquam huius temporis dimidio, ipſe aliis imperare conſueuerat.

Senatoribus valere iuſſis.

Poſtquam autem concio populi, nemine refragante hæc rata habuit, & dimiſſa fuit, coniuratorum principes aliquanto poſt illos quadringentos, Reip. adminiſtrandæ cauſa delectos, in curiam introduxerunt, Senatoribus ex ea, data ſingulis mercede ſua, abire iuſſis. Inde quibuſdam quæſtoribus de ſuo corpore ſortitò electis, ciuitatem imperioſe gubernabant, nonnullis occiſis, nonnullis etiam in exilium eiectis. Cumque potentiam ſuam ſtabilire præ rebus omnibus optarent, etiam cum Agide Lacedæmoniorum Rege, qui erat apud Deceleam, & cum Spartanis Lacedæmone, de pace agere cœperunt.

VII. *In caſtris vacillat.*

Samvm etiam decem viros miſerunt, qui milites lenirent, (inde enim ſibi non ſine cauſa valde metuebant,) ac docerent ad totius Reip. ſalutem, paucorum dominatum Athenis conſtitutum fuiſſe. Et eſſe quinque millia ciuium, non autem quadringentos tantum, qui Remp. adminiſtrarent, cum nunquam ad quinque millia Athenis adhuc ad vllam conſultationem conueniſſent. Itaque rem nunc pluſquam olim factam eſſe popularem.

Trecenti ibi coniurati pro Oligarchia.

Ibi nihilominus Democratia reſtituitur.

Verum milites qui Oligarchiam oderant, quique ſe oppreſſum iri ſentiebant, à trecentis coniuratis, qui Sami erant, aliquot duces, qui paucorum dominatum inuiti ferebant, adierunt, rogaruntque ne ſe perire paterentur, & Samum ab Athenienſibus alienari. Sibique plures alios, qui libertati fauebant, adiunxerunt, ſic vt fortiores effecti, triginta ex trecentis coniuratis, qui eos inuaſerant, interficerent, & tres præcipuos coniurationis autores in exilium mitterent. Cæteris, depoſita iniuriarum memoria, ignouerunt, & reſtituto populari ſtatu, Rempub. communiter adminiſtrarunt.

VIII. *Et à Thraſybulo & Thraſyllo eadem.*

In vrbe paratur.

Coniuratur in 400.

Cvmqve interea accepiſſent quadringentos imperio potitos, in Rep. paulo ante libera tyrannice dominari, multáque facinora in ipſorum liberos, amicos, vxores, qui in vrbe erant deſignare, etſi ea fere falſa erant, parū tamen abfuit quin eos omnes, qui paucorum dominatui fauerant, impetu facto interficerent. Sed Thraſybulus & Thraſyllus, quorum ope popularem ſtatum liberēm reſtaurabant, eorum impetum compreſſerunt, docentes eos memores eſſe debere, ſe in mediis hoſtibus verſari, à quibus, ſi ſe ipſi conficerent, facile opprimerentur; poſtea etiam omnes adegerunt, eos præſertim, qui Oligarchiæ fauiſſent, ad maximum iuſiurandum, quo promiſerunt ſe populari ſtatu poſthac in Reip. adminiſtratione vſuros, & concordes bellum contra Peloponneſios alacriter geſturos, & illis quadringentis, qui Athenis erant, hoſtes futuros, nec vlla de re per caduceatorem cum illis acturos. Eodem iureiurando Samij omnes, qui arma per ætatem ferre poterant, ſeſe obſtrinxerunt. Si quem etiam in exercitu ducem, aut nauarchum ſuſpectum habuerunt, alium in eius locum ſuffecerunt.

Se autem in ſuſcepto conſilio confirmabant, quod ſe potiore conditione eſſe dicerent, quam qui Athenis eſſent, ſéq; plures numero, & potentiores Remp. conſtituere, & illos à ſe, penes quos legitima eſſet Reip. adminiſtratio, deſciuiſſe, non vice verſa. Se vrbes, quæ Athenienſibus parerent, cum viris & reditibus in poteſtate habituros, Regem denique per Alcibiadem, ſi impunitatem, ac reſtitutionem ei decreuiſſent, ſibi conciliaturos. IX. *Potior conditio exercitus, qua vrbanorum.*

Hæc cum accepiſſent, qui à quadringentis Samum mittebantur, progredi non ſunt auſi, ſed in Delo inſula ſubſtiterunt. Peloponneſij autem fremebant non ſibi fieri poteſtatem inuadendi Athenienſes, dum inter ſe inteſtinis motibus laborarent, & pauci eſſent, verum vtrinque ad pugnam congregati, alij alios veriti, rebus infectis Samum & Miletum reuerterunt.

Interea Thraſybulus, qui Sami plurimum apud Athenienſes poterat, & popularem gubernationem in primis tuebatur, militibus perſuaſit Alcibiadem vt reciperent, & ad Tiſſaphernem profectus, Alcibiadem Samum deduxit, exiſtimans hanc vnam eſſe ſpem ſalutis, ſi Tiſſaphernem, à Peloponneſiis alienatum, ad ſe traduceret. Concione coacta Alcibiades de exilio ſuo, & Rep. multa locutus, multa de ſua apud Tiſſaphernem gratia, magnam in ſpem futurorum omnes adduxit, quod affirmaret, ſi modo recte poſſet Athenienſibus fidere, nulla ſtipendij inopia laboraturos. Phœnicias etiam naues, quæ magno numero Aſpendi erant, (id Ptolemæus Pamphiliæ mediterraneum oppidum facit, at maritimum eſſe oportet, ad quod & portus & multæ naues ſtationem habere poſſint: ait enim paulo infra Thucyd. 147. naues, trecentas numerat Diodorus, Plutarchus autem in Alcibiade 150. è Phœnicia Aſpendum vſque perueniſſe) ad Athenienſes, non ad Peloponneſios adducturum. Si tamen ipſe receptus in patriam, pro Athenienſibus ſponſor fieret. X. *Thraſybulus Alcibiadem Samum deducit.* *Qui cauſam ſuam agit apud militem.*

His perſuaſi milites eum non ſolum admittunt, ſed in numerum etiam ducum adſcribunt, & cum eo magna ſpe concepta, de vltione ſumenda de quadringentis, Athenas nauigare deſiderant; quos ille retinuit, dicens ſe primum ad Tiſſaphernem iturum, & cum eo belli negotia confecturum. Et vero etiam aliquanto poſt abiit, tum vt videretur omnia cum eo communicare, tum vt maiori in honore apud eum eſſet, vt qui à ſuis creatus Imperator, illi & prodeſſe, & obeſſe poſſet: ſicque contigit Alcibiadi, vt per Tiſſaphernem Athenienſes perterrefaceret, & vice verſa per Athenienſes Tiſſaphernem. XI. *Recipitur ab exercitu.*

Reditus porro iſte Alcibiadis ad Tiſſaphernem Lacedæmonios magno dolore affecit, & fidem eorum erga Tiſſaphernem magis magiſque labefactauit, præſertim cum & ſtipendium eis malignè ſuppeditaret, & occaſiones bene gerendæ rei contra Athenienſes perire ſineret, quod vtroſque atterere ſuis ipſorum armis optaret, & iuxta conſilium Alcibiadis, bellum vellet in longum protrahere. *Tiſſaphernes fit ſuſpectus Peloponneſiis.*

Reverso Alcibiade Samum, qui iamdudum miſſi fuerant à quadringentis vt milites ſedarent, Samum venerunt, & ægre tandem auditi, efficere non potuerunt quin milites Athenas infeſti petere vellent: ſed eos retinuit Alcibiades, optime eo facto de Rep. meritus. Alioqui enim deſerto ab Athenienſibus mari, Peloponneſij omnem Ioniam & Helleſpontum planiſſime in ſuam poteſtatem redegiſſent. Vim etiam à legatis cohibuit, & eos dimittens mandauit, vt illa quidem quinque, militum millia imperium obtinerent, quadringenti autem locum priſtino Senatui cederent, qui prius fuerat quingentorum. XII. *Alcibiades vim cohibet à quadringentis & ab eorum legatis.* *Optimo conſilio.*

Et quoniam quadringenti iſti, vt potentiam ſuam magis roborarent, ad Agidem, & Lacedæmonios confugerant, addiderunt legati Alcibiadem eos hortari, vt hoſtibus reſiſterent, eiſque nullo modo cederent; maximam ſe ſpem habere, fore vt exercitum, qui Sami erat, ipſis reconciliaret, & Peloponneſios ſuperaret. Quibus verbis multos, qui hunc rerum ſtatum ægrè ferebant, corroborarunt, adeo vt de eo iam inter ſe queri inciperent, iam proſpicientes hunc paucorum dominatum non fore diuturnum.

Cvm vero non ita multo poſt Tiſſaphernes Aſpendum veniſſet ad Phœnicias naues, ad eum Alcibiades Samo cum tredecim nauibus venit, vt magis magiſque Lacedæmoniorum ſuſpicionem, & iras augeret, & ab iis alienatum Tiſſaphernem, ad Athenienſes neceſſario conuerti cogeret. XIII. *Alcibiades Tiſſaphernem adit.*

Sed quadringenti nihilominus huic mutationi maxime aduerſabantur; & in *Quadringentorum metus.*

primis qui paucorum dominatus autores erant, vt Piſander, Phrynichus, Antiphon, Ariſtarchus, & alij potentiſſimi, qui legatos Lacedæmonem miſerant, & ad Piræum munitionem excitarant, vt hoſtem poſſent in vrbem recipere. Nunc enim auditis legatis, qui ab Alcibiade venerant, & pleroſque è ſuis animo mutatos animaduertentes, rurſum Lacedæmonem legatos miſerunt, vt quoquo modo cum ipſis reconciliarentur, & vel dedita hoſti ciuitate ſuis corporibus conſulerent, qui tamen re infecta redierunt. Quin potius mox duæ & quadraginta Laconicæ naues apparuerunt, quæ in Eubœam ituræ erant, quod ea inſula iam dudum deficere ab Athenienſibus volebat.

Legatos Spartam mittunt.

XIV.

Phrynichus occiditur, factio quadringentorum debilitatur.

IN his legatis erat Phrynichus, qui vbi rediit, in frequenti foro ex inſidiis vulneratus, paulò pòſt mortuus eſt. Quæ occaſio fuit Therameni confidentius agendi cum ſociis, ad popularem ſtatum reſtituendum, cui fauebat militare præſidium vrbanum, à quo comprehenſus Alexicles, vir primarius è factione quadringentorũ, & in vincula coniectus eſt: & ab eiſdem mox munitio eiuſdem factionis diruta. Nihilominus paulo poſt mitigati, cum concordiæ cauſa in templum conueniſſent, nunciatur Lacedæmonios cum prædictis nauibus imminere, & ad Eubœam Athenienſibus eripiendam properare. Tum demum omnes ad portum, priuatæ contentionis tantiſper obliti, in Piræum prouolant, & naues ad Eubœæ defenſionem inſtruunt, & claſſem triginta ſex nauium, duce Thymochari in Eretriam Eubœæ mittunt. At hoſtis ad Oropum in altera freti parte ſedem capit, qui & Athenienſes nondum paratos, fraude & proditione Eretrienſium, ad prælium compellit, & ſuperat, duabus & viginti nauibus captis: fugitiui ab Eritreenſibus occiſi, niſi qui in munitionem, aut Chalcidem euaſerunt. Moxque tota ferè Eubœa ad Lacedæmonios defecit.

Eubœa deficit Athenienſes clade afficiuntur.

XV.

Athenienſium deſperatio.

HOc nuncium in ſummam propemodum deſperationem Athenienſes adduxit. Cum enim & exercitus, qui Sami erat, ab eis defeciſſet, & ipſi ſeditione ita laborarent, vt in dies expectaretur, vt inter ſe infeſtis armis concurrerent, & nauibus carerent, & inſuper Eubœa, cuius fere vnius ope viuebãt, iam amiſſa eſſet, quam ſe in partem verterent ignorabant. Nec ſupererat aliud ad vltimam perniciem, quam vt hoſtis victoria potitus, Piræum nauibus vacuum occuparet. Sed Lacedæmoniorum cunctatio, & tunc, & alias non ſemel, Athenienſibus ſaluti fuit. Athenienſes enim accepto nuncio, viginti naues inſtruxerunt, & concione aduocata quadringentos exautorarunt, & quinque millibus, quorum prætexentes gubernationem, illi regnabant, gubernationem attribuerunt: tum aliis mox concionibus cætera ad Reip. gubernationem ſpectantia conſtituerunt, vt Status ex populari, & Oligarchico compoſitus videretur, æquabili temperamento, dum ad popularem paulatim rediret. Decreuerunt etiam Alcibiadem, omneſque eius ſocios, & exercitum qui Sami erat, Athenas ad ſe aduocare. Quæ cum fieri viderent Piſander & Alexicles, & qui præcipui erant è paucorum dominatu, ad Lacedæmonios clam ſe ſubduxerunt, ſicque ſublato paucorum dominatu, ſeditio ceſſauit.

Lacedæmoniorum cũctatio.

400. exautorãtur.

Eorum præcipui Spartam anfugiunt.

XVI.

Spartani Helleſpontũ adeunt.

INTEREA Lacedæmonij, qui circa Miletum erant, cum ſibi à Tiſſapherne verba dari animaduerterent, & à Pharnabazo, altero Darij præfecto, euocarentur (is ſpondebat ſe daturum operam vt omnes Athenienſium ſocij, qui in ſua prouincia erant. ab ipſis deficerent,) duce Mindaro cum tribus & 70. nauibus Mileto ſoluentes, in Helleſpontum quam primũ nauigare contendunt, vt eorum profectio Athenięſes, qui Sami erant, lateret. Sed tempeſtate iactati diutius in via ſubſiſtere coacti ſunt. Interea Athenienſes ducibus Thraſybulo atque Thraſyllo, de eorum profectione edocti, eos inſecuti, & ipſi ſubſtiterunt, donec de eorum profectione edocerentur. Illi nihilominus præterlapſi in Helleſpontum peruenere, quo etiam mox iſti eos inſecuti ſunt. Ibidemq; vtrique aliquot diebus in nauali prælio apparando conſumptis, Athenienſes cum nauibus ſex & octoginta, Lacedæmonij cum octo & ſexaginta prælium commiſere, in quo poſt ancipitem pugnam, victoria tandem Athenienſibus ceſſit.

Quos Athenienſes inſequuntur.

Et pugna nauali vincunt.

XVII.

Lætitia Athenienſium.

EA audita victoria eorum animi, qui Athenis erant, & propter creberrimas clades, afflicti prope iacebant, ad ſpem meliorum exſuſcitari cœperunt. Athenięſes quindecim naues, (Diodorus quinque tantum ponit, de reliquis Thucydidi conſentit,) Peloponneſij vnam & viginti amiſerunt. Trophæum Athenienſes ere-

xerunt ad promontorium, quod Thucydides Canis ſepulchrum vocat, ad quod & prælium commiſſum fuerat; Diodorus autem vocat Hecubæ monimentum: eam ſcilicet rabie efferatum, in canem verſam poëtæ crediderunt. Huius victoriæ magnum momentum in Alcibiade poſuit Plutarch. in eius vita. Ait enim pugnæ ſuperueniſſe cum 18. nauibus, & ſuis primum terrorem, quod eſſet ignotus, deinde victoriam attuliſſe, captis de hoſte 30. nauibus. Verum longe tum abfuiſſe Alcibiadem, ad Aſpendum ſcilicet, cum Tiſſapherne & Phœnicum nauibus, ſatis ex Thucydide conſtat. Itaque hanc victoriam poſteriorem fuiſſe oportet: idque perſpicue ex Xenophonte l. 1. probatur, qui eadem refert quæ Plutarch. & tamen refert tantum poſteriora Thucydide. *Alcibiades Victoriæ cauſa Athen.*

His ita peractis Tiſſaphernes in Helleſpontum, ad ſibi conciliandos Peloponneſios, profectus eſt, veritus ne Pharnabazus minore tempore & ſumptu regis negotia contra Athenienſes per Peloponneſios promoueret. Et tamen Alcibiades eodem tempore Samum ad Athenienſes profectus, narrabat eum à ſe propenſiorem quam ante factum erga Athenienſes. Et hæc fere ſunt quæ Thucydides primo & vigeſimo huius belli anno facta tradit: in cuius fine ipſe quoque hiſtoriæ ſuæ finem imponit, lampade in manum Xenophonti tradita; qui deinceps libris ſeptem hiſtoriæ Græcorum annos 48. vt ſcribit Diodorus Siculus, complexus eſt. XVIII. *Tiſſaphernes in Helleſpontum. Alcibiadis ſimulatio.*

Svperiorem annum modeſtia Tribunorum quietum accepit; hic Fabium & Curium Conſules habuit, in quo L. Icilius auita antiqui Icilij, in Repub. turbanda certamina, renouauit. Nam ſtatim à principio anni agrarias leges promulgauit, ſed coorta minacior quam pertinacior peſtilentia, cogitationes hominum, à foro, & certaminibus publicis, domum ad curam corporum auertit: minuſque eam damnoſam fuiſſe, quam ſeditio futura erat, creditum eſt. XIX. *Res Romanæ.*

ANNVS MVNDI 3644. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 128. DARII NOTHI 14. IOIADÆ 15. Olympiadis XCII. an. 3. Prætore Glavcippo. Vrbis cond. 343. Coss. M. Papyrio Aratino, et C. Navtio Rvtilio.

ANNVS ANTE CHRISTVM 409.

VIGESIMO ſecundo huius diuturni belli anno, in Helleſponto rurſum Lacedæmonij & Athenienſes ad manus veniunt, & ſemel iterumque confligunt. In priore prælio Lacedæmonij, ductu Hegeſaudridæ victores euadunt, in poſteriore autem alternante victoria, Athenienſes ſuperiores facti ſunt Alcibiadis interuentu; vt narrant Diodorus in hunc an. Xenophon l. 1. hiſtoriæ, & Plutarc. in Alcibiade. Cum enim Doricus Rhodius, ex ea inſula cum 14. nauibus profectus, in Helleſpontum ad Mindarum totius claſſis præfectum veniret, Athenienſes cum 20. nauibus in eum impetum faciunt, vt ait Xenophon, Diodorus autem cum vniuerſa 74. nauium claſſe. Ille recedit ad littus, indeque terra marique hoſti reſiſtit. Ei Mindarus cum claſſe nauium 4. & octoginta ſubſidio venit, aderant quoque terreſtres Pharnabazi copiæ, ad claſſem Lacedæmoniorum ſubleuandam. Pertinaci vtrinque ſtudio pugnatur, à matutino tempore ad veſperam, modo ad hos, modo ad illos inclinante victoria, vtriſque altero cornu victis, altero victoribus. I. *Res hoc anno geſta in Helleſpōto Prium prælium. Alterum prælium.*

Cvm Alcibiades Samo in Helleſpontum cum octodecim nauibus (20. habet Diodorus) nauigans apparet, cum vtriuſque partis ſpe, atque formidine. Donec ſe Athenienſibus amicum oſtentans, in Lacedæmonios impetum fecit, cuius aduentu vt erecti Athenienſium animi, ita deiecti Lacedæmoniorum: qui mox in fugam verſi, victoriam hoſti minime dubiam reliquere: Nequicquam Pharnabazo cum ſuis contra Athenienſes pugnante, & cum equo in mare quantum licebat ingreſſo. Athenienſes triginta hoſtium nauibus potiti, diſcedunt, eaſque Seſtum perducunt. II. *Prælio ſuperuenit Alcibiades. Et victoriam Athenienſibus affert.*

Thraſylus vnus de ducibus Athenas nauigat,partim vt hæc ſuis nunciet, partim vt alias copias naueſque colligat. Ita Xenoph. & Plutarch. At Diodorus decem tantum nauium captarum meminit,quod exorta tempeſtate, non licuerit fugientibus ad littus inſtare.

III. *Alcibiades à Tiſſapherne capitur.*

Alcibiades autem tam nobili potitus victoria, cum affectaret illico oſtentare ſe Tiſſapherni, cum muneribus, doniſque, & comitatu imperatorio contendit ad eum. Verum longe ſpe ſua fruſtratus eſt. Cum enim Tiſſaphernes male iamdudum apud Lacedæmonios audiret, & eorum, apud regem ſuum criminationes metueret, Alcibiadem nihil minus cogitantem comprehendit, & in vincula coniecit Sardibus: hac iniuria offenſionem illam purgare deſiderans. Sicque homo verſipellis fraude circumuentus, probauit quantum apud Tiſſaphernem gratia valeret, quam tantopere paulo ante iactauerat.

Et fuga elabitur.

Triginta poſt diebus habita alicunde equi copia, elapſus Sardibus Clazomenas profugit, Tiſſaphernem inſuper calumniatus, emiſſum ſe ab illo fuiſſe. Cumque Seſtum ad Athenienſium caſtra veniſſet cum quinque triremibus, & vna actuaria naui, intellexit Lacedæmonios Abydo Cyzicum petiiſſe, ibidemque Pharnabazum, & Mindarum claſſis Spartanæ præfectum conueniſſe.

IV. *Cyzicum pergit cum Theramene & Thraſybulo.*

Et cum iam ſoluturus eſſet, & prælio nauali contra eos pugnaturus, ſuperuenit Theramenes cum viginti nauibus,& Thraſybulus cum totidem aliis, hic è Thaſſo, ille è Macedonia; vterque pecunias in militares ſumptus coëgerat; tota claſſis nauium erat ſex & octoginta. Alcibiades conuocata concione ſuos ad fortiter pugnandum incitat, eiſq. nauali & terreſtri prælio ad Cyzicũ pugnandum eſſe nunciat; tum omni ſtudio prouidet, ne hoſtis de ſuo aduentu certior fiat. Pluuia quoque ſuperueniens eorum profectioni occultandæ ſeruiuit. Et quoniam cupiebat Alcibiades Lacedæmonios è Cyziceno portu in altum abſtrahere, ipſe cum quadraginta nauibus progreſſus, iuſſit reliquas copias ſubſiſtere, dum ipſe ſignum daret.

V. *Nauali pugna Lacedæmonios circumuenit, ac vincit.*

Cvm ergo apparuiſſet Alcibiades, Lacedæmonij contempta paucitate, cum ſexaginta nauibus, quæ ſe procul à portu exercebant, in eum impetum faciunt, cumque aliquandiu pugnatum fuiſſet, Alcibiades ſimulatam init fugam, illi inſequuntur, donec Alcibiades ſignum dat reliquis copiis, quæ circumuentos Lacedæmonios in portum regredi prohibent; ſtatimque conuerſis proris infeſtus Alcibiades certamen integrat, & à fronte ac tergo hoſtes cædit. Qui cum multitudine ſuperarentur, & Athenienſes naues portui proximas viderent, ad terram fuga ſe recipiũt, & nauibus ſimul ad ſtationem appulſis, in hoſtes aduerſus ſe tendentes dimicant.

Eiuſdem terreſtre certamen. In quo Mindarus belli dux occumbit. Cyzicum capit.

Interim Alcibiadas nauibus viginti circumuectus in terram copias exponit. Mindarus quoque copias ſuas ad pedeſtre certamen inſtruit, vbi acerrimo certamine fortiter pugnans occumbit, ſiue ab Alcibiade ipſo, vt ait Plutarch. ſiue à militibus eius, vt vult Diodorus, occiſus. Naues omnes in Athenienſium poteſtatem venere, atque adeo vrbs Cyzicena, Pharnabazo & Peloponneſiis eam deſerentibus. Vbi 20. dies commoratus, grandi ab eis accepta pecunia, nullo præterea damno Cyzicenos affecit.

VI. *Miſer Lacedæmon. ſtatus.*

Hæc clades Lacedæmonios vehementer afflixit, adeo vt literas ſcriberet Hippocrates Mindari legatus Spartam in hæc verba, prout à Xenophonte & Plutarcho in Alcib. recitantur. Actum eſt de præclaris rebus noſtris. Obiit Mindarus, eſuriunt milites, quid agendum ſit ex inopia conſilij neſcimus. Quæ literæ interceptæ ab hoſtibus, & Athenis recitatæ, mirum in modum Athenienſium animos exſuſcitarunt. Diodorus ſcribit miſſam à Lacedæmoniis legationem ad Athenienſes de pace, eamque, elatis ſecundo ſucceſſu animis, repudiatum. De ea cum Xenophon & Plutarchus taceant, vt ille viciſſim de interceptis literis, vel dicendum Diodorum pro literis legationem ſubſtituiſſe, vel alterum potius alterius ſilentium ſuppleuiſſe. Addit Xenophon Alcibiadem in Prœconeſum, quæ eſt inſula in Propontide non longe à Cyzico, reuerſum; indéque Perinthum, quæ & Heraclea dicitur, & Selymbriã nauigaſſe. Vtraque vrbs Propontidi adiacet, prior Alcibiadem vrbe excepit, poſterior eius ingreſſum pecunia redemit. Inde Chryſopolim Chalcedoniæ delatus, oppidum muris cingit, vbi duo duces Theramenes & Eubulus, cum 30. nauium præſidio relicti, qui hoſtibus quantum poſſint incommodent. Nec plura hoc anno geſta, quæ maioris momenti eſſe videantur. Diodorus quoque

cum illa ſua legatione annum hunc concludit.

Romæ defuncta plurimorum morbis, perpaucis funeribus ciuitate, peſtilentem annum inopia frugum excepit, agrorum vt fieri ſolet cultu intermiſſo. Itaque dimiſſis frumentandi, gratia legatis circa omnes populos, quique Etruſcum mare, quique Tiberim accolunt, annonæ ſubuentum eſt. Samnites ſuperbe ſe in Romanos geſſere, quippe quorum legatos commercio prohibuere, à Siculis contra benigne adiuti ſunt. VII. *Romana res morbo, & annona laborat.*

Præterquam à morbo, annonáque, nihil hoc biennio inteſtini, externiue incommodi fuit. At vbi hæ ſolicitudines diſceſſere, omnia quibus turbari ſolita erat ciuitas, domi diſcordia, foris bellum exortum, vt ſequenti anno perſcribetur.

ANNVS MVNDI 3645. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 119. DARII NOTHI 15. IOIADÆ 16. OLYMPIADIS XCII. AN. 4. PRÆTORE DIOCLE. VRBIS COND. 344. M. ÆMYLIO, ET C. VALERIO POTITO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 408.

VEHEMENTER deiectis erant animis Lacedæmonij, vt eorum literæ teſtabantur, hoc vigeſimo tertio huius belli anno. At Pharnabazus omnes cohortatus eſt vt ſaluis adhuc corporibus, lignorum cauſa minime deiectis animis eſſent, quorum vim magnam ditio regis haberet. Itaque veſtem ſingulis cum viatico duorum menſium donat. Nautas armat, & regionem ſuam maritimam præſidiis munit, conuocatiſque vrbium & triremium præfectis apud Antandrum tot triremes ædificare iubet, quot ipſorum quiſque amiſiſſet, materiam ex Ida monte, pecunias ex Theſauris regiis ſubminiſtrat, vt ſcribit Xenophon l. 1. Erat Thraſylus Athenis hoc tempore, iuxta ea quæ proximo anno dicta ſunt, cum Agis rex Spartanus Decelea prædatũ egreſſus, ad ipſos vſque muros Athenienſium acceſſit. Thraſylus autem vrbe cum copiis omnibus egreſſus, aciemque ad Lycæum gymnaſium opponens, regem non ſine eius damno repulit. Quo facto moti Athenienſes, ea quorum cauſa venerat ipſi conceſſere, mille grauis armaturæ pedites, equites centum, triremes quinquaginta. Agis autem dat operam vt ne mari Athenas frumentum deportetur. I. *An. belli 23. Pharnabazus Lacones ſolatur.* *Thraſylus Athenis fit voti compos.*

In Sicilia vero Hannibal, cum centum millibus pugnatorum in eam inſulam ingreſſus, trium menſium ſpatio, duas vrbes præclaras, Selinuntem, & Himeram, poſt maximas vtrinque clades funditus eruit. Sicque lætitia Siculorum de ingenti Athenienſium clade, non modico felle diluta, ac temperata eſt. Res accurate à Diodoro Siculo memoratur, quam Xenophon duntaxat attigit; ambo autem de tempore nobiſcum ſentiunt. II. *Siculorum clades.*

In Italia M. Menenius Tribunus plebis, cum agrariam legem quam maxime ferre vellet, Æqui cum Volſcorum quorundam auxilio, in Sociorum agros inuaſerant, & arcem Caruentanam occuparant. Valerius Conſul delectum habebat, ſed nemo ad ſacramentum dicendum ſe offerebat, Menenio repugnante. Verum arcis captæ ignominia, tum Menenio inuidiam apud Patres conflauit; tum collegis, iam ante ad reſiſtendum legi agrariæ paratis, iuſtiorem cauſam præbuit intercedendi. Itaque cum res per altercationem diu dilata fuiſſet, Conſulibus deos homineſque teſtantibus, quidquid ab hoſtibus cladis, vel ignominiæ acceptum iam eſſet, aut immineret, culpam penes Menenium fore, qui delectum impediret. Menenio contra vociferante, ſi iniuſti Domini poſſeſſione agri publici cederent, ſe moram delectui non facere. Decreto interpoſito nouem Tribuni ſuſtulerunt certamen; pronunciaueruntque, ex Collegij ſententia, ſe C. Valerio Conſuli auxilio futuros, aduerſus interceſſionem collegæ, inhibentis damnum aliamque coërcitionem, de- III. *Arx Caruentana ab hoſte occupatur.* *Tribunus plebis delectum impedit.* *Quem Collegæ impediunt.*

trectantibus militiam delectus cauſa, id eſt non permittentis non caſtigari eos, qui militiam detrectarent.

IV. *Delectus fit, hoſtis vincitur, miles iraſcitur, Conſul ouat.* Hoc decreto Conſul armatus, cum paucis appellantibus Tribunum collum torſiſſet, cæteri metu ſacramento ſe ad militiam obſtrinxere. Ductus exercitus etſi inuiſus Conſuli, tamen primo ſtatim aduentu, deiecto præſidio arcem recepit. Prædæ ex aſſiduis populationibus aliquantum fuit, eam ſub haſta vendere, & quæſtores pecuniam in ærarium redigere iuſſit; prædicans tum fore participem prædæ exercitum, cum militiam non abnuiſſet. Inde auctæ plebis ac militum in Conſulem iræ. Itaque cum is ouans in vrbem eſſet inuectus, crebris ſcommatis petitus eſt, & Menenij nomen celebratum. Cumque appareret eum proximis comitiis à plebe Tribunum militum creatum iri, dedit operam Senatus, vt comitiis Conſularibus habitis ſpe ſua, & fauore plebis excluderetur.

ANNVS MVNDI 3646. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 130. DARII NOTHI 16. IOIADÆ 17. OLYMPIADIS XCIII. AN. I. PRÆTORE EVCTEMONE. VRBIS COND. 345. CN. CORNELIO COSSO, ET L. FVRIO MEDVLLINO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 407.

I. *Olymp. 93. Polydamantis pancratiſtæ robur.* DE Olympiade tertia ſupra nonageſimam, in qua Eubates Cyrenenſis ſtadio vicit, Euagoras Elæus ſynoride, & Polydamas Theſſalus pancratio, de Prætore item Athenienſi præclare Xenophon & Diodorus conſentiunt, de Conſulibus Liuius & Caſſiodorus: reliquam chronologiam ipſa ſeries annorum perſuadet. Verum de Polydamantis pancratiſtæ fortitudine libet huc referre, quæ Pauſanias ſcripto reliquit. [a] Et inter alia, in Olympo monte, inquit, Polydamas prorſus inermis ingentem, & præferocem leonem confecit, cum in hoc ſe periculum Herculis incenſus æmulatione demiſiſſet. Alterum etiam edidit fortitudinis miraculum. Apprehenſum è medio grege maximum, ac ferociſſimum taurum, altero poſteriorum pedum, ſubſultantem & contranitentem tam obnixe detinuit, vt is niſi relicta vngula effugere nequiuerit. Aiunt eundem Polydamantem incitante equos auriga, altera tantum manu retractos à tergo currus ſiſtere ſolitum. Hac fama impulſus Darius Artaxerxis ex pellice filius, Polydamantem per legatos donis & promiſſis inuitatum Suſa ad ſe euocauit, vbi ſolus ipſe tres de cohorte regia, qui immortales vocabantur, cateruatim in ſe irruentes, occidit. Poſtremo virium ſuarum fiducia ei perniciem attulit, ſicut & Miloni Crotoniatæ. Nam cum per æſtatem cum aliquot ſodalibus ſpeluncam intraſſet in opaco accubiturus, ſors tulit vt ſuperior ſpeluncæ pars late fatiſceret. Ibi Polydamas, cæteris imminentis periculi metu dilapſis, ſublatis manibus montem fulcire conatus, ruinæ mole oppreſſus eſt. Hæc fere Pauſanias.

[a] l 6. p. 181. græ.

II. *Thraſyli ad Epheſum geſta.* Est hic idem quartus & 20. belli huius annus. Quo Thraſylus Athenienſium dux Lydiam populatus, & aliquot locis aliis re non infœliciter geſta, Epheſum irrito conatu aggreſſus eſt, Tiſſapherne in eius ciuitatis auxilium, multas vndique copias contrahente, Syracuſanorum præſertim, atque aliorum Siculorum, qui cum vigintiquinq; nauibus Epheſum venere, à quibus trecenti Athenienſes occiſi, reliqui cum ignominia fugati, erecto de ipſis Epheſi trophæo, quod æneum fuiſſe Plutarch. ſcribit in Alcibiade. Ergo victi Leſbum petunt, vnde cum naues illas Syracuſanas ex Epheſo præteruehi conſpexiſſent, aduerſus eas in altum prouecti, quatuor vna cum ipſis vectoribus capiunt, reliquas Epheſum vſq; perſequuntur.

Captiuos Thraſylus Athenas mittit, ignominiæ ſuæ leuandæ gratia. Vnum tamen Alcibiadis conſobrinum lapidibus obrui iuſſit. Hæc de Thraſylo Xenophon, l. 1. & Plutarch. in Alcib. At pro Thraſylo Thraſybulum ponit Diodorus, & ea in annum præcedentem refert; ſicut & res Byzantij, & Chalcedone geſtas, quas Xenoph. in ſequentem refert.

III. *Superbia militum Alcibiadis.* HINC Seſtum ad exercitum Thraſylus nauigat, vnde copiæ vniuerſæ Lampſacum traiiciunt; quas cum ibi in ordines redigere vellet Alcibiades, eius milites arrogantia inflati, nolebant Thraſyli militibus, victores ſcilicet victis, aggregari. Ibi tamen omnes in hybernis habiti, cum Lampſacum muniuiſſent, expeditionem aduerſus Abydum ſuſcepere. Ferebat opem Abydo, magna cum equitum manu, Pharnabazus. Sed prælio ſuperatus terga dedit, quem cum equitatu ſuo, & 120. grauis armaturæ peditibus, Alcibiades perſequi non deſtitit, donec ipſum tenebræ hoſti, ac cladi eriperent. Poſt hanc pugnam milites inter ſe ſua ſponte permixti, complectebantur eos qui cum Thraſylo fuerant. Eadem refert Plutarch. in Alcib. qui addit Sacerdotes in ea populatione captos, ab Alcibiade ſine pretio dimiſſos. Nimirum ſacerdotium etiam hoſtibus ſacroſanctum fuit. Alia huc quoq; Diodorus refert, quæ poſteriora eſſe, ſicut & res Byzantinas arbitramur. *Honor Sacerdotij.*

IV. *Quæſtores plebei primum Romæ creati.* ROMÆ autem non aliâs ægrius tulit plebs comitia ſibi Tribunitia erepta fuiſſe. Eundem dolorem quæſtoriis comitiis ſimul oſtendit, & vlta eſt, tunc primum plebeiis quæſtoribus creatis, ita vt in quatuor creandis, vni patricio, C. Fabio Ambuſto, relinqueretur locus; tres plebeij clariſſimarum familiarum iuuenibus præferrentur. Ea res tribus Iciliis tribunis plebis attributa eſt: quæ victoria eò gratior plebi fuit, quod ſic patefactus ad Conſulatus, & triumphos locus nouis hominibus videretur. Quod cum indigniſſime Senatus ferret, & vereretur ne ſi Tribuni militares crearentur, etiam in eam dignitatem plebs inuaderet, omni contentione Conſularia comitia poſtulabat. Icilij contra Tribunos militares petebant, & tandem aliquando impertiendos plebi honores dictitabant.

V. *Arx Caruentana rurſum ab hoſte capitur.* CVM ea contentio nullum inueniret exitum, mira opportunitate hoſtes prædas agunt in Sociorum agro, Conſules delectum habere volunt, Tribuni reſiſtunt. Arx Caruentana, digreſſo ad prædas Romano præſidio, ab hoſte recuperatur. Nihilominus Tribuni nec publico damno, nec priuato odio cedunt. Peruincunt denique vt S C. fiat de Tribunis militum creandis, certo tamen pacto, ne cuiuſquam ratio haberetur, qui eo anno eſſet Trib. plebis, néve quis reficeretur in annum Tribunus plebis. Haud dubie Icilios denotante Senatu, quos mercedem ſeditioſi Tribunatus Conſulatum petere inſimulabant. *Ne biennio magiſtratus continuetur.*

Tum delectus haberi, bellumque omnium ordinum conſenſu apparari cœptum. Coſſ. ambo profecti ad arcem Caruentanam, eam irrita oppugnatione deſeruere. Ita domeſticis contentionibus opportunitas gerendæ rei periit, hoſte ſe per otium ad tolerandam obſidionem præparante. Verruginem tamen neſcio quam Volſcis eripuere, cum ingenti præda. *Occaſio calua.*

ANNVS MVNDI 3647. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 131. DARII NOTHI 17. IOIADÆ 18. Olympiadis XCIII. an. 2. Prætore Antigene. Vrbis cond. 346. Trib. Mil. C. Ivlio Tvllo, Cn. Cornelio Cosso, C. Serlio Hala.

ANNVS ANTE CHRISTVM 406.

I. *Annus Belli 25. ratio temporis.*

QVINTVS & vigeſimus annus belli Peloponneſiaci, apud Xenophontem & Diodorum, in hunc Prætorem, & in hanc Olympiadem cadit, ſingulis annis ordine numeratis. Ideoque corrigendus eſt textus ambiguus apud Xenophontem l. 1. hiſt. vbi dicitur hyeme iam exacta, cum Pantacles Ephori, Antigenes Archontis, ſiue Prætoris munere fungeretur, eſſentque elapſi anni ab initio belli viginti duo, primo vere &c. in margine corrigitur viginti quinque, at quia Xenophon de annis elapſis loquitur, corrigendum potius eſt, viginti quatuor, vt hoc Prætore inchoetur vigeſimus quintus, quod neceſſario dicendum eſt, poſito primo anno huius belli cum Thucyd. in 2. anno Olymp. 87. finis quoque belli, qui incidit in vltimum Darij, & vltimum huius Olymp. eandem neceſſitatem inducit. Fuit autem hic annus Sabbaticus ordine 152. *ἰζ' πα- ραλιδοντ ι.*

II. *Res ab Alcibiade geſta contra Chalcedonenſes.*

Primo igitur vere, vt ait Xenophon, Athenienſes cum vniuerſis copiis in Proconeſum nauigant; ea eſt inſula in Propontide, vt ante dixi. Inde Chalcedonem verſus ac Byzantium profecti, caſtra Chalcedoni admouerunt. Vtraque vrbs, altera è regione alterius poſita eſt, breuiſſimoque maris interuallo diſtat, etſi illa in Europa, hæc in Aſia ſita ſit. Chalcedonenſes poſtquam de Athenienſium aduentu cognouere, fortunas ſuas omnes apud Thraces Bithyniæ, quorum erat vicinum oppidum, depoſuere. Eo cognito Alcibiades ſumptis ſecū equitibus, ac grauis armaturæ militibus, iuſſiſque nauibus oram maritimam legere, in Bithynorum fines pergit, & Chalcedonenſium fortunas repetit; ni pareant, bello ſe ipſos aggreſſurum minatur. At illi iis traditis, pacem cum eo iniuere. Alcibiades ſpoliis auctus in caſtra reuertitur. Hæc ex Xenoph. cui conſentit Plutarch. Nihilominus ea ſpolia Diodorus collecta dicere videtur, ex populatione prouinciæ Pharnabazi, quibus non ſolum locupletati ſint milites, ſed ex eorum etiam venundatione ingens pecuniæ vis conflata fuerit, vt amicus populus contributionum onere leuaretur.

III. *Item contra ipſam vrbem.*

Inde Alcibiades Chalcedonem cum copiis vniuerſis ab vna maris parte ad alteram ligneo muro cinxit, incluſo etiam flumine, quantum fieri potuit. Cauſa obſidionis fuit, quod deſciuiſſent ab Athenis, præſidiumque, ac præfectum Lacedæmoniorum recepiſſent, vt ait Plutarch. Hippocrates Lacedæmonius vrbem propugnabat, qui cum ſuis egreſſus, certamen cum Thraſylo diu produxit, donec ſuperueniente Alcibiade, occiſus eſt Hippocrates; milites ipſius, fuga ſe in oppidum recepere. Pharnabazus vero, qui propter loci anguſtias Hippocrati ſe coniungere nequiuerat, copias ſuas in ſua caſtra abduxit. Qui mox etiam pacem inter Chalcedonenſes & Athenienſes, non iniquis conditionibus, iunxit, donec legati, qui ad Regem Darium mittebantur, rediſſent, quos Pharnabazus ipſe deduceret. Eadem refert Plutarch.

IV. *obſidio, & expugnatio Byzantij.*

Interea Athenienſes Byzantium vallo cinctum obſident, deſciuerat & hoc oppidum, vt ait Plutarchus, idque excurſionibus fatigant. At cum vi nihil agerent, proditione eam in poteſtatem redigere conantur. Clearchus præſidio erat vrbi, qui nihil ea de re ſuſpicatus, traiecto freto Pharnabazum adierat, vt cum eo rationem ſoluendæ obſidionis comminiſceretur, puta Athenienſium ſocios affligendo. Sed eam prius ciues aliquot ſoluerunt, admiſſo in vrbem Alcibiade

Scribit Diodorus Athenienſes ſub veſperam cum tota claſſe ſoluiſſe obſidionem, ſimulata profectione in Ioniam. Mox tamen ingruente nocte, partem exercitus pedeſtri itinere ad vrbem rediiſſe, partem alteram nauibus; eamque quam tumultuoſiſſime cum nauibus Byzantinis concurriſſe. Eò cum Lacedæmonij milites, bonaque pars ciuium, vrbis defendendæ cauſa, concurriſſent, proditores ſignum de muris extulerunt, & Athenienſes quam tutiſſime per ſcalas in vrbem ingreſſi ſunt. Hic Lacedæmonij iuncti Byzantiis diu reſtiterunt, donec Alcibiades Præconis voce proclamauit, nullam Byzantiis iniuriam illatum iri; ita mutatis oppidanorum animis, in ſolos Lacedæmonios arma conuertuntur, quorum plerique fortiter dimicantes occubuere, reliqui quingenti fere, (Plutarcho 300.) ad aras confugere ſupplices, vbi ea conditione in fidem recepti ſunt, vt armis traditis Athenas transferrentur, vbi populi arbitrio de ipſis ſtatueretur. Sic Diodorus, cui fere conſentit Plutarch. in Alcibiade.

Eorum qui Athenienſibus vrbem prodiderant, vnus fuit Anaxilaus, qui deinceps cum ob hanc proditionem Lacedæmone capitis arceſſeretur, abſolutus fuit, quod vrbem ab ſe non proditam, ſed conſeruatam diceret, cum pueros ac mulieres fame pereuntes videret; quod frumentum, quod in vrbe erat, Clearchus militibus diſtribuiſſet, præſertim cum ipſe non Lacedæmonius eſſet, ſed Byzantius. Itaque ſe hoſtes intromiſiſſe aiebat, non pecunia corruptum, neq; Lacedæmoniorum odio, ſed ciuium ſuorum bono. Sic fere Xenophon, ex quo Plutarchus, vt ſolet. Ait tamen Diodorus, odio Clearchi, qui aſper eſſet moribus atque immitis, ciues ad proditionis conſilia deueniſſe.

Hæc dum circa Byzantium & Chalcedonem geruntur in Boſphoro Thracio, Lacedæmonij Pylum, quam Meſſenij tunc præſidio tenebant, infeſto exercitu petunt, mari quidem nauibus vndecim, terra autem cum mediocri agmine. Itaque caſtellum moleſtiſſimum terra ſimul marique oppugnant. Cumque Athenienſium exercitus cum 30. nauibus, eò peruenire tempeſtate prohibente nequiuiſſet, obſeſſi malis feſſi dedidere ſeſe, deditionem ſalute pacti: ſicque Pylus in Lacedæmoniorum poteſtatem rediit, quindecim poſt annos ex quo Demoſthenes locum illum occupatum munierat, vt ait Diodor. in anno quarto 92. Olympiadis. Verum errorem in numeris ſubeſſe neceſſe eſt; alioqui non ſatis ſibi conſentit Diodorus. Nam Pylum occupatam, & communitam à Demoſthene, ipſemet cum Thucydide tradit, anno 4. Olymp. 88. id eſt ante annos ſeptemdecim; eſt autem reuera annus decimus nonus, computatis extremis.

Romæ porro ſicut plebis victoria fuit in eo, vt quæ mallent comitia haberent. Ita euentu comitiorum patres vicere. Namq; Tribuni militum conſulari poteſtate, contra ſpem omnium, tres patricij creati ſunt, Iulius Tullus, Cornelius Coſſus, & Seruilius Hala.

Cum autem hoc tempori Æqui & Volſci, ad arma omnes prouinciarum ſuarum populos conuocaſſe dicerentur, & ad vrbem Antium conueniſſe. Maior quam pro re metus Romanos inuaſit: adeo vt, tanquam in rebus deſperatis, Dictatorem dicendum eſſe Senatus cenſeret. Ei Iulius & Cornelius reſiſtebant, quod ſe huic bello non impares eſſe crederent, negarentque æquum eſſe ſibi mandatum à populo honorem eripi. Seruilius Hala Senatui gratificatus, Dictatorem dixit Cornelium Coſſum, à quo ipſe viciſſim Mag. equitum dictus eſt. Bellum haud memorabile fuit, vno atque eo facili prælio ad Antium cæſi hoſtes. Victor exercitus Volſcum agrum depopulatus, caſtellum ad lacum Fucinum expugnatum, atque in eo tria hominum millia capta. Dictator bello ita geſto, fœlicitate quam gloria maior in vrbem rediit, & magiſtratu ſe abdicauit.

ANNVS MVNDI 3648. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 132. DARII NOTHI 18. IOIADÆ 19. OLYMPIADIS XCIII. AN. 3. PRÆTORE ATHENIS CALLIA. VRBIS COND. 347. TRIB. MIL. L. FVRIO MEDVLLINO. C. VAL. POTITO. CN. FAB. VIBVLANO, C. SERVILIO HALA.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 405.

I. *Legatio in Aſiam.* VERE ineunte anni vigeſimi ſexti belli huius, Pharnabazo & legatis Athenienſium ad regem Darium pergentibus, Lacedæmoniorum legati, qui ex Aſia redibant, eis occurrunt: narrantque Lacedæmonios omnia, quæ ab Rege petiiſſent impetraſſe: atque etiam Cyrum iuniorem filium eius, maritimis omnibus cum imperio præfuturum, & in gerendo bello Lacedæmoniis adfuturum. Quæ cum legati Athenienſium audiuiſſent, & Cyrum ipſum iam vidiſſent, maxime quidem illi cupiebant ad Regem aſcendere; ſin id non liceret, domum reuerti, quod cum Cyro non placeret, vt qui vellet Athenienſes maxime ignorare quid rerum ageretur in Aſia, à Pharnabazo diu variis promiſſis inaniter detenti, poſt tertium tandem annum, id agente Pharnabazo, domum remiſſi ſunt, Ariobarzane eos ſuis reſtituente. *Xenoph. l. 1. hiſt. p. 437. gr. lat.*

II. *Alcibiades redit Athenas.* IN hunc annum Xenophon conſequenter Alcibiadis reditum in patriam refert. Id cum iamdudum cuperet Alcibiades, & rebus pro patria præclare gerendis populi gratiam ſibi conciliaſſet, poſtremo cum ſe ducem exercitus, abſentem atque exulem, cum Thraſybulo & Conone creatum à populo accepiſſet, omnino ſtatuit Athenas proficiſci, ſumptis Sami 20. nauibus, & centum talentis ex Caria. Cumque in Piræum die Mineruæ feſto appuliſſet, eò populus vniuerſus ex vrbe confluxit, multas in eum laudes congerens, aduerſarios eius accuſans: cum tamen non deeſſent qui dicerent, eum præteritarum calamitatum autorem fuiſſe, & malis, quæ adhuc timebantur, ducem fore. Ipſe quoque Alcibiades non ſtatim ſe Athenienſibus credidit; nec naui deſcendit, donec amicos ac propinquos ſuos circumfuſos vidit, à quibus vis, ſi qua immineret, prohiberi poſſet, cum iis in vrbem aſcendit. Quod Plutarch. etiam notauit.

III. *Ritu pene triúphali.* DE huius reditus magnificentia addit Diodorus. Naues, inquit, captas adducebant non pauciores ducentis, magnámque captiuorum, & ſpoliorum multitudinem; ſuas etiam triremes armis & coronis aureis, manubiiſque, & id genus aliis magnifice exornatas habebant. Alcibiadis in primis viſendi ſtudio, maximus in portu concurſus hominum fiebat, adeo vt vrbs pene vacua relinqueretur, dum ſerui iuxta ac liberi, ſpectaculi eius cupiditate flagrant. Illa enim tempeſtate in tanta nomen Alcibiadis admiratione habebatur, vt primores Athenienſium vix parem huic viro inueniri poſſe iudicarent. Poſtquam deſcendit in terram, ait Plutarch. reliquos duces ne aſpicere quidem dignabantur homines, qui obuiam proceſſerant, ſed concurſu ad illum facto plaudebant, ſalutabant, proſequebantur, eum coronis redimibant, qui adire poterant, qui non poterant, ſpectabant illum à longe, iuuenibuſq; monſtrabant ſenes, &c. Quæ fuſius Plutarchus & Diodorus perſequuntur.

IV. *Mirabilis in Alcibiad. in populi mutatio & inconſtantia.* ENIMVERO, ait Iuſtinus, *tantum in vno viro fuiſſe momenti prædicant, vt maximi imperij ſubuerſi, & rurſum recepti author eſſet, & vnde ſtetiſſet eo ſe victoria transferret, fieretque cum eo mira quædam fortunæ inclinatio. Igitur omnibus non humanis tantum, ſed diuinis eum ornant honoribus: certant ſecum ipſi vtrum contumelioſius eum expulerint, an reuocarint honoratius. Ipſos illi deos gratulantes tulere obuiam, quorum execrationibus erat*

deuotus. Et cui paulo ante omnem humanam opem interdixe[illegible], eum ſi queant in cœlum extuliſſe cupiunt. Explent contumelias honoribus, detrimenta muneribus, execrationes preci bus, &c. Quæ ideo pluribus retuli, vt hoc eſſet exemplum luculentum popularis in conſtantiæ atque leuitatis, quæ priuatum hominem primum in altum vehemente extulit. Deinde turpiter deiectum cum execrationibus expulit, expulſum cum ſum ma gloria reuocauit, reuocatum iterum abiecit à ſe, & ad iteratum exilium compu lit; quem deinde tertio reducem fruſtra deſiderauit. Sic hominem ambitionis a popularis auræ amantem, & inſuper natura leuem atque inconſtantem, à leui atqu inconſtanti populo tractari oportebat.

Svb reditum ſuum, cum in Senatu, & pro concione defenſionem ſui pronun ciaſſet, & violatorum ſacrorum calumniam diligenter purgaſſet, dux omnium cum poteſtate ampliſſima declaratur, vt qui vnus priſtinam Reipub. potentiam tueri, & conſeruare poſſet. Mox etiam ſpecimen exhibuit populo generoſi animi atque re ligioſi, forte vt facto contrario impietatis ſuſpicionem obliteraret. Cum enim re ditus eius in feſta quædam Mineruæ incidiſſet, ad quæ celebranda Agidis Lacedæ monij regis metu (is ad Deceleam erat cum præſidio, & infeſtam regionem excur ſionibus exhibebat) non terra vt olim, ſed mari adibatur; voluit ipſe vt ritu priſtin terra omnes ceremoniæ celebrarentur, ſperans ſe hoc modo vel Agidis animos, prodire non auderet ad ea impedienda, fracturum, vel ſi ad certamen veniretur, & in eo contingeret occumbere, glorioſe ſe in totius populi conſpectu, pro religion patria occubiturum. Cumque Agis veritus armatum Alcibiadem, prodire no fuiſſet auſus, ſacra domum cum ſumma gloria reduxit, adeo vt plebs vniuerſa nihi æque deſiderare videretur, atque eum Principem ſeu tyrannum, vt tum loqueban tur, habere, quo eum etiam amici incitabant, teſte Plutarcho.

Ea cauſa fuit vt principes ciuitatis, eo metu perculſi, inſiſterent, vt primo quo que tempore expeditionem ſuſciperet, ad quam ei omnia, prout illi placuit, milite grauis armaturæ mille quingentos, equites centum quinquaginta, naues centum collegas denique quos ei viſum eſſet, prolixè detulerunt. Ita menſe poſt reditun tertio Andrum verſus, quæ eſt Ægæi maris inſula, Eubœæ ad meridiem proxima prima inter Cycladas, quæ ab Athenienſibus defecerat, curſum tenet.

Eo cum appuliſſet Alcibiades, copias in terram exponit ad Gaurium oppidum quod eſt in Andro inſula. Cumq; ſuis opem laturi Andrij exiiſſent, in fugam verſi & intra muros oppidi concluſi ſunt, interfectis, præter alios paucos, Lacedæmo niis, qui illic erant, proptereáque etiam trophæum erexit. Ita Xenophon.

Qvamqvam Diodorus bonam ibi oppidanorum partem trucidatam dicit additque Gaurium caſtellum ab Alcibiade tunc occupatum, muroque cinctum in eóque Thraſybulum cum iuſto præſidio fuiſſe relictum, (Cononem dicere de buit, vt paulo poſt ex Xenophonte patet,) ciuitatem vero ſemel iterumque fruſtr oppugnatam illum deſeruiſſe, & cum reliquo exercitu Rhodum verſus vela feciſ ſe, vt militem prædationibus aleret. Verum Xenophon, Samum nauigaſſe dicit vbi copiæ Athenienſium ſtationem habebant, & Thraſybulum tum extra Helle ſpontum fuiſſe, vbi Phocæam muniebat. Nemo autem dubitet plus fidei Xeno phonti eſſe tribuendum in ſuis hiſtoricis libris, in quibus res ſui temporis perſcri pſit, & cui Plutarchus libenter adhæreſcit.

Notat etiam Plutarchus hoc oppidum non captum, magnum Alcibiadi apu æmulos ſuos fomitem criminationum ſuppeditaſſe, quæ probabilitatem ex ipſiu gloria accipiebant. Cum enim in tanta eſſet apud omnes exiſtimatione, vt nih ei factu difficile, nullus locus inacceſſus crederetur, ſicubi res ei minus ex anim ſententia accidiſſet, tum demum noluiſſe potius, quam non potuiſſe vulgò putaba tur: ſicque ipſamet hominis gloria, ad eandem infringendam ſeruiebat: & diuin iudicio ambitioſos, atque claros ipſamet affligit, ac perdit ambitio.

Interea Lyſander Lacedæmonius Nauarchus creatur, qui cum Rhodum ap puliſſet, coactis nauibus Epheſum nauigat, vbi cum ſeptuaginta nauibus ſubſtiti dum Sardes Cyrus accederet, quo cum is perueniſſet, acceſſit ad eum Lyſand cum legatis, qui Lacedæmone venerant, vbi & Tiſſaphernis facta quædã accuſan & Cyrum rogant vti alacriter in id bellum incumbat. Reſpondet Cyrus, & hab re ſe id in mandatis à Patre, eámque in rem ſe cum quingentis talentis veniſſ

ſi reciperet, quaſi in patria viuere, aut nollet, aut non poſſet. Ita impulſi Athenienſes, prodita ſua in illum ira & felle, alios belli duces, decem numero elegerunt. Quibus cognitis percitus ira Alcibiades, caſtris omnino relictis, conſcriptoque externo milite, liberis Thracibus & Perſarum regi non ſubditis, bellum ſuo nomine intulit, & cum magnam argenti vim ex præda coëgit, tum finitimis Græcis ſecuritatem à Barbaris præſtitit.

XIII. *Callicratidas ſuccedit Lyſandro.*

Cæterum cum Callias adhuc Athenis magiſtratu fungeretur, & belli 26. adhuc in curſu eſſet, Lyſander Sparta ſucceſſorem accepit Callicratidam, virum optimum, atque integerrimum, vt ſcribit Plutarchus in Lyſandro. Qui tamen cum fucatam ac politicam, quam vocant, gubernandi rationem, à Lyſandro introductam minime ſequeretur, parū à Lyſandri militibus probabatur, qui aperte de gubernatorum mutationibus murmurabant, quos in concionem aduocatos ſapienter compeſcuit. Lyſander abiens in magnis Callicratidam difficultatibus reliquit. Si quidem, vt idem ait, neque domo is ſtipendium ſecum attulerat, neque ſuſtinebat à ciuitatibus afflictis exigere, atque exprimere: & Lyſander de induſtria reliquam pecuniam, ſentiens adeſſe ſucceſſorem, remiſerat; quod Callicratidas apud Mileſios in concione conqueritur. Ita reliquum erat vt mendicatum iret ad præfectos regios, ſicut Lyſander. Ad quod minime omnium erat accommodatus, generoſus vir, atque magnanimus, qui honeſtius ducebat quamuis à Græcis accipere calamitatem, quam hominibus barbaris abblandiri, quibus nihil eſſet præter aurum præclari.

Lyſander homo vafer. *Copia Callicratidis inopia laborant.*

XIV. *Ipſe regios præfectos adit.*

At inopia compulſus perrexit in Lydiam, ac confeſtim domum ad Cyrum profectus, nautis ſtipendium poſcit. Reſpondet ille, biduum expectandum eſſe. Grauiter eam dilationem ferre Callicratidas, & frequentibus illis ad portas curſitationibus ſuccenſere; Græcos mortalium miſerrimos dicere, qui pecuniæ cauſa Barbaris adularentur: denique addere, ſi domum ſaluus rediret, pro virili Athenienſes Lacedæmoniis reconciliaturum. Nec mirum eſt Cyrum hunc contemptim tractaſſe Callicratidam. Erat enim inſigni arrogantia, ac crudelitate iuuenis, cuius exemplum hoc ipſo anno præbuit, longe indigniſſimum, quod Xenoph. l. 2. hiſt. tradit. Nam duos conſobrinos ſuos, filios materteræ ſororis Darii patris ſui, Antobœſacen & Mitræum interfecit, quod cum occurriſſent ei, manus per coren (manicam quandam ea vox ſignificat) cinctas non inuoluiſſent, qui honos ſoli regi defertur à Perſis. Monuere tunc Hieramenes, & ipſius vxor (hi erant occiſorum parentes) Darium regem, indignum eſſe, ipſum ad tantam Cyri filii iunioris petulantiam conniuere. Quapropter cum Darius, ægritudinem prætexens, miſſis nunciis ad ſe accerſit: eius profectio in proximum annum cadit: ſed hac prima tantum fuerunt eius facinorum, & ambitionis rudimenta.

Cyri iunioris arrogantia & crudelitas.

XV. *Callicratidas bellum parat.*

Itaqve re infecta Callicratidas indignans Miletum, aut vt ait Plutarchus, Epheſum diſceſſit, qui traditam hanc à Xenophonte hiſtoriam paulo venuſtius de more concinnat. Eſt enim vrbanitatis amans, & leporis.

Callicratidas Spartam pecuniæ cauſa mittit, interimque concione aduocata Mileſios, ac milites adhortatur ad fortiter pugnandum, & pecuniæ inopiam, ad tempus aliquod, æquanimiter tolerandam, & ab iis adiutus, ad hoſtem inuadēdum cum centum & quadraginta nauibus ſe parat, Methymnam Leſbi oppidum vi capit, ac diripit, ſeruos venundat, liberos dimittit. Et rogatus à ſuis, vt eos quoque venderet, negauit ſe Imperatore quenquam Græcorum in ſeruitutem redactum iri, quantum in ipſo eſſet. Cononi etiam Athenienſium Imperatori denunciauit, effecturum ſe ne deinceps maris mœchus eſſet, id eſt vt Plutarchus interpretatur, clam maris imperio potiretur.

Methymnā captam diripit.

Cononem 30. nauib. ſpoliat. Et obſidet Mithylenæ claſſe eius.

Cumque illum prima luce prouehi in altum vidiſſet, intercepto itinere, ne Samum ſe fuga recipere poſſet, hominem perſequitur, cum 170. nauibus. Ad pugnam in portu Mitylenæo coactum, triginta nauibus ſpoliat, hominibus ad terram fugiendo elapſis. Canon reliquas naues numero quadraginta, ſub ipſum murum Mithylenæum ſubduxit, quem Callicratidas terra marique obſidet, & omni commeatu prohibet, Athenienſibus, qui Sami erant, rei totius ignaris.

XVI. *Ei Athenienſes opē ferunt primo irritā.*

Conon clam duas triremes expeditas dimittit, quæ Athenis nuncient obſideri claſſem, vna ab hoſte intercepta eſt, altera Athenas peruenit. Illico Athenis

Diomedon cum decem nauibus Mithylenem venit, vt Cononi obſeſſo ferat opem: contra quem re improuiſa Callicratidas nauigans, decem ei naues eripit, ipſo ſibi fuga conſulente.

Deinde cũ 150 nauibus.

Hoc vbi accidiſſe, nihiloque minus Athenienſes ſuos obſideri accepere, centum ac decem nauibus his ſuccurrendum eſſe decernunt, in quas vniuerſi qui adoleuiſſent, ſerui ac liberi imponerentur. Claſſe centum & decem nauium, intra 30. dies inſtructa, ſoluunt, & aliis 40. nauibus è ſociis collectis, claſſem conficiunt, plurium quam centum & quinquaginta nauium.

XVII. *Ad Arginuſas pugnã parat.*

Postqvam accepiſſet Callicratidas iam ad Samum Athenienſium claſſem eſſe, quæ ſuis opem ferret: naues ad obſidionem 50. relinquit, quibus præficit Eteonicum, cum cæteris 120. in altum prouectus. Claſſem Athenienſium ad Arginuſas inuenit, eæ ſunt tres modicæ inſulæ Leſbo vicinæ, ad Maleam Mitylenæ promontorium. Eas noctu necopinantes inuadere cogitat, verum ab imbribus copioſis, & tonitribus impeditus, progredi non potuit. Vt primum tempeſtas ceſſauit, prima luce nauigat verſus Arginuſas, & aciem ad pugnam inſtruit. Et cum gubernator nauis ſuaderet, vt diſcederet, quod Athenienſes maiore nauium numero pugnaturi eſſent: reſpondit Callicratidas, Spartam ſe moriente nihilo peius habituram, ſe fugere ſine dedecore non poſſe. Diodorus id reſponſum factum eſſe Aruſpici refert, qui prædicebat eum in prælio moriturum. Addit etiam ſomnium Thraſybuli, de morte 7. ducum Athenienſium, qui tamen in prælio non contigit.

XVIII. *Athenienſes merſo Callicratida vincunt*

Post hæc diu pugnatum eſt confertis primum nauibus, deinde ſparſim: & cornu dextrum Lacedæmoniorum, quod ipſemet ductabat Callicratidas, læuum Athenienſium vicit. Cum autem ipſe, irruptione in hoſtem facta, in mare delapſus, nuſquam deinde comparuiſſet, aut vt ait Diodorus, cum fortiter pugnans occubuiſſet, tum vero victi Peloponneſii, fuga ſe in Chium, & Phocæam recepere.

Amiſerunt Athenienſes naues duodecim, Peloponneſii ad ſeptuaginta. Victores partem aliquam nauium relinquunt, quæ demerſas naues, ac naufragos reciperent: quod cum tempeſtate prohibiti facere non potuiſſent, Trophæum tamen victoriæ monimentum erexere. Sed ea ſiue tempeſtas, ſiue negligentia maximæ eis fraudi, apud crudelem, atque ingratum populum Athenienſem fuit, vt mox dicetur. Interea cæteræ ad Eteonicum, obſidionis tollendæ cauſa, perrexerũt, qui præmonitus ab actuaria celoce, & diſſimulata ſuorum clade, triremes ſuas ſecundo vento Chium dimittit; ipſe caſtris ſuccenſis, pedeſtres copias Metymnam quod eſt alterum in Leſbo oppidum, ad Septentrionem, quamprimum proficiſcitur. Athenienſes Mitylenem, inde Chium, poſtremo Samum ſe conferunt. Hæc copioſius Diodorus perſequitur, non ſine aliqua diuerſitate.

XIX. *Athenienſes duces ſuos victores iniuſtiſſime damnant.*

Interim Athenis hoc prælio victoribus ducibus, imperium abrogatur, excepto Conone, qui prælio non adfuerat, de octo reliquis, duo Athenas non ſunt reuerſi, ſiue animi doloſe, ſiue metu, ob non tradita cadauera ſepulturæ, quam rẽ Athenienſes ægerrime ferebant. Sex alii cum domum rediiſſent, accuſati, quod naufragos non ſuſtuliſſent, in vincula coniecti ſunt. Cumque iuſtiſſimam ſui defenſionem afferrent, quod ea culpa in tempeſtatem referenda eſſet, aut certe in eos nauarchos, quibus id negotii demandatum fuiſſet; cum iam populo ſatisfactum videretur, & tamen, propter ſerius tempus, rem ad proximam concionem extrahere placuiſſet, in ea indigniſſime damnati, ac capitali ſupplicio affecti ſunt, bonaque eorum publicata, qui maximam omnium laudem, ex maxima nauali victoria, quam Athenienſes ad eam diem de Lacedæmoniis obtinuerant, pulcherrimaque præmia merebantur.

XX. *Mox facti eos pœnitet*

Neqve multo poſt, cum Athenienſes facti pœniteret, decretum, ſi ſuperis placet, promulgatum eſt, vt eos de calumnia liceret accuſare, qui populum decepiſſent, è quibus Callixenus quidam, cæteris dilapſis, omnibus inuiſus fame periit, vt affirmat Xenophon l.1 extremo, licet Diodorus eum parietibus perfoſſis, Deceleam ad hoſtes clam perfugiſſe dicat. Verum ipſe populus vniuerſus non multo poſt, meritiſſimas huius iniuſtitiæ, & multiplicis in alios crudelitatis iuſtiſſimas pœnas dedit: vt Diodorus quoque animaduertit.

Poſt cladem ad Arginuſas acceptam, Peloponneſii Epheſi conuenere, vbi de mittendis Laced. legatis conſultarunt, qui præſentem rerum ſtatum exponerēt, & Lyſandrum tam ſuo, quam Cyri nomine, qui nuncios etiam miſit, nauarchum poſcerent; vt qui nuper gratioſus admodum ſociis, hoſti formidoloſus extitiſſet. Lacedæmonii Lyſandrum eis concedunt, ſed vt legatum Araco claſſis præfecto, cū his mandatis, ne dux à conſiliis eius vnquam diſcederet, quod apud ipſos in more non eſſet, vt idem claſſis præfecturam bis obtineret. Itaque acceptis nauibus, ſub huius anni finem Epheſum verſus vela fecit. *Lyſander iterum petitur in belli ducem.*

Hic ergo huius anni finis fuit, quo Carthaginenſes cum centum & viginti triremibus, & cum centum & viginti millibus terreſtris exercitus in Siciliam profecti, Agrigentum ad deditionem fame compulerunt, cum ipſi, prælio licet ſuperati, totos tamen ſeptem menſes oppidum obſediſſent. Ita Xenoph. l. 1. Octo menſes ponit is, qui totam hiſtoriam fuſiſſime refert, Diod. Siculus hoc ipſo anno tertio Olymp. 93. In quē etiam annum refert occupatam Syracuſis à Dionyſ. tyrannidē, occaſione ex Agrigentinorum calamitate ſumpta, plebem aduerſus optimates cōcitando, quod Agrigentum Carthaginenſibus prodidiſſe viderentur. Eius tyrannidis initium Dionyſ. quoque Halicarnaſſ. initio lib. 7. in hunc annum refert: nec tamen ante annum ſequentem plane ſtabilita eſt, vt refert idem Diod., qui etiam refert illam ad annos duodequadraginta conſeruatam, ad finem ſcilicet vitæ ipſius. XXI. *Carthaginenſes Agrigentum fame ſubigunt.* *Dionyſius Syracuſis tyrannidē occupat, ad annos 38.*

Idem autor eſt circa hoc ipſum tempus Sophoclem, Theophili filium, poetam Tragicum mortem obiiſſe, natum annos nonaginta, duodeuiginti victoriis ornatum. De hoc viro proditum ait, quod vltimam exhibens fabulam, & palmam adeptus, in lætitiam tam immodicam ſe effuderit, vt ſtatim expiraret. Sic ipſe. Addit autem de Euripide, tragico item poëta, cuius extant opera in omnium manibus, Apollodorus, Annalium ſcriptor hoc anno Euripidem quoque defunctum eſſe tradit. Alii vero memorant cum apud regem Macedoniæ Archelaum vitam ageret, in agrum forte egreſſum in canes incidiſſe, æmulorum poëtarum Arridæi Macedonis, & Cratenæ Theſſali inuidia immiſſos, à quibus dilaceratus miſere interierit. Quod Archelaus, qui vſq. adeo literarum amator erat, vt Euripidi conſiliorū ſuorum ſummam crederet, tam ægre tulit, vt Solinus ait, [a] vt ſuprema eius non contentus proſequi ſumptu funeris, crinem tenderet, & mœrorem quem animo conceperat, vultu publicaret. Ergo poëtæ duo nobiliſſimi eodem tempore alter sūma lætitia, alter ſummo mœrore perierunt: cum ille Olymp. ſeptuageſima prima ineunte, hic ineunte quoq. ſeptuageſima quinta nati eſſent. Itaq. Euripides 16. annis Sophocle iunior fuit. De tempore mortis vtriuſq. Poëtæ Apollod. & Diod. cōſentit Euſeb. Quamuis Suidas dicat Sophoclē ſex annis Euripidi fuiſſe ſuperſtitē. XXII. *Mors Sophoclis, & Euripidis.* *Eorū ortus.*

[a] Cap. 14.

Romæ Tribuni militum, mentione nulla comitiorum conſularium habita, (credo, ait Liuius, ob iram Dictatoris creati) Tribunorum militum comitia edixere. Veriti patres ne plebeij in tribunatū conſularem admitterentur, dederūt operam, vt ſicut priore anno per indigniſſimos ex plebęis candidatos, etiam dignorum tædium fecerant; ſic tum primoribus patrum, ſplendore, gratiaque ad petendum præparatis, omnia loca obtinuere, ne cui plebeio aditus eſſet. XXIII. *Romanus magiſtratus.*

Quatuor creati ſunt, omnes iam functi eo honore. C. & Seruilius Hala honorem continuauit, tum ob alias virtutes, tum ob recentem fauorem, vnica moderatione partum.

Hoc anno edidere Romani non contemnendum clementiæ, atque humanitatis exemplum. Cum enim tempus induciarum cum Veientibus exiiſſet, per legatos & feciales res ſuas repetere cœperunt. At Veientes per legatos in Senatu obtinuerunt, quoniam ipſi domi inteſtina diſcordia laborarent, ne res ab eis tum repeterentur. Inhumanum ſcilicet rati domi vexatos, etiam foris affligere, cum tamen populi romanis circunfuſi, paſſim eorum diſcordias, ad eos inuadendos captarent. Sed eam humanitatem Veientes mox ſuperbia rependerunt. XXIV. *Eius humanitatis exemplū.*

In Volſcis etiam Romani cladem accepere, amiſſo præſidio, quo Verruginem tenebant, quod ei, dum obſideretur à Volſcis, tempori auxilium præſtitum non fuerit. Fortiſſimi tamen milites nec viui, nec mortui inulti fuere, vt ſequens annus docebit.

ANNVS MVNDI 3649 SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPER. PERSAR. 133. DARII NOTHI 19. IOIADÆ PONTIFICIS 20. OLYMP. XCIII. A. 4. ARCHONTE ALEXIA. V. C. 348. TRIB. MILIT. P. & CN. CORNELIIS COSSIS. L. FABIO AMBVSTO. L. VALERIO POTITO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 404.

I. *Darii Nothi obitus.* VLTIMVM hunc eſſe Darii annum paſſim omnes conſentiunt, nec ei plures paucioreſve tribuit Euſebii Chronicon, quam vndeuiginti; quæ eſt Diodori quoque Siculi ſententia, in ſi. anni primi Olympiadis 89. & rurſus ad finem lib. 13. vbi ait eum paulo poſt pacem Lacedæmoniorum cum Athen. quæ hoc anno, finito bello contigit, rebus humanis exemptum fuiſſe, cum per annos vndeuiginti imperium tenuiſſet: vt propterea merito æſtimare poſſimus mendū in Cteſiam irrepſiſſe, vbi legimus eum 35. annos regnauiſſe, quod ſine perturbatione totius chronologiæ Perſicæ admitti non poteſt. Xenophon initio libri de Expeditione Cyri ſignificat ipſum ex ægritudine mortuum: & ægrum, cum ſibi vitæ finē adeſſe ſuſpicaretur, vtrunque filium ad ſe venire iuſſiſſe, illiſque præſentibus, cum Artaxerxi regnum, Cyro magnam quandam præfecturam aſſignaſſet, vita deceſſiſſe. Prætulit autem Artaxerxem, vt natu maiorem, licet ante regnum eum ſuſcepiſſet, Cyrum autem, cum iam rex factus eſſet; contra quam in filiis Darii Hyſtaſpidæ factum fuerat. [a] *a. Hero l. l.7. init.*

II. *Belli Pelopon. finis.* FINEM porro accepiſſe hoc anno vlt. nonageſimæ tertiæ Olymp. bellum Peloponneſiacum, ſeptimo denique ac vigeſimo anno, ex quo inchoatum fuerat, ibidē Diodor. autor eſt. Author & Thucyd. l. 5. qui totum pene hoc bellum, per hyemes æſtateſque digeſtum, donec Lacedæmonii Athenienſibus imperium eripuerunt, ait ſeptem & 20. annos duraſſe. Idemque fuſius docet; ibiq. inter cætera ait meminiſſe ſe, vel ab ipſo huius belli initio, vſque ad eius finem, vulgo prædicari ſolitum, hoc bellum ter nouenos annos geſtum iri. Plutarch. quoque in Nicia ſcribit Athenienſes, & Lacedæmonios induciarum tempore inſectatos fuiſſe eos, qui in fatis dicebant eſſe, vt ter nouenos annos bellum duraret. Neceſſe autem eſt, poſito cum Thucyd. belli initio anno 2. Olymp. 87. eius finem in hunc annum cadere. Itaque mirum videtur Xenophontem dicere, huic bello finem impoſitum poſt annum 28. & ſextum mēſem, vnde & Ephoros 29. enumerat, qui interea magiſtratum geſſerint Lacedæmone. An dicendum 27. annos numerari vſque ad obſidionem Athenarū, quæ diuturna fuit; reliquum autem tempus, ea quæ dicta eſſe Anarchia comprehendi? de Ephoris dici poſſet bellum inchoatum finiente magiſtratu primi, ſicut ait Thucyd. de Archonte, & finiſſe inchoante vltimi adminiſtratione. *l. 2. p. 462. græ lat.*

III. *Lyſander, & Athenieſes claſſem ad prælıū parant.* SEQVITVR ergo deinceps annus Athenis luctuoſiſſimus, quo Deus Athenienſium ſuperbiam Lacedæmoniis proculcandam dedit. Ea res in primis memorabilis eſt. ideoque paulo latius explicanda: in commonitionem potentium ciuitatum, vt diſcant iuſtitiam monitæ, neque temnere diuos. Hoc ergo anno Lyſander Archonte, ſiue Prætore Alexia Epheſum venit, ibique omnes vndique naues congregauit. Deinde ad Cyrum profectus pecunias ab eo accepit, quibus nautis ſtipendium debitum perſoluit. Athenienſes quoque apud Samum claſſem inſtruebant, vnde mox ſoluentes Regis fines depopulati, Chium & Epheſum verſus nauigabant, & ad nauale prælium ſeſe parabant. Sub hæc nuncius a Dario ad Cyrum venit, qui narrabat eum ab ægro patre accerſiri; ſtatimque Lyſandrum idem Cyrus accerſit, & de ſua profectione monitum, vetat cum Athenienſibus, niſi cum maiore claſſe confligere, ad quam parandam, tributa ei de vrbibus aſſignat om- *Cyri ad patrem profectio, & in Lyſandrū largitio.*

nia, quæ ipſi peculiariter pendebatur, & pecuniam quæ ſupererat ei donat. Qua profuſione videri poteſt, ſibi gratiam Græcorum demereri voluiſſe, ad regni paterni ſucceſſionem, fratri à patre deſtinatam.

IV. *Lyſander Cedream capit.* Eo digreſſo Lyſander expugnata & direpta Cedrea Athenienſium oppido, in Cariæ finibus, Rhodum nauigat: pro Cedrea Diodorus Thaſum ſubſtituit, in qua dicit Lyſandrum pubem omnem, ad octingētos iugulaſſe, pueriſque ac mulieribus ſub haſta venditis, vrbem ſolo æquaſſe. Inde propter Ioniā verſus Helleſpōtum curſum tenuit, ad obſeruandū nauium per Helleſpontum iter, & ad oppida, quæ ab ipſis defecerant, recuperāda. Et Abydo Helactri Lāpſacum contendit, quod erat oppidum in Athen. ſocietate. *Et Lampſacum.* Aderant ei cumaliis Abydeni, terreſtri eò itinere profecti, quorum dux erat Thorax Lacedæmonius. Adorti ciuitatem, vi eam capiunt, atque diripiunt, omnibus diuitiis, ac commeatu affluentem: hominibus liberis dimiſſis.

Athen. veniunt ad Ægos potamos. Athenienſes Lyſandri veſtigia ſequebantur, & ad Eleuntem in Cherſoneſo Thraciæ portum appulſi, quid accidiſſet Lampſaco didicerunt. Itaque ſtatim Seſtum pergunt, inde commeatu ſecum ſumpto, recta nauigant ad Ægos potamos, quæ Latine dixeris Capræ flumina, qui locus eſt è regione Lampſaci, vt ait Xenophon, & Plutarchus, interuallo ſtadiorum quindecim.

V. *Lyſander non facit Athenienſibus pugnæ copiā.* Cum primum illuxiſſet Lyſander omnia ad naualem pugnam inſtruxit, ſimulque edixit, ne quis ſuo ſe loco moueret, vel in altum proueheretur iniuſſus. Athenienſes, vbi primum ſol exortus eſt, adfuerunt cum centum & octoginta nauibus ad prælium parati. Verum vbi claſſem ſuam Lyſander non eduxit, iamque adueſperaſceret, ad Ægos potamos redeunt. Tum Lyſander naues omnium expeditiſſimas ſubſequi eos iuſſit, ac poſteaquam ſpeculatæ eſſent, quid rerum hoſtes in littus egreſſi agerent, recta diſcedere, vt ſibi renunciarent. Priuſquam hæ aduenīſſent, militem ſuum è nauibus egredi non patiebatur. Atque hæc per dies quatuor agebat, cum interim Athen. aduerſus eum quotidie in altum proueherentur.

VI. *Alcibiad pro patria zelus.* Alcibiades autem, qui de caſtellis ſuis conſpexiſſet Athenienſes in littore ſtationem habere, non ad oppidum aliquod, & commeatum Seſto petere, quæ ſtadiis quindecim à nauibus abeſſet: hoſtes vero in portu, & vrbi vicinos eſſe, ac rerum omnium abundare copia, loco ipſos haudquaquam opportuno ſtationem habere dicebat, monebatque vt Seſtum repeterent, vbi & portum, & oppidum ad manum eſſent habituri, & cum libuiſſet cum hoſte pugnaturi. Verum ſapiens Alcibiadis conſilium, cum faſtu à ducibus reiectum eſt, quaſi is etiam tunc in exercitu Imperatorem vellet agere: ſed non impune ceſſit ipſis ſuperba peruicacia. *Eius conſilium ma[l] repellitur.* Verum de Alcibiade alia omnia Diodorus recitat, cum ſcilicet affirmaſſe ducibus Athenienſibus, duos ſe Thracum reges amicitia coniunctos habere, quorum copias auxiliares offerret, ſi ei partem Imperii vellent concedere; quod nimirum patriæ cuperet gratificari, & egregio aliquo facinore, populi in ſe beneuolentiam reconciliare. Verum repulſum ait ab illis, quod ſecum reputarent, ſi rem male gererent, in ſe ſolos culpam recaſuram; ſin proſpere, totam gloriam Alcibiadi tributum iri. Sic ipſe. Sed Plutarchus Xenophontem nobiſcum ſequitur, nec tamen abſurdum eſt vtrumque contigiſſe.

VII. *Lyſander improuiſo inuadit.* Lysander die quinto mandat iis nauibus, quæ Athen quotidie recedentes ſequi ſolebant, vt poſtquam ipſos de nauibus egreſſos, ac per Cherſoneſum palantes vidiſſent, (quod illi in dies longius faciebant, cum & cibaria procul emerent, & Lyſandrum præ ſe contemnerent, qui claſſem aduerſus ipſos non educeret) ad ſe conuerſis nauibus ſcutum inter nauigandum in altum tollerent; propemodum vt olim Ioſue clypeum.[a] Faciunt illi quod imperatum erat. Itaque Lyſander ſuis dat ſignum vti quam celerrime nauigent, hos Thorax dux Abydenorum, cui Eteonicum Diodorus ſubſtituit, in terra cum peditatu comitabatur. Diodorus ait Philoclem ducem cum 30. nauibus è portu ſoluiſſe, cæteris illico ſequi iuſſis, ſed mox à Lyſandro in fugam datum, totam claſſem Athenienſium tumultu, ac pauore turbaſſe, hoſtique incruentam de ſe victoriam dediſſe.

VII. *Et ſine pugna vinc[it].* Xenophon autem; [b] Poſtquam, inquit, hoſtem cum claſſe irruentem Conon videt, ſigna dat ſuis, vt totis viribus ad naues, opis ferendæ cauſa concurrerent. Verum quia victores hinc inde palati vagabantur, naues aliæ binos habebant remiges, aliæ vnum, nonnullæ omnino vacuæ remiſerant.

a Ioſue 8. 18.19.

b l.2. hiſt. p. 456.

ciuitates Græcorum in libertatem, ab Athenienſium ſeruitute, eos, conſtitutis in eis tyrannis, in duriſſimam ſeruitutem redegiſſe, quod mox Athenis quoque factum eſt. Quam ob cauſam Theopompus comicus iocabatur, dicens Lacedæmonios cauponibus ſimiles, qui ſuauiſſimum potum libertatis guſtandum populis præbuiſſent, ſed acetum infudiſſe.

XII. *Athenienſium fames & peruicacia.* Dvm hæc aguntur, fame Athenis laboratur, adeo vt plerique fame interirent, nulla tamen de compoſitione mentio fiebat. Nam Archeſtratus cum dixiſſet in Senatu è Republica fore ſi cum Lacedæm. pacem facerent, iis conditionibus quas ipſi obtuliſſent, coniectus fuerat in vincula. Et quamuis frumentum prorſus omne defeciſſet, non tamen ſuperbia, ac contumacia defecerat. Nam ad Agin legatos mittunt, ac velle ſe Lacedæmoniorum ſocios eſſe ſignificant, ſoloſque muros vrbis cum Pyreæo retinere Significarât enim Lacedæmonii ſe longos muros, ad ſtadia decem, vtrimque velle diruere; de quo ne cuiquam ſuadendi cauſa dicere liceret, decreto ſtatuerant. Ille legatos Spartam remittit, vnde reſponſum accipiũt, Abirent illi nunc quidem, &, ſi pacis egerent, re melius deliberata reuerterentur. Id vehementer Athenienſes perculit, veritos ne in ſeruitutem redigerentur. Tum Theramenes in concione populo perſuaſit, vt ad Lyſandrum ac Lacedæmonios mitteretur, num idcirco in ſententia de murorum demolitione perſtarent, quod vellent vrbem euertere, an fidei cauſa.

XIII. *Quos Spartani cunctatione macerant.* Lysander hominem ad tertium vſque menſem detinuit, vt interea Athenienſes magis ac magis fame ad omnia poſtulata adigerentur: tum denique eum Spartam reiecit, quod id non in ſua, ſed Ephororum poteſtate eſſe diceret. Re audita Athenienſes eum Spartam, cum decem aliis mittunt, inſtructum pleniſſima poteſtate omnia tranſigendi. Quo cognito Ephori concionem cogunt. In ea plerique, Corinthii præſertim ac Thebani, Athenienſes funditus euertendos cenſebant. Quod à Lacedæmoniis recte improbatum eſt, quod dicerent in maximis Græciæ periculis eos operam in primis vtilem nauaſſe, vt inquit Xenophon. Alii ſcribunt negaſſe permiſſuros ſe vt alter Græciæ oculus erueretur. Vt Iuſtinus l. 5. & ab eo, vt pleraque alia, Paulus Oroſ. qui multa ſtylo declamatorio diſſerunt, parum ipſis fontibus aliquando congruentia. *Deliberatio de euertendis Athenis.* l. 2. c. 17.

XIV. *Cõditiones pacis.* Itaqve pax iis conditionibus inita, vt muri longi, & Piræus diruerentur: naues, exceptis duodecim omnes traderent. (10. oblongas ait Diodorus, Plutarchus in Lyſandro ſequitur Xenophontem l. 2.) exules reducerent: eundem cum Lacedæmoniis amicum vel hoſtem exiſtimarent, eoſdem mari ac terra ſequerentur, quocunque tandem ducerent. Addit Plutarchus in Lyſandro, iuſſos omnes vrbes relinquere, ſuo agro contentos eſſe, exulos recipere, & quæ iuberentur dare. Eo tempore rogatum ferunt à Cleomene afflictis inſultante Theramenem, qui princeps erat legatorum, num auderet iuſſu Lacedæmoniorum muros tradere, quos Themiſtocles inuitis Lacedæmoniis conſtruxiſſet. Cui Theramenes reſpondit, nihil ſe diuerſum agere à Themiſtocle. *Quippe*, ait, *eoſdem muros tam ille ad ciuium ſalutem excitauit, quam nos ad ſalutem eorum diruemus.* Quando vrbes ſi mœnia redderent beatos, Spartam quæ muris caret, omnium oporteret eſſe miſerrimam. Plut. in Lyſ.

XV. *An muri Athenarũ diruti.* Ex quo intelligi poſſe videtur non ſolum iuſſos Athenienſes muros, qui longi vocabantur, diruere, qui vtrinque ab vrbe ad portum protendebantur, ſed ipſos etiam vrbis muros. Nam mox à Lyſandro ad tibicinarum cãtum, magno cum hominum ſtudio dirutos, ouantibus ac coronatis ſociis, Plutarchus in Lyſandro teſtatur, qui cum diem libertati Græciæ initium dediſſe putarét. Nihilominus ipſius vrbis muros manſiſſe ſuperſtites, ex Xenophonte patet, in ea pugna, quæ pro 30. tyrannis commiſſa eſt: traditi autem fuerunt, ſicut & ipſa vrbs tota, poteſtati Lacedæmoniorum, vt paulo ante Cleomenes loquebatur, cui reſpondebat Theramenes ſe mœnia demolituros, nimirum ſi iuberentur, quod tamen iuſſi non fuerant, vt ex decreto Spartano liquet. Nec neceſſe eſt de aliis muris tibiarum cantu dirutis, quã de longis Plutarchum interpretari. Denique non muros euertiſſe, ſed muris Athenienſium potitus dicitur Lyſander teſte eodem Plutarch. die decimo ſexto menſis Munichionis, is eſt Martius, quo die ſuperauerant quondam prælio nauali ad Salamina Barbaros. Hic fuit huius anni exitus, quo Xenophon ait Dionyſ. tyrannidẽ li. 2. p. 476.

inuaſiſſe. Cœptam tamen iam anno præcedente, ſupra ex Dionyſio & Diodoro diximus.

XVI. *Res in Volſcos geſta.* Romæ hoc anno ob ſuperbum reſponſum Veientis Senatus, datum legatis res repetentibus, bellum indictum eſt; ſed non niſi multis cum militum querelis delectus eſt habitus, Tribunis querulam ſponte plebem de more accendentibus, quum dicerent Patres eam vexandam militia, & hoſtibus trucidandam obiicere. Tandem tamen dilato Veienſi bello, quod legem de eo gerendo antiquatum iri apparebat, populo exacerbato, Tribunos militum in Volſcorum agrum ducere exercitum placuit.

Cneius Cornelius vnus Romæ relictus, tres Tribuni tripertito copias ad vaſtitatem Volſcorum agris inferendam diuiſere: dumque duo Volſcos hinc inde diſtinent, Fabius, ad Anxur oppugnandum, ſine vlla populatione accedit; *Anxur capitur.* id oppidum poſtea Terracinæ dictæ. Circummiſſæ 4. cohortes cum C. Seruilio Hala, cum imminentem vrbi collem cepiſſent, ex editiore loco muros, qua nullum erat præſidium inuaſere, & cum clamore captæ vrbis omnes eo confluxiſſent defendendi gratia, ex altera ſcalis mœnia occupata ſunt. Ibi quoque multa cædes, donec proclamatum eſt, neminem niſi armatum occiſum iri. Tum vero facta deditio eſt, armáque depoſita: oppidanorum ad duo millia & quingenti viui capti ſunt.

A præda abſtinuit Fabius dum reliqui venirent, à quibus captum quoque Anxur dicebat, hoc ipſo quod Volſcorum auxilia auertiſſent.

XVII. *Et diripitur.* *Stipendia de publico militi promiſſa.* Qui vbi venerunt, oppidum vetere fortuna opulentum, tres exercitus diripuere. Eaque primum benignitas Imperatorum, plebem patribus conciliauit. Additum & aliud maxime tempeſtiuum munus, tam tribunis plebis, quam ipſa plebe nihil neque cogitante, neque rogante; vt Senatus ſponte decerneret, vt miles ſtipendia de publico acciperet. Ea res ſummo gaudio, publiciſque acclamationibus in laudem Senatus accepta eſt. Nec defuere Tribuni muneri ſuo, vt ſcilicet publicæ expertes lætitiæ, ac liuore pleni, rem male interpretarentur: alia *Tribb pleb. maligna mens.* ſcilicet ex parte populum tributis vexatum iri, vt pecunia in ſtipendia conficeretur. Nihil tamen effecerunt, Senatu ipſo præeunte, & tributa graui ære, quod argentum nondum ſignatum eſſet, alacriter perſoluente, & populum exemplo ſuo prouocante, & eos qui conferebant collaudante, vt etiam æmulatio ad promptе largiendum in plebe ipſa oriretur. Hanc primam ſtipendii publici penſitationem Diodorus in annum ſecundum Olymp. nonageſimæ quartæ retulit. Quæ autem Liuius de ære graui, & argento nondum ſignato dicit, parum videbuntur conſentanea iis, quæ ex Plinio, de nummis & pecunia, anno Numæ quarto, vrbis 42. diximus. Verum de ære dictum eſt, quod reuera iam tum ſignatum fuit, hic de argento eſt mentio, quod teſte Plinio, non niſi anno Vrb. 585. aut potius 484., vt ibi *l. 33. c. 3.* dicemus, id eſt quinque annis ante primum bellum Punicum ſignari cœptum eſt.

ANNVS MVNDI 3650. SEXTAE AETATIS, ET IMP. PERSAR. 134. ARTAX. MNEMONIS I. IONATHAN Pont. I. Ol. XCIV. a. i. Prætorib. Athen. 30. Tyrannis, sive Anarchia. V. C. 349. Trib. T. Qvintio Capitolino. P. Qvintio Concinnato, C. Ivl. Tvllo II. A. Manilio. L. Spvrio Medvllino III. & M. Æmyl. Mamerco.

ANNVS ANTE CHRISTVM 403.

INSIGNITVR hic annus nouo Perſarum imperatore Artaxerxe, Darii Nothi, & Paryſatidis filio, cui memorię felicitas longe nobilius cognomen dedit, quam patri eius dederat maternum genus. Eũ hoc anno regnare cœpiſſe, teſtatur Diodorus, vt ante diximus, qui paulo poſt pacem initam inter Athenienſes ac Lacedæmonios, mortuum Darium teſtatur; cui ſtatim Artaxerxem natu maiorem filium ſucceſſiſſe ſcribit Xenophon initio expeditionis. I. *Imperium Artaxerxis Mnemonis.*

Ionatham filium Ioiadæ nouo Perſarum imperatori, vt alibi diximus, aggregamus, ſicut reliquos iam Hebræorũ Pontif. à Cyro, ex probabilitate magis, quam ex certa ſcientia. Nam illum ſub hoc Artax. Pontificatum geſſiſſe ex Ioſepho conſtat, qui eum Ioannem vocat, ſicut & patrem eius Iudam. Septuaginta vocabula Hebræa fideliter retinuere. Nam Hebræis Iudam & Ioannem, alios eſſe à Ioiada & Ionatha nemo dubitat. Quando autem cœperit gerere Pontificatum, nemo tradit, præter Annium Viterbienſem, quem docti omnes merito reſpuunt, etiam cum ſequuntur. *Et Ionatha pōtificatus.* *l. 11. c. 7.*

INITIVM Olymp. nonageſimæ quartæ profert hoc anno Xenophon l. 2. hiſt. quo anno & Solis defectum ſcribit contigiſſe: vbi & Olympicum victorem nominat Corcinam quendam Theſſalum. Conſentit Diodorus, qui victorem vocat Corcinam Lariſſæum, & Lariſſa in Theſſalia eſt. Idem tamen extremo hoc anno refert Laſthenem Thebanum hac Olympiade palmam retuliſſe, quod cum equo ad curſum exercitato contenderit, victorque redierit, curſu à Coronæa ad Thebarum vſque mœnia protenſo, ſed Thebani ſuum quoque ſtadium habebant, ſicut & Elei, vt ex Pauſania liquet. Lectus quidem fuit Athenis Archon Pythodorus, ſed eum Athenienſes non recenſent, vt qui hunc annum Anarchiam vocant; quem Xenophon vigeſimum octauum belli annum computauit, vt ſupra dixi, cuius rei ea ratio nunc occurrit, quia dum hoc anno à Lyſandro & Lacedæmoniis contra Samũ pro Athenienſibus pugnatum eſt, bellum nondum plane confectum videri potuit, nec niſi iis deuictis, Lyſander in patriam quaſi triumphans reuerſus eſt. Et hanc eſſe Xenophontis mentem ex eo facile patet, quod non niſi poſt hunc triumphum annos belli Peloponneſiaci recenſet. Hunc ipſum annum vocat Diodorus annum ſeptingenteſimum & octogeſimum à Troiæ excidio, quod Chronologiæ noſtræ exactiſſime congruit. Eum enim numerum plane atque accuratè conficiunt anni 431. ante vrbem conditam, & 349. ab vrbe condita. II. *Olymp. 94. Belli annus 28.* *l. 14. init.* *l. 9. p. 299. græ.* *Ratio temporis.*

Hoc ſtatim regni Artaxerxis initio turbarum ingentium materia in Perſide à Tiſſapherne, aut à Cyro potius excitata eſt. Poſteaquam enim Darius viuendi finem fecit, & Artaxerxes regno potitus eſt, Tiſſaphernes Cyrum apud fratrem criminatur, quaſi is illi inſidiaretur. Adhibet ille facile accuſationi fidem, ſiue quia timida & ſuſpicax eſt omnis ambitio, ſiue quia norat ſe ante regnum, Cyrum in patris regno natum, ſiue quia indolem fratris, eiuſque ſuperbos ſpiritus non ignorabat. Itaque Cyrum, interficiendi conſilio comprehendit, ſed matre precibus intercedente liberatur, & ad præfecturam ſuam remittitur. Moriturum iam mater III. *Cyrus regnum fratris ambit.*

vlnis complexa, ac capillo ſuo circumiiciens colligansque illius collum cum ſuo, multis lamentis, & obſecrationibus obtinuit ei veniam, effecitque vt remitteretur ad mare. Ita Plutarch. in Artax. Conſentit Cteſias, & Xenophon l. 1. de expeditione Cyri, ſub quo ipſemet militauit, eique non parum fauiſſe, ex his ipſis iam ſuſpicari licet.

IV. *Idque variis argumentis firmatur.*

Non enim calumniis, ſed veris accuſationibus Cyrus videtur appetitus, quod tam ex illa cæde duorum conſobrinorum, propter non delatum ſibi honorem regium, quem iam quaſi certum ſpe deuorauerat, quam ex magna profuſione pecuniarum in Lyſandrum, & Græcos, ante iſtam accuſationem, non male colligi poteſt, fauet etiam huic ſententiæ vehementer Plutarch. in eius vita. Vbi ait eum ab ægro patre accitum in aulam, matre ſatagente, vt in regnum promoueretur maiore natu prætermiſſo, quod hic natus eſſet Dario nondũ rege, Cyrus autem Dario iam rege, vt ante dixi. Cum ergo Cyrus euocatus eſt, magna ſpe erat matrem, à qua præ fratre diligebatur, effeciſſe apud patrem, vt regni ſucceſſor declararetur quod tamen perficere non potuit, patre ætate priorem regem deſignante. Facto Cyro, qui tum vix decimum nonum annum agebat, Lydiæ Satrapa, & oræ maritimæ duce. Idem Plutarch. accuſatum ait à Sacerdote, quem Tiſſaphernes ad regem conſecrandum adduxerat, qui regi renunciauit, Cyro conſtitutum fuiſſe, regem, dum veſtem in templo exueret, adoriri, atque obtruncare. Ei autem in primis creditum, quod cum Cyrum ante præceptor docuiſſet, Cyrum non fuiſſe creatum regem, grauiter tuliſſe putabatur. Quæ autem poſtea fecerit ad occupandum regnum, ex ipſiuſmet Xenophontis confeſſione dicemus, nunc reliquias belli Peloponneſiaci perſequamur.

1. 2. 3. 4.

V. *Triginta tyranni Athenis à Lyſandro conſtituti.*

Visum fuit populo, ait idem,[a] deligendos eſſe viros triginta, qui leges patrias conſcriberent, ſecundum quas in Repub. deinceps viuendum eſſet, quos nominat ibidem Xenophon. Id à Lyſandro factum ſcribit Plutarch. Mox, inquit Rempub. mouit, atque vrbi 30. Piræo decem præpoſuit Rectores, nimirum ſicut in reliquis paſſim oppidis, Athenas reputans quaſi tribus oppidis pares. Eadem fere in Alcibiade. Athenienſes, inquit, ægre ferebant vel imperium ſibi extortum. Vbi vero libertate quoque iis adempta, triginta rectores vrbi Lyſander impoſuit, quæ non venerant in mentem, cum incolumes eſſe poterant, rebus iam profligatis perſpexere; lamentantes, commemorantesque peccata, & imprudentiam ſuam; maximéque alteram in Alcibiadem indignationem, quem ob alienam culpam amiſerant, ſuamque ciuitatem præſtantiſſimo ſpoliauerant Imperatore.

[a] l. 2. hiſt. p. 461. gr. lat.

VI. *Præſidium arci impoſitum.*

Præsidium etiam arci impoſuit, eique moderatorem ſiue harmoſten: Sic enim eos Lacedæmonij appellabant, dedit, Callibium quendam Spartiatam. Diodorus ſcribit ipſos inter ſe Athenienſes diſputaſſe de Reipub. adminiſtrandæ forma mutanda ex populari in Oligarchicam, cumque inter ſe non conuenirent, Lyſandrum Samo aduocaſſe, à quo iuſſi ſint 30. viros eligere, Theramene nequidquã repugnante, & conſuetam Reip. adminiſtrationem retinere volente. Verum is repugnat Xenophonti, qui trigintauiratum inſtitutum docet priuſquam Lyſander Samum proficiſceretur. Nec eſt veriſimile Athenienſes ſponte ſua, & non à Lacedæmoniis coactos, Reip. ſuæ formam mutare voluiſſe, & paucorum affectaſſe dominatum, quem nuper in illis quadringentis viris, ſibi pernicioſum eſſe experimento didiciſſent.

VII. *Quæ horũ adminiſtratio.*

Id ergo Lacedæmoniorum, & Lyſandri mandatum fuit, qui vbique ſtatum popularem euerterant, & decemuiratum conſtituerant, ex clientum ſuorum numero, qui omnia ex eorum arbitrio moderarentur. Et mox Lyſander Sami decem præfectos inſtituit, Athenis ergo quaſi triplo maiori ciuitati, vt dixi 30. viros eſſe voluit; quorum munus erat, inquit Xenophon, & ex eo Diodorus, Senatum legere, inſtituere magiſtratus, leges etiam condere, quibus ciuitas regeretur. Et à principio quidem ſceleſtiſſimos quoſque in iudicium pertractos necauere, ſuamque æquitatem bonis omnibus probauere, ſed id diuturnum non fuit. Nam non multo poſt cum pro libidine ſua omnia facere decreuiſſent, & gubernationem in Tyrannidem vertere, præſidium Lacedæmone accerſunt, verbo quidem vt improbis è Rep. ſublatis, eam recte conſtituere poſſent, quos etiam pollicentur ſe ſumptu ſuo alituros: re autem vera id præſidium expetebant, vt eo protegente inimicorum, aut eorum in

Iniuſta cædes.

quorum bona inuolare cupiebant,& eorum quos minime laturos ipſorum tyrannidem,vel ad quos hominum concurſus libertatis cauſa futuros exiſtimabant, cædes aliquo honeſto prætextu velatas perpetrare poſſent. Quod Theramenes vir integerrimus,qui in trigintaviratum aſcriptus fuerat, & ante eum Leo Salaminius, & Niceratus Niciæ quondam imperatoris filius, & mox ſexaginta viri nefariè trucidati,experti ſunt; id maxime agente Critia omnium improbiſſimo, ſed hæc aliquanto poſt patrata fuerunt,& fuſius à Diodoro & Xenophonte perſcribuntur.[a]

[a] Olymp. 94.2.1. l.1.hiſt.

VIII. *Samum Lyſander deditione capit.*

Interea Samum Lyſander cum claſſe diſcedit, à quo cum Samij vndique obſidione premerentur, de deditione conſultare cœperunt, & in eam conditionem conuentum eſt,vt liberis hominibus,ſingulis cum vna veſte diſcedendi facultas eſſet, reliqua ipſi traderent. Atque ita illi tunc oppido exceſſerunt, Lyſander autem oppido,& vniuerſis eius rebus, priſtinis ciuibus redditis, ac decem præfectis cuſtodiæ cauſa conſtitutis, ſociorum nauales copias dimittit, Laconica vero cum claſſe Lacedæmonem nauigauit,cum & detracta captis nauibus ſpolia ſecum aueheret,& abductas è Piræo triremes, exceptis duodecim, & coronas quibus ipſe peculiariter à ciuitatibus donatus fuerat, & argenti talenta quadringēta & ſeptuaginta, quæ ſuperabant è tributis, quæ ad bellum hoc ei Cyrus aſſignauerat; quidquid aliud denique bello acquiſiuerat. Pecuniam Diodorus mille & quingentorum talentorum fuiſſe dicit. Hæc vniuerſa Lacedæmoniis tradidit, ſub æſtatis finem, qua poſt vigeſimum octauum annum,ſextumque menſem bello finis eſt impoſitus.

Et Spartam glorioſè proficiſcuntur.

IX. *Pecunia ab eo quæſita.*

Verum Plutarchus eam pecuniam per Gylippum, qui dux fuerat in Sicilia, præmiſſam tradit, qui cum eam parum fideliter tractaſſet, atque adeo trecenta talenta, ſi Diodoro credimus,inde exemiſſet, re patefacta,ſponte ſolum verterit, capite damnatus ab Ephoris. Verum cum tanta pecunia non exigua pars eſſet gloriæ, & ſplendoris Lyſandræi triumphi, dici poteſt eam quidem cum Lyſandro fuiſſe deuectam,peculiari tamen curæ Gylippi fuiſſe commendatam.

Furto Gylippi diminuta.

De ea recipienda diſceptatio.

Illud potius animaduertendum, quod ibidem ſubdit Plutarch. Spartiatarum prudentiſſimos tantam pecuniæ vim exhorruiſſe, quæ ciues labefactaſſet non vulgares, & Lyſandrum inſectatos eſſe, quaſi ciues, ignauos, ac ſordidi lucri cupidos redditurum. Quin & teſtato Ephoris denunciaſſe, aurum & argentum, quaſi peſtilentes illecebras reiiciendum, reque ad concilium delata, non defuiſſe qui negarent vrbe recipiendam monetam auream vel argenteam, ſed ferream, quæ patria erat,retinendam,quam adhuc candentem aceto tingebant,vt neque procudi, neq; duci,neque malleo tractari poſſet,& grauitate inhabilis eſſet ad portandum.

X. *Retinetur in vſum publicum.*

Verum Lyſandri neceſſarij inſtiterunt, vt pecunia illa in vrbe retineretur. Itaque decretum fuit vt in vſum publicum id genus nummorum admitterent, ſi quis eos priuatim poſſidere compertus eſſet, in eum pœnam capitalem ſanxere, nec aliam ob cauſam Thoracem, vnum de Lyſandri amicis, poſtea necauerunt, quam quod cum domi habere argentum compertum fuit. Quaſi vero, inquit Plutarch. nummos Lycurgus formidaſſet,non autem nummorum comitem auaritiam & cupiditatem,quæ non detrahebatur priuato vſu vel poſſeſſione interdicta, ſed accendebatur ex publica,accedente ad vſum eius dignitate, & admiratione. At ego ſane non intelligo quomodo ea pecunia publico vſui eſſe poſſet, & non priuato. Nam ſi verbi gratia in ſtipendia militaria,aut commeatus expendebatur, quî poterant milites,& caupones,& alij iis non vti, quas à magiſtratu acciperent in vſus ſuos, & rerum quas venderent commutationem?

XI. *Alcibiades morti deſtinatus.*

Hoc ipſo anno, durante adhuc tyrannide,Alcibiades occiſus eſt,vt vult Diod. Siculus,& ex Plutarcho colligitur conſentitque Sigonius. Cum enim tyrãni viderent populo ſpem quandam meliorum rerum affulgere, dum Alcibiades viueret, docuit Lyſandrum Critias non poſſe Laced. ſecurè imperium tenere, nec Athenienſes placidè, ac patienter paucorum dominationem ferre, dum Alcibiades viueret,nec ſi velint,permiſſurum Alcibiadem,vt præſentibus rebus acquieſcant.

Alcibiades,formidine Lacedæmoniorum terra, marique dominantium, ſeceſſerat in Bithyniam,vbi magna fortunarum ſuarum parte nudatus, in Phrygiam ad Pharnabazum profectus erat, vt eius opera ſe in gratiam Artaxerxis,vt olim Themiſtocles Xerxis,inſinuaret, apud quem honorifice habebatur,dum ſe occaſio profectionis offerret.

XII. *In Phrygia interficitur.*

INTEREA Lyſander accepta Lacedæmone ſcytala, quæ iubebat vt Alcibiadem tolleret: ſiue Agidis gratiæ, qui eum peſſimè oderat, id dedere Spartani, ſiue & ipſi Alcibiadis ſolertiam ac fœlicitatem timuerunt, nuncium mittit ad Pharnabazum, apud quem magno hactenus in honore fuerat, vt hominem, qui tum degebat in Phrygia, de medio tolli curaret; quod ille confeſtim per ſuos fratrem atque auunculum executus eſt. Nam domum in qua erat circumuentam flammis, incendunt. Qua re animaduerſa, Alcibiades veſtes, & ſtragula pleraque glomerata igni iniecit, ac lacerna ſua circum ſiniſtram intorta, dextra ſtrictum tenens gladium, deiecit ſe in ignem, ex quo inuiolatus ante euaſit, quam deflagrarent veſtes, barbaroſque conſpectu ſuo, non auſos cominus congredi, diſſipauit; eorum tamen iaculis eminus confeſſus interiit. Ita Plutarch. eiſdemque ſimillima Diodorus.

XIII. *Bellum in Veios inchoatum.*

ROMÆ lege perlata de indicendo Veientibus bello, exercitum magna ex parte voluntarium noui Tribuni militum Conſulari poteſtate Veios duxere; à quibus primùm Veij circumſeſſi ſunt, & poſt 10. annos expugnati. Sub eius obſidionis initium dubitatum eſt publicóne bello gentis totius Veientes tuendi eſſent, necne, quod publicum Hetruſcorum concilium ad fanum Voltumnæ frequenter habitum eſſet.

Mors Democriti.

Mortuum hoc tempore Democritum, cum vitam ad annos 90. protraxiſſet, ſcribit Diodorus in fine anni huius. Verum Hipparchus apud Laërtium ait eum centeſimo & nono ætatis anno obiiſſe, vitamque triduo retinuiſſe panibus calidis ad nares admotis. Euſebius eum floruiſſe ait ſub Olympiadem octogeſimam ſextam. Quarta vero, & nonageſima mortuum.

ANNVS MVNDI 3651. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 135. ARTAXERXIS MNEMONIS ET IONATHAN PONTIF. 2. OLYMPIADIS XCIV. AN. 2. PRAETORE ATHENIS EVCLIDE. VRBIS COND. 350. TRIB. C. VALERIO POTITO III. M. SERGIO FIDENATE, P. CORNELIO MALVGINENSI, &c.

ANNVS ANTE CHRISTVM 402.

I. *Cyrus in fratrem Artax. defectionẽ molitur.*

POSTQVAM Cyrus mortis certiſſimum diſcrimen, ſummis precibus matris euaſit, conſilia ſtatim inire cœpit, quo pacto ſe deinceps è poteſtate fratris eximeret, atque etiam ſi fieri poſſet, eius loco regno potiretur: & vinculorum magis, quam indulgentiæ fraternæ memor, ira ſtimulante acrius quam ante regnum ambire cœpit, vt ſcribunt Plutarch. in Artox. & Xenoph. l. 1. Expedit. Attingit & Cteſias. Itaque vt olim Abſalon populi animos à Dauide patre, ita Cyrus ab Artaxerxe fratre auertebat; & ſi quis a rege miſſus ad eum veniret, cum ſic affectum ab ſe dimittebat, vt ei quam regi eſſe amici mallent. Præterea barbaros quos habebat ſecum, ita bello reddebat idoneos, vt eorum erga ſe beneuolentiam vehementer captaret. Et recte ille quidem, niſi hæc beneuolentia in peſſimum finem relata fuiſſet. Græcas copias quam poterat occultiſſime cogebat, vt regem imparatiſſimum offenderet.

II. *Varias apud regem, & alios excuſationes prætexit.*

ET quoniam fieri non poterat quin rex perſentiſceret multas, quæ fiebant è Peloponneſo, militum euocationes, ab iis, quos in præſidiariis vrbibus præfecturæ ſuæ Cyrus habebat, quæ ad ipſum à Tiſſapherne defecerant, hoc prætextu eas velabat, quaſi vrbes Regi & ſibi contra Tiſſaphernem tutari vellet, rege minime improbante. Scribebat enim ad regem, atque orabat vt fratri potius, quam Tiſſapherni, in eas vrbes concedere vellet imperium: qua in re matris etiam ſtudio adiuuabatur. Sicque Rex inſidias ſibi ſtrui non animaduertebat; præſertim cum Cyrus Tribu-

tum earum earum vrbium, quas Tiſſaphernes habuerat, regi mitteret.

Multis præterea in locis & copiæ colligebantur, & clam nutriebantur à Clearcho Lacedæmonio in Helleſponto, ab Ariſtippo Theſſalo in Theſſalia, à Proxeno Bœotio, à Sophæneto Stymphalio, aliiſq. amicis atq; hoſpitibus eius; quorum nemo ſecretorum eius erat conſcius, ſed idoneas apud ſingulos cauſas conſcribendi militis prætexebat.

III. *Artaxerxis mores.*

Artaxerxes autem ſub hæc initia, Artaxerxis Longimani aui ſui moderationem ſectabatur, & erat Plutarcho iudice, ſuapte natura lenior, aut etiam lentior. Itaque in admittendis hominibus facilem ſe præbebat, in largiendo effuſum; in puniendo minime contumelioſum; in accipienda reddendaque gratia hilarem & benignum, quorum exempla leges apud Plutarch. in eius vita, illud tamen non omitto, quod ad rationem temporis nonnihil facit. Euclidæ Laconi, apparet fuiſſe hunc vnum de 30. tyrannis, apud Xenophontem, qui Athenis Prætorem agebat hoc anno, Spartanæ Reipub. & ſociorum conſenſu. Ergo Euclidæ iſti multa licentius, & inſolentius dicenti, Rex Tribunum militum hæc dicere iuſſit. Tibi quidem de rege loqui licet quæ velis, regi autem dicere, & facere quæ vult. Nimirum Spartani, quorum iſte cliens erat, deſerto Artaxerxe Cyro fauerunt, [a] & verbis quoque parum ſobriis eum carpere auſi ſunt.

[a] Diodor. Olymp. 94. a. 4.

IV. *Clearchi Lacedæmonij in Byzantinos tyrannis.*

Hoc anno, vt ſcribit Diodorus, cum Byzantinorum res & inteſtinis laborarent motibus, & finitimorum Thracum bello fatigarentur, ad Lacedæmonios confugiunt, ab eiſque belli ducem accipiunt Clearchum, vt perturbatum Reipub. ſtatum componeret, eoſque ab hoſtibus tutaretur; ſed ille quam primum in Tyrannum cruentum conuerſus, magiſtratus vrbis ad ſacrum epulum conuocatos necat, mox 30. primarios Byzantinos correptos, inſerto laqueis gutture ſtrangulat, & eorum ſibi bona vendicat, & peregrini militis cateruis ſe communit. Quibus auditis Lacedæmonij iubent hominem dominatum deponere, recuſantem bello petunt; pugna committitur, diuque ancipiti marte pugnatum eſt. Sed cum ſtrenue rem gererent Spartani, acies tyranni fœda ſtrage ſuccubuit, iſque fuga per noctem arrepta in Ioniam traiecit, vbi ad Cyri familiaritatem peruenit, & dux copiarum ab eo factus, multiſque pecuniis inſtructus, peregrinos ei milites circa Helleſpontum collegit; vbi interea bellum Thracibus iis, qui ſupra Helleſpontum habitant, intulit. Quæ res quia Græcis commoda erat, etiam ſponte ſua ciuitates Helleſponticæ pecunias ad alendum hunc militem conferebant. Sic habet Xenoph. l. 1. de exped. quæ vereor vt ſatis conſentanea ſint fugæ Byzantinę, quam ex Diodoro retulimus.

Se Cyro dedit.

V. *Lyſander ad regnum aſpirat.*

Hoc tempore Lyſander, cum imperium Græciæ Lacedæmoniis acquiſiuiſſet, maxima gloria florebat: quo ſucceſſu inflatus conſilia ſecum iniit antiquandi regnum Heraclidarum, quod Spartæ rerum potiebatur. Volebat videlicet vt deinceps omnibus Spartanis regum electio communis eſſet: fore autem ſperabat, vt propter rerum quas geſſiſſet magnitudinem, & claritatem, regiæ maieſtatis honos ac munus ſtatim ad ſe deferretur. Cumque reſponſis deorum Lacedæmonios maxime addictos cerneret, vatem Delphicam, indéque Dodonæam largitionibus corrumpere inſtituit. Si enim oraculi ſuffragio leuaretur, facile ſe voti compotem fore putabat. Idem etiam apud Iouem Ammonium tentabat, ſed vbique fruſtra; quin etiam oraculi Ammonij præſides, per legatos Spartam miſſos, attentati per largitionis fraudem oraculi, Lyſandrum accuſauerunt. Quod tamen crimen ille mox reuerſus, vt erat egregie vafer, facile refutauit.

Etiam ſubornandis oraculis.

VI. *Non niſi poſt mortẽ id eius conſilium proditum*

Nec id conſilium eius de abrogando Heraclidis imperio, niſi poſt eius mortem detectum eſt, inuenta apud eum cócione, quam ad id populo perſuadendum, commentus fuerat, vt ſcribit Diodorus hoc anno. Cumque Ageſilaus hanc mortui ambitionem prodere vallet, prohibuit Lacratidas Ephorus, negans effodiendum eſſe Lyſandrum, ſed orationem potius iuxta eum eſſe fodiendam, ne artificio ſuo ac probabilitate Rempub. perturbaret. Nec mirum eſt Lyſandrum regnum in patria affectaſſe, quem adulatores diuinis honoribus afficiebant. Nam Græcorum ciuitates aras ei vt Deo erexerunt, victimaſque immolarunt, vt tradit Duris apud Plutarchum, ei Pæanes decantabantur, ei feſta Lyſandræa pro Iunoniis celebrabantur, carminibus & ludicris certaminibus. Chœrillum perpetuo in ſuo comitatu habebat, qui res à ſe geſtas carmine celebraret, ſtudio ſane fructuoſo. Nam Antilochum,

Diuinis honoribus ab adulat. affectus.

qui certum numerum verſuum in eius laudem condiderat, lætus pilæo argenti pleno donauit.

VII. *Pugnatum à Romanis contra Volſcos.* Oppugnatio Veientium in Italia ſegnior hoc anno fuit, parte Tribunorum, exercituſque ad Volſcum auocata bellum, cum quibus inter Ferentinum atque Ecetram ſignis collatis dimicatum eſt: Romanis ſecunda fortuna pugnæ fuit. Inde ad eorum oppidum Artenam arma tranſlata. Moxque inter eruptionem tentatam, compulſo in vrbem hoſte, occaſio data eſt Romanis irrumpendi, præterque arcem cætera capta; quæ ipſa mox, proditione cuiuſdam ſerui, in poteſtatem Romanorum deuenit. Diruta & arce & vrbe Artena, reductæ legiones ex Volſcis, omniſque vis Romana ad Veiorum oppugnationem incubuit.

ANNVS MVNDI 3652. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 136. ARTAXERXIS MNEMONIS ET IONATHAN PONTIF. 3. OLYMPIADIS XCIV. AN. 3. PRAETORE MICIONE. VRBIS COND. 351. TRIBB. MIL. M. ÆMILIO MAMERCO II. ET ALIIS SEPTEM.

ANNVS ANTE CHRISTVM 401.

I. *30. Tyranni Remp. vexant.* CVM 30. Tyranni Athenis alia ex aliis facinora quotidie perpetrarent, ſibique à populo, quem cædibus ac rapinis continenter irritabant, valde metuerent, præter præſidiarios quos Sparta acceperant, etiam tria millia ciuium, quos Reipubl. adminiſtrationis ſecum participes faciant, ſibi adſciſcunt, eoſque armant; cæteros ciues armis ſpoliant, quæ in arcis fano deponunt. Cumque ſtatuiſſent plurimos de ciuibus aduenis interficere, vt ex eorum bonis præſidiariis ſtipendium ſoluerent, reſtitit huic piratico facinori Theramenes, iamdudum collegis ſuſpectus, atque odioſus. Itaque cum improbiſſimus Critias in Senatu proditionis accuſat, ſicariis aliquot ad vim paratis. Cumque is obiecta crimina aperte diluiſſet, oſtendiſſetque ſua conſilia ad præſentis ſtatus conſeruationem ſpectare, quem illi per vim atque imprudentiam perditum irent, cum nihilominus Critias, 30. virorum conſilio vſus, morti addicit, & vndecimuiris ſupplicio afficiendum tradit, Senatu ingemiſcente, & præſentem armatorum vim reformidante.

II. *Theramenem interficiunt. Multi cadunt vrbe.* Abducitur ergo ad ſupplicij locum per medium forum, deos hominesque conteſtans, ſuæque iniuriæ vindices appellans; immemor fortaſſe culpæ in accuſandis ducibus admiſſæ, qui propter naufragos non collectos, iniuſtiſſimè capitalem ſententiam tulerant. Diodorus ait, dum cæteros retineret metus, Socratem cum duobus ſibi familiaribus ad eum accurriſſe, & lictoribus eripere voluiſſe; ipſomet diſſuadente Theramene, & certam amicorum, irritámque perniciem deprecante. Tandem cum cicutam iuſſus ebibiſſet, quod reliquum erat, è poculo ſic eiecit, vt reſonaret, ſimulque. Propino, inquit, hoc pulchro Critiæ, qui in eum fuerat deterrimus. Hic quaſi metu ſoluti Tyranni liberius ciues vrbe, vita, boniſque exturbabant, quæ inter ſe ipſi, amicoſque diuiderent. Itaque Piræum, Megara, Thebæ, fugientium ex vrbe turbis replebantur, & plus dimidia parte Athenienſium exulatum abiit, vt Diodorus quoque refert. Quod Spartanis, qui æmulam ſuam iacere lætabantur, ita gratum fuit, vt decreto promulgarent liberum cuiuis eſſe è tota paſſim Græcia profugos vinctos 30. viris ſiſtere, qui impediret, mulctæ quinque talentorum obnoxium fore.

III. *Thraſybulus in eos inſurgit, cum ſuis.* Reliquas vrbes Spartanæ potentiæ retinebat metus, primi Argiui exules humanitus exceperunt, Thebani etiam, contrarium decretum in gratiam exulum ediderunt. Inde Thraſybulus vnus de primariis exulibus, cum 70. ferme viris prodit, & Pylum Atticæ regionis caſtellum, centum ſtadiis Athenis diſſitum occupat. Inde

cum eos 30. tyranni cum tribus millibus ciuium fruſtra exturbare conati eſſent, aliam mox plagam, occupato noctu à Thraſybulo cum mille ſociis Piræeo, acceperunt. Ergo ad prælium conueniunt, quos Thraſybulus excipit, prælióque ſuperatos, in quo Critias quoque ceciderat, late fundit, docetque ciues ſe non eorum clade lætari, ſed quærere libertatem, quam tyranni oppreſſiſſent. Ergo 30. iſti, ab illis ter mille ciuibus magiſtratu priuati, ad Eleuſinem refugij locum aufugiunt, & Lacedæmone ſuum periculum, & populi defectionem nunciant. Interim decemuiri in tyrannorum locum electi, vrbanam plebem curant, contra Thraſybulum & cæteros qui Piræeum occuparant.

IV. *Eos Lyſander oppreſſurus à Pauſania prohibetur.*

LYSANDER re intellecta, copias à magiſtratu Spartano, pecuniaſque obtinet, vt Piræeum terra marique obſeſſum fame ad deditionem compellat, idque breui futurum erat. Cum rex Pauſanias, qui Lyſandro inuidebat, verebaturque ne ille gloriam iterum captæ vrbis acquireret, eamque ſibi addictam redderet, eius conſilium omne diſcuſſit, tribus Ephoris in ſuam ſententiam traductis. Poſt aliquot prælia, vtrique parti clam nunciat vt ad ſe de pace legatos mittant, malle ſe vt pace facta vtrique Lacedæmoniis amici fiant. Quod mox miſſa quoque Spartam legatione, arbitrio Pauſaniæ perfectum eſt, Trigintauiris & Decemuiris, & Vndecimuiris abdicatis: reliquos pacem inter ſe colere iuſſit, & priſtinis viuere legibus, magiſtratus creare, & Rempub. recte adminiſtrare. Inde cum ſeditioſorum duces in colloquium vocatos Theramenes cum ſuis interfeciſſet, cum reliquis facta pax & iureiurando firmata: qua illud continebatur in primis, vt ne præteritarum iniuriarum liceret meminiſſe. Hæc in Græcia hoc tempore.

V. *Ratio temporis.*

IN Aſia vero Cyrus expeditionem etiamnum parabat in fratrem, quam Leunclauius in annum præſentem retulit, in ſua Xenophontæa Chronologia. Nobis nihil cauſæ occurrit, cur eam in annum ſequentem, cum Diodoro Siculo non referamus. Et cum Xenophon, initio libri tertij hiſtoriarum, dicat expeditionem Cyri contigiſſe poſt motus Athenienſes, & 30. tyrannos vrbe pulſos, & alteram hiſtoriam alteri immediate iungat, in hunc annum, huius tyrannidis ſolutionem duximus referendam. Iſta enim Micione prætore facta eſſe illud argumento eſt, quod annum recuperatæ Reipubl. primum poſt Archontem Euclidem appellauerunt. Sic enim Sigonium cenſeo emendandum. In hunc quoque annum Diodorus Lacedæmoniorum contra Elidem bellum, duce Pauſania ſuſceptum refert, neque in eo quidquam habet ad memoriam inſigne, ſed anno ſeq. finitum.

VI. *Veiorum obſidio perſeuerat.* *Bella hyeme quoque geri.* *Reipub & ipſis militibus expedire.*

ROMÆ autem, vt tradit init. l. 5. Liuius, Veiorum obſidio perſeuerauit, Tribunis plebis quantumuis tumultuantibus, quod plebi ne per hyemen quidem, vt hactenus, militiæ quies daretur, ſed extructis hybernaculis, ſub pellibus per hyberna frigora & tempeſtates, eam patres opprimere cogitarent. Quæ cum Tribuni vociferarentur, aduerſarium haud imparem nacti ſunt App. Claudium, qui forti ac diſerta oratione docuit hoc inſtitutum hybernæ militiæ, & continuandi belli ad perfectam vſque victoriam, plurimum & Reip. & militum intereſſe. Hoſtes quippe per intermiſſionem belli vires animoſque redintegrare, excurrere, prædari, ſicque bella cum ſingulis populis immortalia geri. Agi de militum gloria, qui merito dixerint, ſe inertiæ patrocinium non mandaſſe Tribunis, quaſi frigora & niues pati non poſſe cenſeantur, ad quæ ſi durare cœperint, longe formidabiliores hoſtibus ſint futuri; perſuaſis ſe conſtanti obſidione ad famem, ad deditionem, ad internecionem redactum iri.

VII. *Tribunos plebis hoſtibus fauere.*

ADDIDIT Tribunitios hoſce motus, hoſtibus vtiliſſimos eſſe, qui elaborent in eorum gratiam, vt exercitus abducatur, obſidione ſoluta, quod illi ne à ſociis quidem Hetruſcis obtinere poſſint. Deniq; indignum eſſe ſi in caſtris fuſtuarium mereatur, qui ſigna relinquat, aut præſidio decedat. In vrbe autem autores ſigna relinquendi, & deſerendi caſtra, non vni aut alteri militi, ſed vniuerſis exercitibus, impune dicere, impune audiri.

Hæc, aliaque id genus Claudius, longe ſapientius; quæ ſi ante centum annos vſurpata fuiſſent, iampridem aduerſarios vlti tota Italia imperium obtinuiſſent, quod adhuc vix ad viceſimum vſque lapidem protendebatur. Nam Claudius Veios intra vigeſimum lapidem ab vrbe poſitos dixit.

VIII. *Ardor militi ex caſu additus.*

ARDOREM etiam ad pertinacius Veios obſidendos auxit, quod illi, eruptione

quadam nocte facta, munitiones quaſdam ad ſua mœnia flammis conſumpſiſſent, dum opera interdiu fiunt intentius, quam noctu cuſtodiuntur. Re audita Romæ, & Senatu formidante ne illa occaſione Tribuni ſeditionem excitarent, & ſoluta obſidione victæ Reip. inſultarent. Ij quibus cenſus equeſter erat, quibuſque equi publici non erant aſſignati, equis ſe ſuis ſtipendia facturos Senatui promittunt, quam ob rem cum ab Senatu ampliſſimis verbis collaudati eſſent, vniuerſæ plebis accenſus eſt animus ad voluntariam militiam. *Exercitus voluntarius.* Itaque voluntarius Veios ductus exercitus, non amiſſa modo reſtituit opera, ſed noua etiam inſtituit. Ab vrbe commeatus intentiore cura quam ante ſubuehi, nequid benemerito exercitui ad vſum deeſſet.

ANNVS MVNDI 3653. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 137. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 4. OLYMPIADIS XCIV. AN. 4. PRÆTORE EXÆNETO. VRBIS COND. 352. TRIB. MIL. C. SERVILIO. HALA III. ET ALIIS QVINQVE APVD LIVIVM. L. 5.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 400.

I. *Ratio temporis.* QVATVOR ſuperſunt integra ſecula, ante Regem ſeculorum mundo datum ac natum, longo adhuc nobis labore decurrenda. Sed aderit, vt ſperamus, quatuor poſtremis, qui per triginta ſex priora ſecula, nos ad hæc poſtrema benigna manu deduxit.

Habet autem hic annus, vt iam ante attigimus, expeditionem Cyri ab extrema Aſia in Babylonios contra fratrem, non minus male ſuſceptam, quam malo exitu terminatam: Deo regem, minus bello licet, rebuſque gerendis idoneum, contra fortem, & audacem bellatorem, & fortiſſimorum militum vallatum exercitu, protegente. Hæc profectio confirmatur à Laërtio in vita Xenophontis. Eam enim eodem anno, & prætore ponit. Floruit, inquit maxime Xenophon, anno quarto nonageſimæ quartæ Olympiadis; Aſcenditq; cum Cyro ſub Archonte Xenæneto, legendum Exæneto ex Diodoro, alij Epæneton, quidam Xynæneton vocant.

II. *Initium expeditionis Cyri.* CYRVS ergo maturam exiſtimans profectionem ſuam, cauſam belli præ ſe ferebat, quaſi Piſidas vellet omnes è ſua regione eiicere. Eſt autem Piſidia Ciliciæ prouincia in Aſia minore, aduerſus quos ſimulat ſe copias omnes Græcas barbaraſque cogere. Eæ Cyri iuſſu Sardibus conuenere magno numero. Quæ Tiſſaphernes cum animaduertiſſet, apparatum maiorem arbitratus, quam qui aduerſus Piſidas inſtitueretur, ad Regem ſuum quam celerrime potuit, cũ quingentis equitibus, contendit. Cyrus autem non magnis itineribus, vt qui multas ductabat copias, & quæ in via etiam augerentur, profectionem tamen maturabat, & ſuos quos multis promiſſis in digreſſu animarat, etiam inter eundem confirmabat, vt ex Xenophontis, qui aderat narratione apertum eſt. Ibi inter alia ait ſe facturum, vt quicunque domum redire voluerit, ciuibus ſuis ſuſpiciendus redeat; ſed effecturum potius, vt rebus patriis oblatas à ſe rationes eſſent antelaturi. Tam longe quippe ac late patere fratris regnum, quod ſperabat victoriæ ſuæ præmium, vt timeret ne non ſatis habiturus eſſet prĉſtantium virorum quibus daret, ſtatuere certe ſingulis Græcis auream coronam daturum.

III. *Quomodo [illegible] [illegible] [illegible] ſuſcepta.* NON diſſimulabo tamen nonnulla in his videri, magis ad gratiam Græcorum, quam ad fidem, & rei veritatem compoſita. Cum enim Xenophon ipſe pars non minima eſſet illius exercitus; & ſuo, & illius honori conſultum voluit, ne viderentur ſcientes prudenteſque pro fratre perduelle, ac perfido, contra legitimum Principem, Perſarum Imperatorem arma nefaria ſuſcepiſſe. Itaque eius conſilij non ſolum multitudinem, ſed duces etiam ipſos ignaros fuiſſe tradidit. Donec ad Eu-

phratem ventum eſt, extra vnum Clearchum, vt bellum videatur neceſſitate, non voluntate ſuſceptum. [a] Verum id neque Diodoro perſuaſit, neque Plutarcho. Nam cum ille dixiſſet nauales Lacedæmonum copias ad eum ſub extremam Ciliciæ vrbem perueniſſe, ſubdit. Hoſce mercenarios, ab amicis Cyri priuatim mitti ſimulabant, cum reuera tamen de conſilio, iuſſúque Ephororum cuncta fierent. Apertum enim bellum in Regem nondum ſuſceperant Lacedæmonij, ſed occultatis ad tempus conſiliis, quo belli momenta inclinatura eſſent expectabant.

[a] Vide l. 1. de exped. p. 180.

IV. *Lacedæmony Cyro fauent.*

Nec obſcurius Plutarchus, *Lacedæmonios*, inquit, *per literas orat, vt auxilia, & milites ſibi mittant, quibus oſtendit ſe largiturum, ſi pedeſtres veniſſent, equos, ſi equeſtres, bigas, ſi prædia haberent, vicos; ſi vicos vrbes: ſtipendium militibus non annumeraturum, ſed admenſurum. Iactans autem ſe maiorem in modum, etiam ſe cor ait ferre fratre grauius, doctiorémque philoſophum, & magum meliorem eſſe, vinum potare ac ferre largius. Illum vero præ timiditate, & ignauia, per venationes ne equo quidem, in periculis nec ſolio inſidere. Ergo Lacedæmonij miſſa ſcytala præceperunt Clearcho, Cyro vt in omnibus morem gereret.* Sic Plutarch. At Diodor. pro Clearcho Samium quendam præfectum, ſicut & Xenophon initio l. 3. Hiſtor. ſubſtituit, memor ſe iamdudum Clearchum in exilium abegiſſe.

Eius vanitas ac ſuperbia.

V. *Copia Cyri. Et Artaxerxis.*

Habebat ſub ſignis Cyrus magnas barbarorum copias, & mercede militantes Græcos paulominus tredecim millibus, vt ait Plutarch. alludens omnino ad Xenophontem, qui ait Cyrum cenſuiſſe Græcorum decem millia, & quadringentos ſcutatos, cetratorum autem duo millia, & quadringentos, ſiue vt alij legunt, quingentos. Addit etiam habuiſſe Barbarorum qui ſibi militarent decem myriades, id eſt centum millia, & currus falcatos fere viginti. Quem numerum præter morem diminuit Diodorus. Aſianorum enim ponit tantum 7. myriades; at Græcorum tredecim millia, vt cæteri. Hi 95. caſtris ad regem peruenere, [b] confectis 535. paraſangis, quarum ſingulæ valent 30. ſtadiis. Rex autem Artaxerxes poſtquam de exercitu Cyri ex Tiſſapherne cognouit, ipſe quoque ſe ad bellum parauit, breuique congregauit, vt ait Xenophon, duodecies centena millia, currus falcatos ducentos. Item equitum ſex millia, qui ante regem diſpoſiti erant: verum prælio interfuerunt tantum nongenta millia, & falcati currus centum & quinquaginta. Hic quoque barbaras copias duabus partibus diminuit Diodorus. Nam pro 120. myriadibus, quadraginta myriadum meminit, ſecutus Cteſiam, vt ex Plutarch. liquet.

[b] Xenoph. l. 2.

Paraſanga.

VI. *Paryſatidis & Statiræ odia.*

Hæ acies dum coguntur magna videlicet iurgia inter Paryſatidem regis matrem, & Statiram eius vxorem coorta ſunt, quod illa indulgentia ſua, atque importuna miſericordia in has turbas Regem, totúmque regnum demerſiſſet, dum Cyro veniam ambiti regni obtinuiſſet. Quibus incitata Paryſatis crudelis mulier, ſtatuit nurum è medio tollere, quod etiam poſt multa alia ſcelera tandem veneno perfecit. Nam vt refert Cteſias, cum ambæ in menſa eſſent, Paryſatis cultellum habuit, cuius facies vna præſentiſſimo veneno illita erat, altera vero munda. Hoc ergo cultello ſecatur auicula parua oui magnitudine, cuius partem dimidiam, quæ veneno carebat, Paryſatis accepit, ac comedit palam; tum alteram veneno tinctam Statiræ dedit. Quæ nihil ſuſpicata fraudis, quod Paryſatidem videret comedendo præiuiſſe, cum parte auiculæ etiam venenum vorauit, & mortem; quam rex non in matrem, vt oportebat; ſed in eius eunuchos, & Gingem, quæ illi familiaris erat, cruciatibus, ac morte vindicauit eoque nomine Paryſatis filio, hic viciſſim matri ſuccenſet, vt ait Cteſias. Libenter opinor in matrem, & hoc nouiſſimum, & alia pleraque ſcelera vindicaturus, vt iure meritoque poterat, niſi naturalis vel amor, vel reuerentia, & populi grauior fortaſſis offenſio, nefariam mulierem ſupplicio debito eripuiſſet.

Statira mors.

VII. *Concurſus acierum.*

Pugnatum eſt trans Euphratem, Plutarch. locum vocat Cunaxa, vbi cum vtraque acies conſtitiſſet ad prælium, facile Barbari oppoſiti Græcis in fugam auerſi ſunt; reliqui vario certamine dimicarunt: ſed præcipuum victoriæ momentum in fratrum pugna fuit. Erat rex in acie media, ſtipatus ſex millibus lectiſſimorum equitum, inſuperque ſexcentis, qui ante agmen regis erant diſpoſiti. Cumque læuum cornu Perſarum ceſſiſſet Clearcho, nemóq; aciem mediam inuaderet, cœpit ea mouere ſe loco, vt Græcos à tergo adoriretur, & barbaris vndique circun-

Pugna fratrum.

fuſos, deleret. At Cyrus id veritus, cum conferto ſexcentorum equitum globo, in mediam irruit aciem, & ſexcentos primum ante regem collocatos loco mouet, ac vincit; interfecto etiam eorum præfecto Artagerſe. Quin & illa ſex millia in fugam auertit. Omninóque apparebat Cyrum victorem fore, ſi Clearchus illi dicto audiens fuiſſet, & in mediam aciem, in qua Rex erat, irruiſſet: ſed dum maluit cautè agere quam parere, vt ſuos ſaluos faceret, ne circumuenirentur, Cyrum circumuenit, ac perdidit. Deus nimirum hominis pernicioſa cautela vſus eſt, vt perfidum ac ingratum principem caſtigaret.

VIII. *Cyrus vulneratus occiditur.*

Cvm fugitiuis Regis equitibus, Cyri equites perſequendi ſtudio diſſipantur, præter paucos: cum viſo rege, Cyrus, video, inquit, hominem, & impetu facto in eum irruit, eique pectus per mediam ipſam loricam vulnerat, dum vice verſa, quidam magna vi haſtam vibrans, ſub oculum Cyri adigit. Ibi dum rex & Cyrus inter ſe animoſe dimicant, & qui vtrumque tutabantur, Cyrus ipſe interficitur, & ſuper ipſum octo fortiſſimi pugnatores iacuerunt: ſtatimque ei caput & dextera præciſa ſunt, ſimulque Græcorum ſpes omnes præciſæ. Rem fuſius perſequitur Xenophon, quem ſequimur: nam diuerſa referunt Diodorus, & Plutarchus, ex Cteſia, & Dinone. Refert Diodorus cæſa de barbaris quindecim millia, de Cyri militibus ad tria millia, de Græcis paucos vulneratos, nullum occiſum. Cteſias autem apud Plutarchum ait, inito cæſorum numero nouem millia capitum relata ad Artaxerxem, ſibi vero videri ad 20. millia cecidiſſe.

Cæſorum numerus.

IX. *Barbara crudelitas Paryſatidis, & Artaxerxis.*

Parysatis Cyri mater incredibilem exercuit carnificinam in Carem quendam, qui Cyrum à ſe occiſum iactabat. Nec minorem Rex in Mithridatem, qui eandem necem per temulentiam ſibi arrogabat: illa de filio vindictam expetente, hoc gloriam occiſi fratris, apud Græcos & barbaros ambiente. Illa abreptum hominem per dies decem excruciari iuſſit, inde oculis effoſſis, in aures eius æs feruens inſtillari, dum efflaret animam. Hic ſcaphis Mithridatem necari iuſſit. Quod ſupplicij genus ita refert Plutarchus. [a] Scaphas duas inter ſe congruentes accipiunt, in alteram ſupinum eum, qui neci eſt deſtinatus, locant, inde imponunt alteram & coaptant, ita vt caput, manus, & pedes exerantur, reliquum ſit incluſum corpus. Tum cibum homini præbent, quem ſi reiiciat, oculos fodicantes ſumere compellunt. A cibo, mel & lac confuſum ei ad potum infundunt, tum ad ſolem aſſidue obuertunt oculos eius, vt incubantium muſcarum examine tota facies integatur. Cum autem intus faciat, quæ homines, qui edunt & bibunt neceſſe habent, tineæ & lumbrici, ex tabe, & putredine excrementorum proueniunt, à quibus in viſcera penetrantibus corpus conſumitur. Ad hunc modum Mithridates ſeptemdecim dies tabeſcens tandem interiit, crudeliſſima plane, maximéque barbara carnificina. Nec mitior fuit Paryſatis in eum, qui caput ac dextram Cyri mortui, iuſſu regis præcidiſſe ferebatur, Maſabates regis Eunuchus, Bagapatem Cteſias vocat. Nam Regi per fraudem ſurreptum, vel cum illa talorum ludo regem viciſſet, acquiſitum, tradidit carnificibus, viuumque præcepit excoriari, ac corpus tranſuerſum in tres ſuſtolli cruces, & pellem ſeorſum palo ſuffigi.

Scapharum ſupliciũ.

[a] in vita Artax.

X. *Reditus Græcorum in patriã.*

Interea Græci de reditu ſolliciti conſilia inter ſe agitant, & omnia plena periculis animaduertunt, ſiue bellum gerere cum rege velint, ſiue fœdera inire, quod & equis carerent, & commeatu, & viæ ducibus, & nauibus ad traiicienda flumina: illud certe conſtanter recuſarunt, vt arma ſua traderent. Ergo in viam ſe dant, duce in primis Clearcho, in occultas Perſarum inſidias, & occurſus ſemper intenti, cum ſibi mutuo alteri ab alteris timerent. Ægerrime tamen ferebant Perſæ, Græcos incolumes in patriam reuerti, qui in Perſidem cum infeſto exercitu penetrarant, vt Regem è ſolio ſuo deturbarent, eius hoſtem in regnum eueherent, qui victi nunc in hoſtili ſolo hoſtibus circunfuſi tenerentur, qui montibus, fluminibus, deſertis locis capti clauſique forent. Cum nihilominus non tantis eſſent animis, vt eos aperto marte inuadere auderent, id fraude perficere moliuntur.

XI. *Plerique ducũ fraude Tiſſaphernis pereunt.*

Tissaphernes reditum cum magnis copiis in Cyri prouinciam comparat, ſe amicum, ſe viæ comitem ac ducem offert, & inito fœdere, & iureiurando vtrimque firmato, aliquot progrediuntur dies, vtrique ſociis formidoloſi, atque ſuſpecti. Donec Tiſſaphernes erepta Clearcho formidine, & male ingeſta fiducia, cum ad prætorium ſuum, cum aliis 4. ducibus, Proxeno, Menone, Agia, & Socrate,

& viginti cohortium præfectis adducit, quos milites fere ducenti ſecuti ſunt, quaſi ad forum rerum venalium pergerent. Poſteaquam ad prætorium Tiſſaphernis peruentum eſt, duces intro accerſiti ſunt, Præfecti cohortium ad portas ſubſtiterunt. Nec multo poſt ad idem ſignum, purpurei vexilli oſtentati, vt ait Diodorus, tam ij qui intus erant comprehenſi, quam qui foris cæſi fuere; moxque duces vincti compedibus ad regem perducti, capitibus abſciſſis viuendi finem fecerunt; excepto Menone, homine, vt à Xenophonte deſcribitur, longe deterrimo, qui tamen à Rege, vt homo conſceleratus, anno toto viuus excruciatus, tandem animam miſer euomuit.

Reliqui per varios caſus euadūt.

Reliqvi Græci, ſubrogatis aliis ducibus, in quibus Xenophon ipſe Athenienſis, reditum promouent, laboribus maximis, ac periculis impeditum, per varias cœli, atque incolarum iniurias, ac Perſarum à tergo imminentium inſultus, quæ Xenophon libris quinque copioſe elegantérque perſecutus eſt; totamque expeditionem tam in aditu quam reditu vnius anni ac trium menſium fuiſſe ſcribit.[a]

[a] l 7. extremo.

XII. *Res in Italia à Romanis male geſta.*

In Italia dum cura omnium in Veiens bellum intenta eſt, neglectum Anxuri præſidium vagationibus militum, & Volſcos mercatores vulgo receptando, proditis repente portarum cuſtodibus, oppreſſum eſt. Nec Veiis melius res geſta eſt. Capenates enim & Faliſci Hetruriæ populi, inita armorum ſocietate, iureque iurando firmata, cum ſuis copiis necopinatò caſtra Romanorum adoriuntur, ea regione, qua M. Sergius Tribunus militum præerat, ingentémque terrorem intulere, quod totam Hetruriam excitam ſedibus Romani adeſſe arbitrabantur. Eadem opinio etiam obſeſſorum animos extulerat; itaque ancipiti prælio caſtra Romana oppugnabantur, nec ſatis defendi poterant. Cumque facile remedium adhiberi poſſet, ſi aduocatis è maioribus caſtris auxiliis, alij ſuperuenienti hoſti reſiſterent, alij erumpentes Veios cohiberent, id tamen neglectum eſt: caſtris enim præerat Virginius, priuatim Sergio inuiſus, atque infeſtus.

XIII. *Priuata inimicitiæ cladem afferūt exercitui.*

Is cum pleraque caſtella oppugnata, ſuperatas munitiones, vtrimque inuehi hoſtem nunciaretur, milites nihilominus in armis tenuit, ſi opus foret auxilio, collegam dictitans ad ſe miſſurum. Huius arrogantiam pertinacia alterius æquabat, qui ne quam opem ab inimico petiiſſe videretur, vinci ab hoſte, quam vincere per ciuem maluit. Diu in medio cæſi milites. Denique deſertis munitionibus, aliqui in maiora caſtra, maior pars Romam cum Sergio ſe contulit. Eo cum aduocatus eſſet Virginius, multis inter ſe in Senatu certauere maledictis; viſum eſt Senatui nouos Tribunos ante legitimum tempus creare. Huic decreto cum Tribuni obſiſterent, quod id cum ſua contumelia coniunctum dicerent; victi tamen ſiue Tribunorum plebis minis, ſiue C. Seruilij Halæ denunciatione, qui ſe Dictatorem dicturum ferebat, magiſtratu abierunt; & creati ſunt Trib. mil. qui Cal. Octobr. magiſtratum inirent, cum hactenus ſolennis dies in Idus Decembris caderet, vt ſcribit Liuius l. 5. Ex quo intelligitur iam per aliquot ſecula ante annum Iulianum, qui eſt 708. ab Vr. Cond. res à magiſtratibus geſtas, & eorum initia, non male cum illis ipſis annis Iulianis, qui à Ianuario incipiunt, conueniſſe.

Noui Tribuni ante tempus creati.

ANNVS MVNDI 3654. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 138. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 5. OLYMPIADIS XCV. AN. I. PRAETORE LACHETE. VRBIS COND. 353. TRIBB. L. VALERIO POTITO IV. M. FVRIO CAMILLO II. M. ÆMILIO MAMERCO III. ET ALIIS TRIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 399.

I. *Semina belli Perſas inter & Laced.*

ETSI bellum à Cyro, & Græcis ſuperiore anno contra Artaxerxem infœliciter geſtum, ſatis ampla belli ſemina inter Græcos & Perſas iecisſet; quia tamen ea expeditio publico Græcorum conſenſu ſuſcepta non apparebat, ne Perſas quidem contra Lacedæmonios armauit. Etſi eos Tiſſaphernes, toto pene itinere, hoſtiliter perſecutus eſſet, eorumque primarios, contra ius fidemque, partim occidiſſet, partim regi mactandos tradidiſſet. Aſt vbi Tiſſaphernes, qui egregiam in hoc bello Regi Artaxerxi operam nauarat, proptereáque Regis gener effectus, vt Diodorus author eſt, non ſolum Prouinciam ſibi pridem commiſſam, ſed eam etiam quæ Cyro parebat, à Rege obtinuiſſet, totiuſque oræ maritimæ Satrapa factus eſſet, aperta, hoc anno primo Olympiadis nonageſimæ quintæ, qua Minos Athenienſis in ſtadio vicit, & qua in Iudæa ſabbaticum annum 153. celebrari oportuit, belli cauſa exorta eſt. Cum enim vellet Tiſſaphernes omnes ciuitates Ionicas imperio ſuo parere. Illæ vero, quod partim ſe in libertatem vendicare cuperent, partim Tiſſaphernem metuerēt, quia Cyrum, dum is adhuc eſſet in viuis, Tiſſapherni prætulerant, eum in vrbes ſuas admittere nolebant, ſed miſſis Lacedæmonem legatis petebant, vt quando totius ipſi Græciæ præſides, ac duces eſſent, ſe natione Græcos, habitantes in Aſia non negligerent.

II. *Græci de Perſis detrahunt.*

SCRIBIT Plutarch. in Artaxerxe, Græcos ab expeditione reduces magnum in contemptum Perſas adduxiſſe, quod dicerent Perſarum & Regis res, vim auri eſſe, & luxum, & mulieres: cætera faſtum, ac minas; eóque factum eſſe vt tota ſe erigeret Græcia, & deſpiceret Barbaros. Tum Lacedæmonij turpe ducerent, niſi Græcos Aſiam incolentes eximerent ſeruitute.

Lacedæmonij Thimbronem in Tiſſaphernē mittunt.

Lacedæmonij ergo Thimbronem præfectum ad eos cum copiis mittunt, nimirum ex nouorum popularium numero mille, ex reliquis Peloponneſiis, plus minus 4. millia; Athenienſium equitum trecentos, quo equitatu nuper Triginta tyranni vſi fuerant, cumq; Spartani in malam rem abire cupiebant. Cum iis copiis Thimbro in Aſiam traiicit, quibus qui ex Perſidis expeditione redibant, cum ſe adiunxiſſent, aduerſus Tiſſaphernem, etiam in planicie, ſtruebat aciem, oppidáque partim ſponte dedita ſuam in poteſtatem accepit, partim vi occupauit, Lariſſam diu obſedit. Eam vocat Ægyptiam Xenophon, datam videlicet Ægyptiis à ſuperiore Cyro.

III. *Indéque Dercyllidã.*

CVMQVE nihil agere videretur, Ephori Dercyllidam mittunt, qui ei in imperio ſuccederet. Verum Dercyllidæ res Diodorus in ſequentem annum differt. Thymbro autem domum reuerſus, accuſatus à ſociis, quod exercitui licentiam dediſſet ſpoliandi fœderatos, damnatus exulatum abiit. Xenoph. l. 3. Diodorus hoc ipſo primo anno huius Olymp. tradit Socratem Athenienſium philoſophum ab Anyto & Melito læſæ pietatis in deos, & corruptæ iuuentutis accerſitū, capite fuiſſe damnatum, & hauſta cicuta periiſſe. Cuius iniquiſſimæ actionis, inquit, populum ſtatim pœnituit, omnémque iram in eius criminatores vertit, eiſque, ne dicta quidem cauſa, ſupplicium capitis irrogauit. De anno primo Olympiadis 95. conſentit

Mors Socratis.

Laërt. l. 2. ex Apollodoro, & Demetrio Phalerꝫo, & iterum in vita Xenophontis, ait illum anno vno ante Socratis mortem cum Cyro expeditionem feciſſe: qui etiam recte ſeptuageſimo ætatis anno mortuum tradunt, tot enim anni numerantur ab anno quarto Olympiadis Septuageſimæſeptimæ ad præſentem annum. Ergo Euſebij Chronicon, in quo mors eius differtur in annum ſecundum, vel tertium huius Olympiadis, corrigendum eſt; ſicut & Suidas, qui ei annos vitæ tribuit octoginta.

IV. *Romana res.* Romæ hoc anno domi militiæque Tribuni ſex Conſulari poteſtate multa habuerunt quæ gererent. Nam & bellum multiplex fuit eodem tempore, & ad Veios, & ad Capenā, & ad Falerios, & in Volſcis, vt Anxur ab hoſtibus recuperaretur. Romæ quoq. tam delectu habēdo, quam tributo conferendo laboratū eſt, & de Tribunis plebis cooptandis contentio fuit. Denique iudicia duorum, qui paulo ante Tribuni militares fuerant, non paruum motum exciuere.

Querela Trib. plebis de tributo, &c. Et primum cum magnus militum delectus habendus eſſet, etiam ſeniores coacti ſunt nomina dare, vt vrbis cuſtodiam agerent; cumque nihilominus ad tributum adigerentur, enimuero illi ægre ferre, quod perinde Reipub. operam nauarent militarem, ſiue domi, ſiue foris milites agerent. Hæc Tribuni plebis querelis publicis inflammabant, plebem tributo, militiáque confici, cum nullum æſtatis, hyemiſue ſit diſcrimen; bellum conſultò malè geri, vt diutius geratur, & alia id genus.

V. *Patricij Tribunatum ambiunt.* Neqve vero hunc vnum querelarum campum habuere Tribuni plebis hoc anno. Cum enim numerus eorum Tributis comitiis expletus non fuiſſet, quod ſcilicet 18. tribuum ſuffragia aliqui è candidatis non obtinuiſſent, pugnauere patres, vt in loca vacua Patricij cooptarentur. Id cum impetrari non potuiſſet, effectum tamen eſt, vt duo, quales Senatus optarat, cooptarentur. Id vero Trebonius tribunus plebis vehementer conqueſtus, iram populi tam in cooptatos, quam in cooptantes concitauit, legem Treboniam ſublatam vociferans, cooptatos Tribunos plebis, non populi ſuffragiis, ſed imperio Patriciorum; & eo deuolui rem, vt aut Patricij, aut Patriciorum aſſeclæ Tribuni habendi eſſent. Ergo cæteri Tribuni aliud iræ populari ſubiectum, callidè tradidere, vt ab re ſibi moleſta eum auerterent.

VI. *Tribuni mil. anni præcedentis damnati.* Dvos tribunos militares ſuggerunt, maturius nuper magiſtratu perfunctos, & inuidia rei ad Veios malè geſtæ flagrantes, quibus diem dicunt, quorum cauſam odio diuturnæ militiæ, & tributorum aggrauant, & amiſſione ciuium, & præiudicio Senatus, qui eos maturius dignitate deiecerit, quaſi ſtare diutius Reſp. his manentibus in magiſtratu non poſſet; ea re non ipſis irrogatam pœnam, ſed ereptam eſſe diutius nocendi poteſtatem, quippe & cæteris collegis abrogatum imperium, qui nihil deliquiſſent. His aliiſque acerbioribus incitata plebs denis millibus grauis æris condemnat reos, ſingulos ne an vtrunque ſimul? Eam ſummam ducentis tantū Francis Cenalis æſtimaret. Ex quo etiam iudicio illud elicuit malitia Tribunorum, vt pro Sergiis & Virginiis, plebs animum adiiceret, ad plebeios ad ſummum magiſtratum promouendos. Legem etiam agrariam promulgant, & tributum conferri prohibent. Ex quo & periculum ſeditionis naſcebatur in caſtris, & bellum parum proſpere geri poterat. Itaque nihil in bello admodum inſigne geſtum eſt, continuata Veiorum obſidio, Anxur nequicquam oppugnatum, poſtquam prima vis irrita fuit, vallo foſſáque obſideri cœptum.

ANNVS MVNDI 3655. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 139. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET Ionathan Pontif. 6. Olympiadis XCV. an. 2. Prætore Aristocrate. Vrbis cond. 354. Tribb. P. Manilivs. P. Ticinivs. P. Melivs. L. Fvrivs Medvllinvs. L. Popilivs Volscvs. et P. Licinivs Calvvs Plebeivs.

ANNVS ANTE CHRISTVM 398.

I. *Dercyllidas duces Perſarũ inter ſe ſuſpectos reddit.* CVM bellicæ res non bene à Thimbrone in Aſia geri viderentur, quod illi Lariſſæ obſidio parum ſuccederet, ei hoc anno Lacedæmone ſuffectus eſt Dercyllidas, vt ait Diodorus: qui quod vir ingenio acri ac ſolerti exiſtimabatur, *Siſyphus.* Siſyphi cognomen habebat, teſte Xenoph. l. 3. Hic cum Tiſſaphernem ac Pharnabazum inuicem ſibi ſuſpectos nõ ignoraret, habito cum Tiſſapherne colloquio, militem in Pharnabazi ditionem abduxit; cum alterutro enim quam cum vtroque bellum gerere malebat; & præterea veteres etiam inimicitiæ, Dercyllidam inter & Pharnabazum, intercedebant. Dercyllidas ergo cum & verbo diceret, & factis ipſis doceret ſe Aſianis Græcorum ciuitatibus libertatem duntaxat *Aſianos Græcos liberat.* quærere, ſuiſque vt legibus viuerent, diebus octo nouem oppida cepit, in quorum vno congeſtas inuenit opes, quæ in annum vnum ſtipendio ſufficerent octo militum millibus, quæ Midias improbè, ac flagitioſe deprædatus fuerat, occiſa ſocru ſua Mania clariſſima fœmina, cum filio eius adoleſcente lectiſſimo, annorum fere 17. & eius vrbibus occupatis, quas ei Dercyllidas mira fœlicitate eripuit; *Mira eius felicitas.* quam rem fuſius apud Xenophontem leges. Vt mirum ſit à Plutarcho ſcriptum eſſe in Artaxerxe, nihil à Thimbrone, aut Dercyllida memorabile geſtum eſſe.

II. *Hyemat in Bithynia.* Deinde ſecum ipſe deliberauit, quo pacto fieri poſſet, vt ſine ſociorum moleſtia hyemem cum copiis tranſigeret, neque Pharnabazus cum copiis equeſtribus oppida Græci nominis infeſtaret. Quare ad eum miſit, qui interrogaret, pacémne an bellum mallet; ille inducias elegit, quas octo menſium fuiſſe Diodorus refert, ſed inducias priores cum poſterioribus miſcet, & res in vtriſque geſtas, quas Xenophon, ex rei geſtæ veritate, accurate diſtinxit. Quæ res vbi ſucceſſiſſet, Dercyllidas Bithynicam in Thraciam profectus, ibidem hybernauit, non admodum hoc grauiter ferente Pharnabazo, quod Bithyni ſæpius illi bellum facerent. Ibi ergo Dercyllidas nullo periculo, magna commeatus copia tota hyeme abundauit: ſed eius felicitatem ſociorum quorundam temeritas nonnihil obſcurauit.

III. *Conon pro Perſa Nauarchus.* Interea Pharnabazus per harum induciarum tempus ad regem aſcendit, vt ait Diodor. hoc anno, eique perſuadet vt adornata claſſe, Cononem Athenienſem Nauarchum ei præficiat, egregium bellatorem, qui tum in Cypro apud Euagoram regem agebat; non ſecuritatem ſectans, ſed opperiens rerum aliquam conuerſionem, ſicut in mari æſtuum reciprocationem, vt ait Plut. in Artax. *Qui cum videret,* inquit, *ſua conſilia viribus, & Regis vires viro prudente egere, ad regem miſit de rationibus ſuis epiſtolam.* Forte etiam tunc opportune adfuit Pharnabazus, (vt Plutarcho Diodorum conciliemus) qui Rege in eam ſententiam adducto, quingentis acceptis talentis, claſſem apparare maturauit. Tum Cononem, poſt habitum de prætura nauali colloquium, imperio maris præficit, multa Regis nomine præclara ei pollicitus. Conon itaque conditionem gerendi magiſtratus accepit, vt qui ſperaret ſe, & patriæ imperium, debellatis Lacedæmoniis, recuperaturum; & magnam virtutis gloriam ſibi ipſi comparaturum. Ergo claſſe quamuis nondum ſatis inſtructa, & perfecta, cum 40. nauibus, quas tum paratas habebat, in Ciliciam deuehitur, & ad bellum gerendum ſe parat. Supradictum eſt Cononem cum octo nauibus in Cyprum vela feciſſe. Reliquæ ergo paulatim eo ab Athenienſi clade confluxerant.

IV. *Plebs Romæ ad Tribunatum milit. admiſſa.* Romæ hoc anno ad ſummum honorem plebi patefactus eſt aditus, & , vel vſurpandi ſui iuris cauſa, vnus P. Licinius Caluus factus eſt Tribunus militum, vir nullis ante functus honoribus, vt ait Liuius, ſed vetus tantum Senator, & ætate iam grauis. Ex quo intelligitur quantum ſit diſcrimen inter Patricios & Senatores, cum etiam iſti in plebe, ſicut & equites, cenſerentur; illi autem primam nobilitatem ſoli conſtituerent. Hac victoria Comitiorum exultantes Tribuni plebis, quod maxime Remp. impediebat, de tributo remiſerunt: collatum obedienter, miſſumq; ad exercitum eſt. Anxur in Volſcis breui receptum eſt, neglectis die feſto cuſtodiis vrbis.

Inſignis annus hyeme gelida, ac niuoſa fuit, adeo vt viæ clauſæ, Tiberis innauigabilis fuerit. Et quia Publius Licinius, vt cœperat haud tumultuoſe magiſtratum gerere, maiore gaudio plebis, quam indignatione patrum, ita etiam geſſit; dulce viſum eſt proximis etiam comitiis Tribunos militum plebeios creare, vt proximo anno dicetur.

ANNVS MVNDI 3656. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 140. ARTAXERXIS MNEMONIS ET IONATHAN PONT. 7. OLYMP. XCV. AN. 3. PRÆTORE ITHYCLE. V. C. 355. TRIB. M. VETVRIO PATRICIO; L. TITINIO, P. MENENIO RACILIO, CN. GENVTIO, L. ATILIO PLEBEIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 397.

I. *Dercyllidas rem bene gerit in Thracia.* INEVNTE vere Dercyllidas, ex Bithynorum finibus excedens, Lampſacum venit, vbi didicit ex Lacedæmoniorum legatis ad ſe miſſis, prorogatum ſibi in hũc annum imperium; Audiit etiam Cherſoneſum Thraciæ, propter aſſiduas Thracum incurſiones, coli non poſſe, ideoque & Spartæ legatos eorum eſſe auxilij cauſa: optari vt in Iſthmo murus duceretur, qui Cherſoneſios à Thracibus diuideret. Dercyllidas conſilio ſuo tecto, legatos miſit ad viſendas vrbes, quas dudum conſtituiſſet, pace ipſis ac libertate reſtituta. Interim ipſe rurſum Pharnabazum miſſis nunciis interrogat, induciáſne, quæ per hyemem fuiſſent, an bellum mallet. Cumque Pharnabazus hoc quoque tempore inducias bello prætuliſſet, traiecto Helleſponto in Cherſoneſum venit, Thraces primùm è regione expulit, vt ait Diodorus, tum Iſthmum, qui 37. ſtadiis porrigebatur, muro intercludere incipit, & locum vniuerſum in milites partitus, propoſitis præmiis, murum verno tempore inchoatum, ante autumnum abſoluit: intra murum ipſum vndecim oppida, portus plures, agrum fertilem, paſcua pulcherrima complexus, in Aſiam magnificis honeſtatus muneribus, vt ait Diodorus rurſum traiecit. Vbi cum reperiſſet à Chiorum exulibus oppidum Atarna occupatum, illud obſedit, & intra octauum menſem ad deditionem compulit, inde Epheſum contendit, itinere tridui ſitam à Sardibus. *Cherſoneſum muro claudit. Iſthmi eius longitudo.*

II. *Ephororum ad eum mandata.* INTEREA cum legati Ionicorum oppidorum Lacedæmonem profecti docuiſſent poſſe adigi Tiſſaphernem, quo cum adhuc Dercyllidas pacem habuerat, ad permittendum vt Græcæ vrbes, quæ in eius erant ditione, ſuis legibus viuerent, ſi Caria domicilium eius infeſtaretur; ſcripſerunt Ephori ad Dercyllidam, vt cum copiis ſuis in Cariam ſe conferret, præterea vt Pharacus nauarchus cum nauibus oram Cariæ legeret.

Eius cum Perſis colloquium in Ionia. Pharnabazus autem cum Tiſſapherne in Cariam profectus erat, vt cum eo de bello communi nomine gerẽdo, & Græcis finibus regis eiiciendis ageret: eodem & Dercyllidas cũ Pharaco venerat, qui cum vidiſſent Perſas in Ioniam regredi, veriti ne Perſę Ioniam à præſidiis nudam percurrendo popularentur, Ioniam & ipſi repetunt. In via cum vtraque acies vtriq; agnita fuiſſet, ad prœlium ſe compararunt. Perſæ 20. millia peditum habebant, equitum decem millia; Dercyllidas non plures ſeptem millibus milites ſub ſignis habebat, vt ait Diodorus. Verum Tiſſaphernes

ratus omnes Græcos iis ſimiles, quos in Perſide acerrimos bellatores eſſet expertus, nequidquam hortante Pharnabazo, prælium detrectabat: denique datis obſidibus ad colloquium ventum eſt. Dercyllidas, vt pax iniri poſſet, requirebat vt Rex oppida Græci nominis, legibus, & inſtitutis ſuis vti ſineret, Perſæ vt Græcæ copiæ Regis è finibus, & Lacedæmoniorum præfecti oppidis excederent. Hæc inter ſe collocuti, inducias pacti ſunt, donec Dercyllidas Lacedæmonem, Tiſſaphernes rem ad Regem retuliſſet.

Cōditiones pacis propoſita.

III. *Peſtis Romæ.*

Romæ vnus M. Veturius ex patriciis candidatis locum tenuit, reliquos quinque Tribunos militum conſulari poteſtate omnes fere centuriæ ex plebe dixere: quos varii varie nominant, vt patet ex Sigonio Onuphrio, Cuſpiniano, nobis vnus ſufficit Liuius, ex quo illos retulimus. Idem ait hæc noua comitia triſtem hyemem, æſtatem grauem, & peſtilentem omnibus animalibus excepiſſe: cuius inſanabili pernicie, inquit, cum nec cauſa nec finis inueniretur, libri Sybillini ex Senatuſconſulto aditi ſunt, Duumuiri ſacris faciendis, per dies octo Apollinem, Latonā, & Dianam, Herculem, Mercurium, atque Neptunum, tribus lectis, quam ampliſſime tum apparari poterant, ſtratis placauere: Lectiſternia inde dicta, quibus hoc anno initium factū eſt. Addit etiam magna tum omnes interſe familiaritate, nullo notorum ignotorúmve diſcrimine, vſos, & vinctos quoque è carcere eductos fuiſſe: quod videri poteſt à malo dæmone hoſte hominum, & funerum amatore inſtitutum, vt peſtis magis magiſque contagione vulgaretur.

Lectiſternia.

IV. *Res ad Veios geſta.*

Interea ad Veios, quos Romanus miles adhuc obſidebat, multiplex terror fuit, cum eis Capenates, & Faliſci improuiſi ſubſidio veniſſent, & munimenta vt antea inuaſiſſent. Sed damnati Sergii & Virginii memoria adiuuit. E maioribus caſtris protinus ſubuentum eſt; breui ſpatio circunductæ copiæ, Capenates in vallum Romanum verſos, à tergo aggrediuntur. Inde pugna cœpta & Faliſcis terrorem intulit; trepidanteſque eruptio è caſtris opportune facta auertit; repulſos deinde inſecuti victores, ingentem ediderunt cædem. Veientium quoque in vrbem refugentium multi ante portas cæſi, dum præ metu, ne ſimul Romanus irrumperet, obiectis foribus extremos ſuorum concluſere.

ANNVS MVNDI 3657. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 141. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN Pont. 8. Olymp. XCV. a. 4. Archonte Lysiade. Vrb. C. 356. Tribb. L. Valer. Potito, V. M. Valer. Maximo, M. Fvrio Camillo III. L. Fvrio Medvlino III. Q. Servilio Fidenate II. Q. Svlpitio Camer. II. omnib. Patriciis.

ANNVS ANTE CHRISTVM 396.

I. *Res Agis Spartæ moritur.*

AGIS Lacedæmoniorum Rex hoc anno mortuus, Ageſilaum habuit Lacedæmone ſucceſſorem. Id ſeries narrationis Xenophontis exigit, & Diodorus in extremum hunc annum affirmat.

Xenophon ait eum in reditu ex oraculo delphico, ægrotare cœpiſſe apud Heræam, ac viuum Lacedæmonem deportatum, ſtatim mortem obiiſſe, cum eſſet iam ſenex; cumque honorifice tumulatus eſſet, ac dies aliquot de more abiiſſent, ac regem deſignari oporteret, contendebant inter ſe de regno Leotychides, qui ſe Agidis filiū perhibebat, & Ageſilaus Agidis frater, qui ex lege ſibi regnum deberi aſſerebat, quod Regi ſine liberis defuncto, frater deberet ſuccedere, Leotychidem autem Agidis filium non eſſe, quod pater ipſe affirmarat; & tempus eius abſentis, & huius natiuitatis probaret, cum Alci-

biadis, non Agidis filium eſſe:

Leotychide è contrario multis teſtibus comprobante, Agidem moribundum eum pro filio agnouiſſe: id enim Leotychides, & amici eius multis obſecrationibus à ſene moriente expreſſerant. Eum iuuabat etiam Diopithes quidam vates, qui Apollinis oraculum referebat, quo iubebantur Spartani prohibere ne regnum claudicaret. Claudus autem erat Ageſilaus. At Lyſander interpretatus eſt oraculum, non de rege altero pede claudicante, ſed de altero Lacedæmoniorum rege, qui non eſſet ex progenie Herculis: ſic enim arbitror accipiendum oraculum, licet paulo aliter Xenophon l. 3. hiſt. & Plutarchus in Lyſandro, qui addit etiam opes Lyſandri, vt rex renunciaretur, interueniſſe. Quibus intellectis ciuitas prætulit Ageſilaum. II. *De regno litigant Ageſilaus & Leotychides.* *Vincit Ageſilaus ope Lyſandri.*

Is cum nondum anni vnius ſpatio regnum obtinuiſſet, ingens coniuratio aduerſus Rempublicam detecta, & ab Ephoris prudenter oppreſſa eſt.

Iis ſupplicio affectis, Syracuſanus quidam è Phœnicia veniens Lacedæmoniis nunciat, ibi claſſem trecentarum nauium, tum à Tiſſapherne, tum à Rege parari; quo autem ea mittenda eſſet, ignorare ſe fatebatur. Ita Xenophon; quibus ſatis conueniunt, quæ ſupra de Conone ex Diodoro diximus, licet Cononis non meminerit Xenophon. III. *Claſſis Perſica.*

Excitatis hoc nuncio Lacedæmoniis, & quid faciendum eſſet deliberantibus, Lyſander Ageſilao perſuadet, vt ille ſe in Aſiam expeditionem ſuſcepturum polliceretur, ſi triginta Spartani ſibi adiungerentur, qui ſuo conſilio ei adeſſent, & tyronum duo millia; quæ Lacedæmonii facile conceſſerunt: addiderunt etiam tantum commeatus, quantum in ſex menſes ſufficeret. Addit etiam Plutarchus Lyſandrum ſcripſiſſe ad amicos in Aſia, vt ad mouendum Barbaris bellum, ducem poſcerent Ageſilaum, idque per legatos factum, quod decus regno non inferius, Ageſilaus acceptum retulit Lyſandro. Breui ergo copiis congregatis, Epheſum cum Lyſandro & claſſe peruenit. *Ageſilai in eam expeditio.*

Eo vt delatus eſt, miſit ad eum Tiſſaphernes, qui ſuo nomine quærerent, cuius rei gratia veniſſet. Ageſilaus autem, vt Aſiæ ciuitates, inquit, perinde liberè legibus vtantur ſuis, atque aliæ quotquot apud nos in Græcia ſitæ ſunt. Tiſſaphernes ad illa viciſſim, inducias cum illo paciſci deſiderat, dum regem conſuluerit, ſperans id à rege impetratum iri. Aſſenſus eſt Ageſilaus, additumque à Perſa, Græciſque iuſiurandum, omnino ſine dolo malo ſe pacem procuraturos. IV. *Eius cum Tiſſapherne colloquiũ, & induciæ fictæ.*

Verum impius Tiſſaphernes quamprimum iuſiurandum violauit. Imo & cum illud ederet, peierabat: fucum enim duntaxat Ageſilao faciebat, vt moras necteret, dum copias à Rege maiores acciperet. Quæ licet Ageſilaus perſentiſceret, inducias tamen, Epheſi otioſus ſeruabat.

Interea pleræque ciuitates, quarum adminiſtratio perturbata erat, ad Lyſandrum, cuius magna erat apud Ageſilaum gratia, & à quo ipſi non ita pridem ſuarum rerumpublicarum Decemuiratus iam collapſos acceperant, quem poſtremo familiarius norant, frequentes ventitabant, rogantes vt quæ cuperent, ipſi, ab Ageſilao impetraret. Cumque ita fieret, vt magna cum turba hominum coleret, & ſectaretur, & Ageſilaus quaſi priuatus quiſpiam, Lyſander Rex eſſe videretur, excitata eſt videlicet inuidia Ageſilai, præſertim extimulantibus triginta Spartanis, qui cum ipſo erant, qui dicebant, Lyſandrum in leges peccare, qui regium faſtum priuatus longe ſuperaret. V. *Lyſandri apud Ageſilaum gratia.*

Dolorem ſuum non verbis, ſed factis, præ ſe tulit Ageſilaus. Quotquot enim ab Lyſandro commendabantur, re infecta diſcedebant; reliqui voti compotes fiebant. Itaque Lyſander ea re animaduerſa, nemini deinceps patronus fiebat, ſed eos ſine interprete ad Ageſilaum mittebat: apud quem cum quereretur Lyſander, cur ita amicorum auctoritatem, ac gratiam infringeret; reſpondit ſe id facere in eos, qui ipſo maiores videri vellent. Qua in re apparuit illius prouidentia, qui ſuperbos amat deiicere, & humiles in altum euehere. Nam qui dudum princeps omnia moderabatur, nunc ne mediator quidem eſſe poteſt. Sed in eo quoque deſiderata eſt prudentia, qui ſuperbia inflatus non intellexit, ſubditum principis ſui luminibus obſtruere non debere. Itaque cum Ageſi- *In inuidiã verſa.*

laus volentem ac poſtulantem in Helleſpontum agebat, vbi ei nihilominus fidelem operam nauauit. Hæc fere Plutarch. ex Xenophonte.

VI. *Tiſſaphernes bellum Ageſilao denunciat.*

Interea cum Tiſſaphernes copias à rege accepiſſet, elatus animo bellum Ageſilao denunciat, ni Aſia excederet. Is hilari vultu Tiſſapherni legatos renunciare iubet, magnam ſe ipſi gratiam habere, quod peierando deos ſibi quidem infeſtos, Græcis vero ſocios & auxiliares reddidiſſet. Indeque copias ſuas ex ſociis ciuitatibus contrahit, & parare profectionem in Cariam iubet, vbi Tiſſaphernes domicilium habebat. Quod ille prouidens, equitatum in media planicie inſtruit, vt eo expertem Ageſilaum, & pedite tantum inſtructum facile ſuperaret.

Ageſilaus equitatum parat.

Sed is conuerſo in Phrygiam itinere, peditum præliis quam equitum aptiorem, Perſam deluſit, oppidaque in itinere ſita ſubegit, & necopinata irruptione magnam opum copiam cepit, donec in occurſu equitatus Pharnabazi velitatione facta, iter reflexit ad mare, daturus operam equitatui comparando, & exercendo in hybernis, dum proximo vere aperto campo cum hoſte confligere poſſet: idque perfecit immunitate militiæ data iis, qui ſuo loco equitem armis inſtructum ſuppeditarent, qui ſibi gratificari Ageſilaum credebant, quaſi ſibi per eum liceret, aliquem ſubſtituere ſuo loco moriturum.

VII. *Tribuni mil. omnes patricii.*

Romæ autem cum Tribunorum militarium comitia adeſſent, eorum prope maior patribus, quam belli cura erat; cernentibus non communicatum modo cum plebe, ſed prope amiſſum ſummum imperium. Itaque clariſſimos viros ex compoſito paratunt ad petendum, quos prætereundi verecundiam fore crederent. Inde etiam religionem iniecerunt, quaſi duobus hiſce annis deorum iram ſenſiſſent, indignantium honores vulgari, diſcriminaque gentium confundi. Itaque ſiue maieſtate petentium, ſiue religione attoniti, patricios omnes Tribb. militum creauere. A quibus tamen nihil eximium geri contigit. Prodigium hoc anno narrat Liuius Albani lacus excreſcentis, in quo à Romanis exhauriendo ferebatur victoriam de Veiis eſſe poſitam. Qua de re oratores ad oraculum Delphicum miſſi, non prius redierunt, quam noui Tribuni creati ſunt.

VIII. *Lacus Albanus.*

Plutarchus in Camillo ait Albanum lacum, qui neque aliunde ducit originem, neque alio ſe effundit, pinguibus clauſum montibus, nulla de cauſa, niſi ſi qua diuina, inflatum ita intumuiſſe, vt pertingeret ad dorſa montium, & ſummos vndequaque tumulos æquaret, ſine æſtu tamen inſurgeret, vel vllo fluctu.

Hoc ipſo tempore Plinius ſcribit Zeuxim nobilem pictorem floruiſſe, quem mirum eſt à Pauſania fuiſſe plane præteritum. Mirum quoque referri ab Euſebio in Olympiadis ſeptuageſimæ octauæ primum: certe Suidas Plinio aſſentitur, cum eum Iſocratis tempore, floruiſſe teſtatur. Vixit autem Iſocrates ad multos adhuc annos, vt qui centeſimum prope confecit, vt autor eſt M. Tullius. *l. 35. c. 9.*

ANNVS MVNDI 3658. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 142. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 9. OLYMP. XCVI. AN. I. ARCHONTE PHORMIONE. VRBIS CONDITÆ 357. TRIBB. L. IVLIO TVLLO. L. FVRIO MEDVLLINO IV. L. SERGIO FIDENATE, A. POSTHVMIO REGILLENSI, ET ALIIS DVOBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 395.

VER erat, & tempore militarium exercitationum tranſacto, ludicra certamina in ſeriam erant pugnam conuertenda. Olympica etiam certamina repetebantur, quadriennio nonageſimo ſexto ineunte, quo Eupolemus, ſiue Eupolis ſtadii palmam tulit, & Xenocrates, tertius olim in Platonis ſchola profeſſor futurus, natus eſt: cum elapſo, vt ait Xenophon, anni ſpatio à diſceſſu Ageſilai ex patria, triginta viri, quos Plutarchus conſiliarios Ageſilai vocat, in patriam, cum eorum principe Lyſandro reuocantur, aliis in eorum locum ſuffectis, vbi cum ſe vilem, atque in ordinem redactum videret, conatus eſt, per oraculorum corruptelas viam ſibi ad regnum munire, vt refert Plutarchus. Sed hæc probabilius ad anteriora tempora retulimus, cum adhuc potentia & gratia apud omnes vehementer floreret, & Agis propediem moriturus videretur. I. *Lyſander in patriam reuocatur.*

Pvgnavit interea ad Pactoclum fluuium vicinum Sardibus Ageſilaus, cum equitatu Perſarum; & victoria ac caſtris potitus, inter alias opes, quas captas talenta ſeptuaginta excedere comperit, etiam camelis potitus eſt; quæ deinde in Græciam abduxit. Dum hæc pugna cõmitteretur forte Sardibus erat Tiſſaphernes; quare factum vt eum Perſæ inſimularent, quaſi ab eo deſerti, proditique fuiſſent. Quæ accuſatio cum ad regem Perſarum delata eſſet, iſque perſuaſum haberet eius vnius culpa res ſuas male habere, miſſo Titrauſte caput ei præcidi iuſſit. Odium Regis in Tiſſaphernem domi exacuebat Paryſatis, Regis mater, quæ illum oderat, quod Cyri in fratrem expeditionem celeriter detulerat, quem voluiſſet nefaria mulier à Cyro improuiſum opprimi, & regnare: idque notat Diodorus. Ergo Tiſſaphernes multorum criminum reus, capite truncatur. II. *Ageſilaus pugnat feliciter cum Tiſſapherne.*

Ea re confecta legatos ad Ageſilaum Tithrauſtes miſit, qui eum monerent, vt quoniam belli author & fautor inter Græcos & Perſas, merito eſſet affectus ſupplicio, impetrata à Rege ciuitatibus Græcis, quæ erant in Aſia poteſtate vtendi legibus ſuis, patriam ipſe repeteret, illæ autem Regi priſtinum tributum penderent. Negauit Ageſilaus id ſe poſſe agere, niſi reſponſo Lacedæmone accepto. Interea Tithrauſtæ conſentit in Phrygiam, quæ erat in ditione Pharnabazi, concedere, triginta talentorum commeatu accepto: vbi etiam nuncium ab Ephoris accepit, quo iubebatur etiam Claſſis imperium arbitratu ſuo capere, ac præfectum claſſis conſtituere, quem ipſe vellet: ſic enim arbitrabantur fore, vt cum vterque exercitus in eiuſdem Imperatoris poteſtate eſſet, alter ab altero auxilium & robur acciperet. Claſſem collegit 120. nauium, cui Piſandrum vxoris ſuæ fratrem præfecit, ipſe in Phrygiam profectus eſt. III. *Tithrauſtes pacem cum Græcis quærit.* *Ageſilaus Claſſis quoque imperiũ accipit.*

At Tithrauſtes, qui animaduerteret Ageſilaum diſceſſum in patriam nequaquam meditari, ſed victoriam potius de Rege Perſarum, conſilium cœpit res in Græcia perturbandi. Itaque eo Timocratem Rhodium, cum quinquaginta auri talentis mittit, quæ in præſides ciuitatum diſtribueret, acceptis quam maxime poſſet fidei pignoribus, quo bellum illi Lacedæmoniis inferrent. Diſtributæ ſunt in primis pecuniæ Thebanis, Corinthiis, Argiuis, qui Lacedæmonios criminari, & odium eis conflare cœperunt; quod nihilominus faciebant Athenien- IV. *Tithrauſtes Græcos largitione corrumpit, vt Ageſilaus in Græciam reuocetur.*

ſes, licet huius auri participes non fuiſſent.

...hebani ...llum in ...partam ...mouent.

Thebani ergo vicinos Phocenſes excogitata occaſione inuadunt, perſuaſi illos Spartā auxilii cauſa ituros, ſicque ſe bellum contra Lacedæmonios geſturos, quod Spartani libenter acceptarunt, non leuibus iam ex cauſis Thebanis infenſi. Eo Lyſandrum præmittunt ſociorum auxilia collecturum, quo mox Pauſanias cum domeſticis copiis erat venturus. Hic Thebani Athenienſes adeunt, claſſicum in Lacedæmonios inſonant, & in ſpem priſtinæ gloriæ exſuſcitant. Nec fruſtra, auxilium Thebanis contra Lacedæmonios decernitur.

V. *...yſander ...d Haliar...um inter...citur.*

INTEREA Lyſander prius ad Haliartum quam Pauſanias præſto fuit, ea erat Bœotiæ ciuitas Thebanorum ſocia, & rei gerendæ cupidus, exercitum Lacedæmone venientem cum Pauſania expectare noluit, occupatæ vrbis gloriam ſibi vni ambiens; vbi tamen pro victoria mortem inuenit. Suadebat oppidanis, vt à Thebanis deficerent, & ſe in libertatem vindicarent. Quod cum Thebani, qui intus erant, prohiberent, muro copias admouit. Thebani illico ad auxilium accurrunt, ad ipſa mœnia pugna committitur, & ibi Lyſander interficitur. Eo deinde cum Pauſanias veniſſet Lacedæmonius, veniſſent & Athenienſes pro Thebanis, cum ſe vtrique metuerent, à pugna temperatum eſt. Pauſanias per inducias corpora Lyſandri, & reliquorum tollere vult. Negant ea Thebani ſe reddituros alia conditione, quam vt finibus ſuis Lacedæmonii excederent. Ea res perlubenter audita, ſublatiſque cadaueribus è Bœotia triſtes domum reuerſi ſunt. Vbi Pauſanias ob rem male geſtam capitis iudicium ſubiit: ſed ipſo Tegeam Arcadiæ vrbem fuga ſe recepit, vbi morbo extinctus eſt. In delubro Mineruæ ſupplicem vitam tranſegiſſe, Plutarchus addit. Diodorus eius mortem in annum tertium huius 96. Olympiad. refert, & 14. annis regnaſſe ait, totidemque eius filium Ageſipolim.

...auſanias ...domum re...uerſus dã...natur.

VI. *...yſandri ...aupertas ...orioſa.*

NEC illud omittam de Lyſandro ex eodem Plutarcho; detectam defuncti paupertatem, eius laudem reddidiſſe illuſtriorem, qui ex ingenti pecunia, potentia, vrbium clientela, & regno tali, rem familiarem ne obolo quidem reddidiſſet lautiorem. Male ſcilicet parta male dilapſa fuerant, quod vel ex conatu corrumpendorum oraculorum ſatis patet. Cumque proci, qui nuptias filiarum eius ambiebant, mox inopia eius poſt vitæ exitum erumpente, nuptiis renunciaſſent, mulctam eis Ephori dixerunt: quod eum, cum arbitrarētur pecunioſum, coluiſſent, iuſtum & probum ex tenuitate compertum, repudiauiſſent. Ex eo quoque patuit Lacedæmoniorum in defunctum Lyſandrum beneuolentia; quod cum in eius ſcriptis inuenta eſſet illa oratio, qua ſuaſurus erat populo regnum ex Heraclidarum familia ereptum in medio ponere, & electioni relinquere, Ageſilao autores fuerunt eam orationem non proferre in lucem, ſed nomini bene de republica meriti hominis parcentem, cum auctore defodere, quod ſuperius alia occaſione tetigimus.

...Honoratur ...magiſtra...u.

VII. *Ageſilaus ...em bene ...erit in Aſia.*

INTEREA Ageſilaus res proſpere gerebat in Aſia, & Phrygiæ vrbes partim vi, partim deditione ſibi adiungebat, & regem Paphlagoniæ in primis, à quo Ageſilaus mille equites, & duo millia cetratorum accepit, opera Spithridatæ Perſæ. Quam gratiam vt ei referret, filiæ ipſius nuptias cum Coti rege Paphlagonum cōciliauit: & in regiam Pharnabazi profectus, eam cum vicinis vicis occupauit, & exercitum ibi illa hyeme continuit. Interim ſuperueniente Pharnabazo, cum eo Græci quadam velitatione non bene pugnarunt, ſed mox improuiſi in eius caſtra irruentes, iis potiti ſunt, & cum alia multiplici præda etiam nobilem eius ſuppellectilem abſtulerunt. Inde autem interueniente quodam Cyziceno Apollophane Pharnabazus cum Ageſilao in mutuum colloquium de ineūda amicitia venerunt. In eo queri Pharnabazus male ſibi gratiam veterum beneficiorum, ac beneuolentiæ à Lacedæmoniis reddi, cum illi de ſumma rerum contra Athenienſes periclitarentur.

Eius cum Pharnabazo colloquium.

VIII. *Quem ad defectionē hortatur.*

AGESILAVS contra, eius rei culpam in belli conditionem reiicere, nec aliter fieri poſſe, quando contra dominum ipſius Lacedæmoniis bellum intercederet: hortari vt, facta à Rege defectione, ipſe res ſuas ageret, & Lacedæmoniorum amicitia frueretur. Quod ſe facturum Pharnabazus recepit, ſi quidem Rex ei mitteret ſucceſſorem: ſin ei imperium conſeruaret, ſe pro eo contra Lacedæmonios

pugnaturum. Ex quo apparet qualis eſſet Pharnabazi in principem ſuum fides, quam plerique mortales huius exemplo, propria gloria, & vtilitate metiuntur. Tum Ageſilaus Pharnabazi apprehenſa manu, Vtinam, inquit, vir optime cum talis ſis, amico te vtamur! Vnum quidem hoc ſcito, me iam quanta celeritate potero tuis ex finibus exceſſurum: ac deinceps, tametſi bellum inter nos geretur, fore tamen, quandiu ſupeterit alius quem bello petamus, vt abs te, rebuſque tuis abſtineamus: ſtatimque ex ipſius finibus diſceſſit, cum iam ver non procul abeſſet. Xenophon l.4.hiſt.

IX. Sparta Ægyptū ad belli ſocietatem vocat.

Hoc ipſo anno ſcribit Diodorus Lacedæmonios per legatos Nephræum, Euſebius Achorim vocat, Ægypti regem de armorum ſocietate ſollicitaſſe, qui auxiliorum loco Spartanis apparatum ad centum triremes, & quinquaginta millia tritici dono miſerit. At Conon, qui inſulam Rhodum tenebat, quæ interim Ægypto inſcia, à Lacedæmoniis ad Cononem, tum pro Perſis dimicantem, defecerat, id frumentum nihilominus accepit, & vrbem annona repleuit, iis futuram vſui, qui contra eos pugnaturi erant, quibus miſſa fuerat.

Res à Conone geſta.

Et belli in Græcia ſeminarium.

Interea Cono Perſicæ claſſis præfectus, centum & ſeptuaginta nauibus Hieronymo & Nicodemo ſociis Athenienſibus commiſſis, in Perſidem ad regem conueniendum properat, promittitque ſe Lacedæmonios naualibus copiis debellaturum, ſi pecuniis, cæteroque apparatu pro ſuo arbitrio inſtruatur: quo impetrato, aſſumpto ſibi imperii militaris collega Pharnabazo, ad claſſem reuertitur. Hic fuit hoc anno multarum turbarum, & redintegratorum in Græcia bellorũ apparatus.

X. Bellum cõtra Tarquinienſes.

At Romæ priuſquam Delphis oratores redirent, Albaniue prodigii piacula inuenirentur, noui tribuni militum conſulari poteſtate creati ſunt, quos in huius anni titulo conſtituimus; de quibus patricij ne, an plebeij fuerint Liuius tacet, vtique relaturus, ſi quis in eis è plebe fuiſſet, aut aliquid ea de re proditum inueniſſet. Hoc anno Tarquinienſes noui hoſtes exorti Romanis. Nam quod eos multiplici bello occupatos videbant, crediderunt impune ſe in agro Romano prædas acturos. Sed duo Tribuni A. Poſthumius, & L. Iulius non iuſto delectu, etenim à Tribunis pleb. impediebantur, ſed prope voluntariorum, quos adhortando incitauerant, coacta manu per agrum Cæretem obliquis tramitibus egreſſi, redeuntes à populationibus, graueſque præda Tarquinienſes oppreſſere. Multos mortales obtruncant, omnes exuunt impedimentis, & receptis agrorum ſuorum ſpoliis, Romam reuertuntur.

XI. Bellum Veienſe.

Bellvm interim Veienſe trahebatur, cum Oratores Delphi redeunt, Albani lacus expiationem referunt. Inuentum etiam magiſtratus vitio creatos, Latinas ferias, & ſacrum in Albano monte non rite concepiſſe. Itaque iuſſis tribunis abire magiſtratu, Interreges habendis comitiis habiti ſunt. L. Valerius, Q. Seruilius Fidenas, M. Furius Camillus. Nunquam interim deſitum eſt turbari comitia, interpellantibus Tribunis pleb. donec conueniſſet prius, vt maior pars tribunorum militum ex plebe crearetur.

Galli Hetruriā.

Quæ dum aguntur noui accolæ Hetruriæ Galli exoriuntur, qui Hetruriam metu perturbant. Nihilominus Hetruſci, ſi qui de ſuis Veiis opem ferre velint, non impediunt. Gallorum fama etiam Romæ mitigandis diſcordiis inteſtinis valuit, communis periculi metu.

ANNVS MVNDI 3659. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 143. ARTAXERXIS MNEMONIS ET IONATHAN PONT. 10. OLYMP. XCVI AN. 2. PRÆTORE DIOPHANTO. VRB. COND. 358. TRIB. P. LICINIO CALVO, L. TITINIO, P. MENENIO. CN. GENVTIO, L. ATTILIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 394.

I. *Ageſilaus in patriam reuocatur.*

NON procul vet aberat cum Ageſilaus ſe cōparabat, vt quam poſſet longiſſime in Aſiam progrederetur, exiſtimans ſe nationes omnes, quotquot à tergo relinqueret, regi ademptaturum. Cum Lacedæmonii cognita conſpiratione multarum ciuitatum contra ſe, Perſica pecunia corruptarum, Ageſilaum è medio victoriacurſu in patriam, ad ei opem ferendam, reuocant. Quod ille nuncium eo maiore cum dolore accepit, quo maioris gloriæ & victoriarum ſpem ſibi infringi animaduertebat. Reditum tamen cum ſociis maturare cœpit, cum bona ſpe ac deſiderio, rebus in patria compoſitis, Aſiam repetendi. Ergo relicto in Aſia, ſub Euxeno præfecto, præſidio 4. millium, quorum ope oppida tueri, atque in fide continere poſſet, in Græciam iter intendit. Xenoph. l. 4. hiſt p. 513. gr. lat.

II. *Victoria Spartanorũ de Thebanis, & Athen.*

INTEREA in Peloponneſo, magnis Thebanorum, Athenienſium, Argiuorum, Corinthiorumque coactis copiis contra Lacedæmonios: & Spartanorum viciſſim, ac Sociorum contra ipſos, Ageſipoli rege Pauſaniæ filio puero duce, & eius loco Ariſtodemo tutore eius, ad manus venitur, victoriaque penes Lacedæmonios ſtetit. Pugnam ad Nemeam fluuium commiſſam tradit hoc ipſo anno Diodorus, & ad noctem vſque protractam; in qua de Lacedæmoniis, ſociiſque mille & centum ceciderunt; de hoſtibus, Bœotis ſcilicet & confœderatis, ad duo millia, & octingentos. Eius victoriæ nuncium Dercyllidas Amphipolim, quò iam peruenerat Ageſilaus, defert, octo tantum Spartanos cecidiſſe, ingenti hoſtium multitudine interempta; non paucos tamen è ſociis periiſſe. Dum ille nuncium ad ſocias Lacedæmoniorum ciuitates defert, Ageſilaus in itinere progrediens, Theſſalos equeſtri pugna vincit, homines equeſtris rei peritia confidentiſſimos, & erecto trophæo in Bœotorum fines irrumpit.

III. *Spartani claſſe victi à Conone, & Pharnabazo.*

IBI ſol inſtar lunæ falcatus conſpectus eſt, & ſimul allatus eſt nuncius, quo ferebatur victos eſſe nauali prælio Lacedæmonios, Claſſiſque præfectum Piſandrum, Periarchum vocat Diodorus, occubuiſſe. Cum haud procul a Cnido claſſis vtraque concurriſſet, cum nauibus Phœniſſis Pharnabazum claſſis præfectum affuiſſe, Cononem autem cum claſſe Græca prima in acie ſtetiſſe, ſocios Lacedæmoniorum, animaduerſa magnitudine claſſis hoſtilis, fugiſſe; inde pugnam, ac cladem ſecutam. Diodorus ait quinquaginta triremes à Lacedæmoniis amiſſes, reliquas Cnidum fuga incolumes perueniſſe. Nimirum facile eſt animaduertere Athenienſes nauali prælio, Lacedæmonios autem terreſtri victores euadere. Eam hoſtium victoriam, ne ſuorum animi debilitarentur, prudenter diſſimulauit Ageſilaus, Piſandri mortem duntaxat confeſſus, ex quo factum, vt in alia quadam velitatione vicerint.

IV. *Ageſilaus Thebanos vincit ad Coronæam.*

VERVM poſtquam in Bœotorum fines peruenit, vbi ſe ei Lacedæmonii adiunxerũt, aliique, qui ex Aſiæ, & Europæ ciuitatibus, ei fidem dederant, ad Bœotios quoque, qui eodem cum ipſis belli fœdere tenebantur, acceſſere. Pugna commiſſa eſt ad Coronæam Bœotiæ oppidum, & quidem diu ancipiti certamine, Thebani tandem victoriam Ageſilao non incruentam fugitiui reliquerunt. Nam Ageſilaus ipſe, multis affectus vulneribus, Delphos delatus eſt, vbi Decumam de ma- Herod. l. 4. hiſt. p. 519.

nubiis Deo conſecrat talentis centum non minorem, moxque domum nauigio vectus eſt.

Inde autem tota Peloponneſus bello ardere cœpit, & innumerabiles vbique ſtrages edi, Corinthi præſertim, vbi ſtudium obtinendæ pacis, extremam prope modum eis perniciem attulit; Lacedæmoniis vbique fere victoribus, quæ breuitatis cauſa à nobis præteriri neceſſe eſt.

V. *Spartani imperium maris opera Cononis amittunt.*

Interea Pharnabazus, & Cono poſt victoriam illam naualem, tota claſſe Lacedæmoniorum ſocios inuadunt, primoſque ad defectionem Coos impellunt, poſt Niſiæos etiam, & Tios. Hinc Chii præſidio exturbato in Cononis partes tranſeunt. Eandem mutationem Mitylenæi, Epheſij, Erithræi faciunt: tantumque deinceps defectionis ſtudium ciuitates inuaſit, quarum aliæ libertatem retinuerunt, eiectis Lacedæmoniis; aliæ Cononis, & Athenienſium partes ſunt ſecutæ, vt ex hoc tempore maris imperium Lacedæmonii amitterent. Ita Diodorus hoc anno. Cui Xenophon quod ad tempus attinet, non repugnat, ſed res in terra geſtas duorum fere annorum perſecutus, ad res maritimas regreditur. Ex quo etiam intelligere licet tantam defectionem Cononis conſilio, atque induſtriæ eſſe tribuendam.

VI. *Ad Pharnabazum & Cononẽ ciuitates maritimæ deficiunt.*

Nam Pharnabazus & Cono poſtquam Lacedæmonios claſſe vicerunt, tam inſulas, quam oppida maritima circumuecti, præfectos Lacedæmonios eiiciebant, idque facile conſequebantur, quod ſpem oppidis facerent nullas ſe eis arces extructuros, atque etiam permiſſuros vt ſui iuris eſſent: hæc qui audiebant non ſolum delectati ea laudabant, verum etiam hoſpitalia Pharnabazo munera cupide mittebant. Monebat enim eum Cono futurum, ſi id faceret, vt ciuitates vniuerſæ ad ipſius ſeſe amicitiam adiungerent. Sin eas ſe in ſeruitutem redacturum præ ſe ferret, aiebat ciuitatibus ſingulis ad exhibendum ipſi negotium ſatis virium fore, atque etiam periculum eſſe, ne Græci, animis viribuſque coniuncti, contra eum bellum gererent.

Dercyllidas retinet Abydenos & Seſtum occupat.

In illa tamen deficientium ciuitatum ruina Abydeni, qui ad Helleſpontum habitant, in officio conſtanter ſteterunt, opera Dercyllidæ, qui eò collegit eiectos Lacedæmoniorum præfectos, factaque non parua fortium virorum manu, Seſtum è regione in Europa poſitum, non amplius octo ſtadiis diſſitum occupat, & præſidio firmat, ſuos afflictos conſolans.

VII. *Qui mox oppugnantur.*

Pharnabasvs autem cum deſcendiſſet Epheſum quadraginta triremibus Cononi traditis, iuſſit vt ad Seſtum ſibi claſſe occurreret, dum ipſe terra ſuam ditionẽ perluſtrans, eò iter faceret; Cumque Seſtum & Abydum in eo ſtatu reperiſſet, denunciat eis, ni Lacedæmonios eiicerent, ſe bellum aduerſus eos moturum. Illis nõ obtemperantibus, Cononi mandat vt ab vſu maris eos arceret, Ipſe Abydenorum agrum vaſtat. Ea re cum parum proficeret, domum ab hyberna proficiſcens, Cononi dat curam permouendi oppida propter Helleſpontum ſita, vti ad ver proximum quam maxima claſſis cogeretur. Atque eo in conatu hyems exacta eſt. Hæc fuſius apud Xenophontem l. 4. Pauſanias autem l. 8. ſcribit hoc ipſo anno, eodemque Prætore Diophanto, templum Mineruæ apud Tegeates ſubito incendio conflagraſſe. Et huc fortaſſe reſpexit Euſebius, cum anno tertio Olympiadis præcedentis, ſcripſit templum rurſum Epheſi incenſum, quod multo poſterius contigit. p. 274. ſi. gr.

VIII. *Tribuni militum.*

Romæ in comitiis haud inuitis patribus creatus eſt P. Licinius Caluus, quamuis magiſtratum non peteret, cuius animi moderationem dudum experti fuerant. Sed cum is ætatem grandam iam atque exactam cauſaretur, & filium ſuum, ab ſe ſtudioſe inſtitutum, pro ſe offerret, populum habuit conſentientem, iſque Tribunis mil. creatus eſt cum ſupra ſcriptis, qui eum magiſtratum ante triennium geſſerant. anno V. C. 355.

Contra Faliſcos rem male gerũt.

Titinius, Genitiuſque Tribuni milit. profecti aduerſus Faliſcos, & Capenates, dum bellum maiore animo gerunt, quam conſilio, præcipitauere ſe in inſidias: vbi Genutius morte honeſta temeritatem luit; ante ſigna inter primores cadens Titinius in editum tumulum, ex multa trepidatione, militibus collectis, aciem reſtituit, nec ſe tamen æquo loco hoſti commiſit. Plus ignominiæ erat quam cladis acceptum: tantũ tamen terroris in caſtra ad Veios poſita, & Romam attulit

rumor, vt in illis ægre retentus ſit miles, & Romæ Dictator creatus ſit, vt in rebus pene iam perditis.

IX. *Furius Camillus Dictator.* Is fuit M. Furius Camillus, qui Mag. equitum P. Cornelium Scipionem dixit. Omnia repente mutauerat Imperator mutatus; alia ſpes, alius animus hominum, fortuna quoque alia Vrbis videri. Diem ad nouum delectum dixit, interim Veios accurrit, reſtitutis exercitui animis, militibuſque fugitiuis militari animaduerſione affectis. Inde habito delectu, nemine detrectante militiam, imo Latinis, Herciniſque ſociis nomina profitentibus, in agro primum Nepeſino, cum Faliſcis & Capenatibus ſigna confert; vbi cum omnia ſummo conſilio rationeque à Dictatore acta eſſent, fortuna etiam, vt fit, ſecuta eſt. Non prælio tantum fudit hoſtes, ſed caſtris etiam exuit; ingentique præda potitus, pars magna ad quæſtorem redacta eſt, haud ita multum militi datum. *Hoſtes vincit.*

X. *Veios denique expugnat.* Inde ad Veios exercitus ductus, vbi non ſolum arctior fieri obſidio cœpta eſt, ſed opere etiam laborioſiſſimo cuniculus in arcem hoſtium agi cœpit, & die nocteque continuato labore, operariis in orbem ſuccedentibus, ad arcem vſque perductus eſt. Cumque iam victoriam in manibus eſſe Dictator cerneret, cum inuidiam vitare vellet, circa prædam opulentiſſimæ ciuitatis, ad Senatum ſcripſit, quid ſuper ea re fieri placeret. Cum duæ ſententiæ ferrentur, altera quæ prædam militi, totique populo Romano permitteret, altera quæ ex ea pecuniam confici vellet in ſtipendia militaria, prior illa vicit, quæ Licinii Calui fuerat, & Senatum popularem faciebat. Edictum itaque eſt ad prædam Veientem, quibus videretur, in caſtra ad Dictatorem proficiſcerentur: ingens profecta multitudo repleuit caſtra. Is Apollinem precatus, votáque publice decima parte prædæ, & Iunoni reginæ Romam tranſmigraturæ templo, ſuperante multitudine omnibus ex locis vrbem aggreditur, quo minor ab cuniculo ingruentis periculi ſenſus eſſet. Veientes, nihil ab eo ſibi metuentes, in muros armati diſcurrunt, mirati Romanam aliquot dierum quietem, in repentinum furorem commutatam. At cuniculus delectis militibus eo tempore plenus, in æde Iunonis, quæ in arce erat, armatos repente effudit, & pars auerſos in muris inuadunt hoſtes, pars clauſtra portarum reuellunt, & Romanum exercitum admittunt: omnia clamoribus perſonant, armati deiiciuntur è mœnibus, tota vrbe pugnatur. *Voto, atque arte.*

XI. *Æmilia diripitur.* Inde ſeneſcente pugna, Dictator præcones edicere iubet, vt ab inermi abſtineatur. Ergo inermes dedi cœpti, & ad prædam miles, permiſſu Dictatoris diſcurrit. Cuius amplitudinem miratus Camillus, & fortunæ Romanæ felicitatem, ac Veientium calamitatem, primum illacrymauit, vt Plutarchus ait in eius vita. Deinde precatus eſt ſuperos, vt eius inuidiam quam minimo ſuo priuato, publicoque incommodo lenirent, quod vtrumque & capta non multo poſt ciuitas, & exilium eius ratum fecit.

Poſtera die libera corpora Dictator ſub corona vendit, eaque ſola pecunia in publicum redacta eſt, non ſine ira militis. Inde Iuno in Auentinum religioſe, vt tum putabatur, tranſlata. Hic Veiorum occaſus fuit, inquit Liuius, vrbis opulentiſſimæ Hetruſci nominis, magnitudinem ſuam vel vltima clade indicantis, quod decem æſtates, hyemeſque continuas circumſeſſa, cum plus aliquanto cladium intuliſſet, quam accepiſſet; poſtremo iam fato quoque vrgente, operibus tamen non vi expugnata eſt.

XII. *Dictator triumphat.* Romæ vt nunciatum eſt Veios captos, quia tot annos ibi variè pugnatum fuerat, velut ex inſperato immenſum gaudium fuit: triduique ſupplicationes decretæ. Aduentus Dictatoris, omnibus ordinibus obuiam effuſis, celebratior quam vllius vnquam antea fuit; triumphuſque omnem conſuetum honorandi illius diei modũ exceſſit. Maxime conſpectus ipſe eſt curru equis albis iuncto vrbem inuectus. Quæ res inuidia non caruit, quod Solem Iouémque equis æquiparare voluiſſe videretur: id Plutarch. quoque notauit ex Liuio, quem citat. Inde votis perſolutis Dictatura ſe abdicauit, niſi quod decima Apollini ex præda dicata indicta eſt, vt quiſque offerret: quod etiam animos in Dictatorem exaſperauit. Itaque vere cecinit ille

—*Nihil eſt ab omni Parte beatum.*

Aequis, & Volſcis data pax. Inter hæc pacis cauſa Æqui Volſcique Romam venerunt, eamque impetrarunt, vt Romanus miles diutino bello fatigatus, nonnihil quieſceret potius, quam quod

ea digni eſſent, qui poſtulabant. Ita decemnali bello & anno finis impoſitus eſt, de anno decimo Plutarchus etiam in Camillo conſentit. Diodorus tamen ei II. tribuit, eiuſque finem in biennium differt.

ANNVS MVNDI 3660. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 144. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN Pont. II. Olymp. XCVI. an. 3. Archonte Evbvlide. Vrbis Conditæ 359. Tribb. militib. P. P. Corneliis Cosso, et Scipione, Marco Valerio Maximo II. et cæt.

ANNVS ANTE CHRISTVM 393.

POSTEAQVAM iam hyems præteriiſſet, Ageſilaus, quemadmodum facturum ſe receperat, ſtatim ineunte vere copias aduerſus Arcananes colligebat, quos præcedente anno multis iam damnis affecerat: ſed illi miſſis Lacedæmonem legatis, pacem cum Achæis, ſocietatem cum Lacedæmoniis inierunt. Secundum hæc, Lacedæmonii non ſatis tutum fore arbitrabantur, ſi relictis à tergo Argis, vrbe & Spartæ vicina, & ampla, & infeſta, Bœotis & Athenienſibus arma inferrent. Itaque aduerſus Argos decretæ copiæ ſub ductu Ageſipolis, & regis & pueri: qui conſultis Olympico & Delphico oraculo, Argiuos inducias offerentes repulit, eoſque magno admodum detrimento affecit, quippe quos nihil tale metuentes inuaſerat. I. *Res à Lacedæmoniis geſta in Arcananes.* *Et Argiuos.*

Eodem ineunte vere in mari minime ceſſatum eſt. Nam Pharnabazus vna cum Conone, magno nauium inſtructi numero, per medias inſulas cum claſſe Melum petiere, ea eſt inſula in mari Cretico, inter Cretam & Sunium, Achaiæ promontorium vltimum verſus meridiem: indeq. oram Laconicam Cono circumuectus, quantum potuit hoſti damnum dedit; moxque Cytheram adit (ea eſt inſula non ignobilis ad meridiem Pelopōneſi, iuxta Maleam promontorium,) eaque potitus, præſidium ibi Athenienſe reliquit. Illud autem in primis aggreſſus eſt, Pharnabazo eum pecuniis adiuuante, quo & maxime Athenienſibus gratificaretur, & ſimul vlciſceretur Lacedæmonios, vt longos muros, vna cum Piræei mœnibus, inſtauraret, quæ vt deſtruerentur tantopere Lacedæmonii deſudaſſent: quæ hoc ipſo anno contigiſſe Diodorus teſtatur. Itaque Cono profectus Athenas magnam muri partem reſtituit, non ſuis ſolum remigibus, & fabris Perſica pecunia laborantibus, & ciuibus alacriter in opus incumbentibus, ſed Bœotis etiam & Thebanis adiuuantibus. Corinthii quoque pluribus nauibus de pecunia, quam ipſis Cono, & Pharnabazus reliquerant, inſtructis, maris imperium in Corinthiaco ſinu in Spartæ contemptum occupant. II. *A Pharnabazo, & Conone.* *Longi muri, & Piræei mœnia reſtaurātur.*

Interim Lacedæmonii cum didiciſſent Cononem ſumptibus Regis, & muros Athenienſibus inſtaurare, & claſſem alere, qua tum inſulas, tum maritima in continente oppida rurſus Athenienſibus adiungeret, apud Teribazum ducem regis egerunt per Antalcidam, vt id impediret, & pacem inter Rempublicam ipſorum ac Regem faceret: & omnino aliquid effecturus erat. Nam Teribazus Cononem, qui cum aliis legatis ad eum venerat, ad conatus Antalcidæ impediendos, Sardeis pellectum in vincula coniecit, quaſi aduerſus Regem iniurius eſſet, & eius copiis Athenienſium ditioni vrbes adiungeret, moxque Præfectus alius à rege miſſus, Struthas nomine qui fauebat Athenienſibus aduenit, vt referunt Xenophon & Diodorus. In quem Lacedæmonii Thimbronem claſſis præfectum mittunt, qui cum oram maritimam regi magno ſubiectam popularetur, improuiſo prouiſo impetu à Strutha oppreſſus eſt. III. *Quid Spartani in Aſia.*

IV. *...apenates ...acem obtinent.*

ROMÆ Corneliis Faliſcum bellum, Valerio ac Seruilio Capenas ſorte euenit, vt ait libro 5. Liuius. Ab iis non vrbes vi aut operibus tentatæ, ſed ager eſt depopulatus; tantáque vaſtitas illata Capenatibus, vt eos ad pacem petendam ſubegerit, quam etiã impetrarunt. Manebat adhuc Faliſcum bellum, cũ Romæ interim multiplex coorta eſt ſeditio: cuius leniendæ cauſa, coloniam in Volſcos, quo tria millia ciuium Romanorum ſcriberentur, deducendam cenſuerũt, & triumuiri ad id creati erant, qui agrum diuiderent; imo & iam diuiſerant, terna iugera cum dimidio, & inſuper duodecimam iugeri partem viritim, ſiue in ſingulas familias diſtribuendo. Verum vrgere populus cœpit, T. Sicinio rogationem ferente, vt Veios potius transferrentur, vrbem egregiam, agrumque fertilem, quam ablegarentur in Volſcos. Cui rei Patres ſumma contentione obſtiterunt, ne videlicet vna Romana ciuitas in duas vrbes diuiſa, maioribus etiam ſeditionibus affligeretur. Et Veia Romæ par aut ſuperior honore fieret. Itáque ne res ſuccederet, aliquos è Tribunis plebis, qui intercederent, in ſuas partes traxerunt.

...e colonia ...educenda ...ditio.

ROMANI VEIOS MIGRARE CVPIVNT.

V. *...amillus ...otum ſol... ...it Apol... ...ni.*

EAM turbarum occaſionem accepit Camillus vrgendi populum, ad votum Apollini decimam reddendam; cuius ira populus in ſeditionem exardeſceret; perfecitque vt matronis, è muliebri mundo aurum liberaliter elargientibus, aurea cratera fieret, quæ donum Apollini Delphos portaretur, pondo octo talentorum, vt Plutarchus ait in Camillo: qui etiam addit honorem à Senatu propterea decretum matronis, vt ipſis quoque defunctis, funebris oratio, ad earum commendationem adhiberetur. Liuius autem habet, datum ob eam magnificentiam matronis, vt pilento ad ſacra ludoſque, carpentis feſto profeſtoque vterentur.

...uem Tri... ...uni plebis ...exant.

Simul ac Tribuni pleb. animos à Religione remiſerunt, integrant ſeditionem, & populum in Camillum incitant, qui prædam Veientanam publicando, ſacrandóque ad nihilum redegiſſet. Cumque rem hoc anno de induſtria extrahi viderent, Tribunos plebis eoſdem in ſequentem annum deſtinant.

ANNVS MVNDI 3661. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 145. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN. 12. OL. XCVI. 4. PRÆT. ATHEN. DEMOSTRATO. V. C. 360. TRIBR. M. FVRIO CAMILLO IV. L. FVRIO MEDVLL. IV. C. ÆMYLIO. L. VAL. PVBL. &c.

ANNVS ANTE CHRISTVM 392.

I. *...es Perſi...*

CVM Teribazus Perſarum præfectus conditiones pacis ab Antalcida Lacedæmoniorum nomine oblatas probaret, quibus ferebatur Lacedæmonios nihil aduerſus regem contendere, de oppidis Græci nominis in Aſia ſitis, eiſque ſatis eſſe ſi omnes inſulæ, ac reliquæ vrbes libertate, legibuſque ſuis fruerentur, & Cononem iis repugnantem coniecisset in vincula, profectus eſt ad Regem, indicaturus Lacedæmoniorum poſtulata, ſibique ſocium Antalcidam aſſumpſit, vt pacis negotium cum rege vterque tranſigeret: ſed tardius variorum negotiorum interuentu res confecta videtur, cum iam Gorgopas Hieracis legatus eſſet, vt ex init. l. 5. Xenoph. colligere poſſumus. Eius enim nauibus vſus Epheſum traiecit, indéque eum in Æginam remiſit.

II. *...raſybuli ...a in ...racia, ... Lesbo ... ...ercitus Teleu... ...m ſtu...*

INTEREA Thraſybulus Athenienſis, & Teleutias Lacedæmonius vterque pro ciuitate ſua res præclare gerit. Ille in Thraciæ regulis & Chalcedonenſibus populo Athenienſi conciliandis, decuma pontica publicanis diuendita & pene Leſbo vniuerſa Spartanis erepta. Sed poſtea per culpam ſuorum militum occiſus ab Aſpendiis, ſucceſſorem habuit Iphicratem, cuius res geſtas contra Anaxibium Spartanum, qui res à Thraſybulo geſtas, turbaturus aduenerat, habes apud Xenoph. l. 4. extremo. Teleutias ſucceſſorem habuit Hieracem claſſis præfectum. In illius autem diſceſſu apparuit memorabile ſtudium militum erga ipſum, quod Xenophon init. l. 5. non ſine cauſa celebrat. Nam cum domum abiturus ad mare deſcenderet, nemo militum erat, qui dextram eius non prehenderet, alius cum ſerto redimi-

bat, alius vitta: quod ſi qui tardius acceſſiſſent, nihilominus etiam tunc, cum in altum proueheretur, in mare corollas abiiciebant, ac ſimul ei multa, fauſtáque precabantur.

III. *Camillus creatur Tribunus militum.* *Res ab eo geſta in Faliſcis.*

Romæ plebs Veiorum deſiderio, eoſdem magna ex parte Tribunos plebis refecit. At in comitiis Tribunorum militum Patres ſumma ope euicerunt, vt M. Furius Camillus crearetur; propter bella ſimulabant parari ducem, ſed rogationi tribunitiæ aduerſarius quærebatur, cum eo creati ſunt reliqui.

Principio anni Tribuni plebis nihil mouerunt, donec M. Furius Camillus in Faliſcos, cui bellum id mandatum erat proficiſceretur. Differendo deinde res elanguit, Camilli gloria, quem maxime aduerſarium metuebant, ex glorioſiſſimo facinore augeſcente. Nam cum primo Faliſcos populatione foras exciuiſſet, iique caſtra tuto ſatis loco poſuiſſent, Camillus captiuum indicem ex agris ſecutus ducem, caſtris multa nocte motis, prima luce aliquanto ſuperioribus locis ſe oſtendit. Ibi dum caſtra locare vult Camillus, hoſtilis exercitus, qui prælio intentus ſtabat, dum opus impedire conatur, funditur, fugaturque; adeo vt deſertis quam primum caſtris, in vrbem ſe fugitiui reciperent; capta caſtra, præda ad quæſtores redacta, cum magna militum ira, ſed ſeueritate imperij victi ſunt; eandem quippe virtutem & oderant, & mirabantur.

IV. *Proditio ludi magiſter.*

Obsidio inde vrbis ſecuta, omnino diuturna futura videbatur, quod amplo iamdudum commeatu inſtructa eſſet. Verum hominis vnius perfidia, inſperatam deditionem, & pacem attulit. Quidam in vrbe principum liberos erudiebat; eos, ſi in Romanorum traderet manus, exiſtimabat ſe & ciues ſuos ad deditionem coacturum, & ſibi ingentem gratiam, & mercedem apud Romanos conciliaturum. Itaq; necopinantes & ludibundos pueros in caſtra Romana, & Camilli prętorium perduxit, eique tradit. At ſceleſtum facinus execratus Camillus, denudatum, & manibus poſt tergum illigatis, reducendum Falerios pueris tradidit, virgáſque eis dedit, quibus proditorem in vrbem agerent verberantes. Ad quod ſpectaculum concurſu populi primum facto, deinde à Magiſtratibus de re noua vocato Senatu, tanta mutatio animis eſt iniecta, vt qui modo efferati odio iráque, Veientium exitum, pene quam Capenatium pacem mallent, apud eos pacem vniuerſa ciuitas poſceret; fides Romana, iuſtitia Imperatoris in foro & curia celebrantur.

Camilli in eum animaduerſio. *Faliſci pacē cupiunt.*

V. *Pecuniique à Camillo, & Senatu Romano.* *Virtus amabilis hoſti.* *Pacem impetrant.*

Consensvqve omnium legati ad Camillum in caſtra, atque inde permiſſu Camilli Romam ad Senatum, qui dederent Falerios, proficiſcuntur. Introducti ad Senatum ita locuti traduntur. *Patres conſcripti victoria, cui nec Deus, nec homo quiſquam inuideat, victi à vobis, & Imperatore veſtro, dedimus nos vobis: rati melius nos ſub imperio veſtro, quam legibus noſtris victuros. Euentu huius belli duo ſalutaria exempla prodita ſunt humano generi, vos fidem in bello, quam præſentem victoriam maluiſtis, nos fide prouocati victoriam vltro detulimus, ſub ditione veſtra ſumus; mittite qui arma, qui obſides, qui vrbem patentibus portis accipiant; nec vos fidei noſtræ, nec nos imperij veſtri pœnitebit.* Hactenus illi. Quo exemplo aperte proditum eſt, quam ſit virtus amabilis, quæ hoſtem ad amorem ſui, ad admirationem, ad ſuæ libertatis contemptum compellat. Camillo, & ab hoſtibus, & à ciuibus gratiæ actæ. Faliſcis in ſtipendium militum eius anni pecunia imperata eſt, vt populus Romanus tributo vacaret. Pace data exercitus Romam reductus eſt. Camillus multo meliore laude, quam cum triumphans equis albis inuectus eſt, inſignis iuſtitia, fidéque, hoſtibus victis in vrbem reuerſus eſt.

VI. *Timaſithei Liparenſis pietas.*

Editvm eſt & alterum iuſtitiæ ac pietatis exemplum, à Timaſitheo Liparēſium magiſtratu. Eſt autem Lipara vna de Æoliis inſulis, quæ iuxta Italiam & Siciliam ſitæ, Siciliam ad meridiem habent, & earum ſola Lipara habitatur. Cum ergo ſtatuiſſet Senatus votum Camilli ſine mora perſoluere, electi ſunt legati tres qui crateram auream Delphos ad Apollinem ferrent. Ij haud procul freto Siculo à piratis Liparentium excepti, deuehuntur Liparas. Mos erat ciuitatis, velut publico latrocinio partam prædam diuidere. At Timaſitheus vir Romanis ſimilior quam ſuis, religione tactus, eadem ſuos etiam impleuit, adductóſque in publicum hoſpitium legatos; cum præſidio etiam nauium Delphos proſecutus, Romam inde ſoſpites reſtituit. Addit Diodorus legatos Romanos crateram in Maſſilienſium theſauro dedicaſſe.

VII. *Eiuſque fructus.*

HOSPITIVM cum eo SC. eſt factum, donáque publice data. Plutarchus in Camillo hiſtoriam aliquantulum inuertit. Ait enim Liparenſes in Romanos tanquam prædones inuaſiſſe: verum conſentit Liuio Diodorus, qui etiamſi fallitur dum Veios hoc denique anno captos putat, non fallitur tamen dum hanc hiſtoriam hoc ipſo anno refert, additque poſt annos 137. cum Carthaginenſes Liparam occupaſſent, Timaſithei poſteros à tributis immunes, & omnino liberos eſſe iuſſiſſe. Sic Deus voluit opus animo religioſo factum, mercede, & in autore ipſo, & in ſeris eius poſteris non carere. Vt intelligeremus quid ipſe vere religioſis operibus mercedis, tam hic, quam in futura vita relaturus ſit, qui opera vt vocant mortuæ, mercede ſua carere non patitur.

Res geſta contra Aequos. EODEM anno contra Æquos, ab Æmylio & Poſthumio imperatoribus varie bellatum eſt, adeo vt in incerto fuerit, & apud ipſos exercitus, & Romæ, viciſſent, victine eſſent. Nam rei bene geſtæ fiducia negligentius, & incompoſito agmine incedentes, cum inuaſiſſet hoſtis, & terrore iniecto in proximos tumulos compuliſſet, ſparſus rumor Romæ perſuaſit Poſthumium, exercitumque occiſum. Sed mox conſcia virtus in vindictam exardeſcens, & curam delendæ ignominiæ, Æquos magna pernicie affecit; moxque ad vrbem à Poſthumio miſſæ laureatæ literæ, quibus docebatur victoriam populi Romani eſſe, Æquorum exercitũ eſſe deletum.

ANNVS MVNDI 3662. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 146. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 13. OLYMPIADIS XCVII. AN. 1. PRÆTORE PHILOCLE. VRBIS CONDITÆ 361. COSS. L. LVCRETIO FLAVO, ET S. SVLPITIO CAMERINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 391.

I. *Olymp.97. Eudoxus.*

TERIREM Olympionicam hoc anno victorem Elæi in Olympicis coronarunt, ineunte Olympiade nonageſima ſeptima, vt ſcribit eius initio Diodorus. Eum tamen aliqui Terinæum Elienſem, alij Phormionem Halycarnaſſenſem appellant, vt putat Scriptor Olympionicarum. Verum habetur ille quidem victor hoc anno apud Pauſaniam,[a] at non curſu ſtadióue, quod quærimus, ſed pugilatu. Euſebius hoc ipſo anno Eudoxum aſtrologum floruiſſe ait; quod vtique à Laërtio Diogene non didicit, neque ab Apollodori Chronicis, in quibus habebatur hunc Eudoxum patria Cnidium circa tertiam & centeſimam Olympiadem floruiſſe. Quam temporis rationem longe probabiliorem eſſe ex rebus ipſis aperte cognoſci poteſt, vt ſuo loco dicemus. *a l.5.p.169. græ.*

Gallos hac Olympiade ineunte Alpes tranſiiſſe Scaliger in Euſebium affirmat, ex fragmento quodam Appiani, in quo tamen de ineunte, vel exeunte Olympiade nullum verbum. Verum ea de re anno vrbis 364. dicemus vberius.

II. *Res ad Aeginam geſta.*

HIERAX in præfectura Lacedæmoniæ claſſis Teleutiæ ſucceſſerat, vt ſcribit Xenophon initio libri quinti,[b] & cœptam ab anteceſſore operam Æginetis, contra Athenienſes à quibus obſidebantur, nauare cœpit. Cumque res longior futura videretur, parte copiarum in Ægina cum Gorgopa legato ſuo relicta, cum aliis nauibus Rhodum profectus eſt. Gorgopas autem cum 12. nauibus ita vexare cœpit Athenienſes, vt magis obſiderentur ipſi, in munitionibus ſuis, quam obſiderent oppidanos. Quo factum vt Athenienſes multis nauibus inſtructis decreto publico milites Æginam obſidentes menſe quinto domum abducerent. Cumque nihilominus à Gorgopa, & Æginetis prædonibus vexarentur, Athenienſes Eunomum cum 13. nauibus contra ipſos mittunt, à quibus mox nocturno ad lunam prælio victus, quatuor triremibus amiſſis, cum reliquis ſe in Piræeum fuga recepit. Sed idem *b p.544. gr.lat.*

aliquanto poſt Chabriæ ducis Athenienſis inſidiis in Ægina ipſa interceptus, cum magna ſuorum, atque Æginetarum clade interemptus eſt. Ex quo tempore, non aliter ac ſi pax eſſet, Athenienſes mari vtebantur.

III. *Roma Conſules iterũ creati.*

Consvles hoc anno Romæ creati ſunt poſt decimum quintum annum, vt ait Liuius. Totos enim quindecim annos populus Tribunos militares creauit, ab anno ſcilicet Vr. Con. 346. vſque ad præſentem. Diodorus quoque 15. annos Tribunitios interiicit; ſed non eoſdem, quippe qui hos Conſules in biennium differt, annum ſcilicet tertium Olympiad. huius 97. Cauſam creatorum Conſulum hanc refert Liuius.

Et qua ex cauſa.

Nondum Plebi, neque Tribunis ſatisfactum erat de Veienſi tranſmigratione, quam illa inuitiſſimis patribus, magna obſtinatione ſententiæ, ambiebat. Itaque Plebs continuare latoribus legis Tribunatum, & patres reficere interceſſores legis annisi ſunt. Sed plus ſuis comitiis plebs valuit; quem dolorem vlti ſunt Patres S C. facto, vt Conſules, inuiſus tum Plebi magiſtratus, quod ad eum nondum aſpirare licuiſſet, crearentur.

IV. *Lex de tranſmigrando Veios.*

Principio huius anni Trib. pl. quia neminem è collegis interceſſurum ſciebant, magna vi legem illam tranſmigratoriam vrgebant; nec ei ſegnius Conſules reſiſtebant, omniſque ciuitas in eam curam conuerſa erat; cum Vitelliam coloniam Romanam in ſuo agro ſitam Æqui proditione occuparunt, ſed maxima ciuium pars noctu Romam per auerſa vrbis perfugere. L. Lucretio Conſuli ea prouincia euenit. Is cum exercitu profectus, acie hoſtes vicit, victórque Romam ad moleſtius aliquanto, periculoſiuſque certamen rediit.

Vitellia colonia proditione capta ab Æquis.

Dies dicta erat duobus Tribunis plebis biennij ſuperioris, A. Virginio, & Q. Pomponio, quod vt Patribus gratificarentur, ſuorum collegarum actionibus interceſſerant. Maxime intererat Reip. & Senatus ne damnarentur, ne via interceſſionibus præcluſa, non ſolum nunc Reſpub. Veienſi profectione diſtraheretur, ſed Tribuni etiam deinceps, quaſi ſolutis habenis, in Repub. baccharentur. Vicit tamen Senatum plebis ira, & peſſimo exemplo, innoxij denis millibus grauis æris condemnati ſunt.

Pro interceſſoribus laboratur.

id eſt Frāc. Gallicanis ducentis.

V. *Pro ea pugnat Camillus.*

Rem indigniſſime Camillus tulit, & palam ſceleris Plebem arguebat, quæ in ſuum verſa damnum, ſuis Tribunis interceſſionem auferret, qua ſublata Tribunitia poteſtas euerteretur. Conſules etiam increpabat, qui paſſi eſſent Tribunos illos damnari, qui fide publica Senatus niſi fuiſſent. Senatum quoque aduerſus legem incitabat, atque aduerſus eam, tanquam pro aris ac focis, dimicandum eſſe perſuadebat; vnde & plebis in ſe iras vehementer accendebat. Nihilominus inſtabat ille, etſi glorioſam ſibi potius migrationem illam intelligeret, quod nefas duceret deſertam, ac relictam à diis immortalibus vrbem, incoli; & in captiuo ſolo habitare populum Romanum, & victrice patria victam mutari.

Et in ſe plebem incitat.

His adhortationibus principis viri concitati Patres, cum lex ferretur ſenes iuueneſque in forum agmine facto venerunt, diſſipatique per tribus, tantum rogando, & religionem obiiciendo effecerunt, vt legem plures tribus antiquarent, quam iuberent. Adeoque ea victoria læta patribus fuit, vt poſtero die, referentibus Coſs. SC. fieret, vt agri Veientani ſeptena iugera plebi diuiderentur, nec patribus familiæ tantum, ſed vt omnium in domo liberorum capitum ratio haberetur, vellentque in eam ſpem liberos educare.

Latio legis impeditur.

Largitio agri facta plebi.

Eo munere delinita plebe nihil certatum eſt, quo minus anno primo comitia Conſularia haberentur.

ANNVS MVNDI 3663. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 147. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 14. OLYMPIADIS XCVII. AN. 2. PRÆTORE NICOTELE. VRBIS CONDITÆ 362. COSS. L. VALERIO POTITO, ET M. MANLIO CAPITOLINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM, 390.

I. *Teleutias dux Spartanus mirabilis.*

GORGOPA mortuo, cum Eteonico apud Æginetas nauium præfecto nautæ non obtemperarent, quod eis ſtipendium non numeraret; quamuis eis dudum ex Attica prædas agere permiſiſſet, Lacedæmonij eius loco Teleutiam, quem militibus gratiſſimum norant, ſuffecerunt. Et vero ab iis maxima cum alacritate exceptus eſt, tametſi fateretur ſe nullas ſecum afferre pecunias, quod oſtenderet ſe daturum operam, nihil vt eis deeſſet; & promiſſioni fidem vita anteacta faciebat. Hoc etiam addebat, malle ſibi quam ipſis, ad vitam tolerandam neceſſaria deeſſe: quæ habiturus eſſet velle ſuis omnibus eſſe communia. Viciſſim autem deſiderare, vt cum eum frigora, calores, famem, vigilias perferentem aſpicerent; eadem quoque omnia ſibi toleranda exiſtimarent. Non quod ex eorum afflictationibus, & moleſtiis fructum ipſe aliquem capturus eſſet, ſed vt ex iis aliquid ipſi emolumenti caperent. Elaboraturum vt iucunde vnà labores obirent, neque ſtipendium à Græcis aut Barbaris ſeruili adulatione eblandirentur, ſed hoſti cum gloria extorquerent. Quæ cum Xenophon de Teleutia memorat, eximium plane exemplum charitatis in ſubditos, quaſi vexillum in oculis principum erigit, quo ſibi animos hominum incredibili beneuolentia concilient, eoſque ad pericula omnia, & labores infatigabiles, atque imperterritos efficiant. Quod exemplum cum nobis Chriſtus Dominus ac Deus noſter amantiſſime exhibuerit, prodigij inſtar eſt omnes mortales ſub eius vexillo non merere, ſed maximam hominum partem dæmonem, mundi vanitatem, & carnis illecebras ſectari.

Exemplar boni ducis. — P. 546. & 547. li. 5. gr. lat.

II. *Audax eius in portu Athenienſi facinus.*

TELEVTIAS cum omnium ſuorum animos in poteſtate haberet, præſenti calore vtendum ratus, aggreſſus eſt facinus memorabile. Nam cum non immerito perſuaſum haberet, Athenienſes, re contra Lacedæmonios ad Æginam bene geſta, ſolutiore animo eſſe, & paucos in nauibus, pleroſque domi ſomnum capere, cum 12. nauibus in Piræeum prima luce inuadere auſus, triremes alias comprehendit, alias ad nauigandum reddit inhabiles; merces ac mercatores è portu in ſua nauigia captos infert, naues onerarias ad ſuas triremes alligat, & abducit, homines quamplurimos poteſt comprehendit. Et dum tumultu excitato, tanquam capto Piræeo, vndiq; ad arma concurritur, ipſe nauigia cum tribus vel quatuor triremibus in Æginam vicinam inſulam mittit; ſimulque Atticæ oram ad Sunium vſque promontorium legens, multa capit nauigia piſcatoria, multa quibus homines ex inſulis traiiciebant, eaque vectoribus plena. Denique onerarias partim frumento, partim mercibus refertas intercipit, & Æginam repetit, diſtractiſque manubiis ſtipendium menſtruum nondum debitum militibus numerat. Indeque multis excurſionibus Athenienſes diuexat: eaque ratione tum naues milite plenas alebat, tum milites ipſos ad faciendum imperata paratos habebat.

III. *Romana res.*

ROMÆ Conſules magnos ludos fecere, quos M. Furius Camillus Dictator vouerat Veienti bello. Eodem anno ædes Iunonis reginæ ab eodem Dictatore, eodemque bello vota dedicatur, ingenti ſtudio matronarum. Bellum quoque haud memorabile in Algido cum Æquis geſtum eſt, fuſis hoſtibus prius pene quam manus conſererent. Valerio quod perſeuerantior cædendis hoſtibus in fuga fuit, triumphus: Manlio, vt ouans ingrederetur vrbem, decretum eſt. Eodem anno

Triumphus & ouatio Conſulum.

nouum bellum cum Volſinienſibus exortum eſt, quo tamen propter famem & peſtilentiam in agro Romano exortam, exercitus duci non potuit; ob quæ Volſinienſes ſuperbia elati, adiunctis Salpinatibus vltro agros Romanos incurſauere: bellum inde duobus populis indictum. Hæc Liuius, qui addit etiam C. Iulium cenſorem hoc anno deceſſiſſe, ſed cum ex Dionyſ. Halycar. conſtet luſtrum conditum vno anno ante captam vrbem, nec repugnet ipſemet Liuius. Cum vterque conſentiat vrbem captam anno 364. vt dicemus, oportet mortem Iulij cenſoris in annum ſequentem referre.

ANNVS MVNDI 3664. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 148. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 15. OLYMPIADIS XCVII. AN. 3. PRÆTORE DEMOSTRATO. VRBIS COND. 363. TRIBB. L. LVCRETIO. SER. SVLP. M. ÆMYLIO, ET ALIIS TRIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 389.

an. 2. p. 447. gr.

I. *Initia belli inter Artaxerxem & Euagoram Cyprium.*

PERTINET ad hæc tempora Cyprius rex Euagoras, de quo hac ipſa Olympiade Diodorus, & nobis quoque pluribus poſtea dicendum erit. Fuit hic vir nobiliſſimus, vt qui à conditoribus Salaminis duceret originem. Cumq; exorta ſeditione in exilium pulſus eſſet, mox cum modica manu reuerſus, vrbem occupauit, Abdemone regulo, qui regis Perſarum amicus erat, eiecto. Ergo occupata Salamine, Cypri vrbe maxima & potentiſſima, regnare cœpit, breuique magnis auctus diuitiis, vniuerſam inſulam inſtituit in ſuam redigere poteſtatem. Ergo ciuitates aliquot partim vi, partim verborum illecebris ſibi ſubiecit. Quidam autem cum armis ſuis diffiderent, Perſarum regis Artaxerxis auxilia implorarunt. Inſipienter vtique, qui non intelligerent ſe non libertatem aut conſeruaturos, aut adepturos, ſed principem indigenam, patriæ moribus atque amori innutritum, in Barbarum Dominum, atque alienigenam mutaturos. Itaque Artaxerxes, qui regum more incrementis Euagoræ minime lætabatur, & illam ſibi inſulam idoneam parandæ claſſi ad defenſionem Aſiæ, cupiebat adiungere, Amathuſiis, cæteriſque qui ad eum per legatos confugerant, auxilia decreuit. Regulum Cariæ Euagoram bello petere iuſſit, ipſéque ad eam expeditionem totis prouinciis ſuis ingentes copias parat. Ipſe vice verſa ad tantum hoſtem repellendum ſe comparat, & opem ab amicis petit. Athenienſes Philocratem Ephialtæ filium cum decem nauibus in Cyprum, in Euagoræ auxilium miſerunt, quas omnes Teleutias, dum in Rhodum nauigat, triſti caſu intercepit.

Xenoph. l. 4. p. 540. gr. lat.

II. *Thraſybuli mors.*

REFERT in hunc annum Diodorus mortem Thraſybuli, præclari Athenienſium ducis, & Teleutiæ Lacedæmonij ſupparis, qui cum rem in Leſbo inſula præclarè geſſiſſet, eamque patriæ ſuæ amicam reddidiſſet, Rhodiam expeditionem aduerſus Teleutiam, qui eam inſulam tenebat, cogitat, pecunias vndique ſtudioſe colligit, vt illic militem ad rem bene gerendam maxime confirmatum habere queat. Ergo cum ab Aſpendiis quoq; pecunias exegiſſet, & Eurymedontem fluuiũ nauibus ſubiiſſet, (Pamphiliæ is fluuius eſt, ſicut & Aſpendus oppidũ,) milites eius prædas ex eo agro licenter agebant. Eam iniuriam cum Aſpendij moleſte ferrent, compoſitis per noctem inſidiis, Athenienſes adorti, cum aliis quibuſdam, tum etiã Thraſybulo duci in ſuo tentorio necem intulere. Quo caſu territi Athenienſes, nauibus illico impletis, Rhodum curſu petiere. Sed quia ciuitas defecerat, cum exulibus, qui caſtellum quoddam occupauerant, coniuncti, vrbi negotium faceſſebant. Thraſybulo autem Athenienſes primo Argyrium, deinde Iphicratem ſubrogarũt.

III. *Bellum Roman. in Volſinienſes & Salpinates.*

ROMÆ autem ſuperioris anni Conſulibus morbo implicitis, per interregem

creati ſunt ſex Tribuni Conſulari poteſtate, vt ſi cui eorum incommoda eſſet valetudo, copia magiſtratuum Reip. non deeſſet, ij Calend. Quintilibus magiſtratum occœpere. Ex iis duo contra Volſinienſes, totidem contra Salpinates profecti ſunt. Prius cum Volſinienſibus pugnatum eſt; bellum numero hoſtium ingens, certamine haud ſane aſperum fuit, fuſa primo concurſu acies, millia octo armatorum ab equitibus intercluſa, poſitis armis in deditionem venerunt, iis ad 20. annos inductæ datæ, ea conditione, vt res populo Rom. redderent, ſtipendiúmque eius anni exercitui præſtarent. Salpinates eo metu mœnibus ſe tutati, agris ſuis vaſtitatem inferri paſſi ſunt.

IV. *Camillus abit in exilium.* EODEM anno M. Furio Camillo dies dicta eſt ab L. Apuleio Trib. plebis, propter prædam Veientanam. [a] Verum is, cum eodem tempore filio adoleſcente orbatus eſſet, antequam damnaretur, in exilium abiit, precatus ſuperos, vt ſi innoxio ſibi ea iniuria fieret, primo quoque tempore ingratæ ciuitati ſui deſiderium facerent. Abſens 15. millibus grauis æris damnatus eſt, id eſt centum coronatis noſtratibus, iuxta Cenalis æſtimationem.

[a] De qua ſupra anno vrbis 358. n. 11. & 359. n. 5.

Cluſini opē a Romanis in Gallos petunt. Expulſo ciue, aduentante fatali Vrbis clade, legati ab Cluſinis venere, auxilium aduerſus Gallos petentes, id eſt oppidum in Thuſcia, quod licet Veientibus cognatum, eos tamen aduerſus populum Rom. non defenderant. Et auxilium quidem non impetrarunt, legati tamen tres miſſi ſunt M. Fabij Ambuſti filij, qui Senatus Po. que R. nomine cum Gallis agerent, ne à quibus nullam iniuriam accepiſſent, ſocios populi Rom. atque amicos oppugnarent. *Legati Rom. ad Gallos.*

V. *Qui iniuria a Romanis affecti.* MITEM legationem ferocia legatorum irritam fecit. Nam cum illi non acerbe reſpondiſſent, ſed agrum ab Hetruſcis ſibi non neceſſarium peterent, armis alioqui vſurpaturi. Ibi cum animi incaluiſſent, & Hetruſci contra Gallos arma corripuiſſent, ipſi quoque legati Romanorum arma ceperunt, eorúmque vnus Q. Fabius ducem Gallorum interemit. Quo facto ira Gallorum à Cluſinis ad Romanos conuerſa eſt. Prius tamen quam Romam armati venirent, legatos miſerunt, qui Fabios, pro iure gentium violato, ſibi dedi poſtularent. Senatus rem improbauit, ſed inuidioſum negotium ad populum reiecit: apud quem tantum gratia atque opibus valuere, vt quorum de pœna agebatur, ij Tribuni militum Conſulari poteſtate in annum inſequentem crearentur. Quo facto Galli vehementer offenſi, bellum propalam minantes ad ſuos redeunt. *Bellum parant.*

ANNVS MVNDI 3665. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 149. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 16. OLYMPIAD. XCVII. AN. 4. PRÆTORE ATHENIS ANTIPATRO. VRBIS COND. 364. TRIBB. MILIT. TRIBVS FABIIS, DVOBVS SERVILIIS, ET P. SVLP. LONGO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 388.

I. *Reditus Antalcida, & apparatus ad pacem.* EXEVNTE Olympiade nonageſima ſeptima Antalcides cum Teribazo Perſa Artaxerxis præfecto, ex Aſia rediit, impetrata Regis ſocietate, ſi Athenienſes eorumq; ſocij, pacem quam ipſe propoſuiſſet, aſpernarentur; quæ tamen neque promulgata tam cito, neque tranſacta videtur vſque ad annum ſequentem, vt ſuo loco demonſtrabitur. Nam ſuis, qui auxilio Abydenis venerant, in Helleſponto laborantibus, quamprimum ſuccurrendum putabat. Ipſos enim cum nauibus ſuis Iphicrates ac Diotimus Abydi obſidebant; ſimulque ſperabat, ibi quoque debilitatis Athenienſium viribus, eos ad conditiones pacis propenſiores fore, ſicut & reuera contigit. Ergo terreſtri itinere Abydum adiit. Inde claſſe accepta noctu in altum prouehitur, rumore ſparſo quaſi eum Chalcedonenſes accerſerent; ſed ipſe Percopes portum ingreſſus, ibi

delituit. rumore accepto Athenienſium duces eum Prœconeſum verſus perſequũtur. Quibus prætervectis Antalcidas Abydum redit. Ibi cum 12. nauibus expeditis Thraſybulo Colyttenſi, qui ſe relicta Thracia, reliquis nauibus Atticis coniungere volebat, octo naues eripuit. Tum Syracuſanas & Italicas 20. quas Polyxenus duxerat, adiunxit ſuis. Addidit & alias à Teribazo, & Ariobarzane acceptas, quo cum ius ei vetus erat hoſpitij, vt iam pluſquam 80. nauium claſſem haberet in poteſtate. Itaque maris imperium obtinens, naues è Ponto Athenas proficiſci non patiebatur, ſed interceptas ſuos ad ſocios ducebat, vt ex Xenophonte conſtat. *Eius de Athen. victoria.* *l. 5. hiſt. p. 549 gr. lat.*

II. *Ratio temporis belli Gallici.*

Romana res, aut eius potius ingens calamitas, illuſtrem hunc annum atque memorabilem efficit. Illo enim vrbem è Gallis captam arbitrabamur, ſed ratio temporis nonnihil cõtrouerſa de more breuiter expedienda eſt. Tres de eo ſententiæ probabiles circunferuntur, extremæ duæ, tertia media. Laxior eſt enim Plutarchi in Camillo chronol. cum ait Romam captam paucos ab ortu annos habentem vltra 360. Eum imitatus videtur Euſebius, dum eam cladem refert in Olympiad. 97. Prima eam cladem contigiſſe putat anno vrb. cond. 363. quæ eſt faſtorum Capitolinorum apud Sigonium & Onuphrium, eamque ſequitur Sigonius in faſtis, & Pighius in Annalibus ſuis. Videtur & Gellij, cum ait Ariſtotelem natum anno ſeptimo poſt recuperatam Vrbem. At infra dicemus eum natum anno Vrbis 369. Pro eadem ſententia Onuphrius laudat Annales Gellij, & hiſtorias Caſſij. *l. 17. c. 21.*

Altera ſententia eſt T. Liuii lib. 5. extremo, vbi Camillum Dictatorem apud vniuerſum populum dicentem inducit annum hunc eſſe Vrbis trecenteſimum ſexageſimum quintum. Eum ſequitur Cuſpinianus in Caſſiodorũ, & Gordonus. Robortellus in chronologia Liuiana emendat Liuium, ponitque annum trecenteſimum ſexageſimum tertium: quem rurſus emendat in altera chronologia Ioachimus Grellius, ponitque annum 364. & merito. Niſi enim ſecum pugnare velit Liuius, hunc annum 364. numerare debet. Nam ab anno trecenteſimo decimo, in quo ex ipſo habentur creati tres Tribuni militares, quibus vitio creatis ſuffecti ſunt duo Conſules, ſingulorum annorum magiſtratibus diligenter annotatis, tres Fabij in annum 364. incidunt.

III. *Verum eius tempus.*

Tertia ergo ſententia, quam omnium certiſſimam ducimus, annum huic cladi attribuit 364. Quæ eſt Ciceronis 1. de Diuinat. ſententia, qui ait ſexennio poſt Veios captos, Romam à Gallis occupatam. At Veij expugnati ſunt anno 358. vt ſuo loco diximus. Eadem eſt Mar. Varronis ſententia teſte Onuphrio, quem ipſe ſequitur, & Plinius l. 33. c. 1. Idem omnino ſentit Eutropius initio lib. 2. cum annum trecenteſimum ſexageſimum quintum, vocat primum poſt captam vrbem: & Paulus Oroſius, qui ait Romam ſenſiſſe annum 364. grauiſſimum, propter ignotam ſibi captiuitatem. Eadem ſine dubio eſt Dionyſ. Halicarnaſſ. qui propter exactam diligentiam inſtar multorum eſſe poteſt. Is ergo lib. 1. ait Romam à Gallis captam 120. annis poſt exactos reges, quos anno 244. expulſos cum eo diximus; qui duo numeri trecentos & 64. conficiunt. Quod ſi dixeris eum ſibi non conſtare, qui hunc annum dicat eſſe primum nonageſimæ octauæ Olympiadis, quo Athenis Phrygio Prætor fuit, qui annus reſpondet anno vrbis cond. 365. Reſpondemus Dionyſium dicere geſtum bellum *circiter* primum annum illius Olympiadis, quia eius initio terminatum eſt. Quando Camillus Dictaturam eius cauſa ſuſceptam depoſuit. Anni enim Vrbis conditæ, annos Olympiadum aliquantulum antecedunt. *a. m. 3659. n. 10.* *in faſt. in hunc an.* *l. 3 c. 1.* *244. 120 — 364* *κατὰ τὸ πρῶτον.*

IV. *Confirmatur.*

Dicat aliquis, has omnes ſententias veras eſſe, quòd bellum anno 363. inchoatum, 64. geſtum, 65. abſolutum ac profligatum ſit. Verum neque hi autores ita ſentiunt, agunt enim de bello abſoluto, neq; res id patitur. Nam anno 63. nondum cœptum erat, & 64. geſtum atq; abſolutũ eſt. Vt enim recte notauit Onuphrius in Faſtis, Tribuni militares Cal. Quintilibus, id eſt ineũte Iulio magiſtratum iniere; quo etiam tempore L. Lucretius cum collegis anno præcedenti magiſtratum inierant; pugnatum eſt decimoquinto Cal. Sextiles, vt notauit initio lib. ſexti Liuius & Cor. Tacitus, qui dies deinceps Alliẽſis à loco pugnæ dictus eſt, & nefaſtus habitus. Triduo poſt in vrbem ingreſſi Galli Capitolium obſidere cœperunt. Obſidio ſeptem totos menſes tenuit, vt ſcribit Plutar. in Camillo; exactos enim ait Idibus Februarij, quo tẽpore triumphauit. Poſt triumphum cũ abdicaturus eſſet Dictaturam, eã Senatu obſecrante retinuit, qui eã abdicari non niſi anno circũacto paſſus eſt. Quæ *Liu. init. l. 6.*

verba non eam habent ſententiam vt totum annum Camillus fuerit Dictator, ſed reliquos menſes, vſque ad Calendas Quintiles, quando nouus magiſtratus creatus eſt. Hæc de tempore, rem ipſam videamus.

V. *Magiſtratus imprudentia in parando bello.*

LIVIVS Tribunos militares recens creatos ſummæ imprudentiæ, ac temeritatis accuſat, quod cum tanta mali moles inſtaret, nihilo maiore cura aut delectum haberent, aut extraordinaria quærerent auxilia, quam ſi eis aduerſus infirmum aliquem in vicinia populum, ſæpius à ſe profligatum, bellum eſſet gerendum: & non aduerſus inſuetum hoſtem, ab oceano, vltimiſque terrarum oris, maximas contra ſe copias adducentem. Quæ copioſius à Liuio exaggerantur, vt minus ignominioſum ſit, Romanos tanta cum ſtrage ſuperatos, qui hactenus dum ſerio egerunt, ſemper victores extiterant. Addit & numen iratum ob ius gentium à legatis ſuis violatum. Galli contra, vbi & irritam ſuam legationem ſenſerunt; imo auctos etiam honore eos, qui ius gentium contra ſe violaſſent, confeſtim ſignis infeſtis Romam magna celeritate petunt.

VI. *Inſtruuntur acies.*

EIS ægre à Romanis ad vndecimum lapidem occurſum eſt, qua flumen Allia Tiberino amni miſcetur: vbi Tribuni militum, per ſummam ſocordiam, nec loco caſtris ante capto, nec præmunito de more vallo, quo receptus eſſet, nec auſpicato, nec litatò inſtruunt aciem, & in cornua, ne ab hoſtium multitudine circunueniri poſſent, diducunt. Brennus Gallorum regulus exercitum ſuum recto conſilio digerit, & pugnam inceptat: apud Romanos omnia tumultu ac pauore, apud duces ipſos, militeſque plena erant; fuga prius cœpta quam prælium, & ne ea quidem ſapienter. Non enim Romam ad eam tutandam à ſuperuenturo mox hoſte, ſed Veios, quamuis arcente Tiberi conciti fugiebant. Itaque ad flumen quo totum ſiniſtrum cornu armis abiectis, defugerat, magna ſtrages facta eſt, plurimi hauſti fluctibus: qui Veios incolumes peruenere, Romam, ne cladis quidem nuncium, nedum præſidij quidquam miſere. Nec minor amentia reliquorum fuit, qui ad dextrum cornu ſteterant. Etſi enim Romam integri, intactique fugerunt, tamen, ne clauſis quidem portis vrbis, in arcem confugerunt.

Romana funditur, ac fugatur.

VII. *Galli cunctantur adire vrbē in qua ſumma rerum confuſio.*

GALLOS autem velut obſtupefactos, miraculum victoriæ tam repentinæ tenuit; móxque poſtquam nihil vſquam hoſtile cernebatur, viam ingreſſi haud multo ante Solis occaſum Romam perueniunt; vbi cum prægreſſi, equites non portas clauſas, non ſtationem pro portis excubare, non armatos eſſe in muris retuliſſent, altero miraculo retenti ſunt; noctémque veriti, & ignotæ ſitum vrbis, inter Romam atque Anienem conſedere, interim exploratoribus miſſis, ad hoſtium in re perdita conſilia inueſtiganda. At illi, qui eos omnes qui Veios aufugerant, periiſſe arbitrabantur, toti in luctu erant, & lamentis, ac rerum deſperatione, expectantes in horas ſingulas dum armatæ hoſtium acies, quæ pene ad portas erant, in vrbem irruerent. Quod cum illi non ea nocte ſolum, ſed ſequenti etiam die, noctéque diſtuliſſent, cœperunt conſilium, vt arma & commeatum quantum poſſent in arcem conueherent, eo iuuentutem ad propugnandum cogerent. Ipſi ſeniores patricij, plebeique, etiam Conſulares, triumphaleſque viri, in vrbe ad mortem remanere, ne commeatum in arce conſumerent, ſponte elegere: & iuuentutem in arcem proſequentes, eorum virtuti vrbis fortunam commendabant, quæ per trecentos ſexaginta annos bellis omnibus inuicta ſteterat. 1 1. ex.

VIII *Romanorū pietas.*

SVGGERIT deinceps Liuius eximium pietatis exemplum, quod prætermittendum non eſt. Cum enim imbellis turba, plebis præſertim, ex vrbe effuſa in Ianiculum conſilij expers confugiſſet, indéque pars per agros dilapſi, pars vrbes finitimas peterent, flamen Quirinalis, virgineſque Veſtales, omiſſa rerum ſuarum cura, partem rerum ſacrarum, partito inter ſe onere deferebant, reliquis, quæ in doliola condiderant, in ſacello defoſſis, *Vbi nunc*, inquit, *deſpui religio eſt*. Cum ergo in via, quæ ad Ianiculum ducit, eas L. Albinus conſpexiſſet, qui plauſtro coniugem ac liberos vehebat irreligioſum ratus, ſacerdotes publicos, ſacráque populi Romani pedibus ire, ferrique ſe ac ſuos in vehiculo conſpici, deſcendere vxorem ac pueros iuſſit, virgines, ſacráque in plauſtrum impoſuit; & Cære, quo iter ſacerdotibus erat, peruexit. Sic Romanorum animos rerum perſonarumque ſacrarum reuerentia imbuerat! vtinam iſtum tam pium affectum in res vere ſacras transferre potuiſſent. Exemplo certe ac pudori Chriſtianis eſſe debent.

Nam etiam ipſi ſurgent in die iudicij, & condemnabunt generationem iſtam.

REBVS interim ad tuendam arcem pro tempore compoſitis, turba ſeniorum domos regreſſa, aduentum hoſtium, obſtinato ad mortem animo, expectabat, priſtinis honorum ſuorum inſignibus ornata. Galli qui à pugna remiſerant animos, & incruentam victoriam obtinuerant, nec tum vi vrbem capiebant, ſine ira, ſine ardore animorum ingreſſi in vrbem, patente Collina porta, in forum perueniũnt: in eo reliqui Liuio aſſentiuntur. Diodorus autem Siculus ait Gallos triduo à prælio ſubſtitiſſe, & primum diem in reſecandis patrio more mortuorum capitibus poſuiſſe; per ſequens biduum caſtris vrbi admotis quieuiſſe, quod ſibi in Vrbe inſidias ſtrui ſuſpicarentur: die autem quarto portas effregiſſe. Et reuera mirum eſſet tanto ſtupore oppreſſos fuiſſe Romanos omnes, nulli vt tanto tempore in mentem veniret, adire vrbis portas, eaſque ſaltem occludere, ſicut obſerarunt ſuas. Galli ergo relicto modico ad arcem præſidio, ne quis inde in diſſipatos impetus fieret, ad prædam dilabuntur, plebeias domos obſeratas, principum atria patentia reperiunt, eoſque in auguſtiore ornatu, ac maieſtate venerabiles, ſimillimos diis. IX. *Galli vrbem inuadunt.*

AD eos velut ad ſimulachra verſi cum ſtarent, M. Papyrius vnus ex iis, dicitur Gallo barbam ſuam permulcenti, Scipione eburneo in caput incuſſo, iram mouiſſe, atque ab eo initio cædis orto, cæteros in ſuis ſedibus trucidatos. Poſt principum cædem, nulli deinceps mortalium parci, diripi tecta, exhauſtis ignes iniecti. X. *Initium & cauſa cadis.*

Inde per plurimos dies cædes, & incendia in obſeſſorum oculis perſeuerant, ſi forte illi miſerabili rerum ſuarum vaſtitate de deditione cogitarent. Verum cum ipſi poſt plurima lamenta, ad ea ſpectacula obduruiſſent, nec niſi vi hoſtibus ceſſuros appareret, vim in arcem parant, primáque luce afferunt, ſed tanto cum ſuo damno repulſi ſunt, vt deinceps ab eo conatu deſiſtendum putarent, & obſidionis diuturnitate perdomandos arbitrarentur. Verum illud hoſti incommode ceſſit, quod frumentum vrbanum, improuide iam incendio perierat, & quod in agris reperiri poterat, Veios abreptum fuerat. *Obſeſſorum in arce cõſtantia.*

IGITVR exercitu diuiſo partim per finitimos populos prædari placuit, partim obſideri arcem, & obſidentibus populatores agrorum victui neceſſaria ſuppeditare. Eos fortuna populi Romani, ait Liuius, aut diuina potius prouidentia, quæ Romanum imperium ad maiora deſtinabat, Ardeam duxit, vbi Camillus exulabat. Cumque Ardeates pauidi conſultarent quid facto opus foret, Camillus ſe ſponte in mediam concionem intulit, perſuaſitque vt eos noctu improuiſos inuaderent; perſuaſioni profuit, quod æquis iniquiſque perſuaſum erat, Camillo neminem ea tempeſtate bello parem eſſe. Itaque ſigno dato primo noctis ſilentio ad portas cum Camillo præſto fuere, egreſſi haud procul vrbe, caſtra Gallorum intuta neglectáque ab omni parte nacti, magna in iis ſtrage bacchati ſunt. XI. *Galli prædas agunt.* *Eos Ardeæ Camillus inuadit, ac cadit.*

SVB idem tempus ſimilis Thuſcorum ſtrages facta eſt, qui Romæ tanta clade afflictæ non ſolum miſerti non ſunt, ſed in agrum etiam eius hoc tempore incurſionem fecerunt. Itaque qui Veiis erant Romani, facto nocte impetu in eorum caſtra, duce Cæditio centurione, eadem quæ Camillus in Gallos, iſti in Thuſcos patrarunt. Rurſumque ſequenti nocte ad aliam manum Thuſcorum Salinas profecti, maiorem etiam cædem edidere; duplicique victoria ouantes Veios redeunt; vbi eis in dies non ſolum animi, ſed vires etiam creſcebant; partim pleriſque Romanis eò conuenientibus, partim multis ex Latio voluntariis confluentibus; maturumque videbatur iam repeti patriam, eripique ex hoſtium manibus. At corpori valido deerat caput, & locus admonebat Camilli, & res ab eo nuper cum Ardeatibus bene geſta contra Gallos, etiam inuitabat, ipſi etiam milites magna ex parte ſub eius auſpiciis meruerant. XII. *Thuſci à Romanis fugitiuus cæduntur.*

ITAQVE conſenſu omnium placuit ab Ardea Camillum acciri, ſed neque tamen niſi conſulto Senatu, qui in arce obſidebatur: adeo, etiam in ſumma rerum confuſione, diſciplinæ domeſticæ retinẽtes erant. Ad eam rem Pontius Cominius iuuenis impiger operam ſuam pollicitus, incubans cortici, ſecundo Tiberi ad vrbem defertur, & per ſaxa prærupta in Capitolium euadit, & ad magiſtratus ductus, mandata exercitus edit; accepto inde Senatus decreto, vt tanquã comitiis curiatis XIII. *Camillus dux optatur, & Dictator rite dicitur.*

reuocatus de exilio, iuſſu populi Dictator diceretur, abſens Dictator dictus, cum legati Ardea Veios perduxere.

XIII. *Periculum Capitolij.*

Dvm hæc Veiis agebantur, Capitolium magnum adiit diſcrimen. Nam Galli ſeu veſtigiis Pontij Cominij notatis, vt ait Diodorus, ſeu ſponte animaduerſo ad Carmentis ſaxum aſcenſu, nocte ſubluſtri paulatim arrepentes, ſummo ſilentio in altum euaſere, ſed anſerum clangore, atq; alarum ſtrepitu excitus M. Manlius, qui triennio ante Conſul fuerat, armis arreptis Gallum, qui iam in ſummo conſtiterat, (præciſa manu, Diodor.) vmbone etiam ictum deturbat, cuius prolapſi caſus cum proximos ſterneret, trepidantes alios, armiſque omiſſis ſaxa, quibus adhærebant, manibus amplexos trucidat: iamque & alij congregati miſſilibus hoſtes in præceps depulere. Vbi illuxit Manlius ob ſeruatam arcem honore ac præmio affectus, vigil, quo improuido per ſaxum hoſtis aſcenderat, de ſaxo deiectus eſt. Habes hic tantum Gallorum circa arcem conatum: ſed non nudum conatum ſignificat Ennius, cum ait.[a] *Qua Galli furtim noctu ſumma arcis adorti Mœnia concubia, vigileſque repente cruentant, &c.*

[a] Apud Macrob. l. 1. Satur. c. 4.

XIV. *Colloquiũ de pace auro redimẽda.*

Sed ante omnia obſidionis bellique mala, fames vtrunque vrgebat exercitum, Gallos etiam peſtilentia; quo factum vt induciis factis, colloquioq; permiſſo, cum Dictatoris aduentus iam prope deſperaretur, & animi, corporáque malis fatigata deficerent, eo tandem ventum eſt, vt certa auri ſumma ſuam Romani libertatem redimerent, mille auri pondo Liuius ſcribit, quæ valẽt centum millibus aureorum: quæ dum ſuperbè, atque malignè exiguntur, ſuperuenit cum exercitu Camillus Dictator, qui pacta omnia diſiecit, & ignominiam à Romanis depulit, ne quaſi redempti, ſerui deinceps viuerent, ſuos arma expedire iubet, & ferro patriam non auro recuperare. Aciem in ſemirutæ vrbis ſolo inſtruit, primóque concurſu haud maiore momento Galli fuſi ſunt, quam ad Alliam vicerant. Altero deinde prælio ad octauum lapidem Gabina via, quo ſe ex fuga contulerant, eiuſdem ductu, auſpicióque Camilli, vincuntur. Ibi cædes omnia obtinuit, caſtra capiuntur, & ne nuncius quidem cladis relictus. Ita Liuius, & alij ex ipſo paſſim, præſertim Plutarchus & Lucius Florus[b] qui ait Camillum ſubito à tergo Gallos aggreſſum, adeo cecidiſſe, vt omnia incendiorum veſtigia Gallici ſanguinis inundatione deleret. Sic ille, tanquam in tragico theatro, vt ſolet.

Gemino prælio à Camillo delentur.

[b] l. 1. c. 13.

XV. *Alia de hac victoria ſententia.*

Polybivs autem l. 2. triduo, inquit, poſt initam pugnam, Roma præter Capitolium potiti ſunt. Sed Venetis per id tẽpus, eorum regionem infeſtantibus retrocedere coacti, fœdere cum Romanis percuſſo, ac reſtituta Vrbi libertate, domum remigrarunt. Diodorus quoque accepta prædicta auri ſumma diſceſſiſſe vrbe, & Romanorum finibus, non obſcure tradit. Poſtea vero dum vrbem quandam Veaſcium Romæ fœderatam oppugnant, à Camillo cæſos, & præda omni ſpoliatos, etiam eo auro, quod ante Romani pro ſua libertate pependerant. Nec alienus eſt ab hoc fœderato & pacifico Gallorum diſceſſu Paul. Oroſ.[c] & cum rem fuſe perſequatur, nullam in hoc diſceſſu cladis, imo ne pugnæ quidem mentionem facit. Oroſium ſequitur Ado in chronico, totidem pene verbis. 2 Quæ verior ſit ſententia non facile dixerim, videtur ſane Liuius magis hic Romanis, quam veritati fauiſſe, Polybius & antiquior eſt, & minus de fauore ſuſpectus.

[c] l. 2. c. vlt.

2. c. X.

XVI. *Camilli triũphus.*

Redeamvs ad Liuium nihilominus. Dictator, inquit, recuperata ex hoſtibus patria triumphans in vrbem redit, interque militares iocos, Romulus ac parens patriæ, conditorque alter vrbis, haud vanis laudibus appellatur.

Rogationẽ de Vrbe deſerenda diſcuſſit.

Seruatam deinde bello patriam, iterum in pace non minore laude ſeruauit. Cum enim Tribuni plebis iam ante propenſam plebem ad Veienſem commigrationem cõcionibus ſuis, occaſione incenſæ vrbis, vehementius incitarent, orauit Dictatorẽ Senatus, ne abiret magiſtratu ante annum circumactum, & huic migrationi omni ratione obſiſteret: quod & fecit, ſplendida oratione in concione habita, quæ apud Liuium extat l. 5. extremo. In qua iniecta præſertim religione loci deſerendi, ſuperueniente inſuper omine læto, lex de Veienſi migratione antiquata eſt, & ciuitas promiſcue, & feſtinato ædificari cœpta, neglecta vicos in rectum dirigendi cura, vt forma vrbis deinceps occupatæ magis, quam diuiſæ ſimilior fuerit.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3665.

1. N. VII. Ita Xenophon; & ex eo Diodorus p.464. ex quo ingeritur dubitatio de topographia Ptolemæi, in Europæ tabula decima, in qua Mantinea Peloponneſi, de qua hoc loco agitur, nullum habet fluuium: quem tamen Xenophon vocat ποταμὸν μάλα εὐμεγέθη, ῥέοντα διὰ τῆς πόλεως. Eiuſque rurſum meminit l. 5. p. 389. Cumque eam Plinius ad ſinum Argolicum locet, in eadem tabula multo propior eſt ſinui Meſſeniaco.

2. N. VII. Non ſignificat Liuius hunc eſſe præcisè trecenteſimum ac ſexageſimum annum ab Vrbe Condita, quippe qui poſtea in oratione Camilli, dicit hæc 365. anno contigiſſe: ſed id quod certo conſtabat affirmauit, ſeruato decore eorum, quos inducit loquentes. Et huc, vt dixi, alludens Plutarchus in Camillo, ait Romam à Brenno captam trecentis ſexaginta annis, & aliquanto amplius quam condita fuiſſet. Ex quo, vt patet, non rectè infert Pontacus in Euſebij chronicon, anno 361. ineunte id contigiſſe. Ea enim phraſis nô ad partem vnius anni, ſed ad partem decadis pertinet. Sed de tempore iam ſatis dictû eſt.

Sex Rufus ait ad Capitolij arcem ſexcentos nobiles & Senatores confugiſſe, & mille auri pondo ſe ab obſidione redemiſſe; moxque Camillum aurum & ſigna, quæ Galli ceperant reportaſſe: quæ Eutropius in fi. l.1. etiam refert. 3. N. XVI.

ANNVS MVNDI 3666. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 150. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 17. OLYMPIADIS XCVIII. AN. I. PRÆTORE ATHENIS PYRRHIONE. VRBIS CONDITÆ 365. TRIB. MIL. A. VALERIO PVBLICOLA, L. VIRGINIO, A. MANLIO, CVM TRIBVS COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 387.

l.5 hiſt.p. 551 gr.lat. IN hunc annum, in quo Soſippus Athenienſis in Olympico ſtadio victor extitit, referre Antalcidæam pacem, & quæ illi coniuncta ſunt, non ſolum rerum geſtarum ſeries ſuadet, ſed Xenophon etiam perſuadet, à quo annus, quo afflicti ſunt Mantinæi à Lacedæmoniis, quod mox à pace Antalcidæa contigit, trigeſimus numeratur à prælio ad Mantinæam commiſſo; qui fuit decimus quartus belli Peloponneſiaci, teſte Thucydide, idémque tertius Olympiadis nonageſimæ. Vno anno abeſt ab hac Chronologia Polybius libro primo, dum annum pacis huius numerat decimum nonum à pugna nauali ad Capræ flumen, quando bellum Peloponneſiacum finem accepit. Quarto ſcilicet anno nonageſimæ tertiæ Olympiadis, & vltimo Darij Nothi: à quo hic eſt decimus octauus duntaxat, etiam numeratis extremis. Addit etiam Polybius eodem anno Romam à Gallis captam; quem in vtraque aſſertione ſecutus eſt Diodorus Siculus, qui hanc cladem, & pacem illam in annum ſequentem differt, ſicut & Iuſtinus libro 6. quem de more ſequitur Paulus Oroſius. Verum Xenophonti, & antiquiori, & res ſui temporis, & quibus ipſe ferme interfuit ſcribenti, maior videtur fides eſſe tribuenda. Verum quia de capta vrbe, ſuo vt opinor tempore iam diximus, de Antalcidæa pace, nunc, ex Xenophonte maxime dicamus.

I. *Pax Antalcidæa, & ratio temporis.*

l.1 ſub init. αἰγὸς ποταμός.

l.5.c.1.

EIVS cauſas ſi inquirimus, Iuſtinus l. 6. ait Artaxerxem hanc iniiſſe pacem, & ciuitatibus Græciæ libertatem, ſuaque omnia reſtituiſſe, non Græciæ conſulentem, ſed ne ſe occupato in Ægyptio bello, exercitus ſui in Græcia detinerentur. Verum Diodorus Siculus anno 2. Olymp. 98. id propter bellum Cyprium contra Euagoram, factum ſignificat, quæ Xenophontis etiam videtur eſſe ſententia. Ad hanc pacem, quamuis Græcis ignominioſam, Perſis autem vtilem & glorioſam, adducti ſunt Græci neceſſitate. Nam Athenienſes, qui magnam eſſe Lacedæmoniorum claſſem viderent, & metuerent ne nunc quoque ab ipſis, ſicut à Lyſandro ante annos ſedecim, bello frangerentur, ad eam compellebantur; præſertim poſteaquam

II. *Cauſæ pacis, ex parte regis.*

viderunt Regem Lacedæmoniis belli ſocium factum eſſe, & ſe ex Ægina tanquam à latronibus obſideri. Lacedæmonij quoque quibus neceſſe eſſet vrbes pleraſque copiis munire, & præſidio tenere, ne vel ipſis perirent eæ quibus fidebant, vel deficerent aliæ quibus diffidebant, bello finem imponi non ægre ferebant; ſicut nec Argiui, qui copias contra ſe decretas ſcirent.

Et Græcorũ.

III. *Pacis formula.* ITAQVE die dicta ad proferendam pacis formulam, conuenere ad Teribazũ vniuerſi, & regiis ſignis commonſtratis, quæ à Rege præſcripta erant legit, in hanc ſententiam. *Rex Artaxerxes æquum eſſe cenſet vt vrbes in Aſia ſitæ, vna cum inſulis Clazomenis, & Cypro ſibi pareant. Cætera Græci nominis oppida, parua, magnáque ſui iuris ſint, exceptis Lemno, Imbro, & Sciro, quas, vt olim, Athenienſes retineant. Hãc pacem qui vtrque reiecerint, iis equidem bellum, vna cum approbantibus eam, mari, terra, pecunia, claſſe, inferam.* Ita fere Xenophon l. 5. Ea pax Athenienſes priuabat multis, magniſque oppidis toto Aſiæ littore, eademque Regi dabat; multas quoque inſulas eis eripiebat, quas ſui iuris eſſe decernebat. Cyprum autem nominatim in fœdere ponebat, ne in bello, quod aduerſus Euagoram ipſe cogitabat, Græci ſe pro Cyprio rege auxilij cauſa miſcerent. Argiui quoque, & Thebani, & Corinthij, & Lacedæmonij ipſi plurimum potentiæ amittebant, ſicque & Rex augebatur, & Græci ſine inuidia, imo cum multorum gratulatione minuebantur.

IV. *Illi omnes acquieſcũt.* HÆC cum vrbium legati audiſſent, ſinguli de iis ad ſuas Reſp. retulerunt, déque earum conſenſu iuſiurandum præſtiterunt. Soli Thebani non ſuo, ſed Bœotorum nomine tantum, iuſiurandum obtulerunt: quod cum Ageſilaus non reciperet, nec illi ſe ad regiarum literarum mentem accommodarent, arma contra illos mouit. *Thebani tamen cũctantur.* Iamque Tegeam cum infeſto exercitu venerat, cum Thebani affuerunt, & ſe oppida libertati reſtituturos ſpoponderunt, & fœderis conditionibus acquieuere. Idipſum & Argiui, & Corinthij, belli ab Ageſilao inferendi metu, fecerunt, & terreſtros, naualeſq; copiæ ab omnibus dimiſſæ ſunt. Et hæc prima pax inter Athenienſes, & Lacedæmonios, ab euerſione murorum Athenienſium, conſtituta eſt, magna cum Lacedæmoniorum gloria, per quos tota Græcia in libertatem vindicata eſſet.

V. *Mantinæi iubentur muros diruere.* HOC ipſo anno Lacedæmonij Mantinæos ſocios mirum in modum afflixerunt; is eſt, vt dixi, trigeſimus ab altero prælio apud Mantinæam geſto. Nam pace cum aliis ex animi ſententia compoſita, ex ſociis ſuis, eos qui hoc ipſis bello moleſti fuerant, & amiciore ſe animo eſſe oſtenderant erga Lacedæmoniorum hoſtes, quam erga ipſos, ita mulctare decreuerunt, vt deinceps infidi eſſe non poſſent. Itaque miſſis ad Mantinæos legatis, murum vti diruerent edixerunt; quod cum illi recuſarent, Lacedæmonij bellum in eos decernunt; idque Ageſipoli Pauſaniæ filio commiſerunt, excuſante Ageſilao; pluſque eis, vt innuit Diodorus,[a] nocuit vicinitas, quæ ſeminarium eſt odiorum inter populos, quam eorum merita aduerſus vtrumque Lacedæmoniorum regem, Pauſaniam inquam & Agidem, patres Ageſipolis, & Ageſilai, qui nunc regnabat. Ergo foſſa, muróque vallata ciuitas facile obſidionem toleratura videbatur, quia magna frumenti copia, propter ſuperioris anni fertilitatem, abundabat. *Obſidetur.*

a Olymp. 98 a 3. p. 460. græ.

VI. *An commiſſum prælium.* NVLLIVS hic pugnæ meminit Xenophon, inter Lacedæmonios & Mantinæos, nullius Diodorus, neque eam Antalcidæa pax nuperrime inita ſatis probabilem facit. Prælium tamen, & quidem acerrimum memorat Plutarchus in Pelopida, in quo Thebani auxilio Spartanis fuerint, Arcades Mantinæis. Ait enim Pelopidam cum Epaminonda, cum propinquum cornu Lacedæmoniorum cederet, hoſtem irruentem ſuſtentaſſe; ibique Pelopidam, ſeptem aduerſis vulneribus acceptis collapſum eſſe, cui vt adeſſet, cum irruiſſet in hoſtem Epaminondas, & ipſe quoque ſummo in periculo verſaretur, vt qui pectus haſta ſaucium, brachium gladio haberet, vtrumque, Ageſipolide rege ab altero cornu opem ferente, fuiſſe ſeruatum. Nec dici poteſt hoc prælium ad bellum ante 30. annos geſtum pertinere, vix enim nati erant eo tempore iſti duces. Sed redeamus ad obſidionem.

VII. *Coguntur ad deditionem.* AGESIPOLIS ne diuturnum obſidendi laborem ſubiret, amnem, qui vrbem perlabebatur, obiecto aggere auertit. 1 Quapropter obſtructo alueo, aqua ſe ſupra ædium ac murorum fundamenta attollebat, eáq; labefactans muros deiectura erat, Mantinæis eos nequidquam fulcientibus. Itaque veriti ne, muro vndiq; corruente, vi caperentur, eaque ferrent quæ ſolent vi captæ ciuitates, murum ſe diruturos ſpo- 1. ×.

ponderunt. Cumque Lacedæmonij ſibi ſatisfactum fore negarent, niſi per vicos ſparſim habitarent; etiam in eam rem, eadem neceſſitate compulſi, conſenſerunt. Quumque metuerent ſibi ciuitatis optimates, qui Argiuis fauebant, ne in terficerentur, Pauſanias pater, qui apud Tegeam exulabat, ab Ageſipolide impetrauit, vt eis, qui omnino erant 60. ex vrbe tuto diſcedere liceret. Quod & factum eſt, & ſecundum hæc murus eſt dirutus, & quatuor in partes Mantinæa ſparſa, quemadmodum olim habitari conſueuerat.

Diruitur murus.

Et vrbs quadripertito diuiditur.

VIII. *Olynthij florent.* *Ludorum Olymp. corruptela.*

Interim Olynthij in Thracia cum viribus ac potentia mirum in modum creſcerent, Lacedæmonios in ſe concitarunt. Sic enim animis affecti erant, vt neminē in maiorem potentiam excreſcere facile paterentur: ſiue vt ipſi cæteris ſemper omnibus eminerent, ſiue ne ab aliis deiecti, in ordinem redigerētur. Verum ea expeditio omnino ad annum ſequentem videtur pertinere. Ad præſentem duo illa pertinent. Alterum notat Pauſanias, erecta hoc anno ſex ænea Iouis ſimulachra, ex mulctatitia pecunia, quæ Athletis, qui fraudem ludis fecerāt, fuerat irrogata. In quibus fuit Eupolus Theſſalus; ſed iudices ipſi quoque qui pecuniam acceperant, eiuſdem pœnæ fuere participes, in quibus Phormio, qui ſuperiore Olymp. pugilatu victor extiterat. Quod primi, inquit Pauſan. ea corruptela ludorū religionem polluiſſent. Diodorus alterum de hiſce ludis annotauit. Miſiſſe Dionyſ. ad Olymp. certamina quadrigas celeritate pręſtantes, ſcenaſq; multo auro, ſumptuoſoq; artificio exornatas, addidiſſe & poëmata, quę in illa panegyrica celebritate recitarētur. quæ primū quidē, propter actorū eximiam vocem, actioniſq. dignitatē, mirifice probabantur. Simul ac vero quā inepta eſſent carmina animaduerſum eſt, effuſo Dionyſium riſu proſecuti, eo proceſſere, vt eius tabernacula ipſa diſcerperent, & ab eo miſſos ſpectatores eiicerent. Ei nihilominus adulatores perſuaſerunt, verſibus ſuis, vt cæteris præclaris inuentis, inuidiā principio obſtrepere, quam mox admiratio cōſequatur.

l. 5. p. 169. 91.

Dionyſij poemata ibi excluſa.

Ἀπο[illegible]

IX. *Vrbs inſtauratur.* *Fabius opportune moritur.*

Romæ autem omnes magnis, animis ac labore indefeſſo, ciues reſtaurationem incenſæ vrbis vrgebant, cum C. Martius Trib. pleb. Quinto Fabio, cum primum abiit magiſtratu, diem dixit. Is enim erat, qui ducem Gallorum legatus interfecerat: ſed illi iudicio eum mors adeo opportuna ſubtraxit, vt à pleriſque voluntaria crederetur. Hoc porro vrbis Conditæ anno Onuphrius & Sigonius, quem ſequitur Pighius in Annalibus ſuis, in eandem chronologiam conciliantur, eo quod proxime præcedentem annum vrbis 364. Dictaturæ Camilli continuatæ tribuit Sigonius, adeo vt ipſum à triūpho, qui in Februarium incidit, integrum annum Dictatorem egiſſe putet, itáque interpretatur illud Liuij. *Neque eum, Senatus, abdicare ſe Dictatura niſi anno circumacto paſſi ſunt.* Verum, etſi Chronologorum concordiam libenter amplector, quo iure annus à triumpho inchoëtur? neglecta ratione annorum Vrbis conditæ, aut temporis quo tunc magiſtratus inibantur, id eſt Calendarum Quintilium, vt ante triennium inſtitutum fuerat: & ſatis fuere Camillo quinque menſes qui reliqui erant, ad ſtabiliendam quæ nutabat Romanam Rempub.

X. *Dies cladis ſuperſtitioſe damnatur.*

Novi autem magiſtratus nihil habuere antiquius, quam vt Senatum de religionibus conſulerent; ſed eam rem Senatus, præſertim quod ad dies atros pertineret, quos vulgus imperite nefaſtos dicit, ad Pontifices ſapienter reiecit, vt ſcribit Gellius l. 5. 17.[a] ex Verrio Flacco. Illi autem inter alia decreuerūt, vt dies ad 15. Calend. ſextiles (is eſt 18. Auguſti) qui dies duplici clade eſſet inſignis, quod eo die ad Cremerā Fabij cæſi eſſent, quodq. deinde ad Alliam fœde contra Gallos pugnatum eſſet, nulli deinceps rei agendæ publicè, priuatimque inſignis eſſet. Quaſi in diebus & non in hominibus potius culpa reſideret rei malæ geſtę, & nō quolibet die, quod ad ipſam quidē attinet diem, res bene & male geri poſſet. Eam ſuperſtitionem ex Idololatria profectā damnat Apoſt.[b] *Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos, &c.*

a Vide Macrob. l. 1. Satur. c. 16.

b Galat. 4. 10.

XI. *Camillus III. Dictator.*

Cæterum non diu licuit quietis agitare conſilia, erigendæ ex tam graui caſu Reipub. Nam eodem tempore Volſci, Æqui, atque Hetruſci, Romanos vix ex clade Senonenſi reſpirantes, inuadere parant. Socij etiam, quorum fides centeſimum iam prope annum ſteterat, defeciſſe ferebātur. Recte Liuius prope 100. annos memorat fidei Hernicorum. Nam 97. numerantur, ab anno 268. quo à Caſſio Conſule pacem deditione impetrarant. Itaque cum tanti terrores vndique afferrentur, placuit eiuſdem auſpiciis defendi Rempubl. cuius recuperata eſſet; Dictatorémque dici M. Furium Camillum. Is Dictator C. Seruilium Halam

Magiſtrum equitum dixit: ſtatimque iuſtitio indicto, delectuque habito, copias trifariam diuiſit, partem vnam in agro Veiente Hetruriæ oppoſuit; alteram ante Vrbem caſtra locare iuſſit, tertiam partem ipſe duxit in Volſcos, ex contemptu Romanorum, negligenter ad bellum progreſſos. At vbi Camillum Dictatorem adeſſe nunciatum eſt, tantus eos terror inuaſit, vt vallo ſeipſi, vallum congeſtis arboribus ſepirent.

XII. *Volſcos vincit.* CAMILLVS ignem in obiectam ſepem coniici iuſſit, & forte erat vis magna venti in hoſtem verſa: itaque non aperuit ſolum incendio viam, ſed flammis in caſtra tendentibus, vapore etiam, ac fumo, crepituque viridis materiæ flagrantis ita conſternauit hoſtes, vt minor difficultas ſuperantibus vallum in caſtra Volſcorum Romanis fuerit, quam tranſcendentibus ſepem incendio abſumptam fuerat. Fuſis hoſtibus, cæſiſque, caſtra primo impetu capta, præda ex inſperato militi permiſſa; *Perſecutus deinde fugientes, cum omnem Volſcorum agrum depopulatus eſſet, ad deditionem Volſcos, ſeptuageſimo demum anno ſubegit.* Ita Liu. Septuag. autem ab hinc annus eſt V. C. 295. quo tamen anno non cœperunt Volſci contra Romanos bellum gerere. Nam Coriolanus ante centum annos ad eos, vt hoſtes populi Romani, confugerat. Quin & Ancus Martius Rex contra eos bellum geſſerat, vt ex Liuio, & Dionyſio conſtat. Itaque quo ſeptuag. ille annus reſpiciat nondum ſatis intelligo. Exiſtimo tamen cum Glareano, & Sigonio, reſpici ad annum 259. quo bellum cum iis ex longo interuallo geſtum, eo quod Latinis contra Romanos auxilio fuiſſent, proptereaque pro ſeptuageſimo, legendum ſeptimo & centeſimo. Nec tamen exiſtimandum eſt, bellum hoc anno contra Volſcos finitum; nam breui rurſum negotium Romanis faceſſent. *Hoſtes valde antiquos.*

XIII. *Vincit & Aequos* VICTOR Camillus ex Volſcis in Æquos tranſiit, eorumque exercitum ad Bolas oppreſſit; nec caſtra modo, ſed vrbem etiam aggreſſus, impetu primo cepit. Interea cum Hetruſci Sutrinos populi Romani ſocios tardante auxilio, ad deditionem compuliſſent, & vrbe eieciſſent, eodem die ſuperueniens Camillus breue gaudium Hetruſcis reliquit. *& Hetruſcos.* Improuiſus enim vrbem incuſtoditam inuaſit, & poſt multam cædem hoſtium, eam Sutrinis reſtituit: indeque triumphans, trium ſimul bellorum victor, in Vrbem ingreſſus eſt. Longe plurimos captiuos in Hetruſcis ante currum duxit; quibus ſub haſta venditis, tantum æris redactum eſt, vt pretio pro auro matronis perſoluto, ex eo quod ſupererat, tres pateræ aureæ factæ fuerint. *& de omnibus triũphat.* Eodem anno in ciuitatem egentem incolis accepti diuerſi fugitiui, & Senatuſconſulto compulſi Romani aliqui, Veiis relictis in vrbem remigrare, quæ intra hunc fere annum nouis ædificiis noua ſtetit.

ANNVS MVNDI 3667. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 151. ARTAXER. MNEMONIS, ET IONATHÆ PONTIF. 18. OLYMP. XCVIII. AN. 2. PRAETORE THEODOTO. VRBIS CONDITÆ 366. TRIBVNIS MILIT. T. QVINTIO CONCINNATO. Q. SERVILIO FIDENATE V. CVM 4. COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 386.

I. *Querela de Olynthys ad Spartanos.* REFERT hoc tempore Xenophon. l. 5. miſſos ex oppidis Acantho, & Apollonia legatos Lacedæmonem, qui de Olynthiorum potentia quererentur: à quibus iuſſi eſſent copias ſuas ad ipſos mittere, & legibus ipſorum, tanquam in eadem Republic,a viuere, alioqui vim intentarent. Lacedæmonij veriti ne adiungendis ſibi potentiſſimis quibuſque ſociis, quod iam moliri videbantur, per legatos, quos Athenas The-

baſque mittebant, Olynthij imperium in Græcia ambirent, expeditionem in eos decernunt decem millium militum. Quia tamen res non patiebatur moras, impetrarunt Achantij, vt quamprimum copiæ, quæ in promptu hebebantur, in eam expeditionem mitterentur. Miſſus eſt Eudamidas Lacedæmonius, cum duobus millibus, qui Ephoros rogauit, vt frater ipſius Phœbidas reliquas copias, cum primum paratæ eſſent, ad ſe duceret. Et ille quidem in Thracia rem bene gerere pro ſua facultate cœpit, & nominatim Potidæam, deditionem ſponte ſua facientem, occupauit.

II. *Spartani arcem Thebanā proditione accipiunt.*

AT frater eius dum reliquas ducit copias Thebas ingreſſus, arcem, proditione vnius de Thebanis ducibus, qui inimicitias cum collega exercebat, occupauit. Id quia iniuſſu Reipublicæ factum fuerat, Spartæ vehementer in Phœbidam ſuccenſebant Ephori, cum vrbana plebe, cumque propterea magiſtratu deiectum mille minis mulctauere. Arcem nihilominus præſidio tenuere, omnibus Græcis tam abſurdum factum mirantibus, quod cuius facinoris autorem pœna affeciſſent, facinus tamen reipſa approbarent. Nam mox cum ab Ageſilao, & Leontiada, qui arcem prodiderat, odio Iſmeniæ collegæ ſui, edocti eſſent, rem toti Reipublicæ vtilem, & occaſiones rei bene gerendæ, cum ſe in manum darent, vltro accipiendas, ne fruſtra poſtea requirantur: tandem placati arcem retineri cum præſidio iuſſere, moxque firmandæ proditionis cauſa, Iſmeniam cauſam dicere iuſſum, iudicum ſuffragiis damnatum interemere, & Teleutiam Ageſilai fratrem, militibus gratiſſimum, Phœbidæ loco Olynthum miſere. Is non admodum in itinere properabat, vt ſcribit Xenophon, quod inter eundum & maiores ipſe copias contrahebat, & Macedonas ſubſidiarios eliciebat ad bellum. Ergo poſſumus rem ab eo in Thracia geſtam, non inuito Xenophonte, in annum ſequentem differre: præſertim cum Diodorus hanc totam expeditionem differat in Olympiadem ſequentem.

III. *Aequi vaſtantur.*

ROMANI copias in Æquos non debellandos, nam ſe victos fatebantur, ſed peruaſtandos duxere, ne quid ad noua conſilia virium relinquerent. Alias item in agrum Tarquinienſem, vbi oppida Hetruſcorum Cortuoſa, & Contenebra vi capta, direptaque; præda militibus publicata eſt.

Capitoliū magnificentius extruitur.

Eodem anno, ne priuatis tantum operibus creſceret vrbs, Capitolium quoque ſaxo quadrato ſubſtructum eſt; opus vel in poſteriorum temporum magnificētia Vrbis conſpiciendum. Tribuni plebis leges agrarias concionibus, infrequenti auditore frequentabant: nam ædificandi cura plebem occupatam retinebat, & alioqui exhauſta impenſis plebs, agri, ad quem inſtruendum vires non ſuppeterent, negligens reddebatur.

ANNVS MVNDI 3668. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 152. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 19. OLYMP. XCVIII. AN. 3. ARCHONTE MYSTICHIDE. VRBIS CONDITÆ 367. TRIBB. MILITIB. L. PAPYRIO CVRSORE, CN. SERGIO, & 4. COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 385.

I. *Res à Teleutia ad Olynthum geſta.*

CVM Teleutias ad bellum Olynthiacum lente progrederetur, vt ait Xenophon, vt ad illud tum graui Græcorum armatura, tum Macedonico equitatu eſſet inſtructior. Amyntam autem Macedonum regem, & Derdam Elimææ principem excitabat vehementius ſpe recuperandi regni, quod magna ex parte ab Olynthiis fuerat occupatum. Ergo cum Potidæam magno cum exercitu perueniſſet, inde in hoſticum acie inſtructa progreſſus, Olynthiorum exerci-

tus illi nō longe ab vrbe occurrit, & impetu facto in Bœoticum & Spartanum equitatum, & huius præfecto in terram abiecto, ac grauiter vulnerato, totum cornu dextrum terga dare cogunt. Et periculum erat, ne vniuerſæ copiæ ſuccumberent, niſi Derdas cum lectiſſimo equitatu, ad Olynthiorum portas perrexiſſet, quem Teleutias cum ſuo agmine pone ſequebatur. Hic Olynthii equites veriti ne a portis intercluderentur, conuerſo agmine propere ad ſuos ſe conferunt, & in vrbem nō ſine ſanguine ſe recipiunt; quo & facilem receptum propter vicinitatem peditatus inuenit. Sicque victor inuaſit Teleutias, & victoriæ argumentum trophæum erexit: æſtate autem in hac expeditione conſumpta, reliquus annus in quibuſdam tantum excurſionibus tranſactus eſt.

II. *Bellum Perſarum in Cyprios.* DIODORVS initio libri decimi quinti, in hunc quoque annum refert pugnam Perſarum contra Cyprios, & eorum regem Euagoram, cuius belli cauſæ ſupra anno Artaxerxis decimo quinto explicatæ ſunt. Perſarum pedeſtris exercitus cum equitatu trecentis millibus conſtabat, triremeſque adornabat plures trecentis, duces præfecerat Rex terreſtribus copiis Orontem generum, naualibus Teribazum.

Copiæ vtriuſque. Interea vero Euagoras Achorim Ægyptiorum regem, hoſtiles cum Perſis inimicitias gerentem, ſibi fœdere ſocietatis adiunxerat, qui validis eum copiis inſtruebat; (etſi eum ſuperiore Olympiade mortuum ponit Euſebius in chronico:) Cariæ autem Regulus pecunia in peregrini militis ſtipendia. Alios præterea Perſarum inimicos, tum ſecretò, tum manifeſtò in belli ſocietatem pertraxit; in quibus etiam Tyrij fuere atque Arabes, à quibus & naues & milites multos collegerat, adeo vt claſſis eius ad ducentas triremes aſcenderet.

III. *Commoda Cypriorum initia.* ET primum prædatoriis nauibus onerarias Perſarum cum intercepiſſet, in eorum exercitum non ſolum caritatem, ſed famem etiam, & ſeditionem, ex qua ducum aliquorum cædes, inuexit. Deinde nauali certamine improuiſos inuadens, non leuia eis damna inuexit, donec illi animis viribuſque receptis, ſuperiores euadunt, & Euagorani, cum magna triremium iactura, fugam capeſſunt. Perſæ Salaminam Cypri terra, marique obſidione cingunt. Teribazus à prælio nauali in Ciliciam traiecit, atque inde ad regem profectus, victoriæ nuncium pertulit, & duo talentûm millia ad belli vſus reportauit. *Progreſſus deterior.* Euagoras in belli propoſito perſeuerans, relicto ad defenſionem vrbis Pythagora filio, cui ſummam rerum in Cypro adminiſtrationem commiſerat, cum decem ipſe triremibus, clam hoſtibus noctu Salamina ſoluit, & in Ægyptum deuehitur, regique perſuadet, vt totis ſecum viribus in hoc Perſicum bellum incumbat. *Euagora Ægyptū adit auxilij cauſa.* Inde anno ſequenti rediit, quo bellum hoc ſecuta pace terminatum eſt.

IV. *Tribus auctæ ad triginta & vnam.* TRIBVNI hoc anno ex interregno magiſtratum accepere: eodemque ædes Martis Gallico bello vota, dedicata eſt à T. Quintio Duumuiro ſacris faciundis. Addit Liuius Tribus quatuor ex ciuibus additas, Stellatinā, Pomatinam, Sabbatinam, & Ænienſem, ſiue vt aliis placet, Narnienſem, *eæque*, inquit, *triginta quinque numerum expleuere*. Eundem numerum Dionyſius Halicanaſſæus, & Venonius approbant. Fabius autem Pictor, & Cato 30. tantum regnante Seruio Tullio agnoſcunt, vt eius regis anno ſeptimo diximus. Vide Onuphrium in Faſtis in annum Vrbis 367. in quem nouos cenſores à quibus conſtituerentur tribus, & nouum luſtrum ordine decimum octauum refert. Nos autem huc annum Sabbaticum 155. iuxta aram anno ſeptimo Ioſue conſtitutam.

ANNVS MVNDI 3669. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 153. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 20. OLYMPIADIS XCVIII. AN. 4. PRÆTORE ATHENIS DEXITHEO. VRB. COND. 368. TRIBVNIS M. FVRIO CAMILLO, CVM 5. COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 384.

Ex Xenophonte p. 560. p. 554.

IAM ver appetierat, quum equites Olynthii numero fere ſexcenti, ſub meridiem in agrum Apollonienſium infuſi, paſſim omnia populabantur. Nam hi miſſis legatis Spartanos in auxilium contra Olynthios euocauerant, vt ſupra ex Xenophonte diximus. Forte autem contigit, vt Derdas, qui in Thraciam cum ſuo equitatu redierat, Apolloniæ prāderet. Itaque incurſione perſpecta clam equitatum ſuum inſtruxit, & ſe vrbe continuit, dum Olynthii contemptis hoſtibus in ſuburbium, atque ad ipſas vſque portas vrbis equitarent. Tunc vero ille erumpens hoſtem in fugam dedit, & ad ſtadia 90. perſequi fugitantes, atque occidere non deſijt, donec ad ipſos Olynthiorum muros fugientes compuliſſet. Ea in fuga ad 80. cecidiſſe ferebantur. Indeque magis ſe intra mœnia ſua continere cœperunt. I. *Olynthiorū clades.*

ALIQVANTO poſt tempore cum Teleutias Ageſilai regis frater denuo copias contra Olynthios duceret, primo dux eius Tlemonidas, propere atque improuide pugnans, cum ſupra centum cetratis ſuis interficitur. Tum Teleutias ipſe hoc ſpectaculo vehementius commotus, copias omnes in Olynthios educit, eoſque ad vrbem vſque perſequitur, vbi cum è turribus denſo telorum imbre peterentur, referre pedem turbatis agminibus coguntur, & ſibi à miſſilibus cauere. Hic Olynthii equites ſuos turbatis immittunt, indeque cetratos, ac reliquas copias: cumque acriter ibi Teleutias pugnaret, occiditur; fuſus inde vniuerſus Spartanorum exercitus, varia in oppida corripuit fugam. Quos diuerſis quoque itineribus Olynthii ſubſecuti, maximo numero ceciderunt, ipſumque adeo florem tanti exercitus deleuerunt. Hanc mortem Diodorus differt in ſequentem Olympiadem, vbi ſcribit in hac pugna Lacedæmonios plures mille ducentis cecidiſſe. Nec in rei narratione ſatis ipſi cum Xenophonte conuenit, cum ſcribat primo prælio æquo marte diſceſſum fuiſſe. Ea clade Lacedæmonem delata, decretum eſt eò rurſum magnas copias, cum Rege Ageſipoli mittendas eſſe; quæ dum præparantur, reliquus annus abiit. Refert in hunc annum Diodorus rem à Spartanis contra Mantinæam geſtam, quam nos ſupra commodiore ac iuſtiore loco, Xenophontem ſecuti retulimus. II. *Rurſumq. de Spartanis victoria* *Teleutiæ mors.*

..5.

..1. Olym ad. 98. 5.

REX Cypri Euagoras ex Ægypto in Cyprum redit, vt ſcribit hoc anno Diodorus, pecunias inde ſecum afferens, ſed longe ſua expectatione pauciores. Cumque Salaminam ſummopere hoſtili obſidione preſſam inueniſſet, ſeque ſociorum auxilio deſtitutum, legationem de pace mittere cogitur. Teribazus igitur, penes quem ſumma tum poteſtas erat, ſe pacem ea conditione daturum reſpondit, ſi Euagoras omnibus per Cyprum vrbibus cedens, & vnius Salaminæ dominio contentus, annuum regi tributum pendat, & ad imperata, vt ſeruus Domino, præſto ſit. Eæ conditiones, licet Euagoræ moleſtæ eſſent, admittebantur tamen modo vt rex Regi, non vt ſeruus Domino parere iuberetur. Quod Teribazus non admiſit, vincula & ſeruitutem afflicto Euagoræ deſtinans, quæ ſibi ipſi imminere non putabat. Nimirum Dominus regem, alioqui non malum miſeratus afflictum, inhumanam barbari acerbitatem cito caſtigauit, aliena malitia ad iuſtitiam ſuam recte vſus. III. *Pax Euagoræ cum Perſis.*

INTEREA enim Orontes Regis gener, Teribazi gloriæ de Cypro Imperio Per IV. *Teribazus ab Oronte accuſatus in vincula conijcitur.*

ſico ſubiugata, inuidens, eum apud regem Artaxerxem multis modis criminatur: & nominatim de priuata cum Lacedæmoniis amicitia, & copiarum ducibus ſibi deuinciendis, quæ nouarum rerum cupiditatem arguerent. Quibus calumniis eum Regi vſque adeo ſuſpectum reddidit, vt is reſcriberet, vt Teribazum in vincula coniectum, illico ad ſe mitteret, quod & factum eſt; illéque ſuperuenientibus aliis negotiis, diutius in vinculis habitus eſt. Orontes autem copiis in Cypro cum ſummo imperio præfectus, nouum aliquem motum veritus, Euagoram ad pacis conditiones, quibus ille cum Teribazo conſenſerat, admiſit. Atque ita Cypricum illud bellum, ad decennij fere tempus protractum, finem accepit; quod tamen duobus tantum annis geſtum, reliquis apparatum eſt, vt Diodorus in hunc annum refert. De Euagora circa hoc tempus ſcribit Euſebius eum Cypro exceſſiſſe, ſiue ceſſiſſe reliqua inſula, vna Salamina contentum.

V. *Camillus fit Tribunus mil.* Allatvs porro in vrbem rumor, quod Hetruria in armis eſſet, M. Furium Camillum rurſum Tribunum conſulari poteſtate fecit. Nec aliud videtur ſenſiſſe Liuius, quamuis dicat, (nunciato nouo Antiatum, id erat oppidum Volſcorum caput, & Latinorum bello,) Senatum diis gratias egiſſe, quod Camillus in magiſtratu eſſet: quaſi nimirum eorum prouidentia factum eſſet, vt qui contra vnum hoſtem à Senatu, populoque deſtinatus eſſet ad Reipub. firmamentum, cœlitus etiam ad plura bella paratus fuiſſet. Ei collegæ omnes imperium, quaſi Dictatori ſummiſerunt, nec quicquam de maieſtate ſua detractum credidere, quod maieſtati eius viri conceſſiſſent. *moxque Dictator.* Collaudatis à Senatu tribunis, Camillus vtriſque confuſus animo gratias egit, & operam ſuam Reipublicæ verecunde pollicitus, vnum è collegis quaſi Magiſtrum equitum conſtituit; reliquis etiam munera ſua, tam ad vrbis cuſtodiam, quam ad aliorum hoſtium impetum propulſandum, demandauit; ſummo omnium conſenſu, atque concordia; vt gaudio frementes patres negarent Dictatore vnquam opus fore Reipublicæ, ſi tales viros in magiſtratu habeat, tam concordibus iunctos animis, parere, atque imperare iuxta paratos, laudemque conferentes potius in medium, quam ex communi ad ſe trahentes.

VI. *Hoſtium copiæ. Camillus à ſuis metũ excutit.* Ad Volſcos ergo proficiſcitur Furius Camillus, vbi cum eorum exercitum, Latinorum atque Hernicorum copiis ita auctum videret miles, vt cum centenis ſinguli pugnaturi viderentur, & animis frangerentur, forti oratione Camilli reſtituti, atque exemplo inflammati in arma ruunt, certi victoriam vbique Camillum ſequi: quod cum ipſi Volſci perſuaſum haberent, atque experirentur, tanto faciliorem victoriam dabant; ſicubi res inclinabat, eam præſentia ducis, vel conſpectus erigebat. Denique longa licet cæde fatigato militi proxima erat victoria, cum repente ingruentibus procellis fuſus imber, certam magis victoriam quam prælium diremit. Signo deinde receptui dato, nox quieſcentibus Romanis bellum perfecit. Latini namque, & Hernici relictis Volſcis domum taciti rediere, mali conſilij non meliores euentus ſortiti. Volſci deſerti, relictis caſtris mœnibus Satrici ſe includunt, vbi mox capta vrbe, armiſque abiectis dedidere ſe.

VII. *Socias vrbes recipit.* Cætervm Camillus maiori operi Antio imminebat; ſed ſuperueniens Hetruſcorum aduerſus ſocias vrbes impetus, & cura Senatus eum aditum ad vrbem Hetruſcis obſtruendi, cœptum opus collegis relinquere cogit: ipſe ex occupatis iam vrbibus hoſtem magna celeritate, nec minore eorum clade, depulit. *Et vrbem glorioſus repetit.* Ita duabus ex hoſte receptis vrbibus, tertia etiam hoſti erepta, eoque toties fracto glorioſus in vrbem reuertit. *Latini & Hernici excuſant ſe* Latini, & Hernici militum ſuorum accuſarunt inſolentiam, qui nõ publico, ſed priuato cuiuſque conſilio, pro Volſcis arma tuliſſent, vnde & meritas pœnas cæſi pependiſſent. Militis autem ſubſidiarij non dati cauſam in terrorem à vicinis Volſcis timide magis quam vere conferebant, vt proximo ſtatim anno probatum eſt, quo in armis contra Romanos cum Volſcis fuere.

ANNVS MVNDI 3670. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 154. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 21. OLYMPIADIS XCIX. AN. I. PRÆTORE ATHENIS DIOTREPHE. VRB. COND. 369. TRIB. MIL. A. MANLIO, P. CORNEL, T. & L. QVINTIIS CAPITOL. CVM 2. COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 383.

I. *Ageſipolis contra Olynthios proficiſcitur.*

PARATA in Olynthios Lacedæmoniorum expeditione maiore, quæ elatos proſpero ſucceſſu animos reprimeret, [a] regem Ageſipolim bello præficiunt, anno nonageſimæ nonæ Olympiadis ineuntis, vel vt habet Diodorus, exeuntis. In qua Dicon Syracuſanus in ſtadio palmam obtinuit. Ineuntem tamen ſeries ipſa rerum geſtarum requirit. Porro Ageſipoli, ſicut pridem Ageſilao proficiſcenti in Aſiam, [b] Ephori triginta Spartanos adiungunt, eiſque plurimi vltro ſe militiæ ſocios dedunt, ſimulque in Thraciam proficiſcuntur. Vbi rex morte præuentus non diuturnas hoſtem vexando traxit moras.

a Xeno. l. 5. p. 561. gr. lat.

b Xenoph. l. 5. p. 496. gr. lat.

Phliaſii ſuos vexat.

Interea Phliaſi, qui Phlium Sicyoniæ oppidum in Peloponneſo incolunt, & nuper Lacedæmoniorum metu exules ſuos receperant, rati nihil ſibi nunc ab ipſis timendum, quod vtrumque regem ex vrbe ad bellum non exceſſurum putarent, eoſdem exules multa cum iniuſtitia tractare cœperunt. Quorum cum querelæ Spartam delatæ eſſent, eamque ipſam ob cauſam Pliaſij iudices eos mulctauiſſent, viſum eſt Reipublicæ vt contra eos Ageſilaus exercitum duceret. Qui cum in eorum fines perueniſſet, multis Phliaſiorum legationibus fatigatur, vt copias domũ reducat, quod ſe omnia imperata facturos dicerent. At cum Ageſilaus arcem ſibi tradi poſtularet; idque ipſi recuſarent, ciuitatem ipſorum diuturna obſidione vallauit, 20. enim menſes tenuiſſe autor eſt Xenophon: itaque huius belli finis in ſequentem annum cadet.

Obſidentur ab Ageſilao.

II. *Ortus Ariſtotelis.*

CELEBRIS eſt hic annus clariſſimi Philoſophi natiuitate. Teſtis eius rei locuples Dionyſ. Halicarnaſſæus, in libello, quo docet Demoſthenem artis præcepta ab Ariſtotele non hauſiſſe. Ariſtoteles, inquit, fuit filius Nicomachi, qui genus & artem referebat ad Machaonem Æſculapij filium, Matre natus Phæſtide, à Chalcidenſi quodam orianda, ex eorum numero, qui Stagira in coloniam profecti ſunt. Natus autem eſt Olympiade nonageſima nona, triennio Demoſthene maior, Prætore Athenis Diotrephe. Hæc Dionyſius. Eadem de anno natiuitatis & parentibus, ſcribit Laërtius libro quinto, ex Apollodoro in chronicis, & Hermippo in vita eiuſdem. Gellius tamen natalem Ariſtotelis annum eſſe ait ſeptimum recuperatæ à Camillo Vrbis, in quo & M. Manlius Romæ cæſus eſt. Ex quo apparet, vt ante monui, Gellium captam Vrbem referre in annum eius trecenteſimum ſexageſimum tertium; aut potius ipſum tam illam natiuitatem, quam hãc cædem in annum ſequentem, qui fuerit Vrbis trecenteſimus ſeptuageſimus diſtuliſſe. In quem annum de Manlii morte conſentiunt Sigonius, Onuphrius, Pighius, alij.

III. *Parmenides floret.*

PARMENIDEM Xenophanis Colophonij auditorem, aut, vt Theophraſtus ait Anaximandri hac ipſa Olympiade floruiſſe, ſcribit in eius vita Laertius, aitque eum, cum & genere, & opibus illuſtris eſſet, ab Amenia Pythagorico ad quietam vitam, philoſophicam videlicet fuiſſe traductum: de cuius opinionibus non pauca apud eundem & Ariſtotelem ipſum, & Platonem leges: qui eius nomen vni

dialogorum ſuorum dedit. Attigit & Suidas. Qui illud etiam notant, eum philoſophiam verſibus expreſſiſſe, quemadmodum olim Heſiodus, & Xenophanes, atque Empedocles.

IV. *Gener Teribazi à rege deficit.*

INTEREA Teribazus, Orõtis oppreſſus calũniis, in Perſide tenebatur, cum Gaos naualis exercitus Perſarũ prætor, cui filia Teribazi nupta erat anxie metuens, ne, ſi Teribazus in iudicio cauſa caderet, (Iudicium enim ille poſtulabat à Rege,) ob communicati cum Teribazo conſilii ſuſpiciones, à Rege ad ſupplicium raperetur, nouarum ſe rerũ molitione præmunire ſtuduit, & opibus ac militum erga ſe, ac Teribazum beneuolentia fretus, à rege deficit, inito cum Ægyptiorum rege Acoride, & Lacedæmoniis belli fœdere. Artaxerxes bello, quod cum Caduſiis gerebat, finito, Teribazi cauſam, vt Diodorus ait, iudicio trium Perſarum eximia integritate, atque autoritate commiſit; apud quos ille Orontis criminationes refutauit, & ſua in regem merita commemorauit. In quibus illud fuit, quod cum Artaxerxes in venatione curru ſuo inueheretur, duoque leones in eum, diſcerptis iam equis quadrigæ irruerent, ſuperueniens Teribazus eos occidiſſet, & tanto regem periculo exemiſſet.

Teribazus iudicatur.

V. *Cur abſolutus fuerit.*

ITAQVE omnium calculis abſolutus eſt. quos rex accerſitos interrogauit quo illum iure nixi abſoluiſſent. Primus reſpondit, quod criminationes in eum dubiæ, benefacta manifeſta eſſent. Alter quod licet obiecta vera eſſe concederentur, delicta tamen à meritis longe vincerentur. Tertius negauit ſe meritorũ habuiſſe rationem, quod ea rex beneficiis & honoribus obruiſſet, ſed reum abſoluiſſe, quod obiectis criminibus minime ſibi obnoxius fuiſſe viſus eſſet. Quibus auditis Rex iudices collaudauit, Teribazum vero magnis honoribus cohoneſtauit. At Orontem falſæ accuſationis damnatum, ex amicorum catalogo expunxit, extremaque ignominia notauit. Nihilominus legitur poſtea factus Myſiæ ſatrapa, à rege cum aliis defeciſſe, & rurſum ſe ad regem ſociis proditis contuliſſe, vt ſcribit Diodorus.

Orontis fortuna.

VI. *Iudiciorum ſeueritas in Perſide.*

CAVSA vero tam exacti iudicii ab eodem Diodoro affertur, quod Artaxerxes antiquum illum Cambyſem imitatus, per hæc fere tempora iudicibus quibuſdam, ob ſententias inique latas, cutem viuis corporibus detrahi iuſſiſſet; eorumque pellibus circum tribunalia expanſis, ſuper his cognitiones cauſarum à iudicibus exerceri volebat, vt ſemper ante oculos ſupplicii, quod iudiciorum prauitas mereretur, exemplũ ſibi propoſitum haberẽt. Verum Artaxerxes Cambyſe ſeuerior fuit. Nam hic Siſamnem Otanis patrem non prius pelle, quam vita ſpoliauit; vt ex quinto Herodoti conſtat. At Artaxerxes non vnum iam mortuum, ſed plures excoriauit viuos. Ideoque eum non immerito Plutarchus crudelitatis accuſat. Quamquam id vitium fere totius gentis commune fuiſſe, tam quæ diuerſis locis de Cambyſe, Dario, Xerxe, Artaxerxe, Paryſatide diximus; quam Eccleſiæ hiſtoriæ, & martyrologia abunde teſtantur.

Artaxerxis crudelitas.

VII. *M. Manlii ambitio.*

ROMÆ autem prædictis Tribunis magiſtratu fungentibus, M. Manlius, qui Gallos Capitolium noctu inuadentes depulerat, ſuperbia elatus, opibuſque ſubnixus, Camilli etiam gloriæ æmulus res nouas moliri cœpit, vt autor eſt Liuius, l. 6. Itaque popularis factus, cum plebeis magiſtratibus conſilia communicare, criminando patres, alliciendo ad ſe plebem; nec contentus agrariis legibus, quæ materia ſeditionum Tribunis plebis ſemper fuiſſet, ei concitandæ ſtimulos æris alieni ſubiecit, quod non ſolum egeſtatem minatur, & ignominiam; ſed neruum etiam, & vincula corporibus liberis. Laborabatur autem tunc in Vrbe paſſim ære alieno, ædificando contracto.

Bellum Volſcum.

Interea imminebat bellum Volſcum, graue per ſe, & Latinorum, atque Hernicorum defectione oneratum, quæ in ſpeciem cauſa fuit Romanis maioris quærendæ poteſtatis. Sed noua conſilia Manlij magis compulere Senatum ad Dictatorem creandum. Creatus autem A. Cornelius Coſſus, Magiſtrum eq. dixit T. Quintium Capitolinum.

Dictator eligitur.

VIII. *Eo profectus Dictator.*

DICTATOR etſi maiorem dimicationem propoſitam domi, quam foris cernebat, tamen ſeu quia celeritate ad bellum opus erat, ſeu victoria triumphoque Dictaturæ ipſi vires ſe additurum ratus, delectu habito, in agrum Pomptinum ad Volſcos pergit, quibus ſe Latini, atque Hernici aggregarant. Ibi legiones iubet ſtabili gradu venientem hoſtem excipere, tum Magiſtrum equitum terrorẽ eque-

ſtrem inferre, occupatis iam Romanæ conſtantiæ pauore animis, Sic eques, ſic pedes, vt præceperat, pugnant, nec dux legiones, nec fortuna fefellit ducem, hoſtis enim nulla re quam multitudine freta, oculis vtramque metiens aciem, temere prælium iniit, temere omiſit, fugæ cædiſque non ante noctem finis fuit, capta quoque, ac direpta eodem die caſta Volſcorum, prædaque omnis, præter libera corpora, militi conceſſa.

Et Romam reuocatur.

Pars maxima captiuorum ex Latinis, atque Hernicis fuit, in quibus cum quidam de principibus iuuentutis inuenti eſſent, intellectum eſt publico conſilio ab his populis factam defectionem, contra quos cum Dictator ſperaret ſe arma laturum, ideoque & militem in ſtatiuis haberet, Romæ tamen Manliana ſeditione gliſcente, patres ad ſe Dictatorem euocauere.

IX.

M. Manlius regnũ largitione, & nouis tabulis affectat. Eiuſdem patres calumnia.

M. enim Manlius non oratione tãtum, ſed factis etiam popularibus ad ſe plebem trahebat. Nam centurionem quendam dum in vincula æris alieni cauſa trahitur, multo cum faſtu corã populo, ære pro eo perſoluto, liberauit; qui ſeſe ad ſeditioſam Manlij cateruam aggregans, multa cum ipſis in patres, ac fœneratorum crudelitatem, multa in Manlii laudem iactabat. Auxit ſeditionem Manlii in patres calumnia, quos criminabatur publicam pecuniam, Gallis pro ciuitatis redemptione numeratam, ipſis ereptam, in paucorum prædam vertiſſe, qua poſſet æs plebis alienum diſſolui. Cumq. plebs quæreret vbi tantum furtum occultaretur, idque Mãlius ſuo tempore ſe indicaturum diceret, euocatus ſuperuenit Dictator, qui Senatu habito, vna cum eo ſella in Comitio poſita, viatorem ad M. Mãlium miſit. Is Dictatoris iuſſu vocatus, cum ingenti agmine ad tribunal venit, hinc Senatus, hinc plebs, ſuum quiſque intuentes ducem, velut in acie conſtiterant.

X.

In vincula à Dictatore conijcitur.

Hic Dictator vinculorum pœna propoſita, iubet Manlium indicare, apud quos præda iſta occultetur. Ille cum tergiuerſaretur, negaretq. ſe cogendum ad indicandum; illos potius ad prædas ſuas in medium proferendas eſſe compellendos. Dictator hominem falſi criminis inſimulantem Senatum in vincula duci iuſſit. Itáque factum, nemine in contrarium hiſcere audente: tanta erat Dictatoriæ reuerentia maieſtatis.

Luctus plebis. Inuidia triumphi.

Coniecto in carcerem Manlio; magna pars plebis veſtem, vt in luctu, mutauit; & in veſtibulo carceris mœſta turba obuerſabatur. Interea Dictator de Volſcis triumphauit: qui triumphus inuidiæ magis, quam gloriæ fuit. Domi quippe, non militiæ partum fremebant, & de ciue, non de hoſte actum, vnum tantum defuiſſe ſuperbiæ, quod M. Manlius ante currum ductus non fuiſſet.

XI.

Seditio excitatur. Manlius excitatur.

Crescente iam ſeditione, Senatus liberalitate leniendam plebem ratus, eam potius accendit, vt quæ eam mercedem eſſe prodendi Manlii interpretaretur. Denique Dictatore magiſtratu abeunte, amoto terrore, increuit ſeditio, & propalam audiebantur ſeditioſæ voces exprobrantium plebi, quod protectores ſuos, in præcipitem elatos, deſereret: aliæque id genus. Quibus cum vis immineret à plebe, carceres perfringendi, & liberandi Manlium. Is ſponte Senatuſconſulto liberatur; quo facto ſeditio non finita, ſed dux ſeditioni datus eſt.

Status belli huius temporis.

Interea Latini atque Hernici, miſſis Romam legatis, ſe crimine proximi belli purgare conabantur, & captiuos repetebant, in eos ex ſuis legibus animaduerſuri, quibus à Senatu triſtia reſponſa ſunt reddita, quod publico conſilio bellum ſuſceptum, geſtumque non dubitaret. Sicque hic annus abiit, cum ſemente maiorum rerum in annum ſequentem.

ANNVS MVNDI 3671. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 155. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 22. OLYMP. XCIX. AN. 2. ARCHONTE ATHENIS PHANOSTRATO. VRBIS CONDITÆ 370. TRIBB. MILIT. SER. CORNELIO MALVGINENSI III. P. VALER. POTITO II. M. FVRIO CAMILLO V. & ALIIS TRIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 382.

I. *Ageſipolis moritur.* AGESIPOLIS Spartanorum rex Olynthum fatigabat, ſociaſque illius ciuitates, e quibus Toronem vi cœpit. Sed in ipſo æſtatis feruore, igneo quodam ardere correptus eſt, & ad frigidum Pallenes locum delatus, die ſeptimo viuendi finem fecit, & melle oblitus domum deportatus eſt, ac regiam ſepulturam conſecutus. (καῦμα πυρετώδες.) Scribit in hunc annum Diodorus Ageſipolim pacis & iuſtitiæ amantem fuiſſe, & eximia intelligentia præditum, fidei cultorem, & publicæ libertatis amantem. *Eius, & Ageſilai mores.* Ageſilaum contra natura inquietum, ad bella propenſum, & ſummam in omnes Græcos dominationem affectantem. Eum tamen Xenophon quaſi optimi ac religioſiſſimi principis exemplar exhibuit. Aitque hoc ipſo tempore cognita Ageſipolis morte, nō quaſi ſublato æmulo lætatum eſſe, ſed quaſi amiſſo amico, quo perquam iucunde, ac familiariter vteretur, eſſe lacrymatum. Eius loco Lacedæmonii Polybiadem præfectum ad oppugnandam Olynthum mittunt, qui eos anno ſequenti ad deditionem fame compulit.

II. *Ageſilaus Phliaſios domat.* EADEM neceſſitate Ageſilaus Phliaſios, quos ſuperiore anno obſidere cœperat, hoc ipſo ſubegit. Nam diuturna obſidio fuit. Obſeſſi enim mature quæ ad victum pertinebant ita partiti ſunt, vt dimidio quotidiani cibi contenti viuerent: quo factum eſt, vt duplo longiori tempore, quam ferret hominum opinio, obſidionem tolerarent. Tandem fame victi, quamuis non ſera vſi parcimonia, inducias ab Ageſilao ad Spartanam legationem impetrarunt. Vnde remiſſi & Ageſilai arbitrio ac poteſtati permiſſi ſunt: qui eorum crimina, & cauſas, & Reip. ordinationem quinquagenis ciuibus attribuit, & ſcilicet arcem occupatam, quod ciues antequam obſiderentur, negauerant, præſidio firmauit, dimiſſiſque ſociis, domum ciues reduxit.

Ortus Philippi. Natus eſt hoc anno Philippus Macedo, Alexandri Magni pater, regum ordine vigeſimus ſecundus. Cum enim ex omnium confeſſione conſtet, vt ſuo loco docebimus, eum mortuum eſſe anno 4. Olymp. centeſimæ decimæ. Iuſtinus autem ſub finem libri noni ſcribat eum 47. annis vixiſſe, oportet eius ortum in hunc annum conferre.

III. *Manlius in iudiciū vocatur.* ROMÆ autem Manliana ſeditione recrudeſcente, ſex Tribuni militares Conſulari poteſtate ex patribus creati ſunt, in quibus Camillus quintùm iam ſupremum adiit magiſtratum. Principio huius anni & patribus, & plebi peropportune externa pax data eſt; Plebi, quod non auocata delectu ſpem cepit, tam potentem nacta ducem, fœnoris expugnandi; Patribus, ne quo externo terrore auocarentur animi, à ſanandis domeſticis malis, vt ait Liuius. l. 6.

Manlius enim ignominia vinculorum irritatus, quorum inuidiam neque Dictator, neque Senatus vniuerſus ferre potuiſſet, plebem ad vim inuitabat, & regnū haud obſcure ambiebat. Senatus contra de opprimendis eius conſiliis concilium init, & Tribunos plebis in ſuas partes traducit, à quibus dies dicta M. Manlio apud populū, vt plebem ipſam qua cōfidebat aduerſariam haberet, & criminis iudicem.

IV. *Cauſam dicit.* ID ita factum; ſordidatum reum ne cognati quidem veſte mutata luxerunt.

Nam affectati regni crimen, cognationem omnem, amicitias, decoraque omnia ipſius Manlii obruebat, atque inuiſa reddebat. Homines prope quadringentos produxiſſe dicitur, quorum bona venire, quos additos creditoribus duci prohibuiſſet; ſpolia præterea, dona, coronas, cicatrices aduerſo pectore exceptas, Capitolium denique conſeruatum. Cumque in campo Martio centuriatim iudicium agitaretur, vnde Capitolium conſpici poterat, illeque identidem manus ad Capitolium ferendo, populi amica ſuffragia conſequeretur, viſum eſt Tribunis, oculos plebis à tanti decoris memoria liberandos, tranſlato in alium locum iudicio, vnde Capitolium conſpici non poſſet.

l.17 c.21. IBI condemnatus, Tribunorum iuſſu de ſaxo Tarpeio in præceps actus. E Saxo quoque Tarpeio præcipitem datum, ſcripſit, Varro apud A. Gellium: qui etiam ex Cornelio nepote refert eum verberando necatum. Addita etiam eſt ad memoriam ſempiternam, ignominia duplex; altera publica, quod domo eius, quæ in arce erat, ſolo æquata, prohibitum eſt, ne quis patricius in arce, aut Capitolio habitaret: gentilitia altera, quod gentis Manliæ decreto cautum eſt, ne quis deinceps M. Manlius vocaretur. Cuius tamen à ſe damnati mox deſiderium Plebem tenuit, adeo vt cum mox grauis peſtilentia eſſet exorta, illius ſupplicio tribueretur. Peſtilentiam alia quoque mala anno ſequenti exceperunt. V. *Damnatus datur in præceps.*

ANNVS MVNDI 3672. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 156. ARTAXER. MNEMONIS, ET IONATHÆ PONTIF. 23. OLYMP. XCIX. AN. 3. PRAETORE ATHENIS MENANDRO. VRBIS CONDITÆ 371. TRIBVNIS MILIT. L. VALERIO IV. A. MANLIO III. SERVILIO SVLPITIO III.

ANNVS ANTE CHRISTVM 381.

POLYBIADES, qui in curam Thraciæ expeditionis, loco Ageſipolis demortui, à Lacedæm. ſuffectus eſt, bene rem aduerſus Olynthios hoc anno geſſit. Eum Diod. Polybidã vocat, anno primo centeſimæ Olymp. in illum enim annum mortem Ageſipolis differt, ſed pleraq. apud Scriptorem illũ ſunt tardiora. Polybiades ergo Olynthios ad ſupremam famis neceſſitatẽ redactos, quod iã neque terra frumentum acciperent, neque mari quidquam importaretur, vtroque aditu à Spartanis intercluſo, legatos de pace Lacedæmonem mittere compulit. Eam his conditionibus impetrarunt, vt eoſdem cum Lacedæmoniis & hoſtes hababerent & amicos, & tanquã militiæ ſocij, eoſdem quocunq. ducerent, ſequerentur. Quæ vbi promiſſa, ac iureiurando firmata fuerunt, domum vtrique redierunt. I. *Olynthii domiti fiũt Lacedæmoniorum ſocij.*

ROMANÆ res nõ multam ſuggerunt hoc anno materiam. Refert tamen Liuius hoc anno nouos hoſtes, ſed parum formidabiles. Hoſtes, inquit noui, præter Volſcos, velut ſorte quadam prope in æternum exercendo Romano militi datos, Circeij & Velitræ Coloniæ; Lanceuini etiam, quæ fideliſſima vrbs fuerat, ſubito exorti. Contra quos bellum decretum & apparatum; nec tamen, peſtilentia, & inopia frugum vrgente, geſtum eſt. Quæ cunctatio colonis ſpatium dederat deprecandi Senatum, bellique à ſe auertendi. Magnaque pars eo inclinabat, vt legatio ſupplex Romam mitteretur. Quando authores defectionis veriti, ne Romanorum iræ dederentur, Colonias à pacis conciliis auerterunt. Quin etiam inconſultam plebem incitarunt, vt prædatum in agrum Romanum exirent: qua noua iniuria ſpem omnem pacis exturbarunt, peſſimo conſilio cum patria quam ſoli perire malentes. Hęc ferme Liuius. II. *Coloniæ Romanæ turbas excitant.*

ANNVS MVNDI 3673. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 157. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 24. OLYMPIAD. XCIX. AN. 4. PRÆTORE ATHENIS DEMOPHILO. VRBIS COND. 372. TRIBB. MILIT. SP. ET L. PAPIRIIS CVM 4. COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 380.

I. *Status Lacedæmoniorum hoc tempore.* FLOREBANT vehementer hoc tempore Lacedæmonij, & tantum non imperium totius Græciæ terra marique poſſidebant. Nam vt ſcribit Xenophon, eumque ſecutus Polybius, poſt Olynthios edomitos, Thebani, & Bœoti reliqui, Cadmeia occupata, omnino erant in eorum poteſtate. (l.5.p.365. gr.lat. l.4.p.297. græ.lat.) Corinthios fideliſſimos experiebantur. Argiui demiſſis erant animis, quod nihil iis cauſis proficerent, quas prætexere conſueuerant. Athenienſes à ſociis paſſim deſerti erant. Ipſi autem Lacedæmonij Mantinæos, Phliaſios, Olynthios, & quotquot animis non ſatis amicis in eos fuerant, non leui animaduerſione caſtigauerant. Sed eos iniuſtitiæ vindex diuina prouidentia, non ita multo poſt vehementer afflixit. Nam cum ſe libertatem ciuitatibus Græciæ conceſſuros ſpopondiſſent, & fœdus iureiurando firmaſſent; arcem nihilominus Thebanam in ſua poteſtate retinebant, ſimulque vniuerſæ Bœotiæ dominabantur. Sed illam mox amiſerunt, & à Thebanis ipſis ingentibus malis affecti ſunt, vt aliquanto poſt dicetur. Vide interim Iſocratis in Panegyrico querelam de Lacedæmoniis.

II. *Ortus Demoſthenis.* Hoc rerum ſtatu natus eſt Princeps oratorum Demôſthenes. Plutarchus quidem in libello de decem Oratoribus ſcribit eum natum Athenis Prætore Dexitheo, neque aliter probat, quam quod Callimacho Prætore, qui cum magiſtratum geſſit anno quarto Olympiadis centeſimæ ſeptimæ, Demoſthenes trigeſimum ſeptimum ætatis annum ageret; quod tempus illis vtique duobus Prætoribus definitur, eique Pontacus in notis in Euſebium aſſentitur. At Dionyſius Halycarnaſſeus, qui Ariſtotelem Demoſthene triennio maiorem putat, huius ortum differt in præſentem annum, qui centeſimam Olympiadem antecedit: quo Demophilus Prætor Athenis fuit. Cui ſine dubio, in ratione temporum diligentiori cura verſanti, potius acquieſcendum puto. Præſertim cum eius inſtituto faueret, ſi Demoſthenem Ariſtotele antiquiorem docere potuiſſent. In eo enim laborat in opuſculo quodam ad Ammæum, vt doceat Demoſthenem non hauſiſſe ab Ariſtotele præcepta dicendi. De ipſo porro plura in ſequentibus dicentur, nunc clariſſimi Oratoris ortum, & quæ cum eo coniuncta ſunt, ſatis erit attigiſſe. Huic autem Chronologiæ paſſim recentiores ſubſcribunt, Sigonius, Andreas Schottus; Scaliger quoque, & ſi qui alij de ſectariorum grege.

III. *Genus eiuſdem.* Hvmili loco natum Demoſthenem, puta gladiorum fabro ſcribit Suidas. Verum honeſtis ortum parentibus tradit etiam Æſchines inimicus, patre ſcilicet Demoſthene Pæanieſi, qui cum officinam ſeruorum haberet, qui gladios fabricarentur Machæropæus dictus eſt. Virum bonum & honeſtum vocant Theopompus & Plutarchus. Lucianus autem in encomio Demoſthenis, etiam trierarchum. De matre cauillatur Æſchines; Scytham enim fuiſſe tradit Ponti accolam, nomine Cleobulem, quam ibi genuerit Gylon auus Demoſthenis, cum Athenis ob proditionis crimen exularet, & circa Pontum habitaret. (τριήραρχ.) Plutarchus autem in dubio relinquit verene id ſcripſerit Æſchines, an maledicendi ſtudio finxerit. *Lucianus deceptus.* Ego vero etiam in dubio relinquam, laudandine ſtudio Lucianus huius oratoris patrem claſſis præfectum dixerit, an nominis ſimilitudine deceptus, Demoſthenis principis Athenienſis bello Peloponneſiaco, dignitatem huic accommodarit; qui in Sicilia

cum Nicia ante annos duos & 30. mortuus, hoc anno Oratorem noſtrum gignere non potuit. Cum autem balbus eſſet, inquit Suidas, & humerum indecore moueret, & imbecilli auditu, & ſpiritu eſſet infirmo, & primam artis ſuæ literam pronunciare non poſſet, omnia tamen hæc naturæ vitia diligentia atque exercitatione correxit: cuius index eſt ille dolor, ſi quando antelucana opificum victus eſſet induſtria. Sed de his ſatis, ſunt enim peruulgata. Vide Andræam Scottum in eius vita.

Vide Laërt. in vita Euclid. Cicer. 1. de Orat. 260 & 2. de diuin. n. 96. ex Demetrio Phalereo. Suidã.

IV. *Veliterni victi.*

In Italia vero duo ex Tribunis mil. Sp. & L. Papyrius, Velitras duxere legiones. Id oppidum pridem Volſcis ereptum fuerat, & in illud miſſi ex egena multitudine coloni,[a] quatuor Collegis Vrbis præſidio relictis, ſi qui exiſterent noui ex Hetruria motus. Contra Veliternos, & maiora pene auxilia Prænestinorum, ſecundo prælio pugnatum eſt, fuga propere in oppidum facta eſt: à cuius tamen oppugnatione abſtinuere tribuni, quia & anceps erat, nec in perniciem coloniæ pugnandum cenſebant. Literæ Romam ad Senatum cum victoriæ nunciis miſſæ, acriores in Præneſtinum, quam in hoſtem Veliternum. Itaque ex SC. populique iuſſu bellum Præneſtinis indictum eſt, proximóque anno geſtum, vt Liuius tradit.

a ann Vr. cond. 260. n.7.

ANNVS MVNDI 3674. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 158. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 25. OLYMPIADIS C. AN. I. PRÆTORE PYTHEA. VRBIS COND. 373. TRIBB. MIL. M. FVRIO CAMILLO VII. CVM QVINQVE COLLEGIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 379.

I. *Olymp. 100.*

CENTESIMA quam ingredimur Olympiade, Dionyſodorus Tarentinus ſtadij palmam meritus, & conſecutus eſt, vt author eſt Diodorus. Pauſanias autem [b] ſcribit Sotadem longioris curriculi victorem, Olympiade nona ſupra nonageſimam renunciatum eſſe, & quidem Cretenſem, vt reuera fuit. Ea vero quæ conſecuta eſt Olympiade, accepta publicè ab Epheſiis pecunia, Epheſiis ſeſe adoptandum dedit, ſéque dixit Epheſium. Quam ob culpam Cretenſes exilio ipſum mulctarunt. Tanta fuit ex ludicro certamine gloria. Ageſipolim Lacedæmoniorum regem hoc anno mortuum, Cleombrotum fratrem habuiſſe ſucceſſorem tradit Diodorus initio centeſimæ Olymp. qua de re ſupra anno 2. Olymp. 99. diximus.

b l.6.p.196. gr.

Ageſipolis mors.

II. *Præneſtini Coloniam Romanam expugnãt.*

Livivs de Romana re ſcribit Præneſtinos, Volſcis coniunctos Satricum, Coloniam populi Rom. pertinaciter à colonis defenſam, vi hoc anno expugnaſſe, fœdéque in captos exercuiſſe victoriam. Eam rem ægre paſſi Romani M. Furium Camillum Tribunum militum creauere, cum quinque collegis, eique quamuis repugnanti, & ætatem excuſanti, bellum Volſcum extra ordinem decretum eſt, & ſorte ex collegis L. Furius adiutor datus, qui temeritate ſua tota re in maximum diſcrimen adducta, eximiæ laudis ſegetem Camillo ſubminiſtrauit.

Camillus in eos mittitur.

Is enim cum 4. legionibus quaternum millium Satricum profectus, hoſtem inuenit cum numeroſo exercitu ad pugnam paratum, imo & Romanorum paucitati inſultantem, & ad confererendas manus prouocantem.

III. *Anceps pugna.*

At Camillus cunctabatur, exercitu ſuo pugnam licet depoſcente, donec Collegæ vehementius etiam inſtanti ceſſit. Is ergo aciem inſtruit. Camillus ſubſidia firmat, & ex alto euentum pugnæ intentus ſpeculatur. Primo fere congreſſu ficta fuga Volſci in pugnæ locum iniquum Romanos trahunt, quando etiam validæ aliquot cohortes, in caſtris à Volſcis in eũ finem relictæ, opportune in Romanos prorupere, & in fugam compulere. His occurrens Camillus, eis vires, animoſq; reſtituit, & conuerſam aciem ducens, hoſtes in veram fugam coniecit, magnamque partem tam in ipſo certamine, quam in fuga & caſtris, quæ eodem impetu capta ſunt, cecidit. Plures tamen capti quam occiſi.

Camilli victoria.

Bellum in Tuſculanos.

Cvm autem in recenſendis captiuis Tuſculani aliquot deprehenſi eſſent, iidemque publico ſe conſilio militaſſe faterentur, Romam à Camillo ducti ſunt. In eos iubetur à Senatu Camillus arma vertere: qui cum eius belli adiutorem peteret, iubetur ex collegis optare quem vellet. Is contra ſpem omnium L. Furium optauit; qua moderatione animi cum Collegæ leuauit infamiam, tum ſibi gloriam ingentem peperit. Exiſtimauit enim eum euentu rei ſatis caſtigatum, nec ſua conſilia melioribus prælaturum, & fortiter agendo culpam præteritam libentiſſime emendaturum.

Camilli humanitas.

Verum cum Romanæ copiæ Tuſculum veniſſent, nullum belli veſtigium foris, nullum in vrbe repererunt; omnia potius, vt in altiſſima pace pacata. Rem admiratus Camillus Senatum eorum vocat, qui re potius, quam verbis oſtendebat, bellum ſe contra Romanos non gerere, idemque legati Romam miſſi cum docuiſſent, ingenuam etiam culpæ confeſſionem, & pœnitentiam addidiſſent, non ſolum pacem, ſed ciuitatis etiam ſocietatem impetrarunt, rem fuſius apud Liuium leges.

ANNVS MVNDI 3675. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 159. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 26. OLYMPIADIS C. AN. 2. PRÆTORE ATHENIS NICONE. VRBIS CONDITÆ 374. TRIB. L. ET P. VALERIIS, C. SERGIO, LICINIO MENENIO, ET ALIIS TRIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 378.

I. *Mauſoli obitus. Mauſoleũ.*

INOPS rerum Perſicarum, atque Græcarum habetur hic annus, apud Diodorum, & Xenophontem: cum tamen Mauſoli morte celebrat Plinius non ſemel, [a] quamuis repugnante Diodoro Siculo, qui eum anno tertio Olympiadis centeſimæ quartæ inter ſocios defectionis à rege Perſarum enumerat, viuum vtique ac valentem. Affirmat tamen Plinius hoc anno Mauſolum Cariæ regulum obiiſſe, eique Artemiſiam ſepulchrum erexiſſe, quod propter nobilitatem artificum in 7. mundi miraculis locum inuenerit. Patet, inquit, ab auſtro & ſeptentrione ſexagenos ternos pedes, breuius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos vndecim.

[a] l. 36. c. 5. & 6.

63. Mendoſus vtique locus videtur; quomodo enim breuiores frontes erant, pars ſcilicet orientis & occidentis? Nam ſi totus circuitus fuit 411. pedum, & Auſter & Boreas 126. pedes occupant, reliquis duabus partibus, quæ breuiores dicuntur ſuperſunt 285. An Auſter & Septentrio frontes erant, in opere quadrangulo, Oriens autem & Occidens latera? Attollitur in altitudinem 25. cubitis, cingitur columnis 36. Ab Oriente cælauit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occaſu Leochares. Priuſque quam peragerent, regina Artemiſia, quæ mariti memoriæ id opus extrui iuſſerat, obiit. Hæc ibi. Secto è marmore conueſtitum, & cælaturas in marmore factas iiſdem locis traditum eſt. Fuit porro hic annus apud Hebræos Sabbaticus ordine 156.

285
116
411.

II. *Annus Cenſoribus infeſtus. Præneſtini in armis.*

Livivs autem Cenſores hoc anno Romæ creatos tradit, propter incertam famam æris alieni, C. Sulpitium Camerinum, & Sp. Poſthumium Regillenſem; ſed morte Poſthumij res interpellata eſt. Cumque religio eſſet Cenſori viuo collegam ſufficere, & Sulpitius ſe magiſtratu abdicaſſet, alij duo vitio creati non geſſerunt magiſtratum, nec tertios creari placuit, quaſi diis gratum non eſſet eo anno Cenſores eſſe. Id quaſi plebis ludificationem Tribuni plebis acceperunt, & in concione iactarunt, adeo vt delectum haberi contra Præneſtinos, qui in armis erant, non paterentur. Cuius rei non ignari Præneſtini, tanto ferocius in bellum ruebant, & raptim agmine facto peruaſtatis protinus agris, ad portam Collinam ſigna intulere.

Id demum ad ſeditionem in vrbe extinguendam valuit. Quippe ad arma ſtatim conclamatum, concurſumque in muros atque portas eſt, & T. Quintius Cincinnatus Dictator creatus. Qui Magiſtrum equitum A. Sempronium Atratinum dixit.

Cadmæa recepta a Thebanis.

III. *Dictator creatur Quintius Cincinnatus.*

Quod vbi auditum eſt, tantus erat eius magiſtratus terror, ſimul hoſtes à mœnibus receſſere, & iuniores Romani ad edictum ſine detrectatione conuenere. Dum conſcribitur Romæ exercitus, hoſtes haud procul Allia flumine caſtra poſuerunt, ea ſuperſtitione ducti, quaſi fatale eſſet ibi ſemper Romanos vinci, vbi ſemel à Gallis ſuperati fuiſſent, ſed Romani ea ſuperſtitione neglecta, & ſtudio reparandi illic contracti dedecoris eo libenter conuenerunt. Vbi in conſpectu fuere acies, iubet Dictator Sempronium cum equitatu mediam inuadere aciem, ſe cum legionibus in turbatos, trepidanteſque ſigna illaturum.

Arma in eos infert.

Non equitem, non peditem ſuſtinuere Præneſtini, primo impetu ac clamore diſſipati ſunt ordines. Deinde poſtquam nullo loco conſtabat acies, terga vertunt, nec prius à fuga deſiſtunt, quam etiam caſtris deſertis Præneſte in conſpectu fuit; vbi locum tumultuosè communiunt: ſed Romanus caſtris direptis, etiam hoc munimento hoſtem expulit, & in vrbem compulit, quæ poſt octo oppida illi ſubiecta haud magno certamine ſuperata, etiam per deditionem recepta eſt. Velitræ quoque expugnatæ. Ita T. Quintius, ſemel acie victor binis caſtris hoſtium, nouem oppidis vi captis, Præneſte in deditionem accepto, Romam triumphans reuertit, & vigeſimo quam creatus fuerat die, ſe magiſtratu abdicauit.

III. *Eius victoria.*

Plura oppida ſubiugat.

Triumphat & vigeſimo die abdicat ſe Dictatura.

ANNVS MVNDI 3676. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 160. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 27. OLYMPIADIS C. AN. 3. PRÆTORE NAVSINICO. VRBIS COND. 375. TRIBR. P. ET C. MANLIO, ET L. IVLIO PATRICIIS, C. SEXTILIO, M. ALBINO, ET L. ANTISTIO PLEBEIIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 377.

RECVPERATAM hoc anno arcem Cadmæam à Thebanis, ſimulque exortum Bœoticum bellum Lacedæmonios inter & Thebanos, author eſt Diodorus in hunc annum, ſicut iamdudum notauimus. Sed hiſtoria ipſa à Xenophonte, quamuis temporum notis deſtituta, non leui vel autoris culpa, vel poſterorum iactura, petenda eſt; qui ab hoc facto initium ducit debilitatæ Lacedæmoniorum potentiæ, quæ poſt annos octo à Thebanis in Leuctrica pugna acciſa, pene concidit. In quo diuinam etiam prouidentiam Xenophon agnouit, qua factum ſit vt per quæ quis peccarat, per eadem & puniretur. Nam Lacedæmonij, inquit, qui ſe libertatem ciuitatibus conceſſuros iurauerant, ac nihilominus arcem Thebanam in poteſtate ſua retinebant, ab illis ſolis puniti ſunt, aduerſus quos iniurij fuerant, cum ante id tempus ſemper inuicti fuiſſent. Denique 7. exules Thebani ad eos opprimendos ſuffecere, ſicut 7. Thebanorum proditione in arcis poſſeſſionem venerant. Æmilius tamen Probus, & Plutarchus in Pelopida duodecim fuiſſe aiũt, eorumque ducem Thebanum Pelopidam, quem ne nominat quidem hoc toto in negotio Xenophon. Res ita confecta eſt.

I. *Arx Thebana recepta.*

Aequitas diuinæ prouidẽtiæ.

Phyllidas quidam Polemarchorum ſcriba, cum negotij cuiuſdam cauſa Athenas veniſſet, ibique Mellonem exulem, ſibi iam pridem notum, de Patriæ ſuæ tyrannide conueniſſet, de ea extinguenda coniurant. Et Mello quidem adiunctis ſibi, ex omni exulum numero, ſex ſociis huic rei perficiendæ in primis idoneis, qui cetera inermes, ſicas tantum ſecum ſumerent, primùm Thebanum agrum noctu ingreditur. Deinde proximo die in loco ſolo exacto, ad portas accedunt,

II. *Exulum Thebanorum coniuratio.*

& in vrbem, more ruſticorum tardius redeuntium, ingrediuntur, & eam noctem diemque proximum ſe in ædibus cuiuſdam Charonis continent. Scribit Æmilius Probus, & Plutarchus exulum Thebanorum aduentum magiſtratui Thebanorum delatum fuiſſe, idque eos vino epuliſque deditos deſpexiſſe: quin etiam ad eum, qui maximum omnium magiſtratuum Thebis gerebat literas delatas, in quibus omnia conſilia exulum perſcripta erant, & iam in conuiuio accubanti eſſe redditas: quas cum ille vt erant, ſignatæ in puluinum ſubiieciſſet, *in craſtinum*, inquiens, *differo res ſeueras*: ipſe tamen cum ſuis eadem nocte interfectus eſt. Sed redeo ad Xenophontem.

III. *Polemarchi occiduntur.* Interim Phyllidas, Polemarchis Veneris feſta celebrantibus, & vino incaleſcentibus, promiſſarum mulierculárum loco, Mellonem cum ſuis muliebri habitu introducit, famulis omnibus aliò ablegatis. Cumque ſinguli coniurati apud ſingulos collocati eſſent, cum primum aſſidere iuſſi ſunt, quiſque ſuum Polemarchum ſica confoſſum interimit. Inde Phyllidas, ſumptis ſecum tribus ipſorum, ad Leontiadis ædes pergit, (Is erat Polemarchus Thebanus, qui Phœbidæ arcem prodiderat,) eumque admiſſi trucidant, & vxorem eius, iniecto mortis metu, ſilere cogunt, ac domi ſe cum domeſticis continere. Inde carcerem adeunt, & ſpecie adducendi reum vinculis conſtringendum, admiſſi, cuſtodem carceris interficiunt, & vinctos liberant, armiſque inſtruunt, & in Amphionis Thebarum conditoris monimento, in armis ſubſiſtere iubent.

Et Leontiades. Vincti emittuntur è carcere.

IV. *Libertas proclamatur.* Tum Thebanos omnes per præconem domibus egredi iubent, quod Tyranni interempti eſſent, qui tamen non ſunt auſi prodire, donec orta luce, quæ accidiſſent conſpexere, ſéque coniuratis adiunxere, tum reliquos exules, auxiliaque Athenienſium ad expugnandam arcem euocauere. Pręfectus arcis re cognita mittit Platæas, ac Theſpias, vrbes Spartanis in primis addictas, qui auxilia euocarent. Platæenſibus aduentantibus occurrunt Thebani, ac plures quam 20. ex eis occidunt: tum regreſſi copias oppugnandæ arci admouent, & obſeſſos audacia ſua, & felici rerum ſucceſſu perterritos, inde cum armis eiiciunt, fide data, ſacramentoque confirmata; quam tamen mox perfide, crudeliterque violarunt.

Arx obſeſſa deditione recipitur.

Quoſcunque enim eorum ſibi hoſtes agnouerunt, comprehenſos trucidauere; quin & eorum liberos, maiori etiam crudelitate peremere. Nonnulli tamen, Athenienſium, qui Thebanis auxilio venerant, ope, ac miſeratione incolumes euaſere.

V. *Spartani obſidionem parant.* Re cognita Lacedæmonij Præfectum arcis, qui ſubſidia non expectarat, morte mulctant: ſimul aduerſus Thebanos delectus habent, & Ageſilao ætatem excuſante, Cleombrotus eius frater hyeme aſpera cum copiis contra Thebanos mittitur, vt ait Xenophon l. 5. quo fit vt initium rerum ab eo geſtarum in annum ſequentem differamus. Si prius tamen monuerimus hanc arcis receptionem, ſicut & reliqua, quæ ad hoc bellum Bœoticum pertinent, tam diuerſe à Diodoro narrari, vix vt vlla in re cum Xenophonte conſentiat, quæ perſequi non eſt neceſſe. Rem latius diductam leges apud Plutarchum in Pelopida, à quo Leontiadem occiſum refert, nec ſine pugna & ſanguine.

VI. *Res in Volſcos non bene geſta à Manliis.* Romam interea reuertamur, vbi Manliis prouincia Volſcos debellandi extra ordinem data eſt, quod genere plebeios collegas, gratia L. Iulium anteirent: rem tamen parum fœliciter per imprudentiam ſuam geſſerunt. Nam in inſidias per fraudem inducti, multos ſuorum amiſerunt. Caſtra interim Romana in campo iacentia, ab altera parte hoſtes inuaſere: quidquid ſuperfuit fortunæ populi Romani, id militum virtus, etiam ſine rectore tutata eſt, Volſcis victoria vti neſcientibus. Quæ cauſa fuit vt duces cum exercitu reuocarentur, neque Dictator crearetur. Rebus haud proſpere bello geſtis, nihil à plebe tumultuatum eſt, eis quippe ſolatium fuit, quod tres è plebe Tribunatu Conſulari ornatos animaduerterent. Extremo anno Præneſtini, concitatis Latinorum populis, rebellarunt, Volſcis interea præter morem, aliquantiſper quieſcentibus.

THEBANI ATHENIENSES BELLO SVO IMPLICANT.

ANNVS MVNDI 3677. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 161. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 28. OLYMPIADIS C. AN. 4. PRÆTORE CALLIA. VRBIS CONDITÆ 376. SP. FVRIO, ET Q. SERVILIO II. CVM 4. COLLEGIS TRIBB. MILIT.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 376.

I. *Res à Cleõbroto geſta in Thebanos.*

CLEOMBROTVS Ageſilai frater, in Bœotiam contra Thebanos miſſus, nunc primum ducis officio fungi cœpit; & itinere Platæas verſus capto, cetratos præmiſit, qui in præſidium 150. Thebanorum, qui nuper è carcere educti fuerant, cum incidiſſent, eos vniuerſos, niſi ſi quis forte fuga elabi potuit, interfecerũt: Cleombrotus ad oppidum Platæas, quod adhuc in Lacedæmoniorum fide perſtabat, deſcendit. Deinde Theſpias cum veniſſet, cum copiis progreſſus, ad oppidum Thebanorum, quod Cynos Cephalas vocant, caſtra locauit, vbi cum dies ſedecim ſubſtitiſſet, Theſpias reuertit. Ibique Sphodriam præfectum, cum tertia quorumlibet ſociorum parte relinquit, ipſe domum cum reliquis copiis reuerſus, milites dimittit, dubios admodum paxne cum Thebanis, an bellum eſſet. Quod factum quidam beneuolentiam eius erga Thebanos interpretati ſunt, præſertim cum agrum Thebanum quam minimo damno affeciſſet.

II. *Qui Athenienſes in belli ſocietatem trahunt.*

AT Thebani nimium potentes aduerſarios Lacedæmonios veriti, ad belli ſocietatem Athenienſes fraude traxerunt. Nam Sphodriæ Theſpiis præfecto largitionibus perſuadent, vt Atticam cum copiis inuaderet, & cum Piræeum ſe capere velle ſimularet, nihil aliud quam pecora diripuit, & domos ſpoliauit. Nonnulli autem qui in ipſum inciderant, Athenas hoſtium metu ad arma commouerunt: qui & legatos Lacedæmoniorum, qui apud Calliam hoſpitem publicum ciuitatis ſuæ diuerſabantur, comprehenderunt, quaſi huius facinoris conſcios. Verum illi ab eo ſe cum diligenter purgaſſent, dimiſſi ſunt; cum etiam futurum dicerent vt Sphodrias à Repub. ſua morte mulctaretur.

III. *Propter Sphodriam à Spartanis abſolutum.*

ET certe non ita multo poſt Ephori Sphodriam ad ſubeundum capitis iudicium accerſunt. Is metu conſternatus non paruit, & quamuis ſe iudicio non ſtitiſſet, nihilominus Ageſilai fauore abſolutus eſt. Cum enim Ageſilai filius Archidamus Sphodriæ filium amaret, Sphodrias Cleonymum filium ſuum impulit ad veniam ſibi ab Ageſilao per Archidamum impetrandam: idque precibus ac lachrymis vtr'uſque adoleſcentis non ſine labore perfectum eſt. Nam Ageſilaus omnibus ad quos hoc iudicium ſpectabat, dicebat. Minime dubium eſſe quin Sphodrias deliquiſſet; verum graue eſſe virum eiuſmodi interfici, qui & puer, & adoleſcens, & iuuenis ſemper honeſtiſſime ſe geſſiſſet. Cuius iudicium cæteri ſecuti, Sphodriam abſoluerunt, magno publicæ rei detrimento. Tum vero quotquot apud Athenienſes Bœotis fauebant ſignificaure populo, tantum abeſſe vt in Sphodriam Lacedæmonij animaduerterent, vt eum potius collaudarent. Itaque Piræeum portis occludunt, naues ædificant, & Bœotis ſumma animi alacritate opem ferunt.

IV. *Spartani in Thebanos expeditionem parãt.*

LACEDÆMONII vero nouos aduerſus Thebanos delectus habendos eſſe decernunt, & Ageſilaum vti exercitum duceret Cleombroti loco exorant. Is profectionem tum Spartana cunctatione, tum propria ab hoc bello alienatione vſus, reliquo anno comparauit. Cæterum quæ de Sphodria retulimus, ad hunc ipſum annum à Diodoro quoque referuntur, ſed tam diuerſa, vt appareat eum Xenophontem non legiſſe; quo tamen eũ veriora dicere, nemo facile crediderit. Certe cum is ſe Cteſiam potiſſimum ſecutum profiteatur, qui teſte Plutarcho, libros ſuos abſurdarum, & inſulſarum fabularum colluuie, vt ſupra dicebamus, inferſit: nihil mirum nonnulla vana in ipſius hiſtoriam eſſe deriuata.

V. *Seditio Romæ ob æs alienum.*

Principia porro præſentis anni ſtatim ingenti ſeditione Romæ arſere, propter æs alienum; cuius noſcendi cauſa Sp. Seruilius Priſcus, & Q. Clœlius Siculus Cenſores facti, ne rem agerent bello impediti ſunt. Namque trepidi nuncij primo, fuga deinde ex agris, legiones Volſcorum ingreſſas fines, populariq; paſſim agrum Romanum attulere. In qua trepidatione tantum abfuit, vt terror externus ciuilia certamina cohiberet, vt accenderet potius, Tribunis plebis delectum prohibentibus; donec impetratum eſſet ne quis vel tributum dare, vel ius de pecunia credita dicere cogeretur, donec debellatum eſſet.

VI. *Expeditio in Volſcos.*

Ergo nouis legionibus ſcriptis, duos exercitus, cum binis Tribunis, ſingulos in Volſcorum regionem, immiſerunt, à quibus, quaſi per otium, hoſtili agro ingentes calamitates illatæ; ſi forte Volſcos ad certamen elicerent, qui cum non comparerent, hominum, pecudumque abacta præda, Romam vtrimque exercitus reduxere. Iocularibus profecto Volſci, ac ludicris puerorum, vt apparet, vſi bellis, qui arma magno ſonitu, ac tumultu creparent, deinde abderent ſe taciti, & fumantes pagos, villaſque pauidi reſpectarent. Neq; magis ſerio Romani agere viſi, qui quod triennio efficere potuiſſent, hoſte ſemel afflicto, in centum annos, aut eo etiam plures, protraxere. Romæ autem modico debitoribus reſpirandi interuallo conceſſo, iuriſdictio celebrari de integro cœpit; nec obſtitere Tribuni, quia quem delectum, rebus tum quietis, impedirent non habebant. Aliqui tamen ſine dubio locupletati præda Volſcorum, obæratorum numerum minuerunt.

ANNVS MVNDI 3678. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 162. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 29. OLYMPIADIS CI. AN. I. PRÆTORE CHARIANDRO. VRBIS CONDITÆ 377. TRIBB. MIL. L. ÆMYLIO, P. VAL. IV. ET ALIIS 4. OMNIBVS PATRICIIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 375.

I. *Olympias CI.*

Res geſta ab Ageſilao.

QVADRINGENTIS iam annis ab initio Olympiadum exactis Damon Thurius nouum ſeculum victoria ſua priore auſpicatus eſt in Eliaco ſtadio, cuius meminit Pauſanias l. 7.[a] & Diodorus in hunc annum. In quo Ageſilaus electus copiarum in Thebanos Imperator, antequam in agrum Thebanum irrumperet, Cithæronem capiendam putauit, & conductitio Cletoriorum vſus milite, eam occupauit, ac Theſpias venit. Inde productis copiis, Thebanorum in agrū perrexit: vbi cum hoſtem aliquandiu variis velitationibus, ac vaſtatione fatigaſſet, Theſpias reuerſus mœnibus oppidum illud cinxit, relictóque ibi Phœbida præfecto (hic erat qui Cadmæam arcem opera Leontiadis occuparat) Megara traductis copiis ſocios dimittit, ciuium exercitum ipſe domum abducit. Diodorus ſcribit hoc anno Chabriam, celebrem Athenienſium ducem, dolo interfectum fuiſſe, cum Abderitas à Barbarorum ſeruitute liberaſſet. At eius aliquot etiam poſt annos meminit Xenophon.[b]

II. *Phœbidas opprimitur Thebanis.*

Ab uſque ... ceditur.

Ex eo tempore Phœbidas prædonum manipulos emittens, excurſionibus agrū Thebanorum vexabat, & res eorum agebat ferebatque. Egreſſi contra Phœbidam Thebani male ab eo excepti ſunt; cumque referrent pedem, ad inuium quendam deuenere locum, vbi cum ad pugnæ neceſſitatem veniſſent, ipſum Phœbidam perſequentem, cum paucis aliis interfecerunt. Ex quo tantus iniectus eſt terror Theſpienſibus, conductitiiſque militibus, vt non prius fugere deſiſterent, quam intra muros Theſpienſes ſe recepiſſent. Ex quo res Thebanorum reuiuiſcere cœperunt, & paſſim ad eos plerique ex oppidis migrare, quæ Thebani bello petere cœpiſſent. Dum autem Ephori nouum delectum in ver proximum parant, Polemarchum

a p.232.ſ. gr.

b l.5.p.577. gr. lat.

quondam cum cohorte mari mittunt, vt præſidio Theſpias teneret.

III. *Expeditio ad Satricũ. Et pugna, Romanaq. victoria.*

ROMÆ Tribunos militares omnes patricios, plebs coacta principum opibus fecit: Iiſdemque opibus obtinuit, vt aduerſus Latinos, Volſcoſque, qui coniunctis legionibus ad Satricum caſtra habebant, tres exercitus conſcriberentur, vnus ad præſidium vrbis, alter qui ad ſubita bella eſſet ad manum: tertium longe validiſſimum P. Valerius & L. Æmylius ad Satricum duxere. Vbi cum inſtructam hoſtium aciem æquo loco inueniſſent, extemplo pugnatum: & vt nõdum ſatis claram victoriam, ſic proſperæ ſpei pugnam imber ingentibus procellis fuſus, diremit. Poſtero die redintegrata pugna, fuſi hoſtes cum Satricum, quod duobus millibus inde aberat, non caſtra peterent, ab equite maxime cæſi, caſtra capta, direptaque. Ab Satrico nocte proxima Antium profecti, nequicquã Romano perſequente, euaſere.

IV. *Antiates pacem quærunt, ac ſe Romanis dedunt.*

SEDITIO tum inter Antiates, Latinoſque coorta, cum Antiates victi malis, in quibus nati conſenuerant, deditionem ſpectarent; Latini ex diutina pace, & noua defectione animis ferociores bellum mallent, finis certaminis fuit, vt pars vtraque, quod mallet, amplecteretur. Antiates ergo remotis Latinis, vrbem agroſque Romanis dedunt: Latini ira perciti, quod nec Romanos bello lædere, nec Volſcos in armis retinere potuerant, Satricum, quæ vrbs eos è prælio fugientes exceperat, igni concremarunt, Inde Tuſculum profecti, quod ſe quoque Romanis dediderat, vrbem ex improuiſo capiunt, in arcem oppidani refugiunt. Romani admoniti quamprimum adfuerunt, Latinoſque in vrbe clauſos, & arcem obſidentes obſident, ſed repentino incurſu Tuſculanorum ex arce decurrentium, & Romanorum in mœnia prouolantium oppreſſi, ad vnum omnes interempti ſunt, & recuperato Tuſculo, exercitus Romam eſt reductus.

Latini Romanos violant.

Tuſculum recipitur.

V. *Plebs ambigit ſupremum magiſtratum. Qua occaſione.*

INTEREA Romæ plebs à patribus oppreſſa, eis omnia concedebat, vt ne ad vllos quidem honores aſpirare auderet, donec per occaſionem vnius è filiabus M. Fabij Ambuſti, patefactus eſt aditus. Hæc Plebeio nupta, gemebat ſe viro non nupſiſſe, qui honorum particeps eſſet, ſicut ſoror. Ambuſtus ergo cum bono animo filiam eſſe iuſſiſſet, conſilia inire cum genero C. Licinio Stolone cœpit, adhibito etiam L. Sextio ſtrenuo adoleſcente, de ſummo magiſtratu plebi rurſum communicando. Quod vt melius ſuccederet, Tribuni plebis facti ſunt C. Licinius, & L. Sextius; à quibus tres aduerſus patriciorum opes promulgatæ leges, vna de ære alieno; vt deducto eo de capite, quod vſuris pernumeratum eſſet, id quod ſupereſſet triennio æquis portionibus perſolueretur: altera de modo agrorum, ne quis plus quingenta agri iugera poſſideret: tertia ne Tribunorum militum comitia fierent, ſed Conſulum, eorumque alter è plebe crearetur.

Tres plebeia.

VI. *Anarchia magiſtratus.*

HIS rebus conterriti patres, ad conſueta præſidia interceſſionis collegarum recurrere, qui cum ſæpius vetarent, ſtipati patrum præſidiis, ne rogationes recitarentur, aut plebs ſuffragia daret. Licinius quoque ac Sextius Comitia haberi curulia prohibuerunt; ſoloſque ædiles, Tribunoſque plebis creari paſſi ſunt: eaque ſolitudo magiſtratuum per quinquennium Vrbem tenuit. Ita Liuius & Flor. in Epito. quos Onuphr. Sigon. Cuſpin. Funct. Tempor. Mercator, aliique ſecuti ſunt. Caſſiodorus tamen Sex. Rufus, Eutropius, Zonaras, quadriennium tantum ponunt, vt notauit Cuſpinianus, quos ſecutus eſt Stephanus Pighius in Annalibus ſuis.

ANNVS MVNDI 3679. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 163. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 30. OLYMPIADIS CI. AN. 2. PRÆTORE HIPPODAMO. VRBIS COND. 378. TRIB. PLEB. C. LICINIO STOLONE, ET L. SEXTIO, QVI EST AN. I. SINE CVRVL. MAGISTR.

ANNVS ANTE CHRISTVM 374.

I. *Penuria Thebanorum.*

VERE inchoante rurſus Ephori copias aduerſus Thebanos decernunt, & Ageſilao committunt, à quo Thebani vario ſtratagemate fatigati ſunt, haud magno alterutrius partis diſpendio, compendióue. Illud tamen contigit memorabile, quod cum Thebani annonæ inopia admodum premerentur, quod iam biennium fruges ex agro ſuo non percepiſſent, & quoſdam ſuorum frumentandi gratia cum duabus triremibus, & decem talentis Pagaſas miſiſſent, Alcetes Lacedæmonius, qui Oreum, oppidum in Eubœa inſula, cum præſidio tenebat, dum frumentum illi coëmerent triremes tres inſtruit, ſingulari ſtudio cauens, ne quid enunciaretur. Vbi iam frumentum auehebatur, Alcetes frumentum, & triremes, & homines ipſos, non pauciores trecentis, viuos capit; quos in arce carceribus mancipat. Cumque is ex arce negligentius abiiſſet, captiui eam ceperunt, moxque vrbs ipſa à Lacedæmoniis defecit, & Thebani magna frumenti copia abundarunt.

Captiui captorem capiunt.

II. *Demoſthenis annus ſeptimus.*

Hoc anno Demoſthenes ſeptennis patre orbatur, vt ſcribit Plutarch. in Op. 10. oratorum, quando ſoror eius quintum agebat annum. Idem habet ipſe Demoſth. oratione in Aphobum, & Photius in Biblioth. Addit Suidas tres illi tutores datos Aphobum, Demophontem, Therippidem; qui & ipſum, & patrimonium eius negligenter tractarunt, cum ipſe Iſæo ſe erudiendum tradidit.

Anarchia Romæ.

Romæ autem Tribuni plebis duo rerum potiti ſunt. Haud enim irritæ, inquit Liuius, cecidere Sextij minæ; comitia, præterque ædilium, tribunorumque plebis, nulla ſunt habita; Licinius, Sextiuſq; Tribuni plebis refecti, nullos Curules magiſtratus creari paſſi ſunt. Et hic primus annus ſolitudinis Curulium magiſtratuum fuit, quo tempore bella opportune quieuere.

ANNVS MVNDI 3680. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 164. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 31. OLYMPIAD. CI. AN. 3. PRÆTORE SOCRATIDE. VRBIS CONDITÆ 379. TRIB. PLEBIS IISDEM.

ANNVS ANTE CHRISTVM 373.

I. *Cleombrotus in Thebanos mouet.*

VERE rurſum inchoante cum Ageſilaus in lecto diutina ægrotatione ex vena rupta decumberet, Lacedæmonij nouis copiis in Thebanos decretis, eis Cleombrotum Ageſilai fratrem præficiunt, qui vbi cum exercitu iam ad Cithæronem acceſſiſſet, cetratos præmittit, vt imminentia viæ loca præoccuparent; at ea iam Thebani & Athenienſes occuparant, qui venientes excipiunt, fundunt, fugantque, & ad 40. interficiunt. Quo

caſu Cleombrotus minime fieri poſſe ratus, vt Thebanum in agrum tranſcenderet, copias inde abductas dimiſit. Id ſociis Lacedæmoniorum ingratum fuit. Itaque Lacedæmonem conuenientes conquerebantur, ignauia quadam fieri vt bello attererentur: poſſe ſe naues longe plures, quam Athenienſes habeant inſtruere, atque vrbem ipſorum ad deditionem fame compellere. Poſſe item ſe hiſce nauibus exercitum aduerſus Thebanos, aut quocunque viſum fuerit deportare. *Irrito conatu.*

Id conſilium cum placuiſſet, Claſſem ſexaginta nauium inſtruunt, eique Pollen præficiunt; qui cum Æginam, Ceum, & Andrum ſtatione teneret, non patiebatur naues frumentarias Athenienſium, quæ ad Gereſtum appulerant, Athenas annonam deferre, hac neceſſitate compulſi Athenienſes, & ipſi conſcendunt naues, Chabriaque duce, nauali prælio cum Polle congreſſi victoriam obtinent, & expectato frumento potiuntur. Nec plura hoc anno in Græcia. II. *Rurſus claſſem inſtruunt. Et vincuntur ab Athenienſ.*

Romæ autem duo Tribuni plebis Licinius & Sextius comitia maiorum magiſtratuum ſua interceſſione impediebant, & plebem ſibi obſequentem habebant: quod ea obfirmatione ſententię patrum duritiam ſe fracturos ſperabant, treſque illas rogationes, de pecuniis, agris, & honoribus perlaturos. Interim autem diuina prouidentia factum eſt, vt quies à bellis foret. *Anarchia Romæ perſeuerat.*

ANNVS MVNDI 3681. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 165. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONT. 32. OLYMPIADIS CI. AN. 4. PRÆTORE ASTEIO. VRBIS COND. 380. TRIBVNIS PLEB. IISDEM.

ANNVS ANTE CHRISTVM 372.

Incidit in hunc annum teſte Pauſania, [a] & Diodoro Siculo horrenda clades in duo Achaiæ oppida, Buram & Helicem. De hac ita Pauſanias. Cum habitantes ibi Achæi ſupplices è templo abſtractos trucidaſſent, non fuit lenta Dei ad pœnam ira. Vehemens enim terræ, ac repentinus motus non ipſa tantum mœnia, & ædificiorum ſuperficiem ſubuertit, ſed vrbis etiam totius aream ita obruit, vt ne veſtigia quidem vlla poſteris agnoſcenda relinquerentur. Et infra. Acceſſiſſe vero & alteram huiuſcemodi cladem. Maris eluuione hyemis tempore Helicem totam circumquaque incinctam; ipſumque Neptuni lucum ita illa inundatione obrutum, vt vix ſumma extarent arborum cacumina. Quo factum eſt, vt repente cum terræ motione violentiſſima, tum vero maris æſtu effuſius ſtagnante, vrbs tota cum omni ciuium numero peſſum ierit. Addit ibidem ſimilem caſum vrbis Ideæ, & concludens. Helices, inquit, ruinæ quædam eminent, ea facie qua eſſe conſueuerunt, quæ marinis exeſa ſunt aquis. Ob violatos quidem ſupplices implacabilem eſſe numinis iram, non Helices modo exitium, ſed alia etiam exempla docuerunt. Quæ apud eundem leges. I. *Clades duarum vrbium ex terræ motu, & inundatione.*

a l. 7. p. 231. & 232.

De Bura vero idem Pauſanias aliquanto poſt ita ſubiicit, [b] Deuius trames Buram ducit, quæ in monte ipſa etiam ſita fuit: appellatam vero aiunt à Bura Ionis & Helices filia. Oppidum hoc idem terræ motus qui Helicen deleuit, tam vehementer perculit, vt in templis priſca omnia deorum ſigna fuerint abolita. Ciuium ij duntaxat reliqui fuere, qui forte vel militiæ, vel negotij cuiuſpiam obeundi cauſa domo abfuiſſent, qui lapſam, & pene exciſam ciuitatem reſtituere. De tempore autem ruinæ hæc habet. Deleta eſt Helice, & cum ea Bura, Aſteio Athenis ſummum magiſtratum gerente, Olympiadis primæ & centeſimæ anno quarto, qua Damon Thurius victor primum renunciatus eſt. Addendus hic quoque Ælianus. [c] Domum, inquit ruituram, qui in ea ſunt mures, & muſtellæ etiam præſentiunt & mature excedunt. II. *Helica, & Bura, & qua ex cauſa.*

b p. 233. init.

c l. 11. de Animal. c. 19.

Nam cum Helicenſes in Iones aduenas impij fuiſſent, eoſque ad aram mactaſſent; quinque diebus priuſquam peſſum iret Helice omnia huiuſmodi animalia, magnis copiis exibant. Proxima ab illorum egreſſu nocte, terræ concuſſione ciuitas ſubſedit, & inundantibus aquis abolita eſt. Hæc ibi pluribus. Paulus Oroſ. l. 3. hanc cladem quadriennio ante contigiſſe ſcribit, ſed totidem annis ſine dubio fallitur.

III. *Tyrociniū Philippi patris Alexandri.* Hoc anno regnaſſe Alexandrum fratrem Philippi, patris Alexandri magni tradit Euſeb. in Chron. qui inter prima initia regni, bellum ab Illyriis, pacta mercede, & Philippo fratre dato obſide redemit, quem Illyrij Thebanis conſeruandum tradidere. Thebis triennio obſes habitus, prima pueritiæ rudimenta (vndecimum autem agebat annum) in vrbe ſeueritatis antiquæ, & in domo Epaminondæ ſummi & philoſophi & imperatoris depoſuit. Sic Iuſtinus; quæ magis explicans Diodorus, ait Philippum habuiſſe condiſcipulum Epaminōdam, præceptore quodam Philoſopho Pythagoræo. Cuius induſtria ad excellentem virtutem vterque peruenerit. Quod ad bella Græcorum attinet,

IV. *Athenienſes rogatu Thebanorum vexāt Spartanos.* Cvm rurſum Lacedæmonij ſe pararent ad mittendas aduerſus Thebanos copias, Thebani Athenienſes rogarunt, vt & ipſi exercitum in Peloponneſum mitterent. Exiſtimabant enim ſi hoc fieret, haudquaquam ſatis virium Lacedæmonios habituros, ad defendendum eodem tempore tum fines ſuos, tum ſociarum in iis locis vrbium, & ad traducendum in agrum Thebanum ſatis magnas copias. Athenienſes autem, qui proxime Pollem nauali certamine vicerant, & ob Sphodriæ facinus Lacedæmoniis ſuccenſebant, inſtructas 60. naues ad Peloponneſi littora perlibenter miſere, quibus Timotheum ducem præfecerunt: qui Peloponneſum circunuectus, ſtatim Corcyram occupauit, vbi cum ſe multa cum humanitate gereret, omnium finitimarum ciuitatum ſtudia promerebatur.

V. *Lacedæmonij contra Timotheū male pugnant.* Contra Lacedæmonij & ipſi claſſem inſtruunt, & præfectum ei Nicolochum hominem audacem aduerſus hoſtes mittunt, qui conſpecta claſſe Timothei, quamquam adhuc ſex Ambraciotæ naues abeſſent, nihil tamen cunctatus, cum 55. nauibus, aduerſus 60. Timothei, nauali prælio certat, & vincitur. Receptis deinde ex Ambracia triremibus, ad alterum certamen ſe offert: Timotheus claſſem quoque ſuam, vſque ad ſeptuaginta naues, amplificat. Interea Thebani, quod in eorum agrum Lacedæmonij penetrare nequiuiſſent, finitima oppida adoriebantur, eáque ſibi adiungebant. Romani autem in eodem contentioſo ſilentio perſeuerabant.

ANNVS MVNDI 3682. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 166. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 33. OLYMPIAD. CII. AN. I. PRÆTORE ALCISTHENE. VRBIS CONDITÆ 381. TRIBB. IISDEM.

ANNVS ANTE CHRISTVM 371.

I. *Thebanorum in Phocidem expeditio.* THEBANI poſtquam oppida Bœotiæ in ſuam poteſtatem redegiſſent, etiam Phocenſium in fines expeditionem ſuſceperunt, paulo ante initium Olympiad. centeſimæ ſecundæ, in qua Damon Thurius iterum victor effectus eſt. Qui annus etiam Sabbaticus *Sabbat. 157* reperitur ordine 157. Ergo Phocenſes legationem Lacedæmonem, ſociam ac fœderatam ciuitatem, mittunt, ac ſignificant ſe, niſi ſuppetias ipſi ferrent, non poſſe non parere imperio Thebanorum. Lacedæmonij Cleombrotum regem, cum 4. cohortibus, & ſociorum parte mari in Phocenſium agrum ire iubent, vt ſcribit Xenoph. init. l. 6. Quod dum ille exequitur Thebani re cognita, ad fines ſuos pedem referentes, viarum aditus præſidiis tenuerunt.

II. *Polydamas Pharſalius, & Iaſon Theſſalus.* Eodem prope tempore Polydamas Pharſalius vir integerrimus Spartam venit, auxilium aduerſus Iaſonem Theſſalum, qui omnem Theſſaliam ſibi paulatim

ſubiugabat, poſtulaturus; & ſapientiſſima vſus oratione, à Lacedæmoniis, qui variis in locis copias diſtractas habebant, reſponſum accepit, non poſſe ſe ſatis magna ei tum ſubſidia ſubminiſtrare. Quamobrem domum reuerſus, tum ſuis, tum patriæ rebus quam optime poſſet, conſuleret. Quod & fecit. Itáque cum Iaſone rem ſicuti cœperat confecit, vt eos non belli duces, ſed philoſophos agere diceres. Iaſon autem non ita multo poſt cum in tantam potentiam excreuiſſet, vt plures quam octo millia equitum, & peditum 20. millia grauis armaturæ, & plurimas cetratorum copias in armis haberet, adeo vt ſibi ab eius potentia vniuerſa Græcia formidaret, per proditionem interfectus eſt.[a] *Iaſonis mors.*

[a] Xenoph. l.6.p.583. & 600.gr.lat.

III. *Athenienſium breuis pax cum Laced. Timotheus. Mnaſippus Corcyram occupat.*

Athenienses autem qui opera ſua Thebanos creuiſſe cernerent, cum tamen nihil ipſi pecuniæ ad claſſis, cui præerat Timotheus, ſumptus ſuppeditarent, belli terminandi cupidi, miſſis Lacedæmonem legatis, pacem faciunt, cuius conditiones referre Xenophon neglexit, quia admodum breuis fuit. Nam cum Timotheus claſſem domum reduceret, exules Zacynthios patriæ reſtituit. Quo facto irati Lacedæmonij claſſem reſtaurant 60. nauium, cui Mnaſippum præficiunt, eumque Corcyram bello aggredi iubent. Eam is celeriter occupatam, & ſapientia Timothei bonis omnibus abundantem, per ſummam militum licentiam deuaſtat, & oppidum terra marique oppugnat. Corcyrenſes Athenas mittunt, qui auxilia poſtulent, edoceantque quantum ipſorum interſit Corcyram in poteſtatem hoſtium non venire.

IV. *Athenienſes iuuant Corcyr.*

Non fruſtra petitum auxilium, Steſiclem ducem cum cetratis fere ſexcentis, in oppidum noctu immittunt, naues 60. inſtruunt, quibus rurſus Timotheum præficiunt, cui tamen mox imperium leuiter atque improuide abrogant, quod exiſtimarent hominem tempus ad nauigandum idoneum fruſtra conterere, dum is ſtudioſius naues idoneo milite inſtruere, atque implere ſatagit. Ei ſubſtitutus Iphicrates cito 70. nauium numerum expleuit; & Corcyram petens, ſimul in itinere claſſiarios exercebat, & ad nauale certamen præparabat, nec tamen tardius iter conficiebat. Fames interea Corcyrenſes vrgebat, & multi ad Mnaſippum transfugiebant, quos is etiam flagris cæſos remittebat in vrbem, ad amplificandam famem, cumque eos obſeſſi non reciperent, foris miſere peribant. *Corcyrenſiũ fames.*

V. *Mnaſippi Spartani auaritia, & cædes.*

Cvm autem Mnaſippus oppido ſe quamprimum potiturum ſperaret, maligne conductitiis militibus ſtipendia perſoluebat, aut etiam retinebat; quippe quorum ſe opera minime vltra egere arbitraretur. Itaque negligentius excubiæ paſſim agebantur, quod animaduertentes oppidani aliquot eruptionibus afflictum Mnaſippum, etiam interficiunt, & Lacedæmonios, metu etiam aduentantis Iphicratis perculſos, ex inſula profugere cogunt, magna commeatus, & mancipiorum, & ægrorum militum turba relicta. *Corcyrenſiũ victoria.*

Interea aduenit Iphicrates in Corcyram, cum oppida Cephalleniæ, ea eſt inſula in medio curſu Peloponneſi ad Corcyram, in ſuam poteſtatem redegiſſet. Moxque decem triremes à Dionyſio Siciliæ tyranno in auxilium Lacedæmoniorum miſſas, venientes inuaſit, & vna cum vectoribus in poteſtatem redegit, & claſſe prope nonaginta nauium iam collecta, parabat ſe vt Lacedæmoniorum fines infeſtaret. Sicque hic annus Græcis peractus eſt. *Iphicrates rem bene gerit.*

Romanis autem quartus hic annus ſine curulibus magiſtratibus abiit.

ANNVS MVNDI 3683. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 167. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 34. OLYMPIADIS CII. AN. 2. PRÆRE ATHENIS PHRASICLIDE. VRBIS CONDITÆ 381. TRIBB. PL. C. LICINIO, ET L. SEXTIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 370.

I. *Leuctricæ pugna tẽpus.*

NOBILITATVR hic annus[a] inſigni Leuctrica pugna, qua Lacedæmoniorum vires aliquot iam annis debilitatæ, propemodum vniuerſæ conciderunt. Id antequam ex Xenophonte more noſtro narremus, ratio temporis, quam Xenophon prætermiſit, ſtabilienda eſt.

[a] Annus 5 ſine curul. magiſtr.

Ex Arastoſthene. Clemente Alex. Primùm ergo Eratoſthenes in ſua tabula chronologica, à clade ab Athenienſibus ab Ægos potamos per Lyſandrum accepta, & mox Athenis captis, ad pugnam Leuctricam annos 34. numerat, ſicut habetur apud Clement. Alex. in Strom. l. 1. vbi codex Latinus ex Græco corrigendus eſt, in quo diſerte anni 34. inde ad hanc pugnam, non 30. leguntur. Totidem autem annos chronologia noſtra exhibet: qui etiam cum annis Artaxerxis Mnemonis concurrunt. *Diodoro.* Diodorus eandem pugnam in hunc ipſum annum ſecundum Olymp. centeſimæ ſecundæ, quo Prætor erat Phraſiclides refert. *Polybio.* Nec repugnat Polyb. l. 1. hiſtoriarum, licet videatur numerare annos 35. quæ cauſa fuit Caſaubono in Chronologia Polybij, hanc pugnam in annum ſequentem huius Olympiadis differendi, cum recte dici poſſet Polybium annum primum numeraſſe, illum ipſum pugnæ annum ad Capræ flumen, qui fuit vltimus Darij Nothi, qui à ceteris non numeratur, quod eſſet in exitu. Denique Pauſanias,[b] Deducta eſt, inquit, Megalopolis, id eſt è multis pagis coaluit in vnam ciuitatem, eodem anno paucis poſt menſibus, quam Lacedæmonij Leuctricam accepere cladem, Athenis ſummum magiſtratum gerente Phraſiclide, Olympiadis centeſimæ ſecundæ anno altero, qua Thurius Damon è ſtadio palmam tulit. Hæc ibi.

[b] l. 8. p. 259. græ.

II. *Athenienſes in gratiam ſociorum pacem ſuadent.*

HVIVS igitur anni initio Athenienſes, Platæenſium, & Theſpienſium exulum precibus moti, Thebanis, à quibus eiecti fuerant, nonnihil infenſi erant. Verum cum eos viderent bello Phocenſes perſequi, veteres Reipub. ſuæ amicos, & vrbes amicas euertere, noluerunt vltra eorum facinorum diſſimulando participes fieri, ſed plebiſcito de pace ineunda facto, primum Thebas legatos mittunt, qui Thebanos hortarentur, vt pacis gratia ſe Lacedæmonem ſequerentur, quo ipſi ſuos mox miſerunt legatos. Hæc pacis conſilia ab Artaxerxe rege Perſarum ſcribit Diodorus fuiſſe conciliata, ſicut & præcedentia, quæ vellem non ſcripta duntaxat, ſed probata.

Per legatos ſuos. Callias princeps in Athenienſium legatis fuit, qui & Daduchus Cereris ſacerdos cognominatur. Is ergo in publico Spartæ conſilio pacem Lacedæmonios inter & Athenienſes breui ac miti oratione ſuaſit, in gratiam Platæẽſium, atque Theſpienſium, quorum euerſæ eſſent Reſpub. Tum Autocles legatorum alter ſententiam dixit aculeatam, qua Lacedæmonios, vt Græcæ libertatis violatores, vehementer perſtrinxit. Eius orationem excepit Calliſtratus orator, qui mediam quadam viam inter ſeueritatem ac lenitatem ſecutus, pacem ſuaſit.

III. *Pax à Lacedæmoniis decernitur.*

QVIBVS auditis Lacedæmonij decreto ſanciunt his conditionibus pacem fieri, vt præfectos ſuos ex vrbibus educerent, exercitus tam maritimos quam terreſtres dimitterent, vrbes libertate frui ſinerent; ſi quis aduerſus hæc ageret, poſſe quemuis vrbibus oppreſſis opem ferre, nec tamen teneri. Secundum hæc tam Lacedæmonij quam Athenienſes, tam ſuo quam ſociorum nomine, iuſiurãdum præſtitere. Cumque Thebani etiam inter alias vrbes, quæ ſacramentum præſtiterant

nomen ſuum profeſſi fuiſſent, poſtridie reuerſi poſtulabant, vt mutata ſcriptura, pro Thebanis Bœoti ſubſtituerentur. Quod Ageſilaus ſe facturum negauit; nomen tamen Thebanorum ſi vellent deleturum, idque factum videtur; certe pace minime comprehenſos fuiſſe conſtat, & Xenophon ſcribit mœſtos eos protinus diſceſſiſſe.

IV. *Cleombrotus rex in eos ducit.*

PACIS conditiones extemplo Athenienſes, ac Lacedæmonij executioni mandarunt. Excepto Cleombroto, qui Phocenſium in finibus copiis præerat, & reſponſum ab Ephoris expectabat. Qui ei denunciarunt ne copias dimitteret, ſed quamprimum aduerſus Thebanos duceret, ni ciuitatibus ſuam reſtituerent libertatem. Quod cum illi negligerent, quin potius ſuos in aciem contra Cleombrotum educerent, in Bœotiam cum exercitu pergit, & via montana improuiſus Creuſim peruenit, & vna cum oppido triremes Thebanorum duodecim cœpit. Inde à mari aſcendens, ad Leuctra, Theſpienſium in finibus caſtra locat. Ei caſtra ſua Thebani duce Epaminonda, vt ait Diodorus, aduerſo in tumulo, non magno ex interuallo opponunt, cum Sociorum copias, extra Bœotias, omnino nullas haberent. Sex autem millia ſub vexillis habuiſſe tradit Diodorus. *Thebanorum copia.*

V. *Pars vtraque ad pugnam impellitur.*

CLEOMBROTI quidem amici importuno conſilio eum ad prælium incitarunt, metu ne ſupplicio in patria mulctaretur, qui iam ſemel, atque iterum ſuſpicionem dediſſet fauoris erga Thebanos ſui. Idipſum & inimici muſſitabant. Thebanos quoque neceſſitas pugnæ vrgebat, ne & finitima oppida ab ipſis deficerent, & vrbis ſuæ obſidio improuiſa repente ſequeretur, cuius vitandæ gratia ipſi in exilium à ſuis pellerentur, & ciuitas pacem amplecteretur: itaque pugnando mortem oppetere, quam in exilium pelli ſatius eſſe duxerunt. Præterea nonnihil eis addebat animi quoddam oraculum, quo ferebatur, eò loci Lacedæmonios cladem perpeſſuros, quo virginum illarum monumentum eſſet, quæ ob illatum ſibi vi ſtuprum à Lacedæmoniis quibuſdã, ſeipſas interemiſſe perhibebantur: quod ipſum monumentum Thebani ante pugnam ornabant. Nonnulla etiam prodigia futuræ cladis præuia contigiſſe refert Xenophon, [a] quæ non diſſimulat ipſe de impoſtura fuiſſe ſuſpecta, quæ Diodorus etiam multiplicauit in vtramque partem, vt Epaminondam eorum contemptorem, imo & fabricatorem exhiberet. Nihil in his probabilius duco eo diuino iudicio, quo flagitium in virgines commiſſum, & earum ſanguine miſere vindicatum, in flagitioſorũ poſteris ac popularibus, clade non indebita, vindicauit.

[a] l. 6. p. 595. græ. lat.

VI. *Cleombroti imprudentia.* *Eius equitatus cedit.*

INTEREA Cleombrotus nimium oſcitanter à prandio poſt largiorem potum, de pugna poſtremum deliberabat. Cumque plerique ex Thebanorum caſtris abirent, eos ſocij Cleombroti ad caſtra redire compellunt, quaſi veriti ne hoſtium vires minuerentur. Equites quoque Thebanorum præliis exercitati, multo meliore conditione erant, quam Spartani equites tum equitandi rudes. Itaque in pugna equitatus mox ſuccubuit, & fugiens in ſuos grauis armaturæ milites irruit, in quos eadem opera Thebanæ cohortes impreſſionem faciebant. Nihilominus copias Cleombroti ab initio ſuperiores in pugna fuiſſe ex eo conſtat, quod Cleombrotum viuum extra aciem deportare ſui potuerunt, quod in fuga minime licuiſſet. Verum poſtquam & ipſe, & Diuo Polemarchus, & Sphodrias, & filius eius Cleonymus ceciderunt, & equites, qui Polemarchi comites appellantur, itemq; cetrati, ab hominũ turba impulſi, pedem retulerunt, dextrumq; cornu preſſum cedere cœpit, etiam læuum in quo erant Lacedæmonij loco ceſſit, & victoriam Thebanis reliquit: amiſſis prope mille Lacedæmoniis, & Spartanis (qui omnino ſeptingenti fuerant) quadringentis, præter Phocenſium, Theſpienſium, Platæenſium, aliorumque ſociorum numerum ingentem. Nam Diodorus, 4. millia Lacedæmoniorum, Bœotourm vero trecentos cecidiſſe ſcribit. Plutarchus in Pelopida ſcribit nunquam ante hanc pugnam maiorem numerum Lacedæmoniorum à paucioribus hoſtibus victum fuiſſe. Imo neque æquo vnquam numero congreſſos victoriam amiſiſſe. *Totus exercitus magna clade afficitur.*

VII. *Spartæ conſtantia.* *Thebarum gloria.*

HVIVS cladis nuncius Lacedæmonem delatus, non clamores exciuit, ſed ne ludos quidem interrupit, quin potius qui ſuos in bello amiſerant nitidi ac læti in publico poſtridie verſabantur, quaſi ingenti honore, ac præmio fortitudinis affecti, qui ſuos Patriæ ſaluti conſecraſſent; quorum autem cognati ſuperſtites fuiſſe nunciati fuerant, aut publico carebant, aut triſti deiectóque vultu obambulabant, rati eos vitam fuga, atque ignauia redemiſſe. Thebani autem ſtatim à pugna nuncium coronatum Athenas mittunt, per quem

tum victoriæ magnitudinem exponunt, tum ad ferendam opem Athenienſes hortantur. At illi hunc caſum grauiter moleſteque tulerunt, eoſq. ſine reſponſo dimiſerunt: qui mox in Theſſaliam ad Iaſonem auxilii impetrandi cauſa miſerunt. Lacedæmone quoque delectus ad bellum redintegratus eſt, quem non ante ſequentem annum factum fuiſſe conſentaneum eſt. Hæc fideliter de hac pugna ex Xenophonte retulimus, quæ Diodorus varie auget, minuit, commutat, & præſentibus præterita, futuraque commiſcet, vt declamationẽ potius quam hiſtoriam ſcripſiſſe videatur, ſi quidem Xenophonti fidem, vt par eſt, habendam putamus. Itaque quandiu hunc habemus ducem, illum tuto miſſum facere poſſumus, & merito debemus.

VIII. *Polybius quid de hac pugna.*

SCRIBIT l. 2. Polyb. Cum inopinatam apud Leuctra cladem Lacedæmonii accepiſſent, & Thebani, quod nemo vnquam ſperauerat, Græciæ principatum ſibi vendicarent, negarentque ſe victos, Lacedæmonii non crederent hos viciſſe, huius contentionis arbitrium ex omnibus Græcis, ad Achæos eſſe delatum, propter eximiam fidei ipſorum, atque probitatis opinionem: ſed illud iucundius quod refert Æmilius Probus in vita Epaminondæ. Lex erat Athenis, quæ morte mulctabat, ſi quis imperium diutius retinuiſſet, quam lege præfinitum foret. Ipſe nihilominus, quod ita neceſſarium Reipublicæ duceret, 4. menſibus, diutius quam populus iuſſerat, geſſit imperium.

Periculum Epaminondæ.

Poſtquam domum reditum eſt, cum eius Collegæ hoc nomine accuſarentur, in ſe omnem ab eis culpam deriuari permiſit: vt que in iudicium venit, nihil negauit eorum, quæ ei aduerſarii crimini dabant, neque pœnam capitalem recuſauit, ſi modo iudices in eius ſepulchro inſcriberent, *Epaminondas à Thebanis morte mulctatus eſt, quod eos coëgit Lacedæmonios apud Leuctra ſuperare, vnoque prælio vniuerſam Græciam in libertatem vendicauit.* Quæ cum riſu atque hilaritate omnium excepta fuiſſent, nemo iudicum auſus eſt in eum ferre ſuffragium. Plerique omnes huius belli meminerunt: vide Schotum in vita Demoſth. hoc anno.

Romæ hic poſtremus Anarchiæ annus fuit.

ANNVS MVNDI 3684. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 168. ARTAXER. MNEMONIS, ET IONATHÆ PONTIFIC. 35. OLYMP. CII. AN. 3. PRAETORE ATHENI [a] DYSNICETO. VRBIS CONDITÆ 383. TRIBVNI MILIT. L. FVRIVS, A. MANLIVS, SERVIVS SVLPITIVS, SER. CORNELIVS, A. & C. VALERII.

[a] Dyſnicetum quoque vocat Archontẽ Demoſth. Dyſcinetũ mendoſe Pauſan. in Meſſen. Schot.

ANNVS ANTE CHRISTVM 369.

I. *Bellum vtrimque inſtauratur*

CLADES Leuctrica etſi priuatim multos Lacedæmoniorum, ac Spartanorum afflixit, publicè tamen Reipublicæ animos minime fregit; quin potius generoſos gentis animos ad obruendam eam ignominiam accendit. Ergo maioribus ſtudiis bellum aduerſus Thebanos redintegrarunt, & militari delectu ſtudioſe habito, copiis Archidamum Ageſilai, qui nondum conualuerat, filium Imper. præficiunt, quibus Tegeatæ, Mantinæi, Corinthii, Sicyonij, Phliaſij, Achæi, ſe ſocios libentes adiungunt, & triremes ad traiiciendas copias inſtruunt.

Thebani Iaſonem aſciſcunt.

Thebani vice verſa non ignari ingentium animorum ac virium Spartanorum, bellum & ipſi omni ſtudio moliuntur, & ab Athenienſibus neglecti, Iaſonem Theſſalum adierunt, potentem ſimul ac ſapientem Theſſalorũ principem, ac Rei-

publicæ ſuæ ſocium. Is confeſtim expediri triremes iubet, quaſi mari ſuppetias laturus Thebanis. Nihilominus terreſtri itinere copias traduxit, tanta celeritate vt iam tranſiſſet, cum vix aduentare diceretur, Itaque per Phocenſium agrum, quibuſcum bellum gerebat implacabile, nec opinatus tranſiuit, & Thebanis affuit.

II. *Qui pugnā vtriſque diſſuadet.*

POSTEAQVAM ergo in Bœotiam peruenit, ac Thebani tempus oblatum eſſe dicerent idoneum, quo Iaſon de ſuperiori loco, mercenario cum milite, ipſi ex aduerſo Lacedæmonios Leuctricæ pugnæ reliquias inuaderent. Diſſuaſit pugnam Iaſon, negans imponendam eſſe Lacedæmoniis aut mortis, aut victoriæ neceſſitatem; ne ſalute deſperata victoribus victoriam eripiant. *Cum Deus plerumque*, inquit, *delectetur, eos qui parui ſunt magnos, qui magni paruos efficere.* Ita Iaſon apud Xenophontem, [a] imitantem, vt apparet, Heſiodum. [c]

[a] p. 599. gr. lat. [b] init. l. Opera & dies.

Et inducias conficit.

Lacedæmoniis quoque author erat, pugna contra Thebanos nunc inuictos, niſi maioribus aucti eſſent copiis, non redintegrare, ſociorum fidem iam labaſcere, itaque inducias poſtulandas, quæ volentibus Lacedæmoniis à Iaſone confectæ ſunt: ſtatimque Lacedæmonii, vel ipſa nocte ſeſe itineri dedidere, vt clandeſtinæ profectioni potius, quam induciis fidere ſe demónſtrarent.

Lacedæmonÿ abeunt.

III. *Archidamus exercitum dimittit.*

CONFECTO magno difficiliq. itinere, ad oppidum Megaricæ ditionis Ægoſthena perueniunt, vbi copias Archidami obuias habent. Is vero cum ibi expectaſſet, donec ſocii omnes conueniſſent, exercitum vniuerſum Corinthum vſque abducit, inde ſocios dimittit, & ciues ipſe domum ducit. Iaſon autem in Theſſaliam reuertitur, neque multo poſt per proditionem interficitur. Neque plura hoc anno propter inducias geſta crediderim, quæ anno ſequenti, Athenienſium opera, paci ceſſerunt.

Iaſon redit, & occiditur.

IV. *Romæ reſtituti magiſtratus.*

HOC anno Romanis ordinarii magiſtratus reſtituti ſunt, remittentibus Tribunis interceſſionem. Etenim Veliterni coloni geſtientes otio, quod nullus exercitus Romæ eſſet, & agrum Romanum aliquoties incurſauere, & Tuſculum oppugnare adorti ſunt. Hic Tuſculani Romam cõfugiunt, opemque poſtulant. Puduit Romanos, ipſamque plebem veteribus amicis ac ſociis, & recens etiam ciuitate donatis, non ferre opem. Itaque conniuentibus Tribunis comitia per interregem ſunt habita, creatique ſunt Tribuni conſulari poteſtate L. Furius, cum quinque collegis ſupra ſcriptis. Inde ingenti contentione ſcriptus exercitus, profectuſque non à Tuſculo modo ſubmouit hoſtem, ſed intra ſuamet ipſum mœnia compulit. Velitráſque vi magna obſedit, nec tamen hoc anno potuit expugnare.

Veliterni victi prælio obſidentur.

ANNVS MVNDI 3685. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMP. PERSAR. 169. ARTAX. MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 36. OLYMP. CII. AN. 4. ARCHONTE ATHENIS LYSISTRATO. VRBIS CONDITÆ 384. TRIBB. MILIT. Q. SERVILIO, C. VETVRIO, A. & M. CORNELIIS, & ALIIS DVOBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 368.

I. *Pax Antalcidæ renouatur.*

EXPEDITIONE præcedentis anni à Lacedæmoniis poſt factas indutias ſoluta, Athenienſes ſecum ipſi cogitantes, æſtimare Peloponneſios, debere cæteros in Græcia ſe duces ſequi, & Lacedæmoniorum res eo loco nondum eſſe, quo Athenenienſes ante annos quinque & triginta redegiſſent, accerſunt ad ſe vrbes omnes, quotquot eſſe participes pacis eius vellent, quam Artaxerxes perſcripſiſſet. Vbi conueniſſent decretum faciunt, vna cum iis qui venire in ſocietatem vellent, vt in hæc verba iurarent. *Perſiſtam in fœderibus, quæ Rex ad nos miſit, ac in Athenienſium, ſocio-*

...perii Persar. 170.

rumque decretis. Quod ſi quis bellum fecerit vlli ciuitatum, quæ iuſiurandum hoc præſtiterint, totis viribus opem feram. Itáque iuratum ab omnibus, præterquam ab Eleis, qui ſubiecta ſibi oppida ſui iuris eſſe nolebant, cæteri, ex literarum Regis ſententia iuſiurandum præſtiterunt.

ARISTOTELIS APVD PLATONEM STVDIA.

II. *...ntinæi ...bem adi... ...re ſta... ...unt.*

QVÆ cauſa fuit, vt etiam Mantinæi, qui vicatim ac per pagos ab Alcidæa pace habitauerant [a] à Spartanis coacti, quaſi qui iam prorſus eſſent iuris ſui, omnes conuenirent, decretumque facerent de vno oppido Mantinæa condendo, atque muniendo, quod ante aliquot annos à Lacedæmoniis, muris euerſis, in vicos redactum fuerat. Id abſque ſuo conſenſu fieri Lacedæmonii nolebant, Itaque Ageſilaum ad eos legant, qui perſuadeat differri huiuſmodi communitionem hoc tempore; promittatque id poſtea, bona cum Spartæ venia, non magno ſumptu perfectum iri. Sed fruſtra ſurdis cantilena canebatur, & hominibus qui nolebant occaſionem elabi de manibus, non ignari quam impotens eſſet Spartanorum dominatus. Legatus ergo cum nihil perſuaderet, ab eis iratus diſceſſit. Illi nihilominus in ſententia perſiſtentes, mœnia ſua extruere cœperunt, Arcadibus quibuſdam, atque Eleis eos adiuuantibus.

[a] an. 1. Olymp. 85. n. 5.

III. *...llum oc... ...ſione Te... ...atarum ...monatur.*

INTEREA contigit Tegeates inter ſe diſſidere, quorum cum pars vna auxilium à Mantinæis poſtulaſſet, eiuſque ope alteram viciſſet, victi Lacedæmonem ad octingentos profugerunt, & opem aduerſus Mantinæos poſtularunt. Lacedæmonii, qui iam eis propter communitam vrbem ſuam infenſi erant, non grauate in eos bellum mouent; vt qui præter iuriſiurandi religionem armati Tegeates inuaſiſſent. Bello præficitur Ageſilaus, qui in agrum Mantinæum profectus, prædas agere, ac prædia populari cœpit; nec tamen ad manus ventum eſt, quod Mantinæi, & Arcades, qui ſe ipſis adiunxerant, non prius pugnandum cenſerent, quam Thebani, qui omnino expectabantur, aduenïſſent. Itaque Ageſilaus hyeme iam media copias domum reduxit.

IV. *...æritur ...lebeius ...nſulatus Tribunis*

IN Italia Velitras obſidebant Tribuni militum, nullumque facinus memorabile ediderũt: cum interea domi Tribuni plebis Sextius & Licinius omnem mouebant lapidem, vt plebi aditum ad Conſulatum aperirent, & leges quas propoſuerant, perferrent; ideoque & octauum iam Tribuni plebis refecti erant: & concionibus in inuidiam vocare patricios non deſinebant. Cumque reditus exercitus è Velitris expectaretur, circumactus eſt annus, ita ſuſpenſa de legibus res ad nouos Tribunos militum dilata eſt.

ANNVS MVNDI 3686. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 170. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 37. OLYMPIADIS CIII. AN. I. PRÆTORE ATHENIS NAVSIGENE. VRB. COND. 385. TRIB. MIL. T. QVINTIVS, SER. CORNELIVS. SER. SVLPITIVS, & ALII TRES COLLEGÆ.

ANNVS ANTE CHRISTVM 367.

I. *Ariſtot. & Eudoxus Platonis auditoris.*

HAC centeſima tertia Olymp. qua ineunte Pythoſtratus Athenienſis curſu victor fuit, Ariſtoteles decimum ſeptimum agens ætatis annum Platoni, ſe tradidit erudiendum, & apud eundem viginti annis commoratus eſt, vt notauit Apollodorus in chronicis, cui Euſebius, & S. Cyrillus conſentiunt, ſed hic annum non nominat contentus dicere. βραχεῖαν ἄγοντα κομιδῇ τὴν ἡλικίαν. pro quo interpres, *adhuc impuberem.* quod anno 17. non conuenit. Idem Apollo-

dorus ait circa hanc ipſam Olymp. Eudoxum floruiſſe, qui & ipſe Platonem audiuit. Nam cum annum 23. ætatis ageret, ſummoque, inter paupertatis anguſtias, diſcendi ſtudio flagraret, Socraticorum gloria motus, Athenas contendit, vbi è Piræeo portu in vrbem quotidie aſcendebat: quem etiam ab ſe Plato, vtique inuimiſit. Plura de eo apud Laërtium leges.

II. *Mors Dionyſ. tyranni.* HOC anno mortuum ex crapula Dionyſ. tyrannum poſt 38. regni annos, teſtatur Diodorus. Et hic quidem annus ab 3. Olymp. 93. numeratur 39. ſed primus & vltimus in vnum coaleſcunt, vt qui integri non ſunt. Euſebius eiuſdem Dionyſij mortem Olympiadis 103. primo ponit, ſed pro 19. annis, duodequadraginta ſubſtituendi ſunt, etiã ex M. Tullio,[a] qui ait quinque & viginti annos natum dominatum occupaſſe; ex quo ſequitur eum mortuum anno vitæ 63. Eius acta à Diodoro Siculo per ſingulos fere annos digeſta, Annalibus noſtris inſerere animus non fuit, quod ea vix Perſarum imperium, in quo verſamur, attingant. Et nos, præter ſacram hiſtoriam, quinque tantum Gentium, penes quas fuit orbis imperium, geſta perſequi, ab initio promiſerimus. Vt autem redeamus in Græciam, vnde mox nouum naſcetur imperium.

[a] 5. Tuſc. & de Nat. deorum.

III. *Arcades Heraenſes vexant.* ARCADES Ageſilao digreſſo, cum copias ipſius dimiſſas eſſe accepiſſent, ipſi cum ſuis aduerſus Heræenſes proficiſcuntur, quod ii ſocietatem Arcadum reſpuiſſent, & cum Lacedæmoniis in Arcadiam irruiſſent. Itaque fines eorum ingreſſi, ædificia concremabant, & ſuccidebant arbores. Cum autem aduentare Mantinæam, ſubſidii ferendi cauſa, Thebani dicerentur, relicto Heræenſium agro cum iis ſe coniungunt. Poſtquam vtrique conueniſſent, ſtatim de reditu Thebani agere cœperunt, quod & opem amicis tuliſſent, & nullum amplius hoſtem intra fines eorum conſpicerent.

Thebanos in Spartam excitant. Verum autores eis erant Arcades, Argiui, Elei, vt quamprimum in Laconicam ducerent, eoque immodicis eos laudibus, victoria Leuctrica iam elatos, & plurimorum ſociorum copiis inſtructos impellebant. Addebant Lacedæmonis ſolitudinem, vt hoc maxime tempore, ſi vnquam alias, vinci, atque edomari poſſe viderentur.

IV. *Quam & innadunt cum Thebanis.* AVDIEBANT ea quidem Thebani, ſed viciſſim perpendebant Lacænam regionem aditu eſſe perdifficilem, & ſicubi faciles, molleſque aditus eſſent, eos præſidiis occupatos teneri. Lacedæmoniorum item vires facile coituras, & nuſquam promptius ipſos, quam ſuis in finibus dimicaturos. Verum cum adueniſſent, qui non ſolum ſolitudinem confirmarent, ſed duces etiam itineris ſe offerrent, alii etiam à fide Lacedæmoniorum ſe diſceſſuros ſponderent, ſi vel in eorum agro ſe Thebani oſtendiſſent: perſuaſi denique in Laconicam impetum faciunt, & ſuperatis locorum anguſtiis, obuiis oppidis flammas iniiciunt, ædes intactas, boniſque refertas populantur. Spartiatæ vrbem tuentur, & ad ſex millia Helotarum, ſiue ſeruorum, ſpe liberalitatis incenſos armant, breuique ſociarum vrbium auxilia recipiunt: cum quibus aliquot velitationibus cum Thebanis Arcadibuſque confligunt.

V. *Atheniẽſes Lacedæmonijs opẽ ferunt.* HÆC cum Athenienſes audiſſent, quid in Lacedæmoniorum cauſa faciendum eſſet ſollicite diſpiciebant, deque Senatuſconſulto concionem aduocabant. Aderant Lacedæmoniorum legati, qui orationibus ſuis Athenienſibus perſuaſerunt, vt cum vniuerſis copiis opem Lacedæmoniis ferrent, quibus Iphicratem præfecerunt. Is eo munere, iudice Xenophonte, ſatis imperite perfunctus eſt: nam interim ex iis hoſtibus, qui erant in Laconiæ finibus, aliqui, quod eſſent finitimi, prædis onuſti receſſerunt. Thebani etiam ipſi hoc ipſo abire cupiebant, quod hyems vrgeret, & copias imminui quotidie cernerent: & commeatus abſumptus, effuſus, crematus iam deficeret. Itaque ex Laconica exceſſerunt, Iphicrate nihil eis in difficili tranſitu, cum commodiſſime poſſet, moleſtiæ per ſocordiam afferente, ſed Athenienſes ex Arcadia Corinthum reducente.

VI. *Ratio temporis in magiſtratu Romano.* HVIVS anni magiſtratus apud Rom. non parum controuerſus eſt. Nam Onuphr. Pighius, Sigonius, quos aliqui ſequuntur, contenduntex faſtis Capit. inſerendum hoc loco vnum annum, qui ſolis duobus Dictatoribus tribuatur, ſitque annus vrbis 386. Primùm, quia in faſtis illis lapideis, ſeorſim eodem ordine poſiti ſunt, quo Tribuni militares, innuendo Dictatores loco Tribunorum fuiſſe. Secundo, quia

niſi inſeratur hic annus, ſequentes magiſtratus tabulis non reſpondebunt. Tertio, quia alioqui non reperietur Camillus mortuus 25. anno poſt captam Vrbem, quod Liuius affirmat. Quarto quod alioqui non erit hic annus nonus, quo Sextius erat tribunus plebis, vt ait Liuius, ſed octauus.

VII. *An inſerendus annus Dictatorius.*

EXISTIMO nihilominus nullum annum ſeorſum à tribunis militum Dictatoribus eſſe tribuendum.

Id perſpicue exigit Liuius, qui poſt quinque illos Anarchiæ annos, ſingulis annis ordine numerat Tribunos militares, quorum tertij ſunt T. ſiue L. Quintius, Seruius Cornelius, Seruius Sulpitius &c. ſubditque in principio magiſtratus eorum, ad vltimam de legibus dimicationem ventum eſſe, & cum tribus ad ſuffragium vocarentur, nec collegarum interceſſionis ratio haberetur, Patres ad Dictaturam & Camillum confugiſſe. Iam igitur creati erant magiſtratus ordinarii, cum ad extraordinarium recurſum eſt. Et mirum profecto eſt rem tantam, tamque nouam, aut Liuio ignoratam, aut ab eo ſingulari negligentia prætermiſſam. Ignoratam quoque, aut prætermiſſam à Diodoro Siculo, dum ſingulos recenſet annos. Caſſiodoro item, & aliis, ſi qui alii antiqui iſta tradidere, quorum neminem pro ſe profert Onuphrius, Pighius, aut Sigonius.

VIII. *Satisfit obiectis.*

NAM quod lineola quadam Tribuni à Dictatoribus diſtinguuntur, id non diuerſum annum, ſed diuerſum magiſtratum prodit. Quanquam Sigonius vbi ſupplet eorum lapidum defectum, eam lineam prætermiſit. Quin & Verrii fragmenta edita ab Onuphrio alibi habent lineolam inſertam inter Tribunos militares, & Dictatorem eiuſdem anni, vt patet in Rutilo Coſſo Dictatore, & Seruilio Hala Mag. equitum, ab Vrbe Condita 347. & rurſus infra ann. 386. vbi Camillus quintum Dictator ſcribitur. Quin etiam illæ lineæ modo poſitæ, modo omiſſæ in iiſdem fragmentis reperiuntur, vt nullum inde argumentum pro eorum ſententia duci queat. Neque timendum, ne ſequentes magiſtratus tabulis non reſpondeant, Nam vix vlli anni in iis inſculpti reperiuntur, vt propterea nihil repugnantibus ipſis, ſequentes magiſtratus eis aptari poſſunt. Et Sigonius qui eas ſequitur, anno tamen ſequenti eoſdem nobiſcum ex T. Liuio tribunos militares ponit, atque ita deinceps.

IX. *Satisfit reliquis argumentis.*

ANNVS etiam mortis Camilli nihil eam ſententiam iuuat. Nam à 364. anno, quo capta eſt vrbs a Gallis, vt ſupra fuſe probauimus, vſque ad annum conſulatus L. Genucii, & Q. Seruilii, quo mortuus à Liuio traditur, rectiſſime 25. anni numerantur, ab anno ſcilicet 4. Olymp. 97. ad annum 4. Olymp. 108. computatis extremis. Poſtremum argumentũ eam ſententiam non roborat, ſed vehemẽter infirmat. Nam conſtat Sextium eo anno tribunũ plebis fuiſſe, quo tres illas rogationes promulgauit. Deinde, vt ſcribit Liuius, refectus eſt Tribunus plebis cum collega Licinio, quando nullos creari magiſtratus curules per quinquennium paſſus eſt, quibus iidem ſemper trib. plebis refecti ſunt, itaque vltimus annus Anarchiæ erat ſextus tribunatus. Inde tres anni ſecuti ſunt diſtincte à Liuio recenſiti, qui complent nonum tribunatum, & ſequens annus habebit decimum, quo T. Liuius eos decimùm refectos apertiſſimis verbis tradit. Statuimus ergo nullum Dictatoribus ſeorſim à Tribunis militaribus annum eſſe aſſignandum.

X. *Creatur Dictator ad impediẽdas Tribunis as rogationes.*

TRIBVNIS itaque militum quos notauimus Romæ creatis, principio ſtatim anni ad vltimam dimicationem de legibus ventum eſt: & cum tribus ad ferendum ſuffragium vocarentur, nec interceſſio Collegarum latoribus obſtaret, trepidi patres ad vltimum auxilium Dictaturæ decurrunt. Dicitur M. Furius Camillus, qui Mag. eq. L. Æmylium cooptat, qui cum in comitio conſediſſet, pro imperio latores compeſcere inſtitit, & interceſſionem collegarum tutari. Verum cum vitio creatus diceretur, magiſtratu ſe abdicauit, moxque ei P. Manlius Dictator eſt ſuffectus, qui Mag. equitum C. Licinium plebeium, qui tribunus militum fuerat, edixit, non ſine offenſione patrum, & bona plebis gratia.

XI. *Tribuni apud plebẽ pugnat pro plebeio cõſulatu.*

INTER priorem Dictaturam abrogatam, & nouam à Manlio initam, velut per interregnum à Tribunis conſilio plebis habito, apparuit quæ ex promulgatis rogationibus plebi gratiores eſſent, quæ contra Tribunis. Nam illa, de fœnore atque agris rogationes iubebat; de plebeio conſulatu, antiquabat. Id vero permoleſte tulere Tribuni, quibus illa ad gloriam obſtruebatur via: itaque cum

cum eos iam nonùm Tribunos, etiam decimùm proximis comitiis creare vellent, negarunt ſe eam dignitatem grauiſſimi oneris, inuidiæ, atque certaminum ſubituros, niſi omnes ſimul leges ferri iuberent: ſicque futurum vt omnia ſimul, aut nihil obtinerent. Qua in re cum ambitionem ſuam manifeſte proderent, Appius Claudius grauem in Tribunos, atque inuidioſam habuit orationem; quæ tamen ad id modo valuit, vt tempus rogationum iubendarum proferretur.

ANNVS MVNDI 3687. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 171. ARTAXER. MNEMONIS, ET IONATHÆ PONTIFIC. 38. OLYMP. CIII. AN. 2. PRAETORE ATHENIS POLYZELO. VRBIS CONDITÆ 386. TRIBVNIS MILIT. A. & M. CORNELIO II. M. GEGANIO, P. MANLIO. L. VETVRIO. P. VALERIO VI.

ANNVS ANTE CHRISTVM 366.

ANNO ſequenti, inquit Xenophon, ᵃhaud dubie ſecundo centeſimæ tertiæ Olympiadis, Lacedæmoniorum, ſociorumque legati ampliſſima cum poteſtate Athenas venere, deliberaturi quonam pacto, ſocietas inter Lacedæmonios & Athenienſes iniri poſſet, vt ſcilicet communibus armis animiſque Thebanos opprimerent. Cumque Patrocles ſenſiſſet, ita poſſe vtroſque conuenire, & ſtabilem inter ſe amicitiam copulare, ſi Lacedæmonii in terreſtri militia, Athenieſes in nauali, vtrique populo duces eſſent. In eam tamen poſtremo ſententiam conuenere, vt alternis quinis diebus aliquis ex vtrouis populo ducis officio fungeretur. Itaque Corinthum vtrique coniunctis viribus veniunt, & Oniũ montem aduerſus Thebanos cuſtodiendum aſſumunt: alii aliis in locis. Lacedæmonii vero cum Pellenenſibus ea loca, quæ oppugnationi & periculo maxime paterent. *I. Athenienſes, & Lacedæmonij conſpiciant in Thebanos.* *Alternum illorum imperium.*

ᵃ [Xen. l.] 7. init.

IBI tamen à Thebanis incauti deprehenſi, non exigua clade affecti ſunt. Deinde etiam per imprudentiam Lacedæmonii ducis ex montis perículoſo deſcenſu elapſi, cum ſe ſociis ſuis coniunxiſſent, & Corinthum peterent, non ſine clade repulſi ſunt. Interea ex Sicilia 20 fere triremes à Dionyſio iuniore Lacedæmoniis auxilio veniunt, & exiguo licet equitatu, Thebanos crebra excurſione fatigant; moxque Syracuſas nauigiis repetunt. *II. A Thebanis clade affecti.*

Sub hæc tempora Arcades à Thebanis, Lycomedis cuiuſdam Mantinæi opera, diſtracti ſunt, dum alternatim cum Thebanis imperare volunt; quo modo ſcilicet inter Athenienſes ac Lacedæmonios agi cœptum erat: itaque eos à ſe abalienarunt, ſicut & Eleos, qui deinceps eorum cladibus, non minus quam Lacedæm. ipſi, lætati ſunt; ea præſertim quam ab Archidamo acceperunt, cum ducem copiarum Dionyſii arcta quadam in via interclusiſſent Meſſenii, eique Archidamus opem tuliſſet. In ea pugna nemo Lacedæmoniorum occubuit, Arcadum autem & Argiuorum permulti, quæ res ſingularem lætitiam Lacedæmoniis attulit. *Arcades Thebanos deſerent.*

REFECTI decimùm hoc anno iidem duo Tribuni plebis Sextius & Licinius; qui de Decemuiris ſacrorum partim ex patribus, partim ex plebe creandis pertulere; creatique ſunt quinque de plebe, totidemque de patribus, quo gradu iam facta via ad Conſulatum videbatur. Hac victoria contenta plebs, ceſſit patribus, vt in præſentia contentioſa Conſulum mentione omiſſa, Tribuni *III. Xuiri ſacrorum ex Senatu & plebe.*

militum crearentur, quos ſuper deſcripſimus. Quibus magiſtratum gerentibus cum præter Velitrarum obſidionem, externæ res quietæ Romanis eſſent, fama repente Gallici belli allata perpulit ciuitatem, vt M. Furius Dictator V. diceretur. Is T. Quintium Pœnum magiſtrum equitum dixit. *Galli a Romanis victi ad Albam.*

IV. *...gnat, ...e vincit.* PVGNATVM eſt contra Gallos in agro Albano. Et quanquam illi ingentem terrorem, memoria priſtinæ cladis attulerant, nec dubia tamen Romanis, nec difficilis victoria fuit. Multa millia Gallorum in acie, multa captis caſtris cæſa, reliqui fuga, quo eos mortis pauor terrorque diſtulerant, euaſere. Dictatori conſenſu patrum, plebiſque triumphus decretus. *...e trium...at.* Quidam exiſtimarunt ad Anienem fluuium hanc pugnam commiſſam, in qua T. Manlius Torquati cognomen adeptus ſit. At Liuius eam ſententiam improbat, & pugnam ad Anienem decennio fere poſteriorem eſſe tradit. Meminit huius pugnæ ad Albam Polyb. l. 2. ſed eam trigeſimo anno poſt Vrbem captam contigiſſe tradit, cum tamen ex Liuio hic ſit tantum 23. vt notauit etiam Sigonius. Addit etiam Polyb. Romanos ire contra auſos non eſſe; eoſque duodecimo poſt anno iterum rediiſſe; quod vtrunque T. Liuio, aliiſque ſcriptoribus repugnat, & Polybii in temporum ratione fidem labefactat. Vide Sigonii faſtos in hunc annum.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3687.

N. I. Hic eſt decimus octauus Ariſtotelis annus, qui Athenas, mortuo patre, venit, Polizelo Prætore, Platonemque frequentare cœpit, vt ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus in Reſponſione de Demoſthene & Ariſtotele. Nec ei videtur repugnare Laërtius cum l. 5. ait Ariſtotelem ſeptimo decimo ætatis anno (expleto videlicet) Platonem audire cœpiſſe, vt præcedente anno diximus.

ANNVS MVNDI 3688. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 172. ARTAXERXIS MNEMONIS, ET IONATHAN PONTIF. 39. OLYMPIADIS CIII. AN. 3. PRÆTORE ATHENIS CEPHISODORO. VRBIS CONDITÆ 387. COSS. L. ÆMYLIO MAMERCO, & L. SEXTIO PRIMO E PLEBE CONSVLE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 365.

I. *...catorum Artaxerxem le...ti.* VARIÆ hoc anno legationes in Perſidem ad Artaxerxem è Græcia miſſæ ſunt; vt explicat Xenophon l. 7. Cum enim aſſidue conſultarent Thebani, qua ratione imperio Græciæ potirentur, arbitrabantur ſe id ope Regis Perſarum conſequi poſſe. Quãobrem conuocatis ſociis, ſub ſpecie quod Eutycles Lacedæmonius apud regem eſſet, ad eundem aſcendunt ex Thebanis Pelopidas, ex Arcadibus Antiochus, ex Eleis Archidamus, & ex Argiuis alius quidã. *...iis Pelopidas Thebanus cla...ſimus.* Quibus cognitis Athenienſes Timagoram & Leontem miſerunt. Sed Pelopidas omnibus apud regem autoritate præſtitit, quod Thebani ſoli fere omnium Græcorum, vel cum eo ſuperioribus annis pugnauerant, vel contra eum arma non ſumpſerant; & nouiſſime contra Lacedæmonios fortiſſime rem geſſerant.

II. *...teras re...as de ...ratis obti...t.* ITAQVE literas obtinuit, qua ex Regis ſentẽtia, Meſſene à Laced. poteſtate immunis eſſe iubebatur, & Athenienſes nauigia ſua ſubducere; ni parerent bellum eis indicendum eſſe. Quod ſi qua ciuitas ſequi recuſaret, eam primam eſſe debere,

quæ cum exercitu peteretur. Verum hic totus Thebanorum conatus ciuitatibus iurare nolentibus in nihilum recidit.

Epaminõdas Argiuos ſubijcit.

Interea Epaminondas Thebanus primum Achæos ſibi ſubiicere cogitabat, vt eo magis tum Arcades, tum reliquos ſocios ſibi audientes haberet, idque breui Oneo monte per Argiuum Piſiam occupato, tum celeritate vſus, tum humanitate eſt conſecutus. Nam nec optimates in exilium eiecit, nec Reipublicæ ſtatum immutauit. Sed tantum fide ab Achæis accepta, qua ſancte pollicerentur ſe ſocios futuros, & ſecuturos quocunque Thebani ducerent: ita deinde domum diſceſſit. Quod cum Thebanis parum probatum eſſet, ope eorum qui Epaminondæ parum æqui eſſent, præfectos miſerunt, qui bene conſtituta mutarent, & pro ſociis redderent inimicos.

III. *Romæ de Conſulatu ſeditio.*

Camillvs Dictator feliciter confecto bello Gallico redierat, cum atrociorẽ domi ſeditionem offendit; & licet retenta Dictatura cum Senatu plebi reſiſteret, per ingentia denique certamina Dictator, Senatuſque victus eſt, vt rogationes tribunitiæ acciperentur.

Primus è plebe Conſul.

Primus Prætor vrbanus patritius.

Duo Aediles curules.

Comitia conſulum aduerſa nobilitate habita, vtique non centuriata, in quibus prima claſſis, quæ fere patriciorum erat, regnabat, ſed tributis vt arbitror, quibus L. Sextius cognomento Lateranus apud Diodorum primus de plebe conſul factus eſt. Et quia Patricii ſe authores futuros negabant, plebs autem ſeceſſionem minabatur, per Dictatorem cum ædem vouiſſet Concordiæ, ea conditione diſcordiæ ſedatæ ſunt, vt pro conceſſo à nobilitate plebi conſule plebeio, vice verſa à Plebe nobilitati Prætor vnus concederetur, ex Patribus creandus, qui ius in vrbe diceret. Ea concordia tum grata Senatui fuit, vt inſtituerit in honorem deûm ludos maximos fieri, & vt dies vnus ad triduum adderetur. Recuſantibus id munus ædilibus plebis, conclamatum eſt à iuuenibus patriciis ſe id libenter facturos, ſi ædiles fierent. Quibus cum ab vniuerſis gratiæ actæ eſſent, factum eſt Senatuſconſultum, vt duos viros ædiles ex Patribus Dictator populum rogaret, patres autores omnibus eius anni comitiis fierent. Liuius l. 6. extremo.

IV. *Annus nouorũ magiſtratuum.*

Itaqve inſignis hic annus fuit Plebeij hominis conſulatu, [a] Prætura inſuſuper, atque Ædilitate curuli. Collega Patritius Conſulis fuit L. Æmilius Mamercus. Primus Prætor Sp. Furius Camillus M. Dictatoris filius, Patritii autem ædiles Cn. Quintius Capitolinus, & P. Cornelius Scipio. Ita T. Liuius. Sed vide patriciam æmulationem.

[a] ...s de anno primi conſulis è plebe, vide Gellium l. ...c. 4 ex Fabio Pictore, & ...igon in faſtis hoc anno v.c. ...87 & Onuphriũ 388.

Principio anni cum de Gallis, quos iterum congregari per Apuliam, vbi diſſipati fuerant, fama erat, & de Hernicorum defectione mentio agitata eſſet, Patricii de induſtria rem differebant, ne quid per plebeium conſulem ageretur. Cum autem Tribuni Plebis quererentur, pro vno Conſule Plebi conceſſo, patres curules tres magiſtratus ſibi arripuiſſe, conceſſit Senatus vt ædiles ex plebe quoque alternis annis crearentur, poſtea vero id promiſcuum fuit.

ANNVS MVNDI 3689. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 173. ARTAXERXIS ET IONATHAN PONTIF. 40. ET VLT. OLYMP. CII. AN. 4. ARCHONTE ATHENIS CHIONE. VRBIS CONDITÆ 388. L. GENVTIO, ET Q. SERVILIO CONSVLIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 364.

I. *Obitus Artaxerxis Mnemonis, & regni tempus.* MORTVVS eſt hoc anno Artaxerxes cognomento Memor, cum annos quadraginta regnaſſet, vt autor eſt Euſebius in chron. ex Africano & Manethone, vt fatetur Scaliger; & Beda de 6. ætat. & D. Hieron. in c.4. Ezechielis: ſequitur enim Euſebium, ſicut & Sanctus Auguſtinus, in omni ratione temporum. Tertullianus l. aduerſus Iudæos, quem ſequitur Pamelius [a] Ado. Vienneñſis in Chronico, Freculphus, Marianus Scotus, Hermannus Contractus in ſuis Chron. Et recent. Perer. in Daniel. Torniel. an.243. ſextæ ætatis: Leunclauius in Chronol. Xenophontæa, & alii. Quæ mihi ſententia communior videtur, atque probabilior; tametſi non ignorem Plutarchum in eius vita, in Græco, Latinoque textu, ei tribuere regni anno ſexaginta duos, & ne error in numerum irrepſiſſe putaretur, etiam vitæ quatuor & nonaginta: quem ſequutus eſt in regni annis Seuerus Sulpitius l. 2. niſi malis errorem in numeros irrepſiſſe, & 42. pro 62. legendum eſſe, vt monuit ibi Sigonius. Diodorus Siculus tam initio regni eius, quam fine tres & quadraginta annos regnaſſe tradit, quem ſequitur Gordonius in ſua chronologia. Ioan. Tempora. & Mercator in ſuis, Emendator temporum maluit 44. Henricus Samerius 42. Functius 36. Genebrardus tertium Artaxerxem vocat, & ei 49. annos tribuit. Ioannes Lucidus 55. tanta eſt licentia diſſentiendi. — *Varia ſententia.* — [a] num. 70.

II. *Vnde orta diuerſitas.* INDE autem poteſt ex parte nata eſſe iſta diuerſitas, quod Artaxerxes Darium filium primogenitum contra morem Perſarum, apud quos Rex niſi morte non mutatur, per indulgentiam pater Regem viuus fecit, nihil ſibi ablatum exiſtimans, quod in filium contuliſſet, vt ſcribit Iuſtinus l. 10. & Plutarchus in Artaxerxe. *Eius mores.* Verum cum is Patris interficiendi conſilium Tiribazo impulſore, cepiſſet, opera eunuchi à patre manifeſto in ſcelere deprehenſus, eiuſdem iuſſu, iudicum ſententia damnatus, atque occiſus eſt.

Princeps fuit pacis inſigniter amans, vt ſcribit Diodorus, & Xenophon, quam & in regno ſuo, & in Græcia magno ſtudio, maximiſque ſumptibus ſtabiliendam curauit. Clemens habitus eſt, vt etiam natura mollior, vt ait Plutarchus, & popularium amans; quamuis non deſint ab eo edita crudelitatis exempla, [a] vt quem ſcribit Iuſtinus coniuratorum filiorum ſuorum coniuges omnes cum liberis, ne quod veſtigium tanti ſceleris extaret, interfeciſſe. Idque ſatis ex cuiuſdam Mitridatis ſupplicio inter ſcaphas liquet, apud Plutarchum. Verum filius eius, & regni ſucceſſor Ochus, tam ſæuus & atrox fuit, vt patri Clementiæ opinionem conciliarit. — [a] Vide Olymp. 94. an. 4. n. 9.

III. *Gratum fuiſſe, ac beneficium.* GRATVM etiam ac beneficium fuiſſe illud innuit, quod cum quidam Sinetas Perſa, procul à ſuo tugurio ei occurriſſet, nec aliquid haberet præ manibus quod regi offerret, ad fluuium vicinum properauit, indeque hauſtam aquam in vtriuſque manus cauitate alacriter obtulit. Ea re delectatus Artaxerxes, miſit ei phialam auream, cum mille daricis, ne ſcilicet deinceps aut munus deeſſet, aut vas in quod immitti poſſet. Pomum etiam eximia magnitudine cum accepiſſet, oblatum verbis ornauit, dicens, ſe inde coniicere, poſſe eum hominem ciuitatem ſibi creditam è minima magnam efficere; & reipſa præmio non vulgari eum remuneratus eſt: refert Plutarchus in Artaxerxe, & Apoph. & Ælian. l. 1. Var. c.

32. eodemque pertinent eius dona Mitridati, aliiſque tributa, multo meritis maiora, quæ Plutarchus, & Æmylius Probus in Datami retulerunt, & Athen. l. 2.

IV. *Et mulieroſum.*

Mvlierosvm hominem fuiſſe cum trecentæ, & ſexaginta concubinæ, quas ei Plutarchus attribuit, ſicut Dario Q. Curtius, tum centum & quindecim filii, quos ei numerat Iuſtinus, ſatis docent, præter infamem illam intemperantiam, qua Atoſſam filiam vxorem duxit Pater: & rurſus etiam geminato ſcelere Ameſtrim, Tiribazo, cui eam deſponderat, ſublatam.

Morbi, & mortis cauſa.

Morbo ex animi dolore contracto deceſſiſſe ſcribit Iuſtinus. Plutarchus regem ait feliciorem fuiſſe quam patrem, vt qui primogenitum ſuum, regni hæredem, ac deſignatum iam regem, cum tot aliis concubinarum ſuarum filiis, interficere coactus fuiſſet. Et inſuper Ochum in regno relinquere, qui viuo patre alterum fratrem calumniis ad venenũ compulerat, alterum, decrepiti patris delicias, per Harpatem Tiribazi filium interemerat, quod initium multorum aliorum eius ſcelerum fuit.

V. *Res Græcorum.*

Hoc anno Athenienſes ſalua Lacedæmoniorum amicitia, cum Arcadibus eorũ inimicis fœdus iniere, interprete Lycomede. Corinthii quoque, bona cum Lacedæmoniorum venia, cum Thebanis, qui aduerſus Spartanos implacabile bellum gerebant, pacem fecere, nec ſocios ſe belli Laconici fieri paſſi ſunt. Quo etiam tempore Dionyſius iunior naues 12. quibus ducem Timocratem præfecerat, ſubſidio miſit Lacedæmoniis: qui mox Eleis contra Arcades duce Archidamo ſemel iterumque auxilio fuerunt, vbi & Archidamus Rex traiecto fœmore vulneratus, Arcadibus victoriam reliquit, & ſublatis per inducias mortuorum cadaueribus diſceſſit; quæ appetente anno Olympiaco geſta eſſe tradit Xenophon l. 7. quod noſtram chronologiam egregie confirmatis: enim annus nobis proxime ſequetur.

Archidamus Rex vulneratur & vincitur.

IV. *Peſtilentia magiſtratus Romæ abſumit.*

L. porro Genutii, & Q. Seruilii conſulatus à bello quidem, ac ſeditionibus quietus fuit, ſed peſtilentia vehementer laborauit. Cenſorem enim, Ædilem curulem, & tres Tribunos plebis mortuos ferunt. Ex quo licet coniicere quot funeribus in plebe graſſata fuerit. Eadem etiam extinctum ſignificat Liuius M. Furium Camillum, virum in Republica Romana pace, belloque omni laude clariſſimum: idque Sanctus Auguſtinus affirmat. Quod autem hic tradit Liuius vixiſſe Camillum quinque & triginta annis poſt reſtitutam patriam, viginti quinque legendum eſt, vt iampridem notauit Glareanus, & poſt eum Sigonius, & Onuphrius: eſtque hic vigeſimus quintus à 364. quo pulſis Gallis Roma recuperata eſt. Quod ſi Camillus dum Gallos proxime vicit, deq. iis triumphauit, octogeſimum annum egit, vt ſcribit Appianus init. lib. de bellis Gallicis, ſecundo & octogeſimo ætatis exceſſit è viuis.

l. 3. de ciu. c. 17. — *Mors Camilli.*

ANNVS MVNDI 3690. SEXTAE AETATIS 4. ET IMPERII PERSARVM 174. ARTAXERXIS OCHI 1. IEDDOE, QVI & IADDVS, PONTIF. 1. OLYMPIAD. CIV. AN. 1. PRÆTORE ATHENIS TIMOCRATE. V. C. 389. T. SVLPITIO PETICO, & C. LICINIO STOLONE COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 363.

I. *Initium Artaxerxis Ochi.*

DVODECIMVS Perſarum imperator ſuccedit imperio Artaxerxes Ochus, cui proprium Ochi nomen, quaſi cognomen, ad regium Artaxerxis nomen aditum eſt. Cum enim, vt ait Diodorus Siculus, Artaxerxes Mnemon pater eius regnum probe adminiſtraſſet, pacis inſigniter amans, & proſperis ſucceſſibus vtens, poſteros inde reges nomen tranſmutare in huius appellationem Perſæ iuſſerunt. Iuſſerint ne Diodorus viderit, certe res ipſa docet illis minime

ob temperatum, nam nullus deinceps, ne filius quidem Ochi, Artaxerxes dictus eſt, & imperii clauum annis tribus, & viginti tenuit, vt in eius morte dicetur. Hoc anno Demoſthenem egiſſe annum 17. completum ſcilicet, ſcribit Dionyſius Halicarnaſſæus in Opuſc. de Demoſth. & Ariſtot. eſt enim reuera 18. initio ducto ab anno ante centeſimam Olymp. vt ſcriptum reliquit ille idem Dionyſius ibid. vide etiam Plutarchum in vita Demoſthenis.

II. *ꝑ Iaddi ꝑontificis.* NOVVM quoque Regi addimus de more Pontificem Hebræorum, qui apud Nehemiam 12. vocatur Ieddoa, apud Tigurinam Iaddua, Ioſepho Iaddus, etſi is, quantum ex Ioſepho colligere licet, pontificatum inierit, cum iam Ochus aliquot annos regnaret, viueretque pater eius Ionathan: ſed quia certus annus definiri non poteſt, pōtifices quos cōſtat ſub certis regibus vixiſſe, cū regibus etiā cōmutamus.

Ionathas fratrem ſuum in templo interfecit. Scribit ergo Ioſephus Ocho regnante, Ionathan pontificem fratrem habuiſſe nomine Ieſum, cui Bagoſes dux Ochi primarius, promiſerat ſe pontificatum daturum. Qua fiducia Ioſue cum liberius cum fratre in templo altercaretur, tantam pōtifici mouit iram, vt ab eo in templo interficeretur. *Quam iniuriam*, inquit, *Deus non diſſimulauit, ſed & populus hac de cauſa libertatem amiſit, & templum à Perſis pollutum eſt.*

III. *Nō impune.* AMISSIONEM libertatis Ioſephus vocat tributum ab eodem duce impoſitū, vt priuſquam quotidianas hoſtias offerrent, in ſingulos annos ex publico 50. drachmas penderent. Pollutionem autem templi vocat ingreſſum Perſarum infidelium in templum, quam ſic explicat. Bagoſes dux cognito, quod Pontifex propriū fratrem in templo interemiſſet, ſuperueniens Iudæis iratus eſt. *Auſi eſtis ſceleſti, in templo veſtro cædem perpetrare?* Et cum conatus templum ingredi, arceretur. *Quid*, inquit, *an me putatis impuriorem, quam cadauer quod iacet in templo?* Et his dictis ingreſſus eſt, atque hac occaſione per ſeptennium eius cædis pœnas à Iudæis exegit. Mortuo deinde Ioanne, pontificatum accepit filius eius Iaddus. Hæc fere Ioſephus, quæ nihil vetat ſub hæc regis exordia contigiſſe: certam enim temporis notam proferre non poſſumus.

IV. *Initia Ochi cruenta.* DE Ochi autem initiis iſta Iuſtinus, l. 10. *Hæreditas regni Ocho tradita eſt, qui meritò timens parem coniurationem* (ei ſcilicet quam Darius frater eius in Artaxerxem Mnemonem excitarat, aut quam recens ipſemet in fratres duos fabricatus erat) *regiam cognatorum cæde, & ſtrage principum replet, nulla non ſanguinis, non ſexus, non ætatis miſericordia permotus: ſcilicet ne innocentior, fratribus parricidis haberetur. Atque ita veluti purificato regno bellum Caduſiis infert, &c.* Hactenus Iuſtinus. Incurrit autem principium regni eius in principium Olympiadis centeſimæ quartæ, quam

olymp. 104. Elei inter Anolympiades, id eſt, illegitimos ludorum conuentus olim numerauere, vt eſt apud Pauſaniam. Eam Arcades celebrarunt, in eoque Eubotas Cyrenæus in ſtadio victor extitit, aut vt habet Diodorus, Phocides Athenienſis, quem conſule ſuper controuerſia de ludis Olympicis inter Eleos & Piſates, qui in Peloponneſo ſedes habent. *l. 6 p. 181. & 10. l. init. græ.*

V. *Certamen inter Arcades, & Eleos.* IN Græcia rurſus Arcades Eleos bello fatigabant, ac non ſolum Olympiam, ait Xenophon, validiori præſidio muniebant, ſed etiam appetente anno Olympiaco, parabant ſe ad Olympia celebranda cum Piſatis: ſed ſub ipſos ludos Olympicos ſuperuenientes Elei, cum eis præter opinionem fortiſſime decertarunt, indéque domum reuerſi ſunt. Quæ confirmandæ potius Chronologiæ gratia, & in ſignum non male in ſuos annos diſtributi Xenophontis, quam ipſius rei cauſa retuliſſe voluimus. Ex quo etiam Diodorus, qui pugnam Mantinæam in ſequentem annum differt, corrigendus videtur.

Vſurpatio ſacrarum pecuniarū in profanos vſus damnata. Interea ſuperuenit contentio inter Arcadas & Mantinæos. Cum enim illi pecunias ſacras ex templo Iouis Olympici acciperent, quibus Eparitas ſtipendiarios ex Arcadia milites alerent, id decreto primi Mantinæi prohibuere, frementibus licet contra eos Arcadum præfectis, eoſque in ius vocantibus, quod ſcilicet iſta parcimonia Arcadicam ſocietatem labefactari dicerent. Neque enim vnquam defuere, qui ſacra profanis vſibus, ſpecioſo publici boni prætextu, diſſipare vellent. Verum mox Mantinæorum iudicium in publico decem millium concilio comprobatum eſt, vbi ſacrarum pecuniarum vſurpatio damnata eſt, negatumq; crimen violatæ deorum religionis poſteris in omne deinceps æuum inultum relinquendum eſſe.

PRÆFECTI autem qui pecuniam ſacram tractauerant, cum ſe animaduerterent de vita periclitaturos, ſi rationes reddendæ eſſent; priuatum periculum damno publico redimere cupientes, Thebas mittunt, ac Thebanos monent, ni expeditionem ſuſciperent, periculum fore, ne rurſus Arcades ad Lacedæmoniorum partes tranſirent. Itaque Thebani expeditionem in Arcadiam duce Epaminonda ſuſcipiunt, Mantinæis & vniuerſis Arcadibus, qui pacem malebant, & fœdus inter ſe inierant, expeditionem eiuſmodi in perniciem totius Peloponneſi fieri dicentibus. Itaque Athenas ſuos mittunt, qui Athenienſes ad ferendam opem cohortarentur. Lacedæmonios etiam per legatos hortantur, vt communibus auxiliis prohiberent, ne qui Peloponneſum in ſeruitutem redigerent. VI. *Sacrilegi bellum exſuſcitant.* *Inuito populo.*

INTEREA dum hæc agebantur, Epaminondas domo proficiſcebatur, ac ſecum Bœotos omnes, Eubœenſes, ac Theſſalos multos in armis habebat; pleroſq; etiam in Peloponneſo à ſuis partibus futuros arbitrabatur: Argiuos in primis, in quorum agrum copias celeriter traduxit, & Nemeam Argiuorum vrbem ingreſſus, nonnihil illic commoratus eſt, vt Athenienſes tranſeuntes ad defendendum Peloponneſum interciperet, ratus Thebanis emolumento futurum, quidquid Athenienſes detrimenti accepiſſent. Sed cum illos non terra, ſed mari iter facturos didiciſſet, motis è Nemæa caſtris, Tegeam Arcadiæ vrbem, Thebanis amicam profectus eſt: vbi caſtra poſuit, ratus ea intra vrbem tutiora fore, rebuſque neceſſariis abundatura, & conſilia ſua hoſtibus occultiora. Interim Peloponneſij omnes quotquot conſentiebant, apud Mantinæam conuenere, ibique magna cum cura eam muniuere, dum rex Ageſilaus, qui erat in itinere, cum copiis expectabatur. VII. *Expeditio Epaminondæ.*

HOC rerum ſtatu Epaminondas animaduertens nullam ad ſe vrbem deficere, (expectabant quippe quo belli fortuna, inter tum potentes aduerſarios, inclinatura eſſet,) ac tempus rei gerendæ idoneum paulatim elabi, aliquid ſibi gerendum putauit, ne infamiam pro hactenus parta gloria incurreret. Ergo Spartam ipſam improuiſus nocturno itinere, cum quindecim hoſtium millibus, vt ait Iuſtin. l. 6. inuadere cogitat, & ipſam imperij totius Græciæ arcem occupare tum deſertam, ac propugnatoribus vacuam. Nam & equites eorum iam in Arcadiam diſceſſerant, & copiæ mercenariæ, & ex decem cohortibus tres. Occupaſſetque reuera, niſi diuino conſilio factum eſſet, vt Ageſilaus, qui apud Pellenen Achaiæ vrbem eſſe ferebatur, à quodam Cretenſi de aduentu Epaminondæ curriculo monitus fuiſſet. Qui Spartam, diſpoſitis hinc inde ſuis, perpaucis licet, cuſtodire cœpit. Polyb. l. 9. ait Ageſilaum tum fuiſſe Mantinææ, & vrbi, in ipſo temporis articulo quo capiebatur, ſub tertiam noctis horam, auxilio ſuperueniſſe.[a] VIII. *Eius conſilium rei gerendæ. Improuiſus Spartam aggreditur.*

[a] p. 547.

EO cognito Epaminondas captauit locum, in quo ſe facile in pugna ſuperiorem fore credebat, vt qui vrbem ex deſcenſu inuaſurus eſſet, ſed vel diuino nutu, vt ait Xenophon, vel Spartanorum ex deſperatione virtute, res ei præter ſententiam accidit. Nam cum Archidamus vix centum viros duceret, & in locum arduum contra hoſtem pergeret. Thebanos tamen perculit, & primos, qui apud Epaminondam erant, occidit. Cum autem exultarent Lacedæmonij ob victoriam, ideóque hoſtem intempeſtiuius perſequerentur, rurſum & ipſi quoſdam amiſere. Nam deſcripti diuinitus erant conceſſæ ipſis victoriæ certi quidam fines. Ita Xenophon[b], recte de diuina prouidentia paſſim ſentiens ac ſcribens. Iuſtinus hæc declamatoriè amplificat. Ait enim non amplius centum effœtæ ætatis viros, contra 15. millia pugnæ ſe obtuliſſe, in ipſis portarum anguſtiis, & paucos ſenes ſuſtinuiſſe aciem, cui iuuentus paulo ante par eſſe non potuerat. In eoque prælio duos hoſtium duces cecidiſſe. Verum oblitus videtur Iuſtinus Spartæ neque portas neque muros fuiſſe, neq; eſſe credibile Archidamum centum effœtæ ætatis viros ad vrbem propugnandam duxiſſe, quod ſcribit Xenophon. Nec veriſimile eſt duces copiarum apud Epaminondam, & non apud ſuas quemque turmas, potius pugnauiſſe, ſed nimium laborem, & forte ingratum ſuſcepero, ſi Iuſtinum, Diodorum, alios ex Xenophonte emendandos ſuſcepero. Vt ergo ad eum regrediamur, IX. *Dubia ibi pugna.* *Xenophon laudatus.*

[b] l. 7. p. 644

QVONIAM intelligebat Epaminondas futurum, vt Arcades Lacedæmonem, opis ferendæ cauſa concurrerent, nolens cum vtriſque ſimul ferro decernere, ſperans Mantinæam viciſſim propugnatoribus, qui Spartam conuolaſſent, vacuam fore, vt X. *Epaminondæ de pugna ad Mantineã deliberatio.*

ſcribit Poly. l. 9. Eo ſub Meridiem peruenit, vel potius, vt Xenophonti hæc accuratius perſequenti placet, Tegeam quam celerrime rediit, & peditatu quieſcere iuſſo, equitem ad Mantinæos miſit, qui pecora, viroſque, & frumentum, quæ illi extra vrbem tum habebant, id enim erat anni tempus, quo illi frumentum in vrbem conuehebant, diriperent. Sed eam cladem Athenienſes à Mantinæis ſociis ſuis auerterunt, prælio contra Thebanos feliciter commiſſo.

Quæ illi cauſa pugnandi.

Hic Epaminondas, qui paucis diebus male ſemel iterumque pugnaſſet, & videret ſibi intra paucos dies neceſſario abeundum, quod huic expeditioni deſtinatum tempus effluxiſſet: Et ſi eos ad quos iuuandos aduenerat, deſereret, illi ab hoſtibus obſiderentur, ipſe gloriam omnem, multo iam pridem labore partam, prorſus amitteret: denique nullum operæ precium feciſſe videretur in rem Thebanam, ſed occaſionem potius præbuiſſe bellicæ ſocietatis ac fœderis Lacedæmoniis, Athenienſibus, Arcadibus, Achæis, aliiſque, neceſſario ſibi pugnandam eſſe ſtatuebat, vt vel victoria aduerſos eos caſus aboleret, vel ſi mortem oppeteret, præclaro fine vitam clauderet, in conatu relinquendi patriæ ſuæ imperium Peloponneſi.

XI. *Stratagema pugnaturi.*

Itaqve pugnæ certus, cum militem haberet obſequentiſſimum, aciem inſtruit, & pugnæ ſpem hoſtibus præbet; eam tamen vt infringeret, & hoſtem imparatum inuaderet, ſubſiſtere militem ſuum in armis iubet, & ſpeciem caſtra munientis exhibere. Quo factum eſt, vt maxima pars hoſtilis exercitus huc illuc dilaberetur, perſuaſa nullam tum pugnam imminere. Cum ecce improuiſus Epaminondas cum ſuis, in modum triremis aduerſum quaſi roſtrum ad ictum oſtentantis, inſtructis, in hoſtem ducit. Illi territi necinopinato aduentu, alii ſe ad ordines curſu conferebant, alii ſe inſtruebant, alii frenabant equos, alij loricas induebant, omnes denique magis cladem accepturi, quam illaturi videbantur. Denique primus ipſe, cum parte copiarum longe robuſtiſſima, in hoſtem impetum facit, & qua parte eum aggreſſus eſt, victoria potitus, vniuerſum hoſtilem exercitum in fugam cōiecit. Verum poſteaquam ipſe cecidit, ſui recte victoria vti neſciere, ſed caſu imperatoris ſui quaſi attoniti, ne hoſtem quidem fugientem perſequi potuere, ſed quaſi victi eſſent ipſi, trepide per fugientes hoſtes elabebantur.

Victor moritur.

XII. *Ambigua victoria ex Xenophonte.*

Sicqve factum eſt, cum tota fere Græcia conueniſſet, caſtraque oppoſita haberet, omnibuſque perſuaſum eſſet, ſi tum prælio decerneretur, fore vt victores Græciæ imperarent, victi parerent, Deus ille exercituum Dominus, ita pugnæ huius euentum temperauit, vt trophæum vtrique ſtatuerent, quaſi victores, nec ſtatuentes alteros alteri impedirent: vtrique etiam mortuos, tanquam victores, per inducias redderent, & vtrique tanquam victi per inducias reciperent, vtrique denique ſe victores dicerent, cum tamen neutri pugnando conditionem ſuam vlla re meliorem feciſſent. Polybius quoque hanc victoriam ancipitem vocat ob mortem Epaminondæ. In hac quoque pugna diuinam prouidentiam agnoſcit, cū ait ſcriptores magnos de ea pronunciare; Imperatorē boni ducis partes omnibus numeris expleuiſſe; ſed ipſum cum aduerſarios vinceret, à fortuna eſſe ſuperatum. Hæc fere de pugna Mantinæa Xenophon, qua ſeptem libros Græcæ hiſtoriæ terminauit. Fertur Xenophon, ait Diogenes Laërtius, huius pugnæ tempore coronatus ſacrificaſſe, & cum filium corruiſſe didiciſſet, coronam depoſuiſſe: vbi vero acriter pugnantem oppetiiſſe comperit, eam rurſus capiti impoſuiſſe. Sunt qui illum ne lacrymatum quidem dicant, ſolumque dixiſſe: *ſciebam me eum genuiſſe mortalem.*

XIII. *Mors Epaminondæ ex aliis.*

Cvm autem hic ipſe Xenophon de morte Epaminondæ id vnum dixerit, eum fortiter dimicantem in pugna cecidiſſe, dubiæ ſane fidei videntur eſſe, quæ Diodorus, Æmyl. Probus, & Iuſtinus non admodum inter ſe conſentientia addidere. Epaminondam multis appetitum iam telis, in pectore lethale vulnus accepiſſe, haſtilique defracto, & ferro in corpore relicto, acerbitate vulneris ſubactum illico prolapſum eſſe. Vulnerato Epaminonda, quaſi ex placito conſenſu, ex prælio diſceſſum fuiſſe, & viuum in caſtra reportatum. Cumque accerſiti medici aſſeuerarent mortem certiſſime ſecuturam, quamprimum corpore telum extractum foret, armigerum ad ſe vocatum interrogaſſe, clypeuſne ſaluus eſſet: quod cum ille non ſolum affirmaret, ſed ipſum etiam clypeum oſtenderet; rurſum quæſiſſe vtri viciſſent, illoque reſpondente viciſſe Thebanos; iam tempus eſt, inquit, moriendi

ſtatimque ferrum ſibi extrahi iuſſiſſe, & amicis cum lacrymis quærentibus, an ſine liberis, è vita migrare libenter poſſet: filias ſe duas relinquere dixiſſe, victoriam ſcilicet ad Leuctra, & ad Mantinæam: atque his dictis haſtæ mucrone educto, animam placide exhalaſſe. *Poſt paucos dies*, inquit Iuſtinus, *Epaminondas decedit, cum quo vires quoque Reip. ceciderunt.* Et alludens, vt videtur, ad Diodori telum, *Nam ſicuti telo, ſi primam aciem perfregeris, reliquo ferro vim nocendi ſuſtuleris, ſic illo velut mucrone teli ablato duce Thebanorum, Reipub. vires hebetatæ ſunt, vt non tam illum amiſiſſe, quam cum illo omnes interiſſe viderentur.* Et de Epaminonda hactenus, plura apud Diodorum leges.

XIV. *Morbus Romæ perſeuerans.*

ROMANVS enim morbus nos ad ſe vocat; qui cum præcedenti anno exortus, etiam hoc perſeueraret, nec vis morbi, inquit Liuius, humanis conſiliis, nec ope diuina leuaretur, victis ſuperſtitione animis, ludi quoque ſcenici, inter alia cœleſtis irę placamina, inſtituti dicũtur, quibus nec religione animi, nec corpora leuata ſunt morbis. Quin etiam cum medios forte ludos circus Tyberi ſuperfuſo irrigatus, impediſſet, id vero velut auerſis iam diis, aſpernantibúſque placamina iræ, terrorem ingentem fecit. Hæc ex Liuio. Paulus autem Oroſ. l. 3. *Anno* inquit, *ab vrbe Cond.* 384. (octauum dicere oportet, vt ex ante dictis ſatis ſuperque conſtat.) *L. Genutio, & Q. Seruilio Coſſ. ingens vniuerſam Romam peſtilentia corripuit, non breui tempore tranſcurrens, ſed grauis, diuturnáque, in multo diſpar ſexu, in nulla ætate diſsimilis, generali cunctos per biennium iugiter tabe confecit, vt etiam quos non egit in mortem, turpi macie exinanitos, afflictoſque dimiſerit.* Et mox.

XV. *In remedium quæ ſiti ludi ſcenici.*

AVTORES *ſuaſere pontifices vt ludi ſcenici diis expetentibus edorentur, & ita pro depellenda temporali peſte corporum, accerſitus eſt perpetuus morbus animorum;* ſic ipſe, contra ſcenicos ludos, aduerſus quos D. Auguſtin.[a] in primis inuehitur, vt priores omittam Tertullianum, Arnobium, Cyprianum, Lactantium, Saluianum, &c. *Vbi erant* inquit Auguſt. (dij ſcilicet Romanorum) *cum illa inſignis peſtilentia tam ingentem ſtragem dedit, qua & ille Furius Camillus extinctus eſt?* & mox, *Inde in hac peſtilentia ſcenicos ludos, etiam nouam peſtem non corporibus Romanorum, ſed quod eſt multo pernicioſius, moribus intulerunt.* Idq; ipſe quoque Liuius videtur innuere, cum ait, iſtiuſmodi piaculorum conquiſitionem (aut potius exercitationem) animos magis, quam corpora morbo affeciſſe.

XVI. *Turpitudo horum ludorum.*

ADDO illud quoque de ludis ſcenicis ex Auguſtino[b] *Ludi ſcenici ſpectacula turpitudinum, & licentia vanitatum, non hominum vitijs, ſed deorum veſtrorum iuſsis Romæ inſtituti ſunt. Tolerabilius diuinos honores deferretis illi Scipioni* (Naſicæ, qui cum eſſet pontifex ludos ſcenicos cenſuit abrogãdos, vt paulo ante[c] dixerat.) *quam deos huiuſmodi coleretis.* Denique ita concludit. *Neque illa corporum peſtilentia ideo conquieuit, quia populo bellicoſo, & ſolis antea ludis Circenſibus aſſueto, ludorum ſcenicorum delicata ſubintrauit inſania. Sed aſtutia ſpirituum nefandorum præuidens illam peſtilentiam iam ſine debito ceſſaturam, aliam longe grauiorem qua plurimam gaudet, ex hac occaſione non corporibus, ſed moribus curauit immittere, quæ animos miſerorum obcæcauit tenebris, deformitate fœdauit.*[d] Hæc Auguſtinus.

a l. 3. de ciui. c. 17.

b l. 2. de ciu. c. 32.

c c. 31. l. eiuſdem.

d vide Bullingerum l. 1. de Theatro. c. 50. & Rodig. l. 8. c. 7. Budæ. l. Athletas. ff. de his qui not. infa.

ANNVS MVNDI 3691. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 175. OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 2. Olympiadis CIV. an. 2. Prætore Athenis Charicalide. V. C. 390. Cneo Genvtio, et L. Æmilio Mamero II. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM, 362.

I. *Pax inter Græcos cōpoſita.* *Exceptis Lacedæmoniis propter Meſſenios.*

POST pugnam ad Mantinæam, Græci cum fortitudo par eſſet, & anceps victoria, perpetuis certaminum laboribus defeſſi, fine tandem bellis impoſito, inquit Diodorus, commune pacis & armorum ſocietatis fœdus ineunt; cui Meſſenios quoq; includunt. Sed Lacedæmonij, qui odio Meſſeniorum implacabili ardebant, propter illos conditionibus pacis ſubſcribere noluerunt, ideóque ſoli Græcorum in fœdus hoc non iurarunt. Nolebant ſcilicet liberam, ac ſui iuris eſſe Meſſenem, quam 20. annorum bello ſibi ſubiectam à maioribus accepiſſent. vt ait l. 7. Xenophon, ideóq; iam tum fœderis, quod Corinthij cum Thebanis feriebant, participes eſſe noluerant. Eiuſdem fœderis à pugna Mantinæa initi meminit idem Diodor. ad fin. l. 15. vbi ait in pactis ſcriptum fuiſſe, vt à pugna in ſuam quiſque patriam rediret; quod cum finitimę vrbes, quæ iampridem Megalopolim tranſlatas ſe moleſte ferebant, intellexiſſent, quaſi facta ſibi poteſtate, in priſtina ſua oppida vltro reuerti cœperunt; ex quo bellum anno ſequenti conflatum eſt.

II. *Quæ Meſſeniorum cauſa.* DE Meſſeniis iſtis ſcribit Polyb. lib. 4. eos cum vicini eſſent Lacedæmoniis, & Arcadibus, quorum illi iam inde à principio, cum eorum agrum occupaſſent, illis nihilominus inimici erant, ſic vt nunquam inuicem conciliari potuerint: Arcades autem eos amabant, & ſalutis eorum curam gerebant: ipſi tamen neque inimicitias cum Lacedæmoniis generoſo animo exercuerunt, neque cum Arcadib. amicitiam coluerunt. Itaque ſi quando hi populi vel inter ſe, vel cum aliis bellum gerebāt, benè cum Meſſeniis agebatur, quoties vero Lacedæmoniis erat otium, aut ſeruire eis baiulorum more cogebantur, aut extorres in exilium cum liberis & vxoribus abire. Hæc ex Polyb. de hoc autem fœdere paulo poſt. Quo tēpore ait, pugnatum eſt ad Mantinæam à Græcis, victoria ancipite ob mortem Epaminandæ, Lacedæmoniis Meſſenios fœderi aſcribi vetantibus, quod Meſſeniam certa ſpe ſibi vendicarent: Magalopolitani contra & quicunque ſocietate iuncti cum Arcadibus erant, vſque pertenderunt, donec Meſſeniis in Societatem receptis, & conuentionis atque iuriſiurandi formula comprehenſis, ſoli Lacedæmonij legibus fœderis excluderentur.

III. *Dictator claui figendi cauſa.* ROMÆ autem cum piaculorum conquiſitio magis animos, quam corpora morbi afficerent, repetitum ex ſeniorum memoria dicitur, peſtilentiam quondam clauo ab Dictatore fixo ſedatam, Senatus Dictatorem, Claui figendi cauſa, dici iuſſit. Dictus L. Manlius Imperioſus, L. Pinarium Mag. equitum dixit. Lex vetus ferebat vt Idibus Septembris clauus pangeretur. Fixus fuit dextro lateri ædis Iouis Opt. Max. ex parte qua Mineruæ templum erat. Liuius l. 7.

CÆTERVM L. Manlius perinde ac Reip. gerendæ, ac non ſoluendæ religionis gratia creatus eſſet, bellum Hernicum affectans, acerbo delectu iuuentutem agitauit, tandemque omnibus in eum Tribunis pl. coortis, ſeu vi, ſeu verecundia victus abiit Dictatura: neq; minus propterea initio ſequentis anni dies illi dictus eſt.

ANNVS MVNDI 3692. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 176. OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 3. Olympiadis CIV. an. 3. Prætore Molone. Vrbis Cond. 391. Consvl. Q. Servilio Hala, et L. Genvtio II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 361.

I. *Megalopolitanum bellum.* — *Meminit Moloni Prætoris Demoſth. pir. orat. contra Polyclem.*

AEGRE ferebant Megapolitæ ſe à colonis ſuis deſtitutos, eoſque iubebant ad ſe, quò ſemel tranſlati fuerant, reuerti: cúmque illi parere nollent, controuerſia denique in bellum verſa eſt. Oppidani à Mantinæis, eorumque ſociis, cæteriſq; Arcadibus auxilia petunt. Megapolitæ contra, Athenienſes de armorum ſocietate ſollicitant; qui non cunctanter tria millia grauis armaturæ, & trecentos equites mittunt, quibus Pammenem præficiunt. Qui cum copiis Megalopolim profectus, oppidorum aliis vi expugnatis, aliis terrore ſubactis, oppidanos Megalopolim redire cogit, ſicque oppidorum in vnam ciuitatem coagmentatio hoc modo compoſita eſt. Hæc ex Diodoro in hunc annum. Qua de re nihil apud Polybium, quamuis Megalopolitanum inuenio.

II. *Motus in Aſia. Ratio temporis.*

Refert in hunc ipſum annum Diodorus Siculus initia multorum in Aſia, & Ægypto motuum bellicorum, contra Perſarum Regem Artaxerxem, quem nimirum vſque ad hunc annum vitam produxiſſe tradit. Sed nos cum ſententiam de 40. regni eius annis probabiliorem duxerimus, res tamen geſtas ab anno, quem ei Diodorus aſſignauit, dimouere noluimus, rati hæc ad Artaxerxis Ochi, non Mnemonis tempora pertinere, nullo certiore viæ duce nixi. Nec maiorem lucem ab Æmylio Probo, vel Plutarcho accipere poſſumus. Etſi enim eos motus ſub Artaxerxe dicant contigiſſe, res tamen adhuc in ambiguo remanet, quoniam tam Pater Mnemon, quam filius Ochus Artaxerxes appellati ſunt.

III. *Defectionis à Rege Perſarũ principes.* — *a Olym. c. 1.*

Hoc ergo anno Aſiani maris accolæ conſpiratione facta defecerunt à Perſis, cum Satrapis & ducibus, qui illis prouinciis cum imperio præerant. In quibus præcipui erant Ariobarzanes Phrygiæ Satrapa, & Mauſolus Cariæ Princeps, quem tamen ante quatuor Olympiades mortuum dixit Plinius, vt alio loco [a] notauimus. & Orontes Myſiæ, & Autophradates Lydiæ præfectus, & de Ionum genere Lycij, Piſidæ, Pamphylij, & Cilices; & præter hos Syri, ac Phœnices, cunctique fere, qui oram maritimam incolunt. Æmylius Probus prędictis defectoribus addit Thyum Dynaſtam Paphlagoniæ, & Aſpim Cataoniæ, quem vtrumque mox Datames incredibili celeritate oppreſſos, comprehenſoſque in regis manus dedit, vt idem fuſius in Datamis vita ſcribit. Verum Autophradatem defectoribus non annumerat, cum è contrario referat eum iuſſu regis bello perſecutum eſſe eos, qui defecerant, & opera Datamis vſum eſſe.

IV. *Ægyptus in eum bellum mouet.* — *b De quo Oly 98.3.*

Eodem tempore Tachos Rex Ægypti Achoris veſtigia ſecutus, [b] occaſionem amplexus bellum in Perſas parat, plurimiſq; hinc inde ex ciuitatibus Græciæ conductis, Lacedæmonios etiam in ſuas partes adduxit, qui tum Perſis infenſi erant, eo quod Rex Meſſenios communi Græciæ fœdere contineri voluiſſet. Ergo ad Ægyptium miſere Ageſilaum, cum mille grauis armaturæ militibus, quo etiam Chabrias Athenis ſponte profectus eſt. Tachos (quem Euſebius in Chron. videtur nominare Theo) mercenario è Græcia militi, qui decem millium erat, Ageſilaum præficit, Chabriam autem Athenienſem claſſi: octoginta verò millibus peditum Ægyptiorum præfecit Nectanabum filium.

Periculum imperij Perſici.

In tanta rerum perturbatione, tot defectionibus, tanto tamque multiplici bellorum apparatu cum magna etiam pars vectigalium Regi Perſarum periiſſet, facile imperium Perſicum concidiſſet, niſi variis proditionibus & in Aſia, & in Ægypto, ipſi ſe hoſtes pene confeciſſent.

[...]MPERII [...]ERSAR. [...]N. 176.

V. *[C]oniurati [...] ipſi conſi[...]unt.*

TORQVATI PRO PATRE FACINVS.

NAM Satrapæ, qui Regis imperio nuncium remiſerant, cum Oronti Satrapæ Myſiæ totius belli adminiſtrationem commiſiſſent; is ſperans, ſi ſocios Regi prodidiſſet, ſe præter alia dona, totius maritimæ regionis præfectura honoratum iri: aliquos eorum comprehenſos ad regem tranſmittit: multas inde vrbes, & conductitiam peregrinorum manum, legatis à Rege miſſis prodit. Reomithres quoque, qui à Satrapis miſſus erat in Ægyptum ad regem Tachon, quingentis inde talentis, & longis nauibus quinquaginta acceptis, Leucas Aſiæ vrbem cum claſſe petit, multoſque deſertorum duces illuc accerſitos comprehendit, vinctóſq; ad regem tranſmiſit: & eo proditionis munere in eius gratiam rediit.

In hunc item annum Datamis defectionem à Rege, Diodorus refert. Verum ex Æmylio Probo ſatis conſtare poteſt eam non niſi anno ſequente, ſicut nec Ægyptiacam expeditionem contingere potuiſſe.

VI. *Gemina Ægyptiorum proditio.*

INTEREA tamen alia proditio, & quidem geminata Ægyptiorum, res Perſarum non parum iuuit. Suadebat Ageſilaus Regi, vt ipſe domi ſe contineret, bellumque per legatos adminiſtraret. Eo conſilio improbato Tachos cum exercitu contra Perſas proficiſcitur: cumque iam in Phœniciam perueniſſet, is quem ipſe Proregem in Ægypto reliquerat, ab eo deficit, miſſiſque ad Nectanabum regis filium nunciis hortatus eſt, vt regnum in Ægypto paternum inuaderet: qui facile perſuaſus, cum copiis quibus præerat Ægyptum occupat. Verum Tachos elapſus per Arabiam ad regem aſcendere, & perperam à ſe commiſſorum veniam petere non dubitauit. Illum Artaxerxes non ſolum à noxa abſoluit, ſed etiam ſummum belli contra Ægyptios moti Imperatorem declarauit: ſperans ſe eadem opera de filio ac patre, inter ſe pugnantibus, vltionem ſumpturum.

VII. *Manlius Exdictator accuſatur.*

Pietas Mãlij iunioris.

HVIVS anni principio dies Manlio Exdictatori, à M. Pomponio Trib. pl. dicitur, ob acerbitatem qua erga ciues in militari delectu fuerat vſus, cædendis aliis, aliis in vincula coniiciendis: ob morum etiam aſperitatem, qua tum in alios, tum maxime in filium vteretur, quem propter aliquam linguæ, mentiſque tarditatem, ruri detinebat. Hęc cum filius didiciſſet, inſciis omnibus cultro ſuccinctus domum M. Pomponij adit, exiſtimantis illum paternam accuſationem, delatione aliqua noui criminis, adiuturum; remotiſque arbitris cultrum ſtringit, & ſuper lectum ſtans, ferro intento, iurare cogit ipſum, patris ſui accuſandi cauſa, concilium plebis nunquam habiturum; alioqui ſe eum extemplo transfixurum minatur. Pauidus Tribunus, qui ferrum ante oculos micare cerneret, ſe ſolum inermen, (forte legendum ſenem inermem, probabilior enim fit res, & iucundior antitheſis. Addit enim illum pręualidum iuuenem, & ſtolide feroc èviribus ſuis;) adiuratur in quæ adactus eſt verba, & præ ſe deinde tulit ea vi ſubactum ſe incepto deſtitiſſe. Et quamuis optaſſet plebs ſibi poteſtatem fieri de tali reo ſuffragia ferendi; non tamen ægre tulit id filium pro parente auſum; eóque id laudabilius eſſe duxit, quod animum eius tanta acerbitas patria nihil à pietate auertiſſet. Itaque & Patri remiſſa cauſæ dictio eſt, & ipſe adoleſcens nouo Tribuni militaris in legionibus honore affectus eſt.

Cauſa à Tribuno, & plebe deſeritur.

VIII. *Factum Manlij iunioris expenditur. Et improbatur.*

Tribunus iureiurando ſuo non obligabatur.

ET hæc quidem prima fronte laudabilia videantur; quæ tamen, ſi quis ad normam rectæ rationis examinet, haud dubie fatebitur, excuſatione potius aliqua ruſticanum adoleſcentem, in paterno periculo, quam præmio, quaſi re bene geſta, dignum fuiſſe. 1. Nam neque priuato magiſtratui vim afferre, aut minas etiam intentare licuit, quę vis priuato, ne in priuatum quidem licita fuiſſet, ne dum in Tribunum, cuius per Romanas leges, perſona eſſet ſacroſancta, eiuſque violatio capitalis: 2. neque pietas, aut paternus amor, aut vlla omnino virtus inconſulta eſſe debet, vel imprudens, nedum violenta, atque temeraria. 3. Neque ſi honeſtum fuit, filium Patris in ſe acerbitatem ferre patienter: ideo eidem licitum fuit de ea acerbitate ſe contra legitimum magiſtratum conſtituere iudicem, atque vltorem. Denique Tribunus eiuſmodi iureiurando minime obligabatur ab accuſatione deſiſtere, ſed iure poterat ex vno reo geminum facere, & ferocem etiam ac turbulentum iuuenem accuſare, qui latronum more, ad iniuſtum & indebitum iuſiurandum, magiſtratum vi adhibita compuliſſet. Quæ ſi quis excuſare malit, id probabilius fecerit opinor, quam verius.

IX. *M. Curtius ſe in vaſtũ ſpecum vltro abycit.*

EODEM anno, vt T. Liuius refert, ſeu motu terræ, ſeu qua vi alia forum medium fermè, ſpecu vaſto collapſum in immenſam altitudinem dicitur. Neque eam vora-

gimen

ginem coniectu terræ expleri potuiſſe. Donec monitu Deûm id illi loco dicandum viſum eſt, quo pop. Rom. plurimum poſſet, ſi Remp. ſaluam eſſe vellent. Cumque M. Curtius egregius bello iuuenis, negaret vllum eſſe maius Romanum bonum bellica virtute, ſilentio facto, modo templa, modo Capitolium intuens, & manus nunc in cœlum, nunc in patentes terræ hiatus, ac deos manes porrigens, ſe deuouit. Equo deinde quam poterat maxime exornato inſidens, armatus ſe in ſpecum immiſit, qui deinde Lacus Curtius eſt appellatus. Quæ ſi diiudicare placet, minime dubitandum videtur quin præſtantiſſimus iuuenis egregia ſe fortitudine patriæ ſaluti deuouerit. Id vero maxime dolendum, tantam fortitudinem, non diuinæ gloriæ potius, quam cruentiſſimæ dæmonum crudelitati fuiſſe conſecratam.

X. *L. Genucius Conſul plebeius male rem gerit.*

Eodem anno de Hernicis conſultus Senatus, cum feciales ad res repetendas nequicquam miſiſſet, id bellum populus frequens iuſſit, eaque prouincia L. Genucio ſorte euenit. Qui cum ab hoſtibus in inſidias imprudenter præcipitatus eſſet, etiam ab inſciis occiſus eſt. Quod vbi Romam eſt nunciatum, non tam calamitate publica mœſti patres, quam feroces infelici Conſulis plebei ductu, eam cladem deorum iræ, indignantium Conſulatum Plebi communicatum, omnibus locis fremebant. Itaque Appium Claudium, qui eam legem diſſuaſerat, Dictatorem volunt, cumque Seruilius Conſul dicit, qui dum in Hernicos nouum exercitum ducit, C. Sulpitius legatus rem præclare contra hoſtem gerit. Aduentu deinde noui exercitus copiis duplicatis, difficillimo nihilominus prælio contra Hernicos pugnatum eſt, qui ad id omni ſtudio, induſtria, præmiis, iuuentutis ſuæ florem comparauerant, vt ad obtinendam victoriam, nihil magis quam Populi Rom. fortunam valuiſſe merito iudicatum ſit. Fuſi fugatique Hernici, nec incruenta Romanis victoria fuit. Nam præter aliquot equites, quarta militum pars amiſſa eſt.

Appius Claudius Dictator.

Hernici ægrè victi.

ANNVS MVNDI 3693. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSAR. 177. ARTAXERXIS OCHI 4. IEDDOÆ PONT. 4. OLYMPIADIS CIV. AN. 4. PRÆTORE NICOPHEMO. VRBIS COND. 392. L. SVLPICIO, ET C. LICINIO CALVO COSS.

ANNVS ANTE CHRIſTVM. 360.

I. *Ortus Dinarchi.*

HOC anno, atque hoc ipſo Prætore Nicophemo natum Dinarchum Oratorem, tradit Halycarnaſſæus in eius vita. Fuit hic genere Corinthius, qui & Athenienſis exiſtimatus eſt, quod ibi ab adoleſcentia diutiſſime verſatus ſit, vt author eſt in eiuſdem vita Plutarchus. Floruit autem maxime Alexandri tempore, ac poſt eius mortem cum Demetrio Phaleræo; quando Demoſthenes, aliique dicendi principes Athenis exulabant. Eſt autem hic annus Demoſthenis vigeſimus primus, Ariſtotelis vigeſimus quartus, quoniam hic anno regni Perſarum 154. natus eſt, ille 157. vt ſuis dictum eſt locis, ſed maiora videamus. Aſia enim atque Ægyptus hoc tempore, armis Perſicis Ægyptiiſque fremebant, ſed bellum in Aſia proditionibus elanguit, & in Ægypto bellum per Ægyptios ipſos pro Perſis confectum eſt. Vtrumque ex iis quæ Æmylius Probus, & Diodorus l. c. referunt facile planum fiet.

II. *Geſta Datamis pro Rege Perſarum.*

Cvm Datames Thyum Dynaſtam Paphlagoniæ cognatum ſuum Regi rebellem viuum cœpiſſet, ac regi tradidiſſet: Rex eum magnifice muneratum ad exercitum miſit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo, & Tithrauſte ad bellum Ægyptium, parique eum cum aliis imperio eſſe iuſſit. Poſtea vero quam Pharnabazum rex reuocauit, illi ſumma imperij tradita eſt. Qui cum maximo ſtudio compararet exercitum, & in Ægyptum proficiſci pararet, ſubito à Rege literæ ad eum

venerunt, quibus iubebatur, vt intermiſſa profectione Ægyptiaca, Aſpim Cataoniæ iuxta Cappadoces Satrapam rebellem, bello aggrederetur. Id cum tãta celeritate confectum eſſet, quanta ne inchoari quidem poſſe videbatur, magnam Regis ex admiratione beneuolentiam conſecutus eſt: ſed maiorem etiam inuidiam æmulorum, qui de eo opprimendo conſilia inire cœperunt.

III. *Aemulorum metu à rege deſicit.*

QVOD cum ille per literas didiciſſet, & fluxam regum fidem, ſi quis caſus aduerſus inciderit, deſciſcere à Rege conſtituit. Quare cum Androdem exercitui regio præfeciſſet, ipſe cum ſibi fidiſſimis, in Cappadociam diſcedit, coniunctámque huic Paphlagoniam occupat, celans qua voluntate eſſet in Regem; clàm autem cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, vrbes munitas ſuis tuendas tradit. Interea audit Piſidas quaſdam copias aduerſum ſe parare, filium eò Aridæum cum exercitu mittit. Cadit in prælio adoleſcens.

Proficiſcitur eò Pater, non ita cum magna manu, celans quantum vulnus accepiſſet, ne ſuorum animi debilitarentur. Sed ecce alterum malum. Socer eius Metrobarzanes præfectus equitum, deſperatis generi rebus, ad hoſtes transfugit.

IV. *Datamis in aduerſis prudentia.*

ID Datamis vt accepit, ſenſit, ſi in vulgus emanaret, ab homine tam neceſſario ſe relictum, futurum vt cæteri conſilium ſequerentur, in vulgus edit ſuo iuſſu Metrobarzanem profectum pro perfuga, quo facilius receptus, interficeret hoſtes; quare relinqui eum par non eſſe, ſed omnes confeſtim ſequi, hoſtes facile in poteſtate fore, dum intus ac foris cederentur. Itaque exercitum educit, cum iam Metrobarzanes receptus eſſet à Piſidis, & infeſta ſigna inferri iubet. Piſidæ noua re commoti, in opinionem adducuntur perfugas mala fide, compoſitóque veniſſe, vt recepti maiorem calamitatem afferrent, ergo primi eos adoriuntur. Illi cum quid ageretur ignorarent, coacti ſunt cum eis pugnare, ad quos tranſierant, & ab iis ſtare quos reliquerant, quibus cum neutri parcerent, celeriter ſunt conciſi. Mox & reliqui Piſidæ, & victoriam & caſtra ipſa amittunt. Tali conſilio eodem tempore & proditores perculit, & hoſtes profligauit: & quod ad ſuam perniciem fuerat cogitatum id ad ſalutem conuertit. Hæc ex Æmylio Probo, quæ aliquanto aliter à Frontino, & Diodoro referuntur.

V. *Contra regios feliciter pugnat.*

NIHILOMINVS Sciſmas eius filius natu maximus à patre defecit, & ad regem tranſiit, atque ad eum Patris defectionem retulit. Contra quem Rex copias miſit ingentes duce Antophradate; qui ſentiens quali cum viro ſibi res futura eſſet, tanta celeritate ad Datamen peruenit, vt is copias contrahere, ad occupandas Ciliciæ portas, non potuerit. Itaque in Cappadociam peruenit cum equitum 20. millibus, & centum millibus peditum: cum quibus Datamis, licet vigeſimam partem militum non haberet, non dubitauit frequentibus præliis confligere, locis ſemper opportunè præoccupatis, ne à multitudine circunueniri poſſet. Ita crebris victoriis potitus, Regios compulit vt ei ſuaderent, vt cum Rege in gratiam rediret. Quam licet ipſe parum fidam putaret, tamen conditionem accepit, ſicque bellam contra Datamen tunc in Cappadocia ſedatum eſt, Antophradates in Phrygiam ſe recepit. Æmyl.

VI. *Res in Aegypto geſta ab Ageſilao.*

QVÆ dum geruntur in Aſia, Tachos Rex ad Ageſilaum redierat, vt ait Diodor. cum Nectanabus pluſquam centum hominum millia in patrem, vel patruelem, vt Gemiſtus refert duxit, & ad certamen prouocauit. Is trepidus, nequicquam hortante Ageſilao, prælio rem experiri non eſt auſus, ſed in ciuitatem munitam ſe cum Ageſilao incluſit, vnde poſt obſidionem educto milite, Ageſilaus ingenio loci adiuuante, cum paucis hoſtem multitudine abundantem deuicit, ac Tachon regno reſtituit. Verum Gemiſtus ait Ageſilaum Tacho fuiſſe offenſum, quod vniuerſis copiis non fuiſſet ab eo præpoſitus. Itaque Nectanabis patruelis ſuperueniente defectione, ab vtroque rogatum vt ſibi opem ferret. Illumque miſiſſe Spartam rogatum vtri vellent opem ferre, quod cum Sparta eius arbitrio permiſiſſet, ſe ad Nectanabum relicto Tacho contuliſſe, moxque Tachon aufugiſſe, Nectanabum regem factum eſſe, & inde ab eodem Ageſilao obſidione Regis Mendeſiæ glorioſe liberatum. Poſtmodum cum Ageſilaus reditum in patriam impetraſſet, donatum ducentis & 30. argenti talentis, diſceſſiſſe. Cúmque per hyemem littus legendo nauigaret, delatum in deſertum locum, cui nomen portus Menelai, viuere deſiiſſe, vitæ 84. regni 41. Defectu mellis corpus cera conditum Spartam delatum

Et mors eiuſdem.

ibique regia magnificentia tumulatum. Hæc fere Æmylius Probus,& Gemiſtus,& maxime Plutarch.in eius vita. Diodorus neque ceræ meminit, neque pecuniæ.

Sed ad Romanos redeamus, qui ad ſummam potentiam, licet paulo lentiore gradu progrediebantur.

Cum Coſs. hoc anno in Hernicos exercitum duxiſſent, & non inuentis in agro hoſtibus, Ferentinum vrbem eorum vi cœpiſſent. Tiburtinis portas eis in reditu claudentibus mox bellum indixerunt. Inde cum Galli 3. ab vrbe lapide via Salaria trans pontem Anienis caſtra haberent, Dictator creatus eſt T. Quintius Pœnus, & Mag. equitum Serg. Cornel. Maluginenſis. Cum autem hic annus ſit tantum ſeptimus, à quo Furius Camillus in agro Albano proſpere contra Gallos pugnarat, anno ab Vrbe Condita 386. vt habent Onuphrius, Sigonius, Pighius, cæterique Faſtorum ſcriptores, mirum eſt annos haud minus decem inter vtrunque bellum poni à T. Liuio in fine l. 6. Is ergo ne ſecum aperte pugnet, eo loco pro decem, ſeptem legendum putarim, ſicut & apud Polyb. qui duodecimũ pro ſeptimo poſuit, vbi ait Gallos hoc ipſo territos, quod Romani eis occurrere auſi eſſent, nocte fugientibus ſimiles retroceſſiſſe. Sed Liuium potius audiamus, qui hæc non quaſi falſa refellit, ſed nimia breuitate obſcurata elucidat. VII. *Dictator creatur in Gallos.*

Dictator cum tumultus Gallici cauſa iuſtitium edixiſſet, ingenti cum exercitu ab vrbe profectus, in citeriore ripa Anienis caſtra poſuit. Pons in medio erat, neutris eum rumpentibus, ne timoris indicium eſſet, cum eximia corporis magnitudine Gallus in vacuum pontem proceſſit, & maxima voce Romanorum fortiſſimum ad ſingulare certamen prouocat. Tum T. Manlius L. filius, qui patrem à Tribunitia vexatione vindicauerat, pugnandi poteſtate à Dictatore impetrata, & à ſociis habilibus ad pugnam armis inſtructus, in aciem cõtra Gallum ſtolidè lætum, & lingua etiam exerta ſubſannantem Romanum, armis fulgentibus, verſicolori veſte exultantem, progreditur. Gallus proiecto læua ſcuto in aduenientis hoſtis arma, cæſim cum ingenti ſonitu vanum enſem deiecit. Romanus mucrone ſurrecto, cum ſcuto ſuo imum Galli ſcutum perculiſſet, id eſt in altum eleuaſſet, vt ſe ſub eo inſinuaret, & propior corpori hoſtis factus, extra ictum eius eſſet, vno alteroque ſubinde ictu ventrem hauſit, & in ſpatium ingens ruentem porrexit hoſtem. VIII. *In eos mouet.* *Galli & Manlij ſingulare certamen.*

Iacentis inde corpus ab omni alia vexatione intactum, vno torque ſpoliauit, qué reſperſum cruore, collo circundedit ſuo, ex quo Torquati nomen ei iòculariter inditum, poſtea in poſteros honorifice propagatum eſt. Dictator hominem corona donatum aurea, magnis etiam laudibus pro concione decorauit. Tanti quippe ad vniuerſi belli euentum ea dimicatio momenti fuit, vt Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide caſtris, in Tyburtem agrum, atque inde ſocietate belli facta, commeatuq. benigne à Tyburtibus adiutus, mox in Campaniam tranſierit. Diceres Philiſthæos, proſtrato à Dauide Goliatho, metu ac pudore obrutos, aut panico terrore concitatos, fuga ſalutem quærere.[a] IX. *Manlij victoria, & Torquati cognomen.*

[a] 1. Reg. 17. 51.

ANNVS MVNDI 3694. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSAR. 178. ARTAXERXIS OCHI 5. PHILIPPI MACEDONIS 1. IEDDOÆ PONT. 5. OLYMPIADIS CV. AN. 1. ARCHONTE ATHENIS CALLIMEDE. VR. COND. 393. C. PETILIO BALBO, ET M. FABIO AMBVSTO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 359.

I. *Initium regni Philippi Macedonis.* QVARTVS Artaxerxis Ochi annus, in Euſebij Chronico primus eſt regni Philippi Macedonum regis, ex filio Alexandro Magno notiſſimi. Initium regni eius mauult Diodorus in hunc primum centeſimæ quintæ Olympiadis annum referre, qua Porus Cyrenæus, Prorum Pauſanias vocat, ſtadij victoriam obtinuit. Eum ſequuntur Torniellus, Gordonus, Schotus in vita Demoſth. Mercator, Autor Catalogi Olympionicarum, aliique ſectarij.

Verum cum conſtet, vt ſuo loco dicemus, ex Arriano, Dionyſ. Halycar. Diodoro, Euſebio, Philippum mortuum anno quarto Olympiadis centeſimæ decimæ, ſi dicamus cum Euſebio, ipſum ſex & 20. annos regnaſſe, eum neceſſe eſt ante biennium regnare cœpiſſe, ſin 25. cum Iuſtino, anno præcedenti. Si denique 24. cum Diodoro Siculo, hic annus regno eius initium dabit; quæ fuit Phauorini ſententia apud Laërtium in vita Platonis, quem ille [a] mortuum eſſe dicit anno decimo tertio regni Philippi, at mortuus eſt, vt Hermippus apud eundem Laërtium teſtatur, eique Plutarchus in vita Demoſthenis aſſentitur, anno primo Olympiadis centeſimæ octauæ; ex quo plane conſequens eſt, eum hoc ipſo anno regnare cœpiſſe. *l. 9. l. 16. fi. & init.* *a l. 3. comment.*

II. *Confirmatur ratio temporis.* IDEM Laërtius in vita Xenophontis, ex Steſiclide Athenienſi, refert Xenophontem obiiſſe anno primo Olympiadis 105. quo Prætor erat Callidemides, quo & Philippus Amyntæ filius Macedonibus imperauit, ſiue imperare cœpit, certum enim annum voluit deſignare. Eadem fuit ſine dubio Demoſthenis ſententia, qui in 3. Philippica, ait eum decem & tribus non totis annis, Olynthum, & Methonam, & duas ac 30. vrbes Thraciæ excidiſſe; vt autem decimo tertio exciderit, oportet eum hoc anno regnare cœpiſſe, vt ſequens narratio confirmabit. Idem denique affirmat Georgius Gemiſtus. *ἦρξε.*

Quæ nobis quoque videtur probanda ſententia, ſicut & 24. annorum periodus regni eius: quos deinceps digerere, & Annalibus noſtris intexere viſum eſt, quod Philippus Imperij Græcorum, ſiue Macedonum, quod Perſico proxime ſucceſſit, primus Fundator extiterit. Nam quibus artibus, ait Iuſtinus, orbis imperij fundamenta pater fecit, operis totius gloriam filius conſummauit. Agebat porro hoc tempore Philippus ætatis annum vigeſimum quartum, tot enim ab anno ſecundo Olympiadis nonageſimæ nonæ numerantur. Neque nobiſcum pugnat Suidas in Carano, vbi ait, illum natum annos duos ac viginti ſuſcepiſſe principatum; primum enim & vltimum tanquam imperfectos prætermiſit. *Verbo Caranus col. 478.*

III. *Xenophontis obitus, vita &c.* XENOPHON autem quod obiter attigimus, hoc anno mortuus, ad maturam peruenerat ſenectutem, vt ex Demetrio Magneſio refert Laërtius, etſi Leunclauius in extrema Chronologia Xenophontæa, dicat eum amplius annis nonaginta vixiſſe. Patrem Gryllum habuit, patriam Athenas, etſi Corinthi diu vixit, vbi & mortuum eſſe idem Demaratus affirmat. Verecundus admodum fuit, & mirum in modum ſpecioſus, vt ait Laërtius, αἰδήμων, καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολήν. Parique gratia præditos filios duos habuiſſe videtur, Gryllum ac Diodorum, quos ex Phileſia ſuſcepit, vt qui Dioſcuri, id eſt Iouis filij, vt Caſtori ac Polluci pares, cognominarentur. Formæ reſpondebat orationis elegantia, vt propterea Apes Attica diceretur: quamuis tunc viueret Plato eius condiſcipulus, eodem Socrate præceptore, *γεραιὸς ἱκανῶς.*

viueret & Iſocrates, quorum oratione nihil pictius dici poteſt, aut magnificentius. Nimirum orationem vultus ipſe commendabat. Neque enim temere dictum eſt à Poëta, *Gratior eſt pulchro veniens in corpore virtus.* Primus omnium quæ dicebantur notis excepta in publicum edidit, commentaria inſcribens, primuſque Philoſophorum ſcripſit hiſtoriam, ait Laërtius: ad quos titulos, etiam religioſi viri, & egregij Imperatoris nomen adiecit. Sed redeamus in Macedoniam.

IV. *Macedonũ reges.*

Operæ autem pretium fuerit, ad maiorem rerum dicendarum lucem, ſeriem regum Macedoniæ, & totum Alexandri magni genus ob oculos ponere. Iuſtinus,[a] Solinus,[b] Euſebius in Chronicis & Suidas Macedonum originem, omiſſis de Æmathio ac Macedone fabulis, à Carano duce repetunt, qui ex Heraclidarum genere ortus, primus ex variis populis vnum Macedoniæ corpus ac regnum effecit, cui Euſebius 28. regni annos tribuit, eique ſufficit Cœnum ad annos 12. & Turimam ſiue Tyrimam ad 38. quos Iuſtinus omiſit. Tranſit enim à Carano ad Perdiccam & Argæum, quartum & quintum ab illo reges, quorum prior imperium tenuit vnum & 50. annis, poſterior duodequadraginta. Argæo vterque ſufficit filium eius Philippum; quem mirum eſt à Iuſtino dici immatura morte raptum, cum Euſebius eum octo & 30. annos regnaſſe tradat. Forte quia regni hæredem reliquit infantulum Europum, ſiue Æropam, qui paruulus exercitui prælatus, victoriam Macedonibus peperit. Inde Iuſtinus, (nouem regibus prætermiſſis, qui rebus geſtis minime claruere, quod & Solinus obſeruauit, quos tamen apud Euſebium reperies, cum ſuis quemq; regni annis:) Inde, inquam, excurrit ad Amyntam eius nominis tertium, quem Euſebius regnaſſe refert annos 18. ſed antequam ab Illyriis regno pelleretur ſex annis regnarat, & Argæus in illa quaſi regni parentheſi, biennio rexit Macedoniam. Vbi autem Amyntas ope Theſſalorum recepit imperium, annis 18. regnauit. Hic autem Amyntas Philippi pater, Alexandri Magni auus fuit, cuius familiæ ſchema ex Diodoro, Iuſtino, Solino, Æmylio Probo, Euſebio, hunc in modum ſe habet.

a l.7 & 8. b c.14. Polyhiſt.

Diodor. p. 444 fi.

V. *Familia regis Amyntæ.*

Amyntas rex Macedoniæ, qui tempore Cyri & Cãbyſis regnauit, genuit
- Alexandrum, qui tempore Darij Hyſtaſpidæ, & Xerxis regnauit. Iuſtin.
- &
- Menelaum, qui non regnauit, ex quo natus eſt Amyntas; etſi tempus interiectum inter Alexandrũ & Amyntam rem dubiam facit, & hunc Tharralei filium vocat Diodorus. p. 488. Ex Menelao ortus eſt.
  - Amyntas, qui primum 6. annis, inde 18. regnauit. Suſcepit liberos ex
    - Eurydice muliere nefaria.
      - Alexandrum natu maximum, qui annum vnũ regnauit apud Euſebium: quem regnandi cauſa frater eius occidit, eiuſque regnum inuaſit.
      - Ptolemæũ Aloritem, quem omittit Iuſtinus; Gemiſtus illegitimũ fuiſſe ait. Qui cum triennium, vt ait Diodorus, aut quadriennium, vt Euſebius regnaſſet, à fratre minore, pari fide, qua ille primogenitum ſuſtulerat, occiſus eſt. Is fuit
      - Perdiccas, qui iuxta Diodorum quinq; annis regnauit, aut 6. vt Euſebio placet. Contra Illyrios pugnans occubuit: cui frater minimus natu, è cuſtodia elapſus
      - Philippus ſucceſſit, ex quo ortus eſt Alexander Magnus.
      - Euryone ſoror eorum, quæ patri matris ſcelera patefecit, cum illa generi nuptias ambiret.
    - Ex Cygnæa vero.
      - Archelaum, Aridæum, Menelaum: Quos Philippus ex nouerca genitos, ne regni participes fierent, interficit. Iuſtinus l. 8.

MACEDONVM STATVS HOC TEMPORE.

VI. *Tattenus infirmæ Macedonũ vires. sub Amynta.*

VT autem intelligatur quis fuerit Macedoniæ ſtatus, cum Philippus eius adminiſtrationem ſuſcepit, res paulo altius ex Diodoro & Iuſtino repetenda eſt. Quandiu Græci, aut cum Perſarum Imperatoribus, aut inter ſe, terra marique bella geſſerunt, infirmæ admodum fuere Macedonum vires, vt eam ſe ad partem, in qua plus virium eſſe videbatur, adiungere cogerentur; vt in ſuperioribus aliquoties ſignificatum eſt. Certe Amyntas ipſe Philippi pater ſub extremam Olympiadem nonageſimam ſextam, vt eſt apud Diodorum & Euſebium, Illyriis Macedoniam incurſantibus, vrbe ſua excidit, (Pella opinor. Nam eam veterem Macedonum regiam vocãt Liuius, & Diodorus quæ Philippi & Alexandri natalibus illuſtrior poſtea reddita eſt,) & Imperij ſeruãdi ſpe deiectus, Olynthiis propinquum ipſis agrum donauit. Quem poſt biennium, regno, Theſſalorum ope, reſtitutus, repetiit, & Spartanorum opera recuperauit. Illyriis nihilominus vectigalis fuit, & fidei cauſa Philippum natu minimum illis obſidem dedit, quem illi Thebanis conſeruandum dedere, vbi ſimul cum Epaminonda, operam dedit philoſopho Pythagoræo. Ac ne multo quidem domi felicior fuit; quando inſidiis vxoris Euridices, quæ generi nuptias ambiebat, illique regnum occiſo viro tradere cupiebat, appetitus, occiſus fuiſſet, niſi Euryone filia pellicatum matris, & ſceleris conſilia prodidiſſet.

Olymp. 96. a. 4. p. 444.

l. 41. Diod. p. 467.

p. 488.

VII. *Et filius eius Alexãdri.*

AMYNTAS anno tertio Olympiadis ſecundæ ſupra centeſimam moriens Alexandrum primogenitum regni reliquit hæredem: qui inter initia regni bellum ab Illyriis pacta mercede, & Philippo fratre dato obſide redemit, vt ait Iuſtinus. Hic regnum vnum duntaxat annum tenuit, vt Diodorus & Euſebius tradũt: eum enim Ptolemæus Alorites, illegitimus Amyntæ filius, vt habet Gemiſtus, dolo interfecit; quem tamen inſidiis matris appetitum occubuiſſe Iuſtinus ſcribit, cui Amyntas in ſcelere deprehenſæ propter communes liberos pepercerat, ignarus eiſdem quandoque exitioſam fore. Id tamen facinus Diodorus illi quem dixi Aloritæ aſcribit, qui Alexandri regnum triennio, aut quadriennio, vt mauult Euſebius, tenuit: poſt quod Perdiccas Alexandri frater Aloritem pari fraude circumuentum, & vita & regno priuauit, quod ipſe quinquennio, aut ſexennio, vt placet Euſebio poſſedit. Cum enim Illyricũ iugum excutere conaretur, ingenti prælio ab iis victus in pugna cecidit. Ita Diodorus, probabilius multo quam Iuſtinus. Nam longe alia Iuſtinus. *Frater quoque eius*, inquit, *Perdicca pari inſidiarum maternarum fraude decipitur. Indignum prorſus libidinis cauſa liberos à matre vita priuatos, quam ſcelerum ſuorum ſupplicis, liberorum contemplatio vindicauerat. Perdiccæ hoc dignior cædes videbatur*, vtique legendum indignior, vt res ipſa loquitur, nam ſequitur, *quod ei apud matrem miſericordiam nec paruulus quidem filius conciliauerat.* Nam filium vna cum patre indigniſſime occidiſſe videri poterat.

lib. 7.

Alorita.

Perdicca.

Num à matre occiſi.

VIII. *Quis Macedoniæ ſtatus initio regni Philippi.*

ORBATO regno Philippus, è Thebana cuſtodia, diuina prouidentia elapſus, percommode opem tulit, illudque admodum male affectum reperit. Nam in acie contra Illyrios ſupra 4. Macedonum millia cum Perdicca rege occubuerãt. Et qui ſuperfuerant Illyriorum vires tantopere expaueſcebant, vt nihil eis ad inſtaurandum bellum animi ſupereſſet. Eodem tempore Pæones Macedonum finitimi eorum agros contemptim populabantur. Et Illyrij nouam in Macedones moliebantur expeditionem. Huc accedebat quod Pauſanias quidam de ſtirpe regia oriundus, auxilio Regis Thraciæ, Macedoniæ regnum inuadere conabatur. Quin etiam Athenienſes à Philippo, qui regno ſupererat, alieni, Argæum ad regnum auitum deducebant, vt Amphipolim quam vehementer ambiebant, recuperarent, miſſa ad hoc claſſe probe inſtructa, eiuſque duce Mantia. Addit Iuſtinus puerulum Perdiccæ filium. *Itaque*, inquit, *Philippus diu non regem, ſed tutorem pupilli egit*, vtique non diu. Nam eodem ipſo teſte, *Grauiora bella imminebant, ſerumque auxilium in expectatione infantis erat.* Ergo compulſus à populo regnum ſuſcepit; ratus reges non ſolum ſucceſſione legitima, ſed populorum etiam voluntate regnare.

IX. *Quod rebus remedium attulerit.*

SVSCEPTO itaque regno nihil habuit antiquius, quam vt populum ſuum crebris concionibus ad bene ſperandum animaret, & militari exercitatione, armorum bene peritum redderet. Quos eò facilius habuit obſequentes, quod magna de illo ſpes omnibus fuit, & propter ipſius ingenium, quod magnum ſpondebat virum, & propter vetera Macedoniæ fata, quæ cecinerant vno ex Amyntæ filiis regnante, Macedoniæ regnum florentiſſimum fore. Dedit deinde operam vt ſe

quantum poſſet ab imminentibus periculis expediret. Et primum vt placaret Athenienſes, hoſtem eo tempore grauiſſimum, Amphipoli decedens, ſuis eam legibus viuere permiſit. Inde miſſa legatione, Pœonum alios muneribus corrupit, alios pollicitationibus retinuit, & ad pacem in præſens tempus ineundam adduxit. Sic & Pauſaniam à reditu auertit, rege, qui illum reducturus erat muneribus perſuaſo. Interea Mantias Athenienſium imperator Methonem appulſus illic ſubſtitit, Argæum vero cum conductitiorum manu Ægas præmiſit. Is ad vrbem accedens ciues hortabatur vt reditum ſuum probarent, eique fierent regni recuperandi adiutores, ſed nemine aſſentiente Methonem retroceſſit. Philippus abeuntem perſecutus, cum lecta ſuorum manu, multos ex ea mercenariorum turba cecidit. Reliquos, qui ad collem quendam refugerant, poſt transfugarum deditionem, data eis fide dimiſit. Qua victoria erecti Macedonum animi, ad futura bella facti ſunt fortiores. Et Philippus his vſus initiis, regnum ſuum omnium in Europa maximum reddidit, & Macedoniam, quam Illyriorum iugo preſſam acceperat, potentiſſimarum gentium dominam effecit. *Philippi prudentia.*

X. *Odium & inſidiæ regis in Datamen.*

Pax erat interea in Perſide inter Ochum & Datamen, ſed ſimulata; Rex quippe implacabile in eum ſuſceperat odium, vt ait Æmylius Probus. Itaque quem bello opprimere ſe non poſſe vidit, inſidiis è medio tollere ſtatuit, quas ille ſæpe ſolerter eluſit: iis tamen aliquando circumuentus occubuit. Modum referre non pigebit, vt intelligatur quantam tyrannidem odij, morbus ac vindictæ appetitus in ægros mortales exerceant.

Mirum ſtratagema.

Mitridates quidam Ariobarzanis filius pollicitus eſt Regi, ſe eum interfecturum, ſi Rex ei data dextera promitteret ſibi impune fore quidquid eam ad rem faceret. Quod cum impetraſſet, defectionem à Rege ſimulat, eius prouinciam excurſionibus vexat, caſtella expugnat, ingentes agit prædas, & abſens cum Datame init amicitiam, eumque prædarum participem facit. Quæ cum diu faceret, Datami perſuaſit ex animo, & ſerio facere, quæ inſidioſe faciebat: & ne quam ei ſuſpicionem faceret inſidiarum, neque colloquium eius petiuit, neque conſpectum, ſed abſens amicitiam odio communi nutriebat.

XI. *Mitridates dolo Datamen perimit.*

Id odium in regem cum ſe ſatis comprobaſſe arbitratus eſt, certiorem fecit Datamen, tempus eſſe bellum maiore apparatu contra regem ſuſcipiendi, de qua re, ſi ei videretur, quo vellet in colloquium veniret. Probata re colloquendi tempus ſumitur, & locus quo conueniretur eligitur. Huc Mitridates, cum vno cui maxime fidebat, ante aliquot dies venit, compluribuſque locis ſeparatim gladios obruit, eáque loca diligenter notat. Ipſo colloquendi die, vtrique locum qui explorarent, atque ipſos ſcrutarentur mittunt, deinde ipſi ſunt congreſſi. Cumque aliquandiu collocuti diuerſi diſceſſiſſent, Mitridates in eum locum regreditur, ac ſublatum gladium veſte tegit. Moxque Datamen, quaſi aliquid oblitus, reuocat, & reuerſum necopinantem ferro transfigit. Sic Datames ſimulata amicitia captus, interiit. Et rex, clariſſimum virum, benéque de ſe meritum perdere maluit quam ſanare. *Exercens precioſa odia, & conſtantia magno.* Datamis mors eſt fortaſſis aliquanto poſterior, ſed rem incertam vltra differre non eſt viſum. Neque ab hac noſtra ratione temporis Diodorus alienus eſt. l. 15. p. 505. græ.

XII. *Conſul in Tyburtios arma parat.*

Tybvrtivm porro ſocietas cum Gallis inita, cauſa fuit cur huius anni Conſul Petilius aduerſus Tyburtes exercitum duceret; ad quorum auxilium cum Galli ex Campania rediiſſent, agrum Romanum fœda populatione vexarunt. Et cum aduerſus Tyburtem hoſtem, duce Conſule contenta eſſet Reſp. Gallicus tumultus Dictatorem coëgit, Q. Seruilium Halam, qui Titum Quintium Mag. equitum dixit, & ex autoritate patrum, ſi proſpere id bellum eueniſſet, ludos magnos vouit. Contra Gallos haud procul à porta Capena pugnatum eſt, vtrimque fortiter, & vtrimque magna cædes edita, quod Romanis patria & parentes, in quorum oculis pugnabatur, eſſent incitamento: Gallos & pudor præteritæ fugæ, & conſcia virtus accenderent. *Dictator in Gallos dicitur.*

XIII. *Vtrique vincuntur.*

Avertitvr tandem acies Gallorum, fugati Tybur, ſicut arcem Gallici belli petunt; palati à Conſule Petilio haud procul Tybure excepti. Egreſſis ad opem ferendam Tyburtibus, ſimul cum his intra portas compelluntur. Alter Conſul Fabius, paruis primum prœliis, poſtremo vna inſigni pugna Hernicos deuicit.

Dictator Conſulibus in Senatu,& apud populum magnifice collaudatis,& rerum quoque ſuarum remiſſo illis honore, Dictatura ſe abdicauit. Petilius de Gallis, Tyburtibuſque geminum triumphum egit, non ſine irriſione Tyburtinorum, Fabius autem ouans vrbem ingreſſus eſt.

Claruiſſe iam hoc tempore Demoſthenem, quando annum agebat ſecundum ſupra vigeſimum, notat Euſebius in chronico. Necdum tamen publice auditum fuiſſe conſtat ex Halicarnaſſenſi Dionyſio, qui primam eius orationem ad annum Calliſtrati prætoris refert, qui fuit ſecundus annus ſequentis Olympiadis. Nec mirabitur tardiorem videri eius progreſſionem in publicum, licet iuniores videamus forum & ſubſellia his temporibus frequentare. Diu enim ille multumque in corrigendis, peruincendiſque naturæ vitiis deſudauit, priuſquam in lucem hominum ſe dare auderet. Certe ſcimus M. Tullium non ante annum ætatis vigeſimum ſextum, vrbis ſexcenteſimum ſeptuageſimum ſecundum cauſas publicas, priuataſue agere cœpiſſe.

ANNVS MVNDI 3695. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 179. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 6. PHILIPPI MACED. 2. OLYMPIAD. CV. AN. 2. PRÆTORE ATHENIS EVCHARISTO. VRBIS CONDITAE 394. M. POPILIO LÆNATE ET CNEIO MANLIO CONSVLIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 358.

I. *Philippus pacem init cum Atheníenſibus.* PHILIPPVS de pace Athenas legatos mittit, quam facile à populo Athenienſi impetrauit, quod nuper ei fortitudinis atque humanitatis exemplum in bello exhibuiſſet: quodque nihil ſibi iuris in Amphipolim vindicaret. Ita nimirum tunc ſeruiẽdum tempori credebat homo vaferrimus. Nam non ita multo poſt, rebus ſuis melius conſtitutis, eam crebris pulſatam machinis expugnauit, ac poſſedit.

Pæones vincit. Bello Athenienſium liberatus, cum Agim Pœonum regem mortuum audiſſet, commodam ſibi occaſionem datam exiſtimauit Pœones, à quibus per contemptum agrorum ſuorum populatione fuerat laceſſitus, inuadendi, ſibique ſubiiciendi. Armata igitur manu terram illorum ingreſſus, Barbaros acie vicit, gentemque deinceps parere Macedonibus coëgit.

II. *Illyricum bellum agitat.* RESTABANT hoſtes Illyrii, qui ſuperioribus annis Macedones cladibus multis affecerant, & ab eis tributa exegerant, ipſum etiam Philippum in cuſtodia Thebis habuerant: hos ergo magno debellandi ſtudio tenebatur. Cumque ſuos ad id bellum appoſita oratione animaſſet, ad Bardylem Illyriorum regem legatos mittit, qui omnes Macedoniæ vrbes, quas illi dudum occupatas tenebant, repeterent. Bardyles legatos pacis redintegrandæ cauſa mittit ad Philippum ea conditione, vt quas quiſque tunc vrbes in ſua haberet poteſtate, eas deinceps retineret. At Philippus cum eam legem non admitteret, ſed omnino vellet, vt vrbes Macedonicæ ſibi reſtituerentur, ad manus ventum eſt. Ita bellum hoc inchoatum ſcribit Georgius Gemiſtus: cætera Diodoro narratione ſimillimus. Niſi quod Diodorus Philippum in Illyriorum fines armatum inducit, priuſquam feciales ex iure gentium, rerum repetendarum gratia, miſſi eſſent. Rurſus Diodorus diuturnioris temporis hoc bellum facit, quod videtur Gemiſtus in vnum annum coarctare. Exiſtima reliquo hoc anno legationes vltro citroque miſſas, & bellum vtrimque magna contentione præparatum.

TYBVRTES autem qui ſuperioris anni triumphum de ſe irriſerant, quaſi veri materiam dare vellent, intempeſta nocte infeſto agmine Romam Tybure profecti, nocturno atque inſperato terrore Vrbem repleuere; donec prima luce hoſte, neque multo, neque alio quam Tyburtino agnito, duabus portis egreſſi Coſſ. vtrimque hoſtem aggrediuntur. At illi vix primum impetum Romanorum ſuſtinuere: quin etiam bono fuiſſe Romanis eorum aduentum conſtabat. Orientem quippe iam ſeditionem inter patres & plebem, metu tam propinqui belli compreſſam. Recte autem putant Onuphr. & Sigon. in faſtis ex Cicerone in Bruto; Popilium Conſulem, cum flamen Carmentalis eſſet, eo tempore ſacrificaret, cum læna, & quæ veſtis erat ſacerdotalis, in concionem veniſſe, & populum tumultuantem ſedauiſſe, indeque Lænatis traxiſſe cognomen. III. *Tyburtinorum audacia.*

ANNVS MVNDI 3696. SEXTAE AETATIS ET IMPERII PERSARVM 180. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 7. PHILIPPI MACED. 3. OLYMPIAD. CV. AN. 3. PRÆTORE ATHENIS CEPHISODOTO. V.C. 395. C. FABIO, & C. PLAVTIO COSS. C. SVLPITIO PETICO DICTATORE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 357.

MACEDONVM & Illyriorum legatis infecto negotio reuerſis, Philippus copias in Illyriorum fines ducit, pedites ad decem millia, equites ad ſexcentos ſub vexillis habens; quibus ſuppares oppoſuit copias Bardylis: quem partæ iamdudum victoriæ ad retinendam gloriam, ſicut Philippum acceptæ clades ad iniuriarum vltionem accendebant. Diu anceps prælium fuit, propter eximiã vtriuſque exercitus fortitudinem, tandem Illyricus ſe in fugam dedit, cui Macedo à tergo feruidus inſtitit, quibus hactenus terga dare ſolitus fuerat, & iuuabat alacritatem conuerſa belli fortuna, tantaque hoſtis affectus eſt clade, vt plus ſeptem millibus in eo conflictu occubuerint, vt in hunc annum autor eſt Diodorus: qui etiam addit Illyrios miſſa legatione pacem impetraſſe, vbi cunctis Maced. nominis vrbibus exceſſiſſent. Verum non videtur id vno prælio, neque ante annum ſequentẽ, vt Diodorus innuit, contigiſſe. Iuſtinus de ſola Lariſſa vrbe nobiliſſima capta mentionem fecit: ea Ptolemæo Macedonica eſt, ad ſinum Pelaſgicum ſita. I. *Philippi de Illyriis victoria.*

PHILIPPVS Illyriis magno prælio deuictis, omnes ad Lychnitidem vſque paludem habitantes, imperio ſuo ſubiecit, & glorioſa cum Illyriis pace facta, in Macedoniam regreditur. Ita hoc anno Diodor. Sed Lychnitidem paludem, quam dicat, non intelligo. Nam eam in Armenia maiore Ptolemæus ponit, in Aſia ſcilicet, à qua Illyrii Europæi longiſſime diſtant. Verum etiam in Illyria lacus eſt, qui Lychnitus Stephano, Lychnidia Polybio, Lychnedus, & Daſſarites lacus à Nicephoro appellatur, in Theſauro Geogr. Ortelii: qui lacus nomen à Lychnido vrbe vicina in eadem Illyride videtur accepiſſe. II. *Progreßio victoriarũ eius.*

Eodem hoc tempore cum Eubœenſes inteſtinis diſſidiis laborarent, alii Bœotorum, alii Athenienſium ſubſidia implorarunt, & inter ſe leuioribus præliis, modo his, modo illis victoribus contenderunt: tandemque ſuis edomiti malis pacem inter ſe iniere, Bœotis & Athenienſibus domum repetentibus.

ATHENAS Amphipolitæ mox venerunt, rogantes Athenienſes, vt oppidum ſuum in ſuam fidem reciperent, vt ait Demoſthenes, Olynth. 1. At Diodorus. Poſthæc, inquit, cum Amphipolitani inimicis erga Philippum animis, multas belli cauſas præberent, validis eos copiis inuadit, fruſtra ſcilicet auxiliis Atheniẽſium per Hierarcem, & Stratoclem legatos imploratis, admotiſque ad mœnia III. *Amphipolim expugnat, & occupat.*

Demoſth. Olynth. 1.

machinis acriter & aſſidue oppugnationem vrgens, muri partẽ deiecit, perque ruinas irrumpens, vrbe potitur, & ſtatim multatis exilio inimicis, humaniſſimum ſe reliquis exhibet. Ea ciuitas propter opportunitatem loci, multum ad incrementa Philippi faciebat. Itaque ſubito Pydnam quoque dudum Macedoniæ vrbem ſubegit, eamque Olynthiis, quorum ſocietatẽ ambiebat, cum ſuis agris fundiſque tradidit. Erat enim Olynthus eo tempore ciuitas opibus & potentia pollens, eoque magis eam ſibi adiungere optabat, quo magis eam Athenienſes ſibi fœdere copulare cupiebant.

Pydnam ſubegit. Ambit Olynthum.

IV. *Cui Pydnã & Potydæam tradit.*

ITAQVE etiam Potidæam ſe Olynthiis ſubiecturum pollicitus eſt, quos ſciebat iampridem magno eius adipiſcendi ſtudio teneri. Potidæa expugnata Athenienſe præſidium ex vrbe deduxit, & clementer tractatum Athenas remiſit, eáque Olynthiis tradidit teſte Demoſthene. Hinc ad Crenidas profectus, vrbem habitatorum frequentia amplificatam, de nomine ſuo Philippos nuncupauit. Quin & auri fodinas, quæ per regionem illam erant, per quam tenues & obſcuræ hactenus, operum ſtructuris eo prouexit, vt pluſquam mille talentũm reditum afferre poſſent. Vnde coaceruatis breui diuitiis; & ſibi ſplendorem, & aliis pleriſque perniciem cogendis ſtipendiariis militibus, & proditionibus magna vi auri procurandis attulit. Hæc fere ex Diodoro. Demoſthenes in 1. Olynt. ait Amphipolitas vrbem ſuam ei dedidiſſe, & Pydnæos cum vrbe recepiſſe. Hoc denique anno bellum etiã Sociale ab Athenienſibus inchoatum, cum ab iis Chii, Rhodii, Coi, & Byzantii defeciſſent, idque in 3. annum protractum eſt, vt hoc anno tradit Diodor. etſi tertio ab hinc anno 4. annos duraſſe dicat, alterutro in loco illapſo mendo. Et hæc quidem in Græcia.

Philippi vrbs. Aurifodina Philippi. Sociale bellum.

V. *Res in Tarquinienſes, & Hernicos geſta.*

IN Italia vero Tarquinienſes populabundi Romanorum agros peragrauere; cõtra quos, rebus nequicquam repetitis, Fabius Conſul militem duxit. Plautius autem in Hernicos. Sed ille cum incautè, & inconſulte pugnaſſet, & multos amiſit in acie, & trecentos & ſeptem captiuos, quos Tarquinienſes immolarunt; non vtique ſuper aras, vt arbitror, ſed captos in deorum ſuorum honorem trucidarunt. Hernici autem à C. Plautio deuicti, ſubactique ſunt.

Quæ dum appararentur, Gallici rurſum belli fama increbreſcebat, ſed inter eos terrores ſolatio fuit pax Latinis petentibus data, & magna vis militum ab eis, ex vetuſto fœdere, accepta. In hoc bellum C. Plautius Conſul Dictatorem dixit C. Sulpitium, cui Mag. equitum additus M. Valerius.

VI. *Dictator contra Gallos dictus, cunctatur.*

HI cum aduerſus Gallos duxiſſent exercitum, & Dictator cunctatione frangere impetum Gallorum vellet, atque in rerum neceſſariarum penuriam eos adigere; ferox exercitus, moræ non patiens vbique fremere, ac Dictatorem calumniari: denique per Tulliũ primipilarem pugnam cum minis expoſcere. Dictator in proximum diem pollicetur, interim copiolas infirmas, mille agaſonum mulis inequitantium, admiſtis centum equitibus, in montem caſtris hoſtium imminentem ad ſpeciem & terrorem immittit. Mox vtraque acies auida certaminis in prælium ruit, priuſquam ſignum à ducibus daretur. Tantuſque fuit Gallorum impetus, vt ei dextrum Romanorum cornu par non eſſet, iamque nutaret, niſi Dictator increpitans Tullium, & milites pridie in caſtris feroces, in acie pauidos, tam acres eorum virtuti ſtimulos admouiſſet, vt alienatis à memoria periculi animis, in hoſtium tela ruerent, & hoſtem prope vecordi impetu turbarent, eques deinde emiſſus, turbatos auertit in fugam.

Pugnatur in ſtatarii victoria.

VII. *Romanis cedit.*

TVM ſcilicet ſignum datum iis, qui in monte latuerant. Qui cum ingenti clamore ad Gallorum caſtra obliquo monte tenderent, ipſi omiſſa pugna, effuſo curſu ad caſtra ferebantur. Vbi cum occurriſſet eis M. Valerius Magiſter eq. ad montes ſyluaſque vertunt fugam, vbi plurimi excepti ab iis, quos Dictator eo nocte miſerat, cæſique. Dictator triumphum egit de Gallis; nec alius poſt M. Furium iuſtiorem. Auri quoque ex Gallicis ſpoliis, ſatis magnum pondus, ſaxo quadrato ſeptum, in Capitolio ſacrauit.

Sulpitii Dictatoris triumphus.

Eodem anno Priuernates, & Veliterni incurſionibus in agrum Romanum cladem ſibi aliquam accerſebant. Reliquis etiam antiquis tribubus Pomptina, & Publicia additæ. Lex de ambitu à C. Petilio tribuno plebis, tum primũm lata. Ludi votiui, quos M. Furius Dictator vouerat, editi ſunt hoc anno, in quem cadit

Sabbaticus centeſimus quinquageſimus nonus.

ANNVS MVNDI 3697. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 181. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIFICIS 8. PHILIPPI MACED. 4. OLYMPIADIS CV. AN. 4. PRAETORE ATHENIS AGATOCLE. VRBIS CONDITÆ 396. C. MARTIO, & CN. MANLIO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 396.

I. *Philippus tyrannidē delet in Theſſalia.*

CVM Alexander Pheræus in Theſſalia Tyrannus, ab vxore & fratribus eſſet occiſus, & mox iſti ipſi fratres tyrannidem inuaſiſſent, Aleuadæ Theſſali nobiles delendæ tyrannidis cupidi, Philippi Macedonis auxilia ſibi adiunxerunt: qui in Theſſaliam profectus Tyrannos debellat, ciuitatibus libertatem recuperat, ſuamque erga Theſſalos beneuolentiam magnopere teſtatam facit. Quo circa in omnibus bellis, quæ poſtea geſſit, perpetuos, tam ipſe, quam filius eius Alexander, habuit ſocios & auxiliares. Sic fere Diodorus, etſi Demoſthenes Olynt. 1. pro cauſæ fortaſſe neceſſitate, dicat Theſſalos natura mobiles, ſemper omnibus mortalibus infidos fuiſſe, taleſque eoſdem eſſe Philippo. At Iuſtinus Philippum ait Theſſaliam adiiſſe, eamque expugnaſſe, non prædæ cupiditate, ſed quod exercitui ſuo robur Theſſalorum equitum adiungere cuperet, factumque voti compotem, vnum corpus equeſtrium, pedeſtriumque copiarum inuicti exercitus feciſſe. Scribit Demoſthenes Olynth. 2. Philippum Theſſalos ſibi conciliaſſe, promittendo ſe eis traditurum (ea eſt Plinio Theſſaliæ annexa prouincia) & recipiendo ſe Phocenſe bellum pro eis geſturum.

l. 7. ſi. — *Theſſalos ſibi deuincit.*

II. *Olympias Philippo nubit.*

Hoc anno Philippus Olympiadem, Neoptolemi Regis Moloſſorum filiam, duxit vxorem; ex qua ſequenti anno genuit Alexandrum Magnum, vt dicemus, Conciliante nuptias, vt inquit Iuſtinus l. 7 fratre patruele altore virginis, Ariſba Rege Moloſſorum. Plutarchus in Alexandro, & Diodorus lib. 16. eum Arymbam vocant, qui ſororem Olympiadis Troadam in matrimonium habebat, quæ cauſa illius exilii, malorumque omnium fuit. Nam dum incrementa regni, affinitate Philippi ſe acquiſiturum ſperat, proprio regno ab eodem priuatus, in exilio conſenuit. Agebat autem hoc tempore Philippus annum vigeſimum ſeptimum, iuxta ea, quæ in eius natiuitate diximus, licet videatur Plutarchus eum vocare adoleſcentem, cum haſce nuptias contraxit. Verum illa ætas non ad nuptias, ſed ad initiationem in Samotrace referenda eſt, quę potuit aliquot annis nuptias anteceſſiſſe.

p. 318. græ. — III. *Phocenſiū ſacrilegiū.*

Minime omittenda eſt hoc loco ex Pauſania, pœna ſacrilegij inſignis, quæ in hunc annum cadit. Nam Phocenſes Philomelo ſuaſore Delphicum Apollinis fanum diripere aggreſſi ſunt, Agatocle, principatum obtinente, Olympiadis quintæ & centeſimæ anno quarto. Sacra pecunia potiti, ſtatim tota ex Græcia copias contraxerunt, quos Thebani bello aggreſſi, decem ipſos annos alternante victoria vexarunt: collatis demum apud vrbem Neonem ſignis, Phocēſes terga vertere. Philomelus in fuga cum ſe ex arduo & prærupto ſaxo præcipitem dediſſet, exanimatus eſt; quod ſupplicij genus ante ab Amphyctionibus in eius factionem erat conſtitutum. Quibus autem calamitatibus ea prouincia toto decennio, quo durauit bellum ſacrum, ſic enim appellatū eſt, affecta fuerit, vrbes viginti duæ ſolo æquale abunde docuerunt. Diodorus hoc bellum ad biennium differt, & nouem annis duraſſe ait, Olympiadis centeſimæ ſextæ anno ſecundo, vbi de eo paulo pluribus agemus, pauloque diſtinctius.

IV. *Romæ lex de vnciali fœnore. Aliæ duæ leges.*

Tres hoc anno Romæ latæ leges, prima à M. Duellio trib. pl. de vnciario fœnore, id eſt vt duodecima pars ſortis quotannis pro fœnore ſolueretur: altera de viceſima eorum, qui manu mitterentur, parte ſcilicet bonorum in ærarium referenda. Eius licet autores facti fuiſſent patres, quia tamen in caſtris tributim nouo exemplo lata fuerat, tertia lex lata eſt, & capitali pœna ſancita, ne deinceps populo in caſtris legem ferre liceret, ne Conſul milites in ſua verba iam ſacramento addictos, ad quiduis etiam pernicioſum plebi, ferendum facile adduceret.

Priuernates victi, triũphatique.

Cneius Manlius alter conſulum bellum Faliſcum ſorte accepit, quod tamen nõ niſi anno ſequenti confectum eſt. At Martius exercitum in agrum Priuernatem, longinqua pace integrum, atque opulentum, duxit. Et milite in concionem vocato, cum ei caſtrorum, atque vrbis prædam integram ſpopondiſſet, tantus eſt ardor militibus iniectus, vt primo impetu hoſtem auerterent: fuſum inde ad oppidum perſecuti, cum iam ſcalas mœnibus admouerent, in deditionem vrbem acceceperunt. Inde Conſul de Priuernatibus triumphauit.

ANNVS MVNDI 3698. SEXTAE AETATIS ET IMPERII PERSARVM 182. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 9. PHILIPPI MACED. 5. OLYMPIAD. CVI. AN. I. PRÆTORE ATHENIS ELPINO, SIVE ELPINICO. VRBIS COND. 397. COSS. M. FABIO AMBVSTO II. & M. POPILLIO LÆNATE II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 355.

I. *Duces Athenienſium in Sociali bello.*

ATHENIENSES bello Sociali gerendo Charetem, & Chabriam duces præfecerant. Verum Chabrias nauali prælio contra Chium morte ſublatus eſt, cum maiore audacia quam ducem deceret, primus omnium triremem terræ appuliſſet, & vi exſcenſionem facere conaretur, vt ait Plutarchus in vita Phocionis, quo ille iuniore familiariter vtebatur. Itaque ſolus Chares bellum moderabatur, cum ſexaginta nauibus, quibus rurſum alias ſexaginta addiderunt, cũ Iphicrate & Timotheo præfectis, vt æquato cum Charete imperio, bellum aduerſus rebelles ſocios continuarent. Ex altera parte Chij, Rhodij, Byzanthij cum auxiliaribus, centum nauium inſtructa claſſe, aliquot inſulas Athenienſibus addictas populantur, & pecunias ad belli vſus corradunt. Interea cum Athenienſium ducibus viſum eſſet Byſantium obſidere, eo vtrimque vniuerſæ copiæ conuenere, & iam proximum erat, vt nauali prælio decerneretur, cum ſubito ingens ventorum procella ingruens, pugnæ conſilium diſiecit.

Chabriæ mors.

Sociorum copia.

II. *Chares collegas calũniatur.*

Et repugnantibus Iphicrate & Timotheo, Chares in pugnandi voluntate non ſolum perſtitit, ſed apud milites primùm, deinde apud Athenienſes per literas ſocios proditionis accuſauit, quaſi hoſtibus parcerent, & cum eis pugnare nollent, tantumque apud nimis credulum populum maledicendo maluit, vt reuocati, & exautorati multorum talentorum mulcta plecterentur.

Pharnabazum iuuat in defectione.

Chares deinceps vniuerſæ claſſi præpoſitus, dum Rempublicam ſumptibus leuare cogitat, facinus quoddam præceps aggreditur. Pharnabazus à Rege Perſarum defecerat, & parua inſtructus manu, contra Regis Satrapas inſtructos ſeptuaginta armatorum millibus, pugnaturus erat. Ad eum ſe Chares cum vniuerſis copiis commodum aggregat, earumque ope Pharnabazus victoriam obtinet. Itaque vt gratiam pro benefacto rependeret, tanta Charetem pecunia donauit, vt inde facile in totum exercitum ſtipendia erogare poſſet.

III. *De quo facto Rex cũ Athenienſibus expoſtulat.*

Pergratvm hoc Charetis factum initio Athenienſibus accidit: ſed poſteaquam Rex de iſta Charetis iniuria cum ciuitate per legatos expoſtulauit, &

Athenienſes rumore nuncio intellexere, Regem trecentarum nauium ſubſidio, eorum hoſtibus Chiis, Rhodiis, Byzantiis, cæteriſque ſociis affuturum, longe aliter affecti ſunt. Itaque bellum illud reueriti, ſociale bellum, pace cum defectoribus compoſita, terminare decreuerunt. Cumque eos non minus cupidos pacis comperiſſent, res non difficiliter compoſita eſt. Hæc Regis expoſtulatio, rumoribus de bello Perſarum contra Athenienſes occaſionem dedit, qua de re poſtea. *Finis belli ſocialis.*

IV. *Aliud ſociale belliũ in Philippum.* Interea Thraces, Pœones, Illyrii, cum nuper à Philippo victi eſſent, & proprio malo, & incrementis inimici affligebantur: ita quod ſinguli facere poſſe deſperabant, vt Philippum regno, ac fortunis omnibus euerterent, vniuerſi aggrediuntur. Verum eos dum copias adhuc in ipſum cogunt, ſubito aduentu oppreſſos, in iura Macedonici regni concedere coëgit. Ita fere Diodorus hoc anno, quæ ſunt à Iuſtino prætermiſſa. Confectum autem hoc bellum à Parmenione Philippi duce, mox conſtabit ex Plutarcho, apud quem Illyrii ſoli memorantur, quod præcipui hoſtium eſſent: vt viceuerſa coniugium Philippi cum Olympiade, quod tardius quam in præſentem annum cadere non poteſt, à Diodoro prætermiſſum eſt; rectius tamen hæ nuptiæ in præcedentem annum referuntur.

V. *Ortus Alexandri magni.* Si enim, vt Arrianus eſt author, cum Philippus mortuus eſt, Archonte Pythodemo, Alexander vigeſimum circiter agebat annum, neceſſe eſt eum hoc anno natum. In hunc annum etiam Plutarchus Alexandri natiuitatem refert, cum ait Philippum tres eodem die nuncios lætos accepiſſe; primo Illyrios à Parmenione ingenti prælio ſuperatos; ſecundo, in ludis Olympicis ſe equi pernicitate victorem declaratum; tertio, natum eſſe Alexandrum. Tempore ergo ludorum Olympicorum natus eſt, qui in hunc annum cadunt, in quibus Poro Malienſi victoria contigit. Plutarcho conſentit Euſebii chronicon, & Põtacus, Gordonius, [a] Perer. in Dan. l. 9. & Schottus in vita Demoſthenis hoc anno. Adde etiam è Sectariis Scaligerũ, Functium, Temporarium, Capellum, Mercatorem. Cum autem feratur natus die ſexto menſis Hecatombæonis (Is Iunio noſtro extremo reſpondet, ludi enim Olympici ſub æſtiuum æquinoctium celebrabantur,) oportet Olymp. cum Philippo nuptias in præcedentẽ annũ referre. Fallitur ergo Diogenes in vita Ariſtotelis, cum ait Alexandrum anno ſecundo centeſimæ nonæ Olympiadis decimum quintum ætatis annum egiſſe. Nam inde regrediendo ad vlt. annum centeſimæ quintæ Olympiadis peruenietur. Verum Plutarchi, Arriani, & cæterorum ſententia quam ſequimur, magis cum initio ac fine regni eius congruit, vt ſequentia docebunt. Sed & conciliari vtraque opinio poteſt, ſi dicamus eum paulo ante ludos Olympicos eſſe natum, ideoque extremum annum præcedentem ad præſentem referri. *Fallitur ergo Diogenes.*

[a] c. 15. n. 4.

Laërt. l. 5. poſt init.

VI. *Geminum bellum à Romanis confectum.* Romæ duo Cõſules, duo bella geſſere, facile alterum cum Tyburtibus, quod Lenas geſſit, qui hoſte in vrbem compulſo, agros vaſtauit. Faliſci & Tarquinienſes alterum Cõſulem prima pugna fuderunt, quod ſacerdotes eorum facibus ardẽtibus, anguibuſque prælatis, inceſſu furiali militem Romanum inſueta ſpecie turbauerãt. Deinde vbi cõſules, legatique ac tribuni, puerorum ritu vana miracula pauentes irridebant, increpabantque, vertit animos repente pudor, & in ea ipſa quæ fugerant ſponte irruentes, auerterunt totam aciem, caſtriſque etiam eo die potiti, præda ingenti parta victores reuerterunt, militaribus iocis cum apparatum hoſtium, tum ſuum increpantes pauorem. Eadem refert Frontinus, niſi quod non ſacerdotes, ſed milites habitu ſacerdotum ſubornatos, hoc ſtratagemate ſcribit vſos. *Furialis apparatus.*

. 2. c. 4.

VII. *Primus è plebe Dictator in Etruſcos.* Concitatvr deinde omne nomen Hetruſcum, & Tarquinienſibus Faliſciſque ducibus ad Salinas perueniunt. Aduerſus eum terrorem Dictator C. Martius Rutil. primus de plebe dictus. Magiſtrũ eq. item de plebe dixit C. Plautiũ, qui biennio ante conſul fuerat, Martius autem proximo. Et licet patribus indignantibus ipſam etiam Dictaturam vulgari, & belli apparatum omni ope impedientibus, eo ſtudioſius plebs cuncta iuſſit, quæ ille rogabat: moxque re bene contra hoſtem geſta, ſine autoritate patrum, populi iuſſu triũphauit. Creato porro pleb. Dictatore, nihil contra legem factum eſt, quæ iubebat ad eam dignitam non niſi conſularem dici. Itaque communicato cum plebe conſulatu, non recte illi potuit Dictatura negari.

ANNVS MVNDI 3699. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 183. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 10. PHILIPPI MACED. 6. OLYMPIAD. CVI. AN. 2. ARCHONTE CALLISTRATO. VRBIS CONDITÆ 398. C. SVLPITIO PETICO III. ET M. VALERIO PVBLICOLA CONSVLIBVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 354.

I. *Belli ſacri cauſa.* BELLVM ſacrum hoc anno conflatum, nouémque ipſos annos duraſſe, autor eſt Diodorus, hoc loco. Infra tamen Olymp. 108. 3. decem annis perſeueraſſe tradit, Pauſaniæ conſentiens: ſed de initio tamen diſſentiens. Diodoro adhæret Sigonius; Pauſaniæ, Gordonus & Scaliger, de quo paucis ſuo more Iuſtinus init. l. 8. & Gemiſtus l. 2. Eius cauſa & origo hęc fuit, ex plurium ſententia. Thebani victos Lacedæmonios & Phocenſes, tam Leuctrica pugna, quam quæ ad Mantinæam facta eſt, quaſi paruo ſupplicio cædes & rapinas luiſſent, apud commune Græciæ Concilium ſuperbe accuſarunt. *Amphictyonum Senatus.* Id Concilium Demoſthenes, Diodorus, & alij Græci Amphictyonum Senatum appellant, qui ex duodecim Gręciæ populis conflabatur, quos Æſchines de falſa legat. nominat, & ad Thermopylas conueniebant, de communibus Græciæ negotiis diſceptaturi. Lacedæmoniis crimini datum, ait Iuſtinus, quod arcem Thebanam induciarum tempore occupaſſent; Phocenſibus quod Bœotiam depopulati eſſent: aut potius, vult Diodorus, & Æſchinis orationi de falſa legatione conſentaneum eſt, quod magnum terræ ſacræ tractum, quæ Cirrhæa nuncupatur, contra antiquas leges, atque execrationes coluiſſent. Vnde repetundarum accuſati, multiſque talentis damnati, cum non haberent vnde ſoluerent, ideoque eorum agri Deo, ex eorundem decreto, conſecrandi eſſent, & ipſos fortunis omnibus euerſos, cum liberis & coniugibus ſolum vertere oporteret,

II. *Belli flabellum Philomelus.* PHILOMELVS quidam Phocenſis ſuos ad Concilii decreta reſcindenda excitat, templumque Delphicum ad ipſorum clientelam iam olim pertinere docet, & ad illud ſibi vindicādum hortatur. Illi mulctæ in ſe decretæ metu, cuius vindex foret tota Græcia, ducem illum ſuſcepti negotii eligunt. Qui mox ad Archidamum Lacedæmoniorum regem profectus, conſilium cum eo de inuadendis Delphis communicat, quod ſciret Lacedæmonios quoque grandi ære ab eodem Concilio mulctatos, non minus optare ea decreta antiquari.

Regem Archidamum eo implicat. Archidamus, cui hæc oratio non improbabatur, in præſens quidem manifeſta auxilia non obtulit, ſed clam pecuniis & militibus, qui ſtipendia facerent, auxilio futurum recepit. Tum Philomelus acceptis ab eo quindecim talentis, déque ſuo totidem adiectis, conductóque milite peregrino cum mille Phocenſibus, Templum Delphicum inuadit, & cæſis propugnatoribus occupat.

III. *Locri Phocenſes male pugnant.* STATIM fama occupati fani Locros finitimos auxilio euocat: ſed hi contra Phocenſes male pugnarunt, & poſt multam ſuorum cædem domum repetiere. Philomelus hac victoria excitatus, decreta Amphictyonum è columnis eradit, tabulas damnatorum abolet, rumoréſque diſſeminat, & per legatos præcipuis Græciæ vrbibus denunciat, ſe templum minime expoliare conſtituiſſe, ſed antiquum in illud ius ſuum vindicare, & iniuſtas ſententias abrogare voluiſſe. Cum autem Bœoti contra eos arma pararent, ipſe viciſſim omni ſe ope ad bellum parat, & belli ſocios acquirit.

Bœoti in Aſiam traijciunt contra Regem. At Bœoti expeditionē in Aſiam ſuſceperunt. Diod. enim ait factam, quo tēpore

ingens à bello Phocenſi periculum imminebat. Cum enim Artabazus à Charete, & Athenienſibus eſſet deſertus, ad Thebanos confugit, qui Pammenem cum 5. armatorum millibus ei tradunt, cum quibus in Aſiam traiicit, & iunctis cum Artabazo copiis, regios Satrapas duobus magnis prælijs fudit, & magnam Thebanis gloriam comparauit.

IV. *Demoſthenes Remp. adit.*

Pvblicas orationes ſcribere, & Rempub. capeſcere cœpit Demoſthenes, Calliſtrato prætore, anno ætatis quinto & vigeſimo, vt ait Dionyſ. Halycarn. in opuſc. ad Ammæum, ſed manifeſto mendo. Eſt enim hic annus Demoſth. 27. ex ipſiuſmet Dionyſ. ſententia; quandoquidem eum natum ibidem aſſerit anno ante centeſimā Olympiadem. Pergit autem; Et eſt prima eius cauſa foro parata, oratio contra Androtionem, quam ſcripſit Diodoro, decretum illius vt legibus contrarium arguente. Eodémq; tempore altera Calliſtrato prætore De immunitatibus, quam ipſe habuit, omnium orationum venuſtiſſimam, atque elegantiſſime ſcriptam. Sic ipſe. Ariſtoteles interea trigeſimum annum agens, cum Platone verſabatur.

V. *Vterque Conſul patricius.*

Romæ porro tempus comitiorum aduenerat, & de Dictatore plebeio offenſi Patres, nec ab eo haberi comitia Conſularia, nec à plebeio Conſule volebant. Nam alter Conſul Fabius bello detinebatur; ergo per interregnum duo patricij Conſules creati ſunt, anno, vt ait Liuius, quadringenteſimo Vrbis Conditæ. Sed eum deceptum in hac annorum ſupputatione, plerique conſentiunt: ideoque eum in Faſtis Conſularibus, & eorum, annis deſerunt, vt Onuphrius, Sigonius, Grellius, Cuſpinianus, Genebr. Pighius, &c.

Ratio temporis.

Alij tamen ſequuntur, & probant, vt Glarean. Gordon. Functius, Caluiſius. Sed neceſſario fatēdum eſt pleroſque in errore verſari, à T. Liuio in fraudem inductos, ob aliquot annos ab eo negligenter prætermiſſos; quod ſæpe Cuſpinianus, & Glareanus, Onuphrius quoque, ac Sigonius conqueruntur. Nam ſi vrbs anno primo Olympiadis 7. condita eſt, quæ eſt Dionyſij Halycarnaſſei ſententia, & Liuij fatetur eſſe Onuphrius, in diſp. de anno & die Vrb. Cond. non poteſt Vrbis annus quadringenteſimus, reſpondere anno ſecundo centeſimæ ſextæ Olympiadis. Nam hi omnes anni Olympici conficiunt ſummam quadringentorum & viginti duorum annorum, à quibus ſi auferas ſex integras Olympiades, id eſt viginti quatuor annos, neceſſe eſt præſentem annum Olympicum trecenteſimo nonageſimo octauo Vrbis, quem anni huius index præfert, non autem quadringenteſimo congruere, ex quo vides annos Vrbis cum annis Olympiadum nobis hactenus recte proceſſiſſe.

VI. *Liuij Chronologia.*

Qvoniam vero certiorem annorum Romanorum per Conſules deductorum, non habemus ducem quam Liuium, etſi diuerſos diuerſis in locis annales ſecutum, propter eáque ſibi parum aliquando conſtantem, vt fatetur Onuphrius loco citato, eum ſequi cogimur. Et quoniam facilius eſt in numerorum notis errari, quam in Conſulibus aut omittendis aut adiiciendis, ex quibus anni computentur; maluimus eum in his, quam in illis ſequi: licet etiam in his Conſulibus aliquos omiſſos, cum prædictis viris doctis fateamur, atque doleamus. Habemus autem nobis conſentientem Sigonium in Faſtis, Stephanum Pighium in Annal. & alios, ex quo ſupra eos in anno gemini Dictatoris deſeruimus: Onuphrio autem eandem ob cauſam hic annus eſt 399. & non octauus, vt nobis. Idem Liuius vocat hunc annum 35. ab Vrbe à Gallis recepta, quod noſtræ etiam Chronologiæ conuenit annumeratis extremis, quod autem vocat nonum à plebeio Conſulatu, Glarean. Sigon. Onuphr. corrigunt, & legunt vndecimum, quod facile ſit pro XI. IX. ponere, & vice verſa: eſt tamen reuera duodecimus, vt Glareanus quoque notauit, & cuiuis facile eſt ab anno V. C. 387. incluſiue numerare.

Noſtra firmatur.

Quod ad res geſtas attinet, nihil hoc anno memorabile proditur. Nam nouum certamen de Conſularibus comitiis, ad ſequentem annum referendum eſt.

ANNVS MVNDI 3700. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 184. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 11. PHILIPPI MACED. 7. OLYMP. CVI. AN. 3. PRAETORE ATHENIS DIOTIMO. VRB. COND. 399. COSS. M. FABIO AMBVSTO III. & T. QVINTIO CAPITOLINO PATRICIIS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 353.

I. *Incremẽta belli ſacri.* TRIGESIMVM ſeptimum ſeculũ ab ortu rerum hoc anno terminatur, ſimulq; mundanus Iubilæus ordine ſeptuageſimus quartus, quo anno non exigua bellum ſacrum accipit incremẽta. Nam Philomelus ſentiens, pleraſq; Græciæ prouincias ſibi nomine ſacrilegii infenſas, arma in Phocenſes parare, ingentem vim militum mercede conducit, præter Phocenſium manum, pecunias in ſtipedium à Delphis exigit, vt à ſacris donariis abſtineat. Hactenus nimirum theſauros pecuniarios aureos argentoſque ſuſtulerat. Ibi enim plurimæ pecuniæ congregatæ, quaſi loco omnium tutiſſimo aſſeruabantur; quod de templo quoque Iudæorum in 2. Machabæorum legimus. Itaq; Philomelus cum memorabili exercitu foras prodit, oſtentans ſe cum quouis hoſte Phocenſium ad pugnam paratum. Primum vt dixi, occurrunt Locri, ſed infeliciter pugnant, multi cæduntur, capiuntur multi nonnulli etiam ſe de rupe præcipites dedere. *ca.3.6.11.*

II. *Philomelũ pleriq; Græci iuuant.* VICTI Locri à Bœotis auxilia poſtulant, qui de bello ſacro decretum ab Amphyctionibus impetrant, vt communibus Græciæ viribus contra Phocenſes pugnetur; multi ſe populi Bœotis, Thebaniſque aggregant: alii Phocenſibus opem ferunt, in quibus Lacedæmonii, qui & ipſi ingẽti mulcta 500. talent. primò, deinde etiam mille ab Amphictyonum Concilio, ob Cadmæam occupatam, damnati fuerant. Athenienſes quoque, ac nonnulli Peloponneſij Phocenſium partes ſecuti ſunt. Philomelus ipſe maiores etiam copias cogit, quibus cum ſtipendium augere vellet, ſacris donariis manus iniicere coactus, templum deprædatur: & cum decem millibus in Locrenſium agros excurrit, & Locros, quamuis Thebanorum auctos auxiliis, prælio vincit, moxque etiam Theſſalos cum ſex millibus armatorum pugnantes. *Locros iterũ vincit.*

III. *Vincitur à Bœotis cum ſuis.* SVPERVENIT deinde Bœotorum exercitus, in quo ad 13. millia numerabantur. Cum etiam Phocenſes ab Achæis Peloponneſiis mille & quingentis militibus augentur. Cumque mox inter vtrumque exercitum, in ſyluoſis locis ſibi occurrentem, primum velitatio, tum atrox pugna commiſſa eſſet, Phocenſes ſuccumbunt, Philomelus poſt animoſam pugnam, multaque accepta vulnera, in præruptum locum coarctatus, cum nullam haberet elabẽdi viam, ne viuus veniret in hoſtiles manus, ſaltu ſe abiecit in præceps, quo & ſacrilegii pœnas dedit, & grauibus ſe ſuppliciis eripuit. In eum ſcriptores omnes, qui hoc bellum attigerunt, ſtylum exacuunt, nec immerito. Etſi nihil in eo fano, non profanum fuit, ſacrilegus tamen fuit, qui quæ ſacra credidit, expilare non dubitauit. *Et præcipitio perit.*

Philomelo, qui hoc bellum accenderat, mortuo, minime extinctum eſt bellum, Onomarcho eius Collega, Phocenſium ſuffragio, ei in munere Imperatoris ſuccedente, vt ſequens annum docebit.

IV. *Philippus Methonem expugnat.* INTEREA Philippus Macedo Methonem expugnat, direptamque ſolo æquat, & Pagas [a] in poteſtatem redactas, imperium accipere cogit, vt ſcribit hoc anno Diodorus, quæ fere anno ſeq. repetit, addens conuentum cum ciuibus, vt vrbe cum ſingulis veſtimentis excederent, & agrum inter Macedonas diſpertitum eſſe: eadem

[a] Demoſth. Olymp. 1. Pagaſas.

poſt eum Gemiſtus ad verbum, verum quod ad Methonem attinet, quam quidam Thraciæ, alii Macedoniæ vrbem fuiſſe volunt, non parum diuerſa Iuſtinus ſcribit. Cum Methonam, inquit, vrbem oppugnaret in prætereuntem de muris ſagitta iacta, dextrum oculum Regis effodit; quo vulnere, nec ſegnior in bellum, nec iracundior aduerſus hoſtes factus eſt; adeo vt interiectis diebus pacem deprecantibus dederit: nec moderatus tantum, verum etiam mitis aduerſus hoſtes fuerit. quomodo mitis, qui direptam vrbem ſolo æquauerit? deditios ciues nudos eiecerit? vtique dolebat ab oculo Philippus. Bellum, inquit Suidas, cum Methonæis in Thracia gerenti, After quidam ſagitta, cui inſcripſerat. *Aſter Philippo telum mortiferum iacit*, oculum illi excuſſit, Philippus vero & ipſe telum coniecit, cum hac inſcriptione, *Aſterem Philippus captum faciet penſilem*, quod & fecit. Nec aliam belli cauſam fuiſſe apparet, quam quod illa pridem Macedonici iuris fuiſſet: idemque de Pagaſis Magneſiæ in Macedonia dicendum arbitror.

lib.7.fi.

V. *Demoſthenis de Claſſibus oratio.*

Diotimo poſt Calliſtratum Prætore, inquit Dionyſius Halicarnaſſeus in Opuſc. ad Ammæum, Demoſthenes primam habuit apud Athenienſes concionem, quam Rhetoricarum tabularum authores de Claſſibus inſcribunt, in qua hortatur Athenienſes ne pacem, quæ cum Rege conuenerat, Perſarum ſcilicet, vt Libanius interpretatur, qui aduerſus Græcos expeditionem moliri ferebatur, qui Artabazum fouebant, vt de Thebanis ſupra diximus, ne pacem, inquam, irritam facerent, néve bellum inciperent, priuſquam nauales copias comparaſſent, in quibus maximum eorum robur ſitum erat; & quæ debeat eſſe inſtructionis ratio, ipſe docet. Sic Dionyſius.

VI. *Duo Coſſ. patricij ſumma contentione facti.*

Porro magnum Romæ certamen Conſulibus erat, cum Plebe, ac Tribunis eius. Nam Conſules non virtutis ſolum ſuæ, ſed etiam fidei eſſe ducebant, vt acceperant duo patricij conſulatum, ita in duos transferre proximis comitiis patricios, & vel totum poſſidendum, ſicut à maioribus accepiſſent, aut toto cedendum eſſe. Plebs contra fremere, nec ſe vel ciuitate vel vita dignam ducere, ſi duorum hominum virtute partum conſulatum, ipſi vniuerſi retinere non poſſent; acerbiſſima quęque potius eſſe patienda, quam vtrumque Conſulem videre patricium. Cumque aliquoties fruſtra in campum deſcenſum eſſet, multique per ſeditiones acti comitiales dies, poſtremo perſeuerantia Conſulum victa plebs eo prorupit, vt vociferantes actum eſſe de libertate, mœſta ſequeretur. Conſules relicti à parte populi, comitia nihilo ſegnius perficiunt, creantque M. Fabium Ambuſtum, & T. Quintium Capitolinum, vtrumque patricium, à quibus duo bella proſpere geſta. Alterum cum Tiburtibus: quorum vrbs Saſſula cum capta fuiſſet, cæteraque oppida eandem fortunam timerent, vniuerſa gens poſitis armis in fidem Conſulis venit, de quibus & triumphauit.

Victi Tyburti.

VII. *Victi, puniuntque Tarquinienſes.*

Mitis ea victoria fuit. At in altero bello in Tarquinienſes acerbè ſæuitum. Nam multis mortalibus in acie cæſis, ex ingenti captiuorum numero 358. delecti, nobiliſſimus quiſque qui Romã mitteretur, vulgus aliud trucidatum. Nec populus, in eos qui Romam miſſi fuerant, mitior fuit. Medio in foro omnes virginis cæſi, ac ſecuri percuſſi ſunt; id pro immolatis in foro Tarquinienſium Romanis, pœnæ hoſtibus redditum. Diodorus 260. tantum ponit, & quidem poſt tres abhinc annos.

Samnites ad amicitiã recepti.

Res bello bene geſtæ effecerunt, vt Samites quoque amicitiam peterent, atque impetrarent. Interea nihilominus plebs, quod valde mirum atque incredibile videatur, tot ditata prædis, ſpoliis, victoriis, tot caſtris, tot vrbibus potita, leuata etiam vnciario fœnore, tamen ipſa ſorte obruebatur, nexumque inibat: vt de propriis ſollicita debitis, minus conſularis honoris participationem curaret. Itaque proximo anno nemo de Plebe obtinuit Conſulatum.

ANNVS MVNDI 3701. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 185. ARTAXERXIS OCHI 12. IEDDOÆ PONTIF. 6. PHILIPPI 8. OLYMPIADIS CVI. AN. 4. ARCHONTE THEODEMO, SIVE EVDEMO. V. C. 400. COS. C. SVLPITIO PETICO IV. ET M. VALERIO PVBLICOLA II. PATRICIIS.

Dionyſ. Diodor.

ANNVS ANTE CHRISTVM 352.

I. enouatur ellum ſaum.

VIDES erudite Lector, hoc primo anno trigeſimi octaui ſeculi, quod fœlix, fauſtumque ſit, annos Olympiadum, & V. C. recte congruere ab initio, in quo poſuimus cum Dionyſio Halycarnaſſeo annum primum Vrbis Conditæ cadere in annum primum ſeptimæ Olympiadis. Quo tempore Thebani, Bœotique victoriam de Phocenſibus adepti, Philomelo extincto, & ſacrilegorum copiis diſſipatis, extinctum quoque bellum rati, domum copias reducunt. At Onomarchus, quem Iuſtinus Oenomaum vocat, Phocenſium, & ſociorum copiis collectis, de bello deinceps gerendo, aut ineunda pace deliberat. Cúmque pleriſque conſilia pacis probarentur, improbiſſimi quique & audaciſſimi, plurimorumque facinorum rei, quorum ſalus ac quies, clade publica, turbiſque communibus continebatur, bellum omnino ambiebant, eiuſque ducem quærebant: quibus ſe commodùm obtulit Onomarchus, & ipſe concilio publico, ac legibus iam pridem obnoxius; qui Phocenſibus, ſociiſque perſuaſit vt in Philomeli cœptis perſeueraretur. Ergo ſacri, aut ſacrilegi verius belli dux eligitur; peregrini militis vim colligit, vacuos cæſorum ordines explet, atque auget, arma fabricatur, ac pecuniam, qua amicos, inimicoſque demeretur, ac corrumpit: primóque belli impetu multis vicinorum aut victos, aut exterritos cogit imperata facere, donec Cheronææ obſidione ſuſcepta, à Thebanis victus in patriam reuertitur. Hæc ex Diodoro.

nomarcho uce.

II. hilippus Theſſa pugnat, vincit.

INTEREA Lycophron Pheræorum tyrannus, iam dudum à Philippo victus, Tyrannidem recuperauerat: cum Philippus à Theſſalis accitus, copias in Theſſaliam traduxit, vbi contra Phayllum Onomarchi fratrem, ſeptem armatorum millibus ſtipatum, pugnauit, & profligatum è Theſſalia expulit. Nec minus Onomarchus auxilio Lycophroni fuit, eumque ingentibus copiis non ſolum tutatus eſt, ſed cum Theſſalis etiam, Philippóque confligens, ſemel, iterumque victor effectus eſt, adeo vt Philippus in ſummum adduceretur diſcrimen, ſéque in Macedoniam recipere cogeretur. Hinc expeditione in Bœotiam tranſlata Onomarchus collatis ſignis Bœotos vincit, eiſque Coronæam eripit.

Mox ab nomarcho incitur.

III. Quem poſtodum cũ ycophrone incit.

IN Theſſaliam interim Philippus cum exercitu reuerſus, Lycophronem oppugnabat; qui viribus impar auxilia à Phocenſibus petit. Ei ſubſidio venit Onomarchus, cum 20. peditum, equitum autem tribus millibus. Factus enim erat fœlici rerum ſucceſſu potentior, & vicinus exitio ad ſummum iam apicem res ſuas prouexerat. Redintegrato enim prælio victoriam Philippus obtinet, Onomarchus cum ſuis mare fugitiuus adit, proiectiſque armis, ad triremes Athenienſium tum forte prætereuntes plerique adnatabant. Nihilominus ſex millibus cæſis, tria millia in Philippi poteſtatem venerunt: in quibus Onomarchus ipſe, quem egit in crucem: cæteros vt ſacrilegos in mare demerſit. Pauſanias tamen l. 10. [a] ait Onomarchum ad mare fugientem à ſuis militibus iaculis fuiſſe confixum, ipſius ignauia, & imperandi inſcitia, ea ſe clade affectos interpretantibus.

t Onomarchum n crucem git.

IV. Quid de ac pugna, & Philippo Iuſtinus.

NEQVE vero propterea bello ſacro finis allatus eſt. Phayllus quippe quem recte Φαῦλλον dixeris, Onomarcho fratri ſucceſſit. Ita Diodor. & Gemiſt. Verum non

a p. 318. gr.

ſunt omittenda quæ habet de hac pugna Iuſtinus l. 8. hoc modo. Philippus quaſi ſacrilegij, non Thebanorum vltor eſſet, omnes milites coronas laureas ſumere iubet, atque ita velut Deo duce in prælium pergit. Phocenſes inſignibus Dei conſpectis, conſcientia delictorum territi, abiectis armis fugam capeſſunt, pœnaſque violatæ religionis ſanguine, & cædibus ſuis pendunt. Incredibile quantam ea res apud omnes nationes Philippo gloriam dedit. Illum vindicem Sacrilegij, illum vltorem religionum, denique diis proximus habetur, per quem deorum maieſtas vindicata ſit. Ita Iuſtin.

Hoc Archonte Demoſthenes Timocrateam ſcripſit orationem, Diodoro violatarum legum reum agente Timocratem, & concionem de mittendis Megalopolitanis auxiliis, quam ipſe pronunciauit. Ita Dionyſius Halycarnaſſenſis opuſculo ad Ammæum.

V. *Bellum in Volſcos.*

Romæ hoc quoque anno vterque Conſul patricius fuit, nec magnum ea de re, in populo ære alieno grauato, certamen fuit. In bellum Hetruſcum intentam ciuitatem, legati Latini ad Volſcos conuertere, nunciantes exercitum conſcriptum, armatumque, iam ſuis finibus imminere: inde populabundos in agrum Romanum eſſe venturos. Cærites quoque ſe Tarquinienſibus popularibus adiunxiſſe, prædæque partem in Cæritum fines auectam. Contra quos cum etiam Dictatorem mitti placuiſſet, Senatus Valerium Conſulem Dictatorem dicere iuſſit. Is T. Manlium L. filium dixit, qui cum Mag. equitum A. Cornelium Coſſum dixiſſet, Conſulari exercitu contentus, ex autoritate patrum, ac populi iuſſu Cæritibus bellum indixit. *T. Manlius Dictator in Caretes.*

VI. *Qui veniã petunt.*

Cærites terrore belli, ad quod conficiendum etiam Dictator creatus eſſet, & propria infirmitate conturbati, & prædationem, & Tarquinienſes defectionis autores execrabantur, nec quiſquam eorum arma, aut bellum contra Romanos parandum cenſuit. Sed veniam potius erroris infimis precibus poſtulandam. Miſſi ergo legati, tum culpam excuſabant, quod Tarquinienſes per agrum ipſorum infeſto agmine tranſeuntes, traxiſſent quoſdam agreſtium eius populationis comites, quæ ſibi crimini detur, quos dedere Romanis, aut ſupplicio afficere parati eſſent: tum veniam poſtulabant, veteris commemoratione beneficij, quod in clade Romana Gallici belli, Romanorum ſacra fugitiua pie excepiſſent, ritéque procuraſſent; quæ nunc vt ſibi auxilio eſſent ſuppliciter implorabant. Flexus eſt ad miſericordiam populus, malens præſentis maleficij, quam veteris beneficij eſſe immemor. Itaque pax populo Cæriti data, induciaſque in centum annos factas, in Senatuſconſulta referri placuit. *Et obtinẽt.*

In Faliſcos eodem noxios crimine vis belli conuerſa eſt, ſed hoſtes nuſquam inuenti, cum populatione peragrati fines eſſent, ab oppugnatione vrbium temperatum, legionibuſque Romam reductis, reliquum anni muris, turribuſque reficiendis conſumptum eſt. *Faliſci vaſtati.*

ANNVS MVNDI 3702. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSAR. 186. ARTAXERXIS OCHI 13. IEDDOÆ PONT. 6. PHILIPPI MACEDONIS 9. OLYMPIADIS CVII. AN. I. ARCHONTE ARISTODEMO. VRBIS COND. 401. COSS. P. VALERIO PVBLICOLA, ET C. MARCIO RVTILIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 351.

I. *Phayllus bellum ſacrum redintegrat.* EXTINCTO Onomarcho, Phayllus eius frater Phocenſium rebus præficitur, ſub initium Olympiadis centeſimæ ſeptimæ, in qua Smicrinas Tarentinus coronatus eſt curſor. Phayllus autem nec clade fratris, nec cauſæ iniquitate deterritus, vt damnum acceptum repararet, magnas peregrini militis copias coëgit, duplo maius ſtipendium exoluens; & accitis ſociorum auxiliis, factus eſt potentior. *Quantam pecuniæ vim, & vnde corraſerit, ex Diodoro.* Arma quoque ingenti numero, & aurea, argenteáque numiſmata, non ſegnius quam Onomarchus, fabricatus eſt; aurea ſcilicet, atque argentea donaria, fracta, conflatáque, in pecuniam, fouendo bello ſacrilego neceſſariam, conuertebantur. Quæ diſtinctius tradit Diodorus, quinto ab hinc anno.[a] *Aureos*, inquit, *lateres centum & viginti*, (Sic enim ex Græco legendum, non 360. vt eſt in verſione Latina Rodomani) *à Crœſo Lydorum rege dedicatos, duorum talentorum pondere ad monetæ vſum conflauit; phialas quoque aureas* 360. *quarum ſingulæ duas minas habebant; aureique leonis, & fœminæ ſigna, quæ omnia triginta auri talenta pendebant.* Quod aurum, iuxta argenti æſtimationem 4. millia talentorum efficeret: ex donariis vero argenteis, plus ſex millibus tantûm, adeo vt ſumma omnium decem millium talentorum æſtimationem excedat. Quam ſummam non minorem ea, quam poſtea Alexander in Perſarum theſauris acquiſiuit, aliqui prodiderunt. Ita Diodorus. *a p. 540.*

II. *Eius ſupputatio improbatur.* Vervm quomodo triginta auri talenta, quatuor millibus talentorum argenti æquiparet non intelligo. Nam ex communi conſenſu eorum, qui iſta examinant, in quibus Villalp. Vna vncia, vel libra, vel talentum auri, duodecim tantum vnciis, libris, vel talentis argenti reſpondet, & conſequenter 30. auri talenta valent trecentis & 60. talentis argenti, non 4. millibus talentorum. Quod ſi nomine argenti vulgarem pecuniam ex ære vel ferro intelligat, aut aliquam ex commiſtione metallorum conflatam, nihil certi ex pondere colligi poteſt.

Auxilia Phaylli. Ad Phayllum porro Lacedæmonij mille armatos, Achæi duo millia, Athenienſes quinque millia peditum, & quadringentos equites, quos ductabat Nauſicles, miſere. Lycophron quoque Phæreorum tyrannus, poſt interitum Onomarchi auxilio deſtitutus, Phæras in manus Philippi tradidit, & data fide dimiſſus, cum duobus millibus ad Phayllum ſe contulit.

III. *Phaylli in Bœotia bellum. Et tabida mors.* Phayllvs ergo cum exercitu in Bœotiam progreditur, contráque Thebanos leuiora aliquot prælia infeliciter commiſit; & nihilominus vi aliquot vrbes Locrenſium in Achaia expugnat, diripit, exſcindit: moxque lenta correptus tabe, diu cum morbo conflictatus, interque ſæuos cruciatus, prout impietati hominis congruebat, vitam finiuit. Scribit Pauſanias,[b] ei vixdum ad imperandum aggreſſo, in ſomnis oblatam eſſe ſpeciem hominis æneam, qualis in donariis Apollinis viſebatur, cui ex diuturniore morbo carne conſumpta, ſola oſſa remanerent; cui cum ſe ſimilem factum videre viſus eſſet, paucis poſt diebus macie contabeſcens ſomnij euentum impleuit. Hæc ille, ſignificans vix paucis diebus hunc Phayllum Phocenſibus præfuiſſe. At res ab eo geſtæ facile annum vnum explere poſſunt. *Phalæci ſucceſſoris mors.* Reliquit autem moriens, qui Phocenſibus deinceps præeſſet, Phalæcum, Onomarchi filium vixdum pubertatem ingreſſum, adiûcto ei curatore, vno de ſuis familiaribus Mnaſea; qui mox à Bœotis, cum ducentis Phocenſibus occiſus eſt. Hæc de bello ſacro hoc anno Diodorus, & Gemiſtus l. 2. *b l. 10. p. 318.*

IV. *Philippus contra Phocenſes mouet.* *Et Athenienſes tranſitum negant ad Thermopylas.*

Interea Philippus, cum Pheræos à Tyrannide liberatos in libertatem priſtinam vindicaſſet, cæteris rebus in Theſſalia compoſitis, verſus Pylas contra Phocenſes copias ducit; ſed cum ei tranſitus ab Athenienſibus negaretur, in Macedoniam ſe recepit. Sed hæc Diodori vehementer Iuſtinus exaggerat. [a] vbi inter alia. Athenienſes audito belli euentu, ne in Græciam Philippus tranſiret, anguſtias Thermopylarum, pari ratione ſicut antea aduenientibus Perſis, occupauere. (Verum ea gloria nō Athenienſium, ſed Milciadis, & Spartanorum fuit) ſed nequaquam ſimili aut virtute aut cauſa, ſiquidem tunc pro libertate Græciæ, nunc pro ſcelere publico; tunc à rapina hoſtium templum vindicaturi, nunc aduerſus vindices, templorum raptores defenſuri. Agunt ſe propugnatores ſceleris, cuius maxime omnium vltores eſſe debuerant, tot beneficiis ab eo Deo affecti, &c.

[a] lib. 8.

V. *Demoſthenes in Philippum agit.*

Hæc quoque accuſatio Demoſthenem petit. De ipſo enim Dionyſ. op. ad Ammæum; Theodemum prætorem ſecutus eſt Ariſtodemus, ſub quo Demoſthenes contra Philippum concionari cœpit, & apud populum verba fecit, de mittendo conductitio exercitu, & decem celeribus triremibus in Macedoniam: vt ſcilicet domi occupatus, in Græciam tranſire, eamque turbare non poſſet. Neque vero tam accuſandi Athenienſes, quod Philippum infidum hominem Græcia prohibuerint, quam ille, ſpecie belli Phocenſis, occupare conaretur; quam quod ipſis Phocenſibus auxilio peditum equitumque, contra Bœotos, Thebanóſque ſacrilegij vindices ſummiſiſſent. Hoc eodem tempore ſcriptam à Demoſthene orationem, quæ eſt contra Ariſtocratem, teſtatur Dionyſius eodem loco.

VI. *Iſocrates Panegyricam edit.*

Panegyricam etiam ab Iſocrate hoc tempore editam, quindecim annis ante mortem eius, aliqui apud Plutarch. in eius vita, in op. 10. oratorum, tradiderunt; tot enim annis ab eius morte diſtat hic annus: ipſe autem videtur ſentire decem tantum annis ante mortem fuiſſe editam. Quamquam ambiguus eſt locus in græco. Nam iſti anni non ſolum de vita authoris, qui ſenſus magis placet, ſed de mora ſcriptionis accipi poſſunt, quo modo videtur eos accepiſſe interpres Iſocratis, in argum. Panegyrici. Conuenit autem editam hoc tempore iſtam orationem, quo totius Græciæ conuentus, ineunte noua Olympiade, celebrabantur. Sed & argumentum de bello à Græcis in Barbaros ſuſcipiendo, huic tempori minime repugnat; quo & Athenienſes duce Charete, & Thebani Pammene præfecto, contra regem Perſarum pro Artabazo pugnauerunt. Cæterum quod ait Plutarchus fuiſſe qui dicerent nobiliſſimam illam ſcriptionem, quáque ſibi autor mirifice placet, è Gorgiæ Leontini, Lyſiæque ſcriptis eſſe mutuatam, apud me fide caret. Quod enim Iſocratis eſſet os, eam magnifice iactare orationem, quam tota Græcia plagiariam eſſe facile conuinceret? vtriuſque enim ſcripta in omnium manibus erant, ipſique ſcriptores paulo ante è viuis exceſſerant.

An ex aliis mutuata Rhethoribus.

VII. *Contentio de conſulatu inter Patres ac Plebem.*

Romæ cum tempus comitiorum appeteret, Dictator ea habere, & Conſulatum apud Patricios retinere moliebatur, vſque adeo, vt mallet è Rep. tollere Conſulatum, quam eum promiſcuum patribus ac plebi facere. Tribuni contra comitia haberi non patiebantur, niſi ſibi plebeius conſul reſtitueretur. Prolatandis igitur comitiis, cum Dictator magiſtratu abiiſſet, res ad interregnum rediit, & vſque ad vndecimum interregem, ſeditionibus certatum eſt (id tempus duorum fere menſium fuit, ſi quini dies ſingulis interregnis more maiorum tributi ſunt, vt ex Liuio conſtat l. 1. vbi de morte Romuli.) Tandem tædio victi patres, lege Licinia de promiſcuo conſulatu, alterum fieri è plebe Conſulem permiſere. Itaque P. Valerio Publicolæ datus ex à plebe Collega, C. Marcius Rutilius.

Plebs conſulem recuperat.

VIII. *Viri menſarij.*

Novi Coſſ. ſolutionem æris alieni in publicam curam verterunt, eamque in rem Quinqueviros menſarios creauerunt, quorum eximio ſtudio atque induſtria, vis ingens æris alieni, non ſolum ſine iniuria, ſed etiam ſine querela partis vtriuſuis exhauſta eſt.

C. Iulius Dictator.

Inde vano terrore belli Hetruſci C. Iulius in caſtris Dictator dictus L. Æmilium habuit Mag. eq. Cæterum foris tranquilla omnia fuere, domi autem à Dictatore tentatum vt noui conſules patricij crearentur, ſed res ad interregnum rediit.

ANNVS MVNDI 3703. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSAR. 187. ARTAXERXIS OCHI 14. IEDDOÆ PONT. 14. PHILIPPI MACEDONIS 10. OLYMPIADIS CVII. AN. 2. ARCHONTE THESSALO, SIVE THEELLO. VRBIS COND. 401. COSS. C. SVLPITIO PETICO, ET T. QVINTIO POENO PATRICIIS.

Diodor. Dionyſ. ad Ammæum.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 350.

I. *Thebani Perſis accepti.* *Ab iis pecunias accipiunt.*

IN Græcia nihil memorabile hoc anno geſtum tradit Diodorus, niſi quod Thebani belli Phocenſis laboribus defeſſi, & exhauſti ſumptibus, miſſis ad regem Perſarum legatis, ab eo trecenta argenti talenta dono acceperunt. Quo artificio tantum pecuniæ vim obtinuerint, non tradit Diodorus. Exiſtimo autem id à Rege factum, quod auxilia ab ipſis, quos fortiſſimos eſſe didicerat, in expeditionem Ægyptiacam expectaret, quæ etiam mox obtinuit, vt dicemus. Quodque eos iam inde à Xerxis temporibus, amicos, fautoréſque Perſarum eſſe didiciſſet: quæ etiam cauſa fuit, vt inter omnes Græciæ legatos, primas apud regem obtinerent, vt ſupra ex Xenophonte dicebamus. [a]

[a] Olymp. 103. a. 3.

II. *Noua defectiones à Perſis. Ochus imbellis. Arma parat.*

IN Aſia vero Ægypto, Phœnicia, Cypro, grauiſſima bella renouata ſunt: & huic Chronologiæ præter Diodorũ, aſtipulatur Euſebius, & Gordonus. Cum enim, vt ait Diodorus in hunc annum, Ægyptii à Perſis ſuperioribus annis impune defeciſſent, Quod Artaxerxes cognomẽto Ochus, bellicæ rei ſtudio non teneretur, ſed omnia per præfectos ageret, quorum tum perfidia, tum imperitia non exiguas ſæpenumero clades accepiſſet. Nunc animaduertens Phœnices & Cyprios contemptum Ægyptiorum, & petulantiam imitari, ipſe per ſe bellum defectoribus inferre ſtatuit; eamque in rem magnam armorum, militum, triremium, commeatuum vim coëgit. In Phœnicia bellum exortum, dum Regii præfecti in Sidonios acerbius ſe gerunt; qui etiam reliquos Phœnices, libertatis cupiditate allectos, ad defectionem impulerunt, ſimulque legatos ad Nectonabum regem Ægypti Perſarum hoſtem de belli ſocietate mittunt, triremes ædificant, peregrinum militem mercede contrahunt, omne genus armorum, telorum, commeatuumque comparant, vt qui diuitiis, ex diuturna pace, & multiplici mercaturæ commercio abundabant.

III. *Sidonii in Perſam iniurii.*

VT autem hoſtilis iniuriæ exordium facerent, Regium Perſarum hortum arboribus conſitum, exciſis arboribus deuaſtarunt, fœnum ad regiorum equorum vſum collectum incenderunt, Perſas denique, à quibus contumelioſius tractati fuerant, ad ſupplicium rapuere. Poſtremò operam dediſſe videbantur, ne eis Rex, ſi maxime vellet, poſſet ignoſcere. Verum Rex barbarus paulo poſt eorum culpas, vindictæ atrocitate ac crudelitate, longe multumque ſuperauit.

Tennes eorum rex Satrapas eius vincit.

Contractis igitur Babylone magnis peditum equitumque agminibus, confeſtim in Phœnices mouet. Dum autem Rex eſt in itinere, Syriæ, & Ciliciæ Præſides coniunctis viribus bellum Phœnicibus faceſſunt. Tennes contra Sidoniæ Rex ab Ægyptiis 4. millia Græcorum militum ſtipendia facientium, quibus Mentor Rhodius cum imperio præerat, in ſubſidium acceperat: cum his & ciuium delectu Satrapas aggreſſus, victor euadit, hoſtéſque è Phœnicia expellit.

IV. *Terrentur Perſarum aduentu. Mentor Rhodius prodit eos Regi.*

INTEREA Rex magnis cum copiis atq; apparatu aduentans, hoſtem rumore ipſo perterruit. Nam Mentor, quem Sidonii ducem acceperant, exiſtimans ſuorum copias regiis ſuſtinendis pares eſſe non poſſe, ſaluti ſuæ conſulere non fuga priuatim, ſed Sidoniorum proditione conſtituit. Itaque Theſſalionem quendam ſibi fidiſſimum ad Artaxerxem mittit, promittitque ſe ei Sidonios proditurum; inſuperque

Sidoniorvm clades perfidioſiſſima.

bello Ægyptio vtiliſſimam operam nauaturum, qui locorum Ægypti magnam habeat notitiam, ex mora ſua in Ægypto, cum pro Nectanabo militaret, comparatam. Sicque Græcæ fidei homo, vna proditione duo regna florentiſſima perdidit: vtroque nomine grauiter accuſandus, ſiue quod accepta pecunia rebelles Perſarum fouit, ſiue quod in fidem acceptos perfide prodidit. quos Regi conciliare omni ſtudio, atque opera debuiſſet.

V. *Et Tennem ad ſuorum proditionẽ tradit.*

Thessalio fide à Rege accepta, & dextræ datione confirmata, non ſolum nihil damni accepturum Mentorem, ſed magnis omnino premiis donatum iri, Mentorem adit, eique regis promiſſa nunciat. Ipſe etiam Tennem Sidoniorum regem, miſerum dictu, in proditionis ſocietatem eodem vel metu vel ſpe ſubiugatum, pertraxit; ſed non impune, vt ſequens hiſtoria docebit.

Centum primariæ nobilitatis Ocho traditi.

Cum ergo Rex Ochus non procul Sidone caſtra locaſſet, Tennes, relicto Mentore in quadam vrbis parte ad proditionem promouendam. Ipſe cum quingentis militibus ex oppido egrediens, ad conuentum publicum Phœnicum ſe pergere ſimulabat; habebat autem in comitatu centum primariæ nobilitatis ciues, quaſi conſiliarios. Hos, quamprimum ad regem acceſſerunt, comprehenſos Artaxerxi tradit. Qui Tennem vt amicum comiter accipiens, centum illos tanquam defectionis autores, iaculis configit.

VI. *Sidonij 500. legatos de pace ad Ochum mittunt. Qui iaculis configũtur. Tennes prodita vrbe occiditur.*

Interim Sidonij ſiue proditionem ſuſpicantes, ſiue ſibi diffidentes, quingentos è primoribus ciuitatis, habitu ſupplicum, oleæ ramis ornatos, ad Regem placandum miſere. Tum Rex vocatum ad ſe Tennem interrogat, num ei vrbem, ſine certis cõditionibus, tradere poſſit, (Quouis alio potius modo, quam pactione, vrbe potiri cupiebat, vt in eam exemplum ſeueritatis ederet, in quod reliquæ vrbes intuentes obſtupeſcerent, vltroque ſe dederent.) Id cum ſe facturum Tennes recepiſſet, Rex quingentos illos ſupplices iaculis confixit.

Deinde Tennes, perſuaſis mercenariis Ægyptiis, vt ſe cum rege intra mænia reciperent, vrbem Artaxerxi tradit. Qui videns Tennis operam ſibi vltra minime neceſſariam, cum meritiſſimo ſupplicio interfici iuſſit, qui populi ſui prædonem ac proditorem egiſſet, non regem, ac parentem. Mentorem autem cui fidem dederat, & cuius opera in Ægypto egebat, reſeruauit.

VII. *Sidonij ſe incendio tradunt.*

At Sidonij, qui naues ſuas vltro incenderant, ne quis priuatim ſibi fuga conſuleret, ſed pro patria omnes, vel cum patria perirent, cum vrbem captam, ſeq; vndiq; hoſtibus circunfuſos, à ſuis, amicíſque nefarie proditos viderent, ſe cum liberis, & vxoribus intra ædes concluſos incendio tradiderẽ, totaque vrbs funditus conflagrauit. Cuius etiam aream, auro argentoque liquefacto imbutam, multis talentis Rex vendidit, & alias vrbes, tanta clade attonitas, illico in deditionem accepit.

Hoc quoque anno bellum in Cypro renouatum, proximo anno, in quem illud differimus, ex Perſarum ſententia confectum eſt. Thecllo prætore Demoſthenes Rhodienſem habuit orationem, qua ſuadet Athenienſibus, vt paucorum dominatu apud illos abrogato, libertatem populo reſtituant.

VIII. *Conſules patricij fiunt. Faliſcos & Tarquinienſes populantur. Et ad pacem cogũt.*

Romæ autem cum Dictator fruſtra conatus eſſet vtrumque conſulem creare patricium, id tamen Interreges C. Sulpicius & M. Fabius interpoſiti obtinuere, mitiore iam plebe, ob recens meritum leuati æris alieni. Ad bellum ambo Conſules profecti, Faliſcum Quintius, Sulpitius Tarquinienſe, nuſquam acie congreſſo hoſte, cum agris magis, quam cum hominibus, vrendo, populandoque bella geſſerunt. Qua clade quaſi tabe victa, atque afflicta eſt vtriuſque populi pertinacia, vt primum à Conſulibus, deinde à Senatu inducias peterent, quas in annos quadraginta impetrarunt.

IX. *Cenſura plebi communicata. Martius Cenſor, qui ante Dictator è plebe.*

Qvoniam vero ſolutio æris alieni multarum rerum mutauerat dominos, cenſum agi placuit. Cumque creandis Cenſoribus comitia indicta eſſent, C. Marcius Rutilius, qui primus Dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbauit. Conſules negarunt ſe eius rationem habiturum; ſed ipſe conſtantia inceptum obtinuit, Tribunis quam maxime adiuuantibus, & contendentibus vt per eundem, qui ad Dictaturam Plebi aperuiſſet viam, pateſieret etiam ad Cenſuram. Nec variatum comitiis eſt, quin cum Manlio Næuio Cenſor Martius crearetur. Nec propterea tamen patres, quantouis conatu, creato etiam de induſtria in eam rem Dictatore, Conſulatum apud ſolos patritios retinere potuerunt.

ANNVS MVNDI 3704. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 188. ARTAXERXIS OCHI 15. IEDDOÆ PONTIF. 15. PHILIPPI 11. OLYMPIADIS CVII. AN. 3. ARCHONTE APOLLODORO. VRB. COND. 403. COSS. L. CORNELIO SCIPIONE, ET M. POPILIO LÆNATE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 349.

I. *Bellum Cyprium Cypri ſtatus.*

BELLVM Cyprium ſuperiore anno inchoatum, iſto confectum eſt, quemadmodum & Ægyptium: vtrunque ex Diodoro, in hunc & præcedentem annum compendio referemus.

Erant in Cypro nouem magni nominis ciuitates, quarum ſingulæ regulos ſuos habebant Perſæ ſubiectos, qui omnes Phœnicum exemplo deſciuere, & neceſſariis ad bellum præparatis, merum regnis ſuis imperium arrogabant. Ea re cognita Ochus per literas ab Idrico Carum principe, Perſarum ſocio contendit, vt copias in Cyprum paret. Is 40. triremes, cum octo millibus duce Phocione Athenienſi, & Euagora Cyprio, in Cyprum mittit, qui eo transgreſſi Salaminam terra marique oppugnare cœperunt, ad quos ſponte plerique ex Syria & Cilicia ſpe prædæ confluxere, vt duplicatus iam eſſet exercitus. *Ab Cariæ principe oppugnatur.*

Deditionem facit. Dum Protágoras Salaminis Rex obſidionem tolerat, reliquæ omnes vrbes ſe Perſis ſubmiſere. Euagoras autem paternum ſibi regnum aſſerebat, & Regis Perſarum auxilio, reſtitutionem in priſtinam fortunam moliebatur. Quibus animaduerſis Protagoras, ipſe quoque Regi Perſarum ſeſe ſubiiciens, regnum Salaminis, irritis Euagoræ conatibus retinuit.

II. *Ochus Ægyptũ adit. Barathra.*

INTEREA Perſarum Rex, cum poſt exciſam Sidonem auxiliares copias ab Argiuis, Thebanis, & Græcis Aſiæ oppidis accepiſſet, cum eis Ægyptum verſus proficiſcitur. Ad magnam vero paludem, inquit Diodorus, vbi quæ Barathra nominantur occurrunt, per imperitiam locorum exercitus partem amittit; Barathra voragines vertit interpres; eadem Subonis palus à Ptolemæo dicitur, cuius ſitus eſt Palæſtinam inter & Ægyptum; qua de re vide Theſ. Ortelij. Poſt voragines illas ſuperatas Rex Peluſium venit ad primum Nili oſtium, prope eam vrbem Græci caſtra metantur, Perſæ ad 40. ſtadia.

Peluſium oppugnatur. Thebanorum fortitudo. Copiæ Perſarum. Inter Græcos Thebani, qui fortitudinis gloriam præ omnibus ſociis ambiebant, conatu audaciſſimo foſſa quadam ſuperata, cum præſidio quod Peluſio eruperat, pertinaci pugna certauere, donec certamen nox ipſa dirimeret. Poſtridie Rex copias Græcorum tripertito diuiſit, quas decem millium fuiſſe Diodorus ſcribit; & vnicuique agmini duos præfecit duces, Græcum vnum, alterum Perſam: ſingulis autem agminibus multas peditum, equitumque barbarorum, aut triremium copias adiunxit. Rex ipſe reliquum agmen penes ſe retinens, ſummæ totius belli intentus erat.

III. *Copiæ Ægyptiorum. Nectanebi regis temeritas, & ſuperbia.*

HIS copiis Ægyptij etiam ingentem exercitum, & omnem belli apparatum obiiciebant. Nectanebos enim Ægypti rex in armis habebat 20. millia Grecorum, qui ſtipendia facerent, & Afrorum totidem, Ægyptiorum autem illorum, qui bellatores ab ipſis dicebantur, 60. millia; præter naues, & vrbium, ac caſtellorum præſidia. Nihilominus per conſilij inopiam, & imprudentiam, de ſumma rerum deiectus eſt. Cum enim iam dudum non ſuis, ſed Græcorum auſpiciis Perſas viciſſet, in ſuperbiam elatus, ſibi victoriam tribuens, neminemque in partem adminiſtrationis admittens, omnia perdidit.

Peluſii, aliarumque vrbiũ deditio. Ad Peluſium primo egregiè pugnatum vtrinque eſt, donec cognito regis in vrbem Memphim diſceſſu, Peluſij deditio Thebanis facta eſt. Mentor Bupaſtum, aliaſque vrbes fraude in poteſtatem recepit. Cum enim omnes tam Græcorum,

quam

quam Ægyptiorum præſidiis teneri ſciret, rumorem per caſtra ſpargi curat, conſtituiſſe Artaxerxem quam humaniſſime excipere eos, qui ſe ſponte dedidiſſent: iis autem quos vi expugnaſſet, parem cum Sidoniis exitum expectandum eſſe. Id nuncium cum à transfugis in vrbes Ægyptias eſſet infuſum, ſeditiones inter Græcos & Ægyptios exortæ ſunt, vtri alios in deditione facienda anteuerterent, & vtri gloriam occupatæ vrbis attribuerent. Quæ cauſa fuit vt Bagoas ſummum capitis diſcrimen adierit Bupaſti, cum media copiarum ſuarum parte interclusus: ſed opera Mentoris periculo exemptus, eius viri amicitiam deinceps tota vita coluit. Bupaſti deditionem cæteræ quoque vrbes certis conditionibus ſecutæ ſunt.

IV. *Nectanebi ignauia, & fuga. Victoria Ochi. Et reditus in Aſiam.*

Interea Nectanebus Memphi ſubſiſtens, cum Perſarum progreſſus videret, non eſt auſus pro conſeruando imperio ſeſe periculo committere, ſed ſpe regni abiecta, conuaſatis pleriſque theſauris, in Æthiopiam exulatum abiit. Artaxerxes tota Ægypto potitus, nobilium vrbium mœnia deſtruit, faniſque ſpoliatis, ingentem auri argentique vim coaceruat. Commentarios denique ex templis antiquis ſecum aſportat, quos tamen aliquanto poſt ſacrificuli à Bagao grandi pecunia redemerunt. Poſtremo Græcos magnis muneribus exornatos domum dimittit. Ipſe relicto ad Ægypti adminiſtrationem Pherendate, Babylonem gloria clarus, ſpoliiſque onuſtus reuertitur. Quæ ad hunc ipſum annum retulit Euſebius in Chronicis.

V. *Iudæos ex Ægypti transfert.*

Qvo etiam pertinent, quæ apud eundem ad annum Ochi ſeptimum male relata ſunt, de tranſlatis ab eo Iudæis in Aſiam ex Ægypto: nondum enim eam expeditionem Ochus ſuſceperat. Ea de re ita Paulus Oroſ.[a] Ochus, qui & Artaxerxes poſt tranſactum in Ægypto maximum diuturnumque bellum, plurimos Iudæorum in tranſmigrationem egit, atque in Hyrcania ad Caſpium mare habitare præcepit: quos ibi in hodiernum diem ampliſſimis generis ſui incrementis conſiſtere, atque exinde quandoque erupturos opinio eſt. Alludit Oroſius ſine dubio ad ea, quæ ſcribit Euſeb. in Chron. vbi D. Hierony. ἀποδασμὸν pro vrbe videtur accepiſſe: idquē non improbat Pontac. Recte tamen Oroſius videtur Euſebium interpretatus, itáque ſentit etiam Scaliger. Hiſtoriam porro ipſam non inuenio qui ſcripſerit, ex quo Euſebius mutuatus ſit.

a l.3.c.7.

VI. *Dictator comitiorum cauſa.* *Plebeius Cōſul Gallos vincit.*

Romæ autem Dictatorem hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli, ſed ne Licinia lex de promiſcuo magiſtratu comitiis conſularibus ſeruaretur. Magiſter eq. Dictatori additus Q. Seruilius. Victi nihilominus ſunt patres in comitiis conſularibus, ſicut ante fuerant in cenſoriis. M. Popilius Lenas è plebe factus eſt Conſul, quem fortuna illuſtriorem fecit. Nam collega morbo detento, ipſę in Gallos, qui in agro Latino caſtra poſuerant, cum 4. legionibus profectus, cum in tumulo quodam, ad agnoſcendas hoſtium vires conſediſſet, ibidemque caſtris muniret locum, Galli prælium ineunt, ſed Romana virtute, & loci iniquitate victi, magna cum ſtrage funduntur. Rurſumque redintegrato in planicie prælio, etſi vulnerato Conſule, ferociores facti Romani ex proxima victoria, & ducis ſui adhortatione, pulſis diſſipatiſque hoſtibus, victoriam renouant, atque confirmant. Illi arcem Albanam ex fuga petunt: hi caſtris direptis, victores, ſpoliiſque opulenti Romam reuertuntur. Moram triumpho vulnus Conſulis attulit, eadémque cauſa Dictatoris deſiderium Senatui fecit, vt eſſet qui ægris Conſulibus comitia haberet.

ANNVS MVNDI 3705. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSAR. 189. ARTAXERXIS OCHI ET IEDDOÆ Pontif. 16. Philippi 12. Olympiad. CVII. an. 4. Archonte Callimacho. Vrbis Conditæ 404. Coss. L. Fvrio Camillo, et Ap. Clavdio Crasso.

ANNVS ANTE CHRISTVM 348.

I. *Ochus Mẽtorem proditorem in ſublime euehit.*

ARTAXERXES Ochus Ægyptio bello ex animi ſententia confecto, animaduertens Mentorem Rhodium ad eam victoriam magnum omnino momentum attuliſſe, eum præ cæteris amicis, muneribus ac præfecturis in altum extulit, præter centum argenti talenta ei tradita: parum cogitans ſe proditorem in ſublime euehere, à quo poſtea ipſemet deiiciendus eſſet in præceps. Magnis ergo muneribus, ſpoliiſque precioſis locupletatum, Aſiaticæ oræ præfectura, quæ iampridem à filiis regum ambiebatur, donauit: bellique contra defectores adminiſtrationem, nondum enim erat conſcriptum, ei cum ſumma poteſtate commiſit, quod & feliciter confecit.

II. *Mentor Regi Artabazum, & Memnonem reconciliat.*

Cvm vero Mentori neceſſitudo intercederet cum Artabazo & Memnone, qui Perſis bellum non ita pridem intulerant, iamque ex Aſia profugi, apud Philippum in Macedonia commorabantur, regem ſupplicando inflexit, vt culpam viris condonaret, & ſtatim vtrumque ad ſe cum omni familia accerſeret. Erant enim Artabazo ex Mentoris & Memnonis ſorore vndecim filij, & decem filiæ, qua liberorum multitudine delectatus Mentor, filios adoleſcentes ad nobiliſſimas militiæ præfecturas paulatim euexit.

III. *Hermæam Atarnenſem dolo capit.*

Primam autem expeditionem ſuſcepit contra Hermæam Atarnenſium tyrannum. (Erat autem olim Atarna oppidum Myſiæ ad Helleſpontum, è regione Leſbi ſitum, vbi Hermæas hic regiam habebat.) Quem Artaxerxi rebellem, vrbibuſq; & præſidiis compluribus munitum, Mentor fraude circumuentum cepit, & omnibus ſpoliauit. Nam promiſſione veniæ à Rege impetrandæ allectum, cui fidem faciebant recens reconciliati Artabazus, & Memnon, ad colloquium adduxit, & in vincula coniecit, eiuſque annulo ſignatorio potitus, literas ad vrbes paſſim dedit, ipſius nomine, ſignificans eum Regi per Mentorem reconciliatum, ſimul etiam, qui caſtella Regis nomine reciperent, mittebat; quibus literis cum fidem haberent vrbium præfecti, pacem cupide amplexi, vbique arces & oppida Regi permiſerunt, ſicque recuperatis defectorum vrbibus ſine vllo damno, magnam apud Regem gratiam iniit. Nec minus alios etiam duces à Rege alienatos, partim vi ſubactos, partim arte circunuentos, omnes breui debellauit.

IV. *Philippi in Thraciam expeditio.* *Pheras occupat.*

Interea Philippus Chalcidicas Thraciæ vrbes infeſto exercitu adortus, Giram, ſiue Zeiram caſtellum expugnatum diruit, nonnulláque oppida formidine iniecta imperata facere coëgit, Pheráſq; Theſſaliæ denuo aggreſſus, Pitholaum Lycophronis ſocium, qui eo rurſus irrepſerat, rurſus eiecit. Tacet Diodorus Pheráſne retinuerit, an liberas iterum reliquerit. Sed Demoſt. orat. 3. in Philippum aperte teſtatur eum Pheras occupaſſe. *Quin & Pheras nuper, vt amicus & ſocius in Theſſaliam ingreſſus, occupauit, & tenet. Ac poſtremo miſeris illis Oritis dixit, ſe miſiſſe ad eos ex beneuolentia milites, qui eos viſerent. Audire enim ſe, laborare illos, ac ſeditionibus agitari. Eſſe autem ſocij, ac veri amici huiuſmodi adeſſe temporibus.* Ita Demoſth. quod autem in Oritis factum dicit, hoc quoque in Phæreos factum, qui toties à tyrannis vexati ac liberati fuerant, facile eſt exiſtimare.

V. *Quid de ea Iuſtinus.*

Hvc omnino videtur Iuſtinus alludere l. 8. Nec Philippus, inquit, melioris fidei aduerſus ſocios fuit. Quippe veluti timens ne ab hoſtibus ſacrilegij ſcelere vinceretur, ciuitates, quarum paulo ante dux fuerat, quæ ſub auſpiciis eius militauerant, quæ gratulatæ illi, ſibique victoriam nactæ fuerant, hoſtiliter occupatas diripuit:

coniuges, liberoſque omnium ſub corona vendidit: non deorum immortalium templis, non ædibus ſacris, non diis penatibus publicis priuatiſque, ad quos paulo ante ingreſſus hoſpitaliter fuerat, pepercit. Prorſus vt non tam ſacrilegij vltor extitiſſe, quam ſacrilegiorum licentiam quæſiſſe videretur. Hæc Iuſtinus; quæ à Diodoro prætermiſſa omnino ſunt; nec ſatis intelligi poteſt vtrum ille in Philippum iniquior, iſte amicior fuerit. Certe cum Demoſthenes, qui toties in Philippum inuehitur, nihil huiuſmodi ſacrilegiorum referat, Iuſtini hæc oratio declamationi propior, quam hiſtoriæ merito videatur. *In Philippum declamat.*

Idē Schot. hoc anno in vita Demoſth.

Cæterum Halycarnaſſ. in opuſc. ſæpe citato ad Ammæum, ait Callimacho Prætore Demoſthenem tres habuiſſe conciones, quibus author fuit Athenienſibus, auxilia mittendi Olynthiis, quos bello premebat Philippus. Idem etiam refert paulo poſt ex Philochoro l. 6. hiſtoriarum Atticarum; idemque habet Plutarchus in vita Demoſth. in opuſc. in quo 10. oratorum vitas ſcribit. Quibus aſſentiri magis placet, quam Diodoro Siculo, qui Olynthiacum bellum in annum ſeq. differt. Quod videtur Demoſthenes ipſe refutare, in orat. de falſa legat. vbi ait priuſquam belli annus exiret, oppida omnia Chalcidicæ ditionis proditores perdidiſſe. In oppidis autem Chalcidicæ, haud obſcure ibidem Olynthum numerat. At Diodorus fatetur Philippum hoc anno Chalcidicas vrbes bello eſſe adortum, ergo & Olynthum bello petiiſſe fateatur neceſſe eſt. Verum conciliari inter ſe poſſunt ambæ ſententiæ, vt Olynthiacum bellum hoc anno inchoatum, ſequenti ſit abſolutum. Nam vnicus belli annus, quem Demoſthenes memorat, ad duos annos poteſt pertinere, prior ſcilicet pars ad Callimachum, poſterior ad Theophilum, quam propterea ad initium ſequentis anni reiiciemus. Præſertim cum Halycarnaſſeus in eodem opuſculo aliquanto poſt, diſertis verbis aſſerat Philippum Theophilo prætore Olynthiorum vrbe eſſe potitum. Idem teſtatur Plutarch. in op. 10. oratorum. Suidas in verbo *Charanus* triginta duas vrbes Chalcidicæ regionis à Philippo captas tradit: Demoſth. in 3. Philippica eas etiam in Thracia ponit, vt dicam anno ſequenti Chalcidicam Ptolemæus in Macedonia, Stephanus in Thracia locat, cum Demoſthene. Hæc de tempore. VI. *Olynthiacum bellum quando geſtum.*

Cavsam huius belli contra Olynthios tradit Libanius, quòd cum Olynthij magnos Philippi progreſſus haberent ſuſpectos, miſſis legatis pacem cum Athenienſibus, captata Philippi abſentia, fecerant, quo facto initum cum Philippo fœdus violabant. Philippus autem, qui iampridem belli cauſam contra Olynthios quæritabat, hanc violati fœderis occaſionem libenter arripuit, eiſque bellum, quaſi fœdifragis intulit, numeroſo cum exercitu, vt ait Diodor. & duobus initio prælijs victos, ad tolerandam obſidionem adegit. Verum longe aliam huius belli cauſam Iuſtinus l. 8. ſuggerit. Olynthios, inquit, aggreditur, receperant enim per miſericordiam, poſt cædem vnius, duos fratres eius, quos Philippus ex nouerca genitos, veluti participes regni, interficere geſtiebat. Ob hanc igitur cauſam vrbem antiquam & nobilem exſcindit &c. VII. *Cauſa belli Olynthiaci.*

De copiis Olynthiorum ſic Demoſth. de falſa legat. *Cum largitiones*, inquit, *inualeſcerent, quamuis equites mille haberent, & plures eſſent decem millibus, & cum finitimis omnibus ſocietate coniuncti; quamuis vos decies mille conductitiis, & triremibus quinquaginta opem eis tuliſſetis, & quater mille præterea ciuibus, nihil horum eis ſaluti eſſe potuit, ſed priuſquam belli annus exiret, oppida omnia Chalcidicæ ditionis proditores perdiderunt.* Quibus verbis bis miſſa ab Athenienſibus auxilia Olynthiis declarat, primo quidem cōductitiorum, deinde ciuium, prout Demoſthenes poſtularat; cuius prima Olynthiaca decretum de auxiliis, altera auxilia conductitia, tertia denique ciuica impetrauit, bis mille ciuium armatorum, cum 17. triremibus, & trecentis equitibus. Has copias exactius deſcribit Philochor. l. c. aitque ter miſſa auxilia ad Olynthios, primum velites bis mille, & triremes 30. cum Charete, ſecundo Charidemum, qui cum exercitu erat in Helleſponto, eodem deſtinaſſe. Poſtremo illos quos dixi ciues. VIII. *Copia Olynthiorum.*

Olynthvm oppugnaturus cum 40. ab vrbe ſtadiis abeſſet, edixit alterutrum fieri oportere, vel Olyntho illis excedendum, vel ſibi Macedonia, vt ait Demoſth. 3. in Philippum: oſtendens nullum paci, aut rebus amice componendis locum ſupereſſe. Sub obſidionis tempus Philippus crebris oppugnationibus tentauit vrbem, & magnam ſuorum vrbem ſubeuntium iacturam fecit, ait Diodorus. IX. *Philippus Olynthios oppugnat.*

Quomodo autem capta denique ſit, dicemus anno ſequenti. Eodem prętore Callimacho Demoſthenes Midianam ſcripſiſſe orationem affirmat Dionyſ. lo. cit. aduerſario populi ſuffragiis condemnato.

X. *Romæ Dictator fit Conſul.* Romæ comitiorum cauſa Dictator dictus eſt L. Furius Camillus, addito Mag. equitum P. Cornelio Scipione; qui, vt ait Liuius, reddidit patribus poſſeſſionem priſtinam Conſulatus. Ipſeque ob id meritum ingenti patrum ſtudio creatus Conſul, collegam Appium Claudium Craſſum dixit, quæ verba ſubobſcura mox Liuius ipſe interpretabitur. Priuſquam inirent noui Conſules magiſtratum, Triumphus à Popilio de Gallis actus eſt, magno fauore Plebis; muſſantéſque inter ſe rogitabant, num quem plebeij Conſulis pœniteret; ſimul Dictatorem increpabant, qui legis Liciniæ ſpretæ mercedem Conſulatum, priuata cupiditate, quam publica iniuria fœdiorem cepiſſet, vt ſe ipſe Conſulem Dictator crearet. Eius nihilominus Conſulatum Galli non minus inſignem fecerè.

XI. *Gallorum pugna cum prædonibus Græcorum.* Galli enim quia hyemis vim pati nequiuerant, ex Albanis montibus in campos effuſi, eos vagi populabantur. Inferum quoque mare, oráque littoris infeſta claſſibus Græcorum erat: verum non leui Romanorum bono, prædones maritimi cum terreſtribus congreſſi, ancipiti prælio decertarunt, déque victoria dubij vtrique, Galli in caſtra, Græci retro ad naues diſceſſerunt.

Latinorum defectio. Sed longe maiorem terrorem Romanis defectio ſociorum Latinorum incuſſit. Nam Romanis auxiliares copias in Gallos imperantibus, reſponſum datum eſt, abſiſterent imperare iis, quorum auxilio indigerent: Latinos pro ſua libertate potius, quam pro alieno imperio arma laturos.

XII. *Sollicitudo Roman.* Inter duo ſimul bella externa, defectione etiam Sociorum Senatus anxius, extendere omnes imperij vires Coſs. delectu habendo iuſſit, qui vrbana agreſtique iuuentute collecta, decem legiones quaternûm millium & ducenorum, equitumq; trecenorum conſcripſere. *Mors Conſulis Claudij.* Ad reliqua etiam huius anni mala, illud etiam triſte acceſſit, quod alter Conſulum App. Claudius in belli apparatu mortuus eſt. Itaque res ad vnum Camillum redierat, quem nunc Conſulem, nuper Dictatorem, Senatus nouo Dictatori ſubiiciendum indecorum cenſuit, vel ob omen fauſtum Camillorum contra Gallos feliciter decertantium. Conſul duabus legionibus vrbis præſidio relictis, octo cum L. Pinario prætore diuiſit, quem maritimam oram tutari, Græcoſque arcere littoribus iuſſit. Ipſe Gallicum ſibi bellum extra ſortem ſumpſit.

XIII. *Camillus Gallos ſine pugna vexat.* Cvmqve in agrum Pomptinum deſcendiſſet, in campis congredi, nulla cogente neceſſitate nolebat, ſatis hoſtem domari credens, ſi eum populationibus arceret, quem rapto viuere neceſſitas cogebat. Ergo cum idoneo loco ſtatiua elegiſſet, ibique quietus ageret, Gallus proceſſit magnitudine atque armis inſignis, qui Romanum aliquem ad certamen ſingulare depopoſcit. *Coruini ſingulare certamen.* M Valerius tribunus militum, trium & 20. annorum adoleſcens, T. Manlij gloria excitatus, cum bona Conſulis venia in medium proceſſit armatus, in cuius galea Coruus in hoſtem verſus repente dicitur conſediſſe, eamque ſedem conſtanter tenuiſſe. Sed quotieſcumque certamen initum eſſet, leuâtem ſe alis, os oculoſq; hoſtis roſtro & vnguibus appetiiſſe, donec oculis, ac mente turbatum Valerius obtruncaret. Hanc hiſtoriam Gellius,[a] ex Annalibus recitat, & refert in Furij & Appij Conſulatum, & annum Vrb. Con. 405. aitque iſti Coruino ſtatuam in foro ab Auguſto collocatam.

[a] l.9.c.11.

XIV. *Concurritur, Romanus vincit.* Dvm hoſtem ſpoliare parat, quietæ adhuc vtrinq; acies concurrere, valuitq; prærogatiua prælij inchoati, duce atq; hortatore Camillo, & inter primos quidē atrox certamen fuit, reliqui, antequam ad coniectum teli venirent, terga verterunt. Et primo per Volſcos, Falernumq; agrum diſſipati ſunt. Inde Apuliam, ac mare inferunt petierunt. Glareanus & Sigonius legunt mare ſuperum, quod Apulia ad ſuperum mare ſit, vt Volſci ad inferum. Conſul concione aduocata, laudatum tribunum decem bobus, aureaque corona donat. Ipſe iuſſus à Senatu bellum maritimum curare, cum prætore iunxit caſtra. Ibi cum ſegnitia Græcorum, non committentium ſe in aciem, tempus inutiliter traheretur, & commitiorum tempus appeteret, Dictatorem comitiorum cauſa, T. Manlium Torquatum, ex Senatus autoritâte dixit, Dictator Magiſtro equitum A. Cornelio Coſſo dicto, Comitia habuit.

ANNVS MVNDI 3706. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSAR. 190. ARTAXERXIS OCHI ET IEDDOÆ PONT. 17. PHILIPPI MACEDONIS 13. OLYMPIADIS CVIII. AN. I. ARCHONTE THEOPHILO. VRBIS COND. 405. COSS. M. VALERIO CORVINO, ET M. POPILIO LENATE IV.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 347.

HVIVS anni initia Olynthiis funeſta fuere, iuxta ea quę ſuperiore anno dicebamus. Callimacho, inquit Dionyſ. ad Ammæum, ſucceſſit Theophilus, ſub quo Philippus vrbe Olynthiorum eſt potitus. *I. Olympias 108.*
a l.10 p 318 Meminit huius anni Pauſanias, [a] in quem finem belli ſacri refert: aitq; Polyclem Cyrenæum victorem de ſtadio huius Olympiadis 108. anno primo fuiſſe renunciatum. Demoſthenes quoque de falſa legatione, ait Philippum Olyntho capta Olympia celebraſſe, & ad id ſacrificium, & celebritatem omnes artifices congregaſſe, excepiſſe epulis, victores coronaſſe, muneribus ac promiſſis oneraſſe, vt eos in vrbium ſuarum proditionibus haberet obſequentes, vt ait Diodorus. Sed ſacri belli finem, cum communi ſententia, in biennium differemus. Huc potius pertinet mors Platonis, vt mox dicemus. Clades autem Olynthi in hunc modum contigit, vt refert Diodorus, & ex eo Gemiſtus, & ante vtrumque Demoſthenes.

PHILIPPVS, ait Diodorus, Euthycrate ac Laſthene, qui ſummo ibi magiſtratu fungebãtur, pecunia corruptis, eorum perfidia Olynthum obſidione fatigatam, ſibi proditam cepit, captámque diripuit, & ciues ſeruituti addictos, cum reliqua præda venumdedit, & magnis opibus ad reliquas vrbes pari ſcelere occupandas locupletatus eſt. *II. Olynthiorum clades.* Nam hoc ipſo tempore, vt ſcribit idẽ Diodorus, Micybernam, & Toronem, citra pugnæ diſcrimen proditione occupauit: quod ei vſque adeo ſolenne fuit, vt non dubitaret etiam gloriari, regnum ſuum auro magis, quam armis creuiſſe. *Philippus vrbes auro capit.* Cumque vrbem quandam præclare munitam capere ſtatuiſſet, negarétque aliquis eam expugnari poſſe, rogauit, num fieri non poſſet vt aurum eius mœnia tranſcenderet. Sic Diodorus, quod aliter ab aliis refertur.

EOSDEM Demoſthenes orat. de falſa leg. Olynthiorum proditionis inſimulat. *Cum Laſthenes*, inquit, *ædes ſuas contexit lignis, dono allatis è Macedonia, & Eutycrates boues multos aluit pretio nemini numerato*, &c. *III. Eadem ex Demoſthene clades.* Tum demum videlicet Olynthij periere. Et in oratione de corona; Tantiſper Laſthenes amicus Philippi nominabatur, dum Olynthum prodidiſſet, tantiſper Timolaus dum Thebas perdidiſſet, tantiſper Eudicus & Simus Lariſſæi, dum Philippo Theſſaliam ſubieciſſent. Quo autem ſtudio ad proditionem ferrentur, oſtendit, cum ait, eos ancipitem Philippum reddidiſſe, nec potuiſſe ad nutum proditorum præſto eſſe, neque ſciuiſſe quid primum occuparet, & quingentos equites ab ipſis ducibus proditos, cum ipſis armis cepiſſe.

REFERT Iuſtinus ob eam cauſam, quam ſuperiore anno ex ipſo retulimus, vrbem antiquam & nobilem exſcidiſſe, & fratres olim deſtinato ſupplicio tradidiſſe, prædaque ingenti pariter, & parricidij voto potitum eſſe. *IV. Rurſum ex Iuſtino.* Tres autem illi fratres ex nouerca geniti, fuerunt Archelaus, Aridæus, & Menelaus, quos Amyntas ex Cygnæa genuerat; vt ſupra an. Vr. Cond. 392. ex Iuſtino retulimus. Denique de exciſa
b l.7. Olyntho conſentit Demoſth. in 3. [b] Philip. vbi & confirmat Chronologiam annorum regni Philippi. *Et Demoſthene.* *Omnia*, inquit, *quæ à Lacedæmoniis per annos 30. peccata ſunt, & à maioribus noſtris per 70. minora ſunt iis, quæ Philippus tribus & decem non totis annis, quibus aliquid eſſe cœpit (οἷς ἐπιπολάζει) in Græcos commiſit. Ac Olynthum quidem, & Methonam, & Apolloniam, & duas & triginta vrbes in Thracia omitto; quas vniuerſas adeo crudeliter excidit, vt ſi acceſſeris, nec an vnquam habitatæ fuerint facile dicas, & gen-*

tem tantam Phocenſium deletam taceo, &c. Sic ipſe. Verum quæ de Phocenſibus deletis tradit, poſt ſequentem annum contigerunt, ſed augendi cauſa, quæ ſunt eiuſdem argumenti congerit orator, qui hanc orationem habuit poſt annos aliquot à pace cum Philippo facta. Illæ autem 32. vrbes ad hunc annum decimum tertium Philippi pertinent, vt proximo anno planius fiet.

V. *Mors Platonis.* Mors Platonis hunc ipſum annum inſignem facit. Nam eum hoc anno Archonte Theophilo defunctum teſtatur Dionyſ. ad Ammæum, [a] & Athenæus ſub finem l. 5. Laërt. in vita Ariſtotelis, & rurſum in vita Platonis init. *Moritur*, inquit, *vt Hermippus tradit, primo anno centeſimæ octauæ Olympiadis, in nuptiis diſcumbens, octogeſimum & primum ætatis agens annum* (cæterum de eius natiuitate anno 4. Olymp. 87. diximus, ex qua apparet eum totas viginti Olympiadas viuendo expleuiſſe.) Idem Laërt. aliquanto poſt. ex Phauorino in 3. Comment. refert eum defunctum decimo tertio regni Philippi anno, quem index huius anni præfert. In hunc quoque annum refert mortem Platonis Plutarch. in op. 10. oratorum, & Cic. l. de Senect. *Qualem*, inquit, *Platonis ſenectutem accepimus, qui vno & 80. anno ſcribens eſt mortuus.* Suidas autem cum de Olympiade conſentiat, duos tamen ſupra 80. annos vixiſſe tradit, ſi à numeris mendum abeſt. Mortuum autem, & nuptiarum, & corporeæ omnis commiſtionis expertem, cum in feſto epulatus dormiret.

[a] to. 2. p. 121. gr.

VI. *Alia de eius morte ſententia.* Addo illud ex Laërtio in Platonis vita. *Myronianus in ſimilibus, ait Philonem meminiſſe prouerbij de Platonis pediculis, quaſi ſic ille defecerit.* Hæc ibi. Sepultus eſt autem in Academia, vbi plurimum temporis philoſophatus fuerat, vnde & quæ ab eo fluxit ſecta Academica eſt appellata; in qua ſtatim ei Speuſippus ſucceſſit. *Eius ſepultura.* Corpus eius elatum honorifice, & ab iis qui frequentes conuenerant conditum. Sic Laërtius. Platonis accuſationem ſi quis deſiderat, copioſam reperiet apud Athenæum. [b] *Ariſtotelis ad Hermeã migratio.* Eo autem mortuo Ariſtoteles, qui eum hactenus audiebat, ad Hermeian Atarnei tyrannum abiit, ac triennium cum eo commoratus eſt, vt ait Dionyſ. ad Ammæum. Hic eſt Hermæas ille, quem præcedente anno Mentor regno exuit. Is forte nunc in priuata vita non inops, philoſophari cum Ariſtotele deſiderans, cum ad ſe honeſtis conditionibus euocauit.

[b] l. 11. verſ. finem.

VII. *Populi fauor in Torquatum.* Romæ T. Manlius Torquatus comitiorum cauſa Dictator, abſentem M. Valerium Coruinum ſummo fauore populi, etſi tres tantum & viginti annos natum, Conſulem renunciauit. Cui additus eſt Collega Popilius. His Conſulibus nulla memorabilis res cum Græcis à Camillo geſta. Quippe nec illi terra, nec Romanus mari bellator erat. Poſtremo cum littoribus arcerentur, aqua etiam præter cætera vſui neceſſaria deficiente Italiam reliquere. Putat Liuius hos ad Siciliæ tyrannos pertinuiſſe. Nam interior Græcia, inquit, ea tempeſtate inteſtino feſſa bello, iam Macedonum opes horrebat. Et recte ille quidem. *Metus Athenienſium à Philippo, & proditoribus.* Nam Athenienſes omnium potentiſſimi, cum quotidiana Philippi incremẽta cernerent, bello ab eo petitis, auxilia ſubinde miſſitabant, & per legatos ad conſeruãdam libertatem ſuam vrbes hortabantur, & vt proditoribus capitale ſupplicium decernerent, ſuadebant; quorum tunc vbique tam ingens erat copia, vt iis puniendis ciuitates pares eſſe non poſſent. Vt refert Diodor. in hunc annum.

VIII. Sed redeo ad Romanos, quos à bellis, & ſeditionibus quietos, vexauit hoc anno peſtilentia, ad quam ſedandam inſpectis Sibyllinis libris, lectiſternium factum eſt. Fœdus etiam Romæ cum legatis Carthaginienſibus ictum eſt, cum ad amicitiam, ac ſocietatem petendam veniſſent. Huius fœderis verba recitat Polyb. l. 3. idque fœdus ſecundum numerat. Nam primum cum primis Conſulibus ictum recenſet. Hoc autem ſecundum fœdus Paulus Oroſ. [c] primum vocat, & ictum ſcribit an. V.C. 402. quem ſequitur interpres in Chronologia Polybij. Verum faſti Capitolini id hoc anno collocant, quos ſequitur Sigonius, & quicunque hos Conſules, Coruinum inquam & Lænatem, in annum 405. V.C. referunt: in quibus Gordonus & Temporarius; quibus & ego libenter ſubſcripſerim, etſi Onuphr. differat in ſeq. ſed propter intercalatum annum Dictatorium, vno anno ſemper eſt tardior, vt & quidam alij. Diodorus autem etiam vna Olympiade.

[c] l. 3. c. 7.

ANNUS MUNDI 3707. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSAR. 191. ARTAXERXIS OCHI 18. IEDDOÆ PONTIF. 18. PHILIPPI 14. OLYMPIAD. CVIII. AN. 2. ARCHONTE THEMISTOCLE. URBIS CONDITÆ 406. COSS. T. MANLIO TORQVATO, ET C. PLAUTIO II. VENNO.

Dionyſ. t. 1. p. 226. & rurſum p. 227 med.

ANNUS ANTE CHRISTUM 346.

I. *Sacrilegi male pereunt, etiam à ſacrilegis.*

PHOCENSIUM reliquorumque ſacrilegorum, qui eorum partes ſequebantur dux primarius erat Phalærus, qui cum pecuniam ſacram, non in publicos, & militares tantum vſus impendiſſe, ſed in proprios quæſtus interuertiſſe diceretur, imperium amiſit, eiq; ſuffecti ſunt, tres qui ſacræ pecuniæ quæſtionem, Phocenſium rogatu, in eum exercuerant. Philo quoque eiuſdem criminis reus, cum tormentis pleroſque furti reos prodidiſſet, vltimo ſupplicio affectus eſt, cum reliquis depeculatoribus. Sed & priores duces autores eiuſdem ſceleris, aut propugnatores, omnes miſere periere, vt fuſius Diodorus in hunc annum & ſequentem prodit; vbi Athenienſes, & Lacedæmonios, tam huius, quam aliorum ſacrilegiorum participes facit, & reos: Poſtremo etiam ab Antipatro in ſacrilegij pœnam perditos.

II. *Philippus Thebanos contra Phocęſes iuuat.*

Hoc anno Phocenſes cum tria oppida in Bœotia rite communita haberent, (ea oppida non nominat Diodorus, Libanius in orat. de pace duo tantum recenſet Orchomenum, & Coronæam,) inde Bœotos, ac Thebanos multis damnis afficiebant, vt ad Philippum auxilij cauſa confugere cogerentur. Is tametſi lætabatur eorum ſpiritus ex Leuctrica pugna compreſſos, auxilia tamen miſit, ne oraculi iniuriam neglexiſſe videretur: quæ auxilia eis poſtea exprobrauit, cum per eorum agrum in Atticam penetrare vellet, nec permitteretur, vt Dionyſ. ex Ariſtotele recitat. Cum his ergo Bœoti pugnam contra Phocenſes committunt, qui prælio victi, huc illucque diffugiunt: quingenti fere in vicinum Apollinis templum confugiunt, vbi debitam ſacrilegis pœnam exoluerunt. Cum enim magna ſtraminis copia iuxta templum flammam concepiſſet, ea in templum effuſa, illud incendit, & qui ad id ſalutis cauſa confugerant, viuos concremauit. Ita Diodorus. Porro

Phocenſes victi male pereunt.

III. *Athenięſium pax cum Philippo.*

Pacem hoc anno conciliatam inter Philippum & Athenienſes autor eſt Dionyſius Opuſc. ad Ammæum. *Poſt Olynthiorum*, inquit, *captiuitatem, Prætore Themiſtocle pactiones Philippo cum Athenienſibus interceſſerunt de amicitia & ſocietate, quæ ſeptem durauerunt annos, vſque ad Nicomachum: & poſt Nicomachum, Theophraſto Prætore ſunt diremptæ* &c. Sic Dionyſ. qui etiam paulo ante tradit eodem Archonte Themiſtocle, Demoſthenem habuiſſe ſextam Philippicam concionem de tuendis inſularibus, & vrbibus Helleſponti. Quæ non extat, qua de re vide Andream Scottum in annum 35. Demoſthenis: illum enim tunc agebat annum Orator.

IV. *Quæ eius cauſa.*

Initæ porro pacis cauſam refert Libanius in Orat. de pace, quod ea tam ab Athenięſibus, quam à Philippo expeteretur: quod Athenienſes non ſatis proſpera fortuna in bello vterentur; Philippus autem quia dum aduerſarios haberet Athenienſes, ea quæ Thebanis ac Theſſalis promiſerat, de conficiendo Phocenſi bello, & Orchomeno, & Coronæa Bœotiæ oppidis, quæ à Phocenſibus tenebantur, Thebanis reſtituendis, præſtare non poterat. Demoſth. autem Or. de corona, ait Philippum pacem Athenienſibus, & auxilium Thebanis pollicitum contra Phocenſes, veritum ne Thebani Athenienſibus coniungerentur, & ſic nimium potentes expugnare non poſſet. Itaque cum hoc anno pax cum Athenienſibus confecta eſſet, proximo anno bellum Phocenſe confecit.

V. *Callida Philippi malitia.*

Cæterum pax iã anno ſuperiore, non ſolum tractari cœpta, ſed perfecta etiã erat, excepto iureiurando, quod à Philippo edi oportebat, quod ab eo diu de induſtria

dilatum eſt, dum tota interea Thracia potiretur. Qua de re Demoſt. in orat. de Corona conqueritur, dum inquit è re Philippi fuiſſe plurimum differri iuſiurandum; quia intelligebat, quæ Athenienſibus eripuiſſet ante præſtitum iuſiurandum, ea ſe omnia conſtanter habiturum, neminemque propterea pacem ſoluturum, quam dilationem cum Athenienſium legati perfida cunctatione iuuiſſent, nec exegiſſent iuſiurandum, antequam ea loca occupaſſet, Philippum ea loca, & pacem obtinuiſſe. Ex quo intelligitur Dionyſiū Halicarnaſſeum, qui prætore Themiſtocle factam aſſerit pacem, Demoſtheni non repugnare, qui eam Mneſiphilo Archonte, quem alij Theophilum appellant, initam retulit. Hoc enim anno facta dicitur, quo iureiurando vtrimque firmata eſt.

Romæ otium domi foriſque fuit: itaque circa fœnus, & æris alieni diſſolutionem laboratum eſt, opera Senatus, ac plebs magna ex parte leuata eſt.

ANNVS MVNDI 3708. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 192. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 19. PHILIPPI MACED. 15. OLYMP. CVIII. AN. 3. PRAETORE ATHENIS ARCHIA. VRBIS CONDITÆ 407. COSS. M. VALERIO CORVINO, II. & C. PŒTILIO LIBONE.

Dionyſ l. 1. p. 126.

ANNVS ANTE CHRISTVM 345.

I Belli ſacri finis, eiuſq. modus.

HABET hic annus finem bello ſacro allatum, cum ſuprema Phocenſium pernicie, Philippi ad Amphictyonum collegium aggregatione, & ſi quæ iis coniuncta ſunt, Pauſanias tamen, vt dixi, biennio ante finitum ait hoc bellum, ſicut & eius initium biennio prius quam Diodorus, & cæteri aſſignarunt. Finis ergo bello, quod in nouem decemve annos, vt ex Diodoro dicebamus, protractum eſt, hunc in modum allatus eſt. Bœoti, ac Phocenſes, quorum armis, atque odiis hoc bellum ducebatur, multis vtrimque præliis, direptionibus, cædibuſque fatigati, ad noua belli auxilia potius, quam ad pacis conſilia, & inimicitiarum finem ſpectabant. Itaque Phocenſes miſſis Lacedæmonem legatis, auxilia expetiuerunt. Quibus Spartani mille grauis armaturæ milites, duce Archidamo Rege, in ſubſidium miſerunt. Bœoti autem ſuppetias à Philippo per legatos poſtularunt. Is aſſumptis in belli ſocietatem Theſſalis, cum valido exercitu in Locridem deſcendit; vbi Phalecum denuo ad munus Imperatorium euectum inuenit, cum octo millibus armatorum. Qui nihilominus animaduertens ſe Philippo lōge viribus imparem, legatione miſſa rogauit ea, quæ pacis ſunt, & vero impetrauit, ea conditione vt ipſe cum ſuis copiis alio ſe ex ea regione conferret, qui mox data, acceptaque, fide, ſeſe in Peloponneſum recepit. Itaque Phocenſes omni auxilio ac ſpe deſtituti, ſe Philippo dediderunt.

p. 318. l. 10.

Spartani Phocenſes iuuant.

Philippus Bœotios, qui Phalæcum eijcit.

Et Phocenſes deditione capit.

II. *Iuſtini ea de re narratio infida.*

ADDAMVS huic Diodori narrationi, priuſquam vlterius prouehamur, quæ hac de re Iuſtinus habet l. 8. Crudeſcente ira Thebani, Bœotiique orant, vt profeſſum aduerſus Phocenſes Græciæ ducem exhibeat, tanto odio Phocenſium ardentes, vt obliti cladium ſuarum perire ipſi, quam non perdere eos præoptarent: expertamq. Philippi crudelitatem pati, quam parcere hoſtibus ſuis mallent. Hactenus recte: quod autem ſequitur, non recte. Contra Phocenſium legati, adhibitis Lacedæmoniis, & Athenienſibus bellum deprecabantur, cuius ab eo dilationem ter iam emerant. Non recte, inquam: nam hoc ipſo tempore auxilia à Lacedæmonis acceperūt ad bellum, & nuſquam pacem à Philippo, aut per ſe, aut per alios leguntur ambiiſſe, ſed auxilia contra eum ab Athenienſibus ſperaſſe, eorumque legatorum, & in primis Æſchinis præuaricatione in Philippi manus incidiſſe, fuſe docet Demoſthenes in oratione. De falſa legatione. Sed redeamus ad Diodorum.

III. *Cauſa Phocenſium Amphictyonibus committitur. Eorum decretum in gratia Philippi. Et Phocenſium perniciem.*

Rex vbi citra pugnam ex inſperato finem ſacro bello impoſitum videt, cum Bœotis ac Theſſalis conſilium capit, quid de Phocenſibus fieri placeat. decernitq. vt indicto Amphictyonum conſilio res integra eorum arbitrio permittatur.

Ab iis in eam ſententiam itur, vt Philippus cum poſteris ſuis in Amphyctionũ collegium adſciſcatur, & gemini ſuffragii ius, quod Phocenſes debellati habuerant, vſurpet, vtque trium in Phocide vrbium mœnia deſtruantur, nec templi deinceps & Amphyctionum curiæ participes ſint; ne equos in poſterum, armaque poſſideant, donec pecunias ſacrilegio ſurreptas Deo repenſarint. Phocenſium exules, & quotquot in ſacrilegii partem venerint, piaculares habeantur, quos ex quouis loco retrahere cuiuis liceat: vt Phocenſium vrbes in vicos transformentur, quinquaginta domuncularum ſingulos, & ſtadii interuallo inter ſe diſtantes. Agros ſuos ita retineant, vt quotannis ſexaginta talentorum vectigal Deo pendant, quoad ſummam, in tabulas ſacrilegii tempore relatam, exſoluerint. Eorum arma, & Mercenariorum ad ſaxa alliſa Amphyctiones cum Philippo confringant, & fruſta comburant, equorum denique auctionem faciant.

IV. *A Demoſthene confirmatur.*

Hæc commune Græciæ concilium aduerſus Phocenſes, inſtigante Philippo. Id decretum in rem ipſam redactum teſtatur Demoſthenes De falſa legatione.

Quemadmodum, ait, *ærumnoſi Phocenſes interierint, tum ex his decretis videre eſt, tum etiã ex ipſis rebus quæ actæ ſunt, quæ res ſpectaculum, Athenienſes, crudele ſunt, & miſerabile. Cum enim nuper Delphos proficiſceremur, neceſſe habebamus ea videre omnia, ædificia diruta, mœnia proſtrata, regionem iuuentute deſolatam, mulierculas duntaxat, & paucos puerulos, & ſenes homines miſerandos. Denique nemo verbis aſſequi poſſit ea mala, quæ nunc illic fiunt.* Hæc Demoſthenes: ex quibus intelligi poteſt, quam infenſo animo vniuerſa Græcia in ſacrilegos vnius templi expilatores fuerit: quidque ab vniuerſa Gallia, merito in ſacrilegos hæreticos, tot & talium templorum euerſores, atque expilatores decerni potuerit; præſertim cum Phanum illud cacodæmoni; hæc omnipotenti Deo, in Chriſti Domini, & ſanctorum eius honorem, conſecrata fuerint. *Hæretici ſacrilegi.*

V. *Quid Iuſtinus de clade Phocenſium.*

Cæterum quæ Iuſtinus de Phocenſium clade ſcribit, vereor vt ſatis probabilia ſint, præſertim tacente Demoſthene, cuius cauſæ intererat hæc amplificare, ait autem. *Philippus excidium minabatur, ni fieret deditio. Victi igitur neceſſitate, pacta ſalute ſe dediderunt. Sed pactio eiuſdem fidei fuit, cuius antea fuerat deprecati belli promiſſio. Igitur cæduntur paſſim, rapiuntur, non liberi parentibus, non coniuges maritis, non deorum ſimulachra templis ſuis relinquuntur. &c.*

Hoc ipſo Archonte habuit concionem ad Athenienſes Demoſthenes, in qua eos monet, ne Philippum Amphictyonia prohibeant, néve cauſam belli præbeant, pace nuper cum Philippo facta: ſic Dionyſius ad Ammæum. Quæ oratio de pace nunc inſcribitur, & habita eſt interiecto tempore inter deditionem Phocenſium, & eorum condemnationem in Amphyctionico Senatu. *Demoſthenis oratio.*

VI. *Bellum in Antiates.*

Romae autem cum his Coſſ. nunciatum eſſet legatos ab Antio circumire populos Latinorum ad concitandum bellum, M. Valerius Coruinus iuſſus Volſcis inferre bellum, priuſquã ampliores colligerent vires, ad Satricum eorum vrbem, exercitu infeſto pergit; cui cum Antiates, aliique Volſci occurriſſent, nulla mora inter infeſtos diuturno odio populos dimicandi fuit. Sed Volſci ad rebellandum, quam ad bellandum ferociores, victi, fuga effuſa Satrici mœnia petunt. Cumque iam corona militum cincta vrbs caperetur ſcalis, ad 4. millia, præter multitudinẽ imbellem ſe dedere. Oppidum dirutum, atque incenſum, excepta æde Matutæ, præda omnis militi data: præter deditios, quos Conſul vinctos ante currum triumphans egit; venditis deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit. Seruos tamen potius, quam liberos ſponte deditos, veniſſe putat Liuius, à quo iſta Romana fere mutuamur. *Victoria, Triumphus*

VII. *Ludi ſeculares ſecũd.*

Censorinus l. de die Natal. c. 17. hunc annum, quem vocat 408. ab vrbe condita ex quindecim virorum libris, ſecundis ludis ſecularibus inſignem facit; quod notauit Cuſpin. & Onuphr. ſed faſti conſulares, quos cum Sigonio ſequimur, annum requirunt 407. ſequuntur etiam Temporarius, & Gordon. in ſuis Chronol, etſi ludorum non meminerunt, de quibus conſule Stephanum Pighium in annum Vrb. Cond. 297. quo loco primi ludi ſeculares, ex XV. virorum autoritate collocantur, centum & decem ab hinc annis, quæ fuit horum ludorum periodus. Con-

ſule Onuphrium, qui totum hoc argumentum peculiari libello accuratiſſime perſecutus eſt.

ANNVS MVNDI 3709. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 193. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 20. PHILIPPI MACED. 16. OLYMP. CVIII. AN. 4. ARCHONTE EVBVLO. V. C. 408. COSS. M. FABIO DORSO, & SER. SVLPITIO CAMERINO PATRITIIS, DICT. L. FVRIVS CAMILLVS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 344.

I. *Philippus transmigrationes agitat.* ANNO 344. ante Chriſti ortum, quo Demoſthenes 37. vitæ annum agebat, nihil noui Perſæ, nihil Philippus, vel Athenienſes ſuggerunt. Pax enim inter eos inita erat, cuius hic eſt annus tertius. Huc tamen pertinet illud Iuſtini l. 8. quod ait Philippum à clade Phocenſium reuerſum in Macedoniam, vt pecora paſtores nunc in hybernos, nunc in æſtiuos ſaltus traiiciunt, ſic illum populos & vrbes; prout illi vel replenda, vel derelinquenda quæque loca videbantur, ad libidinem ſuam tranſtuliſſe; ſicque ex multis gentibus & nationibus, vnum regnum populumque conſtituiſſe: multo cum mœrore luctuque propria derelinquentium, & in nouas terras, quaſi noua exilia, tranſmigrantium. Sic nimirum prouidebat, vt qui turbas excitare aut poſſent, aut ſolerent, opibus fere, atque amicis nouis in coloniis deſtituti, quieti vel inuiti eſſe cogerentur. Quod tamen inſtitutum apud Iapones frequens, parum ad firmandam pacem, quæ ibi crebro; fluctuat, valere, ipſa experientia compertum eſt.

II. *Ariſt. venit Mitylenem.* SCRIBIT Laërtius in vita Ariſtotelis, cum hoc ipſo anno, atque Archonte cum triennium apud Hermeiam commoratus eſſet, veniſſe Mitylenem. Fuit ea quondam inſignis vrbs in Leſbo inſula, non longe ab Helleſponto, quem habet à Septentrione. Hanc quoque Ariſtotelis profectionem confirmat Dionyſius in Opuſc. ad Ammæum, ſed neuter cauſam huius profectionis memorat. Philoſophādi opinor cauſa, ac docendi venerit: ex quo eius fama in vicinam delata Macedoniam, aditum ei mox ad Philippum, & magiſterium Alexandri munierit. Poſt ſequentem enim annum, Pythodoto Prætore, Philippum adiit.

Quanquam illi iam notus erat ante ortum Alexandri, vt literæ Philippi ad Ariſtotelem, ſub eius ortum ſcriptæ, docent.

III. *Auruncū bellum.* IN Italia Auruncum bellum exortum plus habuit trepidationis, quam periculi, vel damni. Quod enim repentina facta eſſet populatio, & totum Latium arma capere diceretur, Dictatorem dici placuit L. Furium Camillum, qui Mag. eq. dixit Cn. Manlium Capitolinum. Progreſſus exercitus prædones potius, quam hoſtes inuenit: prima itaque acie debellatum eſt. Dictator tamen, quia & vltro bellum intulerant, & ſine detrectatione ſe certamini offerebant, ad diuinam opem confugiendum ratus, inter ipſam dimicationem ædem Iunoni Monetæ vouit; cuius damnatus voti, cum victor Romam reuertiſſet, Dictatura ſe abdicauit. *Templum Iunonis Mon. fit.* Senatus Decemuiros, ad eandem ædem, pro amplitudine populi Romani faciendam creari iuſſit, locus in arce deſtinatus eſt, quæ area ædium fuerat M. Manlii Capitolini.

ANNVS MVNDI 3710. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 194. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 21. PHILIPPI MACED. 17. OLYMP. CIX. AN. 1. PRAETORE ATHENIS LYCISCO. V. C. 409. COSS. C. MARTIO RVTILIO III. T. MANLIO TORQVATO II. DICTAT. P. VALERIO PVBLICOLA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 343.

PHILIPPVS regno ſuo probe vndique ſtabilito, magniſque incrementis ex aliarum ruinis amplificato, ex antiquo in Illyrios odio, quod quaſi hæreditarium à patre acceperat, eorum terras cũ valido exercitu inuadit, & àgros populatus, multiſque vrbibus expugnatis, cum maxima præda Macedoniam repetit, vt ait Diod. Itaque ad hoc tempus referre poſſumus, quod ſcribit Plutarchus in eius vita, Alexandrum puerum (is nunc decimum tertium ætatis annum agebat) cum allatum eſſet, aut nobilem vrbem á Philippo captam, aut illũ inſigni potitum victoria, non vſque adeo gauiſum eſſe, verentem ne nullum ſibi glorioſum facinus pater peragendum relinqueret, vt ipſe apud æquales querulus dictitabat, omni pręclara rerum gerendarum materia per Philippum exhauſta. I

Philippus Illyrios inuadit.

Alexãdri gloriæ cupiditas.

VERVM de Illyriis conſentit Diodoro Iuſtinus, qui Dardanos peculiarem Illyriorum gentem exprimit, ſed eos cæteroſque finitimos, non vi, ſed fraude captos affirmat. Illos autem finitimos Diodorus vocat Theſſalos, ex quorum oppidis iterum tyrannos exturbarit; ſicque eos populos ſumma ſibi beneuolentia aſtrinxerit. Miſeri qui non intelligerent ſe non tyrannum expellere, ſed domeſticum, ac ciuem in alienigenã mutare. Theſſalorum nihilominus vel inſipientiam, vel iudicium vicini Græci ſecuti, ſeſe Philippo dedidere. Hoc prætore Demoſthenes ſeptimam Philippicarum concionum habuit, ad Peloponneſi legationes, vt ait Dionyſius ad Ammæum. II.

Philippus Tyrannos pellit, & ſe Tyrannũ reddit.

ROMÆ, anno poſtquam vota erat, ædes Monetæ dedicatur, C. Martio & Torquato Coſſ. Sed dedicationem prodigia ſtatim ſecuta ſunt. *Namque*, ait Liuius, *& lapidibus pluit, & nox interdiu viſa intendi*; libriſque inſpectis, cum plena religione ciuitas eſſet, ſeu religioſæ expiationi obnoxia, Senatui placuit Dictatorem feriarum conſtituendarum cauſa dici: dictus P. Valerius Publicola. Magiſter eq. ei Q. Fabius Ambuſtus datus eſt. Non magnum fuiſſe videtur opus, ad quod Dictatorem dici oporteret. Nã ſi id ad rerum ſacrarum dignitatem ac venerationem pertinet, pontificem habebant, ac regem ſacrorum, quorum id munus eſſe potuiſſet. Eo tamen ſæpe confugiſſe videntur, ad plurimas multorum contradictiones, & interceſſiones vitandas. Ex quo intelligi poteſt, quam ſit neceſſaria publicis rebus monarchica adminiſtratio, cum ii qui tam ardentibus ſtudiis regiam poteſtatem è ſua ciuitate ſuſtulerant, ad eã confugere, ſaltem ad breue tempus, ſubinde cogerentur. III.

Prodigia, à Dictatore templi.

Dictator feriarum cauſa, & cur crebro decerretur.

NON Tribus tantum ſupplicatum ire placuit, vtique in recens dedicatum Iunonis Monetæ templum, ſed finitimos etiam populos, ordoq. iis, quo quiſque die ſupplicarent, ſtatutus. Sic Liuius. Ex quo perſpicue intelligi poteſt, quomodo ipſo naturæ lumine notum ſit, in rebus terrificis, quibus Numen in mortales iratum haud obſcure colligitur, ad illud placandum non ſolum recte adhiberi preces, ſed conuentus etiam ſupplicandi cauſa indici, & ſupplicationes variorum populorum in ſuos cuique dies aſſignari, vt multorum iunctis precibus, & ipſa precum diuturnitate atque conſtantia Deus exoratus, iracundiæ ſuæ flagella temperet, vel auertat; quæ dum impij nouatores contemnunt, ſe communis ſenſus expertes oſtendunt. IV.

Romanæ ſupplicationes.

laudabiliter frequentantur.

ANNVS MVNDI 3711. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 195. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONTIF. 22. PHILIPPI MACED. 18. OLYMP. CIX. AN. 2. ARCHONTE PYTHODORO. VRBIS CONDITÆ 410. COSS. M. VALERIO CORVINO III. A. CORNELIO COSSO.

Pythodorũ habet Laertius, & Dionyſ. Halicar. Pythodorũ Diodor.

ANNVS ANTE CHRISTVM 342.

I. *Ariſtoteles ad Philippũ venit.*

ARISTOTELES Pythodoto prætore ad Philippum venit, vtique eius accerſitu, vt Alexandrum filium, qui nunc decimũ quartum agebat annum, & grauioribus iam ſtudiis aptus videbatur, inſtitueret, cum præceptor ipſe ageret quadrageſimum ſecundum. Apud Philippum autẽ octo annos exegit, autore Dionyſio, id eſt, ad eius vſque mortem. Quæ omnia confirmat Laërtius in vita Ariſtotelis: vbi tamen non recte annum tribuit Alexandro decimum quintum, quem conſtat natum ineunte Olympiade centeſima ſexta, vt ſuo loco dictum eſt. Plutarchus hac ipſa de re ita loquitur in Alexandro. Philoſophorum clariſſimum & eruditiſſimum acciuit (Philippus) Ariſtotelem, præmiumque ei dedit inſtitutionis clarum & decorum. Stagiram patriam Ariſtotelis, quam exciderat, iterum frequentauit incolis, ciueſque qui in exilio, aut ſeruitute erant, reduxit domum. Ludum eis, & ſtudii locum Nymphæum, prope Miezam Macedoniæ vrbem aſſignauit, vbi & hac ætate ſedes Ariſtotelis lapideas, & ambulationes vmbroſas monſtrant. Hæc Plutarchus.

Hic idem annus, quartus eſt & nonageſimus vitæ Iſocratis, de quo Cic. l. de Senectute. *Qualem Iſocratis ſenectutem accepimus, qui eum librum, qui Panathenaicus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixitque quinquennium poſtea.* Ita M. Tullius. Eſt autem hic annus quartus ſupra nonageſimum, initio ducto ab anno primo Olymp. 86. quo eum natum fuiſſe docuimus: vltimus autem eius annus in Charondæ præturam cadit. Nec Ciceroni repugnat Plutarchus in vita Iſocratis, licet ſcribat eum poſt ſcripta Panathenæa 4. annos vixiſſe, nimirum annum mortis non numerauit.

II. *Timoleon tollit è Sicilia tyrannidem.*

INSIGNIS porro eſt hic annus euerſione tyrannidis in Sicilia, cum Timoleon, Dionyſio iuniore ad ſummam trepidationem adducto, perſuaſit tandem vt abdicato principatu in Peloponneſum cum ſuis facultatibus abiret, eamque tyrannidẽ, quam reuinctam adamante prædicabant, euerſam cerneret, & reliquum vitæ in egeſtate transigeret. Cuius tum vita, tum fortunæ commutatio luculentũ præbet exemplum inconſtantiæ rerum humanarum iis, qui ſtolide felici rerum ſucceſſu efferuntur. Nam qui quadringentas prius triremes habuerat ſibi obſequentes, nõ multo poſt in naue oneraria, eaque non magna, Corinthum deportatur, & mirificum mutatæ conditionis exemplum præbet. Deinceps autem populari ſtatu in Siciliam introducto, ſummus magiſtratus Syracuſis inſtitutus eſt annuus, dictus Amphipolus, vt Athenis Archon, idque in honorẽ Iouis Olympij, cuius ſe Amphipolos, id eſt famulos prædicabant: quem magiſtratum ad trecentos annos duraſſe teſtatur Diodorus. Sed hæc obiter; Nam Siciliæ res, quæ ad imperium Perſarum vel Græcorum nihil pertinent, non eſt noſtri inſtituti perſequi.

Amphipolus magiſtratus.

III. *Philippus Thraciæ reges prodit.*

INTEREA Cerſobleptes Thraciæ rex Cotys filiũs, de quo multa apud Demoſthenem, contra Ariſtodemum mentio, Græciæ vrbibus ad Helleſpontum plurima damna inferebat. Eum Philippus cum magno exercitu inuaſit, multiſq. præliis domitũ ad decimas regi Macedonum perſoluendas compulit, & aliquot vrbibus, ſiue præſidiis in Thracia excitatis, tum audaciam Thracum repreſſit, tum

Græciæ vrbes metu ſolutas ad belli ſocietatem ſecum ineundam libentiſſimas adduxit. Hæc ex Græco Diodori codice, nam in Latino nonnulla deſiderantur. Ad hæc videtur alludere Iuſtinus, [a] & Paulus Oroſius [b] cum aiunt fratres duos Thraciæ reges ad Philippum veniſſe, non contemplatione iuſtitiæ eius, ſed inuicem metuentes ne alterius viribus accederet, & diſceptationum ſuarum iudicem elegiſſe: Sed Philippum more ingenii ſui ad iudicium, veluti ad bellum, inopinantibus fratribus, inſtructo exercitu ſuperueniſſe, & vtrumque regno, non iudicis more, ſed fraude latronis, ac ſcelere ſpoliauiſſe. Scribit Demoſt. in oratione contra Ariſtocratem, Cotym Thraciæ regem tres habuiſſe filios, Beriſadem, Amadocum, & Cerſobleptem, & patre defuncto diſſentientes, ad Athenienſes ſe contuliſſe, eoſque coluiſſe. Inde mortuo Beriſade, Cerſobleptes Athenienſium opem contra fratrem, fratriſque demortui liberos ambiebat: progreſſu autem temporis videtur contigiſſe, quod ſcribit Iuſtinus, etſi Diodorus rem aliter exponat; qui tantum Philippo fauet, quantum ab eo Iuſtinus eſt alienus.

a l. 8.
b l. 3. c. 12.

Philippus prædo regnorum.

IV. *Origo belli Samnitici.*

Transeo ad Romanos, quorum arma hoc anno proferri cœpere longius, remotioreſque populos habere obſequentes. In Samnites primo ancipiti marte pugnatum, quibus ſucceſſit Pyrrhus, Pyrrho Pœni, per quos non ſemel ad extrema periculorum ventum eſt. Belli in Samnites, etſi amicitia Romanis, atque ſocietate iunctos, cauſa hæc affertur.

Et cauſa eius.

Sidicini ad Romanos confugiũt.

Samnites Sidicinis iniuſta arma intulerant: hi cum ſe infirmiores, ac tanto hoſti cernerent impares, ad Campanorum auxilia confugere, qui ſociis quidem non defuere, nec tamen eos incolumes reddidere. Nam cum iis, ex armorum inſolentia, ſemel iterumque victi, ad Romanorum auxilium confugere. Cumque opem in Senatu artificioſiſſima oratione poſtulaſſent, ſummotis legatis, conſultus Senatus, etſi magnæ parti vtiliſſimum fore videbatur Capuam, Cãpanoſque in fidem, ac ſocietatem recipere, tanta tamen vtilitate fides antiquior fuit. Itaque reſponſum iis datum, Romanos amicitia ac ſocietate iãpridem cum Samnitibus eſſe iunctos, non poſſe ea violata cum Cãpanis amicitiam inſtituere, & arma Samnitibus inferre, legatos tamen ad amicos, ſocioſque miſſum iri, precatum ne qua vis Cãpanis fieret.

V. *Campani ſe Romanis dedunt.*

Hic Cãpani, ſicut domo mandatum attulerant, ſe ſuaq. omnia diuina humanaq. populo Rom. dediderunt; eoq. facto manibus ad Coſſ. extenſis, pleni lacrymarũ in veſtibulo Curiæ procubuerunt. Romani cõmiſeratione ſimul moti, ſimul veriti ne cõtra fidem eſſet deditos prodi, legatos ad Samnites mittunt, qui preces Campanorum, qui reſponſum Senatus memoris amicitiæ Sãnitium, qui deditionem poſtremo factam Samnitibus exponerent: peterentque pro ſocietate, amicitiaque vt dedititiis ſuis parcerent, neque in eum agrum, qui populi Romani factus eſſet, hoſtilia arma inferrent. Sed his non ſolum ferociter à Samnitibus reſponſum eſt, ſed coram legatis etiam miſſi cohortium præfecti, qui in agrum Campanum populabundi proficiſcerentur, vtroque populo vna eademque ſuperbia, atque iniuria violato.

Samnites legationem Romanam contẽnunt.

VI. *Valerij Cõſ. in Samnites pugna.*

His Romæ cognitis, iuſſu populi Conſules ambo cum duobus exercitibus ab vrbe profecti, Valerius in Campaniam, Cornelius in Samnium, ille ad mõtem Gaurum, hic ad Satriculam caſtra ponunt. Valerio Samnitium legiones occurrunt, gemina de Campanis victoria feroces. Valerius leuibus certaminibus, tentandi hoſtis cauſa, aliquot diebus vſus, ſignum pugnæ propoſuit, paucis ſuos adhortatus, quos ſibi addictiſſimos habebat, tam certa opinione virtutis, quam eximia morum facilitate, incredibili alacritate plenos ad pugnam eduxit. Prælium magna vtrinq. ſpe, contentione, pertinacia, ſi vnquam alias geſtum eſt; cumque atrox vbique cædes fieret, fugæ nemo meminerat; adeo morte ſola vinci animis deſtinauerant. Tandem inclinante ad veſperam die, redintegratis animis Samnites cedere, ac vinci incipiunt; nec ſuperfuiſſent multi, niſi nox victoriam magis quam prælium diremiſſet. Et Romani fatebantur nunquam cum pertinaciore hoſte conflictum, & Sãnites oculos ſibi Romanorum ardore viſos, iis magis, quam gladiis, in terrorem ac fugam verſos. Quem terrorem etiam nocturna profectione confeſſi ſunt. Poſtero die vacuis hoſtium caſtris Romanus potitur, quo ſe omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit.

Difficiliſq. victoria.

VII. *Altera pugna in Samnio.*

Cæterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio fœdatum eſt. Nam Cornelius exercitum in ſaltum valle caua peruium, circaque inceſſum ab hoſte

imprudens induxit: cumque iam capiti immineret hoſtis, nec inde abire impune liceret, P. Decij tribuni militum conſilio, prudentia, fortitudine factum eſt, vt occupato colle, qui hoſti imminebat, eum detineret, donec è periculoſo loco exercitui abire liceret, deinde etiam intempeſta nocte, per medias hoſtiũ legiones, manipulũ ſuum ad Conſulem incolumen traduceret: quo facto & ingentia præmia, & maiorem etiam totius exercitus laudem eſt conſecutus. Moxque ad hoſtem patentiore via regreſſus exercitus, incautum, inermem, palatumq. occuppat, & turbatum adhuc nocturno pauore, primum intra caſtra compellit; deinde caſtra ipſa turbatis ſtationibuscapit, poſtremo multis vndique fuga diſperſis, ad 30. millia cecidit.

Et periculo mixta victoria.

VIII. *Tertia pugna, plenaque victoria.*

TERTIA pugna ad Sueſſulam à M. Valerio, contra renouatum Samnitium exercitum, commiſſa eſt, dumque Samnites, contemptu Romani exercitus, qui caſtris ſe continebat, frumentatum per agros abeunt, occupati, cæſique rurſum, ac plane victi ſunt, adeo vt ad Conſulem 170. ſigna militaria hoſti erepta deferrentur. Conſules ambo de Samnitibus triumpharunt, ſequente Decio inſigni cum laude. Denique hæc Samnitum clades, vicinos Romanis populos partim fœdus inire, partim alio arma conuertere perſuaſit: Carthaginenſes etiam ad gratulatoria munera incitauit. Legatos enim Romam miſere, cum coronæ aureæ dono, quæ in Capitolio in Iouis cella poneretur. Ea fuit pondo 25. id eſt decem millium & quingentorum aureorum noſtratium, centum aureis nummis, de more, cuique libræ aſſignatis.

Et triumphus. *Carthaginenſium gratulatio*

IX. *Præſidium Romanum in Campania.*

POSTREMO Campanorum, Sueſſanorumque precibus datum, vt præſidium militare eo in hyberna mitteretur, quo Samnitium excurſiones arcerentur. Sed ibi breui delinitos voluptatibus militum animos, Capua à memoria patriæ auertit, & ad conſilia de occupanda Capua induxit, vt proximo anno, quo ea contigerunt, perſpicuum fiet.

Diuturnitas belli Samnitici.

Hoc ergo anno inchoatum eſt bellum Samniticum, quod ad annum vſque 482. propagatum ſcribit Onuphrius in faſtis. Itaque per annos duos & ſeptuaginta innumerabilium cædium, & triumphorum, 4, & viginti materiam præbuit, vt ſcribit Florus, l. 1. Epitomæ, cap. de bello Samnitico, quorum vltimum L. Papyrius retuliſſe memoratur.

ANNVS MVNDI 3712. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 196. ARTAXERXIS OCHI, ET IEDDOÆ PONT. 23. PHILIPPI MACED. 19. OLYMP. CIX. AN. 3. PRAETORE ATHENIS SOSIGENE. V.C. 411. COSS. C. MARIO RVTILIO IV. & Q. SERVILIO HALA. DICTAT. M. VALERIO CORVINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 341.

I. *Ochi obitus*

POSTREMVM hunc eſſe Artaxerxis Ochi annum, nec vltra vigeſimũ tertium regnando progreſſum, teſtatur Diodorus l. 15. extremo, idemque l. 16. confirmat. Eadem eſt Sulpitij Seueri ſententia, quem ex communi ſententia ſequitur Sigonius ibid. Gordon. Henricus Samerius. Temporar. item, Capellus, Heluicus, Mercator; in ſuis chronol. Quæ mihi ſententia veriſſima videtur, vt quæ Olympiadibus, & annis Philippi, & Alexandri recte conſentiat: licet non ignorem Euſebium, ei 26. annos tribuere, cui Beda, Perer. Torniel. aſſentiuntur, & è ſectariis Functius, Scaliger, & alii quidam.

II. *Eius ſanities.*

NIHIL æque in hoc principe, ac crudelitas celebratur. Nam præter ea, quæ initio regni eius ex Iuſtino retulimus, & quæ in excidio Sidoniorum barbarè, ac crudeliter perpetrauit, Q. Curtius l. 10. ſcribit eum octoginta fratres Siſygambis matris Darii, vno die interfeciſſe. *Sciebat*, inquit, *inter hæc omnium octoginta*

OCHI CRVDELITAS, ET MORS.

fratres ſuos, eodem die ab Ocho ſæuiſsimo Regum trucidatos, adiectumque ſtragi tot filiorum patrem. Diodorus quoque, *Ochus*, ait, *Perſis imperabat, crudelemque & violentum erga ſubditos ſeſe gerens, ob aſperitatem morum in odio cunctorum erat.* Ælianus [a] ſcribit, Magos prædixiſſe Ochi ſæuitiam aduerſus ſubditos, & ingenium cædis auidum, ex eo quod cum, patre Artaxerxe defuncto, regnum capeſceret, in menſa primum manum in cultrum inieciſſet, idque ipſo euentu confirmatum fuiſſe. Plutarchus in Artaxerxe eum vocat doloſum, & ſanguinarium, crudelitate item ac parricidiis omnibus ſuperiorem, vt qui ſub patris mortem Arſamen, & Ariaſpem fratres mori coëgerit, vt plane paradoxum ſit, quod de eo ſcribit Athenæus, [b] eum interroganti filio qua induſtria regnum ſuum diu tenuiſſet, reſpondiſſe, pietate in deos, & iuſtitia in homines.

a l.2.Var. c.17.

b p.548.gr. lit.

III. *Cauſa mortis eius.*

VTRVMQVE procul abeſſe à veritate ſatis docent, tam quæ iam dicta ſunt, quam quæ affertur cauſa mortis eius, quam illi Bagaos domeſticus intulit. *Bagaos*, ait Diodorus, *militum tribunus, conditione Eunuchus, ſed natura ſceleratus, & bellicoſus, veneno regem tollit, medici ad hoc opera vſus.* Sic ipſe, Eunuchi nomine intelligere cubicularium rectum fuerit, quo modo in ſacris literis non raro vſurpari ſuis locis monuimus, licet caſtratum Curtius vocet. Nam euiratos homines eſſe bellicoſos prodigii inſtar eſt. Verum quod ad Ochi mortem attinet, eius cauſam Sulpitius Seuerus non in crudelitatem refert, ſed in irriſionem Ægyptiarum ſuperſtitionum. Ait enim, Ochus, vt in ſecularibus quibuſdam ſcriptis legi, natura immitis, cupiduſque bellorum: nam & arma finitimis intulit, & Ægyptum, quæ ante multos annos deſciuerat, bello recuperauit. Quo tempore etiam ſacra eorum, & Apim in Deum receptum irriſiſſe traditur, (imo & comendendum appoſuiſſe menſæ.) [c] Quod poſtea Bagoas ſpado eius, natione Ægyptius, indignatus, contumeliam gentis morte regis vltus eſt: ſeruata videlicet, ſi id verum eſt, in pectore per annos octo vindictæ cupiditate, [d] tot enim anni ab Ægyptiaca expeditione fluxerunt, vt non immerito eum Diodorus virum audacem, & ad omne facinus iniquum maxime omnium promptum dixerit.

c Serar. in 1° c Eſt. q.3. verſus fi. vbi plura de Ocho ex Auguſt. & Plutarch

d Olymp. 107. an.3. l.16. & l.17. ſub init.

IV. *Eiuſdem ſepultura.*

ADDAMVS Ælianum in varia Hiſtoria. [e] Aiunt, inquit Artaxerxem, qui etiam Ochus cognominatus eſt, cum eum per inſidias Bagaos Eunuchus, Ægyptius de medio ſuſtuliſſet, interemptum & in minutas partes conciſum felibus proiectum fuiſſe. Sepultus autem eſt eius loco alius, & regiis monimentis traditus. Et mox. Bagoæ vero non ſatis fuit occidiſſe Ochum, niſi etiam ex femoribus eius manubria gladiorum faceret, vt eius animum ad cædes propenſum repræſentaret. Odio ante eum habuit, quod Apim in Aegypto trucidarat, velut etiam Cambyſes antea. Hæc ibi. Tali nihilominus homini Rex plurimam, vt ait Diodor. habebat fidem, adeo vt nihil præter eius voluntatem faceret. Eoque defuncto imperii ſucceſſores perpetuo ipſe diceret, & crearet, & omnia regis munia, præter ſolũ nomen vſurparet. Itaque interfecto patre, filium eius natu minimum Arſen nomine in regnum collocauit: ſimul etiam fratribus noui Regis necem intulit, vt deſertus hoc modo Rex, tanto plus obſequij illi præſtaret; Ita Diodor. Sed de Arſe anno ſequenti, quo eum regnare cœpiſſe, plurium eſt ſententia, ſi tamẽ placet ei 4. annos cũ Euſeb. tribuere, oportet primum eius annum cum vltimo patris cõcurrere.

e l.6.c.8. κατακοπῆ-ναι.

Improbitas Eunuchi Bagaos.

V. *Philippi in Arymbã ſcelus.*

ARYMBAS Rex Moloſſorum hoc tempore, poſt decimum regni ſui annum, vita decedit, filio poſt ſe relicto Acacida, qui Pyrrhũ genuit, ſed in defuncti locum adiutante Philippo Macedone, Alexander Olympiadis germanus ſufficitur. Ita Diodorus. At Iuſtinus l.7. & octauo extremis, ait Philippum ademiſſe regnum Arrybæ, qui eo priuatus in exilio conſenuerit, & vxoris ſuæ fratri Alexandro, Neoptolemi filio, in præmium turpiſſimi flagitii tradidiſſe. Scelus in vtroque, nam nec in eo ius cognationis ſeruauit, cui ademit regnum, & eum cui dedit, impudicum fecit antequam regem. Hæc Iuſtinus, quæ à paulo Oroſio, qui ab eo pleraque mutuatur, prætermiſſa, forte & improbata ſunt.

Dionyſ. ad Ammæum.

VI. *Demoſthenis orationes.*

SOSIGENE Prætore Demoſthenes cum quadrageſimum annum ageret, nonam habuit contra Philippum orationem de Cherſoneſitanis militibus, ne Diophitis copiæ dimitterentur: quæ hoc habet principium. Decebat ſane Athenienſes, omnes eos qui apud vos verba faciunt, in dicendo, nec inimicitiarum, nec gratiæ vllam ducere rationem &c. Eodemque Prætore decimam, qua

docere ſtudet Philippum turbare pacem, & bello priorem laceſcere: cuius eſt initium. Cum multi ſermones habeantur, Athenienſes, in ſingulis fere concionibus, &c, hæc Dionyſ. Halic. ad Ammæum.

Ortus Epicuri. Natum hoc anno Epicurum voluptatis patrocinio infamem, habes apud Laërtium eius ſectatorem; idque refert ex Apollodoro in chronicis. Naſcitur, inquit, cẽteſimæ nonæ Olympiadis anno tertio ſub Soſigene principe, menſe Gamelione, qui reſpondet Ianuario, ſeptimo menſis, ſeptem annis poſt obitum Platonis, qui initio proxime præcedentis Olympiadis abiit è viuis.

VII. *Romanus miles Capuam & Campaniã affectat.* Hvivs quoque anni initio in Campania ad Capuam, locus militi Romano nimium placere cœpit, adeo vt de eo incolis eripiendo conſilia inter ſe inirent. Cur autem potius, aiunt, Campanis agrum Italiæ vberrimum, dignamque agro vrbem haberet, qui nec ſe nec ſua tutari poſſit, quam victor exercitus, qui ſuo ſudore ac ſanguine Samnites inde depuliſſet. An æquum eſſet deditiţios ſuos illa fertilitate, atq. amœnitate perfrui, ſe militando feſſos in peſtilenti, atq. arido citra vrbem ſolo luctari? aut in vrbe reſidentem, labem creſcentis in diem fœnoris pati?

Ea conſilia conſul diſſipat. Hęc agitata occultis coniurationibus inuenit nouus Conſul C. Martius Rutilius, cui Campania ſorte prouincia euenerat, Q. Seruilio Collega ad vrbem relicto. Cumque omnia, prout geſta fuerant, per Tribunos comperta habuiſſet, homo vſu, atque ætate grauis, primo rumorem ſpargit iis in locis exercitum diutius remanſurum, vt eo laxamento cogitationibus dato, quieſceret in præſentia ſeditio. Deinde exercitum purgare miſſionibus turbulentorum militum inſtitit, variis cauſis excogitatis: quos Romæ alter Conſul, prætorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebant.

VIII. *Seditioſi cõueniunt.* Sed cum tandem orta eſſet ſuſpicio conſilia ſua eſſe patefacta. In vnum ſe recepere locum, & coacta non exigua manu eorum, qui è caſtris confluxerant, incompoſiti, atque prædantes in agrum Albanum peruenere. Et cum exercitui dux deeſſet, noctu T. Quintium, in Tuſculano vitam quietam agentem inuadunt, & vel Imperatorem eſſe iubent, vel ferre mortem. Itaque in caſtra pertraxerunt, & ad vrbem ducere iuſſerũt, indeque ad octauum lapidem viæ Appiæ perueniunt. Iſſentq. confeſtim ad vrbem, ni venire contra exercitum, Dictatoremque M. Valerium Coruinum, cum Mag. equitum L. Æmylio Mamerco animaduertiſſent. Subito flexi amore patriæ animi; vtrique colloquia potius, quam prælia quærebant.

Ducemque ſibi conſtituunt.

IX. *A Dictatore excipiuntur.* Primvs ad colloquium Dictator proceſſit, & molliſſima oratione vſus, ita omnes fregit, vt lacrymas non tenerẽt. Certe T. Quintius ipſe lacrymarum plenus, profeſſus ſe meliorem pacis, quam belli futurum ducem, vbi in eandem ſententiam, in quam Coruinus, adhortatus eſt ſuos, approbantibus clamore cunctis, ante ſigna progreſſus, in poteſtate Dictatoris milites fore dixit, orauitque vt cauſam miſerorum ciuium ſuſciperet, ne legionibus ſeceſſio fraudi eſſet. Dictator Quintio collaudato, cęteriſque bono animo eſſe iuſſis, in vrbem regreditur, vbi à Senatu populoq. Romano non ſolum veniam delicti obtinuit, ſed nonnullas etiam leges in eorum gratiam fieri perſuaſit. Sic nimirum adoleſcentis prodigi pater, cum filio reduce conuiuatus eſt, non in culpæ approbationem, ſed in recuperati filii perditi congratulationem, quæ pluribus Titus Liuius extremo l. 7. perſecutus eſt.

& reconciliatur.

ANNVS MVNDI 3713. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 197. ARSIS 1. IEDDOÆ PONTIFICIS 24. PHILIPPI 20. OLYMPIADIS CIX. AN. 4. ARCHONTE ATHENIS NICOMACHO. VRBIS CONDITÆ 412. COSS. C. PLAVTIO II. ET L. ÆMYLIO MAMERCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 340.

RETINEMVS eundem in nouo Imper. pontificē, quia ex Ioſepho conſtat, Ieddoam quem ipſe Iaddum vocat, ad Alexandri tempora perueniſſe, vt ſequētia declarabunt. Nouus porro Imperator, Ochi minimus natu, ex arbitrio Bagaos Eunuchi, imperio ſufficitur, Arſes nomine, iuxta ea quæ ſuperiore anno diximus; de quo illud vnum apud Diodorum legimus; eum triennio pro Bagaos arbitratu imperaſſe, illumque eadem perfidia, qua Patrem occiderat, etiam filium ſuſtuliſſe, præterea nihil. Tertullianus eum Argum vocat, & vno anno regnaſſe tradit; manifeſto vtique mendo: omnes enim ei tres, aut certe 4. annos tribuunt. Iuſtinus l. 10. eum prætermittit, ita vt Ocho Darium ſtatim ſufficere videatur, nec tamen aperte excludit. I. *Arſes imperare incipit.*

Scribit Diodorus hoc anno Philippum arma tuliſſe in Perinthum Thraciæ vrbem ad Propontidem, eamque ſummis viribus oppugnaſſe: cui non repugnat Dionyſius, licet id videatur ad ſequentem annum ac Prætorem differre. Id enim bellum ad vtrumque annum pertinet, vt ſeries ipſa narrationis oſtendet. II. *Philippus bellum in Perinthum gerit.*

Huius belli cauſam nullam aliam Diodorus affert, quam quod in Athenienſes bene affecta, & potens, eius conatibus aduerſabatur. At Iuſt. init. l. 9. In Græciam Philippus cum veniſſet, ex præda modicarum vrbium, quantæ opes vniuerſarum eſſent animo proſpiciens, bellum toti Græciæ inferre ſtatuit. Ad cuius emolumentum egregie ratus pertinere, ſi ibi Byzantium, nobilem & maritimam vrbem, receptaculum terra marique copiis ſuis futurum, in poteſtatem redegiſſet, eandem claudentem ſibi portas, obſidione cinxit. *Et Byzantium.*

Demosthenes vero in Orat. de Corona, Expulſus, inquit, ex Eubœa Philippus, aliud oppugnandæ Reip. noſtræ præſidium quæritabat. Et quia videbat nos plurimo omnium mortalium importato frumento vti, operam dabat, vt frumentariam vectionem in ſuam poteſtatem redigeret. Progreſſus igitur in Thraciam, à Byzantiis ſibi fœderatis petiit, primùm, vt vnà ſecum bellum vobis inferrēt: quod cum illi recuſarent, extructo vallo vrbem circūdedit, & machinis admotis obſedit. III. *Ex Demoſthene.*

Verum uidetur Philippus prius Perinthum, quaſi ſuburbium Byzanthii, oppugnandum ſuſcepiſſe, vt eo expugnato, aditum ſibi ad expugnandum Byzantium pa tefaceret. Philochorus quidem l. 6. hiſtoriæ Atticæ apud Dionyſium ad Ammæū, refert Perinthi obſidionem ad præturam Theophraſti, ſed magis conſentanee orationibus Demoſtenis, Diodorus & Dionyſius rem in hunc annum conferunt.

Diodorvs ergo ſcribit eum Perinthum, cum triginta armatorum millibus, & telorum, machinarumque infinita copia, tanto ſtudio obſediſſe, vt per dies ſingulos machinas vrbi admoueret, & fatigatis integros ſufficiens, nullam vrbi, & obſeſſis requiem præberet. Excitaſſe autem turres 80. cubitorum, quæ turribus Perinthi eminerent, vt ſuperiori ex loco fatigaret obſeſſos, parteſque murorum ſubinde effringeret; quæ dum à Perinthiis ſtrenue reſtaurantur, multæ videlicet vtrinque cædes fiunt, & bellum in longum ducitur: præſertim cum Byzantio ſubinde ad eos omnia bello neceſſaria magno ſtudio ſubminiſtrarentur. IV. *Obſidio Perinthi.*

Interea Athenienſes perſuadente Demoſthene, iis auxilio fuerunt, vt ex Byzantiorum decreto conſtat, in quo inter alia, *Philippo noſtrum agrum, & vrbem hoſtiliter*

aggreſſo, ad excidium Byzantiorum, & Perinthiorum, agrumque incendiis, & ſuccisis arboribus deuaſtante, Populus Athenienſis opem tulit, nauibus centum & viginti, frumento, telis, & legionibus, noſque è magnis periculis eripuit, &c.

Eis adſunt Athenienſes.

Et Rex Perſarum.

Regem quoque Perſarum Perinthiis auxilio fuiſſe tradit Diodorus, nimia iam Philippi Macedonis incrementa ſuſpecta habentem. Satrapis enim regionum maritimarum per literas mandaſſe, vt quanto poſſent robore Perinthiis ſubuenirent. Id autem ab Eunucho Bagoa factum eſſe apparet: in eius enim poteſtate & Rex, & imperium eius erat, vt ex Diodoro dictum eſt.

V. *Obſidio Bizantij, & callidum in hoſtes Philippi conſilium.*

Itaqve æquatis hoc auxilio viribus, vim Philippi ſuſtinere potuerunt; tam obſeſſis, quam obſidentibus non diſpari ardore pugnantibus. Sed loci natura obſeſſis vehementer fauente, & Byzantiis omnia prompte ad bellum ſubminiſtrantibus, conſilium de diuidendo exercitu capit, ratus id quod erat, ſe facilius Perintho potiturum, ſi ab eo Byzantiorum auxilia ſubtraxiſſet, & rurſum Byzantium nudatum bellicis præſidiis, quæ Perinthiis commodaſſent, non ægrè ſubactum iri. Itaque copiarum parte ad Perinthi oppugnationem relicta, cum altera Byzantium infeſtus petit, magnaſque in anguſtias cogit, vt qui Perinthum arma, militem, commeatum, ad obſidionem ferendam, miſerant. Itaque Athenas auxiliorum cauſa conuolant; ad quæ impetranda maximum momentum attulit Demoſthenes, vt ipſe in oratione de corona gloriatur. Dionyſius quoque in op. ad Ammæum, id hoc anno factum aperte confirmat. *Poſt Soſigenem*, inquit, *Prætor factus eſt Nicomachus, ſub quo vndecimam concionem recitauit de pace per Philippum turbata, déque mittendis Byzantium auxiliis*, quæ etiam anno ſeq. ſtudioſius promouit.

VI *Bellum in Priuernates.*

Interea in Italia militaris illius ſeditionis fama, & ſuſceptum cum Samnitibus graue bellum, aliquot populos à Romana ſocietate auertit. Et præter Latinorum infidum iamdiu fœdus, Priuernates etiam Norbam, atque Setiam, finitimas colonias Romanas, incurſione ſubita depopulati ſunt. Statim nuncij acceptæ cladis Romam ad nouos Coſs. delati: Antiates quoque Volſcorum, in armis contra Romanos fuere. Vtrumque bellum Plautio ſorte euenit, & vtrunque feliciter geſſit. Prius quidem haud magno certamine, quo & victi hoſtes, & oppidum eorum captum; ſuis tamen ciuibus redditum, valido præſidio impoſito. Et ne alienum agrum impune depopulati eſſent, qui duas colonias vaſtarant, duabus agri ſui partibus mulctati fuerunt. Contra Antiates atrox prælium fuit, & vtrinque magna cædes; cumque ſuam mox Volſci agnouiſſent, nocte agmine trepido, ſauciis, ac parte impedimentorum relicta, Antium petiere.

A Plautio conficitur.

Et in Antiates.

VII. *Res apud Samnites geſta.*

Alter Conſul cum Samnites bello peteret, neq; vſquã hoſtis occurreret, agris vaſtitatem inferebat; cum ad eum legati Samnitium pacis cauſa adierunt; à quo reiecti ad Senatum, poſitis ferocibus animis, pacem ſibi à Romanis, bellique ius aduerſus Sidicinos petierunt, atque vtrunque impetrarunt. Nam cum Prætor Senatum ea de re conſuluiſſet, Samnitibus reſpondit, nec per pop. Romanum ſtetiſſe, quo minus perpetua cum eis amicitia eſſet; nec contradici, quoniam eos belli pœniteat, quin amicitia de integro reconcilietur. Quod ad Sidicinos attinet, nihil intercedi, quo minus Samniti populo pacis bellique arbitrium ſit. Fœdere icto cum domum reuertiſſent, extemplo inde exercitus Romanus abductus, Samnites autem copiis iiſdem quibus Romanos inuadebant, Sidicinos petiere. Interea deditio ab Sidicinis cœpta fieri, Campanorũ exemplo. Quam quia Patres, vt nimium ſeram, & extrema neceſſitate expreſſam, aſpernabantur, ad Latinos iam ſua ſponte in arma motos facta eſt. Sed ne Campani quidem ab his ſe armis abſtinuere.

Et fœdus pacis.

Sidicini ſe Latinis dedunt.

VIII. *Latini Samnites inuadunt.*

Ex his tot populis ingens exercitus duce Latino fines Samnitium ingreſſus, plus populationibus, quam præliis cladium fecit. Cumque Latini certamine ſuperiores abiiſſent, Samnites Romam veniunt, & à Senatu poſtulant, vt Latinos, Campanoſque, ſi ſub ditione populi Romani eſſent, pro imperio arcerent agro Samniti; ſin imperium abnuerent, armis coërcerent. Reſponſum datum eſt, Campanos ſeu vellent, ſeu nollent quieturos. In fœdere Latino nihil eſſe, quo bellare, cum quibus ipſi velint, prohibeantur. Ita de Latinis reſponſum eſt, quia fateri pigebat eos iam in populi Romani poteſtate non eſſe, ne magis abalienarentur. Verum id reſponſum & Latinos ferociores fecit, & Campanos metu abalienauit, & Samnites dubios reliquit.

Hi ad Romanos recurrunt.

ITAQVE Latini per ſpeciem aduerſus Samnites belli parandi, crebra concilia indicentes, omnibus conſultationibus inter ſe principes occulte bellum Romanum coquebant: cui ſe Campani quoque aduerſus ſeruatores ſuos addiderunt. Sed quamquam omnia de induſtria celabantur, priuſque tolli à tergo Samnitem hoſtem volebant, quam mouerentur Romani; eius tamen coniurationis indicia Romam per amicos emanarunt. Quid in tam formidoloſa re conſilij à Romanis captum ſit, ſequenti anno dicetur. IX. *Latini & Campani in Romanos arma deſtinant.*

ANNVS MVNDI 3714. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 198. ARSIS 2. IEDDOÆ PONTIF. 25. PHILIPPI 21. OLYMPIAD. CX. AN. 1. ARCHONTE THEOPHRASTO. VRBIS CONDITÆ 413. COSS. T. MANLIO TORQVATO III. ET P. DECIO MVRE. L. PAPYR. CRASS. DICTAT.

Dionyſ. t. 2. p. 117. & p. 124. gr.

ANNVS ANTE CHRISTVM 339.

PERGIT Philippus hoc anno Olympiadis centeſimæ decimæ ineuntis, quæ Anticlem Athenienſem victorem renunciauit, Perinthum atque Byzantium oppugnare. Nam vtrunque ſimul oppugnaſſe Diodorus tradit, Philochorus tamen apud Dionyſ. ait eum Perintho repulſum Byzantium obſediſſe, machinis adductis. Byzantij porro Athenis auxilia vrgebant, quæ & agente Demoſthene impetrarunt. *Philippo Byzantium obſidente*, inquit Diodor. *Senatus populuſque Athenienſis pacem, quam cum eo firmauerant, violatam arbitrati, extemplo numeroſas contra ipſum copias nauales ſubſidio Byzantinis mittunt; quos Chij, & cum his Coi, Rhodijque & Græcorum alij quidam cum auxiliaribus copiis ſecuti ſunt.* Sed hæc ex decreto Byzantiorum, quod extat apud Demoſth. orat. de Corona clariora erunt. *Pontifice Boſporicho Damagetas in Tealia de Concilij ſententia dixit. Quoniam populus Athenienſis cum ſuperioribus temporibus bene cupere Byzantiis, & ſociis cognatiſque Perinthiis non deſtitit, & multa magnaque officia præſtitit, tum hoc tempore, Philippo noſtrum agrum, & vrbem hoſtiliter aggreſſo, ad excidium Byzantiorum & Perinthiorum, agrumque incendiis, & ſucciſis arboribus deuaſtante, opem tulit nauibus centum & viginti, frumento, telis & legionibus, noſque è magnis periculis eripuit, & patriam Rempub. reſtituit, & leges & monumenta maiorum: placere populo Byzantiorum & Perinthiorum dare Athenienſibus affinitatem*, &c. Ex quibus patet irritos fuiſſe Philippi conatus hoc tempore, obſidionem ſolutam, & pacem, vt ait Diodorus, cum Athenienſibus redintegratam. I. *Obſidio Perinthi & Byzantij ducitur.* *Copiæ Athenienſiũ, & ſociorum in Philippũ.*

DEMOSTHENEM porro huic negotio egregiam nauaſſe operam, non ſolum ipſe teſtatur, ſed Dionyſ. quoque in opuſculo ſæpe cit. Poſt Nicomachum, inquit, Theophraſtus Prætor fuit, ſub quo autor fuit Athenienſibus Demoſthenes ſtrenue in bellum incumbendi, vt iam indictum à Philippo. Et hæc eſt extrema orationum Philippicarum, ſic incipiens, Philippum, Atheniẽſes, non pacem feciſſe vobiſcum, ſed diſtuliſſe bellum cognouiſtis omnes. Sic Dionyſ. qui paulo poſt ex Philochoro refert, cum Demoſthenes eos ad bellum incitaſſet, decretaque ſcripſiſſet, populum ſciuiſſe columnam de Philippica ſocietate & pace tollendam, & naues complendas, & cætera bello idonea paranda eſſe. Nihilominus pax ab homine vafro cum Athenienſibus, ad ſpeciem iam tertio facta eſt, donec ei naſceretur occaſio illam maiore ſua vtilitate violandi. II. *Hortatore Demoſthene.* *Pax cum Philippo tertio inita.*

ADDIT his Iuſtinus l. 9. quæ ad hanc rem faciant. Philippus, inquit, longa obſidionis mora exhauſtus, pecuniæ commercium de piratica mutuatur. Captis itaque centum & 70. nauibus mercium, & diſtractis, anhelantem inopiam paululũ recreauit. Deinde ne vnius vrbis oppugnatione tantus exercitus teneretur, profectus cum fortiſſimis, multas Cherſoneſi vrbes expugnat. Verum piraticæ nuſquam accuſant Philippum Demoſthenes, aut Æſchines, quod ſciam. Legimus duntaxat Philippũ per ſpeciẽ arcendi prædones, maris imperium affectaſſe: inſulares ab Athenienſium III. *Philippus piraticam exercet.* In orat. de Haloneſo.

ſocietate & ditione abalienando. Verum nihil abſurdi eſt eum, qui prodigè pecunias in emendis proditoribus profunderet, qui prædis, ac ſacrilegiis ditaretur, etiam ad piraticam eſſe compulſum.

IV. *Eiuſdem expeditio in Scythas.* In Scythiam quoque prædandi cauſa profectum eſſe idem Iuſtinus affirmat, more negotiantium inquit, impenſas belli alio bello refecturus. Nec tamen eo temere profectus eſt, ſed à Matthæa, ſiue Machæa Scytharum rege accerſitus, cum bello Iſtrianorum premeretur, promittente ſe eum in regni ſucceſſionem adoptaturum. Sed morte regis Iſtrianorum metu ſolutus Scytha, irriſos Macedonas ad regem ſuum remiſit, ne ſumptibus quidem itineris perſolutis. Ergo Philippus ſoluta obſidione Byzantij, Scythicum aggreditur bellum, præmiſſis legatis, quo ſecuriores faceret, qui nunciarent Scytharum regi, Philippum dum Byzantium obſideret, vouiſſe ſtatuam Herculi; ad eam in oſtio Iſtri ponendam ſe pacatum venturum, religione videlicet non belli cupiditate incitatum. *Cres in Cretem.* Scytha qui artes Philippi intelligeret, ſi voto fungi velit, ſtatuam ſibi mitti iubet, ea, non modo vt ponatur, verum etiam vt inuiolata maneat fore pollicetur: Exercitum autem fines ingredi, negat ſe paſſurum: ac ſi inuitis Scythis ſtatuam ponat, eo digreſſo ſublaturum, verſurumq; æs ſtatuæ in aculeos ſagittarum. Hæc dum crebris legationibus agitantur, & bellum longinquum & difficile præparatur, reliquus annus profecto abiit: nec in frigidam admodum regionem ingruente hyeme profectum hominem bellorum ſcientiſſimum probabile eſt; cætera igitur ſequens annus habebit.

V. *Romanorum ad diuerſa bella apparatus.* Interea Romani aduerſus belli molem, quæ à Latinis populis, Volſcis, & Campanis imminebat, quo maturius noui Conſules crearentur, iuſſerunt veteres magiſtratu ſe abdicare; quod nimirum intelligerent longius hoc bellum protractum iri, quam vt ab ipſis, dum eſſent in magiſtratu, confici poſſet; nec vtile fore ab vnis rem inchoatam, ab aliis abſolui. Noluerunt quoque ab ipſis haberi comitia Conſularia, quod eorum imminutum fuiſſet imperium, ſed per interreges, Torquatum & Decium Cōſules creauere; *Noui Conſules, & ratio temporis.* eodem anno quo Alexander Epiri Rex, frater Olympiadis, & magni Alexandri auunculus, in Italiam claſſe appulit; quod bellum, inquit Liuius, ſi prima ſatis proſpera fuiſſent, haud dubie ad Romanos perueniſſet.

VI. *Latini belli exordia.* Fvit hoc Latinum bellum longe grauiſſimum, & variis caſibus, euentibuſque anceps, atque celebratum: quod Liuius fuſe, grauiterque perſequitur, nos omiſſis de more minus neceſſariis rem ipſam dicemus. Romani, etſi defectio Sociorum, nominiſque Latini haud dubia erat, tamen quaſi de Samnitibus, non de ſe curam agerent, Latinorum decem principes Romam euocarunt. *Latinorum legatus ſuperba petit.* Venit vnus è Latinorum Prætoribus, L. Annius Setinus. Is non ignarus quam ob cauſam accirentur Latini, ferocia tumens prius orationem apud ſuos habuit, qua defectionem à Romanis ſuaſit, niſi in ſignum æquatæ cum ipſis potentiæ, ac maieſtatis, alterum Conſulem à Latinis, partemque Senatus acciperent. Quæ cum clamore, & aſſenſu omnes probauiſſent, Romam venit, eique Senatus in Capitolio datus eſt. Ibi cum T. Manlius Conſul egiſſet cum eis, ex autoritate patrum, ne Samnitibus fœderatis bellum inferrent, Annius non minus ſuperbe quam ſpoponderat, meditata dixit.

VII. *Exploditur, & bellum decernitur.* Eam orationem tanta Conſulis & Senatus indignatio ſubſecuta eſt, vt commotus ira Latinus, ſe à veſtibulo templi citato gradu proriperet, lapſuſque per gradus, capite grauiter offenſo, quaſi exanimis iaceret. Id omen ſumpſit Torquatus fore Latinis funeſtum bellum, ſéque ſic ſtratas Latinorum legiones daturum, quemadmodum legatus caſu iaceret. Aſſenſu populi excepta vox Conſulis, tantum ardoris animis fecit, vt legatos proficiſcentes, cura magiſtratuum magis, qui iuſſu Conſulis proſequebantur, quam ius gentium ab ira impetuque hominum tegeret. Conſenſit & Senatus in bellum.

VIII. *Cum gemino exercitu & vterque Conſule ſuſcipitur.* Consvles duobus ſcriptis exercitibus, per Marſos, Pelignoſque profecti, adiuncto Samnitium exercitu, ad Capuam, quo iam Latini ſociique conuenerant, caſtra locant. Ibi in quiete vtriq; Conſuli viſa ſpecies, viri maioris auguſtioriſque, quam pro humano habitu, dicentis ex vna acie Imperatorem, ex altera exercitum diis manibus, matrique Terræ deberi: vtrius exercitus Imperator legiones hoſtiū, ſupérque eas ſe deuouiſſet, eius populi partiſque victoriam fore. *Deuotionis Decy cauſa.* Quæ cum extis etiam comprobarentur, ita inter Conſules conuenit, vt ab vtra parte cedere Ro-

manus exercitus cœpiſſet, inde ſe Conſul pro populo Romano deuoueret, & in confertos hoſtes, in certam mortem rueret. Cum ergo ad pugnam ventum eſſet, & vtraque acies paribus armis, pari arte ac diſciplina militari, & paribus animis pugnaret, paribus momentis victoria in incertum ſtabat, cum læuum cornu Romanorum cædere cœpit, & Decius ſolenni ſe ritu diis manibus, hoſtilémque exercitum deuouet, ſimulque ſe in medios hoſtes immittit.

Conspectvs ab vtraque acie aliquanto auguſtior humano viſu, ſicut cœlo miſſus, piaculum omnis deorum iræ, qui peſtem ab ſuis auerſam in hoſtem ferret; ita omnis terror, pauorque cum illo latus, vt quocunque equo inueheretur, ibi quaſi peſtifero icti ſydere pauerent, vbi vero corruit obrutus telis, inde iam haud dubiè conſternatæ Latinorum cohortes, fugam ac vaſtitatem late fecerunt. Hoc primum momentum ad victoriam fuiſſe creditum eſt, quod & omnium Romanorum literis celebratur, tãquam facinus heroicæ fortitudinis, & ſingularis in patriam charitatis: quod iampridem apud Græcos à Lino Codri filio vſurpatum, apud Romanos imitatione non caruit. Laudanda vtique fortitudo ac charitas egregij bellatoris, imo etiam pietas laudanda, eius qui ſe, vitamque ſuam, diis, vt putabat, conſecrabat vltro. Quæ vt in eo excuſanda, ita in tartareis illis monſtris execranda eſt, quæ humanis hoſtiis exaturari cupiebant: nec contentus draco ille tot militum animas hianti, ac rabido ore deuorare, etiam principes viros ambiebat, qui ſe ipſi ſponte quaſi victimas darent, & eo fine in certum interitum ruerent. IX. *Effectus, & modus.* *Laus Decij.*

Sed longe maius opinor momentum ad victoriam attulit induſtria prudentiáque Torquati Conſulis, qui cum ſciret ſe contra eos pugnare, qui iiſdem aſſueti militaribus inſtitutis, eoſdem pugnæ ordines pugnatorúmque retinerent, contra feſſos Latinorum triarios, ſuos adhuc integros & recentes immiſit, à quibus videlicet etiam victoria parta eſt, tantáque cæde ſæuitum, vt vix quarta pars hoſtium euaſerit. Latini ex fuga Minturnas ſe contulere, caſtra ſecundum prælium capta, multique mortales viui oppreſſi, maxime Campani. Decij corpus poſtridie inter hoſtium aceruos inuentum, ac glorioſe, à Collega funus celebrante, tumulatum eſt. X. *Victoria de Latinis.*

Alterum facinus hoc bello patratum eſt, quod dubiam habuit apud Romanos ipſos approbationem. Edixerant Conſules ne quis extra ordinem in hoſtem pugnaret. Forte inter cæteros turmarum præfectos, qui exploratum in omnes partes miſſi erant, T. Manlius Conſulis filius, ſupra caſtra hoſtium cum ſuis turmalibus, ad teli iactum euaſit. Ibi Geminius Metius Tuſculanorum equitum præfectus eum ad ſingulare certamen prouocat. Mouit ferocem animum iuuenis ſeu ira, ſeu detrectandi certaminis pudor, & oblitus edicti, præceps ad id certamen agitur, concurritur, pugnatur, & vi & arte victoria quæritur. Nam Manlius poſt primos impetus ſpiculum inter aures equi fixit, ad cuius vulneris ſenſum, cum equus prioribus peditus erectis, magna vi caput quateret, excuſſit equitem, quem cuſpide, parmaque innixum, attollentem ſe à graui caſu, Manlius ab iugulo, ita vt per coſtas ferrum emineret, terræ affixit, ſpoliiſque lectis ad ſuos reuectus, cum ouante turma in caſtra, atque inde ad prætorium ad patrem tendit, & victoriam nunciat infœlix. XI. *Torquati filius iniuſſu pugnat.* *Et vincit.*

Nam pater eum auerſatus, concionem claſſico aduocari iuſſit, & coram reprehenſum filium violatæ militaris diſciplinæ imperiique patrij, ad ea ſtabilienda exẽplo terrifico, iubet ei à lictore præſcindi ceruices. Itaque extemplo factum. Exanimati omnes tam atroci imperio, nõ aliter quam in ſe quiſque diſtrictam cernentes ſecurim, metu magis, quam modeſtia quieuere; repente autem poſtquam ceruice cæſa fuſus eſt cruor, tum libero conqueſtu coortæ voces, vt neque lamentis, neque execrationibus parceretur. XII. *A patre Conſule morti addictus, perit.*

Neqve fortaſſis iniuria. Quæ enim *hunc tam barbara morem Permittit patria?* vt leue delictum, edicti tali occaſione violati, quódque Superi fœlici euentu fortunaſſent, atque approbaſſent, tam atroci pœna in tali iuuene plecteretur? præſertim cum imperium nulla ſeuerioris pœnæ denunciatione fuiſſet communitum; & præſens neceſſitas eum lege illa ſoluiſſe videretur; vt non ſine cauſa Paulus Oroſius id facinus parricidium vocet. Eadem illi mens, quæ olim aduerſus Ionathan filium, Sauli victori fuit, vt deguſtati mellis reum, ad mortem rapi iuberet, ſed ſapientior tum exercitus Hebræorum Romano fuit. Nam iuuenem regium, vel vi, vel precibus ex crudelis patris manibus eripuit, hic querelis contentus, tanto patris XIII. *Num ſine parentis culpa.* l. 3. c. 9.

facinore ſummæ ſpei adoleſcentem, laude & præmio, quam caſtigatione digniorem, à lictore capite truncari permiſit, iuſſu hominis feroci; qui durum erga ſe patrem olim expertus, ferreus in filium eſſe non dubitauit, vt Imperia Manliana deinceps prouerbio iactarentur.

XIV. *Redintegratur pugna, victoriaque.* LATINI poſtquam ex fuga ſe collegerunt, autore Numiſio eorum Imperatore, raptim exercitum ex vicinis Volſcis, Latiniſque conſcribunt, vt Romanos nihil tum minus quam prælium expectantes, necopinato aduentu percellāt. Huic agmini Torquatus Conſul ad Tifanum occurrit; priuſquam caſtris locus caperetur, ſarcinis vtrimque in aceruum congeſtis, pugnatum, debellatumque eſt. Adeo enim acciſæ res ſunt, vt Conſuli victorem exercitum ad populandos agros eorum ducenti, dederent ſe omnes Latini: deditionemque eam Campani ſequerentur; Latium, Capuáque agro mulctati; extra pœnam tamen fuere Latinorum Laurentes, Campanorumque equites 1600. quia non deſciuerant. Cum Laurentibus renouatum eſt fœdus, equitibus ius Romanæ ciuitatis datum eſt.

XV. *Odium Manlij.* ITA bello geſto T. Manlius Romam rediit, cui venienti ſeniores tantum obuiam exiſſe conſtat. Iuuentutem & tunc, & omni vita deinceps, accerſatam eum, execratámque; qui ſe patrem oblitus ac Conſulem, crudelem tyrannum ac barbarum egiſſet in filium innocentem; vt is commune odium in pœnam iniuſtiſſimæ ſeueritatis verteret. Creatus eſt etiam extremo anno Dictator L. Papyrius Craſſus, qui tum forte Prætor erat, ſed nihil ab eo contra Antiates memorabile geſtum. Meminit huius Dictaturæ M. Tullius,[a] ſed hunc amnem vocat V. C. 415. ſi abeſt à numero mendum. Magiſtrum autem equitum vocat L. Papyrium Curſorem, ſicut & Liuius.

[a] l. 9. Epiſt. 21.

ANNVS MVNDI 3715. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSAR. 199. ARSIS 3. ET VLT. IEDDOÆ PONTIF. 26. PHILIPPI 22. OLYMPIAD. CX. AN. 2. ARCHONTE LYSIMACHIDE. VRBIS CONDITÆ 414. COSS. T. ÆMYLIO MAMERCO, Q. PVBLIO PHILONE. DICT. EODEM PHILONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 338.

I. *Arſis cædes.* ARSES Perſarum Imperator, & ſeruitutis indigniſſimæ pertæſus, & Bagoæ ſceleribus offenſus, ſe pœnas de autore ſumpturum, manifeſtis argumentis incautius declarauit. Inſidiis deprehenſis, Bagaos Arſen cum liberis tertio imperij anno è vita ſuſtulit, vt ſcribit Diodor. ſub init. l. 17. Alexander vero Magnus apud Arrianum,[b] ſcribens ad D[illegible]um ait ipſum, opera Bagoæ vſum, Arſen interfeciſſe.

[b] l. 2. Expedit.

II. *Speuſippi philoſophi mores, & obitus.* SPEVSIPPVS Platonis ex ſorore nepos, eius ſcholam ſuſcepit,[c] ineunte Olympiade centeſima octaua, & cum eam octo annis rexiſſet, hoc anno mortuus eſt. Perſtitit in doctrina Platonis, etſi moribus ſimilis non fuerit, vt qui iracundiæ & voluptatibus deditus fuerit. De eius porro morte, ac ſucceſſore hæc ſubdit Laërtius. Cum iam illi corpus omne paralyſi reſolutum eſſet, accerſito Xenocrate orauit, vt ſibi in docendo ſuccederet. Aiunt illum, cum in vehiculo ferretur in Academiam, obuium habuiſſe Diogenem, quem cum ſalutere iuſſiſſet. At tu, inquit Diogenes, nequaquam ſalue, qui huiuſmodi cum ſis, viuere ſuſtines. Denique mœrore compulſus, cum iam ſenio confectus eſſet, mortem ſibi conſciuit. Ibidem ex Plutarcho refert, illum pediculis efferueſcentibus interiiſſe. Sed id nuſquam apud Plutarchum reperio.

[c] Laërt. in Xenocrate, & Speuſippo.

III. *Eius ſucceſſor Xenocrates.* XENOCRATES ergo Speuſippo ſucceſſit hoc tempore, vir haud paulo ſapientior ac melior, etſi ingenio aliquanto tardiore, vt ait Laërtius. Ingenium tamen ſa-

tis probant, tum ingens voluminum ab eo editorum catalogus, tum anni 25. quibus rexit Academiam. Ore fuit ad modeſtiam ac ſeueritatem compoſito, adeo vt ei Plato per iocum diceret, vt Gratiis ſacra faceret. Plato, ait Plutarch. ſuæ ſe vitæ exemplo dicebat corrigere Speuſippum, ſicut & Polemonem Xenocrates conſpectus tantummodo in ſchola, & ipſum intuitus ad aliud vitæ genus traduxit. De eius continentia, prodigij inſtar habent, quæ narrat Laërtius. Inſignem quoque abſtinentiam, & diuitiarum contemptum apud eundem exemplis non vulgaribus teſtatum reperies. Quæ cauſa fuit vt illi vni iniurato teſti, Athenienſes fidem adhiberent. Sed illud mirandum in primis. Gloriæ & faſtus inquit, ſummus contemptor fuit, ac ſæpe interdiu meditationi inſeruiebat, atque vnam horam ſilentio tribuebat. Annum agebat nunc duodeſexageſimum.

De adul. & amico. *Eximia Xenocratis laudes.*

IV. *Philippus Elateam & Cytini. Atheniẽ ſibus eripit.*

Athenis porro prætore Lyſimachide Athenienſes fabricas naualium, & armamentariorum diſtulerunt, propter bellum Philippicum; ſed pecuniam omnem iuſſerunt eſſe militarem, Demoſthene referente. Ita Philochorus apud Dionyſ. ad Ammæum: ex quo patet perbreuem fuiſſe pacem, anno ſuperiore à Philippo cum Athenienſibus, & Græcis initam. Quin imo addit Dionyſ. hoc ipſo Archonte Lyſimachide Elateam, & Cytinium Athenienſium oppida à Philippo eſſe occupata, (quod Diodorus in ſeq. annum diſtulit.) & legatos Athenienſium Thebas contra Philippũ miſſos. Philippum autem Thebas, legatos miſiſſe Theſſalorũ, Ænianum Ætolorum, Dolophum Phthiotarũ. Thebanos nihilominus ſocietatem Athenienſibus decreuiſſe. Rem fuſius exponit Demoſth. de Corona, ex quo hæc pauca. Cum Cyrrhæi & Locrenſes Delphicum agrum occuparent, publicum Amphyctionum concilium Philippum elegit, vt eos bello coërceret. Verum is collecto ſtatim exercitu, progreſſus quaſi Cyrrhæum agrum inuaſurus, Cyrrhæis, & Locrenſibus dimiſſis. Elateam occupauit, confirmatis prius cum Athenienſibus induciis, & Thebanorum beneuolentia amicis literis renouata, quos ſimul ab Athenienſibus reddebat alienos, vt illos imparatos inuaderet, & Thebanos ſibi aduerſarios non haberet, per quorum regionem ipſi in Atticam veniendum erat.

V. *Atheniẽſes aſſumũt Thebanos belli ſocios.*

Elatea occupata, magnus Athenis tumultus eſt excitatus, metuque & inopinato malo perculſis omnibus, & quid conſilij capiendum eſſet ignorantibus, Demoſthenes exſurgit, ſuadetque vt Thebanos ſibi miſſa legatione non ſolum concilient, ſed etiam belli ſocietate contra Philippum coniungant, opem contra Philippum afferant, qui æque Thebanis, ac Athenienſibus in ſeruitutem redigendis immineat. In eámque ſententiam decretum eſt factum. Miſſique Thebas legati, in quibus Demoſthenes. Nec ſibi defuit Philippus. Nam & ipſe quoque legatos Thebas miſit, quorum præſtantiſſimus erat Python, eximius dicendi artifex; cui Demoſthenes ſe non ceſſiſſe gloriatur, licet is torrente verborum aduerſarios obruere conaretur. Quo etiam plures aliarum prouinciarum legati confluxere, qui in conuentu publico multa in Philippi laudem, multa in accuſationem Athenienſium dixere, & in ſumma illud petiere, vt pro acceptis à Philippo beneficiis, gratiam referrent, & Athenienſium iniurias vlciſcerentur, ſiue dato ad eos tranſitu, ſiue vnà in Atticam impreſſione facta.

Demoſthenis apud eos legatio.

VI. *Thebani Philippum repudiant.*

Verum audito Demoſthene, ita partes Athenienſium ſunt amplexi, vt mox venientem eorum exercitum in vrbem, atque in proprias ædes ſumma fiducia, atque hilaritate reciperent. Athenienſium copiarum numerum diſerte non exprimit Demoſthenes, ducentarum tamẽ nauium in ſuo decreto meminit: belli autem duces nominat Diodorus Charetem & Lyſiclem. Philippus cum ſe ſpe ſua de Thebanis excidiſſe animaduertiſſet, contra vtroſque pugnare decreuit. Itaque omni ſtudio copias, quantas maximas potuit, contraxit; ſicq; reliquus annus in belli apparatu abiit. Nam bellum ipſum, & prælium ad Chæroneam Bœotiæ, ad annum ſequentem Præturæ Charondæ pertinet.

Philippus bellum in vtroſque parat.

VII. *Res ab eo geſta in Scythas.*

Hæc dum per ſuos in Græcia Philippus agitat, ipſe ad Scythas profectus videtur, vbi irritatis vtrinque animis, prælium committitur, vt Iuſtinus tradit, & licet virtute & animo Scythæ præſtarent, aſtutia tamen Philippi vincuntur; viginti millia puerorum ac fœminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil. Viginti millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam miſſa. Sed reuertenti à Scythia Philippo Tribali occurrunt. Hi ſunt Myſiæ inferioris populi,

quos quidam Bulgaros, alij Scythothraces vocãt. Hi negant ſe tranſitum daturos, niſi portionem prædæ accipiant. Hinc iurgium, & mox prælium. In quo ita in femore vulneratus eſt Philippus, vt per corpus eius equus interficeretur: cum omnes occiſum putarent, præda amiſſa eſt. Ita qui prædæ cauſa bellum ſuſceperat, & prædam amiſit, & pene mortis, aut hoſtium præda factus eſt. Vbi vero ex vulnere primum conualuit, diu diſſimulatum bellum Athenienſibus intulit, de quo anno ſequenti, quo id contigit, dicendum erit.

VIII. *Res à Coſſ. geſta.*

AD præſentem autem pertinent res geſtæ à P. Philone contra Latinos, rebellantes ob iram agri amiſſi: quos in agris Fenectanis fuſos caſtris exuit, & rurſum in deditionem accepit. Æmylius ad vrbem Pedum exercitum duxit, & cum Pedanis, eorumque ſociis pleriſque, aliquot præliis feliciter conflixit. Sed reſtabat adhuc integra res ad vrbem, ad quam illi caſtra poſuerant, cum audito triumpho, qui Collegæ decretus erat, ipſe eiuſdem flagitator re infecta Romam rediit, quem cum patres in captum, aut deditum Pedum differrent, alienatus à Senatu, reliquum Conſulatum ſeditioſo Tribunatui ſimilem geſſit: collega haudquaquam auerſante, qui & ipſe de plebe erat. Itaque cum Senatus finire imperium Conſulibus cupiens, Dictatorem aduerſus rebellantes Latinos dici iuſſiſſet,

Dictator è plebe.

Æmilius, cuius tum faſces erãt, Collegam Dictatorem dixit, à quo Mag. equitum Iunius Brutus dictus eſt. Nec minus Dictatura quam Conſulatus popularis fuit, in qua leges nobilitati aduerſæ perlatæ ſunt, in quibus illa fuit, vt quoniam iam per leges licebat vtrumque Conſulem

Cenſor è plebe.

eſſe plebeium, vt ex l.7. extremo patet, etiam alter ſaltem Cenſorum plebeius eſſe poſſet. Nam vocem Conſulis in Liuij textu deeſſe, etiam Sigon. notauit. Et videtur perlata lex. Propterea enim gemens Liuius ait plus hoc anno acceptum cladis à Conſulibus, & Dictatore, quam ex eorum victoria allatum in Rempub. emolumenti.

ANNVS MVNDI 3716. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 200. DARII I. IEDDOÆ, SIVE IADDI PONTIF. 27. PHILIPPI 23. OLYMPIADIS CX. AN. 3. ARCHONTE CHARONDA. VRBIS COND. 415. COSS. L. FVRIO CAMILLO, ET C. MŒNIO.

Alias Chæronida.

ANNVS ANTE CHRISTVM 337.

I. *Nouus Perſarum imperator Darius.*

SECVNDO ſeculo Imperij Perſici exeunte nouus Perſarum Imperator, idémque vltimus exoritur Darius Arſami filius, Euſebio; Arſani Diodoro, qui & auum Darij Oſtanem prodit: Arſamum autem ſiue Arſanum Regis Perſarum Artaxerxis (Ochi ſcilicet aut certe Mnemonis,) fratrem fuiſſe tradit. Iuſtinus Darium prius Codomanum dictum fuiſſe ſcribit, & ob res præclare geſtas, ad regnum euectum. *Ochus, inquit, bellum Armeniis infert. In eo cum aduerſus prouocatorem hoſtium, Codomanus quidam cum omnium fauore proceſſiſſet, hoſte cæſo victoriam ſuis pariter, & prope amiſſam gloriam reſtituit. Ob hæc decora idem Codomanus præficitur Armeniis. Interiecto deinde tempore, poſt mortem Ochi regis, ob memoriam priſtinæ virtutis, rex à populo cõſtituitur. Darij nomine, nequid regiæ maieſtati deeſſet, honoratus.* Ita Iuſtinus.

Quis ille Darius ex Iuſtino.

II. *Quomodo rex factus.*

DIODORVS eadem ferme habet.[a] Vbi cum dignum regno propterea habitum dicat, quod virtute Perſis omnibus anteire crederetur, Regem tamen ex arbitrio Bagoæ factum tradit, qui Imperio, atque Imperatori pro libidine dominabatur. Fieri tamen poteſt vt cum Bagoas Satrapis propoſuerit, eorumque ſuffragia exquirere voluerit. Sed Diodorum ipſum audiamus. *Regia domo, inquit, ad ſolitudinem redacta, cum nemo ex ea gente ſupereſſet* (fratrum ſcilicet, aut filiorum Arſis, quos omnes parricida ille peremerat. Arrianus tamen l.3. ait Biſthanem Ochi filium Alexandro Mediam petenti obuiam factum eſſe, ſed & Ochi ex filio neptem memorat Q. Curtius ſub init l. 6. Pergit Diodorus) *qui ſucceſſionem in regno ſibi vendicaret, Darium ex*

An nouus homo fuerit.

[a] init. l. 17.

quendam productum in regni poſſeſsionem immittit. Hic Arſanum, qui Artaxerxis Perſarum regis frater erat, parentem habebat. Ita Diodorus; ex quo mirum eſt quod paulo ante dixit, neminem ſuperfuiſſe, qui ſibi Perſarum Imperium vindicaret.

III. *Ex Iuſtino, Arriano & Curtio.*

Mirvm quoq; eum à Iuſtino, quaſi nouum hominem celebrari, quod Alexander quoque in literis ad Darium ſuis confirmat. *Cum tu*, inquit, *Arſen operâ Bagoæ interfici curaſſes, regnumq; iniuſte, ac contra Perſarum leges, & inſtituta occupaſſes.* Hæc ipſe apud Arrianum. Alexander apud Curt. l. 6. in concione apud Milites. *Ne Darius quidem*, inquit, *hæreditarium Perſarum accepit imperium, ſed in ſedem Cypri* (forte hoc quoque nomine dictus eſt Arſes, ſed Cyri alij rectius legunt) *beneficio Bagoæ caſtrati hominis admiſſus eſt*, &c. Sed audiamus rurſum de morte Bagoæ Diodorum.

IV. *Mors Bagoæ.*

Bagoæ porro, inquit, ſingulare quiddam, & memoria dignum contigit. Sanguinaria enim crudelitate, cui hactenus aſſueuerat inductus, medicata potione etiam Darium necare inſtituit; ſed inſidiis patefactis, Rex Bagoæ comiter aduocato poculum tradit, & ad ebibendum illud vi hominem adigit. Sic homo ſceleſtus incidit in foueam, quam parauerat alteri: in qua pœna nihil æque dolendum fuit, quam tot Regum, regiorumque iuuenum tortorem cruentiſſimum, tam leui morte in Tartarum deſcendiſſe. Populum de Bagoæ morte nonnihil eſſe tumultuatum ex Q. Curtio l. 6. ſatis conſtat, vbi Nabarzanes ſcribit ad Alexandrum, Darium cum occidiſſet Bagoam, hac excuſatione ſatisfeciſſe popularibus, quod inſidiantem ſibi interemiſſet. Ait idem Diodorus, Darium ſub idem ferme tempus imperium accepiſſe, quo Philippus eſt mortuus, eique ſucceſſiſſe Alexandrum, cuius vt fortitudo & gloria redderetur illuſtrior, potentem illi aduerſarium præparaſſe. Agebat autem Alexander hoc tempore annum 19. ἀντίπαιδα vocat Diodor. ſed aliquanto laxior eſt eius chronologia.

V. *Pugna ad Chæroneã.*

Insignis quoque eſt hic annus pugna ad Chæroneam Bœotiæ, in qua infeliciter ab Athenienſibus & Thebanis contra Philippum pugnatum eſt, qua iſti imperium Græciæ totius partum, illis ademptum eſt, vt mox dicetur. Bœotiam ingreſſus eſt Philippus cum exercitu, quo triginta millia peditum, equitum duo millia cenſebantur, vt ſcribit Diodorus. Exercitus vterque erat ad pugnam paratiſſimus, nec alter alteri virtute cedebat; ſed militum numero, bellique adminiſtrãdi ſcientia, Rex longe præſtabat, vt idem ait, cui de numero Iuſtinus minime conſentit. *Prælio*, in-

Copiæ Philippi.

l. 9. quit, *cum Athenienſes longe maiore militum numero præſtarent, aſsiduis bellis indurata virtute Macedonum vincuntur.* Sed de prælio ipſo aliquid prius ex Diodoro dicamus.

VI. *Pugnæ modus, & Macedonũ victoria.*

Svb ortum, inquit, lucis acies vtrimque expediri cœpit. Rex filium Alexandrum adoleſcentem, qui manifeſta iam ediderat argumenta virtutis, vnum cornu regere iubet, lectiſſimorum ducum ſtipatum comitatu. Ipſe cum delecto militum robore alterum tenet, ordineſque, prout locus, tempuſque poſtulant, diſponit. In altero exercitu Bœoti cornu vnum, Athenienſes alterum propugnant. Atrox prælium fuit, victoria neutram in partem diu inclinante, donec Alexander, ſtudio probandi patri virtutẽ ſuam, cum ſuis primus oppoſitam ſibi aciem perrumpit, (Bœotorum ſcilicet, quorum ignauiæ cladem Demoſthenes in funebri oratione tribuit,) & poſt multam ſtragem in fugam vertit. Nec minus Rex ipſe in prima acie dimicans, ne filio victoriæ gloriam concederet, obiectum ſibi agmen, primum è ſtatione ſua depulit, eoque in fugam tandem coniecto, victoriæ auctor extitit. Verum hæc fuga Athenienſibus tribui non poteſt, ſi vere ſcripſit Iuſtinus, eos non immemores priſtinæ gloriæ cecidiſſe. Aduerſis quippe vulneribus omnes loca, quæ tuenda à ducibus acceperant, morientes corporibus texiſſe.

VII. *Cladis huius magnitudo.*

Hoc prælio mille, ac plures cecidiſſe autor eſt Diodorus; nec pauciores duobus millibus captos; magnam pariter Bœotorum multitudinem interemptam, nec exiguam in manus hoſtium veniſſe, quod mutuatus videtur ex Lycurgo Lyſiclis accuſatore, cuius hæc verba refert. *Belli Prætor fuiſti ô Lyſicles; & quamquam mille ciuium occubuerint, bis mille captiuitatem ſubierint, Trophæum ad huius vrbis ignominiam ſit excitatum, & vniuerſæ Græciæ iugum ſeruitutis iniectum, & hæc omnia te belli imperatore contigerint, viuere tamen audes, ſoliſque iubar ſuſtines intueri*, &c. Hic dies, ait Iuſtinus vniuerſæ Græciæ gloriam dominationis, & vetuſtiſſimam libertatem finiit: ex Demoſthene vtique in orat. funebri. Vbi ait totius Græciæ libertatem in horum virorum animis ſitam fuiſſe, eiſque fato ſublatis Græciæ autoritatem eſſe ſublatam.

Quin imo hiſce viris, quaſi Græciæ luminibus ſublatis, in tenebras ac magnam ignominiam omnia veterum Græcorum decora cōcidiſſe. Suam tamen ipſe ignominiam diſſimulat, qui è prælio abiecto clypeo effugerit; & cum eius chlamys rubo adhæſiſſet, quaſi iam ab hoſte teneretur, clamarit ζώγρει, viuum cape; quæ plerique veterum tradidere.[a]

VIII. *Qualis in victoria Philippus.* REFERT Diodorus fuiſſe qui traderent, Philippum victorem ſeſe intemperanter admodum, atque inſolenter geſſiſſe, victiſque miſeriam, ac cladem contumelioſe exprobraſſe. Donec à Demade captiuo libera oratione admonitus, vſq; adeo ſe moderate modeſtéque geſſit, vt miſſis ad populum Athenienſem legatis, amicitiæ ac ſocietatis fœdus cum ipſis, minime vtique inuitis, renouaret, captiuoſque omnes abſque precio liberos dimitteret. De priore inſolentia nihil Iuſtinus, ad poſteriorem autem modeſtiam, addit inter cætera, Philippum, filium Alexandrum Athenas cum amico Antipatro miſiſſe, qui pacem cum ipſis amicitiamque iungeret. *Erga Athenienſes, & Thebanos.* Thebanorum autem non ſolum captiuos, verum etiam interfectorum ſepulturam vendidiſſe; principes ciuitatis alios ſecuri percuſſiſſe, alios in exilium exegiſſe, bonaque omnium occupaſſe: eoſque deinde reſtitutos, iudices, rectoréſque ciuitati dediſſe; vt ſcilicet ea gratia priorem iniuriam repararet, & vrbem litibus, cædibuſque repleret, dum eoſdem & iudices facit & accuſatores. Lyſicles belli dux cum fugitiuis Athenas reuerſus, capitali ſupplicio affectus eſt.

IX. *Noua Philippi nuptiæ.* SVB huius anni finem exiſtimo Philippum, victoria exhilaratum, expulſa Alexandri matre Olympiade, propter ſtupri ſuſpicionem, in matrimonium accepiſſe Cleopatrā Attali neptem. Nam Iuſtinus has nuptias coaluiſſe ſignificat, paulo antequam celebrarentur eæ, in quibus occiſus eſt Philippus. Sed id multo etiam clarius eſt ex eo, quod in hiſce nuptiis contigiſſe ſcribit Plutarch. in Alexandro. Cum in conuiuio, (nuptiali ſcilicet Cleopatræ) Attalus, qui illius fuit auunculus, vino incaluiſſet, hortatus eſt Macedonas, vt expoſcerent à diis iuſtum ex Philippo & Cleopatra regni ſucceſſorem. Exarſit inde Alexander, ac cum dixiſſet. *Quid nos tibi ſcelus? num adulterini videmur?* Scypho eum petiit; ſtatimque in eum Philippus ſtricto enſe irruit; ſed bona vtriuſque fortuna, impacto per iram & vinum pede, prolapſus eſt. *Periculum Alexādri.* Cui Alexander inſultans. *Hic vero Macedones*, inquit, *in Aſiam parabat ex Europa tranſmittere, qui ex lecto in lectum tranſgrediens procidit.* Hæc ibi. Quæ verba aperte docent eas nuptias hoc tempore initas, cum Philippus, nondum fortaſſe publice, domi tamen, & inter amicos de Perſica expeditione diſſerebat. Mox autem ab hac rixa, tumultuque domeſtico, Alexander, abducta ſecum matre Olympiade, quam in Epiro collocauit, ipſe ſe in Illyrium contulit. Sed eum Philippus anno ſequenti ad ſe reuocauit.

X. *Quando contigerit mors Iſocratis.* HIC idem annus vndecenteſimus eſt, idemque vltimus vitæ Iſocratis, authore Plutarch. in eius vita, & M. Tul. in Cato. maiore, vbi ait eum quarto & nonageſimo vitæ anno ſcripſiſſe eum librum, qui Panathenaicus inſcribitur, vixiſſéque quinquennium poſtea. Tot enim anni ab Olympiadis octogeſimæ ſextæ anno primo numerantur, quo eum natum eſſe eo loco diximus. Qui autem vnum annum eius vitæ detrahunt, alterum extremorum non numerant, cum tamen omnes & in primo Prætore Lyſimacho, & vltimo Charonda, ſiue Cheronide conſentiant. Totam vitam egit in grauiſſimis turbulentiſſimiſq; Græciæ temporibus. Cum enim quinquennio ante bellum Peloponneſiacum natus eſſet, totam illam 27. annorum tempeſtatem ſubiit, qua totius pene Græciæ vires acciſæ atq; afflictæ ſunt. Inde alia ex aliis nata bella, ſociale, Corinthium, Laconicum, Thebanum, Phocéſe, quod & ſacrum dictum eſt, donec Philippus pugna Cheronæa, ceruicibus Græciæ frœnum ſeruitutis impoſuit. Quæ mala atque turbas, hoc ille ſenſit vehementius, quo erant alienora ab eius mitiore natura, quæ illi audaciam, & vocis magnitudinem negarat, vt ait Plutarchus, & Halycarnaſſeus, in opere de antiquis oratoribus. Et addit.

XI. *Eius vita, & obitus voluntarius.* CLARISSIMVS fuit inter eos, qui eodem tempore floruerunt, & adoleſcentes cum Athenis, tum in reliqua Græcia præſtantiſſimos erudiit: quorum alij in forenſibus cauſis excelluerunt, alij in publicis negotiis, & adminiſtratione Reipubl. alij res à Barbaris & Græcis communiter geſtas in literas retulerunt. Itaque ſchola eius veluti coloniis eloquentiæ deducendis, imaginem quandam ciuitatis Athenienſis repræſentabat. Vnde etiam tantas opes adeptus eſt, quantas eo-

[a] Vide Schott. in Demoſth. 44.

rum nemo, qui docenda philoſophia rem fecerunt. De morte autem eius hæc addit. Obiit Prætore Chæronide paucis diebus poſt prælium ad Chæroneam commiſſum. Ita enim decreuerat, ſe Reipubl. cladibus ſupereſſe nolle, cum incertum adhuc eſſet, quomodo fortunam laturus eſſet Philippus, ſuſcepto Græciæ principatu. Quibus verbis innuit Dionyſius, voluntariam fuiſſe miſeri hominis mortem. Sed dubitationem omnem tollit Plutarchus in eius vita. *Mortuus eſt*, inquit, *Archonte Chæronida, cum in Hippocratis palæſtra nuncium de Chæronenſi clade accepiſſet.* Nam quatriduana inedia ſeipſum è vita eduxit, non ſuſtinens videre Græciam quartùm in ſeruitutem redactam. Hæc ille.

XII. *Res in Latinos præclare geſta.* *Cum iis debellatum.*

Senatvs porro in Italia infenſus Æmylio, omnem dedit operam vt bellum ab eo derelictum, à nouis Conſulibus glorioſe in eius exprobrationem conficeretur, quod & factum eſt. Cum enim exercitus ad Pedum vrbem eſſet admotus, (nam vrbibus Latini ſe continebant, qui ad bellum infirmi erant, & pacem ob dolorem adempti agri aſpernabantur,) aliquos tamen ad Pedi auxilium profectos Mœnius Conſul improuiſo adortus fudit. Camillus, ex vrbe erumpentes, non ſolum repulit, ſed eodem etiam die, cum ipſos eorumque auxilia perculiſſet, oppidum ſcalis cepit. Inde ad perdomandum Latium victorem exercitum Conſules circunduxere; nec quieuere ante, quam expugnando, aut in deditionem accipiendo ſingulas vrbes, Latium omne ſubegere.

XIII. *Victorum gloria, & quid cum victis geſtum.*

Præsidiis inde diſpoſitis per recepta oppida, Romam ad deſtinatum omnium conſenſu triumphum, deceſſere. Additus triumpho honos, vt ſtatuæ equeſtres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Poſtremo Camillus Conſul antequam magiſtratu abiret, Senatum de Latinis populis in diuturna pace continendis conſuluit, eamque ad rem nouo, nec inſperato minus quam immerito beneficio, demerendis. Senatus pro diuerſitate ipſorum varie de ſingulis ſtatuit, vt accuratius à Liuio declaratur. Quibuſdam enim ius ciuitatis redditum, in aliquos ſeuerius, mitius in alios, pro delicti grauitate animaduerſum eſt.

ANNVS MVNDI 3717. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 201. DARII 2. IEDDOÆ PONTIF. 28. Philippi Macedonis 24. Olympiadis CX. an. 4. Archonte Phrynico. Vrbis Cond. 416. Coss. C. Svlpitio Longo, et P. Ælio Pæto. Dict. C. Clavdio Regillensi.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 336.

I. *Philippus de bello Perſico init conſilium,*

PHILIPPVS Rex ob victoriam ad Chæroneam partam celſos gerens ſpiritus, poſtquam nobiliſſimis Græciæ vrbibus pauorem iniecit, id omni animi contentione molitus eſt, vt totius Græciæ Imperator deligeretur. Fama igitur de ſe ſparſa, quod Perſis bellum inferre, ſub hoc exordium tertij ſeculi Monarchiæ ipſorum, (qui annus Sabbaticus eſt ordine 162.) pro Græcorũ emolumentis, ſtatueret, & ob admiſſam in ſacra Deûm impietatẽ, vindictam de illis ſumere in animo haberet, facile ſibi Græcorum beneuolentiam conciliauit. Nimirum oportebat ad deuinciendos ſibi populos, & animandos in Perſas, prætextum à Rege vaferrimo violatæ, & vindicandę religionis aſſumi, eoq; ambitionem affectati Perſarum imperij obuelari. Publico igitur conuentu apud Corinthum indicto, de bello contra Perſas ſuſcipiendo diſſerit, & præclaram de ſucceſſu rei ſpem faciens, ad belli ſocietatem concilium exhortatur.

Religionis prætextus.

II. *Eligitur à tota Græcia imperator.*

Ad extremum Græciæ totius imperator, cum ſumma poteſtate creatus, magnificos in expeditionem illam apparatus facit, certóque militum auxiliariorum numero ſingulis vrbibus indicto, in Macedoniam redit. Hæc ex Diodoro.

Pacem conſtituit. Obnitentibus Spartanis. Tacentibus Athenienſibus, & Thebanis,

Iuſtinus ait omnium ciuitatum legatos Corinthum euocatos, ad formandum eorum præſentium ſtatum. Ibique pacis legem vniuerſæ Græciæ, pro meritis ſingularum ciuitatum ſtatutam, Conciliumque omnium veluti vnum Senatum ex omnibus elegiſſe: ſolos Lacedæmonios & legem & Regem contempſiſſe; ſeruitutem, non pacem ratos, quæ non ab ipſis ciuitatibus, ſed à Rege victore, quaſi pro poteſtate in ſubditos, ferretur. Athenienſes tacebant, iugúmque ſubibant cum cæteris; quippe nuper magna clade fracti, & inſuper beneficio affecti, ac renouato fœdere coniuncti, tenebantur. Thebani quoque peſſime omnium habiti, nihil poterant; cætera omnia Philippus habebat, aut metu, aut ſpe, aut beneficiis ſibi deuincta.

III. *Philippus Alexandrum reuocat.*

Interea dum Corinthi degit Philippus, Demaratus Corinthius hoſpes familiæ regiæ, & libere loqui apud Regem ſolitus, inuiſit Philippum; quo percunctante, qui conueniret inter Græcos? Scilicet tibi, inquit, conuenit Philippe ſolicitudinem gerere Græciæ, qui domum tuam tanta ſeditione, & malis obruiſti. Ita ad ſe reuerſus Philippus, miſſis nunciis, flexum Demarati opera Alexandrum, reuocauit. Hæc Plutar. quæ paulo aliter obiter à Iuſtino referuntur. Addit deinde Iuſtinus auxilia ſingularum ciuitatum pro cuiuſque viribus, atque amplitudine fuiſſe deſcripta, ſummamque auxiliorum ducenta millia peditum fuiſſe, & equitum 15. millia. Macedoniæ etiam exercitum extra hanc ſummam fuiſſe, & confinem domitarum gentium barbariem. Reliquum ergo anni tempus extractum eſt in tanti belli apparatu: nuptiarum quoque Cleopatræ, Philippi ex Olympiade filiæ, cum Alexandro Epirotarum rege, id eſt auunculi cum nepte ſua; quæ proximo anno infeliciter celebratæ ſunt. Eæ dum apparantur videtur data occaſio Pexodoro Cariæ Satrapæ ambiendi Philippi affinitatem, oblata filio eius Aridæo filia ſua natu maxima. Quam cum Alexander monitu amicorum, & matris ſibi ambiret, veritus ne per has nuptias Philippus regno imponeret Aridæum, ab eo conſilio paterna obiurgatione reuocatus eſt, vt pluribus tradit Plutarchus in Alexandro. l. 9.

Parantur copiæ in Perſas.

Aliæ nuptiæ in regia familia.

IV. *Sidicini Auruncos ſubiugant. Dictator Claudius Regillenſis.*

Dvm autem pax Romæ beneficiis in ſocios, non minus quam armis parta vigeret, Sidicini Auruncos dedititios bello petiere, quos cum defendendos Senatus cenſuiſſet, tantaque fuiſſet Conſulum tarditas, vt interea Aurunci ſuam vrbem amitterent; indignatus Senatus in Conſules, Dictatorem dixit C. Claudium Regillenſem, qui Magiſtrum Equitum C. Claudium Hortatorem dixit. Verum cum Augures vitio creatum videri Dictatorem dixiſſent, Dictator Magiſterque Equitum ſe magiſtratu abdicarunt.

V. *Minutia Veſtalis damnatur.*

Hoc ipſo anno Minutia Veſtalis ſuſpecta primo, propter mundiorem iuſto cultum; inſimulata deinde apud Pontifices ab indice ſeruo, cum decreto eorum iuſſa eſſet ſacris abſtinere, familiamque in poteſtate habere, quod erat ſeruos non manumittere, vt poſſent in quæſtionem dari, facto iudicio viua ſub terram defoſſa eſt, in campo, qui dicebatur Sceleratus, quod ibi virgines Veſtales, contaminata pudicitia, in domuncula ſubterranea, in qua ſtratus erat lectus, includerentur, vt ex Plutarcho in Numa notauit Sigon. Paulus Oroſius hunc annum. 410. V. C. vocat, errato in num. haud dubio illapſo, quæ monitio frequenter in eodem auctore facienda eſt. Eodem anno Q. Publius Philo Prætor primus è plebe factus eſt, aduerſante L. Sulpicio Conſule, & negante ſe eius rationem habiturum; eius ſcilicet nomine inter candidatos recipiendo. Verum Senatus, qui in petitione Conſulatus, & Cenſuræ à Plebe victus eſſet, noluit pro Prætore contendere. l. 3. c. 9.

Prætor è plebe.

ANNVS MVNDI 3718. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 202. DARII 3. IEDDOÆ PONTIF. 29. PHILIPPI MACEDONIS 25. ET VLT. ALEXANDRI PRIMVS. OLYMPIADIS CXI. AN. 1. ARCHONTE PYTHODEMO. VRBIS COND. 417. COSS. L. PAPYRIO CRASSO, ET CÆSONE DVELLIO.

Al. Pythodoro.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 335.

PRIOR huius anni pars, vitæ, ac regno Philippi Macedonis finem imponit, poſterior autem dat initium Regno Alexandri. Nam ſub Pythodemo, vt eum vocat Arrianus lib. 1. & Dionyſius in Dinarcho, ſiue vt habet Diodorus ſub Pythodoro, mortuum Philippum Arrianus, ac Diodorus conſentiunt; qui propterea ei tantum 24. annos tribuit,[a] quod bona pars anni 25. ad Alexandrum pertineat. Paulus Oroſ.[b] ſcribit primum Alexandri annum in Vrbis Conditæ quadringenteſimum 26. incidere, quem ſequitur Supplementum Curtij,[c] vtique non dubio in numeros illapſo mendo, pro 416. vt notauit Pontacus in Euſeb. idque de abſoluto anno intelligendum eſt. Anno etiam 1. Olympiadis centeſimæ vndecimæ Alexandrum regnare cœpiſſe, in qua Cleomantis Clitorius è ſtadio palmam tulit, cenſet cum Euſebio, & Africano Pōtacus, Torniellus, Gordonus, Samerius: & è Sectariis Functius, Capellus, Scaliger, Caluiſius, Heluicus, Mercator, Temporar. Et omnino neceſſe eſt eum hoc anno regnare cœpiſſe, ſi mortuus eſt initio Olymp. 114. vt duodecim annos regnarit, vt ex Scriptura conſtat, & inſuper aliquot menſes, vt Euſebius, Diodorus, Arrianus tradidere, vt in eius morte dicemus Nunc Philippi poſtrema videamus. I. *Ratio remſionu Philippi & Alexādri.*

a init. l. 17.
b l. 3. c. 16.
c init. l. 2.
Mac. l. 1. c. 1.

CVM iam Philippus anno ſuperiore totius belli in Perſas ſummus Græciæ imperator conſtitutus eſſet, magnamque vim copiarum haberet ex vniuerſa Græcia, Macedonia, viciniſque prouinciis præparatam, initio veris ait Iuſtinus l. 9. tres duces in Aſiam cum parte copiarum præmittit, Parmenionem, Amyntam, & Attalum, cuius ſororem nuper expulſa Alexandri matre Olympiade, propter ſtupri ſuſpicionem, in matrimonium acceperat. Verum Plutarchus non ſororem Attali Cleopatram, ſed neptem vocat. Diodorus in ducibus in Aſiam præmiſſis Amyntæ non meminit, & Attalum copiarum primarium ducem conſtituit, vt Philippo magna affinitate coniunctum: erat enim, vt dixi, auunculus Cleopatræ nouercæ Alexandri. His autem ducibus in mandatis datum eſt, vt Græcas vrbes, quæ in Aſiæ ora ſitæ ſunt, à Perſarum dominatione ereptas in libertatem vendicarent. Cum tamen ipſe longe maiora, atque iniuſtiora moliretur. II. *Philippus copias in Aſiam præmittit.*

INTEREA ipſe deorum conſilio bellum ſuſcipere maturans, Pythiæ oraculo conſulto, in fraudem, reſponſi ambiguitate inductus eſt, quod apud Diodorum, & Pauſaniam in Arcadicis reperitur. *Serta gerit taurus, finem manet, aſtat aruſpex.* quæ ille ſui amore, & ſpe rerum gerendarum ebrius non intellexit: & qui Perſis ruinam ſe proxime illaturum putabat, ſibi cædem imminentem non agnouit. Itaque deos ſibi propitios habere ſe credens, magnifico eis ſacrificio inſtituto, ſimul Cleopatræ filiæ, quam ex Olympiade ſuſceperat, nuptias celebrabat, eamque Alexandro Epirotarum Regi, qui frater erat Olympiadis, vxorem dabat. Maximus erat ex vniuerſa Græcia hominū ad nuptias conuentus, quos Philippus acciuerat, quaſi de imperio delato in bellum Perſicum gratias agens. Erant & maximi ludorum apparatus, magna munerum magnificentia, magna muſicorum, vatūmque frequentia. Illud autem inter cætera maximum fuit, non minus ſuperbiæ quam magnificentiæ monimentum. Duodecim enim deorum ſigna, populo in theatro ſpectante, circumferebantur, cultu mirifico, artificio ſingulari; tum decimum tertium ipſius Philippi ſimulachrum, diuino per omnia ſimile, oſtentabatur, quaſi Rege ſupra

III. *De eius morte oraculum.*

ἔστεπται μὲν ὁ ταῦρος, ἔχει τέλος, ἔστιν ὁ θύσων.

Nuptiæ Cleopatræ.

Philippi ſuperbia.

humanam ſortem in deorum conſeſſum admiſſo.

IV. *Occiditur.* NON tulit diutius tantam impij hominis ſuperbiam Deus. Nam, vt narrat Diodorus, pleno iam theatro ipſe candidam indutus ſtolam prodit, cum iuſſiſſet ſatellites, per longum ſe interuallum ſequi, quaſi Græcorum beneuolentia munitus, ſatellitum præſidio nihil indigeret. Ad hoc igitur Maieſtatis culmen elatum, dum omnes eum lætis acclamationibus, magniſque laudibus proſequuntur, virumque beatiſſimum prædicant, ex inſperato diuina vindicta percellit, & Pauſaniæ gladio, hominem iudicio ſuo parem cœlitibus proſternit; quo modo poſtea Herodem ſimilia meditantem angelica manu percuſſit, & vermibus viuum conſumendum dedit. [a] Contigit ea cædes anno ætatis eius quadrageſimo ſeptimo, regni vigeſimo quinto, vt octauo libro Iuſtinus affirmat; quod vtrumque accurate cum noſtra Chronologia congruit. Sed operæpretium eſt & cauſam, & modum huius mortis explicare. *a Act. 12. 23.*

V. *Mortis cauſa, & modus.* ATTALVS Cleopatræ vxoris Philippi auunculus, idémque præmiſſi in Aſiam exercitus imperator, quendā adoleſcentem Pauſaniam nomine Ceraſtæ filium ex Oreſtarum gente, ait Ioſeph. [b] ad conuiuium vocarat, largoque mero grauati corpus, contumelioſa proteruitate fœde illudendum proſtituerat. Ille ſobrius factus, cum illatæ ſibi iniuriæ atrocitatem didiciſſet, grauiſſimo dolore affectus, Attalum apud regem accuſat. Qui licet non parum turpiſſimo flagitio moueretur, tamen ob neceſſitudinem cum Attalo, & quia opera ſtrenui ducis in ſuſcepto bello indigebat, in hominem impuriſſimum animaduertere noluit, ſed Pauſaniæ animum mitigare ſtudens, eximiis affectum muneribus, ad honoratiorem inter cuſtodes corporis ſui locum prouexit. At Pauſanias iram implacabilem diu fouens, non iniuriæ ſolummodo autorem, ſed pœnæ etiam irrogandæ neglectorem vlciſci decreuit. *b Li. 11. c. 8.*

VI. *Pauſanias eius percuſſor occiditur.* ITAQVE equis ad vrbis portas diſpoſitis, occulto gladio accinctus, Philippum à ſtipatoribus ſuis ſemotum, & ſeſe magnifice circunſpicientem obtruncat, curſuque ad paratos equos contendit. E veſtigio ſatellitum alij ad corpus regis properant, alij ad ſicarium perſequendum effunduntur; qui ſine dubio elapſus fuiſſet, niſi calceamento viti cuidam implexo detentus procidiſſet. Tum Perdiccas cum ſociis iam reſurgere conantem opprimunt, & multis ictibus confoſſum trucidant. Hunc finem Philippus habuit, dum ſe duodecim diis, velut eiuſdem maieſtatis conſortem annumerat. Hæc fere ex Diodoro: quibus nonnulla addit, mutatque Iuſtinus: ait enim inſidiis Pauſaniæ occupatum, dum ſine cuſtodibus medius inter duos Alexandros, filium generumque incedit.

VII. *Suſpicio in Olympiadem, & Alexandrum. Calumnia in Perſas.* CREDITVM eſt etiam, inquit, immiſſum ab Olympiade matre Alexandri fuiſſe; nec ipſum Alexandrum ignarum paternæ cædis extitiſſe. Quippe non minus Olympiadem repudium, & prælatam ſibi Cleopatram, quam ſtuprum Pauſaniam doluiſſe. Alexandrum quoque, fratrem ex nouerca ſuſceptum, regni æmulum timuiſſe, eoque actum vt in conuiuio antea, primum cum Attalo, mox cum ipſo patre iurgaret; adeo vt etiam ſtricto gladio eum Philippus conſectatus ſit, ægréque à filij cæde temperarit, amicorum precibus exoratus. Alludit Iuſtinus ad hiſtoriam, quam ſupra ſuo loco ex Plutarcho retulimus. Nihilominus exprobrat Dario regi Perſarum Alexander apud Arrianum, & Curtium, [c] quod Perſæ in Philippi necem inſidiatores ſubornaſſent. *Parentem vero meum, quis ignorat ab his interfectum eſſe, quos ingentis pecuniæ ſpe veſtri ſollicitauerant?* Curtius. *c l. 4.*

VIII. *Olympias ad mariti necem fratrem inuitat.* IMO vero ab iis, quos inuidia, & furioſus vindictæ appetitus ad omnia diuina atque humana iura perrumpenda compulerat. Audi enim Iuſtinum. Olympias, fratrem ſuum Alexandrum Epiri regem in bellum ſubornabat, peruiciſſétque, ni filiæ nuptiis Philippus generum occupaſſet; his irarum ſtimulis vtrique Pauſaniam de impunitate flagitij in ſe admiſſi querentem, ad tantum facinus impuliſſe creduntur. Olympias certe fugienti percuſſori equos quoque præparatos habuit. Ipſa deinde audita regis nece, capiti Pauſaniæ in cruce pendentis coronam auream impoſuit, quod nemo præter eam, ſuperſtite Philippi filio, audere potuiſſet. Eadem refixum corpus interfectoris, ſuper reliquias cremauit, & tumulum ei eodem fecit in loco, eique à populo quotannis parentari curauit. Quid *Et Pauſaniam impellit.*

obſecro fuit infelici regi, & marito mortuo inſultare, ſi hoc non fuit? Num potuit manifeſtius hæc Proſerpina hoc parricidium in ſe, filiumque iſta tolerantem deriuare? Sed nondum finis, addit enim Iuſtinus.

IX. *Æmulam Cleopatram cũ prole perimit.*

POST hæc Cleopatram, à qua pulſa Philippi matrimonio fuerat, finire vitam ſuſpendio coëgit, in gremio filia eius prius interfecta, ſpectaculóque pendentis vltione potita eſt, ad quam per parricidium feſtinauerat. Longe alia de vtriuſque nece in Pauſania legimus. [a] *Philippo*, inquit, *interempto, paruulum eius filium, quem ille ex Cleopatra Attali ſobrina ſuſceperat, vna cum matre in æneo vaſe, ignibus circundatis cruciatos Olympias enecauit. Eadem paucis poſt annis Aridæum de medio ſuſtulit.* Diodorus l. 17. initio, ait paucis ante regis obitum diebus, puerum è Cleopatra Philippo natum fuiſſe, filiæ non meminit; ſed & Iuſtinus ipſe paulo ante fratris Alexandri ex nouerca meminit. Nihil abſurdi eſt vtramque ſobolem enatam, vel eodem, vel diuerſo partu: ſed audiamus reliquam tragœdiæ impudentiam. Nouiſſime gladium illum, quo Rex percuſſus eſt, Apollini, ſub nomine Myrtalis, conſecrauit, hoc enim nomen antea Olympiadis paruulæ fuit: quæ omnia ita palam facta ſunt, vt timuiſſe videatur ne non ſatis certo conſtaret facinus ab ea perpetratum. Hæc fere Iuſtinus. Plutarchus quoque tam Olympiadem, quam Alexandrum, huius ſceleris conſcios facit.

[a] l. 8 p. 242. 1. ἀδελφιδῆς Ἀττάλου.

X. *Dei iudicium in Alexandrum, & Philippũ.*

EX quibus videas quibus initiis ad regnum progreſſus ſit Alexander; vt non mirum ſit virum ſanguinum, & parricidii etiam reum, non dimidiaſſe dies ſuos. Rurſus etiam dubites magiſne in nefariam illam Medæam indigneris, an iudiciũ Dei admireris in Philippum, in quem illud ſcripturæ valuit. *Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius.* [b] Et qui in diuinã familiam per ſuperbiam ſe inſerebat, gladio familiaris ſui, conſcio filio, vxore agente perimitur: totaque poſtmodum domus, regiorum liberorum, & concubinarum ſanguine cruentatur: & qui vniuerſum Perſarum imperium ſub iugum Macedonum, miſſurus ſibi videbatur, ab adoleſcente vno, in publico amicorum, domeſticorum, ſubditorum theatro proſternitur.

[b] 3. Reg. 20. 42.

XI. *Philippi mores.*

DE eius moribus libet pauca ex Iuſtino, Epitaphii loco ſubiungere, *Fuit Rex armorum quam conuiuiorum apparatibus ſtudioſior, cui maximæ opes erant inſtrumenta bellorum: diuitiarum quæſtu quam cuſtodia ſolertior: itaque inter quotidianas rapinas ſemper inops erat. Miſericordia in eo, & perfidia pari iure dilectæ. Nulla apud eum turpis ratio vincendi: blandus pariter, & inſidioſus alloquio, qui plura promitteret quam præſtaret: in ſeria & iocos artifex. Amicitias vtilitate non fide colebat. Gratiam fingere in odio, inſtruere inter conuertantes odia, apud vtrumque gratiam quærere, ſolemnis illi conſuetudo. Inter hæc eloquentia, & inſignis oratio, acuminis & ſolertiæ plena, vt nec ornatui facilitas, nec facilitati inuentionum deeſſet ornatus.* Diodorus quoque extremo l. 16. inquit eum non tam armis ſtrenue gerendis, quam ſermonis comitate in congreſſu, & benignæ voluntatis erga homines declaratione, imperium auxiſſe, eaque re, magis quam viribus & copiis, eſſe ſolitum gloriari. De his ipſis Philippi moribus plura licet paſſim ex Demoſthene mutuari. Nos ad Alexandrum tranſeamus, ſi tamen prius aliquid de re Iudaica diximus.

XII. *Initium ſchiſmatis per Manaſſem.*

IOSEPHVS [c] ait ſub idem tempus, quo Philippus occiſus eſt, Sanaballetem à Dario rege Perſarum, in Samariam, prouinciæ adminiſtrandæ gratia miſſum, filiam ſuam nomine Nicaſo, nuptui dediſſe Manaſſi fratri Pontificis Iaddi, ſiue Ieddoæ, ratum cõnubium hoc, ceu vadem futuræ cum Iudæorum gente amicitiæ. Hieroſolymorum autem ſeniores ægre ferentes Iaddi pontificis fratrem, & quodammodo collegam, duxiſſe externi generis fœminam, tumultuabantur, rati gradum factum ad antiquandas patrias leges de connubiis; atque ita fore, vt paulatim profanis gentibus miſceantur. Itaque poſtulabant, vt Manaſſes aut dimitteret vxorem, aut non amplius ad altare accederet. Et cum Pontifex quoque ab altari eum arceret, profectus Manaſſes ad Sanaballetem ſocerum, ſe quidem amare dixit filiam eius Nicaſo, nolle tamen propter eam priuari ſacerdotio.

[c] l. 11. ant. c. 7. & 8.

XIII. *Et ſocerum eius Sanaballetem.*

CVMQVE Sanabelletes recepiſſet ſe illi non ſacerdotium tantum ſeruaturum, ſed & pontificatum ei paraturum, & totius prouinciæ ſuæ principem facturum, modo filiam ſuam retineret vxorem: ædificaturumque templum Hieroſolytano

ſimile in mōte Garizim, qui imminet Samariæ: idque ſe Darii regis conſenſu factu-rum. Quibus promiſſis ille captus manſit apud Socerum, & ad eum ſe plerique, profanis contaminati coniugiis, aggregarunt, à quibus ſchiſma inter Iudæos conflatum eſt. Sed templum aliquanto poſterius excitatum eſt, licet eam ædificationem Euſeb. in hūc, aut ſequentem annum referat: Scaliger in Olymp. ſequentem. Cæterum alius eſt his Sanaballat ab eo, qui in extremo libro Nehemiæ memoratur. Nam Nehemias hoc tempore iampridem erat mortuus, vt qui anno vigeſimo Artaxerxis Longimani populi dux fuerit, à quo tempore centum & nouem anni abierunt.

XIV. *Initia Alexandri, & ratio temporis.*

Transeamvs ergo ad Alexandrum, de quo ita præfatur Diodor. l. 17. Eum breui temporis interuallo res maximas confeciſſe, operumque ſuorum magnitudine omnes quotquot ab omnium ſeculorum memoria celebrantur, longe ſuperaſſe: vt qui intra annos duodecim non exiguam Europæ partem, totamque fere Aſiam ſubegerit, ac tantam nominis celebritatem conſecutus ſit, vt priſcos illos heroas, ac ſemideos gloria exæquarit.

Alexander ergo paterno regno ſucceſſit annos natus 20. vt Arrianus, Plutarch. Iuſtinus, & ex his ſupplementum Curtii prodiderunt: quod de annis integris, atque exactis intelligendum eſt. Nam cum ipſo initio Olymp. 6. natus ſit, atque adeo ſub ipſos Olympicos ludos, ab eo tempore quinque integræ Olympiades euolutæ ſunt. Itaque initio huius Olymp. quæ nunc in curſu eſt, annum primum ac vigeſimum inchoauit, quamuis Suidas dicat eum regnum Macedoniæ anno ætatis decimo octauo ſuſcepiſſe, & Schottus vigeſimo ſecundo.

XV. *Mortem patris vleiſcitur.*

Ante omnia vero ſuceptis regni gubernaculis, iuſtas cædis paternæ autoribus pœnas inflixit, vt ait Diodorus. Cui mirum eſt Iuſtinum l. 11. & Plutarchum conſentire. *Prima illa cura*, inquit Iuſtinus, *paternarum exequiarum fuit, in quibus ante omnia cædis conſcios ad tumulum patris occidi iuſſit.* Soli Alexandro Lynciſtarum regi, qui populi ſunt Macedoniæ, fratri ſuo pepercit, ſeruans in eo auſpicium dignitatis ſuæ; nam regem eum primus ſalutauerat: mirum inquam eſt, cum vterque paulo ante teſtatus ſit, Olympiadem, ipſumque Alexandrum illius cædis conſcios fuiſſe. Aut quomodo ſcelus in aliis punire auſus ſit, quod ipſe quoque perpetraſſet? Niſi forte filium patri, marito vxorem machinari mortem, crimen non eſt, domeſticis aliis, & cognatis nefarium eſt facinus. Nimirum fucus populo faciendus fuit. At enimuero aderat tunc qui de cognatis debitas exigeret pœnas; illi autem qui longe maioris erant ſceleris rei, multo acerbiori Dei iudicio reſeruabantur.

XVI. *Confirmat ſuos.*

Inde cum varios animorum motus in ſuis, inter ſpem metumque fluctuantibus, animaduerteret, qui pro callido ac veterano rege, regnantem viderent feruidum adoleſcentem, Imperium Perſarum, totamque Aſiam laceſſitam ſcirent, Græciam nondum perdomitam, & ad libertatem tum ſponte ſua, tum occaſione mutati regis aſpirantem; Illyrios, & Thracas, & Dardanos, cæteraſque barbaras gentes fidei dubiæ, & mentis infidæ. Alexander his omnibus, aliiſque difficultatibus vt occurreret, primum aduocata concione, ita ſuos pro tempore conſolatus, hortatuſque eſt, vt & metum timentibus demeret, & in ſpem ſui omnes impelleret. Iuſtinus. Legationes etiam benigne audiens, Græcos ad tuendam erga ſe beneuolentiam, qua erga patrem affecti fuerant, adhortatur. Diodorus.

XVII. *Reliquoſq. Græciæ populos.*

Vervm vt ſimul Græcos retineret in officio, & Perſicam expeditionem promoueret, paternis veſtigiis inſiſtens, in Peloponneſum proficiſcitur; vbi coacto Græcorum, quotquot in Peloponneſo erant, concilio, petit vt Imperator exercitus aduerſus Perſas crearetur, quem honorem nuper Philippo patri conceſſerant. Id ab omnibus impetratum, exceptis Lacedæmoniis; à quibus reſponſum eſt, non eſſe moris apud Lacedæmonios, vt alios in expeditionibus ſectarētur, ſed ipſi aliis præirent. Athenas vero noui etiam aliquid fuiſſe molitas ferunt. Nam vt ex oratione Æſchinis in Cteſiphontem liquet, & Plutarcho in vita Demoſthenis, cū hic Orator de morte Philippi occulte cognouiſſet, lęto vultu in Senatū venit, ſomnium ſibi oblatum ſimulans, quod inſignem populo portenderet vtilitatem. Cum autem mox de Philippi morte nuncius eſſet allatus, vt in re lętiſſima ſtatim à populo ſacrificatum eſt, & Pauſaniæ percuſſori Philippi corona decreta, & templō conſecrata eſt. Sed primo ſtatim Alexandri aduentu non iniuſto metu perculſæ,

à quibus cōfirmatur imperator in Aſiam.

plura etiam quam Philippo fecerant Alexandro detulere. Deinde in Macedoniam reuerſus exercitum, quem in Aſiam duceret, apparauit. Ita Arrianus de initiis Alexandri vſque ad veris initium: hyemem autem in crebra armorum exercitatione, ſtudiiſque militaribus traduxit, & exercitum beneuolum ſibi, atque ad omnia obſequentem reddidit. Diod. Macedonibus immunitatẽ cunctarum rerum, præter militiæ vacationem, dedit: quo facto ſummum ſibi omniũ fauorem conciliauit. Iuſtin.

In Italia porro annus hic Auſonum magis nouo, quam magno bello inſignis fuit. Ea gens Cales vrbẽ incolebat, & Sidicinis finitimis arma coniunxerat; vnoque prælio haud ſane memorabili duorum populorum exercitus fuſus, propinquitate vrbium, & ad fugam pronior, & in fuga ipſa tutior fuit. Sed hoc bellum maiore cura anno ſequenti ſuſceptum, & confectum eſt. Liuius. Conſulum anni huius meminit Marcus Tullius ſcribens ad Papyrium Pætum, ſed duobus annis tardior eſt eius chronologia, vt ſignificauimus anno V.C. 413. XVIII. *Bellum in Auſones.* *Liuius l. 8.* *l. 9. ep. 21.*

ANNVS MVNDI 3719. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 203. DARII 4. IEDDOÆ PONTIFICIS 30. ALEXANDRI 2. OLYMPIAD. CXI. AN. 2. ARCHONTE ATHENIS EVENÆTO. VRBIS CONDITÆ 418. COSS. M. VALERIO CORVINO IV. & M. ATTILIO REGVLO. DICT. L. ÆMYLIO MAMERCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 334.

ALEXANDER ineunte vere ſtatuit per Thraciam in Triballos & Illyrios vicinos Macedoniæ excurrere, tum quod nouis eos rebus ſtudere acceperat: tum quod niſi omnino domitos relinquẽdos non putabat, cum adeo longinquam expeditionem in Aſiam ſuſciperet. Arrepto itaque ex Amphipoli itinere, Thraces Autonomos, tum Triballos, inde Getas Iſtri accolas, non minore celeritate, quam felicitate vicit, vt fuſius explicat Arrianus ſub init. l. 1. Interea autem res eius in Aſia, atque in Græcia vehementer laborare cœperunt. I *Alexander Thraciã domat.*

Darius enim qui ſibi à Philippo, ob magna eius incrementa metuebat, eo viuo conabatur bellũ ab Aſia in Macedoniam auertere, vt ait Diodorus. Sed poſtquam ille viuere deſiit, metu ſolutus iuuentutẽ Alexandri non magni faciendã eſſe exiſtimauit. Verũ poſtquam eum totius Græciæ Imper. loco patris creatum accepit, & virtus eius bellica, rerumque gerendarum felicitas prædicari cœpit, rebus ſuis diligentius ſtuduit attendere, & arma in Græcos, qui in Aſiam traiecerant parare, & motus in Græcia defectioneſque contra Alexandrum largitionibus excitare. *Darii cõtra eũ conatus.*

Nam Memnonem Rhodium cum exercitu in Phrygiam miſit, qui vario ibi euentu cum Macedonibus pugnauit, & Demoſthenem oratorem, ſummum dicendi artificem, magno auri pondere corrupit, qui Athenienſes, Thebanos, & Lacedæmonios ab eo auertit, & defectionem ad Perſas perſuaſit. Affirmauit enim omnes Macedonum copias, cum rege ſuo à Triballis eſſe deletas, producto in concionem autore, qui in eo prælio, in quo Rex ceciderat, ſe quoque vulneratum diceret. Iuſtin. Nec eo cõtenti Athenienſes Attalum copiarum Macedonicarum in Aſia ducem, hominem imperandi magis, quam Alexandro parendi cupidum, per legatos ſollicitant, vt ab eo, Græcarum ciuitatum exemplo, deficiat, quæ ſe vndique in libertatem aſſerebant, præſidia eiiciebant ei addicta, eiectos à Philippo reuocabant, decreta de abrogando ei imperio Græcarum copiarum faciebant. Omnia denique in eius perniciem conſpiraſſe videbantur. Diodor. Verum Deus, in cuius manu ſunt regna, & imperia; quique eum ad euertendum Perſarum imperium, & Græcorum excitandum elegerat, omnibus eum difficultatibus ſuperiorem reddidit. II. *Memnonẽ contra eum ſuſcitat. Et Demoſthenem. Quid in eũ Athen. Attalus ad defectionem inclinat.*

ALEXANDER RES IN GRÆCIA COMPONIT.

II. *Qui ab Hecatæo interficitur.*

NAM primo Hecatæum in Aſiam mittit, cum manu armatorum non exigua, qui Attalum comprehenſum ad ſe mittat, vel ſi id fieri nequeat, necopinantem interficiat. Is traiicit in Aſiam, & copias ſuas cum Parmenionis, & Attali copiis cõiungit, intentus in opportunitatem exequendi mandati. Interea Attalus male ſe apud regem audire ab amicis certior factus, ſiue metu Alexandri, ſiue pudore facinoris, mutato conſilio, epiſtolam à Demoſthene ſibi redditam, & aſſeruatam tranſmittit Alexandro, & blandimentis ingeſta ſibi crimina diluere conatur, cum Hecatæus eum per dolum circunuentum oppreſſit, ſicque Aſiaticus Macedonum exercitus ad defectionem propendere deſiit. Diodorus.

IV. *Alexãder res in Græcia cõponit.*

QVÆ cum aguntur in Aſia, Alexander in Europa minime defuit rebus ſuis. Nam barbarorum motibus magna celeritate, felicitateque compreſſis, victorem exercitum in Græciam tumultuantem induxit, tanta feſtinatione, vt quem Græci venire non ſenſerant, præſentem vix videre ſe crederent. In tranſitu nihilominus Theſſalos ſibi adiunxit, beneficiorum à Philippo acceptorum admonitos, & maternæ ſuæ cum ipſis ab Æacidarum gente neceſſitudinis: itáque ſibi deuinxit, vt omnium Theſſalorum dux eligeretur, & vectigalia ſua omnia, reditúſque ipſi, tanquam legitimo principi, traderent. Iuſtinus. Quo factum eſt, vt conterminæ etiam gentes in eundem fauorem adducerentur, nec Termopylarũ tranſitu prohiberetur. Diodor. Et quoniam tam variis, tamque diſſitis populis à ſe deficientibus vim ac terrorem adhibere non poterat, aliquos humaniſſima oratione ſibi conciliauit, vt cum Ambraciotis, qui præſidium ſtudio libertatis eiecerant, libertatem confirmauit, eoſque occupaſſe dixit, quod ipſe mox erat facturus.

Theſſalos ſibi deuincit.

Et Ambraciotas.

V. *Bœotiam inuadit.*

ALIQVOS autem vi, ac metu frangendos ſuſcepit. Nam copias ſuas citatis itineribus in Bœotiam traduxit, & caſtris ad arcem Thebanam poſitis, non ipſos modo, ſed Athenienſes perterrefecit. Diodorus: facilis quippe erat ac breuis à Bœotia in Atticam traiectus. Itaque Athenienſes ſicut primi defecerant, ita primi pœnitentiam agere cœperunt, contemptum hoſtis in admirationem conuertentes, Iuſtinus. Itaque de comportandis quas ruri habebant rebus, & mœnibus pro facultate muniendis decretum faciunt, miſſiſque legatis pacem ab Alexandro ac veniam petunt. In legatis etiam Demoſthenes fuit, qui ſiue ſibi ab Alexandro timens, ſiue ſe Regi Perſarum fidum atque inculpatum reſeruans, medio ex itinere domum reuerſus eſt. Æſchines contra Cteſiphontem verſus finem ait Demoſthenem 70. talenta de auro regio accepiſſe. Diodorus ait Alexandrum legatis Athenienſium perhumanitet reſpondiſſe; ſicque ingenti populum metu liberaſſe. At Iuſtinus probabilius ait eum, iis auditis, grauiterque increpitis, bellum remiſiſſe: prudenter ſcilicet proſpexit, ne contra iunctas vtriuſque populi vires, vt nuper ad Chæroneam, ſibi pugnandum eſſet.

Athenienſes pœnitet defectionis. Et veniam impetrant.

VI. *Thebani ſuperbe Alexandro reſiſtunt.*

ERGO tota vis Alexandri in Thebanos incubuit, qui licet multo ſe impares viribus Macedonum animaduerterent, (Nam vltra triginta millia peditum, nec infra tria millia equitum Alexander tum temporis ſub ſignis habebat, omnes bellis à Philippi quoque regno exercitatiſſimos) de communi tamen conſilio decretum eſt, vt pro Reipublicæ ſuæ libertate decertaretur; quamuis Alexander, qui Aſiam præcipue cogitabat, pacis deprecatores libenter fuiſſet admiſſurus, ſi Thebani cedentes tempori, eam Athenienſium exemplo demiſſe poſtulaſſent. Diodor. Iuſtinus, Plutarchus, qui etiam addit Alexandrum, vbi ad portas Thebanorum perueniſſet, permiſſa eis adhuc præteritorum pœnitentia, duos Thebanos Phœnicem & Prothytem popoſciſſe, & ſi quis ad ſe tranſiſſet, fidem publicam promiſiſſe. At Thebani Alexandro contempto, Philotam & Antipatrum ei amiciſſimos ſibi dedi iubent, perque præconem proclamari, vt qui ſecum vellent Græciam vindicare in libertatem, ipſis ſe adiungerent. Eadem habet Diodorus.

Contempta pace.

VII. *Et fortiter pugnant.*

EO facto dolore atque iracũdia exardeſcens Alexander, ſtatuit Thebas exſcindere, omniaque ad vrbis expugnationem parat. Venitur ad pugnam; tantaque ferocia à Thebanis, atque animorum obſtinatione certatur, vt Macedones ſe Thebanis inferiores faterentur, tametſi recentes cum fatigatis depugnarent; quin etiam ſeſe in fugam darent. At Alexander, inquit Arrianus, animaduerſa ſuorum fuga, & temeraria ac cõfuſa Thebanorum perſecutione, inſtructa phalange in eos fertur, eoſque intra portas vrbis præcipites agit. Tantus autem fugientium metus ac per-

turbatio erat, vt ne de claudendis quidem portis cogitarent; ſed quotquot Macedones fugientibus imminebant, vna cum ipſis intra muros propugnatoribus vacuos ſeſe conijcerent. Interea præſidiarii Macedones, ex arce Cadmæa egreſſi, Thebanos, ægerrimè Alexandro reſiſtentes, à tergo etiam cædere cœperunt: tum demum, prout quiſque potuit Thebanorum, ſibi fuga conſulebant.

VIII. *Ingens victorum in Thebanos furor.*

Cvm ira perciti non tam Macedones quam Phocenſes, & Platæenſes, aliiq. Bœoti, pro inſito vicinorum in vicinos odio, multis vtrimque damnis, iniuriis, cladibuſque amplificato, Thebanos non vltra reſiſtentes, nulla moderatione, in tectis, in templis, in fuga, inermes æque atq. armatos, mulieres, pueroſque contrucidant. Interueniente tandem nocte diripiuntur ædes, imbellis ætas vtriuſque ſexus, quæ ad templa confugerat, è latebris cum ſumma contumelia abducuntur, maiore etiam tractantur. Ita fere Arrianus, ac Diodorus, qui ait cæſa de Thebanis vltra ſex millia, captos plures triginta millibus: Macedonum vero non multo plures quingentis, in obtinenda victoria cecidiſſe.

IX. *Agitur de exſcindendis Thebis.*

Nec finis hic Thebanarum calamitatum fuit. Concilium de vrbis excidio coactum eſt. Phocenſes, & Platæenſes, & Theſpienſes, & Orchomenij Alexandri, ſocii, victoriæque participes, excidium vrbium ſuarum, crudelitatemque Thebanorum referebant: ſtudia in Perſas non præſentia tantum, verum etiam & vetera, aduerſus Græciæ libertatem increpantes. Quamobrem odium eos omnium populorum eſſe, idque vel ex eo manifeſto deprehendi, quod iureiurando ſe omnes obſtrinxiſſent, vt victis Perſis Thebas diruerent. Accedebat quod ſeueritas in Thebanos aliis exemplo futura erat.

Pro eis preces irrita.

Tunc Eleadas vnus è captiuis data poteſtate dicendi, non à Rege ſe defeciſſe, quem interfectum audierant, ſed à Regis hæredibus: quidquid in eo ſit admiſſum, credulitatis non perfidiæ culpam eſſe: eius tamen iam magna ſe ſupplicia pependiſſe. Deleta iuuentute, nunc ſenum, fœminarumque ſicuti infirmum, ita innoxium reſtare vulgus, ipſumque contumeliis ita vexatum eſſe, nihil vt amarius vnquam ſint paſſi. Nec iam pro ciuibus ſe, qui tam pauci remanſerint, orare, ſed pro innoxio patriæ ſolo, pro vrbe, quæ tot illuſtres fortitudine ac ſapientia viros, ac deos etiam genuerit, quæ Philippum patrem puerum educarit.

X. *Vrbs exſcinditur, capti veneunt &c. Cadmæa præſidio firmatur. Sacerdotibus parcitur. Et Pindaro*

Potentior nihilominus fuit ira quam preces. Itaque vrbs diruitur, agri inter victores diuiduntur, captiui ſub corona venduntur, ex quibus 440. talenta argenti coëgit. Hæc Iuſtin. Arrian. autem quædã paulo exactius. Alexander auxiliaribus copiis, ob præſtitam in ea oppugnatione operam, de iis quæ in vrbe erant, vt pro ſuo arbitratu ſtatuerent, permittit: Cadmæam arcem præſidio firmat, vrbem ſolo adæquat; agros, niſi qui ſacri eſſent, inter ſocios diſtribuit, & quotquot Thebanorum cædibus ſuperfuiſſent, in ſeruitutem redigit, exceptis ſacerdotibus vtriuſque ſexus; & iis qui Philippo aut Alexandro priuatim, aut Macedonibus hoſpitalitatis iure deuincti eſſent. Pindari vero poëtæ domum, eiuſque ſtirpem, ab Alexandro, Pindari reuerentia ducto conſeruatam ferunt. Sic Arrianus, cuius narrationi conſentit Plutarchus in Alexandro.

XI. *Alexãder in Thebanos miteſcit.*

Hæc Thebanorum clades tum Athenienſes ac reliquos Græcos terrore perculſos quieſcere, ac veniam etiam petere coëgit, tum ipſum Alexandrum angore animi torſit; vt propterea ſi quos poſtea offendiſſet Thebanos, iis ſeſe mitiorem præberet; interea tamen cladis atrocitatem in Phocenſes, alioſque militiæ ſuæ ſocios coniiciebat, quibus negare non potuiſſet, quin capitale ſuum in Thebanos odium explerent. Plutarchus.

Athenienſes ad eum legatos mittunt.

Athenienſes porro audita ex fugitiuis clade Thebanorum, attoniti, magna myſteria quæ celebrabant, intermittunt, & res ſuas ex agris in vrbẽ conuehũt: tum legatos decẽ ad Alexandrum gratulabundos mittũt, quos ei maxime gratos fore arbitrabantur. Ille viciſſim nouem ſibi viros dedi nominatim poſtulat, quos nominat Arrianus, in quibus primus Demoſthenes numeratur, tanquam cladis Chæronææ, omniumque malorum autores, quæ deinceps eſſent conſecuta. Populo in concionem vocato, Demade præſide, Phocion aduerſarius Demoſthenis eos dedi pro Reipublicæ ſalute iuſſit, ignauiæque arguit, ſi exemplo maiorum mortem pro Republ. defugerent.

XII. *Populi pro reis ſuis reſponſio.*

Sed populus Demoſthenis oratione, in qua fabulam de ouibus, quæ canes lupis

5150 fran. 5710. aur.

tradere iuberentur, attulit, ad miſericordiam flexus, viros ſe tueri velle dixit. Demades quoque, quinque talentis à Demoſthene acceptis perſuaſus, de eximendis periculo reis ſententiam tulit. Decretumque ſcripſit, quo & Oratorum excuſatio continebatur, & populi promiſſio, ſe in reos, ſi ſupplicio digni videantur, ex legibus animaduerſurum. Eam legationem Demades ad Alexandrum obiit, feliciterque confecit. Pro Thebanis etiam exulibus obtinuit, vt tuto eis Athenis eſſe liceret; vnum tamen Charidemum ducẽ, ex omnibus quos popoſcerat, exulare iuſſit, qui mox in Aſiam ad Darium regem profugit. Eam porro clementiam tum vrbis dignitati dedit, tum rerum ſuarum ſecuritati; ne in Aſiam proficiſcens ſuſpectum aliquid in Græcia relinqueret. Sic Arrianus & Diodorus, alter ab altero, aut vterque à tertio aliquo, vt videtur mutuatus. At Iuſtinus, eo rem deductam fuiſſe dicit, vt retentis oratoribus, duces in exilium agerentur, eoſque ad Darium profectos, non mediocre momentum Perſarum viribus attuliſſe.

Cur Alexander clemens in Athen.

XIII. *De profectione Aſiana deliberatio.*

His in Græcia geſtis, in Macedoniam profectus, procerum ſuorum concilium de Aſiana expeditione cogit; & Antipatri quidem, ac Parmenionis conſilium fuit, eã differri, dum Rex vxore ducta prolem ex ea ſuſciperet. At Rex ingenio acer, ac ceſſationis omnis inimicus, contra ſtetit probroſum fore dicens, ſi totius Græciæ Imperator electus, & florentiſſimis copiis inſtructus, domi tandiu cunctaretur. Itaque omnia ad profectionem in proximum ver apparari iuſſit, interiectum tempus ludis, ſacrificiis, conuiuiiſque cum ducibus ſuis, ac ciuitatum legatis conſumpſit. Ita Diod. & Arrianus: quibus alia ſceleſta Iuſtinus addit. Proficiſcens, ait, ad Perſicum bellum, omnes nouercæ ſuæ cognatos, quos Philippus in excelſiorem dignitatis locum euehens imperiis præfecerat, interfecit. Sed nec ſuis, qui apti regno videbantur, pepercit, ne qua materia ſeditionis in Macedonia, ſe procul agente remaneret. Et de Alexandri hoc anno geſtis hactenus.

Alexan. cognatos interficit.

XIV. *Ariſtot. migrat Athenas.*

Scribit Laërtius l. 5. Ariſtotelem hoc anno ſecundo centeſimæ vndecimæ Olympiadis, Athenas Philippo iam mortuo conceſſiſſe, atque in Lycæo tredecim annos docuiſſe. Neque enim oportebat Philoſophum diſcipuli ſui longinquam expeditionem ſequi, & nec illi, nec iuuentuti reliquæ erudiendæ proficere; cum iam ætas quinquagenaria docendi potius, quam militandi laborem pati poſſet (tot enim ab Archonte Diotrephe ad Euenætum anni numerantur,) quo Prætore inſigni mendo ſcriptum reliquit Clemens Alexandrinus mortuum fuiſſe Alexandrum: cum certum ſit plurimorum aſſertione, illum Archonte Ageſia, Babylone obiiſſe. Dionyſius Halycarnaſſeus ad Ammæum. Poſt Philippi obitum, inquit, Euæneto Prætore profectus Athenas, duodecim annos in Lycæo ſcholas habuit. Decimo tertio autem Alexandro mortuo, prætore Cephiſodoro, Chalcidem migrauit. Ita Dionyſ. qua de re poſtea ſuo loco dicendum erit.

XV. *Romani in Sidicinos mittunt Valerium Coruinum.*

Sed Romanos aliquando inuiſamus, qui Sicidinis admodum erant infenſi, quod iam toties aut ipſi mouerant bellum, aut mouentibus auxilium tulerant, aut cauſa certe armorum fuerant.

Itaque omni ope annixi ſunt, vt maximum ea tempeſtate Imperatorem, M. Valerium Coruinum Conſulem IV. facerent, Cui M. Attilius Regulus Collega eſt additus. Et ne forte caſu erraretur, petitum à Coſſ. vt extra ſortem Coruini ea prouincia eſſet.

Qui vincit, ac triũphat

Is exercitu victore à ſuperioribus Cõſulibus accepto, ad Cales vnde bellum erat profectum, adit, & hoſte primo impetu fuſo, etiam vrbem, Fabii captiui, qui per muri pinnas ad ſuos ſeſe fune demiſerat, monitu, vino epuliſque ſopitos, per diem feſtum hoſtes oppreſſit: captæ vrbi præſidium impoſuit, & cum præda victorem exercitum reduxit, & vrbem triumphans ingreſſus eſt.

Inde cum Collega aduerſus Sidicinos profectus eſt, dicto prius ex Senatuſconſulto Comitiorum cauſa Dictatore L. Æmylio Mamerco, qui Magiſtrum equitum Q. Publium Philonem dixit.

ANNVS MVNDI 3720. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 204. DARII 5. IEDDOE PONTIFICIS 31. ALEXANDRI 3. OLYMPIADIS CXI. AN. 3. ARCHONTE CTESICLE. VRBIS CONDITÆ 419. COSS. T. VETVRIO CALVINO, & SP. POSTHVMIO ALBINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 333.

CELEBRIS admodum eſt hic annus, illuſtri Alexandri de Perſis ad Granicum victoria, quam pleræque aliæ ſunt ſecutæ. Hanc Chronologiam confirmat Arrianus, & Diodorus cum Euſebio, quibus recentiores fere conſentiunt, nec his repugnat Clemens Alexandrinus, cum ait Alexandrum Euenæto Prætore in Aſiam traieciſſe, vere enim traiecit; cum adhuc ille magiſtratum gerebat. Sed nos annos Iulianos intuemur. Ineunte ergo vere Alex. cum exercitu ad Helleſpontum progreſſus, copias inde in Aſiam traiicit, Macedoniæ & Græciæ adminiſtratione Antipatro commiſſa, peditum 30. millia, equitum quinque millia ſecum ducens, vt ait Arrianus, quos diſtinctius enumerat Diodorus, qui Alexandrum cũ 50. longis nauibus in Aſiam traieciſſe dicit, Arrian. autem Parmenionem cum 160. triremibus, plurimiſque nauibus onerariis: cum nihilominus Antipatro plurimos ad regni tutelam relinqueret. In his copiis aliquos reges ſtipendiarios ſuſpectioris ingenij, ad commilitium ſecum traxit, vt ſcribit Iuſtinus. I. *Alexãder cum copiis in Aſiam traiicit.*

ADDITQVE eum in ipſo curſu, conſpecta Aſia incredibili ardore mentis accenſum, duodecim aras, victoriæ promerendæ gratia vouiſſe, patrimonium omne ſuum, quod in Macedonia, Europaque habebat, amicis diuiſiſſe, Aſiam ſibi ſufficere præfatum. Idem erat animus exercitus. Quippe obliti omnes coniugum ac liberorum, & longinquæ à domo militiæ, Perſicum aurum, & totius orientis opes iam quaſi ſuam prædam ducebant, nec belli periculorum, ſed diuitiarum meminerant. Nimirum animus à triſtibus cogitandis, & ſibi repræſentãdis alienior eſt, quam ab vtilibus ac lætis. Troadem appulſus, ait Diod. Macedonum primus haſtam è naui eiaculatus in littore defixit, & puppi exiliens, à diis ipſis Aſiam haſta ſubactam accipere ſe dixit; moxque ſepulchra Achillis, Aiacis, cæterorumque heroum veneratus eſt. II. *Eius ad bellum alacritas.*

INTEREA Perſæ duces, qui tranſitu Alexandrũ prohibere non potuerant, eius celeritate præuenti, quam rationem inirent belli contra eum gerendi, inter ſe deliberant. Et Memnonis quidem Rhodii ſententia erat, cum Alexandro collatis ſignis minime dimicandum eſſe, ſed agris longe lateque peruaſtatis, neceſſariorũ inopia vlterius progrediendi facultatem Maced. intercludere: ſimulque naualibus ac terreſtribus Perſarum copiis in Macedoniam deportatis, totam belli molem in Europam transferendam eſſe. Verum hæc ſententia quamuis vtiliſſima, & Regis voluntati maxime cõſentanea, ab alia victa eſt, quæ volebat contra Alexand. pugnari: verita opinionem ignauiæ: neque ſuſtinens regis ditionem, ac ſubditos, ab ipſiſmet regiis copiis non defendi, ſed hoſtilem in modum deuaſtari. Diodorus, Arrianus. III. *Ducum Perſarum deliberatio.*

CVM ergo hæc ſentẽtia, quæ Arſitis fuerat, viciſſet, in Phrygiam ad Helleſpontũ caſtra mouent, eaq. ad Granicũ fluuium metantur, vt illum ex vna parte pro munimento habeant, equitatus 10. millibus, peditatus vero centũ haud erat minor, ex variis vterq. gentibus, Græcis atque Barbaris conflatus. Arrian. quod mirum eſt, non minorem facit peditatum equitatu, quem 20. milliũ fuiſſe ſcribit. Qua de re certior factus Alex. citatis itineribus eo pergit, & caſtra ita caſtris obiicit, vt medio tantum flumine diſiungantur. Et quamuis Perſæ hoſtem ſe in fluminis tranſitu aggreſſuros ſtatuerant, eos tamen Alex. ſub primam diei lucem, traiiciendis copiis anteuertit, IV. *Perſarum ad Granicũ copiæ.*

aciemq. ad prælium instruxit Diod. teste. Etſi Arr. & Plutarch. in ipſo tranſitu acre certamen factum fuiſſe dicant, cum multa Macedonum iactura. Plutarch. ait traieciſſe fluuium mēſe Daſio, quem inauſpicatum Macedones ducebant, qui Iunio noſtro reſpondet: & monentibus ea de re ſuis, facete reſpondit, vt agerent iterum Artemiſium, qui ſcilicet proxime anteceſſerat, quod quidam parum fideliter, non inſpecto fonte retulerunt.

V. *Pugna Alexādri cum Spithrobate. Victoriaq. de Perſis.*

PRIMVS factus eſt equitum concurſus, ipſeque Alexander primus concitatum in Perſas equum immiſit: moxque ſingulari certamine cum Spithrobate Darii genero, eximiæ fortitudinis viro congreditur, eumque poſtremo, poſt aditum magnū vitæ diſcrimen, interficit. Cumque præſtantiſſimi quique vtriuſque exercitus barbarorum præſertim, vulneribus confecti procubuiſſent, ab iis, qui contra Alexandrum ſtabāt, initium fugæ factum eſt, quam deinde reliqui arripuere. Prima, ſummaque victoriæ gloria ipſimet Alexandro conſenſu omnium, tum Theſſalis equitibus attributa eſt.

Vniuerſus cæſorum numerus in acie Perſarum fuit decies mille pedites, duoque præterea equitum millia: viui in hoſtium manus venerunt, vltra vicies mille.

VI. *In Lydiam procedit, multas vrbes deditione occupat. Sadeis Epheſum Magneſiā Tralleis. &c. Miletum.*

REX vbi ſuos magnificæ ſepulturæ tradidit, & eorum neceſſariis in ſua cuique regione, vectigalium immunitatem conceſſit, ad aliorum incitamentum, in Lydiam proceſſit, & terrore præſentis victoriæ occupatos Sardianos inuadit, vrbemque, cum arcibus, & theſauris inibi conditis, Mithimne pręfecto voluntariam deditionem faciente, occupat. Obuiam veniſſe cum primoribus Sardianorū tradit Arrianus: qui etiam addit Epheſum deditione acceptam, ſicut & Magneſiam & Thralleis: non nullas etiam Æolicas & Ionicas vrbes, quæ in barbarorum poteſtate erant, leui opera receptas, & omnibus libertatem, ac Democratiam reſtitutam. Deinde Miletum, quo Perſæ ex fuga elapſi, cum Memnone duce profugerāt profectus, vrbem obſidet, & mœnia aſſiduo verbere machinarum quaſſat. Deniq. licet vrbs telis, ac defenſoribus abundaret, terra tamen marique preſſi, tantumque animis ex proxima clade debilitati, quantum Macedones victoria erecti, ceſſere. Macedo per diſiecti muri ruinas irrumpit. Mileſij ritu ſupplicum ad Regis genua proſtrati, ſeſe, vrbemque ſuam in eius fidem tradunt. Barbari partim cæduntur, partim fuga elabuntur; reliqui omnes capti, & mancipiorum loco habiti. Arrian.

VII. *Claſſem ſuā diſſoluit.*

PRIMA hac victoria potitus, claſſem ſuam diſſoluit, ſiue fugæ ſpē ſuis præcidendam ratus, ſiue Perſicæ claſſi ſe inferiorem cernens, aut ſumptibus vtrique exercitui retinendo imparem, aut certe terra deinceps militaturus, qui iam bonam partē vrbium maritimarum haberet in poteſtate: pauculas tamen naues retinuit, ad obſidionales machinas conuehendas, interquas viginti fere Athen. numerabantur.

Perſæ confluunt Halycarnaſſū.

Mileto capta Perſæ cateruatim Halicarnaſſum, vrbium Cariæ maximam ſe receperunt. Memnon in primis, qui vxore liberiſque ſuis ad Darium miſſis, tum vt periculi aleam deuitarent, tum vt Regi quaſi obſides dati, eius erga Memnonem fidem augerent, ab eo ſummam imperii bellici accepit.

VIII. *Res ad Halycarnaſſū geſta.*

CVM ergo Alexander ad Halicarnaſſi oppugnationem pararet omnia, ille viciſſim ad eam frangendam omnia comparabat. Ad vrbem denique, cum multa cōtinentique tormentorum verberatione mœnia quaſſarentur, viri eruptione noctu facta, ignem machinis iniecere, moxque certamine inito contra Macedonas, ſuis è muro adiuuantibus, iſtiſque fortiter reſiſtentibus, magna editur ſtrages, quæ non multo etiam poſt redintegratur.

Certamen Macedonibus anceps.

Poſtremo Ephialtes Athenienſis vir fortiſſimus permiſſu Memnonis, alteram eruptionem cum duobus electorum militum millibus ſuſcipit, quorum pars machinis flammas iniicit, pars Macedones ad eas reſtinguendas accurrentes excipit. Ibi atrox pugna, præſente ipſo Alexandro, & in primis de more pugnante committitur, Ephialtes quoque animi, corporiſque viribus aliis præſtans, obuium quemque perdebat; è muris quoque plerique Macedonum conficiebantur, Poſtremo etiam Memnon, cum valida, recentique manu ſuperuenit, pedem referre Macedones coegit, regemque Alexandrum conſilii maxime dubium reddit.

IX. *Reſumunt animos, & vincunt.*

IAMQVE præualentibus oppidanis, veterani Macedonū hac neceſſitate compulſi, priſtinum animi vigorem exſuſcitant, & in vnum coëuntes, hoſtem prope iam victorem excipiunt. Ac tandem Ephialte, multiſque aliis neci traditis, reliquū vulgus

in vrbem refugere compellunt. Vnâque Macedones cum fugientibus permixti, intra mœnia ſub noctis initium proruunt. Mox tamen vbi Rex cani receptui iuſſiſſet, in caſtra ſe recipiunt. Alexander minorem Aſiam ſubigit.

Ea nocte Memnon, cum cæteris Perſarum ducibus, vrbe diffiſi, eam relinquere ſtatuunt, & optimorum militum præſidio, cum idoneo apparatu in arce collocato, ipſi cum reliquo milite, opibuſque Con inſulam petunt. Alexander ſub primum diei ortum re cognita, vrbem diruit, arcem muro, foſſaque cingit. *Perſæ vrbē deſerunt. quam diruit Alexander.*

X. Tum partem copiarum cum præfectis in mediterranea, ad vicinas gentes in ditionem redigendas ire iuſſit, qui ad maiorem vſque Phrygiam omnia Alexandro acquirunt, ſimulque commeatum ex hoſtico, reliquo exercitui ſubminiſtrant. Ipſe totam littoralem Aſiam, vſque ad Ciliciam, partim vi, partim deditione recepit, donec hyems bellum intermittere coëgit. Hæc fere ex Diodoro, quibus magna ex parte conſentit Arrianus, qui fuſius aliquanto iſta perſequitur. Aitque Alexandrum pleroſque ſuorum ex Caria in Græciam dimiſiſſe, qui paulo ante ſuſceptam expeditionem vxores duxerant, hyemandi cauſa: ſimul etiam in mandatis dedit, vt redeuntes equitatum, ac peditatum quam maximum poſſent, ex ea regione deducerent; ſic ergo tertius Alexandri annus abiit. *Varioſque populos in Aſia ſibi ſubijcit.*

XI. Romae nihil eximium hoc anno geſtum, niſi quod Colonia Cales deducta eſt. Noui Conſules exercitu à veteribus accepto, Sidicinorum fines ingreſſi, populando ad vrbis mœnia peruenerunt. Ibi quia ingenti exercitu comparato Sidicini, & ipſi pro extrema ſpe enixe dimicaturi videbantur, & fama erat Samnites bellum meditari, Dictatorem creari placuit P. Cornelium Ruffinum, qui mox quaſi vitio factus, magiſtratu ſe abdicauit: & quia peſtilentia inſecuta eſt, velut omnibus eo vitio contactis auſpiciis, res ad interregnum rediit, & M. Valerio Coruino interrege noui conſules creati ſunt. *Romana res. Dictator vitio creatus.*

ANNVS MVNDI 3721. SEXTÆ ÆTATIS, ET IMPERII PERSARVM 205. DARII 6. IEDDOÆ PONTIFICIS 32. ALEXANDRI 4. OLYMPIAD. CXI. AN. 4. ARCHONTE ATHENIS NICOCRATE, SIVE NICOSTRATO. VRBIS CONDITÆ 420. COSS. L. PAPYRIO CVRSORE, ET PŒTILIO LIBONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 332.

I. HVNC annum nos quoque ſine Coſſ. ponendum cenſebamus, Cum Holoandro, Onuphrio, Sigonio, Gellio, Temporario, Gordonio, qui tabulas Capitolinas ſequuntur, in quibus anno 424. Vrbis Conditæ Coſſ. ponuntur, L. Æmilius Mamercus, & C. Plautius Decianus, in eoque conſulatu eorundem Triumphus de Priuernatibus ponitur: at niſi hic annus inſeratur, incidet eorum Conſulatus in annum 423. non 24. vt illæ tabulæ poſtulant. Nonnulli tamen annum hic vacuum nullum ponunt, quod nullum eius interregni antiquum autorem habeant. Non Liuium, non Diodorum, non Caſſiodorum. In his inuenio Cuſpin. Funct. Genebrard. priores tamen illos prætulerim, qui hæc poſterius & diligentius examinarunt. Vacuo porro anno conceſſo, nullibi rectius, quam hoc loco ponitur, quo peſtilentia in vrbe graſſata eſt, omniaque auſpicia vitio contacta credita ſunt, vt inquit Liuius. itaque ne conſularia quidem comitia, quæ auſpicato gerebantur, videntur eo anno haberi potuiſſe, ſed manſiſſe in magiſtratu eoſdem conſules, donec res ad interregnum rediit. Pighius tamen eos, quos adieci conſules, ex Solino non male colligit, neque in re, quæ nihil turbat chronologiam, contentioſum funem trahendum puto. *Huius anni conſules incerti.*

ob militum paucitatem, non auſurum in apertis campis confligere ſibi perſuadebat. Itaque anguſta loca præoccupare ſtuduerat, vt fugam Alexandri prohiberet, tam male adhuc ille Alexandrum nouerat, prout illum ipſi adulatores de more depinxerant. Interim is Iſſam Ciliciæ vrbem non ignobilem, à qua Iſſicus ſinus nomen accepit, formidine perculſam occupat, vbi per exploratores fit certior Darium cum immenſis copiis triginta tantum ſtadiis abeſſe. Cum ipſe ſuorum acie egregie compoſita, atque cohortatione ad certamen, quo de ſumma rerum ageretur, animata, Perſis obuiam procedit, dextrum agens agmen, cum equitum fortiſſimis; læuo cornu Theſſalis equitibus commiſſo.

VII. *Vbi cum Dario pugnat.*

PVGNA committitur, & poſt ingentes vtrimque clamores, & primam miſſilium velitationem, cominus res agitur. Alexander omni ſtudio regem oculis perluſtrans, in eum cum ſuis intendit impetum, quod Orathres Darii frater conſpicatus, Regi, ac fratri opem cum ſuorum fortiſſimis affert. Ibi ergo obſtinatiſſime vtrimque pugnatur, & fortiſſimi quique in oculis ſuorum principum pugnantes occũbunt: dumque alii aliis ſuccedunt, ingentes cadauerum ſtrues excitantur. Equi quoq; regiæ quadrigæ multis affecti vulneribus, doloris impatientia Regem in medios ferme hoſtes abripiunt; feciſſentque, niſi is habenas currus ſui, præter decorum, ac conſuetudinem Perſicæ maieſtatis, manibus apprehendiſſet.

VIII. *Qui victus fugit.*

INTEREA in alterum tranſlatus currum, dum timorem ſuum prodit ſuis, timorem eis primum attulit, moxque exemplo ſuo coniecit in fugam, in qua innumerabiles cæſi, conculcati, protriti, plurimi etiam nocte interueniente fuga ſe in vicinas vrbes, quo quemque loco ſors tulit, proripuere. In hoc prælio cecidiſſe dicuntur 120. millia peditum, equitum ad decem millia: ex Macedonum autem peditatu 300. & 150. equites, vt ſcribit Diodorus, à quo Diodori numero parum diſtant Curtius, & Arrianus. Rex quanta maxima celeritate potuit, equis ſubinde mutatis, inde ſe proripuit, Alexandri perſequentis fugiens manus, & ſuperiores Satrapias curſu capeſcens.

moxq; reliquus exercitus.

IX. *Præda & captiui.*

MACEDONES perſecutione intermiſſa caſtris primo impetu captis ad prædam, Perſicaſque gazas conuertuntur, tam regiæ magnificentiæ Satraparum cæſorum, atque fugitiuorum, quam regis ipſius, regiæque familiæ, quæ in partem prædæ venit. Negat Arrianus vltra tria millia talentorũ in caſtris fuiſſe reperta, quod Darius maiorem pecuniarum partem, & quæcunque ad ſplendidum, magnificumque apparatum pertinentia, reges etiam militantes comitari ſolent, Damaſcum præmiſiſſet. Ea tamen nihilominus ſplendidiſſima, atque opulentiſſima fuiſſe Curtius & Diodorus teſtantur. Perquam vero miſerabilis erat captiuarum mulierum ſtatus. Nam magnorum principum, ac Satraparum vxores, quæ prius in veſtitu deaurato, in pilentis magnificis, vix ſatis commode inuehebantur, nullamque ſui corporis partem, præ faſtidioſa mollicie, ac deliciis conſpici patiebantur, tunc laceratis veſtibus, vix tunica tectæ è conopeis proſiliebant, & deorum hominumque opem, cum multis lacrymis, atque eiulatu, ſparſis laceratiſque crinibus implorantes, victorum genibus aduoluebanturà: quibus plerumque ignotæ, ſeruilem in modum, omni contumeliarum genere vexabantur.

X. *Familia regia, captiua.*

IN ea præda fuit mater Siſygambris, atq. vxor Regis, Arrian. addit ſororem, ſed Iuſtinus & Paulus Oroſ. eandem & vxorem & ſororem fuiſſe dicit. Nec aliud dicit Arrianus, licet diligens alioqui interpres aliter intellexerit. Duæ item filiæ prædæ fuerunt, ac filius puer, quos infelix Darius ritu Perſico in bellum ſecum duxerat, ne non ſatis prædæ in viris Macedones inuenirent. Earum videlicet conditio à tanto faſtigio in ſeruorum ſtatum deiecta earum, lacrymæ, lamenta, infimæque preces, militares etiam animos, victoreſque commiſeratione frangebant.

l. 11. l. 3. c. 16.

Sed lacrymæ illæ, ac lamenta vehementius increbuere, cum ſub mediam noctem reuerſo Alexandro, eis falſo nunciatum eſt, Darium ab Alexandro occiſum eſſe. Qua re intellecta Rex vnum è purpuratis ſuis Leonatum mittit, qui vanum illis pauorem eximat, & inſuper polliceatur Alexandrum eas, non ſecus ac earum dignitati conueniat, tractaturum.

XI. *Alexandri in eam humanit.*

QVIN & factis fuit quam promiſſis liberatior. Nam & Reginas Hephæſtione comite cum prima luce adiuit, & Regis matrem matris loco habuit, & vtrique omnem cultum, ornatumque, quem cum Dario habuerant, reſtituit, auxitque.

Filias nubiles ſe pro earum dignitate elocaturum, ſpopondit; filium ſexennem, quem iam tum complexu, atque oſculis dignabatur, filij loco habiturum recepit. Qua tanta clementia, atque humanitate inſperata, non ſolum regiæ ipſæ mulieres, in lachrymas, gaudij ac gratiarum actionis plenas, effuſæ ſunt; ſed totius exercitus, imo totius etiam poſteritatis admirationem ac laudem meritiſſimò conſecutus eſt.

XII. *Et continentia mirabilis.*

Sed eam etiam laudem infinitis partibus vere magnus Alexander auxit, cum teſte Plutarcho, ac Curtio, pulcherrimo, ac maximo rege digno beneficio, virgines ac reginas excellentis formæ tam ſanctè habuit, quam ſi eodem quo ipſæ parente genitæ forent: atque adeo operam dedit, nihil vt audirent, neque ſuſpicarentur, neque ſpectarent turpe, ſed quaſi non in hoſtium caſtris, verum in ſacris ac ſanctis Veſtæ templis ſeruatæ, in abdito, extra aliorum oculos, agerent. Quod cum Darius ab Eunucho vxoris ſuæ cuſtode profugo didiciſſet, manus ad cœlum cum his precibus extuliſſe fertur. [a] *Iupiter rex qui regum in terris negotia moderaris, tu mihi Medorum, ac Perſarum imperium quod dediſti, ſtabilito. Sed ſi omnino me diutius Aſiæ regem eſſe non ſinis, nemini alteri, niſi Alexandro imperium meum tradito.* Tantam virtutem admirabatur, & remunerari cupiebat ipſo regno, ſi ſuperis ita viſum eſſet. Quo facto, non carebat virtute propria, qui admirabatur alienam, & regno dignam putabat; non iniuria.

[a] Arian. l. 4. & ex eo Suidas.

XIII. *Quanti ſit ea virtus.*

Temperare enim ſibi, quam hoſtes vincere magis regium eſt, magiſque difficile. Nec profecto opinione fallebatur; neque quiſquam ſanus rerum æſtimator hanc victoriam ſui non multo difficiliorem præſtantiorémque duxerit, ac miraculo propiorem. Militiæ principem, iuuenem, victorem, vxoris expertem, veræ diuinitatis ignarum, ac deos inceſtos, atque adulteros venerantem, in tanta hominum corruptela, temporúmque licentia, in ſumma impunitate; virgines, nobilitate regias, forma præſtantiſſimas, conditione ſupplices, ac captiuas, nolle attingere, nolle deſiderare, nolle quidquam à ſe, aut ab vllo alio turpe audire, aut indecorum pati. *Hæc qui faciat*, vt cum M. Tullio exclamem, *non eum ego cum ſummis viris comparo, ſed ſimillimum Deo iudico.* Atque vtinam tam egregium facinus, non in oſtentationem ſuæ continentiæ, vt vult Plutarchus, ſed in honorem mundiſſimæ immaculatiſſimæque diuinitatis perpetraſſet! tanto magis idoneus foret, qui aliquando ſurgeret in iudicio, & condemnaret generationem iſtam.

XIV. *Damaſcum proditione occupat.*

Ab eo prælio Alexander Parmenionem Damaſcum mittit, qui Regias opes cum vrbe capiat. Damaſci enim præfectus ſcriptis ad Alexandrum literis, ea omnia obtulit, ac Parmenioni, fuga ſimulata quaſi parum oppidi munimentis fidens, proditor tradidit, quæ fuſe Q. Curtius extremo l. 3. explicat. Ex quo illud non prætermittendum videtur, debitam Proditori pœnam non diu dilatam fuiſſe. Namq; vnus è conſciis eius, credo Regis vicem, etiam in illa ſorte reueritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum ſolatium prodito. Quippe & vltus erat inimicum, & nondum in omnium animis memoriam maieſtatis ſuæ exoleuiſſe cernebat. Hæc ibi Curtius, vbi cum ea contigiſſe dicat, eo tempore, quo qui humeris onera portabant, frigus tolerare non poterant, quod procella ſubito niuem effuderat, & humus rigebat gelu, apparet non alia hoc anno geſta, & menſem Mæmactirionem, quem notat Arrianus, Ianuario potius, vt vertit interpres, quam Septembri, aut Octobri reſpondere.

Pœna proditoris.

De re autem Romana nihil ſcriptum eſt, niſi vrbem peſtilentia laborantem nouis Conſulibus caruiſſe, vt initio huius anni dictum eſt.

ANNVS MVNDI 3722. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 206. DARII 7. IEDDOÆ PONTIF. 33. ALEXANDRI 5. OLYMPIADIS CXII. AN. 1. ARCHONTE NICERATO, SIVE ANICETO, AVT NICETO. VRBIS COND. 421. COSS. L. CORNELIO COSSO II. ET CN. DOMITIO CALVINO.

Arria. c. 2. Exp. Dionyſ. in Dinar.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 331.

I. *Darius bellum reparat, & pacis conſilia offert.*

BELLVM Perſarum hoc anno maiore conatu ac ſtudio, maiori etiam neceſſitate redintegratur. Nam, vt Diodorus refert hoc anno primo centeſimæ duodecimæ Olympiadis, (in qua victor fuit Grylus Chalcidenſis. Callippus autem Athenienſis fraude vſus in ludis, ingenti mulcta affectus à Pauſania memoratur.[a])

a l. 5. p. 169. græ.

Hoc inquam anno Darius cum ex Iſſenſi pugna, ac fuga Babylonem perueniſſet, reliquias belli collegit, & quamlibet magna clade affectus, nequaquam tamen animo fractus eſt, ſed per literas Alexandrum monuit, vti fortunæ beneuolentiam humanitus ferret, & magna pecuniarum vi accepta permutationem captiuorum faceret. Totum inſuper Aſiæ tractum, quem Halys fluuius curſu definit, cum vrbibus illi conceſſit, ſi amicus quam hoſtis eſſe mallet. Ita Diodorus. At Curtius l. 4. addit oblatas filiæ nuptias, cui tota illa regio dotis nomine traderetur; eaſdemque literas ſub Tyri expugnationem refert, ſicut & Arrianus: qui tamen aliqua iis inſerit, quæ ad poſteriores literas pertinent, vt dicemus poſtea.

Literæ Darij ad Alexandrum.

l. 2. l. 4.

II. *Fraus Alexander in eas.*

QVOD ad has autem attinet, his omnino diuerſas exhibent Arrianus, & Curtius, & longe minus afflictæ admodum Darij fortunæ congruentes. Verum nodum hunc videtur Diodorus ſoluere, cum ait Alexandrum veras literas occultaſſe, & alias, prout ad commodum ipſius vergerent, conſcriptas, in amicorum concilio protuliſſe: ſicque legatos ad Darium re infecta rediiſſe; fraude vtique minime regia. Ea videlicet ſcripta fingebat, quæ animos Macedonum ab Dario auerterent, ne illi pacis conditiones accipiendas putarent, cum ipſe bellum omnino cuperet.

Noua Darij copiæ.

Darius ergo res amice componi poſſe diffidens, in maximos belli apparatus incumbit, tantumque effecit, vt numerus, eo qui ad Iſſum fuiſſet, duplo maior euaderet. Octingenta enim peditum, & ducenta equitum millia conuenêre, præter ingentem multitudinem curruum falcatorum, qui apparatus nullo modo in annum præcedentem cadit, vt ex dictis in eius fine perſpicuum eſt; quamuis Diodorus in fine præcedentis anni aliter ſentire videatur. Tantus autem apparatus de ſumma rerum aleam iaci teſtabatur.

III. *Multas per amicos recipit in Aſia ciuitates. Ipſe Phœniciã adit, recipit Aradum. Marathũ, Biblon, Sidonem, & Tyriis legatione honoratur. Ei recuſatur aditus urbis.*

INTEREA Alexander Parmenionem, qui Damaſcum receperat, Cœleſyriæ præfectum conſtituit: miſit etiam, vt ait Iuſtinus, ad claſſem Perſicam occupandã, quæ in Phœnicia ſtationem habebat. Alios etiam amicos ad alias Aſiæ ciuitates recipiendas miſit; quæ ſtatim audita fama victoriæ, ipſius Darij præfectis, cum magno auri pondere tradentibus ſe, in poteſtatem victorum venerunt. Ipſe interea in Phœniciam profectus eſt, vbi Stratonem Aradiorum regem obuium habuit (eſt autem Aradus Phœniciæ modica inſula) qui aurea corona Alexandri capiti impoſita, Aradum inſulam, & aliquot alias vrbes ſibi ſubiectas ei tradidit. In quibus Marathus, vbi Darij literas, de quibus paulo ante diximus, recepit. Inde Biblon, eiuſdem Phœniciæ vrbem, deditione accepit. Sidonem etiam, Sidoniis ipſis, odio Perſarum, a quibus non ita pridem peſſime accepti fuerant, [b] & Darij, eum accerſentibus. Tyrum inde proficiſcenti Tyriorum legati obuiam venerunt, ſignificantes Tyrios quæ imperaſſet Alexander facere paratos eſſe. Ipſe laudata & vrbe & legatis, iuſſit vt reuerſi Tyriis renunciarent, velle ſe vrbem intrare Herculi ſacrificaturum. Quod cũ Tyrij recuſaſſent, vehementer iratus, vrbem vi capere cõſtituit.

b ann. 2. Olym. 106.

IV. *Quam expugnare ſtatuit.*

Svorvm enim coacto concilio docet expeditionem in Perſas parum ſibi tutam fore, Perſis imperium maris obtinentibus, & Ægyptum, ac Cyprum in poteſtate habentibus. Interim enim dum Darium in Babylonem, ac Perſidem Macedones inſequentur, Tyriorum vrbe dubia relicta, facile Perſis fore cum Phœnicia claſſe vrbes maritimas recuperare, & bellum in Græciam transferre; præſertim cum Lacedæmonij hoſtes ſeſe Macedonum aperte declaraſſent, (Agis enim Lacedæmoniorum Rex mercenariorum octo millia in Cretam, claſſe tranſmiſerat, ibique aliquot vrbes Dario acquiſiuerat, vt ait Diodor. in extremum hunc annum: Athenienſes vero in præſentia metu magis, quam beneuolentia continerentur. Capta autem Tyro, ac Phœnicia, claſſem quoque Phœniciam in poteſtate fore, cui coniuncta Macedonica, ſe maris imperio potituros, & Cypro vel dedita, vel ſubacta, facilem in Ægyptum expeditionem fore. Ea vero etiam imperio Græcorum adiecta, nihil fore quod aut de Græcia, aut Macedonia ſolliciti eſſe debeant, ſed cum magna ſecuritate, maiorique gloria Babylonicam expeditionem ſuſcepturos. Hæc paulo pluribus ex Arriano retuli, quod rerum geſtarum ſeriem cum magna luce exhibeant.

Quanti id rebus Alexandri foret.

Lacedæmonij hoſtes Alexãdri.

V. *Quæ difficilem Tyri expugnationem redderent.*

Qvæ cum omnibus ſuis Alexander probaſſet, Tyri expugnationem aggreſſus eſt, rẽ in primis laborioſam. Nam Tyrus ipſa inſula erat, *in corde maris*, vt Scriptura loquitur, altis vndique, validiſque cincta muris, ac turribus, armis viriſque potens, pollens diuitiis, omnique rerum apparatu. Claſſe inſuper cum Perſis maris imperium obtinebat, & potentiſſimarum ciuitatum Carthaginis in primis, fœdere, ac ſocietate nitebatur: quò etiam imbellem multitudinem ex vrbe mature detulerunt. Addebat animos, quod ſe Dario vehementer gratificaturos intelligebant, ſi vel Alexandri ſpiritus irrita obſidione debilitarent, & curſum victoriarum infringerent; vel certe in hac diuturnæ obſidionis mora, tempus Dario reparandarum copiarum præberent. Deinde ſe, in omnem euentum, ad æquas deditionis conditiones eſſe venturos. Verum ea ſpes, ſi qua fuit eiuſmodi, eos vehementer fefellit, neque hiſce difficultatibus Alexander animo fractus eſt. Ezech.27 3.

VI. *Alexandri in eam opera.*

Et in primis aggerem ex continente ad vrbem ducere ſtatuit, id interuallum 4. ſtadiorum fuit. Erat in cõtinente antiqua Tyrus, quam demolitus eſt, vt lignis, atq; lapidibus aggerem excitaret: & accitis vndique tota ex prouincia viris, qui cum ſuo exercitu, aggerendis lignis ſaxiſque, nunquam intermiſſo labore deſudarent. moles ad ducentorum pedum longitudinem vrbem verſus iacta, ac fundata eſt. Verum poſtquam ad profundiora loca peruentum eſt, & ad teli ab vrbe iactum, ibi videlicet vehementer laborabatur. Nam operarij, qui ad opus, non ad pugnam inſtructi erant, ex altis murorum pinnis configebantur telis, nec vllum innoxium in tanta operarum multitudine cadebat; & inſuper lembis circumcurſantes Tyrij, eos etiam à tergo petebant.

Agger 4. ſtadiorum.

Tyrij operarios vexãt.

VII. *Duas turres in Tyrios excitat Alexander.*

Vtriqve malo opportune occurrit Alexander. Nam in extremo aggere duas ingentes excitauit turres, quibus propugnatores murorum ex æquo, & adnauigantes ex alto peterentur, ſicque vndique ſummoti hoſtes molem exaggerari paterentur. Ex iis etiam turribus quaſi velum quoddam obtendunt, ex coriis, pellibuſque recentibus iumentorum, ne facile à vibratis ignibus corripi, ac corrumpi poſſet, & eo operæ, à miſſilium iniuria protegerentur. Naues quoque plurimas expeditas inſtruxit, in quas etiam ipſe aſcendit, quæ Tyriarum reditum in portum ſuum intercluderent, & portum etiam ipſum occuparent: multæ enim naues ad Alexandrum vndique confluxerant. Eo periculo animaduerſo, Tyrij omni contentione animorum neruorumq; euadere, ac portum ſuum ſubire contendunt; nec minore ſtudio cæteri præuenire feſtinantes ſatagunt; iámque præuenerant; cum Tyrij facto impetu rumpunt aditus, viámque ſibi ad portum aperiunt, & poſtremis nauibus amiſſis, ſalui portu atque vrbe potiuntur.

Et portum pene occupat.

VIII. *Tyrij turres incendio perdunt.*

Tvrres interea certum eis moliebantur interitum, cum earum præſidio paulatim vrbs continenti committeretur; contra eam perniciem hoc ſubſidij genus machinati ſunt. Nauem equis vectandis factam aridis ſarmentis, aliaque materia, quæ facile ſuccendi poſſet, onerant; & malis duobus ad proram erectis, eos late in orbem ea materia circumſepiunt, quam pice, reſina, ſulphure accumulant; præterea ad vtrunque malum binas antennas extendũt, ex quibus lebetes ſuſpendunt plenos

materia ad augendam flammam idonea: deinde ſaxis, arenâque, & nauticis inſtrumentis puppim onerant, vt eorum pondere grauata puppi; altius prora conſurgat. Deinde obſeruato vento, qui aggerem verſus ſpiraret, eo nauim triremibus alligatam protrahunt, & iniecto in eam igne, quanta maxima vi poſſunt ad turres, & molis caput impellunt. Eo facto remiges enatant ad triremes ſuas.

Ingens incendium turres comprehendit, antennæ aduſtæ fractæque, lebetes effundunt incendium & vehementer amplificant; cumque Macedones ad extinguendum incendium accurrerent, à Tyriorum paratis triremibus telis petebantur. Eodemque tempore plerique ex vrbe ſchaphis ad aggerem delati velum Macedonum, variaſque machinas, quas prius incendium non attigerat, iniectis ignibus corrumpunt. Accidit & aliud non leuius malum. Nam eodem die vehementior ventus totum ex profundo mare illiſit in molem, crebriſque fluctibus compages operis verberatæ ſe laxauere, ſaxáque interfluens vnda medium opus rupit. Diuulſis igitur lapidum cumulis quibus iniecta terra ſuſtinebatur, præceps in profundum ruit, tantæque molis vix vlla veſtigia inuenit Arabia rediens Alexander. Ita Curtius l. 4. Hæc enim abſente Alexandro contigiſſe tradit, quæ ante excurſionem in Arabiam facta, Arrianus probabilius exiſtimat. IX. *Quanto Macedonũ damno.* *Aliud à tempeſtate damnum.*

Diodorvs hac ruina tantopere afflictum Alexandrum ſcribit, vt eum tentatæ obſidionis pœniteret. Nec tamen in futurum deſperationem attulit, ſed iram accendit. Plures alias machinas, turreſque fabricatur; intereáque hoſtes ad præliũ nauale, cuius à principio videbantur eſſe appetentes, allicit. Verum animaduerſa Alexandrææ claſſis magnitudine, pugnam detrectarunt; aderant quippe Alexandro facile ducentæ triremes, quibus ipſi 80. duntaxat obiicere poterant. X. *Noui Alexandri conatus. Offert pugnam naualem.*

Dum autem & machinæ conficiuntur, & naues ad nauigationem pariter, & pugnam inſtruuntur, & moles cum ingentibus arboribus, ſaxiſque, contra vim ventorum, ac fluctuum renouatur, Alexander moræ impatiens, cum expedita equitum peditumque manu, Arabiam verſus ire contendit, ad montem cui Antilibano nomen eſt, eaque regione partim vi ſubacta, partim certis pactionibus in deditionem accepta, intra decem dies Sidonem reuerſus eſt. *Excurrit in Arabiam.*

a l. 11. c. 8. Hoc erat illud tempus, quo Alexander, vt ſcribit Ioſephus,[a] ſcriptis ad Iaddum Iudæorum pontificem literis, petebat auxilium, & vt forum rerum venalium præberet exercitui, quæque prius Dario conferre ſolitus erat, ea, tranſlata in Macedones beneuolentia, ipſis exhiberet. Cumque Pontifex nunciis reſpondiſſet, ſacramento ſe obligatum Dario, ne arma contra eum ſumeret, idque ratum fore quamdiu ille vixerit. Iratus illi Alexander Tyri quidem oppugnationem, qua breui potiturum ſe ſperabat, non omiſit: minatus eſt tamen ea capta ſe ducturum contra Pontificem, *vt omnes diſcant*, inquit, *cui iuſiurandum ſeruari oporteat.* XI. *Auxiliũ ab Hebræis petit.* *Quod negant.*

Interea Sanaballetes, qui ſocer erat Manaſſis, fratris Iaddi Pontificis, ratus iam adeſſe tempus idoneum, à Dario defecit, vt ſcribit eodem loco Ioſephus, & aſſumptis 8. millibus de ſua prouincia, in Alexandri caſtra ſe contulit. Cumque offendiſſet eum Tyri oppugnationem aggredientem, & ſuam prouinciam eius fidei commiſit, & hunc pro Dario dominum libenter agnouit. A quo obuiis manibus acceptus, libere iam quid vellet eloquitur. Ait ſe generum habere Manaſſem, Iaddi Iudæorum pontificis fratrem: eum ſequi multos illius gentis homines, & velle in ſua prouincia templum extruere. Idque fore in rem ipſius regis, ſi diuidatur Iudæorum potentia, ne forte de communi ſententia rebellantes, multum negotij regibus faceſſant; quemadmodum ſoliti ſunt Aſſyriis imperantibus. XII. *Sanaballetes deficit ad Alexandrum.*

Qvod vbi impetratum eſt, omni ope adnitens templum ædificauit, & Manaſſem eius ſacerdotem conſtituit, ampliſſimum hunc honorem filiæ ſuæ poſteris relictũ ſe exiſtimans. Septem vero menſibus in Tyri oppugnatione, & Gazæ duobus aſſumptis, Senaballetes fato functus eſt. Ita Ioſephus. Hoc ergo anno aut extructũ, aut inchoatum eſt templum Hieroſolymitani æmulum, quod vſq; ad ipſam Chriſti Domini ætatem ſtetit, in ruinam, & euerſionem multorum in Iſraël. Nam, vt idem tradit, ſi quis apud Hieroſolymitanos aut illiciti cibi ſumpti, aut violati ſabbati, aut ſimilis criminis reus ageretur, ad Sichimitas confugiebat, calumniam ſe paſſum eſſe dictitans. Hoc ergo fuit perpetuum rixarum inter Hebræos ſeminarium. XIII. *Impetrat templum, atque excitat.* *Schiſma Iudaicum exoritur.*

XIV. *Alex. è nauibus muros quatit.*

CÆTERVM cum cerneret Alexander Tyrios ad nauale certamen non prodire, ſed triremibus, quotquot portuum fauces capere poterant, confertim aditum ſuis nauibus obſtruere, ad vrbem cingendam nauibus, in quibus multæ machinæ impoſitæ erant ad ſubruendos muros, animum adiicit. Sed huic malo Tyrij iam occurrerant, magnam quippe vim ſaxorum circumquaque ad muros proiecerant, vt iis propius accedere hoſtium naues, viris machiniſque onuſtæ prohiberentur, ſed ea ſaxa pertinaci contentione Macedonum laqueis implexa tollebantur, moxque in altum pelagus machinis ſublata proiiciebantur. Dum interea Tyrij nauibus tectis allapſi funes anchorarios nauium hoſtilium præcidebant, vt eæ ſine firmitate fluitantes, certo ictu mœnia quaſſare machinis non poſſent; vt Macedones catenis ferreis pro funibus anchoras ligare cogerentur.

XV. *Multa vtrimque fortiter geſta.*

ITAQVE magna vndique vi muri pulſantur, ſed Tyrij interiore ſe muro quinque cubitorum interuallo circundant, & medium ſpatium terra lapidibuſque complent. Longum eſſet enumerare eruptiones, effractos, refectóſque muros, captas, demerſaſque triremes, nocendi ac nocumenti propulſandi artes vtrimque excogitatas, atque exercitas, quas fuſius Diodorus, Arrianus, Curtius retulere. Diodorus certe & Curtius ſcribunt Alexandrum deſperata expugnatione Tyri, in Ægyptum expeditionem conſtituiſſe. Sed pudore tanti laboris irriti; metu etiam ne id dedecus in magnum rerum gerendarum detrimentum redundaret, oppugnationem redintegrat, & copiarum duces ad pugnam vltimam cohortatus, tormenta nauibus impoſita vrbi admonet, ac primo quidem impetu amplum muri ſpacium diruit, & retractis nauibus quibus tormenta vehebantur, duas alias cum pontibus adduci iubet, quibus per murorum ſtrages tranſcendatur.

Vltimus conatus in Tyrum.

XVI. *Variis locis diſtinetur.*

INTEREA Tyrios variis in locis diſtineri iubet, vt tot ſimul periculis adeſſe non poſſent, & facilius per admotos pontes in vrbem penetrari poſſet. Itaque triremes ſuas contra vtrumque portum infeſtas iubet irrumpere. Naues quoque omnes machinis deſtinatas, & quæ ſagittarios ferebant, muros circumnauigare, & quacumque via licuerit applicare iubet, aut certe intra teli iactum conſiſtere, & negotium obſeſſis omni ratione faceſſere.

Pontibus vrbs inuaditur.

Nihilo ſecius per vtrunque pontem vrbi admotum ſcutati Admeto duce, ſubſequente Alexandro muros conſcendunt, indéque Tyrios, qua parte vrgebat Alexander depellunt; ſed Admetus, qui primus conſcenderat murum, in Alexandri oculis lancea traiectus interiit. Alexandrum confertim multi ſequuntur, qui occupatis nonnullis turribus, per ſumma propugnacula murorum, ad regiam contendit, vnde facilior erat in vrbem deſcenſus.

XVII. *Vterque portus occupatur.* *Tyrij in platea conglobati pugnant.*

AD vtrunque portum, tam qui Ægyptum, quam qui Sidonem ſpectabat, Tyrij male rem geſſerunt, & illo à Phœnicibus, hoc à Cypriis occupato, clauſtra reuelluntur, confringuntur naues, & ex portu in vrbem penetratur à Cypriis. Tyrij ſimul ac murum captum conſpexere, eo deſerto ad Agenoriam plateam conglobati, in Macedonas irruunt, ibi magna editur cædes. Nam & ex muris cum ſuis Alexander aderat, & ex portu Cyprij, aliique confluebant. Denique vulneribus, ac multitudine oppreſſi ceſſere: aliqui ſupplices in templa confugiunt, alij foribus ædiũ obſeratis, occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hoſtem, non inulti perituri: magna pars ſumma tectorum obtinebat, ſaxa & omne telorum genus ſubeuntibus ingerentes. Alexander, exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tectis iniici iubet, ſicque Tyrus in Alexandri poteſtatem 7. denique menſe venit, vt ait Plutar. Diodorus, & Curtius, qui non multum in vrbis expugnatione cum Arriano, quem maxime ſecuti ſumus, conſonant: à quibus omnibus Iuſtinus videtur vehementer abhorrere, cum Tyrios per proditionem captos autumat.

De 7. menſibus conſentit etiã Ioſeph. l. 11. c. 8.

XVIII. *Quanta fuerit hæc clades.*

QVANTVM ſanguinis fuſum ſit, ait Curtius, vel ex hoc æſtimari poteſt, quod intra munimenta vrbis, ſex millia armatorum trucidata ſunt, quindecim millia Sidoniorum fraus & miſericordia ferro eripuit, duo millia crucibus affixi, per ingens littoris ſpatium pependerunt, imbellis multitudo ſeruituti mancipata eſt. Et impleta eſt Prophetia Ezechielis c. 26. de qua primo deſolationis anno ſub finem dictum eſt, vbi multa per amplificationem dicta oportet, qualia ſunt illa, v. 8. *Circundabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro.* Et mox. *Inundatione equorum*

Prophetia Ezechielis.

n. 74. & ſeq.

eius, operiet te puluis eorum, à ſonitu equitum, & rotarum, & curruum mouebuntur muri tui, cum ingreſſus fuerit portas tuas, quaſi per introitum vrbis diſſipatæ. Vngulis equorum tuorum conculcabit omnes plateas tuas, &c. Quæ Tyro non ſatis conuenire videntur, ſicut illa. *Dabo te in limpidiſſimam petram, nec ædificaberis vltra.* Non enim plane euerſam fuiſſe ex Diodoro conſtat, qui Ballonymum quendam ibi regem conſtitutum ab Hephæſtione Alexandri duce tradit; cum ille in lacerna viliſſima aquas mercede hauriret. Eumque deinceps regnum obtinuiſſe, & Alexandro amiciſſimum fuiſſe: quæ multum deprauata apud Iuſtinum leguntur. Audi etiam Curtium l. 4. *Multis*, inquit, *caſibus defuncta, & poſt excidium renata, nunc tamen longa pace cuncta refouente, ſub tutela Romanæ manſuetudinis acquieſcit.* *Ballonymus Rex Tyri.* L. 11.

XIX. *Quomodo hiſtoriæ congruat.*

Nisi placet dicere, quæ eo prophetæ capite continentur, partim Antiquæ Tyro conuenire, quæ ad littus maris ſita erat. Quæ à Curtio, & Diodoro Palætyrus appellatur, ad quam Tyrij legati Alexandrum ad ſacrificandum Herculi remittebant, ex qua ligna & lapides ad conſtruendum aggerem ſumpſit Alexander: partim recentiori, quæ mari vndique cingebatur quadrare, & priorem illam ab Nabuch. poſteriorem ab Alexandro expugnatam fuiſſe. Illam funditus exciſam, lapidibus etiam eius, & lignis in mare demerſis. Hanc non plane euerſam, ſed humilem tamen conſtitiſſe. Et Ezechielem, quod prophetis familiare eſt, propheticos oculos modo ad hanc, modo ad illam circumtuliſſe. Sed de Tyro hactenus. Vide quæ quarto volumine hac de re diximus.[a]

a an 3447 n. 10. & ſeq. & a. 3451. n. 13.

XX. *Darij legatio ad Alexandrum an huc pertineat.*

Scribit Arrianus extremo lib. 2. cum adhuc Alexander in obſidione Tyri verſaretur, legatos ad eum à Dario veniſſe, qui Aſiam omnem vſque ad Euphratem, cum filiæ nuptiis offerrent: ſed probabilius Diodorus, Curtius, Iuſtinus, Plutarchus hanc vltimam Darij ad Alexandrum legationem eſſe volunt, poſt Phœniciam omnem, atque Ægyptum ſubactam, non longe ante pugnam ad Arbelam, quæ ſequenti anno commiſſa eſt: & omnino duas legationes in vnam confudiſſe videtur. Ea ergo dilata, Gazam cum Alexandro in Ægyptiaca profectione adeamus, ad hunc enim annum eius expugnatio pertinet; cum eodem mox Ioſephi ductu Hieroſolymam adituri. Etſi vereor vt tutò Ioſepho credi poſſit, Alexandrum primo deducenti Gazam, indéque eum poſtea Hieroſolymam, bidui triduive itinere reducenti. Potius enim ex itinere Gazæo Hieroſolymam profectus videtur: neque retro vrbem tantam, quę auxilia negaſſet, amicitiamq; reſpuiſſet, relinquere intactam voluiſſe. Sed cum vtrouis modo adierit, ſemper res in eundem annum cadat, Ioſephum ſequamur licet. Certe Curtius[b] & Arrianus autores ſunt Alexandrum ſeptimo die poſteaquam à Gaza copias mouerat, in regionem Ægypti, quam Caſtra Alexandri vocant perueniſſe: Etſi Ioſephus dicat eum digreſſum Hieroſolymis, in alias propinquas vrbes exercitum mouiſſe.

b l. 4. Arrian. l. 3. init.

XXI. *Gazam obſidet.*

Alexander igitur capta Tyro, reliquas vrbes Ægyptum verſus, quæ Palæſtina cenſentur, facile in poteſtatem redegit, Gaza renuit imperata facere. Ei præfectus erat Eunuchus quidam Batis nomine, qui conductitiis Arabibus, & loci firmitate, & apparatu ad diuturnam obſidionem fretus, Alexandrum vrbe recipere noluit. Erat vrbs captu omnino difficilis, edito loco ſtructa, & valido cincta muro, mari ad 20. milliaria vicina, arenarum copia, acceſſu difficilis, & ſub deſertæ regionis initia collocata. Diodorus Perſarum præſidio defenſam fuiſſe dicit: quia nimirum tametſi Arabes erant, pro Perſis tamen pugnabant. Itaque Curtius Arabem vocat Darij militem. Alexander, ſtatim atque ad vrbem peruenit, caſtra ad Auſtrum locat, ea parte vrbis, qua commodius obſideri poſſe ſperabat. Et quamuis in colle ſitam, ex æquo oppugnare aggreſſus eſt. Aggerem enim circumquaque erexit tantæ altitudinis, vt machinæ in ea poſitæ murorum faſtigium æquarent. Nam duorum ſtadiorum latitudinem, altitudinem autem 250. pedum ei tribuit Arrianus. *Agger immenſus.*

XXII. *Gazæorum vis. Alexãdri periculum.*

Cvm ergo murus magna vi, machinarum impulſu quateretur, Gazæi eruptione facta, ignem machinis inferunt, & magna vi Macedones tantum non ex aggere quem extruxerant, repellunt. Cum Alexander, qui veritus Ariſtandri vaticinium ſeſe extra teli iactum continebat, ſumptis ſcutatis, qua maxime premebantur Macedones, accurrit, fugámque compeſcuit, ſed thorace ac ſcuto catapulta traiecto, vulnus in humero accepit. Curtius geminum vitæ periculum tunc Regem adiiſſe

tradit. Nam ait Arabem quendam Darij militem clypeo gladium tegentem, quaſi transfugam genibus regis aduolutum: qui cum iubetur aſſurgere, gladio promptè in dextram tranſlato, ceruicem appetit regis, qui exigua corporis declinatione euitato ictu, in vanum barbari manum lapſam gladio amputauit. Deinde cum denunciato in illum diem periculo ſeſe perfunctum putat, dum inter primores promptius dimicat, ſagitta ictus eſt, quam per loricam adactam ſtantem in humero medicus eius Philippus euellit: quo vulnere leuiter obligato, dum perſtat in acie, manante diutius ſanguine linqui animo cœpit: ſicque in caſtra relatus, opinionem mortis & victoriæ hoſtibus dedit, ſed breuis ea ſpes fuit.

XXIII. *Gaza quarto impetu occupatur. Gazæorum fortitudo.*

Inde cuniculis variis ex partibus ſuffodiuntur muri, adeo vt terra clam egeſta, pluribus in locis ſubſidens corrueret. Et ter quidem oppidani, Macedonum impetum, multis ſuorum interfectis ſuſtinuerunt.

At quarto impetu cum Alexander omni ex parte phalangem admoueret, alibi murum ſuffoſſum diruens, alibi tormentis aſſidue quaſſans, facilem per murorum ruinas aditum ſuis præbuit, vbi & ſaxo crus eius affligitur: cum nihilominus ingreſſo milite mox recluſis portis, totus exercitus vrbe receptus eſt. Gazenſes vrbe iam ab hoſtibus occupata, conglobati nihilominus pugnabant, cóque ipſo loco, quo quiſque conſtiterat, vitam pugnans amiſit. Alexander vxoribus eorum, ac liberis in ſeruitutem redactis, coloniáque ex finitimis in vrbem deducta, eo tanquam præſidio ad bellum eſt vſus. Hæc fere Arrianus, & Curtius.

XXIV. *Alexādri in Betim crudelitas.*

Addit Curtius Betim dum fortiter dimicaret, à ſuis deſertum captum fuiſſe, & crudeliter ab Alexandro, loro per talos traiecto, religatum ad currum, equis circa vrbem fuiſſe raptatum, gloriante rege, Achillem à quo genus duceret, imitatum ſe eſſe, pœna in hoſtem capienda. Cecidere Perſarum Arabumque circiter decem millia: nec Macedonibus incruēta victoria fuit. Itaque Amyntam Rex cum decem triremibus in Macedoniam, ad nouum delectum miſit. Bimeſtrem fuiſſe obſidionem Diodorus & Ioſephus tradidere. [a] Sed ille addit eo tempore Græcorum Senatum quindecim legatos cum aurea corona ad Alexandrum miſiſſe, qui ei victoriam ad Iſſum obtentam gratularentur: nec ſera gratulatio, in tanto marium ac terrarum interuallo, videri debuit.

[a] l. 11. ant. c. 8.

XXV. *Adit Hieroſolymam, ex Ioſepho.*

Ioſephvs autem de adita ab Alexandro Hieroſolyma, ſolus antiquorum, quem videre potuerim, præter eos qui rem ex ipſo referunt, hæc tradit. *Alexander, inquit, expugnata Gaza, Hieroſolyma propere petiit. Iaddus vero pontifex poſtquam hoc audiuit, ſolicitus hærebat inops conſilij, nec inueniens quomodo regem deberet excipere, iratum, eo quod antea neglexiſſet imperata eius facere. Ergo indictis populo ſupplicationibus, & immolatis Deo victimis, ad opem eius confugit, publicam illi ſalutem commendans. Proxima deinde poſt ſacrificium nocte, in ſomnis ei Deus apparuit, iubens vt bono eſſet animo, & coronata vrbe portas aperiret, vtque populus in albis veſtibus prodiret obuiam: ipſe vero cum reliquis ſacerdotibus ſolenni cultu ſui ordinis, ſecuri de Dei prouidentia. Experrectus autem è ſomno, lætus ciuibus hoc oraculum indicat, & paratis omnibus, vt in ſomnis præmonitus fuerat, regis aduentum præſtolabatur: & cum renunciatum eſſet eum iam non procul ab vrbe adeſſe: progreſſus eſt cum ſacerdotibus, & vrbana multitudine, pompa quadam noua, & venerabili, vſque ad locum qui dicitur Sapha, quæ vox ſpeculam ſignificat, quod ibi vrbs & templum in proſpectu ſit.*

XXVI. *Chronologicus Ioſephi error.*

Et cum Phœnices, & Chaldæi ſperarent ſibi licere quidquid iratus rex poſſet permittere; ſubſiſte modicum lector, & mirare mecum, vnde Chaldæos hoc loco Ioſephus educat; necdum enim Alexander Chaldæam, aut Babylonem occuparat, ac ne adierat quidem, vt eos ſub ſignis haberet, Græcos potius, vel Macedonas dictum oportuit. Hunc autem Ioſephi errorem confirmat, quod aliquanto poſt ait Iudæos ab Alexandro petiiſſe, vt Iudæos, qui Babyloniam, ac Mediam colerent, ſineret vti propriis inſtitutis, cumque libenter conceſſiſſe. Imo diceret, diuendimus pellem, implicata caſſibus nondum fera, ſi ſuperi nobis victoriam annuerint, ſinam. Sed nec locus ſatis fideliter, quamuis à diligēti, ac fideli interprete, conuerſus videtur. Sic autem ex Græco habetur. *Phœnicibus autem, & qui eum ſequebantur, Chaldæis exiſtimantibus, ſe irati regis mandato vrbem direpturos; & Pontificem contumelioſo affecturos ſupplicio, plane contrarium euenit.* Pergit ergo.

XXVII. *Alexāder Hebræum pontificem adorat.*

Alexander *enim vt vidit è longinquo candidatum populum, & ſacerdotes ante*

agmen in amictu byſſino, pontificemque in ſtola hyacinthina auro diſtincta, tiaram in capite geſtantem, cum præfixa aurea lamina inſculpta Dei nomine, ſolus ad eum accedens, nomen illud adorauit, & ſalutauit pontificem. Iudæis autem omnibus vno ore Alexandrum conſalutantibus, & in orbem cingentibus, Syriæ reges, & reliqui obſtupuerunt, vix credentes regem mentis compotem. Solus Parmenio propius accedens rogauit familiariter, quid ita cum ipſe adoraretur ab omnibus, nunc adoraret Iudæorum pontificem. Hæc quoque Parmenionis interrogatio admodum mihi ſuſpecta eſt. Neque enim adhuc Alexandro in mentem venerat, vt adorari vellet, aut ſe Iouis Ammonij filium crederet, aut credi vellet; ſed ea inſania in Ægypto primum inſanire cœpit, quo nondum hoc anno venerat. Sed reliqua videamus.

At *Alexander, non hunc ſe adoraſſe reſpondit, ſed Deo cuius Pontifex eſſet, honorem eum exhibuiſſe. Hunc enim,* inquit, *vidi & antea hoc ipſo habitu, cum adhuc eſſem in Dio Macedoniæ, qui me deliberantem quomodo Aſiam poſſem ſubigere, hortatus eſt forti eſſe animo, & ſine mora exercitum traijcere. Nam ſuo ductu potiturum me Perſarum imperio. Quapropter quia nunc primum talem habitum vidi, agnoſcens hunc, & viſionis memor, quæ me ad hanc expeditionem impulit, puto me non ſine numine in Darium exercitum ducere, & breui fore victoriæ compotem: & ſublato Perſarum imperio, ceſſura mihi omnia ex ſententia. Hæc locutus ad Parmenionem, & comiter complexus Pontificem, deducentibus ſacerdotibus in vrbem peruenit: & aſcendens in templum immolauit Deo ex ſacerdotis præſcripto, ac Pontifici quoque ſuum honorem exhibuit. Oſtenſoque ſibi Danielis libro, in quo Græcum quendam Perſas debellaturum ſignificat, hunc ipſum ſe eſſe interpretatus, lætus dimiſit multitudinem.* XXVIII. *Diuina viſio Alexandri.*

Alludit ad octauum caput Danielis vbi Aries ab Hirco victus deſcribitur, vt 3. anno Balthazaris Chaldæi diximus. Poteſt etiam ad ea reſpexiſſe, quæ c. 11. eiuſdem prophetæ leguntur. *Sequenti vero die*, inquit Ioſephus, *vocatis Iudæis*, iuſſit vt quidquid vellent peterent. Pontifice autem, petente vt patriis legibus viuere ſibi liceret, vtque ſeptimo quoque anno concederetur eis tributorum immunitas, conceſſit omnia. Rogantibus deinde vt eos quoque Iudæos, qui Babyloniam ac Mediam colerent, propriis vti ſineret inſtitutis. Huic etiam poſtulationi ſatisfacturũ ſe eſt pollicitus. Iam monui hæc præpropere à Ioſepho vſurpata, quaſi iam Media, ac Babylonia Alexander potiretur. Sed dicamus licet, in gratiam Ioſephi, hæc regem ſpondere, nixum viſioni ſuæ, diuinoque promiſſo. Denique addit factam Iudæis ab Alexandro poteſtatem, ſi qui vellent, ſaluis ſuis ritibus, ſequi eius militiam, multoſque in eam expeditionem nomina dediſſe. XXIX *Eius in Hebræos comitas.*

Samaritas etiam, ait cum viderent Iudæos ab Alexandro magnificè tractatos, ſe quoque Iudæos eſſe profeſſos, & obuiam ei profectos rogaſſe, vt vrbem quoque ſuam, ac templum inuiſeret, & tributi immunitatem 7. anno tribueret: eumque illa omnia in ſuum reditum diſtuliſſe. In qua etiam narratione non ſatis conſtanter locutus videtur Ioſephus. Nam cum dixiſſet, Samaritas, videntes Iudæos tam magnifice tractari ab Alexandro, decreuiſſe ſe Iudæos profiteri, paulo poſt Alexandro eos interrogante an Iudæi eſſent, negaſſe ait ſe eſſe Iudæos. Vtique non ſatis probabiliter. Quomodo enim honorificum nomen tum recuſarunt, ſub quo conceſſi Iudæis beneficij participes eſſe poterant, & eo recuſato ſpe ſua fruſtrari? ſicut & factum eſt. Deniq; his conſentanea non ſunt, quæ ſcripſit Hecatæus apud Ioſephum l. 2. contra Appionem. Ait enim Hecatæus, propter manſuetudinem atque fidem, quam Alexandro præbuere Iudæi, Samariam regionem adieciſſe, vt eam ſiue tributis haberent. Hæc ibi. XXX. *Quid actũ cum Samaritis.*

Circa hanc Ioſephi hiſtoriam refert addere, quæ tradidit Temporarius l. 3. ſuæ Chronologiæ, vbi de Danielis hebdomadibus diſputat. Magnam ille Ioſephi, & omnium Iudæorum ignorationem rerum Perſicarum fuiſſe contendit, quod Perſarum, tametſi liberatorum ſuorũ, beneficia ac tempora neglexiſſent memoriæ commendare; & cum legerent 4. tantum à Daniele cap. 11. reges Perſarum memorari, indeque ad Alexandrum tranſitum fieri, non plures Perſarum reges extitiſſe crediderunt. Addit etiam Iaddum & Sanaballat, qui in hiſtoria Ioſephi recenſentur, aut alios eſſe ab iis, qui ab Eſdra memorantur; vel quod magis ſuſpicor, inquit, vaniſſima eſſe Ioſephi commenta, de Ieddoa & Sanaballatto. Ego quidem Temporario facile aſtentior maxima rerum Perſicarum ignoratione laboraſſe Iu- XXXI. *Defenditur Ioſephus à Temporario.*

dæos. Idque ex eorum maiore Chronologia ſub finem perſpicuum eſt, & ex minore etiam, vbi dicitur imperium Græcorum incepiſſe in diebus Meſulæ, filij Zorobabelis. Quod autem negat Ieddoam, ſiue Iaddum fuiſſe Pontificem, & inter Sacerdotes, non inter Pontifices recenſeri, aperte refellitur ex ſecundo Eſdræ vbi Ieddoa dicitur pronepos Eliaſib. Qui autem ſcribuntur fuiſſe in diebus Eliaſib, & Darij Perſæ, id eſt Longimani, alij fuerunt, & diuerſimode in Hebræis, Græciſque codicibus ſcribuntur. Alium ergo Iaddum, aliumq; Sanaballat oportet eſſe eum, qui à Ioſepho hoc loco refertur, ab eo qui ab Eſdra memoratur: nec niſi firmiore fundamento nixus, hæc, tanquam vana Ioſephi commenta, reiecerim. *c. 12. v. 10.* *v. 22.*

XXXII. *Metu Gallorum Romæ Dictator creatur. Rex Epiri. Cenſores.*

A Romanis autem fama belli Gallici Dictatorem dici, & intentius delectum habere, quam pro finitimis bellis coëgit: formidoloſum quippe hoſtem ſemper credidere. Verum per exploratores cognitum quieta apud eos eſſe omnia; ex Sidicino agro exercitus deductus non eſt, propter ſuſpicionem nouarum rerum apud Samnites. Hoc anno Rex Epiri Alexander, Olympiadis frater, Samnites, & Lucanos in Italia vicit, & pacem cum Romanis fecit. Cenſores autem P. Philo & Sp. Poſthumius, Metiam & Scaptiam tribum, veteribus cenſu faciendo addiderunt.

ANNVS MVNDI 3723. SEXTAE AETATIS, ET IMP. PER. 207. DARII 8. IEDDOÆ 34. ALEX. 6. OLYMP. CXII. 2. Archonte Ariſtophane. Vrbis Cond. 412. Coss. M. Clavdio Marcello. T. Valerio Potito.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 330.

I. *Alexādri in Ægyptum expeditio.* *Ab omnibus ſine pugna recipitur.*

ALEXANDER vniuerſa Phœnicia, Syria, Palęſtina in poteſtatem redacta, ſeptimo poſtquam Gaza mouit die, Peluſium Ægypti vrbem peruenit, quo & claſſem ſuam è Phœnicia profectum reperit appuliſſe. Mazaces autem Perſa Ægypti Satrapa à Dario conſtitutus, de pugna apud Granicum, & Iſſum commiſſa, deque turpi fuga Darij certior factus: Phœniciam præterea, & Syriam, magnamque Arabiæ, atque Aſiæ partem in Alexandri poteſtatem eſſe redactam; cum ipſe Perſicum exercitum non haberet, quo hoſtem, cum tantis viribus terra marique irrumpentem repelleret, Alexandrum in prouinciam atque vrbes amice recepit. Ita fere Arrianus.

II. *Etiam ab Ægyptiis.* *Heliopolim adit.*

Addit Q. Curtius eum ab Ægyptiis quoque libenter receptum, quod Perſarum opibus, ac ſuperbiæ infenſi eſſent, à quibus auare & ſuperbe ſibi imperaretur. Diodorus autem ait Ægyptios Perſis infenſos fuiſſe, quod multa nefarie in ſacra ipſorum ab iis eſſent perpetrata; ab Artaxerxe nimirum Ocho, vt ſupra anno eius vltimo retulimus. Præſidio itaque Peluſio impoſito, nauibuſque Memphim flumine petere iuſſis, ipſe Heliopolim contendit, Nilum à dextra habens, oppidiſque, quotquot in itinere erant, deditione acceptis, Heliopolim per deſerta peruenit. Inde traiecto flumine Memphim appulit, aduentumque ſuum ſacrificiis, ludiſque celebrauit. Memphi præerat Darij nomine Aſtaces, qui octoginta talenta Alexandro, omnemque regiam ſupellectilem tradidit. *Arrian.*

III. *Alexandriam condit poſt reditum ex Ammone.*

Hic iam quæſtio eſt inter ſcriptores, num Alexander Memphi ad vlteriora progreſſus, Iouis Ammonij oraculum adierit, & reuerſus Alexandriam condiderit; an vero, prius Alexandriæ initium dederit, indéque ad Ammonem profectus ſit. Poſterior ſententia eſt Arriani l. 3. exped. & Plutarchi in Alex. Verū prior ſententia de adito prius Ioue Ammonio pluribus placet, & rationi magis conſentanea eſt. Ita ſentit Iuſtinus l. 11. quē Paul. Oroſ.[a] de more ſequitur. Ita Q. Curtius l. 4. Diod. 17. Nec credibile eſt Alexandrum Memphim delatum, magna iam parte itineris confecta, non reliquum iter confeciſſe potius, quam inde reuerſum ad mare ſecundo flumine, vrbem deſignaſſe: & rurſum remenſo itinere rediiſſe Memphim, indéq; Ammonem petiiſſe. Ergo & nos hac ſententiam vt probabiliorem ſequamur. *[a] l. 3. c. 16.*

IV. *Quo anno vita regni, &c.*

Nam Euſeb. in Chron. eumque ſecutus S. Cyrillus Alexandrinus l. 1. contra Iuli. Alexandriam conditam volunt, anno 7. regni Alexandri, id eſt anno ſeq. huius Olymp. Sed in hunc potius annum referendam eſſe, poſito initio regni Alexan-

dri anno 1. Olymp. 111. quod facit & Euſebius, ſeries ipſa rerum geſtarum per annos ſingulos, non patitur vltra differri conditionem vrbis huius. Nec aliter ſentit Diodorus, qui hunc ipſum prætorem nominat, eundemque annum Olymp. Liuius Papyrium & Pœtilium Conſules fuiſſe ait cum Alexandria condita eſt, eumque ſecuti ſunt Solinus & Caſſiodorus, à quibus Velleius diſſentit, & Diodorus. Sed Olympias & Prætor admodum certam faciunt fidem. Fefellit autem aliquos Diodorus in annis Alexandri, quia primum eius annum initio libri 17. prætermiſit. Fuit itaque hic annus vitæ eius 26. regni autem ſextus. *De anno quoque nõnulla eſt quæſtio.*

V. *Alexãder Ammonis oraculum adit.*

REBVS ergo in Ægypto compoſitis Iouis Ammonij celeberrimum oraculum, pleraque ſciſcitaturus adire conſtituit, itinere inter arenas deſertas periculoſo, ac difficili, in quo & aquas ei cœlitus datas, & dracones ſiue coruos viæ duces ferunt, cum arenarum cumuli ventis circumlati, vias omnes obruiſſent. Scribit Arrian. Diodorus, & Curtius, locum in quo fanum & lucus Iouis Ammonij eſt, in medio ſiticuloſæ regionis atque arenarum, à quibus & nomen habet, cõſtitutum, ad quinquaginta quaquauerſum ſtadia fontibus amœniſſimis, & paſſim manantibus irrigari; omnéque genus arborum, maximam partem fructus gignentium, copioſe alere, & cœli temperie verno tempori ſimillimæ gaudere. Pleraque de eo loco prædicti ſcriptores narrant fabulis ſimillima, vt de fonte mirifico, qui ſub diei ortum tepidam aquam emittat, quæ paulatim frigeſcat, donec ad meridiem frigidiſſima ſit, indéque paulatim ad veſperam tepeſcat, donec media nocte vehementer ferueat; quæ ab iis petere, & ſi placet etiam credere, per me licet. Non omittam tamen ritum quo Oraculum conſultum, reſponſáq; reddita ſcribunt Diodorus, & Curtius. *Cuiuſmodi locus ille.*

VI. *Ammonius Iupiter cum filium agnoſcit, & illam hic patrem.*

AIVNT enim ſimulachrũ dei ex Smaragdis, & quibuſdam aliis gemmis coagmẽtatum, in aurea naui ab 80. ſacerdotibus circumferri, qui humeris deum geſtantes, eò tendunt, quo dei nutus eos agit. Sequente ingenti matronarum virginumque turba, per totum iter pœana canentium. Porro cum in templum introductus Alexander deum intueretur, vates natu grandior ad illum accedens. *Salue*, inquit, *fili, & hanc à deo appellationem habe.* Cui reſpondens ille, *accipio Pater*, ait, *tuuſque deinceps nuncupabor: ſi tamen orbis totius imperium mihi conceſſeris.* Cui mox ex adyto reſponſum fertur, deum quod peteret, certiſſime effectum dare. Poſtremo quærit Alexander, vtrum omnes parentis ſui interfectores vltus ſit. Cui vates, Parenti tuo nemo inſidias ſtruere poteſt: at Philippi interfectores ſupplicium omnes luerunt. Adiecit etiam inuictum deinceps fore, donec accederet ad deos: comitibus quoque Alexandri reſponſum eſt, vt Alexandrum pro deo, non pro rege colerent. Hæc plerique omnes referunt.

VII. *Idque artificioſe compoſitum.*

SVNT qui dicant, vt ſcribit Plutarch. vatem, cum appellare comiter Alexandrum vellet, dixiſſe χαῖρε ὦ παιδίον, vltima tamen litera mutata dixiſſe παιδίος, quæ dictio diuiſa filium Iouis ſonat: itáque ſalutationem ab Alexandro acceptam, quaſi Iouis filius duobus vocabulis appellatus eſſet. Curtius addit vatem in adulationem compoſitum iſta reſpondiſſe, & vere & ſalubriter æſtimanti fidem oraculi, vana profecto reſponſa videri potuiſſe. Sed fortunam, quos vni ſibi credere coëgiſſet, magis gloriæ auidos, quã capaces magna ex parte facere. Quaſi dicat Alexãdrum, cui fortuna faueret, auidum diuinæ gloriæ, cuius capax non eſſet, iſta finxiſſe, & credi voluiſſe. Quin etiam Arrianus non parum labefactat iſta reſponſa, cum ait Alexandrum eo conſilio ad Ammonem profectum, vt quæ ad genus fortunamq; ſuam pertinerent, certius cognoſceret, aut certe ſe nouiſſe iactaret. Sic Arrianus. (παῖ Διός.)

VIII. *Qua ex cauſa, & quo modo.*

DETEGIT rem totam Iuſtinus. Philippus, inquit, vltimo prope vitæ ſuæ tempore, Alexandrum filium ſuum non eſſe palam prædicauerat. Qua ex cauſa Olympiadem, velut ſtupri compertam, repudio dimiſerat. Igitur Alexander cupiens originem diuinitatis acquirere, ſimul & matrem infamia liberare, per præmiſſos, ſubornat antiſtites quid ſibi reſponderi velit &c. Itaque miſer atque inconſultus imperator, diuino id agente conſilio, iuſtaque prouidentia, dum maxime ſatagit vt filius Dei audiat & credatur, hoc conſecutus eſt, vt eum omnes ſpurium, atque improbiſſimæ adulteræ, ac ſanguinariæ filium eſſe cognoſcerent, atque prædicarent. Rem paulo diſtinctius explicat Paul. Oroſ.[a] *Ad templum*, inquit, Iouis Ammonis pergit, vt mendacio ad tempus compoſito, ignominiam ſibi Patris incerti, & infamiam adulteræ matris aboleret. Nam accerſitum ad ſe fani ipſius antiſtitem ex oc-

[a] l.3.c.16.

culto monuit quid ſibi tanquam conſulenti reſponderi velit, ſicut hiſtorici eorum dicunt. Ita certus Alexander fuit, nobiſque prodidit, diis ipſis mutis & ſurdis, vel in poteſtate eſſe antiſtitis quid velit fingere; vel in voluntate conſulentis quid malit audire. Ita Oroſius.

IX. *Iouis filiũ ſe iubet dici.*

Iovis igitur filium, ait Curtius, ſe non ſolum appellari paſſus eſt, ſed etiam iuſſit. Hinc eſt quod cũ Iouis Ammonij ſimulachrum vidiſſet arietinis cornibus deformatum, vt eſt apud Pauſaniam, [a] in honorem videlicet illius arietis, qui exercitum Liberi patris per medias arenas deduxiſſet, ipſe quoque ſtatuis atque imaginibus ſuis arietis cornua appingi voluit, quo modo in antiquis nummis etiam nũc viſuntur, & nos in horum Annalium propylæo expreſſimus. Quo facinore dum rerum geſtarum famam augere vult, tali appellatione corrupit. Recte Curtius. Addiderim etiam Alexandrum hoc vno dementiſſimæ ſuperbiæ, & per fraudem arrogatæ diuinitatis ſcelere, maiorem infamiam, atque accuſationem mereri, quam omnia alia ab eo fortiter, iuſte, temperantérque facta, commendationis promereantur. Sed ad cætera pergamus.

a l. 8. p. 163.

X. *Alexandriam condit, quo loco, quo Architecto, &c.*

Responsis his oblectatus Alexander, cum facto ſacrificio magnificis donis ſimulachrum, eiuſque antiſtites honoraſſet, in Ægyptum reuerſus, Memphim, indéque ſecundo flumine Mareotim paludem, ad mare mediterraneum adiit; vbi complexus quidquid loci eſt inter paludem & mare. Octoginta ſtadiorum muris ambitum deſtinat, opera vſus egregij architecti, quem plerique vt Vitruuius, Ammianus, Plinius, Auſonius, Solinus Dinocharem, alij Dinocratem, Strabo Chirocratem appellat, qui ſecundum poſt conditorem inter memorabilia locum ſortitus eſt, vt ait Solinus c. 45. Hoc ergo præcipue, & aliis, qui ædificandæ vrbi præeſſent relictis, eam nomine ſuo Alexandriam appellari iuſſit, eoque ex finitimis vrbibus commigrare; atque adeo ex remotis. Nam Iudæi aduocati ſunt Alexandriam ab Alexandro, vt ait Ioſeph. l. 2. contra Appionem ſub init. *Alexander*, inquit, *eis locum ad incolendum dedit, & parem cum ipſis Macedonibus honorem conſecuti ſunt.* Et mox. *Non enim propter inopiam habitatorum ciuitatis, quam ſtudioſe ædificabat Alexander, noſtrorum aliquos ibi collegit, ſed omnes diligenter ex virtute approbans, ac fide dignos inueniens, hoc præconium noſtris exhibuit, cum gentem noſtram ſtuderet non mediocriter honorare.* Et infra. *Nos*, inquit, *Alexander quidem introduxit, reges autem auxere.*

XI. *Eius antiqua nomina.*

Cæterum quamuis in nudo ſolo, & ædificiis vacuo plerique ſcriptores huius rei, Alexandriam inchoatam ſignificent, tamen vt ex D. Hieronymo ſignificauimus, [b] hæc vrbs ante 200. annos à propheta נא No appellatur; à 70. Dioſpolis. Alexandriam, inquit Pauſanias [c] in Canopico Nili oſtio Alexander Philippi filius condidit: fuiſſe tamen & ante non magnum eodem in loco Ægyptiorum oppidum Rhacotim, memoriæ proditum eſt. Sic ille. Apud Nahum prophetam, [d] quam Hieronymus vocat Alexandriam populorum, 70. vero Ammon. Hebræus codex vocat No-Amon, voce ducta, non ab Idolo Ammon, id eſt arenarum ab ἄμμος arena, ſed ab אם id eſt mater, quo modo ciuitas Abela, [e] vocatur mater in Iſraël, id eſt, vt habent 70. Metropolis: quod ab ea plures coloniæ enatæ ſint, vel plura minora oppida pendeant, quæ propterea filiæ dicuntur paſſim in ſacris literis. Niſi malis ab aman אמן deducere, quod eſt educare, & nutrire, quod matrum eſt proprium.

b in 30 Ezechielis.
c l. 5. p. 169. græ.
d c. 3. 8.
e 2. Reg. 20. 19.

XII. *Ægypti & Africæ res conſtituit.*

His ita conſtitutis Ægypto præficit Æſchylum Rhodium, & Peuceſtem Macedonem, 4. millibus militum in præſidium regionis eius datis, Clauſtra Nili fluminis Polemonem cum 30. triremibus tueri iubet. Africæ deinde, quæ Ægypto iuncta eſt, præficit Apollonium: vectigalibus eiuſdem Africæ, Ægyptique, Cleomenem. Sed hæc Curtij Arrianus aliter, quem vide.

Et hæc quidem ſub extremam hyemem peracta ſunt; eo facilius, quo & hyems, quæ rerum gerendarum curſum impediat, Ægyptiis pene nulla, & ſine certamine, tota regio ſeſe Alexandro tradidit. Itaque Arrianus l. 3. ait Alexandrum ineunte vere Memphi in Phœniciam mouiſſe, & Tyrum perueniſſe, ibique claſſem quam præmiſerat repperiſſe, & quibuſdam rebus in Græciæ ſalutem diſpoſitis, ipſum Thapſacum Syriæ vrbem, ad Euphratem contendiſſe, quo peruenit Archonte Athenis Ariſtophane, vt idem ſcribit. Nimirum Ariſtophanis Prætura nondum expleta erat. At nos qui anni Iuliani rationem habemus, hæc in annum ſequentem differemus, qui Archontem habebit Ariſtophontem.

XIII. *Aduerſa Romæ valetudo, & veneficia.*

Roma veneficiis hoc anno vehementer afflicta eſt, adeo vt vtrunque Conſulem ea peſtis abſumpſerit: quamquam id vera peſtilentia factum quidam credidere, nec rem vt certã Liuius tradit. Veneficij porro facinus à quibuſdam matronis ſuſceptum eſt, mente captis potius quam conſceleratis, vt Liuius cenſet. Res ad Senatum per ancillam indicem delata, apud eas ipſas, quæ medicamenta coquebant, deprehenſa eſt; quæ cum ſalutaria eſſe affirmarent, ea ebibere iuſſæ, extemplo interiere. Deinde comprehenſæ earum comites magnum numerum matronarum indicauerunt, ex quibus ad 170. veneficij damnatæ pœnas dedere. Ita Liuius; quem eundem numerum retinet Valer. Max.[a] At Paulus Oroſ.[b] trecentas & ſeptuaginta damnatas, haud dubio errore ponit. D. Auguſt. qui hanc hiſtoriam attingit l. 3. de ciuit. c. 7. ſupra fidem multas, ac nobiles matronas in crimine deprehenſas dicens, à numero referendo abſtinuit. Liuius in iis duas patriciæ gentis, Corneliam, ac Sergiam nominat.

a l. 2. c. 1.
b l. 3. c. 10.

In hoc publico malo Senatui placuit Dictatorem claui figendi cauſa creari, creatus eſt Cn. Quintilius qui Mag. equitum L. Valerium dixit, is fixo clauo piaculi auertendi gratia, magiſtratu ſe abdicauit.

ANNVS MVNDI 3724. SEXTAE AETATIS, ET IMPERII PERSARVM 208. ET VLT. DARII 9. ET VLT. IADDI PONTIF. 35. ALEXANDRI 7. ET IMPERII I. OLYMP. CXII. AN. 3. ARCHONTE ARISTOPHONTE. VRBIS COND. 423. COSS. L. PAPYRIO CRASSO II. ET L. PLAVTIO VENOCE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 329.

PRÆLIVM ad Arbelam, quo acciſæ ſunt Perſarum vires, Ariſtophonte Prætore contigiſſe, teſtis eſt Dionyſius Halyc. ad Ammæum: ſub cuius etiam magiſtratu Darij mors ex communi ſententia multis poſt menſibus cõtigit, quot ſcilicet inter Octobrem & Iunium intercedunt. Quæ tamen ſeiungere diuerſis annorum titulis non placet, ne Chronologiam conturbemus. I. *Alexander tranſit Euphratẽ.*

Cum ergo Alexander ineunte vere, vt Arrianus ait, Tyrum perueniſſet, indéque ad Euphratem celeriter progreſſus eſſet, durante adhuc Ariſtophanis prætura, vadum fluuij ad Thapſacum duobus pontibus iunctum reperit, qui tamen imperfecti ad alteram vſque ripam non pertingebant. Ibi Mazęus Darij iuſſu cum tribus equitum millibus, (quem numerum Curtius duplicat) ad tranſitum impediendum conſederat. Sed is ſtatim atque Alexandrum appropinquare cognouit, cum omnibus copiis inde aufugit. Et Alexander perfectis pontibus traduxit exercitum.

Inde per Meſopotamiam ad læuam habens Euphratem, & Armeniæ montes progreſſus eſt. Neque recta via ab Euphrate Babylonem contendit, quod alia via commodior exercitui, propter pabuli copiam futura eſſet, neque æſtus gradientes tantopere torreret. Sic Arrianus, docens hoc iter ſub finem Præturæ Ariſtophanis initio æſtatis confectum fuiſſe. In itinere per exploratores didicit Darium cum maximis copiis ad Tigrim fluuium conſediſſe, ibique eum tranſitu prohibere velle. Alexander eo contendit, vbi neque Darium ipſum, neq; vllum ab eo præſidium relictum inuenit. Itaque fluuium rapidiſſimum ægre quidem, nec ſine iactura, nullo tamen prohibente tranſiuit. II. *Tranſit & Tigrim prohibente nemine.*

Ibi nonnihil quietis dat exercitui, quo tempore ingens Lunæ defectio fuit, quam Mathematici ſcribunt 20. Septembris hora octaua contigiſſe. Motis caſtris à Tigri per Aſſyriam exercitum duxit, à ſiniſtra habens Sogdianorum montes, à dextera Tigrim. *Lunæ defectio ante prælium.*

Poſt aliquot dies equitibus quibuſdam Darij comprehenſis didicit Alexander *Copiarum numerus.*

Darium cum ingenti exercitu non procul inde abeſſe, adeo vt quadraginta millia equitum, peditum decies centena millia, currus falcati ducenti, & Indici Elephanti quindecim in eo numerarentur: totus autem Alexandri exercitus ſeptem equitum millibus, & peditum quadraginta conſtabat. Ita fere Arrianus, cui cæteri in numero copiarum non plane conſentiunt.

III. *Iterata Darij legatio.* SVB hoc tempus etſi ingentes ad Arbelam copias haberet Darius, eaſq; probe inſtructas ad certamen, legatos tamen iterum ad Alexãdrum mittit, qui eum ſuo nomine laudarent, quod matrem, cæteroſque captiuos tam honeſte tractaſſet, ac peterent vt amicitia ſecum inita, quidquid terrarum citra Euphratem eſſet, triaq; millia talentûm, (Iuſtinus & Q. Curtius habent 30. millia talẽtûm auri, Arrianus ſub fi. l. 2. decem millia,) & filiarum alteram vxorem acciperet. Si enim gener factus, in filij quaſi locum ſuccedat, in totius quoque regni ſocietatem venturum. Ea re ad concilium delata. *Ego*, inquit Parmenio, *ſi Alexander eſſem oblata acciperem, pacíſque fœdus iungerem.* Cui Alexander vice verſa, *Acciperem & ego*, inquit, *ſi Parmenio eſſem.* *Eius conditiones repudiantur.* Nihilominus his conditionibus repudiatis, legatis reſpondit, nec mundum duos Soles, nec orbem terrarum duos ſummos principes ferre poſſe. Itaque vel de ſummo imperio iterum eſſe pugnandum, vel Dario Alexandrum ſibi ſuperiorem agnoſcendũ eſſe. Proinde, inquit, aut deditionẽ hodie, aut in craſtinũ bellũ paret. Hęc fuſe Diod. fuſius etiã Q. Curtius, cęteriq; omnes, quãuis aliqui alieno tẽpore, vt ante diximus. l. 4.

IV. *Mors vxoris Darij.* HVIC legationi occaſionem datam tradit Q. Curtius ex vxoris Darij morte, quę itineris cõtinui labore, animiq; ægritudine fatigata, inter ſocrus & virginũ filiarum manus collapſa, deinde & extincta eſt. Iuſtinus autem eam ex colliſione abiecti partus deceſſiſſe tradit. Sed quacunq; ex cauſa deceſſerit, conſtat apud omnes, Alexandrum eius obitum lacrymis proſecutum eſſe, non ſecus ac ſi vir eius fuiſſet. *Alexãdri erga eam humanitas* Deinde etiam magnifico apparatu ſepeliſſe. Quæ cũ Darius accepiſſet, ac certior de conſeruato eius pudore factus eſſet, etſi omnia conſilia in bellum conuerterat, victus tamẽ hoſtis continẽtia, & eiuſdem in ſuas captiuas paterna beneuolentia, decem legatos ad eas quas diximus conditiones pacis ferendas miſit, quas cum immenſa Alexandri ſuperbia reieciſſet, deſperata pace, vterq; exercitus ſe ad eam pugnam parauit, quæ finem imperio Perſico, & initium Macedonio allatura erat; quod cum adhuc eſſet ignotum, ingenti vtrimque ſpe ac metu acies explicantur.

V. *Apparatus ad prælium.* CONSILIVM Parmenionis fuit vt hoſtem nocturno prælio inuaderet, idq; Darius facturũ coniectans, frenatos equos ſtare, magnamq; exercitus partem in armis eſſe iuſſit; quod non leue momentum Alexandro ad victoriam attulit; qui cum negaret ſe latrunculorum more velle vincere, & malle vt ſe fortunæ pœniteret, quam puderet victoriæ, exercitui nocturnam quietem attribuit; ſicq; poſtridie recentes contra fatigatos pugnarunt; & Perſis diligentia nocuit, Græcis negligentia vtilis fuit.

Cum ad ipſum certamen ventum eſt, vterque Princeps exercitum ſuum, quanta maxima cura, atque affectu poteſt, ad fortiter pro gloria, pro ſalute, pro libertate pugnandum hortatur. Monet Alexander qua ratione falcatorum currum vis eludenda ſit, vel ingenti ſtrepitu ſariſſarum ad clypeos in ipſum hoſtem auertenda, quomodo defoſſi murices ab equitibus deuitandi.

VI. *Pugna ipſa, & Perſarum à principio victoria.* DENIQVE pugnatum eſt, effuſi à principio falcati currus non leuia intulere damna; adeo vt effuſa fuga Macedones ordines ſuos ea parte turbarent; quibus ſuperueniẽs Mazæus, ad ipſa vſq; Macedonum impedimenta, captiuoſq. penetrauit, qui iuncti ſuis, Macedones ancipiti malo circumuẽtos inuadunt; ad quod depellendum duces aliquos ingens cura ſolicitat, repugnante Alexandro, ac verenti ne cura recuperãdi ſua, militem à prælio auerteret; ad ea nihilominus varia fortuna pugnatum eſt. Deinde in media acie, & maxime ad vtrũq; regem belli ſumma vis incubuit. Curru Darius, Alex. equo vehebatur, & iunctis prope agminibus prælium accendebant. Vtrunq; regem delecti tuebantur, immemores ſui. Quippe amiſſo rege nec volebãt ſalui eſſe, nec poterant: & ante oculos ſui regis mortem oppetere egregiũ ducebant.

VII. *Initium victoriæ Macedonũ.* MACEDONIBVS victoriæ initium fuit auriga Darij haſta transfixus, vt Curtius, Arrianus, & Diodorus tradunt. Cum enim Perſæ ipſum regem occiſum eſſe credidiſſent, lugubri vlulatu, & incondito clamore totam fere aciem, adhuc æquo marte pugnantem, turbauere. Dicitur acinace ſtricto Darius dubitaſſe, an fugæ dedecus honeſta morte vitaret: dumque ſpem inter & deſperationem hæſitat, ſenſim Perſæ

cedebant. Alex. mutato equo reſiſtentium aduerſa ora fodiebat, fugientium terga. Itaq; non pugna, ſed cædes erat, cum Darius quoque currum ſuum in fugam vertit, hærebat in tergis fugientium victor, & proſpectũ oculorum nubes pulueris auferebat, dũ par vtrinq; ſtudium erat, aliorũ effugere, aliorum comprehẽdere fugientes.

VIII. *Quam Mazæus pene victo imitatur.* Verum cum ex altera parte, in qua erat Parmenio, acies Macedonum, vrgente Mazæo, cum omni ſuorum equitatu, vehementiſſime laboraret, miſit Parmenio ad Alexandrum, qui diſcriminis admoneret, & niſi ſubueniret fugam ſuorum ſiſti non poſſe. Ergo fremens ſibi eripi Darium, perſequi deſtitit, & ad aciem redit; in qua iam audita à Mazæo regis fuga Perſarum animos fregit: itaque languidius hoſti inſtabant. Tanto ergo illi reſumptis animis vrſere vehementius, denique fuga ſe Mazæus cum ſuis è pugna eiicit, & Tigri ſuperato Babyloniam cum reliquiis deuicti exercitus intrat. *Et Babylonem adit.* Rex ingens ſpatium fuga emenſus Arbellam peruenit, indéque trans montes Armeniæ in Mediam fugit, ratus, vt euenit, Alexandrum copias ſuas, & infinita prædæ impedimenta Suſas, Babylonem, atque in alias populoſas vrbes potius, quam in aſpera Medorum deducturum.

IX. *Darius abit in Mediam.* Cecidere Perſarum, quorum numerus iniri potuit, ad 40. millia, Macedonum minus quam trecenti deſiderati ſunt. Arrianus minus quam centum capita ait defuiſſe: vtrunque numerum multum Diodorus variat. Nam illinc 90. millia, hinc 50. cæſos affirmat. *Pugnæ tempus.* Calendis Octobris pugna commiſſa dicitur, decem diebus ab eclipſi Lunæ, vt putant Scaliger & Temporar. vel duodecimo vt Buntingus, vel vndecimo, vt Plutarchus. Valdéque fallitur interpres Arriani cum menſem Pyanepſionem Iulium vertit: nec minus Arrianus, qui eo tempore Ariſtophanem in magiſtratu retinet, nec de menſe cum Plutarcho, aliiſque conſentit. Reliquum anni tempus Darius in fuga, ac reparandis copiis, Alexander in reficiendo primum Babylone aliqua quiete exercitu, moxque in hoſte perſequendo conſumpſit. *Alexãder Babylonem ingreditur.* Babylonem Alexander, instructa quaſi ad pugnam acie, ingreſſus eſt, Babyloniorum vniuerſa multitudine portis effuſa. Sacerdotes principeſq; ciuitatis ei obuiam prodiere, & munera certatim, vrbem inſuper, ac regis theſauros obtulere. Hic nimirum quod ait Plutarchus, rex Aſiæ ſalutatus Alexander, magnifice diis ſacrificauit, amicis opes, domos, & principatus largitus eſt; & glorioſe ſcripſit in Græciam omnes ſe aboliturum tyrannides, &c. his conſentanea. Ibi ad 30. dies moratus, Suſas profectus, rebus omnibus, nemine contradicente, potitus eſt. Ibiq; Darij matrẽ & filias, & Occhum filium reliquit magiſtris, qui eos Græcam linguam edocerẽt adhibitis.

X. *In Græcia quoque vincit Alexander.* Interea autem etiam in Græcia res Alexandri bene ceſſerunt. Cum enim Græci, ducibus Lacedęmoniis, vel fortunæ Alexandri inuidentes, vel timentes ſuæ cõtra Antipatrum arma ſumpſiſſent, prælium commiſſum eſt, in quo Rex Lacedæmonum Agis occiſus eſt, Antipater, cum multa vtrinque cæde, victoriam obtinuit; vt pluribus ſcribit Diodorus, qui eam ad ſequentem annum refert, diſſentiente Curtio, vt ex init. l. 5. conſtat. Vt ergo redeamus in Aſiam.

XI. *Imperij Perſici finis, ac duratio.* Imperium Perſarum variis Alexandri incurſionibus concuſſum, atq; impulſum ad ruinam, hoc denique anno Darij poſtrema clade, & morte planè proſtratum eſt. Dum enim ille non ſolum vixit, ſed in ſpe etiam, & conatu reparandi exercitus fuit, & plurimas habuit, maximaſq; regiones ſibi obſequentes, tandiu non plane concidiſſe imperium æſtimari debet. Atqui hoc demum anno mortuum Darium Ariſtophonte adhuc prætore Arrianus ac Diodorus tradunt, quorum ille etiam menſem Hecatombæonem, id eſt Iunium nominat. Ex quo etiam apparet dimidiã ſequentis anni Iuliani partem ad Imperium Darij, alteram ad Monarchiam Alexãdri pertinere. Ducentos ergo & octo annos cum dimidio Imperium Perſarum ſtetit; quæ plane communis eſſet omnium recentiorum ſententia, niſi iam nonnulli ab eius principio decepti eſſent, dum idem faciunt initium Regni Cyri, atq; Imperij eiuſdem; cum tamen regnum eius viginti tribus annis diuturnius fuerit imperio eiuſdem. Regnum quippe anno 1. Olymp. 55. ſumpſit exordium, Imperium autem, quod 7. tantum annorum fuit, Olymp. 60. anno 4. ex quo ad præſentem annum Olympiades 52. id eſt ducenti & octo anni numerantur. Quæ videtur Dionyſij fuiſſe ſententia, cum ait Perſas non multum vltra ducentos annos ſtetiſſe in rerum faſtigio. *Sub init. l. 1.* Itaque cum Curtius 230. annos Perſarum imperio tribuit, videtur & ipſe imperium Perſarum à Cyri regno, nõ ab Imperio, & à deuicta Babylone inchoaſſe.

XII. *Alexāder Perſidem adit.*

Perſepolim, eiuſque arcem incendit.

Exercitv nonnulla quiete refecto, Alexander Perſidem cogitat, & Mediam quo confugerat Darius. Suſis ergo mouens Paſitigrim amnem tranſgreſſus, Vxiorum fines ingreditur, quorum qui plana incolebant Alexandro deditionem fecerunt: atqui montana obtinebant, Alexandro tranſitum in Perſidem negarunt, niſi certa quadam pecunia perſoluta, quam ab ipſis Perſarum regibus, pro tranſitu exigebant. Sed Alexander, Suſiis ductoribus vſus, aliam inuenit viam, qua & eos incautos inuaſit, & tranſitum occupauit, eoſque multis interfectis ſubiugauit, ac tributo preſſit.

Geminaſq. occupat fauces.

Inde etiam ad alias Perſidis fauces ventum eſt, quas Ariobarzanes muro clauſerat, & tuebatur, cum magna militum manu; ſed inde quoque eum Alexandri induſtria, ac felicitas depulit. Nam captiuorum nonnulli, cum parte copiarum, Alexandrum longo circuitu, ad alteram muri partem circunduxerunt: moxque cum vtrimque vrgerentur, fuſis fugatiſque aduerſariis, liberum tranſitum obtinuit, & flumen, Araxem vocat Diodorus, itineri Perſico interiectum ponte iunxit, & cum toto exercitu tranſmiſit.

XIII. *Quando Perſepolin venit.*

Inde magnis itineribus in Perſas contendit, vt nuncios aduentus ſui præueniret, priuſquam regii theſauri à cuſtodibus diriperentur. Teridates quippe vrbis Perſepolis præfectus, ad eum literas dederat in itinere, quibus ſignificabatur, ſi ſubito aduentu opprimeret eos, qui vrbem Dario integram conſeruare nitebantur, eam à ſe traditam in fidem accepturum, vt Diod. ait. Deniq. Perſopolim peruenit. Quæ viarum moræ atque difficultates, quas ex Arriano libauimus, facile oſtendũt hanc expeditionem non ante ſequentis anni Iuliani initia fieri potuiſſe. Idque vehementer confirmat Q. Curtius l. 5. qui etiam à digreſſu ex arce Perſepolis, ad perſequendum fugientem Darium, ſcribit interiorem Perſidis regionem ſub ipſum vergiliarum ſydus petiiſſe, quæ ſub vernum æquinoctium oriuntur, vnde & nomen habere dicuntur, multiſque imbribus, & prope intolerabili tempeſtate vexatum procedere perſeueraſſe. Mox etiam veniſſe ad iter perpetuis obſitum niuibus, quas frigoris vis gelu aſtrinxerat: montanis ſcilicet regionibus, & ad ſeptentrionem magis vergentibus.

XIV. *Eā diripit, in vltionē Athenarū*

Persepolim vt peruenit, & regiis theſauris potitus eſt. Macedonibus conuocatis demonſtrauit eam vrbem regni Perſarum caput, Græcis ſemper infenſiſſimam, diripiendam, atque incendendam videri. Et quamuis diſſuadente Parmenione, vlturus mala, quæ inde in Græciam Xerxes intulerat, Athenis præſertim incenſis, eam militum prædæ, arce regia excepta, tradidit. qui Perſis trucidatis, aut ad mortem effera crudelitate adactis, domos longa pace atque imperio opibus refertas expilarunt. In arce ad centum & viginti millia talentûm inuenta traduntur. (ſi Attica, ſunt 126. milliones francorũ: ſi Euboica, 168.)

Arcemq. temulentus incendit.

Quin & arx ipſa inſtigante Thaide quadam meretrice, per temulentiam ab Alexandro flammis abſumpta eſt: opus magnificentiſſimis operibus ad firmitatem & dignitatem uiſendum, quod fuſius à Diodoro deſcribitur, & Curtio; qui ait etiam vrbem eodem incendio conflagraſſe. *Pudebat*, ait, *Macedones tam claram vrbem a comeſſabundo rege eſſe deletam, ipſumque, vt primum grauatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituiſſe conſtat &c.*

XV. *Adit in Mediam, Darium perſequens.*

Reliqva deinde Perſide celeriter in poteſtatem redacta, in Mediam mouit vbi Darium eſſe acceperat. Expectabat enim in Ecbatanis, certus ibi ſubſiſtendi, ſi Alex. Suſis, aut Babylone hæreret: ſin contra ſe expeditionem ſuſciperet, in Parthiam & Hyrcaniam, vſque ad Bractianos ſe recipere, totaque regione vaſtata, omnem progrediendi poteſtatem Alexandro præripere. Qui nihilominus in Mediam duodecimis caſtris peruenit. Cumque ab Ecbatanis trium dierum itinere abeſſet, didicit quintum iam diem eſſe, ex quo Darius fugiſſet, pecunia ex Media ad 7. millia talentûm ſecum ablata, cum exercitu equitum trium millium, peditum ſex millium. (ſi Attica, 7 milliones 350. millia frãcorum ſi Euboica, 9 milliones & 800. millia.)

XIV. *Perſequitur ad portas Caſpias..*

Alexander vbi in Ecbatana venit, ſuos egregie muneratus, quoſdam in Hircanos, alios in Parthos deſtinat, quo profectum Darium acceperat, quo & ipſe maximis itineribus contendit, adeo vt multi eum conſequi non poſſent, medioque itinere fatigati ſubſiſterent. Nihilo ſecius Alexander inſtitutum vrgens iter, vndecimis caſtris Rhagas peruenit. Quo videtur reſpexiſſe Plutarchus, cum ait Alexandrum in perſequendo Dario, vndecim dierum ſpacio ter mille ac tre-

centa ſtadia perequitaſſe, quæ ſunt 412. millia paſſuum. Raga porro, ſiue Ragia vnius diei itinere à portis Caſpiis aberat, quas iam Darius erat prætergreſſus, multis eum deſerentibus, & partim domum, partim ad Alexandrum abeuntibus. Ibi Alexander depoſita ſpe Darium vlla celeritate comprehendēdi, quinque diebus ibi ſubſtitit, & recreato exercitu ſuo, in Parthos ducens, primo die iuxta Caſpias pylas caſtra poſuit; poſtridie ipſas pylas ingreſſus, & loca cultoribus frequentata, de commeatu exercitui prouidit, quod interiorem regionem incultam didiciſſet.

Interea certi nuntij ad Alexandrum referunt, quoſdam Darij Satrapas, in quibus erat Beſſus Bactrianorum Dinaſta Darium in vinculis habere. Quo audito Alexander maiore ſibi adhuc celeritate vtendum putauit: & aſſumptis ſecum amicis tantum, & equitum, peditumque expeditiſſimis, ad eum properat, reliquo exercitui mandans, vt iter moderatius acceleret. Tota itaque nocte, & poſtero die ad meridiem vſque continuato itinere, aliquantum temporis militi ad quietem dedit. Inde rurſus tota nocte progreſſus, diluculo in ea caſtra peruenit, vnde Bagiſtanes Babylonius, qui id nuncium Alexandro detulerat, ante diſceſſerat. Ibi de Dario certior factus eſt, captiuum illum in curru portari. Beſſum eo loco Darii imperium obtinere, & à Bactrianis equitibus, aliiſque Barbaris, qui cum Dario fugerant, ducem electum: itaque ſecum ſtatuiſſe, vt ſi audiant Alexandrum ſe inſequi, Darium tradant, & rebus ſuis conſulant; ſin retroceſſiſſe intelligant, exercitum quam poſſint maximum conſcribant, & communi inter ſe ope imperium tueantur. XVII. *Beſſus Bactrianus Darium habet in vinculis. ad quos cū expeditiſſimis feſtinat Alex. Bactrianorū conſilium.*

Ergo Alexander, tametſi ſuis valde continuo itineris labore fatigatis, diebus tamen noctes adiungens, & per viarum compendia iter accelerans, ſub lucem Barbaros incompoſite fugientes, atque inermes aſſecutus eſt, quorum plerique conſpecto Alexandro, antequam certamen experirentur, vertuntur in fugam; pauci ad arma confugere, quorum nonnullis cæſis, reliqui terga verterunt. Beſſus autem eiuſque comites interea Darium curru auehebant, ſordidis intecto pellibus ne agnoſceretur: ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus eum vinxerant, noua ludibria ſubinde excogitante fortuna. Curtius. XVIII. *Eos aſſequitur Alex. Qui Dario grauiter vulnerato aufugiunt.*

At cum Alexander eorum tergo inſtaret, Saribarzanes & Barzaëntes Darium abs ſe grauiter vulneratum ibidem relinquunt. Ipſi cum ſexcentis equitibus ſeſe in præcipitem fugam dederunt. Nec multo poſt Darius, antequam ab Alexandro viſus eſſet, ex acceptis vulneribus interiit, annos natus circiter quinquaginta, morte quam vita felicior, aut vtraque potius infelix, niſi quod Alexandrum habuit ſucceſſorem, qui ſe mortuo generum, matri filium, filiabus maritum & fratrem, filio Patrem exhibuit. *Et Darius moritur.*

Q. Curtius l. 5. latiſſime rem exequitur. Vbi inter cætera ait Beſſum, & Nabarzanem animaduerſo Alexandro imminente, hortatos Darium vt equum conſcenderet, & ſe hoſti fuga eriperet: cumque ille ſe parricidas ſecuturum negaret, & Alexandri fidem imploraret, ab iratis multis vulneribus eſſe confoſſum. Iumenta quoque conuulneraſſe, ne longius proſequi poſſent, & duos ſeruos, qui regem comitabantur occidiſſe. Eoque edito facinore, vt veſtigia fugæ ſpargerent, Nabarzanem Hircaniam, Beſſum Bactra paucis comitantibus petiuiſſe. Interim iumenta quæ Darium vehebant, nullo regente deceſſerant militari via, & errore delata per 4. ſtadia, in quadam valle conſtiterant, æſtu vulneribuſque fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monſtratum à peritis Polyſtratus Macedo ſiti maceratus acceſſit. Ac dum galea hauſtam aquam ſorbet, tela iumentorum deficientium corporibus infixa conſpicit; miratuſque confoſſa potius, quam abacta eſſe, ſemiuiui hominis corpus, cum propius acceſſiſſet, in ſordido vehiculo reperit, atque Darium, multis quidem vulneribus confoſſum, adhuc tamen ſpirantem, eſſe cognouit. XIX. *Mortis modus ex Curtio. Moribūdus à Maced. reperitur.*

Iamque deficiens aquam popoſcit, quam allatam poſtquam bibit, Polyſtrato qui eam tulerat, gratias egit, referrique ab eo hæc Alexandro optauit; Alex. vero, inquit, dij, pro eius ſumma in meos humanitate ac clementia, grates referant. Cui hoc fidei regiæ vnicum dextræ pignus pro me dabis. Hæc dicentem accepta Polyſtrati manu vita deſtituit. XX. *Vltima eius verba. Alexādri in Darium pietatis officia.*

Quibus Alexandro nunciatis, ad corpus demortui perueniens, tam indignam

illo faſtigio mortem, lacrymis perſecutus eſt. Demptaque ſibi clamyde corpus illius contexit, atque regio ornatum cultu, ad matrem Siſygambim, patrio, regioq; more ſepeliendum, atque regiis maiorum ſuorum tumulis inferendum miſit. Ita Q. Curtius, & Plutarchus. Diodorus etiam ait traditum à quibuſdam, adhuc ſpiranti Alexandrum ſuperueniſſe, ab eoque rogatum ne cædem inultam pateretur. Iuſtinus eadem habet quę Curtius, ac totidem pene verbis. Hic libet parodice cum magno poëta dicere. *Hic finis Darii fatorum, hic exitus illum*
Sorte tulit, Perſas victos, ac prolapſa videntem
Imperia; innumeris populis, regniſque ſuperbum. Regnatorem Aſiæ!

ALEXANDER IMPERATOR.

XXI. *Alexãder Imperator.* ETSI rationi conſentaneum erat, vt Græcorum imperium ab Alexandro homine Græco partum, & aliquot annis poſſeſſum, ab eodem in annis eiuſdem imperii numerandis inchoaretur: Aſiani tamen, quorum conſuetudinem ſecuti ſunt Iudæi, qui libros Machabæorum, & ipſi Aſiani ſcripſerunt, initium regni Græcorum à Seleuco primo, qui & Nicanor dictus eſt, duxerunt, vt ſuo loco dicetur. Dictum porro eſt Græcorum imperium, non quia Græcia, aut aliqua eius vrbs imperii ſedes fuerit, vt Niniue Aſſyriorum, Babylon Chaldæorum, Ecbatana Medorum, Perſepolis Perſarum, & Roma Romanorum; aut quia omnes eius principes Græci fuerint; ſed quia ab homine Græco partum, ad principes Græcos transfuſum, apud eos per annos plurimos propagatum eſt, donec à Romanis euerſum ſuccubuit, eorumque armis ac potentiæ ceſſit. Nos ergo Græcorum, Aſianorum ue numerandi rationem, quam etiam ſcriptura ſacra ſecuta eſt, amplectemur. Nam facile erit octodecim priores annos, qui ab hoc Alexandri anno, vſque ad primum Seleuci fluxerunt, Aſianæ chronologiæ adiungere.

XXII. *Reliquias belli perſe qui iuſſit.* MORTVO Dario, non diſtulit Alexander eius interfectores bello proſequi, ſiue ſua ipſius, ſiue Darij cauſa. Multas enim prouincias in ſua poteſtate habebant, quæ ad imperium Perſarum, quod ipſe aquiſiuerat, pertinerent: nec oportebat conſceleratos homines, principis ſui parricidas, à quo nulla in re violati fuerant, ſed ſummis honoribus diuitiiſque aucti, tantum facinus impune ferre, præſertim cum Beſſus, vt Perſarum nonnulli referebant, Tiaram erectam, Perſicamq. veſtem regium in morem geſtaret, & immutato Beſſi nomine, ſe Artaxerxem, & Aſiæ regem vocaret; nec paucas ſecum Bactrianorum, quorum erat Satrapa, ac Perſarum, qui ad eum confugerant, copias haberet, pluresque confœderatorum Scytharum expectaret. Vni tamen iſtorum Satraparum tanti parricidii reo, mox veniam dedit, nec priore dignitate minuit, vt dicemus.

XXIII. *Militaris tumultus in Parthia.* INTEREA Alexander vt ſe regem Aſiæ factis oſtenderet, firmaretque, teſte Q. Curtio [a] Oxidati nobili Perſæ, qui à Dario capitali ſupplicio deſtinatus, cohibebatur in vinculis, liberato Satrapiam Mediæ attribuit; & Oxatrem Darii fratrem recepit in cohortem amicorum, omni vetuſtæ claritatis honore ſeruato: hinc Parthienem peruenit, vbi erat vrbs, ea tempeſtate clara, à Græcis condita, nomine Hecatompylos, vbi ſtatiua Rex habuit. [a] ſub init. l.6.

Ibi incerto authore otioſi militis ſparſus eſt rumor, regem contentum rebus quas geſſerat, in Macedoniam protinus redire ſtatuiſſe. Fecerant rumori fidem Græci milites domum redire iuſſi. Itaque Macedones quoque finem militiæ adeſſe rati, diſcurrunt lymphatis ſimiles in tabernacula, & itineri ſarcinas aptant. Ea re territus Alexander, vt qui Indos, atque vltima orientis peragrare ſtatuiſſet, præfectos copiarum in prætorium contrahit, obortiſque lacrymis ex medio gloriæ ſpatio reuocari ſe, victi magis, quam victoris fortunam in patriam relaturum, cõqueſtus eſt. Cumque eos ſibi reddidiſſet ad omnia paratos & obſequentes, etiam militum concionem aduocauit, in qua per quam accurata oratione docuit belli reliquias neceſſario perſequendas; ſpe etiam data non longinqui, ſed clarioris longe tutioriſque reditus. Summa militum alacritate excepta eſt oratio, iubentium quocunque vellet, duceret.

XXIV. *Alexãder progreditur in Hircaniam.* NEC rex moratus impetum, tertioque per Parthienem die, ad fines Hircaniæ penetrat, relicto ad Parthienem tuendam præſidio. Ibi quartum iam diem quietem militi dederat, cum literas Nabarzanis, qui Darium cum Beſſe interfecerat,

accepit, quibus & factum excuſabat, & fidem ab Alexandro poſtulabat: qui non dubitauit fidem dare, ſi veniſſet, inuiolatum fore. Interea Rex per Hircaniam iter facit, & totam regionem, deditione Satraparum, in poteſtatem recepit. Iamque Rex vltima Hircaniæ intrauerat, cum Artabazus 95. annum agens Dario iampridem fidiſſimus, cum propinquis Darij, ac 9. ſuis liberis, modicáque Græcorum militum manu occurrit; dextram venienti obtulit Rex, quippe & hoſpes Philippi fuerat, cum Ocho regnante exularet, & hoſpitii pignora, in regem ſuum ad vltimum fides conſeruata vincebat.

XXV. *Res apud Mardos geſta.*

Hoc ergo comiter accepto, Hyrcaniæ confinem Mardorum gentem, quæ ſola nec legatos miſerat, nec videbatur imperata factura, cultu quippe vitæ aſpera, & latrociniis aſſueta, Alexander noctu confecto itinere, improuiſus inuadit: tumultus magis, quæ prælium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupauerant Barbari profugiunt, proximique vici ab incolis deſerti capiuntur. Sed interiora regionis adire difficillimum erat, propter ſyluas atque arbores, per omnes aditus intertextas. Dumque ignotis locis plerique oberrant, excepti ſunt quidam ab incolis, cum equo Alexandri Bucephalo, quem ille maximi faciebat. Nam nudus vbi erat, equiſonem admittebat ſolum: at regio inſtructus ornatu, ne huic quidem præbebat acceſſum, ſed vni Alexandro, cum vellet aſcendere, ſpõte ſua genua ſubmittebat, credebaturque ſentire quem veheret; vt aiũt Curtius & Diodorus. Ergo Alexander ira ac dolore ſtimulatus, equum veſtigari iubet, & per interpretem pronunciari, ni reddidiſſent neminem eſſe victurum. Hac denunciatione territi, cum donis equum adducunt.

XXVI. *Mardos deditione accipit, Nabarzani parcit.*

Sed nec ſic mitigatus cædi ſyluas iubet, aggeſtaque humo ex montibus planiciem ramis impeditam exaggerari. Quo facto Barbari deſperati regionem, quam occupauerant poſſe retineri, gentem ſuam dedidere. Rex obſidibus acceptis, inde quinto die in ſtatiua reuertitur, Artabazum deinde geminato honore, quem ei dudum Darius habuerat, domum remiſit. Ipſe ad vrbem Hyrcaniæ, Zadracartam Arrianus appellat, in qua regia Darii fuit, venit, vbi Nabarzanes accepta fide, cum ingentibus donis accurrit, ac veniam obtinuit, imo & regioni, quam ante obtinuerat, præfectus eſt. 2. His peractis Bactrianam aggreditur expeditionem: quod iter cum Arrianus per multas niues, in magna rerum omnium penuria, per ſummos militum labores, & pugnas finitimarum gentium confeciſſe dicat, eam profectionem in annum ſequentem, cum Diodoro referemus. 2. ex.

XXVII. *Romanæ res.*

Romæ ſub huius anni Coſſ. Lucani Romam venerunt, orantes vt in fidem reciperentur, & ab armis Samnitium defenderentur. Ad eos Senatus legatos miſit, qui denunciarẽt vt ab iis populis vim abſtinerent, qui in fide Romani populi eſſent. Paruerunt Samnites, non quia pacem volebant, ſed quia nondum ad bellum parati erant.

Eodem anno Priuernates cum Fundanis quibuſdam bellum contra Romanos ſuſcipiũt. Sed Fundani ad Coſſ. pacis cauſa veniunt, negantes publico decreto, aut voluntate aliquos de ſuis contra ipſos arma ſuſcepiſſe, ideoque illos à Conſule victos, victi enim fuerant, non patriam Fundos, ſed Priuernum petiiſſe. Itaque in fide atque amicitia retenti, bellum in Priuernates conuerſum, & principes defectionis caſtigati.

Interea tumultus Gallici fama Romam peruaſit, ſed ea cura in nouos conſules incubuit.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3724.

1. N. xx. NOtatur hic annus, qui Antiphontem prætorem habuit, a Dionyſio Halycarnaſſeo in opuſc. ad Ammæum, nonus, vel decimus, vt inquit Plutarchus in vita Demoſthenis, poſt Chæronenſe prælium. Sed rectius Dionyſio octauus eſt ab ortu Philippi, quo tempore Alexander ad Arbelam victoria potitus eſt. Quo anno habitam ait à Demoſthene omnium præſtantiſſimam orationem, quæ eſt de Corona. Verum Philippi annus octauus fuit tantum inchoatus: victoria etiam ad Arbelam, ſic intelligenda eſt, vt oratio habita ſit ante annum ab illa victoria euolutum. Fuit, ait Plutarch. ſub fi. vitæ Demoſth. hoc iudicium celeberrimum, quà oratorum fama: quà iudicum fortitudine; qui cum Demoſth. accuſatores plurimum id temporis poſſent, Macedonibuſque ſtuderent, non condemnauerunt Demoſthenis caput, ſed ita ſplendide abſoluerunt, vt minus quinta quaque ſententia ſecundum Æſchinem iudicaretur. Ille confeſtim ceſſit ex vrbe, Rhodique, atque in Ionia ludum habuit, ibique ætatem exegit. Vide Schol. in vita Demoſth. hoc ipſo anno.

2. N. xxiii. In Mardorum regione, li. 12. ait Iuſtinus occurrit ei Thaleſtris, ſiue Minithæa Amazonum regina, cum trecentis mulieribus, 25. dierum inter infeſtiſſimas gentes itinere confecto ex rege liberos quæſitura: cuius conſpectus aduentuſque admirationi fuit, & triginta diebus otio datis à rege, vt viſa eſt vterum impleſſe diſceſſit. Diodorus Siculus l. 17. eandem hiſtoriam narrat, cum aliqua diuerſitate. Hæc, inquit, terris inter Phaſim & Thermodontem imperitabat, pulchritudine & robore corporis excellens, & genti ſuæ, ob virilem animi celſitudinem, venerationi habita. Reliquis autem copiis in Hircaniæ finibus relictis, cum trecentis Amazonibus habitu bellico inſtructis, ad regem ſe contulerat &c. ſed cõmorationem non triginta, ſed tredecim dierum duntaxat, refert. Quibus ſimillima ſcribit Q. Curtius l. 6. niſi quod finitimam Hyrcaniæ gentem Amazonum fuiſſe tradit, ad ponti ſcilicet Euxini littora orientalia, iuxta Ptolemæum: nedum viginti quinque dierum itinere diſiunctam, vt vult Iuſtinus. Verum Arrianus hoc loco de Amazonibus nullum verbum. Lib. etiam 7. exiſtimat Amazonum gentem tempore Alexandri non ſuperfuiſſe, idque ex ſilentio Ariſtobuli, Ptolemæi Lagi, & Xenophontis confirmat, à quibus ea narrantur, quæ mentionem Amazonum requirerent. Itaque perſuaſum habet Amazones quidem aliquando extitiſſe, quippe à clariſſimis ſcriptoribus celebratas: Alexandri autem tempore equeſtres quaſdam mulieres, & more Amazonum armatas, exhibitas Alexandro ab Atropate Mediæ Satrapa. Qua de re alius erit dicendi locus, nunc equeſtres mulieres, quoniam plures conſentiunt, Amazonas appellemus licet.

ANNVS MVNDI 3725. SEXTAE AETATIS 209.

IMPERII ALEXANDRI 2. REGNI 8. IADDI SIVE IEDDOÆ PONTIFICIS 36. OLYMPIADIS CXII. AN. 4. ARCHONTE CEPHISOPHONTE. VRBIS CONDITÆ 424. L. ÆMYLIO MAMERCO, & CN. PLAVTIO COSS.

Cephiſone Dionyſ. in Dinarcho.

ANNVS ANTE CHRISTVM 328.

I. *Alexãdri in otio mollicies.*

IAM Alexander ab obitu Darii, Parthienem, Mardorumque regionem in poteſtatem redegerat, cum palam cupiditates ſuas ſoluere cœpit, continentiamque ac moderationem in altiſſima quaque fortuna eminentia bona, in ſuperbiam ac laſciuiam vertit; adeo vt trecentis & 60. concubinis, totidem quot Dario fuerant, regiam impleret, vt fuſius l. 6. ſcribit Curtius. [a] Cumque eam ob cauſam grauiter offenderetur exercitus, gratiam liberalitate, doniſque recuperare tentabat. Sed liberis precium ſeruitutis ingratum erat. Igitur ne in ſeditionem res verteretur, otium bello interpellandum erat, cuius materiam ſuggerebat magnam atque legitimam Beſſus, Bactrianorum nuper Satrapa, inde regis ſui carnifex, qui Perſarum ambiebat imperium. a ſub medium.

imperium. Ergo cum infeſto exercitu Bactrianam regionem petit. Sed Nicanor Parmenionis filius ſubita morte correptus eſt, ad quem humandum fratrem eius Philotam, cum idonea militum manu reliquit, ipſe contendit ad Beſſum.

II. *Expeditio in Bactrianos, & Beſſum interrumpitur.*

ITER facienti literæ ei afferuntur à finitimis Satraparum, è quibus cognoſcit Beſſum quidem hoſtili animo occurrere cum exercitu; cæterum Satibarzanem quem Satrapam Areorum perſeuerare, vt viuo Dario, voluiſſet, ab eo ad Beſſum defeciſſe, occiſo Anaxippo Alex. amico cum quadraginta equitibus, quos ei ſocios adiunxerat, vt inquit Arrianus. Eo cognito, quanquam Beſſo imminebat, tamen Satibarzanem prius opprimendum ratus, tota nocte ſtrenue facto itinere, improuiſus hoſti superuenit: ſed is cum duobus equitum millibus, quos temporis anguſtiæ cogere patiebantur, Bactra perfugit; cæteri montes occupauerunt, in quorum obſidione Cratero relicto, ipſe Satibarzanem ſequi feſtinabat; ſed quia is longius iam aberat, ad Craterum redit, cum quo labore multo, obſeſſos in montibus hoſtes, incendio magna ex parte conſumpſit, Ciuitatem Artacoanam deditione accepit. Inde digreſſus ſupplementum nouorum militum è Græcia accepit, & Nabarzanes ſuppliciorum metu profugit in Indiam. Cum Alexander domeſtico facinore tantum non petiit.

In Satibarzanem mouet.

III. *Philotæ in Alexandrum coniuratio.*

PHILOTAS enim Parmenionis filius, cum aliquot primariis viris, in regem coniurauerant: in quibus Dymnus quidam, qui cum exoletum Nicomachum miſere deperiret, ei rem totam patefecit. Is rem ad fratrem Ceballinum defert, qui non auſus eſt adire regem, ne ſi regiam intraſſet, non aſſuetus adire regem, coniurati proditos ſe eſſe reſciſcerent. Itaque Philotæ, quæ à fratre accepiſſet enarrat, & ſine cunctatione regi nunciare iubet. Is cum biduum diſtuliſſet, (& erant in tertium diem inſidiæ comparatæ.) Ceballinus per Metronem nobilem iuuenem Regi tum lauanti rem totam aperit. Is miſſis ſatellitibus Dymnum comprehendit; qui non ignarus quamob cauſam à rege accerſeretur, gladio ſe petiit, ex quo vulnere mox interiit. Ceballinus rogatus ab Alexandro quandudum de inſidiis à Nicomacho comperiſſet, tertium iam diem adeſſe refert: & cum ob culpam tarditatis in vincula raperetur, exclamauit ſe ſtatim atque audiuiſſet à Nicomacho fratre, rem ad Philotam detuliſſe, eumque obnixe rogaſſe, vt Regi periculum ſuum patefeceret.

IV. *Accuſatur à rege.*

REX accerſitum Philotam huius diſſimulationis accuſat. Is leuis autoris contempſiſſe ſermonem refert, veritum ne iurgium inter amatorem & exoletum detuliſſe, cum aliorum riſu videretur: complexuſque regem orare cœpit, vt præteritam vitam potius, quam præſentis ſilentij culpam intueretur. Rex altius iram ſupprimens, vt euentus docuit, dexteram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit. Mox enim aduocato amicorum concilio, cui adhibitus non eſt Philotas, introductus eſt Nicomachus. In eo, annitente maxime Cratero eius æmulo, Philotas in quęſtionem ad conſcios aperiendos dandus decernitur. Cumque noctu iuſſu regis eſſet comprehenſus, & in concionem armatam introductus, Rex de eo ac patre eius Parmenione Med. Satrapa, multa queſtus, milites in Philotã vehementer accendit.

Is diſſimulat ac veniam petit.

V. *Miſericordiam mouet, & occiditur.*

IS cum neque ab indicibus proditionis nominaretur, & ſilentii veniam à rege impetrauiſſe ſibi videretur, cum inſuper religatis poſt tergum manibus, obſoleto amiculo velatus eſſet inductus, miſerabili habitu exercitum ad miſericordiam, in tanta fortunæ commutatione commouit. Sed rurſus tam amicorum regis, quam ipſiuſmet regis criminoſa oratione exaſperatus, ad probabilem Philotæ defenſionem ſurdas pene aures attulit. Cum autem tormentis Philotas coniurationem faſſus eſt, ne amicorum quidem miſericordiam obtinuit, ſed omnium odio oppreſſus, ſuppliciis dilaceratus interiit. Cæteri quoque, quos Nicomachus nominauit, in quibus Demetrius more patrio dato ſigno ſaxis obruti ſunt. Hæc Quintus Curtius l. 6. pluribus. At Arrianus l. 3. iaculis confoſſos ſcribit, & Demetrium poſterius comprehenſum. Næc finis hic cædium domeſticarum fuit. Nam, vt idem l. 7. retulit, mox etiam Lyncoſtes, qui tertium iam annum tenebatur in vinculis, quod Regem occidere voluiſſe à duobus indicibus delatus eſſet: idemque iampridem in Philippi quoque necem cum Pauſania conſpiraſſe, veteri regis dolore recrudeſcente per periculum præſens, è cuſtodia educitur, iuſſuſque cauſam dicere, hæſitans trepiduſque pauca dixit, quæ hæſitatio cum conſcientiæ in-

cum aliquot ſociis.

De Lyncoſte indicium.

dicium, non memoriæ vitium putaretur, ab aſtantibus confoſſus eſt lanceis. Amici etiam Philotæ, Amynthas in primis, eiuſque minimus natu frater Polemon graue capitis diſcrimen adierunt. Exercitus tamen miſericordia, & Regis clementia innocentes dicti, in gratiam cum rege redierunt.

VI. *Parmenio iubetur occidi.*

NON ita Parmenio Philotæ Pater. Nam concione dimiſſa Rex Polydamantem cum fratribus ſuis vocari iubet, virum Parmenioni longe gratiſſimum. Ei ergo dat in mandatis, vt in Mediam, Parmenionis occidendi cauſa, quam primum adeat, literas ad eum, tam ab Alexandro, quam Philotæ nomine ſcriptas, eiuſque ſigillo munitas deferat, tanta celeritate, vt famam cædis Philotæ anteuertat. Eas literas dum leget Parmenio, iubet hominem confodi, præfectorum opera, ad quos proprias mittebat literas, adiutus: fratres eius interea apud regem obſides fore.

Hæc vt mandata erant, ita perfecta ſunt; & tumultuantium militum ſeditio, Regis literis compreſſa eſt: caput ad regem delatum, reliquum corpus ſepulturæ mandatum eſt, hic finis Parmenionis, & Philotæ fuit.

VII. *Alexāder adit Euergetas.*

HIS geſtis Bactrianos, Beſſumque tyrannum per Euergetas petiit, qui olim Ariaſpi Curtio, Agriaſpæ Arriano, Arimaſpi Diodoro dicti l. 17. fuerant: ſed Euergetæ ob beneficium olim exercitui Cyri, extrema inopia laboranti præſtitum dicti fuerunt. Eam gentem ſexaginta dierum ſpatio rite ordinauit Alexander, & magna pecunia ob egregiam in Cyrum fidem donauit, & vicino quem petiuerunt agro. Eodemque loco Apollini ſacrum fecit, & Demetrium vnum è cuſtodibus corporis, quem Philotæ conſiliorum participem fuiſſe ſuſpicabatur, comprehendit, & Ptolemæum Lagi in eius locum ſuffecit. Cæterum fuit hic Cyrus, magnus ille imperii Perſici conditor, vt Diodorus ſcribit. Idem Diod. ait Gedroſios Euergetarum finitimos, amicè quoque Alexandrum excepiſſe, & vtrique genti eundem prætorem Teridatem datum: quem Amenidem vocat Curt. & ſcribam olim Darii fuiſſe refert. Gedronios Drangas, & Dragoges vocat Arrianus, & ſubactos ait. Inde etiam Arachoſios ſubegit, eiſque prætorem Memnonem aſſignauit, quatuor peditum millibus, cum ſexcentis equitibus in præſidium relictis: cum qua victoria Diodorus hunc annum terminat.

Gedroſios. *& Arachoſios.*

VIII. *Tumultus Gallicus inanis.*

ROMANOS porro nondum perfunctos cura Priuernatis belli, tumultus Gallici fama atrox inuaſit, haud ferme vnquam neglecta patribus. Extemplo igitur conſules noui Cal. Quintil. eo ipſo die quo magiſtrum inierant, prouincias ſortiti ſunt. Mamerco Gallicum bellum obuenit, ſed ingenti cura contracto exercitu, Gallus hoſtis nuſquam comparuit, Polib. l. 2. ait Gallos, vt viderunt Romanorum incrementa, etiam pacem cum iis, ac fœdus iniiſſe, ac per annos triginta conſtanter ſeruaſſe, ad annum ſcilicet vrbis 454. vt ibi rurſum notabimus. Itaque à Gallis Priuernum omnis conuerſa vis eſt. Et ſiue capta vi vrbe, ſiue dedita, nam alii aliter tradidere, Vitruuius Priuernatium dux viuus in Plaucii Conſulis poteſtatem venit, iſque Romam miſſus, in carcere vſque ad triumphum conſulis detentus, inde poſt verbera cum ſociis noxæ necatus eſt:

Priuernum captum. Dux cum aliis morte affectus.

IX. *Pax inita cum Priuernatibus.*

MOX Conſul autor Senatui fuit, vt multitudini parceretur, & quoniam Romanos inter Samniteſque interiecti erant Priuernates, quam minimum irarum inter Romanos ac Priuernates relinqui cupiebat, eoque optimi quique in Senatu inclinabant; ſed libertas loquendi legati Priuernatis res non parum turbauit; cum diceret Romanos ſecum non diuturnam pacem habituros ſi malam dediſſent; ſi vero bonam, fidam atque perpetuam. Sed Conſulis prudentia factum eſt, vt non ſolum libertas fraudi non eſſet, ſed Ciuitatis etiam iure Priuernates donarentur, Senatu Populoque conſentiente.

ANNVS MVNDI 3726. SEXTAE AETATIS 210. IMPERII ALEXANDRI 3. REGNI 9. IADDI SIVE IEDDOÆ PONTIFICIS 37. OLYMPIADIS CXIII. AN. I. ARCHONTE EVTHYCRITO. VRBIS CONDITÆ 425. PLAVCIO PROCVLO, P. CORNELIO SCAPVLA COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 327.

I. *Alexāder Paropamiſadas trāſgreſſus.*

AD Bactrianos tranſiturus Alexander hoc anno, quo cœpta eſt Olympias 113. quæ Clitonem Macedonem victorem coronauit, Paropamiſadas eis ab occidente coniunctos obiectos habuit: agreſte hominum genus, & inter barbaros illos maxime inconditum; locorum quippe aſperitas, etiam hominum ingenia durauerat: gelidiſſimum Septentrionis axem magna ex parte ſpectant; meridiana regio ad mare Indicum vergit teſte Curtio: quæ cauſa videtur cur ab Arriano Indi Arachoſiis finitimi appellentur. Eam regionem niuibus, geluque obſitam, per ſummos exercitus ſui labores, ærumnaſque ſuperauit. Inde Caucaſum, Taurumque montes, vnde omnia fere Aſiæ flumina, alia in rubrum, alia in Caſpium mare, alia in Hircanum, & Ponticum decidunt, ſeptendecim dierum ſpatio cum exercitu emenſus eſt. *Caucaſum Taurumq. ſuperat.*

II. *Promethei rupes. Ad eam aliam condit Alexandriam.*

RVPES in Caucaſo, inquit Curtius, decem in circuitu ſtadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit, in qua vinctum Prometheum fuiſſe antiquitas tradit. Condendæ in radicibus montis vrbi ſedes electa eſt. Septem millibus ſeniorum Macedonum, & præterea militibus, quorum opera vti deſiſſet, permiſſum in nouam vrbem conſidere: hanc quoque Alexandriam incolæ appellauerunt. Eadem fere Diodorus habet in hunc annum, ſed aucta de more, ac nonnihil mutata: vt cum inquit ſeptem millia non Macedonum, ſed Barbarorum fuiſſe, qui ſcilicet in mediis niuibus, in caſis habitare ſolebant; idque probabilius videtur. Nam Macedonibus haud dubie mitius cœlum, ſolumque elegiſſet Alexander, ipſique Macedones, quantumuis feſſi malis, aut reditum etiam in patriam præoptaſſent. Addit etiam alias quoque vrbes in ea regione ab Alexandro conditas, vnius diei itinere ab Alexandria diſtantes. *Qui eius incolæ.*

III. *Satibarzanes.*

INTEREA duces Alexandri aduerſus Satibarzanem Satrapam Areorum prælium committunt: nec prius Barbari in fugam inclinauerunt, quam Satibarzanes cum Erigio congreſſus ſingulari certamine; iaculoque faciem transfoſſus cecidit. Sic Arrianus libro 3. quæ locupletius à Diodoro l. 17, & Curtio l. 7. exaggerantur.

Beſſi conatus, & cōſilia.

Beſſus porro, quem vnum maxime petebat Alexander, intelligens eum aduentare, iis comitatus, qui cum eo particeps conſiliorum de Dario interficiendo fuerant, aliiſque Bactrianis fere ſeptem millibus, & Dais vltra Tanaim fluuium habitantibus, regionem Caucaſo adiacentem depopulatus eſt, vt Alexandrum à progreſſione impediret: naues quoque quibus Oxus fluuius traijciendus erat ſuccendit. Tum inter epulas verbis ferox, & parto per ſcelus regno ſuperbus, hoſtem contemnit, & amicum Cobarem, vel Bagodoram Diodoro, ſalutaria monentem, propemodum interficit. Statuitque in Sogdianos recedere, Oxumque amnem velut murum hoſti obiicere, dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrant, vt referunt Curtius & Arrianus.

IV. *A Bactrianis deſertus ad Sogdianos fugit.*

VERVM poſteaquam aduentare Alexandrum compertum eſt, Bactriani in ſuos quiſque vicos dilapſi Beſſum reliquerunt, quem intelligebant in vna fuga ſpem ſa-

Macedonũ penuria. Bactriani domantur.

lutis habere poſitam. Ille cum clientum manu, qui non mutauerant fidem, Oxo amne ſuperato, exuſtiſque nauigiis, quibus traiecerat, ne iiſdem hoſtis vteretur, nouas copias in Sogdianis contrahere cœpit. Alexander autem ſuperato per ſumma frigora, & ærumnas Caucaſo, rerum omnium penuria conflictari cœpit; & piſcibus iam herbiſque deficientibus, iumentorum carnibus, quibus onera portabant, traxere vitam, dum in Bactrianos peruentum eſt.: vbi præcipuas vrbes Aornum & Bactra primo impetu cepit, & regionem ipſam Artabazo cum præſidio commiſit.

Ipſe cum expedito agmine Suſitanorum nocte loca deſerta intrat, vbi primum æſtu, ſitique ab eius exercitu vehementer laboratum eſt.

V. *Oxum fluuium qui traiecerit Alexãder.*

Postqvam ad Oxum ventum eſt, nocturno itinere non lætior illuxit dies; quia & nauigia deerant, nec pons erigi poterat, nudo ſterilique circa amnem ſolo. Conſilium ergo neceſſitas ſuggerit, vtres quamplurimos ſtramentis impleuere, quibus incubantes amnem ſexto demum die, vt Curtius refert, vel quinto, vt Arrianus, vniuerſi tranſnauere. Iamque ad perſequendum Beſſum ſtatuerat progredi, cum quæ circa Beſſum gererentur, cognoſcit; quæ aliter à Curtio, aliter ab Arriano referuntur: ſumma rei hæc eſt ex vtroque.

Beſſus ab amicis coniuratis comprehẽditur.

Spitamenes, qui inter amicos præcipuo à Beſſo honore colebatur, vt Alexandrum flumen Oxum ſuperaſſe cognoſcit, ſiue Beſſi rebus diffiſus, ſiue Darii vindicandi cupidus, aſcitis Dataphernc, & Catene coniurationis ſociis, Beſſum Alexandro tradere ſtatuit. Ergo ad eum nuncios mittunt, pollicentes, ſi aliquem ex ducibus, cum aliquibus copiis mittat, ſe Beſſum, qui in cuſtodia citra vincula teneretur, ei tradituros.

VI. *A Ptolemæo Lagi capitur.*

Alexander eo Ptolemæum Lagi deſtinat, ipſe lentius exercitum ducit. Ptolemæus magna celeritate vſus, ad vicum peruenit, in quo Beſſus cum paucis militibus agebat, quem cum equitatu cinxiſſet, edicit oppidanis omnes incolumes fore, ſi Beſſum traderent. Ii Ptolemæum in oppidum admittunt, à quo & captus eſt. Curtius autem ait Spitamenem ad Beſſum veniſſe, & remotis arbitris retuliſſe compertum ſibi inſidiatos ei Daphernem, & Catenem, vt eum viuum Alexandro traderent; ſed id dum agitant, à ſemet occupatos eſſe, ac vinctos teneri. Beſſus tanto merito vt credebat obligatus, adduci eos ad ſe iubet. Illi manibus ſua ſponte religatis, ab octo iuuenibus particibus conſilii trahebantur: quos Beſſus truci vultu intuens conſurgit, manibus non temperaturus. At illi ſimulatione omiſſa circunſiſtunt eum, & fruſtra repugnantem vinciunt, direpto ex capite regni inſigni, lacerataque veſte, quam ſpoliis occiſi regis induerat: & in equum impoſitum ad Alexandrum ducunt.

Modus capti Beſſi ex Curtio.

Ducitur ad Alexandrum.

VII. *Eiſque reſte in collum iniecto ſiſtitur. Virgis cæditur. Naribus, auribuſque truncatur.*

Erat is ad Tanaim amnem, cum Beſſus ſiue à Spitamene, vt vult Curtius, ſiue à Ptolemæo, vt mauult Arrianus, non ſolum vinctus, ſed reſte in collum iniecto, & omni corporis velamento ſpoliatus, ei ſiſtitur, vniuerſo exercitui tam Macedonum, quam Barbarorum gratum ſpectaculum: & exprobrata Domini ſui cæde, interim flagris cædi iubetur, & mox ſupplicium capite per ſoluturus, in Bactra remittitur. Bactris accuſata in Darium perfidia, nares ei ſummaſque aures præſcindi iuſſit: deinde in Ecbatana miſit, vt ibi in Medorum, Perſarumque concilio morte mulctaretur. Ita Arrianus l. 4. Curtius autem ſcribit traditum à Rege Oxatri fratri Darii, quem inter corporis cuſtodes habebat, vt cruci affixus, mutilitatis auribus, naribuſque, ſagittis configeretur: cæterum ſupplicium eius dilatum, vt eo loco, in quo Darium ipſe occiderat, necaretur.

Minutatim conciditur.

Diodorus vero, Beſſum, inquit, Darii fratri, cæteriſque eius propinquis, ad ſupplicium illorum arbitratu, de eo ſumendum conceſſit. Hi omni contumeliæ, & cruciatus genere in hominem graſſati, corpore tandem minutatim conciſo, particulas huc illucque fundis diſiecerunt. Plutarchus autem duabus cum arboribus incuruatis alligatum ſcribit, & ab iis in ſuam rectitudinem redeuntibus diſcerptum.

VIII. *Macedones à Barbaris male accepti.*

Interea Macedones ad pabulum incompoſito agmine egreſſi, à barbaris, ij viginti millia erant Curtio, 30. Arriano, qui de proximis montibus decurrerant, opprimuntur, pluréſque capti, quam occiſi. Barbari autem captiuos præ ſe agentes Curt. l. 7.

rurſus in montes receperunt ſe, quos dum rex obſidet, inter promptiſſimos dimicãs ſagitta grauiter ictus eſt, quæ in medio cruce fixa reliquerat ſpiculum, quem mœſti Macedones in caſtra retulerunt. Collis nihilominus captus eſt, ac plerique Barbarorum à Macedonibus cæſi, alii è rupibus ſeſe præcipitantes interierunt, vt ex 30. millibus non plures 8. millibus euaſerint, vt ſcribit Arrianus extremo l. 3. At Curtius l. 7. ait poſtero die barbaros ad Regem legatos miſiſſe, virtutis illius admiratione perculſos, qui gentem ſuam in eius fidem dederent. Alexandrum autem fide data, & captiuis receptis, gentem in deditionem accepiſſe.

Castris inde motis, lectica militari ferebatur, quam pro ſe quiſque, eques pedeſque ſubire certabant. Hinc quarto die ad vrbem Maracanda, qua in vrbe Sogdianorum regia erat, peruentum eſt. 70. ſtadia murus vrbis amplectebatur, arx nullo cincta muro; præſidio vrbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque vrit. Curt. l. 7. IX. *In regiam Sogdianorũ adit. Maracãda.*

Paucis poſt diebus legati ad Alexandrum veniunt, tam à Scythis Aſianis, (quos Arrianus l. 4. Abios, Curtius Albios vocat, vterque cum Homero iuſtiſſimos barbarorum fuiſſe tradit,) quam ab Europæis, quos à ſe inuicem Tanais fluuius, qui in Meotidem paludem influit, diſterminat. Vtroſque benigne excepit Rex. Cum Europæis tamen redeuntibus Penidam quendam miſit ex amicis, prætextu quidem amicitiæ per legationem componendæ, re autem vera vt Scythiam regionem agnoſceret, quæ arma, quanta incolarum multitudo: eiſque ediceret ne Tanaim iniuſſu regis tranſirent. Condendæ etiam vrbis ſedem ſuper ripam Tanais eligeret, quę opportuna eſſet ſedes ad expeditionem, quam verſabat animo, in Scytas faciendam. *Legatos à Scythis accipit. Aſianis, & Europæis.*

Sed conſilium diſtulit Sogdianorum nunciata defectio, quæ Bactrianos quoque traxit, ſeptem millia militum erant, quorum autoritatem cæteri ſequebantur. Alexander Spitamenem & Catenem, à quibus ei traditus erat Beſſus, accerſit, ratus eorum opera coërceri poſſe, ac redigi in poteſtatem qui defecerant. At illi ipſi defectionis autores erant, qui fama vulgauerant Bactrianos equites omnes à rege accerſiri, ad Zariaſpam vrbem, in quam illius prouinciæ conuentus indixiſſet, vt occiderentur: idque facinus ſibi demandatum, non ſuſtinuiſſe tamen illud exequi; nec magis Alexandri ſæuitiam, quam Beſſi parricidium ferre potuiſſe. Itaque ſua ſponte iam motos, metu pœnæ haud difficulter ad arma perfidioſiſſima calumnia concitauerunt. X. *Sogdianorũ & Bactrianorum ex metu defectio.* (Arrian. / Curtius.)

Hisce rebus cognitis, Alexander varias ſimul vrbes, per ſe ſuoſque obſidere cœpit, ne ſibi mutuo auxilio eſſe poſſent, & partim vi partim deditione ſeptem vrbes in ſuam poteſtatẽ redegit, magnaque ex parte diripuit. In iis fuit Cyropolis, quam olim condiderat Cyrus, in cuius gratiam vrbi parcere ſtatuerat. Quippe qui illum regem, ſicut & Semiramidem, tam rerum geſtarum gloria, quã magnitudine animi admirabatur. Cæterum oppidanorum pertinacia eius iram accendit. Itaque captam vrbem per ſicci torrentis alueum, vt vult Arrianus, diripuit. Curtius cuniculo ſuffoſſa mœnia ſcribit, & ſpatio ingenti patefacto, per illud in vrbem irrupiſſe, eam que ſpoliatam diruiſſe. In eius obſidione & Macedonum promptiſſimi quique cecidere, & ipſe Rex ad vltimum periculum venit. Nam caput eius & ceruix ſaxo ita icta eſt, vt oculis caligine offuſa collaberetur, ne mentis quidem compos. Poſtmodum nondum percurato vulnere, ad obſidionem rediit, neque ab ea deſtitit, donec voti compos effectus eſt. XI. *Varias eorũ vrbes capit.* *Eius ad Cyropolim periculum.*

Hinc Menedemum cum tribus millibus peditum, & octingentis equitibus ad vrbem Maracanda miſit. Nam Spitamenes tranfuga præſidio Macedonum indedeiecto, muris vrbis eius incluſerat ſe, oppidanis conſilium defectionis haud approbantibus. XII. *Spitamenẽ transfugam ad Maracandam obſidet per ſuos.*

Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, & quantum ſoli occupauerant caſtris muro circumdedit: ſexaginta ſtadiorum vrbis murus fuit, quam Alexandriam appellari iuſſit. Opus tanta celeritate perfectum eſt, vt decimo ſeptimo die quam munimenta excitata erant, tecta quoque vrbis abſoluerentur, vt inquit Curtius, At Arrianus viginti diebus vrbem muro circumplexum Alexandrum non minus probabiliter tradit. Vterque autem aperte eos refellunt, qui dubiam reddere conantur, murorum Hieroſolymitanorum reſtaurationem, intra duos *Ipſe ad Tanaim alterã Alexandriã condit.*

& quinquaginta dies factam, & ſcripturam, [a] id aperte aſſerentem, violenta interpretatione in aliam ſententiam detorquent. Cum tamen omne ciuitatis Ieruſalem in gyro ſpatium triginta tribus tantum ſtadiis finiretur, vt habet Ioſeph. [b]

a 2. Eſdr. 6. 15. ann. 20. Artax. Lōg. n.7.
b l. 6. de bello c.6.

XIII. *Bellum cū Scythis.* REX Scytharum cuius tum vltra Tanaim imperium erat, ratus eam vrbem, quam in amnis ripa Macedones condiderant, ſuis impoſitam eſſe ceruicibus, fratrem Charcaſim nomine, cum magna equitum manu, miſit ad eam diruendam, & Macedonum copias procul ab amne ſubmouendas. In conſpectu Alexandri obequitabat hoſtis, & cum telis, quæ trans flumen eiaculabatur, etiam probra barbarico more iaciebat. Alexander autem adhuc æger ex vulnere, voce deficiebat, nec inſiſtere in terra, nec equo vehi, nec ſuos vel docere poterat, vel hortari: cum interim & Bactriani defeciſſent, & Scythæ laceſſerent. Itaque Ariſtandrum explorare euentum imminentis belli ſacrificiis iubet; quæ licet parum læta eſſe didiciſſet, vate magni laboris diſcrimen adiri prædicente, ipſe primariis ducibus ineundi cum Scythis belli neceſſitatem, forti atque animoſa oratione demonſtrat. Cumque de modo tranſeundi fluminis cum iiſdem conſultaret, ſuperuenit Ariſtander, qui egregie litatum eſſe diceret.

XIV. *Menedemi caſus.* INTEREA Menedemus, quem Rex miſerat ad obſidendum Spitamenem, Bactrianæ defectionis authorem, in inſidias ab eodem Spitamine paratas incidit; in quibus ipſe cum trecentis equitibus, & duobus peditum millibus fortiter pugnans cecidit. Eam cladem Alexander ſolerti conſilio texit, morte denunciata iis, qui ex prælio venerant, ſi acta vulgaſſent.

Alexander Tanaim traycit. Poſtridie procedit cum thorace ad exercitum; cuius conſpectu milites ita animati ſunt, vt qui ante bellum recuſabant, nunc feroces depoſcerent. Rates ergo iuſſu regis iunguntur, quibus equites phalanxque tranſportetur, leuius armati ſuper vtres, vt nuper natando traiiciunt. Interea legati Scytharum viginti more gentis regem adeunt, & admiſſi, multa apud regem bellum diſſuadendo philoſophantur, quæ pluribus perſequitur Curtius l.7. Iis dimiſſis in præparatas rates exercitum impoſuit, & nequicquam eiaculantibus interea barbaris, trans flumen magno labore, induſtria, periculóque traduxit.

XV. *Scythæ Macedones fugiunt.* TVM vero non ora, non arma, non clamorem hoſtium Barbari tolerare potuerunt, ſed omnes effuſis habēnis fugam capeſſunt, quos Rex, quamquam vexationem inualidi corporis ferre non poterat, per 80. tamen ſtadia inſequi perſeuerauit. Iámque linquente animo ſuis præcepit, vt donec lucis aliquid ſupereſſet, fugientium tergis inhærerent. Ij media fere nocte in caſtra rediere multis interfectis, pluribus captis, equoſque mille & octingentos abegere: ceciderunt autem Macedonum equites ſexaginta, pedites fere centum, mille ſaucij fuere.

Et cæduntur. Ita Curtius. Arrianus, ait cæſos è Scythis circiter mille, cum vno ex ducibus Satrace, captos 150. Quumque fugientes, inquit, Scythas in ſummo æſtu acerrimè inſequerentur, vniuerſus exercitus magna ſiti laborauit. Ipſe etiam Alexander aqua vitioſa, qualem ea fert regio, epota, vehementi profluuio alui correptus eſt; quæ res Macedones ab inſequendis hoſtibus remorata eſt, atque ita in ſummum vitæ diſcrimen adducto rege, Ariſtandri vaticinium comprobatum fuit. l. 4.

Alexādri periculum.

XVI. *Sacæ & Scythæ ſe Alexandro ſubijciunt.* HÆC expeditio deficientem magna ex parte Aſiam, ait Curtius, fama tam opportunæ victoriæ domuit. Inuictos Scythas eſſe crediderant; quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fatebantur. Itaque Sacæ miſere legatos, qui pollicerentur gentem mandata facturam. Mouerat eos Regis non virtus magis, quam clementia in deuictos Scythas: quippe captiuos omnes ſine pretio remiſerat, vt fidem faceret ſe contra ferociſſimas gentes, non ex ira, ſed ex gloriæ cupiditate pugnare. Benigne igitur exceptis Sacarum legatis, etiam legati à Rege Scytharum ad Alexandrum venerunt, Arriano teſte, qui negarent totius gentis communi conſilio ei arma illata, ſed ab iis, qui latronum more ex rapto viuerent; ſe imperata facere velle.

XVII. *Cur eos receperit.* ALEXANDER qui opportunum ſibi non eſſe iudicabat prælium eo tempore committere, excuſationem humaniter accepit. Spitamenem quippe, & Maracandam, & ſuorum cum Menedemo cædem cogitabat, quos vlciſci, & illum punire

properabat. At Spitamenes cum ſuis copiis, vt Alexandrum aduentare intellexit, relicta obſidione profugit. Alexander fugitiuos acriter ad Scythiæ vſque deſerta inſequitur: ſuis nihilominus in loco, in quo nuper ceciderant, more patrio cum cura ſepultis. Indéque reuerſus regionem vaſtat, & Barbaros, qui in munitiora loca ſeſe fuga receperant, interfecit; quod & ipſi Macedones oppreſſiſſe dicerentur. Ita Arrianus l. 4. Verum Curtius l. 7. ait ex captiuis Sogdianorum ad regem 30. nobiliſſimos, corporum eximio robore perductos eſſe, qui vt didicerunt ſe Alexandri iuſſu ad ſupplicium duci, maximæ cuiuſdam lætitiæ, voce geſtuque ſigna præferebant. Quod admirans Alexander, cauſam lætitiæ vbi eſſe didicit, quod à tanto rege omnium gentium victore occidi, ac maioribus ſuis reddi gauderent, eis fide data vitam dedit. Quam illi fidem deinceps Alexandro conſtanter retinuerunt, & partim domum remiſſi in fide continuerunt populares. Quatuor inter cuſtodes corporis retenti, nulli Macedonum in regem charitate ceſſerunt. *Spitamenem perſequitur. Mira Sogdianorum conſtantia. Et ſpes vitæ futuræ.*

XVIII. Rvpem etiam inacceſſam 30. ſtadiorum altitudine, & 150. circuitu, quam Arimazes Sogdianus congeſtis ad biennium alimentis, cum 30. millibus armatorum obtinebat, incredibili auſu per aſperrima rupium aggreſſus, obſtupefactis omnibus, ad deditionem arbitrariam compulit. Nam præmiorum magnitudine incitauit trecentos iuuenes, qui ferreis fulcris, quæ ſubinde defigebant, conniſi in altum paulatim euadebant. Triginta duo, in ima fallente veſtigio deuoluti, periere, cæteri ſemilaceri, ſemineceſque, ad verticem euaſere, & Macedones ſine pennis volare poſſe docuerant. Quæ pluribus Q. Curtius extremo l. 7. recenſet, & Arrianus in 4. Sed ad imminentis veris initia refert, quæ huc retulimus, nec Sogdianas res diſtrahamus. *Alia apud Sogdianos geſta.*

XIX. Reliqva etiam regione edomita, ad vrbem Zariaſpa peruenit; ibique moram fecit, brumam, quæ tum vigebat, tranſacturus, vt tradit Arrianus l. 4. Quod ſi quis hæc, aliáque nonnulla, quæ breuitatis cauſa præterij, plura atque ampliora eſſe contendat, quam quæ vnius anni circuitu peragi potuiſſe videantur, is ſi incredibilem, atque ab ipſo Daniele celebratum, Alexandri celeritatem agendi cogitet, facile credibilia iſta iudicabit; neque negabit ab Alexandro vno anno perfecta, quæ alius, etiam egregius imperator, vix decennio exequi potuiſſet. *Ecce autem*, ait propheta, *hircus caprarum veniebat ab occidente ſuper faciem totius terræ, & non tangebat terram.* Et mox. *Et venit vſque arietem illum cornutum, quam videram ſtantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ &c.* Audis non celeritatem expeditionis, non feſtinationem, ſed curſum, ſed impetum vehementem, ſed effuſam omnem animi corporiſque contentionem: denique, vt ait noſter Sanctius, totam terram peruagari, atque occupare ea celeritate videbatur, vt pennis potius volucrum, quam hominum paſſibus vti crederetur. *c. 8. v. 5.* *Celeritas victoriarũ Alexãdri.*

XX. Romæ porro, vt ſcribit Liuius l. 8. annus hic nulla re belli, domíve inſignis fuit: præterquam quod Fregellas colonia deducta, & Populo viſceratio data à M. Flauio in funere matris, vt per ſpeciem honorandæ matris, Populo, à quo fuerat abſolutus, gratificaretur. Erat autem viſceratio, non ſolum viſcerum, ſed reliquarum etiam carnium crudarum in vulgus diſtributio. Ea liberalitate mox Tribunatum plebis abſens conſecutus eſt. *Colonia Fregellana. Viſceratio Flauij.*

ANNVS MVNDI 3727. SEXTÆ ÆTATIS 211.
IMPERII ALEXANDRI 4. REGNI 10. IADDI PONTIF. 38.
Olympiad. CXIII. an. 2. Archonte Chremete. Vrbis Conditæ 426. L. Cornelio Lentvlo, et Q. Pvblio Philone II. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 326.

I. *Alexander ſex oppida cõdit.*

INTER Eutycritum & Chremetem, inſerit Prætorum catalogo Egemonem Dionyſ. Halyc. in Dinarcho: ſed Diodorum ſequitur Sigon. Schottus, Capellus, Heluicus, & author Chronol. Diodori Laurentius Rhodomanus. Dionyſium collector Olympionicarum. Sequamur & nos Diodorum, quem plures ſequuntur, etſi res non magni momenti eſt. Cæterum dum ad Zariaſpa Bactrianorum vel, vt alij malunt, Sogdianorum in Hybernis commoratur Alexander, & exercitum ſuum quiete aliqua reficit, eique nouas variis ex locis copias adiungit, circa Marginiam vrbem ſex oppidis condendis eligit ſedem, quæ modicis inter ſe ſpatiis diſſita, & mutuum ſibi auxilium præberent, & inſtar freni domitarum gentium eſſent: nunc originis ſuæ oblita, ſeruiunt quibus impauerunt, vt ait Curt. l. 7.

II. *Macedonũ à Maſſagetis clades.*

Deinde autem Alexander, vt idem initio l. 8. memorat, tripertito copias diuidit, quarum partem vnam Epheſtioni, altera Cœnoni regendam dedit, tertiam retinuit ſibi, quoniam multis locis ſparſi erant hoſtes. Quorum exules Bactriani cum octingentis equitibus Maſſagetarum proximos vicos vaſtauerant. Ad quos coërcendos cum Attinas cum trecentis equitibus incautius proceſſiſſet, ab iis cum ſuis interemptus eſt. Sed ea clades mox à Cratero altero ducum Alexandri, cum vniuerſo equitatu ſuperueniente vindicata eſt, & mille Daharum oppreſſis totius regionis defectio finita eſt. Hanc cladem Arrianus non Attinæ, ſed Pithoni Soſiclis filio, & Ariſtonico tribuit: nec plures interemptos refert, quam 7. ex amicis, ex mercenariis autem equitibus ſexaginta. Vide quanta inter Scriptores diuerſitas. Alexander autem Maracanda repetit. Vbi Scythæ affinitatem cum Macedonibus contrahere vt ſibi liceat, ab eo poſtulant, & nuptias ei filiæ Regis ſui offerunt. Phrataphernes etiam, qui præerat Maſſagetis, & Dahis miſit, qui eum imperata facturum pollicerentur. Vtraque legatio benigne audita eſt: eadem de connubio Scytharum refert Arrianus l. 4.

Eorum deditio. *Affinitas Alexandri cum Scythis.* lib. 4.

III. *Cliti in Alexandrum merita.*

Svb hoc tempus incidit Cliti mors, quam varie Plutarchus, Curtius, & Arrianus hic quarto, ille 8. libro deſcribunt, ex quibus quod probabilius videbitur afferemus. Hic erat Clitus Dropidis filius, qui apud Granicum amnem nudo capite Regem dimicantem clypeo ſuo texit. Roſacis manum, capiti regis imminentem gladio amputauit; vetus Philippi miles, multiſque bellicis operibus clarus. Soror eius Hellanice, Arriano Lanice, quæ Alexandrum educarat, haud ſecus quam mater à Rege diligebatur. Ob has cauſas validiſſimam imperij partem fidei eius, tutelæque commiſerat; & nunc ætatis excuſatione ab Artabazo Satrapa Bactrianorum accepta, prouinciam eius deſtinabat Clito.

IV. *Occaſio, & cauſa cædis eius.*

Contigit autem vt ſolenne ab Alexandro cum principibus ſuis conuiuium celebraretur, in quo aderat & Clitus. Cumque Rex mero incaleſcens, res à ſe præclare geſtas immodice celebrare, Philippi autem patris ſui laudes obterere cœpiſſet, cum cæteris ſenioribus, tum Clito in primis ingrata narrabat. Nam in Philippi geſtis deprimendis, ſe quoque deiici, ac contemni arbitrabantur. Itaque Clitus vice verſa præterita efferre, præſentia imminuere, cum magna Alexandri offenſione cœpit; præſertim cum & Parmenionem commendaret, & ab Alexandri auunculo in Italia dictum referret, ipſum in viros, Alexandrum in fœminas incidiſſe. Addit etiam Arrianus contentionem de Baccho & Dioſcuris incidiſſe, nonnul-

Contendit verbis cum Alexandro.

lóſque adulatorum Alexandrum illis prætuliſſe, & ne ab Hercule quidem abſtinuiſſe, quin ei Alexandrum æquarent; idque vehementer Clito diſplicuiſſe, ideoque res Alexandri depreſſiſſe, quarum gloria Macedonibus maxima ex parte deberetur.

V. *Eijcitur è conuiuio. Criminoſius contendit. Alexander in arma ruit. Retinetur ab amicis.*

Dolorem tamen Rex preſſit, contentus iuſſiſſe, vt ex conuiuio excederet. Illum cunctantem proximi conabantur abducere, cum ad vinolentiam ira adiecta, Alexandro vitam ſeruatam exprobrat, Attali cædem obiicit, Iouis Ammonij oraculum, quem ſibi patrem Alexander aſſerebat, eludit.

Iam tantum iræ conceperat Rex, quantum vix ſobrius ferre potuiſſet. Itaque è lecto repente proſiluit, & rapta lancea ex manibus armigeri, Clitum adhuc eadem linguæ intemperantia furentem percutere conatus, à Ptolemæo, & Perdicca inhibetur; qui medium complexi, & obluctari perſeuerantem morabantur; Lyſimachus & Leonatus etiam lanceam àbſtulerunt. Ille militum fidem implorans, comprehendi ſe à proximis amicorum, quod Dario nuper accidiſſet, exclamat, ſignumque tuba dari iubet, vt ad regiam armati coirent.

VI. *Nec precibus cedit.*

Tvm vero Ptolemæus & Perdiccas genibus aduoluti orant, iræ modum adhibeat, ſpatium potius animo det, omnia poſtero die iuſtius executurum. Sed clauſæ erant aures obſtrepente ira. Itaque impotens animi percurrit in Regiæ veſtibulum, & vigili excubanti haſta ablata, conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul cœnauerant egredi. Abierant cæteri, Clitus vltimus ſine lumine exibat. Quem rex quiſnam eſſet interrogat, ille Clitum confeſſus eſt. Tum Alexander dicentis latus haſta transfixit, morientiſque ſanguine aſperſus, *I nunc*, inquit, *ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum*. Arrianus ex Ariſtobulo refert Clitum è conuiuij loco Rege furente, euaſiſſe in arcem ad Ptolemæum Lagi: mox tamen ſe continere non potuiſſe quin rediret, & Alexandro Cliti nomen inclamanti, inconſultus occurreret. *Clitum interficit.*

VII. *Facinus vehementer deplorat. Seſe haſta, & fame necare cupit.*

At Rex poſteaquam ira deferbuit, etiam ebrietate diſcuſſa, magnitudinem facinoris ſera æſtimatione perſpexit; & qui in patrando facinore vehementer exceſſerat, etiam in agenda pœnitentia maius parabat ſcelus. Nam haſtam è corpore iacentis euulſam, in ſemetipſum retorquebat. Iamque admouerat pectori, cum aduolant vigiles, & repugnanti è manibus extorquent, alleuatumque in tabernaculum deferunt. Ibi ille ſe in terram abiicit, eiuſque gemitu, eiulatuque miſerabili tota regia perſonat. Laniare deinde os vnguibus, & circunſtantes rogare, ne ſe tanto dedecori ſuperſtitem eſſe paterentur: certuſque mori triduum, ſiue cibo ac potu, iacuit incluſus. Quem vt armigeri, corporiſque cuſtodes ad moriendum obſtinatum eſſe cognouerunt, vniuerſi in tabernaculum irrumpunt, diuque precibus ipſorum reluctantem, ægrè perpulerunt vt cibum caperet.

VIII. *Eum amici conſolantur.*

Qvoqve minus puderet cædis, eam ad deorum iram referebant, quod anniuerſarium ſacrificium, Libero patri ſtato tempore redditum non eſſet. Anaxarchus quoque Sophiſta impudenti adulatione vſus, eam cædem iuſtam fuiſſe contendebat, quod iuſtitia, quæ Ioui aſſideret, etiam adſtaret Regibus, proptereáque omnia, quæ ab illis fierent, iuſta eſſe, & à cæteris mortalibus probanda. Quaſi voluntas principum, perinde ac Dei, eſſet regula iuſtitiæ & æquitatis. Cæteri quoque Macedones conſolandi regis gratia, iure interfectum Clitum decreuere, ſepultura quoque prohibituri, ni Rex humari iuſſiſſet. Et certe negari non poteſt, ſi quæ referuntur de eius contentione vera ſunt, quin Clitus valde imprudenter ſe geſſerit, multumque in obſeruationem regi debitam peccarit; temporis, loci, perſonarumque rationem violarit.

IX. *Res geſta in Bactrianos exules.*

Igitvr decem diebus, maxime ad confirmandum pudorem, apud Maracanda conſumptis, cum parte exercitus Epheſtionem in regionem Bactrianam miſit, commeatus in hyemem paraturum: quam autem Clito deſtinauerat prouinciam Amyntæ dedit. Ipſe Xenippam confinem Scythiæ regionem peruenit, quo confugerant Bactriani exules, qui ab Alexandro defecerant. Hi ad duo millia & ducenti Amyntam ex improuiſo adorti, diu anceps prælium fecerunt, ad vltimum ſeptingentis ſuorum amiſſis, haud inulti dedere terga victoribus, quippe 80. Macedonum interfecerunt, 350. ſauciarunt: veniam tamen etiam poſt alteram defectionem impetrauerunt. Rem aliter narrat Arrianus, quem conſule.

His in fidem receptis, in regionem quam Nauram appellant, Rex cum toto exer-

Nautam regionem in poteſtatē redigit.

citu venit, quam regionem cum Syſimithre Satrapa, & tota eius familia, opera Oxyartis in poteſtatem deditione redegit. Id tamen imperium eidem reſtituit, ſpe maioris etiam prouinciæ facta, ſi cum fide Alexandri amicitiam coleret; duoſque iuuenes, patre tradente, ſecum militaturos ſequi iuſſit.

X. *Spitamenis ab vxore cades.*

Dahas deinde ſtatuerat petere, vbi Spitamenem, quem iam dudum perſequebatur, eſſe cognorat; ſed hoc eum labore, Spitamenis vxor proprio ſcelere leuauit. Cum enim ille vxorem perpetuæ fugæ comitem haberet, illáque excurſionibus fatigata, maritum precibus fatigaret, vt victoris Alexandri clementiam expertus, placare conaretur, quem effugere non poſſet; illéque ad omnia monita obrigeſceret; & iam ſuſpectam haberet vxorem, ne formæ fiducia Alexandro dedi cuperet, eaque de cauſa eam etiam interfecturus videretur; ſimulauit illa mox redintegratam beneuolentiam: ſed mox alto ſopitum ex epulis ſomno, capite truncauit, caputque in vicina Macedonum caſtra, ad Alexandrum detulit. Is etſi lætus erat transfugam & proditorem, quique tantis rebus, ſi vixiſſet, iniecturus fuiſſet moram, interfectum eſſe; ingens tamen facinus auerſabatur, quod optime de ipſa meritum, & communium liberorum parentem (tres enim adultos habebat ex eo ſuſceptos liberos) per inſidias interemiſſet. Itaque ei denunciari iubet vt caſtris excederet, ne exemplar licentiæ barbaræ in Græcorum mores, & mitia ingenia transferret.

XI. *Daharum deditio, & Dataphernis.*

At Dahæ Spitamenis nece comperta, Dataphernem defectionis eius participem, vinctum Alexandro, ſéque dedunt. Ita Q. Curtius l. 8.

Alia de Spitamenis morte opinio.

At Arrianus l. 4. ait Maſſagetas & Scythas, hos enim Dahas interpretatur, ſociorum impedimentis direptis, in ſolitudinem cum Spitamene confugiſſe. Cæterum poſtquam intellexerunt, Alexandrum animo penetrandi deſerta aduentare, interfecto Spitamene, caput eius ad Alexandrum miſiſſe, tanquam illum à ſeſe hoc facto auerſuri. Vtri plus adhibendum fidei, lectoris malo quam meum eſſe iudicium; non negabo tamen vniuerſe Curtium, ſicut & Iuſtinum, & plerumque Plutarchum, declamationi, Arrianum propiorem hiſtoriæ videri; cum præſertim ſæpe oculatis teſtibus Ariſtobulo, & Ptolemæo Lagi nitatur. Dum hęc aguntur ſuperuenit hyems, & Alexander quietem exercitui ad Nautaca, quæ eſt vrbs Sogdianæ regionis, dedit, vt habet Arrianus l. 4. & Curtius 8. qui tres menſes in hybernis manſiſſe ſcribit.

XII. *Bellum Romanum in Palæpolitas.*

Romanæ autem res hoc anno ſic habebant. Palæpolis fuit vrbs haud procul inde, vbi nunc Neapolis ſita eſt, duabuſque vrbibus populus idem habitabat. Ea ciuitas cum ſuis viribus, tum Samnitium infida aduerſus Romanos ſocietate freta, ſiue peſtilentiæ, quæ Romam vexare ferebatur fidens, multa hoſtilia aduerſus Romanos, agrum Campanum, Falernumq; incolentes fecit. Igitur à nouis Cõſulibus feciales Palæpolim ad res repetẽdas miſſi ſunt, vt ex Dionyſ. quoq; Halycarnaſſæo conſtat, apud quem hæc legatio habetur ſeorſim à Romana hiſtoria, ſicut & Samnitum reſponſio, cum ſolenni indictione belli à feciale facta. Cumque à Palępolitis reſponſum ferox eſſet relatum, ex autoritate Patrum, Populus Palæpolitanis bellum fieri iuſſit. Inter Coſs. prouinciis comparatis, bello Græci perſequendi Publio euenerunt. Cornelius altero exercitu Samnitibus, ſi qua ſe mouerent oppoſitus, in agro Campano ſtetit. Publius Senatum monuit Palæpolim munitam aduentu duorum millium Nolanorum militum, & 4. Samnitium.

XIII. *Samnium bellum parat.*

Romæ etiam compertum fuit Samnium vniuerſum ad bellum erectum, viciniſque populos Romanorum ſocios haud ambigue ſollicitari. Qua de re cum legatos ad Samnites mitti placuiſſet, reſponſum ferox acceptum eſt, quale ab iis expectari poterat, qui bellum, quod iamdudum parabāt, mallent quam pacem. Dionyſ. Halycar. in excerptis quibuſdam legationibus, dicit Romanorum legatos Neapolim miſſos, vt ſi fieri poſſet vrbs à Samnitium amicitia deſciſceret, & populi Rom. amicitiam amplecteretur; re infecta diſceſſiſſe. Tarentinis, Nolanis, & Samnitibus tumultuantibus. Ergo Publius ſiue Publilius inter Palæpolim, Neapolimque locum caſtris opportune cepit, vt mutua hoſtium auxilia impediret. Verum cum &

Coſſ. prorogatum imperium.

comitiorum dies inſtaret, & Publilium imminentem hoſtium muris auocari à ſpe capiendæ in dies vrbis, haud è Repub. eſſet; actum eſt cum Tribunis, vt cum abiſſet Conſulatu, idem bellum proconſul adminiſtraret; & quoniam ne Cornelium

quidem in Samnium iam ingreſſum reuocari placebat, is per literas Dictatorem dixit comitiorum cauſa, M. Claudium Marcellum, & quidem noctu, & in exercitu; quod quidam eo traxere, quaſi ſolenne Romanis eſſet noctu Dictatorem dicere, quod certe ex hoc loco non ſatis probatur. Verum quoniam is Plebeius erat, ſtudio Patriciorum factum videtur, vt vitio creatus diceretur; itaque res, ad interregnum rediit; tandémque creati ſunt Papyrius, atque Petilius, vt ſeq. anno dicetur. *Dictator comitiorum cauſa nocte dictus.*

ANNVS MVNDI 3728. SEXTÆ ÆTATIS 212.

IMPERII ALEXANDRI 5. REGNI 11. IADDI PONTIF. 39.
Olympiad. CXIII. an. 3. Archonte Anticle.
Vrbis Conditæ 427. Coss. L. Papyrio
Cvrsore, sive Mvgilano, et
C. Petilio Libone.

ANNVS ANTE CHRISTVM 325.

ALEXANDER non modo ſubiugandis ſibi populis operam dabat, ſed recte etiam regendis. Itaque dum in hybernis moratur, conuertit animum ad vindicandas eorum iniurias, quibus à prætoribus ſuis auarè, ac ſuperbe imperabatur. Itaq. aliquos redegit in ordinem, alios in eorum præfecturas ſuffecit; quæ pluribus à Curtio & Arriano referuntur. I. *Alexander ius ſubditis dicit.* (l. 8 ante medium. l. 4. paulò poſt med.)

His ita geſtis, Indiam, atque inde Oceanum petiturus, ne quid à tergo moueretur, quod deſtinata impedire poſſet, ex omnibus prouinciis 30. millia iuniorum legi iuſſit, & ad ſe armata perduci, obſides ſimul habiturus & milites. Omninóque ſub ſignis 120. armatorum millia numerauit; qui ne magnificentia Indis cederent, cum cæteris præſtarent, ſcutis argenteas laminas, equis frenos aureos addidit. Loricas quoque alias auro, alias argento exornauit. *Expeditionem in Indiam parat.*

IAMQVE omnibus præparatis, quod olim praua mente conceperat, tunc eſſe maturum ratus, quonam modo cœleſtes honores vſurparet, agitare cœpit. Et hactenus quidem Iouis filium non dici tantum ſe, ſed etiam credi voluerat, nunc quod illi ſtultiſſimæ vanitati orat conſentaneum, Macedonas Perſarum more, proſtratis humi corporibus, ipſum ſalutare iuſſit. Huic impietati famulabantur adulatores; Agis in primis quidam Argiuus poëtaſter, & Cleo Siculus, & Anaxarchus Sophiſta, & alij ſuarum vrbium purgamenta, quos propinquis etiam, maximorumque exercituum ducibus præferebat Alexander, quod illi cœlum aperirent, Herculemque, & Liberum patrem, & cum Polluce Caſtorem, nouo Numini ceſſuros eſſe iactarent. ergo in ſolenni cōuiuio Cleo, ſiue Anaxarchus, vt Arriano placet, digreſſo Alex. de diuinis honoribus ei tribuendis ſermonē inſtituit, eiq; rei cum ſe offerret ducem, id maxime exemplum ſapientia præditos ſequi oportere contendit. II. *Adorari vult, eoque illum adulatores impellunt.*

NON obſcure in Calliſthenem hæc oratio dirigebatur, cuius grauitas, ac libertas inuiſa erat Regi, quaſi ſolus Macedonas, paratos ad tale obſequium, moraretur. Erat Calliſthenes genere Olynthius, Ariſtotelis non ſolum auditor, & dudum cōdiſcipulus Alexandri, ſed affinis, ex Herone Ariſtotelis conſobrina editus; qui ab eo miſſus erat ad Alexandrum, rerum ab eo geſtarum ſcriptor futurus, homo dicendi facultate tanta præditus, vt Macedonibus laudandis ſummum ſibi fauorem, mox vituperandis offenſionem incurreret, ſed alioqui auſterior, & loquendi libertate inconſultus fuit. Cum ergo Cleonis vel Anaxarchi orationem Calliſthenes graui oratione refutaſſet, multa cum approbatione auditorum, Rex qui omnia poſt aulæa occultus audierat, ad Agim & Cleonem miſit, vt ſermone finito, Barbaros tantum, cum intraſſet, procumbere ſuo more paterentur. Et paulo poſt, quaſi potiora quædam egiſſet, conuiuium repetit. III. *Ei reſiſtit Calliſthenes philoſophus.* *Cum Regis offenſione.*

QVEM venerantibus Perſis, Polyſpercon, qui cubabat ſuper Regem, vnum ex IV. *Et in Polyſperconem ira.*

his mēto contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, vt vehementius id quateret ad terram. Tum Rex iratus, eum è lecto præcipitat in terram. Qui cum pronus corruiſſet, Vidéſne, inquit, idem te feciſſe, quod in alio paulo ante ridebas? Et tradi eo in cuſtodiam iuſſo, conuiuium ſoluit. Cui tamen poſtea diu caſtigato ignouit. Arrianus his ſimilia de Leonnato ſcribit.

Et Calliſthenem. In Calliſthenem autem, quaſi contumacis in ſe animi, pertinacioris iræ fuit; cuius explendæ occaſionem dederunt pueri regij, qui ſub hoc Indicæ profectionis tempus, in Regis caput conſpirarant.

V. *Domeſtica Epheborũ in Alexandrum coniuratio.* MOS enim erat Macedonum principibus, adultos liberos Regibus tradere in famulatum. In his quidam Hermolaus nomine, cum in venatione aprum telo occupaſſet, quem Rex ferire deſtinarat, iuſſu eius verberibus affectus eſt. Eam ignominiam deflere apud Soſtratum cœpit, cum quo & conſilium interficiendi Regis init: ad cuius ſocietatem ſceleris, aliquot etiam alios eiuſdem cohortis allexere. Eam noctem, qua coniurati facinus perpetrare ſtatuerant, Alexander perpotando traduxit inſomnem magno coniuratorum dolore, qui videbant ipſorum excubandi ad regias fores vicem tardius rædituram, intereáque, labante alicuius fide, rem fortaſſe patefactum iri. Itáque omnino contigit. Nam Epimenes, ſiue comitate regis victus, qui coniuratos pertinacius ad regis fores excubantes præmiis affecerat, quaſi vehementer in ſe officioſos atque beneuolos, ſiue quia Deum cœptis obſtare credebat, repente mutatus, Eurilocho fratri rem aperit. Is repente manu in fratrem iniecta, eum ad Regem deducit, eique facinus pandit, conſciorumque nomina exponit, in quibus nuſquam nominatus Calliſthenes. Quod ipſe quoque Alexander, in epiſtola ſua ad Craterum & Attalum, confeſſus eſt apud Plut. in Alex.

Patefit regi.

VI. *Euulgatur, & ſontes puniuntur.* REX Eurilocho magnis affecto præmiis, & eius fratri data venia, ſceleris authores vinctos aſſeruari in poſterum diem iuſſit. Quo die conuocato concilio, coniuratos omnes introduci iuſſit, magna omnium admiratione, magno etiam propinquorum metu, qui more patrio, perire etiam ipſi debebant. Coniurati ſine cunctatione, quæ agitauerant inter ſe, confeſſi ſunt. Cumque Rex interrogaret, quo ſuo merito tantum in ſemet facinus cogitaſſent; Hermolaus accuſationem Regis inchoat, non minus atrocem, quam calumniis impudentibus abundantem, quam Rex, quantumuis Hermolai patre repugnante, integram patienter audiuit, & veriſſima reſponſione refutauit. Poſthæc concilium dimiſit, tradique damnatos iuſſit ex eadem cohorte hominibus; qui vt fidem ſuam ſæuitia regi approbarent, excruciatos necauerunt: lapidibus obrutos à Macedonibus tradit Arrianus l. 4.

VII. *Calliſthenes per calumniam occiditur.* CALLITHENES quoque, quaſi facinoris particeps tortus interiit, initi licet conſilii in caput Regis innoxius, ſed haud quaquam aulæ, & aſſentantium accommodatus ingenio. Hæc fuſius Q. Curtius l. 8. & Arrianus in 4. cum aliqua, licet haud magni momenti diuerſitate, quam excuſare cum Arriano poſſumus, qui ſcribit etiam Ariſtotelem, & Ptolemæum, qui Alexandro aderant, de iis rebus diuerſa mandaſſe monimentis, & Calliſthenem conſcium parricidii atque hortatorem fuiſſe; quod tamen ipſe non credit. Multo etiam minus Curtius, qui ait nullius cædem, maiorem apud Græcos Alexandro inuidiam excitaſſe, quam quod præditum optimis moribus, artibuſque, à quo reuocatus ad vitam erat, cum interfecto Clito mori perſeueraret, non tantum occiderit, ſed etiam torſerit indicta cauſa; quam crudelitatem ſera pœnitentia conſecuta ſit.

VIII. *Qua morte affectus fuerit, ex variis.* CÆTERVM quod ad ſupplicium Calliſthenis attinet, Ariſtobulus apud Arrianum ait Calliſthenem compedibus vinctum, in exercitu ductum fuiſſe, ac poſtea morbo interiiſſe. Ptolemæus autem illum tortum, ac deinde ſuſpenſum vitam finiiſſe ait. Vtramque ſententiam refert Plutarchus in Alexandro. Addítque Charetem ſcripſiſſe Calliſthenem, poſtquam comprehenſus fuit, ſeptem menſes in vinculis cuſtoditum, vt in concilio, præſente Ariſtotele, iudicaretur: deinde poſtquam Alexander in Mallis Indiæ ſauciatus fuit, ex corpore ſupra modum turgido, & morbo pediculari exceſſiſſe. Plura de eodem apud Plutarchum leges, quæ breuitatis cauſa miſſa facio. Illud tamen addam ex Laertio in vita Ariſtotelis. Hermolao, inquit, in Alexandrum inſidiarum ſocius deprehenſus, cauea ferrea circunduci cœpit, pœdore, ac ſqualore obſitus, leoni poſtremo obiectus, exceſſit è vita. hæc Laërtius, quæ etiam plenius habet Iuſtinus l. 15, vbi non eum, ſed Lyſima-

chum obiectum leoni tradit, Alexandri iuſſu, quod Calliſtheni in remedium calamitatum venenum dediſſet. Non deſunt tamen qui hoc Lyſimachi factum appellent fabulam, in quibus Q. Curtius initio fere lib. 8. vbi eius occaſionem tradit.

Hæ porro inſidiæ in Bactris ipſo vere & præparatæ & patefactæ ſunt. Subdit enim Arrianus l. 4. Alexandrum ex Bactris adulto iam vere coactis omnibus copiis in Indos mouiſſe, Amynta apud Bactrianos relicto, cum equitibus ter mille quingentis, & decem millibus peditum. In Indiam mouit, inquit Curtius, ne otium ſerendis rumoribus natum aleret, ſemper bello, quam poſt victoriam clarior. Indiæ fines ingreſſo gentium ſuarum reguli occurrerunt, imperata facturi, illum tertium Ioue genitum, ad ipſos perueniſſe memorantes. Patrem Liberum, atque Herculem fama cognitos eſſe, ipſum coram adeſſe, cernique. Rex benigne exceptos ſequi iuſſit, iiſdem itinerum ducibus vſurus. Cæterum cum amplius nemo occurreret, Epheſtionem, & Perdiccam cum copiarum parte præmiſit ad ſubigendos, qui auerſarentur imperium; iuſſitque ad Indum flumen procedere, & nauigia facere, quibus in vlteriora tranſportari poſſet exercitus. Illi quia plura flumina ſuperanda erant, ſic iunxere naues, vt ſolutæ plauſtris vehi poſſent, rurſuſque coniungi.

IX. Alexander mouet in Indiam.

A pleriſque cum laude excipitur.

Ille ſecutus, non ſine prælio & vulnere, quod hoſtium internecione vltus eſt, vt ait Curtius, ad Nyſan vrbem peruenit: quæ ſeſe obſidione fatigata dedidit. Arrianus tamen init. l. 5. à principio, legatione à Niſæis accepta, placatum eſſe Alexandrum ſcribit, nihilque in eos hoſtiliter perpetratum. Niſæi ſe à Libero patre conditos dicebant, quod eorum vrbs ſub radicibus Meron montis ſita eſſet, vnde Græci, apud quos μῆρον femur ſignificat, Iouis fœmine natum finxere. In eo monte Alexandri exercitus decem diebus inter frondes & hederas impune bacchatus, ad alias atque alias vrbes progreſſus, neminem pene obſiſtentem offendit.

X. Peruenit ad Nyſæos.

Et qua ibi geſta.

Donec ad Maſaga Aſſacenorum ventum eſt: in cuius vel expugnatione, vel obſidione non parum diſtat Curtius ab Arriano, vt facile qui contulerint ſentient.
l. 8. In eo tamen conſentiunt, vt in oppugnatione telo ſauciatus fuerit Alexander, quo
l. 4. dolore affectus dixiſſe fertur, ait Curtius. Se quidem Iouis filium dici, ſed corporis ægri vitia ſentire. Hoc quoque dictum Alexandro tribuit Plutarch. Laërtius autem l. 9. Anaxarcho, quem, cum vidiſſet ſanguinem ex Alexandri vulnere manantem, dixiſſe refert, hoc quidem ſanguis eſt, non autem ille cruor qualis ſolet eſſe beatis. Ex quo liquet Anaxarchum diuinitati Alexandri repugnaſſe, contra quam ſcribit Arrianus. Ait etiam, oppidanis inſolenti machinarum magnitudine, & molitione deterritis, deſperata defenſione vrbis Reginam Cleopem, ad regem cum magno nobilium fœminarum grege, aureis pateris vina libantium proceſſiſſe, paruulumque filium genibus regis admouiſſe, eóque facto non veniam modo, ſed priſtinæ quoque fortunæ decus impetrauiſſe. Et credidere quidam plus formæ, quam miſerationi datum; & puero ex ea genito Alexandri fuiſſe nomen. Arrianus autem vrbem expugnatam ſcribit, & milites, qui nollent contra gentem ſuam pro Alexandro pugnare, internecione deletos. Nec filij eius reginæ meminit, ſed filiæ duntaxat cum matre captæ.

XI. Ad Maſaga vulneratur.

Genti ob eius reginam parcit.

Hinc Polypercon ad vrbem Noram cum exercitu miſſus, inconditos oppidanos prælio vicit, & intra munimenta compulſos ſecutus, vrbem in deditionem redegit. Verum Arrianus id factum ipſi Alexandro tribuit. Bazirenſes apud quos arcem extruxerat Cœnon, Oræorum expugnatione audita, viribus ſuis diffiſi, ſub mediam noctem deſerta vrbe, in petram confugiunt, quam Aornon vocant, quos & reliqui barbari imitati ſunt. Hanc ab Hercule fruſtra obſeſſam eſſe, terræque motu coactum abſiſtere fama vulgauerat, quo maius deſiderium cepit Alexandrum eius montis occupandi. Et multis ex ſuis partim ſcandendo amiſſis, partim pugnando in rupis vertice; tandem deſerta à propugnatoribus, incredibili Macedonum audacia attonitis, rupe potitus eſt, in eáque aras Mineruæ, Victoriæque locauit, & ſacrificio facto præſidium impoſuit. Plurimum hic quoque Arrianus diſtat à Curtio: nos probabiliora elegimus. Hinc autem ad Indum flumen ſextis decimis caſtris Alexander peruenit, omniaque

XII. Norai & Bazirenſes victi, fugatique.

Præparata Indi traiectio.

vt præceperat, ad traiiciendum præparata ab Epheſtione & Perdicca quos præmiſerat, reperit.

XIII. *Comitas & manſuetudo Indici regis.*

REGNABAT in ea regione Omphis, cognomento Taxiles, quod erat Imperij nomen, qui patri author fuerat dedendi regnum Alexandro: & poſt mortem parentis legatos miſerat, qui conſulerent eum, regnare ne ſe interim vellet, an priuatum opperiri eius aduentum: permiſſuſque vt regnaret, diſtulit tamen in eius aduentum. Itaque venienti obuiam cum armato exercitu egreſſus eſt. Quem Alexander non ſocium ſed hoſtem ratus, exercitum præparabat ad pugnam. At Indus cognito Macedonum errore iuſſis ſubſiſtere cæteris, ipſe concitat equum quo vehebatur. Idem quoque Alexander fecit, ſiue hoſtis, ſiue amicus occurreret, vel ſua virtute, vel illius fide tutus. Omphis adhibito interprete occurriſſe ſe dixit cum exercitu, totas imperij vires, ſeque ipſum protinus traditurum.

XIV. *Vtriuſque fœdus, & munera.*

LÆTVS Alexander ſimplicitate Barbari, & dexteram fidei ſuæ pignus dedit, & regnum reſtituit. Inde multa vtrimque munera collata tanta magnificentia, vt Alexandri duces offenderentur. Nam Indus 56. elephantos quos ſecum duxerat, dedit, & tria millia taurorum, aureas coronas ipſi, amiciſque omnibus, & argenti ſignati 80. talenta, quorum multa remiſit Alexander: & præter 30. equos, regio more phaleratos, eum mille talentis donauit. Taxilla erat primaria illius ciuitas, in qua præſidium impoſuit, & milites inualetudinis cauſa bello inutiles, ibi reliquit.

Fœdus cum altero rege.

Erant Taxili hoſtes duo reges, alteri Abiaſares, Ambiſarum vocat Arrianus montanorum Indorum regem, alteri Porus erat nomen, & vterque vltra Hydaſpem fluuium regnabat, Abiaſaris legati, in quibus erat regis ipſius frater, mature adiere Alexandrum, omniaque ditioni eius, ſicuti mandatum eis fuerat, permittebant, firmatáque inuicem fide, remiſſi ſunt ad regem ſuum.

XV. *Regis Pori ad bellum apparatus.*

PORVM quoque nominis ſui fama ratus ad deditionem poſſe compelli, miſit ad eum Cleocharum, qui denunciaret ei vt ſtipendium penderet; & in primo finium ſuorum aditu occurreret Regi. Porus alterum ex his facturum ſeſe reſpondit, vt intranti regnum ſuum præſto eſſet, ſed armatus. Et ſane promiſſis ſtetit. Cum enim ad Hydaſpem, quem ſuperare decreuerat, perueniſſet Alexander, in eius vlteriore ripa Porum reperit conſediſſe, cum 85. Elephantis, & 300. curribus, & 30. fere peditum millibus, vt hoſtem tranſitu prohiberet.

Macedonas terret, & maxime tractus fluminis.

MACEDONAS non conſpectus hoſtium ſolum, ſed etiam fluminis quod tranſeundum erat magnitudo terrebat, quatuor in latitudinem ſtadia diffuſum, profundo alueo, & nuſquam vada aperiente, ſpeciem vaſti maris fecerat. Accedebat huc, ait Arrianus, quod eo tempore omnes Indiæ fluuij, multam, eamque turbulentam aquam trahebant, & rapido curſu ferebantur. Erat enim per id anni tempus ſolſtitium æſtiuum, quo tempore creberrimi imbres in India ruunt, & Caucaſi niuibus æſtu ſolutis, amnes inde orti ſummopere augentur.

XVI. *Negligentia temporis in quibuſdam ſcriptoribus.*

PERTINET hæc temporis nota ad firmandam diſpoſitionem, & diſtributionem rerum ab Alexandro geſtarum in annos ſuos; quoniam Curtius, Plutarchus, Iuſtinus, Arrianus annorum notas funditus omiſere, niſi ſi quando obiter, & quaſi aliud agendo veſtigij aliquid humi necopinantes impreſſere. Diodorus autem Siculus res plerumque perturbauit potius, quam in annos digeſſit, vt fatebitur eruditus lector, ſi vel leuiter inſpexerit, & cum cæteris contulerit. At nos extrema regni atque imperij Alexandrini conſtringunt, nec diffluere longius à littoribus patiuntur.

Terribilior erat facies vlterioris ripæ, quam præter vaſtis corporibus elephantos, equi virique compleuerant, vt inſtabiles rates nec dirigi ad ripam, nec tuto applicari poſſent. Itaque totum erat Alexandri ſtudium, ſicubi clam hoſtibus, celeriter flumen tranſmitteret. Erant in medio amne crebræ inſulæ, in quas & Indi, & Macedones nantes, leuatis in caput armis, tranſibant, ibique leuia prælia conſerebant, vnde vterque rex ſummæ rei experiebatur euentum.

XVII. *Dolus Alexandri ad tranſmittendũ Hydaſpem.*

ALEXANDER inops conſilij, ad fallendum hoſtem, talem dolum intendit. Notarat in flumine inſulam ampliorem cæteris, ſyluestrem eandem, & tegendis inſidiis idoneam; foſſam quoque præaltam haud procul à ripa citeriore quam tenebat ipſe, quæ non pedites modo, ſed viros etiam cum equis poterat abſcondere. Igitur vt à cuſtodia huius opportunitatis oculos hoſtium auer-

teret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare iuſſit procul ab inſula, ad centum & quinquaginta ſtadia, vt notat Arrianus, & ſubinde Indos clamore terrere, quaſi flumen tranaturus eſſet: quamquam Rex vulgauerat, ſe hyemem ad traiectum expectaturum, ſi nunc tranſitu prohiberetur.

Per complures dies Ptolemæus id fecit; eóque conſilio Porum, agmenq; ſuum, ei parti quam ſe petere ſimulabat, coëgit aduertere, adeóque progreſſus eſt, vt iam extra conſpectum hoſtis eſſet inſula. Et vt Regem nihil de tranſitu agitare perſuaderet, in propatulo tabernaculum ſuum ſtatui iuſſit, circunſtante cohorte regia, Attalo quoque regem omni ornatu ſimulante.

XVIII. *Tempeſtas turbat inuatque trãſitum.*

Cvmqve iam maturus videretur tranſitus, eum vehemens tempeſtas primò morata eſt, deinde etiam adiuuit. Procella imbrem, vix ſub tectis tolerabilem effudit, obrutique milites nimbo, nauigiis, ratibuſque deſertis in terram refugerunt; hoſte propter ingentem tonitruorum, imbrium, ventorumque ſonitum nihil ſentiente. Deinde repreſſo imbre, adeo ſpiſſæ intendere ſe nubes, vt vix colloquentium inter ſe facies noſcitarentur. Ea occaſione arrepta data ſigno, vt omnes ſilentio in rates aſcenderent, eam qua ipſe vehebatur, primam iuſſit expelli.

Vacua erat ab hoſtibus ripa, quæ petebatur, quippe adhuc Porus Ptolemæum tantum intuebatur: non deerant tamen ſpeculatores à Poro diſpoſiti, à quibus non prius conſpectus eſt Alexander, quam præterita inſula, non procul ab ripa abeſſet. Vna ergo naui, quam petræ fluctus illiſerat, hærente, cæteræ euadunt. Primus Alexander in terram deſiluit. Et dum ſpeculatores quanta maxima celeritate poſſent ad Porum contendunt, eique rem totam trepidi nunciant, Alexander celeriter ſuos, vt quique tranſibant, in ordines dirigebat ad pugnam.

XIX. *Vtriuſque regis ſub occurſum deceptio.*

Sed vtrique contigit quod vtrunque turbaret. Nam Alexander ſe in continentem penetraſſe ratus, inuenit ſe ad alteram tranſiſſe inſulam, quæ aqua nocturno imbre aucta tam profunda à terra diuidebatur, vt pedites vix pectore extarent, equi ad ceruicem vſque in aquis eſſent. Porus autem humani ingenij vitio, ſpei ſuæ indulgens Abiaſarem belli ſocium, vti conuenerat, aduentare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hoſtem, centum quadrigas, & quatuor millia equitum venienti agmini, duce Hage fratre ſuo, hoſtibus obiecit. Arrianus hunc Pori filium fuiſſe tradit & cum 120. curribus, & duobus equitum millibus veniſſe, ad arcendum ab ingreſſu Alexandrum, ſed priuſquam ad eum perueniſſet, vltimum vadum ex inſula tranſiſſe.

XX. *Pugna vtriuſque exercitus.*

Dvm cæteri tranſeunt Alexander cum robore equitatus ſui antecedit, ſagittariis & peditibus celeriter ſequi iuſſis. Diu anceps certamen fuit, & victoria fluctuans modo in Macedonas, modo in Porum inclinabat, Elephantis præſertim primo in hoſtes, deinde in ſuos, vulneribus Macedonum efferatis. Denique fatigati plagis pecorum modo, magis pauidi quam infeſti, vltra aciem exigebantur. Cum Porus deſtitutus à pluribus, tela multo ante præparata, in circunfuſos ex Elephante ſuo cœpit ingerere, multiſque eminus vulneratis, expoſitus ipſe ad ictus, vndique petebatur.

Porus multis vulneribus in Elephanto affectus.

Nouem iam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat, multóque ſanguine profuſo, languidis manibus magis elapſa, quam ex cuſſa tela mittebat; cum rector belluæ Regem conſpexit fluentibus membris, omiſſiſque armis vix compotem mentis.

XXI. *Fugit eumque inſequitur Alexandri.*

Ergo belluam in fugam concitat ſequente Alexandro. Sed equus eius Bucephalus multis vulneribus confoſſus, deficienſque procubuit, poſito magis Rege quam effuſo. Itaque dum equum mutat, tardius inſecutus eſt Porum. Interim Taxilis Regis frater præmiſſus ab Alexandro, monere cœpit Porum ne vltima experiri perſeueraret, dederetque ſe victori. At ille quamquam deficientibus viribus. *Agnoſco*, inquit, *Taxilem fratrem Imperij ſui proditorem*, ſimulque telum in eum contorſit, quod per medium pectus penetrauit ad tergum. Iamque aderat Alexander, cum Elephantus quoque deficiebat, & Porus grauatus telis lababat ex bellua, cum Indus qui Elephantum rogabat, deſcendere eum velle ratus, more ſolito, Elephantum procumbere iuſſit in genua: qui vt ſe ſubmiſit, cæteri quoque (ita enim inſtituti erant) demiſere corpora in terram, quæ res & Porum, & cæteros victoribus tradidit.

In eiuſque deuenit manus.

IMPERII ALEXANDRI 5.

ALEX. INDIÆ VLTERIORA PERVADIT

XXII. *Fit amicus Alexandro.*

REX in ſeminecem ſapienterque monentem miſeratione commotus, & magnitudinem animi eius interritam, ac ne calamitate quidem fractam cernens, honore, beneuolentiaque proſecutus eſt. Ægrum curauit, haud ſecus, quam ſi pro ipſo pugnaſſet. Confirmatum, contra ſpem omnium, in amicorum nimirum recepit: quam ille amicitiam conſtanter retinuit ac coluit, mox etiam ampliore regno donauit. Hæc fere Q. Curtius.

Vrbes deditione capta.

Arrianus autem ait Alex. vrbes ſeptem & triginta deditione accepiſſe, quarum multæ decem millia incolarum habebant, minima non minus quinque millibus; præter pagorum magnum numerum, cuius totius regionis Imperium Poro dedit. Taxilem etiam Poro conciliatum in ſuum regnum miſit, iuſſum ad ſe cum lectiſſimis copiis, & Elephantis, quos poſſet colligere, poſtmodum reuerti.

XXIII. *Gratulatio, & præmia pro victoria.*

Vrbes ad oram Hydaſpis condit.

ALEXANDER tam memorabili victoria lætus, qua ſibi Orientis fines apertos eſſe cenſebat, Soli victimis Perſico more cæſis, milites quoque, quo promptioribus animis reliqua belli munia obirent, pro concione laudatos, præmiiſque donatos, docuit quidquid Indis virium fuiſſet illa dimicatione proſtratum: reliqua prædam tantum opimam fore. Ex quo magna alacritas eorum animis indita, præſertim quod memores eſſent nunquam eius affirmationem feſelliſſe. Et quoniam multa materia naualis in proximis montibus erat, nauigia ædificari iubet, vt cum reliquã Aſiam percurriſſet, finem terrarum mare inuiſeret, duas quoque vrbes in vtraque fluminis Hydaſpis parte condidit. Deinde Poro amneque ſuperato, ad vlteriora Indiæ proceſſit, & per deſerta ad flumen Hydraoton peruenit, Q. Curtio: cui iunctum erat nemus opacum arboribus alibi inuſitatis, & agreſtium pauonum multitudine frequens.

XXIV. *Ad Aceſinem fluuium venit.* *Quem ægre traycit.* *Alium Porum regem perſequitur.*

VERVM Arrianus, qui hæc paulo accuratius perſcripſit, prius ad Aceſinem fluuium veniſſe dicit, quem in mare decurſurum Ganges intercipit, vt ait Curt. l. 8. Idem, vt ſcribit Ptolemæus Lagi apud Arrianum, quindecim ſtadiis latus, magnis, aſperiſque cautibus tranſitu difficilis eſt, quem partim nauigiis, partim vtribus tranſmiſit, non pauci tamen qui nauibus traiiciebant, illiſi cautibus periere. Tranſmiſſo flumine Cœnum cum ſuis copiis ad ripam relinquit, qui reliqui exercitus tranſitum curaret, & imperati in ſubiecta India commeatus deuectionem. Ipſe cum expeditiſſimo milite Porum alium à priore amico, Diodorus Siculus eum Pori, qui victus eſt ab Alexandro, ex fratre nepotem fuiſſe ſcribit, [a] perſequi ſtatuit, qui ſe per legatos Alexandro dedebat, cum is ad Hydaſpem cum Poro ſibi inimico pugnaret. Vbi autem illi amicus factus eſt, regnúmq; eius amplificatum, vtriuſque metu è regno ſuo aufugerat, cum iis quibus fugam perſuadere potuit. In eum ergo iter direxit Alexander ad Hydraotem vſque fluuium: & cum fugitiui Pori regnum alteri Poro dedit, (fugiſſe autem trans Gangem ad Gãgaridarum regionem idem Diodorus tradit,) tum omnem illam regionem ei gubernandam tradidit.

[a] l. 17. hiſt.

XXV. *Traycit Hydraotem Alexander.* *In Cathæos contendit.*

IPSE Hydraotem fluuium, latitudine Aceſine nihilo minorem; minus tamen rapidum, minore negotio traiecit, inde pleroſq; deditione recepit, alios vi ſubegit.

Hic Cathæos, ſtrenuos in primis, ac bellicoſos populos, intelligit arma in ipſum parare. Cumque illis nonnullos alios populos, contra quos Abiaſſares dudum, & Porus irritum bellum geſſiſſent. Vrbem vero, ad quam confligere ſtatuiſſent, Sangala dictam, in primis munitam eſſe. In Cathæos ergo contendit Alexander, & ex itinere vrbe Pimprama deditione accepta, venit ad Sangala, vbi Cathæi cum ſociis ante vrbem, in colle non admodum arduo, caſtra locarant, quæ triplici curruum ordine in orbem munierant. Ipſe viciſſim ſuos in aciem digerit, atque ad pugnam parat, & aſſumpto equitatu, quem ad dexteram ſtatuerat, primus in currus Indorum ad læuam ſitos duxit. Cumque Indi aduerſus equitatum extra currus non procurrerent, ſed conſcenſis curribus tela ex editiore loco torquerent, deſiliens ex equo, pedes ipſe peditum phalangem in eos duxit, quæ Indos primum à prima curruum ſerie, inde etiam à ſecunda depulit.

Et cum iis pugnat.

XXVI. *Sangala primariam vrbem obſidet.*

CVMQVE diutius impetum ferre non poſſent, rapida ſe fuga in vrbem receperunt, quam eadem ipſa die obſidere cœpit Alexander: ſed ratus vt euenit, ciues metu cladis acceptæ perculſos, nocte vrbem deſerturos, equites ſuos ad ſtagnum vrbi vicinum, quà maxime fugam inituros videbat, collocauit. Cum ergo hoſtis ſub alteram noctis vigiliam elaberetur, in equites incidit, qui primos cum

occidiſſent, reliquos in vrbem repulerunt. Altera etiam fuga rurſum tentata eſt, ſed cum de ea per transfugas edoctus eſſet Alexander, infelicius etiam oppidanis ceſſit, quingentis in ea deſideratis. *Fugitiuos capit & cadit.*

Interea Porus aduenit reliquos elephantos adducens, & Indorum quinque millia, quibus auctus copiis lateritio muro ſuffoſſo, ſcaliſque omni ex parte admotis, vrbem vi capit, in cuius expugnatione ad ſeptemdecim Indorum millia trucidata ſunt; capti ſupra 70. millia, currus trecenti, equites quingenti. De Alexandri exercitu 100. in tota obſidione deſiderati, vulnerati mille circiter & quingenti. *Vrbem capit cum multa cade.*

XXVII. *Cætera oppida diffugiunt. Sangalam ſolo æquat.*

EA clades vicinas vrbes terruit; quarum ciues non expectato Alexandro, qui per nuncios deditionem expoſcebat, aufugerunt; quos cum fruſtra eſſet perſecutus, Sangala reuerſus, vrbem ſolo æquauit, regionem autem ipſam Indis, qui antea libere legibus ſuis viuebant, & deditionem fecerant, attribuit. Ac Porum quidem cum copiis ſuis ad vrbes quæ deditionem fecerāt mittit, præſidia iis impoſiturum; ipſe cum exercitu ad Hypaſim amnem proceſſit: qui terminus Alexandri expeditionis fuit.

l. 5. Sed antequam huc perueniretur, præcedenti ex Arriano narrationi, addit Q. Curtius l. 9. Alexandrum in Regnum Sophitis adiiſſe, gentem, vt apud barbaros, ſapientia excellentem, vnde eis nomen à Græcis datum videri poteſt, eius tamen mores non ſolum barbari, ſed etiam feri; cum genitos liberos, vt refert etiam Diodorus, non parentum arbitrio tollant, alantque ſed eorum, quibus ſpectandi infantum habitum cura mandata eſt: qui quos ſegnes, aut aliqua membrorum parte inutiles notauerunt, necari iubent. Apud eoſdem, authore Strabone, 4. viuæ vxores cum defunctis maritis in rogum impoſitæ comburuntur. *Regnum Sophitis, & eius mores.* (Diodorus l. 17. id de Cathæis tradit.)

XXVIII. *Rex ſe ſuaque Alexandro dedit.*

CLAVSVM erat huius gentis oppidum, ad quod Alexander admouerat copias, nec vlli ſe in muris, & turribus propugnatores oſtendebant, & Macedones vel fugam, vel fraudem ſuſpicabantur, cum ſubito patefacta porta Rex Indus cum duobus adultis filiis occurrit, barbarico ornatus luxu, formæ elegantia, & corporis procera maieſtate conſpicuus, vt qui 4. cubitos excedebat, Diodoro teſte. Baculum aureum geſtabat manu, quem Berylli diſtinguebant. Quo tradito, precatus vt ſoſpes acciperet, ſe liberoſque, & gentem ſuam dedidit. Idemque Phagelas gentis proximæ rex præſtitit. Quibus in ſuo regno relictis, ad fluuium Hypaſin proceſſit. *Itidemque alius.*

XXIX. *Terminus progreſſionis Alexandri.*

QVEM tametſi die tertio ſuperare decreuerat, vt ait Curtius, cum tamen hic finis procurrendi in vlteriorem Indiam factus ſit, & rerum huius anni multitudo, ſatis ſupérque huius anni decurſum expleat, diúque ſuper diſceſſu diſputatum videatur, & termini poſiti, ad poſteritatis memoriam ſempiternam, non modicum tempus exigant vt ſequentia declarabunt, hoc etiam loco, viciniſue oppidis, rigidiorum hyemis partem tranſactam reor, & in otio datam exercitui querelarum occaſionem. Accedat Diodorus qui ait hoc loco ad 70. dies horridos ex cœlo imbres, tonitruis & fulminibus continenter admixtos, præcipitaſſe. Ergo quæ conſequuntur in proximum annum differemus, hic illud addamus. Anticle prætore Demoſthenem orationem habuiſſe de cauſa donorum, vt teſtatut Halycarn. Dionyſ. ad Ammæum in fi. idque, vt ait, ſub obitum Alexandri, qui mox poſt ſequentem annum defunctus eſt, vt ſuo loco dicetur. Agebat autem hoc tempore Demoſthenes ætatis annum 56. vt ex eius morte patebit, & in ortu declaratum eſt. Ex quo dubitari merito poteſt, quid ſibi velit Plutar. in opuſc. in quo ſcribit vitam Demoſth. & aliorum oratorum, cum ait eum attigiſſe annum ætatis quinquageſimum orationes diiudicantem, an deinceps lucernæ diligentiam non adhibuit? Nunc Italiam reuiſamus.

XXX. *Erratum de tempore Alexandriæ.*

CVM M. Claudius Marcellus, gentis potius quam cœli vitio, Dictaturam exercere prohiberetur Interreges comitiorum cauſa creati ſunt, dilatiſque alia atque alia de cauſa comitiis, quartus decimus demum interrex, L. Æmilius Conſules creat C. Petilium, & L. Papyrium Mugilanum, ſiue Curſorem, vt in aliis Annalibus ſe inueniſſe fatetur Liuius, qui eodem hoc anno proditum ait conditam in Ægypto Alexandriam, eumque ſecutus eſt Solinus c. 45. fi. qui ad hos Coſs. centeſimam & duodecimam Olympiadem multiplicato errore accommodat, cum huius anni Coſs. in tertium annum 113. Olymp. incidant. Verum Alexandriam ſex ante annis ædificari contigiſſe, dum in Ægypto eſſet Alexander ſatis conſtat, ex iis quæ eo

loco diximus.

XXXI. *Apparatus, & auxilia contra Samnites.*

Novi Coſs. cum iuſſu populi miſiſſent, qui indicerent Samnitibus bellum, idque ipſi magno conatu appararent, noua necopinantibus auxilia Lucanorum & Appulorum acceſſerunt, arma viroſque ad bellum pollicentium, tametſi ad eam diem nihil eis cum populo Rom. negotij fuerat. Fœdere ergo in amicitiam accepti ſunt. Eodem tempore etiam in Samnio res proſpere à Romanis geſta, tribus oppidis occupatis, alioque agro late peruaſtato. Bello quoq; Græco iam finis aderat. Nam cum in vrbe male & contumelioſe à præſidiariis Samnitium & Nolanorum tractarentur, leuiſſimum malorum deditio ad Romanos viſa eſt: idque perfectum Samnitibus & Nolanis ingenioſe vrbe pulſis.

XXXII. *Samnites & Nolani dolo Palæpoli eiecti.*

Carilaus enim & Nymphius principes ciuitatis, communicato inter ſe conſilio, partes ad rem agendam diuiſere, vt alter ad Romanorum imperatorem transfugeret, alter ad præſidio vacuandam vrbem ſubſiſteret. Carilaus ad Philonem venit, eique ciuitatem Palæpolim dedit. Is ab Imperatore collaudatus, tria millia militum accepit, ad eam vrbis partem occupandam, quam Samnites inſidebat. Sed eos interea Nymphius hac arte vrbe nocte exegerat. Perſuaſit enim Prætori Samnitium, vt quoniam omnis Romanus exercitus aut circa Palæpolim, aut in Samnio eſſet, conſcenſis nauibus Romam peteret, & propinqua vrbi loca propugnatoribus vacua popularetur. Ergo dum Samnites egrediuntur in littus, alia ex parte Carilaus Romanos in vrbem admittit, qua potiti diſſimulantibus Græcis, Nolani per auerſam vrbis partem Nolam verſus effugiunt, frementibus Samnitibus, qui ſe turpiter & vrbe & rebus ſuis ſpoliatos agnouere. Publio triumphus decretus, quod ſatis credebatur hoſtes obſidione domitos in fidem veniſſe, ſicque duo ſingularia huic viro primum contigere, prorogatio imperij, & tranſacto Conſulatu triũphus.

Imperij prorogatio. Publij Philonis triũphus.

XXXIII. *Fraus Tarentinorum in Romanos.*

Sed ecce multiplex Romanorum gaudium, ira ac fraude Tarentinorum non leui damno ac triſtitia temperatum. Cum enim Tarentini accepiſſent Palæpolim in fide ac poteſtate Romanorum eſſe, Lucanos inſuper & Appulos eodem fœdere contineri, eoque ventum eſſe vt Romani aut hoſtes, aut domini habendi ſint, diſcrimenque rerum in Samnitium bello verti, quorum etiam vires Lucanorum defectione non parum diminutæ eſſent, conſilium de dirimenda Lucanorum cum Romanis ſocietatę ineunt. Lucani quidam pretio aſciti mutuis ſe flagris fœdum in modum lacerant, tum nudatis corporibus, ſe in ciuium cœtum inferunt, vociferantes ſe, quod caſtra Romana ingredi auſi eſſent, iuſſu Conſulis virgis cæſos, ac prope ſecuri percuſſos eſſe. Credidit populus, quoniam res iniuriæ magis, quam doli ſpeciem præ ſe ferebat; & ſubito bellum contra Romanos poſtulatum, ſocietas cum Samnitibus renouata, eis obſides dati, & præſidia in munitis locis accepta. Et fraus quidem mox diluxit, poſtquam calumniæ architecti Tarentum commigrauere; ſed amiſſa omni de ſe poteſtate, ſola pœnitentia relicta eſt. Ita Liuius pluribus. Addit etiam,

Lucani ſponte cæſi in Romanorum inuidiam.

XXXIV. *Obæratos nexui non dedi.*

Hoc eodem anno L. Papirij fœneratoris libidine & crudelitate factum eſſe, vt ob æs alienum corpus creditoris nexui minime dedi deinceps liceret, & vt pecuniæ debitæ bona debitoris, non corpus eſſet obnoxium. Quod Papirius ille C. Publium adoleſcentem, qui ob æs alienum paternum nexus fuerat, (poſt irritas nequiſſimi hominis preces,) atroci verberatione ad flagitium ſollicitaſſet.

Denique materia Samnitici belli maior Romanis hoc anno parari cœpit, Veſtino populo ſeſe Samnitibus adiungente.

ANNVS MVNDI 3729. SEXTÆ ÆTATIS 213.

IMPERII ALEXANDRI 6. REGNI 12. IADDI PONTIF. 40.
Olympiad. CXIII. an. 4. Archonte Athenis Soſicle. Vrbis Conditæ 428. Coss. L. Fvrio Camillo II. et Ivnio Brvto Scæva.

ANNVS ANTE CHRISTVM 324.

I. *Deliberatio de vlteriore profectione.*

HABET hic annus Alexandri ex vltima prope India regreſſionem, quando Macedones, longinqua peregrinatione corporibus animiſque fatigatis, Alexandrum iter ab Hypaſi flumine reflectere domum verſus perpulere. Nam vt pluribus docent l. 9. Curtius, Arrianus 5. Diodor. 17. ſtatuebat Rex Hypaſin amnem 7. ſtadiis latum, & ſaxis impeditum die tertio ſuperare: cum Phegelam, ſiue Phegeum percontatus, quæ noſcenda erant, vndecim vel 12. dierum vltra flumen per vaſtas ſolitudines iter eſſe cognoſcit. Excipere deinde Gangem maximum totius Indiæ fluminum: vlteriores ripas colere gentes Gangaridas & Pharraſios (Tabræſios, & Gandaridas vocat Diodorus) eorum regem eſſe Aggrammem (Diod. Xandramen) viginti millibus equitum, ducentiſque peditum obſidentem vias. Ad hæc quadrigarum duo millia trahere, & præcipuum terrorem Elephantos, quos trium millium numerum explere dicebat (Diod. etiam auget incredibilem numerum, & 4. millia ponit.) Eadem Porus, qui tum aderat, confirmabat. Addebat nihilominus infimæ ſortis hominem qui ad imperium malis artibus, per Regis, & legitimorum hæredum cædem perueniſſet. *Quæ abſterrerent.*

II. *Alexādri conſtantia. Macedonū languor.*

Non frangebatur his Alexander, ſiue quia hæc vana magna ex parte credebat; ſiue quia totius orbis imperium mente complexus, adhuc in primordio ſuorum operum ſtare ſe arbitrabatur. Sed Macedones animis fatiſcebant, cum Regem laborem ex laboribus ſuſcipientem, & pericula ex periculis adeuntem videbant. Conuentus etiam in caſtris agebant, aliis fortunam ſuam deplorantibus, aliis ſe ducentem Regem minime ſecuturos affirmantibus.

Eius monita ad duces.

Quibus cognitis, priuſquam longius malum ſerperet, & totius exercitus defectio ſequeretur, conuocatis ordinum ducibus, docere cœpit quot quamque glorioſa opera adhuc cum ipſis præſtitiſſet, quot prouincias, regionéſque Macedonum imperio adiunxiſſet; cæteros qui ſuperſint, minus formidoloſos eſſe debere; cum præſertim experientia crebro docuiſſet, multa ad terrorem veris affingi. Inde eos contra beluarum atque hoſtium multitudinem ac feritatem roborat. Monet etiam grauiſſimi periculi, ne recedentibus ipſis, nondum ſatis ſtabilita victoria, qui debellandi ſuperſunt reliquos ad defectionem adducant, ſicque tot labores ipſis perierint. Eos etiam labores periculáque ſuo exemplo, qui primus ea ſuſcipiat, molliora conatur efficere.

III. *Et violentæ preces.*

Deniqve vehementiſſimas adhibet preces, ne humanarum rerum terminos adeuntem, regem imo alumnum, commilitonemq; ſuum, deſerant. *Cætera*, inquit, *imperaui vobis, hoc vnum debiturus ſum. Et is vos rogo, qui nihil vnquam vobis præcepi, quin primus periculis me obtulerim; qui ſæpe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis manibus meis palmam, qua Herculem, Liberumque patrem, ſi inuidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obſtinatum ſilentium rumpite. Vbi eſt clamor ille alacritatis veſtræ index? Vbi ille meorum Macedonum vultus? Non agnoſco vos milites, nec agnoſci videor à vobis. Surdas iamdudum aures pulſo, auerſos animos, & infractos excitare conor.* Sed illi nihilominus, demiſſis in terram capitibus, tacere perſeuerabant.

QVIN ne tunc quidem vox vlli militum exprimi potuit, cum illa tragica loqueretur. Vbi ſunt illi, quorum certamen paulo ante vidi contendentium qui potiſſime vulnerati regis corpus exciperent. deſertus, deſtitutus ſum, hoſtibus deditus. *Sed ſolus quoque ire perſeuerabo. Obijcite me fluminibus & Belluis, & illis gentibus, quarum nomina horretis, inueniam qui deſertum à vobis ſequantur. Mori præſtat, quam precario Imperatorem eſſe. Ita reduces domum, ite deſerto rege ouantes; ego hic à vobis deſperatæ victoriæ*, aut honeſtæ morti locum inueniam. Hæc verba gemitus, inde etiam lacrymæ totius exercitus, ipſiuſque Regis exceperunt.

V. *Cœni ducis pro militibus oratio.*

CVM Cœnus propius ad tribunal accedens detracta capiti galea annuentibus cæteris loqui cœpit, cuius ſumma orationis fuit, Militem continuo labore militiæ, vulneribuſque fatigatum, non detrectare eius munia, ſed ſuſtinere non poſſe; nec pares vires animoſque eius magnitudine animi afferre maximam iam partem laboribus, morbis, vulneribus, fluctibus ruinis hauſtos eſſe, atque conſumptos; quo plura iam geſta ſint, eo maturius finem laboribus ac periculis imponendum, ne quis infauſtus exitus corrumpat omnia. Quod ſi omnino certum eſt adhuc in Indiam penetrare, ſuadet in meridiem flectere iter minus vaſtam regionem, indeque in oceanum indicum decurrere, & tot tantaſque domum referre victorias. Deinde etiam ſi lubebit nouam ſuſcipere expeditionem, quocunque gentium libuerit.

VI. *Eorum ad Alexandrum confuſæ preces. Et illius ira.*

VT finem orationi Cœnus impoſuit, clamor vndiq; cum ploratu oritur, Regem patrem Dominum confuſis appellantium vocibus, nec gregarii ſolum milites, ſed duces ipſi, præcipueque ſeniores, quibus ob ætatem, & excuſatio honeſtior erat & autoritas maior eadem precabantur. Alexander ea indigne ferens, exiliens è tribunali concionem dimiſit; qua poſtridie rurſum iracunde conuocata, ſe quidem vlterius perrecturum dixit, neminem vero Macedonum ad ſequendum coacturum, neque enim defuturos, qui regem ſuum ſua ſponte ſequerentur, iis autem qui abire ſtatuiſſent, per ſe liberum eſſe, amicis porro nunciarent, Rege ſuo in mediis hoſtibus deſtituto, domum reuerti. Cumque hæc fellea verba dixiſſet in tabernaculum ſe recepit, neque quemquam amicorum ad tertium ab eo diem in colloquium admiſit, expectans ſi qua forte animorum mutatio in exercitu fieret.

VII. *Statuit denique reuerti.*

VERVM cum is in propoſito nihilominus perſiſteret. Ipſe quoque, vt autor eſt Ptolemæus apud Arrianum pro tranſitu ſacrum fecit. Quûmque exta in fauſtos euentus portenderent, conuocatis amicis iuſſit exercitui renunciari, quoniam omnia illum ab vlteriore profectione reuocarent, ſtatutum ſibi eſſe domum reuerti. Ea vox magna lætitiæ ſignificatione excepta eſt omnibus Alexandro fauſta precantibus, qui à cæteris omnibus inuictus, à ſuis ſe vinci paſſus eſſet.

Monimēta expeditionis.

Ergo monimentum expeditionis ſuæ, & profectionis terminos ſtatuere decreuit, ad poſteritatis memoriam ſempiternam. Duodecim aras ex quadrato lapide extrui iubet, altitudine quinquaginta cubitorum, vt ait Diodorus. Arrianus autem maximis turribus bellicis pares, latitudine, quam quæ turrium eſt maiore in quibus ſacrificia patrio more peragens gratias diis agebat, quod ipſum eo vſque victorem perduxiſſent, & laborum ſuorum monumenta conſecrabat: ludos etiam gymnicos & equeſtres celebrauit. Ita Arrianus, quibus addit Curtius. Cubilia quoque amplioris formæ quam pro corporum habitu iuſſiſſe relinqui, quinum ſcilicet cubitorum Diodorus, qui caſtrorum locum triplo etiam maiorem, quam reuera fuiſſent, alta lataque foſſa deſignari voluit, equorum quoque preſepia duplo vſitatis ampliora, denique ſpeciem omnium augere ſtatuit, vt poſterioritati fallax miraculum præpararet.

VIII. *Retrocedit verſus occaſum.*

HIS peractis toti regioni ad Hypaſim amnem Porum præfecit. Ipſe ad Hydraotem fluuium redit, quo traiecto ad Aceſinem retrocedit, atque ibi vrbem exædificatam reperit, ad quam condendam Hepheſtionem reliquerat. Ibi forte Cœnus morbo extinctus eſt, cuius morte ingemuit Rex quidem, adiecit tamen propter paucos dies longam orationem eum exorſum, tanquam ſolus Macedoniam viſurus eſſet. In eam autem vrbem inductis colonis ex finitimis, quicunque in eam commigrare vellent, & mercenariis ad militiam ineptis. Ipſe quæ ad nauigationem Oceanum verſus neceſſaria erant parare cepit. Et Abiſarem tum ægrum prouinciæ iſtius ſatrapam conſtituit, & tributis quæ penderet imperatis,

ad fluuium Aceſinem ſacrificium rurſus fecit, eoque tranſmiſſo ad Hydaſpem venit, per quem paratam claſſem in Oceanum nauigare iuſſit.

CONVOCATISQVE amicis, omnibuſque Indorum legatis ad ſe profectis, vniuerſæ Indicæ regionis ab ſe victæ Porum Regem conſtituit, gentium quidem omnino ſeptem, vrbium autem, quas gentes illæ incolerent, ſupra duo millia. Erant in Alexandri claſſe vt Ptolemæus Lagi ſcribit, quem potiſſimum ſequitur Arrianus, naues triginta remorum octoginta. Et in vniuerſum omnes naues circiter bis mille, (Curtius & Diodorus mille tantum numerant,) quas certis ſpatiis disiunctas nauigare iubet, ne cum aliæ aliis velociores eſſent, temere progreſſæ colliderentur. Ergo ſecundo Hydaſpis flumine defertur, & ex itinere nonnullos Indos partim vi ſubegit, partim deditione accepit: accelerabat autem iter, vt Mallos & Oxidracas ante quam conuenirent, occuparet. Eos enim bellicoſiſſimos eſſe didicerat; & alioqui inter ſe hoſtes, nunc in communi periculo contra Alexandrum armis, animiſque coniungi velle.

IX. Res Indicas prius conſtituit.

Eius claſsis.

mare adit ſecundo Hydaſpe.

ANTE quam autem progrediamur vlterius, de rebus Harpali aliquid dicendum eſt, etſi Diodorus eas ad annum Chremetis refert; ſed cum eius fugam poſt reditum, aut ſub reditum Alexandri referat, neceſſe eſt eam in hoc tempus differre, quo reditus ille percrebreſcebat. Dum Alexander ex Indis reuertitur, multæ ad eum querelæ populorum de Satrapis eius deferuntur, in quos dum ſeuere animaduertit, Harpalus, cuius fidei theſſauros Babylonis, & regiæ vectigalia commiſerat, cum exiſtimaret eum nunquam ex illa expeditione rediturum, omnibus ſe ventris & gulæ illecebris dediderat, eamque in rem ingentes pecunias profuderat, adeo vt meretriculæ quam ex Attica euocaret, & regiis muneribus viuam affecerat, mortuam triginta talentis ſepeliri iuſſerit. Cum ergo ſibi male conſcius aduentum Alexandri formidaret, nec eum erga ſe benigniorem, quam in reliquos præfectos fore perſuaſum haberet; ſolum vertere, atque in Græciam proficiſci ſtatuit, ac populum Athenienſem in primis demereri.

X. Harpali ducis improbitas.

QVINQVE igitur millibus talentum congregatis, & ſex millibus militum mercede conductis, ex Aſia in Atticã traiicit, & ſe cum nauibus & pecuniis, Athenienſis populi fidei committit. Plerique oratores auro adiicientes oculos, ei præſto fuere, & populo autores facti ſunt ſupplicem vt reciperent, ac tutarentur.

XI. Fugit in Græciam cum magna pecunia.

Demoſthenes eis ſuaſit primum Harpalum vt abigerent, ne eo prætextu ciuitatem bello neque iuſto, neque neceſſario implicarent. Verum paucis poſt diebus cum recenſeretur Harpali pecunia, Demoſthenes calicem aureum eximii operis, atque ponderis conſpicatus, eius deſiderium præ ſe tulit, quem nocte ſequenti cum viginti talentis ad eum Harpalus miſit, eoque facto Demoſthenem ad ſuas partes pertraxit. Poſtridie collo lana & faſciis diligenter obligato, in concionem progreſſus, cum vocaretur ad dicendum, nutu oſtendit vocem angina ſibi eſſe præcluſam; vbi quidam facete cauillantes dixerunt, eum non angina, ſed argentangina nocte fuiſſe correptum.

ID vbi populus ſenſit, purgare ſe parantem repulit, & Harpalum vrbe extemplo interdixerunt. Ac veriti ne rationem reddere cogerentur pecuniæ ab Oratoribus acceptæ, quæſtione habita domos eorum perſcrutati ſunt. Hic Demoſthenes re diſſimulata plebiſcitum ſcripſit, vt Areopagus hac de re quæreret, & quos curia iudicaret huius culpæ affines, vt punirentur. In eo iudicio damnatus eſt Demoſthenes, & lite quinquaginta talentis æſtimata, in vinculã coniectus. Verum cum ob pudorem criminis, & valetudinis infirmitatẽ impar eſſet ferendo carceri, aliis fauentibus, aliis diſſimulantibus, fuga ſibi conſuluit: cumque latebras non procul ab vrbe reperiſſet, quidam ex eius aduerſariis commiſeratione moti, eum adierũt ac viatico inſtruxerunt, monitum ne caſum acerbe ferret. Tum vehementius ingemiſcens. Quî valeam, inquit Demoſthenes, non grauiter ferre, qui eam vrbem relinquo, vbi tales habeo inimicos, quales alibi amicos cupiam inuenire? fertur etiã vrbe excedens, porrectis ad arcem manibus dixiſſe· O domina Minerua quid tribus teterrimis beſtiis delectaris, Noctua, Dracone, & populo.

XII. Demoſthenis, & Oratorum auaritia.

REDEAMVS ad Harpalum. Scribit Diodorus eum Antipatri & Olympiadis literis efflagitatum fuiſſe, ſed pecunia Oratoribus diſtributa euaſiſſe, & ad milites ſuos, quos in Tænaro Laconiæ promontorio reliquerat, nauigaſſe. Illinc profe-

XIII. Harpali fuga iterata & mors.

profectum in Cretam à Thimbrone vno ex amicis, dolo interfectum fuiſſe. Et Alexander quidem vbi fugam Harpali didicit, & appulſum eius in Sunium promontorium Atticæ cum triginta nauibus, Harpalo atque Athenienſibus æque infenſus, claſſem parari iuſſit, Athenas protinus petiturus. Sed mox ei redditis literis de pulſo Athenis Harpalo, & à ſuis trucidato, in Europam traiiciendi conſilium omiſit, vt ait Q. Curtius. Sed hæc aliquanto poſt contigere, quæ diſtrahenda non fuerunt. Nunc reuiſamus Alexandrum.

XIV. *Naufragij eius periculum.* Qvinto die in eum peruenit locum, in quo Aceſines in Hydaſpem influit, vbi graue adiit periculum naufragii, in vndarum concurrentium æſtuoſo tumultu, multæ certe naues quaſſatæ, duæ inter ſe colliſæ, cum multis qui in eis vehebantur, in omnium oculis periere, vt Arrianus, Curtiuſque teſtantur. Hic etiam addit Regem in rapidiſſimos vortices incidiſſe, iamque veſtem corpori detraxiſſe, ſemet in fluuium proiecturum, in quem ſe iam amici eum excepturi deſilierant; idemque Diodorus affirmat. At poſtquam fluminis alueus in arctum coactus ſeſe aperire cœpit, mitiore iam curſu in ſinum quendam vicinum ſubductas naues repararunt. Ibique exercitu diuiſo, quoſdam præcedere Epheſtione duce, quoſdam triduo poſt cum Ptolemæo Lagi ſubſequi iuſſit, vt quicunque eum effugeret, in alterutrum exercitum ſiue præcurrentem, ſiue ſubſequentem incurreret.

XV. *Grauiſſimũ vitæ diſcrimen adit in vrbe Mallorum.* Ipse autem terreſtri itinere per ſiticuloſam regionem, cum tertia copiarum parte, celeriter contendit in Mallos, quibus ex improuiſo ſuperueniens, pleroſq. variis præliis fudit, ceciditque; vrbes vi captas ſuccendit. Tandem ad vrbem vnam Mallorum, aut, vt placet Curtio, Oxydracarum venit, in qua omnium grauiſſimum vitæ diſcrimen adiit, nequidquam à Demophoonte vate prænunciatum. Rem ex Arriano maxime referemus. Vrbs erat munita, cuius ne nomen quidem proditum eſt, in qua ſe ingens hoſtium multitudo ex fuga receperat. Eam Alexander obſidione cingit, & diuiſo in duas partes exercitu, ipſe alteram eorum ducens, Perdicas alteram, impetum in murum fecit, quem cum Indi ſuſtinere non poſſent, deſertis mœnibus in arcem ſe recipiunt. Alexander cum ſuis primus perfracta quadam porta in vrbem irrupit, dum cæteri lentius muros tranſcedunt. Inde ventum ad arcem, quam propugnatorum corona cingebat. Macedones alii murum ſuffodientes, alii ſchalas admouentes irrumpere conabantur.

XVI. *Solus ibi contra populum pugnat.* Cvm Alexander vni militum ereptas ſcalas applicat muro, & clypeo tectus inuadit in murum, quem iiſdem ſcalis Peuceſtas, Abreas & Leonnatus conſequuntur. Alexander qui in ſummum muri faſtigium primus euaſerat, aliis introrſum depulſis, aliis interfectis murum propugnatoribus nudauerat, ſed telis eminus vndique petebatur. Amicorum fidiſſimi Argyraſpides de rege ſolliciti, dum celerius ei ſuccurrere ſtudent, fractis nimio pondere ſcalis in terram corruerunt, aliiſque ſimul conſcendendi facultatem ſuſtulerunt. Interea rex, quem & armorum ſplendor, & audaciá notum faciebat, ſentiens ſe ibi incolumen perdurare non poſſe, & regredi gloriæ ſuæ indecorum ratus, audax facinus, planeque temerarium eſt aggreſſus; ſaltu è mœnibus in arcem deſilit, atque ad eius murum obfirmatus, nonnullos cominus eum laceſſentes, atque ipſum Indorum ducem audacius irruentem gladio interficit, ſic vt deinceps nemo propius auderet accedere, ſed eminus omnes omnis generis tela iacularentur.

XVII. *Diuinitus protegitur, & grauiter vulneratur.* Cvrtivs regem, dum ſolus pugnam init, arboris vetuſtæ præſidio tectum fuiſſe ſcribit, quæ & corpore ſuo auerſa in regem miſſa tela reciperet, & ramis ſuperne deiecta. Interea qui murum cum Alexandro antequam ſcalæ frangerentur conſcenderant, ad regem & ipſi ſe ſaltu præcipitant, acriterque pro rege pugnant, ac variis vulneribus afficiuntur. Alexander etiam ipſe, qui iam ingentem vim telorum exceperat clypeo, cuius galeam ſaxa perfregerant, qui continenti labore in genua ſucciderat, thorace ſagitta diſrupto, graue in pectore vulnus accepit, quod eiuſmodi fuit, vt autor eſt Ptolemæus apud Arrianum, vt vna cum ſanguine, ſpiritum etiã ex vulnere ſufflaret. Multo ergo ſanguine, & ſpiritu iugiter erumpente, caligine oculorum, animique defectione correptus, pronus in ſcutum collapſus eſt. Cum ſuperuenere Macedones, & patefacta quam quiſque potuit via, lymphatis pares, obuios quoſque obtruncant, nullo vel ſexus, vel ætatis diſcrimine: quiſquis occurrerat, ab illo vulneratum eſſe regem credebant; ad quem vbi pene-

trarunt, ipſum peſſime affectum, ſcuto efferunt, viueret necne incerti.

Gravis Alexandri morbus. XVIII. *Fortiter curationem accipit.*

Rege in tabernaculum relato, animaduertunt medici ſpiculum infixum pectori hamatum eſſe, nec aliter extrahi poſſe, quam vt ſecando vulnus augerent. Medicus Critobolus, quem Arrianus Critodemum vocat, pallebat metu; quem Rex animat, & ſe ad neceſſariam carnificinam ligari vetans, immotum corpus vti ſpoponderat, pandenti pectus exhibuit. [a] Igitur patefacto latius vulnere, & ſpiculo euulſo, ingens vis ſanguinis manare cœpit, linquique animo Rex, & caligine oculis offuſa, veluti moribundus extendi, cum clamor ſimul ac ploratus amicorum exoritur, Regem expiraſſe credentium, iſque rumor repente in caſtra, atque ad ipſos etiam hoſtes peruolauit. Tandem conſiſtente ſanguine, paulatim animum recepit, & circunſtantes cœpit agnoſcere.

[a] Vide Plutarch. l. 2 de fortuna Alex. in fi.

XIX. *De vita ſua fidem facit.*

Toto eo die, ac nocte quæ ſecuta eſt, armatus exercitus regiam obſedit, nec prius receſſit, quam compertum eſt, eum ſomno pauliſper acquieſcere. Cumque nihilominus vitam regis ſimulari, plerique in exercitu perſuaſum haberent, Alexander, ne qui motus in exercitu fierent, ſeptimo die ad Hydraotis fluuii ripas ſe deferri iuſſit, ſecundo amne nauigaturus in caſtra. Quibus vbi appropinquare cœpit, tentorium è nauis ſuæ puppi auferri iuſſit, vt ab omnibus conſpici poſſet. Ac ne tum quidem credidere, corpus Alexandri exanime deferri exiſtimantes, donec naui ad ripam appulſa, dextram multitudini porrexit. Tum ingenti clamore ſublato, alii in cœlum, alii in Alexandrum manus tendunt; multis præ gaudio lacrymantibus. Nauim egreſſus, lectica reiecta equum aſcendit, & mox etiam pedes in tabernaculum ſuum tranſiit, cum incredibili omnium gratulatione, atque lætitia.

XX. *Reprehenditur ab amicis.*

Nearchus, qui claſſi eius præerat, author eſt, Alexandrum ab amicis de tam audaci facinore reprehenſum eſſe, quod militis non ducis officio functus, totum exercitum in ſummum diſcrimen conieciſſet. Eam admonitionem Curtius Cratero tribuit, eamque eleganter l. 9. perſcripſit. Ea tamen oratione nonnihil offenſus eſt Alexander, vt putat Arrianus, quod ſe merito inconſultæ temeritatis reprehenſum ſentiret. Cæterum quod Curtius hunc annum Regni Alexandri nonum, & ætatis 28. facere videtur, nulla ratione conſiſtere poteſt. Eſt enim reuera duodecimus, & vitæ penultimus, idemque trigeſimus ſecundus: cum primus in centeſimæ ſextæ Olympiadis initium inciderit. Verum id ab eo extenuando dictum apparet, ſicut eodem loco ait, ex Europa in Aſiæ terminos, momento vnius horæ tranſiſſe, ſic enim legendum videtur: agit quippe de tranſitu Boſphori Thracii, per quem ex Europa in Aſiam penetrauit.

XXI. *Pax cum Mallis, & Oxydracis.*

Inter hæc legati à Mallis, qui reliqui erant, Alexandro totius gentis deditionem fecerunt. Oxydracæ quoque perhonorifica legatione pro ineundo fœdere functi, ei ampliſſima munera detulerunt. Inter quæ numerat Curtius leones raræ magnitudinis, & tigres, vtrunque animal ad manſuetudinem domitum; parati ſatrapam quem daret accipere, tributa quæ imperaret pendere, obſides quos peteret tradere. Alexander mille ſibi ex primoribus gentis mitti iuſſit, quos vel pro obſidibus teneret, vel vt militibus, ad reliquos Indos debellandos, vteretur. At illi etiam quingentos currus addiderunt, quibus retentis, mille obſides remiſit, & Satrapam vtrique genti Philippum conſtituit.

Leones & tigres manſueti.

XXII. *Verſus Oceanum tendẽs vrbes conſtruit.*

His rebus geſtis, nauibuſque compluribus, dum vulnus curatur conſtructis, militeque iis impoſito, ſecundo flumine Oceanum verſus curſum dirigit, vſque ad eum locum, in quo Aceſines in Indum euoluitur, ibi pleroſque populos per legatos in amicitiam recipit; ibi vrbem condi, ibi naualia extrui iubet, ratus populoſam, & claram loci opportunitate ciuitatem fore. Inde Cratero cum magna exercitus parte, & elephantis ad ſiniſtram Indi fluminis partem traducta, tum propter viæ commoditatem, tum quod finitimæ gentes, non omnino amicæ eſſent, ipſe ſecundo amne in Sogdiorum regiam nauigauit, ibique aliam vrbem condidit, portus & naualia extruxit, aut extrui potius quam primum, naueſque quaſſatas reparari iuſſit. Cratero deinde rurſus cum exercitu per fines Arachotorum, & Drangorum emiſſo, ipſe ſecundo amne in Muſicani regnũ venit, quod Malaca eſſe non poteſt, quæ longiſſimè ab Indo flumine orientem verſus diſtat: vt in eam ſecundo flumine Alex. peruenire nequiuerit, quod tamen de Muſicano regno affirmat Arrianus l. 6.

Muſicanũ regnum.

XXIII *Vbi à rege amice accipitur.*

Necopinato aduentu Alexandri perculſus Muſicanus, obuiam ei cum ampliſſimis muneribus procedit, ſeque gentemque ſuam dedit, culpam agnoſcens, quod nec prius obuiam veniſſet, nec legatos amicitiæ conciliandæ cauſa præmiſiſſet. Alexander veniam dedit, & vrbem regionemque admiratus, priſtinum illi reliquit imperium. In vrbe tamen arcem extrui iubet, in eaque præſidium imponi, vt loco idoneo ad vicinas gentes in officio continendas; quæ ipſo adhuc præſente confecta ſunt. Sed is paulo poſt, dum aliquot alios regulos in ditionem ſuam redigit Alexander, ab eo, Brachmanorum, qui Indorum ſapientes feruntur, ſuaſu, deficit. In quem ſubito miſſo exercitu regnum eius occupat, eumque à Pithone duce captum, & ad ſe adductum, in ſua ipſius regione laqueo ſuſpendi iubet, vnaque cum eo quotquot Brachmani ei fuerant defectionis autores.

Qui mox deficit. *Et victus ſuſpenditur*

XXIV. *A regulo Pattalorũ agnoſcitur.*

Eodem tempore ad eum venit Pattalorum regulus, qui ea regionem tenebat, quam Indus in formam quartæ literæ Græcorum ſuo circuitu configurat: hic autem ſe, ſuaque Alexandro dedidit, qui eum ſua poſſidere iuſſit, & nihilominus neceſſaria exercitui præparare. Hîc nonnulla parte copiarum cum Elephantis in Carmaniam Cratero duce tranſmiſſa, reliquo exercitui, præter eas copias, quæ ſecum in oram maritimam nauigabant, Hephæſtionem præfecit. Et quoniam hic ſe Indus bifariam diuidit, ſtatuit per eam partem mare petere quæ dextrorſum ferebatur: ſed penuria incolarum, qui nauigationis duces eſſent, magnum diſcrimen adiit. Nam poſtridie quam ſoluerat orta tempeſtas, ventuſque æſtui contrarius naues inter ſe ita colliſit, vt pleræque quaſſatæ, nonnullæ vero triginta remorum prorſus diſſipatæ fuerint, ægreque ad ripam, priuſquam à vorticibus abſorberentur, appulſæ ſint.

Diuidit copias. *Tempeſtate vexatur.*

XXV. *Ex Indo ingreditur Oceanum.*

Ergo mox reſtauratis nauibus, & Indis aliquot nauigationis ducibus captis, ad eum locum perueniunt, vbi Indus ad ducenta ſtadia in latitudinem extenditur, vbi cum ventus à mari incubuiſſet, nec facile remis tempeſtas retunderetur, in ſinum quendam ducum monitu ſubduxere naues, vbi cum in ſtatione eſſent, recedens æſtus naues in ſicco hærentes reliquit, magna Græcorum ex rei nouitate admiratione; quas reuertens æſtus fluuio reddidit & nauigationi, reliquas, quæ in ſolo non hæſerant, illiſione labefecit. Inde in Oceanum cum expeditioribus ſuorum ingreſſus, explorat qua parte fluminis, facilior in mare claſſis ſuæ deſcenſus foret. In Oceano quoque Neptuno ſacrificat, felicis nauigationis impetrandæ cauſa, ipſe Pattala reuerſus, arcem ædificauit, naualia conſtruxit, puteos effodit, vnde claſſi aqua ſufficeret: frumentum in quatuor menſes conuexit, aliaque ad nauigandum neceſſaria parauit, quoniam id tempus ad nauigandum ineptum erat, hyeme ſcilicet ingruente, vt ait Arrianus & Curtius. Itaque hic huius anni expeditionis finis fuit.

In Pattalis hyemat.

XXVI. *Bellum in Veſtinos.*

Romæ autem bellum tametſi periculoſum, & anceps, quodque eo tempore maioris animi, quam conſilii eſſe videbatur, aduerſus Veſtinos, populus Romanus ex patrum autoritate iuſſit: ſed euentus docuit fortes fortunam iuuare. Ea prouincia Bruto, Samnium Camillo ſorte euenit. Exercitus contra vtroſque ſeorſim ducti, vt cura tuendorum finium impliciti, arma coniungere non poſſent. Cæterum alterum Conſulem L. Furium, cui grauior belli moles imminebat, morbo graui implicitum, bello fortuna ſubtraxit, iuſſuſque Dictatorem rei gerendæ cauſa dicere, longo clariſſimum bello ea tempeſtate dixit L. Papyrium Curſorem: à quo Q. Fabius Maximus Rutilianus Magiſter eq. dictus eſt.

Et Samnites. *Dictator Papyrius Curſor.*

Quoniam vero ſequens annus ſine Coſſ. ponitur à rei Romanæ conſultiſſimis, Sigonio, Onuphrio, Pighio, qui pro eadem ſententia Glareanum & Holoandrum laudant, & faſtos Capitolinos duces proferunt: cum iiſdem ſubſcribant, Gordonius, Greillius in Chronologia Liuii, Temporarius, Mercator, Functius aliique in ſuis Chron. nolui ego plus omnibus ſapere.

XXVII. *Etiam in annum ſequentem.*

Praesertim cum T. Liuius in eandem ſententiam deduci poſſit. Cum enim dicat aduerſus Veſtinos à Bruto, contra Samnites à Camillo, prout ſors tulerat, exercitus eſſe ductos, facile intelligi poteſt, dum Brutus contra Veſtinos pugnat, Camillum poſt aliquot menſes in morbum incidiſſe, deinde Dictatorem iuſſu Senatus dixiſſe Papyrium, qui Dictaturam ſerius inchoatam negotiis exigentibus in ſequentem annum protraxerit: & Onuphrius ait eum magiſtratum in alterũ

annum cõtinuaſſe. Quo etiam pertinet, quod cum vellet ſe Dictatura abdicare, iuſſu patrum prius Coſſ. creare iuſſus eſt, quam ſe abdicaret: quod interpretari poſſumus Senatum voluiſſe, vt Papyrius retineret Dictaturam, donec tempus creandorum conſulum aduenisſet. Nec propterea neceſſe eſt eum Dictaturam II. dici, vt ait Sigon. Nam nec certum erat Dictaturæ tempus, nec nouum negotium, vt iterũ Dictator diceretur; præſertim cum ſe Dictatura non abdicaſſet. Hoc ergo anno Brutus contra Veſtinos rem geſſit. Camillus autem contra Sabinos ſequenti.

Itaque Brutus contra Veſtinos feliciter pugnauit, eorum agris peruaſtandis ipſos pertraxit ad conſerendas manus, eoſdemque prælio victos caſtris exuit, in vrbes compulſos, tutos eſſe paſſus non eſt. Sed Cutinam & Cingiliam vi cepit, prædam militibus tradidit. An autem etiam triumpharit, non conſtat. *Res à Bruto geſta.*

ANNVS MVNDI 3730. SEXTAE AETATIS 214.

IMP. ALEX. 7. REGNI 13. ET VLT. PTOLEMAEI LAGI 1. IADDI PONT. vlt. OLYMP. CXIV. A. 1. ARCHONTE EGESIA. V.C. 429.
DICTAT. L. PAPYRIO CVRSORE, MAG. EQ. Q. FAB. MAX. RVTIL. & mox L. PAPYRIO CRASSO, sine Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 323.

CHRISTI præuius trecenteſimus & vigeſimus tertius annus, Alexandri morte in primis eſt inſignis, quem centeſimæ decimæ quartæ Olymp. anno primo Babylone mortuum omnes prodidere, quando Micinas Rhodius in ſtadio victor fuit. In primis Arrianus l. 7. qui & Olympiadem, & Archontem Hegeſiam nominat, ſicut & Diodorus l. 17. Euſeb. l. 8. de Demonſtratione c. 2. deceſſiſſe ait Alexandrum anno 1. Olymp. 114. *Mortuus eſt autem Alexander*, inquit, *ineunte centeſima & quartadeſima Olympiade poſt Cyrum 236. annis, qui apud Perſas regnare cœpit ineunte Olympiade quinta ſupra quinquageſimam.* In Græco ἐν ἀρχῇ τῆς ἑκατοστῆς καὶ τέσσαρες καὶ δεκάτης ὀλυμπιάδος. Quod eò offero, quoniã quidam hunc Euſebii locum citant de anno quarto Olympiadis centeſimæ decimæ tertiæ. Idem paſſim reliqui ſentiunt. Audi enim Ioſephum.[a] *Alexandrum*, inquit, *profitentur vniuerſi 114. Olympiade fuiſſe defunctum*, eodemque modo habetur in Græco textu eiuſdem. *I Ratio temporis mortis Alexãdri.*

[a] l. 1. contra Apionem.

CHRONOLOGIAM quoque noſtram de annis imperii, & regni eius confirmat Seuerus l. 2. *Exacto*, inquit, *duodecimo imperii anno, ſeptimo poſtquam Darium deuicerat, apud Babyloniam defunctus eſt.* Confirmat Euſebius, qui regnaſſe ait annis duodecim, & menſes ſex, Diodorus ſeptem, Arrianus octo: quod tempus T. Liuius lib. 9. & 45. Æmilius Probus in Eumene, vocarunt an. 13. Arrianus autẽ pro ſua aſſertione etiam Ariſtobulum laudat. Regni annos duodecim Scriptura perſpicue confirmat.[b] *& regnauit Alexander annis duodecim &c.* Tertullianus contra Iudæos 12. etiam annos habet, vt recte correxit Pamelius ex Hieronymo,[c] qui idipſum affirmat in c. 11. Danielis. Idem Theodoretus orat. 10. in eundem prophetam. Clemens etiam Alexand. ex Eratoſthene, ait à Philippi morte ad Alexandri obitum annos duodecim intercurriſſe. Annos quoq. noſtros ab Vrbe Condita, Clemens ibidem confirmat, cum ait à Roma condita ad Babylonis à Dario euerſionem, annos colligi ad ducentos & quadraginta tres: à capta autem Babylone ad mortem Alexandri, annos 186. qui duo numeri iuncti efficiunt, 429. quos præfert index anni huius. Denique duodecim regni annos confirmant tres integræ Olympiades, à Pythodemo prætore, quo mortuus eſt Philippus, ad Egeſiam in cuius magiſtratu mortuus eſt Alexander. Non recte itaque Gellius ei vndecim annos tribuit, aut Strabo extremo libro decimo quinto, decem vel vndecim. *II. Anni imperii, & regni eius.*

[b] l. 1. Machab. c. 1. v. 8.
[c] in c. 9. Danielis.
l. 1. Strom. p. 146. græ. lat.
l. 17. c. 21.

DVM Nearchus Alexandrinæ claſſi præfectus, tempus nauigationi opportunũ *III. Aſiæ gentes in reditu ſubactæ.*

expectat, vt ait Arrianus l. 6. Alexāder vicinos mari populos perluſtrat, & ſubiugat Oritas. Arabitas, Gadroſios, per ingentes difficultates, & aquæ potabilis, frumenti, aliarumque rerum neceſſariarū, per vaſta, arenoſa, ac deſerta loca, penuriam, adeo vt magna exercitus pars, ac præcipue iumenta, extincta fuerint; quorum pleraque etiam militum fames abſumpſit: tandemque in Carmaniam peruenit. Vbi ob victoriam de Indis partam, & exercitum ex Gadroſiis ſeruatum ſacra diis facit, ludoſq. muſicos, ac gymnicos edit. Interea Nearchus cum iam eas regiones circūnauigaſſet, ad maritimam Carmaniæ oram appulit. Inde cum paucis ad Alexandrum profectus, quæ in nauigatione viderat ei refert; à quo ad claſſem remiſſus, iubetur ad Suſianorum regionem, & Tigritis oſtia nauigare.

IV. *Remigrat in Perſidē.* EPHESTIONEM quoque cum magna parte copiarum, in Perſidem mittit. Ipſe aduerſus Paſargadas Perſidis profectus eſt, vbi Cyri ſepulchrum perfractum, ac ſpoliatum, magno cum animi ſui dolore, reperit, vt author eſt Ariſtobulus apud Arrianum l. 6. extremo. Idemque Ariſtobulus deſignatum ſe fuiſſe ait ad inſtaurandum ſepulchrum, corporiſque reliquias, quæ ſupereſſent, in vrnam condendas. *Cyri ſepulchrum.* Curtius l. 10. ſcribit Orſinem regem, calumniis Bagoæ ſpadonis appetitum, quaſi id ſepulchrum violaſſet, morti per ſummam iniuriam, Alexandri iuſſu fuiſſe traditum. Verum de Cyri ſepulchro ſupra Olymp. 62. an. ſecundo actum eſt.

Inde Alexander Perſepolim Perſidis Metropolim profectus, ægre tulit regiam illius à ſe antea per temulentiam incenſam.

V. *Calani Indi mors.* HOC tēpore Calanus, vnus de Indorum ſapientibus, qui [a] Alexandrū ad Perſidem vſq. perſuaſus à Taxile Indiæ Regulo, ſecutus fuerat, cum ægrotare cœpiſſet, quod nunquam ei per totam vitam contigerat, noluit ſe ad ægrotantium morem curari, ſed ſtatuebat mori, antequam à priſtinæ vitæ conſuetudine, ac felicitate decederet. Alexander primum reluctari, ac vitam perſuadere, quam ille inſipiens proijcere feſtinabat. Verum cum intelligeret eum alio quopiam mortis genere voluntati ſuæ facturum ſatis, rogum ei, vti petierat, accendi iuſſit, eiuſque rei negotium Ptolemæo Lagi dedit. Ergo Calanus poſt funereum apparatum, lætus in ſupplicii locum lectica vectus, Indico more coronatus, & hymnos patria lingua concinens, peruenit, in rogum conſcendit, decoreque compoſitus in mediis flammis immotus ſtetit; tantum eſt obfirmati in ſententia animi in corpus imperium. Alexander funus pretioſa veſte, variis odoramentis, aureis argenteiſque vaſis, quæ amicis diſtribuit Calanus, honorare voluit. Inſuper tubarum ſortitu, elephantorum barritu, vniuerſi exercitus feſto clamore: quaſi ille flammeis quadrigis cœlum triumphans inuectus eſſet, & non horrendum vlulans tartara ſubiiſſet.

[a] Vide fuſe Strabonem l. 15.

VI. *Alexādri iuſtitia, liberalitas.* POSTHAEC Suſam profectus eſt, vbi in præfectos aliquot prouinciarum, qui eius reditū deſperantes multa per vim & ſcelus perpetrarant, extremo ſupplicio animaduertit; & ad nuptias ſuas, & amicorum celebrandas animum adiecit. Et omnino Perſarum, ac Medorum illuſtrium filias octoginta matrimonio copulauit, omnium nuptias ſimul celebrauit ipſe, atq. omnibus dotes contulit. Aliis quoq. Macedonibus, qui Aſiaticas vxores duxiſſent, quorum numerus erat decem millium, ſponſalia munera dedit. Ipſe præter Roxanem, quam ante duxerat, Barſinem ex Darii filiabus natu maximam, & Paryſatin, vt Ariſtobulus apud Arrianum tradit, ex filiabus Ochi natu minimam, accepit vxores. Adiecit etiam ad reliquam magnificentiam, vt omnium ſuorum militum debita diſſolueret; quæ largitio exercitui facta dicitur ad 20. millia talentûm perueniſſe: dona etiam aliis alia, pro cuiuſq. dignitate, ac meritis tribuiſſe. Et nihilominus parum pleriſque Macedonum gratum fuit, quod totus abiiſſe à Macedonum moribus, cultuque videretur, & ita Aſianos promouere, vt Macedonibus paulatim carere poſſet.

VII. *Offenſio Macedonū eiuſq. cauſa* HIS peractis ipſe claſſe, quæ iam in Suſiorum regionem erat appulſa, conſcēſis nauibus cum parte copiarum, & amicis per Eulæum amnem (quem à Daniele Vlai dici ait Ortelius in theſauro Geogr. qua de re actum quoque à nobis ſuo loco) c. 8. ad mare nauigauit. Inde per mare ad Tigritis oſtia cōtendit, & ad Opim vrbem ad Tigrim ſitam venit. Ibi Rex conuocatis Macedonibus pronunciauit, ſe iis omnibus abeundi facere poteſtatem, qui vel ætate, vel membrorum mutilatione inutiles ad pugnam facti eſſent: qui autem manere vellent, ſe eos beatos facturum. Quod cum Alexander animo gratificandi Macedonibus diceret. Ipſi, qui deſpectui ſe ha-

beri ſuſpicabantur, in deteriorem partem acceperunt, quaſi bello inutiles ab Alexandro cenſerentur. Itaque omnes eum adeuntes miſſionem petiere, adiicientes vt cum patre ſuo bellum gereret, Ammonem eo verbo ſugillantes.

VIII. *Alexãdri ira in eorũ ingratitudinem.*

Qva re animaduerſa Alexander in iram concitatus, è ſolio proſiliens, tredecim ex iis, qui ſeditionem commouebant, per Argyraſpidas ſuos ſtatim comprehendi, & ad ſupplicium rapi iubet.

Eo facto cum reliqui attoniti ſiluiſſent, rurſus in ſolium conſcendit, & prolixa oratione ſigillatim eis exprobrauit, tum priſtinam eorum paupertatem, tum beneficia in ipſos, à Philippo primum, deinde à ſeipſo collata: quem nihilominus nunc deſerere, & fidei Barbarorum permittere non dubitarent. Hæc fere Arrianus, & Curtius: ſed hic raptos ad ſupplicium poſt obiurgationem ſcribit, non ante; & ſæuam paulo ante concionem ita ſubito metu obtorpuiſſe, vt cum ad ſupplicium trahi ſocios videret, nullus ex omnibus regi reſtiterit, ſed cuncti pauore exanimati, quid de ipſis quoque Rex ſtatuendum cenſeret, ſuſpenſa mente expectarent. Sed redeamus ad Arrianum.

IX. *Offenſio in Macedones amor in Perſas. Macedonũ pœnitentia Et redintegrata gratia.*

Rex proſiliens è ſolio regiam ingreſſus, neque corpus curauit, neque amicorum quemquã eo die admiſit, ſed ne poſtridie quidem. Tertio autem die vocatis ad ſe Perſarum principibus, ducatus agminum inter eos partitus eſt, & quotquot cognatos effecerat, iis ſolis, vt deoſculari ipſum liceret, ſanxit. Quæ poſtquam cognouere Macedones, qui ante quaſi attoniti obriguerant, concurſu ad regiam facto, arma ante ianuam proiecerunt, quæ regi pœnitentiæ ſignum, & libelli ſupplicis loco eſſent. Ipſi pro foribus ſtantes clamorem tollebant, & ſe inde negantes vel interdiu, vel noctu diſceſſuros, niſi Alexander eorum commiſeratione tangeretur. Quæ vt Alexandro nunciata ſunt, confeſtim ad eos regreſſus, communi omnium mœrore, atque eiulatu commotus, collacrymatus eſt: & redintegrata gratia, atque oſculi iure Macedonibus, quaſi cognatis permiſſo: qui receptis armis, ac pæana canentes in caſtra reuerterunt.

X. *Publicum epulum cũ 9. millibus conuiuarũ.*

Posthaec ad eandem gratiam ſtabiliendam Alexander ſacrificio peracto, publicum epulum inſtituit: accumbente ipſo primùm omnibuſque Macedonibus; deinde Perſis, ac deinceps reliquis gentibus, prout quæque aut dignitate, aut virtute bellica illuſtris eſſet. Tum ex eodem cratere, & rex & nouem millia conuiuarum libarunt, Græcis vatibus & Magis vota nuncupantibus, & cum alia fauſta ac proſpera, tum concordiam imperiique ſocietatem precantibus.

Dimiſſio aliquorum Macedonũ

Deinde dimiſſi ſunt Macedones, qui propter ætatem, aut corporis debilitationem inutiles bello erant; quibus & exacti temporis ſtipendia perſoluit, & viatico, quod ad reditum ſufficeret, eſt proſecutus; & ſingula inſuper talenta ſingulis eſt elargitus: liberos eorum Aſiaticos apud ſe retinuit, ne turbarum fomites eſſent in Macedonia. In eorum etiam gratiam in Macedoniam ſcripſit, iubens eis coronatis priores in theatro ſedes, honoris ergo concedi.

XI. *Crateri apud Alex. gratia.*

Et Craterum, quem ſibi longe chariſſimum habebat, cuſtodem eis, ac ducem adiũxit; addito etiam Polyperchonte, ſi quid ei humanitus in via contigiſſet, quippe qui tum corpore parum firmo eſſet. Eundem etiam voluit in Europa Macedoniæ, Thraciæ, ac Theſſaliæ, ac libertati Græcorum præeſſe. Antipatrum vero, in eorum qui dimiſſi eſſent locum, alios Macedones ætate ac viribus florentes, in Aſiam ad ſe adducere. Idque prudenter ab Alexandro factum eſt, quoniam non bene Antipatro cum Olympiade domi conueniebat, & perpetuæ ad Regem querelæ, ab vtraque parte deferebantur.

Antipater euocari ſe valde iniquo animo ferens, veneno Alexandrum è medio tollere ſtatuit, vt ſcribit Curtius, l. 10. etſi Alexander nullum alienioris in eum animi ſignum edidiſſet.

XII. *Iubet exules in Græcia recipi.*

Cvm hiſce emeritis militibus, qui in patriam remittebantur, videtur quoque miſſus Nicanor Stagirita, cum epiſtola Alex. de reuocandis exulibus. Hoc enim anno cum Olympia celebrarentur, præconum voce publica edixit in Olympia, vt quotquot forent exules, præter ſacrilegos & homicidas, in patriam redirent. Ita Diodorus, quæ tamen ipſe anno ſecundo 113. Olympiad. male collocat, & rurſum l. 18. ait id ab Alexandro factum paulo ante mortem. Alexander, ait, paulo ante mortem omnes Græcarum ciuitatũ exules reducere conſtituerat, tum vt gloriæ ſuę

ſub init.

inſeruiret, tum vt in vnaquaque vrbe multos ſibi deuinctos haberet, contra rerum nouarum motus, & Græcorum defectiones. Appetentibus igitur Olympiis Nicanorem Stagiritam, cum epiſtola de reuocandis exulibus, in Græciam miſit, eamq. in conuentu publico, à præcone, qui multitudini victorem promulgare conſueuerat, multitudini denunciari iuſſit.

XIII. *Qui edicto reſtiterint.* EDICTVM erat huiuſmodi. *Alexãder Rex, Græcarũ ciuitatum exulibus. Autores exilij veſtri nos non fuimus, reditus vero in patriam, ſceleratis tantummodo exceptis, nos erimus. Qua de re Antipatro ſcripſimus, vt ciuitates reſtitutioni ſuorum refragantes vi cogat.* Hæc Diodorus. Sed quo euentu, audi Curtium. Et cæteri quidem Græci, [a] haud auſi imperiũ aſpernari, quanquam ſoluendarum legum id principium eſſe cenſebant, bona quoque quæ extarent reſtituere damnatis. Soli Athenienſes, (Diod. Iuſtin. & alii Aetolos addunt,) exules finibus eiiciunt, omnia potius toleraturi, quam purgamenta quondam vrbis ſuæ, tunc etiam exilii admitterent: quæ res Lamiaco bello initium dedit. Cum autem Alexandro celeriter nunciatum eſſet, Athenienſes & Aetolos eius mandatis repugnare, & libertatem bello vindicandam fremere, mille naues longas ſociis parari præcepit, quibus in occidente bellũ gereret, excurſuruſq. cum valida manu fuerat ad Athenas delendas, vt ait Iuſtinus l. 13. ſed mors erat in ianuis, quæ cuncta eius conſilia diſiecit. Id tamen bellum mox inter Antipatrum & Athenienſes multo cum ſanguine geſtum eſt.

[a] circa initia l. 10.

XIV. *Hephæſtionis mors, & luctus Alexãdri proeo.* HAEC dum molitur Alexander, ad Ecbatana Mediæ profectus, regni negotia diſpoſuit, & ſpectacula denuo & ſolennes indixit dies; cum Hephæſtion, quem rex fratris diligebat loco, ex febre moritur, ex quo Alexander incredibili dolore affectus, multa Rege indigna perpetraſſe fertur. Glauciam medicum, tanquam in curando negligentiorem, in crucem egiſſe, (Plutarchus eum Glaucum vocat, aitque ad ſpectaculũ abiiſſe, cum ille prandiũ cum vino in febri immoderatius ſumeret,) equos omnes, muloſque tonderi lugubriter iuſſiſſe, circumiectorum murorum pinnas detraxiſſe, tibias, muſicamque perdiu in caſtris compeſcuiſſe, ædem Aeſculapij in Ecbatanis euertiſſe, diem noctemque defuncto corpori eiulantem incubuiſſe, comas ſupra mortui corpus, Achillis, quem imitari ſtudebat, exemplo, præſcidiſſe, eidemque tanquam Heroi ſacrificari iuſſiſſe. In funus atque monumentum eius, quod Babylone parari iuſſerat, plus duodecim talentorum millibus impendiſſe ſcribit Curtius: Arrianus per vniuerſas Barbarorum regiones luctum indixiſſe, & tria certantium millia, qui poſtea gladiatores dicti, ad eius tumulum exhibuiſſe. De rogi magnificentia multa Diodorus hoc anno, quæ apud eum vide. *Gladiatores*

XV. *Res ad Coſſæos geſta.* INSERIT hoc loco Arrianus expeditionem, in Coſſæos Vxiis finitimos ab Alex. factam, antequam Babylonem adiret; ſed loco vtique importuno: quippe quam hyeme factam ſcribat, cum conſtet Alexandrum nullam vltra hyemem vidiſſe, ſed Dæſio mẽſe, in media prope æſtate obiiſſe. Itaq. Curt. eam expeditionem hoc loco plane prætermittit, & Vxiorum, finitimorumque res in quintum librum retulit hiſtoriæ ſuæ. Diod. autem ad annum abhinc tertium, [b] licet Plutarchus dicat eos à morte Hephæſtionis deletos, eamque cladem Hephæſtionis parentationem fuiſſe dictam. Certe ſi hoc tempore Coſſæos exciſos fuiſſe concedimus, id tamen hyeme factum nullo modo concedendum eſt. Fuerunt porro Coſſæi Mediæ populi, ſicut & Vxij, ambo præda viuentes latronum more, qui cum ſe montium penetralibus, hoſtili exercitu ſuperueniente abderent, eoque recedente ſolitas populationes exercerent, eos Alexander, opera vſus Ptolemæi Lagi ſedibus ſuis eiecit. Adeo nihil eius virtuti bellicæ inacceſſum fuit.

[b] Olymp. 113. 2.

XVI. *Babylonem reuertitur inuitis vatibus.* POSTMODVM Babyloniam reuertenti, vt ait Curtius, Chaldæi vates occurrerunt, monentes ne Babyloniam ingrederetur, profectionem cum vitæ periculo coniunctam eſſe. Quibus ſpretis, quo deſtinauerat ire pergit. Nuntiabatur enim ei legatos ex diuerſis terrarum orbis partibus, vndique Babyloniam confluxiſſe, eiuſque aduentum expectare. Adeo totum orbem nominis eius terror inuaſerat, vt cunctæ gentes velut deſtinato ſibi Regi adularentur. Igitur tanquam conuentum vniuerſi orbis acturus, Babyloniam peruenire feſtinabat.

Portenta mortis prænuncia. Affert hoc loco Arrianus & Plutarchus portenta quædã mortis Alex. prænũcia, in quibus illud eminet, quod eo iuxta Babylonẽ nauigante, ingens ventus exortus regium capitis ornamentum, & diadema ei alligatum abripuerit, & ornamento

in aquam delapſo, diadema vento deferente arundini paluſtri adhæſiſſe, quod cum Seleucus Regi detuliſſet, regnum ei portendiſſe: quod poſt Alexandrum ampliſſimum obtinuit. Ariſtobulus ait Phœnicem quendam nautam retuliſſe Alexandro diadema, idque ne natando madefieret, capiti impoſuiſſe, eaque de cauſa plagis affectum; vel vt alii ſcribunt, talentum accepiſſe, moxque monitu Chaldæorum, capite plexum eſſe.

Diodorus etſi alieno loco, Soſicle ſcilicet prætore, quod factum hoc anno conſtat, refert Chaldæos aſtrologos cognouiſſe imminentem Alexandro mortem, ſi Babyloniam ingrederetur: euadere autem poſſe hoc periculum, ſi Beli ſepulchrũ à Perſis deſtructum excitaret denuo; & inhibito, quod decreuiſſet itinere, vrbẽ præteriret. Quæ cum Belephantes Chaldæus per Nearchum regis familiarem Alexan. docuiſſet, Is territus Babylone iter deflexit, ſed mox philoſophorum diſputationibus eo timore leuatus, Babylonem cum exercitu ingreſſus eſt. Nec plura de Beli ſepulchro Diodorus. Addit autem ex Hecatæo Ioſephus Alexandro quondam in Babylone conſtituto, & volente Beli templum, quod corruerat, renouare, cunctiſq. militibus ſimiliter rudera portare præcipiente, ſolos Iudæos hoc facere non ſuſtinuiſſe, ſed etiã multas plagas, & detrimenta pertuliſſe non modica: donec eis ignoſcente rege ſecuritas præberetur. Qui dum ad prouinciã, ait, propriã reuerſi fuiſſent, templa & altaria fabricata omnia deſtruxere, & pro aliis quidem mulctam Satrapæ exoluere, pro aliis vero veniam conſecuti ſunt. Hæc ibi, Nos redeamus ad Alexandrum, qui legatos omnium gentium Babylone benigne ſuſceptos domum remiſit.

XVII. *Monetur de Beli ſepulchro.*

l. 1. contra Apionem.

De morte Alexandri, quoniam ea nunc vna ſupereſt, plures fuere opiniones. Q. Curtius duas recenſet. Iiſdem fere diebus, ait, conuiuium apud Theſſalum Medium inſtitutum eſt, ad quod Rex quoque cum ſodalibus vocatus venit. Ibi nondũ Herculis ſcypho epoto, repente velut telo confixus ingemuit. Elatus è conuiuio ſemianimis tanto dolore cruciatus eſt, vt ferrum in remedia poſceret. Amici cauſam morbi intemperiem ebrietatis diuulgarunt. Nec ſine cauſa, vt qui tum 20. conuiuis præbiberit in eo conuiuio, & à ſingulis prouocatus, omnibus ſatisfecerit, vt ex antiquioribus recitat Athenæus, pergit Curtius. Reuera autem inſidiæ fuerunt, quarũ infamiam ſucceſſorum potentia oppreſſit. Antipater enim præparatum venenum Caſſando filio, qui cum fratribus Philippo & Iola regi miniſtrare ſolebat, dederat præmonito eo, ne alii quam Theſſalo & fratribus crederet. Philippus itaque & Iollas potum regis prægustare ſoliti, in aqua frigida venenum habentes prægustatæ potioni Regis ſupermiſerunt, ſic Curtius. Vtramque ſententiam refert Diodorus ſed priorem præfert; quam in dubio relinquit Pauſanias; ſequuntur Suidas, Iuſtinus, Paulus Oroſius[a] & Valerius Maximus.[b] Nec deſunt, qui Ariſtotelem veneni autorem prodant, vt videre eſt apud Plutarchum in vita Alexandris & Arrianum in fine libri ſeptimi. Plutarchus in vita Alex. irridet ſcyphum Herculis: veneni etiam opinionem improbat, ac refellit, quod eius ſigna, tam diu poſt mortem aſſeruato corpore, apparitura fuiſſent, quæ tamen nemo prodit. Ipſe autem, cum ſplendido, ait conuiuio excepiſſet Nearchũ, atq. inde lotus de more ſuo, eſſet iturus cubitum, ad obnixe rogantẽ Medium iuit comeſſatum, apud hunc cum in ſequentem diem totum perpotaſſet, febre eſt tentatus &c. Addit & Ariſtobulũ narrantem eum cum vehementi ſiti ex febre cruciaretur, vinum potaſſe, itaq. in phreneſim incidiſſe, ac 30. menſis Daſij vita exceſſiſſe. Victor omnium, ait Solin.[c] vino & ira victus, morbo vinolentiæ apud Babyl. humiliore quam vixerat fortuna exẽptus eſt.

XVIII. *Opinio de morte Alexandri à veneno.*

li. 10.

li. 10. Dipnoſ.

l. 17.
l. 8.

a l. 3. c. 20.
b l. 1. c. 8.

c c. 14. Poly

Verum crimine ſublato calumnia euaneſcit.[d] Nam eam perniciem, Arrianus quoq. ex Alexãdri diariis eius comeſſationem refert, & cõpotationem cum Medio in multã noctẽ. T. quoque Liuius venenum reiicit, cum eum dicit non hominũ ſcelere, ſed fortunę morbo extinctum. Athenæus ex Ephippo refert Alexãdrum poculum, quod duos congios capiebat, cum popoſciſſet, Proteæ (erat is vir Macedo bibaciſſimus) id præbibiſſe: quod cum ille hauſiſſet, & regi præbibiſſet, regem quidem valide ebibiſſe, ſed cum id perferre non poſſet, in puluinar reclinatus, inquit, & poculo è manibus dimiſſo, ac iã inde morbo correptus, interiit, Baccho vt fama eſt irato, quod Thebas patriam ſuam euertiſſet. Sic ille. Hanc ergo ſententiam quam pluribus placere video, & ab eiuſdem temporis ſcriptoribus conſtanter traditam, etiam probabiliorem puto.

XIX. *Mortuum potius ex intemperantia.*

d Vide de Scypho Herculano Senec. ep. 83.
l. 10. Dipnoſ.

XX. *Poſtrema colloquia Alexādri.*

Illa autē fere cōmuni conſenſu approbantur. primarios duces apud ægrotantem frequentes fuiſſe, & pro foribus cuſtodiam egiſſe. Cum autem reliquus exercitus mortuum ſuſpicaretur, idque celari crederet, eiuſq; deſiderium ferre non poſſet, ad illum videndum in regiam irrupiſſe. Sed iam regem, ingrediente exercitu vocem defeciſſe, capite tantum ægre ſubleuato, atq. oculis indicium aliquod animi facientibus, ſingulis dextram præbuiſſe. Arrianus quidem hoc modo. At Curtius nōnulla locutum ſcribit. Exercitui quidem. *Inuenietis cum exceſſero dignum talibus viris regem.* Ducibus autem propius accedere iuſſis, detractum annulum digito, Perdiccæ tradidiſſe, adiectis mandatis, vt corpus ſuum ad Ammonem ferri iuberet. Quærentibuſque his, cui relinqueret regnum. *Optimo*, inquit, *ac præſtantiſſimo.* Cæterum præuidere ſe ob id certamen, magnos funebres ludos parari ſibi. Quæ habet etiā Arria.

Annulū Perdiccæ dat.

XXI. *Regnum cui reliquerit.*

Ivstinvs autem tanta illi, inquit, magnitudo animi fuit, vt cum Herculem filium, cum fratrem Aridæum, & Roxanem vxorem prægnantem relinqueret, oblitus neceſſitudinum, digniſſimum nuncuparet hęredē. Prorſus quaſi nefas eſſet viro forti, alium quam virum fortem ſuccedere; aut tāti regni opes aliis, quam probatis relinqui. Verum quam id fuerit inconſultum, in tanta hominum ambitione, optime de ſe ſentiētium exitus docuit, nec ipſe diſſimulat; ſubdit enim. Hac voce veluti bellicum inter amicos cecinisſet, aut malum diſcordiæ miſiſſet, ita omnes in æmulationem conſurgunt, & ambitione vulgi tacitum fauorem militum quærunt. Hæc videlicet cauſa eſt cur apud pleraſque omnes nationes Rex ſucceſſione potius, quam electione ſtatuatur: exiſtimantibus omnibus minus eſſe mali in hærede nō optimo, quam in Rege per vim & factiones electo. Addit Curtius, interrogatum à Perdicca. Quando cæleſtes honores haberi ſibi vellet, dixiſſe, tum velle, cum ipſi felices eſſent. Suprema hæc vox fuit Regis, inquit, & paulo poſt extinguitur. Quidam etiam ſcribere non erubuit, ait Arrian. Alex. cum iam de ſalute deſperaret, ad Euphratem ire voluiſſe, animo ſeſe in flumen coniiciendi, vti ſublatus ex hominum oculis, certiorem apud poſteros fidem faceret, ſe ex deorum genere ortum, ad deos rediiſſe. Quod cum Roxane impediret, plorantem illum dixiſſe, inuidere illam ſibi diuinitatis partæ gloriam.

Moriens diuinitatis opinionem ambit.

XXII. *Pro extincto luctus.*

Extinctvm domeſticorum, atq. amicorū primo comploratio excepit, qua tota regia perſonabat, móxq; luctus vniuerſam peruaſit vrbem, nobilib. pueris cuſtodiæ eius aſſuetis, vage & f[illegible]ntiū in morē Babylone tota excurrentibus, quibus ſe vbiq; Perſæ Macedoneſq; iungebant, aliis mitiſſimum dominum, aliis optimum, fortiſſimum, munificentiſſimum regem deplorantibus. Nec muris vrbis luctus continebatur, ſed proximam regionem ab ea, deinde magnam partem Aſię cis Euphratem, tanti mali fama peruaſerat: cum ad Darij quoque matrem celeriter perlata eſt, quæ tam immoderate eam mortem tulit, vt poſt multa lamenta, dolori ſuccumbens, obuoluto capite genibus ſuis aſſidentes neptem nepotémq; auerſata, cibo pariter abſtineret & luce, & quinto demum die poſtquam ſtatuerat mori extingueretur. Tāta fuit eius in Alexandri clementiam inſperatam, & in ſe reuerentiam, beneuolentia, vt quæ ſuſtinuerat Dario extincto viuere, Alexādro mortuo ſuperſtes eſſe noluerit.

Mater Darij præ mærore ſe fame extinguit.

XXIII. *Quotannis vixerit Alexan.*

Mortvvs eſt ergo Alexander vix dimidium vitæ ſuæ curriculum emenſus, anno videlicet ætatis trigeſimo ſecundo expleto, & trigeſimo tertio inchoato. Natus quippe eſt ineunte Olymp. centeſima ſexta, in qua Philippus eius pater Olympicā victoriam, & prolē ex Olympiade, & Illyrios à Parmenione ſuperatos vno eodémque die ſibi gratulabatur, vt à Plutarcho, Iuſtino, aliiſq; proditū eſt. Cum autē mortuus fuerit, vt ſupra cum Arriano, Euſeb. Diod. Ioſepho dictum eſt, in eūte Olymp. centeſima decima quarta Ageſia prætore, neceſſe eſt eum octo Olymp. viuendo expleuiſſe, & nonam, in qua Ageſias magiſtratum geſſit Athenis, inchoaſſe. Nō recte itaq. Iuſtin. illi annos tres & triginta, & inſuper menſem vnū tribuit, niſi duos & triginta potius apud ipſum legendum putes. Ergo & 33. anni apud Suidam, & apud M. Tull. in quinta Philippica de inchoatis accipiendi ſunt, ſicut & 43. anni conſulatus.

l.12.

XXIV. *Quo menſe ac die obierit.*

Nonnvlla quoque eſt de menſe & die mortis huius controuerſia. Ælianus enim in varia hiſtoria ait Alexandrum ſexto die menſis Thargelionis apud Athenienſes, & natum fuiſſe, & mortuum. Quod ſi verum eſt male is Februarius, Aprilis, aut Maius vertitur, præcedunt enim hi menſes æſtiuum ſolſtitium, circa quod ludi Olympici celebrabantur, quibus natum diximus Alexandrum. Dæſium menſem

l.2.c.25.

Macedonicum Alexandro fuiſſe poſtremum ſcribit Plutarchus in eius vita, Ariſtobulum ſecutus, & diarios commentarios, in quibus perſcribebantur, quæ ſingulis diebus quibus ægrotauit contigiſſent. Ex quorum notis ait Alexandrum fato functum Dæſij 28. die, etſi Ariſtobulus poſtremo eiuſdem mortuum tradiderit. Dæſium porro reſpondiſſe Iunio Romanorum, ratio ante memorata confirmat; idque Gaza, Lilius Giraldus, Serarius in Machab. affirmant, licet Mercator Dæſium ad ſignum Arietis accommodarit. Demetrius autem in Æquiuocis ait eadem die Alexandrum Babylone, & Diogenem Corinthi vita functos. *Apud Laertium in Diogene Cynico.*

XXV. Virtutes eius in vitio fuiſſe. Mvlta Curtius, Arrianus, Plutarchus, Iuſtinus, aliique de eius virtutibus, vitiiſque congerunt, variarum declamationum argumenta; quæ ſi quis ad normam fidei Chriſtianæ, & rectæ rationis expenderit, vtique reperiet & vitia vera eſſe, maximáque vitia, & maximam virtutum eius partem in vitiis eſſe numerandam.

Vt fortitudinem. Illa enim magnitudo animi, illa gloriæ immenſa cupiditas, illa fortitudo in periculis & laboribus, pro ſubiiciendo ſibi orbe terrarum exantlandis, tantum laudis meretur, quantum eorum obiectum, quod conſtat eſſe iniuſtiſſimum. Quod enim Alexan. ius tot principes, & regiones in Aſia bello vexãdi, ſpoliandi bonis, tributis onerandi, maius quam in latrone aliquo, qui vias obſidet, aut pirata dũ mare habet infeſtũ? Quæ liberalitas effuſe donare vel profundere, quę auare & iniuſte rapueris? *Liberalitatem.*

XXVI. Clementiã in victos. Qvæ clementia in victos, ſi eos tractabat humaniter, ſi nonnullis regna reddebat, quibus eripuerat, adiecto onere ſeruitutis; quibus ea non ſolum integre reſtituere, ſed pro illata vltro iniuria ſatisfacere, & veniam poſtulare ipſum oportuiſſet. Vt omittam Orſinem, Parmenionem, alioſque principes viros, indicta cauſa morti traditos. Sed audi etiam Valer. Max.[a] Quid obſtitit quo minus in cœlum aſſurgeret, niſi Lyſimachus leoni obiectus, & Clitus haſta traiectus, & Calliſthenes mori iuſſus? quia tres maximas victorias, totidem amicorum iniuſtis cædibus victor perdidit. Quæ continentia fuerit, & Veneris intra naturale deſiderium vſus, docet Perſepolis, quam vino & meretrice victus incendit; docet impuriſſimi Bagoæ flagitioſa & effœminata libido: vt præter 4. vxores Barſinem, Roxanem, Paryſatida, & Statyram, miſſas faciam 360. concubinas, quas ex Curtij lib. 6. memorauimus. Ebrietatis, & comeſſationum intemperantiam, quæ reliqua peccata præmature caſtigauit, & æternæ fami ſitique tradidit, mors immatura monſtrauit. Athenæus, & Plutarchus aiunt ex diariis eius innoteſcere, ſæpius eum duos totos dies, noctéſque totidem cubantem, crapulam edormiſſe. Chares Mitylenæus apud eundem, ait Alexandrum ad honorandum Calani funus bibendi certamen inſtituiſſe, & primario victori præmium poſuiſſe talentum; ſecundo minas 30. tertio decem &c. & eorum qui auidius bibiſſent 35. mox expiraſſe, ſex in tentoriis paulo poſt periiſſe.[b] *Continentiam.* *Comeſſationes.*

a l. 9. c. 3.

b Vide Aelianum l. 2. c. 41.

XXVII. Mortis contemptum, Iam vero præceps mortis contemptio, in præliis, omnibuſque periculis, in inferenda vi atque iniuria, non in propulſanda, latronum, & ſicariorum gloria eſt, non iuſti Imperatoris.

Pietatem in Deum, & parentes. Quæ pietas in Deum, ſibi diuinos, per ementita oracula, honores affingere, Parentis repudiare genus; Deum dici atque haberi velle, & inſtar ſupremi numinis ſacrificiis coli, & adorari? nec fuit ei pudori filium, ciuem, hominem diſſimulare.[c] Clemens Alexand. in exhort. ad Gentes, ridet eos qui auſi ſunt decimum tertium Deum Alexandrum conſtituere, quem mortuum Babylon arguit. Itaque laudat Theocritum Sophiſtam, qui poſt Alexandri mortem rideret deos factos ex hominibus. *Bono animo eſte ciues*, inquit, *quoniam videtis deos ante homines mori.* Quod autem de 13. deo dicit, id alij Philippo tribuũt, vt ſuo loco diximus, ſed redeamus ad Alex.

c Valer. Max. l. 9. c. 5.

XXVIII. In apotheoſi improborum. Qvæ pietas in matrem Olympiadem tot ſceleribus nobilitatam, & mariti parricidio inſignem, deorum immortalium numero adſcribi voluiſſe, diuiniſque honoribus celebrari? Quam pie Philippum vltus eſt, in cuius mortem conſenſit, vt in eius morte dicebamus. Quam præpoſtera in Hepheſtionem pietas, quem vbi Cleomenes homo ſceleratus, templo & ſacrificiis honoraſſet, & præteritas omnes culpas eius ignoſceret, & futuras. *Si enim ego*, inquit ad eum ſcribens, *in Aegyptum veniens templa rite abs te Hephæſtioni, vt heroi extructa inuenero, non ſolum ſi quid antea commiſiſti ignoſcam, ſed quantumcumque deinceps deliqueris, nihil tibi à me incommodi accidet.* Ita Arrianus l. 7. Hæc purgare oportuerat, aut defendere ineptos, qui Perſicum habitum, qui Macedonum neglectos ritus excuſant.

XXIX. *Corporis conſtitutio, pulchritudo, ſanitas.*

Alexandri corpus externa figura pulcherrimum fuiſſe ſcribit Arrianus, colore candido, qui in pectore & facie potiſſimũ purpuraſcebat, vt ait Plutarchus, qui ei erectam ceruicem, & oculorũ volubilitatem tribuit. Interni autem temperamẽti perfectionem docet, non illa ſolum laborum tolerantia, cui neminem habebat parem, illa integra ſanitas, quam in magna ſæpe inedia, in frequenti crapula, in diurnis nocturniſque vigiliis, ne tentatam quidem vnquam accepimus. Verum illa duo maxime, quæ in Plutarcho, & Curtio legimus. *Odorem*, inquit ille, *ex cute eius gratiſſimum afflaſſe, & os eius, totumque corpus reddidiſſe flagrantiam, quam interiores tunicæ retinebant, in commentariis Ariſtoxeni legimus.* In cauſa fuit fortaſſis feruidũ & igneum corporis eius temperamentum. Gignitur enim odoris ſuauitas, vt Theophraſti eſt opinio, concoctis à calore humoribus, vnde aridi & feruidi tractus orbis, plurima atque optima aromatum genera producunt, &c. Curtius autem hoc profert argumentum, quod cum corpus ſeptimum iam diem in locis feruidis, & æſtuoſis iacuiſſet exanime, nulla tabe, ne minimo quidem liuore corruptum inuentum eſt: ex quo, vt ſupra dicebamus, Plutarchus veneni opinionem refellit. Vigor quoque, inquit, Curtius qui conſtat ex ſpiritu, non deſtituerat vultum. Itaque Ægyptij, Chaldæique iuſſi corpus ſuo more curare, primo non ſunt auſi admouere velut ſpiranti manus. Deinde precati vt ius faſque eſſet mortalibus attrectare eum, purgauere corpus, repletũmque eſt odoribus, aureum ſolium, & capiti adiecta fortunæ eius inſignia. Denique Ptolemæus, cui Ægyptus ceſſit, corpus Memphim, & inde paucis poſt annis Alexandriam tranſtulit. Et de Alexandro hactenus: ad ſucceſſores tanti imperij, quoniam maior erat moles, quam vt vnus eam ſubire poſſet, tranſeamus.

Odoris flagrantia.

XXX. *Variæ de regni ſucceſſore ſententiæ. Perdiccæ.*

Babylone corporis Alexandri cuſtodes, in regiam principes amicorum, duceſque copiarum aduocauere. Secuta eſt militum turba cupientium ſcire, in quem Alexandri fortuna eſſet tranſitura. Perdiccas regia ſella in conſpectum vulgi data, in qua diadema, veſtiſque Alexandri, cum armis erant, annulum ſibi pridie traditum à Rege, in eadem ſede poſuit: quaſi prærogatiua ſuffragij, & iuris ſibi à Rege conceſſi in commune depoſita. Tum quæſtionem de conſtituendo, ac decernendo imperij huius principe propoſuit, cenſuitque Roxanes partum, ea ſextum iam menſem prægnans erat, expectandum eſſe; interea diſquirendum a quibus placeat tantam Rempub. adminiſtrari. Nearchus claſſis Alexandri hactenus præfectus, ait non expectandum nondum ortum regem, ſed eſſe à Barſine filium Regis, cui diadema dandum ſit. Ptolemæus vtrunque improbat, vt filios captiuarum, nec fas eſſe Macedonas, qui Perſas vicerint, eorum ſtirpi ſeruire. Sentit autem vt qui dudum Regis conſiliis adhibebantur, coëant; eóque quod maior pars eorum decreuerit ſtetur, duces præfectique copiarum his pareant.

Nearchi.

Ptolemæi.

XXXI. *Ariſtoni pro Perdicca ſuffragium.*

Aristonvs cenſuit Perdiccam pro Rege habendum eſſe, vtpote ab Alexandro ipſo electum, & traditione annuli deſignatum. Quod cum vniuerſi verum cenſerent, procedere in medium Perdiccam, & Regis annulum tollere iubebant. At is pudorem inter & cupiditatem hærebat, & cunctabatur, vt illi quod expetebat, peruicacius offerrent. Imprudens, qui modeſtiam potius in gratiarum actione, quam in tergiuerſatione non poſuerit. Nam continuo Meleager ab ipſo reliquos auertere conatur, & ſeditionem mouens ad prædam hortatur, theſauroſque regios diripiendos, quod regiarum opum populus ſit hæres. Iámque ipſum armatorum frequens globus ad prænunciatam prædam ſequebatur. Cum Macedo quidam Aridæo Philippo genito, Alexandri fratri ſuffragatur, eique iure gentium regnum deberi pronunciat. In quem mox concio vniuerſa conſentit, eumque regem pertinaci acclamatione declarant. Eum Meleager Perdiccæ infenſus, in medium adducit in regiam, quem mox milites Philippum conſalutant, Regem appellant.

Imprudenter recuſatum. Meleagri, qui turbas mouet. Exercitus in Aridæũ conſentit.

XXXII. *Principes deſtinant tutores naſcituro regi.*

Cæterum hæc vulgi vox erat, principum alia ſententia. Hi tutores deſtinant filio ex Roxane naſcituro Perdiccam & Leonatum, regia ſtirpe genitos. In Europa Craterum & Antipatrum res adminiſtraturos: tum exactum à ſingulis iuſiurãdum, fore in poteſtate Regis geniti Alexandro. Quibus animaduerſis Meleager ſupplicij metu ſecedit cum ſuis. Cedit quoque Aridæus principum autoritate conterritus. Sed rurſus in eum inclinante exercitu, reducitur, & veſtem fratris, quæ in Regia ſella poſita fuerat, induitur. Eum ſtatim Meleager armatus aſſectatur, magno

Aridæus timide fratri ſuccedit.

populi fauore, nihilque propius factum eſt, quam vt Perdiccas, eiuſque fautores, qui ad conclaue, in quo erat adhuc corpus Alexandri ſeceſſerant, id agente Meleagro, è medio tollerentur. Sed Perdiccas primum cum multo equitatu extra vrbem exit, & hoſtilem in modum ſæuit; moxque ſimulata reconciliatione cum Meleagro, trecentos, qui prima concione ſeditionem mouerant, & à Meleagro ſtabant, incautos oppreſſit, & ſimulata luſtratione exercitus, pedibus elephantorum contriuit, Philippo rege nec prohibente, nec autore, ſed euentum rei expectante, vt vel probaret factum vel damnaret: móxque Meleager damnata ſpe ſalutis, cum eius nomine, quem ipſe fecerat regem, in perniciem ſuam abutentes videret inimicos, confugit in templum, ac ne loci quidem religione defenſus, occiditur.

Diod. l. 18. 30. tantum dicit. — *Meleager occiditur.*

XXXIII. *Perdiccas imperij administrationem diuidit ſub Aridæo. Vmbratili rege.*

Perdiccas perducto in vrbem exercitu, concilium principum virorum habuit, in quo imperium ita diuidi placuit, vt Rex quidem Philippus Aridæus ſummam eius obtineret: Satrapæ autem & Principes, alij alias prouincias adminiſtrarent; Perdiccas cum Rege eſſet, copiiſque præeſſet quæ regem ſequebantur. Hæc pluribus Curtius, ex quo fere cæteri. Plutarchus in Alex. ait Perdiccam in ſumma fuiſſe poteſtate, Aridæo velut regni vmbra ſtipatum, vt qui medicamẽtis ab Olympiade mente debilitatus fuiſſet. Præterquam quod ex obſcura quadam muliere Philine, corpus vulgante natus fuerat.

XXXIV. *Hæ turbæ à Daniele deſignata.*

Et hæc fuerunt initia turbarum, quæ Alexandri mortem in eius imperio ſunt conſecutæ, quæ tanto ante prænunciatæ fuerant à Daniele. *Et cum ſteterit,* Alexander videlicet, *conteretur regnum eius, & diuidetur in 4. ventos cœli, ſed non in poſteros eius, neque ſecundum potentiam illius, qua dominatus eſt: lacerabitur enim regnum eius, etiam in externos, exceptis his.* Statum illum Alexãdri, Q. Curtij verba illa docent. *Expectauere eum fata dum Oriente perdomito, aditoque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, impleret. Nomen quoque eius & fama rerum, in totum propemodum orbem reges, ac regna diffudit, clariſſimique ſunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæſerunt.* Et paulo ante. *Adeo totum orbem nominis eius terror inuaſerat, vt cunctæ gentes, velut deſtinato ſibi regi, adularentur.* Hic ergo fuit Alexandri ſtatus, ſed tamen ſtatus in præcipiti, qualis in vertice rotæ eſſe poteſt. *Contritum eſt regnum eius*, dum abſciſſo capite, omnia tam vaſti corporis membra procubuere, & tot regulorum, dynaſtarum, tyrannorum pedibus conterenda obiecta ſunt.

c. 11. 4. — *l. 10.* — *Statum regni ſub Alexãdro.*

XXXV. *Eius diuiſio in 4. vẽtos.*

Divisionem porro in 4. ventos cœli, alio quoque iam loco idem Propheta prædixerat. *Fractum eſt cornu magnum, & orta ſunt 4. cornua ſubter illud, per 4. ventos cœli.* In Ægypto enim, inquit Hieronymus, primus regnauit Ptolemæus Lagi filius, id eſt ad meridiem. In Macedonia Philippus, qui & Aridæus, frater Alexandri id eſt ad Occidentem. Syriæ, Babylonis, & ſuperiorum locorum Seleucus Nicanor, id eſt ad Orientem. Aſiæ, & Ponti, cæterarumque in ipſa plaga prouinciarum Antigonus, id eſt ad Septentrionem. Hæc ſecundum totius orbis plagas dicimus. Sic ipſe. Quod autem ait Daniel, *non in poſteros eius*, regnum ipſius diuiſum iri, de filiis eius intelligendum eſt. Nam neque quem è Barſine ſuſcepit, quem Herculem ex Garbine nominat Iuſtinus, qui anno ætatis 17. à Polyperchonte occiſus eſt, neque quem Roxane edidit poſthumum Alexandrum, quem cum matre, & auia veneno Caſſander ſuſtulit, particeps regni eius fuit, nec omnino quiſquam aliarum vxorum, vel vniuerſi concubinarum gregis. Frater tãtum ex patre Aridæus, vmbra potius regis, quam Rex, vt ſupra ex Plutarcho diximus, primo quaſi vniuerſi ſucceſſor imperij creatus eſt: deinde quoquo modo in Macedonia, Antipatro dominante regnauit, vbi denique ab Olympiade cum Eurydice vxore occiditur.

c. 8. 8. — *l. 13.* — *Diod. l. 19.*

XXXVI. *Et in plura regna laceratur.*

Postremo *laceratum regnum* Alexandri docet l. 10. Curtius, qui decem prouincias, prima quaſi ſortitione factas, cum totidem Satrapis recenſet, quas quidam credidere teſtamento Alexandri fuiſſe diſtributas. Iuſtinus vero l. 13. tredecim, Diodorus l. 18. etiam plures. Illi denique externi, pręter Macedones quos propheta ſignificat, videntur eſſe Indorum reges, Alexãdro dedititij, Porus, Taxilles, Oxyartes Roxanes pater, aliique nonnulli, quos iidem ſcriptores memorant, qui deinceps regna, quibus erant præfecti, pro regibus gubernarunt: quod de cæteris quoq; omnibus eodem loco Iuſtinus affirmat. *Non magno poſt tempore*, inquit, *quaſi regna non præfecturas diuiſiſſent, ſic Reges ex præfectis facti, magnas opes non ſibi tantum parauerunt, verum & poſteris reliquerunt.* Idque ſcriptura non tacuit. *Et obtinuerunt pueri eius*

1. Mach. l. v. 9.

regnum vnuſquiſque in loco ſuo, & impoſuerunt ſibi omnes diademata poſt mortem eius, & filij eorum poſt eos annis multis. Quorum omnium hiſtoriam pertexere operoſiſſimum, miniméque neceſſarium, aut inſtituto noſtro conueniens foret.

XXXVII *Quæ regna deinceps explicãda.*

Ac ne quatuor quidem illorum primariorum, ſiue Satraparum, ſiue Regum geſta in annos ſingulos digerenda viſa ſunt. Nam neque Macedonas à principio in Annalibus digeſſimus, ſed tum ſuſcepimus cum ad Imperium pertinuere. Neque Aſiæ regnum in Antigono, ſexto ab hinc anno inchoatum diu ſtetit, ſed in eius filio Demetrio, qui ſeſe Seleuco genero ſuo regi Syriæ dedidit, terminatum eſt; aut potius Syriæ regno coniunctum. Itaque duo regna ſuperſunt, quæ ſola perſæpe deinceps à Scriptura memorantur, Syriæ & Ægypti, quorum illud Regnum Aquilonis, & Græcorum, hoc Regnum Auſtri appellatur.

Quæ à Scriptura memorantur.

Quæ duo regna, quoniam Annales noſtros ſacris literis in primis volumus famulari, deinceps perſequemur, cum Romano imperio paulatim augeſcente. In quod illa ipſa regna, quaſi maiora flumina in Oceanum tandem deriuata, & nomen & curſum ſuum amiſere. Qua in re Scripturam imitabimur, quæ Danielis 11. hæc duo tantum regna, ſub nominibus regnorum Auſtri & Aquilonis perſequitur. Qua de re Hierony. ibid. *Idcirco autem cætera regna dimittens, Macedoniæ videlicet & Aſiæ, tantum de Aegypti & Syriæ narrat regibus, quia in medio Iudæa poſita, nunc ab illis, nunc ab iſtis regibus tenebatur, & Scripturæ ſanctæ propoſitum eſt, non externam abſque Iudæis hiſtoriam texere, ſed eam quæ Iſraëlitico populo copulata eſt.* Res tamen Macedonicas, plurimis annis cum Romana Aſianaque hiſtoria vehementer coniunctas, prætermittere nec poſſumus, nec debemus.

XXXVIII. *Regnum Ptolemæi Lagi.*

Primvs omnium amicorum ac ducum Alexandri, Ptolemæus Lagi filius prouinciam ſortitus eſt Ægyptum, cum ea parte Africæ, quæ in ditione Macedonum erat. Eam illi prouinciam tradidit Cleomenes, qui Alexandriam iuſſu Alexandri ædificarat. Erat is homo improbus, quique multis iniuriis Ægyptios affecerat, vt teſtatur Arrianus l. 7. quo etiam factum eſt, vt Ptolemæus, qui alioqui non vulgari animi moderatione, ſapientiáque pollebat, præter eximiam fortitudinem Alexandro ſæpe probatam, tanto eſſet ei genti acceptior, tantoque faciliorem aditum inueniret ad parandum, ſtabiliendúmque ſibi, poſteritatique ſuæ regnum, in trecentos fere annos conſequentes. Eum Daniel illis verbis ſignificat. *Et confortabitur Rex Auſtri.* Qui vt ait ibi Hierony. vir prudentiſſimus, fortiſſimus, ac ditiſſimus fuit.

XXXIX. *Cuius filius fuerit.*

Dictvs eſt hic Ptolemæus, Lagi filius, ad differentiam aliorum multorum, qui eodem nomine deinceps appellati ſunt. Scribit tamen Pauſanias in Atticis, eum non Lagi filium fuiſſe, ſed Philippi, ex Arſinoë concubina, quæ ex Philippo grauida, ab eo tradita eſt Lago, & apud eum Ptolemæum enixa eſt, vt mirum ſit Iuſtinum dicere eum ex gregario milite, virtutis cauſa, ab Alexandro prouectum. Quomodo enim regio Macedonum ortus ſanguine, in gregariis eorum militibus cenſeri potuit? Eſt porro hic primus Ptolemæi annus, qui magna ex parte cum vltimo Alexandri concurrit, quemadmodum & poſtremus incidit in primum Ptolemæi Philadelphi filij eius: ſicque verum eſt quod ait Euſebius in Chronico, eum 40. annis regnaſſe: nec minus verum, quod alij affirmant, eum annos tantum 38. Ægyptiis præfuiſſe, computatis ſcilicet, vel excluſis extremis. Sed de Ptolemæo poſtea pluribus. lib. 13.

Quandiu regnarit.

XL. *Res à Dictatore in Sabinis geſtæ.*

Qvod ad Romanam rem attinet, repete lector memoria, quæ anno ſuperiore extremo diximus de anno hoc, in quo Dictator & Mag. Equitum Conſulum vices ſubiere, re contra Sabinos gerenda. Et anno quidem præterito res inchoata eſt à Dictatore, & Mag. equitum. Hoc autem, propter vtriuſque acerrimam contentionem, primo aliquantulum impedita; deinde Imperatoris ſapientia, & in milites humanitate non exiguum habuit incrementum. Rem egregiam, aut formidoloſam potius contentionem in pauca contractam ex Liuio libro 8. Sic habe.

Dictator vrbem auſpicij cauſa repetit.

Incertis auſpiciis itum erat à Dictatore in Samnium. Itaque monitus à pullario Dictator, repetendorum auſpiciorum cauſa Romam reuertitur, ſimulq; Magiſtro equitum denunciat, ne abſente ſe manum cum hoſte conſerat.

XLI. *Mag. ſter equitum pugnat iniuſſus.*

At Magiſter equitum Fabius cum poſt profectionem Dictatoris per exploratores comperiſſet, omnia apud hoſtes ſoluta eſſe, opportunitate rei bene gerendæ

ſollicitatus & gloriæ, quam ſibi Imperator præreptam vellet, iuueniliter cupidus, inſtruxit aciem, cum hoſte conflixit, & equite peditéque fortiter pugnante, victoriam obtinuit. Viginti millia hoſtium cæſa eo die traduntur: quin etiam tradidere nonnulli, bis abſente Imperatore cum hoſte pugnatum, bis victoriam eſſe relatam. Cuius felicitatis ne gloria in Dictatorem redundaret, neu ſpoliis ſuum ornaret triumphum, omnia cum armis hoſtilibus ſubiecto igne concremauit, & literas de re proſpere geſta, non ad Dictatorem, ſed ad Senatum miſit; præ ſe ferens ſe cum Dictatore victoriæ laudem minime communicare.

Dictatoris in Mag. equitum ſeveritas.

Et vincit.

H ic Papyrius vel Imperij ſui contemptu, vel violatæ diſciplinæ militaris zelo incitatus, vel detractæ ſibi per inuidiam militis ſui gloriæ dolore commotus, plenus minarum venit in caſtra. Cum interim Fabius conſcius audacis facti, & ſibi à Dictatore metuens, exercitum magno ſtudio ſibi conciliauit, & ab eo reddidit alienum. Poſtremo vitam fortunaſque ſuas militum fidei, virtutique permittens, à tota concione audiuit, bono eum animo eſſe oportere, neminem ei vim allaturum, ſaluis legionibus Romanis. Haud multo poſt Dictator aduenit, concionem conuocat, per præconem Mag. equi. Q. Fabium citat, & cum eo expoſtulat, quod incertis auſpiciis, turbatiſque religionibus dimicans, Rempub. in diſcrimen vocarit: quod ſpreto Dictatoris imperio, ſimul cum numine deorum, auſus ſit cum hoſte confligere.

XLII. Et exercitũ ſibi conciliat.

Dictator eũ accuſat.

A dversvs quæ Q. Fabio cum reſpondere haud facile eſſet, Papyrius redintegrata ira ſpoliari Magiſtrum equitum, ac virgas, ac ſecures expediri iuſſit. Iámque lictores veſtem Fabio lacerabant, cum is fidem militum implorans ad triarios ſe recepit, & ſimul tumultus in extrema concione excitatur, proxima interim irritis precibus Imperatorem ſollicitante. Cúmque præ ſtrepitu ac tumultu, nec ipſius Dictatoris, nec apparitorum eius vox audiretur, extracto per multas legatorum monitiones, ac preces tempore, nox certamini finem fecit. Cumque omnes affirmarent Papyrium contentione ipſa exacerbatum, infeſtius exarſurum poſtridie: Fabius clam è caſtris Romam profugit, & Patre autore M. Fabio, qui ter iam Conſul Dictatórq; fuerat, vocato extemplo Senatu, cum maxime conquereretur apud Patres vim atque iniuriam Dictatoris, ipſe infeſtus adeſt, in curiam infert ſe, & ibi iterata contentione, prehendi Papyrius Fabium iuſſit, fruſtra primoribus patrum, atque vniuerſo Senatu deprecantibus.

XLIII. Et capitis damnat.

Tumultuatur exercitus.

Mag equit. Romam fugit.

F abii pater irritas cernens, aduerſus durum Dictatorem, Senatus vniuerſi preces, Tribunos plebis appellans ad populum prouocat.

XLIV. Eius pater ad populũ prouocat.

Ergo ex Curia in concionem itur. Vbi Fabius ſenex aſpere primum Papyrij ſuperbiam, & crudelitatem increpat, qui tanquam ex hoſtium ducibus, ſic ex Romano imperatore victoriam, & triumphum petat: multaque in eam ſententiam vociferans, & filium plurimis cum lachrymis complectens, Deûm hominumque obteſtabatur fidem; & ſtabat pro eo maieſtas Senatus, fauor populi, tribunitium auxilium, memoria victoriæ. Ex parte altera imperium inuictum populi Rom. diſciplina rei militaris, & Dictatoris edictum pro numine ſemper obſeruatum, ſeuera maiorum exempla Fabio aduerſabantur. Et perſtabat in ſententia Papyrius Dictator, grauiſſimáque oratione demonſtrabat, quanta clades Reip. Rom. ex tanto violatæ diſciplinæ militaris exemplo pararetur.

C vm populus vniuerſus ad preces & obteſtationem verſus eſt, vt ſibi pœnam Magiſtri equitum Dictator remitteret. Tribuni quoque orare Dictatorem inſiſtunt, vt veniam errori humano, veniam adoleſcentiæ Q. Fabij daret; ſatis eum iam pœnarum dediſſe: iam ipſe adoleſcens, iam pater M. Fabius contentionis obliti procumbere ad genua, & iram deprecari Dictatoris.

XLV. Populus vniuerſus pro eo rogat.

Tum Dictator ſilentio facto; Bene habet, inquit, Quirites, vicit diſciplina militaris, vicit Imperij maieſtas, quæ in diſcrimine fuerunt, an vlla poſt hanc diem eſſent: non noxæ eximitur Q. Fabius, qui contra edictum Imperatoris pugnauit, ſed noxæ damnatus, donatur populo Romano: donatur Tribunitiæ poteſtati, precarium non iuſtum auxilium ferenti. Viue Q. Fabi felicior hoc conſenſu ciuitatis ad tuendum te, quam, qua paulo ante exultabas, victoria. Hæc, aliaque cum dixiſſet Papyrius, Magiſtrum equitum nihil ſe morari pronunciauit, dimiſſáque eſt concio, cum multa omnium lætitia, multiſque hinc Magiſtro equitum, inde Dictatori

Cur illum Dictator donat.

congratulantium vocibus.

XLVI. *Quæ inde vtilitas.*

Firmatvmqve imperium militare haud minus periculo Q. Fabij, quam ſupplicio miſerabili adoleſcentis Manlij videbatur. Itaque quamuis abſente Dictatore crebro Samnites mouerentur, & damnis etiam exercitum affeciſſent, quibus remedium adhiberi potuiſſet, nunquam tamen M. Valerius, qui legatus caſtris præerat, mouere ſe auſus eſt; & Q. Fabij memor, non tam vim hoſtium, quam trucem Dictatoris iram reueritus eſt. Quæ res etiam exercitum ab Dictatore iam alieniorem, quod populi precibus dediſſet Fabium, negatum ſuis, vehementius in odium concitauit, idque proxima contra Samnites pugna cognitum eſt. Cum enim Dictator exautorato Fabio, & vrbi præpoſito L. Papyrio Craſſo Mag. equ. in caſtra rediiſſet, Samnites poſtero die inſtructa acie ad caſtra acceſſerunt. Dictator contra ita Romanas copias ad pugnam inſtruxit, vt ſi ducis conſilia fauor ſubſecutus militum foret, debellari eo die cum Samnitibus potuiſſet. Verum à milite ceſſatum eſt, ac de induſtria, vt obtrectaretur laudibus ducis, impedita victoria eſt.

Exercitus in Dictatorem ira.

Et inde impedita victoria.

XLVII. *Lenit militem imperator.*

Qvod cum Papyrius ſenſiſſet, temperandum ingenio ſuo duxit, & ſeueritatem miſcendam comitati. Itaque adhibitis legatis, ipſe ſauciorum militum tentoria obiens, & ſingulos vt ſe haberent rogitans, curam eorum nominatim legatis, tribuniſque, & præfectis demandabat. Rem per ſe popularem ita dexter egit, vt medendis corporibus, animi quoque Imperatori reconciliarentur. Itaque refecto exercitu cum hoſte congreſſus, & præda militi denunciata, ita fudit fugauitque Samnites, vt ille vltimus eis dies conferendi ſigna cum Dictatore fuerit. Itaque pacem ab eo petunt: ille re ad Senatum reiecta, ſingula veſtimenta militibus, & annuum ſtipendium dare iuſſit. Ita deductus ex Samnitibus exercitus, Dictator triumphans vrbem eſt ingreſſus. Quem triumphum Capitolini Faſti Sigonij, & Onuphrij in annum V.C. 429. Non. Mart. referunt, quem ſequimur cum Stephano Pighio, Temporario, Gordono, & aliis. Etſi Onuphrius & Cuſpinianus hoc triumpho annum ſequentem inſignitum velint.

Moxque egregie vincit, ac triumphat.

XLVIII. *Demoſthenis in patriam reditus.*

Contigit hoc ipſo anno mortis Alexandri reditus Demoſthenis in patriam. Cum enim in Græcia Antipater pro Macedonibus, Laoſthenes pro Græcorum libertate pugnaret, ipſumque Antipatrum prælio victum Lamiæ obſideret, tota Græcia legati alij pro his, alij pro illis excurrebant, fautores ſuis partibus acquirere cupientes. Cum ergo Demoſthenes ſponte ſe legatis Athenienſium adiunxiſſet, & populos Græciæ contra Macedones libertatis oppreſſores excitaret, populus eo in patriam ſtudio delectatus, ei reditum decreuit; miſſáque Æginam ad eum triremi, ex Pyræeo in vrbem veniens, ab vniuerſa ciuitate ad portas effuſa acceptus eſt. Itaque ſibi gratulatus eſt Demoſthenes glorioſius ſe ab exilio, quam ipſum Alcibiadem rediiſſe, quod ciuibus non coactis, ſed ſponte reuocantibus in patriam, quam ſæpe oratione defenderat, reuertiſſet. Pecuniariam autem 50. talentorum mulctam, ei artificioſe condonarunt. Vide Plutarchum in eius vita.

ANNVS MVNDI 3731. SEXTAE AETATIS, 215. IMP. ALEX. 8. PTOLEMÆI LAGIDÆ ET ONIÆ PONT. 2. OLYM. CXIV. 2. ARCHONTE CEPHISODORO. V. C. 430. COSS. C. SVLPITIO LONGO. II. ET Q. ÆMYLIO CÆRETANO.

Vide Dionyſ. l. 2. p. 121. græ.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 322.

QVAMVIS Alexander ſuperiore anno defunctus, nunc regnare deſierit, diuiſo in multos ſucceſſores imperio; quia tamen Imperium, quod ab ipſo partum ac fundatum eſt, & ex vſu Chronologorum, atque ipſius etiam Scripturæ in Machabæorum libris Græcorum appellatur, nondum inchoatum eſt, donec res Aſiæ in Seleuci poteſtatem ceſſerunt; & familia Alexandri in Aridæo, Rege Macedoniæ eius fratre, & matre Olympiade quoquo modo ſtabat: nec ſe adhuc Alexandri duces aperte Reges dicebant, reliquum tempus ad Seleucum primum, ab Alexandro Imperij Græci fundatore duximus appellandum. I. *Imperium Alexandri cur dicatur eo mortuo.*

Oniæ quoque pontificis primum hoc anno ponimus. Ioſephum ſecuti, qui l. 11. extremo ait Iaddum, quem Ieddoam Scriptura vocat, eodem quo Alexandrum tempore obiiſſe, & Oniam filium ſummi ſacerdotij ſucceſſorem reliquiſſe: ei Genebr. 27. annos tribuit. Fuit autem hic Onias huius nominis Primus. *Nouus pontifex Onias.*

PTOLEMÆVS porro, vt ſcribit hoc anno Diodorus, ſub initium l. 18. Ægyptum citra periculum adeptus, humanum ſe regionis eius incolis exhibebat, & octo millibus talentûm potitus, conductis qui æra merentur, exercitum comparabat. Complures etiam amice erga illum propter æquitatem affecti, ad ipſum confluebant. Per legatos etiam cum Antipatro, qui in Macedonia rerum potiebatur, vt mox dicetur, ſocietatis fœdus iniuit, quod certo futurum ſciret, vt Perdiccas Ægypti Satrapiam ſibi adimere conaretur. Poſteaquam enim Perdiccas regias copias, regnique adminiſtrationem, & tutelam adeptus eſt, vniuerſum Alexandri imperium affectans, Cleopatram Alexandri magni ſororem ſibi iungere properat, Olympiade eius matre affinitatem non aſpernante. Harum enim autoritate & gratia, ſummam rerum poteſtatem ſibi à Macedonibus conciliatum iri ſperabat. II. *Ptolemæum regnum Ægypti ſtabilit.* *Perdiccas vniuerſum imperium Græcorum affectat.* *Vt ait Iuſt. l. 13.*

INTEREA vero vt Antipatrum, nihil ab ipſo metuentem opprimeret, filiam eius Nicæam duxit vxorem. Itaque conſilio cum ſuis inito, in quo Aridæus, & Alexandri magni filius, quibuſdam viſum eſt bellum in Macedoniam transferendum eſſe, quod Macedonia totius Imperij fons & caput eſſet, (vbi rerum potiebatur Antipater, cui non ſatis cum Olympiade conueniebat) & Aridæo & Perdiccæ in odium Antipatri fautura eſſet. Sed in rē potius viſum eſt ab Ægypto incipere, ne in Macedoniam profectis, Aſia interea à Ptolemęo occuparetur, ſicq; expeditionem Macedonicam impediret. Verum hæc Perdiccæ conſilia Antipatro, per Antigonum ſibi amicum patefacta ſunt. Antigonus enim inſidiis à Perdicca appetitus, clam cum Demetrio filio ex Aſia in Europam ad Antipatrum profugerat. III. *Cogitat Antipatrum opprimere.* *Et Ægyptum prius occupare.* *Eius conſilia Antipatro patefiunt.*

EO nuncio Antipater cum Cratero deterriti, bellum, quod ipſis cum Ætolis erat, quam commodiſſime poſſunt in præſentia componũt, & copias in Aſiam quã celerrime tranſportari curant, vbi Præfecturam Aſiæ Craterus accepturus erat, Europæ autem Antipater. Mitti etiam placuit legatos ad Ptolemęũ, Perdiccæ maxime infenſum, ipſiſque amicum, & iiſdem inſidiis appetitum, ſocietatis iungendæ cauſa; quæ Ptolemæo libentiſſimo iuncta eſt. Interea Perdiccas rebus in Aſia compoſitis, iter Ægyptum verſus intendit. Sed Ptolemæus nõ ſocietate ſolum Antipatri fortis erat; ſed terminos etiam imperij, acquiſita Cyrene vrbe, ampliauerat, factuſque iam tantus erat, vt non tam timeret hoſtes, quam timendus ipſe hoſtibus eſſet. Nec res vltra hoc anno inter Perdiccam & Ptolemæum progreſſa eſt. IV. *Antipatri & Crateri conſilia cõtra Perdiccam.* *Societatem cum Ptolemæo ineũt.*

HOC ipſo anno Lamiacum bellum ſuperiore anno inchoatum perfectum eſt. Athenienſes enim & Ætoli cum Alexandri edicto de reſtituendis exulibus repugnarent, vt diximus, nec eius potentiæ aperte reluctari auderent, clam per Leoſthe- V. *Lamiacum bellum.*

nem quendam Athenienſem copias contrahebant; quam rem Harpali pecuniæ, & Aſiani milites exautorati, qui ad Tænarum promontorium Peloponneſi commorabantur, valde promouebant. Verum vbi de Alexandri morte certo conſtitit, populus ex profeſſo in bellum incubuit, & belli ducem Leoſthenem creauit, armis, pecuniiſq; inſtruxit, & in Ætoliam miſit, vbi is 7. armatorum millibus auget exercitum, & vicinos populos ad bellum Macedonibus inferendum, & Græciam in libertatem vindicandam per legatos inuitat. Idem Athenienſes oratorum ſuorum opera faciebant. Hyperidem enim, præſtantem in dicendo virum, & Macedonibus infenſum in Peloponneſum mittunt, vt eam regionem ad belli ſocietatem perduceret, cum interea Pytheas pro Macedonibus declamaret. Exulabat tum Megaris Demoſthenes, qui ſe vltro Hyperidi ſocium adiunxit, & Syciona, Corinthum, Argos, cæteraſque ciuitates Athenienſibus adiunxit. Ob quod factum miſſa ab Athenienſibus obuiam triremi, ab exilio, vt ante dixi, reuocatus eſt. Maximus ergo exercitus conflatus eſt, adeo vt ducentarum & quadraginta nauium claſſis ad bellum eſſet inſtructa, vt tradit Diodorus, quo nunc maxime vtimur. *lib. 18.*

Morte Alexandri innaleſcit. *Et Oratorum vtrinque ſtudio.*

VI. *Antipater prælio à Græcis victus.*

ANTIPATER hoc apparatu territus, vndique auxilia contrahere conatur. Craterumque in primis, qui cum multis millibus, miſſione ab Alexandro accepta, è Cilicia in Europam traiicere parabat, ad ſe euocat. Interea cum 13 millibus Macedonum, & ſexcentis equitibus, (rarus enim tunc erat domeſticus miles, propter ſupplementa copiarum, nuper in Aſiam miſſa) claſſe centum & decem nauiũ in Theſſaliam tranſit. Cúmque Theſſali, qui maxime equitatu valebant, ei ſeſe à principio adiunxiſſent, mox facti pœnitẽtes communi Græciæ exercitui ſe dediderunt. Quo facto Macedonum parte valde debilitata, & Græcorum roborata, Antipater prælio victus, cum nec acie iterum dimicare, nec tuto Macedoniam repetere poſſet, Lamiam Theſſaliæ vrbem adit, ibique ſuppetias ex Aſia præſtolatur.

Lamiæ ſe includit.

VII. *Vbi à Græcis duce Leoſthene obſidetur.*

LEOSTHENES continuo cum omnibus copiis Lamiam obſidet, & ad pugnam Macedones laceſſit, & vrbem munitiſſimam haud facile expugnari poſſe ſentiens, eam commeatu intercludere, & hoſtem exitu prohibere parat. Cum improuiſi erumpũt Macedones, præliumq; cum Græcis committunt in ducẽda foſſa occupatis. Cumque Leoſthenes ſuis opem ferret, ſaxo in capite ictus corruit, tertio die moritur, eique Antiphilus ſufficitur. Interea Antipater in omnem auxiliorem ſpem intentus Leonnatum, cum 20. fere millibus peditum, & equitum duobus millibus, & quingentis in Macedonia celeriter contractis, per Theſſaliam in hoſtes duxit; tum Græci ſoluta obſidione in eum copias educunt, vt prius cum eo confligerent, quam ſe Antipatro coniungeret. Committitur pugna, & Theſſalorum equitum maxime virtute Leonnatus vincitur, multiſque vulneribus confectus occumbit. Poſtridie Antipater cum agmine ſuo ſe victis adiungit, duplici nomine lætus, & quod copiis auctus eſſet, & quod Leonnatus, ei futurus æmulus, occidiſſet.

Pro eo pugnat Leonnatus & vincitur. *Soluta obſidione ſe victus coniungit.*

VIII. *Græci claſſe bis victi.* *Craterus cũ copiis ſe iungit Antipatro.* *Et Græcos vincunt.*

INTEREA Græci claſſem augent, & cum Macedonica, quæ Clytum habebat præfectum, congreſſi, bis prælio ad Echinadas inſulas funduntur. At Craterus cum copiis non pœnitendis Macedonum atque Perſarum venit in Theſſaliam, & iunctis cum Antipatro, cui primas vltro detulit, caſtris, ad Peneum flumen conſedit. Ibi coniunctæ Macedonum copiæ, peditum grauis armaturæ ſupra 40. millia, ſagittariorum & funditorum tria millia, & equitum quinque millia reperta ſunt. Græcorum autem copiæ longe minores erant. Multi enim partim in obſidione Lamiæ; vt Ætoli, partim aliquanto poſt defluxerant, vt ſumma ad 25. millia peditum, & equitum tria millia & quingentos aſcenderet. Itaque de ſumma rerum prĕlio decernere nolebant, donec ſui ex vrbibus reuerterentur: ſed ab Antipatro coacti in certamen veniunt, & Theſſalorum equitum virtute, Macedonibus propemodum pares è prĕlio diſcedunt. Cum tamẽ plures è ſuis quam Macedones amiſiſſent, inito concilio, an poſt ſuorum reditum redintegraturi eſſent prælium, an de componendo bello legatos iam tum miſſuri,

IX. *Cum iis pacem init Antipater.*

DECRETVM eſt pacem quærendam, legatique ea de re ad Antipatrum miſſi: qui vt tot populos à ſe inuicem diſiungeret, non communem cum omnibus pacem, ſed cum ſingulis per legatos agere voluit. Id cum Græci reſpuerent, Antipater cum Cratero Theſſaliæ vrbes obſidebant, & vi capiebant, Græcis opem ferre non valentibus. Itaque coactæ ſingulæ ciuitates pacem petere, eam Antipater benigne

æquis conditionibus conceſſit.

Athenienſes autem & Ætoli omnium inimiciſſimi Macedonico nomini, quique primi Lamiacum bellum conciuerant, à ſociis derelicti, cum ducibus ſuis de bello fruſtra conſultant, Antipatro in Athenienſes vim omnem belli conuertente. Itaq; pacis cauſa Demadem mittunt ad Antipatrum, qui negat ſe alia conditione pacem Athenienſibus conceſſurum, niſi omnia ſua eius poteſtati permitterent. Qua ſcilicet nuper conditione Antipatro Lamiæ incluſo, ſe pacem facturos Athenienſes eius legatis reſponderant. — *Demosthenis et Ariſtotelis fuga. Ad quam compellit Athenienſes.*

X. *Et quibus conditionibus.* Cvm ei conditioni coacti acquieuiſſent, perhumanum ſe illis Antipater exhibuit. Ad duo tamen & 20. millia, Plutarch. in Phocione ſupra 12. millia, tenuiorum in Thraciam è patria transtulit; reliquis Solonis legibus vrbem adminiſtrare iuſſis. Præfectum quoque Menyllum cum præſidio, qui rerum nouarum molitionibus obſiſteret, recipere ſicut coacti; quod Plutarchus in vita Demoſth. Boëdromione menſe factum ſcribit: in Phocione, die 20. quo myſteria Eleuſine celebrantur, qui menſis Auguſto Romanorum reſpondet. Cæterum Halycar. in Dinarcho ſub Philocle, qui mox Archon fuit, hæc Athenienſibus contigiſſe tradit. Supererāt Ætoli, qui ſe impares viribus agnoſcentes, deſerta magna ex parte Ætolia, in auia ſe montium loca receperūt, vbi & locorum natura, & arte muniti, grauiſſimis damnis Macedones, à quibus bello petebantur, afficiebant: quos etiam niues & frigidum anni tempus vexabant; cum Antipater intellectis ab Antigono Perdiccæ conſiliis, pacem cum illis, vt diximus, quoquo modo compoſuit, ſperans expeditis maioris momenti cum Perdicca negotiis, ſe illos fortunis omnibus euerſurum. Sicque bellum Lamiacum cum præſenti, vt apparet, anno terminatum eſt. — *Quid cum Ætolis geſſerit.*

XI. *Demoſthenes Athenis fugit.* Mvtata porro celeriter Athenienſium fortuna, res quoque Demoſthenis illico in deterius conuerſæ ſunt. Audi enim Plutarch. in eius vita. *Non licuit ei à reditu diu frui patria, ſed conuulſis illico Græcorum cœptis, cum allatum eſſet Antipatrum & Craterum contendere Athenas, Demoſthenes cum ſuis occupauerunt clam vrbe excedere*, vt qui ſibi conſcius eſſet ſe omnibus ingenij, ac linguę viribus, populum domi foriſque aduerſus Macedones concitaſſe. Eos populus, ex Demadis rogatione, rei capitalis damnauit, tanquam publicæ rei in grauiſſimis eius difficillimiſque temporibus deſertores. Aliis alio dilapſis, Demoſthenes primo Troëzenē ſe contulit, poſtea Macedonum violentiam, & Troëzeniorum imbecillitatē veritus, in Calauriam, quæ modica eſt in Troëzenio ſinu inſula profectus eſt, vbi proximo anno, vt dicemus interiit.

XII. *Ariſtotelis Athenis fugit. Et cur.* Hoc eodem anno Ariſtoteles cum tredecim annis docuiſſet Athenis, vt tradit Laërtius, ſchola ſua & docendi munere Theophraſto relicto, clam in Chalcidem cōceſſit. Dionyſius quidem ad Ammæum ait Ariſtotelem duodecim annos in Lyceo ſcholas habuiſſe, decimotertio vero, Alexandro mortuo, prætore Cephiſodoro Chalcidem migraſſe, ſed res eodem redit. Furtiui autem diſceſſus cauſam afferunt, quod ab Eurymedonte Hierophanta impietatis accuſatus eſſet, ſiue vt Phauorinus in omnimoda hiſtoria refert, à Demophilo, quod hymnū in Hernicam ſcripſiſſet, cum eius concubinam duxiſſet vxorem, eique gaudio elatus ſacrificaſſet, vt Athenienſes ſolerent Eleuſinæ Cereri. Quæ quantam mereantur fidem, viderint qui prodidere poſteris. Non eſt incredibile aliquid ab ipſo dictum in deorum ſuorum contumeliam; qui perſuaſum haberet vnum eſſe principem, vnum cœli naturæque totius authorem. Probabilius porro eſt clam Athenis profugiſſe, quādo & alij Antipatri, & Macedonum metu inde ſe proripuere. Nam qui infenſum habuerat Alex. propter Calliſthenem, ſibi ab eius hæredibus, in quorum manus venturæ eſſent Athenæ, metuebat. Cęterum cum ad tertium & ſexageſimum annum viuendo peruenerit, vt affirmat Dion. oportet eum ſequenti anno, ſicut & Demoſthenē obiiſſe. — *Cauſa probabilior.* — Ibid.

XIII. *Romana res.* In Italia Samnites, pro pace quam quærebant, annuas inducias retulerunt, quas ne ſancte quidem coluerunt, poſtquam Papyrium magiſtratu abiiſſe didicerūt, ſed erexerunt animos ad bellum, cū ſe recens Apuli eis contra Romanos adiunxerunt. Sulpitio ergo Samnites, Apuli Æmylio, ſiue Aulio, vt in quibuſdam annalibus appellatur, ſorte euenerunt; nec tamen res vlla memorabilis acta. Nocturnus terror vrbem inuaſit, & ad arma excitauit, ſic vt Capitolium atque Arx & mœnia portæque plenæ armatorum fuerint: prima autem luce nec autor, nec cauſa terroris comparuit; dæmone mortales ſibi obnoxios pro arbitrio ludificante.

ANNVS MVNDI 3732. SEXTÆ ÆTATIS 216.

IMPERII ALEXANDRI 9. PTOLEMÆI LAGI 3. ONIÆ PONTIF. 3. OLYMPIAD. CXIV. AN. 3. ARCHONTE ATHENIS PHILOCLE. VRBIS CONDITÆ 431. COSS. Q. FABIO RVLLIANO, ET L. FVLVIO CVRVO. A. CORNELIO ARVINA DICTATORE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 321.

I. *Res anni huius.*

MVLTIPLICI clarorum virorum morte, tam pacis quam belli artibus inſignium, nobilitatus eſt hic annus. Perdiccas quippe ducum Alexandri clariſſimus atque potentiſſimus, penes quem reges Macedoniæ Aridæus, & Alexandri filius, cum regiis copiis erant, in Ægypto à ſuis interfectus eſt. Craterus quoque Alexandro chariſſimus, & Neoptolemus, quibus etiam Polyſperchonta Iuſtinus addit; niſi potius Polyſperchonta pro Cratero per imprudentiam ſumit, repugnante Diodoro, Æmylio, Plutarcho, reliquis. Poſtremo Philoſophorum, atque Oratorum in Græcia clariſſima lumina Ariſtoteles, atque Demoſthenes è viuis abierunt. Sed quæ publicam rem magis attingunt prius tangenda ſunt, quam priuata funera inſpiciamus.

II. *Funus Alexandri in Ægypto celebratum.*

Scribit Diodorus Alexandri funus biennio ab Aridæo maximis ſumptibus apparatum, magnificentiſſima pompa Babylone, in Ægyptum delatum: magnificentiam currus illius apud eundem luculenter deſcriptam reperies, hoc ipſo anno. Ptolemæus in honorem Regis, ei cum exercitu ad Syriam vſque obuiam proceſſit, & acceptum corpus maxima cura proſecutus, ei delubrum Alexandriæ conſtruxit, & pro dignitate exequiis, ludiſque funebribus honorauit. Nec iniuria, vt qui eum genere proxime ac conſanguinitate contingeret. Nam vt autor eſt Arrianus,[a] & Pauſanias,[b] Macedones Ptolemæum re ipſa Philippi filium, verbo autem Lagi fuiſſe exiſtimant. Eius enim matrem vterum ferentem à Philippo Lago vxorem datam ferunt. Ita Pauſanias. Hoc autem facto præter ſingularem, qua erga omnes vtebatur humanitatem, & rerum gerendarum prudentiam, qua pollebat, omnium ſibi Macedonum animos conciliauit, & ad ſe tuendum contra imminentes Aridæi regis copias adiunxit. Cum contrà Perdiccæ odium arrogantiæ, quam vires hoſtium plus noceret. lib. 8.

a l. 1. p. 15. græ lat.
b l. 1. p. 5.

III. *Perdiccas in Thraciā mittit Eumenem cum Neoptoleme.*

Interea Perdiccas cum expeditionem in Ægyptum pararet, Eumenem virum fide, ac fortitudine præſtantem, quique Philippo ſeptem annos, Alexandro tredecim à ſecretis fuerat: regiæque familiæ, quam Perdiccas tuebatur, erat addictiſſimus, Eumenem inquam ad Helleſpontum præmiſerat, cum idoneis copiis, in quibus erant Alcetas Perdiccæ frater, & Neoptolemus, vnus de primariis Alexandri ducibus, & princeps armigerorum eius, vt Antipatrum & Craterum traiectu in Aſiam prohiberet; ſed illi iam cum Macedonicis copiis traiecerant. Quo cognito Eumenes, diſſimulans apud ſuos, contra quos duceret, deuiis itineribus, ad hoſtem peruenit, & prius in aciem eduxit exercitum, prælium que commiſit, quam milites ſui ſcirent cum quibus arma conferrent, vt ait Æmilius Probus in Eumene. Verum id paulo poſt contigit: certum eſt enim ex Diodoro, Plutarcho, Iuſtino, Eumenem prius contra Neoptolemum feliciter pugnaſſe.

IV. *Qui inter ſe pugnant. Neoptolemus victus ad Antipatrū fugit.*

Nam Neoptolemus indignum ratus ſua dignitate Eumeni ſubeſſe, quem videlicet contemnebat, dictitans cum clypeo ſe & haſta, Eumenem cum ſtylo & tabellis Alexandrum ſecutum, vt Plutarch. in eius vita. Itaque inſidias ei ſtruere cœpit. Clam enim miſſis ad Antipatrum nunciis, ſocietatem cum illo pactus eſt; ſed fraude detecta, ad manus conſerendum adactus, & copias fere omnes amiſit, & parum à

Diodor.

cæde abfuit, & ex fuga collectis trecentis equitibus ad Antipatrum ſe contulit, & Craterum: qui paulo poſt per legatos Eumenem ad ſe pertrahere, ingentibus promiſſis fruſtra conati ſunt. Cum enim ei antiquior eſſet rebus omnibus data Perdiccæ fides, prælium ineundum fuit. Verum cum Craterus omnibus Eumenis copiis eſſet acceptiſſimus, prouideretque Eumenes, ſuos ægre contra illum pugnaturos, rumore vulgauit Neoptolemum iterum ingruere, & Pigrem cum Cappadocũ & Paphlagonũ equitatu, (in Cappadocia enim pugnabatur. Æmylius Probus apud Helleſpontum:) & in acie cõtra Craterum non Macedonas, ſed Perſarum & Phœnicum equites oppoſuit: contra quos pugnans Craterus ex equo deiectus, ſemianimis à Gorgia Eumenis duce conſeruatus eſt, vt ſcribit Plutarchus in Eumene. Diodorus tamen ait eum, cum in terram ab equo ceſpitante fuiſſet excuſſus, ibi in confuſo denſóque equitum globo ignotum proculcatum, ignobili exitu vitam fuiſſe.

Crateri mors.

INTEREA armis odiiſque infeſti Eumenes & Neoptolemus acerrime inter ſe concurrũt; mox ſtrictis gladiis, & remiſſis habenis, mutuo ſibi manus iniiciunt, detrahunt caſſides, & diuellunt ex humeris loricas. Dum ita ſe inuicem lacerant, equis ſimul ſubterfugientibus in terram delapſi, & connexi prehendunt alter alterum, colluctantúrque. Inde Eumenes priori aſſurgenti Neoptolemo poplitem ſuccidit, maturauitque attollere ſe in pedes. Neoptolemus altero innixus genu, altero afflictus ſtrenue ex inferiore loco dimicabat, ſed vulnera non inferebat lethalia: percuſſus autem ſecundum collum concidit, elanguitque. Quem dum Eumenes ex ira & vetere odio ſpoliat, atque increpat dictis, gladio, quem adhuc tenebat, imprudentem ad extremam loricam vulnerat: ſed ictus debiliter adactus, terruit magis, quam læſit Eumenem. Hæc Plutarch. quibus ſimillima Diodor. Atque ita Eumenes victoria potitus eſt, cæſis duobus hoſtium, & dudum Magni Alexandri primariis ducibus.

V. *Eumenis cum Neoptolemo certamen.*

Neoptolemi cades.

HÆC dum in Aſia fiunt, in Ægypto Perdiccas contra Ptolemæum bellum gerit. Fallitur enim Diodorus, atque ſecum ipſe pugnat, dum ait Perdiccam audita Eumenis victoria, confidẽtiorem factum ad expeditionem in Ægyptum. In Ægypto enim iam erat, & victoriæ nuncius, vt ipſe fatetur, non niſi poſtridie mortis Perdiccæ allatus eſt, aut, vt ait Plutarchus, poſt duodecim ab eius morte dies: quam Diodorus pluribus refert. Summa hæc eſt.

VI *Perdiccæ in Ægyptum expeditio.*

Perdiccas non procul Peluſio caſtra poſuerat, vbi & exercitum, in repurgãda veteri foſſa, irrito labore fatigauit, Nilo eius opera incremẽtis ſuis labefactante. Inde clam ſub veſperam caſtris motis, ad oppidum venit Nilo vicinum, cui nomen erat Murus Camelorum. Id quoque fruſtra obſedit, Ptolemæi milite, ad loci propugnationem illapſo. Ergo damnis & ignominia plenus, in caſtra ſua reuerſus, ea noctu mouet, & tacito itinere, in regionem quandam venit Memphi aduerſam, vbi Nilus in duas partes ſciſſus inſulam efficit, quæ & caſtra & exercitum maximum recipere queat. Eo dum parat traiicere copias, ſupra duo millia ſuorum tam amnis profunditate, quam armorum & corporũ pondere, & belluarum voracitate amittit.

Imprudenter ſuos vexat.

QVO facto efferati in eum Macedones, duce Pythone, vno de primariis Alexandri amicis, vel Seleuco, & Antigono, vt ait Probus, noctu eius tentorium inuadunt, eumque obtruncant, & Ptolemæo ſe dedunt. Atque ita qui ſe totius Alexandræi imperij hæredem fore ſperabat, tertio ab eius morte anno, in magno omnium odio extinctus eſt; aduerſario cum magna omnium gratia victoriáque derelicto.

VII. *A quibus occiditur.*

NEC ſane mirum: nam, vt ex eodem Diodoro conſtat, Perdiccas ad cædes propenſus erat. At Ptolemæus etiam cum hoſtibus humanitate certabat. Nam quos ex Perdiccæ exercitu fluctus hauſerant, & ad eius caſtra eiecerant, exequiis honorifice actis, oſſa ad amicos & neceſſarios eorum remiſit. Ille hoc moliebatur vnum, vt remotis ab imperio cæteris ducibus, ſolus per vim regnum teneret. Hic ſua prouincia atque adminiſtratione contentus, omnium ſibi beneuolentiam benefactis conciliabat. Ille conſilia per ſe ſibi capiebat, & omnibus inſciis quo tenderet, caſtra noctu mouebat. Hic libenter conſilia cupiebat, & ſententiæ dicendæ libertatem ducibus integram relinquebat.

Antitheſis Perdiccæ, & Ptolemæi.

ILLE imprudenter laboribus milites periculiſque obiiciebat; hic prudenter loca opportuna bello, validis præſidiis, omnique telorum, ac commeatus genere occupabat; quo fiebat vt ei omnia recte ſuccederent, omnes eum diligerent, ad eum

VIII. *Ptolemai prudentia.*

confugerent, pro eo defendendo mori parati eſſent. Ille contra paſſim deſertus à ſuis, ac tandem obtruncatus eſt. Sed illud quoque moderationem animi Ptolemæi prodidit, quod occiſo Perdicca poſtridie congreſſis ad concionem militibus, deuectus eo Ptolemæus, Macedones ſalutat, commeatum ſubminiſtrat, & omnibus neceſſariis caſtra replet, tantamque omnium gratiam conſecutus eſt, vt Regum tutelam, & omne Perdiccæ imperium obtinere poſſet: id tamen non expetiit, ſed Pithoni & Aridæo conciliauit: qua tamen tutela Pithon mox abdicauit ſe: Macedones autem eam curam Antipatro commiſerunt. Eodem porro impetu Perdiccæ amicorum cæſi ſunt fideliſſimi, atque adeo ſoror Athalanta, quam vxorem duxerat claſſis eius gubernator Attalus: qui hoc nuncio accepto Peluſio ſoluens cum claſſe Tyrum venit, vbi ſubſiſtens collectos Perdiccæ amicos recreauit. *Animique moderatio.*

IX. *Damnantur Perdiccæ fautores, cuius curæ ſuccedit Antipater.*

Perdicca extincto delatus eſt nuncius victoriæ Eumenis de Cratero & Neoptolemo. Quod ſi pridie, inquit Diodorus, Perdiccæ mortem nuncius anteuertiſſet, nemo illi manus, propter ſucceſſus magnitudinem, auſus eſſet inferre, Perdiccæ quippe æmuli duorum ducum cæde valde debilitati erant. At illo extincto, quod reliquum erat Macedones Eumenem, & Alcetam Perdiccæ fratrem, aliosque qui cum eis erant, capite damnarunt, & contra eoſdem Antigonum cum Caſſandro filio ducem elegit Antipater, qui in Perdiccæ curam Macedonum electione ſucceſſerat. Cumque Antigonus in Aſia bellum parat, Antipater cum Regibus (Alexandri filiis, Hercule, & Alexandro poſthumo) Macedoniam adit, vt reges in patriam reduceret. Plutarch. ait Antipatrum cum Antigone delectos contra Eumenem.

X. *Antigonus Eumenem bello perſequitur.*

Antigonvs ergo Imperator Aſiæ declaratus, Eumenem in Cappadocia, quam ei dudum Perdiccas addixerat, bello perſequitur, vt Diodorus tradit, eique Plutarchus, & Probus conſentiunt. Licet Iuſtinus l. 14. eum in Europa, atque adeo circa Ætoliam fuiſſe dixerat. Ætolorum quidem meminit hoc anno Diodorus, ſed nihil ad Eumenem. Qui minime fractus animo, etiam bellum præparabat, optabátq; in campis Lydiis contra Antigonum ferro decernere, quod ab equitatu firmus eſſet; ſimul etiam quod Cleopatræ, quæ tum Sardibus erat, vt Iuſtinus notat, vires ſuas oſtentare geſtiret, & præcipuos copiarum ſuarum duces eius autoritate & voce confirmari, hoc ipſo quod à ſuis partibus ſororem Alexãdri Cleopatram ſtare cernerent. Verum illius ipſius adductus precibus, verentis ne calumniæ ſibi apud Antipatrum foret, ſuperiorem Phrygiam petiuit, hybernauitq; Celænis. Ita Plutarch. ex quo intelligitur reliqua, quæ ad Eumenem pertinent, huius anni non eſſe, quod innuit Diod. cum ait Antigonum ex hybernis copias contra Eumenẽ contraxiſſe. l. 18.

XI. *Ptolemæus Phœniciã, & Cœleſyriam acquirit.*

Sed Ptolemęus iamdudum nos ſe vocat; qui interea non contentus paratã Ægyptum poſſidere, Perdicca cæſo, & Antipatro cum regiis copiis, à ſe in Macedoniam amandato; animaduertens Phœniciam, & Cœleſyriam Ægypto perquam commodè adiectum iri, operam dedit, vt illis prouinciis potiretur. Nicanorem igitur vnum ex amicis ſuis, ducem creat, & cum iuſtis illuc copiis mittit. Is expeditione in Syriam facta, Laomedontem regionis Satrapam capit, Syriamque totam in poteſtatem redigit. Ita Phœniciæ quoque vrbes ſubigit, præſidiiſque munit, & operoſa intra breue tempus expeditione perfunctus, in Ægyptum redit. Ita Diodorus in fin. huius anni, quibus conſentiunt, quæ Ioſephus Iudæis contigiſſe ſcribit: qui tamen non meminit in hac expeditione Nicanoris qui & Seleucus dicitur, & poſtea Syriam & Babylonem proprio nomine tenuit. Euſeb. quoq. in Chronico de Iudæis eadem refert in præſentem annum tertiũ Olym. centeſimæ decimæ quartę. *Opera Nicanoris.* init. l. 12.

XII. *Et in illis Iudæos ſabbato quieſcentes.*

Iosephvs ergo cum plurima damna vrbibus illata dixiſſet, ex contentionibus principum, qui Alexandrum ſecuti fuerant. Idem totam Syriam paſſam fuiſſe ait ſub Ptolemæo Lagi. *Quem præter meritum,* inquit, *Soterem appellabant. Is & Hieroſolyma occupauit, dolo tamen circunuenta. Ingreſſus enim vrbem Sabbato, velut ſacrorum gratia, Iudæis nec arcentibus, quod nihil hoſtile ſuſpicarentur, & alioqui eum diem in otio & quiete agentibus, ſine difficultate potitus dominio, acerbe eam, & inclementer turbauit.* Sic ipſe. Qui id confirmat ex Agatharchide Cnidio, qui ſucceſſorum Alexandri res geſtas conſcripſit, qui ſuperſtitionem Iudæis exprobrat, quod propter eam libertatem amiſiſſent. Eadem alibi ex Agatharchide recitat. Vbi vocat Ezechiam Pontif. Iudæorum, qui vltro in Ægyptum cum Ptolemæo profectus ſit. Qui tamen non fuit ſummus Pont. neque enim vrbem & templum deſeruiſſet, etſi à Ioſepho vo- l. 1. contra Appionem

cetur ἀρχιερεύς. Verum id nonniſi ex Hecatæo refert, qui rerũ Iudaicarum peritus eſſe potuit, vt alienigena. Eadem ex libris Machabæorũ fidem accipiunt. Nam tunc quoque, mille fere homines,[a] qui die ſabbati noluerũt defendere ſe, interfecti ſunt.

[a] Vt patet ex 1. Mach. 2.32.33.

ADDIT porro Ioſephus, Ptolemæum multos Iudæos ex montano tractu, & Hieroſolymorum vicinia, Samariáq; & Garizin monte, in Ægyptum traduxiſſe, ibiq; ſedem figere iuſſiſſe. Huc faciunt quæ habet Ariſtæas in libello de 70. Interp. *Ille*, inquit, *Regis Philadelphi pater, vna cum Andrea ducens exercitum per Cœlem Syriam, atque Phœniciam, omnia ſibi ſubiecit. Nam hos quidem in coloniam, illos in prædam abduxit; cuncta terrore proſternens; adeo vt ex Iudæa hominum centum millia in Aegyptum deduceret. Ex quorum numero armatu electorum 30. millibus, eos in prouinciæ cuſtodiam diſpoſuit. Antea quoque & multi cum Perſis, atque inde alii cum ſociis, qui aduerſus Aethiopum regẽ, cum Pſammitico miſſi ſunt, venerant; ſed non tanta multitudine, quantam ſolus Ptolemæus Lagi deduxit. Nam ille viros quoſque ætate, atque robore præſtantes eligens armauit. Cæteram vero colluuionem, in coloniam inſtituit, ea mente, vt ſi quando milites ſui, ob bellorum neceſſitatem, inſoleſcerent, his eorum iactantiam compeſceret.* XIII. *Iudæi in Aegyptũ tranſlati.*

QVÆ autem ſubdit Ioſephus hic conſentanea poſterius aliquanto videntur contigiſſe, ſed ignorantia certi temporis his coget adiungere. *Et cum Hieroſolymitas*, inquit, *pertinaciſſimè iuriſiurandi fidem ſeruare compertum haberet, ex reſponſo quod Alexandri legatis poſt Darij cladem dederant, multa ex eis præſidia diſpoſuit per arces: & cum eis apud Alexandriam ius ciuitatis, pari cum Macedonibus conditione dediſſet, ſacramento omnes deuinxit, ſeruaturos fidem poſteris eius, qui tam multa ipſis crediderat. Non pauci propterea reliquorum Iudæorum ſponte in Aegyptum migrauerunt, partim vbertate terræ allecti, partim Ptolemæi erga ſuam gentem liberalitate.* Quæ fuerit hæc liberalitas non ſatis apparet, ſeruos tamen eos fuiſſe ſub hoc Ptolemæo, & quidem maximo numero, ex ipſomet Ioſepho conſtat, qui ſub huius filio Ptolemæo Philadelpho ait Iudæos Hieroſolymitas in Ægypto ſeruientes numero 120. millia liberos dimiſſos. Quæ liberalitas in eum eſſe poteſt, cui omnium pretioſiſſimam ſuſtuleris libertatem? XIV. *Ibi poſiti in præſidiis.*

HIC quoque annus Ariſtotelis & Demoſthenis morte inſignitur à Laërtio in vita Ariſtotelis, vbi ex Apollodoro in Chronicis refert Ariſtotelem, poſtquam tredecim annos in Lycæo docuiſſet, perrexiſſe Chalcidem, & tertio anno centeſimæ quartæ decimæ Olympiadis morbo periiſſe, cum eſſet ferme annorum ſexaginta trium: quæ habet etiam Dionyſius in Epiſt. ad Ammæum. Tot autem numerantur ab anno primo Olymp. 99. quando natum eum ſcribit Halycarnaſſeus. Sed pergit Laërtius, *quo etiam tempore Demoſthenes in Calabria defunctus eſt ſub Philocle.* Sic ibi, Sed manifeſtum erratum eſt, quod in Calabria dicatur defunctus,[a] cum Calauria dicendum ſit, vt recte quoq; Andreas Schottus noſter animaduertit, & ſequentia perſpicue docebunt. Nam Pauſanias in Atticis. *Ibi Demoſthenes*, inquit, *ex ære eſt, quem in Calauriam* inſulam Troezeni obuerſam Athenienſes exilij cauſa concedere coëgerunt, reuocatumque *paulo poſt*, iterum poſt cladem Lamiacam in exilium miſerunt. Quo tempore in eandem inſulam reuerſus, *hauſto veneno interiit.* Sic ipſe. Mela vero. In Troëzenio ſinu inſula eſt Calauria inter ignobiles, alias letho Demoſthenis nobilis. Meminit eiuſdem inſulæ Strabo l. 8. eiuſque circulum ait 30. ſtadiorum, & à continente freto 4. ſtadiorum diuidi. XV. *Mortis Ariſt. & Demoſth. tempus.* *Et locus Calauria.*

lib. 5.

[a] Et à Caſaub. omiſſum.

l. 2. c. 7.

IDEM ex Plutarcho certum eſt, ex quo hiſtoria mortis eius plenius habetur. Vbi inter alia; Aliis aliò dilapſis, circummiſit ad eos arripiendos Antipater ſatellites, quorum fuit Archias dux, quem Phygadotheram, quaſi exulum venatorem appellabant, & paulo poſt. Hic igitur Archias Hyperidem oratorem, Ariſtonicum Marathonium, & Demetrij Phaleræi fratrem Himeræum, ex Aiacis fano, quo Æginæ confugerant extractos, Cleonas miſit ad Antipatrum, vbi interfecti ſunt. Hyperidi linguam quoque tradunt exciſam. Inde ad Demoſth. quem in Calauria ſedere ſupplicem in delubro Neptuni acceperat, nauigiis actuariis traiecit. Vt deſcendit cum Thracibus ſatellitibus ſuaſit vt ſurgeret, ac ſecum pergeret ad Antipatrum, nihil ei mali metuendum eſſe. Sed ille, ſuſtine parumper dum nonnihil domum ſcribam. XVI. *Modus mortis Demoſthenis.* *Mors Hyperidis.*

SIC fatus receſſit in interiora templi, & ſumpto libello quaſi ſcripturus, Calamum (imbutum veneno) ori admouit; quem mordens, vt in cogitando, & ſcribendo aſſueuerat, aliquantum temporis ita Calamum tenuit: tum caput obuolutum reclinauit, & aliquanto poſt cum ad abeundum vrgeretur, ad aram tranſiens cõcidit, XVII. *Demoſth. veneno ſe interimit.*

& cum gemitu animam efflauit. Et paulo poſt. *Deceſſit decimo ſexto die menſis Pyanepſionis, quem diem ſacris Cereris triſtiſſimum agẽtes in templo Deæ ieiunant fœminæ. Et paulo poſt populus Athenienſis meritum honorem habens, ſtatuam ex ære poſuit. &c.* porro mẽſis Pyanepſion Octobri dicitur reſpondere. Fuit autem hic annus ætatis Demoſthenis ſexageſimus: tot enim ab anno vltimo nonageſimæ nonæ Olympiadis, ad tertium centeſimæ decimæ quartæ numerantur computatis extremis, & omnino quindecim Olympiades. A. quoque Gellius 60. annos Demoſtheni attribuit.

XVIII. *Mors Ariſtotelis.* Q v o d ad mortem Ariſtotelis, eadem cum Laërtio narrant Halycarnaſſeus, Ammonius, & Strabo, qui l. 10. Chalcide inſulæ Eubœæ Metropolim commoratum, & defunctum tradit. Suidas ait eum obiiſſe *aconito hauſto, quod ob Hymnum in Hermiam eunuchum ſcriptum, in ius vocatus eſſet. Alij morbo deceſſiſſe dicunt anno ætatis ſeptuageſimo.* Sic Suidas. Cauſam mortis eandem illi quam Demoſtheni crediderim, vt ſupra ſignificauimus. Nec inuenio qui ſcribat vulgo iactatam fabulam, de Ariſtotele ſe in mare abiiciente, quod reciprocos illius curſus, atque æſtus capere non potuiſſet. *Primus Bibliothecam conſtruxit.* Scribit l. 13. Strabo, Ariſtotelem ſuam Bibliothecam, & Scholam Theophraſto reliquiſſe. *Primus omnium*, inquit, *qui nobis noti ſunt Ariſtoteles, Bibliothecam congeſtis libris compoſuit; idque Aegypti reges facere docuit.* Sic ipſe. Id certe facile fuit Ptolemæo Lagidæ perſuadere, viro non ſolum militari, ſed etiam erudito, cuius de Alexandri expeditione hiſtoriam, crebro citat Arrianus. Sed de Bibliotheca regum Ægypti, in Ptolemæo Philadelpho cum Ioſepho dicendum erit. Nunc reuiſamus Italiam.

XIX. *Bellum in Samnites.* R e f e r t hoc anno Titus Liuius populum Romanũ contra Sabinos, vel Conſule, vel Dictatore duce ancipiti marte pugnatum; nam quidam annales huic, alii illi victoriam & triumphum aſcribunt. Certe cum à principio iniquiore loco à Romanis caſtra poſita eſſent, quaſi procul abeſſet hoſtis, dum noctu ea mouentur, ne militum virtuti damno locus eſſet, Samnites incurſare in hoſtem, nouiſſimos carpere, iniquis ad tranſitum locis agmen detinere, denique pugnæ neceſſitatem afferre. Itaque in pugna iis animis fuere, nihil vt Romanis cæderent, & ab hora diei tertia, ad octauam certamen anceps eſſet, donec Samnitium equitum turma vna, animaduerſis Romanorum impedimentis ſine cuſtode, in eá improuidè irruerunt. *Sub extremum l. 8.*

XX. *Bello confectum.* Q v o d cum Dictatori trepidus nuncius attuliſſet, *ſine modo*, inquit, *ſeſe præda præpediant:* & ſimul Magiſtrum equitum, quam inſtructiſſima acie potuit, iubet in diſſipatos, impeditoſque impedimentis hoſtilibus inuadere. Inuadit, cæde omnia replet; deletoque prope equitatu, circunductis paululum alis, ab tergo pedeſtrẽ aciem adoritur, & improuiſo malo terret, turbatque: cum Romanus hortatu Dictatoris renouatis animis & viribus cum clamore vrget fluctuantem hoſtis aciem. Itaque partim in medio cæſi, partim in fugam diſſipati ſunt; pedes reſtantes ac circunuentos cecidit, eques fugientium ſtragem fecit, inter quos & ipſe cecidit hoſtium Imperator.

Quod Samnites ipſi damnant. Hoc prælium Samnitium vires non ſolum infregit, ſed ad belli iniquitatem damnandam, & fœderis frangẽdi autores, cum Romana præda dedendos, inuitauit. In iis maxime Brutulus quidam Papius cenſebatur, qui voluntaria morte, ignominiæ ſe, ſupplicioque ſubtraxit. Itaque feciales Romam miſſi, & Brutuli corpus exanime: placuit & bona eius dedi. Nihil tamen earum rerum præter captiuos, ac ſi qua cognita ex præda ſunt, acceptum eſt; cæterarum rerum irrita fuit deditio. Dictator ex Senatuſconſulto triumphauit.

ANNVS MVNDI 3733. SEXTÆ ÆTATIS 217. IMPERII ALEXANDRI 10. PTOLEMÆI LAGI 4. ONIAE 4. Olympiadis CXIV. an. 4. Archonte Athenis Archippo, sive Apollodoro. Vrbis Conditæ 432. T. Vetvrio Calvino Sp. Posthvmio Albino Coss.

Dionyſ. in Dinarcho. Diodorus.

ANNVS ANTE CHRISTVM 320.

CONTINET hic annus res primùm inter Eumenem & Antigonum in Aſia geſtas. Cum enim vterque per hyemem rebus ſuis prouidiſſet, Antigonus ſupra decem millia peditum, quorum plerique erant Macedones, & duo millia equitum, cum triginta elephantis coëgit, vt ait Diodorus l. 18. *Eumenes vero*, inquit, *non minus viginti millia peditum*, *& quinque millia equitum*; ſed haud dubię erratum eſt in numeris. Quî enim fieri poteſt, vt Antigonus, qui totius Aſiæ imperator declaratus erat; & ſecum regias habebat copias, duplo minorem exercitum haberet Eumene, iam proſcripto, quique præter Antigonum, etiam Antipatrum, & Ptolemæum, qui in Macedonia, Græcia, Ægypto, Syria, Phœnice dominabantur, hoſtes habebat. Certe quaſi proſcriptum tractabat Antigonus. Itaque libellos ſpargi curauit in caſtris Eumenis, centum talenta, & honeſtum ordinem proponentes ei, qui Eumenem interfeciſſet. Exarſere autem grauiter Macedones; decreueruntque vt ex præſtantiſſimis, mille eſſent aſſidue corporis eius cuſtodes, ſtationeſque, & excubias viciſſim agerent. Plutarchus in Eumene. I. *Copia Antigoni & Eumenis in Aſia.* *Proſcriptus Eumenes.*

l. 14. At Iuſtinus elegantius Cum reuerſus, inquit, in caſtra eſſet, epiſtolæ totis caſtris abiectæ inueniuntur, quibus iis qui Eumenis caput ad Antigonum detuliſſent, magna præmia definiebantur. His cognitis Eumenes, vocatis ad concionem militibus, primo gratias agit, quod nemo inuentus ſit, qui ſpem cruenti præmii fidei ſacramento anteponeret: deinde tamen callide ſubnectit confictas à ſe has epiſtolas, ad experiendos ſuorum animos. Cæterum ſalutem ſuam in omnium poteſtate eſſe; nec exiſtimare ſe Antigonum, nec quenquam ducum ſic velle vincere, vt ille peſſimum in ſe exemplum ſtatuat. Hoc facto, & in præſenti labantium animos deterruit, & ſapienter in futurum prouidit, vt ſi quid ſimile accidiſſet, non ſe ab hoſte corrumpi, ſed à duce tentari milites arbitrarentur. Hactenus Iuſtinus. II. *Proſcriptionem ſapiẽter eludit.*

Non fruſtra tamẽ ſollicitatos ab Antigono ſcribit Diodorus. Antigonus, ait, per internuncium cum Apollonide, equitum præfecto quodam, apud Eumenem agente, ingentibus promiſſis effecit, vt in pugna ad hoſtes Eumene prodito tranſiret; quod cum feciſſet, victoria cum cæde octo millium Eumenianorum, & omnium impedimentorum præda, ad Antigonum deuolauit. Tradit deinde eum in Armeniam fugere inſtituiſſe, vt Armenos in ſocietatem armorum pertraheret; ſed Antigoni celeritate præuentum; caſtellum quoddam munitum, Nora nomine, occupaſſe, cum ſexcentorum amicorum, tam equitum, quam peditum manu, Et arcem quidem illã perexiguã fuiſſe, vt cuius ambitus duo ſtadia non excederet, ſed firmitate, tam ab arte, quam à natura admirandam. Domos in excelſa petra habuiſſe conſtructas, & omnĩ commeatus genere affatim in plurimos annos inſtructas: repugnante Plutarcho, qui frumenti quidem, & aquæ, & ſalis copiam ibi repoſitam fuiſſe tradit, verum quod eſui eſſet, vel condimenti aliud nihil adfuiſſe. III. *Eumenes in pugna proditione vincitur. Fugit ad arcẽ Nora.*

Eam arcem Plutarchus ad Lycaonis, & Cappadociæ confinium poſitam tradit, Æmilius in Phrygia, eoque cum quingentis equitibus, & ducentis peditibus refugiſſe, magnamque partem militum induxiſſe vt faceſſerent, quod eos trahere ſecum nollet, pauciores quam ad ſigna conferenda, neque plures quam ad tegen- IV. *Dimiſſa parte copiarum.*

Iterum proditione fugatus elabitur. Magnitudo animi eius.

dam fugam ſuam. Sed priuſquam eo ſe loco includeret, ab Antigono per proditionem fuſus, vt idem ait, dum conſectantur fugientem, non dedit facultatem proditori, vt ex fuga elaberetur ad hoſtes; ſed arreptum ſuſpendit; fugiens autem contraria quam illi tenebant, qui eum inſequebantur via, inſciis illis conuertit iter, atq. præteritis hoſtibus ad locum venit, vbi fuerat pugnatum. Ibi caſtra metatus mortuos cremauit, excitatiſque tumulis recepit ſe: vt Antigonus, qui poſt eò peruenit, eius animi conſtantiam obſtupeſceret. Sed vide etiam prudentiam, atque temperantiam.

V. *Abſtinet à præda hoſtili.*

Cvm in Antigoni impedimenta incidiſſet, & magnam vim liberorum capitum ac ſeruitiorum, & prædarum ex tot bellis & populationibus congeſtarum, capere poſſet, Menander quippe qui ea ſeruabat, eo loco erat, in quo ab Eumenis equitatu facile cingi, & expugnari poterat, abſtinuit tamen, vel Macedonas hoc facto ſibi demereri volens, vel veritus ne ſui præda onuſti, minus ad fugam habiles redderentur. Sed quia ſi ab eo lucro palam militem auocaſſet, inuidiam ferre non potuiſſet, eoſque à ſe alienos reddidiſſet, quorum opera maxime indigebat, iuſſit ſuos curare corpora, & equis pabulum dare. Interea ipſe clam Menandrum, pro veteri amicitia monet, vt ſe inde recipiat in locum equitatui minime obnoxium, quod ille propere eſt executus. Tum Eumenes propalam exploratores miſit, & militem ad inuadenda impedimenta inſtruxit, ſed referunt exploratores Menandrum ſe ad tutiora loca recepiſſe. Eumenes fingens ſe id moleſte ferre, abduxit copias, & dimiſſis aliquibus, in arcem Nora ſe recepit.

Et quare.

VI. *Obſidetur in arce.*

Qvam priuſquam obſidione cingeret Antigonus, vt inquit Plutarchus, vel poſt eam duplici muro, vallis, foſſiſque cinctam, vt mauult Diodorus, Eumenem ad colloquium, dato obſide filio fratris ſui Ptolemæo, euocat, eumque pro veteri amicitia perhumaniter accipit; cumque eum nullam veniæ, aut ſalutis ſuæ mentionem facere videret, ſed potius ſatrapias ſibi reſtitui, ac præmia reddi poſtularet: mirari omnes eius animi præſentiam. Antigonus de his ſe relaturum ad Antipatrum pollicitus, eum tutum & incolumem ſuæ arci reſtituit.

In qua de iis quæ aderant facile commilitonibus communicabat, eoſque ad mēſam ſuam inuitans conuiuium lepidis ſermonibus, pro ſua humanitate, & dicendi facultate condiebat: equos etiam domi artificioſe exercebat.

Antigonus, relicto quod caſtelli oppugnationi ſufficeret præſidio, ad ingruentes cum exercitu hoſtium duces Alcetam fratrem Perdiccæ, & Attalum eius claſſis præfectum contendit. Eumenes complures menſes, vt ait Probus, in obſidione perſeuerat, legatos autem ad Antipatrum de pace non ante annum ſequentem miſit, ad eius tamen vſque mortem, in arce clauſus perdurauit.

VII. *Bellum Samniticū probroſum.*

Hic quoque annus Romanis probroſus admodum, ac luctuoſus fuit. Caudinam enim pacem cum Samnitibus dedecore pleniſſimam continet, quam Liuius ab initio l. 9. præclare pertractat, Florus in epitome vix attingit, quî glorioſam tantum Romam exhibere cupit: nos mediam de more ſequemur viam.

C. Pontius inſidias Romanis

Samnites hoc anno Imperatorem C. Pontium Herennii filium habuerunt, patre longe prudentiſſimo natum. Is vbi legati, qui Romam miſſi ad dedendas res fuerant, pace infecta redierunt, monere ſuos cœpit, vt quoniam ea legatione expiatum eſſet, quidquid ex rupto fœdere cœleſtium irarum in Samnites eſſet, nunc bellum, diis ipſis ducibus, contra Romanorum ſuperbiam eſſe geſturos, eoſque bellum, quia pacem nollent eſſe habituros. Ergo educto exercitu prope Caudiam Apuliæ vrbem, caſtra quam poteſt occultiſſime locat. Inde ad Calatiam, vbi iam Coſſ. Rom. caſtraque eſſe audiebat, milites decem, paſtorum habitu mittit, quos non procul à Romanis præſidiis diuerſos paſcere iubet, vbi inciderint in prædatores, vt idem omnibus ſermo conſtet, legiones Samnitium in Apulia eſſe, Luceriam omnibus copiis circunſedere, nec procul abeſſe quin vi capiant. Iam & is rumor, antea de induſtria vulgatus, venerat ad Romanos, ſed fidem auxere captiui, eo maxime, quod ſermo inter omnes congruebat.

VIII. *In eaſque fraude pertrahit.*

Qvoniam ergo neceſſarium videbatur promptiſſimum Lucerinis auxilium ferre, ne optimi ſocii perirent, & cum iis Apulia tota deficeret, viam compendioſam eligunt, quæ medium campum habebat, præaltis montibus, perpetuiſque circunſeptum, cuius aditus exituſque anguſti. In eum campum cum ſe Romanus

demiſiſſet exercitus, & ad alias anguſtias protinus pergerent, ſeptas deiectu arborum, ſaxorumque ingentium obiacentem molem inuenere.

Cum iam fraus hoſtilis,& præſidium in ſummo ſaltu appareret, retro viam remetiri moliuntur, ſed aditum hoſtium armis clauſum inueniunt. In eo carcere dum attoniti, atque immobiles conſiſtunt, etiam ab hoſtibus irridentur. Hic Pontius patrem Herennium per literas conſulit, quid facto eſſet opus. Ille reſpondet omnes inde quam primum inuiolatos dimittendos: quod cum non placuiſſet, ſecundo cōſultus, omnes ad vnum interficiendos cenſuit; quod optimum duceret cum potentiſſimo populo, per ingens beneficium perpetuam firmare pacem; vel tanto deleto exercitu, in multas ætates bellum differre, dum vires res Romana reciperet. *De captiuis patrem conſulit.*

IX. *Armis ſpoliatos ſub iugum mittere placet.*

Mediam quaſi viam elegit Pontius, quæ nec amicos redderet captiuos, nec tolleret inimicos. Ergo cum in caſtris Romanis multi fruſtra conatus ad erumpendum capti eſſent, & iam omnium rerum inopia eſſet, victi neceſſitate legatos mittunt, qui vel pacem æquam peterent, vel ea nō impetrata, prouocarent ad pugnam. Tum Pontius debellatum eſſe reſpondit; & quoniam ne victi quidem ac capti, fortunam fateri ſcirent, inermes cum ſingulis veſtimentis ſub iugum miſſurum. Alias conditiones pacis æquas victis ac victoribus fore, ſi agro Samnitium decederetur, coloniæ abducerentur, ſuis deinde legibus Romani, ac Samnites æquo fœdere viuerent. His conditionibus paratum ſe fœdus cum conſulibus inire; ſi quid eorum quæ proponuntur, diſpliceat, legatos ad ſe redire vetat.

X. *Conſentiūt duces.*

Hoc nuncium tanta triſtitia vniuerſum exercitum affecit, quanta ſi nunciatum eſſet omnibus eo loco mortem oppetendā eſſe. Cum L. Lentulus legatus eam deditionem quantumuis ignominioſam ſuadet, quod ea ſit caritas patriæ, vt tam ignominia, quam morte ciuium, ſi opus ſit, ſeruanda videatur.

Totuſque exercitus.

Ergo Conſules in colloquium veniunt; & quoniam iniuſſu populi fœdus feriri non poſſet, ſpondent de eo ſe cum populo acturos, ſexcentos equites, qui obſides imperabantur daturos, arma tradituros; Spoponderunt Coſſ. legati, quæſtores, tribuni militum. Luctuoſiſſimus fuit eorum reditus in caſtra, parumque abfuit quin eis manus inferrentur, quorum inconſulta temeritate in eam neceſſitatem ventum eſſet. Primi porro exire iuſſi, qui erant obſides futuri: exiere autem inermes, cum ſingulis veſtimentis, atque in cuſtodiam abducti ſunt.

XI. *Spoliati Coſſ. cæterique ſub iugum tranſeunt.*

Tvm à Coſſ. abire lictores iuſſi, paludamentaque detracta; quod tantā inter ipſos, qui paulo ante eos execrantes, dedendos, lacerandoſque cenſuerant, miſerationē fecit, vt ſuæ quiſque conditionis oblitus, ab illa deformatione tantæ maieſtatis, velut à nefando ſpectaculo auerteret oculos. Primi Coſſ. prope ſeminudi ſub iugū miſſi, tum vt quiſque gradu proximus erat, ita ignominiæ obiectus: tum deinceps ſingulæ legiones: circunſtabant armati hoſtes explorantes, eludenteſque. Ita in hoſtium oculis ſub iugum traducti, cum ex ſaltu euaſiſſent, etſi velut ab inferis extracti ſibi videbantur, ſeipſos tamen ſummo cum pudore intuebātur. Itaque cum Capuā ingredi auſi non eſſent, ab vrbe omnia neceſſaria Conſulibus, atque exercitui ſubmiſſa ſunt: tum Senatus, populuſque obuiam progreſſus, poſtremo ipſi in vrbe omni officio humanitatis excepti ſunt. Illi nihilominus deiectis oculis, animiſque tacere, & indolem illam Romanam, cum armis amiſſam patefacere, quaſi iugum ad huc ceruicibus ferrent, ſub quo emiſſi eſſent. *Capuā ingredi non audent.*

XII. *Ignominiā luctu Roma proſequitur*

Romae quoque ingens vbique luctus ſponte ſuſceptus eſt, ad tam fœdæ deditionis famam, tabernæ circa forum clauſæ, iuſtitiumque in foro ſua ſponte cœptum, priuſquam indictum, lati claui, annuli aurei poſiti pene mæſtior exercitu ipſo ciuitas; nec ducibus ſolum, atque autoribus, ſponſoribuſque pacis iraſci, ſed innoxios etiam milites odiſſe, & negare vrbe tectiſue accipiendos.

Quam concitationem animorum fregit aduentus exercitus, etiam iratis miſerabilis; non enim tanquam in patriam reuertentes ex inſperato incolumes, ſed captorum habitu vultuque, ingreſſi ſero in vrbem, ita ſe in ſuis quiſque tectis abdiderunt, vt poſtero atque inſequentibus diebus nemo eorum forum, aut publicum aſpicere vellet. Conſules in priuato abditi, nihil pro magiſtratu agere, niſi quod expreſſum Senatuſconſulto eſt, vt Dictatorem dicerent comitiorum cauſa: ſicque abiit hic annus, quem Paulus Oroſius non recte 426. ab Vrbe Condita nominat, cum faſti Onuphrii atque Sigonii 432. ponant, eiſque Cuſpinianus, Sigonius, *Eam milites furtim repetunt. Et lucem deinde fugiunt.* | l.3.c.15.

Pighius, Gordonius, Temporarius, aliique conſentiant. Alii ſequenti anno pacem Caudinam tribuunt, vt Onuphrius in commentariis, Functius, Greillius, & ſi qui alij. Mercator vno anno verum antecedit.

ANNVS MVNDI 3734. SEXTÆ ÆTATIS 218. IMPERII ALEXAN. 11. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET ONIAE 5. OLYMPIADIS CXXV. AN. 1. ARCHONTE ATHENIS NEÆCHMO. VRBIS CONDITÆ 431. COSS. Q. PVBLILIO PHILONE III. & L. PAPYRIO CVRSORE II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 319.

I. *Antigonus potentior factus ſibi regnum meditatur.* — *Eumenem ad ſe conatur pertrahere.*

MINVNTVR in dies præclari illi duces ac bellatores Alexandri Magni, quibuſcum orbem terrarum ſubiugarat, & mutuis ſeſe cladibus conficiunt. Hic enim annus Alcetam Perdiccæ fratrem, ad voluntarium interitum cogit. Attalum, Docimum, Polemonem Antigono ſubiicit: eique noua conſilia ſuggerit, cum in ludorum Olympicorum ſtadio Damaſias Amphipolita coronatus eſt. Antigonus enim adiunctis ſibi copiis Eumenianis, Satrapiiſque, & reditibus illarum potitus, magnam inſuper pecuniarum vim adeptus, cum nemo ex ducibus Aſianis cum eo auderet de primatu contendere, ad maiora aſpirare cœpit. Et quamuis in præſentia amicitiam erga Antipatrum præ ſe ferret, in animo tamen ſuo conſtituerat, rebus ſuis rite confirmatis, neque regibus deinceps, neque Antipatro obtemperare, vt ſcribit Diodorus. Quæ cauſa fuit, vt Eumenem, inſignis fidei ac fortitudinis hominem, omni ſtudio ad ſuas partes pertrahere conaretur, quod etiam poſt Antipatri mortem ſtudioſius fecit, vt ſequenti anno dicemus. Quamuis porro Eumenes arcta obſidione teneretur, vt ſcribit idem Diodorus; erupiſſe tamen crebro cum expedito equite oportet, cum Probus aſſerat eum, quotieſcunque voluit, & apparatum & munitiones Antigoni aliàs incendiſſe, aliàs diſiecisſe.

II. *In Perdiccæ factionem mouet. Eius fratrē in Piſidia vincit. Multoſque duces capit.*

INTEREA Antigonus in Alcetam Perdicæ fratrem, & Attalum eiuſdem claſſis præfectum, qui ſoli ſibi de factione Perdiccæ reſiſtere poſſe videbantur, & rei ſummam adhuc dubiam tenere, expeditionem parat, & in Perſidē è Cappadocia, vbi Eumenem vicerat, cum toto exercitu proficiſcitur. Ibi quippe Alcetas erat cum ſuis, & intra ſeptimum diem, continuato die noctuque itinere, bis mille & quinquaginta ſtadia emenſus, ad vrbem quæ Cretenſium dicebatur, inexpectatus aduenit. Et primo cum equitatu Alcetæ feliciter inito prælio, vix ei ad pedites, poſt magnā iacturā, aditus patuit. Inde altero prælio cum toto exercitu commiſſo, cum eſſet, & loci opportunitate, & copiis multo ſuperior, fuſo profligatoque toto exercitu, Attalus cum Docimo, & Polemone, multiſque præclaris ducibus capiuntur. Alcetas cum lectiſſima ſexcentorum Piſidarum manu, quam ſibi dudum officiis, atque humanitate deuinxerat, in Piſidiæ vrbem Termeſſum fuga lapſus euaſit.

III. *Antigonus eos humaniter tractat, ſuiſque miſcet. Alcetam Perdiccæ fratrem obſidet. Qui ſeſe interficit.*

ANTIGONVS è prælio ſuperſtites in fidem, atque ordines ſuos recepit, eiſque exercitum vehementer auxit. Cumque Termeſſum infeſtus petit, & Alcetam ſibi dedi poſtulat. Cumque ſeniores Alcetam dedere vellent, nec patriam ob vnum Macedonem in diſcrimen adducere; iuuenes, qui ſe Alcetæ addixerant, pertinaciter reſtitere. Quare illi coniuratione facta, per legatos Antigono pollicentur, ſe Alcetam viuum aut mortuum in eius manus tradituros: ſi quo modo ille oppidanos velitationibus eliciat, atque ſimulata fuga longius Iuuentutem, quæ tunc eruptura erat, extrahat: tum ſeniores deſertum Alcetam oppreſſuros; quod & factum eſt. Viuus tamen capi non potuit, quod ſibi manum afferre occupaſſet, ne in hoſtium veniret poteſtatem.

IV. *Antigonus regreditur.*

TRADITVM eſt cadauer Antigono, vili lacerna indutum; quod ille triduo

contumelioſe tractauit, cumque iam fœteret inſepultum abiecit, atque ex Piſidia diſceſſit, & iter Phrygiam verſus intendit. At corpus Alcetæ Piſidæ iuuenes honorifice tumularunt. Hæc pluribus Diodorus l. 18. Quæ dum geruntur in Piſidia, Eumenes ex arce literas ad Antipatrum mittit, & legatos ſupplices, vt inquit Iuſtinus, auxilia contra Antigonum poſtulans. Quæ cum eodem ſcriptore conceſſa eſſe conſtet, oportet conſilia Antigoni, aut patefacta, aut ſuſpecta eſſe cœpiſſe, vt eſt ambitio ſuſpicax: neque enim alioqui & inimicum impotem virium in gratiam reciperet, & amicum longe potentiſſimum, ſibi ſine cauſa redderet inimicum. Quamquam non negabo iſtiuſmodi Antipatri auxilia mihi ſuſpecta eſſe, cum de iis Diodorus, Plutarchus, Æmylius Probus plane conticeſſant: & ſolutionem obſidionis Eumenis non copiis Antipatri, ſed eiuſdem auditæ morti aſcribant, vt ſequenti anno, quo res contigit, dicemus. Annuam fuiſſe eius obſidionem Diodorus affirmat: qui etiam ait Aridæum male habitum ab Antigono, miſiſſe partem exercitus cum præfecto, vt Eumenem obſidione liberaret, eique ſe coniungeret. Itaque Antipatrum pro Aridæo Iuſtinus fortaſſe poſuerit. Nunc ad Romanos vlciſcendæ contumeliæ ſtudio flagrantes tranſeamus.

ib. 14.

Eumenes egreſſum molitur.

V. *Pacē Caudinam deditione antiquandam cenſet exconſul qui eā fecerat.*

M. Valerivs Coruinus interrex Conſules creauit Q. Publilium Philonem, & L. Papyrium Curſorem, haud dubio conſenſu ciuitatis, quod nulli ea tempeſtate duces clariores eſſent. Quo primum die creati ſunt, magiſtratumque inierunt, de Caudina pace ad Senatum retulerunt. Et Publilius, penes quem faſces erant, quique rogabat ſententias, Sp. Poſthumii Exconſulis ſententiam rogat. Qui vbi ſurrexit, eodem illo vultu, quo ſub iugum miſſus fuerat, author fuit Senatui, quoniam populus Romanus non teneretur ſponſione, quæ iniuſſu eius facta eſſet, nec quidquam ex ea, præter ſponſorum corpora deberetur Samnitibus, vt per feciales nudi vinctique eis dederentur; ſicque populo religione ſoluto, iuſtum piumque bellum contra Samnites de integro iniretur.

VI. *Inſignis Poſthumij virtus.*

Nec dubitauit eam contra ſe ferre ſententiam, quæ ſibi cum acerbiſſimis cruciatibus, mortem apud infeſtos Samnites allatura videretur; quod poſtea exemplum, euentu licet diſpari Attilius Regulus ſecutus eſt. Et concludens *vos dij*, ait, *immortales precor, quæſoque ſi vobis non fuit cordi Sp. Poſthumiū & T. Veturium Coſſ. cum Samnitibus proſpere bellum gerere, at vos ſatis habeatis vidiſſe nos ſub iugum miſſos, vidiſſe ſponſione infami obligatos, videre nudos vinctoſque hoſtibus deditos, omnem iram hoſtium noſtris capitibus excipientes: nouos Conſules, legioneſque Romanas ita cum Samnite gerere bellum velitis, vt omnia ante nos Conſules bella geſta ſunt.* In qua re, vt de facti iure non diſputem, fortiſſimus certe animus, geminaque in Deum & patriam pietate præſtans, ſumma laude dignus eſt, qui primum ſe, ad conſeruandos ciues maximæ ignominiæ dediderit: rurſumque vt patriam glorioſam atque incolumem reddat, & deos violati fœderis vltores placet, propitioſque vrbi ſuæ efficiat, ſuppliciis ſeſe, atque contumeliis irati hoſtis obiiciat. Quo animo futurus erat in verum Deum, qui tali reuerentia in ſacrilegos deos fuit? qua fortitudine pro cœleſti patria fuiſſet, qui pro terrena tam conſtans, tam negligens fuit ſui?

VII. *Autores pacis deduntur hoſti.*

Qvid plura? deditionem obtulit, ac perſuaſit; ipſe cum reliquis ſponſoribus fœderis, abdicato magiſtratu, traduntur fecialibus, Caudium abducuntur, in ore omnium cum eximia prædicatione verſantur. Interea delectus fit in populo, ira ac belli cupiditate flagrante. Delectus omnium prope voluntariorum fuit, reſcriptæ ex eodem milite nouæ legiones, ductuſque ad Caudium exercitus.

Nec recipiuntur.

Prægreſſi feciales vbi ad portam venere, veſtem detrahi pacis ſponſoribus iubēt, manus poſt tergum vinciri: tum fecialis eos Samnitibus dedit; illi oblatos non recipiunt, ſed vinculis ſolui iubent; qui fide ſua liberata, in caſtra Romana inuiolati redierunt. Inter hæc Satricani ad Samnites defecerunt, & vtrorumque necopinato aduentu, Fregellæ colonia nocte occupata eſt, multis perfidioſe, ac crudeliter interfectis.

VIII. *Romanus feruor in Samnio ſub Publilio.*

Porro Coſſ. inter ſe partiti prouincias Papyrius in Apuliam ad Luceriam pergit, vbi obſides Romani equites ad Caudium dati cuſtodiebantur, Publilius in Samnio ſubſtitit aduerſus Caudinas legiones. Etſi autem cupiebant Samnites

SAMNITES SVB IVGVM MISSI.

opem ferre Luceriæ, veriti tamen à tergo inſtantem Publilium, cum eo primum pugnare ſtatuerunt: ſed tantus erat militum clamor prælium poſcentium, vt nec adhortatio imperatoris audiri potuerit, neque præliorum legitima ſeruari. Omnia quippe ira militaris veſano impetu egit. Itaque non fuſi modo hoſtes ſunt, ſed ne caſtris quidem ſuis fugam impedire auſi, Apuliam diſſipati petiere: Luceriam tamen, coacto rurſus in vnum agmine, peruentum eſt. At Romanos ira eadem, quæ per mediam aciem hoſtium tulerat, & in caſtra pertulit, vbi pluſquam in acie ſanguinis fuſum, prædæque pars maior ira corrupta.

Victoriaq.

IX. *Papyrius Luceriam obſidet. Samnites pugnam parant. Quam Tarentini fruſtra impedire cupiũt.*

ALTER exercitus cum Papyrio per loca maritima Luceriam, non ſine periculis peruenere, eamque ita obſedere, vt incluſi excluſique penuria laborarent: ſed Publilii aduentus cum victore exercitu, arctiorem reddidit obſeſſis commeatum. Itaque cum ſpes nulla eſſet obſeſſos diutius inopiam laturos, Samnites ſigna cum Papyrio conferre ſtatuunt. Cumque vtrique ſe ad prælium parant, legati Tarentini interueniunt, qui vtroſque ab armis diſcedere non orant, ſed imperant; adduntque minas, ſe contra eam partem arma laturos, per quam ſtetiſſet, quo minus arma poſita eſſent. At Papyrius nihilominus contemptis, eluſiſque Tarentinis, diis authoribus copias educit, nequicquam vociferantibus Samnitibus, ſe in Tarentinorum autoritate manere, nec pugnaturos. At Conſules eam ſe mentem hoſtibus præcari dixerunt, nimirum vt incruentam de ipſis victoriam obtinere poſſent.

Simulque in vallum, in caſtra impetum faciunt, & ira exulceratos ignominia animos extimulante, armatos inermeſq. occidunt, ſeruos liberos, puberes impuberes, homines iumentaque; nec vllum ſuperfuiſſet animal, ni Coſſ. receptui ſignum dediſſent, auidoſque cædis milites è caſtris hoſtium imperio, & minis expuliſſent, monuiſſentque parcendum vlterius ſæuire, vt ſexcentos equites Luceriæ incluſos recuperarent, ne deſperata venia hoſtes cæcos in ſupplicia eorum ageret.

X. *Luceria fame expugnata.*

ID cum probatum eſſet, alter Conſulum Publilius cum ſuo exercitu Apuliam peragrat, & pleroſque populos circumquaque vel vi ſubegit, vel in ſocietatem accipit. Alter Luceriam arctiſſime continet. Illi obſeſſis omnibus viis, quibus commeatus ad ſe afferri poterat, fame domiti, legatos miſere ad Coſſ. vt receptis equitibus, qui cauſa belli eſſent, obſidione obſiſterent. Quibus Papyrius inſultans reſpondit debuiſſe eos Pontium Herennii filium, quo authore Romanos ſub iugum miſiſſent, conſulere quid victis patiendum cenſeret. Cæterum nunciare Luceriam iuſſit militem ſe cum ſingulis veſtimentis ſub iugum miſſurum, vlciſcentem illatam, non nouam inferentem ignominiam. Nihil recuſatum; ſeptem millia militum ſub iugum miſſa, in quibus ipſum Pontium fuiſſe traditum eſt, ad expiandam Coſſ. ignominiam; prædaque ingens Luceriæ capta, receptis omnibus ſignis, armiſque, quæ ad Caudium amiſerant: & quod omnia ſuperabat gaudia, equitibus recuperatis, qui dati fuerant obſides pacis. Exercitus cum triũpho, incredibilique lætitia in vrbem reductus eſt: etſi aliqui triumphum in annum ſequentem reiiciant, in quem Papyrij Curſoris continuatus eſt conſulatus, vt ex Liuio, & Sigonio intelliges. Nos redimus in Græciam, vbi Antipatri mors multis motibus initium dabit.

Septẽ millia ſub iugum miſſa.

Obſides recepti.

ANNVS MVNDI 3735. SEXTÆ ÆTATIS 219. IMPERII ALEXAN. 12. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET ONIAE 6. Olympiadis CXV. an. 2. Archonte Apollodoro. Vrbis Conditæ 434. Coss. L. Papyrio Cvrsore III. & Q. Æmylio, ſive Avlio Cerretano II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 318.

INCIDIT in hunc annum Antipatri mors, penes quem ſumma rerum, vna cum Regum tutela, eſſe videbatur; qui viuo Alexandro Macedoniam, Græciamque pro rege gubernauerat. Chronologiam firmat Diodorus, qui ſub Apollodoro refert extinctum: quod confirmat Sigonius libello de Athenienſium temporibus, & Temporarius. Hunc quoque annum regni Antigoni primum ponit Euſebius in chronico, quod hoc primum anno, propter magnum virium incrementum, cœperit non quidem ſe appellare regem, aut imponere ſibi diadema, quod longe poſterius fecit, ſed aperte neminem agnoſcere ſuperiorem, & ipſe per ſe agere res ſuas; ſicut ſextum iam annum Ptolemæus in Ægypto. Verum ab Antipatri obitu ducamus initium, quem filij eius Caſſandri cum Polyſperconte contentiones & prælia, Eumenis liberatio, Antigoni aperta defectio & dominatus, aliaque his connexa in Aſia, Macedonia, Græcia, Ægypto ſunt conſecuta.

I. Res anni huius. — *l. 3. p. 213.*

II. Antipater ægrotat.

Im Macedonia, inquit Diodorus, cum Antipater grauiorem in morbum incidiſſet, ſeniumque migrationem è vita adiuuaret, Athenienſes Demadem oratorem, qui gratia erga Macedones plurimum valebat, quod eorum res Athenis ſemper fouiſſet, legatum ad Antipatrum miſere poſtulantes, vt quemadmodum olim facturum promiſiſſet, præſidium ex Munychia, is erat Atticæ portus, deduceret. Plutarchus in Phocione, Cum, inquit, Phocionem obtunderent Athenienſes, vt Antipatrum induceret ad remouendum præſidium, ſemper illam legationem reiecit; vel quod non ſperaret ſe id Antipatro perſuaſurum, vel quia modeſtiorem populum videbat, & moderatius agentem ob metum. Perpulit tamen Antipatrum, vt exactionem pecuniæ prorogaret. Ita Demadem relicto eo rogauerunt, qui eo cum filio Demea libenter profectus eſt, vltione Demoſthenis eum in Macedoniam agente, vt quibus fuerat fœde adulatus, ab iis iuſte perderetur.

Athenienſes ad eum Demadem legant. — *Phocyonis prudentia.* — *Plutar. in Demoſth.*

III. Literæ Demadis mortis eius cauſa.

Fverat initio, vt autor eſt Diodorus, Antipater beneuolo in Demadem animo: poſtea vero quam defuncto Perdicca, inter regias literas repertæ fuerunt epiſtolæ quædam Demadis, hortantis Perdiccam, vt quam celerrime in Europam contra Antipatrum traiiceret, ad imperium Græciæ, Macedoniæque aſſerendum, quod ex vetere, & marcido ſtamine ſuſpenſum diceret, Antipatrum intelligens: Antipater inimicitias diſſimulauit ad tempus. Nunc ergo legatum Demeam, filiumque eius ſuppliciorum miniſtris tradidit occidendos. Ita fere Diodorus. At Plutarchus in Demoſthene, ait Caſſandrum Antipatri filium, primo Demeam eius filium in patris ſinu iugulaſſe: deinde & Demadem ipſum, ingratitudine & proditione vehementius exprobrata, contumeliis affectum necaſſe. Idem ſcripſit in Phocione, niſi quod literas non ad Perdiccam, ſed ad Antigonum ſcriptas ait, cum conſtet tum Perdiccam, non autem Antigonum, omnia vt regni tutorem in poteſtate habuiſſe.

Plut in Phocione & Demoſthene.

IV. Antipater obitus.

Antipater porro in extremo vitæ limine Regum curatorem & ducem, ſumma cum poteſtate deſignauit Polyſpercontem, qui natu fere maximus erat inter omnes Alex. commilitones, & à Macedonibus in honore habebatur, filioque ſuo Caſſandro Chiliarchi munus tribuit, vt ſecundus eſſet poteſtate. Addidit etiam ne

mulierem regno præeſſe ſinerent, vt inquit Diodorus, vtique Olympiadem, cum qua inimicitias gerebat, & cuius crudelitatem poſtea experti Macedones, hanc Antipatri vocem, quaſi ex oraculo miſſam prædicabant: denique morbo victus, vita & gubernatione caruit. At Caſſander indignum eſſe iudicauit, ſi vir nulla generis propinquitate iunctus, patri in imperio ſuccederet, quando filius, ſpectatæ iam virtutis & fortitudinis, res adminiſtrare poſſet. Itaque res nouas ſtatim moliri cœpit.

V. *Caſſander filius eius res nouas molitur.* Primum igitur cum amicis rus profectus de ſumma rerum Macedonicarum gubernatione colloquia inſtituit: vbi vnumquemque priuatim exceptum, ad principatum ſibi conciliandum ſollicitat, & ingentibus promiſſis inducit. Occulte inſuper miſſis ad Ptolemæum legatis amicitiam renouat, & vt ſocietatem armorum ſecum iungat, hortatur, claſſe quamprimum ex Phœnicia in Helleſpontum tranſmiſſa. Sic ad cæteros quoque duces, & ciuitates mittit, qui ad arma cum ipſo iungenda ſollicitent. Ipſe ad dies multos venationem inſtituit, ne defectionis nomine ſuſpectus haberetur, poſtremo clam è Macedonia profectus Helleſpontum petit, inde que ad Antigonum in Aſiam traiicit, vt eius quoq. auxilio paternæ adminiſtrationi ſuccederet. Operam veterator ille prolixe obtulit, memor vt ferebat amicitiæ in Antipatrum ſuæ; qui tamen cupiebat eum diſtineri prælijs in Macedonia, vt res ipſe ſuas in Aſia ſecurius ageret.

VI. *Polyſpercō ſuſcepta Antipatri cura Olympiadem reuocat.* Polyspercon autem poſtquam tutelam regum ex Antipatri volūtate adiit, conuocato amicorum ſenatu, de illorum ſententia Olympiadem accerſit, eamque exhortatur, vt filium Alexandri puellum adhuc, ſuæ curæ habeat commendatum, & regia fungens adminiſtratione in Macedonia deinceps agat, relicta Epiro, quò propter inimicitias cum Antipatro iampridem confugerat.

Caſſander occupat Munychiā Athenis. Addit Plutarchus in Phocione Caſſandrum properantem occupare dominatū, Nicanorem propere miſiſſe præfecturæ Menyllo ſucceſſorem, iuſſiſſeque antequā Antipatri obitus vulgaretur, occupare Munychiam: quod & factum eſt, non ſine Phocionis inuidia, qui rem ſciuiſſe, ac diſſimulaſſe creditus eſt Athenis.

VII. *Status rerū Antigoni in Aſia.* Eiusdem mortis nuncius in Aſiam ad Antigonum, per Ariſtodemum Mileſium delatus, Antigoni ſpiritus vehementer auxit, & eum ad res Aſiæ ſibi vendicandas, nullius imperium agnoſcentem penitus induxit. Nam & Macedoniam domeſtica Caſſandri & Polyſpercontis diſſentione diſtractam videbat: ideoque nihil inde ſibi extimeſcendum, & Ptolemæum in alterutrius partes abiturum. In Aſia ſe Imperatorem iampridem regiarum copiarum eſſe declaratum, habere in armis ſexaginta peditum, & decem equitum millia, & 30. elephantos. Theſauris in Aſia aut potiri ſe iam, aut cum liberet nemine reſiſtente petiturum. Nec eminere quenquam in Aſia à quo timere, aut iuuari poſſet, præter vnum Eumenem, quem haberet propemodū in poteſtate. *Studet Eumenem ad ſe pertrahere.* Ad eum ergo ſibi deuinciendum animum induxit. Hieronymum eius amicum, & ciuem, & mox rerum præclare geſtarum ſcriptorem, ad ſe accerſit, magniſque inuitatum muneribus legationem ad Eumenem obire iubet, hortariq. vt præteritorum oblitus, amicitiam, & ſocietatem belli ſecum iungat, & prouinciam ampliorem gubernandam accipiat, primuſque ſit inter amicos, ac totius inſtituti particeps: ſimul etiam amicos, quos ſecum habebat, conſiliorum ac promiſſorum ingentium participes facit.

VIII. *Iuſiurandū offert, quod ille corrigit.* His Diodori, addit Plutarch. in Eumene, miſſum ab Antigono iuſiurādum Eumeni, in quo obiter facta initio mentione regum, exigebat vt ſponderet Eumenes ſe eundem habiturum hoſtem, & amicum, qui Antigono foret hoſtis, vel amicus. Eumenem autem de amicorum Macedonum conſilio iuſiurandi formulam correxiſſe, addita Olympiade & regibus, quorum in primis hoſtibus & amicis, hoſtem ſe vel amicū fore iurabat. *Et dimittitur ex arce.* Ita iurauit Eumenes, & cum ſuis obſidione ſolutus, copias quamprimum contraxit, quod ſibi ab Antigono timeret; *Quod Antigonum male habuit.* qui accepta iuriſiurandi formula, amarè ſuis reſcripſit, quod eam mutari paſſi eſſent, & eum rurſus obſideri, ac circumuallari iuſſit. Sed ille emiſſus conquirebat milites, qui effuſi ex fuga per eā regionem palabantur. Ita equites contraxit, paulo minus mille. Diod. ait eum intra paucos dies, præter quingentos qui ſecum obſidionem tolerarant, pluſquam bis mille ad imperata promptos milites contraxiſſe: etſi Iuſtinus ſcribat eum ſolutum quidem fuiſſe metu mortis, nec tamen ei magnam ſpem ſalutis dimiſſo exercitu

fuiſſe, deinceps enim longotempore omnia fuerunt Eumeni lætiora, quæ Iuſtinus præteruolans, ſaltu ad Argyraſpides irruit.

POSTQVAM Caſſandri conſilia in Macedonia patuerunt, Polyſperco Regum tutor magnitudinem belli ſibi cum Caſſandro futuri proſpiciens, vt qui Antigonũ & Ptolemæum habiturus ſecum eſſet, viris, pecuniiſque potentiſſimos, coacto amicorum conſilio de ratione belli cum illis gerendi diſputationem inſtituit: decretumque eſt, vt ciuitatibus Græciæ reſtitueretur libertas, & paucorum in illis regimen antiquaretur, id eſt Oligarchia in Democratiam commutaretur; ad eum modum, quo ſub Alexandro & Philippo vitam egerant. Quod decretum ciuitatum legatis, qui apud Polyſpercontem, & reges erant, traditum, quam primum ab iis in ciuitates delatum eſt. Sed Athenæ, quæ Caſſandri præſidium apud ſe habebant, liberæ eſſe nequiuerunt, vt ſequens annus oſtendet. Ipſe autem Polyſpercon ſcribit ad ciuitates, vt magiſtratus ab Antipatro conſtitutos de gradu deiiciant, omnibuſque modis Caſſandri amicos vexent, ne quo modo eum iuuare poſſint: ad Olympiadem quoque, vt diximus, ſcribit. IX. *Polyſpercõtis ſtudia pro imperio ſibi ſtabiliendo. Ciuitates liberat.*

AD Eumenem etiã dat literas, ſuadens vt opera ſua regibus addicta, inimicitias cum Antigono ne deponat, ſiue in Macedoniam tranſgreſſus communi ſecum opere tutelam Regum gerere velit, ſiue potius eligat in Aſia remanere, & exercitibus, pecuniiſq. acceptis, contra Antigonũ, qui iam manifeſto à Regibus deſciuiſſet bellum gerere. Reges autem, & Satrapiã, quam ipſi Antigonus ademiſſet, & omnia quæ dudum obtinuiſſet in Aſia, ipſi reſtituere: quinquaginta inſuper talenta, ad reſarcienda damna pridem accepta largiri, qua de re ad præfectos Ciliciæ, quæſtoreſque ſcriptum ſit: ſicut & de alia pecunia ad copias cogendas neceſſaria. Denique ad ductores mille Argyraſpidum mandatum eſſe, vt ſacramento Eumeni ſeſe obligent, eumque in omnibus alacriter iuuent, qui totius Aſiæ cum ſumma poteſtate deſignatus ſit Imperator. Et hæc quidem hoc anno, Archonte Apollodoro geſta in Aſia, & Macedonia. X. *Eumenem ad ſe pertrahit. Eumque valde auget.*

IN Italia vero Coſſ. contra Samnites belli reliquias feliciter perſequũtur. Nam Aemylius cum Ferentanis vno ſecundo prælio debellauit, vrbemque ipſam, quo ſe fuga contulerat acies, obſidibus imperatis, in deditionem accepit. Pari fortuna Conſul alter cum Satricanis, qui ciues Romani cum eſſent, poſt Caudinam cladem ad Samnites defecerant, & præſidium eorum in vrbem receperant, rem geſſit. Nam cum ad mœnia Satrici admouiſſet exercitum, conterriti Satricani pacem precibus petunt. Reſpondet Conſul, pacem niſi tradito Samnitium præſidio eſſe non poſſe. Negãt illi ſatis in ſe virium eſſe, vt inermes validum & armatum præſidium dedant; cum nihilominus acerbe à Conſule reiicerentur, & Præſidium Samnitium proxima nocte deceſſurum eſſet, quod nihil ſatis præparati eſſet in oppido, ad obſidionem tolerendam; Ciues qui defectionis cauſa fuerant, gratiam à Conſule inituri, de hora, & porta qua egreſſuri eſſent, monent, vt inceſſis circum viã ſylueſtribus locis, nec opinato opprimeretur: quod & factũ eſt. Alij qui in fide Romanorum ſteterant, portis patefactis Romanos in vrbem acceperunt, ſicque eodem tempore gemina proditione, & Samnites oppreſſi, & Satricani capti ſunt, omniaque in Conſulis poteſtatem venerunt: qui quæſtione habita defectionis autores virgis cæſos ſecuri percuſſit; præſidioque valido impoſito arma Satricanis ademit. Inde Romam ad triumphum deceſſit; iuxta eorum ſententiam, quibus placet Papyrium Curſorem non ſuperiore, ſed hoc demum anno triumphaſſe. XI. *Aemylius Ferentanos domat. Papyrius Satricanos. Qui hoſtilẽ præſidium delet. Defectionis anthores punit.*

ANNVS MVNDI 3736. SEXTÆ ÆTATIS, 220. IMPERII ALEXANDRI 13. PTOLEMÆI ET ONIÆ PONTIF. 7. OLYMPIADIS CXV. AN. 3. ARCHONTE ARCHIPPO. VRBIS CONDITÆ 435. M. FOLLIO FLACCINA, ET L. PLAVCIO VENOCE COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 317.

I. *Literæ Eumenis, & Olympiadis.*

REDDITÆ ſunt hoc anno Eumeni Polyſperchontis literæ; redditæ ſunt etiam Olympiadis, quibus ab eo ſollicite opem ſibi, & Regibus poſtulabat: Regum nomine Aridæum Alexandri Magni fratrem, & duos eiuſdem filios adhuc puerulos intelligens; & quidem cum magna in eius fide ac virtute fiducia, vt qui Regiæ domui vnus omnium fideliſſimus perſtitiſſet. Et quoniam plurimum eius prudentiæ tribuebat, conſilium quoque ab eo poſcebat, an ſibi autor eſſet in Epiro diutius ſubſiſtendi, an in Macedoniam reuertendi.

Eumenes Olympiadi reſpondet, conſultum videri vt in Epiro ad finem vſque belli permaneat, ſiue, vt eſt apud Æmilium Probum, quoad Alexandri filius regnum adipiſceretur. Sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium iniuriarum obliuiſceretur, & in neminem acerbiore vteretur imperio. Horum nihil ea fecit. Nam & in Macedoniam profecta eſt, & ibi crudeliſſime ſe geſſit. Ita Probus, ſiue Cornelius Nepos. Addidit Eumenes, ſe in fide & beneuolentia in Alexandrum, eiuſque familiam conſtanter permanſurum, nec Antigono regnum affectanti adhæſurum.

II. *Eumenes relicta Cappadocia & Antigono, tranſit in Ciliciã. Quem ibi excipiunt Argyraſpides.*

VERVM quoniam Antigonus contra ipſum copioſum exercitum duce Menandro mittebat, iſque magnis itineribus aduentabat, Eumenes cum copiis, quas ad manum habuit, è Cappadocia caſtra mouit, ſuis qui tardius venturi erant, minime expectatis. Sicque irritum Menandri conatum reddidit. Ipſe autem Tauro monte ſuperato, in Ciliciam deuenit, vbi duces Argyraſpidum Antigenes & Teutamus Regum literis obſecuti, cum amicis Eumeni longius occurrunt, gratulantur, omnia pollicentur. Inde adueniunt etiam in occurſum ad tria Argyraſpidum millia, quibus tanta circa Eumenem fortunæ commutatio admirationi erat, qui paulo ante à Regibus proſcriptus, nunc ſummus Imperator eorum nomine factus eſſet.

III. *Eumenis prudentia, atque modeſtia.*

NEQVE vero Eumenes afflanti fortunæ ſeſe temere credidit, nec ſeſe ſuperbe extulit, ex quo iuſtam inuidiam Argyraſpidum in ſe conflaret, ſed poteſtate ſua modeſte ac moderate vſus eſt. Itaque quingenta illa talenta vltro oblata Polyſperchontis literis, ſibi non accepit, negans ſibi neceſſaria, qui nullum ſibi quæreret dominatum; cúmq; magiſtratum quem accepiſſet, necopinato delatum, inuitumque accepiſſe. Ideoque velle Alexandrum quaſi præſentem in ſuis inſignibus, in medio cœtu præeſſe, & quaſi ex ipſius ore dictare quid facto eſſet opus. Idque Macedonibus gratiſſimum fuit. Ergo, vt ait Æmilius, in principiis, id eſt honoratiore ac tutiore caſtrorum loco, nomine Alexandri ſtatuit tabernaculum, in eoque ſellam auream cum ſceptro & diademate poni iuſſit, cóque omnes quotidie conuenire, vt ibi de ſummis rebus conſilia caperentur. Pecunias porro in militum delectu, & largiſſimis ſtipendiis impendit. Quo factum eſt vt intra breue tempus, ſupra 10. millia peditum, & equitum duo millia colligerentur, præter Argyraſpidas, & eos quos ſecum ipſe adduxerat Eumenes.

Liberalitas & copiæ.

IV. *Quas illi ſubtrahere fruſtra conantur Ptolemæus & Antigonus.*

INIQVO animo tulit Ptolemæus, qui Antigono conſentiebat, Argyraſpidas Eumeni coniunctos, eóſque ab illo abducere conatus eſt, ſed irrito conatu. Idem etiam tentauit Antigonus, haud multo meliore ſucceſſu. Etſi enim Teutamum vnum è ducibus promiſſis labefactauit, Antigenes tamen eum reduxit in viam, do-

Caſsan[der] ve[xat] Athen[as]

cuitque certiora ſibi ab Eumene, viro in primis fideli, ac mediocris fortunæ homine ſperanda eſt, quam ab Antigono nimium potenti; qui ad ſumma prouectus, amicos ſuos quos velit in altum euecturus ſit. Literæ quoque eius ad reliquos milites irritæ fuerunt; etſi iubebantur Eumenem occidere, ni vellent ſe hoſtem cum ingenti exercitu in ipſos inuadere. Sed eos Eumenes confirmauit, docuitque nihil aperto Regum hoſti eſſe cedendum, fidemque Alexandro eſſe ſeruandam: itaque beneuolentiam erga ſe militarem auxit, nedum amiſit, vt ſperabat, atque ambiebat Antigonus.

V. *Eumenes Polyſperchontem ſi[bi] conatur a[d]iungere.* Quoniam vero minores habebat copias Eumenes, quam vt poſſet contra Antigonum, aperto marte concurrere, expeditam cœpit inire viam, qua facilem Polyſperchonti tranſitum in Aſiam daret, vt ei coniunctus, pares, aut ſuperiores Antigono euaderent. Itaq; in Phœniciam ad claſſem comparandam venit, quam Ptolemæus dudum iniuſte occuparat, ibique ſubſtitit, vt ſimul & mare in poteſtate haberet, & Polyſperconta cum liberet in Aſiam aduerſus Antigonum tranſportare poſſet. *Venit in Phœnicia[m].* At re parum ſibi ſuccedente, motis è Phœnicia caſtris, per cauam Syriam ad ſuperiores Satrapias verſus Babylonem iter intendit: cum à Seleuco impeditus, omnium copiarum diſcrimen adiit. *Indéque [in] Babyl. & Perſidem.* Parum enim abfuit quin foſſa quædam rupta, totum eius exercitum ſubmergeret: ſed aqua induſtriè, promptéque aliò auerſa, cum copiis in Perſiam deuenit, vbi per hyemem & copias recreauit, & auxilia à ſuperioribus prouinciis virorum, pecuniarumque collegit. Diodorus iſta pluribus. *Ad fi. vſque Lib.* Æmilius addit eum in Paræta cis, vrbe Perſidis, ſiue vt alij volunt, Mediæ, cum Antigono conflixiſſe, non acie inſtructa, ſed in itinere, eumque male acceptum, hyematum in Mediam redire coëgiſſe.

VI. *Nicanor Munychi[am] Athenis retinet.* Hæc in Aſia, tranſmittamus in Græciam. Ibi Nicanor, qui Munychiam Athenis tenebat, audiens Caſſandrum è Macedonia in Aſiam ad Antigonum abiiſſe, ſubitumque Polyſperchontis aduentum expectari, ſuadebat vt in fide Caſſandri perſiſterent. Cum illi contrà præſidium Munychia deduci præfracte iuberent, aliquot dies expectari iuſſit, intra quos clam maiori præſidio, atque ope Munychiam inſtruxit. Quibus agnitis Athenienſes per legatos Polyſperchontem orant, vt libertatem ſibi ex decreto reddi curet, & Nicanorem præſidio exigat. Interim autem dum ipſi Athenienſes, de ratione belli contra Nicanorem gerendi copioſe de more conſultant, Nicanor Piræeum, & clauſtra portus, per clam conductos milites occupat. *Et inſuper Piræeum occupat.* Athenienſes nouam hanc cladem priori ſeruituti additam ægerrimè ferentes, nobiliſſimos ciuium, & ipſi Nicanori amicos ad eum legant, in quibus erat Phocion, expoſtulatum de noua iniuria, & poſtulatum, vt iuxta decretum regium ſuis legibus libere viuere liceat. Is legatos ad Caſſandrum ablegat.

VII. *Quem Caſſander in ſuam poteſtatem redigit.* Interea ſuperueniunt ab Olympiade literæ, quas Athenienſes ab ea expreſſerant, quibus iubebatur Nicanor Munychia & Piræeo Athenienſibus cedere. Quod Nicanor quidem promiſit, ſed varias ſubinde cauſas prætexens negotium protraxit. Cum interea Alexander Polyſperchontis filius cum exercitu in Atticam venit, quem Athenienſes ad cogendum Nicanorem venire credebant; ſed inani ſe ac breui gaudio recrearunt. Nam Caſſander ab Antigono 35. naues longas, & 4. militum millia adeptus, Piræeum ſubiit, & portus clauſtra in poteſtatem redegit. At Munychiam Nicanor retinuit, cum manu quæ tutando caſtello ſufficeret.

VIII. *Eum obſidet Polyſpercon.* Quæ cum Polyſperchon, qui cum Regibus in Phocide ſubſiſtebat, accepiſſet, in Atticam cum exercitu venit, & ad Piræeum caſtra ponit, ad Caſſandrum obſidendum. Verum cum maiores quam pro commeatu copias haberet (24. enim millia peditum recenſet Diodorus, & mille equites, ac 65. elephantos) eas diuiſit, & parte ad Piræeum retenta, cui filium Alexandrum præficiebat; ipſe cum maiore exercitus parte in Peloponneſum tranſit, & Megalopolitas, qui ſoli Caſſandro fauebant, obſidet: *Et Megalopolitas.* cumque longius protraheretur obſidio, & res ei parum feliciter hactenus ceſſiſſent, partem exercitus ad eam continuandam relinquit: ipſe Clitum præfectum claſſis in Helleſpontum mittit, qui ſeſe Aridæo iungat, & hoſtium ex Aſia tranſitum impediat. *Clitus cla[ſſe] victor, m[ox] victus occ[i]ditur.* Ibi Clitus feliciter primum pugnat contra Caſſandri & Antigoni claſſem, ſed mox viciſſim Antigoni induſtria vincitur, & claſſe exutus, dum fuga elapſus deſerta naui Macedoniam cogitat, in Lyſimachi milites quoſdam delapſus interiit.

IX. *Græci ad Caſſandrũ deficiunt.*

PLERÆQVE autem Græciæ ciuitates, cum irritos Polyſperchontis conatus ad Megalopolim vidiſſent, eo contempto ad Caſſandrum defecerunt. Ipſique Athenienſes cum neque eius opera, neque literis Olympiadis, neque alia ratione præſidium è Munichia eiicere poſſent, per legatos cum Caſſandro agere cœperunt de conditionibus pacis. Denique ita conuentum eſt vt vrbem, agrum, reditus, naues, cæteráque omnia ſibi haberent Athenienſes; amicique eſſent & ſocij Caſſandri, Munichiam vero in præſens Caſſander retineret, donec cum regibus eſſet debellatum. Reſpub. interim adminiſtretur pro ratione cenſus, vt ad eius adminiſtrationem non admittantur, qui infra decem minas, id eſt 175. francos noſtrates, æſtimatore Cenali, cenſerentur; vno ex Athenienſibus vrbis curatore conſtituto, quicunque placeret Caſſandro. Is tum electus eſt Demetrius Phalereus, qui vrbem pacificè gubernauit, annis decem vt ait Laërtius, æreiſque ſtatuis 360. honoratus eſt, quarum pleræque equeſtres, aliæ curules erant.

Athenienſium cum eo pax.

Demetrius Phalereus.

X. *Nicanor à Caſſandro honoratur. Moxque ſuperbiens occiditur.*

MOX autem Nicanor è nauali contra Clitum prælio, victorem claſſem in Piræeum reduxit, & in magno apud Caſſandrum honore fuit. Verum tumidum factum, & ſuis militibus, quibus Munychiam tenebat, præſidentem, dolo interceptum necauit: tum expeditione in Macedoniam ſuſcepta, multos inuenit ſuorum popularium, qui ad ipſum deficerent.

Tempus mortis Phocionis.

Incidit in hunc annum mors Phocionis viri clariſſimi, quique viuo Antipatro Athenienſem Rempub. ſapienter adminiſtrarat. Archippo eam Prætore anno 3. Olymp. 115. contigiſſe teſtatur Diodorus l. 18. & ex eo Sigon. l. de Athenienſium temporibus. Nec aliter ſentit Plutarch. in eius vita, qui cum in hiſce turbis Caſſandrum inter & Polyſperchonta, ex occaſione occupati Piræei occiſum tradit, etſi Prætorem, aut Olympiadem non nominet.

XI. *Quæ eius cauſa ex Æmilio.*

ACCVSATVS autem eſt quod Piræeum Nicanori prodidiſſet. Cum enim à Dercyllo moneretur, Caſſandri præfectum Nicanorem Piræeo inſidiari, negauit eſſe periculum, ſeque eius rei obſidem fore pollicitus eſt. Neque ita multo poſt Nicanor Piræeo eſt potitus. Ad quem recuperandum cum populus armatus concurriſſet, ipſe neminem ad arma vocauit, ſed ne armatis quidem præeſſe voluit, vt ait Æmil. Probus. Nimirum fauebat optimatibus Phocio, quos ſuſtentabat Caſſander, & eorum gubernationem è publica re eſſe credebat. Defuit tamen facto prudentia, ſi res eo modo contigit, quem narrat Æmilius: qui addit in eum ſupplicio affectum tantum fuiſſe odium multitudinis, vt nemo eum liber auſus ſit ſepelire, & à ſeruis ſepultus ſit. Hæc ille. Sed libet rem paulo vberius ex reliquis ſcriptoribus referre, vnde videas exemplum illuſtre populi in viros illuſtres exacerbati.

XII. *Ex Diodoro & Plutarcho.*

CVM Alexander Polyſperchontis filius Piræeum & Munichiam Nicanori non eriperet, ſed colludere cum eo, Phocione interueniente cum ſociis, videretur: populus in concionem progreſſus Magiſtratus præſentes abrogat, & Curia è maxime popularibus conſtituta, Oligarchicos partim capite, partim exilio & bonorum mulctatione damnat. Hi vrbe pulſi ad Alexandrum, eiuſque patrem Polyſperconta confugiunt. Ad quem viciſſim mittit populus Phocionis, & ſociorum accuſatores, quibus benignè auditis, Polyſperchon, ſiue quod Phocionem odiſſet, vt vult Plutarch. ſiue quod ciuitati gratificari vellet, & à Caſſandro æmulo ſuo alienare, Phocionem cum ſuis comprehendit, vinctóſque Athenas mittit, poteſtate conceſſa, vel interficiendi ſi vellet, vel abſoluendi. Ita Diodorus: ſed Plutarchus longe acerbiorem facit Polyſperchontem in Phocionem, vt qui ſcripſerit ad populum, ſiue ſuo, ſiue Regis nomine, conſtare ſibi hos eſſe proditores. Verum illis qui liberi iam eſſent, & ſuis legibus vterentur, permittere ſe iudicium.

Polyſperconti aduerſatur.

XIII. *Populi in Phocionẽ, & ſocios tumultus.*

ERGO Athenis, vt aſt Diodorus iudicium Phocioni, cæteriſque reis intenditur, & accuſationis præcipuum caput fuit. Quod poſt bellum Lamiacum bona ex parte effeciſſent, vt patria ſeruitute opprimeretur, & popularis adminiſtratio, legéſque antiquarentur. Cum autem tempus adueniſſet vt Phocion pro ſe diceret, populus recenti dolore amiſſi Piræei, & Munichiæ non receptæ inflammatus, & nunc iudicij poteſtatem ex inſperato nactus, per tumultum eius defenſionem exploſit. Sæpiuſque à ſe, aliiſque capto impetu ad dicendum, ſemper tumultu ac vociferatione cuncta complente, eiecti ſunt: tandémque indicta cauſa totius populi ſuffragiis damnati, XI. viris traditi, in carcerem abducti, morte epota patrio more cicuta,

mulctati ſunt, omnibus bonis eos ad mortem proſequentibus, eorumque vicem deplorantibus. Quin etiam in ſæuitiæ cumulum, extra fines Atticæ citra ſepulturam proiecti ſunt. Pleraque addit Plutarch. in quibus illud non prætermittendum. Dum iret ad carcerem rogauit quidam amicus, nunquid ad filium vellet Phocion? *Maxime*, inquit, *iubeo vt iniuriarum populi Athenienſis obliuiſcatur.* Vox vtique vere magni animi, & patriam eximie amantis viri, & digna quæ in populo Chriſtiano audita eſſet, & crebrius audiretur.

Romæ hoc anno à frequentibus Samnitium populis de fœdere renouando legati, cum Senatum humi ſtrati mouiſſent, reiecti ad populum, non tam efficaces habuere preces. Nam de fœdere negatum eſt, inducias biennij, cum per aliquot dies fatigaſſent ſingulos precibus, impetrauerunt. Viuebat quippe adhuc recens memoria Caudinarum furcularum, & homines ſuperbos, inconſtantes, & ancipitis fidei, malebant perditos, quam fœderatos. Ex Apulia Theaneſes, Canuſiniq. populationibus feſſi, obſidibus L. Plaucio. datis Conſuli in deditionem venerunt. Denique duæ Romæ additæ tribus, Vfentina, ac Falerina, vt placet Liuio; Diodorus tamen id anno ſequenti factum ſcribit. XIV.

ANNVS MVNDI 3737. SEXTÆ ÆTATIS 221. IMPERII ALEXANDRI 14. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET ONIÆ PONTIF. 8. OLYMPIAD. CXV. AN. 4. ARCHONTE ATHENIS DEMOGENE. VRBIS CONDITÆ 436. COSS. C. IVNIO BVBVLCO, ET Q. ÆMYLIO BARBVLA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 316.

DIODORVS initio libri decimi noni hunc annum vocat octingenteſimum ſexageſimum ſextum ab exciſo Ilio, qui nobis eſt 867. qui numerus ex annis 431. ante Vrbem Cond. & 436. ab eiuſdem conditione conſurgit. Imperium Alexandri continuamus, quandiu eius filij, & familia cum paterno iure in viuis perſeuerarunt; quorum duo hoc anno ab Olympiade interempti ſunt, Aridæus, qui & Philippus Alexandri frater, ex Phylinna concubina Philippi, & vxor eius Eurydice, quæ Amyntæ & Cynæ filia, à matre militaribus artibus erudita, Macedoniæ præerat. Ei autem non bene cum Polyſperchonte regni tutore conueniebat, eamque ob cauſam is Olympiadẽ cum Alexandri filio poſthumo ex Rhoxane, cui Alexandri quoque nomen inditum erat, in regnum reducere parabat. Ea recognita Eurydice tabellarium ad Caſſandrum in Peloponneſum mittit, rogans vt quam celerrime opem ferat: ſimul etiam Macedonum fortiſſimos, muneribus atq; ingentibus promiſſis euocatos, ad fauendum ſuis partibus inducit. Dumque ea in Euia Macedoniæ cum exercitu & marito verſatur, Polyſperchon iuncto ſibi Eacida Epirotarum rege, apud quem gentilem ſuum Olympias Alexandri mater iamdudum verſabatur, contra Eurydicem ducit exercitum, vno prælio totum regni negotium conficere deſiderans. I. *Huius a[nni turbæ]. Polyſperc[hon] reducit Olympiadem. Obſiſtent[e] Aridæo, & Euridice.*

Iamqve erant caſtra caſtris oppoſita. Cum Olympiadis dignitatem reueriti Macedones, recordati Alexandri in ſe beneficiorum, mutarunt animos, & Philippo Aridæo atque Eurydice deſertis, ad Olympiadem & Polyſperchonta tranſierunt. Ergo Philippus Rex cum ſuo famulitio ſtatim capitur, Eurydice paulo poſt, cum Amphipolim fuga petiiſſet. II. *Qui deſe[rti] à ſuis a[d] Olympia[dem] capiunt[ur].*

Hunc ad modum regiis potita corporibus Olympias, & citra periculum regnum adepta, Eurydicem & eius maritum Philippum in arctam & tenebricoſam cuſtodiam coniectos male tractat, per multos dies: cumque eam ob crudelitatem male audiret, Philippum Aridæum quibuſdam Thracibus ſagittis configendum tradit, *Et occidu[n]tur.*

Aridæus Philippus quamdiu regnarit.

poſtquam ſex annos & menſes 4. rex fuerat. Eurydicæ autem gladium, laqueum, & cicutam miſit, vt qua morte perire mallet, eligeret: quæ ſimilia dona Olympiadi precata, zona vſa pro laqueo, vitam finiuit. Hæc fuſius Diodorus. Cæterum ſi Alexander ſub initium Olympiadis 114. mortuus eſt, vt plerique omnes fatentur; & Aridæus hoc anno Archonte Demogene regnare deſiit, vt Diodorus ſcribit, oportet eum 7. annos, & aliquot inſuper regnaſſe menſes, vt fert noſtra Chronologia; cui fauet Euſebij Chronicon, vbi Aridæo ſeptem anni regni tribuuntur. Pergit autem Diodorus.

III. *Alia Olympiadis cædes, fratris Caſſandri, & amicorum.*

NEC Olympias hic cædium finem fecit. Nam Nicanorem Caſſandri fratrem necauit, & ſepulchrum Iollæ euertit, vlciſcens, vt iactabat, Alexandri mortem. Tum de Caſſandri amicis centum Macedones elegit, quos omnes, cũctis eius crudelitatem deteſtantibus, trucidauit. Sic ipſe. Nec eius crudelitatis cauſam affert, ſed facile ſuſpicandum relinquit, id ex odio in Caſſandrum, qui Philippo & Eurydicæ fauerat, & hoſtis erat Polyſperchontis, à quo in regnum fuerat reſtituta, factum eſſe. Cæterum Plutarchus, qui raro admodum temporum notas ponit, ſexto anno à morte Alexandri hæc ab Olympiade perpetrata ſcribit, in Alexandro ſub finem; quẽ ſecutus eſt Iuſtinus l. 14. Sed error ex annis Olympiadum, & Diodoro, qui hæc ad hunc annum refert, corrigendus eſt. Pauſanias ab enumerandis annis abſtinuit.

IV. *Eumenes Seleucum & Pithonem allicit.*

HÆC dum geruntur in Macedonia, Eumenes, qui in pagis Babyloniæ hyemauerat, miſſis ad Seleucum & Pithonem legatis, quorum hic Mediæ, ille Babyloniæ Satrapa deſignatus fuerat, poſtulauit vt auxilia regibus ſubminiſtrarent, & ſecum bello communi Antigonum impugnarent. At illi ſe regibus quidem neceſſaria exhibituros reſpondent; Eumeni autem, qui dudum publico Macedonum concilio capite damnatus fuerat, nunquam obtemperaturos. Quin etiam Antigenem, & Argyraſpidas ſollicitant vt Eumenem imperio ſpolient. Sed fruſtra. Itaque Eumenes collaudata in ſe militum propenſione, contra vtrunque ducit exercitum, & Suſa verſus contendens, ad Tygrim caſtra poſuit: vbi illorum Satraparum fraude, aperta vetere quadam foſſa, magnum adiit enundationis diſcrimen. ſed eo depulſo Tigrim ſuperat, Seleuco tranſitum per inducias permittente. Interim autem Antigonum monet, vt quam citiſſime contra Eumenem veniat, antequam ſe is copiis vlteriorum Aſiæ prouinciarum coniungat.

A quibus etiam periculũ adit.

V. *Alios Satrapas ſibi conciliat, & in primis Peuceſtem.*

EVMENES viceuerſa, qui iamdudum per literas Satrapas illos monuerat, de regum voluntate & poteſtate ſibi commiſſa, eos iam alia ex cauſa in armis eſſe intellexit, in quibus erat Peuceſtes Alexandro quondam cariſſimus, & corporis eius cuſtos. Congregata porro erant peditum 18. millia & ſeptingenti; equitum quatuor millia ſexcenti, quos ducebant ſex Satrapæ; in quibus tam militum copia, quam dignitate propria facile eminebat Peuceſtes, qui & principatum ambiebat. Verum Eumenes eam contentionem, quæ eos perditura eſſet, iam ante vſurpato ſtratagemate, ſolium Alexandri in medio collocandi, ſapienter ſuſtulit; & ſtipendiis in ſex menſes è regiis Theſauris large numeratis, omnium ſibi animos adiuraxit, omnium alacritatem renouauit; & in Suſiana moras trahens, exercitum data quiete recreauit.

Antigonus autem, qui monitus Seleuci literis properabat ad Eumenem, vbi eum coniunctum Satrapis intellexit, & ipſe ſubſtitit, & copias maiores contraxit. Itaque præſens fere annus in pugnarum apparatione in Aſia vtrimq; tranſactus eſt.

VI. *Res in Apulia geſta.*

IN Europa vero inclinatis ſemel in Apulia ad pacem & deditionem rebus, Theates ad Coſs. nouos fœderis cauſa venerunt, populóque Rom. authores erant, pacis vniuerſæ Apuliæ præſtandæ. Impetrarunt vt fœdus daretur, neque vt æquo tamen fœdere agerent inter ſe, ſed vt in ditione populi Rom. eſſent. Tarentum quoque in poteſtatem Iunij Conſulis venit. Itaque Apulia perdomita, in Lucanos perrectum, vbi repentino Æmylij Coſs. aduentu, Nerulum vi captum eſt, & iura legéſque à populo Rom. Antiatibus perſcripta.

ANNVS MVNDI 3738. SEXTÆ ÆTATIS 222. IMPERII ALEXANDRI 15. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET ONIÆ PONTIF. 9. OLYMPIAD. CXVI. AN. 1. ARCHONTE DEMOCLIDE. VRBIS CONDITÆ 437. COSS. SP. NAVTIO RVTILO, ET M. POPILIO LÆNATE. DICTAT. L. ÆMYLIO MAMERCINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 315.

INEVNTE Olympiade 116. aut potius tranſacta hyeme, & inchoante anno, in quo illa Olympias habitura erat initium, in qua victoriam ſtadij retulit Deinomenes Laco, & Iudæi Sabbaticum egerunt 165. Antigonus, motis è Meſopotamia caſtris, in Babyloniam venit, & ſocietatem iniit cum Seleuco & Pithone, acceptáque ab iis militum manu, nauigiis Tigrin flumen iunxit, tranſportatiſque copiis celeriter aduerſus hoſtes contendit. De quibus certior factus Eumenes, aſſumptis copiis ad Tygrin fluuium contendit, tranſitu videlicet Antigonum prohibiturus. Quo loco aperte ſibi videtur Diodorus contra dicere: niſi dicamus eum à principio narrationis rei ſummam per anticipationem dixiſſe, de tranſitu Antigoni; poſtea vero rem exactius, & eiuſdem tranſitus difficultatem explicare voluiſſe: quod tamen non fecit, ſed tranſire conantem ab Eumene cum multa clade repulſum duntaxat retulit. I. *Antigonus Babylone ſocietatem cum Satrapis init.*

Plvtarchvs quoque in Eumene, Paſitigrim amnem, is eſt Tigris ipſe, vbi diductus in duo brachia inſulam ambit, moxque in ſeipſum redit. Paſitigrim ergo, ait Plutarchus aggreſſum tranſmittere Antigonũ, quod cęteri qui in ſtationibus erant, ne ſenſerunt quidem. Solus excepit eum Eumenes, ſigniſque collatis multos occidit de militibus eius, & flumen cadaueribus cõpleuit: cepit quatuor millia. Sic ipſe. Diodorus ait occiſos de Antigoni exercitu qui tranſierant, pluſquam tria peditum millia, equites quadringentos, & eorum qui ſparſim pabulandi cauſa traiicere ſolent, non pauciores ſex millibus: & tamen paulo poſt deſperata traiectione eundem Antigonum ad Eulæum amnem conſediſſe refert, quem multo vltra Tigrin collocat Ptolemæus, & in Mediam per Coſſæorum gentem ducit, vbi multis ſuorum amiſſis, in Mediæ tractus habitabiles nono die peruenit. Ibique Pithonis opera exercitum ſuum multis equis, & talentis inſtruxit. II. *Tranſeuntem fluuiũ Eumenes male accipit.*

Qvæ vbi Eumenes reſciuit, Perſepolim Metropolim Perſidis cum copiis 24. dierum itinere contendit, vbi à Peuceſte, qui Perſidis erat Satrapa, totus exercitus epulo ſolenni, poſt ſacrificia Alexandro & Philippo facta, exceptus eſt. Plutarchus addit eum ouem viritim militibus diuiſiſſe ad ſacra facienda; quo facto etiam ſibi primatum ambiebat exultantis, & gratulabundi exercitus. Sed eius tumorem repreſſit, Eumenes fictis literis de Olympiade regnũ Macedonicum cum Alexandri filio poſſidente, de Caſſandro ſublato, de Polyſperchontis aduentu contra Antigonum, cum lectiſſima regij exercitus parte: quo nuncio in officio retenti, Eumeni ſe non difficiles præbuerunt. Alio inſuper egregio ſtratagemate vſus eſt. Simulauit ſibi argento opus eſſe, atque ab illis, qui erant ſibi infeſtiſſimi, ſumpſit mutuo grandem pecuniam, quadringenta talenta numerat Diodorus, vt manus ab ipſo abſtinerent, de credita pecunia ſolliciti. Itaque perfecit vt corporis cuſtodes opes haberet alienas; & cum alij ad ſalutem conſequendam dent opes, ipſe ſibi ſecuritatem accipiendo comparauit. Ita Plutarch. in Eumene. Quo inuento etiamnunc ſapienter vti videmus principes potentiſſimos. III. *Aditque Peuceſtem in Perſide.* *Et mutua pecunia continet.* 420000. Franc. vel 140000. ſi erant Attica.

Interea nuncius ad Eumenem affertur, Antigonum cum exercitu iter in Perſidem ſuſcepiſſe. Cum ipſe quoque obuiam ei progreditur, vt certaminis aleam IV. *Eum adit Antigonus cum copiis.*

experiatur. Verum dum ſe omnium cupiditati Eumenes attemperat, in ægritudinem, importuno admodum tempore incidit; quo caſu ita fracti ſunt militum animi, vt progredi non auderent, dicerentque alios conuiuia ſplendide parare, Eumenem vnum imperare & belligerare noſſe.

Cumque exercitus non amplius quam vnius diei itinere diſtarent, ipſe meliuſcule habens, ex lectica circumlatus, in ordines ſuos egregie digeſſit exercitum, cum Antigoni ex edito colle inſpicientis admiratione. Sine prælio tamen inde diſceſſum eſt, propter locorum importunitatem, vtroque exercitu aliquot ſtadiis regrediente. Antigonus rurſum copias Eumenis ab eo auertere promiſſis conatur, ſed legati eius cum minis etiam repelluntur.

V. *Vterque Gabienem occupare feſtinat.* DEINDE Gabienem commodam & opulentam regionē ab Antigono ad capienda caſtra noctu occupatum iri præſentiens, per ſimulatos perfugas Antigonum moneri curat, Eumenem noctu eius caſtra inuaſurum; ad quem incurſum dum ille ſe parat, Eumenes Gabienem præoccupare contendit. Sed Antigonus fraude agnita, nihilominus Eumenem, multum iam copiis progreſſum inſequitur; & reliquis copiis iuſſis maturare iter, ipſe magna celeritate cum expeditiſſimis vſus, in colle præalto ſe inſpiciendum Eumeni præbet. *Vterque æmulum fallit.* Is ratus totum cum Antigono exercitum adeſſe, ſubſiſtit, antequam ad optatum locum peruenire poſſet, atque aciem inſtruit; cum interea reliquæ copiæ ad Antigonum confluunt: ſicque vterque dux ſibi mutuis artibus impoſuere. Denique vbi totus aduenit exercitus, vterque imperator egregie aciem ſuam inſtruxit, adeo, vt de huius rei peritia certamen inſtituiſſe viderentur.

VI. *Copiæ vtriuſque Imperatoris, & pugna.* DVCEBAT autem in vniuerſum Antigonus ſupra 28. millia peditum. Sic enim corrigendus eſt locus, vbi pro XXIIX. legitur, XIIX. equitum octo millia & quingentos, Elephantos ſexaginta quinque. Eumenes autem peditum ad 35. millia, equitum 6. millia & centum, elephantorum ad centum & quatuordecim. Ventum eſt ad pugnam, diuque ancipiti marte certatum eſt, aliquibus ex vtraque parte tum cedentibus tum fundentibus aduerſarios, vix vt nox pugnas dirimeret: ſed laſſitudo, & itineris & pugnæ labor, & inedia quietem vel inuitis extorquerent, neuterque exercitus ſibi victoriam poſſet aſcribere. Interempti plures ex parte Antigoni quā Eumenis, vtrobique tamen pauci pro multitudine copiarum. *Eumenis victoria.* Antigonus poſtridie procul ab hoſte in Gamarga Mediæ prouinciam magnis itineribus contendit. Quem Eumenes vno die antegreſſum perſequi noluit, ſed quiete militi data mortuos magnifice ſepeliuit. *Mirabile certamen mulierum.* Ibi Ceteus Indus duarum vxorum maritus cum occiſus eſſet, ingens vxorum contentio fuit, vtra earum impetraret, vt cum marito mortuo viua combureretur. Iunior magno cum gaudio inſanam victoriam adepta, riualem quæ vterum ferebat, viuere coactam, mœrore confectam reliquit, vt pluribus narrat Diodorus. Eumenes in Gabienem adhuc ab hoſte intactam ad hyberna conceſſit.

VII. *Caſſander bello vexat Olympiadem.* CASSANDER autem in Græcia Olympiadi, ob exercitam nuper crudelitatem vehementer infenſus, eam omni ſtudio bello perſequi, & tutorem eius Polyſperchonta inſtituit; & in hunc quidem Callam ducem cum copiis miſit. Ipſe autem in Olympiadem mouet, quæ ſe, cum modica, & imbelli manu, Pydnæ incluſerat, ſperans ſe ibi copiis auxiliaribus adiutum iri. Eam ibi Caſſander terra marique obſidet. Inde cum reſciſſet regem Epirotarum Æacidem auxilio cum valida manu Olympiadi venturū, vnum è ducibus ei in occurſum mittit, quo eius conatus irritus factus eſt. *Epirotæ Rege ſuo deſerto ſe Caſſandro iungunt.* Nam cum pleriq; expeditionem in Macedoniam detrectarēt, & ſeditionem in caſtris excitarent, eos Epirota ab ſe ablegauit, modico cum agmine ſequente. Interea qui exautorati fuerant in patriam reuerſi, à Rege deficiunt, exilium ei decernunt, & cum Caſſandro ſocietatem ineunt. Quorum exemplum pleriq; Macedones ſequuntur. Polyſpercon etiam, à quo vno auxilium ſperabat Olympias, copiis ſpoliatus eſt, largitione corruptis eius militibus à Calla, quem contra eum Caſſander miſerat. *Sicut & Polyſpercō ex copiis.* Atque ita res Olympiadis intra breue tempus occidere, & Caſſandro aditus ad Macedoniæ regnum patefactus eſt: quem tamen iam præcedenti Olympiade regem Macedoniæ ſcribit Euſebius, quia eius initium ſtatim à Philippi Aridæi morte ſumit, quem anno quarto Olympiadis 115. mortuum diximus.

VII. *Samnites rebellant.*

In Italia Dictator L. Æmylius Satriculam oppugnare adortus, rebellandi cauſam Samnitibus dedit. Duplex inde terror illatus Romanis. Hinc Samnis magno exercitu coacto, ad eximendos obſidione ſocios non procul à caſtris Romanorum caſtra poſuit: Inde Satricani magno cum tumulto portis repente patefactis, in ſtationes hoſtium incurrerunt. Et quamquam anceps erat dimicatio, tamen vtrinque tutam aciem Dictator habuit, quia nec locum facilem ad circunueniendum caſtris elegerat, & diuerſa ſigna conſtituit, quæ diuerſis ſimul hoſtibus poſſent obſiſtere. Erumpentes ex vrbe, in vrbem cum clade repulit. Tum tota in Samnites vi conuerſa, eos non dubia victoria ſuperauit, vt tacito agmine nocte extinctis ignibus abirent; inimicos tamen animos, & nocendi cupidos non fregit. Nam ſpe abiecta Satriculæ tuendæ, Pliſtiam ipſi ſociam Romanorum, vt parem hoſti dolorem redderent, circumſederunt.

ANNVS MVNDI 3739. SEXTÆ ÆTATIS 223.

IMPERII ALEXANDRI 16. PTOLEMÆI ET ONIÆ PONTIF. 10. OLYMPIADIS CXVI. AN. 2. PRÆTORE PRAXIBVLO. COSS. L. PAPYRIO CVRSORE IV. ET Q. PVBLILIO PHILONE IV. V. C. 438. FABIO DICTAT.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 314.

I. *Res anni huius.*

DEBILITATVR hoc anno vehementer, ac pene profligatur Imperium ab Alexandro partum. Nam Eumenes maximus eius generis propugnator occumbit, Olympias eius mater iugulatur. Roxane cum poſthumo Alexandri filio à Caſſandro periclitatur, & cuſtodiæ traditur. Peuceſtes & Seleucus ſatrapiis, Pithon etiam vita priuatur. Antigonus in Aſia, Caſſander in Græcia, Ptolemæus in Ægypto rerum potiuntur. Licet autem pleraq; huius anni geſta, quæ ex Diodoro maxime ſumimus, ipſe in Præturam Democlidis referat, nos ad annum præſentem retulimus, qui annos quãtum licet, à Ianuario incipimus. Ipſe autem Diodorus à ludis Olympicis, quando etiam Archontes Athenis conſtituebantur. Cæterum quæ mox de Antigono & Eumene referemus, ipſe ab hyberno ſolſtitio geſta fuiſſe teſtatur. (*ἀεὶ χειμερινὰς τροπάς.*) Coſs. huius anni, quos omiſit Liuius, ſuggerunt tum faſti Capitolini, quos recentiores omnes ſequuntur, tum Diodorus Siculus, qui nunc vno tantum anno iiſdem Faſtis poſterior eſt.

II. *Antigonus Eumenem occupare feſtinat.*

Antigonvs ergo hyemabat in Mediæ Gamargis, ſiue Gadamalis Pithonis ſatrapia. Eumenes autem in Gabenorum regione, diſtabantq; à ſe inuicem caſtra decem dierum itinere, via deſerta, ac ſiticuloſa: ſed ſi quis viam cultam, & populis frequentem tenere vellet, duplo erat maior diſtantia. Erant porro Eumenis caſtra pluribus ſparſa pagis ac vicis, adeo vt poſtremorum tabernacula prope mille ſtadia eſſent à primis dirempta, vt ait Plutarchus (in Eumene.), Diodorus autem itinere ſex dierum; hyberna quippe ſumpſerat, vt ait Probus, non ad vſum belli, ſed ad veteranorum luxuriam (*Argyraſpides.*) qui non tam parere duci, quam imperare poſtulabant, eiq; ſe admodũ moroſos, ac difficiles exhibebant. Ergo Antigonus, qui ſe copiis inferiorem, ac virtute imparem Eumenianis paratis intelligebat, eos imparatos inuadere aggreditur, priuſquam collecti ſibi mutuo auxilio eſſe poſſent. Viam deſertam ingreditur, qua occultus & inſperatus ſuperueniret diſperſis & imparatis, relicta via regia.

III. *Conatus eius redditur irritus.*

Vervm cum ſæuiente frigore, ac gelu, ad neceſſaria remedia itum eſſet, crebrique ignes etiam nocte excitati, aduentus hoſtis agnitus eſt. Nam Barbari, qui in montibus deſertum ſpectantibus paſcebant, mirati pyrarum frequentiam, nuncios ad Peuceſtem miſerunt camelis dromedariis vſi, qui non minus mille & quingentis ſtadiis vno die conficiunt; qui exterritus fugæ concilium cepit. (Diodorus.) Verum tumultum, ac timorem abſterſit Eumenis ingenioſa prudentia; promittens ſe effecturum, vt hoſtes triduo tardius venirent quam expectabantur. Itaque primum nuncios ad ſuos diſperſos miſit, vt vnum in locum conuenirent. Deinde ipſe cum expeditis ducibus excurrens, crebros ignes in regione montana, qui ab Antigono videri poſſent, excitari iuſſit, quales ſolent in caſtris per noctem accendi. Hic videlicet Antigonum ingens inuaſit dolor, quod exiſtimaret hoſtes,

iamdudum explorato aduentu ſuo, ſibi occurrere. Ne igitur fatigatus cum recentibus dimicare cogeretur, relicta via compendiaria, per vicos duxit & oppida, reficiens per otium exercitum. Ita Plutarch. & Probus, & fuſius Diodorus, l. 19.

IV. *Antigonus cum Eumene de ſumma rerũ pugnat.* Post paucos autem dies cum 40. ſtadiorum ſpatio caſtris caſtra diſtarent, dux vterque de ſumma rerum diſceptaturus exercitum ad prælium inſtruit. Antigonus diuiſis in cornua equitibus, ſiniſtrum Pithoni committit, dextrum filio Demetrio, cum quo ipſe quoque pugnaturus erat; peditatum in medio collocat, Elephantos ad 65. aciei obtendit, pedites erant 22. millia, equites nouem millia. Eumenes contra in læuo cornu ſe Antigono cum optimis quibuſque opponit, tum reliquos omnes idoneis quoſque locis. Erant autem peditum 36. millia & ſeptingenti, equitum ſex millia & quinquaginta; Elephanti 114. Signum pugnæ datur, initium belluæ inter ſe commiſſæ faciunt, tum multitudo equitum concurrit. Campus erat latiſſimus & incultus, ex quo tantum pulueris excitabatur, vt aliquantum remoti non facile cernerentur. *Impedimẽta Macedonum occupat.* Impedimenta Eumenianorum quinque fere ſtadia à loco prælij diſtabant. Eo mittit Antigonus equites expeditos, qui leui pugna contra propugnatores commiſſa, improuidos fugant, & pulueree nubis denſitate tecti, omnibus impedimentis potiuntur.

V. *Peuceſtes ex acie cedit.* Interea Antigonus cum conferto lectiſſimorum globo, impreſſione facta in Peuceſtem Perſidis ſatrapam, hominem conterruit, & ex prælio, ac puluere, cum mille ac quingentis eiecit: id ex antegreſſa Macedonum in Eumenem conſpiratione factum Plutarchus ſignificat. Hic Eumenes, etſi tanto factus hoc loco infirmior, mori mauult quam cedere, & fortiter Antigono reſiſtit, multis vtrinque cadentibus, ſed factus aliquanto inferior, equitatum ad ſe recepit. Pedites virtute Argyraſpidarum aduerſarios fudere, & nemine ſuorum amiſſo, 5. millia hoſtium cecidere, reliquos coniecerunt in fugam. *Eumenes meliore cõditione factus, pugnã redintegrare cupit.* Eumenes vbi capta impedimenta, & Peuceſtẽ cum equitatu non procul abeſſe accepit, omnes in vnum contrahere, & certamine equeſtri denuo cum Antigono confligere inſtituit. Nam ſi pugna viciſſet, non ſua modo impedimenta recuperaturum, ſed hoſticis inſuper auctum iri ſperabat. Verum Eumenes, qui precario potius ducem agebat, quam ſummo iure, quo erat præditus, propter milites peruicaces & obſtrepentes, nihil ab ipſis impetrauit.

VI. *Macedones in eum conſpirant.* Nam Peuceſtes etiam longius recepit ſe, reliqui quid facto eſſet opus deliberant. Satrapæ quamprimum in ſuperiores prouincias regrediendum ſuadere, Eumenes manẽdum: & quia phalanx aduerſariorum conciſa, & equitatus vtrinque par eſſet, dimicandum cenſere. Macedones amiſſis cum impedimentis vxoribus ac liberis furere, ac neutris obtemperare, imo & clam contra Eumenem improbiſſime coniurare: & mox legatione ad Antigonum miſſa, correptum illi Eumenem tradunt, & recuperatis impedimentis, acceptáque fide, caſtris eius aggregantur. Quæ Iuſtinus li. 14. maiore verborum copia, quam fide perſequitur. Scribit Plutarchus Teutanem vnũ de ducibus Argyraſpidarum, commiſſo prælio miſiſſe actutum legatos ad Antigonum ad impedimenta repetenda: quæ ille promiſit ſe redditurum, & cætera benigne habiturum, ſi ei Eumenem traderent. *Eumque comprehenſum ac ligatum hoſti dedunt.* Itaque Argyraſpides Eumenem nihil perfidiæ ſuſpicantem, diſſimulanter circunſtetiſſe; mox impetu in illum facto enſem eripuiſſe, & zona manus poſt tergum illigaſſe.

VII. *Ex vinculis milites ſuos alloquitur.* Cumque Nicanor ad eum accipiendum ab Antigono miſſus adeſſet, petiit Eumenes, vt per medios Macedonas duceretur. Quod cum impetraſſet, facto ſilentio vt erat ligatus, proditores ſuos Argyraſpidas vehementer increpuiſſe fertur admiſſi facinoris, & iuriſiurandi toties ac recens Imperatori ſuo præſtiti, violati: tum infimis precibus obteſtatum eſſe, vt illic interficeretur. Omnino enim, inquit, cum illic interficiar veſtrum id facinus erit. *Mortem orat, nec imprebat.* Nec quidquam queretur Antigonus, qui mortuũ quærit, non viuum Eumenem. Sin manibus veſtris parcitis, vna manus ſoluta mea rem perpetrauerit. quod ſi mihi gladium nõ creditis, obiicite viuum belluis. Id vbi feceritis, ego vos quaſi viri ſanctiſſimi & rectiſſimi in ducem veſtrum fueritis, omni de me ſoluo vltione. Hæc cum ille diceret, cæteri collacrymabantur, Argyraſpides *Antigonus ex Argyraſpidũ voluntate eum necari iubet.* autem vociferãtes abduci iuſſerunt. Eum Antigonus quaſi elephantũ, aut ferocem leonẽ cuſtodiri iuſſit, aliquanto tamen poſt mitius tractatus eſt, & cũ diutius deliberaretur quid eo faciendum eſſet, & Antigonus ipſe, & Demetrius, & Nearchus, & alij viri principes, non alieni ab eo conſeruando viderentur, vicerunt tamen Argy-

raſpides vt tolleretur, quod negarent ſe cum Eumene apud ipſum eſſe poſſe: vltionem nimirum à viro fortiſſimo metuentes, quam tamen minime effugerunt.

VIII. *Inedia maceratus interficitur.*

Vt igitur ſtatuit Antigonus Eumenem tolle, imperauit cibum ei detrahi; atque ita duos vel tres dies inedia conſumebatur. Cum autem repente caſtra eſſent mouenda, miſſus intro quidam, inſcio vt Probus ait Antigono, hominē trucidauit. Corpus cōceſſit amicis Antigonus, eoſq; id cremare permiſit, reliquiaſq; in vrnam argenteam conditas ad vxorem, & liberos eius deferre in Cappadociam, vt tradit Plutarch. Probus ait occiſum quinque & quadraginta annos natum, quorum 7. cū Philippo, ad quem anno vitæ vigeſimo venerat, 13. cum Alexandro vixerat. Ac vereor ſane vt ſatis conſte Æmylij Probi, ſiue Cornelij Nepotis chronologia. Hic enim annus eſt decimus ab Alexandri morte; quibus ſi addideris tredecim Alexādri, & 7. Philippi, non venerit ad Philippum anno ætatis vigeſimo, vt ipſe ait, ſed decimo quinto: quod recte conuenit cum eo quod idem author ait, Eumenem peradoleſcentem ad amicitiam acceſſiſſe Philippi. Pergit autem. De Eumene quanta fuerit omnium opinio eorum, qui poſt Alexandrum magnum Reges ſunt appellati, ex hoc facile poteſt iudicari, quod nemo Eumene viuo (qui pro Regibus inuictus ſtabat) Rex appellatus eſt, ſed Præfectus. Iidem poſt huius occaſum, ſtatim regium ornatum, nomenque ſumpſerunt.

IX. *Antigonus plures duces ſibi infenſos ſuſtulit.* *De Eumene vindicta.* *Et Argyraſpidas.*

Hinc reducto, vt ait Diodorus, in Mediam exercitu, Antigonus non procul Ecbatanis hyemauit, reliquam ſcilicet hyemen tranſegit: ſed primum Antigenem Argyraſpidum ductorem comprehendit, viuumque in loculo conditum exuſſit. Tum alios etiam è ducibus ſibi infenſos ſuſtulit. Pithonem quoque, defectionem in Media meditantem, promiſſis & ſpe ad ſe allectum, comprehendit & necauit. Eumenis & Pithonis familiares, nouas res molientes, maioribus copiis circumuentos perdidit. Inde in Perſidem venit, vbi regio ab incolis honore afficitur, vt qui citra controuerſiam, iam Aſiæ Dominus eſſet. Ibi ſatrapias denuo conſtituit, in quibus Peuceſtes, ſatrapia Perſidis exutus, pœnas proditi Eumenis dare cœpit: & Arachoſiorum Satrapæ Sibyrito Argyraſpidarum turbulentiſſimos commendat, verbo quidem ad vſus belli, reipſa ad interitum. Priuatim enim iniunxit, vt paulatim ad eos belli vſus illos amandaret, in quibus perituri eſſent. Suſis deniq; conſiſtens ad 25. millia talentorum confecit, cum quibus Babyloniam vigeſimis ſecundis caſtris peruenit.

X. *Babylonicam Satrapiam eripit Seleuco.*

Selevcvs Satrapa Babylonis venientem regalibus donis honorauit, & exercitum vniuerſum conuiuio excepit. Dum autem rationes prouentuum ab eo exigit Antigonus, illeque eas recuſat reddere, diſſidium naſcitur: quo gliſcente veritus Seleucus Pithonis caſum, & Eumenis, ad Ptolemæum confugere ſtatuit, qui omnes ad ſe confugientes ſingulari humanitate excipiebat. Ergo cum 50. equitibus ad eum ſe proripuit, Antigono gaudio triumphante, qui ſine ſanguine & ſudore Babylonicam Satrapiam Seleuco fugiente recipiſſet. Verum mox monentibus Chaldæis, ſi Seleucus è manibus elaberetur, eum Aſia tota potiturum, & Antigonum ipſum, cum eo prælio congreſſum, vitam finiturum; ſtatim miſit qui fugientem comprehenderent: qui cum longe antegreſſum fruſtra inſecuti, infecto negotio redierunt. Ille apud Ptolemæum querelas in Antigonum congerit, & meditatam omnium principum ruinam, & totius Imperij Macedonici tyrannidem: quibus accenſum Ptolemæum, ad bellum in eum mouendum induxit. Tum amicos ad Caſſandrum in Græcia, & Lyſimachum mittit, qui eadem oratione eos Antigono inimicos reddant, & ad arma in eum excitent. Quæ coniecturis haud vanis Antigonus præſentiens, miſſis ad eos legatis rogat, vt priſtinam ſecum amicitiam conſeruatam velint, ipſe Ciliciam verſus iter intendit, & ad Mallum eius prouinciæ vrbē milites in hyberna diſpertit, poſt occaſum Orionis, vt ait Diodorus, id eſt adulta iam hyeme.

XI. *Caſſander Olympiadem fame Pydna eijcit.*

Interea Olympias cum aliquibus copiis Pydnæ Macedoniæ incluſa, à Caſſandro obſeſſa, incredibilem patiebatur rerum inopiam, ac famem, adeo vt mutuis carnibus milites victitarent: cum ineunte vere, & inualeſcente penuria, milites Olympiadi perſuadent vt ſeſe dimittat, quando nec illis victum præbere poterat, neque ſe exſoluere obſidione. Caſſander transfugas benigne accipit, & in varia oppida diſpertit, & qui ei ſuppetias allaturi videbantur ad Caſſandrum

OLYMPIADIS MORS, CASSANDER REGNO INHIAT.

Et fugientem comprehendit. Pydnam Pellam, Amphipolim occupat.

mutato conſilio ſe contulerunt. Illa rebus ſuis deſperans Pydna excedere, & naui conſcenſa Pellam, vel Amphipolin confugere ſtatuit, quas Ariſtoneus, & Monimus pro regibus tenebant. Verum eius fuga per transfugam cognita, Caſſander nauigio potitur, eique ægre corporis incolumitatem conceſſit, Pydnam occupauit. Monimus qui Pellam tenebat, cognito ſtatu Olympiadis, vrbem dedidit. Antinous quoque, acceptis ab Olympiade literis, quas expreſſerat Caſſander, quibus iubebatur Amphipolin reddere, imperatis obſecutus, vrbem tradidit, & incolumitatis fidem accepit; mox tamen à Caſſandro occiſus eſt.

XII. *Olympias à Macedonibus occiditur.*

DENIQVE Olympias multorum ſcelerum artifex, cum ſe ad defendendam cauſam ſuam, in omnium Macedonum cœtu præpararet, à propinquis occiſorum ab ea, in gratiam Caſſandri iugulatur. Sicq; ad regnum Macedoniæ viam ſibi Caſſander, nemine propemodum vltra reſiſtente, patefecit.

Caſſander Theſſalonicam ducit.

Ad quod regnum ſibi probabilius vindicandum, ne vi illud ſibi rapuiſſe videretur, Theſſalonicem Philippi filiam, & Alexandri ex eodem patre ſororem, quæ obſidionem Pydnæ cum Olympiade tolerarat, vna cum Roxane, & filio eius Alexandro Alexandri poſthumo, aliiſque regiis mulieribus, quæ cũ ea in Caſſandri venerant poteſtatem, in matrimonium ducit; affinem ſe ac neceſſarium regiæ familiæ oſtentare properans. Diodorus. Interea tamen Caſſander Roxanẽ cum Alexandro, Alexandri magni poſthumo, interficere in animum induxerat; verum in præſentia rem diſtulit, quod nihil adhuc de rebus Antigoni exploratum haberet, & hominum iudicia de obitu Olympiadis auſcultanda iudicaret. Itaque matrem cum filio in arcem Amphipolis tranſlatam cuſtodiæ tradit, eaſque ſublato cultu regio, ad priuatorum morem viuere iuſſit.

Roxanem cum filio claudit Amphipoli.

XIII. *Res imperij regio more tractat.*

DEINCEPS regio more res imperij diſpenſans, vrbem Caſſandream in Pallene condit, in quam pleroſque è vicinis traducit: Eurydicem & Philippum reges, quaſi eorum legitimus hæres & ſucceſſor, regio more ſepelit, & funebrium ludorum apparatu defunctis parentat. Thebas ab Alexandro exciſas poſt vigeſimum annũ inſtaurat, vt autor eſt Diodorus, & recte. Ab Euenæto enim, qui Prætor fuit anno 2. Olymp. 111. quo anno Thebæ deletæ ſunt, etiam conſentiente Diodoro, præſens annus vigeſimus primus numeratur. Multæ Grecorum ciuitates imo Siculæ etiam, atque Italæ, vt idem ait, Thebas quondam florentiſſimas miſeratæ, opem eius reſtaurationi tulere. Athenieſes præcipuam muri partem ædificarunt. Cadmæa quoque arx iterum excitata: in qua impoſito præſidio, Caſſander vrbem habuit in poteſtate. Inde Polyſperchontis filium Alexandrum in Peloponneſo perſequitur, qui fere vnus ex parte aduerſariorum reliquus erat. Sed Ætolos habuit aduerſarios in tranſitu Pylarum. In Peloponneſo vero multas ciuitates in ſuas partes traduxit.

Thebas inſtaurat.

XIV. *Res à Q. Fabio Dictatore geſta.*

ROMÆ anno circumacto creati noui Coſs. Papyrius atque Publilius; qui cum à Liuio Romæ mãſiſſe dicantur, bellumque à Q. Fabio Dictatore in Samnites geſtum, ſubit animum ſuſpicio, ne id factum ſit, ob veteres ſimultates Papyrium inter & Fabium, quem ille Magiſtrum equitum, dum eſſet ipſe Dictator, in capitis diſcrimen adduxerat. Cuius etiam culpæ nonnullam hoc tempore videtur luiſſe pœnam Fabius, cum eius Mag. equitum Q. Æmylius Ceretanus, ipſo Dictatore inconſulto, prælium in hoſtem iniit. Verum non impune, vt qui in acie, quamuis fortiter dimicans ceciderit. Nimirum *iuſtus Dominus, & iuſtitiam dilexit, æquitatem vidit vultus eius.* Rem hoc modo, Liuio referente, geri contigit.

Anno V. C. 439.

Pſal. 10. 8.

XV. *Et eius Magiſtro equitum.*

FABIVS ad accipiendum ab Æmylio exercitum ad Satriculam, quæ iam ab anno ſuperiore obſidebatur, cum ſupplemento venit. Samnites autem dimiſſa Pliſtia quam obſidebant, cum nouis auxiliis priora ſua caſtra repetunt, & Romanos ad prælium laceſſunt, vt cogant Satriculæ obſidionem ſoluere. Dum ergo ferocius obequitant vallo Romanorum, nec eos quietos eſſe patiuntur, Q. Æmylius Ceretanus Magiſter equitum, cum turmis ſuis magno tumultu euectus ſummouit hoſtẽ, ſed pugna mox à Samnite redintegrata, Mag. equitum in eorum ducem inuectus, eum vno ictu exanimem equo præcipitauit: & vice verſa Mag. equitum multis vulneribus ſaucius, à fratre imperatoris Samnitium trucidatur. Illi autem mox C. Fabius Mag. equitum ſuffectus eſt, qui cum nouis copiis ad Dictatorem venit. Poſtremo Samnites Satriculam deſerunt, Pliſtiæ obſidionem redintegrant, ſicque illa in poteſtatem Romanorum deditione venit, hæc vi à Samnitibus capitur.

In prælio occiditur.

Mvtata inde belli ſedes eſt, & Soram è Samnio, Apuliáque traductæ legiones. Sora ad Samnites defecerat, interfectis Romanorum colonis; ibi etiam pugna ancipiti certatum eſt. Et cum ibi quoque intra vallum aliquot dies militem Dictator tenuiſſet, Magiſter equitum, qui cum nouo exercitu veniebat, per præmiſſos nuncios conſulto Dictatore vbi conſiſteret, quãdo & qua parte hoſtem inuaderet, occultus ſubſtitit. Dictator nihil de nouo auxilio ſignificans, milites ſuos ad pugnam hortatur, quaſi tota ſpe in eorum lacertis poſita: ideoque etiam, ipſis egreſſis è caſtris, ignem ſe iis iniecturum denunciat, quod in parte aliqua fecit, vt ſimul magis eo ſpectaculo Romani accenderentur ad prædam, & eo flammæ indicio nouus Magiſter equitum moneretur, vt ex inſidiis exiliens, Samnitem vtrinque interceptum concideret, quod & factum eſt; caſtráque hoſtium capta direptáque. Miles ad ſua, magna ex parte præter opinionem integra, præda onuſtus rediit. Vrbs autem Sora proximi anni Conſulibus reſeruata eſt. XIV. *Alia ad Soram pugna.* *Victoriaq.*

ANNVS MVNDI 3740. SEXTÆ ÆTATIS 224. IMPERII ALEXANDRI 17. PTOLEMÆI ET ONIÆ PONTIF. II. Olympiadis CXVI. an. 3. Archonte Nicodoro. Vrbis Conditæ 439. M. Petilio Libone, et C. Svlpitio Longo III. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 313.

Bella quæ ſuperiore anno profligata videbantur, regiis rebus acciſis, inter ipſos duces, qui rerum potiebantur, æmulatione atque inuidia graſſante, acerbius redintegrantur. Nam cum Antigonus tam copiarum magnitudine, quam pecuniarum copia terribilis, in ſuperiorem Syriam moueret, legati ad eum à Ptolemæo, Caſſandro, & Lyſimacho aduenere; qui ad conſeſſum introducti poſtulabant, vt Cappadocia Lyciaque Caſſandro, Phrygia iuxta Helleſpontum Lyſimacho, Syria tota Ptolemæo, & Babylonia Seleuco traderetur. Theſauros autem, quos à pugna cum Eumene ſibi vendicaſſet, partiretur; quæ niſi faceret, coniunctis viribus bellum ipſi facturos. Verum Antigonus, qui iam in Syriam Ptolemæi imminebat, legatis aſperius reſpondit; qui etiam re infecta redierunt. Ita fere Diodorus. I. *Bellũ inter Antigonũ cæteroſque duces.* *Horum poſtulata.*

Ivstinvs autem, Antigonus, ait, negauit ſe in eius belli prædam ſocios admiſſurum, in cuius periculum ſolus deſcendiſſet. Et vt honeſtum aduerſus ſocios bellum ſuſcipere videretur, diuulgat ſe Olympiadis mortem à Caſſandro interfectæ vlciſci velle, & Alexandri regis ſui filium, cum matre obſidione Amphipolitana liberare. Diodorus autem ait eum perpendentem imminentis belli magnitudinem, nationes ac ciuitates, principeſque ad belli ſocietatem inuitaſſe: miſiſſe Ptolemæum ex fratre nepotem cum exercitu, qui miſſos à Caſſandro in Cappadociam eiiceret, & eum tranſitu Helleſponti prohiberet. Ariſtodemum item Mileſium cum mille talentis, vt ſe Polyſperconti, eiuſque filio Alexandro firmata amicitia iungeret, & cum eis, conducta quantam poſſent peregrinorum manu, Caſſandrum bello peterent: amboque rem ex ſententia confecere: ſed Alexander diu in fide non ſtetit. Nam Caſſandri promiſſis perſuaſus, ſperans ſe Peloponneſi ducem fore, ad eum rurſus deficit: Polyſperconte eius patre in ſententia perſiſtente. Sed Alexander intra breue tempus, à Sicyonio quodam proditione interimitur: cuius vxor virili animo bellica negotia nihilominus, cum laude, & militum beneuolentia ſuſtentat. II. *Iſtius prætextus.* *Et belli apparatus.* *In Europa.*

Ipse autem Antigonus per vniuerſam Aſiam, quam in poteſtate habebat, faces ac tabellarios diſpoſuit, quorum opera celeriter vteretur. Inde in Phœniciam mouet, & nauales copias contracturus, quoniam maris imperium tum penes ho- III. *Et Aſia.*

ſtes erat, & Tyrum obſeſſurus, ad nauium fabricam Phœniciæ regulos, Syriæque ſatrapas inuitat, contumaces cogit. Denique modica prælia terra marique, inter fautores præcipuorum ducum, vario euentu committuntur; & pars vtraque pro Græcorum libertate decreta conſtituit, magnum ad victoriam momentum rata, ſocias belli habere Græcorum vrbes. Antigonus Demetrium filium in Syria, cum validis copiis, & grauibus conſiliariis relinquit, vt Ptolemæum bello vexet. Ipſe Antigonus ingruente hyeme Taurum fruſtra ſuperare conatus, poſt non paruam militum iacturam, retro in Ciliciam reuerſus, ad Celænas Phrygiæ progreſſus, in hyberna exercitum diſtribuit. Quæ fuſius à Diodoro recenſentur, & nos anni finientis monent, & tranſitus ad res Romanas.

Per Demetrium filiũ Syriam init.

IV. *Noui Coſſ. Soram occupant.*

Novi Conſules Soram adeunt, ibique exercitum à Dictatore Fabio accipiunt: magna pars veterum militum dimiſſa eſt, nouis cohortibus in ſupplementum adductis; ſpes autem potiendi vrbe aut tempore longinqua, aut periculo præceps videbatur, cum Soranus quidam perfuga, viam inuadendæ arcis demonſtrat, & decem Romanos in eam armatos inducit. Tum arcis captæ terrore ac vociferatione, totum populum confuſum reddit, & ciuitate deſerta in fugam cogit: cum interea per eaſdem portas ingreſſus Romanus exercitus, ciuitatem in poteſtatem redigit. 235. qui cędis colonorum, & deditionis authores cenſebantur, Romam ducti, virgis in foro cæſi, ſecuribus percuſſi ſunt. Soræ præſidium impoſitum. Inde Auſonum gens, quæ ad Samnites etiam defecerat, proditione vrbium, ſicut Sora, in poteſtatem venit, triaque oppida eadem hora, eodemque conſilio capta; ſed in iis ducum abſentia nimia crudelitate ſæuitum eſt.

Arce proditione capta.

Et tria Auſonum oppida.

V. *Luceria iterum perdita, receptaque.*

Eodem anno prodito hoſtibus Romano præſidio, Luceria iterum Samnitium facta eſt: ſed non diu proditoribus impunita res fuit. Haud procul inde exercitus Romanus erat, cuius primo impetu vrbs ſita in plano capitur, Lucerini ac Samnites ad internecionem cæſi. Cumque multi delendam vrbem cenſerent, vicit tamen ſententia, quæ nouos eò colonos mittendos cenſebat, duóque millia & quingenti miſſi, cæſorum bona occuparunt.

Capuana coniuratio.

Eodem anno cum omnia infida Romanis eſſent, Capuæ quoque occultæ coniurationes principum detectæ ſunt; de quibus cum ad Senatum relatum eſſet, C. Manius Dictator creatur, qui ea de re inquirat. Ingens eius magiſtratus terror, & ſceleris conſcientia nonnullos compulit ad vltro ſibi inferendas manus. Sed ea quæſtio latius Romæ progreſſa, ad multos nobiles viros, qui magiſtratus ambierant, deriuabatur, quaſi ea res coniuratio contra rempub. foret; cumque plerique ipſum Dictatorem etiam reum facere viderentur, ipſe ſponte magiſtratu abiit, & apud Conſules cum Mag. eq. rei facti, aduerſus nobilium teſtimonia egregie abſoluuntur; ſicut & Publilius Philo, aliaque clara nomina. Verum non ita multo poſt ea quæſtio ad viliora capita delapſa, oppreſſa eſt.

Claros viros iniuſte obſcurauit.

VI. *In eam intentis Samnites.*

Cæterum ſpes Campanæ defectionis Samnites ex Apulia ad Caudium reuocauit, vt ſi res Capuæ ex eorum ſententia ſuccederet, Capuam ex vicino Romanis eriperent. Eo Conſules quoque cum valido exercitu venerunt; & primo circa ſaltus cunctati, memores ſcilicet furcarum Caudinarum, ad aperta progreſſi ſunt. Ibi poſt aliquot velitationes, ad prælium totis viribus progreſſi, non ſine diſcrimine victores facti ſunt. In eo prælio ad triginta millia aut cæſa aut capta Samnitium, niſi qui Maleuentum, cui nunc vrbi Beneuentum nomen eſt, perfugerunt, quæ pluribus, ſi placet, ex Liuio diſces.

Ingenti clade afficiuntur.

ANNVS MVNDI 3741. SEXTAE AETATIS, 225. IMPERII ALEXANDRI 18. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET Oniæ Pontif. 12. Olympiad. CXVI. an. 4. Archonte Theophrasto. Vrbis Conditæ 440. Coss. L. Papyrio Cvrsore V. et C. Ivnio Bvbvlco II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 312.

HOC quoque anno minuta prælia commiſſa ſunt variis locis inter duces & ciuitates, quæ alterutri parti fauebant, nec quidquam occurrit ad memoriam inſigne, niſi Caſſandri, propter perſonæ dignitatem inconſtantia. Is enim cum ea conditione in Aſia cum Antigono tranſegiſſet, vt milites omnes Antigono traderet, & Græcis vrbibus iuris ſui libertatem concederet, ac Satrapiam quam prius habuerat, tanquam donum retineret, & firmus Antigono deinceps amicus exiſteret, ad eamque amicitiam firmandam fratrem Agathonem obſidem dediſſet; poſt non multos dies fœderis pœnitens fratrem è cuſtodia ſurripit, & legatione ad Ptolemæum, & Seleucum miſſa, vt quam primam ſibi auxilia ferrent contendit. Sic illud hoc tempore in Italia, Græcia, Aſia crebro confirmatum. I. *Caſſandri reguli inconſtantia.*

Nulla fides pietaſque viris qui caſtra ſequuntur.

Antigonvs hoc ipſo anno Tyrum occupauit. Cum enim, vt tradit Diodorus, anno ſuperiore, maris iam potens eſſet, & frumenti importationem intercluſiſſet, annum vnum ac tres menſes obſidione tolerata, qui Ptolemæi nomine vrbem propugnabant, neceſſitate compulſi eam dediderunt, & cum rebus ſuis abire permiſſi ſunt; ipſe vrbem præſidio firmauit, magno vtique Ptolemæi dolore, qui eadem opera vniuerſam pene Syriam, & maris imperium, quod fere apud Tyrios erat, & Phœnices, amittebat. II. *Antigonus Tyrum expugnat.*

T. Liu. l. 9. At Romæ ſimul cũ Coſ. nouus creatus Dictator C. Petilius, cum M. Follio Mag. equitum exercitum accepit. Cumque audiſſet arcem Fregellanam à Samnitibus captam, Fregellas venit, & vrbe, poſt hoſtium nocturnã fugam, ſine certamine recepta, præſidioque valido impoſito, ad Nolam repetendam in Campaniam reuerſus eſt, quo ſe ſub Dictatoris aduentum, Samnitium & Nolana agreſtis multitudo coniecerat. Dictator vrbis ſitu circunſpecto, quo apertior aditus eſſet ad mœnia, omnia ædificia circumiecta muris incendit; nec ita multo poſt Nolam cepit. Etſi non deſunt qui eam gloriam Iunio Conſuli tribuant, & Dictatorem Petilium, claui figendi cauſa, propter peſtilentiam dictum dicant. Ita Liuius, ſignificans ſe pro priore ſententia ſtare. III. *Fregellæ captæ, receptaque.* *Sicut & Nola.*

Notat quoque Liuius, aliquot hoc anno deductas colonias à Romanis. Sueſſam, inquit, & Pontiam, eodem anno coloniæ deductæ ſunt. Sueſſa Auruncorum fuerat; Volſci Pontias inſulam ſitam in conſpectu littoris ſui incoluerant: & vt Interamnum & Caſinum deducerentur coloniæ SC. factum eſt, miſſáque cum triũuiris 4. millia colonorum. Hunc locum ita corrigẽdum eſſe recte monuit Sigonius. Diuerſus tamen eſt ordo & tempus harum coloniarum apud Velleium; vbi poſt Luceriam, interiecto triennio ait deductam Sueſſam Aruncam, & Saticulam, & Interamnum poſt biennium. At Liuius inter Luceriam & Sueſſam annum tantum V.C. 439. n. 5. interſerit, vt ex præcedenti anno patet. IV. *Nouæ coloniæ.*

ANNVS MVNDI 3742. SEXTÆ ÆTATIS 226. REGNI ALEXANDRI 19. ET VLT. PTOLEMÆI LAGIDÆ, ET ONIÆ PONTIFICIS 13. OLYMPIADIS CXVII AN. 1. ARCHONTE POLEMONE. VRBIS CONDITAE 441. M. VALERIO MAXIMO, P. DECIO MVRE COSS. C. SVLPICIO LONGO DICTATORE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 311.

I. *Regni Græcorum æra an hoc anno cœpta.*

COMMVNISSIMA Scriptorum, tam antiquorum, quam recentium ſententia, initium regni Græcorum, prout in libris Machabæorum paſſim vocatur, aut vt alii loquuntur, Seleucidarum æram, ſiue Alexandream epocham hoc anno collocat, quo Olympias centeſima decima ſeptima inchoata eſt, in qua Parmeno Mitylenæus palmam tulit. Quod hoc anno Seleucum cognomento Nicanorem Babylonia potitum, ac deinceps in Aſia, Syriaque regnaſſe conſtet. Euſebius certe ab hoc ipſo anno imperium eius orditur, anno ſcilicet poſt Alexandri mortem duodecimo, vt ipſe libro de Demonſtratione Euang. loquitur. (in chron. Dem. 2. poſt med. & apud Hieron. in c 9. Dan.) *Onias*, inquit, *Pontificatus honore ſuſcepto genti præfuit; cuius temporibus cum Seleucus Babylonem cepiſſet, Aſiæ ſibi diadema circumdedit, anno poſt Alexandri mortem duodecimo.* Et mox. *Ab hoc ipſo tempore Græcorum regnum numerare incipit Machabæorum hiſtoria.* Paulo laxius numerat illos annos Euſebius. Ideoque Beda, qui eum ſequitur in lib. de ſex Aetatibus, ait decimo tertio Ptolemæi, qui ſtatim a morte Alexandri rerum potitus eſt in Aegypto, regnare cœpiſſe Seleucum. *A quo tempore*, inquit, *Machabæorum Hebræa hiſtoria Græcorum ſupputat regnum; à quo etiam Edeſſeni ſua tempora computant.* Sic ipſe. Idem ſentit Pererius, [a] pro eaque ſententia Sulpicium Seuerum, ac Rabanum laudat. Sentit & Serarius, [b] Gordonus, Samerius, aliique paſſim. A qua multum eſt cauſæ cur diſcedamus.

II. *Quæ faueant ſequenti.*

SENTENTIÆ enim huic duo maxime videntur obſiſtere. Primum quod ſi hoc anno incipiat regnum Græcorum, emundatio templi, quæ à Iuda Machabæo facta eſt anno regni Græcorum centeſimo quadrageſimo octauo, vt Scriptura teſtatur, [c] non incidet in Olympiadem 154. quod vult Ioſephus, [d] ſed in vltimum centeſimæ quinquageſimæ tertiæ. Deinde eadem Scriptura exigit, vt annus centeſimus quinquageſimus regni Græcorum ſit Sabbaticus. [e] At poſito hoc loco principio regni Græcorum, annus Sabbaticus incidet in annum 149. iuxta Tornielli tabulas, non in 150. Ex quibus ſequitur annos Seleucidarum ſequenti tantum anno eſſe inchoandos. Accedit quod totus ferme primus annus Seleuci, cum decimo quarto Ptolemæi Lagidæ, qui idem eſt decimus quartus ab Alexandri morte, concurrit. Eo quod, vt ex Diodoro liquet, ſub extremum tantum hunc annum Seleucus Babylonem recepit, eoque primum tempore cœpit in Aſia dominari. Poſtremo liber ſecundus Machabæorum exigit, vt regnum Græcorum anno tantum tertio huius Olympiadis inchoëtur. Nam cum prior liber dicat Antiochum Epiphanem mortuum eſſe anno centeſimo quadrageſimo nono, poſterior refert literas Eupatoris ſucceſſoris eius datas anno centeſimo quadrageſimo octauo, & tamen poſt obitum Antiochi.

(a in c. 9. Daniel. b in l. 1. Machab. c 15. n. 9 & 11. & ca. 17. n. 1. 8. 9. c 1. Macha. 4. 52. d l. 12. c. 11. e l. 1. c. 6. v. 20 49. 54. ca. 6. v. 16.)

III. *Cõfirmatur annus ſequens.*

QVIBVS etſi reſponderi poteſt modicam eſſe Ioſephi in re chronologica autoritatem. Scripturæ tamen, & affirmationi eius de anno Sabbatico reſponderi non poteſt. Nam annus Sabbaticus, qui eſt eo tempore 187. requirit neceſſario, vt annus primus regni Græcorum cadat in ſecundum huius Olympiadis: concurrit enim cum tertio Olympiadis centeſimæ quinquageſimæ quartæ, & non cum ſe-

cundo, vt conſequens eſt ex communi chronologia. Nã cum ſeptimus annus Ioſue, idemque ſeptimus ab ingreſſu Iſraelitarum in Chananitidem, ſit primus Sabbaticus, vt illo ipſo anno docuimus: & ab illo ingreſſu 187. annorum ſeptenaria exacte numerentur; id eſt mille trecenti & nouem anni, vſque ad annum 3892. oportet eum eſſe Sabbaticum. Rurſus poſito initio Olympiadum anno mundi 3278. anni expanſi inde numerati ad annum 3892. annum exhibent tertium Olympiadis 154. etſi reuera ſexcenti tantum & quindecim anni inter duos illos terminos reperiantur, qui conficiunt centum duntaxat, & quinquaginta tria quaternaria annorum, & tres inſuper annos, ſed ea eſt annorum expanſorum ratio. Hanc ergo de exordio regni Græcorum ſententiã, quæ Scripturæ eſt, eique ſubſcribunt Ioſephus, & Torniellus, vt omittam ſectarios, libenter amplectimur.

IV. *Ptolemæi læti ſucceſſus in Ægypto. Cypro. Syria. Cilicia.*

Initio itaque anni huius, Ptolemæus in Ægypto Cyrenæos deficientes, & Cyprios imperium detrectantes ſubegit. In ſuperiore autem Syria & Cilicia res proſpere geſſit; quippe ſingulari beneuolentia, atque humanitate milites ſibi reddebat obſequentiſſimos, & ad omnia pericula promptos, atque expeditos. Quæ cum Demetrius Antigoni filius, qui in Cœleſyria Ægyptiis imminebat, accepiſſet, quam promptiſſime in Ciliciam, opem ſuis allaturus excurrit, irrito tamen conatu, oppreſſis iam iis, quibus vt opem ferret, iter ſuſceperat.

Suſcipit cũ Seleuco bellum in Demetriũ.

Interea Seleucus Ptolemæum inuitat ad expeditionem cõtra Demetrium, quẽ oderat, vt Antigoni filium, à quo Babylonica Satrapia fuerat eiectus; nec ægre lætis ſucceſſibus gaudentem Aegyptium perpulit ad bellum. Eduxitque ex Aegypto 18. millia peditum, & equitum quatuor millia, & ad Gazam Syriæ, ſiue Palæſtinæ caſtra poſuit.

V. *Demetrius pugnam ſuſcipit inuitis ſuis.*

Demetrivs quoque eodem milites vndique ex hybernis coëgit; cumque longe copiis impar eſſet, ſuadebant amici ne prælio decerneret: præſertim cum ſibi cõtra ſapientiſſimos duces Ptolemæum & Seleucum, qui ætatem cum Alexandro contriuiſſent, agendum eſſet, & Antigonus pater abeſſet. Ille nihilominus ferocia iuuenili, ſecundum quippe & vigeſimum vix annum exceſſerat, dimicare ſtatuerat, & habebat exercitum erga ſe vehementer propenſum, vt erga Imperatorem qui multis naturæ dotibus eſſet inſignis. Diodorus quidem ait eum pulchritudine ac ſtatura corporis excelluiſſe; regiiſque ornatum armis, maieſtatis, ac reuerentiæ multum præ ſe tuliſſe. Plutarchus autem in Demetrio, ait eum ſtatura procera fuiſſe, forma vero, ac dignitate adeo excellenti, vt nullus plaſtes, vel pictor eius imaginem poſſet exprimere, &c. quæ vide apud eum. Itaque habita oratione ad exercitum, eum ad certamen ſuſcipiendum inflexit.

Eius forma.

VI. *Vincitur, & fugit.*

Eventvs autem infelix fuit. Nam poſt acre prælium, atque diuturnum cedentibus ſuis, ipſe quoque cedere coactus eſt: dumque plerique Gazam ſeſe inferunt, hoſtis quoque confertim illatus vrbem cepit. Demetrius Azotum alteram Palæſtinæ vrbem media nocte peruenit. Diodorus lib. 19. hanc pugnam deſcribit: refert etiam Iuſtinus, eamque apud Calamam factam ſcribit, vbi legendum Gazam notauit Ortelius, Gazam etiam habet Plutarchus,[a] in eoque prælio octo millia capta fuiſſe ait; & quinque millia deſiderata. Diodorus autem plures quingentis occiſos tradit, magna ex parte equites; in numero vero captiuorum conſentit Plutarcho. Meminit etiam Ioſephus[b] huius pugnæ, quam ex Caſtore quodã refert Olympiade centeſima decima ſeptima contigiſſe: primo videlicet anno, additq. ex Hecatæo Abderita, qui cum Ptolemæo commorabatur, poſt prælium ad Gazam, locorum quæ ſunt circa Syriam, Ptolemæum dominum effectum fuiſſe. Sed redeo ad Diodorum.

Gaza capitur.

a in Demetrio.

b l. 1. cõtra Apionem.

Ptolemæus Syriæ dominus.

VII. *Ptolemæi in Demetrium humanitas.*

Postridie à prælio cum Demetrius miſſo præcone corpora ad ſepulturam poſtulaſſet; plurimos enim clariſſimos, fortiſſimoſque viros amiſerat, Ptolemæus nõ ſolum id conceſſit, ſed regiam quoque eius ſuppellectilem, quæ in poteſtatem ſuã venerat, & pleroſque de captiuis in aula commorari ſolitos, abſque redemptione Demetrio remiſit, vt Plutarchus quoque, & Iuſtinus conſentiunt. adduntque iſti liberalitati additum honorem verborum, non ſe de præda, ſed de imperio, gloriaque certare. Acutum eſt quod addit Plutarchus, Demetrium precatum eſſe deos, ne eius beneficii diu debitor maneret. Reliquos captiuorum Ptolemæus in Aegypti præfecturas amandatos diſtribuit. Ipſe Phœniciæ vrbes partim

Phœniciã recipit. Magnitudo animi Ptolemæi in Andronicum.

vi, partim deditione accepit, etiam Sidonem, ac Tyrum. In qua illud memorabile narrat Diodorus, Andronicum Tyrij præſidij pro Antigono ac Demetrio ducem, ad vrbem tradendam magnis præmiis atque honoribus inuitatum, non ſolum non conſenſiſſe, ſed contumeliis etiam affectum Ptolemæum repuliſſe. Cum autem aliquanto poſt, per ſeditionem ciuium, in eius manus deueniſſet, expectaretque commeritum linguæ procacitate ſupplicium, non ſolum veniam ei mitis Ptolemæus dedit, ſed muneribus etiam affectum inter amicos cooptauit, & honorifice prouexit. Ergo hæc principis clementia ac beneficẽtia, vehementer ei homines adiunxit, & ad acquirendum, firmandumque imperium profuit.

VIII. *Demetrius nouas cogit copias. Vnum è ducibus Ptolemæi vincit, & capit. Antigonus ſuperueniens Phœniciã recipit.*

Demetrius autem cum ſe Tripolin Phœniciæ recepiſſet, miſſo ad Patrem tabellario, auxilia magna cum celeritate ad ſe mitti poſtulabat; & ipſe è Cilicia, & remotioribus ab hoſte locis, quas poterat copias euocabat; cum Ptolemæus, relicto Cillene quodam Macedone cum valido exercitu, ei dat in mandatis, vt Demetrium prope iam profligatum tota Cœleſyria exigat. Verum is dum incautius caſtra locat, à ſuperueniente cum expeditiſſimis Demetrio oppreſſus, viuus capitur, & ille exercitu ſine prælio potitus, cladem priorem præſenti felicitate compenſauit. Plutarchus in Demetrio ait eum Cillenem, & amicos eius magnifice donatos ad Ptolemæum remiſiſſe. Iuſtinus autem id de filio, & fratre Ptolemæi tradit; neutrum apud Diodorum reperio. Interea Antigonus è Phrygia mouens, ad filium Demetrium celeriter ſe contulit, & cum eo copias coniunxit; quæ dum parantur Ptolemæus ſuorum conſilio adhibito, Phœniciam magna ex parte ſpoliatam deſeruit, & in Ægyptum, hoſtem, expectaturus receſſit; ſicque Antigonus ſine prælio Phœniciam in poteſtatem redegit.

IX. *Seleucus Babyloniã recuperat.*

Seleucus interea commodiſſimam ratus opportunitatem præfecturæ Babylonicæ recuperandæ, acceptis à Ptolemæo octingentis peditibus, & equitibus ducentis, Babylonem tendit, certo perſuaſum habens Babylonios, pro veteri erga ſe beneuolentia, propenſe partibus ſuis acceſſuros. Suos autem trepidantes ſpe, atque oraculis confirmat, & ſibi omni humanitate deuincit; auget etiam copias in Meſopotamiæ Carrhis, & Babyloniam ingreſſus, plurimos incolarum quos quadriennii præfectura ſibi deuinxerat, ſibi ſocios adiunxit. Inde cum iis arcem oppugnatam in poteſtatem redegit, & amicos, iamdudum in cuſtodia detentos, libertati reſtituit, omneſque ciues ad ſui defenſionem, & obſequium propenſos reddidit.

X. *Nicanorem Mediæ pro Antigono præfectum vincit.*

Qvæ cum Mediæ præfectus Nicanor accepiſſet, mox cum validis copiis ad Babyloniam recuperandam venit. Habebat ſecum ſupra decem millia peditum, equitum vero ſeptem millia: Seleucus vero vix tria millia peditum, & equos quadringentos. Ergo quod vi ſe effecturum deſperabat, conſilio, atque arte perfecit.

Tranſgreſſus Tigrim vbi hoſtem propinquare didicit, ſuos in propinquis paludibus occultat. Nicanor cum promotis ad Tigrim ſignis hoſtem non inueniret, fugiſſe eum ratus, negligentius caſtra communit, & contemptu hoſtis, haud ſollicite excubias agit. His ergo ſuperueniens Seleucus, tumultu, pauore, ac cædibus omnia replet, & aliquos etiam ex Satrapis ac ducibus cædit. Magna pars militum ab Antigono ad Seleucum tranſit, eoque exercitu potitus, Nicanore ad deſerta fugiente cum paucis, ipſe dum humanum ſe omnibus præbet, facile Suſianam & Mediam, & nonnulla de conterminis locis ditioni ſuæ adiecit. Ac de rebus à ſe geſtis ad Ptolemæum, cæteroſque amicos perſcripſit, iam regiam maieſtatem, & gloriam principatu dignam conſecutus.

Suſianam & Mediã ſibi adiungit.

XI. *Quando hi duces ſe reges.*

Neqve tamen ſe regem adhuc appellauit Seleucus, aut ſibi diadema impoſuit, niſi poſtquam, victoria in Cypro à Demetrio contra Ptolemæum obtenta, Antigonus primum, vna cũ Demetrio filio, ſe reges dixere. Inde enim Ptolemæus Lagides regia inſigna, nomenque ſumpſit, eoſque mox imitati ſunt Seleucus Caſſander, Lyſimachus, vt Diodorus poſt ſex annos tradit, & Plutarchus in Demetrio. Iuſtinus quoque l. 15. Qui etiam addit regiæ maieſtatis ornamentis tandiu omnes abſtinuiſſe, quandiu filii ſui regis ſupereſſe potuerunt, quorum vnus anno proximo, alter biennio poſt Caſſandri opera ſunt interempti. Quo pertinet quod ait eodem loco Plutarchus, Diodoro conſentiẽte, anno decimo quinto à bello Lamiaco Athenienſes omnium primos, Antigonum & Demetrium reges appellaſſe,

poſt reſtitutam ſibi ab ipſis libertatem. Quod ſi vtrumque Diodori locum verum eſſe volumus, dicendum erit, regis titulum maturius iſtis ducibus fuiſſe tributum ab aliis, quam id ipſi admittere voluerint.

XII. *Alia ea de re opiniones*

Corrigendus itaque videtur Aemylius Probus, ſiue Cornelius nepos, cum ait Eumene viuo neminem ducum Alexandri regem appellatum eſſe, ſed præfectum: poſt eius autem mortem ſtatim regium ornatum, nomenque ſumpſiſſe. At Eumenes quartum iam annum obierat, nec niſi poſt aliquot annos ſe reges dixerunt, aut ab aliis dicti ſunt. Nec Scriptura, quæ ait omnes iſtos Alexādri duces impoſuiſſe, ſibi diadema poſt mortem eius, tempus notat quo id contigerit. Corrigendus & Euſebius, cum ait Seleucum diadema totius Syriæ & Aſiæ capiti ſuo impoſuiſſe, anno duodecimo ab Alexandri morte. Commodam tamen interpretationem ſuggerit Plutarchus in Demetrio, cum ait poſtquam cæteri duces diadema geſtare cœperunt, id ipſum etiam feciſſe Seleucum dum Græcos alloqueretur, qui tamen antea quoque Barbaris, cum eodem ornatu reſponſa dederat; quod ad hoc tempus referre poſſumus, quo deuicto feliciter Nicanore Mediæ præfecto, & Mediam & Suſianam ſuæ poteſtati ſubiecit, quando illum Diodorus ait regiam maieſtatem, & gloriam principatu dignam eſſe conſecutum.

1. Mach. c. 1. | 1. De-monſt c. 2. | *Conciliantur.*

XIII. *Demetrius Babylonem occupat, & vaſtat.*

Nunc ergo maxime iacta ſunt fundamenta imperii Seleucidarum, ſiue regni Græcorum, quod firmum Seleuco, & poſteris eius plurimis annis ſtetit. Ab ipſo tamen principio ſtatim periclitari viſum eſt. Nam cum Nicanor Mediæ dux cladem ſuam, & Seleuci ſucceſſum perſcripſiſſet ad Antigonum, ipſe de ſuperioribus prouinciis ſollicitus, Demetrium filium mittit, cum Macedonum peditum quinque millibus, & mercenariorum decem millibus, & quatuor equitum millibus. Ei imperatum erat, vt Babylonem vſque aſcenderet, & recuperata Satrapia celeriter deſcenderet ad mare. Demetrius Damaſco Syriæ egreſſus Babyloniam adit, dumque ad Meſopotamiam perueniſſet, Patrocles Seleuci præfectus imparem ſe Demetrio cernens, vrbem cum ſuis deſerit, variis in locis latitans, vt per inſidias aliquid perpetraret; interimque Seleucum de tota re certiorem facit, & ſuppetias quam celerrime poſtulat. Ergo Babylonem ingreditur Demetrius militibus deſertam, & arcium alteram expugnat, & diripit, alteram obſidendam vni ex amicis ſuis relinquit, quoniam regreſſionis tempus à patre conſtitutum vrgebat. Quæcumque ex illa prouincia rapere poſſent, inquit Plutarchus, in prædam ſuam vertere milites iuſſit: firmius Seleuco relinquens imperium, quippe cedere videbatur, dum vaſtat quaſi non iam ſuum. Sic ipſe, & recte ſane. Chaldæi quippe hoc fiebant Seleuco amiciores, & Antigono, Demetrioque infeſtiores, quo ab illo amicius, ab his inſolentius & hoſtilius tractabantur. Quæ quia exeunte ferme anno contigerunt, Seleuci regnum, vnaque regnum Græcorum ad an. ſeq. dilatū eſt.

XIV. *Bellū Etruſcum cogitatum.*

Valerio & Decio Coſſ. cum Samniticum bellum pene profligatum eſſet, Hetruſci belli fama Senatum ad metum, & ad Dictatorem requirendum induxit. Itaque altero Conſulum in Samnio reliquias belli perſequente, Decius Romæ æger Dictatorem dixit C. Iunium Bubulcum, vel potius C. Sulpicium Longum, qui Magiſtrum equitum dixit C. Iunium Bubulcum, vt recte notauit ex faſt. Capitolinis Sigonius, & alioqui ſolet Liuius Mag. equitum non prætermittere. Sulpicius ergo intentiore cura delectu habito, & iunioribus ſacramento ad bellum adactis, non tamen de inferendo bello agitat, quieturus, niſi priores Hetruſci vltro bellum inferant. Eadem in comparando, cohibendoque bello conſilia & apud Hetruſcos fuere, neutri finibus egreſſi ſunt.

XV. *Via & aqua Appia.*

Clara hoc anno Appii Claudi cenſura fuit, in qua & viam, quæ vocata eſt Appia, muniuit, quam & ſtrauit lapidibus, & ab vrbe ad Algidum perduxit, (quæ Caſſilinum progreſſa, viginti ſtadiis à Capua Latinæ viæ, iungitur. Cuſpinianus:) per mille amplius ſtadia, Diodorus. Aquam etiam fluminis Anienis in vrbem deduxit per 80. ſtadia, autore Diodoro, quam in Auentini vſque verticem compulit, quæ etiam ipſa Appia vocata eſt. Quod autem hæc initio Olympiadis centeſimæ decimæ quartæ acta ſcribat Euſebius in Chronico, id eſt ante annos duodecim ferri non poteſt, idque iampridem improbauit Cuſpinianus. Afferam hac de re Iulii Frontini verba, initio l. de aquæductibus, quæ Euſebium refellunt, & chronologiam noſtram eleganter confirmant. Ab vrbe condita, inquit, per annos qua-

dringentos quadringenta vnum, contenti fuerunt Romani vſu aquarum, quas aut ex Tiberi, aut ex fontibus hauriebant; & mox. Nunc autem in vrbem influunt aquæ nouem, quas enumerat, & addit, Appia M. Valer. Max. & P. Decio Mure Coſſ. anno 20. poſt init. Samnitici belli. (Recte Cuſpinianus emendat trigeſimo: rectius dicetur trigeſimo ſecundo. Ab anno enim quadringenteſimo decimo, & cõſulatu Coruini III. & A. Cornelii Coſſi tot numerantur computatis extremis) inducta eſt ab Appio Claudio Craſſo cenſore, cui poſtea Cæco fuit cognomen, qui & viam Appiam à porta Capena, vſque ad vrbem Capuam muniendum curauit.

Ratio temporis ex Frontino.

XVI. *Collega Claudii in Cenſura.*

Collegam habuit Caium Fabium, cui ob inquiſitas eius venas Venocis cognomen datum eſt (C. Plautium Liuius l. 9. appellat Diodorus autem L. Claudium habet, & hanc cenſuram in vltimum huius Olympiadis annum differt,) ſed is intra annum & ſex menſes deceptus à Collega, tanquam idem facturo, abdicauit ſe à Cenſura. Nomen aquæ ad Appii tantum honorem pertinuit, qui multis tergiuerſationibus extraxiſſe cenſuram traditur, donec & viam & aquæductum conſummaret. Hæc & plura de hac aqua Frontinus. At Liuius ait eius collegam ſe abdicaſſe magiſtratu, quod nollet videri particeps infamis, & inuidioſæ Senatus lectionis. Indignos quippe eo ordine pleroſque allegerat, etiam è libertinorum cenſu, vt Diodorus ait, qui mox repudiati ſunt, nec cum à Conſulibus Senatus cogeretur vocati; Liuius. Valerius agens de neglecta religione, refert eum ob neglectam religionem excæcatum, ſicut & Potitiam gentem extinctam, ob ſolennia ſacra aræ maximæ Herculis ſeruis publicis communicata: Diodorus autem ait eum abdicato tandem magiſtratu, inuidiam Senatus reformidantem, cæcitatis ſimulatione domi ſe continuiſſe.

Claudii cæcitas, eiuſq. cauſa. | l. 1. c. 1.

REGNVM GRAECORVM.

ANNVS MVNDI 3743. SEXTÆ ÆTATIS 217. REGNI GRÆCORVM ET SELEVCI 1. PTOLEMÆI LAGIDAE ET ONIÆ PONT. 14. OLYMPIADIS CXVII AN. 2. ARCHONTE SIMONIDE. VRBIS CONDITAE 442. C. IVNIO BVBVLCO III. & Q. ÆMYLIO BARBVLA II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 310.

I. *Initium regni Græcorum.*

QVæ de ſtabilienda Regni Græcorum chronologia dicenda videbantur, ea proximo anno, quo plerique illius exordium collocandum putant, ſatis opinor diximus. Illo ergo fundamento poſito, erit hic annus exordium Imperii Græcorum, quo Seleucus recuperata Babylone dominari cœpit, neminem agnoſcens ſuperiorem, & propter eximiam humanitatem erga omnes, toti populo acceptiſſimus fuit: quo etiam factum eſt, vt in poſteros eius ſubditos, qui Aſiam & Syriam incolerent, annus hic notabilis tranſmittendus videretur. Ergo Iudæi, qui in Syria cenſentur, ab hoc anno regnum Græcorum, quibus ſcilicet parebant, numerare cœperunt. Chaldæi tamen, quod mirum eſt, in annum ſequentem diſtulerunt, vt ex libro ſecundo Machabæorum conſtat, in quo author vno ferme anno poſterior eſt in cenſendis temporibus, quam author libri primi, diuerſos enim eſſe, vel hinc intelligi poteſt. Ille quippe Chaldaicam ſupputationem ſequitur, iſte Iudaicam. Mirum inquam eſt, oportebat enim Babylonios, & Chaldæos, qui præſentem habebant Seleucum, prius hunc ei honorem, quam Iudæos remotiores deferre; aut vtroſque id expectare tempus, quo ſibi diadema impoſuit, & regium nomen aſſumpſit.

Varie à Iudæis & Chaldæis vſurpatũ initium.

Vide Scaligerum l. de emend. & Serar. ſub init. Mach.

Qvod autem nonnulli regnum Græcorum ab Alexandro Magno inchoandum putarunt, ſiue regnante, ſiue imperante, ſiue mortuo, pluribus annis hallucinatos eſſe conſtat; nec vllum habere annum in Machabæis, in quo Scriptura ſacra cum profana conſentiat, ſed totis duodecim, vel octodecim, vel quatuor & viginti annis à recta, & communi Chronologia diſtare, quam Ioſephus, Euſebius, Hieronymus, & recentiores omnes ſequuntur, ſi à Lyrano diſceſſeris, cui Suares noſter nimium credidit, & Annio, quem omnes merito imposturæ, atque inſcitiæ accuſant, dum corruptelæ libros Machabæorum arguit, quos ſine notis armorum editos tradit, male autem adiectam à Ioſepho Chronologiam, vt quæ annis Alexandri non congruat. Verum ille non vidit male ſe hos annos ab Alexandro numerare, & Eccleſiam Catholicam hos libros, prout editi ſunt in editione vulgata, ſemperque lecti ſacroſanctos, minimeque vitiatos agnoſcere. Ergo Annio Ioannes Lucidus, & Driedo nimium fidei habuerunt: ſed de his ſatis. II. *Male ſumitur ab Alexãdro.*

Scribit Diodorus hoc anno Caſſandrum, Ptolemæum, & Lyſimachum pacem cum Antigono feciſſe; ea conditione vt Caſſander ſummus Europæ dux eſſet, donec Alexander è Roxane ad maturam ætatem perueniſſet; Lyſimachus Thraciam in poteſtate haberet; Ptolemæus Ægypto, & conterminis in Africa & Arabia vrbibus imperaret: Antigonus præeſſet toti Aſiæ, Græcique ſuis legibus viuerent. Hæc pacta, cum nullam Seleuci mentionem faciant, credibile eſt ab Antigono inita, vt vires omnes ſuas, totamque belli molem in Seleucum conuerteret, à quo ſe tota Aſia ſpoliatum iri, non ſine cauſa metuebat. Verum principes hi non diu hiſce pactis ſteterunt, vt Diodorus affirmat: ſed vnuſquiſque eorum probabiles captans prætextus, ſubinde ditionem ſuam amplificare nitebatur. III. *Pax inter principes fluxa.*

In primis autem nefarium fuit Caſſandri conſilium, qui ad priora ſcelera, etiam hæc adiecit, vt filium Alexandri Magni, domini ſui poſthumum, cum eius matre interficeret. Cum enim hunc Alexandrum, ſic enim vocabatur, cerneret adoleſcere, & certe pubertatis annos erat ingreſſus; & ſermones per Macedoniam à quibuſdam ſpargerentur, decere vt puero è cuſtodia producto, regnum paternum traderetur; ſibi ipſi metuens, Glauciæ cuſtodiæ præfecto imperauit, vt Alexandrum cum Roxane matre obtruncaret, & cadaueribus occultatis, factum nemini mortalium aperiret. Hoc imperata executo, Caſſander, Lyſimachus, Ptolemæus, itemq. Antigonus, metu, qui à rege immineret, exoluti fuere. Cum enim nullus reſtaret imperio ſucceſſor, vnuſquiſque deinceps gentes, aut vrbes in poteſtate habens, ſpes regias alebat, & Prouinciam cui præfectus erat, tanquam regnum armis partum obtinebat. Quæ ſane mirum eſt à Diodoro dici, cum ſuperſtes adhuc eſſet Hercules Alexandri ex Barſine filius, quem Caſſander poſt biennium interficiendum curauit, vt idem Diodorus eſt author, & nos ſuo loco dicemus. IV. *Caſſander Alexandrum cum Roxane interimit.*

Novi Coſſ. Romæ prouincias inter ſe partiti ſuut. Iulio Samnites, Æmylio Hetruria nouum bellum obtigit. In Samnio Cluuiam præſidium Romanum, quia nequiuerat vi capi, obſeſſum fame in deditionem acceperant Samnites, & deditos, vrberibus fœdum in modum laceratos occiderant. Huic infenſus crudelitati Iunius, nihil antiquius oppugnatione Cluuiana ratus, quo die aggreſſus eſt mœnia vi cœpit, atque omnes puberes interfecit. Inde Bouianum ductus victor exercitus, oppidum Samnitium longe ditiſſimum, eoque ſpe prædæ accenſi milites breui patiuntur, vnde plus prædæ pene, quam ex omni Samnio vnquam egeſtum, benigneque militi omnis conceſſa. Nec ita multo poſt Romanus exercitus ſpe prædæ in loca aſpera, & ſaltuoſa delatus, ab occultato Samnitium exercitu, in graue periculum deuenit. Vbi tamen ſe collegit ex magnitudine periculi, non animos abiiciens, ſed fortitudinem amplificans, contra Samnitem tanto ardore pugnauit, vt viginti hoſtium millia cæſa dicantur: latebræ quippe ante quæſitæ, autores ſuos impediebant, ne ſe ſe fuga morti eripere poſſent; itaque perpaucis effugium patuit: victorque Romanus, ad oblatam vltro ab hoſte pecorum prædam, ſecurus diſcurrit. V. *Bellum ad Cluuiam geſtum.* *Et ad Bouianum.*

Dum hæc geruntur in Samnio, iam omnes Hetruriæ populi, præter Aretinos, Sutrium, vrbem ſociam populi Romani, quaſi clauſtra Hetruriæ obſidebant: inde bellum ingens auſpicati. Conuenit vtraque acies. & dum alteri alteros, dum pugnæ initium detur, expectant, vltra meridiem dilatum eſt certamen. Tandem *Bellum ad Sutrium.*

Tuſci, ne re infecta abiretur, clamorem tollunt, concinunt tubæ, & ſigna inferuntur; nec ſegnius pugna à Romanis initur, illi numero, hi fortitudine excellebant. Pugna diu anceps fuit, donec in mutuam obſtinatos cædem nox pugnare prohibuit. Victoriam Romanis attulit, quod feſſa prima acie, ei ſecunda integra ſucceſſit, quod cum Hetruſci non prouidiſſent, fatigati à recentibus non fugati, ſed in veſtigio trucidati ſunt. Nullo vnquam prælio fugæ minus, nec plus cædis fuiſſet, ni obſtinatos mori Tuſcos nox texiſſet. Certe Romani multi in prælio, ex vulneribus autem plures poſtea in caſtris deceſſerunt, nec vlterius hoc anno in Hetruſco bello progreſſum. Vterque Conſul alter de Hetruſcis Idib. Sextil. alter de Samnit. Nonis Sextil. triumphauit, vt in faſtis Capitol. annotatum eſt. *Et prælium obſtinatū.*

Epicurus hoc anno cum ageret ætatis 32. Mitylene & Lampſaci ſcholam ad annos quinque reſtituit. Laërtius in eius vita.

ANNVS MVNDI 3744. SEXTAE AETATIS 228. IMPERII GRÆCORVM ET SELEVCI 3. PTOLEMAEI LAGIDÆ, ET ONIÆ PONTIFICIS 15. OLYMPIADIS CXVII. AN. 3. ARCHONTE HIEROMNEMONE. VRBIS CONDITÆ 443. Q. FABIO MAXIMO RVLLIANO, C. MARTIO RVTILO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 309.

I. *Solis deliquium. Ptolemæus bellum in Antigonū renouat.* NOTAM inſignem habet hic annus deliquium Solis, quod tantū fuiſſe Diodorus tradit, vt interdiu, ſtelis vbique apparentibus dies omnino noctis inſtar eſſet; idque tum contigiſſe cum Agatocles ex Sicilia in Africam bellum transferret, octauo eius ſiue regni, ſiue tyrannidis anno. Quam eclipſim miror à Buntingo ſilentio prætеritam. Addit & aliam huic anno notam Diodorus, cum ait eum eſſe ab exciſa Troia 883. in quem numerum certum eſt irrepſiſſe mendum. Nam initio l.19. quem ait res 7. annorum comprehendere, ſcribit in illud initium incidere annum ab exciſa Troia octingenteſimum ſexageſimum ſextum, vt ſuo loco notauimus, vnde conſequens eſt hunc illi annum eſſe ſeptuag. tertium ſupra octingenteſimum, non 83. qui nobis eſt 874. conflatus ex annis ante V.C. & annis ab V.C. *Olymp. 115. an. 4. 431. 443. 874.*

Ptolemæus, vt à pactione inita cum Antigono deficeret, eum criminatus eſt, quod Græcas vrbes cum præſidio teneret, cum tamen in communi ducum fœdere eſſet comprehenſum, vt eæ liberæ eſſe, ac legibus viuere permitterentur. Itaq. bellū in Antigonum renouauit, & miſſis cum Leonide præfecto copiis, aſperæ Ciliciæ vrbes Antigono ſubiectas poteſtatis ſuæ faciebat. Sed contra eum miſſus Demetrius Antigoni filius, Ptolemæi duces vicit, & vrbes recuperauit.

II. *Polyſperchon Herculem Alexādri filiū regno ſuo infert.* INTEREA Polyſpercon in Peloponneſo agebat, & Macedonia ſe à Caſſandro priuatum ęgreferens, qua ſe via rurſum in eam prouinciam inſinuaret animo verſabat. Commoda viſa eſt Herculis Alexandri, & Barſines filij, qui Pergami educabatur, in patrium auitumque regnum reſtitutio. Agebat is annum 17. Ergo Caſſandrū adoleſcentis regno incubantem criminatur, hoſpites, amicoſque ſuos orat, vt in eā rem auxilia conferant. Ætolos quoque ſibi iampridem amicos ſollicite hortatur, vt ſuppeditatis copiis in ſocietatem expeditionis veniāt, eamque rem eis fructuoſam fore pollicetur. Nec irritæ preces & conatus fuit, Ætoli cum multis aliis, ad noui regis moliendum reditum confluunt; conueniunt ad 20. millia peditum & equites mille. Et Polyſpercon in belli apparatum incumbens pecunias colligebat, & Macedonas ſibi addictos, ad auxilia præbenda miſſis nunciis excitabat. Sed quam luctuoſum res exitum habuerit, annus ſequens, in quem Diod. eum differt, edocebit.

III. *Appius Cenſuram vi retinet.* ROMÆ cum iam Appius in Cenſura decimū octauum menſem ſuperaſſet, nec abiret magiſtratu iuxta legem Æmyliam, quæ ea de re ante 120. annos lata fuerat,

à Tribunis plebis acerba oratione vexatus eſt, cuius orationis hic exitus fuit, vt eum prehendi, & in vincula duci iuberet; & approbantibus ſex tribunis actionem Collegæ, tres appellanti Appio auxilio fuere. Itaque cum ſumma omnium ordinum inuidia, in illo magiſtratu perſeuerauit.

Prælium ingens ad Sutrium.

Interea Sutrium Hetruſci obſidebant; cui cum Fabius Conſul per extrema montium opem ferre vellet, occurrit Hetruſca acies numeroſiſſima, & tanta alacritate in Romanos inuadit, vt abiectis miſſilibus, ſtrictis ſtatim gladiis in hoſtem irruerent. At Romanus telis primum, & ſaxis, quibus eos armabat locus, rem non male geſſere, perfractis ſcutis, galeiſque conquaſſatis. Inde vtrinque ad gladios ventum eſt, & redintegrato clamore ab haſtatis fortiter pugnatibus, auerſa eſt ad caſtra Hetruſcorum acies fugitiua. Sed equites Romani præuecti per obliqua campi, cum ſe fugientibus obtuliſſent, illi omiſſo ad caſtra itinere, montes petunt. Inde inermi pene agmine, ac vexati vulneribus in Ciminiam ſyluam penetrarunt.

IV. *Et victoria Romana de Hetruſcis.*

Romani duodequadraginta militaribus ſignis captis, caſtris etiam cum inſigni præda potiuntur, & tentata per dolum Ciminia ſylua, poſt latè vagatam depopulationem, victores ingenti præda opulenti in caſtra redeunt, quo tempore Romā venerant à Senatu legati, qui conſulem prohiberent Ciminiam adire, memorem Caudini ſaltus. At illi prius periculum glorioſi ſuperauerant, quam de eo vitando monerentur; & qui bellum impedituri venerant, nuncij victoriæ reuertuntur: quæ tamen non tam victoria, quam belli propagatio fuit. Nam ea vaſtatione concitati, non modo Hetruriæ populi, ſed Vmbriæ finitima, ad exſcindendum Sutrium, quanto nunquam antea exercitu, conuenerunt: & inſtructa acie pugnæ auidi, Romanos, quos multitudo terrebat, ad prælium cunctantes inuitant. Conſul eos continet, & ad bene rem gerendam in tempore animat, non ſolum cohortatione ordinaria, ſed ſpe alicuius auxilii, quod ſimulabatur. Deinde curatis corporibus, cibo, ac quiete, vſque ad quartam noctis vigiliam, in hoſtem ſine tumultu inuadunt, eo tempore, quo dulciſſimus ſomnus æſtiuis noctibus fatigata labore membra complectitur, & eum partim dormientem, partem ſemiſomnem, & arma expedientem, tanta ſtrage proſternit, vt cæſa, aut capta eo die dicantur ad 60. hoſtium millia. Itaque legati pacis cauſa à præcipuis Hetruriæ populis Romam miſſi, inducias in 30. annos impetrarunt.

Bellum redintegratur.

Et induciæ in 30. annos.

V. *Res cum Samnite geſta.*

Nec minus interea C. Martius Rutilius, cui Samnites obuenerant, bene rem gerebat, vicos, & caſtella aut delebat, aut integra in poteſtatem redigebat. Verum Samnitibus animus nihilominus creuerat, dum rumore nuncio ad eos delatum fuerat Romanos Ciminia ſylua, vt pridem Caudinis ſaltibus interclusos; & in communi gaudio vnus ille vrebat dolor, quod deleti Romani exercitus nō Samnitium, ſed Hetruſcorum gloria futura eſſet. Itaque armis viriſque ad obterendum C. Martium, quaſi is vnus cladi ſupereſſet, concurrunt. Obuius iis Conſul fuit, dimicatum prælio vtrinque atroci, atque incerto euentu eſt. Fama tamen de aduerſa pugna Romam delata, ad dicendum Dictatorem, eumque Papyrium Curſorem, in quo tum rei bellicæ ſumma ponebatur, inuitabat.

VI. *Papyrius à Fabio magna ſui victoria Dictator dicitur.*

Et cum Martius, qui in pugna vulnus acceperat, mortuus putaretur, ad Fabium dicendi cauſa Dictatoris veniendum erat; ſed ille infenſus erat Papyrio, ex quo ſub eo Magiſter equitum, ob iniuſſam pugnam capitis diſcrimen adierat. Itaque Senatus ad eum legatos ex Conſularium numero miſit, qui priuata & publica autoritate monerent, vt patriæ remitteret priſtinam memoriam ſimultatum, & Papyrium Dictatorem diceret; ille accepto Senatuſconſulto, & monitione legatorum, demiſſis in terram oculis tacitus diſceſſit. *Nocte deinde ſilentio, vt mos eſt, L. Papyrium Dictatorem dixit.* Cui cum ob animum egregie victum legati gratias agerent, obſtinatum ſilentium tenuit, eoſque ſine reſponſo dimiſit: vt appareret inſignem dolorem ingenti animo comprimi. Hæc ex Liuio, & iuxta eius temporis rationem diximus; ſequentia enim ad ſequentem Dictatoris annum referre cogunt nos Faſti Capitolini.

ANNVS MVNDI 3745. SEXTÆ ÆTATIS 229. IMPERII GRÆCORVM ET SELEVCI 4. PTOLEMÆI LAGIDÆ & ONIÆ PONTIFICIS 16. OLYMPIADIS CXVII. AN. 4. ARCHONTE DEMETRIO PHALERÆO. VRBIS COND. 444. SINE COSS. L. PAPYRIO CVRSORE DICTAT. II. C. IVNIO BVBVLCO MAG. EQ. II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 308.

I. *Res à Ptolemæo Lagi beneg geſta.* HOC anno, quem Sabbaticum ordine 166. Iudæi numerabant, Ptolemæus male in Cilicia à ducibus ſuis geſta correxit: nonnulla enim oppida, atque arces munitas in Aſia minore, Lycia, Pamphilia, aliiſque locis occupauit. Tum in inſulam Con profectus acciuit Ptolemæum, Antigoni ex fratre nepotem, qui relicto patruo cum exercitu ad Ptolemæũ Lagidem defecerat. Eum igitur ex Chalcide profectum, & Con delatum, initio humaniter Ptolemæus accepit. Poſtea vero cum ille ſe inſolentius gereret, & duces muneribus ſibi, colloquiiſque deuinciret, veritus ne quid inſidiarum moliretur, præoccupatum cuſtodiæ tradidit, & cicutam bibere coëgit: eius autem milites promiſſis allectos ordinibus ſuis immiſcuit. Atque ita ambitio, quæ hominem deſertorem fecerat, etiam perdidit. *Antigonũ nepos deſerit, & perit.*

Luctuoſius etiam ab ambitione facinus, quod in hunc annum cadit, ex eodem Diodoro exponendum eſt.

II. *Polyſperchõ filiũ Alex regno inferre parat.* POLYSPERCHON cum numeroſum exercitum coëgiſſet, vt Herculem Alexandri Magni, & Barſines filium in paternum Macedoniæ regnum induceret, ad vrbem, quæ Stymphalia dicitur, caſtra collocarat, cum Caſſander cum exercitu ſuperuenit. Cum autem caſtra à caſtris haud procul abeſſent, nec illubentes viderent Macedones regis ſui reditum, metuens Caſſander ne iidem natura procliues ad mutationem, ad Herculem transfugerent, legationem mittit ad Polyſpercontem; qua de Rege eum docet, ſi is regno reſtituatur, eum ad aliis obtemperandum adactum iri; ſin auxiliatus ſibi adoleſcentem ſuſtulerit, priſtinas ſtatim largitiones in Macedonia conſecuturum; fore etiam vt adiunctis ſibi copiis, ſummus militiæ dux in Peloponneſo declaretur, & omnium in principatu Caſſandri, cum honoribus ampliſſimis conſors reddatur. *Caſſander ei ſuadet eiuſdem cadem.*

III. *Et perſuadet.* TANDEM ingentibus promiſſis ineſcatum Polyſperchontem, fœdere clanculũ inito, adduxit, vt regem dolo necaret. Sic Diodorus: eadem narrat Iuſtinus, ſed ordine præpoſtero: nam filium Roxanes poſterius quam Barſines interfectum artibus Caſſandri refert, qui eiuſdem Peloponneſi ducatu promiſſo, iamdudum ſibi Alexandrum filium Polyſpercontis adiunxerat, vt Græcarum ciuitatum libertatem quam ille vrgebat, impediret, & eum ab Antigono abſtraheret. Cum ergo hæc tam immania ſcelera Caſſander in Alexandri matrem Olympiadem, filios Alexandrum & Herculem, vxores Barſinem & Roxanem perpetraſſet, nihil mirum ſi cum Delphis inambularet, contemplareturque ſtatuas, ſimulachro Alexandri conſpecto, ſubito horrore toto corpore contremuerit, & ad illius imaginis conſpectum æſtuans, ægrè collegerit ſe, vt refert Plutarchus in Alexandro. Vltrix enim tantorum criminum conſcientia, hunc in modum concutiebat hominem, potius quam leues illæ & obliteratæ Alexandri minæ, quæ ibi à Plutarcho referuntur. *Caſſandri crudelitas in Alex. Mag.*

IV. *Polyſperchon Peloponneſum fruſtra tentat.* SVBLATO igitur adoleſcente, Polyſperchon iam aperte cum Caſſandro communicans, donationes in Macedonia obtinuit, prout conuenerat, & Macedonicorum peditum 4. millia, equites Theſſalos quingentos: cumq. alios etiam voluntarios adſciuiſſet, per Bœotiam tranſitum in Peloponneſum tentauit, verum à Bœo-

Peloponneſiis prohibitus, retro mouit, digreſſuſque ad Locros Achaiæ, non magnæ Græciæ, illic hybernauit.

a.m.3858. n.13.

Dum vero hæc aguntur in Macedonia Lyſimachus in Cherſoneſo vrbem condidit, quam à ſe Lyſimachiam nuncupauit; quam variis poſtea caſibus afflictam, Antiochus magnus poſt annos centum & tredecim inſtaurauit: eodemque iure diuerſis temporibus Seleucus, Caſſander, Antigonus, Alexandrum magnum imitati, vrbibus ſua nomina indiderunt.

V. *Papyrius Dictator vincit Hetruſcos. Et Sãnites adit.*

Romanvs autem Dictator cum nouis copiis in Etruriam venit, poſtquam C. Iunium Bubulcum Mag. equitum dixit; & vetere exercitu à Martio recepto, copias in aciem eduxit: nec hoſtes detrectare viſi pugnam. Cum tamen à neutris prælium inciperetur, nox inſtructos, armatoſque oppreſſit. Mox tamen ad Vadimonis lacum ſumma & pertinaci contentione certatum eſt, eaque primum dies fortuna veteri abundantes Hetruſcorum fregit opes: cæſum in acie quod roboris fuit, caſtra eodem impetu capta, ac direpta ſunt. Pari ſub id tempus periculo, gloriæque euentu bellum in Samnitibus fuit, qui præter reliquum belli apparatum, operam dederant, vt acies ſua nouis armorum inſignitus fulgeret, & partis vnius ſcuta auro, alterius argento cælata eſſent: ſed ea res neque Samnitum fortitudinem auxit, neque minuit Romanorum; Curſor quippe ſuos eam expectare prædam docuit, non timere.

VI. *Vincitque, ac de vtriſque triumphat.*

Dextrvm cornu Dictator ducebat, Siniſtrum Mag. equitum; eratque inter eos non minus certamen, ex vtra parte victoria inciperet, quam de ipſa victoria. Prior forte Iunius ſummouit, ac retroegit hoſtem; quod vbi ſenſit Dictator, vehemẽtius verbo milites, & exemplo, ad vrgendam victoriam excitat. Nec ducum ſtudiis aut milites ipſi, aut legati Conſulares M. Valerius & P. Decius defuerunt. Denique fuga à Samnitibus cœpta, campi corporibus, armiſque inſignibus repleti, neque in caſtris, ad quæ confugerant, ſubſtitere. Ea enim mox capta, direptaque, & ante noctem incenſa fuerunt. Parta victoria Dictator ex Senatuſconſulto triumphauit; cuius triumpho longe maximam ſpeciem arma captiua præbuere, quæ deinde ad ornandum forum argentariis diuiſa ſunt.

VII. *Fabius Cõſul cum reliquiis Hetruſcorum feliciter pugnat.*

Eodem anno cum reliquiis Hetruſcorum Fabius Conſul, neque enim magiſtratu legitur abiiſſe, niſi per creationem Dictatoris, feliciter rem geſſit. Nam Peruſiam deditione accepit, præſidioque impoſito, legationes Hetruriæ pacem poſtulantes, præ ſe Romam ad Senatum miſit, qui in eum, ob dictum Papyrium Dictatorem, iam propenſus erat. Itaque non minore gloria, quam Dictator Romam triumphans inuectus eſt. Et hæc quidem T. Liuius ad præcedentem annum, propter materiæ eiuſdem connexionem retulit; cui Diodorus & Caſſiodorus conſentiunt, aliique hos ſecuti. Verum Verrius Flaccus & Faſti Capitol. apud Sigonium, Onuphrium, & Stephanum Pighium, hunc annum 444. ſine Coſſ. ponunt, & Dictatori Papyrio, cum Mag. eq. Iunio Bubulco attribuunt, ſicque res vnius anni, iuxta Liuium, in duos partiuntur. Sententiæ tamen Verrii ſubſcribunt Græcum Euſebii chronicon, Temporarius, Grellius, Gordonus, Rhodomanus à Diodoro in eius Chronologia diſcedens. A quibus ne nobis quidem recedendum eſt: neque parum probabile eſt tot prælia, tot exercitus, tantam rerum geſtarum molem vnum annum non capere. Ergo hic annus nobis quoque ſine conſulibus erit.

ANNVS MVNDI 3746. SEXTÆ ÆTATIS 230. IMPERII GRÆCORVM ET SELEVCI I. 5. PTOLEMÆI ET ONIÆ PONTIF. 17. OLYMPIAD. CXVIII. AN. I. ARCHONTE CHARINO. VRBIS COND. 445. COSS. Q. FABIO RVLLIANO III. ET P. DECIO MVRE II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 307.

I. *Ratio temporis.* CONSENTIENTEM habemus hoc anno Diodorum in Olympiadis, & Prætoris Athenienſis anno, & quod nouum apud ipſum eſt, Romanis huius anni Conſulibus. Victoriam retulit in Olympicis hoc anno Apollonides Tegeates, Diodoro teſte, licet alij Andromenem Corinthium referant. Hic etiam annus Alexandri magni ſanguine cruentatur. *Cleopatra ſoror Alexandri occiditur.* Cleopatra enim eius ſoror, Philippi Amyntæ filia, cuius nuptiæ cum Alexandro auunculo, ipſius Philippi cæde funeſtatæ fuerant, hoc anno Antigoni iuſſu interficitur. *Iuſſu Antigoni.* Eius nuptias ambiebant Caſſander, Lyſimachus, Ptolemæus etiam, & Antigonus, & maximi quique procerum Macedonicorum; cum quiſque, eorum qui Macedoniæ imperium affectabant, ſperaret Macedones hoc coniugium ſecuturos, eiuſque in partem inclinaturos, cui Cleopatra nupſiſſet. At Cleopatra Antigono, in cuius erat poteſtate, infenſa, & in Ptolemæum propenſa, Sardibus abire, & ad Ptolemæum tranſportari cupiebat, Sardium præfecto, diſceſſum ex mandato Antigoni prohibente. Denique Præfectus hic Antigoni iuſſu, & muliercularum quarundam opera, doloſe illam necauit: cuius necis infamiam dum vitare molitur Antigonus, ſcelus ſcelere cumulauit. Quaſdam enim ex illis mulieribus, quaſi vitæ illius inſidiatas, capite plexit, & funus regia magnificentia curauit.

II. *Ptolemæus Græciæ vrbes retinet.* HOC quoque anno Ptolemæus Græciæ vrbibus libertatem ex parte reſtituere conabatur, quod multum rebus ſuis ex Græcorum beneuolentia acceſſurum ſperabat; réque ipſa Andrum abducto præſidio liberauit: inde ad Iſthmum cum claſſe profectus, Sicyonem & Corinthum à Crateſipoli vxore dudum interfecti Alexandri Polyſperchontis, recepit. Verum vrbes cum frumentum & pecunias ſuppeditare iuſſæ, nihil promiſſorum facerent: Indignatus Ptolemæus pacem cum Caſſandro, qui Athenas cum præſidio tenebat, ea conditione iniuit, vt quas quiſque tum vrbes haberet in poteſtate, eas retineret. Tum Sicyone ac Corintho præſidio firmatis, cui Cleonidem præfecit, virum incorruptum, ac fide præſtantem, vt ex Plut. Demetrio conſtat, in Ægyptum traiecit.

III. *Romanæ res.* ROMÆ deuictorum Samnitium decus, magna ex parte legatis P. Decio, & M. Valerio tribuebatur; iiſque populi fauor Decio alterum Conſulatum, M. Valerio quartam Præturam conciliauit. Q. autem Fabio, ob Hetruriam egregie perdomitam, Conſulatus continuatur. Prouincias ſorte partitis, Hetruria Decio, Samnium obuenit Fabio; vbi præliis aliquot ſecundis rem bene geſſit: nominatim autem Marſos & Pelignos, tum primum à Romanis deficientes, compreſſit.

Induciæ annuæ cum Etruſcis. Decio quoque alteri Conſuli ſecunda belli fortuna fuit. Circũferendo enim per Hetruriam bello, tantum ſui terrorem incuſſit, vt nomen omne Hetruſcum fœdus à Conſule peteret. Neq; tamen quidquam præter annuas inducias impetrauit, quas etiam annuo ſtipendio in exercitum Romanum, cum binis in militem tunicis redemerunt.

IV. *Vmbri Romanos bello petunt.* TRANQVILLAS res Hetruſcorum, Vmbrorum defectio repentina turbauit, gentis à belli cladibus integræ, niſi quod exercitus Romani tranſitum ager eius ſenſerat. Hi concitata omni iuuentute ſua, & magna parte Hetruſcorum ad rebellionem compulſa, tantum copiarum contraxerunt, vt vrbem ipſam oppugnare auderent, vel certe iactarent. Ea fama Decium Conſulem ad vrbem magnis itineribus vltro deduxit. Legati nihilominus ex vrbe ad Fabium miſſi, cum quod aliquid à bello Samnitico laxamenti eſſet, in vrbem contra Vmbros reuocarunt: qui etiam ad Menaniam, vbi tum Vmbri conſederant, caſtra poſuit. Eius necopinatus ad-

uentus, in Samnio quippe diſtentus bello putabatur, tantum Vmbris terrorem iniecit, vt de fuga potius, quam de bello cogitarent.

Mox tamen ne nihil egiſſe tanto conatu viderentur, etiam data, vt videbatur, occaſione victoriæ, Fabium caſtra vallantem adorti ſunt. Verum vbi ſe collegere Romani, tantam in hominibus ignauiam offendere, vt pene ſine vulnere vincerent, ſigna eriperent, ſigniferos ad Conſulem traherent, & ſicubi certamen eſſet, ſcutis & vmbonibus magis, quam gladiis ſterneretur hoſtis. Denique inter ipſum certamen arma poſita, factáque deditio eſt à primis autoribus belli; poſtero, inſequentibuſque diebus, cæteri vmborum populi deduntur. Ita Fabius in ea prouincia, quæ Collegæ ſorte obtigerat, victor, in ſuam prouinciam reduxit exercitum. Verum ob res tam fœliciter geſtas, ſicut priore anno populus ei continuarat Conſulatum, ita Senatus in inſequentem annum eidem prorogauit imperium. V. *A Fabio Conſule vincuntur.*

ANNVS MVNDI 3747. SEXTÆ ÆTATIS 231. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI I. 6. PTOLEMÆI, ET ONIÆ PONT. 18. OLYMPIADIS CXVIII. AN. 2. ARCHONTE ANAXICRATE. VRBIS COND. 446. COSS. APPIO CLAVDIO CAECO, ET L. VOLVMNIO FLAMMA.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 306.

INSIGNIS habetur hic annus Democratia, ſeu libertate Græcorum, in primiſque Athenienſium recuperata: & rebus in Cypro, Ptolemæum inter atque Demetrium geſtis, quæ à Diodoro narrantur: qui etiam de Coſs. cum Liuio & Faſtis Capitolinis conſentit. I. *Expeditio Demetrij in Græcia.*

Cæterum ſuſcipiendæ huius expeditionis cauſam eam crebro Diodorus inculcat fuiſſe, vt acquiſita vrbium beneuolentia, atque ſubſidiis, facilius ſinguli æmulis ducibus præualerent. Plutarchus autem in Demetrio, alteram cauſam gloriæ cupiditatem ponit. Cum enim Ptolemæus Halycarnaſſum obſideret, eámque illi Demetrius ſuccurrens eripuiſſet, eóque facto ingentem gloriam eſſet conſecutus, magna cupido Demetrium inceſſit atq; Antigonum vniuerſam Græciam liberandi, quæ Caſſandri, & Ptolemæi dominatu premebatur; quod eo bello nullum ſplendidius eſſet, aut iuſtius. Nec defuit qui Antigono ſuggereret Athenas, ſi eſſent eis potiti, præſidio ipſis quaſi pro ſcalis Græciæ retinendas. Inde enim ad reliquas omnes vrbes gradum fieri poſſe. Alia mens Phocionis viri ſapientiſſimi, atque integerrimi fuit, cum author erat Alexandro Polyſperchontis, Athenas præſidio retinere. Non enim ciuium ſuorum ſeruitute, ſed virtute ac modeſtia lætabatur, quam maiorem agnoſcebat in timore præſidij, quam in laxiore libertate, vt iam ſupra ex Diodoro notauimus. Verum conſiliario illi reſpondit Antigonus, ſcalas præclaras, in primiſque firmas eſſe beneuolentiam; Athenas vero, vt orbis terræ ſpeculam, mox res à ſe geſtas, apud omnes mortales laudibus illuſtraturas. *Einſque cauſa.* *Phocion Democratiam improbat.*

110. Cum ergo Demetrius, vt ait Diodor. hoc loco, ab Antigono patre in mandatis accepiſſet, vt omnes per Græciam vrbes, primámque omnium Athenas, quæ Caſſandri adhuc præſidio tenebantur, in libertatem vindicaret, cum ingenti claſſe, omnique telorum apparatu Epheſo ſoluit.

Plvtarchvs ait Demetrium Athenas nauigaſſe quinque millibus talentûm argenti, & nauium ducentarum claſſe ſuccinctum, & 26. die Thargelionis, id eſt Aprilis in Piræeum appuliſſe, magnámque Demetrio Phaleræo, qui ciuitatem Caſſandri nomine regebat, & Dionyſio, qui Munychiam cum valido præſidio tenebat, conturbationẽ necopinato aduentu attuliſſe, quod eam claſſem Ptolemæi eſſe, non Demetrij credidiſſent. Fauces ergo portus nactus apertas Demetrius, in eum inuectus eſt, (etſi vi captum Diodorus tradat) & omnibus factus conſpicuus, impetrato ſilentio præconis voce proclamauit ſe à patre ad libertatem Athenarum, II. *Athenas venit.*

Libertatem eis nũciat, præſidiumque tollit. Phaleræus vrbe cedit.

& præſidium ex vrbe tollendum miſſum eſſe. Eam vocem ingentes populi clamores, plauſus, gratulationes ſunt conſecutæ. Phaleræus cum de retinenda vrbe deſperaret, quam videbat Demetrio ſeſe incredibili conſenſione dedere, eundemque cum maxima claſſe portum occupaſſe, non minus ſibi à ciuibus in hac recuperatione libertatis, quam ab hoſtibus timens, ad Demetrium ipſum confugit: à quo benigne, atque honorifice exceptus eſt; tum Thebas eum vti petebat, addito præſidio deduci iuſſit; Qui inde ad Ptolemæum in Ægyptum perfugit, cum vrbis adminiſtrationem decem annos tenuiſſet, vt ait Diodorus.

III. *Demetrius Munichiã obſidet.*

DEMETRIVS porro negauit ſe prius in vrbem intraturum, etſi eius rei deſiderio in primis teneretur, quam ſublato præſidio, libertatem ei ſolidam reddidiſſet. Munichiam ergo foſſa vallóque cinxit. Dumque tenet obſidio, Megaram inſeſſam à Caſſandro infeſtus nauigauit, eamque captam, Athenienſium precibus, & à deprædatione, & à præſidij ſeruitute liberauit. Inde ad Munichiam reuerſus, ea potitus deiecit præſidium, arcémque excidit; tum denique inuitantibus, atque excipientibus Athenienſibus vrbem ingreſſus, concionéque aduocata, veterem eis Reip. formam, poſt annum decimum quintum à Lamiaco bello confecto, reſtituit, vt ait Plutarchus & Diodorus, quod intellige non computatis extremis. Alioqui enim hic decimus ſeptimus numeratur annus, ex quo Athenienſes Antipatro ſeſe dedidere. Quod anno tertio Philocle prætore contigiſſe Dionyſ. Halycarnaſſ. in Dinarcho ſcriptum reliquit. Olymp. 114. a. 2.

Capit, exſcindit.

IV. *Fœdus init cum Athenienſ. ab vſque inſigniter honoratur. cum patre.*

AMICITIÆ quoque & ſocietatis cum eis fœdus ſancit. Ob quæ communi decreto, quod Stratocles ſcripſerat, à populo ſciſcitur, vt Antigoni, Demetriique ſtatuæ ex auro prope Harmodium & Ariſtogitonem in curru erigantur, & vterq; ducentorum talentûm corona inſigniatur, aráque ipſis dicata Seruatorum appelletur, ad decem præterea tribus, alias duas Antigonidem, & Demetrianam adiiciant, pro quingentis ſexcenti Senatores fiant, quod ſingulæ tribus quinquagenos Senatores haberent. Denique ludos, pompámque & ſacrificium quotannis exhibeant, ita vt vterque Mineruæ peplo intexatur. Ita Diodorus. Plura etiam Plutarchus addit de incredibili Athenienſium in Demetrium adulatione, quam & ipſe reprehendit, & prodigiis diuinitus damnatam oſtendit. Primum ait Reges appellatos, quod tamen nomen nondum ipſi vſurparant, 2. factos etiam deos ſeruatores, 3. eiſque conſecratum quotannis Sacerdotem, qui nomina ipſorum Mineruæ peplo cum reliquis diis intexeret: (qui ritus etiam paulo poſt apud eundem Plut. iteratur. Sigonius de temp. Athen. pro nominibus imagines ponit,) & à quo annus vetere Archontum ritu abrogato, diceretur; quem tamen ritum nihilominus perſeueraſſe, Archontes conſequentes declarant. 4. Locum etiam vbi primum de curru deſilierat, conſecrarunt, arámque ibi excitatam Demetrij deſultoris nominauere. 5. Legatos qui ad eos mitterentur theoros dici voluerũt, ſicut qui Delphos & Olympiam, ad Iouem & Apollinem mittebantur. 6. Menſem quoque Munychiona, id eſt Martium, Demetriona, & diem menſis trigeſimum, Demetriadem; denique Bacchanalia Demetrialia appellari, Stratocle rogante ſanxerunt.

Adulatio Athenienſium.

V. *A quo benigne accipiuntur.*

SED horum omnium vanitatem, quæ breui ſunt conſecuta declararunt. Illud ſatis conſtat eos hæc omnia ſacrilege commentos eſſe, vt ab iis quibus adulabantur, frumẽtum, ac naues impetrarent. Antigonus enim, vt ait Diodorus, cum Athenienſium legatio ad ipſum profecta ei decretum de ſcitis honoribus exhibuiſſet, ſimúlque de frumento, & lignis ad ſtructuram nauium egiſſet, ille 150. millia medimnûm tritici, & quantum materiæ ad 100. naues ſufficeret, populo elargitus eſt. Tum ſcriptis ad Demetrium filjum literis mandauit, vt Senatum è ciuitatibus ſociis conſtitueret, qui de communi Græciæ vtilitate tractaret. Ipſe vero tranſportatis in Cyprum copiis, quam citiſſime cum Ptolemæi ducibus, qui eam inſulam tenebant, bellum gereret. Ille, etſi ægrè tulit bellum pro Græciæ libertate miſſum facere, quod ſibi glorioſius fore iudicabat, tamen patris mandata exequens cum Cleonidem pecunia fruſtra tentaſſet, ad Sicyonem & Corinthum præſidio liberandas, vt tradit Plut. in Demet. primo in Cariam traiecit, & Rhodios ad bellum contra Ptolemæum irrito conatu adhortatus eſt, Inde in Ciliciam, poſtremo in Cyprum claſſe delatus eſt, quæ 15. millibus peditum, & 400. equitibus conſtabat.

Antigonus Demetrium in Cyprum mittit.

VI *Quæ ibi geſſerit Demetrius.*

EO igitur poſtquam peruenit, aliquot vrbibus vi captis, & relicta tutandis naui-

bus cuſtodia, Salaminem cum infeſto exercitu petiit, vbi Menelaus Ptolemæi frater inſulæ præſes verſabatur. Is obuiam Demetrio cum 12. millibus peditum, & octingentis equitibus venit: ſed primo ſtatim certamine fuſus, 4. millibus amiſſis in vrbem confugit, vbi ſimul ſe ad tolerandam obſidionem parat, ſimul fratrem de rerum ſuarum ſtatu edocet, & auxilium, vt in magno poſitus diſcrimine poſtulat.

Demetrius vice verſa machinas ad vi capiendam vrbem parat; vnam præſertim quam Helepolim à capiendis vrbibus vocauit, in vnoquoque laterum quadragenos quinos cubitos latam, & 90. cubitos altam, inq; 8. contignationes diſtinctam, quæ 4. rotis firmiſſimis, octonoſque cubitos altis incumbens ageretur; parauit & arietes, qui ſaxa, omniáque telorum genera, in muros, eorumque propugnatores, magna cum clade ſpargerent. Denique cum muri partem Helepolis deieciſſet, noctu ab incolis immiſſis flammis exarſit. *Salaminã obſidet. Helepolis.*

VII. Cvm nihilominus Demetrius in obſidione perſiſteret, Ptolemæus cum ingenti claſſe, ex Ægypto in Paphon Cypri vrbem delatus eſt, & monito Menelao vt 60. naues, quas habebat, in ipſo ardore certaminis in Demetrium immitteret, totis ipſe viribus in hoſtilem claſſem inuectus eſt: & cornu quidem ſibi oppoſitum fudit, fugauitque. Sed vice etiam verſa Demetrius alterum cornu perruperat, & toti claſſi perterritæ vi maxima imminebat. Quod cum animaduertit Ptolemæus Citium retroceſſit; ſexaginta vero naues Menelai inito acri certamine cum decem nauibus, quas Demetrius in faucibus portus ad prohibendum exitum collocarat, eas profligarunt, & claſſiarios ad fugam ad terreſtres Demetrij copias compulerunt. Ipſi tamen ſerius ad Ptolemæum iuuandum cum veniſſent, Salamina redierunt: Demetrius nauibus, viriſque, ac ſpoliis innumeris potitus, totam etiam inſulam in deditionem accepit, præſidiarios in ordines ſuos cooptauit. *Ptolemæus cum claſſe aduenit Paphon. Cum Demetrio pugnat. Et vincitur.*

VIII. Dvmqve Cypri rebus deſperatis Ptolemæus cum octo nauibus, quæ ſolæ euaſerant, vt ait Plutarch. Diodorus autem minimum viginti longas naues reliquas fuiſſe tradit; cum his ergo mœrens in Ægyptũ reuertitur. Demetrius nuncios de rebus fœliciter geſtis ad patrem miſit, in iis Ariſtodemum, cuius illa vox fuit. *Salue Rex Antigone, vicimus prælio nauali Regem Ptolemæum, Cyprum tenemus, militum ſedecim millia & octingentos captiuos habemus.* Sic Plutarch. At Diodorus. Antigonus inquit, vbi de victoria cognouit, ſucceſſus magnitudine elatus, diadema ſibi impoſuit, & Regis deinceps nomen (nuper ab Athenienſibus per adulationem delatum) vſurpauit, eundemque titulum & honorem Demetrio filio conceſſit. Quin & Ptolemæus nihil de animi celſitudine, ob acceptam cladem remittens, ipſe quoque diadema capiti ſuo impoſuit, & in omnibus exinde literis regem ſe appellauit. Horum exemplo reliqui etiam principes Seleucus, Caſſander, Lyſimachus ſeſe Reges appellarunt. Verum ſiue id nomen ipſi ſibi tunc vſurpauerunt, vt ait Diodorus, ſiue in delatum à multitudine honorem conſenſere, vt Plutarcho placet, certe hæc mutatio titulorum, vt idem ait, illorum animos vehementer ſuſtulit, moribuſque, & congreſſionibus eorum faſtum addidit, ac ſupercilium; tragicorum hiſtrionum more, vnà cum perſona inceſſum, vocem, accubitum, ſalutationemque verſantium. *Amiſſa Cypro in Ægyptũ redit. Demetrius patri nunciat victoriam. Omnes hi duces ſe reges dicunt.*

Porro Antigonus rebus geſtis Demetrij intumeſcens, confeſtim in Ptolemæum mouit, vt Plutarchus ait. Diodorus tamen eam expeditionem in ſequentem differt annum. Idque gemini exercitus ab Antigono comparati magnitudo probabilius facit. *Antigonus in Ptolemæum expeditionem parat.*

IX. Romæ in Conſulum creatione nonnihil certatum eſt. Nam Appius Claudius in Cenſura magiſtratum petebat, ſed prius abdicare ſe Cenſura coactus eſt, L. Furio Trib. plebis eius interpellante comitia. Ipſe quoque vice verſa aduerſabatur Fabio, ne ei prorogaretur imperium, impudẽti ſane interceſſione, qui ſibi ipſe Cenſuram tandiu prorogaſſet. Creatus Conſul, cum collegæ nouum bellum Salentini hoſtes decernerentur, Romæ ipſe manſit, vt vrbanis artibus opes augeret, quando belli decus apud alios eſſet; quibus vtique artibus plurimum valuiſſe neceſſe eſt, vt inuito propemodum vniuerſo Senatu, ac populo, Cenſuram tandiu continuaret, eiuſquemox dominationem in Conſulatum transferret. *Appius fit de Cenſore Conſul.*

Volumnius in prouincia multa ſecunda prælia fecit, & benignitate militi gratus fuit. At Fabius Proconſul ad vrbem Alliſas cum Samnitibus conflixit, fuſóſque *Pugna ad Alliſas.*

Samnites ſubiugum miſsi.

atq. in caſtra compulſos circumſedit; mane etiã Samnites cum ſingulis veſtimentis emiſſos ſub iugum miſit, eorum ſocij ſub corona veniere, è quibus Hernici Romam ad Senatum miſſi, per Latinos populos cuſtodiendi dati ſunt, ſed quoniam iam noui Conſules creabantur, res ad eos integra dilata eſt.

ANNVS MVNDI 3748. SEXTAE AETATIS, 232. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 1. 7. ONIÆ PONT. ET PTOLEMÆI LAGIDÆ 19. OLYMPIADIS CXVIII. AN. 3. ARCHONTE CORYBO. VRBIS COND. 447. COSS. P. CORNELIO ARVINA, ET Q. MARTIO TRAMVLO.

Corœbus Dionyſ.

ANNVS ANTE CHRISTVM 305.

I. *Antigoni res aduerſa.*

HIC annus Antigoni, Demetriique animos proſpera fortuna tumentes, inopina clade compreſſit. Ipſa quippe anni tempeſtas, eos magis, quam arma Ptolemæi afflixere. Acceſſit & filij eius natu minimi è viuis exceſſus, quem regio funere tumulauit, vt Diodorus author eſt. Videtur autem is fuiſſe, qui à patre in Helleſpõtum contra Phœnicem miſſus fuerat, ante 4. annos, Olymp. 117. 3. In hanc ergo expeditionẽ intentus, etſi annos iam pene octaginta natus erat, vt Plutarchus eſt author, Demetrium è Cypro ad ſe euocat, & copias ad Antigoniam, quam tum ipſe condere cœperat, conuenire iubet. Conſtabat terreſtris exercitus, cuius ipſe ductor erat, plus octoginta millibus peditum, equitum octo millibus, Elephantis tribus & octoginta. Claſſi Demetrium præfecit, quem ſecundum copias terreſtres oram legere iuſſit, cum 150. nauibus longis, & 100. militaribus, in quibus omne telorum, atque armorum genus.

Antigonia ciuitas. Eius expeditio in Ægyptũ.

II. *Tempeſtate affligitur.*

Navivm magiſtri incommodam nauigationi tempeſtatem ſignificabant, pleiadum quippe occaſum intra octo dies imminere, quos ille vt nimium timidos increpauit. Sed cum Gaza nocte intempeſta ſoluiſſent, poſt aliquot dies tempeſtas claſſem diſiecit, vt naues quæ tela vehebant, partim hauſtæ fluctibus perirent, partim retro Gazam repetere cogerentur, aliæ cum portum idoneum capere non poſſent, prope Nilum in medio mari iactis anchoris conſiſtere cogebantur; nec in littus hoſtile licebat appellere, & aqua potabilis iam defecerat. Eo denique deuentum eſt, vt ſi tempeſtas vnum adhuc diem perduraſſet, omnes ſiti enecti perituri viderentur, ſed tempeſtate remittente Antigonus cum exercitu adfuit, & claſſiarijs opem tulit.

III. *Ægypto prohibitus Syriam repetit.*

Ptolemævs autem omnia loca, quibus aditus in Ægyptum patere poterat, magna ope communierat, littuſque cum validiſſimis copiis ipſe tenebat, vt nuſquam hoſti tuto liceret exſcendere, ſed retrocedere cum tota claſſe cogeretur; è qua nonnullas naues abreptas Boreas in littus ad Ptolemæum eiecit. Copiæ etiam terreſtres, flumine reſtagnante acceſſu prohibitæ, nihil poterant: & iam viris frumentum, animantibus pabulum deeſſe cœperat. Itaque capto ſuorum conſilio in Syriam reuertit, commodiore tempeſtate expeditionem redintegraturus. Ptolemæus eo periculo defunctus Alexandriam profectus in gratiarum actionem ſacrificat, & de proſpero rerum ſuarum euentu Seleucum, Caſſandrum, & Lyſimachum certiores facit. Ita Diodorus & Plutarchus. Ex quo corrigendus Sigonius de temp. Athen. qui gemino errore lapſus, Antigonum Demetrii patrem, bene in Aegypto cum Ptolemæo pugnaſſe ſcribit, eaque victoria elatum ſe regem appellaſſe. Nam & in Aegypto male pugnauit, aut potius ne pugnauit quidem, niſi cum tempeſtatibus & procellis; & regium nomen à pugna Cypria accepit, vbi Demetrius non Antigonus bene rem geſſit.

IV. *Bellum ab Hernicis, & Samnite renouatum.*

In Italia Hernici moti ſuorum periculo, qui pro Samnitibus contra Romanos

gnarant, bellum Romanis indicunt: in Samnio quoque, quia diſceſſerat Fabius, noui motus exorti, & profecto quidem mirabiles. Mirum enim eſt qui fieri potuerit, vt eis ad quotidianas propemodum clades, vel viri vel animi ſufficerent; nec res vllo modo fide digna videretur, niſi aliquid ſimile in ſcriptura legeretur. [a] *Domini enim ſententia fuerat vt indurarentur corda eorum*, &c. Eodem enim modo Romanis iuſtum totius Italiæ imperium paulatim parabatur; cum victi quieti eſſe non poterant, vnius vrbis magnitudinem, nedum dominatum, peruicaci animo ferre non valentes, & ex clade victoriam aliquando fortuna reſtante ſperantes, & vice verſa imperium in eos affectantes, quo vniuerſæ clades repararentur. Qualis ludentium ſpes eſt, quam iacturæ ſequitur incrementum potius, quam leuatio.

Ioſue c. 11. 20.

Sed qui tandem hi motus in Samnio? Calatia, & Sora, præſidiáque Romana, quæ in iis erant expugnata à Samnite, & in captiuorum militum corpora fœde ſæuitum. Itaque eo P. Cornelius cum exercitu miſſus, contra Hernicos autem Martius. Hi porro hoſtes, etſi diſſiti locis, animis tamen coniuncti, occupant loca intermedia, vt ab vno exercitu Romanorum ad alterum expeditus nuncius peruadere non poſſet; neque aut mutuo pericula noſſe, aut auxilio ſibi eſſe poſſent, idque in maius eorum detrimentum ceſſit. Nam cum is metus Romam manaſſet, nouus delectus iuuentutis eſt habitus, tantus, vt duo iuſti exercitus ſciberentur: quid tamen his copiis factum ſit Liuius non ſcribit. Cæterum Hernicum bellum nequaquam pro præſenti terrore, ac vetuſtate gloriæ gentis fuit: nihil vſquam dictu dignum auſi; trinis caſtris intra paucos dies exuti, triginta dierum inducias bimeſtri ſtipendio, frumentoque, & ſingulis in militem tunicis redemerunt. Martius gentem deditione accepit.

V. *Noui motus in Samnio.*

Hernicum bellum imbelle.

Alter conſul in Samnio ſuperior viribus, locis impeditior erat, omnia itinera obſepſerant hoſtes, nequa ſubuehi commeatus poſſent, neque elici ad certamen poterant. Cum ſubactis Hernicis ſuperuenit Martius, Collegæ auxilio futurus. Verum Samnites veriti, ne ſimul cum duobus exercitibus ſibi pugnandum foret, qui vni vix pares eſſent; incompoſito agmine Martium aggrediuntur, ſed eam pugnam tum elatus clamor, tum puluis à longe conſpectus prodidit. Itaque alter Conſul Cornelius confeſtim arma capit, & tranſuerſam hoſtium aciem, & alio iam certamine occupatam inuadit, clamitans ſummum flagitium fore, ſi alterum Martij exercitum vtriuſque victoriæ compotem fieri ſinerent, nec ad ſe ſui belli vindicarent decus. Ergo qua impetum dederat perrumpit, perque mediam aciem in hoſtium caſtra tendit, & vacua defenſoribus capit, atque incendit. Quæ vbi flagrantia conſpexere Samnites, fugam paſſim ineunt, ſed omnia occupauit cædes.

VI. *Bellum in Samnio geſtum.*

Ab vtraque Conſule.

Iamque triginta millibus hoſtium cæſis, ſignum receptui Coſſ. dederant: cum repente viſæ procul nouæ hoſtium cohortes, quæ clade veteranorum ſuorum perculſæ, facile à victore exercitu diſſipatæ, atque in fugam actæ ſunt: & cum pacem omnes peterent, imperato interim tributo, ad Senatum miſſi. Cornelius in Samnio relictus, Martius de Hernicis triumphans in vrbem rediit; cui etiam equeſtris ſtatua in foro decreta, quæ ante Caſtoris templum poſita eſt.

VII. *Noua auxilia Samnitium profligantur.*

Martij triumphus, & ſtatua.

Eodem anno fœdus cum Carthaginienſibus tertio renouatum eſt, eorumque legatis comiter munera miſſa, vt tradit Liuius. Polyb. autem l. 3. hoc tertium fœdus refert ad tempus circa Pyrrhi tranſitum in Italiam, quod contigit ſub annum vrb. cond. 492. idque longe probabilius eſt, cum in eo fœdere de Pyrrho fiat mentio, vt ſuo loco dicetur.

Fœdus cũ Pœnis.

ANNVS MVNDI 3749. SEXTÆ ÆTATIS 233. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI I. 8. PTOLEMÆI, ET ONIÆ PONT. 20. OLYMPIADIS CXVIII. AN. 4. ARCHONTE XENIPPO. VRBIS COND. 448. L. POSTHVMIO MEGELLO, ET T. MINVTIO AVGVRINO COSS..

ANNVS ANTE CHRISTVM. 304.

I. *Rhodus à Demetrio oppugnatur.*

MAGNAM huius anni partem, magnam item conſequentis tenuit Rhodiorum à Demetrio oppugnatio, quæ terra marique ſuſcepta, non minore contentione defenſa, quam oppugnata eſt. Eam fuſe Diodorus l. 20. deſcribit, tangit Plutarch. in Demetr. eamque obſidionem ſcribit fuiſſe diuturnam.

Quæ belli cauſa.

Cauſa belli huius fuit, quod cum Demetrius Cyprum claſſe peteret, eam inſulam erepturus Ptolemæo Lagi, Rhodij ad belli ſocietatem inuitati, negarunt ſe vlli principum Macedonicorum bellum geſturos, ſed pacem cum omnibus æque ſeruaturos. Id quippe eorum erat inſtitutum, vt dum omnes ſibi amicos retinent, omnium fauoribus augerentur, omnes ad ſuam amicitiam ambiendam allicerent. Iamq; eos potentes pax diuturna reddiderat. In primis autem in tuenda Ptolemæi amicitia operam dabant, quod maximam commodorum ſuorum partem ex Ægypto, per mercatores eò commeantes, accipiebant.

Rhodij nullarum partium in his Macedonum bellis.

II. *Alia belli cauſa.*

ALIAM cauſam affert Plutarch. quæ priuatim ipſum tangebat Demetrium, quod cum eius vxor Phila, literas, veſtem ſtragulã, & pallia ei curaſſet, Rhodij captum nauigium miſiſſent cum omnibus rebus ad Ptolemæum: nec Athenienſium imitati eſſent humanitatem; qui Philippi hoſtis ſui captis tabellariis, cæteras literas legerunt, ſolam epiſtolam Olympiadis non ſoluerunt, ſed bona fide obſignatam remiſere. Verum Diodorus, id durante obſidione contigiſſe tradit. Menedemum enim quendam Nauarchum erupiſſe, & quadriremem è Cilicia venientem, quæ veſtem regiam, cæteram ſupellectilem vehebat, à Phila Demetrio miſſam inuaſiſſe, & ad Ptolemæum miſiſſe, & nautas, cum reliquis quos ceperat, vendidiſſe.

III. *Demetrij apparatus.*

ITAQVE infenſus Rhodiis Antiochus, poſtquam eius minæ irritæ fuerunt, nec honoribus à Rhodiis vltrò delatis placari potuit, filium Demetrium hoc anno cum valido exercitu, & obſidionalibus machinis, quarum is erat egregius artifex, vnde & poliorcetis, id eſt expugnatoris vrbium nomen accepit, in Rhodios miſit. Habebat ille ſub ſignis naues longas variæ magnitudinis ad 200. actuarias plus 170. quibus fere 40. millia militum vehebantur, adiunctis ſimul equitibus, & pyratarum auxiliis, & omni telorum ac machinarum apparatu.

Ergo in inſulam appellit, non ſine incolarum omnia ſpectantium metu; ſtatimq; emittit qui inſulam terra marique populentur: caſtra ſua ingenti opera foſſis tergeminis communit, vallis denſis ac prægrandibus.

IV. *Et Rhodiorum.*

RHODII contra ad pacem impetrandam omnia mouent, quod cum fruſtra feciſſent, per legatos à Ptolemæo, Caſſandro, & Lyſimacho iuſta debitaque auxilia implorant, vt qui propter conſeruatam eis fidem periclitarentur. Inde emiſſa turba inutili, quæ vrbi nihil præter inopiam ac metum afferre poſſet, ciuium ad arma idoneorum ſex millia, inquilinorum mille inuenerunt: omnes honoribus ac promiſſis in defunctorum corpora, familiámque omnem, ad bellum egregie animarunt. Tum machinis, baliſtiſque dant operam, rebuſque omnibus ad propugnandam vrbem neceſſariis. Inde naualibus excurſionibus prædas agunt, & hoſtem fatigant. Qui interea duas teſtitudines ingentes fabricatur, atque onerariis imponit: duas item 4. tabulatorum turres conſtruit, quarum vtraque geminis nauigiis inter ſe valide connexis portaretur, quibus portum occupare inuitis propugnatoribus conabatur. At illi ſuis illa machinis irrita pro viribus efficiebant. Quid

Bellicæ machinæ.

plura?

plura? multis diebus in occupando & defendendo portu, incendendis demergendiſque machinis & nauibus, non ſine multo vtrorumque damno certatum eſt. Nec minus interea terra certabatur, muri tum crebro ariete, tum ſaxorum talenti pondere vibratione quaſſabantur, ac cum ipſis turribus deiiciebantur, & vbi machinæ deerant, crebræ admonebantur ſcalæ, mœnia occupabantur, vt tot ſimul malis obſeſſi pares eſſe non poſſent. Sed illi non ſolum pares, ſed ſuperiores etiam fuerunt, vt Demetrium ad reparanda detrimenta dies 7. quieſcere cogerent, ipſique viciſſim ſe ſuaque omnia animoſius reſtaurarent. *Contentioſa vtrinque pugna.*

Erant iam tunc in vſu thoraces ferrei, qui in Cypro cudebantur, vnde duo ad Demetrium allati ſunt, appendentes ambo minas quadraginta. Horum duriciem & robur vt oſtenderet Zoilus artifex, 26. paſſuum ſpatio intorqueri iuſſit ſagittam à catapulta; neque tamen eo ictu ruptus eſt thorax, obſcuram modo notam accepit, quæ ſcalpello videretur impreſſa. Vnum geſtauit Demetrius, alterum Alcimus Epirota, qui ſolus armatura, non vnius talenti, vt cæteri, ſed duorum vtebatur. Hæc Plutarchus in Demetrio. *Arma Demetrij.*

V. *Redintegratur certamen.*

Post eos dies certamen ad portum ſtudioſe redintegratur. Deſperabat enim Demetrius vrbe ſe potiri poſſe, niſi eam commeatu, occupato portu excluderet. In quo Rhodij non ſolum ſtrenuè tuentur ſua, ſed vltro improuiſos aduerſarios, cum tribus expeditiſſimis nauigiis, cum fortiſſimo quoque ciuium inuadunt, vt machinis ſubiectas naues roſtris demergant; idque per mille tela volitantia, vallo etiam ferrato perrupto atque ſuperato perfecerunt. Plurimis enim ictibus verberatas naues aquam accipere cogunt, ſicque duas machinas depreſſerunt; ſed dum obſtinati us vrgent opus, nauis vna, cum claſſis prætore aliiſque, in hoſtium manus venit, reliqui periculum effugere. Non ita multo poſt aliam machinam fabricatus eſt Demetrius, triplo iis quas amiſerat ampliorem: cum qua dum in certamen venit, aduerſa tempeſtate vtitur, qua Rhodij opportune vſi, ad quadringentos Demetrianos poſitis armis dedere ſe cogunt; eodémque tempore à Cnoſiis, & Ptolemæo auxilia ſexcentorum & quinquaginta virorum acceperunt. Atque hunc finem rerum hoc anno geſtarum apud Rhodios ponit Diodorus. *Rhodiorum virtus.*

VI. *Res in Sãnio geſta.*

Hoc ipſo anno Conſul vterque in Samnium miſſus, cum diuerſas regiones Tifernum Poſthumius, Bacianum Minutius petiſſent, Poſthumius prior pugnauit, Samnitibuſque deuictis, 30. millia cepiſſe dicitur à quibuſdam; eam tamen opinionem præferre videtur T. Liuius, quæ æquo marte pugnatum tradit, ac Poſthumium metu ſimulato montes petiiſſe, & caſtris communitis aduerſus duo hoſtium millia, qui inſecuti erant, cum magna copiarum parte, ad Collegam Minutium veniſſe, qui & ipſe aduerſus alios ſedebat, eique pugnam perſuaſiſſe, in qua ipſe hoſti defatigato ſuperueniens, facilem Romanis victoriam dedit; deletóque exercitu vnum & viginti ſigna obtinuere, moxque vterque exercitus victor, ad caſtra Poſthumij, & priora illa duo millia iam victoriæ fama perculſa, regreſſi, hoſtem fuderunt, fugaruntque, ſigna ſex & viginti ceperunt, ipſumque etiam Samnitium Imperatorem Cellium. Sed vice verſa Minutius ex vulnere in caſtra relatus occubuit: cui ſuffectus M. Fuluius Boudanum oppidum breui cepiſſe dicitur, & magna rerum geſtarum gloria, cum Collega Coſs. triumphaſſe.

ANNVS MVNDI 3750. SEXTÆ ÆTATIS 234. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 1. 9. PTOLEMÆI, ET ONIÆ PONTIF. 21. OLYMPIADIS CXIX. AN. 1. ARCHONTE PHERECLE. VRBIS COND. 449. COSS. P. SVLPITIO AVERRIONE, ET P. SEMPRONIO SOPHO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 303.

I. *Ratio temporis.* HOC anno, quo Olympias decima nona ſupra centeſimam acta eſt, in qua curriculi victor renunciatus eſt Andromenes Corinthius; & quæ mundanum iubilæum quintum ſupra ſeptuageſimum terminat, hoc inquam anno Antigoni filius Demetrius cum naualem obſidionem parum votis ſuis animaduerteret reſpondere, rem à terra aggreſſurus alteram Helepolim conſtruit, baſi quadrangula, cuius vnumquodque latus ad 50. cubitos eduxit, ex lignis quadratis, ferróque reuinctis compaginatum: in cuius angulis columnæ ad centum fere cubitos aſſurgerent, & tota ſtructura 9. contignationibus diuideretur, & laminis ferreis tribus ex partibus obtegeretur, nequid ei ignita miſſilia nocerent. Tota moles octo firmiſſimis, grandibuſque innixa rotis mouebatur, certiſque inſtrumentis facile in quamcumque partem verſabatur. Plutarchus in Demetrio, iſti machinæ 60. cubitos altitudinis tribuit, latitudinis 48. ſed Diodorus omnia augere ſolet. Tãto porro æquilibrio conſtructa erat, vt dum moueretur loco, ter mille & 400. viris partim intus, partim etiam foris artificioſe eam promouentibus, nullam in partem nutaret, aut fluctuaret, vt idem Plut. affirmat & Diodor. qui etiam quaternas vtrimque teſtudines additas refert, quæ arietem 120. cubitorum ſingulæ haberent, ferro probe munitum, qui violentum impulſum à mille viris acciperet.

Demetrij in Rhodios machina. *Helepolis.* *Teſtudines.*

II. *Rhodiorum in propugnando induſtria.* CONTRA eam machinam Rhodij alium intrinſecus murum exſtruunt, illi reſpondentem, qui in oppugnatione laboraturus erat. Interim nouem naues ad commeatum afferendum, & damna hoſti inferenda emittunt: quæ ſtatim euolantes comprehendendis, demergendis, incendendis nauibus, commeatu auertendo, materiam machinis deſtinatam corrumpendo, viris occidendis, diſtrahendis, captiuandis, multa Demetrio damna intulerunt; quæ pluribus perſequitur Diodorus.

Cuniculis quoque tentata in vrbem irruptio; ſed oppoſito cuniculo labor irritus, aut potius hoſti noxius factus eſt. Murus machinis perrumpebatur, cum Cnidij primum legati, & aliquanto poſt etiam Athenienſes, & ab aliis Græcorum ciuitatibus alij, Demetrium ad pacem componendam adducere fruſtra conati ſunt.

III. *Et noua à Ptolemæo, & alia auxilia.* SVB id tempus Ptolemæus, Caſſander, & Lyſimachus magnam frumenti, alteriuſque id genus commeatus copiam, vento remiſque concitatis nauigiis, in portum paſſis velis intulere, nequidquam Demetrio ea in caſtra ſua auertere ſatagente. Ea re facti animoſiores Rhodij, nocte illuni ſub ſecundam vigiliam ignes faceſque machinis inferre conati ſunt; non irrito plane conatu. Nam qui ad opem ferendam accurrebant, ſaxis teliſque aliis improuiſo iactu rotatis quatiebantur, & ferreæ laminæ crebris ictibus dimotæ decidebant, nudatóque loco faces in detecta operis ligna incidebant; vt extra teli iactum eas educere Demetrius coactus ſit, eiſque reficiendis dies aliquot ponere.

Quo tempore oppidani tertium etiam murum interiorem lunari forma ędificãt, ambitu eius complexi quidquid de mœnibus periculo expoſitum erat; & collapſam muri partem profunda foſſa cingunt. Refectis machinis Demetriani ad muri diuerberationem redeunt, duo interturria deiiciunt, ibique dum contentioſius vtrimq; pugnatur, Rhodiorum ductor Aminias cũ aliis fortibus viris occumbunt,

ſed eam iacturam Ptolemæus mille & quingentis militibus ſubſidio cum commeatu miſſis copioſe reſarcit.

IV. *Demetrius fruſtra vrbem inuadit.*

INDVXIT nihilominus animum Demetrius, ea parte vrbem nocte inuadere, qua fuerat deiectus murus, eamque in rem mille & quingentos de præſtantiſſimis eligit, quos circa ſecundam noctis vigiliam ad murum accedere quiete iuſſit, interim dum ipſe omnibus ex locis terra marique, ingēti clamore ac tubarum ſono, vrbem adoriretur. Signo dato mandata ſtrenue omnes exequuntur, illique in primis delecti interfectis ad foſſam excubiis, in vrbem irrumpunt, & circumiecta theatro loca occupant, vt turba puerorum ac mulierum per vrbem captam patriam, lamentabili eiulatu proſequerentur. At Rhodij iuſſis omnibus ſuum ſtationem tueri, & hoſtem extrinſecus inuadentem repellere, ipſi cum agmine lectiſſimorum, qui recens Alexandria venerant, iis occurrunt qui in vrbem inuaſerant, & prælium, neutram in partem inclinante victoria, committunt: donec ſuperuenientibus ſubinde Rhodiis, fortiſſimi quique cum ipſis ducibus oppreſſi ſunt; reliqui deditiouem fecere, cæteri cum damno omnibus ex locis repulſi ſunt.

V. *Pacem conficit.*

HIC Demetrius, etſi iam diffidebat ſe vrbis conpotem fore, tamen ſe ad inſtaurandam oppugnationem parabat, cum ei ab Antigono patre venere nuncij, vt quibus poſſet conditionibus pacem cum Rhodiis conficeret. Ptolemæus quoque, etſi nouum & virorum & commeatus auxilium promittebat, hortabatur tamen vt honeſtis conditionibus de pace conuenirent. Itaque ambo pacis cupidi erant, neutri videri cupiebant, vtrique commodam occaſionem præſtolabantur; cum ſuperuenere Ætolorum legati de pacificatione, (Plutarchus tamen pacis huius interpretes Athenienſes facit) quorum interuentu in eas conditiones conuentum eſt, vt vrbs ſui iuris, & præſidiorum militarium immunis remaneret, prouentus ſuos retineret, armorum ſocietatem Antigono præſtaret, niſi forte bellum Ptolemæo inferret; obſides denique centum ex ciuibus traderet, quos poſtulaſſet Demetrius, iis exceptis qui magiſtratu fungerentur. *Eius conditiones.*

VI. *Gratus Rhodiorum animus.*

ITA liberati obſidione difficili, atque diuturna Rhodij, tum ſuos laudibus, præmiiſque affecerunt, tum Caſſandro, & Lyſimacho ſtatuas erexerunt; in Ptolemæo vero honorando, gratiáque referenda omne fas meritumque exceſſere. Miſerunt in Libyam ad Ammonē Theoros ſciſcitaturos an Ptolemæum diuinis honoribus affecturi eſſent; quo annuente, lucum illi quadratum in vrbe conſecrarunt, extructa ad vnumquodque latus porticu, ad ſtadij longitudinem, & locum Ptolemæum indigetarunt; tum ad vrbem reparandam, atque exornandam conuerſi ſunt. Plutarchus ait Rhodios bello compoſito machinas aliquot à Demetrio petiuiſſe, & quidem Helepolin maxime vt credibile eſt, quo & illius potentiæ, pariter & virtutis ſuæ haberent monimentum; nec videntur ab eo repulſam tuliſſe, quamuis tacente Plutarcho. Plinius [a] tradit Rhodios hoc tempore excitaſſe Solis Coloſſum 70. cubitorum altitudinis, quem terræmotus poſt 56. annos, vt ipſe habet, aut potius vnum & octoginta, vt ſuo loco probabitur, euertit. Vide quæ de eo diximus anno mundi 3455. *Rhodius Coloſſus.*

a l.34.c.7.

an.1.& 7.

Inde autem digreſſus Demetrius, Antigoni iuſſu liberandæ Græciæ operam dedit, quam interea Caſſander & Polyſperchon ſibi ſubiugabant; in quos etiam bellum conuertit, quod cum Diodoro in annum ſequentem differemus.

VII. *Finis belli Samnitici.*

ADDIT autem hoc anno pacem cum Samnitibus à Romanis per legatos initam, fine impoſito bello, quod per annos viginti duos, ac ſex menſes geſtum fuerat.

AT Liuius inchoatum tradit, L. Papyrio & C. Petilio Coſs. qui anno vrbis 427. Conſulatum geſſere: quod vides præclare cum noſtra Chronologia conſentire. Verum quid de hoc fœdere ſcribat Liuius audiamus. Samnites ſeu finem, ſeu dilationem belli quærentes, legatos de pace Romam miſere, quibus ſuppliciter agentibus reſponſum eſt, niſi ſæpe bellum parantes pacem petiiſſent, de pace tranſigi potuiſſe; nunc quando hactenus verba vana retuliſſent, rebus ſtandum eſſe. P. Sempronium Conſulem breui in Samnio fore; eum ad bellum, pacemve inclinent animi, animaduerſurum, comperta omnia Senatui relaturum, decedentem è Samnio Conſulem legati ſequerentur. Ergo cum pacatum Samnium exercitus Romanus, benigne accepto à Samnitibus commeatu peragraſſet, fœdus antiquum Samni-

tibus eſt redditum. Ita fere Liuius. Bellum tamen in Samnites poſt aliquot annos renouatum eſt: vſque adeo inuiti Italiæ populi, Romani imperij laborioſe excreſcentis iugum accipiebant.

VIII. *Bellum cõtra Æquos renouatur.*

HOC ipſo anno ad Æquos veteres hoſtes bellum conuerſum eſt. Fauerant ipſi Samnitibus & Hernicis, & diuturna pace vſi, ſe inuictos fore ſomniabant, & feciales res de more repetentes, aſpernabantur. Coſs. ambo ad nouum profecti bellum, 4. millibus ab hoſtium caſtris conſederant. Illi alternante ſententia an prælio decernere, an caſtra propugnare, an vero ſingula oppida ſua tutari ſatius eſſet, hac vincente ſententia, caſtris ſuis deſertis, ad oppida ſua propugnanda quique profecti ſunt, res ſuas deportantes.

40. oppida à Romanis intra 50. vel 60. dies capta.

Romani prima luce ſignis prolatis in acie conſiſtunt, & vbi nemo ibat obuius, pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt: ibi inſolito moti ſilentio, metu inſidiarum ſubſiſtunt; tranſgreſſi deinde vallum cum deſerta omnia inueniſſent, comperto hoſtium conſilio, ad ſingulas vrbes circunferendo bello, vnum & quadraginta oppida intra dies ſexaginta, omnia oppugnando ceperunt, (Diodorus habet 40. oppida intra dies 50.) quorum pleraque diruta atque incenſa, nomenque Æquorum prope ad internecionem deletum. Coſs. de Æquis triumpharunt, exemplóque eorum clades fuit, vt Marrucini, Marſi, Peligni, Ferentini Romam legatos de pace mitterent, atque obtinerent.

IX. *C. Flauius ius ciuile promit.*

EODEM anno C. Flauius libertino patre natus, ſcriba in ædilium comitiis ædilis curulis factus eſt, quod ciuile ius, repoſitum in penetralibus pontificum, euulgaſſet, Faſtoſque circa forum in Albo propoſuiſſet, vt quando lege agi poſſet, ſciretur; idque Appio Claudio hortatore, cuius ſcriba fuerat. Tanto autem fauore populi, vt conſularibus nati patribus in eius magiſtratus petitione præterirentur; tanto dolore nobilitatis, vt plerique nobilium annulos aureos, phaleraſque, tanquam in luctu, deponerẽt. Ædem etiam Concordię magna cum nobilitatis inuidia dedicauit. Rem fuſius explicat Plin. [a] & ſimul huius anni Conſules, & annum Vr. C. 449. recte confirmat, & ita legit Cuſpin. & vtique ex Faſtis Capitolinis legendum eſt, etſi 448. legatur in vulgatis Plinij libris.

[a] l. 33. c. 1.

X. *Ædem Concordiæ vouet, ac dicat.*

Fabius vnde maximus dictus.

EXISTIMAVIT etiam Cuſpinianus, eo Plinij loco, vbi dicitur Flauium vouiſſe ædem Concordiæ, legendum eſſe Fabium, qui hoc anno Cenſor fuit: ſed Plinij ſententiam Liuius aperte confirmat. De Fabio vero hæc habet, nulla ædis mentione facta. *Ex eo tempore in duas partes diſceſſit ciuitas, aliud integer populus, fautor, & cultor bonorum, aliud forenſis factio tenebat: donec Q. Fabius & P. Decius cenſores facti, Fabius ſimul Concordiæ cauſa, ſimul ne humillimorum in manu comitia eſſent, omnem forenſem turbam excretam in 4. tribus coniecit, vrbanaſque eas appellauit: adeoque eam rem gratis animis acceptam ferunt, vt Maximi cognomen, quod tot victoriis non pepererat, hac ordinum temperatione pareret.* Cæterum quod iam ante Fabius appellatus eſt Maximus, id à Liuio per occupationem temporis factum eſt. Sic Antigonum, Demetrium, Ptolemæum, alioſque reges numeramus, antequam vulgo reges dicerentur. Meminit Flauij Cic. 1. de Orat. & pro Murena. Gellius Valerius, alij.

Gell. l. 6. c. 9. Valer. l. 2. c. 5.

ANNUS MUNDI 3751. SEXTAE AETATIS, 235. IMPERII GRÆCORUM, ET SELEUCI 1. 10. ONIÆ PONT. ET PTOLEMÆI LAGIDÆ 22. OLYMPIADIS CXIX. ANN. 2. ARCHONTE ATHENIS LEOSTRATO. URBIS COND. 450. COSS. L. GENUCIO, ET SER. CORNELIO.

ANNUS ANTE CHRISTUM 302.

INCEPTUM pro Greçiæ libertate à Demetrio annis ſuperioribus bellum, hoc anno ſtrenue promotum eſt. Et Diodorus quidem liberatos præſidio Sicyonios hoc ſtatim anno recenſet. Verum admodum credibile videtur eſſe Athenienſibus primo laborantibus auxilio veniſſe Demetrium. Athenas enim bello fatigabat Caſſander, vt fatetur Plutarch. quæ cauſa videtur cur Athenienſes per ſe, pérque Antigonum cum Demetrio tam ſtudioſe egerint pro bello Rhodio terminando: & cur ipſe Demetrius, qui non ignorabat illud. *Non minor eſt virtus quam quærere porta tueri*, ad conuentiones pacis deſcenderit, ne ei Athenæ perirent. Itaque & Sigon. l. de temp. Athen. res pro Athenienſibus geſtas recte in hunc annum refert. Accerſiuerunt ergo Athenienſes Demetrium ait Plutarc. quod vrbem eorum obſideret Caſſander, (præſidium enim ſuum inde eiectum, & arcem Munichiam ſolo æquatam ægre, vt par eſt ferebat, ſed pergit.) Ille nauibus aduectus triginta ſupra trecentas, cum magna peditum manu, nō Attica terra modo Caſſandrum ſummouit, ſed fugientium tergo inhærens, vſque ad Thermopylas fudit, Heracleamque vltro ſe dedentem recepit, ac Macedonum ſex millia ad eum tranſierunt. I. *Demetrius Athenas liberat à Caſſandro.*

In reditu Græcos circa Thermopylas in libertatem aſſeruit, Cenchreis potitus eſt, Philemque & Panacton præſidia Atticæ à Caſſandro inceſſa, in poteſtatem redegit, reſtituitque Athenienſibus. Qui quamuis effuſi antea in illum fuerant, & omnis generis honores exhauſerant, rationem tamen excogitauerunt, vt tunc quoque recentes, & noui aſſentationibus apparerent. Siquidem Parthenonis partem poſteriorem attribuerunt ei pro diuerſorio, ibique agebat, & Minerua dicebatur eum hoſpitio excipere, non nimium caſtum hoſpitem, neque vt apud virginem diuertentem honeſte. Et paulo poſt. Cum Mineruam debuiſſet, ſi nulla alia de cauſa, certe vt maiorem natu ſororem, id enim dici volebat, erubeſcere, tanta in pueros ingenuos, & vrbanas matronas laſciuia conſpurcauit arcem, vt locus ille maxime mundus putaretur, vbi cum Chryſide, Lamia, Demo, Anticyra ſcortis, in omni laſciuia volutaretur. Hæc & plura Plutarch. II. *Et aliæ Græciæ vrbes.* *Demetrij nequitia.*

Aliquanto inferius ſubdit progreſſum in Peloponneſum; quod nemo hoſtis ſubſiſteret, fugerentq; omnes, & oppida dfolererent. Adiunxit ſibi Acten quam vocant, Arcadiámque, dempta Mantinea, Argos, Sicyonem; Corinthum redemit centum talentis, quæ præſidiariis numerauit. Verum de Sicyone & Corintho Diodorum conſulamus. Illud autem in primis ait fuiſſe memorabile, quod vrbem Sicyoniorum, quæ præſidio Regis Ptolemæi tenebatur, noctu adortus, occupauit, præſidiariis in arcem refugientibus. Ad eam expugnandam cum machinas, quibus erat formidabilis, admoturus eſſet, pacta incolumitate eam præſidiarij dedunt, & in Ægyptum auehuntur. Perſuaſis inde Sicyoniis vt in arcem locum amplum ac ſpacioſum, aquis irriguum, acceſſu machinis imperuium, ſedes transferrent, etiam ædificationi cum vrbana multitudine operam dedit, & partem vrbis portui adiunctam complanauit. Sicque libertate populo reddita, à populo gratulabundo eo honore affectus eſt, vt reſtauratam, [a] vrbem ſuam Demetriadem nuncuparent, ſacráque & feſtos conuentus tanquam Deo, ludos item annuos, alioſque honores, tanquam Conditori exhibendos ſancirent: quæ tamen ſubſecutum tempus abrogauit, vt idem Diodorus notat. III. *Ab eo in Peloponneſo geſta.* *Athenienſium adulatio, Demetrij fœditas.*

[a] De Demetriade, vide Plut. in Demetrio.

IV. *Et Corinthi, & Ægio, &c.* INDE Corinthum mouit, quam pro Caſſandro Prepelaus cum præſidio tenebat, & ſtatim noctu per oſtiolum, à quibuſdam ciuibus introductus, vrbem cum portubus in poteſtatem redegit. Cumque præſidiarij partim in Siſyphium, partim in Acrocorinthum refugiſſent, adhibitis ad munimẽta machinis, multo labore vi Siſyphium cepit, obſeſſis in Acrocorinthum transfugientibus; quem etiam locum perterrefacti machinis, quibus ei nemo par erat, dedidere. Quamquam vero libertatem Corinthiis reddiderat, ciuium tamen rogatu Acrocorintho præſidium impoſuit, quod ſub eius tutela permanere cuperent ciues, donec cum Caſſandro debellatum eſſet. Prepelaus autem Corintho turpiter eiectus, ad Caſſandrum ſe recepit. Non ita Strombychus, qui à Polyſperchonte Ægio Achaiæ vrbi gubernator datus, cum non ſolum dedere ſe Demetrio nollet, ſed multis etiam eum conuitiis à ſe repelleret, Rex machinis mœnia diſiicit, & vrbe potitus Strombychum cum aliis 80. in crucem egit, reliquos milites in ordines ſuos diſtribuit. Inde autem pleraſque alias vrbes in Achaia, lociſque aliis libertati reſtituit, quæ Polyſperchonti, & Caſſandro parebant: quod ab ipſis nihil auxilij, contra ingentes Demetrij copias, machinaſque expectarent.

V. *Noua Colonia. Ingens latronum cauerna in Vmbria.* ROMÆ ab externis ferme bellis otium fuit, Soram atque Albam Coloniæ deductæ, Albam in Æquos ſex millia colonorum ſcripta. Sora agri Volſci fuerat, ſed poſſederant Samnites, eo quatuor hominum millia miſſa. In Vmbria quidam in ſpelunca latitantes non paruo numero, agros populabantur: in eam ingredientibus obſcuro in loco multa illata vulnera, donec altero ſpecus eius ore (Nam peruius erat) reperto, vtræque fauces congeſtis lignis accenſæ; ita intus fumo, ac vapore ad duo millia armatorum, ruentia nouiſſime in ipſas flammas, dum euadere tentant abſumpta ſunt.

ANNVS MVNDI 3752. SEXTÆ ÆTATIS 236.

IMPERII GRÆCORVM ET SELEVCI I. II. PTOLEMÆI ET ONIÆ 23. OLYMP. CXIX. 3. ARCHONTE NICOCLE. V.C. 451. M. LIVIO DENTRE; ET M. ÆMYLIO PAVLO COSS. C. IVNIO BVBVLCO DICTAT.

ANNVS ANTE CHRISTVM 301.

I. *Res huius anni.* VLTIMVM nobis hunc annum, qui fuit Hebræis Sabbaticus 167. vltimumque Prætorem ſuggerit Diodorus Siculus, reliquis iniuria temporum deſideratis: apud quem & res geſtæ Demetrij apud Athenienſes contra Caſſandrum deſiderantur, quæ commodùm ex Plutarcho in vita Demetrij ſuggeſſimus. Habet autem hic annus apparatum belli, quod in Aſia de ſumma rerum ab his regibus ſeq. anno geſtum eſt, in quo Antigonus occiſus eſt, Seleuci imperium vehementer confirmatum, Demetrij autem deiectum. Sed nunc quod vicinius eſt, atque inſtat agamus.

II. *Caſſander ab Antigono pacem quærit.* CASSANDER Macedoniæ Rex multis à Demetrio ſpoliatus vrbibus, ac præſidiis, non in Græcia modo, ſed in Macedonia quoque, vt ex Plut. dicebamus, de regno ſuo vehementer cœpit eſſe ſollicitus, & afflantem mirum in modum fortunam Demetrio, & Græcis vereri. Itaque miſſis in Aſiam legatis, Antigonum de pace orauit, ſiue quod pacem, niſi ex ipſius nutu Demetrius non eſſet facturus, ſiue quod hunc ſucceſſibus & ætate ferocem, minus tractabilem fore arbitraretur. Sed ne eius *Nec impetrat.* quidem patrem moderatum inuenit. Reſpondit enim Antigonus nullam ſe pacem cum Caſſandro facturum, niſi ſe ille reſque ſuas Antigoni poteſtati permitteret: quam ille ſuperbiam ac fiduciam ſui, magno mox emit. Eo enim ille reſponſo territus, Lyſimachum, qui apud Thraces regnabat, vicinum atque amicum, & Demetrio longe infeſtiſſimum accerſit, & conſilio de communibus periculis inito, legatos ad Ptolemæum, & Seleucum mittunt, & ad bellum contra Antigonum & filium eius Demetrium, quaſi contra communem hoſtem concitant; à quibus etiam *Adſciſcit belli ſocios contra eū.*

conſcribuntur exercitus, ad Antigonum in Aſia opprimendum.

III. *Eorum in Antigonum expeditio.*

Primvs Caſſander cum parte exercitus ſui Lyſimachum in Aſiam miſit, vbi in tranſitu multas ſibi vrbes adiunxit, cum Prepelao, & nihilominus aliquoties adito, ac vitato ab Antigono periculo, in hyberna, dum vniuerſæ copiæ vndique confluerent, conceſſit. Ipſe autem Caſſander cum reliquo agmine in Theſſaliam mouit, Demetrium oppugnaturus, & Græcos.

Demetrius Dux Græciæ renunciatur in comitiis.

Interea Demetrius in noua Demetriade, præ ſuperbia non erat compos ſui. Cum enim ad vicinum Iſthmum Peloponneſi conuentus publicus celebraretur, multique mortales eo conueniſſent, renunciatus eſt dux Græciæ, vt ante Philippus & Alexander; quibus ille, vt ait Plut. præſenti fortuna & potentia inflatus, non paulo ſe præſtare cenſebat. Et cum Alexander multis regibus imperaret, eiuſque beneficio regnarent; nunquam tamen ſe vel Regem regum appellauit, aut eos Regis appellatione priuauit. At Demetrius ſi quis alium præter ſe, aut patrem Antigonum appellaret Regem, irridebat, libentérque audiebat cum inter pocula quis poſtulato vino, propinaret Demetrio regi, Seleuco Elephantorum magiſtro, Ptolemæo claſſis præfecto, Lyſimacho à Theſauris, Agathocli Rectori Siciliæ. *Superbia eius.*

IV. *Eleuſiniis adeſt Athenis.*

Porro repetens tunc Athenas, ſcripſit velle ſe, vbi eò veniſſet illico, paruis magniſque ſacris Eleuſiniis initiari, & recondita, quæ Epoptica appellabantur, cuncta ſub idem tempus inſpicere. Quod nefas erat, & ante id tempus inauditum. Nam parua ſacra peragebantur menſe Antheſterione, id eſt Ianuario, magna Boëdromione, id eſt Auguſto: Recondita inſpiciebant, interiecto à magnis vt minimum anno. Lectis literis eius, vnus interceſſit tædifer Pythodorus; incaſſum tamen, ſeruiebant quippe Demetrio Athenienſes, & ei in ſacris profaniſque turpiter lenocinabantur. Ergo lata ex Stratoclis adulatoris ſententia lege, Menſem Munichionêm, qui erat Martius, Antoſterionem eſſe, id eſt Ianuarium voluerunt, vt in eo Demetrium ſacris initiarent. Mox iterum ab Antheſterione Munichion conuerſus in Boëdromionem, vt reliquas ceremonias reciperet, ſimulque ad inſpectionem ſacrorum admiſſus eſt Demetrius, ſacris Athenienſium illudens. *Eorum ſacris, ac pecuniis illudit.*

Sed illuſit etiam pecuniis. Cum enim eis propere 250. talenta imperaſſet, & præcipitata fuiſſet exactio, & acerbe exercita, vbi coactum vidit argentum, id iuſſit Lamiæ, cæteriſq; ſuis meretricibus dari, pudore magis quam iactura ciues affligente.

V. *In Caſſandrum mouet.*

Demetrivs initiatus Athenis diſcedens in Caſſandrum proficiſcebatur, ſed aditus ab eo occupatos ſentiens, mari proficiſcitur, habebat ſub ſignis Caſſander, vt ait Diodorus 29. millia peditum, & equitum duo millia. Demetrium vero ſequebantur mille & quingenti equites, è Macedonia octo millia peditum, & viginti quinque millia mercenariorum ex vrbibus Græciæ, præter octo millia lixarum, calonum, & aliorum qui prædæ cauſa ſequuntur exercitus. Iamque per multos dies caſtra in conſpectu erant, & neutra pars in pugnam deſcendebat, expectatione rerum quæ in Aſia gererentur. *Vtriuſque copia.*

Pacem ineunt iuſſu Antigoni.

At Rex Antigonus certior factus Seleucum ex ſuperioribus prouinciis cum numeroſis copiis deſcendere, veritus ne ſi omnes conueniſſent, prius certare cogeretur, quam Demetrius ex Græcia adueniſſet, ad eum mittit vt rebus cum Caſſandro in Græcia quoquo modo compoſitis, ipſe in Aſiam penetret. Cum ergo ſub hoc tempus nuncius ad Demetrium delatus eſſet, pacem cum Caſſandro fecit, ſi modo pacta ab Antigono patre probarentur, quæ ille certo ſciebat irritaturum, vt qui armis bello finem ſtatuiſſet imponere. *Si is ratam habuerit.*

VI *Demetrius patrē adit: amiſſaſque vrbes recipit.*

Ergo omnibus ad curſum comparatis, cum tota claſſe ſoluit, atq; Epheſum appellit. Eam vrbem, quæ paulo ante opera Prepelai ad Caſſandrum defecerat, recepit; & præſidio eius eiecto, in arce collocauit ſuum: eodémq; modo alias in tranſitu recuperauit vrbes. Et in his circa Ponti oſtia copias ſuas ad hyemandū diſpertitus eſt. Caſſander autem vice verſa poſt Demetrij diſceſſum, maritimas vrbes imperio ſuo iterum vindicauit. Tanta erat vel vrbium infirmitas, vel hominum leuitas atq; inconſtantia. Et quoniam hoſte tum carebat, Pliſtarchum cum exercitu 12. millium peditum, & quingentis equitibus ad Lyſimacho ferendam opem in Aſiam miſit: qui in traiectu bonam copiarum partem, tam hoſtium quam tempeſtatis incurſu amiſit, ipſéque vix fragmento nauis ſuffultus in portum peruenit: & ad Lyſimachum ad hyberna ſe contulit. *Sicut & Caſſander.*

VII. *Ptolemaus ab Antigono ſicto nuntio decipitur.*

Eodem ipſo tempore ex Ægypto profectus Ptolemæus cum inſtructiſſimo exercitu, omnes vrbes in caua Syria in poteſtatem redegit. Dum autem Sidonem obſidet, falſus delatus eſt nuncius commiſſi inter reges prælii, & deuicti Lyſimachi atque Seleuci, & Antigoni victoris cum exercitu ad recuperandam Syriam aduentantis: quo deceptus cum Sidoniis inducias ad 5. menſes fecit, & præſidio munitis, quæ ſubegerat, oppidis in Ægyptum remeauit. Et niſi valde fallor, nuncius ille Antigoni ſtratagema fuit, ad auertendum à ſe Ptolemæum, ne ſimul ipſi contra tres exercitus, Seleuci, Lyſimachi, & Ptolemæi pugnandum eſſet. Cui etiam fictioni occaſionem aliquam dare potuit, defectio duûm millium, & octingentorum militum, qui à Lyſimacho ad Antigonum, per id tempus transfugerant; quos ille in ſuos ordines diſtribuerat, ſtipendiis perſolutis: quam illi defectionis cauſam prætexebant.

VIII. *Seleuci apparatus ad bellum.*

Selevcvs autem eodem tempore, magno ex ſuperiori Aſia coacto exercitu in Cappadociam venit, militeſque præparatis tabernaculis, in Hybernis collocauit. Habebat autem ſub ſignis viginti millia peditum, equitum cum equeſtribus ſagittariis duodecim millia, elephantis 480. curruſque falcatos ſupra centum. 120. habet Plutarchus, elephantos autem tantum 400. Hæ igitur omnes copiæ cogebantur, proximam ad bellum gerendum tempeſtatem idoneam præſtolantes. Et hæc quidem nec plura deinceps Diodorus, niſi quæ ex fragmentis eius colligi potuerunt. Porro huc pertinet quod Iuſtinus ſub finem l. 15. ſcribit de Sandrocotto, quodam, qui Indiæ partem ab Alexandri morte occuparat, titulo libertatis in ſeruitutem poſt victoriam conuerſo, cum quo facta compoſitione Seleucus, compoſitiſque in oriente rebus, in bellum Antigoni deſcendit.

IX. *Bellum contra Aequos.*

Romæ autem M. Liuio Dentre, & Æmylio Coſſ. bellum contra Æquos redintegratum eſt. Coloniam enim ægre patientes ſuis finibus impoſitam, ſumma eam vi expugnare adorti, ab ipſis colonis pelluntur. Cæterum tantum Romæ terrorem fecere, vt tumultus eius cauſa Dictator diceretur C. Iunius Bubulcus, cum M. Titinio Mag. eq. quia vix credibile erat, tam affectis rebus, ſolos per ſe Aequos bellum ſuſcepiſſe. Verum Dictator primo congreſſu Aequos ſubegit, ac die octauo triumphans in vrbem cum rediiſſet, Aedē ſalutis, quam Coſſ. voucrat, Cenſor locauerat, Dictator dedicauit. Triumphus eius in tertium Calend. Sexti. refertur in Faſtis apud Sigonium, & Stephanum Pighium. De illa æde lege etiam Plinium, vbi de pictura Romæ honorata, qui hunc annum vocat vrbis conditæ 450. additque eam ædem Claudii principatu exuſtam. Lege & Valerium Maximum. Eam pictam à Fabio Pictore aiunt, vnde Pictorum in gente Fabia, vna familia cognomen accepit. Eodem anno claſſis Græcorum Cleonymo duce Lacedæmonio, appulſa ad Italiæ littora, Thurias vrbem in Salentinis cepit, aduerſus quem miſſus Coſſ. Aemylius, prælio vno fugatum compulit in naues. Thuriæ redditæ veteri cultori, Salentinoq. agro pax parta. Ita Liuius, qui eiuſdem Cleonymi irritam excurſionem in mare Adriaticum pluribus exequitur, vtique in gratiam patriæ ſuæ.

l. 35 c. 4.
l. 8. c. 14.

ANNVS MVNDI 3753. SEXTÆ ÆTATIS 237. REGNI GRÆCORVM ET SELEVCII. 12. PTOLEMÆI LAGIDÆ, & ONIÆ PONTIFICIS 24. OLYMPIADIS CXIX. AN. 4. ARCHONTE CALLIARCHO. VRBIS CONDITÆ 452. DICTAT. Q. FABIO MAX. RVL. II. & M. VALERIO CORVO II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 300.

I. *Ingentes regum copiæ in Aſia collectæ.* INTENTI erant in bellum reges Alexandri ſucceſſores, habebantque Demetrius & Antigonus ſub ſignis pedites ſupra 70. millia, decem equitum, elephantos quinque & 70. At Seleuco, Lyſimacho, & Caſſandro, 74. millia, equitum 10. millia & quingenti, elephanti quadringenti, & currus 120. Ita Plutarchus in Demetrio. Accuſat Antigonum Diodorus in eclogis l. 21. in hoc bello ſuſcipiendo ambitioſæ cupiditatis, ex qua factum ſit, vt bello 4. regibus intra ſe conſentientibus illato, pugna commiſſa interficeretur. *Antigoni ſuperbia.* At Plutarchus eundem inſuper inſignis arrogantiæ ac ſuperbiæ accuſat. Et quidem videtur Antigonus, inquit, ſi paululum de iure ſuo deceſſiſſet, atque ex inſana ambitione remiſiſſet, retenturus ſibi perpetuo, & filio relicturus principatū: verum ingenio ferox & contemptor aliorum, verbiſque ac factis inſolens, multos & iuuenes, & potentes efferauit, exacerbauitque viros. Atque coitionem illam regum ac ſocietatem iactauit ſe, ſicut auium paſcentium globum, vno lapide ac ſtrepitu diſturbaturum. Sic ipſe, quæ in nouo bellatore, quam in veterano imperatore tolerabiliora fuiſſent.

II. *Præſentit mortem ſuam.* PAVLO poſt præſaga futuri mens hominem cogitabundum & taciturnum reddidit, adeo vt præter morē ſolus cum Demetrio in tabernaculo ſuo colloqueretur, eum exercitui oſtenderet, ac commendaret, ſucceſſorem deſignando, ſi quid ei humanitus contigiſſet. Addit prænuncia cladis ſomnia & oſtenta Plutarch. quæ apud eum leges. *Demetrii cum Seleuci filio pugna, & noxia victoria.* Cum in prælio ad manus ventū eſſet, Demetrius cum lectiſſimis equitibus concurrit cum Antiocho Seleuci filio, qui patri poſtea in regno ſucceſſit, cumque profligauit ac fudit: ſed hoſtium tergis inſolenter, & ambitioſe inſtando, victoriam labefecit. Neque enim regreſſus coniungere ſe peditatui valuit, elephantis interiectis.

Eius copiæ ad Seleucū tranſeunt. Cernens autem Seleucus aciem Antigoni equitatu nudatam, nō irrupit in eam, ſed irruptionē minitans circumuectus eſt, ac poteſtatem militibus fecit tranſeundi ad ſe, quod & factum eſt. Magna enim pars abrupta tranſitionem voluntariam ad illum fecere, reliqui dederunt terga.

III. *Antigonus telis obruitur.* TVM ingens hoſtium globus Antigonum petit. Is dum Demetrium expectat, pugnam ſuſtentans, fruſtraque filium, ſi qua erumpat, reſpectans, grandine in eum telorum coniecta occubuit. *Demetrius fugit Epheſum, & inde in Græciam.* Demetrius agnita clade, cum 5. millibus peditum, & quatuor equitum fugam arripuit, & citato curſu Epheſum delatus, veritus ne ſui ob pecuniæ difficultatem, à Dianæ templo non abſtinerent, raptim ſigna mouit, & curſum in Græciam direxit, vt qui ſpem maximam in Athenienſium erga ſe beneuolentia repoſuiſſet: propterea que apud eos claſſem, pecuniam, coniugem Deidamiam reliquiſſet.

Ab Athenienſibus repellitur. Verum Athenienſium legati ei ad Cycladas inſulas occurrunt, vt vrbe abſtineret orantes, eo quod populus decreto ſanxiſſet, ne quis ex Regibus vrbe acciperetur: vxorem autem eius Deidamiam Megaram honorifice, & magno cum commeatu miſerunt.

IV. *Demetrij in eos ira.* QVÆ res maximam eius iram in Athenienſium perfidiam inflammauit, qui quē nuper tanquam Deum coluerant, nunc ne mœnibus quidem reciperent: inſigni

documento quanti facienda eſſet, aut fides popularis, aut fauor: qui hæc propriis metitur commodis, non eorum quibus ad tempus abblanditur.

Ac Demetrius quidē, etſi inſigni iniuria ſe affectum cerneret, vlciſcendi tamen tempus minime adeſſe, leuiter cum Athenienſibus per legatos expoſtulauit, petiitque vt claſſem ſibi remitterent, qua accepta in Iſthmum nauigauit. Ita fere Plutarchus; etſi Diodorus loco citato eum dicat cum matre ſua Stratonice, quæ tum in Cilicia morabatur, cunctiſque opibus in Cyprum, quam habebat in poteſtate nauigaſſe.

Reges Antigoni prouincias inter ſe diuidunt. Interea vero victores reges Antigonum regio honore ſepelierunt, vt idem ait, ſed eius imperium, ſicut magnum corpus diſcerptum diuiſerunt inter ſe, eiuſque prouincias, pro cuiuſque commoditate, adiunxerunt ſuis. Seleucus in primis Aſię ac Babyloniæ imperium ſibi magis, magiſque confirmauit. Etſi Demetrius Antigoni filius id ſibi regnum vindicare conaretur, & per annos ſeptendecim, vt ait Euſebius in chron. varia fortuna vſus ambierit.

V. *Conſtruit Seleucus Antiochiam.* HVNC annum 12. Seleuci cōſtructio Antiochiæ nobilitat apud Euſebij chronicum. Eam vrbem prius ædificare cœperat Antigonus, Demetrii pater, & proprio nomine inſcribere: ſed ea breui interuallo temporis, & nomen amiſit & fundatorem. Ei porro nomen Antiochi patris ſui Seleucus indidit, qui ſub Philippo Alexandri patre claru ſfuerat. Eſt autē apud veteres ſcriptores, inter omnes vrbes, quæ hoc appellatæ ſunt nomine, omnium celeberrima hæc Antiochia Syriæ Metropolis ſuper Orontem fluuium ſita, ad Daphnem nemus deliciis, & amœnitate inclytum, Eam Philoſtratus differentiæ cauſa magnam appellat. Plerique μεγάλην πόλιν τῆς ἕω, & μεγίστην τῆς ἕω, nō ſine autore, licet illa nomina Alexādriæ Ægypti deberi poſſint, quæ non ſolum magna, ſed etiam πόλις à Stephano per excellentiam dicta eſt, & ab Ammiano vertex omnium ciuitatum: & cum eſſet præfectura Auguſtalis longe antecedebat Antiochiam, quæ erat tantum proconſularis. Ideoque licet Antiochia prius eſſet conſtituta ſedes Petri, quia Alexandria Marciam hæc tamen ordine, patriarchatus illam anteceſſit, ea tamen non cenſetur ad Orientem pertinere.

VI. *Ratio temporis in Romana hiſtoria.* ROMÆ Conſulum ſeries impedita eſt, inſerta gemina Dictatura Q. Fabii Maximi, cum M. Æmylio Paullo Mag. eq. & rurſum M. Valerii Corui, cum P. Sempronio Sopho Mag. eq. quos hoc anno Dictatores ex Capitolinis Faſtis elegan_ter elicit Sigonius in hnuc annum, quē conſule, in Græco chron. Euſeb. apud Sca_ligerum habetur hic annus notatus, ἄνευ ὑπάτων. Eadem ſentit Onuphrius in Fa_ſtis, & Stephanus Pighius in ſuis Annalibus. Gordonius, Grellius, Temporarius, Scaliger. Nec repugnat, qui reliquis facem quærendo prætulit, horum inueſtigator Cuſpinianus, & poſt eum Glareanus. In quorum ſententiam ratio ipſa nos ducit, quando, niſi hoc anno interiecto, multorum ſequentium annorum notata à ſcriptoribus tempora conſpirare, ac congruere non poſſunt, ſed omnia vno anno tardiora eſſe oportebit. Quæ cauſa fuit, vt Titus Liuius annos V.C. vix nominet, vt chronologici lapſus, ex comparatione cum iis, quæ authores claſſici paſſim produnt, non deprehendantur.

VII. *Fabius Dictator in Marſos.* CVM ergo Hetruſci, Marſique rebellaſſent, dictus eſt Dictator Q. Fab. Max. qui profectus cum exercitu prælio vno Marſos fudit: deinde in vrbes munitas compulſis, & vrbibus aliquot intra paucos dies captis, agri partem eis ademit, fœdus reſtituit, nec triumphi vlla eſt mentio.

Aduerſæ res in Hetruſcis. Tum in Hetruſcos verſum bellum, quod nouo Dictatori tribuendum eſt, iſque duobus notatur ſignis, triumpho & conſulatu anni ſequentis, quod vtrumque M. Valerio Coruino tribuitur, neutrum Q. Fabio, etſi eundem Dictatorem Liuius in vtroque bello agnoſcat; cum ait Dictatorem auſpiciorum repetendorum cauſa Romā profectum eſſe, intereaq. q Mag. eq. pabulatum egreſſum ex inſidiis circumuentum fuiſſe, ſigniſque aliquot amiſſis fœda aliquot militum cæde, ac fuga in caſtra eſſe cōpulſum. Sed quocunque tandem modo, aut culpa damnum à Romanis acceptum fuerit, deſerendus eſt hoc loco Liuius, eorum quos citauimus exemplo. Itaq. licet non appareat à quo, aut quomodo nouus Dictator eſt dictus, ſed idem videatur in ſuum remiſſus exercitum, nouus tamen agnoſcendus eſt M. Valerius Coruinus.

Ea ergo clades maiorē quam res erat terrorē exciuit. Nam vt exercitu deleto ita iuſtitium indictum, cuſtodiæ in portis, vigiliæ vicatim exactæ, arma, telaque in muros congeſta. Omnibus iunioribus ſacramēto adactis, Dictator ad exercitum miſſus, omnia tranquilliora inuenit, aut fama, aut opinione ſua. Et in primis exercitum delendæ ignominiæ, amiſſorum aliquot ſignorum, cupiditate flagrantem. Hetruſci licet animoſiores re bene geſta facti, tamen inſidiis iterum agere moliuntur, ſed deprehenſa re, in apertum campum prodeunt, & legati copias præmiſſas fortiter pugnando præualente multitudine fatigant. Dictator, licet monitus, cunctanter tamen progreditur, quantumuis milite feſtinare cupiente; vt ſcilicet feſſo hoſti integrum militem, eumque pugnæ auidiſſimum immittat. Eam procellam feſſus hoſtis non tulit, ſed euaſit ad caſtra, ex quibus etiam elapſi plerique. Hoc prælio fractæ iterum Hetruſcorum vires, & pacto annuo ſtipendio, & duūm menſium frumēto, permiſſum à Dictatore, vt Romā legatos de pace mitterent; Pax negata, induciæ biennii datæ. Dictator triumphans in vrbem rediit. Notatur triumphus apud Sigon. anno 452. 10. Cal. Decembr.

VIII. *Romæ timor inanis.* *Dictatoris ex cunctatione victoria.* *Et triumphus.*

ANNVS MVNDI 3754. SEXTAE AETATIS 238. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI. I. 13. PTOLEMAEI LAGIDÆ 25. SIMONIS PONTIFICIS 1. OLYMPIADIS CXX. AN. 1. ARCHONTE HEGEMACHO. VRBIS CONDITÆ 453. COSS. M. VALERIO CORVINO V. ET APVLEIO PANSA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 299.

INITIO huius Olympiadis, quæ vigeſima ſupra centeſimam numeratur, habuitque Olympionicam Pythagoram quendam Magneſium: nouum quoque Pontificem Hieroſolymis habuit. Hoc itaque anno Simonem Iudæorum Pontif. Max. Oniæ filium ponimus, Euſebium ſecuti: cui, inquit, cognomentum Iuſto fuit, propter ſollicitam in Deum religionem, & in ciues ſuos pronam clementiam: [a] quæ verba fideliter ſunt ex Ioſephro deprompta. Apud eum tamen ita legimus ex interpretatione Gelenij, Onia pontifice defuncto, filius ei Simon ſucceſſit, Iuſtus cognominatus, quod & Deum pie coleret, & eius ſumma potiretur beneuolentia. Coruinum autem & Panſam Conſules, quamuis diſſentiente Liuio, ſuggerunt iidem, quos pro geminis Dictatoribus ſuggeſſimus. Et quidem Coruinum ſiue Coruum V. vt anno ſequenti ſextum Conſulatum ſuffectus geſſerit, vt iidem conſentiunt. I. *Nona Olympias, nouuſque Pontifex.*

[a] ἐς θεὸν τιμωρί-ας ἀνιαν.

Circa hanc Olympiadem floruiſſe perhibetur Arceſilaus Philoſophus, apud Laërtium ex Apollodoro in Chronicis; homo, ſi Laërtiū audimus, impuriſſimus, atque impudentiſſimus, vt qui cum ſcortis congrederetur palam, & in pueriles delicias maxime pronus eſſet: vnde illum Ariſto Chius Stoicus διαφθορέα τῶν νέων, καὶ κιναιδολόγον, καὶ θρασὺν appellabat. Primus dicitur mediam inueniſſe Academiam, & in vtramque partem diſſerendo diſputaſſe: eius in pauperes liberalitas egregia, & à faſtu aliena commendatur. Eumenem coluit è ducibus Alexandri, Antigonum non coluit, neque aulicam politicamue vitam. Obiit, vt Hermippus ait, cum merum immodice hauſiſſet, ac procidiſſet anno ætatis ſeptuageſimo quinto. Qualis erat obſecro iuuentus, reliquuſque populus ſub talibus magiſtris! Vix enim vllum apud Laërtium inuenias, non iſtis flagitiis olidum, ac propudioſe inquinatum. II. *Arceſilaus philoſophus.*

Interea Demetrius excluſus Athenis magno animi mœrore afficiebatur: præſertim quod exemplum Athenarum ſecuti plerique in Græcia, præſidia eius eiiciebant, quæ ad eius hoſtes Caſſandrum ac Lyſimachum deficiebant. At Demetrius relicto in Græcia Pyrrho, curſum in Cherſoneſum intendit, vbi vice verſa vaſtans III. *Aduerſa Demetrij.*

Lyſimachi ditionē, præda ditabat, ac retinebat copias ſuas; cum hominē inſperata lux mirifice recreauit. Nā breui poſt ait Plutarch. petiit per legatos Seleucus dari ſibi coniugem Demetrii & Philæ filiam Stratonicem. Erat quidem ei iam ex Apama Perſide Antiochus filius, ſed partes ſuas ſufficere vel pluribus ſucceſſoribus, & illius neceſſitudinem poſtulare arbitrabatur. Quandoquidem Lyſimachum quoque videbat ex Ptolemæi filiabus, vnam ſibi, filio alteram in matrimonium aſſumere. Ita Plutarchus in Demetrio. Sic iſti principes in æmulos quiſque ſuos intenti, vt ſe vnus eorum affinitatibus roborare nitebatur, ita alter vice verſa res ſuas ſtabiliebat, & coniugiis quaſi vinculis complectebatur, quos idoneos arbitrabatur ad fulciendam infirmitatem ſuam: vt quoddam rerum quaſi æquilibrium conſtitueretur, & neutra pars nimium erigeretur ac præualeret.

IV. *Quæ affinitatis cauſa.*

ERGO Seleucus, quamuis in Aſia ſuperiorum prouinciarum dominatu eſſet valde potens, veritus tamen ne Lyſimachus Ptolemæo cōiunctus in eam euaderent potentiam, vt armis animiſque coniunctis, multum ſibi negotii faceſſerent, Demetrium quamuis afflictum demereri, ac ſibi adiungere ſtatuit. Quam ille affinitatem quaſi inſperatam ſalutem, libenter amplexus eſt, aſſumptaque puella cum tota claſſe nauigauit in Syriam: & in tranſitu in Quindam Ciliciæ profectus, in qua regii theſauri pridem cuſtodiebantur, mille & ducenta talenta quæ reperit, obiter exportauit. Mox ei Seleucus ad Oroſſon obuiam venit, vbi ſe mutuo amice ac beneuole acceperunt, incuſtoditi ambo atque inermes, qui ad eam diem infeſtis inter ſe armis animiſque pugnarant. Poſtquam aliquot feriati ſunt dies, Seleucus ducta ſecum Stratonice, magna cum pompa Antiochiam perrexit. At Demetrius Ciliciam occupauit, aut amiſſam potius recepit, quam Pliſtarchus Caſſandri frater tenebat, extra ordinem ſibi à regibus donatam, poſtquam cum Antigono debellatum eſt, vxoremque Philam ad Caſſandrum miſit, quæ id factum purgaret.

Nuptiæ inter antiquos hoſtes celebrantur

V. *Demetrij cū Ptolemæo affinitas.*

INTEREA Deidamia ad Demetrium ex Græcia nauigauit, cumque non diu apud eum fuiſſet, morbo extincta eſt; moxque Seleucus nouas nuptias ſocero ſuo conciliauit. Ptolemaidem enim Ptolemæi Lagi ſororem in Deidamiæ locum ſuffecit. Sed mox Seleucus ſiue huius officii, ſiue illius affinitatis mercedem pro certa pecunia poſtulauit à Demetrio Ciliciam: quam cum hic recuſaret, cum ſtomacho Sidonem ac Tyrum popoſcit: quas ille quoque intrepide negauit, affirmans ſe in animum non inducturum Seleuci affinitatem mercede amplecti: itaque iis vrbibus præſidio firmatis, nauigauit in Græciam. Violenter vtique atque auare viſus eſt agere Seleucus, qui cum in ſua haberet poteſtate quidquid inter Indiam ac mare Syriæ interiacet, adeo tamen eſſet inops, atque appetens, vt duorum cauſa oppidorum ſocerum ſuum, fortunæ caſibus afflictum agitaret, vt notauit Plutarchus in Demetrio.

Seleucus cupiditatis notatur.

VI. *Demetrius migrat in Græciam.*

HVIVS porro profectionis cauſa fuit, quod cum accepiſſet diſſentientibus Athenienſibus Lacharem quendam tyrannidem moliri, ſperauit repentino incurſu vrbe ſe facile potiturum, & Athenienſes vlturum. Verum cum pelagus magna claſſe incolumis pertranſiſſet, Atticam præteruehens tempeſtate iactatus, non exiguum nauium, atque hominum amiſit numerum. Ipſe ſoſpes cum euaſiſſet, irrito inſultu Athenienſes inuaſit: vbi nihil profecit, miſſis certis qui claſſem denuo cogerent, ipſe tranſiit in Pelopōneſum, & Meſſenem obſedit; vbi vulneratus magnū vitæ diſcrimen adiit. Nec plura videntur hoc anno à Demetrio geſta, etſi occupatas Athenas Sigonius tradat: id enim negotium operoſius fuit, quam vt huius anni anguſtiis coarctari poſſit, vt ſequens annus docebit.

Cupidus vltionis.

VII. *Romæ quietæ res.*

HIC autem M. Valerium habuit non Maximum, vt diximus, ſed Coruinum, factum ex Dictatore Conſulem, & quidem neque petentem, neque præſentem, cū Appuleio; quibus Coſſ. ſatis pacatæ foris res fuere, vt ait Liuiuus l. 10. Nam Hetruſcum aduerſæ belli res, & induciæ quietum tenebant, Samnitem multorum annorum cladibus domitum, nondum fœderis noui pœnitebat. Romæ quoque plebem quietam, & exoneratam deducta in colonias multitudo præſtabat, cum mota eſt quæſtio inter Patricios & Plebeios de ſacerdotiis cum plebe communicandis. Certamen iniecerūt C. & Cn. Ogulnii Tribuni plebis, qui rogationem promulgarunt, vt cum 4. augures, totidemque pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri numerum; quatuor pontifices, quinque augures, de plebe omnes adlegeren-

Noui pont. & Augures ex plebe.

tur

tur. Et quamuis minus placeret certare patribus contra plebem, à qua in omnium honorum contentione victi ſemper eſſent, nec plebeiorum adhuc Conſulum, Cenſorum, Dictatorum pœniteret,

In ſuadenda tamen lege, inter Appium Claudium, & P. Decium Murem diſſentio fuit, illo plebem auito more deprimente, hoc viciſſim extollente, neganteq. cuiquam indignum videri poſſe, eis viris quos populus ſellis curulibus, toga prætexta, tunica palmata, & toga picta, & corona triumphali, laureaque honorauerit, quorum domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias fecerit, pontificalia atq. auguralia ſigna adiicere. Et inter alia Claudium alloquens Decius, Ne faſtidieris, inquit, Appi, nos in ſacerdotum numerum accipere, multa nobiſcum decora afferimus, imo eadem omnia quæ vos ſuperbos fecerunt. L. Sextius primus de plebe Conſul eſt factus, C. Licinius Stolo primus Mag. eq. C. Martius Rutilius primus & Dictator, & Cenſor; Q. Publilius Philo primus Prætor &c. Denique ingenti conſenſu accepta lex eſt, Pontifices è plebe creantur, Suaſor in primis legis P. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, qui proximo anno Cenſor factus eſt, C. Martius Rutilius, M. Liuius Deuter, omnes conſulares. Quinque augures item de plebe, C. Genutius, P. Ælius Petus, M. Minutius Feſſus, C. Martius, T. Publilius. Ita octo pontificum, nouē augurum numerus factus eſt, vt terni in ſingulas claſſes eſſent Ramnenſium, Tatientium, Lucerum, quæ erant antiquæ tribus, ſiue centuriæ.

VIII. Non ſine contentione patriciorū.

Summi magiſtratus è plebe viri eximij.

Octo pontifices, & 9. augures.

ANNVS MVNDI 3755. SEXTÆ ÆTATIS 239.

REGNI GRÆCORVM ET SELEVCI. 14. PTOLEMÆI LAGIDÆ 26. SIMONIS PONTIFICIS 2. OLYMPIADIS CXX. AN. 2. ARCHONTE EVCTEMONE. VRBIS CONDITÆ 454. COSS. M. FVLVIO PŒTO. T. MANLIO TORQVATO CVI SVFFECTVS EST M. VALERIVS CORVVS VI.

ANNVS ANTE CHRISTVM 298.

MESSENEM Peloponneſi oppugnabat Demetrius, cum telo ex catapulta in faciem eius, & os per maxillam adacto, in diſcrimen venit. Vt recolligit ſe, & oppida aliquot quæ defecerant, recepit, incurrit de integro in Atticam, captaque Eleuſine, & Ramnūte, Atticæ pagis, fines fœdauit, ac naue capta frumento onuſta, quod importabatur Athenas, negotiatorem & gubernatorem ſuſpendit: vnde aliiſ deterritis, preſſa eſt ingenti fame vrbs: præterque famem aliarum rerum difficultate laborabat; quæ ſatis oſtendunt non paucorum dierum, ſed multorum menſium hanc obſidionem fuiſſe. Neque enim tam opulenta vrbs tam breui tempore commeatu deſtituta fuiſſet, qui apud mercatores, & mediocris fortunæ ciues ſatis copioſus eſſe ſolet. Exiguam populo Athenienſi reſpirationem centum quinquaginta naues præbuerunt circa Æginam conſpectæ, quas Ptolemæus ei ſubſidio miſit. At cum mox multas Demetrius ex Peloponneſo, multas ex Cypro accepiſſet naues, eſſentque omnes numero trecentæ, claſſis Ptolemæi dedit ſe in fugam; aut ſe ad Cyprum potius Demetrio eripiendam conuertit, vt mox declarauit euentus, & tyrannus Lachares deſerta profugit vrbe. Athenienſes vero licet ſanxiſſent pœnam capitalem in eum, qui pacis cum Demetrio, & fœderis feciſſet mentionem, protinus tamen proximam portam patefecerunt, legatoſque miſerunt; non quod quidquam ab eo expectarent clementiæ, ſed quia eam legationem deſperatio exprimebat.

I. Demetrius obſidet Athenas.

Et fame vexat.

Irritum à Ptolemæo auxilium.

II. *Vrbem ingreditur, leniterque agens.* *Seruitute premit.*

Ingressvs ergo vrbem Demetrius omnes in theatrum coëgit, quod armatis circumcinxit; cum ſuperueniens ipſe, quaſi Tragœdus terrorem incuſſiſſe contentus, vocis contentioni, & verborum amarulentiæ parcens, molliter ac beneuole caſtigauit eos, atque in gratiam cum iis rediit, & ſingulari lenitatis exemplo, donauit eis centum millia medimnûm tritici, magiſtratuſque præfecit, qui populo maxime grati forent. Quod dum cum variis acclamationibus acciperet populus, non intellexit eam eſſe eſcam, qua delinitus in laqueos ſe iterum indueret. Dromoclides orator ſiue ſponte ſua, ſeu potius Demetrii iuſſu legem promulgauit, vt Demetrio Regi Pyreæum & Munichia traderentur; qua perlata collocauit Demetrius per ſe præſidium in Muſæo quoque; vt ſcilicet tribus ex locis ciuitatem perfidam haberet in poteſtate.

III. *Spartanos bis vincit. Lyſimachus ei Aſianas vrbes eripit Cyprũ Ptolemæus.*

Redactis in poteſtatem Athenis, mox appetiit Lacedæmonem: atque rege Archidamo, qui apud Mantineam ſibi occurrit, ſignis collatis fuſo, fugatoq. in Laconiam inuaſit: atque in ipſius Spartæ conſpectu conflixit iterum cum eo, captiſque quingentis, ducentis cæſis tantum nõ videbatur vrbem ad illam vſque memoriam nunquam captam cœpiſſe; cum triſtes eũ nuncii alio abſtraxerũt, gaudente fortuna alternatim hominem in actum excitare, & ex alto volucri viciſſitudine deiicere. Nunciatur enim Lyſimachum ei Aſianas vrbes abſtuliſſe; Ptolemæum autem Cyprum vna, excepta vrbe Salamina, cepiſſe, in eaque liberos eius matremque obſeſſos circumſedere. Anceps vtique fuit quam ſe primum in partem verteret; expeditionem tamen Aſianam in multos annos fuiſſe dilatam declarauit euentus. l.9.p.187. græ.

IV. *Caſſandri obitus.*

Interea Caſſander Antipatri filius, qui vbi totam pene Alexandri familiam crudeliſſime deleuiſſet, Macedoniæ regnum occuparat, & fere octodecim annis adminiſtrarat (nam initium regni eius certum non eſt) intercute hoc anno periiſſe traditur, iuxta Euſebii chronologiam. Accipe rem totam ex Pauſaniæ Bœoticis. Reſtituiſſe Thebas inquit Caſſandrum crediderim Alexandri maxime odio: eius enim domum totam funditus euertere contendit. Nam & Olympiadem Alexandri matrem, iis Macedonum qui in eam acerrimis flagrabant odiis lapidibus obruendam tradidit, & Alexandri filios Herculem Barſine, Alexandrum ex Rhoxane ſuſceptos venenis peremit. Neque ipſe tamen fortunatus è vita diſceſſit, ex morbo enim aquæ ſubter cutem fuſæ, viuens etiamnum erumpentibus vndique vermibus extabuit. Hæc ex Pauſania.

V. *Diuina vindicta in eius familiam.*

Verum ſicca morte defunctum tyrannum non ſera numinis vindicta proſecuta eſt, quæ gladium, quem ille in domini ſui immeritam familiam ſtrinxerat, in eius domum conuertit. Nam è tribus filiis, quos poſt ſe reliquit, Philippus primogenitus mox tabe interiit. Antipater ſecundogenitus matrem Theſſalonicam, quæ fratri præ ſe fauere videbatur, propria manu obtrũcauit, qui & ipſe mox à Lymacho ſocero interficitur. Supererat tertius Alexander, qui matris cædem vindicaturus Demetrium aduocat, ſed eum dum parat interficere, præuentus regno vitáque ſpoliatur: ſicque intra annos quatuor ſcelerati hominis familia deleta eſt. Iuſtinus ſub init. l. 16. ait Lyſimachum verentem aduentum Demetrii, perſuaſiſſe genero ſuo Antipatro, vt mallet cum fratre redire in gratiam, quam paternum hoſtem in Macedoniam admittere: inchoatam autem inter fratres reconciliationem cum præſenſiſſet Demetrius, Alexandrum per inſidias interfeciſſe. Sed hæc obiter hoc loco dicta, ſuis temporibus iteranda erunt.

VI. *Romani Nequinum oppidum proditione capiunt.*

Appvleivs porro Conſul in Vmbria Nequinum oppidum circumſederat, locum arduum, & ex vna parte præcipitem, qui nec vi, nec munimento capi poterat. Itaque infectam rem noui Conſules acceper:e vbi cum ſegni obſidione tempus tereretur, duo ex oppidanis, quorum erãt ædificia iuncta muro, ſpecu ad ſtationes Romanas itinere occulto perueniunt, inde ad Conſulem, is erat M. Fuluius Pætus, ſiue Pætinus, deducti, præſidium armatum ſe intra mœnia accepturos confirmant. Nec aſpernanda res viſa, nec incaute credenda; cum altero eorum, nam alter obſes retentus, duo exploratores per cuniculum miſſi; per quos ſatis comperta re, trecenti armati, transfuga duce in vrbem ingreſſi, nocte portam, quæ ſubterraneo iſti cuniculo proxima erat, cepere: qua refracta Conſul, exercituſque Romanus, ſine certamine vrbem inuaſere: ſed & triumphantes, ſeptimo. Calend. Octobris,

Romam rediiſſe Liuio tacente lapides Capitolini loquuntur. Eo Romani Coloniam aduerſus Vmbros miſere, quæ Narnia à flumine appellata eſt.

VII. *Conſul Manlius ab equo prolapſus moritur.*

T. Manlio Coſſ. Hetruria ſorte obuenit, qui vix dum ingreſſus hoſtium fines, cum exerceretur inter equites, ab rapido curſu circumagendo equo effuſus, extemplo prope expirauit; tertius à caſu dies mortem Conſuli attulit. Quo velut omine belli accepto, deos pro ſe bellum commiſiſſe Hetruſci memorantes, animos ſuſtulere. Romæ triſtis is nuncius fuit, tum viri deſiderio, tum temporis incommoditate. Nam Hetruſcis Galli iuncti ferebantur. Et reuera in Hetruſcos illi inuaſerant, ſed pecunia victi, ſe belli ſocios pro hoſtibus fore ſpoponderunt; inde promiſſione, maligna interpretatione eluſa, cum Hetruſca pecunia domum rediere. Ita quidem Liuius. At Polyb. l. 2. vbi plures Gallorum in Romanos irruptiones enumerat, hâc 30. annis poſt pacem ab eis cum Romanis initam dicit, & reuera hic annus 30. numeratur ab anno 424. quo timor Gallici belli potius, quam bellum fuit: vtrobique nouus interpres tardior tribus annis eſt in ſua Polybiana chronologia. Verũ Polybius ait Gallos ſecum in expeditionem hanc tranſalpinos, à quibus vexabantur armis, muneribus allectos adduxiſſe, & cum eis per Hetruſcorum fines, qui & ipſi expeditionis participes erant, impreſſione facta, prædam quidem magnam auertiſſe, & Romanis finibus incolumes exceſſiſſe: verum in patriam vbi rediiſſent, mutua cupiditate rerum captarum impulſos ad ſeditionem, & prædæ & exercitus ſui bonam partem amiſiſſe. Sic Polyb. nec facile dixerim vter maiorem mereatur fidem, id lectoris eruditi iudicium eſto.

Hetruſci iuncti Gallis.

VIII. *Sextus Valerij Coruini conſulatus.*

Romam nihilominus metus occupauit, vt autor eſt Liuius, iuſſurique erant patres, vt M. Valerius Coruus Dictator diceretur, ſed conſentientibus omnibus cẽturiis, Conſul in locum demortui ſuffectus eſt, qui ſextus atque vltimus eius conſulatus fuit. Sex eius conſulatus memorat Cic. in Catone maiore. M. quidem Valerium Coruinum accepimus ad centeſimum annum vitam perduxiſſe, cum eſſet exacta iam ætate in agris, eoſque coleret; cuius inter primum & ſextum conſulatum ſex & quadraginta anni interfuerunt. Ita quantum ſpatium ætatis maiores ad ſenectutis initium eſſe voluerunt, tãtus illi curſus honorum fuit. Eadem habet fere totidem verbis Plin. additque in ſella curuli ſemel ac vicies ſediſſe, quoties nemo alius, id eſt vicies ac ſemel curulem geſſiſſe magiſtratum. Plutarchus in Mario quinque tantum & 40. primum inter & vltimum conſulatum interiicit. Valerius autem Maximus annos 47. qui vtique proxime omnium ad veritatem acceſſit.

lib. 7. c. 48.

l. 8. c. 14.

IX. *Ratio temporis circa eius conſulatus.*

Nam ſi, vt conſtat, anno ab vrb. cond. 405. conſul fuit cum M. Popilio Lenate, certe vſque ad 454. qui nunc agitur, 48. anni numerantur, etiam non computatis extremis. Deinde quod Valer. cum ſcribit tertium & vigeſimum annum ingreſſum, conſulem factum eſſe, idque Liuius quoque l. 7. tradit, qui & adoleſcentem vocat, dubium reddit vitæ Coruini diuturnitas. Nam ſi centeſimum annum attigit, 28. annos ſine conſulari magiſtratu egerit, etſi viribus mentis ac corporis valens, quod videtur poſtulare, vt grandiorem natu factum conſulem primum ſuſpicemur. Verũ nihil affirmarem, niſi animaduerterem non temere virum eruditum, & diligentem Cuſpinianum ſuſpicari eum decem ab hinc annis fuiſſe Conſulem cum Noctua, & & pro 46. annis 56. eſſe legendum; ſic autem dicendum eſſet hunc conſulatum, in quo ſuffectus eſt, non eſſe numerandum: & certe initium ſenectutis, de quo loquitur M. Tullius, rectius in quinquageſimum ſextum annum quadrabit, quam in quadrageſimum ſextum.

An 23. anno primũ conſul fuerit.

X. *Etruſcum bellũ ſine pugna confectum.*

Adventvs noui, eiuſdemque veterani Conſulis Hetruſcos compreſſit, adeo vt nemo extra munimenta egredi auderet; nec vlla aut agrorum vaſtatione, aut villarum incendio elici poſſent ad pugnam. Verum dum hoc bellum ſegnius geritur, bellum à Samnitibus renouari, ſe ad illud inuitari, Picẽtes noui ſocii nunciant. Itaque magna pars curæ ab Hetruſcis ad Samnites verſa eſt, contra quos bellum anno proximo redintegratum eſt. Liuius lib. 10.

ANNVS MVNDI 3756. SEXTAE AETATIS 240. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI. I. 15. PTOLEMAEI LAGIDÆ 27. SIMONIS PONTIFICIS 3. OLYMPIADIS CXX. AN. 3 ARCHONTE MNESIDEMO. VRBIS CONDITÆ 455. COSS. L. CORNELIO SCIPIONE, & CN. FVLVIO MAX. CENTVMALO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 297.

I. *Mors filij & vxoris Caſſandri* CASSANDRO mortuo ſucceſſit in regno Macedoniæ Philippus filiorum eius natu maximus, qui haud diu tenuit regnum Macedonum, vt ait Plutarchus in Demetrio, & Iuſtinus init. l. 16. vt propterea Caſſandri regis, filiique eius Philippi continuas mortes appellet, quæ cauſa fuit, vt eum Euſebius in chronico prætermiſerit. Theſſalonice Regina, ait Iuſtinus, vxor Caſſandri non magno *Et reliquorũ contentio.* poſt tempore, ab Antipatro filio, cum vitam etiam per vbera materna deprecaretur, occiditur. Cauſa parricidii fuit, quod poſt mortem mariti in diuiſione regni inter fratres propenſior fuiſſe in Alexan. videbatur; quod facinus eo grauius omnibus viſum eſt, quod nullum maternæ fraudis veſtigium fuit. Quamquam in parricidio nulla ſatis iuſta cauſa ad ſceleris patrocinia prætexi poteſt. Ita Iuſtin. & poſt eam Paulus Oroſius. Sed cum Antipater etiam fratrem Alexandrum regno pellere conaretur, is belli ſocios euocauit ex Epiro Pyrrhum, ex Peloponneſo Demetrium, vt & maternam cædem vlciſceretur, & regnum ſuum conſeruaret: quo tamẽ eum ſpoliare vterque vehementer ambiebat. Pyrrhus, vt inquit Plutarchus, maturauit venire; at Demetrius aliis rebus occupatus, tardius venit. Rem autem ab Alexandro contra Antipatrum fratrem, auxilio Pyrrhi geſtam, in annum ſequentem cum Sigonio differemus. *ſub fi l. 3.*

II. *Sociorum ad Romanos de Sãnitibus querela.* PICENTES imminentis belli à Samnitibus nuncii fuerant, quo iam preſſi Lucani Romam querelas deferunt ad nouos Coſſ. quia nequiuerint ſe conditionibus pellicere ad ſocietatem armorum, Samnites infeſto exercitu ingreſſos, fines ſuos vaſtare, belloque ad bellum cogere: omnia tamen malle perpeti, quam deinceps violare Romanos. Itaque orare patres, vt & Lucanos in fidẽ accipiant, & vim, atque iniuriam ab ſe Samnitium arceant: & in fidei pignus etiam obſides offerunt. Sic Liuius. Sed hæc explicatius, & fortaſſis etiã verius habet Diony. Halycar. in excerptis legation. Et ait ille quidem bellum occaſione Lucanorum à Romanis contra Samnitas eſſe ſuſceptum, non tamen Samnites priores aggredi voluiſſe Romanos, aut contra eoſdem Lucanos conatos compellere.

III. *Ex Dionyſ. Halycar. belli huius occaſio.* AIT ergo bellum Samniticum denuo hac occaſione excitatum, quod Samnites aduerſus Lucanos gentem finitimam dudum arma ſumpſerant, vetere quadam ſimultate impulſi. Id bellum cum Lucani ferre non poſſent, ſed omnibus præliis inferiores diſcederent, & multis iam locis amiſſis, de reliqua etiam prouincia ſua periclitarentur, Romam ad opem implorandam confugiſſe: & quia olim fidem fefellerant (id factum ante annos 28. vrb. cond. 427.) ex vnaquaque ciuitate nobiliſſimos pueros cum legatis obſides miſiſſe: Senatum accipiendos obſides, & iungendam cum Lucanis amicitiam decreuiſſe, idque populo probatum eſſe.

Romani Samnites monent. Pacto cum Lucanis per legatos fœdere, legat Senatus viros ætate, atque honore præſtantes, qui Samnitum conſilium adeunt, Samnitibus ſignificant Lucanos amicos ac ſocios eſſe populi Rom. rogantque vt tum ademptum Lucanis agrum IV. *Samnites ſuperbe agunt.* reſtituant, tum nihil amplius hoſtile in eos admittant.

QVIBVS auditis indignari Samnites, ac negare ea conditione pacem à ſe cum Romanis initam, vt eorum iniuſſu neminem liceret, vel hoſtem, vel ami-

amicum ducere; deinde fœdus cum Lucanis non antiquum eſſe, ſed recens, cum iam Samnitum hoſtes eſſent, atque ita nec iuſtum, nec decentem ſoluendi fœderis prætextum à Romanis quæri. Cum vice verſa Romani legati ſuperbe à Samnitibus deuictis obedientiam exigerent, abire iuſti ſunt, ſtatimque bellum in Romanos decretum ac paratum eſt. Hæc fere Halicarnaſſæus in reliquiis amiſſi operis, & quantouis auro redimendi: vbi etiam addit ſpecioſam Samnitici belli cauſam fuiſſe Lucanorum protectionem, qui ad ipſos confugiſſent; occultam vero, & quæ amicitiam dirimere cogebat, fuiſſe Samnitium creſcentem in dies potentiam, quæ ſubactis Lucanis, aliiſque deinceps, Romanos etiam ipſos ſubiugare poſſent. Sed redeamus ad Liuium, qui mauult ſemper belli iuſtitiam Romanis aſcribere.

Vera belli renouati cauſa.

V. *Duo bella, in Hetruriâ & Samnium.*

Dvo ergo conſcripti ſunt exercitus, Scipioni Hetruria, Fuluio Samnites obuenerunt; diuerſique ad ſuum quiſque bellum proficiſcuntur. Verum Scipioni ſegne bellum, & ſimile prioris anni expectanti, hoſtes ad Volaterras occurrerunt: vbi maioris partis diei pugnam, incertamque victoriam, nox diremit, atque patefecit. Hoſtis quippe intempeſta nocte caſtris deſertis, diſcedens victum ſeſe confeſſus eſt.

Fuluius autem in Samnio claram de Samnitibus ad Bouianum victoriam retulit, & aliquot vi captis oppidis Romæ triumphauit Idib. nouemb. vt habetur in Faſtis; vbi tamen etiam de Hetruſcis triumphaſſe legitur, contra quos non ipſe, ſed Scipio eius Collega pugnarat.

ANNVS MVNDI 3757. SEXTÆ ÆTATIS 241. REGNI GRÆCORVM ET SELEVCI. I. 16. PTOLEMÆI LAGIDÆ 28. SIMONIS PONTIFICIS 4. OLYMPIADIS CXX. AN. 4. ARCHONTE ANTIPHATE. VRBIS CONDITÆ 456. COSS. Q. FABIO MAXIMO IV. P. DECIO MVRE III.

ANNVS ANTE CHRISTVM 296.

CERTABANT inter ſe odiis, armiſque Antipater & Alexander fratres, Caſſandri filii, quorum ille Lyſimachum Thraciæ regem, eũdemque ſocerum ſibi habebat fauentem: hic autem Pyrrhum Epirotarum regem, atque Demetrium. Verum Lyſimachus, atque Demetrius aliis occupati negotiis, ſuis cliẽtibus mature adeſſe non potuerunt. Affuit atque occurrit Alexandro Pyrrhus, eiuſque ope rem contra fratrem ipſius Antipatrum bene geſſit, eique nonnullas Macedoniæ vrbes eripuit. Sui autem auxilii mercedem poſtulauit Nymphæam regionem Macedoniæ maritimam: atque ex prouinciis adiectis Ambraciam, Acarnaniam, Amphilochiam. Cedente his adoleſcente, tenuit ea ſibi, & præſidiis firmauit, reliqua quæ detraxit Antipatro, parauit illi.

I. *Filij Caſſandri vicinos reges in ſuam perniciem euocant.*

II. *Lyſimachi fraus pro Antipatro inanis.*

Lysimachvs autem qui genero opem armis ferre non poterat, fraude Pyrrhum ab Alexandro auertere conatus eſt. Cum enim ſciret Pyrrhum omnia Ptolemæo Lagi gratificaturum (eum quippe parentis loco habebat, propter vxorem Antigonem, filiam Berenices vxoris Ptolemæi) literas adulterinas Ptolemæi nomine ad Pyrrhum miſit, quibus ei author erat expeditionem in Antipatrũ omittẽdi, mercede ab eo accepta trecentorum talentorum. Sed fraudem Pyrrhus agnouit, quod epiſtola ſoluta conſuetam ſalutationem non oſtenderet, Pater filio S. D. ſed, Rex Ptolemæus Regi Pyrrho. Nihilominus fœdus erat initurus, ſed oſtento ſuperueniente arietis ſponte mortui, pacem diremit. Hæc ex Plutarcho in Pyrrho. Iuſtinus addit, vt ante dixi, Lyſimachum verentem aduentum Demetrii, perſuaſiſſe genero ſuo Antipatro, vt mallet cum fratre in gratiam redire, quam paternũ hoſtem in Macedoniam admitti: verum inchoatam reconciliationem, Demetrii

aduentus euertit. Cæterum ex eodem Plutarcho, Pauſanio & Iuſtino, quos Sigon. Temporar. aliique merito ſequuntur, corrigendus eſt Euſebius in Chron. Græco Latinóque, vbi Antigonum & Alexandrum filios Caſſandri ponit, pro Antipatro & Alex. quod miror neque Pontacum, neque noſtrum Gordonum, neque emendatorem temporum emendaſſe.

III. *Q. Fabius inuitus fit Conſul.* In comitiis conſularibus, cum fama Hetruſci, Samniticique belli Romæ terrorem attuliſſet, omnes in Q. Fab. Max. primò non petentem, deinde, vt inclinata ſtudia vidit, etiam recuſantem conuertit. Sed cum ea modeſtia populi fauorem augeret, vt ne audiri quidem legem, de interiiciendo inter Conſulatus eiuſdem decennio, pateretur (lata fuerat ea lex anno ab Vr. Con. 411. C. Marcio, & Q. Seruilio Hala Coſs. ſed raro obſeruata fuit.) Illud certe Fabius, cedens populi voluntati petiit, atque impetrauit, vt eundem Decium Murem Collegam haberet. Recte porro notauit hic Glareanus, obliuione lapſum videri Liuium, in hac lege vſurpanda; cum hic annus vndecimus eſſet à quo Fabius Conſul fuerat, à 445. videlicet ad 456. conſentiente Onuphrio, Pighio, Temporario, & Sigonio, qui Glareanum in Liuianis commentariis male eo nomine reprehenderat. *Liuius l. 10.* *Lex decennii inter Cõſulatus. Liuij lapſus*

IV. *Conſul vterque diuerſis viis Samnites inuadit.* Qvoniam vero perferebatur, ab Hetruſcis de pace publica agitari conſilia, Coſs. vterque in Samnium profecti ſunt, Fabius per Soranum agrum, Decius per Sidicinum: vterque populabundus per hoſtium graditur fines; ſed hoſtis ad Tifernum occulta in valle latitans deprehenſus eſt, vbi ſe è loco ſuperiore Romanos ingreſſos inuaſurum ſperabat: verum patefactis inſidiis ad apertam vim deſcenſum eſt. Samnites ſiue quia quidquid erat in tota ditione roboris contraxerant, ſiue quia de ſumma rerum pugnabant, ſiue quia animos aduerſus Romanorum ſuperbiã iuſta indignatio faciebat, iuxta ea quæ ex Dionyſ. anno ſuperiore diximus, tam generoſos ſe in acie præſtiterunt, vt quocunque tandem Romanorum conatu, nuſquam de gradu ſuo mouerentur, vt Fabius ad equites mitteret tribunos, vt ſi quando vnquam equeſtri ope adiutam Remp. meminiſſent, eo die annitterẽtur, & reliquam ſpem in eorum impetu eſſe poſitam: qui tamen irritus fuit. Nam aduerſus incitatas turmas ſtetit immota Samnitium acies, nec parte vlla loco pelli, aut perrumpi potuit. *Samnitum in pugna virtus.*

V. *Tandem arte victi.* Donec ſubtracti quidam è legionibus Romanis occulto circuitu, ex montibus deſcendere viſi ſunt, terga hoſtium inuaſuri; quos cum alterum Conſulem eſſe cum exercitu iactaſſet Fabius, tantum animi, viriumque additum eſt Romanis, quantum Samnitibus detractum. Ergo ne feſſi obiicerentur integris, paſſim in fugam diſſipati ſunt, 3400. cæſi, capti trecenti ferme & triginta, ſigna militaria tria & viginti capta.

Apuli à Decio deuicti. Samnitibus Apuli ſe ante prælium coniunxiſſent, ni P. Decius Coſs. iis ad Maleuentum caſtra obieciſſet, extractóſque deinde ad certamen fudiſſet. Vbi duo millia hoſtium cæſa; ſpretóque mox hoſte Decius in Samnium legiones duxit. Ibi duo Conſulares exercitus diuerſis vagati partibus omnia ſpatio quinque menſium euaſtarunt, 40. & quinque loca in Samnio fuere, in quibus Decij caſtra fuerunt, alterius Conſulis ſex & octoginta. Fabius etiam vrbem Cimetram cepit; vbi capta armatorum 2400. cæſi ferme pugnantes ad 430. Inde comitiorum cauſa Romam profectus eſt.

VI. Mihi autem fateor per mirum videri, poſt tantam hoc vno anno, vt mittam cæteros factam hominum cædem, tantum captiuorum in vna prouincia numerum, tantam totius agri, ad 130. & amplius loca, inductam vaſtitatem, non dicam ad vnum annum, ſed ad triginta minimum annos non fuiſſe debellatum. Certe pleriſque locis videmus hoſtilis vaſtitatis veſtigia, ad integra ſæcula remanere, nec populum armatam iuuentutem ad plurimos annos poſſe ſufficere. Hic autem ſingulis annis Samnites ingentibus affecti cladibus, quotannis, quaſi ex inferis rediuiui exiſterent, in prælio armatas acies proferunt. Proximo enim anno, & aliis deinde conſequentibus pugnatur in Samnites, & clades cladibus aggeruntur. Verum de his nos dubitaſſe contenti, veritatem autori veritatis Deo permittamus.

ANNUS MUNDI 3758. SEXTAE AETATIS, 242. IMPERII GRÆCORUM, ET SELEUCII. 17. SIMONIS PONT. 5. PTOLEMÆI LAGIDÆ 29. OLYMPIADIS CXXI. ANN. I. ARCHONTE NICIA. URBIS COND. 457. COSS. APPIO CLAUDIO CÆCO II. ET L. VOLUMNIO FLAMMA II.

ANNUS ANTE CHRISTUM 295.

TRADIT Euſebius hoc anno ineuntis Olympiadis centeſimæ vigeſimæ primæ, quæ rurſum victorem in ſtadio celebrauit Pythagoram: Demetrium Samaritanorum vrbem vaſtaſſe, quam Perdiccas, inquit, conſtruxerat: quæ poſterior pars in Græco textu non legitur: ipſius autem rei geſtæ hiſtoriam nuſquam apud Ioſephum, aut alibi reperio. Tenuiſſe hoc tempore Demetrium bonam Syriæ partem argumento eſt, quod nuper à Seleuco genero ſtomachabundus diſceſſerat, recuſatis Tyro & Sydone, quas etiam abiens præſidiis firmauerat. Quoniam vero Syriam nuper Ptolemæus tenuerat, credibile eſt Samaritas pro eo ſtare voluiſſe, & victos à Demetrio fuiſſe, atque vaſtatos. *I. Demetrius vaſtat Samariam.*

Inde Demetrius rebus Alexandri compoſitis, ad eum venit; cuius Alexander potentiam atque autoritatem veritus (cum exercitu enim aderat) ei ad Dion obuiam proceſſit, atque illum quidem ſalutauit, comitérque accepit, ſed res ſuas negauit iam præſentiam eius requirere. Hinc mutuæ extiterunt ſuſpiciones, quæ proximo anno in Alexandri cædem erupere. *Venit ad Alexandrum Caſſandri.*

Hoc quoque anno Q. Fabium Conſulem comitia creatura erant, niſi is obnixe reſtitiſſet. Id maxime nobilitas vrgebat, & Appius Claud. Conſulatus candidatus, cupiens vtrumque è patritiis creari Conſulem. Verum Fabius in ſententia perſtitit, & Appio datus eſt collega Volumnius, qui primum cum eo Coſs. fuerat. Veteribus nihilominus Coſs. imperium in ſex menſes prorogatum eſt, quorum Decius in Samnio adhuc reſtiterat, nec deſinebat agros populari, nuſquam Samnite ad prohibendum occurrente; donec eum finibus ſuis pulſum, Hetruriam petere compulit; vbi illi principum Hetruriæ concilium petiere, omnemque mouerunt lapidem, vt viribus omnibus Romani, pro ſua ipſorum libertate, armis peterentur. *II. Imperium prorogatum Coſſ. prioribus.*

Interea Decius deſtitit in Samnio vicatim circumferre bellum; & in præcipua oppida arma conuertens Murgantiam, Romuleam, Ferētinum vi cepit, multiſque hominum millibus cæſis captiſque, diripuit; etſi quidam partem gloriæ huius ad Fabium deriuent; alij eam nouorum Conſulum, aut etiam vnius Volumnij fuiſſe dicant, vt eſt apud Liuium. *Decius oppida Samnij expugnat.* Lib. 10.

In Hetruria interim bellum ingens multis ex gentibus Romanis concitur, autore Gellio Egnatio Samnite: ideoque etſi Volumnius iam in Samnium cum exercitu profectus erat, alterum tamen exercitum cum altero conſule Appio in Hetruriam mitti placuit, vt vel præſentia Romani exercitus hoſtem contineret. Appius ibi rem parum feliciter gerebat, parumque erat militibus acceptus, togæ ſcilicet magis, quam ſagi peritus. Itaque milites, Appij nomine literas ad Volumnium açcerſendum miſere. Qui cum veniſſet, mirari Appius, negare à ſe euocatum, deteriorem in partem aduentum interpretari, hominem à ſe in prouinciam ſuam dimittere. Et ille quidem abiturus erat, ſed contentioſiſſima militum poſtulatione ac vociferatione retētus eſt, & vna cum Appio fœliciter cum hoſte pugnauit, æmulatione ſocij vtriuſque vim atque induſtriam acuente. Appius in ipſo prælij aditu templum Bellonæ vouit, eamque victricem agnouit, caſtra capta direptaque, præda ingens parta, & militi conceſſa eſt. Septem millia ac trecenti hoſtium occiſi, bis mille centum & viginti capti. *III. Appius & Volumnius in Hetruria rem bene gerūt.*

Imperii Græcorvm 18. IV. *Samnites Campaniã infeſtant.*

Demetrius Alexandrum occidit.

Dvm hæc ab vtroque Conſule aguntur in Hetruria; & Fabius Deciuſque expleto prorogati imperij tempore Romam reuerſi ſunt. Samnites Campaniæ agrũ populationibus infeſtant. Dumque Volumnius magnis itineribus redit in Samnium, terrificus rumor prius Romam peruenit, qui veris falſa permiſcens iuſtitium indici, & omnis generis hominum delectum haberi, quaſi in Gallico tumultu coëgit, & vero etiam Galli ingenti precio ſollicitari ferebantur. At Volumnius vt in Calenũ agrum venit, & ipſe vidit recentis cladis veſtigia: & Caleni narrarunt tantum iam prædæ hoſtes ſecum trahere, vt agmen vix explicare poſſent, tanto illos opportuniores plagis ratus Conſul, captata matutini temporis, quo agmen cum præda expediebat hoſtis, commoditate, omnia terrore, fuga, cædibus repleuit. Captiui deficiunt, & Romanis iuncti, in prædones ſuos arma conuertunt, quæ in ſarcinis deligata rapuerant; & memorabili facinore ducem ipſum Egnatium inuadunt, captumque ad Romanum Conſulem rapiunt. Cæſa ad ſex millia hoſtium, duo millia & 500. capti: in eis tribuni militum 4. ſigna militaria triginta, & quod lætiſſimum erat, captiuorum recepta 7400. præda ingens ſociorum, accitis dominis reſtituta. Tam læti nuncij Romam delati, Senatum magna parte curæ exonerarunt, & remiſſo decem & octo dierum iuſtitio, lætæ ſupplicationes Conſulis nomine decretæ ſunt, & de coloniis eo deducendis, quæ præſidio regioni forent deliberatum eſt: ſed grauis, ac multiplicis belli imminentis cura, eam cogitationem diſiecit, atque in aliud tempus diſtulit.

Quos Volumnius affligit clade.

Ingens victoria.

ANNVS MVNDI 3759. SEXTÆ ÆTATIS 243. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI NICANORIS 18. SIMONIS Pontif. 6. Ptolemæi Lagidæ 30. Olympiadis CXXI. an. 2. Archonte Nicostrato. Vrbis Cond. 458. Coss. Q. Fabio Max. Rvlliano V. P. Decio Mvre IV.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 294.

I. *Abit Macedonia Demetrius.*

SABBATICVM annum 168. Hieroſolymis agebant Iudæi, cum interim Macedoniam ambiebat Demetrius, vt exitus ipſe patefecit; neque id ignorabat Alexander, qui quem acciuerat ad ſe, grauiter ferebat præſentem, ac cupiebat vel longe diſſitum, vel occiſum; & vero etiam deſtinabat cædi, vt author eſt Plutarchus in Demetrio, pergentique ad cænam, cũ eſſet inuitatus ab adoleſcente Demetrius, indicat non nemo inſidias; cædem ei inter pocula parari. Ille nihil attonitus, verum iter ſuum minus maturans, imperauit ducibus ſuis vt copias in armis tenerent, comitibuſque ac miniſtris, quotquot eum ſequebantur (erant hi longe quam Alexandri plures) vt in triclinium comitarentur ſe, ibique dum exurgeret, remanerent. Hoc veriti Alexandri miniſtri, non ſunt auſi eum aggredi. Demetrius autem ſimulans corpus ſuum ad compotationem non eſſe comparatum, cito eſt digreſſus. Poſtridie iuſſit vaſa conclamari, noua negotia ſibi oblata dicens: orauitque Alexandrum vt de maturiore abitu ignoſceret ſibi, alias vbi vacaret, futurum ſe cum eo diutius. Gauiſus eſt Alexander non infenſum, ſed vltro ex ditione ſua Demetrium digredi, atque in Theſſaliam vſque eſt eum proſecutus.

II. *Lariſſæ Alexandrum occidit.*

Vt ventum eſt Lariſſam, iterum alter alterum, molientes inuicem inſidias, inuitauerunt ad conuiuia, quod Alexandrum maxime fecit Demetrio ad cædem opportunum. Nam cum cauere ſibi nollet, ne cauere viciſſim doceret illum, dum cunctatur efficere ne ille euadat, inſidiis, quas machinabatur, eſt occupatus. Quippe ad cœnam vocatus venit ad Demetrium. Vt hic media cœna ſurrexit, trepidus Alexander vnà ſurrexit, & veſtigiis eum ad fores ſecutus eſt. Vt ergo peruenit Demetrius ad fores, vbi ſtabant ſtipatores eius, hoc ſolum locutus, Cæde ſequentem,

egreſſus eſt; Alexander vero ab iis eſt trucidatus, vnaque qui opem ferebant amici eius; quorum vnum dum obtruncaretur, dixiſſe referunt, vno die Demetrium cum antęuertiſſe.

III. *Cõciliat ſibi Macedones, & fit rex.*

Tvmvltvm ea nox qualem veriſimile eſt, habuit. Vbi diluxit conſternatis Macedonibus, & Demetrij formidantibus copias, eos Demetrius aduocatos, nullóque oblato terrore, benigne allocutus eſt, nec prolixa oratione ad factum purgandum opus fuit. Cum enim Antipatrum odiſſent matris parricidam (nondum enim erat extinctus) neque haberent præ manibus meliorem, Regem illum Macedonum appellauerunt, receptúmque deduxerunt in Macedoniam, vbi anno ſequenti regnare cœpit, vt author eſt Euſebius. Hæc ex Plutarcho tradimus: Iuſtinus tamen mutuas inſidias non agnoſcit: ſed totam in Demetrium culpam coniicit, qui veritus fratrum reconciliationem, quæ authore Lyſimacho cœperat coaleſcere, Alexandrum per inſidias interfecerit. Nec admodum probabile eſt adoleſcentem pene precario regnantem, (Nam partem vnam regni Antipater, alteram Pyrrhus, tertium vix ipſe retinebat) non maluiſſe Demetrium potentem ſeruare amicum, quam irrito, ac pernicioſo conatu velle perdere, præſertim regni finibus iam egreſſum. Et hæc anno Hebræorum ſabbatico 168. geſta ſunt.

Iuſtinus hic Plutarcho probabilior.

IV. *Hetruria bellum ingraueſcit.*

L. Volvmnivs Romam comitiorum cauſa reuocatus erat, cum crebræ ab Appio, qui in prouincia cum exercitu reſtiterat, literæ deferuntur ad Senatum, Hetruriæ bellum ingraueſcere, quatuor gentes arma conferre Hetruſcos, Samnites, Vmbros, Gallos; caſtra iam bifariam facta eſſe, quod tantam multitudinem locus vnus capere non poſſet. Ergo conuocatum ad comitia populum hortatur Volumnius, vt meminerint ſe Conſules duos aduerſus 4. populos deligere, ſe, niſi confideret eum populi conſenſu declaratum iri, qui tum primus ductor habeatur, Dictatorem fuiſſe extemplo dicturum. Nemini dubium erat quin Q. Fabius omnium conſenſu deſtinaretur, eumque & prærogatiuæ, & primo vocatæ omnes centuriæ Conſulem cum L. Volumnio dicebant. Fabij oratio fuit qualis ante biennio, deinde vt populi conſenſu vinci ſe animaduertit, populum exorauit vt conſuetum ſibi Collegam Decium reſtituerent. Nec repugnauit Volumnius, qui expertus eſſet in Appio, quam periculoſa eſſet mutua ducum diſſentio. Impetrauit Collegam Fabius, nec Volumnius propterea honore priuatus eſt; ei quippe in annum hunc imperium prorogatum eſt.

V. *Ei Fabius & Decius deſtinãtur.*

Q. inde Fabius V. & P. Decius IV. Conſulatum ineunt, tribus Conſulatibus, Cenſuráq; collegæ, nec gloria magis rerum, quæ ingens erat, quam concordia inter ſe clari. In prouinciis tamen accipiendis nonnulli certatum ferunt. Quod Decius vellet rem de more ſorti committi, Fabius extraordinariam, quam Senatus de ſe fecerat, electionem tueri. Verum cum populi iudicio res permiſſa eſſet, non minore populi conſenſu quam Senatus prouincia Hetruria extra ſortem Fabio decreta eſt. Inde concurſus ad eum factus iuniorum, eius auſpiciis militare cupientium; è quibus 4. millia peditum duntaxat, equites ſexcentos elegit. Cum quibus ad Appij caſtra, quæ ſibi tam inſignem rectorem gratulabantur, peruenit, eúmque Romam Prætorem remiſit. Qui cum Romæ Hetruſci belli terrorem, vt literis ante fecerat, ita verbis augeret, vnumque parem 4. populis eſſe non poſſe contenderet, reuocatus eſt Romam Fabius, vt de tota re ipſe audiretur. Ibi alieno magis timori indulgens, quam ſuo, aut reipub. periculo, rogauit, ſi belli ſibi adiutorem dari vellent, vt Decium collegam darent. Sin Collega quid aliud malit, ſibi L. Volumnium darent adiutorem. Cumque omnes omnia Fabij arbitrio permiſiſſent, Decius ei ſocius, ſumma omnium gratulatione datus eſt, Volumnius in Samnium iter fecit.

Ingens Fabij gratia.

Cum Decio Hetruriam adit.

VI. *Senones vnam legionem cũ Scipione delent.*

Antequam Coſs. in Hetruriam peruenirent, Senones Galli multitudine ingenti ad Cluſium venerunt, vbi L. Scipionem proprætorem, cum vna legione vndique circumuentum, oppreſſere, vt ne nuncius quidem cladis ſupereſſet. Nec ante huius cladis fama ad Conſules delata eſt, quã Gallorum equites in conſpectu eſſent ouantes de victoria. Id primùm Conſules mouit, vt alios duos exercitus Hetruriæ oppoſitos haud procul vrbe, quibus Cn. Fuluius, & L. Poſthumius præerant, vnus in Faliſco, alter in agro Vaticano, euocarent ad fines Hetruriæ populandos, vt dum hi ad tuendos fines ſuos accurrerent, minus hoſtium ſimul expugnandum Conſuli-

Coſſ hoſtiũ copias diſtrahunt.

bus relinqueretur. Conſilium autem hoſtibus erat vt ne ſimul in aciem deſcenderent, ſed Samnitibus Galli iuncti pugnam inirent; inter ipſum autem certamen Hetruſci Vmbrique Romana caſtra oppugnarent: quæ cauſa fuit Fabio ſatagendi per Fuluium, & Poſthumium, eos à ſe inuicem diſtrahendi. Idque ex ſententia ſucceſſit: inſtitere inde Coſs. vt iis abſentibus pugnaretur.

VII. *Pugnant cum Gallo & Samnite.* POST velitationes aliquot, tertia die cum omnibus copiis in campum deſcenſum eſt. Dextro cornu Galli, Siniſtro Samnites conſtiterunt. Primo concurſu adeo æquis viribus geſta res eſt, vt ſi affuiſſent Hetruſci, & Vmbri, aut in acie, aut in caſtris, quocunque ſe inclinaſſent, accipienda clades fuerit. Romani apud Fabium arcebant magis, quam inferebant pugnam, vt fatigatos faciliùs prope recentes ſternerent. *Periculosè.* Quia ita perſuaſum erat duci, Samnites & Gallos primo impetu feroces eſſe, quos ſuſtinere ſatis ſit; longiori certamine ſenſim reſidere Samnitium animos, (& cui non mortalium hominum?) *Elogium Liuij in Gallos.* Gallorum quidem etiam corpora intolerantiſſima laboris atque æſtus fluere, primáque eorum prælia pluſquam virorum, poſtrema minus quam fœminarum eſſe. Ita Liuius, quæ ineptè quis, & præter mentem autoris, retulerit ad eos, qui nunc Galli, ſiue Franci appellantur. *Ad Italos pertinere.* Nam Senones illi Galli, Itali omnino ſunt, quos Strabo circa Flaminiam, Polybius in Piceno collocat.

VIII. *Decius ſe vouet diis manibus.* DECIVS autem quidquid virium habuit primo certamine effudit, tum pedeſtri pugnæ, equeſtrem ſubſtituit, contendens vt ab læuo cornu, in quo ipſe pugnabat, victoria inciperet. Iamque bis Gallicum equitatum auerterat, cum è curribus pugnantes hoſtes ſuperfuſi, inſolito fragore ac tumultu Romanorum equos conterruere. Ita victorem iam equitatum velut lymphaticus pauor diſſipat, ſternit inde ruentes equos, viroſque improuida fuga: ſimulque hoſtis acrius territis fugientibuſque inſtabat. Cum Decius exemplum patris ſecutus, ſe, hoſteſque diis manibus, M. Liuio pontifice præeunte deuouit. *Et occiditur.* Sicque in confertiſſimam Gallorum coniecit aciem, vbi telis infeſtis interfectus eſt. Idque quarto eius Conſulatu contigiſſe ſcribit Cic. in Catone maiore. Hic terrorem diuinitus iniectum, ac ſtuporem hoſtibus, tradit Liuius.

IX. *Fabius denique vincit.* INDE Fabius, qui cunctando extraxerat diem, acrius inſtare hoſti cœpit, dum interim præfectos equitum ad latus Samnitium circumducere alas iuſſit, & in tranſuerſos quanto maximo poſſent impetu tranſcurrere. Nec ſuſtinuere Samnites impetum, quin præter ipſam Gallorum aciem, relictis in dimicatione ſociis, ad caſtra effuſo curſu ferrentur. Interea Galli, ait Liuius, teſtudine facta conferti ſtabant, (quorum tamen poſtrema prælia minus quam fœminarum eſſe dicebas) ſed neque ij adhuc victi, donec à tergo circumuenti, & templum a Fabio Ioui victori votum eſt. *Quæ vtrinque clades.* Cæſa eo die hoſtium 25. millia, 8. capta. Nec incruenta victoria fuit, ex P. Decij exercitu cæſa 7000. ex Fabij 1200. ſpolia hoſtium in aceruum congeſta, Ioui victori cremata ſunt. Conſulis corpus poſtridie inuentum, omni honore, laudibuſque celebratum eſt. *Fabij triumphus.* Fabius relicto in Hetruria Deciano exercitu, ſuis legionibus deductis ad vrbem, de Gallis, Hetruſcis, ac Samnitibus triumphauit, milites donis affecti.

X. *Quid de hoc bello Polybius.* POLYB. l. 2. hunc annum quartum numerat à proxima cum Hetruſcis expeditione, aitque in agro Camertiorum (Liuius Cluſinos vocat) cum Romanis acie dimicaſſe, & magnam eorum cædem feciſſe. Romanos vero clade accepta vehementius irritatos, paucis diebus interiectis copias eduxiſſe, tandémque omnibus legionibus in agro Sentinati inito prælio, partem maximam illorum concidiſſe, reliquos effuſa fuga in ſua quemque compuliſſe. Hæc nouus interpres in annum vrbis 459. retulit, qui eſt tantum 458. nec annus ille 459. reſpondet Archonti Nicoſtrato, nec anno 2. Olymp. 121. *Peſtilentia.* Fuit etiam hic annus victoribus peſtilentia grauis, vt fatetur Liuius. Oroſius autem hanc cruentam, inquit, triſtémque victoriam peſtilentia ciuitatis onerauit, & triumphales pompas obuiæ mortuorum exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudium ſuaderetur, cum tota ciuitas aut ægris ſuſpiraret, aut mortuis.

XI. *Res geſta in Peruſinos.* HIS rebus iſta geſtis nondum in Samnio, aut Hetruria pax erat. Nam Peruſinis autoribus, poſt deductum à Conſule exercitum, rebellatum fuerat, & Samnites in agrum Romanum prædatum deſcendere, Fabius 4. millia & quingentos Peruſi-

Demetrivs recvperat svos.

norum occidit, cepit ad 1740. qui redempti ſunt, præda militi conceſſa.

Et Samnites cum ingenti eorum clade.

Contra Samnites Appius ac Volumnius infeſtiſſimis animis pugnauere, hinc ira ſtimulante aduerſus toties rebellantes, illinc ab vltima iam ſpe dimicantibus. Cæſa ergo Samnitium 16300. capta vero 2700. è Romano exercitu 2700. occiſi. Nec tamen in tot cædibus, & tot annorum bellis prope ſemper aduerſis, abſtinere bello poterant: adeo ne infœliciter quidem defenſæ libertatis tædebat, & vinci malebant, quam non tentare victoriam, vt ait hoc loco Liuius. Cæterum quod hunc annum ſextum & quadrageſimum numerat à M. Valerio Coru. & A. Cornel. Coſſo Coſs. qui primi Samnio arma intulerunt, aperte conſtat eum annos tres, 420. 444. & 452. quos ex tabulis capitolinis, cum Sigonio, Onuphrio, Stephano Pighio, aliiſque interiecimus, non agnouiſſe. Cuſpin. etiam hoc loco fatetur Liuium 45. tantum Conſulatus habere. Cum autem illi Coſs. fuerint anno 410. non duodecimo, vt Glareanus putat, certe ad hunc vſque annum non 46. ſed 48. numerantur. Sigonius quoque in Faſtis agnoſcit Liuium ab hac ſupputatione diſcedere, etſi aliter in ſuis in Liuium ſcholiis. Sed de his ſatis.

In quos ad annos 48. pugnatum eſt.

ANNVS MVNDI 3760. SEXTÆ ÆTATIS 244. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI PRIMI 19. SIMONIS PONTIF. 7. PTOLEMÆI LAGIDÆ 31. OLYMPIADIS CXXI. AN. 3. OLYMPIODORO ARCHONTE. VRB. COND. 459. COSS. L. POSTHVMIO MEGILLO, ET M. ATTILIO REGVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 293.

DEMETRIVS extincto Alexandro hoc anno regnare cœpit in Macedonia, vt Euſebio placet, licet adhuc Antipater viueret, ſub cura Lyſimachi; diſtuliſſe porro videtur in hunc annum Demetrius, ne præpropera Regni Macedonici occupatio, ambitioſam in Alexandrum crudelitatem, & perfidioſa auxilia patefaceret. I. *Demetrius fit Rex Macedonū.*

Cum ergo in Macedoniam ab Alexandri cæde cum eius comitibus reuertiſſet, non abhorruerunt qui domi erant ab hac mutatione Macedones, memores ſemper Caſſandri ſcelerum, quæ in Alexandrum magnum defunctum admiſerat, & proinde liberis eius infeſti. Quod ſi qua etiam memoria veteris Antipatri ſupereſſet, hæc quoque Demetrio fauebat, quod Philam eius filiam in matrimonio haberet, atque ex illa filium Antigonum Gonatam, regni ſucceſſorem iam tum adultum, qui caſtra patris ſequebatur. Hæc fere Plutarchus in Demetr. nec admodum diuerſa Iuſtin. l.16.

Hoc rerum ſecundarum curſu Demetrius accipit liberos ſuos, & vxorem, quos Ptolemæus expugnata Salamina Cypri comprehenderat; ab eo cum muneribus honoribuſque dimiſſos, parem ſcilicet reddens gratiam Demetrio, quam ab eo multos ante annos acceperat. Affertur etiam filiam eius Stratonicem, quam Seleuco in matrimonium dederat, Antiocho Seleuci filio nupſiſſe, ac ſuperiorum prouinciarum renunciatam reginam. Seleucus enim filio ſuo eam perdite amanti ceſſerat, arte Eraſiſtrati medici, quam hiſtoriam fuſe in Demetrio narrat Plutarchus. Qui deinceps refert Demetrium vindicata Macedonia, etiam Theſſalia potitum: cúmque magna ex parte Peloponneſum, Megaram, atque Athenas teneret, bellum mouiſſe Bœotiis, & pacem cum eis æquis conditionibus confeciſſe, quæ tamen non diuturna fuit; eorum defectionem Sigonius in annum ſeq. refert. II. *Recuperat liberos & vxorem.* *Nouerca cū priuigno nuptia.*

SAMNIVM ambobus Coſs. decreta eſt prouincia, quia fama erat tres ſcriptos hoſtium exercitus, vno Hetruriam, altero Campaniæ populationem repeti, tertium tuendis finibus parari. Et quoniam Poſthumium aduerſa valetudo Romæ tenuit, Attilius extemplo profectus, obuios habuit Samnites, in Samnij finibus, vt vterque III. *Attilius rem male gerit cum Samnitib.*

exercitus vim alterius à ſuis finibus propulſaret. Cum caſtra caſtris collata eſſent, Samnites audax facinus denſa nebula tecti aggreſſi ſunt. Hac enim velut latebra inſidiarum freti, vixdum ſatis certa luce, & eam ipſam premente caligine, in caſtra necopinati perueniunt, militem ſegniter agentem vigilias opprimunt. Quęſtorium capiunt, Quæſtorem Opimium Panſam occidunt, & antequam ſatis parati eſſent ad repugnandum Romani, vel in ipſo tumultuario conflictu, ad 230. de ſuis amiſerunt, plures etiam de Samnitibus deſiderati dicuntur.

IV. *Rectius alter conſulum Poſthumius.*

Ea fama L. Poſthumium vixdum validum coëgit ex vrbe proficiſci, & Soram cum exercitu, indéque in Samnium ad caſtra Collegæ perrexit. Samnites qui gemino exercitui ſe impares agnoſcebant, in munitas vrbes recepere ſe. Quos Poſthumius inſecutus, Milioniam, poſt diutinam oppugnationem, occupat, in ea 4. ipſas horas pugnat, Samnitum 3200. cædit, capit 4200. præter prædam aliam. Ferentinum noctu à ciuibus deſertum, ſicut & pleræque aliæ vrbes, quibus Conſul ſine pugna potitus eſt.

Anceps Attilij prælium.

Alteri porro Conſuli M. Attilio nequaquam tam facile bellum fuit. Nam ad Luceriæ fines cum ei Samnites occurriſſent, atrox prælium atque anceps fuit, Romanique vulneribus animiſque fracti, pleni luctu in caſtris victos ſe ferebant; quod ſi tum ſuperueniſſet hoſtis, facile totum exercitum deleturus videbatur. Minus cladis cæterum non plus animorum apud hoſtes erat, & prima luce abire ſine certamine cupiebant; ſed eam cepere viam, qua ad Romanorum caſtra inuadenda ferri, videri poterant.

V. *Conflictu pugna, & inſperata victoria.*

Hic Attilius militem arma capere cunctantem increpat, hoſtem iam imminere caſtris, eis niſi victoriam pugnando amplectantur, aut mortem aut ſeruitutem patiendam. Illi negant quidquam ſibi virium, aut ſanguinis ſupereſſe, heſterna pugna eſſe confectos. Denique tantum profecit vrgendo, ac vociferando Conſul, vt legati, tribuni, ductores ordinum, & cum iis magna pars equitum, peditumque arma corriperet: at neque viriliter neque animosè, ſed mœſti ac prope victi procedunt aduerſus hoſtem. Samnites autem rati neceſſitatem ſibi pugnæ à Romanis afferri, ad eam ſe comparant; neutris tamen erat animus ad pugnandum; diuerſique, atq; intacti abiiſſent, ſi alter alterius noſſet animos. Denique paululum à Conſule irritata pugna eſt, ſed eam mox fuga Romanorum ſubſecuta eſt: & Samnites terga cędebant. Cum Attilius Ioui Statori, Romuli exemplo ędem vouet, & ſimul cædem ſuis in caſtra tendentibus minitans, & fugientibus equites opponens, qui aut redintegrare pugnam cogerent, aut ſuorum ferro perire, eos conuerſa facie in hoſtem remittit.

Ioui Statori ædes vota. — an. mun. 3306. n. 4.

VI *Quanta vtriuſque exercitus damna.* *Attilio negatus triumphus.*

Omnes ergo anniſi ad reſtituendam pugnam, facile Samnitem non nimis auidum pugnæ ſuperauere, dum à fronte pedites, à tergo equites circumuecti medios vndique cædunt. Captiuorum numerus fuit 7300. qui omnes nudi ſub iugum miſſi; cæſos retulere ad 4800. Ne Romanis quidem læta victoria fuit; amiſſi biduo 7300. Ergo Romæ triumphum petenti negatus eſt, etſi Romam venienti altera ei de Samnitibus Interamnæ coloniæ prędatoribus victoria contigiſſet. Conſul alter Poſthumius, quia in Samnitibus materia belli deerat, in Hetruriam traducto exercitu rem bene geſſit, multa hominum millia partim cecidit, partim cepit: tres, validiſſimæ vrbes Hetruriæ capita, Volſinij, Peruſia, Arretium pacem petiere, inducias in 40. annos impetrauere, mulcta in ſingulas ciuitates impoſita. Quas ob res cum Conſul triumphum à Senatu peteret, nec impetraret; ſiue quod tardius ex vrbe exiſſet, ſiue quod iniuſſu Senatus è Samnio in Hetruriam tranſiſſet, ad ſolatiũ etiam Collegæ inæquata repulſa, ad populum confugit, & auxilio trium tribunorum plebis, aduerſus interceſſionem 7. tribunorum, & conſenſum Senatus, diem populo celebrante, triumphauit. Hoc anno inchoatam Romæ peſtilentiam, quæ triennio continuo durauit, autor eſt Valer. Maximus, quę aduentu Æſculapij ſedata dicitur, anno ab V. C. 461.

Quod Poſthumius ægre à populo extorquet.

ANNVS MVNDI 3761. SEXTÆ ÆTATIS 245. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI PRIMI 19. SIMONIS Pontif. 8. Ptolemæi Lagidæ 32. Olympiadis CXXI. an. 4. Archonte Philippo. Vrb. Cond. 460. Coss. L. Papyrio Cvrsore, et Sp. Carvilio Maximo.

ANNVS ANTE CHRISTVM 292.

I. *Archontes deficiunt.*

MVLTOS deinceps annos prætoribus Athenienſibus vacuos, imo omnes perpaucis exceptis habebimus, quoniam iamdudum nos Diodorus Siculus deſeruit, & hunc Philippum vltimum ſuggerit Dinarchus Halycarnaſſæi; vbi dicitur ſub hoc Archonte reditum datum eſſe à Demetrio, & aliis exulibus, & Dinarcho oratori ſeptuageſimum tum annum agenti. Cum autem 10. catalogum Prætorum 68. duntaxat contexuerit, perſpicuum eſt duos caſu aliquo excidiſſe, quos ex Diodoro ſuppleuimus.

Res Thebis à Spartanis & Demetrio geſta.

Hoc anno Cleonymus Lacon Acrotati Regis Spartanorum frater, & Arei regis patruus, Thebas cum exercitu intrauit, Bœotiorum animos ad defectionem erexit, annitente Piſide Theſpienſi, qui ciuium princeps erat opibus ac dignitate. Verum Demetrius mox Thebas machinis admotis obſedit. Perterritus autem ſubduxit ſe ex vrbe Cleonymus, Bœotii deditionem fecere. Demetrius impoſito vrbi præſidio, magnaque exacta pecuniæ ſumma, relicto etiam eis procuratore ac præſide Hieronymo hiſtoriographo, clementer cum eis egit, Piſidis potiſſimum cauſa quem captum, non modo nulla affecit iniuria, ſed Polemarchum etiam Theſpiis creauit. Plutarch. in Demetrio.

II. *Demetrius tota Macedonia potitur.*

Interea Lyſimachus cum bello Dromichetis regis Thracum premeretur, ne eodem tempore aduerſus Demetrium, proſpera tum fortuna vtentem, regemque Macedoniæ declaratum, dimicare neceſſe haberet, parte Macedoniæ, quam ipſe pro genero ſuo Antipatro matricida habebat, Demetrio tradita, pacē cum illo fecit. Sicque ille male quæſita recte perdidit, & quæ ab inuito genero acceperat, inuitus dedit: Demetrius autem totam obtinuit Macedoniam, exceptis iis, quæ ab Alexandro Pyrrhus mercedis nomine extorſerat; quod etiam belli. Demetrium inter & Pyrrhum, ſeminarium fuit. Verum Antipater, regnum ſibi ſoceri fraude ademptum queritur: additur ei querelarum ſocia eius vxor Eurydice Lyſimachi filia. At Lyſimachus generum interficit, filiam in vincula conicit. Atque ita vniuerſa Caſſandri domus, Alexandro ſeu necis ipſius, ſeu ſtirpis extinctæ pœnas, partim cæde, partim ſupplicio luit. Ita Iuſtin. l. 16. De Seleuco autem ac Ptolemæo interea nihil traditur.

Lyſimachi in generum & filiam improbitas.

III. *Apparatus Samnitum ad bellum.*

Romanas vero huius anni res ita Liuius aggreditur. Sequitur in hunc annū & Conſul inſignis L. Papyrius Curſor, qua paterna gloria, qua ſua; & bellum ingens, victoriaque, quantam de Samnitibus nemo ad eam diem, præter L. Papyriū patrem, Conſul pepererat. Eam inſignem fecit Samnitium apparatus, quorū tanto maior clades fuit, quanto maior fuerat ad eam vitandam contentio. Ad Aquiloniam vrbem 40. millia militum conuenere: edictum quippe fuerat, vt qui ad Imperatoris mandatum non conueniſſet, quiue iniuſſu abiiſſet, eius caput Ioui ſacratum eſſet. Ibi mediis in caſtris, aras inter & cæſas victimas, & circunſtantes ſtrictis gladiis centuriones, nobiliſſimi quique ſigillatim iureiurando ſpondebant, ſe nihil eorum, quæ eo loco viſa ab ipſis, auditaue eſſent, enunciaturos.

Eorum iuſiurandum.

IV. *Per vim extortum.*

Deinde iurare cogebantur diro quodā carmine, in execrationem capitis, familiæque compoſito, niſi iſſent in prælium, quo imperatores duxiſſēt, ſi aut ipſe ex

acie fugiſſet; aut ſi quem fugientem vidiſſet, non ex templo occidiſſet. Id primò quidam abnuentes iuraturos ſe, circa altaria obtruncati ſunt; iacentes deinde inter ſtragem victimarum, documento cæteris fuere ne abnuerent. Primoribus Samnitium ea deteſtatione obſtrictis, decem nominati ab Imperatore ſedecim millia elegere, quæ legio linteacta dicta: ab integumento, quo ſacrata in iis nobilitas erat ornata. His arma inſignia data, & criſtatæ galeæ, vt inter cæteros eminerent. Paulo plus 20. millium alius exercitus fuit, non linteatæ legioni apparatu, aut gloria diſpar. Totus hic exercitus ad Aquiloniam conſedit.

Legio linteata.

V. *Caruilius Amiternum, Papyrius Duroniam eis eripit.*

Coss. ambo ex vrbe in Samnium profecti. Prior Caruilius, cui veteres Attilij copiæ Interamnæ relictæ traditæ ſunt, dum Samnites ſeſe execrationibus obligant, eis vi eripit Amiternum, cædit hominum 2800. capit 4270. Inde Papyrius cum nouo exercitu Duroniam expugnauit: minus quam collega cepit hominum, plus aliquanto occidit. Inde Caruilius ad Cominium, Papyrius ad Aquiloniam, vbi ſumma rei Samnitium erat, peruenit. Nec gemina Romana caſtra pluſquam 20. millibus aberant à ſe mutuo, vt ſibi conſilio, auxilióque adeſſe poſſent. Ergo conueniunt vt eodem die Cominium Caruilius, quanta maxima vi poſſet, obſideret, ne quid auxilii ſociis ad Aquiloniam laborantibus vrbani afferre poſſent.

VI. *Papyrius ſuos excitat.*

NEC minus interea Papyrius militem ſuum pugnæ deſiderio incendit, & contemptu replet apparatus ſuperſtitioſi, atque magnifici, qui, vt olim contra Papyrium patrem, gloriæ victoribus futurus ſit, non tegumento victis. Adfuturos Romanis immortales deos, contra tot fœderum violatores, qui nulli vnquam exercitui viſi ſunt infeſtiores, quam qui nefando ſacro, miſta hominum, pecudumque cæde reſperſus eſſet, ancipitique Deûm iræ deuotus. Hæc aliaque Papyrius apud Liuium; quæ tetigiſſe voluimus, vt ipſis quoque ethnicis execrandas, & ſuperis inuiſas creditas doceremus eiuſmodi execrationes: quibus tamen Deciorum deuotiones affines fuiſſe, earum verba ſolennia ſatis declarant. Iam pene ventum erat ad pugnam, cum pullarii auſpices altercari inter ſe cœperunt, cum vnus tripudium ſoliſtimum, ac proſperum nunciaſſet, alter ambiguum diceret. Rem Papyrius contempſit, atque pugnam parauit. Cum a pullariis auguribus, ait Oroſ.[a] vana coniectantibus congredi prohiberentur, irridens eos Papyrius Conſul tam feliciter confecit bellum, quam conſtanter arripuit.

Execrationes hoſtiũ & ſuorum auguria contemnit.

[a] l. 3. c. 22.

VII. *Pugnat ad Aquiloniam.*

VENTVM eſt ad pugnam, aciem Papyrius ordinat. Promouent & ſigna Samnites, inſequitur acies ornata, armatáque, vt hoſtium quoque magnificum ſpectaculum eſſet. Ornata dicit illa ſedecim millia, armata reliqua; quamquam & vtraque acies ſine dubio armata erat. Sed Romanos ardor animi, ira, ſpes, odium Samnitium fœdifragorum, & conſcia virtus impellebat ad pugnam. Samnites iam toties victos, neceſſitas, ac religio inuitos magis reſiſtere, quam volentes pugnare cogebat; nec primum clamorem, atque impetum Romanorum ſuſtinuiſſent, ni potentior ille metus inſidens pectoribus, à fuga retineret. Quippe in oculis erat omnis ille occulti ſacrificii apparatus, & armati ſacerdotes, & promiſcua hominum, pecudumque ſtrages, & reſperſæ fando nefandoque ſanguine aræ, & dira execratio, ac furiale carmen deteſtandæ familiæ, ſtirpique compoſitum. Quo minus autem fugę fuit, hoc magis bacchata eſt cædes.

VIII. *Victoria, cum ingenti Samnitium clade.*

CVM autem apparuit à colle Sp. Naucius, qui iuſſu Coſ. longe maiorem quam pro militum numero puluerem, etiam trahendis arborum ramis excitabat, & Cõſul clamauit adeſſe alterum Conſulem capto Cominio, ſimulque condicto prouolantibus in hoſtem equitibus, ilicet funduntur linteatæ cohortes, & iurati pariter iniuratique fugiunt, ad caſtra pedites, equites Bouianum, aut potius Aquiloniam, vt legendum puto, compulſi. Mox Volumnius caſtra cepit. Scipio etiam vrbe aliquanto poſt facta teſtudine, perruptiſque portis, potitus eſt; nocte oppidum ab hoſtibus deſertum eſt. Cæſa illo die ad Aquiloniam 30340. capta 3870. ſigna militaria 97. Aufugere ergo ad mille octingentos.

IX. *Cominium expugnatum.*

EADEM fortuna ab altero Conſule ad Cominium geſta res eſt; totis copiis corona cinxit vrbem, ſubſidiáque firma, ne eruptio fieret, portis oppoſuit, ſcalas ad muros ferri omni ex parte iuſſit, ac teſtudine ad portas ſucceſſit, ſimul & refringebantur portæ, & vis vndique in muros fiebat. Quibus occupatis, Samnites in medium denſati forum, pauliſper pugnã tentauere, deinde abiectis armis ad

15400. in fidem Conſulis venere, cæſa ad 4380. Vterque ex alterius ſententia Conſul captum oppidum diripiendum militi dedit: exhauſtis deinde tectis ignem iniecit; eodémque die Aquilonia, & Cominium deflagrauere. Coſs. cum mutua gratulatione caſtra iunxerunt, & milites donis ornauere.

Et direptũ.

Inde vt perdomitum Samnium inſequentibus Coſs. tradi poſſet, quando nullus exercitus hoſtium erat, qui ſignis collatis dimicaturus videretur, vrbium oppugnationes aggreſſi ſunt. Caruilius tres vrbes breui tempore cepit Volanam, Palumbinum, & Herculaneum; in quibus aut capta, aut cæſa decem millia hominum. Papyrius ad Sepinium diutius hæſit; tandem vrbem expugnauit, ideóque plus cædis in ea editum, 7400. cæſi, capta minus tria millia hominum.

Tres aliæ vrbes captæ in Samnio.

Itemque Sepinium.

Interim cum in Hetruſcos rebellantes, eiſque adiunctos Faliſcos ducendus eſſet exercitus, ſors Caruilio fauit ſecundum vota militum, qui vim frigoris iam in Samnio non patiebantur. Ibique re bene geſta Romam ad triumphum venit. Sed prior Papyrius magna cum gloria, militum ornamentis atque donariis, & ſpoliis Samnitium magnificis, quæ decore ac pulchritudine paternis comparabantur, quæ viſebantur in publico, triumphauit: multum æris argentique in ærario fuit conditum. Ædem Quirini à Dictatore patre votam, filius Conſul dedicauit, & hoſtium ſpoliis exornauit. A triumpho exercitum in agrum Veſtinum, quia ea regio à Samnitibus infeſta erat, hybernatum duxit. Caruilius quoque, vt minus ſplendidum de Samnitibus triumphum egit, ita cumulo Hetruſci belli Papyrij Collegæ gloriam æquauit.

X. Vtriuſque Conſulis gloria, & triumphus.

Hoc anno, qui eſt vrbis 460. vt numerat etiam Glareanus, cum Cuſpiniano, Sigonio, Pighio, Temporario, coronati primum, ob res bello bene geſtas, ludos Romanos ſpectauerunt, palmæque tum primùm, tranſlato è Græcia more, victoribus datæ. Verum dum Romani tam multa hominum millia in Sabinis, & Hetruſcis morti dant, viciſſim eos vlta peſtilentia populatur, præter multa Romanorum millia in præliis & obſidionibus deſiderata; vt tam multis rebus lætus annus, vix ad ſolatium illius mali ſuffecerit. Quæſitum remedium, aditi libri, inuentum eſt Æſculapium ab Epidauro Romam accerſendum; id in annum ſeq. dilatum, hoc vnum diem Æſculapio ſupplicatum eſt. Sed hic quoque annus luctuoſus hiſtoriæ Romanæ contingit, quo nos Liuius, amiſſa ſecunda decade, ad quinque & 70. annos deſerit, annis nobiſcum 460. decurſis.

XI. Nouus mos coronarum, & palmarum.

Peſtilentia Romæ.

ANNVS MVNDI 3762. SEXTAE AETATIS, 246. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 21. SIMONIS PONT. 9. PTOLEMÆI LAGIDÆ 33. OLYMPIADIS CXXII. AN. 1. VRBIS COND. 461. COSS. Q. FABIO GVRGITE, D. IVNIO BRVTO SCÆVA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 291.

LYSIMACHVS in pœnam proditi anno ſuperiore generi, atque occiſi, hoc anno ineuntis Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſecundæ, in qua Antigonus quidam Macedo optimus curſorum fuit, cum Dromichete Thraciæ rege pugnat infeliciter, ac capitur. Quapropter, vt ſcribit Plutarch. in Demetr. properante in Thraciam Demetrio, & ſperante vacuam ſe occupaturum, defecerunt iterum Bœotij, ſimúlque nunciatur Lyſimachum dimiſſum eſſe. Igitur confeſtim ira flagrans Demetrius retro recepit ſe, expertus dum temere quis aliena feſtinat inuadere, iuſte amittere ſua. Verum Demetrius inuenit Bœotios iam acie à filio ſuó Antigono cæſos, ac Thebas iterum obſedit.

I. Lyſimachus male pugnat, & capitur.

Bœotij à filio Demetry victi. Thebæ obſidentur.

Depopulante autem Theſſaliam Pyrrho, & vſque ad Thermopylas excurrente, relinquens ad continuandam obſidionem Antigonum, contendit in illum. Qui cum propere fugiſſet, decem millibus peditum, & mille equitibus ad præſidium Theſſaliæ relictis, rurſus preſſit Thebanos, machinámque Helepolim inſtitit vrbi admouere, tanto labore, vix vt duobus menſibus duo ſtadia promoueretur.

II. *Ibi regnum adit diſcrimen Demetrius. Vrbem capit, neque in ea ſæuit.*

IN ea obſidione tum multos amiſit milites, ingemiſcente nequidquam Antigono eius filio, tum ipſe vitæ graue diſcrimen adiit; eius enim collum acuto telo traiectum eſt. Nec tamen obſidione deſtitit, donec vrbe tandem potitus eſt. Vrbem ingreſſus minas, & terrorem præ ſe tulit, quaſi atrociter in eos conſulturus, ſed tredecim interfectis, & nonnullis in exilium pulſis, cæteros noxa liberauit. Ita vrbi Thebanæ accidit, vt cum fuiſſet haud dum decem annos inſtaurata, bis hoc ſpatio caperetur. Ita Plutarch. in Demetrio, itáque etiam habetur in Græco; minime dubio vtrobique errore, ſiue is exſcribentium, ſiue Scriptoris fuit. Conſtat enim reſtauratas à Caſſandro Thebas Olymp. 116. anno 2. vnde ad hanc diem fere ſex Olympiades, quæ quatuor & viginti annos explent, numerantur. ann. mun. 3739. n. 13.

Pythia Athenis agit.

Inſtantibus Pythiis ludis, cum anguſtias apud Delphos inſediſſent Ætoli, ludum & feſtum egit apud Athenienſes, quaſi illic potius colere deceret Apollinem, qui ſcilicet præſes vrbis eſſet, & originis eorum perhiberetur author. Sic Plutarch. ibid. Ex quo intelligitur etiam Pythia anno 1. Olympiadis ſolita celebrari: minus tamen frequentata initio tradunt, nono ſcilicet quoque anno. [a]

III. *Fabius Gurges male re geſta, patris opera redintegratur. Pontius dux Samnitium capitur.*

DE rebus à Fabio Gurgite geſtis hæc habet Oroſius,[b] Fabius Gurges Cōſul male aduerſus Samnites pugnauit. Namque amiſſo exercitu victus in vrbem refugit. Tria millia Romanorum cæſa ſcribit Eutrop. Itaque cum Senatus de eo ſummouendo deliberaret, pater eius Fabius Max. ignominiam filij deprecatus, legatum ſe filio iturum vltro obtulit, ſi illi depellendæ ignominiæ, & gerendi iterum belli facultas daretur. Qua impetrata, prælioque conſerto, cum ſubito pugnantem filium Conſulem, inſiſtente Pontio Samnitum duce, & infeſtis hoſtium telis concluſum videret, in medium ſe agmen pius ſenex, equo vectus ingeſſit. Quo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie, donec ipſum ducem Pontium, deleto hoſtili exercitu, victum, oppreſſumque ceperunt. Cæſa ſunt in eo prælio Samnitum viginti millia, capta autem 4. millia cum Rege ſuo: tandemque Samniticum bellum, quod per 49. annos, multa Romanorum clade trahebatur, capti ducis deſtitutione finitum eſt. Sic Oroſ. Liuij Chronologiam ſecutus, qui annum vrbis 458. 46. belli Samnitici numerauit, vt ibi diximus.

[a] Vide 1. poet. Scal. c. 23.
[b] l. 3. c. 22.

IV. *Num bellum Samniticum nunc terminatum. Quando legatus filij pater.*

CÆTERVM non eſt mens Oroſij hoc anno prorſus terminatum bellum Samniticum, quod mox ipſemet redintegratum narrat. Sed bellum Samniticum, huius anni 49. morte Pontij ducis terminatum. Florus in epit. ait Fabium Gurgitem de Samnitibus triumphaſſe, C. Pontium imperatorem Samnitium ductum in triumphum, ſecurique percuſſum: verum triumphus ad annum ſeq. pertinet. At Xonaras ſcribit iuniori Fabio datum à principio legatum Fabium patrem, illumque præmature cum hoſte pugnaſſe, veritum ne ſi patris aduentum expectaſſet, non ſibi, ſed illi victoriæ gloria tribueretur. Verum Oroſio, Floro, Eutropio potius aſſentiēdum eſt; qui non niſi poſt acceptam cladem, Fabium filio legatum fuiſſe tradunt, Fabius Max. pater, inquit Florus, deprecatus hāc ſibi ignominiam, eo maxime Senatum mouit, quod iturum ſe filio legatum pollicitus eſt, idq; præſtitit &c. Nec videtur rationi conſentaneum patrem tot magiſtratibus ſummis clarum, iampridem ſummæ autoritatis, & tunc vltimæ ſenectutis, filio legatum, niſi hac neceſſitate datum fuiſſe. Idem Zonaras alterum Conſulem rem bene contra Faliſcos geſſiſſe, Sp. Caruilij ope, tradit. to. 2.

ANNVS MVNDI 3763. SEXTAE AETATIS, 247. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 22. SIMONIS PONT. 10. PTOLEMÆI LAGIDÆ 34. OLYMPIADIS CXXII. AN. 2. VRBIS COND. 461. COSS. L. POSTHVMIO MEGELLO III. ET C. IVNIO BRVTO BVBVLCO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 290.

CVM Demetrius Pythia egiſſet Athenis, in Macedoniam regreſſus eſt, vt habet Plut. in eius vita; & iratus Ætolis, qui ei aditum Delphicum intercluſerant, in eos mouit exercitum. Nam neque ipſe ad quietem natus erat, & Macedonas in expeditionibus magis ſibi audientes habebat quam domi, vbi eos ſeditioſos, & nouarum rerum cupidos experiebatur. Vaſtatis ergo Ætolorum finibus, relictóque ibi, cum magna exercitus parte, Pantaucho, in Pyrrhum Epiri Regem arma conuertit, qui Theſſaliam paulo ante populatus erat: eique parem in Epiro gratiam repoſuit Demetrius. I. *Demetrius Aetolos vexat.* *Et Pyrrhũ.*

Interea autem Pyrrhus cum in Pantauchum incidiſſet, expediuit ſe ad prælium. *Concurſus extitit militum acris, & ingens certamen, præcipue vbi duces agebant. Namque Pantauchus virtute & manu, & vi corporis inter Demetrij duces longe primus, audaxque & animoſus prouocauit ad congrediendum, ſecum Pyrrhum. Ex altera parte Pyrrhus, fortitudine & gloria nulli regum ſecundus, & qui Achillis laudes ſtuderet virtute ſibi magis quam genere aſſerere, perrexit per anteſignanos infeſtus in Pantauchum.* II. *Certamen Pyrrhi & Pantauchi.*

Primum haſtis velitati, inde cominus non ſolum arte, ſed & lacertis gladios tractauerunt. Pyrrhus vno accepto vulnere, inflictis duobus, altero in femur, ſecundum collum altero, pepulit, proſtrauitque Pantauchum; nec tamen occidit eum, amicis ipſum eripientibus. Epirotæ victoria regis erecti, & virtutem ſtupentes, impreſſione facta Macedonum Phalangem propulerunt, tergiſque inhærentes fugientium magnum numerum interfecerunt, ceperunt quinque millia. Hæc Plutarch. in Pyrrho: qui in Demetrio ait hac victoria, Demetrij res potiſſimum afflictas, quod præter acceptam cladem, Pyrrhi virtus ac fortitudo Macedonum animos ſibi vehementer conciliaſſet; quippe quem Alexandro magno audacia, & ſtrenuitate ſimillimum agnoſcebant; eáque opinio faciliorem ei aditum ad regnum Macedoniæ muniuit.

Hoc anno Fabio Gurgiti, id nomen male deuorato patrimoniuo adeptum ait Macrobius, prorogatum eſt imperium, patris vt apparet ſtudio. Id ſignificat Zonaras. Ea de cauſa, inquit, cum ipſi Fabio honos eſt habitus, tum eius filio permiſſum, vt etiam deinceps pro Conſule imperaret; tum quoque Patre legato vtens, qui nihil ſenectuti ſuæ parcens, ipſe adminiſtrauit omnia, ſed diſſimulanter, vt à filio acta eſſe viderentur. Victos ergo Samnites caſtris exuit, agros vaſtauit, & ingentem prædam, partim militibus diſtribuit, partim in ærarium retulit. Sic Zonar. Valerius autem. [a] Idem Fabius, ſcilicet pater, triumphantis currum equo inſidens ſequi, quem ipſe paruulum in triumphis ſuis geſtauerat, in maxima voluptate poſuit; nec acceſſor glorioſæ illius pompæ, ſed auctor ſpectatus eſt. to. 2. III. *Triumphus Fabij Gurgitis.* a l.5.c.7.

Ad hunc ipſum annum pertinet Æſculapij Romam deportatio, altero ſcilicet anno, quam Gurges male pugnarat, vt ait Oroſ. [b] cui conſentiunt Cuſpin. Sigon. Idem innuit Liuius ſi. l. 10. Flori ex Epitome l. 11. res colligitur. *Cum ciuitas*, inquit, *peſtilentia laboraret, miſſis legatis vt Aeſculapij ſignum Romam ab Epidauro transferrent, anguem, qui ſe in eorum nauem contulerat, in quo ipſum numen eſſe conſtabat, deportauere, eoque in Tiberis inſulam egreſſo, eodem loco ſedes Aeſculapij conſtituta eſt.* Auget miracula, IV. *Aeſculapij Romam deportatio.* b l.4.c.22.

ſiue mendacia Author lib. de viris illuſt. Romani, inquit, ob peſtilentiam reſponſo monente, ad Æſculapium Epidauro arceſſendum decem legatos principe Q. Ogulnio miſerunt. Qui cum eo veniſſent, & ſimulachrum ingens mirarentur, anguis è ſedibus ſuis elapſus, venerabilis, non horribilis per mediam vrbem cum admiratione omnium, ad nauem Romanorum perrexit, & ſe in Ogulnij tabernaculo conſpirauit. Legati Deum vehentes Antium prouecti ſunt, vbi per molliciem maris, anguis proximum Æſculapij fanum petiit, & poſt paucos dies ad nauem rediit. Et cum aduerſo Tiberi ſubueheretur, in proximam inſulam deſiliuit: vbi templum ei conſtitutum; & peſtilentia mira celeritate ſedata eſt. Hæc ibi: quæ pluribus apud Valerium leges, [a] quod eſt de miraculis. [a] l. 1. c. 8.

V. *Inſultat huic ſuperſtitioni Auguſt.*

Insvltat huic ſuperſtitioni D. Auguſt. [b] Vbi erant, inquit, illi dij, quando itidem alia intolerabili peſtilentia, Æſculapium ab Epidauro quaſi medicũ Deum Roma aduocare, atque adhibere compulſa eſt: & quoniam regem omnium Iouem, qui iam diu in Capitolio ſedebat, multa ſtupra, quibus adoleſcens vacauerat, non permiſerant fortaſſe diſcere medicinam. Nihil autem in illa narratur hiſtoria, quod non facile à veternoſo, & veteratore illo ſerpente, qui primæ parenti illuſit, facile fieri potuerit. Motus enim ille omnis & quies, tanquam ab intelligente proueniens, facilior fuit, quam imitatio locutionis humanæ. [b] l. 3. de ciu. c. 17.

ANNVS MVNDI 3764. SEXTÆ ÆTATIS 248. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI PRIMI 23. SIMONIS PONTIF. II. PTOLEMÆI LAGIDÆ 35. OLYMPIADIS CXXII. AN. 3. VRB. COND. 463. COSS. P. CORNELIO RVFINO, M. CVRIO DENTATO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 289.

I. *Seleucus Iudæis ius ciuitatis vbique concedit.*

ANNO 3. Olymp. 122. Seleucus, vt Euſebio placet, in eas vrbes quas exſtruxerat, Iudæos transfert, ius eis ciuium & municipalem ordinem cum Græcis æquali honore concedens. Vrbes autem intelligit, quas ante nominarat Antiochiam, Laodiciam, Seleuciam, Apameam, Edeſſam, Berœam & Pellam, primam à patre nominauit, alteram à matre, tertiam à ſe, quartam ab vxore, reliquas ab vrbibus Macedoniæ. Cæterum hæc Euſebius ex Ioſepho [c] mutuatus eſt, vbi tamen nihil de tranſlatione, ſed tantum de conceſſo iure ciuitatis, honoris & officij cauſa. *Sed & ab Aſiæ regibus*, inquit, *honorati ſunt, propter nauatam in militia bonam ac fidelem operam. Nam Seleucus cognomento Nicanor in conditis à ſe per Aſiam, & inferiorem Syriam vrbibus; in ipſa denique metropoli Antiochia ius ciuitatis eis dedit, voluitque pari ibi cum Macedonibus, ac Græcis conditione degere, quo iure nunc quoque viuunt inter eos homines.* Sic ipſe. [c] l. 12. c. 3.

II. *Pyrrhi excurſus in Macedoniã agro Demetrio.*

Porro Demetrius cum Pellæ Macedoniæ in ancipitem morbum incidiſſet, totam pene amiſit Macedoniam, incurrente ſubito Pyrrho, qui vſque ad Edeſſam eſt progreſſus. Sic Plutarch. in Demetrio; in Pyrrho paulo latius. Nunciato, inquit, Demetrium eſſe graui morbo implicitum, irrupit in Macedoniam, quaſi incurſionem aliquam, & populationem facturus. Cæterum parum abfuit quin omnia ſimul occuparet, caperetque ſine ſanguine regnum, Edeſſam vſque progreſſus obſiſtente nullo, multis quoque ad eum deficientibus, & arma eius ſequentibus. Id periculum Demetrium, vt præter vires ageret, excitauit. Amici eius & duces, breui ingentibus copiis contractis, impigre & alacriter in Pyrrhum mouerunt. At hic qui prædandi potius, quam bellandi cauſa venerat, non expectauit illos, ſed fugiens partem exercitus in itinere, prementibus Macedonibus amiſit. Nec Demetrius tamen, quod facile Pyrrhum & cito finibus ſuis ſummouiſſet, con-

Fugatur.

M. Curii Dentati abstinentia.

tinuo contempſit eum. Sed quia res magnas animo agitabat, & paternum Aſiæ regnum recuperare ingenti cum exercitu cogitabat, noluit cum Pyrrho confligari, vel vicinum relinquere Macedonibus durum & grauem. Verum cum ſibi non vacaret illum bello perſequi, icto fœdere ac pace compoſita, expeditam ſibi aliorum Regum aggreſſionem fecit. Ita fere Plutarch. Reliquum ergo tempus in apparatu Aſiatico conſumpſit, de quo commodius anno ſequenti.

Demetrius regnum Aſiæ cogitat.

III. *Quid Curius in Samnites.*

M. Cvrivm Romæ hoc anno Conſulem agnoſcit Cic. de Senect. Vixerat, inquit, M. Curius cum P. Decio, qui quinquennio ante eum Conſulem ſe pro Rep. 4. Conſulatu deuouerat. Eſt autem hic quintus annus à morte, & deuotione Decij. De re porro hoc anno geſta, ita ſcribit Oroſ. [a] Anno ſubſequente cum Sabinis Curio Conſ. bellum geſtum eſt: vbi quot millia hominum interfecta, quot capta ſint, ipſe Conſul oſtendit, qui cum in Senatu magnitudinem acquiſiti agri Sabini, & multitudinem capti populi referre vellet, numerum explicare non potuit. Verum hæc de Samnitibus refert Victor de Viris illuſt. [c. 33.] & quidem longe probabilius. Nam Sabinus ager, vt vicinus Romanis, neque magnus erat, neque ignotus. Samnites autem ita domuit ad mare vſque ſuperum, vt Samnitico bello finem impoſuerit, & ad pacem petendam compulerit: cum quibus fœdus quarto renouatum eſſe ſcribit Florus: quod ipſum perpetuum non fuit, ſed 9. poſt annos Tarentini belli occaſione diremptum.

a l. 3. c. 22.

IV. *Quid in Sabinos.*

Cvm Sabinis etiam bellum geſſit. Audi enim Florum in Epit. Liuij. Curius Dentatus Conſul Samnitibus cæſis, & Sabinis, qui rebellauerant victis, & in deditionem acceptis, bis in eodem magiſtratu triũphauit. Sic ipſe. Comitem triumphi habuiſſe collegam Rufinum ex Plinio liquet, [b] qui eum triumphalem ſenem appellat, & Eutropio qui ambos Coſs. contra Samnites miſſos refert, eoſq; ingentibus præliis rem confeciſſe, & bellum contra Samnites poſt 49. annum ſuſtuliſſe: certe ratio poſtulat, vt laboris ſocius, fuerit etiã honoris. Addit Victor. l. de vir. ill. etiam ouantem hoc anno Curium de Lucanis vrbem ingreſſum fuiſſe, contra quos Tyrrhenis auxilium ferre placuerat, vt habet Flor. in Epi. Ex quo intelligitur initium belli contra Lucanos, fuiſſe eorum arma contra Tyrrhenos.

b l. 33. c. 11.

Eius triumphus & ouatio.

V. *Cur aurum Curio à Samnitib. oblatum.*

Ad hoc tempus referunt Steph. Pighius, Cuſpinianus, Sigon. in Faſtis illud Cicer. in Catone Curio ad focum ſedenti magnum auri pondus Samnites cum attuliſſent, repudiati ab eo ſunt, non enim aurum habere præclarum ſibi videri dixit, ſed iis qui haberent aurum imperare. Id poſt tres M. Curij Triumphos contigiſſe tradit Plutarchus in Cat. maiore, & quidẽ in agello ſuo, vbi rapas elixabat. Ex quo colligi poteſt non miſſum aurum à Samnitibus hominis corrumpendi cauſa, vel vt mitius tractarentur, vt Valer. [c] & Cuſpin. hoc loco arbitrantur, quippe iam bellum erat confectum, fœdus 4. renouatum, triumphus de iis actus, Curius caſæ ſuæ, ac ruſculo reſtitutus, ſed grati potius animi gratia, quod eius autoritate pacem neque meritam, neque ſperatam obtinuiſſent.

c l. 4. c. 3.

Eximiam viri continentiam etiam illud Aurelij Victoris oſtendit, quod cum interuerſæ pecuniæ argueretur, qui tum ligneum, quo vti ad ſacrificia conſueuerat, in medium protulit; iurauitque ſe nihil amplius de præda hoſtili in domum ſuam conuertiſſe. Sic ipſe, ſed quando id factum fuerit non reperio.

De Vir. ill. c. 33.

ANNVS MVNDI 3765. SEXTAE AETATIS 249. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI.I. 24. PTOLEMAEI LAGIDÆ 36. SIMONIS PONTIFICIS 12. & vlt. OLYMP. CXXII. AN. 4. ARCHONTE DIPHILO. VRBIS CONDITÆ 464. COSS. M. VALERIO CORVINO. & Q. CÆDICIO NOCTVA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 288.

I. *Obitus Simonis Iuſti*

REFERIMVS ad hunc annum mortem Simonis pontificis, cognomento Iuſti, Euſebium ſecuti, qui annum ſequentem notat principio pontificatus Eleazari fratris eius, cum Simon pontificatum duodecim annis adminiſtraſſet, ab initio Olympiadis centeſimæ vigeſimæ, vſque ad finem centeſimæ vigeſimæ ſecundæ. Qua in re potuit Torniellus Euſebium ſequi, cum alium ducem haberet neminem, eiuſque pontificatus ab eo notati initii, vel finis habere rationem; ſed rem incertam ratus, eius pontificatus initium in Seleuci principia coniecit. Verum cum duo reperiantur pontifices Simones Oniæ filii, prior qui cognominatus eſt Iuſtus, & Ioſepho teſte fratrem habuit Eleazarum; & poſterior, qui quartus eſt pontifex ab illo priore, & eius eſt nepos, non admodum celebris, dubium eſt vter in libro Eccleſiaſtici à Iehu Syrachide commendetur. Quo autem res tota ſit apertior, ſeries Pontificum, qui his temporibus ab Alexandro magno Pontificatum geſſerunt, ſub aſpectum vnum ponenda eſt. *l.12.c.2. c.50.v.1.*

II. *Series Pontificum Hebr. huius temporis.*

1. IADDVS ſiue Ieddoa Pontifex Iudæorum, tempore Alexandri Magni. Ioſephus l. 11. c. 8.
I. 2. Onias filius Ieddoæ ſub Ptolemæo Lagida, à morte Alexandri. Ioſeph. l.11. in fine.
I. 3. Simon filius Oniæ Iuſtus, qui & Priſcus. ſub eodem Lagida. Ioſeph. l. 12. c.2. ante medium. ab Olymp. 120. Euſebius.
4. Eleazarus frater Simonis, quod filius Simonis paruulus eſſet; Ioſephus, l.12. c.2. ab Olympiade 123. pontifex fuit. Euſeb.
5. Manaſſes Eleazari, & Simonis patruus, frater Oniæ, Pontificatum aſſumpſit, Ioſephus l.12. cap. 3. fine. viuo adhuc Philadelpho, ineunte Olymp. 131. Euſeb.
II. 6. Onias Simonis Iuſti filius. ſub Ptolemæo Euergete. Ioſephus l.12. c.3. fine. Euſeb. in chron. n. 1771.
II. 7. Simon filius Oniæ. Ioſephus l. 12. c. 4. fi. ſub eodem Rege, apud Euſebium.
III. 8. Onias filius Simonis, ad quem putatur ſcripſiſſe Arius Rex Lacedæmonum. Ioſephus l. 12. c.4. fi. & ca. 5. qui etiam reſtitit Heliodoro. 2. Machab. 3.

Inde Iaſon & Menelaus vſque ad Mathatiam patrem Machabæorum. Ioſeph. l. 12. c. 6.

III. *An Simō poſterior in Scriptura commendetur.*

VT ergo ad dubitationem ipſam veniamus, nonnulli interpretes, Euſebium vt arbitror ſecuti, [a] in quibus eſt noſter Serarius, [b] Sigonius l.5. de Republica Hebræorum c.2. Adrichomius, [c] præter Rabanum. Lyranum, Dionyſium. Hiergo Simonem, qui à Ieſu Sirachide celebratur, Simonem ſecundum ordine, in hac tabula ſeptimum fuiſſe putant. Eo argumento moti, quod qui hunc librum interpretatus eſt ex Hebræo, nepos Sirachidæ, meminerit Ptolemæi Euergetis, qui ſucceſſit Ptolemæo Philadelpho filio Ptolemæi Lagidæ: & probabile ſit impenſius à Iehu Sirach extremo libro Eccleſiaſtici laudari Simonem quem viderit, & cuius virtutum teſtis fuerit. Addit Serarius id probari ex felicitate, quæ deſcribitur c.50.

a in chron. Olym. 37 b in lib. Mac. c in catal horū pont. a.m. 3737.

eius libri, quæ in priorem Simonem non cadit, cuius tempore Ptolemæus Lagides Hieroſolymam cepit, & multa Iudæorum millia tranſtulit in Ægyptum; ſed in poſteriorem, qui fuit Antiocho Magno amicus, vt ait Philo Iudæus.

IV. *An potius prior refellitur contraria opinio.*

Vervm his facile reſponderi poteſt. Non eſt enim neceſſe ſi interpres, qui fuit ex filio nepos, fuerit tempore Euergetis, etiam auum ſub eodem principe vixiſſe. Quin potius id argumentum hanc opinionem valide impugnat. Deinde cum laudatio illa mortuo Simone facta videatur, vt illa verba ſignificant; *qui in vita ſua ſuffulſit domum, & in diebus ſuis corroborauit templum*: & in eius laudatione terminet librum ſuum author Eccleſiaſtici, nec Eleazari viri valde egregii meminerit, credibile eſt eum vltra Simonem Iuſtum diu vitam non produxiſſe; nedum ad Simonem ſecundum perueniſſe. cuius pontificatus, à prioris morte diſtat annis circiter 57. Iam vero quæ felicitas ſub Simone in Eccleſiaſtico deſcribatur, non video, vt mox patebit. Et Ptolemæus Lagides, ſi Ioſepho credimus, etſi Iudæos à principio acerbe & inclementer tractauit, poſtea tamen eorum fidelitate cognita, multa ex eis præſidia per arces diſpoſuit, eiſque Alexandrinæ ius ciuitatis, pari cum ſuis Macedonibus conditione dedit; adeo vt non pauci Iudæorum ſponte in Ægyptum migrarint, partim terræ vbertate allecti, partim Ptolemæi erga gentem ſuam liberalitate.

V. *Propria firmatur.*

Mirvm quoque à Sigonio & Serario viris pereruditis, dici prætcritum ab Euſebio hunc priorem Simonem. In quo vtique falluntur: nam is aperte apud eũ habetur ſub Olympiadem centeſimam vigeſimam, tam in Græco, quam Latino textu; cuius etiam tam fratrem quam filium memorat Olympiade centeſima vigeſima tertia. Poſteriorem etiam celebrat Olympiade centeſima trigeſima ſeptima, anno decimo quinto Ptolemæi Euergetæ. Itaque hic Simon, quem hoc anno cum Euſebio mortuum ponimus, ille idem eſt quem eximie laudat Eccleſiaſticus libri ſui cap. 50. Itáque ſentit Ianſenius accuratus interpres, limatique iudicii vir, in commentariis in illum librum. Torniellus [a] quoque, Genebrardus l. 2. chronol. Emanuel Sà. & Scaliger in Euſebium, [b] vbi illum propterea non male arguit anachroniſmi. Illud autem non bene, quod ait Sirachidem ponere Simonẽ Iuſtum inter vetuſtiſſimos, quos nunquam vidit. Apparet enim illum ſub Simone viuere deſiiſſe, qui eius ſucceſſorem Eleazarum virum clariſſimũ in laudatorum virorum catalogo non poſuerit. Sed illud magis in Scaligero reprehendendum, tam hoc loco, quam in l. 5. Emendationis temporum, vbi agit de initio Philadelphi, qui auum cum nepote confuderit, Ieſum Syrachidem, cum interprete libri, qui Ieſum iſtum appellat auum ſuum, vt videre eſt in prologo Eccleſiaſtici. Itaque non male nos eundem viciſſim arguemus anachroniſmi annorum ferme 50.

a an. 198. 6. ætatis. b n. 1785.

VI. *Laus Simonis, & res ab eo geſta.*

Hic ergo *Simon Oniæ filius Sacerdos magnus* c. 50. Eccleſiaſtici dicitur *in vita ſua ſuffulſiſſe domum*, Dei ſcilicet, cui id nomen extra ordinem datur; ſequitur enim, *& in diebus ſuis corroborauit templum*. Intelligendum eſt à tempore Zorobabelis & Eſdræ aliqua collapſa, aut cum ruinam minarentur, ſuſtentata fuiſſe, ſic fere Iaſen. & Torniel. Nec ſane abſurdum eſt eguiſſe templum reſtauratione: nam ab anno ſexto Darii Hyſtaſpis, quo templum abſolutum eſt, qui eſt 21. Imperii Perſarum, ad hunc annum numerantur anni 230. Quod autem dicitur, *templi etiam altitudo ab ipſo fundata eſt, duplex ædificatio, & excelſi parietes templi*, obſcurum ſane eſt, deficiente hiſtoria, quæ id explicet, & miror locum nullibi à Villalpando tangi. Lumen aliquod videor elicere ex Græco, vbi legitur in regiis Bibliis; καὶ ἐπ' αὐτῷ ἐθεμελιώθη ὕψος διπλοῦν· ἀνάλημμα ὑψηλὸν περίβολον ἱεροῦ, vel potius περιβόλου ἱεροῦ, vt habent Xiſti codices, & Baſileenſes, aliique omnes. Alioqui ſententia non ſatis conſtat, quæ eſt huiuſmodi, *& ſub ipſo fundata eſt altitudo duplex, munimentum excelſum periboli, ſiue ambitus templi.*

Perſarum 188. Alexandri 19. Seleuci 23 — 230.

VII. *Templi ſubſtructiones, & peribolus.*

Vt hæc, & aliqua ſequentia intelligantur, meminiſſe potes lector, quod alio loco dictum eſt, Salomonem dum in vertice montis Moriæ templum vellet extruere, illiuſque montis vextex impar eſſet amplitudini ædificii, quod parabat, ab imis montis radicibus ingentes ſubſtructiones ædificaſſe, ad ſolum templi dilatandum, & aggeſtam terram ſuſtentandam (aggeſta, inquit Ioſephus, ad quadringentos cubitos terra, eam vertici montis, in quo templum extructum eſt, æquauit) ipſius

L. 1. c. 2.

tamen ſubſtructionis altitudinem, ad trecentos tantum cubitos erigit Villalpandus, ad craſſitudinem vero cubitos 50. præter anterides, ſiue eriſmata, quæ arcus obnitentes vocāt, quorum craſſitudo in imo ad 150. cubitos procurrens, ſenſim aſcendendo minuebatur, vſque ad 50. cubitos in ſummo. Cæterum in ſubſtructionis Deuter. 22. 8.
apice erat peribolus ambiens totum vndequaque ſpatium, ne quis obambulans ex alto in præceps rueret. Cum ædificaueris, ait Dominus, domum nouam, facies murum tecti per circuitum, ne effundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus labente alio, & in præceps ruente. Eum murum 70. coronam, alii peribolum appellarunt; cuius altitudinem, longitudinem, & latitudinem ſcriptura calamo vno definit, id eſt ſenis cubitis, & palmo.

VIII. *Simon qui ſuffulcit domum.*

Redeamvs ergo ad Simonem ſacerdotem magnum. Is dicitur in vita ſua ſuffulſiſſe domum, & in diebus ſuis corroboraſſe templum, quia has ſubſtructiones, quibus extrema ſuſtentabatur templi area, à Chaldæis incendio diſſipatas, à Zorobabele prætermiſſas, ſiue properante, ſiue regiis parcente ſumptibus, ne eius liberalitate abuti videretur, ipſe ædificauit. Earum dicitur altitudo duplex, vt habent Septuag. quia templum, qua parte altiſſimum fuit, non niſi 120. cubitorum fuit: ſubſtructio vero, à radice montis ad eius verticem, 300. id eſt altior duplo, atque eo amplius. Et quoniam firmiſſimum erat id ædificium, dicitur munimentum excelſum periboli templi, quem ſcilicet peribolum in ſumma ora ſuſtentabat. Et ne periboli nomen, quod in Græco eſt, quiſpiam alio trahat, mox ſequitur, *curam gerens populi ſui, a caſu*; pro quo in vulgata eodem ſenſu legitur, *qui curauit* ἀπὸ πτώ-
gentem ſuam, & liberauit eam à perditione, videlicet iuxta legem Domini. Quod non σεως.
intelligens Scaliger, pro λαοῦ quod habent libri omnes, ipſe αὐ legi vult, ex malo ariolo, peior criticus in textum ſacrum. Hoc autem facto, ſimul etiam *ingreſſum domus, & atrij amplificauit*, vt eſt in Vulg. quia excitatis vndique his molibus, la- Deut. 22. 8.
xior area tota circunquaque facta eſt. Ex quibus vehementer arbitror confirmari fabricam Villalp. in templo Salomonis. Nec obſtat, quod in vulgata, ſi quis no- v. 5.
lit eam ex Græco textu explicari, dicitur altitudo templi fundata & excelſi parietes templi, cum expoſitio noſtra templum ipſum non attingat: templum enim aliquando pro ipſa ſola domo Domini accipitur; alibi autem paſſim, & nominatim hoc loco, pro complexu omnium ædificiorum, porticuum, arearum, ad ipſum pertinentium. Duplex ædificatio dicitur, quod duplo maior altitudine, vt dixi, & craſſitie eſſet, reliquis quibuſcunque templi muris.

IX. *Et ciuitatē amplificauit.*

Qvod autem dicitur præualuiſſe amplificare ciuitatem, accipi quidem poteſt, vt verba ſonant, de aucta ædificiis ciuitate, aut dilatatis pomeriis, vel ciuium amplificato numero; ſed id non ſatis huic tempori videtur congruere, quo 120. Iudæorum millia Ægyptum incolebant, vt paulo ante cum Ioſepho dicebamus, & reliquæ vrbes, quas Seleucus in Aſia, Syriaque extruxerat, in quas Euſebius in chronico ſcribit Iudæos à Seleuco fuiſſe tranſlatos, innumeris Iudæis abundabant. Ideoque placet id de templo, cum omnibus ſuis atriis, porticibus, cellis, ædificiis interpretari. Nam & hoc modo accipitur ciuitas apud Ezechielem cap. 40. c. 40. 2.
vbi Richardus, Recte dicitur hoc ædificiū habere ſimilitudinem ciuitatis, eo quod eſſet vndique cinctum muris, firmatum portis, multis ſtipatum ædificiis. Idem Lyranus, & Rabbini apud Villalpandum in eum locum: & verba ſequentia in textu, *& ingreſſum domus, & atrii amplificauit*, quaſi interpretando ponuntur, ad explicandum infrequentem vocabuli ciuitatis acceptionem. Hæc eſt ergo prior Simonis laus à rebus ad templum geſtis petita.

X. *Aliud Simonis opus.*

Posterior autem eſt, quod *in diebus ipſius manauerunt putei aquarum, & quaſi mare adimpleti ſunt ſupra modum.* Significatur, inquit Ianſenius, quod cum in diebus ipſius putei aquarum defeciſſent, deficientibus aquis, quæ per aquæductus in ciuitatem influere ſolent, opera Simonis rurſum quaſi mare abunde repleti ſunt: ita vt curauerit aquæductus reparari & reſtitui: quemadmodum ſupra dictum eſt de Ezechia, quod induxerit aquas in ciuitatem: quæ facilis eſt, & expedita loci huius ſententia. Tigurina Huius temporibus receptacula aquarum aſſiccata ſunt, æneaque fuit pars maris fere tertia. Vbi ualde coacte mare vocat æneum, id eſt ſiccum, quo modo cœlum æneum aliquando dicitur; ſed hæc expoſitio id habet in-

commodi, quod nihil pertinẽt hæc verba ad laudem Simonis: tolerabilior eſt altera, quæ locum hunc ad mare æneum refert, quia in ſingulari legitur ὑποδοχεῖον receptaculum, vt ſignificetur, mare æneum in reſtauratione templi factum fuiſſe multo minus, quam olim à Salomone: à Simone autem fuiſſe factum περίμετρον, id eſt ſupra modum amplum, & capax; vel vt alii habent, τρίμετρον id eſt triplo maius. Scaliger interpretatur,[a] ciſternam quandam ab eo fuiſſe munitam laminis æneis, ad aquam continendam; vertique vult, ſub eo laminis æneis inſtrata ciſterna, cuius ambitus eſt inſtar maris, ſcilicet Salomonici. Sed hanc expoſitionem ipſe conficit ſibi, mutatis tribus vocabulis in vnico verſu: quo modo facile eſt quælibet loca, ad quem placebit ſenſum traducere.

[a] In Euſeb. chronic. Olymp. 157 nam pro ἐλατώθη ἀποδοχεῖον χαλκὸς, ipſe legit ἐλατώθη ὑποδοχεῖον χαλκοῦ.

XI. *Et Tornielliss improbatur.*

Tornielivs hæc refert ad templi aquæductus, quibus cruor victimarum expurgabatur, quorum meminit Ariſtæas & Euſebius, adde & Hieron. & Septuag. apud Villalp.[b] Sed quod inuentionem horum aquæductuum Simoni tribuit, nõ ſatis mihi id probat. Nam abſurdum eſt à ſapientiſſimo Salomone, imo ab ipſo architecto Deo non fuiſſe prouiſum, vt tanta ſanguinis & ſordium copia, quæ ex victimis colligebatur, quam primum per loca ſubterranea ab hominum oculis abduceretur. Verum de aquæductibus Salomonis, Oziæ, Ezechiæ, vide Villalpandum.[c] Sed nec rectius colligere videtur ex c. 47. Ezech. vbi dicitur, *Et ecce aquæ egrediebantur ſubter limen domus ad orientem, & deſcendebant in latus templi dextrum, ad meridiem altaris*, aliud fuiſſe templum Ezechielis, à templo Salomonis; quia ſi, inquit, aderant aquæ iugiter manantes, fruſtra fuiſſent luteres, & mare æneum. Non recte, inquam, colligit. Nam hinc æque colligeretur, neque luteres, nec mare æneum in poſteriori templo fuiſſe, quod abſurdum eſt.

[b] t. 2. l. 3. c. 48.

[c] c. 3 l. 3. c. 15

Et de rebus à Simone geſtis hactenus; nam glorioſi tituli ex variis ſimilibus congeſti, à Scriptura ipſa peti poſſunt.

XII. *Demetrius ſtudet recuperare regnum Aſiæ.*

Lvctvosvs oritur hic annus,[d] regi Demetrio, qui cum paternum Aſiæ regnum recuperare contendit, à ſe quæſitum Macedoniæ regnum amiſit. Id ex Plutarchi Demetrio, & Pyrrho diſcemus. In priore loco, Inſtituerat, inquit, rem non exiguam, totum ſcilicet imperium, quod obtinuerat pater eius Antigonus, repetere. Huic ſpei & molitioni reſpondebat apparatus. Siquidem exercitum habebat iam conſcriptum, peditum centum millium, duobus millibus minus; ad hæc equitum paulo minus duodecim millia. Ad claſſem, nauium quingentarum paratam materiam. Et paulo poſt memorata naui 40. ordinum Ptolemæi Philopatoris, ſubdit. Tantis viribus Aſiæ imminentibus, quantas ſecundum Alexandrum nemo habuit, tres in Demetrium conſpirauere, Seleucus, Ptolemæus, Lyſimachus, qui communi nomine miſſis ad Pyrrhum legatis, hortati eum ſunt Macedoniam vt aſſereret, reiiceret inducias, quas Demetrius non ipſi dederat, ſed ſibi ſumpſerat, quo bellum prius quibus vellet poſſet mouere.

[d] Euſeb. chron.

Et aduerſarii Pyrrhũ ſuſcitant.

XIII. *Quem monet regni ſpes.*

Id vbi probauit Pyrrhus, comitem ſe,[e] & belli ſocium eis iungit, ſperans non difficilius Demetrium Macedoniam amittere poſſe, quam acquiſierat. Nec ſpes fruſtra fuit, quippe exercitu eius corrupto, ipſoque in fugam acto Macedoniam occupauit. Ita Iuſtinus; quæ ex Plutarcho ſupplenda ſunt. Alia ergo machina vſi ſunt reges ad Pyrrhum, quem bellatorem egregium didicerant, bello rupto fœdere implicandum. Lanaſſa Agathoclis Syracuſani tyranni filia, Pyrrho nupta, Corcyram oppidum à patre captum, in dotem attulerat, ex eaque Pyrrhus duos ſuſceperat liberos, Alexandrum & Olympiadem. Verum Lanaſſa Pyrrho infenſa, quod deditus eſſet vxoribus barbaris, Corcyram ma[illegible] repudiato receſſit, cupidaque regii connubii, acciuit Demetrium, ſciens eum [illegible] teris regibus facilem ad nuptias contrahendas. Demetrius Corcyram nauig[illegible]uit, acceptaque in matrimonium Lanaſſa, præſidium reliquit in oppido.

[e] Iuſtin. l. 16

Et iniuria uxoria. Lanaſſa maritum repudiat.

XIV. *Demetriũ Ptolemæus Seleucus, Lyſimachus, Pyrrhus inuadunt.*

Selevcvs ergo & Ptolemæus monent Pyrrhum per literas, ne cum in multa diſtractum Demetrium nunc exigere Macedonia valeat, præſtoletur dum ſibi ſit pro aris & focis in Moloſſis dimicandum cum vacuo, & viribus aucto; idque Corcyra nuper per eum cum vxore exutus. Hæc cum ad Pyrrhum ſcripſiſſent reges, cũ eo cuncti Demetrium Aſianam expeditionem agitãtem inuaſerunt. Nã Ptolemæus Lagi cum magna claſſe in Græciam profectus, ciuitates ſollicitauit, & aliquas ad ſe pertraxit. Eodẽ tempore ſuperiorem Macedoniam Lyſimachus ex Thracia, ex

vicino Pyrrhus excurſionibus populati ſunt: in Berœã enim mouit, ſperans quod eueniret, dum occurrit Lyſimacho Demetrius, inferiora regni vacua relicturum.

XV. *Anceps animi in Lyſimachū.* DEMETRIVS multis malis circumuentus, Aſiæ concilia neceſſario diſtulit, filium Antigonum in Græcia reliquit, ipſe ad tuendam Macedoniam primum petit Lyſimachum, quod nihil ſibi a Pyrrho, fœdere non ita pridem coniuncto timeret. Verum dum Demetrius occurrit Lyſimacho, Pyrrhus nocturno Alexandri magni viſo, ac promiſſione roboratus, raptim per interiecta loca exercitu ducto, Beræam vrbem in Emathia regione Macedoniæ occupauit. Quo nuncio omnia apud Macedonas in exercitu Demetrii perturbata ſunt, omnia gemitu ac querelis repleta, cuncti miſſionem petebant, verbo, vt rebus ſui domi conſulerent, reipſa, ad Lyſimachum vt tranſirent. *Mox in Pyrrhum mouet.* Itaque viſum eſt Demetrio, quam longiſſime a Lyſimacho deflectere, & in Pyrrhum mouere. Illum enim popularem eſſe cogitabat, & compluribus ex Alexandri militia familiarem: aduenam vero, & hoſpitem Pyrrhum, Macedonas ſibi non prælaturos. Verum hæc eum ſpes admodum fefellit. *Deſeritur à ſuis.* Nam vt caſtra Pyrrhi caſtris contulit, multi Beræenſes primum ad Pyrrhi caſtra, cuius iamdudum virtutem admirabantur, ac prædicabant in recipiendis deuictis hoſtibus lenitatem, defectione tranſiere, multoſque ſecum abduxere. Pyrrhus quoque nonnullos ſpecie Macedonum ſubmittebat, qui defectionem accenderẽt: eo ſucceſſu, vt palam etiam ad illum deſerto Demetrio transfugerent. *Cum irriſione.* Denique etiam ipſum quidam ſuorum adiere, monentes bene ſibi conſulturum ſi cederet, & imperium deponeret. Fatigatos enim eſſe Macedonas pro illius luxu bellũ gerere.

XVI. *Fugit vili veſte & Macedoniæ regnum amittit.* His dictis ingruentem cernens exercitus motum, trepidus vili tegmine capitis, & humili lacernula tectus, prorupit ſe clam ex caſtris, depoſita illa tragica, ac glorioſa clamyde, quæ mundi, ac ſyderum erat ſimulachrum. Ea fuga cognita, [a] properantibus plerique ſtatim ad prædam, atque inter ſe digladiantibus, dilacerantibuſque tabernaculum Demetrii, ſuperueniens Pyrrhus caſtra ſine puluere occupauit, prædas inhibuit, Rex Macedonum conſalutatus eſt. Hic finis regni Macedonici Demetrii, quod Plutarchus ſeptem annorum fuiſſe dicit, & quidem quietum, & à nemine turbatum, at verius Euſebius in chronicis ſex ei tantum tribuit, quem ſecuti ſumus; & ipſemet Plutarchus in Pyrrho ait, dum Pellæ ægrotaret Demetrius, quod præcedente anno contigiſſe diximus, eum totam pene Macedoniam Pyrrhi incurſionibus amiſiſſe. Anno item ſecundo huius Olymp. quinque Macedonum millia, in pugna Pyrrhi contra Pantauchum, deſideraſſe.

XVII. *Eius vxor ſponte perit: Athen. ab eo deficiunt & præſidia eiiciunt. Ipſe redit in Græciam.* NVDATVS regno Demetrius cum Caſſandriam refugiſſet, vxor eius Phila dolore victa, non ſuſtinuit iterum priuatum, & exulem videre Demetrium, ſed abiecta omni ſpe, fortunam eius execrata, hauſto veneno extincta eſt. Athenienſes quoque ab afflicto Demetrio defecerunt, ac Diphilum, qui Seruatorum ſacerdos erat (id eſt Demetrii, & Antigoni, quos illi in deos retulerant, & Archontum loco annis nomen dare voluerant) ex faſtis expunxerunt, ſciueruntque vt Archontes denuo, crearentur. Quin & antiquæ gloriæ memores, in ſpem libertatis excitati, duce Olympiodoro Macedonas Athenis, & Muſæo, quod ab eis tenebatur, expulerunt, Piræeum, ac Munychiam receperunt: denique Macedonas Eleuſinem inuadentes comparata Eleuſiniorum manu prælio fuderunt. Demetrius autem, ſiue non ſatis ſe tutum Caſſandreæ ratus, ſiue reliquias naufragiorum ſuorum adhuc colligere deliberans, contendit in Græciam, decele, ibi & amicos, collegit.

XVIII. *Res Romanæ variæ, & confuſæ.* ROMÆ autem Coruinũ Conſulem, multi affirmant filiũ fuiſſe Coruini, qui decẽ ab hinc annis ſuffectus conſul fuerat: poteſtq; hic quoque e conſulatus, omiſſo illo, Patri attribui, vt anno vrb. 454. diccbamus. Hoc primum anno creatos Triumuiros capitales, [b] opinatur Sigon. itemq. Cẽſores M. Curium Dentatum, & L. Papyrium Curſorem, quos Onuphrius ad annum Vr. Co. 466 differt; vter rectius, nõ liquet. Nam Florus, qui cenſa refert ciuium capita 273. millia. & non 275. millia, vt ipſi habent, neutri magis fauet, quã vtriq; Illa tamen ratio Onuphrii nonnihil habet ponderis, quod ſi hoc anno factus eſt Cenſor Dentatus, oportet eũ eo ipſo anno, quo factus eſt Conſul etiam Cenſorem eſſe deſignatũ. Quid porro bellorũ hoc tẽpore a Romanis geſtũ ſit, in genere a Floro dicitur, cum ait vndecimum librum Liuii continere res geſtas contra Volſinienſes, itemq; aduerſus Lucanos. Sed quo quidque tempore geſtum ſit non liquet, cum bella ipſa obliuione ſepulta fuerint.

[a] Plut. in Demetrio.

[b] De quibus Florus in Epit. l. 11. Liuii.

ANNVS MVNDI 3766. SEXTAE AETATIS 250. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 25. PTOLEMÆI LAGIDÆ 37. Eleazari Pontificis 1. Olympiad. CXXIII. an. 1. Vrbis Conditæ 465. Coss. Q. Martio Tremvlo II. P. Corvino Arvina II. Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 287.

NOVVM Iudæorum pontificem, nouamque Olympiadem ſuggerit hoc anno Euſebius; de quo Ioſephus. *Simone mortuo*, inquit, *Superſtite vnico filio paruulo, frater Eleazarus, de quo nunc eſt mentio, pontificatum aſſumpſit.* Sic ipſe: filius autem ille paruulus dictus eſt Onias, qui poſtea ſub Ptolemæo Euergete pontificatum geſſit, vt notauit Euſebius initio regni eiuſdem. Commodum autem cœpit anno Sabbatico ordine centeſimo decimo nono. Inter Oniam autem & Simonem patrem, duo interceſſere pontifices, Eleazarus & Manaſſes, de quibus ordine dicemus. Olympionica porro fuit hac Olympiade Antigonus quidam Macedo, idem qui centeſima vigeſima ſecunda. I. *Nouus Hieroſolymis pontifex Eleazarus.*

Hvnc ipſum annum tribuit Euſebius Pyrrho, quem ſeptem duntaxat menſes Macedonia potitum ſcribit; & initio regni Lyſimachi, qui illo pulſo, totam Macedoniam aliquot annos tenuit, cumque Sigonius in libro de temporib. Athenis ſecutus eſt. Sed res ordine temporis ex Plutarcho mutuemur, ex quo intelligemus expulſionem Pyrrhi ad ſequentem annum pertinere: quippe qui à Lyſimacho bello petitus fuit, poſt deuictum à Seleuco Demetrium, quod anno ſequenti contigit. Plutarchus ergo in Pyrrho ait ſuperueniſſe Lyſimachum, dum Pyrrhus communi exercitus Macedonici, qui Demetrium deſeruerat, ſuffragio Rex Macedonũ conſalutatus eſt; qui etſi id munus libenter integrum atque illibatum capturus erat; Lyſimacho tamen contendente Demetrii oppreſſionem vtriuſque eſſe commune opus, & regni partem poſtulante, Pyrrhus nondum ſatis fidens Macedonibus, ſed ancipitem ducens eorum fidem, annuit poſtulatis Lyſimachi, regioneſque, & vrbes inter ſe diuiſere; ſed breui ea partitio diſcordiarum ſemen, atque querelarum fuit. II. *Pyrrhus & Lyſimachus Macedoniam partiũtur.*

Interea Demetrius ſpem denuo, quaſi regiam ingreſſus viam, corpus ac ſpeciem regni circa ſe habere cœpit, nec Aſiatici belli cogitationes abiicere: ſed prius Athenienſes vlciſci cupiebat, qui tempori ſeruientes modo blandiſſimos adulatores agebant, modo hoſtes improbiſſimos. Eam ad rem vt fortior fieret, Thebanis popularem Reipublicæ ſuæ adminiſtrationem reſtituit, vt ſcribit Plutarchus: itaq. inflammatus in Athenienſes mouit, & eorum vrbem valida obſidione cinxit. Athenienſes autem cum agnoſcerent Demetrium opinione ſua potentiorem, ſimul Pyrrhum è Macedonia exciuere, ſimul ad eum Cratetem philoſophũ magnæ ſapientiæ, atque autoritatis virum miſere; qui tantum apud eum oratione ſua, precibuſque perfecit, vt Demetrium ad ſoluendam obſidionem impelleret. Nã vt arbitror, veritus eſt Demetrius infelicem cum Pyrrho pugnam, aut diuturnitatem obſidionis, quibus Aſiana conſilia, aut nimirum tardarentur, aut etiam penitus frangerentur. Sicque Athenienſes, & vetere Demetrii dominatu, & nouo periculo ab eodem liberati ſunt. III. *Demetrius Athenas obſidet.* *Et cur eam mox ſoluerit.*

Solvta obſidione, & facta cum Pyrrho pace, quæ tamen ſollicitante Lyſimacho, perbreuis fuit, coactiſque nauibus ſuis omnibus, ac militum vndecim millibus cum equitatu impoſitis, in Aſiam, ad Cariam & Lydiam Lyſimacho adimendam nauigauit, & ducta in vxorem circa Miletum Ptolemaide, Ptolemæi IV. *Rem bene gerit in Aſia.*

filia, protinus ad vrbes oppugnandas ſe conuertit; quarum multæ vltro in eius poteſtatem venere, multæ vi ab eo ſubactæ ſunt. Cepit etiam Sardeis, defeceruntque ad eum nonnulli Lyſimachi milites, qui ei pecuniam & copias ſecum adduxerunt. At ſuperueniente cum exercitu Lyſimachi filio Agathocle, cum eo pugnans aliquot leuioribus prælis ſuperior fuit: ſed neceſſariorum rerum penuria vrgente, varia obire loca, multoſque ſuorum amittere, peſtilentia præſertim ex fame orta, coactus eſt: & cum Seleuco hoſte illo quidem, ſed affine per literas ad obtinendum commeatum agere.

V. *Seleucus eũ iuuat.* Qvem ille primum miſericordia in Regem afflictum, & Socerum commotus conceſſit: tum veritus nouam aliquam Demetrii felicitatem, ſuadente Patroclo amico, contra eum Ciliciam verſus duxit exercitum. Mutationem miratus Demetrius, miſſis ad eum legatis impetrauit, vt ad duos menſes in Cataonia hybernaret, quæ eſt Aſiæ minoris prouincia, confinis Cappadociæ, datis ipſi primariis amicis obſidibus, ſimulq. fauces, quibus patet iter in Syriam, obſtruxit. *mox bello petit.* Itaque clades Demetrii, quæ poſt hyemem obtigit, & deditio ad ſequentem annum differenda eſt, & conſequenter Lyſimachi de Pyrrho victoria, quam Plutarchus in Pyrrho tradit deuicto in Syria Demetrio contigiſſe.

VI. *Mors Theophraſti.* Laertivs in Stratonis vita ſcribit eum hoc anno ſcholæ fuiſſe præpoſitum: ergo & mortuum Theophraſtum, cum ſcholæ peripateticæ annis triginta ſex ab Olympiade centeſima decima quarta præfuiſſet, & innumera volumina edidiſſet, quæ recenſet idem Laertius: qui ait ad duo millia diſcipulorum ad eum audiẽdum concurriſſe, obiiſſe annos natum quinq. ſupra octoginta cum ab ſtudiorum contentione ad paucos dies ob diſcipuli nuptias ſeceſſiſſet, vt inquit Suidas. Itaque alios contentio vt arcum frangit, hunc laxatio.

VII. *Nomẽ, & ingenium Theophraſti.* Magna vtique gloria eius eſt, quod magni fieret ab Ariſtotele præceptore, ſummi ingenii viro: à quo & Theophraſti nomen accepit, cum antea Tyrtamus diceretur, vt nomen ipſum diuinam hominis eloquentiam teſtaretur. Nec erat propterea ingenio minor. Fertur enim Ariſtot. de Theophraſto & Calliſthene dixiſſe, quod antea de ipſo & Xenocrate Plato dixerat, Thaphraſtum videlicet incredibili acumine, quidquid intellectu percipi poſſet interpretari, Calliſthenem autem tardo ac ſegni eſſe ingenio, itaque illum fræno, iſtum indiguiſſe calcaribus. *καθ᾽ ὑπερβολὴν ὀξύτητος.* Demetrio Phalereo, qui tum Athenis regebat Rempublicam, amicus ac familiaris fuit.

VIII. *Succeſſio Stratonis Lampſaceni.* Mortvvm Athenieſes pedibus publice proſecuti honorauerunt, & Stratonem Lampſacennum eius loco præfecerunt, vt refert Apollodorus in chronicis, quam ſcholam cum decem & octo annis tenuerit, oportet mortuum Olympiadis an. 2. Fuit autem Strato vir diſertiſſimus, & Phyſicorum ſcientiſſimus, vnde & Phyſici nomen accepit. Ptolemæi Philadelphi præceptorem fuiſſe ferunt, ab eoque 80. talentis donatum. Laërtius.

Romana res. Quod ad rem Romanam attinet, geſſerant Tremulus & Aruina vnà conſulatum ante annos octodecim, anno ſcilicet V. C. 447. quorum res hoc conſulatu geſtæ ſcriptorum inopia, vel iactura in obſcuro manſere: ſcribant, inquit Cuſpinianus, qui ſe integrum Liuium habere gloriantur.

ANNVS MVNDI, 3767. SEXTÆ ÆTATIS 251. REGNI GRÆCORVM ET SELEVCI 26. PTOLEMÆI LAGIDÆ 38. ELEAZARI PONTIFICIS 2. OLYMPIAD. CXXIII. AN. 2. ARCHONTE PHILIPPO. VRBIS CONDITÆ 466. COSS. M. CLAVDIO MARCELLO, ET SP. NAVTIO RVTILO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 286.

ARCHONTEM Athenis, Philippum habet nouus interpres Polybij, in Chronologia Olympionicarum. Cæterum, vt inquit Plutarchus in Demetrio, incluſus vndique inſtar feræ Demetrius: nam hinc Agathocle Lyſimachi, inde Seleucum habebat obiectos, vertit ſe neceſſario ad vim, fineſque Seleuci depopulatus eſt, ac cum adoriente confligens Seleuco, ſemper euaſit ſuperior. Currus falcatos aliquando in ſe emiſſos ſuperauit, atque fudit, fugauitque. Ad hæc clauſtra Syriæ, deiectis munitionibus, in ſuam redegit poteſtatem. Iamque plane omnino erectus, cernenſque milites ſuos alacres, inſtitit cum Seleuco de rerum ſumma dimicare. I. *Demetrius cum Seleuco feliciter pugnat.*

Seleucus autem vehementer animo dubius atque anceps fuerit, quippe qui iam Lyſimachi auxilia reiecerat, quod ei diffideret, & ſuis rebus ab eo metueret. Dubitabat vero ſolus cum Demetrio ſigna conferre, deſperationem eius formidans, perpetuamque ipſius fortunæ viciſſitudinem. *Seleuci ſolitudo.*

AT grauis morbus interea Demetrium occupans, cum corpus eius vehementer debilitauit, tum res eius afflixit; quoniam pars militum eius ad hoſtes tranſiere, pars dilapſi ſunt. Tandem diebus 40. eſt recreatus, trahenſque ſecum reliquias exercitus ſpeciem præbuit; & mouit hoſtibus ſuſpicionem ſe Ciliciam petere. Mox nocte ſine tuba in alteram partem motis ſignis, ſuperatoque Amano, is mons eſt in Cilicia, qui eam à Syria diuortio aquarum diuidit, vt inquit Cicero, incurſauit ſubiectam regionem Cyrreſticam, quæ in Syria eſt ad Septentrionem, quam Singas fluuius interſecat. & ſe in Euphratem exonerat, apud Ptolemæum in tabula quarta Aſiæ. II. *Demetrii morbus res eius affligit.*

Cum ſuperueniſſet Seleucus, & caſtra metatus eſſet in propinquo, excitauit Demetrius exercitum ſuum, mouitque in eum noctu, diu nihil ſentientem, & ſopitum. Verum à perfugis quibuſdam de periculo edoctus cohorruit, exilienſque ex lecto ſigna iuſſit canere, ac dum crepidas induit, acclamauit ad amicos commiſſum ſe cum immani fera. At Demetrius ex hoſtium trepidatione conſilium ſuum animaduertens detectum, recepit ſe propere. *Seleucum improuiſus adoritur.*

ORTA luce cum inſtaret Seleucus, certum de ſuis in alterum cornu miſit, ipſe oppoſitum ſibi cornu in fugam egit. Mox tamen ipſe Seleucus dimiſſo equo, galeaque detracta, & parma ſumpta proceſſit in primam aciem, monſtrâs ſe mercenariis, hortatuſque eſt eos ad ſe vt tranſirent, tandemque intelligerent, hoc tandiu egiſſe ſe, vt illis parceret, non Demetrio. Ibi omnes ſalutantes eum, & regem appellantes tranſitionem fecere. III. *Male pugnat, & à ſuis deſeritur.*

Demetrius qui multarum conuerſionum extremam hanc premere ſe intelligebat, deflectens de via ad Amani montis anguſtias refugit, & cum amicis quibuſdâ, & miniſtris admodum paucis denſam aſſecutus ſyluam, expectauit ibi noctem; certus, ſi quà fieri poſſet, viam Caunum verſus arripere, atque ad propinquum illic mare, vbi claſſem ſperabat ſe inuenturum, euadere. *Fugit, mare cogitat.*

VBI vero comperit, ne in illum quidem diem ſuos ſatis habere viatici, ad alia conſilia animum applicabat: cum commodùm aduenit eius amicus Soſigenes cum IV. *Irrito conatu.*

quadringentis aureis, quibus vitam toleraturos ſe vſque ad mare ſperantes, per tenebras contenderunt ad montium iuga ſuperanda. Cæterum quia hoſtium frequentes ignes in illis lucebant, illo deplorato itinere, retro ſe vnde digreſſi erant, receperunt; neque omnes tamen, aliqui enim profugerunt, neque perinde alacres erant, qui remanſerant. Quorum cum quidam auſus eſſet dicere Seleuco, vt ſe traderet, admouit manum gladio ad ſe interficiendum. Verum circumfuſi amici, conſolanteſque induxerunt eum, vt id conſilii ſequeretur. Ita miſſis nunciis Seleuci fidei ſalutem ſuam permiſit. Ita Plutarchus.

Amici deditionem ſuadent.

ac perſuadent.

V. *Iuſtinus arguitur.*

IVSTINVS autem & improbe, & inſcienter. *Demetrius quoque*, inquit, *à tot exercitibus circumuentus, cum poſſet honeſte mori, turpiter ſe dedere Seleuco maluit.* Improbe, inquam, quod honeſtam mortem vocat, quam ſibi aliquis vltro conſciſcat, cum ſit huiuſmodi facinus omnium flagitiorum deterrimum, & naturæ, eiuſque autori maxime inuiſum, atque inimicum. Inſcienter vero, qui pluribus tum exercitibus Demetrium circumuentum ſcribat, cum vnicum haberet Seleucum, à quo premeretur. Sed redeo ad Plutarchum. Nunciata, inquit, Seleuco deditione Demetrii, negauit Seleucus ipſius fortuna incolumem eſſe Demetrium, ſed ſua; quæ cum reliqua felicitate, humanitatis ſibi, & clementiæ oſtendendæ materiam præberet. Ac vocatis procuratoribus ſtatui tabernaculum regale præcepit; omniaque ad eum ſplendide excipiendum parari.

VI. *Ab eo cõſilio metu deducitur.*

ERAT tum quidam apud Seleucum Apollonides, Demetrio quondam familiaris. Hunc ſtatim Rex ad eum miſit, qui eum conſolaretur, diceretque ſe non hoſtẽ aditurum, ſed generum. Quæ vox cum multos rurſum Demetrio conciliaſſet, quod ſperarent eum ſummo loco apud Seleucum futurum, & ſe videlicet eius gratiæ participes fore. Ea res miſerationem Demetrii in inuidiam vertit, æmuliſque data eſt occaſio Seleuci humanitatem impediendi, eumque à nouarum rerum periculo deterrendi, cum primum Demetrius conſpiceretur in caſtris. Ergo dum Apollonides lætiora illa Demetrio nunciat, ſuperuenit à Seleuco, qui ab aulicis à miſericordia in inuidioſum metum traducturus fuerat, Pauſanias cum mille circiter peditibus, ſimul & equitibus, qui comprehenſum Demetrium non in Seleuci conſpectum, ſed in Cherſoneſum Syriæ abduxit.

VII. *Habetur in regia cuſtodia.*

EA in Cherſoneſo Demetrius, valida cinctus cuſtodia, reliquum ætatis egit, quod teſte Plutarcho in eius vita ferme triennium fuit. Suppeditante illi interea Seleuco abunde, quæ ad curam corporis, & ſplendidam vitæ rationem pertinebant. Deuicto in Syria Demetrio, ait idem in Pyrrho, ſecurus iam Lyſimachus, & negotiis vacuus, mouit confeſtim in Pyrrhũ; qui cum ad Edeſſam haberet ſtatiua, Lyſimachus in commeatum incidit, qui ei ſupportabatur, eumque abſtulit. Ita annonæ difficultate primo macerauit eum; tum principes Macedonum literis & nunciis corrupit, improperans eis quod peregrinum, & cuius maiores ſemper ſeruiſſent Macedonibus, feciſſent dominum: amicos vero & familiares Alexandri extruderent Macedonia; multis ita commotis, metuens ſibi Pyrrhus, diſceſſit, cum Epiroticis & ſocialibus copiis: atque eadem qua quæſierat, ratione amiſit Macedoniam.

De Romanis rebus, nihil quoque hoc anno traditur, ſub his Coſſ. ponit Onuphr. Appii Claudii cæci Dictaturam, apparet tamen ex iis, quæ anno ſeq. dicemus, vrbem plebeis ſeditionibus, ob æs alienum eſſe turbatam.

ANNVS MVNDI 3768. SEXTAE AETATIS 252. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI ASIÆ ET SYRIÆ REGIS 27. Eleazari Pontificis 3. Ptolemaei Lagidæ 39. Ptolemaei Philadelphi 1. Olympiad. CXXIII. an. 3 Vrbis Conditæ 467. M. Valerio Max. C. Ælio Paeto Coss.

ANNVS ANTE CHRISTVM 285.

SELEVCVS, cum in poteſtate haberet Demetrium, qui ſe vltro victus dediderat, quique Syria aliqua ex parte potiebatur, ſimul etiam Syria tota potitus eſt, ſeque regem Aſiæ ac Syriæ deinceps appellauit. Potitum autem aliqua ſaltem parte Syriæ Demetrium, illud certo demonſtrat, quod ea cauſa fuerit, cur Demetrius à genero Seleuco infenſus diſceſſerat, quod nollet poſtulatã à ſe Tyrum & Sidonem ei, ſub nuptias Stratonicæ filiæ ſuæ, tradere, vt ex Plutar. ſuo loco diximus, [a] quod tẽpus erat ad impetrãdum in primis idoneum. De anno capti Demetrii dubium fuiſſe Euſebium, aut diuerſas potius de more retuliſſe ſententias, ex eo ſatis conſtat, quod eandem hiſtoriam in annum 25. & 28. Seleuci retulit: prior autem ſedes recte cum noſtra chronologia, & vt arbitror, cum ipſa veritate congruit. I. *Seleucus rex Aſiæ Syriæque.*

[a] ...an. Seleu... vide & ...iunit.

Caetervm Demetrius in Syria cuſtodiebatur, ſed regia cuſtodia. Nam præter neceſſaria quotidie prolixe ſubminiſtrata, curriculi etiam ei aſſignati ſunt, & ambulationes regiæ, & inſtructa feris viuaria. Ad hæc amicis, quicunque fuerant eius fugam comitati, quicunque vellent, poteſtas facta cum eo viuendi. Aliqui etiam quotidie ad eum à Seleuco ventitabant, cum benignis mandatis, bono animo eſſe hortantes, ſpemque libertatis, certorum pactorum interuentu, facientes, vbi Seleuci filius Antiochus, & vxor eius Stratonice filia Demetrii aduenissent. II. *Honorifice tractat Demetrium.*

Nihilominus Demetrius, poſtquam in eam decidit fortunam, principum fraudes ſuſpectas habens, mandauit filio ſuo, ducibuſque & amicis qui Athenis, & Corinthi erant, ne literis, vel annulo ſuo fidem haberent, ſed perinde ac ſi mortuus eſſet, reſeruarent oppida &, reliquias regni Antigono, qui & diu in Macedonia poſtea regnauit.

Antigonvs autem allatam patris captiuitatem grauiter ferens, ſumpta veſte lugubri cum ad alios reges, tum ad Seleucum ipſum ſupplex ſcribit, & quidquid relictum ipſi fuerat, atque adeo ſeipſum pro parente obſidem offert. Eadem orauerunt multæ ciuitates, & Dynaſtæ, præter Lyſimachum, qui etiam pecuniam per legatos obtulit Seleuco, ſi necaſſet Demetrium. Sed eum Seleucus execratus eſt. Antiocho vero & Stratonicæ reſeruans Demetrium, vt illorum beneficium foret, protrahebat tempus libertatis, vt ait Plutarch. in eius vita: quod dum protrahitur prius è vita, quam è cuſtodia exceſſit, vt ſequenti anno, quo mors eius contigit, dicemus. III. *Antigonus filius Demetrii in luctu.*

Regnare cœpit hoc anno cum patre Ptolemæus Philadelphus. Nam Claudius Ptolemæus [a] ex Timocratis Mathematici obſeruationibus, ait annum à Nabonaſſaro 476. incurrere in annum Philadelphi tertium decimum cum dimidio, id eſt decimum quartum decurrentem. Idemque rurſum [b] ait prædictum annum à Nabonaſſaro eſſe quinquageſimum ſecundum à morte Alexandri. Quæ contingere nequeunt, niſi hic annus ſit Philadelphi primus, & trigeſimus nonus à morte Alexandri, ſiue ab exordio regni Lagidæ, & à Nabonaſſaro 463. vt in expanſis annis licet animaduertere. IV. *Initium regni Ptolem. Philadelphi.*

[a] l. 10 Almag. c. 4.
[b] l. 10. c. 9.

3305
463
3768

Cum autem annum primum Nabonaſſaris fixerimus in anno mundi 3306. neceſſe eſt hunc annum eſſe à Nabonaſſare 463. numeratis extremis. Rurſum ab octaua Olympiade, vſque ad præſentem annum, qui eſt tertius 123. reperies centum & 15. Olympiades totas, & inſuper tres annos Olympiadis quæ nunc in curſu eſt. Ex quo apparet recte progredi Chronologiam noſtram.

Na.	Al.	Ph.
463.	39.	1.
464.	40.	2.
465.	41.	3.
466.	42.	4.
467.	43.	5
468.	44.	6.
469.	45.	7
470.	46.	8.
471.	47.	9.
472.	48	10.
473.	49.	11.
474	50	12.
475.	51.	13.
476	52.	14.

V. *Vna cum patre.*

REGNI porro quam dixi patris cum filio ſocietatem, requirit communis ſententia plurimorum, qui ad annum vſque quadrageſimum regnum Ptolemæi Lagidæ producunt. Rem autem ipſam preclare confirmat Iuſtinus libro 16. Finito bello, inquit, Seleuci videlicet cum Demetrio, Ptolemæus cum magna rerum geſtarum gloria moriturus, contra ius gentium, minimo natu ex filiis ante infirmitatem regnum tradiderat, eiuſque rei populo rationem reddiderat: cujus non minor fauor in accipiendo, quam patris in tradendo regno fuerat. Inter cætera patris & filij mutuæ pietatis exempla, etiam ea res amorem populi iuueni conciliauerat, quod pater regno ei publice tradito, quaſi priuatus officium regi inter ſatellites fecerat, omnique regno pulchrius regis eſſe patrem duxerat. Eadem confirmat Appianus, vbi de Sylla Dictaturam deponente. Quæ res, inquit, mihi miranda videtur, hunc virum ad eam ætatem tantum imperium nemine cogente ceſſiſſe, non filio, ſicut Ptolemæus in Ægypto, Ariobarzanes in Cappadocia, Seleucus in Syria, ſed his ipſis, quos tyrannide preſſerat. Sic Appianus. l. 1 de bel. ciuil.

VI. *Num fuerit natu minimus.*

QVOD autem de minimo natu filio Ptolemæi Lagidæ dixit Iuſtinus, declaratione, aut etiam correctione indiget. Audi enim Pauſaniam. Cum, inquit, Eurydicem Antipatri filiam vxorem duxiſſet, ex eaque liberos etiam ſuſcepiſſet, Berenices nihilominus, quam Eurydices comitem in Ægyptum Antipater miſerat, amore captus, filios ex ea quoque genuit. Ex his Ptolemæum iam prope moriens, ſibi regni ſucceſſorem declarauit. A quo Athenienſibus tribus vna eſt. De Philadelpho autem paulo poſt ſubdit. Minorem autem fratrem Argæum, eundemq; vterinum, inſidias ſibi comparantem, vt fama eſt, interfecit. Non ergo minimus natu fuit in Lagidæ filiis. Liberos autem ex Eurydice reperimus præter filias tres, Arſinoëm, quæ primum Lyſimacho, deinde Philadelpho nupſit, Lyſandram nuptam Agathocli Lyſimachi filio, & Ptolemaidem nuptam Demetrio qui hoc ipſo anno mortuus eſt. Liberos ergo habuit Ptolemæũ Ceraunum, qui regnum Macedoniæ, Antigono pulſo, ad breue tempus occupauit. Alter autem innominatus à Philadelpho interfectus eſt, autore Pauſania, quod Cyprios ad defectionem ſollicitaret. Itaque duorum fratrum interfector, per antiphraſim dictus eſt Philadelphus. l. 1. p. 6. gr. — δεύτερα δὲ ἀδελφὸν ἀπέκτεινεν Ἀργαῖον.

Cur dictus Philadelphus.

VII. *Seditio plebis, & ſeceſſio in Ianiculum.*

SVB hoc tempus Romæ poſt luſtrum conditum ſeditio exorta eſt. De qua Florus in epit. 11. libri. Plebs, inquit, propter æs alienum, & graues & longas ſeditiones, ad vltimum ſeceſſit in Ianiculum; vnde à Q. Hortenſio Dictatore deducta eſt, iſq; in ipſo magiſtratu deceſſit. Sic Florus; explicat aliquid Zonaras t. 2. cum ait. Poſt hæc cum Tribb. plebis legem de nouis tabulis rogarent, cui creditores interceſſerunt, orta ſeditio non conquieuit priùs, quam hoſtes vrbem inuaſerunt: poſt vnum videlicet, alterumque annum. Meminit & D. Auguſt. vbi & hoſtilis direptionis cum meminit, vtique ſignificat ſecedentem plebem vim multis domibus (creditorum puta) attuliſſe. Id autem mihi non ſolum animaduertendum, ſed iterum etiam obſtupeſcendum videtur, poſt cógeſtas Romæ ex vniuerſa pene Italia prædas, poſt tot vrbes opulentas à milite direptas; tanta etiam penuria vexatam plebem Romanam, vt alieno ære obruta, in ſeditionem verſa, vrbis locupletes domos diripuerit, patriam deſperata ſalute deſeruerit. Nimirum quæ per vim Romanus rapuerat, per vim à ſuis illatam perdidit: & qui congregabant opes, quaſi eas in dolium pertuſum conijcerent, egentiores illico exinaniti reddebantur. l. 3. de ciu. c. 17.

ANNVS MVNDI 3769. SEXTAE AETATIS, 253. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 28. ELEAZARI PONT. 4. Ptolemæi Lagidæ 40. et vlt. Ptolemæi Philadelphi 2. Olympiadis CXXIII. an. 4. Vrbis Conditæ 468. Coss. C. Clavdio Canina. M. Æmylio Lepido.

ANNVS ANTE CHRISTVM 284.

I. *Mors Demetrij.*

MORITVR hoc anno Demetrius, cum annum tertium in Seleuci cuſtodia verſaretur, vt autor eſt Plutarch. in eius vita: qui cum tradit primo quidem corpus tum curſibus, tum venatione, quatenus licebat, exercuiſſe; inde paulatim ab iis ad pigritiam, & ignauiam delapſum, in pocula ſe, atque aleam præcipitaſſe, atque his tempus fere traduxiſſe; vel quò præſentis conditionis ſuæ cogitationes, quibus ſobrius agitabatur deuitaret, & obtegeret crapula mentem ſuam; vel quod perſpiceret hanc eſſe vitam, quam iampridem affectaſſet, à qua temere tandiu aberraſſet, multum ſibi, aliiſque negotij faceſſendo: quam denique felicitatem tunc in tranquillo otio, & quiete nec opinata reperiſſet. Itaque cum tertium iam annum in Cherſóneſo eſſet incluſus, ex ocio, ſagina & vino in morbum delapſus deceſſit, cum annos natus eſſet quatuor & quinquaginta. Sic Plutarch. ex Epicuræorum officina.

II. *Ratio temporis vitæ eius.*

Ex quo colligitur eum natum Charonda prætore, Ólymp. 110. 3. Quæ ſi vera ſunt, qui fieri poteſt vt anno primo Olymp. 117. quando contra Ptolemæum ad Gazam pugnauit, duos & viginti annos natus eſſet, vt ipſemet tradit, & non 7. & 20? quo tamen tempore eum Diodorus ait fuiſſe παντελῶς νέον. Idemque Diodorus triennio ante [a] dixerit eum natum annos viginti & duos. Ex quo ſequeretur eum ad annum primum & quinquageſimum tantum perueniſſe, aut etiam ad quadrageſimum nonum, ſi vigeſimum ſecundum egit annum, initio Olymp. 117. Nec mirum eſt hominem ventri & gulæ vſque adeo deditum, qualem nobis eum Plutarchus exhibet, cito è viuis ereptum fuiſſe. Eius funus magnificentiſſime curauit filius eius Antigonus, quem ille ex Phila ſuſceperat, vt pluribus enarrat Plutarchus, & lipſana eius in vrna aurea condita, multiſque honoribus in via affecta, Demetriadem, vrbem ab eo conditam detulit, ibique honorifice ſepeliuit.

[a] Olymp. 116 3.

III. *Mors Ptolemæi Lagidæ.*

Ptolemævs autem Lagides annum regni ſui quadrageſimum ingreſſus, viuendi ſimul regnandique finem fecit. Paſſim enim omnes, duce Euſebio, illi annos quadraginta regni tribuunt. Quos etiam Gordonus aſſerit fuiſſe completos. Qui idem annus eſt à Magni Alexandri morte quadrageſimus. Quamuis multo paucioribus annis cum regio diademate ac titulo imperarit, ſicut & Seleucus, Antigonus, Demetrius, Caſſander, cæterique duces. De Ptolemæo autem Lagi, Pauſanias ita narrationem concludit. *Quod ſi Ptolemæus reuera Philippo Amyntæ filio genitus eſt, intemperantem ad inſaniam vſque in mulierum amorem, a patre nimirum ei quaſi hæreditarium fuiſſe, facile credi poteſt.* Alludit ad illud quod paulo ante dixerat, exiſtimaſſe Macedones Ptolemæum re Philippi patris Alexandri filium fuiſſe, verbo autem Lagi; quod illi vxor Arſinoë data eſſet, quæ vterum ex Philippo ferret. Intemperantiæ autem accuſat quod tres vxores habuerit, Thaidem Alexandri concubinam, Eurydicem Antipatri filiam, & Berenicen Eurydices comitem.

L.1.p.6.gr.

τὸ ἐπιμανὲς ἐς τὰς γυναῖκας.

Accuſatur intemperantia.

IV. *Cur dictus Magnus, & Soter.*

Extincto ergo, ſepultóque Lagide Ptolemæo, qui & Magnus dictus eſt, quod primus Ptolemæorum in Ægypto fundauit imperiũ, quod difficillimis temporibus ad annos quadraginta gubernauit, & multam ad poſteritatem propagauit, eique Cyprum adiecit & Syriam; ſolus Ptolemæus Philadelphus in ſolio, in quo eum pater collocauerat, ſedit, & quidem annorum ſpatio pene pari, vt vult Ioſephus,[a] vti ſub eius mortem dicturi ſumus. Ad hæc eius initia pertinent, quæ apud Laërtium in Demetrio Phalereo legimus. *Hermippus*, inquit, *eum tradit*, Phalereum ſcilicet *poſt Caſſandri necem, Antigoni metu, ſe ad Ptolemæum Soterem contuliſſe.* Vides Lagidem etiam Soteris cognomen accepiſſe, quod Suidas quoque in Demetrio vſurpauit; quod illi præter meritum tributum ſcribit Ioſeph.[b] Pergit. *Multumque illic temporis moratum, inter cætera conſuluiſſe regi, vt filiis, quos ex Eurydice ſuſceperat, impartiretur regnum.* Si quidem alteri regnum viuens dare vellet. Nam, vt refert Heraclides apud eundem Laërtium, rem illi vniuerſe diſſuaſit, dicens, *Si alteri dederis, ipſe non habebis.* Rege autem non obtemperante, ſed ei quem ex Berenice genuerat diadema tradente, ab hoc ipſo, poſt patris mortem, fuiſſe aſſeruatum in prouincia, quo ad aliquid de ipſo ſtatuiſſet.

a l.12.c.1.

b l.12.c.1.

V. *Dubia familiaritas Phalerei cum Philadelpho.*

Quæ ſi vera ſunt, dubia valde redditur inſignis illa, quæ vulgo traditur, familiaritas Demetrij Phalerei cum Philadelpho Ptolemæo, à quo nullam videbatur maiorem iniuriam accipere potuiſſe, quam vt eius opera conſilióque, paterno beneficio, tanto præſertim, priuaretur. Verum hac tota de re alius erit poſtea commodior dicendi locus.

VI. *De eo Danielis vaticinium.*

De hoc Philadelpho ſecundo Ægypti rege prophetauit Daniel illis verbis.[c] Et de principibus eius præualebit ſuper eũ, & dominabitur ditione, multa enim dominatio eius. Quæ verba ita illuſtrat D. Hierony. Iſte eſt Ptol. Philadelphus ſecundus Rex Ægypti, filius Ptolemæi ſuperioris: ſub quo 70. interpretes Alexãdriæ ſcripturam ſanctam in Græcum dicuntur vertiſſe ſermonem: qui & Eleazaro Pontifici multa Hieroſolymam, & in templi donaria vaſa tranſmiſit, cuius bibliothecæ præfuit Demetrius Phalereus, idẽ apud Græcos orator & Philoſopus; tantęq. potentiæ fuiſſe narratur, vt Ptolemæum patrem vinceret. Narrant enim hiſtoriæ habuiſſe eum peditum ducenta millia, equitum viginti millia, curruum vero duo millia, Elephantos quos primus eduxit ex Æthiopia, quadringentos. Naues longas, quas nunc liburnas vocant, mille quingentas; alias ad cibaria militum deportanda mille. Auri quoque & argenti grande pondus. Ita vt de Ægypto per ſingulos annos quatuordecim millia, & octingenta talenta argenti acceperit; & frumenti artabas (quæ menſura tres modios & tertiam modij partem habet) quinquies & decies centena millia. Hactenus Hierony. quæ repetit Beda l. de ſex ætatibus.

c Dan. 11.5.

Interea Pyrrhus amiſſa Macedonia in Epiro rebus ſuis quiete fruebatur, vt ait Plut. donec breui in Italiam euocatus eſt. Lyſimachus autem Thraciæ & Heracleæ bellum inferebat. Conſulum vero Romanorum res geſtæ, ad nos, librorum penuria nõ peruenere. Quod enim res à Romanis contra Gallos ad Aretium geſtas Caſaubonus in an. 4. Olymp. 123. refert, vno anno legitimum tempus anteuertit, vt ex ſequentibus perſpicue conſtabit.

ANNVS MVNDI 3770. SEXTAE AETATIS, 254. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 29. ELEAZARI 5. PHILADELPHI 3. OLYMPIADIS CXXIV. AN. I. VRBIS COND. 469. COSS. C. SERVILIO TVCCA L. CÆCILIO DENTRE[a], SIVE METELLO[b], CVI SVFFECTVS EST, M. CVRIVS DENTATVS.

a Vt Sigon. & Tempor. & Faſt. Sicul.
b Vt Onup. & Cuſpi. Gordon. Fonct. Caſſiod. Greil. Caluiſius, & Euſeb. in Chronico Græco. Pighius, & alij.

ANNVS ANTE CHRISTVM 283.

I. *Lyſimachia ruina. olymp. 124.*

HISTORIA Græca nihil admodum in hunc annum ſuggerit, qui habuit Philomelum Pharſalium Olympionicam. Niſi huc referre placet quod Iuſtinus lib. 17. ſcribit, per hoc ferme tempus in Helleſponti & Cherſoneſi regionibus terræ motum fuiſſe, tantum, vt vrbs Lyſimachia, ante duos & viginti annos à Lyſimacho condita, euerſa fuerit; cum tamen huius vrbis conditionem Euſebius in principium Olymp. 117. conferat: oporteret eam 7. Olympiades, id eſt 28. annos non 22. ſtetiſſe. Niſi forte placet in Iuſtino non duo & viginti, ſed duodetriginta legere. Scaliger in Euſeb. tradit eam Lyſimacho mortuo à Thracibus dirutam, deinde ab Antiocho Magno à fundamentis inſtauratam; idque verum eſſe ex Liuij l. 33. verſus finem conſtat.[a] Hunc porro terræmotum, ac Lyſimachiæ ruinam, Iuſtinus portendiſſe dicit tam Lyſimachi, quam ſtirpis eius, & regni vicinum interitum.

a an. V. C. 557. Olymp. 146.1.

II. *Pharus Alexandria.*

HOC quoque anno vult Euſebius Soſtratum Gnidium Pharum in Alexandria conſtruxiſſe, quam non plane omiſiſſe par eſt. Rem vtique celeberrimam, & alias vſui futuram. *Pharus*, inquit Strabo,[b] *inſula quædam eſt oblonga, quæ continenti adiacet, ancipitem ad eam portum faciens.* Et paulo poſt. *In intermedio freto petræ ſunt partim aquis opertæ, partim eminentes, continue occurrentem ex pelago fluctum exaſperantes. Ipſum adeo inſulæ promontorium eſt petra quædam mari circundata, turrim habens ex albo lapide mirifice ſtructam multis faſtigiis, eodem quo inſula nomine. Eam Soſtratus Cnidius regum amicus poſuit, ob nauigantium ſalutem, quod hac epigraphe notatur.* SOSTRATVS CNIDIVS, DEXIPHANIS FIL. DIIS SERVATORIBVS PRO NAVIGANTIBVS.

b l. 17.

III. *Quis eius vſus ac finis.*

PHARI hic vſus & finis fuit, ne temere nautæ in inſulam importuoſam prouecti, naufragium in portu facerent; ſed maturè, dum adhuc in alto nauigarent, accenſa in Pharo face monerentur. Deos porro ſeruatores ſuſpicor intellexiſſe reges Ægypti, quorum amicum fuiſſe hunc architectum ſcribit Strabo. Nam Ptolemæus Lagi, Soter dictus eſt, vt ſupra diximus:[c] in gratiam vero filij eius Philadelphi plurali vſus eſt numero, quia etiam Philadelphus Soter dictus eſt à Rhodiis. Cæſar lib. 3. de bello ciuili extremo. *Hæc inſula*, inquit, *obiecta Alexandriæ portum efficit: ſed à ſuperioribus regibus in longitudinem paſſuum nongentorum in mare iactis molibus anguſto itinere, & ponte cum oppido coniungitur.* Sic Cæſar, ille autem Iſthmus ἑπταστάδιον dictus eſt. Id teſtatur Ioſephus.[d] Vbi ait Demetrium deduxiſſe in Pharum 70. interpretes. *Aſſumptis eis*, inquit, *tranſiuit aggerem illum ſeptem ſtadiorum, & pontem, qui inſulam continenti adiungit, &c.*

Reges Soteres.

c ann. præced. n. 4.

d l. 12. c. 2.

IV. *Bellum Gallicum Romanorũ ex Polybio.*

RVRSVM hoc anno, atque his Romæ Coſs. bellum Senonicum contra Gallos Senonas geſtum eſt. Nam Polyb. l. 2. vix decem elapſi erant anni (& profecto hic vndecimus eſt annus à 458. ab Vrbe Condita, quo Samnitibus iuncti Galli in agro Cluſinorum contra Romanos pugnauerant, in quo Decius iunior deuotione perierat) ecce iterum Gallos magna belli mole Arrhetium parantes obſidere, (ea eſt Thuſciæ vrbs, & Romanorum colonia.) Ergo adſunt Romani ad ferendam opem; ſed ante vrbem collatis ſignis inferiores è pugna diſcedunt. In eo prælio cum occiſus fuiſſet Lucius belli dux, in eius locum Manius Curius eſt ſuffectus. Hic poſtmodum legatos de redemptione captiuorum ad Gallos mittit, quos ipſi datam fidem

fallentes necant. Ita Polyb. Nam cætera quæ de Gallis deuictis ſubdit ad annum ſeq. pertinent, quo Dolabella Conſule bellum proſpere confectum eſt.

V. *Ex Paulo Oroſio.* PAVLVS autem Oroſ. [a] duo bella, duorum Conſulatuum in vnum annum permiſcet. Anno ab V.C. 462. Dolabella & Domitio Coſs. Lucani, Brutij, Samnites quoque cum Etruſcis, & Senonibus Gallis facta ſocietate, cum rediuiuum contra Romanos bellum molirentur, Romani ad exorandos Gallos miſere legatos. Quos cum Galli interfeciſſent, Cæcilius prætor ob vlciſcendam legatorum necem, & *Romanorum clades.* comprimendum tumultum hoſtium cum exercitu miſſus, ab Etruſcis Galliſque oppreſſus interiit. Septem præterea tribuni militum in ea pugna occiſi, multi nobiles trucidati, tredecim millia etiam militum Romanorum illo bello proſtrata ſunt. Ita quotieſcunque Galli exarſerunt, totis opibus ſuis Roma detrita eſt. — [a] l.3.c.22.

VI *Emẽdatur.* ITA Oroſ. apud quem primum corrigendus eſt numerus. Nam Dolabella non fuit Coſ. anno 462. ſed octo poſt annis, id eſt 470. Deinde non fuit Prætor Cæcilius: enim eum Polybius στρατηγὸν tantum, non ὕπατον vocat, eique ſuffectum dicat Man. Curium, qui vtique Coſ. fuit; nec prætori Conſul ſufficitur. Nec Dolabella Conſule victi fuere Romani, ſed victores, Gallorum copiis deletis. Et credibilius eſt Gallos, poſt ius gentium violatum aduerſus legatos, fuiſſe deuictos; *Vti & Florus.* etſi Florus in Epit. l.12. Oroſio conſentiat, in eo quod & vnicum bellum ponit, & legatos ante violatos dicit, quam bellum fuerit à Cæcilio geſtum. Ergo Polybium ſequimur, cum Sigonio in Faſtis. Onuphrius tacuit, Cuſpinianus non diſtinxit.

ANNVS MVNDI 3771. SEXTÆ ÆTATIS 255.

IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 30. ELEAZARI PONTIF. 6. PTOLEMÆI PHILADELPHI 4. OLYMPIADIS CXXIV. AN. 2. VRBIS COND. 479. P. CORNELIO DOLABELLA, CN. DOMITIO CALVINO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 282.

I. *Ratio temporis.* HABET hic annus ſecundus Olymp. 124. Lyſimachi mortem, ſi Euſebij Chronico credimus, qui ſtatim ei Ptolemæum cognomento Ceraunum ſubſtituit, Polybius l. 2. agens de Achæorum inſigni concordia, incrementis, & ſocietate, qua multæ Græciæ ciuitates continebantur. *Olympias*, inquit, *agebatur* 124. *cum Patrenſes & Dymæi concordiæ huius fundamenta iecerunt.* Vtriq; Achaiæ in Peloponneſo populi ſunt, oppida Patræ, & Dyme. Pergit. *Quo tempore Ptolemæus Lagi filius, Lyſimachus, itemque Seleucus, & Ptolemæus cognomine Ceraunus vitam cum morte commutarunt. Omnes enim iſti circa eandem Olympiadem in viuis eſſe deſierunt.* Hæc ipſe. Ratione temporis aliquanto laxiore. Verum cum Ceraunus non niſi poſt mortem Seleuci regnauerit, vt ex Iuſtino conſtat, & Seleucus fere adhuc triennium regnarit, neceſſario tam Lyſimachi mors, quam Cerauni regnum differendum eſt. Tanto autem magis in culpa eſt Caluiſius, qui Lyſimachi mortem in præcedentem annum refert.

II. *Lyſimachus filium Agathoclem veneno tollit.* HOC igitur anno, qui eſt V. C. 470. Lyſimachus Macedoniam pacatus obtinebat, nemine ei foris moleſtiam exhibente; cum ipſe domeſtico ſcelere omnia turbauit. Nam, vt Iuſtinus refert init. l. 17. breui tempore à Lyſimachia terræmotu proſtrata, Agathoclem filium ſuum, quem in ſucceſſionem regni ordinauerat, per quem multa bella proſpere geſſerat, non ſolum patrium, verum etiam humanum vltra morem peroſus, miniſtra Arſinoë nouerca, veneno interfecit. Hæc Arſinoë, fuit Ptolemæi Lagi filia, vt oſtendit Tempor. in ſtemmate Lagidarum: [b] ſed illa magno id ſcelus breui emit, trium ſcilicet liberorum ſuorum cæde, vt dicemus. Cauſam autem mortis Agathoclis Iuſtinus tacet, non tacet tamen, quæ eam ſunt

[b] Vide Pauſan. l. 1. meminit & Paul. Oroſ. l.3. ſub fin.

conſecuta. Hæc illi prima mali labes, inquit, hoc initium impendentis ruinæ fuit. Nam parricidium, principum cædes ſecutæ ſunt, luentium ſupplicia, quod occiſum iuuenem dolebant. Plerique autem ad Seleucum defecerunt.

III. *Dolabellæ de Gallis victoria.*

Romæ interea proſperè à Dolabella contra Gallos pugnatum eſt. Cum enim, vt refert Polybius, M. Curius legatos de redemptione captiuorum ad Gallos miſiſſet, illique eos contra ius gentium necauiſſent, indigniſſime facinus illud Romani tulere; ac ſtatim ducto in hoſtes exercitu, cum Gallis Senonibus obuiam prodeuntibus manum conſerunt. Cum Romanis ſecunda fortuna pugnæ fuiſſet, eorum partem maximam ceciderunt, reliquos ſedibus expulerunt, ita potiti vniuerſa Senonum ditione, primam Galliæ coloniam in vrbem miſere, Senam dictam, de eorum Gallorum nomine, qui eam prius tenuere. At Boij, vt excidiſſe patria Senones vident, metu ſimilis fortunæ, omnibus ſuis, qui arma ferre poterant, excitis, Etruſcis etiam aduocatis, aduerſus Romanos proficiſcuntur. Poſtquam ad lacum Vadimonis vniuerſæ copiæ conuenerant, acie inſtructa certamen ineunt; cæſi ſunt plerique omnes Hetruſci, Boiorum perpauci fuga euaſere. Ita Polyb.

IV. *Eius magnitudo victoriæ, & triumphus. Italiæ fines diuerſi.*

Evtropivs autem etiam Samnites cum Hetruſcis & Boiis, quos Gallos vocat, contra Romanos veniſſe dicit, eorumque copias à Dolabella deletas. Hac victoria potitum etiam triumphaſſe putat Sigon. Ab Æſi quippe fluuio Picenorum, quondam Italiæ finibus, vſque ad Rubiconem, Italiæ termini inſigni hac eius victoria producti ſunt. Eiuſdem victoriæ meminit Dionyſ. Hali. cum de legatione ad Pyrrhum miſſa loquitur. Ait enim in legatis fuiſſe P. Cornelium, qui quarto anno ante Conſul, totam Celtarum gentem Senonas dictos, acerrimos Romanorum hoſtes, bello deuictos, omnes quotquot iuuenili ætate eſſent, contrucidauerat.

ANNVS MVNDI 3772. SEXTÆ ÆTATIS 256. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 31. ELEAZARI PONTIF. 7. PTOLEMÆI PHILADELPHI 5. OLYMPIADIS CXXIV. AN. 3. VRBIS COND. 471. C. FABRICO LVSCINO, ET Q. ÆMYLIO PAPO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 281.

I. *Defectio à Lyſimacho.*

LYSIMACHI in amicos, domeſticóſque crudelitas, (nam præter Agathoclem regni deſignatum hæredem, alios etiam filios ſuos ſuſtulit, [a] adeo vt ante mortem quindecim amiſiſſe variis caſibus ſcribat Iuſtinus,) militum animos valde ab eius fide beneuolentiáque disiunxit. Itaque etiam ij qui exercitibus præerant, certatim ad Seleucum deficiebant, in quibus alter filius eius Alexander, vt habetur in Stemmate Lyſimachi ex Appiano, eúmque pronum iam ex æmulatione gloriç, bellum Lyſimacho inferre compellunt, vt idem ait. Sed certamine vltimo ante annum ſequentem dimicatum non eſt.

[a] Oroſ. fine l. 3.

II. *Bellum in Romanos iteratur.*

In Italia Boij, Etruſcique iterum conſpiratione facta, hoc anno bellum renouarunt. Sic enim habet Polybius. Nec tamen ob eam ſtragem cecidere animis, quin proximo anno iterum aduocatis viribus, collectáque omni iuuentute, quæ ad vſum armorum apta videbatur, in Romanos exeunt. Vbi adeo fuſi profligatique fuere, vt pene ad internecionem delerentur. Quamobrem mitigatis parumper animis fœdus cum Romanis per legatos percutiunt. Ita Polybius apud Perottum, quem male correxit Caſaub. [b] qui τὸν κατὰ πόδας ἐνιαυτὸν vertere prætermiſit, quod plurimum facit ad diſtinguenda tempora huius hiſtoriæ. Rectius etiam, ac verius meo iudicio vertemus quod ſequitur, & non parum ad ſtabiliendam Chronologiam noſtram facit. Contigit ait Polybius hæc fieri anno tertio priuſquam Pyrrhus in Italiam traiiceret, & quinto ante eam cladem, quam Galli apud Delphos accepere. Vetus interpres male πρότερον in poſt vertit: nec recte nouus habet

[b] p. 108. l. 1.

triennio prius,& quinque annis ante. Nam Polybius,ſicut & Halicarnaſſ. in legationibus habet τρίτῳ ἔτη, καὶ πέμπτῳ. Et tertius annus,vnum tantum requirit intermedium,triennium autem antegreſſum, ſaltem duos; idemq; de quinto & quinque eſto iudicium: tertius autem annus & quintus, hiſtoriæ rectiſſime quadrant. Non enim anno ſequenti venit in Italiam Pyrrhus, ſed altero poſt, vrbis ſcilicet 473. nec Galli ad Delphos niſi quinto ab hinc anno profligati ſunt.

III. *Res à Fabricio geſta.* DE re à Fabricio geſta hæc pauca Dionyſ. in excerptis legationibus. C. Fabricius tertio anno ante Cōſul,Samnites, Lucanos, & Brutios magnis prælijs ſuperauit,Thurioſque obſidione liberauit. Victoriam hanc ceſſiſſe Fabricio,propereáq; triumphaſſe colligit ex Faſtis Sigon. Hic eſt ille Fabricius multorum literis,'& Ciceronis in primis eloquentia,ob diuitiarum contemptum commendatus;cuius eximium ſpecimen mox cum Pyrrho verbis congreſſus oſtendit.

IV. *Belli Tarentini origo.* HOC ipſo anno bello Tarentino cauſa data eſt. Quæ ex Oroſio, [a] Zonara, [b] & Halicarnaſ.in primis in excerptis legationibus, fuit huiuſmodi. Tarentini otio atque opibus & libertate inſolentes, vt ex Pyrrho Plutarchi conſtat,Etruſcis, Gallis, & Samnitibus contra Romanos bella gerentibus ſeſe coniunxerant; nec tamen, licet belli autores, aperte adhuc in aciem deſcenderant. *Atrox Tarentinorū facinus.* Cum autem L. Valerius Romanæ claſſis præfectus, Tarentum eſſet appulſurus,quod vrbem ſociam eſſe arbitrabatur, vt inde poſtmodum vela faceret, ad eum locum, ad quem mittebatur, Tarentini,qui tum in Theatro ludibundi ſpectaculis intererant,ex quo in portum ac mare apertus erat proſpectus, ex facinorum ſuorum conſcientia, contra ſe miſſam claſſem ſuſpicati, eam hoſtiliter inuaſerunt, quinque tantum nauibus vix per fugam elapſis, cætera retracta in portum claſſis,& profligata eſt, præfecti nauium trucidati,omnes bello vtiles cæſi,reliqui pretio venditi ſunt.

[a] l.4.c.1.
[b] t.2.

V. *Romanorū querela.* HIS Romam delatis,etſi omnes grauiter eam iniuriam ferebant, non prius tamen ad arma veniendum putarunt, quam de iniuria per legatos expoſtulaſſent;inuiti quippe noues hoſtes, nondum perdomitis veteribus, accipiebant: ideóque etiam recente iniuria accepta, de bello contra eos ſtatim ſuſcipiendo aut differendo certatum eſt, vt ait Halicar. Miſſus autem eſt L. Poſthumius cum collegis aliquot. *Legati fœde tractantur.* Is cum in theatro ſibi commiſſam legationem exponeret, Tarentini quaſi res nihili,& non de Reip.ſuæ ſalute tractaretur, ſi quid non exactiſſime Græce diceretur obſeruabant, ridebant, barbarum vocitabant. Denique è theatro eiecerunt. Cumque abirent,ſcurra quidam ebrioſus, nomine Philonides, cognomento Cotyla, propinquus legato factus, veſtes eius lotio reſperſit. Hic toto theatro in riſum effuſo,Ridete, inquit, Poſthumius, dum vobis per tempus licet. Nam poſthæc diu flebitis, dum veſtes has multo ſanguine eluetis. Iis dictis Romam abierunt, eoque peruenerunt, cum L. Æmylius Barbula recens magiſtratum iniiſſet. Hæc pluribus Dionyſ. Halicarnaſ.à quo,quæcumque inuenire poſſumus,libenter mutuamur.

VI *Tarentini Pyrrhum euocare cogitant.* INTEREA Tarentini cum ſe nequaquam pares Romanis armis eſſe intelligerent,de accerſendo Pyrrho, & eo belli duce conſtituendo deliberabant, quod præ cæteris regibus maxime eſſet in otio, & magnam belli gerendi peritiam haberet. Ei conſilio maiores natu, atque optimi quique ciuium reluctabantur; ſed clamore & impetu plebis explodebantur. Quidam tamen Meton nomine, vir probus, ebrietatem ſimulans, & tibicina præeunte ludibundus eſt concionem ingreſſus, cumque expectaret populus vt mulier tibia, vir voce ſaltans caneret, facto ſilentio. *Bene facitis*,inquit,*quod ludere & ſaltare cuilibet dum licet permittitis. Nam vbi Pyrrhus vrbem ingreſſus fuerit, alia vita ducenda erit.* Mouit ea oratio plebem, & aſſentiebatur, ſed qui timebant,ne ſi pax cum Romanis fieret,ipſi dederentur, populum ab ea ſententia reuocarunt, & Metonem è concione eiecerunt. Ita decretum de mittendis in Epirum legatis factum eſt. Hæc fere Plut.in Pyrrho.

VII. *Legatos ad eum mittunt.* LEGATOS autem etiam hoc anno traiecto mari in Epirum perueniſſe, conſentaneum eſt, vt rebus gerendis ſatis temporis tribuamus. Nec prudenter à Zonara factum videtur, quamuis non improbante Sigonio in Faſtis,quod legatorum miſſionem differt in id tempus,quo iam ab Æmylio Conſule victi fuerant. Imprudentiſſimi enim fuiſſent,in hac ceſſatione,cum ſcirent quam potentem in ſe hoſtem,ac promptum manu concitaſſent. Miſſi ergo in Epirum legati, qui non ſuo tantum, ſed Italicorum etiam nomine dona Pyrrho ferant, eique exponant prudente ſibi

duce,

duce, & celebri opus eſſe. Italiam ingentes copias ſuppeditaturam, equitum 20. millia, peditum ferme ad trecenta & quinquaginta millia, ex Lucanis, Meſſapiis, Samnitibus, Tarentinis. Quæ non Pyrrhum modo excitarunt, qui otij impatiens erat, ſed Epirotas quoque ad eam expeditionem ſuſcipiendam impulerunt.

Nam Pyrrhus qui magnam ſibi Græciæ partem vel beneficiis, vel terrore deuinxerat, vt ſcribit Zonaras, & iampridem Siciliam, Sardiniam, & Carthaginem ſibi ſubiicere cupiebat, & tamen Romanos armis laceſſere verebatur, auxilia legatis pollicitus eſt, ratus Tarentinorum ſocietatem ad conſilia ſua peropportunam fore; ſed ne ea pateſcerent, ſe domum ſtatim eſſe rediturum dixit, & in fœderibus excepit, ne diutius quam opus eſſet, ab eis in Italia detineretur. Hæc pactus maiorem legatorum partem, quaſi operam in colligendo milite nauaturos, obſidum vice retinuit; paucos & Cineam cum exercitu præmiſit. Hæc fere Zonaras. Cineæ aduentus ad ſequentem annum pertinet, quo Æmilius Conſul iam Tarentinos bello vexabat, vt ſuo loco dicemus. VIII. *Acquieſcit Pyrrhus, & quæ eius conſilia.*

ANNVS MVNDI 3773. SEXTAE AETATIS, 257. IMPERII GRÆCORVM, ET SELEVCI 32. ET VLT. ELEAZARI PONTIF. 8. PHILADELPHI 6. OLYMPIADIS CXXIV. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 472. L. ÆMILIO BARBVLA, ET Q. MARCIO PHILIPPO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 280.

HABET hic annus, qui eſt Sabbaticus 170. vltimum certamen commilitonum Alexandri magni, vt autor eſt Iuſtinus, & velut ad exemplum fortunæ, par reſeruatum, Seleucum inter & Lyſimachum, quorum ille Aſiam & Syriam, hic Macedoniam tenebat & Græciam. Lyſimachus quatuor & ſeptuaginta annos natus erat, Seleucus ſeptem & ſeptuaginta, ſed in ea ætate vtrique animi iuueniles erãt, imperiique cupiditatem inſatiabilem gerebant. Quippe cum orbem terrarum duo ſoli tenerent, anguſtiis ſibimet incluſi videbantur, vitæque finem nõ annorum ſpatio, ſed imperii terminis metiebantur. I. *Lyſimachi cum Seleuco bellum vltimum.*

In eo bello Lyſimachus, amiſſis antea variis caſibus quindecim liberis, nõ inſtrenue moriens, poſtremus domus ſuæ ruinæ cumulus acceſſit. Ita Iuſtin. ex quo Paulus Oroſius. Nec plura nobis ſuggerit Græcia, ſed viceverſa deinceps hiſtoria Romana copioſior erit. *l. 3 fin.*

Videtvr quidẽ ſignificare Iuſtin. eum orbatũ liberis omnibus interiiſſe: ſed res aliter habet. nã mox aliquot filiorũ ipſemet meminit, quos Ceraunus in oculis matris interfecit, Scribit Appianus in Syriacis eum ad annos 40. regnaſſe, annumeratis, quibus Satrapam egit, & ſeptuagenarium in bello pugnantem occidiſſe: extinctum eius corpus canem domeſticum diu protexiſſe, aduerſus alites ac feras, donec Thorax Pharſalius inuentum ſepeliit. Sunt qui dicant ſepultum ab Alexandro filio, qui metu ad Seleucum fugerat, quando alterum filium Agathoclem occidit Lyſimachus: inuentum autem corpus diu quæſitum canis indicio, cum iam tabe diffluεret. Ita Appianus. II. *Mors Lyſimachi.*

Ipsivs etiam Seleuci hunc annum vltimum prodit Euſebius, duos quippe & triginta illi annos nobiſcum attribuit, ſiue totas octo Olympiadas, ab ineunte decima ſeptima, ad exeuntem vigeſimam quartam. Quæ eſt Sulpitij quoque Seueri Chronologia, & Polybij, quem paulo ante retulimus. [a] Appianus tamen Alexandrinus ſub finem libri de bellis Syriacis, mortuum ait ætatis anno 73. regni 40. III. *Chronologia vitæ, & regni Seleuci.* *a. a.m. 3771. n. 1.*

mendo vtrumque in numerum, vt videtur illapſo. Nam Iuſtinus, vt paulo ante dicebamus, ei ſeptem & 70. vitæ annos attribuit. Euſebius autem & reliqui, regni triginta duos; eius quippe anni cum annis regni Græcorum concurrunt; cuius regni ſi recte numerauimus nunc annus agitur tantum trigeſimus ſecundus. Quid quod Appianus ipſe fatetur Seleucum occiſum à Ptolemæo Cerauno, qui cum 9. tantum menſes regnarit, non vixit vltra biennium.

IV. *Iudæi Seleuco vectigales.* DE eodem Seleuco Sulpicius Seuerus l. 2. Primus, inquit, in Syria poſt Alexandrum Seleucus Rex fuit, ſubiecta eidem Perſide ac Babylone. Qua tempeſtate Iudæi annuum ſtipendium trecenta argenti talenta regi dabant, nec tamen per ternos magiſtratus, ſed per ſacerdotes ſuos regebantur, patrióque ritu viuebant. Recte Sigonius ternos ibi magiſtratus mutat in externos; quod autem ait vehementer errare Sulpicium, ſi credidit Iudæam poſt Alexandrum tributum pependiſſe regi Syriæ Seleuco, cui Babylon & Perſis paruerit; eo quod Iudæa Ptolemæo Lagidæ primum, tum Philadelpho, & Euergeti, & ad extremum Philopatori paruerit. Ipſe potius vehementer hallucinatur. Nam ex ſupradictis ſatis conſtat eum deuicto Demetrio Syriam plane poſſediſſe, & ſe Regem Aſiæ ac Syriæ appellaſſe. [a] Quod tamen non prohibet, quin vere à Ioſepho ſcriptum fuerit Iudæos à regibus Aſiæ honoratos: [b] & hunc ipſum Seleucum in conditis à ſe vrbibus, ipſáque metropoli Antiochia ius ciuitatis eis conceſſiſſe, voluiſſéque vt pari ibi conditione cum Græcis, ac Macedonibus degerent. Nam optimi quique ſubditi regibus ſuis certa, ſtataque pendunt vectigalia.

[a] Vide Seleuci annū 27. n. 1
[b] l. 12. c. 3.

V. *Seleuci mors.* DE Seleuci porro morte hæc habet Iuſtin. [c] Lætus tanta victoria Seleucus, (de Lyſimacho ſcilicet) & quod maius victoria putabat, ſolum ſe de cohorte Alexandri manſiſſe, victorémque victorum extitiſſe, non humanum opus eſſe, ſed diuinum munus gloriatur; ignarus prorſus non multò poſt fragilitatis humanæ ſeipſum exemplum futurum. Quippe poſt menſes admodum ſeptem, à Ptolemæo, cuius ſororem Lyſimachus in matrimonium habuerat, per inſidias circumuentus occiditur. Regnumque Macedoniæ, quod Lyſimacho eripuerat, cum vita pariter amiſſit. De eadem morte Pauſanias, [d] Ptolemæus, inquit, Lyſandræ frater, cum Seleuci exercitum Lyſimachiam attigiſſe certior factus eſſet, eum adortus fudit & occidit. Omnem vero eius pecuniam cum regibus diripiendam tradidiſſet, Macedoniæ regno potitus eſt. Celebrat ibidem Pauſan. Seleuci iuſtitiam & pietatem.

[c] l. 17.
[d] l. 1. p. 14. ſi. græ.

VI. *Bellum à Romanis in Tarentinos ſuſcepitur.* CVM Romæ Conſules recens Conſulatum iniiſſent, aduenit Tarento Poſthumius cum collegis, nullum reſponſum à Tarentinis referens, ſed pro eo contumelias, quarum veſtis inquinata Poſthumij fidem faciebat. Quæ cum magnam omnibus indignationem mouiſſent, Æmilius & collega coacto Senatu diu conſultarunt quid facto opus eſſet. Erant enim qui ſuaderent ne id bellum tum ſuſciperetur, dum Lucani & Brutij defeciſſent, & Samnitum numeroſa ac bellicoſa gens, atque ad ipſas fores ſita Etruria nondum ſubiugata eſſet. Aliis ne minimum quidem temporis expectandum videbatur, ſed bellum è veſtigio decernendum; quæ etiam ſententia vicit, vt ait Halicarn. quæ cauſa etiam fuiſſe videtur cur Æmylius, cui id bellum obtigit, ita illud à principio geſſerit, vt pacis ſe amantem aperte demonſtraret. Cum enim eo appuliſſet, vt ait Zonaras, idoneis verbis animos eorum tentauit, æquis conditionibus pacem amplexuros ratus.

Cum deſiderio pacis.

VII. *Iterata ad Pyrrhum legatio.* DISSENTIONE tamen inter ciues perſeuerante, ſenioribus & diuitibus pacem expetentibus, reliquis bellum flagitantibus, deterior pars meliorem vicit. Et iterata legatione Pyrrhus ſollicitatus eſt. Nam Iuſtinus, [e] alteram ad Pyrrhum legationem agnoſcit. Sic enim ait. *Pyrrhus Epiri rex cum iterata Talentinorum legatione, additus Samnitium, & Lucanorum precibus, & ipſis auxilio aduerſus Romanos indigentibus fatigaretur, non tam ſupplicum precibus, quam ſpe inuadendi Italiæ imperij inductus, venturum ſe eſſe cum exercitu pollicetur.*

[e] l. 18.

Romanos, inquit Oroſ. [f] qui quantique hoſtes circunſtreperent permetientes, vltima adegit neceſſitas proletarios quoque in arma cogere; quippe cum fruſtra de prole cura ſit, niſi rebus præſentibus conſulatur. Itaque irruit in vniuerſos Tarentinorum fines cum Æmilio Conſule Romanus exercitus, igni ferroque vaſtat omnia, plurima expugnat oppida, iniuriam inſolenter acceptam, crudeliter vindicat. Sic Oroſ. at mitius Zonaras.

[f] l. 4. c. 1.

Qvo cognito, inquit, Æmilius agrum populatur & vaſtat, eóſque in aciem egreſſos profligat, vt Romani deinceps impune prædas agerent, & quędam caſtella caperent. Cum autem captiuos diligenter curaret Æmylius, & aliquot è potentioribus dimiſiſſet, Tarentini & humanitatem eius admirati, & in ſpem pacis impetrandę erecti, Agidem Romanis amicum ducem, cum ſummo imperio creauerunt: qui cum vix Magiſtratum iniiſſet, Cineas legatus à Pyrrho præmiſſus conſilia pacis euertit. Nam eius aduentu confirmati Tarentini, pacificatione repudiatâ, imperium Agidi abrogatum, vni ex legatis detulerunt. Plutarch. eum cum tribus tãtum millibus militum adueniſſe dicit, Zonaras addit non multo poſt Milonem cum copiis à Pyrrho item præmiſſum, qui arcem ad ſuum aduentum occuparet, & mœnia cuſtodiret. Gratum id Tarentinis fuit, quod neque in præſidiis eſſe, neq; quicquam laboris capere cogerentur. Itaque militi cibaria præbuerunt, Pyrrho pecuniam miſerunt. VIII. *Res Tarenti ab Aemilio geſta.* *Tarentinorum inconſtantia, & ignauia.*

Æmylivs, qui ad id tempus in caſtris ſe tenuerat, Pyrrhi militum aduentu cognito, cum per hyemem oppugnare vrbem non poſſet, in Apuliam abire ſtatuit. Sed cum Tarentini, anguſtis quibuſdam faucibus occupatis, per quas tranſeundum erat, iter ei iaculis, ſagittis, & fundis interclusiſſent, captiuos eorum in fronte conſtituit: illi veriti ne ſuos pro Romanis conficerent, deſtiterunt. Hæc ex Zonara, de initiis belli Tarentini. Aduentus autem Pyrrhi, quia ad ſequentis anni initium pertinet, quamuis ſub his ipſis Conſulibus contigerit, differetur. Quantum enim datur ad annos Iulianos res geſtas accommodamus. IX. *Aemilius ad Hyberna recedit.*

ANNVS MVNDI 3774. SEXTAE AETATIS, 258. IMPERII GRÆCORVM 33 ANTIOCHI SOTERIS 1. ELEAZARI Pontif. 9. Philadelphi 7. Olympiadis CXXV. an. 1. Archonte Gorgia. Vrbis Conditæ 473. Coss. P. Valerio Lævino. Ti. Corvncanio. Nepote.

ANNVS ANTE CHRISTVM 279.

VALERIVM Conſulem, non Læuinum, ſed Albinum vocat Plutarchus in Pyrrho. Sed omnes qui Conſules Romanos digerunt, antiqui & recentiores, Læuinum vocant, vti & Iuſtinus l. 18. qui eo Conſule Pyrrhum in Italiam traieciſſe refert. Archontem autem Gorgiam ſuggerit Sigonius, in Athenienſium temporibus & Collector Olympionicarum; qui etiam Ladam Ægiæum ſtadio in Olympicis ex Pauſania victorem memorat. Fuit hic Ladas autore Pauſania [a] curſor eximius, vt qui omnes ætatis ſuæ homines pedum pernicitate anteiret; cuius etiam ſtadium, in quo ille ſe exercere ſolebat, à poſteris celebratum reperitur. Cadit porro in hunc annum breue Ptolemæi Ceraunni regnum, vel 7. menſium, vt ex Iuſtino diximus, vel 9. vt habet Euſebius in Chronico Græco Latinoque, ita vt ſequentem quoque attingat: quamquam rectius fortaſſe fuerit, ei vltra annum vnum attribuere, vt ex ſequentibus intelligetur. Dictus eſt autem Ceraunus, ſiue fulmen, quod eſſet, vt ait Pauſanias, [b] audax & manu promptus. I. *Ratio temporu.* *Regnum Ceraunni.*

[a] l. 1. p. 61. gr.

[b] l. 1. & 10: τολμῆσαι πρόχειρος.

Ceravnvm porro hoc anno in Macedonia regnare cepiſſe, ſicut in Aſia Antiochum Soterem filium Seleuci, ex Iuſtino l. 17. colligitur, vbi ait Pyrrhum in Italiam pro Tarentinis proficiſcentem, ab Antiocho filio Seleuci pecuniam, à Ptolemæo Macedonum auxilia accepiſſe, quæ ponunt eos iam regno eſſe potitos. At hoc anno conſtat Pyrrhũ mature in Italiam eſſe profectum. Euſebius quoq; Antiochi Soteris annum primum refert in 1. Olymp. 125. etſi Ceraunum biennio ante regem conſtituat in Chronico. De hoc porro Fulminatore, & eius in regnum ingreſſu dicamus aliquid: quoniam res eius cum Philadelphi & Soteris rebus connexæ ſunt. II. *Ceraunni, & Soteris initia.*

Ex Iuſtino l. 17.

Igitur Ptolemæus, cum & in gratiam memoriæ magni Ptolemæi patris (qui ſcilicet Lagi filius dictus eſt) *& in fauorem vltionis Lyſimachi* (de Seleuco acceptæ) *ambitioſus,* (id eſt gratioſus) *apud populares* (Macedones) *eſſet, primo Lyſimachi filios conciliare ſibi ſtatuit, nuptiaſque Arſinoës ſororis ſuæ matris eorum petit, puerorum adoptione promiſſa, vt cum in locum eorum ſucceſſiſſet, nihil illi moliri, vel verecundia matris, vel appellatione patris auderent.*

III. *Ceraunus ambit Philadelphũ.* Fratris quoque (Philadelphi) Regis Ægypti concordiam per epiſtolas deprecatur, profeſſus deponere ſe offenſam erepti paterni regni. (Cui ſcilicet tanquam primogenito debebatur) neque amplius à fratre quæſiturum, quod honeſtius à paterno hoſte (Seleuco occiſo) perceperit. Omnique arte adulatur Eumeni & Antigono (Gonatæ) Demetrij filiis (quos ſcilicet Macedoniæ regnum affectare ſuſpicabatur, quod eorum pater Demetrius aliquot ante annos tenuiſſet. Ideoque ſubditur, (Sic enim verba diſponenda ſunt.) *Cum quibus bellum habiturus erat, & Antiocho filio Seleuci* (cuius ſcilicet patrem occiderat,) *ne tertius ſibi hoſtis accederet.*

IV. *Ambit & Pyrrhum.* Sed nec Pyrrhus Rex Epiri omiſſus, ingens momentum futurus, vtri parti ſocius acceſſiſſet: qui & ipſe ſpoliare ſingulos cupiens, omnibus ſe partibus venditabat. Itaque Tarentinis aduerſus Romanos laturus auxilium, ab Antigono naues, ad exercitum deportandum mutuo petit, ab Antiocho pecuniam, qui opibus quam militibus inſtructior erat, à Ptolemæo Macedonum militum auxilia, qui ei quinque millia peditum, equitum quatuor millia, elephantos quinquaginta, non amplius quam in biennij vſum dedit. Sic Iuſtinus. Manifeſtus error in numeris, nec vnicus irrepſit. Quomodo enim à Ceraunο acceperit Pyrrhus equitum 4. millia, qui tria tãtum millia toto ſuo exercitu habuit? Quomodo quinquaginta elephantos, cum 20. tantum in exercitu eius numerati ſint? teſte Plutarcho. Plinio, [a] Solino. [b] Cæterum abeunte Pyrrho hoc ipſo anno bellum à Ptolemæo Ceraunο, contra Antiochum Soterem & Antigonum Ceraunum filium Demetrij inchoatum eſt. Nam alterius patrem occiderat, alterius regnum tenebat. Sed veniamus ad Pyrrhum. *a l.8.c.6. b c.38.*

V. *Pyrrhi in Italiam aduentus.* Pyrrhvs ergo vere non expectato, vt ait Zonaras, cum magno lectiſſimóque exercitu abiens, & 20. elephantis, quæ animalia non prius in Italia conſpecta ſtuporem & admirationem hominibus attulerunt, dum Ionium traiicit tempeſtate orta, multis amiſſis, cæteris diſſipatis, pedeſtri itinere Tarentum ægre peruenit. Addit Iuſtinus veniſſe in Italiam Pyrrhum relicto cuſtode regni filio Ptolemęo, annos quindecim nato; duobus interim paruulis filiis Alexandro & Heleno, in ſolatia longinquæ ſecum expeditionis adductis; ſed aduentum Pyrrhi perſequitur plenius Plutarch. in eius vita. Multis nauibus, inquit, quas hippagogas vocant, tectis inſuper, & diuerſis pontonibus Tarento adductis Elephantos viginti, equitum tria, peditum viginti duo millia, ſagittarios & funditores quingentos impoſuit. Omnibus inſtructis ſoluit claſſem. In altum prouectum cum medium teneret mare Ionicum, corripuit claſſem, præter anni articulum, coortus boreas. Vim venti tamen, virtute & promptitudine nautarum ac gubernatorum ſuperauit, terræque multo labore ac periculo varie diſiecta claſſe appropinquauit. *l.18.init.*

VI. *Magna tempeſtate iactatur.* Et cæteris quidem nauibus in Siciliam & Libyam expulſis, regia, quandiu ex alto voluebantur fluctus, reſiſtebat, & mole ſua atque robore ſuſtinebat impetum maris. Verum vbi circumegit ſe ventus, & à terra reflauit, periculumque fuit ne prora vndarum vi aduerſa percuſſa perfringeretur, abiecit ſe in mare Pyrrhus, ibique certatim amici eius, pro eo ex periculo eripiendo, aduerſis ventis & fluctibus tota nocte laborabant. Cum vix tandem luce orta cadente vento in terram euaſit, corpore quidem prorſus inualidus, ſed animi magnitudine, aduerſis egregie reluctans. Simul Meſſapij, quorum in littus eſt eiectus, pro præſentibus facultatibus ad ferendum ſedulo auxilium concurrerunt, ac nonnullas naues, quæ ex tempeſtate emergebant collegerunt. In his equites erant perpauci, peditum duo millia minus, Elephanti duo. Ambigua videtur oratio, duóne Elephanti perierint, an decem & octo, & item viginti ne millia peditum perierint, an circiter duo millia. Verum ſequentia docent duos tantum periiſſe elephantos, & conſequenter etiam duo fere millia peditum, ſed pergit Plutarch.

VII. *Ibique Dominū agit non ſociū.*

His copiis Pyrrhus profectus eſt Tarentum; Cineas de aduentu eius certior factus, proceſſit ei cum militibus obuiam. Ad hunc modum vrbem ingreſſus, nihil inuitis Tarentinis, nec coactis inſtituit, vſque dum incolumes ex mari adfuerunt naues, & exercitus maxima ex parte conuenit. Tunc multitudinem aduertens niſi acriter compulſam, neque ſeruari ipſam, neque ſeruare poſſe alios, ſed tanquam ipſo propugnante, domi reſidere, balneis indulgentem & conuiuiis; Gymnaſia ambulationéſque occluſit, in quibus ſpatiantes, res gerendas verbis diſpēſabant; compotationibus, comeſſationibus, & ludis intempeſtiuis interdixit. Pubem ſuis ordinibus inſeruit, ne ſeorſim inſtructi belli tempore nouis rebus ſtuderent, & perpetua armorum tractatione exercuit: quarum rerū moleſtia quibuſdam ſe ſubducentibus, qui hæc inſolentia parendi, quòd nō liceret in deliciis viuere, ſeruitutem vocabant, ſuos portis præfecit qui neminem exire paterentur. His igitur rebus, & commeatus ſuppeditatione, & ſatellitum in ædes receptione oneratos, ſera pœnitentia Tarentinos inuaſit, quod non ſocium, ſed Dominum acciuiſſent.

VIII. *Cohibet defectiones.*

Pyrrhvs vero veritus ne his de cauſis ad Romanos inclinarent, Reip. gerendæ, tractandóque populo idoneos, partim per cauſas aliquas in Epirum ad filium miſit, partim clam ſuſtulit. Ariſtarchum vero ſummum apud illos virum, & eloquentia præſtantem ſibi conciliauit, vt eum redderet populo ſua familiaritate ſuſpectum. Quod cum non ſuccederet, in Epirum ire iuſſit: qui cum refragari non auderet, ſe illò nauigaturum ſimulans, Romam eſt profectus. Sic fere Zonaras, & Plutarchus.

Sicut & Romani.

Romani interea Pyrrhi aduentu minimè læti, tum quod Italiam infeſtam haberent, tum quod illum bellicoſum, & inuictis inſtructum copiis fama ferebat; delectibus habitis, coactáque pecunia, ſociis ciuitatibus præſidia impoſuerunt, ne illæ quoque deficerent, & quas nouis rebus ſtudere velle præſenſerant, earum principes mulctarunt.

IX. *Latinus mouet in Pyrrhum.*

Novis Coſs. creatis, Tarentinum bellum obtigit Valerio Læuino, qui parte exercitus in vrbe præſidij cauſa relicta, ſtatim Roma profectus eſt, vt bellum quam longiſſime à patria gereret, & terrorem Pyrrho incuteret, qui ab iis vltro laceſſeretur, quorum ſe mœnia oppugnaturum opinabatur. Cum ergo nunciatum eſſet Pyrrho Læuinum Romanum Conſulem (ſic enim legendum eſt non Albinum, vt ſupra dixi) ingenti exercitu in ipſum mouere, ſimulque euaſtare Lucaniam; quamuis nondum conuenerant ad eum ſocij, quia tamen fœdum ducebat pati hoſtem propius accedere, ſigna mouit, præmiſitque ad Romanos caduceatorem, placerétne eis, ante quam arma mouerent, vt ſe iudice ac diſceptatore, ipſis Itali ſatisfacerent? Reſpondit Conſul Populum Rom. neque diſceptatorem Pyrrhum capere, neque formidare hoſtem. Ita Plutarch. quæ Zonaras longe acerbiora facit, atque contumelioſiora.

Quem recuſat iudicem.

X. *Pyrrhus Romana caſtra contemplatur. Et pugnam differre cupit.*

Ergo Pyrrhus progreſſus, caſtra medio campo inter Pandoſiam vrbem, & Heracleam metatus eſt. Vt intellexit in propinquo Romanos eſſe, & vltra Sirin amnem caſtra ponere, excurrit ad amnem ſpeculandi cauſa. Ibi hoſtilem exercitum contemplatus obſtupuit, & vnum ex amicis appellans, Megacle, inquit, ordo hic barbarorum, Barbarus non eſt. Plutarc. Zonaras ait Læuinum ſpeculatores aliquot comprehendiſſe, eóſque per caſtra circumduxiſſe, & cum gloriatus apud eos eſſet, ſe alium etiam maiorem exercitum habere, dimiſiſſe. Itaque Pyrrhus de rei euentu ſollicitus, pugnam detrectauit, tum quod fœderati eius nondum conueniſſent, tum quod Romanos in hoſtili agro commeatus penuria laboraturos ſperabat. Eadem Læuinus quoq; reputans, confligere quamprimùm ſtatuit, flumine traiecto, quamuis appoſita à Pyrrho ad flumen ſtatione. Et iam vado pedites, equiteſq; diuerſis locis tranſmittebant; cum veriti Græci ne circunuenirentur, recepere ſe. Plutarch.

Romani amnem tranſmittunt.

XI. *Et Pyrrhū ad pugnam compellūt.*

Eo nuncio perculſus Pyrrhus, præcepit peditum ductoribus vt extemplo aciem inſtruerent, & armati conſiſterent. Euectus ipſe cum equitatu, (tria millia erant) ſperabat in tranſitu adhuc diſſipatos, & inconditos oppreſſurum ſe Romanos, vt vero frequentia ſcuta contemplatus eſt ſuper fluuium extantia, equitéſque ordine inuehere, globo facto intulit ſe primus, & militis fortiſſimi, & ſapientiſſimi ducis partes exequens: cumque armis inſignibus conſpicuus, omnium in ſe arma conuerteret, mutato habitu, armiſque cum Megaclem amico mutatis, ipſe in Roma-

Megaclem pro Pyrrho interficiũt.

nos irruit. Romani Megaclem, quem Pyrrhum putabant, non ceſſant armis infeſtis perſequi, donec interficiant. Dexter is fuit, qui caſſide detracta & clamyde, ad Conſulem aduolat, occiſum Pyrrhum vociferans. Ea res cum mirum in modum Romanos animaret, Græcos percelleret, Pyrrhus nudo capite obequitat aciem, dextram pugnantibus porrigit, & quis eſſet voce ſignificat.

XII. *Elephantorum ope vincuntur.*

ELEPHANTIS demum Romanos prementibus, cum equi prius quam propius venirent, non ferrent odorem belluarum, ſeſſoréſque tranſuerſos auferrent, in turbatos immiſſo Theſſalico equitatu, eos cum magna cæde conuertit in fugam. Ita fere Zonaras, & Plut. Eutrop. Flor.[a] Iuſtinus quoque victoriam belluis tribuit. Romanos iam vincentes, inquit, inuſitata ante Elephantorum forma ſtupere primo, mox cedere prælio coëgit, victoréſque iam, noua Macedonum monſtra repente vicerunt. Nec hoſtibus incruenta victoria fuit. Nam & ipſe Pyrrhus grauiter vulneratus eſt, & magna pars militum eius cæſa, maiorémque gloriam eius victoriæ quam lætitiam habuit. Ita Iuſtin. cæſorum vtrinque numerum apud Plutarchum reperies, ex variis authoribus, ſed male cõſentientem. Plurimos vtrinq; in hoſtium veniſſe poteſtatem, miſſæ de captiuis legationes oſtendunt. Iuſtino Zon. conſentit.

a l.1.c.18.

XIII. *Qualis Pyrrhi victoria.*

EAM victoriam, inquit, cum quidam Pyrrho gratularentur, *Si denuo*, inquit, *ita vicerimus, actum de nobis erit*: ſuorum quippe præſtantiſſimos amiſerat. Sed id Plutarchus ad ſecundum prælium differt, ſicut & Pyrrhi vulnus: addit Zonaras, *& Romanos quamuis victos admiratus, ſi eis imperaſſet, dixit ſe orbis imperio eſſe potiturum.* Eadem Eutrop. Elegantius etiam Florus. [b] O quam facile erat, inquit, orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me rege Romanis. Iam caſtra quoque deſerta à Romanis cepit, ſocias ciuitates ab eis abalienauit, agros late vaſtauit, eóque eſt progreſſus, vt non plus triginta ſex millibus abeſſet ab vrbe. A pugna coniunxerunt ſe ei Lucani, & Samnites. Quorum licet incuſaret moram, aperte tamen gaudebat, gloriabatúrque, quod cum ſolis Tarentinis Romanorum copias profligaſſet. Plutarchus in Pyrrho.

b l.1.c.18.

XIV. *Romanus exercitum renouat.*

ROMANI ergo merito non abrogauerunt Læuino imperium, quamuis C. Fabricium fama ſit dixiſſe, nõ ab Epirotis Romanos, ſed Læuinum à Pyrrho victum: cenſentem non militibus cladem, ſed duci eſſe tribuendam. Quin potius Læuino ſupplementum miſerunt, & altero Conſule Tib. ex Hetruria reuocato, vrbem præſidiis firmarunt. Nam Pyrrhum ad eam tendere audierant. Læuinus renouato exercitu Pyrrhum aſſectando vexauit, & Capuam, cuius illum capiendæ cupidum eſſe audierat, occupando defendit. Eo conſilio fruſtratus, Neapolim contendit: qua cum potiri non poſſet, ad Romam occupandam properans, & per Hetruriam tranſiens, vt eam quoque gentem ſibi adiungeret, vbi eos cum Romanis fœdus percuſſiſſe didicit, & Tib. ſibi obuiam ire, Læuinum à tergo ſequi, veritus ne ab eis in regione ignota circumueniretur, vlterius non eſt progreſſus. Vt vero recedenti, & Campaniæ fines ingreſſo, Læuinus cum exercitu lõge maiore quam prius, ſe oſtendit. *Hydræ inſtar*, inquit, *Romanorum legiones cædendo renaſcuntur*, & aciem quidem ad terrorem incutiendum Romanis inſtruxit, ſed cum eos ad clamorem militum, barritum elephantorum, armorum ſonitum nihil moueri agnouit, ſed elatiore etiam vociferatione reſpondere, & ſuos potius exterreri, pugnam inire noluit, ſacra inauſpicata cauſatus. Sed Tarentum captiuos reduxit. [c]

Capuam occupat.

Pyrrhus Romam cogitat, moxque recedit.

c Zonaras.

XV. *Duplex inter hoſtes legatio.*

SEQVITVR duplex legatio, altera Pyrrhi ad Romanos de pace, altera Romanorum ad Pyrrhum de captiuis; in illa primarium agebat legatum Cyneas, homo excellenti ſapientia, atque eloquentia: in hac C. Fabricius vir rerum geſtarum gloria, & diuitiarum contemptu celeberrimus. Vtra legatio anteceſſerit non liquet, Plutarchus Cyneæ legationem priorem ponit, Fabricij poſteriorem; eadémque videtur Dionyſij Halicarnaſ. ſententia, in exponenda legatione Fabricij. Zonaras autem qui accuratè hoc bellum perſcribit, Iuſtinus, Eutropius, imo & T. Liuius, vt ex 13. Epitome Flori apparet, prius Fabricium ad Pyrrhum miſſum ſcribunt, idque videtur probabilius, etſi inuitus à Dionyſio diſcedo. Quamquam non aperta eſt eius in contrarium ſententia, & ea legatio imperfecta eſt. Legatos nominat Dionyſ. C. Fabricium, eiuſque in Conſulatu Collegam Q. Æmylium, & P. Cornelium, à Senatu ad Pyrrhum miſſos, vt captiuos liberarent, ſiue corpora corporibus mutare vellet, ſiue certum ſingulis pretium imponere.

Et vtra prior.

Deliberatio de pace cvm Pyrrho. XVI. *Pyrrhi deliberatio de pace, & captiuis.*

Eam optionem cum Pyrrho obtuliſſent, re cum amicis deliberata, Milo ſuadebat vt neque captiuos redderet, neque pacem faceret, ſed Romanis iam victis inſtaret, & belli reliquias perſequeretur. Cyneas autem & captiuos gratis eſſe reddendos, & legatos atque pecuniam Romam mittendos, pacis ac fœderis impetrandi gratia: cuius ſententiæ & cæteri, & ipſe Pyrrhus aſſenſus eſt, vt ait Zonaras. Itaque aduocatis legatis, vt eſt apud Dionyſ. Rem indignam facitis, inquit, Romani, dum non amicitiam mecum inire vultis, ſed bello captos recipere, vt illis ipſis corporibus ad bellum contra me gerendum vti poſſitis. Quod ſi optime rebus veſtris conſultum vultis, & quid in commune vtriſq; noſtrum conferat diſpicitis, compoſito bello quod mecum, ſociiſque meis geritis, gratis à me accipite veſtros cum ciues, tum ſocios vniuerſos; alia conditione tam multos ac præſtantes viros vobis nequaquam dimiſero. Sic ille coram.

XVII. *C. Fabricium ad ſe conatur allicere.*

Moxqve ſeductum Fabricium modis omnibus ſollicitat, volens eo mediatore atque interprete ad pacem componendam vti, atque adeo ad ſe pellicere. Nam hinc viri virtutem commendabat, eius paupertatem miſerabatur: inde diuitias ingentes, amicitiam ſuam, honores apud ſe primarios offerebat; etiam quartam regni partem, vt ſcribit Eutropius, Dionyſius autem. *Poſt pacem firmatam,* inquit, *mecum proficiſcere, futurus meorum omnium conſiliorum conſcius, & à me ſecundus in ducendo exercitu, regiæq; fœlicitatis conſors.* Quæ omnia à Fabricio repudiata, fuſe Dionyſius perſequitur. Illud tantum acute ab eo dictum non omiſerim, quod refert Plutarchus in Pyrrho. Illum, inquit, inuitauit priuatim vt ſe pace confecta comitaretur, viuerétque ſecum, offerens ei primum locum inter amicos ſuos, & duces. Cui ſummiſſe fertur reſpondiſſe Fabricius. Atqui non fuerit Rex, id è re tua. Nam illi ipſi, qui nunc venerantur ac ſuſpiciunt te, ſi me probauerint, me præoptent Regem tibi.

XVIII. *Ei captiuos committit.*

Qvam animi celſitudinem cum amicis ille prædicaſſet, captiuos vnius illius fidei credidit, hac lege, ſi pacem abnuiſſet Senatus, vt ſalutatis propinquis, & Saturnalibus celebratis, ad ſe remitterentur. Ita Plutarch. quæ indicant hæc ſub extremum annum eſſe pertractata. Nam Saturnalia in 14. Cal. Ianu. incidebant, vt habet Macrobius, & nos alio quoque loco ſignificauimus.

Et Cyneam Romam mittit.

Sic legati, Fabriciuſq; in primis ab auro intacti, receptis captiuis Romam redierunt. Pyrrhus autem Cyneam, multo cum auro, & ornamentis muliebribus omnis generis, Romam miſit, vt ſi viri poſtulata Pyrrhi auerſarentur, vxores ornamentis allectæ viros corrumperent. Romam vt peruenit Cyneas, non ſtatim Senatum adiit, ſed varia cauſatus ad moram, potentium ædes circumiit, eóſque & verbis, & muneribus ſibi conciliauit.

XIX. *Quid ille Romæ, & in Senatu egerit.*

Cvm iam multos ſibi deuinxiſſet, curiam ingreſſus retulit Pyrrhum in Italiam veniſſe, non vt Romanos bello vexaret, ſed vt Tarentinos ſibi ſupplices factos eis reconciliaret, proptereáque captiuos ſine precio reſtituiſſe. Et cum agrum eorum vaſtare, & vrbem oppugnare potuiſſet, ſe in numerum amicorum ac ſociorũ aſcribi malle, & mutuis inter ſe meritis beneficiiſque certare. Sic Zonar. Eutropius addit petitum à Cynea Pyrrhi nomine, vt partem Italiæ, quam iam armis occupauerat, retineret: Florus in Epitome, vt pacis componendæ cauſa Rex in vrbem reciperetur. Plutarchus in Pyrrho, operam à Rege promiſſam Romanis ad Italiam ſubiugandam: ſed nemo quem viderim de corruptis Romanis à Cynea, præter Zonaram; qui forte non minus aſſecutus eſt hiſtoriæ veritatem; legatorum credo ea virtus fuerit, non populi totius, neque mulierum. Nec ſane videntur mihi ſine auxeſi accipienda illa Iuſtini verba Cyneas Romam cum ingentibus à Pyrrho donis miſſus, neminem cuius domus muneribus pateret inuenit: quæ habet etiam Plutar. & Florus magnus Romanorum laudum decantator. Nimirum non omnes Fabricij erant, aut Curij. Addit Iuſtinus exemplũ aliud continentiæ Romanorum, quod ad Philadelphum, annumque Vrbis Conditæ 480. pertinet. Sed redeamus in Senatum pacem inter bellumque fluctuantem. (lib.18.)

XX. *Senatus in pacem inclinat.*

Honestissima erat Cynææ oratio, cui fauebant multi Senatores auro victi; fauebant captiui gratis redditi, quibus, niſi pax conficeretur, in captiuitatem redeundum erat, periculumque grauius ob contemptam amicitiam extimeſcendum; fauebat prærogatiua ſuffragij C. Fabricij legati; fauebat acceptæ iam cladis dolor, & non leuioris ab eo imminentis metus. Nam quantum vires Romanorum

imminutæ fuerant, tanto potentior nouorum ſociorum aduentu Pyrrhus euaſerat: cumque dies multi deliberando conſumpti eſſent, ſententia de pace vincebat.

Æquus deducitur ab Appio. Id cum Appius Claudius accepiſſet, in curiam ſe deferri iuſſit, vt Senatum inclinantem ad pacem cum Pyrrho, fœduſque faciendum, de ſententia deduceret; vbi non dubitauit illa dicere, quæ verſibus perſecutus eſt Ennius, apud Ciceronem in Catone.

Quo vobis mentes, rectæ quæ ſtare ſolebant
Antehac, dementi ſeſe flexere ruina?

Cæteraque grauiſſimè. Sic ibi.

XXI. *Appi Claudii ſententia.* SENTENTIÆ ſumma fuit, vt ex Plutarcho & Zonara colligimus. Non eſſe è Republica pacem cum Pyrrho fieri, non propterea illum ex Italia diſceſſurum, ſed Romanos contemptui habiturum, ſi ſuas in eos contumelias non ſolum impune ferat, ſed accipiat inſuper præmium. Ergo Cyneam, qui ciuitatem donis peruerteret, ſtatim vrbe pellendum; per eumque Pyrrho ſignificandum, vt domum reuerſus, ſiue de pace, ſiue quid aliud vellet, legatos mitteret: cum eo bellum, quandiu in Italia verſaretur, omni ope gerendum, captiuos remittendos. Ea ſententiam frequens Senatus ſecutus eſt. Plutarchus author eſt peracto feſto Saturnaliorum remiſſos fuiſſe captiuos, quod Senatus ſanxiſſet in eum mortem, qui domi remanſiſſet.

XXII. *Quid factū captiuis.* ZONARAS ait eos militari quadam ignominia notatos, neque iis Romanos duces contra Pyrrhum vſos, neque vſquā alibi vniuerſis, nequid coniuncti nouarum rerum molirentur, ſed alios in alia præſidia amandatos. Eutropius ait eos prohibitos ad priorem ſtatum reuerti, antequam ſibi notorum hoſtium ſpolia retuliſſent. Quos vt Plutarcho conciliemus, dicendum eſt hæc de captiuis decreta fuiſſe, poſtquam ſecundò gratis remiſſi fuerunt, ob reuelatas medici inſidias, Fabricio iterum conſule. Porro hunc annum Cicero in Catone maiore vocat decimum ſeptimum ab altero Appii Claudii conſulatu, qui incidit in annum 457. Sic enim intelligi oportet illa verba. *Atque hæc ille egit ſeptem & decem annis poſt alterum conſulatum.* Nam alioqui toti ſeptendecim anni non inueniuntur niſi computatis extremis, quod Sigonius quoque notauit in faſtis: ex quo pete quæ ab altero Conſule geſta dicuntur.

ANNVS MVNDI 3775. SEXTÆ ÆTATIS 259. REGNI GRÆCORVM 34. ANTIOCHI SOTERIS 2. ELEAZARI PONT 10. PHILADELPHI 8. OL. CXXV. AN. 2. ARCHONTE ANAXICRATE. VRBIS CONDITÆ 474. COSS. P. SVLPITIO SAVERRIO, & P. DECIO MVRE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 278.

I. *Bellum in Græcia inter reges.* IN Græcia diſſidentibus inter ſe bello Ptolemæo Cerauno, & Antiocho Sotere, & Antigono Gonata regibus, omnes ferme Græciæ ciuitates ducibus Spartanis, velut occaſione data, ad ſpem liber[illegible] erectæ, miſſis inuicem legatis, per quos in ſocietatis fœdera alligarentur, in bellum prorumpunt, & Ætolos Antigoni ſocios haud proſpero ſatis euentu inuadunt. Interea inter Reges bellum finitur. Nam Ptolemæus Philadelphus pulſo Antigono, ac nauali prælio deuicto, vt inquit Ioſephus, cum regnum totius Macedoniæ occupaſſet, pacem cum Antiocho facit, affinitatemque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia ſua, iungit. Exinde externo metu depoſito, impium & facinoroſum animum ad domeſtica ſcelera conuertit. Ita Iuſtin. l. 11. c. 2. Quæ non nihil pugnare videntur cum iis, quæ idem author habet l. 17. vbi primò l. 24.

Lyſimachi filios, eorumque matrem ſibi conciliare voluiſſe dicit, hic autem poſt externum metum depoſitum.

II. *Ceranni ambitio, perfidia crudelitas.*

SED ex eodem tragicam Cerauni in ſororem, ac filios eius crudelitatem, maxima fraude ac periurio accumulatam, cum pœna mox ſubſecuta audiamus.

Inſidias, inquit, *Arſinoe ſorori ſuæ inſtruit, quibus & filios eius vita, & ipſam Caſſandriæ vrbis poſſeſſione priuaret*, quo vt perueniret, ſororis, cuius virum interfecerat, nuptias petit, ac fidem obligat iureiurando, ſe filiis eius tutorem fore, quorum patrem Lyſimachum peremerat. Spe & metu victa mulier conſenſit in matrimonium. At ille mox in vrbē ingreſſus, occupari arcem iubet, pueroſq. interfici: quod & factum eſt, & Arſinoë etiam filiorum orbata cadaueribus, ſciſſa veſte, crinibus ſparſis, cum duobus ſeruulis ex vrbe extracta, Samothraciam in exilium abiit. Hæc pluribus Iuſtinus. Potuit infelix meminiſſe priuigni Agathoclis, quem furente in eius mortem Lyſimacho eius parente, marito ſuo, ipſa veneno ſuſtulerat. Quæ ergo non pepercit alieno, nunc miſere amittit ſuos, & quæ mariti ſui iuſſu, carnifex in eius filium fuerat, maritum ſuum carnificem in filios ſuos experitur, & quidem carnificem tanto deteſtabiliorem, quod iidem & nepotes ſui erant, & pupilli, & filii; & quod caput eſt innocentes: ipſe Auunculus, & tutor, & vitricus. Sic iterum impletur illud, *Per quæ peccat quis, per eadem & punitur*, Deo permittente vnius peccatum alterius ſcelere vindicari.

III. *Ceraunus à Gallis occiditur.*

PERGIT porro Iuſtinus. Sed nec Ptolemæo inulta ſcelera fuerunt, quippe diis immortalibus tot periuria, & tam cruenta parricidia vindicantibus, breui poſt à Gallis ſpoliatus regno, captuſque, vitam ferro, vt meruerat, amiſit: idemq. Pauſanias l. 10. confirmat. Id hoc ipſo anno contigiſſe oportet, cum Ceraunum ne integrum quidem annum regnaſſe Euſebius tradat in chronico. Cum ergo Galli, qui totam Europam armorum ſuorum terrore complebāt, Macedoniam quoque inūdaſſent, Ceraunus hic ſuperbia tumens, qui milites haberet eorum filios, qui magno Alexandro duce, totum orientem ſubegerant, ſpreta etiam legatione Dardani, qui ei viginti millia armatorum offerebat, cum paucis, atque incompoſitis, quaſi bella nō difficilius quam ſcelera patrarentur, parricidiorum furiis agitatus occurrit. Cumque Galli duce Belgio Bolgium Pauſanias vocat, pacem ei per legatos offerrent, ſi eam vellet emere, ille timorem interpretatus, legationem eam cum faſtu repulit, obſides dari ſibi iubens, & arma tradi. Riſere Galli, & acie inſtructa prælium conſeritur: victi Macedones cæduntur, Ptolemæus multis vulneribus ſaucius capitur, caput eius amputatur, & lancea fixum tota acie, ad terrorem hoſtium circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga ſeruauit, qui totam Macedoniam luctu & terrore compleuerunt.

p. 333. gr.

IV. *Ceranni in Macedonia ſucceſſores.*

DESPERANTIBVS omnibus, Soſthenes Macedo in ſpem aliquam publicam rem erigere cœpit. Nam contracta iuuentute, Gallos exultantes victoria compeſcuit, & Macedoniam depopulatione defendit: cui etiam mox regnum delatum eſt. Ita Iuſtinus fere, omiſſo Meleagro, qui menſes duos, & Antipatro qui 45. dies in Macedonia, Euſebio authore regnaſſe perhibentur. Hoc etiam anno Euſeb. Antigoni Gonatæ primum annum ponit, quo Lacedæmonem quoq. obtinuiſſe tradit. Verum hiſtoria captæ Lacedæmonis non adhūc Antigonum pertinet, ſed ad eum qui poſt Demetrium huius filium regnauit, & Cleomenem vicit, vt eſt apud Plutarchum, in vita Agidis & Cleom. nec captam hoc tempore Spartam apud vllum inueniat, ſed tantum à Pyrrho poſt ſeptem annos in magnum diſcrimen adductam. Quod mirum eſt à Scaligero non animaduerſum, imo in eundem errorem Suidam trahere, quamuis repugnantem voluiſſe, qui captam Spartam Antigono tribuit, ſed non Gonatæ, verum ei, qui ab omnibus Græcis Doſon, Tutor, Euergetes appellatus eſt; qui pugnauit cum Clemone, nepote Cleonymi, qui Pyrrhum Lacedæmonem induxit, vt poſtea ex Plutarcho dicemus. Itaque ne natus quidem erat hoc tempore Cleomenes, ac forte ne eius quidem pater Leonidas. Vide Polyb. l. 2. & inuenies hunc emendatorem temporum pluſquam quadraginta annorum parachroniſmo hallucinari.

V. *Verſio Sept. interpretū.*

PERTINERE arbitramur ad octauum hunc Philadelphi annum, quem decurrimus ſacrarum ſcripturarum interpretationem à 72. Iudæis factam, vt aliquanto poſt latius diſſeremus. Qua de re priuſquam diſputem, non erit opinor ingratum

lectori, poſt tam diuturnum rerum ſacrarum ſilentium, neque à re noſtra alienum, ſi in hac verſione diuinum beneficium Eccleſiæ ſuæ collatum agnoſcamus; eoque libentius, quo à pleriſque vehementius impugnatur; à quibus tota propemodum huius interpretationis hiſtoria, in commentis cenſetur, ad fabulas amandatur: ſeni de ſingulis tribubus eluduntur; quippe confuſæ tum erant, & decem iampridem exulabant; cellæ 70. cachinnis excipiuntur, Ariſteas commentitius eiicitur, & cũ eo Demetrius Phalereus quẽ nunquam huic negotio interueniſſe contendũt, vt qui iam eſſet ante mortuus. Quidam eis maximam ſui laboris partem eripiunt, dum Moyſis tantum libros vertiſſe perſuadere volunt. Alii totam interpretationem mutilam & contaminatam arbitrantur, nihil integrum remanſiſſe, ſed confuſum quid ex editionibus Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, & aliorum, ſi quæ aliæ prodierunt. Qua in re vehementer fidei noſtræ hoſtibus, vel imprudenter, vel ſponte gratificantur.

VI. *A multis quoque defenditur.*

ETSI autem etiam inter recentiores, plerique non deſunt, qui in aſſerenda huius hiſtoriæ veritate magna ſunt cum laude verſati, iſtaſque vel cauillationes, vel dubitationes doctrinæ ac ſapientiæ ſuæ luce diſpulere, in quibus Leo Caſtrius in diſput. de Tranſlationibus ſacræ ſcripturæ, quam præuiam fecit ſuis in Eſaiam comment. Auguſt. Iuſtinianus in opuſc. de 70. interpr. Baron. t. 2. Annal. [a] Alphonſus Salmeron [b] Bellarminus [c] Sext. Sen. l. 8. Biblioth. [d] aliique complures idem argumentum obiter atque in curſu attigere, nobis tamen non licet, pro ſuſcepti operis inſtituto, hunc laborem defugere, & in tam celebri dicendi materia elinguem eſſe. Vtemur etiam eorum labore, qui ad illuſtrandam veritatem operam ſuam contulerunt: imo luculentam facem, obſcuras antiquitatis vias ingredientibus, prætulere.

[a] an Chriſti 231. [b] tr. 1. comment. proleg. 5. [c] t. 1. l. 2. c. 5. & 6. [d] hæreſ. 13.

VII. *Neceſſitas huius verſionis.*

DIVINVM igitur beneficium in iſta 70. interpretum verſione gratis animis agnoſcendum eſt. Nam vel ipſo authore æternæ vitæ Chriſto teſte, *hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum.* [e] Ea cognitio & diuinis literis, tam noui, quam veteris teſtamenti continetur, quæ inter ſe admirabili conſpiratione cõſentiunt, ſic vt quæ in nouo geſta ſunt, in vetere promiſſa demonſtrentur, & antiqua prædictio recentis hiſtoriæ veritatem neceſſaria demonſtratione confirmet. Quoniam vero non ſolis Iudæis Hebræarum literarum peritis, ſed Ethnicis nationibus præparabatur ſalus, apud quas Græca tunc lingua, vt in Græcorum imperio, frequentabatur, & Iudæi pro ſuæ obſtinatione malitiæ, non ſolum Chriſtum Dominum non erant agnituri, neque recepturi, ſed aliis etiam nationibus lucem veritatis inuiſuri, implentes illud Chriſti Domini. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi Hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare:* neceſſe fuit ſacra oracula in eam linguam transferri, quæ paſſim intelligeretur, & ita transferri, vt de interpretum fide & peritia, ab improbiſſimis Iudæis probabiliter mentiri non liceret; & tanta cura conſeruari, quã tam ea volumina merebantur, quæ & res ſanctiſſimas continere conſtaret, & tam inſigni miraculo eſſent in Græcum idioma à tot tantiſque viris conuerſa.

[e] Ioan. 17. 3.

Diuina circa eam prouidentia.

VIII. *Ea vſi ſunt Apoſtoli Euangeliſtæ & S Patres.*

ITAQVE horum interpretatione tanquam S. Spiritus oraculis Apoſtoli ipſi, atque Euangeliſtæ, omiſſa quam vocant hebraica veritate, ſunt vſi, in libris & epiſtolis, quas ad Eccleſiæ doctrinam, atque inſtitutionem poſteritati reliquere; & exẽplo ipſi ſuo, tanquam diuina oracula approbauere: eadem tam ipſi, quam Sancti Patres Chriſtum Dominum vbique docuere, & mundum vniuerſum ad eius fidem amplectendam perpulere; ſicut poſtmodum Romanis rerum dominis eadem ſacra volumina in Latinum ſermonem conuerſa ſunt, & illa editio facta eſt, quæ Italicæ nomen accepit, & aliquot ſeculis in Eccleſia vſui fuit. Ea cum temporis decurſu non ſatis emaculata cenſeretur, alia verſio ad omnium gentium, quæ iſti imperio paruerunt, vſum in Romanam linguam Hieronymo interprete facta eſt, eaq. Eccleſia Catholica approbante, vſi ſunt Eccleſiæ Patres, atque Doctores, ſub ea præſertim tempora, quibus Iudæi agnoſcentes ſe apertiſſimis 70. interpretũ teſtamoniis de Chriſto conuinci, atque configi, Græcam verſionem è ſuis ſynagogis expulerunt, proque ea Aquilam, Symmachum, Theodotionem, Iudæos, & impoſteros audire maluerunt, & nobilem illam verſionem, quantum licuit, parum autem licuit ſparſis toto orbe voluminibus, corrumpere ſategerunt, aut etiam tan-

quam ab Hebraica, quam illi vt quidam putant, corrupiſſent, veritate alienam, & ſi ſuperis placet, ab imperitis verſam impudenter damnauere. Sibi ergo iſti de Scriptura ſacra blandiuntur, qualis ab ipſo Deo Moyſi, & prophetis, reliquiſque ſanctis viris dictata eſt; Chriſtianos humanis ſeptuaginta virorum inuentis, aut Diui Hieronymi contentos eſſe iubent.

QVA in re mihi ſane eodem modo ridendi videntur, atque caſtigandi, quo hæreticos ſolemus de Scriptura gloriantes, quaſi pro ipſis ea ſtet; & nobis Hieronymos, Auguſtinos, Cyprianos, Ambroſios, Gregorios, Chryſoſtomos, Cyrillos concedunt, quos (ne ſi rumpantur quidem) in ſua traducere caſtra non poſſunt. Sic enim agimus. Nequaquam ô miſeri ſcriptura veſtra eſt, & noſtri patres: Sed iſti, veſtra ipſorum confeſſione noſtri ſunt, & illa, veritate ipſa clamante noſtra eſt. At idem etiam vos de Scriptura dicitis: quis erit contentionis, & iurgiorum finis? Num ad Salomonis [a] gladium accurremus, vt partem eius vobis tribui permittamus, nos in altera parte acquieſcamus? Minime ſane; Nam Salomon ea ſimulatione vſus eſt, ad veritatem quam teſtibus deprehendere non poterat, prudenter eliciendam; nos teſtibus innumeris cauſam noſtram tuebimur; iiſque fideliſſimis, & omni exceptione maioribus. IX. *Similis calumnia Hæreticorũ.* *reuincitur.* a 3. Reg. 3. 18.

TV ergo dicis Scripturam ſtabilire errorem tuum; ego inficias eo; tu mihi negas adhibendam fidem, ego multo minus tibi credendum eſſe contendo; teſtes iudicéſve controuerſiæ, non ab inferis excitemus, ſed ab ipſo cœlo, viros eruditione clariſſimos, vitaque ſanctiſſimos, pleroſque tum martyrio, tum confeſſione, rebuſque geſtis celeberrimos, vt neque falli, tanto præſertim numero conſentientes, facile poſſint, neque fallere, propter vitæ integritatem velint: deniq. viros antiquitate ipſa venerabiles, vt qui minimũ mille annis ante exortas cõtentiones noſtras floruere, vt ab alterutris corrupti eſſe non potuerint. Illi ergo cum noſtri ſint vt fatemini, & Scripturam pro nobis interpretentur, quod negare non poteſtis, veſtroſque errores in antiquiſſimis hæreticis iampridem damnatos iugulent, vtique victi confectique iugulum datis, & patribus veſtro teſtimonio, & ſcriptura, patribus ipſis teſtibus, deſtituti eſtis. X. *Patres docẽt ad quos Scriptura pertineat.*

EADEM nobis eſt cum Iudæis, ac Iudaizantibus concertatio; obtrudunt Hebraicam veritatem, nos eam à nobis ſtare contendimus; illi vero pernegant, & nos ad Hebræos codices, & lexica, quæ Chimius neſcio quis dolo malo architectatus eſt, prouocant, ea tantum ſacroſancta haberi volunt, quæ ipſi habent. Nos Iudæos repudiamus, vt hoſtes Chriſtiani nominis infeſtiſſimos, contendimus multa paſſim loca ab iis abraſa, multa leui punctorum, apicum, ſimillimarum literarum permutatione deprauata, & in alienũ ſenſum traducta; illi calumniam vociferantur, loca proferimus, corrupta contendimus, corrupta negant. Si nemo in ſua cauſa iudex eſſe debet, quo maxime modo fraudis iſtos conuincere poſſumus, quam Septuaginta virorum interpretationem, & teſtimonium proferendo, quos conſtat à Iudæis ipſis, Philone ac Ioſepho habitos eſſe ſapientiſſimos, & linguæ vtriuſque ſapientiſſimos; & omnino eiuſmodi viros, vt cauſam cur mentiri in re tanta vellent, & fauere Chriſtianis, tribus fere ſeculis poſtea naſcituris, nullam prorſus habuerint. XI. *Septuaginta litem inter nos & Hebræos dirimunt.*

CVM ergo id legimus in Septuag. quod cum Hebræo textu cõſentire non poſſit, quod ſane rarius contingit, (ſi modo fateri volumus, vt debemus, Septuag. non verba verbis appendiſſe, ſed plerumque in re obſcura paraphraſin, aut breuem expoſitionẽ pro verbi interpretatione attuliſſe, [b] imo etiã dictante eodem Spiritu S. nonnulla addidiſſe, tanquam prophetas quæ futuris ſeculis vſui forent,) id tamen ſi contigerit, id vero ab aduerſariis noſtris Hebræis corruptum vel mutilatum, aut falſa interpretatione vitiatum, ſine vlla dubitatione contendimus: Loca pleraque proferunt Leo Caſtrius, Alphonſus Salmeronus, Bellarminus, Gordonus, alij, quæ breuitatis cauſa prætermittimus. Quanto, inquit Leo, [c] metiendũ eſt precio, quod quoties inter noſtros & Iudæos, de intellectu ſcripturarum orta eſt concertatio, à 70. Iudæis ſtatim pugna dirimitur, qui ſecundum nos litem dant, & Iudæos damnant ſemper; quod quoties Iudæi robuſtiſſima illa argumenta, quæ inſolubilia maiores noſtri appellant, nobis è manibus extorquere conantur, & inuertere & obſcurare, & alio deflectere, Septuaginta ſemper nobiſcum faciunt, refellunt XII. *Et nobis adiudicant.* *Loca ab Hebræis corrupta.* b vide Præfat. 3. Tom. n. 11. 12 16. c c. 1. diſput.

Iudæos & cæt. quæ pluribus ille perſequitur, vir non ſolum Græce, atque Hebraice peritiſſimus, ſed in hoc certaminis genere primipilus: vt qui Græcos, Hebræoſque codices, pro egregio in fidem Catholicam zelo, diligenter excuſſerat.

XIII. *Obiectio de Græca editione vitiata.*

Habemvs igitur contra Hebræos, duos & ſeptuaginta teſtes, quibus & illi fidere merito deberent, propter fauorem generis, & vtriuſque linguæ peritiam: & nos nullam eos reiiciendi cauſam habemus; quibus patres omnes fauent, quibus Apoſtoli ipſi atque Euangeliſtæ, atque ipſe Chriſtus Dominus patrocinatur, dum ſcripturam vix, niſi ex ſeptuaginta interpretatione, proferunt, vt paulo ante dicebamus.

Reſponſio prior.

Recte tu quidem iſta, inquies, ſi verſio Scripturarum in græcam linguam ea manſiſſet, quæ primũ edita fuit: verum nunc alia omnino videtur ab ea, quæ quondam fuit; non pauca ex Aquila, Symmacho, Theodotione irrepſere, ſublatis obelis & aſteriſcis; multa à ſciolis addita, detracta, mutata, quod variæ paſſim lectiones probant. Reſpondeo primum. Id fortaſſe negari non poſſe; eam enim ſibi cauſam fuiſſe Hieronymus fatetur, grauem nouæ interpretationis laborem ſubeundi, vt alia fidelis editio, ex incorruptis Hebræis cuderetur, quæ propius verborum ipſorum vim ſectaretur; vt vtriuſque ſubſidio, Iudæorum atque Hæreticorum perfidia reuinceretur; dum ex vna editione verba fidelia, ex alia ſententiam fidelem educimus.

XIV. *Manere eandẽ verſionẽ, licet alicubi corruptam.*

Deinde quam multa in Cicerone, Virgilio, Homero, Demoſthene deprauata ſunt? docent id tam multa ſcholia & coniecturæ criticorum, tot variæ lectiones, nec vbique conſentientia exemplaria. Quis propterea aut libros de oratore M. Tullio, aut Æneidem Virgilio conatur eripere, Philippicas Demoſtheni, Homero Iliadem, aque Odyſſæam? Quod ſi Euangelia ipſa pro veris Euangeliis agnoſcimus, quæ pro talibus ab Eccleſia agnoſcuntur, nonne Eccleſia nobis Septuag. virorum interpretationem proponit, quaſi eorum opus, vel certe quod ad id, quam proxime accedat? an propterea ſpurium dicendum, quod aliquibus in locis non ſatis emaculatum eſt? quod tandem opus hac ratione authori ſuo relinquatur? Neq. exiſtimandum eſt vltro Iudæos corrumpere voluiſſe 70. ſi quando in gypſatas eorum manus incidere, niſi odio Chriſtianorum, in locis, quæ Chriſto & Chriſtianis fauebant: quota autem ea pars eſt ſacrorum bibliorum, & quam multa etiam fauebant, quæ illis erant occulta?

Nec multa eius eſſe vitia.

XV. *Idem ex aliis verſionibus confirmatur.*

Nonne innumeras apud patres ſententias ex ſeptuaginta citatas reperias, quas Septuag. qui nunc habentur præ manibus, fideliſſime repræſentant? quota denique pars eſt, quæ Theodotionis, Aquilæ, Symmachi dici poſſit? Imo illud inſigne argumẽtum eſt integram 70. verſionem conſeruatã, quod paſſim in S. Hieron. aliiſque patribus, & in eius operis ſcholiis legimus, quomodo talis ſententia apud Aquilam, Symmachum, ac Theodotionem legatur. Sed hiſce de rebus nonnulla iam in Præfatione tertii tomi diximus, & plura in editione 70. reperies, Xiſti quinti pontificis maximi autoritate Romæ, tam Græce quam Latine excuſa, in qua, *Volumus*, inquit pontifex, *& ſancimus ad Dei gloriam, & Eccleſiæ vtilitatem, vt vetus Græcum Teſtamentum iuxta Septuaginta, ita recognitum & expolitum, ab omnibus recipiatur, & retineatur, quo potiſſimum ad Latinæ Vulgatæ editionis, & veterum ſanctorum Patrum intelligentiam vtantur.* Nos autem ad ea, quæ magis ad hiſtoriam, noſtrumque penſum pertinent, conuertamus orationem.

XVI. *Quando facta ſit hæc verſio. Qui ante Philadelphũ velint.*

Primvm autem inquirendum videtur, quo tempore hæc ſacrorum voluminũ interpretatio à Septuaginta duobus Iudæis facta fuerit. Qua de re ſententias aliquot reperio, quarum quæ certiſſima ſit non facile ſtatui poteſt. Et in primis duæ ſunt extremæ ſententiæ, ſi non tamen ſententiæ, & non potius lapſus memoriæ dicendæ ſint eorum, qui extra Philadelphi tempus hanc interpretationem factam videntur exiſtimaſſe. Nam ſanctus Irenæus [a] Ptolemæum Lagidem memorat, qui Hieroſolymis interpretes Alexandriã euocarit. Theodoretus, cuius orationem recitat Eugubinus in libello de Editione Vulgata, & Leo Caſtrius in diſputatione de Tranſlationibus factæ Scripturæ. [b] Eam orationem Theodoretus ita concludit. Prima hæc tranſlatio facta eſt ante trecenteſimum primum annum, [c] ante aduentum cum carne ad nos Dei Verbi, & D. noſtri Ieſu Chriſti. Quæ chronologia requirit annum Ptolemæi Lagidæ vigeſimo tertio priorem.

a l. 3 c. 25.

b c. 11. p. 22. edit. Salmant.

c πρὸ τριακοσίων πρώτου &c

a l. 1. Strom 350. græ. lat.

XVII. *Et ſub Ptol Lagida.*

LAXIOR eſt ratio temporis Clementis Alex.[a] qui non multum ab Iren. diſſentiens, verſas ait fuiſſe Script. & legis, & prophetarum ex Hebr. ſermone in linguam græcam tempore Ptolemæi Lagi filii, aut vt dicunt nonnulli tempore eius qui cognominatus fuit Philadelphus, cum maximam ad eam rem contuliſſet diligentiã Demetrius Phalereus &c. Anatolius autem in canonibus Paſchalibus apud Euſebium in hiſtoria Eccleſiaſtica, [b] vtrique principi id attribuit; ſignificans rem à patre ſuſceptam, à filio fuiſſe perfectam. Huc pertinet Ioannes Mariana, qui in opuſculo pro editione vulgata, [c] ait Septuag. diuinos libros græce interpretatos trecentis amplius annis ante Chriſti ortum, iuſſu Ptolemæi Philadelphi regis Ægypti. Reſpexit vtique Mariana ad Theodoretum. Verum trecenti anni ante Chriſtum cum Philadelpho congruere non poſſunt. Philadelphus enim citra non vltra trecenteſimum annum ante Chriſtum regnauit.

b l. 7. c. 26.

c ca. 8.

XVIII. *Qui poſt Philadelphum.*

ALTERA extrema ſententia manifeſtus eſt memoriæ lapſus Iuſtini martyris, cum inquit Ptolemæum ad Herodem, tum in Iudæa regnantem miſiſſe huius interpretationis cauſa. Quæ fuit quibuſdam cauſa exiſtimandi, nec ab ea opinione abhorret Mariana, [d] nouam tranſlationem, tempore vltimi Ptolemæi factam. Præſertim cũ Iuſt. idem in cohortatione ad Græcos, eius quæ à Sept. facta eſt, copioſe meminerit. Et in hac poſteriore geminæ legationis mentio ſit, qua primum libri petiti & impetrati ſunt, deinde exorati interpretes. Verum hæc infirma ſunt, & facile refelli poſſunt. Itaq. Scaliger, pro ſua in ſanctos patres reuerentia, eum & temporũ & hiſtoriæ ignorationis accuſat. Modeſtius Langus interpres & Sylburgus, eadẽ licet fuligine tincti, memoriæ lapſum agnoſcunt, & Herodi regi Eleazarum pont. ſubſtituẽdum putant; quod Perionus in eundẽ Iuſt. locum ante notauerat: & poteſt duplex illa legatio ad Eleazarum à Ptol. mitti, vt Epiphanius habet, [e] & in vnam breuitatis cauſa conſtringi narrationem. Huc etiam pertinet S. Chryſoſt. qui ait Septuag. ante centum & amplius annos dominici aduentus Scripturam interpretatos eſſe.

in 1. Apolog.

d ibid. ca. 14.

ἀνιστορίας γενεαλογιαι.

e l. de pōder. n. 10. & 11.

Hom. 5 in c. 1 Math.

XIX. *Qui eius tempore.*

DENIQVE cæteri omnes antiqui recẽtioreſq. in Philadelpho cõſentiunt. Sed quadruplex eſt circa eum chronol. Quidam enim hanc interpretationem principio regni eius attribuũt, primæve decadi, alii, ſecundæ aut tertiæ, nonnulli deniq. fini, poſtremiſve annis regni eius. Ad quam tamen claſſem S. Athanaſium in Synopſi referam, non habeo: apud quem licet Philadelphum notet, ducentos tamen & 30. tãtum annos intermedios ponit inter hanc verſionem, & Chriſti Domini aduentum; cum ab hoc anno ad Chriſti Domini ortum 278. annos numeremus.

forte ex pro σ. ſcriptum fuit, 230. pro 280.

Primo decennio.

Sit ergo tertia Euſebii ſententia, qui in Chron. annũ 3. Philadelphi hac hiſtoria inſigniuit. Etſi enim manuſcripti codices nonnihil varient, omnes tamen ad hæc initia eandem referunt, quæ videtur etiam fuiſſe Anatolii ſententia, vt paulo ante ſignificauimus: eamque ſequitur Baronius [f] cum ait hanc interpretationem diuino conſilio elaboratum 280. annis ante Chriſti aduentum; eademq. videtur eſſe Ioſephi [g] & Ariſtæi. Nã vterq. in epiſtola Philadelphi ad Eleazarum ſcribit illum cum primum adeptus eſt principatum liberaſſe Iudæos captiuitate, idque eo fine, vt libros ſacros, & eorum fidos interpretes facilius impetraret.

f 1. an. Chr. 231. n. 17.

g l. 12. c. 2.

XX. *Confirmatur hæc ſententia.*

NEQVE obſtat huic ſentẽtiæ, quod Scaligero veriſimile non ſit Ptol. regni ſui initiis ad bibliothecam potius inſtituendam, & libros conuertendos, quam ad res ipſius regni, quæ erant ex iuſta fratrum æmulatione turbatæ, animum applicuiſſe. Verum turbæ fuerunt modici tmeporis: & hoc opus neque operoſum ipſi regi fuit, neque diuturnum. Epiphanius qui anno 7. Philadelphi hanc verſionem factam habet. & nõ 17. vt ex Græco textu conſtat, huius ſententiæ eſt. Numerat autem ab anno 7. Philadelphi vſque ad mortem Cleopatræ annos 249. qui numerus à 7. abſoluto ad finem Cleopatræ in noſtra chronol. exacte reperitur. Nam ſi anno mũdi præſenti addas, 429. peruenies ad annũ quater milleſimum vigeſimum quartũ, quo anno Cleopatra regnare deſiit, & regnum Ægypti exciſum eſt. Anno porro 7. ſubſcribit Leo Caſtrius, & qui textum græcum Euſebii conſuluerunt.

l. de pond. & menſ. n. 12.

3775
249.
4024.

XIX. *Qui ſecũdo, id eſt anno ſecundo.*

QVARTA ſententia huic propinqua eſt, atque affinis, ſed nititur corrupto loco Epiphanii, [h] vbi annus decimus ſeptimus latine pro ſeptimo græco vertitur. Qui error pleroſque induxit in fraudem Temporarium, Functium, Caluiſium, Beroald. Buntingum, Codomanum, ſectarios; Atque adeo è Catholicis Bellarminum, [i] & Iuſtum Lipſium, in libro de Bibliothecis. Quam verſionem, ſiue Græci textus

l. de Tranſlat. c. 32.

h l. de põd. n. 12.

i to. 1. l. 2. c. 6 ca. 2.

emendationem non improbat noſter Dionyſius Petauius, qui nuper de S. Epiph. & vertẽdo, & notis illuſtrando præclare meritus eſt. Non improbat, inquam, quod anni 249. non à ſeptimo Phil. ſed à decimoſeptimo conſurgant: ſed illi 10. anni non addendi ſunt Philadelpho, ſed Cleopatræ, cui Epiphanius tribuit annos duos & 30. detrahendi, iuxta Euſebii, & cæterorum chronologiam, qui duos ad ſummum & viginti annos Cleopatræ tribuunt.

XXII. *Qui tertio decennio.* Qvinta opinio tertium decenniũ amplectitur. Nam Ariſtæas & Ioſephus, [a] ex quibus Freculphus, [b] tradunt eodem die Septuag. Alexandriã ad regem perueniſſe, quo is nauali prælio Antigonum vicerat. Sigonius autem in lib. de Temp. Athen. in annum 3. Olymp. 129. qui eſt Philadelphi 25. eam referre videtur, cum ait Antigonum Gonatam Athenienſibus bellum intuliſſe, atque Athenas maritimis ac terreſtribus copiis oppugnaſſe; Philadelphum autem, Patroclum cum claſſe Athenienſibus ſubſidio miſiſſe: feliciter autem pugnaſſe prædicti teſtantur. Innuit etiã inſulæ nomen, quæ inde Patrocli dicta videri poteſt, propter pugnam ab eo duce ad illam commiſſam; aut potius propter inſulam à Patroclo tum occupatam, & contra Antigonum Demetrii filium muro, & vallo munitam, vt inquit Pauſanias initio libri primi. Sed ipſe lapſus memoria Pauſanias Ptolemæum Lagi pro Philadelpho poſuit. Libro autem tertio, vbi de hac expeditione agit, eamque collocat ſub rege Spartanorum Areo Acrotati filio, nullam Patrocli vel Ægyptiorum victoriam memorat, neque diſtinctius tempus notat. Fit nihilominus ex hac hiſtoria non parum probabilis iſta ſententia.

[a] l. 12. c. 2. [b] t. 1. l. 5. c. 1.

p. 87. græ.

XXIII. *Qui quarto, &c.* Ad ſextam claſſem, poſtremoſque Philadelphi annos pertinet Africanus, ſi Scaligero credimus, [d] qui hanc interpretationem coniicit in Olymp. 132. hoc eſt annum Philadelphi 35. aut etiam vlteriorem: quod rectum minime dubitamus, inquit. In eadem eſt naui Ludouicus Viues, qui huic negotio operã dediſſe putat Philadelphum, cum iam ætate maturior morbis afflictaretur, & procul à bellis eſſe cogeretur. Idem ſentit Torniellus, ſub annum 56. regni Græcorum, & Petrus Galatinus, qui anno circiter 250. ante Chriſti natiuitatem hanc hiſtoriam contigiſſe putat, qui eſt Philadelphi 36. nos nihilominus in anno ſeptimo Phil. abſoluto, vel octauo ineunte hæremus; quoniam tota illi chronologia noſtra cohæret: ad quam ſententiam probabilitate proxime accedit, quæ 25. Philadelphi elegit, cui tamen ætas Demetrii Phalerei videtur officere; quem Laertius ait cœpiſſe adminiſtrare Rempublicam eo tempore, quo Harpalus Alexandrum fugiens Athenas venit, id contigit ſub mortem Alexandri Magni, id eſt ante annos quatuor & triginta. Et de tempore hactenus, nunc rem ipſam videamus. Ad quam primum cauſa verſionis huius, & occaſio pertinent, tum perſonæ quæ huic toti negotio interuenerunt: deinde rei geſtæ modus: poſtremo quid ab eis conuerſum fuerit in ſacris Bibliis.

Concluſio.

[d] in an. Euſeb. 1734. ſ fi. in l. 18. de ciuit c. 42. an. 352. 6. æt l. 1. c. 3 de arcanis.

XXIV. Cavsam tradit Euſebius in Præparatione Euangelica, quam ex noua, fideli, atque eleganti Vigerii noſtri verſione profero. Sic autem habet.

l. 8. c. 1.

Cum felix illud tempus inſtaret, quo ſalutaris huius Seruatoris noſtri doctrinæ lex, ſub Romanis Imperatoribus in cunctos ſeſe homines longe lateque diffunderet, adeoque præcipua tum quædam ratio poſtularet, vt quæ de ipſo extarent oracula, necnon Hebræorum illorum vita, & religioſæ diſciplinæ leges, quos Deus ipſe longe chariſſimos habuiſſet, cum tot ex ſeculorum interuallo patrii ſermonis integumentis clauſæ latuiſſent, cæteris tandem aliquando nationibus, quæ poſtmodum in cognitionis diuinæ communionem vocandæ erant omnibus paterent: Deus ille tantorum honorum author, diuinæ ſcientiæ vi futurum intuitus, ſingulari egit prouidentia, vt quæ de venturo paulo poſt generis humani Seruatore, eodemque Doctore futuro prædicta iam olim eſſent, ea demum accurata explicatione patefacta, & publicis in bibliothecis collocata, cunctorum in lucem venirent, immiſſa hac Ptolemæo Regi mente diuinitus; nimirum vt quædam quaſi penus eſſet, vnde illa poſtmodum in populorum omnium vſum, fructumque promerentur.

Diuina prouidentia.

XXV. *Iudæorum inuidia.* Enimvero *quorum aliter nulla nobis vnquam à Iudæis, ſuorum nobis oraculorum cognitionem inuidentibus, copia fieret, eorum diuino conſilio prouiſam interpretationem accepimus, atque ab illis ipſis, qui plurimum apud eos cum prudentia, tam gentilitiarum quoque literarum ſcientia præſtabant elaboratam.* Eadem eſt de Iudæorum inuidia, ac malignitate in Chriſtianos Diui Irenæi ſententia. *Quiquidem*, Iudæi, ait, *ſi cognouiſſent nos futuros, & vſuros his teſtimoniis, quæ ſunt ex Scripturis, nunquam dubitaſſent ipſi*

Occasio svsceptæ versionis.

ipſi ſuas comburere ſcripturas, quæ & reliquas omnes gentes manifeſtant participare vitæ; & eos qui gloriantur domum ſe eſſe Iacob, & populum Iſrael exhæredari oſtendunt è gratia Dei. Sed Eleazarus etiam pont. vt mox dicemus in epiſtola ſua, ad Philadelphũ ſatis oſtendit, ægre ſe literas ſacras communicare, præterq, ingenium facere, ſed beneficientiæ ipſius reſiſti non poſſe. Non recte ergo Ioſephus, [a] ait Ptol. ſacros libros petenti Eleazarum non inuidiſſe hanc vtilitatem, *reclamaturus omnino*, ait, *niſi conſuetudinem haberemus à maioribus acceptam res bonas, & honeſtas celare neminem.*

a in præfat. l.1.ant.

XXVI. *Occaſio verſionis eius.*

Occasionem Ariſtæus & Ioſephus, ex quibus cæteri omnes, afferunt cupiditatẽ Philadelpho diuinitus iniectam excitandi nobiliſſimam Alexandriæ bibliothecã, cuius cum præcipuum ornamentum futuri crederentur Iudæorum libri, quos ipſi diuinos profitebantur, & ſummo ſtudio conſeruabant, nec in vulgus patiebantur efferri, Ptolemæus collato in Iudæos ingenti beneficio, vim eis ſapienter iniecit, vt ſacros libros in Græcum idioma vertendos præberent, atque adeo peritiſſimos probatiſſimosq. interpretes, qui eam curã fideliter ſuſciperent, feliciterque conficerẽt. Id beneficiũ fuit libertas 120. milliũ Iudæorum, qui tum in Aegypto ſeruiebant, vt author eſt Ioſephus, [b] ex eoque Euſeb. eo magna ex parte à Ptolemæo Lagi abducti: quam libertatem Ariſtæas impetrauit, ſapienter vſus deſiderio, quo Rex erga libros Iudaicos ferebatur. Sed rem ex fonte ipſo petamus, Ariſtæa videlicet, ex quo ad verbum pene Ioſephus.

b l.12.c.2. init. in chron.

XXVII. *Bibliotheca Philadelphi.*

Demetrivs, inquit ille Phalereus cum eſſet diligenti ſtudio, multa & varia impendit, ad colligendos, ſi quo modo fieri poſſet, omnes totius orbis libros. Nam & emptionibus & deſcriptionibus librorum à ſe procuratis ſtuduit, quantum in ſe eſſet regis perficere voluntatem. Ex quo præſentibus nobis interrogatus, quot iam myriades librorum adeſſent, adſunt rex ait vltra viginti, ſed breui efficiã, vt reliquis adimpleãtur 50. quæ ſunt quingenta millia. De numero conſentiunt Ioſeph. & Euſ. . At Epiphan. *Cum libri, ait, vndequaque accumularentur, interrogauit Rex eum cui Bibliothecam commiſerat quadam die, quotnam eſſent libri in Bibliotheca collecti. Ille vero regi reſpondit. Iam quidem*, ait, *ſunt quinquaginta quatuor millia librorum, & octingenti plus minus*; ſic Epiph. vtris potius credendum ſit, iudica lector.

l. de pond. & menſ.

XXVIII. *Librorum eius numerus varius.*

Certe immanis mihi videtur ille numerus, idemque viſus eſt Georgio Cedreno qui, totam illam ſummam ad centum millia voluminum contraxit, multoque magis Iſidoro, qui ad ſeptuaginta millia librorum, Freculpho [c] qui ait Demetrium reſpondiſſe, 20. millia iã adeſſe, paulo poſt vſque ad 50. millia poſſe peruenire, myriadibus in chiliades conuerſis. Ammianus tamen Marcel. l. 22. ait bello Alexandrino ſeptingenta librorum millia Cæſare Dictatore conflagraſſe; quem numerum apud A. quoque Gellium leges: [d] nimirum poſteriores reges bibliothecam amplificauerant. Eum minuit Seneca non parum, l. de Tranquil. c. 9. cum ait quadringenta millia librorum Alexandriæ arſiſſe. Fortaſſe autem libros intelligit opuſcula diuerſi fere argumenti, qualia in veteri teſtamento duo ac 20. ab Hebræis, Epiphanio, Hieronymo memorantur, qualia à Laertio, Theophraſti, Ariſtotelis, Demetrii, & aliorum, multa millia recenſentur.

c t.1.l.5.c.1. li. 22.

d l.6.c.vlt.

XXIX. *Demetrius monet de libris Hebraicis.*

Pergit autem apud Ariſtæã Demetrius relatum ad ſe Iudæorum leges dignas eſſe quæ deſcribantur, & in tuam bibliothecam, ait, ſeponantur. Tum rex; Quid ergo eſt, ait, quod te id facere prohibet, cum tibi omnia quæ ad huius rei procurationem faciunt, ſint commiſſa? cumq. Demetrius eas interpretatione indigere reſpõdiſſet, propter characterum & linguæ ab Ægyptiaca, Syriaca & Græca diuerſitatẽ. Rex dixit ſe ad ſummum ſacerdotem Hebr. ſcripturum, vt prædicta perficerẽtur. Hæc ibi, quæ nonnihil à Ioſepho variantur. Hic Ariſtęas ratus eſt adeſſe tempus agẽdi cum rege, de liberandis Hebræorum captiuis, qui in Ægypto ſeruiebant, quos Ptol. Lagides adortus partes Cœleſyriæ & Phœniciæ, partim in colonias traduxerat, partim captos adduxerat: paſſimque terrore iniecto ita ſubiugarat omnia, vt ad decem myriades ex Iudæa in Ægyptum abduceret. (Ioſephus 11. myriades poſuit, interpres vero addidit etiam duodecimam. Euſebius fideliter reddidit Ariſtæam.)

XXX. *Ariſtæas petit libertatem Iudæorum.*

Aristæas ergo regem monet prouidendum eſſe, ne turpe ſit beneficium diuinæ legis, eiuſque interpretationis à Iudæis petere, quorum multa millia premat ſeruitute: præſertim cum idem Deus, ait, qui ipſis legẽ dedit, te tuumq. regnũ feliciter gubernet. Itaque ſuadet, vt eos ſeruitute liberatos dimittat, ad quam liberalitatem

impetrandam. Andreas quoque & Soſibius deprecatores non irriti acceſſerũt Nã rex 20. drachmas, & non 120. vt habet Ioſephus, nam εἴκοσι legitur in Græcis etiam manuſcriptis. Timuit nimirum Ioſephus ne nimis vilia Iudæorũ capita Romanis haberentur, ſicut olim Aegyptiis. Ergo rex 20. drachmas de ſuo pro ſingulis corporibus, edicto propoſito numerari iuſſit, quæ pecunia ibidem vltra quadringenta talenta perueniſſe dicitur. In ære Gallico cum vncia argenti ſit 55. ſolid. & drachma ſit eius octaua pars, tota ſumma aſcẽdet ad 687. millia Franc. & inſuper quingenta: quæ ſunt talenta Heb. argentea 166. & duæ tertiæ, quarum ſingula ſunt 4125. Franc. ex ſententia Epiphanii. Ipsũ edictum, ne longiores ſimus, apud Ioſe. & Ariſt. leges.

XXXI. *Demetrii ad regem libellus ſupplex.*

HIS peractis iuſſit Rex Demetrium ſcripto comprehenſam ſententiam ſuã offerre, de libris Iudæorum deſcribendis, quæ fuit epiſtola, aut ſupplex ad eum libellus. Nam nihil inconſiderate, ait Ariſtæas, aut temere, ſed omnia ex mandato, & cũ magna diligẽtia apud hos reges adminiſtrãtur. Prima ergo hæc cauſa eſt cur ſcripto cum rege etiam præſente ageretur, quo pertinet illud poëta. *Quaſi regem adiri ſolere eum aiunt per epiſtolam*, vt omnia diligẽtius eſsẽt pręmeditata, vt ait Ioſephus. Spectabat id quoque ad venerationem regiam; denique in rebus maioris momẽti, quæ ad poſteritatis notitiam eſſent peruenturæ, ita diligentius fidei hiſtorię, ac veritati cõſulebatur. Illud autem in epiſtola Demetrii, quæ apud Ariſtæam & Ioſephum legitur, videtur obſcurius, quod ait legum Iudaicarum libros, quæ lingua conſtant, literiſque Hebraicis, negligentius eſſe conſcriptos, nec ita vt reipſa ſe habent, proptereaque regiam deſiderare prouidentiam.

XXXII. *Qui libri ſacri dicũtur ſcripti negligẽtius*

MIRVM ſane videri poſſit negligentius conſcriptos, aut habitos à Iudæis libros ſacros, & oportuiſſe, vt accedente regia prouidentia, diligentius accurati haberentur; cum, vt conſtat ex iis, quæ ex ipſomet Ioſepho dicemus, ſcripti eſſent hi libri in mẽbranis politiſſimis, & quidem literis aureis. Itaq. libenter aſſentior Leoni Caſtrio, dicenti à Demetrio ſignificatum eſſe Hebræorum libros non exacte eſſe cõſcriptos, neq. ita vt res exigebat, vti in græca, latináue lingua contingit; eo quod partim vocales deeſsẽt, & diuinandũ eſſet, quibus motionibus adhibitis vocabula legi oporteret; partim conſonantes aliquæ quieſcerent, atq. abundarent. Hanc ergo Hebr. linguæ proprietatem Aegyptii, ipſeque Demetrius negligentiæ Iudæorum non conſilio, aut idiotiſmo tribuebãt, volebantq. regiam his curã accedere, qua fieret vt conuerſis in Græcum idioma Hebr. libris, facilius eſſet hebræa ex Græcis legere, atque intelligere, cum Septuag. quomodo legenda eſſent, ex ſua verſione indicaſſent. *In diſput. de Trãſlat. ca 31.*

XXXIII. *Magni fiebant ab Ethnicis.*

Ex hoc porro loco idem Caſtrius contendit Septuag. inuentores eſſe punctorum, ſiue motionum; quibus Hebræa legi nunc ſolent. Certe Chriſtus Dominus cũ meminit apicum legis, puncta iſta vocalia iam excogitata fuiſſe innuit. Addit deinde Demetrius, quæ doceant, quo in pretio ſacræ literæ apud Ethnicos ipſos forẽt. Rectum inquit fuerit, & hos libros accurate elaboratos, extare inter tuos, quia hæ leges & ſapientiores, & ſanctiores ſunt aliis, vt quæ ſunt diuinæ. Hoc enim cum alii Scriptores poetæ, tum hiſtorici omnes abſtinuere à mentione, & librorum iſtorum & virorum illorum, qui ſecundum leges has adminiſtrarunt, & adminiſtrant Rempub, quia vt Hecatæus Abderites aſſerit, plane ſanctam quandam & venerandam contineant in ſe ſententiam, & contemplatiorem. Sic ipſe. At ſi Hecatæus meminit, quomodo nullus meminit? Adde quod Ioſephus paſſim in Antiquitatibus, & in libris aduerſus Apionem, multos ſcriptores, Græcos, Aegyptios, Chaldæos memorat, qui rerum Iudaicarum meminerunt. *ἁγνὴν εἶναι καὶ σεμνὴν ὡς τούτους θεοσεβεῖν.*

XXXIV. *Habet Demetrius ſcribi ad Eleazarũ.*

SI *ergo viſum fuerit tibi rex*, ait Demetrius concludens epiſtolam ſuam, *ſcribetur ad principem ſacerdotũ Hieroſolymis, vt mittat ad te ex quaque tribu ſex viros maxime honeſtate vitæ, ſenio & prudentia legum ſuarum præſtantes: vt ita ex pluribus per diligentem examinationem nacti conſentientem & accuratam interpretationẽ hos libros præclare, vt & rei ipſius, & tuæ voluntatis dignitas poſtulat recondamus.* Ea relatione facta iuſſit Rex ad Eleazarum iſtis de rebus ſcribi, & indicari factam redemptionem captiuorum, cui liberalitatí adiecit & alteram. Miſit enim ad confectionem craterarum, phialarum, menſæ, & vaſorum libationum auri 50. talenta, argenti, 70. & pretioſorum lapidum ingentem numerum. Iuſſit præterea fiſci præfectos facere artificibus copiã eligẽdi, quæ vellẽt, & de pecunia expendere ad ſacrificia, & res alias ad talẽta centũ. Ita Ariſtæas, & Ioſephus; niſi quod hic imprudens argenti talenta 70. prætermiſit.

XXXV. *Regis ad Pontificem epiſtola.*

Regis autem epiſtola ad pontificem breuis eſt, in hæc verba. *Quoniam contigit, vt multi ex Hebræis incolerent regionem noſtram, quorum alij Hieroſolymis abducti ſunt à Perſis, cum illi rerum potirentur.* Plerique nimirum Iſraelitæ in tot rerum, atque bellorum turbis, in Ægyptum, regionem cæteris quietiorem, ex Perſide & Chaldæa defluxerant; vt minus mirum ſit aliquot é ſingulis tribubus poſt modum Hieroſolymis inueniri potuiſſe: ſimul autem captiuitatis inuidiam rex à patre ſuo in Perſas, Chaldæoſue deriuat, ſcribens ad Iudæum; cum ſupra in decreto libertatis, nullam alienigenarum, ſolius patris mentionem fecerit. Addit nihilominus alios Hebræorũ captos, cum patre ſuo in Ægyptum perueniſſe. *Ex quibus*, inquit, *ille multos ſelectos in exercitum, & ad militiæ vſum ſtipendiis amplioribus recepit. Et quia illos priores iudicabat plurimos eſſe, his loca ad præſidia munita commiſit, ne Aegypti populus ſibi ab illis timeret.*

XXXVI. *Iudæi in caſtris, ac præſidijs Aegypti.*

Negationem quoque, in poſtremis hiſce verbis, habebãt Græci codices tam editus, quam manuſcriptus. Apertaque eſt ſententia timuiſſe regem ne Aegyptii multitudinem alienigenarum ſuſpectam haberent, ne res nouas molirentur, aut ad aduerſarios, cum ſeſe res daret, deficerent, neque à paucioribus, aut non multo pluribus Aegyptiis facile in officio retineri poſſent. Itaque regẽ eos, à quibus nihil ſibi ipſe timeret, in varia præſidia diſpertitum eſſe. At Ioſephus negationem ſuſtulit, vel non inuenit; ait enim id à rege factum vt terrori eſſent indigenis. Alius quoq. interpres Ariſtæi, vt inſoleſcentes, inquit, Aegyptios compeſceret. Neque ſane abſurdum eſt Ptolemæum Lagidem, nouum in Aegyto regem atque alienigenam, etſi beneuolentiam indigenarum multis ſibi modis obligarat, ſeſe tamen per alienigenas, quorum fidem didiciſſet eſſe pertinacem, tutiorem in omnem euentum reddere voluiſſe: præſertim in magna ciuium ſuorum Macedonum paucitate, & vicinitate Iudæorum. Prior tamen ſimplicior videtur & certior, hæc autem nonnihil à Ioſephi ambitione ſuſpecta.

XXXVII *Philadelphus bene de Iudæis meritus.*

ὑπὲρ δέκα μυριάδας.

Pergit Philadelphus. *Nos vero regni adminiſtrationem conſecuti, cum aliis omnibus exhibemus nos humaniores, tum vero præcipue ciuibus tuis, quorum vltra centum millia captiuitate liberauimus, perſoluto ſingulis dominis idoneo pretio. Simul etiam corrigimus, ſi qua ex impetu multitudinis perperam ſunt acta. In quo perſuaſum habemus nos pie agere, & offerre munus animi grati magno Deo, qui regnum nobis in pace, maximaque gloria toto terrarum orbe conſeruauit.* Quis aliam uocem à Chriſtiano principe deſideret? vide etiam humanitatem. *Præterea ætate & viribus valentiores in exercitum recepimus: qui vero idonei eſſent, vt circa nos verſarentur, illos dignos iudicauimus, quibus aulæ noſtræ negotia committeremus. Sed cum non ſolum his cupiamus gratificari, ſed omnibus etiam Iudæis, qui in toto terrarum orbe verſantur, atque adeo illis qui in poſterum ſunt futuri, conſtituimus legem veſtram ex Hebraica lingua in Græcam interpretatione traducere, vt hæ leges veſtræ, cum aliis regiis libris, in noſtra bibliotheca reperiantur.*

Vbique gẽtium, etiã in futurum

XXXVIII. *Iudæi ignari linguæ Hebr.*

Eleganter beneficium non à Iudæis accipere, ſed eiſdem velle conferre præ ſe fert, & eorum vtilitati non propriæ curioſitati, aut delectationi ſeruire velle. Gratificabatur vtiq. Iudæis, quorum pars maxima, quæ Aſiam, Aegyptum, Græciã incolebat, in Hebræa lingua noui erant atque peregrini, vtpote in illis nati educaque prouinciis, eamque diſcebant ex libris, quemadmodum nos græcam, & latinã & multo magis Hebræam. Ea vero vtebantur quæ materna erat, græca præſertim, quæ tum latiſſime patebat, ex qua Helleniſtæ dicebantur; cum Ethnici & infideles vt plurimum in nouo teſtamento Hellenes, id eſt Græci dicerentur. Iudæi ergo Helleniſtæ græcis bibliis in ſuis ſynagogis vtebantur: itaque Philo perpetuo, Ioſephus pene ſemper veſtigiis Septuaginta interpretum inſiſtit, & cæteri totis ducentis & 78. annis ante Chriſtum vſi ſunt, & deinceps, vſque ad tempora Iuſtini martyris, ac Tertulliani, vt ex eorum libris apologeticis aperte conſtat: donec intellectum eſt ea verſione Iudæorum impietatem conuelli, & ſacroſanctam in Chriſtum fidem eorum interpretum teſtimoniis roborari.

ἑλληνισταί. Act. 6. 1. ca. 9. 29. & ca. 11. 20. Ἕλληνες. Ioan 7. 35. c. 12. 20. Act. 16. 1. 3. &c. vide Præfat. 1 2 n. 16

XXXIX. *Rex petit interpretes, cum libris ſacris.*

Reddamvs reliquam epiſtolam. *Præclare itaque, & pro dignitate inſtituti noſtri feceris, ſi ad nos miſeris electos ex quaque tribu ſex viros ſeniores, qui & honeſte vitam traduxerint, & in legum peritia ſint exercitati, & interpretandi facultate polleant, vt in ſtudio, & tractatione rei magnæ, germana & conſentiens eius veritas à pluribus eruta deprehendatur.* Et mox. *Miſimus autem ad te Andream præcipuum corporis noſtri cuſtodem, &*

Ariſtæam, viros apud nos magno in honore conſtitutos, qui tecum hac de re agant, & afferant tibi ſecum, & in templum primitias donariorum: & ad ſacra, alioſque vſus pecuniæ talenta centum. Si autem & tu ad nos ſcripſeris, ſi quid eſt quod deſideres, rem gratam nobis, & amicitia noſtra dignam feceris. Nos quamprimum curabimus, quæ te cupere intelligemus. Vale.

XL. *Reſponſio Eleazari.* Eleazarvs ad eam epiſtolam magna cum humanitate reſpondit in hanc ſententiam. *Eleazarus ſummus ſacerdos Regi Ptolemæo, amico veriſſimo, S.* Verum vocat ac ſyncerum amicum, qui ſingulari humanitate in totam Iudæorum gentem, ac magnificentia in Dei cultum, & non nudis verborum pigmentis, & inanibus promiſſis, veritatem beneuolentiæ ſuæ comprobarat. *Si vales, & regina Arſinoë ſoror tua, liberique, bene eſt, & vti cupimus; nos quoque recte valemus.* Non recte Gelenius apud Ioſephum, apud quem extat quoque hæc epiſtola, addidit *communes liberos.* Neque enim Philadelphus ex ſorore liberos vllos ſuſcepit. Audi enim Pauſaniam. *Huic filij ex Arſinoë, non ſane ſorore, ſed ea quæ Lyſimachi filia fuit, nati ſunt. Nam ſoror, quam ſibi matrimonio iunxerat, antequam pareret, diem ſuum obijt, à qua Arſinoitis præfectura cognomen accepit.* Hæc ibi. Ex altera vero Arſinoë filia Lyſimachi, ſuſcepit Ptolemæum Euergetem, & filias duas Laodicen & Berenicem, de quibus ſuis locis dicetur: nunc ipſam audiamus epiſtolam.

γνησίῳ. — l. 1. p. 7. gr. — *Filij Ptolemæi, & vxores.*

XLI. *Grates agit de muneribus.* Accepta *epiſtola tua valde gauiſi ſumus ob egregiam tuam voluntatem, aduocatáque concione multitudinis vniuerſæ, eam legimus, vt cognoſcerent tuam erga Deum noſtrum pietatem. Quibus monſtrauimus etiam phialas quas miſiſti 20. aureas, & argenteas triginta: crateras item quinque, & menſam ſuper quam fierent oblationes, & ſacra peragerentur: tum pecuniæ talenta centum, ad alios templi vſus. Quæ quidem attulerunt Andreas tibi chariſſimus, & Ariſtæas viri honeſti & boni, doctrináque præſtantes, tua familiaritate, ac virtute digniſſimi. Qui etiam expoſuerunt nobis omnia ſibi abs te commiſſa, & à nobis viciſſim cognouerunt, quæ literis tuis reſpondenda viderentur. Itaque quæcunq; tibi cordi fuerint, etiamſi quid præter ingenium noſtrum facere oporteat, exequemur; id enim eſt amicitiæ ac beneuolentiæ argumentum. Magnis quippe beneficiis, & quæ nulla deletura ſit obliuio, magnum ciuium noſtrorum numerum affeciſti.* — ἢ, εἰ παρὰ φύσιν δεῖ.

XLII. *Poſtulatis acquieſcit.* Qvamobrem *continuo pro te, & ſorore tua, liberis & amicis hoſtias obtulimus vniuerſi, vt perpetuo feliciter tibi cuncta ſuccedant, vtque omnium moderator Deus regnum tuum in gloria & pace tueatur. Et ſacræ legis interpretatio ex animi tui ſententia, & multa cum tranquillitate contingat. Ac nos quidem in præſentia omnium elegimus honeſtos & bonos viros, ætate graues, ex ſingulis tribubus ſenos, quos ad te vna cum lege miſimus. Tu vero Rex iuſte, præclare facies, ſi poſt abſolutam ex mandato tuo librorum tranſlationem, curabis vt iſti viri rurſum nobis tuto reſtituantur.* Hactenus epiſtola, quæ donaria illa, vt par erat, numerat duntaxat; at ſingulorum ornatum & magnificentiam diligenter apud Ariſtæam & Ioſephũ explicata reperies; quæ nos breuitatis cauſa prætermittimus.

XLIII. *Menſa thymiamatis non fideliter expreſſa.* Illvd tamen tacitus præterire non poſſum, quod apud vtrunque ſcriptorem legimus, de menſa, ſiue altari thymiamatis, quod Ptolemæus repræſentare voluit. Cupiens enim longe maiorem facere menſam, mandauit explorari eius, quæ tum Hieroſolymis erat magnitudinem, quod nollet ad oſtentationem duntaxat illam in templo reſidere, ſed vſui eſſe ſacris miniſteriis. Itaque dixit illi ſe æqualem facturum; ſed artificij elegantia, quod magnitudini deeſſet, compenſaturum. Ioſephus ergo huius menſæ modum ac menſuram in longitudinem duorum cubitorum & ſemis, in latitudinẽ vnius, altitudine ſeſquicubitalem fuiſſe ſcribit. Ariſtæas autem omiſſa latitudine, longitudinem ponit duorum cubitorum, in altitudine Ioſepho conſentit. Qui in eo vehemẽter errat, quod cum profiteatur hanc menſam ad prioris modum, Moſaicæ videlicet, eſſe factam, illáque apud Moſem deſcripta ſit, iſta illi neque longitudine, neque latitudine, neque altitudine reſpondet. Nam neque altera parte longior eſſe debuit, ſed quadrata, neque longitudo cubitorum duorum & ſemis, ſed vnius, eadémque latitudini par: nec altitudo ſeſquicubitalis, ſed cubitorum duorum. Sicque in re maxime obuia, triplici vanitate lectoris abutitur fide. — Exod. 30. 1.

XLIV. *Alia in eadem deſcriptione deſiderata.* Tolerabilivs errat Ariſtæas homo peregrinus, non templi ſacerdos, cum eius altaris menſuras non recte, & iuxta legis præſcriptum refert. In deſcriptione autem ornatus tam menſę, quam cæterorum donariorum, vereor ne ab vtroque cacozelia peccetur. Et cum menſæ varia ornamenta tribuantur, miror prætermiſſa,

quæ lege præſcripta erant, cornua altaris, craticulam, annulos. Poſtremo Ariſtæi verbis donaria iſta concludo. *Sæpe rex*, inquit, *omiſſis publicis occupationibus ſtudioſe aſſidebat artificibus, vt illi perficerent omnia, prout decebat locum, cui illa deſtinabat. Itaque magnifice abſoluta ſunt omnia, & pro regis mittentis potentia, & pro ſummi pontificis, qui templo Dei præerat, dignitate. Nam pretioſi lapides & magnitudine conſpicui, & numero multi, non pauciores quinque millibus, adhibiti erant. Tum artis ſolertia omnia ita excellebant, vt artificum induſtria, & lapidum valor quintuplo precium auri ſuperaret.* Cum tamen de menſa ſuperius dixerit, eam vndique ex auro probato ſolidam, & non aureis laminis extrinſecus obductam; eiuſque craſſitudinem fuiſſe ſemicubito non minorem.

Catezelia.

IAM vero perſonæ, quæ huic negotio interuenerunt, vel recenſendæ ſunt, vel examinandæ. Ptolemæus occurrit primus, quem etſi fuiſſe Philadelphum ſupra demonſtratum eſt, [a] libet tamen hoc loco audire Philonem, l.2. de vita Moſis. *Id opus*, inquit, puta conuertendarum ſcripturarum, *quia magnum erat, & Reipub. vtiliſſimum, non priuatis hominibus obuenit, nec mediocribus iſtis principibus & regulis, ſed Regi omnium longe celebratiſſimo. Is Ptolemæus fuit, Philadelphus cognomine, tertius ab Alexandro Aegypti Rex, virtutibus regiis, ſupra omnes ætatis ſuæ, ſuperiorumque ſeculorum principes nobilis; cuius nunc quoque ex tanto temporum interuallo decus eſt inclytum, ob tot relicta per ciuitates, regioneſque monimenta magnificentiæ, vt in prouerbium abierint ſumptuoſa opera, ab illo Philadelphæa denominata. Quandoquidem in vniuerſum Ptolemæorum domus cæteris regiis prænituit, inter Ptolemæos Philadelphus. Vnus enim hic plura laude digna geſſit, quam omnes reliqui eius familiæ; quippe qui tantum inter illos eminuit, quantum caput in corpore. Talis princeps captus noſtræ legis amore ac deſiderio, eam in Græcam linguam è Chaldaica* (imo ex Hebræa) *transferendam curauit.* Hæc ille.

XLV. *Ptolemæus Rex verſionis curator primarius.* *Eius laus.*

Sumptuoſa opera, Philadelphæa.

a n.19. & ſeqq.

TERTVLLIANVS in Apologetico [b] Ptolemæorum eruditiſſimum vocat, & omnis literaturæ ſagaciſſimum; quod ex Strabone l.17. firmatur. [c] Ioſephus & Ariſtæas eum nobis depingunt ingenio ſubtilem, ac ſolertem, pium, magnificum, gloriæ amantem ac literarum. Eiuſdem liberalitati prudẽtiam adiungit ſociam Cyrillus Hieroſolymitanus Catecheſi 4. *Cum de legis*, inquit, *& diuinorum prophetarum ſcriptis audiſſet, multoque præclarius cenſeret non ab inuitis, & vi coactis libros parare, ſed donis potius, & amicitia poſſeſſores conciliare, ſciretque quidquid vi extortum eſſet ſæpenumero temere tradi*, id explicans interpres addit, *adulteratum iri, quod vero ſponte, conſultoque daretur, ſyncerum, verumque ab omnibus concedi, præſtarique* &c. Certe non ſine cauſa à ſapiente patre, qui Ægypti regnum ſibi paraſſet, tot anniſque conſeruaſſet, adhuc ſuperſtite, neglectis maioribus natu fratribus, regno præpoſitus eſt. Nec minore ipſe ſapientia ad annos duodequadraginta illud adminiſtrauit.

XLVI. *Philadelphi dotes.*

b ca.18.
c p.789. gr. lat.

ALTER eſt Demetrius Phalereus regiæ bibliothecæ præfectus, quem intermedium ad hanc traductionem agnoſcunt nominatim Ioſephus, [d] Ariſtæus apud Euſeb. [e] Græcus; & Latinus qui extat t.7. biblioth. patrum. Clemens Alexand. l.1. Strom. Epiphan. lib. de pond. Tertullianus in Apologet. c.18. Ariſtobulus Iudæus peripat. in epiſt. ad Ptolem. Philometorem, qui ait Demetrium Phalereum πραγματευσάμενον τὰ περὶ τούτων. circa hæc elaboraſſe. D. Cyrillus Hieroſolym. Catech.4. Quibus facile aſſentiuntur recentiores Leo Caſtrius l.c. Serar. in proleg. [f] Lipſius l. de Bibliothecis c.2. Gretſerus, Bellarminus, Sixtus Senenſ. l.4. Bibl. aliique innumeri. Denique omnes vno ore & Demetrium Phalereum curatorem Bibliothecæ Philadelphi fuiſſe, & eo ſuggerente ſacros Hebræorum libros conuerſos dicunt, vt fatetur Scaliger in Euſeb.

XLVII. *Demetrius curator verſionis ſecũdarius.*

d l.12. c.2. & l.2. contra Appionem ſub init.
e l.8 præpar.c.1.
f c.17.q.5.

EVM nihilominus omnibus non paulò ſapientiorem, [g] ac ſuo ipſius, & adulatorum iudicio plane ſapientem, [h] non parua ſuper ea re inuaſit admiratio, quod Demetrius Phalereus ſtatim initio regni Philadelphi perierit, & maximo in odio ei ſemper ſub Ptolemæo Lagi fuerit. Quid ita? quoniam conſuluiſſet Regi Ptolemæo Lagi, vt filiis, quos ex Euridice ſuſceperat, impartiretur regnum. Illo non obtemperante, ſed ei quem ex Berenice genuerat, diadema tradente, ab hoc ipſo poſt patris mortem fuiſſe aſſeruatum in prouincia, quoad aliquid de eo ſtatuiſſet. Sic Laërt. l.5. in vita Demetrij, ex Hermippo quodam. Sed iſtum vnum, tanta talium teſtium nubes facile obruit; cum præſertim rem ipſam diſertè aſſeuerent; hic vnus id tantum dicat, ex quo contrarium colligi videatur.

XLVIII. *Quid rem dubiam faciat.*

Satisfit obiectis.

g Vide Gretſ. defenſ. l.2.c.6.

Non enim conſequens eſt, ſi Demetrius offendit Philadelphum, eiuſque iuſſu aſſeruatus eſt in prouincia, vt ſtatim mori iuſſus ſit, quod ille vult.

XLIX. *Confirmatur communis ſententia.* Qvin potius contrarium ſignificat Laërtius: nimirum talem viſum eſſe Demetrium Philadelpho, viro alioqui ingenio miti & literarum amanti, qui propter varias animi dotes dignus eſſet vt aſſeruaretur, quoad ſtatueretur, quid facto eſſet opus, morténe ſcilicet afficiendus, an potius conceſſa venia demerendus, & eius doctrina, induſtria, rerúmque gerendarum prudentia vtendum. Nam Cic. pro C. Rabirio Poſth. ait Demetrium iſtum, & ex Rep. Athenienſium, quam optime digeſſerat, & ex doctrina nobilem & clarum fuiſſe. Hierony. in c. 11. Danielis oratorem & philoſophum appellat. Potuit ergo interueniſſe reconciliatio; potuit etiam illa eſſe columnia, eáque purgata, gratia redintegrari. Adde quod Demetrij culpam valde minuit Heraclides apud eundem Laërtium; quippe qui refert Demetrium dixiſſe tantum Ptolemæo abdicare ſe volenti regno, *Si alteri dederis, ipſe non habebis:* quod amorem in patrem, non vllum odium peculiare in hunc filium prodit.

Cui mors Demetrij non obeſt. Sed nec Demetrij mors Burdoni fauet, quam ipſe nullo cuiuſquam teſtimonio niſus, aſſumit ſtatim illatam fuiſſe: & cum in eo rei totius cardo vertatur, id ſine probatione deſerit, affirmare contentus, ſane confidenter. *Hic ille*, inquit Laërt. *mæſtior vixit, ac veluti dormitans ab aſpide manum morſus ex vita migrauit.* Generoſos enim animos ait Serar.[a] culpa etiam condonata vellicat, & credita aliquandiu calumnia, neſcio quam innocentiæ candori fumi nigredinem afflare ſolet, quo deinceps affligatur. Sed mors ipſa vltro accerſita non videtur & aſpis illa vel caſu dormientem momordit, vt ſignificare videtur, Hermippus, vel voluntariam certe mortem Demetrius, alia quapiam interueniente cauſa delegit; quod illis temporibus, non raro contigit iis, qui apud Ethnicos ſapientiæ laude claruerũt.

L. *Quis fuerit Ariſtæas.* Sed quid de Ariſtæa dicemus? Primum nemini eſſe dubium quin is Præfectus ſatellitij regij fuerit, quem propterea Hyperaſpiſtem Ptolemæi Hieronymus vocat, Ioſephus principem cuſtodum corporis eius; etſi id epitheton Rex apud Ariſtæam alteri legato Andreæ tribuat: quos idem Ioſephus, ex epiſtola Eleazari ad regem, vocat viros bonos & doctrina præſtantes, & amicorum regis honoratiſſimos. Sed omiſſo Andrea, negari non poteſt, ſi Euſebio & cæteris patribus credimus, quin Ariſtæas fuerit vir doctus, regi ob modeſtiam, quæ in eius quoque libro ſe prodit, admodũ charus, Regis ad Eleazarum legatus: & quin hiſce rebus gerẽdis interfuerit, eaſque diligenter conſcripſerit, vt Epiphanius quoque author eſt. Illud tamen nunc reuocari cœpit in dubium, iſne liber qui Ariſtææ, ſiue Ariſtæi nomine Græce, Latineque circumfertur, & habetur tum in regiis manuſcriptis, tum initio tomi ſeptimi Bibliothecæ Patrum, ſit legitimus Ariſtæi liber, an ſuppoſititius.

Præf in Pentat. ad deſider. l. 8. de Præpar. c. 1. l. de pond. & menſ. n. 9.

LI. *Qui ſuppoſititium putent, & quamobrẽ.* Svppositititvm primus auſus eſt dicere Ludouicus Viues in l. 18. Auguſt. de ciuit. c. 42. nullo prolato aut calumniæ, aut accuſationis argumento. Eum ſecutus eſt Leo Caſtrius in diſput. de tranſlat. c. 35. vbi putat libellum iſtum confictum à Iudæo quopiam Ariſtæa nomine, ad eleuandam fidem 70. virorum, & obſcurandum 70. cellarum miraculum Cap. 36. alia obiicit vix vllius momenti, & Ca. 42. ait Iudæos ſuſtuliſſe de medio Ariſtæum, qui eorum hiſtoriam conſcripſerat. Penes Iudæos quippe fuiſſe, non penes infideles nationes, qui libros ſacros ridebant, & hiſtoricos, qui illorum hiſtoriam ſcripſerant. Quod ſi qui codices toto orbe ſparſi erant, non peperciſſe operæ, neq; ſumptibus, vt eos de medio tollerent. Probat autem prædicto c. 35. quod prior ille Ariſtæus, hic Ariſteas dicatur apud antiquos. Deinde quod Epiphan. & alij patres, multa ſcripſerint de 70. viris, quorum Ariſtæum teſtem citant, quæ in hoc non reperiantur; vt dicere opus ſit, vel hunc eſſe ſuppoſititium, vel hos eſſe mentitos. In eadem eſt ſententia Salmeron.[b] & Scal. in Euſeb.[c] quem accurate refutat Gretſerus.[d]

LII. *Refutatur.* Vervm oportuiſſet Caſtrium aliqua de illis multis ad fidem faciendam protuliſſe, nõ dolore cellularum prætermiſſarum, librum repudiaſſe. Quid porro ſibi velit Burdo non intelligo, dum ait, Ariſtææ nomine confictum librum à Iudæis Helleniſtis, qui hodie in manibus omnium ſit, & ex quo hauſerit Ioſephus, & alij qui hac de re tractarunt. Quomodo enim hauſit Ioſephus, & alij antiqui ſcriptores ex conficto Ariſtæa? certe quicunque confictum Ariſtæam dicunt, recens confictum dicunt. Quomodo ergo Ioſephus & alij antiqui ex recente ſcriptore hauſerunt,

[a] in proleg. bibl. c. 17. q. 5.
[b] t. 1. proleg 6 p 64.
[c] Chron p. 125.
[d] t. 1. in de fenſ. l. 2. c. 6

ARISTÆAM LEGITIMVM VIDERI.

multis ſcilicet ſeculis antequam ederetur in lucem; aut ſi etiam antiquus confictus fuit, quomodo non meras nugas narrant, quicunq; eius ſcripta referunt, Ioſephus, Euſebius, Hierony. Tertul. Epiphanius?

Contrariam ſententiam tuetur Bellar. l. 2. de verbo Dei. c. 6. & Gretſerus in eundem locum, Perion. in Iuſtini paræneſin ad Gentes, Pamelius in Apolog. Tertul.[a] idque probat Bellar. quod omnia quæ Ioſephus, Tertullianus, Euſebius, & Hieronymus ex Ariſtæo proferunt, in hoc noſtro, qui nunc extat, ad verbum inuenimus. Aliqui tamen rem in medio relinquere malunt, vt Serar. in prolegom.[b] & fere Gretſerus in illum Bellar. locum.

[a] n. 170.

LIII. *Propria ſententia de libro Ariſtæi.*

MIHI ſane libellum ſatis accurate legenti, & cum iis quæ à Ioſepho, Epiphanio, Euſebio, aliis, de eo traduntur conferenti, nequaquam condemnandus videtur. Neque arbitror mihi æquum lectorem ægre aſſenſurum, ſi quædam poſuerimus, quæ ſunt rationi conſentanea. Primùm, non videri exigendam ab eo accuratiſſimam rerum quas narrat cognitionem, præſertim de templo, & rebus ad ipſum ſpectantibus, vtpote homine militari, & qui nec tribu, nec gente ad Hebræos pertineret, vt ipſe ait, & repetit Ioſephus. 2. Ioſephum admodum infideliter atque oſcitanter erga ſacras ipſas literas ſe gerere, vt iam toties euicimus, vt nil mirum ſit profanum ab eo ſcriptorem pro arbitrio deſcribi, præſertim cum verba ipſa Ariſtæi, ſe redditurum non ſpondeat.[b] 3. Neque Euſebium, neque Epiphanium, cum aliqua ex eo aſſumunt, curare verba verbis appendere, ſed ſententiam liberius breuitatis cauſa repræſentare: etiam in epiſtolis, quæ fidelius apud Ariſtæam latinum leguntur, quam apud verſionem Trapezuntij, ſed mox de epiſtolis iterum.

[b] Vide de Ioſepho leonem Caſtr. in diſput. c. 25. fine.

LIV. *Suſpicio de Ioſepho circa illum trūcatum.*

QVARTO, vt omittam quod in tam antiquis ſcriptoribus non admodum morſum eſſe conueniat, cum pleraque ex æquo & bono eſſe interpretanda ſapientes cenſeant, ſi qua in eo diſplicent, merito vel iniuriis temporum, in libello, qui ante mille & nongentos annos in lucem exiit, tribui poſſe; vel Iudæorum malitiæ, qui cum libros etiam ſacros truncarint, ac variis in locis deprauarint, vt locupletiſſimus autor eſt Origenes, & Iuſtinus martyr, & Leo Caſtr. paſſim in diſput.[c] idem in Ariſtæa facilius aggreſſos eſſe ſatis opinor conſtat; quo pertinet narratio de cellulis, quam non ab authore omiſſam, ſed à Ioſepho, aut alio quopiam iſtius farinæ viro, abraſam, & aliam quam ipſe habet, ſuffectam crediderim; vt ne miraculum incredibile videretur iis, quibus ſcribebat, & quorum gratiam aucupabatur, & fidem. Quæ ei cauſa fuit vt paſſim diuina miracula, & res à communi ſenſu alienas, vel omittit, vel extenuet, & ad aliquam probabilitatem reducat, vt Leo quoque Caſtrius diligenter notauit.[d]

[c] Maxime c. 20. 21. 2. 38.

[d] Diſput. c. 35. & 37.

LV. *Idem nūc Ariſtæas qui tempore Hieron.*

5. Talem nunc extare Ariſtæam, qualem D. Hieronymus, aliique Patres circa ea tempora legerunt. Negat S. Hieronymus quidquam Ariſtæam, aut Ioſephum ſcripſiſſe de cellulis, nihil extat in vtrolibet. Quæ à Ioſepho de quæſtionibus à Philadelpho propoſitis, ab Ariſtæa petenda dicuntur, apud hunc Ariſtæam cumulate reperiuntur. Quæ de mundis immundiſque animalibus ab eo ſcripta dicit Euſebius,[e] apud ipſum leguntur. Nomina 70. Seniorum, epiſtolæ Eleazari ſubſcripta tradit Ioſephus, Ariſtæas & epiſtolam prodit & nomina. Denique cum Ariſtæas hic in opinione & poſſeſſione bonæ fidei, nouendecim ipſa ſecula vixerit inter homines, oportet eos, qui cum impoſturæ criminantur, idoneas accuſationis proferre cauſas, verum Ariſtæam prodere, hunc recentis ortus conuincere, pugnātem cum antiquis patribus demonſtrare. Id niſi fecerint, nihil fecerint, niſi quod calumniæ ſe potius, quam illum impoſturæ ſuſpectum reddiderint.

Prolog. in Pent.

[e] l. 8. c. 3.

LVI. *obiectio de ſtylo &c. refelluntur.*

AT enim de ſtylo epiſtolarum trahit Scaliger argumentum ad infirmandam hanc ſententiam. Qua de re libeat audire Gretſerum noſtrum.[f] *Hoc nimirum expectabam*, inquit, *vt Criticus ad ſtylum confugeret. Quid ergo ſtylus?* (Clamat tres illas epiſtolas eſſe vnius hominis) *in cuius auribus? Burdonis non meis, non veterum, non Ioſephi, non Tertulliani, non Epiphanij, non aliorum.* (Apud Epiphanium, inquit, duæ aliæ producuntur, & verbis & ſententia ab illis diuerſiſſimæ.) *de ſtylo, Nugæ, de verbis & ſententia, gerræ: conferat qui volet. Odium veritatis & vetuſtatis, amórque nouitatis has & ſimiles voces ex pectore Burdonis excuſſit.* Hactenus Gretſer. Reſpondeo etiam Epiphanium non affirmare has epiſtolas Philadelphi ex Ariſtæa ſumptas eſſe, illum enim ſolum citat, pro ſenis viris ex ſingulis tribubus, quos ille nominatim recenſuit

[f] in defenſ. c. 6. l. 2.

in libello ſuo, vt non mirum ſit nonnulla in iis eſſe diuerſa.

LVII. *An duo Ariſtæi.* ET ſane ſunt qui putent non vnum Ariſtæam hanc hiſtoriam ſcripſiſſe, ſed alium præterea quempiam iuniorem, qui non plane cum Ariſtæa conſenſerit. Idque ex Iuſtino ipſo confirmari poteſt, qui in cohortatione ad Græcos eadem habet, quæ Ariſtæas & Ioſephus, præter cellulas. In Apologia vero 2. rem narrat conſentanee iis quæ habet Epiphan. & Auguſt. [a] ex alio quopiam ſcriptore mutuatam; apud quem etiam Herodem pro Eleazaro inuenerit. Et Ariſtæas quidem vnicam habet legationem, & epiſtolam Ptolemæi ad Eleazarum, qua & libri & interpretes petiti, & impetrati ſunt. Alter vero duas, quarum priore libri petiti ſunt, poſteriore interpretes. Nec nouum eſt ſcriptores diuerſos, eandem rem diuerſimode tradere, imo prope perpetuum. Cuius res exempla non ex Halicarnaſſæo ſolum & Liuio, ſed libris etiam Regum & Paralip. imo ex Euangeliis peti poſſunt. Vnus veniſſe tradit Centurionem ad Dominum, alter miſiſſe Iudæos, Marci 10. diſcipuli primatum petunt, Matth. 20. non ipſi, ſed eorum mater. Ioannes vnicum galli cantum memorat, reliqui duos. Ioannes primam Petri negationem ad Annam contigiſſe dicere videtur, reliqui in domo Caiphæ omnes contigiſſe ſcribunt: nemo falſum dicit, ſed quæ videntur pugnare commoda expoſitione concilianda ſunt. Iſti quoque forte conciliari poſſent. Quamquam non repugno, quin ille alter, quem ſecutus eſt Epiph. deceptus ſit. Plures enim ex antiquis Ariſtææ ſententiam de vnica legatione, quam Philo Iudæus, & maxime Ioſephus amplexi fuerant, ſunt ſecuti.

[a] l. 18. c. 42.

LVIII. *De numero interpretũ.* VENIO ad ipſoſmet Septuaginta interpretes, ſeu potius Septuaginta duos ſenes, ex ſingulis tribubus electos, vt fatentur omnes, nemine repugnante, etſi breuitatis cauſa paſſim 70. vocãt, ſicut & Chriſti diſcipulos. Addit Epiphanius, aſſumpturum quidem fuiſſe Eleazarum 70. viros exemplo Moyſi, [b] ſed veritum ne aliquæ tribus offenderentur, à quibus quinque tantum electi eſſent, 72. aſſumpſiſſe. Eum etiam numerum ex ſingulis tribubus à Rege poſtulatum tradunt Ariſtæas, Ioſephus, Euſebius, Cyrillus Hieroſolymitanus antiſtes, & ſi qui alij, quorum omnium nomina per ſingulas tribus Ariſtæas prodidit. *Scaligeri obiectiones.* Sed accuſat Ariſtæam Scaliger, qui non veritus ſit id dicere, & cæteros omnes antiquos, recentioreſque quibus id perſuaſit, apud cuius tribunal omnes rei ſunt; Ariſtæas quidem inuerecundæ impoſturæ, cæteri fatuæ credulitatis. At ipſe non eſt ſicut cæteri hominum, creduli, fatui, impoſtores. Quid ergo affert cur ab omnibus diſſentiat? Quaſi tunc, inquit, duodecim tribus extarent, quarum decem tempore Ezechiæ in Mediam deportatæ fuerant. An aliæ tribus in Iudæa eo tempore præter Iudam & Benjamin?

[b] Exod. 24. 9.

LIX. *Minime id abſurdum eſſe.* RESPONDEO cum Gretſero, alias tribus integras non fuiſſe tunc, præter Iudam & Benjamin, fuiſſe tamen ex omnibus aliis tribubus quoſdam tribules, & reliquias, partim in Iuda & Beniamin, partim in antiquis ſedibus, & domiciliis. Neq; enim omnes ad vnum tempore Ezechiæ tranſlati ſunt, præſertim ſi quæ traduntur [c] poſt abductos in Mediam Iſraëlitas contigerunt, vt quibuſdam placet, vt 1. anno Ezechiæ notauimus. Et Bethulia, poſt decem tribuum deportationem, vrbs erat celebris & populoſa in tribu Zabulon, & multi ex Samaritis erant in regno decem tribuum. [d] Quin etiam ipſo Chriſti tempore, totam Galilæam fuiſſe incolis frequentiſſimam, ex Euangeliis apertum eſt; quæ tamen ad tribum Iſſachar, Zabulon, Nephtalim pertinebat, vt ex tabulis Adrichomij patet. Et D. Iacobus duodecim diſperſis tribubus ſcribit. At Tribus, inquit, confuſæ erant, cum legamus in Euangelio Annam filiam Phanuel de tribu Aſer, manſiſſe Hieroſolymis, nuſquam recedentem de templo.

in 2. Paral.

[c] 2. Par. 30. & 31.

[d] Vt patet ex 1. Eſdr. 4. & ſeqq. & Ioſepho l. 11. c. 1.

LX. *Cuique nota ſua tribus.* QVAMVIS habitatione confuſos dicamus Iudæos, quid tamen vetat agnouiſſe ipſos ad quam quiſque tribum pertineret; idque à patribus per manus didiciſſe?

Qui in promptu Eleazaro. Verum quoniam anxius eſt Scaliger, quomodo ſummus Pontifex Eleazarus iſtos 70. ad manum & in numerato habere potuerit, vt potenti regi ſtatim ſuppeditaret, facile hunc ei ſcrupulum eximere poſſemus, ſi negaremus temporis vllum ſpatium à Rege Pontifici definitum: ſed placet audire Ariſtæam. *Eliguntur*, inquit, *viri optimi & doctrina præſtantes, omnes claris parentibus orti, non Iudaicarum tantum literarum eruditione excellentes, ſed qui Græcam quoque linguam multa meditatione excoluerint. Quapropter ad legationes commodi ſemper paratique aderant: munus huiuſmodi, ſi quando res poſtulat, ipſi obeunt. Conciones etenim & reſponſa de lege mira facilitate peragũt,*

& ad dicendum, & ad iudicandum prompti. Hæc ipſe. Plerique igitur ex iſtiuſmodi legis peritis atque doctoribus pontifici in promptu erant. Et quamuis ab vrbe omnes, quod abſurdum eſt, abfuiſſe concederemus, annon facile fuit ad edictum pontificis conuocari Hieroſolymis peritos quoſque, ex quacunque tribu, & ex ſingulis eligi peritiſſimos?

LXI. *Quod eorũ ordinarium munus.*

Verum libenter aſſentior D. Hilario in Pſ. 2. qui hos interpretes non alios fuiſſe putat ab iis, qui primùm à Moyſe inſtituti ad manũ erant ſummo Pontifici, in iis maxime difficultatibus, quæ ad legem pertinebant. [a] Quibus Dominus ſpiritum Moyſis communicauit, vt non mirum ſit eorum etiam poſteros in hac verſione prophetaſſe: vt cum antiquis patribus etiam Philo teſtatur; ſed audiamus Hilarium. *Medius, inquit, legis temporibus priuſquam vnigenitus Dei filius, ante ſecula manens Deus, verbum homo naſceretur, poſcente rege Ptolemæo, 70. Seniores libros veteris teſtamenti ex Hebræis literis in Græcas tranſtulerunt. Erat autem iam à Moſe antea inſtitutum in Synagoga omni ſeptuaginta eſſe Doctores. Nam idem Moſes, quamuis veteris teſtamenti verba in literis condidiſſet, tamen ſeparatim quædam ex occultis legis ſecretiora myſteria ſeptuaginta ſenioribus, qui Doctores deinceps manerent intimauerat.* Et mox. *Doctrina ergo horum in poſterum, quæ ab ipſo ſcriptore legis accepta, in hoc ſeniorum & numero & officio conſeruata eſt. Hi itaque ſeniores, libros hos transferentes, & ſpiritalem, ſecundum Moſi traditionem, occultarum cognitionum ſcientiam adepti, ambigue lingua Hebraica dicta, & varia quædam ex ſe nunciantia, ſecundum virtutes rerum certis & propriis verborum ſignificationibus tranſtulerunt.* Ita D. Hilar. [b]

[a] De quibus Num. 11. 16.

[b] Baron. t. 2. anno Christi 231. n. 18.

LXII. *Qui in his nominatim. An Eleazarus?*

Horum nomina ex Ariſtæa peti poſſunt; in quibus legi qui exiſtimaret venerabilem illum Eleazarum, qui nonagenarius in Machabæis occiditur, numerari. Ioſephus Gorionis citatur à noſtro Serario [c] ſed longe fallitur; ſicut & cum aſſerit omnes fuiſſe ſacerdotes, quaſi ſacerdotes ad omnes tribus, & non ad ſolam tribum Leui pertinerent. Vnus quidem Eleazarus legitur in decima tribu. At quî fieri poteſt, vt hic idem ſit cum illo Machabæano, quem oportuiſſet non ad 90. ſed vltra 150. annos vitam produxiſſe, ſi vel quadragenarium dicamus, cum officio interpretis fungeretur. Mortuus eſt enim anno Mundi 3888. Itaque ne natum quidem fuiſſe illum hoc tempore neceſſe eſt, nedum iam ſeniorem ad Ptolemæum legatum fuiſſe.

[c] in Proleg. c. 17. q. 8.

LXIII. *An Ieſus Syracides, & Philo.*

In hunc potius ſenatum admittendus eſt Ieſus ille Sirach author libri Eccleſiaſtici: nam in Ariſtæi catalogo tres huius nominis reperiuntur, & tempus conſentit. Nepos enim eius vixit ſub Ptolemæo Euergete, qui Philadelpho in regni adminiſtratione ſucceſſit, vt ex illius libri prologo conſtat, vbi opus ab auo Hebraice ſcriptum, ipſe Græcum feciſſe ſe dicit. Genebr. in ſua Chron. Ieſus, ait, filius Sirac Hieroſolymita Eccleſiaſticum Hebraicè ſcripſit, quod exemplar vidit D. Hieron. [d] è Septuaginta interpretibus fuiſſe perhibetur. Sic ipſe. Qui etiam mox authorem libri Sapientiæ (quem Hieronymo teſte ibid. nonnulli ſcriptorum veterum Iudæi Philonis affirmant) ex eodem interpretum numero fuiſſe credit: ſed Philonis nomen in eo catalogo non reperitur. Nec tamen conſequens eſt ſi 70. fuere prophetæ, etiam hos licet prophetas, fuiſſe è numero 70. interpretum. Nihilominus nihil repugnat: nam potuit hic Philo (quem neceſſe eſt alium eſſe ab eo, qui Claudij, & Caij temporibus vixit, & in cuius operibus, neque Hieronymus, neque alij librum Sapientiæ inſerunt,) alio etiam nomine in illo indice appellari.

[d] Præfat in libb. Salom.

LXIV. *Septuaginta cum muneribus abeunt.*

Omnibus ad profectionem paratis miſſi ſunt 72. ſeniores Alexandriam, ſub legatorum Andreæ & Ariſtæi auſpiciis, qui & ipſi non ſine muneribus ad regem remiſſi ſunt. Ita Ioſephus, quæ auget Ariſtæas. *Eleazarus, inquit, ſacris prius de more peractis, viros quos ad regem mittat deligit; præclara inde munera regi accumulans, nos itineri quietos dimittit.* Nec tamen diſtinctius ea munera recenſet. Sed inſtar omnium munerum erant ſacri libri, quos profanis hominibus communicare, ſummum beneficium putabant. Præſertim quod eam gloriam, ipſorum hactenus propriam, ea communicatione diminui, & quaſi inquinari arbitrabantur. Nec lætatus eſt dæmon viam Gentibus ad veri Dei cognitionem & cultum, paulatim, & quaſi à longe præparari. Sed vim quandam afferebat Philadelphi mira atque inuſitata beneficentia; præſertim cum id, ſiue per ſe, ſiue per Soterem, Aſiæ tum ac Syriæ regem, cui parebant Iudæi, extorquere poſſet. Quod autem in epiſtola Pontifex remitti

ſibi ſeniores cum ſacris libris orat, valde conſentaneum eſt iis, quæ Ariſtæas habet: qui id Andreæ valde commendatum à Pontifice tradit; quod vereretur ne Rex, qui iſtiuſmodi viros omni ſtudio conquireret, & apud ſe habere vellet, hos quoque cum magno Hebraicæ Reip. damno retinere vellet. Sed reliqua videamus.

LXV. *Alexandriæ à rege excipiuntur.* Postquam Alexandriam omnes appulere, confeſtim rex legatos Andream & Ariſtæum acciuit: ab eiſque & epiſtolam Pontificis recepit, & multa præterea ſciſcitando didicit. Et cum vehementer cuperet congredi cum 70. ſenioribus, qui Hieroſolymis ad interpretandam legem venerant, cæteros, qui negotiorum cauſa aderant, dimittit. Vt vero ſenes illi venerunt cum muneribus à pontifice miſſis, & cum membranis, quæ legem aureis literis inſcriptam continebat, primum de libris eos rogauit: vt vero ex inuolucris depromptos obtulerunt, multum denique miratus membranæ ſubtilitatem, & commiſſuras, quæ ita latebant, vt viſu diſcerni non poſſent, gratias ſe illis habere dixit qui venerint, & maiores etiam ei qui miſerit; ſed longe maximas Deo cuius leges attulerint. Hæc fere Ioſeph. & Ariſtæas, qui omnia paulo explicatius habet. Illud autem non omittendum. Hæc dies, inquit, per omne vitæ tempus magna mihi ſemper in annos erit & celebris, in qua & vos mihi affuiſtis, & euenit vt aduerſus Antigonum nauali prælio victor euaderem. Ita Ariſtæas & Ioſephus totidem pene verbis, qua de re plura ſuperius dicta ſunt.

LXVI. *Et apud eũ epulantur.* Porro Interpretes magnifico apud regem conuiuio excepti, eorum curam gerente Dorotheo, & cibaria pro victus eorum peculiari ratione miniſtrante, vt fuſius Ioſephus & Ariſtæas: qui addunt iuſſu regis vnum è ſacerdotibus conuiuis Eliſæum nomine, vel Eleazarum, vt Ariſtæo placet, omnium ætate prouectiſſimum precatione menſam conſecraſſe, vel vt loquitur Ariſtæas vota feciſſe: rem antiqui ritus non negligendam ita tradit Ioſeph. *Conſecratio menſæ.* Poſtquam autem diſcubitum eſt, iuſſit Dorotheum illis miniſtrare, ſicut ſolebat hoſpitibus ad ſe ex Iudæa venientibus: quapropter præconibus, & ſacrificulis, aliiſque id genus, quorum eſt à ſuis precatiunculis auſpicari cõuiuium, locus hic non fuit; ſed vnum ex conuiuarum numero ſacerdotem, Eliſæum nomine precatione menſam conſecrare ipſe Rex iuſſit, [a] qui ſtans in medio precatus eſt omnia fauſta regi ſimul atque ſubditis, applauſumque atque acclamatum eſt ab omnibus libenti atq; hilari animo: quo facto fruebantur appoſitis. [a] ποιήσασθαι κατευχάς.

LXVII. *Quibus facta verbis.* Aristæas ipſa etiam precationis verba addit. *Impleat te Rex bonis omnibus quæ fecit omnipotens Deus, détque tibi, vxori, & liberis, & amicis ea omnia immota eſſe per omne vitæ tempus.* Eo adhuc dicente, ſequitur diuturnior cum clamore plauſus, gaudij, & exultationis plenus; moxque rebus iucunditate multa præparatis in lætitiam vertuntur, miniſtris, quemadmodum inſtituerat Dorotheus, feſtiuiſſime cuncta præbentibus: *Regij liberi menſæ miniſtrant.* ſed illud mirum, inter quos, inquit, & regij liberi, & honoratiſſimi quique miniſtrabant. *Rex ſuos hoſpites interrogat.* Poſt vbi ſermoni tempus opportunum viſum eſt, Rex per interualla quædam, vt omnes ordine ſecundum ætatem aſſederant, eum qui primo loco diſcubuerat, interrogat.

Optima regni adminiſtratio. Quonam pacto regnum incolume in finem vſq; conſeruetur. Ille parumper cunctatus, inquit. Hoc maxime modo regnum optime diſpones, ſi Dei manſuetudinem in rebus omnibus imitatus, patientia ac longanimitate vteris, extolleſque dignos, elatos autem affabilitate ex malo in pœnitudinem traduces.

LXVIII *Variæ quæſtiones variis conuiuij diebus.* Tum & alios nouem ordine interrogauit, qui & ipſi ex tempore prudenter admodum reſponderunt, omnia ad Deum ſinguli referentes: quæ apud Ariſtæam leguntur. Sequenti die inſtaurato conuiuio, decem alij rogantur, tertio quoque ac quarto, & ita deinceps vſque ad ſeptimum (etſi Ioſephus 12. conuiuio dies aſſignet) à rege interrogationes factæ ſunt in cœtu aliorum philoſophorum, qui & ipſi eorum ſapientiam ac pietatem vehementer comprobarunt. *Qua fide iſta reboorentur.* Quantum porro fidei huic toti Ariſtææ narrationi adhiberi debeat, his ipſe verbis oſtendit. *Verum enim vero legentium hæc fidem excellere arbitror, & maiora videri, quam quiſquam credere poſſit. Sed qui ipſe falſum adducere voluerim, cum eadem & in regiis monimentis cerni liceat, in quibus vel minimum prætermitti ſummo ſceleri ducatur? Vera igitur, atque vt ſingula geſta ſunt, omni prorſus errore abiecto referimus. Qua in re quo verius ſingula teneremus, ea diligentia vſi ſumus, vt aſſumptis regiis actis, in quibus geſta regis, dicta quæque, & reſponſa, conuiuiáque referuntur, noſtra hæc ex illis mutuaremur.* Hæc ibi, & aliquanto poſt reli-

quam

quam narrationem pertexens,

POST tres vero dies, inquit, quam ea geſta ſunt, Demetrius viros ad maris inſulam deduxit, tranſmiſſóque aggere 7. ſtadiorum, pontem tranſgreditur: regionem inde quæ ad Boream vergit petens, ad præparatum conſeſſum venit. Domus erat ſupra littus perquam decenter ornata, & quæ multo ſilentio quieſceret, rebus omnibus ad vitæ vſum elegantiſſime diſpoſitis. Illic eos ad peragendam interpretationem hortatur. Viri ſingula inter ſe diſſerendo conſonum quid edebant: ruruſque ex iis, in quibus omnium conſenſus acceſſerat, illa Demetrio habenda ſeruabant, quæ digniora elegantioráque videbantur. Extendebatur vero conſeſſus huiuſmodi, & diſceptatio ad nonam vſque diei horam: ſolutoque huiuſmodi conſilio ad curanda corpora diſcedebatur. Sic Ariſtæas. LXIX. *Interpretes ducuntur ad inſulā.* *Quis interpretandi modus ex Ariſtæa.*

HIC vero eſt certaminum locus de ſeparatis exedris, hic campus Maratonius, in quo antiqui pene omnes patres, recentioréſque doctores, ingentibus animis ſtudiiſque pro aſtruendo miraculo, diſſentiente Hieronymo, diſſimulante Ioſepho, & Euſebio, conſtiterunt. Nam D. Hierony. cum ſcripturas ſacras ex Hebræis fontibus fideliſſime vertiſſet, multóſque haberet aduerſarios, qui verſionem à ſeptuaginta viris factam ſumma veneratione complectebantur, quaſi diuinitus editam, quæ tamen noua hac interpretatione antiquari, atque ſuggillari videbatur; idem nihilominus tam erratorum, quæ in illam interpretationem poſtea irrepſerant conſcius, quam diligentiæ ac fidei ſuæ in ſacris codicibus ex Hebræo interpretandis, vt erat animo acer, incaluit, eámque interpretationem non raro ſtylo aculeato perſtrinxit; illa præſertim ad Deſiderium epiſtola, quæ eſt præfatio in Pentateuchum. Vbi *neſcio quis*, inquit, *primus autor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo exſtruxerit; quibus diuiſi eadem ſcriptitarint, cum Ariſtæas eiuſdem Ptolemæi Hyperaſpiſtes, & multo poſt tempore Ioſephus nihil tale retulerint, ſed in vna baſilica congregatos contuliſſe ſcribant, non propheta ſſe.* Sic Hierony. qui vtrunque ſane fideliter retulit. LXX. *Diſputatio de ſeparatis exedris.* *Reijciuntur à S. Hieron.*

HIERONYMVM plerique ſecuti, præſertim nouatores, communem antiquorum patrum ſententiam deriſere. Catholici contra recentiores, pro patribus ſuis certamen animoſe ſuſceperunt; in quibus eminet Leo Caſtrius in diſputatione de t. 1. proleg. 5. & 6. tranſlationibus ſacræ Scripturæ, & poſt eum Alphonſus Salmeron, Gretſerus, Baronius, Serarius. Quorum inſiſtens veſtigiis, primùm breuiter proferam eos patres, qui perſpicue hanc ſeparatarum exedrarum interpretationem tradidere; tum eos quos eadem ſenſiſſe, ex ipſorum verbis aperte colligitur; poſtremo eadem veritas ratione confirmabitur. LXXI. *Qui eas recipiant.*

In prima claſſe chorum ducet S. Iuſtinus martyr, natione Palæſtinus, patria Samarita, ſiue Flauianus, vt ipſemet tradidit initio Apologiæ ſuæ poſterioris; vir vndecunque rerum Iudaicarum potiſſimus, vt ait Baron. qui in cohortatione ad Græcos non ſolum eam rem affirmat, ſed etiam viſu ipſe ſuo, auditúque ex incolarum conſtanti traditione comprobat. *S. Iuſtinus martyr.*

ATQVE *vt illi*, inquit, *extra omnem turbam conſtituti, primo quoq; tempore interpretationem abſoluerent, non in vrbe ipſa, ſed ſeptem ab ea ſtadiis, vbi Pharos exſtructa eſt pari cum interpretibus numero, domunculas extrui præcepiſſe, vt ſingillatim pro ſe quiſq. interpretationem perficeret. Illa quoq; cura iis qui operam eis dare iuſsi fuerant, mandata, vt omnibus quidem modis ipſis inſeruirent, à congreſſu autem mutuo illos prohiberent; quo exquiſita interpretationis veritas ex ipſorum etiam conſenſu cognoſci poſſet. Et cognito Septuaginta iſtos viros non ſolum eadem ſententia, verum etiam eiſdem eſſe verbis in tranſlatione vſos, ac ne vna quidem dictione alium ab alio diſſenſiſſe, vſque adeo eadem de eiſdem omnia conſcripſerant, admiratione attonitum, cum diuina virtute interpretationem abſolutam eſſe credentem; tum quouis honore dignos illos, vt Dei amantes, & viciſsim Deo caros viros iudicantem, cum muneribus multis in patriam ſuam redire iuſsiſſe: ac libros, ita vt par erat, exoſculatum eſſe, & Deo conſecratos in bibliotheca repoſuiſſe.* LXXII. *Illuſtre eius teſtimoniū.* οἰκίσκους ... (margin)

HACTENVS S. Martyris teſtimonium, quod egregie confirmans ſubdit. *Hæc vobis, viri Græci, non vt fabulam, neque vt confictam hiſtoriam renunciamus: ſed qui ipſi Alexandriæ fuerimus, & veſtigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus: & ab incolis, qui res patrias à maioribus per manus ſibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus.* Non potuit vir ſanctiſſimus ſuffragium afferre manifeſtius, neque confirmatius, neque dignius, quod ab omni poſteritate, tanquam ipſius veritatis teſti- LXXIII. *Ab eodem confirmatur.*

Imperii Græcorum 34. | Patrum pro cellulis testimonia.

monium,cum debita veneratione conſenſúque reciperetur. At enim Iuſtinum deceptum à Iudæis,ipſi fabulam à ſe confictam perſuadentibus, putat Bellar. [a] quem merito refellit Serar. [b] tum quia gratis dicitur à Iudæis oſtenſa veſtigia cellularum : cur non potius ab incolis Chriſtianis,qui ibi iam à D. Marci tempore habitabant ? tum quia ille ſatis norat Iudæorum fraudes, vt qui creber erat in diſput. contra eos,vt non facile ſibi pateretur imponi. Denique id eſt S. Iuſtinum accuſare imprudentiæ,in re,quam ipſe tam ſerio à ſe actam oſtendit.

[a] l.1.l.2.c.6 [b] in proleg. c.17.q.10.

LXXIII *Teſtimoniũ S. Irenæi.* D. Irenævs ei ætate, doctrina, authoritate, ſanctitate ſuppar,non tam clare quidem, clariſſime tamen loquitur. Cum enim dixiſſet Ptolemæum petiiſſe ab Hieroſolymitis interpretes ſacrarum Scripturarum , & ab eis , quod adhuc Macedonibus parerent , obtinuiſſe viros ſeniores Septuaginta vtriuſque linguæ peritos, ſubdit. [c] *Ille autem experimentum eorum ſumere volens , & metuens ne forte conſentientes,eam veritatem,quæ eſſet in ſcripturis,abſconderent per interpretationem, ſeparans eos ab inuicem,iuſſit omnes eandem interpretari ſcripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conuenientibus autem ipſis in vnum apud Ptolemæum , & comparantibus ſuas interpretationes, Deus glorificatus eſt,& ſcripturæ verè diuinæ creditæ ſunt, omnibus eandem , & eiſdem verbis,& eiſdem nominibus recitantibus, ab initio vſque ad finem.* Sic S. Irenæus; quæ recitat quoque Euſebius in hiſtoria eccleſiaſtica. [d]

[c] l.3.c.25. [d] l 5.c. 8.

LXXIV. *S. Cyrilli Hieroſolymitani.* D. Cyrillvs Hieroſolymitanus Catecheſi 4. inter alia. *Et vt diuinæ legis eſſe hos libros experientia diſceret , & ne ij qui fuerant ad illum miſſi mutuo conſpirarent , proſpiciens in inſula Pharo , quæ eſt prope Alexandriam , ſingulis interpretibus ſingulas domos diſtribuit,& vnicuique,vt ſeparatim omnes ſcripturas interpretaretur,mandauit. Qui cum 72. diebus negotium id perfeciſſent, ſimul omnium interpretationes ex diuerſis domibus prodeuntes , protulerunt: collatis autem ſimul , non ſolum in ſenſibus , verum etiam verbis conſonas inuenit.* Hæc B. Cyrillus.

LXXV. *S. Epiphanij.* S. Epiphan. lib. de pond.& menſ. etſi diuerſum numerum domorum ponere videtur,omnes tamen à ſe inuicem ſepoſitos fuiſſe tradit. *Duo enim*, inquit, *ac 70. Viri,in Pharo inſula,quæ terra ſuperior dicitur , è regione vrbis Alexandrinæ in ſex & 30. cellulis,bini ſcilicet in ſingulis,a primo diluculo ad veſperam concluſi ſunt. Sub veſperam porro 36.ſcaphis ad Ptolemæi Philadelphi palatium aducti , ad eius epulas adhibebantur. Tum in 36.cubiculis, bini ſcilicet in vnoquoque dormiebant , ne capita conferre poſſent : ſed ſincere ac fideliter interpretarentur. Ptolemæus enim ille 36. quas dixi cellulas in illa inſula condidit, eaſdémque duplices , quibus ſingula paria concluſit,cum duobus famulis cibi parandi , ac miniſtrandi gratia, vna cum notariis. In his cellulis nullas in parietibus feneſtras aperuit , ſed è tecto ſuperne eas fecit, quas anaphoticas nominant.*

Iuſtinianus Imperator Nouell. Cõſtit.146.propius Epiphanium ſecutus, prædicat miraculum quod in interpretando accidit. Nam cum ſemper, inquit, bini ſeorſim concluſi eſſent,& diuerſis locis interpretarentur, vnam tamen omnes compoſitionem ediderunt. Ita Imperator, quem cũ dicimus, Senatum grauiſſimorum virorum dicimus. Eadem habet Philaſtrius Epiſcopus Brixianus Hæreſi 90.& Euſebius in Chronico Græco,ſub initium Philadelphi.

LXXVI. *S. Auguſtini.* D. Avgvst. [e] *Traditur ſane tam mirabilem , ac ſtupendum , planéque diuinum in eorum verbis fuiſſe conſenſum , vt cum ad hoc opus ſeparatim ſinguli ſederint , ita enim eorum fidem Ptolemæo regi placuit explorare, in nullo verbo quod idem ſignificaret , & tantumdem valeret, vel in verborum ordine alter ab altero diſcreparet, ſed tanquam ſi vnus eſſet interpres, ita quod omnes interpretati ſunt vnum erat , quoniam reuera ſpiritus erat vnus in omnibus.* Sic ipſe, cui traditioni eum penitus aſſentiri, quæ ſeq. cap. diſputat, aperte demonſtrant. *Etſi*, inquit, *non in eis vnus apparuiſſet ſpiritus ſine dubitatione diuinus , ſed inter ſe verba interpretationis ſuæ 70. docti more hominum contuliſſent , vt quod placuiſſet omnibus hoc maneret, nullus eis vnus interpres debuit anteponi. Cum vero tantum in eis ſignum diuinitatis apparuit, profecto quiſquis alius illarum ſcripturarum ex Hebræa, in quamlibet aliam linguam, interpres eſt verax, aut congruit illis 70. interpretibus, aut ſi congruere non videtur, altitudo ibi prophetica eſſe credenda eſt.* Et q.169. ſuper Geneſ. *Septuaginta*, inquit, *interpretum autoritas, quæ tanto etiam diuinitus facto miraculo commendatur ; tanta in eccleſiis vetuſtate firmatur, &c.*

[e] l.18 de ci. c.42.

LXXVII. *Ex eodem cellæ confirmantur. Rufini, & Hebræorũ.* De cellis apertius l.2. de doct. Chriſtiana. c.15. *Septuaginta*, inquit, *interpretum, quod ad vetus teſtamentum attinet , excellit autoritas , qui iam per omnes peritiores eccleſias*

tanta præſentia Spiritus ſancti interpretati eſſe dicuntur, vt os vnum tot hominum fuerit. Qui ſi, vt fertur, multique non indigni fide prædicant, ſinguli cellis etiam ſingulis ſeparati, cum interpretati eſſent, nihil in alicuius eorum codice inuentum eſt, quod non iiſdem verbis, eodemque verborum ordine inueniretur in cæteris, quis huic autoritati conferre aliquid, nedum præferre audeat?

a l. 2. contra D. Hieron. — Chorum claudat extremus Ruffinus. [a] *Vt omittam*, inquit, *illud dicere, quod 72. virorum per cellulas interpretantium vnam & conſonam vocem, dubitandum non eſt ſpiritus ſancti inſpiratione prolatam*, &c. Addi poſſunt Thalmudiſtæ quaſi epimetron, ex Mariana pro edit. vul. [b] Hi initio tractatus, quem inſcripſerunt Tractatum ſcribarum, ſic aiunt. *Ptolemæus Rex conuocauit 72. ſenes, collocauitque in totidem cellis: cumque nondum aperuiſſet qua de cauſa conuocati eſſent, ingreſſus ad ſingulos dixit eis, ſcribite mihi legem Moſis magiſtri veſtri. Porro Deus ita cuiuſque mentem dirigebat, vt cum ſcriberent ſinguli, eandem omni ex parte legem omnes ſcriberent.* Eadem ex Ioſepho Gorionis, & Ioſippo referuntur. — *Ruſini, & Hebræorū.*

b c. 14. fi.

In ſecunda claſſe erit Philo, quem pro hac ſententia laudat Iuſtinus. Is l. 2. de vita Moſis, Sumptis, inquit, in manus ſacris voluminibus tendebant eas ad cœlum ſupplices, Deum inuocando vt cœptis faueret. Exaudiuit ille vota, vt ſi non vniuerſum genus humanum, certe maxima pars inſtrueretur ad bene viuendum, præceptis optimis & ſapientiſſimis. In eo ſeceſſu cum conſediſſent ſolitarij, nemine interueniente arbitro, præter naturæ partes, terram, aquam, aërem, cœlum, de quibus primum proditури erant myſteria (Nam mundi opificium eſt legum exordium) tanquam numine correpti prophetabant, non alia alij, ſed omnes ad verbum eadem, quaſi quopiam dictante ſingulis inuiſibiliter. Hæc ibi. Quomodo ſedebāt ſolitarij, ſiue ἐν ἀποκρύφῳ, id eſt occulto, & nemine præſente, ſi quiſque 70. habebat arbitros? Quomodo tanquam numine correpti prophetarunt, ſi communi interpretum more inter ſe contulere? Et quid mirum omnes ad verbum eadem dixiſſe, ſi aderant omnes ſimul? — LXXVIII. *Philonis Iudæi.*

Secvndo prodeat Tertullianus, homo ſtylo ſeuerus ac moribus, nec amicus fabulis, & qui hoſtibus tradebat excutiēda, quæ ſcribebat. Is ergo in Apologetico, [c] *Ne notitia vacaret*, inquit, *hoc quoque Ptolemæo à Iudæis ſubſcriptum eſt, ſeptuaginta duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philoſophus, prouidentiæ vindex, de ſententiæ communione ſuſpexit.* Sic Tert. quid erat quod ſuſpiceret Menedemus multos congregatos in eandem ſententiam ſcribendo conueniſſe? quotidianū enim eſt, vt poſt altercationem aliquam, in vnam conueniatur ſententiam. At vbi ſepoſiti fuerint, habuit in quo diuinam prouidentiam admiraretur, diuinæ prouidentiæ vindex Philoſophus. Affuit hic Menedemus apud Philadelphum hoc tempore, vt eſt apud Ariſtæam & Ioſephum, ad cuius verba Tertullianus alludit. Sic enim habet. *Quos ſermones cum non ſolum Rex admiratus eſſet, ſed Menedemus etiam philoſophus fateretur omnia gubernare prouidentiam, &c.* — LXXIX. *Tertulliani.*

c c. 18.

Clemens Alexand. poterat ad primam admitti claſſem, quia tamen domunculas, aut cellas non nominat, huc transferatur: cuius hæc ſunt verba l. 1. Strom. *Illi autem, vt qui adhuc obedirent Macedonibus, ex iis qui apud ſe erant probatiſſimi, & maximæ exiſtimationis ſcripturarum peritos, & Græcæ linguæ ſcientes, ſeptuaginta ſeniores delectos ad eum miſerunt cum libris diuinis. Cum autem vnuſquiſque ſigillatim ex ſua propria interpretatus eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul collatæ interpretationes, & ſententiis, & dictionibus.* Ita Clemens. Audis ſigillatim, vel in parte, ſeorſim; vtique ſeparatis in cubiculis, aut cellis, & non ſimul in ampliore cœnaculo. Cui adiungi poteſt D. Chryſoſt. qui 70. interpretes reliquis omnibus, non ſolum ob numerum, & temporis antiquitatem, ſed etiam ob conſenſum anteponit. Addamus & nos communiſſimum piorum conſenſum, qui patrum ſuorum iudicia, & teſtimonia egregie conſpirantia, cum debita veneratione complectuntur, quique contrariam opinionem, niſi obſtaret debita in D. Hieronymum reuerentia, ſeuera, vt arbitror, cenſura caſtigarent. — LXXX. *Clementis Alexandrini.*

ἐν μέρει.

Hom. 5. in c. 1. Matth. — *S. Chryſoſtomi.*

Deniqve rationes non incongrue à prædictis ſanctis patribus, aliiſque doctoribus afferuntur, cur æquum fuerit hanc verſionem huiuſmodi miraculo commendari. Siue vt harum ſcripturarum ſanctitas Ptolemæo, aliiſque deinceps gentibus probaretur, tantóque ſtudioſius in futuram eorum conuerſionem puræ atque illi- — LXXXI. *Rationes pro hac ſententia.*

batæ conſeruaretur: ſiue vt horum Iudæorum in vertendo fides, atque integritas declararetur, quos conſtabat ægre admodum res ſuas, hanc præſertim, quam vita chariorem habebant, communicare velle; ſiue quia decebat legem, quæ Hebræis cum tot portentis atque miraculis data fuerat, etiam tunc gentibus, non ſine miraculo, per Græcam interpretationem communicari. Denique ei miraculo aperte patrocinantur, quæ poſtea ex Philone dicemus à Rege ad perpetuam tantæ rei memoriam fuiſſe inſtituta.

XXCII. *Quid de Ioſepho, & Ariſtea dicendum.* Vervm Ioſephus, & Ariſtæas aliter ſentiunt. De Ariſtæa facile crediderim eius hiſtoriam in hac parte eſſe diminutam ab impiis Iudæis, qui huic verſioni 70. ſeniorum, per quam in diſputationibus quotidie confodiebantur, perquam infenſi erant, nec eam tanto miraculo comprobari ferre poterant. Et quis credat profano libro pepercisse, qui ſacris codicibus profanas manus toties mutando, addendo, detrahendo, Origene, & Iuſtino teſte intuliſſent? De Ioſepho, quem etiam parum fauiſſe Chriſtianis ſatis docet Caſtrius, nihil mirum, quippe cui ſolenne ſit, vt toties demonſtratum eſt, & copioſe probat Leo Caſtrius in diſput. de tranſlat. miracula vel diſſimulare, vel extenuare, nequid minus probabile profanis auribus, quarum gratiam ambiebat, & quibus veritatis ac diuinæ gloriæ ſtudium poſtponebat, attuliſſe videretur. Eum nihilominus in reliqua hiſtoria audiamus.

XXCIII. *Communis approbatio verſionis.* Versione autem legis intra ſeptuaginta duos dies abſoluta, qua temporis breuitate aperte ſe inſtrumenta eſſe diuini Scribæ velociter ſcribentis docuerunt, Demetrius aduocatis omnibus Iudæis in locum vbi verſa fuerat, præſentibus etiam interpretibus, perlegit codicem. Concio vero & ſeniorum interpretationem approbauit, & Demetrium ipſum collaudauit, cuius ſuggeſtionis occaſione maxima bona percepiſſent; rogaueruntque vt etiam optimatibus earum copia legendi fieret. Sic ipſe, quibus ſimilia habet Ariſtæas. Quod autem copia legendi poſtulata eſt, ſignificatur Demetrium non multa coram populo, nedum omnia perlegere potuiſſe. Verum hæc repudianda ſunt, cum omnium verba ſententiaſque in vnum conueniſſe, diuino miraculo ſit tot teſtimoniis confirmatum. Satis enim fuit illam conſenſionem in pluribus locis, in quos incidiſſent, agnoſci, & communi admiratione omnium approbari, nec verbatim omnia ad calcem à capite recitari.

XXCIV. *An ſola Moyſi lex conuerſa.* Sed hic etiam aliud non obſcure Ioſeph. indicat, ſolos videlicet Moyſis libros, qui nomine legis præcipue intelliguntur, à Septuaginta ſenioribus fuiſſe conuerſos: memor eorum quæ in præfatione librorum Antiquitatum ſcripſerat. *Proinde mihi quoque,* inquit, *conuenire duxi, vt & pontificis noſtri Eleazari imitarer magnanimitatem, & hodie quoque regis illius multos perſimiles putarem, duntaxat quod ad diſcendi cupiditatem attinet. Neque enim totam ſcripturam occupauit ille, ſed legem ſolam ei tradiderunt interpretes, qui ob hoc Alexandriam miſſi fuerant.* Sic ipſe. Et proculdubio eadem eſt

Id putat Philo. Philonis ſententia, libro 2. de vita Moſis, vbi legum Moſaicarum duntaxat ſubinde meminit; datumque ait hiſce interpretibus, aut potius prophetis, ſinceriſſimas Moſis cogitationes puriſſimo ſpiritu aſſequi; & optabile eſſe populis ac magiſtratibus, relictis patriis legibus, ad harum obſeruationem tranſire.

XXCV. *Qui ita ſentiant. An Hiero. Mariana.* Iosephvs hanc ipſam opinionem viſus eſt S. Hieronymo non vno in loco perſuaſiſſe. [a] Is tamen in ea ſententia non perſtitit. Nam ſuis ipſe in Prophetas commentariis, ipſam ſeniorum interpretationem adiungit, & crebro expendit, ipſorúmque eſſe non diffitetur. Perſuaſit & Ioanni Marianæ, in opuſculo pro editione vulgata. [b] Idque confirmat ſtyli diſſonantia inter Pentateuchum, & reliquos libros: quodque non videntur intra duos & ſeptuaginta dies totam Scripturam, quæ tunc Hebraice extabat, conuertere potuiſſe, præſertim collatione facta. At ſtyli diſſonantia, ſi quam placet admittere, ex diuerſitate authorum Hebraicorum peti poteſt. Et oportuit ex hac ipſa temporis breuitate miraculum celebrari. Nam illi quinque libelli ab vtriuſque linguæ bene perito, facile intra quindecim dies induſtrio amanuenſi dictari poſſunt. Itaque probandum non eſt quod addit, videri ſibi ex pluribus interpretationibus ante Chriſtum factis vnam coaluiſſe, quæ ipſis Septuaginta tribueretur, quod primæ illius partis authores eſſent.

a Præfat. qq. in Gen. ca. 1. in Ezech & c. 1. in Michæam. b ca. 11.

XXCVI. *Et omnino Ioſephus.* Nec eſt quod aliqui inuitum Ioſephum explicent, eum legis nomine ſacros omnes libros intellexiſſe. Sicque Chriſtum Dominum dixiſſe Iudæis. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia ego dixi dij eſtis? Et rurſum. Vt adimpleatur ſermo qui

Ioan. 10 34. Ioan. 15. 25.

Septvag. an libros Moſis tantvm verterint.

in lege eorum ſcriptus eſt. Quia odio habuerunt me gratis. Quæ non ex Pentateucho, ſed ex pſalmis 81. & 68. ſumpta ſunt. At Ioſephus in illo operis ſui proœmio, legem à Senioribus explicatam, opponit reliquæ hiſtoriæ ſacræ, quam ſe profitetur libris ſuis explicaturum.

Refutatur.

Eius tamen opinio & rationi ipſi, & communi ſanctorum Patrum ſententiæ aperte repugnat. Nam vel ex ipſo S. Hieronymo conſtat Chriſtum Dominum, Apoſtolos & Euangeliſtas vetus teſtamentum iuxta Septuaginta interpretationem citare; at identidem Pſalmos & Prophetas afferunt. Reſpondet Mariana Clementem Alexandrinum, & Euſebium ex Ariſtobuli ſententia affirmare, libros Hebræorum, priuſquam rerum potiretur Alexander, in Græcam linguam fuiſſe conuerſos, vnde Philoſophi & poëtæ multa mutuati ſint. Eademque ſentiunt Bellarminus & Gretſerus: merito diſſentiente Baronio, & probabilius exiſtimante ethnicos non ex verſione librorum, ſed conſuetudine cum Iudæis pleraque de ſacris libris didiciſſe. Audi Epiphanium. Primi omnium ſacras literas ex Hebræo in Græcum transferre 72. viri aggreſſi ſunt, Ptolemæo Philadelpho in Ægypto regnante.

Strom. 1. l. 9. præpar. c. 2. — t. 1. l. 2. c. 6. & 16 & ibi. Gretſerus. de pond. n. 9. — *An alia editio antiquior.*

XXCVII. *Non ſolum Pentateuchum fuiſſe conuerſum.*

Deinde ita ratiocinatur Ioſephus, quaſi Ptolemæus Iudaicam viuendi formam ſectari, & non bibliothecam ſuam omnium librorum copia locupletare voluerit; aut ingentem eius librorum famem quinque Moſis libelli exaturare poſſent; relictis præſertim iis libris, qui ſui deſiderium maxime excitare poſſunt, quales ſunt prophetici, qui res futuras prænunciant, quorum ſcientiam homines vehementer ambiunt, vtpote ſupra captum hominum & angelorum poſitam, ac plane diuinam: quales & hiſtori, qui regum & principum res præclare geſtas continent, & Dei ipſius, ſuorum vel peccata punientis, vel honeſte facta multiplici felicitate cumulantis. Denique Iudæi male viderentur regiæ Ptolemæi magnificentiæ, planéque maligne reſpondiſſe.

XXCVIII. *Ita ſentit S. Irenæus.* — Iren. l. 3. c. 25.

Hanc quoque opinionem Sancti patres euertunt. Irenæus. *Cupiens eam Bibliothecam, quæ à ſe fabricata eſſet in Alexandria, omnium hominum dignis conſcriptionibus ornare.* An Dauidem & Prophetas ea prodidiſſe credidit, quæ conſcriptione indigna eſſent? Clemens Alexand. *Verſas autem fuiſſe ſcripturas, & legis, & Prophetarum, ex Hebræo ſermone in linguam Græcam aiunt tempore Ptolemæi*: & mox, *voluit vt Hieroſolymitani quoque eas, quæ apud ſe erant, Prophetias in ſermonem Græcum interpretarentur.* Iuſtinus. *Quod ſi quis aſſeueret Moyſis quoque, & aliorum prophetarum ſcripta Græcis edita literis, is diſcat Aegypti regem Ptolemæũ*, &c. & in Apol. 2. *Cum autem Ptolemæus Aegyptiorum Rex bibliothecam inſtitueret, & omnium hominum ſcripta comportare conaretur, de prophetiis hiſce quoque certior factus, ad Herodem Iudæorum tum regem miſit, copiam ſibi fieri propheticorum librorum petens.* Epiphan. ſingulos libros enumerat ab ipſis conuerſos, vſque ad Eſdram & Heſter; excluſo Eccleſiaſtico, & libro Sapientiæ.

Clem Str. 1. — *Clemens Alexand.* — Iuſtin. exhort. — *S. Iuſtinus.* — Epiph. de pond. — *S. Epiphanius.*

XXCIX. *S. Hilarius.* — Hilar. in pſ.

D. Hilar. Prol. in Pſal. *Sed 70. Seniores ſecundum Moyſi traditionem, ad cuſtodiendam legis doctrinam in ſynagoga manentes, poſteaquam illis à Rege Ptolemæo transferendæ ex Hebræo in Græcum ſermonem, totius legis cura mandata eſt, ſpirituali & cœleſti ſcientia virtutem pſalmorum intelligentes, in numerum eos, atque ordinem redegerunt.* Et iterum in Pſ. 2. *Hi ergo pſalmos inter cæteros libros transferentes, & in numerum redegerunt, & in ordinem collocauerunt*, D. Cyrillus. *Diuinas lege ſcripturas veteris teſtamenti, libros viginti duos, quos ſeptuaginta duo interpretes tranſtulerunt.* Et paulo poſt. *Ptolemæus Philadelphus vndique libros colligens cum à Demetrio Phalereo de legis, & diuinorum prophetarum ſcriptis audiſſet*, &c. Et infra, *horum libros lege duos atque viginti, nihilque cum apocryphis habeto commune, hos ſolos ſtudioſe meditare, quos & in eccleſia ſecure tutoque recitamus.* Eos autem mox enumerat. D. Aug. l. 2. de Doct Chriſt. c. 15. Septuag. ait interpretum, quod ad vetus teſtamentum attinet, excellit autoritas &c. D. Chryſoſt. hom. 5. in 1. Matth. ex 70. verſione citat & commendat. *Ecce virgo concipiet &c.* Nec aliter ſentit Euſeb. in Chron. ad 3. annum Philadelphi, tam in verſione Hieronymi, quam in textu Græco, & in iſto maxime.

Cyrill. Cath. 4. — *S. Cyrillus Hieroſol.* — Auguſt. de doct. — *S. Auguſtinus.* — Chryſ. — *S. Chryſoſtomus.* — *Euſebius.*

XC. *Quot exemplaria ſcripta fuerint.*

Satis hic opinor teſtium ad obſtruendum os falſa loquentis Ioſephi. Porro Cyrillus vniuerſa à ſingulis interpretata tradit: ex quo ſequitur ſeptuaginta duo exemplaria primum edita fuiſſe librorum ſacrorum. Id autem ſupponere videtur 72. exemplaria Hebræa allata fuiſſe, ſi ſinguli in ſuis cellis clauſi interpretabantur

ex Hebræo, aut oportet Spiritũ ſanctum eis memoriter cuncta dictaſſe. Epiph. autẽ tricies & ſexcies ait conuerſam, à ſingulis interpretum paribus ſemel; quod ſcilicet ſingulis paribus vnus tradebatur liber, verbi gratia Geneſis, quorum vnus, priorem mediam partem, alter poſteriorem conuerteret; dum interea duo alij eodem modo Exodum & Leuiticũ cęteroſq; interpretarentur: & ſic vno abſoluto libro, quælibet paria alterum nondum à ſe conuerſum accipiebant: nec tamen hinc ſequitur ſingulos dimidiam tantum libri cuiuſque partem vertiſſe. De ſeptuaginta porro & duobus diebus, Ariſtææ & Ioſepho, Cyrillus & Epiph. conſentiunt. Poſtremo cum interpretationem omnes cõprobaſſent, imo Rex ipſe à Demetrio acceptos libros adoraſſet, aſſeruari iuſſit diligenter, vt incorrupti manerent. Aſſeruatum porro & exemplar Hebraicum apud regem, videtur exiſtimare Tertul. *Hodie*, inquit, *apud Serapæum Ptolemæi bibliothecæ, cum ipſis Hebraicis literis exhibentur.* Eſt autem Serapæum locus ad Serapidis templum pertinens. ca.8. Apolog.

XCI. *Imprecatio in violatores librorũ ſacrorum.* ADDITA eſt etiam imprecatio ſolennis ab iiſdem interpretibus, ſi quis vel addere vel mutare, transferre vel delere auderet quidquam eorum quæ ſcripta eſſent. Denique dimiſſi ſunt domum cum donis ingentibus, quæ quia ſuperant fidem meam, tu illa apud Ioſephum, & Ariſtæam ſi placet leges. *Pœna Theopompi & Theodecti.* Quin ne illis quidem aſſentior in Theopompi & Theodectæ pœnis, quod Hebræorum leges attrectare, & quidpiam è ſacris libris in ſua opera transferre auſi eſſent. Vnde enim illa haurire potuiſſent? cum & Hebræa apud vnos Iudæos incommunicata extarent, nec Græce verſa eſſent, cum hæc prima fuerit editio, vt teſtatur Epiphanius; nec illi Hebræa intelligerent: quæ autem auditione ab aliis accepiſſent, non ipſi ſoli ſcribere auſi eſſent, vt ex Ioſepho ipſo conſtat, qui multos paſſim, vt ſupra diximus, commemorat; multos etiam Euſebius, & Clemens Alexand. apud quem Numenius Philoſophus Pythagoreus aperte ſcribit. *Quid enim eſt Plato, niſi Moyſes Attice loquens?*

XCII. *Annua celebritas huius verſionis.* NON omittam quod Philo ſcribit, valetque plurimum ad confirmandam mirabilis conuerſionis fidem. *Hodie*, inquit, *ſolemnis celebritas renouatur in Pharo inſula, ad quam non tantum Iudæi, ſed & alij plurimi traijciunt, locum veneraturi, in quo primum viſa eſt hæc interpretatio, & pro tanto beneficio quaſi recenti, acturi Deo gratias. Poſt vota autem, & gratiarum actiones, alij tentoriis fixis in littore, alij diſcumbentes in ipſa arena, ſub dio cum amicis & domeſticis epulantur.* Scio eſſe qui hanc celebritatem annuam referant ad victoriam naualem de Antigono Gonata à Philadelpho obtentam, ſed frigide. Ea enim perexigui momenti fuit, cum nihilominus Athenarum obſidio ſoluta non fuerit, ſed in Antigoni poteſtatem deditione deuenerint. Sed iam tempus eſt vt repetamus Italiam, & Pyrrhi præclara facinora cum Romanis ſpectemus.

XCIII. *Alterum Pyrrhi cum Romanis prælium.* IN Italia cum Pyrrhus diſiecta pacis conſilia cerneret à Romanis, & interiectis diebus ſociorum exercitus ſuperueniſſet, iterato prælium cum Romanis facit; in quo par fortuna priori bello fuit. Ita Iuſtinus paucis,[a] Gellius[b] ait Pyrrhum vnam atque alteram pugnam proſpere in Italia pugnaſſe, antequam de eo veneno tollendo ad Fabricium veniretur. Florus quoque in Epit. 13. *Iterum aduerſus Pyrrhum dubio euentu pugnatum eſt.* Quia ſcilicet hinc Conſul occiſus, inde Pyrrhus acie ceſſit. Dionyſius apud Plutarch. in Pyrrho negat liquidam fuiſſe Pyrrhi victoriam, quæ apud Aſculum contigit: quæ ſatis conſentanea videntur iis, quæ Eutropius & Zonaras geſta narrant, Sulpitio & Decio huius anni Conſulibus. a l.18. b l.3.c.8. ὑπ᾽ ὁμολογουμένην ἧτταν φυγόντων Ῥωμαίων.

XCIV. *Mutuus ad illud apparatus.* PER hyemem, inquit Zonaras, vtrique ſe ad bellum inſtruxerunt. Vere inſtante Pyrrhus impreſſione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione occupauit, donec Romani ad Aſculum oppidum contra eum caſtra poſuerunt; ac dies complures mutuo metu quieuerunt. Romani Epirotas vt victores timebant, Epirotæ Romanos vt deſperatos. *Decij deuotio.* Decium quippe ad deuouendum ſemetipſum, exemplo patris atq; aui, paratum eſſe fama vulgarat. Contra quã deuotionem Pyrrhus exercitum confirmauit, docens nec vnius hominis obitu multos debellari poſſe, nec incantationum præſtigias pluſquam viros & arma valere. Indagatóque habitu, quo ſe Decij deuouiſſent, monuit ſi quem ita ornatum cernerent, ne eum occiderent, ſed viuentem comprehenderent, exquiſitis mactandum ſuppliciis, idque Decio nunciari iuſſit. Nuncium Coſs. contemptim accepere. Varie enim aduerſus

Gallos exerciti prælijs, aduerſus Pyrrhum athletæ perfecti bellicorum certaminum euaſere, vt ait Polybius.[a] Pergit Zonaras.

a l.1.p.6.& l.2.p.108. gr.lat.

XCV. *Pugna cõmittitur.*

Et cum profundum flumen caſtra inimica dirimeret, ſciſcitati ſunt vtrum ipſe impune tranſire, an ſibi tranſeundi poteſtatem facere mallet, vt æquali pugna copiis integris commiſſis, certum ferri poſſet de fortitudine iudicium. Pyrrhus multum elephantis ſuis fretus, Romanos flumen tranſire paſſus eſt, qui aduerſus elephantos ferrata cornua vndique prominentia curribus inſeruerunt, ex quibus tum alia miſſilia, tum ignem eiaculantes, belluas repellerent. Cum ad manus ventum eſſet, Romani Græcos ſero quidem, ſed tandem pepulerunt: donec Pyrrhus elephantis in auxilium, non qua falcati currus ſtabant, ſed in alteram partem adductis, equitatum Romanum, terrore belluarum, ante congreſſum profligauit; peditibus parum nocuit. Interea quidam Apuli, Epirotarum caſtra aggreſſi, cauſa victoriæ Romanis extiterunt.

Vſus elephantorũ.

XCVI. *Cauſa victoria Romanorum.*

Nam cum Pyrrhus aliquot è pugna eduxiſſet aduerſus Apulos, reliqui omnes turbati & tentoria capta eſſe, & illos fugere opinati, inclinarunt, eorumque multi cæſi ſunt, Pyrrhus ipſe, & ex præcipuis complures vulnerati, ac poſt cum ob commeatus, tum ob medicamentorum inopiam grauiter afflicti, Tarentum, priuſquam Romani ſentirent, diſceſſerunt. Quos tamen Romani vulneribus debilitati perſequi non potuerunt, ſed in vrbes Apuliæ hybernatum reuerſi ſunt. Hunc pugnæ victoriæque modum refert Zonaras. Mortuum porro in hoc prælio Decium Conſulem, locuples teſtis eſt M. Tullius, imo patris atque aui exemplum imitatum eſſe. Sic enim loquitur 2. de fin. *Quod quidem eius factum* (Aui Decij deuotionem) *niſi eſſet iure laudatum, non eſſet imitatus quarto Conſulatu ſuo filius: neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, Conſul cecidiſſet in prælio, ſeque è continenti genere tertiam victimam Reip. præbuiſſet.*

Mors Decij Conſulis.

XCVII. *Cruenta victoria.*

li.4.c.1.

Fabricivm tum legatum Conſulis, in prælio vulneratum refert Oroſius. Eutropius lib. 1. & Oroſius aiunt hoc prælio viginti hoſtium millia cæſa, Romanorum autem quinque millia; regis ſigna ablata 53. Romanorum vndecim: addit etiam Elephantos interfectos. Parum autem probabiliter Florus [b] docet in Conſulatu Curij & Fabricij belluas à C. Minucio occidi cœpiſſe: cum tamen Curius & Fabricius in Conſulatu collegæ non fuerint, in quem tamen errorem autor lib. de vir. illuſt. impegit, vel eum infeliciter imitatus eſt. Deinde, vt dicemus anno ſeq. in Conſulatu Fabricij contra Pyrrhum pugnatum non eſt. Res igitur tota in hunc annum cadit. De profligatis Elephantis, in quibus maximum erat momentum victoriæ, Florus ait eorum terrorem exoleuiſſe poſtquam C. Minutius quartæ legionis haſtatus, vnius proboſcide abſciſſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque, inquit, & in ipſas pila congeſta ſunt, & in turres vibratæ faces, tota hoſtium agmina ardentibus ruinis operuerunt. At Oroſius. *Elephanti*, inquit, *prima pugna vulnerari, atque in fugam cogi poſſe deprehenſi, deinde ſubiectus inter poſteriora & mollia ignibus exagitati, ardentes inſuper machinas furore trepido circunferentes, exitio ſuis fuere.* Significans hinc Romanis victoriæ principium exortum, quando belluæ, quibus maxime confidebat Pyrrhus, etiam damno eſſe cœpiſſent dominis ſuis atque ductoribus.

b l.1.c.18.

Cades Elephantorũ.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3775.

1.N.xix. SEquitur & Gordonus noſter in Chronologia ſua capite decimo ſexto numero decimo, vbi inquit quoſdam referre finitam verſionem anno decimo quarto Philadelphi: ſed hac de re, inquit, vix conſtat. Imo vero inquam ſatis conſtat, ſi Ariſtæo credimus, aut Ioſepho, qui volunt Septuaginta duobus diebus fuiſſe abſolutam. Sixtus quoque Senenſis l. 4. Bibliothecæ ſanctæ ad hanc claſſem pertinet. Olympiade quippe centeſima vigeſima quarta, editam hanc interpretationem tradit. Sed in eo labitur, ſi abeſt mendum à numeris, quod ab eo tempore ad Chriſtum annos numerat trecentos quinquaginta, quod fieri vtique non poteſt.

2.N.xxxi. In Græco Ariſtæi, tam edito quam manuſcripto, & apud Euſebium habetur, ἀμαλέστερον δὲ, καὶ, οὐχ ὡς ὑπάρχει, σεσήμανται, quæ Trapezuntius vertit, feruntur enim abiecte nonnulla tranſlata: Male vtique, nondum quippe tranſlata fuerant ſacra biblia, cum prima tranſlatio fuerit Septuaginta interpretum, vt clare affirmat Epiphanius. li. de Pond. & Menſ. Garbitius autem, ſed negligentius, nec ita vt reipſa ſe habent, ſunt conſcripti. Ioſephus habet συμβέβηκε δ' αὐτὰ καὶ ἀμαλέστερον ἢ ἔχει σεσήμανται, Caſtrius ad verbum vertit. Accidit autem hæc negligentius, quam habet, eſſe ſignificata, Gelenius, ſunt enim negligentius quam par eſt habiti: haud ſcio an re ſatis intellecta.

3.N.xxxiii. Interpres Ariſtæi, qui eſt in bibliotheca patrum, vertit affirmatiue ſententiam quaſi multi ſcriptores Ethnici meminerint horum librorum; nec ſatis attendit quid eſſet πόῤῥω γεγόνασι τῆς ἐπιμνήσεως, quomodo in Græco edito, & manuſcripto habetur. Longe fieri à commemoratione, ſiue multum abeſſe à commemorando, non eſt frequenter meminiſſe. Ioſephus certe libro duodecimo cap. 2. habet οὐκ ἐμνήσθησαν idque ipſe ex Ecatæi ſententia, non ex ſua refert, ne ſecum ipſe plurimis locis aperte pugnet. Nec tamen laudo, quod ait neminem cæterorum ſcriptorum meminiſſe librorum Hebraicorum, quod ii non debeant profano ore tractari: tum quia hæc cauſa ſilentii neque eſt apud Demetrium, neque ſane conuenit eum ſuos omnes ſcriptores βέβηλα στόματα appellare; cauſa potius fuit, quod libri occultarentur à Iudæis, nolentibus ſanctum dare canibus, &, vel in promptu poſiti, legi non poſſent.

Ἑλληνιστὰς & ἕλληνας in nouo teſtamento diſtingui vti diximus, pridem notauit Lorinus noſter Acto. 14. 1. & ca. 18. 17. & poſt eum Scaliger in Euſebium: qui neque proprie, 4.N.xxxviii. neque ſatis Latine ἕλληνας paganos interpretatur, qui proprie ſunt pagorum coloni: ne tamen nimium ſibi in ea diſtinctione placeat, ſciat non eſſe conſtantem, atque perpetuam. Nam ſanctus Lucas Act. 17. 4. ἕλληνας σεβομένους vocat, quos dicimus ἑλληνιστάς, eoſque interpretatur Oecumenius, religione Iudæos natos, qui Græce loquebantur. Et cap. 17. 18. Græci dicuntur Iudæi in Græcia nati, vt Lorinus ex Chryſoſtomo notat. Vide etiam Gretſerum to. 1. defenſ. l. 2. c. 6. fine.

Addamus etiam, etſi iſthæc aſſertio cauſæ noſtræ fauet, non plane verum eſſe, 5.N.L.
quod Scaliger & Caſaubonus in illum Laertii locum affirmant, omnes ſcriptores Eccleſiaſticos, qui de tranſlatione τῶν Septuaginta literis aliquid mandauerunt, Demetrii Phalerei meminiſſe. Nam Philo eum prætermittit, & Iuſtinus, tam in Apologia ſecunda pro Chriſtianis, quam in cohortatione ad Græcos, Et Irenæus l. 3. c. 25. & Diuus Hilarius præfat. in Pſal. & in Pſal. 2. Theodoretus præfat. in Pſal. & ſanctus Auguſtinus l. 18. de ciuitate c. 42. & 43. & l. 2. de doctrina Chriſtiana c. 15. & Diuus Chryſoſtomus tam Homil. 4. in Geneſi, quam 5. in primũ caput Matthæi An iſtos in ſcriptoribus Eccleſiaſticis non numerant? plerique etiam recentiores non meminerunt, quia compendioſius eam hiſtoriam tradebant, vt Bellarminus to. 1. l. 2. c. 6. Baron. to. 2. anno Chriſti 231. Galatin. de arcanis l. 1. c. 3.

ANNVS MVNDI 3776. SEXTÆ ÆTATIS 260 REGNI GRÆCORVM 35. ANTIOCHI SOTERIS 3. ELEAZARI PONT II. PHILADELPHI 9. OLYMP. CXXV. AN. 3. ARCHONTE DAMOCLE. VRBIS CONDITÆ 475. COSS. C. FABRICIO LVSCINO II. & Q. ÆMYLIO PAPO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 277.

l.2 p.208. HVIVS anni chronologiæ patrocinatur Polybius, cum tradit Boios atque Hetruſcos magna clade cæſos (quod Fabricio primum conſule contigit) quinto anno ante Delphicam Gallorum cladem, quo ſcilicet Fabricius iterum, cum eodem Collega factus eſt conſul. Eandem roborat Pauſanias, cum ait. *Gallorum hæc in Græciam irruptio, pariter & ſtrages facta eſt, ſummum Athenis magiſtrarum gerente Anaxicrate, anno altero Olympiadis 125. qua de ſtadio vicit Ladas Aeginenſis*: hæc ſcilicet duobus proximis annis, de præſenti vero addit. *Inſequenti vero anno Damocle Athenis eundem honorem gerente, rurſus in Aſiam Galli tranſmiſere.* Hactenus Pauſanias: nimirum clades accepta in Græcia hoc anno à Gallis contigit priore anni parte, cum Anaxicrates adhuc præturam agebat: poſteriore autem in Damoclis magiſtratu, rurſus in Aſiam Cichorio duce, vt ſcribit Diodorus in eclogis libri vigeſimi ſecundi, tranſmiſere, vbi ſe paululum ex clade collegere: tametſi Iuſtinus ac Diodorus tradant, aut diuinæ aut humanæ cladi ſuperfuiſſe neminem. At Polybius ait partem iſtorum, qui periculo ad Delphos defuncti fuerant, duce Comontorio ad Helleſpontum veniſſe, & nequaquam in Aſiam traieciſſe, ſed bonitate agri circa Byzantium captos, ſedes ibi fixiſſe. Alii nihilominus in Aſiam traieciſſe aiunt, atque Ancyra Phrygum oppido occupata, ſupra Sangarium amnem conſediſſe, atque inde Gallo græcos appellatos. I. *Ratio temporis.*

(Margin: an.vr.con. 471. — l.10.p.340. — l.4 p 313. gr.lat — Sigon in temp. Athen.)

EAM cladem fuſe narrat Iuſtinus l. 24. ex quo hæc pauca. Brennus adunatis centum quinquaginta millibus peditum, & quindecim millibus equitum, vel potius, vt habet Diod. 140. millibus ſcutatorũ, 10. millibus equitum, aliaq. turba in Macedoniam irrumpit. Cum agros villaſq. popularetur, occurrit ei cum inſtructo Macedonum exercitu Soſthenes; ſed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaque cum victi Macedones intra muros vrbium ſe condidiſſent, victor Brennus nemine prohibente, totius Macedoniæ agros populatur. Inde quaſi ſpolia profana ſorderent, animum ad templa conuertit, ſcurriliter iocatus, locupletes deos largiri hominibus oportere. Vbi ad Templi Delphici conſpectum venit, deliberabat num ſtatim illud inuaderet, an feſſis de via militibus proximam noctem ad quietem daret: ſed id Gallorum vulgus integrum duci non reliquit. Nam ex longa inopia, vbi primum vino, cæteriſque commeatibus referta rura inuenit, late ſe per agros effudit, deſertiſque ſignis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Eumque in finem dicuntur moniti oraculis oppidani, vt ne commeatum villis efferrent, quo ea mora Gallis iniecta, finitimorum auxilia conuenirent. II. *Delphica Gallorum clades.* (l.22.n.13.) *Cibo ſe ac potu ingurgitant.*

PRIVS itaque vrbem ſuam Delphi aucti viribus ſociorum permuniuere, quam Galli, vino velut prædæ incubantes, ad ſigna reuocarentur: collecti tandem ad ſexaginta quinque millia ad prædam feſtinabant. Delphorum, ſociorumque non niſi quatuor millia erant, qui ſcandentes Gallos ex ſummo montis vertice, partim ſaxis, partim armis obruebant. Cætera deinde fabulæ propiora quam hiſtoriæ. Dum ſcilicet opem Apollinis ſuppliciter implorant antiſtites, Iuue- III. *Delphos aggrediũtur.*

IMPERII GRÆCORVM 34. — EPVLANTVR SIMVL APVD REGEM.

ſibi ſeniores cum ſacris libris orat, valde conſentaneum eſt iis, quæ Ariſtæas habet: qui id Andreæ valde commendatum à Pontifice tradit; quod vereretur ne Rex, qui iſtiuſmodi viros omni ſtudio conquireret, & apud ſe habere vellet, hos quoque cum magno Hebraicæ Reip. damno retinere vellet. Sed reliqua videamus.

LXV. *Alexandria à rege excipiuntur.* POSTQVAM Alexandriam omnes appulere, confeſtim rex legatos Andream & Ariſtæum acciuit: ab eiſque & epiſtolam Pontificis recepit, & multa præterea ſciſcitando didicit. Et cum vehementer cuperet congredi cum 70. ſenioribus, qui Hieroſolymis ad interpretandam legem venerant, cæteros, qui negotiorum cauſa aderant, dimittit. Vt vero ſenes illi venerunt cum muneribus à pontifice miſſis, & cum membranis, quæ legem aureis literis inſcriptam continebat, primum de libris eos rogauit: vt vero ex inuolucris depromptos obtulerunt, multum denique miratus membranæ ſubtilitatem, & commiſſuras, quæ ita latebant, vt viſu diſcerni non poſſent, gratias ſe illis habere dixit qui venerint, & maiores etiam ei qui miſerit; ſed longe maximas Deo cuius leges attulerint. Hæc fere Ioſeph. & Ariſtæas, qui omnia paulo explicatius habet. Illud autem non omittendum. Hæc dies, inquit, per omne vitæ tempus magna mihi ſemper in annos erit & celebris, in qua & vos mihi affuiſtis, & euenit vt aduerſus Antigonum nauali prælio victor euaderem. Ita Ariſtæas & Ioſephus totidem pene verbis, qua de re plura ſuperius dicta ſunt.

LXVI. *Et apud eũ epulantur.* PORRO Interpretes magnifico apud regem conuiuio excepti, eorum curam gerente Dorotheo, & cibaria pro victus eorum peculiari ratione miniſtrante, vt ferunt Ioſephus & Ariſtæas: qui addunt iuſſu regis vnum è ſacerdotibus conuiuis Eliſæum nomine, vel Eleazarum, vt Ariſtæo placet, omnium ætate prouectiſſimum precatione menſam conſecraſſe, vel vt loquitur Ariſtæas vota feciſſe: rem antiqui ritus non negligendam ita tradit Ioſeph. *Conſecratio menſæ.* Poſtquam autem diſcubitum eſt, iuſſit Dorotheum illis miniſtrare, ſicut ſolebat hoſpitibus ad ſe ex Iudæa venientibus: quapropter præconibus, & ſacrificulis, aliiſque id genus, quorum eſt à ſuis precatiunculis auſpicari cõuiuium, locus hic non fuit; ſed vnum ex conuiuarum numero ſacerdotem, Eliſæum nomine precatione menſam conſecrare ipſe Rex iuſſit, [a] qui ſtans in medio precatus eſt omnia fauſta regi ſimul atque ſubditis, applauſumque atque acclamatum eſt ab omnibus libenti atq; hilari animo: quo facto fruebantur appoſitis. [a [illegible]]

LXVII. *Quibus facta verbis.* ARISTÆAS ipſa etiam precationis verba addit. *Impleat te Rex bonis omnibus quæ fecit omnipotens Deus, détque tibi, vxori, & liberis, & amicis ea omnia immota eſſe per omne vitæ tempus.* Eo adhuc dicente, ſequitur diuturnior cum clamore plauſus, gaudij, & exultationis plenus; moxque rebus iucunditate multa præparatis in lætitiam vertuntur, miniſtris, quemadmodum inſtituerat Dorotheus, feſtiuiſſime cuncta præbentibus: ſed illud mirum, inter quos, inquit, & regij liberi, & honoratiſſimi quique miniſtrabant. *Regij liberi menſæ miniſtrant.* Poſt vbi ſermoni tempus opportunum viſum eſt, Rex per interualla quædam, vt omnes ordine ſecundum ætatem aſſederant, eum qui primo loco diſcubuerat, interrogat. *Rex ſuos hoſpites interrogat.*

Optima regni adminiſtratio. Quonam pacto regnum incolume in finem vſq; conſeruetur. Ille parumper cunctatus, inquit. Hoc maxime modo regnum optime diſpones, ſi, Dei manſuetudinem in rebus omnibus imitatus, patientia ac longanimitate vteris, extolleſque dignos, elatos autem affabilitate ex malo in pœnitudinem traduces.

LXVIII. *Variæ quæſtiones varijs conuiuij diebus.* TVM & alios nouem ordine interrogauit, qui & ipſi ex tempore prudenter admodum reſponderunt, omnia ad Deum ſinguli referentes: quæ apud Ariſtæam leguntur. Sequenti die inſtaurato conuiuio, decem alij rogantur, tertio quoque ac quarto, & ita deinceps vſque ad ſeptimum (etſi Ioſephus 12. conuiuio dies aſſignet) à regis interrogationes factæ ſunt in cœtu aliorum philoſophorum, qui & ipſi eorum ſapientiam ac pietatem vehementer comprobarunt. Quantum porro fidei huic toti Ariſtææ narrationi adhiberi debeat, his ipſe verbis oſtendit. *Qua fide iſta roborentur.* *Verum enim vero legentium hæc fidem excellere arbitror, & maiora videri, quam quiſquam credere poſſit. Sed qui ipſe falſum adycere voluerim, cum eadem & in regiis monimentis cerni liceat, in quibus vel minimum prætermitti ſummo ſceleri ducatur? Vera igitur, atque vt ſingula geſta ſunt, omni prorſus errore abiecto referimus. Qua in re quo verius ſingula teneremus, ea diligentia vſi ſumus, vt aſſumptis regiis actis, in quibus geſta regis, dicta quæque, & reſponſa, conuiuiaque referuntur, noſtra hæc ex illis mutuaremur.* Hæc ibi, & aliquanto poſt reli-

quam

Imperii Græcorvm 34.

quam narrationem pertexens,

Post tres vero dies, inquit, quam ea geſta ſunt, Demetrius viros ad maris inſulam deduxit, tranſmiſſóque aggere 7. ſtadiorum, pontem tranſgreditur: regionem inde quæ ad Boream vergit petens, ad præparatum conſeſſum venit. Domus erat ſupra littus perquam decenter ornata, & quæ multo ſilentio quieſceret, rebus omnibus ad vitæ vſum elegantiſſime diſpoſitis. Illic eos ad peragendam interpretationem hortatur. Viri ſingula inter ſe diſſerendo conſonum quid edebant: rurſuſque ex iis, in quibus omnium conſenſus acceſſerat, illa Demetrio habenda ſeruabant, quæ digniora elegantioráque videbantur. Extendebatur vero conſeſſus huiuſmodi, & diſceptatio ad nonam vſque diei horam: ſolutoque huiuſmodi conſilio ad curanda corpora diſcedebatur. Sic Ariſtæas.

Septvag. cellæ examinantvr. LXIX. Interpretes ducuntur ad inſulã. Quis interpretandi modus ex Ariſtæa.

Hic vero eſt certaminum locus de ſeparatis exedris, hic campus Maratonius, in quo antiqui pene omnes patres, recentioréſque doctores, ingentibus animis ſtudiiſque pro aſtruendo miraculo, diſſentiente Hieronymo, diſſimulante Ioſepho, & Euſebio, conſtiterunt. Nam D. Hierony. cum ſcripturas ſacras ex Hebræis fontibus fideliſſime vertiſſet, multóſque haberet aduerſarios, qui verſionem à ſeptuaginta viris factam ſumma veneratione complectebantur, quaſi diuinitus editam, quæ tamen noua hac interpretatione antiquari, atque ſuggillari videbatur; idem nihilominus tam erratorum, quæ in illam interpretationem poſtea irrepſerant conſcius, quam diligentiæ ac fidei ſuæ in ſacris codicibus ex Hebræo interpretandis, vt erat animo acer, incaluit, eámque interpretationem non raro ſtylo aculeato perſtrinxit; illa præſertim ad Deſiderium epiſtola, quæ eſt præfatio in Pentateuchum. Vbi *neſcio quis*, inquit, *primus autor ſeptuaginta cellulas Alexandriæ mendacio ſuo exſtruxerit; quibus diuiſi eadem ſcriptitarint, cum Ariſtæas eiuſdem Ptolemæi Hyperaſpiſtes, & multo poſt tempore Ioſephus nihil tale retulerint, ſed in vna baſilica congregatos contuliſſe ſcribant, non prophetaſſe.* Sic Hierony. qui vtrunque ſane fideliter retulit.

LXX. Diſputatio de ſeparatis exedris. Reyciuntur à S. Hieron.

Hieronymvm plerique ſecuti, præſertim nouatores, communem antiquorum patrum ſententiam deriſere. Catholici contra recentiores, pro patribus ſuis certamen animoſe ſuſceperunt; in quibus eminet Leo Caſtrius in diſputatione de tranſlationibus ſacræ Scripturæ, & poſt eum Alphonſus Salmeron, Gretſerus, Baronius, Serarius. Quorum inſiſtens veſtigiis, primùm breuiter proferam eos patres, qui perſpicue hanc ſeparatarum exedrarum interpretationem tradidere; tum eos quos eadem ſenſiſſe, ex ipſorum verbis aperte colligitur; poſtremo eadem veritas ratione confirmabitur.

LXXI. Qui eas recipiant. — t. 1. proleg. 5. & 6.

In prima claſſe chorum ducet S. Iuſtinus martyr, natione Palæſtinus, patria Samarita, ſiue Flauianus, vt ipſemet tradidit initio Apologiæ ſuæ poſterioris; vir vndecunque rerum Iudaicarum potiſſimus, vt ait Baron. qui in cohortatione ad Græcos non ſolum eam rem affirmat, ſed etiam viſu ipſe ſuo, auditúque ex incolarum conſtanti traditione comprobat.

S. Iuſtinus martyr.

Atqve *vt illi*, inquit, *extra omnem turbam conſtituti, primo quoq; tempore interpretationem abſoluerent, non in vrbe ipſa, ſed ſeptem ab ea ſtadiis, vbi Pharos exſtructa eſt pari cum interpretibus numero, domunculas extrui præcepiſſe, vt ſingillatim pro ſe quiſq. interpretationem perficeret. Illa quoq; cura iis qui operam eis dare iuſſi fuerant, mandata, vt omnibus quidem modis ipſis inſeruirent, à congreſſu autem mutuo illos prohiberent; quo exquiſita interpretationis veritas ex ipſorum etiam conſenſu cognoſci poſſet. Et cognito Septuaginta iſtos viros non ſolum eadem ſententia, verum etiam eiſdem eſſe verbis in tranſlatione vſos, ac ne vna quidem dictione alium ab alio diſſenſiſſe, vſque adeo eadem de eiſdem omnia conſcripſerant, admiratione attonitum, cum diuina virtute interpretationem abſolutam eſſe credentem; tum quouis honore dignos illos, vt Dei amantes, & viciſſim Deo caros viros iudicantem, cum muneribus multis in patriam ſuam redire iuſſiſſe: ac libros, ita vt par erat, exoſculatum eſſe, & Deo conſecratos in bibliotheca repoſuiſſe.*

LXXII. Illuſtr. eius teſtimoniũ. — οἰκίσκους μικρούς.

Hactenvs S. Martyris teſtimonium, quod egregie confirmans ſubdit. *Hæc vobis, viri Græci, non vt fabulam, neque vt confictam hiſtoriam renunciamus: ſed qui ipſi Alexandriæ fuerimus, & veſtigia domuncularum apud Pharum adhuc reliqua viderimus: & ab incolis, qui res patrias à maioribus per manus ſibi traditas acceperunt, audierimus, commemoramus.* Non potuit vir ſanctiſſimus ſuffragium afferre manifeſtius, neque confirmatius, neque dignius, quod ab omni poſteritate, tanquam ipſius veritatis teſti-

LXXIII. Ab eodem confirmatur.

monium,cum debita veneratione conſenſúque reciperetur. At enim Iuſtinum deceptum à Iudæis,ipſi fabulam à ſe confictam perſuadentibus, putat Bellar. [a] quem merito refellit Serar. [b] tum quia gratis dicitur à Iudæis oſtenſa veſtigia cellularum: cur non potius ab incolis Chriſtianis,qui ibi iam à D. Marci tempore habitabant? tum quia ille ſatis norat Iudæorum fraudes, vt qui creber erat in diſput. contra eos,vt non facile ſibi pateretur imponi. Denique id eſt S. Iuſtinum accuſare imprudentiæ,in re,quam ipſe tam ſerio à ſe actam oſtendit.

a l.1.l.2.c.6
b in proleg. c.17.q.10.

LXXIII. *Teſtimoniũ S. Irenæi.*

D. Irenævs ei ætate, doctrina, authoritate, ſanctitate ſuppar,non tam clare quidem, clariſſime tamen loquitur. Cum enim dixiſſet Ptolemæum petiiſſe ab Hieroſolymitis interpretes ſacrarum Scripturarum, & ab eis, quod adhuc Macedonibus parerent, obtinuiſſe viros ſeniores Septuaginta vtriuſque linguæ peritos, ſubdit. [c] *Ille autem experimentum eorum ſumere volens, & metuens ne forte conſentientes,eam veritatem,quæ eſſet in ſcripturis,abſconderent per interpretationem, ſeparans eos ab inuicem,juſſit omnes eandem interpretari ſcripturam, & hoc in omnibus libris fecit. Conuenientibus autem ipſis in vnum apud Ptolemæum, & comparantibus ſuas interpretationes, Deus glorificatus eſt,& ſcripturæ verè diuinæ creditæ ſunt, omnibus eandem, & eiſdem verbis,& eiſdem nominibus recitantibus, ab initio vſque ad finem.* Sic S. Irenæus;quæ recitat quoque Euſebius in hiſtoria eccleſiaſtica. [d]

c l.3.c.25.
d l.5.c.8.

LXXIV. *S. Cyrilli Hieroſolymitani.*

D. Cyrillvs Hieroſolymitanus Catecheſi 4.inter alia. *Et vt diuinæ legis eſſe hos libros experientia diſceret, & ne ij qui fuerant ad illum miſſi mutuo conſpirarent, proſpiciens in inſula Pharo, quæ eſt prope Alexandriam, ſingulis interpretibus ſingulas domos diſtribuit,& vnicuique,vt ſeparatim omnes ſcripturas interpretaretur,mandauit. Qui cum 72. diebus negotium id perfeciſſent, ſimul omnium interpretationes ex diuerſis domibus prodeuntes, protulerunt: collatis autem ſimul, non ſolum in ſenſibus, verum etiam verbis conſonas inuenit.* Hæc B. Cyrillus.

LXXV. *S. Epiphanij.*

S. Epiphan. lib. de pond.& menſ. etſi diuerſum numerum domorum ponere videtur,omnes tamen à ſe inuicem ſepoſitos fuiſſe tradit. *Duo enim,* inquit, *ac 70. Viri,in Pharo inſula,quæ terra ſuperior dicitur, è regione vrbis Alexandrinæ in ſex & 30. cellulis,bini ſcilicet in ſingulis,a primo diluculo ad veſperam concluſi ſunt. Sub veſperam porro 36.ſcaphis ad Ptolemæi Philadelphi palatium aduecti, ad eius epulas adhibebantur. Tum in 36.cubiculis, bini ſcilicet in vnoquoque dormiebant, ne capita conferre poſſent: ſed ſincere ac fideliter interpretarentur. Ptolemæus enim ille 36. quas dixi cellulas in illa inſula condidit, eaſdemque duplices, quibus ſingula paria concluſit,cum duobus famulis cibi parandi, ac miniſtrandi gratia, vna cum notariis. In his cellulis nullas in parietibus feneſtras aperuit, ſed è tecto ſuperne eas fecit, quas anaphoticas nominant.*

Iuſtinianus Imperator Nouell. Cõſtit.146.propius Epiphanium ſecutus, prædicat miraculum quod in interpretando accidit. Nam cum ſemper,inquit, bini ſeorſim concluſi eſſent,& diuerſis locis interpretarentur, vnam tamen omnes compoſitionem ediderunt. Ita Imperator, quem cũ dicimus, Senatum grauiſſimorum virorum dicimus. Eadem habet Philaſtrius Epiſcopus Brixianus Hæreſi 90.& Euſebius in Chronico Græco,ſub initium Philadelphi.

LXXVI. *S. Auguſtini.*

D. Avgvst. [e] *Traditur ſane tam mirabilem, ac ſtupendum, planéque diuinum in eorum verbis fuiſſe conſenſum, vt cum ad hoc opus ſeparatim ſinguli ſederint, ita enim eorum fidem Ptolemæo regi placuit explorare, in nullo verbo quod idem ſignificaret, & tantumdem valeret, vel in verborum ordine alter ab altero diſcreparet,ſed tanquam ſi vnus eſſet interpres, ita quod omnes interpretati ſunt vnum erat, quoniam reuera ſpiritus erat vnus in omnibus.* Sic ipſe,cui traditioni eum penitus aſſentiri, quæ ſeq. cap. diſputat, aperte demonſtrant. *Etſi,* inquit, *non in eis vnus appatuiſſet ſpiritus ſine dubitatione diuinus, ſed inter ſe verba interpretationis ſuæ 70. docti more hominum contuliſſent, vt quod placuiſſet omnibus hoc maneret, nullus eis vnus interpres debuit anteponi. Cum vero tantum in eis ſignum diuinitatis apparuit, profecto quiſquis alius illarum ſcripturarum ex Hebræa, in quamlibet aliam linguam, interpres eſt verax, aut congruit illis 70. interpretibus, aut ſi congruere non videtur,*

e l.18 de ci. c.42.

LXXVII. *Ex eodem cellæ confirmantur. Rufini, & Hebræorũ.*

altitudo ibi prophetica eſſe credenda eſt. Et q.169.ſuper Geneſ. *Septuaginta,* inquit, *interpretum autoritas,quæ tanto etiam diuinitus facto miraculo commendatur; tanta in eccleſiis vetuſtate firmatur,&c.*

De cellis apertius l.2.de doct.Chriſtiana. c.15. *Septuaginta,* inquit, *interpretum, quod ad vetus teſtamentum attinet, excellit autoritas, qui iam per omnes peritiores eccleſias*

tanta præſentia Spiritus ſancti interpretati eſſe dicuntur, vt os vnum tot hominum fuerit. Qui ſi, vt fertur, multique non indigni fide prædicant, ſinguli cellis etiam ſingulis ſeparati, cum interpretati eſſent, nihil in alicuius eorum codice inuentum eſt, quod non iiſdem verbis, eodemque verborum ordine inueniretur in cæteris, quis huic autoritati conferre aliquid, nedum præferre audeat?

[a] l. 2. contra D. Hieron. Chorum claudat extremus Ruffinus.[a] *Vt omittam*, inquit, *illud dicere, quod 72. virorum per cellulas interpretantium vnam & conſonam vocem, dubitandum non eſt ſpiritus ſancti inſpiratione prolatam*, &c. Addi poſſunt Thalmudiſtæ quaſi epimetron, ex [b] c. 14. ſi. Mariana pro edit. vul.[b] Hi initio tractatus, quem inſcripſerunt Tractatum ſcribarum, ſic aiunt. *Ptolemæus Rex conuocauit 72. ſenes, collocauitque in totidem cellis: cumque nondum aperuiſſet qua de cauſa conuocati eſſent, ingreſſus ad ſingulos dixit eis, ſcribite mihi legem Moſis magiſtri veſtri. Porro Deus ita cuiuſque mentem dirigebat, vt cum ſcriberent ſinguli, eandem omni ex parte legem omnes ſcriberent.* Eadem ex Ioſepho Gorionis, & Ioſippo referuntur. *Ruſini, & Hebræorũ.*

In ſecunda claſſe erit Philo, quem pro hac ſententia laudat Iuſtinus. Is l. 2. de vita Moſis, Sumptis, inquit, in manus ſacris voluminibus tendebant eas ad cœlum ſupplices, Deum inuocando vt cœptis faueret. Exaudiuit ille vota, vt ſi non vniuerſum genus humanum, certe maxima pars inſtrueretur ad bene viuendum, præceptis optimis & ſapientiſſimis. In eo ſeceſſu cum conſediſſent ſolitarij, nemine interueniente arbitro, præter naturæ partes, terram, aquam, aërem, cœlum, de quibus primum prodituri erant myſteria (Nam mundi opificium eſt legum exordium) tanquam numine correpti prophetabant, non alia alij, ſed omnes ad verbum eadem, quaſi quopiam dictante ſingulis inuiſibiliter. Hæc ibi. Quomodo ſedebãt ſolitarij, ſiue ἐν ἀποκρύφῳ, id eſt occulto, & nemine præſente, ſi quiſque 70. habebat arbitros? Quomodo tanquam numine correpti prophetarunt, ſi communi interpretum more inter ſe contulere? Et quid mirum omnes ad verbum eadem dixiſſe, ſi aderant omnes ſimul? LXXVIII. *Philonis Iudæi.*

Secundo prodeat Tertullianus, homo ſtylo ſeuerus ac moribus, nec amicus fabulis, & qui hoſtibus tradebat excutiẽda, quæ ſcribebat. Is ergo in Apologetico,[c] [c] c. 18. *Ne notitia vacaret*, inquit, *hoc quoque Ptolemæo à Iudæis ſubſcriptum eſt, ſeptuaginta duobus interpretibus indultis, quos Menedemus quoque philoſophus, prouidentiæ vindex, de ſententiæ communione ſuſpexit.* Sic Tert. quid erat quod ſuſpiceret Menedemus multos congregatos in eandem ſententiam ſcribendo conueniſſe? quotidianũ enim eſt, vt poſt altercationem aliquam, in vnam conueniatur ſententiam. At vbi ſepoſiti fuerint, habuit in quo diuinam prouidentiam admiraretur, diuinæ prouidentiæ vindex Philoſophus. Affuit hic Menedemus apud Philadelphum hoc tempore, vt eſt apud Ariſtæam & Ioſephum, ad cuius verba Tertullianus alludit. Sic enim habet. *Quos ſermones cum non ſolum Rex admiratus eſſet, ſed Menedemus etiam philoſophus fateretur omnia gubernare prouidentiam, &c.* LXXIX. *Tertulliani.*

Clemens Alexand. poterat ad primam admitti claſſem, quia tamen domunculas, aut cellas non nominat, huc transferatur: cuius hæc ſunt verba l. 1. Strom. *Illi autem, vt qui adhuc obedirent Macedonibus, ex iis qui apud ſe erant probatiſſimi, & maximæ exiſtimationis ſcripturarum peritos, & Græcæ linguæ ſcientes, ſeptuaginta ſeniores delectos ad eum miſerunt cum libris diuinis. Cum autem vnuſquiſque ſigillatim* (ἰδίᾳ μέρει.) *ex ſua propria interpretatus eſſet prophetia, conſpirarunt omnes ſimul collatæ interpretationes, & ſententiis, & dictionibus.* Ita Clemens. Audis ſigillatim, vel in parte, ſeorſim; vtique ſeparatis in cubiculis, aut cellis, & non ſimul in ampliore cœnaculo. Cui adiungi poteſt D. Chryſoſt. qui 70. interpretes reliquis omnibus, non ſolum ob numerum, & temporis antiquitatem, ſed etiam ob conſenſum anteponit. (Hom. 5. in c. 1. Matth.) Addamus & nos communiſſimum piorum conſenſum, qui patrum ſuorum iudicia, & teſtimonia egregie conſpirantia, cum debita veneratione complectuntur, quique contrariam opinionem, niſi obſtaret debita in D. Hieronymum reuerentia, ſeuera, vt arbitror, cenſura caſtigarent. LXXX. *Clementis Alexandrini.* *S. Chryſoſtomi.*

Deniqve rationes non incongrue à prædictis ſanctis patribus, aliiſque doctoribus afferuntur, cur æquum fuerit hanc verſionem huiuſmodi miraculo commendari. Siue vt harum ſcripturarum ſanctitas Ptolemæo, aliiſque deinceps gentibus probaretur, tantóque ſtudioſius in futuram eorum conuerſionem puræ atque illi- LXXXI. *Rationes pro hac ſententia.*

batæ conſeruaretur: ſiue vt horum Iudæorum in vertendo fides, atque integritas declararetur, quos conſtabat ægre admodum res ſuas, hanc præſertim, quam vita chariorem habebant, communicare velle; ſiue quia decebat legem, quæ Hebræis cum tot portentis atque miraculis data fuerat, etiam tunc gentibus, non ſine miraculo, per Græcam interpretationem communicari. Denique ei miraculo aperte patrocinantur, quæ poſtea ex Philone dicemus à Rege ad perpetuam tantæ rei memoriam fuiſſe inſtituta.

XXCII. *Quid de Ioſepho, & Ariſtea dicendum.*

Verum Ioſephus, & Ariſtæas aliter ſentiunt. De Ariſtæa facile crediderim eius hiſtoriam in hac parte eſſe diminutam ab impiis Iudæis, qui huic verſioni 70. ſeniorum, per quam in diſputationibus quotidie confodiebantur, perquam infenſi erant, nec eam tanto miraculo comprobari ferre poterant. Et quis credat profano libro peperciſſe, qui ſacris codicibus profanas manus toties mutando, addendo, detrahendo, Origene, & Iuſtino teſte intuliſſent? De Ioſepho, quem etiam parum fauiſſe Chriſtianis ſatis docet Caſtrius, nihil mirum, quippe cui ſolenne ſit, vt toties demonſtratum eſt, & copioſe probat Leo Caſtrius in diſput. de tranſlat. miracula vel diſſimulare, vel extenuare, nequid minus probabile profanis auribus, quarum gratiam ambiebat, & quibus veritatis ac diuinæ gloriæ ſtudium poſtponebat, attuliſſe videretur. Eum nihilominus in reliqua hiſtoria audiamus.

XXCIII. *Communis approbatio verſionis.*

Versione autem legis intra ſeptuaginta duos dies abſoluta, qua temporis breuitate aperte ſe inſtrumenta eſſe diuini Scribæ velociter ſcribentis docuerunt, Demetrius aduocatis omnibus Iudæis in locum vbi verſa fuerat, præſentibus etiam interpretibus, perlegit codicem. Concio vero & ſeniorum interpretationem approbauit, & Demetrium ipſum collaudauit, cuius ſuggeſtionis occaſione maxima bona percepiſſent; rogaueruntque vt etiam optimatibus earum copia legendi fieret. Sic ipſe, quibus ſimilia habet Ariſtæas. Quod autem copia legendi poſtulata eſt, ſignificatur Demetrium non multa coram populo, nedum omnia perlegere potuiſſe. Verum hæc repudianda ſunt, cum omnium verba ſententiaſque in vnum conueniſſe, diuino miraculo ſit tot teſtimoniis confirmatum. Satis enim fuit illam conſenſionem in pluribus locis, in quos incidiſſent, agnoſci, & communi admiratione omnium approbari, nec verbatim omnia ad calcem à capite recitari.

XXCIV. *An ſola Moyſi lex conuerſa.*

Sed hic etiam aliud non obſcure Ioſeph. indicat, ſolos videlicet Moyſis libros, qui nomine legis præcipue intelliguntur, à Septuaginta ſenioribus fuiſſe conuerſos: memor eorum quæ in præfatione librorum Antiquitatum ſcripſerat. *Proinde mihi quoque*, inquit, *conuenire duxi, vt & pontificis noſtri Eleazari imitarer magnanimitatem, & hodie quoque regis illius multos perſimiles putarem, duntaxat quod ad diſcendi cupiditatem attinet. Neque enim totam ſcripturam occupauit ille, ſed legem ſolam ei tradiderunt interpretes, qui ob hoc Alexandriam miſſi fuerant.* Sic ipſe. Et proculdubio eadem eſt Philonis ſententia, libro 2. de vita Moſis, vbi legum Moſaicarum duntaxat ſubinde meminit; datumque ait hiſce interpretibus, aut potius prophetis, ſinceriſſimas Moſis cogitationes puriſſimo ſpiritu aſſequi; & optabile eſſe populis ac magiſtratibus, relictis patriis legibus, ad harum obſeruationem tranſire.

Id putat Philo.

XXCV. *Qui ita ſentiant. An Hiero. Mariana.*

Iosephus hanc ipſam opinionem viſus eſt S. Hieronymo non vno in loco perſuaſiſſe. [a] Is tamen in ea ſententia non perſtitit. Nam ſuis ipſe in Prophetas commentariis, ipſam ſeniorum interpretationem adiungit, & crebro expendit, ipſorúmque eſſe non diffitetur. Perſuaſit & Ioanni Marianæ, in opuſculo pro editione vulgata. [b] Idque confirmat ſtyli diſſonantia inter Pentateuchum, & reliquos libros: quodque non videntur intra duos & ſeptuaginta dies totam Scripturam, quæ tunc Hebraice extabat, conuertere potuiſſe, præſertim collatione facta. At ſtyli diſſonantia, ſi quam placet admittere, ex diuerſitate authorum Hebraicorum peti poteſt. Et oportuit ex hac ipſa temporis breuitate miraculum celebrari. Nam illi quinque libelli ab vtriuſque linguæ bene perito, facile intra quindecim dies induſtrio amanuenſi dictari poſſunt. Itaque probandum non eſt quod addit, videri ſibi ex pluribus interpretationibus ante Chriſtum factis vnam coaluiſſe, quæ ipſis Septuaginta tribueretur, quod primæ illius partis authores eſſent.

[a] Præfat. qq. in Gen. ca. 1. in Ezech & c. 1. in Michæam.
[b] ca. 11.

XXCVI. *Et omnino Ioſephus.*

Nec eſt quod aliqui inuitum Ioſephum explicent, eum legis nomine ſacros omnes libros intellexiſſe. Sicque Chriſtum Dominum dixiſſe Iudæis. Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra: quia ego dixi dij eſtis? Et rurſum. Vt adimpleatur ſermo qui

Ioan. 10. 34. Ioan. 15. 25.

in lege eorum ſcriptus eſt. Quia odio habuerunt me gratis. Quæ non ex Pentateucho, ſed ex pſalmis 81. & 68. ſumpta ſunt. At Ioſephus in illo operis ſui proœmio, legem à Senioribus explicatam, opponit reliquæ hiſtoriæ ſacræ, quam ſe profitetur libris ſuis explicaturum.

Refutatur. Eius tamen opinio & rationi ipſi, & communi ſanctorum Patrum ſententiæ aperte repugnat. Nam vel ex ipſo S. Hieronymo conſtat Chriſtum Dominum, Apoſtolos & Euangeliſtas vetus teſtamentum iuxta Septuaginta interpretationem citare; at identidem Pſalmos & Prophetas afferunt. Reſpondet Mariana Clementem Alexandrinum, & Euſebium ex Ariſtobuli ſententia affirmare, libros Hebræorum, priuſquam rerum potiretur Alexander, in Græcam linguam fuiſſe conuerſos, vnde Philoſophi & poëtæ multa mutuati ſint. Eademque ſentiunt Bellarminus & Gretſerus: merito diſſentiente Baronio, & probabilius exiſtimante ethnicos non ex verſione librorum, ſed conſuetudine cum Iudæis pleraque de ſacris libris didiciſſe. Audi Epiphanium. Primi omnium ſacras literas ex Hebræo in Græcum transferre 72. viri aggreſſi ſunt, Ptolemæo Philadelpho in Ægypto regnante.

(Strom 1. l. 9. præpar. c. 2. — t. 1. l. 2. c. 6. & 16 & ibi. Gretſerus. de pond. n. 9. — *An alia editio antiquior.*)

XXCVII. *Non ſolum Pentateuchum fuiſſe conuerſum.*

Deinde ita ratiocinatur Ioſephus, quaſi Ptolemæus Iudaicam viuendi formam ſectari, & non bibliothecam ſuam omnium librorum copia locupletare voluerit; aut ingentem eius librorum famem quinque Moſis libelli exaturare poſſent; relictis præſertim iis libris, qui ſui deſiderium maxime excitare poſſunt, quales ſunt prophetici, qui res futuras prænunciant, quorum ſcientiam homines vehementer ambiunt, vtpote ſupra captum hominum & angelorum poſitam, ac plane diuinam: quales & hiſtori, qui regum & principum res præclare geſtas continent, & Dei ipſius, ſuorum vel peccata punientis, vel honeſte facta multiplici felicitate cumulantis. Denique Iudæi male viderentur regiæ Ptolemæi magnificentiæ, planéque maligne reſpondiſſe.

XXCVIII. *Ita ſentit S. Irenæus.* (Iren l. 3. c. 25.)

Hanc quoque opinionem Sancti patres euertunt. Irenæus. *Cupiens eam Bibliothecam, quæ à ſe fabricata eſſet in Alexandria, omnium hominum dignis conſcriptionibus ornare.* An Dauidem & Prophetas ea prodidiſſe credidit, quæ conſcriptione indigna eſſent? Clemens Alexand. *Verſas autem fuiſſe ſcripturas, & legis, & Prophetarum, ex Hebræo ſermone in linguam Græcam aiunt tempore Ptolemæi*: & mox, *voluit vt Hieroſolymitani quoque eas, quæ apud ſe erant, Prophetias in ſermonem Græcum interpretarentur.* Iuſtinus. *Quod ſi quis aſſeueret Moyſis quoque, & aliorum prophetarum ſcripta Græcis edita literis, is diſcat Aegypti regem Ptolemæū*, &c. & in Apol. 2. *Cum autem Ptolemæus Aegyptiorum Rex bibliothecam inſtitueret, & omnium hominum ſcripta comportare conaretur, de prophetiis hiſce quoque certior factus, ad Herodem Iudæorum tum regem miſit, copiam ſibi fieri propheticorum librorum petens.* Epiphan. ſingulos libros enumerat ab ipſis conuerſos, vſque ad Eſdram & Heſter; excluſo Eccleſiaſtico, & libro Sapientiæ.

(Clem Str. 1. — *Clemens Alexand.* — Iuſtin. exhort. — *S. Iuſtinus.* — Epiph. de pond. — *S. Epiphanius.*)

XXCIX. *S. Hilarius.* (Hilar. in pſ.)

D. Hilar. Prol. in Pſal. *Sed 70. Seniores ſecundum Moyſi traditionem, ad cuſtodiendam legis doctrinam in ſynagoga manentes, poſteaquam illis à Rege Ptolemæo transferendæ ex Hebræo in Græcum ſermonem, totius legis cura mandata eſt, ſpirituali & cœleſti ſcientia virtutem pſalmorum intelligentes, in numerum eos, atque ordinem redegerunt.* Et iterum in Pſ. 2. *Hi ergo pſalmos inter cæteros libros transferentes, & in numerum redegerunt, & in ordinem collocauerunt*, D. Cyrillus. *Diuinas lege ſcripturas veteris teſtamenti, libros viginti duos, quos ſeptuaginta duo interpretes tranſtulerunt.* Et paulo poſt. *Ptolemæus Philadelphus vndique libros colligens cum à Demetrio Phalereo de legis, & diuinorum prophetarum ſcriptis audiſſet*, &c. Et infra, *horum libros lege duos atque viginti, nihilque cum apocryphis habeto commune, hos ſolos ſtudioſe meditare, quos & in eccleſia ſecure tutoque recitamus.* Eos autem mox enumerat. D. Aug. l. 2. de Doct. Chriſt. c. 15. Septuag. ait interpretum, quod ad vetus teſtamentum attinet, excellit autoritas &c. D. Chryſoſt. hom. 5. in 1. Matth. ex 70. verſione citat & commendat. *Ecce virgo concipiet &c.* Nec aliter ſentit Euſeb. in Chron. ad 3. annum Philadelphi, tam in verſione Hieronymi, quam in textu Græco, & in iſto maxime.

(Cyrill. Cath. 4. — *S. Cyrillus Hieroſol.* — Auguſt. de doct. — *S. Auguſtinus.* — Chryſ. — *S. Chryſoſtomus.* — *Euſebius.*)

XC. *Quot exemplaria ſcripta fuerint.*

Satis hic opinor teſtium ad obſtruendum os falſa loquentis Ioſephi. Porro Cyrillus vniuerſa à ſingulis interpretata tradit: ex quo ſequitur ſeptuaginta duo exemplaria primum edita fuiſſe librorum ſacrorum. Id autem ſupponere videtur 72. exemplaria Hebræa allata fuiſſe, ſi ſinguli in ſuis cellis clauſi interpretabantur

Celebritas annua versionis.

ex Hebræo, aut oportet Spiritū ſanctum eis memoriter cuncta dictaſſe. Epiph. autē tricies & ſexcies ait conuerſam, à ſingulis interpretum paribus ſemel; quod ſcilicet ſingulis paribus vnus tradebatur liber, verbi gratia Geneſis, quorum vnus, priorem mediam partem, alter poſteriorem conuerteret; dum interea duo alij eodem modo Exodum & Leuiticū cęteroſq; interpretarentur: & ſic vno abſoluto libro, quælibet paria alterum nondum à ſe conuerſum accipiebant: nec tamen hinc ſequitur ſingulos dimidiam tantum libri cuiuſque partem vertiſſe. De ſeptuaginta porro & duobus diebus, Ariſtææ & Ioſepho, Cyrillus & Epiph. conſentiunt. Poſtremo cum interpretationem omnes cōprobaſſent, imo Rex ipſe à Demetrio acceptos libros adoraſſet, aſſeruari iuſſit diligenter, vt incorrupti manerent. Aſſeruatum porro & exemplar Hebraicum apud regem, videtur exiſtimare Tertul. *Hodie*, inquit, *apud Serapæum Ptolemæi bibliothecæ, cum ipſis Hebraicis literis exhibentur.* Eſt autem Serapæum locus ad Serapidis templum pertinens. ca. 8. Apolog.

XCI. *Imprecatio in violatores librorū ſacrorum. Pœna Theopompi & Theodectis.*

Addita eſt etiam imprecatio ſolennis ab iiſdem interpretibus, ſi quis vel addere vel mutare, transferre vel delere auderet quidquam eorum quæ ſcripta eſſent. Denique dimiſſi ſunt domum cum donis ingentibus, quæ quia ſuperant fidem meam, tu illa apud Ioſephum, & Ariſtæam ſi placet leges. Quin ne illis quidem aſſentior in Theopompi & Theodectæ pœnis, quod Hebræorum leges attrectare, & quidpiam è ſacris libris in ſua opera transferre auſi eſſent. Vnde enim illa haurire potuiſſent? cum & Hebræa apud vnos Iudæos incommunicata extarent, nec Græce verſa eſſent, cum hæc prima fuerit editio, vt teſtatur Epiphanius; nec illi Hebræa intelligerent: quæ autem auditione ab aliis accepiſſent, non ipſi ſoli ſcribere auſi eſſent, vt ex Ioſepho ipſo conſtat, qui multos paſſim, vt ſupra diximus, commemorat; multos etiam Euſebius, & Clemens Alexand. apud quem Numenius Philoſophus Pythagoreus aperte ſcribit. *Quid enim eſt Plato, niſi Moyſes Attice loquens?*

XCII. *Annua celebritas huius verſionis.*

Non omittam quod Philo ſcribit, valetque plurimum ad confirmandam mirabilis conuerſionis fidem. *Hodie*, inquit, *ſolemnis celebritas renouatur in Pharo inſula, ad quam non tantum Iudæi, ſed & alij plurimi traijciunt, locum veneraturi, in quo primum viſa eſt hæc interpretatio, & pro tanto beneficio quaſi recenti, acturi Deo gratias. Poſt vota autem, & gratiarum actiones, alij tentoriis fixis in littore, alij diſcumbentes in ipſa arena, ſub dio cum amicis & domeſticis epulantur.* Scio eſſe qui hanc celebritatem annuam referant ad victoriam naualem de Antigono Gonata à Philadelpho obtentam, ſed frigide. Ea enim perexigui momenti fuit, cum nihilominus Athenarum obſidio ſoluta non fuerit, ſed in Antigoni poteſtatem deditione deuenerint. Sed iam tempus eſt vt repetamus Italiam, & Pyrrhi præclara facinora cum Romanis ſpectemus.

XCIII. *Alterum Pyrrhi cum Romanis prælium.*

In Italia cum Pyrrhus disiecta pacis conſilia cerneret à Romanis, & interiectis diebus ſociorum exercitus ſuperueniſſet, iterato prælium cum Romanis facit; in quo par fortuna priori bello fuit. Ita Iuſtinus paucis,[a] Gellius[b] ait Pyrrhum vnam atque alteram pugnam proſpere in Italia pugnaſſe, antequam de eo veneno tollendo ad Fabricium veniretur. Florus quoque in Epit. 13. *Iterum aduerſus Pyrrhum dubio euentu pugnatum eſt.* Quia ſcilicet hinc Conſul occiſus, inde Pyrrhus acie ceſſit. Dionyſius apud Plutarch. in Pyrrho negat liquidam fuiſſe Pyrrhi victoriam, quæ apud Aſculum contigit: quæ ſatis conſentanea videntur iis, quæ Eutropius & Zonaras geſta narrant, Sulpitio & Decio huius anni Conſulibus.

a l. 18. b l. 3. c. 8.

ὑπ ὁμολογουμένην νίκαν γενέσθαι Ῥωμαίων.

XCIV. *Mutuus ad illud apparatus. Decij deuotio.*

Per hyemem, inquit Zonaras, vtrique ſe ad bellum inſtruxerunt. Vere inſtante Pyrrhus impreſſione in Apuliam facta, multa vi, multa deditione occupauit, donec Romani ad Aſculum oppidum contra eum caſtra poſuerunt; ac dies complures mutuo metu quieuerunt. Romani Epirotas vt victores timebant, Epirotæ Romanos vt deſperatos. Decium quippe ad deuouendum ſemetipſum, exemplo patris atq; aui, paratum eſſe fama vulgarat. Contra quā deuotionem Pyrrhus exercitum confirmauit, docens nec vnius hominis obitu multos debellari poſſe, nec incantationum præſtigias pluſquam viros & arma valere. Indagatóque habitu, quo ſe Decij deuouiſſent, monuit ſi quem ita ornatum cernerent, ne eum occiderent, ſed viuentem comprehenderent, exquiſitis mactandum ſuppliciis, idque Decio nunciari iuſſit. Nuncium Coſs. contemptim accepere. Varie enim aduerſus

Gallos exerciti prælijs, aduerſus Pyrrhum athletæ perfecti bellicorum certaminum euaſere, vt ait Polybius.[a] Pergit Zonaras.

a l. 1 p. 6. & l. 2. p. 108. gr. lat.

XCV. *Pugna cõmittitur.*

Et cum profundum flumen caſtra inimica dirimeret, ſciſcitati ſunt vtrum ipſe impune tranſire, an ſibi tranſeundi poteſtatem facere mallet, vt æquali pugna copiis integris commiſſis, certum ferri poſſet de fortitudine iudicium. Pyrrhus multum elephantis ſuis fretus, Romanos flumen tranſire paſſus eſt, qui aduerſus elephantos ferrata cornua vndique prominentia curribus inſeruerunt, ex quibus tum alia miſſilia, tum ignem eiaculantes, belluas repellerent. Cum ad manus ventum eſſet, Romani Græcos ſero quidem, ſed tandem pepulerunt: donec Pyrrhus elephantis in auxilium, non qua falcati currus ſtabant, ſed in alteram partem adductis, equitatum Romanum, terrore belluarum, ante congreſſum profligauit; peditibus parum nocuit. Interea quidam Apuli, Epirotarum caſtra aggreſſi, cauſa victoriæ Romanis extiterunt.

Vſus elephantorũ.

XCVI. *Cauſa victoria Romanorum.*

Nam cum Pyrrhus aliquot è pugna eduxiſſet aduerſus Apulos, reliqui omnes turbati & tentoria capta eſſe, & illos fugere opinati, inclinarunt, eorumque multi cæſi ſunt, Pyrrhus ipſe, & ex præcipuis complures vulnerati, ac poſt cum ob commeatus, tum ob medicamentorum inopiam grauiter afflicti, Tarentum, priuſquam Romani ſentirent, diſceſſerunt. Quos tamen Romani vulneribus debilitati perſequi non potuerunt, ſed in vrbes Apuliæ hybernatum reuerſi ſunt. Hunc pugnæ victoriæque modum refert Zonaras. Mortuum porro in hoc prælio Decium Conſulem, locuples teſtis eſt M. Tullius, imo patris atque aui exemplum imitatum eſſe. Sic enim loquitur 2. de fin. *Quod quidem eius factum* (Aui Decij deuotionem) *niſi eſſet iure laudatum, non eſſet imitatus quarto Conſulatu ſuo filius: neque porro ex eo natus, cum Pyrrho bellum gerens, Conſul cecidiſſet in prælio, ſeque è continenti genere tertiam victimam Reip. præbuiſſet.*

Mors Decij Conſulis.

XCVII. *Cruenta victoria.*

a l. 4 c. 1.

b l. 1. c. 18.

Fabricium tum legatum Conſulis, in prælio vulneratum refert Oroſius. Eutropius lib. 1. & Oroſius aiunt hoc prælio viginti hoſtium millia cæſa, Romanorum autem quinque millia; regis ſigna ablata 53. Romanorum vndecim: addit etiam Elephantos interfectos. Parum autem probabiliter Florus[b] docet in Conſulatu Curij & Fabricij belluas à C. Minucio occidi cœpiſſe: cum tamen Curius & Fabricius in Conſulatu collegæ non fuerint, in quem tamen errorem autor lib. de vir. illuſt. impegit, vel eum infeliciter imitatus eſt. Deinde, vt dicemus anno ſeq. in Conſulatu Fabricij contra Pyrrhum pugnatum non eſt. Res igitur tota in hunc annum cadit. De profligatis Elephantis, in quibus maximum erat momentum victoriæ, Florus ait eorum terrorem exoleuiſſe poſtquam C. Minutius quartæ legionis haſtatus, vnius proboſcide abſciſſa, mori poſſe belluas oſtenderat. Itaque, inquit, & in ipſas pila congeſta ſunt, & in turres vibratæ faces, tota hoſtium agmina ardentibus ruinis operuerunt. At Oroſius. *Elephanti*, inquit, *prima pugna vulnerari, atque in fugam cogi poſſe deprehenſi, deinde ſubiectus inter poſteriora & mollia ignibus exagitati, ardentes inſuper machinas furore trepido circunferentes, exitio ſuis fuere.* Significans hinc Romanis victoriæ principium exortum, quando belluæ, quibus maxime confidebat Pyrrhus, etiam damno eſſe cœpiſſent dominis ſuis atque ductoribus.

Cædes Elephantorũ.

ANNVS MVNDI 3776. SEXTÆ ÆTATIS 260 REGNI GRÆCORVM 35. ANTIOCHI SOTERIS 3. ELEAZARI PONT 11. PHILADELPHI 9. OLYMP. CXXV. AN. 3. ARCHONTE DAMOCLE. VRBIS CONDITÆ 475. COSS. C. FABRICIO LVSCINO II. & Q. ÆMYLIO PAPO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 277.

I. *Ratio temporis.*

l. 2 p 208. an. vr. con. 471. l. 10. p. 340.

HVIVS anni chronologiæ patrocinatur Polybius, cum tradit Boios atque Hetruſcos magna clade cæſos (quod Fabricio primum conſule contigit) quinto anno ante Delphicam Gallorum cladem, quo ſcilicet Fabricius iterum, cum eodem Collega factus eſt conſul. Eandem roborat Pauſanias, cum ait. *Gallorum hæc in Græciam irruptio, pariter & ſtrages facta eſt, ſummum Athenis magiſtratum gerente Anaxicrate, anno altero Olympiadis* 125. *qua de ſtadio vicit Ladas Æginenſis:* hæc ſcilicet duobus proximis annis, de præſenti vero addit. *Inſequenti vero anno Damocle Athenis eundem honorem gerente, rurſus in Aſiam Galli tranſmiſere.* Hactenus Pauſanias: nimirum clades accepta in Græcia hoc anno à Gallis contigit priore anni parte, cum Anaxicrates adhuc præturam agebat: poſteriore autem in Damoclis magiſtratu, rurſus in Aſiam Cichorio duce, vt ſcribit Diodorus in eclogis libri vigeſimi ſecundi, tranſmiſere, vbi ſe paululum ex clade collegere: tametſi Iuſtinus ac Diodorus tradant, aut diuinæ aut humanæ cladi ſuperfuiſſe neminem. At Polybius ait partem iſtorum, qui periculo ad Delphos defuncti fuerant, duce Comontorio ad Helleſpontum veniſſe, & nequaquam in Aſiam traieciſſe, ſed bonitate agri circa Byzantium captos, ſedes ibi fixiſſe. Alii nihilominus in Aſiam traieciſſe aiunt, atque Ancyra Phrygum oppido occupata, ſupra Sangarium amnem conſediſſe, atque inde Gallo græcos appellatos.

l. 4 p 313. gr. lat. Sigon in temp. Athen.

II. *Delphica Gallorum clades.*

l. 22. n. 13.

EAM cladem fuſe narrat Iuſtinus l. 24. ex quo hæc pauca. Brennus adunatis centum quinquaginta millibus peditum, & quindecim millibus equitum, vel potius, vt habet Diod. 140. millibus ſcutatorũ, 10. millibus equitum, aliaq. turba in Macedoniam irrumpit. Cum agros villaſq. popularetur, occurrit ei cum inſtructo Macedonum exercitu Soſthenes; ſed pauci à pluribus, trepidi à valentibus facile vincuntur. Itaque cum victi Macedones intra muros vrbium ſe condidiſſent, victor Brennus nemine prohibente, totius Macedoniæ agros populatur. Inde quaſi ſpolia profana ſorderent, animum ad templa conuertit, ſcurriliter iocatus, locupletes deos largiri hominibus oportere. Vbi ad Templi Delphici conſpectum venit, deliberabat num ſtatim illud inuaderet, an feſſis de via militibus proximam noctem ad quietem daret: ſed id Gallorum vulgus integrum duci non reliquit. Nam ex longa inopia, vbi primum vino, cæteriſque commeatibus referta rura inuenit, late ſe per agros effudit, deſertiſque ſignis ad occupanda omnia pro victoribus vagabantur. Eumque in finem dicuntur moniti oraculis oppidani, vt ne commeatum villis efferrent, quo ea mora Gallis iniecta, finitimorum auxilia conuenirent.

Cibo ſe ac potu ingurgitant.

III. *Delphos aggrediuntur.*

PRIVS itaque vrbem ſuam Delphi aucti viribus ſociorum permuniuere, quam Galli, vino velut prædæ incubantes, ad ſigna reuocarentur: collecti tandem ad ſexaginta quinque millia ad prædam feſtinabant. Delphorum, ſociorumque non niſi quatuor millia erant, qui ſcandentes Gallos ex ſummo montis vertice, partim ſaxis, partim armis obruebant. Cætera deinde fabulæ propiora quam hiſtoriæ. Dum ſcilicet opem Apollinis ſuppliciter implorant antiſtites, Iuue-

tradunt Fabricium anno præſenti 475. vrb. cond. Idibus Decembris de Lucanis Brutiis, Tarentinis, Samnitibus triumphaſſe; non tacituri Pyrrhum, ſicut poſtea de eo, & triumpho Curii aperta eſt mentio: tum quia multo plures autores contra ſentiunt, Liuius in Epitome Flori. Dionyſius apud Plutarchum in Pyrrho, Eutropius, Paulus Oroſius, Zonaras: & ex recent. Sigonius in faſtis, & quicunque initio huius conſulatus Fabricij, inſidias contra Pyrrhum memorant, eumque ſtatim in Siciliam dimittunt, & duo tantum prælia Pyrrhi ante eius tranſitum in Siciliam agnoſcunt.

CERTVM tamen eſt inſtructas fuiſſe, tam à Pyrrho, quam à Fabricio conſule ad Tarentum acies, quò poſt ſuperioris anni pugnam, Rex ſe receperat, vbi & milites cōpararat, & pecunias domo aduehi iuſſerat. Sed vbi in Fabricium ſibi pugnandum eſſe ſenſit, in ea ſententia non permanſit, vt inquit Zonaras, ſiue quia viri virtutem diligebat, ſiue quia eius fortitudinem, magna dudum clade affectus, metuebat. Sed hoſtis virtutem domeſtici perfidia nobilitauit. Nam, vt ex Valerio Antiate narrat Gellius, Ambracienſis quiſpiam Timochares, Regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium Conſulem furtim venit, ac petito præmio promiſit Regem venenis necare: idque facile eſſe factu dixit, quoniam filii ſui pocula in conuiuio Regi miniſtrarent. Eam rem Fabricius ad Senatum ſcripſit. Senatus legatos ad Regem miſit, mandauitque vt de Timochare nihil proderent, ſed monerent vti Rex circumſpectius ageret, atque à proximorum inſidiis ſalutem tutaretur. Iſtum Quadrigarius & Zonaras Niciam appellant. Plutarch. & Autor vir. ill. medicum: nec Senatum interueniſſe aiunt; res enim erat minime dubia, & iter longinquum, vt conſuleretur à Conſule. VIII. *Inſtructa vtrimque ad Tarentū acies.* *Perfidia medici Pyrrhi.*

MEDICI ſcelus, inquit Plutarchus, Fabricius auerſatus, cum in eandem ſententiam adduxiſſet Collegam, literas propere ad Pyrrhum mittit, monens vt caueret inſidias. Eæ ſcriptæ in hunc modum fuerunt. C. Fabricius & Quintus Æmylius Conſules Romani, Pyrrho regi Salutem. *Videris neque in amicis, neque in hoſtibus iudicandis felix. Etenim lectis noſtris ad te literis cognoſces bonis te, & iuſtis viris bellum facere, malis & iniuſtis credere. Neque vero hæc in tuam gratiam tibi indicamus, ſed ne tuus caſus calumniam, aduerſus nos excitet, & videamur bellum, cum virtute non potuiſſemus, fraude confeciſſe.* Aliter habetur hæc epiſtola apud Gellium ex Quadrigario, quem ſi videtur conſule. Ibi proditor Nicias proditur, quem Plutarchus tacet. IX. *Regi pateſit à Romanis.* l.3.c.8.

Pyrrhus perlecta epiſtola, deprehenſiſque inſidiis medicum affecit ſupplicio, Fabricio, & populo Romano, gratiæ referendæ cauſa, gratis captiuos donauit, & Cineam iterum ad pacem peragendam miſit: populus totidem Tarentinos & Samnites ei liberos remiſit, & de pace tunc quoque agere iuſſit, cum Italia exceſſiſſet. Plutarchus, Zonaras. *non fruſtra.*

TAM conſtans Romanorum de pace ſententia, non leue momentum videtur attuliſſe Pyrrho, animo circa profectionem fluctuanti. Eodem enim tempore legati aderant ex Sicilia, vt ait Plutar. qui ei Agrigentum, Syracuſas, & Leontinos dedebāt, orabantque vt ad exigendos Pœnos, & ad vindicandam à Tyrannis inſulam ſuppetias ferret. Ex Græcia vero nunciabatur Ptolemæum Ceraunum cum exercitu in conflictu contra Gallos occubuiſſe, moxque etiam Soſthenē; nūc ipſum opportuniſſimo tempore, quærentibus regem Macedonibus, ſuperuenturum. Ex his intelligis mortem Cerauni recte anno proximo eſſe collocatam, & non triennio ante cum Euſebio. Hic Pyrrhus multum fortunam incuſauit (demens qui ſe Deum accuſare non intelligebat) quod magnarum rerum occaſiones in vnum momentū ſibi concluſiſſet, reputans, ſi ambo capere vellet, alterum, aut vtrumque potius ſe amiſſurum. X. *Fluctuat deliberādo Pyrrhus.*

TANDEM exiſtimans Siciliam aditum ſibi ad res maiores patefacturam, ad eam expeditionem adiecit animum; tum Locris filium ſuum Alexandrum cum valido præſidio reliquit, ſocias vrbes reliquas firmauit, Tarentinis inuitis præſidium impoſuit, cui Milonem præpoſuit: illis nequicquam poſtulantibus, vt ipſis bello contra Romanos adeſſet, vel ſi deſereret, quales inuenerat, relinqueret. Ille ſilentium imperauit, & reditum ſuum expectare iuſſis, vela fecit, cum triginta millibus peditum, equitum duobus millibus & quingentis, & nauibus ducentis. XI. *Expeditionem ſuſcipit in Siciliam.*

Plutar. Diodorus Siculus in Excerptis ait Pyrrhum in Italia bellum geſſiſſe annos duos & menſes 4.

Res à Fabricio geſta à Pyrrhi diſceſſu.

Poſt eius diſceſſum rem bene geſtam à Fabricio contra Pyrrhi ſocios, eiuſdem triumphus, qui in extremum hunc annum cadit, vt paulo ante diximus, ſatis declarat: quo pertinet illud Valerii Maximi, Martem auxilio veniſſe Romanis, Fabricio contra Brutios ac Lucanos bellum gerente: ad pugnam euocaſſe, vallum admotis ſcalis primum conſcendiſſe, & impulſu ſuorum armorum proſtratos hoſtes, capiẽdos iugulandoſque Romanis tradidiſſe, viginti millia cæſa, quinque millia, cum Statio Statilio duce vtriuſque gentis, & tribus atque 20. militaribus ſignis capta eſſe. Cumque poſtridie quæreretur Iuuenis, qui primus vallum cõſcenderat, vt vallari corona donaretur, nuſquã inuentus eſt, ſupplicatio Marti, in oblati auxilii teſtimonium decreta eſt, quæ Deo Domino exercituum, & victoriarum debebatur. l. 1. c. vlt.

ANNVS MVNDI 3777. SEXTAE AETATIS 261 IMPERII GRÆCORVM 36. ANTIOCHI SOTERIS 4. ELEAZARI PONTIFICIS 12. PTOLEMÆI PHILADELPHI 10. OLYMPIAD. CXXV. AN. 4. VRB. CONDITÆ 476. COSS. P. CORNELIO RVFINO II. & C. IVNIO BRVTO BVBVL. II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 276.

I. *Antigonus Gonatas in Macedonia regnat, Galloſque vincit.*

OCCISO à Gallis Ptolemæo Cerauno, & Soſthene quoque, vt apparet, vel ſublato, vel fracto viribus, immenſis Brenni copiis, Macedones Pyrrhum regem expetebãt, vt ex Plutarcho ſupra dicebamus, qui ad imperium Siciliæ animum adiicere maluerat. Interea Antigonus Gonates Demetrii filius pacem cum Antiocho Sotere ſtatuit. Ambiebat ſcilicet regnum Macedoniæ Soter, quod pater ipſius Seleucus occiſo Lyſimacho adeptus erat, & quod mox à Cerauno occiſus amiſerat. Id autem Antigonus Gonates quaſi hæreditarium, & à Demetrio patre iampridem poſſeſſum ſibi vendicabat. Soter igitur, qui longe lateque in Aſia, Syriaque regnabat, Macedonia ceſſit Antigono. Is cum in Macedoniam reuerteretur, nouus eidem repente hoſtis exortus eſt, vt tradit Iuſtinus l. 25. Quippe Galli, qui à Brenno ad terminos gentis tuendos, relicti fuerunt, deuictis proximis Macedoniæ gentibus, legatos ad nouum regem miſerunt, pacem ei venalem offerentes. Is cum imprudenter ſuas ei copias diuitiaſque oſtentaſſet, non eis terrorem ſed prædæ cupiditatem iniecit. Ad quam cum auide atque imprudenter conuolaſſent, à parte exercitus Antigoni oppreſſi ſunt, vt fuſius refert Iuſtinus; quem quis non temere dixerit Antigoni diuitias ibi vehementius amplificaſſe, quippe qui adhuc fere priuatam vitam egiſſet, & Macedoniam tot proxime cladibus attritam accepiſſet.

II. *Pyrrhi in Sicilia felicitas.*

PYRRHVS autem vt appulit in Siciliam, cuncta eius ſpei reſponderunt, ciuitateſque certatim ſe ei tradiderunt, vt ait Plutarchus: vbi certamine, & vi opus erat, nihil ei obſiſtebat. Nã cum iis copiis, quibus Siciliam inierat, Pœnos profligauit, prouinciam eorum ſubegit, Erycem munitiſſimum oppidum, quod magnum habebat præſidium, magna vi, parique felicitate expugnauit, vt idem fuſius explicat, & Diodorus Siculus in Excerptis. [a] Iuſtinus, [b] & Zonaras [c] aiunt eum primum Syracuſas veniſſe, ibi ſumma rerum ipſi permiſſa, regem Siciliæ ſicut Epiri appellatum fuiſſe, breuique temporis ſpatio tantum euaſiſſe, vt Pœni metu illius ex Italia militem conducerent.

[a] l. 23. n. 11. & 14. [b] l. 23. [c] t. 2. Annal.

Hac rerum felicitate lætus, Heleno filio Siciliam, velut auitum regnum (nam ſuſceptus fuerat ex Agathoclis Syracuſani regis filia) Alexandro autem Italiæ regnum

gnum deſtinat. Sic Iuſtin. Illa Agathoclis filia Lanaſſa dicta fuit; quæ ſuſceptis ex Pyrrho duobus liberis, eo relicto Demetrio nupſerat. Sunt tamen qui Helenum ex Birconna Illyriorum regis filia natum dicant.

vt patet in Stemmate Pyrrhi apud Tempor. p. 218.

III. *Romani Samnitas imprudenter adoriuntur.*

INTEREA Romani, vt ſcribit Zonaras, per abſentiam Pyrrhi animis confirmatis, ad vltionem eorum, à quibus accerſitus fuerat, conuerſi, Tarentinorum vindicta in aliud tempus dilata, Rufini & Iunii conſulum ductu, & auſpiciis, Samnium inuaſere, agriſque vaſtatis, caſtella quædam ab incolis deſerta occuparunt. Samnites enim in montes Cranitas, à coruorum frequentia ita dictos, cariſſima pignora & pretioſiſſima quæque contulerant. Romanis igitur, per contemptum, ac nimiam fiduciam ſui, animoſi Imperatoris ductu, eos montes, aſperos licet atque arduos, conſcendere auſis, multi occubuerunt, multi capti ſunt; Deo mortalium ſuperbiam de more comprimente. Eius cladis culpam Conſules alter in alterum conferentes, de communi ſententia bellum gerere deſtiterunt. Ac Iunius partem Samniticæ ditionis vaſtauit. Rufinus Lucanos & Brutios afflixit: de quibus tamen Iunius Brutus in Faſtis legitur triumphaſſe.

IV. *Rufinus Coſul Crotoni imminet.*

CÆTERVM Rufinus, vt ſcribit idem Zonaras, ad Crotonem recuperandam profectus eſt. Ea eſt magnæ Græciæ vrbs, ad ſinum Tarentinum, quæ defecerat à Romanis. Rufinum aduocabant eius amici Crotonienſes, ſed cæteri ante aduentum eius, præſidium, cui Nicomachus præerat, à Milone accerſiuerant. Cuius rei ignarus, cum vt ad amicorum mœnia negligentius acceſſiſſet, ſubita hoſtium eruptione cladem accepit. Nihilominus arte quadam mox vrbe potitus eſt.

Duos enim captiuos transfugarum nomine Crotonem miſit; quorum alter diceret eum deſperata vrbis expugnatione Locridem, quo à proditoribus vocetur, diſceſſurum: alter deinde affirmaret eum iam in itinere eſſe. Quæ oratio, vt eſſet probabilior, ſarcinis collectis ſe properare ſimulauit.

V. *Et per fraudē occupat.*

ID Nicomachus verum eſſe ratus, nam ſpeculatores idem renunciabant, Crotone deſerta, per viam breuiorem celeriter Locros contendit. Quo cum perueniſſet, Rufinus cõuerſo ad Crotonem, itinere animaduertente nemine, quod & præter expectationem aderat, & nebula conſpectum eripuerat, vrbem cepit. Quo Nicomachus cognito Tarentum rediturus, cum in itinere in Rufinum incidiſſet, multos amiſit, Locri ad Romanos ſe contulerunt. Crotonem captam male apud Euſebium legimus anno ſecundo Philadelphi, quo tempore nondum Pyrrhus in Italiam venerat, quod Pontac. & Scal. quoque notarunt. Meminit captæ Crotonis Frontinus, & aliquo tempore fruſtra obſeſſam tradit.

lib. 3.

VI. *Rufini auaritia, & fortitudo.*

l. 4. c. 8. *lib. 11. c. 1.*

ADDAM de huius Cornelii Rufini moribus, quod notauit lib. 2. de Oratore M. Tullius, quod non pœnituit Aul. Gellium & Quintilianum repetere. Cum C. Fabricio, ait, P. Cornelius homo, vt exiſtimabatur auarus & furax, ſed egregie fortis, & bonus imperator gratias ageret, quod ſe homo inimicus conſulem feciſſet; bello præſertim magno & graui. *Nihil eſt*, ait, *quò mihi gratias agas, ſi malui compilari, quam venire.* Nimirum ſignificabat ſe ſuffragio ſuo eius competitoribus fauere noluiſſe, quod eos, licet alioqui viros bonos, imbelles tamen, & artis imperatoriæ imperitos exiſtimabat, verebaturque ne eorum auſpiciis Romani à potenti hoſte victi, captique venundarētur, maiore Reipublicæ dãno, quam ſi ab homine forti fortunis quidem minuerentur, ſed augerentur victoria. Vides autem non ſolum Fabricii, in comitiis autoritatem rebus præclare geſtis partam, ſed egregium in patriam amorem, cuius vtilitatẽ priuatis inimicitiis antetulerit, vt alibi de Ariſtide notauimus. Inimicum porro etiam morum illa diſſimilitudo faciebat, quod alter diuitiarum eſſet contemptor egregius, alter earum appetentiſſimus.

a. m. 3573. n. 4.

ANNVS MVNDI 3778. SEXTÆ ÆTATIS 262. REGNI GRÆCORVM 37. ANTIOCHI SOTERIS 5. ELEAZARI PONT 13. PHILADELPHI 11. OLYMPIADIS CXXVI. AN. I. VRBIS CONDITÆ 477. COSS. Q. FABIO MAXIMO GVRGITE II. C. GENVTIO CLEPSINA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 275.

I. *Pyrrhi in Sicilia ſecũdæ res.* *In Carthagineſes & Mamertinos.* HISTORIA Græcorum hoc anno conticeſſit, niſi quatenus Pyrrhum attingit; quem viciſſim hoc anno aduerſæ res in Sicilia perculerũt, quamuis eius initia prioris anni, curſum tenuiſſe videantur. Nam Iuſtinus l. 23. ait Pyrrhum, poſt filios ſuos Italiæ ac Siciliæ reges deſtinatos, multa ſecunda prælia cum Carthaginenſibus feciſſe: quorum aliqua ad hunc annum oportet pertinere, ſicut & rem cum Mamertinis geſtam: qui cum maiorem in modum Græcos Siciliæ incolas premerent, & nonnullos inſuper feciſſent vectigales, Pyrrhus exactores tributorum comprehendit, necauitque, illos acie fudit, oppida eorum pleraque excidit. Ita Plutarchus de Mamertinis Meſſanæ vrbis incolis, quos numeroſos & pugnaces fuiſſe tradit, ideoque Mamertinos quaſi Martiales dictos: ſed res modica eſt, id potius quod de Carthaginenſibus ſubdit Plutarchus audiamus. *l. ex.*

II. *Proſperitate inſoleſcit* CARTHAGINENSIBVS, inquit, pacem petentibus, pecuniamque offerentibus ei pendere, ſi ſecuta pax eſſet, & claſſem remittere: pluribus inhians reſponſum dedit, vnam pacis & amicitiæ ſecum ineundæ rationem eſſe, ſi tota Sicilia exceſſiſſent, & mari africo, quaſi termino, cum Græcis vterentur.

Et aſperius agit. Porro ſecundo rerum curſu, & præſentibus inflatus viribus, cum vrgeret ſpem, quæ principio ipſum domo exciuerat, Africam petere cogitabat, copiam habebat nauium, at remigibus & claſſiariis militibus deficiebatur. Porro cogendis in naues claſſicis non comiter cum ciuitatibus, nec blande egit, ſed pro imperio & iracundè coëgit eas ſuppliciis intentatis; qui tamen ab initio humanitate ac comitate ſibi conciliauerat homines. Inde ex populari verſus in Tyrannum, comparauit cum ſæuitia ingratitudinis, ac perfidiæ opinionem.

III. *Siculos à ſe auertit.* VERVNTAMEN his Siculi, vt neceſſariis quamuis acerbis conniuebant, vt vero Thœnonem & Soſtratum principes ciuitatis Syracuſanæ, qui in Siciliam eũ primi inuitauerant, in vrbemque ſuam venienti illico aperuerant, ac ſocii in conficiendis pleriſque Siciliæ rebus fuerant, ſuſpectos habuit, quod eos nec trahere ſecũ poſſet, nec in Sicilia vellet relinquere, & Soſtrates timore adductus ab eo defecit. Thœno autem, quaſi eius conſiliorum particeps, interfectus eſt; tum demum res eius non minutatim ſe vertere cœperunt. Ciuitates enim ſummo in eum concepto odio, aliæ ad Carthaginenſes defecerunt, aliæ Mamertinos acciuere. Sicque modico tempore rerum facies in Sicilia conuerſa eſt.

IV. *Reuocatur in Italiam.* IAM vndique defectiones & conſpirationes audiebat, cum literas accipit à Samnitibus, & Tarentinis, qui opem eius implorabant, quod vndique à Romanis pulſi, ægrè bellum à mœnibus propulſarent. Hic ei idoneus prætextus, aut color fuit, ne diſceſſus eius pro fuga, & rerum Sicularum deſperatione haberetur. Cum ergo denuo Italiam peteret, fertur ad inſulam reſpectans comitibus dixiſſe, ſe eam palæſtram Carthaginenſibus, & Romanis relinquere. Quod non multo poſt, vt coniecerat, euenit.

In tranſitu male pugnat. IN traiectu conflixit cum Pœnis, ac magna ex parte claſſem amiſit; cum reliquis nauibus confugit in Italiam, vt ſcribit Plutarchus, longe probabilius

quam Iuſtin qui etiam hac pugna cum Pœnis victorem fuiſſe,eamq. in ipſa Sicilia geſtam ſcribit, & nihilominus eius diſceſſu quaſi fuga exiſtimato ſocios ab eo defeciſſe: itáque imperium Siciliæ, tam cito amiſiſſe, quam facile acquiſierat, quod ei tota vita perpetuum fuit, vt quæ ſequuntur, aperte docebunt.

Longe inquam Plutarchus probabilius quam Iuſtinus, qui ſibi non ſatis conſtat. Nam mox, *In Sicilia*, inquit, *Pyrrhus à Pœnis nauali prælio victus, ab Antigono Macedoniæ rege, ſupplementum militum per legatos petit, denuncians ni mittat, redire ſe in regnum neceſſe habere, & incrementa rerum, quæ de Romanis voluerat, de ipſo quæſiturum.* Hæc ibi;at non alio prælio nauali victus legitur Pyrrhus à Pœnis, quam eo quod ex Plutarcho retulimus. Qui etiam addit Pyrrhum in ipſo in Italiam ingreſſu cum Mamertinis, quorum decem millia paulo ante tranſmiſerant, pugnaſſe; ſed inſultibus ac velitationibus, non aperto Marte, iiſque duos elephantos, & multos ex nouiſſimo ſuorum agmine amiſiſſe, ipſumque in capite vulnus accepiſſe; & in caput vnius hoſtium eum inſolenter prouocatis, tanta vi atque ira gladium vibraſſe, vt medium hominem horrendo ictu diffinderet, ſtatimque diſſectæ partes hinc atque inde deciderent. Ea res Mamertinos à progreſſu cohibuit, & Pyrrho tutam reliquam viam Tarentum vſque reddidit.

V. *Refutatur Iuſtinus.* *Vexatur à Mamertinis.* *Robur ingens Pyrrhi*

Interea, vt ſcribit Oroſius, cum foris à Romanis ceſſatur à prælio, agitur introrſum ira de cœlo. Nam Fabio Gurgite iterum, & C. Genutio Clepſina Coſſ. peſtilentia grauis vrbem ac fines eius inuaſit, quæ omnes, tum præcipue mulieres, pecudeſque corripiens, necatis in vtero fœtibus, futura prole vacuabat, & immaturis partubus, cum periculo matrum extorti abortus proiiciebantur, &c. Cauſa mali credita Sextilia virgo Veſtalis, quæ inceſti Romæ conuicta, damnatáque ad portam Collinam viua defoſſa eſt. Oroſ. & Euſebij Chron. Olymp. 126. 1. quando in ludis Olympicis Idæus, ſiue Nicator Cyrenæus in curſu palmam tulit. Meminit eius Pauſanias, ſed numerus Olympiadis diminutus eſt, detrita vltima litera, quæ fuit nota ſexti numeri. Sed illud obſerua, pie lector, quantum flagitium Romani exiſtimarent, violatam corporum Deo conſecratorum puritatem, quando vnius Veſtalis culpam, tot publicis malis crederent, vindicatam.

l. 4. c. 2. l. 4. c. 2. l. 6. p. 189. gr.

VI. *Peſtilentia Romæ, & eius cauſa.*

Non plane à præliis ceſſaſſe hoc anno Romanos oportet, cũ in faſtis Capitolinis legatur Fabius Gurges II. Coſſ. de Samnitibus, Lucanis, ac Brutiis triumphaſſe. Victoriam autem fuiſſe ingẽtem, recte coniicit Sigonius, ex eo quod Tarentini & Sãnites rebus ſuis diffiſi, Pyrrhum ex Sicilia reuocarant, vt ex Plutarcho & Iuſtino retulimus: qui etiam ait à diſceſſu Pyrrhi Siculos Hieronem primo magiſtratum, deinde regem creaſſe. Eum nouum ab Agathocle Syracuſanorum tyrannum vocat Pauſanias, loco iam citato.

VII. *Fabii Gurgitis triũphus.*

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3778.

l. N. I.

Dura vtique notatione nominis, ſi recẽtiorem Latinorum nomen claturam ſpectemus, nõ ſi antiquam Oſcorum, apud quos pro Marte Mamers dicebatur, vt inquit Feſtus, ſicut poſtea à poëtis Mauors: inde etiam Mamercus, vel Mamertus prænomen in eadem dialecto eſſe dicitur, quod Martium ſignificat, vide Sigon. de nom. Romanorum. Polyb. l. 1. p. 7. Mamertini (hoc namque ſibi nomen Campani, qui dudum ſub Agathocle tyranno Syracuſano meruerant, occupata Meſſana indiderunt. Idem habet Diodorus Siculus in Excerptis l. 21. n. 13. Ergo Mars non ſolum Mauors, ſed etiam Mamers per epentheſin dictus eſt.

ANNVS MVNDI 3779. SEXTAE AETATIS 263. IMPERII GRÆCORVM 38. ANTIOCHI SOTERIS 6. ELEAZARI PONTIFICIS 14. PTOLEMÆI PHILADELPHI 12. OLYMPIAD. CXXVI. AN. 2. VRB. CONDITÆ 478. COSS. M. CVRIO DENTATO III. ET L. CORNELIO LENTVLO II. COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 274.

Poſtremus Pyrrhi annus in Italia. *Parat in Romanos prælium.*

I. HIC eſt poſtremus Pyrrhi annus, ex quo primum in Italiam inuaſit: quinq. annis cum in Italica expeditione fuiſſe ſcribit Oroſius, [l.4.c.2.] & Zonaras. Verum, vt mox cum Plutarcho dicemus, omnino hic ſextus dicendus eſt. Nam 473. primus fuit, cum iam 72. ſuos præmiſiſſet. Itaq. nimis ampla eſt illa Flori diminutio, [l.1.c.18.] vno bello Tarentino intra quadriennium maximam partem Italiæ in ditionẽ pop. Rom. fuiſſe redactã. Verum ſatis cõſtat Florum minus eſſe accuratum, dũ verborum ſonitum ſectatur, & pop. Rom. magnificẽtiam exaggerat; ſed de re hoc anno geſta Plutar. audiamus. Pyrrhus Tarentum cum viginti millibus peditum, & tribus equitum venit, (Oroſ. octoginta millia peditum habet, equitum ſex millia,) atque eductis ſecum Tarentinorum delectiſſimis, in Romanos, qui ſtatiua habebant in Samnio, ſigna mouit. Res acciſæ erant Samnitium, qui compluribus præliis à Romanis contuſi, animos fractos gerebant.

Copias bipertito diuidit. *Aciem in Curium inſtruit.* *Ab eoque vincitur.*

II. QVIDQVID autem habebat copiarum bipertitus, partim in Lucaniam, ad detinendum alterum Conſulem miſit, ne ſubuenire valeret Collegæ, partim duxit contra M. Curium, qui tuto loco ad Beneuentum conſidens, ex Lucania auxilia expectabat; quem etiam aruſpices, & pullarii à pugna deterrebant. Hunc aggredi prius quam ille ſubueniret, maturãs Pyrrhus, fortiſſimos quoſque milites, & pugnaciſſimos ex elephantis elegit, atque cum iis ad caſtra Romana contendit. Qui vbi ex vertice montium viſus eſt, motum excitauit in caſtris. Quia tamen læta fuerant auſpicia, vbi tempus certamen popoſcit, eductis copiis primam adortus eſt aciem; qua profligata multis cæſis, & elephantis aliquot captis, terror totum inuaſit exercitum. Hoc victoriæ initium M. Curium ad prælio decernendum protraxit in campum, atque aperto marte, ſignis collatis pepulit ab vno cornu hoſtem.

Elephanti quoque victi. *De Pyrrho victoria Romanis imperium parauit.*

III. IN altero belluarum impetu pedem referre ad caſtra coactus, ſtationem frequentem, quæ ſub vallo ſtabat, & recens erat, excitauit. Hæc ex locis editis decurrens, coniectis in beluas telis, auerterunt eas. Illæ fuga retro per ſuos delatæ turbauerunt [1. Schol.] & diſſipauerunt ordines, quæ res pariter victoriam Romanis, & imperiũ dedit. Nam ex hiſce rebus contra Pyrrhum geſtis, cum animos ſumpſiſſent, opeſque & nomen quaſi inſuperabiles quæſiſſent, Italia ſtatim, Sicilia paulo poſt ſunt potiti. Ita Pyrrhus cum hiſce in bellis ſex annos contriuiſſet, vireſque ſuas imminuiſſet, ab ſpe Italica atque Sicilienſi excidit. Hæc fere Plutarchus.

Vt victi Elephanti.

Eutropius 23. hoſtium millia ea die cæſa tradit, & quatuor elephantos Romam à Curio in triumphum adductos, Oroſius triginta tria millia virorum cæſa, captos autem mille trecentos. Elephantos vero deuictos ait, cum malleolos ſtupa inuolutos ac pice oblitos, vncis inſuper aculeis tenaces præparauiſſent, eoſque flammatos in terga belluarum, turreſque vibrarent, non difficile furentes, ardenteſque belluas in eorum excidia, quorum ſubſidia fuerant, retorſiſſe. Hoc etiam prælium apud Lucanos, in Aruſinis campis geſtum tradit Lucius Florus. [l.1.c.18.] At Plutarchus in Samnio ad Beneuentum, cui conſentit Zonaras: qui addit etiam oppugnaſſe Regium, ibique vulneratum multos amiſiſſe de ſuis, Locros recepiſſe, qui Romanum præſidium ceciderant.

De diſceſſu Pyrrhi ex Italia luculentus eſt apud Titum Liuium locus l. 29. vbi legati Locrenſes in Senatu de Q. Pleminio legato Romano queruntur, *Fanum eſt apud nos Proſerpinæ*, inquiunt, *de cuius ſanctitate templi, credo famam ad vos aliquam peruenisse Pyrrhi bello: qui cum ex Sicilia rediens Locros claſſe præterueheretur, inter alia fœda, quæ propter fidem noſtram erga vos, in ciuitatem noſtram facinora edidit, theſauros quoque Proſerpinæ, intactos ad eum diem, ſpoliauit, atque ita pecunia in naues impoſita, ipſe terra eſt profectus. Quid ergo euenit? P. C. Claſſis poſtero die fœdiſſima tempeſtate lacerata, omneſque naues, quæ ſacram pecuniam habebãt, in littora noſtra eiectæ ſunt. Qua tanta clade edoctus tandẽ deos eſſe ſuperbiſſimus rex, pecuniam omnem inquiſitam, in theſauros Proſerpinæ referri iuſſit. Nec tamen illi vnquam poſtea proſpere quidquam euenit, pulſuſque Italia, ignobili atque inhoneſta morte, temere nocte ingreſſus Argos, occubuit.* Sed id longius poſtea cõtigit: illa autem fani expilatio ſub initium anni huius, priuſquam à Curio vinceretur; idque Iuſtinus innuit, quem nunc referam. IV. *Pyrrhi ex Italia diſceſſus ex Liuio.*

De illo ergo diſceſſu reddamus rhetoricum ex Iuſtino epilogum. Sicut ante, ait, ſecunda fortuna rebus ſupra vota fluentibus Italiæ, Siciliæque imperium, & tot de Rom. victorias attraxerat, ita nunc aduerſa, velut in oſtentationẽ fragilitatis humanæ, deſtruens quæ cumulauerat Sicilienſi ruinæ naufragium maris, fœdam aduerſus Romanos pugnam, turpemque ab Italia diſceſſum adiecit. Sic ipſe, verum tot illas victorias amplificando dictas accipe. Nam ter tantum iuſto prælio contra Romanos decertauit, primo victor, altero aut victus fuit, aut certe victoria in ambiguo fuit, tertio plane deuictus, atque Italia pulſus eſt, Plutarchus, Florus, alii. Breuiter Florus. Eædem feræ quæ primam victoriam abſtulerant, ſecundam parẽ fecerant, tertiam ſine controuerſia tradidere. V. *Ex Iuſtino.*

Hanc autem varietatem Plutarchus non fortunæ, ſed hominis ingenio tribuit, qui quæ fortiter pugnando acquirebat, ſemper rerum nouarum ſpe corrumpebat. Vnde comparabat eum Antigonus aleatori, qui multa & ſecunda iaceret, ſed iactu neſciret vti: audiſſet quod multo poſt poëta monuit. VI. *Pyrrhi inconſtantia.*

Non minor eſt virtus, quam quærere parta tueri.
Caſus ineſt illic, hic erit artis opus.

Quo pertinet, & illud Annibalici ducis; *vincere ſcis Annibal, victoria vti neſcis.* Abiens autem in Epirum, vt breui rediturus, Milonem cum præſidio Tarenti reliquit, data ſella, quæ loris è Niciæ ob proditionem occiſi pelle conſtricta erat, vt inquit Zonaras. Addit Iuſtinus alteram profectionis cauſam, vt Antigonum ſubſidia militaria recuſantem vlciſceretur. Nam vbi ea negata legati retulerunt, diſſimulatis cauſis repentinam fingit profectionem. Socios interim parare bellum iubet, & arcis Tarentinæ cuſtodiam Heleno filio, & amico Miloni tradit. Tranſportauit autem in Epirum octo millia peditum, equites quingentos. Plut.

De triumpho Lentuli alterius Conſulis, & cenſura Fabricii, qua Cornelium Rufinum conſularem, imo & Dictatorium Senatu mouit, quod decem pondo argenti facti haberet, vide Sigonium in faſtis, & quos ille citat. De Curii autem triumpho audi Florum. Eodem poſtea bis exuto caſtris, bis ſaucio, & in Græciam ſuam trans mare ac terras fugato, pax & quies: & tanta adeo de opulentiſſimis tot gentibus ſpolia, vt victoriam ſuam Roma non caperet. Neque enim temere vllus pulchrior in vrbem, aut ſpecioſior triumphus intrauit; cum ante hunc diem nihil niſi pecora Volſcorum, greges Sabinorum, carpenta Gallorum fracta Samnitium arma vidiſſet. Tum ſi captiuos aſpiceres, Moloſſi, Theſſali, Macedones, Brutius, Apulus, atque Lucanus. Si pompas, aurum, purpura, ſigna, tabulæ, Tarentinæq. deliciæ. Sed nihil libentius pop. Rom. aſpexit, quam illas quas timuerat cum ſuis turribus belluas, quæ non ſine ſenſu captiuitatis, ſummiſſis ceruicibus victores equos ſequebantur. VII. *Conſulum triumphus de Pyrrho.*

SCHOLIUM IN ANNUM MUNDI 3679.

I. N. III. At Zonaras & Florus l. 1. c. 18. de Elephantis aliter. Aiunt enim pullum Elephanti vulneratum, ſeſſoribus excuſſis cum matrem paſſim quæreret, eáque perturbata etiam cæteri Elephanti concitati eſſent, omnia confuſa fuiſſe, tandémque Romanos multis occiſis, & octo Elephantis captis, caſtris & victoria potitos, Pyrrho cum paucis equitibus Tarentum refugiente.

ANNUS MUNDI 3780. SEXTÆ ÆTATIS 264. IMPERII GRÆCORUM 39. ANTIOCHI SOTERIS 7. ELEAZARIS PONTIF. 15. PTOL. PHILADELPHI 13. OLYMPIADIS CXXVI. AN. 3. URBIS CONDITÆ 479. COSS. SER. CORNELIO MERENDA. M. CURIO DENTATO IV.

ANNUS ANTE CHRISTUM 273.

I. *Res à Pyrrho in Macedonia geſta contra Gonatam.*

PYRRHUS qui proximis annis Italiã, Siciliámque turbauerat, hoc anno Macedoniam otij impatiens perturbauit, incrementa rerum, quæ de Romanis, Siculiſque voluerat, de Macedonibus quærens. Inopia rei pecuniariæ preſſus, bellum vnde aleret exercitum quærebat, vt ait Plut. Cum autem Galli aliquot ei ſe adiunxiſſent, in Macedoniam, vbi regnabat Antigonus Demetrij, ad prædandum & populandum incurſionem fecit. Vbi cum multa oppida cepiſſet, & trãſiſſent ad eum duo millia militum, ſpe affulgente maiore, mouit in Antigonum; cui in faucibus, quæ Stena Græcis dicuntur (Stenas Liuius, ad Antigoniam locat, in Chaonia prouincia Epiri) occurrens omnes copias explicauit. Galli autem, qui magno numero agmen Antigoni claudebant, pugnabant ſtrenue, quorum pleriq; acri prælio commiſſo conciſi, Elephantorum duces circumuenti, ſéque belluáſque omnes dedunt. Hac facta acceſſione, Pyrrhus fortuna magis quam conſilio fretus, impetum in Macedonum Phalangem dedit, metu ex accepta clade, tumultúque conſternatam: ſed illi à pugna abſtinebant. Pyrrhus autem dextram protendens, paritérque duces, & ordinum ductores omnes nomine inclamans, peditatum ſeiunxit ab Antigono. l. 32.

II. *Qui victus copias reparat. Pyrrhus ſuos reuocat ex Italia.*

ILLE ſubduxit ſe; retinuit tamen oppida aliquot maritima, reliqua Pyrrhus à pugna recepit. Hæc ex Plutarch. Iuſtinus inquit Antigonum Theſſalonicam ſe recepiſſe, quæ eſt vrbs in intimo ſinu Thermaico ſeptentrionem verſus, vt inde cum conducta Gallorum mercenaria manu bellum repararet. Pyrrhum vero relictum Tarenti filium Helenum, & amicum Milonem in Macedoniam accerſiuiſſe: ſed reditus Milonis non niſi poſt annum ſequentem contingere potuit. Helenus autem quam primum tranſmiſit ad patrem, quippe cui morienti affuit, vt ex Plut. dicetur. Verum Milo non admodum ſui iuris hoc anno, atque arbitrij erat Tarẽti. Nam, vt tradit Zonaras, Tarentini quidam Milonem, à quo male accepti fuerant, Nicone duce aggreſſi, cum nihil profeciſſent, caſtello quodam ſuæ ditionis occupato, eum infeſtabant. Et cum didiciſſent Romanos contra ſe bellum moliri, legatis Romam miſſis pacem impetrarunt. Hunc enim illi aditum aperiri gaudebant, ad totam regionem Tarentinorum poſſidendam. l. 25.

Tarentini pacem à Romanis impetrant.

Fuit hic annus Sabbaticus ordine centeſimus ſeptuageſimus primus; Initium enim primi ſeptennii cadit in annum bis milleſimum quingenteſimum octogeſimum quartum, qui eſt annus ingreſſus in Chananitidem: à quo hic annus eſt milleſimus centeſimus nonageſimus ſeptimus.

ANNUS MUNDI 3781. SEXTAE AETATIS, 265. IMPERII GRÆCORUM 40. ANTIOCHI SOTERIS 8. ELEAZARI PONT. 16. PHILADELPHI 14. OLYMPIADIS CXXVI. AN. 4. URBIS CONDITÆ 480. COSS. C. FABIO DORSONE LICINO ET C. CLAUDIO CANINA.

ANNUS ANTE CHRISTUM 272.

a l.10.c.9. MEMINIT huius anni Ptolemæus in [a] Almag. & cum noſtra Chronologia congruit, cum ait decimum tertium cum dimidio Philadelphi, id eſt decimum quartum ad medium vſque progreſſum, eſſe ſecundum & quinquageſimum à morte Alexandri Magni, vt diximus anno primo Philadelphi, quem ſtatuimus eſſe trigeſimum nonum ab Alexandri obitu. [b] I. *Ratio temporis.*

b Vide eũdem l. 10 Almag.c.4.

His Coſs. quos Eutropius C. Fabricium Luſcinum, & C. Claudium Cinnam vocat; cæteri omnes Fabium Licinum, & Claudium Caninam; in quibus Onuph. qui ait in manuſcripto Eutropio ſuo antiquiſſimo legi Fabium & Caninam; quomodo etiam Cuſpinianus legit, & Sigonius; quomodo etiam habent Velleius & Caſſiodorus, vt pluribus apud Sigonium leges. His ergo Conſulibus, Eutropius legatos Alexandrinos à Ptolemæo miſſos, Romam veniſſe ait, & à Romanis amicitiam quam petierant, obtinuiſſe. Paulo pluribus Zonaras.

II. *Philadelphi amicitia cum Romanis.*

PTOLEMÆUS, inquit, Philadelphus Ægypti Rex Pyrrhi cladibus, & Romanorum incrementis cognitis, & munera eis miſit, & amicitiam pepigit. Quo Romani delectati, viciſſim legatos ad illum miſerunt, qui magnifice ab illo donati, munera in ærarium referre voluerunt: ſed ea Senatus non admiſſa, ipſos habere iuſſit. Meminit etiam Florus Epit.14. & fuſius Valer. Max. [c] qui legatos nominat Q. Fabium Gurgitem Conſularem, cum Fabio Pictore, & Q. Ogulnio. Eorum cõtinentia probata populus poſt aliquot annos Conſules fecit, & collegas eſſe voluit magiſtratus, qui fuerant legationis. Iuſtinus autem [d] longe aliter hanc ſcribit hiſtoriam, ſine certa temporis nota: cum ea tamen nota, quæ diuerſas eſſe hiſtorias prohibeat dicere.

c l.4.c.3. Roma. *Ex Iuſtino*

d l.18.

III. *Romanorũ continentia.*

CUM enim de Romanorum continentia, in non admittendis Pyrrhi donis ageret, ſubdit. Huic continentiæ Romanorum ſimile exemplum iiſdem ferme temporibus fuit. Nam miſſa à Senatu in Ægyptum legatione, cum ingentia ſibi à Ptolemæo Rege, miſſa munera ſpreuiſſent, interiectis diebus ad cœnã inuitatis, aureæ coronæ miſſæ ſunt, quas illi honoris cauſa receptas, poſtera die ſtatuis regis impoſuerunt. Sic ipſe. Sed Valerio & Zonaræ potius credendum videtur. Nullo autem modo Euſebij Chronico, apud quem hæc legatio ſub Ptolemæo Lagi ponitur, anno eius 32. Olymp.121.4. prochroniſmo integrarum 5. Olympiadum, & non octodecim annorum, vt putat Scaliger; qui male reprehendit Sigonium, quod hanc legationem in hunc annum referat: nec Zonaras, quod ipſe aſſerit, eam ad tempus Cenſuræ Fabricij refert, ſed immediate commemorat ante Papyrij & Caruilij Conſulatum, qui proxime ſequitur. Hoc quoque anno legimus Romanos colonias Ariminum ac Beneuentum miſiſſe.

ANNVS MVNDI 3782. SEXTAE AETATIS, 266. IMPERII GRÆCORVM 41. ANTIOCHI SOTERIS 9. ELEAZARI PONT. 17. PHILADELPHI 15. OLYMPIADIS CXXVII. AN. I. VRBIS CONDITÆ 481. COSS. L. PAPYRIO CVRSORE II. SP. CARVILIO MAX.

ANNVS ANTE CHRISTVM 271.

I. *Antigonus à Pyrrhi filio vincitur.* ANTIGONVS Gonatas, vt rerum geſtarum ſeries exigit, hoc anno celebratæ Olympiadis 127. quæ Perigenem Alexandrinum curſorem celebrauit, bellum reparauit, & cum mercenaria Gallorum manu, ſpe recuperādæ Macedoniæ, contra Ptolemæū Pyrrhi filiū congreſſus, ab eo funditus victus eſt, ita vt cum ſeptem comitibus fugiens, non recuperandi regni ſpem, ſed ſalutis latebras, ac fugæ ſolitudines captaret. Ita quidem Iuſtinus l.25. At ex Plutarcho diſcimus pleraſque adhuc vrbes in fide Antigoni remanſiſſe. Ergo Pyrrhus altera aduerſarij ſui clade lætus, & legationibus Athenienſium, Achiuorum, Meſſeniorum gratulantium hilaratus, in tanto faſtigio regni collocatus, Græciæ, Aſiæ que regna meditatur, vt ait Iuſtinus. Antigonum etiam per ludibrium vocauit impudentem, quod non ſumeret pallium, ſed purpuram adhuc geſtaret. Plutar.

II. *Pyrrhi vanitas præuia ruinæ.* QVA re ingenij leuitatem ſui, atque inſolentiam prodebat, hoc minus tolerabilem, quo plures ille iam rerum viciſſitudines erat expertus; quibus etiam non multo poſt afflictus, planéque proſtratus eſt: quo eius caſu Antigonus, cui ille illudebat, erectus, & regno ſuo reſtitutus eſt, vt mox dicetur. Id enim factum his Conſulibus Zonaras ſignificat, eique aſſentitur Sigon. in Faſtis, (lib. autem de tempor. Athen. Pyrrhi mortem in huius Olympiadis annum 4. differt: cui tamen non aſſentimur, quoniam totus ille locus, qui de Pyrrho eſt, valde apud eum perturbatus eſt, & confuſus) quæ autem Plutarchus de Pyrrho narrat ante eius mortem, longiorem temporis moram non videntur poſtulare: nec recte Caluiſius in præcedentem annum retulit, etſi Zonaras cognitam eius mortem in Italia ac Tarenti tradat, Papyrio Conſule, breuis enim ac facilis eſt traiectus ex Epiro in Italiæ oram illam, & quem fama facile peruolet.

III. *Spartam à Cleonymo euocatur.* VLTIMA ergo Pyrrhi expeditio in Peloponneſum fuit, in qua tam ipſe, quam filius eius Ptolemæus occubuit. Cauſa moduſque ex Plutarcho, & Iuſtino hic fuit. Cleonymus Lacedæmonius oriundus erat ex ſtirpe regia; ſed quod animum præſe ferret violentum & imperioſum, ciuibus erat ingratus, & regnum obtinebat Areus eius ex fratre nepos. Vxor quoque eius Chelidonis regio orta ſanguine, quam ille adoleſcentem grandæuus duxerat, hominem faſtidiebat, ſéque Acrotato Arei filio addicebat. Itaque cum ad publicam ægritudinem domeſtica acceſſiſſet, ira & animi dolore conſultoribus, Pyrrhum Spartam inuitauit, adduxitque minime repugnantem cum 25. millibus peditum, equitum duobus millibus, & viginti quatuor elephātis. Qui apparatus ſtatim docuit Pyrrhum non Cleonymo Spartam quærere, ſed Peloponneſum ſibi; cum tamen præſe ferret, & legatis Lacedæmoniorum diceret, ſe velle vrbes, quas tenebat Antigonus, in libertatem aſſerere.

IV. *Laconiam vaſtat.* NIHILOMINVS cum primum Laconiam attigit, agrum populari, ac prædas agere cœpit, ac legatorum Spartanorum querelas contempſit. Inde Lacedæmonem mouit; quam cum moneret Cleonymus vt ex itinere oppugnaret, veritus Pyrrhus, vt fertur, ne nocte irruentes milites vrbem diriperent, rem in ſequentem diſtulit diem, nihil enim prohibiturum ſperabat, quod pauci in vrbe eſſent; & ob repentinum huius aduentum imparati. Etenim Rex Areus aberat, qui Gortiniis in Creta bello preſſis ſuppetias ferebat. Sed ea illum fiducia fefellit.

Imprudens eius dilatio. Lacænarū egregia virtus. Lacedæmonij primis tenebris fœminas in Cretam amandare cogitabant, ſed

illæ reſtiterunt, negantes ſe euerſa Sparta velle viuere. Inde foſſam ſtatuerunt ducere ex aduerſo caſtrorum hoſtilium, cuius ex vtraque ora plauſtra collocarent, quæ ad medias vſque rotas defoderent, vt ſic belluas diſtinerent. Hoc opus aggrediuntur virgines, & matronæ, & ſenes, & quicunque prælio poſtridie non erant decertaturi, qui interea quietem capiebant: ſpatióque per ſeipſas dimenſo, tertiam foſſæ partem perfecerunt, ſex cubitos latam, altam quatuor, longam octo iugera. Vbi diluxit cum mouerent ſe hoſtes, ſubminiſtrauerunt arma iuuenibus, foſſam tuendam tradiderunt. At Chelidonis reſtim collo iniecerat, ne vrbe capta veniret in Cleonymi poteſtatem. *Regina reſti ſponte perit.*

V. Pyrrhi cum Spartanis pugna.

PVGNATVM eſt acriter tum à Pyrrho, cuius in præliis impetum nemo ſolebat ſuſtinere, tum à Ptolemæo filio eius, cum duobus Gallorum millibus, & delectis ex Chaonia; ſed Spartanos habebant aduerſarios, & quidem mori perſuaſos, & de ſumma rerum in oculis patriæ, & in extrema deſperatione certantes. Tota die pugnatum eſt, nox prælium diremit. Poſtridie certamen redintegratur, hinc Lacedæmonij ſupra vires defendunt Spartam ſuam: præſto ſunt fœminæ, quæ tela ſuggerunt, cibum & potum petentibus præbent, vulneratos excipiunt. Inde Macedones foſſam complere moliuntur, materiam affatim congerunt, qua iniecta arma & cadauera contecta ſunt. Pyrrhus foſſa, plauſtriſque ſuperatis, equo in vrbem irrumpit, clamor vndique tollitur, mulieres lymphatæ diſcurrunt, cum Pyrrhi equus ventrem ſagitta Cretica ictus, Pyrrhum in faſtigium lubricum ac pronum effudit: amicis circa eum tumultuantibus, accurrunt Spartiatæ, telorumque vi omnes exegere. *Eiuſdem periculum.*

VI. Ab vrbe repellitur, ſuperuenientibus auxiliis.

INTEREA elapſus Pyrrhus receptui cecinit, arbitratus Lacedæmonios, quod ſaucij omnes, multi eorum interfecti eſſent, fore infractiores. Sed commodùm eos proſpera vrbis fortuna ſeruauit. Ammenias Phocenſis Antigoni dux Corintho adfuit, & cum auxilio externorum militum, in vrbem illapſus eſt. Vix hi vrbe recepti erant, cum Areus Rex ex Creta, cum duobus millibus militum aduenit.

Ibi fœminæ extemplo domos ſuas dilapſæ, non immiſcuerunt ſe vltra rebus bellicis; illis quoque dimiſſis, quos præter ætatem ad arma neceſſitas coëgerat; recentes bellatores ad pugnam ſe accinxerunt, & Pyrrhum ab vrbe cum detrimento repulerunt. Qui peruicax in vrbis obſidione hyemem traducere cogitabat, ſed eum res alia inde celerius abduxit.

VII. Pyrrhus adit Argos.

ARISTIPPVS & Ariſtias Argiui primarij, inter ſe diffidebant, cumque Ariſtippus Antigono fauere putaretur, maturauit Ariſtias Pyrrhum Argos adducere. Is ſpem ex ſpe voluens, & aduerſa proſperis ſarcire laborans, Argos è veſtigio contendit. Cumque abeuntes per inſidias Areus idoneis locis vbique vexaret, & extremos carperet, miſit Ptolemæum Pyrrhus, qui aſſumptis familiaribus auxilium laborantibus ferret; dum ipſe ocyus ex anguſtiis exercitum extraheret. Sed Ptolemæus inita pugna ſtrenue dimicans occumbit: ad cuius caſum terga vertente eius caterua, dum inſequuntur Lacedæmonij, relicto peditatu coniecerunt ſe imprudentes in apertum campum. Vbi Pyrrhus audita filij nece, ingenti dolore percitus, Moloſſorum equitatum conuertit, atque ipſe ante alios inuectus, cæde ſe ſatiauit Lacedæmoniorum. Hæc fere Plutarch. *Amittit Ptolemæū filium.*

VIII. Alia de eius morte opinio.

VERVM aliter atque alio loco Ptolemæum occiſum tradit Iuſtinus. Porro Ptolemæum, inquit, filium eius adeo ſtrenuum, & manu fortem fuiſſe tradũt, vt vrbem Corcyram ſolus cum ſexaginta ceperit. Idem prælio nauali triremen ex ſcapha cum ſeptem inſiluerit, captámq; tenuerit; In oppugnatione quoq; Spartanorum vſque in mediam vrbem cum equo præcurrerit, ibique concurſu multitudinis interfectus ſit: cuius corpus vt relatum patri eſt, dixiſſe Pyrrhum ferunt, aliquanto tardius eum, quam timuerit ipſe, vel temeritas eius meruerit occiſum eſſe. Vter potius ad ſcopum veritatis attigerit prudens Lector iudicabit; ego Plutarchi narrationi, quam Iuſtini declamationi libentius acceſſerim. Sed redeo ad Plutar.

IX. Pyrrhus Argos occupare conatur.

PYRRHVS poſtquam filio quaſi inferias dedit, magnificamque edidit, tanquam ludos funebres pugnam, ac magnam partem mœroris in iram effudit hoſtilem, mouit Argos, & Antigonum, qui in editis locis conſederat, multis cum probris prouocauit ad pugnam. At legati Argiuorum vtrumque adierunt, orantes ne ciuitatem vtriuſque ſtudioſam, in poteſtatem alterius recidere ſinerent. Antigo-

nus aſſenſus eſt, deditque Argiuis filium obſidem. Pyrrhus vero cum recepiſſet, ſe caſtra inde moturum (ad Naupliam autem Argiuorum nauale conſederat) nec daret, pignus ſuſpectior erat. Cumque multa de nocte ad muros veniſſet, portam reperit ſibi ab Ariſtea patefactam, nec donec Galli, quos ſecum habebat, inſinuaſſent ſe in vrbem, forumque occupaſſent, quiſquam eius ſenſit aduentum, ſed re tandem in ſtrepitu elephantorum animaduerſa, Argiui Antigonum per alias vrbis portas accerſunt. Qui exercitu prope admoto ſubſtitit imminens in occaſionem; duces vero filiumque cum magno ſubſidio in vrbem ſummiſit. Affuit Areus quoque cum mille Cretenſibus, & expeditiſſimis Spartiatis. Ibi per tenebras reliqua nocte, magna rerum confuſione certatum eſt.

X. *Mox exitum fruſtra molitur.* Vbi illuxit Pyrrhus vrbem plenam armis hoſtilibus intuitus, perculſus eſt; maxime cum inter fori ornamenta vidiſſet ex ære lupum cum tauro pugnantem, & meminiſſet ſibi prædictum inſtare ſibi mortem, cum primum vidiſſet taurum cum lupo certantem. Cum ergo vellet ſe ex vrbe recipere, & portarum timeret anguſtias, Heleno filio, quem dudum Tarento reuocarat, & extra vrbem cum magna copiarum parte reliquerat, mandat, vt muri partem diruat, & excipiat exeuntes, ſi hoſtes vrgerent. Cæterum cum nuncius, præ feſtinatione & trepidatione, nihil certi nunciaſſet, in vrbem adoleſcens per portam, ad ferendam parenti opem, pergit. Iam regrediebatur Pyrrhus, cum incurrit in ſuos, qui magna copia affluebant; & inter vociferationes regis imperium non exaudiebatur: præſertim cum maximus elephas caſu ſuo aditum portæ obſtruxiſſet: itaque ipſimet in anguſtiis, dum alij ingredi, alij egredi properarent, vt erant ſtrictis enſibus & ſagittis, confodiebant ſe, & inſuper hoſtium ſagittis à tergo petebantur.

XI. *A muliere proſtratus occiditur.* Hic Pyrrhus conuertit ſeſe in hærentem hoſtem, & corona amico tradita, pugnam init, & vulnus accipit minimè letale, à gregario quodam Argiuo, contra quem dum congreditur, mota periculo filij mater, ingentem tegulam ambabus correptam manibus, & in Pyrrhi libratam caput, abiecit. Id extra muros contigiſſe Iuſtinus putat, Plutarchus intra vrbem, vt ex dictis patet: vtut fuerit, Pyrrhus illo ictu in terram amiſſis habenis, merſis caligine oculis, ignotus prolabitur. Apparet cerebrum illi confractum fuiſſe, vt quondam Abimelecho: [a] nec tamen armigeri ſui gladium implorauit, ſed hoſtilem inuenit. Nam à Zopyro, & aliis quibuſdam Antigoni militibus agnitus, & in veſtibulum quoddam raptatus eſt, cum iam ſe ex ictu colligeret. Hic Zopyrus gladium ad caput ei abſcindendum ſtrinxerat, cum ille tam horribili eum intuitu, ac furioſo aſpexit, vt ille expaueſcens tremulis manibus exſecta gula, vix longo tempore illi caput abſcinderet. [a] Iud.9.52. 53.

XII. *Antigoni Gonatæ humanitas in mortuū.* Innotverat iam caſus hic multis, cum accurrens Alcyoneus Antigoni filius poſtulauit caput, quod acceptum ad patrem detulit, & ad pedes eius abiecit. Qui vt caput aſpexit, & agnouit, filium cum baculo, ac conuitio abegit à ſe, nefarium & barbarum vocans; ac clamyde oculis admota illachrymauit, Aui Antigoni, & patris Demetrij, domeſticorum exemplorum ad fortunæ vices recordatus. Caput & truncum Pyrrhi cremauit magnifice, filium eius Helenum ad ſe adductum, comiter exceptum, & ornatum in Epirum remiſit. Amicóſque Pyrrhi, caſtris & exercitu toto in poteſtatem ſuam redactis, humaniter appellauit. Sic fere Plut. Iuſtinus tamen, [b] ait Antigonum Heleno Pyrrhi filio inſepulti patris oſſa, in patriam referenda tradidiſſe. Addit deinde Pyrrhi laudes, multum aperta cum veritate pugnantes, quas referre piget ac refutare. [b] l.25.

Et eius filium.

XIII. *Reges Macedoniæ breui tempore plurimi.* Atqve ita Antigonus in Macedoniæ regnum reſtituitur. Nec facile dixerim vllum ne regnum vſquam gentium tam breui tempore tot dominos mutarit. Nam ab Alexandri morte ibi dominatum tenuit Antipater, Philippus Arideus, & Euridice, omnes cum ſumma poteſtate, mox Polyſpercon, & Olympias cum filio Alexandri. Paulo poſt regnum inuadit Caſſander, quod tradidit Philippo filio, qui ſtatim mortuus, Antipatro & Alexandro, id reliquit. Hi autem inter ſe diſſidentes, regno priuati ſunt ab iis, quos belli ſocios accerſebant, Demetrio, Pyrrho, Lyſimacho: qui omnes Macedoniæ reges fuerunt vndecim numero, dum vnus Ptolemæus in Ægypto regnauit. Occiſi Lyſimachi regnum 7. menſes tenuit Seleucus, indéque Ceraunus non multo amplius, tum Meleager menſes duos, Antipater dies 45. Soſthenes annum vnum, aut aliquanto amplius. Inde Antigonus; eóq; pulſo Pyrrhus,

cum filio Ptolemæo: quibus occiſis, rurſum Antigonus regnum Macedoniæ capeſſit, quo etiam aliquanto poſt à Pyrrhi filio priuatus eſt, vt ſuo loco dicetur.

Romanis autem hic annus admodum felix fuit, quo magnæ partis Italiæ imperium obtinuere, bello Samnitico & Tarentino fine impoſito, quorum illud 72. annos tenuit, ab anno ſcilicet 410. quo Valerius Coruinus, & Cornelius Coſſus erant Conſules, ad annum præſentem computatis extremis, quibus bellum & inchoatum & terminatum eſt; cum de ipſis tricies & ſemel triumphatum eſſet, vt in Sigonij faſtis numerauimus; etſi Florus 4.& viginti duntaxat numeret triumphos. [a] *Hos tamen*, inquit, *quinquaginta annis, per Fabios & Papyrios, patres, eorumque liberos, ita ſubegit ac domuit, ita ruinas ipſas vrbium diruit, vt hodie Samnium in ipſo Samnio requiratur, nec facile appareat materia 4. & viginti triumphorum.* Sic ipſe. Non minus in annorum numero, quam triumphorum lapſus. Tarentinum autem hoc etiam anno terminatum eſt, decimo à quo fuerat, Tarentinorum inſolentia inchoatum.

XIV. Finis belli Samnitici, & Tarentini.

a l.1.c.16.

Vtriusque belli reliquias paucis perſequitur Zonaras. Poſt hæc inquit, Samnites per Caruilium ſubegerunt, Lucanos & Brutios per Papyrium vicerunt. Idem Papyrius etiam Tarentinos domuit. Qui cum Milonem ægre paterentur; & à ſuis, Miloni, vt dictum eſt, infeſtis, vrgerentur, Carthaginenſium opem implorarunt, Pyrrhi cognito interitu.

XV. Ratio confecti belli, varie tradita.

At Milo in anguſtias redactus Romanis terra, Carthaginenſibus mari prementibus, arcem Papyrio ea conditione tradidit, vt ſibi cum pecuniis & militibus incolumi diſcedere liceret. Inde Carthaginenſes, vt Romanis fœderati, receſſerunt, vrbs Papyrio deditionem fecit, armis & nauibus traditis, muriſque dirutis & tributo impoſito. Ita Zonaras, cui videtur repugnare Florus epit. 14. cum ait Carthaginienſium claſſem auxilio Tarentinis veniſſe, eoque facto fœdus ab eis fuiſſe violatum. Et Oroſius, [b] Tarentini, inquit, Pyrrhi morte comperta, iterum noua aduerſus Romanos arma ſollicitant, Carthaginenſium auxilia per legatos poſcunt atque accipiunt: conſerto prælio vicere Romani; vbi iam tunc Carthaginēſes, quamuis nondum hoſtes adiudicati, vinci tamen à Romanis ſe poſſe ſenſerunt. Hæc ibi.

A Zonara.

Floro.

b l.4 c.3.

Oroſio.

Dici poteſt Carthaginenſes non contra Romanos aperte veniſſe, ſed contra Milonem, qui arcem pro Pyrrho inuitis Tarentinis tenebat, quem etiam Milonem ipſi Romani vrgebant, & per quem ſtabat, quo minus ſe Tarentini Romanis dederent. Eo enim abeunte deditio facta eſt.

Conciliantur.

Rem paulo aliter Frontinus,[c] narrat. Lucius, inquit, Papyrius Curſor Cōſul apud Tarentum, Miloni, qui tum præſidio Epirotarum vrbem obtinebat, ſalutem ipſi & popularibus, ſi per illum oppido potiretur, pollicitus eſt. Quibus præmiis ille corruptus, perſuaſit Tarentinis, vt ſe legatum ad Conſulem mitterent. A quo plena promiſſa ex pacto referens, in ſecuritatem oppidanos reſoluit, atque ita incuſtoditam vrbem Curſori tradidit. Hæc ibi. Quæ cum Papyrio Conſule facta conſtet, mirum eſt ab Euſebio in annum 2. præcedentis Olympiadis referri, quo Curius erat Conſul, non Papyrius, quo abiit ex Italia, non quo mortuus eſt. Sed pleraque ſunt in opero illo perturbata, & ſuis emota ſedibus, vt exemplis permultis intelligitur, & Scalig. hic prochroniſmum triennij agnoſcit. Vide hic Pontac. cui tamen caue credas Pyrrhum anno ſuperiore, & non iſto potius mortuum, vt ſupra docuimus.

c l.3. c.3. exemplo 1.

XVI. Modus deditæ arcis ex Frontino.

ANNVS MVNDI 3783. SEXTÆ ÆTATIS 267. IMPERII GRÆCORVM 42. ANTIOCHI SOTERIS 10. ELEAZARI PONT. 18. PTOLEMÆI PHILADELPHI 16. OLYMPIAD. CXXVII. AN. 2. ARCHONTE PYTHARATO. VRBIS COND. 482. COSS. C. QVINTIO CLAVDO L. GENVTIO CLEPSINA,

ANNVS ANTE CHRISTVM. 270.

I. *Epicuri mors.*

EPICVRI mors notata apud Laërtium in eius vita, hunc nobis Archontem ſuggerit, vt patet in textu Græco: non recte autem Sigon. in Athen. temp. Epicuri mortem totis 4. annis differt, vt ex eodem Diogenis Laërtij loco certum eſt. Vbi habetur ex Apollodoro in Chronicis, eum natum centeſimæ nonæ Olymp. anno 3. Archonte Soſigene: ex quo ad hunc diem duo & 70. impleti ſunt anni. Obiiſſe autem calculo exitum vrinæ impediente, ex Hermacho tradit, quatuordecim dierum morbo fatigatum, cum in peluim æneam calentibus aquis plenam deſcendiſſet; petiiſſetque merum ſibi ad ſorbendum dari, & amicos, ad ipſius decretorum retinendam memoriam cohortatus eſſet, inter verba defeciſſe. Vide Andream Scotum in vita Demoſthenis an. 40.

II. *Noui motus in Macedonia, & in Græcia.*

A PYRRHI morte Antigonus Gonatas non diu tranquillã tenuit Macedoniam, & quæ poſſidebat adhuc in Græcia: aliqua tamen oppida in Peloponneſo acquiſiuit. Teſtis Iuſtinus. Poſt mortem Pyrrhi, inquit, non in Macedonia tantum, verum etiam in Aſia, Græciaque magni bellorum motus fuere. Nam & Peloponneſij per proditionem Antigono traditi, & variante hominum partim dolore, partim gaudio, prout ſingulæ ciuitates, aut exilium de Pyrrho ſperauerant, aut metus ſuſtinuerant, ita aut cum Antigono ſocietatem iungebant, aut mutuis inter ſe odiis in bellum ruebant. Ita ipſe; quem illos Aſiæ motus ſaltem attigiſſe optarem, ne Antiochi Soteris, omnia pene geſta tenebris obſita iacerent. Macedonios autem motus intelligit, quos Philadelphus & Lacedæmonij in eum proximo anno excitarunt.

III. *Tyrannis Ariſtotimi.*

Hoc autem ipſo anno arbitror occupatam ab Ariſtotimo in Epiro tyrannidem, Heleni, vt apparet contemptu, quem Pyrrho patre mortuo, & Ptolemæo fratre natu grandiore, Antigonus in Epirum cum patris oſſibus remiſit. Ab hoc porro Ariſtotimo, vt ſcribit Iuſtinus. *Cum multi ex primoribus occiſi, plures in exilium acti eſſent, Aetolis per legatos poſtulantibus, vt coniuges liberoſque exulum redderet, primo negauit: poſtea quaſi pœniteret, proficiſcendi ad ſuos omnibus matronis poteſtatem dedit, diemque profectionis ſtatuit. Illæ quaſi in perpetuum cum viris exulaturæ, precioſiſsima queque auferentes, cum ad portam, quaſi vno agmine profecturæ conueniſſent, omnibus rebus ſpoliatæ in carcerem recluduntur, occiſis prius in gremio matrum paruulis liberis, virginibuſque ad ſtuprum direptis.* lib. 16.

IV. *Coniuratione deletur.*

VIOLENTIORA hæc erant, quam vt diuturna eſſe poſſent. Itaque ad tam immanem feram celeriter præfocandam humana protinus induſtria euigilauit. Nam *ad tam ſæuam dominationem ſtupentibus omnibus, princeps eorum Hellanicus ſenex, & liberis orbus, vt qui nec ætatis, nec pignoris reſpectu timeret, contractos domum fidiſsimos amicorum in vindictam patriæ hortatur. Cunctantibus priuato periculo publicum finire, & deliberandi ſpatium poſtulantibus, accerſitis ſeruis iubet obſerari fores, tyrannóque nunciari, mitteret qui coniuratos apud ſe comprehenderent, obiectans ſingulis ſe, quia liberandæ patriæ autor eſſe non poſſit, deſertæ vltorem futurum. Tunc illi ancipiti periculo circumuenti, honeſtiorem viam eligentes coniurant in Tyranni necem: atque ita Ariſtotimus quinto poſtquam tyrannidem occupauerat menſe opprimitur.* Hactenus Iuſtin. quæ in hunc quoque annum retulit Caluiſius. Sed Sigon. l. de temp. Athen. hunc tyrannum Eleorum vocat, & poſt ſex menſes à Cylene occiſum refert, autore tacito.

V. *Perfidia Romanæ legionis.*

Ad hunc ipſum annum pertinet caſtigatio perfidiæ vnius Romanæ legionis de qua Polybius.[a] *Rhegini*, inquit, *quo tempore Pyrrhus in Italiam traijciebat, tum aduentu noui hoſtis perculſi, tum Carthaginenſes, penes quos maris erat imperium veriti, auxilium à Romanis acciuerant, qui oppidum numero quatuor millia, duce Decio Campano, ingreſſi*; Iubellium vocat Valer. Max.[b] eoq; mortuo M. Cæſium ſcribam eius, delectum imperatorē memorat, *cum oppidum & fidem ſuam aliquandiu ſeruaſſent, tandem Mamertinos æmulati, eoſdémque adiutores nacti, fidem mutarunt: & ciuibus partim morte, partim exilio mulctatis, oppidum in ſua poteſtate retinuerunt.* Addit Zonaras, eos Crotonem proditione captam euertiſſe, Romanos in vrbe deprehenſos occidiſſe, Mamertinos Meſſanæ habitatores, belli ſocietate ſibi adſtrinxiſſe. Pergit Polybius.

a l.1.p.7.

b l.2.c.8.

VI. *A Genutio Conſule caſtigatur.*

Gravitér *id Romani tulerunt, ſed alijs bellis impliciti, differre vindictam coacti ſunt; donec ea cura defuncti, concluſos intra Rhegium ipſos obſident. Demum vt pugnando vicerūt, plurimos eorum in ipſa occupanda vrbe, quam eo pertinacius propugnabant, quod imminens infortunium prouidebant, obtruncant, viuos in poteſtatem redigunt amplius trecentos; quibus Romam miſſis, Prætores productos in forum vniuerſos, flagriſque cæſos, pro more populi Rom. ſecuri percuſſerunt: vt fidem ſuam apud ſocios labefactatam, iſtorum ſupplicio in integrum reſtituerent.* Hæc fere Polyb. Cæterum quod nouus interpres maluit ϛρατηγοὺς vertere Prætores, quam cum Perotto Coſs. non recte fecit. Nam iſti belli duces erant Conſules, non Prętores: & nominatim L. Genucius, vt clare aſſerit Oroſ.[c] qui hanc legionem octauam appellat, & integram Romam miſſam aſſerit, integramque virgis cæſam, ac ſecuri percuſſam; quod ille ex Epit.15. Flori didicerat. Sed Polybium opinor probabiliora narrare.

c l.4.c.3.

VII. *Obſidio Rhegij diuturna.*

Zonaras docet obſidionem diuturnam fuiſſe. Ait enim Romanos, dum Rhegium obſident, & cibariorum penuria, & aliis incommodis conflictatos eſſe, donec ab Hierone frumento & milite adiuti, vrbem expugnatam, veterum ciuium reliquiis redderent, & de iis, qui eam per inſidias oppreſſerant, ſupplicium ſumerent: eóque primum beneficio Hieronem, qui ſibi à Carthaginienſibus metuebat, Romanos deuinxiſſe. Valerius ait quinquagenos virgis quotidie cæſos, & obtruncatos, vt minore cum inuidia id perageretur. Verum vt arbitror parum probabiliter; quia inuidia, toties iterato triſti ciuium ſpectaculo, maior exiſtebat, quam ſi ſemel omnes trecenti occiſi fuiſſent. Nam de trecentis, vt dixi, id vero ſimilius narratur à Polybio. Quis enim credat neminem è tota legione in propugnanda ciuitate occiſum? præſertim cum non dubitarent, certiſſimum ſibi de tot ſceleribus imminere ſupplicium?

VIII. *Aratus poeta.*

Aratvs poëta, à quo Phœnomena, quæ extant ſcripta perhibentur, hoc tempore claruit, iuxta Euſebij Chronologiam Græcam Latinamque. Illum Suidas Solenſem fuiſſe ait, è Cilicia oriundum, Athenodori filium, natū Olympiade 124. temporibus Antigoni Gonatæ regis Macedoniæ, cui & familiaris fuit, & apud eum obiit. Auditor fuit Menecratis Epheſij grammatici, Timonis autem & Menedemi philoſophorum: æqualis Antagoræ Rhodij, & Alexandri Ætoli. Plurima ſcripſit, quæ apud Suidam commemorantur. Eius Phœnomena vertit M. Tullius adoleſcens.

IX. *Strabonis mors.*

Mortvvs eſt hoc anno Strato Lampſacenus Theophraſti ſucceſſor, iuxtà ea, quæ de eo ineunte Olympiade 123. diximus. Cui in philoſophiæ magiſterio ſucceſſit Lycon iuxta teſtamentum Stratonis, Olymp. 127. vt eſt apud Laërtium. Ex quo hæc pauca. Vir fuit in dicendo ſuauiſſimus, proptereáque à quibuſdam non Lycon, ſed Glycon dicebatur. Pueris inſtituendis peridoneus fuit, quod circa ipſos pudore & laudis ſtudio, vt freno & calcari vteretur. Cum veſtium cultu mundiſſimus, tum corporis exercitatione valentiſſimus fuit. Attalo & Eumeni regibus in primis charus. Scholę pręfuit annos duos ſupra 40. aut potius, vt eſt in Gręco textu, ἔτη τεσσαράκοντα. Ergo inchoatum hoc anno eius magiſterium, ad Olympiadis centeſimæ trigeſimæ ſeptimæ annum primum perductum eſt numeratis extremis.

Lyconis magiſteriū.

ANNVS MVNDI 3784. SEXTÆ ÆTATIS 268. IMPERII GRÆCORVM 43. ANTIOCHI SOTERIS II. ELEAZARI PONTIF. 19. PTOL. PHILADELPHI 17. OLYMPIADIS CXXVII. ANN. 3. VRBIS CONDITÆ 483. COSS. C. GENVTIO CLEPSINA II. CN. CORNELIO BLASIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 269.

I. *Gonatæ bellum in Spartanos.* DVM Ariſtotimi in Epiro tyrannis opprimitur, Antigonus Gonatas multiplici bello & Ptolemæi regis, & Spartanorum premitur, vt Iuſtino placet. Eius rei cauſam conditioni horum temporum ſatis conſentaneam ſuſpicari licet; quod Antigonus à morte Pyrrhi multis vrbibus in Græcia, & Peloponneſo potitus, cuperet etiam ſibi Spartanos ſubiicere, quos Pyrrhus paulo ante mortem, tum in obſidenda vrbe, tum in vlciſcenda filij ſui morte grauiter attriuerat. Illi autem ad Philadelphum, viris opibúſque florentem videntur confugiſſe, à quo & adiuti ſunt, inita armorum ſocietate aduerſus Antigonum. Quem etiam nouus hoſtis præter opinionem conterruit. Gallogræci ij fuerunt, qui iamdudum à Rege Bithyniæ in auxilium euocati, regnum cum eo parta victoria diuiſerant: eámque regionem Gallogręciam cognominarant, vt author eſt Iuſtinus. Hi ergo ex Aſia necopinatò effuſi, in Antigonum arma conuertunt; aduerſus quos totis viribus Gonatas proficiſcitur. l. 26. L. 25.

Quibus adeſt Philadelphus. *Gallogræci.*

II. *Eorum furor & cædes.* GALLI in auſpicia pugnæ hoſtias cædunt: quarum extis cum magna cædes, interituſque omnium prædiceretur, non in timorem, ſed in furorem verſi, ſperantéſque deorum minas expiari cæde ſuorum poſſe, coniuges, & liberos ſuos trucidant, auſpicia belli à parricidio inchoantes. Tanta rabies feros animos inuaſerat, vt non parcerent ætati, cui hoſtes pepereiſſent. Ita quaſi ſcelere vitam victoriámque redemiſſent, ſicut erant cruenti ex recenti ſuorum cæde, in prælium, non meliore euentu quam omine, proficiſcuntur. Siquidem pugnãtes prius parricidiorum furiæ, quam hoſtes circunuenere, obuerſantibúſque ante oculos manibus interfectorum, omnes occidione cæſi ſunt. Tanta ſtrages fuit, vt dij pariter cum hominibus conſentiſſe in excidium parricidarum viderentur.

III. *Antigonus arma in Athenienſes parat.* POST huius pugnæ euentum Ptolemæus & Spartani, victorem hoſtium exercitum declinantes, in tutiora ſe recipiunt. Antigonus quoque, vbi eorum diſceſſum videt, recenti adhuc ex priori victoria militum ardore, bellum Athenienſibus infert. Hæc fere Iuſtinus. Refert in hunc annum Euſebius mortem Polemonis Philoſophi, adoleſcentis olim vitæ inquinatiſſimæ, qui cum ebrius & coronatus ſcholam Xenocratis eſſet ingreſſus, illéque de temperantia diſputaret, eius oratione ita mutatus eſt, vt illi etiam in ſchola regenda ſuccederet; incipiens ab Olympiade 116. Ex quo ſequitur eum ad annos 6. & 40. philoſophatum fuiſſe. Cratetem habuit vehementer ſtudioſum ſui, & in Philoſophiæ profeſſione ſucceſſorem, vt autor eſt Laërtius, in Cratetis vita. Et vt Crates Polemonis, ita Crantoris Arceſilaus perſtudioſus fuit, eodémque ferme tempore omnes floruere.

IV. *Romanæ res.* FRAGMENTA Capitolina, Cn. Cornelium Blaſionem de Saſſinatibus triumphaſſe memorant. Ad hunc etiam annum illa Zonaræ pertinent. *Poſthæc*, inquit, *ſæuiſſima hyeme Tyb. ris in magnam altitudinem conglaciauit, arbores aruerunt. Romani afflicti ſunt, iumenta ex pabuli inopia perierunt.* Sic ipſe, quæ ad hunc annum pertinere id manifeſto probat, quod quæ mox inſequenti anno contigiſſe dicit, ea ex communi confeſſione ad proximum annum pertinent.

ANNVS MVNDI 3785. SEXTÆ ÆTATIS 269. IMPERII GRÆCORVM 44. ANTIOCHI SOTERIS 12. ELEAZARI PONT. 20. PTOLEMÆI PHILADELPHI 18. OLYMPIAD. CXXVII. AN. 4. VRBIS COND. 484. COSS. C. FABIO MAX. PICTORE. Q. OGVLNIO GALLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 268.

ANTIGONVS victoria de Gallogræcis parta, concepto exercitus ſui ardore vtendum ratus, Athenienſibus bellum intulit, vt ex Iuſtino referebamus. Belli cauſam non male Sigonius putat, [a] Quod quondam à Demetrio patre ſuo defeciſſent, & præſidium Athenis, & in primis Muſæo, quod ille muniuerat, depuliſſent. Adde quod Græcia, quam ambiebat, nunquam ſe potiturum ſperabat, niſi Spartam atq; Athenas haberet in poteſtate; quam ad rem nullus ei nunc Pyrrhus, aut Ceraunus obſiſtebant. Non recte autem Sigonius hoc bellum ad annum tertium Olymp. 129. confert. Ei enim ſeries narrationis Iuſtini aperte refragatur. Hoc porro bellum grauiſſimum fuit, Athenas quippe terra marique oppugnauit. I. *Bellum Gonata in Athenienſes.* *Eius cauſa.*

a l. de têp. Athen.

At Ptolemæus Philadelphus, qui Spartam ſuperiore anno contra Antigonum defenderat, hoc Athenas contra eundem defendit. Id enim innatum videtur regibus, vt vicinos principes augeſcere nolint, etiam ſine damno ſuo: ne forte potentiores effecti, ipſis moleſti ac formidoloſi euadant. Itaque ad eorum ſubſidium Patroclum cum claſſe miſit, qui & feliciter contra Antigonum pugnauit; cuius rei teſtes habemus Ioſephum, [b] & Ariſtæam, qui ambo affirmant eodem die tam nuncium ad Philadelphum de victoria nauali contra Antigonum veniſſe, quam 70. interpretes Alexandriam Hieroſolymis euocatos appuliſſe. Quod non malum eſt argumẽtum in hunc annum Philadelphi nobiliſſimam illam Scripturarum in linguam Græcam interpretationem à 72. ſenioribus Iudæorum factam incidiſſe. Qua de re quia commodiore loco, vt arbitramur actum eſt, pauca quæ de illo bello referuntur addamus. Spartanos videlicet, quibus idem Antigonus erat infeſtus, Areo rege duce, Athenis ſubſidio veniſſe. Neutra tamen auxilia Athenas obſidione liberare potuerunt: ea enim perſeuerauit, donec ſalute deſperata, Antigone ſeſe dedere coacti ſunt: quod non videtur ante annum ſequentem contigiſſe. II. *Eu fert opem Philadelphus.* *Interpretatio Græca Bibliorum.* *Obſidio Athenarum.*

b l.12.c.2.

De rebus à Conſulibus actis traditur, eoſdem fuiſſe qui quadriennio ante legati in Ægyptum miſſi fuerant, fœderũ ac Societatis cauſa: & hoc anno bellum contra Picenos commotum, ſequẽti oppreſſum fuiſſe. Quod autem Plinius [c] ſcribit Fabio Conſule argentum primum Romæ ſignatum, quinque annis ante primum bellum Punicum, hunc annum ſine dubio notat, ſed is non eſt Vrb. Cond. 585. vt ibidem corruptè legitur, ſed 484. vt Cuſpin. Sigon. & Pontac. notarunt. Nam conſtat, vt ex ſeqq. patebit, primum bellum punicum anno V.C.489. initium habuiſſe, Appio Claudio, & M. Fuluio Coſs. Non recte autem Pontacus retulit illud Euſebij in Chron. *Argenteus nummus primum in vrbe figuratus*; ad an. 3. Olympiadis 127. Sic enim non quinque anni vſque ad 1. bellum Punicum, ſed ſex omnino reperirentur. Peius etiam alij ad annum ſecundum. [d] III. *Romana res.* *Nummus primum Romæ ſignatus.*

c l.33.c.3.

d Vide ſupra an. Vr. 348.nu. 17.

Occasionem argenteæ monetæ tradit Zonaras. *Anno ſequente*, inquit, *Lollius Samnis Romæ obſes, fuga elapſus, manuque facta, & munito ſuæ regionis caſtello occupato, latrocinium exercuit. Eum cum ſuis, qui conuenæ erant, & inermes maiori ex parte Q. Gallus, & C. Fabius comprehenderunt.* Sed Caricinorum oppugnatio, apud quos prædam repoſuerant, difficilis fuit. Deinde vero transfugarum opera ſuperato muro, IV. *Argentei nummi occaſio.*

in tenebris pœne cæſi fuiſſent, non ob noctem illunem, ſed propter niuium procellas. Cum autem Luna illuxiſſet, ſubito caſtellum expugnarunt. Eo tempore auctis opibus Romani drachmas argenteas vſurpare cœperũt. Hæc ibi. Magnam ſcilicet argenti vim ex præda Lollij repererunt, ſed maiorem etiam ex Pyrrho, Tarentinis, Samnitibus, aliiſque populis paulo ante deuictis. Huc pertinet quod refert Suidas in verbo Moneta. Iuno, inquit, à Romanis hac de cauſa Moneta dicitur. Cum bello Tarentino cum Pyrrho pecunia egerent, votum fecerunt Iunoni. Ea vero illis reſpondit. Si armis intenti fuerint cum iuſtitia, pecuniam eis non defuturam. Voti itaque compotes facti Romani coluerunt Iunonem Monetam, hoc eſt Conſultricem, & vt nummi in eius fano cuderentur decreuerunt. Hæc ibi. Ad hunc quoque annum pertinent prodigia varia, quæ Oroſ.[a] recenſet, vbi multandus eſt numerus V.C. 477. in 484. Nam ibid. ſubdit ſequenti anno Sempronium fuiſſe Conſulem, quod cadit in annum 485.

Nummus argenteus Romæ primum ſignatus. *Iuno Moneta.* [a] l. 4. c. 4.

ANNVS MVNDI 3786. SEXTAE AETATIS, 270. IMPERII GRÆCORVM 45. ANTIOCHI SOTERIS 13. ELEAZARI PONT. 21. PHILADELPHI 19. OLYMPIADIS CXXVIII. ANN. I. VRBIS CONDITÆ 485. COSS. P. SEMPRONIO SOPHO, ET APPIO CLAVDIO RVFFO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 267.

I. *Ratio temporu.*

OLYMPIADE centeſima vigeſima octaua Olympicam in Elide victoriam curſu conſecutus eſt Seleucus quidam Macedo. Bigarum vero, quæ pullis equorum traherentur, palmam retulit Beliſtiche fœmina è maritima ora Macedoniæ, vt teſtatur Pauſanias.[b] Quod ad Græciæ res attinet, diuturnam Athenienſium obſidionem teſtatur Sigonius in temp. Athen. idq; ſumit ex Pauſaniæ,[c] qui de hoc toto bello hæc habet. *Areo Acrotati filio regnante, Antigonus Demetrij filius Athenas terreſtribus maritimiſque copiis oppugnare aggreſſus eſt. Athenienſibus ſubſidio miſſus cum claſſe Patroclus ex Aegypto. Lacedæmonij quoque cum voluntariorum manu, Areum regem ſecuti, præſto fuere. Cum Antigonus autẽ vrbem vndique ita obſeſſam teneret, vt aditu omni ſociorum auxilia prohiberentur, Patroclus per nuncios Areum & Lacedæmonios monuit, vt prælium cum Antigono inirent, ſe interim Macedonum terga inuaſurum, quod ſui nequaquam pedeſtri acie pares eſſent Macedonibus; quippe qui Aegyptij, & nautæ eſſent.*

Obſidio Athenarũ ab Antigono. [b] l. 5. p. 155. gr. [c] l. 3.

II. *Spartani Athenas deſerunt.*

EO *nuncio commoti Lacedæmonij, ijdémque cum Athenienſium amicitia, tum vero nominis ſui gloriam ad poſteros propagandi ſtudio ducti, prælij aleam ſubire nil recuſabant. Verum Areus commeatu iam fere omni conſumpto, exercitum domum reportauit. Quippe qui quod erat opum reliquum, ad patriæ vſus conſeruandum, neque temere ſociorum cauſa profundendum cenſeret.* At enim cum Athenienſes diu acriter reſtitiſſent, Antigonus pace facta præſidium illis in Muſæo impoſuit, quod tamen non multo poſt vltro deduxit. Hactenus Pauſanias, quæ ſuperius alia occaſione attigimus. Itaque obſidionis diuturnitas nobis cauſa fuit, vt eorum deditionem in hunc annum differremus. *Athenienſes*, inquit ille, diu obſeſſi ſe dedere Antigono, & iterum in Muſæo præſidium recipere coacti ſunt; iidem tamen erga Ptolemæum grati, tribum vnam ab eo Ptolemaidem nominarunt. διὰ χρόνου.

III. *Macedoniã rex Epiri vexat.*

INTERIM autem dum Athenienſi bello occupatur Antigonus, Alexander Rex Epiri, patris ſui Pyrrhi mortem vlciſci cupiens, fines Macedoniæ depopulatur, vt ait Iuſtinus. Id Athenienſium conſilio factum merito quis crediderit, vt ſolicitus de regno proprio defendendo, alienum dimitteret. Verum perſtitit nihilominus

in inceptis Antigonus, donec Athenas ſibi ſubiecit. Fuit autem hic Alexander, cui Pater regnum Italiæ deſtinabat, quem ex Lanaſſa Agathoclis Syracuſani filia ſuſcepit. Habuit autem Alexander hic eandem ſororem & vxorem Olympiadem; quod crimen plerique etiam alij ſub hæc tempora perpetrarunt. Nam, vt ſupra diximus, Ptolemæus Philadelphus, Arſinoëm, quod Ægyptiorum lege feciſſe ait Pauſan. l. 1, & Ptol. Ceraunus eiuſdem nominis ſororem & coniugem habuerunt. Eurydice ſoror & coniux Philopatoris fuit à quo & interfecta eſt. Ptol. Philometor Cleopatram habuit ſororem & coniugem; alia Cleopatra ſoror Alexandri magni nupſit Alexandro Epirotæ, auunculo ſuo; quæ videntur Macedones à Perſis mutuati, apud quos Xerxes Artayntam filiam fratris, habuit coniugem ſiue concubinam; & quid mirum, cum Artaxerxes Mnemon Atoſſam ſimul & Ameſtrim vxores habuerit, & filias? (Herod. l. 9. fi.)

IV. *Bellum cõtra Picentes.* (a l. 4. c. 4.) Rem à Romanis geſtam Paulus Oroſ. [a] ita explicat. Sequenti ab hinc anno Sempronius Conſul aduerſus Picentes duxit exercitum; & cum directa intra iactum teli vtraq; acies conſtitiſſet, repente ita cum horrendo fragore terra tremuit, vt ſtupore miraculi vtrunque paueFactum agmen hebeſceret: diu attoniti vtrimque populi hæſitauere, præiudicata incœpti conſcientia: tandem procurſu concito iniere certamen. Triſte adeo id bellum fuit, vt merito dicatur tantum humanum ſanguinem ſuſceptura, etiam cum gemitu horriſono terra tremuiſſe. (*Terra motus.*) Romani, qui pauci admodum ex prælio euaſere, vicerunt. Ita Oroſ. & Frontinus; [b] vbi pro Ti. Sempronio Graccho, legendum P. Sempronium Sophum, recte monuit Cuſpin. Sigon. & qui recens Front. edidit. Addit Florus, [c] campum inter prælium tremuiſſe, ducemque Sempronium Tellurem deam promiſſa æde placauiſſe. (b l. 1. Stratag. c. 12. n. 1. c l. 1. c. 19.)

V. *Ariminũ & Beneuentum coloniæ.* Conditas his Conſulibus à Romanis vrbes duas Ariminum in Gallia, & Beneuentum in Samnio autor eſt Eutrop. l. 1, & Paterculus in fi. l. 1. *Interiecto quinquennio*, inquit, *à Fabio Dorſone, & Claudio Canina Coſſ.* fuerunt hi in eo magiſtratu anno Vr. Cond. 480. vt ſupra poſitum eſt, pergit. *Sempronio Sopho, & Appio Cæci filio Coſſ. Ariminũ & Beneuentum coloni miſſi, & ſuffragij ferendi ius Sabinis datum.* Iis conſentit Florus Epit. 15. & recentiores Cuſpin. Sigonius, Scalig. Pontac. qui & corrigunt Euſebium, qui initium earum vrbium anno 39. Ptolemæi Lagi collocat, id eſt totis octodecim annis citius, quam res poſtulet. Nihilominus hoc ipſo anno Euſebius ait colonias à Romanis deductas, multáſque vrbes eis iunctas in Sicilia.

ANNVS MVNDI 3787. SEXTÆ ÆTATIS 271. IMPERII GRÆCORVM 46. ANTIOCHI SOTERIS 14. ELEAZARIS PONTIF. 22. PTOL. PHILADELPHI 20. OLYMPIADIS CXXVIII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 486. COSS. M. ATILIO REGVLO, ET L. IVLIO LIBONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 266.

I. *Res Macedoniæ Antigoni Gonatæ.* REBVS ex ſententia in Græcia compoſitis; Antigonus in Macedoniam reuertitur, ibi contra Alexandrum Epirotam, regni ſui prædonem pugnaturus: dum apud Hebræos agebatur annus Sabbaticus 172. tot enim annales hebdomadæ à principatu Ioſue ineunte ſunt euoluti. Sed tranſitione militum deſtitutus, regnum Macedoniæ cum exercitu amittit. Hæc nimium breuiter Iuſtinus. Quod autem ſubdit de Demetrio Gonatæ filio, qui puer admodum regnum paternum, pulſo Alexandro recuperarit, ad quod tempus ſit referendum non liquet; tanta eſt ſcriptorum penuria, qui res horum temporum perſequantur. Ex Euſebio certe conſtat Antigonum adhuc ad viginti tres annos Macedoniæ regnum adminiſtraſſe: ex quo ſequitur eius filium Demetrium, qui nunc armis tractandis erat

idoneus, regnum paternum matura iam ætate adiiſſe. Itaque tranſitus ille militaris à patre ad filium exigui temporis fuerit, & vtriuſque prudentia compoſitus deinceps quieuerit.

II. *Et Romanorum contra Brunduſium. Quæ belli cauſa.*

AT certior eſt teſtatiórque hiſtoria Romana. Nam Eutropius & Florus tam in hiſtoria, quam in Epitome, his Coſs. bellum contra Sallentinos, & regionis caput Brunduſium geſtum eſſe teſtantur; ſed belli cauſam tacent; memorat Zonaras, in hæc verba. Deinde Calabriæ arma intulerunt, id crimini dantes, quod Pyrrhum recepiſſent, & ſocios infeſtaſſent; ſed verior cauſa fuit, vt Brunduſium ſubigerent, propter portuum commoditatem, & facilem in Illyriam, & Græciam traiectum. Eodem enim vento ſpirante ex eo portu & ſoluere, & in eundem appellere licebat. Sic ipſe. Nec te moueat quod Calabriam nominet, non Sallentinos. Nam extremus ille procurſus Italiæ verſus orientem, quà Ionium reſpicit mare, & orientem ſolem, Calabria Ptolemæo dicitur, quà vero ſinum Tarentinum & occidentem, Sallentini; quo modo ſi placet regionem illam diuidere, Brunduſium non eſt apud Sallentinos, ſed Calabros.

III. *Quu n eodem victoria &c. Brunduſina colonia.*

IN hoc certamine periclitatos Romanos ad vota confugiſſe coniectura eſt, ex eo quod Florus [a] ait, victoriæ pretium paſtoriam Palem templum ſibi vltro popoſciſſe. Geſtum eſt ab Atilio Regulo Conſule, cumque de his triumphaſſe autor eſt Aurelius Victor. c. 40. de viris illuſtribus. Victores autem facti, colonos non modo Brunduſium, ſed & in alia loca miſerunt. Zonar. At Velleius in fi. li 1. Torquato, Semproniòq; Conſulibus, miſſam Brunduſium coloniam tradit, id eſt anno V. C. 509. eique conſentit Flor. epit. Liuij 19. Dici poteſt Coloniam hoc primum anno miſſam, deinde vero vigeſimo tertio renouatam. a l. 1. c. 10.

IV. *Ius gentiū Romani vindicant.*

CAPTO Brunduſio, & Sallentinis deuictis, in magnam Romani excreuere potentiam: nec tamen ita extulere animos, vt ius gentium a ſuis violatum negligerent. Nam Q. Fabium Senatorem, ob contumeliam legatis factam, Apolloniatibus dediderunt, vt ait Zonar. At Florus in Epitome decima quinta, ait eos à quibuſdam iuuenibus pulſatos, eiſdem fuiſſe deditos. Eſt autem Apollonia in altera continente ad orientem, prope è regione Brunduſij. Rem paulo vberius explicat Valer. Max. [b] *Legatos*, inquit, *ab vrbe Apollonia Romam miſſos, Q. Fabius & Cn. Apronius ædilitij orta contentione pulſauerunt. Quod vbi comperit Senatus, continuo eos per feciales legatis dedidit, quæſtoremque cum iis Brunduſium ire iuſſit, ne quam in itinere, à cognatis deditorum, iniuriam acciperent. Illam curiam quis mortalium concilium, ac non fidei templum dixerit?* Sic ipſe, quibus addit Zonaras, Apolloniates domum incolumes dedititios remiſiſſe. b l. 6. c. 6.

ANNVS MVNDI 3788. SEXTAE AETATIS, 272.

IMPERII GRÆCORVM 47. ANTIOCHI SOTERIS 15. ELEAZARI PONT. 23. PHILADELPHI 21. OLYMPIADIS CXXVIII. ANN. 3. VRBIS CONDITÆ 4[8?]. CN. FABIO PICTORE, ET D. IVNIO PERA COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 265.

I. *Bellum Magæ & Soteris in Philadelphum.*

HISTORIA Græcorum hic ieiuna, ac prope inanis eſt. Sub hæc tamen tempora, quibus Antiochus Soter nubilem filiā habere poterat, contigiſſe videntur, quæ ſcribit Pauſanias in Atticis, Magam, qui Cyrenæis cum imperio præerat, hoſtili animo fuiſſe erga Philadelphum, quamuis fratrem. Itaque Apamen Antiochi filiam vxorem duxiſſe, ſoceróque perſuaſiſſe, vt violato fœdere, quod ab eius patre Seleuco cum Ptolemæo ictum fuerat, in Ægyptum cum exercitu inuaderet. Quod cum Antiochus comparato exercitu moliretur, Ptolemæum in

omnes populos imperio Antiochi ſubiectos, copias dimiſiſſe, quæ partim excurſionibus & populationibus, partim acie inſtructa omnem eius ditionem infeſtam redderent, atque in metũ continerent. Quod ſane conſilium omnem Antiochi proficiſcendi in Ægyptum facultatem præcidit.

In extremis autem Italiæ finibus Sallentinos, etſi proxime præterito anno deuictos triumphatóſque, ſicut & Saſſinates ante annos tres, rebellaſſe hoc anno, iteratæ de ipſis victoriæ, triumphique teſtantur; & quidem hoc ipſo anno de vtriſque gemini. Si Faſtis Sigonij credimus, nam Onuphri Faſti triumphos, & bella fere prætermittunt. Oroſius [a] ingentem peſtilentiam Romæ flagraſſe ait, quæ vltra biennium vaſtando porrecta ſit, quod ſcilicet primum bellum Punicum anteceſſit: aitque eam vſque adeo vrbem depopulatam eſſe, vt cenſus indictus fuerit, qui non quantum hominum deperiſſet, ſed quantum ſuperfuiſſet inquireret. Verum iſtam tantam cladem cenſus anni ſequentis, quo finem peſtis accepit, non docuit: quin potius magnum populi incrementum. Nam præcedenti luſtro, qui extat anni 478. cenſa ſunt 271224. ciuium capita, vt eſt apud Florum in Epit. at præſens luſtrum ſuggerit apud eiuſdem Epit. 292224. qui numerus maior eſt præcedenti viginti & vno millibus ciuium Rom. Verum potuit numerus in vrbe diminui, & foris augeſcere. Ad hunc annum initia primi belli Punici refert Dionyſ. Halicarnaſſeus, ſi locus mendo vacat, [b] ſed ea de re mox dicetur accuratius.

Margin: a V.C 488. — II. *Sallentini iterato vincuntur.* — a l. 4. c. 5. — *Peſtilentia Romæ.* — b Sub init. l. 1.

ANNVS MVNDI 3789. SEXTÆ ÆTATIS 273.

IMPERII GRÆCORVM 48. ANTIOCHI SOTERIS 16. ELEAZARI PONT. 24. PTOLEMÆI PHILADELPHI 22. OLYMPIAD. CXXVIII. AN. 4. VRBIS COND. 488. COSS. Q. FABIO MAX. GVRGITE. III. L. MAMILIO VITVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 264.

Peſtilentia hoc anno perſeuerante Sibyllini libri Conſulti, cæleſti ira impoſitam reſponderũt. Deprehenſa eſt Capparonia Veſtalis inceſti rea, quæ ſuſpendio periit. Corruptor eius, conſciique ſerui ſupplicio affecti ſunt. Ita Oroſ. [c] ex Euſebio, vt videtur, apud quem aliqui codices hunc annum proferunt, alij vero præcedentem, vt videre eſt apud Pontac. Ex Græco autem Euſebij codice intelligitur illam ſibi manus intuliſſe, vt ſuſpendio periret, & mortua potius quam viua defoderetur. Aliam etiam Veſtalem ſupplicio affectam habet idem Euſeb. anno primo Olymp. 126. de qua ſupra diximus, quæ iram etiam diuinam ac peſtilentiam conciliaſſe credita eſt, vt ex eodem Oroſ. [d] intelligi poteſt.

Volsiniense bellum ad hunc annum refert Zonaras; qui tamen Æmylium, pro Mamilio Conſulem habet, vt notarunt etiam Onuphr. & Pighius, refert & Florus, [e] quos ſequuntur Cuſpin. Sigon. Stephanus Pighius. At Oroſ. videtur in annum præced. Onuphr. in ſequentem: qui tamen nobiſcum in eo facit, quod id bellum immediate ante primum bellum Punicum ponit. Cæterum quamuis contra Volſinios hoc anno pugnatum ſit, bellum tamen ad annum vſque ſequentem protractum eſt, in quo de Volſiniis à M. Fuluio Flacco triumphatum eſt, vt ex Sigonij Faſtis liquet, eiuſdémque commentario.

De hoc bello ſcribit Zonaras, Volſinios Hetruriç populos, quos recte dixeris eoſdem eſſe cum Volſcis, aut eorum certe reliquias, qui diu contra Romanos olim nupérque pugnarunt. Certe apud Ptolemæum in ſexta Europæ tabula, admodum vicini ſunt ſitu, ſicut & nominibus: & innuit Zonaras, qui ait Tyrrhenorũ antiquiſſimos fuiſſe, & potentiam, mœniáq; fortiſſima ſibi paraſſe, & Rep. bonis ornata legibus vſos fuiſſe, Romaniſque longiſſimo tempore reſtitiſſe. Scribit ergo Volſinios, Volſcorum poſteros Romanorum fœderatos, in delicias delapſos, Reipubl. ſuæ

Margin: I. *Veſtalis inceſti rea.* — c l. 4. c. 5. — *iaunis dicitur.* — d l. 4. c. 2. — II. *Volſinienſe bellum.* — e l 1. c. 21. — *Volſinij qui.* — *Seruorum inſolentia.*

adminiſtrationem, & bellorum gerendorum curam ſeruis ſuis commiſiſſe, eoſque tandem eo euexiſſe, vt opibus atque animis elati, ipſi ſeſe in libertatem aſſererent, dominas ſuas vxores ducerent, dominis ſuccederent, in Senatum legerentur, magiſtratus gererent, omnem denique autoritatem obtinerent: iniurias ſibi à dominis factas, in illos maiore petulantia regererent.

III. *Semel iterumque à Romanis vincuntur.*

Veteres igitur ciues, cum eos neque ferre, neque ſuis viribus vlciſci poſſent, clā legatos Romam miſerunt, qui precibus ſecreto impetrarunt, vt Senatus, ne res palam fieret, in priuatis ædibus conueniret. Atque illi quidem, quaſi nemine audiente deliberabant.

Samnis autem quidem ædium Domini hoſpes ægrotans, per incuriam ibi relictus, cognito Senatuſconſulto monuit eos, qui accuſabantur. Illi igitur quæſtionibus habitis de legatis, cum quid ageretur, intellexiſſent, & illos, & primores ciuitatis occiderunt. Quapropter Fabius à Romanis contra eos miſſus, omnes qui in aciem deſcenderant, profligauit, in fuga multos occidit, reliquos in vrbem compulſos oppugnauit; vbi cum ex vulnere occubuiſſet, ſerui reſumpta fiducia eruperunt: ſed victi atque obſidione ad famem redacti, deditionem fecerunt. Sic Zonaras. Verum hæc deditio, ſicut & triumphus, in annum ſequentem differatur. Eandem hiſtoriam apud Oroſium leges, & ex parte apud Valer. ſimilem autem de Tyriorum ſeruorum in heros dominatu, apud Iuſtinum. l.4.c.5. l.9 c.1. l.18.

ANNVS MVNDI 3790. SEXTAE AETATIS 274. IMPERII GRÆCORVM 49. ANTIOCHI SOTERIS 17. ELEAZARI PONTIFICIS 25. PTOLEMÆI PHILADELPHI 23. OLYMPIAD. CXXIX. AN. 1. VRB. CONDITÆ 489. COSS. APPIO CLAVDIO CAVDICE, & M. FVLVIO FLACCO. BELLI PVNICI 1.

ANNVS ANTE CHRISTVM 263.

I. *Ratio temporis belli Punici primi. ex Coſſ.*

OLYMPIADE centeſima vigeſima nona ineūte, Philinus Chous in ſtadio victor fuit, vt eſt in catalogo Olymp. De quo Pauſanias, *Philino Coo Hegepolidis filio ſua patria honorem habuit, quod illuſtri ad modum gloria fuit. De curſu enim Olympicas quinque, Pythicas quatuor, Nemeorum totidem, ab Iſthmo vnam amplius quam decem palmas abſtulit.* Sic ille. (l.6.p.194. græ.) Valde autem inſignis eſt hic annus initio primi belli Punici. Quem omnes antiqui recentioreſque, qui conſulum notam temporibus addunt, ſub prædictis Conſulibus contigiſſe prodiderunt: in quibus Polybius l. 1. Titus Liuius trigeſimo primo. Eutropius l. 2. contra Afros, inquit, bellum ſuſceptum eſt primum, Appio Claudio, & Q. Fuluio Coſſ. In Sicilia contra eos pugnatū eſt &c. Cui conſentit Victor in libello de viris illuſtribus, cap. de Appio Claudio Caudice. Diſtinctius autem Gellius, Anno, inquit, poſt Romam conditam quadringenteſimo ferme nonageſimo, Coſſ. Appio Claudio, cui cognomen Caudex fuit, Appii illius cæci fratre, & M. Fuluio Flacco bellum aduerſus Pœnos primum cœptum eſt. (ca.37. l.17.ca.21. l.1.) Hunc finem, ait Valerius Paterculus, habuit Romani imperii Carthago æmula, cum qua bellare maiores noſtri cœpere, Claudio & Fuluio Conſulibus. Adde Plinium, Florum, Oroſium; qui tamen Fabium Conſulem pro Fuluio poſuit.

II. *Ex anno vrbis.*

Notavit quoque Gellius, vt audiſti, annum ab vrbe condita, ſed addit *ferme*, quod noſſet illum annum diuerſimode à diuerſis numerari. Solinus habet 489. Liuius 88. vt male Glareanus emendat ex Dionyſio (& peius etiam Sigonius 86.) ſi enim primus vrbis conditæ eſt primus ſeptimæ Olympiadis, primus centeſimæ vigeſimæ nonæ erit 489. Ipſe autem primum huius vltimæ Olympiadis non (in Polyſt. c.2.)

init. l. 31.

numerauit. Eidem vrbis anno ſubſcribit Sigonius in commentariis in Faſtos, quāuis ipſe in Liuium, & ſua Liuiana chronologia annum 86. reponendum putaſſet. Eidem faſti Capitolini, Stephanus Pighius, Torniellus, Gordonus; quibus chronologia noſtra nos aggregauit ſubſcribunt: quibus addi poſſunt plerique ſectarii Functius, Beroaldus, Temporarius, Buntingus &c.

Alii vero non pauci exiſtimant illum conſulatum incidere in annum vrbis 490. quem nominat Gellius, amplectitur Onuphrius, Grellius, & è ſectariis Caluiſius, Capellus. Longius abeſt à vero anno Paulus Oroſius, cum ait cœptum hoc bellum anno vrbis quadringenteſimo octogeſimo tertio. Apparet eum in mendoſos, ac deprauatos annales incidiſſe; nam in reliquis annis ſæpe ab omnibus diuerſus eſt; ſicut hoc ipſo in loco in Collega Claudii.

III. *Ex Olympiade.*

Svperest tertia temporis nota, quæ ex Olympiadibus petitur, quam ponimus centeſimam vigeſimam nonam ineuntem, eamque requirit ſtabilitus iam annus vrbis, iuxta Halicarnaſſei chronologiam. Ipſe tamen ſub initium operis ſui, Deducam, inquit, narrationem vſque ad initia primi belli Punici, quod incidit in annum tertium Olympiadis centeſimæ vigeſimæ nonæ. Polybius autem. Prima, inquit, Romanorum extra Italiam traiectio incidit in vigeſimam nonam ſupra cēteſimam Olympiadem, quod de ineunte intelligi ſolet, cum nihil additur, & ita accepit Glareanus, Onuphrius, Torniellus, & alii. Cum ergo Dionyſii chronologia, hoc loco non ſatis ſibi ipſa conſentiat, oportet numerum, quem pridem corruptum fatentur interpretes, non ſatis emendatum fuiſſe. Mirum eſt autem Sigonium, in temporibus Athenienſium, huius belli initium ad Olympiadem centeſimam trigeſimam referre, quacum annus vrbis, ab ipſomet in Faſtis poſitus, congruere nullo modo poteſt. Sit ergo conſtitutus terminus anterior primi belli punici, Annus primus Olympiadis centeſimæ vigeſimæ nonæ, vrbis autem conditæ quadringenteſimus octogeſimus nonus.

l. 1. p. 5. gr. lat.

IV. *Cauſa belli Punici.*

Qvibvs de tempore conſtitutis cauſæ illius exponendæ ſunt, quas paucis hiſce verbis attingit Zonaras. Belli cauſæ prætendebantur à Romanis, quod Carthaginenſes Tarentinis opē tuliſſent: à Carthaginenſibus, quod Romani cum Hierone amicitiam iniiſſent. Sed vera cauſa illa erat, quod inuicem ſe ſuſpectos habebant, & vtrique incolumitatem ſuam in eo ſitam eſſe putabant, ſi alteros ſubegiſſent. Sic Zonaras: ſimilia his Florus, ſed ſonora magis ac florida, & inter alia. Ecce, inquit, vltro Romanis viam pandentibus fatis, nec occaſio defuit, cum de Pœnorum impotētia fœderata Siciliæ ciuitas Meſſana quereretur. Affectabat enim vt Romanus, ita Pœnus Siciliam, & eodem tempore paribus vterque votis ac viribus, imperium orbis agitabat. Igitur ſpecie quidem ſocios iuuandi, re autem ſollicitante præda, ille rudis, ille paſtoritius populus oſtendit nihil intereſſe virtutis equis, an nauibus, terra, an mari dimicaretur. Verum amicitia cum Hierone non potuit prætendi cauſa belli à Pœnis, cum ea ſequenti tantum anno contigerit, vt ipſemet Zonaras eſt autor, & reliqui autores aperte ſignificant, qui prius victum Hieronem tradunt, quam factus ſit amicus.

V. *Vera cauſa ex Polybio.*

Veram cauſam accuratius enarrat Polybius, quod Mamertinis latronibus, qui Meſſanam occuparant, auxilio veniſſent, & eiecto ex arce Meſſanēſi Hannone Carthaginenſium duce, vrbem occupaſſent. Nam Mamertini, qui vicinis ſuis ante terrori fuerant, dum Romanorum præſidio, qui Rhegium occuparant, iuuarentur, iſtis ſublatis, ſupplicioque affectis, vt anno 482. retulimus, aliis prædæ eſſe cœperunt, & ab Hierone Syracuſanorum duce magna clade affecti ſunt; tanta Syracuſanorum approbatione, vt Syracuſas reuerſus ab omnibus Rex ſalutatus ſit. Ergo fracti viribus Mamertini ad auxilia vicinorum oculos circumtulere. Aderāt Carthaginenſes cum claſſe valida, iidemque totius pœnæ inſulæ domini, non longe aberant Romani, à quibus auxilium dudum accipiebant, dum in Rhegio verſabantur. Verum in eandem ſententiam non omnes conuenere, pars Carthaginenſes prætulere, eiſque ſe, arcemque ſuam dediderunt; pars miſſis ad populum Romanum legatis, vrbem eis offerunt, auxiliumque velut à cognatis poſtulant.

Mamertini ab Hierone afflicti Partim arcem Pœnis tradunt. Partim Romanos euocant.

VI. *Romani de auxilio dubii.*

Romani diu inter ſe quid faciendum eſſet, dubitauerunt. Perabſurdum enim putabant ſe, qui paulo ante in proprios ciues, ob occupatum cōtra fidem Rhegium, tam grauiter animaduertiſſent, nunc Mamertinis, qui eiuſdem ſceleris contra

Meſſanam & Rhegium rei eſſent, auxilio venire. Itaque cum diu cunctaretur Senatus, populus id fieri iuſſit, ſicque vtilitas vicit honeſtatem, formidantibus Romanis, ne ſi totam Siciliam Pœni occuparent, quibus ſola fere Meſſana, quam præſidio iam tenebant, & Syracuſæ deerant: qui præter Africam totam, etiam pleraque Hiſpaniæ loca poſſidebant, quique toto mediterranæo mari pene dominabãtur, cum haberent pontem ad traiectum in Italiam, eiuſque imperium, quod Romani tot prælijs, totque ſeculorum grauiſſimis ærumnis tandem acquiſierant, occupãdum. Itaque bellum plebiſcito decretum, & alteri conſulum Appio Claudio demandatum eſt. Ita ex Polybio.

VII. *Pœni pace iungunt ſibi Siculos.*

Interea dum Romani cunctantur Carthaginenſes, vt refert Zonaras, veriti auxilia Romanorum, & cum Mamertinis, & cum Hierone, qui eos oppugnabat, pacem inierunt, & vrbem tenuerunt, ac fretum ad impediendum tranſitum Romanorum Hannone duce cum claſſe obſederunt.

C. Claudius Meſſanam explorat.

Interea C. Claudius Tribunus militum ab Appio Claudio, cum paucis nauibus præmiſſus, Rhegium venit, ſed hoſtili claſſe territus, non auſus traiicere, cum nauicula Meſſanam appulit, & cum Mamertinis ea collocutus eſt, quæ tempus ferebat. Ad conflandum autem aduerſus Carthaginenſes odium, qui occuparant iam quod Romani ambiebant, præ ſe tulit ſe liberandæ ciuitatis ergo adeſſe, eaque re confecta abiturum: Carthaginenſes autem recedere iuſſit, aut, quam cauſam manendi haberent, exponere. Id cum Carthaginenſes, qui vrbem tenebant, contemnerent, & Mamertini Romanorum orationem cum laude excepiſſent, apparebat eos inuitos teneri, & ſi Romana claſſis adeſſet, ei ſe facile dedituros. Claudius ergo Rhegium ſtatim rediit; ac paulo poſt cum tota claſſe vi traiicere conatus, partim ob multitudinem, & induſtriam Carthaginenſium, partim ob freti ſæuitiam, & tempeſtatem ſubito exortam, triremibus aliquot amiſſis, cum reliquis Rhegium ægrè tenuit.

vide Diodorum Siculum in Excerptis l. 23. n. 2.

Moxque tempeſtate repellitur.

VIII. *Pœnus fœdus ſeruat. Romani violant. Cum claſſe Meſſanam adeunt. Hanonem ducẽ comprehendũt. Et vrbem cum arce occupant.*

Nec tamen animo fractus eſt Claudius, ſed naues refecit; Hanno cauſam rupti fœderis Romanis adſcripturus, etiam captas triremes Claudio remiſit, captiuoſque reſtituit, eumque ad pacem prouocauit: ſed cum ille nullas pacis conditiones admitteret, minatus eſt ſe non paſſurum, vt Romani vel manus in mari abluerent. Claudius vero freti natura conſiderata, captauit refluxum eius, & ventos ſimul ex Italia in Siciliam ferentes. Itaque in inſulam nemine prohibente traiecit, & Mamertinis in portu inuentis; (Nam Hanno cum ciues haberet ſuſpectos, in arcem ſe receperat,) pro concione perſuaſit, vt Hannonem accerſerent, qui etſi deſcendere nolebat, tamen veritus ne Mamertini res nouas molirentur, in concionem venit; vbi poſt multa verba vltro citroque habita, Mamertinis approbantibus, à quodam Romano comprehenſus, in carcerem coniicitur, (deinde dimiſſus in crucem à Pœnis actus eſt, vt tradit Polybius,) ſicque tota Meſſana amiſſa eſt.

IX. *Pœni Romanos abire Sicilia iubent.*

Hic Carthaginenſes caduceatorem mittunt, qui ſuo nomine iubeat, eos vrbe, totaque Sicilia intra certum diem excedere. Romanis vero non obtemperantibus, Italos qui apud ipſos ſtipendia merebant, occiderunt, & Hierone adiuuante, impetu facto Meſſanam obſederunt. At Conſul deceptis Pœnis, quos vt inquit Frontinus in opinionem induxit, ſe in Italiam vela facturum, mox vbi illi abiiſſent, aut certe negligentius fretum cuſtodirent, velificatione conuerſa, & freto tranſmiſſo, noctu non procul à caſtris Hieronis appulit, eumque ſtatim aggreſſus, antequam vel ille ſatis apud ſe eſſet, vel Carthaginenſes illi auxilio eſſe poſſent, etſi ab equitatu ſuccubuiſſet, grauis tamen armaturæ milites ſuperiores euaſere. Hiero primum in montes, inde Syracuſas ſe victus contulit. Ita Zonaras. Addit Florus Regem Hieronem tanta celeritate victum, vt ipſe ille ſe prius victum, quam hoſtem videret, fateretur: eadem habet Oroſius. Sed redeamus ad Zonaram.

Romani Hieronem vincunt.

l. 2. c. 2. l. 4. c. 7.

X. *Res ad Syracuſas geſta.*

Hierone ad fugam compulſo, Claudius Mamertinos recreat, & cõtrà Pœnos à Siculis deſtitutos inuadit, & in eorum caſtra impetum facit; quæ cum eſſent & ingenio loci & arte munitiſſima, nihil admodum profecit. Ergo ad Hieronem & Syracuſas conuertit animum, præſidio Meſſanæ relicto. Dum Syracuſas oppugnat, in eruptionibus ciuium victoria alternatim Romanis ac Syracuſanis fauebat Et conſul aliquando in anguſtias redactus, captus fuiſſet, niſi antequam circumueniretur, ad Hieronem de pacis conditionibus legatum miſiſſet. Qui cum homi-

nem miſiſſet ad Conſulem, quo cum de pace tractaret, inter colloquendum paulatim receſſit, donec in tuta peruenit. Moxque Rhegium traiecit, quod & Syracuſæ non facile capi poterant, & ipſe peſte ac commeatus inopia fatigabatur. Hæc fere Zonaras. Author etiam Eutropius Appium Claudium de Afris, & rege Siciliæ Hierone triumphaſſe, qui primus de Pœnis triumphus fuit.

XI. Num Syracuſæ captæ hoc tempore.

Nec eſt qui Syracuſas hoc tempore captas, ac ne quadraginta quidem poſt vnum annos, dicat, præter Euſebium in chron. quem propterea Pontacus recte emendat, vt Meſſanam pro Syracuſis ſubſtituat: aut ſi retinere placet Syracuſas, verbum *capiunt* in *obſident.* mutet. Agnoſcit etiam erratum Scaliger, ſed male Syracuſas mutat in Agrigentum; quæ vrbs neque hoc, neque ſequenti anno capta eſt, ſed tertio deinde, vt ſuo loco idoneis teſtibus conuincemus, atque adeo illo ipſo Zonara, quo abutitur, qui id factum refert non Appio Claudio & Fuluio Coſſ. ſed Poſthumio & Æmylio.

XII. Zenonis ætas quæta.

Non omittamus hoc loco Zenonem Cittieum, Cyprium, Stoicæ diſciplinæ principem, cuius mortem in huius Olympiadis 129. initium refert Euſeb. in chronico Græco Latinoque: quem tamen adhuc in viuis fuiſſe Olymp. 130. ſcribit in eius vita Laërtius. Nec recte apud Suidam legitur, floruiſſe ipſum ſub Antigono Gonata, Olympiade centeſima vigeſima; quando vix natus erat ille Gonatas, cuius literæ apud Laërtium in vita Zenonis ad eum leguntur, quæ egregium diſcendi ſtudium, in eo principe produnt; mutuæque Zenonis ad ipſum, in quibus octogenariũ ſe tunc eſſe ſcribit; ideoque neque ad eum ſe adire poſſe, vt regis deſiderio ſatisfaceret. Itaque mirum eſt Perſæum quendam apud Laërtium ſcripſiſſe Zenonem ſeptuaginta duorum annorum è vita migraſſe, cum Athenas conceſſiſſet anno ætatis vigeſimo ſecũdo. Non ergo ſcholæ annos 58. præfuit, vt author eſt Apollonius.

XIII. Verior ex Laërtio ſententia. Mors eiuſdem & mores.

Idem Laërtius ait eum 8. ſupra 90. annos vixiſſe, & incolumen, ac ſine morbo vita exceſſiſſe: quam valetudinem merito continentiæ tribuit, quæ tanta fuit vt etiam in prouerbium abiret, diceretur que, Zenone continentior; erat enim parciſſimi ac ſimpliciſſimi victus, ad eamque vitæ rationem diſcipulos inſtituebat ſuos. De eius morte ita Laërtius cecinit.

Cittenſem variè extinctum Zenona loquuntur,
Hi confectum annis, hi periiſſe fame.
Aſt alij dixiſſe ferunt, lapſu male læſum.
Ecce tibi vltro adſum, quid me ita quæſo vocas?

Familiarem aliquem dæmonem videtur allocutus, cuius monitu ſe continuo ſtrangulans interiit. Ejus nihilominus funus Athenis magnifice curatum eſt, publicoque decretoque ornatum, propter diuturnam in eadem vrbe Philoſophiæ profeſſionem & vitam, vt illis locis, temporibuſque, laudabilem. Sub hoc Callimachus tempus poëta celebrari cœpit, vt author eſt Gellius. (l.17 c.21.)

Res ad Volſcinios geſta.

Alter etiam Conſul Volſcinios obſidione domitos deditione cepit, vt ſcribit Zonaras: & eos qui ſuis dominis magiſtratus eripuerant, excruciatos necauit, vrbem euertit, indigenas & ſeruos, qui in dominorum fide permanſerant, alibi collocauit, & Romam ad triumphum venit.

ANNVS MVNDI 3791. SEXTAE AETATIS 275. IMPERII GRÆCORVM 50. ANTIOCHI SOTERIS 18. ELEAZARI PONTIFICIS 26. PTOLEMÆI PHILADELPHI 24. OLYMPIAD. CXXIX. AN. 2. VRB. CONDITÆ 490. COSS. M. VALERIO MAXIMO, & M. OTACILLO CRASSO. BELLI PVNICI 2.

ANNVS ANTE CHRISTVM 262.

I. *Coſſ. Siciliã adeunt.*

AVGENTVR hoc anno in Sicilia bellici motus, Romanos inter ac Pœnos. Nam, vt ſcribit Zonaras, Romani rebus Etruriæ compoſitis, atque Italia plane pacata, Carthaginenſium autem viribus increſcentibus, vtrumque conſulem in Siciliam ire iuſſerũt. Igitur Valerius Maximus, & Otacilius Craſſus, tam ſeorſim, quã vna inſulam peragrantes multos in deditionem acceperunt; ac locis pleriſque, tam Syracuſanorum, quam Pœnorum adiectis, vſque ad quinquaginta ciuitates, vt ait Eutropius, Syracuſas contenderunt. Diodorus Siculus in Excerptis, ait oppida 67. Romanis deditionem feciſſe, eorumque copiis aſſumptis, Syracuſas petiiſſe Hieronem oppugnaturos. Quorum ſucceſſibus, ait Zonaras, Hieron territus, redditis vrbibus quas eis ademerat, promiſſaque pecunia, & captiuis dimiſſis, pacem petiit atque impetrauit. Sic ille. At Polybius nec redditarum vrbium meminit, nullas quippe Romanis ademerat, & pecuniam centum talentorum exprimit; Eutropius & Oroſius ducentorum, Diodorus 140. millium drachmarum, & captiuos abſque precio reſtituros. L. 23. n. 5.

Plurima oppida ſibi adiungũt.

II. *Cum Hierone pugnant.*

Vervm enimuero cum faſti Capitolini aperte tradant Valerium de Pœnis, & Hierone triumphaſſe, & Meſſallæ cognomen, ob Meſſanam vrbem deuictam, in hoc honore adeptum eſſe, dici recte poteſt initio huius anni Hieronem cum Romanis pugnaſſe, deinde rem cum eo pacifice fuiſſe tranſactam. Certe Florus in Epitoma decimaſexta ait aduerſus Hieronem ſæpius bene pugnatum fuiſſe, tum petẽti pacem datam. Aurelius quoq. Victor in viris illuſtribus, ait Hieronem ſeſe apud Syracuſas dedidiſſe, antequam pacem peteret, & impetraret. Deditionis cauſam explicat apertius Diodorus Siculus. Quod cum grauiter ferre obſidionem Syracuſanos videret, & ſcilicet nollet offendere populum, qui regnum illi vltro detuliſſet, poſt afflictos Mamertinos legatos, de bello dirimendo ad Coſſ. miſerit. Conſules autem, inquit, cum ſolis Carthaginenſibus debellare properantes, conditionem non inuiti admittebant. Libenter etiam initam cum Hierone pacem à Romanis Zonaras tradit, quod eius opera commeatu neceſſario potiri poſſent, cuius inopia ſuperiore anno laboratum fuerat, quod Pœni potirentur mari. lo. cit.

Mox de pace agitur.

III. *Pax cum Hierone initur, probaturque.*

Itaqve, ait Diodorus, pacẽ ad annos 14. compoſuere, acceptis 140. millibus drachmarum: quæ ſi argenteæ fuerunt, cum ſingulæ ſint octaua pars vnciæ, ſumma ad æs Gallicũ redacta, aſcendit ad 48. millia Francorum, & inſuper 125. pergit Diodorus, & poſtquam captiuos reddidiſſet, regnum illi Syracuſanum, cum vrbibus illi ſubiectis, habere permiſerunt. Hæc ibi.

Hoc fœdere Romam perlato, & approbatis, ac populi iuſſu firmatis conditionibus pacis, deinceps non vniuerſas copias in Siciliam mittere decreuerunt, ſed duas tantum legiones. Nam & coniunctione Regis belli onere nonnihil ſubleuatos ſe putabãt, & hoc modo exercitum omnium rerum copia abundaturum arbitrabantur. Hoc autem anno 4. totas legiones Romanas in Siciliam tranſuectas fuiſſe, præter ſociorum auxilia Polybius ait: erant autem ſingulæ, vt idem ait, 4. millium peditũ & equitum trecentorum. Perſtitit in fide Hiero, non minore ſua, quam Romanorũ gloria, & vtilitate; & perſtitit, ſi Liuio credimus, ad annos quinquaginta, cum no- lib. 24.

Legiones quod con[illegible]nt militibus.

nagenarius è viuis exceſſit. Ex quo conſequens eſt eum nunc fuiſſe quadragenarium. Zonaras ait Conſules hoc anno Rhegium hyemandi cauſa reuertiſſe.

ANNVS MVNDI 3792. SEXTÆ ÆTATIS 276.

REGNI GRÆCORVM 50. ANTIOCHI SOTERIS 19. ET VLT. ELEAZARI PONT. 27. PHILADELPHI 25. OLYMP. CXXIX. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 491. COSS. L. POSTHVMIO ALBINO, SIVE MEGELLO, & Q. MAMILIO VITVLO. BELLI PVNICI. 3.

ANNVS ANTE CHRISTVM 261.

DECIMVM nonum, eundemque vltimum Antiochi Soteris annum attigimus, quo eum obiiſſe tradit Euſebii chronicon: cui conſentiunt Sulpitius Seuerius. l. 2. hiſt. ſacræ, Genebrard. Torniel. Gordon. cæterique paſſim omnes catholici, allophylique, præter vnum, qui verbo illi viginti annos tribuit, in ſingulorum autem annorum diſtributione 19. Appianus Alexandrin. in Syriacis de eius annis tacet, nec quidquam de mortis genere attingit, aut rebus ab eo geſtis. philadelphus quoque nulla ſe re nunc, quod ſciam prodit: reliquum ergo eſt, vt Romana videamus. Ea conſequenter Polybius ita deſcribit. I. *Antiochi Soteris mors*

CARTHAGINENSES qui hoſtem ſibi factum Hieronem cernerent, & Romanos maiore ſtudio Siciliam ſibi vendicare, maiore apparatu ad eis reſiſtendum incumbunt; ad quod Agrigentum deligunt, vbi & commeatum, & conductum ex Liguria, Gallia, & Hiſpania militem cogunt. Interea noui Coſſ. L. Poſthumius, & Q. Mamilius in Siciliam cum legionibus veniunt, & hoſtium conſilio animaduerſo, cæteris belli partibus omiſſis, Agrigentum ipſum cum vniuerſo exercitu inuadunt, octo ab vrbe ſtadiis caſtra locant: dumque ſub meſſem ad colligendas fruges diuturnæ obſidioni proſpicientes, incautius prodeunt, eruptione ex vrbe facta multos ex ſuis amittunt, multos etiam fortiter reſiſtendo interficiunt, & in vrbem cædendo compellunt, vt & illi deinceps timidius erumperent, & hi cautius frumentatum irent. II. *Res ad Agrigentum geſta.*

INDE Conſules bipertito exercitu ciuitatem obſident, ſeque egregie communiunt, ne quid ſibi ab vrbe damni, ne quid hoſti in vrbem commodi afferatur. Et iam quintum menſem eadem illic erat rerum facies, velitationes aliquæ factæ erant, de ſumma rei pugnatum non erat: iam incluſos, qui erant ad quinquaginta millia, duce Annibale ſeniore premebat fames; cum Hanno alter dux Carthaginienſium cum exercitu valido aduenit, cum equitibus, vt inquit Oroſius, mille quingentis, & triginta millibus peditum, & triginta elephantis, & vrbe Erbeſſo, ex qua commeatum accipiebat Romanus exercitus, proditione occupata, in magnas anguſtias annonæ penuria eum adducit; ſed eis Hiero commode affuit, & inopiam ſubleuauit. III. *Romani vrbem obſident.*

Denique cum obſeſſi obſidenteſque variis & famis, & morborum vrgerentur incommodis, prælium vtrique generale affectabant.

IGITVR eductis vtrinque copiis, in medium locum inter vtraque caſtra pugna committitur. Poſt diuturnum certamen tandem Romani mercenarios Carthaginienſium, qui in prima acie rem gerebant, in fugam vertunt; qui dum in Elephantos incidunt, & ſtantes à tergo reliquos ordines; vniuerſus Pœnorum exercitus tumultu impletur: ſequitur mox totius aciei inclinatio, cædnutur pleriqueomnes, pauci Heracleam ſe fuga recipiunt. Romani & beſtiis quamplurimis, & omni ſuppellectile potiũtur. Quum oborta nox eſſet, atque ipſi partim lætitia bene geſtæ rei, partim laſſitudine, negligentius excubias agerent, Hannibal deſperatis in oppido rebus, ſub mediam noctem cum ſtipendiariis egreditur, atque oppletis foſſis, quæ erant diſceſſuris obuiæ, hoſtibus inſciis exercitum abduxit incolumen. IV. *Pugna Romanorum cum Pœnis & victoria Hoſtis nocte euadit.* Oroſ. l. 11.

Regni Græcorvm 51. V.

Romani vrbem occupant, & diripiunt.

Resin Sicilia geſta.

Ea re cognita, Romani impetum in oppidum conuertunt, & præſidiis nudatum occupant, diripiunt, multoque omnis generis apparatu potiuntur. Hæc copioſius Polybius. A quo non multum abeſt Zonaras, qui etiam ait milites Hānonis in vrbe deprehenſos, partim à Romanis, partim etiam ab Agrigentinis occiſos fuiſſe; nec tamen ea re ciues veniam impetraſſe, ſed opibus direptis omnes veniiſſe, Conſules Meſſanam in hyberna conceſſiſſe.

Coſſ. triumphant.

Qui nuncius Romam perlatus, non magna ſolum lætitia cumulauit omnes, verum etiam in ſpem erexit totius inſulæ potiundæ. De Agrigento reuerſi in vrbem Coſſ. teſte Eutropio hoc anno triumpharunt, qui fuit alter de Pœnis triumphus, cuius tamen nulla eſt in Faſtis Capitolinis mentio, vt notant Sigonius, & Pighius. Res tamen ipſa per ſe triumpho digna fuit, & populus vniuerſus in publica gratulatione & lætitia, ad eum concedendum pronus.

ANNVS MVNDI 3793. SEXTAE AETATIS 277 IMPERII GRÆCORVM 51. ANTIOCHI DEI 1. ELEAZARI PONTIFICIS 28. PTOLEMÆI PHILADELPHI 26. OLYMPIAD. CXXIX. AN. 4. VRB. CONDITÆ 492. COSS. L. VALERIO FLACCO, & T. OTACILLO CRASSO. BELLI PVNICI 4.

ANNVS ANTE CHRISTVM 260.

I. *Nouus Aſiæ rex.*

NOVVM hoc anno Aſiæ ac Syriæ Regem cum Euſebio proferimus, niſi quod ille Philadelphi hunc annum 24. vocat, qui eſt 26. iuxta ea quæ initio regni eius attulimus. Fuit autē hic Antiochus Antiochi Soteris & Stratonicæ filius, quæ primum Soteris nouerca, deinde vxor fuit. Dei autem cognomen accepit à Mileſiis, quando Timarchum eorum tyrannum ſuſtulit, vt ait Appianus Alexandrinus in Syriacis.

II. *Sicilia inter Pœnos ac Romanos diuiſa.*

Iam ſupra diximus Sigonium & Caluiſium in hunc annum referre, quod Iuſtin. l. 26. extremo de Antigoni Gonatæ filio Demetrio tradit, eum ſcilicet admodum puerum abſente patre reparato exercitu, non ſolum amiſſam Macedoniam recepiſſe verum etiam Epiri regno Alexandrum ſpoliaſſe. Quo autem modo res tanta contigerit ſilentio epitomico contexit, id vnum contentus addere. Tāta vel mobilitas militum, vel fortunæ varietas erat, vt viciſſim reges, nunc exules, nunc reges viderentur. Nam hic ipſe Alexander cum exul ad Arcadas confugiſſet, non minore Epirotarū deſiderio, quā ſociorum auxilio, in regnum reſtituitur. At quo id potiſſimum anno factum ſit, credo ſcire neminem: ideo præcedentibus, propter argumenti ſimilitudinem attexui.

III. *Res geſta à Demetrio Gonata filio*

Roma porro noui profecti Conſules rem bene geſtam in Sicilia ſtudioſe promouēt: & cū terreſtri certamine eſſent formidabiles, multæ vrbes mediterraneæ ſe illis adiungebant: & vice verſa maritimæ, Africanæ claſſis terrore, vel ſe dedebant Carthaginenſibus, vel in eorū fide perſtabant, quo fiebat vt belli palma alternatim nūc in Pœnos, nunc in Romanos inclinaret. Accedebat quod Carthaginenſes Italiæ oram claſſe infeſtam habebant, Romani vice verſa nihil Carthaginenſibus in Africa damni afferre poterant. Itaque claſſem conſtituendam, & hoſtem maris imperio ſuperbum, vel vincendum, vel fatigandum nauali bello ſtatuerunt. vide ſupra Olymp. 128 an. 2.

Claſſem Romani parāt

Erant autem tum nauigandi rudes, & à claſſe imparati, cum ad hanc diem conductis tantum nauigiis Tarentinorum, Locrenſium, Rhegiorum, in Siciliam delati eſſent. Occupata porro vna Carthaginenſium triremi, quæ impacta littori, in poteſtatē Romanorum deuenerat, ad eius exemplum claſſem vniuerſam ædificarunt, quæ celeriter confecta eſt. Verum quia illa ad ſequentē annum paſſim refertur, etſi apud Euſebii Chron. hoc anno ponatur, vnius anni prochroniſmo, & negotiū erat, non exigui temporis, neque paucorum dierum, nec tempus omne nauigationi commodum, eam nos quoque differamus. Scal. Pontac.

Pœnorum dux Hamilcar.

Carthaginenſes autem Hannoni ob Agrigentinam cladem irati, Hamilcarem Barchinum ſucceſſorem dederunt, Imperatorem egregium; qui cum Siciliam ipſe tueretur, Annibalem claſſi præfectum, in Italiam, oræ infeſtandæ cauſa miſit; ſed præſidiis in mari vbique collocatis, nihil admodum profecit; ſed neque conſules quidquam memorabile hoc anno in Sicilia geſſere.

ANNVS MVNDI 3794. SEXTAE AETATIS 278. IMPERII GRÆCORVM 52. ANTIOCHI DEI 2. ELEAZARI PONTIFICIS 29. PTOLEMAEI PHILADELPHI 27. OLYMPIADIS CXXX. AN. 1. VRBIS CONDITAE 493. COSS. CNEIO CORNELIO SCIPIONE, ASINA, & C. DVILLIO. PVNICI BELLI 5.

ANNVS ANTE CHRISTVM 259.

BELLVM Antiochi Dei, cum Philadelpho, idque diuturnum memoratur à Caluiſio, ſine authore. At nos Hieronymum commodiore loco proferemus. Nihil tamen vetat id bellũ, quod multiplex fuiſſe tradit idem Hieronymus, mature hoc ſecundo anno regni eius inchoare, indeque producere. Quæ autem cauſa potentiſſimos principes in arma compulerit, neque D. Hierony. neque alius, quod ſciam tradit. I. *Bellum Antiochi Dei. olymp.* 130

Eſt autem hic annus apud Græcos nouæ Olympiadis initium, in qua celebritate Philinus Chous iteratam è curſu palmam tulit. Et apud Hebræos annus Sabbaticus centeſimus ſeptuageſimus tertius in curſu fuit. Memorat Laërtius Perſæum philoſophum Demetrii filium, Zenonis familiarem, qui 130. Olympiade floruerit. Sed Romanæ res non paulo his temporibus vberiores, nos ad ſe vocant: Græcæ deinceps fere conticeſcunt, niſi quatenus connexæ ſunt Romanis.

Admodvm autem celebratur hic annus prima Romanorum nauali victoria, primoque triumpho. Illo tanto admirabilior fuit, quanto hoſtis non ſolum potentior, ſed etiam exercitatior; Romanus autem horum certaminum inſolentior. Rem ex Polyb. lib. 1. ſic accipe. II. *Prima Romana claſſis.*

Cum conſilium conficiendæ claſſis ſuperiore anno captum, in rem deductum eſſet, & centum & triginta nauium claſſis intra ſexaginta dies, ex quo cæſæ fuerant arbores, ſtaret in anchoris, vt ait Oroſius, (Florus habet naues 160.) eas Cornelius Conſul oram Italiæ legere iuſſit, quod paulo ante Pœni faciebant: ipſe quo nauali exercitui de neceſſariis omnibus proſpiceret, cum nauibus aliquot anteceſſit, Meſſanam verſus, dato nauarchis mandato, vt ſimulac inſtructa claſſis foret, ad fretum nauigarent. 130. *vel* 160. *nauiũ*

Hvic cum Meſſanæ oblata eſſet occaſio moliendæ proditionis oppidi Liparæorum, ſpem illam promptius quam par erat amplexus, cum ſeptendecim nauibus eo pergit, & ad murum appellit. Quo cognito Annibal ſenior, Panormi tum agens, Boodem cum viginti nauibus eo mittit, qui noctu nauigatione confecta Cornelium in portu concludit. Vbi illuxiſſet, fugere ſocii nauales in terram. Hic Scipio metu attonitus, cum aliud nihil poſſet, deditionem fecit, Carthaginenſes & nauibus, & duce hoſtium capto, ad Annibalem confeſtim proficiſcuntur. Oroſius in vinculis necatum tradit, Florus etiam, quem ſequitur Oroſius, habet eum à Pœnis ſimulato colloquio euocatum, atque oppreſſum, in perfidiæ Punicæ documentum. Zonaras autem ea dicit; quæ Polybium reliquis non ægrè concilient. Ait enim Cornelium bello terreſtri, quod ei mandatum fuerat, neglecto, Liparam cum ſuis nauibus veniſſe, ſpe proditionis, quam Pœni vafre cõfinxerant, ibique à Boodo Annibalis legato circumuentum fuiſſe. Cum autem ad defenſionem ſe pararet, illum Romanorum audaciam veritum, eos ad pacis condi- III. *Cornelius temere vrbem occupare aggreditur. Captura à Pœnis.*

tiones prouocaſſe. Cumque Conſuli, & tribunis militum perſuaſiſſet, vt ipſius triremem conſcenderent, quo cum præfecto claſſis colloquerentur, eos Carthaginem miſiſſe, cæteros non repugnantes cepiſſe. Ita Zonaras. Hoc fuit primum naualis pugnæ rudimentum, vt tanto mox lætior eſſet victoria.

IV. *Ei ſuccedit Duillius. & claſſem ducit in hoſtem.*

INTEREA, inquit Polybius, Romana claſſis Siciliæ appropinquabat, & intellecta Cornelii clade, nunciiſque ſtatim ad C. Duillium, qui terreſtribus copiis præerat, miſſis, eius aduentum præſtolabantur, ſimulque claſſem omnem ad prælium, ob vicinam hoſtium claſſem, comparabāt, rudi quidem artificio adornatam, ſed manibus ferreis, ſiue coruis inſtructam, quibus in alienas naues iniectis, eas immobiliter ſuis adiungebant, vt facilius in eas inuadere. & vel à fronte, vel à lateribus comprehenſas tenere, & in iis firmiore veſtigio, ſicut in terra pugnare poſſent. C. Duillius vbi primum de caſu præfecti claſſis cognouit, poſtquam terreſtres copias tribunis tradidiſſet, ipſe ad claſſem traiecit.

Claſſis hoſtilis vincta coruis vincitur.

Carthaginenſes viſo hoſte læti, in altum cum 130. nauibus euehuntur, rudi hoſtium claſſe contempta: nouitatem tamen erectorum in proris coruorum mirantes. Dux claſſis erat Annibal, is qui noctu copias Agrigento extulerat, & ſeptireme quæ Pyrrhi fuerat, vehebatur. Signo dato triginta naues in Romanos impetum faciunt; quæ illico iniectis coruis illigatæ, Romanis aditum ad pugnam in tabulatis ipſis dederunt, & in poteſtatem venerunt, in quibus etiam Prætoria; ex qua tamen Annibal ſe in ſcapham eiecit, atque euaſit. Reliquæ naues etſi coruos vitabant, quantum poterant, & cæteri in omnes ſe partes lubrica celeritate verſabant, non tamen propius ad pugnam venire poterant, quin & ipſæ comprehenderentur. Ad extremum machinæ nouitate attoniti, amiſſis quinquaginta nauibus, reliqui ſe in fugam dederunt.

V. *In terra quoque res bene geritur.*

ROMANI victores exſcenſione in Siciliam facta, Ægeſtanos ad vltima iam redactos, obſidione liberarunt. Indeque mox profecti, Macellam oppidum vi expugnarunt. Annibal cum 4. fere millia ſociorum Romanorum, qui à legionibus ſeceſſerant, ob natam ex prædæ diuiſione diſcordiam, incautos oppreſſiſſet, cum reliquis nauibus Carthaginem petiit. Hæc fere Polybius. Addit Victor De viris ill. & Zonaras Senatum adiiſſe diſſimulata clade, & interrogaſſe quid faciendum cenſerēt. Omnibus vt pugnaret acclamantibus, feci, inquit, & victus ſum; ſic pœnam crucis effugit: (nā apud Pœnos dux male re geſta puniebatur,) puduit quippe punire quod ipſis autoribus factum eſſet. Zonaras ait vitam illi fuiſſe conceſſam, imperium abrogatum: contra quàm videtur ſentire Polybius, qui eum non multo poſt inde cum nauibus rediiſſe tradit. c. 38.

VI. *C. Duillij triumphus.*

AT Duillius firmatis ciuitatibus, tranſacta æſtate Romam reuectus, magno plauſu Romæ exceptus triūphauit, qua de re Florus. Victor ergo ad Liparas (ea eſt inſula ad latus aquilonare Siciliæ) merſa & fugata hoſtium claſſe, primum & maritimum egit triumphum. Cuius quod gaudium fuit? cum Duillius imperator non contentus vnius diei triumpho, per vitam omnem, vbi à cœna rediret, prælucere funalia, & præcinere ſibi tibias iuſſit, quaſi quotidie triumpharet. Ei etiam columnam in foro poſitam teſtatur Plinius l. 34. Tacitus ait templum ab eo in foro olitorio Iano conſtructum. In nummis quoque argenteis victoriæ huius memoria propagata eſt, in quibus Romæ galeatæ caput viſitur, & Neptunus cum ſuo tridente in quadriga triumphali, vt Goltzius & Pighius annotarunt. li. 3.

ANNVS MVNDI 3795. SEXTÆ ÆTATIS 279. REGNI GRÆCORVM 54. ANTIOCHI DEI 3. ELEAZARI PONT 30. PHILADELPHI 28. OLYMPIADIS CXXX. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 494. COSS. C. AQVILIO FLORO, & L. CORNELIO SCIPIONE. BELLI PVNICI. 6.

ANNVS ANTE CHRISTVM 258.

Caluiſ. — I. *Res à Floro geſta in Sicilia.*

REFERT hoc anno quidam terminatum bellum difficile ac diuturnum, inter Philadelphum & Antiochum, affinitate inter ipſos contracta. Nam ſocer eius factus eſt Philadelphus, data ei in vxorem filia Berenice. Sed is nimium cito finem bello imponit, quod poſt multos tandem annos finitum fuiſſe Hieronymus affirmat. (in Dan. c. 11) Præterquam quod hic Antiochus duos iam habebat liberos ex priore vxore cum hanc duxit, vt ait idem Hieronymus. C. Aquilius Florus in Sicilia, Scipio in Sardinia & Corſica rem hoc anno bene geſſerunt. Nam, vt ſcribit Zonaras, poſt Duillii abitum, Hamilcar Drepanum muniit, eoque res maximi pretii contulit, Erycinum vrbem euertit, ciueſque aliò tranſtulit, ne munitiſſimus locus Romanis ad bellum gerendum vſui eſſet; vrbes alias vi, alias proditione cepit, ac niſi à C. Floro, qui ibi hybernabat coërcitus fuiſſet, totam Siciliam ſubegiſſet. Sic ipſe.

II. *Et à Scipione in Corſica.*

Polybivs tamen nihil in Sicilia hoc anno memoria dignum geſtum eſſe tradit. Cornelii quippe Scipionis res clariores, nouæq. in nouo ſolo victoriæ, Flori virtutem obſcurarunt. Is teſte eodem Zonara, in Sardinam & Corſicam duxit, Inſulas in Tyrrheno mari ſitas, tam exiguo interuallo ſeparatas, vt ex longinquo pro vna habeantur; (minore tamen interuallo fretum Siculum Italiam à Sicilia diſiungit, in tabulis Ptolemæi) ſed pergit: ac primum Corſicæ principe vrbe Valeria vi capta, reliquis citra laborem eſt potitus. Eam vrbem Aleriam coloniam vocat Ptolemæus, (Europ. t. 6. l. 2. c. 2.) Florus autem Caralem, & ait, Scipionem tranſiſſe in Corſicam, ibique Caralæ vrbis excidio incolas terruiſſe. Suſpicetur aliquis Caralæ ſcriptum pro Calaræ, aut Calari; ſed Calaris in Sardinia eſt, non in Corſica, qua de agimus; Florum ſequenti anno pro conſule de Pœnis triumphaſſe Faſti tradunt.

III. *Et in Sardinia.*

In Sardiniam porro nauigaturus Scipio, cum claſſem Carthaginenſem conſpexiſſet, in eam impetum fecit: ſed cum illa, priuſquam veniretur ad manus, ſe dediſſet in fugam Olbiam vrbem inuaſit, vbi nauium Carthaginenſium conſpectu territus (neque enim à peditatu ſatis ad pugnam paratus erat) domum verſus iter intendit. Sic Zonaras. At Frontinus id dedita factum opera, fallendi hoſtis cauſa (l. 3. c. 10.) refert. *Strategema eius.* L. Scipio, inquit, in Sardinia cuiuſdam ciuitatis per tumultum relicta oppugnatione, quam inſtruxerat, ſpeciem fugientis præſtitit; inſecutiſque temere oppidanis, per eos quos in proximo occultauerat, oppidum inuaſit. Sic Frontinus. *Hannonis cædes.* In huius porro vrbis oppugnatione Hannonem ducem fortiſſime pugnantem occubuiſſe autor eſt Valerius, (l. 5. c. 1.) vbi & inſignem humanitatem Cornelii prædicat.

IV. *Cornelii in eum humanitas.*

L. Cornelius Coſſ. primo Punico bello cum Olbiam oppidum cepiſſet, pro quo fortiſſime dimicans Hanno dux Carthaginenſium occiderat: corpus eius è tabernaculo ſuo amplo funere extulit; nec dubitauit hoſtis exequias ipſe celebrare; tum demum victoriam, & apud deos, & apud homines minimum inuidiæ habituram credens, cum plurimum humanitatis habuiſſet. Faſti Capitolini tradunt eum de Pœnis, Sardinia, & Corſica triumphaſſe. Seruilem etiã coniurationem Romæ extinctam hoc anno refert Zonaras. t. 2. Annal. (Oroſ. l. 4. c. 7.) Eodem anno, inquit, tria millia ſeruorum, & quatuor millia naualium ſociorum, in vrbis Romæ excidium coniu-

Imperii Græcorvm 55.

Res in Sicilia à Romanis geſta.

rarunt, & niſi maturata proditio conſilium præueniſſet, deſtituta præſidio ciuitas, ſeruili manu periiſſet. Sic Oroſ. Zonaras in naualibus illis ſociis Samnites memorat; rem autem patefactam ait per quendam Erium Potilium, qui coniurationem finxit vt patefaceret.

ANNVS MVNDI 3796. SEXTAE AETATIS, 280. IMPERII GRÆCORVM 4. ANTIOCHI DEI 15. ELEAZARI Pont. 31. Philadelphi 29. Olympiadis CXXX. ann. 3. Vrbis Conditæ 495. Coss. A. Attilio Calatino, et C. Svlpitio Patercvlo. Pvnici Belli 7.

ANNVS ANTE CHRISTVM 257.

I. *Romani in Sicilia vrbes aliquot capiunt.* HVIVS anni res Romanas breui admodum compendio perſtrixit Polybius, plenius aliquanto Zonaras, qui etiam vtriuſq; Conſulis geſta diſtinguit. Nos quæ vni deſunt ex altero ſupplebimus. Coſſ. ait Polyb. quia Panormi Carthaginenſium copiæ hybernabant eò duxerunt, & prope vrbē aciem inſtruxerunt, ſed nemine hoſtium prodeunte, inde profecti Hippanam obſident, & capiunt. *Hippanam* Pergit Zonar. Cum Attilius Calatinus, (Sic enim legendum eſt, non Latinus, vt habet textus Græcus & Latinus) in Siciliam veniſſet, atque Mutiſtratum vrbē à Floro obſeſſam inueniſſet, copiis illius vſus eſt. Oppidani principio cum Carthaginenſibus ei fortiter reſtiterunt; ſed ſuorum comploratione victi, Pœnis noctu elapſis, poſtridie portas vltro aperuerunt. Verum Romani ingreſſi nemini pepercerunt, donec Attilius viuos prædæ reſeruari iuſſit, móxque vrbs direpta, atque incenſa eſt. Sic Zonar. Diodor. Sicul. in excerptis, ait Romanos Myſtraton, ſic enim *Mytiſtratō.* l. 23. vocat, per ſeptem menſes obſediſſe, & multas machinas fabricaſſe; nihilominus multis ſuorum amiſſis, re infecta diſceſſiſſe. Deinde tertio obſeſſam, captam fuiſſe ac ſolo æquatam, ciuibus qui ſupererant, venditis ſub corona.

II. *Camarinam.* Camarinorvm etiam vrbem, quæ paulo ante ab eis defecerat, admotis tum operibus, & muris deiectis occuparunt. Polyb. Quibus conſentanea ſcribit Diodorus Siculus,[a] aitque accitis ab Hierone machinis bellicis vrbe potitos, & maiorem captiuorum partem vendidiſſe. Sed vterque tacet Romanos improuide eam vrbem aggreſſos, atque in inſidias eſſe delapſos. Quod Zonaras, Oroſius, Florus, Victor lib. de vir. illuſtr. aliique multi agnoſcunt. Camarinam, inquit, Zonaras, incōſulte aggreſſi, atque in loca inſidiis occupata delapſi, omnes periſſent, ni M. Calphurnius tribunus militum, calamitatem eam arte correxiſſet. Nam cum ex omnibus vnum tumulum, ob præcipitium non occupatum vidiſſet, trecentos à Conſule milites petiit, quos cum propere illuc adduxiſſet, vt hoſtibus in ſe conuerſis cæteri effugerent, non eſt deceptus. Nam hoſtes eorum impetu perculſi, Conſule cum ſuis vt iam captis relictis, contra Calphurnium concurrerunt: & atroci pugna commiſſa, multi quidem Pœni, ſed omnes 300. perierunt, præter vnum Calphurnium; qui cum præ vulneribus inſtar mortui inter cadauera iacuiſſet, viuus repertus euaſit incolumis. Interea vero dum trecenti pugnant, etiam Conſul Attilius euitato periculo, Camarina & aliis vrbibus partim vi, partim deditione ſubactis, ad Liparam proficiſcitur, de qua ſeq. anno dicendum.

Romanorū ad eam periculum, & clades.

[a] l. c. n. 9.

III. *Res à Sulpitio contra Annibalem geſta.* Non omittam tamen dicere, quæ ad Sulpitium Conſulem pertinent. Is authore Zonara, non modo Sardiniæ pleraque loca diuexauit, ſed ſucceſſibus elatus, etiam contra Libyam iter intendit. At Carthaginenſes cum Annibale Giſconis filio patriæ metuentes ſoluerunt, ſed vento aduerſo repulſi ſunt, ambóque receſſerunt. Deinde Annibal, Attilij fraude per ſubornatos transfugas deceptus, quaſi eo rurſum Romani proficiſcerentur, celeriter è portu ſoluit. At Sulpitius contra eum

inuectus, pleraſque naues eius, præ caligine diu ignorantes quid rei eſſet, ac turbatas demerſit; reliquæ ad terram profugerent, atque inanes captæ ſunt, Hannibal quippe eas deſeruit, quod portum minime tutum videret, & in vrbem Sulmos ſe contulit, vbi orta contra eum ſeditione, à ſuis interemptus eſt. Ita Zonaras. Oroſius quoque in hunc annum Annibalis ſenioris interitum refert, cum nauali prælio à Romanis victus eſſet, & ab exercitu lapidibus obrutum dicit, nec repugnat tempori Polybius, licet tempus narrando anteuertat: morti autem repugnat, cum ait incluſum à Romanis in portu quodam, quia multas ibi naues amiſerat, confeſtim à Carthaginenſibus, qui cladi ſuperfuerant, comprehenſum, & in crucem actum eſſe. *Annibalis ſenioris interitus.*
li.17. Polybio autem conſentit Epitome Liuij. Zonaras periiſſe dicit, mortis genus non dicit. Rem tamen ipſam reliquis clarius & probabilius recenſet.

ANNVS MVNDI 3797. SEXTÆ ÆTATIS 281.

IMPERII GRÆCORVM 56. ANTIOCHI DEI 5. ELEAZARI PONTIF. 32. PTOLEMÆI PHILADELPHI 30. OLYMP. CXXX. AN. 4. VRB. COND. 496. COSS. C. ATILIO REGVLO, QVI ET SERRANVS, ET CN. CORNELIO BLASIONE II. PVN. BEL. 8.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 256.

Dan.11.6. CIRCA hoc tempus videntur contigiſſe, quæ Daniel propheta de Antiocho & Ptolemæo tanto ante prædixerat, illis verbis. *Et poſt finem annorum fœderabuntur, filiaque regis Auſtri veniet ad Regem Aquilonis, facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachij, nec ſtabit ſemen eius; & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam iuuenes eius, & qui confortabant eam in temporibus.* Quæ ſic interpretatur D. Hieronym. Primum Syriæ regnauit, vt diximus, Seleucus cognomento Nicanor. Secundus Antiochus, qui appellatus eſt Soter. Tertius & ipſe Antiochus, qui vocabatur Θεός, id eſt Deus. Iſte aduerſus Ptolemæum Philadelphum, qui ſecundus imperabat Ægyptiis, geſſit bella quamplurima, & totis Babylonis atque orientis viribus dimicauit. Volens itaque Ptolemæus Philadelphus poſt multos annos moleſtum finire certamen, filiam ſuam nomine Berenicem Antiocho vxorem dedit, qui de priore vxore, nomine Laodice duos habebat liberos, Seleucum, qui cognominatus eſt Callinicus, & alterum Antiochum Hieracem. Deduxitque eam (Philadelphus pater) vſque Peluſium, & infinita auri & argenti millia dotis nomine dedit, vnde Φερνόφορος, id eſt dotalis appellatus eſt. I. *Prophetia Danielis de Antiocho, & Philadelpho.* *Expoſitio S. Hieronymi.*

ANTIOCHVS autem Berenicen conſortem regni ſe habere dicens, & Laodicen in concubinæ locum, poſt multum temporis amore ſuperatus, Laodicen cum liberis ſuis reduxit in regiam. Sic D. Hierony. Verum hæc reductio, vt idem ſignificat, non multum huius Antiochi Dei mortem anteceſſit, ideoque ad illa tempora differatur. Significat ergo Daniel Berenicē filiam Regis Auſtri, id eſt Ægypti, quæ maxime auſtralis eſt, venturam vt ſponſam ad Regem Syriæ & Aſiæ Antiochum, quæ prouinciæ ſunt Ægypto ad Aquilonem, venturam inquam ad amicitiam inter duos reges, patrem & maritum nuptiali fœdere copulandam. Verum ea non obtinuit fortitudinem brachij, quia non perſeuerauit Regina, imperij orientalis viribus ſubnixa, nec ſtetit ſemen eius, filius quippe eius ab æmula ſorore occiſus eſt, ſicut & ipſa, & amici eius, quod illa prophetæ verba ſignificant. *Et tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam, adoleſcentes eius, & qui confortabant eam in temporibus.* Quibus ſcilicet illa florebat, nempe pater & maritus, quorum illa fouebat amicitiam, & qui illam viciſſim potentem efficiebant. II. *Declaratur.*

Hoc anno, vt tradit Polybius, C. Attilius Conſul cum Tyndaridem applicuiſſet, (id oppidum eſt Siciliæ, ad eius ſeptentrionale latus ſitum inter fluuios Tymethū & III. *Attilij caſus, & periculum.*

Eliconem apud Ptolemæum) præternauigantem agmine incompoſito claſſem Carthaginenſium conſpicatus, cum reliquas naues ſequi iuſſiſſet, ipſe cum decem præit. Conuerſi Pœni, antecedentes inuadunt, & vndique cinctas perdunt. Prætoria etiam ipſa cum viris ſuis pene capta eſt; ſed remigum contentione, præter omnium opinionem, tandem periculo ſe ſubduxit. Interea reliquæ naues Romanæ, paulatim in vnum coactæ pugnam capeſſunt, decem naues cum hominibus capiunt, octo deprimunt; Pœni cum reliqua claſſe in Liparam ſe recipiunt. Et quoniam ex eo prælio ita ambo exercitus diſceſſerant, vt pari vtrinque periculo, & damno pugnaſſe viderentur, vtraque pars ad comparandas maiores copias nauales, & aſſerendum maris imperium omne ſtudium conuertit.

Mutua Pœnorum clades.

IV. *Eadem hiſtoria ex Zonara.*

Per id tempus terreſtres copiæ nihil memoria dignum geſſere. Hæc paulo pluribus Polyb. Paulo aliter Zonaras. Ait enim Conſules Liparam oppugnaſſe, ibique didiciſſe Carthaginenſes ſub Tyndario promontorio in inſidiis eſſe: tum alterum Conſulem dimidia parte claſſis promontorium circundediſſe. Cumq; eum ſolum eſſe crediſſet Hamilcar, contra ipſum naues ſuas eduxiſſe; ſed reliquis etiam ſe oſtendentibus, in fugam verſum, maximam nauium partem amiſiſſe. Ita Zonar. cui ſane Polybium hoc quidem loco anteferendum putarem. Erant quippe velociores, & ad fugam magis expeditæ naues Pœnorum quam Romanorum, vt hæ illas fugientes aſſequi, nedum comprehendere, non valerent.

ANNVS MVNDI 3798. SEXTÆ ÆTATIS 282. IMPERII GRÆCORVM 57. ANTIOCHI DEI 6. MANASSIS PONTIFICIS 1. PTOLEM. PHILADELPHI 31. OLYMPIADIS CXXXI. ANN. 1. VRBIS CONDITÆ 497. COSS. L. MANLIO VVLSONE LONGO, ET Q. CÆDICIO, CVI SVFFECTVS EST M. ATTIL. REGVLVS II. BELLI PVNICI 9.

ANNVS ANTE CHRISTVM 255.

I. *Olymp. 131.*

SVFFECTVM Regulum Cædicio mortuo, oſtendunt Capitolina marmora, quæ ſub hęc tempora integra leguntur, quorum defectu multum laborauit Cuſpinianus, qui facem poſteris prætulit. Olympionica vero hoc anno fuiſſe perhibetur Ammonius quidam Alexandrinus: qua ipſa Tlepolemus Lycius deſultorij equi palmam tulit, vt ait Pauſanias. [a] Cæterum duo nobis hoc anno ſuggerit Euſebius. Primum redditam Athenienſibus ab Antigono Gonata libertatem; de qua non ita pridem ex Pauſania in Laconicis dicebamus, Antigonum pace facta præſidium ipſis in Muſæo impoſuiſſe, & vltro inde præſidium ἀνὰ χρόνον deduxiſſe. Amaſæus vertit, non multo poſt, ad verbum, per tempus, *auec le temps*, neque longo, neque breui tempore deſignato. a l. 5. p. 155. gr.

II. *Nouus Pontifex Manaſſes.*

Alterum, quod quidam libri (vt Scaligeri) ad annum ſeq. referunt, eſt de nouo Iudæorum pontifice Manaſſe, qui Eleazari auunculus fuerit. In Græco eſt θεῖος, quæ vox auunculo, & patruo tribuitur; hunc tamen fuiſſe patruum patet ex iis, quæ anno Græcorum 24. diximus. Sumpta ſunt autem à Ioſepho. [b] *Poſt obitum*, inquit, *Eleazari Manaſſes eius patruus pontificatum aſſumpſit, quo defuncto Onias ſucceſsit*, &c. De Manaſſis autem geſtis verbum nullum refert. Hoc anno natum putat [c] Torniellus Eleazarum illum, qui nonagenarius ſenex ſanctiſſime pro patriis legibus, fortiſſiméque defunctus eſt, anno regni Græcorum 147. Sed non eſt neceſſe illum numerum nonagenarium ſine amplificatione ſumere: & vt exacte ſumatur, ſi nonageſimus reſpondet 147. & non 145. vt ipſe putat, oportet primum non præſenti, ſed ſequenti, qui eſt 58. regni Græcorum, reſpondere.

b l. 12. c. 3. fi.

c Sextæ æt. an. 352.

ALIA NAVALIS VICTORIA ROM.

III. *Pugna Romanorum cum Pœnis.*

ILLVSTRATVR hic annus tum glorioſis Romanorum de Pœno victoriis, tum Attilij Reguli Africana clade, atq; vinculis. Romani rebus adhuc bene geſtis contra Carthaginenſes animoſiores facti, Siciliam iam quaſi ſuam ducentes Libyam, & Carthaginẽ petere auſi ſunt. Zonaras rem breuiter perſtrinxit: plenius Polybius l. 1. Is ergo ſcribit Romanos cum claſſe trecentarum & 30. nauium longarum, & tectarum Meſſanam appuliſſe, rebuſque in Sicilia bene conſtitutis, inde prætemnauigaſſe, & Pachino promontorio ſuperato, vlterius Ecnomum verſus contendiſſe, quod illis in locis terreſtres copiæ ipſorum eſſent.

Vtrorumque copiæ, & ſtudia.

Carthaginenſes vero cum 350. nauibus armatis in altum prouecti, Lilybæi primo portum tenent, deinde ad Heracleam Minoam, claſſem in portu cõſtituunt. Optabant quidem Romani Africam ipſam belli fontem ac caput petere, Pœnoſque cogere ad agros ſuos, ſalutẽmque propugnandam. Pœni contra eis aditum omni ratione intercludere cogitabant, naualique prælio decernere.

IV. *Pugnæ modus.*

ERGO Romani copias ſuas quadripertito diuidunt, formam tamen triquetram retinent, ſed triarios, quaſi baſim & quartam claſſem in extremo collocant. Pœni cornua in latum deducunt, quaſi exercitum Romanum ambituri. At Romanus impetu in mediam aciem facto, eam facile loco mouent, & in fugam ſimulatam vertit: donec conuerſa facie ad datum ab Annibale ſignum animoſe decertant. Interea triarios Hanno inuadit, atque in magnas redigit anguſtias; poſtremo alia Carthaginenſium manus, tertiam Romanorum claſſem aggreditur, vt ſex ſimul exercitus inter ſe pugnare viderentur. Duobus Coſs. Attilio & Manlio, duo duces Hanno & Amilcar, qui nuper ad Tyndaridum pugnarat contra Romanos, erant oppoſiti, & propemodum paribus viribus inter ſe confligebant. Nam quantum Carthaginenſes nauium celeritate, ac numero, & vſu rei nauticæ, tantum Romani pugnandi violentia, & coruorum apparatu præſtabant. Illos ingens metus imminentis domi cladis vrgebat; iſtos gloriæ amor, ardor quoque ac conſuetudo vincendi.

V. *Romanorũ victoria.*

TANDEM Amilcar vim Romanorum non ſuſtinens, in fugam ſe cum ſuis dedit, L. Manlius captiuas naues alligat ſuis. Attilius ſecundam claſſem adhuc integram auxilio triariis, ac tertiæ claſſi adducit, quo deficientibus reſtauratus eſt animus, & Carthaginenſes à fronte ac tergo cæſi, freti celeritate nauium in altum proficiſcuntur, atque ita ſaluti ſuæ fuga conſulunt. Deniq; ſumma victoriæ penes Romanos ſtetit, quorum naues 4. & viginti periere, nulla cum viris in hoſtium poteſtatem venit. At Pœnorum amplius triginta demerſæ, tres & ſexaginta cum viris in manus Romanorum deuenere.

Nouam etiam quærunt.

Cæterum tam illuſtri victoria non contenti, quaſi ſublato obice, ad eam victoriam, quam primum ambiebant, obtinendam properant, claſſem quam celeriter reſtaurant, ac commeatu inſtruunt, & Africam verſus vela faciunt.

VI. *Hamilcaris conſilium.*

HIS Polybij addit Zonaras, quod minime prætereundum videatur. Hamilcar cum nec victus Romanis auderet reſiſtere, & eorum profectionem in Africam retardare vellet, ſperans nouas ſibi domo copias allatum iri, Hannonem ad eos per ſpeciem petendæ pacis miſit. Quem cum quidam comprehendendum eſſe clamitarent, quod etiam Carthaginenſes Cornelium fraude cepiſſent. *Si iſtud*, inquit, *feceritis, Afris nihilo tam præſtantiores eritis*. Qua tam opportuna adulatione incolumis euaſit, Romani quo deſtinarant iter intendunt, Hanno ad Carthaginem tutandam properat. Sic Zonaras. Trepidaſſe Romanos ad terrorem Punici maris, ait Florus,[a] augente inſuper Tribuno Mannio metum, in quem niſi paruiſſet, ſecuri diſtricta Imperator, metu mortis nauigandi fecit audaciam. Redeo ad Polybium.

Hannonis ſolertia.

a l. 1. c. 2.

VII. *Romani Africam attingunt.*

CVM primis, inquit, nauibus ad promontorium Hermæum appuliſſent, quod è ſinu toto Carthaginenſi prominens, in altum longe Siciliam verſus excurrit, expectatis eo loco nauibus quæ ſequebantur, cunctaque in vnum coacta claſſe, oram Africæ tandiu legunt, donec Aſpidem, ſiue Clypeam, hoc vrbi nomen eſt, perueniant. Apud Ptolem. in eodem Mercurij promõtorio duæ vrbes inueniuntur, è regione ſitæ, vtraque in littore maris: vnam Clypeam, alteram Aſpidem appellat. Cæteri non vrbium, ſed nominum ſolam differentiam agnoſcunt, & nomen à ſpecie vrbis datum. Ibi exſcenſu facto, & nauibus in portum ſubductis, iiſdẽmque vallo ac foſſa munitis, quia deditionem oppidani recuſabant, obſidionem parant. Quo cognito Carthaginenſes, qui oram vrbi præiacentem, & naualibus, & terre-

Aſpis, & Clypea.

ſtribus copiis cuſtodiebant, omiſſa priori cura obſeruandi eorum aduentum, vrbem, & regionem præſidiis firmarunt. At Zonaras ait oppidanos viſo ſtatim hoſte vrbem deſeruiſſe, Romanos vacuam occupaſſe.

VIII. *Clypeam capiunt, agrum populantur.*

Ergo Romani Clypea potiti, relicta manu idonea ad oppidi agrique cuſtodiam, & legatis Romam miſſis, qui quæ geſta eſſent, nunciarent, &, quid deinceps fieri placeret ſiſcitarentur, mox omnibus profecti copiis ad vaſtandum agrum ire pergunt, nemine occurrere audente, multas villas magnifice ſtructas corrumpunt, magnam quadrupedum prædam abigunt, mancipiorum amplius viginti millia ad naues adducunt, ſuorum pleroſque prioribus bellis captos recipiunt. Zonaras addit, eos alias vrbes vi, alias deditione accepiſſe. At Oroſius, Inde Carthaginem petentes, trecenta, aut eo amplius caſtella populati ſunt, infeſta Carthagini ſigna circuntulerunt: eadem pene Florus. Verum caſtella vocant, quæ Polybius villas magnifice ſtructas. Nec recte Scaliger ex Oroſio Euſebium arguit, anachroniſmi vndecim annorum cum confuſione hiſtoriæ, quod dixerit centum Lybiæ vrbes à Romanis captas; non πόλεις, inquit, fuerunt, ſed πολίχνια, & non centum, ſed ſupra trecenta; non recte inquam. Nam ille ipſe Oroſius præter illa caſtella, mox à Regulo oppida octoginta duo deditione accepta refert, Eutropius tres & ſeptuaginta ciuitates; de quibus, non de Caſtellis, oportuit Euſebium à Scaligero explicari, non ſcribere, cum confuſione hiſtoriæ, cum anachroniſmo peccare. Nec anachroniſmus illius vndecim annorum eſt, ſed quinque duntaxat.

l. 4. c. 8. *l. 2. c. 2.* *οἰκήσεις περιττῶς κατεσκευασμένας.*

IX. *Partem copiarum cũ ſpoliis Romam remittunt.*

Interea, inquit Polybius, Roma redeunt qui Senatus mandata referunt, vt alter Coſs. cum idoneis viribus remaneat, alter exercitum Romam reportet. Manſit M. Attilius ſeruatis nauibus quadraginta, peditibus ad millia quindecim, equitibus quingentis. L. Manlius ſine periculo Siciliam præteruectus, Romam peruenit. Non temere notat Polyb. ſine periculo præteruectum; nam hyeme nauigauit. Cum hyems ſuperueniſſet, inquit Zonaras, Manlius cum manubiis Romam nauigauit. Oroſius & Eutropius plenius. Manlius Conſul, inquit ille, ab Africa cum victrici claſſe decedens, viginti ſeptem millia captiuorum, cum ingentibus ſpoliis Romam reuexit, ibique de nauali contra Pœnos victoria triumphauit, vt eſt in lapidibus Capitolinis. Quoniam igitur hyems nobis ſuperuenit, reliqua Reguli Conſulis geſta, in ſequentem annum Iulianum differemus, cuius quantum licet habemus rationem; nec minus propterea annum ſequentem à Conſulibus ordinariis denominabimus, licet aliquot menſibus ſerius creati fuerint.

ANNVS MVNDI 3799. SEXTÆ ÆTATIS 283.

IMPERII GRÆCORVM 57. ANTIOCHI DEI 7. MANASSIS Pontificis 2. Ptolem. Philadelphi 32. Olympiadis CXXXI. ann. 2. Vrbis Conditæ 498. Coss. Ser. Fvlvio Nobiliore, M. Æmylio Pavlo. Bel. Pvnici 10.

ANNVS ANTE CHRISTVM 254.

I. *Pœni ſua tuentur.*

CARTHAGINENSES vbi ſenſere ad diuturnius bellum Romanos ſe comparare, Haſdrubalem Hannonis filium, & Boſtoarum duces creant: deinde Hamilcarem Heraclea propere acceſſunt, qui aſſumptis equitibus quingentis, peditum quinque millibus Carthaginem venit, ibi dux tertius eligitur: placet regionem tueri, prohibere populationes. Attilius nihilominus, populabatur vicos, occupabat oppida, vel obſidebat. In quibus cum Adin oppugnaret, Pœni copias educũt, ſed eas imperitè incommodo loco conſtituunt. Nam cũ ſpem ſuam in Elephantis reponerent, nec tamen loca plana, ſed montoſa delegerant. At ſtudioſe Conſul operam dedit, vt eis in pugna neque equi, neque Elephanti vſui

Ea populatur Attilius. *Eoſque prælio ſuperat.*

eſſent. Itaque & victi ſunt, Romanus caſtris direptis, liberius deinceps agros, vrbéſque incurſare cœpit. Nec plura de hac pugna Polyb. aut Zonaras.

II. *Multæ vrbes, virique capti, cæſique.*

A t Eutropius. *Contra tres*, inquit, *Carthaginienſium duces dimicans victor fuit, octodecim millia hoſtium cecidit, quinque millia, cum octo Elephantis cepit*, (aliqui 18. legunt) *ſeptuaginta tres ciuitates in fidem accepit*. Eadem habet Oroſius; niſi quod octoginta duo oppida dedita refert, cæſa 17. millia hoſtium. Euſebius autem etiam centum Libyæ vrbes captas aſſeruit, vt anno ſuperiore diximus. Quid quod Victor in viris illuſtribus ait Attilium oppida ducenta, & hominum ducenta millia cepiſſe?
n. 40. quæ ducenta oppida etiam Appianus Alexand. l. 1. Pun. confirmat. Pergit Polybius. Deinde oppido, cui Tuneti nomen potitus, intra vrbem caſtra ponit, illectus opportunitate loci, ad ea quæ moliebatur: & maxime quia eius ſitus erat opportunus ad Carthaginem, vicinamque ei regionem diuexandam. Huc facit quod hæc vrbs, quam Thuniſam vocat Ptolemæus, in extremo ſinu Carthaginenſi ſita erat. *Res ad Tunetum geſta.*

III. *Serpens horrendus occiſus.*

l. 2. c. 2. N o n omittam hoc loco alteram Reguli victoriam, de qua Florus & Oroſius, Li-
l. 4. c. 8. uius, Valerius Maximus, Gellius. Nec cum hominibus modo, ſed cum monſtris
epit. 18. quoque dimicatum eſt. Quaſi in vindictam Africæ nata miræ magnitudinis ſerpẽs,
l. 1. c. vlt. poſita apud Bagradam caſtra vexauit: vbi, ait Oroſ. cum plurimos militum aquan-
l. 6. c. 3. di neceſſitate ad flumen deſcendentes deuoraret, Regulus ad expugnandam beſtiam cum exercitu profectus eſt. Sed nihil in tergo eius proficientibus iaculis, atq. omni telorum ictu irrito, quæ per horrendum ſquammarum cratem, quaſi per obliquam ſcutorum teſtudinem laberentur, mirumque in modum, ne corpus læderent, ipſo corpore pellebantur. Cum inſuper magnam multitudinem morſu comminui, impetu proteri, halitu etiam peſtifero exanimari videret, balliſtas deferri imperauit, per quas ſaxum murale ſpinæ eius incuſſum, compagem totius corporis ſoluit, & mox circumuentus telis oppreſſus eſt. Corium autem eius Romam deuectum, quod fuiſſe centum viginti pedum ſpatio ferunt, aliquandiu cunctis miraculo fuit. Eadem breuius habet Zonaras. Hanc eandem pugnam, victoriamque leges
l. 2. p. 32. gr. lat. in Silio Italico, ſub fi. 6. Punicorum.

Lentus arenoſo ſpumabat Bagrada campo
Viperea ſanie &c.

IV. *Reguli ambitio ruina praua.*

R e g v l v s interea cum Carthaginenſes terra marique viciſſet, eorum mœnibus immineret, eaque ſe mox potiturum putaret, anxiè ſollicitus erat, ne ſucceſſor Conſul confecti belli titulum occuparet, vt ait Polybius. Itaque de pace ſermones intulit, hoſti vtique gratos, qui obſidionem in horas expectabat; ſed conditiones tã acerbas protulit, vt eas ne auditu quidem accipere legati vellent, & omnia potius pati mallent. Improuide ſane, ſi vere pacem volebat. Eutropius, Oroſius, Florus Zonaras ab ipſis Cartaginenſibus pacẽ quæſitam oſtendũt, & quidem, vt videtur probabilius: ſed tam moleſta ab eo poſtulata ſunt, vt pacis conditiones nihil aliud quam excidium iudicarent. Itaque Regulus, ait Zonaras, ad id vſque tempus proſpera fortuna vſus, animis & faſtu adeo plenus fuit, vt Romam ſcriberet ſe metu obſignatas habere Carthaginis portas. Idem affectus & eius militum, & ciuium Romanorum fuit, vnde factum eſt, vt impingerent.

V. *Xantippus Lacon pro Pœnis imperator.*

N a m Carthaginenſibus tum alii, tum Xantippus Lacedæmonius auxilio venerunt; præmiſerant quippe qui militem in Græcia mercede conducerẽt, ait Polybius. Xantippus Imperator omnium conſenſu creatus, cum alia probe ordinauit, tum Carthaginenſes à tumulis, in quibus præ metu agebant, in planiciem deduxit, vbi & equitatus eorum, & elephanti plurimum poterant. Hic aliis temporibus quietus, expectauit dum Romani caſtra negligentius tuerentur. Elati enim victoria, & Xantippum, vt græculum hominem nihili facientes, ſecuri agitabant. Verum Polybius nequaquam incautos deprehenſos ait Romanos, ſed acies vtrinque ex animi ſententia conſtitutas, & vtroſque congreſſionis opportunitatem captauiſſe. Pergit Zonaras. Sic affectos Romanos adortus, eorumque equitatu per elephantos profligato, multos occidit, multos cepit, atque ipſum imperatorem Regulum. Ita Zonaras.

VI. *Eadem hiſtoria ex Eutropio.*

E v t r o p i v s cladem diſtinctius explicat. *Regulus*, inquit, *victus eſt vltima pernicie. Nam duo millia hominum tantum ex omni Romano exercitu remanſerunt*, quinde-

decim millia cum Imperatore Regulo capta ſunt: triginta millia occiſa. Regulus ipſe in catenas coniectus. Valde diuerſus eſt apud Oroſium numerus.[a] *Ingens ibi ruina*, inquit, *Romanarum virium fuit. Nam viginti millia Romanorum in illa tunc congreſſione proſtrata ſunt. Regulus ille dux nobilis cum quingentis viris captus eſt, & in catenas coniectus: decimo demum anno Punici belli, nobilem triumphum Carthaginenſibus præbuit.* Polybius de duobus millibus ſeruatis, qui hoſtem perſequentes periculo erepti Clupeam miraculo euaſerunt, & quingentis cum duce captis conſentit Oroſio: cæſorum multitudinem non recenſet, niſi octingentorum mercenariorum, qui à Pœnis ſtabant. Interim vides lector Oroſium noſtram firmare chronologiam, &, vt videtur rationem habere anni Iuliani? Nam nonus adhuc agebatur Conſulatus, ex quo Punicum bellum inchoatum fuerat.

a l. 4. c. 9.

VII. *Dominus ſuperbos euertit.*

Vides quoque vt Dominus ſuperbos, nimium ſibi præfidentes, & aliorum contemptores deiicit, eorum ipſorum opera qui contemnuntur. Priuſquam humiliarer ego deliqui, ait fortiſſimus & ipſe bellator. Sed audi etiam hoc loco Polybium hominem ethnicum ſapienter monentem. *Quod*, inquit, *fortunæ non ſit confidendum vtique in rebus lætis, per ea quæ Regulo acciderunt omnibus factum eſt manifeſtiſſimum. Nam qui paulo ante nullum miſericordiæ locum dabat, neque vllam afflictis veniam concedebat, mox ductus ipſe eſt, pro ſua ſalute ſupplicaturus.* Eodem pertinet & ſucceſſoris metus. Hanc quoque Reguli ſuperbiam alij ſcriptores notant, in propoſitarum pacis conditionum acerbitate, atque duricia, ſed reliqua videamus. *Conuerſis ad externa auxilia hoſtibus*, ait Florus, *cum Xantippum illis ducem Lacedæmon miſiſſet, à viro militiæ peritiſſimo vincimur, cum fœda clade, Romaniſque vſu incognita: viuus in manus hoſtium venit fortiſſimus imperator, ſed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere fractus eſt, nec legatione ſuſcepta.*

VIII. *Reguli carcer.*

Verum de legatione poſtea, de carcere autem Reguli, ac cæterorum Romanorum, longe diſſimilia hæc accipe ex Zonara. *Carthaginenſes*, inquit, *captiuos conſeruarunt, ne ij quoque quos pridem Romani ceperant, occiderentur.*

Ac cæteros quidem bene tractarunt, Regulum autem omnibus modis afflixerunt. Nam & tantum cibi præbebant, vnde vitam ſuſtentare poſſet, & continenter Elephantum ad eum adducebant, à quo territus, neq; animo, neque corpore conquieſceret: denique poſt has vexationes eum in carcerem coniecerũt. Sic ipſe, ex quo etiam audios inſignem eorũ ingrati animi labem, in eos quibus ſalutem debebant, vtique dignam cladibus ſubſecutis. *Cum ea*, inquit, *quæ illis promiſerant præſtare non poſſent, eos dimiſerunt, vt ſtipendia non multo poſt perſoluturi; ſed vectores eorum iuſſerunt, iis in deſerta quapiam inſula expoſitis, clam diſcedere.* Ferunt Xantippum ab aliis abeuntem perſecutis ſubmerſum, alij nauem ei datam veterem & rimarum plenam, extrinſecus recens picatam, vt in ea per ſe ſubmergeretur. Quo is animaduerſo, alia naui conſcenſa euaſerit. Id vero factum, ne ab illo ſeruati viderentur. Putabant enim eo ſublato, etiam rerum geſtarum gloriam vna perituram. Eadem habet Appianus Alex.[b] innuit etiam Polybius: Oroſius de eius diſceſſu illud tantum habet, cum tam audacis facti conſcium, popularem inuidiam, & rerum mutationem timentem, illico ex Africa in Græciam demigraſſe.

Xantippi abitus.

b l. 1. de bel. pun.

IX. *Nouus Romanorum exercitus.*

Sed nunc ad res ab nouis conſulibus geſtas conuertamus orationem, quam ex Polybio maxime mutuabimur. Romani nuncio inopinato accepto de iis, quæ in Africa acciderant, ad reparandam claſſem animum ſtatim applicant, ad eos periculo eximendos, qui Clupeæ à Carthaginenſibus obſidebantur. Id cum Pœnis eſſet nunciatum, breui tempore ducentarum nauium claſſem inſtruxere, cum qua obuiã copiis M. Æmylii, & Ser. Fuluii prodiere, qui initio æſtatis cum trecentis & quinquaginta nauibus Africam petebant, qui tamen ad Corſuram inſulam tempeſtate delati, eam occuparunt, præſidioque munierunt. Zonar. Inde repetito curſu verſus Carthaginem, & mox circa Hermæum promontorium, inito, cum claſſe Punica certamine, primo ſtatim impetu hoſtem in fugam vertunt, nauibus centum & quatuordecim, cum omnibus qui in iis erant, potiuntur; deinde ſuis, qui ad Clupeam erant acceptis, Siciliam petunt, Romam ſtatim recto itinere profecturi.

X. *Properatuſque diſceſſus.*

Zonaras tamen ait magnum ad victoriam momentum attuliſſe Romanos, qui in Clypea erant, qui à tergo Carthaginenſes ex improuiſo adorti fuerint: multos etiam captiuos ſeruaſſe propter Regulum, & ſocios eius, qui erant in vinculis. Ergo cum iis curſus initur, quantumuis reclamantibus nautis, & aliam viam adiri, tem-

puſque

puſque commodius nauigationi expectari flagitantibus. Bellatoribus contra omnia ſumma violentia atque audacia perrumpere, & triumphum Romæ agitare feſtinantibus. Iam mediũ mare ſine periculo erant emenſi, & Camarinæorum ditioni appropinquabant, cum in tantam inciderunt tempeſtatem, tantaſque calamitates vt ne referri quidem ſatis pro rei magnitudine poſſint. Ex quatuor enim & ſexaginta ſupra trecentas nauibus, vix octoginta incolumes à tempeſtate ſuperfuere. Reliquæ omnes (284.) aut ſubmerſæ vndis, aut ſcopulis infractæ vniuerſum littus naufragiis cadaueribuſque compleuerunt. Eadem fere habet Eutropius & Oroſius. *Naufragiũ Romanorum.*

Ex l. 23. AT Diodorus Siculus in Excerptis, Romani, inquit, ab ipſa Camarina in diſcrimen venerunt, nauéſque longas 340. Hippagines præterea, aliaque nauigia trecenta perdiderunt, ita vt à Camarina Pachinum vſque cadauera hominum & brutorum, fractarumque nauium reliquiæ iacerent. Qui euaſerant eos Hiero benigne ſuſcepit, ac veſtibus, cibo, ac reliquis neceſſariis recreatos, Meſſanam vſque ſaluos & incolumes deduxit. Hæc Diodorus, qui res ſolet vehementer exaggerare. Hoc naufragium Florus in hiſtoria ſilentio diſſimulat; in epito. 18. obiter attingit. *Res à ducibus Romanis*, inquit, *terra marique proſpere geſtas, deformauere naufragia claſsium.* Fama huius cladis Carthaginenſes in ſpem erexit Siciliæ adhuc armis retinendæ. Continuo itaque Haſdrubal, cum claſſe trecentarum nauium, & elephantis centum & ſexaginta [a] in Siciliam eſt miſſus, qui copiis expoſitis, ſocias Romanorum ciuitates grauiter infeſtauit. Nec plura his Conſulibus geſta. Diodorus ait Carthalum quendam Carthaginenſem, poſt Romanum naufragium, Agrigentum obſidione cinctam ſubegiſſe, oppidum incendiſſe, mœnia deſtruxiſſe. XI. *Idem ex Diodoro Siculo.* *Pœni Siciliam repetunt.* [a] Polyb. 140.

ANNVS MVNDI 3800. SEXTÆ ÆTATIS 284.
IMPERII GRÆCORVM 58. ANTIOCHI DEI 8. MANASSIS PONT. 3. PTOLEMÆI PHILADELPHI 33. OLYMP. CXXXI. AN. 3. VRB. COND. 499. COSS. A. ATILIO CATALINO II. CN. CORNELIO SCIP. ASINA II. BELLI PVNICI II.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 253.

ANNO ab ortu rerum termilleſimo & octingenteſimo, qui eſt mundanus Iubilæus ſeptuageſimusſextus, Romani, quorum potentia inualeſcebat in dies, de naufragio ab iis qui euaſerant edocti, etſi magnum quendam cepere dolorem, ob tantam virorum ac rerum iacturam, lætitiam in luctum repente conuerſam, & cytharam in vocem flentium; ſtetere tamen animis, certi Pœnis nuſquam cedere. Itaque trimeſtri ſpatio naues 120. ædificant, in quibus noui Conſules fretum traiiciunt, & aſſumptis Meſſanæ, quæ naufragio ſuperfuerant nauibus, claſſem trecentarum nauium conflant. Ita Polybius, Eutropius rectius ducentarum. Nam paulo ante dictum eſt à Polybio, cæteriſque, octoginta tantum naues ſuperfuiſſe naufragio, quibus adde 120. nouas, non plures ducentis efficies. I. *Iubilæus 74.* *Romani fortitudo.*

TEMPORI omnino aduenisſe in Siciliam Conſules autor eſt Zonaras, alioqui totam Siciliam Haſdrubale recepturo. Aitque id factum anno ab Vr. Cond. quingenteſimo. Id fauet Onuphrij Chronolo. At noſtra quæ Faſtis Capitolinis congruit, quæ eſt Sigonij, Cuſpin. Temporar. Gordoni, Functij, Caſaub. & aliorum vno anno antecedit. Romani ergo ducentis nauibus inſtructis Panormum, quod erat in Sicilia Punicæ ditionis caput, inuadunt, & machinis duobus in locis expugnare moliuntur; deiectâque turri, quæ ad mare ſita erat, inde ingreſſi milites vrbis partem, quę noua dicebatur occuparunt: vetus periclitabatur, deditionem oppidani fecere, Conſules vrbe potiti, & præſidio in ea relicto, Romam reuerterunt. Diodor. ait ciues in ea deditione cum Romanis conueniſſe, vt ſingula capita duabus II. *Tempori Siciliam adeunt.* l. 23.

minis ſuam libertatem redimerent, idque factum à quadraginta millibus, reliqua triginta millia veniiſſe. Alias etiam deinceps vrbes enumerat, quæ ſe Romanis dedidere, Panormi exemplum ſecutæ. Addit Zonaras Pœnos, obſeruato Romanarum nauium reditu, multas earum pecunia plenas intercepiſſe.

Romamque redeũt.

Res ſacræ, & Iudaicæ.

Interim Iudaicæ res, etiam apud Ioſephum, vſq; ad Antiochum Magnum obrutæ ſilentio deliteſcunt; ſacræ autem vſque ad Antiochum Epiphanem; ſicut & res Aſiæ regum & Ægypti: Romanis & Pœnis interea fortunæ ludum in hoc mundano Theatro ludentibus.

ANNVS MVNDI 3801. SEXTÆ ÆTATIS 285. IMPERII GRÆCORVM 59. ANTIOCHI DEI 9. MANASSIS PONTIFICIS 4. PTOLEM. PHILADELPHI 34. OLYMPIADIS CXXXI. ANN. 4. VRBIS CONDITÆ 500. COSS. CN. SERVILIO CÆPIONE, ET C. SEMPRONIO BLÆSO. BEL. PVNICI 12.

ANNVS ANTE CHRISTVM 252.

I. *Romani rurſum Siciliam & Africam claſſe petũt.*

QVINGENTESIMVS Vrbis annus, qui Iudæis fuit Sabbaticus 174. tot enim annorum ſeptenaria ab ingreſſu in Chananitidem, ad hanc diem numerantur, 1 non alia re fere, quam duobus Romanorum naufragiis inſignitur. Ineunte ſequentis anni æſtate, inquit Polyb. noui Coſs. Cn. Seruilius, & C. Sempronius cum vniuerſa claſſe ſublatis anchoris in Siciliam traiiciunt; vnde mox in Africam proficiſcuntur. Nauigantes autem ſecundum Africæ littus, pluribus locis exſcenſionem faciunt, aut potius, ſi Diodoro credimus, facere conantur, Carthaginienſibus eos vndique, ne portum capere poſſent, repellentibus. Itaque, vt ait idem Polybius, nulla re memorabili geſta, ad Lotophagorum inſulam, quæ Meninx dicitur, neque longe à Syrti minore abeſt, deueniunt, vbi delapſi in breuia, recedente maris æſtu, inopes conſilij in ſabulo hæſere: ſed mox redeunte mari, facto omnium onerum iactu ægre tandem naues ſubleuarunt, indéque fugientibus ſimiles diſceſſere. Sic Polybius, cui potius credimus quam Oroſio, cum ait vniuerſam oram maritimam, quæ circa Syrtes iacet, à Romanis populatam, atq; in ſuperiora progreſſis, captis euerſiſque plurimis ciuitatibus, ingentem eos prædam ad claſſem deuexiſſe. Cæterum æſtus hic non totius maris mediterranæi, ſed loci huius propius videtur. Nam noſtra Gallia, non niſi in Oceano, æſtum experitur. Pergit Polybius.

l. 23.

Delapſi in Syrtes iacturam faciunt.

II. *In reditu naufragio amittunt 150. naues.*

DELATI in Siciliam ſuperato Lilybæo, Panormi naues in portum applicant; quo ex loco temere traiectum in vrbem aggreſſi, (Sic enim corrigendus eſt Caſaubonus, qui fretum Siciliæ hoc loco fingit, quod hinc tantũ diſtat, quanta eſt totius Siciliæ latitudo: ad Meſſanam enim fretum eſt, non ad Panormum, ſed pergamus) iterum tempeſtate iactati ſunt, adeo vehementi, vt amplius centum & quinquaginta naues amitterent. Oroſ. de numero nauium conſentit; contigiſſe autem naufragium ait circa Palinuri promontorium, quod à Lucanis montibus in altum excurrit, & vbi illiſas ſcopulis naues, nobilem prædam crudeliter acquiſitam, infeliciter perdidiſſe. Diodorus quoque 150. naues hoc ipſo naufragio amiſſas tradit, cum cætero hippaginum & ſpoliorum apparatu.

l. 1. p. 40.

Hæ clades, atque naufragia, populum Romanum, quamuis gloriæ cupiditate flagrantem, à claſſe deinceps paranda aliquandiu cohibuerunt, atque ad ſpem in terreſtribus copiis, oraque Italiæ, 60. tantum nauibus tutanda, collocandam impulerunt, ratum ea detrimenta ex rei naualis imperitia contigiſſe. Verum id decretum continuo, adacti indomita cupiditate ruperunt. Oroſ. Zonar. Polyb. Eutropius.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3801.

1. N. 1. Is contigit anno mundi 2583. abſoluto, quibus ſi iungas 174. annorum ſeptenaria, id eſt 1218. annos, incides in præſentem mundi annum 3801. Vides quoque annos Vrbis Conditæ recte nobis cum Olympiadibus procedere. Nam ſeptima Olympiade poſuimus Vrbis initia cum Dionyſio. Præſens autem annus explet Olympiadem centeſimam trigeſimam primã, id eſt annos omnino 524. à quibus ſi ſex integras Olympiades ſuſtuleris, id eſt annos 24. omnino ſupererunt anni quingenti vrbis, quos index anni huius exhibet. Anni quoque Græcorum, qui inchoati ſunt ſecundo Olympiadis 117. recte progrediuntur; inde enim 15. fere Olympiades, id eſt 59. anni exacte numerantur.

ANNVS MVNDI 3802. SEXTAE AETATIS, 286.

IMPERII GRÆCORVM 60. ANTIOCHI DEI 10. MANASSIS Pont. 5. Philadelphi 35. Olympiadis CXXXII. an. 1. Vrbis Conditæ 501. Coss. C. Avrelio Cotta, et P. Servilio Gemino. Pvnici Belli 13.

ANNVS ANTE CHRISTVM 251.

NOVVM ſeculum Romanis, cum noua Grçcorum Olympiade illuceſcit, quæ in curriculo Olympico victorem celebrauit Xenophanem Ætolum: quo tamen initio nihil plane de rebus Græcis occurrit, modicum aliquid de Romanis, adeo vt hos Conſules Polybius & Eutropius prætermiſerint; reliqui tamen ſuo ordine collocarunt. Præſertim Zonaras, qui eos in Siciliam profectos, tum alia loca, tum Himeram cepiſſe ait, ſed vacuam ciuibus, quos Carthaginenſes noctu aſportarant. Erat hæc vrbs prope Panormum, & Himeram fluuium ſita, occidentem verſus, iuxta Ptolemæi tabulas; qua deleta ciues in vicinum Thermarum oppidum tranſmigrarunt. I. *Olymp. 132.*

Post hæc Aurelius Cotta, vt ait idem Zonaras, nauibus ab Hierone acceptis, & Romanis omnibus, qui in inſula erant aſſumptis, Liparam traiecit (eſt ea inſula ad ſeptentrionale Siciliæ littus ſita, non longe à Peloro promontorio, & freto Meſſanenſi) Ibique Q. Caſſio Tribuno mil. relicto, qui eam ſine pugna obſideret, domum rediit; ſed Quintius, mandato Conſulis neglecto, vrbem aggreſſus multos amiſit. Qua deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, & Caſſio magiſtratum abrogauit. II. *Res ab Aurelio ad Liparam geſta. Ex Zonara.*

c. 1. n. 30. & 31. At Frontin. l. 4. Stratag. eum Valerium vocat, aitque in ipſum, quamuis ex gente Valeria virum nobilem, virgis animaduertiſſe. Moxque refert Aur. Cottam Conſulem, P. Aurelium ſanguine ſibi iunctum, quem obſidioni Lipararum, ipſe ad auſpicia repetenda Meſſanam tranſiturus, præfecerat, cum agger inceſſus, & capta caſtra eſſent, virgis cæſum, in numerum gregalium peditum referri, & eorum muneribus fungi iuſſiſſe. Vides quanta ſit in breui narratione diuerſitas. Refert hoc factum Sigon. in Faſtis, ſed mendoſe Valerium pro Aurelio ponit, quod erat Cottarum nomen. Apparet huc quoque pertinere illud eiuſdem Frontini. *Et Frontino.*

l. 4. Strat. c. 1. n. 22. *Aurelius*, inquit, *Cotta Conſul, cum ad opus equites neceſſitate cogente iuſſiſſet accedere, eorumque pars detrectaret imperium, queſtus apud Cenſores effecit vt notaretur. A Patribus deinde obtinuit ne eis præterita æra procederent.* Id eſt, opinor, vt quæ eis à Republica ſtipendia militiæ debebantur, ne ſoluerentur, ſed eius pecuniæ iactura mulctarentur.

III. *Et ad Thermas Diodorus, &c.* DIODORVS Siculus in Excerptis, ait Thermas & Liparas deditione in Romanorum poteſtatem veniſſe, idque hoc anno contigiſſe ſignificat Polybius, & recte affirmat Sigon. De Thermis autem narrat facinus memorabile, quo auaritia merito ſupplicio caſtigata fuerit. Dum portæ Thermarum præfectus, ob neceſſaria negotia peregre abeſt, à Romanorum exercitu comprehēditur; qui per internuncium cum Imperatore agit, ſi dimiſerit ipſum, noctu ciuitatis portam ſe illi aperturum. Is certum tempus pactus, hominem abire ſinit, & mille viros noctu illuc mittit. *Auaritia pœna.* Quibus præſtituto tempore ille portam aperit, eamq; præcipui ac nobiles ingreſſi, cuſtodi portæ iniungunt, vt occludat, nec alium quemquam intromittat: quod ſoli diuitias ciuitatis auferre cuperent. At hi omnes conciſi, dignam cupiditate ſua mortem oppetiere. Porro Cotta hoc anno legitur triumphaſſe de Pœnis ac Siculis. Idib. Aprilis. l. 23. Diodor. l. c.

ANNVS MVNDI 3803. SEXTÆ ÆTATIS 287. IMPERII GRÆCORVM 61. ANTIOCHI DEI 11. MANASSIS PONTIFICIS 6. PTOLEM. PHILADELPHI 36. OLYMPIADIS CXXXII. ANN. 2. VRBIS CONDITÆ 502. COSS. L. CÆCILIO METELLO, ET CN. FVRIO PACILO. BEI. PVNICI 14.

ANNVS ANTE CHRISTVM 250.

I. *Summa rerum anni huius, & reru͂ ſtatus.* INSIGNIS eſt hic annus Metelli rebus bene geſtis in Sicilia, & M. Attilij Reguli legatione, omnium ſcriptorum literis decantata. Rebus bene gerendis à Metello aditum patefecit Pœnorum ſuperbia, quam ingens etiam deiectio excepit. Nam Romani tot tempeſtatibus naufragiiſque vexati, maris imperio Pœnis cedebant, & Elephantorum concurſu in Africa duce Xantippo male habiti, ac diſſipatis ordinibus contrucidati, eos exhorreſcebant, vt ſcribit Polyb. ita vt biennio toto nunquam aut prælium primi inuadere, aut omnino in plana deſcendere, dum impreſſionem beſtiarum reformidant, auſi fuerint. Quæ res à Pœnis animaduerſa, eorum animos mirum in modum extulerant, & ad Romanorum contemptum paulatim adducebant. Idem erat Romanorum metus, cum Coſ. noui in Siciliam cum 60. tantum nauibus, iuxta decretum Senatus, traiecerunt ad commeatum exercitui importandum, ſupplendáſque legiones. Quorum alter non diu poſt, cum dimidia copiarum parte, in Italiam rediit.

II. *Haſdrubalis in Romanos copiæ.* HIC Haſdrubal Carthaginenſium copiis præfectus, qui iam non ſemel Romanos belluarum metu pauitantes animaduerterat, vbi alterum etiam Conſulem cum copiis abiiſſe didicit, Cæcilium Panormi agere, ex Lilybæo cum exercitu contra eum profectus eſt. Quantus eſſet hic exercitus docet Oroſ. L. Cæcilio Metello, inquit, & C. Furio Pacilo Coſs. Haſdrubal nouus Carthaginenſium Imperator cum Elephantis centum triginta; & equitum peditumque amplius triginta millibus Lilybæum venit ex Africa, & continuo cum Metello Conſule apud Panormum pugnam conſeruit, &c. Diodorus Siculus, ait Aſdrubalem male audiſſe apud ſuos, quod non pugnaret. Ideoque cum toto exercitu digreſſum, per Selinunciæ terræ difficultates, Panormum perueniſſe, vicinóque amne ſuperato, circa muros caſtra poſuiſſe, quæ, propter hoſtis contemptum, nec vallo, nec foſſa cinxiſſet. l. 4. c. 9. l. 23.

III. *Metelli ad pugnam apparatus.* POLYBIVS autem ait Cæcilium de induſtria ſe continuiſſe portis, vt hoſtium creſcente audacia, flumen vniuerſi traiicerent, ne ſcilicet fuga elaberentur, aut fugientes fluctibus haurirentur. Deinde expeditam manum ante vrbem, & ad ima mœnia, & in foſſis collocaſſe, vt appropinquantes beſtias telis obruerent.

Cumque iam pugna à velitantibus inchoata, aliis atque aliis ſubinde ſuccedentibus, acrior fieret atque ſæuior, Rectores belluarum æmuli gloriæ Haſdrubalis, ſuam facere victoriam optantes, vno omnes impetu in primos pugnatores irrumpunt; quos facile auerſos in foſſas compellunt. In hos acti Elephanti, cum & ab iis, qui è mœnibus ſagittas mittebant, ferirentur; & pilis haſtiſque velitaribus, ab integris illis, qui pro foſſis poſiti fuerant, configerentur, mox telis toto corpore confoſſi, vulneribuſque confecti ſæuire incipiunt, & conuerſi in ſuos ruunt, ac tum ſingulos proculcando interimunt, tum ordines ipſos conturbant, & diſſipant. *Prior pugna cum elephantis.*

Hoc cognito Cœcilius copias extemplo educit, & cum recẽtibus ſuis, compoſitáq; acie hoſtium incompoſitorum latera cũ inuaſiſſet, fuſis magna clade hoſtibus, multos eorum occidit, reliquos in effuſam fugam auertit. Belluæ cum Indis ſuis captæ ſunt decem; cæteræ quæ rectores deiecerant, poſt pugnam omnes ab equitibus circunuentæ, captæque ſunt. Modum explicat Zonaras. Cum, inquit, elephantis notis ſibi magiſtris deſtituti ferocius exaſperarentur, Metellus præconio edici iubet ſalutem magiſtris illis, qui capti eſſent, & incolumitatem ſe polliceri. Itaque eorum opera manſuetiſſimis captis, etiam cæteros attraxerunt, qui 120. numero per fretum Romam ſunt traducti. Oroſius, viginti millia Carthaginenſium in eo prælio cæſa dicit, Elephantos viginti ſex interfectos, centum & quatuor captos, & per Italiam ductos, maximum Italicis gentibus ſpectaculum præbuiſſe. IV. *Poſterior cũ hominibus.* *Qui capta belluæ.*

l.2.cap.2. Florvs Metello Conſule, ſpirantibus altius Pœnis, & reuerſo in Siciliam bello, apud Panormũ ſic hoſtes cæſi ſunt, vt ne amplius in ea inſula concitarentur. Argumentum ingentis victoriæ, centum circiter elephantorum captiuitas, quia ſcilicet aliquanto plures. Eutropius cætera conſentit Oroſio, ſed de elephantis ſex inquit & viginti cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxiliis habebat collegit, & Romam deduxit ingenti pompa, cum 130. elephantorum numerus omnia itinera compleret. Diodorus autem in excerptis, hanc Carthaginenſium cladem Celtarum ebrietati attribuit, à quibus turbata ſint omnia: Elephantos autem tantum 60. Romam deductos ait, ſed cæteri meo iudicio, & de victoriæ cauſa, & de elephantorum numero probabiliora tradidere. V. *Victoria ex Floro.* *Eutropio.* l. 23. *Diodoro.*

Qvid porro factum eſt Haſdrubali? Cum paucis Lilybæum profugiſſe, atque abſentem à Pœnis capite damnatum fuiſſe ſcribit Oroſius. Addit Zonaras, à Carthaginenſibus reuocatum, atque in crucem actum eſſe. Atque hic annus fuit decimus quartus Punici belli primi, vt ſcribit Polyb. licet ea verba, quaſi alieno loco, per parentheſin inſerta videantur, & ad ſequentes Conſules relata, quorum etiam nomina victorię Metelli, per quandam præoccupationem anteuertuntur. Idque intellexit Perotus cum Coſ. C. Attilium & L. Manlium, non creatos dixit, vt Caſaubonus, ſed deſignatos in ſequentem annum. Quæ mox ex Reguli captiuitatis annis, Oroſius aperte firmabit. Hęc victoria contrarios, vt par erat, animorum motus in Pœnis & Romanis excitauit. VI. *Mors Haſdrubalis.*

Nam Pœni tot feſſi malis petendam eſſe à Romanis pacem decreuerunt. Ad quam rem Atilium Regulum, antea Romanum ducem, quem iam per quinque annos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum putauerunt. Oroſ. vt pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret, Eutrop. Iureiurando adſtrictum, vt niſi ea impetraret Carthaginem ad vincula reuerteretur. Zonaras. Ille Romam cum veniſſet ſe pro Carthaginenſe geſſit, dixitque ſe ex illa die, qua in poteſtatem Afrorum veniſſet, Romanum eſſe deſiiſſe, Eutrop. Itaque neque vxorem ad colloquium admiſit, neque vrbem quamuis vocaretur ingreſſus. Sed Senatu extra vrbem coacto (ita enim reſpondere legatis hoſtium moris erat) in concilium introductus dixit. *Nos P. C Carthaginenſes ad vos miſerũt. Nam ego quoque iure belli ſeruus eorum factus ſum, petentes in primis vt pax iis conditionibus, quas vtrinque probaueritis, fiat, ſin id nolitis, ſaltem vt captiui permutentur.* VII. *Pœni pacem petunt per legatos. Addito Regulo captiuo.* *Eius in Senatu oratio.*

Hæc locutus cum legatis ſeceſſit, vt Romani ſoli deliberarent. Cum autem à Coſ. intereſſe deliberationi iuberetur, non paruit, priuſquam id Carthaginenſes permiſiſſent. Ac tacitus aſſidens cum ſententiam rogaretur. *Ego*, inquit, *P. C. ſi vel millies captus fuero, vnus veſtrum ſum. Corpus Africanis iuris eſt, animus Romanus eſt; itaque cum vobis conſultum cupiam, pacem cum Pœnis nullo modo è re veſtra eſſe duco.* Zonaras. *Illos enim tot fractos caſibus, ſpe meliorum deſtitutos eſſe, ſe tanti non eſſe, vt tot millia* VIII. *Iubetur intereſſe deliberationi.*

Diſſuadet pacem, & captiuorum permutationem.

captiuorum propter vnum ſe, & ſenem & paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur. Sic Eutropius; qui tamen paulo ante Attilium captũ narrauit cum quindecim millibus Romanorum, vt ſupra notauimus, [a] quem ſane numerum magna Romanorum fortitudo, mortem vinculis, & ſeruituti præferentium, parum probabilem facit. Quingenti certe fuerant, vt cum Oroſio dicebamus, verum pauci erant ad multa millia Pœnorum, tot victoriis in captiuitatem abductorum.

[a] an. Vr. C. 498. n. 6.

IX. *Eiuſdem fortitudo, & contemptus ſui. Fides.*

SVBIECIT Regulus non dubitare ſe exitium ſibi imminere. Neque enim Carthaginenſes latere poſſe quid ſuaſerit, ſed vtilitatem Reip. ducere ſuis commodis antiquiorem. Addidit ſibi vel aufugere, vel Romæ remanere integrum non eſſe, dato de reditu iureiurando, quod ſeruata fide ſolus ærumnam paſſurus eſſet, violata tota ciuitas periurij crimine obſtricta teneretur.

Cumque nihilominus Senatum ad pacem ac permutationem, ſalutis illius cauſa, propendentem videret, ſimulauit ſe epoto dudum veneno Carthagine, breui periturum: vt aiunt Zonaras & Gellius, [b] ex Tuditani libris. Addit Eutropius, negaſſe ſe in vrbe manſurum, in qua, poſtquam Afris ſeruierat, dignitatem honeſti ciuis habere non poſſet. Pergit Zonar. Ita neque pace, neque captiuorum permutatione facta, cum eum cum legatis abeuntem, præter alios vxor & liberi retinerent: Conſules neque manere volentem dedituros, neque abeuntem detenturos eſſe dixerunt.

[b] l. 6. c. 4.

X. *Redit in Africam repugnantibus ſuis. An recte.*

ITAQVE propriæ pudore ſeruitutis victus, & iureiurandi religione priuatis affectibus antepoſita, diſceſſit. Valet ergo hoc quoque loco illud magni poetæ,

Vicit amor patriæ, laudumque immenſa cupido.

Quæ vereor ne hominem in fraudem induxerit, dum contemptum mortis ac ſuppliciorum, veram fortitudinem arbitratur; quæ, ſi nihil adſit aliud, etiam in tauris, apris, leonibus inueniatur. Dum publicam vtilitatem priuatæ anteponere ſe putat, dum iuſiurandi religionem, etiam in male promiſſis, obſeruandam exiſtimat. Certe imprudens atque inconſulta fortitudo id nomen non meretur, qualis ea eſt quæ in rectum finem, ac rationi conſentaneum non feratur, quæ patriæ detrimenta pro commodis, inani deluſa ſpecie amplectatur.

XI. *Videri cum damno patriæ.*

NAM fortiſſimus Imperator, qualem hi affectus oſtendunt fuiſſe Regulum, & rerum gerendarum peritia ac gloria illuſtris, vel vnicus in Repub. inſtar eſt multorum millium, vt illo ipſo tempore intellectum eſt, quo, cum quingentis militibus, captus eſt ipſemet Regulus; quo Xantippus factus eſt Carthaginienſium imperator, cum attriti iam quotidianis cladibus Pœni, ſtatim victores facti ſunt, & Romanos ad eum diem victores, damnis maximis affecerunt, fuderunt, fugarunt, & pene ad internecionem deleuerunt. Itaque nec Reipub. vtile fuit Regulum, & eius quingentos ſocios, in manibus crudeliſſimorum hoſtium deſerere, qui plus Reip. prodeſſe poterant, quam multo plures hoſtes eidem nocere, nec æquum vel decorum ciues chariſſimos, & bene de Rep. meritos ſponte perdere, vt inimicos, qui nocere non poſſint, vlciſcare. Imo debuit grata ciuitas, in gratiam veterani, ac bene meriti imperatoris, pro eius ſalute multo maiorem vtilitatem aſpernari, atque abiicere. Quod etiam ciuitas ipſa agnouit, ac voluit, niſi per Regulum ſtetiſſet, qui rigidus ſui ſuorumque contemptor, Remp. ad iſtiuſmodi ingratitudinem atque iniuriam, pernicioſo in ſeipſum mendacio vſus, perpulit.

XII. *Promiſſionẽ irritandam fuiſſe.*

QVOD ſi de re iniuſta, ac Reip. noxia promiſſio mala eſt, certe perſpicuum eſt, de huiuſmodi re iuſiurandum editum, ſublato ſcandalo irritandum fuiſſe: & in hoc toto negotio Regulum veniam potius ignorantiæ, quam laudem eximiæ cuiuſdam fortitudinis mereri, ſi res ad viuum reſecetur. Quemquam, vt in illis tenebris educatus, iure laudari poſſit, præeunte Auguſtino, qui [c] cum eum multis partibus Catoni prætuliſſet; *Inter omnes ſuos, inquit, laudabiles, & virtutum inſignibus illuſtres viros, non proferunt Romani meliorem, quem neque fœlicitas corruperit, nam in tanta victoria pauperrimus permanſit: Nec infœlicitas fregerit, nam ad tanta exitia reuertit intrepidus.* Eadem ſupplicia idem Auguſtinus alibi [d] recenſuit. *At illi eum, inquit, excogitatis, atque horrendis cruciatibus necauerunt. Incluſum quippe anguſto ligno*, quidam arcam, alij dolium, & vas, & machinam appellant, Florus etiam crucem, *vbi ſtare cogeretur, clauiſque acutiſſimis vndique confixo, vt ſe in nullam eius partem ſine pœnis atrociſſimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt.* Addit Zonaras Pœnos eum præciſis palpebris, vel ſurſum deorſumque inſutis, ne conniuere poſſet, aliquandiu in tenebris

Laudatur ab Aug.

Supplicium de eo ſumptum.

[c] l. 1. de ciu. c. 23.

[d] l. 15. eiuſ. dẽ opetis.

concluſiſſe, & mox in illo incluſum dolio, etiam ardentibus ſolis radiis obieciſſe; quæ etiam amplificat Gellius,[a] ex Tuberonis hiſtoriis.[b]

a l. 6 c. 4.
b Valer. l. 9. c. 2.

XIII. *Et de Pœnis à Romanis.*

HIS Romæ auditis Romani, principes captiuorum, eius liberis viciſſim, & excruciandos, & necandos tradiderunt, & Coſs. C. Attilio Reguli fratri, & L. Manlio bellum Africanum decreuerunt. Zonar. Cum autem à Senatu nobiliſſimi Pœnorum liberis Reguli dediti fuiſſent, ab iis in armario muricibus præfixo incluſi ſunt, ibique deſtituti, & eadem inſomnia cruciati interierunt.[c] In quo Senatus ipſe Romanus grauiter deliquiſſe videtur, qui non tradidit tortori puniendos reos, ſed odium cruciatibus exaturandum in innocentes, aut certe tantum ſupplicium minime promeritos: vt qui crudelitatis ciuium ſuorum non fuerunt vlla ratione participes. Sic fere Alexander Beſſum interfectorem Darij, fratri Darij excruciandum dedit Romani accepto nuncio tam illuſtris à Metello partæ victoriæ, efferri omnes lætitia, non ideo quod amiſſis Elephantis multum hoſti de ſuis viribus deceſſiſſet; ſed quod, militibus poſt beſtias ſuperatas, animi ſpirituſque rediiſſent. Itaque obfirmato rurſus animo ad pericula, Coſs. cum claſſe copiiſque naualibus, rurſum in expeditionem mittere decreuerunt. Id anno proximo, factum eſt, quo & Metellus de Pœnis ſpecioſiſſimum triumphum egit, tredecim ducibus hoſtium, & centum viginti elephantis in eo ductis, vt eſt in Epit. 19. Liuiana.

c Gellius l. 6. c. 4.
Iuſtin. l. 12.

ANNVS MVNDI 3804. SEXTÆ ÆTATIS 288.

IMPERII GRÆCORVM 62. ANTIOCHI DEI 12. MANASSIS PONT. 7. PTOLEMÆI PHILADELPHI 37. OLYMP. CXXXII. AN. 3. VRB. COND. 503. COSS. C. ATILIO REGVLO II. ET L. MANLIO VVLSONE II. BELLI PVNICI 15.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 249.

I. *Romani claſſem in Pœnos reparant.*

CVM Romani mutata ſententia animum ad maris imperium iterum adieciſſent, magna vi & nouas fabricare naues, & claſſem reparare cœperunt, bello iſti finem modis omnibus imponere cupientes; præſertim cum intelligerent, iuxta ea quæ ante diximus ex ſcriptoribus antiquis, naufragia præterita non mari, aut fortunæ, ſed ducũ, ſiue Nauarchorum temeritati, atque importunitati eſſe tribuenda. Itaque paratis omnibus ad expeditionem naualem neceſſariis, cum claſſe ducentarum nauium in Siciliam Conſules ambo proficiſcuntur. Ita fere Polyb. Diodorus Siculus in excerptis,[d] ait Romanos cum 240. longis nauibus & Cercuris 60. omnique nauigiorum genere Panormum delatos, indéque Lilybæum traieciſſe. Cercuros nauigij quoddam genus eſſe perſpicuum eſt, quale autem non item. Si quid licet ex nominis notatione coniicere, naues ita dictas à gemina cauda ſuſpicor, anteriore in prora, in qua erant illi ſiue corui, ſiue ferreæ manus, cum tigno quod ad 4. vlnas protendebatur, vt ait Polyb. poſteriore in puppi, in qua inſtar caudæ alterius erat gubernaculum.

Et Siciliam repetunt Cercuri.

d l. 24. init.

II. *Res geſta apud Lilybæum.*

CVM Lilybæum appuliſſent, & pedeſtres etiam copiæ, quæ in Sicilia erant, eodem illis occurriſſent, eius oppidi obſidendi conſilium ineunt; quippe eo capto bellum ſe facile in Africam tranſlaturos, nulla Pœnis arce belli in Sicilia relicta; quod cum Pœnis quoque notum eſſet, vterque populus alter in oppugnanda, alter in propugnanda illa ciuitate omnia conferebat. Polyb. Carthaginienſes Selinunciorum, vrbis à ſe euerſæ, ciues Lilybæum opportune tranſtulerant; quibus etiam 4. millia Carthaginienſium ſubſidio venere. Diodor.

Vrbem munitiſſimam

Vrbs erat egregie munita muris, & alta in circuitu foſſa, & aquis reſtagnantibus, per quas aditus ad portum patet. Vrbem Romani vtraque ex parte caſtris cingunt, vallo, foſſa, muroque muniunt; tum turres ſeptem, quæ ad mare proſpectum habebant, crebro ariete deiiciunt; oppidanis indefeſſo labore, tum quaſſata reſtaurantibus, tum ignes machinis inicere molientibus: quod ſæpius fruſtra tentatum, cum multa militum iactura, tandem tempeſtate ac vento obſecundante magna cum clade Romanorum perfectum eſt.

III. *Noua vtrinque auxilia*

Cvmqve inſuper miſſa Carthagine auxilia, quæ Annibal Hamilcaris filius ductabat, nauibus in vrbem in oculis Romanorum penetraſſent; & proditionis conſilia irrita feciſſent, Romani abiecta ſpe Lylibæi per vim expugnandi, ſeſe ad diuturniorem obſidionem comparant. Quibus Romæ cognitis conſcriptus eſt decem millium exercitus, & cum nouo conſule in Siciliam miſſus: quæ pluribus Polybius, Zonaras breuius perſequitur; amboque in eo conſentiunt, vt Carthaginenſium res meliore hoc anno eſſe loco viderentur, quam Romanorum. Ait etiam Diodorus Romanorum exercitum peſte ac fame vehementer laboraſſe, & ab Hierone recreatum. Famis cauſam Zonaras refert; quod cum Pœni equos in locorum anguſtiis inutiles viderēt, eos Drepanum miſiſſent; qui inde excurſionibus crebris Romanos pabulatione & commeatu prohibebant, eorum ſocios infeſtabant, dum interim Adherbal nunc Siciliæ, nunc Italiæ oram popularetur.

Pœnorū res meliore ſtatu quam Romanorū. Horum clades.

ANNVS MVNDI 3805. SEXTAE AETATIS 289. IMPERII GRÆCORVM 63. ANTIOCHI DEI 13. MANASSIS PONTIFICIS 8. PTOLEMAEI PHILADELPHI 38. OLYMPIADIS CXXXII. AN. 4. VRBIS CONDITAE 504. COSS. P. CLAVDIO PVLCHRO, & L. IVNIO PVLLO. PVNICI BELLI 16.

ANNVS ANTE CHRISTVM 248.

I. *Ratio temporis Philadelphi.*

ANNVM Philadelphi trigeſimum octauum plerique duce Euſebio, etiam vltimum eſſe putauerunt, qui eum ineunte Olympiade 124. regnum adiiſſe putant. At nos qui ipſum biennium circiter cum patre regnaſſe putamus, vt in principio regni eius accurate probauimus, etiam regnum eius ad quadrageſimum vſque annum producimus; nihil aucta propterea, aut variata chronologia Regum Ægypti, aut Regum Syriæ, quam Euſebius in chron. ſecutus eſt. Quod autem Ioſephus, & eum ſecutus Tertullianus, in libro contra Iudæos Philadelpho, vndequadraginta annos tribuunt, ſicut & Torniellus, cum Ptolemæi Almageſto conuenire non poſſunt, vt Philadelphi anno primo demonſtratum eſt. *l. 12. c. 2. initio.*

II. *Claudius Cōſul Drepanū adit.*

Tristis eſt hic annus Romanæ Reipublicæ, clade ad Drepanum accepta, quam pluribus à Polybio expoſitam paucis accipe. P. Claudius conſul cum ad Romana caſtra, cum decem millium ſupplemento perueniſſet, Drepanum cum omni claſſe adire, & ibi Adherbalem nec opinantem opprimere aggreſſus eſt. Itaque media nocte ſoluit, ſub lucem̄ venientem conſpicatus Adherbal, etſi rei nouitate obſtupefactus, non abiecit tamen animos, ſed conuocatis ſuis, ad rem bene gerendam metu calamitoſæ obſidionis, vehementer accendit, & ſe præeuntem ſequi iubet. Iam portum ſubibat Publius, miratus Adherbalem non cogitare deditionem, ſed pugnam, & aperto mari naues ad pugnam inſtruentem. Ergo Conſul naues ſuas partim intra portum receptas, partim portum ſubeuntes, conuerſione facta retro nauigare omnes iubet, magno cum tumultu nauium, nautarumque in anguſtiis concurrentium, & remos ſibi inuicem detergentium. Eductas ad littus collocat, dum reliquas naues, paulatim prodeuntes è portu, expectat.

Pugnā in Adherbalem parat.

Signvm ex vtraque prætoria ad certamen datur. Et quamuis vtrimque à principio paribus momentis pugnaretur, quod ab vtraque parte flos pedeſtrium copiarum decertabat, paulatim tamen res Pœnorum ſuperior eſſe cœpit. Nam & peritia remigum, & fabrica nauium, & celeritate nauigandi longe vincebant: quibus omnibus accedebat opportunitas loci bene cogniti, atque explorati; vbi & retrocedere, & circumagi, & in omnem ſeſe partem flectere poterant, ſiue ad vitandum periculum, ſiue ad ſubueniendum à tergo periclitanti. Quibus omnibus cũ Romani carerent ad littus cõpulſi, & vice verſa in breuia inciderent, vel ſolo illiderentur, nec ſuis laborantibus opẽ ferre poſſent, vtiq. vincebãtur. Quæ conſpicatus Claudius à læua fugã capeſcit cũ 30. nauibus. Cęteras ad tres & nonaginta, cum omnibus qui intus erant, ceperunt Pœni paucis exceptis, qui è nauibus ſuis, quas in littus impegerant, aufugere, mox naues captas cum viris Adherbal Carthaginem miſit.

III. Confligit, & vincitur.

Cauſa & magnitudo cladis ex Polybio.

Magnam ex hoc prælio gloriam conſecutus eſt Adherbal, vt qui ſolus prouidentia, ac fortitudine ſingulari vſus, author victoriæ extitiſſet: Publium contra lacerare maledictis Romani, quod imprudentia ac temeritate ſua re maleгeſta, Rempublicam in diſcrimen adduxiſſet: vnde poſtea, habito de eo iudicio, grauiter mulctatus magnũ periculum adiit. Hæc ex Polybio. Cladẽ breuiter ac diſtincte Oroſius explicat his verbis. Poſt hos Claudius conſul cum claſſe centum viginti nauium, ad Drepani portum contra hoſtem profectus, ibique mox exceptus claſſe Pœnorum, ſuperatus eſt. Et ipſe quidem cum triginta nauibus Lilybæum in caſtra confugit; reliquæ omnes, hoc eſt nonaginta aut captæ, aut demerſæ fuerunt; octo millia militum cæſa, viginti millia capta referuntur. Diodorus l. 24. claſſem Romanam fuiſſe dicit ducentarum & viginti nauium, amiſſas ſeptemdecim ſupra centum, viginti hominum millia amiſſa. De Pœnis autem cum nonaginta tantum haberent naues, non ſolum neminem occubuiſſe, ſed paucos etiam fuiſſe vulneratos. Sed Diodorus, vt ſæpius monui, res vehementius augere ſolet, atque adeo, ſi obſerues, Pœnis magis fauere quam Romanis.

IV. Eadem clades ex Oſorio.

Et Diodor.

Cladis huius cauſam plerique tradidere. In quibus Florus ample & rotunde vt ſolet. P. Claudio Conſule populus Romanus, non ab hoſtibus, ſed à diis ipſis ſuperatus eſt, quorum auſpicia contempſerat; ibi ſtatim claſſe demerſa, vbi ille præcipitari pullos iuſſerat, quod pugnare ab iis vetaretur. Eadem Valerius l. 1. & alii. Sed inſtar multorum ſit M. Tullius, qui primo de diuinat. Hunc Appii Cæci filium fuiſſe tradit. *Nihil nos, inquit, P. Claudij bello Punico primo temeritas mouebit, qui etiam per iocum deos irridens, cum cauea liberati pulli non paſcerentur, mergi eos in aquam iuſſit, vt biberent, quoniam eſſe nollent: qui riſus claſſe deuicta multas ipſi lachrymas, magnam populo Romano cladem attulit. Quid eius collega Iunius eodem bello, nonne tempeſtate claſſem amiſit, cum auſpiciis non paruiſſet? Itaque P. Claudius à populo condemnatus eſt, Iunius necem ſibi ipſe conſciuit.* Sed de Iunio paulo poſt. De P. Claudii condemnatione hæc Valerius. P. Claudius neſcio religionis maiore, an patriæ iniuria (ſiquidem illius vetuſtiſſimum morem neglexit, huius pulcherrimam claſſem amiſit,) infeſto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo poſſe crederetur, ſubito coorti imbris beneficio, tutus fuit à damnatione. Diſcuſſa enim quæſtione, aliam velut diis interpellantibus, de integro inſtaurari rem placuit. Ita cui maritima tempeſtas cauſæ dictionem contraxerat, cœleſtis ſalutem attulit. Hæc ibi.

V. Cauſa cladis impietas ex Floro, M. Tullio

Et Valerio Maximo.

Qvod ad Iunium attinet, is iuſſus eſt Lilybæum obſidentibus annonam deferre, auxiliaque ſufficere. Ergo cum ſexaginta nauibus, quę commeatui præſidio eſſent, Meſſanam venit, & aliis ibi aſſumptis, Syracuſas cum longis nauibus 120. & vt ait Polybius, onerariis, quæ commeatum ferrent, prope octingentis contendit. Inde Quæſtores præmittit cum parte nauium atque commeatus, ipſe Syracuſis, expectans naues quæ ſubſequebantur, ſubſtitit.

VI. Res ab altero conſule geſta.

Eodem tempore Adherbal Carthalonem, alterum Pœnorum ducem, nauibus triginta ei traditis, præter alias ſeptuaginta, cum quibus Carthagine aduenerat, dimittit: iubetque vt naues hoſtium, quæ Lilybæi in anchoris ſtabant, repente adortus quaſcunque poterit, capiat, cæteris ignem iniiciat. Quæ cum ille ſummo mane impigre, atque animoſe exequitur, tumultus videlicet ingens in caſtris Ro-

Et Carthalone in Romanos ad Lilybaum.

decem millia cum Imperatore Regulo capta ſunt: triginta millia occiſa. Regulus ipſe in catenas coniectus. Valde diuerſus eſt apud Oroſium numerus.[a] *Ingens ibi ruina*, inquit, *Romanarum virium fuit. Nam viginti millia Romanorum in illa tunc congreſſione proſtrata ſunt. Regulus ille dux nobilis cum quingentis viris captus eſt, & in catenas coniectus: decimo demum anno Punici belli, nobilem triumphum Carthaginenſibus præbuit.* Polybius de duobus millibus ſeruatis, qui hoſtem perſequentes periculo erepti Clupeam miraculo euaſerunt, & quingentis cum duce captis conſentit Oroſio: cæſorum multitudinem non recenſet, niſi octingentorum mercenariorum, qui à Pœnis ſtabant. Interim vides lector Oroſium noſtram firmare chronologiam, &, vt videtur rationem habere anni Iuliani? Nam nonus adhuc agebatur Conſulatus, ex quo Punicum bellum inchoatum fuerat.

a l.4.c.9.

VII. *Dominus ſuperbos euertit.*

Vides quoque vt Dominus ſuperbos, nimium ſibi præfidentes, & aliorum contemptores deiicit, eorum ipſorum opera qui contemnuntur. Priuſquam humiliarer ego deliqui, ait fortiſſimus & ipſe bellator. Sed audi etiam hoc loco Polybium hominem ethnicum ſapienter monentem. *Quod*, inquit, *fortunæ non ſit confidendum vtique in rebus lætis, per ea quæ Regulo acciderunt omnibus factum eſt manifeſtiſſimum. Nam qui paulo ante nullum miſericordiæ locum dabat, neque vllam afflictis veniam concedebat, mox ductus ipſe eſt, pro ſua ſalute ſupplicaturus.* Eodem pertinet & ſucceſſoris metus. Hanc quoque Reguli ſuperbiam alij ſcriptores notant, in propoſitarum pacis conditionum acerbitate, atque duricia, ſed reliqua videamus. *Conuerſis ad externa auxilia hoſtibus*, ait Florus, *cum Xantippum illis ducem Lacedæmon miſiſſet, à viro militiæ peritiſſimo vincimur, cum fœda clade, Romaniſque vſu incognita: viuus in manus hoſtium venit fortiſſimus imperator, ſed ille quidem par tantæ calamitati fuit. Nam nec Punico carcere fractus eſt, nec legatione ſuſcepta.*

VIII. *Reguli carcer.*

Verum de legatione poſtea, de carcere autem Reguli, ac cæterorum Romanorum, longe diſſimilia hæc accipe ex Zonara. *Carthaginenſes*, inquit, *captiuos conſeruarunt, ne ij quoque quos pridem Romani ceperant, occiderentur.*

Ac cæteros quidem bene tractarunt, Regulum autem omnibus modis afflixerunt. Nam & tantum cibi præbebant, vnde vitam ſuſtentare poſſet, & continenter Elephantum ad eum adducebant, a quo territus, neq; animo, neque corpore conquieſceret: denique poſt has vexationes eum in carcerem coniecerũt. Sic ipſe, ex quo etiam audios inſignem eorũ ingrati animi labem, in eos quibus ſalutem debebant, vtique dignam cladibus ſubſecutis. *Cum ea*, inquit, *quæ illis promiſerant præſtare non poſſent, eos dimiſerunt, vt ſtipendia non multo poſt perſoluturi; ſed vectores eorum iuſſerunt, iis in deſerta quapiam inſula expoſitis, clam diſcedere.* Ferunt Xantippum ab aliis abeuntem perſecutis ſubmerſum, alij nauem ei datam veterem & rimarum plenam, extrinſecus recens picatam, vt in ea per ſe ſubmergeretur. Quo is animaduerſo, alia naui conſcenſa euaſerit. Id vero factum, ne ab illo ſeruati viderentur. Putabant enim eo ſublato, etiam rerum geſtarum gloriam vna perituram. Eadem habet Appianus Alex. [b] innuit etiam Polybius: Oroſius de eius diſceſſu illud tantum habet, cum tam audacis facti conſcium, popularem inuidiam, & rerum mutationem timentem, illico ex Africa in Græciam demigraſſe.

Xantippi abitus.

b l.1. de bel. pun.

IX. *Nouus Romanorum exercitus.*

Sed nunc ad res ab nouis conſulibus geſtas conuertamus orationem, quam ex Polybio maxime mutuabimur. Romani nuncio inopinato accepto de iis, quæ in Africa acciderant, ad reparandam claſſem animum ſtatim applicant, ad eos periculo eximendos, qui Clupeæ à Carthaginenſibus obſidebantur. Id cum Pœnis eſſet nunciatum, breui tempore ducentarum nauium claſſem inſtruxere, cum qua obuiã copiis M. Æmylii, & Ser. Fuluii prodiere, qui initio æſtatis cum trecentis & quinquaginta nauibus Africam petebant, qui tamen ad Corſuram inſulam tempeſtate delati, eam occuparunt, præſidioque munierunt. Zonar. Inde repetito curſu verſus Carthaginem, & mox circa Hermæum promontorium, inito, cum claſſe Punica certamine, primo ſtatim impetu hoſtem in fugam vertunt, nauibus centum & quatuordecim, cum omnibus qui in iis erant, potiuntur; deinde ſuis, qui ad Clupeam erant acceptis, Siciliam petunt, Romam ſtatim recto itinere profecturi.

X. *Properatuſque diſceſſus.*

Zonaras tamen ait magnum ad victoriam momentum attuliſſe Romanos, qui in Clypea erant, qui à tergo Carthaginenſes ex improuiſo adorti fuerint: multos etiam captiuos ſeruaſſe propter Regulum, & ſocios eius, qui erant in vinculis. Ergo cum iis curſus initur, quantumuis reclamantibus nautis, & aliam viam adiri, tem-

puſque commodius nauigationi expectari flagitantibus. Bellatoribus contra omnia ſumma violentia atque audacia perrumpere, & triumphum Romæ agitare feſtinantibus. Iam mediū mare ſine periculo erant emenſi, & Camarinæorum ditioni appropinquabant, cum in tantam inciderunt tempeſtatem, tantaſque calamitates vt ne referri quidem ſatis pro rei magnitudine poſſint. Ex quatuor enim & ſexaginta ſupra trecentas nauibus, vix octoginta incolumes à tempeſtate ſuperfuere. Reliquæ omnes (284.) aut ſubmerſæ vndis, aut ſcopulis infractæ vniuerſum littus naufragiis cadaueribuſque compleuerunt. Eadem fere habet Eutropius & Oroſius. *Naufragiū Romanorum.*

Ecl. 23. At Diodorus Siculus in Excerptis, Romani, inquit, ab ipſa Camarina in diſcrimen venerunt, nauéſque longas 340. Hippagines præterea, aliaque nauigia trecenta perdiderunt, ita vt à Camarina Pachinum vſque cadauera hominum & brutorum, fractarumque nauium reliquiæ iacerent. Qui euaſerant eos Hiero benigne ſuſcepit, ac veſtibus, cibo, ac reliquis neceſſariis recreatos, Meſſanam vſque ſaluos & incolumes deduxit. Hæc Diodorus, qui res ſolet vehementer exaggerare. Hoc naufragium Florus in hiſtoria ſilentio diſſimulat; in epito. 18. obiter attingit. *Res à ducibus Romanis*, inquit, *terra marique proſpere geſtas, deformauere naufragia claſſium.* Fama huius cladis Carthaginenſes in ſpem erexit Siciliæ adhuc armis retinendæ. Continuo itaque Haſdrubal, cum claſſe trecentarum nauium, & elephantis centum & ſexaginta [a] in Siciliam eſt miſſus, qui copiis expoſitis, ſocias Romanorum ciuitates grauiter infeſtauit. Nec plura his Conſulibus geſta. Diodorus ait Carthalum quendam Carthaginenſem, poſt Romanum naufragium, Agrigentum obſidione cinctam ſubegiſſe, oppidum incendiſſe, mœnia deſtruxiſſe. XI. *Idem ex Diodoro Siculo.* *Pœni Siciliam repetunt.* a Polyb. 140.

ANNVS MVNDI 3800. SEXTÆ ÆTATIS 284.
IMPERII GRÆCORVM 58. ANTIOCHI DEI 8. MANASSIS PONT. 3. PTOLEMÆI PHILADELPHI 33. OLYMP. CXXXI. AN. 3. VRB. COND. 499. COSS. A. ATILIO CATALINO II. CN. CORNELIO SCIP. ASINA II. BELLI PVNICI II.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 253.

ANNO ab ortu rerum termilleſimo & octingenteſimo, qui eſt mundanus Iubilæus ſeptuageſimusſextus, Romani, quorum potentia inualeſcebat in dies, de naufragio ab iis qui euaſerant edocti, etſi magnum quendam cepere dolorem, ob tantam virorum ac rerum iacturam, lætitiam in luctum repente conuerſam, & cytharam in vocem flentium; ſtetere tamen animis, certi Pœnis nuſquam cedere. Itaque trimeſtri ſpatio naues 120. ædificant, in quibus noui Conſules fretum traiiciunt, & aſſumptis Meſſanæ, quæ naufragio ſuperfuerant nauibus, claſſem trecentarum nauium conflant. Ita Polybius, Eutropius rectius ducentarum. Nam paulo ante dictum eſt à Polybio, cæteriſque, octoginta tantum naues ſuperfuiſſe naufragio, quibus adde 120. nouas, non plures ducentis efficies. I. *Iubilæus 74.* *Romani fortitudo.*

Tempori omnino adueniſſe in Siciliam Conſules autor eſt Zonaras, alioqui totam Siciliam Haſdrubale recepturo. Ait que id factum anno ab Vr. Cond. quingenteſimo. Id fauet Onuphrij Chronolo. At noſtra quæ Faſtis Capitolinis congruit, quæ eſt Sigonij, Cuſpin. Temporar. Gordoni, Functij, Caſaub. & aliorum vno anno antecedit. Romani ergo ducentis nauibus inſtructis Panormum, quod erat in Sicilia Punicæ ditionis caput, inuadunt, & machinis duobus in locis expugnare moliuntur; deiectáque turri, quæ ad mare ſita erat, inde ingreſſi milites vrbis partem, quę noua dicebatur occuparunt: vetus periclitabatur, deditionem oppidani fecere, Conſules vrbe potiti, & præſidio in ea relicto, Romam reuerterunt. Diodor. ait ciues in ea deditione cum Romanis conueniſſe, vt ſingula capita duabus II. *Tempori Siciliam adeunt.* l. 23.

minis ſuam libertatem redimerent, idque factum à quadraginta millibus, reliqua triginta millia veniiſſe. Alias etiam deinceps vrbes enumerat, quæ ſe Romanis dedidere, Panormi exemplum ſecutæ. Addit Zonaras Pœnos, obſeruato Romanarum nauium reditu, multas earum pecunia plenas intercepiſſe.

Romamque redeũt.

Interim Iudaicæ res, etiam apud Ioſephum, vſq; ad Antiochum Magnum obrutæ ſilentio deliteſcunt; ſacræ autem vſque ad Antiochum Epiphanem; ſicut & res Aſiæ regum & Ægypti: Romanis & Pœnis interea fortunæ ludum in hoc mundano Theatro ludentibus.

Res ſacræ, & Iudaicæ.

ANNVS MVNDI 3801. SEXTÆ ÆTATIS 285. IMPERII GRÆCORVM 59. ANTIOCHI DEI 9. MANASSIS PONTIFICIS 4. PTOLEM. PHILADELPHI 34. OLYMPIADIS CXXXI. ANN. 4. VRBIS CONDITÆ 500. COSS. CN. SERVILIO CÆPIONE, ET C. SEMPRONIO BLÆSO. BEL. PVNICI 12.

ANNVS ANTE CHRISTVM 252.

I. *Romani rurſum Siciliam & Africam claſſe petũt.*

QVINGENTESIMVS Vrbis annus, qui Iudæis fuit Sabbaticus 174. tot enim annorum ſeptenaria ab ingreſſu in Chananitidem, ad hanc diem numerantur, 1 non alia re fere, quam duobus Romanorum naufragiis inſignitur. Ineunte ſequentis anni æſtate, inquit Polyb. noui Coſs. Cn. Seruilius, & C. Sempronius cum vniuerſa claſſe ſublatis anchoris in Siciliam traiiciunt; vnde mox in Africam proficiſcuntur. Nauigantes autem ſecundum Africæ littus, pluribus locis exſcenſionem faciunt, aut potius, ſi Diodoro credimus, facere conantur, Carthaginienſibus eos vndique, ne portum capere poſſent, repellentibus. *l. 23.* Itaque, vt ait idem Polybius, nulla re memorabili geſta, ad Lotophagorum inſulam, quæ Meninx dicitur, neque longe à Syrti minore abeſt, deueniunt, vbi delapſi in breuia, recedente maris æſtu, inopes conſilij in ſabulo hæſere: ſed mox redeunte mari, facto omnium onerum iactu ægre tandem naues ſubleuarunt, indéque fugientibus ſimiles diſceſſere. Sic Polybius, cui potius credimus quam Oroſio, cum ait vniuerſam oram maritimam, quæ circa Syrtes iacet, à Romanis populatam, atq; in ſuperiora progreſſis, captis euerſiſque plurimis ciuitatibus, ingentem eos prædam ad claſſem deuexiſſe. Cæterum æſtus hic non totius maris mediterranæi, ſed loci huius propius videtur. Nam noſtra Gallia, non niſi in Oceano, æſtum experitur. Pergit Polybius.

Delapſi in Syrtes iacturam faciunt.

II. *In reditu naufragio amittunt 150. naues.*

DELATI in Siciliam ſuperato Lilybæo, Panormi naues in portum applicant; quo ex loco temere traiectum in vrbem aggreſſi, (Sic enim corrigendus eſt Caſaubonus, qui fretum Siciliæ hoc loco fingit, quod hinc tantũ diſtat, quanta eſt totius Siciliæ latitudo: ad Meſſanam enim fretum eſt, non ad Panormum, ſed pergamus) *l. 1. p. 40.* iterum tempeſtate iactati ſunt, adeo vehementi, vt amplius centum & quinquaginta naues amitterent. Oroſ. de numero nauium conſentit; contigiſſe autem naufragium ait circa Palinuri promontorium, quod à Lucanis montibus in altum excurrit, & vbi illiſas ſcopulis naues, nobilem prædam crudeliter acquiſitam, infeliciter perdidiſſe. Diodorus quoque 150. naues hoc ipſo naufragio amiſſas tradit, cum cætero hippaginum & ſpoliorum apparatu.

Hæ clades, atque naufragia, populum Romanum, quamuis gloriæ cupiditate flagrantem, à claſſe deinceps paranda aliquandiu cohibuerunt, atque ad ſpem in terreſtribus copiis, oraque Italiæ, 60. tantum nauibus tutanda, collocandam impulerunt, ratum ea detrimenta ex rei naualis imperitia contigiſſe. Verum id decretum continuo, adacti indomita cupiditate ruperunt. Oroſ. Zonar. Polyb. Eutropius.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3801.

1. N. 1. Is contigit anno mundi 2583. abſoluto, quibus ſi iungas 174. annorum ſeptenaria, id eſt 1218. annos, incides in præſentem mundi annum 3801. Vides quoque annos Vrbis Conditæ recte nobis cum Olympiadibus procedere. Nam ſeptima Olympiade poſuimus Vrbis initia cum Dionyſio. Præſens autem annus explet Olympiadem centeſimam trigeſimam primã, id eſt annos omnino 524. à quibus ſi ſex integras Olympiades ſuſtuleris, id eſt annos 24. omnino ſupererunt anni quingenti vrbis, quos index anni huius exhibet. Anni quoque Græcorum, qui inchoati ſunt ſecundo Olympiadis 117. recte progrediuntur; inde enim 15. fere Olympiades, id eſt 59. anni exacte numerantur.

ANNVS MVNDI 3802. SEXTAE AETATIS, 286.

IMPERII GRÆCORVM 60. ANTIOCHI DEI 10. MANASSIS PONT. 5. PHILADELPHI 35. OLYMPIADIS CXXXII. AN. 1. VRBIS CONDITÆ 501. COSS. C. AVRELIO COTTA, ET P. SERVILIO GEMINO. PVNICI BELLI 13.

ANNVS ANTE CHRISTVM 251.

NOVVM ſeculum Romanis, cum noua Græcorum Olympiade illuceſcit, quæ in curriculo Olympico victorem celebrauit Xenophanem Ætolum: quo tamen initio nihil plane de rebus Græcis occurrit, modicum aliquid de Romanis, adeo vt hos Conſules Polybius & Eutropius prætermiſerint; reliqui tamen ſuo ordine collocarunt. Præſertim Zonaras, qui eos in Siciliam profectos, tum alia loca, tum Himeram cepiſſe ait, ſed vacuam ciuibus, quos Carthaginenſes noctu aſportarant. Erat hæc vrbs prope Panormum, & Himeram fluuium ſita, occidentem verſus, iuxta Ptolemæi tabulas; qua deleta ciues in vicinum Thermarum oppidum tranſmigrarunt. I. *Olymp.* 132.

POST hæc Aurelius Cotta, vt ait idem Zonaras, nauibus ab Hierone acceptis, & Romanis omnibus, qui in inſula erant aſſumptis, Liparam traiecit (eſt ea inſula ad ſeptentrionale Siciliæ littus ſita, non longe à Peloro promontorio, & freto Meſſanenſi) Ibique Q. Caſſio Tribuno mil. relicto, qui eam ſine pugna obſideret, domum rediit; ſed Quintius, mandato Conſulis neglecto, vrbem aggreſſus multos amiſit. Qua deinde Aurelius expugnata, omnes occidit, & Caſſio magiſtratum abrogauit. II. *Res ab Aurelio ad Liparam geſta. Ex Zonara.*

c.1.n.30. & 31. At Frontin. l.4. Stratag. cum Valerium vocat, aitque in ipſum, quamuis ex gente Valeria virum nobilem, virgis animaduertiſſe. Moxque refert Aur. Cottam Conſulem, P. Aurelium ſanguine ſibi iunctum, quem obſidioni Lipararum, ipſe ad auſpicia repetenda Meſſanam tranſiturus, præfecerat, cum agger inceſſus, & capta caſtra eſſent, virgis cæſum, in numerum gregalium peditum referri, & eorum muneribus fungi iuſſiſſe. Vides quanta ſit in breui narratione diuerſitas. Refert hoc factum Sigon. in Faſtis, ſed mendoſe Valerium pro Aurelio ponit, quod erat Cottarum nomen. Apparet huc quoque pertinere illud eiuſdem Frontini. *Et Frontino.*

l.4. Strat. c. 1.n.21. *Aurelius*, inquit, *Cotta Conſul, cum ad opus equites neceſſitate cogente iuſſiſſet accedere, eorumque pars detrectaret imperium, queſtus apud Cenſores effecit vt notaretur. A Patribus deinde obtinuit ne eis prætèrita æra procederent.* Id eſt, opinor, vt quæ eis à Republica ſtipendia militiæ debebantur, ne ſoluerentur, ſed eius pecuniæ iactura mulctarentur.

III. *Et ad Thermas Diodorus, &c.*

DIODORVS Siculus in Excerptis, ait Thermas & Liparas deditione in Romanorum poteſtatem veniſſe, idque hoc anno contigiſſe ſignificat Polybius, & recte affirmat Sigon. De Thermis autem narrat facinus memorabile, quo auaritia merito ſupplicio caſtigata fuerit. Dum portæ Thermarum præfectus, ob neceſſaria negotia peregre abeſt, à Romanorum exercitu comprehēditur; qui per internuncium cum Imperatore agit, ſi dimiſerit ipſum, noctu ciuitatis portam ſe illi aperturum. Is certum tempus pactus, hominem abire ſinit, & mille viros noctu illuc mittit. Quibus præſtituto tempore ille portam aperit, eamq; præcipui ac nobiles ingreſſi, cuſtodi portæ iniungunt, vt occludat, nec alium quemquam intromittat: quod ſoli diuitias ciuitatis auferre cuperent. At hi omnes conciſi, dignam cupiditate ſua mortem oppetiere. Porro Cotta hoc anno legitur triumphaſſe de Pœnis ac Siculis. Idib. Aprilis. l.13. Diodor. l.c.

Auaritia pœna.

ANNVS MVNDI 3803. SEXTÆ ÆTATIS 287. IMPERII GRÆCORVM 61. ANTIOCHI DEI 11. MANASSIS PONTIFICIS 6. PTOLEM. PHILADELPHI 36. OLYMPIADIS CXXXII. ANN. 2. VRBIS CONDITÆ 502. COSS. L. CÆCILIO METELLO, ET CN. FVRIO PACILO. BEL. PVNICI 14.

ANNVS ANTE CHRISTVM 250.

I. *Summa rerum anni huius, & verũ ſtatus.*

INSIGNIS eſt hic annus Metelli rebus bene geſtis in Sicilia, & M. Attilij Reguli legatione, omnium ſcriptorum literis decantata. Rebus bene gerendis à Metello aditum patefecit Pœnorum ſuperbia, quam ingens etiam deiectio excepit. Nam Romani tot tempeſtatibus naufragiiſque vexati, maris imperio Pœnis cedebant, & Elephantorum concurſu in Africa duce Xantippo male habiti, ac diſſipatis ordinibus contrucidati, eos exhorreſcebant, vt ſcribit Polyb. ita vt biennio toto nunquam aut prælium primi inuadere, aut omnino in plana deſcendere, dum impreſſionem beſtiarum reformidant, auſi fuerint. Quæ res à Pœnis animaduerſa, eorum animos mirum in modum extulerant, & ad Romanorum contemptum paulatim adducebant. Idem erat Romanorum metus, cum Coſ. noui in Siciliam cum 60. tantum nauibus, iuxta decretum Senatus, traiecerunt ad commeatum exercitui importandum, ſupplendáſque legiones. Quorum alter non diu poſt, cum dimidia copiarum parte, in Italiam rediit.

II. *Haſdrubalis in Romanos copiæ.*

HIC Haſdrubal Carthaginenſium copiis præfectus, qui iam non ſemel Romanos belluarum metu pauitantes animaduerterat, vbi alterum etiam Conſulem cum copiis abiiſſe didicit, Cæcilium Panormi agere, ex Lilybæo cum exercitu contra eum profectus eſt. Quantus eſſet hic exercitus docet Oroſ. L. Cæcilio Metello, inquit, & C. Furio Pacilo Coſs. Haſdrubal nouus Carthaginenſium Imperator cum Elephantis centum triginta; & equitum peditumque amplius triginta millibus Lilybæum venit ex Africa, & continuo cum Metello Conſule apud Panormum pugnam conſeruit, &c. Diodorus Siculus, ait Aſdrubalem male audiſſe apud ſuos, quod non pugnaret. Ideoque cum toto exercitu digreſſum, per Selinunciæ terræ difficultates, Panormum perueniſſe, vicinóque amne ſuperato, circa muros caſtra poſuiſſe, quæ, propter hoſtis contemptum, nec vallo, nec foſſa cinxiſſet. l.4.c.9. l.13.

III. *Metelli ad pugnam apparatus.*

POLYBIVS autem ait Cæcilium de induſtria ſe continuiſſe portis, vt hoſtium creſcente audacia, flumen vniuerſi traiicerent, ne ſcilicet fuga elaberentur, aut fugientes fluctibus haurirentur. Deinde expeditam manum ante vrbem, & ad ima mœnia, & in foſſis collocaſſe, vt appropinquantes beſtias telis obruerent.

Cumque iam pugna à velitantibus inchoata, aliis atque aliis ſubinde ſuccedentibus, acrior fieret atque ſæuior, Rectores belluarum æmuli gloriæ Haſdrubalis, ſuam facere victoriam optantes, vno omnes impetu in primos pugnatores irrumpunt; quos facile auerſos in foſſas compellunt. In hos acti Elephanti, cum & ab iis, qui è mœnibus ſagittas mittebant, ferirentur; & pilis haſtiſque velitaribus, ab integris illis, qui pro foſſis poſiti fuerant, configerentur, mox telis toto corpore confoſſi, vulneribuſque confecti ſæuire incipiunt, & conuerſi in ſuos ruunt, ac tum ſingulos proculcando interimunt, tum ordines ipſos conturbant, & diſſipant. *Prior pugna cum elephantis.*

Hoc cognito Cæcilius copias extemplo educit, & cum recẽtibus ſuis, compoſitáq; acie hoſtium incompoſitorum latera cũ inuaſiſſet, fuſis magna clade hoſtibus, multos eorum occidit, reliquos in effuſam fugam auertit. Belluæ cum Indis ſuis captæ ſunt decem; cæteræ quæ rectores deiecerant, poſt pugnam omnes ab equitibus circumuentæ, captæque ſunt. Modum explicat Zonaras. Cum, inquit, elephantis notis ſibi magiſtris deſtituti ferocius exaſperarentur, Metellus præconio edici iubet ſalutem magiſtris illis, qui capti eſſent, & incolumitatem ſe polliceri. Itaque eorum opera manſuetiſſimis captis, etiam cæteros attraxerunt, qui 120. numero per fretum Romam ſunt traducti. Oroſius, viginti millia Carthaginenſium in eo prælio cæſa dicit, Elephantos viginti ſex interfectos, centum & quatuor captos, & per Italiam ductos, maximum Italicis gentibus ſpectaculum præbuiſſe. *IV. Poſterior cũ hominibus.* *Qui capta belluæ.*

l.2.cap.2. Florvs Metello Conſule, ſpirantibus altius Pœnis, & reuerſo in Siciliam bello, apud Panormũ ſic hoſtes cæſi ſunt, vt ne amplius in ea inſula concitarentur. Argumentum ingentis victoriæ, centum circiter elephantorum captiuitas, quia ſcilicet aliquanto plures. Eutropius cætera conſentit Oroſio, ſed de elephantis ſex inquit & viginti cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxiliis habebat collegit, & Romam deduxit ingenti pompa, cum 130. elephantorum numerus omnia itinera compleret. Diodorus autem in excerptis, hanc Carthaginenſium cladem Celtarum ebrietati attribuit, à quibus turbata ſint omnia: Elephantos autem tantum 60. Romam deductos ait, ſed cæteri meo iudicio, & de victoriæ cauſa, & de elephantorum numero probabiliora tradidere. *V. Victoria ex Floro.* *Eutropio.* l.23. *Diodoro.*

Qvid porro factum eſt Haſdrubali? Cum paucis Lilybæum profugiſſe, atque abſentem à Pœnis capite damnatum fuiſſe ſcribit Oroſius. Addit Zonaras, à Carthaginenſibus reuocatum, atque in crucem actum eſſe. Atque hic annus fuit decimus quartus Punici belli primi, vt ſcribit Polyb. licet ea verba, quaſi alieno loco, per parentheſin inſerta videantur, & ad ſequentes Conſules relata, quorum etiam nomina victorię Metelli, per quandam præoccupationem anteuertuntur. Idque intellexit Perotus cum Coſ. C. Attilium & L. Manlium, non creatos dixit, vt Caſaubonus, ſed deſignatos in ſequentem annum. Quæ mox ex Reguli captiuitatis annis, Oroſius aperte firmabit. Hęc victoria contrarios, vt par erat, animorum motus in Pœnis & Romanis excitauit. *VI. Mors Haſdrubalis.*

Nam Pœni tot feſſi malis petendam eſſe à Romanis pacem decreuerunt. Ad quam rem Atilium Regulum, antea Romanum ducem, quem iam per quinque annos captiuum detinebant, inter cæteros legatos præcipue mittendum putauerunt. Oroſ. vt pacem à Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret, Eutrop. Iureiurando adſtrictum, vt niſi ea impetraret Carthaginem ad vincula reuerteretur. Zonaras. Ille Romam cum veniſſet ſe pro Carthaginenſe geſſit, dixitque ſe ex illa die, qua in poteſtatem Afrorum veniſſet, Romanum eſſe deſiiſſe, Eutrop. Itaque neque vxorem ad colloquium admiſit, neque vrbem quamuis vocaretur ingreſſus. Sed Senatu extra vrbem coacto (ita enim reſpondere legatis hoſtium moris erat) in concilium introductus dixit. *Nos P. C Carthaginenſes ad vos miſerũt. Nam ego quoque iure belli ſeruus eorum factus ſum, petentes in primis vt pax iis conditionibus, quas vtrinque probaueritis, fiat, ſin id noletis, ſaltem vt captiui permutentur.* *VII. Pœni pacem petunt per legatos. Additο Regulo captiuo.* *Eius in Senatu oratio.*

Hæc locutus cum legatis ſeceſſit, vt Romani ſoli deliberarent. Cum autem à Coſ. intereſſe deliberationi iuberetur, non paruit, priuſquam id Carthaginenſes permiſiſſent. Ac tacitus aſſidens cum ſententiam rogaretur. *Ego*, inquit, *P. C. ſi vel millies captus fuero, vnus veſtrum ſum. Corpus Africani iuris eſt, animus Romanus eſt; itaque cum vobis conſultum cupiam, pacem cum Pœnis nullo modo è re veſtra eſſe duco.* Zonaras. *Illos enim tot fractos caſibus, ſpe meliorum deſtitutos eſſe, ſe tanti non eſſe, vt tot millia* *VIII. Iubetur intereſſe deliberationi.*

captiuorum propter vnum ſe,& ſenem & paucos,qui ex Romanis capti fuerant,redderentur. Sic Eutropius; qui tamen paulo ante Attilium captũ narrauit cum quindecim millibus Romanorum, vt ſupra notauimus, [a] quem ſane numerum magna Romanorum fortitudo, mortem vinculis, & ſeruituti præferentium, parum probabilem facit. Quingenti certe fuerant, vt cum Oroſio dicebamus, verum pauci erant ad multa millia Pœnorum, tot victoriis in captiuitatem abductorum.

Diſſuadet pacem, & captiuorum permutationem.

a an. Vr. C. 498. n 6.

IX. *Euſdem fortitudo, & contemptus ſui. Fides.*

SVBIECIT Regulus non dubitare ſe exitium ſibi imminere. Neque enim Carthaginenſes latere poſſe quid ſuaſerit, ſed vtilitatem Reip. ducere ſuis commodis antiquiorem. Addidit ſibi vel aufugere, vel Romæ remanere integrum non eſſe, dato de reditu iureiurando, quod ſeruata fide ſolus ærumnam paſſurus eſſet, violata tota ciuitas periurij crimine obſtricta teneretur.

Cumque nihilominus Senatum ad pacem ac permutationem, ſalutis illius cauſa, propendentem videret, ſimulauit ſe epoto dudum veneno Carthagine, breui periturum: vt aiunt Zonaras & Gellius, [b] ex Tuditani libris. Addit Eutropius, negaſſe ſe in vrbe manſurum, in qua, poſtquam Afris ſeruierat, dignitatem honeſti ciuis habere non poſſet. Pergit Zonar. Ita neque pace, neque captiuorum permutatione facta, cum eum cum legatis abeuntem, præter alios vxor & liberi retinerent: Conſules neque manere volentem dedituros, neque abeuntem detenturos eſſe dixerunt.

b l. 6. c. 4.

X. *Redit in Africam repugnantibus ſuis.*

ITAQVE propriæ pudore ſeruitutis victus, & iureiurandi religione priuatis affectibus anteposita, diſceſſit. Valet ergo hoc quoque loco illud magni poëtæ,

Vicit amor patriæ, laudumque immenſa cupido.

Quæ vereor ne hominem in fraudem induxerit, dum contemptum mortis ac ſuppliciorum, veram fortitudinem arbitratur; quæ, ſi nihil adſit aliud, etiam in tauris, apris, leonibus inueniatur. Dum publicam vtilitatem priuatæ anteponere ſe putat, dum iuſiurandi religionem, etiam in male promiſſis, obſeruandam exiſtimat. Certe imprudens atque inconſulta fortitudo id nomen non meretur, qualis ea eſt quæ in rectum finem, ac rationi conſentaneum non feratur, quæ patriæ detrimenta pro commodis, inani deluſa ſpecie amplectatur.

An recte.

XI. *Videri cum damno patriæ.*

NAM fortiſſimus Imperator, qualem hi affectus oſtendunt fuiſſe Regulum, & rerum gerendarum peritia ac gloria illuſtris, vel vnicus in Repub. inſtar eſt multorum millium, vt illo ipſo tempore intellectum eſt, quo, cum quingentis militibus, captus eſt ipſemet Regulus; quo Xantippus factus eſt Carthaginienſium imperator, cum attriti iam quotidianis cladibus Pœni, ſtatim victores facti ſunt, & Romanos ad eum diem victores, damnis maximis affecerunt, fuderunt, fugarunt, & pene ad internecionem deleuerunt. Itaque nec Reipub. vtile fuit Regulum, & eius quingentos ſocios, in manibus crudeliſſimorum hoſtium deſerere, qui plus Reip. prodeſſe poterant, quam multo plures hoſtes eidem nocere, nec æquum vel decorum ciues chariſſimos, & bene de Rep. meritos ſponte perdere, vt inimicos, qui nocere non poſſint, vlciſcare. Imo debuit grata ciuitas, in gratiam veterani, ac bene meriti imperatoris, pro eius ſalute multo maiorem vtilitatem aſpernari, atque abiicere. Quod etiam ciuitas ipſa agnouit, ac voluit, niſi per Regulum ſtetiſſet, qui rigidus ſui ſuorumque contemptor, Remp. ad iſtiuſmodi ingratitudinem atque iniuriam, pernicioſo in ſeipſum mendacio vſus, perpulit.

XII. *Promiſſionẽ irritandam fuiſſe.*

QVOD ſi de re iniuſta, ac Reip. noxia promiſſio mala eſt, certe perſpicuum eſt, de huiuſmodi re iuſiurandum editum, ſublato ſcandalo irritandum fuiſſe: & in hoc toto negotio Regulum veniam potius ignorantiæ, quam laudem eximiæ cuiuſdam fortitudinis mereri, ſi res ad viuum reſecetur. Quemquam, vt in illis tenebris educatus, iure laudari poſſit, præeunte Auguſtino, qui [c] cum eum multis partibus Catoni prætuliſſet; *Inter omnes ſuos*, inquit, *laudabiles, & virtutum inſignibus illuſtres viros, non proferunt Romani meliorem, quem neque fœlicitas corruperit, nam in tanta victoria pauperrimus permanſit: Nec infœlicitas fregerit, nam ad tanta exitia reuertit intrepidus.* Eadem ſupplicia idem Auguſtinus alibi [d] recenſuit. *At illi eum*, inquit, *excogitatis, atque horrendis cruciatibus necauerunt. Incluſum quippe anguſto ligno*, quidam arcam, alij dolium, & vas, & machinam appellant, Florus etiam crucem, *vbi ſtare cogeretur, clauiſque acutiſſimis vndique confixo, vt ſe in nullam eius partem ſine pœnis atrociſſimis inclinaret, etiam vigilando peremerunt.* Addit Zonaras Pœnos eum præciſis palpebris, vel ſurſum deorſumque inſutis, ne conniuere poſſet, aliquandiu in tenebris

Laudatur ab Aug.

c l. 1. de ciu. c. 23.

Supplicium de eo ſumptum.

d l. 15. eiuſ. de opetis.

concluſiſſe, & mox in illo incluſum dolio, etiam ardentibus ſolis radiis obieciſſe; quæ etiam amplificat Gellius,[a] ex Tuberonis hiſtoriis.[b]

a l.6 c.4. b Valer. l. 9.c.2.

XIII. Et de Pœnis a Romanis.

His Romæ auditis Romani, principes captiuorum, eius liberis viciſſim, & excruciandos, & necandos tradiderunt, & Coſs. C. Attilio Reguli fratri, & L. Manlio bellum Africanum decreuerunt. Zonar. Cum autem à Senatu nobiliſſimi Pœnorum liberis Reguli dediti fuiſſent, ab iis in armario muricibus præfixo incluſi ſunt, ibique deſtituti, & eadem inſomnia cruciati interierunt.[c] In quo Senatus ipſe Romanus grauiter deliquiſſe videtur, qui non tradidit tortori puniendos reos, ſed odium cruciatibus exaturandum in innocentes, aut certe tantum ſupplicium minime promeritos: vt qui crudelitatis ciuium ſuorum non fuerunt vlla ratione participes. Sic fere Alexander Beſſum interfectorem Darij, fratri Darij excruciandum dedit Romani accepto nuncio tam illuſtris à Metello partæ victoriæ, efferri omnes lætitia, non ideo quod amiſſis Elephantis multum hoſti de ſuis viribus deceſſiſſet; ſed quod, militibus poſt beſtias ſuperatas, animi ſpiritusque rediiſſent. Itaque obfirmato rurſus animo ad pericula, Coſs. cum claſſe copiiſque naualibus, rurſum in expeditionem mittere decreuerunt. Id anno proximo, factum eſt, quo & Metellus de Pœnis ſpecioſiſſimum triumphum egit, tredecim ducibus hoſtium, & centum viginti elephantis in eo ductis, vt eſt in Epit. 19. Liuiana.

c Gellius l.6.c.4.

Iuſtin. l. 12.

ANNVS MVNDI 3804. SEXTÆ ÆTATIS 288.

IMPERII GRÆCORVM 62. ANTIOCHI DEI 12. MANASSIS PONT. 7. PTOLEMÆI PHILADELPHI 37. OLYMP. CXXXII. AN. 3. VRB. COND. 503. COSS. C. ATILIO REGVLO II. ET L. MANLIO VVLSONE II. BELLI PVNICI 15.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 249.

I. Romani claſſem in Pœnos reparant.

CVM Romani mutata ſententia animum ad maris imperium iterum adieciſſent, magna vi & nouas fabricare naues, & claſſem reparare cœperunt, bello iſti finem modis omnibus imponere cupientes; præſertim cum intelligerent, iuxta ea quæ ante diximus ex ſcriptoribus antiquis, naufragia præterita non mari, aut fortunæ, ſed ducũ, ſiue Nauarchorum temeritati, atque importunitati eſſe tribuenda. Itaque paratis omnibus ad expeditionem naualem neceſſariis, cum claſſe ducentarum nauium in Siciliam Conſules ambo proficiſcuntur. Ita fere Polyb. Diodorus Siculus in excerptis,[d] ait Romanos cum 240. longis nauibus & Cercuris 60. omnique nauigiorum genere Panormum delatos, indéque Lilybæum traieciſſe. Cercuros nauigij quoddam genus eſſe perſpicuum eſt, quale autem non item. Si quid licet ex nominis notatione coniicere, naues ita dictas à gemina cauda ſuſpicor, anteriore in prora, in qua erant illi ſiue corui, ſiue ferreæ manus, cum tigno quod ad 4. vlnas protendebatur, vt ait Polyb. poſteriore in puppi, in qua inſtar caudæ alterius erat gubernaculum.

Et Siciliam repetunt Cercuri.

d l.24. init.

II. Res geſta apud Lilybæum.

Cvm Lilybæum appuliſſent, & pedeſtres etiam copiæ, quæ in Sicilia erant, eodem illis occurriſſent, eius oppidi obſidendi conſilium ineunt; quippe eo capto bellum ſe facile in Africam tranſlaturos, nulla Pœnis arce belli in Sicilia relicta; quod cum Pœnis quoque notum eſſet, vterque populus alter in oppugnanda, alter in propugnanda illa ciuitate omnia conferebat. Polyb. Carthaginienſes Selinunciorum, vrbis à ſe euerſæ, ciues Lilybæum opportune tranſtulerant; quibus etiam 4. millia Carthaginienſium ſubſidio venere. Diodor.

III. *Confligit, & vincitur.*

Signvm ex vtraque prætoria ad certamen datur. Et quamuis vtrimque à principio paribus momentis pugnaretur, quod ab vtraque parte flos pedeſtrium copiarum decertabat, paulatim tamen res Pœnorum ſuperior eſſe cœpit. Nam & peritia remigum, & fabrica nauium, & celeritate nauigandi longe vincebant: quibus omnibus accedebat opportunitas loci bene cogniti, atque explorati; vbi & retrocedere, & circumagi, & in omnem ſeſe partem flectere poterant, ſiue ad vitandum periculum, ſiue ad ſubueniendum à tergo periclitanti. Quibus omnibus cū Romani carerent ad littus cōpulſi, & vice verſa in breuia inciderent, vel ſolo illiderentur, nec ſuis laborantibus opē ferre poſſent, vtiq. vincebātur. Quæ conſpicatus Claudius à læua fugā capeſcit cū 30. nauibus. Cęteras ad tres & nonaginta, cum omnibus qui intus erant, ceperunt Pœni paucis exceptis, qui è nauibus ſuis, quas in littus impegerant, aufugere, mox naues captas cum viris Adherbal Carthaginem miſit.

Cauſa & magnitudo cladis ex Polybio.

IV. *Eadem clades ex Oroſio.*

Magnam ex hoc prælio gloriam conſecutus eſt Adherbal, vt qui ſolus prouidentia, ac fortitudine ſingulari vſus, author victoriæ extitiſſet: Publium contra lacerare maledictis Romani, quod imprudentia ac temeritate ſua re malegeſta, Rempublicam in diſcrimen adduxiſſet: vnde poſtea, habito de eo iudicio, grauiter mulctatus magnū periculum adiit. Hæc ex Polybio. Cladē breuiter ac diſtincte Oroſius explicat his verbis.] Poſt hos Claudius conſul cum claſſe centum viginti nauium, ad Drepani portum contra hoſtem profectus, ibique mox exceptus claſſe Pœnorum, ſuperatus eſt. Et ipſe quidem cum triginta nauibus Lilybæum in caſtra confugit; reliquæ omnes, hoc eſt nonaginta aut captæ, aut demerſæ fuerunt; octo millia militum cæſa, viginti millia capta referuntur. Diodorus l. 24. claſſem Romanam fuiſſe dicit ducentarum & viginti nauium, amiſſas ſeptemdecim ſupra centum, viginti hominum millia amiſſa. De Pœnis autem cum nonaginta tantum haberent naues, non ſolum neminem occubuiſſe, ſed paucos etiam fuiſſe vulneratos. Sed Diodorus, vt ſæpius monui, res vehementius augere ſolet, atque adeo, ſi obſerues, Pœnis magis fauere quam Romanis.

Et Diodor.

V. *Cauſa cladis impietas ex Floro, M. Tullio*

Cladis huius cauſam plerique tradidere. In quibus Florus ample & rotunde vt ſolet. P. Claudio Conſule populus Romanus, non ab hoſtibus, ſed à diis ipſis ſuperatus eſt, quorum auſpicia contempſerat; ibi ſtatim claſſe demerſa, vbi ille præcipitari pullos iuſſerat, quod pugnare ab iis vetaretur. Eadem Valerius l. 1. & alii. Sed inſtar multorum ſit M. Tullius, qui primo de diuinat. Hunc Appii Cæci filium fuiſſe tradit. *Nihil nos, inquit, P. Claudij bello Punico primo temeritas monebit, qui etiam per iocum deos irridens, cum cauea liberati pulli non paſcerentur, mergi eos in aquam iuſſit, vt biberent, quoniam eſſe nollent: qui riſus claſſe deuicta multas ipſi lachrymas, magnam populo Romano cladem attulit. Quid eius collega Iunius eodem bello, nonne tempeſtate claſſem amiſit, cum auſpiciis non paruiſſet? Itaque P. Claudius à populo condemnatus eſt, Iunius necem ſibi ipſe conſciuit.* Sed de Iunio paulo poſt. De P. Claudii condemnatione hæc Valerius. P. Claudius neſcio religionis maiore, an patriæ iniuria (ſiquidem illius vetuſtiſſimum morem neglexit, huius pulcherrimam claſſem amiſit,) infeſto populo obiectus, cum effugere debitam pœnam nullo modo poſſe crederetur, ſubito coorti imbris beneficio, tutus fuit à damnatione. Diſcuſſa enim quæſtione, aliam velut diis interpellantibus, de integro inſtaurari rem placuit. Ita cui maritima tempeſtas cauſæ dictionem contraxerat, cœleſtis ſalutem attulit. Hæc ibi.

Et Valerio Maximo.

VI. *Res ab altero conſule geſta.*

Qvod ad Iunium attinet, is iuſſus eſt Lilybæum obſidentibus annonam deferre, auxiliaque ſufficere. Ergo cum ſexaginta nauibus, quę commeatui præſidio eſſent, Meſſanam venit, & aliis ibi aſſumptis, Syracuſas cum longis nauibus 120. & vt ait Polybius, onerariis, quæ commeatum ferrent, prope octingentis contendit. Inde Quæſtores præmittit cum parte nauium atque commeatus; ipſe Syracuſis, expectans naues quæ ſubſequebantur, ſubſtitit.

Eodem tempore Adherbal Carthalonem, alterum Pœnorum ducem, nauibus triginta ei traditis, præter alias ſeptuaginta, cum quibus Carthagine aduenerat, dimittit: iubetque vt naues hoſtium, quæ Lilybæi in anchoris ſtabant, repente adortus quaſcunque poterit, capiat, cæteris ignem iniiciat. Quæ cum ille ſummo mane impigre, atque animoſe exequitur, tumultus videlicet ingens in caſtris Ro-

Et Carthalone in Romanos ad Lilybaum.

manis excitatur, quo ſimul excitus Lilybęi pręfectus, qui oppidũ illud aduerſus Romanos propugnabat, milité mercenariũ ex vrbe inſuper immittit, vt Romani malis vndique circumuenti, obruãtur. Inde Carthalo Heracleam verſus proficiſcitur. (Ea medio in littore eſt eius oræ Siciliæ, quæ Africam reſpicit) omnia circumſpiciens, quo Romanos impediret, ne ad exercitum nauigarent. Ideo certior factus à ſpeculatoribus magnum numerum nauium omnis generis aduentare, iamque in propinquo eſſe; pugnæ auidus, vt qui ex proxima bene geſta re Romanos contemneret, aduerſus eas properauit.

VII. *Romani pugnam declinant.* Eodem modo Romani quoque adeſſe claſſem hoſtium à ſpeculatoribus agnouere. Qui cum ſe longe impares eſſe ad bellum nauale arbitrarentur, in proximum forte littus, iuxta quod erat oppidũ Romanæ ditionis, naues ſubduxere. Erant in iis locis receſſus quidã atque anfractus, quibus deſuper rupes imminebant. In iis conſiſtentes Romani lapidibus, machiniſque petrariis, quæ in oppido ſunt inuentæ, naues hoſtium arcebant. Illi nonnullis onerariis ex hoſtili claſſe comprehenſis, ad proximum amnem ſe recepere.

Iunij Conſulis aduentus. Interea Conſul rebus confectis antegreſſos Quæſtores ſuos ſequebatur, & Pachino promontorio ſuperato, Lilybæum petebat, omnium quæ ſuis contigerant ignarus. Cum Carthalo iterum fit certior à ſpeculatoribus hoſtes apparere, atque aduentare. Qui ſtatim in occurſum properat, cum iis pugnare appetens, dum quam longiſſime à ſuis abſunt.

VIII. *Pugnam cũ Carthalo detrectat.* Ivnivs, qui multo ante Punicam viderat claſſem, & ingentem nauium numerum, committere pugnam non audebat, fugere ob propinquitatem hoſtium non licebat: fugientẽ enim Pœnus, nauium ſuarum celeritate, facile occupare, atq. anteuertere potuiſſet. Quare ad loca aſpera, atque periculoſa conuerſus, eò coniicit naues: ſatius iudicans quemuis ſubire caſum, quam integrũ exercitum hoſtium permittere poteſtati. Pœnus optabat quidem decertare, ad loca tamen tam periculoſa accedere noluit, ſed promontorio quodam occupato, claſſem illuc applicat; ibique medius inter vtramque Romanam claſſem ambas obſeruabat, in vtramque pariter intentus, cum exorta tempeſtate, Carthalo, ægre ſuperato Pachino euadit.

IX. *Claſſem tẽpeſtate conquaſſatam perdit.* At Romana claſſis vtraque, in locis confragoſis, importuoſiſque deprehenſa, fluctibus & ſaxis ita conquaſſata ac confracta eſt, vt ne tabula quidem vllius vſus ex naufragio ſupereſſet. Diod. Sicul. hæc longe aliter narrat, nec meo iudicio probabilius. Inter alia fugiſſe conſulem Syracuſas verſus, ſperantem ab Hierone auxilium: ſed ad Camarinam deprehenſum, ad loca aſpera, vadoſaque confugiſſe; quæ tu lector, ſi videbitur conſules. Rem autem ad Geloum littus contigiſſe ait, quod nomen vel ab vrbe Gela, vel à Gela fluuio, quem Himeram Ptolemæus vocat, accepit. Eutropius ait exercitum ſaluum fuiſſe, quia vicina erant littora. Eam cladem ad neglecta auſpicia Cic. Valerius, aliique retulerunt: partim ſuorum ignauiæ, & imprudentiæ, quam Polybius accuſat, partim vaniſſimæ religioni patrocinari cupientes.

ANNVS MVNDI 3806. SEXTAE AETATIS 290. IMPERII GRÆCORVM 64. ANTIOCHI DEI 14. MANASSIS PONTIFICIS 9. PTOLEMAEI PHILADELPHI 39. OLYMPIADIS CXXXIII. AN. I. VRBIS CONDITAE 505. COSS. SERVILIO GEMINO II. & C. AVRELIO COTTA. II. PVNICI BELLI 17.

ANNVS ANTE CHRISTVM 247.

SVB extremos hoſce Antiochi & Philadelphi annos contigerunt ea, quæ paululum ante vtriuſque mortem legimus contigiſſe, quæ ex ſancto Hierony. in vndecimum Danielis mutuamur. Qui poſt- Puam nuptias Antiochi Dei cum Berenice, altera filia Ptolemæi qhiladelphi retulit, & reiectam Laodicem in concubinæ locum, *Poſt multum vero temporis*, ait, *amore ſuperatus, Laodicem cum liberis ſuis reduxit in regiam. Quæ metuens ambigui viri animum, ne Berenicem reduceret, virum per miniſtros veneno interfecit.* Sic ipſe. Sed mors non niſi ſequenti anno, qui eſt vltimus regni vtriuſque contigit. De 39. porro anno Philadelphi, quem aliqui vltimum eius regni putant, diximus anno præcedenti. Præſentem illuſtrat noua Simyli Olympionicæ in Elide victoria. — I. *Laodice reſtituitur in gradum ſuum.* — ol.1.

SVB huius anni initium, antequam noui Coſſ. Romæ magiſtratum inirent, Iunius ad legiones poſt naufragium reuerſus, animi anxius in eam curam incumbebat totus, vt nouo aliquo, & memorabili facinore acceptum detrimentum repararet. Itaque tenuem nactus occaſionem Erycem proditione occupauit, & tam Veneris ædem, quam vrbem ipſam in poteſtatem redegit. Vtraque in monte eſt, ad mare quod Italiam reſpicit, ſita, inter Drepanū & Panormum, omnes Siciliæ montes præter Æthnam ſuperans, vt ait Polybius; quem mirum eſt à Ptolemæo prætermiſſum. Ad Erycem porro aliquot annis magna contentione, atque obſtinatione animorum, inter Amilcarem, ac Romanos pugnatum eſſe ſcribit Polybius, ſed quo quidque anno factum ſit, nec diſtinguit ipſe, nec diſtingui poſſe putat. Itaque ne Conſules quidem vſque ad C. Lutatium profert, quo rurſum conſilia de naualibus præliis, ad quinque annos reiecta, complexi ſunt. — II. *Iunius Erycem occupat*

PORRO Aurelius & Seruilius cum claſſe carerent, & Romani naufragiorum tædio, ac damnis, de maris imperio Pœnis concederent, Lilybæum & Drepanum infeſtantes, terra Carthaginenſes prohibuerunt; eorumque ſocias ciuitates afflixerunt. At Carthalo multis contra eos fruſtra tentatis, ad oram Italiæ vexandam profectus eſt, vt aut Conſules eo traduceret, aut interea agros vaſtaret, & vrbes caperet. Sed ibi quoque irriti fuerunt eius conatus. Nam aduentante vrbis præfecto in Siciliam rediit, vbi cum conductitius miles ob ſtipendium tumultuaretur, multos ipſe, eiuſque ſucceſſor male perdidit, vt ait Zonaras: qui in hunc etiam annum refert ſancitam perpetuam cum Hierone amicitiam, remiſſis tributis annuis, in quæ victus conſenſerat. — III. *Cōſules terra rē agunt*

SCRIBIT Euſebius in Græco Latinoque chronico, Parthos hoc anno à Macedonum & Antiochi dominatu defeciſſe. Primum apud eos regem fuiſſe Arſacem, à quo Parthorum reges Arſacidæ dicti ſunt. Iuſtinus l. 41. ait Parthos à Seleuco Callinico pronepote primi Seleuci, qui dictus eſt Nicator, ſiue Nicanor defeciſſe, primo Punico bello L. Manlio Bulſone, & M. Attilio Regulo Coſſ. qui ſcilicet Coſſ. fuerunt ante biennium, anno vrbis conditæ 503. quod Scaliger quoque in Euſebii chronicon probat. Sed corrigendus eſt primum Iuſtinus in nominibus Coſſ. Nam prior dictus eſt Vulſo, poſterior autem C. Nam M. Regulus non fuit Collega Vulſonis cum hæc contigerunt, vt qui iam apud Pœnos excruciatus perierat. Errat item Scaliger, cum ait his Conſulibus fugam Conſulis Clau- — IV. *Parthi quādo defecerint.*

dii cōtigiſſe. Quomodo enim illis Coſſ. Claudii Conſulis contigit fuga? quomodo clades, quæ illi in ſuo conſulatu contigit, potuit aliis conſulibus accidiſſe? num tres conſules eodem anno fuerunt? Corrigendus quoque Iuſtinus, cum ait hanc defectionem ſub regno Seleuci Callinici contigiſſe, & ſub prædictis conſulibus, qui conſules fuerunt quadriennio antequam ille regnum adiret. Quoniam ergo ſatis conſtat, vt ſuo loco dicemus, Arſacem tempore Callinici à Macedonibus, qui regno Perſarum ſucceſſerant, deſciuiſſe, rem totam ad iſtius Seleuci tempora differamus.

ANNVS MVNDI 3807. SEXTAE AETATIS 291. IMPERII GRÆCORVM 65. ANTIOCHI DEI 15. ET VLT. MANASSIS PONTIFICIS 10. & vlt. PTOLEMÆI PHILADELPHI 40. & vlt. OLYMPIADIS CXXXIII. AN. 2. VRB. CONDITÆ 506. COSS. L. CÆCILIO METELLO II. NVM. FABIO BVTEONE. BELLI PVNICI 18.

ANNVS ANTE CHRISTVM 246.

I. *Mors Antiochi Dei.* POSTREMVS eſt hic annus Antiochi Dei, Aſiæ ac Syriæ regis, qui omnium conſenſu quindecim annis regnauit, quem eius vxor Laodice, vt ante ſignificauimus, interficiendum curauit. Nam, ut refert Diuus Hieronymus. Cum Laodice in regiam cum filiis reducta, inconſtantem viri animū metueret, ne forte ſe iterum repulſa, ſorori ſuæ Berenicæ primas daret, virum per miniſtros veneno interfecit: (idemque affirmat Appianus lib. de bellis Syriacis,) rata ſi hunc ſuſtuliſſet, non ægre ſe reliqua confecturam: Sororem ſcilicet, eiuſque filium perdituram, ſe filiumque ſuum Aſiæ, Syriæque regno, nullo interpellante potituram. Quatenus autem voti compos facta fuerit, ſequentes anni docebunt. Cæterum quod de Berenice apud Danielem legimus, *& tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam adoleſcentes eius*, Septuaginta legunt, *adoleſcens eius*, Pagninus autem, & Arias Montanus, & Tigurina vertunt, *& genitor eius*, nimirum eadem eſt vtriuſque vocis origo ialad, quod eſt gignere, ex quo & generans, ſiue parens, & adoleſcens, qui iilda deducitur. ילד ילד

II. *Mors Philadelphi.* QVOD ſi accipimus, in verbis Danielis Philadelphi quoque mors expreſſa reperietur: ſic enim habet Tigurina, *& tradetur ipſa, & deducentes eam, & parens eius, & qui retinuerat eam eodem tempore*, Rex ſcilicet Antiochus. Exiſtimo autem probabiliter dici poſſe, mortem Philadelphi præceſſiſſe aliquantulum mortem Antiochi, & patris mortem animos dediſſe Laodicæ, contra Maritum & Sororem. Nam quod Temporarius, in Stemmate Lagidarum & Seleucidarum, à patre Philadelpho occiſam dicit, repugnat Appiano Alex. in Syriacis, qui aperte ſcribit Ptolemæum Philadelphi filium (nempe Euergetem) vt eam iniuriam vlciſceretur, de Laodice ſumpſiſſe ſupplicium: repugnat Hieron.[a] vt infra anno ſecundo Seleuci Callinici dicemus: repugnat etiam hiſtoriæ, quæ docet Berenicem anno ſequenti mortuam, immiſſis à Laodice percuſſoribus. Non ergo potuit à Philadelpho occidi, quem hoc anno ſecundo Olymp. 133. omnes, cum Euſebio fatentur fuiſſe mortuum. [a] in c. 11. Daniel.

III. *Genus mortis, & ætas.* QVO autem mortis genere è viuis exceſſerit, non eſt memoriæ proditum, morte naturali defunctum licet intelligere, ex eo quod Strabo, tradit eum fuiſſe tenuiſſima valetudine, & corpore maxime imbecillo, ſemperque noui aliquid perquiſiſſe, quo ſe, ſine labore ac moleſtia occuparet, atque oblectaret. Qua eius diſpoſitione vſus eſt Dominus ad deſiderandam, & obtinendam ſacrorum librorum cōuerſionem in Græcam linguam: quo etiam facto maximam præ omnibus Ægypti

regibus nominis celebritatem, apud ſacros, profanoſque ſcriptores eſt conſecutus. Apparet autem eum mortuum non admodum grandem natu, etiam poſt 40. regni annos, vt qui à poſteriore vxore Lagi natus fuerit, & minimus natu à Iuſtino dicatur in regnum à patre cooptatus, annorum fortaſſe viginti.

IV. *Manaſsis pont. mors.*

Cvm huius etiam Regis morte, Euſebius pontificis Manaſſis iungit interitum; ſiue is vere hoc anno contigit, ſiue circa hæc tempora: de quibus cum non certo conſtaret, conſtaret autem ſucceſſorem eius ſub Euergete vixiſſe, Manaſſem pontificem, cum Philadelpho vita & pontificatu functum, hoc anno poſuit. Certe diu in Pontificatu viuere non potuit, cum fuerit Eleazari pontificis patruus, qui ante ipſum 32. annos pontificatum geſſit, & Simonis Iuſti qui 12. & Oniæ frater, qui tres & viginti, vt fere centenarius mortuus fuerit, ſi 20. annorum cum fuiſſe dicamus, cum frater eius Onias factus eſt pontifex.

20. vitæ 23. Oniæ. 12. Sim. 32. Eleaz. 10. Ma.

V. *Res ab Amilcare geſta hoc anno.*

Aliqvot deinceps annos rebus geſtis pene vacuos Roma exhibet. Polybius tamen octauodecimo huius belli anno, dicit Carthaginenſes ducem conſtituiſſe Amilcarem cognomento Barcam, & claſſis imperium illi tradidiſſe, eaque aſſumpta ad deuaſtandam Italiam fuiſſe profectum, & Locrorum, ac Brutiorum agros populatum, in fines Panormitanos cum vniuerſa claſſe appuliſſe, ibique locum occupaſſe Erycem inter ac Panormum, ex quo multum Romanis negotii faceſſiuerit, qua de re Polyb. pluribus.

Et priuatim à Romanis geſta

De hoc anno Zonaras. *Sequenti anno*, inquit, *bello nauali propter crebras clades, & impenſas publice abſtinuerunt*; ſed quidam priuatim nauibus poſtulatis, quas reſtituerent, & prædam ſibi vendicarent, cum alias clades hoſtibus intulerunt, tum Hipponem vrbem Libycam ingreſſi, nauigia omnia, & multas ædes cremarunt. Et cum ciues portus aditum catenis clauſiſſent, ex magno periculo magna induſtria euaſerunt. Nam feſtinanter in catenas inuecti, cum eas roſtra iamiam tactura viderentur, in puppes onere grauandas tranſierunt, ita proræ aſſurgentes catenas ſuperauerunt; cumque rurſus in proras tranſiluiſſent, puppes leuatæ tranſierunt.

Stratagema nauticũ

VI. *Ortus Annibalis.*

Hoc ipſo anno in magnas & Africæ & Italiæ clades, natus eſt Annibal. Nam Polybius l. 15. anno 17. 2. belli Punici, qui eſt vrb. cond 551. cum quadrageſimum quintum annum egiſſe teſtatur, cui & Liuius aſtipulatur: ex quo ſequitur neceſſario hunc annum excluſiue accipiendum eſſe. Alioqui ſi annus vrbis quingenteſimus ſextus ſit primus Annibalis, eius quadrageſimus quintus erit vrbis quingenteſimus quinquageſimus, non quingenteſimus quinquageſimus primus.

Res geſta in Sicilia ab eiſdem.

Conſulum alter Cæcilius Metellus ad Lilybæum fuit, alter Numerius Fabius Drepanum obſedit, & inſulam Columbariam, Peliadem vocat Zonaras, occiſo Pœnorum præſidio, occupauit, & contra vim Hamilcaris tenuit; & anguſtias paludeſque interiectas aggeribus continenti iunxit.

Luſtrum Romæ.

Luſtrum autem interea Romæ conditum exhibuit ciuium capita ducenta & quinquaginta, & vnum millia, ducenta & viginti duo, vt eſt in Epitome decima nona. Ex qua intelligi poteſt quantam hominum iacturam Romanis Siculæ clades attulerint. Nam ſi hunc numerum cum numero proximi luſtri contuleris, inuenies præſentem altero minorem, quadraginta ſex millibus quingentis ſeptuaginta quinque ciuium Romanorum capitibus.

ANNVS MVNDI 3808. SEXTAE AETATIS 292.

IMPERII GRÆCORVM 66. SELEVCI CALLINICI ASIÆ ET Syriæ Regis 1. Oniae Simonis Iusti F. 1. Ptolemaei Evergetis 1. Olympiadis CXXXIII. an. 3. Vrbis Conditae 507. Coss. M. Fabio Licino, & M. Otacilio Crasso. belli Punici 19.

ANNVS ANTE CHRISTVM 245.

I. *Initia Euergetis & Callinici.* EXTINCTO Ptolemæo Philadelpho, ſucceſſit filius Ptolemæus cognomento Euergetes, à præclaris in Ægyptum, vt dicemus promeritis. Antiocho autẽ Deo filius ex Leodice improbiſſima muliere Seleucus Callinicus. Non deſunt qui Seleucum Gallinicum vocẽt, eiſque fauet hiſtoria: à Gallis enim victus eſt, vt ex Iuſtino ſuo loco dicetur, & contra Callinici nomen, quod præſtantiſſimum victorem ſonat, quod & Herculis olim cognomen fuit, parum ei conuenit, vt ex rebus ab eo geſtis intelligetur: niſi quis forte per antiphraſin dictum velit, vt Philadelphus, Philopator, &c. Quidam id illi cognomen à matre inditum putant, quaſi victoriam de domeſticis hoſtibus matris opera conſecuto. Inuenio etiam Pogonem dictum, Polybius enim l. 2. extremo. *Mortuus vero etiam Seleucus*, (ſcilicet Ceraunus) *qui filius fuit Seleuci Callinici, qui etiam Callinicus Pogon cognominatus eſt.*

II. *Leodice cædibus domeſticis ſibi ac filio aditum ad regnum aperit.* Laodice vbi mariti cæde nefaria, aditum ſibi filioque ſuo Seleuco Callinico in regnum patefecit: Sororis ſuæ Berenices, filiique eius mortem accelerat; in eos quippe Zelotypiæ, & ambitionis incenſa facibus, furebat: maior quippe natu erat, & prior regina fuerat, ideoque ipſis viuis, nec ſe, nec filium ſuum regnare poſſe intelligebat. Itaque, vt ſcribit Diuus Hieronymus, Berenicem cum filio, qui ex Antiocho Deo natus erat, Icadioni & Genneo Antiochiæ principibus, occidendos tradidit, filiumque ſuum maiorem Seleucum Callinicum in patris loco regem conſtituit. Sic Hieronymus. Hanc cædem Iuſtinus l. 27. Callinico tribuit, ſed hortante matre, ſic enim habet. Mortuo Syriæ rege Antiocho (Deo) cum in locum eius filius Seleucus (Callinicus) ſucceſſiſſet, hortante matre Laodice, quæ inhibere debuerat, auſpicia regni à Parricidio cepit. Quippe Berenicem nouercam ſuam, Sororem Ptolemæi (Euergetis) regis Ægypti, cum paruulo fratre ex ea ſuſcepto interficit. Quo facinore perpetrato, & infamiæ maculam ſubiit, & Ptolemæi bello ſe implicuit. Diſtinctius autem mortem Berenices explicans ſubdit.

III. *Mors Berenices.* Porro *Berenice cum ad ſe interficiendam miſſos didiciſſet, Daphne ſe claudit.* Id eſt ſuburbanum Antiochiæ Syriæ delicioſiſſimum, in quo nemus amœnitate inclitum, in cuius medio Aſylum erat, & templum Apollinis, ac Dianæ; pergit Iuſtinus. *Vbi cum obſideri eam cum paruulo filio, nunciatum eſſet ciuitatibus Aſiæ, recordatione paternæ, maiorumque dignitatis eius, & caſum tam indignæ fortunæ miſerantes, auxilia ei omnes miſere. Frater quoque Ptolemæus periculo ſororis exitus, relicto regno cum omnibus viribus aduolat; Sed Berenice, ante aduentum auxiliorum, cum vi expugnari non poſſet, dolo circumuenta trucidatur.* Hæc ibi. Quoniam vero ſera fuiſſe hæc auxilia conſtat, Euergetis aduentum, & res ab eo in Syria, atque Aſia geſtas differemus. Vide Strabonem l. 16. [?] c. 18.

IV. *Erycem capit Hamilcar.* Captam hoc anno Erycem, etſi diſtincte non traditur, ſeries tamen Polybianæ narrationis indicat. Cuſtodiebant, inquit, Romani Erycem præſidio ver-

tici impoſito, & ad radices montis. Hamilcar Erycinorum vrbem inter ipſum verticem, & eos qui in imo monte conſederant ſitam occupat. Diodorus, noctu occupatam dicit, cum primus ipſe Barcas, ſic enim cognominatum diximus, Hamilcarem iſtum, aſcenſu triginta ſtadiorum ſuperato, vrbem eſſet ingreſſus: omnes autem occidiſſe tradit, nimirum Romanos, vel potius qui in armis erant; ſubdit quippe, eum reliquos Drepana tranſtuliſſe. *in Excerptis lib. 24.*

Inde autem eueniebat, inquit Polybius, vt Romani, qui ſummum faſtigium tenebant, ab hoſte obſeſſi mira animi præſentia quæuis aſpera ſufferrent: Carthaginenſes vero, ſupra hominum fidem, ipſi quoque hoſtibus vndique prementibus reſiſterent: accedente etiam commeatuum difficultate, quod vno duntaxat loco, & vnico aditu maris vſum retinerent; integro tamen biennio hic pugnatum eſſe teſtatur Polybius. Nimirum continenter: nam bellum etiam vſque ad Catuli conſulatum progreſſum fuiſſe conſtat.

V. *Oniæ apud Iudæos pōtificatus.*

EVSEBIVS in Chronico refert ad hos Conſules, & ad hæc duorum principum initia Oniæ pontificis exordium; viri, qui Simonem iuſtum haberet patrem, parum tamen ipſe iuſtus, vt quem amatorem pecuniæ Ioſephus depingit. At Sapiens. *Nihil eſt*, inquit, *iniquius quam amare pecuniam, hic enim & animam ſuam venalem habet.* *Eccl. 10. 10.*

His Cōſulibus 25. millibus grauis æris, (id eſt 500. libris Turon. nā mille æris valent 20. frācis vt ait Cenalis) mulctata eſt P. Claudii ſoror, ob linguæ intemperantiam; quod cum à ludis diuertens, à circumfluente turba premeretur, optauit fratrem ſuum iterum claſſem ducere, & ſcilicet multos de tot mortalibus naufragio perdere. Rem pluribus narrat Gellius. Meminit & Florus. *l. 10. c. 6. Epito. 19.*

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3808.

1. N. I.

IN Græco enim habetur μετήλλαξε δὲ ϗ Σέλευκος, ὁ Σελεύκου τοῦ Καλλινίκου, τοῦ ϗ Πώγωνος ἐπικληθέντος, vbi miror Caſaubonum ita vertere. Obiit & Seleucus, Seleuco patre genitus, auo Callinico, qui etiam Pogon cognomine eſt dictus. At Polybius paſſim eum docere potuit Seleucum, eundemque Callinicum fuiſſe patrem Seleuci iunioris, qui dictus eſt Ceraunus, & fratris eius Antiochi cognomento Magni. Audi Polybium. Antiochus, inquit, filius erat natu minor Seleuci, qui & Callinicus cognominatus eſt, poſtquam defuncto patri ſucceſſit in regno Seleucus frater maior Antiochi &c. ſed nec recte alter interpres pro Callinico habet Callimachum; & Seleucum iuniorem, quaſi gemino patre natum, dicit Seleuci Callimachi, & Pogonis filium.

ANNVS MVNDI 3809. SEXTAE AETATIS 293.

IMPERII GRÆCORVM 67. SELEVCI CALLINICI 2. ONIÆ PONTIFICIS 2. PTOLEMÆI EVERGETIS 2. OLYMPIADIS CXXXIII. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 508. COSS. M. FABIO BVTEONE. C. ATILIO BVLBO. BELLI PVNICI 18.

ANNVS ANTE CHRISTVM 244.

I. *Euergetes vltionem de Callinico expetit.*

BERENICES filiiſque eius mors, à priuigno & fratre, à ſorore & amita illata, cum omnibus res indigna videretur, vniuerſas ciuitates ad defectionem compulit, quæ & ingentem claſſem compararunt, & Ptolemæo, qui recens ex Ægypto aduenerat, ſeſe tradiderūt, in vltionem eius quam defenſuri erant: qui niſi in Ægyptū domeſtica ſeditione reuocatus eſſet, totum regnum Seleuci occu-

paſſet, tantum vel illi odium parricidiale, vel huic fauorem indigne interemptæ mors ſororis attulerat. Sic fere Iuſtinus. Sed audiendus eſt Propheta Daniel, eiuſque interpres Hierony. hæc paulo plenius exponentes.

Et ſtabit de germine radicum eius plantatio, & veniet cum exercitu, & ingredietur prouinciam regis Aquilonis, & abutetur eis, (quia ſcilicet ſubditos Callinici contra ipſum armauit, eiſque ad eius ruinam vſus eſt, in cuius protectionem, vt ſubditi, armari debuerunt, & vt inquit Iuſtinus, *in vltionem eius quem defenſuri erant*: ſed propheta pergit, *& obtinebit. Inſuper & deos eorum, & ſculptilia, vaſa quoque precioſa auri & argenti captiua ducet in Aegyptum, &c.* quæ ad reditum Euergetis differenda ſunt.

II. *Et S. Hieronymo.* OCCISA *Berenice*, inquit Hieronymus, *& mortuo Ptolemæo Philadelpho patre eius in Aegypto, frater illius, & ipſe Ptolemæus, cognomento Euergetes, tertius ſucceſſit in regnum, de plantatione, & de germine radicis eius, eo quod eſſet germanus: & venit cum exercitu magno, & ingreſſus eſt prouinciam regis Aquilonis, id eſt Seleuci cognomento Callinici, qui cum matre Laodice regnabat in Syria.* Audi Hieronymum dicentem Philadelphum mortuũ, & Laodicem regnantem? quomodo ergo hæc ab illo occiſa eſt? ſed pergit. *Et abuſus eſt eis, & obtinuit, in tantum, vt Syriam caperet, Ciliciam ſuperioreſque partes trans Euphratem, & propemodum vniuerſam Aſiam.* Sic Hieronymus: quæ non videntur niſi ſequenti anno perfici potuiſſe. *Laodice occiditur.* In primis autem captam & interfectam à Ptolemæo fratre Laodicem tot criminum ream, & belli cruentiſſimi originem, Syriam inter & Aegyptum, auunculum & nepotem, ſcribit Appianus ſæpe citatus; quorum cædem, inquit, vt Ptolemæus vlciſceretur, Laodicem interfecit, & in Syriam deducto exercitu, Babyloniam inuaſit.

III. *Defectio Arſacis, & Parthorum.* ATQVE *ex hoc tempore*, inquit Appianus, *Parthi primum defecerunt à Macedonibus, veluti iam perturbato Seleucidarum regno.* Sic ipſe, Macedones vocans Seleucidas ortos à Macedonibus, qui iam reuera Aſiani erant, & in Aſia nati. Huic chronologiæ bellè famulatur Suidas, vbi de Arſace. *Arſaces*, inquit, *Parthus, Macedonibus, qui Perſicum regnum annos 293. tenuerunt, eiectis, Parthis regnum peperit.* Sic ipſe. Eſt autem nobis hic annus ſextæ Ætatis, quæ ab imperio Cyri ſumit initium, 293. vt in anni huius indice vides: eamque chronologiam fruſtra turbare nititur Scaliger, qui cum fateretur iſtorum annorum exordium à Cyro ſumendum eſſe: *ſed abſunt*, inquit ille, *à Conſulatu Vulſonis & Reguli annis 17. poſt mortem Alexandri 57.* *Arguitur Scaliger.* Verum iam oſtenſum eſt nihil ad rem facere hos Coſſ. qui multum regnum Callinici antecedunt. Deinde illi decem & ſeptem anni, quos abeſſe cauſatur, oſtendunt illum annos regni Cyri & imperii confundere, cum imperium Perſarum non niſi vigeſimo tertio regni Cyri erectum fuerit. Denique neque illorum conſulatus eſt poſt mortem Alexandri annis 57. ſed 75. Conſules enim illi fuerunt anno regni Græcorum 63. quibus addendi ſunt duodecim anni à morte Alexandri: forte tamen in numero, mendum illapſum eſt, vt 57. pro 75. ponerentur. l. 1. can. Iiag p. 316. ca. 11, 7.

IV. *Cauſa defectionis Parthorum.* CAVSAM defectionis Parthorum refert Appianus ad turbas in Regno Syriæ & Aſiæ ob mortem Berenices, ab Euergete fratre excitatas, quæ verius occaſio fuit, quam dominandi cupiditas oblatam libenter arripuit. Aliam occaſionem ſuggerit Iuſtinus, libro quadrageſimo primo. Huius, inquit, defectionis impunitatem, illis duorum fratrum regum Seleuci & Antiochi diſcordia dedit, qui dum ſibi inuicem eripere regnum volunt, perſequi defectores omiſerunt. Hic Antiochus dictus eſt Hierax, qui poſtea fratrem adiuuit in recuperando regno, quod ei Euergetes magna ex parte rapuerat, vt dicemus. Vt mirum ſit Georgium Monachum in ſuo chronico hæc ſcribere. *Syriæ & Aſiæ rex fuit Antiochus cognomine Callinicus, qui idem & Seleucus.* Nimirum nomen Antiochi appellatiue ſumit, ſicut & Ptolemæi. Vnde ſubdit. *Sub hoc Antiocho Perſæ*, ſic enim Parthos appellat, *à Macedonum & Antiochorum*, ſiue vt alij ſequuntur Seleucidarum, *principatu defecerunt, regnum in Perſas ab Alexandro conditum finientes.* ὁ αὐτὸς ϰ̀ Σέλευκος.

V. *Alia cauſa ex Georgio monacho.* ALIAM ipſe defectionis cauſam prodit non parum probabilem. Arſaces, inquit, quidam, & Teridates fratres, qui genus à Perſarum regibus ducebant, Bactrianorum ſatrapæ erant, Agathocle Macedone Perſidis Præſide: qui cum Teridatem amaret, eique inſidias ſtrueret, vt ei vim afferret, ſpe fruſtratus, ab ipſo fratris

Arſacis ope, interfectus eſt, ſimulque Arſaces regnum Perſarum occupauit ad annos duos, eoque occiſo Teridates frater eius annis 37. regnauit. Hæc ex Georgio. Arſacem tamen Scytham fuiſſe Strabo tradidit, & ab initio infirmum, ægre bellum aduerſus eos, quibus Parthiam eripuerat, ſuſtinuiſſe, & Callinicum regem fugiſſe. Poſtea tamen in tantam excreuiſſe potentiam, vt Romanæ propemodum æquaretur. Itaque non decuit tanti populi, de quo erit in ſequentibus multa mentio, initia ſilentio premere.

l. 11. p. 515. græ. lat.

lib. 41.

IVSTINVS. *Erat*, inquit, *eo tempore Arſaces vir, ſicut incertæ originis, ita virtutis expertæ. Hic ſolitus latrocinijs, & rapto viuere, accepta opinione Seleucum à Gallis in Aſia victum, ſolutus regis metu, cum prædonum manu Parthos ingreſſus, præfectum eorum Andragoram oppreſſit.* (Hunc videtur Georgius Agathoclem dicere) *ſublatoque eo, imperium gentis inuaſit. Non magno deinde poſt tempore Hircanorum quoque regnum occupauit.* Et aliquanto poſt, *hic Arſaces quæſito ſimul, conſtitutoque regno, non minus memorabilis Parthis, quam Cyrus Perſis, Macedonibus Alexander, Romanis Romulus, matura ſenectute decedit. Cuius memoriæ hunc honorem Parthi tribuerunt, vt omnes exinde reges ſuos Arſaces nomine nuncupent.* Sic ipſe, quod confirmat Strabo, Euſebius, Georgius, aliique paſſim. Sed Georgius parum cum Iuſtino conuenit, cum dicat Arſacem biennio tantum regnaſſe, eique ſucceſſiſſe, non filium, vt ait Iuſtinus, ſed Teridatem fratrem, quod nobis videtur probabilius.

VI. *Alia ex Iuſtino.*

De filio autem illo, quoniam non erit alius dicendi locus, eiuſque fortitudine libet hæc ex Iuſtino addere. *Huius filius & ſucceſſor regni, Arſaces & ipſe nomine, aduerſus Antiochum Seleuci filium centum millibus peditum, & viginti millibus equitum inſtructum, mira virtute pugnauit; Ad extremum in ſocietatem eius admiſſus eſt.* Sic Iuſtinus, forte non ſine culpa. Antiochus enim Seleuci Callinici, de quo agimus, filius non fuit, ſed nepos. Seleucus enim Ceraunus interiectus eſt.

VII. *Naualis pugna.*

l. 2. c. 2.

ETSI autem nauali bello iam ſecundùm populus Romanus abſtinere decreuerat, (& reuera quinquennium, atque eo amplius abſtinuit, vt ex Polybio ſuo loco dicetur) hoc tamen anno altérum ex Floro nauale certamen occurrit, alteri populo inutile, alteri pernicioſum. M. Fabio, inquit, Buteone Conſule, claſſem hoſtium in Africo mari apud Ægimurum, iam in Italiam vltro nauigantem cecidit. Ex quo intelligitur hanc Romanam claſſem, non ad inuadendos Pœnos, ſed ad tutandam Italiam ab eorum incurſibus, deſtinatam fuiſſe: vlterius autem progreſſam ad Ægimurum, hoſtium tergo inſtitiſſe, ibique victoria potitam eſſe, ſed breui; ſubdit enim Florus. Quantus ô tum triumphus tempeſtate intercidit! cum opulenta præda claſſis aduerſis acta ventis, naufragio ſuo Africam & Syrtes, omnium imperia gentium, inſularum littora impleuit. Magna clades, ſed non ſine aliqua principis populi dignitate intercepta tempeſtate victoria, & triumphus periit naufragio. Et tamen cum Punicæ prædæ omnibus promontoriis, inſuliſque alliſæ fluitarent, populus Romanus triumphauit. Ita Florus.

Et victoria præmia naufragio perdita.

ANNVS MVNDI 3810. SEXTÆ ÆTATIS 294. IMPERII GRÆCORVM 68. SELEVCI CALLINICI 3. ONIÆ PONTIF. 3. PTOLEMÆI EVERGETIS 3. OLYMP. CXXXIV. AN. I. VRB. COND. 509. COSS. A. MANLIO TORQVATO ATTICO, ET C. SEMPRONIO TORQVATO II. BELLI PVNICI 21.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 243.

I. *Euergetes repetit Ægyptũ.*

VICTOREM habuit in Olympicis hic annus Laconem Alcidam, vt eſt in Catalogo Olympionicarum; quo anno cum Ptolemæus Euergetes fœliciter res in Aſia gereret, & occupata vniuerſa Syria, magnam Aſiæ partem in poteſtate haberet, imo totum pene regnum Seleuci occupaſſet, (quippe plurimæ ciuitates ab initio ab eo defecerant, vt ex Iuſtino diximus,) excitata præter ſpem in Ægypto ſeditione, in regnum ſuum reuocatus eſt, vt idem ait. Eandem rem attingit Propheta Daniel.[a] *Inſuper & deos eorum*, inquit, *& ſculptilia, vaſa quoque pretioſa auri & argenti captiua ducet in Ægyptum. Ipſe præualebit aduerſus Regem Aquilonis. Et intrabit in regnum Rex Auſtri, & reuertetur in terram ſuam.* Ita propheta. [a c. 11. 8.]

Cum multa præda, ex Daniele.

II. *Et S. Hieronymo.*

QVEM illuſtrans D. Hieron. *Obtinuit*, inquit, *in tantum, vt Syriam caperet, & Ciliciam, ſuperioreſque partes trans Euphratem, & propemodum vniuerſam Aſiam. Cumque audiſſet in Ægypto ſeditionem moueri, diripiens regnum Seleuci, quadraginta millia talentorum auri tulit, & vaſa pretioſa, & ſimulachra deorum duo millia quingenta: in quibus erant & illa, quæ Cambyſes capta Ægypto in Perſas portauerat. Denique gens Ægyptiorum Idololatriæ dedita, quia poſt multos annos deos eorum retulerat, Euergetem, id eſt benefactorem appellauit. Et Syriam quidem ipſe obtinuit, Ciliciam autem amico ſuo Antiocho gubernandam tradidit, & Xantippo alteri duci prouincias trans Euphratem.* Hactenus D. Hieron. & Beda cum eo. Vide quanti ſtetit Laodicæ, & eius filio Seleuco facinus in Berenicem, eiuſque filium perpetratum: tametſi Laodice prior fuerat coniux, & filio eius regnum debebatur iure primogenitorum, quod valuit vbiq; gentium. Deinceps autem multis annis Syriam retinuit Euergetes, & in ea Seleuciam tenebat cum præſidio diu poſtea Rex Ægypti.

Vnde illi Euergetis nomen.

III. *An Hieroſolymis ſatriſicarit.*

SIMVL autem & tota Iudæa, ac Palæſtina, quaſi illius particula potitus eſt. Itaque & Hieroſolymam venit, ſiue vt eam occuparet, ſibique firmaret, ſiue vt Deum veneraretur, vt Ioſephus prædicat, altero libro contra Apionem, non longe à principio. Tertius Ptolemæus, inquit, qui vocatur Euergetes, fortiter obtinens Syriam vniuerſam, non diis Ægyptiacis pro victoria ſolennitates gratificas immolauit, ſed veniens Hieroſolymam multas hoſtias, ſicut noſtri moris eſt, Deo gratificauit, digniſſimáque dicauit ornamenta victoriæ. Ita Ioſephus. Quæ probabiliora etiam redduntur ex religioſis muneribus, quæ Pater eius Philadelphus obtulit Deo, vt eius anno octauo diximus. Hæc nihilominus non ad Euergetem, ſed ad filium eius Philopatorem pertinere, ex tertio qui dicitur Machabæorum, ſuo loco dicemus. Ex his autem iterum Sigonium virum doctiſſimum redarguas, Seuerum Sulpitium reprehendentem, quaſi putarit Syriam & Iudæam, non ad Ægypti reges, ſed ad Seleucidas pertinuiſſe iam ab ipſo Alexandro. Nam ſi Ægypti reges ſemper Syriam obtinuerunt, quomodo hic Euergetes hoc tempore factus eſt eius Dominus, vt omnes hiſtoriæ cum D. Hieronymo profitentur? Hæc de Græcis.

IV. *Bellum ad Erycem pertinax.*

AD Romanam rem pertinent, quæ habet Polyb. de Eryce. Nam hoc quoque anno Romani cum Pœnis ad vrbem Erycem pugnarunt, imo & ſequenti, vt ex eodem dicemus. Verum hic quoque, inquit, poſteaquam omnibus artibus quibus expugnari vrbes ſolent, omnique violentia alij aduerſus alios vſi eſſent, nullum

inopiæ genus non toleraſſent: omnis denique inuaſionis & pugnæ periculum feciſſent, tandem non vt Fabius ait exhauſti viribus & victi malis, ſed vt viri nullo malorum ſenſu præditi, atque inuicti ſacram coronam fecerunt. Morem quendam referre videtur, quo pugiles, dum neuter ſocio cederet in certamine, ambo quaſi victoriam Deo tribuentes, ſacram ei coronam offerebant. Pergit, Prius enim quam alij alios vincerent, etſi per biennium item continuum eodem loco certatum eſt ab ipſis, accidit vt alia quadam ratione bello finis imponeretur. Nimirum Lutatij Catuli claſſe intercluſo commeatu, quem vrbs mari accipiebat, ex quo intelligitur non duos tantum annos, ſed plures etiam certamen perduraſſe: is enim tertio demum anno factus eſt Conſul.

Hvc etiam videntur illa Zonaræ pertinere. Carthaginenſes, inquit, Romanis crebra detrimenta inferebant, nunc in Siciliam, nunc in Italiam traiiciendo. Captiuos viritim permutarunt, cæteros, quia tantum numerum non habebant, Carthaginenſes pecunia redemerunt. Cæterum pleroſque his annis Conſules nil hiſtoria dignum geſſiſſe ait. Ideoque illos ne nominauit quidem, ſicut nec Polybius, cuius rei cauſam affert Zonaras. Nam illud, inquit, maximo detrimento Romanis fuit, quod duces quotannis mutabant; eóſque qui imperatoria munia adhuc diſcebant, reuocabant. Quaſi non rei gerendæ, ſed exercitationis cauſa miſſi fuiſſent. Denique hoc anno, atque his Coſs. Bruduſium coloniam deductam autor eſt Velleius ſub finem libri primi, meminit & Florus in Epitom. 19. V. *Alia vtriuſque populi geſta.*

ANNVS MVNDI 3811. SEXTÆ ÆTATIS 295.

IMPERII GRÆCORVM 69. SELEV. CALLINICI 4. ONIÆ Pontificis 4. Ptolemæi Evergetis 4. Olympiadis CXXXIV. ann. 2. Vrbis Conditæ 510. Coss. C. Fvndanio Fvndvlo, et C. Svlpitio Gallo. Bel. Pvnici 22.

ANNVS ANTE CHRISTVM 242.

ONIAM Pont. hoc anno detrectaſſe tributum Ægyptio regi ſoluere, quod ſolebat Syrio, non leuis ex miſſa ex Ægypto in Iudæam legatione ſuſpicio eſt. Homo enim auarus, qualem deſcribit Ioſephus, [a] mutato Domino, hoc ſe onere leuatum iri aut ſperabat, aut moliebatur, ſed fruſtra. Audiamus Ioſephum. *Manaſſe defuncto, Onias ſucceſſit in ſacerdotium, Simonis Iuſti filius, quem Simonem Eleazari fratrem fuiſſe diximus. Is Onias puſillanimis erat, & auarus. Quæ cauſa fuit vt tributum, quod pro populo maiores eius de ſuo ſolebant Regi pendere, talenta argenti viginti non ſoluendo, ad iram commouerit Ptolemæum Euergetem patrem Philopatoris. Qui miſſo Hieroſolymam legato incuſabat Oniam, quod tributum non redderet; minabatúrque ni faceret, regionem eius militibus ſuis ſe diuiſurum, & nouas colonias eo deducturum; quod audientes Iudæi perterriti ſunt, licet Onias perfricta fronte hæc contemneret, nihil curans præter pecuniam.* Hæc Ioſeph. qui deinceps exponit qua ratione Ioſephus quidam, huius pontificis ex ſorore nepos, legationem ad Regem ſuſceperit, eique factus amicus, imminentem Iudæis calamitatem depulerit. Meminit huius quoque hiſtoriæ Euſeb. in Chron. vbi eum vocat ducem Iudææ, qui apud Ioſephum eſt redemptor vectigalium. I. *Onias Pontifex negat tributum Euergeti.*

a l. 12. c. 3. ſi.

Post diſceſſum Ptolemæi Euergetis; Seleucus cum aduerſus ciuitates quæ defecerant ingentem claſſem comparaſſet, repente velut diis ipſis parricidium vindicantibus, orta tempeſtate claſſem naufragio amittit; nec quidquam illi ex tanto II. *Seleucus naufragus recuperat ciuitates ſuas.*

apparatu, præter nudum corpus & ſpiritum, & paucos naufragij comites reſiduos fortuna fecit. Miſera quidem res, ſed optanda Seleuco fuit; ſiquidem ciuitates, quæ odio eius ad Ptolemæum tranſierant, velut diis arbitris ſatisfactum ſibi eſſet, repentina animorum mutatione in naufragij miſericordiam verſæ, imperio ſe eius reſtituunt. Ita Iuſtin. quod tamen neque de Parthicis, quæ ſub Arſace perſtiterunt, neque de Syriacis, quæ ſub Euergete, dici poteſt; nouo enim bello, ad eas recipiendas opus fuit. l.27.

III. *Arati Sicyonij præclare geſta.* Hoc anno Aratus Sicyonius Prætor II. præſidium quod Antigonus Gonatas in Acrocorintho habebat, militum proditione recipit, & Peloponneſios ingenti metu liberat, Corinthios in libertatem vendicatos, Achæorum Reip. adiungit; ſicut & Megarenſes aſtu in poteſtatem redactos. Factum hoc anno priuſquam Carthaginienſes illa afficerentur clade, per quam vniuerſa excedere Sicilia, & tributum Romanis pendere tunc primum ſunt coacti. Ita Polyb. id porro factum eſt anno ſeq. Lutatio Conſule. Hinc intelligi poteſt hoc etiam anno vixiſſe Gonatam, quem tamen præcedenti anno mortuum ponit Euſebij Chron. hoc autem anno primum filij eius Demetrij, qui decem tantum regnauit annos, vt ſcribit Polyb. ibid. Verum Euſebium conciliare poſſumus Polybio, ſi huius anni priorem partem Patri, poſteriorem filio tribuamus. p.130.gr.li. l.1.

IV. *Stipendiarij milites nunc primum apud Romanos.* Hoc primum anno ſtipendiario milite vſos Romanos ex Zonara intelligitur. Ad hunc enim annum illa pertinent. Galli Carthaginenſibus ſociis infenſi, quod ab illis male acciperentur, præſidium quoddam ſuæ fidei commiſſum, Romanis pecunia prodiderunt, ab eiſque, vna cum aliis, qui à ſocietate Carthaginenſium defecerant, ſtipendio conducti ſunt, cum prius peregrinum alere militem Romani non conſueuiſſent. His freti, & claſſe priuatorum hominum Africam infeſtantium, mare diutius negligere nolentes, naues denuo compararunt. Quibus ſcilicet Luctatius Conſul proximo anno victor euaſit.

ANNUS MUNDI 3812. SEXTAE AETATIS, 296. IMPERII GRÆCORUM 70. SELEV. CALLINICI 5. ONIÆ PONTIF. 5. PTOLEMÆI EVERG. 5. OLYMPIADIS CXXXIV. AN. 3. URBIS CONDITÆ 511. COSS. C. LUTATIO CATULO, ET A. POSTHUMIO ALBINO. PUNICI BELLI 23.

ANNUS ANTE CHRISTUM 241.

I. *Seleucus male pugnat contra Ptol. Euergetem.* SELEUCUS lætus ciuitatum ſuarum reconciliatione, quam paulo ante ex Iuſtino dicebamus, in luctu tamen de maxima regni ſui parte amiſſa verſabatur; neque ei malo remedium apparebat vllum, niſi in eum, à quo victus, & ſpoliatus fuerat, arma conuerteret. Lætus malis ſuis, inquit Iuſtinus, & damnis ditior redditus, velut par viribus bellum Ptolemæo infert: ſed quaſi ad ludibrium tantum fortunæ natus eſſet, nec propter aliud opes regni recepiſſet, quam vt amitteret, victus prælio, non multo quam poſt naufragium comitatior, trepidus in Antiochiam confugit. *Opem à fratre petit.* Inde ad Antiochum fratrem literas fecit, quibus auxilium eius implorat, oblata ei Aſia intra fines Tauri montis, in præmium latæ opis. Hæc Iuſtinus, paucis omnino multa complexus; ſed his paucis contentos eſſe oportet, in ſumma Scriptorum rerum Græcarum penuria. l.27.

II. *Claſſem iterum Romani inſtruunt.* Duas alias claſſes hoc anno mediterraneum mare tulit, & duorum aliorum hoſtium cædibus cruentatum eſt. Nam Romani, qui iam ſemel atque iterum naualia certamina publice damnarant, & terreſtribus copiis Siciliam obtinendam ſtatuerant, mariſque imperium Pœnis relinquendum, quod viderent exercitus ſuos ad Lilybæum, ad Drepanum, ad Erycem, multos iam annos nullo emolumẽto

verſari,ſéque mercenario auctos milite,minore iactura, atque periculo, maiore ſpe in mari poſſe verſari, tertio ſententia commutata Claſſem inſtruxerunt, etſi annis ferme iam quinq; mari penitus abſtinuerant,vt ait Polyb. Numerat autem à Conſulatu Cæcilij & Fabij, quo vel decretum publice factum eſt, vel publice cum abſtinere vellent,priuatas tamen excurſiones in Pœnos permiſere, vt ibid. ex Zonara diximus. Alioqui à cladibus P. Claudij, & Iunij Pulli, hic annus non quintus, ſed ſeptimus numeratur. Hunc porro annum 23. belli Punici numerat Eutropius.

III. *Noui Coſſ. Prætoréſque.*

Creati ſunt Coſs. Lutatius & Poſthumius. Verum Cæcilius Metellus Pont. Max. A. Poſthumium Conſulem,quoniam idem & flamen Martialis erat, cum ille ad bellum gerendum proficiſci vellet, in vrbe tenuit, nec paſſus eſt à ſacris recedere,vt eſt in Epit. Liuij 19. Quæ cauſa fuiſſe videtur,vt Sigonio etiam placet,vt Prætores duo hoc primum anno crearentur, quorum vnus ius in vrbe diceret, alter Conſuli in bello adeſſet,quoniam alter Conſulum vrbe excedere non permittebatur. Hunc Prætorem, Volſio Ædilem,non recte, Zonaras Q. Valerium Flaccum vocat, lapides autem Capitolini Faltonem.

Apparatus Romanæ claſſis.

De apparatu Romanæ claſſis ſcribit Polyb. cum exhauſtum eſſet ærarium, priuatis ſumptibus multas naues fuiſſe conſtructas. *Nam pro modo facultatum*, inquit, *ſinguli, aut bini, vel etiam terni vnam quinqueremem, cum omni ſuo inſtrumento, præbendam ſuſcipiebant, idque ea lege, vt rebus ex ſententia confectis ſumptus reciperent.* Hoc collationis genere paratæ quinqueremes ducentæ, quarum fabricam inſtituerunt,ad illius exemplar,quam Rhodio cuidam nauarcho, ad Lilybæum iamdudum eripuerant.

IV. *Et Africanæ.*

Habes hic ducentas tantum quinqueremes, Oroſius trecentas naues numerat,totidem Eutropius, Africanas autem vterque quadringentas, Libellus de vir.
lib.24. n.3. illuſtr. ſexcentas. Diodorus Siculus. Lutatium Catulum valde corrupto vocabulo Ligatinum vocat: deinde cum trecentis longis nauibus, aliiſque nauigiis, & pontonibus ſeptingentis, quæ ſimul mille efficiebant, ait in Siciliam tranſmiſiſſe; Hannonem autem Carthagine cum 250. nauibus longis, & onerariis in ſacram inſulam traieciſſe. Impares facit copias, vt mirũ non ſit ſuperatos Pœnos. Nimirum paſſim omnibus aliis contradicit,& Pœnis fauet, ſecutus ſcilicet Philinum, quem citat,qui vt teſtatur Polyb. l. 1. ex affectu & beneuolentia in ſuos deceptus, omnia prudenter fortitérque à Pœnis geſta tradit, à Romanis autem contra. In quo vitio pro Romanis viceuerſa Fabium Pictorem fuiſſe,idem Polybius autor eſt, cui Florum addere potuit.

Hiſtorici infidi.

V. *Aduentus Conſulis in Siciliam.*

Consul ergo cum Prætore ſocio in Siciliam profecti, terra marique Drepanum aggreſſi,partem muri deiecerunt, oppidumque cepiſſent, niſi Conſule vulnerato milites circa illum occupati fuiſſent. Zonar. Cui narrationi fidem facit, quod in certamine de triumpho inter Valerium & Catulum, ille proteſtatus eſt Conſulem ea pugna claudum in lectica iacuiſſe, ſe omnibus imperatoriis partibus functum eſſe. Apertius etiam Oroſius,[a] Lutatius, inquit, cum claſſe trecentarum nauium in Siciliam tranſuectus,dum apud Drepanum ciuitatem, inter primores Siciliæ pugnam cieret,transfixo fœmore,ægerrime, cum iam obrueretur ereptus eſt. Eutropius ait Lutatium ægrum nauem conſcendiſſe,in ſuperiore neſcio qua pugna vulneratum. Placet tamen priori ſententiæ adhærere, vt probabiliori. Quis enim credat miſſum belli ducem, qui lectica indigeret? in tanta præſertim bellatorum copia. Eius pugnæ Polybius non meminit,aitque tantum,cum initio æſtatis profecti eſſent, Siciliæ ex inopinato apparuiſſe; nulla quippe Romanorum claſſis iam tot annis viſa fuerat: quæ cauſa erat cur vniuerſæ naues Punicæ receſſiſſent. Vt autem Siciliam attigere,portum in Drepano,ſtationes in Lilybæo occupaſſe,& circa Drepana opera ad expugnationem molitum: intereáque ſuos ad naualem pugnam diligenter comparaſſe,& exercuiſſe.

Et pugna ad Drepanum.

a l.4.c.10.

VI. *Naualis pugna paratur.*

Poeni autem,vt idem ait,vbi cognouerunt Romanos cum claſſe in mari eſſe, illudque ſibi rurſum velle aſſerere, extemplo naues inſtruunt, eáſque annona, & omnibus rebus neceſſariis oneratas in hoſtem mittunt, Hannone duce, qui omni ſtudio contendebat ad Erycem inſciis Romanis appellere, vt commeatibus expoſitis, & nauibus onere leuatis; deinde aſſumptis in claſſiarium militem lectiſſimis quibuſque mercenariorum, in primiſque Amilcare Barca, poſſet cum hoſte confligere. Quæ cum Lutatius coniiceret, fortiſſimum quemque è pedeſtribus copiis

aſſumit,& inſulam Æguſam, Lilybæo oppoſitam petit. Militem cohortatur, in ſequentem diem prælium nauale indicit. Vt illuxit, ventus erat ſecundus hoſtibus, Romanis aduerſus. Hic anceps animi hæret Lutatius; tandem ſtatuit aduerſo potius vento congredi cum hoſte vnico, cuius naues oneratæ, minus eſſent ad pugnam habiles; quam ſecundum ventum expectando, in geminum pro vno Imperatorem, & in iis Amilcarem, audaciſſimum atque ſtrenuiſſimum ducem, geminumque exercitum, in eoque contra militem veteranum exercitatiſſimum, & naues leuatas oneribus pugnam conſerere.

VII. *Pugnatur.* Ergo naualem aciem inſtruit, & tranſitum obſtruit Pœnis, qui contractis velis ſeſe ad pugnam exacuunt, in qua Romani ſuperiores effecti ſunt. Nam etſi Pœni ventum habebant obſecundantem, tamen nec nauium celeritate ſuperiores erant. *Romanus vincit.* Nam ad eorum normam Romanæ fabricatæ erant, & Punicæ graues erant commeatu; nec Romanos exercitatione antecedebant, & generoſa pugnandi vincendiq; ſcientia, Pœni Romanis cedere neſciis, non parum cedebant. Ergo primo ſtatim congreſſu ſuperati ſunt, demerſis 50. nauibus: captis cum ipſis vectoribus 70. *Quanta clade.* reliqua claſſis mutato vento Hieroneſum repetiit. Quæ inſula non poteſt eadem eſſe cum Hiera, vt ſuſpicatur Ortel. Nam Hiera Æguſæ pene contigua eſt ad occidentem; Hieroneſum autem ad meridiem Carthaginem verſus Polybius videtur collocare. Cæterum hæc Florus Polybium ſecutus cõfirmat, ſed ſuo more exaggerat, adeo vt etiam de excindendis hoſtium mœnibus quæſitum putet. *Sed ſuperuacuum viſum eſt*, inquit, *in arcem muroſque ſæuire, cum iam in mari eſſet deleta Carthago.* Sic ipſe. Polyb. ait remigraſſe Conſulem Lilybæum, cum decem millibus captiuorum. Philinus apud Diodorum, 6. millia concedit; alij apud eundem 4. millia & 40.

VIII. *Ex Paulo Oroſio.* Orosivs contra videtur hæc nimium augere; forte Fabium ſecutus. *Crudeſcente pugna*, inquit, *victus Hanno, nauem auertit, & dux fugæ primus fuit. Aliquanta cum eo pars exercitus ſui Africam petijt, alij confugere Lilybæum; 63. Punicæ naues captæ ſunt, 125. demerſæ, triginta duo millia hominum capta, cæſa 14. millia fuere. Romanorum autem duodecim naues demerſæ ſunt.* Nos Polybium mediocritatem ſectantem tutius *Hannonis exitus.* ſequemur; etſi Oroſio Eutropius fere conſentiat. De Hannone porro duce ſcribit Zonaras, eum ſtatim Carthaginem properaſſe, ſed à ciuibus, iracundia & metu commotis, in crucem actum eſſe. At Polybius id alia occaſione in Sardinia factum ſcribit.

IX. *Lutatius Erycinam deditione recipit.* Lvtativs deinde, vt ſcribit idem Oroſ. ad Erycinam ciuitatem, quam Pœni tenebant venit, ibique duo millia Carthaginenſium conſerta pugna interfecit. Verum Polybius & Zonaras aperte ſignificant, eos amiſſa ſpe commeatus, quem mari ad id tempus receperant, deditionem feciſſe: nihilque Hamilcarem præter miſſionem ſub iugum, recuſaſſe: & Scipio apud Liuium. *Licuit*, inquit, *ſi voluiſſemus ad Erycem clauſos vltimo ſupplicio humanorum fame interficere, veniam dedimus precantibus, emiſimus ex obſidione*, & paulo ante, *ab Eryce duodeuicenis denariis æſtimatos emiſiſtis.* Iidem quamprimum legatos de pace miſſos ad Catulum tradunt, quam ille certis conditionibus confecit, ſi populo Romano probarentur. Ergo de iis ſimul anno ſequenti agemus, quo bellum hoc plane terminatum eſt. l.21.

ANNVS MVNDI 3813. SEXTÆ ÆTATIS 297. IMPERII GRÆCORVM 71. SELEV. CALLINICI 6. ONIÆ PONTIFICIS 6. PTOLEMÆI EVERGETIS 6. OLYMPIADIS CXXXIV. ANN. 4. VRBIS CONDITÆ 512. COSS. Q. LVTATIO CERCONE, ET A. MANLIO TORQVATO ATTICO II. PVNICI BELLI 24. ET VLT.

ANNVS ANTE CHRISTVM 240.

CALLINICI hiſtoriam pertexit Iuſtinus, & Antiochi fratris eius improbitatem in ipſum Seleucum oſtendit. Antiochus; inquit, cum eſſet annos 14. natus, ſupra ætatem regni auidus, occaſionem non tam pio animo quam offerebatur arripuit, ſed latronis more totum fratri eripere cupiens, puer ſceleratam virilémque ſumit audaciam, vnde Hierax eſt cognominatus; quia non hominis ſed accipitris ritu, in alienis eripiendis vitam ſectaretur. I. *Antiochus Hierax Seleuco fert opem.*

Interea Ptolemæus cum audiſſet Antiochum in auxilium Seleuco venire, ne cum duobus vno tempore dimicaret, in annos decem cum Seleuco pacem facit. Sed pax ab hoſte facta interpellatur à fratre, qui conducto Gallorum mercenario exercitu, pro auxilio bellum, pro fratre hoſtem ſe imploratus exhibuit. *Ptol. Euergetes præueniens pacem init cũ Seleuco.*

In eo prælio virtute Gallorum victor quidem Antiochus fuit. Sed Galli arbitrantes Seleucum in prælio cecidiſſe, in ipſum Antiochum arma vertunt; liberius depopulaturi, Aſiam ſi omnem ſtirpem regiam extinxiſſent. Quod vbi ſenſit Antiochus, velut à prædonibus auro ſe redemit, ſocietatémque cum mercenariis ſuis iungit. Hæc Iuſtinus, ſumma vt vides breuitate, & per ſumma capita, nullibi tempus annotans, neque res temporum diſtinguens notis, vt eas coniectura diſtinguere neceſſe ſit. Vides omiſſa loca certaminum, omiſſas conditiones pacis, omiſſas illius interpellatæ cauſas, vt res potius in curſu deguſtaſſe, tanquam canem è Nilo, quam expoſuiſſe dicendus ſit. Meminit diſſenſionis huius inter fratres Strabo in deſcriptione Phœniciæ, [a] aitque in ea diſſenſione Aradios Callinico adhæſiſſe, ea lege vt ad ſe è regno confugientes recipere liceret, nec tradere inuitos, nec iniuſſu regis permittere enauigare, quo priuilegio, quaſi iure Aſyli, ait valde locupletatos fuiſſe. II. *Antiochus fratri ſe hoſtem exhibet. Aradiorum priuilegium.*

[a] l. 16. p. 754. gr. lat.

l. 1. CARTHAGINENSES autem, vt ſcribit Polyb. tanta accepta clade, etſi animis fracti non erant, Romanis tamen mare tenentibus, Siciliæ ſubuenire, ſuis in primis, quos ad Erycem eſſe putabant, non poterant, cum nondum ſcirent eos editionem feciſſe. Itaque ad Barcam magna diligentia mittunt, ſummamque rerum illi permittunt. Is rerum neceſſitatem intuitus, & de ſalute ſuorum ſollicitus, legatos de pace ad Conſulem miſit. Grata Lutatio res accidit, vt qui attritas hoc bello populi Romani opes, ſuiſque iam graue id onus eſſe probe ſciret. Pacis conditiones in hunc fere modum ſunt ſcriptæ. Amicitia Carthaginienſibus cum Romanis, ſi ita populo Ro. videatur, his legibus eſto. III. *Pœni pacem petũt.*

POENI VNIVERSA SICILIA EXCEDVNTO, CVM HIERONE BELLVMNE GERVNTO. SYRACVSANOS ARMIS NE PETVNTO, NEQVE SYRACVSANORVM SOCIOS. CAPTIVOS OMNES SINE PRECIO CARTHAGINENSES ROMANIS REDDVNTO. ARGENTI TALENTA EVBOICA BIS MILLE ET DVCENTA, INTRA ANNOS VIGINTI ROMANIS POENI PENDVNTO. *Leges pacis.*

IMPERII GRÆCORVM 71. IV. Romani leges pacis emendant.

FINIS PRIMI BELLI PVNICI.

HIS conditionibus Romam perlatis, cum pacis conditiones corrigi vellet populus Rom. decem legatos ad res inſpiciendas miſit. Qui vt venere, de ſumma eorum, quæ conuenerant, nihil mutarunt, leges tantum Pœnis impoſitas nonnihil intenderunt. Tempus namque penſionis tributi coarctarunt, vt pro viginti annis decem anni ponerentur, talenta mille quæ in præſentia ſoluerentur, ad ſummam adiecerunt. Tributi porro nomen abuſiuè ſumitur, non enim annuũ vectigal imponebant, ſed ſummam certam, quæ paulatim diminueretur, pro commoditate debitorum. Mens ergo ſcriptoris eſt, ſi hunc locum cum altero libri 3. contuleris. Conceſſiſſe Catulum legatis Pœnorum, vt pro belli ſumptibus à Romanis exantlatis, intra 20. annos duo millia talentorum Euboicorum, & præterea ducenta perſoluerent. At ſeuerius egerunt legati Romani, qui eandem ſummam intra decem annos pendi voluerunt à Pœnis, & inſuper mille talenta ſtatim numerari. Idque clarum eſt ex l. 3. vbi fœdus habetur quale hoc anno in Sicilia correctum eſt, vbi habetur; Carthaginienſes vt intra decem annos duo millia & ducenta talenta conferrent, mille ſine mora darent, &c.

V. Alia conditio pacis, & belli diuturnitas.

ADDITVM etiam eſt à legatis ad conditiones pacis, vt Pœni omnibus inſulis, quotquot ſunt intra Siciliam, atque Italiam, excederent. His igitur legibus, inquit Polyb. atque hoc modo finitum eſt bellum inter Romanos & Carthaginienſes de Sicilia geſtum, poſtquam annos continuos viginti quatuor perduraſſet. Sic Polyb. cui de tempore conſentit Diodorus. *Bello*, inquit, *à Romanis cum Carthag. per 24. annos continuato, & Lilybæo decennium obſeſſo, pacem inter ſe fecerunt.* Zonaras, autem; Atq; ita primo bello Punico anno quarto & vigeſimo à Romanis confecto Catulus triumphauit. Et Liuius l. 21. Ægates inſulas, Erycemque ante oculos proponite, quæ terra marique per quatuor & viginti annos paſſi ſitis. Nec repugnat Eutropius, qui anno belli Punici 23. bellum a Catulo contra Afros commiſſum eſſe dicit. Nam id cæteri quoque ſentiunt; ſed non potuit bellum dici terminatum, donec de conditionibus pacis plane conueniret, quod hoc denique anno factum eſt; & ita Oroſ. interpretandus eſt. Ergo corrigendus eſt Plutarch. in Marcello, dum ait primum bellum Punicum vigeſimo & altero anno finitum eſſe. l. 24.

VI. Catulus Proconſul de Pœnis triumphat.

TRIVMPHVM egit hoc anno Catulus Proconſul de Pœnis, ei quippe honos & imperium prorogatum fuit. Contendit pro triumpho etiam Valerius proprætor, & arbitro Atilio Calatino victus eſt, apud Valer. Max. [a] triumphaſſe tamen in tabulis Capitolinis inuenitur prid. nonas Oct. anni 512. biduo poſt Catulum, qui quarto nonas ex Sicilia naualem egit triumphum. a l. 2. c. 8.

Libycum bellum.

Hoc ipſo anno inchoatum eſt Carthagine, quod vocatum eſt Libycum bellum, quod à mercenariis contra Carthaginenſes crudeliſſimum geſtum eſt: quod fuſe Polybius vſque ad finem libri primi perſecutus eſt. Hoc inquam anno inchoatum eſt, cum Polybius dicat, ſtatim poſt ictum fœdus, Hamilcarem copiis, quæ ad Erycem erant Lilybęum deductis, imperium depoſuiſſe, & Geſconem vrbis pręfectum mercenarios milites per partes Carthaginem amandare cœpiſſe, vt per partes quoque ibi ſtipendiis ſuis acceptis, ad ſuas quique prouincias faceſſerent: ſed cum id factum non eſſet, quin potius inconſulte omnes conglobati fuiſſent, deficiente pecunia res in ſeditionem, moxque in apertam vim, ac ciuile bellum cruentiſſimum erupit.

VII. Conſules de Faliſcis triumphãt.

QVOD ad res geſtas ab huius anni Coſs. attinet, bellum ab iis contra Faliſcos, quæ ciuitas Italiæ opulenta quondam fuit, illatum eſt, quia Genucius quidam tribunus plebis contumelia ab iis affectus fuerat, vt ſcribit Plutarch. in Gracchis. Id bellum ambo Coſs. intra ſex dies quam venerant tranſegerunt; quindecim millibus hoſtium cæſis, cæteris pace conceſſa, agro tamen ex medietate ſublato. Ita Eutropius, nec repugnat Oroſius, niſi quod hoc bellum ad triennium differt. Zonaras autem M. Torquato agrum Faliſcorum vrente, cum eis congreſſus peditatu ſuccubuit, equitatu victor. Deinde repetita pugna eos domuit, armis, equis, ſupellectile, ſeruitiis, & agri ſemiſſe multatos. Tandem etiam antiqua vrbs in arduo ſita monte euerſa, aliaque condita in planitie oppugnatu facilis. Sic ipſe. Conſul vterque in Capit. tabulis legitur triumphaſſe, alter Calend. Martiis, alter quarto nonas eiuſdem. Ex quo intelligitur creatos iam tum Conſules ante menſem Martium.

VERVMENIMVERO, admodum mihi mirum videtur, Romæ hoc tempore intra ſex menſes quater triumphari potuiſſe, cum vrbem his ipſis Conſulibus, (nam error in annorum numerum irrepſit V pro X) ſcribat Oroſius, [a] aquarum eluuione, & incendio vehementiſſime afflictam fuiſſe. *Q. Lutatio*, inquit, *& A. Manlio Coſſ. diuerſæ ignium, aquarumque clades pene abſumpſere vrbem. Nam Tiberis inſolitis auctus imbribus, & vltra opinionem vel diuturnitate, vel magnitudine redundans, omnia Romæ ædificia in plano poſita deleuit. Diuerſæ qualitates locorum ad vnam conuenere perniciem: quoniam & quæ ſegnior redundatio tenuit madefacta diſſoluit, & quæ curſus torrentis inuenit, impulſa deiecit.* Hæc ille de priori calamitate ſequitur poſterior.

a l.4.c.11. — VIII. *Clades vrbis ab inũdatione.*

AQVARVM *grauiſſimam cladem, grauior ignis ſecuta vaſtatio eſt: qui ignis incertum vnde ſurrexit, plurimas ciuitatis partes peruagatus, cum hominum domorumque miſerabilem ſtragem fecit, tum etiam tantum opum vno conſumpſit incendio, quantum plurimæ, & peregrinæ victoriæ conferre vix poſſent. Deinde cum omnia in circuitu fori popularetur, ædem Veſtæ corripuit. Et ne ſibi quidem diis ſubuenientibus, ignem illum qui æternus putabatur, temporarius ignis oppreſſit. Vnde etiam Metellus, dum arſuros deos eripit, vix brachio ſemiuſtulatus aufugit.* Plinius. [b] *Is Metellus*, inquit, *orbam luminibus exegit ſenectam, amiſſis incendio cum Palladium raperet ex Aede veſtæ, memorabili cauſa, ſed euentu miſero.* Et mox. *Tribuit ei populus Rom. quod nulli alij ab condito æuo, vt quoties in Senatum iret, curru veheretur ad curiam. Magnum & ſublime, ſed pro oculis datum.* Hæc ibi.

IX. *Et ab incendio.* — b l.7.c.43.

MEMINIT huius incendij Euſeb. in Chron. Sed refert in annum præced. Epitome 19. Liuij, & Valer. Maximus. [c] Qui vt id factum diuinitus crederemus, monitionem quandam præceſſiſſe ait, quæ rerum præſciæ diuinitati vtique tribuenda ſit, & rerum ſibi ſacrarum curam agenti. Cum Metellus, inquit, pontifex Maximus Tuſculanum peteret, corui duo in os eius aduerſum, velut iter impedientes, aduolauerunt, vixque extuderunt vt domum rediret. Inſequente noctu ædes Veſtæ ârſit; quo incendio Metellus inter ipſos ignes raptum Palladium incolume ſeruauit. Sic ille. Obſecutæ ſunt huiuſmodi alites Domino, cum eos voluit famulis ſuis obſequium præſtare. [d] Eliæ, Paulo, Antonio Heremitis. At hic, ſi reuera res contigit, num Deus voluit ſuperſtitioni fauere? Nimirum dæmones, qui incendium illud præuidebant, ſpeciem coruorum accepere, quo ſuperſtitio, quæ religio putabatur, magis magiſque firmaretur. Quod Dominus permittens, obſtruebat ora impiorum Epicuræorum, diuinam prouidentiam, & curam rerum humanarum, ſcelerate tollentium.

c l.1.c.4. — X. *Num diuinitus ſeruatum Palladium.* — d 3. Reg. 17.4.6.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3813.

1. N. III. Videtur vertendum fuiſſe *ἐν ἔτεσιν εἴκοσι*, in annis viginti, id eſt intra annos viginti, vt etiam idem vertit l. 2. vbi de hac re iterum diſputatur. Sic apud Liuium l. 37. vbi pax Antiocho à Scipione datur, iubetur ille intra 12. annos 15. millia talentum Euboicorum pendere, præſentia 2500. cum Senatus pacem probarit, deinde millena per duodecim annos.

2. N. IV. Porro tota ſumma trium millium & ducentorum talentorum Euboicorum facile intelligetur, ſi ponamus Euboicum talentum valuiſſe 80. minis, ſicut Atticum 60. & minam 100. drachmas pependiſſe, quarum ſingulæ Cenali iudice, valent tribus ſol. tur. cum dimidio. Inde enim conſequens eſt minam 17. Francis cum dimidio reſpondere, & talentum Euboicum 1400. Atticum 1050. ſublato ſcilicet quadrante. Ergo tria millia talentûm Euboicorum valent 4480000. Francis Gallici æris. Atticorum vero 3360000.

ANNVS MVNDI 3814. SEXTÆ ÆTATIS 298. IMPERII GRÆCORVM 72. SELEV. CALLINICI 7. ONIÆ PONTIFICIS 7. PTOLEMÆI EVERGETIS 7. OLYMPIADIS CXXXV. ANN. 1. VRBIS CONDITÆ 513. COSS. C. CLAVDIO CENTHONE, ET M. SEMPRONIO TVDITANO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 239.

I. *Rex Bithyniæ Eumenes bellum fratribus infert.*

SPARSIS, conſumptiſque fratribus bello inteſtinæ diſcordiæ, inquit Iuſtinus, de Callinico & Hierace ſcribens, Rex Bithyniæ Eumenes, quaſi vagantem Aſiæ poſſeſſionem inuaſurus, victorem Antiochum Galloſque aggreditur; nec difficile ſaucios adhuc ex ſuperiore congreſſione, integer ipſe viribus ſuperat. Hæc ipſe, quæ alij de Attalo Pergamenſi referunt. Habuit autem hic primus annus Olympiadis 135. Olympionicam Eratonem Ætolum in ſtadio. Pugilatu vero, ſeu lucta Cleoxenum Alexandrinum. l.27.

II. *Legatio Romana ad Ptol. Euergetem.*

AD hunc annum videtur omnino pertinere illa legatio Romanorum ad Ptolemæum Euergetem, de qua Eutropius init. l. 3. *Finito igitur Punico bello, quod per 22. annos contractum eſt* (erratum haud dubie hic eſt. Nam paulo ſuperius idem Eutropius annum Punici belli 23. numerat: itaque 24. legendum videtur, ſi placet annum pacis initæ annumerare, vt præcipui ſcriptores faciunt, vt anno præcedenti docuimus; ſed pergit Eutrop.) *Romani iam clariſſima gloria noti, legatos ad Ptolemæum Aegypti regem miſerunt auxilia promittentes, quia Rex Syriæ Antiochus ei bellum intulerat*; (frater erat is Regis Syriæ Seleuci Callinici, non autem Rex. Neque tamen ille tum Syriam obtinebat, ſed Euergetes;) *qui gratias Romanis egit, auxilia non accepit; iam enim fuerat pugna tranſacta. Eodem tempore potentiſſimus Rex Siciliæ*, ſiue Syracuſarum, *Hiero Romam venit ad ludos ſpectandos, & ducenta millia modiorum tritici populo dono dedit.* Hæc Eutropius; ſed non recte mox Hieronem ad triennium differt, vt mox dicam.

III. *Quos ludos adierit Hieron.*

QVINAM autem fuerint hi ludi, quos Eutropius memorat, colligo ex Vellei. l. 1. qui & Chronologiam noſtram confirmat, cum ait *poſt triennium*, interiectum videlicet, à Torquati & Sempronij Conſulatu, Spoletium Coloniam deductam. Quo anno, inquit Floralium ludorum factum eſt initium. Hi ſunt illi ludi, in quos non ſemel iuſtiſſimus Patrum, & nominatim D. Auguſtini, zelus exardeſcit. Vir grauis, inquit, & Philoſophus Tullius ędilis futurus clamabat in auribus ciuitatis, inter cætera ſui magiſtratus officia, ſibi Floram matrem, ludorum celebritate placandam. Qui ludi tanto deuotius, quanto turpius celebrari ſolent. Dicit in alio loco iam Conſul, in extremis periculis ciuitatis, & ludos per decem dies factos, neque rem vllam 3. Catil. quæ ad placandos deos pertineret, prætermiſſam. Quaſi non ſatius erat tales deos irritare temperantia, quam placare luxuria; & eos honeſtate etiam ad inimicitias prouocare, quam tanta deformitate lenire. Neque enim grauius fuerant quamlibet crudeliſſima immanitate nocituri homines, propter quos placabantur, quam nocebant ipſi, cum vitioſitate fœdiſſima placarentur. l. 2. de ciu. c. 27.

IV. *Floralium ludorum turpitudo.*

ET iterum l. 1. de conſenſu Euangeliſtarum vbi eadem Ciceronis verba, de Floræ placatione retuliſſet, ſubdit; In quibus ludis tanta exhiberi turpitudo conſueuit, vt in eorum comparatione cæteri honeſti ſint: à quibus tamen etiam ipſis agendis viri boni prohibeantur. Quæ eſt iſta Flora mater, qualis dea eſt, quam celebrior, & habenis effuſioribus laxata conciliat, & propitiat turpitudo? c.33.

Quanto iam honeſtius in ſcenam Roſcius intrabat, quam Cicero deam talem colebat? Sic ipſe. Cæterum non ſolum credebant ſapientiores Romanorum dedecere virum bonum, qualem putabant Roſcium, hæc agere, ſed illi etiam ipſi mimi, huiuſmodi ludis indecorum putabant, virum grauem intereſſe, imo in eorum conſpectu ea exhibere verecundabantur. Vt de Catone minore refert Plutarch. Quod autem tam crebro audis de Flora, & diis hoc ludorum genere placandis, ſuſpicionem præbet inuectos hoſce ludos ad placandos deos, quos annus præcedens infeſtos atque iratos, inundatione atque incendio demonſtrarat: itaque nec vltra differendos reor, nec ad eos Hieronis aduentum. De his autem ludis Conſule ſi placet noſtrum Bulengerium.

Q. Lvtativs, vt inquit Zonaras, poſt Conſulatum (nimirum ſuum ὑπατεύσας) in Siciliam profectus cum fratre Catulo, omnia ibi ordinauit, Siculis arma adempta, tota inſula, Hieronis regno excepto, à Romanis ſubacta, & amicitia cum Carthaginienſibus conſtituta. Significat Siciliam ab illis in formam Prouinciæ redactam eſſe, quod ſignificat M. Tul. qui in Verrem vocat eam principem Prouinciarum populi Rom. Sed addit Zonar. quæ ad hunc quoque annum pertineant, nimirum Carthaginenſium ſtipendiarios & ſeruitia ciuitatis, & multos ex finitimis, aduerſa Carthaginenſium fortuna fretos, eos inuaſiſſe. Romanos autem, cum ab hoſtibus illorum accerſerentur, adeo non aſſenſiſſe, vt cum per legatos reconciliare illos non poſſent, omnes Carthaginenſium captiuos gratis dimitterent, frumentum mitterent, è ſociis prouinciis conſcribendi militis poteſtatem facerent, non tam vt rationibus illorum conſulerent, quam vt humanitatis & clementiæ laudem conſequerentur. Sic ipſe; qui propterea merito audient, *recepiſti mercedem tuam*. Significat autem Zonaras bellum Mercenariorum, quod fuſe, vt ante dixi, à Polybio deſcriptum eſt.

V. *Sicilia in formam Prouinciæ redacta.*

Legatio ad Pœnos.

Et in eos humanitas.

Cæterum hunc C. Claudium Centhonem, Claudij cæci filium fuiſſe teſtatur Cic. in Bruto. *Atque hic Liuius*, inquit, *primus fabulam C. Claudio Cæci filio, & M. Tuditano Coſſ. docuit, anno ipſo antequam natus eſt Ennius, poſt Romam cond. autem* 410. legendum omnino 510. quomodo & legitur in prima Tuſculana, in emendatioribus exemplaribus, pergit; *vt hic ait, quem nos ſequimur. Eſt enim inter ſcriptores de numero annorum controuerſia.* Recte non affirmat de anno M. Tull. contentus Atticum ſequi, qui vt credi non abſurde poteſt, annos Conſulibus vacuos prætermiſit; itaque factus eſt ei annus 510. qui reuera eſt 513. Eandem dubitationem vides in Gellio, lib. 17. cap. vlt. quod eſt caput totum Chronologicum; vbi nihil tradit, quod non habeat ferme atque fere coniunctum. Exemplo ſit quod ad rem noſtram facit. *Annis deinde*, inquit, *paulo pluribus quam viginti, cum Pœnis pace facta, Coſſ. Claudio Centhone, Appij Cæci filio, & M. Sempronio Tuditano primus omnium L. Liuius poëta fabulas docere Romæ cœpit, &c.* Vt mirum ſit hunc Liuium Andronicum in Euſebij Chronico dici floruiſſe ſub medium Olymp. 148. id eſt tribus & 50. annis poſt hunc annum. Eſt autem hic annus 2. Mercenarij belli apud Carthaginienſes.

VI. *Liuium Poëta primus Romæ dat fabulam.*

Attici, & Gellij Chronologia.

ANNVS MVNDI 3815. SEXTÆ ÆTATIS 299. IMPERII GRÆCORVM 73. SELEVCI CALLINICI 8. ONIÆ PONTIF. 8. PTOLEMÆI EVERGETIS 8. OLYMP. CXXXV. AN. 2. VRB. CONDITÆ 514. COSS. C. MAMILIO TVRRINO. Q. VALERIO FALTONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 238.

I. *Antiochus Hierax iterum vincitur.*

VICTO Antiocho Hierace, cum Eumenes maiorem Aſiæ partem occupaſſet, ne tunc quidem fratres, perdito præmio, propter quod bellum gerebant, concordare potuerunt, ſed omiſſo externo hoſte, in mutuum exitium bellum reparant. In eo Antiochus denuo victus, multorum dierum fuga fatigatus, tandem ad Soccrum ſuum Artamenem regem Cappadociæ prouehitur. A quo cum primum benignè ſuſceptus eſſet, interiectis diebus, cognito quod ſibi inſidiæ pararentur, ſalutem fuga quæſiuit. Sic Iuſtinus, ſed quam diu hæc fuga durarit conijci vix poteſt, nedum certo affirmari.

II. *Romana pax, an & clauſus Ianus.*

AD hoc ipſum tempus pertinent illa Flori. *Peracto*, inquit, *Punico bello, ſecuta eſt* l.2.c.3. *breuis ſane, & quaſi ad recipiendum ſpiritum requies, argumentumque pacis, & bona fide ceſſantium armorum; tunc primum poſt Numam clauſa fuit porta Iani, ſed ſtatim & ſine mora patuit*, bello ſcilicet Liguſtico, quod anno ſequenti geſtum eſt. Verum hæc pax, & clauſa Iani ianua ab alijs ad quartum abhinc annum refertur, Manlio Torquato & Atilio Bulbo Coſs. in quibus Eutrop. Oroſ. Plutarch. in Numa. Velleius, l. 3. vt ſuo loco dicetur. l.4.c.12. Hoc tempore Mercenarium bellum maxime ardebat in Africa; l. 2. quando etiam factum eſt vt pax inter Romanos ac Pœnos inita nutaret.

III. *Romanorũ culpa Punica pax nutat.*

ROMANI mercatores ex Italia in Africam commeatum hoſtibus Carthaginienſium comportabant: eos illi comprehenſos in vincula coniiciebant, commeatum cum nauibus ſuos in portus deducebant; iamque ad quingentos incluſos habebant, cũ Romani grauiter ſuccenſere illis eo nomine cœperunt; ſed iidem miſſis legatis, vbi rogatu ſuo eos omnes Romani recepiſſent; gratum adeo id officium habuerunt, vt extemplo Carthaginienſibus ipſi viciſſim donarent quotquot adhuc apud ipſos reſtabant captiui è bello Siculo. Ab eóque tempore prompte omnia Pœnis à Romanis exhibebantur: qui & vetuerunt ne ſui eorum hoſtibus commeatum afferrent, ſed ad Carthaginenſes neceſſaria exportarent. Cúmque Mercenarij, qui in Sardinia fidem mutauerant, ipſos in inſulam vocarent, eos audire noluerunt, ſicut nec Vticenſes, qui ſe dedere ipſis volebant. Hæc Polyb. l.1.p.84. ſed non diu in ea abſtinentia conſtiterunt.

Hunc annum, atq; hos Coſs. Gellius memorat, ex Varrone, l.17.c.vlt. quibus natus eſt, Q. Ennius Poëta, cui Cic. non vno in loco aſſentitur, vt proximo anno dicebamus. Q. Ennius poëta, ait Hieronymus apud Euſebij Chronicum, Tarenti naſcitur, qui à Catone Quæſtore Romam tranſlatus, habitauit in monte Auentino, parco admodum ſumptu contentus, & vnius ancillæ miniſterio. Hæc ibi. Vide Suetonium de claris poëtis. Eſt autem hic annus Sabbaticus ordine 176. & à principatu Ioſue milleſimus ducenteſimus trigeſimus ſecundus; qui anni exactè in 176. ſeptenaria diuiduntur.

ANNVS MVNDI 3816. SEXTÆ ÆTATIS 300. IMPERII GRÆCORVM 74. SELEVCI CALLINICI 9. ONIÆ PONTIF. 9. PTOLEMÆI EVERGETIS 9. OLYMP. CXXXV. AN. 3. VRB. CONDITÆ 515. COSS. T. SEMPRONIO GRACCHO, ET P. VALERIO FALTONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 237.

BELLVM Libycum, quod Pœni cum mercenariis ſuis atrociſſimum geſſere terminatum eſt, vna cum treceteſimo anno ab imperio I. *Finis belli Libyci.*
l. 25. Cyri. Huic bello dat Diodorus annos 4. & menſes totidem; ſed nihil habet hic ſcriptor accuratum. Liuius autem etiam quinque annos. Audiendus potius Polybius, qui illud ex inſtituto perſecutus eſt. *Tres*, inquit, *annos, & menſes ferme quatuor Mercenarij cum Carthaginienſibus bellum fecere, omnium de quibus fando accepimus longe crudeliſſimum, & maxime nefarium*, in quo, poſt grauiſſima damna atque pericula, victoria tandem potiti ſunt Carthaginenſes, & *Hamilcaris virtute.* grauiſſima meritiſſimáque ſupplicia belli authores omnes obruerunt. Sed & ipſi Carthaginenſes pœnas imprudentiæ ſuæ, in differenda talium hominum miſſione dederunt, & nimiæ in vicinos populos ſeueritatis. Id bellum Hamilcaris Barcæ virtute ac fortitudine in primis confectum eſt. Quæ pluribus Polybius l. primo proſecutus eſt.

Svb initium ſecundi addit, quæ huc referamus, & ſequentibus deinceps vſui ſint futura. Carthaginenſes, inquit, vbi primum in Africa res ſunt compoſitæ, copiis coactis Hamilcarem in Hiſpaniam miſerunt. Hic exercitu accepto, & filio An- II. *Fins in Hiſpaniam expeditio.*
Polyb. l. 3. p. 167. nibale nouem tum annorum puero, marique ad Herculis columnas traiecto, Carthaginienſium imperium in Hiſpania inſtaurabat. Vbi nouem ferme annos moratus, multis populis Pœnorum dominatui ſubiectis, occubuit. Exiſtimat Polyb. l. 3. Amilcarem eo conſilio confeſtim ad res Hiſpanas animum adieciſſe, vt præſidia aduerſus Romanos inde ſibi compararet. Si hic nonus eſt annus Annibalis, eum natum oportet anno primo Callinici, bellique Punici decimo nono, qui eſt Vrbis Cond. ſeptimus ſupra quingenteſimum. Quidam tamen eum vno anno ſeniorem
an. 6. fuiſſe putant. Vide quæ illo anno notauimus.

Qvid autem anno iſto nono ab Annibale, patris arbitrio factum ſit, ipſe An- III. *Annibalis iuſiurandū.*
l. 3. p. 167. ge lat. tiocho poſt plurimos annos faſſus eſt, vt eſt apud Polybium. Ait enim ſe quo tempore Hamilcar in Hiſpaniam cum exercitu proficiſcebatur, illo Ioui ſacra faciente, ad altare ſe adſtitiſſe, ibique à patre rogatum an comes expeditionis ſecum proficiſci vellet: illo annuente, ac precibus etiam ab eo contendente, patrem dextra filium prehendiſſe, ad altare admouiſſe, & tactis ſacris iureiurando adegiſſe, nunquam amicum populo Romano fore. Hæc ibi, quæ deinceps plerique alij prodidere. Quæ perpetuum illum odiorum incentorem ſapiunt, ad cuius aras puerulus admotus eſt. Eſt enim nefarium huiuſmodi propoſitum, & ſacrilegum iuſiurandum, quod in homines, non in vitia directe fertur.

De re autem in Sardinia geſta idem conſequenter ſubdit. Eodem fere tempore IV. *Romani Sardiniam affectant.*
Romani ab illis mercenariis inuitati, qui Sardinia pulſi ad illos transfugerant, in eam inſulam nauigare inſtituerunt; quod cum ægre ferrent Pœni, & ad ſe potius inſulam pertinere dicerent, & arma ad repetendam inſulam compararent. Romani eam occaſionem arripiunt, & contra Carthaginienſes bellum decernunt, quod dicerent eum belli apparatum non tam contra Sardiniam, quam contra ſeipſos fieri. At Carthaginenſes qui ægre, ac præter opinionem omnium ſuperiore *Ea cedunt Carthaginenſes.* bello liberati, modis omnibus male parati erant ad ſuſcipiendas nunc cum populo Ro. inimicitias, tempori cedendum rati, non ſolum Sardinia ceſſere, verum etiam mille ac ducenta Romanis talenta adiecerunt, ne bellum ſuſtinere hoc tempore

cogerentur. Hæc Polyb. Ex quibus intelligas non omnia bella iure à Romanis ſuſcepta, vel geſta fuiſſe. Nam qui iamdudum arma in Siciliam ad prædones Mamertinos defendendos intulerant, nunc ad mercenarios transfugas protegendos arma oſtentant; non minus Sardiniæ nunc auidi, quam tunc fuerant Siciliæ. Nam & hic appetitus comedendo creſcit.

V. *Refutatur Eutropius.* PORRO Polybius propius veritatem attigit, vicinior illorum temporum, quam Eutropius, apud quem ita leges. Carthaginenſes tum bella reparare tentabant, Sardinienſes, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellabant. Venit tamen legatio Carthaginenſium Romam, & pacem impetrauit. Verum in ipſis fœderis verbis, quæ extant apud Polyb. nulla fit mentio Sardiniæ. Deinde quomodo bellum renouare ſtudebant, quos iam vehementiſſime debilitatos bello Punico 24. annorum, excepiſſet bellum Mercenariorum, quo plane attriti fuerant; aut ſi bellum ambiebant, qui factum eſt vt pacem mille ac ducentis talentis redimerent, ac Sardinia inſuper cederent, ne ea capta Romani Carthaginem inſuper peterent. Sed infirmiores præter damnum, etiam damni culpam à potentioribus ſuſtinent. Cæterum amiſſio Sardiniæ in cauſis redintegrati belli Punici à Polybio l.3. ponitur.

VI. *Gallicum bellum renouatur.* GALLICVM bellum hoc anno contra Romanos renouatum eſſe, author eſt Polybius. *Quieuere*, inquit, *poſt hæc detrimenta Galli per annos quinque & quadraginta.* Sic enim ex Græco emendãda eſt verſio Caſauboni, *pacem cum Romanis colentes.* Recte: tot enim numerantur ab anno 470. quo à Dolabella ingenti clade proſtrati fuerant. Zonaras quoque & Oroſius ad hos Conſules bellum cum Gallis Ciſalpinis & Boiis referunt; ſed id Zonaras in tertium vſque annum diducit. Porro hi Galli, & Boij terras ad ſinum maris Adriatici incolebant, apud Ptolemæum, vbi Rauenna, Atria, Forum Liuij, Patauium. De ipſo autem bello ita Polyb. Poſteaquam per ætatem è viuis exceſſerant priorum malorum oculati teſtes, ſucceſſerantque illis iuuenes, animoſæ temeritatis pleni, & bellicorum malorum rudes, rurſus in Romanos leuibus de cauſis exaſperati ſunt, & alios ex Alpibus aſciuere ſocios. Id cum à ducibus inſcia multitudine factum eſſet, & iam illi Tranſalpini Ariminum vſque proceſſiſſent, Boiorum multitudo parum illis fidei habens: ſeditione etiam tum aduerſus duces, tum aduerſus eos qui aduenerant excitata, Reges primum ſuos Atem & Galatum occidit, deinde mutuis cædibus inter ſe, ſignis etiam collatis ſunt graſſati. Romani, qui horum aduentu territi copias ſuas eduxerant, certiores facti de pernicie, quam ſibi ipſis hoſtes intulerant, domum rediere. *Inter ſe mutuo confligunt ex Polybio.* l.2.

VII. *Idem bellum ex Oroſio & Zonara.* VERVM Oroſius & Zonaras conſentiunt à Valerio Conſule bis pugnatum eſſe contra Gallos: & primo quidem prelio victum fuiſſe, amiſſis 3500. Romanorum: cúmque ſibi Roma mitti auxilia didiciſſet pugnam anteuertiſſe, deſiderantem aut per ſe victoria potiri, aut mortem oppetere. Fauit illi victoria, quatuordecim millia Gallorum cecidit, duo millia cepit, ſed ob priorem cladem, triumphus Conſuli negatus eſt. Sic illi. Quibus libentius acceſſerim. Quamquam etiam ea quæ refert Polybius, ex iis quæ tertio anno de hoc bello referemus, nam triennium tenuit, lucem accipient, & ipſe trium ſimul annorum geſta breuiter perſtrinxit. Bellum etiam Liguſticum tres annos tenuit, quod hoc ipſo anno à Sempronio Graccho inchoatum eſt, qui, vt autor eſt Zonaras, Ligures victor afflixit. Ad hoc bellum Romanos eorum latrociniis fuiſſe prouocatos, ſignificat L. Florus. Denique hoc anno colonia Valentia deducta eſt, biennio poſt Floralium ludorum initium, Velleius ſub finem prioris libri. l.2.c.3.

ANNUS MUNDI 3817. SEXTÆ ÆTATIS 301. IMPERII GRÆCORUM 75. SELEV. CALLINICI 10. ONIÆ PONTIFICIS 10. PTOLEMÆI EVERGETIS 10. OLYMPIADIS CXXXV. ANN. 4. URBIS CONDITÆ 516. COSS. L. CORNELIO LENTULO, ET Q. FULVIO FLACCO.

ANNUS ANTE CHRISTUM 236.

HOC quoque anno bellum Gallicum & Liguſticum geſtum eſſe, tum triumphus qui deſcribitur in tabulis Capitolinis, tum Eutropius & Zonaras confirmant, qui his Conſulibus rem contra hos populos geſtam narrant. Accedit etiam Polyb. qui ait quinto anno ab hoc Gallico tumultu M. Lepidum Conſulem agrum Picenum diuiſiſſe: is autem quinto ab hinc anno Conſul fuit, à ſuperiore autem ſextus foret, ſed à ſequenti etiam dici quintus poteſt computatis extremis. I. *Bellum Gallicum & Liguſticum continuatur.*

De hoc porro bello ita Zonaras. Nam Eutropius tantum habet his Coſs. contra Ligures intra Italiam bellũ geſtum eſſe, & de his triumphatum. Ille autem ſequenti anno, inquit, L. Lentulus & Q. Flaccus bello contra Gallos ſuſcepto, dum vna agebant inſuperabiles erant: ſed cum ſeparati loca quædam maioris prædæ cupiditate vaſtare cœpiſſent, Flacci caſtra noctu circundata in periculo fuerunt. Barbari vero tum repulſi, multis ſociis aſcitis, cum magna manu Romanos denuo inuaſerunt. Sic ipſe. Scribit Sigonius in Faſtis hos primos Conſules trans Padum Romanas duxiſſe legiones, pugnatumque ibi eſſe cum Inſubribus & Liguribus, quorum interfecta ſint viginti tria millia, & quinque millia capta, eámque triumphi materiam fuiſſe. Eadem ex Eutropio refert Cuſpinianus. *Quid his Coſſ. geſtũ.*

ANNUS MUNDI 3818. SEXTAE AETATIS, 302. IMPERII GRÆCORUM 76. SELEV. CALLINICI 11. ONIÆ PONTIF. 11. PTOLEMÆI EVERG. 11. OLYMPIADIS CXXXVI. AN. 1. URBIS CONDITÆ 517. COSS. P. CORN. LENTULO CAUDINO, ET C. LICINIO VARO.

ANNUS ANTE CHRISTUM 235.

TERTIUM etiam hunc annum Romani contra Gallos Liguréſque decertarunt. De Gallis enim ſic ſcribit Zonaras, Galli P. Lentulo & Licinio Varo ſe ob multitudinem ſuam, vel ſine pugna terrorem incuſſuros arbitrati, per legatos Ariminenſem agrum repetierunt, & eos ipſa vrbe, quæ ſua eſſet cedere iuſſerunt. Conſules vero nec ob paucitatem confligere, neque illa concedere auſi, inducias fecerunt, vt iis de rebus legati à Gallis Romam mitterentur. Qui cum apud Senatum eadem poſtulaſſent, neque quicquam impetraſſent, in caſtra reuerſi res ſuas perditas repererũt. Quidam enim ex eorum ſociis mutata ſententia, Romanos timentes Boios ſunt aggreſſi, atq; vtrinque multi ceciderunt, vnde reliqui domum I. *Galli Romanos laceſſunt.* *Et mutuo confligunt.*

redierunt, Boii per pactiones magna agri ſui parte mulctati ſunt. Eadem habet Polybius de mutuo Gallorum conflictu, ſed cauſam diuerſam, & fortaſſe probabiliorem. Neque enim probabilem affert cauſam Zonaras noui Gallorum metus, quibuſcum Vterque Conſul paulo ante confligere formidarat. Sed & admodum imprudenter Galli, dum Romanos timent, copias inter ſe ſuas coniunctas diſtrahunt, quas oportuiſſet diſiunctas, ad firmitatem vnire atque coniungere.

II. *Varus Corſicam petit.* GALLICIS bellis iam confectis, ait Zonaras, Lentulus contra Ligures arma cepit, & iis qui occurrebant, profligatis, caſtella quædam ſubegit. Varus Corſicam petiturus, cum propter nauigiorum penuriam traiicere non poſſet, Claudium Cliniam legatum cum parte copiarum præmiſit: qui Corſis territis in colloquium venit, & pro autoritate pacem cum eis fecit. *Clinia pacē facit.* Varus autem nulla pactionis habita ratione, eos oppugnare non deſtitit, donec ſubegiſſet. Romani vero violati fœderis crimen à ſe remouentes, Claudium eis dediderunt, non receptum expulerunt. *Hoſtique ditur à Senatu.* Ita Zonaras. At Valerius l. 6. c. de Seueritate. *M. Claudium Senatus*, inquit, *Corſis dedidit, quia turpem cum his pacem fuerat. Quem ab hoſtibus non acceptum, in publica cuſtodia necari iuſſit. Semel læſa maieſtate imperij, quot modis ira pertinax vindex? Factum eius reſcidit, libertatem ademit, ſpiritum extinxit, corpus contumelia carceris, & deteſtanda Gemoniarum ſcalarum nota fœdauit.*

III. *Num id re-ctè factum.* ET quidem, ſi verum fateri volumus, non ſolum ſeuere, quod vltro fatetur Valerius, ſed etiam crudeliter. Menſuram quippe delicti, longe ſuperauit ſupplicii modus. Nam ſatis erat, vel remedii pro incolumitate Reipublicæ, vel pœnæ pro culpa delinquentis, vel monitionis pro cautione, & exemplo reliquorum præfectorum, eius acta ignominioſe reſcindere. At imprudentiam grauiore fortaſſe culpa vacantem, fortaſſe etiam à clementia, atque humanitate laudabilem, expulſione patriæ, & luctuoſa ſuorum omnium priuatione, atque adeo hoſtili deditione caſtigare; neque his contentum libertatem adimere, ſpiritum extinguere, corpus contumelia carceris, & deteſtanda Gemoniarum ſcalarum nota fœdare; hæc qui faciat, non eum in ſeueris numero, ſed tyrannis crudeliſſimis ſimillimum iudico. *Deditio improbatur.* Quin etiam illa deditio quid haberet æquitatis, vel expiationis ſane non intelligo. Nā ſi totam Rempublicam promiſſio vnius obligabat, vnius deditio non reddit vniuerſos vinculis exoluros, ſicut ſolutio aut abſciſſio ligati digiti, nexus non expedit omnium membrorum. Si non obligabat, vtpote quæ ſub ea conditione ferebatur, ſi ita S.P.Q.R. probaretur, quid deditione opus erat? cum ſatis eſſet acta non probare, eaque nota hominem, qui male negotium publicum geſſiſſet, afficere.

IV. *Tertij ludi ſeculares.* TERTIOS ludos ſeculares his conſulibus Romæ celebratos, docet Cenſorinus, in libello de natali die. Tertii ludi fuerunt, inquit, Antiate Liuioque autoribus, P. Claudio Pulchro, C. Iunio Pullo Coſſ. Fuit hic annus 504. ab vrbe cōdita: ut vt in libris quindecim virorum ſcriptum eſt, anno quingenteſimo duodeuigeſimo, P. Cornelio Lentulo, C. Licinio Varo Coſſ. *cap. 16.* In quo anno Cenſorinus Plinianam & Ciceronianā ſequitur ſummam, vt ait Sigonius, non Capitolinam. Eandem ſequitur Onuphrius: vterq. tamen cum Pighio & marmoribus Capitolinis Cenſores hoc anno produnt L. Cornelium Lentulum, & Q. Lutatium Cerconem, qui quinquennio ante Conſul fuerat, & in hoc honore mortuus traditur, & Collega de more abdicante, nullum conditum fuiſſe luſtrum. Curſor autem in noua Olympiade omnium velociſſimus fuit Pythocles Sicyonius.

ANNVS MVNDI 3819. SEXTAE AETATIS 303. IMPERII GRÆCORVM 77. SELEVCI CALLINICI 12. ONIÆ PONTIFICIS 12. PTOLEMÆI EVERGETIS 12. OLYMPIADIS CXXXVI. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 518. COSS. T. MANLIO TORQVATO, & C. ATILIO BVLBO. II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 234.

I. *Sardi rebellantes deuicti.*

BELLVM in Sardinia hoc anno geſtum, atque his conſulibus, Eutropius & Oroſius[a] perſpicue tradidere. Zonaras quoque Sardos dicto non audientes à Romanis debellatos affirmat, puta à T. Manlio Torquato, quem de Sardis triumphaſſe tabulæ Capitolinæ confirmant. Sed audiamus Oroſium. T. Manlio Torquato, C. Attilio Bulbo Coſſ. Sardinia inſula rebellauit, authoribus Pœnis; vnde mox Sardi ſubacti, & oppreſſi ſunt. Carthaginenſibus autem violatoribus pacis, quam ipſi popoſciſſent, inferri bellum decretum eſt. Contra Carthaginenſes pacem ſuppliciter popoſcerunt, & cum bis miſſis legatis nihil profeciſſent, poſt etiam decem principibus bis æque ſupplicantibus, nec impetrarent; nouiſſime Annonis hominis minimi inter legatos oratione meruerunt. Alia videtur hæc res geſta in Sardinia ab ea, quam ante triennium ex Polybio retulimus. Eo enim tempore acquiſita eſt Sardinia, iſto recuperata. Nam inſulam rebellaſſe ſcribit Oroſius, & Zonaras ait dicto non fuiſſe audientes, ſubditi ergo erant. Acquiſitio ſub bellum Lybicum contigit, vt idem Polybius habet, receptio ſub Gallicum, atque Liguſticum. Studioſe autem Pœni pro pace apud Romanos egiſſe videntur, propter Amilcarem cum copiis abſentem: quem, cum bene res in Hiſpania gereret, non videbatur è Republica medio ex curſu reuocare.

Pœni de pace valde ſolliciti. *Et cur.*

[a] li. 4. c. 12.

II. *Porta Iani clauſa.*

ADDIT Oroſius hoc anno portam Iani Gemini clauſam fuiſſe, quod ſub Numa Pompilio tantum contigerat, idque ad vnum annum duntaxat, imo ad aliquot menſes. Per annos, inquit, prope ſeptingentos, id eſt ab Hoſtilio Tullo vſque ad Cæſarem Auguſtum, vna tantummodo æſtate, Romana viſcera ſanguinem non ſudarunt. Velleius l. 2. Sardinia inter primum, inquit, & ſecundum bellum Punicum, ductu T. Manlii Coſſ. certum recepit imperii iugum. Immane bellicæ ciuitatis argumentum, quod ſemel ſub Regibus, iterum hoc T. Manlio Conſule, tertio Auguſto principe, certæ pacis argumentum, Ianus Geminus clauſus dedit. Verum quam incerta, atque inconſtans hæc pax fuerit in Sardinia, quatuor ipſi anni ſequentes docebunt.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3819.

HIc decimus eſt, idemque vltimus annus Demetrii ex Antigono Gonata geniti in Euſebii chronico. At Polybius illum tradit mortuum, circa id tempus, quo Romani primum in Illyrium traiecerunt: anno ſcilicet v.c. 524. ſed illud *circa* non præciſe ſumit, vt patet ex iis, quæ de tempore mortis Gonatæ diximus, an. v.c. 510. n. 3.

1. N. L. p. 131. l. 2.

ANNVS MVNDI 3820. SEXTAE AETATIS 304. IMPERII GRÆCORVM 78. SELEVCI CALLINICI 13. ONIÆ PONTIFICIS 13. PTOLEMAEI EVERGETIS 13. OLYMPIADIS CXXXVI. AN. 3. VRBIS CONDITAE 519. COSS. L. POSTHVMIO ALBINO, & SP. CARVILIO MAXIMO RVGA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 233.

I. *Primum Romæ diuortium.* SIC enim Sp. Caruilium hoc anno cognominat Gellius. Anno, inquit, poſt Romam conditam quingenteſimo vndevigeſimo Sp. Caruilius Ruga primus Romæ, de amicorum ſententia, diuortium cum vxore fecit, quod ſterilis eſſet, iuraſſetque apud Cenſores vxorem ſe liberorum quærendorum cauſa habere. Sic Gellius, idque confirmatur ex Capitolinis tabulis, in quibus hoc anno ponuntur Cenſores C. Attilius Bulbus, & A. Poſthumius Albinus, hic Conſulis frater, ille anno ſuperiore Conſul fuit. Luſtrum autem numeratur quadrageſimum. Eodem anno, ait idem Gell. C. Næuius poëta fabulas apud populum dedit. Sed publica videamus.

II. *Sardi, Corſi Ligures deficiunt.* Hoc anno Sardos, Corſos, & Ligures defeciſſe ex condicto, ſatis apparet ex vicinitate locorum. Nam Sardiniæ Corſica pene iuncta eſt, ex qua rectus, nec ita magnus eſt in Liguriam traiectus. Idque ſatis ex Zonara conſtat. Is ait Romanos copias trifariam diuiſiſſe, vt hoſtes ſimul bello preſſi, auxilia ſibi inuicem ferre non poſſent; quod ſcilicet fuerant ante meditati: Poſthumium Albinum in Liguſticum, Sp. Caruilium contra Corſos, in Sardiniam P. Cornelium ædilem miſiſſe. *Subiugantur.* Conſules licet haud citra laborem, citra moram tamen mandata executos. Caruilium Sardos, nihil modicum animis agitantes, ingenti prælio ſubegiſſe: de quibus & triumphaſſe tabulæ Capitolinæ teſtantur. At quomodo Caruilius Sardos prælio ſubegit, qui miſſus fuerat in Corſos? Apparet ſucceſſiſſe P. Cornelio demortuo: cum enim cum multis militibus morbo periiſſe, idem Zonaras affirmat; additque Romanis digreſſis, Sardos & Ligures de integro defeciſſe.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3820.

1. N. 1. CÆterum idem Gellius l. 4. c. 3. vbi ex Seruio Sulpitio id contigiſſe dicit anno Vrbis Cond. 523. M. Attilio, & P. Valerio Coſſ. qui tamen in faſtis inueniuntur Coſſ. anno V. C. 526. Dionyſius Halycarnaſſeus l. 2. hoc repudium refert in annum 520. quo dicit M. Pomponium & C. Papyrium fuiſſe Coſſ. Olymp. 137. quos inuenimus conſules an. 522. Dionyſ. ſequitur Valerius Maximus l. 2. c. 1. aitque vterque eum propterea factum populo odioſum: quia nec cupiditatem quidem liberorum coniugali fidei proponi debuiſſe arbitrabãtur. Sed quid facias Plutarcho, qui in comparatione Lycurgi & Numæ, ait hoc contigiſſe anno V. C. 230. ſic enim habetur in Græco, licet interpres habeat 330. Sed ego nihilominus maneo in prima Gellii ſententia: quoniam cæteræ aut aperte falſæ, aut non ſatis ſibi ipſæ conſentiunt. Niſi forte placeret in Gellio legere non vndevigeſimo, ſed vigeſimo ſecundo. In Dionyſio autem bienniũ abeſt, ſicut & in primi belli Punici initio notauimus.

ANNVS MVNDI 3821. SEXTÆ ÆTATIS 305. REGNI GRÆCORVM 79. SELEVCI CALLINICI 14. ONIAE Pontificis 14. & vlt. Ptolemæi Evergetis 14. Antigoni Tutoris 1. Olympiadis CXXXVI. an. 4. Vrbis Conditæ 520. Coss. Q. Fabio Maximo Verrucoso, & M. Pomponio Mathone.

ANNVS ANTE CHRISTVM 232.

I. *Mors & mores Oniæ II. Pontif.*

VLTIMVM hunc annum tribuit Euſebius Oniæ pontifici, huius nominis ſecundo, qui à primo Onia quintus fuit, vt [a] alio loco perſpicue docuimus. Pontificatum ergo geſſit annis quatuordecim: diuturniorem tamen Ioſephus innuit, [b] qui Tobiam eius nepotem ait viginti duobus annis proſpera fortuna vſum, & eodem fere tempore mortuum, quo patruum eius Oniam pontificem, qui tamen pontifex erat, priuſquam ille regem adiret Ptolemæum, & eius negotia feliciter tractaret. Res tamen incerta eſt, eo quod Ioſephus tempus mortis Oniæ reliquit ambiguum. Non tamen eius mores, nam vno in loco [c] virum anguſti animi fuiſſe dicit, & pecuniis deditum, quique pecuniarum amorem publicis neceſſitatibus perfricta fronte anteferret. In alio [d] ait Tobiam eius ex ſorore nepotem in eum inuectum, qui non curaret ſecuritatem publicam, ſed modo pecuniis parceret, populum in periculum coniiceret. Denique dicentem inducit, neque principatum ſe morari, & pontificatum etiam, modo liceat, libenter ſe depoſiturum. Et merito, ſi hæc vera ſunt: nihil enim habuit, quod pontificem deceret, aut principem.

II. *Ad eum ſcripta literæ ab Ario rege.*

Arbitramvr autem ad hunc ſecundum Oniam Simonis Iuſti filium, miſſas fuiſſe literas ab Ario, ſiue Areo Lacedæmoniorum rege, de quibus in primo Machabæorum [e]. ſcriptum eſt, & à Ioſepho, [f] & eum ſecuto Euſebio in Chronico: [g] ſed vterque eas ad tertium Oniam refert, qui fuit ſecundi nepos. Scaliger in illum Euſebii locum, longe falli Euſebium & Ioſephum, propter ἀνιστορησίαν ſcribit, eſſeque hic metachroniſmum, vt minimum annorum 140. Quod Onias ille, ad quem Arius rex Lacedæmoniorum legatos miſit, erat Iadduæ filius, vixitque ſub Seleuco Nicanore, nec alius poſtea Arius in regia familia fuerit. Et lib. 3. Canonum Iſagogicorum ait iſtum Arium, ſiue Areum, quem Diodorus Siculus Aretam vocat, [i] & 44. annos regnaſſe tradit, ſucceſſiſſeque Cleomeni: iſtum inquam Arium regnare cœpiſſe, anno primo Olympiadis centeſimæ ſecundæ, ad annum vigeſimum Seleucidarum. Oniam vero iſtum tertium ad tempora Demetrii Soteris, & ſucceſſoris eius Alexandri pertinere; nimirum centum annis abeſſe à temporibus Seleuci Nicanoris. Quid mihi hac de re tota, & de Scaligeri cenſura videatur, tribus propoſitionibus aperio.

III. *Non ad tertium Oniã.*

Censeo igitur primum falli Ioſephum, atque Euſebium, dum Oniam illum tertium Ario æqualem faciunt. Nam primo, vt ex Liuio anno decimo ſeptimo Antiochi Magni docebimus, Machanidas tyrannus eo tempore rerum potiebatur Lacedæmone, non Arius, eique Nabis alter tyrãnus ſucceſſit, vt tradunt Pauſanias l. 8. & Polyb. l. 13. Deinde Arius, ſiue Areus regnauit eodem tempore, quo Antigonus Gonatas, Demetrii Poliocretæ filius, Athenas maritimo ac terreſtri exercitu oppugnare aggreſſus eſt: quibus auxilio venit Patroclus ex Ægypto, miſſu Philadelphi, & Areus Lacedæmone, vt autor eſt Pauſanias in Laconicis, [k] idque in annum Philadelphi decimum octauum cadit, vt ſuo loco docuimus. Cœpit autem regnare Areus ſub extrema Pyrrhi tempora. Nam Cleonymus patruus Arei, eiuſ-

[a] a.m. 3765. n. 1. & 2.
[b] l. 12. c. 4.
[c] ἀντ. ἰδ. ἀ. ἰουδ. l. 12. c. 3.
[d] c. 4.
[e] c. 12. 10.
[f] l. 12. c. 4.
[g] n. 809. Olymp. 143
[h] p. 132.
[i] l. 20 p. 747. gr.
[k] l. 3 p. 87 græ.

SCALIGERI ALIQVOT ERRATA.

que regni æmulus, cum nepotem iudicio Senatus ſibi prælatum vidiſſet in ſucceſſione regni, Pyrrhum ex Italia reducem, in Laconicam regionem reduxit: quæ fuit vltima Pyrrhi expeditio, vt diximus anno Philadelphi 15. A quo anno ad tertii Oniæ pontificatum, qui ab Euſebio ponitur Olympiade centeſima quadrageſima tertia, anni ſexaginta quinque numerantur, cum tamen illi Diodorus tantum quatuor & quadraginta regni annos attribuat. Non potuit ergo Areus ad tertium Oniam peruenire.

IV. *Neque ad primum.* CENSEO ſecundo non rectè poni à Scaligero Arium æqualem Oniæ primo, qui in viuis eſſe deſiit, & filio Simoni Iuſto pontificatum reliquit, anno primo Olympiadis centeſimæ vigeſimæ, qui fuit Ptolemæi Lagi vigeſimus quintus, vt affirmat Euſebius in chronico, quem nos quoque ſecuti ſumus; à quo ad initium regni Arei anni 28. numerantur; cœpit enim regnare, vt diximus, ſub decimum quintum Philadelphi, qui fuit primus Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſeptimæ. Mortuus ergo erat primus Onias 28. annis, ante quam regnaret Arias. Non potuit ergo idem rex ad Oniam primum ſcribere, quod vult Scaliger.

Propterea q. ad ſecundũ. Cenſeo tertio, quod ex his conſequens eſt, eas Arii regis literas ad Oniam ſecundum, quem nunc defunctum cum Euſebio ponimus, fuiſſe miſſas. Cum enim ad Oniam miſſæ fuerint ab Ario, vt non ſolum Ioſephus,[a] & Euſebius, ſed Scriptura etiam ipſa teſtatur, neque ad primum, vel tertium mitti potuerint, ſatis omnino conſtat ad ſecundum fuiſſe miſſas. Deinde quartus & 40. Arii annus cadit in vltimum Olympiadis centeſimæ trigeſimæ ſeptimæ. Secundus autem Onias vixit in pontificatu ab anno tertio Olympiadis centeſimæ trigeſimæ tertiæ, vſque ad annum quartum centeſimæ trigeſimæ ſextæ, vt Euſebius author eſt; annis ergo 14. coæuus eius fuit. Hoc igitur primum ſit hoc loco Scaligeri erratum.

a lib. 12. c. 4. & 5. & L. 13. c. 9. 1. Mach. 12. 7. 20.

V. *Aliquot errata Scaligeri.* ERRAT quoque ſecundo in ſuo 140. annorum metachroniſmo. Nam à ſecundi Oniæ initio, ad tertii principium, quadraginta tantum anni numerantur, ſiue Olympiadis decem: centum ergo annis, vt minimum hallucinatur. Errat tertio quod neget alium fuiſſe in regia familia Arium. Eum enim refellit non ſolum Pauſanias, cuius hæc ſunt verba in Laconicis *Areo Acrotatus gignitur, Acrotato minor Areus*; Sed Scaliger ipſemet, qui in canon. Iſagog. vbi de Dinaſtia Lacedæmoniorum agit, monet tres Onias ſummos ſacerdotes fuiſſe, & duos Areos Lacedæmonios. Cautius dixiſſet, fortaſſis & verius, poſt hunc Ariam neminem alium ei cognominem regnaſſe. Nam idem Pauſanias eodem loco hunc minorem Areum morte conſumptum tradit annum agentem octauum: & potuit regnaſſe nihilominus. Nam hoc ipſo tempore Philippus paucorum menſium infantulus, ſub Antigono Tutore regnabat. Certe in Sparta ipſa Ageſipolis Pauſaniæ filius, propter ætatis infirmitatem, Tutorem habuit Ariſtodemum.

l. 3. p. 87. gr.

p. 131.

VI. *Alia eiuſdem errata.* ERRAT quarto cum ait Areum anno primo Olympiadis centeſimæ ſecundæ regnare cœpiſſe: quia prior ille Areus ſucceſſit patri defuncto, vt vult Diodorus, anno quarto Olympiadis centeſimæ decimæ ſeptimæ, id eſt totis ſedecim Olympiadibus poſterius, ſiue ſexaginta quatuor annis, quam Diodorus dicat. Reautem vera regnare cœpit, vt probauimus, ſub initium Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſecundæ.

Errat quinto, quod ab illo primo centeſimæ ſecundæ Olympiadis ad vigeſimum Seleucidarum ponit 40. annos, quibus Arius regnauerit, cum id ſpatium totas viginti Olympiades, id eſt octoginta annos comprehendat. Nam vigeſimus Seleucidarum cadit in annum primum Olympiadis centeſimæ vigeſimæ ſecundæ. Aberrat ergo ſex & triginta annis à recta ſupputatione, non ſolum à recta chronologia.

Errat ſexto, quod tertium iſtum Oniam refert ſub Antiocho Magno claruiſſe, & tamen ſignificat pontificatum produxiſſe ad Demetrii Soteris, & eius ſucceſſoris Alexandri tempora: quorum hic peruenit ad Olympiadem centeſimã ſexageſimã. Oportuiſſet ergo eum non ſolum 64. annis egiſſe pontificem, ſed etiam occupare totum pontificatum Iaſonis, & Menelai Pſeudopontificum, vt de reliquis taceam, quos Antiochus Epiphanes, defuncto Onia pontifices fecit, vt ex Ioſepho conſtat, quique pontifices fuerunt ante Demetrium Soterem. Hæc de tempore, nunc rem ipſam videamus.

l. 12. ant. c. 6.

EXTAT

VII. *Epiſtola regis Arij ad Oniam.*

l.12.ant.c.5 Extat exemplar eius epiſtolæ apud Ioſephum in hæc verba. *Rex Lacedæmoniorum Arius Oniæ S. Incidimus in quandam ſcripturam antiquam, in qua inuenimus cognationem interceſsiſſe inter noſtras origines, & noſtrum quoque genus non eſſe alienum à poſteris Abrahæ. Aequum igitur eſt, vt cum fratres noſtri ſitis, petatis à nobis quæcunque libuerit. Idem nos quoque faciemus, & rès veſtras tanquam noſtras exiſtimabimus, noſtras item vobiſcum communes habituri. Demoteles eſt qui has vobis reddit literas, in pagina quadrangula ſcriptas, & obſignatas aquilæ ſigillo, vnguibus draconem tenentis.* Hæc ibi, quæ paraphraſis quædam eſt illius epiſtolæ, quæ in priore Machabæorum habetur in hæc verba. (1 Mach. 12.20.) *Arius Rex Spartiatarum, Oniæ ſacerdoti magno S. Inuentum eſt in ſcriptura de Spartiatis & Iudæis, quoniam ſunt fratres, & quod ſunt de genere Abraham. Et nunc ex quo hæc cognouimus, benefacitis ſcribentes nobis de pace veſtra; Sed & nos reſcripſimus vobis. Pecora noſtra, & poſſeſsiones noſtræ, veſtræ ſunt, & veſtræ noſtræ: mandauimus itaque hæc nunciari vobis.* Omiſſus eſt lator epiſtolæ, cui cætera verbo commiſſa erant, & mentio ſigilli, de quo vide noſtrum Serarium.

VIII. *Quomodo cognati Hebræorum Lacones.*

Neqve eſt quod quenquam moueat, quod epiſtola hæc hebraiſmum potius, quam Laconiſmum ſapiat, vt illud, *ſcribentes de pace veſtra.* Hebræorum enim eſt, non Græcorum pacem pro fortuna proſpera, & rebus ad nutum fluentibus accipere. Nimirum Græca epiſtola in Hebræum primum verſa eſt, qua lingua primum Machabæorum librum plerique non abſurde ſcriptum putant; deinde rurſum ex Hebræo in Græcum, Latinumque cõuerſa eſt. Vnde autem illa Iudæorum cum Spartanis cognatio, ab ipſo Abrahamo repetita, difficile dictu eſt. Pleraſque affert coniecturas Serarius in illum locum. Quidam putauerunt Oebalum patrem Tyndarei, auum Caſtorum & Helenæ, eſſe Ebal filium Iectan, qui capite decimo Geneſeos memoratur: at Ebal longe prior Abrahamo fuit, ſi fuit immediatus filius Iectan. Oebalus autem longe poſterior, vterque aliquot ſeculis ab Abrahamo, & à ſe inuicem abfuerunt.

IX. *Coniectura ea de re.*

Qvod ſi nobis quoque coniicere licet, fieri poteſt vt aliquis de Abrahami & Ceturæ filiis, qui 25. Geneſeos recenſentur, puta is, ex quo Latuſim, vel Laomim dicti ſunt, per mare mediterraneum coloniam deduxerit, & Peloponneſo adita nomen ſuum populo dederit, quod progreſſu temporis in Lacones & Lacænas fuerit deformatum. Certe Ioſephus teſtatur (l.1.ant.c.15.) Abrahamum autorem fuiſſe omnibus filiis ſuis, ac nepotibus, quos ex Cetura ſuſceperat, deducendi colonias, eoſque occupaſſe Troglodyticam regionem, & Arabiæ felicis quidquid ad rubrum mare pertinet: alios etiam in Lybiam penetraſſe. Quidni etiam ſe aliquis eorum mari commiſerit, & terras quas mare circunfluit, adierit. D. quoque Hieronymus in Iſaiam ſcribit, cum Tyrus à Nabuchodonoſore obſideretur, ante annos 370. multos inde nauibus ad Ionii, Ægæique maris inſulas, in Cyprum, Macedoniam, Græciamque profugiſſe. Non ergo ridiculum eſt, vt putauit Scaliger, (l.3.can.p.181.) coloniam aliquam Ahrahamitarum in agrum Spartanum eſſe deductam: ab iiſque per manus traditam poſteris originem ſuam, & ad hæc, atque his vlteriora tempora fuiſſe conſeruatam.

X. *Antigonus Tutor.*

Addimvs deinceps Antigonum Tutorem, cæteroſque Macedonum reges, quod eorum res vehementer cum Romanis coniunctæ ſunt, & ægre alterę ſine alteris intelligi aut explicari poſſunt. Hoc ergo anno circiter exeunte mortuum eſſe Demetrium Gonatæ filium ex Polybio ſatis conſtat, (rib. cond. 510.518.) iuxta ea quæ ſupra diximus, qui cum Democratiæ reſtitiſſe, tyrannidi, ſic enim vocat Monarchiam, in Peloponneſo fauiſſe ait. Et quoniam Euſebius hunc annum primum Antigoni eſſe vult, priorem anni partem Demetrio, poſteriorem huic Antigono dabimus, cui cognomen Tutoris ipſum eius officium dedit. Nam Philippi Demetrii filii, tum paruuli Tutor fuit. Dictus eſt etiam Doſon, vt Plutarcho placet, (in vita Coriolani. li 40 ad fin.) quod magnus promiſſor eſſet, & in repræſentandis promiſſis cunctaretur. Regiæ, inquit Liuius, vir maieſtatis; nobili etiam pugna aduerſus Cleomenem Lacedæmonium clarus.

XI. *Cur dictus Euergetes.*

Addit Suidas in Antigono, cum dictum etiam Euergetem. Nam Cleomene, inquit, Lacedæmoniorum rege pugna victo, etiam Sparta potitus, cum ſuo arbitratu, & de vrbe, & de ciuibus ſtatuere poſſet, tantum abfuit vt in victos ſæuiret, vt patria Reipublicæ forma, & libertate reſtituta, maxima beneficia in Lacedæmonios publice, priuatimque conferret. Nec eo tantum tempore benefactor eſt

habitus, ſed & defunctus Seruator. De huius regni principio; in Macedonia, ait Iuſtinus, Demetrius Rex relicto filio Philippo paruulo admodum decedit. Cui Antigonus Tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli (ea erat Phthia Alexandri Epirotæ filia, Pyrrhi nepte) regem ſe conſtituere laborat. Erat hic pupillus omnino infantulus paucorum menſium. Nam cum 14. annos tantum natum regnare cœpiſſe tradit Iuſtinus. Itaque oportet, neque primum Tutoris annum integrum eſſe, neque poſtremum. Zonar. l. 18. l. 28. ſi & l. 29. init.

XII. *Sardi & Ligures iterum deficiant.*

Rem Romanam Zonaras hoc tempore cæteris accuratius perſecutus eſt, qui aliquot annos intactos prætereunt alii attingunt, duntaxat. Ille igitur, Romanis digreſſis, inquit, Sardi & Ligures de integro defecerunt. Contra Ligures miſſus eſt Q. Fabius Maximus, in Sardiniam Pomponius Manius. Hic eſt ille Fabius maximus, qui *cunctando reſtituit rem* tempore ſecundi belli Punici, quo periculoſiſſime contra Annibalem a Romanis pugnatum eſt. Cæterum hos aduerſarios a Pœnis ſuſcitatos Romanis, vt iis attriti, faciliorem de iis victoriam poſtea obtinerent ſignificat Zonaras, cum ſubdit.

Opera Pœnorum.

Carthaginéſes, vt eorum bellorum authores, hoſtes iudicati, iuſſi numerare pecuniam (quæ ſcilicet ex pactis Sicilienſibus debebatur) & omnibus cedere inſulis, vt quæ Romanorum eſſent. Et vt ſententiam ſuam magis declararent, haſtam illis & caduceum miſerunt, optione data vtrum mallent. Sed Carthaginenſes nihil territi, tum ad alia reſponderunt aſperius, tum ſe neutrum velle dixerunt, ſed illud alacriter accepturos, quod legati reliquiſſent. Hinc mutuis odiis conceptis, neutri bellum auſpicari ſunt auſi. Hæc ibi.

XIII. *Semina bellorum cum eiſdem Fabij triũphus de Liguribus, & ædis Honoris dicatio.*

Qvibvs perquam ſimilia habet Gellius, vbi epiſtolam à Fabio Coſſ. miſſam dicit, & hoc ſpecimen ponit populi vtriuſque animoſe de imperio orbis terrarum decertantis. Addit poſtremo Varronem affirmantem non haſtam ipſam, neque ipſum caduceum miſſa, ſed duas teſſerulas, in quarum altera caduceum, in altera ſimulachra haſtæ fuerant inciſa. Hoc etiam anno Q. Fabium Maximum de Liguribus triumphaſſe, Pomponium de Sardeis Capitolinæ tabulæ docent. Plutarch. Fabius, inquit, ex quinque conſulatibus quos geſſit, in primo triumphauit de Liguribus, qui ſignis collatis ab eo fuſi, intra Alpes multis amiſſis coacti ſunt, repreſſique à populanda & vexanda proxima Italiæ ora. Etiam dedicaſſe templum Honori ait Cic. Vides Virtutis templum, vides Honoris a M. Marcello renouatum, quod multis ante annis erat bello Liguſtico à Q. Maximo dedicatum. l. 10. c. 27.

XIV. *Ortus Catonis Maioris*

Hoc anno natum ſe eſſe prædicat Cato maior apud Tull. de Senect. ſeptem ſcilicet annis à Centhone, Tuditanoque Coſſ. idque probatur ex eodem libello, vbi ait ſe 4. annum & 80. agere. Vrbis ſcilicet conditæ 603. L. Quinctio & M. Acilio Coſſ. quo anno factus eſt pontifex Max. P. Cornelius Scipio Naſica vir optimus, vt ibid. habetur. At ſi hunc annum ponas Catonis primum, ſexcenteſimus tertius vrbis erit 84. vitæ eius, & 65. incidet in conſulatum Cæpionis & Philippi, cum legem Voconiam ſuaſit. At quid eidem faciamus init. lib. de Senect. vbi de Fabio Maximo agens. *Anno*, inquit, *poſt quam Conſul primum fuerat*, *ego natus ſum.* anno ergo ſequenti, non iſto natum oportet. Vidit opinor hunc ſcopulum Manutius, & leuicula voculæ traiectione vitare conatus eſt. Legit enim, Anno enim poſt conſul primũ fuerat, quam ego natus ſum: ex quo ſequitur illum non hoc, ſed præcedenti anno eſſe natum. Verum cum de veritate ex pluribus locis conſtet, hunc qui varie in variis codicibus legitur, ad veritatem aptari par eſt, legique *Anno enim quo*, vel quum *primum conſul fuerat*, *ego natus ſum.*

Antigonvs egregie ſeditionem ſedat.

ANNVS MVNDI 3282. SEXTÆ ÆTATIS 306. REGNI GRÆCORVM 80. SELEVCI CALLINICI 15. SIMONIS II. PONTIFICIS 1. PTOLEMAEI EVERGETIS 15. ANTIGONI TVTORIS 2. OLYMPIADIS CXXXVII. AN. 1. VRBIS COND. 521. COSS. M. AEMYLIO LEPIDO. & M. PVBLICIO MALLEOLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 231.

NOVVM in Iudæa pontif. ſuggerit Euſebii chronicum, cum ineunte Olymp. 137. quæ Olympionicam habuit Meneſteum, & annũ Sabbaticum 177. ſicque 14. tãtum annos pontificatus Oniæ tribuit. At Ioſephus longe plures videtur tribuiſſe, vt paulo ante diximus. *Iudæorũ* ait Euſeb. *Pont. Max. Simon Oniæ filius clarus habetur, ſub quo Ieſus filius Sirach Sapientiæ librum componens, quem vocant Panareton, etiam Simonis in eo fecit mentionem.* Ita Euſeb. qui ſine dubio confundit Simonem Oniæ filium priorem, qui proterea Priſcus & Iuſtus dictus eſt, cum hoc poſteriore Simone Oniæ filio: qua de re pluribus egimus anno V. C. 464. Viuere ac docere hoc anno deſiit Lycon Philoſophus, iuxta ea, quæ ſupra, Olymp. 127. diximus. Scholæ, ait Laërtius, principatum tenuit annos 40. (ita græcè) obiit autem annos natus 74. afflictus podagræ morbo. Succeſſorem Peripateticæ ſcholæ nominauit neminem. Sed amicis curam commiſit præficiendi quencunque permanſurum in ſchola, maximeq. vtilem futurum exiſtimarent.

(Margin: A m. 3281. n. 1. — I. *Initium pontificatus Simonis II Olymp. 139 Sabbat.* — an. 1. n. 9. — *Lyconis Philoſophi mors.*)

AD hunc annum referre poſſumus, Dardanorum & Theſſalorum incurſiones in Macedoniam, quas Antigonus Tutor compreſſit. Quod ille poſtea in ſeditione mitiganda ſapienter vſurpauit. *Interiecto deinde tempore,* ait Iuſt. *cum ſeditione minaci Macedonum, clauſus in regia teneretur, in publicum ſine ſatellitibus procedit*, proiectoque in vulgus diademate, ac purpura, dare hæc eos alteri iubet, qui aut imperare illis ſciat, aut cui parere ipſi ſciant: ſe adhuc inuidioſum illud regnum non voluptatibus, ſed laboribus ac periculis ſentire. Commemorat deinde beneficia ſua, vt defectionem ſociorum vindicauerit, vt Dardanos, Theſſaloſque exultantes morte Demetrii regis compeſcuerit; vt denique dignitatem Macedonum non ſolum defenderit, verum etiam auxerit: quorum ſi illos pœniteat, deponere ſe imperium, & reddere illis munus ſuum; ipſi regem quærant, cui imperent. Cum populus pudore motus, recipere eum regnum iuberet, tandiu recuſauit, quoad ſeditionis autores ſupplicio traderentur. Hæc Iuſtinus, quæ licet ad Reges Syriæ, vel Ægypti non pertineant, in hac tamen rerum Græcarum penuria, non duximus prætermittenda. Habent enim non vulgarem pacatæ ſeditionis, atque inuidiæ exemplum.

(Margin: II. *Incurſiones Dardanorũ*)

REM Romanam paucis attingit Zonaras, paulo pluribus Polyb. Eutropius, Oroſius, Florus, reliqui prætermittunt, dum ad maiora feſtinant. Zonaras ergo; contra Sardos, inquit, denuo tumultuantes ambo Coſſ. M. Malleolus, & M. Æmylius exercitum duxerunt: qui cum magnam prædam cepiſſent à Corſis, cum eo appuliſſent, eis erepta eſt. Qua de cauſa poſt Romani vtroſque inuaſerunt. At Polyb. l. 3. *Quinto ab hoc tumultu anno* (tumultum belli Gallici dicit, de quo quinto abhinc anno dictum eſt) *M. Æmyl. Lepido Conſule, Romani Galliæ Ciſalpinæ agrum Picenum dictum, quem deuictis Senonibus ademerant, diuiſerunt; poſtquam C. Flaminius, ſtudio gratificandi populo, legem hanc ſuaſiſſet, ac tuliſſet*, quantumuis inuito ac repugnante Senatu, vt ait Valerius Maximus, imo quamuis ei pater, pro Roſtris legem ferenti manus inieciſſet, ipſeque tum priuato fractus imperio, è Roſtris deſcendiſſet: quod Tullius quoque in l. 2. de Inuent. notauit.

(Margin: III. *Contra Sardos pugnatum. Corſorum iniuria.* — p. 109. gr. lat. — l. 5. c. 4.)

IV. *Gallici belli ergo, & cauſa.* QVAM profectò legem, vt ſi quid aliud, populi Romani mores in deterius mutaſſe exiſtimandum eſt, eandemque illi bello cauſam præbuiſſe quod poſtea cum iis gentibus Romani geſſerunt. Multi enim Gallorum populi, præſertim Boii, in ſocietatem eius belli nomina dederunt, quod Romanis eſſent contermini. Quippe non iam de imperio ſecum illos certare, ſed vt ipſos ſedibus ſuis funditus euerteret, ac perderet. Statim igitur communi conſilio, duæ inter illas potentiſſimæ gentes, Inſubres & Boij, legationem ad eos Gallos miſere, qui inter Alpes Rhodanum accolebant, Gæſati è re dicti, quod æra bellando merere ſoliti, id enim vox illa proprie ſignificat. Sic Polybius; qui proculdubio fallitur, licet illi aſſenſus ſit Plutarch. in Marcello, imo & Paulus Oroſius. [a] A Gæſis enim ferendis, quod eſt teli Gallici genus, dicta eſſe Virgil. non obſcure ſignificat, a li.4.c 13.

—— *Duo quiſque Alpina corruſcat Gæſa manu.*

Sic & cetrati milites dicũtur, & galleati. Cæterum malum adhuc erat in cunabulis: de eo cum adoleuerit, atque eruperit; dicetur, nunc maximi belli originem, ac cauſam ſuo loco attigiſſe ſufficiat.

ANNVS MVNDI 3823. SEXTAE AETATIS 307.

IMPERII GRÆCORVM 81. SELEVCI CALLINICI 16. SIMONIS PONTIFICIS 2. PTOLEMAEI EVERGETIS 16. ANTIGONI TVTORIS 3. OLYMPIADIS CXXXVII. AN. 2. VRBIS CONDITAE 522. COSS. M. POMPONIO MATHONE II. C. PAPYRIO MASONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 230.

I. *Res in Corſos & Sardos geſta.* HVNC annum primo diuortio aſſignat Dionyſius Halicarnaſſeus l.2. Cui Sigonius, Cuſpinianus, Caluiſ. Functius, & ſi qui alii aſſentiũtur. Sed ea de re ſupra, anno Vrb. Cõd. 519. iam diximus, ſuo vt putamus loco. Ambo Conſules Corſorum rapinam vlturi, & Sardos inquietos, eas inſulas cum exercitu adierunt: de quibus Zonaras. M. Pomponius, inquit, qui Sardos infeſtabat, cum eorũ plurimos in ſaltuoſis ſpecubus abditos indagare non poſſet, ſagaces canes ex Italia accerſiuit, & eorum opera, hominum atque animalium ſemita inueſtigata, multos inde extraxit. C. vero Papyrius Corſos planicie pulſos, cum in montes adegiſſet, per inſidias multos amiſit; & præ ſiti plures amiſiſſet, ni ſero tandem aqua inuenta, Corſis vt deditionem facerent, perſuaſiſſet. Ita Zonaras.

II. *Triumphus in Albano monte.* DE his etiam primum in monte Albano triumphaſſe hoc anno, 3. Non Mart. habetur in faſtis Capitolinis, & apud Valer. Papyrius, inquit, Maſo, cum bene geſta Repub. (Contra Corſos) triumphum à Senatu non impetraſſet, in Albano monte triumphandi, & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit; proque laurea corona, cũ alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea ſemper vſus eſt. Feſtus addit, quod Corſos in campis myrteis ſuperaſſet: eadem habet Plin. Exemplum Papyrii l.15.c.29. ſecutus eſt tolerante Senatu, Marcellus victis Syracuſanis. Nam ipſe quoq. poſtea in monte Albano triũphauit, qui mons non procul ab vrbe erat, vt notauit Sigon.

ANNVS MVNDI 3824. SEXTAE AETATIS 308. IMPERII GRÆCORVM 82. SELEVCI CALLINICI 17. SIMONIS PONTIFICIS 3. PTOLEMÆI EVERGETIS 17. ANTIGONI TVTORIS 4. OLYMPIADIS CXXXVII. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 523. COSS. MARCO ÆMYLIO BARBVLA, M. IVNIO PERA.

ANNVS ANTE CHRISTVM 229.

NONVS annus agitur à fine belli Africani, quod Carthaginenſes cum Mercenariis geſſerunt, quo mortuus eſt Amilcar Annibalis pater, vt ſupra ex Polybio retulimus. Hunc annum Paulus Oroſius vocat 517. ab vrbe condita, quo, inquit Amilcarem ducem Carthaginēſium ab Hiſpanis in bello, cum aliud bellum aduerſus Romanos clam pararet, occiſum eſſe. Sed Oroſius abeſt à vera chronologia quinque totis annis. Sic ſupra vocauit vrbis cōditæ annum 7. qui omnium confeſſione eſt duodecimus. Polyb. de eius morte illud tantum, eum cum fortiſſimo, potentiſſimoque hoſte ſignis collatis dimicantem, dum mira quadam audacia in mediam ſe infert dimicationem, vitam cum morte fortiter commutauiſſe: Pœnos imperium ad Aſdrubalem triremium præfectum, & affinitate illi coniunctum detuliſſe. Diodorus, quem mox afferam, ait Amilcarem ſocerum fuiſſe Aſdrubalis, data ei filia in vxorem. Conſentit Polybius.[a] I. *Amilcaris mors ex Polybio.*

[a] l. 3. p. 167. gr. lat. [b] l. 25 n. a.

De Amilcaris igitur morte, longe alia diuerſaque ſcribit Diodorus Siculus,[b] dum ait Amilcarem Helicem in Hiſpania obſediſſe, eique vrbi Oriſſonem regem ſuppetias tuliſſe, etſi fingeret ſe eas Amilcari ferre: ſicque in fugam vertiſſe Amilcarem, qui omnes fere copias ſuas in hyberna dimiſerat; dumque Rex fugientem perſequitur, in profundum flumen cum equo ingreſſum, ab eo excuſſum, ſub vndis periiſſe. Annibalem vero & Haſdrubalem eius filios, in Arcem candidam, quam vrbem non ita dudum condiderat Amilcar, ſaluos perueniſſe. Diuerſam etiam mortis eius rationem habet Zonaras. Nam cum aciem, inquit, contra Hiſpanos inſtruxiſſet; illi currus facibus & pice plenos, ante copias Carthaginenſium produxerunt; cumque prope ventum eſſet, iis incenſis, iumenta incitata in rabiem egerunt, eaque re aduerſarios turbatos, diuulſos, & in fugam verſos aſſectati, & ducem, & plurimos alios ceciderunt. II. *Ex Diodoro Siculo.* *Et Zonara.*

Hamilcari poſt diuturnam felicitatem ad hunc modo interfecto, gener Haſdrubal ſucceſſit, ac duodecim, tv Diodorus ait, Hiſpaniæ vrbibus ſubactis, Carthaginem patriæ cognominem condidit ad maris littus. Addit Diodorus eum poſt nouem annos Prętury, miniſtri familiaris exceptum inſidiis, iugulatum fuiſſe. Contigerit ergo id anno quarto Olympiadis centeſimæ trigeſimæ nonæ, vt ſuo loco dicemus. III. *Haſdrubal ſucceſſor. Noua Carthago.*

Interea Galli, vt tertio abhinc anno dictum eſt, bellum parabant: & quia in pecunia magnum momentum, ad res bellicas conficiendas, poſitum eſt, præſertim ſi mercenario milite vtendum eſt, quales erant Geſatæ, quos Galli, & Boii autore Polybio contrahebant; Ideo ex venditione tum aliarum rerum, tum plurimorum captiuorum, magnam pecuniæ vim colligebant. Itaque veriti Romani ne iis opibus contra ſe vterentur, edixerunt ne quis homini Gallo, vel aurum, vel argentum daret, vt ait Zonaras. Addit etiam Carthaginenſes M. Æmylii, & M. Iunii in Liguſticum expeditione cognita, ſe ad Romam inuadendam parauiſſe. Quo Conſules intellecto, ex improuiſo eos adorti terruerunt, diſſimulantes tamen, quaſi per amicitiæ ſpeciem eis obuiam egrederentur. Simularunt illi quoque ſe non contra illos eſſe profectos, ſed per eorum agrum in Liguriam ituros. Sic ipſe. IV. *Galli pecunias ad bellum colligunt.*

Verum quod Zonaras Carthaginenſibus tribuit, recte Sigonius quaſi à Gallis factum emendat. Nam Carthaginenſes copiæ erant tunc in Hiſpania.

V. *Semina Illyrici belli.* *Teuta pyraticam permittit.*

Hoc ipſo anno Illyrici belli ſemina iacta ſunt, de quo multa Appianus libro toto de bello Illyrico, & Polyb. ab ipſo init. l. 2. ex quo pauca libabimus. Agro Illyrici Rex contra Ætolos re bene geſta, gaudio & ebrietate intra paucos dies conſumptus, regnum Teutæ Reginæ vxori ſuæ reliquit adminiſtrandum. Hæc ſiue ob præteritam victoriam faſtu tumens, ſiue eorum voluntati acquieſcens, quorum conſiliis in regni gubernatione vtebatur, ſuos contra obuios quoſque piraticam exercere permittebat, non priuatis nauigiis, ſed totis etiam claſſibus. Itaque contigit vt pleroſque, qui ex Italia nauigabant, damnis atque iniuriis afficerent. Maxime autem cum Phœnicem præcipuam Epiri vrbem occupatam tenerent, plures ſimul è claſſe diſcedentes mercatorum Italicorum, alios deprædati ſunt, alios trucidarunt, nec paucos cepere viuos, & cum ingenti præda ex Phœnice collecta, ſecum abduxerunt.

VI. *Romanorũ per legatos querela.* *Teuta ferocia.*

Romani, qui hactenus querelas ſuorum de Illyricorum iniuriis contempſerant; tunc cum plures ſimul iniurias in Senatum detuliſſent, legatos in Illyrium decernunt C. & L. Coruncanos, vt de iis accurate cognoſcerent. Plinius,[a] hos P. Iunium, & T. Coruncanum appellat. Teuta reuerſis ex Epiro lembis, multitudinem prædæ demirata, ad laceſſendos iniuriis Græcos animoſior eſt reddita. Cum autem Iſſam, quæ vrbs eſt in cognomine inſula maris Illyrici, obſideret, Romani aduenerunt, qui ad colloquium admiſſi, de ſuis iniuriis expoſtularunt. Teuta dum illi verba faciunt, ingentem animi ferociam præſe ferre: cum autem finem dicendi feciſſent, ait curæ ſibi futurum, ne qua Romano populo ab Illyriis publicè fiat iniuria. Cæterum vt impediat, quo minus priuatim quam poteſt quiſque vtilitatem è mari capiat, hoc vero Regibus in more nequaquam eſſe. Tulit indigne hæc illius verba iunior legatorum, & ſimul. *Romanus*, inquit, *ô Teuta, mos eſt priuatas iniurias publice perſequi, & iniuriam paſſis opem ferre. Itaque dabimus operam, vt hæc tua inſtituta condemnes.* [a] l.34.c.6.

VII. *Et crudelitas in Legatos.*

Eam libertatem tam iracunde atque impotenter Regina accepit, vt ſpreto gentium iure mitteret, qui legatos inſecuti, liberioris dicti autorem interficerent. Hæc inter alia Polybius. Conſentit de vno legato occiſo Liuius.[a] At Oroſius,[b] & Plinius,[c] & Florus,[d] legatos numero multitudinis occiſos aſſerunt, quibus Plinius populum ſtatuas poſuiſſe ait. Florus autem *legatos quippe noſtros*, inquit, *ob ea quæ* (Illyrij) *deliquerant iure agentes, nec gladio quidem, ſed vt victimas ſecuri percutiunt, præfectos nauium igne comburunt, idque, quo indignius foret, mulier imperabat.* Zonaras quoque de legatis hiſce agens, alios occiſos fuiſſe ait, alios in vincula coniectos. Non dicam Polybij ac T. Liuij autoritatem cæteris præponderare. Dici tamen poteſt vnum de legatis occiſum, de comitibus autem eorum plures; qui forte in legatis numerantur ab iis, qui plures occiſos tradunt, ab aliis non numerantur, quia reuera legati non erant; eorum tamen iniuria pertinet ad legatos, & ad populum in primis cuius erant legati, cuius perſonam ac dignitatem repræſentabant.

[a] Epito. 20.
[b] l. 4. c. 13.
[c] l. 34. c. 6.
[d] l. 2. c. 5.

ANNVS MVNDI 3825. SEXTÆ ÆTATIS 309. IMPERII GRÆCORVM 83. SELEV. CALLINICI 18. SIMONIS PONTIFICIS 4. PTOLEMÆI EVERGETIS 18. ANTIGONI TVT. 5. OLYMPIADIS CXXXVII. ANN. 4. VRBIS CONDITÆ 524. L. POSTHVMIO ALBINO. CN. FVLVIO CENTVMALO COSS.

ANNVS ANTE CHRISTVM 228.

I. *Bellum Illyricum.* — *Teuta ad bellum apparatus.* — *Corcyra petitur.*

GESTVM eſt hoc anno magna ex parte bellum Illyricum, quod atrociſſimum fuiſſe teſtatur Oroſius,[a] In quo multis oppidis, inquit, populiſque deletis, reliqui ſe Fuluio Poſthumióque Coſs. dediderunt. Sed hæc deditio in ſequentem annum cadit, quæ autem huius anni ſunt Polybius copioſe ſuggeret. Ex quo hæc. Teuta Regina pro ſua improuida ac muliebri ſuperbia, nihil cogitans quales ſibi hoſtes in Italia peperiſſet, nauales copias ſuas partim Dyrrhachium, partim in Corcyram miſit, & illo tãtum non primo incurſu ab exercitu occupato, in Corcyrã appellunt, eámque ad deditionem, amiſſa nauali pugna, compellunt. Illyrij præſidium Corcyræ, præſide Demetrio Phario, imponunt. Sed Demetrius, quibuſdam eum apud Teutam criminantibus, ſibi ab illa metuens, ad Romanos mittit, qui nuncient, ſe & vrbem, & quæcunque haberet in ſua poteſtate traditurum.

a l.4.c.13.

II. *Quæ ſe Romanis dedit.*

Circa hoc tempus C. Fuluius Coſ. cum ducentarum nauium claſſe, dum Poſthumius cum terreſtribus copiis Roma proficiſcitur, Corcyram appellit: lęti Corcyrenſes Præſidium Illyriorum, conſentiente Demetrio, Romanis tradunt. Deinde de communi cunctorum ſententia, Romanorum hortatu fidei ipſorum ſe omnes dedunt, rati hac ſola ratione ſe in poſterum tutos ab Illyriorum immanitate fore.

Itemque Apollonia. — *Et Dyrrhachium.*

Romani Corcyrenſibus in amicitiam receptis, Apolloniam claſſe petũt, ducemque ad peragenda reliqua Demetrium habent. Interea Poſthumius terreſtres copias Brunduſio traiecit, pedites ad 20. millia, equites ad duo millia. Statim atque vterque exercitus Apolloniam attigit, Apolloniates eos vrbe recipiunt, ſe ſuáque illis permittunt. At Conſules cum audirent Dirrhachium ab Illyriis obſideri, ſtatim portu ſoluunt. Illyrij cum primum aduentum Romanorum ſenſere, obſidione ſoluta effuſam fugam capeſſunt.

III. *Aliique ceteri populi.*

His quoque in fidem receptis, ad vlteriora Illyrici progrediuntur, ſubactis obiter Ardyæis. Affuere mox plures legationes aliorum populorum, qui cum ſe omnes fidei Romanorum permitterent, in amicitiam ſunt recepti. Ita ventum ad Iſſam, quam Illyrij obſidebant, ſed illico ſoluta eſt obſidio, & 20. lembi, præda Peloponeſiaca, vt ait Zonaras, onuſti, obſeſſoribus erepti, qui varie diſſipati Arbonem confugerunt, (Apud Plutar. pro Arbone Narbonam coloniam leges,) & Iſſæi in fidem recepti. Sed & per vim, dum oram illam præteruehuntur, Coſs. quædam Illyriorum oppida expugnauere: in his Nutriam, ad quam multos ſuorum Romani amiſere. Phariis, qui Iſſam obſederant, in gratiam Demetrij parcitum eſt. Pharia inſula eſt in Adriatico mari iuxta Illyridem cognominem habens ciuitatem, ſicut Iſſa, Tragurium &c. apud Ptolemæum, tab. 5. Europæ.

IV. *Teuta fugit.* — *Fuluius urbem repetit.*

Rebus omnibus Romanis è ſententia fluentibus, Teuta cum paucis Rizonem euaſit, quod oppidum erat egregie munitum, procul à mari, ad fluuium Rizonem ſitum, vt ait Polyb. ex quo patet non eſſe idem cum Riſino Ptolemæi, quod alluitur mari. Romani autem pleriſque Illyrici populis Demetrio ſubiectis, vtrumque exercitum Dyrrhachium reducunt. Romam inde Cn. Fuluius, cum maiori parte naualium, terreſtriumque copiarum, eſt reuerſus. Poſthumius cum 40. longis nauibus eſt relictus, & nouo exercitu, qui ex vicinis populis collectus, amicos in officio, inimicos in metu contineret.

ANNVS MVNDI 3826. SEXTÆ ÆTATIS 310. IMPERII GRÆCORVM 84. SELEVCI CALLINICI 19. SIMONIS PONT. 5. PTOLEMÆI EVERGETIS 19. ANTIGONI TVT. 6. OLYMP. CXXXVIII. AN. 1. VRB. CONDITÆ 525. COSS. Q. FABIO MAXIMO II. ET SP. CARVILIO RVGA.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 227.

I. *Antiochus dedit ſe Euergeti.*

AD hunc annum, qui Demetrium Alexandrinum habuit Olympionicam, quique mortem Seleuci Callinici, & fratris eius Antiochi antecedit, referre poſſumus illa Iuſtini de Antiocho. Cui cum profugo nuſquam locus tutus eſſet, ad Ptolemæum Euergetem, quamuis hoſtem decurrit, quod eius fidem tutiorem, quam fratris exiſtimabat, memor vel quæ facturus fratri eſſet, vel quæ meruiſſet à fratre. Sed Ptolemæus non tam ei ex deditione amicus, quam hoſtis factus, ſeruari eum arctiſſima cuſtodia iubet. Hæc ibi. Sed adeamus pro Romana re Polybium, qui huius anni res à præcedentibus aperte ſeiungit, cum ait, l.19.

II. *Conditiones pacis cum Teuta.*

Svb *initium veris Teuta*, multum videlicet à feroci illa legatorum violatione mutatus, *legatis ad Romanos miſsis, pacem cum illis hiſce conditionibus ſancit. Vt tributa quæ ipſi imperarentur, quotannis penderet. Illyrico toto, præter pauca admodum loca, excederet; & ne vltra Liſſum, pluribus quam duobus lembis, iiſque inermibus, liceret ei nauigare.* Eſt Liſſus maritima ciuitas vicina Dyrrhachio ad Septentrionem. Sicque Romani iam totius Italiæ domini, omniumque inſularum, quæ Italiam inter & Africam ſitæ ſunt, ad alteram Europæ continentem delati, Imperium obtinere ceperunt; id ne & inuidioſum, ſimul & formidoloſum foret Græciæ vniuerſæ, eámque aduerſum ſe concitaret, operam dederunt vt rebus, prout geſtæ fuerãt, recte intellectis, nec ambitionem, quæ nullum facit appetendi aliena, atque ambiendi finem, in Romanis accuſarent, neque ſuperbiam, quæ reliquos mauult habere ſubditos, quam amicos. Propterea Polybius,

III. *Romanorũ ad Græcos legatio.*

His *rebus geſtis*, inquit, *Poſthumius*, quem in Illyrico ſuperiore anno cum 40. nauibus remanſiſſe diximus, legatos ad Ætolos, & Achæorum gentem miſit, qui cauſas primum belli, & traiectionis Romanorum in illas oras eis expoſuerunt. Deinde quæ geſta erant commemorarunt, fœdus cum Illyriis ex tabulis recitarunt: mox ea, qua par erat, comitate ab vtroque populo habiti, Corcyram reuertuntur, Græcis omnibus magno ab Illyriis metu liberatis. Quod primum fuit Romanorum cum Græcis per legationem commercium. Sic Polyb. Addit Zonaras Romanos à Corynthiis fuiſſe laudatos, & ad Iſthmiacos ludos admiſſos. Inita quoque cum Athenienſibus amicitia, ad myſteria eorum fuiſſe receptos. De Illyriis Romæ C. Fuluius 10. Cal. Quint. naualem triumphum egit, vt eſt in Capitolinis tabulis. Meminit huius Fabij Conſulatus Cic. in Catone, vbi ait Fabium collega Caruilio quieſcente, C. Flaminio Tribuno plebis agrum Picenum & Gallicum viritim, contra autem Senatus, diuidenti quoad potuit reſtitiſſe: ſed id quadriennio ante contigiſſe ex Polybio diximus; quod Pighio quoque perſuaſum fuit. [a] Quid ſi ei repetitus eſt Tribunatus, & quod priore conſequi non potuit, poſteriore eſt conſecutus? a an. Vr. 521.

Et inita cum illis amicitia.

ANNVS MVNDI 3827. SEXTAE AETATIS, 317. IMPERII GRÆCORVM 85. SELEV. CALLINICI 20. ET VLT. SIMONIS PONTIF. 6. PTOLEMÆI EVERGETIS 20. ANTIGONI TVT. 7. OLYMPIADIS CXXXVIII. AN. 2. VRB. COND. 526. COSS. P. VALERIO FLACCO M. ATILIO REGVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 226.

MORITVR hoc anno Seleucus Callinicus, Rex Aſiæ, Syriæque, ſed titulo magis, quam reipſa. Quippe ab ipſo fere initio regni ſui ab Euergete, Syria, magnáque parte Aſiæ ſpoliatus, pauper & inglorius reliquum vitæ ac regni, ad vigeſimum vſque annum traduxit. Tot enim illi annos Euſebius tribuit in ſuo Chronico: quibus tres addidit Caſaub. in Chronol. Polybij, ſed non autore Polybio; nec recentiores eius regnum vltra vigeſimum annum producunt, vt Torniellus, Gordonus, Genebrard. Perer. l. 13. in Daniel. & interpretes Euſebij Pontacus & Scaliger; Henricus Samerius, Mercator, Functius, Buntingus, Capellus, &c. Viginti & vnum annum habet Sulpicius l. 2. quem ſequitur Sigon. & Caluiſ. qui tamen 21. annum promittens, liberaliter exhibet viginti duos. I. *Mors Callinici, & regni tempus.*

REGIS huius geſta perobſcura ſunt. Legimus tamen apud Strabonem l. 16. eum Antiochiam, Syriæ metropolim amplificaſſe. Antiochia, inquit, quadriurbis eſt, ex 4. partibus conſtituta, quæ & ſingulæ ſuo, & omnes communi muro ſunt circundatæ. Primam partem Nicator condidit, habitatoribus ex Antigonia traductis, quam paulo ante Antigonus Philippi F. in propinquo cōſtruxerat. Secunda pars eſt multitudinis habitatorum, Tertia Seleuci Callinici; Quarta Antiochi Epiphanis opus eſt. Vrbs hæc caput Syriæ eſt, & qui regioni imperant, hic regiam habent. Potentia quidem & magnitudine non multo à Seleucia ſuperatur, quæ ad Tygrim eſt, & ab Alexandria Ægypti. Hactenus Strabo. Cæterum quo tempore id facere potuerit Callinicus, valde mihi incertum eſt. Nam initia eius fuerunt perturbatiſſima, in iiſque totam amiſit Syriam, nec, quod ſciam, toto reliquo regni ſui tempore eam recuperauit. II. *Geſta eius.* *Antiochiæ magnitudo*

MORTEM eius, itemque fratrum ipſius in idem tempus coniicit Iuſtinus l. 27. extremo. Sed de fratre primum Antiocho Hierace. Quem vbi dixiſſet ſeſe Ptolemæo Euergeti dedidiſſe, ab eóque iuſſum ſeruari arctiſſima cuſtodia, ſubdit. *Hinc quoque Antiochus opera cuiuſdam meretricis adiutus, quam familiarius agnouerat, deceptis cuſtodibus elabitur; fugienſque à latronibus interficitur. Seleucus quoque iiſdem ferme diebus, amiſſo regno, equo præcipitatus, finitur. Sic fratres, & quaſi germani caſibus, exules ambo, poſt regna ſcelerum ſuorum pœnas luerunt.* Ita Iuſtin. III. *Mors eius, & fratris.*

Per hæc tempora Romani, [a] cum & multa de Gallorum conſiliis audirent, & imminens periculum facile ipſi pro ſua prudentia coniicerent, inter metus ac trepidationem aſſidue verſabantur: adeo vt modo exercitus conſcriberent, parandiſque commeatibus operam darent, modo copias ad fines vſque educerent, hoſtes adeſſe rati, qui è patria nondum mouerant. *Romanorum de Gallico bello cura.*

[a] ait Polyb. l. 1.

NON mediocriter profuere Carthaginienſibus iſti tumultus, vt interea tuto res in Hiſpania componerent. Romani enim propter vicinum à Gallis periculum, ea quæ in Hiſpania gerebantur, negligere ſunt coacti; ne dum longius arma proferrent, domi à vicinis hoſtibus propriis ſedibus pellerentur. Ergo per legatos fœdus cum Haſdrubale, qui Amilcari ſucceſſerat, ſanxerunt, quo vltra Iberum amnem continere ſe Carthaginenſes oportebat, nulla de reliqua Hiſpania mentione facta. Tum omnium conſenſu, ad Gallicum bellum præparandum omnes cogitationes ſuas conuerterunt. Polyb. l. 2. Sardiniam & Siciliam Prætores hoc primum IV. *Et fœdus cum Haſdrubale.*

anno tenuerunt, illam M. Valerius, hanc C. Flaminius: colligit ex Epit. Liuij Sigo. Sed Sardi perpetuam Romani Prætoris præſentiam ægre ferentes, ſeditionem mouerunt, ſed denuo ſubacti ſunt. Zonar.

ANNVS MVNDI 3828. SEXTÆ ÆTATIS 312. IMPERII GRÆCORVM 86. SELEVCI CERAVNI 1. SIMONIS PONTIF. 7. PTOLEMÆI EVERGETIS 21. ANTIGONI TVT. 8. OLYMP. CXXXVIII. ANN. 3. VRBIS CONDITÆ 527. COSS. M. VALERIO MESSALA, ET L. APVSTIO FVLLONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 225.

I. *Initium Sel. Cerauni.* MEMINIT Propheta Daniel [a] regis Seleuci Cerauni, qui nunc primum regnum Syriæ & Aſiæ, patri ſuccedens adminiſtrare cœpit. Simul autem de ipſius fratre Antiocho, qui poſtea Magni cognomen accepit, loquitur in hæc verba. *Filij autem eius prouocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum; & veniet properans & inundans, & reuertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore eius.* *Ex Daniele* Inchoat propheta orationem nomine multitudinis, quia de vtroque ſimul fratre agit, ſed priore, qui breui tempore regnaturus erat, cito omiſſo, ad alterum regni longioris tranſit, ac ſingulariter loquitur. Sed præſtat hoc loco audire totidem verbis Hierony. in illum Danielis locum.

[a] Dan. 11. 10.

II. *Interprete Hieronymo.* POST *fugam*, inquit, *& mortem Seleuci Callinici, duo filij eius Seleucus cognomento Ceraunus, & Antiochus, qui appellatus eſt Magnus, prouocati ſpe victoriæ, & vltione parentis, exercitu congregato, aduerſus Ptolemæum Philopatorem arma corripiunt; cumque Seleucus maior frater, tertio anno imperij eſſet occiſus in Phrygia, per dolum Nicanoris, & Apaturij, exercitus, qui erat in Syria, Antiochum fratrem eius cognomento Magnum, de Babylone vocauit ad regnum.* Sic S. Hierony. Nam quæ ſequuntur ad Antiochum pertinent. In prioribus autem illis neceſſe eſt D. Hierony. lapſum eſſe memoria, cum ait vtrunque fratrem contra Ptolemæum Philopatorem arma corripuiſſe: dictum enim oportuit contra Euergetem. Nam Ceraunus hic, cum triennio tantum regnarit, occiſus eſt antequam Euergetes regnare deſineret: ei quippe Euſebius, & Beda, & paſſim omnes 26. annos tribuunt, quorum hic eſt vigeſimus primus.

III. *Explicatio Propheciæ.* VERVM ſicut cum dicuntur à propheta irritati ambo, congregaturi exercitus plurimos, id ſucceſſiue accipiendum eſt, quia Ceurauno bellum agente, Antiochus in ſuperiore parte regni priuatam vitam agebat, vt author eſt Polyb. l. 5. 1 Imo & impubes erat, cum regnum accepit, occiſo in Aſia fratre, teſte Iuſtino l. 19. Sic & hoſtes ex ordine accipiendi ſunt; primo Ptolemæus Euergetes; deinde Ptolemæus Philopator; prior Euergeti infeſtus fuit, poſterior vtrique. Cæterum Seleuci Cerauni primus annus, in apparando bello contra hoſtem Attalum, antequam in Euergetem moueret, conſumptum eſt. Ille enim, vt ſcribit Polybius, [b] omnem cis Taurum Aſiam imperio ſuo ſubiecerat, qui nuper Pergami tantum rex fuerat, ſicut & maiores eius.

ex.

[b] l. 4. p. 315.

IV. *Nefarium Romanorũ ſacrificium.* QVOD ad Romanos attinet de hoc anno ſic Oroſ. [c] *Tertio deinceps anno*, à deuictis Illyriis, *miſeram ciuitatem ſacrilegis ſacrificiis male potentes funeſtauere pontifices. Namque decemuiri conſuetudinem priſcæ ſuperſtitionis aggreſſi, Gallum virum, & Gallam fœminam, cum muliere ſimul Græca, in foro Boario viuos defoderunt.* Rem explicat, & auget Zonaras. *Cum aliquando Romanis oraculum eſſet redditum, Græcos & Gallos vrbem occupaturos, duos Gallos, & totidem Græcos vtriuſque ſexus, in medio foro viuos defoderunt, vt ita fatis ſatisfactum eſſe, itáque defoſſi partem vrbis aliquam tenere viderentur.* Sic Zonaras: ſed quo fructu audi Oroſ. *Sed obligamentum hoc magicum in contrarium continuo verſum eſt. Nam diras illas, quas fecerant externorum mortes, fœdiſſimis ſuorum cædibus*

[c] l. 4. c. 13.

expiauerunt. Eadem habet Plutarchus in Marcello; niſi quod id ex vaticiniis librorum Sibyllinorum factum refert; quibus, ait, ad hunc vſque diem Græcis & Gallis ſacra arcana & nefanda faciunt menſe Nouembri. Liuius l. 22. ait Romanos mox à Cannenſi clade, id ſacrificium peregiſſe. *Interim*, inquit, *ex fatalibus libris ſacrificia aliquot extraordinaria facta, inter quæ Gallus & Galla, Græcus & Græca in foro Boario ſub terra viui demiſſi ſunt, in locum ſaxo conſeptum, ibi antea hoſtiis humanis minime Romano ſacro imbutum*. Quomodo non antea facta huiuſmodi ſacrificia, ſi hoc anno, id eſt decennio ante?

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3828.

Interprete Perotto, ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις ἐποιεῖτο διατριβὴν, vbi Caſaubonus, parum vt arbitror Latine, *ibique ſe aliquandiu tenuit.* Erat autem adhuc puer Antiochus.

ANNVS MVNDI 3829. SEXTÆ ÆTATIS 313. IMPERII GRÆCORVM 87. SELEVCI CERAVNI 2. SIMONIS PONTIFICIS 8. PTOLEMÆI EVERGETIS 22. ANTIGONI TVT. 9. OLYMPIADIS CXXXVIII. ANN. 4. VRBIS CONDITÆ 528. L. COSS. C. ATILIO REGVLO, ET L. ÆMYLIO PAPO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 224.

SELEVCVS Ceraunus cum Achæo principe, qui eum cognatione attingebat, & copioſo exercitu Taurum montem ſuperauit, anno ſabbatico 78. paterni regni partem Attalo erepturus, vt autor eſt Polyb. [a] ſed quo fructu, ſequens annus, quo eum ibi contigit interfici, declarabit. Interea vero Hermiæ cuidam è Caria homini improbo, ac crudeli, regnum adminiſtrandum tradit, [b] qui in alios propter leuia delicta, quæ interpretatione ſua grauiora faciebat, animaduertebat: alios per calumnium falſis criminationibus appetens, inexorabilem ſe & immitem iudicem præbebat, potentioribus autem propter inuidiam ſtruebat inſidias. I. *Seleucus in Attalum mouet.*

a l. 4 p. 315.

b l 5. p 386.

ERVPIT hoc anno bellum, quod octauum iam annum Inſubres, Boij, Gallique finitimi, contra pop. Romanum meditabantur. Nam Gæſatæ Galli, vt ſcribit Polyb. [c] cum regibus ſuis Concolitano & Aneroëſto, & ingenti exercitu magnifice rebus omnibus inſtructo, ſuperatis Alpibus ad Padum, & Ciſalpinos Gallos venere: quo etiam alij quoque Galli, octauo demum anno, poſt eius agri, qui Senonum fuerat, diuiſionem, ſe contulerunt. Et in ſuſcepto quidem conſilio Inſubres ac Boij perſiſtebant. Veneti vero ac Cenomani, accepta à Romanis legatione, eorum arma ſequi maluerunt; vt neceſſe fuerit Gallorum regibus, quod ſibi ab iſtis metuerent, partem copiarum ad fines tutandos relinquere. Qua ratione egregie ſibi Romani conſuluere, dum & illorum populorum deceſſione, Gallorum vires diminuerunt, & auxerunt ſuas: & inſuper aliam partem copiarum ſuarum ſubducere Galli coacti ſunt, ad prohibendam vim eorum, à quibus auxilium à principio ſperauerant. II. *Bellum Gallicum erumpit.* *Romanorum prudentia.*

c l. 2. p. 111.

IPSI nihilominus cum ingēti exercitu qui ſupererat, in quo numerabantur peditum circiter quinquaginta millia, equitum ac bigarum ad viginti millia, Hetruriam verſus iter arripuere. Diodorus Siculus, [d] exercitum ducentorum millium, ſiue 20. myriadum conſlauiſſe ſcribit, quod forte de vniuerſis Gallorum copiis intellexit. Romani audito Celtas traieciſſe iam Alpes, magna celeritate L. Æmylium Conſulem cum legionibus Ariminum miſerunt, ſi forte hoſtis illac impetum III. *Copiæ Gallorum.* *Et Romanorum.*

d l. 25. n. 3.

eſſet facturus. Vni Prætorum decreta eſt Hetruria. Nam alter Coſs. Atilius in Sardiniam cum parte copiarum erat profectus. Romæ omnia verſabat metus: itaque omnia belli præſidia tanta cura ac copia congerunt, quantam nemo poterat meminiſſe. Tradit Diodorus Hieronem Syracuſæ regem, etiam huic bello Romanis auxilio fuiſſe, vi magna frumenti miſſa, cuius precium bello confecto receperit. Addit Polybius ſenes, qui legitima ſtipendia confecerant, & ſacerdotes, qui militiæ perpetua vacatione gaudebant, ad ſacramentum adactos fuiſſe.

Immunitas Sacerdotū.

IV. *Totius Italiæ in Gallos apparatus.*

Tota quoque Italia aduentu Gallorum perterrita, non iam vt Romanorum ſocia, pro eorum imperio, ſed tanquam pro aris, focisque propriis certatura, ad hoc bellum alacris concurrebat. Itaque tam ex vrbe, quam ex ſociis populis collecta ſunt, & diſpoſita variis locis, ad ſeptingenta peditum millia, equitum ſeptuaginta. Numerat diuerſos exercitus Polyb. quorum ſummæ fere ad eum numerum aſcendunt. Eutropius & Oroſius, ex Fabio hiſtorico, qui ei bello interfuit, referunt octingenta millia hominum parata ad id bellum fuiſſe. Polybius exacte numerat 777. millia & trecentos. Epitome libri 20. Liuij numerat ſociorum populi Rom. trecenta millia. Diodorus peditum 70. myriades, equitum 7.

Qui Etruriam populantur.

Poſtquam in Etruriam peruenere Galli, latè regionem incurſantes, impunè populantur: inde Romam petunt. Iámque Cluſium, vrbem tridui Roma diſtantem attigerant, cum nuncius eis affertur, Romanum exercitum, qui in finibus Etruriæ eis erat obiectus, inſequi ipſos à tergo, & iam imminere. Erant illi Hetruſcorum ac Sabinorum ad 50. peditum millia, equitum 4. millia, quibus præerat Prætor Romanus.

V. *Pugnant cum Romanis.*

Eo cognito Galli agmen conuertere, obuiam hoſtibus procedere, pugnandi cum ipſis deſiderio ardere. Quum vergente ad occaſum Sole inuicem appropinquaſſent, vtrique caſtris poſitis conſtiterunt. Nocte vero oborta accenſis ignibus equitatum ſuum Galli relinquunt, mandatumque dant, vt poſt quàm luce prima ſe hoſtibus conſpiciendos præbuiſſent, per eadem mox veſtigia ſe ſubſequerentur. Vbi illuxit Romani ſolos equites conſpicati, Gallos aufugiſſe rati, equitatum recedentem magno ſtudio inſequuntur. Qui vbi ad ſuos peruenit, ſtatim ad prælium conſurgunt omnes, & acri vtrimque pugna commiſſa, ſuperiores fuere Galli, Romanorum ad ſex millia periere. Plerique qui euaſerant in editum quendam collem euadunt: eos Galli obſidere ſtatim parabant; verum quietem aliquam tam pugnæ, quam præteritæ noctis labor perſuaſit. Ergo relicta ad collis cuſtodiam parte equitatus, corpora curant. Oroſius ſcribit ex hiſtoricis tria tantum millia cecidiſſe, eóque ignominioſius fuiſſe, quod reliquæ omnes copiæ ſe in fugam dederint. Tantus erat Gallici nominis terror Romanis Italiciſque mentibus impreſſus.

Et vincūt.

VI. *Eos adit Conſul cum ſuis copiis.*

Interea L. Æmylius Conſul, qui ad tutandam Adriatici maris oram Arimini reſederat, cum audiſſet in Etruriam hoſtes irrupiſſe, neq; ab vrbe longe abeſſe, ad eos magna celeritate copias ducit. Cumque non longe ab hoſtibus conſediſſet, illi qui in collem confugerant, aduentu ſuorum cognito, ad eos nonnullos de ſuis inermes mittunt, qui de rerum ſtatu Conſulem doceant. Is iubet tribunos luce prima pedites educere; ipſe cum equitatu, ad ſuos periculo eximendos, proficiſcitur. Galli autem, qui ex crebris ignibus nouum hoſtem adeſſe facile ſuſpicabantur, deliberant quid ipſis facto ſit opus. Areonesti regis ſentētia fuit, quam frequens procerum conſenſus ſecutus eſt, immenſæ prædæ ſuæ habendam eſſe rationem: eam vbi domum deportarint, ad debellãdos Romanos, ſi ita viſum fuerit, reuerſuros. Ergo priuſquam illuceſceret caſtra mouent, & per fines Hetruſcorum ſecundum mare ire pergunt. Lucius reliquiis amiſſi exercitus, quæ collem tenebant, ad ſuum adiunctis, hoſtem perſequi ſtatuit, non iuſto prælio dimicaturus, ſed occaſionèm ei nocendi captaturus.

Galli recedunt.

VII. *Incidunt in Regulis copias.*

Per idem tempus C. Atilius alter Conſul exercitum è Sardinia commodùm reportarat, & contrarium Gallis, in eadem inferi maris ora, Romam verſus iter habebat. Iam circa Telamonem Etruriæ promontorium Galli erant, cum eorum pabulatores, in Reguli præcurſores incidunt, captique ad Conſulem ducuntur, cumque de re tota exactè docent. Lætatur Atilius in medio duorum exercituum Romanorum Gallos teneri, ſéque ad prælium parat, quod apud Aretium commiſſum ſcribit Oroſius, vt totius rei bene geſtæ decus ad ſe transferat. Collem igitur op-

portunum occupat, quem Galli in tranſitu ſubire cogebantur, qui non nouum illum exercitum eſſe, ſed equites Æmylij, qui nocturno itinere antegreſſi eſſent, arbitrabantur. Verum mox de rei veritate edocti, aciem gemina fronte inſtruunt, vt hi Æmilio, illi Attilio obiecti, vtrunque ſimul impugnarent. Dum ergo Galli Atilium ex colle deturbare conantur, atrox pugna committitur, in eaque dum Conſul inconſultius pugnam capeſſit, occiditur, caputque eius præciſum ad reges affertur: collem tamen Romani retinuere.

VIII. *Ab vtroque exercitu caditur.*

Iam ad pedites ventum erat, & à tribus exercitibus magnis omnino viribus, audacia, experientia, rerum ſucceſſu pugnabatur; à Gallis præſertim, qui nullum ad fugam aditum ſibi relictum videntes, omnino ſtatuebant ſibi aut vincendum eſſe, aut moriendum: & fortaſſe viciſſent, niſi gæſati nimia confidentia, braccis ſagiſque reiectis, nudi cum ſolis armis expeditius pugnare, & primos ordines occupare ſtatuiſſent. Nam iaculatoribus, Romanæ militiæ more, ante aciem progreſſis, & denſa in nudos tela mittentibus, obruebantur: vnde præ ira ac deſperatione, quidam ſe vltro in mortem dabant, alij ex primis ad ſecundos ordines paulatim referebant ſe, eóſque conturbabant: acceſſit ad victoriam, quod Romani armis ad offendendum ac defendendum magis idoneis vtebantur. Cum autem Romani equites è colle deſcendentes, apertum Gallicæ aciei latus inuaſiſſent, omnia cæde, pauore, ac fuga repleuerunt.

IX. *Victoria Romanorum, & Gallorum clades.*

Periere Gallorum ad quadraginta millia, capti ſunt non pauciores decē millibus. De cæſorum numero conſentiunt Diod. Eutrop. & Oroſ. ſed de captiuis alij tacent, alij cōfuſe tradunt; in captiuis alter Regum erat Concolitanus. Alter autem Rex Aneroëſtus, paucis comitantibus, in quendam locum fuga ſe recepit, vbi mox ſibi ac neceſſariis ſuis manus intulit. Romanus dux collecta ſpolia Romam miſit, prædam iis reddidit, à quibus fuerat abacta. Ipſe cum vtroque exercitu, ſecundum Liguriæ fines iter faciens, in Boiorum agrum irrumpit, ſatiatiſque præda militibus, paucis diebus copias Romam vniuerſas reduxit. Signis militaribus, & maniacis (ita vocant armillas aureas, ad collum, & manus geſtari à Gallis ſolitas,) Capitolium Conſul ornauit; reliqua ſpolia, & captiuorum turbam, ad triumphi apparatum, quando vrbem ingrederetur ſeruauit. Hunc finem habuit Gallorum expeditio, quæ Romam tumultu, vniuerſam Italiam terrore compleuerat. Hæc fere Polyb. l. 2.

X. *Triumphus Æmylij Conſulis.*

Æmylium Romæ triumphaſſe de Gallis 4. idus Mart. anni V. C. 528. teſtantur Capitol. tab. Captiuorum principes armatos in Capitolium perduxit, inſolentiam eorum irridens, quod ſe thoraces non prius exuturos iuraſſent, quam in Capitolium veniſſent. Id ſcribunt Zonaras, & Florus,[a] qui illam vanitatem & iactantiam Britomaro eorum duci maxime tribuit.

[a] l. 2. c. 4.

XI. *Bellū Cleomenicum.*

Sub hoc ipſum Gallici belli tempus, etiam Cleomenicum geſtum eſt, quod magnam Græciæ partem variis motibus & cladibus labefecit. De eo pleraq; Plutarchus in Arato, & Cleomene, & Polyb. l. 2. quorum iſte Cleomeni videtur infenſior, propter illius odium in Achæos, quos Polyb. vehementer colit. Adde quod Megalopolim eius patriam Cleomenes euerterat, quod amicitiæ ſuæ, Achæorum ſocietatem antetuliſſent.[b] At Plut. videtur odiſſe Aratum, cuius ſtudio Antigonus Tutor è Macedonia in Peloponneſum euocatus, Spartam inuaſerat, & Græcis multa mala intulerat.[c] Adde quod Plutarchus Phylarchi hiſtoriam videtur ſecutus, quam plurimum reprehendit Polybius. Ipſe autem ſequitur Arati commentarios, in quibus non eſt exiſtimandum ipſum contra ſe teſtimonium fuiſſe dicturum. Ex vtroque tamen apparet rem hoc modo geſtam.

[b] Plut. in Cleom.
[c] Plut. ibid.

XII. *Bellum Cleomenis in Achæos.*

Achæorum Reſp. plurimas in Peloponneſo, & Græcia complexa ciuitates, Prætorem ac propugnatorem habebat Aratum Sicyonium, popularis adminiſtrationis amantem. Ætoli Achæos peſſime oderant, & in odij ſocietatem Cleomenem Regem Lacedæmoniorum traxerant. Cleomenes quoque exſuſcitata Spartæ regia poteſtate, Ephororum cæde, qui eam oppreſſam tenebant, cum eſſet animo armiſq; acer, totam Peloponneſum vel ſociam habere cupiebat, vel ſubditam. Ergo Achæos, eorumque ſocios multis damnis fatigauit, multis præliis fudit, fugauit, attriuit. Tum legatos miſit poſtulatum, ſibi vt permitterent imperium, de reliquis facile ſibi cum ipſis conuenturum; imo ſe captiuos, & quæ iam occu-

Cauſæ belli Cleomenici.

paſſet ſtatim reſtituturum.

Achæi cum ad pacem his conditionibus accipiendam parati eſſent, Cleomenem accerſebāt Leronam, quo concilium gentis indixerant. Verum cum Cleomenes in morbum incidiſſet conuentus prorogatus eſt. Id res Græciæ labefecit.

XIII. *Aratus pacis conſilia diſturbat.*

ARATVS enim ſiue diffidentia & timore Cleomenis, ſiue inſperatæ proſperitati eius inuidens, ac probroſum putans, vt ſibi, qui tres & triginta annos principatum obtinuerat, nomen ſimul & opes iuuenis ſubito detraheret, primum Achæos à fœdere deterrere conatus eſt. Id cum fruſtra tentaſſet, facinus aggreſſus eſt cum nulli honeſtum Græco, tum illi longe turpiſſimum; in Græciam vt Antigonum Tutorem acciret, & Macedonibus Peloponneſum impleret, quos ipſe adoleſcens inde pepulerat, liberato Acrocorynthо. Verum vt eius rei declinaret inuidiam, dedit clam operam vt auxilia ab Antigono, Achæorum nomine ac conſenſu, peterentur: ad quæ etiam difficilem ſe ipſe præbuit, ne ſi quid contigiſſet præter expectationem, ipſe, vt eius rei author, ne accuſaretur. Allexit autem Antigonum metu Cleomenis, & Ætolorum, quaſi iunctis viribus ſubacta Græcia, in Macedoniā impetum facturi eſſent. Ipſe autem vice verſa & res ſuas recuperaturus eſſet in Peloponneſo, & de amicis bene meriturus.

XIV. *Euergetes id bellum fouet.*

INTEREA Ptolemæus Euergetes, qui Achæis adhuc fauerat, videns eos ad Antigonum ſeſe conuertere, ipſe Cleomeni adeſſe, ac neceſſaria ſuppeditare cœpit: præſertim cum ad impedienda Macedoniæ conſilia, maiorem in Lacedæmoniis, quam in Achæis ſpem poneret. Itaque aduerſus Antigonum Cleomenem ſtimulabat: qua in re ſatis probabat ſe neque Achæos, neque Lacedæmonios magni facere; nec magis Aratum, quam Cleomenem diligere, ſed illa omnia ſua vtilitate metiri. Reges enim, vt dicebat Aratus apud Polyb. l. 2. neminem natura vel hoſtem vel amicum ducunt, verum ex ſuis ſemper vtilitatibus amicitias æſtimant, eodem fere conſilio, ac mente, affinitates cum externis principibus contrahunt. ſed de belli Cleomenici cauſis, initiiſque hæc dicta ſunto.

Infida regum amicitia.

ANNVS MVNDI 3830. SEXTAE AETATIS, 314.

IMPERII GRÆCORVM 88. SELEVCI CERAVNI 3. ET VLT. ANTIOCHI MAGNI 1. INCHOATVS. SIMON. PONT. 9. EVERGETIS 23. ANTIGONI TVT. 10. OLYMP. CXXXIX. AN. I. VRB. COND. 529. COSS. T. MANLIO TORQ. II. Q. FVLVIO FLACCO II.

ANNVS ANTE CHRISTVM 223.

I. *Cleomenes in Achæos rem feliciter gerit.*

DIFFICILE quidem eſt Cleomenici belli partes ex certa ſciētia in ſuos annos ita digerere, vt media primis, extremiſque vſquequaque cōſentiant. Omnia tamen ſurſum deorſumque circumſpicienti occurrit, minima cum difficultate dici poſſe, hoc anno ea contigiſſe, quæ Polyb. l. 2. tradit; deſperata ſcilicet inter Achæos & Lacedæmonios pace, tertiaque iam à Cleomene victoria de Achæis parta, nouem eis vrbes non ignobiles eripuiſſe. Quibus cum etiam decimam Corinthum, & eius arcem adieciſſet, damnum attulit quod eſſet cum quadam vtilitate coniunctum. Nam illa arce occupata, abſtulit occaſionem diſſidij, quod inter Achæos & Antigonum futurum erat, repetente Antigono Acrocorinthum, quam ſibi ante multos annos Aratus abſtulerat. Cum primum vero Antigonus Peloponneſum eſt ingreſſus. Quamuis Ætolis & Lacedæmoniis repugnantibus, Argis ab Achæis occupatis, res Cleomenis collabi cœpere, eoque Spartam abeunte, Antigonus Acrocorinthum recipit, Argos ſe confert, & vbique res omnes placide componit: ſtatiua Corinthi & Sicyone, hyeme ſuperueniente habuit. Quæ fuſius ex Polybio accipies. Nam hæc cum ad imperium Græcorum, quorum geſta

digerimus, non directe pertinere, paucis ſat eſt perſtringere: & inuitat alioqui rerum Græcarum penuria.

II. *Seleucus Ceraunus occiditur.* Svb huius vero anni exordium, & Olymp. centeſimæ vndequadrageſimæ, quæ Argiuum Iolaidam victorem celebrauit, Ceraunus hic, & regnum amiſit & vitam; fulmen quippe intra breue tẽpus vim ſuam omnem effundit. Sic & alter Ptolemęus Ceraunus Macedo, intra anni vnius terminos regnare cœpit, & deſiit. De illius porro morte ita Polyb. (l. 4. p. 315.) *Iunior Seleucus*, inquit, *ſtatim à ſuſcepto regno factus certior de Attalo, qui omnem iam cis Taurum Aſiam ſuo imperio ſubiecerat rebus ſuis conſulendi impetum cepit. Sed vbi Taurum magno cum exercitu eſſet transgreſſus, dolo appetitus*, cum dolum Appianus (l. σχ.) venenum interpretatur, *ab Apaturio Gallo, & Nicanore, vitam cum morte commutauit.* 1.

Huius cædem Achæus è veſtigio vlciſcens, tanquam occiſi cognatus, Apaturium, & Nicanorem trucidauit; copias vero & res vniuerſas cum prudentia, tum magnitudine animi ſingulari adminiſtrauit.

III. *Non impune. Achæi virtus, & fides.* Nam cum diadematis occupandi opportunam occaſionem nactus eſſet, populique ipſi regnum certatim deferrent, reſtitit ipſe fortiter, & Antiocho iuniori filio imperium conſeruans, perque omnes regiones bellum circumferens, quidquid cis Taurum fuerat amiſſum, recepit. Sic Polybius. Et alibi (lib. 5. p. 386) his conſentanee, Mox vbi Seleucus Taurum tranſgreſſus per dolum fuit cæſus, Antiochus imperium defuncti adeptus, regnauit: & totius cis Taurum Aſiæ dominatione Achæo concredita, ſuperiores regni Prouincias Moloni, & eius fratri Alexandro regendas dedit; eratque Molo Mediæ Satrapa, Alexander Perſidis.

IV. *Initium regni Antiochi magni.* Hoc porro anno regnare cœpiſſe Antiochum, ſuadent, primùm breuitas temporis neceſſarij ad ea peragenda, quæ à Seleuco facta ſunt. Nam, vt paulo ante ex Polybio retuli, ſtatim à ſuſcepto regno aggreſſus eſt in Attalũ cogere copias; mox autẽ tranſgreſſus Taurum occiſus eſt. Ad hæc non triennium feſtinanti, ſed vix bienniũ lente agenti requiritur. Suadet etiam Appianus Alex. in Syriacis qui ei biennium tantum tribuit; vbi & de eius morte hæc habet. *Ex Appiano.* *Antiocho Deo ſucceſſit in Syriæ regnum Seleucus filius genitus è Laodice, cognomine Callinicus: deinde, ex ætatis ordine, duo eius filij, Seleucus, & Antiochus*; quorum maior nec valetudine firmus, nec opibus, exercitum in officio continere non potuit. Veneno ſublatus purpuratorum perfidia, & ad annos tantũ duos regnauit, ϰ̀ ἐς ἔτη δύο μόνα ἐβαλίλδυσεν. Deniq; idem Appianus ibid. & Sulpitius Seuerus lib. 2. hiſtoriæ ſacræ ſucceſſori eius 37. annos regni tribuunt, non 36. vt Euſeb. Id autem verum eſſe non poteſt, niſi hoc ipſo anno Antiochus regnare cœperit. Cæterum admodum adhuc puer, regno initiatus eſt, vt habet Polybius (init. l. 4 επ κομιδῆ ὤν.), vt propterea non diu poſt Satrapas ſuos, eius pueritiam contemnentes, tyrannos expertus fuerit, vt ſuo loco dicemus.

V. *Res geſta a Coſſ.* De re Gallica, quam in tres adhuc annos propagari contigit, hæc habet hoc anno Polybius. *Poſt hanc victoriam*, præcedentis ſcilicet annis, *in ſpem adductus pop. Romanus poſſe Gallos è circumpadanis regionibus à ſe penitus expelli*, Coſſ. ambos, qui ſequente anno ſunt creati, Q. Fuluium & T. Manlium cum exercitu & ingenti apparatu contra illos miſit. *In Boios.* Hi Boios primo impetu perterrefactos, ſe fidei Romanæ permittere coëgerunt. Toto dein expeditionis reliquo tempore, propter imbres immodicos, graſſantemque peſtilentiam, nihil planè memoria dignum geſtum eſt.

At Oroſius, qui ſciret Boios proximo iam anno afflictos, ſcribit ab his conſulibus trans Padum Romanas ductas fuiſſe legiones; pugnatumque ibi cum Inſubribus Gallis, quorum interfecta ſint viginti tria millia, quinque millia capta. Nec repugnat Zonaras. Ab eo tempore, inquit, Boiorum terram omnem occuparunt, & Eridano ſuperato Inſubres inuaſerunt, eorumque agros vaſtarunt. Conſentit & Epitome vigeſima Liuij.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3830.

I. N. 1. Meminit huius quoque mortis idem Polybius, ſub finem libri ſecundi, μετήλλαξε δὲ καὶ Σέλευκος, ὁ Σελεύκου, τοῦ Καλλινίκου, τοῦ καὶ Πώγωνος ἐπικληθέντος, Ἀντίοχος δὲ διεδέξατο τὴν ἐν Συρίᾳ βασιλείαν, ἀδελφὸς ὢν αὐτοῦ. Obiit, ait nouus interpres, & Seleucus. Seleuco patre genitus, auo Callinico, qui etiam Pogon cognomine eſt dictus. Habuit hic in Syriæ regno ſucceſſorem Antigonum fratrem ſuum. Apertus eſt lapſus improuide feſtinantis in Antigono, pro Antiocho. Sed & ille etiam grauior, vbi Callinicum facit auum Seleuci Ceranni, qui erat reuera pater, vt cum Euſebio fatentur omnes: nec eſt qui tres Seleucos continenter ponat. Nimirum non animaduertit illud τοῦ non referre υἱοῦ, ſed ἐπίκλησιν. Nec culpa vocat, cum paulo ante omiſit ex Polybio dicere, patrem Philopatoris Euergetem morbo deceſſiſſe.

ANNVS MVNDI 3831. SEXTÆ ÆTATIS 315.

IMPERII GRÆCORVM 89. ANTIOCHI MAGNI 2. SIMONIS PONTIFICIS 10. PTOLEMÆI EVERGETIS 24. ANTIGONI TVT. 11. OLYMPIADIS CXXXIX. ANN. 2. VRBIS COND. 530. COSS. C. FLAMINIO NEPOTE, [a] ET P. FVRIO PHILO. VEL C. QVINTIO FLAMINIO. [b]

a Tab. Capit.

b Plut. in Marc.

ANNVS ANTE CHRISTVM 222.

I. *Antigonus Græciã domat.*

QVOD ad bellum Cleomenianum attinet, ineunte ſtatim vere Antigonus Tutor copias ex hybernis, vt ab eo ducamus initium, educit, & tertiis caſtris Tegeam adijt, quo & Achæi magno ſtudio confluxerunt. Cúmque opera Macedonum, in expugnandarum vrbium arte valde peritorũ, ſtrenue vteretur, cuniculis præſertim, oppidanos ad deditionem compulit. Ea vrbe præſidio firmata in Laconicam raptim copias ducit, vbi Cleomenes in finibus aderat, in hoſtis aduentum intentus. Cúmque velitationibus aliquibus tentaſſet quid animi haberet ad generale certamen, nunciatum eſt præſidiarios ex Orchomeno Cleomeni auxilio veniſſe. Ibique caſtris confeſtim motis, illuc tendit, & vrbem primo impetu cepit. Inde Mantineam aggreſſus obſedit, ac Macedonum motu proculſam deditionem facere coegit. Inde ad alias duxit, quas ſponte ad deditionem allexit. Poſtremo hyeme iam appetente, Ægium ad conuentum Achæorum ſe contulit, Macedones ad hyberna domum dimiſit.

II. *Cleomenes Megalopolim capit, ac vaſtat.*

EAM occaſionem Cleomenes libenter arripuit, ad Megalopolim occupandam. Cum enim ea ciuitas propter amplitudinem, & recentes clades, & vicinitatem Antigoni, negligentius cuſtodiretur, noctu in vrbem irrupit: & poſt aditum amittendæ vrbis ac ſalutis periculum, Megalopolim retinuit, & magna in eam crudelitate graſſatus eſt: quod eam vrbem ſuis ſtudiis ſemper aduerſariam eſſet expertus. Hæc fere Polyb. Addit Plut. oppidanos reſiſtendo animoſe id effeciſſe, vt fugientibus ciuibus ſecuritatem præberent abeundi Meſſenem, omninoq; paucos in hoſtium poteſtatem veniſſe: in quibus Lyſandridas vir illuſtris perſuaſit Cleomeni, vt gloriæ acquirendæ cauſa, vrbem captam non attingeret, ſed ciuibus reſtitueret inuiolatam, ſi eius amicitiam colere, Achæorum ſocietatem miſſam facere vellent. Id cum Megalopolitani hortatore Philopœmene recuſaſſent, iratus fortunas ciuium in prædam conceſſit, ſigna tabulaſque pictas Spartam miſit, vrbis plurimas & maximas partes ſolo æquauit ac proruit: inde domum ſe, Antigoni, & Achæorum metu, recepit.

Flaminivs contra avſpicia victor.

III. *Auxiliũ ab Euergete obtinet data obſide matre. Eius mulieris fortitudo.*

Interea autem cum Cleomenes à Ptolemæo auxilium peteret, id Rex non alia conditione ſpopondit, quam ſi matrem cum liberis (& vxor quæ dudum fuerat Agidis recens obierat) obſides daret. Id cum ille diu palam facere verecundaretur, euicit virago vetula, non ſolum vt rem patefaceret, ſed etiam vt perficeret. *Hoccine erat*, inquit illa cachinnans, *quod ſæpe dicere aggreſſum deſtituit animus? Quin nos potius nauigio impoſitos amandas, quo res Spartanæ poſtulauerint, quam hic ſenio deſides extinguamur?* Ita Crateſiclea; ſic enim vocabatur. Nauem conſcenſura ſeduxit Cleomenem remotis arbitris in fanum Neptuni. Ibi complexa deoſculatáq; mœrentem & commotum. *Age*, inquit, *Rex Lacedæmoniorum, caue vbi foras egreſſi erimus, quiſquam nos lacrymantes conſpiciat, aut quid Sparta indignum committentes.* Vt in Ægyptum appulit, didicitque filium ab Achæis ad pacem inuitari. Vereri autem, matris obſidis cauſa, bellum non aſſentiente Ptolemęo componere, ſcripſit ei ageret quod è dignitate Spartæ foret; neque vnius anus gratia, & parui pueri ſemper Ptolemæum metueret. Hæc illa mulier è ſpiritu Spartano, multis vti que fortior viris.

IV. *Achæus recuperat ditionem Antiochi ab Attalo. Romani in Inſubres penetrant. Eoſque deuaſtant.*

Hoc quoque anno Achæus Antiochi regis tum pueri, cis Taurum Satrapa, res domini ſui fideliter geſſit, & multis ſubactum cladibus Attalum, in ipſam vrbem Pergami, paternique regni fines compegit, vt habet Polyb.[a] Qui etiam ſignificat Achæum circiter biennium in fide manſiſſe: cum Romani Conſules, vt idem tradit,[b] in Gallorum fines, per Anamaros Maſſilienſibus vicinos, conciliata ipſorum beneuolentia, in regionem Inſubrum traiecerunt. Verum & in tranſitu, & dum caſtra ponunt multis affecti damnis, ex pacto mox illis locis exceſſere. Deinde per proximas regiones multos dies vagati, tranſmiſſo flumine Cluſio in Cenomanorum ditionem venerunt. Quibus aſſumptis, quod ſocij eſſent Romani populi, è ſubalpinis locis in planiciem Inſubrum, exercitu infeſto, iterum venerunt, ibique agros exuſſerunt, villas deuaſtarunt.

V. *Inſubres arma parant.*

Itaqve Inſubrum principes, deſperato cum Romanis fœdere, de rerum ſumma cum iis prælio decernere ſtatuunt; quinquaginta hominum millia omnibus neceſſariis inſtruunt; ſigna etiam ſacra è templis in aciem educunt.

A Romanis vincuntur.

Romani longe ab iis numero vincebantur, ſed inconſtantiam fœderatorum ſibi Gallorum veriti, eorum auxilia fluuium traiicere iubent, ipſi ad alteram eius partem remanent. Deinde pontes flumini impoſitos reſcindunt; atque eadem opera & Gallis nocendi poteſtatem adimunt, & vnicam eis ſpem ſalutis victoriam relinquunt; quoniam fluuius vado traiici non poterat. Pugnatum eſt; victoria penes Romanos ſtetit, vt qui & diſciplinæ militaris legibus, & armorum commoditate, & aciei collocatione hoſtes ſuos longe ſuperarent: ſpoliis potiti, prædaque onuſti Romam rediere. Hæc fere hoc anno Polyb.

VI. *Auſpiciis à Flaminio contemptis.*

Addit Oroſ.[c] cæſorum captorumque numerum. *Flaminius Conſul*, inquit, *contemptis auſpiciis, quibus pugnare prohibebatur aduerſum Gallos, conflixit & vicit. In quo bello nouem millia Gallorum cæſa, decem & ſeptem millia capta ſunt.* Sed illa de contemptis auſpiciis explicat Plutarchus in Marcello. Per initia huius belli Gallici, inquit, cum Romani nunc inſignes victorias obtinerent, nunc fœde cæderentur, nihil perfectum ad ſummam belli, donec C. Quintius Flaminius, & P. Furius Philo Conſules in Inſubres ingentes copias duxere. Tum, qui per agrum Picenum perfluit, amnem ſanguine conſpexerunt manantem: fama fuit tres lunas viſas Arimini. Comitiis autem Conſularibus vitio creatos Coſs. augures obnunciauerunt. Extemplo igitur miſit in caſtra Senatus literas, quibus Conſules accerſiuerunt, & reuocauerunt Romam, vt Conſulatu ſe primo quoq; tempore abdicarent, nec quidquam pro imperio aduerſus hoſtes gererent.

VII. *Eiuſdem calliditas.*

Eas ad ſe allatas Flaminius non prius ſoluit, quam fuſis fugatiſque Barbaris, fines eorum eſſet depopulatus. Quare redeunti cum ingenti præda non prodiit obuiam populus; imo quia literis, quibus retrahebatur, non ſtatim paruiſſet, ſed eas contemptui habuiſſet, nihil propius factum eſt, quam vt ei negaret triumphum. Secundum triumphum, extemplo ei cum Collega magiſtratum abrogauit, eoſque redegit in ordinem. Sic Plut. & Zonar. Voluit Dominus, etiam contemptis nefariis auſpiciorum ſacrilegiis, interdum victoriam contingere, interdum cladem, vt ea nihil in alterutram partem facere à prudentibus intelligeretur. Quamquam potuit & culpam ducum, contra conſcientiam pugnantium, clade caſtigare.

Male accepti Rom.

[a] l.4 p.315.
[b] lib.2.
[c] l.4.c.13.

Coloſſi ruina ex terramotu.

Quod ad illa prodigia pertinet, ea cumulatius tradit Oroſius: additque inter alia, extitiſſe terræ motum ingentem, in Caria & Rhodo inſulis, tantum, vt labentibus vulgo tectis, ingens quoque ille Coloſſus rueret. Habet hæc de terræ motu & Coloſſi ruina Euſeb. hoc anno 2. Olympiadis 139. meminit & Polyb. l. 5. ſed tempus non notat.

VIII. *Eius ex Plinio deſcriptio.*

FVISSE hanc Solis ſtatuam altam cubitos 70. ſcribit Plin.[a] id eſt, vt ait Feſtus, pedes centum & quinque, cubitus enim ſeſquipedem habet. De eius magnitudine ita Plin. *Ante omnes autem in admiratione fuit Solis Coloſſus Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius Lyſippi diſcipulus, Septuaginta cubitorum altitudinis fuit*, Cedrenus[b] tamen 80. fuiſſe ſcribit, idq; ex carmine inſcripto docet, in quo habetur ὀκτάκις δέκα πήχεων, octies decem cubitorum. Pergit Plinius, *hoc ſimulachrum poſt quinquageſimum ſextum annum terræmotu proſtratum; ſed iacens quoque miraculo eſt. Pauci pollicem eius amplectuntur, maiores ſunt digiti quam pleræque ſtatuæ; vaſti ſpecus hiant diffractis membris. Spectantur intus magnæ molis ſaxa, quorum pondere illud ſtabiliuerat conſtituens. Duodecim annis tradunt effectum trecentis talentis, quæ contulerant ex apparatu regis Demetrij, relicto moræ tædio.* Quia ſcilicet obſidio longius opinione ſua protrahebatur. Quamquam etiam ab Antigono patre in Aſiam reuocatum ſupra ſuo loco dictum eſt:[c] ex quo tempore ad hunc annum non quinquaginta ſex, ſed vnus & octoginta numerantur. Sed alia [illegible]que hic à Plinio peccata alibi docuimus.[d]

a l. 34. c. 7. *b a. m. 6134.* *c anno ab Vr. C. 449.* *d ann. m. 3455. n. 7.*

IX. *Et Scaligeri nota.*

PORRO Emenda[illegible] temporum, in pondere huius ſtatuæ inquirendo vehementer hallucinatur. Sic enim habet in hunc Euſebij locum. *Iacuit in ſolo illa ingens ænea moles annos 977. donec Mauuia Arabs Rhodo capta, mercatori cuidam hunc Coloſſum vendidit, qui nongentos camelos illius fragmentis onerauit. Cameli vero onus, eſt duplum ad onus muli: eſt enim 800. pondo. Itaque ſecundum hanc rationem materia illius Coloſſi fuerit 720. millia pondo, vulgo vt mercatores noſtri loquuntur, eſſent 144. Quintalia. Aſportata fragmenta fuiſſe ſcribit Cedrenus anno Chriſti vulgari, 655. milleſimo vero 305. vt ipſe nugatur, poſtquam erectus fuit. Quod ſi verum eſſet, erectus fuiſſet anno ſecundo Olymp. 17. quo nihil vanius.* Sic ipſe. At non ſine lapſu. Cedrenus autem ipſe ſic habet. *Anno 12. Conſtantis* ſcilicet imperatoris. *Mabias Rhodo potitus Coloſſum euertit, anno poſtquam is poſitus fuerat 1365. quem cum quidam mercator emiſſet, ære illo nongentos camelos onerauit.* Ita Cedrenus.

X. *In multis arguitur.*

STABAT ergo tum Coloſſus, quem Mabias euertit, à quopiam poſt præſentem ruinam reſtitutus. Non recte igitur Scaliger tot annis eam molem iacuiſſe dicit. Quin ne recte quidem illos annos 977. numerauit. Nam ſi ex Cedreno fragmenta aſportata ſunt anno Chriſti 655. aut potius 652. vt ex Cedreni textu patet, ſi eis addas annos ante Chriſtum 222. efficies annos 874. centum ergo & tribus annis aberrat à vero. Errat 3. quia 720. millia pondo, non efficiunt 144. Quintalia, ſed quinquagies plura, nimirum ſeptem millia & ducenta; niſi forte ſolus ignorat Quintale eſſe pondus centum librarum. Neque ad 144. Quintalia neceſſarij eſſent nongenti Cameli, ſed ſufficerent octodecim, quorum ſinguli ferrent octingentas libras, id eſt octo Quintalia. Errat 4. quod hanc æneam molem credidit fuiſſe ſeptingentorum & viginti millium pondo, quaſi ſolido ex ære conflata eſſet, cum in Plinio legamus, *Vaſti ſpecus hiant defractis membris*, &, *ſpectantur intus magnæ molis ſaxa, &c.* Niſi forte mercator ſaxis quoque camelos ſuos onerauit.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3822.

1. N. 2. Errat quinto, quod ait, ſi dentur 1305. anni à quo erectus fuit Coloſſus, vſque ad tempus quo fragmenta exportata fuerunt, fore vt eius erectio incidat in annum ſecundum Olymp. 17. Errat inquam, quia ab anno Chriſti 655. ſurſum aſcendendo, peruenies ad annum ſecundum Olymp. 32. Nam 655. à Chriſto, & 650. ante Chriſtum efficiunt 1305. at 650. annus ante Chriſtum incidit in Olymp. 32. 2. & annum V. C. 102. aberrat ergo totis quindecim Olympiadibus, id eſt 60. annis. Itaque pro 305. legendum apud ipſum 365. Re autem vera erectus eſt Coloſſus trecentis & tribus annis ante Chriſtum; quibus ſi addas 652. efficie. 855. non 1365.

655
650
1305

ANNVS MVNDI 3832. SEXTÆ ÆTATIS 316.

IMPERII GRÆCORVM 90. ANTIOCHI MAGNI 3. SIMONIS PONTIFICIS 11. PTOLEMÆI EVERGETIS 25. ANTIGONI TVT. 12. OLYMPIADIS CXXXIX. ANN. 3. VRBIS COND. 531. COSS. CN. CORNELIO SCIPIONE CALVO. M. CLAVDIO MARCELLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 221.

CAPTA Megalopolis Antigono Tutore in vrbe Argiuorum hybernante, Cleomenes ineunte ſtatim vere contrahit copias, ſuoſque adhortatus, in fines Argiuorum impreſſionem facit, aut attracturus ad pugnam ſine iuſtis copiis Antigonum, aut dum in eius oculis vaſtatur ager, ciuium probris eum obiecturus, ſibi gloriam, ſuis nouos animos acquiſiturus; quod vtique conſecutus eſt. I. *Antigoni cum Cleomene pugna.*

Initio æſtatis copiæ vndique ad Antigonum confluxerunt, peditum omnino viginti octo millia, equitum mille ducenti. Cleomenes ad 20. millia ſubſignis habuit, quæ bipertito diuiſa in collibus, qui fauces Spartæ adeundæ efficiunt, collocauit, præclaréque communiit, vt per vim eò penetrare deſperaret Antigonus. Poſt aliquot dies in pugnam vtrique conſenſere., Magna in vtramque partem fortunæ vi, vt Polyb. & Plutarchus notarũt. Si enim aliquot adhuc dies dilata eſſet pugna, Antigonus domum vel inuitus retrahebatur, barbaris Macedoniam deuaſtantibus. Itaque & pacem facere conditionibus idoneis cum Cleomene cogebatur, iſque minimum regnum ſuum retinuiſſet. Nũc autem maturius edita pugna, quam literæ ex Maced. delatæ eſſent, Cleomeni omnia infauſta, Antigoni proſpera contigere.

EVCLIDAS frater Cleomenis cornu vnũductabat, à quo cladis initium factum eſt. Ex altera parte Rex in Regem cum quinque millibus vtrinq. acriter depugnabant; poſtremum fuit peditum certamen, Phalange Macedonum contra Laconicam iuuentutem diu ancipite victoria confligente. Tandem victoria penes Antigonum ſtetit, cædes fugaque totis caſtris plurima. Refert Plutarchus apud Plutarchum, proditionem in caſtris Cleomenis à Damotele quodam perpetratam. II. *Antigoni victoria.*

Cleomenes cum paucis equitibus Spartã incolumis ſe recepit. Vnde per noctem ad Gythium deſcendit, nauibuſque ibi conſcenſis, quas multo ante ad incerta caſuum parauerat, nonnullis amicorum comitantibus Alexandriam eſt profectus. Addit Plutarchus, cum multos in hoc prælio cecidiſſe mercenarios, tum cunctos Lacedæmonios, demptis ducenti fuerant autem ſex millia numero. Poſtquam autem ad vrbem venit, monuiſſe occurrentes ciues vt Antigonum reciperent, ſe vel vitam, vel mortem, prout è Rep. futurum eſſet, ei ſeruaturum. Ideoque mox Therycionem quendam vrgentem, vt ſibi manus inferret, non minus forti, quam ſapienti oratione repulit; quam oporteret militarium virorum auribus inſonare. Nihilominus Therycion, vt primum opportunitatem habuit à Cleomene digrediendi, deflexit per littus, ibique ſemetipſe ſtulta temeritate confodit.

III. *Spartæ vt ſe geſſerit.*

ANTIGONVS repentina inuaſione Sparta potitus, inquit Polybius, cum in cæteris humanitate ſiugulari, & animi magnitudine vſus eſt erga Lacedæmonios, tum etiam auita Reipublicæ forma illis reſtituta, paucis diebus copias ex vrbe eduxit. Ex his nonnulla in Iuſtino corriges, quod quatuor millia è pugna ſuperfuiſſe dicat Spartanorum, & non cum Plutarcho ducentos; quod cum vxore & liberis in Ægyptum profectum putet; cum vxor iam mortua eſſet, & liberi cum matre iamdudum in Ægypto eſſent. De moderatione autem animi Antigoni erga Spartanos; ita Plutarchus. In Lacedæmonios clementer conſuluit, neque Spartæ dignitatem ludibrio habuit, neque ei inſultauit. Verum legibus, & Republica illis reddita, & ſacro diis facto, receſſit tertio die. Quibus non diſſimilia in Iuſtino l. 28. extremo reperies. Nos ad Antiochum tranſeamus. lib. 28.

IV. *Achæus ab Antiocho deficit. Regnumq. inuadit.*

CVM Achæus egregie mortem Seleuci domini ſui, Nicanoris & Apaturii parricidarum morte vltus eſſet, quidquid cis Taurum amiſſum fuerat, recepiſſet, fortiter oblatum diadema repuliſſet, integram Antiocho fidem biennium fere ſeruaſſet, ambitione tranſuerſum ſe agi permiſit. Poſtquam enim Attalum in ipſam vrbem Pergami concluſiſſet, omniaque alia loca in poteſtatem ſuam redegiſſet, inopinato rerum ſucceſſu elatus, è veſtigio ab honeſtis conſiliis deflexit, diadema, nomenque regium aſſumpſit, factuſque eſt omnium regum, ac Dynaſtarum cis Taurum potentiſſimus. Hæc Polybius; qui etiam addit factum id in Laodicæa Phrygiæ, impulſore Syniride quodam exule. Hoc ipſo tempore Molo, & Alexander fratres, Satrapæ ambo, ille Mediæ, iſte Perſidis, Regis ætatem aſpernati; ſpe etiam illa ducti, quaſi Achæus conſilia cum ipſis eſſet conſociaturus; præcipue autem veriti crudelitatem, peruerſam mentem, & calumnias Hermiæ, qui omnia in aula poterat, deficiendi & auertendi à Rege ſuperiores ſatrapias conſilium inter ſe inierunt.

Molo & Alexander ſatrapæ deficiunt. l. 4. p. 315. l. etiam 5. p. 401.

V. *Antiochi ſuper ea re conſilium.*

HÆ defectiones vt ad Regem Antiochum ſunt delatæ, coacto principum & ducum ſuorum cœtu, ſententias exquirit, quomodo rebellantium audaciæ occurrendum putarent. Ibi Epigenes [a] primarius regiarum copiarum dux, quem Hermias peſſime oderat, cenſuit nihil cunctandum, ſed Regi ipſi contra Molonem progrediendum eſſe; ſic enim rebelles, præſentia regis motos, facile tyrannum deſerturos, vel in poteſtatem etiam Regis tradituros. Hic ſtatim Hermias proditorem clamat Epigenem, qui Regem paucis comitatum hoſtium manibus dedere conetur.

a Polyb. l. 5. p. 387. &c.

Mittit in Molonem.

Ipſe autem expeditionem in Molonem declinans, vt qui ignauus, & rerum bellicarum inſolens, pericula horreret, contra Ptolemæum exercitum ducere ſuaſit, haud dubia ſpe huiuſmodi bellū propter Regis ignauiam, citra periculum fore. Videtur Polybius intelligere Philopatorem, qui tamen nondum regnare cœperat, vt ſuo loco probabitur, viuo adhuc Euergete, qui tamen ab ignauia non male audiit. Ita vniuerſo conſeſſui terrore iniecto, bellum aduerſus Molonem, ducibus Zenoni & Theodoto gerendum mandauit, quod Epigenes cenſuerat ab ipſomet rege ſuſcipiendum.

VI. *Excitatur aduerſus Ptol. ad Syriam recuperandam.*

IDEM interea nullum finem faciebat Antiochum ſtimulandi ad Syriam recuperandam, quo Rex adoleſcentulus belli curis omni ex parte premeretur; & dum ipſius opera in negotiorum multitudine, ac difficultate Rex indigeret, neque præteritorum ſcelerum pœnas daret, neque dignitate quam obtinebat, exueretur. Cumque nondum vulgatum eſſet Achæum, ſibi diadema ſumpſiſſe, finxit epiſtolam, quaſi ab Achæo miſſam, eamque regi offert, qua ſignificabat Achæus ſollicitatum ſe ab Ptolemæo, vt imperium ſibi vēdicaret, polliceri Ptolemæum naues, pecuniam, omnia incepto neceſſaria, modo diadema aſſumeret, & palam imperii inſignia arrogaret, cum ei iam imperium fortuna tribuiſſet: quibus literis cum Rex fidem haberet, prono animo in Syriacam expeditionem ferebatur. Hæc pluribus l. 5. Polybius. Cæterum non ita multo poſt, tam Molo cum fratre & ſuis, quam Hermias pœnas regi dederunt. Achæus autem propter ingruentia maiora negotia, diutius dilatus, tarditatem pœnæ ſupplicii grauitate perſoluit, vt idem l. 8. perſcribit. Sed redeamus ad ſecundum, in quo de re Gallica.

p. 386 & ſeq. p. 121.

VII. *Coſſ. reſpuunt gallicā pacem.*

INSECVTO dein anno, de pace legatos miſerunt Galli, quaſcumque conditiones accipere parati, quæ ne illis concederentur, per eius anni Conſules M. Claudiū

& Cn. Cornelium effectum eſt, nolebant nimirum præripi ſibi materiam glorioſi triumphi, propriamque gloriam publicæ vtilitati anteponebant: ſed pergit: Quamobrem Galli vltimam ſpem ſibi tentandam rati, ad mercede conducenda auxilia geſſatarū Gallorum, qui Rhodanum accolunt, denuo ſe conuertunt; quorum vbi 30. millia accepiſſent, hoſtis aduentum præſtolantes, paratos in armis eos habent; quorum dux erat Virdo marus Rex.

Conſules primo vere legiones in agros Inſubrum ducunt: vrbem deinde Acerras, inter Padum & montana Alpium ſitam, admotis caſtris obſident. Inſubres cum ſuis opem ferre, occupatis ab hoſte locis omnibus, non poſſent; traiecto Pado in ditionem Romanorum transeunt, & Claſtidium obſident. *In Inſubres ducūt.*

VIII. Eivs rei factus certior Marcellus, equites & peditum partem ſecum trahens, obſeſſis opem ferre properat. Galli cognito eius aduentu, diſcedunt ab obſidione, & obuiam progreſſi Marcello aciem dirigunt, pugnant, reſiſtunt, circumueniuntur, fugiunt, cæduntur, in amnem ſe præcipitant. Romani reuerſi Acerras expugnant: Galli Mediolanum ſe recipiunt, iam tum Inſubrum caput, quod ipſum in Cn. Conſulis poteſtatem venit, poſt pugnam, in qua fugam, & magnam ſuorum ſtragem paſſus eſt. *Eorum cū Marcello pugna.*

Poſt hanc cladem principes Inſubrum, omni ſpe ſalutis amiſſa, Romanis ſe dediderunt. Hic Gallici belli exitus fuit. Hæc fere Polybius & Zonaras. Cæteri addunt Virdomarum regem in pugna à Marcello ſingulari certamine ad Claſtidium proſtratum, victoremque ſpolia opima Quirino ſuſpendiſſe. Eam rem celebrat præ cæteris Magnus poëta. *Inſubrum deditio.* *Marcelli de Virdomaro victoria.*

Virgil. l. 6.

Aſpice vt inſignis ſpoliis Marcellus opimis
Ingreditur, victorque viros ſupereminet omnes.
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumque rebellem;
Tertiaque arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Tertia dixit, nam ſecunda à Romulo retulit Coſſus, ille de Acrone, hic de Tolumnio, de Virdomaro Marcellus. Prima Ioui, altera Marti, tertia Quirino dicata feruntur, à Seruiô, omnia Feretrio Ioui à Floro. *Virdumaro Rege*, inquit, *Galli Vulcano Romana arma promiſerant, aliorſum vota ceciderunt. Occiſo enim Rege Marcellus tertia poſt Romulum Patrem Feretrio Ioui opima ſuſpendit.* Addit explicatius Eutropius, *ac triumphans Marcellus ſpolia Galli ſtipiti impoſita humeris ſuis vexit.* Sed de his ſatis. *Opima ſpolia.*

ANNVS MVNDI 3833. SEXTÆ ÆTATIS 317.
REGNI GRÆCORVM 91. ANTIOCHI MAGNI 4. SIMONIS PONT. 11. PTOLEMÆI EVERGETIS 26. & vlt. ANTIGONI TVTORIS 13. OLYMPIADIS CXXXIX. AN. 4. VRBIS COND. 532. COSS. P. CORNELIO SCIPIONE ASINA, & M. MINVCIO RVFO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 220.

Iubil. Moſaicus. vide a.m. 2633.

I. PTOLEMÆVS Euergetes anno regni ſui vigeſimo ſexto finem viuendi fecit, vt Euſebio placet, quem ſequitur Beda, l. de ſex Ætat. & vtrunque recent. Pererius in Danielē, Torniel. Gordon. Itē Mercator, Caluiſ. Funct. Caſaub. Heluicus, Buntingus, & ſi qui alii eiuſdem farinæ: & qui Euſebium explicant Pontac. & Scalig. Epiphanius ei aſſignat 24. annos, eum ſequitur Genebr. & Capellus. Tertul. l. contra Iudæos habet 25. *Tempus obitus Euergetis.*

Certe ad hunc annum vitam, regnumque protuliſſe ex Polybio non obſcurum eſt; qui agens de regni Ægypti inſidiatoribus, ſub Philopatore profligatæ vitæ principe. Primus omnium, inquit, Spartanus fuit Cleomenes. Hic vir quandiu Ptolemæus Euergetes viuebat, quicum ſocietatem & fœdus (cum adhuc eſſet Lacedæmone) inierat, nihil mouit, quod ſemper ſperaret idonea ſe ab eo auxilia impetraturum, ad regnum paternum recuperandum, ſed poſtquam ille obiit &c.

II. *Fius cum Cleomene familiaritas.*

Idem plenius intelliges ex Plutarcho, qui Cleomenem a fuga ſua, in Ægypto aliquandiu cum Ptolemæo ſeniore, ſic enim Euergetem vocat, conuerſatum tradit. *Cleomenes*, inquit, *poſtquam ſoluit ex Aegialia*, quæ inſula eſt ad Peloponneſum, *Africam appulit, deductuſque à miniſtris regis, peruenit Alexandriam. Initio aduentus ſui humanum erga ſe Ptolemæum expertus eſt: qui vbi Cleomenis prudentiam, vrbanitatem, fortitudinem ab adulatione alienam, aliaſque virtutes vitæ conſuetudine expertus eſt, non ſolum eum vehementer dilexit, ſed valde etiam doluit, quod talem virum neglexiſſet, & euerti ab Antigono permiſiſſet, vnde tantam gloriam, & opes comparaſſet. Itaque honoribus & beneuolentia complectens Clemeonem ſpem fecit cum nauibus & pecunia, ſe eum in Græciam remiſſurum, ac regno ſuo reſtituturum.*

III. *Regum ſucceſſiones variæ.*

Attribvit etiam ei annua viginti quatuor talenta, ſtipendii nomine; qua ex pecunia ille ſe, & amicos frugaliter, ſobrieque ſuſtentans, magnam partem largiendo in Græcos, qui in Ægyptum confugerant, inſumebat. Verum Ptolemæus ſenior priuſquam promiſſum repræſentaret, deceſſit. Confirmat mortem Euergetis Polybius l. 2. extremo, quamuis aliquanto laxius, cum ait circa Olympiadem centeſimam trigeſimam nonam, mortuum Seleucum Callinici filium, Ptolemæum Euergetem, & Antigonum Tutorem: quibus Antiochus, Philopator, & Philippus ſucceſſerunt. Eadem fere habet Iuſtinus, vbi addit apud Spartanos & Cappadoces nouam regum ſucceſſionem, in Cappadocia Ariarathi admodum pueri, & Spartæ in locum Cleomenis, Lycurgi. Sed id aliquanto poſt; nam Cleomenes aliquandiu cum Philopatore vixit. Addit & initia præfecturæ Annibalis, de qua mox dicemus.

IV. *Antiochi Magni matrimoniū.*

Incidit in hoc tempus Antiochi magni matrimonium, quantum ex ſerie rerum geſtarum, quæ à Polybio l. 5. narrantur, colligi poteſt. Nam cum Hermiæ impulſu Ptolemæo bellum inferre omni ſtudio conaretur, & in Seleucia ad Zeugma ageret, aduenit Diognotus nauarchus è Cappadocia ad Euxinum, Laodicem Mitridatis Regis filiam ducens, virginem matrimonio Regis deſtinatam. Mithridates hic genus ſuum referebat ad vnum è ſeptem illis Perſis, qui Magum occiderant, tributumque iam olim maioribus ſuis à Dario dominatum ad Euxinum Pontum, perpetuo exinde conſeruauerat. Antiochus autem virgini cum idoneo comitatu occurrit, eaque cum regia pompa ſuſcepta, nuptias quamprimum celebrat. Inde Antiochiam deſcendit, ibique Laodicem Reginam ſalutari iubet: cætera totus in belli apparatum intentus. Quæ mirum eſt non lecta à Temporario, cum in Stemmate Seleucidarum inquit vxorem Antiochi Magni ignorari.

V. *Res à Molone geſta.*

Eodem etiam tempore Molo præfecturæ ſuæ populos ad omnia præparabat, his ſpe commodorum, illis metu iniecto à rege, à quo minaces fingebat literas: fratrem quoque adiutorem ad omnia paratum habebat: prouidit denique ne quid ſibi a proximis prouinciis metuendum eſſet, eorum principibus largitione conciliatis. Ergo cum ingenti exercitu, aduerſus regios duces Xenonem & Theodotum eſt profectus; qui eius aduentu perturbati, ſeſe in vrbes recipiunt. Quo facto vehementer aucti ſunt animis, qui cum ſequebantur, adeo vt Seleucum obſidere; ſtatuerent ſed nauibus ad traiiciendum deſtituti, Cteſiphontem ſeſe ad hyberna contulere.

VI. *Et à Romanis Coſſ.*

Res porro à Coſſ. geſtas hoc anno, breui omnes compendio perſtrinxerunt. Imminês enim ſecundi belli Punici fulgor vicina têpora obſcurauit. Zonaras hoc tantum. Deinde P. Cornelius, & M. Minucius ad Iſtrum duxerunt exercitum, & multas illius loci gentes, partim vi, partim deditione ſubegerunt. Cauſam dedit Eutropius l. 3. quia latrocinati naues Romanorum fuerant, quæ frumenta exhibebant. Caue autem Iſtrum Danubium putes: neque enim adhuc in Germaniam Romani arma intulerant; ſed Iſtrum alium ad Dalmatiam, ex quo dicta ſit

Iſtria Prouincia, Italiæ contermina, ad extremum ſinum Adriatidem: eum tamen fluuium in Ptolemæi tabulis non reperies; quem Plinius recte negat ex altero Iſtro deriuatum in Ariaticum influere. l.3.c.18.

VII. *Aſdrubal mors.*

Asdrvbal Amilcaris gener poſt adminiſtratam octo annis prouinciam Hiſpaniam, noctu in hoſpitio ſuo periit, à Gallo quodam, priuatas iniurias vlciſcente, per dolum cæſus. Hic vir Carthaginenſium imperium vehementer auxit, non tam armis, quam comitate, qua Regulos demerebatur. Eandem prouinciam Carthaginenſes Annibali, licet admodum iuueni detulere, quod in omnibus quæ inſtitueret, magni ingenii, virtutiſque ſpecimen daret, hæc Polybius, & Liuius libro vigeſimo primo, qui illud addit memorabile, ſi tamen verum, hunc barbarum, qui Aſdrubalem obtruncauit, comprehenſum à circunſtantibus, haud alio quam ſi euaſiſſet vultu fuiſſe; tormentis quoque cum laceraretur, eo fuiſſe habitu oris, vt ſuperante lætitia dolores, ridentis etiam ſpecie præbuerit. l.2.p.113.

VIII. *Annibalis ætas.*

His Coſſ. hæc contigiſſe affirmat Sigonius, & numerus annorum Polybii confirmat. Affirmat Zonaras eum, cum ſucceſſit Haſdrubali, annum egiſſe ſextum & vigeſimum. At Eutropius inquit cum Saguntum oppugnare cepiſſe vigeſimum ætatis annum agentem. Propius abeſt à vero Zonaras, ſi Tito Liuio credimus; qui initio l. 21. *Fama etiam eſt*, inquit, *Annibalem annorum ferme nouem, pueriliter patri Amilcari blandientem, vt duceretur in Hiſpaniam, cum perfecto Africo bello exercitum eo traiecturus ſacrificaret, altaribus admotum tactis ſacris iureiurando adactum, ſe cum primum poſſet, hoſtem fore populo Romano*: quæ ſuperius ſuo loco ex Polybio retulimus. Si ergo ad nouem pueri annos, addas nouem gubernationis Amilcaris in Hiſpania, & octo Aſdrubalis, quod vtrumque Liuius ibidem affirmat, inuenies eum hoc tempore annos ſex & viginti natum, vt vult Zonaras.

IX. *Eius prima in Hiſpania geſta.*

Annibal ſimul ac dux creatus eſt, ad ſubiiciendam Pœnorum imperio Olcadum gentem animum appulit. Sunt hi Hiſpaniæ populi intra Iberum fluuium, qui poſtea ad regnum Toleti pertinuere. Ergo Althæam primariam eorum vrbem, atque opulentam oppugnare cœpit: in eaque oppugnatione adeo ſe formidabilem præbuit, vt eam breui ad ſua vota compelleret: cuius vrbis exemplum pleraque oppida ſunt ſecuta. Quæ rudimenta militiæ, atque pugnarum ſpes ingentes in militaribus animis, & egregiam de nouo duce opinionem concitauerunt. Cumque in iis oppidis eſſent argenti fodinæ, earum factus eſt Dominus; eiſque mox venditione diſtractis, maximis iam opibus abundans Carthaginem nouam ſe ad hyberna recepit, vbi ſtipendiis militi perſolutis magnum ſui amorem excitauit: qui fuit erga ipſum, in tanta bellorum & caſuum varietate, ac diuturnitate perpetuus. Ex quibus non leuiter confirmantur, quæ in priore Machabæorum leguntur, de metallis auri & argenti, quæ in regione Hiſpaniæ eſſe memorantur, quæ poſtea Romani in ſuam redegerunt poteſtatem. Polybius l.3.p.168.gr.lat. 1.Mach.c.8.v.3.

ANNVS MVNDI 3834. SEXTAE AETATIS 318. IMPERII GRÆCORVM 92. ANTIOCHI MAGNI 5. SIMONIS PONT. 13. PTOL. PHILOPATORIS 1. ANTIGONI TVTORIS 14. PHILIPPI MACED. 1. OLYMP. CXL. AN. 1. VRBIS CONDITÆ 533. COSS. L. VETVRIO PHILONE. C. LVTATIO CATVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 219.

I. *Mors Ptol. Euergetis.*

PTOLEMÆI Euergetis Aegypt.regis filius Philopator regnũ inuadit, ſub initium Olymp.140.quæ victorem Zopirũ Syracuſium palma decorauit. Inuaſit autẽ *patre ac matre interfectis*, vt ſcribit Iuſtin.initio l. 29. *cui ex facinoris crimine*, ait, *cognomentum Philopator ex contrario fuit*, & rurſus lib.30. *Regno*, ait, *parricidio parto, & ad necem vtriuſque parentis, cæde etiam fratris adiuncta, velut rebus feliciter geſtis, luxuriæ ſe tradiderat.* Eius rei quem habeat autorem Iuſtinus ignoro; certe Polybius l. 2. affirmat Euergetem morbo conſumptum; quod non recte nouus interpres tacuit, eiuſque regnum excepiſſe Ptolemæum, qui Philopator eſt appellatus. Plutarchus in Cleomene Euergetẽ deceſſiſſe ait, non occiſum eſſe, quod vtiq. taciturus non erat, cum ibidem luxu perditum ſtatim initio regni tradat: ſic enim habet. At ſenior Ptolemæus priuſquam promiſſum repræſentaret, Cleomeni ſcilicet, deceſſit.

II. *Status Aegypti ſub Philopatore.*

Mox regno in multam laſciuiam, vinolentiã, & fœminarum arbitrium delapſo, neglectum etiam eſt Cleomenis negotiũ. Quippe vſque eo rex ipſe effœminatus luſtris & vino erat, vt vbi ſobrius magis & ſedulus erat ſolito, ludos celebraret, ſacrificaret, cum tympano per regiam curſitaret; dum interim præcipua regni negotia, amica eius Agathoclia, eiuſque mater & læna Oenanthe procurarent: ſic enim legendum eſſe, non lenonem Oenanthem, vt habet nouus interpres, ex Græco patet. Huius nequitiæ cauſa Strabo l,17.ait omnes Aegypti reges poſt tertium Ptolemæum, male regnum geſſiſſe, luxu perditos: omnium vero peſſime quartum, qui eſt hic Philopator, & ſeptimum, & vltimum, qui & Auletes.

Fuit luxu perditus.

III. *Dictus Gallus, & cur.*

EIVSDEM nequitiæ nõ leue argumentum eſt, illi inditum Galli cognomen; cuius teſtis eſt Author Etymologici, cuius hæc ſunt verba fideliter conuerſa. Gallus, Philopator Ptolemæus, eo quod Gallorum ritu foliis hederæ compunctus eſſet: ſemper enim in ſacris Dionyſiacis hederà coronabantur. Scaliger ait ſtigmata foliorum hederæ Inuſta ipſi fuiſſe. at inuſtionem non probat; certe non eam ſibi pœnam vltro inferret, quam Iudæis vehementer iratus inflixit, vt anno ſexto regni eius dicemus: & ſatis eſt, ex perpetua geſtandarũ coronarum conſuetudine, notas ad frontem, & tempora impreſſas fuiſſe. Forſitan etiam id ei nomen inditum, quod Matri deorum eſſet addictior, cuius ſacrificuli Galli vocabantur, à Gallo flumine Phrygiæ, vbi initiabantur illi diuæ, ſimulque execabantur, vt neque viri eſſent, neque mulieres, vt ſcribit idem Etymologus. Certe Plutarchus in Cleomene eum vocat μητραγύρτην, quod nomen erat eorum, qui Matri deũm initiati ſtipem, ei colligebant tympana pulſantes, teſte Budæo.

IV. *Antigoni Tutoris obitus.*

MORTVVS eſt hoc anno Antigonus Tutor anno, regni ſui 14. nec integro, vt ſupra anno Vrb. Cond. 520. diximus; eique ſucceſſit multos in annos Philippus: cuius res geſtas cum Romanis, Aſianis, & Aegyptiis implicatas, negligere non poſſumus. Illius mortem Plutarchus explicat in Cleomene, ſcribens Antigonum poſt deuictum Cleomenem, Spartamque occupatam, accepto nuncio de Barbaris Macedoniam deuaſtantibus, tertio die deceſſiſſe, licet eum iam morbus tenta-

ret, ei tamen nō ceſſiſſe, quod mallet in prælio regnū propugnando contra barbaros glorioſe occumbere. Itaque factum: nā vociferationibus in prælio pulmonem dirupit, vt perhibet Plutarchus. Alii tradunt obtenta victoria, in ludis clamantem præ lætitia, *O faustum diem!* dirupta vena vim ſanguinis effudiſſe, atque acri febre correptum expiraſſe. Hæc fere Plutarchus.

V. *Initium Philippi.* Eo ita mortuo Philippus Demetrii filius etiamnum puer Macedoniæ regnum ſuſcepit. Eam pueritiam Iuſtinus l. 29. quatuordecim annos interpretatur, aitque à Dardanis, finitimiſque populis contemptu ætatis aſſidue laceſſitum, non ſolum defendiſſe ſua, ſed aliena etiam bello appetiuiſſe; ſed hæc poſtea. Adiiſſe porro eum hoc anno regnum Macedoniæ, conſequens eſt ex iis, quæ de eius Tutore diximus, ſub quo, præceptore vtique non pœnitendo, didiciſſe eum regnandi artem, eamque diu cum potentibus aduerſariis exercuiſſe, ſequentia docebunt. Euſebius initium regni eius differt ad biennium. Polybio tamen conſentimus, non ſolum quia eum regnare cœpiſſe ait circa Olympiadem 39. à qua proxime abeſt noſtra chronologia, quæ initium habet Olympiadis 40. quam etiam nominat initio l. 3. ſed maxime quia ab initio Philippi, vſque ad exciſum regnum Macedonicum annos 53. ſemel iterumque numerat: qui hinc vſque ad annum vrbis 585. ſiue ad initium Olympiadis 153. exacte reperiuntur, & annis 42. Philippi, & vndecim Perſei explentur, vt ſuis locis deinceps oſtendemus: interea ad Antiochum reuertamur.

(Margin: in πρώτῳ ... l. 1. circ. ... ex Polybii l. 5. p. 390.)

VI. *Alia in Molonem pro Antiocho expeditio.* Rex vt Molonem progredi in expeditione ſuſcepta, ſuos vero pedem referre cognoſcit, voluit expeditione in Ptolemæum omiſſa, ſua in illum arma conuertere. Sed eum rurſus Hermias reuocauit, perſuaſitque, vt alius dux Xenœtas contra Molonem mitteretur, quod Regem in regem bellum gerere, non in ducem aliquem conuenire diceret. Itaque factum eſt: propter ætatem enim iuuenem Regem Hermias habebat in poteſtate. Ille igitur in Molonem, hic cum rege Syriā verſus profectus eſt: ſed illum vel ſuperbia, vel imperitia perdidit. Nā caſtra Molonis, qui diffidens de ſuo exercitu noctu diſceſſerat, cum occupaſſet, & ſecurus genio cum ſuis egregie indulgeret, intempeſta nocte reuerſus Molon, necopinantes oppreſſit, geminis caſtris exuit, Xenœtam ipſum temere pugnantem interfecit. Inde Seleuciam cum exercitu celeriter aduenit, eamque primo impetu cepit, aliaque è re ſua geſſit.

VII. *Antiochus ipſe mouet in Molonē.* Rex autem cui parum feliciter res in Syria ſuccedebant, ſpei de Syria renuncians, ad hoc bellum omnem animi vim conuertit. Et concione aduocata ſuorum procerum cum Epigenes, prout antea quoque ſenſerat, autor eſſet Regi, vt vel tunc ipſemet contra Molonem arma caperet, ab Hermia cum conuitio reiectus eſt, contendente Syriacam expeditionem Regi vrgendam eſſe. Id cum tam cæteris, quam ipſi quoque Antiocho moleſtum eſſet, communi decreto bellum in Molonem probatum eſt. Tum demum Hermias huic quoque ſententiæ ſubſcripſit, in vindictam nihilominus contra Epigenem intentus. Ea ſic oblata eſt. Coactæ erant Apamææ copiæ, vnde cum reuocato itinere Aſiam repetere oporteret, de non perſolutis ſtipendiis exorta eſt ſeditio, admodum alieno tempore. Qua re cum Hermias Antiochum metu perculſum videret, eum adiit, recepitque omnia ſe militi ſtipendia de ſuo perſoluturum, ſi modo ſibi rex concederet, vt ne huic expeditioni Epigenes intereſſet, quod propter mutuas inter ipſos offenſiones, nihil recte in exercitu adminiſtrari, vtroque præſente poſſet.

VIII. *Hermia in Epigenem calumnia.* Audiit hæc non ſine dolore Antiochus, ſed præſenti neceſſitati paruit inuitus. Epigenes iuſſus Apamææ reſtitit, exercitus cum Rege atque Hermia progreſſus eſt: qui exercitum ſibi perſolutione ſtipendii beneuolum ſentitus, omnibus regis amicis formidini erat, præſertim cum mox Epigenem calumnia perdidiſſet, opera vſus Alexidis arcis Apamææ cuſtodis. Hic cum edoctus ab Hermia epiſtolam ſcripſiſſet, tanquam à Molone ad Epigenem miſſam, corrupto quodam illius puero, ei ingentibus promiſſis perſuaſit, vt acceptam epiſtolam in domum Epigenis inferret, aliiſque eius chartis inſereret. Quod vbi factum eſt, adeſt extemplo Alexis, qui Epigenem interrogat, annon aliquid literarum à Molone accepiſſet: id cum ille conſtanter negaret, ad inquiſitionem ventum eſt, eaque inuenta Epigenes, quaſi in manifeſta proditione deprehenſus, innocens calumnia oppreſſus interiit. *Qua & opprimitur.*

IX. *Antiochus in hybernis*

REX Antiochus, vt ad Euphratem venit, aſſumptis quas ibi habebat copiis Antiochiam in Mygdonia circa brumam peruenit, ibique dum deſæuiret hyems ſubſtitit. Hæc ex Polyb. l. 5. vbi etiam addit Achæum cum nouo rege Ptolemæo, inimico Domini ſui, conſiliorum ſocietatem iniiſſe, idque Antiocho notum factum eſſe. Hoc porro tempore, inquit Plutarchus, non inutilis Ptolemæo Cleomenes, Spartanus dudum Rex fuit. Nam Ptolemæus fratrem cognomento Magam formidãs, quod multum apud milites per matrem Berenicem, gratia valeret, Cleomenem aſciuit, atque arcanis adhibuit conſiliis, deliberans fratrem de medio tollere. Verum Cleomenes, licet aſſentientibus omnibus, deterruit eum; quod diceret plures ſi fieri poſſet, gignendos Regi fratres eſſe, ad regni ſecuritatem, ac firmamentum. Cumque Soſibius, cuius maxima inter amicos regis erat auctoritas, negaret viuo Maga firmam fore mercenariorum fidem, ſpopondit ex mercenariis, qui tum in Ægypto ſtipendia facerent, tria Peloponneſiorum millia ad nutum cum armis præſto fore: iis Polyb. l. 5. addit mille Cretenſes.

X. *Moxq. illi ſuſpectus.*

SENSIM autem imbecillitate Ptolemæi, timiditatem intendente, Cleomenes eius vt erat vir acer & bellicoſus, & rerum quæ gerebantur obſeruator, redditus eſt Ægyptiis formidoloſus, adeo vt vulgo diceretur, verſari hunc inter oues leonem, quem neque retinere ſatis poſſent, neque à ſe dimittere. Ergo ſpem petendi naues & militem depoſuit. Cum autem accepiſſet Antigonum eſſe defunctum; implicatos bello Ætolico Achæos, Peloponneſum tumultu ac diſſidio agitatam, præſentiam ſuam poſtulare, petiit vt ſolus cum amicis dimitteretur. *Abire cupit, nec impetrat.* Sed Soſibius, qui omnia regebat, Rege luſtris, tripudiis, ac comeſſationibus imméſo, non aſſentiebatur audacem virum, & ægrotantis regni ſpeculatorem dimittere: nec inuitum retinere tutum putabat. Itaque vt libens maneret, muneribus hominem demulcere conabatur; ſed eum magis libertatis amor, quam Ægyptiæ deliciæ capiebant, vt auiculas caueis non aſſuetas. Hæc eadem habet Polybius l. 4.

XI. *Via flaminia, circuſque.*

DE Coſſ. anni huius, hoc tantum habet Zonaras, eos vſque ad Alpes progreſſos, citra pugnam ſibi multos adiunxiſſe. Romæ autem C. Flaminius Cenſor viam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium conſtruxit, vt autor eſt Caſſiodorus, ne Romani milites otio diffluerent, vt ait Liuius l. 38. & notauit Cuſpinianus, qui nobiſcum in annis vrbis, & Olympiacis plane conſentit: at Polybius l. 3. ſequentis anni Coſſ. anno primo 140. Olympiadis aſcribit. l. 3. p. 169.

XII. *Res Annibalicæ huius anni.*

DE rebus Annibalis, quæ ad hunc annum pertinent, Polyb. rebus primo anno ab eo geſtis, hæc ſubiicit. Sequenti vere ſuſcepta in Vaccæos expeditione Salmanticam (ſic enim Ελμανδικήν vertit nouus interpres Liuius habet Hermandicam) lib. 21. repentina inuaſione occupauit. Arbucalam quoque magnis cum difficultatibus per vim tandem cepit. At mox in reditu impetum Carpetanis in ipſum facientibus, maxima pericula ex inopinato adiit. Nam validiſſimæ Carpetanorum genti, ſe vicini populi adiunxerant, & deuictarum vrbium exules; verum callide ſenſim relato gradu, Tagum flumen munimenti loco hoſtibus oppoſuit, vt non cum totis ſimul copiis eorum, ſed cum partibus flumen traiiciẽtibus pugnaret; quod & fecit, eoſq. tũ elephantis ſuis quos ad 40. habuit, proterendos, tum equitibus conficiẽdos dedit. Indeque ipſe flumine tranſmiſſo reliquias copiarum, quamuis maximas, ad centum enim hominum millia fuiſſe dicuntur, vertit in fugam. Quibus ita deuictis nemo amplius vltra Iberum amnem fuit, Saguntinis exceptis, qui contra Carthaginenſes oculos auderet attollere: qui interea in futurum proſpicientes, Romanos crebris nunciis fatigabant. Annibal rurſum Carthaginem nouam hyemis cauſa conceſſit. Eadem fere habet Liuius l. 21.

ANNVS MVNDI 3835. SEXTAE AETATIS 319. IMPERII GRÆCORVM 93. ANTIOCHI MAGNI 6. SIMONIS PONTIFICIS 14. PTOLEMÆI PHILOPATORIS 2. PHILIPPI MACEDONIS 2. OLYMPIADIS CXL. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 534. COSS. L. ÆMYL. PAVLO, & M. LIVIO SALINATORE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 218.

l. 4. p. 304. HOC anno mortuum eſſe in Ægypto Cleomenem, turbas contra Philopatorem concitantem, author eſt Polyb. Nam quod ad tempus quidem attinet, is tradit Rempublicam Spartanorum tertiũ iam annum à Cleomenis fuga patriis legibus adminiſtratam fuiſſe: ſimulatque autem audita eſt Cleomenis mors, ad reges creandos ſtatim ſe accinxiſſe. Cauſas vero modumque mortis has ex Polybio, ex quo Plutarchus, paucis accipe. Cum Cleomenes vrgeret, aut publicam cum claſſe & commeatu, aut priuatam ſuam cum amicis dimiſſionem; nec Soſibius, (Nam rex nulli ſerio negotio attẽdebat,) aſſentiretur, quippe cui formidini erat hominis audacia, & mercenariorum in ipſum propenſio, & Antigoni inimici eius interitus, & regis ſui ignauia ac fatuitas, & variæ inuadendi regni opportunitates, conſilium cum amicis ſuis iniit, de eo, antequam euaderet, comprehendendo, atque includendo. I. *Mors Cleomenis in Aegypto.* l. 1. p. 381. *De eius morte conſilia.*

HVIC rei aditum aperuit Nicagoras quidam Meſſenius, cui cum Cleomene antiquæ erant inimicitiæ; propter Archidamum alterum Spartæ regem, quem Cleomenes exulare coegerat. Eius autem hoſpes Nicagoras, renouando inter ipſos fœdere multam operam collocarat: cumque Archidamus pactis confiſus, cùm Nicagora Spartam rediret, Cleomenes Archidamo factus obuiam eum interfecerat, parcẽs Nicagoræ. Ex eo infenſus erat Cleomeni Nicagoras, erant tamen inimicitiæ tectæ, non publicæ ac patentes. Aliam quãdam inimicitiarum cauſam minus probabilem habet Plutarchus, quem ſi videtur conſule. Nicagoras ergo cum equis venalibus Alexandriam appulerat, & naui egreſſus Cleomenem, Pantheum, alioſque eius amicos in portus crepidine ambulantes inuenit, & poſt conſueta vrbanitatis officia, quæſiuit Cleomenes cuius rei gratia adeſſet. Ille reſpondet ſe equos venales Regi adduxiſſe. Vellem, ait Cleomenes, equorum loco catamitos, & ſambuciſtrias potius adduxiſſes: in his enim nouus Rex ſtudium omne ſuum ponit. Ridere tum Nicagoras, & hanc vocem ſilentio premere. II. *Inimicitia Nicagoræ cum Cleomene.*

INTERIECTIS vero diebus aliquot, per hanc occaſionem equorum factus Soſibio familiarior, ad inuidiam Cleomenis; ſermonem quem modo retulimus recitat, ſimulque vetus ſuum in Cleomenem odium aperit. Ergo Soſibius ab eo promiſſis ac muneribus impetrat, vt ſcribat epiſtolam, qua criminetur Cleomenem, niſi cum idoneo apparatu dimitteretur, res nouas in imperio Regis eſſe moliturum. Fecit ille, & vela faciens puero dedit, qui eam Soſibio tradidit. Is regem adit, amicoſque eius, ex eiſque eam ſententiam exprimit, vt ampla domo, quaſi honorario carcere coerceretur Cleomenes: quem ad deſperationem libertatis aliud factũ adduxit, quod narrat Plutarc. Erat Ptolemæus Chryſermi filius, quicum magna Cleomeni familiaritas. Is rogatu Cleomenis captiuum adiit, & regem excuſauit, ſuſpicioneſque leui oratione eleuauit. Mox digrediens ex ædibus, cum ſequentem à tergo vſque ad oſtium Cleomenem non animaduertiſſet, caſtigauit acriter cuſtodes, quod ſæuam feram, captuque difficilem ſegniter atque ſocorditer ſeruarent. Hoc Cleomenes ipſe excepit; & priuſquam ſentiret Ptolemæus, recepit ſe, & narrauit amicis. III. *Inſidiæ in Cleomenẽ.*

IV. *Retinetur in cuſtodia.*

Desperans ergo Cleomenes reditum in patriam, meditari cœpit quomodo generoſa morte defungeretur. Igitur obſeruata Regis profectione Canopum, rumorem inter cuſtodes ſparſit ſe à rege liberatum iri. Itaque & ipſe cum ſuis ea de cauſa epulatur, & epularum participes cuſtodias facit; quibus vino ſepultis, cum amicis & famulis numero tredecim, ſtrictis gladiis erumpit foras. Progredientibus occurrit in platea Ptolemæus, qui ad vrbis cuſtodiam tum relictus fuerat, ſed is mox, comitibus eius attonitis, de quadriga deiicitur, & cuſtodiæ mancipatur. (Plutarchus eum à tribus occiſum dicit,) ſimul populum ad libertatem vocat. Cum nemo tam audacis facinoris ſe præberet ſocium Arcem petunt coniurati, ſontes è vinculis educturi, & comites ſeditionis habituri: ſed fruſtra, valido præſidio arcis porta communita. Itaq. hac quoque ſpe fruſtrati, manus ſibi, generoſo ac Laconico animo intulerunt.

Seditionem fruſtra molitur. *Seque' interficit.*

V. *Non forti, ſed ignauo animo.*

Hæc fere Polyb. quem dicere oportuit ignauo animo, ac meliorum deſperatione fracto, atque ad ferendam præſentem calamitatem inualido & impotenti. Sed is tum mortales error occupauerat, tenuitque multos etiam deinceps, vt non intelligerent veram fortitudinem magis in patiendo emicare, quam in aggrediendo. Quæ cauſa eſt, vt martyrum fortitudo, atque conſtantia, multis partibus militarem fortitudinem, in gladios ac tela ruentem antecedat.

Cladis modus ex Plutarcho.

Sed quæ his Plutarch. addit audiamus. Cum nemo per vrbem incurſantibus ſe adiungeret, ſed omnes trepidi fugerēt; Nihil mirum, inquit, eſt, imperare fœminas viris libertatem refugientibus, hortatuſque cunctos eſt, vt vitam deponerent, ſicut ſe, rebuſque geſtis dignum eſſet. Primus Hippotas precibus à quodam ex iunioribus obtinuit, vt occideret ſe. Mox aliorum quiſque æquo animo & intrepide ſeipſum interemit, præter Panteum, cui Rex præcepit, vt cum omnes interfectos vidiſſet, tum ipſe quoque ſe interficeret. Omnibus iam humi ſtratis accedens Panteus & pugione ſingulos fodiens, explorabat, num quis adhuc forte reſpiraret. Cum Cleomenem quoque in planta pedis punxiſſet, atque aduertiſſet faciem eum contrahere, oſculum illi tulit; inde aſſedit ei, hinc exanimem iam complexus, ſemetipſum ſuper eum confodit.

VI. *Mors matris & liberorum Cleomenis.*

Nec finis hic funerum fuit. Nam Crateſiclea mater, liberos complexa Cleomenis, ſe in lamentationes dedit; ſed natu maior elapſus, è faſtigio domus in caput ſe præcipitem dedit: cumque adhuc viueret, & tolleretur, fremebat, quod interpellaretur mori. Ptolemæus vbi hęc accepit, corpus Cleomenis excoriatum in crucem agi imperauit, inſuper liberos eius, ſupplicio vtique non indebito patri, tot funerum reo, ſuper attentata ſeditione in legitimum principem, & ſui ipſius parricidio perpetrato. Iubet præterea rex matrem ac fœminas comites necari: matre fruſtra orāte, vt ſaltem ante pueros tolleretur. In morte autē iſtarum maxime enituit vxoris Pantei fortitudo, de qua pluribus Plutarchus; ſed de Cleomene hactenus.

VII. *Cœleſyriæ præfectus à Philopatore deficit.* Polyb. l. 5.

Nec multo poſt quam hæc acciderunt, defecit pariter à Ptolemæo Theodotus Cœleſyriæ præfectus genere Ætolus, partim contemptu Ptolemæi, ob luxum atque impuram ipſius vitā; partim quia procerum erga ſe ſuſpectam habebat volūtatem; vt qui non multo ante, cum egregiā regi nauaſſet operam, dum Antiochus Syriā primum peteret, nihil præmii accepiſſet: ſed accitus etiam Alexandriam capitis periculum adiiſſet. His ergo de cauſis Antiochū conuenire ſtatuit, eiq. Cœleſyriæ vrbes tradere: breuiq. rem ad exitum perduxit, vt ſuo loco dicetur.

VIII. *Antiochus Molonem perſequitur.*

Interea Antiochus qui Antiochiæ in Mygdonia hyemauerat, cū ſtudio perſequendi Molonem flagraret, quadrageſimo poſt die Libam Meſopotamiæ vrbem venit. Ibi Rege ſuos conſulente qua via aduerſus Molonem progrediendum eſſet, Hermia ineptum concilium dante, Zeuxis, etſi Epigenis exitum formidabat, auſus tamen eſt ſententiam contrariam dicere, de Tigri traiiciendo; quam Rex libēter eſt amplexus. Cumque vicini eſſent exercitus, velitationeſque inter præcurſores agitarētur, receſſit Molo ad quinq. millia: veritusque ne ſi aperta acie cum rege cōfligeret, à ſuis deſereretur, noctu Regē adoriēdū ſtatuit. Delectis ergo ex omni numero fortiſſimis, in regis exercitum per occultos quoſdā calles ducit, vt è ſuperiore loco impetum faceret. Verum vbi cognouit decem iuuenes, ex his ipſis ad regem tranſiſſe, ab incepto deſiſtens, rediit vnde fuerat digreſſus: ſub lucem primam in caſtra reuerſus, exercitum tumultu ac trepidatione compleuit.

Deſeri formidant.

ANTIOCHVS MOLONEM VINCIT. HERMIAM PERIMIT.

IX. *Inſtruũtur acies. Molo à ſuis deſertus. male perit cum ſuis.*

Rex ad dimicandum paratus prima luce copias è caſtris educit, & aciem inſtruit. Molo quoque, etſi timide ex proximo tumultu, ſuos tamen ad formam regiæ aciei componit, & ſiniſtrum cornu Neolao fratri committit, dextrum retinet ſibi. Vbi concurrere acies, dextrum cornu in fide perſtitit, & acerrime cum regiis conflixit: at læuum, ſimul ac in regis conſpectum venit, ad eum tranſitionem fecit. Molo ſuorum transfugia animaduertens, cum prope iam vndique cingeretur, animo reputans cruciatus ac tormenta ſibi parata, ſi viuus in hoſtium poteſtatem veniret, manus ſibi ipſe intulit; pariterque omnes, qui coniurationis participes fuerant, domum ſuam quiſque profecti, ſimilem ibi vitæ finem inueniunt. Neolaus quoque vbi pugna euaſit, & in Perſidem ad Alexandrum Molonis fratrem peruenit, matrem & Molonis liberos obtruncat; deinde ſuper mortuorum cadaueribus ipſe ſe iugulat, poſtquam Alexandro perſuaſiſſet, vt ipſe quoque idem faceret.

X. *Antiochi victoria.*

Rex direptis hoſtium caſtris, Molonis corpus loco totius Mediæ maxime conſpicuo, iuſſit in crucem tolli: rebellem exercitum duris verbis increpitum, data dextera in fidem recepit, certoſque viros conſtituit, qui iſtos in Mediam reducerent, & eam prouinciam recte conſtituerent: ipſe Seleuciam verſus regrediens, præfecturarum ſtatum manſuetudine atque humanitate rite compoſuit, pleraque præter Hermiæ feri hominis ac potentis voluntatem: ſed non diu id ei impune fuit.

In Artabarzanem mouet.

Antiochus læto rerum ſuarum ſucceſſu ferox, etiam terrorem vicinis Dynaſtis inferre voluit, ne facile ſuis ſatrapis in defectione auxilio eſſent. Itaq. Artabazanẽ, qui in illis eminebat, aggredi ſtatuit, non conſentiente Hermia, qui Ægyptiacum bellum minus formidoſum ambiebat. Quoniam tamen ſub id tempus Regem filio eſſe auctum nuncii attulerant (hic videtur fuiſſe Seleucus cognomento Philopator, qui poſt patrem duodecim annis regnauit) ratus fieri poſſe, vt Regi in ſuperioribus illis tractibus, cum Barbaris bellum gerenti, aliquid humanitus contingeret, aut eius tollendi è medio aliqua ex rebus ipſis opportunitas naſceretur, in eam expeditionem conſenſit: perſuaſus, ſi ſemel è viuis Antiochum ſuſtuliſſet, tutorem ſe infantis futurum, & omne imperium in ſua poteſtate habiturum. Zagro monte ſuperato in fines Artabazanis irruit. Verum is ætate decrepitus, ad omnes pacis conditiones deſcendit.

Augetur filio. Hermiæ molitiones.

XI. *Hermias fit ſuſpectus Regi.*

Hac pace firmata, Apollophanes medicus Regi admodum dilectus, ab Hermiæ impotentia, & ſibi timens & Regi, Antiochum adit, eique ſuſpectum Hermiam facit, monetque vt caueat, ne quis eum caſus, ſicut & fratrem, è medio tollat, & omnes eius amicos, ſicut nuper Epigenem, in eandem perniciem præcipitet. Rex apud Medicum fatetur ſibi odio eſſe Hermiam, ſeque ab illo ſibi metuere: gratias autem agit de illius erga ſe cura, opemque petit; paratum inuenit, capita inter ſe conferunt, denique hoc prætextu viſum eſt vti. Quod vertigine quadam Rex laboraret, ad paucos dies familiam, & eos qui circa regem ſtationes obibant, dimittit. Ita cum Regem amici, pro ſe quiſque inuiſerent, conueniendi ſeparatim quoſcunque vellent illorum opportuna fuit occaſio. Præparatis igitur illis, qui ad negotium idonei eſſe videbantur, quod facile fuit omnibus Hermiæ odio deflagrantibus.

in eum cõſpiratio.

XII. *Occiditur, rege fabulæ ſubſeruiẽte.*

Antiocho medici imperãt, vt luce prima dum adhuc frigidior eſt aër, prodeat ambulatũ. Ad conſtitutam horam præſto eſt Hermias, & vna cum eo, quotquot ex amicis cõſilii participes facti fuerãt. A reliquis ceſſatũ eſt, quia Rex multo maturius ſolito exibat: hoc pacto Hermias abducitur è caſtris, in ſolum quendam locũ. Deinde vbi Rex paululum ex itinere, quaſi neceſſitatis cuiuſdam gratia deflexiſſet, à circumſtantibus confoditur, ſupplicio nulla ex parte cum ſuis ſceleribus comparando. Id factum omnes prouinciæ laudibus extulerunt, omnibus quippe grauis ac formidoloſus fuerat.

Occiduntur & domeſtici eius. Exempla perfidiæ punitæ.

Eodemque tempore Apamenſium vxores, vxorem Hermiæ, liberi liberos lapidibus obruerunt. Antiochus domum reuerſus copias ad hybernandum dimiſit. Hæc pluribus libro quinto Polybius: ex quo etiam vides nobis annorum diſtinctionem, notata hyeme ſubminiſtrari, ſed & exempla egregia punitæ ſubditorum in ſuos Reges perfidiæ. Cleomenis, Hermiæ, & Molonis, quæ in eo fuit aliquanto

ſeuerior, quod præter diuinam legem in innocentes quoque redundauit.

XIII. *Romanæ res anni huius.*

IAM vero quod ad Romanam rem attinet, duo ſe illuſtria bella offerunt Saguntinum in Hiſpania, quo Romanorum fideliſſimi ſocij ab Annibale deleti ſunt, quam cladem anno ab V.C. 534. contigiſſe autor eſt Oroſ. [a] iſque nobis in curſu eſt: & Illyricum ab huius anni Conſulibus geſtū contra Demetrium Pharium, vt pluribus docet Polyb. l. 3. qui tamen in eo à communi Chronologia diſſentit, quod hos Conſules, Æmylium dico & Liuium in annum primum Olympiadis 140. refert, cum oportuerit in annum ſecundum, qui reſpondet 534. Vrbis Conditæ.

[a] l. 4. c. 14.

Et primum Demetrij Pharij.

De hoc Demetrio Phario, vt ab hoc ducamus initium, vt tempus etiam ipſum exigit (Nam dum Romani Conſules in Illyrico pugnant, Saguntinis defuere.) Pleraque iam ex Polybio ſuo loco expoſuimus, quo hic erimus breuiores.

XIV. *Qui à Romanis deficit.*

ERGO circa id tempus quo Annibal Saguntinis imminebat, Demetrius Pharius, oblitus beneficiorum quæ pop. Rom. in ipſum contulerat, cum iam contemnere eos cœpiſſet, cum iis tantas Gallorum copias infeſtas cerneret, & nunc, propter metum eis à Carthaginienſibus impendentem, minime ſibi formidabiles arbitraretur, præſertim quod Macedonum vires ſibi auxilio fore ſperaret, quibus in bello Cleomenico adfuiſſet. Vrbes itaque Romanæ ditionis in Illyrico vaſtare cœpit, & in ſuam poteſtatem redigere, & vltra Liſſum, contra leges pacis, quinquaginta lembis nauigare, multas e Cycladibus inſulas incurſare. In eum Romani ineunte vere L. Æmylium in Illyricum cum exercitu mittunt. Eo cognito, Demetrius Dimalum idoneo præſidio, rebuſque neceſſariis inſtruit. In cæteris vrbibus, occiſis qui contrariæ factionis erant, illarum gubernacula amicis ſuis tradit. Ipſe ex omni ſubditorum numero fortiſſimos ſeligit, ad ſex millia, eoſque Phari collocat.

Qua ſpe.

Romanorū in eum expeditio.

XV. *Æmylius Dimalum expugnat.*

CONSVL vt in Illyricum appulit, cognita fiducia hoſtium, circa Dimalum vrbem omnibus rebus inſtructam, vt hoſtem perterrefaceret, eam omnium primam inuadere aggreſſus eſt, & adhibitis machinis ſeptimo die expugnauit. Quæ res ita hoſtium animos fregit vt confeſtim vndique accurrerent, qui ſe Romanorum fidei permitterent. Eos Conſul receptos, Pharum verſus, contra Demetrium, nauigare iubet. Quoniam vero metuebat ne illic diuturnior eſſet obſidio, arte Pharios aggreditur.

Pharum arte aggreditur.

NOCTV cum omnibus copiis in inſulam appulſus, maiorem exercitus partem in terram exponit, & locis cauis ac ſyluoſis occultat, ipſe cum 20. nauibus, palam vbi illuxiſſet, proximum vrbi portum petit. Eas naues Demetrius conſpicatus, & paucitatem aſpernatus, ex vrbe cum ſuorum manu egreditur, exſcenſionem prohibiturus. Vbi ſemel atroci prælio res agi cœpit, plures ſubinde ex vrbe ſuppetias veniebant, donec tandem omnes ad certamen exierunt.

XVI. *Et occupat.*

INTEREA Romani qui noctu expoſiti fuerant, per ignota loca facto itinere, adueniunt, & collem qui medius erat inter vrbem & portum occupant, & eos qui ad pugnandum exierant vrbe excludunt. Demetrius relictis iis, qui in portu erant, contra nouas has copias aciem inſtruit, qui in eos è ſuperiore loco impetum faciunt: quo tempore etiam qui in nauibus erant egreſſi, hoſtium terga cædere cœperunt, turbatóſque in fugam vertunt, pars in vrbem fugit, plures auiis itineribus per inſulam diſſipati ſunt.

Fuga lapſo Demetrio.

Demetrius ad lembos ſuos, quos habebat expeditos ad fugam, ſe contulit, in quibus noctu ad Philippum Macedonem ſe recepit: apud quem etiam reliquum vitæ tranſegit, vt Polybio placet. Iuſtinus l. 29. tradit eum Philippum in Romanos concitaſſe. At Æmylius Pharum repentino incurſu inuadit, eámque mox captam diruit. Deinde Illyrico vniuerſo in poteſtatem redacto, rebuſque omnibus ex animi ſententia compoſitis, affecta iam æſtate triumphum egit magnificum, nec minorem ſolertię, quam fortitudinis laudem è prouincia reportauit. Hæc fere Polyb. Alij vtrunque Conſulem in Illyrico rem geſſiſſe, & vtrunque triumphaſſe teſtantur; in quibus autor libri de viris illuſtribus, & Zonaras, qui rem confuſius narrat, & aliquot rebus diuerſe, & inter alia Pharum proditione captam dicit.

XVII. *Reo Liuij ſenatorum Conſulis.*

IN Liuium tamen Conſulem ingratus populus deſæuiit. Poſt Conſulatum enim eum damnauit. Quod prædam militibus inæqualiter diuiſiſſet. Frontin. l. 4. Reum

peculatus vocat lib. de vir. illuſt. c. 50. Quam ignominiam adeo ægre tulit, vt & rus migrarit, & per multos annos, & vrbe & omni cœtu caruerit hominum: donec octauo ferme poſt damnationem anno M. Claud. Marcellus & M. Valerius Læuinus Coſ. reduxerunt eum in vrbem: ſed erat veſte obſoleta, capillóque & barba promiſſa, præferens in vultu habitúque inſignem memoriam ignominiæ acceptæ. L. Veturius & P. Licinius cenſores eum tondere & ſqualorem deponere & in Senatum venire iuſſerunt. Denique 11. annis interiectis factus eſt Coſ.

Res autem Saguntina, narrante Polybio, ſic ſe habuit. Cum anno proximo Annibal rebus ex ſententia apud Vallæos, & ad Tagum geſtis, Carthaginem nouam hyemandi cauſa ſe recepiſſet, ibique legationem Populi Ro. inueniſſet, facta ſui adeundi poteſtate, diſſerentes de mandato negotio audiuit. Qui deûm atque hominum fidem atteſtantes monebant, vt à Saguntinis, qui in fide ac clientela populi Rom. eſſent, abſtineret, vtque ex eo fœdere, quod cum Aſdrubale ictum erat, amnem Iberum ne traiiceret. Eos legatos Liuius tradit ad Annibalem peruenisse, cum medio in curſu eſſet obſidio: iiſque obuiam ad mare miſſos ab Annibale qui dicerent, nec tuto eos adituros inter tot tam efferatarum gentium arma; nec Annibali in tanto rerum diſcrimine operæ eſſe legationes audire. Et quoniam apparebat non admiſſa, protinus Carthaginem ituros, literas nunciosque ad principes factionis ſuæ præmiſiſſe, vt præpararent ſuorum animos, ne quid pars altera Romanis gratificari poſſet. Verum Polybius rectius eam legationem obſidioni præmittit, vt mox patebit. XVIII. *Legatio Romanorum ad Annibalem pro Saguntinis.*

Annibal, inquit, militaris ferociæ plenus, & iuuenis, & rerum ſucceſſu ſuperbus, nec minus odij in Romanos plenus, quam eorum perdendorum auidus, viciſſim pro Saguntinis contra Romanos falſam querelam ineptamque inſtituit, de quibuſdam Saguntinis olim à Romanis iniqua morte interemptis: cum poſſet iuſtius ſi nō Siciliam, certe Sardiniam repetere, & ob ingentem pecuniæ vim, per aduerſa Carthaginienſium tempora, à Romanis extortam conqueri. Carthaginem porro ſciſcitatum miſit, quid opus eſſet facto, cum Saguntini amicitia Romanorum freti, populos ditionis ipſorum iniuriis laceſſant. XIX. *Qui tergiuerſatur, & queritur.*

Legati poſt hæc Carthaginem proficiſcuntur, vt eadem apud Carthaginenſes teſtarentur. Hos legatos Liuius l. 21. P. Valerium Flaccum, & Q. Bebium Pamphilum vocat, quos ſub ſeqq. Cōſ. ponit, ad quos etiam Sagunti obſidionem referre videtur; & ita ſentit cum Polyb. Sigon. in Liuium. Sed narrata Saguntina obſidione difficultates eius ſententiæ agnoſcit, quibus facile mederi poteſt, relata in hunc annum eius vrbis occupatio, in quam omnes fere conſentiunt. Porro Carthagine in Senatu ab Annone contra Annibalem acerbe declamatum eſſe, apparet apud Liuium. *Legati Carthaginem adeunt.*

Dum Romæ de bello multa deliberantur, & legati Africam petunt, Annibal ad centum & quinquaginta millia hominum in armis habens, vt ait Liuius l. 21. Carthagine noua profectus, Saguntum verſus iter inſtituit: quæ vrbs mille fere paſſibus à mari diſſita, ad Illyriæ & Celtiberiæ fines iacet. Poſitis ad Saguntum caſtris Annibal obſidionem magno animo incipit, atq; vrget: eius quippe vrbis expugnationem permagnum habere momētum intelligebat, ad ea quæ parabat. Nam & ſpem belli gerendi in Hiſpania ſe Romanis ademturum confidebat, & vicinos omnes populos terrore oppreſſos facile ſubacturum: & nullo à tergo hoſte relicto, ad vlteriora tuto perrecturum. Magnam inſuper opum vim, ad promouenda incepta conſecuturum, & milites præda promptiores ad pugnam effecturum; ſpoliis denique Carthaginem miſſis, domeſticos ſibi conciliaturum. XX. *Annibal Saguntum obſidet.* *Eiuſdemq; conſilia.*

Ergo obſidionem acriter vrgebat, & moliendis operibus ipſe in primis deſudabat, omnibus ſe periculis temere obiectabat; adeo vt dum murū incautius ſubit, aduerſum femur tragula grauiter ictus ceciderit, ſimulq; tāta circum fuga ac trepidatio fuerit, vt non multum abeſſet, quin opera ac vineæ desererentur. Mox autem renouata pugnas quaſſati deiectiq; muri turreſq;, & vtrimq; inter ruinas murorum, quaſi in aperto campo inuſitata cōtentione pugnatum eſt: ita vt Pœni fracti malis, repulſiq; ſua caſtra repeterent. Ibi quies aliquot diebus data, & accēſi militum animi, vrbis præda militi ab Imperatore promiſſa. Interea vero Saguntini continuato dies noctéſq. labore, dirutū murum reſtaurarunt, ad quem poſtea etiā contentioſius XXI. *Eandem acriter vrget.*

pugnatum eſt, ſed recens reſtauratio, machinarum & hominum ſubruentium violentiæ facile ceſſit, ita vt magna iam pars vrbis in hoſtium eſſet poteſtate.

XXII. *De pace colloquia, & acerba conditiones.*

INTEREA Alcon Saguntinus, inſciis ciuibus ſuis, de pace cum Annibale agit, cuius conditiones cum eſſent acerbiſſimæ, ad ſuos non auſus redire, apud hoſtem manſit. Alorius Hiſpanus miles Annibalis, Saguntinis amicus, ſe pacis eius interpretem fore pollicetur. Et ad prætorem Saguntinum admiſſus, ad eas accipiendas coactum Senatum adhortatur. *Vrbem vobis*, inquit, *quam ex magna iam parte dirutam, captam fere totam habet, adimit, agrum relinquit, locum aſſignaturus in quo nouum oppidum ædificetis: aurum argentumque omne, priuatum, publicumque ad ſe iubet deferri; coniugum, veſtráque corpora, ac liberorum veſtrorum ſeruat inuiolata, ſi inermes cum binis veſtimentis Sagunto exire velitis: Hæc victor hoſtis imperat.* Hic primores ſeceſſione facta, priuſquam reſponſum daretur, argentum aurumq; omne publicum priuatumque in forum collatum flammis iniiciunt, in quas ſe pleríque præcipitarunt. Hæc Liuius pluribus. Denique intra octo menſes vrbem cepit, & quæcunque animo deſtinarat, dum obſideret vrbem, conſecutus eſt, vt ait Polyb. nec Liuius diſſentit.

XXIII. *Occupata vrbis modus.*

OCCVPATÆ vrbis modum, ſicut & reliquam obſidionem fuſius enarrat Liuius, in hæc fere verba. Dum ex ea legatione totam vrbem pauor ac trepidatio peruaſiſſet, alius inſuper tumultus ex arce auditur. Turris diu quaſſata prociderat, perque ruinam eius cohors Pœnorum impetu facto, cum ſignum Imperatori dediſſet, nudatam ſtationibus, cuſtodiiſque ſolitis vrbem, nihil cunctandum ratus Annibal vrbem momento cepit, ſigno dato vt omnes puberes interficerentur, quod imperium crudele, cæterum prope neceſſarium euentu ipſo cognitum eſt. Nam viri aut incluſi cum coniugibus ac liberis, domos ſuper ſeipſos concremarunt, aut armati nullum ante finem pugnæ, quam morientes fecerunt. Præda etſi tota fere à ciuibus corrupta, aliqua tamen conſeruata eſt, eáque partim militi diſtributa, partim Carthaginem miſſa. Hæc ex Liuio; nec multum ab his diuerſa tradit Zonaras. Et hæc fuerunt initia Punici belli ſecundi, cuius proximus annus primus numeratur: quo non iam Romanorum ſocij, ſed Romani ipſi bellum contra Pœnos, & eorum ducem Annibalem, cruentiſſimum, periculoſiſſimumque geſſere.

ANNVS MVNDI 3836. SEXTAE AETATIS, 320. IMPERII GRÆCORVM 94. ANTIOCHI MAGNI 7. SIMONIS PONTIFICIS 15. PTOL. PHILOPATORIS 3. PHILIPPI 3. OLYMP. CXL. AN. 3. VRB. CONDITÆ 535. COSS. P. CORNELIO SCIPIONE, ET T. SEMPRONIO LONGO. SECVNDI BELLI PVNICI I.

ANNVS ANTE CHRISTVM 217.

I. *Antiochus de Syria inuadenda deliberat.*

ANTIOCHVS poſt ſumptum de Hermia ſupplicium, dum in hybernis agit, nuncios ad Achæum miſſitat, quibus eum defectionis arguit, & cladem cæteris tyrannis ac perduellibus familiarem minatur, vt habet l. 5. Polyb. Cęterum omni ſtudio in Ptolemęum ſe comparabat. Conuocato enim ineunte vere Apameam exercitu, amicis conſultandum propoſuit, ecqua potiſſimum via impreſſio in Syriam tentanda eſſet. Cumque in eam rem varia a variis opportuna dicerentur, Apollophanes quidam genere Seleucienſis, dixit imprudenter tanto ſtudio Cœleſyriam peti, cum Seleucia primaria Aſiatici regni vrbs, tanto tempore in manibus Ægyptiorum permittatur, quæ, præter ignominiam, magnis priuet rei bene in Syria gerendæ opportunitatibus: & multa ſi recipiatur, emolumenta omnem in partem Antiocho ſit allatura. p. 401. & deinceps.

II. *Seleuciam petit.*

EA ſententia cum omnium ſuffragiis probata eſſet Rex Diogneto nauarcho mandat, vt ad Seleuciam, quæ Pieria dicitur, claſſe nauiget, cuius vrbis ſatis accu-

ANTIOCHVS SYRIAM OCCVPAT.

Syriæ fauces occupat.

ratam deſcriptionem reperies apud eundem Polyb. [a] Mittit & Theodotum Hemiolium cum idonea manu, qui Syriæ fauces occupet, illique regioni præſideat. Ipſe Apamea cum exercitu profectus, ſtadiorum fere quinque interuallo, iuxta Hippodromum caſtra conſtituit. Inde in vrbem mittit, qui principibus viris pecuniam offerrent, maximáque in poſterum beneficia pollicerentur, ſi modo vrbem abſque certamine traderent: quos cum flectere non poſſet, eorum, qui partes aliquas Reip. curabant, nonnullos corrupit. Quibus confiſus copias parabat, tãquam à mari claſſico milite vrbem eſſet inuaſurus; à continente, per eos qui erant in caſtris. Hoc autem modo inter regem & proditores conuenerat, vt ſi per vim caperetur ſuburbium, mox illi vrbs traderetur. Et fere vndique vrbs etiam ſcalis erat inacceſſa, præterquam ex ſuburbio, in quod ingenti vi animi, claſſiarij milites ſcalis penetrarunt.

a l. 5. p. 403.

Suburbium Seleuciæ capit.

III. *Vrbem deditione recipit.*

QVO occupato confeſtim duces, qui à Rege corrupti erant, quique varias ciuitatis partes propugnabant, ad Leontium, penes quem ſummum erat imperium, accurrunt, ab eóque poſtulant, vt ad Antiochum legati de pace mittantur, priuſquam per vim vrbs expugnetur.

Ciues humaniter tractat.

Leontius, qui fraudem ducum ſuorum ignorabat, conſternatione illorum perterritus, miſit ad Antiochum, qui pro ſecuritate omnium, qui in vrbe erant, paciſcerentur. Rex acceptis conditionibus quæ offerebantur, liberis nihil ſe nociturum pollicetur; erant autem ad ſex millia; tradita autem vrbe non ſolum pepercit liberis, ſed etiam reſtitutis in patriam exulibus, & leges ſuas ciuitati, & cuique priuatorum facultates ſuas reſtituit; portum vero & arcem præſidiis firmauit.

IV. *Theodotus Antiocho Syriam promittit.*

DVM Rex hæc maxime ageret, ei literæ à Theodoto Ætolo afferuntur, qui cum poſt rem bene geſtam pro Philopatore, etiam capitis diſcrimen adiiſſet, vt ante diximus, in vltionis & libertatis occaſionem erat intentus. Iis ergo literis Regem rogabat, quamprimum vt contenderet in Syriam, ſe eam totam in eius manus traditurum. Ergo Rex, expeditione in Achæum in aliud tempus dilata, in Syriam ad Theodotum progreditur, qui iam patefacta proditione, à Nicolao Ptolemæi duce in Ptolemaide obſidebatur. Sed victo Nicolao in faucibus Beryti, obſidionéque ſoluta, obuiam venit Antiocho Theodotus, eique Ptolemaidem tradit, eiuſq; amicus Panætolus Tyrum, vrbes multo apparatu bellico, nauali præſertim inſtructas. Rex Theodotum cum ſuis benigne excepit, multiſque deinceps in rebus operam eius vtilem expertus eſt. Naues Nauarcho ſuo Diogneto commiſit.

Ptolemaidem & Tyrum proditione occupat.

V. *Cæleſyriam peragrat, ſubycitque.*

IPSE cum Peluſium adire cuperet, cum Regem inde abeſſe didiciſſet, ibiq; eius copias præparatas, & Nili aggeribus recluſis, omnes aquæ dulcis ſcaturigines obrutas, mutata ſententia Cœleſyriam peragrãs, multas vrbes alias vi, alias deditione accepit; nulla interim rerum ſuarum cura Ptolemæũm vrgente. Pleræque autem tam ingenio loci, quam arte munitæ, ac commeatũ egregiè inſtructæ in fide manebant, & diuturnam obſidionem ferebant.

Ægypty defenſionẽ parant, & Antiochũ lactare ſtudent.

Interea Agathocles, & Soſibius, penes quos erat Ægypti imperium, ſtatuunt in parando bello omnem operam ponendam eſſe, ſed inſcio, quantum fieri poſſet, Antiocho. Interea legatos ad eum mittendos, qui eius impetum relaxent, & Antiochum in ea, quam de Philopatore habebat, opinione confirment, nunquam illum armis acturum, ſed per amicos ac colloquia: ac Cœleſyria vt excedat rogaturum. Ergo partim mercenarium militem Alexandriam vndique cogunt, ibique cum ſtudioſiſſime ad bellicas exercitationes conformant, eodemque commeatum omnis generis comportant: partim ipſi Memphi habitantes, multis legationibus vltro citroque miſſitandis, tempus conſumunt.

VI. *Is Duram obſidet.*

INTEREA Antiochus vrbem Dura premebat obſidione, ea eſt Dora Ptolemæo in Phœnicia, infra Tyrum & Ptolemaidem, meridiem verſus, ſed nullo emolumento. Nam & locus erat natura munitus, & obſeſſis ſubinde opem ferebat Nicolaus. Appetente iam hyeme, miſſis à Ptolemæo legatis demum annuit, vt & induciæ ad menſes 4. fierent, & de ſumma re ad conditiones æquiſſimas ſe deſcenſurum diceret. Ergo relicto Theodoto, qui rem bellicam in Syria curaret, ipſe Seleuciam hyemem traducturus venit, & milites ad hyberna dimiſit, nullam curam gerens diſciplinæ militaris, quippe qui rem prope confectam putaret, vt qui iam partem Cœleſyriæ & Phœniciæ in poteſtate haberet, & reliqua deditione, & fœderibus

Seleuciam ad hyberna proficiſcitur.

pacis ſe accepturum ſperaret. Et hic finis fuit rerum hoc anno in Syria geſtarum, inter Antigonum & Ptolemæum, iuxta exactam temporis à Polybio obſeruati rationem.

VII. *Turbatio Romanorũ.*

SED iamdudum nos ad ſe Romana res vocat, quam præ cæteris Polybius l. 3. Liuius 21. tradidere. Sub idem ſcilicet tempus & legati, qui Carthagine redierant, Romam retulerunt omnia hoſtilia eſſe, & Sagunti excidium nunciatum eſt: tantuſque ſimul mœror, patres, miſericordiàque ſociorum indigne peremptorum, & pudor non lati auxilij, & ira in Carthaginenſes, metuſque de ſumma rerum cepit, velut ſi iam ad portas hoſtis eſſet, vt tot vno tempore motibus animi turbati, trepidarent magis, quam conſultarent. Liuius. Nihilominus legatos Carthaginem properare iubent, qui Annibalem, eiuſque ſocios fœderis violatores, dedi Romanis iubeant, alioqui bellum denuncient.

Legatos iterum mittunt in Africam.

VIII. *Ibi fruſtra diſputatur, circa fœdera.*

CARTHAGINE iniquis auribus auditi legati, variiſque tergiuerſationibus fœdus Aſdrubalis eleuatum eſt. Siculo fœderi ſtari volebant, quo nihil de Hiſpania, aut Sagunto agi contendebant. Verum & illo tenebantur, quo diſerte cauebatur, vt vtriuſque populi Socij, ab vtroque populo tuti eſſent: & Aſdrubalico præterea, quo vterque populus conſenſerat, vt Carthaginienſes belli cauſa Iberum amnem non tranſirent. Itaque hac parte iniuſte bellum hoc à Pœnis conflatum eſt, & Sagunti euerſione inchoatum. Sin belli cauſam ſtatuas ademptam Sardiniam, & pecuniam ſimul extortam, iuſte bellum contra Romanos ſuſceptum eſt à Carthaginienſibus, vlciſcentibus iniuriam ſibi aduerſis ſuis temporibus illatam. Hæc fuſe Polyb. qui poſtremo addit, Legatorum natu maximum ſinum iis qui aderant collectum oſtédiſſe, dixiſſéque, hic & bellum vobis, & pacem portamus vtrum placuerit ſumere promam. Excipit Rex Carthaginienſium, vtrum viſum illis foret promerent; cum dixiſſet Romanus, bellum ſe prompturum. Accipere ſe à pluribus ſucclamatum eſt. Itaque conuentus ſolutus eſt. Hæc Polyb.

IX. *Mittunt in Hiſpaniam, Galliamque.*

NEC diſſimilia Liuius, qui addit legatos in Hiſpaniam traieciſſe, ſiue vt populos in ſocietatem pellicerent, ſiue vt à Pœnis auerterent. Sed cum eis obiecta eſſet Saguntinorum defectio, paſſim ab Hiſpanis reiecti, Gallias peragrarunt, non meliore ſucceſſu: quippe iam ab Annibale præoccupati, irriſere Romanos, qui peterent Pœnos tranſitu prohiberi; vt ſcilicet bellum in Italos deſtinatum, in ſe transferrent. Reſponſumque eſt legatis, neque Romanorum in ſe merita eſſe, neque Carthaginienſium iniuriam, ob quæ aut pro Romanis, aut aduerſus Pœnos arma ſumerent. Contra audire ſe gentis ſuæ homines in Italia agris finibuſque pelli, tributis exinaniri, atque alia indigna pati. Eadem in aliis Galliæ conciliis dicta, auditáque, præterquam Maſſiliæ, antiquis ſociis Romanorum. Itaque legati Hiſpania, Galliáque peragrata, Romam rediere. Liuius.

X. *Annibalis induſtria, & apparatus ad bellum.*

INTEREA proſpexit Annibal vt Hiſpanos hyberna quiete promptiores ad imminentem expeditionem redderet, & Aſdrubalem fratrem, quem Hiſpaniæ præſidem relinquebat, monitis in omnem euentum, magniſq; copiis omnis generis inſtrueret, quas ex ænea tabula Polybius deſcripſit. Et quo ſecuritati Africæ conſuleret Afros milites in Hiſpaniam, Hiſpanos in Africam traduxit, & crebris literis ſubalpinos, ciſalpinoſque Gallos, à populo Romano toties attritos, ſollicitabat, & eis omnia prolixe, ad bellum contra Romanos ſecum gerendum, offerebat. A quibus cum læta nuncia accepiſſet, & de traiiciendis Alpibus ſpem feciſſent, probari quoque domi bellum didiciſſet, exiluit gaudio, exercitumque maxime in Romanos animauit, qui ſe, ducéſque exercitus dedi ſibi poſtulaſſent. Ergo primo vere copias educit, in quibus erant peditum nonaginta millia, equites ad 12. millia. Eius progreſſionem copioſe proſequitur Polybius. Nos de Romano apparatu Liuium audiamus.

XI. *Romanorum opes.*

COSS. ſortiri iuſſi prouincias, Cornelio Hiſpania, Sempronio Africa cum Sicilia euenit. Sex in eum annum decretæ legiones, & ſociorum quantum ipſis videretur, & claſſis quanta parari poſſet. 24. & 20. peditum Rom. millia ſunt ſcripta, mille & octingenti equites; ſociorum 44. peditum, & 4. equitum millia. Naues 220. quinqueremes, celeres 20. deductæ. Latum inde ad populũ, vellent, iuberent, populo Carthaginienſi bellum indici: eiuſque belli cauſa ſupplicatio per vrbem habita, atque adorati dij, vt bene ac fœliciter eueniret, quod bellum populus Rom. iuſſiſſet.

Docent hæc aperte quanta cum cura ac metu hoc bellum Romani ſuſciperent, quod ſibi contra maximas copias, & ipſis tribus & 20. annis aſſiduis bellis duratas, atque ſub clariſſimis imperatoribus exercitas gerendum eſſet. *Magna cura & metu bellum ſuſcipitur à Romanis.*

XII. *Annibal in Italiam tendit.*

INTEREA Annibal per Hiſpaniam verſus Apenninum iter habebat cum copiis, cum ei per quietem ſpectrum viſum eſt, quod ſe ipſi in Italiam ducem præbiturum eſſet, ſecumque traheret Italiæ vaſtitatem. Sub Pyrenæum aliquot ſubegit populos, quibus Hannonem præfecit, aſſignatis ei 10. millibus peditum, & mille equitibus, vt fauces, quæ Hiſpanias Galliis iungunt, in poteſtate eſſent. Poſtquam autem per Pyrenæum ſaltum exercitus traduci cœptus eſt, & rumor de longinqua expeditione, & bello Romano manauit, tria millia Carpetanorum peditum iter auerterunt. Quos callidus imperator finxit à ſe dimiſſos, ne exemplo ſerperet malum; & aliis inſuper abeundi poteſtate facta, ſupra ſeptem hominum millia domum remiſit.

Obtinet à Gallis tranſitum.

Iam imminebat Galliæ Annibal, cum Galli commouentur; veriti ne qui Hiſpanos ſubegerat, etiam ſibi vellet inferre ſeruitutem. Iamque Ruſcinonem aduerſus eum conuenerant. Verum Annibal, moram magis quam bellum metuens, oratores mittit, colloquitur, hoſpitem ſe Galliæ, non hoſtem veniſſe, nec ſtricturum ante gladium, ſi per Gallos liceat, quam in Italiam veniſſet. Ad verba blanda, cum & munera acceſſiſſent, conceſſus eſt Pœnis tranſitus.

XIII. *Boij, & Inſubres à Romanis deficiunt.*

AVDITVM erat in Italia à Maſſilienſium legatis Annibalem Iberum tranſiſſe, cum Boij ſollicitatis Inſubribus, quaſi iam Alpes ſuperaſſet, propere defecerunt; maxime quod Colonias nuper circa Padum, Placentiam, & Cremonã ægre patiebantur; illa cis Padum, hæc trans eundem fluuium condita eſt, & vtrique vrbi ſena colonorum millia aſſignata. Itaque ad arma concurritur, legati de pace à Romanis miſſi comprehenduntur, aut vt Polybio placet, triumuiri ad agrum metandum miſſi; quorum vnus erat Conſularis C. Lutatius, duo prætorij. L. Manlius Prætor in eos cum exercitu miſſus, inconſulte ſe in inſidias, & loca confragoſa ſyluarum ſemel iterumque præcipitauit: vnde non niſi cum multa ſuorum cæde elapſus, in apertos campos euaſit, octingentos quippe milites, & ſex ſigna dicitur amiſiſſe, donec Cannetum vicum, Tanetum Polyb. vocat, propinquum Pado contendere. vbi ſe ad tempus, aduerſus creſcentem in dies hoſtium multitudinem, tutabantur. Sed miſſo ad eum Roma nouo quinq; millium ſociorum, C. Attilio Prætore duce, cum vna legione Romana ſubſidio, hoſtes diffugerunt. *Res in eo geſta.*

XIV. *Coſſ. in prouincias profecti.*

INEVNTE vere Coſ. claſſe in ſuas prouincias proficiſcuntur, Sempronius cum 160. nauibus longis in Africam, quam adiunctis Siciliæ copiis ſe occupaturum ſperabat. P. Cornelius ex vrbe cum 60. longis nauibus, præter oram Hetruriæ Ligurumque, & inde Sallyum, quos hodie Prouinciales vocant, mox peruenit Maſſiliam, & ad proximum oſtium Rhodani caſtra locat. Vixdum ſatis credens Annibalem ſuperaſſe Pyrenæos montes, quem de Rhodani quoque tranſitu agitare animaduertit, incertus quonam ei loco occurreret, necdum ſatis refectis à maritima iactatione militibus. Delectos interim trecentos equites ducibus Maſſilienſibus, & auxiliaribus Gallis, ad exploranda omnia præmittit. Eadem fere Polyb. ex quo ſine dubio Liuius, tam hæc quam omnia ſequentia: Liuium tamen ſequimur ducem, eumque ex Polyb. & reliquis locupletamus. Pergit ergo. At Annibal in Volcarum agrum peruenerat, quos cupidos exonerandi fines ſuos tot militaribus copiis, & inſuper donis pellectos ad contrahenda, conficiendáque nauigia ad traiectum idonea adduxit. *Scipionis & Annibalis vicinitas.*

XV. *Pœni Rhodanum traiciunt.*

SED cum hoſtis ex aduerſo Rhodani appareret, omnémque ripam equis viriſque obtineret, Annibal Hannonem Amilcaris filiũ, (ſiue Bomilcaris Polybio. Zonaras habet Magonem fratrem Annibalis) præmittit ad eos auertendos. Nam prima vigilia noctis, iubet eum cum parte copiarum, ducibus Gallis, diei vnius iter aduerſo flumine nauigare, & idoneo loco quã occultiſſime traiicere. Polybius tertia nocte profectos tradit, & non nauigaſſe, ſed propter fluuium iter habuiſſe, ad quinque & 20. millia progreſſos, ad locum quendam vbi diuiſus fluuius inſulam efficit, idque probabilius. Nam nauigatio aduerſi fluminis operoſiſſima erat, & minime neceſſaria. Ibi autem ex proximis ſyluis compactis ratibus, tuto Rhodanum nemine obſiſtente tranſmiſerunt. Id vbi factum, excitato fumo dant ſignum Annibali ſe

traieciſſe, & haud procul abeſſe. Quod vbi accepit Annibal ne tempori deeſſet, dat ſignum ad traiiciendum.

XVI. *Pugna in tranſitu.* Id dum fit magno vtrimque clamore agitur, his vim fluminis & hoſtium perrumpere ſatagentibus; illis è terra telis hoſtem exſcenſionem facere prohibentibus, & ritu patrio, ſcuta ſuper capita cum vociferatione quatientibus. Sed ecce terribilior à tergo exoritur clamor, caſtris ab Hannone captis, ipſoque imminente cum ſuis. Cum ergo è nauibus immenſa vis armatorum in terram euaderet, & à tergo improuiſa premeret acies, trepidi Galli huc illucque diffugientes, liberum traiectum Annibalis copiis omnibus præbuere. Quo tempore excogitatum illud eſt, vt equos nantes è puppibus lemborum traherent, quos ex vtroque latere ternos quaternoſque vnus homo ductabat, itaque factum, vt primo traiectu multi ſtatim tranſmiſſi fuerint. Maior in traiectione elephantorum labor fuit, de quibus pluribus Liuius.

XVII. *Numidarum pugna cum Romanis.* Dvm Elephanti 7. & 30. vt Polybius ait traiiciuntur, Annibal Numidas equites quingentes ad caſtra Romana miſerat ſpeculatum: qui cum in trecentos illos, quos diximus à Cornelio miſſos, incidiſſent, prælium atrocius quam pro numero committitur, & præter multa vulnera, cædes prope par vtrimque fuit; fuga Numidarum Romanis iam admodum feſſis victoriam dedit. Victores ad 160. nec omnes Romani, ſed pars Gallorum: victi amplius ducentis ceciderunt. De victis eadem Polyb. de victoribus, 140. tantum cecidiſſe tradit. Hoc principium ſimulque omen belli, vt ſummæ rerum proſperum euentum; ita haud ſane incruentam, ancipitiſque certaminis victoriam Romanis portendit.

Scipio pugnam cum Annibale cupit. Re ita geſta, ad vtrunque ducem ſui redierunt. Et erat in animo Cornelio totis copiis pugnare contra Annibalem, ſi quam ille pugnæ occaſionem præberet. Verum is cum Boiorum legatorum conſilio, integras vires in Italiam transferre mallet, aduerſo itinere Lugdunum vſque peruenit, vbi Rhodano Arar immergitur. Ibi cum diſſidentes de imperio fratres conciliaſſet, ad traiectum Alpium inſtructus eſt; verum improbato vt videtur illo tranſitu, meridiem verſus Druentiam vſque deflexit.

XVIII. *Fratrem cum parte copiarum mittit in Hiſpaniã.* P. Cornelivs cum Annibalem ad pugnandum ſe conſequi non poſſe animaduertit, maximam copiarum partem Cn. Cornelio fratri ſuo tradit, quem in Hiſpaniam mittit, ſiue ad tutandos veteres ſocios, nouoſque conciliandos, ſiue ad pellendum Hiſpania Haſdrubalem; præſertim cum illa prouincia ſorte ipſi obueniſſet, vt ipſe mox in oratione quam ad milites ſuos habuit iuxta Ticinum, aperte ſignificat. Ipſe cum reliquis copiis ad occurſum Annibalis ex Alpibus deſcendentis ſe comparat, Genuamque repetit, eo qui circa Padum erat exercitu Italiam defenſurus.

Annibal Alpes traiicit. Annibal vero per immenſos labores, ac pericula, iacturamque hominum & iumentorum, quintodecimo die Alpes ſuperauit, quinto menſe ex quo Carthagine noua diſceſſerat. Eadem fere quæ Liuius de temporis mora in itinere tranſituque cõſumptis, de grauiſſimis difficultatibus, ac damnis, in ſuperandis Alpibus ab Annibale exantlatis habet Polyb. quem tamen permirum eſt ea paulo ſuperiore ſermone vehementer eleuaſſe, ac facilitatem etiam propriæ inſpectionis teſtimonio confirmare voluiſſe. Quin idem ipſe fatetur à tranſitu Rhodani, vſque ad exitum Alpium, de 38. peditum millibus, equitum octo & amplius, dimidium fermè amiſiſſe, ſuperantibus tantum 20. peditum, & ſex equitum millibus. Cornelius quidem in oratione prædicta ait Annibalem duas partes exercitus ſui equitum, peditumque in tranſitu Alpium amiſiſſe. Sed agnoſcenda eſt hyperbole ad milites animandos. Oroſius tamen præter antiquorum ſententiam, & probabilitatem ait Annibalem nono demum die à Pyrenæis ad Alpes perueniſſe, vbi dum montanos Gallos, repellere ab aſcenſu obnitentes bello ſuperat, atque inuias rupes igni ferroque reſcindit quatriduum commoratus, quinta demum die cum maximo labore ad plana peruenit. At vel circa rupem illam quatriduum fuiſſe conſumptum, deiiciendis immanibus arboribus & ſtrue conficienda inflammandaque rupe ardentibuſque ſaxis infuſo aceto putrefaciendis, autor eſt Titus Liuius, quod tamen à Polybio non accepit.

XIX. *Reficit milites, Taurinum expugnat.* Ad reficiendum exercitum ſtatiua iuxta Taurinos habuit. Cornelius cum Piſas

nauibus

nauibus veniſſet, properabat cum Pœnis illuuie, frigore, fame, labore vehementer attritis pugnare: acceptóque à Manlio Attilióque prætoribus tyrone exercitu, & à nouis ignominiis trepido, Placentiam venit. Id nimirum eſt quod Annibal in augendis ſuorum animis mox vſurpauit. *Pugnabitis*, inquit, *cum exercitu tyrone, hac ipſa æſtate cæſo, victo, circunceſſo à Gallis, ignoto adhuc duci ſuo, ignorantéque ducem, &c.* Sed iam ex ſtatiuis mouerat Annibal, & caput gentis Taurinorum, quia volens in amicitiam non veniebat, triduo expugnarat, iunxiſſétque ſibi non metu ſolum, ſed etiam voluntate Gallos accolas Padi, ni eos circunſpectantes defectionis tempus, ſubitò aduentus Conſulis oppreſſiſſet. *Polyb.*

XX. *Pugnam in Scipionem parat.*

IAM prope in conſpectu erant exercitus, conuenerantque duces, vterque alterius admiratione imbutus. Annibal Scipionem hoc ipſo magni faciebat, & præſtantem virum credebat, quod aduerſum ſe dux potiſſimum lectus eſſet, & relictus in Gallia, obuius eſſet in Italiam tranſgreſſo: Scipio Annibalem conatu tam audaci traiiciendarum Alpium, & effectu, egregium Imperatorem credebat. Occupauit Scipio Padum traiicere, & ad Ticinum amnem motis caſtris, ſuos egregia oratione ad fortitudinem animauit. Annibal gladiatorum aliquot paribus ex Alpium incolis datis, ſuos eo ſpectaculo ad pugnam primo exacuit: adiecit etiam orationem, promiſſa, iuramenta; ſicque ſuos mira alacritate ac pugnæ deſiderio repleuit: cum vice verſa Romani etiam prodigiis territi eſſent, quæ omnia, præterquam de prodigiis, habet fere Polybius.

Scipio cum equitatu, & iaculatoribus expeditis, ad ſpeculanda hoſtium caſtra profectus, obuius fit Annibali, & ipſi cum equitibus ad exploranda loca profecto; neutri alteros primo cernebant, denſior deinde puluis ſignum propinquantium hoſtium fuit.

XXI. *Pugna ſpeculatorum vtriuſque exercitus.*

CONSTITIT vtrimque agmen, & prælio ſeſe expediebant; Scipio iaculatores, & Gallos equites in fronte locat, Romanos, ſociorumque quod roboris fuit, in ſubſidiis. Annibal frenatos equites in medium accipit, cornua Numidis firmat. Vixdum clamore ſublato iaculatores fugere, inter ſubſidia ad ſecundam aciem, quam etiam turbauere.

Conſulem filius morti eripit.

Anceps aliquandiu certamen fuit, donec Numidæ, qui in cornibus erant, circunuecti paululum, à tergo ſe oſtendere. Auxit timorem Conſulis vulnus, quem morti vel ſeruus, vel vt aliis placet, is filius tum primum pubeſcens eripuit, cui confecti huius belli laus Africani peperit nomen. Id magis placet Floro, Oroſio, & Zonaræ, quorum illi iuuenem prætextatum dicunt, hic ſeptemdecim annorum. Idem etiam Liuio probatur, & Polybio l. 10. qui rem fuſius etiam tradit, additque Publium patrem inſperata ſalute potitum, primum omnium filium ſuum ſaluatorem ſalutaſſe cunctis audientibus.

XXII. *Romani adit Placentiam. Quem ſequitur Annibal. Gallorum defectio.*

ERGO proxima nocte vaſa Romani ſilentio collegere, & ponte, quo Ticinum amnem iunxerant, Placentiam prius peruenere, quam ſatis ſciret Annibal à Ticino profectos.

Annibal aliquot diebus traiecto Pado, Placentiam verſus contendit, & inſtructa acie pugnæ poteſtatem Romanis fecit. Inſequenti nocte tumultus in caſtris Romanorum exortus eſt, duobus Gallorum millibus cum ducentis equitibus ad Annibalem deficientibus. Quos Pœnus benigne allocutus, & promiſſis ingentibus oneratos ad ſuos ſolicitandos dimiſit. His addit Polyb. Boios cum reliquis veniſſe, & ad Annibalem tres illuſtres viros, quos Roma agris diuidendis miſſos comprehenderant, deduxiſſe. Annibalem autem iis redditis monuiſſe, vt illos, ad recipiendos obſides ſuos conſeruarent. Scipio reliquorum etiam Gallorum defectionem veritus, quamuis grauis adhuc vulnere erat, nocte inſequenti quarta vigilia tacito agmine ad Trebiam fluuium profectus eſt. Vbi ſtatiua communiit, dum Collegam ex Sicilia re bene geſta ad præſentia pericula à Senatu reuocatum, præſtolatur.

Scipio ad Trebiam proficiſcitur.

XXIII. *Annibal Claſtidium cum frumēto capit.*

ANNIBAL cum non procul inde conſediſſet, quinque millium interuallo, vt ait Polyb. & penuria commeatus laboraret, Claſtidio vico, in quem magnum frumenti numerum Romani congeſſerant, vim parat, ſed proditionis ſpe facta, modica pecunia ei locus à præfecto præſidij traditur: in captiuos, vt fama clementiæ colligeretur, nihil ſæuitum eſt, ſed abducti captiui.

Res à Sempronio claſſe in Pœnos bene geſta. Gemina claſſis Punica.

GEMINA CLASSIS PVNICA AFFLICTA

Cæterum quod ad Sempronium Conſulis collegam attinet. Dum Annibal Italiam peteret, Carthagine gemina claſſis emiſſa eſt: altera 20. nauium ad vaſtandam Italiæ oram, eaque tempeſtate diſiecta, ab Hierone Syracuſano rege, Meſſanam magna ex parte captiua deducta eſt. Captiui docuerunt imminere alteram claſſem 35. nauium, ad Lilybæum occupandum, & veteres ſocios ſollicitandos. Iis cognitis Hiero Romanum prætorem certiorem de re tota facit. Romani omni ope Lilybæum communiunt, & ad prælium ſe comparant. Adueniunt Pœni, & quia ſe cum imparatis rem habituros crediderant, non magno labore vincuntur. 7. Punicæ naues extemplo circumuentæ, & in iis 1700. viri, fugam reliquæ ceperunt: claſſis Romana portum incolumis repetiit. Interea Meſſanam Sempronius appulit, vbi ab Hierone, qui operam ſuam huic quoque bello prolixe deferebat, didicit quæ priori claſſi contigerant, & cum vterque Lilybæum petit, de altera quoque victoria fit certior. Ergo Syracuſas Hiero cum claſſe Regia, Conſul Melitam, quę Punico præſidio tenebatur, adit; eamq; inſulam cum oppido deditione recipit.

Ope Hieronis & tempeſtatis profligatur.

XXIV. *Venit ſubſidio Collegæ Sempronius.*

REPETENTI Siciliam ei litteræ à Senatu redduntur, de traiectu Annibalis in Italiam, cum mandatis de ope Collegæ quam primum ferenda. Ergo copias omnes, quæ in Sicilia in poteſtate populi Ro. erant, tripertito diuidit; partem vnam Æmylio prætori attribuit, ad tuendam Siciliam: alteram Sex. Pomponio legato, ad prædones Afros, ex ora Italiæ ſummouendos: tertiam, quæ erat longe maxima, Ariminum in ſuperum mare nauibus præmittit, quo ipſe quoque mox cum decem nauibus appulit. Tranſiiſſe per vrbem tradit Polyb. ac bonam ſpem victoriæ Romanis attuliſſe, qui priorem calamitatem defectioni, & proditioni Gallorum tribuebant. Inde cum exercitu ſuo profectus ad Trebiam flumen, Collegæ coniungitur. Cornelius trahi rem malebat; recentis animi alter, eoque ferocior, nullam dilationem patiebatur.

XXV. *Pœnus Gallos ciſalpinos vexat.*

POENVS iniquo ferebat animo Gallos, per ambiguum fauorem, gratiam victoris ſpectare, à quibus ſe accitum ad eos liberandos dictitabat. Ob eam iram, ſimul vt præda militem aleret, duo millia peditum, & mille equites, alioſque ad eorum agros ad ripam vſque Padi populandos miſit. Galli ad Conſules confugiunt, quorum Cornelius cunctabatur, Sempronius contra feruebat, id quippe maximum vinculum, ſociis in fide continendis, eſſe arbitrabatur. Itaque equitatum ſuum cum mille iaculatoribus, ad defendendum Gallicum agrum, trans Trebiam mittit. Ij ſparſos, & incompoſitos, & oneratos præda pleroſque, cum inopinātes inuaſiſſent, ingentem terrorem, cædem, ac fugam ad caſtra vſque, ſtationeſque hoſtium fecere. Polyb. eadem habet, vt facile eius hiſtoriam in Liuio agnoſcas.

Vexatores à Romanis male mulctantur.

XXVI. *Sempronius prælium ambit inconſulte.*

SEMPRONIVS autem exultare gaudio, & reliqua omnia perſimilia futura opinatus, Collegæ cunctationem carpebat; quem etiam propinquum tempus comitiorum ſtimulabat, ne in nouos Conſules bellum differretur, & occaſio in ſe vnum vertendæ gloriæ, dum æger collega erat. Itaque nequidquam diſſentiente Cornelio, parari ad propinquum certamen milites iubet: idque vel maxime cupiebat Annibal, rebuſque ſuis conducere intelligebat, dum miles hoſtium eſſet tyro; dum meliorem ex ducibus inutilem vulnus faceret, & alterum ingenio feroci ac præcipiti, & læto ſucceſſu ferociorem, in fraudem facilius eſſet inducere; dum Gallorum animi vigerent, qui difficilius longius ab domo traherentur. Eadem Polyb. fuſe.

Et ipſe Annibal.

XXVII. *Eiſque parat inſidias.*

ITAQVE cum à ſpeculatoribus didiciſſet, Romanos quoque optare, ac parare certamen, locum ad inſidias idoneum circunſpectat, in quo mille equites, totidemque pedites Magoni fratri committit, qui pugnantem hoſtem ex improuiſo adoriantur, & feſſum integri debilitent. Tum mature cibo refici omnem exercitum iubet, & Numidas equites, Trebiam flumen tranſgreſſos, obequitare hoſtium portis, iaculandóque in ſtationes, elicere ad pugnam hoſtem.

Sempronij imprudentia.

Sempronius ad tumultum Numidarum, primum omnem equitatum, ferox ea parte virium, deinde ſex millia peditum, poſtremo omnes copias ad deſtinatum locum auidus pugnæ eduxit: ſed dum refugientes Numidas inſequuntur, in aquas niualitum die præfrigidas, pectoribus tenus ieiuni ingrediuntur, egrediunturque rigido corpore, vixque ad tenenda arma idoneo; cum ſuos per otium curaret Annibal, qui peditum habuit ad 20. millia, equites plures decem millibus. Erant autem Romani pedites ad ſedecim millia, ſocij ad millia viginti: equites ad 4. millia.

CLADES ROMAN. AD TREBIAM. XXVIII. *Annibalis ad Trebiam victoria.*

ERGO venitur ad certamen, longe diſpari alacritate ac robore armiſq; certantium: nec diu anceps pugna fuit, præſertim ſuperuenientibus à tergo, qui in inſidiis diu latuerant; cædes & fuga vndique facta, decem millia mediam aciem impetu facto perrupere, & Placentiam ſe recepere, alij repetentes caſtra fluctibus hauſti, alij oppreſſi hoſtibus cæſi, alij equis & elephantis protriti, & contrucidati ſunt, finem inſequendi hoſtis flumen attulit. Neque admodum ipſi Annibali fuit læta victoria, Elephanti omnes aut vulneribus aut frigore, vno excepto periere, vt ait Polyb. & ex eo Zonar. præter ingentem cum aliorum, tum maxime Gallorum, qui perfide defecerunt, cædem. At Liuius etiam ad tranſitum Apennini multos reſeruat elephantos. Nam ibi ſeptem tradit abſumptos. Inſequente nocte Cornelius Coſ. reliquias exercitus Placentiam, inde Cremonam perduxit: quæ duæ erant coloniæ hoc ipſo anno deductæ aut perfectæ, vt ex 3. Polybij conſtat. Is addit Sempronium, etſi cladis magnitudinem non ignoraret, miſiſſe tamen qui nunciarent, conflictu habito hyemem ſibi victoriam de manibus eripuiſſe; at res tota mox patefacta eſt.

XXIX. *Romæ turbatio.*

ROMAM tantus terror ex hac clade perlatus eſt, vt iam ad vrbem crederent hoſtem eſſe venturum. Territis Sempronius Conſul aduenit, ingenti periculo; per effuſos paſſim ad prædandum hoſtium equites, audacia magis quam conſilio, tranſgreſſus. Id quod vnum maxime in præſentia deſiderabatur, comitiis Conſularibus habitis, in hyberna rediit. Polyb. cum tempus hybernæ conuerſionis adeſſet. Hæc maxima ex parte Liuius l. 21. & Polyb. & ex vtroque Plutarchus in Annibale, ſi tamen Plutarchus. Vterque autem his poſtremis verbis, & luculentius paulo ante, ex niue & frigore brumali temporis, quo pugnatum eſt ad Trebiam, ſatis docent non ſub æſtatem, ſed ſub hyemen Conſules, eo ſaltem anno fuiſſe creatos, qui etiam tardius Conſulatum inierunt. Fuit autem hic annus ſabbaticus apud Hebræos ordine centeſimus ſeptuageſimus nonus.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3836.

Etſi Scaliger in Euſeb. an. 1797. per eclipſes Solis & Lunæ, bellum tertij ab hinc anni, in præſentē trahere fruſtra nitatur, quem tota ſeries narrationis Polybij erroris conuincit, vt ſequentia perſpicue a Polybio notata docebunt. Nam paſſim initia annorum vere ineunte notat, hyeme finem. Errat autem in primis quod ait Polybium dicere Attalum Gallogræcos ineunte vere poſt Lunæ defectionem dimiſiſſe. Cum Polybius oſtendat id non ante adultam æſtatem, aut etiam autumnum contigiſſe. Ait enim, eo tempore, quo Achæus erat in expeditione contra Selgenſes occupatus (id autem fuit eadem æſtate, qua Antiochus Iudæam oppidatim ſub poteſtatem ſuam redigebat, vt patet ex eodem Polyb. l. 5. p 415.) Attalum Gallos per vrbes Æolidis ſecum ductaſſe, & plurimas earum partim vi, partim deditione accepiſſe: quæ ibi longa narratione pertexuntur; tum demum, cum ſuper Megiſtum amnem caſtra poſuiſſet, Lunam defeciſſe, cum Galli moleſtias itineris ægre iampridem ferentes, quod Lunæ acciderat loco oſtentus habentes, negarunt vltra ſe progreſſuros. Hæc ibi. Ergo cum hæc expeditio æſtate inchoata ſit, imo legatio pro ea poſtulanda miſſa ſit, quomodo potuit eclipſis Lunæ, quæ contigit poſt tantum itineris emenſum, tot vrbes occupatas, ineunte vere, aut 25. Februarij contigiſſe? Cum igitur ſuper hanc baſim extruat diuinationem temporis nulli cogniti, vt ipſe ait, quomodo non omnia corruant neceſſe eſt? Cęterum res plane puerilis hominem, qui vir ſummus audiebat, induxit in fraudem. Vidit vno in loco l. 5. fieri mentionem veris ineuntis, paulo vero ante eclipſim memorari, eclipſim veris præuiam arripuit, puta 25. Februarij: nec animaduertit ea duo ad diuerſos annos pertinere.

ANNVS MVNDI 3837. SEXTAE AETATIS, 321.

IMPERII GRÆCORVM 95. ANTIOCHI MAGNI 8. SIMONIS PONTIFICIS 16. PTOL. PHILOPATORIS 4. PHILIPPI 4. OLYMP. CXL. AN. 4. VRB. COND. 536. COSS. CN. SERVILIO GEMINO, ET C. FLAMINIO II. CVI SVFFECTVS EST M. ATILIVS REGVLVS. SECVNDI BELLI PVN. 2.

ANNVS ANTE CHRISTVM 216.

I. *Bellum Antiochi in Aegyptios.*

TANDIV Ptolemęi legati tempus altercationibus, & crebro aditu reditúq; extraxerunt, dum bellicus eius apparatus, qui Alexandriæ diligenti ducum exercitatione hyemen traduxerat, paratus eſſet ad pręlium: maximam autem vtriſque difficultatem afferebat Achæi negotium. Nam Ptolemæus, aut eius nomine Soſibius, ſummo id ſtudio agebat, vt fœderibus comprehenderetur. Antiochus contra nullam omnino eius mentionem fieri patiebatur, rem indignam eſſe clamans, quod Ptolemæus rebelles protegeret. Cum ergo nihil de pace tranſigeretur, Antiochus ineunte iam vere copias contrahit, habens in animo reliquam Syriam terra marique inuadere, ſibique ſubiicere, & progrediens ad Ptolemæum loca nonnulla occupauit.

II. *Belli apparatus Ptolemai.*

PTOLEMÆVS ſummam totius bellicæ rei Nicolao Ætolo, viro egregio committit, is Perigene Nauarcho eximio vtebatur, qui cataphractas naues, ſiue tectas habebat 30. onerarias ad quadringentas, quibus commeatus rerum omnium Gazam affatim conuehebat, cum copiis pedeſtribus atque maritimis. Nicolaus faucibus ad Platanum Phœniciæ vrbem occupatis, etiam anguſtum ad Libanum tramitem, quà is vergit in mare, valido præſidio ac munitione obſedit; alia item loca, quibus vlterius in Syriam progredi Antiochus poterat.

Et Antiochi.

Antiochus tripertito exercitum diuiſit, partem vnam Theodoto, qui ad eum anno ſuperiore defecerat, commiſit, eumque montem Libanum occupare iuſſit; alteram Menedemo, cui etiam atque etiam imperauit, vt Nicolaum, qui in anguſtiſſimo, munitiſſimoque cliuo conſederat, inde deturbaret; tertiam ad res mari gerendas reſeruauit. Ipſe inter omnes medius, cum prætoria ſua cohorte ſtetit, quaſi teſtis omnium, quæ gererentur futurus, & vt quæque pars laboraret opem laturus. Diognetus quoque & Perigenes nauales copias in prælium direxerant, terræ quantum poterant proximi, vt terreſtris naualiſque aciei vnica facies appareret.

III. *Antiochus terra marique vincit.*

DATO ad pugnam ſigno vndique concurritur, & in mari quidem certamen æquabatur. In terra Nicolaus à principio ſuperior erat, loci natura vehementer adiutus. At cum Theodotus, qui deiecto præſidio in ſuperiora montis euaſerat, è ſuperiore loco in eum impetum faceret, in effuſam fugam ſe Nicolaus dedit, in qua ad duo millia perierunt, nec pauciores viui ſunt capti; reliqui Sidonem confugerunt. Claſſis præfectus Perigenes cladem terreſtrem animaduertens, & ipſe Sidonem receſſit. Quam vrbem vt munitiſſimam Antiochus obſidere noluit, ſed claſſe Tyri appulſa, ipſe mediterranea Iudææ peragrat, Philateriam ad lacum Tiberiadis, indéque Scythopolim ad Iordanem deditione accipit, Bethſameam vocat Ioſephus, & in tribu Manaſſis ponit. [a] Inde bonæ ſpei plenus, montibus ſuperatis Ataburium in colle ſitum adiit, quem eſſe montem Thabor in Galilæa, Chriſti transfiguratione glorioſum, omnes conſentiunt; ad cuius ſummum verticem ait Polyb. quindecim ſtadia numerantur. Eum locum Antiochus inſidiis occupauit, dum oppidani incaute progreſſi Antiochenſes perſequuntur, & in medio hoſtium deprehēſi ſunt, eamque vrbem præſidio firmauit, & ex itinere Pellam, Camum, Gephrum deditione accepit: de quibus conſule Adrichomium, ſed Gephrus ignota manet.

Iudaeam peragrat.

Mons Thabor.

[a] Vide Adrichom. Manaſſe 1. n 13.

IV. *Ad eum multi deficiunt.* *Multæ vrbes ſubijciuntur.* *Rabath Ammonitarum.*

Eodem tempore duo Præfecti Ptolemæi, Hippolochus, & Ceræas, cum magna manu ad Antiochum defecerunt. Hic fœlix rerum ſucceſſus adiacentis Arabiæ populos mouit, vt cohortationibus mutuis incitati, communibus ſuffragiis ſe illi omnes adiungerent. Qua noua ſpe auctus rex, in Galatidem deuenit, eaque potitus, Abilam cum omnibus qui ei auxilio venerant, in poteſtatem redegit. Supererat Gadara, quam licet munitiſſimam ita operibus terruit, vt deditionem faceret. Rabath Ammonitarum diutius reſtitit, & euerſis magna ex parte muris impulſu machinarum, non ceſſit, donec fugitiuus quiſpiam ſubterraneum meatum oſtendit, per quem obſeſſi aquabantur, quo obſtructo oppidani deditionem fecerunt. Vrbe potitus Antiochus præſidium in ea impoſuit ſub cura Nicarchi, Hippolochum & Cheræam cum 5. millibus prouinciæ Samariæ præeſſe iuſſit, & omnes, qui eius imperium agnoſcerent, tutari.

V. *Antiochus Ptolemaide hyemat.*

a l. 5. p. 411. e. b l. 12. c. 5.

Ipse Ptolemaidem verſus caſtra mouit, illic hybernaturus. Pugna autem contra Ptolemæum ſequenti vere contigit, teſte Polyb. [a] quæ omnia mirum eſt à Ioſepho penitus fuiſſe prætermiſſa. Cum enim [b] Seleuci Ceſauni obitum memoraſſet, & quidem poſt regni ſeptennium, quod, vt alibi diximus, vix triennium fuit, ei fratrem ſucceſſiſſe ait Antiochum cognomento Epiphanem, aut potius Magnum. Nam Antiochus Epiphanes, tertius ab Antiocho magno Syriæ & Aſiæ rex fuit. Sed errat quoque in Ptolemæo Epiphane, cum hoc tempore regnaret Philopator. Cum ergo hæc curſim libaſſet, ad Antiochum Iudęorum crudelem vexatorem ſaltu peruenit. Interea Achæus non exiguos in Aſia progreſſus fecit, contraque Attalum Pergamenum bellum geſſit, qui Gallos Lunæ defectu territos dimiſit; qua de re præcedenti anno contra Scaligerum actum eſt.

Achæus in Aſia roboratur.

VI. *Annibal in hybernis Romanos fatigat.*

Porro in Italia ne hyberna quidem, vt ait Liuius, Romanis quieta erant, vagantibus paſſim Numidis equitibus, aliiſque Annibalicis; quo fiebat vt omnes commeatus clauſi eſſent, niſi quos Pado naues ſubueherent. Emporium prope Placentiam fuit, & opere & præſidio munitum; quod cum ex inſperato inuadere vellet Annibal, noctu cum equitibus ac leui armatura profectus, non fefellit vigiles; tantuſq; repente clamor eſt ſublatus, vt Placentiæ quoque audiretur. Itaq. ſub lucem cum equitatu Conſul affuit (nondum enim noui Conſules magiſtratum inierant) iuſſis quadrato agmine legionibus ſequi. Equeſtre prælium interim commiſſum eſt, in quo Annibal ſaucius è pugna eductus, reliquis timorem iniecit, & præſidium conſeruatum eſt.

VII. *Vicumuias deditum crudeliter tractat.* *Hetruriam cogitat.* *Apenniũ fruſtra tentat.*

Mox autem ad Emporium Vicumuias oppugnandum progreſſus, ad triginta quinque hominum millia, qui ei armati occurrerant, ipſe cum paucis fudit, & deditione mox facta, præſidio intra mœnia poſito, armis ſpoliat oppidanos, oppidum quaſi vi captum, militi diripiendum præbet: & omnis crudelitatis, libidinis, & inhumanæ ſuperbiæ exemplum in miſeros edit. Nec multo poſt tempore, ad prima ac dubia ſigna veris, ex hybernis in Hetruriam ducit, eam quoq; gentem aut vi ſibi, aut voluntate adiuncturus. Tranſeuntem autem Apenninum adeo atrox tempeſtas adorta eſt, vt Alpium fœditatem prope ſuperauerit. Ibi cum immani ventorum procella, cum imbribus & tonitruum fragore, cum frigore, glacie, grandine, niuibus, depugnatum eſt; adeo vt neque progredi, neque ſubſiſtere, neque animam reciprocare poſſent. Cumque caſtra ponere illo ipſo in loco cogerentur, neque explicare quidquam, nec ſtatuere poterant, nec quod ſtatutum eſſet manebat, omnia perſcindente vento & rapiente. Biduum eo loco velut obſeſſi manſere, multi homines, multa iumenta, elephanti quoque, ex iis qui prælio ad Trebiam ſuperfuerant, ſeptem abſumpti.

VIII. *Iterum cũ Sempronio pugnat.*

Ergo digreſſus Apennino retro Placẽtiam mouet, & ad decem millia progreſſus, conſedit. Poſtero die duodecim millia peditum, quinque equitum aduerſus hoſtem ducit: nec Sempronius, qui iam Roma redierat, detrectat certamen; vario euentu pugnatum eſt. Primo concurſu adeo res Romana ſuperior fuit, vt non acie vincerent ſolum, ſed perculſos hoſtes in caſtra perſequerentur: mox caſtra quoque oppugnarent, ad defatigationem vſque.

Ambigua victoria.

Id nimirum expectabat Annibal. Cum enim deſperata expugnatione caſtrorum, receptui caneretur, extemplo equitibus dextra læuaque emiſſis in hoſtem, ipſe cum peditum robore de caſtris erupit: pugna raro vlla magis ſæua; & cum vtriuſque

partis pernicie clarior fuiſſet, niſi tenebris dirempta eſſet: pari fere vtrimque clade diſceſſum eſt, ab vtraque parte plus ſexcentis peditibus, & dimidium eius equitum cecidit: ſed maior Romanis quam pro numero iactura fuit, quia equeſtris ordinis aliquot, & tribuni militum quinque, & præfecti ſociorum tres ſunt interfecti. Secundum eam pugnam Annibal in Ligures. Sempronius Lucam conceſſit.

IX. *Scipio ſibi deuincit Hiſpaniã.* Dvm hæc in Italia geruntur, Cn. Scipio in Hiſpaniam cum claſſe & exercitu miſſus, cum ab oſtio Rhodani profectus, Pyrenæoſque montes circunuectus, Emporiis appuliſſet claſſem, (id oppidum eſt Hiſpaniæ Tarraconẽſis, quod Ptolemæus inter Clodianum fluuium ab ortu, & Sambrocam alterum fluuium ab occaſu collocat,) expoſito ibi exercitu, orſus à Lacetanis, omnem oram vſque ad Iberum flumen, partim renouandis ſocietatibus, partim nouis inſtituendis Romanæ ditionis fecit; conciliatáque fama clementiæ, etiam validas auxiliorum cohortes ex mediterraneis collegit. *Cum Hannone feliciter pugnat.* Hanno priuſquam alienarentur omnia occurrendum ratus, exercitum ad conſpectum hoſtium in aciem eduxit, non inuito Scipione, qui contra ſingulos duces, quam coniunctos pugnare malebat. Pugnatum eſt, victus eſt Hanno, imo & captus cum caſtris ſuis, ſex hoſtium millia cæſa, duo millia capta, & Stiſſum propinquum caſtris oppidum expugnatum. *χίσσαν vocat Polyb. l. 3.* Vilis ea præda fuit, ſed caſtra militem ditauere, non eius modo exercitus, qui victus erat; ſed & eius qui cum Annibale militabat, qui omnia fere chara in tranſitu Pyrenæi, ne impedimento eſſent longinquo itineri, illic dimiſerat. *Et cum Aſdrubale variè.* Eadem habet Polyb. l. 3. Inde autem variè contra Aſdrubalem decertatum eſt, nullaque re admodum memorabili edita, Tarraconem in hyberna rediit. Vberius rem Polybius, & ex eo Liuius ſuggerent.

X. *Prodigia Romæ.* At Romæ eadem hyeme multa circa vrbem edita prodigia, aut certe nunciata, & temere credita, quæ recenſet Liuius; quibus imminentia mala indicari videbantur, iiſque multis ſupplicationibus, ac votis occurſum eſt. Sed homines quoque ea ſibi ſponte accerſiere. Nam Conſulum deſignatorum alter Flaminius, cui eæ legiones, quæ Placentiæ hybernabant ſorte euenerant, edictum & literas ad Conſulem miſit, vt is exercitus Idibus Martiis Arimini eſſet in caſtris. *Flaminius Romæ vexatus.* Huic in prouincia Conſulatum inire conſilium erat, memori veterum certaminum cum patribus, quæ tribunus plebis, & quæ poſtea Conſul, prius de conſulatu, qui abrogabatur, dein de triumpho habuerat: qua de re ſexto ab hinc anno, in primo eius conſulatu dictum eſt. Inuiſus etiam Senatui ob legem Q. Claudij, quam ſuaſerat, qua Senatoribus quæſtus omnis eripiebatur, quæ ſuaſio vt inuidiam Senatus, ita fauorem populi, & alterum Conſulatum ei peperit.

XI. *Clam prouinciam adit.* Ob hoc ratus auſpiciis ementiendis, Latinarumque feriarum mora, & aliis impedimentis, ſe in vrbe retentum iri, ſimulato itinere priuatus clam in prouinciam abiit. *Cũ ira Senatus.* Ea res vbi palam facta eſt, nouam iram Senatus mouit, quaſi non cum patribus modo, ſed cum diis etiam immortalibus Flaminius bellum gereret. Conſulem ante inauſpicato factum, reuocantibus ex ipſa acie diis atque hominibus, non paruiſſe; & nunc conſcientia præteritorum, & Capitolium, & ſolennem votorum nuncupationem fugiſſe; lixæ in modum, ſine inſignibus, ſine lictoribus profectum, clam, furtim, haud aliter, quam ſi exilij cauſa ſolum vertiſſet. *Qui fruſtra eum reuocat.* Retrahendum vniuerſi reuocandumque cenſuerunt, & cogendum omnibus prius præſentem in deos, hominesque fungi officiis, quam ad exercitum, & in prouinciam iret. Miſſi legati nihilo magis eum mouerunt, quam priore conſulatu literæ mouerant à Senatu miſſæ.

XII. *Init magiſtratum, cum ſignis terrificis.* Pavcos poſt dies magiſtratum iniit, immolantique ei vitulus iam ictus è manibus ſacrificantium cum profugiſſet, multos cruore reſperſit, idque à pleriſque in omen magni terroris acceptum. Congeruntur, & augentur hæc à Liuio prodigia, vſque ad faſtidium, quæ Polybio aut ignota, aut contempta, certe prætermiſſa ſunt: eo autem pertinent, vt contemptor rerum ſacrarum, & autoritatis Senatus, meritus eam cladem videatur, quam mox in hoc ipſo Conſulatu pertulit. Legionibus inde duabus à Sempronio exconſule, totidem à C. Atilio expratore acceptis, in Hetruriam, per Apennini tramites peruenit Arretium. *Auxilia Hieronis.* Addit Polyb. l. 3. Coſſ. auxilia ſociorum conſcripſiſſe, commeatus partim Ariminum, partim in Hetruriam conuexiſſe, ab Hierone Syracuſano rege Cretenſes quingentos, & cetratos

mille accepiſſe. Moxque vere appetente Flaminium per Hetruriam itinere facto, Arretium perueniſſe. Cn. Seruilium, Ariminum, vt illo aditu hoſtem prohiberet, contendiſſe. Cæterum quæ de Flaminij peruicacia tradit Liuius, omnia à Polybio prætermittuntur.

Interea prodigia Romæ ingeminantur; Seruilius Idibus Martiis conſulatum init, cum omni ritu ſolenni, cumque de more ad Senatum de Repub. retuliſſet, redintegrata in Flaminium inuidia eſt. Annibal cum fruſtra prius Apenninum tranſgredi conatus eſſet, nunc denique vere appetente ex hybernis mouit, maturius etiam quam alioqui erat facturus, inſidiis & perfidia Gallorum incitatus, quorum in finibus, dum vterque exercitus hyberna tranſigeret, ab vtroque afflictus, in Annibalem iram conuertebat. Petitus ſæpe, ait Liuius l. 22. principum inſidiis, ipſorumque inter ſe fraude, eadem leuitate qua conſenſerant, conſenſum indicantium, ſeruatus erat: & mutando nunc veſtem, nunc tegumenta capitis, errore etiam ſeſe ab inſidiis munierat. Alludit ſane ad Polybium, qui l. 3. *Cum leuitatem Gallorum*, inquit, *reformidaret, metueretque ne vitæ ſuæ inſidiarentur, vtpote recens contracto inter ipſos amicitiæ vſu, capillamenta concinnauit omnium ætatum formis conuenientia, quæ notabilem differentiam homini afferunt. His ſic vtebatur, vt alia aliis ſubinde mutaret. Cum capillamentis autem, & veſtes congruas cuique eorum capiebat, vt non ij ſolum à quibus repente eſſet viſus eum ignorarent, ſed ipſi quoque familiares ægre agnoſcerent.* XIII. *Annibal à Gallis periclitatur & cauet.* vide Liuiũ l. 18 a. v. 547.

Is cum toto exercitu, Afris, & Hiſpanis præeuntibus, Gallis ſequentibus, extremum agmen equitibus claudentibus, per paluſtria loca quatriduum, & tres noctes luctatus eſt, cum aquis, & limo, cum vigilia atque inedia, nocturno inſuper humore, & verna intemperie, paluſtrique cœlo grauante caput, cum medendi nec locus, nec tempus eſſet, altero oculo captus eſt: quæ pluribus habet Liuius, ſed totidem prope verbis à Polybio mutuatus eſt. Multis hominibus iumentiſque fœde amiſſis, cum tandem de paludibus emerſiſſet, vbi primum in ſicco potuit, caſtra locauit, ſtatimque locorum naturam, ingenium ducis, conſilia hoſtium indagare ſtudioſe cœpit: quem cum ſtudioſum pugnæ didiciſſet, etiam vltro prouocare cœpit, late regionem ferro flammáque populando. Eam contumeliam ſibi fieri ratus Flaminius, ſuis nequicquam hortantibus, hoſtem, ab effuſa prædandi licentia, leuioribus excurſionibus prohibere, de ſumma rei non prius decernere, quam Collega Seruilius aduenisset, vt maiori conſilio viribuſque res gereretur, & monita neglexit & prodigia. Nam cum increpans ocyus ſigna conuelli iuſſiſſet, & ipſe in equum inſiluiſſet, equus repente corruit, conſulémque lapſum ſuper caput effudit; ſimulque territis omnibus nunciatur, ſignum omni vi moliente ſignifero conuelli non poſſe. Conuerſus ad nuncium, num literas quoque, inquit, à Senatu affers, quæ me rem gerere vetent? Abi, nuncia ſignum effodiant, ſi ad conuellendum manus præ metu obtorpuerunt. Hæc quoque omina aliunde quam à Polybio habet T. Liuius, reliqua vero plane ab ipſo. XIV. *Tranſit Apenninum.* *Pugnam affectat.* *Flaminij contumacia.*

Inde incedere agmen cœpit, aliis prodigio gemino territis, aliis ferocia ducis lætantibus. Eos quoque ad ſeſe populatione, omnique vaſtatione trahebat Annibal, ad Thraſymenum vſque lacum, inſidiis aptiſſimum, vbi montes Cortonenſes Thraſymenus ſubit: via tantum intereſt perangusta, velut ad idipſum de induſtria relicto ſpatio, deinde paulo latior pateſcit campus, inde colles aſſurgunt. Ibi caſtra in aperto locat, vbi ipſe cum Afris modo, Hiſpaniſque conſideret; Baleares, cæteramque leuem armaturam, poſt montes circunducit, equites ad ipſas fauces ſaltus, tumulis apte tegentibus locat, vt poſtquam intraſſent Romani, obiecto equitatu, clauſa omnia lacu ac montibus eſſent. Eo ſe temere Flaminius inexploratis locis coniecit, ratus nihil hoſtium adeſſe, quam quod à fronte conſpexiſſet. Acceſſit & orta cum luce ex lacu nebula, quę in imis locis denſior, imminentium hoſtium, imo & commilitonum eripiebat aſpectum. XV. *Annibal cum ad lacum Thraſymenum trahit.*

Poenvs vbi clauſum lacu montibuſque, & circunfuſum ſuis copiis habuit hoſtem, ſignum omnibus dat inuadendi, illi pariter vndique irruunt, vt omnibus ex locis petiti, neque ſatis cohortandi milites, neque rite ordines inſtituendi, vix etiam arma expediendi facultatem haberent. Pugnatum eſt à Romanis, vt in ipſa rerum deſperatione acerrime, viam ferro aperire, aut fortiter mori ſatagentibus; & quidem trium horarum ſpatio, tanta contentione ardoreque animorum XVI. *Pugna, & clades ad Thraſymenum.*

vt cum terræ motum, qui magnas vrbium partes proſtrauit, montes lapſu ingenti proruit, nemo pugnantium ſenſerit. Conſul Flaminius dum egregie pugnat, omnemque in partem, qua ſuos maxime laborare cernebat, auxilii gratia irruit, ex armis & facie agnitus, ab Inſubro equite lancea transfixus occubuit; cum Rempublicam Romanam in ſummum diſcrimen, contumaci temeritate ſua adduxiſſet: ſimulque debito Romæ dedecori, ſupplicioque ereptus eſt. Quamuis autem de culpa Conſulis minime dubitandum videatur, ea tamen odio ſecutæ cladis amplificata, non temere credi poteſt.

XVII. *Fuga exercitus & cædes.* MAGNÆ partis fuga inde primum cœpit, vt nec lacus, nec montes, nec conferti hoſtes eam reprimerent. Sex millia ferme primi agminis, per aduerſos hoſtes eruptione facta, ex ſaltu euaſere; & cum in tumulo quodam conſtitiſſent, quæ in caligine gerebantur ignorabant, donec ſole nebula diſſipante, rem Romanam perditam apparuit; ſtatimque raptis ſignis quam citiſſimo agmine ſe inde proripiunt. Poſtero die cum ſuper cætera extrema fames etiã inſtaret: fidem dante Maharbale, qui cum toto equitatu nocte cõſecutus erat, ſi arma tradidiſſent, abire cum ſingulis veſtimentis paſſurum, ſeſe dediderunt: ſed omnes ab Annibale in vincula, Punica fide coniecti ſunt; è quibus qui Latini nominis erant, ſine pretio dimiſit: quid autem Romanis factum ſit, & quæ fuerit cauſa diſcriminis, paulo poſt oſtendam.

XVIII. *Cladis magnitudo vtrimque.* HÆC eſt nobilis ad Thraſymenum pugna, atque inter paucas memorata populi Romani clades. Quindecim millia Romanorum in acie cæſa ſunt, decem millia ſparſa per omnem Hetruriam, fuga Romam diuerſis itineribus petiere. Mille & quingenti hoſtium in acie, maiori ex parte Galli, vt inquit Polybius, qui & de numero quindecim millium conſentit, licet Eutropius habeat 25. millia, ſi manuſcriptis credi placet, potius quam editis libris. Certe Valerius l.1.c.7. quod eſt de prodigiis, ait in hac acie quindecim millia Rom. cæſa, 6. millia capta, 10. millia fugata: multi poſtea vtrimque ex vulneribus periere. Romæ qui metus, quæ lamenta, nuncio tantæ cladis excitata fuerint, familius eſt æſtimare, quam dicere; illis periculum publicum, his priuata damna cogitantibus.

XIX. *Nona Romanorum clades.* SED ecce alia repens ingruit, & mox nunciatur clades. Seruilius Conſul quatuor millia equitum, cum C. Centronio Pro prætore, mittebat ad Collegã. Qui audita clade aliò auerterunt iter, ſed ab Annibale circumuenti ſunt. Ita Liuius. Polybius autem. *Annibal*, inquit, *vt ſignificatum eſt ei poſt pugnam, aduentare Romanorum ſubſidium, Maharbalem cum haſtatis, & parte equitatus obuiam progredi iuſsit, Hi prælio cum Centronio commiſſo dimidiatam fere partem Romanorum conciderunt, reliquos in tumulum quendam compulerunt, ac poſtera die viuos ceperunt*, ſicque vulnus vulneri additum, non ſolum Romanorum dolorem amplificabat, ſed deſperationem propemodum, non vulgo tantum, ſed ipſi quoque Senatui afferebat.

XX. *Roma Fabius Prodictator.* DENIQVE ad remedium iam diu deſideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum ciuitas confugit. Et quoniam conſulum alter aberat, alter occubuerat, nec iter ad conſulem tutum erat, Pœnis late Italiam occupantibus, nec populus Dictatorem creare poterat, placuit ab eo Prodictatorem creari. Significat hoc loco Polybius omiſſa maiorum magiſtratuum comitia, vt maior poteſtas Dictatoria crearetur. Is fuit Q. Fabius Maximus, cognomento Cunctator, & Mag. equitum M. Minutius. Quibus negotium ab Senatu datum, vt muros, turreſque vrbis firmarent, præſidia diſponerent, pontes fluminum reſcinderent, vrbem deniq. tuerentur, quando Italiam nequiuiſſent. Paulo poſt Cn. Seruilius Coſſ. ad tutandam urbem iter intendit. p. 237.

Q. Fabius poſtquam ceremoniis multam operam dedit, decretum eſt à Senatu, vt à Cneio Seruilio conſule exercitum acciperet: ſcriberet prætereа ex ciuibus ſociiſque quantum equitum ac peditum videretur, cætera omnia ageret, faceretque, vt è Republica duceret.

XXI. *Semina belli Macedonici.* PHILIPPVS Macedonum rex Argis Nemæos ludos ſpectabat, quando aduenit è Macedonia tabellarius, nũcians victos ad Annibale Romanos in Hetruria, pugna memorabili, & Annibalem, quæcumque extra munitiones eſſent, obtinere. Eam rex epiſtolam confeſtim Demetrio Phario, qui ad eum confugerat victus, & quidem vni oſtendit, monuitque, vt rem ſileret; qui oblata occaſione vtens, author Philippo eſſe cœpit, vt bellum contra Ætolos quam primum abiiceret.

Fabius Annibalem aſſectatur.

Res Illyricas aggrederetur, & de traiectione in Italiam, imperioque adipiſcendo ſerio cogitaret: occaſionem ex tanta Romanorum clade accipiendam eſſe. Id ille Regi, & Iuueni, & proſperis adhuc fortunæ flatibus vtenti, & Macedoni, id eſt, ſucceſſori eorum, qui orbis imperium fere tenuerant, facile perſuaſit. At is non intellexit ſe regno, filioq. aditum ad interitum quærere, qui mature potuerat, exẽplo Pyrrhi erudiri. Hæc fuerunt ſemina belli Macedonici cum Romanis, iuxta Polyb. qui tamen vno anno communem conſulum chronologiam antecedit, dum ait hanc pugnam, & nuncia & pacem cum Ætolis anno 3. huius Olymp. contigiſſe, quem nos quartum facimus, cum Onufrio, Cuſpiniano, Temporario, Caluiſio, aliis. Idque continuata rerum ſeries exigit.

Ex Polyb. l. 5 p. 439. vide Iuſtin. l. 29.

XXII. *Res ab Annibale à prælio geſta.*

Annibal interim recto itinere Spoletum venit, vnde magna cum ſuorum cæde repulſus, in agrum Picenum omnium rerum copia abundantem auertit iter, vbi per dies aliquot ſtatiua reficiendo militi habuit. Inde prædæ, ac populationibus operam dedit. Addit Polybius, Annibalem in eo itinere ingentem hominum numerum occidiſſe. Quemadmodum enim in capiendis vrbibus fieri ſolet, tunc præceperat, vt omnes obuios, qui ætate militari forent, obtruncarent: adeo alte erat inſitum in animo Annibalis odium Romanorum. Eodem etiam tempore cum ad mare ſuperum eſſet, literas de rebus à ſe geſtis Carthaginem miſit: quo nuncio exhilarati Carthaginenſes, omni ſtudio enitebantur omnia neceſſaria exercitibus, qui rem in Italia atque Hiſpania gerebant, ſubminiſtrare.

Scribit Carthaginem.

XXIII. *Fabii cõtra Annibalẽ, cunctatio.*

Fabius duas legiones exercitui Seruiliano adiecit, (quatuor nouas legiones conſcriptas habet Polybius) immunita loca quibus iter hoſtis faceret, deſeri, commeatum vel transferri, vel cum tectis igne corrumpi iubet. Ipſe via Flaminia profectus, cum obuiam Conſuli, exercituique fieret, Conſuli viatorem miſit, qui nunciaret, vt ſine lictoribus ad Dictatorem veniret. Qui cum dicto paruiſſet, congreſſus eorum ingentem ſpeciem Dictatoriæ maieſtatis ciuibus, ſociiſque præbuit. Inde accepto exercitu ad hoſtem duxit, itineribus ſumma cum cura exploratis, certus nullo ſe loco, niſi vrgente neceſſitate, fortunæ committere. Conſulem autem terreſtri militia ſolutum, Romam cum comitatu dimiſit, dato ei mandato, vt ſi quid mari Carthaginenſes mouerent, quo res vocaret, opem afferret. Polybius.

XXIV. *Eum Pœnus irritat.*

Pœnus vice verſa, ſtatim atque Romanus affuit, milites educere, pugnæ copiam facere, inſultare, & prudentiam Dictatoris magis quam vim timere, animum eius agitando, ac mouendo crebro caſtra tentare, agris ſociorum in eius conſpectu vrendis extimulare, repente è conſpectu abire, & in aliquo viæ flexu occultus ſubſiſtere, ſi quo modo poſſet incautum hoſtem excipere. At Fabius per alta loca, & patentia ducebat agmen, modico ab hoſte interuallo, vt neque omitteret eum, neque congrederetur, & caſtris militem, niſi vſus neceſſario cogeret, contineret, pabulum & ligna nec pauci petebant, nec paſſim; equitum leuis armaturæ ſtatio compoſita, inſtructaque in ſubitos tumultus, & ſuo militi tuta omnia præbebat, & effuſis hoſtium populatoribus infeſta.

Einſq Magiſter eq.

Sed ſanis eius conſiliis, non tam infeſtum Annibalem, quam Minucium Magiſtrum equitum habuit, hominem ferocem ac præcipitem, qui Dictatorem primo verbis carpere, affingens vicina virtutibus vitia, pro cunctatore ſegnem, pro cauto timidum compellabat.

XXV. *Fabius aſſectatur Annibalem pugnã fruſtra optantẽ Indignãte Minucio.*

Interea Annibal alia ex aliis loca populando mutabat, aſſectante ſemper Dictatore. Quæ cauſa fuit, vt cum in Campaniam ille veniret, Fabius per iuga Maſſici montis exercitum duceret. Cumque ad extrema ventum eſt montis, & Falerni agri; & Sinueſſæ villæ Punico incendio flagrare in oculis Romanorum cœpere, tum demum indignari Minucius, & pugnam atroci oratione poſtulare concionabundus, eaque fidem apud Tribunos, equiteſque inueniebat; adeo vt, ſi militaris ſuffragii res foret, Minucium Fabio prælaturi viderentur. Eædem querelæ Romam peruaſerant, vt Fabii cunctatio non minus in vrbe, quam in caſtris male audiret. Obſtinatus tamen eodem conſiliorum tenore æſtatis reliquum extraxit, vt Annibal, amiſſa ſpe ſummi cum Fabio certaminis, locum tranſigendæ hyemis circunſpiceret, & priora hyberna repetere cogitaret. Ea res cum ad Fabium perlata eſſet, anguſtias per quas Falernum agrum intrauerat, occupare ſtuduit, & eandem viam, reducendo per montes exercitu, remetiri.

XXVI. *Mancinus cum ſuis à Pœno cæditur.* Cvmqve L. Hoſtilium Mancinum explorandi gratia, cum quadringentis ſociorum equitibus dimiſiſſet, ille temere, & præter Dictatoris voluntatem cum hoſte congreſſus, cum ſuis interiit: anguſtias autem Annibal prætergreſſus eſt, in occurſu octingentis ſuorum amiſſis, cum ſtratagemate duûm millium boum ignes cornibus ferentium, Romanos nocturno ſpectaculo territos, ex anguſtiis depuliſſet. *Qui fraude tranſit anguſtias.* Inde pergit aſſectari Annibalem Fabius, donec ſacrorum cauſa Romam eſt reuocatus: ſiue id verum, ſiue ſimulatum fuit, vt Magiſter equitũ eo abſente res ageret, quas perdere Fabius quieſcendo, pleriſque, etiam Romæ videbatur. *Fabius Romam reuocatur.* Abiens autem non imperio modo, ſed conſilio etiam, ac prope precibus agit cum Magiſtro equitũ, vt conſilio potius, quam fortunæ confidat, & ſe potius ducem, quam Sempronium, Flaminiumque imitetur, qui Romanam rem, tam hoc quam ſuperiore anno, temeritate pugnandi prope perdiderant.

XXVII. *Claſſe in Hiſpania Scipio vincit.* Principio æſtatis, qua hæc gerebantur, in Hiſpania quoque, terra, mariq. cœptum eſt bellum, & feliciter à Cneio Scipione geſtum; nam mari ad oſtia fluminis Iberi aduentu repentino claſſem Punicam oppreſſerat, vt prius pene quam pugnare inciperet, vinceretur; vt ait Liuius, repugnante Polybio, qui prouiſum vtrimque, & præparatum ait certamen; in eo autem conſentit, vt de triginta nauibus, ad quinque & viginti religatæ puppibus in altum extraherentur, & Romanus vnica pugna toto eius oræ mari potiretur.

Terra quoque rẽ bene gerit. In terra quoque Honoſcam vrbem vi ceperat, captamque diripuerat, Carthaginis nouæ agrum populatus, tecta muro portiſque coniuncta incenderat, Ebuſum ſummo labore oppugnarat, magnamque prædam in naues coëgerat, Mandonium rebellantem fregerat. Socii quoque Romanorum Celtiberi, tria oppida Pœnis addicta vi expugnarant, duobus prælris Aſdrubalem ſuperauerãt, quindecim hoſtium millibus cæſis, quatuor millibus, cum multis ſignis militaribus captis.

XXVIII. *P. Scipio fratri Cneo iungitur.* Cvm P. Scipio in Prouinciam venit, prorogato poſt conſulatum imperio, à Senatu miſſus, cum triginta longis nauibus, cum octo millibus militum, magnoque commeatu. Ea claſſis cum magna ciuium, ſociorum lætitia portum Tarraconis ex alto tenuit. Inde fratrum arma animique coniuncti, & dum Aſdrubal bello cum Celtiberis occupatur, Romani duces Iberum trãſgreſſi, Aceducis arte, obſides Hiſpanorum, quos Sagunti habebat Aſdrubal, receperunt, quod vnum pignus inclinatos ad Romanam ſocietatem Hiſpaniæ populos morabatur, ne ſanguine liberorum ſuorum culpa defectionis lueretur: quos cum ſuis Scipio reddidiſſet, ingenti, clementiæ ac liberalitatis laude affectus aſt. Itaque ingenti conſenſu ad defectionem ſpectare omnes: armaque extemplo mota forent, ni hyems, quæ Romanos quoque & Carthaginenſes concedere in tecta coëgit, interueniſſet.

XXIX. *Annibal Fabio inuidiã quærit.* Per abſentiam porro Fabii Annibal ad augendam Fabii inuidiam, cum cæterum popularetur agrum, à fundo Fabii, quem perfugi aliqui oſtenderant, penitus abſtinuit, vt occulti alicuius pacti ea merces videri poſſet. Sed cum ille agrũ miſſo Romam filio vendidit, pretium 247. Romanis captiuis redimendis impendit, datis in ſingula militum capita, duabus argenti libris cum ſemiſſe. Idque merito in maximam Fabii laudem verſum eſt, dum & vafrum hoſtis artificium eluſit, & eximiã prodidit in ſuos charitatem, Annibalis vero circa eoſdẽ captiuos odium. Cum enim præteritam hyemem in Gallia Ciſalpina duceret, Romanos in præliis nuper captos in vinculis habebat, modiceque illis neceſſaria miniſtrabat: ſociis vero illorum, qui in eadem cauſa erant, poſtquam omnem humanitatem exhibuiſſet, in vnum coactis dixit, ſe in Italiam veniſſe, non vt cum ipſis, ſed vt pro ipſis contra Romanos bellum gereret: ſe in hac expeditione id ſpectare, vt Italicis hominibus libertatem reſtitueret, deinde vt ſingulos eorum, in recuperandis vrbibus atque agris, quos Romani ipſis eripuiſſent, adiuuaret. *Italos ſibi conciliat.* Hæc locutus, ſine pretio cunctos, domum quiſque ſuam remiſit, vt & hoc pacto Italiæ populos ſibi adiungeret, & à Romanis alienaret. Hæc Polybius. Quod ad Romanos autem captiuos attinet, tradit Liuius conuenta primo bello Punico de permutatione captiuorum, hoc quoq. bello viguiſſe, vt ſcilicet corpora corporibus mutarentur, quod ſupereſſet, duabus libris argenti, & ſelibra redimeretur, quo precio Fabius de ſuo 247. ciues redemit.

XXX. *Victoria Minucii.* Eo abſente Minucius exercitum è montibus in plana deduxit, & cum Anni-

bale non infeliciter pugnauit, ſex quippe hoſtium millia cæſa, quinque admodum Romanorum. Tamen in tam pari prope clade, fama egregiæ victoriæ, cum vanioribus literis Magiſtri equitum, Romam perlata eſt, perfectumque, annitente M. Metello Tribuno plebis, & C. Terentio Varrone, non admodum, pro ingenita lenitate, repugnãte Fabio, vt ius Minucii Magiſtri equitum, cum iure Dictatoris æquaretur, & C. Flaminio demortuo, M. Attilius Regulus ſufficeretur. Fabius in exercitum proficiſcitur, & qua animi grauitate criminantes ſe ad multitudinem inimicos tulerat, eadem & populi in ſe ſæuientis iniuriam tulit. Faſces cum Minucio, legioneſque diuiſit, dataque prima & quarta legione ſocio, ſibi ſecundam, tertiamque retinuit; item equites pari numero, ſociorumque auxilia diuiſit; caſtra denique ipſa ſeparauit duodecim ſtadiorum interuallo.

XXXI. *Minucius ſummum adit diſcrimen.* Nec multo poſt, tota re cognita lætus Annibal, Minucium ad certamen, diſpoſitis idoneo loco inſidiis, allectat. In ipſa pugna cum circunfuſi Romani ab hoſte, & animo ad pugnam, & ſpe ad fugam deſtituti eſſent, nihilque facto propius eſſet, quam vt ad vnum omnes miſere conciderentur, Fabiana ſe acies, velut repente cœlo dimiſſa, oſtendit, quæ Minucii milites excepit, animauit, ſuis adiunxit, aciem reſtaurauit. Sed Annibal receptui cani iuſſit, dicens ab ſe Minucium, ſe à Fabio victum: eamque nubem, quæ tandiu ſederet in iugis montium, ſollicitatam procella, tandem imbrẽ dediſſe. *A Fabio liberatur.* Hîc vero Minutius caſu factus prudentior, non ſolum gratias ſeruati exercitus Fabio egit, ſed poteſtãte abdicata, ſe totumque exercitum in Dictatoris, quem patrem prædicabat, arbitrio eſſe voluit: Fabio maxima gloria in exercitu, Romæ, atque apud ipſos Pœnos conciliata eſt.

XXXII. *Abit Fab. magiſtratu in manu Coſſ.* Is tamen Seruilium & Regulum conſules, literis ad ſe acciuit, vt exercitum ab ſe, iam prope ſemeſtri exacto imperio acciperent. Eo accepto, cum iam autumnus adeſſet, hybernaculis mature communitis, Fabii artibus, cum ſumma inter ſe concordia, bellum geſſerunt; adeoque inopia preſſerunt Annibalem, vt niſi tum fugæ ſpeciem abeũdo timuiſſet, Galliam repetiturus fuerit, nulla relicta ſpe alendi exercitus in eis locis, ſi iiſdem artibus inſequentes Conſules bellum gererent. Hæc paulo aliter habet Polybius: prius enim creatos nouos conſules tradit, quam Dictatores abirent magiſtratu; proximos autem conſules pro conſulari poteſtate exercitum contra Annibalem adminiſtraſſe: nec de Annibalis penuria quidquam; neque mirum. Eum enim infinitam frumenti vim collegiſſe, duabus exercitus ſui partibus, perpetuo frumentantibus, & Geryone ad horrea congregantibus, paulo ante tradiderat.

XXXIII. *Romani dona in ſua penuria nõ accipiunt.* Eodem tempore Neapolitani quadraginta pateras aureas magni ponderis, ſubleuandi ærarii gratia Romam miſerunt: gratiæ à Senatu actæ de munificentia, vnica, quæ minimi erat ponderis accepta. Sequenti quoque anno ait Liuius, legatos à Peſto pateras aureas Romam attuliſſe: quibus gratiæ quoque actæ fuerunt, aurum non acceptum: etſi adeo pecuniæ inopes erant, vt argenteum nummum prius impermiſtum & purum, ære admiſto adulterarent, vt Zonaras tradit. Ne ſcilicet Roma rerum domina alieno ære indiguiſſe, & aliquid inferiori debere, & beneficium accepiſſe videretur. Nam, vt cõmode dixit M. Tullius, *Coff. n. 70.* qui ſe locupletes, honoratos, & beatos putant, hi ne obligari quidem beneficio volunt: quin etiam beneficium ſe dediſſe arbitrantur, cum acceperint: æque etiam à ſe aut poſtulari, aut expectari aliquid ſuſpicantur; patrocinio vero ſe vſos, & clientes appellari mortis inſtar putant. Et hæc quidem de hoc anno Liuius. Nam Conſulum creandorum contentioſa comitia ad ſequentem annum pertinent. Nec tamen illud omittendum videtur, legatos à Senatu ad Philippum Macedonum regem miſſos, ad depoſcendum Demetrium Pharium, qui bello victus ad eum fugiſſet, vt ait Liuius, l. 22. Quam tamen legationem fateor, tandiu dilatam mihi non videri. Nam tertius hic annus eſt, ex quo victus ad Philippum confugerat.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3837.

1. N. xxviii

HIc artifex fraudis, qui ad Romanos tranſire decreuerat, quorum res melio re loco eſſe animaduertebat, & defectionem ſuam illuſtri facinore commendare, Polybio Abilyx vocatur, non Acedux vt Liuio. In reliqua tota hiſtoria egregie conſentiunt, vt alterum ab altero, aut vtrumque à tertio aliquo mutuatum facile agnoſcas.

2. N. xxix.

Quæ efficiunt 82. francos cum dimidio, aſſignatis ſolidis 55. in ſingulas vncias, vt hactenus numerauimus. Ea ſumma ſi per 247. multiplicetur, efficies viginti millia trecentos, & ſeptuaginta ſeptem francos, cum dimidio, vel aureos 6792. & dimid.

ANNVS MVNDI 3838. SEXTAE AETATIS 322. IMPERII GRÆCORVM 96. ANTIOCHI MAGNI 9. SIMONIS PONTIFICIS 17. PTOLEMÆI PHILOPATORIS 5. PHILIPPI MACEDONIS 5. OLYMPIADIS CXLI. AN. 1. VRBIS CONDITÆ 537. COSS. L. ÆMYL. PAVLO II. & C. VARRONE. SECVNDI PVNICI BELLI 3.

ANNVS ANTE CHRISTVM 215.

I. *Apparatus pugnæ inter Antiochum & Philopatorē*

Dan. II. 11. 12. | 3. Machab

CADIT in hũc annum Olympiadicum, in quo Dorotheus Rhodius victor fuit, pugna illa inter Antiochum Magnum, & Philopatorem, quam Daniel ſub nominibus regum Auſtri & Aquilonis tanto ante prædixerat. *Et prouocatus*, inquit, *Rex Auſtri egredietur, & pugnabit aduerſus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu eius. Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor eius, & deÿciet multa millia, ſed non præualebit.* Hæc Propheta, cui interpretem dabimus non ſolum autorem tertii libri Machabæorum, qui apud Græcos habetur, ſed Polybium ipſum, qui rem totam l. 5. accurate perſequitur.

Incunte vere, inquit, Antiochus & Ptolemæus, præparatis rebus omnibus, in eo iam erant, vt expeditionem ſuſceptam prælio terminarent. Ptolemæus igitur peditum ſeptuaginta millia, equitum quinque, beſtias tres & ſeptuaginta ſecum trahens, Alexandria mouet. Antiochus cognito hoſtem aduentare, & ipſe copias ſuas in vnum coëgit. Cuius ſumma erat, peditum duo & 70. millia, equitum ſex; Elephanti duo ſupra centum: quarum omnium copiarum duces ſigillatim recenſet idem Polyb. pergit autem.

II. *Philopator ad hoſtem progreditur*

PTOLEMÆVS Peluſium profectus, in ea primum vrbe caſtra poſuit. Ibi aſſumptis qui à tergo ſequebantur, poſtquam frumentum exercitui menſus eſt, Gazam venit, ibique parte exercitus aſſumpta, leniter vt ante proceſſit. Quintis caſtris quo deſtinauerat, peruenit, ibique ſtadia quinquaginta ab oppido Raphia ſigna conſtituit. Hæc vrbs Cœleſyriam ex Ægypto petenti, poſt Rhinocoruram prima omnium è Syriacis occurrit; ſcilicet è mediterraneis iuxta Ptolemæi tabulas, etſi eam maritimam faciat Adrichomius, ſecutus Ioſephum, nimirum propter non magnam à mari diſtantiam. l. 13. c. 24. ſiue 21.

Eundē adit Antiochus

Per eoſdem dies eodem Antiochus cum exercitu venit, qui vrbem Raphiam prætereuectus, decem ferme ſtadia ab hoſte locum caſtris noctu cepit: deinde etiam propius ad quinque ſtadia acceſſit, vt animos ſuis adderet, & meliore loco caſtra poneret: ex quo pleræque velitationes, & concurſiones ortæ.

III. *Audax Theodoti facinus.*

THEODOTVS Ætolus, qui à Ptolemæo defecerat, eiuſque mores ac vitæ conſuetudinem norat, antequam illuceſceret, ignotus, inſigni audacia, finem bel-

lo fine

lo ſine certamine impoſiturus ſi poſſet, Regia Ptolemæi caſtra penetrauit, eumque in tabernaculo ſuo quæſiuit ad mortem. Verum caſus, aut diuina potius prouidentia, quæ Regibus adeſt, tulit, vt alibi cubaret: pro eo igitur duobus vulneratis, & Andrea Archiatro occiſo, incolumis ad caſtra rediit. Ita Polyb. l. 5. At autor l. 3. Machab. habet Theodotum facinoris ducem habuiſſe quendam Doſitheum, genere Iudæum, qui poſtea à Iudaica religione defecerit, qui Regis loco ignobilem quendam decumbere fecerat in tabernaculo Regis, quem contigit eius loco interfici.

IV. *Pugna ſuſcipitur.* Post dies quinq. viſum eſt regibus prælio decernere. Inſtructis vtrinq. copiis vterque rex amicis, ac ducibus comitatus, aciei frontem obequitans, ſuos hortabatur, præmiaque promittebat. A Ptolemæo quidem Andromachus, ac Soſibius, cum Arſinoë ipſius ſorore; ab Antiocho vero Theodotus, & Nicarchus, ſuos monendo, rogandoque ſecundas agebant. Regia equitum turma claſſicum cecinit, prima elephantorum pugna fuit, qui inter ſe proboſcide ac dentibus, ſicut è turribus magiſtri ſariſſis acriter decertabant: ſed ea paucorum Elephantorum pugna fuit. *Elephantorum primi...* Nam Libyci Aſianos atque Indicos ferre non poſſunt, qui autem certarunt inuicem de more complexi, dentibus commiſſis quanta maxima vi pollebant, in eodem veſtigio cõnitebantur, de ſtatione dimicantes, donec victor tandem alter euaderet, & alterius proboſcidem impulſu ſuo dimoueret, vbi vero ſemel inclinatæ beſtiæ latus patebat, tum demum dentibus, vt taurus cornibus, vulnera inferebant.

V. *Victoria Antiocho inclinat.* Cvm ergo conſternatæ Ptolemæi belluæ, quæ ſiniſtrum cornu Antiocho oppoſitum protegebant, Indicos elephantos metuentes in fugam auerterentur, & militum ordines, quos tutari debebant, perturbarẽt, Antiochus magno impetu in turbatos irruit, omnique ex parte in fugam compulit, rebus ita ex Antiochi ſententia ſuccedentibus, ait Author 3. Machab. Ptolemæi ſoror Arſinoë obambulans exercitum, crinibus ſolutis cum eiulatione & lachrymis hortabatur, vt ſibi ipſis, & filiis, & vxoribus ſuis animoſe ferrent opem, promittens daturam ſe vincentibus, cuique duas auri minas. I. At Ægyptiorum cornu alterum cum metum belluarum ſuarum videret, duce Phoxida Græcorum mercenario, eductis longo agmine equitibus, aduerſus hoſtes qui tecti Elephantis erant, eorum latera ac terga inuadit, & extra periculum à beſtiarum incurſu pugnans, improuidum Antiochi equitatum auertit, ſicque dextrum cornu Antiochi vincebat, ſiniſtrum vincebatur. *Moxque Ptolemæi...* Interim Ptolemæus, qui ad phalangem in media acie ſe receperat, vbi in vtriuſque exercitus conſpectu venit, ſuis alacritatem addidit, pauorem inimicis, qui & fuſi fugatique ſunt.

VI. *Qui & p... tiora obti... nuit.* Antiochvs, qui ex cornu in quo erat victoria, totius exercitus victoriam æſtimabat, hoſtem pergebat inſequi, donec à Seniorũ aliquo monitus reſpicere, quid in media acie ageretur, quiſque eſſet ille puluis, qui è media acie in caſtra ipſius ferebatur, eo cum prætorianis accurrit, ſed vbi omnes ſuos fugæ ſe mandaſſe comperit, etiam ipſe Raphiam conceſſit, eo ſe conſolans, quod ſua parte viciſſet, licet vniuerſa dimicatione victus eſſet.

Ptolemæus in caſtris, quaſi victor ea nocte manſit: poſtridie vero eius diei, ſublatis ſuorum corporibus, humatiſque, inimicorum autem ſpoliatis, mouet ſigna & Raphaim ducit; Antiochus prima luce reliquiis exercitus eductis, Gazam contendit, deſideratis è ſuis fere decem millibus peditum, equitum amplius trecentis; viui ſupra 4. millia capti ſunt. Elephanti in conflictu periere tres, è vulneribus poſtea duo. E Ptolemaicis occiſi feruntur pedites 1500. equites ſeptingenti. Ex elephantis 16. ſunt trucidati, reliquorum pars magna capti.

VII. *Digrediuntur reges.* Antiochvs ſepultis ſuis, cum reliquis copiis Antiochiã reuerſus eſt. Ptolemæus & Raphiam, & reliquas vrbes recepit, tanta celeritate vt certamen inter eas eſſet, quæ alteram hoc officii genere anteuerteret. Ita omnes mortales præſenti principum ſuorum fortunæ ſe facile accommodant, nec illorum, ſed ſua ipſorum commoda fere ſectantur.

Antiochus inducias obtinet. Antiochus quoque veritus ne aduerſa pugna ſubditos à ſe alienaret, præſertim cum Achæum haberet in ſuo imperio tyrannum, de pace legatos ad Ptolemæum miſit, & inducias in annum impetrauit. Is quippe Cœleſyriam recuperaſſe contentus, quietis amans, ad vitia ſibi familiaria feſtinabat. Ergo firmando fœderi

Soſibium miſit. Ipſe vero tres menſes in Syria, ac Phœnicia commoratus, ad componendum ſingularum ciuitatum ſtatum, mox omnibus iis relicto Prætore Andromacho Aſpendio, cum ſorore & amicis, ad repetendam Alexandriã caſtra mouet, impoſito eo fine huic bello, quem ſubditi, reliquæ eius vitæ, atque inſtitutorum conſcii, ſatis mirari non poterant. Hactenus de hoc bello Polyb.

VIII. *Quid Hieroſolymis hoc tempore contigerit.* QVID autem illo trimeſtri ſpatio Hieroſolymis memorabile contigerit, Autor l. 3. Machab. accurata narratione perſecutus eſt: meminit & Ioſephus l. 2. contra Appionem, vt Scaliger quoque notauit, ſed Phyſconi tribuit, quæ Philopatori conueniunt, vt ex eod. l. 3. clariſſimum eſt, in quo & Philopator crebro, & ſoror eius Arſinoë, & Pont. Simon, cuius nominis nullus deinceps legitur Pontif. aliique memorantur, quæ in aliud tempus quadrare non poſſunt. Si placet tamẽ diuerſam ab hac hiſtoriam à Ioſepho tangi, non repugnabo. Rem paucis accipe.

Philopator templũ adit. Cum Syriæ ciuitates in recipiendo Ptolemæo, & victoria gratulanda, doniſque ei offerendis certarent, ipſeque viceuerſa eorum delubra inuiſeret, doniſq. honoraret. Iudæi quoque huic officio minime defuerunt: ex ſenioribus enim elegerunt, qui ei bene precarentur, offerrent munera, & victoriam gratularentur. Ille vrbis templique viſendi deſiderio incitatus, Hieroſolymam venit, templum adiit, & oblatis Iudaico ritu ſacrificiis, ſacræ ædis pulchritudinem admiratus, etiam in templi interiora, & Sanctum ſanctorum penetrare voluit.

IX. *Iudæi eum oraculo prohibent.* HIC Iudæi legis prohibitionem opponere, & per tot ſecula conſtantem conſuetudinem, vt præterquam vni ſummo præſuli, idque ſemel in anno, adyta intrare non liceret. Ille nihilominus perſtare in ſententia, legem contemnere, ſeipſum reliquis omnibus, qui excluderentur anteferre, & ſe omnino, ſicut & in alia delubrorum prophanorum penetralia, intraturum aſſeuerare.

Et vrgenti contentioſiſſime repugnant. Hic ſacerdotes omnes cum veſtibus ſe in terram abiicere, Deum ſumma contentione orare, vt imminenti neceſſitati adeſſet, & impetum male ruentis reprimeret, templum lachrymis & eiulatu replere: ciuitas tota tumultu miſceri, omnes ad templum, ſparſis puluere capitibus, conuolare, fœminæ ſparſo crine, cum infantibus vagitu, atque vlulatu omnibus locis circumſonare. Quidam etiam arma minabantur, & mortem ſe potius obituros dicebant, quam templum ſuum contaminari paterentur. At hi à ſenioribus cohibebantur, qui & regem modis omnibus ab ea voluntate auertere moliebantur: ſed ipſe quoque tanto magis nitebatur in vetitum, cupiebatque negata. Interea vero quaſi ſtupens, ad ea quæ fiebant, attendebat.

X. *Pontifice orante Rex turbatur.* HIC ſummus Sacerdos Simon, ex aduerſo templi flectens genua, & manus extendens, orationem ad Deum contenta voce habuit, ab eo auxilium in præſenti neceſſitate implorans: qua finita omnium inſpector Deus, inquit author, exaudita ſancta ſupplicatione, audacia elatum regem flagellauit, hinc & inde vibrans eum, vt arundinem à vento, ita vt in ſolo iam inutilis, & membris reſolutus, ne fari quidem poſſet, iuſto iudicio implicatus. Quamobrem amici, & corporis eius cuſtodes, ingenti perculſi timore, veriti ne eum vita deficeret, cito illum extraxerunt. Sequenti autem tempore cum ſe collegiſſet, nequaquam, tametſi diuinitus caſtigatus, à propoſito pœnitens deſtitit, ſed in Ægyptum cum atrocibus in Iudæos minis diſceſſit. Reliqua ad ſequentem annum pertinent.

Et diſcedit in Ægyptũ iratus.

XI. *Romæ contentioſa comitia conſularia.* ROMÆ contentioſa fuerunt conſularia comitia. Æmylius vrbis Prætor ex Senatuſconſulto literas ad Conſules miſit, vt ſi iis videretur, alter eorum ad creandos Coſſ. Romam veniret, ſe in eam diem, qua iuſſiſſent, comitia edicturum. (Ex quo intelligitur non fuiſſe diem ſtatum & immutabilem, quo oporteret illa celebrari, ſed neceſſitatis rationem habitam fuiſſe.) Ad hæc à Coſſ. reſcriptum eſt, ſine detrimento Reipublicæ abſcedi ab hoſte non poſſe. Itaque per interregem comitia habenda eſſe potius, quam Conſulum alter a bello auocaretur. Accedebant, & itinerum difficultates ne forte ab Annibale interciperetur, ſi parum comitatus abiret, aut ſi multum, tantumdem copias minueret, quas augeri potius oporteret. Viſum eſt Patribus Dictatorem dici comitiorum cauſa, iſque dictus L. Veturius Philo, qui vitio creatus, quartodecimo die ſe magiſtratu abdicauit; Res ad interregnum abiit.

XII. *Creatur Terentius Varro repugnãte Senatu.* INTERREGE P. Cornelio Aſina Conſul creatus eſt C. Terentius Varro, plebi

Legiones Romanæ, quot militibus conſtarent.

charus, eique popularibus artibus, principumque inſectatione conciliatus, patribus ſumma ope obnitentibus, ne obſcuri ac noui homines ſe inſectando ſibi æquari aſſueſcerent, & ſummos honores, mercedem petulantis linguæ, obtinerent. Itaque ſummos homines ex ordine ſuo, alioſque plebi alioqui charos competitores obiecit: quos tamẽ vicit Varro, Bibio Herẽnio eius cognato, Tribuno plebis annitente, & apud populum Conſules, Dictatores, Augures, Patreſque omnes calumniis, & malitioſa rerum geſtarum interpretatione obruente. Ei Collega datus eſt L. Æmyl. Paulus, qui cum M. Liuio Salinatore (Liuio enim non Lælio, apud T. Liu. legendum eſt, vt Glareanus & Sigonius notarunt) Conſul triennio ante fuerat. Alii magiſtratus viris fortibus commiſſi ſunt, qui ante geſſerant magiſtratum: quia in tali tempore nullus nouis hominibus magiſtratus videbatur mandandus, vt ait Liuius: & tamen præcipuum magiſtratum Varroni homini nouo non ſolum, ſed etiam temerario ac præcipiti cõmiſerunt; ſed eam culpam vniuerſa Reſpublica ſumma, ac prope vltima calamitate exſoluit.

Æmylius Paulus Collega.

XIII. *Copiæ Romana ante pugnam Canenſem.*

DE numero armatorum in caſtris Romanis, varia ſcribi à diuerſis autor eſt Liuius, & inter alia. Septem, inquit, & octoginta millia armatorum, & ducentos inſuper in caſtris Romanis, cum pugnatum eſt ad Cannas, quidam authores ſunt. Illud ſatis conſtat maiore conatu, atque impetu rem actam, quam prioribus annis, quia ſpem poſſe vinci hoſtem Dictator præbuerat. Diſtincte Polybius l. 3. Placuit Romanis octo legionibus rem gerere, quod nunquam antea fecerant, attributis cuiq. legioni quinis hominum millibus, præter ſociorum auxilia. Nam Romani, quod & ante diximus, quatuor quotannis legiones conſcribunt: legio autem peditum 4. millia, equites ducentos capit. At quoties maior aliqua neceſſitas exiſtit, vnicuique legioni aſſignãtur quina millia, & equites trecenti. In nominis Latini auxiliis peditum numerum æquant legionibus Romanis, equitum triplo maiorem, vt plurimum conſtituunt. Sic ibi; ex quo colligitur fuiſſe 80. millia peditum, equitum 9. millia ſexcenta, vel vt alibi, ſupra 6. millia. Certe paulo poſt idem Polybius fatetur Romanos, plus quam dimidia parte, hoſtium numerum ſuperaſſe.

Legiones Romanæ, & ſociorum.

XVI. *Hieronis auxiliũ, & conſilium.*

PER eoſdem dies Hiero copias auxilio miſit, cum ingenti commeatu hordei triticique, & in primis ſigno victoriæ aureo pondo 320. id eſt duorum ac triginta millium aureorum, aſſignatis centenis aureis ſingulis auri libris. Addidit & conſilium; vt prætor cui Sicilia obueniſſet, claſſem in Africam traiiceret, vt & hoſtes in ſua terra bellum haberent, & minus poſſent auxilia Annibali ſumittere. Reſponſum humaniſſime Hieronis legatis, Victoria Ominis cauſa accepta, cæteraque quæ ille amantiſſime gratificatus miſiſſet.

Varronis ſuperbia & temeritas.

Dum coguntur copiæ, Conciones Varronis Conſulis multæ ac feroces fuere, denunciantes bellum in Italiam accerſitum à nobilibus, manſurumque in viſceribus Reipublicæ, ſi plures Fabios Imperatores haberet, ſe quo die hoſtem vidiſſet, profligaturum: vt nihil mirum fuerit tantam ſuperbiam, cum pari coniunctam imperitia, breui in terram abiectam fuiſſe, atque proſtratam.

XV. *Æmylio & Fabio immedicabilis.*

ARGVEBAT hæc publice Collega Æmylius, parum ſecundis populi auribus; arguit & priuatim Fabius Cunctator, monita ſalutaria Conſuli Æmylio tradendo, de ratione Annibalis debellandi, quem mora ita fregerit, vt deficiente commeatu ei ſuorum defectio, ac fuga propria imminere videatur: de reſiſtendo collegæ temeritati, & bello mature, non præcipitanter agendo. Ea conſul magis vera, quam facilia factu fatebatur. Dictatori Magiſtrum eq. intolerabilem fuiſſe; quid conſilii aduerſus collegam, ſeditioſum ac temerarium virum, atque autoritatis fore? Se populare incendium priore conſulatu ſemiuſtum effugiſſe, optare vt omnia proſpere euenirent; at ſi quid aduerſi caderet, hoſtium ſe telis potius, quam ſuffragiis iratorum ciuium caput obiecturum: nec aliter mox fecit, quam ante prædixerat.

Noui Coſſ. in caſtra veniunt.

Abeũtes Conſules ſui quiq. conſecuti, patricii, plebeique. Vt in caſtra venerunt permixto nouo exercitu cum vetere, Æmyl. conſul exercitum bene animare conatus eſt, oſtendens priores clades, iis ex defectibus eſſe profectas, quæ ab hoc exercitu abeſſent. Procõſul Attilius Romam excuſata ætate diſceſſit. Cn. Seruilius minoribus caſtris, nam gemina fieri placuerat, præpoſitus eſt. Polybius vtrumque

prælio interfuiſſe ſcribit, Æmylium enim dextrum cornu tenuiſſe, læuum Terentium Varronem, mediam aciem, M. & Cn. exconſules, qui proximo anno fuerant imperatores. li. 3. p. 264.

XVI. *Annibal neceſſario pugnam cupit.*

LÆTATVS eſt Annibal aduentu conſulum, etſi hoſtem prope duplicatum animaduertebat: cum enim eius exercitus omnium rerũ inopia vrgeretur, vix vt 10. dierum frumẽtum ſupereſſet, ſperabat nouum aliquam conſulem glorioſum ſe nactum fore; qui de ſumma rerum certare acie explicata properaret. Nec minus Terentius Conſul, cuius temeritati, ac præpropero ingenio materiam etiam fortuna dedit. Nam in prohibendis prædatoribus tumultuario prælio, ad mille & ſeptingentos Pœnos Romani ceciderant, non plus centum ſuorum occiſis. Maior Pœnorum clades futura videbatur, ſed victoribus effuſe ſequentibus, metu inſidiarum obſtitit Paulus conſul, cuius eo die, nam alternis imperitabant, imperium erat, Varrone indignante ac vociferante, emiſſum hoſtẽ è manibus, &, ni ceſſatum foret, debellari potuiſſe. Ita Liuius; quibus non admodũ conſentanea ſunt, quæ habet Polybius.

XVII. *Inſidias ſtruit.*

ANNIBAL id damnum haud ægerrime tulit, ſentiens eo ineſcatam Conſulis ferocioris temeritatem. Itaque inſidias parat, ad eas ſe locum tempuſque idoneum nactum ſentiens. Noctu caſtra plena prædarum deſerit, milites in circũpoſitos dextra læuaque colles deducit, & fugæ ſuſpicionem, quantam maximam poteſt relinquit; crebros ignes in caſtris deſerit, vt videatur maius ſpatium fugæ præripere callide voluiſſe: & opinionẽ fugæ proxima iactura faciebat. Vbi illuxit agnita ſolitudo ac nunciata Coſſ. exercitus ad diripiẽda caſtra dimitti cum clamore poſtulat. Aſſentitur Varro, reſiſtit Paulus, inſidias reformidans, perfecitque vt ad rem explorandam aliqui mitterẽtur. Miſſus eſt M. Statilius cum turma Lucanorum, relatumque deſerta eſſe caſtra, opes quaſi de induſtria abiectas ad alliciendum hoſtem, inſidias ſine dubio circumpoſitas. Quæ ad detinendos à cupiditate animos nunciata erant, ea accenderunt; & clamore ſublato à militibus, niſi ſignum detur ſine ducibus ituros: haud quaquam dux defuit. Nam extemplo Varro ſignum dedit proficiſcendi; ſed cum auſpicia pullorum non addixiſſent, Varro metu ac religione retentus eſt: moxque affuerunt fugitiui, qui circumpoſitos in inſidiis hoſtes retulerunt. Hæc ſolus habet Liuius.

In quas Romani fere ſe induunt.

XVIII. *Annibal Apuliam cogitat.*

ANNIBAL nequicquam detecta fraude in caſtra rediit, & vrgente inopia, mouere inde ſtatuit in calidiora, atque eo maturiora meſſibus Apuliæ loca; ſimul vt quo longius ab hoſte receſſiſſet, transfugia redderet difficiliora. Profectus eſt nocte ignibus ſimiliter factis, tabernaculiſque paucis in ſpem relictis, vt inſidiarum par priori metus Romanos contineret; ſed veritate profectionis agnita, Conſules ad nobilitandas Romana clade Cannas profecti ſunt. Prope eum vicum Annibal caſtra poſuerat, auerſa vulturno vento, vt puluis ſuorum terga pugnantium, Romanorum autem ora verberaret: cumque Septemtriones Pœnus, meridiem Romanus aſpiceret, futurum etiam erat, vt Romanorum in acie oculos ſolis fulgor perſtringeret. Audi hac de re Florum. *Ibi in exitium infelicis exercitus, dux, terra, cœlum, dies, tota denique rerum natura conſenſit. Siquidem non contentus ſimulatis transfugis Annibal, qui mox terga pugnantium ceciderunt, inſuper callidiſſimus Imperator patentibus in campis obſeruato loci ingenio, quod & ſol ibi acerrimus, & plurimus puluis, & Eurus ab oriente ſemper quaſi ad conſtitutum flaret, ita inſtruxit aciem, vt Romanis aduerſus hæc omnia obuerſis, ſecundum cœlum tenens, vento, puluere, ſole pugnaret.* Floro conſentit Zonaras. Liuius & Polybius videntur negare ſolis radios pugnãtibus obſtitiſſe: quod de initio pugnæ intelligendum eſt. Nam ſole pugnaque procedente, neceſſe eſt reſpicientibus meridiem, ſolis radios habere obuerſos, ab iiſque liberum aſpectum impediri, niſi cœlum fuerit nubibus obductum. l. 2. c. 6.

Ad Cãnas commodiſſime pugnã parat.

XIX. *Æmylius cunctatur.*

ANNIBAL idoneum nactus locum ad equeſtrem pugnam, qua parte virium inuictus erat, facturus copiam pugnandi Coſſ. dirigit aciem, laceſſitque Numidarum procurſatione hoſtes.

Conſulum alius pugnam ambibat, alter reſpuebat, & altercationibus inter ſe magis, quam cõſiliis tempus terebant, quod eſt in omni gubernatione periculoſiſſimũ. Ac primo ipſo die pugnatum eſſet, niſi eo die imperium penes Æmylium fuiſſet.

Poſtero die, Varro, nihil conſulto collega, ſignum pugnæ propoſuit, inſtructiſque copiis flumen Aufidum tranſiuit, ſequente Paulo; quia conſilium magis non probare poterat, quam non adiuuare. Inſtructa eſt ad pugnam acies, Coſſ. cornua tenuerunt, Terentius læuum, Æmylius dexterum. Cnæus Seruilius mediam aciẽ tuebatur. Addit & Attilium Polybius. vt dixi, Annibal Gallos, Hiſpanoſque læuo in cornu, ductore Aſdrubale, Numidas equites in dextro conſtituit, quos regebat Maharbal, mediam aciem Annibal ipſe cum fratre Magone tenuit; tota acies 40. millibus peditum, decem equitum conſtabat. Cui numero Polyb. quoque conſentit. *Varro pugnam parat.* *Diſpoſitio vtriuſque aciei.*

Clamore ſublato initum eſt prælium, equeſtre certamen anteceſſit, quo Romani inferiores fuerunt; eo ad finem vergente coorta eſt peditum grauis armaturæ pugna. Romani Punicam aciem impulere, ſed cornua coierunt, & mediam concluſere aciem Romanorum, quæ deſtitit fugaces perſequi, quoniam aduerſus terga cædẽtes arma cõuertere, neceſſe fuit iniqua cõditione, quod & incluſi aduerſus circumfuſos, & feſſi cum recentibus ac vegetis pugnarent. Acceſſit & fraus Numidarum, qui transfugio ſimulato, in mediam aciem accepti, ductique ad vltimos, cum vndique ferueret certamen, ipſi terga Romanorum cædere cœperunt, & poplites ſuccidere. Ergo tumultus, pauor, & fuga vndique fieri cœpta. Hoc ſtratagema Polybius ignorauit. Circũfuſos tamen agnoſcit propter incuruam Punicæ aciei diſpoſitionẽ: etſi duplo fere maiores eſſent copiæ Romanorum, vt dictum eſt. XX. *Initur prælium, Romanus eques cedit.* *Pedites circunfuſo hoſte cadunt.*

Pavlvs quamquam primo ſtatim prælio funda grauiter ictus fuerat, tamen & occurrit ſæpe cum confertis Annibali, & aliquot locis prælium reſtituit, protegentibus eum equitibus Rom. Omiſſis poſtremo equis, quia Conſulem ad regendum equum vires deficiebant, vehemens equitum pedeſtre prælium fuit, cum mori in veſtigio mallent, quam fugere. Pepulerunt tamen nonnullos labore ac vulneribus feſſos; inde diſſipati omnes ſunt, equoſque ad fugam, qui poterant, repetebant. Cnæus Lentulus Tribunus mil. cum præteruehens equo, ſedentem in ſaxo cruore oppletum Conſulem vidiſſet, oblato equo hortatur ad fugam. Ille recuſat, & abeuntem monet nunciare Patribus, vt vrbem muniant, ſe moriturum, ne accuſatione Collegæ innocentiam ſuam protegere cogatur. Mox ſuperuenere hoſtes, qui ignotum telis obruerunt. Polybius de Æmylio aliud nihil, quam multis eum vulneribus acceptis, in ipſo prælio cecidiſſe. XXI. *Paulus Cõſul occũbit.*

Consvl alter, cum quinquaginta fere equitibus, Venuſiam profugit, ſeptem millia hominum in minora caſtra, decem in maiora, duo ferme in vicum Cannas; qui extemplo à Cartalone, atque equitibus circumuenti ſunt. Illa decem millia prælio interfuiſſe negat Polyb. ſed deſtinata à principio, vt caſtra Pœnorum inuaderent, dum reliqui in acie pugnarent; ab iis tamen nihil perfectum, ſed parta victoria ad duo millia cæſos, reliquos in victoris poteſtatem veniſſe. Quadraginta millia peditum, duo millia ſeptingenti equites, pari prope ciuium ſociorumque numero, cæſi dicuntur: in his alter Conſulum, duo præcedentis anni Conſules Quæſtores duo, vnus & viginti Tribuni mil. conſulares quidam, prætoriique, atque ædilitii, octoginta præterea ſenatores. Capta tria millia peditum, & equites trecenti eo prælio dicuntur. Denique, vt ait Florus, duo maximi exercitus cæſi ad hoſtium ſatietatem, donec Annibal diceret militi ſuo. *Parce ferro:* & mox, *Documenta cladis cruentus aliquandiu Aufidus, pons de cadaueribus iuſſu ducis factus in torrente Gello, duo modii annulorum Carthaginem miſſi.* Sed de annulis poſtea, cum de legatione ab Annibale miſſa Carthaginem. XXII. *Magnitudo claſsis Cãnenſis.* Polyb. ad 70. millia.

Binis in caſtris cum multitudo ſemiermis ſine ducibus eſſet, nuncium qui maioribus præerant, mittunt, vt nocte hoſte quieſcente ad ſe tranſirent, vno agmine Canuſium abituros eſſe. Ad maiora caſtra ſexcenti euaſere, atque inde protinus alio magno agmine adiuncto, Canuſium incolumes peruenerunt: quod oppidum 25. ſtadiis Cannis diſtare Procopius tradit. Qui fugerant in hac pugna in Siciliam relegati, apud M. Marcellum, Cannenſem, aiunt, exercitum quiſquam fugæ, aut pauoris inſimulare poteſt? vbi plus quinquaginta millia hominum ceciderunt, vnde Conſul cum equitibus 50. fugit, vnde nemo ſupereſt, niſi quem hoſtis cædendo feſſus reliquit. Liuius l. 25. XXIII. *Superſtites è prælio.*

Annibali victori cum cæteri circumfuſi gratularentur, ſuaderentque vt XXIV. *Annibal victoria vti neſcit.*

temporis aliquid quieti daret. Contra Maharbal vrget, vt quampri imum Romam petat, fore vt quinto die victor in Capitolio epuletur. Cunctante illo, *Nimirum*, inquit hic, *non omnia dij eidem dedere, vincere ſcis Annibal, victoria vti neſcis.* Mora eius diei ſaluti imperio Romano fuiſſe creditur. Eam culpâ deinde agnouiſſe Annibalem, ac crebro cum ea voce deploraſſe. *O Cannæ Cannæ*, autor eſt Zonaras. Poſtridie

Deditio minorum caſtrorum.

lecta ſpolia, oppugnata minora caſtra, maturiorque Annibalis ſpe deditio facta eſt: pacti vt arma atque equos traderent; in capita Romana trecenis nummis quadrigatis, in ſocios ducenis, in ſeruos centenis conuentum eſt. 2. 2. x.

XXIV. *Qui tranſactum cũ captiuis.*

CONVENIT autem inter Romanos captiuos & Pœnum, vt eo precio perſoluto, (quod tamen auxit poſtea, vt ab equite quingenos exigeret, trecenos à pedite, à ſeruo centum,) cum ſingulis abirent veſtimentis: interim traditi ſunt in cuſtodiam, ſocij ſeorſim à ciuibus. Dum hæc ad minora caſtra tractantur, ex maioribus ad 4. millia hominum, & ducenti equites, alij agmine, alij palantes per agros Canuſium profugerunt: debiles timidique, eadem conditione caſtra dediderunt. Verum Annibal Romanorum ſocios nunc quoque ſine precio dimiſit, Romanos in vinculis habuit. Canuſij cum 4. tribuni mil. conuenïſſent, omnium conſenſu imperium ad P. Scipionem adoleſcentem, & Ap. Claudium delatum eſt. A quibus, Scipione maxime, reuocati, qui de Italia deſerenda conſultabant, & iureiurando confirmati. Eodem tempore quo hæc Canuſij agebantur, Venuſiam ad Conſulem ad 4. millia peditum, equitumque fuga peruenere, quibus præter cæterum ornatum, dati ſunt equitibus viceni quini quadrigati, id eſt iuxta præcedentem æſtimationem 8. Franci, 11. ſolidi ⅞, peditibus deni, id eſt 3. Franci, 8. ſolidi

Quingeni Franci 171. ſ. 17. ½ Aurei 57. ſ. 17. ½

Multi Canuſium profugiũt.

Et Venuſiã.

XXVI. *Reliquit copiarum Canuſij.*

FVGITIVORVM iam Canuſij numerus ad 10. millia peruenerat, ad eoſque Varro copias ſuas traduxit, indéque literas Romam de re tota dedit, quibus nonnihil leuatus eſt luctus, exiſtimantium vniuerſas copias internecione deletas. Is luctus SC. triginta diebus eſt finitus, metus autem & conſternatio, ad prima cladis nuncia tanta fuit, vt nunquam ſalua vrbe tantum pauoris & tumultus intra mœnia Romana fuerit, vt tradit Liuius.

Vrbis luctus. Et cuſtodia.

Interea Prætores vrbani conuocato Senatu referunt de cuſtodia vrbis, quoniam deletis exercitibus non dubitabant adfore portis Annibalem. Fabius Max. autor eſt dimitti certos homines, qui explorent quo ſtatu ſint foris omnia, apud hoſtes ciueſque, ipſique Patres omnia in vrbe ad eius tutelam agitent. Illi deos primum placant, viuis hominibus in terram defodiendis, vt anno V. C. 527. ſcripſimus, oracula libroſque conſulunt, Veſtalium inceſta vindicant, præſidio vrbis claſſiarios euocant, Conſulem in vrbem Canuſio accerſunt, cum Prætori exercitum tradidiſſet.

XXVII. *Delectus ſtrenuus, cum Dictatore.*

Dictator quoque ex autoritate patrum dictus M. Iunius Pera, & T. Sempronius Mag. eq. qui omni ſtudio copias contrahunt, armantque, veteribus etiam ſpoliis è templis, porticibuſque detractis: præſertim cum ad tantæ ſonitum ruinæ plurimæ vrbes, ac prouinciæ etiam integræ defeciſſent; de quibus T. Liuius l. 22. extremo. Nec libera ſolum capita ciuium ac ſociorum, ſed ſeruitia etiam armant, ad octo millia publice empta, quos milites habere maluerunt, quam captiuos, quos, vtique duri, & inconſulti, minore pretio poterant redimere.

Delegati captiuorum Romam veniunt.

Ij permiſſu Annibalis decem delegerunt, qui Romam ad Senatum irent, dato iureiurando ſe redituros. Miſſus cum iis Carthalo nobilis Carthaginienſis; qui, ſi forte ad pacem inclinarent animos, conditiones ferret. Vbi eos Romam venire nunciatum eſt, Carthaloni obuiam lictor miſſus, qui Dictatoris verbis nunciaret, vt ante noctem excederet Romanis finibus. Ipſis captiuis Senatus datus: dictum eſt pro captiuis à M. Iunio, ſane infeliciter, contra eos à Torquato, ſane crudeliter, præſertim cum omnes ignauiæ nomine abiiceret, quorum pleroſque vulnera & ægritudinem, ad euadendum inualidos reddidiſſe certum erat.

XXVIII. *Iniuſte, crudeliterq. tractantur. Varro nimium leniter.*

QVID quod hæc deſperatio reconciliationis, defectionem ſuadere poterat, hoſtium augere copias, & ciues in crudelem patriam non armare ſolum, ſed etiam efferare? Quid potuit M. Coriolani virtus irritata, cum defecit ad Volſcos? Quod ſi obuiam itum Terentio Varroni, gratiæque publicæ actæ, quod de Rep. non deſperaſſet, cui ſi Carthaginienſium ductor fuiſſet, nihil recuſandum ſupplicij foret, vt ait Liuius, vt qui ſuperbia ac temeritate ſua 50. hominum millia perdidiſſet, quare

CAPTIVI ROM. INIVSTE A SVIS TRACTANTVR.

Captiui laude, non pœna digni.

non ignoſcendum ſaltem captiuis fuerat, qui ſe iterum pro Rep. pugnaturos non deſperaſſent? Scitum eſt illud, ἀνὴρ ὁ φεύγων ϗ πάλιν μαχήσεται, & Torquatus eos vehementer prædicat, qui è caſtris noctu eruperunt, & Canuſium euaſerunt; & hos accuſat, qui eis aſſenſi non ſunt. At vice verſa & illi accuſandi ſunt, quorum fuga effectum eſt, vt caſtra defendi non poſſent, & iſti prædicandi, qui vſq; ad vltimã neceſſitatem, pauci cõtra immenſam hoſtium multitudinem caſtra defenderunt.

XXIX. *Defenduntur vberius.*

AT etiam mori debuerunt? Cui bono tot virorum iactura? Ciuicas dant coronas ciuium cõſeruatoribus, hi qui tot ciues conſeruarunt, non pluribus coronis digni erant? At caſtiganda ignauia, ne ſerpat exemplo. Credo, ſed vera ignauia, quæ officium deſerat, quæ metu minoris mali, maius bonum prætermittat, quæ publicum bonum non anteferat priuato; quæ hic non veniunt in contentionem. Nam ſi incluſi caſtris non dedendo ſe, ſed oppetendo mortem, Remp. ab interitu vindicare poſſint, aut inſigne aliquod in eam emolumentum conferre, ignaui ſane ſint, ſi vitam ſuam ſaluti Reipub. aut emolumento anteponant; ſin iſta reſiſtendi ſtolida atque inconſulta peruicacia nihil affert Reip. commodi, ſed hoc ipſo illi detrimento eſt, quod eius ciues ſine vlla vtilitate perdit; qui eam laudat, non fortitudinis patrocinium ſuſcipit, ſed furoris; non proſpicit detrimentis Reip. ſed ea imprudenter amplificat. Ignauia potius in cedendo in acie fuit, & in arripienda fuga, dum ſpes victoriæ fuit, ſed ea fuga non deditítios magis, quam ſuperſtites omnes reos facit. Denique ſi culpa fuit, eaq; impune dimittenda non videbatur, potuit imponi pœna, quæ & Reip. prodeſſet, & eis parum noceret, qualis fuit amplificatio temporis ſtipendiorum legitimorum, quod ipſum aliqui factum putant. Sed de his ſatis.

Falſa veraque ignauia.

Pœna etiã imprudens.

XXX. *Captiui nõ redimuntur.*

CVM triſte reſponſum non redimi captiuos redditum eſſet, nouuſque ſuper veterem luctus, tot iactura ciuium adiectus eſſet, cũ magnis fletibus, queſtibuſq; legatos ad portam proſecuti ſunt; vnus ex iis domum abiit, quod fallaci reditu in caſtra iureiurando ſe exoluiſſet; quod vbi innotuit, relatumque eſt ad Senatum, omnes cenſuerunt comprehendendum, & cuſtodibus publice datis, ad Annibalem deducendum eſſe. Id tamen non vni tantum, ſed pluribus contigiſſe mox dicetur. Quid autem factum fuerit hiſce captiuis ab Annibale, vt magis inhumanam illorum temporum duriciem arguas, audi Zonaram. Sed cum eos ne tum quidem redimere vellent, eos qui nominis alicuius erant Carthaginẽ miſit, cæteros partim excruciatos necauit, partim interſeſe dimicare coëgit, amicis & cognatis inter ſe commiſſis.

Quî ab Annibale tractati.

XXXI. *Quid factũ iis qui fraude euaſerant.*

Eutrop. ANNIBAL, inquit Eutropius, Romanis obtulit vt captiuos redimerent, reſponſumque eſt à Senatu, eos ciues non eſſe neceſſarios, qui cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea variis ſuppliciis interfecit, ſic Eutrop. Qui vero petendæ pecuniæ cauſa miſſi fuerant, reuerſi, vt iureiurando ſatisfeciſſe viderentur, & poſt fuga elapſi, à Cenſoribus notati, ſemetipſos peremerunt. Liuius certe refert aliquorum ſententiam, de quibuſdam qui dediti non fuerunt, ſed retenti, quaſi ex itinere regreſſi ſeſe religione exoluiſſent, quos ait proximis Cenſoribus, adeo omnibus notis ignominiiſque confectos eſſe, vt quidam eorum mortem ſibi ipſis extemplo cõſciuerint: cæteri non foro ſolum, omni deinde vita, ſed prope luce ac publico caruerint. At inquies, quare illi ſe per ſe ſuóſve, ſaltem plurimi eorum non redemerunt? Exiſtimo id factum, quia redemptione publica, nota infamiæ tollebatur, eos enim iterum allegere in ciues ſuos Reſp. videbatur, quos negata redemptione repudiauit. Et aperte Polyb.[a] docet Remp. non permiſiſſe eos redire ad neceſſarios ſuos. Annibalis, inquit, conſilio intellecto, qui eo pacto & pecuniarum copiam parare ſibi volebat, & ſimul acrem illam peruicaciam in dimicando hoſtibus ſuis adimere, oſtentata ipſis ſpe ſalutis, ſi vinci contingeret. At Romani contra ſuis perſuaſum eſſe voluerunt, aut vincendum eſſe pugnando, aut moriendum, nullam ſalutis viam aliam expectantibus.

Zonar.

Liuius.

Cur non priuatim redempti.

a l. 6. fi.

N. XXXII. Vide in ſchol. anni ſeq. ſcholio 1.

XXXIII. *Quid à pugna ab Annibale geſtum in Italia.*

ANNIBAL, cum diuina prouidentia Romanam rem adminiſtrante, vrbem ſtatim inuadere neglexiſſet, & quiete capienda victoria frui, quam vti maluiſſet, denique victorem magis agere quam bellatorem, confeſtim ex Apulia in Samnium mouit, vt ait Liuius init. l. 23. vbi Coſſanam vrbem, ciuium factionibus diuiſam, ſine certamine recepit, eique præſidium impoſuit. Ibi præda omni, impedimentiſque relictis, exercitu partito, Magonem regionis eius vrbes, aut deficientes ab Romanis accipere, aut detrectantes cogere ad defectionem iubet. Ipſe per agrum

alterum, alterum toto exercitu amiſſo, vix cum 50. hominibus effugiſſe. Magiſtrum Eq. qui conſularis poteſtatis ſit, fuſum fugatumque; Dictatorem, quia ſe in aciem nunquam commiſerit, vnicum haberi imperatorem. Brutios, Apuloſque, partem Samnitum, ac Lucanorum defeciſſe ad Pœnos, Capuam Italiæ caput, poſt afflictam Romam, Annibali ſe tradidiſſe. Ad fidem deinde tam lætarum rerum, effundi in veſtibulo curiæ iuſſit annulos aureos, qui tantus aceruus fuit, vt metientibus dimidium ſupra tres medios expleſſe, quidam tradant: fama tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio: eadem habet author vitæ Annibalis apud Plutar. Duos tamen modios Florus habet, vt ſupra diximus; Eutropius tres modios non improbabiles facit cum ait. Tres modios aureorum annulorum Carthaginem miſit, quos è manibus Equitum Rom. Senatorum, & militum detraxerat; cui ſubſcribit Oroſ. totidem pene verbis. *Annulorum aureorum quantaus.*

SVMMA fuit orationis legati Annibalis, quo propius ſpes belli perficiendi ſit, eo promptius ſupplementa militum, pecuniarum, frumenti eſſe mittenda. Contra quæ Hanno elegantiſſime, vbi inter alia. *Vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana euadat: quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium; mittite milites mihi. Quid aliud rogares ſi victus eſſes? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena, & commeatum; frumentum, & pecuniam date. Quid aliud inquam ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres?* Nihilominus ingenti conſenſu factum eſt SC. vt Annibali 40. Numidarum millia in ſupplementum mitterentur, & 40. Elephanti, & argenti multa talenta. Dictatórque cum Magone in Hiſpaniam præmiſſus eſt, ad conducenda 20. millia peditum, 4. equitum, quibus exercitus qui in Italia, quique in Hiſpania erant, ſupplerentur. XXXIX. *Supplementa petit, abſurdè.* *Et impetrat.*

CÆTERVM hæc, vt in ſecundis rebus, ſegniter agebantur; Romanos & inſita animis induſtria, & præſens fortuna cunctari prohibebat. XL. *Roma ſcelerati armantur.*

Conſul nulli rei deerat, Dictator, etiam ſceleratos, qui militare vellent, vinculis exſolutos armauit. At cur non in his ſceleratis fugitiui, captiuique? num omnibus aliis criminibus capitalius fuit hoc crimen? quis non ſtolidam hanc cæcitatem miretur, atque condemnet? Sceleratorum ergo collecta ſunt ſex millia hominum, qui Gallicis ſpoliis, quæ triumpho C. Flaminij tranſlata erant, inſtructi ſunt. Itaq; cum 25. armatorum millibus ab vrbe proficiſcitur.

ANNIBAL recepta Capua, cum iterum Neapolitanorum animos, partim ſpe, partim metu fruſtra tentaſſet, in agrum Nolanum exercitum traducit. Nolani primores in fide populi Ro. perſtabant, plebs res nouas malebat, obſidionis mala formidans; dum res in ancipiti eſt, & Senatus ſpe defectionis populum retinet, Marcellus Prætór Romanus accerſitus aduenit, vbi L. Bantium, attentatæ defectionis reum, ſed egregium bellatorem, & de Rep. Rom. bene meritum, quem Annibal ſibi humanitate, doniſque poſt prælium Cannenſe deuinxerat, induſtria atque humanitate certâs, Romanis iterum fideliſſimum ſocium lucratus eſt. Porro ad Marcelli aduentum Pœnus agro Nolano exceſſit, & ad mare prope Neapolim deſcendit, cupidus maritimi oppidi potiundi, quo curſus nauibus tutus ex Africa foret, ſed Iunius Syllanus vrbem cum Romano præſidio tenebat. XLI. *Annibal Nola, & Neapoli excluditur.*

ITAQVE vtraque vrbe excluſus, Nuceriam petit, quam diu tentatam fame in deditionem accepit, pactus vt inermes cum ſingulis veſtimentis abirent, nullum tamen inuenit, qui, quantiſlibet propoſitis præmiis, ſecum militare vellet: vacuatam viris vrbem diripuit, atque incendit. Zonaras addit eos dum obſiderentur, inutilem ætatem, ob cibariorum penuriam, expuliſſe; nec ab Annibale receptos, aut aliò abire permiſſos, ſed in vrbem repulſos. Deinde vrbe potitum, ſenatores in balneis incluſos ſuffocaſſe, multos ciuium, quos abire permiſerat, in itinere interfeciſſe. Quæ cauſa fuit vt reliqui vel pertinacius ſeſe defenderent, vel Romanos aduocarent, quod Nolani fecerunt. XLII. *Nuceriam occupat.*

Nam Annibal inde Nolam caſtra mouet, vbi plebs Nolana rurſum defectionem appetit. Marcellus in vrbem exercitum recipit, vt populum in officio contineat: & inexpectatus in hoſtem erumpat, quod tam fœliciter factum eſt, vt ex tribus ſimul portis emiſſo exercitu, eo præſertim tempore, quo Annibal partem exercitus in caſtra dimiſerat, vt duo millia ac treceni hoſtes cæſi ſint, non plus vno è Romanis amiſſo. *Cladem à Marcello ad Nolam accipit.*

XLIII. *Acerras capit, & euertit. Caſilinum obſidet.* ANNIBAL deſperata Nola Acerras conceſſit. Marcellus ſupra 70. damnatos proditionis, ſecuri percuſſit. Acerrani deſperata etiam ipſi vrbis cuſtodia, & relicta, noctu huc illucque diffugere, in vrbes præſertim Campaniæ, quæ in fide permanſerant. Accerræ captæ, direptæ, incenſæ. Inde Caſilinum (Baſilinum Zonaras vocat) ventum eſt, quod oppidum valida Romanorum ac ſociorum præſidia tenebāt: quæ fœliciter tentatis eruptionibus, grauia Pœnis damna intulere. Indignatus Annibal oppidum fame in poteſtatem redigere ſtatuit: itaque caſtris ad vrbem communitis, ac præſidio modico impoſito, ne omiſſa res videretur, *Capuam in hyberna concedit.* Capuam in hyberna conceſſit, maioremq; partem hyemis exercitum in tectis habuit; ſicque quos nulla vis mali vicerat, voluptates perdidere.

XLIV. *Magno ſuo malo.* MAIVSQVE id peccatum ducis, apud peritos militiæ habitum eſt, quam quod non ex Cannenſi acie protinus ad vrbem Romam duxiſſet. Illa enim cunctatio diſtuliſſe modo victoriam videri potuit, hic error vires ademit ad vincendum. Romæ interim Senatum ſuppleuit, M. Fabius Buteo Dictator, qui eam in rem dictus fuerat à Varrone Conſule, adiecit 177. eaque re confecta, ſtatim ſe magiſtratu abdicauit. Conſul nocte inſequenti ad exercitum rediit, ne comitiorum cauſa in vrbe retineretur. 197. habet Epitome.

Comitia Romæ coguntur. Poſtero die conſultus à M. Pomponio prætore Senatus, decreuit Dictatori ſcribendum, vt ſi è Rep. cenſeret eſſe, ad Coſſ. ſubrogandos veniret, cum Magiſtro eq. & Prætore M. Marcello, vt ex iis noſcere patres poſſent, quo ſtatu Reſpub. eſſet, conſiliáque ex rebus caperent. Qui acciti erant omnes venerunt, relictis legatis, qui legionibus præeſſent.

XLV. *Eratoſthenes floret.* REFERT Euſebius ad hanc Olympiadem centeſimam quadrageſimam primam Eratoſthenem Cyrenæum, hiſtoricum, chronologum, philoſophum, aſtronomum, poëtam, de quo multa apud antiquos ſcriptores mentio; Dionyſium Halycar. qui eius tabulas chronologicas, incorruptas vocat; Clementem Alexandrinum, qui eum primum de Grammatica libros ſcripſiſſe refert, indéque Grammatici nomen conſecutum; Athenæum, qui eum Stoicum fuiſſe ait, Ariſtonis Chij item Stoici diſcipulum: qui tamen Ariſto ſenex ad Epicurum defecerit. Euſebium, Suidam, qui ait accerſitum illum Athenis à tertio Ptolemæo, Euergete videlicet, & *Eius ortus, & obitus.* vixiſſe vſque ad quintum, cognomento Epiphanem. Natum Olympiade 126. ex quo ſequitur cum hoc tēpore, quo floruiſſe dicitur, fuiſſe ſexagenarium. Vixit adhuc annos 20. Obiit enim, vt ait idem Suidas, anno ætatis octogeſimo, ex inedia propter aciem oculorum hebetatam; vt agnoſcas, ex morte vltro ſuſcepta, Stoicæ porticus ſatellitem. Magna enim pars ſectæ huius, orco ſe victimam, ſimul & ſacerdotem initiabat.

XLVI. *Lacydes Philoſophus obit.* OBIISSE hoc anno Lacydem Cyrenæum nouæ Academiæ principem, Arceſilai ſucceſſorem, ex Laërtio liquet in eius vita. Ait enim eum obiiſſe cum ſcholam adminiſtrare cœpiſſet quarto anno Olympiadis 134. ſex & viginti annis in ſchola conſumptis: ſextus autem & vigeſimus in primum huius Olympiadis cadit. Mortuum autem ait ex paralyſi, quam ex immodica potatione contraxerat. Mirum itaque videatur, quod ait idem Diogenes, illum virum fuiſſe eximiæ ſeueritatis, non item illud, quod non paucos habuerit ſui æmulos inſtituti.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3838.

1. N. v. Id eſt 250. aureos, ſunt enim centum minæ in talento, quarum ſingulæ valent 125. aureis, talentum aut ipſum 12500. v. iuxta Hebræorum æſtimationem.

2. N. xxiv. 1.33.c.3. Erant hi nummi argentei, vt ex Plinio, conſtat, ſed de pretio ſeu valore non conſtat. Certe ſi nummi iſti ſunt denarij, vt quibuſdam placet, & eodem ex loco Plinij colligitur, & denarij octo vnciam argenteam 55. ſolidorum noſtratium efficiunt, treceni, ſiue treceni denarij valent 103. Francis cum duobus ſolidis & dimidio: duceni, ſexaginta octo francos cum 15. ſol. centeni 34. franc. 7. ſol. cum ¼. quas ſummas facile eſt in aureos nummos conuertere, datis ſexaginta ſolidis turon. cuique nummo aureo. Polyb. l. 6. ſi. habet ternis minis quemque damnatum, quas Caſaubonus drachmas vertit. Oblitus minam valere centum drachmis.

ANNVS MVNDI 3839. SEXTAE AETATIS, 323. IMPERII GRÆCORVM 97. ANTIOCHI MAGNI 10. SIMONIS PONTIFICIS 18. PTOL. PHILOPATORIS 6. PHILIPPI 6. OLYMP. CXLI. AN. 2. VRB. COND. 538. COSS. L. POSTHVMIO ALBINO III. CVI SVFFECTVS EST Q. FAB. MAXIMVS III. ET T. SEMPRONIO GRACCHO. SECVNDI BELLI PVNICI 4.

ANNVS ANTE CHRISTVM 214.

HVIVS anni res Polybius maxima breuitate perſtringit, ſub l. 5. finem. Ptolemæo, inquit, ſtatim poſtquam hæc geſta ſunt, cum Ægyptiis bellum gerere contigit. Secunda namque ad Raphiam pugna inflati, Regi dicto audientes eſſe non amplius dignabantur, ducem & authorem requirentes, tanquam idoneis ad illi reſiſtendum viribus præditi. Quod & ad extremum fecerunt, idque haud ita multo poſt. Sic ille de Ptolemæo; de Antiocho vero. Antiochus bello per hyemem multa cura adornato, ineunte æſtate Taurum ſuperat, & facta cum Attalo ſocietate, Achæum bello eſt aggreſſus. Sic Polyb. ſemina iaciens rerum deinceps fuſius enarrandarum ſequentibus libris, quos nobis tempus edax rerum inuidit, vix paucis reliquiis voraces fauces euadentibus. Ex fragmento tamen libri 7. quo Sardium expugnatio continetur, perſpicue conſtat eius vrbis oppugnationem ad ſecundum annum fuiſſe productam; ergo & hoc anno inchoatam, & quidem eo ardore animorum, vt ſine vlla intermiſſione diu noctúque pugnaretur, nulla vis, nullæ inſidiæ ab alterutris prætermitterentur. Interea quæ nobis de Ptolemæo tertius lib. Machabæorum præterea ſuggerit, perſequamur. I. *Aſia & Ægypti res anni huius.*

Is reuerſus in Ægyptum, præter conſuetam temulentiam, & libidines quibus ſe rurſum dedidit, atque immerſit cum ganeonibus ſuis; famoſis libellis Iudæorum gentem, calumniiſque appetere cœpit. Tum in turri, quæ erat ad aulam, columnam erexit, in qua ſcriptum erat, nemini eorum, qui non ſacrificarent, licere ad ſacra eorum ingredi; Iudæos omnes in vulgi cenſum redigi, ac ſeruili conditione cenſeri; ſi qui repugnarent vi cogi, aut vita priuari, omni priori dignitate, libertate, autoritate ſpoliatos, ſtigmaticos fieri, inuſto hederæ folio, Liberi patris inſigni. Si qui autem ex illis voluerint, inter eos qui ſacris Ægyptiacis initiati eſſent, verſari, patriis ſcilicet inſtitutis deſertis, vt ſequentia docent, hos æquo iure ciues cum Alexandrinis eſſe. Quo factum eſt, vt aliqui in Alexandria, ciuitatis ſuæ Hieroſolymitanæ religione odio habita, facile ſeſe Regiæ voluntati dediderint, quaſi magnæ cuiuſdam cum eo gloriæ participes futuri. At plurimi generoſo animo ſeipſos confirmarunt, nec à pietate deſtiterunt, ſéque à vitæ diſcrimine, & inuſtione, pecuniæ largitione redimebant, apoſtatas abominabantur, & gentis ſuæ hoſtes iudicabant, omnique conuerſatione, atque vtilitate priuabant. II. *Philopator Iudæos vexat.* *Seruos, ſtigmaticoſq; reddit.* *Plerique à patria pietate deficiunt.* *Alij perſiſtunt in fide.*

Qvæ cum Rex comperiſſet, etiam in reliquos Iudæos, qui extra Alexandriam in regno ſuo eſſent, ita eſt iratus, vt omnes vnum in locum iuberet cogi, ſuppliciis vltimis afficiendos. Epiſtolam quippe in eorum perniciem, ad omnes ſuos ſubditos ſcripſit, in hanc ſententiam. III. *Rex eos ſuppliciis iubet affici. Eius literæ*

Rex Ptolemæus Philopator, iis qui ſunt in Ægypto, cæteriſque locis, ducibus, & militibus S. P. D. *Si valetis bene eſt, Valeo autem & ego ipſe, & res noſtræ. Poſt factam à nobis in Aſiam expeditionem, quæ deorum beneuolentia & conſilio, noſtraque virtute felicem exitum ſortita eſt, noluimus vi habitatores Cœleſyriæ, & Phœnicis nobis ſubijcere, ſed cum multa humanitate, indulgentia, ac liberalitate tractare.* IV. *Regis de Iudæis querela.*

Et *cum templis, quæ ſunt per ciuitates, tribuiſſemus reditus multos, venimus etiam*

Hieroſolymam, honoraturi templum ſceleſtorum iſtorum, qui inſanire nunquam deſinunt. At illi verbis aduentui noſtro gratulati, reipſa tamē inſyncere affecti, cum cuperemus adytum eorum ingredi, idque eximiis ac pulcherrimis condecorare donariis, antiquo faſtu permoti, nos ingreſſu prohibuerunt, ignari potentiæ noſtræ, propter eam, quam omnibus hominibus exhibemus humanitatem. Atque inimicum ſuum in nos animum plane declarant, quippe ſoli prorſus gentium contra reges, & bene de ſe meritos ceruicem erigentes, nihil legitimum ferre volunt. Hac ipſa calumnia vtebantur olim hoſtes Iudæorum, cum illi templum & ciuitatem ædificare conarentur.[a]

V. *Calumnia in viros pios de hoſtili in reges animo.* Facile enim euerſum iri funditus ſperabant eam gentem, ſi perſuaſum eſſet hominibus, qui Reges ſuos meritiſſimo honore, obſequio, amoréque perſequuntur, eos inimico eſſe in reges animo, nec obtemperare eis velle. Nimirum quod ex iuxta ritum tam ipſorum regum, quam nationum eis ſubiectarum, diis eorum cultum non tribuerent: quaſi ita regibus obtemperandum eſſet, vt cum eis collibuiſſet, diuinæ leges quaſi ſtramineæ conculcandæ eſſent: & ad nutum eorum, qui vicariam in terris Dei poteſtatem gerunt, ipſius omnium regum principis Dei mandata antiquanda forent.

An ingreſſus regi fuerit permittendus. Ita deinceps ſanctiſſimi martyres ac confeſſores, ab infidelibus, & hæreticis, impij & inimici regum & imperatorum audierunt; quibus calumniis refutandis antiquorum patrum, recentiorumque ſcriptorum crebro deſudauit induſtria. Cæterum an Iudæi permittere potuerint Ptolemæo hunc ingreſſum, alia eſt quæſtio. Non videtur certe ea fuiſſe Dei legiſlatoris mens, vt ille templi ingreſſus, qui ſine Dei contēptu, aut legis eius ſuſcipiebatur, tantis malis imminētibus prohiberetur. Si tamen crediderunt teneri ſe potius ad acerbiſſima quæque patienda, quam ad illum ingreſſum permittendum, qui bona intentione ſuſcipi videbatur, aut certe curioſitate, in tali homine non valdo criminoſa, ſua ſe ipſi conſcientia in talem neceſſitatem coniecerunt.

VI. *Nouum querelarum argumentum.* Sed audiamus cætera. Nouum enim querelæ argumentum affert, & ſui in Iudæos odij, & decreti crudeliſſimi, quod illi ſuos à fide apoſtatas, & in eo regi cōſentientes execrationi haberent. Cum tamen ipſe in gratiam eorum iniuriæ obliuionem promulgaſſet, memor multorum negotiorum quę ipſis commiſſa fideliter adminiſtraſſent; imo eos iure ciuitatis Alexandrinæ dignatus eſſet, voluiſſetque eos, & cum victoria domum reuerti, & in Ægypto omni iure ſacerdotum Ægyptiorum frui, quod à primis ſeculis magnum fuiſſe, vel ex Geneſi intelligi poteſt. *Illi autem*, inquit, *contrarium eligentes, & inſita improbitate honeſtum repellentes, perpetuo autem ad malum proni, non ſolum cum ignominia repudiarunt ius ciuitatis, ſed verbo etiam atque opere abominantur paucos quoſdam ex eis, erga nos legitime affectos* (apoſtatas ſcilicet) *ſemper ſuſpicantes, ob infamem vitæ rationem, cito nos deſituros à recte factis.* Sententiam videlicet mutaturos. Gen. 47. 22.

VII. *Decretum Philopatoris in Iudæos.* Qvamobrem *argumentis etiam probe perſuaſi, hos omnibus modis contra nos male ſentire, & prouidentes ne forte, repentina poſthac turbatione nobis imminente, hos à tergo proditores, & barbaros habeamus hoſtes, iuſſimus, ſimulatque allata fuerit epiſtola hæc, eadem die indicatos cum vxoribus & filiis cum contumelia & ſuppliciis mitti ad nos, vinculis ferreis vndique conſtrictos, ad tetram, & infamem, & inimicis conuenientem cædem. His enim ſimul punitis, putauimus in reliquum tempus, perfecte nobis res in bono ſtatu, & optima diſpoſitione conſtitutum iri.*

Et occultatores eorū. Qvicvnqve *autem quempiam Iudæorum texerit, à ſene vſque ad infantem, vſque ad lactentes, turpiſſimis tormentis cum tota domo afficietur: qui autem indicare potuerit, eo ipſo fortunas eius, qui incidit in pœnam accipiet, & de regio ærario bis mille drachmas*,[b] *& libertate coronabitur*, id eſt ius coronæ ferendæ in ſpectaculis, templis, aliiſue publicis locis adipiſcetur. Addit & execrationem loci, tanquam peſtifera luce Iudęorum contactu inquinati. *Omnis autem locus, vbicumq; deprehenſus fuerit abſconditus Iudæus, inuius, & inacceſſus, & deflagratus fiat, & omni mortali naturæ in perpetuum inutilis.*

VIII. *Ratio temporis.* Hactenvs Epiſtola Philopatoris; quam hoc anno datam putamus. Nam ait ſe poſt reditum in Ægyptum, obliuionem iniuriæ inducere voluiſſe in animum ſuum, atque adeo Iudaicam gentem augere priuilegiis, ſi à patriis inſtitutis deficere voluiſſent; quod cum quidam feciſſent, ab aliis hoſtili animo tractati ſunt:

[a] Vt patet 1. Eſdr. 4.

[b] id eſt Franc. 687. ſol. 10.

qua

PHILOPATOR PERNICIEM IVDÆIS PARAT.

qua ex cauſa promulgatum eſt hoc edictum. Prius enim illud edictum in Iudæos columnæ inſculptum, & Iudæorum aliquorum defectio, & deinceps reliquorum in communi vitæ vſu auerſio, & delata ab Apoſtatis ad regem querela, ex qua natum & ſancitum eſt hoc poſterius edictum in Iudæos, non exigui temporis fuerunt: Et vt demus edictum propere per Ægyptum, omneſque Philopatoris ſubditos delatum fuiſſe, non tamen breui tempore potuit tanta multitudo omnis generis hominum, ad ſupplicia mortémque proficiſcentium, ideoque moras quantas maximas poſſent nectentium, breui tempore Alexandriam cogi, vt facile ad huius anni æſtatem res protracta videatur.

IX. *Iudæi in Ægyptũ rapiuntur.*

EDICTVM hoc ab Ægyptiis, aliiſque hoſtibus Iudæorum, omni cum lætitiæ ſignificatione acceptum eſt: à Iudæis autem cum luctu & lacrymis, cum gemitibus & lamentis, quibus oppida omnia, & præfecturæ, viæ omnes, domuſque complebantur.

Non enim omnium eſt, ac ne multorũ quidem, cum gaudio, etiam in cauſa iuſtiſſima, ignominiam, & cruciatum ſubire. Ergo ea faciebant, quæ conſentaneum eſt ab iis fieri, quibus imminent crudelis, & improuiſus ſuus, ſuorúmque interitus. Accedebat & præfectorum in eos inhumanitas, quæ etiã quoſdam ex inimicis ad miſericordiam incitabat: cum decrepitos atque incuruos ſenes, puelláſque nuper nuptui traditas, earúmque coniuges, reſte in collum iniecta ferro vinciri, & in naues vi pertrahi; ibiq; alios collo, alios pedibus ad malum & tranſtra ferarum more alligari, & ſub tenebroſa tabulata deiici animaduertebant.

X. *Alexandriæ ad Hippodromum collocantur.*

PERVENTVM eſt Alexandriam, iuſſique ſunt à rege ad vrbem in Hippodromo caſtra metari, vt omnium abeuntium aut venientium probris atque irriſionibus paterent; quos cum quidam Alexandrini Iudæi ex commiſeratione adirent, iratus rex eorum ſocios fieri iuſſit, ad eadémque ſupplicia omnes deſtinari, deſcribique omne genus ex nomine; non vt olim ad laborioſam operum ſeruitutem, ſed ad denunciata tormenta, & mortem vno eodemque die ſubeundam: & hæc videtur loci ſatis obſcuri ſententia.

Sit eorum deſcriptio.

Facta eſt ergo horum deſcriptio, cum acerba feſtinatione: nec res ad 40. dies perfecta eſt, rege interim conuiuia ad omnia idola celebrante. Poſt prædictum temporis interuallum nunciauerunt ſcribæ regi, non poſſe vlterius Iudæorum deſcriptionem fieri, propter immenſam eorum multitudinem, qui vbique locorum ſparſi eſſent. At Rex indignans eos obiurgabat, addebatque minas, quaſi corrupti muneribus, Iudæos vellent morti eripere. At illi multas chartas deſcriptorum nominibus plenas in medium proferebant, aiebantq; chartas iam ac ſcriptorios calamos defeciſſe: quæ oratio cum probabilitate careat, ad hyperbolem confugiendum eſt.

XI. *Iubet rex eos ligatos obteri ab elephantis.*

ERGO aduocat Hermonem Elephantorum præfectum, iubétque ſub inſequentem diem, multo thure in merum infuſo, potari Elephantos, numero quingentos, eaque potione efferatos in Iudæos immitti, ab iis proterendos, ac diſcerpendos. Sub veſperam immittuntur miniſtri, qui Iudæorum manus colligent, & reliquam circa ipſos cautionem moliantur, expectantes crepuſculo matutino exitium genti ab elephantis allatum iri.

Diuinitus ſomno impeditur.

Sed paratis omnibus, & Iudæis omnibus diuinam miſericordiam cum lacrymis implorantibus, eiuſque bonitatem indefeſſo clamore fatigantibus, tantum Regi ſoporem Deus immiſit, vt ad horam decimam non expergefieret, donec congregatis iam qui ad conuiuium præmoniti erant, à cubiculario excitatus, ad conuiuium cum eis verſus eſt: & Iudæorum recordatus acceſſit Hermonem, &, hodierno ſomno, inquit, illi gratiam habeant, cęterum in ſequentem diem eodem modo prępara elephantos in Iudæorum perditionem: cui ſcilicet ipſe præſens adeſſe volebat, & clamoribus, detruncationibus, cædibuſque inimicorum ſuorum exaturare crudelitatem ſuam.

XII. *Iterum iubet; & ei obliuionem Deus inducit.*

ADEST ſecundus dies, elephanti, exercitus, & turbæ innumeræ populorum, qui ad tam triſte ſpectaculum confluxerant. Rex euigilat, amicos admittit, adeſt Hermon, & Regem monet parata eſſe omnia ad exequendam eius voluntatem. At rex diuinitus in obliuionem præteritorum adductus, interrogabat quodnam id eſſet negocium, quod cum tanta feſtinatione ageretur. Hermon autem, & omnes

regis amici ſuggeſſerunt, beſtias, & exercitus ad præceptam ab eo Iudæorum internecionẽ præparatos. Hic Rex ira æſtuans, priorem enim cogitationem diuina prouidentia diſſipauerat, ad Hermonem conuerſus. Quotcunq. ait, parentes adſunt aut filij, qui hunc beſtiis ferocibus appararunt cibum ſint pro inculpatis Iudæis, qui maioribus meis perpetuam fidem egregie præſtiterunt? Atqui niſi intercederet communis educationis amor, & vtilitatis ratio, vita pro iis priuatus eſſes. Ita Hermon improuiſa obiurgatione ac comminatione perculſus, deiecto vultu conturbatus receſſit, cæterique amici, ad ſua quiſque dilapſi ſunt. Iudæi hanc ſecundam Dei gratiam cum gratiarum actione proſecuti ſunt.

XIII. *Tertio iubet parari Elephantos.*

NEC ita multo poſt Rex ad ſe, ingeniumque ſuum reuerſus, inſtaurato conuiuio, accerſit Hermonem, & rurſus cum minis. *Quoties tibi*, inquit, *de his ipſis præcipiendum eſt infœliciſſime? Elephantos etiam nunc arma in craſtinum in Iudæorum perniciem?* Cognati autem qui ſimul diſcumbebant inconſtantiam mentis illius admirati. Vſquequo Rex, inquiunt, tanquam ſtolidos pertentas, præcipiens iam tertio illos deleri, & cum in rem ventum eſt, omnia immutas quæ ante decreueras? Quamobrem ciuitas propter expectationem tumultuatur, & plena coitionum à direptione periclitatur.

At rex quæ ſibi diuinitus euenerant pro nihilo habens, impium confirmauit iuſiurandum, ſtatuens Iudæos quamprimum morti tradere, genibus & pedibus ferarum protritos: exercitu autem contra Iudæam ducto, ſolo ſe eam æquaturum dixit, & templum, cuius aditu prohibitus eſſet, incenſurum, & ſacrificantibus in omne tempus vacuum redditurum.

XIV. *Venit rex ad ſocietatem.*

TVNC læti diſcedentes amici & cognati, diſpoſuerunt exercitus opportuniſſimis locis ad cuſtodiam ciuitatis; Elephantorum autem præpoſitus cum feras ad inſanam habitudinem præ potionibus adduxiſſet, circa auroram ciuitate iam turbis innumerabilibus ad Hippodromum referta, ingreſſus aulam, ad id quod propoſitum erat incitauit regem. Ille annuens, & ſpectator futurus crudelis ſpectaculi prodit foras, exeunt elephanti, procedunt armati exercitus, puluis pedum excitatus, clamórque horriſonus Iudæos monet de imminente exitio. Illi partim ad lachrymas, gemituſque conuerſi, vltimum ſibi vale mutuo dicunt: partim ad preces & expertam iam ſemel iterumque diuinam miſericordiam omni animi contentione confugiunt: & in primis Eleazarus quidam omnium nomine Deum obteſtatur, vt ſolita magnitudinis ſuæ prodigia contra impios, in ſalutem populi ſui exerat.

Iudæi ad lacrymas preceſque confugiũt.

XV. *Rex & exercitus angelorum viſione turbantur.*

ELEAZARO finem imponente orationi ſuæ Rex cum feris, & toto exercitus horrore ad Hippodromum accedebat. Et aſpicientes Iudæi vehementer exclamauerunt in cœlum, ita vt adiacentes etiam conualles, ſimul ſonantes vniuerſum exercitum ad fletum excitarent. Tunc viſi ſunt duo terribiles angeli de cœlo deſcendere, omnibus manifeſti, præterquam Iudæis; qui ex aduerſo ſtantes, exercitus turbatione repleuerunt, & quaſi conſtrictos vinculis immobiles reddiderunt. Rex quoque totus inhorruit, atque animo commutatus eſt, proximæ feritatis oblitus. Viſionem quoque terribilem obiectam Ptolemæo ſcribit Ioſephus 2. contra Appionem, ſed Ptolemæum Phyſconem illum putat, atque precibus concubinæ à crudelitate reuocatum. Timet enim miracula profiteri, metu irriſionis Ethnicorum. Et fortaſſe diuerſæ ſunt hiſtoriæ, licet admodum ſimiles. Sed audiamus ipſam fabulæ peripetiam, & ſolutionem.

XVI. *Commutatio fortunæ Iudæorum.*

ET ecce beſtiæ in ſubſequentes exercitus conuerſæ, conculcabant eos, & exterminabant. Et verſa eſt regis ira in miſericordiam & lacrymas, propter ea quæ antea molitus fuerat: & ad amicos conuerſus, eos crudelitatis arguebat, & infidelitatis erga ſe benefactorem ipſorum, quaſi hac via conarentur eum principatu & vita priuare, congregatis huc præſidiorum præfectis: & addit de Iudæis nominatim. Quis eos qui ab initio beneuolentia erga nos omnibus in rebus ſuperant omnes gentes, & grauiſſima omnium adiere pericula; tam iniquis addixit ſuppliciis? Soluite, diſſoluite iniuſta vincula, ad propria illos cum pace dimittite, & veniam pro commiſſis deprecamini. Dimittite filios omnipotentis, cœleſtis Dei viuentis, qui à maioribus noſtris ad hanc vſque diem incolumen cum gloria rebus noſtris ſtatum conſeruat. Ita Rex loquebatur, cum

Cum laude liberantur.

Rex Deum agnoſcit.

puncto temporis Iudæi vinculis ſuis exoluti, ſaluatorem ſuum Deum benedicebant, præſenti morte euitata.

ET Rex in ciuitatem reuerſus, præfectum redituum accerſens, iuſſit & vinum & omnia ad conuiuium neceſſaria, præberi Iudæis ad dies ſeptem, eodem in loco vbi ſe perniciem ſubituros putarant; quod & factum eſt, pudore & ignominia tabeſcentibus iis, qui eorum ſupplicijs hilareſcebant. Rex quoque eadem de cauſa magno præparato conuiuio, ſine intermiſſione Deo cœli confitebatur, & gratias agebat, pro inopinata, quæ ſibi obtigerat, ſalute; quod ſcilicet vel ab Angelis, vel ab Elephantis non fuiſſet trucidatus. Verum Iudæi in huius diuini beneficij memoriam, lege lata ſtatuerunt in poſterum hos dies cum lætitia tranſigere, à 25. die menſis Pachon, vſque ad quartam menſis Epiphi, ad dies 40. 3. Conſtituerunt & tres dies perditionis ſiue luctus, à quinta Epiphi, vſque ad ſeptimam, in quibus Deus, magna cum gloria patefaciens miſericordiam ſuam, populum ſuum magnificè liberauit. Epulati autem ſunt à die 7. Epiphi, vſque ad decimamquartam, in qua regem adierunt pro dimiſſione ſua.

IVDÆI DIVINITVS LIBERATI A PHILOPATORE. XVII. Septiduum conuiuio excipiuntur. Dies memoriales decreti.

QVOS Rex collaudatos dimiſit, ſcribens in eorum gratiam epiſtolam. In qua motam in Iudæos perſecutionem non iræ ſuæ tribuit, ſed quibuſdam perſuaſionibus aliquorum, qui eos coniuraſſe contra Regem dicerent, & regno pernicioſos calumniarentur. Suam quoque ſub eorum perſona iniuſtitiam damnat, qui nulla inquiſitione, nullo iudicio præuio, eos morti crudeliſſimæ addixiſſent. Deinde cœleſtem Deum agnoſcit, ac confitetur Iudæorum protectorem, & tanquam patrem pro filiis propugnantem; laudat Iudæorum erga ſe, cæteroſque Ægypti reges conſtantem beneuolentiam ac fidem: declarat à ſe in propria dimiſſos, vt ſcilicet in rerum ſuarum poſſeſſionem, quaſi poſtliminio admittantur; ideoque in fine libri dicitur, neminem eorũ à ſuis bonis & fortunis fuiſſe dimotum, ſed omnes eis omnia ſua cum magno timore reſtituiſſe. Vetat ne à quoquam iniuriam patiantur, aut exprobrationem, propter ea quæ contigerunt; data ratione, cum qua concludit, in hæc verba. Scitote enim, ſi quid contra hos machinemur mali, vel omnino eos contriſtemus, non hominem, ſed omnis potentiæ Dominum Deum altiſſimum, aduerſarium nobis ad vltionem, in omnibus perpetuo, atque ineuitabiliter habituros. Hæc Rex Ægyptius.

XVIII. Dimittuntur à rege cum laude.

ACCEPTA autem epiſtola hac, non ſtatim inierunt profectionem ſuam, ſed Regem obſecrarunt, vt qui ex Iudæorum genere ſanctum Deum ſponte deſeruiſſent, & eius legem, ij per ipſos debitam pœnam reportarent; affirmantes eos, qui ventris gratia tranſgreſſi eſſent diuinas leges, ne in Regis quidem rebus vnquam bene ſenſuros. Ille eos vere dicere confeſſus, & collaudans, dedit eis poteſtatem eos toto in regno ſuo, ſine alia poteſtate, aut iuſſione interficiendi. Tunc bene precantes ei, qui in eis erant ſacerdotes, & tota multitudine conclamante Alleluia; abierunt; eademque die contaminatos præuaricatores ſupra trecentos interfecerunt, & rurſus Ptolemaidem appulſi, ibidem, rege omnes viæ ſumptus ſuppeditante, conuiuia inſtaurarunt, & domum ſuam quiſque cum ingenti gaudio incolumes, nulla re diminuti, ſed gloria & poteſtate in inimicos aucti, reuerterunt.

XIX. Accipiunt poteſtatem interficiendi Apoſtatas. Occidunt ſupra trecentos.

CÆTERVM quod Polybius tradit Ptolemæi ſubditos in eum inſurrexiſſe, non ita multo poſt, imo ſtatim à victoria Raphiana, cum id deinceps ab eo non explicetur, quod quidem extet, exiſtimauerim belli nomine hanc Iudæorum commotionem intelligi: quæ nata dicitur à Polyb. ex eo quod Regi dicto audientes eſſe noluiſſent, contendenti ſcilicet ſibi aditum in oraculum templi concedi. Huc etiam non inuitus retulerim, nam & tempus valde fauet, illud Euſebij anno 1. præſentis Olympiadis, vbi habetur victos Iudæos, & ſexaginta millia armatorum ex numero eorum cæſa fuiſſe. Periculum enim cædis tantæ multitudinis, imo & mandatum & præparatio toties diuerſis diebus iterata, pro cæde ipſa ſumpta fuerit, eoque modo rumore nuncio longe latéque fuſa ac ſcripta; vnde Euſebius, re diligentius non examinata, acceperit; etſi tertium librum Machabæorum non ignorauerit, vt qui illius paulo ante meminerat. Quæ mea coniectura ex eo confirmatur, quod nuſquam huius belli veſtigium vllum extet, ſi Scaligero credimus, nec eius cladis vllam mẽtionem faciat Ioſephus, niſi forte, vt dixi, ſub Ptolemæo Phyſcone.

XX. Huius hiſtoriæ veſtigia in Polybio. Et Euſebio.

TRANSEO ad Antiochum, de quo illud tãtum habeo hoc anno dicere, Achæum,

XXI. Res Antiochi, & Achæi.

vrgente Antiocho, Sardes ſe recepiſſe, præuia fortaſſe pugna aliqua, & clade Achæi, quæ apud Polyb. deſideratur. Qui l. 7. ait circa Sardeis leues dimicationes & pugnas, ſine vlla intermiſſione, diu noctuque commiſſas, militibus vtrimque omnia, in alterius partis damnum ac perniciem comminiſcentibus: donec ei oppugnationi, cuius alter iam agebatur annus Lagoras Cretenſis finem impoſuit. Sic ipſe. Sardium ergo expugnatio, & Achæi cædes in annum ſequentem differenda eſt. Interim in Italiam tranſeamus, mox etiam Hiſpaniam adituri.

XXII. *Annibal Caſilinum fame expugnat.* Hvivs anni initio Caſilinum oppidum fame expugnatum, author eſt Liuius lib. 23. Miteſcente iam hyeme, inquit, ducto ex hybernis milite Annibal Caſilinum redit, vbi continuata obſidio oppidanos, præſidiumque ad vltimum inopiæ adduxerat, vt eius impatientia quidam ſe in præceps darent, alij ſe nudo corpore in muris morituri telis obiicerent. Interea Gracchus tum Magiſter eq. abſente, auſpiciorum repetendorum cauſa, Dictatore, pugnare non poterat ad ſoluendam obſidionem; & Marcellus metu Campanorum, & periculo defectionis eorum, quos in officio præſentia ſua continebat, opem ferre laborantibus non audebat. Sempronius tamen farre ex agris vndique conuecto, cum dolia complura compleſſet, nuncium ad magiſtratum Caſilinum miſit, vt exciperent dolia, quæ amnis deferret, miſſáque ſunt atque excepta aliquot noctibus continenter; ſed cum mox intumeſcens amnis dolia nonnulla impuliſſet in ripam, quam hoſtes ſeruabant, eáque inter ſalicta hæſiſſent, res patefacta eſt. Nuces inde fuſæ ab Romanis caſtris cum medio amne ad Caſilinum defluerent, cratibus excipiebantur.

XXIII. *Magnitudo famis Caſilini.* Postremo eo inopiæ ventum eſt, vt lora, detractaſque ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muribus, alioue animali abſtinerent, & omne herbarum, radicumque genus, aggeribus infimi muri eruerent; cumque hoſtes quidquid erat terræ extra murum obaraſſent, obſeſſi raporum ſemen iniecerunt. Quo cognito exclamauit Annibal. *Eone vſque dum ea naſcantur ad Caſilinum ſeſſurus ſum?* Itaque deinceps de pactionibus deditionis ſecum agi permiſit. Septunces auri in ſingulos precium conuenit, quo perſoluto cum fide dimiſſi *Redditur Annibali.* Cumas: quod verius eſt, inquit Liuius, quam equite in abeuntes immiſſo, interfectos: quod ſcilicet aliqui, nec Annibalis, nec veritatis amici ſcripſerant. Vrbs reddita Annibali, & ſeptingentorum præſidio firmata. id eſt 58. aur. $\frac{2}{5}$. quoniam libra 12. vnciarũ auri valet 100. aureis.

Alia loca ſibi conſulere iubentur. Aliis quoque locis in Italia, Sicilia, Sardinia, auxilium Romanorum ſocii plerique, & Romani eorum Præfecti fruſtra fidem atque opem, hac rerum neceſſitate implorarunt, qui ſibi conſulere iuſſi ſunt.

XXIV. *Noui Romæ Conſules.* Interea cum Romam veniſſent, qui acciti erant ad comitia, ea Dictator habuit, quibus creati ſunt Coſſ. L. Poſthumius III. abſens, qui tum Galliam prouinciam obtinebat, & T. Sempronius Gracchus, qui tum Magiſter equitum eo accurrerat. Statimque Dictator Theanum ad exercitum in hyberna rediit, relicto Magiſtro equitum, qui inito magiſtratu de nouo delectu Patres conſuleret, quæ cum agerentur, clades Poſthumii Conſulis deſignati nunciata eſt, qua 25. millia armatorum, cum Poſthumio duce perierant.

Clades Poſthumij Conſulis. Cæſos tradit Liuius obrutos Litanæ ſyluæ arboribus, cum Boij dextra læuaque ita arbores incidiſſent, vt licet immotæ ſtarent, leui tamen impulſu corruerent. Cum ergo Romanus exercitus in ſyluam eſſet ingreſſus, Boij extremas ſucciſarum arborum impellunt, quæ alia in aliam incidentes exercitum oppreſſerunt. *Eiuſque modus.* Quicunque eam ruinam euaſere, in Gallos, qui armati circunſtabant, inciderunt, ab eiſque occiſi ſunt, Poſthumius quoque omni vi obniſus ne viuus caperetur, occubuit. Et quoniam valde mirum eſt tantum exercitum ſyluam ingreſſum, nec ab vllo fraudem animaduerſam, res probabilior fiet, ſi noctu dicatur cõtigiſſe. Zonaras ait tantum, Conſulem in tranſitu ſyluoſi montis inſidiis exceptum, à Boiis cum toto exercitu cæſum, periiſſe, & cum eodem Liuio cõſentit abſciſſi capitis caluariam auro cœlatam, inſtar pateræ ſolennibus ſacrificiis vſui fuiſſe. Polyb. l. 3. extremo, nihil aliud affert, quam necopinantem in inſidias illapſum, cum toto exercitu à Gallis eſſe deletum.

XXV. *Luctus Romanorum.* Cladis huius nuncius valde Romanos afflixit, clauſis vt tabernis, luctus, mœſtitiæque publica ſigna, per dies multos ederentur; donec Senatus Ædilibus negotium dedit, vt ea luctus ſigna apertis tabernis finirentur. Sempronius

Senatu habito patres conſolatus eſt,& adhortatus, vt qui Cannenſi ruinæ non ſuccubuiſſent, ad minores calamitates, ne animos deiicerent: modo proſpere cum Annibale ageretur, quod ſperabat, cætera tuto differri poſſe. Contra eum ergo copiæ deſtinatæ, Varroni prorogatum eſt in annum imperium. Exercitus dictatoris Conſuli decretus eſt, duæ legiones vrbanæ alteri Conſuli addictæ ſunt, qui in locum Poſthumij ſuffectus eſt. Is fuit Q. Fabius Maximus Verrucoſus III. vt mox dicetur.

Asdrubal a Scipionibus victus. Et conatus in Annibalem.

XXVI. *Res in Hiſpania geſta, à Scipionibus in Aſdrubalem.*

Hoc eodem anno P. & Cn. Cornelij Scipiones præclare in Hiſpania rem geſſerunt contra Aſdrubalem. Is cum à Senatu Carthaginienſi iuſſus eſſet exercitum in Italiam traducere, cumque ipſe docuiſſet, niſi aperta cum totius Hiſpaniæ iactura, fieri non poſſe, vt Hiſpania decederet; quippe cui contra ſtrenuos Romanorum duces res eſſet, & ne præſens quidem ſatis retineret oppida, quæ in fide adhuc ſtabant; itaque mitterent idoneum ducem cum valido exercitu, cui ſi omnia proſpere euenirent, non tamen otioſam prouinciam fore. Et certe vbi vulgatum eſt in Hiſpania, Aſdrubalem dimiſſa Hiſpania Italiam cogitare, pleriq; ad Romanos, quaſi eis iam Pœni cederent, defecerunt. Stetit nihilominus in propoſito Senatus, à quo miſſus eſt Himilco cum iuſto exercitu, & aucta claſſe, ad retinendam tuendámque terra marique Hiſpaniam.

XXVII. *Qui Italiã cogitat.*

ERGO Aſdrubal diſceſſum omni ſtudio parat, & vice verſa Scipiones non minore contentione id iter impedire moliuntur, nihil dubitantes eum diem, quo ſe Annibali Aſdrubal adiunxiſſet, Imperij Romani vltimum fore. Itaque Iberam vrbem opulentiſſimam, ad Iberum flumen, valide obſident, vt Aſdrubalem ad eam obſidionem ſoluendam ab itinere retrahant. Ille alteram vrbem Romanis addictam obſidet: denique relicta obſidione Iberæ, Romani in ipſum Aſdrubalem arma vertunt; & poſt aliquot dierum vilitationes, velut ex compoſito, vtrimque ſigum pugnæ propoſitum eſt: ſed longe diſpar erat animus militum in vtroque exercitu. Nam Romani ita erant in pugnam excitati, vt ea ſe pugna crederent patriæ vltimam cladem auertere, itaquè obſtinauerant aut vincere aut mori. Minus pertinaces viros habebat acies altera. Nam maxima pars Hiſpani erant, qui vinci in Hiſpania, quam victores in Italiam trahi malebant.

XXVIII. *Scipiones in eum pugnant.*

PRIMO igitur concurſu, cum vix pila coniecta eſſent, retulere pedem. Acrius in cornibus pugnatum eſt, quæ cum Romanam aciem circunſediſſent, ab ea nihilominus, duo prælia ſimul hinc atque inde ſuſtinente, profligata ſunt. Magna facta eſt cædes, & niſi tam cito ſe in fugam dediſſent, pauci omnino prælio ſuperſtites fuiſſent. Aſdrubal vſque ad vltimum euentum pugnæ in acie moratus, è media cæde cum paucis effugit.

Et vincũt.

Romani caſtra capiunt, atq; diripiunt. Ea pugna, ſi qua dubia in Hiſpania erant, Romanis adiunxit: Aſdrubalique non modo traducendi in Italiam exercitus, ſed ne manendi quidem ſatis tuto in Hiſpania ſpem reliquit. Quæ poſtquam literis Scipionum Romæ vulgata ſunt, non tam victoria, quam prohibito Aſdrubalis in Italiam tranſitu lætabantur.

XXIX. *Annibal aliquot oppida capit.*

QVÆ dum in Hiſpania geruntur, Annibal aliquot oppida, vi, fame, obſidione ſubigit, Petelliam in Brutiis, quæ eadem fere, quæ Caſilinum in obſidione, à fame tulit. Conſentia, Crotone, Locrenſes Pœni facti ſunt, malumq; defectionis etiam in Siciliam tranſiit, domumque Hieronis affecit. Nam Gelo eius filius natu maximus, contempta patris ſenectute, poſt Cannenſem pugnam ad Annibalem defecit; ſed eum repentina mors noua molientem oppreſſit, cuius ſuſpicio etiam patrem aſperſit. Et hæc quidem circumacto tertio anno Punici belli acta eſſe tradit Liuius, proindéque anno quarto ab eo inchoato. T. autem Sempronium idibus Martiis iniiſſe Conſulatum.

XXX. *M. Marcellus, mox que Q. Fabius Conſul ſufficitur.*

ET expectabat quidem populus vt is comitia, creando Collegæ haberet: verum cum Conſul non ſolum taceret, ſed M. etiam Marcellum, quem omnes tacitè Conſulatui deſtinabant, in exercitum ablegaſſet, ad vrbanas legiones eo deducendas, murmur excitatum in vrbe eſt. Id ſentiens Sempronius, dixit ſe comitia in eius aduentum differre voluiſſe, vt cum haberent Conſulem, quem maxime cuperent. Nec mora, ſtatim à reditu ſuo factus eſt Conſul M. Marcellus, ingenti omnium conſenſu: quippe rem in Prætura contra Annibalem præclare geſſerat.

temporis aliquid quieti daret. Contra Maharbal vrget, vt quamprimum Romam petat, fore vt quinto die victor in Capitolio epuletur. Cunctante illo, *Nimirum*, inquit hic, *non omnia dy eidem dedere, vincere ſcis Annibal, victoria vti neſcis.* Mora eius diei ſaluti imperio Romano fuiſſe creditur. Eam culpâ deinde agnouiſſe Annibalem, ac crebro cum ea voce deploraſſe. *O Cannæ Cannæ*, autor eſt Zonaras. Poſtridie lecta ſpolia, oppugnata minora caſtra, maturiorque Annibalis ipſe deditio facta eſt: pacti vt arma atque equos traderent; in capita Romana trecenis nummis quadrigatis, in ſocios ducenis, in ſeruos centenis conuentum eſt. 2.

Deditio minorum caſtrorum.

2. x.

XXIV. *Qui tranſactum cũ captiuis.*

CONVENIT autem inter Romanos captiuos & Pœnum, vt eo precio perſoluto, (quod tamen auxit poſtea, vt ab equite quingenos exigeret, trecenos à pedite, à ſeruo centum,) cum ſingulis abirent veſtimentis: interim traditi ſunt in cuſtodiam, ſocij ſeorſim à ciuibus. Dum hæc ad minora caſtra tractantur, ex maioribus ad 4. millia hominum, & ducenti equites, alij agmine, alij palantes per agros Canuſium profugerunt: debiles timidique, eadem conditione caſtra dediderunt. Verum Annibal Romanorum ſocios nunc quoque ſine precio dimiſit, Romanos in vinculis habuit. Canuſij cum 4. tribuni mil. conueniſſent, omnium conſenſu imperium ad P. Scipionem adoleſcentem, & Ap. Claudium delatum eſt. A quibus, Scipione maxime, reuocati, qui de Italia deſerenda conſultabant, & iureiurando confirmati. Eodem tempore quo hæc Canuſij agebantur, Venuſiam ad Conſulem ad 4. millia peditum, equitumque fuga peruenere, quibus præter cæterum ornatum, dati ſunt equitibus viceni quini quadrigati, id eſt iuxta præcedentem æſtimationem 8. Franci, 11. ſolidi $\frac{1}{3}$, peditibus deni, id eſt 3. Franci, 8. ſolidi.

Quingeni Franci 171. ſ. 17. $\frac{1}{3}$ Aurei 57. ſ. 17. $\frac{1}{3}$

Multi Canuſium profugiũt.

Et Venuſiã.

XXVI. *Reliquit copiarum Canuſij.*

FVGITIVORVM iam Canuſij numerus ad 10. millia peruenerat, ad eoſque Varro copias ſuas traduxit, indéque literas Romam de re tota dedit, quibus nonnihil leuatus eſt luctus, exiſtimantium vniuerſas copias internecione deletas. Is luctus SC. triginta diebus eſt finitus, metus autem & conſternatio, ad prima cladis nuncia tanta fuit, vt nunquam ſalua vrbe tantum pauoris & tumultus intra mœnia Romana fuerit, vt tradit Liuius.

Vrbis luctus. Et cuſtodia.

Interea Prætores vrbani conuocato Senatu referunt de cuſtodia vrbis, quoniam deletis exercitibus non dubitabant adfore portis Annibalem. Fabius Max. autor eſt dimitti certos homines, qui explorent quo ſtatu ſint foris omnia, apud hoſtes ciueſque, ipſique Patres omnia in vrbe ad eius tutelam agitent. Illi deos primum placant, viuis hominibus in terram defodiendis, vt anno V. C. 527. ſcripſimus, oracula libroſque conſulunt, Veſtalium inceſta vindicant, præſidio vrbis claſſiarios euocant, Conſulem in vrbem Canuſio accerſunt, cum Prætori exercitum tradidiſſet.

XXVII. *Delectus ſtrenuus, cum Dictatore.*

Dictator quoque ex autoritate patrum dictus M. Iunius Pera, & T. Sempronius Mag. eq. qui omni ſtudio copias contrahunt, armantque, veteribus etiam ſpoliis è templis, porticibuſque detractis: præſertim cum ad tantæ ſonitum ruinæ plurimæ vrbes, ac prouinciæ etiam integræ defeciſſent; de quibus T. Liuius l. 22. extremo. Nec libera ſolum capita ciuium ac ſociorum, ſed ſeruitia etiam armant, ad octo millia publice empta, quos milites habere maluerunt, quam captiuos, quos, vtique duri, & inconſulti, minore pretio poterant redimere.

Delegati captiuorum Romam veniunt.

Ij permiſſu Annibalis decem delegerunt, qui Romam ad Senatum irent, dato iureiurando ſe redituros. Miſſus cum iis Carthalo nobilis Carthanginienſis; qui, ſi forte ad pacem inclinarent animos, conditiones ferret. Vbi eos Romam venire nunciatum eſt, Carthaloni obuiam lictor miſſus, qui Dictatoris verbis nunciaret, vt ante noctem excederet Romanis finibus. Ipſis captiuis Senatus datus: dictum eſt pro captiuis à M. Iunio, ſane infeliciter, contra eos à Torquato, ſane crudeliter, præſertim cum omnes ignauiæ nomine abiiceret, quorum pleroſque vulnera & ægritudinem, ad euadendum inualidos reddidiſſe certum erat.

XXVIII. *Iniuſte, crudeliterq. tractantur. Varro nimium leniter.*

QVID quod hæc deſperatio reconciliationis, defectionem ſuadere poterat, hoſtium augere copias, & ciues in crudelem patriam non armare ſolum, ſed etiam efferare? Quid potuit M. Coriolani virtus irritata, cum defecit ad Volſcos? Quod ſi obuiam itum Terentio Varroni, gratiæque publicæ actæ, quod de Rep. non deſperaſſet, cui ſi Carthaginienſium ductor fuiſſet, nihil recuſandum ſupplicij foret, vt ait Liuius, vt qui ſuperbia ac temeritate ſua 50. hominum millia perdidiſſet, quare

Captivi Rom. inivste a svis tractantvr. *Captiui laude, non pœna digni.*

non ignoſcendum ſaltem captiuis fuerat, qui ſe iterum pro Rep. pugnaturos non deſperaſſent? Scitum eſt illud, ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται, & Torquatus eos vehementer prædicat, qui è caſtris noctu eruperunt, & Canuſium euaſerunt; & hos accuſat, qui eis aſſenſi non ſunt. At vice verſa & illi accuſandi ſunt, quorum fuga effectum eſt, vt caſtra defendi non poſſent, & iſti prædicandi, qui vſq; ad vltimā neceſſitatem, pauci cōtra immenſam hoſtium multitudinem caſtra defenderunt.

XXIX. *Defenduntur vberius.*

At etiam mori debuerunt? Cui bono tot virorum iactura? Ciuicas dant coronas ciuium cōſeruatoribus, hi qui tot ciues conſeruarunt, non pluribus coronis digni erant? At caſtiganda ignauia, ne ſerpat exemplo. Credo, ſed vera ignauia, quæ officium deſerat, quæ metu minoris mali, maius bonum prætermittat, quæ publicum bonum non anteferat priuato; quæ hic non veniunt in contentionem. Nam ſi incluſi caſtris non dedendo ſe, ſed oppetendo mortem, Remp. ab interitu vindicare poſſint, aut inſigne aliquod in eam emolumentum conferre, ignaui ſane ſint, ſi vitam ſuam ſaluti Reipub. aut emolumento anteponant; ſin iſta reſiſtendi ſtolida atque inconſulta peruicacia nihil affert Reip. commodi, ſed hoc ipſo illi detrimento eſt, quod eius ciues ſine vlla vtilitate perdit; qui eam laudat, non fortitudinis patrocinium ſuſcipit, ſed furoris; non proſpicit detrimentis Reip. ſed ea imprudenter amplificat. Ignauia potius in cedendo in acie fuit, & in arripienda fuga, dum ſpes victoriæ fuit, ſed ea fuga non dedititios magis, quam ſuperſtites omnes reos facit. Denique ſi culpa fuit, eaq; impune dimittenda non videbatur, potuit imponi pœna, quæ & Reip. prodeſſet, & eis parum noceret, qualis fuit amplificatio temporis ſtipendiorum legitimorum, quod ipſum aliqui factum putant. Sed de his ſatis.

Falſa veraque ignauia.

Pœna etiā imprudens.

XXX. *Captiui nō redimuntur.*

Cvm triſte reſponſum non redimi captiuos redditum eſſet, nouuſque ſuper veterem luctus, tot iactura ciuium adiectus eſſet, cū magnis fletibus, queſtibuſq; legatos ad portam proſecuti ſunt; vnus ex iis domum abiit, quod fallaci reditu in caſtra iureiurando ſe exoluiſſet; quod vbi innotuit, relatumque eſt ad Senatum, omnes cenſuerunt comprehendendum, & cuſtodibus publice datis, ad Annibalem deducendum eſſe. Id tamen non vni tantum, ſed pluribus contigiſſe mox dicetur. Quid autem factum fuerit hiſce captiuis ab Annibale, vt magis inhumanam illorum temporum duriciem arguas, audi Zonaram. Sed cum eos ne tum quidem redimere vellent, eos qui nominis alicuius erant Carthaginē miſit, cæteros partim excruciatos necauit, partim interſeſe dimicare coëgit, amicis & cognatis inter ſe commiſſis.

Quî ab Annibale tractati.

XXXI. *Quid factis qui fraude euaſerant.*

Eutrop. Annibal, inquit Eutropius, Romanis obtulit vt captiuos redimerent, reſponſumque eſt à Senatu, eos ciues non eſſe neceſſarios, qui cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea variis ſuppliciis interfecit, ſic Eutrop. Qui vero petendæ pecuniæ cauſa miſſi fuerant, reuerſi, vt iureiurando ſatisfeciſſe viderentur, & poſt fuga elapſi, à Cenſoribus notati, ſemetipſos peremerunt. Liuius certe refert aliquorum ſententiam, de quibuſdam qui dediti non fuerunt, ſed retenti, quaſi ex itinere regreſſi ſeſe religione exoluiſſent, quos ait proximis Cenſoribus, adeo omnibus notis ignominiiſque confectos eſſe, vt quidam eorum mortem ſibi ipſis extemplo cōſciuerint: cæteri non foro ſolum, omni deinde vita, ſed prope luce ac publico caruerint. At inquies, quare illi ſe per ſe ſuóſve, ſaltem plurimi eorum non redemerunt? Exiſtimo id factum, quia redemptione publica, nota infamiæ tollebatur, eos enim iterum allegere in ciues ſuos Reſp. videbatur, quos negata redemptione repudiauit. Et aperte Polyb.[a] docet Remp. non permiſiſſe eos redire ad neceſſarios ſuos. Annibalis, inquit, conſilio intellecto, qui eo pacto & pecuniarum copiam parare ſibi volebat, & ſimul acrem illam peruicaciam in dimicando hoſtibus ſuis adimere, oſtentata ipſis ſpe ſalutis, ſi vinci contingeret. At Romani contra ſuis perſuaſum eſſe voluerunt, aut vincendum eſſe pugnando, aut moriendum, nullam ſalutis viam aliam expectantibus.

Zonar.

Liuius.

Cur non priuatim redempti.

[a] l. 6. fi.

N. XXXII. Vide in ſchol. anni ſeq. ſcholio 1.

XXXIII. *Quid à pugna ab Annibale geſtum in Italia.*

Annibal, cum diuina prouidentia Romanam rem adminiſtrante, vrbem ſtatim inuadere neglexiſſet, & quiete capienda victoria frui, quam vti maluiſſet, denique victorem magis agere quam bellatorem, confeſtim ex Apulia in Samnium mouit, vt ait Liuius init. l. 23. vbi Coſſanam vrbem, ciuium factionibus diuiſam, ſine certamine recepit, eique præſidium impoſuit. Ibi præda omni, impedimentiſque relictis, exercitu partito, Magonem regionis eius vrbes, aut deficientes ab Romanis accipere, aut detrectantes cogere ad defectionem iubet. Ipſe per agrum

alterum, alterum toto exercitu amiſſo, vix cum 50. hominibus effugiſſe. Magiſtrum Eq. qui conſularis poteſtatis ſit, fuſum fugatumque; Dictatorem, quia ſe in aciem nunquam commiſerit, vnicum haberi imperatorem. Brutios, Apuloſque, partem Samnitum, ac Lucanorum defeciſſe ad Pœnos, Capuam Italiæ caput, poſt afflictam Romam, Annibali ſe tradidiſſe. Ad fidem deinde tam lætarum rerum, effundi in veſtibulo curiæ iuſſit annulos aureos, qui tantus aceruus fuit, vt metientibus dimidium ſupra tres medios expleſſe, quidam tradant: fama tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio: eadem habet author vitæ Annibalis apud Plutar. Duos tamen modios Florus habet, vt ſupra diximus; Eutropius tres modios non improbabiles facit cum ait. Tres modios aureorum annulorum Carthaginem miſit, quos è manibus Equitum Rom. Senatorum, & militum detraxerat; cui ſubſcribit Oroſ. totidem pene verbis. *Annulorum aureorum quanta vis.*

XXXIX. *Supplementa petit, abſurdè.* Svmma fuit orationis legati Annibalis, quo propius ſpes belli perficiendi ſit, eo promptius ſupplementa militum, pecuniarum, frumenti eſſe mittenda. Contra quæ Hanno elegantiſſime, vbi inter alia. *Vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana euadat: quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium; mittite milites mihi. Quid aliud rogares ſi victus eſſes? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena, & commeatum; frumentum, & pecuniam date. Quid aliud inquam ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres?* Nihilominus ingenti conſenſu factum eſt SC. vt Annibali 40. Numidarum millia in ſupplementum mitterentur, & 40. Elephanti, & argenti multa talenta. Dictatórque cum Magone in Hiſpaniam præmiſſus eſt, ad conducenda 20. millia peditum, 4. equitum, quibus exercitus qui in Italia, quique in Hiſpania erant, ſupplerentur. *Et impetrat*

XL. *Romæ ſcelerati armantur.* Cæterum hæc, vt in ſecundis rebus, ſegniter agebantur; Romanos & inſita animis induſtria, & præſens fortuna cunctari prohibebat.

Conſul nulli rei deerat, Dictator, etiam ſceleratos, qui militare vellent, vinculis exſolutos armauit. At cur non in his ſceleratis fugitiui, captiuique? num omnibus aliis criminibus capitalius fuit hoc crimen? quis non ſtolidam hanc cæcitatem miretur, atque condemnet? Sceleratorum ergo collecta ſunt ſex millia hominum, qui Gallicis ſpoliis, quæ triumpho C. Flaminij tranſlata erant, inſtructi ſunt. Itaq; cum 25. armatorum millibus ab vrbe proficiſcitur.

XLI. *Annibal Nola, & Neapoli excluditur.* Annibal recepta Capua, cum iterum Neapolitanorum animos, partim ſpe, partim metu fruſtra tentaſſet, in agrum Nolanum exercitum traducit. Nolani primores in fide populi Ro. perſtabant, plebs res nouas malebat, obſidionis mala formidans; dum res in ancipiti eſt, & Senatus ſpe defectionis populum retinet, Marcellus Prætór Romanus accerſitus aduenit, vbi L. Bantium, attentatæ defectionis reum, ſed egregium bellatorem, & de Rep. Rom. bene meritum, quem Annibal ſibi humanitate, doniſque poſt prælium Cannenſe deuinxerat, induſtria atque humanitate certãs, Romanis iterum fideliſſimum ſocium lucratus eſt. Porro ad Marcelli aduentum Pœnus agro Nolano exceſſit, & ad mare prope Neapolim deſcendit, cupidus maritimi oppidi potiundi, quo curſus nauibus tutus ex Africa foret, ſed Iunius Syllanus vrbem cum Romano præſidio tenebat.

XLII. *Nuceriam occupat.* Itaqve vtraque vrbe excluſus, Nuceriam petit, quam diu tentatam fame in deditionem accepit, pactus vt inermes cum ſingulis veſtimentis abirent, nullum tamen inuenit, qui, quantiſlibet propoſitis præmiis, ſecum militare vellet: vacuatam viris vrbem diripuit, atque incendit. Zonaras addit eos dum obſiderentur, inutilem ætatem, ob cibariorum penuriam, expuliſſe; nec ab Annibale receptos, aut aliò abire permiſſos, ſed in vrbem repulſos. Deinde vrbe potitum, ſenatores in balneis incluſos ſuffocaſſe, multos ciuium, quos abire permiſerat, in itinere interfeciſſe. Quæ cauſa fuit vt reliqui vel pertinacius ſeſe defenderent, vel Romanos aduocarent, quod Nolani fecerunt.

Cladem à Marcello ad Nolam accipit. Nam Annibal inde Nolam caſtra mouet, vbi plebs Nolana rurſum defectionem appetit. Marcellus in vrbem exercitum recipit, vt populum in ôfficio contineat: & inexpectatus in hoſtem erumpat, quod tam fœliciter factum eſt, vt ex tribus ſimul portis emiſſo exercitu, eo præſertim tempore, quo Annibal partem exercitus in caſtra dimiſerat, vt duo millia ac trecenti hoſtes cæſi ſint, non plus vno è Romanis amiſſo.

XLIII. *Acerras capit, & euertit. Caſilinum obſidet.*

ANNIBAL deſperata Nola Acerras conceſſit. Marcellus ſupra 70. damnatos proditionis, ſecuri percuſſit. Acerrani deſperata etiam ipſi vrbis cuſtodia, & relicta, noctu huc illucque diffugere, in vrbes præſertim Campaniæ, quæ in fide permanſerant. Accerræ captæ, direptæ, incenſæ. Inde Caſilinum (Baſilinum Zonaras vocat) ventum eſt, quod oppidum valida Romanorum ac ſociorum præſidia tenebāt: quæ fœliciter tentatis eruptionibus, grauia Pœnis damna intulere. Indignatus Annibal oppidum fame in poteſtatem redigere ſtatuit: itaque caſtris ad vrbem communitis, ac præſidio modico impoſito, ne omiſſa res videretur, Capuam in hyberna conceſſit, maioremq; partem hyemis exercitum in tectis habuit; ſicque quos nulla vis mali vicerat, voluptates perdidere. *Capuam in hyberna concedit.*

XLIV. *Magno ſuo malo.*

MAIVSQVE id peccatum ducis, apud peritos militiæ habitum eſt, quam quod non ex Cannenſi acie protinus ad vrbem Romam duxiſſet. Illa enim cunctatio diſtuliſſe modo victoriam videri potuit, hic error vires ademit ad vincendum. Romæ interim Senatum ſuppleuit, M. Fabius Buteo Dictator, qui eam in rem dictus fuerat à Varrone Conſule, adiecit 177. eaque re confecta, ſtatim ſe magiſtratu abdicauit. Conſul nocte inſequenti ad exercitum rediit, ne comitiorum cauſa in vrbe retineretur. *197. habet Epitome.*

Comitia Romæ coguntur.

Poſtero die conſultus à M. Pomponio prætore Senatus, decreuit Dictatori ſcribendum, vt ſi è Rep. cenſeret eſſe, ad Coſs. ſubrogandos veniret, cum Magiſtro eq. & Prætore M. Marcello, vt ex iis noſcere patres poſſent, quo ſtatu Reſpub. eſſet, conſiliáque ex rebus caperent. Qui acciti erant omnes venerunt, relictis legatis, qui legionibus præeſſent.

XLV. *Eratoſthenes floret.*

REFERT Euſebius ad hanc Olympiadem centeſimam quadrageſimam primam Eratoſthenem Cyrenæum, hiſtoricum, chronologum, philoſophum, aſtronomum, poëtam, de quo multa apud antiquos ſcriptores mentio; Dionyſium Halycar. qui eius tabulas chronologicas, incorruptas vocat; Clementem Alexandrinum, qui eum primum de Grammatica libros ſcripſiſſe refert, indéque Grammatici nomen conſecutum; Athenæum, qui eum Stoicum fuiſſe ait, Ariſtonis Chij item Stoici diſcipulum: qui tamen Ariſto ſenex ad Epicurum defecerit. Euſebium, Suidam, qui ait accerſitum illum Athenis à tertio Ptolemęo, Euergete videlicet, & vixiſſe vſque ad quintum, cognomento Epiphanem. Natum Olympiade 126. ex quo ſequitur eum hoc tēpore, quo floruiſſe dicitur, fuiſſe ſexagenarium. Vixit adhuc annos 20. Obiit enim, vt ait idem Suidas, anno ætatis octogeſimo, ex inedia propter aciem oculorum hebetatam; vt agnoſcas, ex morte vltro ſuſcepta, Stoicæ porticus ſatellitem. Magna enim pars ſectæ huius, orco ſe victimam, ſimul & ſacerdotem initiabat. *Eius ortus, & obitus.*

XLVI. *Lacydes philoſophus obit.*

OBIISSE hoc anno Lacydem Cyrenæum nouæ Academiæ principem, Arceſilai ſucceſſorem, ex Laërtio liquet in eius vita. Ait enim eum obiiſſe cum ſcholam adminiſtrare cœpiſſet quarto anno Olympiadis 134. ſex & viginti annis in ſchola conſumptis: ſextus autem & vigeſimus in primum huius Olympiadis cadit. Mortuum autem ait ex paralyſi, quam ex immodica potatione contraxerat. Mirum itaque videatur, quod ait idem Diogenes, illum virum fuiſſe eximiæ ſeueritatis, non item illud, quod non paucos habuerit ſui æmulos inſtituti.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3838.

1. N. v. Id eſt 250. aureos, ſunt enim centum minæ in talento, quarum ſingulæ valent 125. aureis, talentum aut ipſum 12500. v. iuxta Hebræorum æſtimationem.

2. N. XXIV. 33. c. 3. Erant hi nummi argentei, vt ex Plinio, conſtat, ſed de pretio ſeu valore non conſtat. Certe ſi nummi iſti ſunt denarij, vt quibuſdam placet, & eodem ex loco Plinij colligitur, & denarij octo vnciam argenteam 55. ſolidorum noſtratium efficiunt, treceni, ſiue treceni denarij valent 103. Francis cum duobus ſolidis & dimidio: duceni, ſexaginta octo francos cum 15. ſol. centeni 34. franc. 7. ſol. cum $\frac{1}{2}$. quas ſummas facile eſt in aureos nummos conuertere, datis ſexaginta ſolidis turon. cuique nummo aureo. Polyb. l. 6. ſi. habet ternis minis quemque damnatum, quas Caſaubonus drachmas vertit. Oblitus minam valere centum drachmis.

ANNUS MUNDI 3839. SEXTAE AETATIS, 323. IMPERII GRÆCORUM 97. ANTIOCHI MAGNI 10. SIMONIS PONTIFICIS 18. PTOL. PHILOPATORIS 6. PHILIPPI 6. OLYMP. CXLI. AN. 2. VRB. COND. 538. COSS. L. POSTHUMIO ALBINO III. CUI SUFFECTUS EST Q. FAB. MAXIMUS III. ET T. SEMPRONIO GRACCHO. SECUNDI BELLI PUNICI 4.

ANNUS ANTE CHRISTUM 214.

HVIVS anni res Polybius maxima breuitate perſtringit, ſub l. 5. finem. Ptolemæo, inquit, ſtatim poſtquam hæc geſta ſunt, cum Ægyptiis bellum gerere contigit. Secunda namque ad Raphiam pugna inflati, Regi dicto audientes eſſe non amplius dignabantur, ducem & authorem requirentes, tanquam idoneis ad illi reſiſtendum viribus præditi. Quod & ad extremum fecerunt, idque haud ita multo poſt. Sic ille de Ptolemæo; de Antiocho vero. Antiochus bello per hyemem multa cura adornato, ineunte æſtate Taurum ſuperat, & facta cum Attalo ſocietate, Achæum bello eſt aggreſſus. Sic Polyb. ſemina iaciens rerum deinceps fuſius enarrandarum ſequentibus libris, quos nobis tempus edax rerum inuidit, vix paucis reliquiis voraces fauces euadentibus. Ex fragmento tamen libri 7. quo Sardium expugnatio continetur, perſpicue conſtat eius vrbis oppugnationem ad ſecundum annum fuiſſe productam; ergo & hoc anno inchoatam, & quidem eo ardore animorum, vt ſine vlla intermiſſione diu noctúque pugnaretur, nulla vis, nullæ inſidiæ ab alterutris prætermitterentur. Interea quæ nobis de Ptolemæo tertius lib. Machabæorum præterea ſuggerit, perſequamur. I. *Aſiæ & Ægypti res anni huius.*

Is reuerſus in Ægyptum, præter conſuetam temulentiam, & libidines quibus ſe rurſum dedidit, atque immerſit cum ganeonibus ſuis; famoſis libellis Iudæorum gentem, calumniiſque appetere cœpit. Tum in turri, quæ erat ad aulam, columnam erexit, in qua ſcriptum erat, nemini eorum, qui non ſacrificarent, licere ad ſacra eorum ingredi; Iudæos omnes in vulgi cenſum redigi, ac ſeruili conditione cenſeri; ſi qui repugnarent vi cogi, ac vita priuari, omni priori dignitate, libertate, autoritate ſpoliatos, ſtigmaticos fieri, inuſto hederæ folio, Liberi patris inſigni. Si qui autem ex illis voluerint, inter eos qui ſacris Ægyptiacis initiati eſſent, verſari, patriis ſcilicet inſtitutis deſertis, vt ſequentia docent, hos æquo iure ciues cum Alexandrinis eſſe. Quo factum eſt, vt aliqui in Alexandria, ciuitatis ſuæ Hieroſolymitanæ religione odio habita, facile ſeſe Regiæ voluntati dediderint, quaſi magnæ cuiuſdam cum eo gloriæ participes futuri. At plurimi generoſo animo ſeipſos confirmarunt, nec à pietate deſtiterunt, ſéque à vitæ diſcrimine, & inuſtione, pecuniæ largitione redimebant, apoſtatas abominabantur, & gentis ſuæ hoſtes iudicabant, omnique conuerſatione, atque vtilitate priuabant. II. *Philopator Iudæos vexat.* *Seruos, ſtigmaticoſq; reddit.* *Plerique à patria pietate deficiunt.* *Alÿ perſiſtunt in fide.*

Quæ cum Rex comperiſſet, etiam in reliquos Iudæos, qui extra Alexandriam in regno ſuo eſſent, ita eſt iratus, vt omnes vnum in locum iuberet cogi, ſuppliciis vltimis afficiendos. Epiſtolam quippe in eorum perniciem, ad omnes ſuos ſubditos ſcripſit, in hanc ſententiam. III. *Rex eos ſuppliciis iubet affici. Eius literæ.*

Rex Ptolemæus Philopator, iis qui ſunt in Ægypto, cæteriſque locis, ducibus, & militibus S. P. D. *Si valetis bene eſt, Valeo autem & ego ipſe, & res noſtræ. Poſt factam à nobis in Aſiam expeditionem, quæ deorum beneuolentia & conſilio, noſtraque virtute felicem exitum ſortita eſt, noluimus vi habitatores Cœleſyriæ, & Phœnicis nobis ſubÿcere, ſed cum multa humanitate, indulgentia, ac liberalitate tractare.* IV. *Regis de Iudæis querela.*

Et *cum templis, quæ ſunt per ciuitates, tribuiſſemus reditus multos, venimus etiam*

EDICTVM PHILOPATORIS IN IVDÆOS.

Hieroſolymam, honoraturi templum ſceleſtorum iſtorum, qui inſanire nunquam deſinunt. At illi verbis aduentui noſtro gratulati, reipſa tamē inſyncere affecti, cum cuperemus adytum eorum ingredi, idque eximiis ac pulcherrimis condecorare donariis, antiquo faſtu permoti, nos ingreſſu prohibuerunt, ignari potentiæ noſtræ, propter eam, quam omnibus hominibus exhibemus humanitatem. Atque inimicum ſuum in nos animum plane declarant, quippe ſoli prorſus gentium contra reges, & bene de ſe meritos ceruicem erigentes, nihil legitimum ferre volunt. Hac ipſa calumnia vtebantur olim hoſtes Iudæorum, cum illi templum & ciuitatem ædificare conarentur.[a]

V. *Calumnia in viros pios de hoſtili in reges animo.*

FACILE enim euerſum iri funditus ſperabant eam gentem, ſi perſuaſum eſſet hominibus, qui Reges ſuos meritiſſimo honore, obſequio, amoréque perſequuntur, eos inimico eſſe in reges animo, nec obtemperare eis velle. Nimirum quod ex iuxta ritum tam ipſorum regum, quam nationum eis ſubiectarum, diis eorum cultum non tribuerent: quaſi ita regibus obtemperandum eſſet, vt cum eis collibuiſſet, diuinæ leges quaſi ſtramineæ conculcandæ eſſent: & ad nutum eorum, qui vicariam in terris Dei poteſtatem gerunt, ipſius omnium regum principis Dei mandata antiquanda forent.

An ingreſſus regi fuerit permittendus.

Ita deinceps ſanctiſſimi martyres ac confeſſores, ab infidelibus, & hæreticis, impij & inimici regum & imperatorum audierunt; quibus calumniis refutandis antiquorum patrum, recentiorumque ſcriptorum crebro deſudauit induſtria. Cæterum an Iudæi permittere potuerint Ptolemæo hunc ingreſſum, alia eſt quæſtio. Non videtur certe ea fuiſſe Dei legiſlatoris mens, vt ille templi ingreſſus, qui ſine Dei contēptu, aut legis eius ſuſcipiebatur, tantis malis imminētibus prohiberetur. Si tamen crediderunt teneri ſe potius ad acerbiſſima quæque patienda, quam ad illum ingreſſum permittendum, qui bona intentione ſuſcipi videbatur, aut certe curioſitate, in tali homine non valde criminoſa, ſua ſe ipſi conſcientia in talem neceſſitatem coniecerunt.

VI. *Nouum querelarum argumentum.*

SED audiamus cætera. Nouum enim querelæ argumentum affert, & ſui in Iudæos odij, & decreti crudeliſſimi, quod illi ſuos à fide apoſtatas, & in eo regi cōſentientes execrationi haberent. Cum tamen ipſe in gratiam eorum iniuriæ obliuionem promulgaſſet, memor multorum negotiorum quę ipſis commiſſa fideliter adminiſtraſſent; imo eos iure ciuitatis Alexandrinæ dignatus eſſet, voluiſſetque eos, & cum victoria domum reuerti, & in Ægypto omni iure ſacerdotum Ægyptiorum frui, quod à primis ſeculis magnum fuiſſe, vel ex Geneſi intelligi poteſt. *Illi autem*, inquit, *contrarium eligentes, & inſita improbitate honeſtum repellentes, perpetuo autem ad malum proni, non ſolum cum ignominia repudiarunt ius ciuitatis, ſed verbo etiam atque opere abominantur paucos quoſdam ex eis, erga nos legitime affectos* (apoſtatas ſcilicet) *ſemper ſuſpicantes, ob infamem vitæ rationem, cito nos deſituros à recte factis.* Sententiam videlicet mutaturos. Gen. 47. 22.

VII. *Decretum Philopatoris in Iudæos.*

QVAMOBREM *argumentis etiam probe perſuaſi, hos omnibus modis contra nos male ſentire, & prouidentes ne forte, repentina poſthac turbatione nobis imminente, hos à tergo proditores, & barbaros habeamus hoſtes, iuſſimus, ſimulatque allata fuerit epiſtola hæc, eadem die indicatos cum vxoribus & filiis cum contumeliis & ſuppliciis mitti ad nos, vinculis ferreis vndique conſtrictos, ad tetram, & infamem, & inimicis conuenientem cædem. His enim ſimul punitis, putauimus in reliquum tempus, perfecte nobis res in bono ſtatu, & optima diſpoſitione conſtitutum iri.*

Et occultatores eorū.

QVICVNQVE *autem quempiam Iudæorum texerit, à ſene vſque ad infantem, vſque ad lactentes; turpiſſimis tormentis cum tota domo afficietur: qui autem indicare potuerit, eo ipſo fortunas eius, qui incidit in pœnam accipiet, & de regio ærario bis mille drachmas,* [b] *& libertate coronabitur*, id eſt ius coronæ ferendæ in ſpectaculis, templis, aliiſue publicis locis adipiſcetur. Addit & execrationem loci, tanquam peſtifera luce Iudęorum contactu inquinati. *Omnis autem locus, vbicumq; deprehenſus fuerit abſconditus Iudæus, inuius, & inacceſſus, & deflagratus fiat, & omni mortali naturæ in perpetuum inutilis.*

[b] id eſt Franc. 687. ſol. 10.

VIII. [illegible]

HACTENVS Epiſtola Philopatoris; quam hoc anno datam putamus. Nam ait ſe poſt reditum in Ægyptum, obliuionem iniuriæ inducere voluiſſe in animum ſuum, atque adeo Iudaicam gentem augere priuilegiis, ſi à patriis inſtitutis deficere voluiſſent; quod cum quidam feciſſent, ab aliis hoſtili animo tractati ſunt:

[a] Vt patet 1. Eſdr. 4.

qua

qua ex cauſa promulgatum eſt hoc edictum. Prius enim illud edictum in Iudæos columnæ inſculptum, & Iudæorum aliquorum defectio, & deinceps reliquorum in communi vitæ vſu auerſio, & delata ab Apoſtatis ad regem querela, ex qua natum & ſancitum eſt hoc poſterius edictum in Iudæos, non exigui temporis fuerunt: Et vt demus edictum propere per Ægyptum, omneſque Philopatoris ſubditos delatum fuiſſe, non tamen breui tempore potuit tanta multitudo omnis generis hominum, ad ſupplicia mortémque proficiſcentium, ideoque moras quantas maximas poſſent nectentium, breui tempore Alexandriam cogi, vt facile ad huius anni æſtatem res protracta videatur.

IX. *Iudæi in Ægyptũ rapiuntur.*

Edictvm hoc ab Ægyptiis, aliiſque hoſtibus Iudæorum, omni cum lætitiæ ſignificatione acceptum eſt: à Iudæis autem cum luctu & lacrymis, cum gemitibus & lamentis, quibus oppida omnia, & præfecturæ, viæ omnes, domuſque complebantur.

Non enim omnium eſt, ac ne multorũ quidem, cum gaudio, etiam in cauſa iuſtiſſima, ignominiam, & cruciatum ſubire. Ergo ea faciebant, quæ conſentaneum eſt ab iis fieri, quibus imminent crudelis, & improuiſus ſuus, ſuorúmque interitus. Accedebat & præfectorum in eos inhumanitas, quæ etiã quoſdam ex inimicis ad miſericordiam incitabat: cum decrepitos atque incuruos ſenes, puelláſque nuper nuptui traditas, earúmque coniuges, reſte in collum iniecta ferro vinciri, & in naues vi pertrahi; ibiq; alios collo, alios pedibus ad malum & tranſtra ferarum more alligari, & ſub tenebroſa tabulata deiici animaduertebant.

X. *Alexandriæ ad Hippodromum collocantur. Sit eorum deſcriptio.*

Perventvm eſt Alexandriam, iuſſique ſunt à rege ad vrbem in Hippodromo caſtra metari, vt omnium abeuntium aut venientium probris atque irriſionibus paterent; quos cum quidam Alexandrini Iudæi ex commiſeratione adirent, iratus rex eorum ſocios fieri iuſſit, ad eadémque ſupplicia omnes deſtinari, deſcribique omne genus ex nomine; non vt olim ad laborioſam operum ſeruitutem, ſed ad denunciata tormenta, & mortem vno eodemque die ſubeundam: & hæc videtur loci ſatis obſcuri ſententia.

Facta eſt ergo horum deſcriptio, cum acerba feſtinatione: nec res ad 40. dies perfecta eſt, rege interim conuiuia ad omnia idola celebrante. Poſt prædictum temporis interuallum nunciauerunt ſcribæ regi, non poſſe vlterius Iudæorum deſcriptionem fieri, propter immenſam eorum multitudinem, qui vbique locorum ſparſi eſſent. At Rex indignans eos obiurgabat, addebatque minas, quaſi corrupti muneribus, Iudæos vellent morti eripere. At illi multas chartas deſcriptorum nominibus plenas in medium proferebant, aiebantq; chartas iam ac ſcriptorios calamos defeciſſe: quæ oratio cum probabilitate careat, ad hyperbolem confugiendum eſt.

XI. *Iubet rex eos ligatos obteri ab elephantis.*

Ergo aduocat Hermonem Elephantorum præfectum, iubétque ſub inſequentem diem, multo thure in merum infuſo, potari Elephantos, numero quingentos, eaque potione efferatos in Iudæos immitti, ab iis proterendos, ac diſcerpendos. Sub veſperam immittuntur miniſtri, qui Iudæorum manus colligent, & reliquam circa ipſos cautionem moliantur, expectantes crepuſculo matutino exitium genti ab elephantis allatum iri.

Diuinitus ſomno impeditur.

Sed paratis omnibus, & Iudæis omnibus diuinam miſericordiam cum lacrymis implorantibus, eiuſque bonitatem indefeſſo clamore fatigantibus, tantum Regi ſoporem Deus immiſit, vt ad horam decimam non expergefieret, donec congregatis iam qui ad conuiuium præmoniti erant, à cubiculario excitatus, ad conuiuium cum eis verſus eſt: & Iudæorum recordatus acceſſit Hermonem, &, hodierno ſomno, inquit, illi gratiam habeant, ceterum in ſequentem diem eodem modo prępara elephantos in Iudæorum perditionem: cui ſcilicet ipſe præſens adeſſe volebat, & clamoribus, detruncationibus, cædibuſque inimicorum ſuorum exaturare crudelitatem ſuam.

XII. *Iterum iubet; & ei obliuionem Deus inducit.*

Adest ſecundus dies, elephanti, exercitus, & turbæ innumeræ populorum, qui ad tam triſte ſpectaculum confluxerant. Rex euigilat, amicos admittit, adeſt Hermon, & Regem monet parata eſſe omnia ad exequendam eius voluntatem. At rex diuinitus in obliuionem præteritorum adductus, interrogabat quodnam id eſſet negocium, quod cum tanta feſtinatione ageretur. Hermon autem, & omnes

regis amici ſuggeſſerunt, beſtias, & exercitus ad præceptam ab eo Iudæorum internecionẽ præparatos. Hic Rex ira æſtuans, priorem enim cogitationem diuina prouidentia diſſipauerat, ad Hermonem conuerſus. Quotcunq. ait, parentes adſunt aut filij, qui hunc beſtiis ferocibus appararunt cibum ſint pro inculpatis Iudæis, qui maioribus meis perpetuam fidem egregie præſtiterunt? Atqui niſi intercederet communis educationis amor, & vtilitatis ratio, vita pro iis priuatus eſſes. Ita Hermon improuiſa obiurgatione ac comminatione perculſus, deiecto vultu conturbatus receſſit, cæterique amici, ad ſua quiſque dilapſi ſunt. Iudæi hanc ſecundam Dei gratiam cum gratiarum actione proſecuti ſunt.

XIIII. *Tertio iubet parari Elephantos.* Nec ita multo poſt Rex ad ſe, ingeniumque ſuum reuerſus, inſtaurato conuiuio, accerſit Hermonem, & rurſus cum minis. *Quoties tibi*, inquit, *de his ipſis præcipiendum eſt infœliciſſime? Elephantos etiam nunc arma in craſtinum in Iudæorum perniciem?* Cognati autem qui ſimul diſcumbebant inconſtantiam mentis illius admirati. Vſquequo Rex, inquiunt, tanquam ſtolidos pertentas, præcipiens iam tertio illos deleri, & cum in rem ventum eſt, omnia immutas quæ ante decreueras? Quamobrem ciuitas propter expectationem tumultuatur, & plena coitionum à direptione periclitatur.

At rex quæ ſibi diuinitus euenerant pro nihilo habens, impium confirmauit iuſiurandum, ſtatuens Iudæos quamprimum morti tradere, genibus & pedibus ferarum protritos: exercitu autem contra Iudæam ducto, ſolo ſe eam æquaturum dixit, & templum, cuius aditu prohibitus eſſet, incenſurum, & ſacrificantibus in omne tempus vacuum redditurum.

XIV. *Venit rex ad ſocietatem.* Tvnc læti diſcedentes amici & cognati, diſpoſuerunt exercitus opportuniſſimis locis ad cuſtodiam ciuitatis; Elephantorum autem præpoſitus cum feras ad inſanam habitudinem præ potionibus adduxiſſet, circa auroram ciuitate iam turbis innumerabilibus ad Hippodromum referta, ingreſſus aulam, ad id quod propoſitum erat incitauit regem. Ille annuens, & ſpectator futurus crudelis ſpectaculi prodit foràs, exeunt elephanti, procedunt armati exercitus, puluis pedum excitatus, clamórque horriſonus Iudæos monet de imminente exitio. Illi partim ad lachrymas, gemituſque conuerſi, vltimum ſibi vale mutuo dicunt: partim ad preces & expertam iam ſemel iterumque diuinam miſericordiam omni animi contentione confugiunt: & in primis Eleazarus quidam omnium nomine Deum obteſtatur, vt ſolita magnitudinis ſuæ prodigia contra impios, in ſalutem populi ſui exerat.

Iudæi ad lacrymas preceſque confugiũt.

XV. *Rex & exercitus angelorum viſione turbantur.* Eleazaro finem imponente orationi ſuæ Rex cum feris, & toto exercitus horrore ad Hippodromum accedebat. Et aſpicientes Iudæi vehementer exclamauerunt in cœlum, ita vt adiacentes etiam conualles, ſimul ſonantes vniuerſum exercitum ad fletum excitarent. Tunc viſi ſunt duo terribiles angeli de cœlo deſcendere, omnibus manifeſti, præterquam Iudæis; qui ex aduerſo ſtantes, exercitus turbatione repleuerunt, & quaſi conſtrictos vinculis immobiles reddiderunt. Rex quoque totus inhorruit, atque animo commutatus eſt, proximæ feritatis oblitus. Viſionem quoque terribilem obiectam Ptolemæo ſcribit Ioſephus 2. contra Appionem, ſed Ptolemæum Phyſconem illum putat, aitque precibus concubinæ à crudelitate reuocatum. Timet enim miracula profiteri, metu irriſionis Ethnicorum. Et fortaſſe diuerſæ ſunt hiſtoriæ, licet admodum ſimiles. Sed audiamus ipſam fabulæ peripetiam, & ſolutionem.

XVI. *Commutatio fortunæ Iudæorum.* Et ecce beſtiæ in ſubſequentes exercitus conuerſæ, conculcabant eos, & exterminabant. Et verſa eſt regis ira in miſericordiam & lacrymas, propter ea quæ antea molitus fuerat: & ad amicos conuerſus, eos crudelitatis arguebat, & infidelitatis erga ſe benefactorem ipſorum, quaſi hac via conarentur eum principatu & vita priuare, congregatis huc præſidiorum præfectis: & addit de Iudæis nominatim. *Cum laude liberantur.* Quis eos qui ab initio beneuolentia erga nos omnibus in rebus ſuperant omnes gentes, & grauiſſima omnium adiere pericula; tam iniquis addixit ſuppliciis? Soluite, diſſoluite iniuſta vincula, ad propria illos cum pace dimittite, & veniam pro commiſſis deprecamini. *Rex Deum agnoſcit.* Dimittite filios omnipotentis, cœleſtis Dei viuentis, qui à maioribus noſtris ad hanc vſque diem incolumen cum gloria rebus noſtris ſtatum conſeruat. Ita Rex loquebatur, cum

IVDÆI DIVINITVS LIBERATI A PHILOPATORE.

puncto temporis Iudæi vinculis ſuis exoluti, ſaluatorem ſuum Deum benedicebant, præſenti morte euitata.

XVII. *Septiduum conuiuio excipiuntur.*

ET Rex in ciuitatem reuerſus, præfectum redituum accerſens, iuſſit & vinum & omnia ad conuiuium neceſſaria, præberi Iudæis ad dies ſeptem, eodem in loco vbi ſe perniciem ſubituros putarant; quod & factum eſt, pudore & ignominia tabeſcentibus iis, qui eorum ſuppliciis hilareſcebant. Rex quoque eadem de cauſa magno præparato conuiuio, ſine intermiſſione Deo cœli confitebatur, & gratias agebat, pro inopinata, quæ ſibi obtigerat, ſalute; quod ſcilicet vel ab Angelis, vel ab Elephantis non fuiſſet trucidatus. Verum Iudæi in huius diuini beneficij memoriam, lege lata ſtatuerunt in poſterum hos dies cum lætitia tranſigere, à 25. die menſis Pachon, vſque ad quartam menſis Epiphi, ad dies 40. 3. Conſtituerunt & tres dies perditionis ſiue luctus, à quinta Epiphi, vſque ad ſeptimam, in quibus Deus, magna cum gloria patefaciens miſericordiam ſuam, populum ſuum magnificè liberauit. Epulati autem ſunt à die 7. Epiphi, vſque ad decimamquartam, in qua regem adierunt pro dimiſſione ſua.

Dies memoriales decreti. 3. x.

XVIII. *Dimittuntur à rege cum laude.*

QVOS Rex collaudatos dimiſit, ſcribens in eorum gratiam epiſtolam. In qua motam in Iudæos perſecutionem non iræ ſuæ tribuit, ſed quibuſdam perſuaſionibus aliquorum, qui eos coniuraſſe contra Regem dicerent, & regno pernicioſos calumniarentur. Suam quoque ſub eorum perſona iniuſtitiam damnat, qui nulla inquiſitione, nullo iudicio præuio, eos morti crudeliſſimæ addixiſſent. Deinde cœleſtem Deum agnoſcit, ac confitetur Iudæorum protectorem, & tanquam patrem pro filiis propugnantem; laudat Iudæorum erga ſe, cæteroſque Ægypti reges conſtantem beneuolentiam ac fidem: declarat à ſe in propria dimiſſos, vt ſcilicet in rerum ſuarum poſſeſſionem, quaſi poſtliminio admittantur; ideoque in fine libri dicitur, neminem eorũ à ſuis bonis & fortunis fuiſſe dimotum, ſed omnes eis omnia ſua cum magno timore reſtituiſſe. Vetat ne à quoquam iniuriam patiantur, aut exprobrationem, propter ea quæ contigerunt; data ratione, cum qua concludit, in hæc verba. Scitote enim, ſi quid contra hos machinemur mali, vel omnino eos contriſtemus, non hominem, ſed omnis potentiæ Dominum Deum altiſſimum, aduerſarium nobis ad vltionem, in omnibus perpetuo, atque ineuitabiliter habituros. Hæc Rex Ægyptius.

XIX. *Accipiunt poteſtatem interficiendi Apoſtatas.*

ACCEPTA autem epiſtola hac, non ſtatim inierunt profectionem ſuam, ſed Regem obſecrarunt, vt qui ex Iudæorum genere ſanctum Deum ſponte deſeruiſſent, & eius legem, ij per ipſos debitam pœnam reportarent; affirmantes eos, qui ventris gratia tranſgreſſi eſſent diuinas leges, ne in Regis quidem rebus vnquam bene ſenſuros. Ille eos vere dicere confeſſus, & collaudans, dedit eis poteſtatem eos toto in regno ſuo, ſine alia poteſtate, aut iuſſione interficiendi. Tunc bene precantes ei, qui in eis erant ſacerdotes, & tota multitudine conclamante Alleluia; abierunt; eademque die contaminatos prævaricatores ſupra trecentos interfecerunt, & rurſus Ptolemaidem appulſi, ibidem, rege omnes viæ ſumptus ſuppeditante, conuiuia inſtaurarunt, & domum ſuam quiſque cum ingenti gaudio incolumes, nulla re diminuti, ſed gloria & poteſtate in inimicos aucti, reuerterunt.

Occidunt ſupra trecentos.

XX. *Huius hiſtoria veſtigia in Polybio.*

CÆTERVM quod Polybius tradit Ptolemæi ſubditos in eum inſurrexiſſe, non ita multo poſt, imo ſtatim à victoria Raphiana, cum id deinceps ab eo non explicetur, quod quidem extet, exiſtimauerim belli nomine hanc Iudæorum commotionem intelligi: quæ nata dicitur à Polyb. ex eo quod Regi dicto audientes eſſe noluiſſent, contendenti ſcilicet ſibi aditum in oraculum templi concedi. Huc etiam non inuitus retulerim, nam & tempus valde fauet, illud Euſebij anno 1. præſentis Olympiadis, vbi habetur victos Iudæos, & ſexaginta millia armatorum ex numero eorum cæſa fuiſſe. Periculum enim cædis tantæ multitudinis, imo & mandatum & præparatio toties diuerſis diebus iterata, pro cæde ipſa ſumpta fuerit, eoque modo rumore nuncio longe lateque fuſa ac ſcripta; vnde Euſebius, re diligentius non examinata, acceperit; etſi tertium librum Machabæorum non ignorauerit, vt qui illius paulo ante meminerat. Quæ mea coniectura ex eo confirmatur, quod nuſquam huius belli veſtigium vllum extet, ſi Scaligero credimus, nec eius cladis vllam mẽtionem faciat Ioſephus, niſi forte, vt dixi, ſub Ptolemæo Phyſcone.

Et Euſebio.

XXI. *Res Antiochi, & Achæi.*

TRANSEO ad Antiochum, de quo illud tãtum habeo hoc anno dicere, Achæum,

Verum cum eo Conſulatum ineunte tonitru auditum eſſet, conſulti augures vitio creatum dixere; idque creditum, quaſi diis cordi non eſſet, vt vterque Conſul è plebe crearetur, quod tum primum futurum fuerat. Itaque abdicare ſe magiſtratu coactus eſt, eique Q. Fabius Max. III. ſuffectus.

Conſules exercitus inter ſe diuiſere, Fabio is obtigit, cui M. Iunius Dictator præfuerat, Sempronio Volonum quod erat, & 25. millia ſociorum: reliqui duces cum ſuis copiis, variis locis, præſertim Siciliæ, & Sardiniæ attributi.

XXXI. *Subſidia Carthagine mittuntur.* Mago autem frater Annibalis ad eum Carthagine mittebatur, cum 12. millibus peditum, & equitum mille quingentis, Elephantis viginti, nauibus longis 60. cum mille argenti talentis; 4 Cum Carthaginem nuncius affertur, in Hiſpania rem male geſtam, omneſque fere eius prouinciæ populos ad Romanos defeciſſe. Erant qui id ſubſidium Hiſpaniæ tum grauiter laboranti mittendum cenſerent; alij in Sardiniam, quæ defectionem ſpondebat à Romanis, ſi haberet ducem. Itaque Mago in Hiſpaniam mittitur, Aſdrubal Caluus in Sardiniam, cum paribus fere vterq. copiis, ſed huius claſſis fœda tempeſtate vexata ad Baleares inſulas eiicitur, vbi cum reficiuntur naues, Q. Fuluius Flaccus in Sardiniam cum legione traiecit, vt rem publicam gereret, quoad Mutius conualuiſſet. 4. x.

XXXII. *Legati Philippi ad Annibalem.* Hoc ipſo anno teſte Liuio, poſteaquam tertia iam pugna, tertiáque victoria fauerat Pœnis, Philippus Macedoniæ Rex, qui clade Thraſymenia lætus vt diximus, & nunc Cannenſi lætior Italiam ſpe deuorauerat, Demetrio Phario impulſore, & iuuenili ætate ſuadente, vigeſimum enim agebat annum, fortunam ſecutus, legatos ad Annibalem miſit, qui Capuam petentes, media in præſidia Rom. inciderunt, deductique ſunt ad M. Valerium Læuinum Prætorem, qui circa Nuceriam caſtra habebat. Ibi intrepide Xenophanes legationis princeps, à Philippo rege ſe miſſum ait ad amicitiam, ſocietatem cum pop. Rom. iungendam. Mandata habere ad Coſſ. S. P. Q. R. *Eorũ fraus.* Valerius hac ſocietate tam clari Regis mire lætus, hoſtem pro hoſpite accipit, dat qui comitentur, atque itinera tuta demonſtrent. Xenophanes inter Romanas copias tutus, quam primum potuit ad Annibalem ſe contulit.

XXXIII. *Leges fœderis inter eos.* Amicitiæ autem & ſocietatis hæ leges fuere, vt Philippus Rex quam maxima claſſe, ducentas autem naues videbatur effecturus, in Italiam traiiceret, & vaſtaret maritimam oram, bellum pro parte ſua terra marique gereret. Vbi debellatũ eſſet, Italia omnis, cum ipſa vrbe Roma, Carthaginienſium, atque Annibalis eſſet, prædáque omnis Annibali cederet. Perdomita Italia nauigarent in Græciam, bellumque cum quibuſlibet Regibus placeret, gererent. Quæ ciuitates continentis, quæ inſulæ ad Macedoniam vergunt, eæ Philippi, regnique eius eſſent. Hæc quidem ad verbum T. Liuius, quem Zonaras ſequitur, Eutropius & Florus attingunt. At Polyb. l. 7. fœdus hoc exhibet totidem verbis quibus initum eſt, ſed longe diuerſa ſententia, quæque maiorem animi moderationem ſapiat, vt breuitatis cauſa ſeorſim dicemus. 5.

XXXIV. *Legati Annibalis ad Philippũ.* Addit Liuius miſſos ab Annibale legatos ad Philippum, ad Regis ipſius firmandam fidem, Giſgonem, Boſtarem & Magonem, qui ad Iunonis Laciniæ templum, quod ad Lacinium erat promontorium, iuxta Crotonem ciuitatem; initio ſinus Tarentini, quo in terram exſcenderant, progreſſi, nauem quæ in ſtatione erat clam ſubeunt, veláque faciunt, ſed à claſſe Romana conſpecti, quæ præſidio erat Calabriæ littoribus, breuique comprehenſi ad Q. Fuluium Flaccum præfectum claſſis adducti ſunt, cumq. is quæreret, qui, & vnde, & quo curſum tenderent, Xenophanes priore mendacio iam ſatis fœlix, nouum ſtruit, à Philippo ſe ad Romanos miſſum, ad M. Valerium (is erat quem Xenophanes paulo ante fefellerat) ad quem vnum iter tutum fuerit perueniſſe. Campaniam ſeptam hoſtium præſidiis ſuperare nequiſſe. Verum ſermo, cultuſque corporis legatos Annibalis prodidit: apud quos metu territos, etiam literæ Annibalis ad Philippum de pace repertæ ſunt: mox ſeparati omnes nauigiis, ne qua foret inter ipſos communicatio, Romam ad Senatum miſſi, ſed nauis vna parum cuſtodita ſubduxit ſe, & Macedoniam verſus vela fecit. 5. x. *Capti Romam mittuntur.*

XXXV. *Patres naſcenti bello prouident.* Patres, qui vix ſe bello Punico ferendo pares eſſe ſentiebant, ad noui belli Macedonici emergentis curam anxie deſcendebant; cui tamen non ſuccubuerunt,

Irriti conatus Annibalis in Campania.

ſed extemplo deliberarunt quomodo, bello vltro Macedonibus inferendo, eum ab Italia auerterent. Ergo captiuis in vincula coniectis, comitibuſque eorum ſub haſta venditis, collectis 50. nauibus, iuſſus eſt Q. Fuluius non tueri modo Italiæ oram, ſed explorare de bello Macedonico, ſi congruentia literis, legatorúmque indiciis Philippi conſilia eſſent, & M. Valerium prætorem literis certiorem facere, qui primo quoque tempore cum Claſſe in Macedoniam tranſmitteret, daretque operã vt Philippum in regno contineret. Iuſtinus diſſentit à Liuio: ait enim legatum regis Philippi incolumen dimiſſum. *Non in honorem regis*, inquit, *ſed ne dubius adhuc, indubitatus hoſtis redderetur.*

Hæc dum in Italia parantur, nauis quæ elapſa erat, dum capti legati Romam mittuntur, ad Philippum peruenit, ex eaque didicit legatos à Romanis cum literis interceptos. Et ignarus quid confectũ eſſet, legationem aliam, cum iiſdem mandatis mittit, quæ fœlici curſu iter emenſa, & re confecta remenſa eſt, ſed æſtate iam circumacta, vt nihil hoc anno Rex moliri contra Romanos poſſet. XXXVI. *Philippus de re tota edocetur.*

Cumis quoque eodem tempore feliciter rem geſſit Sempronius Conſul. Campanos quippe, qui Cumas fraude opprimere cogitabant, quod ad Annibalem deficere nollent, necopinantes & nocturno ſacrificio operam dantes, nocturno impetu inuaſit, duo eorum millia concidit, cum ipſo eorum duce: ſigna militaria ſupra 4. & triginta cepit, & caſtris direptis, Cumas ſe propere recepit, ab Annibale metuens, qui non longe caſtra habebat. *Sempronius Cumis in Pœnos rem bene gerit.*

Nec ſine cauſa. Is enim raptim exercitum auxilio Campanis ducit, exiſtimans ſe Romanum in caſtris diripiendis, ſpoliandiſque mortuis moras trahentem oppreſſurum: ſed ſpe ſua fruſtratus, Cumas, in iiſque Conſulem obſeſſurus erat, niſi feſtinata profectio, obſidioni neceſſaria parare prohibuiſſet. Itaque regreſſus in caſtra, fatigatus Campanorum precibus, ſequenti die, cum omni apparatu oppugnandæ vrbis, Cumas redit. Verum ne illa quidem expeditio ei proſpere ceſſit; machinæ machinis, & turres turribus reſiſtebant. Denique obſeſſi improuiſa eruptione, ad mille & quadringentos Carthaginienſes occiderunt, vndequadraginta viuos ceperunt. XXXVII *Irritus Annibalis conatus.* *Nouam accipit cladẽ.*

Poſtera die Annibal ratus elatum ſecunda re Conſulem iuſto prælio certaturum, aciem inſtruxit: verum vt neminem commoueri vidit, ſed cuſtodiæ vrbis intendere, infecta re ad Tifata reuertitur.

Iisdem diebus, quibus Cumæ obſidione liberatæ ſunt, alteram cladem Pœnus accepit. Nam T. Sempronius Longus cum Hannone in Lucanis ad vrbem Grumentum proſpere pugnauit; ſupra duo millia hominum occidit, & ad 41. ſigna militaria accepit, Hannonem finibus Lucanis pulſum, in Brutios compulit, ipſe 280. milites amiſit. In Sardinia quoque, multa cum Sardorum, Pœnorumque cæde, res bene à T. Manlio prætore geſta, qui tota inſula perdomita, Romam exercitum reduxit. In occurſu maritimo Octacilij prætoris contra Aſdrubalem feliciter quoque pugnatum, & naues 7. cum viris occupatæ. Deniq. ab vtroque Conſule in Campania, res cum laude geſta: quæ fuſius perſequi non eſt neceſſe. XXXVIII. *Et Hanno à Sempronio alterã.* *Manlius Sardiniam domat.*

Illud tamen de Nolanis non tacendum. Hoc quoque anno Nolæ Senatus à Romanis ſtabat, plebs Annibalis erat; conſiliaque occulta de cæde principum, & proditione vrbis inibantur: quæ ne procederent, Fabius Conſul idoneo loco caſtra ponit, ad arcendum Annibalem, ſimúlque Marcellum cum copiis in vrbem, ei præſidio futurum, immittit. *Res ad Nolam.*

Inde crebris excurſionibus, & cladibus Samnites, & Hirpinos affecit, adeoque omnia ferro igniq; vaſtauit, vt antiquarum cladium Samnio memoriã reuocaret, & ipſi Annibalis opem, legatione miſſa implorarent. Extat apud Liuium oratio, in qua, quod ad rationem temporis attinet, Samnites aiunt ſe poſtquam à Pyrrho relicti eſſent, pacem cum Romanis feciſſe, (ea inita eſt anno V.C. 481. Coſ. L. Papyrio Curſore II. & Sp. Caruilio) in eâque per annos prope quinquaginta fuiſſe, aut potius vltra 50. numeratis extremis, ad id tempus quo in Italiam Annibal venit, qui fuit primus belli 2. Punici, & V. C. 535. Ab illo enim ad hunc annum, omnino 55. numerantur. Quod autem, aiunt ſe per centum prope annos bellum geſſiſſe cum Romanis, id glorioſe magis Samnites iſti, quam vere dixerunt. Nam ad annum vrbis 481. docuimus, id vix duos & 70. annos duraſſe. XXXIX. *Et Samnites geſſa.*

temporis aliquid quieti daret. Contra Maharbal vrget, vt quamprimum Romam petat, fore vt quinto die victor in Capitolio epuletur. Cunctante illo, *Nimirum*, inquit hic, *non omnia dij eidem dedere, vincere ſcis Annibal, victoria vti neſcis.* Mora eius diei ſaluti imperio Romano fuiſſe creditur. Eam culpā deinde agnouiſſe Annibalem, ac crebro cum ea voce deploraſſe. *O Cannæ Cannæ*, autor eſt Zonaras. Poſtridie

Deditio minorum caſtrorum.

lecta ſpolia, oppugnata minora caſtra, maturiorque Annibalis ſpe deditio facta eſt: pacti vt arma atque equos traderent; in capita Romana trecenis nummis quadrigatis, in ſocios ducenis, in ſeruos centenis conuentum eſt. 2. ‖ 2. ✗.

XXIV. *Qui tranſactum cũ captiuis.*

CONVENIT autem inter Romanos captiuos & Pœnum, vt eo precio perſoluto, (quod tamen auxit poſtea, vt ab equite quingenos exigeret, trecenos à pedite, à ſeruo centum,) cum ſingulis abirent veſtimentis: interim traditi ſunt in cuſtodiam, ſocij ſeorſim à ciuibus. Dum hæc ad minora caſtra tractantur, ex maioribus ad 4. millia hominum, & ducenti equites, alij agmine, alij palantes per agros Canuſium profugerunt: debiles timidique, eadem conditione caſtra dediderunt. Verum Annibal Romanorum ſocios nunc quoque ſine precio dimiſit, Romanos in vinculis habuit. Canuſij cum 4. tribuni mil. conueniſſent, omnium conſenſu imperium ad P. Scipionem adoleſcentem, & Ap. Claudium delatum eſt. A quibus, Scipione maxime, reuocati, qui de Italia deſerenda conſultabant, & iureiurando confirmati. Eodem tempore quo hæc Canuſij agebantur, Venuſiam ad Conſulem ad 4. millia peditum, equitumque fuga peruenere, quibus præter cæterum ornatum, dati ſunt equitibus viceni quini quadrigati, id eſt iuxta præcedentem æſtimationem 8. Franci, 11. ſolidi $\frac{1}{2}$, peditibus deni, id eſt 3. Franci, 8. ſolidi.

Quingeni Franci 171. ſ. 17. $\frac{1}{2}$ Aurei 57. ſ. 17. $\frac{1}{2}$

Multi Canuſium profugiũt.

Et Venuſiã.

XXVI. *Reliquit copiarum Canuſii.*

FVGITIVORVM iam Canuſij numerus ad 10. millia peruenerat, ad eoſque Varro copias ſuas traduxit, indéque literas Romam de re tota dedit, quibus nonnihil leuatus eſt luctus, exiſtimantium vniuerſas copias internecione deletas. Is luctus SC. triginta diebus eſt finitus, metus autem & conſternatio, ad prima cladis nuncia tanta fuit, vt nunquam ſalua vrbe tantum pauoris & tumultus intra mœnia Romana fuerit, vt tradit Liuius.

Vrbis luctus. Et cuſtodia.

Interea Prætores vrbani conuocato Senatu referunt de cuſtodia vrbis, quoniam deletis exercitibus non dubitabant adfore portis Annibalem. Fabius Max. autor eſt dimitti certos homines, qui explorent quo ſtatu ſint foris omnia, apud hoſtes ciueſque, ipſique Patres omnia in vrbe ad ejus tutelam agitent. Illi deos primum placant, viuis hominibus in terram defodiendis, vt anno V. C. 527. ſcripſimus, oracula libroſque conſulunt, Veſtalium inceſta vindicant, præſidio vrbis claſſiarios euocant, Conſulem in vrbem Canuſio accerſunt, cum Prætori exercitum tradidiſſet.

XXVII. *Delectus ſtrenuus, cum Dictatore.*

Dictator quoque ex autoritate patrum dictus M. Iunius Pera, & T. Sempronius Mag. eq. qui omni ſtudio copias contrahunt, armantque, veteribus etiam ſpoliis è templis, porticibuſque detractis: præſertim cum ad tantæ ſonitum ruinæ plurimæ vrbes, ac prouinciæ etiam integræ defeciſſent; de quibus T. Liuius l. 22. extremo. Nec libera ſolum capita ciuium ac ſociorum, ſed ſeruitia etiam armant, ad octo millia publice empta, quos milites habere maluerunt, quam captiuos, quos, vtique duri, & inconſulti, minore pretio poterant redimere.

Delegati captiuorum Romam veniunt.

Ij permiſſu Annibalis decem delegerunt, qui Romam ad Senatum irent, dato iureiurando ſe redituros. Miſſus cum iis Carthalo nobilis Carthanienſis; qui, ſi forte ad pacem inclinarent animos, conditiones ferret. Vbi eos Romam venire nunciatum eſt, Carthaloni obuiam lictor miſſus, qui Dictatoris verbis nunciaret, vt ante noctem excederet Romanis finibus. Ipſis captiuis Senatus datus: dictum eſt pro captiuis à M. Iunio, ſane infeliciter, contra eos à Torquato, ſane crudeliter, præſertim cum omnes ignauiæ nomine abiiceret, quorum pleroſque vulnera & ægritudinem, ad euadendum inualidos reddidiſſe certum erat.

XXVIII. *Iniuſte, crudeliterq. tractantur. Varro nimium leniter.*

QVID quod hæc deſperatio reconciliationis, defectionem ſuadere poterat, hoſtium augere copias, & ciues in crudelem patriam non armare ſolum, ſed etiam efferare? Quid potuit M. Coriolani virtus irritata, cum defecit ad Volſcos? Quod ſi obuiam itum Terentio Varroni, gratiæque publicæ actæ, quod de Rep. non deſperaſſet, cui ſi Carthanienſium ductor fuiſſet, nihil recuſandum ſupplicij foret, vt ait Liuius, vt qui ſuperbia ac temeritate ſua 50. hominum millia perdidiſſet, quare

non ignoſcendum ſaltem captiuis fuerat, qui ſe iterum pro Rep. pugnaturos non deſperaſſent? Scitum eſt illud, ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται, & Torquatus eos vehementer prædicat, qui è caſtris noctu eruperunt, & Canuſium euaſerunt; & hos accuſat, qui eis aſſenſi non ſunt. At vice verſa & illi accuſandi ſunt, quorum fuga effectum eſt, vt caſtra defendi non poſſent, & iſti prædicandi, qui vſq; ad vltimã neceſſitatem, pauci cõtra immenſam hoſtium multitudinem caſtra defenderunt. *Captiui laude, non pœna digni.*

At etiam mori debuerunt? Cui bono tot virorum iactura? Ciuicas dant coronas ciuium cõſeruatoribus, hi qui tot ciues conſeruarunt, non pluribus coronis digni erant? At caſtiganda ignauia, ne ſerpat exemplo. Credo, ſed vera ignauia, quæ officium deſerat, quæ metu minoris mali, maius bonum prætermittat, quæ publicum bonum non anteferat priuato; quæ hic non veniunt in contentionem. Nam ſi incluſi caſtris non dedendo ſe, ſed oppetendo mortem, Remp. ab interitu vindicare poſſint, aut inſigne aliquod in eam emolumentum conferre, ignaui ſane ſint, ſi vitam ſuam ſaluti Reipub. aut emolumento anteponant; ſin iſta reſiſtendi ſtolida atque inconſulta peruicacia nihil affert Reip. commodi, ſed hoc ipſo illi detrimento eſt, quod eius ciues ſine vlla vtilitatè perdit; qui eam laudat, non fortitudinis patrocinium ſuſcipit, ſed furoris; non proſpicit detrimentis Reip. ſed ea imprudenter amplificat. Ignauia potius in cedendo in acie fuit, & in arripienda fuga, dum ſpes victoriæ fuit, ſed ea fuga non dedititios magis, quam ſuperſtites omnes reos facit. Denique ſi culpa fuit, eaq; impune dimittenda non videbatur, potuit imponi pœna, quæ & Reip. prodeſſet, & eis parum noceret, qualis fuit amplificatio temporis ſtipendiorum legitimorum, quod ipſum aliqui factum putant. Sed de his ſatis. XXIX. *Defenduntur vberius.* *Falſa veraque ignauia.* *Pœna etiã imprudens.*

Cvm triſte reſponſum non redimi captiuos redditum eſſet, nouuſque ſuper veterem luctus, tot iactura ciuium adiectus eſſet, cũ magnis fletibus, queſtibuſq; legatos ad portam proſecuti ſunt; vnus ex iis domum abiit, quod fallaci reditu in caſtra iureiurando ſe exoluiſſet; quod vbi innotuit, relatumque eſt ad Senatum, omnes cenſuerunt comprehendendum, & cuſtodibus publice datis, ad Annibalem deducendum eſſe. Id tamen non vni tantum, ſed pluribus contigiſſe mox dicetur. Quid autem factum fuerit hiſce captiuis ab Annibale, vt magis inhumanam illorum temporum duriciem arguas, audi Zonaram. Sed cum eos ne tum quidem redimere vellent, eos qui nominis alicuius erant Carthaginẽ miſit, cæteros partim excruciatos necauit, partim interſeſe dimicare coëgit, amicis & cognatis inter ſe commiſſis. XXX. *Captiui nõ redimuntur.* *Qui ab Annibale tractati.*

Annibal, inquit Eutropius, Romanis obtulit vt captiuos redimerent, reſponſumque eſt à Senatu, eos ciues non eſſe neceſſarios, qui cum armati eſſent, capi potuiſſent. Ille omnes poſtea variis ſuppliciis interfecit, ſic Eutrop. Qui vero petendæ pecuniæ cauſa miſſi fuerant, reuerſi, vt iureiurando ſatisfeciſſe viderentur, & poſt fuga elapſi, à Cenſoribus notati, ſemetipſos peremerunt. Liuius certe refert aliquorum ſententiam, de quibuſdam qui dediti non fuerunt, ſed retenti, quaſi ex itinere regreſſi ſeſe religione exoluiſſent, quos ait proximis Cenſoribus, adeo omnibus notis ignominiiſque confectos eſſe, vt quidam eorum mortem ſibi ipſis extemplo cõſciuerint: cæteri non foro ſolum, omni deinde vita, ſed prope luce ac publico caruerint. At inquies, quare illi ſe per ſe ſuóſve, ſaltem plurimi eorum non redemerunt? Exiſtimo id factum, quia redemptione publica, nota infamiæ tollebatur, eos enim iterum allegere in ciues ſuos Reſp. videbatur, quos negata redemptione repudiauit. Et aperte Polyb.[a] docet Remp. non permiſiſſe eos redire ad neceſſarios ſuos. Annibalis, inquit, conſilio intellecto, qui eo pacto & pecuniarum copiam parare ſibi volebat, & ſimul acrem illam peruicaciam in dimicando hoſtibus ſuis adimere, oſtentata ipſis ſpe ſalutis, ſi vinci contingeret. At Romani contra ſuis perſuaſum eſſe voluerunt, aut vincendum eſſe pugnando, aut moriendum, nullam ſalutis viam aliam expectantibus. *Eutrop.* *Zonar.* *Liuius.* XXXI. *Quid factũ in quiſfrande euaſerant.* *Cur non priuatim redempti.* *a l. 6. fi.*

N. XXXII. Vide in ſchol. anni ſeq. ſcholio 1.

Annibal, cum diuina prouidentia Romanam rem adminiſtrante, vrbem ſtatim inuadere neglexiſſet, & quiete capienda victoria frui, quam vti maluiſſet, denique victorem magis agere quam bellatorem, confeſtim ex Apulia in Samnium mouit, vt ait Liuius init. l. 23. vbi Coſſanam vrbem, ciuium factionibus diuiſam, ſine certamine recepit, eique præſidium impoſuit. Ibi præda omni, impedimentiſque relictis, exercitu partito, Magonem regionis eius vrbes, aut deficientes ab Romanis accipere, aut detrectantes cogere ad defectionem iubet. Ipſe per agrum XXXIII. *Quid à pugna ab Annibale geſtum in Italia.*

alterum, alterum toto exercitu amiſſo, vix cum 50. hominibus effugiſſe. Magiſtrum Eq. qui conſularis poteſtatis ſit, fuſum fugatumque; Dictatorem, quia ſe in aciem nunquam commiſerit, vnicum haberi imperatorem. Brutios, Apuloſque, partem Samnitum, ac Lucanorum defeciſſe ad Pœnos, Capuam Italiæ caput, poſt afflictam Romam, Annibali ſe tradidiſſe. Ad fidem deinde tam lætarum rerum, effundi in veſtibulo curiæ iuſſit annulos aureos, qui tantus aceruus fuit, vt metientibus dimidium ſupra tres medios expleſſe, quidam tradant: fama tenuit, quæ propior vero eſt, haud plus fuiſſe modio: eadem habet author vitæ Annibalis apud Plutar. Quos tamen modios Florus habet, vt ſupra diximus; Eutropius tres modios non improbabiles facit cum ait. Tres modios aureorum annulorum Carthaginem miſit, quos è manibus Equitum Rom. Senatorum, & militum detraxerat; cui ſubſcribit Oroſ. totidem pene verbis. *Annulorum aureorum quantitas.*

Svmma fuit orationis legati Annibalis, quo propius ſpes belli perficiendi ſit, eo promptius ſupplementa militum, pecuniarum, frumenti eſſe mittenda. Contra quæ Hanno elegantiſſime, vbi inter alia. *Vereor ne hæc quoque lætitia luxuriet nobis, ac vana euadat: quæ tamen nunc quoque qualis eſt? Occidi exercitus hoſtium; mittite milites mihi. Quid aliud rogares ſi victus eſſes? Hoſtium cepi bina caſtra, prædæ videlicet plena, & commeatum, frumentum, & pecuniam date. Quid aliud inquam ſi ſpoliatus, ſi exutus caſtris eſſes, peteres?* Nihilominus ingenti conſenſu factum eſt SC. vt Annibali 40. Numidarum millia in ſupplementum mitterentur, & 40. Elephanti, & argenti multa talenta. Dictatórque cum Magone in Hiſpaniam præmiſſus eſt, ad conducenda 20. millia peditum, 4. equitum, quibus exercitus qui in Italia, quique in Hiſpania erant, ſupplerentur. XXXIX. *Supplementa petit, abſurdè.* *Et impetrat.*

Cæterum hæc, vt in ſecundis rebus, ſegniter agebantur; Romanos & inſita animis induſtria, & præſens fortuna cunctari prohibebat. XL. *Roma ſcelerati armantur.*

Conſul nulli rei deerat, Dictator, etiam ſceleratos, qui militare vellent, vinculis exſolutos armauit. At cur non in his ſceleratis fugitiui, captiuique? num omnibus aliis criminibus capitalius fuit hoc crimen? quis non ſtolidam hanc cæcitatem miretur, atque condemnet? Sceleratorum ergo collecta ſunt ſex millia hominum, qui Gallicis ſpoliis, quæ triumpho C. Flaminij tranſlata erant, inſtructi ſunt. Itaq; cum 25. armatorum millibus ab vrbe proficiſcitur.

Annibal recepta Capua, cum iterum Neapolitanorum animos, partim ſpe, partim metu fruſtra tentaſſet, in agrum Nolanum exercitum traducit. Nolani primores in fide populi Ro. perſtabant, plebs res nouas malebat, obſidionis mala formidans; dum res in ancipiti eſt, & Senatus ſpe defectionis populum retinet, Marcellus Prætor Romanus accerſitus aduenit, vbi L. Bantium, attentatæ defectionis reum, ſed egregium bellatorem, & de Rep. Rom. bene meritum, quem Annibal ſibi humanitate, doniſque poſt prælium Cannenſe deuinxerat, induſtria atque humanitate certâs, Romanis iterum fideliſſimum ſocium lucratus eſt. Porro ad Marcelli aduentum Pœnus agro Nolano exceſſit, & ad mare prope Neapolim deſcendit, cupidus maritimi oppidi potiundi, quo curſus nauibus tutus ex Africa foret, ſed Iunius Syllanus vrbem cum Romano præſidio tenebat. XLI. *Annibal Nola, & Neapoli excluditur.*

Itaqve vtraque vrbe excluſus, Nuceriam petit, quam diu tentatam fame in deditionem accepit, pactus vt inermes cum ſingulis veſtimentis abirent, nullum tamen inuenit, qui, quantiſlibet propoſitis præmiis, ſecum militare vellet: vacuatam viris vrbem diripuit, atque incendit. Zonaras addit eos dum obſiderentur, inutilem ætatem, ob cibariorum penuriam, expuliſſe; nec ab Annibale receptos, aut aliò abire permiſſos, ſed in vrbem repulſos. Deinde vrbe potitum, ſenatores in balneis incluſos ſuffocaſſe, multos ciuium, quos abire permiſerat, in itinere interfeciſſe. Quæ cauſa fuit vt reliqui vel pertinacius ſeſe defenderent, vel Romanos aduocarent, quod Nolani fecerunt. XLII. *Nuceriam occupat.*

Nam Annibal inde Nolam caſtra mouet, vbi plebs Nolana rurſum defectionem appetit. Marcellus in vrbem exercitum recipit, vt populum in officio contineat: & inexpectatus in hoſtem erumpat, quod tam fœliciter factum eſt, vt ex tribus ſimul portis emiſſo exercitu, eo præſertim tempore, quo Annibal partem exercitus in caſtra dimiſerat, vt duo millia ac trecenti hoſtes cæſi ſint, non plus vno è Romanis amiſſo. *Clades à Marcello ad Nolam accipit.*

XLIII. *Acerras capit, & euertit. Caſilinum obſidet.* Annibal deſperata Nola Acerras conceſſit. Marcellus ſupra 70. damnatos proditionis, ſecuri percuſſit. Acerrani deſperata etiam ipſi vrbis cuſtodia, & relicta, noctu huc illucque diffugere, in vrbes præſertim Campaniæ, quæ in fide permanſerant. Accerræ captæ, direptæ, incenſæ. Inde Caſilinum (Baſilinum Zonaras vocat) ventum eſt, quod oppidum valida Romanorum ac ſociorum præſidia tenebāt: quæ fœliciter tentatis eruptionibus, grauia Pœnis damna intulere. Indignatus Annibal oppidum fame in poteſtatem redigere ſtatuit: itaque caſtris ad vrbem communitis, ac præſidio modico impoſito, ne omiſſa res videretur, *Capuam in hyberna concedit.* Capuam in hyberna conceſſit, maioremq; partem hyemis exercitum in tectis habuit; ſicque quos nulla vis mali vicerat, voluptates perdidere.

XLIV. *Magno ſuo malo.* Maiusque id peccatum ducis, apud peritos militiæ habitum eſt, quam quod non ex Cannenſi acie protinus ad vrbem Romam duxiſſet. Illa enim cunctatio diſtuliſſe modo victoriam videri potuit, hic error vires ademit ad vincendum. Romæ interim Senatum ſuppleuit, M. Fabius Buteo Dictator, qui eam in rem dictus fuerat à Varrone Conſule, adiecit 177. eaque re confecta, ſtatim ſe magiſtratu abdicauit. Conſul nocte inſequenti ad exercitum rediit, ne comitiorum cauſa in vrbe retineretur. 197. habet Epitome.

Comitia Romæ cogantur. Poſtero die conſultus à M. Pomponio prætore Senatus, decreuit Dictatori ſcribendum, vt ſi è Rep. cenſeret eſſe, ad Coſs. ſubrogandos veniret, cum Magiſtro eq. & Prætore M. Marcello, vt ex iis noſcere patres poſſent, quo ſtatu Reſpub. eſſet, conſiliáque ex rebus caperent. Qui acciti erant omnes venerunt, relictis legatis, qui legionibus præeſſent.

XLV. *Eratoſthenes floret.* Refert Euſebius ad hanc Olympiadem centeſimam quadrageſimam primam Eratoſthenem Cyrenæum, hiſtoricum, chronologum, philoſophum, aſtronomum, poëtam, de quo multa apud antiquos ſcriptores mentio; Dionyſium Halycar. qui eius tabulas chronologicas, incorruptas vocat; Clementem Alexandrinum, qui eum primum de Grammatica libros ſcripſiſſe refert, indéque Grammatici nomen conſecutum; Athenæum, qui eum Stoicum fuiſſe ait, Ariſtonis Chij item Stoici diſcipulum: qui tamen Ariſto ſenex ad Epicurum defecerit. Euſebium, Suidam, qui ait accerſitum illum Athenis à tertio Ptolemæo, Euergete videlicet, & *Eius ortus, & obitus.* vixiſſe vſque ad quintum, cognomento Epiphanem. Natum Olympiade 126. ex quo ſequitur cum hoc tēpore, quo floruiſſe dicitur, fuiſſe ſexagenarium. Vixit adhuc annos 20. Obiit enim, vt ait idem Suidas, anno ætatis octogeſimo, ex inedia propter aciem oculorum hebetatam; vt agnoſcas, ex morte vltro ſuſcepta, Stoicæ porticus ſatellitem. Magna enim pars ſectæ huius, orco ſe victimam, ſimul & ſacerdotem initiabat.

XLVI. *Lacydes philoſophus obit.* Obiiſſe hoc anno Lacydem Cyrenæum nouæ Academiæ principem, Arceſilai ſucceſſorem, ex Laërtio liquet in eius vita. Ait enim eum obiiſſe cum ſcholam adminiſtrare cœpiſſet quarto anno Olympiadis 134. ſex & viginti annis in ſchola conſumptis: ſextus autem & vigeſimus in primum huius Olympiadis cadit. Mortuum autem ait ex paralyſi, quam ex immodica potatione contraxerat. Mirum itaque videatur, quod ait idem Diogenes, illum virum fuiſſe eximiæ ſeueritatis, non item illud, quod non paucos habuerit ſui æmulos inſtituti.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3838.

1. N. v. Id eſt 250. aureos, ſunt enim centum minæ in talento, quarum ſingulæ valent 125. aureis, talentum aut ipſum 12500. v. iuxta Hebræorum æſtimationem.

..N. xxiv. 33. c. 3. Erant hi nummi argentei, vt ex Plinio, conſtat, ſed de pretio ſeu valore non conſtat. Certe ſi nummi iſti ſunt denarij, vt quibuſdam placet, & eodem ex loco Plinij colligitur, & denarij octo vnciam argenteam 55. ſolidorum noſtratium efficiunt, treceni, ſiue trecenti denarij valent 103. Francis cum duobus ſolidis & dimidio: duceni, ſexaginta octo francos cum 15. ſol. centeni 34. franc. 7. ſol. cum $\frac{1}{2}$. quas ſummas facile eſt in aureos nummos conuertere, datis ſexaginta ſolidis turon. cuique nummo aureo. Polyb. l. 6. ſi. habet ternis minis quemque damnatum, quas Caſaubonus drachmas vertit. Oblitus minam valere centum drachmis.

ANNVS MVNDI 3839. SEXTAE AETATIS, 323. IMPERII GRÆCORVM 97. ANTIOCHI MAGNI 10. SIMONIS PONTIFICIS 18. PTOL. PHILOPATORIS 6. PHILIPPI 6. OLYMP. CXLI. AN. 2. VRB. COND. 538. COSS. L. POSTHVMIO ALBINO III. CVI SVFFECTVS EST Q. FAB. MAXIMVS III. ET T. SEMPRONIO GRACCHO. SECVNDI BELLI PVNICI 4.

ANNVS ANTE CHRISTVM 214.

I. Aſiæ & Ægypti res anni huius.

HVIVS anni res Polybius maxima breuitate perſtringit, ſub l. 5. finem. Ptolemæo, inquit, ſtatim poſtquam hæc geſta ſunt, cum Ægyptiis bellum gerere contigit. Secunda namque ad Raphiam pugna inflati, Regi dicto audientes eſſe non amplius dignabantur, ducem & authorem requirentes, tanquam idoneis ad illi reſiſtendum viribus præditi. Quod & ad extremum fecerunt, idque haud ita multo poſt. Sic ille de Ptolemæo; de Antiocho vero. Antiochus bello per hyemem multa cura adornato, ineunte æſtate Taurum ſuperat, & facta cum Attalo ſocietate, Achæum bello eſt aggreſſus. Sic Polyb. ſemina iaciens rerum deinceps fuſius enarrandarum ſequentibus libris, quos nobis tempus edax rerum inuidit, vix paucis reliquiis voraces fauces euadentibus. Ex fragmento tamen libri 7. quo Sardium expugnatio continetur, perſpicue conſtat eius vrbis oppugnationem ad ſecundum annum fuiſſe productam; ergo & hoc anno inchoatam, & quidem eo ardore animorum, vt ſine vlla intermiſſione diu noctúque pugnaretur, nulla vis, nullæ inſidiæ ab alterutris prætermitterentur. Interea quæ nobis de Ptolemæo tertius lib. Machabæorum præterea ſuggerit, perſequamur.

II. Philopator Iudæos vexat.

Is reuerſus in Ægyptum, præter conſuetam temulentiam, & libidines quibus ſe rurſum dedidit, atque immerſit cum ganeonibus ſuis; famoſis libellis Iudæorum gentem, calumniiſque appetere cœpit. Tum in turri, quæ erat ad aulam, columnam erexit, in qua ſcriptum erat, nemini eorum, qui non ſacrificarent, licere ad ſacra eorum ingredi; Iudæos omnes in vulgi cenſum redigi, ac ſeruili conditione cenſeri; ſi qui repugnarent vi cogi, a vita priuari, omni priori dignitate, libertate, autoritate ſpoliatos, ſtigmaticos fieri, inuſto hederæ folio, Liberi patris inſigni. *Seruos, ſtigmaticoſq; reddit.* Si qui autem ex illis voluerint, inter eos qui ſacris Ægyptiacis initiati eſſent, verſari, patriis ſcilicet inſtitutis deſertis, vt ſequentia docent, hos æquo iure ciues cum Alexandrinis eſſe. Quo factum eſt, vt aliqui in Alexandria, ciuitatis ſuæ Hieroſolymitanæ religione odio habita, facile ſeſe Regiæ voluntati dediderint, quaſi magnæ cuiuſdam cum eo gloriæ participes futuri. *Plerique à patria pietate deficiunt.* At plurimi generoſo animo ſeipſos confirmarunt, nec à pietate deſtiterunt, ſéque à vitæ diſcrimine, & inuſtione, pecuniæ largitione redimebant, apoſtatas abominabantur, & gentis ſuæ hoſtes iudicabant, omnique conuerſatione, atque vtilitate priuabant. *Alÿ perſiſtunt in fide.*

III. Rex eos ſuppliciis iubet affici. Eius literæ.

QVÆ cum Rex comperiſſet, etiam in reliquos Iudæos, qui extra Alexandriam in regno ſuo eſſent, ita eſt iratus, vt omnes vnum in locum iuberet cogi, ſuppliciis vltimis afficiendos. Epiſtolam quippe in eorum perniciem, ad omnes ſuos ſubditos ſcripſit, in hanc ſententiam.

Rex Ptolemæus Philopator, iis qui ſunt in Ægypto, cæteriſque locis, ducibus, & militibus S. P. D. *Si valetis bene eſt, Valeo autem & ego ipſe, & res noſtræ. Poſt factam à nobis in Aſiam expeditionem, quæ deorum beneuolentia & conſilio, noſtraque virtute felicem exitum ſortita eſt, noluimus vi habitatores Cœleſyriæ, & Phœnicis nobis ſubÿcere, ſed cum multa humanitate, indulgentia, ac liberalitate tractare.*

IV. Regis de Iudæis querela.

ET *cum templis, quæ ſunt per ciuitates, tribuiſſemus reditus multos, venimus etiam*

Hieroſolymam, honoraturi templum ſceleſtorum iſtorum, qui inſanire nunquam deſinunt. At illi verbis aduentui noſtro gratulati, reipſa tamé inſyncere affecti, cum cuperemus adytum eorum ingredi, idque eximiis ac pulcherrimis condecorare donariis, antiquo faſtu permoti, nos ingreſſu prohibuerunt, ignari potentiæ noſtræ, propter eam, quam omnibus hominibus exhibemus humanitatem. Atque inimicum ſuum in nos animum plane declarant, quippe ſoli prorſus gentium contra reges, & bene de ſe meritos ceruicem erigentes, nihil legitimum ferre volunt. Hac ipſa calumnia vtebantur olim hoſtes Iudæorum, cum illi templum & ciuitatem ædificare conarentur.[a]

V. *Calumnia in viros pios de hoſtili in reges animo.*

FACILE enim euerſum iri funditus ſperabant eam gentem, ſi perſuaſum eſſet hominibus, qui Reges ſuos meritiſſimo honore, obſequio, amoréque perſequuntur, eos inimico eſſe in reges animo, nec obtemperare eis velle. Nimirum quod ex iuxta ritum tam ipſorum regum, quam nationum eis ſubiectarum, diis eorum cultum non tribuerent: quaſi ita regibus obtemperandum eſſet, vt cum eis collibuiſſet, diuinæ leges quaſi ſtramineæ conculcandæ eſſent: & ad nutum eorum, qui vicariam in terris Dei poteſtatem gerunt, ipſius omnium regum principis Dei mandata antiquanda forent.

An ingreſſus regi fuerit permittendus.

Ita deinceps ſanctiſſimi martyres ac confeſſores, ab infidelibus, & hæreticis, impij & inimici regum & imperatorum audierunt; quibus calumniis refutandis antiquorum patrum, recentiorumque ſcriptorum crebro deſudauit induſtria. Cæterum an Iudæi permittere potuerint Ptolemæo hunc ingreſſum, alia eſt quæſtio. Non videtur certe ea fuiſſe Dei legiſlatoris mens, vt ille templi ingreſſus, qui ſine Dei contéptu, aut legis eius ſuſcipiebatur, tantis malis imminétibus prohiberetur. Si tamen crediderunt teneri ſe potius ad acerbiſſima quæque patienda, quam ad illum ingreſſum permittendum, qui bona intentione ſuſcipi videbatur, aut certe curioſitate, in tali homine non valdo criminoſa, ſua ſe ipſi conſcientia in talem neceſſitatem coniecerunt.

VI. *Nouum querelarum argumentum.*

SED audiamus cætera. Nouum enim querelæ argumentum affert, & ſui in Iudæos odij, & decreti crudeliſſimi, quod illi ſuos à fide apoſtatas, & in eo regi cóſentientes execrationi haberent. Cum tamen ipſe in gratiam eorum iniuriæ obliuionem promulgaſſet, memor multorum negotiorum quę ipſis commiſſa fideliter adminiſtraſſent; imo eos iure ciuitatis Alexandrinæ dignatus eſſet, voluiſſetque eos, & cum victoria domum reuerti, & in Ægypto omni iure ſacerdotum Ægyptiorum frui, quod à primis ſeculis magnum fuiſſe, vel ex Geneſi intelligi poteſt. *Illi autem*, inquit, *contrarium eligentes, & inſita improbitate honeſtum repellentes, perpetuo autem ad malum proni, non ſolum cum ignominia repudiarunt ius ciuitatis, ſed verbo etiam atque opere abominantur paucos quoſdam ex eis, erga nos legitime affectos* (apoſtatas ſcilicet) *ſemper ſuſpicantes, ob infamem vitæ rationem, cito nos deſituros à recte factis.* Sententiam videlicet mutaturos. Gen. 47. 22.

VII. *Decretum Philopatoris in Iudæos.*

QVAMOBREM *argumentis etiam probe perſuaſi, hos omnibus modis contra nos male ſentire, & prouidentes ne forte, repentina poſthac turbatione nobis imminente, hos à tergo proditores, & barbaros habeamus hoſtes, iuſſimus, ſimulatque allata fuerit epiſtola hæc, eadem die indicatos cum vxoribus & filiis cum contumelia & ſuppliciis mitti ad nos, vinculis ferreis vndique conſtrictos, ad tetram, & infamem, & inimicis conuenientem cædem. His enim ſimul punitis, putauimus in reliquum tempus, perfecte nobis res in bono ſtatu, & optima diſpoſitione conſtitutum iri.*

Et occultatores eorũ.

QVICVNQVE *autem quempiam Iudæorum texerit, à ſene vſque ad infantem, vſque ad lactentes; turpiſſimis tormentis cum tota domo afficietur: qui autem indicare potuerit, eo ipſo fortunas eius, qui incidit in pœnam accipiet, & de regio ærario bis mille drachmas,*[b] *& libertate coronabitur*, id eſt ius coronæ ferendæ in ſpectaculis, templis, aliiſue publicis locis adipiſcetur. Addit & execrationem loci, tanquam peſtifera luce Iudęorum contactu inquinati. *Omnis autem locus, vbicumq; deprehenſus fuerit abſconditus Iudæus, inuius, & inacceſſus, & deflagratus fiat, & omni mortali naturæ in perpetuum inutilis.*

VIII. *Ratio temporis.*

HACTENVS Epiſtola Philopatoris; quam hoc anno datam putamus. Nam ait ſe poſt reditum in Ægyptum, obliuionem iniuriæ inducere voluiſſe in animum ſuum, atque adeo Iudaicam gentem augere priuilegiis, ſi à patriis inſtitutis deficere voluiſſent; quod cum quidam feciſſent, ab aliis hoſtili animo tractati ſunt:

qua

[a] Vt patet 1. Eſdr. 4.

[b] id eſt Franc. 687. ſol. 10.

PHILOPATOR PERNICIEM IVDÆIS PARAT.

qua ex cauſa promulgatum eſt hoc edictum. Prius enim illud edictum in Iudæos columnæ inſculptum, & Iudæorum aliquorum defectio, & deinceps reliquorum in communi vitæ vſu auerſio, & delata ab Apoſtatis ad regem querela, ex qua natum & ſancitum eſt hoc poſterius edictum in Iudæos, non exigui temporis fuerunt: Et vt demus edictum propere per Ægyptum, omneſque Philopatoris ſubditos delatum fuiſſe, non tamen breui tempore potuit tanta multitudo omnis generis hominum, ad ſupplicia mortémque proficiſcentium, ideoque moras quantas maximas poſſent nectentium, breui tempore Alexandriam cogi, vt facile ad huius anni æſtatem res protracta videatur.

IX. *Iudæi in Ægypto rapiuntur.*

EDICTVM hoc ab Ægyptiis, aliiſque hoſtibus Iudæorum, omni cum lætitiæ ſignificatione acceptum eſt: à Iudæis autem cum luctu & lacrymis, cum gemitibus & lamentis, quibus oppida omnia, & præfecturæ, viæ omnes, domuſque complebantur.

Non enim omnium eſt, ac ne multorũ quidem, cum gaudio, etiam in cauſa iuſtiſſima, ignominiam, & cruciatum ſubire. Ergo ea faciebant, quæ conſentaneum eſt ab iis fieri, quibus imminent crudelis, & improuiſus ſuus, ſuorúmque interitus. Accedebat & præfectorum in eos inhumanitas, quæ etiã quoſdam ex inimicis ad miſericordiam incitabat: cum decrepitos atque incuruos ſenes, puelláſque nuper nuptui traditas, earúmque coniuges, reſte in collum iniecta ferro vinciri, & in naues vi pertrahi; ibiq; alios collo, alios pedibus ad malum & tranſtra ferarum more alligari, & ſub tenebroſa tabulata deiici animaduertebant.

X. *Alexandriæ ad Hippodromum collocantur. Sit eorum deſcriptio.*

PERVENTVM eſt Alexandriam, iuſſique ſunt à rege ad vrbem in Hippodromo caſtra metari, vt omnium abeuntium aut venientium probris atque irriſionibus paterent; quos cum quidam Alexandrini Iudæi ex commiſeratione adirent, iratus rex eorum ſocios fieri iuſſit, ad eadémque ſupplicia omnes deſtinari, deſcribique omne genus ex nomine; non vt olim ad laborioſam operum ſeruitutem, ſed ad denunciata tormenta, & mortem vno eodemque die ſubeundam: & hæc videtur loci ſatis obſcuri ſententia.

Facta eſt ergo horum deſcriptio, cum acerba feſtinatione: nec res ad 40. dies perfecta eſt, rege interim conuiuia ad omnia idola celebrante. Poſt prædictum temporis interuallum nunciauerunt ſcribæ regi, non poſſe vlterius Iudæorum deſcriptionem fieri, propter immenſam eorum multitudinem, qui vbique locorum ſparſi eſſent. At Rex indignans eos obiurgabat, addebatque minas, quaſi corrupti muneribus, Iudæos vellent morti eripere. At illi multas chartas deſcriptorum nominibus plenas in medium proferebant, aiebantq; chartas iam ac ſcriptorios calamos defeciſſe: quæ oratio cum probabilitate careat, ad hyperbolem confugiendum eſt.

XI. *Iubet rex eos ligatos obteri ab elephantis.*

ERGO aduocat Hermonem Elephantorum præfectum, iubétque ſub inſequentem diem, multo thure in merum infuſo, potari Elephantos, numero quingentos, eaque potione efferatos in Iudæos immitti, ab iis proterendos, ac diſcerpendos. Sub veſperam immittuntur miniſtri, qui Iudæorum manus colligent, & reliquam circa ipſos cautionem moliantur, expectantes crepuſculo matutino exitium genti ab elephantis allatum iri.

Diuinitus ſomno impeditur.

Sed paratis omnibus, & Iudæis omnibus diuinam miſericordiam cum lacrymis implorantibus, eiuſque bonitatem indefeſſo clamore fatigantibus, tantum Regi ſoporem Deus immiſit, vt ad horam decimam non expergefieret, donec congregatis iam qui ad conuiuium præmoniti erant, à cubiculario excitatus, ad conuiuium cum eis verſus eſt: & Iudæorum recordatus acceſſit Hermonem, &, hodierno ſomno, inquit, illi gratiam habeant, ceterum in ſequentem diem eodem modo præpara elephantos in Iudæorum perditionem: cui ſcilicet ipſe præſens adeſſe volebat, & clamoribus, detruncationibus, cædibuſque inimicorum ſuorum exaturare crudelitatem ſuam.

XII. *Iterum iubet; & ei obliuionem Deus inducit.*

ADEST ſecundus dies, elephanti, exercitus, & turbæ innumeræ populorum, qui ad tam triſte ſpectaculum confluxerant. Rex euigilat, amicos admittit, adeſt Hermon, & Regem monet parata eſſe omnia ad exequendam eius voluntatem. At rex diuinitus in obliuionem præteritorum adductus, interrogabat quodnam id eſſet negocium, quod cum tanta feſtinatione ageretur. Hermon autem, & omnes

regis amici ſuggeſſerunt, beſtias, & exercitus ad præceptam ab eo Iudæorum internecionẽ præparatos. Hic Rex ira æſtuans, priorem enim cogitationem diuina prouidentia diſſipauerat, ad Hermonem conuerſus. Quotcunq. ait, parentes adſunt aut filij, qui hunc beſtiis ferocibus appararunt cibum ſint pro inculpatis Iudæis, qui maioribus meis perpetuam fidem egregie præſtiterunt? Atqui niſi intercederet communis educationis amor, & vtilitatis ratio, vita pro iis priuatus eſſes. Ita Hermon improuiſa obiurgatione ac comminatione perculſus, deiecto vultu conturbatus receſſit, cæterique amici, ad ſua quiſque dilapſi ſunt. Iudæi hanc ſecundam Dei gratiam cum gratiarum actione proſecuti ſunt.

XIII. *Tertio iubet parari Elephantos.*

NEC ita multo poſt Rex ad ſe, ingeniumque ſuum reuerſus, inſtaurato conuiuio, accerſit Hermonem, & rurſus cum minis. *Quoties tibi*, inquit, *de his ipſis præcipiendum eſt infœliciſſime? Elephantos etiam nunc arma in craſtinum in Iudæorum perniciem?* Cognati autem qui ſimul diſcumbebant inconſtantiam mentis illius admirati. Vſquequo Rex, inquiunt, tanquam ſtolidos pertentas, præcipiens iam tertio illos deleri, & cum in rem ventum eſt, omnia immutas quæ ante decreueras? Quamobrem ciuitas propter expectationem tumultuatur, & plena coitionum à direptione periclitatur.

At rex quæ ſibi diuinitus euenerant pro nihilo habens, impium confirmauit iuſiurandum, ſtatuens Iudæos quamprimum morti tradere, genibus & pedibus ferarum protritos: exercitu autem contra Iudæam ducto, ſolo ſe eam æquaturum dixit, & templum, cuius aditu prohibitus eſſet, incenſurum, & ſacrificantibus in omne tempus vacuum redditurum.

XIV. *Venit rex ad ſocietatem.*

TVNC læti diſcedentes amici & cognati, diſpoſuerunt exercitus opportuniſſimis locis ad cuſtodiam ciuitatis; Elephantorum autem præpoſitus cum feras ad inſanam habitudinem præ potionibus adduxiſſet, circa auroram ciuitate iam turbis innumerabilibus ad Hippodromum referta, ingreſſus aulam, ad id quod propoſitum erat incitauit regem. Ille annuens, & ſpectator futurus crudelis ſpectaculi prodit foràs, exeunt elephanti, procedunt armati exercitus, puluis pedum excitatus, clamórque horriſonus Iudæos monet de imminente exitio. Illi partim ad lachrymas, gemituſque conuerſi, vltimum ſibi vale mutuo dicunt: partim ad preces & expertam iam ſemel iterumque diuinam miſericordiam omni animi contentione confugiunt: & in primis Eleazarus quidam omnium nomine Deum obteſtatur, vt ſolita magnitudinis ſuæ prodigia contra impios, in ſalutem populi ſui exerat.

Iudæi ad lacrymas preceſque confugiũt.

XV. *Rex & exercitus angelorum viſione turbantur.*

ELEAZARO finem imponente orationi ſuæ Rex cum feris, & toto exercitus horrore ad Hippodromum accedebat. Et aſpicientes Iudæi vehementer exclamauerunt in cœlum, ita vt adiacentes etiam conualles, ſimul ſonantes vniuerſum exercitum ad fletum excitarent. Tunc viſi ſunt duo terribiles angeli de cœlo deſcendere, omnibus manifeſti, præterquam Iudæis; qui ex aduerſo ſtantes, exercitus turbatione repleuerunt, & quaſi conſtrictos vinculis immobiles reddiderunt. Rex quoque totus inhorruit, atque animo commutatus eſt, proximæ feritatis oblitus. Viſionem quoque terribilem obiectam Ptolemæo ſcribit Ioſephus 2. contra Appionem, ſed Ptolemæum Phyſconem illum putat, aitque precibus concubinæ à crudelitate reuocatum. Timet enim miracula profiteri, metu irriſionis Ethnicorum. Et fortaſſe diuerſæ ſunt hiſtoriæ, licet admodum ſimiles. Sed audiamus ipſam fabulæ peripetiam, & ſolutionem.

XVI. *Commutatio fortunæ Iudæorum.*

ET ecce beſtiæ in ſubſequentes exercitus conuerſæ, conculcabant eos, & exterminabant. Et verſa eſt regis ira in miſericordiam & lacrymas, propter ea quæ antea molitus fuerat: & ad amicos conuerſus, eos crudelitatis arguebat, & infidelitatis erga ſe benefactorem ipſorum, quaſi hac via conarentur eum principatu & vita priuare, congregatis huc præſidiorum præfectis: & addit de Iudæis nominatim. Quis eos qui ab initio beneuolentia erga nos omnibus in rebus ſuperant omnes gentes, & grauiſſima omnium adiere pericula; tam iniquis addixit ſuppliciis? Soluite, diſſoluite iniuſta vincula, ad propria illos cum pace dimittite, & veniam pro commiſſis deprecamini. Dimittite filios omnipotentis, cœleſtis Dei viuentis, qui à maioribus noſtris ad hanc vſque diem incolumen cum gloria rebus noſtris ſtatum conſeruat. Ita Rex loquebatur, cum

Cum laude liberantur.

Rex Deum agnoſcit.

puncto temporis Iudæi vinculis ſuis exoluti, ſaluatorem ſuum Deum benedicebant, præſenti morte euitata.

Et Rex in ciuitatem reuerſus, præfectum redituum accerſens, iuſſit & vinum & omnia ad conuiuium neceſſaria, præberi Iudæis ad dies ſeptem, eodem in loco vbi ſe perniciem ſubituros putarant; quod & factum eſt, pudore & ignominia tabeſcentibus iis, qui eorum ſuppliciis hilareſcebant. Rex quoque eadem de cauſa magno præparato conuiuio, ſine intermiſſione Deo cœli confitebatur, & gratias agebat, pro inopinata, quæ ſibi obtigerat, ſalute; quod ſcilicet vel ab Angelis, vel ab Elephantis non fuiſſet trucidatus. Verum Iudæi in huius diuini beneficij memoriam, lege lata ſtatuerunt in poſterum hos dies cum lætitia tranſigere, à 25. die menſis Pachon, vſque ad quartam menſis Epiphi, ad dies 40. 3. Conſtituerunt & tres dies perditionis ſiue luctus, à quinta Epiphi, vſque ad ſeptimam, in quibus Deus, magna cum gloria patefaciens miſericordiam ſuam, populum ſuum magnificè liberauit. Epulati autem ſunt à die 7. Epiphi, vſque ad decimamquartam, in qua regem adierunt pro dimiſſione ſua.

Iudæi diuinitus liberati a Philopatore. XVII. *Septiduum conuiuio excipiuntur.* *Dies memoriales decreti.*

Qvos Rex collaudatos dimiſit, ſcribens in eorum gratiam epiſtolam. In qua motam in Iudæos perſecutionem non iræ ſuæ tribuit, ſed quibuſdam perſuaſionibus aliquorum, qui eos coniuraſſe contra Regem dicerent, & regno pernicioſos calumniarentur. Suam quoque ſub eorum perſona iniuſtitiam damnat, qui nulla inquiſitione, nullo iudicio præuio, eos morti crudeliſſimæ addixiſſent. Deinde cœleſtem Deum agnoſcit, ac confitetur Iudæorum protectorem, & tanquam patrem pro filiis propugnantem; laudat Iudæorum erga ſe, cæteroſque Ægypti reges conſtantem beneuolentiam ac fidem: declarat à ſe in propria dimiſſos, vt ſcilicet in rerum ſuarum poſſeſſionem, quaſi poſtliminio admittantur; ideoque in fine libri dicitur, neminem eorũ à ſuis bonis & fortunis fuiſſe dimotum, ſed omnes eis omnia ſua cum magno timore reſtituiſſe. Vetat ne à quoquam iniuriam patiantur, aut exprobrationem, propter ea quæ contigerunt; data ratione, cum qua concludit, in hæc verba. Scitote enim, ſi quid contra hos machinemur mali, vel omnino eos contriſtemus, non hominem, ſed omnis potentiæ Dominum Deum altiſſimum, aduerſarium nobis ad vltionem, in omnibus perpetuo, atque ineuitabiliter habituros. Hæc Rex Ægyptius.

XVIII. *Dimittuntur à rege cum laude.*

Accepta autem epiſtola hac, non ſtatim inierunt profectionem ſuam, ſed Regem obſecrarunt, vt qui ex Iudæorum genere ſanctum Deum ſponte deſeruiſſent, & eius legem, ij per ipſos debitam pœnam reportarent; affirmantes eos, qui ventris gratia tranſgreſſi eſſent diuinas leges, ne in Regis quidem rebus vnquam bene ſenſuros. Ille eos vere dicere confeſſus, & collaudans, dedit eis poteſtatem eos toto in regno ſuo, ſine alia poteſtate, aut iuſſione interficiendi. Tunc bene precantes ei, qui in eis erant ſacerdotes, & tota multitudine conclamante Alleluia; abierunt; eademque die contaminatos prænaricatores ſupra trecentos interfecerunt, & rurſus Ptolemaidem appulſi, ibidem, rege omnes viæ ſumptus ſuppeditante, conuiuia inſtaurarunt, & domum ſuam quiſque cum ingenti gaudio incolumes, nulla re diminuti, ſed gloria & poteſtate in inimicos aucti, reuerterunt.

XIX. *Accipiunt poteſtatem interficiendi Apoſtatas.* *Occidunt ſupra trecentos.*

Cæterum quod Polybius tradit Ptolemæi ſubditos in eum inſurrexiſſe, non ita multo poſt, imo ſtatim à victoria Raphiana, cum id deinceps ab eo non explicetur, quod quidem extet, exiſtimauerim belli nomine hanc Iudæorum commotionem intelligi: quæ nata dicitur à Polyb. ex eo quod Regi dicto audientes eſſe noluiſſent, contendenti ſcilicet ſibi aditum in oraculum templi concedi. Huc etiam non inuitus retulerim, nam & tempus valde fauet, illud Euſebij anno 1. præſentis Olympiadis, vbi habetur victos Iudæos, & ſexaginta millia armatorum ex numero eorum cæſa fuiſſe. Periculum enim cædis tantæ multitudinis, imo & mandatum & præparatio toties diuerſis diebus iterata, pro cæde ipſa ſumpta fuerit, eoque modo rumore nuncio longe lateque fuſa ac ſcripta; vnde Euſebius, re diligentius non examinata, acceperit; etſi tertium librum Machabæorum non ignorauerit, vt qui illius paulo ante meminerat. Quæ mea coniectura ex eo confirmatur, quod nuſquam huius belli veſtigium vllum extet, ſi Scaligero credimus, nec eius cladis vllam mẽtionem faciat Ioſephus, niſi forte, vt dixi, ſub Ptolemæo Phyſcone.

XX. *Huius hiſtoriæ veſtigia in Polybio.* *Et Euſebio.*

Transeo ad Antiochum, de quo illud tãtum habeo hoc anno dicere, Achæum,

XXI. *Res Antiochi, & Achæi.*

vrgente Antiocho, Sardes ſe recepiſſe, prçuia fortaſſe pugna aliqua, & clade Achęi; quæ apud Polyb. deſideratur. Qui l. 7. ait circa Sardeis leues dimicationes & pugnas, ſine vlla intermiſſione, diu noctuque commiſſas, militibus vtrimque omnia, in alterius partis damnum ac perniciem comminiſcentibus: donec ei oppugnationi, cuius alter iam agebatur annus Lagoras Cretenſis finem impoſuit. Sic ipſe. Sardium ergo expugnatio, & Achæi cædes in annum ſequentem differenda eſt. Interim in Italiam tranſeamus, mox etiam Hiſpaniam adituri.

XXII. *Annibal Caſilinum fame expugnat.* HVIVS anni initio Caſilinum oppidum fame expugnatum, author eſt Liuius Miteſcente iam hyeme, inquit, ducto ex hybernis milite Annibal Caſilinum redit, vbi continuata obſidio oppidanos, præſidiumque ad vltimum inopiæ adduxerat, vt eius impatientia quidam ſe in præceps darent, alij ſe nudo corpore in muris morituri telis obiicerent. Interea Gracchus tum Magiſter eq. abſente, auſpiciorum repetendorum cauſa, Dictatore, pugnare non poterat ad ſoluendam obſidionem; & Marcellus metu Campanorum, & periculo defectionis eorum, quos in officio præſentia ſua continebat, opem ferre laborantibus non audebat. Sempronius tamen farre ex agris vndique conuecto, cum dolia complura compleſſet, nuncium ad magiſtratum Caſilinum miſit, vt exciperent dolia, quæ amnis deferret, miſſáque ſunt atque excepta aliquot noctibus continenter; ſed cum mox intumeſcens amnis dolia nonnulla impuliſſet in ripam, quam hoſtes ſeruabant, eáque inter ſalicta hæſiſſent, res patefacta eſt. Nuces inde fuſæ ab Romanis caſtris cum medio amne ad Caſilinum defluerent, cratibus excipiebantur. lib. 23.

XXIII. *Magnitudo famis Caſilini.* POSTREMO eo inopiæ ventum eſt, vt lora, detractaſque ſcutis pelles, vbi feruida molliſſent aqua, mandere conarentur, nec muribus, alioue animali abſtinerent, & omne herbarum, radicumque genus, aggeribus infimi muri eruerent; cumque hoſtes quidquid erat terræ extra murum obaraſſent, obſeſſi raporum ſemen iniecerunt. Quo cognito exclamauit Annibal. *Eone vſque dum ea naſcantur ad Caſilinum ſeſſurus ſum?* Itaque deinceps de pactionibus deditionis ſecum agi permiſit. Septunces auri in ſingulos precium conuenit, quo perſoluto cum fide dimiſſi Cumas: quod verius eſt, inquit Liuius, quam equite in abeuntes immiſſo, interfectos: quod ſcilicet aliqui, nec Annibalis, nec veritatis amici ſcripſerant. Vrbs reddita Annibali, & ſeptingentorum præſidio firmata. *Redditur Annibali.* id eſt 58. aur. $\frac{7}{1}$. quoniam libra 12. vnciarũ auri valet 100. aureis.

Alia loca ſibi conſulere iubentur. Aliis quoque locis in Italia, Sicilia, Sardinia, auxilium Romanorum ſocii plerique, & Romani eorum Præfecti fruſtra fidem atque opem, hac rerum neceſſitate implorarunt, qui ſibi conſulere iuſſi ſunt.

XXIV. *Noui Romæ Conſules.* INTEREA cum Romam veniſſent, qui acciti erant ad comitia, ea Dictator habuit, quibus creati ſunt Coſſ. L. Poſthumius III. abſens, qui tum Galliam prouinciam obtinebat, & T. Sempronius Gracchus, qui tum Magiſter equitum eo accurrerat. Statimque Dictator Theanum ad exercitum in hyberna rediit, relicto Magiſtro equitum, qui inito magiſtratu de nouo delectu Patres conſuleret, quæ cum agerentur, clades Poſthumii Conſulis deſignati nunciata eſt, qua 25. millia armatorum, cum Poſthumio duce perierant.

Clades Poſthumij Conſulis. Cæſos tradit Liuius obrutos Litanæ ſyluæ arboribus, cum Boij dextra læuaque ita arbores incidiſſent, vt licet immotæ ſtarent, leui tamen impulſu corruerent. Cum ergo Romanus exercitus in ſyluam eſſet ingreſſus, Boij extremas ſucciſarum arborum impellunt, quæ alia in aliam incidentes exercitum oppreſſerunt. Quicunque eam ruinam euaſere, in Gallos, qui armati circunſtabant, inciderunt, ab eiſque occiſi ſunt, Poſthumius quoque omni vi obniſus ne viuus caperetur, occubuit. Et quoniam valde mirum eſt tantum exercitum ſyluam ingreſſum, nec ab vllo fraudem animaduerſam, res probabilior fiet, ſi noctu dicatur cõtigiſſe. Zonaras ait tantum, Conſulem in tranſitu ſyluoſi montis inſidiis exceptum, à Boiis cum toto exercitu cæſum, periiſſe, & cum eodem Liuio cõſentit abſciſſi capitis caluariam auro cœlatam, inſtar pateræ ſolennibus ſacrificiis vſui fuiſſe. Polyb. l. 3. extremo, nihil aliud affert, quam necopinantem in inſidias illapſum, cum toto exercitu à Gallis eſſe deletum. *Eiuſque modus.*

XXV. *Luctus Romanorum.* CLADIS huius nuncius valde Romanos afflixit, clauſis vt tabernis, luctus, mœſtitiæque publica ſigna, per dies multos ederentur; donec Senatus Ædilibus negotium dedit, vt ea luctus ſigna apertis tabernis finirentur. Sempronius

Aſdrvbal a Scipionibvs v[ictvs.]

Et conatu[s] in Annibalem.

Senatu habito patres conſolatus eſt,& adhortatus, vt qui Cannenſi ruinæ non ſuccubuiſſent,ad minores calamitates,ne animos deiicerent: modo proſpere cum Annibale ageretur,quod ſperabat, cæteratuto differri poſſe. Contra eum ergo copiæ deſtinatæ,Varroni prorogatum eſt in annum imperium. Exercitus dictatoris Conſuli decretus eſt, duæ legiones vrbanæ alteri Conſuli addictæ ſunt, qui in locum Poſthumij ſuffectus eſt. Is fuit Q. Fabius Maximus Verrucoſus III. vt mox dicetur.

XXVI. *Res in Hiſpania geſta, à Scipionibus in Aſdrubalem.*

Hoc eodem anno P. & Cn. Cornelij Scipiones præclare in Hiſpania rem geſſerunt contra Aſdrubalem. Is cum à Senatu Carthaginienſi iuſſus eſſet exercitum in Italiam traducere, eumque ipſe docuiſſet, niſi aperta cum totius Hiſpaniæ iactura,fieri non poſſe,vt Hiſpania decederet; quippe cui contra ſtrenuos Romanorum duces res eſſet, & ne præſens quidem ſatis retineret oppida, quæ in fide adhuc ſtabant; itaque mitterent idoneum ducem cum valido exercitu, cui ſi omnia proſpere euenirent,non tamen otioſam prouinciam fore. Et certe vbi vulgatum eſt in Hiſpania,Aſdrubalem dimiſſa Hiſpania Italiam cogitare, pleriq; ad Romanos,quaſi eis iam Pœni cederent,defecerunt. Stetit nihilominus in propoſito Senatus, à quo miſſus eſt Himilco cum iuſto exercitu, & aucta claſſe,ad retinendam tuendámque terra marique Hiſpaniam.

XXVII. *Qui Itali[am] cogitat.*

Ergo Aſdrubal diſceſſum omni ſtudio parat, & vice verſa Scipiones non minore contentione id iter impedire moliuntur, nihil dubitantes eum diem, quo ſe Annibali Aſdrubal adiunxiſſet,Imperij Romani vltimum fore. Itaque Iberam vrbem opulentiſſimam, ad Iberum flumen, valide obſident, vt Aſdrubalem ad eam obſidionem ſoluendam ab itinere retrahant. Ille alteram vrbem Romanis addictam obſidet: denique relicta obſidione Iberæ, Romani in ipſum Aſdrubalem arma vertunt; & poſt aliquot dierum velitationes, velut ex compoſito, vtrimque ſigum pugnæ propoſitum eſt: ſed longe diſpar erat animus militum in vtroque exercitu. Nam Romani ita erant in pugnam excitati, vt ea ſe pugna crederent patriæ vltimam cladem auertere,itaque obſtinauerant aut vincere aut mori. Minus pertinaces viros habebat acies altera. Nam maxima pars Hiſpani erant,qui vinci in Hiſpania,quam victores in Italiam trahi malebant.

XXVIII. *Scipiones i[n] eum pugnant.*

Primo igitur concurſu, cum vix pila coniecta eſſent, retulere pedem. Acrius in cornibus pugnatum eſt, quæ cum Romanam aciem circunſediſſent, ab ea nihilominus, duo prælia ſimul hinc atque inde ſuſtinente, profligata ſunt. Magna facta eſt cædes, & niſi tam cito ſe in fugam dediſſent, pauci omnino prælio ſuperſtites fuiſſent. Aſdrubal vſque ad vltimum euentum pugnæ in acie moratus,è media cæde cum paucis effugit.

Et vincitur.

Romani caſtra capiunt,atq; diripiunt. Ea pugna, ſi qua dubia in Hiſpania erant, Romanis adiunxit: Aſdrubalique non modo traducendi in Italiam exercitus, ſed ne manendi quidem ſatis tuto in Hiſpania ſpem reliquit. Quæ poſtquam literis Scipionum Romæ vulgata ſunt, non tam victoria, quam prohibito Aſdrubalis in Italiam tranſitu lætabantur.

XXIX. *Annibal aliquot oppida capit.*

Qvæ dum in Hiſpania geruntur, Annibal aliquot oppida, vi, fame, obſidione ſubigit, Petelliam in Brutiis,quæ eadem fere,quæ Caſilinum in obſidione, à fame tulit. Conſentia,Crotone,Locrenſes Pœni facti ſunt, malumq; defectionis etiam in Siciliam tranſiit, domumque Hieronis affecit. Nam Gelo eius filius natu maximus, contempta patris ſenectute, poſt Cannenſem pugnam ad Annibalem defecit;ſed eum repentina mors noua molientem oppreſſit,cuius ſuſpicio etiam patrem aſperſit. Et hæc quidem circumacto tertio anno Punici belli acta eſſe tradit Liuius, proindéque anno quarto ab eo inchoato. T. autem Sempronium idibus Martiis iniiſſe Conſulatum.

XXX. *M. Marcellus, moxque Q. Fabius Conſul ſufficitur.*

Et expectabat quidem populus vt is comitia,creando Collegæ haberet: verum cum Conſul non ſolum taceret, ſed M. etiam Marcellum, quem omnes tacitè Conſulatui deſtinabant,in exercitum ablegaſſet, ad vrbanas legiones eo deducendas, murmur excitatum in vrbe eſt. Id ſentiens Sempronius, dixit ſe comitia in eius aduentum differre voluiſſe, vt eum haberent Conſulem, quem maxime cuperent. Nec mora, ſtatim à reditu ſuo factus eſt Conſul M. Marcellus, ingenti omnium conſenſu: quippe rem in Prætura contra Annibalem præclare geſſerat

Verum cum eo Conſulatum ineunte tonitru auditum eſſet, conſulti augures vitio creatum dixere; idque creditum, quaſi diis cordi non eſſet, vt vterque Conſul è plebe crearetur, quod tum primum futurum fuerat. Itaque abdicare ſe magiſtratu coactus eſt, eique Q. Fabius Max. III. ſuffectus.

Conſules exercitus inter ſe diuiſere, Fabio is obtigit, cui M. Iunius Dictator præfuerat, Sempronio Volonum quod erat, & 25. millia ſociorum: reliqui duces cum ſuis copiis, variis locis, præſertim Siciliæ, & Sardiniæ attributi.

XXXI. *Subſidia Carthagine mittuntur.* MAGO autem frater Annibalis ad eum Carthagine mittebatur, cum 12. millibus peditum, & equitum mille quingentis, Elephantis viginti, nauibus longis 60. cum mille argenti talentis; 4 Cum Carthaginem nuncius affertur, in Hiſpania rem male geſtam, omneſque fere eius prouinciæ populos ad Romanos defeciſſe. 4. x. Erant qui id ſubſidium Hiſpaniæ tum grauiter laboranti mittendum cenſerent; alij in Sardiniam, quæ defectionem ſpondebat à Romanis, ſi haberet ducem. Itaque Mago in Hiſpaniam mittitur, Aſdrubal Caluus in Sardiniam, cum paribus fere vterq. copiis, ſed huius claſſis fœda tempeſtate vexata ad Baleares inſulas eiicitur, vbi cum reficiuntur naues, Q. Fuluius Flaccus in Sardiniam cum legione traiecit, vt rem publicam gereret, quoad Mutius conualuiſſet.

XXXII. *Legati Philippi ad Annibalem.* HOC ipſo anno teſte Liuio, poſteaquam tertia iam pugna, tertiáque victoria fauerat Pœnis, Philippus Macedoniæ Rex, qui clade Thraſymenia lætus vt diximus, & nunc Cannenſi lætior Italiam ſpe deuorauerat, Demetrio Phario impulſore, & iuuenili ætate ſuadente, vigeſimum enim agebat annum, fortunam ſecutus, legatos ad Annibalem miſit, qui Capuam petentes, media in præſidia Rom. inciderunt, deductique ſunt ad M. Valerium Læuinum Prætorem, qui circa Nuceriam caſtra habebat. Ibi intrepide Xenophanes legationis princeps, à Philippo rege ſe miſſum ait ad amicitiam, ſocietatem cum pop. Rom. iungendam. Mandata habere ad Coſs. S. P. Q. R. *Eorũ fraus.* Valerius hac ſocietate tam clari Regis mire lætus, hoſtem pro hoſpite accipit, dat qui comitentur, atque itinera tuta demonſtrent. Xenophanes inter Romanas copias tutus, quam primum potuit ad Annibalem ſe contulit.

XXXIII. *Leges fœderis inter eos.* AMICITIÆ autem & ſocietatis hæ leges fuere, vt Philippus Rex quam maxima claſſe, ducentas autem naues videbatur effecturus, in Italiam traiiceret, & vaſtaret maritimam oram, bellum pro parte ſua terra marique gereret. Vbi debellatũ eſſet, Italia omnis, cum ipſa vrbe Roma, Carthaginienſium, atque Annibalis eſſet, prædáque omnis Annibali cederet. Perdomita Italia nauigarent in Græciam, bellumque cum quibuſlibet Regibus placeret, gererent. Quæ ciuitates continentis, quæ inſulæ ad Macedoniam vergunt, eæ Philippi, regnique eius eſſent. Hæc quidem ad verbum T. Liuius, quem Zonaras ſequitur, Eutropius & Florus attingunt. At Polyb. l. 7. fœdus hoc exhibet totidem verbis quibus initum eſt, ſed longe diuerſa ſententia, quæque maiorem animi moderationem ſapiat, vt breuitatis cauſa ſeorſim dicemus. 5.

XXXIV. *Legati Annibalis ad Philippũ.* ADDIT Liuius miſſos ab Annibale legatos ad Philippum, ad Regis ipſius firmandam fidem, Giſgonem, Boſtarem & Magonem, qui ad Iunonis Laciniæ templum, quod ad Lacinium erat promontorium, iuxta Crotonem ciuitatem; initio 5. ex. ſinus Tarentini, quo in terram exſcenderant, progreſſi, nauem quæ in ſtatione erat clam ſubeunt, veláque faciunt, ſed à claſſe Romana conſpecti, quæ præſidio erat Calabriæ littoribus, breuique comprehenſi ad Q. Fuluium Flaccum præfectum claſſis adducti ſunt, cumq. is quæreret, qui, & vnde, & quo curſum tenderent, Xenophanes priore mendacio iam ſatis fœlix, nouum ſtruit, à Philippo ſe ad Romanos miſſum, ad M. Valerium (is erat quem Xenophanes paulo ante fefellerat) ad *Capti Romam mittuntur.* quem vnum iter tutum fuerit perueniſſe. Campaniam ſeptam hoſtium præſidiis ſuperare nequiſſe. Verum ſermo, cultuſque corporis legatos Annibalis prodidit: apud quos metu territos, etiam literæ Annibalis ad Philippum de pace repertæ ſunt: mox ſeparati omnes nauigiis, ne qua foret inter ipſos communicatio, Romam ad Senatum miſſi, ſed nauis vna parum cuſtodita ſubduxit ſe, & Macedoniam verſus vela fecit.

XXXV. *Patres naſcenti bello prouident.* PATRES, qui vix ſe bello Punico ferendo pares eſſe ſentiebant, ad noui belli Macedonici emergentis curam anxie deſcendebant; cui tamen non ſuccubuerunt,

ſed extemplo deliberarunt quomodo, bello vltro Macedonibus inferendo, eum ab Italia auerterent. Ergo captiuis in vincula coniectis, comitibuſque eorum ſub haſta venditis, collectis 50. nauibus, iuſſus eſt Q. Fuluius non tueri modo Italiæ oram, ſed explorare de bello Macedonico, ſi congruentia literis, legatorúmque indiciis Philippi conſilia eſſent, & M. Valerium prætorem literis certiorem facere, qui primo quoque tempore cum Claſſe in Macedoniam tranſmitteret, daretque operã vt Philippum in regno contineret. Iuſtinus diſſentit à Liuiò: ait enim legatum regis Philippi incolumen dimiſſum. *Non in honorem regis*, inquit, *ſed ne dubius adhuc, indubitatus hoſtis redderetur.* — IRRITI CONATVS ANNIBALIS IN CAMPANIA.

HÆC dum in Italia parantur, nauis quæ elapſa erat, dum capti legati Romam mittuntur, ad Philippum peruenit, ex eaque didicit legatos à Romanis cum literis interceptos. Et ignarus quid confectũ eſſet, legationem aliam, cum iiſdem mandatis mittit, quæ fœlici curſu iter emenſa, & re confecta remenſa eſt, ſed æſtate iam circumacta, vt nihil hoc anno Rex moliri contra Romanos poſſet. — XXXVI. *Philippus de re tota edocetur.*

Cumis quoque eodem tempore feliciter rem geſſit Sempronius Conſul. Campanos quippe, qui Cumas fraude opprimere cogitabant, quod ad Annibalem deficere nollent, necopinantes & nocturno ſacrificio operam dantes, nocturno impetu inuaſit, duo eorum millia concidit, cum ipſo eorum duce: ſigna militaria ſupra 4. & triginta cepit, & caſtris direptis, Cumas ſe propere recepit, ab Annibale metuens, qui non longe caſtra habebat. — *Sempronius Cumis in Pœnos rem bene gerit.*

NEC ſine cauſa. Is enim raptim exercitum auxilio Campanis ducit, exiſtimans ſe Romanum in caſtris diripiendis, ſpoliandiſque mortuis moras trahentem oppreſſurum: ſed ſpe ſua fruſtratus, Cumas, in iiſque Conſulem obſeſſurus erat, niſi feſtinata profectio, obſidioni neceſſaria parare prohibuiſſet. Itaque regreſſus in caſtra, fatigatus Campanorum precibus, ſequenti die, cum omni apparatu oppugnandæ vrbis, Cumas redit. Verum ne illa quidem expeditio ei proſpere ceſſit; machinæ machinis, & turres turribus reſiſtebant. Denique obſeſſi improuiſa eruptione, ad mille & quadringentos Carthaginienſes occiderunt, vndequadraginta viuos ceperunt. — XXXVII *Irritus Annibalis conatus.* *Nouam accipit cladẽ.*

Poſtera die Annibal ratus elatum ſecunda re Conſulem iuſto prælio certaturum, aciem inſtruxit: verum vt neminem commoueri vidit, ſed cuſtodiæ vrbis intendere, infecta re ad Tifata reuertitur.

IISDEM diebus, quibus Cumæ obſidione liberatæ ſunt, alteram cladem Pœnus accepit. Nam T. Sempronius Longus cum Hannone in Lucanis ad vrbem Grumentum proſpere pugnauit; ſupra duo millia hominum occidit, & ad 41. ſigna militaria accepit, Hannonem finibus Lucanis pulſum, in Brutios compulit, ipſe 280. milites amiſit. In Sardinia quoque, multa cum Sardorum, Pœnorumque cæde, res bene à T. Manlio prætore geſta, qui tota inſula perdomita, Romam exercitum reduxit. In occurſu maritimo Octacilij prætoris contra Aſdrubalem feliciter quoque pugnatum, & naues 7. cum viris occupatæ. Deniq. ab vtroque Conſule in Campania, res cum laude geſta: quæ fuſius perſequi non eſt neceſſe. — XXXVIII. *Et Hanno à Sempronio alterã.* *Manlius Sardiniam domat.*

Illud tamen de Nolanis non tacendum. Hoc quoque anno Nolæ Senatus à Romanis ſtabat, plebs Annibalis erat; conſiliaque occulta de cæde principum, & proditione vrbis inibantur: quæ ne procederent, Fabius Conſul idoneo loco caſtra ponit, ad arcendum Annibalem, ſimúlque Marcellum cum copiis in vrbem, ei præſidio futurum, immittit. — *Res ad Nolam.*

INDE crebris excurſionibus, & cladibus Samnites, & Hirpinos affecit, adeoque omnia ferro igniq; vaſtauit, vt antiquarum cladium Samnio memoriã reuocaret, & ipſi Annibalis opem, legatione miſſa implorarent. Extat apud Liuium oratio, in qua, quod ad rationem temporis attinet, Samnites aiunt ſe poſtquam à Pyrrho relicti eſſent, pacem cum Romanis feciſſe, (ea inita eſt anno V.C. 481. Coſs. L. Papyrio Curſore II. & Sp. Caruilio) in eáque per annos prope quinquaginta fuiſſe, aut potius vltra 50. numeratis extremis, ad id tempus quo in Italiam Annibal venit, qui fuit primus belli 2. Punici, & V. C. 535. Ab illo enim ad hunc annum, omnino 55. numerantur. Quod autem, aiunt ſe per centum prope annos bellum geſſiſſe cum Romanis, id glorioſe magis Samnites iſti, quam vere dixerunt. Nam ad annum vrbis 481. docuimus, id vix duos & 70. annos duraſſe. — XXXIX. *Et Samnites geſſa.*

XL. *Annibal Samnitibus opem prolixe pollicetur.*

SAMNITIBVS prolixe auxilia pollicetur, & Cannenſem cladem ſe altera quapiam illuſtriore obſcuraturum, vt Trebienſem Thraſimenica,& hanc Cannenſis longe ſuperauerat. Cum hoc reſponſo, muneribuſque amplis legatos dimiſit. Ipſe præſidio modico in Tifatis relicto, profectus cum cætero exercitu, Nolam ire pergit. Eodem Hanno cum ſupplemento, & Elephantis, quos Carthagine acceperat, ab Annibale euocatus venit. Marcellus, qui caute ſemper, ac velut præſente Annibale prædatum ierat, eo aduentante, in vrbem ſe Nolam cum copiis recepit, & quia plebi non fidebat, per muros Nolanos ſenatores inambulare iuſſit, & omnia explorare, quæ circa hoſtem fierent. Cumque ad murum ſucceſſiſſet dux Hanno, ſenatores duos ad colloquium euocat, qui conſenſu Marcelli egrediuntur. *Nolā adit.*

XLI. *Eamque ad deditionem inuitat.*

ILLE monitionibus, promiſſis, ac minis Senatores omnem in partem verſat, vt ſe, atque vrbem, Marcellumque Annibali dedant, pacem quibus ipſi voluerint legibus facturos. Illi contra, multos iam annos inter Romanum Nolanumque populum amicitiam eſſe, cuius neutros ad eam diem pœniteret, & ſibi, ſi cum fortuna mutanda fides fuerat, ſero iam eſſe eam mutare: ſi Annibalem recipere voluiſſent, non vltro præſidium Romanorum fuiſſe aduocaturos; cum iis qui ad ſe tuendos veniſſent, omnia ſibi & eſſe conſociata, & ad vltimum fore. *Irrito conatu.*

Hoc colloquium cum ſpem proditionis ac deditionis Annibali abſtuliſſet, Nolam corona cinxit, vt ſimul ab omni parte mœnia aggrederetur. Quem vt ſucceſſiſſe muris Marcellus vidit, instructa intra portam acie, cum magno tumultu erupit, fuiſſetque in paucis pugna memorabilis, niſi ingentibus procellis effuſus imber pugnantes diremiſſet. *Nolam obſidet.*

XLII. *Cladem ibi accipit à Marcello.*

DILATA res eſt in diem tertium, cum Marcellus cognita alicuius partis hoſtilis exercitus abſentia, in aciem copias educit. Nec detrectat certamen Annibal vterque dux ſuos ad certamen accendit; ſed Romani, iam ex re feliciter inchoata hilares, & pugnæ ardore flagrabant, alii ex Capuano luxu molles, ij vltra non erant, qui tantis cladibus Romanos attriuerant. Denique Pœni omni ex parte pelluntur, terga vertunt, in caſtra confugiunt, quæ oppugnare, militem Romanum Marcellus non eſt paſſus, ſed victoria magna exultantem Nolam reduxit; etiam gratulatione plebis, quæ fuerat in Pœnum ante propenſior. Hoſtium plus mille eo die cæſi, capti 1600, & ſigna militaria vndeuiginti, & duo elephanti, 4. in acie occiſi. Romanorum minus mille interfecti; poſtridie ſepulturæ datum, ſpolia Marcellus Vulcano deuota combuſſit.

XLIII. *Et defectionem ab equitibus ſuis*

TERTIO poſt die, ob iram credo aliquam, & Imperatoris obiurgationem, aut ſpem liberalioris militiæ 1272. equites, miſti Numidæ Hiſpanique, ad Marcellum transfugerunt, eorumque deinceps forti, fidelique opera, Romani in eo bello vſi ſunt. Annibal relicta Nola, Apuliæ hyberna petiit magno dolore, ex inuſitata adhuc ſuorum defectione affectus, vt rationi conſentaneum eſt, & Zonaras affirmat. Abſente Annibale Q. Fabius Campanum agrum late populatur, caſtris prope Capuam collocatis, vbi leuibus prœliis certatum eſt, ſuſceptumque a duobus ſingulare certamen; Romano victoria ceſſit. *Abit in hyberna.*

At in Hiſpania res felicius etiam, quam in Italia geſtæ ſunt. Scipiones ad Senatum perſcripſerunt, quas res in prouincia geſſiſſent: tū ſtipendium, veſtimenta, ac commeatum petebant; cui rei cura publica, & priuata publicanorum pecunia, ac liberalitate ſubuentum eſt, vt fuſius explicatur à Liuio. *In Hiſpania res bene geſtá.*

XLIV. *Inſignis Scipionum victoria ad Illiturgum*

CVM hi commeatus in Hiſpaniam venerunt, Illiturgi, oppidum nobile ab Aſdrubale, Magone, & Amilcare oppugnabatur, quod à Pœnis defeciſſet ad Romanos. Inter hæc terna caſtra hoſtium, Scipiones per magnas ſtrages, frumentum in vrbem intulerunt, cohortatique oppidanos, vt eodem animo mœnia tutarentur, quo pro ſe pugnantem Romanum exercitum vidiſſent, ad caſtra maxima, quibus Aſdrubal præerat, oppugnanda ducunt: eodem & duo exercitus Carthaginenſium conuenerunt, quaſi de ſumma rei agendum foret. Eruptione è caſtris pugnatum eſt. Sexaginta hoſtium millia eo die in pugna fuere, ſexdecim circiter Romanis. Quorum victoria minime dubia fuit; plures hoſtium cecidere, quam ipſi Romani eſſent; capta ſunt hoſtium amplius tria millia, paulo minus mille equorum, vndeſexaginta militaria ſigna. Elephanti quinque in prælio occiſi, ternis denique caſtris eo die Scipiones potiti ſunt. *Hoſtium clades.*

Illitvrgo oppido obſidione liberato, ad Incibile oppugnandum Punici exercitus traducti ſunt, ſuppletis copiis ex prouincia, quæ belli auidior eſſe videbatur; quod oppidum idem videtur cum Incibili Frontini, qui ibi Hannonem à Cn. Scipione fugatum tradit. Ibi ergo iterum ſignis collatis, eadem fortuna vtriuſque partis pugnatum eſt: ſupra 13. hoſtium millia cæſa, ſupráque tria capta, cum ſignis duobus & quadraginta, & nouem elephantis; quam victoriam omnium prope populorum defectio ad Romanos ſubſecuta eſt. Hæc ad hyemem vſque geſta, cum quibus Liuius librum vigeſimum tertium abſoluit. Quæ ſuperſunt ante creatos conſules, ad ſequentem annum differenda ſunt; quoniam vt non ſemel monuimus, annos Iulianos quantum poſſumus, obſeruamus.

·XLV. *Altera a[d] Incibile op[pidum].*

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3839.

N. xxxii: Pertinet hic num. ad annum præced. fugitiui etiam relegati.

NEc parua etiam Romanorũ culpa fuit, & inhumanitas in eos milites, qui profligata acie è pugna fugerant, qui apud M. Marcellum in Sicilia conqueruntur, ſe in Siciliam relegatos, & ante Punici belli finem Italiæ ingreſſu prohibitos: cum tamen a principio, eos vulgo laudaſſent, quod ſe Reip. ſeruauiſſent, meritoque expoſtulant, quod Varroni cladis autori gratias egerint: quod cæteri, qui tum tribuni militum fuerant, honores peterent, & gererent, & prouincias obtinerent; ſibi ne in patria quidem viuere liceat. *An vobis*, inquit, *veſtriſque liberis P. C. facile ignoſcitis, in hæc vilia capita ſæuitis: & Conſuli, primoribuſque aliis ciuitatis fugere, cum ſpes alia nulla eſſet, turpe non fuit, milites vtique morituros in aciem miſiſtis?* Hæc aliaque id genus ipſi apud Liuium l. 25. Nihil tamen impetrarunt, quod commilitones ſuos pugnantes deſeruiſſent: quaſi non eadẽ culpa, ſi culpa fuit, etiam locupletiorum fuerit.

1. N. ii. Caue autem putes στυγεῖν eſſe honorari, nec grammatici id dicunt, ſed interpres tertii Machab. pro odio & horrori eſſe, legit, apud eos honori, vt videtur.

2. N. x. Qualis eſt illa Flori, l. 2. c. 6. Opes ſua libens Senatus in medium protulit. Eques ſecutus exemplum, imitatæque equitem Tribus, denique vix ſufficere tabulæ, vix ſcribarum manus, &c. quæ ex Liuii 26. ſumpta ſunt. Tãto, inquit, certamine iniecto, vt prima inter primos nomina ſua vellent in tabulis publicis eſſe, vt nec triumuiri accipiendo, nec ſcribæ referendo ſufficerent.

3. N. xvii. Id eſt, vt ait Scaliger, à 7. Iulii ad finem 14. Auguſti. Sed hoc eius ſpatium non habet niſi 39. dies, etiam numeratis extremis, cum hiſtoria poſtulet 40. Idem, hoc ſpatium Hebraicis menſibus circumſcribẽs, ab octaua, inquit, Tamus vſque ad finem 17. Ab. imo 18. ſed iſti duo menſes ſunt quartus & quintus, & reſpondent Iunio & Iulio, non Iulio, & Auguſto, quibus reſpondent Ab & Elul.

4. N. xxxi. Si talenta libet Attica ſumere, quæ ſexaginta minas capiunt, quarum ſingulæ, valent 17. francis cum dimidio, iuxta Cenalis ſupputationem, talentum valet mille & quinquaginta francis; mille autem talenta, Milionem vnum vt vocant, & quinquaginta millia francorum.

Sin autem Euboica talenta mauis, quorum ſingula fuerunt octoginta minarum, talentum reſpondet mille & quadringentis francis: mille autem talenta aſcendent ad millionem vnum, & quadringenta millia francorum, qui ſunt aurei nummi noſtrates, 466. millia, 666. & $\frac{2}{3}$.

5. N. xxxii. Principio numerantur qui vtraque ex parte fœdus hoc inierunt. Hoc eſt fœdus, inquit, iureiurando ſancitum, quod icit Annibal Imperator, ac ſimul cum eo Mago, Myrcal, & Barmocal, & Senatores Carthaginenſium, qui aderant, & vniuerſi Carthaginenſes, qui in eius exercitu erãt, cum Xenophane Cleomachi filio Athenienſi, quem ad nos miſit Philippus Rex Demetrii filius, tam ſuo, quam Macedonum, & ſociorum nomine. Secundo recenſet multam turbam deorum, tam Afrorum, quam Macedonum, coram quibus initur fœdus. Tertio Annibal ex ſua ſuorumque ſententia dixit, fœdus hoc fore amicitiæ, & beneuolentiæ, vt amici, ſocietate iuncti, & fratres in poſterum eſſent. A Philippo, & Macedonibus, cæteriſque Græcis eorum ſociis, ſalus eſſet Carthaginenſibus, & Annibali, eorumque ſubditis ac ſociis: & viceuerſa ſalus Philippo, & Macedonibus a Pœnis, vtque ſibi inuicem præſidio, auxilioque forent. Non appeterent alii alios occultis conſiliis, alterique alterutrius populi hoſtibus hoſtes eſſent. Quarto circa bellum præſens ſtatuunt, vt bellum quod iam eſt Pœnis contra Romanos, ſit & Macedonibus, donec vtriſque ſuperi lætum exitum dederint: vt ſi deorum auxilium aduerſus Romanos eorumque ſocios, Pœnis Macedonibuſque defuerit, & amicitia cum eis iungenda fuerit, ſic iuncturos, vt eadem illa Macedones comprehendantur, nec liceat bellum Romanis contra Macedones gerere, neque Corcyræos, neque Apolloniatas, neque Dyrrhachinos, neq. Dimallen, & Parthinos, neque Atintaniam in poteſtate habeant. Reddant iidem Demetrio Phario omnes illius propinquos & neceſſarios, qui intra Roma-

ANTIOCHVS SARDEIS RECIPIT.

norum ditionem fuerint. Quinto circa bella, quæ deinceps poſſent exiſtere, ſtatuunt vtroſque ſibi auxilio futuros, ſi alterutros Romani aliiue bello petiuerint, exceptis vtrorumque amicis ac ſociis. Sexto & poſtremo conueniunt, ſi quid huic fœderi Carthaginenſibus addere vel demere viſum fuerit, id ex communi amborum ſententia factum iri. Hæc fere Polyb. & quidem, vt mihi videtur, probabilius.

ANNVS MVNDI 3840. SEXTAE AETATIS 324 IMPERII GRÆCORVM 98. ANTIOCHI MAGNI II. SIMONIS PONTIFICIS 19. PTOLEMÆI PHILOPATORIS 7. PHILIPPI MACEDONIS 7. OLYMPIADIS CXLI. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 539. COSS. Q. FABIO MAXIMO VERRVCOS. IV. M. CLAVDIO MARCELLO. III. SECVNDI PVNICI BELLI 5.

ANNVS ANTE CHRISTVM 213.

I. *Res Antiochi proſperæ.* ANTIOCHI Magni res admodum ſecundæ hoc anno in Aſia fuerunt. Nam captis per inſignem audaciam Sardibus, & per inſigniorem proditionem Achæo, quidquid ipſi parebat facile in poteſtatem legitimi principis redactum eſt. Vtrumque à Polybio copioſe narratur, vrbis expugnatio l. 7. Achæi pernicies octauo: ab illa ergo quæ anterior eſt inchoandum eſt. Achæum Antiochus toto hoc bello maxime perſequebatur, vtque eo potiretur, Ægyptiaco bello ſe parum honorifice expedierat; moxque cum Attalo ſocietatem inierat. At ille Sardeis, inque eius arcem munitiſſimam ſe receperat; vbi alterum iam annum Antiochi conatus omnes eludere, atque irritos reddere conabatur, vt ſuperiore anno ſignificatum eſt. Hoc tandem Sardeis Lagoræ Cretenſis ſolercia in primis occupauit.

II. *Lagoras explorat locũ vrbis occupandæ.* Is cognito partem illam muri, quæ arcem vbi iungit, & Serra, dicitur (ob crebros vt videtur ſcopulos, quaſi ſaxi dentes eminentes) incuſtoditam eſſe, quod locus hoſti inacceſſus omnino putaretur, eo in vrbem penetrare cogitat. Intellexit autem eum locum carcere cuſtodia, quod ibi interdiu coruos & vultures paſtos cadaueribus, quæ ad eam partem dabantur in præceps, diu deſidere animaduertit. Noctu etiam adit propius, explorans quibus locis ſcalæ adhiberi poſſent: & loco vno animaduerſo, de conſenſu regis, duos aſſumit ſibi ſocios audacis propoſiti, cum quibus omnia conſilia communicat. *& ſocios conſilii aſſumit.* Hi quindecim de fortiſſimis militibus aſſumunt, qui in admouendis ſcalis, & ſcandenda rupe, conſilii adiutores eſſent. Secundum hos & triginta alios deſignarunt, qui portas extrinſecus irruentes refringerent, tantiſper dum ipſi vectem intus, & clauſtra diſcuterent. Electi ſunt & bis mille milites à tergo ſecuturi, qui facta in vrbem irruptione, ſummam theatri coronam occuparent, quæ arci & vrbi opportune imminebat.

III. *Noctu per prærupta conſcendit.* PRÆPARATIS omnibus, ſimul ac terram luna ſubiit, Lagoras & ſocii ſcalas deſtinatis locis applicant, ſupercilio ſaxi ab oppidi atque arcis tecti conſpectu. Exorto dein die, cum illi conſcenderent, & è caſtris ſui conſpicerent, magna admiratione, & metu afficiebatur. At Rex quo ſuorum, oppidanorumque animos, ab eo quod agebatur, auocaret, propius vrbem copias adducit, eaſque portæ admouet, quam Perſidem vocabant. Achæus qui diu inops conſilii, quid ageretur non intelligebat, tandem ad eam portam auxiliares copias miſit, quæ irrumpentibus obſiſterent; *Improuido Achæo & Aribazo.* verum quod per anguſtam & præruptam ſemitam deſcendendum erat, ſerum id auxilium fuit. Aribazus vero vrbis præfectus, nihil mali ſuſpectans, ad eam portam ſe confert, quam peti ab Antiocho videbat, & milites alios iubet mœnia conſcendere; alios porta egreſſos appropinquantem hoſtem arcere.

Mira fravs in Achævm IV. *Vrbem inde inuadit cum ſociis.*

Interea Lagoras, Theodotus, & Dionyſius ſuperatis rupibus ad portam ſubiectam perueniunt, & erant ex illis, qui cum hoſte occurrente dimicarent, alii fores effringerent, cum eodem tempore, quibus id negotii datum fuerat, extrinſecus idem facerent: mox patefactis portis irrumpunt bis mille delecti, & theatri ſummam coronam occupant. Quo facto è mœnibus & porta Perſide, quò antea præſidio venerat Aribazus, ruere omnes, ſignoque dato in eos ferri, qui iam in vrbem irruperant. At diſceſſu horum patefacta porta, quidem è Regiis oppidanos retrocedentes ſecuti, vrbem irrumpunt, aliiſque mox portis patefactis, Ilicet omnis exercitus vrbe potitus eſt. Oppidanis cum Aribazo poſt leue certamen, in arcem ſe recipientibus, vrbem cædibus, rapinis, incendiis permiſerunt.

Et aliunde reliqui.

V. *Soſibius erat pro Achæo.*

Svpererat Achæus in arce, quem omnibus votis Antiochus iampridem in poteſtate habere cupiebat, adeo vt ea vna cauſa fuiſſe videatur, non initæ pacis inter Antiochum & Ptolemæum, quod Antiochus Achæum in fœdere nolebat comprehendi: eius potiundi viã hoſtes ſui patefecerunt. Bolis erat genere Cretẽſis, qui tum in Alexandria Ægypti verſabatur, & longo tempore in aula Ptolemæorum magnis honoribus fuerat affectus, vt qui rerum gerendarum prudentia, audacia, atque vſu nemini ſecundus putaretur. Eum Soſibius adit, ille, inquam Soſibius, qui apud Philop. omnia poterat, & pro Achæo apud Antiochum vehementer laborauerat, is nunc Bolim adit, oratque vt ad eripiendum ex arce, in qua obſidebatur, Achæum comminiſcatur aliquid; nihil ipſum hoc tempore Regi Ptolemæo gratius efficere poſſe.

an. 4. Philopat. n. 1.

VI. *Bolidis apparatus in Achæi cauſa.*

Ille vbi multa verſaſſet animo, negotium in ſe recipit, vt qui amicum, ac ciuem, atque adeo cognatum haberet Cambylum Præfectum Cretenſium, in exercitu Antiochi Magni, qui ad ipſam arcem cuſtodias agebant; modo pecunia non deeſſet.

Soſibius ei decem talenta interim numerat, & maiora etiam tam à Rege Ptolemæo, quam ab Achæo ipſo, cuius ſalus quærebatur, prolixe promittit, ingentique ſpe plenum cum literis commendatitiis dimittit ad Nicomachum Rhodium, qui Achæum paterno affectu complectebatur, & Epheſum ad Melancomam: iſti namque erant, quorum opera maxime vſus fuerat Achæus ſuperioribus annis, in communicandis cum Ptolemæo conſiliis, & quorum mox opera Bolis ad perdendum Achæum improbiſſime vſus eſt.

VII. *In quem cum Cambylo proditionis ſtruit.*

Rhodvm vt venit, ac mox Epheſum ſuſceptum de eripiendo ex arce Achæo conſilium dictis viris aperit: eoſque ad poſtulata ſua paratos nactus. Mox Arianum vnum è ſuis ad Cambylum, cum hiſce mandatis proficiſci iubet. Ab Alexandria miſſum ſe peregrino militi conducendo, de neceſſariis quibuſdam rebus cum Cambylo velle conferre, ſi tempus ac locum idoneum conſtituant, in quem tuto conuenire liceat.

Arianus cum Cambylo agit, ſuaque illi mandata exponit. Cambylus diem locumque ambobus notum aſſignat, in quem noctu conuenerunt. Bolis epiſtola (Soſibii opinor ad Cambylum pro liberando Achæo) in medio poſita, Creticam ſuper ea deliberationem inſtituunt. Non enim de ſalute miſeri, cui pernicies imminebat, neque de fide ſibi ab iis habita, qui hoc ipſis negotium crediderant, ſed de ſua vtilitate conſultabant. In eamque ſententiam conuenerunt, vt pecuniam à Soſibio acceptam inter ſe diuiderent, rem Antiocho aperirent, amicorum literis in arcem penetrarent, & Achæo fidem facerent, vt ſe ipſis crederet: eductum ex arce, non in libertatem aſſererent, ſed necopinantem comprehenſum, Antiocho viuum excruciendum traderent.

VIII. *Operas partiuntur inter ſe.*

His ita conſtitutis, agendi cum Antiocho Cambylus curam in ſe recipit. Bolis poſt paucos dies Arianum ſe pollicetur miſſurum ad Achæum, teſſeram cum literis ab Nicomacho & Melancoma afferentem, qui vt in arcem tuto ingrederetur, atque exiret, id vero Cambylo eſſe curandum. Quod ſi inceptum probaret Achæus, & Nicomacho, & Melancomæ reſponderet, ipſum per ſe Bolin rem acturum, & Cambylum conuenturum.

Bolis literas amicorum Achæi obtinet in eius perniciem.

Hoc modo partiti operas, Cambylus Antiocho rem aperit, qui lætitia, in re tam inopinata, deſiderataque geſtiens, omnia pollicetur: & vbi etiam rei perficiendæ vias didicit, Cambylum omnibus modis vrget ad rem perficiendam. Bolis

quoque apud Nicomachum & Meſancomam operi inſtabat; qui fide ſyncera hæc agi arbitrantes; epiſtolas ad Achæum per notas, de quibus conuenerat, ſcriptas componunt, quibus hortantur, vt Bolidi, & Cambylo fidem habere ne dubitet.

IX. *Quas mittit ad Achæum, & fidem facit.*

ARIANVS Cambyli opera in arcem admiſſus, literas Achæo reddidit, & qui à principio cunctis quæ geſta fuerant, interfuiſſet, exactam omnium rationem reddebat, conſtabátque ſibi, vt qui ex vero affectu ageret, & præcipua, quæ inter Bolidem & Cambylum decreta fuerant, ignorabat. Cuius conſtantia permotus Achæus, & maxime notis illis, quas à Nicomacho & Melancoma acceperat, reſpondet, ac ſtatim Arianum remittit; Itum reditumque eſt vltro citroque ſæpius. Tandem Achæus, cui ſpes alia ſalutis nulla ſupererat, Nicomacho ſeſe permittit, mandatq. illi vt noctu ſilente luna, cum Ariano Bolim mittat, cui ſe traditurus ſit. *Eique ſe Achæus committere ſtatuit.* Interea dum Achæus meditatur quid rerum facturus ſit, ſi eum arce elabi contingat, Melancomas Achæi literas recipit, Bolimque mittit, & multis hortatur, vt Achæo fidelem operam nauet. Ille Ariano præmiſſo, qui de ſuo aduentu Cambylum faceret certiorem, noctu ad condictum locum venit: vbi cum diem integrum colloquentes vnà fuiſſent; & qua ratione ſingula adminiſtraturi eſſent, de communi ſententia ſtatuiſſent, mox ſilentio noctis caſtra ingrediuntur.

X. *Ordo rei gerendæ.*

ERAT autem ordo rei gerendæ huiuſmodi. Siquidem Achæus ex arce ſolus, vel vno cum comite, & Bolide & Ariano exiret, facile ab iis, qui futuri erant in inſidiis, comprehenſum iri: ſin autem cum pluribus, difficile; cum præſertim viuum capere vellent, in eoque magna pars gratiæ, quam ab Antiocho ſperabant, eſſet poſita.

Oportebat igitur vt Arianus cum Achæum educeret viam præiret, quia ſemitã illã, quam ſæpe triuerat apprime norat, Bolim vero pone alios ſequi, vt poſtquam ad locum illum ventum foret, vbi Cambyli opera inſidiæ præſto futuræ erant, prehenſum Achæum teneret; ne ille beneficio noctis, per ſyluas & dumeta, in ipſo tumultu euaderet, vel præ dolore ex prærupto aliquo ſaxo præcipitem ſe abiiceret.

Bolis regem adit.

His conſtitutis venit Bolis ad Cambylum, à quo prima ſtatim nocte ad Antiochum deducitur ſolus ad ſolum, à quo benigne acceptus, & promiſſis oneratus in caſtra cum Cambylo reuertitur.

XI. *Adit & Achæum cum famulo ſuo.*

APPETENTE mane aſcendit Bolis cum Ariano, & priuſquam illuceſceret, arcé eſt ingreſſus: & ab Achæo ſingulari comitate exceptus eſt, qui deinde multis interrogationibus explorat hominis fidem. Cumque cerneret ipſum & vultu & ſermonibus grauitatem præ ſe ferre, tanti ponderis incepto parem, modo blandiente ſpe ſalutis geſtiebat lætitia; modo rurſus, ob magnitudinem periculi, quaſi attonitus hærebat; vt qui & iudicio, & rerum gerendarum prudentia non mediocriter polleret. *Achæi prudentia.* Et primum ſtatuit non eſſe committendum, vt de vnius Bolidis fide, vniuerſa ſua fortuna penderet, ideóque negauit Bolidi ſe cum eo nunc exire poſſe: verum tres quatuórve ex numero amicorum cum ipſo miſſurum, qui ſi cum Melancoma eſſent collocuti, mox daturum ſe operam, vt ad exeundum eſſet paratus, (& tamen volebat exire, ſed ignotus Bolidi.) Vbi nox aduenit, qua emiſſurum ſe vna cum ipſis ſuorum aliquos dixerat, præmiſſis Ariano & Bolide ad portam qua exituri erant, opperiri illos eo loco iuſſit, qui cum ipſo erant abituri.

XII. *Achæus exit ab arce ignotus.*

INTEREA Achæus vxori Laodicæ diſceſſum ſuum indicat, erat ea filia Mithridatis Regis, eámque rei nouitate exanimat. Verum vbi ſpe meliorum eam conſolatus eſſet, mox 4. amicis comitatus, quibus mediocrem amictum dederat, in plebeia ipſe veſte præire inſtitit. *Polyb. l. 8. p. 518.* Vni ſuorum præceperat Achæus, vt ad omnia quæ diceret Arianus ſolus ipſe reſponderet, cæteros diceret eſſe Barbaros. Ergo viæ ſe dant, præit Arianus, propter viæ notitiam, pone ſequitur Bolis, plane animi anxius. Nam etſi Cretenſis erat, quiduis ſuſpicari facilis in alienam perniciem, non poterat tamen tenebris impedientibus Achæum agnoſcere, nec an omnino adeſſet certo ſcire. Didicit tamen hoc modo.

Agnoſcitur a Bolide.

Erat via ad deſcendendum pleriſque in locis prærupta, & inuia, alicubi etiam lubrica. Ad huiuſmodi aliquem locum quoties accedebatur, cum alii manu prehenderent Achæum, alii rurſus illum ſubleuarent, expectarentque, neque enim penitus continere ſe poterant à conſuetis huiuſmodi officiis, ſtatim intellexit Bolis, quis è comitatu eſſet Achæus.

ACHÆVS SVPPLICIO AFFICITVR.

XIII. *Comprehēdit in inſidiis. Ad Antiochum adducitur.*

VT ventum eſt ad locum à Cambylo conſtitutum, dat Bolis ſignum ſibilo, exurgunt qui erant in inſidiis, aliique alios comprehendunt, Bolis Achæum ipſe corripuit cum veſtibus ſuis, intra quas manus habebat, ne ſibi deſperatione manus afferret; ſtatimque ambientium corona cinctus, vinculis aſtringitur, & ad Antiochum cum ſuis è veſtigio adducitur, qui cum duobus tribúſve ſatellitibus rei exitum ſolicitus expectabat. Poſtquam ſubito ingreſſus Cambylus vinctum Achæum humi deſtituiſſet, adeo illi præ admiratione vox faucibus adhæſit, vt poſt diuturnum ſilentium, ſortem illius miſeratus lachrymas funderet; & poterat pœnitentia tactus indigniſſimæ proditionis. Prima luce conuenientibus vt fit, in Prætorium regis amicis, ante omnium oculos poſito hocce ſpectaculo, idem quod regi aliis vſu veniebat, vt præ admiratione quæ ſuis ipſi oculis cernebāt, ſatis vera non crederent.

XIV. *Damnatur & ſupplicio afficitur*

POSTQVAM in concilio proceres ſederunt, variæ de illius ſupplicio dictæ ſunt ſententiæ; demum placuit vt miſer extremis membris primum mutilaretur, deinde vt poſt caput amputatum, atque vtri aſinino inſutum, truncus in crucem tolleretur. Quo facto, tantus motus caſtra inuaſit, vt Laodice, quæ ſciebat tantum maritum exiſſe, caſum illius è tumultu coniiceret. Ad quam mox Caduceator aduenit, rei totius nuncius, ſimul iubens vt cura rerum ſe abdicaret, atque arcem traderet: pro reſponſione primo lamentis omnia perſonuere, tum propter ſuam in Achæum beneuolentiam, tum maxime propter rei admirabilitatem: qua neſcio an vlla multis ſeculis theatro magis digna contigerit, ita tragicis affectibus admiratione, terrore, odio, commiſeratione, ſpe, metu, deſperatione, tota plena eſt, totaque ad tenendum auditorem accommodata, multiplici fraude, erroribus, exitu inopinato, commutatione fortunæ. I.

XV. *Arx Antiocho reſtituitur.*

REX poſt ſublatum de medio Achæum, in arcis expugnationem erat intentus, ſperans diſiuncta ſtudia eorum, qui incluſi erant, huic eius deſiderio ſeruitura: aliis cum Ariobazo, aliis cum Laodice ſentientibus; nec ſpe ſua fruſtratus eſt. Dum enim ſibi inuicem diffidunt, celeriter vtraque factio & ſe, & arcem fidei Regis permiſerunt. Ita Achæus, inquit Polybius, cum nihil eorum prætermiſiſſet, quæ recta ratio ſuadebat, illorum perfidia victus, quibus fidem habuerat, diem ſupremum obiit. Exemplum poſteris duobus modis vtile; primum vt nemini temere eſſe credendum diſcamus; deinde vt lætis ſpiritus ne attollamus. Addiderim libenter tertium, vt vltricem Dei agnoſcamus manum, qui proditione perire permiſerit, qui prodita per ambitionem fide, ætate regis ſui abuſus, magnam regni partem hoſti ſublatam ſibi vſurpaſſet,

XVI. *Philopatoris in Ægypto vita.*

INTEREA quæ eſſet Ptolemæi Philopatoris in Ægypto vita, Iuſtinus l. 30. paucis explicat. *Contentus*, inquit, *recuperatione vrbium quas amiſerat Philopator, factaque pace, auide materiam quietis arripuit, reuolutuſque in luxuriam, occiſa Euridice vxore, eademque ſorore ſua* (eam, vt dixi Arſinoëm vocat autor l. 3. Machab. Cauſam mortis ſuſpicari poſſumus zelotypiam concubinarum; ſequitur enim) *Agatoclææ meretricis illecebris capitur; atque ita omni magnitudine nominis, ac maieſtatis oblitus, noctes in ſtupris, dies in conuiuiis inſumit. Adduntur inſtrumenta luxuriæ tympana & tripudia*: quia ſcilicet Matris Deum ſacrificulus eſſe voluerat, & Liberi patris ſacris addici, vt ſupra dicebamus; pergit. *Nec iam ſpectator Rex, ſed magiſter nequitiæ neruorum oblectamenta modulatur: hæc primo labentis Regiæ tacita peſtis, & occulta mala fuere.* Hæc Iuſtinus.

XVII. *Res in Italia geſta.*

IN Italia ſub ipſam hyemem & anni initium, nundum creatis nouis Coſſ. Sempronius Conſul, qui Luceriæ in hybernis erat, & Annibal haud procul Arpis, leuibus præliis ex occurſu, aut opportunitate huius vel alterius partis, certabant, fiebatque Romanus in dies melior, & cautior. Hanno Brutiorum opera Græcas vrbes tentauit, Locros deditione accepit, dimiſſo furtim à ciuibus Romano præſidio. Crotonem deinde Brutii prædæ auidi occupare conantur, & plebis opera, quæ Annibalem præferebat Romanis, vt aliis quoque pleriſque in vrbibus, vrbem magna ex parte deſertum occupauit: arcem optimates tenebant; ſed ab ea excedere à legatis Hannonis perſuaſi, Crotone relicta Locros tranſlati ſunt. Brutiorum colonia in Crotonem deſertam traducta.

XVIII. *Mors Hieronis.*

IN Sicilia hoc ipſo tempore mortuus eſt Hiero, regnumque eius in Hieronymum nepotem tranſlatum eſt, ex quo multa in Sicilia turbata ſunt. Quæ præuidens

Hiero voluiſſe dicitur moriens liberas relinquere Syracuſas. Sed eius conſilio ſumma ope filiæ obſiſtere, nomen regium penes puerum futurum ratæ, regimen rerum omnium penes ſe, viroſque ſuos Andronodorum & Zoilum, qui Tutorum primi relinquebantur. Erant autem omnes numero quindecim, quos precatus eſt moriens, vt fidem erga populum Romanum, quinquaginta annos à ſe cultam, inuiolatam ſeruarent, (ab anno quo fœdus cum Hierone initum eſt, Vrb. Cond. 490. Valerio Maximo & Otacilio Craſſo Coſſ. hic annus quinquageſimus numeratur,) iuuenemque, erat is annos natus quindecim, per veſtigia ab auo trita deducerent.

XIX. *Syracuſæ ad Annibalem deficiunt.* Hierone mortuo turbantur omnia, teſtamentum publicè lectum improbatur, Andronodorus tutelam ficte deponit, iuuenem iam regem eſſe dictitans, ac regni potentem, vt eius exemplo reliquis tutela ſe abdicantibus, ſolus ipſe cum puero dominetur. Hieronymus qui quamuis bonus, ſuccedens tamen Hieroni vix tolerabilis Syracuſanis videri poterat, propter eximiam humanitatem ac moderationem Hieronis, cum primo ſtatim conſpectu omnia diſparia oſtendiſſet, & Dionyſium potius tyrannum, quam Hieronem exhiberet, omnia turbata ſunt, multæ cædes perpetratæ, aliqui etiam è tutoribus, metu ſuppliciorum ſibi fuga, vel voluntaria morte conſuluerunt. Hieronis generi Annibali fauebant, Thraſo tertius è tutoribus Romanis, qui & mox interfectus eſt. Statimque Hieronymus legatos ad Annibalem mittit, cum eoque ſocietatem init. *Claudio Prætore fruſtra nitente* Quæ vbi accepit App. Claudius prætor, cuius Sicilia prouincia erat, extemplo legatos ad Hieronymum mittit, qui ſe ad renouandam ſocietatem, quæ cum auo fuiſſet, veniſſe dicerent; ſed ab eo per ludibrium auditi, dimiſſique.

XX. *Hieronymi fœdus cum Carthaginenſibus.* Inde legatos Carthaginem mittit, ad fœdus ex ſocietate cum Annibale faciendum. Pacto conuenit vt cum Romanos Sicilia expuliſſent (quod breui fore ſperaret, ſi naues atque exercitum miſiſſent) himera annis, qui ferme Siciliam diuidit, finis foret Syracuſani ac Punici imperii. Aſſentatorum deinde vocibus flexus, aliam miſit legationem, qua æquum cenſebat Siciliam ſibi omnem cedi, Italiæ imperium Carthaginenſi populo proprium quæri: quæ non morabantur Pœni, modo eum nunc à Romanis auerterent.

Interficitur Verum ea cura quamprimum liberatus eſt. Nam cum Hippocratem atque Epicidem, quos materno genere Pœnos, auito Syracuſanos ad eum miſerat Annibal, præmiſiſſet, cum duobus armatorum millibus, ad tentandas vrbes, quæ præſidiis Romanis tenebantur, ipſe cum cætero exercitu, quindecim fere millium equitũ peditumque, in Leontinos profectus eſt: vbi ad viæ anguſtias à coniuratis interfectus eſt. Vt iacentem videre regem, fuga ſatellitum facta eſt. Interfectores pars in forum ad multitudinem lætam libertate, pars Syracuſas pergunt, ad præoccupanda Andronodori, aliorumque regiorum conſilia.

Appius de re tota Senatum certiorem facit; ipſe aduerſus Syracuſana conſilia, ad prouinciam, regnique fines tutandos, omnia præſidia conuertit.

XXI. *Noui Coſſ. autoritate Q. Fabii.* Interea comitiorum tempus aduenit; cum Q. Fabius Romam ideo venit, & in eum, quem primum comitialem diem habuit, comitia edixit: cumque iam ſors prærogatiuæ iuniorum exiſſet, eaque T. Otacilium, & M. Æmylium Regillum Coſſ. dixiſſet, eam rem Fabius ſua autoritate diſcuſſit, quod hoc tempus clariſſimos imperatores, ſi vnquam alias exigeret, qui contra Annibalem in acie ſtare poſſent. Itaque prærogatiua Iuniorum in ſuffragium reuocata, quamuis obſtrepente Otacilio, Q. Fab. Maximum IV. M. Marcellum III. dixit, quam reliquæ centuriæ ſine vlla variatione ſecutæ ſunt: nec timuit Fabius, ne ambitioſus haberetur, aut conſulatu excludendo eos, qui iam prope electi erant, aut illum ſibi oblatum recipiendo; quod ea eſſent tempora, quæ dignitatem formidabilem potius redderent, quam amabilem. *Tyberis inundatio* Hunc annum quintum ſecundi Punici belli vocat T. Liuius, inſigni Tyberis eluuione notabilem, cum magna ſtrage tectorum, pecorumque, & hominum pernicie.

XXII. *Apparatus bellicus.* Consvles omnium in ſe animos expectatione conuerterunt: multis enim annis tale per Conſulum non fuerat. Comitiis vero prætoriis, cum Q. Fuluius Flaccus iterum Prætor factus eſſet, etiã Senatuſconſultum factum eſt, vt ei extra ordinem vrbana prouincia eſſet. Conſulibus ad bellum proficiſcentibus, omnibus qui

ad exercitus variis in locis erant, prorogatum eſt imperium. Duodeuiginti legionibus bellum geri placuit, quæ ſub variis ducibus tota Italia, Gallia, Sicilia, Sardinia, terra marique diſpertitæ eſſent.

Hic maior ſolito apparatus Campanos præcipue conterruit, & accerſere ad ſe Annibalem cögit. Eum ſecutus Fabius, maximis itineribus ad exercitum rediit, & T. Sempronium Gracchum Beneuentum copias admouere iuſſit, quo tempore Cato maior Capuam miles, duce Fabio IV. conſule profectus eſt, vt Cicero de Senectute teſtatur. Ex altera parte, quaſi ex compoſito, eodem venit Hanno ex Brutiis, cum magna equitum peditumque manu.

XXIII. *Res ad Beneuentum geſta.*

SED Gracchus prior oppidum intrauit. Deinde vt Hãnonem 3. millibus fere ab vrbe ad Calonem fluuium caſtra poſuiſſe audiuit, atque inde agrum populari; & ipſe egreſſus mœnibus, mille ferme paſſus ab hoſtibus caſtra locat. Ibique concione aduocata Volones ſuos (ij ſerui erant ad militiam neceſſitate allecti) certa ſpe libertatis vehementer accendit. Nam cum ea de re ad Senatum ſcripſiſſet, Senatus rem eius arbitrii eſſe voluerat.

Semp. Gracchus pugnã parat.

Itaque priuſquam cum hoſte manum conſereret, pronũciat tempus veniſſe eius libertatis, quam diu ſperaſſent: poſtero die ſignis collatis dimicaturum, puro ac patenti campo, vbi ſine vllo inſidiarum metu vera virtute geri res poſſet. Qui caput hoſtis retuliſſet, eum ſe extemplo liberum iuſſurum eſſe, qui loco ceſſiſſet, in eum ſeruili ſupplicio animaduerſurum. Suam cuique fortunam in manu eſſe. Libertatis autorem non ſe fore ſolum, ſed Cõſulem M. Marcellum, & vniuerſos patres. Literas inde Conſulis, ac Senatuſconſultum recitauit. Ad quæ clamor cum ingenti aſſenſu eſt ſublatus, pugnam poſcentium.

XXIV. *Pugna cõmittitur.*

POSTERO die vbi ſigna cœperunt canere, primi omnium parati, inſtructique ad prætorium conueniunt: ſole orto Gracchus copias in aciem educit. Nec hoſtes pugnam detractarunt. Decem & ſeptem millia peditum erant, maxima ex parte Brutii, ac Lucani, equites mille ducenti, Numidæ fere omnes, Mauriq. Pugnatum eſt, & acriter & diu, 4. horis neutram in partem inclinata eſt pugna, nec alia res magis Romanos impediebat, quam capita hoſtium, pretia liberati facta. Nam vt quiſque hoſtem impigre occiderat, primum tempus terebat in capite, inter turbam tumultumque abſcindendo; idemque mox caput pugnantibus erat impedimento. Id cum Tribuni Gracchо retuliſſent, proiici capita iubet, hoſtem inuadere, claram iam ac teſtatam eſſe virtutem, non dubiam ſtrenuis viris fore libertatem.

XXV. *Seruorũ pro libertate pugnãdi alacritas.*

TVM redintegrata pugna eſt, & eques eſt in hoſtem emiſſus. Quæ pugna cum dubiam iterum rem feciſſet, pronunciat Gracchus nihil eſſe, quod libertatem ſperarent, niſi eo die fuſi fugatique hoſtes eſſent. Ea demum vox iterum animos accendit. Itaque renouato clamore, velut alii repente facti, tanta vi ſe in hoſtem intulerunt, vt ſuſtineri vltra non poſſent. Tota acies impulſa hoſtium, effuſaque fuga caſtra petit. Romanus in caſtris ipſis pugnat, & ibi captiui à tergo Pœnum feriunt, quorum ingens facta eſt cædes, adeo vt minus duo millia hominum ex tanto exercitu, & ea maior pars equitum cum ipſo duce effugerent: alii omnes cæſi, aut capti; capta & ſigna duodequadraginta. Ex victoribus duo millia ferme cecidere. Gracchus Volones omnes liberos eſſe iuſſit, ignauos tamen ea mulcta affecit, vt ſtantes quoad ſtipendia facerent, cibum potumque caperent.

Ingens victoria.

XXVI. *Marcellus Annibalẽ ad Nolam vincit.*

DVM hæc ad Beneuentum geruntur, Annibal depopulatus agrum Neapolitanum, ad Nolam caſtra mouet. Quem vbi aduentare Marcellus conſul ſenſit, Pomponio Proprætore cum exercitu, cui is præerat, accito, ire hoſti obuiam parat: Claudium Neronem cum robore equitum, ſilentio noctis per auerſam maxime ab hoſte portam emittit, circumuectumque occulte ſubſequi ſenſim agmen hoſtium iubet, & cum coortum prælium videret, à tergo ſe obiicere. Id errore ne viarum, an exiguitate temporis Nero exequi non potuerit, incertum eſt. Abſente eo cum prælium commiſſum eſſet, ſuperior quidem Romanus fuit, ſed quia equites nõ affuere in tempore, ratio cõpoſitæ rei turbata eſt. Non eſt auſus Marcellus fugientes inſequi, plus tamen duobus hoſtiũ millibus eo die cecidit, Romani ad quadringentos cecidere. Solis fere occaſu Nero diem noctemque fatigatis equis atque hominibus, ne viſo quidem hoſte rediens, adeo grauiter eſt à Coſſ. increpitus

vt per eum ſtetiſſe diceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hoſti clades.

XXVII. *Tarentini Annibalem accerſunt.*

Postero die Romanus in aciem deſcendit, Pœnus tacita confeſſione victus, caſtris ſe tenuit, tertio die noctis ſilentio, amiſſa ſpe potiundæ Nolæ, rei nunquam proſpere tentatæ, Tarētum, ad certiorem ſpem proditionis, proficiſcitur. Nā ante paucos dies quinque nobiles iuuenes, quos dudum partim ad Thraſymenum, partim ad Cannas ceperat, domumque comiter dimiſerat, ad eum venerunt, nunciantes ſe magnam partem Tarentinæ iuuentutis perpuliſſe, vt Annibalis amicitiam ac ſocietatem, quam Romanorum mallent, legatoſque ad eum miſſos rogare, vt exercitum propius Tarentum admoueat, ſi eius ſigna conſpecta fuerint, vrbē in ipſius poteſtate fore. Ingens cupido tenebat Annibalem Tarenti potiundi. Vrbē enim eſſe videbat, tum opulentam & nobilem, tum maritimam, & in Macedoniam opportune verſam; Regemque Philippum hunc portum, ſi in Italiam tranſiret, cum Brunduſium Romani haberent, petiturum.

XXVIII. *Opera Valerii ſpe fruſtrantur.*

Itaqve collaudatos eos, & ingentibus oneratos promiſſis, domum ad cœpta maturanda redire iubet, ſe tempori affuturum.

Nec tamen ſatis tempori affuit: nam triduo antequam ad mœnia accederet, à M. Valerio Proprætore, qui claſſi ad Brunduſium præerat, T. Valerius legatus miſſus, vrbem in officio tenuit, nec quidquam aut hoſtibus, aut ſociis loci reliquit ad tētandum. Cumque Annibal nullum in vrbe motum cerneret, nec quemquam eorum, qui paulo ante ipſum adierant, innoxius ſicuti venerat, receſſit, cum tamen aliorum agros in tranſitu deuaſtaſſet. Salapiam autem tendit, eumque locum, quoniam iam media æſtas exacta erat, ad hyberna deſtinat. Itaque & frumenta eo ſtudioſe conuehit, & prædas agens ad 4. millia equorum per Apuliam capta, equitibus domanda diuiſit.

XXIX. *Fabius Caſilinum oppugnat cū Marcello.*

Interea Conſul Fabius Caſilinum oppidum, quod duûm millium Campanorum, & ſeptingentorum militum Annibalis præſidio tenebatur, occupare cupiebat. Itaque Collegam Marcellum Nola accerſit, qui ibi relicto duûm millium præſidio, cum cætero exercitu Caſilinum venit, cuius aduentu Campani ſeſe iam mouentes quieuerūt. Ita à duobus Coſſ. Caſilinum oppugnari cœptum: vbi cum multa vulnera Romani milites, temere mœnibus ſuccedentes, acciperent, neque ſatis res deſiderio reſponderet, omittendam rem paruam Fabius cenſebat, cum res maiores inſtarēt. Marcellus I, vt negabat multa magnis ducibus aggredienda, ita vbi ſemel aggreſſi eſſent, dimittenda, quia magna famæ momenta in vtramque partem fierent; itaque tenuit ne incepto abiretur.

XXX. *Qui eam vi capit.*

Cvmqve machinæ omnis generis vrbi admouerentur, Campani Fabium orabant, vt abire Capuam tuto liceret: ad 50. egreſſi, quos Q. Fabius ad ſe in tumultu confugientes, tuto Capuam deduxit. Marcellus portam qua egrediebantur, occupauit, cædeſque promiſcue omnium circa portam primo, deinde irruptione facta, etiam in vrbe fieri cœpta eſt, quæ inter colloquia cunctationemque petentium fidem, per occaſionem capta eſt. Captiui Annibalici, Campanique Romam miſſi, carceribus mancipati ſunt. Oppidanorum turba per finitimos populos in cuſtodiā diuiſa. Inde Marcellus Nolam redit, vbi eum aduerſa valetudo tenuit. Fabius multa oppida in Samnio vi cepit, in quibus ad 25. hoſtium millia cepit aut occidit, recepitque perfugas 370. quos cum Romam miſiſſet, virgis in comitio cæſi omnes, ac de ſaxo deiecti.

Quid factū captiuis.

Et perfugis

Dum hæc in Italia gererentur, pleraque feliciter à Romanis in Sicilia, Hiſpania, & Illyrio contra Philippum Macedonem geſta ſunt. De ſingulis pauca, quæ magis eminent, ex Liuio libabimus.

XXXI. *Diuerſa in Sicilia captiuis.*

Cvm magni motus in Sicilia Hieronymi mortem conſecuta eſſent, magnáque fieret inclinatio animorum ad Pœnos, Romani M. Marcello Conſuli Siciliam prouinciam decernunt. Syracuſæ totæ factionibus diſciſſæ erant, parteſque vrbis aliæ aliis parere ac teneri, nunciata Regis cæde cæperant. Demarata filia Hieronis, vxor Andronodori maritum ad occupandam tyrannidem ſtimulabat: Polynæus ciuis Syracuſanus ſuos ad concordiam, populique libertatem ſtabiliendam hortabatur, cuius dum ſe cupidum Andronodorus ſimulat, Prætor in primis creatur, cum aliis Tyranni interfectoribus. Sed mox Hippocrates & Epicides, qui ab Annibale ad Hieron. iamdudum miſſi fuerant, primò vt ad eū

ſalui reuerti poſſent, laborabant; id dum trahitur, homines apud milites gratioſi, eos ſibi conciliant, calumniis etiam apud eos Senatum & optimates onerant, quaſi per ſpeciem reconciliandæ Romanorum cum Syracuſanis amicitiæ, vrbem eis dedere ſatagant.

XXXII. *Andronodorus tyrãnidem affectat.*

EA dum fiunt Andronodorus fatigatus vxoris vocibus, tyrannidem occupare ſatagit, accito in conſilii ſocietatem Themiſtio, cui Gelonis filia nupſerat. Verum re ad Prætores clam delata, in curiã euocati Andronodorus & Themiſtius illico interficiuntur; moxque eorum conſilia ab indice proditionis Ariſtone aperiuntur. Inde ad multitudinem tumultuantem, & cauſæ ignaram, à Sopatro Prætore verba facta, de iuſta occiſorum cæde, & affectata tyrannide, quibus regiæ coniuges regios animos fecerint: quæ vox clamore multitudinis excepta eſt, nullam earum viuere debere, nec quemquam ſtirpis tyrannorum ſupereſſe. Itaque miſſi à Prætoribus Andronodori coniugem Demaratam, & Themiſtii Harmoniam illico peremerunt. Nec parcitum innocentiæ Heracleæ, filiæ Hieronis, vxoris Soſippi, qui legatus ab Hieronymo ad Regem Ptolemæum miſſus, voluntarium conſciuerat exilium, & patriæ libertatis vnus omnium amantiſſimus ferebatur. Nec audita eſt cum tueretur innocentiam ſuam, nec cum exilium pro beneficio, aut poſtremo vitam filiabus ſuis imploraret, ſed morti matris, indigna filiarum cædes cumulus acceſſit: cædemque per ſe miſerabilem, miſerabiliorem caſus fecit, quod paulo poſt nuncius venit, mutatis repente ad miſericordiam animis, quo mori prohibebantur. Rem egregie Liuius depingit.

Et cũ ſuis occiditur.

Etiam filia regum.

Miſerabilis caſus.

XXXIII. *Annibalis legati fiunt Prætores Syracuſis. Qui Romanos in odiũ vocant.*

b13. HINC etiam ruina maior exorta. Nam plebs comitia prætoria haberi poſtulat, vt in locum Andronodori & Themiſtii, alii ſufficerentur Prætores, factique ſunt Hippocrates & Epicides, à quibus mox turbata ſunt omnia, quæ de pace, & renouata cum Romanis ſocietate agi cœperant. Miſerant illi ad Appium Claudium, cum æquis conditionibus de pace legatos, quos ille ad Marcellum venientem in Siciliam remiſerat; Marcellus rem poſſe conuenire ratus, legatos etiam ipſe miſit Syracuſas; ſed ſub nouis Prætoribus noua erat facies rerum. Poſtquam enim nouam Carthagine claſſem in Siciliam appuliſſe intellectum eſt, Hippocrates & Epicides depoſito timore, apud milites mercenarios, transfugaſque prodi Romanis Syracuſas criminabantur, quod Appium ad Murgantiam claſſem centum nauium habere cernerent, quæ in actiones aduerſariorum erat intenta.

XXXIV. *Mox legatos ad Conſulem de pace mittunt.*

IAMQVE multitudo tumultuabatur, & Romanos terra parabat arcere, cum Apollonides principum vnus ſapienti oratione, primum docuit concordiæ ſtudendum eſſe, & ad alterutram partem omnibus inclinandum, alioqui mutuis cædibus totam deletum iri ciuitatem, contrariis ducibus, ciuibus, militibuſque inter ſe confligentibus. Deinde in legendis ſociis, Hieronis potius autoritatem quam Hieronymi ſequendam eſſe. Et amicitiam vel quinquaginta annis feliciter expertam, nunc incognitæ, quondam infideli præferendam. Eſſe etiam aliquid momenti ad conſilium, quod Carthaginenſibus ita pax negari poſſit, vt non ſtatim bellum cum eis gerendum ſit; cum Romanis extemplo aut pacem accipiendã, aut bellum gerendum eſſe. Itaque ſecundum eius ſententiam miſſi ſunt Syracuſis legati ad Conſulem pacis confirmandæ cauſa.

XXXV. *Iubentur excere Sicilia legatos Annibalis.*

INTEREA Leontini Syracuſas miſerunt, qui finibus ſuis tutandis præſidium peterent. Datus perlibenter Hippocrate, ſcum turbulentis militibus, & mercenariis, quibus quaſi graui onere leuata Reſpublica videbatur. Erant ii ad quatuor millia, qui quamprimum finitima Romanæ prouinciæ loca furtiuis excurſionibus vexare cœperunt. Deinde cum ad tuendos ſociorum agros miſſum ab Appio præſidium eſſet, omnibus copiis impetum in oppoſitam ſtationem, cum cæde multorum fecerunt. Quæ cum eſſent nunciata Marcello, legatos extemplo Syracuſas miſit, qui fidem ruptam eſſe dicerent; nec belli cauſam vnquam defuturam, niſi Hippocrates & Epicides non Syracuſis modo, ſed tota etiam Sicilia procul ablegarentur.

Qui Leontinos à Romanis abducunt.

Epicides interea ad Leontinos profectus erat, eoſque ad defectionem à Romanis & Syracuſanis impulerat. Ergo cum Syracuſanorum legati ad Leõtinos, de iniuriis Romanorum quererentur, & Hippocratem & Epicidem Sicilia abire iuberent, ferociter iis reſponſum eſt, fœderique Romanorum renunciatum.

XXXVI. *In eos Marcellus mouet. Et vrbem expugnat.*

ITAQVE integra cum Syracuſanis fide, Marcellus in Leontinos mouet, Appio quoque accito, vt altera ex parte vrbem aggrederetur. Tanto ardore militum eſt viſus, ob iram interfectæ ſtationis, inter ipſas conditiones pacis, vt primo impetu vrbem expugnarent: ad duo millia transfugarum verberati, ac ſecuri percuſſi. Turbarum duces, dum portas ſtrenue refringi viderent, in arcem primo, inde noctu Herbeſum profugere. Exercitus Syracuſanorum interea contra Leontinos auxilio Romanis veniebat, cum nuncius refert Romanos vrbem totam cædibus repleuiſſe militum atque oppidanorum, nec quemquam ſupereſſe puberem. Ea res temere credita maximam iram Syracuſanis militibus concitauit, propéque ad defectionem res erat. Prætores exercitum Herbeſum ducunt, vt auctoribus ſeditionum ſublatis, quies ſecuritáſque populis daretur. Sed illi obuiam progreſſi militibus ſupplicum ritu orarunt ne ſe dederent Syracuſanis, à quibus mox Romanis excruciandi traderentur.

Inde Herbeſū ducit.

XXXVII *Iidem legati calūnius milites Syracuſanos à Romanis auertunt. Ipſaſq. fere Syracuſas.*

MILITES, iam ex proximo nuncio infenſi Romanis, & ex vitæ conſuetudine Hippocrati & Epicidi addicti, eos in ſuam tutelam receperunt. Id mirati indignatique Prætores eos vinciri iubent, ſed exoriente ſeditione, cedere multitudini coacti ſunt, & Megaram vnde venerant ſigna referre: vnde etiam quamprimum, adito mortis diſcrimine abire Syracuſas coacti ſunt, Hippocrate mendaces literas Prætorum ad Marcellum Conſulem fingente, quibus mercenarij omnes milites cædi deſtinabantur. Nec exercitum peruertiſſe contenti, etiam Leontinos aliquot ſubornarunt, qui falſum illum nuncium crudelitatis, & auaritiæ Romanorum apud Leontinos exercitæ, tanquam rem certiſſimam affirmarent; quo facto non vulgi ſolum, ſed optimatum etiam, & Senatorum animi à Romanis auerſi ſunt, adeo vt plerique eos pro hoſtibus habendos eſſe cenſerent.

XXXVIII. *Qua plane deficiunt.*

INTEREA adueniunt ſeditioſi milites cum ducibus ſuis, & in partem vrbis, Liuio dictam Hexapylum, quamuis obnitentibus Prætoribus admittuntur, Prætores in Acradinam alteram vrbis partem, cum popularium iuuentute confugiunt, mercenarij milites, perfugæque ſeditioſorum numerum augent. Ita Acradina quoque primo impetu capitur, Prætoréſque omnes interficiuntur, niſi qui forte per tumultum elapſi ſunt: nox cædibus finem fecit.

Poſtero die ſerui ad pileum vocati, & vincti carceribus emiſſi, confuſáque omnis multitudo Hippocratem atque Epicidem creant Prętores. Atq; ita Syracuſæ breui in priſtinam ſeruitutem reciderunt. Romani legatos ſemel iterumque Syracuſas, pro hiſce tumultibus pacifice componendis mittunt, ſed vix tuto elapſi ſunt.

XXXIX. *A Romanis obſidentur.*

INDE terra marique ſimul cœptæ oppugnari Syracuſæ, terra ab Hexapylo, mari ab Acradina, cuius murus fluctu alluitur. Et quia nuper Leontinos terrore ac primo impetu ceperant, non diffidebant ſe parte aliqua vaſtæ vrbis ita potituros. Ergo omnem apparatum oppugnandarum vrbium muris admouerunt, quæ Archimedes vnus adeo variis artibus & machinis, quas viuo Hierone fabricatus erat, ludificabatur, vt neque prope neque longe, aut terra, aut mari vim vrbi afferre poſſent, quæ pluribus Liuius lib. 24. & ante eum Polyb. l. 8. perſequitur. Addit Zonaras ſpeculis vſtoriis vſum Archimedem, in remotas naues flammas inieciſſe, eaſque incendiſſe. Effecitque, vt vi alia deſperata, commeatu vrbem terra marique prohibere ſtatuerent. Cæterum quod in Euſebij Chronico legitur, captas hoc anno Marcello Conſule Syracuſas, intelligendum eſt obſideri cœptas: cumq; in tertium annum protracta eſſet obſidio, expugnatio in Marcelli conſulatum non incidit. Nec prochroniſmus vnius anni eſt, vt ait Scaliger, ſed duorum, vt ad Varronis Palilia ei confugere non liceat.

Defendit Archimedes.

XL. *Marcellus vrbes recipit.*

INTERIM Marcellus, cum tertia fere parte exercitus, ad vrbes, quæ ſub hoſce motus defecerant, recipiendas profectus eſt, recepitque nõnullas; Megaram etiam vi cepit, ac diruit in Syracuſanorum terrorem. Carthaginienſes, qui in ſpem potiendæ Siciliæ hoc maximè tempore venerant, nouas copias ad Himilconem, ſub hoc ipſum tempus miſerunt, adeo vt coniunctæ iis, quas ille prius habuit, 25. millia peditum, tria equitum, duodecimque elephantos ad Heracleam exponeret. E ſe Hippocrates, Syracuſis cum decem millibus peditum, & quingentis equitibus nocte, per intermiſſa cuſtodiis loca egreſſus, adiungere cupiebat. Cumque caſtra circa Accillas vrbem poneret, ſuperuenit Marcellus, & incompoſitos adhuc, diſperſoſ-

Pœnorum copia.

que nactus, pleroſque etiam inermes, pedites facile profligauit, eques leui certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit.

Marcelli cum Hippocrate pugna, & victoria.

Nec ita multo poſt aliæ claſſes tam Roma quam Carthagine, ad Marcellum, & Himilconem venerunt. Sed Bomilcar cũ ſe parem non fore claſſe Romanis agnoſceret, & Syracuſanis nihil opis afferre poſſe, quam eorum minuere commeatum, datis in altum velis, tranſmiſit in Africam. Et Himilco iunctus Hippocrati ſecutus eſt Marcellum, pugnandi occaſionem ambiens, priuſquam Syracuſis maioribus copiis iungeretur, quod cum irrito conatu tentaſſet, ad oppida quæ præſidiis Romanis tenebantur, ad ſuos traducenda conuerſus eſt. Sicque alternatim vrbes ad has illaſue partes tranſibant, prout hæ aut illæ meliore conditione eſſe viderentur. Nunc autem Marcello congreſſum vitãte, & Syracuſis excluſo, Pœni eminere videbantur. Ergo Pœnus Murgantiam, prodito Romano præſidio, recepit, cuius exemplum multis locis ſecuti Siculi, præſidia Romanorum aut expulerunt, aut oppreſſerunt.

XLI. *Noua pro vtriſque copia.*

Multæ vrbes ad Pœnos deficiunt.

XLII. *Aenna fruſtra ab iis tentata.*

Idemqve facturi erant Ænnenſes, ſed à L. Pinario præfecto præſidij occupati, in concione à milite ãrmato maxima ex parte trucidati ſunt. Ea res vulgata aliquibus terrorem attulit, & eos in fide retinuit, alios exaſperauit, & Pœnis ſe dedere perſuaſit. Hippocrates inde Murgantiam, Himilco Agrigentum ſeſe recepit; cum acciti à proditoribus nequicquam ad Ænnam exercitum admouiſſent. Marcellus retro ad Leontinos redit, vnde commeatibus in caſtra conuectis, relictóque ibi idoneo præſidio, ad Syracuſas obſidendas venit. Inde Appio Claudio Romam ad petendum Conſulatum miſſo, & in eius locum T. Quintio Criſpino ſubrogato, ipſe hybernacula quinque millia paſſuum ab Hexapylo, ædificauit atque communiit. Et hæc in Sicilia vſque ad principium hyemis Liuius geſta teſtatur.

Marcellus redit Syracuſas.

XLIII. *Præſidium Philippi Orico eijcitur.*

Eadem æſtate etiam cum Philippo Macedone res geſta eſt. M. Valerius Prætor Brunduſinæ claſſi præerat. Ad eum legati ex Orico Epiri vrbe maritima, quam Zonaras Noricum vocat, venerunt, opem implorantes, quod eorum vrbem Philippus occupaſſet. Eo Prętor cũ claſſe traiecit, & vrbem pulſo, quod ibi Philippus reliquerat, præſidio, recepit. Eo legati ab Apollonia venerũt, nunciantes obſideri ſe, quod à Romanis deficere nollent. Prętor mille milites duce Næuio Criſpo ducit, qui eos procul à flumine, per viam minime à Regiis obſeſſam, duxit, & nocte, ita vt nemo hoſtiũ ſentiret, vrbem eſt ingreſſus. Poſtridie agnitis vrbanis copiis, & negligentia oppugnãtium, eruptionem in proximam noctem parat, quæ ei tam fœliciter ceſſit, vt caſtra occuparet, hoſtem pro arbitrio cæderet; Rex ipſe ſomno excitatus, ſeminudus ad flumen naueſq; perfugeret. Paulo minus tribus hoſtiũ millibus aut cepit, aut occidit, caſtra diripuit, machinas vrbi capiendæ, ad eã defendendam in vrbem tranſtulit. Quæ cum Oricum eſſent nunciata, M. Valerius claſſem protinus ad oſtium fluminis duxit, ne nauibus capeſſere fugam Rex poſſet. Itaq; Philippus neque terreſtri, neque nauali certamine fidens, ſubductis, aut incenſis nauibus, magna ex parte ſpoliato, atque inermi exercitu, terra Macedoniam petiit, cladium plenus, ac pudoris. Romana claſſis cum Prætore Orici hybernauit.

Apollonia obſidione liberatur.

Rex ſeminudus effugit.

XLIV. *Res in Hiſpania perperam.*

Eodem anno in Hiſpania variè res à fratribus Scipionibus geſtæ. Nam à principio vlteriorem Hiſpaniam pene amiſerunt, cum ingentem Hiſpanorum exercitum Pœni, duce Magone & Aſdrubale, profligaſſent. Deinde ad Caſtrum, Altum cognomine, pene ad duo millia ſuorum amiſere, incurſante impune Pœnorum equitatu. Ad montem quoque victoriæ P. Scipio in patentibus campis deprehenſus, magnum diſcrimen adiit, niſi propinquum tumulum occupaſſet, vbi etiam circumſeſſus, à fratre obſidione liberatur.

Feliciterque geſta Illiturgi.

Vice verſa Caſtulo vrbs Hiſpaniæ valida ac nobilis, ad Romanos defecit. Et cum Illiturgum, quod præſidio Romanorum tenebatur, binis caſtris obſiderent Pœni, inter vtraque, cum magna hoſtium cæde, Cn. Scipio vrbem eſt ingreſſus: & poſtero die eruptione æque fœlici pugnauit, vtroque prælio ſupra 12. millia cæſa plus decem millia capta, cum ſex & 30. militaribus ſignis. Ita Illiturgi obſidio ſoluta eſt. Bigerra quoque ſine certamine obſidione liberata.

XLV. *Pugna ad Mundam, & Romanorum victoria.*

Ad Mundam exinde caſtra Punica mota; & Romani eo confeſtim ſecuti ſunt. Ibi per 4. ferme horas collatis ſignis pugnatum eſt; egregieque vincentibus Romanis,

ſignum receptui datum eſt, quod Cn. Scipionis femur tragula confixum erat, & metus erat ne mortiferum vulnus eſſet. Hoc quoque prælio ad 12. millia dicuntur cæſa, prope tria millia capta, cum ſignis militaribus ſeptem & quinquaginta; nouem & 30. Elephanti pilis confixi, caſtra propemodum capta. Ad Auringem iterum male pugnatum à Pœnis, minore multo clade, quia minus adfuerant hoſtium qui vincerentur. Aliquanto poſt reſtauratis copiis à Magonis fratre, alea certaminis iterum tentata, iterumque in Pœnorum caput refuſa eſt. Nam tot præliis intra paucos dies exterriti, iiſdem animis quibus prius, eodemque euentu pugnauere. Plus octo millia hominum cæſa, haud multo minus quam mille capta, ſigna militaria 58. duo Gallorum reguli cæſi, octo elephanti capti, tres occiſi.

Ad Auringem.

XLVI. *Saguntum recipitur, ſuiſque redditur.*

Denique Saguntum oppidum, pulſo Punico præſidio, primam belli cauſam, in poteſtatem redegerunt; & ciuibus, quos vis belli reliquerat, reſtituerunt. Id factum fuiſſe tradit Liuius octauo anno, ex quo in poteſtatem hoſtium venerat. Verum neceſſe eſt in numerum mendum eſſe illapſum: cum eodem Liuio teſte, hic annus quintus ſit belli Punici ſecundi; Saguntina vero clades vno tantum anno ſit antiquior, ex omnium certo conſenſu. Et hactenus res hoc anno in Aſia ab Antiocho; in Italia, Sicilia, Illyria, Hiſpania à Romanis geſta.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3841.

I. N. xiv.

Vbi nefarius homo amiciſſimorum virorum opera vtitur ad viri principis perniciem, quam illi ſtudioſiſſime conferebant ad ſalutem; vbi vaferrimus proditor, cum ipſum, quo vtitur fraudis mediatore, atque interprete, eiuſdem fraudis ignarum eſſe vult, ne quid male conſcius, dum in omnem partem varie interrogationibus verſatur, vrgente conſcientia titubet. Vbi Achæi prouidentia importunis ſuorum officiis miſere eluditur, iiſdemque Bolidis proditio promouetur; quæ in illius eiuſdem viri pernicie ſponte terminatur, ad cuius ſalutem & libertatem fuerat inchoata. Sed de his, in gratiam ſtudioſorum tragœdiæ, hæc dicta ſufficiant.

ANNVS MVNDI 3841. SEXTAE AETATIS, 329.

IMPERII GRÆCORVM 99. ANTIOCHI MAGNI 12. SIMONIS PONTIFICIS 20. PTOL. PHILOPATORIS ET PHILIPPI 8. OLYMP. CXLI. AN. 4. VRB. COND. 540. COSS. Q. FABIO MAX. CVNCTATORIS FIL. ET T. SEMPRONIO GRACCHO II. SECVNDI BELLI PVNICI 6.

ANNVS ANTE CHRISTVM 212.

I. *Res Philippi in Illyrico, & Peloponneſo.*

ALTVM eſt hoc anno, & aliquot ſequentibus de Antiocho Magno, & Philopatore ſilentium, donec hic per immenſam nequitiæ turpitudinem extinctus eſt. Hebraicæ quoque res, vſque ad mortem Simonis, in obſcuro ſepultæ iacent. Philippum in Illyrico Liſſum occupaſſe, arcémque eius Acroliſſum, putat Interpres Polybij. Rem geſtam ſatis copioſe perſequitur idem Polyb. l. 8. In Peloponneſo etiam cõtra Meſſenios bellum geſſiſſe, & Aratũ, qui prætura Achæorum decies & ſepties cum laude functus fuerat, veneno ſuſtuliſſe, quod minus probaſſet, quæ contra Meſſenios ipſe feciſſet, ſatis ſignificat Plutar. in eius vita: qui ait id contigiſſe poſtquam Philippus claſſem bello Romano turpiſſime amiſiſſet, omniaque ei aſpera fœdáque eueniſſent, ſicut anno ſuperiore ex Liuio retulimus.

Lex Oppia hoc anno lata Liuius l. 34.

II. *Fit improbus, ac tyrannus.*

Addit etiam Plutarchus eum, præter omnium expectationem, ex miti rege, & adoleſcente modeſto, caſtóque, in virum laſciuum, ac deteſtabilem degeneraſſe

Lex Oppia. Arpinates reconciliati.

tyrannum. Agebat autem nunc vitæ annum fere vigeſimum ſecundum: vt qui decimo quarto vitæ anno regnare cœpiſſet, vt ſupra ex Iuſtino dicebamus.

Interea vero Valerius Læuinus in eum erat intentus, ne quo modo Pœnis contra Romanos adeſſet. Quod ſe eo facilius perfecturum credebat, ſi inteſtina aduerſus eum bella mouiſſet, & vicinos ſibi populos conciliaſſet. Ad eam rem Ætoli maxime opportuni erant, viri iis temporibus in primis potentes: ſed illos Philippus fœdere recens inito occupauerat, ne ab iis impeditus, arma in Romanos vertere non poſſet. Itaque per ſecreta colloquia eorum principes tentare cœpit, vt ſcribit Liuius, idque hoc & ſequenti anno factitatum.

III. *Diſtributio Prouinciarum Romæ.*

Designati autem Conſules Romæ cum primum magiſtratum iniiſſent, Senatum de bello ac prouinciis ſuis, prætorumque, & de exercitibus, quibus quique præeſſent, conſuluerunt. Itaque exercitus vndique prouinciæque diuiſæ. Sempronius Conſul in Lucanos, in Apuliam Fabius profecti ſunt. Fabio Pater legatus ad Sueſſulam in caſtra venit. Cum obuiam filius progrederetur, lictoréſque verecundia maieſtatis eis taciti anteirent, non ſummouentes patrem, præter vndecim faſces equo præuectus ſenex, vt Conſul animaduertere proximum lictorem iuſſit, & is vt deſcenderet ex equo inclamauit: Tum demum deſiliens, experiri inquit, volui, fili, ſatin' ſcires Conſulem te eſſe.

Conſularis autoritas aduerſus patrem.

In ea caſtra Altinius Arpinas venit, qui oppidi proditionem pollicebatur, qui pridem ad Pœnos à Romanis transfugerat itaque nonnullis verberandum eum, necandumque cenſebant; Fabius ſenior in vinculis habendum cenſuit, idque probatum eſt, ne via præcluderetur deſertoribus, ad priſtinos ſocios reſipiſcendo redeundi; ſicque tanto firmiores Annibalis vires redderentur.

Clemens prudentia in transfugas.

IV. *Annibalis crudelitas.*

Vt cognitum eſt in oppido abeſſe Altinium, nuncij ad Annibalem, metu rerum nouarum miſſi. Is coniugem eius ac liberos in caſtra accitos, viuos combuſſit: eos videlicet defectionis conſcios arbitrabatur, aut Altinium in ſuis, quamuis innocentibus ritu barbarico punire cupiebat. Fabius Arpos, noctis ac pluuiæ fauore occupauit. Cui cum in vrbe contra tria Arpinorum millia, & quinque Pœnorum pugnandum eſſet, Arpinos rogarunt Romani, quam ob noxam Romanorum, quodve Pœnorum meritum, pro alienigenis ac Barbaris, ipſi Italici pugnarent aduerſum Romanos veteres ſocios; & vectigalem ac ſtipendiariam Italiam Africæ facerent. Purgantibus Arpinis, ſéque venundatos à principibus, ac pene oppreſſos eſſe: res eo denique deducta eſt, vt conuerſis armis, tam Romani, quam Arpini Pœnos inuaderent. Hiſpani quoq; fere mille, eorum exemplum ſecuti ſunt, ea conditione, vt ſine fraude Punicum præſidium emitteretur. Itáq; factum, deincepſque Hiſpani hi dediti, fortem fidelémque operam Romanæ Reipubl. nauarunt.

Fabius Arpos occupat.

Et Arpinates reducit ad Romanos.

V. *Incendium Romæ. Lex Oppia.*

Romæ fœdum incendium per duas noctes, & diem vnum tenuit, latéque vagatus ignis, ſacra multa profanáque abſumpſit. Quæ clades addita publicis malis, in quibus nunc Reſpublica verſabatur, cauſa eſſe potuerit C. Oppio Salinatori Tribuno plebis legis ferendæ de ſumptu mulierum, quæ dicta eſt Oppia. Qua vetuit ne qua mulier auri plus ſemiuncia haberet, ne veſtimento verſicolori vteretur; neu iuncto vehiculo in vrbe oppidoue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur. Eam hoc anno, atque his Conſulibus latam affirmat apud Liuium [a] L. Valerius Tribunus plebis, cum eam abrogandam cenſeret, ſeniore Catone Conſule. Quis neſcit, inquit, nouam iſtam legem eſſe, Q. Fabio T. Sempronio Coſ. viginti annis ante latam? Numerum dixit rotundum, cum tamen reuera fuerint tantum 18. Nam Cato Conſul fuit anno V. C. 558. poſt enarratas autem horum temporum calamitates, ſubdit. *Cui non apparet ab inopiam, & miſeriam ciuitatis, quia omnium priuatorum pecuniæ in vſum publicum vertendæ erant, iſtam legem ſcriptam, tandiu manſuram, quandiu cauſa ſcribendæ legis manſiſſet?*

[a] l. 34.

VI. *Inita cum Syphace Numida ſocietas.*

Eodem anno P. & Cn. Cornelij, cum in Hiſpania res proſperæ eſſent, multoſque & veteres reciperent ſocios, & nouos adiicerent, in Africam ſpem extenderunt. Cuius hæc occaſio ſe obtulit.

Syphax erat Rex Numidarum, ſubito Carthaginienſibus hoſtis factus; ad eum centuriones tres legatos miſerunt, de amicitia ac ſocietate iungenda. Grata ea legatio Barbaro fuit, ac è tribus legatis vnum retinuit, qui Numidas pedeſtris mili-

tiæ diſciplinā doceret. Cum duobus aliis ſuos addidit ad Scipiones legatos, ſocietatis firmandæ gratia, & Numidas è Pœnorum caſtris eliciendi ad exercitum Romanorum. Tantum autem profecerunt Numidæ pedites, diſciplina atque inſtitutione Q. Statorij, vt breui Rex non equiti magis, quam pediti fideret, collatiſque ex æquo ſignis cum Carthaginienſibus, eos ſuperaret.

VII. *A Maſaniſſa ſemel, iterumque vincitur.*

CVM autem multæ paſſim tranſitiones à Numidis ad Romanos fierent; id vbi accepere Carthaginienſes, Galam in altera Numidiæ parte regnantem, cui erat filius Maſaniſſa annorum ſeptemdecim, magnæ ſpei adoleſcens, Galam, inquam per legatos adeunt, docentque Syphacem ſeſe Romanis, in perniciem populorum Africæ coniunxiſſe; opprimendum, antequam à Romanis, militaribus copiis iuuari poſſit. Gelæ facile perſuaſum vt exercitum contra eum mitteret, cui filium Maſaniſſam ducem dedit: qui, Carthaginienſium legionibus coniunctis, magno prælio Syphacem deuicit, in quo 30. hominum millia deſiderata dicuntur.

Syphax in Mauruſios Numidas Gadibus vicinos refugit, ibique ingentes breui copias armauit; cum quibus in Hiſpaniam ad Romanos breui freto traiiceret. Sed ſuperueniente cum victore exercitu Maſaniſſa, iterum victus eſt.

VIII. *Res Hiſpanicæ, Siculæ, &c.*

IN Hiſpania nihil admodum memorabile geſtum. In Sicilia Marcellus in Syracuſarum obſidione perſeuerauit, ad quam ſtabat Pulcher, Zonaras. Eum M. Claudium vocat Liuius, aitque iuſſum iis finibus præeſſe, quibus dudum Hiero præfuiſſet, Lentulo Proprætore veterem prouinciam gubernante. Marcello tamen, vt videtur, rei ſummam adminiſtrante. Certe anno ſeq. decretæ Marcello Syracuſæ, & quà dudum Hieronis regnum fuiſſet. Annibal magnam anni partem, ambienda Tarenti proditione, fruſtra conſumpſit: nonnullæ etiam vtrimque defectiones in Italia contigere.

ANNVS MVNDI 3842. SEXTAE AETATIS, 326. IMPERII GRÆCORVM 100. ANTIOCHI MAGNI 13. SIMONIS PONTIFICIS 21. PTOL. PHILOPATORIS ET PHILIPPI 9. OLYMP. CXLII. AN. I. VRB. COND. 541. COSS. Q. FVLVIO FLACCO III. ET APPIO CLAVDIO PVLCHRO. SECVNDI BELLI PVNICI 7.

ANNVS ANTE CHRISTVM 211.

I. *Res anni huius.*

IN hiſtoriæ Græcæ ſilentio, hoc regni Græcorum anno ſeculari, & primo Olympiadis centeſimæ quadrageſimæ ſecundæ, quæ Cratem Alexandrinum coronauit, hiſtoria Romana copioſam rerum geſtarum ſyluam ſuppeditat: quarum illa primaria ac ſumma ſunt capita, Tarentinorum defectio in magna Græcia; Capuæ in Campania obſidio, Syracuſarum in Sicilia expugnatio, clades multiplices Romanorum in Hiſpania, cum vtriuſq; Imperatoris cæde; quibus alia minutiora coniunguntur, quæ Liuius toto 25. libro fuſe perſequitur.

Noui Coſſ.

Comitiorum Conſularium iam appetebat tempus, inquit Liuius,[a] ſed quia Coſs. à bello auocare non placebat, T. Sempronius Coſ. comitiorum cauſa Dictatorem dixit C. Claudium Centonem, qui primo comitiali die creauit Coſs. Q. Fuluium Flaccum, quem paulo ante Magiſtrum Eq. dixerat, & App. Claudium Pulchrum, qui Siciliam Prætor adminiſtrarat. a L. 25.

II. *Scipio Ædilis, eius ætas, & populi in eum fauor.*

SCIPIO, qui poſt Africanus dictus eſt, ante legitimam ætatem Ædilis eſt factus, etſi ei propterea Tribuni pleb. obſtitiſſent: agebat tamen hoc anno ætatis 23. annum, vt qui initio belli huius annum agebat 17. vt ex Liuio, Polybióque diximus.

Narratque idem Polyb. pluribus, cum ſe Lucio fratri ædilitatem petenti adiunxiſſe in veſte candida, & mature cum eo in forum veniſſe, vbi magna cum admiratione, & propter auſi nouitatem, & quia iam omnibus erat charus, à populo exceptus, non ſolum ipſe ſuffragia populi tulit, ſed eius etiam frater propter ipſum. Conſulibus bellum cum Annibale, & binæ legiones decretæ: Marcello Syracuſæ, vt anno ſuperiore commiſſæ. Tres & 20. legiones Romani hoc anno in armis habuerunt, inopia tamen Iuniorum delectus ægre confectus eſt, triumuiris eos vbique colligentibus.

III. *Fraus Publicanorũ.* Svb ipſum anni initium, ante Cal. Maias, ſcelerata fraus M. Poſthumij publicani, eiuſque ſocij L. Pomponij, qui proximo anno temerè pugnans à Pœnis captus fuerat, ante detecta, hoc anno exilio, ac bonorum publicatione punita eſt. Quoniam enim publico periculo commeatum ad exercitus nauibus deferebant, aliquando naufragia ementiebantur, aliâs ea quæ vera enunciabant, fraude ipſorum facta erant, non caſu. In veteres enim quaſſatáſque naues, paucis & parui pretij rebus impoſitis, cum eas in alto merſiſſent, nautis in præparatas ſcaphas exceptis, multiplices fuiſſe merces ementiebantur.

Deportatio Cannenſiũ militum. Hoc tempore reliquiæ militum Cannenſium in Siciliam deportatæ, ſub Lentulo militabant: nec eis tamen in acie pugnare licebat, nec egregio facinore ignominiam delere, exiliumue terminare. Qua de re illi graui ac iuſta oratione apud M. Marcellum conqueſti ſunt. Ille ad Senatum ſcripſit; à quo nihil æquum ſuper ea re impetratum eſt, vti ſupradictum eſt. [a]

[a] ...an. V. C. ...7. n. 17. & ...q. & 2. ...1. ſchol. 1.

IV. *Tarentinorum defectio.* Incidit in hunc annum Tarenti defectio, etſi nonnulli eam, vt ſcribit Liuius, ad præcedentem annum retulerunt. Eam fuſe tradit Liuius l. 25. nec minus copioſe Polyb. l. 8. tanta rerum, ac prope verborum ſimilitudine, vt illum ab hoc eam narrationem mutuatum quiuis agnoſcat. Sic ergo res habet.

Eius cauſa, & occaſio. Cum Tarentinorum defectio iam diu & in ſpe Annibali, & in ſuſpicione Romanis eſſet, cauſa illius maturandæ, ex obſidum Tarentinorum cæde interuenit. Nam Phileas quidam Tarentinus, cum diu per ſpeciem legationis Romæ verſaretur, aditum ſibi ad obſides Tarentinos aperuit, qui in atrio Libertatis minore cura cuſtodiebantur. Hos crebris colloquiis ſollicitatos, corruptis ædituis duobus, cum primis tenebris cuſtodia eduxiſſet, ipſe comes furtiui itineris factus profugit. At luce prima fuga euulgata, miſſi qui ſequerentur; qui & comprehenſos, à Tarracina retraxerunt, & virgis in comitio cæſos, de ſaxo deiecerunt. Hæc defectionis cauſa apud Polybium non extat.

V. *Eorum cum Annibale fœdus ad proditionẽ.* Atrocitas pœnæ huius nobiliſſimarum in Italia Græcarum ciuitatum animos irritauit, Tarentinos in primis, quorum tredecim in defectionem ciuitatis à Romanis ad Pœnos coniurarunt, in quibus principes erant Nico & Philomenes, qui nocte per ſpeciem venationis egreſſi, ad Annibalem, qui tridui itinere Tarento aberat, proficiſcuntur: ſocios venationis procul à Pœnorum caſtris relinquunt, ipſi propius accedentes vltro comprehenſi, ad Annibalem deducuntur; qui cum & cauſas conſilij ſui, & quid pararent expoſuiſſent, collaudati, oneratique promiſſis, iubentur, vt fidem popularibus facerent, prædandi cauſa ſe vrbe egreſſos, pecora Carthaginienſium ad vrbem agere; itáque factum ſæpius, diſſimulantibus Pœnis. Congreſſi rurſus cum Annibale, fide ſanxerunt liberos Tarentinos, leges ſuáque omnia habituros, neque vllum vectigal Pœno penſuros, præſidiumve inuitos recepturos, prodita Romanorum præſidia Pœnorum fore. Eadem habet Polybius octauo libro.

VI. *Philomeni proditoris venatio.* Hæc vbi conuenerunt, Philomenes, quem ſtudio venationis teneri omnes norant, ad eam frequentius noctu exibat, cum canibus, & reliquo apparatu; neſcilicet hoſtis id ſentiret, & venationis partem ſæpe ad Præfectum præſidij Romani, portarúmque cuſtodes mittebat. C. Liuium eum appellat Polybius, quem ſibi cognominem T. Liuius nominare noluit, nec eum intemperantiæ arguere, cum Polybio; quem tamen infra in re læta nominat. Ex quo factum, vt quocumque noctis tempore ſibilo ſignum dediſſet, porta ei ſeu abeunti, ſeu redeunti aperiretur. Itaque tempus agendæ rei maturum Annibali viſum eſt, cui dies dicta, qua Præfectus præſidij cum amicis conuiuio interfuturus erat, in Muſæo, iuxta forum; vt mox ſomno vinóque ſepulti, fraudi ac cædi opportuniores eſſent. Decem ergo

26.

millibus expeditorum equitum peditumque electis, quatuor dierum commeatum eos parare iubet; quarta vigilia noctis ſigna mouit, præmiſſiſque fere 80. Numidis equitibus ad 30. ſtadia ante exercitum circumcurſare eos iubet, & prædas agere, vt prædones crederentur, exercitus imminens celaretur.

VII. *Suos ad Tarentum occultat.* Qvindecim ferme millium ſpatio Tarento caſtra poſuit, ad flumen oculis hominum prope ereptum, quod per conuallem præruptam, & confragoſam labitur, vbi ſuos quã maxime vetat quoquam extra ordines digredi, aut quicquam ducum iniuſſu agere. Dum interea prædonum Numidarum fama Tarentum peruenit; ad quos arcendos Præfectus, qui ea de re poculis maxime feruentibus monebatur, ſtatuit partem equitum poſtridie emittere: qui nuncius, ſecuriores quam antea Romanos de Annibalis molitione reddidit.

Signũ dat, accipitque. Annibal nocte concubia mouit, & vti conuenerat, ad portam Temenida, quæ orientem ſpectabat, accedit; & fulgore accenſæ facis ex tumulo, qui Hyacinthi dicebatur, ſignum dat aduentus ſui; idem redditum ab Nicone & Tragiſco ſignum, extinctæ deinde ſunt vtrimque flammæ. Nico vigiles adit, eoſque in cubilibus ſopitos obtruncat, & portam Annibali aperit.

VIII. *In vrbem admittitur* Ille cum peditum agmine ingreditur, & forum ſilentio petit, iuſſis equitibus foris in omnem euentum ſubſiſtere. Interea Philomenes ad alteram portam cum ingenti apro ex venatione aderat, qui ſolito ſibilo cuſtodem portæ euocat, dicens ſe vix grandis beſtiæ onus ſuſtinere, inferentes aprum duos iuuenes ſecutus ipſe cum expedito venatore, vigilem admirantem feræ magnitudinem, ac contrectantem, venabulo traiicit. Polybius primum Philomenem ingreſſum tradit, ferentem ex vna parte feretrum. Ingreſſi deinde 30. fere armati, cæteros milites obtruncant, refringuntque portam maximam: & confeſtim agmen irrumpit, & ſe Annibali in foro coniungit. Inde ſuos per vrbem diſpertit, vias quæ in forum ducerent occupat, Romanos occurrentes cædi mandat, parci Tarentinis; quos etiam per vrbis proditores, quieſcere iubet, & bono eſſe animo, ſibi libertatem non perniciem adeſſe.

IX. *Romani cæduntur.* Præfectvs primo excitatus tumultu, in portum cum famulis ſemiſomnis effugit; inde accepta ſcapha in arcem confugit. Terrorem & tuba Romana faciebat, quæ inſcienter à Græco inflata, incertum edebat ſignum: eo tamen exciti Romani cum partim in Gallos, partim in Afros, variis in locis diſpoſitos, incompoſiti atque inordinati inciderent, per vrbem cędebantur. Vbi illuxit vrbem ab Annibale captam cognitum eſt: & qui ex cæde Romani ſuperfuerant, cum Tarentinis, qui eis maxime addicti erant, in arcem proripuere ſe.

Aliqui arcem occupant.

Aedes Romanorum diripiuntur Annibal Tarentinos ad concionem euocat, bonaque ſpe replet; ſua in eos beneſacta commemorat, & in ſuperbam Romanorum dominationem inuectus, recipere ſe in domos ſuas quemque iubet, & foribus, *Tarentini*, nomen inſcribere; minatus ſi quis id nomen in hoſpitio ciuis Romani inſcripſiſſet, eum ſe pro hoſte habiturum. Concione dimiſſa cum titulis notatæ fores diſcrimen pacatæ ab hoſtili domo feciſſent, ſigno dato ad diripiendas Romanorum ædes diſcurritur; & fuit prædæ aliquantum, authore Liuio. At Polybius eam copioſam, ac variam fuiſſe tradit, & nihilo Carthaginienſium ſpe inferiorem.

X. *Pœni in arcem cõſilia.* Postero die de arce actum eſt, quæ cum munitiſſima agnita eſſet, dedit operam Annibal muro & ingenti foſſa, arcem inter & vrbem excitata, ne qui in arce erant, in oppidum improuiſi impetum facere poſſent, ſperans ſe eos, dum procurrerent ad opus impediendum, intercepturum, & ita paulatim præſidii vires attenuaturum; vt ſe facile ab iis Tarentini tueri poſſent. Nec ſpes callidum imperatorem fefellit. Vbi cœptum opus eſt, patefacta repente porta, in munientes impetum Romani faciunt; pellique ſe ſtatio paſſa eſt, quæ pro opere erat, vt ſucceſſu creſceret audacia, pluresque, & longius pulſos perſequeretur. Tum ſigno dato coorti vndique Pœni ſunt, quos in id inſtructos habebat Annibal: Nec

Inde erumpentes male accepti. impetum ſuſtinuere Romani, ſed ab effuſa fuga tum loci anguſtiæ, tum impedimenta cœptæ munitionis retinebant: plurimi in foſſam præcipitati, pluresque in fuga, quam in pugna occiſi ſunt. Inde opus nullo prohibente promotum eſt: ac celeriter confectum.

XI. *Subſidia Metaponto accipiunt.* Idqve ſpem fecit Annibali arcem quoque expugnari poſſe: cumque omne

machinarum

CAPVANI OCCASIONEM AMITTVNT IMPRVDENTIA.

machinarum genus iam mœnibus admoueret, miſſum à Metaponto præſidium (id oppidum maritimum eſt, in magna Græcia, in ſinu Tarentino) animos Romanis fecit, vt nocte ex improuiſo opera hoſtium inuaderent, quorũ alia diſiecerunt, alia igni corruperunt. Iſq; finis fuit Annibali arcis ea parte oppugnandæ. Reliqua erat ſpes, nec ea ſatis efficax, eam fame ex diuturna obſidione ſubiugandæ. Sed cum arx in peninſula poſita faucibus portus immineret, ad quem commeatus mari inferrentur, propius erat vt obſidentes, quam obſeſſi fame premerentur. Itaque ſtatuit naues è portu abſtractas per mediam vrbem in medium mare ante peninſulam, & fauces portus transferre, idque cum omnium applauſu atq; admiratione perfecit. Contracta extemplo vndique plauſtra, iunctáque inter ſe, & machinæ ad ſubducendas naues admotæ, complanatæ viæ, & iumentis adiuncti homines, naues per vrbem in alterum littus traduxerunt; paucóſque poſt dies claſſis inſtructa ac parata circumuehitur arcem, & ante ipſum portum anchoras iacit. Hunc ſtatum rerum Annibal Tarenti reliquit, ipſe in hyberna regreſſus eſt.

Annibal naues per mediam vrbem traducit.

XII. *Capuani frumentum ab Annibale petunt. Hanno id curat.*

INTEREA vterque Conſul erat in Samnio, & Capuam obſeſſuri videbantur: iamque famem ante obſidionem Campani metuebant, quippe Romanorum exercitus eos ſementem facere prohibuerant. Itaque legatos ad Annibalem mittunt, orantes vt frumentum conuehi Capuam iuberet, priuſquam Conſules aditus occuparent. Ea cura Hannoni ab Annibale mandata; qui ex Brutiis veniens, caſtra edito loco ad tria millia paſſuum à Beneuento poſuit, ac communiuit. Illuc ex vicinis locis magnam frumentum vim datis præſidiis conuehi iuſſit, ſtatimque Capuanos moneri, vt plauſtra omnis generis deuehendo frumento mitterent ad certam diem; qui pro cætera ſocordia, paulo plus 40. miſerunt, cum aliquot præterea iumentis.

Eorum ſocordia.

Hanno ob id verbis increpitos, quod eos ne fames quidem, quæ beſtias ſtimulat, ſatis expergefaceret; aliam conſtituit diem ad frumentum maiore apparatu petendum. Sed res longe aliò, perdita occaſione conuerſa eſt.

Occaſio perdita.

XIII. *Conſules accerſuntur.*

CVM enim Beneuentani huius rei certiores facti eſſent, legatos decem ad Conſules mittunt; eorum vnus Fuluius Beneuentum cum exercitu venit. Ibi ex propinquo agnoſcit Hannonem cum parte exercitus profectum frumentatum: duo millia plauſtrorum, inermémque aliam turbam aduenisse, per tumultum ac trepidationem omnia agi, caſtrorum formam, militarémque ordinem ſublatum.

Caſtra Punica obſident.

Ergo Conſul edicit proxima nocte ad oppugnanda Pœnorum caſtra proficiſcendum. Quarta vigilia profecti, paulo ante lucem ad caſtra perueniunt; tantumque pauoris hoſti attulerunt, vt ſi in plano poſita fuiſſent, haud dubie primo impetu capi potuerint. Verum iniquitas loci multum fauebat Pœnis, faciléque contra nitentes Romanos, cum vulneribus, cædibuſque repellebat. Itaque cenſebat Conſul deſiſtendum incœpto, reſumptiſque viribus caſtra iuxta hoſtium caſtra collocanda; ne exire inde Campani, néve Hanno regredi poſſet, eóque alterum etiam Conſulem aduocandum, iamque receptui canere cœperat.

XIV. *Et expugnant.*

CVM militum feruor accenſus in caſtra irrupit, hinc Vibio, inde Pedanio ducibus, quos alij atque alij deinceps certatim ſecuti, per tela & vulnera foſſam tranſcendunt; vallum tranſgrediuntur, & quamuis eos vires ſanguiſque deſererent, id ſaltem nitebantur, vt intra vallum hoſtium caderent. Denique caſtris potiti ſunt; ibi cædes non pugna fuit, ſupra ſex hoſtium millia cæſa; ſupra 7. millia capiuntur, cum frumentatoribus Campanis, omnique plauſtrorum atque iumentorum apparatu. Capta & alia ingens præda fuit, quam Hanno ex ſociorum agris populabundus traxerat. Conſul Beneuentum rediit, quò mox alter Conſulum venit: ab iis præda partim vendita, partim diuiſa eſt. Hanno furtim in Brutios rediit, male à Romanis, per culpam Capuanorum, acceptus.

Multa cũ cæde, prædaque.

Capuani rurſum vrgent Annibalem.

Capuani rurſum Annibalem legatione fatigant, duos Conſules cum copiis ad Beneuentum eſſe, diei iter à Capua diſtare, Tarentum non eſſe tanti, vt Capua in diſcrimen adducenda ſit. Annibal curæ ſibi fore rem Campanam pollicitus, in præſentia duo millia equitum cum legatis mittit, vt agros ſuos populatione prohiberent.

XV. *Metapontini Pœnis ſe dedunt.*

INTEREA Romani de arce Tarentina ſolliciti, eo frumentum deuehi curant, & in Præſidium Metapontinum, quo metu liberati ciues Pœnis ſe dedunt; eorum-

que exemplum alij in eadem ora ſecuti, Thurij in primis, non tam odio præfectorum, quam dolore obſidum crudeliter interfectorum. Sed alia quoque clades Romanos afflixit. Coſs. Capuam oppugnaturi erant, ſed Beneuento, ſi desereretur, timebant: itaque eò Sempr. Gracchum Proconſulem è Lucanis acceſſebant. Cum Flauius quidam Lucanus, non contentus ipſe ad Pœnos deficere, & ad eandem defectionem trahere Lucanos, inſigni aliquo facinore ſtatuit ſeſe Pœnis commendare. Ad Magonem clam in colloquium venit, & ſuorum libertatem apud Pœnos pactus, inſidias certo in loco ponere iubet, eò ſe Gracchum adducturum: & reuera deduxit, ſpe reconciliandi Romanis diuerſos Lucanorum Prætores, eo in loco congregatos. Ibi autem in circumfuſis hoſtibus fortiter pugnans cecidit: mortui corpus ab Annibale honoratum eſt. Volonum etiam exercitus, qui viuo Graccho ſumma fide ſtipendia fecerat, velut exautoratus morte ducis, ab ſignis deceſſit.

Et Thurij. *Et Lucani.* *Sempron. Gracchus in inſidias ductus occiditur.*

XVI. Alivd quoque non leue damnum Conſulum exercitui illatum eſt. Nam Coſs. agrum Campanum ingreſſi, cum paſſim popularentur, eruptione oppidanorum & Magonis, vixdum inſtructa acie fuſi, fugatique, ſupra mille ac quingentos milites amiſere. Quo ex caſu cum timidiores facti viderentur, ſingulare certamen Criſpini & Badij, quorum ille Romanus, hic Campanus erat, Romanorum animos, Criſpino victoria potito, reparauit.

Alia clades Romanorum. *In Campania.* *Singulare certamen.*

Interea in agrum Beneuentanum venit Annibal, tertióque die copias in aciem eduxit, facta Romanis pugnandi poteſtate. Pugnatum eſt, & Romana acies equitum incurſu grauiter laborare cœpit: cum procul viſus Sempronianus exercitus, cui Cn. Cornelius Quæſtor præerat, vtrique parti parem metum præbuit, ne hoſtes noui aduentarent. Itaque velut ex compoſito ſignum vtrimque receptui datum eſt.

Pugna cum Annibale dubia.

XVII. Inde Coſs. vt auerterent Capua Annibalem, proxima nocte Appius Claudius in Lucanos, Fuluius in agrum Cumanum, diuerſi abierunt. Annibal incertus primo vtrum ſequeretur, Appium inſtitit ſequi; ille circumducto hoſte quà voluit, alio itinere Capuam rediit. Annibal in Lucanis reſtitit, vbi M. Centenium Penulam centurionem congredi ſecum auſum, acie vicit atque interfecit, cum ſeptem millibus tam ciuium quam ſociorum, vix mille fuga elapſis. Rurſum paulo poſt Cn. Fuluium Prætorem, qui milites ſuos proſpero neſcio quo euentu feroces, vix imperio continebat, in Apulia maiore clade atque ignominia affecit. Nam ne clamorem quidem ac primum hoſtium impetum Romani ſuſtinuere. Dux ſtultitia, ac temeritate Centenio par, animo nequaquam comparandus, vbi rem inclinatam, ac trepidantes ſuos vidit, equo arrepto cum ducentis ferme equitibus effugit. Cætera acies à fronte pulſa, ab alis circunuenta, euſque cæſa eſt, vt ex duodeuiginti millibus hominum, duo millia haud amplius euaſerint. Verum neque hi, neque dux eorum ſtultitiam, & temeritatem impune tulerunt, vt ſeq. anno dicetur.

Alia Romana clades in Lucanis. *Alia rurſum in Apulia.*

XVIII. Hæ clades alia ſuper aliam Romam allatæ, ingentem luctum ac pauorem ciuitati attulerunt; eos tamen res à Conſulibus bene geſtæ, apud quos ſumma rerum erat, conſolabantur. Nihilominus legatos ad Coſs. mittunt, qui nunciarent, vt reliquias duorum exercituum cum cura colligerent; darentque operam ne per metum ac deſperationem hoſti ſe dederent, vti poſt Cannenſem cladem accidiſſet; & vt deſertores de exercitu Volonum conquirerent. Ita Liuius, ex quibus intelligis Romanos malo ſuo factos ſapientiores, minus ſe deinceps rigidos ſuis militibus præbuiſſe. Et credibile eſt pleroſque in hiſce cladibus, ne fugitiui aut captiui fierent, hoſtili ferro miſere atque inconſulte periiſſe.

Roma trepidatio.

XIX. Interea Conſules Capuæ obſidionem, iam diu meditatam, atque inchoatam, ſumma cura aggrediuntur; frumentum ad maritima caſtella conuehunt, ad Vulturni oſtium præſidium imponunt, vt & mare proximum, & flumen in poteſtate eſſet, & frumentum, quod è Sardinia aduceheretur, tuto recipi, ac ſeruari poſſet, neque per hyemem copia militi deeſſet. Tria prætoria ad Capuam excitata ſunt, Conſulis vtriuſque, & Claudij Neronis prætoris, ſimulque à tribus exercitibus, diuerſis locis vallo foſſáque vrbs circumcingi cœpit, & caſtella modicis interuallis excitari. Campani leues nec magnopere vtiles

Coſs. & Prætor Capuam obſident.

excurſiones, ad iſta opera impedienda fecerunt, ſimulque legatos ad Annibalem euocandum mittunt, rogantes vt ipſis non circumſeſſis modo, ſed etiam circumuallatis opem ferat.

XX. *Annibal à Capuanis euocatur.*

Annibal Tarentum copias reduxerat ſpe arcis occupandæ; tum re parum procedente, Brunduſium quoque iter flexerat, id oppidum in ſuam poteſtatem ratus proditione venturum. Ibi quoque cùm fruſtra tempus tereret, ad eum Capuani peruenere; quibus ille magnifice reſpondit, & antea Conſules ſoluiſſe obſidionem, & nunc aduentum ſuum non laturos. Cum hac ſpe dimiſſi legati, vix regredi Capuam, iam duplici foſſa, vallóque cinctam, potuerunt. Priuſquam tamen plane cingeretur, literæ à P. Cornelio Sulla prætore vrbano acceptæ ſunt, vt poteſtas Capuanis fieret, Capua cum rebus ſuis exeundi, vſque ad idus Martias; poſt eam diem, quique exiſſent, quique ibi manſiſſent, hoſtium loco futuros; quæ illi contempſerunt. Hæc porro temporis notatio monet, horum nonnulla ad initium ſequentis anni pertinere, prioribus tamen cum Liuio coniunximus, quod pauca eſſent & incerta, atque ægrè à cæteris diuelli poſſent.

Quæ illis poteſtas ab Vrbe facta.

XXI. *Syracuſana obſidio vrgetur.*

Seqvitvr non minus illuſtris, quam luctuoſa Syracuſarum expugnatio, M. Marcelli auſpiciis hoc anno perfecta. Et initio quidem veris incertus erat Agrigentumne armis peteret, ab Himilcone & Hippocrate occupatam, an in Syracuſarum obſidione perſeueraret, quas neque vi, neque fame, mari commeatum ſuppeditante, poterat ad deditionem compellere. Occaſionem quidem bene gerendæ rei quidam profugi proditione parabant; ſed re patefacta ad 80 cum cruciatu perierunt. Inde cum Damaſippus quidam Lacedæmonius, miſſus ab Syracuſis ad Philippum regem, in manus Romanorum incidiſſet, déq; eo redimendo multum laboraret Epicides, ad colloquium de eius redemptione miſſi ſunt vtrimque ad portum Trogilorum, vbi Romani altitudinem muri, atque ordines lapidum æſtimantes, eum multo humiliorem opinione ſua cognouerunt, nec difficile ſcalis eò conſcendi poſſe. Res delata Marcello probatáque eſt. Occaſionem feſtus Dianæ dies attulit, ab transfuga proditus, ſcalæ in occulto comparatæ.

XXII. *Romani ſcalis in muros euadunt.*

Cvmqve iam tempus adeſſe videretur, quo vino madidi, ſomno obruti iacerent, ſcalæ notato muro applicitæ. Vbi ſine ſtrepitu ac tumultu primi euaſerunt, in murum, alij atque alij deinceps ſecuti ſunt; à quibus qui in turribus, aut cubilibus reperti ſunt, vino fatigati facile obtruncantur. Inde terrendi hoſtis cauſa, ſignum occupatæ vrbis tuba datur; tum ciues omnia ab hoſte teneri exiſtimantes, huc illucque diffugiunt, & ſe de muro plerique præcipitant: alij ne mali quidem ſui magnitudinem, partim propter ſomnum & crapulam, partem propter vrbis magnitudinem, ad lucem vſque ſenſerunt; cum Marcellus effracto Hexapylo omnes ſuas copias in vrbem induxit, & ciues, militeſque Afros, & Siculos, ad opem, ſi quam poſſent, vrbi afferendam excitauit. Simul etiam vrbem è ſuperiore loco contemplatus lacrymas tenere non potuit; videbat quippe ciuitatem nobiliſſimam, beneficiis in populum Romanum inſignem, & omnium ferme illa tempeſtate pulcherrimam, tot regibus ac tyrannis inclytam, tot victoriis cladibuſque celebratam, tot opportunitatibus terra marique potientem, tot vndique diuitiis circumfluentem, vnam denique quatuor aut quinque magnis vrbibus parem, perexiguo temporis ſpatio triſtiſſimo arſuram incendio, & ad cineres redituram.

Vrbs occupatur.

XXIII. *Singulæ partes vrbis ſe Marcello dedunt.*

Vt autem vrbs varias in partes, quaſi totidem vrbes diuiſa erat, Inſulam, quæ & Naſon dicebatur, Acradinam, Neapolim, Tychem, quibus & Epipolas quidam addunt; variiſque in locis ſuis quaſi arcibus propugnabatur, Hexapylo, Euryalo, totidē vbiq; nouæ obſidiones, ac prælia imminebant. Verum cum magnam partem iam teneret Marcellus, Neapolis & Tyche cum inſulis ad eum veniunt, precantes vt à cædibus atque incendiis parceretur. Marcellus edixit militibus, ne quis liberum corpus violaret, cætera prædæ futura. Signóque dato, milites diſcurrerunt, nec rapinis ante modus fuit, quam omnia diuturna fœlicitate cumulata bona egeſſere. Inter hæc Philodemus, qui munitum tumulum Euryalum tenebat, deſperato auxilio, locum Romanis dedit, ipſe cum præſidio ad Epicidem redit. Acradinam deinde Marcellus ternis caſtris vndique circumdedit, vt ad deditionem, rerum omnium inopia compelleret, nequicquam Pœnis terra marique opem ferentibus, eamq; mox in poteſtatem ſuam partim vi, partim

Diripiuntur Syracuſæ.

Loca munita in poteſtatem veniunt Romanorum.

Merici Hiſpani proditione redegit, eodémque tempore Naſo Inſula potitus eſt; cum enim eius milites ad opem ferendam Acradinæ concurriſſent, Romani prope deſtitutam præſidio occuparunt.

XXIV. *Auxilium Bomilcaris irritum.*

PROFVIT Marcello ad victoriam peſtilentia, quæ pleroſq; Siculos Syracuſarum propugnatores, in ſua quemq; oppida cõpulit, Pœnoſq; ipſos vehementer afflixit, Romanorum quoq. multos abſumpſit. Bomilcar ſub ipſum expugnationis initium, cum 35. nauibus Carthaginem ſe contulit, edoctiſque Carthaginenſibus quanto in diſcrimine Syracuſana res eſſet, ita tamen vt ſpem faceret, nõ ipſis modo ſalutarem opem ferri poſſe, ſed Romanos quoque in capta quodammodo vrbe capi, perpulit vt claſſe commeatuque vehementer augeretur. Ergo centum triginta nauibus longis, & 70. onerariis omni rerum copia onuſtis profectus Carthagine, ſecundis ventis in Siciliam delatus eſt. Sed cum iidem venti eum promontorium Pachinum ſuperare prohiberent, verebatur ne aduerſis ventis contra Romanos claſſe pugnare cogeretur. Deinde cum Eurus flare deſiiſſet, poſtquam tendere ad ſe vidit Romanas naues, incertum qua ſubita re territus, Bomilcar in altum vela dedit, miſſiſque nunciis Heracleam, qui onerarias naues Africam repetere iuberent, ipſe Siciliam præteruectus, Tarentum petit. Epicides à tanta ſpe deſtitutus, Agrigentum nauigat, euentum rerum expectaturus: eius præfecti à Siculis deditionem molientibus interfecti.

XXV. *Archimedis ſedes.*

INDE Quæſtor cum præſidio Naſon miſſus, ad accipiendam pecuniam regiam, vrbs militi diripienda data eſt, cuſtodibus per domos eorum diuiſis, qui intra præſidia Romana fuerant. Cum multa iræ, multa inuidiæ, auaritiæque fœda exempla ederentur, memoriæ proditum eſt Archimedem in tanto tumultu, quantum capta vrbs, in diſcurſu diripientium militum ciere poterat, intentum formis, quas in puluere deſcripſerat, ab ignaro milite quis eſſet, interfectum. Ita Liuius, Valerius autem Maximus ait Marcellum edixiſſe, vt capiti illius parceretur: & militi qui prædandi gratia domum irruperat, ſtrictoque ſuper caput gladio interrogabat, quiſnam eſſet, nomen ſuum, propter nimiam inueſtigandi, quod quærebat, cupiditatem indicare non potuiſſe: ſed protecto (ſic enim legendum eſt; non protracto) manibus puluere. Noli, inquit, obſecro iſtum diſturbare. Ac perinde quaſi negligentem imperii victoris obtruncatum, ſanguine ſuo artis ſuæ lineamenta confudiſſe. Verum id edictum non in vnius Archimedis gratiam, ſed omnium Syracuſanorum editum eſt, vt ex Liuio, & Plutarcho certum eſt: qui ait occiſum, quod tardaret ipſum ad Marcellum ſequi, donec demonſtrationem abſoluiſſet: aliaſque de eius morte narrationes congerit, quem conſule. l.8.c.7.

Contra edictum Marcelli.

XXVI. *Eius mortẽ luget.*

MARCELLVS vbi interfectum didicit, cui maxime omnium parci voluiſſet, ægrè videlicet tulit, & percuſſorem auerſatus, vt hominem nefarium, ſepulturæ eius curam geſſit: propinquis etiam illius inquiſitis, voluit Archimedis nomen illis honori præſidioque eſſe. Liuius, & Plut. in Marcello.

Præda Syracuſarum.

Hoc maxime modo Syracuſæ captæ: in quibus tantum prædæ fuit, quantum vix capta Carthagine tũ fuiſſet, cũ qua viribus æquis certabatur. Sed in ſpoliis ea præcipuè eminebant, quibus Marcellus primo triumphum ſuum, deinde vrbem ac tẽpla exornauit: eximia ſcilicet, & mirãda Græcarum artium opera, ſigna, tabulæ, horologia, ſpheræ Archimedis, cæteraque delicioſæ vrbis ornamenta, ad quæ mirãda, amandaq; Romani, tum adduci cœperunt, qui ante ſolis barbaris armis ſemilaceris, & cruore reſperſis in triumphis, templiſq. aſſueuerant. Liuius, & ex eo Plut. ſed de his iterum anno ſequenti, quo ouans vrbem ingreſſus eſt. Plutar.

XXVII. *Marcellus res Siciliæ componit.*

CAPTIS Syracuſis res in Sicilia tanta fide, atque integritate compoſuit, vt & ſuam gloriam, & maieſtatem populi Romani augeret, quos exteræ nationes inſignes belli viros, & formidabiles fatebantur; ſed humanitatis, clementiæ, facilitatis exempla deſiderabant: quæ Marcellus non pauca demonſtrauit, quæ à Plutarcho lectori ſuggeruntur. Cuius etiam illud indicium eſt, quod legati omnium fermeciuitatum Siciliæ ad eum venerunt, de rebus ſuis varie ſolliciti. Quos ea conditione excepit Marcellus, vt qui ante captas Syracuſas, aut non deſciuerant, aut in eius amicitiam redierant, tamquam ſocii fideleſque haberentur: quos metus poſt captas Syracuſas dediderat, vt victi à victore, pro arbitrio leges acciperent.

Bonum nomen Romanis acquirit.

XXVIII. *Vltima Marcelli in Sicilia pugna.*

ERANT tamen haud paruæ reliquiæ belli Siculi ad Agrigentum collectæ, Epicide & Hannone ducibus, quibus additus ab Annibale Hipponiates, vir impiger, & Annibale magiſtro omnes belli artes edoctus, qui ſtatim totam Siciliam peruaſit, continendis in fide ſociis, auxiliiſque colligendis. Cum his Marcellus non admodum fœliciter pugnauit, Hipponiatis maxime opera. Verum cum ob ſeditionem in caſtris excitatam, propter trecentos Numidas, qui Heracleam abierant; ad eos mitigandos reuocandóſque Heracleam profectus eſſet; reliqui duces gloriæ eius inuidentes, pugnam cum Marcello eo abſente commiſere: ſed Numidis equitibus, quos maxime timebant Romani, partim abſentibus, partim ad Marcellum deficientibus, facilis fuit victoria. Primus clamor atque impetus rem decreuit. Gens fallax promiſſi fidem præſtitit; cum in concurſu quieti ſtetiſſent in cornibus; vt terga dantes ſuos viderunt, fugæ tantum parumper comites facti, poſtquam omnes Agrigentum trepido agmine petentes viderunt, ipſi metu obſidionis, in proximas ciuitates dilapſi ſunt. Multa hominum millia cæſa captáque, & octo Elephanti.

Hæc vltima in Sicilia Marcelli pugna fuit; victor inde Syracuſas rediit, cui etiam in annum ſeq. imperium prorogatum eſt. Liuius l. 26.

XXIX. *Res in Græcia à Læuino geſta.*

DVM hæc in Sicilia gerebantur M. Valerius Læuinus, qui Græciæ & Philippo imminebat, non ſolum Ætolos ſibi deuincire, & à Philippo abducere conatur, ſed vltra progreſſus, in Aſia Attalum Pergamorum regem Populo Romano ſocium acquirit: idque hoc facilius fuit, quo ſibi ille magis ab Antiocho vicino, & recens de Achæo victore, metuebat. Duos quoque Illyriorum regulos Pleuratum, & Sardiletum, populóſque duos Lacedæmonios & Eleos; quos omnes fœdere, quod cum Ætolis anno proximè ſeq. initum eſt, comprehendi voluit, vt ex T. Liuio l. 26. aperte conſtat. Ex quo etiam intelligitur ad hunc annum pertinere legationes illas Ætolorum & Acarnanum ad Lacedæmonios, quæ à Polyb. l. 9. recitantur; in quibus Chlæneas Ætolus Lacedæmonios ſibi conciliare, & à Philippo & Macedonibus auertere conatur. Et vice verſa Lyciſcus Acarnanum Orator Ætolis infenſus, eoſdem Lacedæmonios ad Philippi & Acarnanum beneuolentiam adhortatur, vt periculum quod Græciæ à Barbaris, ſiue Romanis imminebat, communibus armis repelleretur. Huius legationis quis exitus fuerit apud Polybium non habetur: ex dictis autem intelligitur, Lacedæmonios ſeſe Ætolis ac Romanis coniunxiſſe.

Conciliat Romanus Ætolos. Attalum. Pleuratũ. Sardiletum Lacedamonios. Eleos.

XXX. *In Hiſpania copiæ Romanorum, & Pœnorum trifariam diuiſa.*

RESTANT Hiſpanicæ res huius anni; quo egreſſi ex hybernis ſuis Imperatores, copias coniunxerunt, vt bellum, ſi quo modo fieri poſſet, in Hiſpania finiretur; ad quod magnum momentum allatura videbantur 30. millia Celtiberorum, ea hyeme ad arma excitata. Tres erant hoſtium exercitus debellandi, Aſdrubalis vnus, Magonis alter, tertius filij Amilcaris, qui & ipſe Aſdrubal dicebatur, Annibalis frater; ſed duo illi coniunctis copiis quinque ferme dierum itinere à Romanis aberant. Propior erat cum exercitu ad vrbem Anitorgin Annibalis frater, quem primum opprimere Scipiones cupiebant. Sed veriti ne hoc deuicto, reliqui duo, in auios ſaltus, montéſque recipientes ſe, bellum extraherent, copias ſuas ita diuidere ſtatuunt, vt P. Cornelius duas partes copiarum contra duos exercitus duceret, tertiam fratri ad debellandum tertium relinqueret. Ergo ſimul ad vrbem Anitorgin veniunt, & in hoſtium conſpectu, amne dirimente caſtra ponunt. Ibi Cn. Scipio, cum quibus dictum eſt copiis, ſubſtitit, P. ad deſtinatam belli partem eſt profectus.

XXXI. *Celtiberi fidem fallunt.*

ASDRVBAL poſtquam animaduertit exiguum Romanorum numerum in caſtris, & ſpem omnem in Celtiberorum auxiliis eſſe; per occulta colloquia cum eorum principibus magna mercede paciſcitur, vt bello abſiſtant. Illi cum ad arma in Romanos vertenda non quærerentur, ſed ad quietem, eiuſque par eſſet merces futura quam belli, & inſuper à paucis Romanis ſibi nihil timerent, iis deſertis perfide abiere.

Cn. Scipio regreditur.

Scipio conſilij inops cum nec pugnare poſſet, nec fratri iamdudum antegreſſo coniungi, retro vnde venerat abire conſtituit, in id omni ſtudio intentus, necubi hoſti æquo ſe committeret loco, qui tranſgreſſus flumen, prope veſtigiis abeuntium inſiſtebat.

CÆDES DVORVM SCIPIONVM IN HISPANIA.

XXXII. *P. Scipio vrgetur à Maſaniſſa.*

PER eoſdem dies P. Scipionem periculum maius ab hoſte nouo vrgebat. Maſaniſſa Rex eo tempore Carthaginienſium ſocius, cum lectiſſimo equitatu Numidarum P. Scipioni occurrit; eique dies noctéſque infeſtus aderat, & pene obſidebat in caſtris, nec vllum tempus Romanis à metu & ſolicitudine vacuum relinquebat. Res etiam iniquiore loco futuræ videbantur, vbi ſe Indibilis, quem cum 7. millibus & quingentis Sueſſetanorum aduentare fama erat, Pœnis coniunxiſſet. Itaque conſilium capit illi occurrendi, & cum eo ſolo pugnandi, relicto modico in *Indibili.* Caſtris cum T. Fonteio præſidio. Cum hoſte congreſſus, ſuperior, vt in tumultuaria pugna, Romanus erat; ſed equites Numidæ, quos ſe fefelliſſe Scipio arbitrabatur, repente adfuerunt, & ad pugnantium latera circunfuſi magnum terrorem intulere: ſed tertius inſuper hoſtis ſuperuenit, duces Pœni, in quos vnos ſe pugnaturum Scipio crediderat. *Aſdrubale & Magone.*

XXXIII. *Eius cædes, & militum fuga.*

IGITVR Romani tot hoſtibus circumfuſi, nec ſatis ſcientes quibus maxime reſiſterent, in cumulum malorum etiam Imperatorem lancea transfixum amittunt; ſtatimque deſperatis rebus, fuga vndique fieri cœpta eſt: ſed ne in ea quidem multum præſidij inuenerunt, plures quippe in fuga, quam in pugna interfecti, tot equitibus, peditibuſque equos velocitate æquantibus, fugitiuos perſequentibus: nec ſuperfuiſſet quiſquam, ni præcipiti iam ad veſperum die, nox interueniſſet.

Hoſtis copias iungit. Non ſegniter Pœni duces fortuna vſi, confeſtim è prælio, vix neceſſaria quiete conceſſa militibus, ad Aſdrubalem Amilcaris filium concitum agmen rapiunt, copiaſque coniungunt.

XXXIV. *Inſtat Cn. Scipioni.*

AD Romanos nondum tantæ cladis fama peruenerat, animos tamen tacita mali diuinatio pulſabat, facilèque Cn. ſuſpicabatur, niſi deleto fratris exercitu, eos quibus ille bellum deſtinarat, contra ſe non fuiſſe venturos.

CEDIT ille quidem quantum poteſt, ſed Numidæ citato agmine perſecuti, ante noctem aſſequuntur, nunc à tergo, nunc in latera concurſantes. Scipio & procedere ſimul & pugnare cupiebat, priuſquam pedites adeſſent: ſed parum promouebat, & iam nox imminebat. Scipio ergo ſuos è pugna reuocatos, in collem paulo *Iſ cum ſuis collē ſubit.* editiorem ſubducit, vbi impedimentis & equitatu in medium receptis, circundati pedites haud difficulter incurſantes Numidas arcebant. Interea tres imperatores cum ſuis exercitibus affuerunt. Nec habuit Romanus, vbi aut vnde vallum erigere, aut foſſam ducere poſſet: ita nudus ab arboribus & ſaxoſus erat locus, & hoſti ad aſcenſum accliuis. Ergo ſarcinis ipſis & clitellis ſeipſos circundedere. Verum *Milites cæduntur, aut fugiunt.* mox aditu vndique patefacto, pauci à multis, perculſique à victoribus paſſim cædebantur: magna pars tamen militum, cum in propinquas refugiſſent ſyluas, in caſtra P. Scipionis, quibus T. Fonteius legatus præerat, perfugerunt.

XXXV. *Ipſe quoq; occumbit.*

CN. Scipionem alij in tumulo, primo impetu hoſtium cæſum tradunt, alij cum perfugiſſet in turrim cum paucis, exuſtis foribus vi captam, cum ſuis interfectum, vnde trigeſimo die poſt mortem fratris, anno 7. poſtquam in Hiſpaniam venerat. Ita Liuius: qui annum quoque Punici belli obiter notat. Nam ſub tranſitum Annibalis in Italiam, P. Cornelius fratrem in Hiſpaniam præmiſerat, ad quem anno ſequenti ipſe ſe contulit, vt ſuis locis dictum eſt. Multis eos lamentis Romani, ipſique Hiſpani proſecuti ſunt.

Cæterum cum deletus exercitus, amiſſæque Hiſpaniæ viderentur, vir vnus res perditas reſtituit. Is fuit L. Martius Septimi filius eques Romanus, qui ſub Cn. Scipione omnibus militiæ artibus erat inſtructus.

XXXVI. *L. Martius rem Romanam reſtituit.*

HIC ex fuga collectis militibus, & quibuſdam ex præſidiis deductis, haud contemnendum exercitum fecerat, iunxeratque cum T. Fonteio P. Scipionis legato: cumque ducem ab exercitu creari placuiſſet, cuncti ſummam Imperij ad L. Martium detulerunt. Omne inde tempus caſtris communiendis, & commeatu comportando conſumptum eſt. Nec ita multo poſt Aſdrubal Giſconis filius Iberum ad belli reliquias delendas tranſmittit, iamque ad vallum aderat, cum repente milites, qui ſuorum imperatorum mortem lamentabantur, à luctu ad iram verſi, eam cædem vlturi, quaſi accenſi rabie diſcurrunt ad portas, & in hoſtem negligenter & *Reliquiæ copiarum Pœnos vexant.* incompoſite venientem incurrunt, mirantem vnde repente aut exercitus Romanis, aut dux extitiſſet. Certe valida impreſſione pulſi terga vertunt, & aut fugientiū cædes fœda fuiſſet, aut periculoſus & temerarius ſequentium impetus, ni Mar-

Gemina Pœnorvm clades.

tius receptui propere ſignum dediſſet,& in caſtra, cædis adhuc & ſanguinis auidos, reduxiſſet.

XXXVII *Eorum caſtra proſligant.*

Inde cum in caſtris hoſtium omnia neglecta eſſe intellexiſſet, audax ex occaſione conſilium cepit, ſociiſque probauit, vt quod minime omnium timebatur, hoſtium caſtra noctu inuaderent, priuſquam omnes hoſtium duces atque exercitus congregati eſſent,ab iiſque in ſuis caſtris obſiderentur. Quarta vigilia mouere. Erant vltra proxima caſtra ſex millium interuallo diſtantes aliæ copiæ Pœnorum, vallis caua intererat, arboribus condenſa. In huius ſyluæ medio fere ſpatio cohors Romana,equiteſque,arte Punica abſconduntur, qui fugientes è primis caſtris excipiant. Itaque medio itinere intercepto, cæteræ copiæ ſilenti agmine ad proximos hoſtes ductæ, & cum ſtatio nulla pro portis, neque in vallo cuſtodiæ eſſent, velut in ſua caſtra, nullo vſquam obſiſtente penetrauere. Inde ſigna canunt, & tollitur clamor; pars ſemiſopitos hoſtes cædunt, pars ignes tectis iniiciunt, pars portas occupant, vt fugam intercludant. Hoſtes ſimul ignis,clamor,cædes, velut alienatos ſenſibus nec audire, nec prouidere quidquam ſinunt; ſi quis euaſerat,ad altera caſtra fugam arripiebat; ſed cum in præparatas inſidias armatorum, inermes inciderent,illico obtruncabantur. Itaque cæſi ſunt ad vnum omnes.

XXXVIII. *Et rurſum altera*

Nec ea victoria contenti, raptim in altera caſtra tranſcurrunt; vbi neglecta magis omnia, ac ſoluta repperere. Cum ſecuris ergo ſolutiſque, Romani calentes adhuc à recenti pugna, feroceſque victoria prælium ineunt, in caſtrorum portis reſiſti non potuit; intra portas, concurſu ex totis caſtris facto, atrox prælium oritur, diuque tenuiſſet; niſi cruenta Romanorum ſcuta, indicium alterius cladis, ac pauorem Pœnis inieciſſent. Hic terror omnes in fugam auertit, niſi quos cædes oppreſſit, ſimulque caſtris exuuntur. Ita nocte ac die geminis exuti caſtris Pœni fuerunt, dum hoſte contempto, ſecuri negligenteſque degunt. Magnus cæſorum, captorumque numerus fuit, magna prædæ vis, in qua argenteus clypeus, cum imagine Barchini Aſdrubalis pondo 138. quod in Capitolio aſſeruatum eſt, vſque ad eius incendium. Inde L. Martij glorioſum factum eſt nomen, & quietæ vtrimque aliquandiu res in Hiſpania fuere, poſt tantas clades vtrimque acceptas. *Clypeus argenteus.*

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3842.

I.N. xxix. Initam cum Attalo amicitiam hoc ipſo anno quo Syracuſæ captæ ſunt, conſentit Scaliger apud Euſeb. vbi male id contigiſſe legitur Olymp. 143. id eſt metachroniſmo quadriennij, non triennij, vt ipſe putat; nec quod idem ait culpa ea fuit D. Hieronymi, conferentis hoc fœdus in conſulatum Læuini; non ſolum quia hoc tempore Læuinus Conſul non erat, ſed Proprætor duntaxat, vt ex Liuio patet. Verumetiã quia vnus tantum interiectus eſt annus, ad eius conſulatum,& non triennium.

ANNVS MVNDI 3843. SEXTAE AETATIS 327. IMPERII GRÆCORVM 101. ANTIOCHI MAGNI 14. SIMONIS PONTIFICIS 22. PTOLEMÆI PHILOPATORIS 10. PHILIPPI MACEDONIS 10. OLYMPIADIS CXLII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 542. COSS. CN. FVLVIO CENTIMALO, & P. SVLPITIO GALBA. 2. PVNICI BELLI 8.

ANNVS ANTE CHRISTVM 210.

I. *Res anni huius.*

AMPLA quoque eſt huius anni rerum Romanarum ſeges, in magno reliquarum ſilentio. Capua ingenti, ac diuturna oppugnatione preſſa, Annibalem ad auxilium euocat. Is caſtra Romanorum perrumpere, & in vrbem iter patefacere conatus, Romam proficiſcitur, omnia tumultu in vrbe, foriſque replet, & irrito labore mox Romam, Capuamque deſerit. Capua expugnatur, ac deletur. Scipioni Hiſpania demandatur, atque aditur. Marcellus de Sicilia, aut ouat, aut triumphat. Hebræi vero hunc annum Sabbaticum centeſimum & octogeſimum ſiue celebrarunt, ſiue numerarunt. Mille enim ducenti & ſexaginta anni à principatu Ioſue ineunte reperiuntur.

II. *Comitia Romæ conſularia.*

IAM ferme in exitu præcedens annus conſularis erat, cum Senatus Romæ decreuit, vt P. Cornelius Sylla prætor vrbanus, literas Capuam ad Coſſ. mitteret, dum Annibal procul abeſſet, nec vlla magni diſcriminis res ad Capuam gereretur, vt alter eorum, ſi ita videretur, ad magiſtratus ſubrogandos Romam veniret. Conuenit inter Coſſ. vt Claudius comitia perficeret, Fuluius ad Capuam maneret. Galba & Centimalus creati ſunt Coſſ. Idibuſque Martiis conſulatum inierunt, vt ſcribit Liuius initio l. 26. idque tempus eo tempore ordinarium fuiſſe ineundo conſulatui oſtendit, quod extremo l. 25. idem ſcribit, iam ferme in exitu annum fuiſſe, cum ad Conſules Capuam de celebrandis comitiis conſularibus ſcriptum eſt. Idibus quoque Martiis conſulatum inierat Flaminius, anno V. C. 536. autore Liuio, & ſequenti anno 543. M. Marcellus.

Quod eorũ tempus legitimum.

III. *Dubitatio ea de re.*

VT plane mirum ſit apud Liuium l. 27. ita legi. *Iam æſtas in exitu erat, comitiorumque conſularium inſtabat tempus: ſed literæ Marcelli negantis è Republica eſſe veſtigiũ abſcedi ab Annibale &c.* Quomodo in æſtatis exitu inſtabat comitiorũ tempus, quæ à multis annis initio veris Idibus Martiis celebrabantur? imo etiam maturius, quoniam eo die inibatur Conſulatus, itaque legendum puto, *iam hiems in exitu erat* &c. alioqui vix ſex menſibus Coſſ. in magiſtratu fuiſſent. Sigonius ſignificat anticipata comitia propter motus Africæ; ſed id nihil vrgebat comitia, cum idem Valerius in Siciliam remiſſus ſit, nec eò nouus conſul miſſus. Liuius ait eum in prouinciam ſuam mature dimiſſum, nec voluiſſe eius reditum, vſque ad creatos conſules differri, ſed quid opus è pluribus? cum Liuius l. 27. perſpicuis verbis affirmet illius anni Coſſ. Fabium & Fuluium Idibus Martiis iniiſſe conſulatum? Sed de initio inchoandi conſulatum, vide Sigonium in faſtis, & Liuium l. 31. ſub init. vbi agens de conſulatu Galbæ, & Aurelii, quibus Coſſ. bellum Macedonicum inchoatum eſt. *Omnium primum*, inquit, *eam rem Idibus Martiis, quo die tum Conſulatus inibatur, P. Sulpitius Coſ. retulit.* Eſt autem ille annus V. C. 553.

IV. *Magiſtratus imperiũ prorogatur.*

COSS. igitur Senatu in Capitolium vocato, de adminiſtratione belli, exercitibuſque conſuluerunt, prioris anni Coſſ. prærogatum eſt imperium, & exercitus quos habebant ad Capuam decreti: adiectumque ne à Capua abſcederent, priuſquam expugnaſſent, idque ſiue ob iram, quam ea ciuitas maxime merebatur, ſiue vt quæ exemplo ſuo populos aliquot ad defectionem traxerat, ita recepta, eoſdem ad officium inclinaret. Marcello quoque prorogatum eſt imperium, vt

plane in Sicilia debellaret: ſi ſupplemento opus eſſet, ſuppleret de legionibus, quibus P. Cornelius proprætor in Sicilia præeſſet, modo ne quem militem legeret ex eo numero, quibus Senatus miſſionem, reditumque negaſſet in patriam, ante finem belli Punici; vſque adeo memores exercebat iras Senatus, in Cannenſes illos milites, quas iuſtius exeruiſſet in ducem. Reliquiis etiam exercitus, qui duce Cn. Fuluio prætore, fœde in Apulia cæſus fugatuſque fuerat, idem militiæ finis, qui & Cannenſibus datus. Additum etiam vtrorumque ignominiæ eſt, ne in oppidis hybernarent, néve hyberna propius vllam vrbem decem millibus paſſuum ædificarent. Viginti tribus legionibus, terra marique bellum hoc anno geſtum.

V. *Cn. Fuluii Prætoris accuſatio.*

At dux ipſe Fuluius C. Sempronii Bleſi concionibus primum vexatus, quaſi exercitum in præcipitem locum perduxiſſet, omnibuſque vitiis corrupiſſet, vt feroces & inquieti inter ſocios, ignaui & imbelles inter hoſtes eſſent; primus omniũ exercitui fugæ præbuiſſet exemplum; negabatque ferendum vt exercitu caſtigato, is immunis eſſet à pœna, à quo tota culpa profecta videretur; & cum primo pecuniaria mulcta plectendum crederent; poſtquam iurati teſtes ab eo fugæ pauoriſque initium ortum dixerunt, ab eoque deſertos milites terga dediſſe, capite anquirendum irata concio ſucclamauit. Denique nequicquam fratre Q. Fuluio, qui pro conſul ad Capuam militabat, pro eo ſupplicante, antequam dies comitiorum iudicialium adeſſet, in Tarquinios vltro exulatum abiit. Id ei iuſtum exilium eſſe ſciuit plebs. *Et pœna.*

Huius ipſius anni initio acceptæ ſunt ab Hiſpania L. Martii literæ, cuius vt res geſtæ magnificæ ſenatui viſæ, ita Proprætoris titulus, quem ſibi ipſe ab exercitu delatum vſurpabat, non populi iuſſu, neque autoritate patrum, pleroſque offendebat, ne res exemplo ſerperet, & quod alieni iuris erat, id ſibi ſuffragia militaria inciperent vendicare. Itaque vt libenter quæ poſtulabat, conceſſa ſunt, ita ei ſine titulo proprætoris re[illegible]ptum eſt, donec ea de re amplius deliberatum eſſet. *Titulus Proprætoris vſurpatus, nec Senatui probatus.*

VI. *Capua vrgetur obſidio.*

Inter hæc vis omnis belli verſa in Capuã erat obſidebatur tamen acrius, quam oppugnabatur, vt vulgo fame grauiter laboraretur. Elapſus tamen eſt medios inter hoſtes Numida nuncius, ad aduentum Annibalis perurgendum. Is licet valde arcem Tarentinam affectabat, pluris tamen eſſe ratus Capuam ſibi non perire, ad eam ſi poſſet obſidione liberandam copias celeriter traduxit. Ergo caſtra Romanorum totis viribus aggreditur, eo ipſo tempore, quo Campani ex vrbe erumperent, vnaque Punicum præſidium, cui Boſtar & Hanno præerant. Diuerſis hoſtibus diuerſi ab exercitu Romano duces occurrerunt, Appius Claudius Campanis, Fuluius Annibali: ille facile Campanos vallo arcebat, Fuluius ab Annibale premebatur. Et iam ſexta legio loco ceſſerat, eaque pulſa cohors Hiſpanorum cum tribus elephantis, vſque ad vallum peruaſit; & periculum erat, ne vel in caſtra irrumperet, vel eam legionem, à reliquo diuulſam exercitu, profligarent. *Annibal opem ferre ſatagit.*

VII. *Irrito conatu.*

Sed Q. Fuluii prouidentia, & eximia virtus Q. Nauii Centurionis periculum depulit, edita ingenti hoſtium, & elephantorum ſtrage; quorum corporibus foſſa oppleta, quod reliquum cohortis erat, erupit. Altera ex parte pulſis Campanis, ſub ipſam Capuæ portam ab Romanis pugnabatur; ſed miſſilibus ex vrbe propellebantur. Multa nihilominus cæde patrata, & pleriſque in vrbem compulſis, Appius proconſul vulneratur, idque impetum Romanorum ſuppreſſit. Annibal animaduerſa ſtrage ſuorum, receptui cani iuſſit; Flaccus quoque ardorem militis inſequentis cohibuit, ſatis hac pugna demonſtratum ratus, quam parum ab Annibale Cãpanis auxilii afferri poſſet. Polybius l. 9. addit Pœnos eo loco diutius ſubſiſtere nequiuiſſe, quod antea proconſules late totis agris vaſtitatem intuliſſent, cætera eadem habet, quæ T. Liuius.

VIII. *Annibal Romam cogitat.*

Cæterum Annibal cum nec Romanos ad pugnam poſſet elicere, nec per caſtra eorum perrumpere ad Capuam, veritus ne ſuos commeatus noui Coſſ. intercluderent, animo verſabat, quam ſe in partem deſerta Capua conuerteret. Subiit impetum animus Romam ipſam belli caput inuadendi: non eſſe deſperandum aliquam eius partem, nec opinato pauore perculſis Romanis, occupari poſſe. Eo ſi Roma in diſcrimine eſſet, Capuam extemplo omiſſuros, aut alterum, aut vtrumque proconſulem; copiiſque diuiſis, & ſibi & Campanis bene rem gerendi copiam daturos. Id modo verebatur ne nunciato eius diſceſſu, Campani extemplo dedi-

tionem facerent, ſed eos de re tota per literas, quas fictus transfuga detulit, monitos continuit, tantæ rei expectatione ſuſpenſos.

IX. *Q. Fuluius Senatum monet, & vrbem cum copiis adit.* REM cum ex transfugis Q. Fuluius didiciſſet, mature Senatui nunciauit. Aliqui cenſebant omnes imperatores, copiaſque Romam euocandas; Fabius contra nihil mouendum, nec victo tantum eſſe animi, vt vrbem auſit inuadere, ad quam victor accedere formidaſſet. Media ſententia vicit, alterum ex imperatoribus, qui ad Capuam eſſet, ad vrbem reuocandum videri, modo ne impar remaneret exercitus ad vrgendam obſidionem.

Hoc Senatuſconſulto Capuam perlato Fuluius proconſul, quoniam Appius æger erat ex vulnere, ipſe cum quindecim millibus peditum, & mille equitibus via Latina Romam petit, omnibus vbique commeatum ſuggerentibus. Annibal non ſolum terrorem infert, quacumque tranſit, ſed Romæ etiam cuncta tumultu perturbat. Verum eos nuncius aduentantis Fuluii recreauit, cui Senatus ne præſente conſule minor eius poteſtas, ad rem bene gerendam fieret, par cum Coſſ. imperium eſſe voluit.

X. *Aduentus ducis vtriuſque ad vrbem ex Polybio.* POLYBIVS his, quæ de vtriuſque ducis aduentu habet Liuius non ſatis conſentit. Nam & clam ex caſtris ſuis nocturno itinere profectum tradit Annibalem, & clam quoque itinere confecto, repente Romanis, ad quintum ab Vrbe lapidem apparuiſſe. Ex quo tanto maior, inquit, vrbem terror occupauit; exiſtimantibus omnibus fieri non poſſe, vt niſi deletis Romanis legionibus, tantus hoſtis Vrbi tam vicinus adeſſet. Et viris in munienda vrbe vndique occupatis, mulieres omnia comploratione replebant, & in publicum effuſæ, circa deûm delubra diſcurrebant, crinibus paſſis ararum verrentes pauimenta, vt in ſummo patriæ periculo, nixæ genibus, ſupinas manus ad cœlum ac deos tendentes, oranteſque vt vrbem è manibus hoſtium eriperent, aliaque his conſentanea. lib. 9 p. 144 & 145 gelat.

Quæ autem de Fuluii aduentu tradit Liuius, longe aliter apud Polybium habentur. Nam nec diuiſum exercitum memorat, qui Capuam obſidebat, neque euocatum Fuluium à Senatu, & Vrbem ipſam caſu potius à Conſulibus huius anni defenſam.

XI. *Qui vrbs à Coſſ. defenſa ex eodem* A quibus legio vna dudum conſcripta, ac ſacramento firmata; eo die Romam venit: & altera legio recens deligebatur, militeſque probabantur; quæ cauſa fuerat vt multi eo die viri militares Romã peropportune confluerent. Eos animoſe vterque Coſſ. ante vrbem Annibali obiecit, ſicque impetum eius repreſſit, & à conſilio oppugnandæ vrbis auertit. Annibal autem ad prædas ac populationem conuerſus eſt, quam maximam facile collegit, in iis ſcilicet locis, ad quos nunquam hoſtis credebatur eſſe venturus. Inde feſtinato retrocedens, vt incautum Appium ad Capuam opprimeret, ſibi oblatam à Coſſ. pugnam detrectauit; à quibus in Anienis tranſitu, vbi pons fuerat interciſus, amiſſis trecentis de ſuis, magna etiam parte prædæ ſpoliatus eſt. Vtri potius habenda ſit fides viderint prudentiores. Ego ſane in Polybium illis temporibus æqualem, quique ſe dicat ſcripſiſſe ea quibus interfuit, aut quæ accepiſſet ab iis qui interfuiſſent, magis propendeo: præſertim cum eius narratio magis Annibalis ingenio, atque inſtituto accommodata videatur; & Romanorum terror inopinato eius aduentui. Audiamus nihilominus etiam hoc loco Liuium, quamuis prodigia ſuſpecta narrantem.

XII. *Quid Fuluius & Annibal ad Vrbem.* INGRESSVS vrbem porta Capena Fuluius, mox inter Eſquilinam, Collinamque portã caſtra poſuit. Annibal ad Anienem fluuium tria millia paſſuum ab vrbe caſtra admouit, vbi ſtatiuis poſitis cum duobus equitum millibus, ad portam Collinam, vſque ad Herculis templũ eſt progreſſus, atque vnde proxime poterat, mœnia ſitumque vrbis obequitans contemplabatur. Id eum tam licenter, atque otioſe facere Fuluius indigne ferens, ad eum in caſtra ſummouendum ac compellendum equitatum immittit. Id cum magna ex parte transfugis Numidis conſtaret, dum ad Fuluii mandatum per vicos tranſeunt, inſignis in vrbe trepidatio, quaſi capto iam Auentino exorta eſt, vt amici pro hoſtibus ſaxis teliſque peterentur. Alii etiam ex aliis ſubinde metus naſcebantur, vt coactus fuerit Senatus ad eos comprimendos, omnibus qui aliquando Dictatores, Coſſ. Cenſores fuiſſent mandare, vt cum imperio eſſent, donec à muris hoſtis receſſiſſet. Equeſtre prælium ſecundum fuit, ſummotique ſunt hoſtes.

Postero die trangreſſus Anienem Annibal, in aciem omnes copias eduxit; nec Flaccus aut Coſſ. certamen detrectauere. Inſtructis vtrimque exercitibus in eius pugnæ caſum, in qua vrbs Roma victori præmium eſſet, imber ingens grandine mixtus ita vtramque aciem turbauit, vt vix armis retentis in caſtra ſeſe receperint. Et poſtero die eodem loco acies inſtructas eadem tempeſtas diremit, vbi recepiſſent ſe in caſtra, mira ſerenitas cum tranquillitate oriebatur. Qua re motus Annibal dixiſſe fertur, potiundæ vrbis Romæ modo ſibi mentem non dari, modo Fortunam. Zonaras qui hæc ipſa paucis percurrit, exclamaſſe dicit. O Cannæ Cannæ. Eius quoque ſpem minuit, quod ſub idem tempus, dum ad mœnia Vrbis armatus ſederet, milites ſub vexillis in Hiſpaniæ ſupplementum profectos audiuit. Et quod cognitum ex captiuo eſt, illum ipſum agrum, in quo caſtra haberet Annibal, eo die nihilo minori precio, quem ſi ipſe iam abiiſſet, venditum fuiſſe.

XIII. Pluuia diuinitus pugnam impedit.

Ergo inde paulatim regredi cœpit, magniſque itineribus ex Lucanis in Brutios, Rhegiumque tanta celeritate contendit, vt eos pene incautos oppreſſerit. Fuluius quoque quamprimum ad obſidionem reuerſus eſt.

Capva vero, etſi nihilo ſegnius obſeſſa per eos dies fuerit, tamen aduentum Flacci ſenſit, & admiratio orta eſt non ſimul regreſſum Annibalem. Polybius tamen non ſolum regreſſum Annibalem tradit, ſed caſtra Romanorum nocte aggreſſum, multos occidiſſe, reliquos caſtris eieciſſe; poſteroque die in Brutios Rhegiumque capto itinere peruolaſſe. Addit Liuius, inde intellexiſſe Capuanos relictos ſe, deſertoſque, & ſpem Capuæ retinendæ deploratam apud Pœnos eſſe. Acceſſit edictum proconſulis ex Senatuſconſulto propoſitum, vulgatumque apud hoſtes, vt qui ciuis Campanus ante certam diem tranſiſſet, ſine fraude eſſet; neque tamen vlla eſt facta tranſitio, dum timent ne fidem Campanis ea religione Romani teneant, quam Romanis ipſi ad Pœnos tranſeundo tenuiſſent. Nihil priuatim, nihil in publicum ſalutare conſulebatur, omnia tenebat deſperatio. Duces præſidii Punici acerbas literas ad Annibalem ſcripſerunt, quibus & increparent, & accerſerent, & mittebantur literæ per transfugas ſimulatos, qui in caſtris Romanis opportunitatem fugæ quærebant, ſed à muliere patefacti, & conuicti, ad 70. comprehenſi, virgis cæſi, amputatis manibus in vrbem compulſi ſunt.

XIV. Redintegratur obſidio Capuæ.

Id ſpectaculum fregit animos Campanorum: concurſus populi in curiam factus, Senatus minis congregatus frequens affuit. Inde cum de legatis ad Imperatores Romanos mittendis ageretur, Vibius Virius, qui defectionis ab Romanis author fuerat, eum Iubium Virium vocat Zonaras, qui hæc quoque compendio refert. Is ergo grauem orationem habuit, in qua cum nihil à Romanis gratiæ veniæque expectandum dixiſſet, ſed mortem cum ignominia & cruciatibus, author Senatui fuit mortis ſibi veneno conſciſcendæ. Itaque omnes qui in eam ſententiam irent, domum ſuam ad epulas, & venenum inuitauit. 27. aſſenſi ſecutique ſunt. Alii clementiam populi Romani ſæpius experti, legatos de vrbe dedenda miſerunt. Ingreſſus eſt C. Fuluius legatus cum legione vna, & duabus alis; arma omnium telaque ad ſe deferenda curauit, cuſtodias ad portas omnes diſpoſuit, præſidium Punicum comprehendit.

XV. Campanorū deſperatio.

Senatores 27. ſponte pereunt.

Senatvm in caſtra ad Imperatores miſit; quocum perueniſſent, omnibus extemplo iniectæ catenæ, iuſſique ad quæſtores deferre, quod auri argentique haberent, auri pondo 70. fuit (id eſt ſeptem millia aureorum, centum cuique libræ aſſignatis) argenti tria millia & 200. id eſt triginta quinque millia aureorū & ducenti, attributis vndecim aureis cuique pondo, ſiue libræ. Senatores quinque & viginti Cales in cuſtodiam, duodetriginta Theanum miſſi; fuerunt itaque omnes numero octoginta. De eorum ſupplicio non ſatis inter Imperatores conſtabat: Claudius ad veniam erat propenſior, & rem totam ad Senatus arbitrium reiiciebat, Fuluius erat durior. Itaque Appius Romam ea de re ſcribit. Fuluius priuſquam reſponſum inde acciperetur, tribunis militum ac præfectis ſociorum imperauit, vti cum duobus equitum millibus, ad tertiam buccinam præſto eſſent.

XVI. Iudiciū de Senatoribus.

Cvm hoc equitatu noctu Theanum profectus, prima luce portam intrauit, atque in forum progreſſus, iuſſit Campanos, qui eſſent in vinculis produci. Producti omnes, virgis cæſi, ac ſecuri percuſſi ſunt. Inde citato equo Cales percurrit. Vbi cum in tribunali conſediſſet, productique Campani deligarentur ad palum,

XVII. A Fuluio interficiuntur.

eques citus ab Roma venit, literaſque à C. Calphurnio Piſone Prætore vrbano, populoque Romano Fabio cum tradidiſſet, murmur à tribunali totam concionem peruaſit, rem integram de Campanis ad Patres deferri: & Fuluius id ita eſſe ratus, cum literas non reſolutas in gremio repoſuiſſet, præconi imperauit vt lictorem lege agere iuberet; ſtatimque de iis quoque ſupplicium ſumptum eſt. Tum literæ lectæ Senatuſconſulti de re acta impedienda. In quo tamen etiam legebatur, ſi ei videretur, Romam eſse mittendos.

XVIII. *Aliæ cædes Capuæ, & in Campania.* Svb idem tempus Appius Claudius eſt mortuus, ex vulnere fortaſse in caſtrorum propugnatione accepto; itaque affirmat Zonaras, qui ait quoſdam è captiuis Romam miſsos, & Atellanos vrbe deſerta cum vxoribus & liberis ad Annibalem eſse profectos. Taurea Iubellius occiſa coniuge, liberiſque, conuicio facto Proconſuli Fuluio, ſe ipſe interfecit.

A Calibus Capuam reditum eſt. Atellaque & Calatia in deditionem acceptæ, ibi quoque in eos, qui capita rerum erant animaduerſum. Ita ad octoginta ſenatores interfecti, trecenti ferme nobiles Campani in carcerem conditi; alii per ſociorum Latini nominis vrbes in cuſtodias dati, variis caſibus interierunt, alia multitudo venundata, & in nullam ſpē reditus diſſipata. *Vrbis deſolatio.* Vrbi tectiſque, propter agri bonitatē parcitum, vt eſset habitatio aratoribus ac vinitoribus, quibus daretur quotannis aliquis ex vrbe magiſtratus. Denique confeſſio ab hoſte expreſsa eſt, quanta vis eſset in Romanis, ad pœnas ab infidelibus ſociis expetendas, & quam nihil eſset in Annibale auxilii, ad receptos in fidem tuendos.

XIX. *Fœdus à Læuino ſuaſum Ætolis.* Sed iamdudum nos Valerius Læuinus, & Græcia ad ſe vocant; vt fœdus cum Ætolis initum, & res inde geſtas agnoſcamus. Quanquam Liuio authore conſtat, non prius fœdus hoc initum fuiſſe, quam fama captæ Capuæ in Græciam peruaſiſſet. Cum ergo iā principum Ætolorum animi, non ſolum tentati, ſed victi etiam eſſent, pro ſanciendo fœdere, concilium Ætolorum indictum eſt. Ad id Valerius cum expedita claſſe venit: vbi Syracuſas, Capuamque captas oſtentauit, in teſtimonium Romanæ potentiæ, & ſucceſſus rerum ſecundarum: morem Romanorum declarauit, in populis vel ciuitate, vel ſocietate donandis. Ætolos eo maiore futuros honore, quod gentium tranſmarinarum primi in amicitiam veniſſent, (publico ſcilicet ac ſolenni fœdere inito: nam iam ad amicitiam receptus erat Attalus, aliique, qui mox hoc fœdere ſunt comprehenſi: ſed nullum erat ſancitum proprium fœdus, quòd Læuinus communi omnes fœdere colligari vtilius fore cenſebat.) Addit Philippum & Macedonas, graues eorum accolas, à ſe ante biennium domitos, eoque redactos, vt non ſolum Ætolorum vrbibus excedant, ſed etiam Macedoniam infeſtam habeant; daturum denique operam vt Acarnanes, quos ægreferrent Ætoli à ſuo corpore diremptos, eorum ditioni reſtituantur. Ea ſpes maxime mouit Ætolos, quorum Scopas erat Prætor, Princeps verò Dorimachus, ad ſocietatem ineundam.

XX. *Fœderis cōditiones.* Cvivs hæc fuere conditiones; Ætolos amicos, ſocioſque populi Romani fore, eodemque iure amicitiæ Eleos, Lacedæmonios, Attalum Pergami Regem, Pleuratum, Scerdiletum Illyrii reges comprehenſum iri. Bellum extemplo Ætolos cum Philippo terra geſturos: quibus Romanus cum viginti quinqueremibus futurus eſſet auxilio: vrbes ab Aetolia Corcyram vſque Aetolorum fore; at earundem prædam Romanis ceſſuram: daturos operam Romanos, vt Acarnaniam Aetoli haberent. Si Aetoli pacem cum Philippo facerent, fœderi adſcriberent, ita ratam fore pacem, ſi Philippus à Romanis eorumque ſociis abſtinuiſſet. Item ſi populus Romanus fœdere iungeretur Regi, vt caueret ne ius ei belli inferendi Aetolis, eorúmve ſociis eſſet.

Extemplo Aetoli mouerunt arma aduerſus Philippum, Læuinus Zacinthum; & aliquot alia loca Acarnanum capta Aetolis ex fœdere attribuit. Philippum quoq. bello finitimo ſatis implicatum ratus, ne Italiam Pœnoſque, & Annibalem reſpicere poſſet, Corcyram ipſe ſe recepit. Philippo Pellæ hybernanti Aetolorum defectio allata eſt. Quæ autem proximo vere conſecuta ſunt, proximo anno dicentur. Hæc fere Liuius l. 26. quæ Iuſtinus attingit l. 29.

XXI. *Exercitus in Hiſpaniā transportatur.* Romani proconſules Capuana cura perfuncti, Claudio Neroni ex iis duabus legionibus, quas ad Capuā habuerat, ſex millia peditum, & trecentos equites, quos

ipſe

ipſe legiſſet, & ſociorum Latini nominis parem peditum numerum, & equites octingentos decernunt. Eum exercitum Puteolis in naues impoſitum, in Hiſpaniam tranſportauit. Tarraconem appulit, expoſitiſque ibi copiis, ad Iberum flumen progreſſus, exercitum à L. Martio, & T. Fonteio accepit. Inde perrexit ad hoſtem Aſcrubalē Amilcaris filium, quem cum, occupatis faucibus, quibus erat tranſeundum, in poteſtate haberet, illeque tota Hiſpania ceſſurum Romanis polliceretur, extrahendis interdiu colloquiis de conditionibus, dum noctu paulatim ex faucibus ſuos eiiceret, tandem cum ſuis omnibus euadens Neronem irriſit: cui propterea mox Syllanus cum Scipione ſucceſſit.

XXII. *P. Scipio profitetur nomen ſuū in expeditionem Hiſpanicam.*

Interea Romæ, quærebatur Imperator, qui duobus Scipionibus in Hiſpania ſuccederet: cumque de tot principibus viris nemo nomen ſuum profiteretur, mœſta ciuitas luctum de amiſſis duobus illis ducibus redintegrabat. Cum ſubito P. Cornelius illius, qui in Hiſpania ceciderat filius, quatuor & viginti ferme annos natus profeſſus ſe petere, in ſuperiore loco, vnde conſpici poſſet, conſtitit. In quem poſtquam omnium ora conuerſa ſunt; omnes ei fauſta omnia feliciaque, cum clamore comprecati ſunt. Itum inde in ſuffragia; vbi omnes non ſolum centuriæ, ſed etiam homines Scipioni Hiſpanias decreuere. Qua de re cum in concione diſſeruiſſet, timorem omnem ciuium, ab ætate ac parētum funeribus conceptū depulerunt; & ille ingentem expectationem excitauit, quam etiam poſtea longe vicit.

XXIII. *Eius copiæ & apparatus.*

Eapem Zonaras.

Ad eas copias, quas ex vetere exercitu L. Martii Hiſpania habebat, quaſq. paulo ante Nero Puteolis profectus aduexerat, decem millia peditum, & mille equites adduntur; & M. Iunius Syllanus ætate prouectus, ait Zonaras, Proprætor adiutor ad res gerendas datus eſt. Ita cum 30. quinqueremium nauium claſſe, Pyrenes circum uectus promontorium, Emporiis copias expoſuit. Inde nauibus ſequi iuſſis, Tarraconem pedibus profectus eſt, quo ſe omnium ſociorum legationes, ad famam aduentus eius effuderant. Reſponſa legatis dedit in tanta caſuum varietate, tanta moderatione & prudentia, nullum vt ferox verbum excederet, ingens omnibus quæ diceret, cum maieſtas ineſſet, tum fides.

Appulſus in Hiſpaniam.

Profectus ab Tarracone, & ciuitates ſociorum, & hyberna exercitus adiit, collaudauitque milites, quod duabus tantis cladibus deinceps acceptis, prouinciam tamen retinuiſſent. L. Martium ſummo apud ſe in honore habuit, nihil veritus ne ſuis ille luminibus officeret. Denique omnibus rite diſpoſitis, Tarraconem in hyberna conceſſit hoſtes tripertito diuiſis; hyemarunt.

XXIV. *Marcellus Romam venit.*

Interea ſub extremam æſtatem claſſis Punica è Sicilia Tarentum accita, ad arcem ſubigendam, nullo opere pretio edito, dimiſſa eſt. Marcellus quoque Romam è Sicilia venit, eiuſdem æſtatis exitu, eique ad ædem Bellonæ ſenatus eſt datus, à C. Calphurnio Piſone vrbano prætore. Ibi cum de rebus à ſe geſtis diſſeruiſſet, quæſtus leniter non ſuam magis quam militum vicem, quod prouincia rite confectā, exercitum deportare non licuiſſet, poſtulauit vt triumphanti vrbem inire liceret, nec impetrauit, quod debellatum minime videretur: quoniam ſucceſſori exercitum tradere iuſſus eſſet, nec exercitus teſtis meriti aut immeriti triumphi adeſſet. Medium conceſſum eſt, vt ouans Vrbem iniret; pridie tamen in Albano monte triumphauit. Hæc cum Plutarchus quoque referat, addit, quod non pœniteat retuliſſe. *Ouans*, inquit, *non inuehitur curru neque laureatus, neque concinitur tubis, ſed pedibus ingreditur, calceatus, modulantibus multis tibus. Coronam geſtat myrteam ſicut pacatus, gratus aſpectu, magis quam metuendus &c.*

XXV. *Ouatio Marcelli, eiuſque præda.*

Ovans ergo Marcellus multam præ ſe prædam in vrbem intulit, cum ſimulachro captarum Syracuſarum: catapultæ, baliſtæque, & alia omnia inſtrumenta belli lata, & pacis diuturnæ, regiæque opulentiæ ornamenta, argenti æriſque fabricata vaſa, & alia ſuppellex, pretioſaque veſtis, & multa nobilia ſigna, quibus inter primas Græciæ vrbes, Syracuſæ ornatæ fuerant. De hiſce ſpoliis nonnulla declamatoriè Polyb. Punicæ quoque victoriæ ſignū octo ducti elephanti. Nec minimū fuere ſpectaculum Soſis Syracuſanus, & Mericus Hiſpanus, cum coronis aureis, quibus ciuitas data eſt, & quingenta agri iugera in Sicilia, ex iis, quæ aut Regis fuerant, aut hoſtium illi Syracuſis, iſti in alia parte Siciliæ. In qua tamen extremo anno à Pœnis excurſum, à Romanis tumultuatum eſt.

Polyb. l. 9.

Cum ambo Coſſ. Apuliam prouinciam haberent, quoniam minus iam terroris

MARCELLVS A SICVLIS, FLACCVS A CAMPANIS ACCVSATVR.

in populares, obteſtationem quam ſanctiſſimam potuerunt aduerſus hoſpites cōpoſuerunt: ſimulque precati ſunt Epirotas, vt qui eorum in acie cecidiſſent, eos vno tumulo contegerent, adhiberentque hunc titulum ſepultis. HIC SITI SVNT ARCANES, QVI ADVERSVS VIM ATQVE INIVRIAM ÆTOLORVM PRO PATRIA PVGNANTES, MORTEM OCCVBVERVNT. Ingens inter vtrumque populum odii argumentum. Itáque animati caſtra in extremis finibus ſuis hoſti obuiam poſuerunt; nunciiſque ad Philippum miſſis, qui quanto in diſcrimine res eſſet, edocerent, bellum quod in manibus erat omittere coëgerunt: Iamphorina tamen, quæ caput átque arx erat Mædicæ regionis, in deditionem accepta, aliaque proſpero ſucceſſu geſta.

ÆTOLI audita Acarnanum coniuratione, & Philippi aduentu, territi in intima finium ſuorum regreſſi ſunt, Philippus Pellam rediit.

IV. *Anticyra à Romanis & Aetolis oppugnatur.*

Læuinus autem Veris initio à Corcyra profectus, nauibus ſuperato Leucate promontorio, Naupactum venit; Anticyram inde ſe petiturum edixit, vt præſto ibi Scopas Ætoliq. eſſent.[a] Tertio ferme poſt die mari à Romanis, terra ab Ætolis oppugnari cœpta eſt, & intra paucos dies per deditionem recepta, Aetolis traditur, præda ex pacto Romanis ceſſit. Hic literæ Læuino redditæ Conſulem eum abſentem declaratum, & ſucceſſorem ei venire P. Sulpicium exconſulem. At ipſe diuturno ibi morbo implicitus, ſerius omnium ſpe ac deſiderio Romam venit.

a vide Plin. l. 25. c. 5. & A. Gell. li. 17. c. 15.

V. *Marcellus à Siculis accuſatur.*

PRIORES ergo adeamus, ibi M. Marcellum offendemus Conſulatum idibus Martiis ineuntem, & obtrectatores ſuos Siculos, ad criminationes ſuas promendas in Senatu, poſt aduentum collegæ prouocantē. M. enim Cornelius, qui ei in Sicilia ſucceſſerat, & literas, & querulos de eo nuncios Romam miſerat, ad Marcelli gloriā deterendam. Cumque nihilominus factus eſſet Cōſul, reliqua eorum ſpes in Læuino collega fuit; cuius aduentus dum expectatur, prope iuſtitium Romæ fuit, quod Marcellus optaret, nihil quicquā prius agi, quam Siculi in Senatū introducti eſſent

Flaccus à Campanis.

Graues quoque erant Campanorum de Flacco querelæ. Nam Læuino Conſuli Capuam prætereunti, circunfuſa multitudo Campanorum eſt, obſecrantium cum lacrymis, vt ſibi Romam ad Senatum ire liceret oratum, ſi qua miſericordia tandem flecti poſſent, ne ſe ad vltimum perditum irent, nomenque Campanorum à Q. Flacco deleri ſinerent.

VI. *Incendium ab eis Romæ excitatum.*

VERVM eorum cauſam valde affligebat, per eos dies Romæ excitatum incendiū, à quo publica priuataque ædificia, cum graui damno comprehēſa fuerant: & Māno quodam ſeruo reuelante cognitum fuerat, id à Campanis, quorum parentes à Fuluio Flacco ſecuri percuſſi fuerāt excitatum. Itaq. comprehenſi, ſupplicioque cum conſciis affecti ſunt. Flaccus autem apud Læuinum Conſulem negare vllam ſibi cum Campanis priuatam eſſe ſimultatem: publicas inimicitias & hoſtiles eſſe, & futuras, quoad eo animo in populum Romanum eſſe ſciret, quo nulla in terris gens acerbiore eſſet; eos ſe mœnibus clauſos tenere, tanquam feras beſtias, ne qua euadētes obuios quoſq. lanient, ac trucident: elapſos aliquos partim ad Annibalem confugiſſe, partim ad Romam incendendam eſſe profectos. Inuenturum conſulem in ſemiuſto foro, veſtigia ſceleris Campanorum: nec tutum cenſere eos intra mœnia Romana verſari.

VII. *Læuinus ſua geſta memorat.*

LÆVINVS Campanos iureiurando à Flacco adactos, quinto die quam à Senatu reſponſum accepiſſent, Capuam redituros, ſequi ſe Romam iuſſit: hac multitudine circumfuſus, ſimul Siculis obuiam egreſſis, Romam venit. Ibi in Senatu de rebus à ſe geſtis in Græcia diſſeruit, claſſem ſatis eſſe ad arcendum Italia regem, qui ſe in intima regni ſui receperit, legionemque inde deducendam videri. Inde cum de prouinciis, & copiis quibus obtinendæ eſſent, actum eſſet, & in ſortitione conſulum Sicilia & claſſis Marcello, Italia cum bello contra Annibalem Læuino obueniſſet; ea ſors, velut captis iterum Syracuſis, ita exanimauit Siculos, vt comploratione dolorem animi publice teſtarentur, omnemque Senatum in veſte ſordida circumirent, orantes ne Marcello, nec ante beneuolo, & nunc irato Siculos miſere affligendos iterum dederent: tantumque perfecerunt, vt inter Coſſ. fieret permutatio Prouinciarum, vt Marcellus, qui primus Annibalem vinci poſſe docuerat, integræ de eo victoriæ laudem conſequeretur.

Permutat cū collega Prouinciam

VIII. *Diſceptatio inter Marcellum & Syracuſanos.*

PERMVTATIS prouinciis Siculi in Senatum introducti, vbi multa de fide ac

beneuolentia Hieronis in populum Romanum meritiſque diſſeruiſſent, de ipſius regno miſere à Marcello deformato conqueſti ſunt, cum non ipſi vltro Romanos repuliſſent, ſed à Tyrannis oppreſſi ſui iuris tum vltra non eſſent. Itaque petere miſericorditer ſecum agi, ſibique ſua ſi qua extarent reſtitui. Diſſeruit contra Marcellus coram, eorumque culpam patefecit, vt qui nunquam de Romanis admittendis egerint, tanto tempore obſidionis, pacem per legatos Marcello poſtulante, ſed cum tyrannis conſenſerint, legatoſque contumelioſe tractarint. Denique non eorum opera, qui nunc queruntur, & Syracuſas captas deplorant, vrbem in poteſtatem Romanorum veniſſe, quorum tamen amicitiam, & ſocietatem, nunc ſibi carã fuiſſe fingunt: ſed eorum ſtudio, quos ſibi inuiſos eſſe non obſcure demonſtrant.

IX. *Decretum Senatus in gratiam vtriuſque partis.*

RES cum denique finem ſortita eſt, vt Senatuſconſulto decerneretur, quæ Marcellus gerens bellum, victorque egiſſet, rata habenda eſſe: in reliquum, curæ Senatui fore rem Syracuſanam, mandaturoſque Coſſ. Læuino, quoad ſine iactura Reipublicæ fieri poſſet, fortunis eius ciuitatis conſuleret. Miſſis deinde duobus ſenatoribus in Capitolium, quo ſe Marcellus receperat, vt liberiorem ſenatui ſententiam relinqueret, vt rediret in curiam, & introductis Siculis, Senatuſconſultum recitatũ eſt. Legatiq. benigne appellati, ac dimiſſi: qui ne tantum virum inimicum haberent, ad genua ſe Marcelli conſulis proiecerunt, obſecrantes vt quod deplorandæ ac leuandæ calamitatis cauſa dixiſſent, veniam eis daret, & in fidem & clientelam ſe, vrbemque Syracuſas acciperet. Conſul eos clementer appellatos dimiſit. Eadem fere habet Plut. in Marcello.

X. *Cauſa Cãpanorum.*

CAMPANIS deinde Senatus datus eſt, quorum oratio miſerabilior, cauſa durior erat. Neque enim meritas pœnas negare poterant, nec cauſam in Tyrannos conferre. Verum ſatis ſe ſupplicii in 80. ſenatorum cæde, & totius vrbis clade perpeſſos credebant. Paucos nobilium ſuperſtites eſſe, quos nec ſua conſcientia, vt de ſe grauius quidquam cõſulerent, impulerit, nec victoris ira capitis damnarit. Eos libertatem ſibi ſuiſque, & bonorũ aliquam partẽ orare Romanos, quorum pleroſq. iampridem connubiis, atque affinitatibus contingerent. Contra eos abſente Fuluio dixit Attilius, cuius ex primoribus viris, qui ad Capuã fuerant, maxima erat autoritas. Affirmauit præter mulieres duas, omnium Campanorum eundem in Romanos animum, quem Carthaginenſium fuiſſe. Rogatus populus quid de iis fieri placeret. rem ad Senatum retulit. Is de Campanis ſeueriſſime cenſuit, præter præcedentem omnem calamitatem, bona publicanda, ipſos liberoſque cum coniugibus vendendos, aliaque id genus, quæ fuſius apud L. Liuium reperies; ob quæ miſeri, mœſtiores quam Romam venerant, deorum iniquitatem, atque execrabilem fortunam ſuam, magis quam ſæuitiam Fuluii incuſantes, redierunt.

Accuſantur.

A Senatu damnantur

XI. *Conſilia Annibalis*

INTEREA Annibalem angebat, quod Capua pertinacius oppugnata à Romanis, quam à ſe defenſa multorum Italiæ populorum animos auertebat, quos neque omnes tenere præſidiis poterat, niſi vellet in multas, paucaſque partes carpere exercitum, quod minime tum expediebat, aut deductis præſidiis ſpem ſuam fidei populorum committere: eoque inclinabat, vt ſpoliatis quos tueri nequibat, hoſti vaſtata relinqueret. Conſul autem ſi qua ſpes captandis vrbibus alicunde fulſiſſet, nequaquam deerat. Itaque Salapiam Apuliæ oppidum, quod valido præſidio Pœnorum tenebatur, per Blaſium quendam in vrbe virum primarium Romanis amicum recepit, cæſo multa cum cæde præſidio, 50. viuis in poteſtatem redactis: maiorem iacturam præſidium Annibali, quam ciuitas attulit; nec deinde vnquam Pœnus equitatu, quo plurimum valuerat, ſuperior fuit. Sic Liuius l. 26. quod tamen ipſe mox l. 27. in Herdonea clade videtur refutare.

Marcellus Salapiam recipit.

XII. *Maroneam quoque & Meles.*

IDEM Marcellus ſub idem tempus Maroneam etiam & Meles Samnitibus vi eripuit, vt author Liu. l. 27. vbi ad tria millia militum præſidiariorum Annibalis oppreſſa, multa millia modiorum tritici atque hordei inuenta, ſed id gaudium, magno conſtitit Romanis paulo poſt.

Cneus enim Fuluius proconſul ſpe ac deſiderio tenebatur Herdoneæ recipiendæ, quæ ad Annibalem poſt cladem Cannenſem defecerat, nec ſatis firmo præſidio tenebatur. Et aberat Annibal, in Brutios poſt amiſſam Salapiã profectus. Is de Fuluii conatibus per occultos nuncios factus certior, expedito exercitu magnis itineribus ad Herdoneam contendit, & acie inſtructa terrendi hoſtis cauſa,

Herdonea Romanorum clades.

proceſſit. Romanus par audacia, viribus & conſilio impar, copiis raptim eductis conflixit. Verum Annibal qui equitatum prælio ſubduxerat, ad id vſque tempus, dum pedeſtres copiæ pugna inualuiſſent, equitem circumuectum partim castra hoſtium, partim terga pugnantium inuadere iuſſit; pars in fugam effuſi, pars in medio cæſi.

XIII. *Romana clades, & Oppidi.*

In iis Cn. Fuluius cum 12. tribunis militum Romanorum, ſociorumque; aliqui 13. millia deſiderata, alii non pluſquam 7. ſcripſere. Caſtris prædaque victor potitus eſt. Hordoneam quia defecturam ad Romanos credidit, ſpoliatam incendit; principes qui cum Fuluio collocuti fuerant, occidit, multitudinem Metapontum ac Thurios traduxit. Romani qui effugerant ad Conſulem profugere; qui ita de Herdonea clade ad Senatum ſcripſit, vt ſimul parem de Annibale cladē ei ſponderet. Et pugnauit ille quidem ad Numiſtronem ad multas horas, & iterum redintegrato certamine ad noctem vſque, quæ prælium diremit, & incertam reddidit victoriam; ſed eam tacitus abſceſſus Annibalis reddidit certiorem: cum quo etiam deinceps aliquot excurſionibus conflixit, quæ omnes fere ſecundæ Romanis fuere: & illo callide inſidias captante, iſte eas caute declinabat.

XIV. *Res ad Tarentum geſta.*

Per idem tempus, cum in arce Tarentina vix inopia tolerabilis eſſet, ſpem omnem in commeatu, quem Sicilia ſummittebat, Romanum præſidium repoſuerat. Is vt tuto in arcem deueheretur, operam dabat T. Quintius, qui Rhegii cum claſſe viginti ferme nauium ſtabat. Huic dum onerarias naues deducit, occurrit cum pari claſſe Tarentinorum Democrates, animoſe concurritur, animos faciebat Tarentinis ſperata libertas, poſt centeſimum prope annum (vt ait Liuius, reuera autem poſt *61.* ex quo primùm venit in poteſtatem Romanorum, anno Vrb. Cond. 481. vel 71. ex quo bellum inchoatum eſt: moxque in Pyrrhi poteſtate fuerunt) Romanis autem animos addebat glorioſa arcis retentiò, contra omnes Tarentinorum & Carthaginenſium conatus.

XV. *Naualis Romanorum clades.*

Prætoriæ naues concurrunt, in Romana erat Quintius, in Tarentina Nico, ille qui Tarentum Annibali prodiderat, qui Quintium ſimul pugnantem, hortātemque ſuos, incautum haſta transfigit; ille cum armis præceps ante proram ruit. Romani morte ducis perculſi, ad puppim, tranſgreſſo in nauim, atque vrgente Tarentino, recedunt, ſed ſuperueniente altera à puppi naui, Romana prætoria circumuenta capitur; aliæque deinceps fuſæ, aliæ in alto merſæ, aliæ in terram compulſæ prædæ fuerunt: onerariæ multæ quæ ſequebantur fuga lapſæ, in poteſtatem hoſtium non venere. Hunc luctum mari acceptum, læta eruptio præſidii Tarentini aliquo modo leuauit. Nam ciuibus ad quatuor millia ex vrbe ad frumentandum egreſſis, & per agros vagantibus, irruit improuiſus Liuius arcis præfectus, multiſque occiſis fugientes perſecutus, parum abfuit, quin eodem impetu Tarentum caperet.

Læta eorūdem ex arce eruptio.

XVI. *Cauſa proditi Romanis Agrigenti*

Eodem tempore Læuinus Conſul, magna iam anni parte circumacta, veteribus nouiſque ſociis expectatus venit, Syracuſaniſque rebus noua pace compoſitis, Agrigentum, quod belli reliquum erat, proditione Pœnorum accepit. Ea vrbs valido Pœnorum præſidio tenebatur, & Hannone licet Imperatore, Mutines, qui & Hipponiates omnia gerebat, totaque Sicilia prædas, ex ſociis Romanorum agebat, nec intercludi, aut impediri vi vlla, aut arte poterat. Cumque eius gloriæ Hanno inuidere cœpiſſet, eius præfecturam filio ſuo dedit, ratus ſe cum imperio autoritatem quoque ei inter Numidas erepturum. Quod longe aliter euenit; nam veterem fauorem eius ſua inſuper auxit inuidia, & Mutines indignitatem iniuriæ non ferens, vrbem Læuino prodidit.

XVII. *Eiuſque modus.*

Gestæ rei hic modus fuit. Portam ad mare ferentem Numidæ occuparūt, pulſis inde cuſtodibus aut cæſis, Romanos ad ipſum miſſos acceperunt: & cum agmine iam in media vrbis, ac forum magno tumultu iretur, ratus Hanno eum tumultum tantum Numidarum eſſe, ad comprimendam ſeditionem proceſſit: at cùm ei Romanorum etiam clamor non ignotus ad aures accidiſſet, priuſquam ad ictum teli veniſſet, capeſſit fugam, per auerſam portam emiſſus, & aſſumpto comite Epicide, cum paucis ad mare peruenit, nactique opportune paruum nauigium, relicta hoſtibus Sicilia, de qua per tot annos certatum erat, in Africam traiecerunt. Alia multitudo Pœnorum, Siculorumque ne tentato quidem certamine, cum

cæci in fugam ruerent, clauſique exitus eſſent circa portas, cæſa.

Læuinus recepto oppido, qui capita rerum Agrigenti erant, virgis cæſos ſecuri percuſſit; cæteros prædamque vendidit, omnem pecuniam Romam miſit.

XVIII. *Tota Sicilia in Romanorum poteſtatem venit.* FAMA Agrigentinorum cladis Siciliam cum peruaſiſſet, omnia repente ad Romanos inclinarunt. Prodita ſunt breui 20. oppida, ſex vi capta; voluntaria deditione in fidem venerunt ad quadraginta. Quarum ciuitatum principibus, pro cuiuſq. merito, cum præmia pœnaſque Conſul exoluiſſet, coëgiſſetque Siculos poſitis tandem armis terram colere, ab Agatirna inconditam multitudinem 4. millium hominum, exulum, obæratorum, criminoſorum, ad leuandam Siciliam, ſecum in Italiam tranſuexit, & Rheginis ad populandum Brutium agrum Pœnis parentem attribuit. Itaque eo anno in Sicilia debellatum eſt, qui fuit 55. ex quo primum Romani in eam inſulam ad iuuandos Mamertinos tranſgreſſi fuerant; anno ſcilicet ab Vrbe Con. 489. quo primum bellum Punicum inchoatum eſt. Hæc quidē Liu. l. 26. l. tamen 27. ait Læuinum comitiorum cauſa Romam euocatum, quod Marcellus, licet eſſet in Italia, ab inſectando Annibale retrahendus non eſſet, & in Senatu dixiſſe, prope 60. annis terra marique in Sicilia bellatum eſſe, à ſe debellatum. Itaque hęc tranſuectio non niſi ad initium anni ſeq. contigit.

XIX. *Initia P. Scipionis in Hiſpania.* IN Hiſpania res hoc anno à Scipione feliciter geſtæ. Vigeſimum ſeptimum annum egiſſe nūc Scipionē putat Polyb. l. 10. quod fieri nequit, vt ex ipſomet neceſſario efficitur. Nā cum initio Pun. belli 2. egerit 17. vt ipſe aſſerit, & Liuius, ac reliqui tradunt: hic autem annus ſit belli nonus, oportet eundem eſſe ætatis eius 25. aut ad ſummum 26. Is principio veris Tarracone, ad oſtia Iberi fluminis, vniuerſum exercitum conuenire iubet, eoque ipſe mox cū quinque millibus ſociorum venit, exercitumque concione habita, ſumma modeſtia, ac rerum bene eius auſpiciis gerendarum ſpe ſibi conciliauit: tum relicto ad præſidium regionis eius M. Syllano, cum tribus millibus peditum, & trecentis equitibus; cæteras omnes copias, erant autem 25. millia peditum, equitum duo millia, & quingenti, Iberum traiecit: de quibus copiis Polyb. ad vnguem conſentit.

XX. *Conſilium Carthaginis nouæ occupandæ.* ET erant qui vnum de tribus Afrorum ducibus petendum bello cenſerent, ipſe, vno C. Lælio, quem præfectum claſſis habebat, conſcio, Carthaginem nouam non minus audaci conatu, quam felici ſucceſſu, vno eodemque die, terra marique oppugnatam, cum arce expugnauit. Summum quippe mométum in ea vrbe occupanda poſitum arbitrabatur; ſiue quod media in totius Hiſpaniæ ora mediterranea collocata eſſet, vnde facilis in totam Hiſpaniam maritimam eſſet excurſus; ſiue quod & arte, & natura ipſa firmiſſima eſſet; ſiue quod rebus omnibus, commeatu, diuitiis, armis, machiniſquę bellicis inſtructiſſima; ſiue denique quod cum totius Hiſpaniæ obſides, ibi magno numero tenerentur, facile erat totam ſibi Hiſpaniam iis reddendis beneuolentem, atque amicam reddere.

XXI. *Terra marique obſidetur.* SEPTIMO die ab Ibero Carthaginem nouam ventum eſt, (quæ copioſe à Liuio l. 26. deſcribitur, & Polybio l. 10. ex quo ille mutuando contraxit.) Mago in vrbe præerat, & contra terræ mariſque oppugnationem, omnia diligenter moliebatur. Oppidanorum duo millia ab ea parte, qua caſtra Romana erant, opponit, quingentis militibus arcem inſedit, quingentos tumulo vrbis in orientem verſo imponit, multitudinem aliam ad omnem neceſſitatem paratam eſſe iubet. Tum eos, quos in via ad caſtra Romanorum ferente inſtruxerat, aperta porta in hoſtem immittit. Romani ducis iuſſu ceſſere parumper, inde ſubmiſſis auxiliis tam acriter inſtitere, vt immixti effuſe fugientibus in vrbem irrupturi viderentur, niſi receptui Scipio ceciniſſet. Nec fugientium ſolum, ſed mox totius vrbis trepidatio fuit, vt multæ ſtationes ac loca metu deſererentur. Quod cum ex tumulo à Scipione animaduerſum eſſet, omnibus viribus ad oppugnandam urbem, & mœnia ſcalis vndique ſuperanda concurrit: multis ſcalæ, aut nimium breues, aut pondere fractæ, multis oppugnatoribus omnibus telis inſtructis conſcendentibus, perniciem atrulerunt: cum interea claſſis quoque vrbem machinis verberaret, miſſilibuſque peteret.

XXII. *Redintegratur certamen.* FESSIS tam contentioſo certamine Romanis, Scipio receptui ſignum dari iuſſit, ſiue vt ſuos pauxilla quiete reficeret, ſiue vt hoſtem deſperatæ expugnationis opinione falleret.

CARTHAGO NOVA OCCVPATVR.

Vix prior tumultus conticuerat, cum defeſſis vulneratiſque, recentes atque integros ſcalis admouet; ſimul edoctus paludem æſtu decedente vehementer imminutam, & per eam non difficilem tranſitum haberi poſſe; præſertim quod ea pars vrbis, quæ ad paludem verſa erat, eo minus ab hominibus propugnabatur, quo magis eam palude defendi perſuaſum erat. Eò, quaſi Neptuno duce ac fauēte, armatos Scipio ducit, facilèque in muros inopinatus Romanus inuadit, quod nulla ibi armatorum ſtatio eſſet oppoſita, intentis omnibus ad opem eò ferendam, vnde periculum oſtendebatur. *Superata palude in muros euaditur.*

XXIII. VBI vrbem ſine certamine intrauere, pergunt inde curſu ad eam portam, ad quam omne certamen contractum erat; vbi omnes vſque adeo intenti erant, vt nemo ante à tergo captam vrbem ſenſerit, quam tela in auerſos inciderūt, & vtrimque ancipitem hoſtem habuerunt. Tunc turbatis defenſoribus metu, & mœnia capta, & porta intus foriſque pariter refringi cœpit, & ea patefacta, multitudo pugnatorum ingreſſa, in forum cum ducibus progreſſa eſt. Nec fere aliter Polyb. *Vrbem occupant, & eaque pugnant.*

Inde cum duobus itineribus fugientes videret hoſtes Scipio, alios ad tumulum in orientem verſum, quem quingentorū militum præſidio inceſſum diximus, alios in arcem, in quam Mago cum omnibus prope qui è muris effugerant, irruperat: partem copiarum ad tumulum expugnandum mittit, ipſe ad arcem ducit. Et tumulus quidem primo impetu captus eſt.

XXIV. MAGO arcem conatus defendere, cum omnia hoſtium plena videret, neque ſpem vllam eſſe; ſe, arcemque, & præſidium dedidit. Tum demum ſigno dato finis cædibus factus eſt, ad prædam victores verſi, quæ ingens omnis generis fuit. Liberorum capitum virilis ſexus ad decem millia capta. Ex quibus vrbis ipſius ciues dimiſit, vrbemque & ſua omnia, quæ bellum eis reliqua fecerat, habere iuſſit. Hi tam inopinata ſalute potiti, præ gaudio lacrymantes, Imperatorem venerati ab eo diſceſſerunt. Sapienter ſane, atque humaniter. Nam & ſine culpa ciues eſſe videbantur, & eos ſibi demereri cupiebat, quandoquidem vrbem non delere, ſed populo Ro. ſeruare ſtatuerat. Opifices ad duo millia, publicos fore populo Ro. edixit, cum ſpe propinqua libertatis, (Polyb. ait confecto bello Punico,) ſi ad belli miniſteria enixe operā nauaſſent. Cæteram multitudinem incolarum, iuuenum, ac ſeruorū validorum, remigio addixit. Eadem Polyb. qui ait eādem ſpem libertatis his datā. *Arx deditione accipitur.* *Scipionis in captos ciues humanitas.* Polyb.

XXV. EXTRA hanc multitudinem Hiſpanorum obſides erant, quorum perinde ac ſi ſociorum liberi eſſent, Scipio curam geſſit. Eos aduocatos bono animo eſſe iuſſit, veniſſe eos in poteſtatem populi Romani, qui beneficio quam metu obligare homines malit. Tum acceptis nominibus ciuitatum, quot cuiuſq; populi eſſent, nuncios domum miſit, vt ad ſuos quiſq; recipiendos veniret: teneriori autem ætati vtriuſq; ſexus munuſcula diſtribuit. Si quarum forte ciuitatum legati aderant, eis præſentibus ſuos reſtituit, cæterorum curam G. Flaminio Quæſtori mandauit. Quantus autem fuerit eorum numerus, Liuio quidem non liquet. Polyb. plures trecentis fuiſſe ſcribit. In his Mandonij vxor erat, mulier grandis natu, cuius maritus frater erat Indibilis Ilergetum reguli: ea flens ad pedes Imperatoris procubuit, etiam atq; etiam eum deprecans, pro filiis Indibilis ſibi commiſſis, aliiſque pari nobilitate, quæ eam pro parente colebant. Cui Scipio, Meæ, populiq; Ro. diſciplinæ cauſa facerem, inquit, ne quid quod vſquā ſanctum eſſet, apud nos violaretur; nunc vt id curem impenſius, veſtra quoque virtus, dignitaſque facit. Spectatæ deinde integritatis viro tradidit eas, tueriq; haud minus modeſte ac verecunde iuſſit, quam hoſpitum coniuges, ac matres. *Scipio obſides Hiſpanorum reſtituit.* Polyb. *Exemplum eius moderationis.*

XXVI. CAPTIVA deinde adducitur ad eum adulta virgo eximiæ pulchritudinis, quæ quacunque incedebat, omnium in ſe oculos conuertebat. Scipio percunctatus patriam parenteſque, accepit eam deſponſatam principi Celtiberorum adoleſcenti, cui Allucio nomen erat, quique eam vehementer deperibat. Illum ergo, parenteſque acciuit, ſponſóque in manum tradidit, teſtatus eam apud ſe, non ſecus atque apud ſoceros, parenteſque fuiſſe: pro quo numere eam ſibi gratiam rependi poſtulauit, vt amicus populo Ro. eſſet, ac ſibi: perſuaſus nullum in terris eſſe populum, ſi eum recte norit, ſua amicitia digniorem. Tum adoleſcens pudore, gaudioque perfuſus, dexteram Scipionis tenere, deos omnes inuocare, ad gratiam illi pro ſe referendam, quoniam iſti beneficio reponendo imparem ſe agnoſceret. *Et inſignis continentia.*

XXVII. *Et liberalitatis.*

PARENTES inde cognatique virginis appellati, qui ſat magnum auri pondus ad virginem redimendam ſecum attulerant; hi quoniam ſibi illam gratis reddi animaduertebant, orarunt enixius Scipionem, vt id aurum dono acciperet, quod fuerat redemptioni deſtinatum. Acquieuit vehementibus precibus, ponique ante pedes iuſſit, ſtatimque Allucio ſponſo virginis aduocato, Super dotem, inquit, quam accepturus à ſocero es, hæc tibi à me dotalia dona accedent; aurumque tollere, ac ſibi habere iuſſit. Inſigni profecto laude liberalitatis, qua longe maiorem illam pudoris ac continentiæ laudem magnifice cumulauit: quæ res vel maximam prædicationem, in victore duce, & iuuene, & ſi Polybio credimus φιλογύνῃ promerita eſt. Vt non mirum ſit Deum Scipionis fauiſſe virtuti, & inſigni deinceps gloria toto orbe decoraſſe.

Continentiæque.

XXVIII. *Confirmatur ex Floro*

CERTVM eſt, inquit Florus, ad profligandam prouinciam maxime profeciſſe ſingularem ducis ſanctitatem, quippe qui captiuos pueros, puellaſque præcipuæ pulchritudinis barbaris reſtituerit, ne in conſpectum quidem ſuum paſſus adduci, ne quid de virginitatis integritate delibaſſe vel oculis videretur: ſic ipſe amplificando, vt ſolet. Nam in conſpectum adductas Polyb. Liuiuſque affirmant. Verum Polybius hanc puellam, quam inſigniter vterque laudat, ciuem videtur innuere vrbis ipſius, cuius & patrem acciuit, eique etiam reddidit. De ſponſa vero, & Allucio, reliquiſque conſentaneis, nihil habet Polybius; aliunde ea Liuium oportet accepiſſe; qui addit, Allucium his donis, atque honoribus affectum dimiſſus, domũ impleuiſſe, ac populares laudibus, & meritis Scipionis: veniſſe diis ſimillimum iuuenem, omnia beneficiis armiſque vincentem. Itaque delectu clientium habito, cum delectis mille quadringentis equitibus, intra paucos dies ad Scipionem rediit.

XXIX. *Prædæ magnitudo.*

QVOD ad reliquam prædam attinet, fatetur Liuius nec de numero captarum nauium, neque de pondere auri & argenti, & redacta pecunia inter ſcriptores conuenire; ſed nec de magnitudine commeatus Punici, atque præſidii, & multitudine machinarum bellicarum. Ipſe pateras aureas librales ferme omnes, numerat 276. quæ valent 27. millibus & ſexcentis aureis, centenis aureis in libras ſingulas attributis: argenti facti, ſignatique 18. millia & trecenta pondo, valent 603900. ſexcentis & tribus millibus franc. & inſuper nongentis, tribus & triginta Francis in ſingulas duodenas vncias aſſignatis. Polybius ſexcentorum talentorum ſumma pecuniariam prædam æſtimat: quæ ſi Attica fuerunt, reſpondent 630000. francis; ſin Euboica, 840000. Addit Liuius 113. naues onerarias, cum oneribus ſuis, & materia ad claſſem ædificandam idonea, & modiorum tritici atque hordei multa omnio millia, vt minimum omnium, inter tantas opes bello captas, Carthago ipſa fuerit, quæ tamen inſtar omnium fuit. Copias ſuas nauticas ſeſquialtera parte auxiſſe autor eſt Polybius.

XXX. *Militaria præmia.*

INGENS certamen fuit inter milites, cui deberetur corona muralis, & gloria conſcenſæ primum vrbis: eam ſibi duo maxime vendicabant, alter è nauali, alter è terreſtri milite, tantis partium ſtudiis, vt ea contentio propinqua ſeditioni eſſet. Scipio vtroque corona donato litem diremit, alioſque omnes, pro ſuo quemque merito, honore præmiiſq. affecit. Magonem vero cum captiuis, & quindecim ſenatoribus, qui ſimul capti fuerant Romam à C. Lælio deducendos, [a] nuncios victoriæ miſit. Omnibus autem in vrbe recte compoſitis, data etiam nonnulla quiete, & exercitatione militi, refectiſque quos quaſſauerat muris, diſpoſitis ad vrbis cuſtodiam præſidiis, ipſe Tarraconem quo conuentum edixerat, eſt profectus, cum obſidibus, vt inquit Polybius, idque confirmat Liuius l. 27. qui ait Lælium Romam Tarracone cum obſidibus quarto & trigeſimo die, in huius anni exitu perueniſſe. Ea clades quantumuis diſſimulantes Pœnorum duces, atque iacturam eleuantes vehementer afflixit, teſte Liuio, quem in tota hiſtoria Romana fere ſequimur.

a Liu. l. 27.

b l. 16. extre.

XXXI. *Antiochus Arſacem perſequitur.*

HVIC hiſtoriæ Polybius ſubdit bellum Antiochi Magni aduerſus Arſacem, quẽ Imperium Parthorm conſtituiſſe tradit Euſebius in chronicis, quo tẽpore eum à Macedonibus receſſiſſe tradit. Antiochus autem illum Media expulſum ad Hircaniam vſque per ſummos labores eſt perſecutus, vt apud Polyb. leges. Nã quæ de Parthis dicẽda videbãtur, eorumq. initiis ſatis pro inſtituto ſuperius explicauimus.

Olymp. 131. an. 2.

Legatio Syphacis. Huius anni æſtas variis legationibus celebrata eſt, vt Liuius l.27. eſt author. Nã legati à Rege Syphace Romam venerunt, proſpera eius contra Carthaginienſes prælia referentes. Regem nec inimiciorem vlli populo quam Carthaginenſi, nec amiciorem quam Romano affirmabant eſſe: miſiſſe eum antea legatos in Hiſpaniam ad P.& Cn.Scipiones Imperatores Romanorum, nunc ab ipſo velut fonte amicitiam Romanam petere voluiſſe.

XXXII. *Romanorũ in Africã & Aegyptum legatio.* Senatvs nõ legatis modo benigne reſpondit, ſed & ipſe legatos cum donis miſit ad Regem, quos, & alios Africæ regulos, adire cum donis, Senatus iuſſit. Alexand. quoque ad Ptol.& Cleopatram Reges M. Attilius, & M. Acilius legati ad commemorandam, renouandamque amicitiam miſſi, dona tulere; Regi togam, & tunicam purpuream, cum ſella eburnea, Reginæ pallam pictam cum amiculo purpureo. Verum lapſus memoria videtur Liuius, cum vxorẽ Ptolemæi Cleopatram vocat: nam Ptolemæi, qui nunc regnabat vxor Eurydice dicebatur, Iuſtini trigeſimo: vel Arſinoë 3.Machab. Cleopatra vero vxor fuit Philometoris, vel etiam Epiphanis, quorum Epiphanes filius fuit Philopatoris, Philometor autem nepos: ſed nomina in vxorum multitudine ægre diſtingui poſſunt. Porro amicitia cum Ægypti regibus contracta fuit anno Vrbis conditæ 480. Philadelphi autem 13. Inde poſt tres & ſexaginta annos renouata. *Claſſis Punica in Sardiniam.* Denique extremo huius æſtatis claſſis Punica nauium quadraginta cum Præfecto Amilcare in Sardiniam traiecta, Olbienſem primo agrum; dein poſtquam P.Manlius Volſo Prætor cum exercitu apparuit, circumacta inde ad alterum inſulæ latus, Calaritanum agrum vaſtauit, & cum præda omnis generis in Africam rediit. Liuius.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3842.

l.N.IV. Liuius l.26. ſitam tradit Anticyram in Locride prouincia, læua ex parte ſinum Corinthiacum intrantibus. At Ptolemæus & Pauſanias eam in Phocide collocant, & prope in extremo ſinus Corinthiaci. Alia porro eſt ab ea inſula, ad quam amandantur, qui Helleboro indigent, ad quam Liuium Druſum nauigaſſe tradit Plinius, in eaque comitiali morbo curatum. Meminit A. Gellius. (l.25.c.5. l.17.c.15. l.N.1.)

Diſputatum eſt deinde de ſupplendis remigibus, ſtipendiiſque inueniendis: quæ res tanta cum indignatione plebis, in quam res imminebat, excepta eſt, vt ſeditioni tantum dux deeſſet. At Læuinus Conſul poſtquam author fuit Magiſtratibus, vt primi ipſi ex mundo muliebri familiæ ſuæ conferrent, eorumque exemplum Senatus equiteſque ſpõte ſequerentur: tantus in omnibus, ipſaque plebe conferendi ardor iniectus eſt, vt nominibus in tabulas referendis, nec triumuiri, nec ſcribæ ſufficerent. Ita omnibus ad bellum paratis, Coſſ. in prouincias profecti ſunt.

ANNVS MVNDI 3845. SEXTAE AETATIS, 329. IMPERII GRÆCORVM 103. ANTIOCHI MAGNI 16. SIMONIS PONTIFICIS 24. PTOL. PHILOPATORIS ET PHILIPPI 12. OLYMP. CXLII. AN. 4. VRB. COND. 544. COSS. Q. FABIO MAXIMO V. ET Q. FVLVIO FLACCO IV. SECVNDI BELLI PVNICI 10.

ANNVS ANTE CHRISTVM 208.

I. *Comitia conſularia Læuinus habet.*

COMITIORVM Conſularium tempus aduentabat, & Senatus Marcellum ad ea habenda euocabat: ſed cum ex eius literis intellexiſſet, eſſe è Rep. ab Annibale non diſcedere, ſed eius perpetuo veſtigia aſſectari, viſum eſt Senatui Læuinum potius Conſulem ex Sicilia, comitiorum cauſa reuocare, id L. Manlij Prætoris vrbani literis factum eſt. Valerius Prouincia exercitúque mandato Cincio Prætori, miſſo etiam M. Valerio Meſſala præfecto claſſis, cum 50. nauibus in Africam, prædatum ſimul, & ſpeculatum quid rei Pœni agerent, pararéntue; ipſe 10. nauibus Romam profectus, cum proſpere perueniſſet, Senatum extemplo habuit, & res à ſe geſtas commemorauit; Mutinem etiam, quo authore Agrigentum Romani receperant, ciuitate donari, alioſque aliis præmiis pro meritis affici curauit.

II. *Meſſala Africam populatur.*

Interim ad eum literæ ex Sicilia deferuntur Meſſalam cum ante lucem ad Africam appuliſſet, improuiſo in agrum Vticenſem excurſionem feciſſe, & cum multa præda intra 13. dies in Siciliam rediiſſe. Ex captiuis quæſtione habita intellectum, quinque millia Numidarum, cum Maſaniſſa Gelæ filio acerrimo iuuene Carthagine eſſe, & alios per totam Africam milites mercede conduci, qui in Hiſpaniam ad Haſdrubalem traiicerentur, vt is quam maximo exercitu, primo quoque tempore, in Italiam tranſgreſſus, iungeret ſe Annibali. Claſſem præterea ingentem apparari ad Siciliam repetendam; cámque exiſtimari breui traiecturam. *Conſilia, & apparatus Pœnorum.* Hæc recitata à Conſule cum ex captiuis quoque, quos ſub idem tempus C. Lælius ex Hiſpania Romam deduxit, confirmarentur ita mouere Senatum, vt non expectanda comitia cenſeret, ſed Dictatore comitiorum cauſa dicto, Læuino extemplo in prouinciam redeundum eſſe.

III. *Dictatoris creatio.*

Sed de Dictatore aliquandiu diſputatum eſt, cum Læuinus in Sicilia M. Valerium Meſſalam Claſſis præfectum Dictatorem dicere vellet: Patres non paterentur eum extra Italiam, quem agrum Romanum appellabant, dici. Iſti vellent ea de re populum rogari; ille ſui iuris eam dictionem populo non rogato cenſeret. Itaque cum clam in Siciliam reuertiſſet, Marcellus Dictatorem dixit Q. Fuluium Flaccum. Qui & ipſe Conſul, non ſine tribunorum contentione creatus eſt, collega Q. Fabio Maximo: cui placuit iterum Conſulatum conferri, quoniam viſum eſt Patribus id Reip. tempora poſtulare, vt per veteres & expertos, bellique peritos Imperatores Reſp. gereretur. *Noui Coſſ. ineunt idib. Mart.* Idibus Martiis magiſtratum inierunt. Italia ambobus prouincia decreta. Regionibus tamen partitum eſt imperium, Fabius ad Tarentum, Fuluius in Lucanis ac Brutiis rem gereret. Marcello nihilominus imperium in annum prorogatum eſt, ſicut & in Hiſpania Scipioni, Syllanóque, quem ei additum quaſi conſiliarium aut moderatorem diximus.

IV. *Duodecim coloniarum murmur in Romanos.*

Cvm milites in Siciliam hoc anno tranſportarentur, quorum magna pars Latini nominis, ſociorumque erat, fremitus inter eos extitit, decimum iam annum delectibus, & ſtipendiis exhauſtós eſſe; (vides firmari annum belli Punici decimũ?) quotannis ferme clade magna pugnare, alios in acie occidi, alios morbo abſumi,

magis perire ſibi ciuem, qui à Romano lectus ſit, quam qui à Pœno captus: quippe ab hoſte gratis remitti in patriam; ab Romanis extra Italiam in exilium verius, quam in militiam ablegari. Itaq; negandum Romanis militem, & ſtipendia, priuſquam ad vltimam ſolitudinem atque egeſtatem veniatur; ſi conſentientes in ea re ſocios Romani videant, de pace cum Carthaginienſibus iungenda cogitaturos; aliter viuo Annibale ſine bello Italiam nunquam fore.

V. *Aliorum exemplo ſedatur.*

HÆC à 12. coloniis in ſuis acta conciliis, quæ primo ad Conſules, deinde ad Senatum relata, mirum in modum Patres afflixere: quippe ſi earum exemplum reliquæ duodeuiginti ſequantur, actum eſſe de Romano imperio, vrbem Annibali traditum iri. Verum cum hæ octodecim in officio ſtudioſe perſeuerarent, quin etiam magnifice de interiore Theſauro ſuo, aurum argentumque in ſtipendia militum proferrent, ad quatuor millia pondo auri, id eſt quadringenta millia coronatorum, & à Coſs. & à Senatu, & ab vniuerſo populo publice commendati ſunt; cæteri cum taciti præterirentur, neque eorum vlla mentio fieret, in aliena laude caſtigati ſunt; & vt apparet emendati. Cæterum coloniarum numerum valde diminuit Liuius: duplo enim fere plures ad hanc diem conſtitutas, certe tres & quinquaginta nominatim recenſet Sigonius in hunc Liuij locum, & Paterculus ab anno ſeptimo quam Galli vrbem cœperant, vnam & 30. colonias enumerat, quarum Gemona atq; Placentia, ſub aduentum Annibalis in Italiam, deductæ fuerant. Hoc porro anno Q. Fabius Conſul princeps Senatus à Cenſoribus lectus eſt.

Numerus coloniarum Romanarum.

lib. 27.

VI. *Conſilium Fabij de Tarento.*

TRANSACTIS omnibus, quæ Romæ agenda erant, Coſs. ad bellum profecti: prior Fuluius Capuam prægreſſus eſt, poſt paucos dies conſecutus Fabius, qui & collegam coram obteſtatus eſt, & per literas Marcellum, vt quam acerrimo bello detineret Annibalem, dum ipſe Tarentum oppugnaret, vt ea vrbe hoſti adempta, vbi in Italia conſiſteret non haberet. Nuncium etiam ad præfectum præſidij Rhegium miſit, vt Brutios qui ab Annibale ſtabant, ſtrenue popularetur, illaque perditorum hominum manu vteretur, quam ex Sicilia Læuinus abduxerat: deinde etiam Cauloniam vrbem oppugnaret. Iuſſioni Conſulis hi libentiſſime paruerunt, rapto quippe viuere aſſueti.

Marcellus inſtat Annibali.

Marcellus quoque & ſua ſponte, & literis Conſulis excitatus, ad Cannuſium, quod Pœnus ad defectionem ſollicitabat, Annibali occurrit. Vbi appropinquantem Marcellum Annibal audiuit, caſtra inde mouit, ex planis in ſaltuoſa loca cedens: Marcellus veſtigiis inſtabat, caſtráque caſtris conferebat, & opere perfecto, extemplo in aciem legiones educebat.

VII. *Cum eo pugnat & vincitur.*

ANNIBAL crebris incurſionibus rem agebat, caſum vniuerſæ pugnæ non neceſſarium ducebat: ad eam tamen à Marcello tractus, inſtante nocte, æquo marte diſceſſum eſt. Poſtero die luce prima Marcellus in aciem copias eduxit; nec Annibal detrectauit certamen, multis verbis adhortatus milites, vt memores Thraſymeni, Cannarumque, hoſtis ferociam contunderent, vrgere atque inſtare eum, non iter quietos facere, non caſtra ponere pati, non reſpirare aut circunſpicere. His irritati milites, ſimulque tædio ferociæ hoſtium quotidie inſtantium ac laceſſentium, acriter prælium ineunt. Pugnatum amplius duabus horis eſt. Victus eſt Marcellus, cecidere in pugna, fugáque ad duo millia & ſeptingenti, ciuium, ſociorumque, cauſam cladis ait Liuius, quod duodeuiceſimam legionem (Plut. habet duodecimam) in primam aciem, quæ laborabat, iuſſiſſet inferri, eáque motione turbata acie, victoriam hoſtibus eſſe datam.

VIII. *Redintegrat certamen.*

MARCELLVS poſtquam in caſtra reditū eſt, ſuos acri oratione caſtigauit, & ad delendam eam infamiæ notam, quamprimum redintegrato certamine, aut vincere aut mori iubet: eóſque ita animauit, vt Imperatori aut morte, aut egregia victoria ſatisfaciendum eſſet, præter quem vnum, vix quiſquam ſe virum in acie præſtitiſſet. Verum & ipſe dux alia ex parte non leuiter peccabat opinione ſui. Notauit enim paulo ante Liuius non otioſe, Marcellum ita in animum ſuum induxiſſe, neminem ducem Romanum tam parem Annibali, quam ſe eſſe: quem tumorem Dominus exercituum voluit ea clade comprimere.

Cauſa cladis ſuperbia.

Poſtero die armati ornatique ſe Imperatori ſiſtunt, quos ille collaudatos corpora curare iubet, ſi forte diuturnior pugna futura ſit, monetque ſe primos eos in acie collocaturos, à quibus factum eſſet fugæ initium; & annittendum ſingulis, vniuer-

ſiſque, ne prius heſternæ fugæ, quam hodiernæ victoriæ fama Romam perueniat. Inde mox aciem inſtruit. Quod vbi Annibali nunciatum eſt, cum eo ſibi hoſte rem eſſe dixit, qui nec bonam nec malam fortunam ferre queat: victorem inſtare ferociter, victum ſtatim redintegrare certamen.

IX. *Initur certamen.* SIGNA inde canere, & certamen iniri iuſſit. Pugnatum vtrimque aliquanto quam pridie acrius, Pœnis ad retinendum heſternum decus annitentibus, Romanis ad demendam ignominiam. Diu pugna anceps fuit, initium victoriæ ab elephantis fuit, qui cum plurimum damni Romanis inferrent, eo vim maiorem ad reſiſtendum contulere. Romani quippe pilis tam acriter belluas infeſtarunt, vt in fugam verſæ, ſuos etiam auerterent. Tum in fugientes equitatum Marcellus immittit; nec ante finis ſequendi factus eſt, quam in caſtra pauentes compulſi ſunt; vbi cum in ipſa porta duo elephanti corruiſſent, coacti milites per foſſam vallumque in caſtra ruere, magna cæde conciſi ſunt: cæſa ad octo millia hominum, elephanti quinque. Nec Romanis incruenta victoria fuit; mille ferme & ſeptingenti de duabus legionibus, & ſociorũ ſupra 1300. occiſi, vulnerati permulti, quæ cauſa fuit cur Annibalem, nocte proxima caſtra mouentem, Marcellus inſequi non potuerit. Annibal Brutios petiit, vbi Cauloniæ oppugnatores in tumulum compulſos, mox deditione accepit.

Liu. Plut. *Pœni ſuis elephantis in fugam dati.* *Paulo aliter Plut.* *Et ad caſtra conciſi.*

X. *Q. Fuluius multos deditione recipit.* A Coss. quoque res bene geſta eſt. Nam ad Q. Fuluium iiſdem fere diebus Hirpini & Lucani & Volſcenſes, traditis præſidiis Annibalis, quæ in vrbe habebant, dediderunt ſeſe, clementérque à Conſule, cum verborum tantum caſtigatione accepti: Brutiis quoque ſimilis veniæ ſpes facta eſt.

Fabius imminet Tarento. Q. autem Fabius Manduria oppido in Salentinis vi capto, cum 4. fere hominum millibus Tarentũ profectus eſt, & in ipſis portus faucibus caſtra poſuit, naues omnibus rebus ad mœnium expugnationem inſtruit. Inſtituta porro eius duo quędam non parum fauerunt. Aberat quippe claſſis Punica Corcyram tranſmiſſa, ad Philippum Ætolos oppugnantem iuuandum: & præfectus præſidij Punici, mulierculæ amore captus, quæ fratrem in caſtris Fabij habebat, in proditionem conſenſit.

XI. *Tarentum vi ac proditione capit.* ITAQVE dato ex vna parte vrbis occupandæ ſigno quam tumultuoſiſſimo; ex altera Præfectus Fabij milites vrbem inuadere permittit, & portis perfractis hoſtile agmen inferre ſigna. Sub lucis ortum forum occupant; ibi maiore impetu quam perſeuerantia commiſſum eſt prælium. Duo ex ducibus Nico & Democrates fortiter pugnantes cecidere: Philomenes, qui proditionis ad Annibalem autor fuerat, ſe in apertum puteum ex equo præcipitaſſe creditus eſt. Carthalonem præfectum Punici præſidij, ad Conſulem venientem, miles obuius obtruncat, alioſque multos armatos inermeſque, vt vi potius atque armis, quam proditione Tarentum captum videretur: quod Plutarchus in Fabio, non ſine cauſa reprehendit ambitioſæ crudelitatis. Cæterum, inquit, cum eum hæc fruſtrata eſt gloria, tum perfidiæ nota & crudelitatis inſuper aſperſus eſt. Carthalo autem ille meritas interim perfidiæ nequitiæque pœnas dedit.

XII. *Præda Tarentina.* SIGNA, tabulæque prope vt Syracuſarum ornamenta æquarent. Sed maiore animo ea præda Fabius abſtinuit quam Marcellus. Nam interroganti ſcribæ quid fieri de ſignis vellet, deos ſuos Tarentinis iratos relinqui iuſſit. Cum eadem habeat Plut. in Marcello & Fabio, in Fabio tamen addit Fabium Herculis ſignum ingentis magnitudinis Tarento auectum, poſuiſſe in Capitolio, iuxtáque equeſtrem ſtatuam ſuam ex ære. Murus inde, qui vrbem ab arce dirimebat, dirutus eſt ac diſiectus. Et Annibal cum noctes dieſque feſtinans ad opem vrbi ferendam, eam captam audiſſet, & Romani, inquit ſuum Annibalem habent; eadem qua ceperamus arte Tarentum amiſimus. Pari nihilominus arte Fabium pene cepit. Cum enim Metapontum veniſſet, vſus primariorum eius vrbis opera, miſit qui proditionem Metaponti paratam perſuaderent, cum ipſe opportuno loco inſidias, ad capiendum Fabium venientem paraſſet. Verum cum is ad præſtitutam diem non veniſſet, ſiue monitus auſpiciis, vt ſignificat Liuius lib. 27. ſeu potius ingenita cunctatione, & fraudis metu tardatus. Nam Fabium portenta. Cum pleroſque mouerent, quia credebat temeraria, minus terrebant, ait Plut. in eius vita, cui conſentaneum eſt illud Catonis apud Cic. de Senect. *Augurque cum eſſet auſus eſt dicere*

Fabij abſtinentia. *Periculumque ab Annibale.*

optimis auſpiciis ea geri, quæ pro Reipub. ſalute gererentur, quæ contra Rempub. fierent contra auſpicia geri. Fraudis architecti remiſſi ad Fabium, vt cunctantem hortarentur, metu grauioris ſupplicij, inſidias patefecerunt. Zonaras ex collatione literarum patefactas inſidias putat.

XIII. *Plurimi in Hiſpania ad Scipionẽ deficiunt.*

Hæc dum agerentur in Italia, P. Scipio in Hiſpania, cum hyemem totam reconciliandis barbarorum animis partim donis; partim remiſſione obſidum, captiuorumque abſumpſiſſet, eius rei fructum non exiguum cepit. Nam Ediſco, quem Polyb. Edeconem vocat, Indibilis, Mandonius, viri principes in Hiſpania, derelictis Pœnis ad Scipionem tranſiere. Inimico enim erant in Pœnos animo, quod poſt deuictos Romanos exercitus, & Romanos imperatores Cn. & P. Scipiones cæſos, quam eſſe iam Hiſpaniam abſque vlla controuerſia perſuaſi, Pœni ſuperbe atque impotenter Hiſpanis dominabantur. Et Aſdrubal., ſuſpectam eorum fidem habens, grandem ab eis pecuniam, & inſuper obſidum loco, vxores ipſorum, & filias acceperat; vt ait Polyb. l. 10. apud quem hæc omnia de Hiſpanorum regulorum defectione, & iis quæ conſecuta ſunt, fuſius habentur: nominatim autem de recuſato à Scipione regio nomine, ſumma omnium Hiſpanorum conſenſione oblato. Hos porro viros nobiles Lælius, qui tum forte Roma in Hiſpaniam reuertebatur, excepit; iis redditæ coniuges liberique, & in hoſpitium abducti.

XIV. *Cum Romanis contra Aſdrubalem pugnant.*

Postero die fœdere accepta fides, dimiſſique ad copias adducendas. Reuerſi cum copiis, duces Romanis aduerſus Aſdrubalem fuerunt: cuius exercitus ad Bætulam vrbem erat, (Polyb. Bæcylam, non procul ab argenti fodinis,) & pro caſtris equitum ſtationes habebat. In hos primum Romanorum agmen, ex itinere, antequam caſtris locus captus eſſet, impetum fecit, & in caſtra trepidos compulit. Nocte Aſdrubal in tumulum copias recepit plano campo in ſummo patentem; fluuius à tergo, ante circáque velut ripa præceps, oram eius omnem cingebat: ſuberat & altera inferior ſummiſſa faſtigio planicies, quam altera crepido, haud facilior in aſcenſum, ambibat. Vtramque planiciem armatis Aſdrubal replet. Scipio ſuos ad pugnam animat, oſtendens hoſtem non audentem æquo dimicare campo, captare tumulos, loci fiducia, non virtutis, aut armorum; ſed altiora fuiſſe mœnia Carthaginis quæ ſuperaſſent, quid plura?

XV. *Quem magna clade afficiunt, ſpoliantq. caſtris.*

Romani inferiorem primo tumulum, deinde & ſuperiorem, præeuntibus iis, qui pridie ſtationem loco depulerant, aduerſum ſaxa telaque omnia connitendo inuaſere. Scipio à læuo cornu, Lælius à dextro capto circuitu, mollioris aſcenſus gratia, nuda hoſtium latera petebant. Cumque ab omni parte cædes fieret, ne fugæ quidem patebat locus, cum ſtationes vtrimque Romanæ inſediſſent vias, & portam caſtrorum ducis principumque fuga clauderet, addita trepidatione elephantorum, quos territos vtrique timebant. Cæſa ad octo millia hominum; Aſdrubal iam antequam dimicaret, pecunia rapta, elephantiſque præmiſſis, quam plurimos poterat de fuga excipiens, præter Tagum fluuium ad Pyrenæum tendit. Scipio caſtris hoſtium potitus, cum præter libera capita, omnem prædam militibus conceſſiſſet, in recenſendis captiuis decem millia peditum, duo millia equitum inuenit. Ex his Hiſpanos omnes ſine pretio domum dimiſit. Hæc Liuius, eademque omnia Polyb. ſed de captiuis Afris quid factum ſit, tacet. Liuius autem Afros, inquit, vendere quæſtorem iuſſit.

Aſdrubalis fuga ad Pirenæum.

XVI. *Maſiua redditur Maſaniſſæ.*

In iis inuentus Numida puer Maſſiua nomine, cuius auunculus Maſaniſſa, qui effuſus equo à Romanis captus fuerat. Eum Scipio decore ornatum, in equo ad auunculum remiſit, additis equitibus, qui eum quoad vellet, deducerent; reliquum æſtatis tempus in recipiendis in fidem Hiſpaniæ populis conſumpſit. Paucis poſt prælium diebus, ſerum videlicet auxilium, Aſdrubal Giſconis, Mago ex vlteriore Hiſpania ad Aſdrubalem venere, & collatis inter ſe de reliquo bello conſiliis, Aſdrubali traiiciendum cenſuerunt in Italiam belli arcem, cum Hiſpanis, qui in patria facile ad Scipionem deficiebant: alteri Aſdrubali & Magoni in vltimam Hiſpaniam, quo nundum fauor Romanus penetrarat, recedendum, eoque bellum retrahendum, dum Maſaniſſa citeriorem Hiſpaniam, quæ Romanis fœderata erat, cum tribus equitum millibus fatigaret. Hæc eo anno in Hiſpania geſta Liuius enarrat.

Afrorum de reliquo bello conſilium.

XVII. *Romæ Marcellus male audit.* AT Romæ Scipionis fama floreſcente, Fuluij ſeneſcebat: Marcellus autem etiam aduerſo rumore erat, & quia primo male pugnauerat, & quia vagante per Italiam Annibale, media æſtate Venuſiam in tecta milites abduxiſſet. Ei Bibulus tribunus pl. inimicus erat, aut certe ab inimicis eius incitatus, vt ait Plutarch. populum in eum acuebat: itáque iam illum plebi inuiſum reddiderat, vt de imperio ei abrogando ageretur.

At neceſſarij Claudij Marcelli obtinuerunt, vt is relicto Venuſiæ legato, Romam purgandi ſui cauſa veniret, nec de abrogando eius imperio, eo abſente ageretur.

XVIII. *Accuſatur à Bibulo Trib. pl.* FORTE ſub idem tempus & Marcellus ad deprecandam ignominiam, & Q. Fuluius Conſul comitiorum cauſa venit. Actum de imperio Marcelli in circo Flaminio, maximo hominum concurſu, accuſauit eum Bibulus, imo & vniuerſam nobilitatem, quaſi eorum fraude & cunctatione fieret, vt Annibal decimum iam annum Italiam prouinciam haberet; diutius ibi iam quam Carthagine vixiſſet. (Alludit ad annum nonum, quo anno in expeditionem Hiſpanicam abductus fuerat.) Populum Romanum fructum habere imperij Marcello prorogati; bis cæſum exercitum eius, æſtiua Venuſiæ ſub tectis agere. Crimino ſe hæc dicuntur ad arguendam molliciem exercitus, qui æſtatem, perinde ad hyemem ſub tectis transfigat. Valuit nihilominus hæc Tribuni accuſatio ad Marcelli gloriam amplificandam, eo magis quo propior periculo fuiſſet.

XIX. *Ipſe ſe defendit, & obtinet quintum Conſulatũ.* MOX enim Tribuni orationem ita rerum ſuatum commemoratione Marcellus obruit, vt non rogatio ſolum de imperio eius abrogando antiquaretur, ſed poſtero die Conſulem eum ingenti conſenſu centuriæ omnes crearent. Quintum fuiſſe hunc eius conſulatum, Plutarchus quoque in eius vita confirmat, qui ait ipſum in ſui defenſione pauca duntaxat, remque ipſam ſimpliciter dixiſſe. Multa autem in eo defendendo, inſigni cum libertate à primoribus probatiſſimiſque totius ciuitatis allata, vſoſque ipſius hoſtis teſtimonio ex factis expreſſo, quo neminem Romanorum ducum magis quam Marcellum ſe formidaſſe, ac declinaſſe demonſtrarit. Quæ res de fine huic anno imponendo nos admonet, ſimul etiam decimum, belli Punici annum à nobis notatum confirmat.

XX. *Ptol. Epiphanis ortus.* ADDAMVS ad extremum natum hoc anno regni Ægyptij hæredem, qui poſtea Ptolemæus Epiphanes dictus eſt, filius & nepos Philopatoris: ex Eurydice quippe ſorore, eadem & coniuge. Eum ſuſcepit Philopator quinque annis antequam vita fungeretur, vt teſtatur Iuſtinus l. 30. D. tamen Hieron. in cap. 11. Danielis eum quatuor tantum annorum tum fuiſſe tradit. Ptolemæus autem intra quintum ab hinc annum extinctus eſt.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3845.

1. N. XII. Auri 87. millia pondo. Quæſtori tradita, qui tunc fuiſſe dicitur M. Cato maior, qui apud Cic. de Sen. id affirmat. Verum id inferius in Conſulatu Cethegi & Tuditani ann. V.C. 549. expendemus. Ea ſumma reſpondet octo millionibus, & ſeptingentis millibus aureorum, centenis aureis, vt ſæpe diximus in ſingulas libras, ſiue pondo aſſignatis. Plutarchus ait relata in ærarium talentum tria millia, id eſt tres milliones & centũ & quinquaginta millia francorum, ſi Attica talenta fuerint: ſi autem Euboica, quatuor milliones & ducenta millia francorum.

ANNVS MVNDI 3846. SEXTAE AETATIS, 330. IMPERII GRÆCORVM 104. ANTIOCHI MAGNI 17. SIMONIS PONTIFICIS 25. ET VI. PHILOPATORIS ET PHILIPPI 13. OLYMP. CXLIII. AN. I. VRB. COND. 545. COSS. M. CLAVDIO MARCELLO V. ET T. QVINTIO CRISPINO. SECVNDI BELLI PVNICI 11.

ANNVS ANTE CHRISTVM 207.

VNDECIMVM hunc annum ſecundi belli Punici vocat Liuius l.27.quo Conſulatum inierunt, inquit, M. Marcellus quintum (vt numeretur Conſulatus, quem vitio creatus non geſſit,)& T. Quintius Criſpinus, qui tum Prætor erat. Conſulatus autem quem non geſſit incidit in annum V.C.538. Numeratur tamen ad illius gloriam, vt qui populi ſuffragio toties dignus iudicatus fuerit ſummo magiſtratu. Sed hic ei, atque eius collegæ funeſtus fuit, vt poſtea dicetur. Eſt hic idem annus initium Olympiadis centeſimæ quadrageſimæ tertiæ, quæ habuit Olympionicam Heraclitum Samium, vt eſt in eorum catalogo. I. *Ratio temporis.*

Comitiorvm ipſorum diebus ciuitas de Hetruriæ defectione ſolicita fuit. Principium eius rei ab Aretinis fieri C.Calpurnius ſcripſerat, qui eam prouinciam Proprætor obtinebat. Itaque confeſtim eo miſſus Marcellus Conſul deſignatus, qui rem inſpiceret; ac ſi digna videretur, exercitu accito, bellum ex Apulia in Hetruriam transferret. Eo metu compreſſi Hetruſci quieuerunt. Mox tamen cum eadem fama metúſque renouaretur, Aretium præſidio tenuere, obſides 120. liberos ipſorum Senatorum accepere, & Romam abduxere; ſeptem principes Senatus cum liberis ſuis nocte euaſere, eorumque bona venierunt. Tarentinorum legatis pacem petentibus, cum libertate ac legibus ſuis, reſponſum eſt à Senatu, vt redirent cum Fabius Conſul Romam veniſſet. Sub eius aduentum acriter examinata eſt ea cauſa in Senatu, Fabio eos quos ceperat defendente, pleriſque impugnantibus, & eos Campanorum noxæ, & pœnæ æquantibus. S C. factum eſt, vt oppidum præſidio cuſtodiretur, Tarentini omnes intra mœnia continerentur, & cum tranquillior ſtatus Italiæ eſſet, res integra referretur. II. *Rumor de Hetruriæ defectione.* *Cauſa Tarentinorum differtur.*

De M. autem Liuio præfecto arcis non minore certamine actum eſt, aliis hominem notantibus, quod eius ſocordia Tarentum proditum hoſti eſſet; aliis præmia decernentibus, quod per quinquennium arcem tutatus eſſet, maximéque eius opera Tarentum receptum foret. Id cum eius amici iactarent, ſubiecit Fabius, fateri ſe id quidem, neque enim recipiendum fuiſſe, niſi amiſſum foret. Cic. de Senect. ab ipſomet Liuio Salinatore dictum refert. *Mea opera Q. Fabi, Tarentum recepiſti.* Illumque reſpondiſſe, cum riſu. *Certe*, inquit, *nam niſi tu amiſiſſes, ego nunquam recepiſſem.* Ex eodem etiam loco apparet Catonem hoc anno factum Ædilem, quadriennio autem poſt Prætorem. Eius tamen non meminit hoc anno Liuius, quamuis 4.ædiles nominet, curules duos, L. Cornelium Caudinum, & Ser. Sulpicium Galbam, plebeios totidem, C.Seruilium, & Q.Cæcilium Metellum. Sed nec anno ſeq. in quo Ædiles curules ponit, eoſdem quos ante plebeios vocarat, additq; alios duos Ædiles plebis Q.Manlium & M.Cæcil.Metellum. Verum hac de re infra an. Vr. 549. III. *Liuij cauſa* *Num Cato nunc Ædilis.*

Vtriqve Coſs. decreta eſt Italia prouincia. P. autem Scipioni, & M. Syllano ſuæ Hiſpaniæ, & ſui exercitus in annum decreti. Scipio ex 80. nauibus, quas aut ſecum ex Italia adductas, aut captas Carthagine habebat, 50. in Sardiniam tranſmittere iuſſus eſt, quia fama erat magnum naualem apparatum eo anno Carthagine eſſe; ducentis nauibus omnem oram Italiæ, Siciliæ, ac Sardaniæ impleturos; itaque IV. *Diſtributio prouinciarum & copiarum Romanarum.*

& Siciliæ prouiſum eſt. Nam præter Cannenſem exercitum, qui Sex. Iulio Cæſari prætori tributus eſt, M. Valerius Læuinus, cui prorogatum quoque imperium eſt, claſſem, quæ ad Siciliam erat, 70. nauium obtinuit, quibus addidit 30. quæ ad Tarentum priore anno fuerant, vt cum ea 100. nauium claſſe, ſi videretur ei, prædatum in Africam traiiceret. Et P. Sulpicio, vt eadem claſſe Macedoniam, Græciamque prouinciam haberet, imperium in annum prorogatum eſt. Denique ne ſingula curioſius perſequar, quæ ex Liuio peti poſſunt, hoc anno vna & viginti legionibus Romanum imperium defenſum eſt.

V. *Ædes Honoris & Virtutis.* Cvm Marcellus bello Gallico ædem Honori & Virtuti vouiſſet, dedicationem eius pontifices impediebant, quod negarent vnam cellam amplius, quam vni Deo rite dicari. Ita addita Virtutis ædes approperato opere: neque tamen ab ipſo ædes eæ morte ſuperueniente dedicatæ ſunt.

Conſulum ferocia. Ambo Conſules cum ſuo quiſque exercitu in Apuliam venerunt, & inter Venuſiam Brutiamque, minus trium millium paſſuum interuallo, conſederunt; ambóque ingenio feroces, prope quotidie milites in aciem excire, haud dubia ſpe, ſi duobus exercitibus Conſularibus iunctis commiſiſſet ſeſe hoſtis, debellari poſſe. Annibal vt vni ſe parem, ita duobus imparem futurum credebat: itaque inſidiis locum quærebat, & reſpondit deſiderio euentus. Criſpinus Locros iam oppugnare cœperat, ab eaque oppugnatione Annibalis aduentu deſtiterat. Cum autem videret leuibus tantum prælijs contra Annibalem agi, exiſtimauit vterque Conſul Locros nihilominus oppugnari poſſe. Itaque & claſſem à Sicilia, & partem exercitus Tarento euocant, vt terra marique vrbem premant.

VI. *Et clades ab inſidiis Annibalis.* Annibal re comperta mittit ad inſidendam à Tarento viam; ibi ſub tumulo Petelliæ equitum duo, peditum tria millia in occulto locat, in quæ inexplorato euntes Romani cum incidiſſent, ad duo millia armatorum cæſa, & mille & ducenti ferme viui capti, alij diſſipati fuga per agros ſaltúſque, Tarentum rediere. Vide lector an hic diuina vltio notari non poſſit in iſtos, qui nuper inermes deditióſque Tarentinos interficere malebant, quam capere: vt vi potius & armis, quam proditione captum Tarentum videretur.

Aliæ inſidiæ eiuſdē. Aliæ quoque inſidiæ Annibali feliciter ſucceſſere, fama celebriores, & quæ cladem, non multo fortaſſe minorem inuexere. Tumulus erat ſylueſtris inter Punica & Romana caſtra, à neutris primò occupatus, quia Romanis qualis pars ea eſſet, quæ ad hoſtem vergebat, inexploratum erat: Annibal locum inſidijs quam caſtris aptiorem putabat. Itaque nocte ad id miſſas aliquot Numidarum turmas in ſaltu condiderat, quorum interdiu nemo ab ſtatione mouebatur, ne aut arma, aut ipſi procul conſpicerentur.

VII. *Romani ſe in eas induunt.* Romani fremebant eum locum occupandum eſſe, ne ſi prior eum cepiſſet Annibal, hoſtem in ceruicibus haberent. Mouit ea res Marcellum; & Collegæ, Quin imus, inquit, ipſi cum paucis equitibus exploratum? ſubiecta res oculis certius dabit conſilium. Aſſentiente Criſpino, cum equitibus 220. ex quibus 40. Fregellani, cæteri Hetruſci erant, proficiſcuntur. Secuti M. Marcellus Conſulis filius, & A. Manlius tribuni militum, ſimul & duo præfecti ſociorum. *Marcelli ardor pugnæ in Annibalem.* Marcellus infinita contra Annibalem pugnandi cupiditate tenebatur, adeo vt eum Aruſpices Romæ gliſcentem, ardentemque detinerent, quod prodigiis ei mortem imminere dicerent, vt ait Plut. additque nullum tanto vllius rei deſiderio inflammatum fuiſſe, vt vir ille ad decernendum acie cum Annibale; id nocte ſomniare, id interdiu omnibus vſurpare ſermonibus, id vnum votis apud deos expetere, vt deprehendere in prælio poſſet Annibalem; vt iuuenilem potius ambitionem, quam maturitatem prudentiæ agnoſceres: & tum quoque valle egrediens ſignum dedit, vt ad locum miles eſſet paratus, ſi collis, in quem exploratum irent, placuiſſet.

VIII. *A Numidis circumuentus occiditur. Eius collega & filius vulnerati euadunt.* Non multum progreſſi erant, cum Numidæ ab ſpeculatore moniti, quamuis non in ſpem tantæ rei, eos à tergo prius, quam à fronte circunueniunt, & ſublato clamore impetum faciunt. Extrahi certamen diutius potuiſſet, ni cœpta ab Hetruſcis fuga, pauorem cæteris inieciſſet. Perſtitere in certamine Fregellani, donec integri Coſſ. hortando, ipſique ex parte pugnando, rem ſuſtinebant. Sed poſtquam vulneratos ambos Conſules, Marcellum etiam transfixum lancea, prolabentem ex equo moribundum videre, tum & ipſi, perpauci

autem ſupererant, cum Criſpino Conſule duobus iaculis icto, & Marcello adoleſcente ſaucio etiam ipſo effugerunt. Tumultuatum etiam in caſtris fuit, vt Conſulibus irent ſubſidio, cum Conſulem, & filium alterius Conſulis ſaucios, exiguaſque infœlicis expeditionis reliquias, ad caſtra venientes videre.

IX. *Imprudentia Marcelli.* ITA Marcellus eſt mortuus, dum inconſulte munus explorandi, quod expedito militi, & leuis armaturæ, aut etiam lixæ & caloni dari ſolet, ipſe Imperator ſibi ſumit, & Collegam in eandem temeritatem ferociter inducit. Sed audi Liuium hæc nequaquam diſſimulantem. Mors Marcelli, ait, cum alioqui miſerabilis fuit, tùm quod nec pro ætate, maior enim iam 60. annis erat, nec pro veteris prudentia ducis, tam improuide ſe Collegamque, & prope totam Remp. in præceps dederat. Vberius etiam Polyb. l. 10. qui primo ſtatim congreſſu Marcellum interfectum refert; eum imprudentiæ magnæ arguit, qui non intellexerit, ſi quid cum periculo experiendum ſit, in Care id potiſſimum, iuxta parœmiam, non in Imperatore eſſe faciendum. Et vice verſa vehementer commendat Annibalem, qui cum in hoſtico tot annos egerit, fortunæ tot, tamque varios caſus ſit expertus, ſæpe aduerſariorum duces in fraudem illexerit, ipſe tamen nunquam deceptus, aut circunuentus eſt, vt qui intelligeret belli ducem longiſſimè à periculo abeſſe debere. Vtpote in cuius capite vertantur omnia. *Cautus Annibal.*

X. *Marcelli corpus honorat.* ANNIBAL ne cui occaſioni deeſſet caſtra in tumulum transfert, ibi Marcelli corpus inuentum ſepelit. Nec plura de eius ſepultura Liuius. At Valer. Max. [a] *Interemptum*, inquit, *legitimo iure extulit, punicoque ſagulo, & corona donatum laurea, rogo impoſuit, & quem Punico aſtu decepit Romana manſuetudine honorauit.* Autor lib. de viris Illuſtr. quem Plutarchus in Marcello Cornelium Nepotem vocat. Quinquies Conſul, inquit, inſidiis Annibalis deceptus occubuit, & magnifice ſepultus. Oſſa Romam remiſſa, à prædonibus intercepta perierunt. Sed hæc plenius Plutarchus.

[a] l. 5. c. 1.

ca. 45.

Annibal, inquit, cæde nunciata Marcelli, confeſtim properat in tumulum. Corpus contemplanti poſtquam diu & robur & ſpeciem conſiderauit, nullum dictum excidit arrogantius, nec lætitiam vultu præ ſe tulit, ſed ad inſperatam mortem obſtupeſcens, annulo eius ablato, corpus eximiè ornatum, & cultum honorifice cremauit. Reliquias in argenteam conditas vrnam, iniecta aurea corona, aut laurea potius, vt habet Valerius, remiſit ad filium.

XI. *A prædonibus ſpoliatur.* CVM autem in ferentes vrnam Numidæ quidam delati, molirentur eam auferre, repugnantibus illis vi eripuerunt, proieceruntque oſſa. Quo nunciato, ad adſtantes Annibal. *Quam nihil*, inquit, *poteſt fieri inuito Deo.* Numidas inde ſupplicio affecit. Neque vltra deferendorum oſſium, vel colligendorum fuit ei cura; quod nimirum fato quodam ita inconſulte cecidiſſet, vt inhumatus iaceret Marcellus. Ita Cornel. Nepos, & Valer. Max. memoriæ prodiderunt. Sic Plutarchus: quæ tamen ex iſtis citat, apud eos non reperi; ſicut nec in Liuio, aut Cæſare quod ſubdit. Liuius, & Cæſar Auguſtus delatam ad filium vrnam fuiſſe, & elatum magnifico funere autores ſunt.

Illud verius notatur à Liuio, Criſpinum & morte Collegæ, & ſuis vulneribus territum, ſilentio inſequentis noctis profectum, Romana caſtra alto tutóque loco poſuiſſe.

XII. *Annulo eius abutur Annibal.* MEMOR autem annuli Marcelli, qui vna cum corpore in poteſtatem Annibalis venerat, veritusq; ne is eo vteretur ad literas Marcelli nomine mittendas, quamprimum dimiſſis nunciis mortem vulgauit, annulique poſſeſſionem: quo facto fraudatorem in fraudem induxit. Nam paulo ante hic nuncius Conſulis Salapiam venerat, cum literæ ab Annibale allatæ ſunt Marcelli nomine compoſitæ, ſe nocte quæ diem illum ſecutura erat, Salapiam venturum, parati milites eſſent, qui in præſidio erant, ſi quare opera eorum opus eſſet. Et vero parati fuerunt, & cũ iis omnes ciues. Nam cum veniſſet Annibal, & in primo agmine perfugas Romanorum poſuiſſet, qui Latine loquerentur, & Conſulem adeſſe dicerent, portam cataractam vigiles vectibus funibuſque ſubducunt, in tantam altitudinem, vt ſubire recti poſſent, & cum ſexcenti fere intraſſent, remiſſo fune, cataracta magno ſonitu cecidit. Salapiani omnes occiderunt, Annibal ſuamet ipſe fraude captus, abiit. *Dolus in eum vertitur.*

XIII. *Locrorum obſidionem ſoluit.* PROFECTVS autem eſt ad Locrorum ſoluendam obſidionem, quam Cincius ſumma vi, operibus, tormentorumque omni genere ex Sicilia aducto oppugnabat; & Mago de vrbis defenſione iam diffidere cœperat, cum Marcelli nunciata mors, in ſpem primum erexit: maxime autem confirmauit nuncius de aduentu Annibalis, qui præmiſſo Numidico equitatu, ipſe, quantum accelerare iter poterat, cum agmine peditum ſequebatur. Itaque vbi primum Numidas aduentare ſenſit, patefacta repente porta, ferox in hoſtes erumpit. Et primo magis quia improuiſò id fecerat, quam quod par eſſet viribus, anceps certamen fuit. Deinde vt *Romani diffugiunt.* ſuperuenere Numidæ tantus pauor Romanis eſt iniectus, vt paſſim ad mare ac naues fugerent, relictis operibus, machiniſque, quibus muros quatiebant. Ita aduentu Annibalis ſoluta Locrorum obſidio eſt.

XIV. *Alter Cõſul publicæ rei prouidet.* CRISPINVS poſtquam in Brutios profectum Annibalem ſenſit, exercitum cui Collega præfuerat, M. Marcellum tribunum militum Venuſiam abducere iuſſit. Ipſe cum legionibus ſuis Capuam profectus, vix lecticæ agitationem præ grauitate vulnerum patiens, Romam literas de morte Collegæ, & ſuo vitæ diſcrimine dedit; ideoque neque Comitiis affuturum, ſed legatos ad ſe mitterent, cum quibus de Rep. colloqui poſſet; timere tamen Tarento ab Annibalis vicinitate. Senatus Venuſiam Q. Fabium filium miſit, qui Marcelli copiis præeſſet, ad Criſpinum legatos. Is Dictatorem comitiorum cauſa dixit L. Manlium Torquatum, *Ac moritur.* indéque ex vulneribus Capuæ, aut vt aliis placet, Tarenti moritur: ſicque Conſules duo, quod nullo ante bello contigerat, ſine memorando prælio interfecti, orbam quodammodo Remp. reliquerunt. *Mors Criſpini Conſulis.*

XV. *Valerius claſſe pugnat cum Pœnis, & vincit.* EADEM æſtate M. Valerius, cum claſſe centum nauium, ex Sicilia in Africam tranſmiſit, & ad Clupeam vrbem exſcenſione facta, agrum late nullo ferme obuio armato, vaſtabat: inde raptim prædones in naues recepti, quia repente fama vulgauit claſſem Punicam cum tribus & 80. nauibus aduentare. Cum his haud procul Clupea proſpere pugnat Romanus. Decem & octo nauibus captis, fugatis aliis, cum magna terreſtri, naualique præda, Lilybæum reuertit. Hæc fere Liuius: *Philippus opem fert Achæis contra Ætolos.* qui rurſus in Græciã vela faciens, Eadem æſtate, inquit, & Philippus implôrantibus Achæis auxilium tulit, quos & Machanidas tyrannus Lacedæmoniorum finitimo bello vrebat; & Ætoli nauibus per fretum, quod Naupactum & Patras interfluit, Rhion incolæ vocant, exercitu traiecto, depopulati erant. Sic ipſe. Id fretum apud Ptolemæum inter duo promontoria decurrit, quorum quod in Peloponneſo eſt Rhium dicitur, quod in Ætolia Antirrhium. Patræ autem & Naupactus aliquanto longius ab illis promontoriis abſunt, Patræ à Rhio, Naupactus ab Antirrhio.

XVI. *Quos vicit, & legatos de pace admittit.* NON tulere impune Ætoli illam iniuriam, quamuis & ab Attalo auxilia ſecum haberent, & mille ferme ex Romana claſſe à P. Sulpicio miſſos. Aduerſus eos nihilominus Philippus feliciter ſemel iterumque pugnauit, admodumque multos hoſtium vtraque pugna occidit, adeo vt Ætoli metu compulſi, Lamiæ vrbis mœnibus ſe continerent. Philippus ad Phaleram exercitum reduxit. Quem ad locum legati ab rege Ægypti Ptolemæo, Rhodiis, Athenienſibus, & Chiis venerunt, vt pacem inter Philippum & Ætolos componerent. Extat apud Polybium grauis legati vnius oratio, qua oſtendit Ætolos ſibi, atque vniuerſæ Græciæ peſſime conſulere, qui eam totam prædæ Romanorum exponant, ſpecie iuuandi Ætolos; qui mox bello Annibalico expediti, totis viribus Græciam, & omnes circũquaque regiones in ſeruitutem ſint redacturi: ſicut reuera contigit; idque etiam Philippi legati conteſtati ſunt, negantes per regem ſuum ſtare, quo minus pax æquis conditionibus ineatur.

XVII. *Irrito conatu.* PHILIPPVS ergo 30. dierum inducias dedit, ſed pax ab Ætolis hominibus admodum turbulentis, iniquitate poſtulatorum, quaſi victores & non victi eſſent, diſiecta eſt, poſtquam Attalum Æginam veniſſe, & Romanam claſſem ſtare ad Naupactum audiuere. Interim Philippus ad Nemæos ludos celebrandos adiecit animum, in quorum apparatu dum occupatur, & licentius quam inter belli tempora remittit animum, P. Sulpicius Naupacto profectus claſſem appulit inter Sicyonem & Corinthum, agrúmque nobiliſſimæ fertilitatis effuſe vaſtauit. Fama eius rei Philippum à ludis exciuit, raptimque cum equitatu profectus, iuſſis pediti-

bus ſequi, in palantes per agros onuſtos præda incurrit, & in naues haudquaquam lætos compulit, & Naupactum redire coëgit. Ipſe ad ludos reuerſus, plurima flagitioſæ nequitia monumenta edidit, quibus ſe iam mature dediderat, vt ſupra quoque ex Plutarcho dicebamus.

XVIII. *Philippi ad Dymam pugna cum Romanis.*

Inde & aliud certamen ad Dymas commiſſum eſt, Philippo pro Achæis contra Eleos pugnante. (Dymæ autem locus eſt in Peloponneſo, iuxta Lariſſum amnem, & Araxum promontorium, quod Itacham inſulam & Cephaleniam reſpicit.) Cum enim Romani in vrbem Elim inſciis Achæis & Rege ingreſſi eſſent, cum ad pugnam ventum eſt, & inter Ætolorum ſigna, etiam Romana inuenta ſunt, improuiſa res ingentem attulit terrorem. Rex ipſe recipere primo ſuos voluit, ſed cum iam contracto certamine ſuos vrgeri videret, etiam ipſe Rex cum equitatu in cohortem Romanam incurrit. Ibi equus pilo traiectus, cum prolapſum in caput Regem effudiſſet, atrox pugna vtrimque accenſa eſt, Romanis impetum in regem facientibus, & regiis regem protegentibus. Inſignis & ipſius pugna fuit, cum pedes inter equites coactus eſt pugnam inire. Deniq. cum impar iam certamen eſſet, raptus à ſuis, & alteri equo impoſitus fugit.

XIX. *Altera cum Eleis.*

Eademqve die caſtra quinque paſſuum millibus ab vrbe Eleorum poſuit, & ingenti præda compenſauit ignominiam ad Elim acceptam. Huius prælij meminit, Pauſan. in Achaicis l. 8. & Plut. in Philopœmene, quem ait interfeciſſe in eo Magiſtrum equitum Eliorum Demophantum nomine, à quo ad certamen ſingulare fuerat prouocatus, & lancea percuſſum equo exanimem deturbaſſe, ad eiuſq; lapſum confeſtim hoſtes ſe in fugam effudiſſe. Plutarchus & Pauſanias Achæos victores fuiſſe ſignificant auxilio Philopœmenis, Liuius autem Eleos auxilio Romanorum. Philippo ad Pyrgum Eleorum caſtellum diuidenti prædam nuncius à Macedonia aduenit, qui res nouas ibi molitos hoſtes retulit, eamque ob cauſam omiſſo Achaico atque Ætolico bello, relictis tamen 2500. omnis generis armatorum, decimis caſtris Demetriadem in Theſſaliam peruenit; vbi maiores etiam motus agnoſcit, Dardanis in Macedoniam effuſis, quod Philippum Barbari mortuum crederent; ea in expeditione occiſum, qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnauit. Vbi in arborem illatus impetu equi, ad eminentem ramum cornu alterum galeæ perfregit. Id inuentum ab Ætolo quodam, perlatumque in Ætoliam ad Sardiletum, cui notum erat inſigne galeæ, famam interfecti regis vulgauerat.

Tertia contra Dardanos.

XX. *Romani Attalo iunguntur & Aetolis. Antiochi victoria de Euthydemo.*

Post Philippi ex Achaia profectionem, Sulpitius Æginam claſſe profectus, Attalo ſeſe coniunxit; vbi & hybernarunt. Achæi cum Ætolis Eleiſque haud procul Meſſene proſpere pugnarunt: Liuius. Ad hunc etiam annum victoriam Antiochi magni de Euthydemo, qui defecerat, refertur in Polybij Chronologia. Ea in Bactriana regione ad Arium amnem contigit, & à Polybio in extremo lib. 10. narratur, vbi inter alia habetur. In hoc prælio occiſo regis equo, regem pugnaſſe peditem, & accepto in ore vulnere, dentes quoſdam amiſiſſe, inſignemq. fortitudinis famam adeptum eſſe.

ANNVS MVNDI 3847. SEXTAE AETATIS 331. IMPERII GRÆCORVM 105. ANTIOCHI MAGNI 18. ONIÆ III. PONTIFICIS 1. PHILOPATORIS ÆGYPTI, ET PHILIPPI MACEDONVM 14. OLYMPIADIS CXLIII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 546. COSS. C. CLAVDIO NERONE, & M. LIVIO SALINATORE II. 2. PVNICI BELLI 12.

ANNVS ANTE CHRISTVM 206.

I. *Nouus Pontifex, & ratio temporis.*

NOVVM hoc anno pontificem Iudæorum ſuggerit Euſebii chronicum, anno inquam ſecundo Olympiadis centeſimæ quadrageſimæ tertiæ, etſi ſedem eam varient quidam codices manuſcripti, quos Pontacus refert. *Iudæorum pontifex maximus*, ait Euſebius, *Onias filius Simeonis inſignis habetur, ad quem Lacedæmoniorũ Rex Arius legatos mittit.* Hæc ipſe, vtique ex Ioſepho, qui *Deinde* inquit; *vita perfuncto Simone, Onias filius eius ſucceſſit, ad quem Lacedæmoniorum Rex Arius legationem miſit cum literis.* Sed hæ literæ non ad tertium hunc Oniam, ſed ad ſecundum ſcriptæ fuerunt, vt ſuo loco diligentius explicatum eſt. T. Liuius hunc annum belli 12. & Olympicum facit, vt notauit Onuphrius in faſt. non ſuperiorem: quem tamen nobiſcum Olympico certamine inſignem facit ipſemet Onuphrius, & Gordonus; Capellus item Heluicus, Buntingus, Scaliger in Olympionicis, Temporarius, Cuſpinianus, Caluiſius in chron. qui Olympiad 143. ineuntem anno V.C. 545. componunt; quod facit etiam Græcum Euſebii chronicum apud Scaligerum.

l. 12. ant. c. 4. fi. — *a. m. 3821. n. 2. 3. &c.*

II. *Claudius Nero fit Conſul.*

CÆTERVM cum in Italia duo conſulares exercitus, tam prope hoſtem, ſine ducibus eſſent, omnibus aliis omiſſis, placuit Senatui creationi Coſſ. operam dare; & quidem huiuſmodi conſulum, quorum virtus ſatis tuta à Punica fraude foret, quæ tot iam duces præproperis, ac feruidis ingeniis perdidiſſet. Cum ergo circumſpicerent patres, quoſnam Coſſ. facerent, longe ante alios eminebat C. Claudius Nero, vir quidem egregius, ſed promptior, acriorque, quam aut hoſtis Annibal, aut belli tempora poſtularent. Itaque temperandum acre eius ingenium moderato & prudenti viro adiuncto collega cenſebant. Tales quidem erant Fabius, Læuinus, Manlius, ſed patricii: ne fas erat tunc vtrumque Conſulem patricium fieri. Ergo coniecti oculi in M. Liuium Salinatorem, qui duodecimum iam annum erat exconſul. Nuper autem ex diuturno luctu ob ignominiam iudicio populi acceptam, rure in vrbem, atque adeo in Senatum reuocatus, in cauſa M. Liuii Macati cognati ſui, de fama periclitantis, ſententiam dicere cœperat.

ab an. V.C. 534.

III. *Et M. Liu. Salinator.*

TVM videlicet ex tanto interuallo auditus, conuertit ora hominum in ſe, cauſamque ſermonibus præbuit, indigno iniuriam à populo factã, magnoque id dãno fuiſſe, quod tam graui bello, nec opera, nec conſilio talis viri Reſpublica vſa eſſet. Ex qua Liuij narratione intelligis alium eſſe hunc M. Liuium Salinatorem, à M. Liuio præfecto arcis Tarentinæ, quo Reſpublica in ea arce tutanda vſa eſt, qua in re deceptus eſt Cicero in Catone maiore, cum præfectum illius arcis Salinatorem vocat, quod ipſum nomen nondum fuerat inuentum: id enim ex Cenſura Liuio attributum eſt, vt poſtea dicetur. Adde quod Polybius l. 8. illum præfectum, non M. ſed C. perpetuo vocat. Itaque illum Liuium Macatum præfectum arcis non male Glareanus ſuſpicatur.

Erratum in eius cognomine.

Recuſat Cõſulatum.

Populus patrum iudicium non aſpernatus, Liuium Conſulem creare volebat, ratus Neronem & Liuium egregium par conſulum fore: ſed vnus Lucius cui is

deferebatur honos abnuebat, leuitatem ciuitatis accuſans.

Sordidati rei conſularis non miſertos, candidam togam inuito offerre, eodem honores pœnaſque congeri: ſi bonum virum ducerent, quid ibi pro malo noxioque damnaſſent; ſi noxium comperiſſent, quid ita male credito priore conſulatu alterũ crederent? Sed iſta querentem arguebant Patres, docebantque vt parentum ſæuitiam, ſic patriæ, patiendo ac ferendo leniendam eſſe. Furium Camillum reuocatum de exilio, patriam pulſam ſede ſua, reſtituiſſe. Diceret populus, culpam tũc ſatis punitam; nec virtutem honoradam eſſe. Deniq; victus, factus eſt Conſul. *Deniqu... cedit.*

IV. *Conſulu... ſimulta... ſublata.* QVONIAM vero cõſtabat inimicitias inter Neronem & Liuium exiſtere, de eorũ reconciliotione à Q. Fabio Maximo, principe ſenatus actum eſt. Liuius nihil opus eſſe reconciliatione aiebat, acrius, & intentius omnia geſturos, timentes ne creſcendi ex ſe collegæ inimico poteſtatem facerent. Vicit tamen autoritas Senatus, vt poſitis ſimultatibus communi animo, conſilioque Rempublicam adminiſtrarent. M. tamen Liuius poſtea Neronem notauit, quod non ſyncera fide ſecum in gratiam rediiſſet, vt notauit Valerius Maximus: quæ cauſa fortaſſe fuerit, cur ipſis Prouinciæ non permixtæ regionibus, ſicut ſuperioribus annis, ſed diuerſæ, extremis Italiæ finibus decernerentur. Alteri aduerſus Annibalem Brutii Lucanique, alteri Gallia aduerſus Haſdrubalem, quem iam Alpibus appropinquare fama erat. Nam Maſſilienſium legati, eum in Galliam trangreſſum nunciauerant, erectoſque eius aduentu Gallorum animos, quia magnum auri pondus, ad conducendos milites attuliſſe ferebatur. Deinde per legatos Roma miſſos pro comperto habitum eſt, eum cum ingenti exercitu proximo vere traiecturum Apes, hyeme clauſas. *Eorum p... uinciæ. Aſdru... lis aduẽ... in Galli...*

V. *Et trãſit... in Itali...* CENSEBANT omnes primo quoque tempore Conſulibus eundum in prouincias: nam & Aſdrubali occurrendum erat deſcendenti ab Alpibus, ne Gallos Ciſalpinos, neue Hetruriam erectam in ſpem rerum nouarum ſollicitaret: & Annibalem ſuo proprio occupandum bello, ne emergere ex Brutiis, & fratri obuiam ire poſſet. Nec Annibal properauit ei occurrere, tum quod experientia doctus crederet, tardiorem illum in traiectu Alpium futurum, cum tamen expeditiora iam facta eſſent itinera, nec Alpini viri eum retardarent, ſed ſequerentur ad bellum: tum quod cum in obſidenda Placentia occupari didiciſſet, ſciretque quam lenta eſſet vrbium oppugnatio. Dum autem in Inſubria multa armatorum millia parantur Aſdrubali, multa etiàm ex Hiſpania à Scipione miſſa ſunt Liuio.

VI. *Liuius a... in proui... ciam ad... iratus.* CVM ex vrbe abeuntem eum Fabius moneret, ne priuſquam genus hoſtium cognoſceret temere manum conſereret; reſpondiſſe adhuc ciuibus iratum ferunt, ſe cum primum hoſtium agmen conſpexiſſet, pugnaturum. Cum quæreretur quæ cauſa feſtinandi eſſet. Aut ex hoſte egregiam gloriam, inquit, aut ex ciuibus victis meritum gaudium, etſi non honeſtum capiam.

C. Hoſti... feliciter... tra Anni... balem ... gnat. Dum autem Claud. Nero in prouinciam proficiſcitur, C. Hoſtilius Annibalem ducentem in Salentinos exercitum, adortus cum expeditis cohortibus, incompoſito agmini terribilem tumultum intulit. Ad quatuor millia hominum occidit, nouem ſigna militaria cepit. Inde Capuam petens, ad Venuſiam obuius fit Conſuli Claudio, ibi ex vtroque exercitu electa peditum 40. millia, & 500. equites, quibus Conſul aduerſus Annibalem rem gereret; reliquas copias Hoſtilius Capuam ducere, & Q. Fuluio proconſuli tradere iuſſus eſt.

VII. *Nero per... quitur Anni...* ANNNIBAL vndique contracto exercitu, quem in hybernis, aut præſidiis habebat agri Brutii, in Lucanos ad Grumentum venit, ſpe recipiendi oppida, quæ per metum ad Romanos defeciſſent. Eodem à Venuſia Conſul Romanus exploratis itineribus contendit, & mille fere ac quingentos paſſus caſtra ab hoſte locat: interiacebat campus, cui colles nudi & aperti ſiniſtro lateri Pœnorum, dextro Romanorum, neutris ſuſpecti imminebant. Procurſationibus, leuibuſque præliis agebatur, non inuito Conſule, qui id modo quærebat, vt hoſtem diſtineret, neque elabi pateretur. At Annibal inde euadere cupiens, totis viribus in aciem deſcendebat. *cum co le... bus præ...*

Tum Cõſul ingenio hoſtis vſus, quinque cohortes, cum totidem manipulis nocte intempeſta ſuperare iugum collium imminentium, & in auerſis vallibus conſidere iubet, tempuſque exurgendi ex inſidiis, eorum ductores edocet. Ipſe prima luce

copias omnes in aciem eduxit; paulo poſt etiam ab Annibale ſignum pugnæ propoſitum eſt: cuius cum turmæ aliquæ equitum, peditumque incompoſitæ procurriſſent, Nero equitatum, quam maximo impetu poteſt, immittit.

VIII. *Mox legitime pugnat & vincit.* Annibal qui nõdum caſtris exierat, ad pugnantium clamorem excitus, raptim ad hoſtem copias agit. Iam primos occupauerat terror equeſtris, peditum etiam prima legio, & dextra ala prælium inibant. Incompoſiti hoſtes, vt quemque aut pediti aut equiti caſus obiecerat, ita conſerunt manus. Et pugnantes licet, inter tumultum ac terrorem, inſtruxiſſet veteranum exercitum vetus imperator, ni cohortium ac manipulorum decurrentium per colles clamor à tergo auditus, metum inieciſſet, ne intercluderentur à caſtris. Inde pauor incuſſus, & fuga fieri cœpta eſt; quæ quod propter vicinitatem caſtrorum breuis eſſet, multi erepti ſunt morti; tamen ſupra octo millia hominum occiſa, ſupra ſeptingentos capti, ſigna militaria nouem adempta, elephanti etiam, quorum nullus vſus in repentina pugna, ac tumultuaria fuerat, quatuor occiſi, duo capti. Romanorum ſociorumque ducenti cecidere.

IX. *Annibal Apuliam petit. Non ſine clade. Et Metapontũ &c.* CONSEQVENTIBVS aliquot diebus Annibal, ſe caſtris, quamuis laceſſitus continuit; indeque nocte profectionem ignibus & tabernaculis, portarumque cuſtodia diſſimulans, Apuliam verſus iter intendit. Eum Conſul perſecutus, haud procul Venuſia aſſequitur, vbi tumultuaria quoque pugna fuit, Pœnus ſupra duo millia ſuorum amiſit. Inde nocturnis montaniſque itineribus, ne locum pugnandi daret, Metapontum petiit, vbi Hannonis copiis ad ſuas additis, Venuſiam iiſdem itineribus repetit, atque inde Cannuſium procedit, Nerone veſtigiis eius ſemper inhærente.

Aſdrubalis literæ interceptæ. Inter hæc ab Aſdrubale literæ ad Annibalem miſſæ interceptæ ſunt, & ad Conſulem miſſæ, quibus ſcribebat ſe in Vmbria fratri occurſurum. Literas hoſtis, ſuaſque ad Senatum mittit, quibus mentem ſuam & propoſitum aperiebat, legionem Capua acerſendam, & Vrbanum exercitum ad Narniam hoſti opponendum.

X. *Nero cum ſelectis clã adit Aſdrubalem & Collegam. Improbato conſilio.* IPSE capto à re nata conſilio, nec Senatus conſenſu expectato, quod roboris erat in exercitu ſuo deligit, ſex millia peditum, equites mille, quibus ſe fingit in Lucanis proximam vrbem cum præſidio occupare velle: reuera autem ad alterum Conſulem maximis itineribus properat, Q. Tatio legato relicto, qui caſtris præeſſet; Annibale interim & ducis abſentiam, & exercitum imminutum ignorante. Magnum terrorem tam audax facinus Romam inuexit, quod planum ſit ſeparato duce ab exercitu, alterutrum manifeſto exitio periturum, ſi id callidiſſimus hoſtis perſentiſcat. Multi alii quoque conſilii temeritatem trepidi accuſabant.

Nero poſtquam tantum proceſſerat, vt conſilium ſuum tuto ſuis pandi poſſe crederet, eos conuocatos alloquitur. Negat vllius Imperatoris conſilium in ſpeciem audacius, reipſa tutius fuiſſe quam ſuum. Sed ad certam eos victoriam ducere: confertiſſimum quippe alterius Conſulis exercitum eſſe, hoc copiarum incrementum hoſti fugam & perniciem, ſibi totam victoriæ gloriam adtracturum.

XI. *Se Liuio Collegæ iungit.* INDE ad Collegam præmiſit, qui nunciarent aduentum, percunctarenturque clam an palam, interdiu an noctu venire ſeſe vellet, iiſdem an aliis conſidere caſtris. Nocte clam ingredi melius viſum eſt. Teſſera quoque per caſtra à Liu. Cõſule data erat, vt Tribunus Tribunum, Centurio Centurionem, eques equitem, pedes peditem acciperet, nec dilatari caſtra opus eſſe, ne hoſtis alterius Conſulis aduentum ſentiret: nec difficile eiſdem caſtris capi poſſe recens aduenientes, qui nihil ſecum præter arma in expeditionem tulerant, cunctis in via commeatum ſuggerentibus, prout à Conſule præmoniti fuerant.

Ad Senam caſtra alterius Conſulis erant, & quingentos inde ferme paſſus Aſdrubal aberat, nocte ſilentio cum ſuis Nero caſtra ingreditur, & à ſui quiſque ordinis hominibus, magna lætitia excipiuntur.

XII. *De hoſte inuadendo deliberat.* POSTERO die concilium habitum, in quo cum videretur pleriſque, vt dum feſſum via ac vigiliis militem Nero reficeret, hoſtemque cognoſceret, tempus pugnandi differretur. Nero non ſuadere modo, ſed ſumma ope orare inſtitit, ne conſilium ſuum, quod tutum celeritas feciſſet, temerarium morando facerent. Errore, qui non diuturnus futurus eſſet, velut torpentem teneri Annibalem; interea deleri exercitum Aſdrubalis poſſe, & repeti Apuliam. Si prælium differatur, & deſerta

illa caſtra Annibali prodi, & eidem iter in Galliam aperiri, vt fratri, vbi libuerit, coniungatur.

Concilio dimiſſo ſignum pugnæ proponitur. Iam hoſtes ante caſtra inſtructi ſtabant; ſed moram pugnæ attulit, nouarum copiarum indicia ab Aſdrubale notata, atque alterius Conſulis aduentus animaduerſus. Idque ſiniſtrum aliquid de Annibale ſuſpicari cogebat, quem alioqui neque Conſul deſeruiſſet, neque ille Conſulem abire permiſiſſet.

XIII. *Aſdrubal pugnam detrectat.*

ITAQVE receptui propere cecinit, & vigilia prima ſigno dato, vt taciti vaſa colligerent, ſigna ferri iuſſit ſecundum Metauri fluminis ripam, expectans dum orta lux tranſitum opportunum oſtenderet, ſed cum præruptæ atque altæ vbique ripæ occurrerent, diem terendo ſpatium dedit ad inſequendum ſe hoſti. Nero primum cum omni equitatu aduenit; Porcius deinde prætor, aſſecutus cum leui armatura: qui cum feſſum agmen ab omni parte carperent, incurſarentque, caſtra metari Pœnus in tumulo, iuxta fluminis ripam volebat; cum affuit Liuius cum omnibus peditum copiis, non modo ad iter, ſed ad conſerendum extemplo prælium inſtructis, armatiſque. Vbi copias omnes coniunxerunt, directa eſt acies, Claudius Nero dextro in cornu, Liuius à ſiniſtro pugnam inſtruit; acies media Prætori tuenda datur. Et hoc videtur fuiſſe tempus, quo Liuius Conſul ludos vouit deæ iuuentutis, quorum meminit in Bruto M. Tullius, quos vndecim poſt annis populo dedit, an. V. C. 556.

XIV. *Pugna* — Polyb.

ASDRVBAL omiſſa munitione caſtrorum, quia pugnandum eſſe vidit. In prima acie ante ſigna Elephantos numero decem collocat. Claudio Gallos, Liuium ſibi, atque Hiſpanis opponit, interquos initum certamen, atroxque pugna, ac cædes vtrinque edebatur. Ibi quippe duces ambo, ibi pars maior peditum equitumque Romanorum. Ibi Hiſpani, vetus miles, perituſque Romanæ pugnæ, & Ligures durum in armis genus. Eodem verſi elephanti primo impetu anteſignanos turbauerant, & iam ſigna mouerant loco, & res ibi Romana fluctuabat. Cum Nero è dextro cornu, vbi ſegne certamen videbat futurum, quod hoſtis ibi colle oppoſito protegeretur, cohortes aliquot ſubducit, & non hoſtibus modo, ſed ſuis etiam inopinantibus, poſt aciem circumducit, & in ſiniſtrum hoſtium latus incurrit; tantaque eius celeritas fuit, vt cum ſe oſtendiſſent in latere, mox in terga iam pugnarent, & omnibus partibus Hiſpani Ligureſque trucidarentur.

Res Romana fluctu. — *Neronis ſtratagem.*

XV. *Romani vincunt.*

ET ad Gallos iam cædes peruenerat, ſed ibi minimum certaminis fuit; pars magna à ſignis aberant nocte dilapſi, ſtratique ſomno paſſim per agros, & qui aderant, itinere ac vigiliis feſſi, vix arma ferebant.

Elephanti plures ab ipſis rectoribus, quam ab hoſte interfecti. Nam fabrile ſcalprum cum malleo habebant, id, vbi ſæuire belluæ, & ruere in eos cœperant, Magiſter ad aurem, quà ceruix capiti iungitur, quanto maximo poterat ictu adigebat, & moribundam ſternebat humi: quod inuentum Aſdrubalis fuiſſe ſcribit Oroſius. Belluarum, vt ait Polybius, 6. cum ipſis viris interfectæ, 4. quæ ordines perruperant, ſolæ ſine rectoribus captæ. Aſdrubal & Imperatoris, & militis munere præclare functus, cum haud dubie hoſtium victoriam eſſe cerneret; ne ſuperſtes tanto exercitui eſſet, concitato equo ſe in cohortem Romanam immiſit. Ibi vt patre Amilcare, & Annibale fratre dignum erat, fortiter pugnans cecidit.

4 c 18. b. 11. — *Aſdrubal moritur.*

XVI. *Cladis magnitudo.*

NVNQVAM eo bello vna acie tantum hoſtium interfectum eſt, cladeſque Pœnis reddita æqua Cannenſi, vel ducis interitu, vel exercituum. Quinquaginta ſex millia hoſtium occiſa, capta quinque millia ſupra quadringentos, præda omnis generis magna capta. Ciuium etiam Romanorum, qui capti apud hoſtes erant, ſuper quatuor millia capitum recepta. Id ſolatio fuit, pro amiſſis eo prælio militibus. Nam haud incruenta victoria fuit, octo ferme Romanorum, aut ſociorum millibus occiſis. Hæc à Liuio amplificata iure videri poſſunt. Nam Polybius qui in multis aliis conſentit, hic longe ab eo diuerſus eſt. *Deſiderati ſunt in pugna*, inquit, *Carthaginenſium, & Gallorum non pauciores decem millibus: Romanorum circiter duo millia. Venere etiam in poteſtatem è principibus Carthaginenſium nonnulli, cæteri omnes perierunt.* De præda relata in ærarium ex Liuio & Polybio ſeorſim dicam. 1.

ex.

XVII. *Liu. cædibus parcit.*

POSTRIDIE cum Liuio Conſuli nunciatum eſſet, Gallos ciſalpinos, Ligureſque, qui aut prælio non affuiſſent, aut inter cædem effugiſſent, vno agmine in-

compoſito ſine duce abire, ſine ſignis, ſine imperio, poſſe, ſi vna equitum ala mittatur, omnes deleri. *Superſint*, inquit, *aliqui nuncii & hoſtium cladis, & noſtræ virtutis.* Adeo victores ſanguinis cædiſque ſatietas ceperat.

Nero Caſtra ſua repetit. Nero ea nocte quæ ſecuta eſt pugnam, etiam citatiore itinere ad exercitum ſuum, cum incredibili gaudio die ſexto rediit, vt victoriæ famam anteuerterit. Caput Aſdrubalis, quod ſeruatum cum cura attulerat, proiici ante hoſtium ſtationes, captiuoſque Afros, vinctos vt erant, oſtendi iuſſit: duos etiam ex iis ſolutos ire ad Annibalem, & expromere quæ acta erant. Zonaras Liuium ſequitur, caput tamen Aſdrubalis in propinquo cruci affixum tradit.

XVIII. *Luctus Annibalis lætitia Romana, gratitudo, & pietas.* Annibal & publico, & familiari luctu ictus, agnoſcere ſe fortunam Carthaginis dixiſſe fertur. Caſtriſque inde motis, omnia auxilia in Brutios, extremum Italię angulum contulit.

Romæ autem par lætitia timori, atque expectationi fuit, vbi primus victoriæ nuncius aures perculit: nec minus effuſa eſt tota ciuitas in gratiarum actionem, ad omnes ædes ſacras, omneſque cœlites, quam fuerat ante, dum immineret periculum, in ſupplicationibus & votis. Sed lætitia omnem ſuperauit modum, cum legati à Conſulibus miſſi certa omnia, teſtataque retulerunt: vt pluribus Polybius, Liuiuſque teſtantur.

Extremo æſtatis cum M. Liuius Senatum docuiſſet, deduci exercitum conſularem poſſe, ſatiſque præſidii fore Galliæ prouinciæ legiones L. Portii; Patres non M. Liuium tantum redire ad vrbem, ſed Collegam eius quoque Caium Claudium iuſſerunt, relicto tamen exercitu, qui Annibali eſſet obiectus.

XIX. *Triumphus Conſulum.* Convenit inter Coſſ. vt ſimul in vrbem ingrederentur, eodem die ambo Præneſte venerunt. Triduo poſt eis Senatus in æde Bellonæ extra vrbem datus eſt, obuiam effuſa vniuerſa ciuitate. Ibi expoſitis de more geſtis rebus, cum poſtulaſſent, vt pro Republica fortiter fideliterque adminiſtrata, & diis immortalibus haberētur honores, & ipſis triumphātibus vrbem inire liceret; patres ſupplicationem amborum nomine, & triumphum vtrique decreuerunt. Inter ipſos autem ita conuenit, vt quoniā in prouincia M. Liuii res geſta eſſet, eiuſque auſpiciis, & adeſſet Liuianus exercitus, M. Liuius quadrigis in vrbem proſequente exercitu ſequeretur. *Cl. Neronis modeſtia.* C. Claudius equo ſine militibus inueheretur. Ita conſociatus triumphus vtrique glorioſus fuit; ſed eius magis gloriam auxit, qui tantum honore ceſſerat collegæ, quantum illi & nobilitate, & merito anteibat. Ita fere Liuius.

XX. *Hanno ſuffectus Aſdrubalis in Hiſpania.* Svpersvnt res in Hiſpania, Sicilia, ac Græcia, à Romanis hoc anno geſtæ. Aſdrubale Barchino ad fratrem Annibalem in Italiam profecto, ſuffectus eſt Hāno; qui cum nouo exercitu ex Africa tranſgreſſus, Magonique iunctus, in Celtiberia magnum hominum numerum armauit. Scipio aduerſus eum M. Syllanum cum decem millibus peditum, equitibus quingentis miſit. *Syllanus adit Celtiberos,* Is difficillimum iter magna celeritate tranſgreſſus, adeo vt non ſolum nuncios, ſed famam etiam aduentus ſui præueniret, ad hoſtem peruenit, ducibus transfugis, ex Celtiberia ipſa; ex quibus didicit, bina caſtra hoſtium eſſe, læua Celtiberos, nouum exercitum tyronem incompoſitum, & ſe, quod in patria eſſet, ſatis tutum arbitrantem: dextra Pœnos, apud quos omnia ex militari diſciplina, tuta atque firmāta. Ergo in Celtiberos mouet, data quam maxime opera, vt id Pœni non ſentirent: præmiſſi ſpeculatores, eadem quæ transfugæ referunt.

XXI. *Vincitque: vnum imperatorem vincit & fugat.* Mille paſſuum aberant, cum ab hoſte conſpecti ſunt, trepidarique repente cœptum. Mago ex caſtris citato equo aduehitur, quatuor millia ſcutatorum, & ducentos equites, quod erat eius robur exercitus, in prima acie locat; cæteros leuem armaturam in ſubſidiis poſuit. Pilarum alterna coniectione inchoatum eſt certamen, tum manu & gladiis cominus res geri cœpta eſt. Aſperitas locorum Celtiberis, quibus in prælio concurſare mos eſt, velocitatem inutilem faciebat; nec iniqua erat Romanis, ſtatariam pugnam amantibus. Quod ad fugam hoſtibus impedimento erat, id ad cædem eos velut vinctos præbebat. Et iam ferme omnibus ſcutatis Celtiberorum interfectis, & leuis armatura, & qui ex aliis caſtris ſubſidio venerant, cædebantur. Duo ferme peditum millia, & omnis equitatus, vix inito prælio, cum Magone effugerunt, & decimo die in Gaditanam prouinciam, ad Aſdrubalem Giſconis peruenerunt; Celtiberorum reliquiæ in proximas di-

lapſæ ſyluas, inde domos diffugerunt.

Hanno alter Imperator, cum eis qui poſtremi iam profligato prælio aduenerant, viuus capitur. Peropportunus victoriæ, magnam diuturni belli materiam extinxit.

Scipio magnifice ac copioſe collaudato Syllano, quoniam in agendi celeritate ſpem Hiſpanici belli plane conficiendi poſitam arbitrabatur, in vltimam Hiſpaniã aduerſus Haſdrubalem pergit, qui Bœticam præſentia ſua in fide continebat. Is vt aduentantem Scipionem audiuit, ſignis repente ſublatis, fugæ magis quam itineris modo, penitus ad Oceanum & Gadeis ducit. Cæterum ratus ſe propoſitum bello fore, quandiu tenuiſſet exercitum hoſtili ſcilicet exercitu petitum iri eum paſſim in ciuitates dimiſit, vt & muris ſeipſi, & armis muros tutarentur. XXII. *Alterum capit Hannonem. Scipio cõtra alterũ Aſdrubalem pergit.*

Scipio vbi animaduertit diſſipatum paſſim bellum, & circumferre ad ſingulas vrbes arma, diutini magis quam magni eſſe operis, retro vertit iter; ne tamen hoſtibus eam relinqueret regionem, L. Scipionem fratrem cum decem millibus peditum, & mille equitum ad oppugnandam opulentiſſimam in iis locis vrbem Oringin mittit, in Meleſſum finibus ſitam. Ea vtebatur arce Aſdrubal ad excurſiones in mediterraneos populos. Scipio caſtris prope vrbem poſitis, priuſquam circumuallaret vrbem, miſit ad portas, qui ex propinquo alloquio animos tentarent, ſuaderentque vt amicitiam Romanorum, quam vim experiri mallent; vbi id fruſtra factum eſt, vrbe foſſa, dupliciquo vallo circumdata, exercitum tres in partes diuiſit, vt vna ſemper pars, quietis duabus, oppugnaret vrbem. XXIII. *L. Scipio obſidet Oringim.*

Prima pars cum oppugnare cœpit, atrox, atq. anceps prælium experta eſt, oppidanis recentibus, & machinis ad propugnationem egregie inſtructis. Vbi animaduertit Scipio nimia paucitate ſuorum exæquatum certamen eſſe, duabus ſimul partibus, prima recepta, vrbem eſt aggreſſus. Quæ res tantum pauoris iniecit feſſis, vt & oppidani mœnia repentina fuga desererent, & Punicum præſidium, metu ne prodita vrbs eſſet, relictis ſtationibus in vnum locum ſe colligeret. Timor inde oppidanos inceſſit, ne ſi hoſtis vrbem intraſſet, ſine diſcrimine æque Hiſpani Pœnique cæderentur; patefacta repente porta frequentes ex oppido ſeſe eiecerunt, ſcuta præ ſe tenentes, ne tela procul coniicerentur: dextras nudas oſtentantes, vt gladios abieciſſe appareret. Id vtrum parum ex interuallo conſpectum ſit, an dolus aliquis ſuſpectus fuerit, incompertum eſt. XXIV. *Eaque potitur. Vrbe exeũt dedititii.*

Impetus hoſtilis in transfugas factus, nec ſecus quã aduerſa acies cæſi: ſane crudeliter, præſertim inermes, ac dedititii, à quibus ſibi cauere ſine cæde facile poterant. Eadem porta infeſta ſigna vrbi illata: aliis inde portis refractis, vrbs tota occupata eſt, obuii cæduntur; ac diripiuntur, ſi qui armis ſe tuebantur: Carthaginenſes omnes in cuſtodiam dati ſunt. Oppidanorum quoque trecenti ferme, qui clauſerant portas; cæteris oppidum traditum eſt, reſque ſuæ redditæ. Cecidere in vrbis eius oppugnatione, duo ferme hoſtium millia. Romanorum haud plus nonaginta. Captiui ad P. Scipionem deducti. Scipio collaudato fratre, cum quanto maxime poterat verborum honore, Oringiñ captam, captæ nouæ Carthagini æquabat. Et quia inſtabat hyems, in citeriorem Hiſpaniam deduxit exercitum, dimiſſiſque in hyberna legionibus L. Scipione fratre Romam miſſo, & Hannone hoſtium imperatore, cæteriſque nobilibus captiuis, ipſe Tarraconem conceſſit. XXV. *Et cæduntur. Aut in vincula cõjiciuntur.*

Eodem anno claſſis Romana, cum M. Valerio Læuino proconſule, ex Sicilia in Africam tranſmiſſa, in Vticenſi Carthaginenſique agro, atque adeo circa ipſa Vticæ mœnia late populationes fecit. Repetẽtibus Siciliam claſſis Punica 70. longarum nauium occurrit; pugnatum eſt, decem & ſeptem Africanæ captæ, quatuor in alto merſæ, cætera fuſa ac fugata claſſis. Terra marique victor Romanus cum omnis generis præda, Lilybæum repetit. Toto inde mari pulſis hoſtium nauibus, magni commeatus frumenti Romam ſubuecti ſunt. XXVI. *Læuini maritima victoria.*

Reliqua ſunt quæ à P. Sulpicio proconſule contra Philippum geſta ſunt. P. ergo Sulpicius cum in Aegina inſula, vna cum Attalo rege hybernaſſet, Lemnum ambo, cum 60. quinqueremibus, quarum 25. erant Romanæ, 35. regiæ tranſmiſerunt. Quorum aduẽtu cum Ætoli animos ſuſtuliſſent, vicinos omnes aut terrebant, aut populabantur. Philippus, vt ſeu mari, ſeu terra hoſti obuiam eundum foret paratus eſſet, ipſe Demetriadem ad mare deſcendit, Lariſſam ad conueniendum XXVII. *Res à Sulpicio in Philippũ.*

exercitui, diem edixit. Illic vndique ab ſociis ad Regem Philippum legati venerũt auxilium implorantes. A Macedonia quoque res turbulẽtæ nunciabantur. Tot circumfuſi tumultus, vel ſegnem ducem excitare poterant; legationes dimittit, pollicitus, prout tempus ac res ſineret, omnibus laturum auxilium, in præſentia quæ maxime vrgebant res pararent. Ita Liuius l. 28. Addit Iuſtinus l. 29. Omnibus, inquit, propediem auxilia ſe miſſurum pollicetur, non quia facere poſſet, quæ promittebat, ſed vt ſpe impletos, in ſocietatis iure retineret: omnibus tamen quantum potuit malis præſentibus & futuris prouidit.

XXVIII. *Eubœam adit, Oreũ proditione capit.* Sulpitius & Attalus claſſe in Eubœam tranſmittunt, & Oreum Romani à terra, Rhegij à mari obſident, vrbem duplici arce munitam, altera imminente mari, altera in vrbis medio, præſidio quoque à Philippo inſtructam, ſed Plator præpoſitus vrbi à Philippo, eã prodidit, & ad Attalum ſe recepit. Vrbs direpta eſt, præda ex cõuentione cum Attalo, Romanorum fuit. Sulpicius tam felici ſucceſſu elatus, Chalcidem protinus victrici claſſe petit, ſed irrito conatu. Nam & infidam ſtationem in freto illo inuenit, & vrbem egregie munitam, & quod caput eſt, ſtabilem præfectorum fidem: itaque Oreum ſe recepit. Interea Attalus Opuntem vrbem occupauit, ac militibus ſuis diripiendam dedit: cum tamen Philippus pene oppreſſit, dum pecunias quaſdam exigit; & feciſſet, niſi Cretenſes quidam pabulatum progreſſi longius, hoſtem conſpexiſſent; aut ſi Opuntii aliquanto amplius obſidionem traxiſſent. Ita quantauis celeritate vſus Philippus, nec Oreo, nec Opunti auxilio fuit, quod Orei ignes admonendo Philippo deſtinatos à ſpecula, fraude Platoris tardius demonſtraſſent: & Opulentii opem nimium cito deſperaſſent. *Attalus Opuntem.*

XXIX. *Aſiam repetit, Sulpicius Æginam. Philippus aliquot oppida capit. Philippus paratus ad pacem.* Inde Attalus Oreum ſe recepit, ſed cum accepiſſet Bithyniæ regem Pruſiam in fines regni ſui tranſgreſſum, omiſſis Romanis, atque Ætolis, in Aſiam traiecit. Sulpitius Æginã, vnde initio veris abierat, claſſe repetiit. Philippus viceuerſa Toronem & aliquot alia oppida cepit. Inde Elatiam Phocidis vrbem venit, vbi iuſſerat Ptolemæi & Rhodiorum legatos, qui de finiendo Ætolico bello rurſum acturi erant, & iam Heraclææ concilio Romanorum & Ætolorum adfuerant, ſe opperiri. Cum ecce nuncius affertur Machanidam Lacedæmoniorum tyrannum Eleos ſtatuiſſe aggredi, dum illi Olympicis ludis eſſent intenti. Præuertendum id ratus, legatis cum benigno reſponſo dimiſſis, (ſe neque cauſam eius belli fuiſſe, nec moram paci facturum, ſi modo æqua & honeſta conditione liceat,) cum expedito agmine profectus Corinthum venit; vnde commeatibus ſumptis, dum hoſti propinquat, ille territus Lacedæmonem refugit.

XXX. *Irriti eius conatus.* Philippus irrito conatu Aegium ſe ad concilium Achæorum recepit, mœrens fortunamque ſuam incuſans, quod iam tertio, quamuis ſumma celeritate vſus eſſet, tempori tamen ad hoſtem opprimendum adeſſe non potuiſſet: quæ eſſet hoſtiũ aperta confeſſio ſibi eos pares non eſſe, cum difficile dictu eſſet vtrum à ſe audacius; an ab illis fugacius bellum gereretur. Sic fere Liuius. De Olympicis porro ludis initio huius anni diximus.

Inde Oreum Philippus repetit, vrbemque vt apparet deſertam, ciuibus qui fugere maluerant quam ſeruire Romanis, iam cuſtodiendam committit. Caſandrææ operam claſſi fabricãdæ nauat, & rebus in Græcia diſceſſu Attali tranquillioribus, ipſe retro in regnum; Dardanis bellum illaturus reuertitur. Quo tempore Antiochus Magnus contra Eutydemum Bactrianorum Dynaſtam, diu contentioſeque pugnauit, vt anno eius vigeſimo ex Polybio dicemus: Et Philopœmen Machanidam Spartanum tyrannum confecit.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3847.

l. N. xvi. Polybius idem ait relata in ærarium talenta amplius treceta: id eſt, ſi Attica ſumas, trecenta, & quindecim millia francorum, ſi Euboica, quadringēta & viginti millia. Liuius in quibuſdam libris habet tricies ſeſtertiûm, & octoginta millia æris, quod ſi ſingulos ſeſtertios æſtimes cum Cenali totidem aſſibus Turonenſibus, tricies ſeſtertiûm, ſiue tricies centena millia nummorum ſeſtertiorum, valebunt centum & quinquaginta millibus francorum: octoginta vero millia æris, quoniam mille æris eodem æſtimatore valent viginti francis, ſiue 400. ſolidis, octoginta millia reſpondent mille & ſexcētis fracis. Tota ergo Liuiana ſumma aſcēdet ad 151600. francos. Porro numerum cæſorū Oroſius etiam auxit. Nam l. 4. c. 18. ait 58. millia de exercitu Aſdrubalis occiſa, & in aliquibus libris etiam 63. millia leguntur.

ANNVS MVNDI 3848. SEXTAE AETATIS 332. IMPERII GRÆCORVM 106. ANTIOCHI MAGNI 19. ONIÆ III. PONTIFICIS 2. PHILOPATORIS ÆGYPTI, ET PHILIPPI MACEDONVM 15. OLYMPIADIS CXLIII. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 547. COSS. L. VETVRIO PHILONE, & Q. CÆCILIO METELLO. SECVN. PVNICI BELLI 13.

ANNVS ANTE CHRISTVM 205.

POPVLI Rom. in vtrumq. Conſulem victorem fauor fecit, vt Philo & Metellus hoc anno Cōſules fierent. Nam illi legatos in bello ſuos magnis extulerant laudibus, hortatique erant plebem, vt Conſules in annum proximum crearent. Creati ergo ſunt, comitia habente M. Liuio, quem ea de cauſa Claudius Nero Dictatorem dixerat, argumento non leui redintegratæ gratiæ, & Liuius Cæciliū Metellum Mag. eq. qui mox cum Veturio Philone factus eſt Conſul. Vtrique Conſuli Brutii prouincia decreta, vt ambo cum Annibale bellum gererent. Simul etiam mandatum à Senatu acceperunt, vt plebis in agros reducendæ curam gererent, quoniam bellum in extrema Italiæ tranſlatum, tutam in agris habitationem præſtabat, nec conueniret maiorem colendæ Siciliæ, quam Italiæ curam eſſe. I. *Noui Coſſ.* *Ei à Senatu agricultura commendatur.*

EI rei occaſionem dederunt Placentinorum & Cremonenſium legati, querentes agrum ſuum ab accolis Gallis incurſari, ac vaſtari, magnamque partem colonorum ſuorum dilapſam eſſe, ſe vrbes infrequentes, agrum deſertum habere. Eadē quoque erat multorum aliorum conditio. Et quamuis remedium difficile videbatur, in tanta vaſtitate, tot incendiis & direptionibus, magna tamē ex parte Conſulum induſtria, atque autoritate res inchoata eſt. Nominatimq. Manlio prætori mādatum eſt, vt eas colonias ab hoſte tueretur: & Coſſ. ex Senatuſconſulto edixerunt, vt qui ciues Cremonenſes ac Placentini eſſent, ante certam diem in colonias reuerterentur. Inde ipſi principio veris in bellum profecti, in Conſentinum agrum exercitum duxerunt: quæ tam matura profectio argumento eſt etiam hos Conſules Idibus Martiis conſulatum iniiſſe. Eſt autem Conſentia in Brutiis. Illum agrum paſſim depopulati, cum agmē iam graue præda eſſet, in ſaltu anguſto à Brutiis Numidiſque iaculatoribus turbati ſunt, ita vt non præda tantum, ſed armati quoque in periculo fuerint. Maior tamen tumultus quam pugna fuit, & præmiſſa præda, incolumes legiones in loca tuta euaſerunt. Inde in Lucanos profecti, totam gentem ſine certamine in deditionem populi Romani reduxerunt. II. *In gratiam Placentiæ & Cremonæ.* *Coſſ. in Bruttiis bellum gerunt. Non ſine periculo.*

CVM Annibale nihil eo anno geſtum eſt. Nam neq. ipſe ſe obtulit, in tam recēti III. *Quāti eſſet fieret ue Annibal.*

Res a Scipione in Hiſpania geſta.

vulnere publico, priuatoque: neque laceſſerunt quietum Romani, tantã ineſſe vim in vno illo duce cenſebãt, quamuis omnia circa illum ruerent. Cuius mirabilem induſtriam merito Polybius l. 11. & Liuius 28. admirantur, quæ in hoſtili ſolo per annos tredecim (ſedecim habet Polybius) tam procul à domo egerit, cum exercitu ex omnium gentium colluuione concreto; quibus non lex, non mos, non lingua communis; alius habitus, alia veſtis, alia arma, alii ritus, alia ſacra, alii prope dii eſſent, ita eos vno vinculo compularit, vt nulla nec inter ipſos, neque aduerſus ducem ſeditio extiterit: cum & pecunia ſæpe in ſtipendium, & commeatus in hoſtium agro deeſſent: vt qui hæc atq. his ſimilia conſiderauerit, non dubitanter pronunciaturus ſit, ſi Annibal ab aliis orbis partibus exorſus, nouiſſimos omnium Romanos eſſet adortus, nihil illum fruſtra fuiſſe moliturum. Nunc cum eos aggreſſus ſit primos, quos debuerit poſtremos, ibidem præclara eius facta & principium & finem habuerunt.

Laus Annibalis.

IV. *Status rerũ Hiſpanarũ.*

IN Hiſpania res quadam parte eandem fortunam, quadam longe diuerſam habebant. Eandem quod prælio victi Carthaginenſes, duce amiſſo in vltimam Hiſpaniæ oram, atque oceanum compulſi erant, vt in Brutios Annibal. Diſparem autem quod Hiſpania, non quam Italia modo, ſed quam vlla pars terrarum bello reparando aptior erat, locorum hominumque ingeniis. Id autem probat Liuius, ex eo quod prima Romanis prouinciarum inita, poſtrema omnium ſua ætate, auſpiciis Auguſti Cæſaris, perdomita eſt.

Hiſpania ſero domita

Italia quã bellatrix fuerit.

Verum ſi quis animo perpenderit quingentos fere annos, quo Romani in edomanda Italia poſuerunt, & millenos exercitus, quos omnes eius prouinciæ ſuppeditarunt, facile Liuii ſententiam non ſolum in dubium reuocauerit, ſed in gratiam Cæſaris eam vocem effuſam dixerit. Certe proximis annis duodecim, Italia non ſolum plurima hominum millia, è Campania, Lucania, Gallia, Brutiis, aliiſque prouinciis Annibali ſuppeditabat; ſed ipſis etiam Romanis quinos ſenoſue exercitus, multorum millium ſingulos præbuit; præter claſſicas legiones, quæ oram Italiæ ad mare ſuperum inferumque late tuebantur, & quæ in Siciliam, Sarniam, Græciam, & Hiſpaniam quotannis mittebantur: nec tamen vllas extra Italiam copias mutuas acceperunt, niſi ſemel ab Hierone non magnam manum, ne amicitiam contempſiſſe viderentur.

V. *Pœnorum copiæ in Hiſpania.*

SED rem Hiſpanicam, vt cœpimus, quieta Italica enarremus. Aſdrubal Giſconis filius regreſſus à Gadibus, adiuuante Magone Amilcaris filio, delectibus per vlteriorem Hiſpaniam habitis, ad quinquaginta millia peditum, & 4500. equites armauit. Duo duces ad Salpiam vrbem ſuper patentes campos ea mente conſederunt, ne certamen detrectarent. Eam vrbem Elingam Polybius vocat, aitq. in eorum exercitu fuiſſe peditum 70. millia, equitum quatuor, elephantos duos ſupra triginta.

Et Romanorum.

Scipio qui ſe parem tantis copiis exercitum non habere cerneret, ad auxilia barbarorum reſpexit; ſed ita tamen, vt in iis ſpem victoriæ non poneret, ne eandem calamitatem eorum perfidia ipſi afferret, quã ante quinque annos eius patri, patruoq. attuliſſet. Præmiſſo ad Colcam regulum Syllano, tria millia peditum, & quingentos equites accepit; ipſe Tarracone profectus, ex ſociis modicas copias ex itinere contrahit, ſecumque Caſtulonem ducit. Inde ad Bætulam vrbem, cum omni exercitu quinque & 40. millium peruenit, Polyb. l. 11. hunc omnem numerum peditum facit, additque tria equitum millia; reliqua fere omnia eadem habet cum T. Liuio.

VI. *Mutuæ velitationes.*

VBI caſtra ponentem, Mago & Maſaniſſa aggreſſi cum omni equitatu turbaſſent, ni Scipio abditos de induſtria poſt tumulũ equites, in effuſos improuiſo immiſiſſet: à quibus, aliiſque viciſſim vtrimque ſuperuenientibus ita pugnatum, vt Pœni denique funderentur, in omen euentus iuſtæ ac legitimæ pugnæ, ad quam Romani audaciores, Pœni timidiores facti ſunt. Ea poſt varias velitationes, & aliquot dierum quietem commiſſa eſt.

Et legitima pugna, victoriaque Romanorũ.

In ea victoriam Scipioni dedit, non ducum ſolum, & militum fortitudo, ſed Imperatoris etiam prudentia, quæ & aciei ordinem præter hoſtis expectationem mutauit, & ſuos mature inſtructos, paſtos, paratoſq. in aciẽ eduxit: & hoſtem minus iis rebus paratũ pugnare cõpulit, & ad id pugnam de induſtria in multam diem extraxit, vt feſſi fame, labore, æſtu deficerent. Deniq. primo verecunde referebant pedẽ,

vehementius hoſte, effuſa fuga caſtra petiere: quæ ex impetu Romani petiiſſent, niſi tempeſtas receptui cauere coëgiſſent.

VII. *Pœni de[...] cientibu[...] ſociis effu[...] giunt.*

POENI quamquam vulneribus, labore, inedia fatigati, veriti ne prima luce hoſtis in caſtra impetum faceret, ea intentiore cura communierunt. Sed defectio ſociorum eis fugam potius, quam moram perſuaſit. Nam Attanes Turdetanorum regulus in Luſitania, cum magna popularium manu tranſfugit. Inde duo munita oppida cum præſidiis, à Præfecto tradita Romanis. Et ne latius, inclinatis ſemel ad defectionem animis, res ſerperet, ſilentio proximæ noctis Aſdrubal caſtra mouet. Scipio abeuntem ſequitur, & ad Bætim fluuium anteuertit, vt aggrederetur tranſeuntem. Aſdrubal clauſo fluminis tranſitu ad Oceanum flectit, & iam inde fugientium modo abibant; ſed cum eos Romani equites, leuiſque armatura carpendo, incurſandoq. nūc à tergo, modo à lateribus fatigarent, ac neceſſario defendētes ſe morarētur, ſuperuenere legiones. Inde non iam pugna, ſed quaſi pecorum trucidatio fieri; donec ipſe dux, fugæ author, in proximos colles cum ſeptem millibus fere inermium euaſit, cæteris captis cæſiſve, caſtra editiſſimo tumulo communiit: obſidio in loco nudo atque inopi, vix in paucos dies tolerabilis erat; itaque tranſitiones ad hoſtes fiebant.

Romani [...] ſequuntu[...]

VIII. *Aſdrub[...] Gades pr[...] fugit.*

POSTREMO dux ipſe, nocte relicto exercitu Gadeis profugit. Ea re audita Scipio decem millia peditum, & mille equites Syllano relinquit ad caſtrorum obſidionem: ipſe cum cæteris copiis Tarraconem ſeptuageſimis caſtris peruenit; cauſas ciuitatum regulorumque cogniturus.

Scipio Ta[...] raconem [...] dit.

Poſt profectionem eius, Maſaniſſa cum Syllano clam congreſſus, vt ad noua conſilia gentem quoque ſuam obedientem haberet, cum paucis popularibus in Africam traiecit, Mago remiſſis ab Aſdrubale nauibus Gades petit. Cæteri deſerti à ducibus, partim tranſitione ad Romanos, partim fuga in proximas ciuitates diſſipati ſunt. Hoc maxime modo, ductu atque auſpicio P. Scipionis, pulſi ſunt Hiſpania, Carthaginienſes tertio decimo anno poſt bellum initum, quinto poſtquam P. Scipio prouinciam & exercitum accepit. Ita Liuius. Eſt quidem hic annus decimus tertius Punici belli: Hiſpanicū autem vno anno videtur antecedere Punicum, quo anno Saguntus ab Annibale expugnata, atque euerſa eſt: ſed Romani eò cum exercitu non venerunt, niſi quo anno Annibal in Italiam penetrauit, ideoque ex eo tempore Liuius annos numerat.

In Hiſpa[...] nia debel[...] latur.

Anno 13. vel 14.

IX. *Id L. Sci[...] Romæ n[...] ciat.*

HAVD multo poſt Syllanus debellatum referens, Tarraconem ad Scipionem rediit; L. Scipio, cum multis nobilibus captiuis, nuncius receptæ Hiſpaniæ Romā eſt miſſus. Quam rem cum plerique omnes ingenti laude vulgo efferrent, vnus eam Scipio modicam ducebat, præ iis quæ animo ac ſpe moliebatur, ad conſummatam huius belli gloriam.

Diſponi[...] in Afric[...] bellum.

Tentatu[...] Syphax.

Ad quam vt res mature diſponeret, conciliandos ſibi regum ac gentium animos in Africa duxit, & Syphacem in primis tentandum, cui tum fœdus erat cum Carthaginenſibus. Verum Scipio qui ſciret barbaros fœdus, & fidem vtilitate metiri, Oratorem ad eum C. Lælium cum donis mittit. Quibus Syphax lætus; & quia res tum proſperæ vbique Romanis, Pœnis in Italia aduerſæ, in Hiſpania nullæ erant, amicitiam Romanorum ſe accipere annuit, fœdere eam, niſi coram Romano duce, ſe firmaturum negauit.

X. *Eum adi[...] Scipio.*

NON carebat periculo res, Romanum Imperatorem inexpertæ barbari principis fidei credere: dignam tamen rem eſſe exiſtimans, quę cum periculo peteretur, L. Martio Tarracone, M. Syllano Carthagine noua ad præſidium Hiſpaniæ relictis, ipſe cum C. Lælio duabus quiqueremibus Carthagine noua profectus, in Africam feliciter traiecit. Forte ita accidit vt eodem ipſo tempore Hiſpania pulſus Aſdrubal, ſeptem triremibus portum inuectus, anchoris poſitis terræ applicaret naues, cū conſpectę duæ quinqueremes hoſtiles, tumultum ad eas opprimēdas, priuſquam portum intrarent, excitauit: ſed vento obſecundante cum in portum ingreſſæ eſſent, non ſunt auſi Pœni in portu regio quicquam moliri.

XI. *Cum A[...] drubale.*

ITAQVE prior in terram Aſdrubal, mox Scipio & Lælius egreſſi, ad regem Syphacem pergunt, gloriæ ſuæ ducentem quod potentiſſimorum populorum clariſſimi duces, certatim amicitiam ſuam ambirent. Eos contrahere in colloquium, dirimendarum ſimultatum cauſa, ille conatus eſt, abnuente Scipione, qui negaret vl-

las ſibi priuatim cũ Aſdrubale intercedere inimicitias, publicas autẽ dirimere, aut de Rep. cum hoſte agere, Senatus iniuſſu non poſſe. Id tamen impetrauit Syphax, vt eodem non ſolum tecto, & triclinio, ſed lecto etiam ad conuiuium accumberent. Tanta autem inerat comitas Scipioni, atq; ad omnia naturalis ingenij dexteritas, vt non Syphacem modo barbarum, ſed hoſtem etiam infenſiſſimum ſibi conciliarit; vt non dubitarit dicere, Syphacem eiuſque regnum in Romanorum poteſtate eſſe, quoniam tantam in eo viro vim, ad conciliandos animos cerneret: nec tam de recuperanda Hiſpania, quam de Africa retinenda à Carthaginienſibus eſſe cogitandum.

GRAVES DE HISPANIS VLTIONES

SCIPIO fœdere icto cum Syphace, profectus ex Africa, die quarto nonnihil luctatus cum ventis, nouæ Carthaginis portum tenuit. Inde ſe ad vindicandam Caſtulonenſium, & Illiturgitanorum noxam conuertit. Caſtulonenſes cum proſperis rebus ſocij fuiſſent, poſt cæſos cum exercitibus Scipiones, defecerant ad Pœnos. Illiturgitani etiam prodendis, interficiendiſque qui ex ea clade profugerant, ſcelus defectionis cumulauerant. Ergo quietis iam rebus accitum Tarracone L. Martium, cum tertia parte copiarum, ad Caſtulonem oppugnandum mittit, ipſe cum cætero exercitu, quintis ferme caſtris ad Illiturgim peruenit. Clauſæ erant portę, & omnia ad ferendam obſidionem parata; conſcientia quippe eis pro indicto bello erat. Et hortatus eſt ſuos Scipio, vt infeſtioribus animis cum eis, quam cum Carthaginienſibus pugnarent: cum his enim prope ſine ira de imperio & gloria certari, ab his crudelitatis, & perfidiæ pœnas expetendas eſſe.

CIVES viceuerſa ſe mutuo hortabantur ad fortiter vrbem defendendam; ſupplicium quippe ex ſe, non victoriam peti; id agi vt cremata ac diruta vrbe, ante ora captarum coniugum & liberorum, inter verbera & vincula, omnia fœda atque indigna paſſi, expirent. Itaq; omnis ætas ſexuſque adſunt, & ad propugnationem ſaxa, teláque omnia ſupra vires conferunt, tantáque animi contentione decertant, quaſi mortem in lucro ac victoria, & ſuppliciorum redemptione ponerent. Quo etiam factum eſt vt ille Hiſpanię victor exercitus, ſæpius capto impetu ad inuadenda mœnia, ſæpius ſua cum ignominia repelleretur. Id videns Scipio, & ſuos increpans, & ſcalas ipſe ad ſcandendum aggrediens, pudorem & ardorem nouum iniecit, vt quaſi furioſi mœnia multis ex partibus ſcanderent, deiectiſque propugnatoribus occuparent: neque prius vrbem cepit, ait Zonaras, quam ipſe mœnia cõſcendere auſus, vulneratus eſt. Arcem quoque Afri transfugæ, qui leuitate corporum valebant, per præruptas rupes, impactis vbi res exigeret ferreis clauis, conſcenderunt; indéque in vrbem, iam à Romanis captam, cum clamore deſcendunt. Tum vero apparuit ab ira & odio vrbem oppugnatam eſſe; nemo captiuorum, nemo prædæ meminerat; trucidant inermes iuxta atque armatos, feminas pariter ac viros, vſque ad infantium cædem crudelis ira peruenit. Ignem deinde tectis iniiciunt, ac diruunt quæ incendio abſumi nequeunt: denique veſtigia quoque vrbis extinguere ac delere conantur.

Caſtulonem inde Scipio exercitum ducit, quam partim Hiſpani partim Pœni, ex fuga diſſipati exercitus collecti tutabantur; terror cladis Illiturgitanæ cũctos ad ſibi cõſulendum mouebat. Sciſſa eſt bipertito ciuitas, & Hiſpani clam Scipioni vrbe tradita, mitiorem victoriam ſunt experti. Scipio Carthaginem ad vota ſoluẽda, munuſq; gladiatorium, quod parentis patruiq; morti honorandæ parauerat, edendum rediit. In quo plerique etiam illuſtres viri, contentiones, quas iure dirimere non potuerant, Marte, vt ferebant, iudice, ferro diremerunt. Martius inde in barbaros, ſi qui nondum perdomiti erant, ſub ius ditionemque redigendas mittitur. Et Circio amne ſuperato, duas opulentas ciuitates ſine certamine in deditionem accepit. Verum Aſtapenſium, non minus quam Illiturgitanorum, atrox fortuna fuit.

FVERANT hi perpetuo Pœnis addicti, & nõnunquam Romanos, eorúmve ſocios inſidiis exceptos peremerant. Ergo crudelem veriti deditionem, crudelius ipſi facinus, ac deſperatione plenum excogitant. Locum in foro deſtinant, quo pretioſiſſima quæque ſuarum rerum congerunt: ſuper eum cumulum vxores, ac liberos ſuos conſidere iubent, ligna circum extruunt faſceſq; virgultorum coniiciunt. 50. deinde armatis iuuenibus præcipiunt, vt donec incertus euentus pugnæ eſſet, pręſidium eo loco fortunarum ſuarum, corporúmque cariſſimorum ſeruarent, ſi rem inclina-

tam viderent, atque in eo iam eſſe vt vrbs caperetur, memores libertatis ſuos interficerent, & flamma in paratam materiam iniecta abſumerent, quæ hoſti ſuperbo ludibrio futura erant.

Ipsi morituri ferociter ex vrbe erumpunt, & multam edunt cædem in turmas equitum, leuemque armaturam, in occurſum à caſtris emiſſam, quippe cæci furore, in ferrum & vulnera, vecordi audacia ruebant. Nec morte primorum ſequentium frangebatur audacia, omnes in veſtigio obſtinati moriebantur: patefacta acie in orbem circumfuſi, ad vnum omnes trucidãtur. Fœdior tum in vrbe trucidatio fuit inermis, imbelliſque turbæ, quorum aliqui ſemianimes flammis abſumpti ſunt; quinquaginta illi iuuenes miſeranda ſuorum cæde fatigati, cum armis medio ſe incendio iniecerunt. Sub id tempus Romanus irrupit, & tam luctuoſi ſpectaculi ſpectator fuit, prędę flagrantis particeps nõ fuit. Ita ciuitas tota & parricidis ciuibus, & hoſti crudeli, qui miſeros in eam deſperationẽ adigebat, funditus periit. XVI. *Qui erumpebant omnes trucidãtur.* *Ciuium reliquiæ vlt. pereunt.*

Per eos ipſos dies perfugæ à Gadibus venerunt, pollicentes ſe vrbem, Punicum præſidium cum ſuo duce, & claſſem Romanis proditur os. Mago ibi ex fuga ſubſtiterat, nauibuſque in Oceano collectis, aliquantum auxiliorum ex vicinis locis, per Hannonem præfectum corraſerat. Eo Martius cum expeditis cohortibus, & Lælius cum 7. triremibus, & vna quinqueremi eſt miſſus, vt terra marique communi conſilio rem gererent. Martius cum Hannone ad Bætim fluuium congreſſus, eum non ſolum fudit, ſed etiam caſtris exuit; ipſe cum paucis perſequentem equitem effugit. Lælius interim freto in Oceanum euectus, expectabat vt Gadeis ſine certamine proditione caperet: ſed patefacta eſt immatura proditio, comprehenſoſque omnes Mago Adherbali prætori, Carthaginem deuehendos tradit. Adherbal coniuratis in quinqueremem impoſitis, præmiſſaque ea, quia tardior quã triremis erat, ipſe cum octo triremibus modico interuallo ſequitur. Sed iis Lælius ſuperuenit, & cunctantem ad pugnam cogit. Vtriuſque partis naues æſtus affligebat, & vix quidquam aut virtuti pugnantium, aut induſtriæ relinquebat. Lælius nihilominus duas triremes ſuppreſſit, vnius remos deterſit, cum reliquis quinque Adherbal velis in Africam tranſmiſit. Lælius & Martius ad Scipionem redierunt. XVII. *Gaditana proditio irrita.* *Terreſtris pugna.* *Ac naualis.*

Hæc dum ad fretum Gaditanum aguntur. Scipio Carthagine in grauem incidit morbum; quem cum grauiorem etiam fama feciſſet, adeo vt pleriq; moribundum, aut etiam mortuum prædicarent, nec ſocij in fide manſerunt, nec exercitus in officio potuit contineri. Mandonius & Indibilis regnum Hiſpaniæ, pulſis Carthaginienſibus affectantes, Lacetanis popularibus concitatis, & iuuẽtute Celtiberorum, ſocios populi Romani hoſtiliter populati ſunt. Milites quoque ad Sucronem octo fere millia erant, vt præſidio eſſent iis gentibus, quæ cis Iberum incolunt. Hi licentia ex otio collecta iam ferociores erant: inde nunciato morbo Imperatoris, imperium detrectare, Tribunis imperare, cuncta agere pro libidine, ſtipendia inſolenter exigere. Denique etiam principes ſeditionis Imperij honore afficere, eiſque faces ſecureſquę attribuere. Zonaras ait Scipionem veniam per literas exercitui promiſiſſe, quod rerũ neceſſariarum penuria coacti, rebus nouis ſtuduiſſent: quin & collaudaſſe eos, qui magiſtratum apud eos quaſi conſules geſſiſſent, ne ſine imperio grauius aliquid vel deſignarent, vel perpeterentur. Cætera autem non parum à Polybio & Liuio diuerſa narrat; quem autorem ſecutus, non habeo dicere. Illa certe eximiam quandam prudentiam Scipionis, atque humanitatem prædicant. XVIII. *Aegritudo Scipionis.* *Turbæ domi, foris.*

At cum paulo poſt, ait Liuius, non mors Scipionis, ſed incolumitas nũciaretur, omnia illico refrixere; duces deſtituti, ſua ipſi inſignia, cum iuſto timore imminẽtis ſupplicij, repudiarunt: præſertim cum ſeptem tribuni à Scipione miſſi ſuperueniſſent, qui exaſperatos animos placido ſermone leniebant, ſtipendia quam primum numeratum iri pollicebantur. Et reuera miſſis quam primum ad ſtipendiarias ciuitates exactoribus, edictum ſubinde propoſitum eſt, vt ad ſtipendium petendũ Carthaginem conuenirent, ſeu carptim partes, ſeu vniuerſi mallent; maluerũt vniuerſi, idq. tutius videbatur ad ſpem veniæ: quam augebat Imperatoris humanitas, quæ cruentis hoſtib. ignouiſſet, cũ ſua ſeditio ſine vulnere & ſanguine fuiſſet. Impellebat etiã quod iam nemo erat aut ciuis aut externus, quo cũ deinceps furorem ſuum cõſociarent. Nam vbi viuere ac valere Scipionẽ nunciatum eſt, Mandonius quoq. & Indibilis, omiſſo incepto, in fines ſuos redierãt. Quod à Polyb. l. 11. prętermiſsũ eſt. XIX. *Sanato Scipione omnia reualeſcunt.*

Scipio ſeditioſos punit.

INTEREA Carthagine cum Scipione ſententiis certabatur, vtrum in autores ſeditionis tantum, qui fere 35. erant, animaduerteretur, an plurium ſupplicio vindicanda eſſet hæc ſiue ſeditio, ſiue defectio. Vicit mitior ſententia, vt multitudo verborum caſtigatione puniretur, autores capite plecterentur. Concilio dimiſſo edicitur exercitui, qui Carthagine erat, expeditio in Mandonium & Indibilem, vt id actum in concilio crederetur, nec ſeditioſos metus auerteret: quos is nuncius valde recreauit, quod Imperatorem potius in poteſtate habituri viderentur, quam in eius ipſi eſſent poteſtate futuri. Tribuni quoque qui ad leniendam ſeditionem ierant, obuiam exercitui miſſi, ſeditionis principes ſinguli quinos ad ſe perhumaniter inuitarunt ad hoſpitium, habentes in mandatis vt ſopitos vino vincirent. Sub occaſum ſolis vrbem ingreſſi ſunt, exercitumque alterum parantem omnia ad iter viderunt: excepti ſermonibus de induſtria compoſitis, lætum opportunumque aduentum eorum imperatori eſſe, quod ſub ipſam profectionem alterius exercitus veniſſent, corpora curant. A tribunis ſine vllo tumultu, autores ſeditionis per idoneos homines inducti in hoſpitia, comprehenſi, ac vincti ſunt.

QVARTA vigilia impedimēta exercitus cuius ſimulabatur iter, proficiſci cœpere; ſub lucem ſigna mota, & ad portam retentum agmen, cuſtodeſque circa omnes portas miſſi, ne quis vrbe egrederetur. Vocati deinde ad concionem qui pridie venerant, ferociter in forum ad tribunal imperatoris, vt vltro territuri ſuccłamationibus concurrunt. Simul & Imperator in tribunal conſcendit, & reducti armati à portis inermi ſe concioni à tergo circumfuderunt, tum omnis ferocia concidit; accedente præſertim vultu Imperatoris, qualem ne in acie quidem meminerant. Seditque tacitus pauliſper, donec nunciatum eſt deductos in forum ſeditionis autores, & parata iam omnia eſſe. Tum facto per præconem ſilentio, ſeuera oratione totam concionem non ſeditionis tantum, ſed perfidiæ ac proditionis in patriam accuſauit.

VT finem dicendi fecit exercitus, qui corona concionem circundederat, gladiis ad ſcuta concrepuit; præconis audita vox, citantis nomina damnatorum in concilio: nudi in medium protrahebantur, & ſimul omnis apparatus ſupplicij expromebatur: deligati ad palum, virgiſque cæſi, & ſecuri percuſſi, adeo torpentibus metu qui aderant, vt non modo ferocior vox aduerſus atrocitatem pœnæ, ſed ne gemitus quidem exaudiretur. Tracti inde de medio omnes, purgatóque loco, citati milites nominatim apud tribunos militum in verba Scipionis iurarunt, ſtipendiumq; ad nomen ſingulis perſolutum eſt. Hunc exitum ſeditio militum cœpta apud Sucronem habuit. Eam Polybius quoque l. 11. recitat, nonnullis locis diuerſam. Nam morbū Scipionis nullo modo cauſam facit ſeditionis; neq; eius meminit niſi leuiter initio habitæ concionis, ſolam ceſſationem ab opere, & diuturnius otium in cauſa ponit. Ferociam in ſeditioſis nullam oſtendit, ſed mentem in omnibus futuri expectatione ſuſpenſam. Concio fere tota diuerſa eſt, præter veniam multitudini datam.

CVM Mago, reditu Lælij & Martij ad Scipionem, reſpirare cœpiſſet, qui paulo ante ancipiti metu terra marique vrgebatur, cum Illergetum defectionem accepiſſet, & militum ſeditionem, in ſpem recuperandæ Hiſpaniæ temere veniens, nuncios Carthaginem miſit ad Senatum, omnia in maius extollens; & auxilia ad recuperandum acceptum à patribus Hiſpaniæ imperium poſtulans.

Mandonius & Indibilis in fines regreſſi quieuere pauliſper, dum ſcirent quidnam de ſeditione ſtatueretur, ſi ciuium errori ignoſceretur, non diffidentes ſibi quoque ignoſci poſſe. At poſtquam vulgata eſt atrocitas ſupplicij, ſuam quoque noxam pari pœna æſtimatam rati, vocatis rurſus ad arma popularibus, contractiſque quæ ante habuerant auxiliis, in Sedetanum agrum cum viginti millibus peditum, equitum duobus millibus & quingentis tranſcenderunt.

SCIPIO ad eos proficiſcitur præmiſſa oratione, qua ſibi ſuos milites dudum noxios innoxioſque conciliat, & ad vltionem perfidorum Regulorum prædonumq; accendit. Cum autem contra Hiſpanos pugnandum ſit, cum ſolo Romano milite rem eſſe geſturum, vt omnes intelligerent Romanos ſua induſtria tum Pœnos, tum Hiſpanos viciſſe: & decimis caſtris ad Iberum peruenit; inde ſuperato amne, die quarto in conſpectu hoſtium caſtra poſuit. Atrox pugna fuit, hinc ira, inde metu ac

deſperatione pugnantibus, duæ partes exercitus quæ in valle pugnauerant, à Lælio equitatu circunuentæ, & poſt multam vtrimque cædem funditus deletæ ſunt. Tertia pars, quæ in colle ad ſpectaculum magis tutum, quam ad partem pugnæ capeſſendam ſteterat, & locum & tempus ad fugiendum habuit. Inter eos & Reguli ipſi fugerunt, priuſquam tota circunueniretur acies, inter tumultum elapſi. Caſtra cum tribus ferme hominum millibus, præter cæteram prædam in poteſtatem venerunt. Romani, ſociique ad mille ducentos eo prælio ceciderunt, vulnerata amplius tria hominum millia, quod loci anguſtiæ hoſtem à fuga prohibuiſſent. *Pugnat, vincitque.*

XXV. *Reguli ſupplicibus ignoſcit.* INDIBILIS abiectis belli conſiliis, ad fidem & clementiam P. Scipionis confugiendum ratus, fratrem Mandonium ad eum ſupplicem mittit. Qui aduolutus genibus fatalem rabiem temporis eius accuſat, qua non Illergetes modo, & Lacetani, ſed caſtra quoque Romana inſanierint: orare vt ſeruati bis ab eo, vitam pro eo in perpetuum deuoueant; antea in cauſa ſua habuiſſe fiduciam, nondum experta clementia: nunc contra nullam in cauſa, omnem in miſericordia victoris ſpem repoſitam habere.

Scipio multis inuectus in præſentem Mandonium, abſentemque Indibilem, illos quidem ait maleficio ſuo merito perituros; victuros tamen ſuo, populique Romani beneficio. Cæterum neque ſe eis, ex vetuſto Romano more, arma adempturum, quippe ea pignora timentium rebellionem eſſe, neque ſe in obſides innoxios, ſed in ipſos etiam armatos ſi defecerint ſæuiturum. Vtramque fortunam expertis permittere ſe, vtrum propitios, an iratos Romanos habere mallent. Ita dimiſſus Mandonius, pecunia tantummodo imperata, ex qua ſtipendium militi præſtari poſſet. Ipſe Syllano Tarraconem remiſſo, Martium in vlteriorem Hiſpaniam præmittit, breuique ſubſequitur, vt fœdus cum Maſaniſſa clam ineat. *Adit Maſaniſſam.*

XXVI. *Cauſa fœderis cũ eo.* RES ante iam fuerat inchoata, variiſque de cauſis dilata, quod Maſaniſſa coram ipſe cum Scipione agere, atque eius dextra fidem ſancire cuperet. Aliam refert cauſam defectionis Maſaniſſæ Zonaras, quod ſcilicet Haſdrubal Giſgonis filius filiam ſuam Sophoniſtam ei prius deſponſatam, abdicata eius affinitate, Syphaci in vxorem dediſſet, vt eum à Romanis alienum redderet. Verum hac de re poſtea cum Liuio dicemus. Maſaniſſa igitur à Marcio factus certior adeſſe Scipionem, cauſatus corrumpi equos incluſos in inſula, Magonem perpulit vt ſe traiicere in continentem, ad depopulandos proximos Hiſpaniæ agros pateretur. Tranſgreſſus tres principes Numidarum præmittit, ad tempus, locumque colloquio ſtatuendum, duos pro obſidibus retineri à Scipione iubet, remiſſo tertio, qui quo iuſſus eſſet adduceret Maſaniſſam.

XXVII. *Colloquium vtriuſque.* CVM paucis in colloquium venerunt; & ceperat quidem antea Numidam Scipionis ex rebus geſtis admiratio, finxeratque animo ſpeciem quoque corporis amplam atque magnificam, ſed viri præſentia omnem vicit expectationem. Gratias de fratris filio remiſſo agit, cupere ſe illi, populóque Romano eam nauaré operam, quam nemo alius in Africa, quod licet iamdudum optaſſet, in Hiſpania non potuiſſet; ſi eum ducem Romani in Africam mittant, ſatis ſperare Carthaginem non diuturnam fore. Lætus eum Scipio vidit, audiuitque; quippe qui ſciret Maſaniſſam in Pœnorum equitatu caput rerum fuiſſe. Fideque data & accepta, Tarraconem reuerſus eſt Scipio, Maſaniſſa, ne ſine cauſa traieciſſe in continentem videretur, permiſſu Romanorum, populatus proximos agros Gadeis rediit. Cæterum Polybius neque hoc fœdus cum Maſaniſſa initum memorat, neq; veniam Indibili datam, quem ipſe Andobalem vocat.

XXVIII. *Mago adit Annibalem in Italiam.* MAGONI paranti in Africam traiicere, deſperatis in Hiſpania rebus, nunciatum Carthagine eſt, iubere Senatum, vt claſſem quam Gadibus haberet, in Italiam traiiceret: conductáque ibi Gallorum, ac Ligurum, quanta maxima poſſet iuuentute, Annibali ſe coniungeret: ad eámque rem pecunia Magoni aduecta eſt, & ipſe quantam potuit à Gaditanis extorſit, ſacram, profanam, priuatam, atque publicam. Cum Hiſpaniæ oram præterueheretur Carthaginem nouam fruſtra tentauit: cum ignominia & clade repulſus, retro ad Oceanum vnde venerat, euaſit, Gadeſque repetiit; ſed inde excluſus, ad Cimbim, locum vicinum, claſſe appulſa, legatos mittit, quæritque quam ob cauſam amicum, ſociumque excluſerint. Deinde eorum magiſtratu ſummo Suffetes vocant, ad colloquium euocato, laceratos ver- *Fruſtra tẽtata noua Carthagine.*

beribus cruci affigi iuſſit. At Gaditani poſt eius diſceſſum ſe Romanis dedunt. Ille inde Pityuſam profectus, quam Pœni tenebant, aucta reſtauratáque claſſe, ad Baleares pergit, (Gymneſias vocat Zonaras) ſed à maiore excluſus, minorem adiit, vbi egreſſus nauibus, loco munito caſtra locat: ac ſine certamine vrbe agróque potitus, duobus millibus auxiliarium inde conſcriptis, cos ad hybernandum Carthaginem mittit.

Excluditur Gadibus & Balearica.

XXIX. *P. Scipio Romam redit.*

Hæc in Hiſpania ductu auſpicióque P. Scipionis geſta. Ipſe L. Lentulo, & L. Manlio Acidino prouincia tradita, decem nauibus Romam rediit. Aliter Polyb. Ait enim Iunio Syllano, & Martio exercitum tradidiſſe, & cum C. Lælio, aliiſque amicis Romam cum decem nauibus veniſſe. Zonaras ait veritum Senatum, ne ſucceſſibus proſperis elatus regnum affectaret, duos ei ſucceſſores dediſſe. Vt Romam attigit, Senatu extra vrbem dato in Æde Bellonæ, quas res in Hiſpania geſſiſſet diſſeruit, quoties ſignis collatis dimicaſſet, quot oppida ex hoſtibus vi cepiſſet, quas gentes in ditionem populi Rom. redegiſſet; aduerſus 4. imperatores, aduerſus 4. exercitus ſe in Hiſpaniam iuiſſe, neminem Carthaginienſem in iis terris reliquiſſe. Ob has res magis tentata eſt triumphi ſpes, quam petita pertinaciter. Quia neminem ad eam diem triumphaſſe conſtabat, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet.

Cur non triũpharit.

Senatu miſſo vrbem eſt ingreſſus, argentique præ ſe in ærarium tulit 14. millia pondo 342. & ſignati argenti magnum numerum: id eſt, non numerato argento ſignato, 473. millia Francorum, & 286. ſiue 157. millia aureorum, & inſuper 762. aureos. Quod ſi ita eſt, mirum eſt profecto, nuper ob ſtipendia non perſoluta, in Romanis caſtris ſeditionem fuiſſe excitatam. Nimirum de præda non ſoluebantur ſtipendia, ſed de ciuitatum & prouinciarum tributis.

ANNVS MVNDI 3849. SEXTAE AETATIS, 333. IMPERII GRÆCORVM 107. ANTIOCHI MAGNI 20. ONIÆ III. Pontificis 3. Ptol. Philopatoris et Philippi 16. Olymp. CXLIII. an. 4. Vrb. Cond. 548. Coss. P. Cornelio Scipione, et P. Licinio Crasso. Secvndi Belli Pvnici 14.

ANNVS ANTE CHRISTVM 204.

I. *Noui Coſs. eorumque prouinciæ.*

COMITIA Conſularia hoc quartodecimo anno Punici belli, Romæ maiore quam vlla per hoc bellum frequentia celebrata fuiſſe, author eſt Liuius l. 28. Conuenerant vndique non ſuffragandi modo, ſed etiam ſpectandi cauſa P. Scipionis, concurrebantque & domum frequentes, & in Capitolium ad ſacrificantem, eúmque animo ſibi deſpondebant bellum hoc Punicum finiturum: & vt omni iam Hiſpania Pœnos pepulerat, ita & Italia eiecturum; Africamque ei, perinde ac ſi iam in Italia debellatum eſſet, Prouinciam deſtinabant. Ergo quartodecimo belli anno, ei extra ſortem Prouincia Sicilia data eſt, ex qua ſcilicet in Africam facilis traiectus eſſet. Craſſo Brutij dati ſunt, quia cura ſacrorum Pontificem maximum in Italia retinebat. A qua ſcilicet ei abeſſe non licebat, qui ſummam gerebat ſacrorum præfecturam. Sub initum Conſulatum Scipio Senatum habuit in Capitolio, eóque referente S C. factum eſt, vt quos ludos inter ſeditionem militarem in Hiſpania vouiſſet, ex ea pecunia faceret, quam ipſe in ærarium intuliſſet.

Pontifex max.

II. *Legatio Saguntinorũ.*

Tvm Saguntinos 10. legatos introduxit, qui S.P.Q.R. gratias agerent, pro acceptis beneficiis, eiſque debellatam Hiſpaniam, & Italiam gratularentur, & coronam auream Ioui præſidi Capitolinæ arcis dono darent, vt à populo Saguntino iuſſi fuerant. Excepti perhumaniter à Senatu legati, & verbis in eos, muneribuſque

beneuolentia prolixe demonſtrata eſt.

Deliberatio de Scipione in Africã mittendo.

Deinde cum de exercitibus & Prouinciis relatum eſſet, & Africam nouam prouinciam extra ſortem P. Scipioni deſtinari, homines fama ferrent. Et ipſe nulla iam modica gloria contentus, non ad gerendum modo bellum, ſed ad finiendum diceret ſe Conſulem declaratum eſſe; neque aliter finiri id poſſe, quam ſi ipſe in Africam exercitum tranſportaſſet, & acturum ſe id per populum aperte oſtenderet, ſi Senatus aduerſaretur.

III. *Fabius id diſſuadet.* — *Suadet Scipio.* — *Et ferme vincit.*

Id conſilium primoribus patrum non placebat. Itaque Fabius ſententiam rogatus, longa oratione Scipionis conſilium diſſuaſit, volens Italiam prius hoſte purgari, quam armis Africam peti, & Annibalem in Italia potius vbi ſit, quam in Africa vinci. Reſpondit magnifica oratione Scipio, & viciſſet fortaſſe, niſi vulgatum fuiſſet, eum ad populum extemplo laturũ, vt Prouincia Africa ſibi decerneretur, ſi id apud Senatum non obtinuiſſet. Itaq; rogante Fuluio tribuni pl. negarunt ſe paſſuros ea de re ad populum referri. Denique prouinciæ ita decretæ, vt alteri Conſuli Sicilia daretur, & 30. roſtratæ naues, quas C. Seruilius ſuperiori anno habuiſſet, permitteretur q; vt in Africam traiiceret, ſi id è Rep. eſſe cenſeret. Et cum non obtinuiſſet, vt delectum haberet, id certe obtinuit, vt voluntarios ſibi milites ducere liceret, & à ſociis accipere, quæ vltro in claſſem fabricandam darent. Ipſe autem ita inſtitit operi, vt die 45. quam detracta è ſyluis materia erat, naues inſtructæ, armatæque in aquam deductæ ſint. Profectus eſt in Siciliam cum 30. nauibus longis, voluntariorum 7. ferme millibus in naues impoſitis.

Abit in Siciliam.

IV. *Mago trãſit in Italiam.* — *Et copias colligit.*

Eadem æſtate Mago Amilcaris filius ex minore Balearium inſula vbi hybernarat iuuentute lecta in claſſem impoſita, in Italiam 30. ferme roſtratis nauibus, & multis onerariis, duodecim millia peditum, duo ferme equitum traiecit. Genuamque præſidiis maritimis deſtitutam repentino aduentu cepit. Inde oram Ligurum claſſe luſtrauit, ſi quos ibi motus facere poſſet. Et præda Sauone depoſita, quia fama erat Scipionem Carthaginem traiecturum eſſe, decem longis nauibus in ſtatione ad præſidium relictis, cæteras Carthaginem ad tutandam oram miſit. Exercitum autem congregauit ingentem, Gallis ad eum vndique confluentibus, fama nominis eius, & odio Romanorum excitis. Qua re literis Sp. Lucretij Romæ cognita, dederunt operam patres, vt eo legiones vrbanas & Hetruſcas, ad conatus eius frangendos mitterent.

V. *Res ab Annibale geſta.*

In Brutiis nihil ferme memorabile hoc anno geſtum. Peſtis exercitum Punicum & Romanum afflixit, ſed Punicum etiam fames; ex quo probabilis fit ea opinio, quam Liuius ex Cœlio refert, naues onerarias ad octoginta hoc tempore captas circa Sardiniam, à Cn. Octauio, qui prouinciæ præerat; frumento miſſo ad Annibalem, commeatúque onuſtas. Propter Iunonis Laciniæ templum æſtatem egit Annibal, ibique aram condidit, dedicauitque cum ingenti rerum ab ſe geſtarum titulo, Punicis Græciſque literis inſculpto.

Apparatus Scipionis in Sicilia. — *Lælium mittit in Africam prædatum.*

Scipio poſtquam in Siciliam venit, voluntarios milites in ordines, centuriáſque redegit, ex quibus trecentos iuuenes, ætate, & robore florentes elegit, quos circa ſe haberet, eoſque armis Siculorum, qui quietem domeſticam longinquo bello anteferrent, inſtruxit. Ij diligenter exerciti, atque edocti, egregia militum ala euaſit; multiſque prœliis Rempub. adiuuit. Inde legionibus inſpectis, plurimorum ſtipendiorum milites delegit, maxime qui ſub Marcello in oppugnatione Syracuſarum operam nauarant; vt iis in oppugnatione Carthaginis, quam verſabat animo vteretur. Moxque C. Lælium in Africam cum aliquot nauibus prædatum mittit, ipſe controuerſias Syracuſis, de bonorum à ciuibus amiſſorum receptione componit.

VI. *Bellum in Hiſpania renouatũ.*

Eadem æſtate bellum in Hiſpania renouatum eſt. Poſt diſceſſum enim Scipionis Indibilis, quaſi nullus alius eſſet Romanus imperator, ad libertatem animum adiecit, ad eámque tam ſuos quam vicinos populos incitat, qui hactenus aut Pœnis aut Romanis, aut etiam vtriſque ſimul paruiſſent: eóque res deducta eſt, vt intra paucos dies 30. millia peditum, 4. ferme equitum millia in armis haberent. Romani imperatores L. Lentulus & L. Manlius, coactis copiis exercitum in eos mouent, pugnatum eſt vtrimque fortiter, ſed Romani, cum induſtrie hoſtem vſu equitatus prohibuiſſent, victoriam obtinuere. Ipſe Indibilis in acie fortiter pugnans occubuit, & ſæpius fractæ Romanis fidei pœnas dedit. Tum fuga paſſim capta, plures

Feliciterq; confectum.

cæſi, quia equos conſcendendi ſpatium non fuerat, & quia perculſis acriter inſtiterunt Romani, non ante abſceſſum eſt, quam caſtris quoque hoſtem exuerunt. Tredecim millia Hiſpanorum eo die cæſa, octingenti ferme capti. Romanorum ſociorumque paulo amplius ducentis deſiderati.

Hiſpanorum deditio.

Hiſpani ex fuga collecti, concilium Mandonio euocante coëgerunt, conqueſtiq; ibi ob clades ſuas, & increpitis belli autoribus, legatos mittendos ad arma tradenda, deditionemque faciendam cenſuerunt. Quibus culpam in autores belli Indibilem, cæteroſque principes, quorum plerique in acie cecidiſſent, conferentibus, & arma tradentibus, dedentibuſque ſe, reſponſum eſt. In deditionem eos ita accepi, ſi Mandonium, cæteroſque belli concitatores tradidiſſent viuos. Illi comprehenſos Romanis ad ſupplicium tradiderunt. Ita Hiſpaniæ rebellantis tumultus breui compreſſus eſt.

VII. *Lælius Pœnos turbat.*

C. LÆLIVS nocte cum Hipponem Rhegium acceſſiſſet, prima luce ad populandum agrum milites, ſocioſque nauales duxit, magnámque cladem omnibus, pacis modo ſecure agentibus intulit. Statim trepidi nuncij terrore Carthaginem repleuere, tanquam Scipione in Africam cum claſſe appulſo: dumque illi in omnes ſe partes verſant, audito copias tantum ad prædam idoneas, non integrum exercitum cum Scipione adeſſe, aliquantum quieuere: ſuos tamen vndiq; duces, amicos, ſocios, nunciis literiſque fatigauere, vt bellum à ſe auerterent. Tum Maſaniſſa fama Romanæ claſſis excitus, ad Lælium prædas in naues comportantem, cum paucis venit: rem ſegniter à Scipione geri queritur, hortatur ne fidem Syphaci habeat Scipio, qui rebus ſuis compoſitis, nihil ſyncera fide cum Romanis acturus ſit; ſe, tametſi regno pulſum, cum non contemnendis copiis affuturum. Denique Lælium monet, vt & ipſe quam primum vela faciat, & Scipionem ad petendam Africam ſtimulare ne ceſſet.

Maſaniſſa Scipionem poſtulat.

VIII. *Redit Lælius in Siciliam.*

LÆLIVS dimiſſo Maſaniſſa, poſtero die in Siciliã nauigat, reuectuſque, Scipioni Maſaniſſæ mãdata exponit, & prædæ magnitudine vniuerſum exercitũ ad expeditionem Africanam vehementer accendit. Sed opportunitas recipiendi Locrorum vrbem rem diſtulit, quæ ſub defectionẽ Italię ad Pœnos, etiam ipſa defecerat. Quidam captiui Locrenſes, fabrile opus in arce Locrenſi aſſueti facere, ſpem fecere Scipioni arcem occupandi. Scipio tribunos militum duos, cum tribus millibus Rhegienſium eò deſtinat; Fabri antecedunt, & vrbe, atq; arce recepti, ad condictũ militibus tempus, locumque adſunt, & ſcalis eos in arcem ſilentio introducunt; primi vigiles ſomno metuque ſoluti interficiuntur. Morientium clamor tumultum & conſternationẽ attulit; illico omnes ad arma concurrere, oppreſſiq; forent Romani, nequaquam numero pares, ni clamor ab iis qui extra arcem erant ſublatus, incertus vnde accidiſſet, opinionem feciſſet arcem Romanis plenam eſſe.

Arx Locrenſium à Romanis occupatur.

IX. *Vrbi opem fert Annibal.*

ARX altera tenebatur à Pœnis, vrbs media ab oppidanis. Pleminius Romano præſidio, Amilcar Punico præſidebat, vtrique ex propinquis locis vires augebant. Denique Annibal ipſe veniebat, nec ſuſtinuiſſent Romani, niſi Locrenſium multitudo, exacerbata ſuperbia, atq; auaritia Pœnorum, ad Romanos inclinaſſet. Scipio cum periculum Romani præſidij, & aduentum Annibalis accepiſſet, ipſe fratre in Sicilia relicto, in Italiam ſecundo mari traiecit, & improuiſo hoſte, in vrbem cum copiis ingreſſus eſt.

Quem Scipio anteuertit.

Annibal à Butroto amni nuncium ad ſuos miſit, vt ſui luce prima ſumma vi prælium cum Romanis ac Locrenſibus conſererent, dum ipſe auerſis omnibus in eum tumultum, à tergo incautam vrbem aggrederetur.

X. *Et vrbe repellit.*

POSTERO die progreſſus ad murum, ſcorpione ictus eſt: deinde cum ſcalis, & omnibus ad obſidionem paratis ſubit muros, in eum nihil tale cogitantem, Romani patefacta repente porta erumpunt, ad ducentos improuidos occidunt. Cæteros Annibal, vt Conſulem adeſſe ſenſit, in caſtra recepit; nuncioque miſſo ad eos, qui in arce erant, vt ſibimet ipſis conſulerent, nocte motis caſtris abiit. Et qui in arce erant igni iniecto tectis quæ tenebant, agmen ſuorum fugæ ſimili curſu, ante noctem aſſecuti ſunt. Scipio Locris rerum potitus, Locrenſes ad concionem vocat, grauiter ob defectionem incuſat, de autoribus defectionis ſupplicium ſumit, eorum bona iis, qui in fide ſteterant, attribuit, & Q. Pleminio legato, cum præſidio ad tutandam vrbem relicto, cum quibus venerat copiis Meſſanam traiecit.

Arcem ſuam Pœni deſerunt.

AT Pleminius multa auare, crudeliter, flagitioſe in ea vrbe perpetrauit, vt videri poſſet non armis ſolum Pœnos, ſed vitiis etiam ſuperare voluiſſe. Deinde etiam Proſerpinæ ſacros theſauros, omni ætate intactos cum ſacrilege violaſſent, milites duceſque, in ſeipſos furore conuerſi ſunt. Pleminij miles rapto argenteo poculo ex oppidani domo fugiebat: ſequentibus qui damnum paſſi erant, obuij fiunt Tribuni militum, qui poculum raptori ereptum dominis reſtituunt; hinc iurgium, & rixa, poſtremo pugna inter milites Pleminij & Tribunorum. Victi Pleminij milites, cum ad eum, cruorem & vulnera oſtentantes concurriſſent, probra in eum iactata in iurgiis referentes, accenſus ira domo ſe proripuit, vocatoſque Tribunos nudari, ac virgas expediri iubet. Quibus repugnātibus, & militum fidem implorantibus, repente omnibus ex locis milites, proxima victoria feroces concurrunt, quaſi ad arma conclamatum eſſet. Cumque iam violata Tribunorum corpora vidiſſent, in rabiem accenſi, in Pleminium legatum impetum faciunt, & lictoribus prius indignum in modum mulctatis, ipſum à ſuis interceptum hoſtiliter lacerant, & naſo auribuſque mutilatis, prope exanguem relinquunt. XI. *Plemminij legati improbitas, & ſacrilegium.* *Eius cum Tribunis diſſenſio.* *Militum in eum furor.*

HIS Meſſanam nunciatis, Scipio poſt paucos dies Locros hexeri aduectus, ea vox ſex remorum nauem ſonat, cum cauſam Pleminij & Tribunorum audiſſet, Pleminio noxa liberato, relictóque in eiuſdem loci præſidio, Tribunos in vincula coniicit, vt Romam ad Senatum mitterentur. Inde Meſſanam, atque Syracuſas redit. Pleminius impotens iræ, neglectam à Scipione iniuriam ſuam, nimiumque leniter caſtigatam ratus, Tribunos attrahi ad ſe iuſſit, laceratoſque omnibus ſuppliciis, quæ pati corpus vllum poteſt, interfecit: nec ſatiatus viuorum pœna, inſepultos proiecit. Simili crudelitate & in Locrenſium principes eſt vſus, quos ad conquerendas iniurias ad Scipionem profectos audiuit, & ſcelera ſceleribus impotentius accumulauit, vt non ſibi modo infamiæ atque inuidiæ, ſed etiam Imperatori eſſet. Cæterum hæc ipſe non impune tulit, vt ſuo loco dicetur. XII. *Scipio litem dirimit.* *Pleminius crudeliter aduerſarios necat.*

EODEM tempore cum Romæ ex carmine Sibyllino intellectum eſſet, hoſtem alienigenam, Annibalem ſcilicet, ex Italia pelli, vincique poſſe, ſi mater Idæa Peſſinunte Romam aducta eſſet. Romani, quaſi ea res vna belli finem remoraretur, celeriter ſplendidam quinque illuſtrium virorum legationem in Aſiam decernunt, ad Regem Attalum ſocium & amicum, propter commune bellum aduerſus Philippum. Legatorum princeps erat M. Valerius Læuinus, qui bis Coſ. fuerat, ac res in Græcia geſſerat. Hi cum quinque nauibus quinqueremibus, ad conciliandam in terris quas adirent nomini Romano maieſtatem, proficiſcuntur; & ex itinere Delphos adeunt, & oraculum de ſua legatione conſulunt. Reſponſum ferunt, per Attalum regem, compotes eius fore quod quærerent; at cum Romam Deam deuexiſſent, tum curarent vt eam hoſpitio acciperet, qui Romæ vir optimus eſſet. XIII. *Idæa mater Peßinunte petitur.*

PERGAMVM ad Regem venerunt, ab eo comiter accepti, Peſſinuntem in Phrygiam deducti ſunt, ſacrumque iis lapidem, quem matrem Deûm incolæ eſſe dicebant, tradidit, ac deportare Romam iuſſit. Remiſſus ab legatis M. Valerius Falco, nunciauit deam apportari, quærendum eſſe virum optimum in ciuitate, qui eam rite hoſpitio acciperet. Interea creandis magiſtratibus opera data eſt. XIV. *Deuehitur Romam.*

¶. De re in Græcia hoc anno geſta commodius proximo anno dicetur. Hoc autem videtur pax ab Antiocho Magno cum Euthydemo ſatrapa Bactrianorum compoſita. Nam cum Antiochus multo tempore Euthydemum de regno Bactrianorum deturbare fruſtra conatus eſſet, vt ait Polyb. lib. 11. Telea regis Antiochi legato interprete, pax inter vtrunque conciliata eſt; poſt cuius multa vltro citroque relata nuncia, tandem Euthydemus Demetrium filium ſuum, ad ſanciendum fœdus miſit. Cuius indole Rex cum eſſet delectatus, cumque adoleſcentem regno dignum, & propter ſpeciem, & propter quandam maieſtatem, quam in congreſſibus præ ſe ferebat, iudicaſſet, primo quidem vnam è ſuis filiabus ſe ei deſponſurum promittit. Deinde eius Patri regij nominis vſurpandi fecit poteſtatem, fœderis conditiones ſcripſit, & ſocietate iureiurando firmata, caſtra mouit, & Elephantos omnes, quos Euthydemus ſecum habebat, accepit. Superato Caucaſo Indorum fines ingreſſus, amicitiam cum Sophagaſeno rege renouauit; ibi quoque elephantos alios accepit, vt iam centum & quinquaginta haberet. Deinde exercitui frumen- *Pax Antiochi cum Euthydemo.*

tum menſus, copias cœpit reducere, Arachoſiam inde ventum, vnde traiecto amni Erymantho, itinere per Drangianam habito, in Carmaniam venit. Sic fere Polyb. Hæc autem ante Ægyptiacæ expeditionis annum contigiſſe, ex eo confirmatur, quod ſubdit Polybius. *In ea prouincia* (Carmania) *Rex, quia hyems iam appetebat, in hybernis copias collocauit*, quas videlicet in Ægyptum, aëre miteſcente deduceret.

ANNVS MVNDI 3850. SEXTAE AETATIS, 334. IMPERII GRÆCORVM 108. ANTIOCHI MAGNI 21. ONIÆ III. Pont. 4. Ptol. Philopatoris 17. et vl. Philippi 17. Olymp. CXLIV. an. 1. Vrb. Cond. 549. Coss. M. Cornelio Cethego, et P. Sempronio Tuditano. Secundi Belli Punici 15.

ANNVS ANTE CHRISTVM 203.

I. *Ratio temporis, eiuſq; nota diuerſa.*

MVLTIS temporum notis inſignis eſt hic annus. In eum ſiquidem cadit mundanus Iubilæus ordine ſeptuageſimus ſeptimus. Annus item Sabbaticus centeſimus octogeſimus primus. Olympiadis quoq; centeſimæ quadrageſimæ quartæ primus, qui Olympionicam habuit Heraclidem Salaminium. Eclipſis deniq; Solis, ſub finem anni primi huius Olympiadis, Cethego & Tuditano Coſs. vt ſignificat Liuius, cum agit de prodigiis, quæ Romæ hoc anno contigerunt: quã affirmat Buntingus 6. die Maij contigiſſe. Accedat & mors Ægyptij Philopatoris. Nam decimus ſeptimus ac poſtremus agitur annus Ptolemæi Philopatoris, iuxta Euſebij ac Bedæ Chronologiam: quam confirmant Clemens Alexandrinus l. 1. Strom. Tertullianus l. aduerſus Iudæos, vt habetur etiam apud D. Hieronym. in Danielem; quibus recentiores magno numero conſentiunt. Epiphanius tamen l. de pond. ei dat vnum & 20. annos; ſed nemo quem viderim, aut recentiorum aut veterum, eam chronologiam ſecutus eſt. Dan. c. 11. 13

II. *Turpis vita, obituſque Philopatoris.*

De Philopatoris porro flagitioſa vita, & morte, hæc habet Iuſtinus. *Deinde creſcente licentia, iam nec parietibus Regiæ domus contineri meretricis Agathocleæ audacia poteſt; quam proteruiorem ſociata cum Agathocle fratre ambitioſæ pulchritudinis ſcorto quotidiana regis ſtupra faciebant. Accedebat & mater Oenanthe, quæ geminæ ſobolis illecebris deuinctum regem tenebat. Itaque non contentæ rege, iam etiam regnum poſſident; iam in publico viſuntur, iam ſalutantur, iam comitantur. Agathocles regis lateri iunctus ciuitatem regebat; tribunatus, præfecturas, & ducatus mulieres ordinabant, nec quiſquam in regno ſuo, minus quam ipſe rex poterat: cum interim relicto quinquenni ex Eurydice ſorore filio, moritur. Sed mors eius dum pecuniam regiam mulieres rapiunt, & imperium inita cum perditiſſimis ſocietate occupare conantur, diu occultata fuit. Re tandem cognita, concurſu multitudinis & Agathocles occiditur, & mulieres in vltionem Euridices patibulis ſuffiguntur.* Hæc Iuſtinus. l. 30.

Quando mortuus ſit Agathocles.

Verum Agathocles non tam cito mortuus eſt, & occupatione vtitur Iuſtinus. D. enim Hieronymus author eſt Antiochum Magnum & Philippum, inter ſe pace facta, aduerſus Agathoclem & Ptolemæum Epiphanem dimicaſſe, vt ſuo loco dicetur. Non tamen vltra ſequentem annum videtur vixiſſe Agathocles, vt ex Polybio oſtendemus. in 11. Dan.

III. *Expeditio Antiochi in Philopatorem, ex Daniele.*

Congruunt huic tempori, atque anno interprete ſancto Hieronymo, quæ habet Daniel propheta ca. 11. *Et conuertetur rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem, quam prius; & in fine temporum annorumque veniet, properans cum exercitu magno, & opibus nimiis. Et in temporibus illis multi conſurgent aduerſus regem Auſtri.* Antiochum Magnum ſignificat, ait Sanctus Hieronymus, qui contempta

Ptolemæi Philopatoris ignauia, eo quod deperiret Agathocleam pſaltriam: fratremque eius, & ipſum Agathoclem haberet concubinum: quem poſtea Aegypti ducem conſtituit, incredibilem de ſuperioribus locis Babylonis exercitum congregauit. Et Ptolemæo Philopatore mortuo, aduerſus filium eius, qui tunc quatuor annorum erat, & vocabatur Ptolemæus Epiphanes, rupto fœdere mouit exercitum. Sic ipſe. Nimirum dum cogitur ingens ille exercitus, & ex ſuperiore Aſia in Ægyptum deducitur, moritur Philopator, & bellum quod in patrem parabatur erupit in filium.

IV. *Explicatur propheta.* Videtvr autem alludere S. Hieronymus ad ea, quæ paulo ante ex Polybio dicebamus. Ex quo lux aliqua Prophetæ afferri poteſt. Nam conuerſio illa regis Aquilonis, eſt reditus ex maiore Aſia, & reſtauratio expeditionis in Ægyptum. Nam prius anno regni ſui nono, & Philopatoris quinto in Ægypto pugnauit, & re infecta, victus potius quam victor abierat. In fine autem temporum annorumque, poſt 12. videlicet annos, quoniam hic eſt Antiochi vigeſimus primus, & Philopatoris decimus ſeptimus, eodem cum maioribus copiis reuerſus eſt. Magnitudinem autem copiarum eius indicant non ſolum illi 150. Elephanti, quos anno præcedente ex Polybio recenſuimus, ſed illa quæ ſtatim ſubiicit. Hunc habuit exitum ſuſcepta ab Antiocho in ſuperiores prouincias expeditio; cuius ille hunc fructum tulit, vt non ſolum illarum regionum ſuperiorum ſatrapas imperio ſuo obtemperare cogeret, verum etiam vrbes maritimas, & omnes cis Taurum Dynaſtas. Poſtremo vt perculſis audacia eius, & nauitate vniuerſis ſubditis, regnum non mediocriter ſtabiliret. Effecitque ea expeditione vt non ſolum Aſiæ, verum etiam Europæ populis imperio dignus cenſeretur. Hæc ibi. Cum ergo tot tantiſque prouinciis in ſuperiore & inferiore Aſia potiretur, facile ei fuit multitudinem, vt ait Hieronymus, incredibilem comparare: & multo maiorem, quam tunc cum Molone, Alexandro, Achæo, & ſi quibus aliis tyrannis premeretur.

V. *Eiuſdem loci expoſitio.* Illa porro verba Danielis, in fine temporum annorúmque veniet, etſi recte explicari poſſunt, exacto tempore aliquot annorũ, ſiue poſt annos aliquot, vt diximus cum communi expoſitione, non male tamen opinor, de fine annorum vitæ & regni Philopatoris explicabuntur, in quod tempus hæc Antiochi expeditio cadit. Denique quod multos in regem Auſtri inſurrecturos dicit, non ſolum innumeros populos Aſianos intelligit, qui Antiocho Magno parebant, & domeſticos qui in Ægypto ſub Agathocle ſeditionibus vexabantur, vt ait hoc loco Hieron. ſed etiam Europæos, qui ſuberãt Philippo regi Macedonum. Nam hi duo reges pace facta, vt ait idem Hierony. aduerſum Agathoclem & Ptolemæum ea conditione dimicaturi erant, vt proximas ciuitates regno ſuo, ſinguli de regno Ptolemæi iungerent.

VI. *Quod bellum, quam pax inter Antiochum & Philippum.* Hvivs belli inter Antiochum & Philippum, videtur teſtis eſſe Liuius l. 32. vbi Senatus vocat Philippum communem hoſtem tam Antiocho quam populo Romano, pax tamen aperte facta non eſt, ſed initum occultum fœdus in perniciem Regni Ægypti. Ideoque Iuſtinus cum hanc rem attingit, non pacem vllam memorat, ſed pactionem. Orabant, inquit, vt tuerentur regnum Ægypti, quod iam Philippum & Antiochum, facta inter ſe pactione, diuiſiſſe dicebant. Et Liuius l. 31. de Philippo agens, animos ei faciebat, inquit, præter ferociam inſitam, fœdus ictum cum Antiocho Rege Syriæ, diuiſæque iam cum eo Ægypti opes, cui, morte audita Ptolemæi regis, ambo imminebant. Sic Liuius. Polyb. etiam ſub init. l. 3. Poſt hæc inquit, de Ægypti tumultu ſubiiciemus, quóue modo à morte Ptolemæi conſpiratione inita, de relicti pupilli regno inter ſe diuidendo, qua dolis eum ſint aggreſſi, qua armis inuaſerint; Philippus quidem Ægyptum & Cariam, Antiochus vero Syriam cauam & Phœnicem. Quæ autem ibi ſe explicaturum pollicetur, poſtea l. 15. tractauit, ex quo nonnihil, de fragmento quod ſupereſt, paulo ante retulimus. Ad hæc porro concilia, Philippo vel cauſam vel opportunitatem dedit pax hoc anno cum Romanis inita, vt mox ex T. Liuio referemus.

VII. *Noui Coſſ. creantur.* Iam appetebat Romæ comitiorum tempus, cum à P. Licinio Conſule literæ Romam allatæ ſunt, ſe exercitumque ſuum graui morbo afflictari; itaque quoniam venire ipſe ad comitia non poſſet, ſi ita patribus videretur, ſe Q. Cæcilium Metellum Dictatorem comitiorum cauſa dicturum, eius exercitum dimitti poſſe, ac debere, quod alioqui vrgente vi morbi, nemo omnium ſuperfuturus videatur. Con-

ſenſit Senatus; Cæcilius in Brutiis à Conſule Dictator comitiorum cauſa dictus eſt: exercitus eius dimiſſus, L. Veturius Philo Magiſter eq. à Dictatore factus. Comitia per Dictatorem habita: Creati Coſſ. Cornelius Cethegus, & Sempronius Tuditanus abſens, cum prouinciam Græciam haberet. Porro Liuius hunc annum 17. numerat, ex quo M. Claudius Marcellus primum Conſul fuerat, qui fuit Vr. C. 531. ideoque interiectos tantum annos numerauit, vtroque extremo prætermiſſo, recte autem decimum quintum belli hunc annum vocat.

VIII. *Philippus pacem init cum Ætolis.* *Eam Sempronius diſturbare cupit.*

Neglectæ porro biennio res in Græcia à Romanis fuerunt. Itaque Philippus Ætolos ab eis deſertos, quibus voluit conditionibus ad pacem ſubegit: quod niſi omni vi perficere maturaſſet, bellantem eum cum Ætolis oppreſſiſſet, P. Sempronius Proconſul, ſucceſſor imperij miſſus Sulpitio, cum decem millibus peditum, & mille equitibus, & 35. roſtratis nauibus, haud paruum momentum ad ferendam opem ſociis. Vixdum pace facta nuncius Regi venit, Romanos Dyrrhachium veniſſe, Dymalum vrbem Illyriorum oppugnare, Ætolis iratos, quod ſine autoritate ſua aduerſus fœdus cum Rege pacem feciſſent. Ea cum audiſſet Philippus, ne qui motus maior in finitimis gentibus oriretur, magnis itineribus Apolloniam contendit, quo Sempronius ſe receperat, miſſo Lectorio legato cum parte copiarum, & 15. nauibus in Ætoliam, ad pacem ſi poſſet diſturbandam.

IX. *Quam mox generalem facit.* *Cum multis vtrinq; regibus ac populis.* *Quæ Romæ confirmatur.*

Philippvs agros Apolloniatum vaſtauit, & ad vrbem admotis copiis, poteſtatem pugnæ Romano fecit, qui cum ſe quietus muris contineret, deſtitit ab oppugnatione Philippus, ſiue diffidens viribus, ſiue pacem cum Romanis, aut certe inducias fieri poſſe ſperans. Itaque nihil vltra irritatis nouo certamine odiis, in regnum ſe recepit.

Per idem tempus Epirotæ diutini belli tædio, tentata prius Romanorum voluntate, legatos de pace communi ad Philippum miſere, eorumq; perſuaſu Phœnicem Epiri vrbem venit. Ibi cum Sempronio collocutus eſt, paxq; his conditionibus cõuenit vt aliquot Illyrica oppida Romanorũ eſſent. Eodẽ fœdere à Philippo rege ſunt incluſi Pruſias Bithyniæ Rex, Achæi, Bœoti, Theſſali, Acarnanes, Epirotæ: ab Romanis Ilienſes, Attalus Rex, Pleuratus, Nabis Lacedæmoniorum tyrannus, Elei, Meſſenij, Athenienſes. Hæc conſcripta conſignatáque ſunt, & in duos menſes induciæ factæ, donec Romam mitterentur legati, vt populus in has conditiones pacem iuberet. Iuſſerunt eam omnes tribus, quia verſo in Africam bello, omnibus aliis bellis in præſentia leuari volebant. Nec minus Philippus res in Ægyptum ac Syriam cum Antiocho magno tranſigere feſtinabat.

X. *Scipioni imperium prorogatur.*

Sempronivs pace facta ad Conſulatum Romam deceſſit, eique Brutij, ad bellum cum Annibale gerendum, obuenerunt. P. Scipioni cum eo exercitu, cumque ea claſſe quam habebat, imperium in annum prorogatum eſt; omnibus in eam ſpem in vrbe erectis, hoc anno in Africa debellatum iri, finemque bello Punico adeſſe, etſi aperte prouincia Africa ei decreta non eſſet.

Idea mater Romæ recepta. *P. Scipio Cn fil. adoleſcens vir optimus.*

Conſultatum eſt de matre Idæa accipienda, quæ Tarracinæ iam eſſe, quinquageſimo ab vrbe milliario nunciabatur. Nec paruæ rei iudicium Senatum tenebat, qui vir optimus in ciuitate eſſet; quam victoriam quiſque omnibus imperiis anteferret. P. Scipionem Cn. filium, eius qui in Hiſpania ceciderat, adoleſcentem nondum quæſtorium, iudicauerunt in tota ciuitate virum optimum eſſe: quibus virtutibus inducti ita iudicauerint, memoriæ proditum non eſt. Is cum omnibus matronis Oſtiam deæ obuiam ire iuſſus, cum nauis ad oſtium amnis Tiberini acceſſiſſet, in ſalum naue euectus ab ſacerdotibus deam accepit, extulitq; in terram, & matronis ſibi inuicem ſuccedentibus ferendam dedit, omni ciuitate obuiam effuſa, cum thuribulis accenſo thure precantibus, vt volens propitiaque vrbem Romam intraret. In ædem victoriæ quæ eſt in palatio, pridie Idus Aprilis deam pertulere.

XI. *Locrenſium legatio, & querela.*

Seqvitvr Locrenſium legatio, quæ ignotas in eam diem eorum clades vulgauit. Decem legati obſiti ſqualore & ſordibus, in comitio ſedentibus Coſſ. velamenta ſupplicum ramos oleæ, vt Græcis mos eſt, porrigentes, ante tribunal cum flebili vociferatione humi procubuerunt. Quærentib. Coſſ. Locrenſes ſe eſſe dixerunt, ea paſſos à Q. Pleminio legato, quæ pati ne Carthaginienſes quidem velit populus Ro. Orare vt ſibi Patres adeundi, deplorandique ærumnas ſuas poteſtatem

PLEMINII, ET SCIPIONIS ACCVSATIO.

facerent. Quod cum grauiſſima oratione feciſſent & totum Senatum ira atque indignatione in Q. Pleminium incitaſſent, eiuſq; nonnulla pars in P. Scipionem vel negligentiam vel ambitionem aſpergeret, Quæſiuit ab eis Fabius detuliſſentne eas querelas ad P. Scipionem; idque legati affirmarunt, ſed eum apparatu belli occupatum, minus operæ ei rei dare potuiſſe, Pleminij tamen quanta eſſet apud ipſum gratia expertos eſſe, cum inter eum & tribunos cognita cauſa, tribunos in vincula coniecerit, legatum, qui vtique in pari, aut maiori culpa eſſet, in ea poteſtate reliquerit.

XII. *Plemminij cauſa in Senatu agitatur.*

IVSSIS templo excedere legatis, multa in Plemminium, atque adeo in Scipionem iactari cœperunt, atque à Fabio in primis principe Senatus. Cuius ſententia fuit placere Pleminium legatum vinctum Romam deportari, & ex vinculis cauſam dicere, ac ſi vera eſſent, quæ Locrenſes quererentur, in carcere necari, bonáque eius publicari. P. Scipionem, quòd iniuſſu Senatus prouincia deceſſerit, reuocari, agique cum tribunis pl. vt de imperio eius abrogando ferrent ad populum. Locrenſibus coram Senatum reſpondere: quas iniurias ſibi factas quererentur, neque Senatum, neque populum Romanum factas velle, viros bonos ſocioſque & amicos eos appellari, ſua ipſis omnia reſtitui, imprimiſque duplam pecuniam in Theſauris Proſerpinæ reponi, ſacrum piaculare fieri, milites omnes, qui Locris eſſent, in Siciliam tranſportari, 4. cohortes ſociorum Latini nominis in præſidium Locros adduci.

Fabij in Scipionem ſententia.

Et pro Locrenſibus.

XIII. *De Scipione querelæ.*

PERROGARI eo die ſententiæ non potuere, accenſis pro Scipione, & aduerſus Scipionem ſtudiis, cuius in Sicilia mollem vitam, ac diſſolutam militarem diſciplinam nonnulli criminabantur. Poſtremo vicit Q. Metelli ſententia, qui de cæteris Maximo aſſenſus, de Scipionis cauſa diſſenſit. Placuit enim M. Pomponium Prætorem, cui Prouincia Sicilia obueniſſet, triduo proximo in prouinciam proficiſci, Conſules cum eo decem legatos ex Senatu legere, quos cum Prætore mitterent, & duos tribunos pleb. atque Ædilem: cum eo concilio Prætorem cognoſcere, ſi ea quæ Locrenſes facta quererentur, iuſſu aut voluntate P. Scipionis facta eſſent, vt eum de Prouincia decedere iuberent: ſin compeliſſent, neque iuſſu, neque voluntate eius facta, vt in exercitu Scipio maneret, bellúmque, vti propoſuiſſet, gereret.

Metelli de eo ſentẽtia.

XIV. *Legati Senatus ſententiam exequuntur.*

PRÆTOR legatique Locros profecti, primum religionis curam habuere, omnem enim ſacram pecuniam, quæque apud Pleminium, quæque apud milites erat, conquiſitam, cum ea quam ipſi ſecum attulerant, in theſauris repoſuerunt, & piaculare ſacrum fecere. Inde Locrenſibus ſua omnia reſtituerunt, cum libertate legibuſque ſuis: qui cum gratias Prætori ſociiſque egiſſent, ſe cum eo vt iubebantur, Rhegium ad accuſandum Pleminium ituros. De Scipione pro certo ſe habere, neque iuſſu neque voluntate eius ea facinora perpetrata; ſed aut Pleminio nimium, aut ſibi parum fuiſſe creditum: quo dicto non mediocre onus Prætori, eiuſque concilio de Scipione cognoſcendi ademerunt. Pleminium, & ad duos & triginta cum eo homines damnauerunt, & in catenis Romam miſerunt. Ipſi ad Scipionem profecti ſunt, vt quæ de ſoluta diſciplina ferebantur inſpicerent.

Locri Scipionem purgant.

XV. *Legati Scipionis adminiſtrationem inſpiciunt.*

VENIENTIBVS Syracuſas, Scipio res non verba, ad purgandum ſe parauit, exercitum omnem eo conuenire, claſſem expediri iuſſit, tanquam dimicandum eo die terra marique cum Carthaginienſibus eſſet. Quæ cum à Prætore & legatis ſpectata eſſent; tum armamentaria, horrea, aliumque omnem belli apparatum inſpexerunt, tanta cum admiratione ſingulorum, vt crederent eo duce atq; exercitu, vinci Carthaginienſem populum, aut nullo alio poſſe: propterea que & diis bene propitiis, quamprimum traiicere iuberent, ſe victoriam potius, quam belli magnificum apparatum Romæ nunciaturos. Itáque fecerunt, & ſparſæ in eum calumniæ in maiorem eius gloriam redundarũt. Pleminius, cum iis qui in eadem cauſa erant, extemplo ac Romam venerunt in carcerem conditi, ipſeque Pleminius prius in vinculis mortuus eſt, quam iudicium de eo perficeretur. Scipio autem iuſſus eſt à Senatu primo quoque tempore cum quibus copiis vellet traiicere, & quas vellet præſidio inſulæ relinquere.

Ac valde probant.

Plemminij mors.

XVI. *Syphax à Scipione deficit.*

INTEREA Carthaginienſes haud paruum tuendæ Africæ momentum adiecerunt Syphacis regis ſocietatem, cuius maxime fiducia Scipionem traiecturum in

Scipio invadit Africam cum exercitu.

Africam credebant. Cum enim Aſdrubal Giſconis filius ad ius hoſpitij, quod cum eo rege habebat, & affinitatis vinculum, data ei in vxorem filia ſua adieciſſet, celebratis nuptiis inter aliam gratulationem, effecit vt publicum quoque fœdus priuato adiiceretur, & ſocietas inter Regem ac populum Carthaginienſem, déque habendis iiſdem amicis atque inimicis iureiurando firmaretur. Cæterum Aſdrubal memor etiam cum Scipione initæ à Regè ſocietatis, veritus ne ſi traiiceret in Africam Scipio, paruum vinculum eæ nuptiæ eſſent, etiam blanditiis puellæ apud Syphacem perfecit, vt literas ad Scipionem daret, quibus cum à traiectione auerteret, ſéque pro Carthaginienſibus, quibus cum fœdus atq; affinitatem contraxiſſet, & pro terra Africa, in qua natus eſſet, neceſſario dimicaturum.

Fœdus init cum Pœnis.

Et Scipioni traiectionē diſſuadet.

XVII. *Id Scipio diſſimulat, & tranſitum.*

Percvlit ea res Scipionem, & per literas Regem grauiter monuit, ne fœdus ſecum ſanctè initum violaret. Cæterum quia neque celari aduentus Numidarum poterat: neque è publica re erat euulgari veritatem, Scipio vocatis in concionem militibus, euocari ſe in Africam à Syphace dixit, vt nuper a Maſiniſſa, mirarique eos tarditatem profectionis; itaque ſe primo die ad nauigandum idoneo vela facturum. Itáque fecit. Copias omnes in Lilybæum coëgit, vbi & delectum habuit, & omnia ad profectionem ſummo ſtudio per ſe, pérque M. Pomponium in Sicilia prætorem, & C. Lælium claſſis præfectum, L. Scipionem fratrem, & M. Portium Catonem, præparauit. Cato autem, vt ſcribit Liuius l. 29. tum quæſtor erat.

XVIII. *Cato maior an nunc Prætor eſſet.*

Ipse tamen apud Cic. de Senectute ſe his Conſulibus Prætorem fuiſſe dicit, quod errore factum, vel amanuenſium, vel annalium quos ſecutus ſit M. Tullius, fere conſtare video, vt ſupra de Liuio Salinatore, pro Liuio Macato dictũ eſt. Certe Liuius hoc anno Prætores 4. recenſet (nec plures erant his temporibus; ſex quippe primum creatos, Coſs. Cn. Cornelio Cethego & Q. Minucio Rufo, autor eſt Liuius l. 32. qui eſt annus Vr. Con. 556.) Quatuor inquam recenſet. M. Martium, cui Prætura vrbana tributa fuerit, L. Scribonium, cui peregrina, cum Gallia: M. Pomponium, & T. Claudium Neronem, quorum ille Siciliam hoc anno, iſte Sardiniam adminiſtrauit. Adde quod eius Præturam Liuius l. 32. refert in Conſulatum T. Quintij Flaminij, & Sex. Ælij Pæti: eique tum Sardiniam prouinciam obtigiſſe, ſexto ab hinc anno, Vrbis 555. Itaque eum Ciceronis locum quidam ita emendant. Cúmque eo quartum Conſule adoleſcentulus, miles ad Capuam profectus ſum, quintóque anno poſt ad Tarentum. Quæſtor deinde, quem magiſtratum geſſi Coſs. Tuditano & Cethego, deinde Ædilis: quadriennio poſt factus ſum Prætor, cùm admodum quidem ille ſenex, ſuaſor legis Cinciæ de donis & numeribus fuit. Verum huic emendationi non parum efficit, huius legis ſuaſio, quæ Prætore Catone fieri non potuit. Nam vt ex Liuio dicemus anno proximo, aut ſub initium ſubſequentis mortuus eſt Fabius. Deinde ex eodem Liuio conſtat M. Cincium Alimentium, eius legis autorem vt apparet, his Coſs. fuiſſe tribunum plebis. Itaque ad perſanandum hunc locum oportebit illa verba, quæ de ſuaſione legis ſunt, anteponere Ædilitati, hoc modo; Quæſtor deinde, quem magiſtratum geſſi Coſs. Tuditano & Cethego, cum admodum quidem ille ſenex ſuaſor legis Cinciæ de donis & muneribus fuit; deinde Ædilis; quadriennio poſt factus ſum Prætor. Sicque Cicero cum hiſtoria Liuij recte conſentiet.

Prætorum numerus.

Aut potius Quæſtor.

Ciceronis locus emendatur.

XIX. *Claſſis Romana quāta traiecit in Africā.*

Nvmervm copiarum, propter ſcriptorum diuerſitatem, T. Liuius in dubio relinquit; ait tamen præter quinquaginta longas naues, quadringentis ferme onerariis exercitum tranſuexiſſe, & quamuis multæ claſſes Romanæ è Sicilia, atque ipſo illo portu antea profectæ eſſent, nullam tamen neque hoc bello, neque præcedenti profectionem tanti ſpectaculi fuiſſe, ad quod Sicilia vniuerſa confluxerat. Scipio è prætoria naue bene precatus, tuba ſignum proficiſcendi dedit. Proſperáque nauigatione vſus, ad Pulchri promontorium appulit (Zonaras ad promontorium Apollonium appuliſſe ait) copiaſque omnes in terram expoſuit, & in proximis tumulis caſtra metatus, claſſem Vticam cum C. Lælio miſit.

Pœnorum metus.

Magnum id terrorem attulit vniuerſæ Africæ, Carthagini præſertim, in cuius caput vibrabatur hoc telum; quæ poſt M. Attilium Regulum, & L. Manlium Coſs. nullum Romanum exercitum viderant, niſi quam forte prædatoriam manum, annis prope 50. vt ait Liuius, aut potius quinquaginta duobus. (Fuerunt enim hi Coſs.

an. V. C. 497. ſed Regulus Q. Cædicio ſuffectus eſt; quem annum tam victoria quam clade Romanorum, & captiuitate Reguli illuſtrem fuiſſe, ſuo loco diximus.

XX. *Eiuſque cauſa.*

Avgebat metum, quod neminem ducem præter Aſdrubalem habebant, quem Scipio toties in Hiſpania fuderat, nec exercitum niſi tumultuarium, quem Romano florentiſſimo opponerent. Itaque velut ſi vrbem aggreſſurus eſſet extemplo Scipio, ita ad arma conclamatum eſt, portæque raptim clauſæ, & armati in muris, vigiliæque & ſtationes diſpoſitæ. Proximo die quingenti equites ad mare progreſſi ad exſcenſionem prohibendam, in ſtationes Romanorum inciderunt: cum quibus inito certamine, Pœni aliqui in ipſa pugna, plures in fuga ceciderunt; in quibus eorum præfectus Hanno iuuenis nobilis. Scipio late vaſtatis agris, vrbem etiam ſatis opulentam occupauit, atque diripuit, vbi præter cætera, quæ extemplo in naues onerarias impoſita erant, miſſaque in Siciliam, octo millia liberorum capitum, ſeruorum que ſunt miſſa.

Equeſtre certamen cum cæde ducis.

XXI. *Aduentus Maſaniſſæ.*

Lætissimvs etiam initio rerum gerendarum Maſaniſſæ aduentus fuit, cum ducentis equitibus: neq; enim maiorem copiam eius tum fortuna ſuppeditabat, quam fuſius enarrat Liuius l. 29. Carthaginienſes altero equitatu per nouum delectum comparato, ei Hannonem filium Amilcaris præficiunt; inde Aſdrubalem, & Syphacem, per nuncios & legatos accerſunt, alterum opem ferre prope circumſeſſæ patriæ iubent; alterum orant vt Carthagini ac vniuerſæ Africæ ſubueniat. Hanno aucto equitum ſuorum ad 4. millia numero, cum Saleram vrbem occupaſſet, à Maſaniſſa pertractus ad certamen, & vſque ad inſidias à Romanis poſitas illectus, cum mille equitibus interfectus eſt, duo millia in fuga aut capta, aut interempta, in quibus ducentos Carthaginienſium equites eſſe conſtabat. Zonaras hunc Hannonem Haſdrubalis filium vocat, nec occiſum, ſed redemptum, cum Maſaniſſæ quippe matre permutatum. Eodem die naues, quę alteram prædam in Siciliam auexerant, cum commeatu rediere, vt hanc ſecundam prædam efferrent, quam copioſam, addita 7. dierum populatione, remiſit.

Alterum certamen equeſtre cũ maiori cæde, etiam ducis.

XXII. *Scipio Vticam fruſtra 40. diebus oppugnat.*

Inde omiſſis populationibus Vticam expugnare aggreſſus eſt, eam deinceps belli ſedem habiturus. Claſſe igitur eam mari cingit, terra caſtris, omniaque machinarum genera ad vrbem potiendam, tam ex Italia, quam nuper cum commeatu ex Sicilia aducta præparat. Vticenſibus ſpes in Carthagine, Carthagini in Aſdrubale, Aſdrubali in Syphace: ſed deſiderio indigentium auxilia cuncta tardius mouebantur. Aſdrubal intentiſſima conquiſitione cum ad 30. millia peditum, tria equitũ effeciſſet, non tamen ante aduentum Syphacis caſtra propius hoſtem mouere auſus eſt. Syphax cum 50. millibus peditum, decem equitum aduenit: confeſtimque motis Carthagine caſtris, prope Vticam munitioneſq; Romanas conſedit. Quorum aduentu Scipio cũ 40. ferme dies omnia expertus, nequicquam Vticam obſediſſet, inde abiens in idoneo ad hyemandum promontorio, caſtra vtrique exercitui tuta communiuit. Hæc in Africa ad extremum autumnum geſta.

Aſdrubalis & Syphacis copia.

XXIII. *In Italia geminum cum Annibale prælium.*

In Italia vero, dum hæc in Africa geruntur, P. Sempronius Conſul, cui Brutii prouincia erat, in agro Crotonienſi cum Annibale, in ipſo itinere tumultuario prælio conflixit. Romani pulſi, & tumultu verius quam pugna de exercitu Conſulis ad mille ducentos cecidere, reliqui trepide ad caſtra rediere. Proxima nocte conſul, præmiſſo nuncio ad P. Licinium proconſulem, vt ſuas legiones admoueret, copias iunxit: ita duo duces cum duobus exercitibus ad Annibalem rediere. Nec mora dimicandi facta eſt, cum Conſuli duplicatę vires, Pœno recens victoria animos faceret. Conſul ædem Fortunæ primigeniæ vouit, ſi eo die hoſtes fudiſſet, compoſque voti fuit, fuſi ac fugati Pœni: ſupra quatuor millia armatorum cæſa, paulo minus trecentis viui capti, equi quadraginta, & vndecim militaria ſigna. Perculſus aduerſo prælio Annibal, Crotonem exercitum abducit.

XXIV. *Cornelius Hetruriam continet.*

Eodem tempore M. Cornelius Cõſul, alteram partem Italiæ Hetruriam, totam ferme ad Magonem inclinantem, non tam armis, quam iudiciorum terrore continuit. Cenſores interim M. Liuius & C. Claudius Nero, dudum collegæ in conſulatu, Senatum recitarunt; princeps iterum lectus Q. Fabius Maximus, notati ſeptem; nemo tamen qui ſella curuli ſediſſet. Vectigal etiam nouum ex ſalaria annona ſtatuerunt. Id vectigal Liuii commentum populus credebat, populo irati, quod iniquo iudicio quondam damnatus eſſet, ideoque in pretio ſalis

mperii Græcorum 108. | Censura Neronis & Liuii.

maxime oneratas ab eo tribus, quæ cum damnarant: viliori enim pretio Romæ, quam per totam vbique Italiam vendi à publicanis iuſſerunt; ideoque Salinatoris cognomen accepit.

XXV. *Cenſorum libertas.*

CVM ab iis equitũ cenſus ageretur, vterq. Cenſorum collegam ignominiæ cauſa publicum equum vendere iuſſit; Nero Liuium, quia populi iudicio eſſet condemnatus; Liuius Neronem duarum rerum cauſa, vnius quod falſum aduerſum ſe teſtimonium dixiſſet: alterius quod non ſyncera fide ſecum in gratiam rediiſſet. Quatuor etiam & triginta tribus in Ærarios retulit, quod & innocentem ſe condemnaſſent, & condemnatum Conſulem & Cenſorem feciſſent; neque inficiari poſſent, aut iudicio ſemel, aut comitiis bis à ſe peccatum eſſe: ſolam tribum Metiam Ærariam non fecit, quod neque condemnaſſet, neque condemnatum, Conſulem aut Cenſorem feciſſet. Qua ille nota non tam ignominiam afferebat populo, vel damnum, quam animi ſui dolorem & ſenſum prodebat. Diceret enim populus damnatum prius vt reum, honoratum poſtea, vt egregium ciuem & vtilem Reipublicæ.

M. Liuius 34. tribus facit ærarias.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3850.

.N. III.

Idque probabilius videtur, etſi non ignorem Euſebium in chronico ponere victum Philopatorem ab Antiocho, & Iudæam ſibi ſociaſſe Olympiad. 142. an. 2. parachroniſmo ſeptem annorum: quo loco longius etiam à vero aberrat Emendator temporum, qui id bellum putat eſſe illud, quo Scopas ab Antiocho victus eſt, quod bellum Euſebius refert in vltimum annum Olympiadis centeſimæ quadrageſimæ quintæ, quatuordecim annorũ parachroniſmo. Eſt autem error perſpicuus, non enim Scopas pro Philopatore pugnauit, ſed pro eius filio Epiphane. Nec potuit eo tempore bellum gerere contra Philopatorem, qui ad Bactrianos, & Indos tunc longinqua & diuturna bella geſſit, vt mox ex Polybio l. 11. referemus. Idque idem l. 15. apertius docet. Quis mortalium inquit, non admiretur Antiochum & Philippum Ptolemæo, dum erat in viuis, paratos fuiſſe opem ferre: poſtea vero quam fato eſſet functus, pupillo relicto, cui ſuum conſeruare regnum iure naturæ tenebantur mutuis hortatibus ſeſe inuicem concitaſſe, vt diuiſo inter ſeſe pupilli imperio, ipſum tollere aggrederentur. Hæc ibi.

Huc faciunt quæ habet Appianus Alexãdrinus init. l. de bellis Syriacis. *Antiochus*, inquit, *Seleuci* (Callinici.) *filius*, *Antiochi* (Dei) *nepos*, *Syrorum*, *Babyloniorum*, *&* *cæterarum gentium Rex*, *ſextus ab eo Seleuco*, *qui poſt Alexandrum in Aſia circa Euphratem regnauerat*, numerato Seleuco Ceranno eius fratre, qui biennium regnauit, cui proxime ſucceſſit hic Antiochus, de quo agimus, *aggreſſus Mediam & Parthiam cæteraſque prouincias*, *quæ à progenitoribus eius defecerant*, *& poſt multas res geſtas Magnus cognominatus*; *clarus tum ſucceſſibus*, *tum cognomine*, *Cæleſyriam*, *partemque Ciliciæ Ptolemæo Philopatori Aegypti regi*, *etiam tum puero violenter abſtulit*. Sic ipſe. Vtique corrigẽdus in Ptolemæo, & pro Philopatore ſubſtituendus Epiphanes, qui tum erat infantulus, vt ex Iuſtino & Hieronymo diximus, & ſeries rerum neceſſario exigit. 2. Ib. N. III.

INITIA PTOLEMÆI EPIPHANIS.

ANNVS MVNDI 3851. SEXTAE AETATIS 335. IMPERII GRÆCORVM 109. ANTIOCHI MAGNI 22. ONIÆ III. PONTIFICIS 5. PTOLEMÆI EPIPHANIS 1. PHILIPPI MACEDONVM 18. OLYMPIADIS CXLIIII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 550. COSS. CNEO SERVILIO CÆPIONE, & C. SERVILIO NEPOTE. SECVN. PVNICI BELLI 16.

ANNVS ANTE CHRISTVM 202.

AEGYPTI regno ſuccedit hoc anno Ptolemæus Epiphanes, Philopatoris ex Eurydice ſorore filius, ætate quinquennis, vt ſcribit Iuſtinus l. 30. Agathocle regnum, ſicut & viuo patre, adminiſtrante, vt ex Diuo Hieronymo dicebamus. Cum Antiochus & Philippus conſpiratione facta, & neglecta filii infantia, ſicut nuper Patris ignauia ac nequitia, bellum Aegypto inferunt. Ea re moti Alexandrini legatos Romam mittunt. Sed hanc legationem, vt arbitror, anteceſſit Tutorum regiorum cædes, aut expulſio; domeſticis enim ſublatis, ad externos reſpicere oportuit; de illa ergo primum dicamus. I. *Regnum Ptolemæi Epiphanis.*

Hoc primo anno Ptolemæi Epiph. mortuus videtur Agathocles, vnus de tutoribus eius, qui vt ſcribit l. 15. Polyb. à Philopatore cum omnium admiratione ad rerum adminiſtrationem acceptus eſt, quod ipſe regendo ſuo regno parum eſſet idoneus, & ſimilis ſimili gauderet. Verum Agathocles hac dignitate auctus, ac poſtea tempus accommodatiſſimum nactus, rege defuncto, conſeruandæ ſuæ potentiæ, propter ignauiam & ſocordiam omnibus exoſus, & rerum adminiſtrationem, & vitam breuiſſimo tempore amiſit, Sic Polybius: ideoque non vltra hunc annum deferenda eſt mors eius, quam fuſius eodem loco enarrat Polybius.

SEDITIONEM ſcilicet inteſtinam exortam Alexandriæ, inter tutores regis, Agathoclem præſertim, & Tlepolemum. Agathoclem communi ciuium odio flagraſſe; ideoque conuocatis primum Macedonibus, qui Alexandriæ præſidium habebant, eos cum infantulo rege, & Agathoclea ſorore adiiſſe; & cum multis lachrymis ad eos dixiſſe. *Accipite hunc quem moriens pater iſti quidem* (ſororem ſimul oſtendebat) *in vlnas tradidit, veſtræ vero, viri Macedones, fidei permiſit.* Deinde criminari cœpit Tlepolemum de ambita tyrannide. Quibus ſimilia cum in aliis quoque cœtibus concionabundus diceret, ab omnibus contemptus eſt. Paulo poſt à Mocragene quodam initium ſeditioni datum, cum à tormentis miro modo nudus euaſiſſet. Oenante quoque Agathoclis & Agathocleæ mater, mulieres in ſe concitauit, cum in Theſmophoris ad eam conſolandam acceſſiſſent. Nam & conuitiis affecit, & minata eſt ſe adacturam eas, ad comedendos filios ſuos. II. *Seditio aduerſus Agathoclē*

CVMQVE iam circa regiam omnis generis virorum ac mulierum ſeditio ferueret, Agathocles cum ſuis ad Regem venit, & ſuam ſortem conqueſtus, eius apprehenſa manu, ad Syringem ſecum eo abdidit, triplici portarum obice munitam. (eſt is locus porticus quædã in regia.) Primo aditu portarum à Macedonibus occupato, puerum cum conuitio efflagitant, & illum paratum tutela, honoribus, potentia cedere, reiiciunt: & altero aditu patefacto, Regem ſibi tradere cogunt. Acceptum Macedones in publicum educunt, & in Regio throno collocant, populo lætitia geſtiente. Statimque produci iubent ad ſupplicium malorum authores Agathoclem cum ſuis. Iam in ſua ſe illi hoſpitia receperant; dum autem quæruntur, ad cædem incitatus eſt populus, qui adhuc ab ea temperauerat. III. *Agathocles ſe cum rege abſcondit.*

IV. *Populus ad cædem excitatur.*

QVIDAM enim Philo de miniſtris Agathoclis, plenus crapula in ſtadium exiuit, & populi motum animaduertens. *Si Agathocles*, inquit, *exierit*, *futurum eſt vt vos, ſicut antea pœniteat.* Hæc qui audierant, alii differre hominem conuiciis, alii protrudere: conanti ſe defendere ab aliis laceratur veſtis, ab aliis haſtarum mucronibus configitur. Nec multo poſt adeſt Agathocles in vinculis, ſtatimque confoditur, leuiore quam pro criminibus ſupplicio. Secundum hunc ductus eſt Nico, inde Agathoclea cum ſororibus, ac deinc vniuerſa cognatio. Nouiſſima omnium Oenāthe, ex Theſmophorio auulſa, nuda, equo vecta in ſtadium inducta eſt. Quibus ſimul omnibus populo traditis, alii mordere, alii mucronibus configere, alii oculos eruere, & vt quiſque illorum ceciderat, iacentis membra diſtrahebant, donec artus omnium detruncaſſent.

Cædes Philonis, & Agathoclis.

V. *Philammonis cædes cum tota familia.*

EODEM tempore puellæ, quæ cum Arſinoë fuerant educatæ, cum audiſſent adueniſſe ante triduum Philammonem, cui reginæ occidendæ negotium commiſſum fuerat, in eius domum per vim irruperunt, Philammonem ſaxorum fuſtiumque ictibus occiderunt; filium ætate plane puerum ſtrangularunt, vxorem nudam traxerunt in plateam, ibique trucidarunt. Et ſic Agathocles cum tota cognatione periit. Hæc pluribus Polybius: quibus non admodum conſentiunt, quæ ſupra ex Iuſtini libro trigeſimo retulimus; niſi quod vterque hæc in vltionem interfectæ Eurydices à rege, illecebris Agathocleæ, & propinquarum eius capto, contigiſſe ſignificat. His de medio ſublatis, cum Regis infantia tutoribus carere non poſſet, nec regnum eius propugnatoribus, Alexandrini vt dixi legatos Romam miſerunt. vt inquit Iuſtinus, vt tutelam pupilli ſuſciperent, tutarenturque regnum Aegypti, quod iam Philippum & Antiochum, facta inter ſe pactione, diuiſiſſe dicebant.

VI. *Romani fiunt Tutores regis Aegypti.*

GRATA legatio Romanis fuit, cauſam belli quærentibus aduerſus Philippum, qui inſidiatus eis temporibus belli Punici fuerat. Ita ſcribit Iuſtinus, quaſi iam peractum eſſet ſecundum bellum Punicum, quod tamen ſequenti tantum anno abſolutum eſt, vt cum Tito Liuio dicemus; ex quo etiam retulimus pacem ſuperiore anno à Sempronio factam, & à populo confirmatam. Alludit autem ad ſubſidium virorum, ac pecuniarum clam à Philippo Carthaginenſibus in exitu huius anni ſummiſſum, de quo poſtea. Accedebat ad bellum optandum, quod vbi Pœni & Annibal ſuperati eſſent, nullius magis arma Romani metuebant: reputantes quantum motum Pyrrhus parua manu Macedonum in Italia feciſſet, quantaſque res Macedones in Oriente geſſiſſent.

VII. *Pro eo legationem mittunt.*

MITTVNTVR igitur legati, qui Antiocho & Philippo nuncient, vt à regno Aegypti abſtineant: mittitur & M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli adminiſtret. Sed Lepidus non eſt miſſus pupilli tutor, niſi poſt bienniū, abſoluto iam bello Punico ſecundo. Lib. autem 31. de Antiocho diſtincte ac ſeorſim, ſic ait. Mortuo Ptolemæo Philopatore rege Aegypti, contemptaque paruuli filii eius ætate, qui in ſpem etiam regni relictus, præda domeſticis erat, Antiochus Rex Syriæ occupare Ægyptum ſtatuit; itaq. Phœnicē, cæteraſq. Syriæ quidem, ſed iuris Aegypti ciuitates cum inuaſiſſet, legatos ad eum Senatus mittit, qui denunciarent ei abſtineret regno pupilli, fidei ſuæ poſtremis patris precibus traditi. Quibus ſpretis interiecto tempore alia legatio ſuperuenit &c. ſed de ea legatione poſtea. Ex his autem apparet Antiochum MAGNUM Syriam ſub initia regni ſui fere receptam, atque mox amiſſam, hoc denique tempore plane recuperaſſe.

VIII. *Iudæi alternatim ab Antiocho & Ptolemæo vexantur.*

AD hoc tempus pertinent illa Diui Hieronymi. *Pugnantibus contra ſe Magno Antiocho, & ducibus Ptolemæi, in medio Iudæa poſita in contraria ſtudia ſcindebatur, aliis Antiocho, aliis Ptolemæo fauentibus. Denique Onias ſacerdos, aſſumptis Iudæorum plurimis, fugit in Aegyptum, & à Ptolemæo honorifice ſuſceptus, accepit eam regionem, quæ Heliopoleos vocabatur, & concedente rege templum extruxit &c:* Verum hæc templi conſtructio longe poſt contigit, ſub Ptolemæo Philometore, Epiphanis huius ſucceſſore, cum templum Hieroſolymitanum ab Antiocho eſſet euerſum, vt ſcribit Ioſephus: idque innuit illud *denique* quo Hieronymus vtitur. Cætera quæ ex Diuo Hieronymo retulimus, ſumpta ex Ioſepho videntur. Antiocho Magno, inquit, in Aſia regnante, in continua vexatione, tam Iudæa fuit, quam Cœleſyria; quod eo bellum gerente cum Philopatore Ptolemæo, huiuſque filio, qui Epiphanes cognominatus eſt, ſiue vinceret, ſiue vinceretur, male mulctarentur, non aliter

in c. 11. Dan.

l. 7. belli c. 30. & l. 13. antiq. c. 6.

l. 12. c. 3.

SCIPIO CASTRA HOSTICA EXPLORAT.

quam nauis fluctibus vtrimque oppugnata, inter proſperam & aduerſam Antiochi fortunam iactabantur. Tandem victor Antiochus Iudæam ſuæ ditioni adiecit. Defuncto vero Philopatore, filius eius magnum exercitum duce Scopa miſit in Cœleſyriam &c. Ita Ioſephus; ſed hanc expeditionem Scopæ nulla temporis nota ſignauit. Euſebius in Chronico in ſequentem annum refert; interim Romana videamus.

IX. *Huius anni Coſſ.*

CVM comitiorum tempus appeteret, Cornelium Conſulem ad ea habenda ex Hetruria acciri placuit; nihil quippe ibi belli erat, alter Annibali erat intentus. Creati ſunt Cn. Seruilius Cæpio, & Cn. Seruilius Geminus, vtrumque enim Cn. appellat Liuius, verum mox poſterior dicitur C. vt in faſtis Capit. vbi hic C. non Geminus, ſed Nepos appellatur. Et forte Gemini nomen adiectitium eſt, eo quod vterque Conſul dicebatur Seruilius, & poſterioris cognomen ignotum erat. Coſſ. cum de Republica, belloque, ac prouinciis ad Senatum retuliſſent, erat is Punici belli annus ſextus decimus, cenſuerunt Patres, vt Conſules inter ſe compararent, ſortirenturue vter Brutios aduerſus Annibalem, vter Hetruriam ac Ligures prouinciam haberet. Cui Brutii eueniſſent, exercitum à P. Sempronio ex conſule acciperet. Is fuit Seruilius Cæpio. Sempronio nihilominus prorogatum eſt imperium, eique exercitus P. Licinii datus.

l. 1. 29. l. 30.

X. *P. Scipioni ſingulari modo prorogatur.*

P. quoque Scipioni imperium, ſed nouo modo prorogatum eſt. Nam cæteris in annos ſingulos, ipſi donec debellatum in Africa foret; decretumque vt ſupplicatio fieret, quod is in Africam prouinciam traieciſſet, vt ea res ſalutaris populo Romano, ipſique duci, atque exercitui eſſet. Ex quo intelligitur, quam propenſus eſſet in pietatem populus, ſi quidem veram in Deum pietatem noſſe potuiſſet, vt qui non tam à viribus ſuis, ab Imperatore fortiſſimo, à lectiſſimis exercitibus, quam à ſuperis victoriam expectaret. Et quoniam quam in regionem irruptura eſſet Carthaginenſium claſſis ignorabat, Siciliam, Sardiniam, Italiæ oram, Hiſpaniam, tum nouis, tum veteribus legionibus, & claſſibus inſtruxit, præter duas legiones vrbanas, ad incerta belli. Viginti omnino legionibus, & centum ſexaginta nauibus longis Romana res hoc anno geſta.

Pietas pop. Romani.

XI. *Omnium ſtudia in Scipionis expeditionẽ*

CONSVLES Prætoreſque in prouincias ſuas profecti ſunt, omnes tamen Africæ curam gerebant, perinde ac ſi eis ſortito contigiſſet; ſeu quia ibi ſummam rerum, belliquc verti cernebant, ſeu vt Scipioni gratificarentur, in quem videbãt omnem ciuitatem eſſe conuerſam. Itaque ex Sardinia, Sicilia, Hiſpania eô veſtimenta, arma, frumentum, & omne genus commeatus comportabantur. Nec Scipio vllo tempore hyemis, belli opera remiſerat, quæ multa ſimul vndique eum circumſtabant. Vticam obſidebat, caſtra in conſpectu Aſdrubalis erant; Carthaginenſes deduxerant naues, claſſem inſtructam ad excipiendos commeatus habebant: curam etiam reconciliandi Syphacis non dimiſerat, ſi forte eum ſatietas vxoris nouæ cœpiſſet. At Syphax, niſi pace inter Romanos & Pœnos inita, à fœdere ſuo non videbatur diſceſſurus. Pacis autem eam conditionem proferebat, vt Romani Africa, Pœni Italia excederent, & quæ vteruis populus nunc poſſideret, ea deinceps retineret, vt addit Polybius.

Variæ eius cura.

Syphax pacem offert.

XII. *Scipionis circa eam diſſimulatio.*

EAS conditiones Scipio primum vix auribus admiſit. Poſtea vt cauſa probabilis ſuis foret commeandi in caſtra hoſtium, eaque cognoſcendi, mollius eadem illa abnuere cœpit, ac ſpem facere ſæpius vltro citroque agitantibus, rem conuenturam. Et retulerunt ad Scipionem ſui, caſtra hoſtium magna ex parte non ſolum lignea eſſe, ſed etiam ſtorea atque arundine temere textis obtegi: paſſim hoſtem nullo ordine, nonnullos occupatis pro arbitrio locis, extra foſſam vallumque degere. Hæc ſpem fecerunt Scipioni caſtra hoſtium incendendi. Cum legatis quos mittebat ad Syphacem, calonum loco ementito habitu mittebat primos ordinum milites, qui aditus omnes, exituſque caſtrorum, formamque curioſius inſpicerent, moremque ſtationum ac vigiliarum, & quo tempore inſidiis eſſent opportuniores.

XIII. *Explorat interim caſtra hoſtium.*

CVM ſæpius agitata res eſſet, miſit Scipio legatos qui dicerent, prohibitos ſe reuerti, donec certum reſponſum ferrent. Dum conſulitur Aſdrubal ab Syphace & ab Aſdrubale Carthaginenſes, ſpeculatores omnia viſendi, Scipio omnia parandi, quæ animo verſabat, tempus habuit: & ſpe pacis negligentius à Pœnis ca-

uebatur, ne quid interea hoſtile paterentur. Tandē relatum reſponſum eſt. Eo porro iniquiores fiebant conditiones pacis, quod eā nimiùm Romani appetere videbantur: quod Scipioni cauſam tollendi inducias opportune dedit: negauit enim nuncio Regis, eas conditiones concilio probari; itaque nullam ſpem pacis ſupereſſe: vt ſcilicet ſublatis induciis incepta exequeretur.

XIV. *Scipio Pœnorum caſtris incendium parat.* Iam veris principium erat, naues, quaſi Vticam vt ſuperiore anno oppugnaturus, deducit, tumulumque eundem vrbi imminentem occupat, vt lóge ab eo, quod parabat, hoſtium animos abduceret, & ſimul vt eruptio ex vrbe in caſtra à ſe relicta impediretur, dum in aliena caſtra ipſe graſſaretur.

His paratis conuocato concilio, ab exploratoribus referri iubet, quæ comperta haberent, maximeque à Maſaniſſa, cui omnia hoſtium comperta erant; poſtremo quid ipſe pararet in proximam noctem exponit. Tribunis edicit, vt ſigna ſub occaſum ſolis efferrentur, ad primam vigiliam agmen explicaretur: ita factum; media nocte ad hoſtium caſtra, quæ ſeptem millibus aberant, modico gradu peruentum eſt. *Caſtra Syphacis incenduntur.* Ibi Lælio partem copiarum attribuit, ac Maſaniſſam cum Numidis caſtris Syphacis ignes multis ex locis iniicere imperat, & flammarum metu fugientes, vel ad reſtinguendum incendium accurrentes, ad omnes aditus, exituſque militibus collocatis obtruncare. Maſaniſſam ac Lælium ſeorſim obteſtatur, vt quantum nox prouidentiæ adimat, tantum cura ac diligentia expleant: ſe non prius in caſtris Punicis incendium excitaturum, quam vidiſſet regia conflagrare.

XV. *Et caſtra quoque Punica.* Itaque ordine facta ſunt omnia, & gemina caſtra, à gemino ſimul hoſte, & vtroque improuiſo, Romano ſcilicet milite, atque incendio abſumpta ſunt: duces tamen ambo, & ex tot millibus armatorum, duo peditum millia, & quingenti equites ſemiermes, magna pars ſaucii, afflatique incendio, effugerunt. *Magnitudo cladis vtriuſque.* Cæſa ſunt, aut hauſta flammis ad quadraginta hominum millia; capti ſupra ſex millia, multi Carthaginenſium nobiles, ſenatores vndecim, ſigna militaria 178. Equi Numidici ſupra duo millia ſeptingenti; elephanti ſex capti, octo flamma, ferroque abſumpti, armorum vis magna Vulcano ſacrata, incenſa eſt. Hæc copioſe lib. 30. Liuius, copioſius etiam Polyb. l. 14. ex quo Liuius accepit.

Hoſtium fuga. Aſdrubal ex fuga cum paucis Afrorum vrbem proximam petierat, eoque omnes qui ſupererant, veſtigia ducis ſecuti, ſe contulerant. Metu deinde ne dederetur Scipioni, vrbe exceſſit; & mox eodem patentibus portis Romani accepti, nihil hoſtile admiſerunt. Paulo tamen poſt duas alias captas diripuerunt, præda militi cōceſſa. Syphax octo inde millium ſpatio loco munito conſedit, Polybius Albam vocat Carthagini vicinam.

XVI. *Noua Pœnorum belli conſilia.* Asdrvbal Carthaginem contendit, ne quid per metum ex recenti clade mollius conſuleretur. In Senatu tribus dictis ſententiis, vna de pace legatos ad Scipionem decernebat; altera Annibalem ad tuendam ab exitiali bello patriam reuocabat; tertia Romanæ in aduerſis rebus conſtantiæ exemplo, reparandum exercitum, Syphacemque orandum ne bello abſiſteret, cenſebat. Hæc ſententia propter Aſdrubalis præſentiam, eiuſque fautorum, quæ Barchina factio dicebatur, vicit. Polybius addit ſententiam de claſſe mittenda aduerſus eos, qui Vticam obſiderent, & de Vrbe ad tolerandam obſidionem paranda. De Syphace autem tacet, & addit cum plurimæ eſſent dictæ ſententiæ, omnes quodammodo à Carthaginienſibus eſſe probatas: & alios ſtatim in Italiam ad Annibalem profectos, alios ad naues, vt nauali prælio cum hoſtibus ab ea parte imparatis, certaretur, alios ad vrbem probe rebus omnibus communiendam. Sed redeamus ad Liuium, qui eadem, ſed poſt alteram pugnam, facta contendit.

XVII. *Redintegratur exercitus.* Inde, inquit, delectus in vrbe agriſque haberi cœptus, & ad Syphacem legati miſſi, quem vxor ad reparandum bellum, non ſolitis modo blandiciis, ſed precibus ac lachrymis obteſtans impulit, ne patrem ſuum patriamque prodidiſſe videretur, & Carthaginem iiſdem flammis, quibus paulo ante caſtra ardere pateretur. Spem quoque opportune oblatam afferebant legati, quatuor millia Celtiberorum circa Olbam in Hiſpania, à ſuis conquiſitoribus mercede conductam. Denique paucis poſt diebus conuenere Syphax & Aſdrubal, quorum totus exercitus triginta ferme millium armatorum fuit. Scipio qui, quaſi iam debellatum eſſet, Vticæ expugnandæ machinas admouebat, ad nuncium redintegrati belli, certamen pa-

parat, aciem in magnos, qui vocantur campos ducit.

SYPHAX REX VICTVS, CAPTVSQVE. XVIII. *Scipio vincit.*

IBI magnis animis viribuſque, à ſæpius iam victore exercitu pugnatum eſt. Syphax atque Aſdrubal cito fuſi fugatique ſunt: quo autem minus iis à Romano exercitu inſtaretur, Celtiberi cauſa fuerunt, quorum acies, licet vtrinque nudata fugitiuis, ſtabat; quod nec in fuga ſalus vlla oſtendebatur, locis ignotis, neque ſpes veniæ à Scipione erat; quem benemeritum de ſe, & gente ſua, mercenariis armis in Africam oppugnatum veniſſent. Itaque circumfuſi vndique hoſtibus, alii ſuper alios cadentes, protracta ad noctem vſque pugna, tutam cæteris fugam præſtiterunt. Poſtero die Scipio Lælium, Maſaniſſamque cum omni Romano & Numidico equitatu, & militum expeditiſſimis, ad perſequendos Syphacem, atque Aſdrubalem mittit.

XIX. *Scipio Tunetum caſtris occupat*

INTEREA Scipio grauem iam ſpoliis multarum vrbium exercitum trahens, captiuis, aliaque præda in vetera caſtra ad Vticam miſſis, iam in Carthaginem intentus, occupat Tunetum, fuga cuſtodum relictum, Carthagine duodecim millia paſſuum diſtans, vel centum viginti ſtadiis, vt habet Polybius. Is locus & natura ſua, & opere militari munitus erat, quique & à Carthagine conſpici, & præbere ipſe proſpectum, tum ad vrbem, tum ad mare vrbi circumfuſum, poteſt. Inde, cum maxime vallum Romani iacerent, conſpecta eſt claſſis Punica, Vticam Carthagine petens. Terruit ea res Scipionem, qui naues haberet non ad certamẽ nauale præparatas, ſed tormentis & machinis ad vrbium oppugnationem inſtructas: & ſi claſſis hoſtilis celeritate vſa, impetum quamprimum feciſſet in Romanorum naues, inſigni haud dubie clade eos affeciſſet: nunc tot cladibus timidiores effecti, retardato conflictu, & præparata pro tẽpore claſſe à Scipione, vix quidquam damni acceperunt; excepta ſex onerariarum iactura, quas harpagonibus correptas, roſtratæ in portum Carthaginienſem, maiore quam pro re lætitia, pertraxere.

Naualis ad Vticam pugna.

XX. *Pugnatur in Numida à Lælio & Maſaniſſa.*

LÆLIVS & Maſaniſſa in Numidiam decimo quinto ferme die peruenerunt, Maſæſylã in regnum paternum, vt ad regem diu deſideratum, læti conceſſere. Syphax, quem ægrum amore vxor ſocérque ſtimulabant, in vetere ſuo regno breui tempore magnas copias contraxit: magnæ enim erant regni, multos iam annos florentis vires. Exercitum ad pugnam inſtruit, atque Romano more diſtribuit; variis primo excurſionibus pugnatum eſt, deinde ventum ad legitimum certamen, in quo Romanæ legionis ſtataria pugna Numidarum equitum procurſiones fregit, & ad nouum pugnæ genus, paucfactos in fugam auertit. Ibi Syphax dum obequitat hoſtium turmis, ſi pudore, ſi periculo ſuo fugam ſuorum ſiſtere poſſet, equo grauiter icto effuſus opprimitur, capiturque, & viuus lætum ante omnes Maſaniſſæ præbiturus ſpectaculum, ad Lælium attrahitur.

Syphax victus capitur

XXI. *Vinctus ad vrbem ſuã ducitur.*

CITRA caput regni Syphacis erat: eò ſe ingens vis hominum ex fuga contulerat: cædes enim minor in eo prælio quam victoria fuit, quia equeſtri tantummodo prælio certatum fuerat. Non plus quinque millia hominum occiſa, minus dimidium eius hominum captum eſt. Inde perſuaſit Lælio Maſaniſſa, vt ſe cum equitatu victóque Syphace, Cirtam præcedere ſinat, trepida omnia metu ſe oppreſſurum, Lælium cum peditibus modicis itineribus ſubſequi poſſe.

Aſſentiente Lælio, apud Cirtam, ignaram adhuc Regi caſus, & eorum quæ acta fuerant, nihil neque minis, neque ſuaſionibus ante valuit, quam Rex vinctus in conſpectum datus eſt. Tum ad ſpectaculum tam miſerum orta eſt comploratio, & partim pauore mœnia ſunt deſerta, partim repentino conſenſu, gratiam apud victorem quærentium, patefactæ ſunt portæ.

Qua deditione capitur.

XXII. *Sophoniſba ſe dedit Maſaniſſæ.*

MASANISSA ad portas, & idonea loca poſito præſidio, ad Regiam contendit. In ipſo limine occurrit Sophoniſba vxor Syphacis, & genibus eius aduoluta, per omnia ſacra profanaq; orauit, vt ipſe de captiua, quo modo placeret, ſtatueret, neq; in cuiuſquam Romani ſuperbum ac crudele arbitrium venire ſineret; ſed ab eo, ſi nulla alia re poſſet, etiam morte liberaret. Forma erat inſignis, & florentiſſima ætas, itaque data quamprimum dextera ſupplici, teſtis conceſſæ gratiæ. Deinde non in miſericordiã modo prolapſus eſt animus victoris, ſed amore captiuæ captus, non alia ſe ratione liberam poſſe efficere à Romanorum ſeueritate credidit, quam ſi eam ſibi coniugio ſociaret. Itaque eodem die mulier è regina, captiua, ruſumq; ex captiua, regina facta eſt: eodem die & vxor & vidua, & iterum vxor, ſi tamen vxor,

& non potius adultera facta eſt.

XXIII. *Syphax ad Scipionem adducitur.* Factis nuptiis ſuperuenit Lælius, factumque vehemẽter improbauit, eamque, niſi victus Maſaniſſæ precibus, toro geniali detractam, ad Scipionem miſiſſet. Miſſo ergo interea Syphace rege, cum reliquis captiuis, cæteras vrbes Numidiæ, quæ præſidiis regiis tenebantur, adiuuante Maſaniſſa recepit.

Syphacem in caſtra adduci cum eſſet nunciatum, omnis velut ad ſpectaculũ triũphi, multitudo effuſa eſt. Prçcedebat ipſe vinctus, ſequebatur grex nobiliũ Numidarum, & cum multis circunſtantium, de vtraque eius fortuna ſermonibus, in prætorium ad Scipionem eſt perductus. *Cum exprobratione accipitur.* Quem etiam non parum iſta fortunæ cõmutatio, & memoria hoſpitii veteris, datæque fidei commouit. Quærebat Scipio quid ſibi voluiſſet, qui non ſolum ſocietatem Romanam abieciſſet, ſed bellum inſuper intuliſſet: ille non ſolum peccatum fateri, ſed inſaniam, culpam tamen in mulierem, à qua dementatus eſſet reiicere; à qua in eandem mox dementiam Maſaniſſa, de hoſte ſponſus repente factus, dandus eſſet præceps.

XXIV. *Scipio Maſaniſſæ abſtrahit Sophoniſbam.* Ea res, quia probabilitate non carebat, commotus Scipio, cum aduenientes Lælium & Maſaniſſam benigno vultu excepiſſet, & egregiis laudibus frequenti prætorio celebraſſet; ſeductum Maſaniſſam varie ſermonibus verſat, primũ de præterita continentia laudat: deinde docet victo captoque Syphace pop. Ro. auſpiciis, eum & omnia quæ ad ipſum pertinerent, iuris atque arbitrii Romani eſſe, etiam ipſam cõiugem, quæ ciuis Carthaginiẽſis ſit, quæ filia imperatoris Carthaginis, quæ fax belli contra Romanos, quæ amicum ac fœderatum Romanis regem alienaſſet, atq. in arma præcipitem coëgiſſet; itaque Romam illam cum coniuge mitti oportere, vt Senatus, populiq. Ro. iudicio ſiſtatur. Poſtremo hortatur, vt animum ſuum vincat, nec egregias eius virtutes vno incontinentiæ vitio deformet, ac perdat.

Maſaniſſæ luctus. Maſaniſſæ hæc audienti non rubor ſolum ſuffuſus, ſed obortæ etiam lachrymæ. Et cum ſe quidem in poteſtate futurum Imperatoris dixiſſet, orauit eum vt quantum res ſineret, fidei ſuæ temere mulieri obſtrictæ conſuleret, qui ſe in nullius eam poteſtatem traditurum ſpopondiſſet.

XXV. *Mittit Sophoniſbæ venenum.* Inde in tabernaculum ſuum confuſus conceſſit, & poſt multos gemitus, ſuſpiriaque luctantis animi inter amorem mulieris, & Romanorum metum, fido ſeruo accito, in cuius cuſtodia erat venenum, ad incerta fortunæ præparatum, miſtum in poculo ferre ad Sophoniſbam iubet, ac ſimul nunciare, Maſaniſſam libenter ei primam fidem præſtiturum fuiſſe, quam vir vxori debuerit. Quoniam arbitrium eius, qui poſſint, adimant, ſecundam fidem præſtare, ne viua in poteſtatem Romanorum veniat. Memor patris Imperatoris, Patriæque; & duorum Regum quibus nupta fuiſſet, ſibi ipſa conſuleret.

Quod illa exhaurit. Hunc nuncium ac ſimul venenum ferẽs miniſter, cum ad Sophoniſbam veniſſet. Accipio, inquit, nuptiale munus nec ingratum, ſi nihil maius vir vxori præſtare potuit; hoc tamen nuncia melius me morituram fuiſſe, niſi in funere meo nupſiſſem. Nec locuta eſt fortius, quam acceptum dirum poculum ſine trepidatione hauſit, & præteritis flagitiis hoc omnium teterrimum infelix adiunxit.

XXVI. *Tragica vitæ Cataſtrophe.* Tragica plane vitæ mortiſque cataſtrophe, & theatro in mortalium inſtitutionem non indigna; hiſtoria vtique tragica, in qua tot caſus, commutationeſque fortunæ agnoſcas, tot tamque varios, in Maſaniſſa, in Syphace, in Lælio & Scipione, in Sophoniſba motus animorum, terroris, admirationis, amoris, inuidiæ, verecundiæ, timoris, & ſeriæ commiſerationis, quot vix in ficta narratione reperiantur. In qua Sponſus dilectiſſimæ ſponſæ venenum, ſciens prudenſque præbeat. Illa beneficii loco accipiat, volenſque exhauriat. Vbi hoſtis mutatam repente fidem coniugis videat, eamque in hoſtis ac riualis poteſtate non inuitam agnoſcat, pro qua tantas clades perpeſſus ſit. In qua amicus amico dilectiſſimam vxorem eripiat, & amicitia illibata perſeuerante, ad mortifera in eam conſilia compellat. Sed hæc poëtis relinquamus.

XXVII. *Scipio Syphacem cũ Lælio Romã mittit.* Vbi nunciatus eſt Scipioni tam luctuoſus caſus, veritus ne ferox animi iuuenis, æger animo grauius aliquid in ſe conſuleret, extemplo accitum, nunc conſolatur, nunc leniter caſtigat, quod temeritatem alia temeritate luerit, triſtioremque rem fecerit, quam neceſſe fuerit. Poſtero die vt à præſenti motu auerteret animum eius, concione aduocata in tribunal aſcendit, & eum egregie

laudatum, regio titulo ac veſtitu inſignibuſque ornat, & in ſpem propinquam erigit, ſublato Syphace omnis Numidiæ potiundæ. Lælium deinde, reliquoſque pro ſuo quemque merito, muneribus donat. Inde C. Lælio cum Syphace, aliiſque captiuis Romam miſſo, cum quibus & Maſaniſſæ legati profecti ſunt, ipſe rurſum ad Tunetum caſtra refert, & quæ munimenta inchoauerat, permuniit.

XXVIII. *Pœni pacē à Scipione petunt.*

Carthaginienses poſt famam victi captique Syphacis, in quo maiorem prope quam in Aſdrubale ſpem poſuerant, nullo autore belli vltra audito, oratores ad pacem petendam mittunt, triginta ſeniorum principes. Qui vbi in caſtra Romanorum, & Prætorium peruenerunt, adorantium more ex gentis ſuæ ritu procubuerunt. Polybius l. 15. *In concilium*, inquit, *non ſolum tellure adorata diis libauerunt, qui mos eſt etiam aliorum hominum, ſed hoc amplius humili, atque abiecto animo in terram procubuerunt, & eorum qui in concilio erant pedes ſunt exoſculati; deinde vbi ſe humo erexiſſent,* Conueniens oratio, inquit Liuius, tam humili adorationi fuit, non culpam purgantium, ſed in Annibalem, eiuſque fautores transferentium: veniam ciuitati petebant, quæ ſua temeritate euerſa, hoſtium beneficio futura eſſet incolumis, obedientiam imperatis ſpondebant.

XXIX. *Cōditiones eius propoſitæ à Scipione.*

Scipio ea ſe ſpe in Africam veniſſe ait, vt domum victoriam non pacem reportaret: tamen cum victoriam prope in manibus habeat, pacem non abnuere, eius leges ſe has dicere; Captiuos & perfugas, & fugitiuos ſine precio reſtituant; Exercitus ex Italia & Gallia deducant; Hiſpania abſtineant, Inſulis omnibus, quæ inter Italiam & Africam ſunt, decedant, naues longas, præter viginti, omnes tradant, tritici quinquaginta, hordei trecenta millia modiorum. Pecuniam quantam imperauerit, parum conuenit. Apud Polybium l. 15. quinque millia talentûm, reperiuntur; alibi quinque millia pondo argenti: alibi duplex ſtipendium militibus imperatum inuenitur. His conditionibus pacem offert, & tridum ad deliberandum; ſi placuerint inducias fore, dum legati Romam ad Senatum mittantur.

XXX. *Admittuntur à Pœnis, & legatos Romam mittunt.*

Ita dimiſſi Carthaginenſes, cum nullas pacis conditiones recuſandas dixiſſent, quippe qui moras temporis quærerent, dum Annibal in Africam traiiceret, legatos alios ad Scipionem, qui inducias facerent, alios Romam ad pacem petendam mittunt.

Quid Romæ Lælius.

Iam Lælius Romam cum Syphace, captiuiſque nobilibus venerat, reſque geſtas cum magna omnium lætitia, & in futurum ſpe Senatui expoſuerat: Maſaniſſæ quoque legati, omnia quæ in dominum ſuum à Scipione collata eſſent probata à Senatu, confirmataque acceperant, captiuos inſuper Numidas, libertate donatos habebant, in gratiam Maſaniſſæ, inde ſibi popularium beneuolentiam conciliaturo; & ipſi priuatim donis affecti fuerant, præter ea quæ regi Maniſſæ delaturi erant, cum legatos Carthaginenſium aduentare auditum eſt. Conſultique patres Syphacem in cuſtodiam Albam mittendum cenſuerunt, Lælium retinuerunt, dum legati Carthaginenſium venirent. Supplicatio in quatriduum decreta eſt.

Syphax in cuſtodia.

XXXI. *Res in Liguria cōtra Magonem geſta. Quintilii victoria cruenta.*

Eadem æſtate, qua hæc decreta Romæ, & in Africa geſta ſunt, in Liguria à Quintilio Prætore, & Cornelio Proconſule bene geſta res eſt. In agro Inſubrium Gallorum, poſtquam diu victoria fluctuaſſet, turbatis denique, atque auerſis telorum multitudine elephantis, hoſtes quoque turbati effuſique ſunt: ſed donec ſtetit ante ſigna Mago, gradum ſenſim referentes ordines, tenorem pugnæ ſeruabant; poſteaquam vero femore transfixo cedentem, auferrique ex prælio prope exanguem viderunt, extemplo in fugam conuerſi ſunt. Ad quinque millia hoſtium eo die cæſa, & ſigna militaria duodeuiginti capta. Nec Romanis incruenta victoria fuit; duo millia & trecenti de exercitu Prætoris, pars multo maxima ex legione duodecima amiſſa, cum aliquot tribunis, & illuſtribus equitibus, qui ab elephantis obtriti perierunt.

XXXII. *Mago Carthaginem reuocatus, In itinere moritur.*

Mago inde proximæ noctis ſilentio ad maritimos Ligures peruenit, Ibi eum legati Carthagine miſſi adierunt, iubentes primo quoque tempore in Africam traiicere; idem & fratrem eius Annibalem facturum: nam ad eum quoque iuiſſe legatos eadem iubentes.

Mago & ſuo, & patriæ periculo, & Senatus imperio motus, impoſitis in naues

Reuocatur quoque Annibal.

copiis, vix dum ſuperata Sardinia, ex vulnere moritur; naues diſiectæ, à Romana claſſe, quæ erat circa Sardiniam capiuntur. Iiſdem forte diebus legati ad Annibalē eadem iubentes venere. Is frendens gemenſque, ac vix lachrymis temperans, dicitur legatorum verba audiſſe, Senatumque incuſaſſe, qui iampridem ſupplementum & pecuniam non miſiſſet; ſuo reditu non tam Scipionem, quam aduerſam ſibi Hannonis factionem gauiſuram; quæ Annibalis domum, quando alia re non potuerit, Carthaginis ruina oppreſſerit.

XXXIII. *Redit inuitus.*

Iam hoc ipſum animo præſagiēs præparauerat naues, & in ſpeciem præſidii inutili turba nonnullis locis relicta: occiſis quoque in Iunonis templo nonnullis Italici nominis, qui in Africā abire nolebant, quod reliquū erat roboris in nauem impoſitum in Africam tranſuexit, ſæpe Italiæ littora reſpiciens, deos hominesque accuſans, ſe quoque ac ſuum caput execrans, quod non cruentum ab Cannenſi victoria militem Romam duxiſſet.

Legati Pœnorum Romam veniunt. Eorū fraus agnoſcitur. Nec quidquam impetrant.

Interea Q. Fuluius Gillo legatus Scipionis Carthaginienſes Romam adduxit; quibus vetitis ingredi vrbem, hoſpitium in villa publica, Senatus ad ædem Bellonæ datus eſt. Orationem eandem fere quam apud Scipionem habuere. Sententiis varie certatum eſt, cum alii inclinarent ad pacem, alii ea de re Scipionis ipſius ſententiam accipiendam, ſequendamque arbitrarentur. Alii ſpeculatores non legatos veniſſe dicebant, omnia ſimulantes, dum noui duces cum ſuis copiis in Africam traieciſſent. Id cum nōnullis indiciis cognitum eſſet, aut potius ex ingenio, & perfidia Punica creditum, legati pace infecta, ac prope ſine reſponſo dimiſſi.

XXXIV. *Pœni inducias violant.*

Verum longe his diuerſa ſcribit Polybius l. 15. Ait enim populum Romanum pacis conditiones probaſſe, eaque de re Scipionem literas Roma paulo ante accepiſſe, quam induciæ nouo ſcelere à Carthaginienſibus violarentur. Per induciarum enim tempus, ex Sardinia à Lentulo Prætore centum onerariæ naues cum cōmeatu, & 20. roſtratarum præſidio, tutò & ab hoſte, & à mari, in Africam tranſmiſerūt; at Cn. Octauio ex Sicilia cum maiore apparatu traiiciēte, & venti aduerſi diſiecere naues, & Carthaginienſes in eas, quaſi in legitimam prædam inuolarunt; cum nondum legati Roma reuertiſſent, nec ſciretur quid Romæ actum eſſet. Miſit Scipio legatos, qui fractas inducias, iniuriamque acceptam expoſtularent. At Pœni vix ab iis manus continuerunt: quin & reuertentes in quinqueremi, tres quadriremes repente adhortæ, eam propemodum oppreſſerunt.

XXXV. *Scipionis humanitas hoſti laudata. Annibal appellit in Africam.*

Cum ergo iam non vno ſcelere bellum renouaretur, ſuperuenere Roma legati, omnia hoſtilia nunciantes, vt Liuio placet. Apud eos queſtus Scipio de recentibus iniuriis, bellum parauit, nec acceptam in ſuis legatis iniuriam in alienis vlciſci voluit. Imo omni officii genere eos proſecutus eſt, vt Polybio placet: eoque facto, tum eorum qui Carthagine erant, tum ipſius Annibalis, quod Scipio Pœnorum amentiam virtute ac probitate ſua ſuperauerat, animos hoc facinore mirum in modum infregit. Annibal ad Leptim appulit claſſem, atq. ibi copias expoſuit, auerſatus pro malo omine locum, cui Sepulchrum dirutum erat nomen.

XXXVI. *Semina belli Romanouum in Græcia.*

In huius anni exitu legati ſociarū vrbium, ex Græcia queſti ſunt, vaſtatos agros à regiis præſidiis, miſſoſque in Macedoniam legatos ad res repetendas, non admiſſos apud Philippum regē. Simul nunciarunt 4. millia militum, cum Sopatre duce, in Africam traiicere, vt eſſent Carthaginienſibus præſidio, & pecuniæ aliquantum vna miſſum. Senatus legatos miſit qui Regi nunciarent, hæc aduerſus fœdus patribus facta videri: tres in eam legationem, cum totidem quinqueremibus miſſi.

Mors Q. Fabii.

Sub huius anni extremum, aut certe ſub initium ſequentis Liuius 30. l. tradit mortuum fuiſſe Q. Fabium, re & nomine maximum, difficillimis Reip. Romanæ temporibus à diuina prouidentia conceſſum: ex quo intelligitur, quod ſupra notauimus, eum legem Cinciam de muneribus Catone Prætore non ſuaſiſſe, cuius prætura toto hinc quadriennio diſiuncta eſt, ſed Quæſtore.

ANNVS MVNDI 3852. SEXTAE AETATIS 336. IMPERII GRÆCORVM 110. ANTIOCHI MAGNI 23. ONIÆ III. PONTIFICIS 6. PTOLEMÆI EPIPHANIS 2. PHILIPPI MACEDONVM 19. OLYMPIADIS CXLIIII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 551. COSS. M SERVILIO GEMINO, & T. CLAVDIO NERONE. SECVN. PVNICI BELLI 17. ET VLT.

ANNVS ANTE CHRISTVM 201.

I. *Scopas dux Ptol. Epiph*

PTOLEMÆVS Epiphanes Scopa principe militiæ deſtinato Iudæam capit, & plurimas Syriæ ciuitates. Ita Euſebius in chronico hoc anno, quod videtur ex Ioſepho, mutuatus. (vide a. m. 3887. n. 6.) *Defuncto*, inquit, (lib. 12. c. 3) *Philopatore, filius eius magnum exercitum, duce Scopa miſit in Cœleſyriam, qui & multas eius vrbes, & noſtram gentem vi in poteſtatem eius retraxit.* Hæc Ioſephus, vtique ex Polybio l. 16. quem citat in hæc verba. *Scopas copiarum Ptolemæi dux, ad mediterranea verſo impetu, per hyemem Iudæorum gentem ſubegit.* Nec plura de his Polybius: quin ne hæc quidem ipſa extant apud Polybium, ſed apud Ioſephum tantum. Ciuitate Hieroſolymorum, atque ipſa arce potitum eſſe, in eaque poſuiſſe præſidium, intelligetur ex iis, quæ poſt aliquot annos ab Antiocho, in recuperanda Iudæa, geſta ſunt: quæ Euſebius in vltimum annum ſeq. Olymp. refert.

II. *Noui Coſſ. eorumque prouinciæ.*

PRINCIPIO huius anni, cum de prouinciis à Coſſ. ad Senatum relatum eſſet, amboque Africam cuperent, Populus Scipionem in Africa bellum gerere iuſſit. Nihilominus cum voluntate patrum Italia, atque Africa in ſortem coniectæ eſſent. T. Claudio Africa euenit, decreuitque Senatus, vt in Africam cum quinqueremium claſſe traiiceret, parique imperio cum Scipione imperator eſſet. Sexdecim legionibus hoc anno imperium Romanum defenſum eſt.

Dictatura ceſſat.

Hoc quoque anno creatus eſt Dictator comitiorum habendorum cauſa C. Seruilius Nepos, cum Magiſtro equitum P. Ælio Nepote: ceſſauitque is magiſtratus Romæ per centum viginti annos, vſque ad Syllæ Dictaturam, vt notauit Plutarchus in Sylla, & Paterculus l. 2. quod contigit anno V. C. 671. Porro hunc annum, quo pugna à Scipione contra Annibalem in Africa commiſſa eſt, Polybius decimum ſeptimum belli huius vocat.

III. *Sollicitudo Romanorũ pro Africano bello.*

DISCESSVS Annibalis ex Italia, Romanos non exiguo liberauit metu, gaudioque affecit, ſed quod nulla ratione cum eo terrore conferri poſſet, qui Rempublicam Romanam perculit, cum eum Alpes trangreſſum, in campeſtria Italiæ penetraſſe auditum eſt; ſegnius quippe bona quam mala ſentiuntur, vt recte dixit Liuius. At nunc cum Romæ conſtaret eum incolumen exercitum in Africam traieciſſe, & Fabium ſapientem virum nuper mortuum dicere ſolitum, grauiorem in ſua terra futurum hoſtem Annibalem, quam in aliena fuiſſet, magna vrbem ſollicitudo tenuit, ne qua Scipionem in Africa, contra tantum Imperatorem pugnantem, clades affligeret, & priſtina omnia decora peſſumdaret. Nec minor formido Carthaginienſes concutiebat, cum bis iam ſe acie victos, captum Syphacem, eiuſque viribus armatum contra ſe Maſaniſſam animaduerterent. Denique ingenito quodam ſenſu Scipionem, velut fatalem ducem, in exitium ſuum natum horrebant.

IV. *Annibalis ſpeculatores capti.*

IAM Adrumetum peruenerat Annibal, vbi paucis diebus militem ex maritima iactatione refecerat, cum pauidis excitus nunciis, omnia ad Carthaginẽ armis circumquaq. obtineri, magnis itineribus Zamam venit, inde præmittit ſpeculatores

ad caſtra hoſtium, qui cum excepti à cuſtodibus Romanis ad Scipionem deducti eſſent, iuſſit eos à tribunis militum per omnia circunduci caſtra, & cuncta pro arbitrio explorare, indéque tuto ad Annibalem remitti. Addit Polybius eis viaticum dediſſe, ἐφόδια, quod Liuius, quia non probauit prætermiſit. Eutropius id interpretatus eſt, prandium. Zonaras ait tres miſſos fuiſſe, ſed duos vltro apud Romanos manſiſſe. Et forte etiam contigerat eo die Maſaniſſam cum ſex millibus peditum, quatuor equitum in Romana caſtra peruenire: ea fiducia perculſus eſt Annibal, vt qui non dubitaret eam magnis viribus eſſe nixam.

Maſaniſſæ aduentus.

V. *Pacem quærit à Romanis.* ITAQVE licet ſe cauſam belli huius eſſe intelligeret, & aduentu ſuo turbatas inducias, & ſpem fœderum: tamen æquiorem pacem ratus obtineri poſſe, ſi integer, quam ſi victus eam peteret. Nuncium ad Scipionem colloquij impetrandi cauſa miſit, & obtinuit: deſtinatuſque eſt colloquio locus, ab omni inſidiarum ſuſpicione immunis; ſummotis pari ſpatio armatis, congreſſi ſunt per interpretes potentiſſimorum populorum clariſſimi duces.

Eius cum Scipione de pace colloquium. Qui colloquium expetierat Annibal, prior locutus, ad pacem Scipionis animum inclinare conatus eſt inconſtantia fortunæ, vel Attilij Reguli, vel ſuo ipſius exemplo demonſtrata. Conditiones pacis offert vt Sicilia, Sardinia, Hiſpania, Romanorum ſint, & quidquid inſularum toto inter Africam Italiamque mari continetur; Carthaginienſes Africæ littoribus incluſos fore. Excuſat parum ſyncere petitam nuper pacem, aut parum fideliter obſeruatas inducias, ſpondens ſe illius nunc mediatorem, atque interpretem, daturum operam vt ſancte ac religioſe obſeruentur.

VI. *Ferocior Scipionis reſponſio.* SCIPIO reſpuit has conditiones pacis, vt quæ iniquiores ſint Romanis, quam quæ proxime propoſitæ fuerant, antequam induciæ à Pœnis violarentur; ex quo fieret, vt perfidiæ ſuæ præmia ſe acquiſiſſe iactaturi eſſent. Itaque ad ſuperiores conditiones, adiici vult mulctam nauium cum commeatu, per inducias expugnatarum, legatorumque violatorum, vt referat ad Concilium: alioqui bellum, inquit, parate, quoniam pacem pati non potuiſtis. Polyb. l. 15. Quis igitur noſtræ etiam orationis erit finis? Nimirum vt vos patriámque veſtram fidei noſtræ permittatis, aut prælio dimicantes vincatis. Ita infecta pace ad ſuos ex colloquio ſe recipiunt: armis decernendum eſſe nunciant; itaq; arma, animoſq; ad ſupremum certamen expediant, in quo agatur Romane an Carthago iura gentibus datura ſit; victoriæ præmium orbem terrarum fore. Victis Romanis in alieno ſolo, nullum effugium expectari poterat, Carthagini ſupremo conatu in irritum effuſo, certum excidium adeſſe videbatur. Sed interim tam læto erat vultu Scipio, tam erecto animo & corpore, vt iam viciſſe videretur.

Paratur prælium.

VII. *Et decretorium certamen.* POSTERA die vtrinque à ſuo Imperatore ſcientiſſime acies inſtructa eſt. Annibal ad primum terrorem, octoginta elephantos, aut etiam plures, vt vult Polyb. inſtruxit, vt ab iis turbatæ Romanæ legiones, irruentem inſuper impreſſionem ferre non poſſent. Deinde auxilia Ligurum, Gallorum, Balearibus, Mauriſque admixtis, qui cum & fugaces eſſe ſolerent, & mercede conducti, proniores ad fugam futuri erant. Id ne facere eis liceret, & ſi nihil aliud, vulneribus ſuis hoſtile ferrum hebetarent. In ſecunda acie Afros, & Carthaginienſes, quorum de re ageretur, collocauit; modico deinde interuallo relicto, ſubſidiariam aciem Italicorum militum, qui cum ex Brutiis, ſeu vi ſeu voluntate ſecuti erant, inſtruxit.

Diſpoſitio aciei Punicæ.

Ac Romanæ. At Scipio primos haſtatos inſtruit, deinde principes, triariis poſtremam aciem clauſit; illud autem diligentiſſime prouidit, ne confertæ vndique cohortes eſſent, ſed manipuli aliquantum inter ſe diſtarent, vt eſſet ſpatium, quo elephanti hoſtium accepti, nihil ordines turbarent. Eaque ſpacia velitibus compleuit, dato præcepto vt ad impetum elephantorum, aut in rectos ordines refugerent, aut in dextram leuamque anteſignanis ſe applicarent. Lælium cum Italico equitatu ab ſiniſtro cornu, Maſaniſſam Numidaſque à dextro oppoſuit.

VIII. *Pugnatur.* A PRINCIPIO pugnæ tubæ, cornuáque à Romanis cecinerunt; tantuſque ſublatus clamor, vt Elephanti in ſuos Mauros ac Numidas, ſiniſtro maxime cornu verterentur: quibus perculſis addidit terrorem Maſaniſſa, nudauitque ab ea parte aciem equeſtri auxilio, paucæ tamen belluarum intrepidæ in hoſtem actæ ſunt,

ſed in deſtinatas receptæ vias, vtrinque telis petitæ, ex acie Romana exactæ, in Carthaginienſium cornu dextrum effuſæ, eos in fugam verterunt. Quibus Lælius terrorem etiam inſequendo addidit. Iam ad aciem ipſam ventum erat, in qua Romanus impetu facto mercenarium loco mouit, nec ei per ſecundam aciem, quæ in tergo erat, fugere licebat: vis tamen atque impreſſio hoſtis maior fuit, quam vt ferri poſſet. In ſecundam ſe aciem recipiunt, eamque non ſolum turbant, ſed etiam cædunt, quod ab ea excluderentur: ita Carthaginienſes ſimul cum hoſtibus, & mercenariis ſuis pugnare cogebantur. *Romani meliore loco ſunt.*

IX. *Redintegratur certamen.* DEINDE ſubductis ab imperatore vulneratis, qui primam impreſſionem fecerant, nouum certamen redintegratum eſt; quippe ad veros hoſtes peruentum erat, vel rerum geſtarum gloria, vel ſpei & periculi magnitudine pares. Sed Romanus & numero ſuperior erat, & animo; quod iam equites & elephantos fuderat, & prima acie pulſa, in ſecundam pugnabat. Vltimum ad victoriam momentum attulere Lælius & Maſaniſſa, qui pulſos per aliquantum ſpatium equites ſecuti erant, reuertentes in auerſam hoſtium aciem incurrere. Is demum impetus hoſtem, cum vtrimque cæderetur, perculit; totis campis cædes & fuga late vagata eſt. Carthaginienſium, ſociorumque cæſa eo die ſupra 20. millia, par fere numerus captus eſt, cum ſignis militaribus 133. elephantis vndecim; victorum ad duo millia ceciderunt. *Denique vincunt.* *Magnitudo cladis.*

X. *Eadem pugna ex Polybio, & Zonara.* TOTAM hanc pugnam haud dubie à Polybio mutuatus eſt Liuius: de numero cæſorum nonnulla eſt differentia. *Ceciderunt*, inquit, *Romanorum ſupra mille quingentos.* De captis autem ſignis vel elephantis tacet. Multa de hoc bello aliter tradit Zonaras: puta Annibalem populatum eſſe regnum Maſaniſſæ, Maſaniſſam de pace cum Scipione, non Annibalem eſſe collocutum, nihil impetraſſe. Annibalem incommodo loco habuiſſe caſtra, & ſuos in fodiendis puteis tota nocte occupaſſe, eaque ærumna fatigatos, & ſitientos ad pugnam à Scipione coactos fuiſſe. Denique & defectu Solis totius Pœnos eſſe conterritos: eundem Annibalem cum equitatu ſuo in fugam actum, ac pene interfectum. Nam cum Maſiniſſam, inquit, laxis habenis acerrime ſe perſequentem vidiſſet, eius impetu nonnihil declinato, curſuque inhibito prǽteruectum à tergo adortus vulnerauit, itáque cum paucis euaſit. Hæc & alia id genus cum Zonaras narret, aliter quam ab Antiquioribus ſcripta legamus, ſatis apparet quibus maior debeatur fides: præſertim cum is nullum laudet autorem.

XI. *Annibalis fuga. Carthagine victores Romanos agnoſcit.* ANNIBAL cum paucis equitibus inter tumultum elapſus, Adrumetum perfugit, ſapientis Imperatoris laudem eo prælio ab ipſo Scipione, & vice verſa Scipio ab Annibale conſecutus. Accitus Carthaginem, poſt ſextum ac trigeſimum annum, ex quo puer inde cum Patre diſceſſerat, in curia falſus eſt ſe non ſolum prælio, ſed etiam bello victum eſſe: nec ſpem ſalutis alibi, quam in pace impetranda eſſe.

Scipio confeſtim à prælio expugnatis hoſtium caſtris, direptiſque, cum ingenti præda ad mare ac naues rediit. Eam prædam Eutropius æſtimat hoc modo. Inuenta, inquit, in caſtris Annibalis argenti pondo 20. millia, (id eſt 220000. aurei) auri octingenta pondo (id eſt 80000) cum cætera ſupellectili copioſa. Interea nuncius affertur P. Lentulum cum 50. roſtratis, & centum onerariis, cum omni genere commeatus Vticam perueniſſe.

XII. *Carthaginem terra marique Scipio oppugnat.* ADMOVENDVM igitur vndique terrorem perculſæ Carthagini Scipio ratus, miſſo Lælio Romam cum victoriæ nuncio. Cn. Octauium terreſtri itinere ducere legiones Carthaginem iubet: ipſe ad ſuam veterem, noua Lentuli claſſe adiuncta, profectus ab Vtica, portum Carthaginis petit, vt belli caput terra marique potens, terra marique quaſſatum proſterneret.

Pœni pacem & veniam petunt. Haud procul aberat, cum velata infulis, ramiſque oleæ Carthaginienſium nauis occurrit. In qua decem erant legati principes ciuitatis ab Annibale miſſi, veniam à Scipione ac miſericordiam implorantes, ſed ij ſine alio reſponſo Tunetum venire iuſſi ſunt.

XIII. *Syphacis copiæ à Romanis delentur.* INTEREA nuncius affertur Scipioni Verminam Syphacis filium, cum equitibus pluribus quam peditibus, venire auxilio Carthaginienſibus. Aduerſus eum pars exercitus, cum omni equitatu miſſa. Illa primum Numidas leniter

fudit, deinde interclusa fuga, à partibus omnibus circumfuſi, perierunt telis obruti, gladiiſque cæſi: ad quindecim hominum millia cæſa, mille & ducenti viui capti ſunt, & equi Numidici mille & quingenti, ſigna militaria 72. Regulus ipſe inter tumultum cum paucis effugit. Ea etiam clades ſpem omnem Pœnorum proſtrauit. Huius Verminæ non meminit Polyb. l. 15. ſed eius loco Tychæi cuiuſdam, Syphacis familiaris, à quo Annibal, qui equitatu deficiebatur, & hunc didicerat vnum ex omnibus Afris aptiſſimos ad pugnā equos habere, petiit vt equeſtri auxilio Reip. Carthag. adeſſet, qua cadente res eius ſtare non poſſent; imo & de vita eum à Maſſaniſſa periclitaturum. Ea re motus ille cum bis mille equitibus ad Annibalem venit, & quidem vt apparet ante confectam pugnam. Sed Liuius alios autores ſequi maluit.

XIV. *Scipio curà pace non abhorret.* LEGATI Tunetum ad Scipionem venerunt 30. numero, & illi quidem multo miſerabilius quam antea egerunt, ſed minore cum miſericordia, à recenti memoria perfidiæ, auditi ſunt. Nec pacis ſpes omnis interclуſa: etſi enim omnes in concilio iuſta ira ad delendam Carthaginem ſtimulabat; tamen cum & longitudinem obſidionis vrbis munitiſſimæ animo reputarent, & ipſum Scipionem ille metus angeret, ne ipſi ſucceſſor mitteretur, qui victoriam, & finiti bello gloriam ſuo periculo partam, ſibi vendicaret, ad pacem omnium animi verſi ſunt.

Conditiones pacis mitiores. Poſtera die aduocatis legatis, & de perfidia vehementer increpitis, hæ pacis conditiones poſitæ ſunt. Eas Polybius habet & Liuius, eadem prope ſententia, ſed ille accuratius hoc modo. *Quas vrbes in Africa prius tenuiſſent, quam vltimum hoc bellum populo Ro. inferrent; Quos item agros antea poſſediſſent, quæ pecora, aut quas alias facultates, omnia tenerent. Immunes ab omni damno hoſtili Carthaginienſes ab eo die eſſent, vt liberi inſtitutis legibuſque ſuis viuerent, neque vllo præſidio tenerentur.* Et benigniores quidem conditiones huiuſmodi erant, duriores autem iſtę. l. 15. l. 30.

XV. *Aliæ aſperiores.* QVÆCVNQVE *per inducias Carthaginienſes maleficio abſtuliſſent, omnia Romanis reſtituerent: captiuos item & fugitiuos, ſine vlla temporis præſcriptione redderent. Naues longas omnes, præter decem triremes traderent, eadem lex de Elephantis eſſet. Bellum extra Africam nemini omnino inferrent, ac ne in Africa quidem vlli, iniuſſu populi Rom. Quas domos, agros, vrbes, aut quodcunque aliud tenerent, quod Maſſaniſſæ fuerit, aut maiorum eius, intra fines ipſis demonſtrandos, omnia Maſaniſſæ redderent; frumentum exercitui, ſtipendiumque auxiliis præſtarent, donec Roma ſuper conditionibus pacis reſponſum foret. Decem millia talentûm argenti, deſcripta penſionibus æquis, ducenûm Euboicorum Talentûm in annos quinquaginta ſoluerent,* I *Obſides fidei cauſa darent centum,* Appianus addit 50. quos recepturos, Scipio promittit pace facta, *quos Scipio è Carthaginienſium pube elegiſſet, ne minores 14. annis, neu 30. maiores.* Hactenus conditiones pacis apud Polybium, Liuius omiſit illa ducenta talenta Euboica, quorum annua ſolutione intra annos quinquaginta, tota ſumma decem millium talentorum exhauriretur. Nam quinquagies ducenta talenta, efficiunt decem millia talentûm. Addit autem æſtimata fuiſſe, quæ in nauibus Romanis tempore induciarum ſublata fuerant à Carthag. 25. millia pondo argenti: valent ſingula pondo 11. coronatis, tota ſumma efficit 275000. nummorum aureorum, quæ ſumma præſenti pecunia mox perſoluta eſt. l. 1X.

XVI. *Annibal ſuadet admitti.* HAS conditiones legati cum domum ferre iuſſi in concione ederent, & Giſco ad diſſuadendam pacem proceſſiſſet, audireturque à multitudine inquieta, eadem & imbelli, indignatus Annibal dici ea in tali tempore audirique, arreptum Giſconem manu ſua ex ſuperiore loco detraxit: quæ inſueta liberæ ciuitati cum fremitum populi mouiſſent, excuſans Annibal, Nouem, inquit, annorum à vobis profectus, poſt 36. annos redij, militares artes, quas me à puero fortuna nunc priuata, nunc publica docuit, probe ſcire videor, vrbis ac fori iura non didici. Excuſata imprudentia de pace diſſeruit, eámque hoc rerum ſtatu nec iniquam, & neceſſariam: cum ante paucos dies ſi quis ciues interrogaſſet, vbi Romani viciſſent, ecquid mali putarent patriam paſſuram, longe iis acerbiora fuiſſent dicturi; imo ne dicere quidem potuiſſent, præ magnitudine malorum quæ animis obuerſabantur, vt ait Polyb. Polyb. maior 45. annis.

XVII *Nec ſtatim à prælio aufugit.* LIVIVS addit quoſdam ſcripſiſſe Annibalem ex acie ad mare perueniſſe, inde præparata naue extemplo ad Antiochum eſſe profectum; poſtulantique ante omnia Scipioni, vt ſibi Annibal traderetur, reſponſum eſſe Annibalem in Africa non

eſſe. Scipio victor recedit, ait Eutropius, pene ipſo Annibale capto, qui primùm cum multis equitibus, deinde cum viginti, poſtremo cum 4. euaſit. At hanc fugam poſteriorem eſſe neceſſe eſt, ſi is in Carthaginienſi Senatu author fuit Senatui, populoque Carthaginienſi, vt conditiones pacis admitterentur. Petitio vero Annibalis, etſi alioqui eſt valde probabilis, ex formula tamē pacis, quam edit Polybius, conſtat non eſſe veram. Induciæ Carthaginienſibus in tres menſes datæ ſunt, & additum ne per induciarum tempus, vſquā aliò quam Romam mitterent legatos: & ſi qui legati Carthaginem veniſſent, ne inconſulto Romano Imperatore dimitterentur.

Cum legatis Carthaginienſibus tres Romam Scipio miſit, & in iis Lucium fratrem, & L. Veturium Philonem, qui ſub ipſa comitia conſularia Romam peruenerunt, vt autor eſt Liuius, ideoque de iis anno ſeq. dicemus. *Legati ex Africa Romam veniunt.*

XVIII. Cæterum Romæ ad primum nuncium detectionis Carthaginienſium trepidatum fuerat, iuſſuſque erat T. Claudius Conſul mature in Siciliam claſſem ducere, atque inde in Africam traiicere. At is ſegniter omnia confecit, eo quod Patres de pace Scipionis potius arbitrium eſſe, quibus legibus daretur, quam Conſulis cenſuerant. Verum huius negligentiæ non exiguas pœnas dedit. Nam tempeſtate varie multumque iactatus eſt, naues diſiectæ, quaſſatæ, armamentis ſpoliatæ, quædam etiam fractæ ſunt. Ita vexata ac lacerata claſſis Carales tenuit, (id oppidum Sardiniæ eſt, quod frequentius Calaris dicitur, in cognomine promontorio meridiano ſitum, quod Siciliam ab oriente reſpicit.) Vbi dum ſubductæ reficiuntur naues, hyems oppreſſit, circumactumq; eſt anni tempus, & nullo prorogante imperium, priuatus T. Claudius claſſem Romam reduxit. *Claudius Nero in Africam traiectu tempeſtate vexatur. Mox Romam redit.*

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3853.

I.N.xv. Iamdudum talenta Euboica 80. minarum, æſtimata diximus 1400. Francis: ducenta ergo talenta Euboica, valent ducenta & octoginta millia francorum: quæ in annos 50. ducta efficiunt omnino quatuordecim milliones frácorum. Quibus ſi addas 25. millia pondo argenti, quæ præſenti pecunia perſoluere coacti ſunt, addenda erunt octingenta & viginti quinque millia francorum.

ANNVS MVNDI 3853. SEXTAE AETATIS, 337.

IMPERII GRÆCORVM III. ANTIOCHI MAGNI 24. ONIÆ III. PONTIFICIS 7. PTOLEMÆI EPIPHANIS 3. PHILIPPI 20. OLYMP. CXLIV. AN. 4. VRB. COND. 552. COSS. CN. CORNELIO LENTVLO, ET P. ÆLIO PÆTO. PVNICA PAX.

ANNVS ANTE CHRISTVM 200.

HVNC Punicæ pacis annum, ab inchoato bello decimum octauum celebrat Liuius, eundémque quadrageſimum à pace poſtremo facta, Q. Luctatio, & A. Manlio Coſs. cuius initium tribus & viginti poſt annis factum ſit, P. Cornelio, & T. Sempronio Coſs. Denique hoc anno 18. finitum, Cn. Cornel. & P. Ælio Pæto Coſs. quo acta Scipionis Romæ probata ac confirmata ſunt: quæ omnia cum noſtra Chronologia adamuſſim conueniunt. Itaque corrigendus eſt Zonaras, qui hunc annum decimum ſextum vocat, & Eutropius qui decimum nonum. Rurſus cum Liuius initio l.31. numerat annos 63. à primo bello Punico ad ſecundum finitum, cum oporteat non numerare præſentem annum, qui nihil hoſtile habuit, qui eſt 64. quibus adde 488. qui primum bellum Punicum anteceſſerunt, & occurret præſens annus Vr. Cond. 552. I. *Ratio temporum.*

II. *Comitia Romæ tardiora.*

M. Servilius ſuperiore anno Conſul, cui Hetruria obuenerat, ne comitiorum cauſa ad vrbem reuocaretur, Dictatorem dixit C. Seruilium Geminum; is Magiſtrum eq. dixit P. Ælium Pætum. Sæpe comitia indicta perfici tempeſtates prohibuerunt, adeo vt præter Idus Martias veteres magiſtratus progreſſi fuerint: aut potius nondum creatis nouis, Reſp. ſine curulibus magiſtratus aliquandiu fuerit. *Legati ex Africa veniunt.* Sub idem tempus legati Romani cum Carthaginienſibus Romam venerunt. Senatus ad ædem Bellonæ habitus eſt. Vbi L. Veturius Philo retulit ſuprema pugna cum Annibale, & Pœnis eſſe pugnatum, finemque tandem lugubri bello impoſitum. Verminam quoque Syphacis filium bello victum. *Publica lætitia.* Ea lætitia populo quoque in concione communicata. Tum omnia in vrbe templa patefacta ſunt, gratulationes vbique factæ, ſupplicationes in triduum decretæ.

III. *Noui Coſſ. dant Senatum legatis.*

Legatis Carthaginienſium, & Philippi regis, nam ij quoque venerant, petentibus vt Senatus ſibi daretur, reſponſum iuſſu Patrum à Dictatore eſt, Conſules nouos eis Senatum daturos eſſe. Comitia inde habita, creati Coſs. Cn. Cornelius Lentulus, & P. Ælius Pætus. De prouinciis Conſulum nihil ante placebat agi, quam legati Philippi Regis, & Carthaginienſium auditi eſſent; præſagientibus animis belli vnius finem, alterius principium fore.

Primam Macedonibus, coram oratio.

Priores introducti ſunt Macedones, qui primo conati ſunt purgare, quæ queſti erant Roma miſſi legati de populatione ſociorum: tum eos accuſarunt, in primiſq; M. Aurelium vnum de legatis, qui Macedonas bello contra fœdus laceſſiſſet: poſtremo petebant vt Macedones, duxque eorum Sopater, qui apud Annibalem mercede militaſſent, captique in vinculis eſſent, ſibi reſtituerentur.

IV. *Reſponſio Romanorũ.*

Ad quæ Furius pro Aurelio ex Macedonia miſſus reſpondit, relictum in prouincia M. Aurelium, ne ſocij feſſi populationibus, ad Philippum deficerent, finibus ſociorum non exceſſiſſe; dediſſe operam ne impune in agros eorum populatores tranſcenderent. Sopatrum ex propinquis Regis eſſe, eum, cum 4. millibus Macedonum & pecunia, miſſum nuper in Africam vt eſſet Annibali & Carthaginienſibus auxilio. De quibus rebus cũ rogati Macedones perplexe reſponderent, reſponſum acceperunt, Regem bellum quærere, ſi pergat, propediem inuenturum; *Philippum fœdus violaſſe.* dupliciter ab eo fœdus violatum, & quod Socios populi Ro. iniuriis & damnis affecerit, & quod hoſtes Romanorum auxiliis & pecunia iuuerit. P. Scipionem recte feciſſe, & facere, quod eos in vincula coniectos retineat, M. item Aurelium, qui Socios, quos fœdere tueri non poſſit, armis tueatur. Ita Macedones dimiſſi ſunt. Nec Philippus propterea deſiit bello vexare Athenienſes, & populato agro, obſidionem parare, vt ex Liuio anno ſeq. patet.

V. *Legatorum Carthaginienſium oratio.*

Inde Carthaginienſes vocati, quorum ætatibus, dignitatibuſque conſpectis, nam longe primi ciuitatis erant, tum pro ſe quiſque dicere, vere de pace agi, nihil vt pridem fictum atque ſimulatum. Inſignis inter cæteros Aſdrubal, qui ſemper pacis autor fuerat, primùm belli culpam à Rep. in paucorum cupiditatem transferebat. Deinde partim purgando crimina, partim fatendo, partim monendo P. C. vt rebus ſecundis modeſte ac moderate vterentur, laudando etiam clementiam populi Ro. qui plus pene parcendo victis, quam vincendo imperium auxiſſet, effecit vt ad pacem omnium animi propenderent: præſertim cum ab aliis legatis damna, & luctuoſus Carthaginienſis Reip. ſtatus exponeretur: tum Senatorum vnum infeſtum perfidiæ Carthaginienſium ſuccla maſſe ferunt. Per quos deos fœdus icturi eſſent, cum eos per quos ante ictum eſſet fefelliſſent? Per eoſdem, inquit Aſdrubal, qui tam infeſti ſunt fœdera violantibus.

VI. *Senatus pop. Ro. pacem probat cũ Pœnis.*

Inclinatis omnium ad pacem animis, Cn. Lentulus Coſs. qui Africam cum claſſe petiturus erat, interceſſit: itaque re ad populum euocata, pacem tribus omnes iuſſere, & P. Scipionem victorem exercitum in vrbem deportare. Ex hac rogatione Senatus decreuit vt P. Scipio, ex 10. legatorum ſententia, pacem cum populo Carth. quibus legibus ei videretur faceret. Gratias egere legati, tum etiam petiere vt vrbem ingredi, & ſuos captiuos inuiſere liceret, idque cum impetraſſent, etiam quoſdam redimere ad ducentos, vt ſibi liceret, orauerunt. Conſenſit Senatus vt in Africam deportarentur, & ſi pax conueniſſet, Scipio eos ſine precio Carthaginienſibus redderet. Ita dimiſſi legati, & pax in Africa cum Scipione perfecta eſt.

VII. Navesſ longas,elephantos,perfugas, fugitiuos, captiuorum 4. millia tradide- runt. Naues prouectas in altum Scipio, magno cum luctu ciuitatis, incendi iuſſit. *Executioni mandatur.* De perfugis grauius, quam de fugitiuis conſultum.Latini nominis qui erant,ſecu- ri percuſſi, Romani in crucem ſublati. Sæpe poſtea Scipionem dixiſſe ferunt T. Claudij primum cupiditatem, deinde Cn. Cornelij fuiſſe in mora, quo minus id bellum exitio Carthaginis finiretur. Hi nimirum Scipionis æmuli, vt ex Liuio aper- lib.30. te conſtat gloriam ſuam ex alieno periculo ac labore captabant; quod proſpi- ciens Scipio, maluerat pacem dare Carthagini, quam eam obſidere. Porro ex vo- luntate S.P.Q.R. Maſaniſſam in omnia Syphacis bona, præter regnum paternum immiſit: legatos ad pacem confirmandam Romam miſit.

VIII. IPSE terra mariq; parta pace, exercitu in naues impoſito, in Siciliam Lilybæum traiecit. Inde magna parte militum in nauibus miſſa, ipſe per lætam pace, non mi- nus quam victoria Italiam, non vrbibus modo effuſis ad habendos honores, ſed agreſtium etiam turba obſidente vias, Romam peruenit, triumphoque omnium *Magna cū gloria Scipio Romam venit.* clariſſimo vrbem eſt inuectus. In ærarium Romanum Scipio intulit argenti pon- 1100363. coronat. do cētum millia, & triginta tria Syphax autē morte ſubtractus eſt ſpectaculo magis hominum, quam triumphantis gloriæ, Tybure paulo ante mortuus. Mors tamen *Mors Syphacis.* eius publice conſpecta eſt, publice quippe elatus Scipionis gloriam in pheretro ce- lebrauit. Verum Polybius ait, vt fatetur ipſemet Liuius, Syphacē in triumphum à Scipione traductum. Verba eius ex l.16.hæc ſunt. *Tunc etiam Syphax Maſæſyliorum Rex, cum captiuus per vrbem ductus eſt in triumpho, qui & poſt tempus aliquot in carcere diem ſupremum obijt.*

IX. HVIVS triumphi ſpeciem, & eius occaſione cæterorum triumphantium, pau- cis deſcribit Appianus in fine huius 2. belli Punici, quē incidiſſe ait in Olymp.144. *Triumphus Scipionis.* Nimirum exeuntē, quē locum placet lectori deſcribere. *Scipio fœdere icto ex Africa totum exercitum deportauit in Italiam, vrbemque triumphans inijt, illuſtriore pompa quam vllus ante eam diem. Fuit autem eius forma, qua etiam nunc vtuntur, huiuſcemodi. Coronan- tur vniuerſi, præcedunt tubicines, & plauſtra ſpolijs onuſta. Traducūtur & captarum vrbium ſimulacra, & tabulæ quæ res geſtas exprimant: deinde aurum argentumque, tam rude quam ſignatum, & ſiquid eſt huiuſmodi præterea,* vt pictæ tabulæ, ſigna egregij operis, & ma- teriæ, aliæque principum virorum deliciæ. *Tum coronæ Imperatori ob virtutem datæ à ciuitatibus, aut ſocijs, aut ab ipſo exercitu. Sequuntur deinceps boues candidi, poſt eos Elephan- ti: mox Pœnorum, Numidarumque duces captiui.* Et hæc prima pars pompæ.

X. IPSVM *Imperatorem præcedunt lictores paludati, & chorus cythariſtarum, ac ſatyro- rum Etruſco more cinctorum, ornatorumque coronis aureis, qui pariter ordine incedunt, cum* *Triumphi Romani ritus.* *cantu & tripudio. Ludiones ipſi vocant, opinor quia Etruſci Lydorum coloni ſunt. Horum in medio quidam ſtolatus ac purpuratus, ornatuſque monilibus ac torquibus aureis, geſticulatur ad mouendum riſum, tanquam inſultans hoſtibus. Sequuntur deinceps qui ſuffitum faciunt. Mox ipſe Imperator inuehitur curru picturato, redimitus gemmata corona aurea, amicitur autem toga clauata purpurea: manu geſtat ſceptrum eburneum, & virgam lauream, quæ apud Romanos ſignum eſt victoriæ. Vehuntur eodem curru pueri, virgineſque, & in iugali- bus equis vtrinque eadem ex gente adoleſcentes.* Et hæc altera eſt pars pompæ.

XI. IVXTA *currum & deinceps incedunt militiæ ſocij, ſcribæ, apparitores, armigerique. Se- quuntur milites diſtincti per turmas ac centurias, laureati omnes, & fortiſſimus quiſque orna-* *Tertia pars pompæ.* *tus donis militaribus,* quibus ab imperatore, aliiſve ducibus, honoris ergo, & in teſti- monium virtutis donatus fuerit. *Hi alios principes laudant, in alios cauillantur, quoſ- dam vituperant. Eſt enim res ſimplex triumphus, ac minime ſeuera & ſeria, in eo quippe ma- gna eſt iocorum licentia. Vbi vero Capitolium aſcendit Scipio, finita pompa epulum amicis ex more in templo præbuit.* Hæc fere Appianus, qui addit Maſaniſſam, fretum Romano- rum amicitia, magnam ſibi agri Carthaginenſium partem vendicaſſe, & eorum opera obtinuiſſe; moxque cum eis fœdus iniiſſe, quod per annos quinquaginta durauit: diſceptatio autem cum Maſaniſſa à Liuio ad octo annos differtur. Primus hic Imperator nomine victæ à ſe gentis eſt nobilitatus, vt Africanus diceretur, ſiue id militaris primum fauor, ſiue popularis aura celebrauerit; niſi forte, ſicut Feli- cis Syllæ, Magnique Pompeij, ab aſſentatione familiari id nomen cœptum eſt. Id Eutrop. Zonar. enim ſibi parum compertum eſſe ſcribit Liuius l.30. extremo, nec diſtinctius ab aliis relatum inueni.

CAVSÆ ET INITIA BELLI MACEDONICI.

XII. *Exordia, & cauſa belli Macedonici.*

PACEM Punicam bellum Macedonicum excepit, periculo haudquaquam cõparandum, aut virtute ducis, aut militum robore; ſed claritate regum antiquorum, & magnitudine imperij prope nobilius. Cœptum hoc bellum decem ferme annis ante ſcribit Liuius, & triennio prius depoſitum, cum Ætoli & belli & pacis cauſæ fuiſſent, quæ pax facta eſt à P. Sempronio Proconſule, anno Vr. C.549. Cæterum prius illud bellum à M. Valerio Læuino prætore geſtum eſt, anno V.C. 539. ex quo hic annus decimus tertius numeratur, vt non ſine cauſa illud (ferme) Liuius adiecerit: qui & belli huius occaſionem refert, quod Romani, pace cum Pœnis facta vacarent; cauſam autem, quod Philippo infenſi eſſent, cum ob infidam pacem aduerſus Ætolos, alioſq; eiuſdem regionis ſocios; tum ob auxilia nuper cum pecunia in Africam Annibali miſſa, quo cum ante annos 14. ſocietatem inierat, an. Vr. C. 538. Acceſſerunt etiam preces Athenienſium, quos Philippus agro peruaſtato, in vrbem compulerat. Eorum legati Romæ hoc tempore querelas de Philippo referebant, & Romanum auxilium implorabant.

Querelæ Athenienſium de Philippo.

XIII. *Attali quoque & Rhodiorũ.*

SVB idem fere tempus & ab Attalo Rege, & Rhodiis legati venerunt, nunciantes Aſiæ quoque ciuitates ſolicitari. A Philippo nimirum vehementer affligebantur. Nam præter Cianos perditos, etiam Prinaſſum vrbem ad deditionem compulerat, dum fingit ſe ad duo iam murorum iugera ſublicis ſuſpendiſſe. Attalum, & Rhodios nauali prælio ad Chium vicerat, & illo in fugam compulſo, & horum Imperatore Theophiliſco interfecto. Nec mirum eſt eodem tempore Philippum copias in Græcia & Aſia habuiſſe. Nam Peloponneſus, cum tota pene Gręcia, ei parebat, vt ait P. Sulpicius Galba in concione ad populum. His legationibus Romæ reſponſum eſt, curæ Senatui fore rem Aſianam. Conſultatio vero de bello Macedonico integra ad Coſs. qui tunc in prælio cum Boiis erant, reiecta eſt.

Philippi potentia.

Liuius l.31.

XIV. *Legati cur in Aegyptum miſſi à Romanis.*

INTERIM ad Ptolemæum Ægypti Regem legati tres miſſi, vt & Annibalem Pœnoſque victos regi nunciarent, & gratias agerent Regi, quod in rebus dubiis, cum finitimi etiam ſocij Romanos deſererent, in fide manſiſſet; & peterent vt ſi coacti iniuriis bellum aduerſus Philippum ſuſcepiſſent, priſtinum animum erga populum Rom. conſeruaret. Legationem pro Rege puerulo in Ægypto ſuſcipiebat, vt arbitror Soſibius, Soſibij filius, qui Rempub. ſub Philopatore bene geſſerat. Eius autem filius, in tumultu quo cæſus eſt Agathocles cum ſuis, Regem Agathocli ereptum accepit, & approbationem illius cædis elicuit, vt recitat Polyb. l.15. Cæterum legatos in Ægyptum miſſos Liuius nominat C. Claudium Neronem, M. Æmylium Lepidum, P. Sempronium Tuditanum. Nec eſt apud eum, aut Polybiũ, aut Appianum, vllum veſtigiũ miſſi Lepidi, ad regnum pupilli tutoris nomine adminiſtrandum, quod aſſerit Iuſtinus: quod vt Romano populo valde glorioſum, minime prætermiſſurus erat Liuius; præſertim cum res inter Ægyptios & Romanos geſtæ, eius rei crebram mentionem requirant. Sed hac de re iam ſupra diximus.

Num vt tutores eſſent.

XV. *Res ad Boios male geſta.*

INTEREA P. Ælius Conſul cum audiſſet, à Boiis ante ſuum aduentum incurſiones in agros ſociorum factas, duabus legionibus ſubitariis, tumultus eius cauſa ſcriptis, additiſque ad eas 4. cohortibus de exercitu ſuo, C. Appium Præfectum ſociũm hac manu, per Vmbriam agrum Boiorum inuadere iuſſit: ſed is improuiſo Gallorum impetu circumuentus, cum ſeptem millibus ſuorum interfectus eſt: pauci elapſi, rebus ſuis magna ex parte amiſſis, per inuios ſaltus, ſine duce, nocte ad Conſulem profecti ſunt. Nec Conſul, præter populationem hoſtici agri, memorabile quiſquam geſſit, niſi quod fœdus cum Ingaunis Liguribus fecit.

Romæ cum primum Cõſul Senatum habuit, extemplo de Philippo retulit. Decreuitque frequens Senatus, vt P. Ælius Conſul, quem videretur ei, cum imperio mitteret, qui claſſe accepta, quam ex Sicilia Cn. Octauius reduceret, in Macedoniam traiiceret. M. Valerius Læuinus Proprætor miſſus, cum duodequadraginta nauibus in Macedoniam tranſmiſit. Ad quem cum M. Aurelius legatus veniſſet, edocuiſſetque eum quantos exercitus, quantum nauium numerum Rex comparaſſet, maiore conatu id bellum capeſſendum eſſe cenſuit, idemque Senatui per literas perſuaſit, ne idem auderet Philippus, quod Pyrrhus pridem ex minore regno auſus fuerat. Nec rés vltra hoc anno progreſſa eſt.

Læuinus in Macedoniã tranſmittit.

Cum modicis copiis.

ANNVS MVNDI 3854. SEXTAE AETATIS, 338. IMPERII GRÆCORVM 112. ANTIOCHI MAGNI 25. ONIÆ III. Pontificis 8. Ptolemæi Epiphanis 4. Philippi 21. Olymp. CXLV. ann. 1. Vrb. Cond. 553. Coss. P. Sulpitio Galba. C. Aurelio Cotta. Belli Macedonici I.

ANNVS ANTE CHRISTVM 199.

REPVGNARE vtique videtur nobis Liuius, qui cum initium belli Macedonici, in hoſce Conſules conferat, vrbis tamen conditę annum hunc vocat quingenteſimum quadrageſimum. Sic enim legunt Cuſpin.& Glarean. Sigon. Budæus, qui nobis eſt 553. atque adeo Sigonio, Gordono, Stephano Pighio, marmoribus capitolinis, Cuſpiniano, Temporario, Caſaubono, Heluico, Buntingo, Beroaldo, aliis. Verum erratū illapſum in numeros, ipſemet Liuius hoc ipſo libro docere poteſt, qui, vt præcedenti anno diximus, quadringentos & 88. annos ab Vrbe condita numerat ante bellum primum Punicum, inde 63. ad finem 2. qui efficiunt 551. Adde his annum pacis initæ cum Pœnis, & præſentem, omnino efficies 553. Etſi Onuphrio, Glareano, Greillio, Caluiſio, Functio, Capello, Emmio, eſt 554. quę eſt differentia Palilium Varronis & Catonis. Fuit autem in Olympico puluere victor hoc anno Pyrrhias Ætolus. De hac porro Olympiade 145. ita ſcribit Pauſanias.[a] Poſthæc Olympiade centeſima quadrageſima quinta puerile inſtitutum Pancratium, in quo vicit Phœdimus Æolenſis ex vrbe Troade. I. *Ratio temporis.*

(488 / 63 / 1 / 1 / 553)

[a] l.5.p.155. græ.

His ergo Coſs. quod omnes conſentiunt, bellum cum rege Philippo initum eſt, quod & Philippicum propterea dictum eſt, ſiue Macedonicum primum, paucis menſibus poſt pacem Carthaginienſibus datam. Omnium primùm eam rem Idibus Martiis, quo die tum Conſulatus inibatur, P. Sulpicius Conſul retulit, Senatuſque per ſacrificia diuinam de hoc bello voluntatem exquiri iuſſit. Renunciatum à Coſs. precationi annuiſſe deos. Interea literæ Aurelij legati, & M. Valerij Læuini cum noua Athenienſium legatione venere, quibus animi ad hoc bellum magis irritati ſunt. Sententiam literarum iam ante in fine anni præced. retuli: legati nunciarunt Philippum appropinquare finibus ſuis, breuique non agros modo, ſed vrbem etiam in ditione eius futuram, niſi quid in Romanis auxilij eſſet. Iis gratiæ à Senatu actæ ob fidei conſtantiam, de auxilio autem tum reſponſum iri, cum Conſules prouincias ſortiti eſſent. II. *De bello Philippico agitur in Senatu.*

Obvenit Macedonia Sulpicio Galbæ, Aurelio Italia. Sulpitius rogationem ad populum promulgauit, Vellent, iuberent Philippo Regi, Macedonibuſque, qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias, armáque illata ſociis populi Romani bellum indici. Sed ea rogatio ab omnibus ferme centuriis antiquata eſt; ſiue id diuturnitate belli feſſi, tædio laborum ac periculorum fecerunt, ſiue Q. Bæbij tribuni plebis concionibus incitati, qui patres criminabatur, & incuſabat quod bella ex bellis ſererent, ne pace vnquam plebs frui poſſet. Id ægrè tulere Patres, & tum Tribunum pleb. in Senatu probris lacerarunt, tum pro ſe quiſque Sulpicium hortati ſunt, vt de integro comitia rogationi ferendæ ediceret, caſtigaret ſegnitiem populi, & quam eſſet id bellum neceſſarium ſaluti ac dignitati Reipublicæ edoceret. III. *Id bellum populus improbat.*

Consvl in campo Martio comitiis habitis, priuſquam centurias in ſuffragium mitteret, concione aduocata docuit non id agi, bellúmne placeat gerere, an pace frui, ſed bellúmne contra Philippum gerere, tranſlatis in Macedoniam legionibus, an hoſtem in Italiam admittere, quandoquidem ille bellum ingens contra Romanos terra marique moliatur, & iam pactus fuerat cum Annibale in Italiam traiice- IV. *Galba Conſulis ad eũ concio.*

re,quando miſſo Valerio Læuino in Macedonia retentus eſt. Non admittendum idem crimen in Athenienſes, quod in Saguntinos perpetratum eſt, ne iure Sociorum deſertores audiant, & ille quinto die à deuictis Athenis in Italiam impetũ faciat. Maiore quippe eſſe potentia Philippum quam Pyrrhum, qui totam Italiam aduentu ſuo,armiſque conterruit: qui ſi ingreſſus in eam fuerit, multos ad ſe populos qui deficiant habiturus ſit, Lucanos,Brutios,Samnites. Adhuc in Italia Annibalem hæſurum fuiſſe,ſi piguiſſet in Africam bellum transferre. Satius eſſe Macedoniam bello ardere, quam Italiam. Denique hanc eſſe patrum, & deorum annuentium voluntatem. Ite, inquit, in ſuffragium bene iuuantibus diis, & quæ patres cenſuerunt,vos iubete.

V. *Qua bellũ populo perſuadet.* AB hac oratione in ſuffragium miſſi, bellum, vti Conſul rogarat, Quirites iuſſerunt; rurſumque Patres ſupplicationibus & votis diuinum auxilium, vt ſibi videbantur,in bellum Macedonicum implorarunt, non exiguo religioſæ pietatis argumento,etſi parum norant vnde diuinum petendum eſſet auxilium.

Quod legati à Ptolemæo vrgẽt. In ipſo apparatu belli legati à rege Ptolemæo venerunt,nunciantes, Athenienſes à rege ſuo auxiliũ petiiſſe,ipſum, licet communes ſocij ſint, auxiliũ,ſi aliter Romanis videatur, non laturum, ſed id Romanis permiſſurum. Sin minus placeat Romanis ferre Athenienſibus auxilium,cum miſſurum,quod facile Athenas aduerſus Philippum tueri poſſet. Gratiæ Regi à Senatu actæ, reſponſumque,Romanis in animo eſſe tutari ſocios; ſi qua re ad id bellum opus fuerit, regi indicaturos. Munera deinde legatis data,quina millia æris in ſingulos, id eſt centum franci Gallici æris,æſtimatore Cenali.

VI. *Inſubres &c. Amilcare duce Placentiam vaſtant. Cremonæ imminent.* OMNIVM animis in bellum Macedonicum verſis, repente Gallici tumultus fama exorta eſt. Inſubres, Boij, Cenomani, Ligures, Amilcare Pœno duce, qui in iis locis de Aſdrubalis exercitu ſubſtiterat, Placentiam inuaſere, & direpta vrbe, ac per iram magna ex parte incenſa, vix duobus millibus hominum inter incendia, ruinaſque relictis, traiecto Pado ad Cremonam diripiendam perexere. Cremonenſes vicinæ vrbis ruina territi, L. Furium, qui pro Romanis circa ea loca, cum quinque millibus ſociorum verſabatur, de ſuó periculo per legatos admonent. Ille ad Senatum rem defert, negatque ſatis in ſuo exercitu præſidij eſſe, vel ad protegendam, & obſidione liberandam coloniam, vel ad hoſtilem exercitum delendum. Niſi forte quinque hominum millia, quadraginta hoſtium millibus trucidanda obiicere velit; præſertim victoria, & excidio nobilis Romanæ coloniæ inflatis.

VII. *Auxilium paratur.* SENATVS his cognitis iubet C. Aurelium Conſulem exercitum Hetruriæ deſtinatum Ariminum cogere, & cum eo, vel ipſum per ſe, vel per eundem L.Furium cum hoſte confligere, & coloniam obſidione liberare.

Querelæ Carthaginem deferuntur. Quæ dum parantur decreto Senatus mittuntur legati Carthaginem, qui Amilcarem nuncient Gallos ad arma conciuiſſe contra populum Romanum, fœdus violare, eum,ſi pax placeat, reuocãdum illis, & dedendum populo Ro. Simul nunciare iubentur, non omnes perfugas ſibi redditos eſſe, magnam partem Carthagine obuerſari palam, qui comprehendi conquirique debeant, vt ſibi ex fœdere reſtituantur. *Eorum reſponſum.* Reſponſum à Carthaginienſibus eſt, nihil vltra ſe facere poſſe, quam vt eum exilio mulctarent, bonaque publicarent: de perfugis miſiſſe, quos potuiſſent inquirendo veſtigare. Verum miſſuros Romam,qui ea de re Senatui ſatisfacerent. Ducenta millia modiũm tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miſerunt: non dono, vt arbitror,ſed in ſolutionem annuorum talentũm Euboicorum.

VIII. *A L. Furio profligatur hoſtis.* VERVM Carthaginienſes labore comprehẽdendi,& dedendi Amilcaris liberati ſunt,vt qui mox in bello perierit. Cum enim L.Furius magnis itineribus Arimino Cremonam, cum ſibi aſſignato exercitu veniſſet, caſtra 1500. paſſuum interuallo ab hoſte poſuit: & occaſio rei bene gerendæ fuit, ſi protinus ex itinere ad caſtra oppugnanda eſſet profectus, hoſtibus vage ad populationem, prædamque diſperſis. Verum Furius laſſitudini militum timuit, raptim quippe agmen duxerat. Galli omiſſa præda caſtra extemplo repetiuere. Poſtridie in aciem progreſſi ſunt, nec Romanus moram pugnandi fecit, ſed vix ſpatium inſtruendi fuit, eo curſu hoſtes in prælium venerunt. Nec minus ferociter pugna-

runt. Etſi enim induſtriæ ac fortitudini Romanorum ceſſerunt, diu tamen anceps prælium fecere, vt L. Furius prætor ſuorum periculo vel præuiſo, vel iam animaduerſo, ædem vouerit Ioui, ſi eo die hoſtes fudiſſet. Fudit, fugauitque partem non exiguam, & factus eſt voti reus.

IX. *Magnitudo victoriæ.*

MINVS ſex millia hominum effugiſſe, ait Liuius, cæſa & capta ſupra quinque & triginta millia, cum ſignis militaribus 70. carpentis Gallicis multa præda oneratis plus ducentis. Amilcar dux Pœnus eo prælio cecidit, & tres imperatores nobiles Gallorum. Zonaras negat Amilcarem mortuum, quippe quem & aliis deinceps præliis non ſolum ſuperſtitem, ſed etiam ducem facit, ſed placet Liuium potius audire. Placentini captiui, ad duo millia liberorum capitum, redditi colonis. Romanorum ſociorumque ad duo millia cecidere, plurimi dextræ alæ, in quam primus hoſtium impetus incubuit. Quamquam autem à Prætore prope debellatum erat, Conſul eam ſibi gloriam vendicare cupiens (eius quippe erat exercitus, & maiore imperio potiebatur) profectus in Galliam victorem exercitum à Prætore accepit; iratus quod ſe abſente rem geſſiſſet. Ipſe autem Gallico triumpho imminens, quem abſente Conſule irato, atque inuidente, facilius impetrari poſſe ratus, Romam inopinato cum veniſſet, & in æde Bellonæ Senatui expoſuiſſet quæ geſſerat, acriter in vtramq; partem diſputatum eſt: vicit tamen Furius, quod Furiæ genti Gallica bella conficere fatale videretur. Diminutus tamen triumphus fuit, cum neque captiui vlli ante currum ducti fuerint, neque ſpolia prælata, neque milites ſecuti: omnia præter victoriam penes Conſulem eſſe apparebat. Triumphauit ergo de Gallis in magiſtratu L. Furius, inuito fere Senatu, ſiue quod alieno exercitu Aurelij Conſulis rem geſſiſſet, ſiue quod prouinciam auiditate triumphi reliquiſſet.

Vide Liuiũ in fi. l. 31.

Triumphat inuito Conſule, & Senatu.

X. *Legati Romani ad Maſaniſſã.*

SED iam ad paulo ſuperiora redeamus. Qui legati Carthaginem de Amilcare & perfugis miſſi ſunt, iidem in Numidiam ad Maſaniſſam abire iuſſi, eidemque gratulari, quod non patrium modo regnum recuperaſſet, ſed parte florentiſſima, quæ Syphacis fuiſſet auxiſſet. Nunciare quoque ſuſceptum à Romanis bellum contra Philippum, eiuſque cauſas iuſtas atque legitimas, & ad id conficiendum equeſtre Numidarum auxilium petere; viciſſimque auxilia, ad firmandum augendumque regnum, ſi quid opus foret, prolixe polliceri. Dona denique regia conſeruandæ augendæque beneuolentiæ regi dare. Maſſaniſſa duo millia equitum obtulit, in bellum Macedonicum; mille à legatis accepti ſunt, quos in naues impoſitos in Græciam miſit, cum ducentis millibus modiûm tritici, ducentis hordei.

Eius auxilium equeſtre.

XI. *Vermina ad Senatũ legati.*

PER eos dies Verminæ filij Syphacis legati Senatum adiere, excuſantes errorem adoleſcentiamque, & in fraudem Carthaginienſium, auertentes. Spondebant regem ſuum annixurum, ne officiis in populum Ro. aut à Maſaniſſa, qui & ipſe hoſtis pridem fuiſſet, aut ab vllo alio vinceretur: poſtulare vt Rex & amicus, ac ſocius populi Ro. à Senatu nominetur. Reſponſum legatis eſt, & Patrem eius Syphacem ſine cauſa ex ſocio & amico repente hoſtem populi Ro. factum; & eum ipſum rudimentum adoleſcentiæ bello laceſſentem Romanos poſuiſſe. Itaque pacem illi prius petendam eſſe, quam ea nomina, quæ Senatus, non niſi bene de populo Rom. meritis principibus conferre conſueuerit. Romanos legatos in Africa fore, à quibus leges pacis accipiat, quarum confirmationem ſit poſtea à Senatu poſtulaturus. Legati cum iis mandatis in Africam miſſi C. Terentius Varro. Sp. Lucretius, & Cn. Octauius: qui delati in Numidiam beneuolè à Vermina, ad primos regni fines obuiam progreſſo accepti ſunt, & pacis legibus ſcriptis, eas Romam confirmandas ipſe miſit.

Senatus reſponſum Senatus.

Miſſi ad eum legati.

XII. *Sulpicius Conſul adit Macedoniam.*

P. SVLPICIVS Conſul, ſecundum vota in Capitolia nũcupata, paludatus cum lictoribus profectus ab vrbe, Brunduſium venit; indéque in Macedoniam traiecit. Ibi ei præſto fuere Athenienſium legati orantes, vt ſe obſidione eximeret. Miſſus extemplo Athenas eſt C. Claudius Centho cum 20. longis nauibus, & militum copiis. Neque enim Rex ipſe Athenas obſidebat, eo quippe maxime tempore Abydum oppugnabat: iam cum Rhodiis & Attalo naualibus certaminibus, neutro fœliciter prælio vires expertus. Innuit his verbis Liuius eam pugnam, quam præcedente anno ex Polybio attigimus, in qua licet magna clade affectus ſit (Macedones quippe circiter mille ducenti perierant, ſocij nauales ad ſex millia, viui capti tum Macedones tum ſocij, circiter bis mille, Ægypti ad ſeptingentos, cum

Mittit Athenas copias.

Philippi nauale certamen, cruenta victoria.

magno numero nauium; cum pauci omnino ex Rhodiis & Attalicis deſiderati fuiſſent, ex illis ſcilicet ad 60. ex his 70. vt ſcribit Polyb. l. 16. victoriam tamen ſibi attribuit, eo maxime titulo, quod Attalum in prælio longius ab ſuis nauibus incaute abductum perſecutus, compuliſſet ad terram; eiuſque nauem prætoriam cepiſſet: etſi nunquam vno tempore neque terra neque mari tantum virorum amiſiſſet, vt idem ait.

XIII. *Abydeni deditionem offerunt Philippo.*

Iam vero quod ad rem ad Abydum geſtam attinet, eam diligenter Polybius l. 16. explicauit, quam fas non eſt intactam relinquere. Ea vrbs eſt in Helleſponto in Aſiæ littore, quam Philippus terra marique oppugnabat. Diu tulerant obſidionem oppidani, & mari facile irritam reddebant. At poſtquam à terra exteriore muro cuniculis ſubruto, Macedones ad interiorem, qui eius loco fuerat excitatus, appropinquarunt: oppidani legatos ad Philippum mittunt, petuntque vt vrbem acciperet, milites à Rhodiis & Attalo præſidio miſſos data fide dimitteret, liberos homines ſineret cum veſtimentis quo placeret abire. Attalus trecentos tantum milites in præſidium miſerat, Rhodij quadriremem vnam ex claſſe, vt habet Liuius l. 31. Iubet contra Philippus oppidanos ſibi omnia permittere, aut fortiter ſeſe defendere. Ea res non ſolum in deſperationem, ſed in furorem etiam Abydenos egit.

XIV. *Abydenorum deſperatio.*

Itaqve ſe ſuaque omnia perdituri, primùm ſeruos libertate donant, vt eos ad exequenda conſilia habeant obſequentes, deinde matronas omnes in templo Dianæ congregant, infantes cum nutricibus in Gymnaſio; aurum omne & argentum in forum deferunt; pretioſam veſtem in quadriremem Rhodiam, & triremem Cyzicenam. E ſenioribus quinquaginta deligunt, eo robore tamen præditos, qui poſſent exequi quod mandaretur. Hi coram vniuerſis ciuibus iureiurando adacti ſunt, vbi interiorem murum ab hoſte occupatum viderent, infantes & coniuges interficere, naues modo dictas incendere, argentum & aurum, ſicut deuouiſſent in mare proiicere. Secundum hæc, præeuntibus ſacerdotibus iurarunt omnes, aut hoſtem ſuperaturos ſe, aut in pugna pro patria mortem oppetituros. Ita deinceps negligunt cuniculis cuniculos hoſtium irritos reddere, certi ad ruinam murorum contra irrumpentem hoſtem in veſtigio occumbere. Nec aliter fecere.

XV. *Eorumdem pugna obſtinatiſſimo.*

Collapso interiore muro, militaris ætas ruinis inſiſtens, tam ferox in hoſtem fuit, vt Philippus, qui feſſis Macedonibus recentes ſubinde ad noctem vſque ſubmittebat, pugna tandem deſtiterit, de exitu totius incepti pene deſperans. Nam illi non ſolum cum gladiis, & haſtis, ſuper ſuorum, & Macedonum aceruos pugnabant, & intolerabiles reddebantur; ſed etiam ſi quem arma fracta defeciſſent, tum fragmentis ipſis pugnabant, tum ferarum more irruentes arma hoſtibus eripiebāt, & negligentes ſui, quacumque parte poterant, eos impetu facto confodiebant. Do-

Impium decretum mutant. nec nox prælium diremit: eademque aliquibus meliorem mentem dedit; ſtatuerunt enim liberis ac coniugibus vitam ſeruare, & prima luce ſacerdotes vtriuſque ſexus ad Philippum mittere, qui vrbem illi tradentes, vltimum duntaxat exitium deprecarentur.

XVI. *Quod Polybius male reprehēdit.*

Id factum Polybius non erubeſcit aperte reprehendere, quaſi glorioſiſſimum facinus ignauia ſua impedierint. Ait enim eos ſpe ductos propriæ ſalutis, decus illud ingens & admirabile ciuium ſuorum de liberis ac coniugibus interficiēdis, abſtuliſſe. *τὸ καλὸν καὶ θαυμάσιον τῆς τῶν πολιτῶν προαιρέσεως κατέβαλον.* In quo videtur maiore etiam crimine ſe obſtringere, quam Abydeni ipſi, qui rerum omnium deſperatione efferati, ſumma ſibi affinitate & conſanguinitate iunctos, & quod caput eſt innocentes, perire iuſſerint. Hic autem tam immane facinus prædicat, etiam ſanus, ſi tamen ſanus. Tanta fuit hominum, etiam eruditorum, in illa infidelitate cæcitas. Nec minus ſcelerate eodem loco ait de Abydenorum caſu, maxime fas eſſe cum Fortuna expoſtulare, quæ Phocenſium & Acarnanum calamitates miſerata, in meliorem repente ſtatum eos reſtituerit; Abydenos contra viros permiſerit occumbere, vrbem capi, liberos cum matribus in poteſtatem hoſtium venire.

XVII. *Iniurius in diuinam prouidentiam.*

Vtiqve Fortunæ nomine diuinitatem rebus humanis pręſidentem intelligit, contra cuius prouidēriam impiorum ora laxat in querelas, & expoſtulationes, eamque quaſi iniuſtam & immiſericordem, iniuſte ac ſacrilege criminatur. Quis tu es qui non alienum ſeruum, ſed proprium Dominum iudices? & improbus atque imperitus, ſapientiſſimum atque ſanctiſſimum? nec videas miſericorditer liberare

Bellum Philippi cum Athenienſibus.

quos liberat, & iuſte, etiam per deteriores, caſtigare quos deſerit. Ita contenebratæ erant hominum mentes, vt contra Deum blaſphemare iuſtum cenſerent; & cruentiſſimos parricidas, etiam commendatione proſequerentur. Liuius, qui eandem hiſtoriam à Polybio mutuatus eſt, ſapienter vtrunque illum ſcopulum declinauit; quin etiam iuſiurandum illud, execrabile carmen vocat, & eorum deſperationem rabiem Saguntinam; quam etiam æquiparare potuit Aſtapenſium in Hiſpania furori, quem ſupra anno V.C.547. ex Liuij 28. retulimus, & Punici belli 13.

XVIII. *Mutua ac propria Abydenorum cædes.*

Sed redeo ad Abydenos, in quorum pernicie id maxime deplorandum videtur, quod omnibus non fuerit perſuaſum, ab illa pluſquam ferina ſuorum cæde temperare. Nam Philippus poſtquam vrbe potitus eſt, facile congeſtas opes inuenit, vt ait idem Scriptor. Deinde impetum tot ciuium conſpicatus, qui ſeſe, liberos ſuos, coniuges iugulabant, incendebant, ſuſpendebant, in puteos coniiciebant, de tectis præcipites dabant, eo ſpectaculo obſtupefactus, & rem ægre ferens, edixit, tridui ſpatium ſe illis concedere, qui laqueo vitam finire, aut iugulare ſe vellent. Verum Abydeni, qui iam ita de ſe ſtatuerant, & alioqui prodi à ſe illos exiſtimabant, qui pro patria ſtrenue dimicantes occubuerant, viuere diutius non ſuſtinebant, niſi forte vinculis aut alia vi prohiberentur. Reliqui ſine vlla cunctatione, per cognationes ad mortem ruebant, manu videlicet, ferro, opera cognatorum.

XIX. *Aemylius legatus bellum Philippo à Romanis nũciat.*

Sub hoc tempus Rex Attalus audita Abydenorum obſidione, cum M. Æmylio Lepido, qui erat vnus de tribus legatis, qui ad reges Ptolemæum & Antiochum miſſi erant minimus natu, ad ipſam Abydum nauigauit. Nouus interpres addit Polybio hos legatos ad Ptolemæum & Antiochum fuiſſe miſſos. Nec Polybius id habet, & legatio, vt ex Liuio in fine præcedentis anni diximus, ad Ptolemæum ſolum pertinebat; ad Antiochum vero, alij poſtea miſſi ſunt legati, & aliis omnino de rebus. Reliqui autem legati Rhodi ſubſtiterunt. Æmylius ergo cum Philippo collocutus, dixit viſum eſſe Senatui eum hortari, ne quem Græcorum bello impeteret, neue rebus Ptolemæi manus iniiceret, & pro iniuriis Attalo, & Rhodiis illatis iudicium ſubiret. Hæc ſi faceret, pacem retineret; ſin minus bellum illi à Romanis eſſe paratum.

XX. *Quod admittit Philippus nixus fœderi cum Antiocho.*

Ille contra, maxime ſe optare dixit ne fœdus Romani violent, & bellum contra ipſum ſuſcipiant: ſi tamen id fecerint, fortiter ſe ad arma pro ſe ſuorúmque defenſione venturum. Animos ei faciebat, inquit Liuius, præter ferociam inſitam, fœdus ictum cum Antiocho rege Syriæ, diuiſæque iam cum eo Ægypti opes, quibus ex quo Ptolemæi regis mortem audiuerant, ambo imminebant. Inde Philippus, impoſito Abydi præſidio, in regnum rediit, vbi nuncij retulerunt Conſulem iam in Epiro eſſe, & Apolloniam terreſtres copias, nauales Corcyram in hyberna deduxiſſe. Nam autumno ferme exacto in prouinciam venerat, vti à Liuio ſcriptum eſt.

Cauſa belli Philippi cũ Athen.

Cauſam porro contracti à Philippo cum Athenienſes belli, hanc pluribus enarrat Liuius l.31. Acarnanes duo iuuenes non initiati, templum Cereris imprudentes religionis, cum cæteris ingreſſi erant; facile eos ſermo prodidit, dum abſurdè quædam percunctantur: deductique ad antiſtites templi, cum palam eſſet per errorem ingreſſos, tanquam ob infandum ſcelus interfecti ſunt. Sed hoc eorum peccatum Acarnenſes alio longe grauiori ac publico vlciſſi aggreſſi ſunt.

XXI. *Copias Acarnanis contra eos præbet.*

Id enim factum queruli ad Philippum detulere, poſtularuntque ab eo, vt datis Macedonum auxiliis, bellum à ſe Athenienſibus inferri pateretur: dedit, paſſus eſt. Hic exercitus Atticam ferro ignique depopulatus, ingentem prædam in Acarnaniam deuexit. Tum Athenis iuſtum contra eos bellum decretum; incitante Attalo & Rhodiis, qui & reliquos populos, quantum potuere, ad bellum contra Philippum incitarunt: ſed eius geſti perfectique gloriam imprudentes Romanis conceſſere; quam, ſi acriter Philippo inſtitiſſent, nec cũ vires colligere paſſi fuiſſent, facile erant occupaturi. Philippus etſi à Romanis bellum ſibi imminere ſentiret, Philoclẽ tamen vnum de ſuis ducibus, cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis, ad populandos Athenienſium agros miſit, variaque caſtella ipſe cum aliis copiis, partim vi, partim proditione, ac deditione accepit. Abydenos inde adiit, de quibus diximus, qui ne legatis quidem admiſſis, portas regi clauſerunt, & ceſſantibus Attalo, Rhodiiſque miſere periere.

Attalus & Rhodij ſtant pro Athenieẽſibus.

XXII. *Ouatio Lentuli Proconſulis ex Hiſpania reducis.*

PER idem tempus L. Cornelius Lentulus Proconſul ex Hiſpania rediit, qui cum res ab ſe per multos annos præclare geſtas in Senatu enarraſſet, poſtularétque vt triumphanti ſibi in vrbem inuehi liceret, res triumpho dignas cenſebat Senatus, verum id moris eſſe negabat, vt qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, triumpharet. Itaque ouatio permittebatur, niſi Tribunus pleb. T. Sempronius Longus obſtitiſſet; qui etiam ouationem Romani moris eſſe negaret, niſi res à magiſtratu geſtæ eſſent. Victus tamen conſenſu patrum Tribunus ceſſit, & ex SC. Cornelius ouans vrbem eſt ingreſſus. Argenti tulit ex præda quadraginta quatuor millia pondo.[a] Auri duo millia quadringenta 50.[b] Militibus ex præda 120. aſſes diuiſit.

a 1452000. franc. Gal. b 735000. fr Gal.

Ratio temporis.

Superſunt fere hoc anno, quæ à C. Claudio Corcyra Athenas miſſo geſta ſunt. Cætera enim omnia, quæ reliquo libro 31. a Liuio recenſentur, ad ſequentem annum pertinent; nec id diſſimulat Liuius, qui & quæ vere ac æſtate conſequente contra Philippum geſta ſunt, eodem narrationis tenore pertexuit, antequam ad nouos Conſules gradum faceret, quos initio l. 32. Idibus Martiis Conſulatum iniiſſe profitetur. Id ergo erudite lector obſerua, ne geſta vnius anni in duos temere diſſecuiſſe videamur.

XXIII. *Claudius Cento fert opē Athenienſibus.*

P. ERGO Sulpicius Conſul cum autumno ferme exacto in prouinciam veniſſet, circa Apolloniam in Illyrio hybernabat. C. autem Claudius Cento cum 20. Romanis triremibus Athenas miſſus, cum Piræeum perueniſſet, deſpondentibus iam animos ſociis ſpem ingentem attulit. Nam & terreſtres ab Corintho incurſiones, quæ per Megaram in Atticum agrum fieri ſolebant, ceſſarunt; & prædonum à Chalcide naues, quæ non mare ſolum infeſtum, ſed omnes etiam maritimos agros Athenienſibus fecerant, non modo Sunium ſuperare, (id vltimum eſt Atticæ ad meridiem promontorium) ſed nec extra fretum Eurypi committere ſe aperto mari audebant. Superuenerunt his tres Rhodiæ quadriremes, & erant Atticæ tres apertæ naues, ad tuendos maritimos agros comparatæ. Hac claſſe ſi vrbs agrique Athenienſium defenderentur, ſatis eſſe in præſentia exiſtimanti Claudio, maioris etiam rei fortuna oblata eſt.

XXIV. *Chalcidem occupat, & populatur.*

EXVLES à Chalcide, Macedonum iniuriis pulſi, referebant occupari poſſe Chalcidem ſine vllo certamine. Nam & Macedonas, quia nullus ſit in propinquo hoſtium metus, vagari paſſim, & oppidanos præſidio Macedonum fretos, cuſtodiam vrbis negligere. Ergo Claudius maturè Sunium cum claſſe peruenit, & ibi ne conſpiceretur, nocte expectata, primis tenebris mouit, & tranquillo mari vſus, Chalcidem paulo ante lucem peruenit, vrbem ſcalis cōſcendit, & cuſtodibus ſi qui aderant interfectis, refracta porta totum agmen vrbe recepit, & flammis circa forenſes domos iniectis, eo incendio regia quoque horrea, & armamentarium, cum ingenti copia machinarum, tormentorumque, conflagrauit; cædes inde paſſim non repugnantium tantum, ſed & fugientium facta eſt: in quibus fuit Sopater Acarnan, præſidij Chalcidenſis præfectus. Præda omnis in forum, inde in naues comportata. Carcer quoque à Rhodiis refractus, emiſſique captiui, quos Philippus illic, tanquam in munitiſſima cuſtodia, abdiderat. Statuis inde regis deiectis truncatiſque, ſigno receptui dato conſcenderunt naues, & Piræeum vnde profecti erant, redierunt.

XXV. *Philippus fruſtra accurrit.*

DEMETRIADE tum Philippus erat, quo cum nunciata eſſet clades ſociæ vrbis, quamquam ſerum erat auxilium perditis, vltionem tamen auide expetens, cum expeditis quinque millibus peditum & trecentis equitibus extemplo profectus, curſu propere Chalcidem contendit, ſi quo modo poſſet Romanos opprimere; ſed ea ſpe fruſtratus, ad deforme ſpectaculum ſemirutæ ac fumantis adhuc ſociæ vrbis venit, & paucis qui mortuos ſepelirent relictis, æque raptim ac venerat Euripum ponte tranſgreſſus, per Bœotiam Athenas ducit; eámque improuiſus ſine dubio occupaſſet, ni ſpeculator agmen regium à longe intuitus, prægreſſus nocte media Athenas perueniſſet, vbi idem ſomnus, ac negligentia, eandem calamitatem Athenienſibus, quæ Chalcidenſes perdiderat, intuliſſet. Sed ſtatim ad magnitudinem imminentis periculi exciti, omnia ad vrbis defenſionem comparant. Paucas poſt horas Philippus venit, & patefactum aduentum ſuum agnoſcit.

Moxque Athenas pene occupat.

XXVI. *Pugnatur non ſine periculo.*

ERGO quoniam dolus non profeciſſet, vim parat. Ad Dipylon portam accedit, ab ea ad Academiam aciem ſuam inſtruit. Athenienſes aciem quoque ab ea

porta interius, ad forum lata via componunt. Philippus pugnæ auidus hortatus ſuos vt ſe intuentes pugnarent, equum in hoſtes concitat, non ira tantum, ſed gloria etiam elatus, quod ingenti turba completis etiam ad ſpectaculum muris, conſpici ſe pugnantem, egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum paucis equitibus in medios hoſtes inuectus, cum ingentem ardorem ſuis, tum pauorem hoſtibus iniecit; plurimos manu ſua cominus eminuſque vulneratos, compulſoſque in portam, conſecutus & ipſe, cum maiorem in anguſtiis trepidantium edidiſſet cædem, in temerario incepto, tutum tamen receptum habuit.

INDE intra muros tenentibus militem Athenienſibus, Philippus ſigno receptui dato, quidquid circa vrbem erat ſancti amœniue, in vindictam incenſæ Chalcidis ſuccendit, ac diruit. Et quia præſidium Attali ab Ægina, Romanumque à Piræeo intrauerant vrbem, caſtra longius ab vrbe retulit. Inde Eleuſinem profectus, ſpe templi & caſtelli improuiſo capiendi, cum haudquaquam neglectas cuſtodias animaduertiſſet, & claſſem à Piræeo ſubſidio venire, omiſſo incepto Megaram, ac protinus Corinthum ducit. Et cum Argis Achæorum concilium eſſe audiſſet, inopinantibus Achæis concioni ipſi ſuperuenit. XXVII. *Abit cum ſuis.* *Adit concilium Achæorum.*

Conſultabant illi de bello aduerſus Nabin Lacedæmoniorum tyrannum, qui poſt Machanidam tyrannidem inuaſerat, & Achæis, qui imperium à Philopœmene ad Cycliadem tranſtulerant, damna plurima inferebat: nec agros tantum vaſtabat, ſed vrbibus quoque erat terribilis. Aduerſus hunc hoſtem cum quantum ex quaque ciuitate militum conſcriberetur conſultarent, *In Nabin Spartanum tyrannum.*

PHILIPPVS dempturum ſe eis curam, quod ad Nabin & Lacedæmonios attinet, pollicetur, & terrorem omnem belli in ipſam Laconicam, ducto illuc exercitu tranſlaturum, ſi tantum illi militum parent, quantum ad Oreum, & Chalcidem, & Corinthum tutandam neceſſe ſit, vt ſuis à tergo tutis, ſecurus Nabidi & Lacedæmoniis bellum inferret. Honeſta erat oratio; ſed animaduerterunt Achæi, velle Philippum ipſos bello contra Romanos ſuſcepto implicare. Itaque negarunt licere Achæis de aliis rebus in concilio agere, quam de iis propter quas conuocati eſſent; & decreto de exercitu parando aduerſus Nabin facto, concilium, non ſine Regis offenſione dimiſerunt. XXVIII. *Philippus Achæos bello contra Romanos implicare ſtudet. Fruſtra.*

PHILIPPVS magna ſpe depulſus, voluntariis paucis militibus conſcriptis, Corinthum atque in Atticam rediit, & cum Philocle præfecto ſuo, qui Eleuſinem iterum, & vi & fraude tentauerat, & inde cum pudore ac vulneribus repulſus fuerat, copias ſuas coniunxit; & tertio conatu Eleuſinem tentauit, ſed ſuperuenientes Romani, cum incepto tertio deſiſtere coëgerunt. Ille diuiſo rurſum exercitu Philoclem vrbis oppugnationem prę ſe ferre iubet, dum ipſe deſertum propugnatoribus, vt ſperabat, Piræeum, vrbis defendendæ cauſa, occuparet. Sed irrita ſpes eius fuit, iiſdem Piræeum, qui Eleuſinem paulo ante, defendentibus. Ille rurſum à Piræeo Athenas repente duxit, iterumque repulſus, ad omnia circumquaque vaſtanda cõuertitur. Et cum priorem populationem ſepulchris circa vrbem diruendis exercuiſſet, ne quid inuiolatum relinqueret, templa quę pagatim ſacrata habebant, quibus inſigniter exornata erat Attica, dirui atq; incendi iuſſit, & ſimulacra ipſa, marmore natiuo, & artificum ingeniis viſenda, confringi: tum relicta Græcia in Bœotiam, hyemandi vtique cauſa, conceſſit. XXIX. *Athenas iterum fruſtra tentat.* *Foris ſacra deuaſtat.*

ANNVS MVNDI 3855. SEXTAE AETATIS 339 IMPERII GRÆCORVM 113. ANTIOCHI MAGNI 26. ONIÆ III. PONTIFICIS 9. PTOLEMÆI EPIPHANIS 5. PHILIPPI MACEDONVM 22. OLYMPIADIS CXLV. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 554. COSS. L. CORNELIO LENTVLO, & P. VILLIO SECVNDO BELLI MACEDONICI.

ANNVS ANTE CHRISTVM 198.

I. *Romani Macedoniã populantur.* IPSIS huius anni initiis, cum primum tempus rei gerendæ facultatem dedit, Sulpicius, qui inter Apolloniam & Dirrhachium ad Apſum flumen habebat caſtra, T. Apuſtium legatum, ad populandos Macedoniæ fines, emittit; iſque aliquot vrbes partim vi, partim deditione accepit. *Prœliũ cum Athenagora.* Eum ad Conſulem cum magna præda reuertentem adortus eſt Athenagoras regius Præfectus, & in tranſitu fluminis turbauit; ſed acie mox in pugnam directa, non tulerunt impetum Romanorum Macedones, multi ex iis occiſi ſunt, capti plures; legatus exercitum incolumem ad Conſulem reduxit, à quo extemplo ad claſſem remiſſus eſt.

II. *Subſidia belli pro Romanis.* HAC ſatis felici expeditione bello inchoato, Reguli ac principes accolæ Macedonum, qui inimico erant in eos animo, ad caſtra Romanorum venere, operamque ſuam Conſuli obtulere; qui eorum ſe opera vſurum dixit, cum in Macedoniam exercitum induceret. Animandro Athamanum Regulo Ætolorum vicino, Ætolos concitandos ad bellum attribuit. Attali legatis, qui per id quoque tempus aduenerant, mandauit vt Attalus Æginæ vbi hybernabat, claſſem Romanam opperiretur, qua adiuncta, bello maritimo ſicut ante Philippum vrgeret, ad Rhodios quoque miſſi legati, vt eius belli partem capeſſerent.

III. *Philippi ad bellum apparatus.* NEC Philippus ſegnius, in Macedonia, quo iam peruenerat, bellum apparabat; filium Perſeum, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem eius regerent, cum parte copiarum mittit ad anguſtias, quæ ad Palegoniam ſunt obſidendas: diruit etiam aliquot vrbes non ignobiles, ne claſſi hoſtium prædæ eſſent. *Concilium Ætolorũ.* Ad Ætolorum concilium legatos mittit, qui eos in fide retinerent: quo etiam Sulpicius L. Furium legatum miſit. Macedones, cum quibus recentiſſimum erat Ætolorum fœdus, primi auditi ſunt, dum ad fidem conſeruãdam Aetolos hortantur, & à Romanis quantum poſſunt, auertunt, qui ita populorum amicitiam quærant, vt eos in ſeruitutem redigant, eiſque ſuperbe dominentur: ſero ſocium Philippum quæſituros, cum dominos Romanos habuerint.

IV. *Multa ibi de Philippo diſceptatio.* IN eodem Panætolio deinceps dixerunt Athenienſes, qui grauia ab eo paſſi, iuſtius in crudelitatem Regis inuehi poterant. Itaque eas vaſtitates & clades, & ſacrorum in primis euerſiones deplorarunt, & qualem Atticam fecerit Philippus, talem eum, ſi licuerit Aetoliam, Græciamque omnem facturum. Tum Romani eadem confirmãt, & ſe à Macedonum criminationibus purgant, & Aetolos monent, ne pacem metu nuper factam cum Philippo, ratam eſſe velint, & amicitiam cum Romanis, quando tuto licet, redintegrent, niſi perire cum Philippo, quam vincere cum Romanis malint.

Hic Damocritus Prætor, Aetolorum animos in Romanos propendentes, callida cunctatione auertit, pecunia, vt fama eſt, à Rege accepta. Et dimiſſis ſuſpenſa re legatis, genti ſuæ conſuluit, vt mox ad eam partem ſe conferrent, in quam melior belli fortuna vergere videretur.

V. *Claſſem præparat.* INTEREA Philippus terra, marique impigre bellũ parabat, naualeſque copias De-

Leves pvgnæ Macedonvm & Romanorvm.

metriadem in Theſſalia contrahebat, cui vna cum maritima ora Heraclidem præfecit, ratus primo vere Romanos Attalumque claſſem ab Aegina moturos. Ipſe copias terreſtres ſibi aſſumpſit, lætus ſe Romanis duo magna auxilia detraxiſſe, Aetolos & Dardanos, quibus Perſei præſidio aditum obſtruxerat.

Conſul ad Regem mouet. Conſul per Daſſaretiorum fines exercitum ducebat, quos Ptolemæus Deparetios vocat; oppida vicique partim metu, partim vi in poteſtatem veniebant, quædam deſerta, in montes propinquos refugientibus barbaris, inueniebantur. Mox etiam alam equitum miſit, qui exquirerent, quo loco Rex, quem ex hybernis mouiſſe ſciebat, uerſaretur. Rex quoque idem de Conſule ſatagens, equitum turmam dimiſit.

VI. *Exploratores vtriuſq. pugnant.* Hæ aliæ cum diu diuerſis itineribus vagatæ eſſent in vnum iter conuenerunt; vtrique maturè ad pugnam equos & arma comparant, & numero & virtute prope pares concurrunt, & ad aliquot horas pugnant, fatigatio ipſorum equorumque prælium incerta victoria diremit. *Incerta victoria.* Macedonum quadraginta equites, Romanorum quinque & triginta ceciderunt. Philippus dum honorifice ſuos ſepulturæ mãdari curat, vt funeris honore viuos ad fortiter pugnandum, & glorioſe moriendum accenderet, ſuos è contrario immanitate vulnerum, quibus occiſi fuerant à Romanis vehementer exterruit, cogitantes aduerſus quæ tela, quoſque viros ſibi depugnandum eſſet. Ipſum quoque Regem, nondum cum Romanis iuſto prælio congreſſum, terror cœpit, adeo vt filium ſuum, præſidiumque ad ſe reuocaret, eademque opera Dardanis iter in Macedoniam patefaceret.

VII. *Altera velitatio cum Macedonũ fuga.* Ipse cum viginti millibus peditum, equitum quatuor millibus, ducibus transfugis ad hoſtem profectus, in quodam tumulo, ducentis circiter paſſibus à caſtris Romanis, caſtra communiit, vnde eorum ordinem cum admiratione contemplatus, noluit vniuerſo certamine de ſumma rei aleam iacere, ſed Athenagoram, vnum de purpuratis ſuis, virum fortẽ, & induſtrium cum ſeptingentis equitibus, totidemque peditibus, ad laceſſandos hoſtium equites miſit: pari quoque numero ſuos Conſul miſit. Verum cum ſtatariam & conſtantem Romanorum pugnam, longe à fugaci illa & curſoria certandi ratione diuerſam, regii milites experirentur, non tulere diu dimicationem, nec alia re quam velocitate tutantes ſe, in caſtra refugerunt.

VIII. *Tertia pugna & inſidiæ Macedonum irritæ.* Vno deinde intermiſſo die, cum omnibus copiis Rex pugnaturus eſſet, nocte cetratos, quos peltaſtas vocant, loco opportuno inter bina caſtra in inſidiis abdiderat, præceperatque Athenagoræ & equitibus, vt ſi aperto prælio res procederet vterentur fortuna; ſi minus, cedendo ſenſim ad inſidiarum locum hoſtem pertraherent. Et equitatus quidem ceſſit, verum duces cetratæ cohortis, non ſatis expectato ſigno, ante tempus excitatis ſuis, occaſionem bene gerendæ rei amiſere. Romanus & aperto prælio victor, & tutus à fraude inſidiarum, in caſtra ſe recepit. Poſteroque die eductis omnibus copiis, pugnandi copiam fecit, qua non admiſſa à Rege, exprobrato metu longius, frumentationis commodioris gratia, profectus eſt.

Romanorũ frumentatores inuadit. Rex aliquandiu diſſimulans ſuos in caſtris tenuit, dum hoſti negligentia ex audacia creſceret, moxque ſumma celeritate frumentarios à reliquo exercitu interclusos, ad Octolophum inuaſit, multoſque tum pugnantes, tum etiam fugientes oppreſſit, priuſquam fama cladis ad Conſulem perueniret; tandem elapſi quidam inter tumultum euaſere ad caſtra, & trepidi turbatique, rem incertam Conſuli detulere.

IX. *Inde pugna equeſtris cũ clade Romanorum. Regis imprudentia. Stataria pugna vicitur.* Is iubet equites quà quiſque poſſet, opem extemplo ferre laborantibus: ipſe legiones educit, & quadrato agmine in hoſtem ducit. Equites dum effuſi per agros pugnant, contra equites talium pugnarum ſcientiſſimos, deteriore conditione fuerunt. Regia ſtatio atrociſſimum prælium ciebat, quod & Rex ipſe hortator aderat, & Cretenſium auxiliares multos ex improuiſo vulnerabant, conferti præparatique, in diſperſos & effuſos pugnantes. Quod ſi modum in inſequendo tenuiſſent, & in præſentis prælii gloriam, & in ſummam totius belli non mediocriter profeciſſent. Nunc auiditate cædis intemperantius ſecuti, Romanos equites eo vſq. fugauere, dum antegreſſa peditum ſigna iis occurrerent, quibus conſpectis animoſiores facti, conuerſo vultu eos fugare cœperunt, à quibus in ſugam acti fue-

rant: multi in congreſſu, plerique in turbida fuga, non pauci in paludes ingreſſi periere.

X. *Magnum adit periculum.*

Rex ipſe graue periculum adiit. Nam ruente ſaucio equo, præceps ad terram datus, oppreſſus fuiſſet, niſi proximus eques in terram deſiliens, pauidum regem in equum ſubleuaſſet: ſed ipſe pedes cum fugientes equites curſu æquare non poſſet, confoſſus periit, magna laude ſeruati regis ſui, longe digniſſimus. Denique victoria Romanorum fuit, etſi plures ipſorum, equitum præſertim, in acie deſiderati videantur; quorum numerum Liuius prætermiſit, qui tamen modicum Macedonum recenſuit.

Philippus caduceatorem ad Conſulem mittit, vt ſuos ſepelire impune liceret: ſed dum differtur reſponſum, ipſe nocte caſtra mouet, & montana petit, quo grauem Romanorum militiam ægre venturam ſperabat; & dum tranſitum in Erduæã impedire parat, occupato iugo, & variis obſtaculis impedito: inde tamen cum multa cæde deturbatur, & poſt aliquot oppida partim vi à Conſule, partim metu occupata, peragratis hoſtium agris, ad Apolloniam, vnde bellum orſus erat, copias reduxit.

XI. *In Dardanos pugnat*

Interea Philippus aduerſus Dardanos iam ex Macedonia recipientes ſeſe miſit Athenagoram cum expeditis peditibus, & maiore parte equitatus; qui eos ad Macedoniæ fines adeptus, poſtremum agmen primo turbauit, deinde cum iis æquo certamine pugnauit, poſtremo non magnis damnis affecit.

Et Aetolos ſatis feliciter.

Felicius contra Aetolos pugnatum eſt. Qui cum audita ad Octolophum pugna, rem ad Romanos inclinare iudicaſſent, ad eos relicto Philippo redière, & aliquot repente oppidorum potiti ſunt. Inde vage populabundi, ſemiermes, nullo metu, nullo pene ordine in hoſtico excurrebant; cum iis Philippus ſuperuenit, ſub ipſum tempus meridianum. Aetoli tum raptim à ducibus educti, vix tentato certamine, turpi fuga ſe in caſtra recipiunt, cæſis captiſque nonnullis, quos equites interceluſerant: & poterat occupare caſtra Rex, niſi fatigato ex itinere militi parcere voluiſſet.

XII. *Quos cadit, fugat, caſtriſque ſpoliat.*

Postridie caſtra ſine certamine occupat, effuſis per auerſam portam in fugam militibus, in qua tamen multi cæſi captique: qui euaſerunt ad caſtra Athamani perfugerunt, quæ ille diligentius in tumulo muniuerat. Sed Ætoli præſentientes Regem proxima luce eadem caſtra aggreſſurum, ipſa nocte diſperſi fugerunt, & deuiis itineribus in Aetoliam peruenerunt. Ita Dardanis Aetoliſq. coercitis, Philippus incepto forti, proſperoque euentu, damna Romano bello accepta reſtituit. Hæc cum Liuius ea æſtate à Romanis, Philippoque geſta eſſe dicat, non dubium eſt eadem ad hunc annum pertinere, in quo noui Coſſ. ab ipſis Idibus Martiis conſulatum inierant. Sed narrationem inchoatam rerum in Macedonia geſtarum noluit interrumpere.

XIII. *Scopas copias Aegypto parat.*

Addit hoc loco T. Liuius Scopam Aegyptium principem gentis, ab Alexandria magno cum pondere auri à rege Ptolemæo miſſum, ſex millia peditũ, & equites mercede conductos in Aegyptum auexiſſe; nec ex iuuentute Aetolorum quemquam reliquiſſet, ni Damocritus Prætor partem iuniorum caſtigando domi continuiſſet. Sẽtiebat enim Scopas Antiochum Magnum animos in recuperandam Syriam intendiſſe, quod ſequenti anno contigit, vt dicemus.

Romana claſſis Attalo iũcta.

Eiuſdẽ æſtatis principio claſſis Romana à Corcyra cum L. Apuſtio legato profecta, Malea ſuperata (id promontorium Peloponneſi Cretæ proximum eſt) circa Scyllæum Attalo regi coniuncta eſt.

Athenienſiũ leuitas.

Tum vero Athenienſium ciuitas, quæ adhuc Philippi metu retenta erat, ne odium in illum ſuum plane proderet, id omne præſentis auxilii ſpe nixa profudit. Placet Rogationem ex Liuio deſcribere, vt gentis leuitatem, & muliebrem vlciſcendi modum, ac libidinem agnoſcas.

XIV. *Decretum contra Philippum.*

Rogationem ergo, inquit Liuius l. 31. *extemplo tulerunt, plebeſque ſciuit, vt Philippi ſtatuæ, imagines omnes, nominaque earum, item maiorum eius virilis ac muliebris ſexus omnium tollerentur, delerenturque; dies feſti, ſacerdotes, ſacra, quæ ipſius, maiorumue eius honoris cauſa inſtituta eſſent, omnia profanarentur. Loca etiam, in quibus poſitum aliquid, inſcriptumue honoris eius cauſa fuiſſet, deteſtabilia eſſe, neque in iis quidquam poſtea poni, dedicarìue placere eorum, quæ in loco puro poni, dedicarìue fas eſſet. Sacerdotes*

publicos, quotieſcumque pro populo Athenienſi, ſociiſque, & exercitibus, & claſsibus eorum precarentur, toties deteſtari, atque execrari Philippum, liberos eius, regnumque, terreſtres, naualeſque copias, Macedonum genus omne nomenque. Additumque decreto, ſi quis quid poſtea, quod ad notam ignominiamque Philippi pertineret, ferret, id omne populum Athenienſem iuſſurum. Si quis contra ignominiam, próue eius honore dixiſſet, feciſſetue, qui occidiſſet eum iure cæſurum. Poſtremo incluſum, vt omnia quæ aduerſus Piſiſtratidas decreta quondam erant, eadem in Philippo ſeruarentur. Sic Athenienſes, literis verbiſque, quibus ſolis valent, bellum aduerſus Philippum gerebant. Hæc Liuius.

XV. *Mira eorũ inconſtantia, & vanitas.*

Sed ignominioſius prope elogium meretur, tam leuis, tam profuſus, tamque muliebris in odium, atque adulationem impetus Græculorum, qui nihil moderatum retineant: nuper Attalum immodicis honoribus, aut lenociniis potius putide ornauerunt. Nunc Philippum non ſecus ac teterrimum monſtrum, quod inferis erupiſſet, furiati proſcindunt, parati ſi leui momento res conuertantur, Attalum Philippo, & Philippum Attalo ſubſtituere. Id Demetrius ille Poliorcetes huius proauus, in primis expertus eſt, id Socrates, id Phocio, id Alcibiades, itemque Themiſtocles: qui negabat Athenienſes ſe in honore vel admiratione habere; ſed ſicut ad denſam platanum in tempeſtate, ſic ad ſe profugere: mox autem ſerenitate reſtituta ramos reſcindere, & Themiſtoclem iniuriis decretiſque vexare; vt notauit Plutarchus in Themiſtocle. Sed redeamus ad Liuium.

XVI. *Quæ reli quo anno in Græcia geſta.*

Classis magnam Aegæi partem maris circumlata, aliquot oppida inſulaſq. ſubegit, diripuit, alibi re infecta diſceſſit. Quæ cum minoris momenti ſint, quam vt in iis operæpretium videatur diutius immorari, ex Liuio petenda relinquimus. Illud tantum addam, quod ad ſtabiliendam temporis rationem pertinet, Attalum Romanoſque Oræum, iterum terra marique diutius oppugnatum, tandem expugnaſſe; vrbem Attalo, captiua corpora Romanis ceſſiſſe. Cumque iam autumnale æquinoctium inſtaret, vt inquit Liuius, propter ſinum Euboicum nautis ſuſpectum, ante hyemales motus euadere cupientes, Pyræum, vnde profecti erant ad bellum repetiere. Apuſtius autem legatus triginta nauibus ibi relictis, longe maximam Peloponneſi partem circumuectus, Corcyram petit. Attalus peractis Cereris ſacris, & Rhodiis remiſſis, in Aſiam ſe recepit.

Sub finem l. 31.

XVII. *Querela Aurelii Conſulis contra Furium.*

Iam vero Liuius ad comitiorum tempus reuerſus, quod Macedonicis rebus eadem ſerie narrationis recenſendis prætergreſſus erat, C. Aurelium Conſulem ex prouincia reducem conqueſtum ait, non tam ſe ab Senatu non expectatum, vt cum Prætore Conſul de triumpho diſceptaret, ſed ita triumphum ei decretum fuiſſe, vt nullius, niſi eius qui triumphaturus erat, verba audita eſſent, nec rerum geſtarum veritas vllius teſtimonio explorata eſſet.

Huius anni Coſſ.

Comitiis deinde diem indixit, quibus creati ſunt Coſſ. L. Cornelius Lentulus, & P. Villius Tappulus, quem Cuſpinianus mauult nominare Iulium, reliquis paſſim antiquis, nouiſque repugnantibus. Illi Italia prouincia, huic Macedonia obtigit, iuſſuſq. eſt à Sulpicio exercitum accipere, & in eius ſupplementum quantum videretur militum ſcribere. Annonam tam vilem hoc anno Romæ factam ſcribit Liuius, propter magnam frumenti vim ex Africa allatam, vt modium binis æris Aediles diuiſerint. 1. Vnde autem tantum fruméti ex Africa poſt diuturna funeſtaque bella, longe lateque peruagata, mirum profecto videri poteſt; niſi eam copiam ex vicina Aegypto dicamus acceptam.

1. ✕.

XVIII. *Seditio in exercitu ad Conſulis aduentum.*

P. Villius cum in Macedoniam veniſſet, ſeditionem in exercitu excitatam inuenit. Nam duo militum millia, quæ ex Africa, poſt deuictum Annibalem, in Siciliam, inde anno fere poſt in Macedoniam, pro voluntariis tranſportata eſſe querebantur, militiæ finem poſcebant. Conſul cauſam probabilem videri dixit poſtulandæ miſſionis, ſi modeſte peteretur: ſeditionis, nec eam, nec vllam aliam ſatis iuſtam cauſam eſſe. Itaque ſi manere ad ſigna, & dicto parere velint, ſe de miſſione eorum ad Senatum ſcripturum: modeſtia facilius quod velint, quam pertinacia impetraturos.

Quæ ab eo geſta.

Villium Conſulem nihil memorabile hoc anno in Macedonia egiſſe, plerique cum Liuio tradiderunt, etſi Valerius Antias fuſum ab eo, fugatumque Philippum, & magna clade affectum tradat; ſed plurium teſtimonio rectius ſtabimus: forte pleraque eorum, quæ Liuius ad Sulpicium conſulem retulit, ad Villium pertinent;

quomodo enim Villius Conſul, tam tarde in prouinciam venerit, autumno ſcilicet, cum non appareat, qua in re in vrbe fuerit occupatus.

XIX. *Alia Philippi geſta.* Hoc tempore Thaumacon, ſiue Thaumaſiam vrbem in ſinu Maliaco Philippus oppugnabat, aggeribus, vineiſque. Et iam arietem muris admoturus erat, cum Ætoli duce Archidamo in vrbem, per medias Macedonum munitiones ingreſſi, nec die nec nocte finem vllum erumpendi faciebant, nunc in ſtationes, nunc in opera Macedonum, ipſa etiam natura loci illos adiuuante; itaque Philippus cum iam inſtaret hyemps, nec locus tantum vel laboris vel periculi mereretur, ab incepto deſtitit, & quiete data exercitui, ipſe licet multis itineribus, præliis, periculiſque fatigatus, animo tamen totius belli ſummam cum ingenti cura verſabat. *Et cura de ſũma belli.* Et præter hoſtes tam multos, terra marique vndique imminentes, etiam ſociorum, imo & ſubditorum Macedonum, dubia fides angebat. Itaque & Achæos ſibi ſolito iureiurando firmauit, eiſque demerendis aliquot oppida reddidit; Macedonas autem ingenti gaudio affecit, cum Heraclidem multis criminibus oneratum in vincula coniecit. Deinde bellum, ſi quando vnquam alias, cum magna cura præparauit, exercuitque in armis Macedonas, mercenarioſque milites: deinde principio veris in Chaoniam per Epirum Athenagoram miſit. Sed eam expeditionem in annum ſequentem reſeruare par eſt.

XX. *Romana clades in Gallia Ciſalpina.* Eodem anno C. Bæbius Pamphilus Prætor, qui à C. Aurelio exercitum, cum prouincia Gallia acceperat, temere ingreſſus Gallorum Inſubrium fines, prope cum toto exercitu circumuentus eſt: ſupra ſex millia, & ſexcentos milites amiſit. Tanta ex eo bello, quod iam timeri deſierat, clades accepta eſt.

Ea res L. Lentulum Conſulem ex vrbe exciuit: qui vt in prouinciam plenam tumultus venit, trepido exercitu accepto, Prætorem multis probris increpitum, prouincia decedere, atque abire Romam iuſſit. Neque ipſe Conſul memorabile quicquam geſſit, Romam comitiorum cauſa reuocatus.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3855.

1 N. xvii. Id eſt nouem denariolis Turon. & ¦ ſi bina æra cum dimidio valent aſſem vnum Gallici æris, & mille æris quadringentos aſſes ſiue ſolid. Turon. id eſt viginti francos noſtrates, iuxta æſtimationem Cenalis.

ANNVS MVNDI 3856. SEXTAE AETATIS 340.

IMPERII GRÆCORVM 114. ANTIOCHI MAGNI 27. ONIÆ III. Pontificis 10. Ptolemæi Epiphanis 6. Philippi Macedonvm 23. Olympiadis CXLV. an. 3. Vrbis Conditæ 555. Coss. T. Qvintio Flaminino & Sex. Aelio Pæto. Tertio belli Macedonici.

ANNVS ANTE CHRISTVM 197.

I. *Expeditio Antiochi in Ægyptum.* HABET hic annus expeditionem Antiochi Magni aduerſus Ptolemæum filium Philopatoris, cuius rei teſtem idoneum habemus Liuium, vbi res ſub ſequentis anni Conſulibus geſtas in Macedonia explicans ait, *Antiochus cum priore æſtate omnibus, quæ in Cæleſyria ſunt, ciuitatibus Ptolemæi in ſuam poteſtatem redactis, in hyberna Antiochiam conceſſiſſet, nihilo quietiores poſtea res habuit.* Explicat deinde quæ ab initio veris geſſit in Aſia, ſub idem tempus, quo Philippus victus

eſt

eſt à Romanis,quod ſequenti anno contigit, idque ſeries rerum geſtarum deinceps multipliciter confirmabit,vt cōfirmant etiā copiæ Aetolorū proximo anno à Scopa mercede conductæ,vt ex eodē Liu.diximus. Neceſſe eſt igitur ad hunc annū referre,quæ in Iudæa geſta ſunt ab Antiocho, etſi ea in ſequentē annū ab Euſebio referantur. Verum tres M.S.codices apud Pontacum, in hunc annū rectius referunt.

II. *Ex Daniele Euſebio, Ioſepho.*

REM breuiſſime more ſuo attingit Euſebius in hæc verba. *Antiochus Scopa ſuperato Syriæ vrbes recepit*, quas ſcilicet Scopas nomine regis ſui Ptol. Epiph. occuparat aliquot annis ante, vt mox dicetur, *& Iudæis voluntate coniungitur*, quæ obſcurius habentur in Daniele,prophetico videlicet ſtylo. *Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet vrbes munitiſſimas, & brachia Auſtri non ſuſtinebunt, & conſurgent electi eius ad reſiſtendum, & non erit fortitudo. Et faciet, veniens ſuper eum, iuxta placitum ſuū & non erit qui ſtet contra faciem eius, & ſtabit in terra inclyta, & conſumetur in manu eius.* Hæc propheta; quæ ex Ioſepho lucem accipient, vbi ait; *Aliquanto autem poſt* quarto ſcilicet anno, *Antiochus ad fontes Iordanis cum Scopa prælio cōgreſſus, fit ſuperior.* Ad radices Libani collocat vtrumq.fontē Adrichom. quorum alter Ior, alter Dan dicitur,qui in vnum confluunt ad vrbē,quę prius Dan,poſtea Cæſaræa Phil.& Paneas dicta eſt,'& Iordanē fluuiū terræ ſanctæ maximum efficiunt. Pergit Ioſephus.

c.11.v.15.

l.12.Antiq. c.3.

III. *Iudæi ſe Antiocho dedunt.*

CVMQVE *recepiſſet occupatas à Scopa vrbes Cœleſyriæ ſimul, & Samariæ, Iudæi quoque vltro deditionem fecerunt; receptumque intra mœnia eius exercitum, & elephantos liberaliter aluerunt, & oppugnantibus præſidium in arce à Scopa relictum, impigre auxilium tulerunt. Quamobrem Antiochus æquum ducens aliquam Iudæis, pro ſtudio ſuarum partium, referre gratiam, ſcripſit ad amicos ſuos, & duces literas, &c.* De quibus ſuo loco dicemus. Nominatim autem Ioſephus ex Polybio l. 16. refert Antiochum victo Scopa, vrbes recepiſſe Batanæam, Samariam, Gadara, & Abilam, moxque Iudæos Hieroſolymitanos ad eum defeciſſe. Refert etiam ex epiſtola Antiochi Magni, quomodo exceptus ſit à Iudæis hoc tēpore Antiochus, in hæc verba. Quoniam Iudæi mox, vt eorum regionem ſumus ingreſſi, ſtudium erga nos ſuum declarauerunt, & in vrbem ſuam venientes ſplendide exceperunt, Senatu obuiam progreſſo, exercituique noſtro & elephantis copioſe victum præbuerunt, & cum eo ſimul præſidium Aegyptiorum in arce expugnauerunt, viſum eſt nobis gratiam eis aliquam reponere, & quæ ſequuntur.

Ex Polyb.

IV. *Ex Hieron. Scopas victus & obſeſſus.*

ADDIT D. Hieron. in citatum Dan. locum, Antiochi pugnam cum Scopa commiſſam, *vbi nunc Paneas condita eſt*, ait, *& cum 10. millibus armatorum obſedit clauſum in Sidone. Ob quem liberandum miſit Ptolemæus duces inclytos Eropum, & Menecleam, & Damoxenum; ſed obſidionem ſoluere non potuerunt, donec fame ſuperatus Scopas manus dedit, & nudus cum ſociis dimiſſus eſt.* Hæc Hieron. aperte explicans illa *Auſtri brachia*, & illos electos eius. Illa etiā verba Danielis, *& comportabit aggerem*, ſignificare inquit præſidium Scopæ, in arce Hieroſolymorum, annitentibus Iudæis, multo tempore oppugnatum. Verum hæc oppugnatio ad alias quoque vrbes tam in Syria hoc tempore, quam in Aſia ſeq. anno oppugnatas pertinet, vt ex Liuio docebimus. Ex quo perſpicuum omnino eſt Ciliciam & Cariam in Aſia tentatam, ab Antiocho Magno, anno poſtquam Syria potitus eſt. Nec repugnat ſanctus Hieronymus, licet tempora non diſtinguat.

V. *Reliqua expoſitio Danielis.*

ILLA deniq. verba. *Et faciet veniens ſuper eum iuxta placitum ſuum, & non erit qui ſtet contra faciem eius*, ſine dubio de Syria intelligenda ſunt. Nam pro ciuitatibus Ptolemæi, quæ erant in Aſia ſteterunt Rhodii cōtra Antiochum. Ait enim Liuius Rhodios audita Philippi clade, non omiſiſſe curam tuendæ libertatis ciuitatum ſociarū Ptolemæi, quibus bellum ab Antiocho imminebat; ſed auxiliis iuuiſſe, & irritos circa pleraſque eius conatus feciſſe: vt plenius poſtea dicetur. Illa vero ſunt de Iudæa: *& ſtabit in terra inclyta, & conſumetur in manu eius*: conſumptis videlicet, vel refugientibus in Aegyptum iis, qui Ptolemæi partibus fauebant; nam Iudæam hoc tempore conſumptam, aut afflictam ab Antiocho non legimus: & vt ait B. Hieronymus cum Ioſepho, Iudæa in medio poſita in contraria ſtudia ſcindebatur, aliis Antiocho, aliis Ptolemæo fauentibus. Et forte non ante hoc tempus Onias ſacerdos, aſſumptis Iudæorum plurimis, fugit in Aegyptum, & à Ptolemæo honorifice ſuſceptus eſt.

VI. *Conſulatus Quintii Flaminini.*

PETEBAT Romæ conſulatum T. Quintius Flamininus Patricius, ſed comitia per

M. Fuluium & M. Curium impediebantur, nec Flamininum Conſulatum ex Quæſtura petere patiebantur. Iam Ædilitatem, Præturamque faſtidiri, nec per honorum gradus documentum ſui dantes, nobiles homines tendere ad Conſulatum, ſed tranſcendendo media, imis ſumma continuare. Res ex campeſtri certamine in Senatum venit. Patres cenſuerunt, qui honorem peteret, quem ſibi capere per leges liceret, in eo æquum eſſe populo poteſtatem fieri creandi quem vellet. Tribuni patrum authoritati acquieſcentes intercedere deſierunt. Sic Liuius: ex quo intelligitur hos honorum gradus legibus non fuiſſe conſtitutos, ſed conſuetudine potius; iuſque fuiſſe populo eos ordines non ſeruare.

VII. *Ordo in magiſtratibus.* Ille quoque ordo in Sex. Ælio Pæto nō eſt ſeruatus, vt qui proxime Aedilis curulis fuerat, cum M. Claudio Marcello, vt conſtat ex l. 35. Liuii. Qui etiam parum ſibi videtur conſtare, cum à Flaminio Præturā, & Aedilitatem præteritā ſignificat, (in fine.) quem tamen ipſemet init. eiuſdem lib. 31. ædilem curulem fuiſſe tradit, cum L. Valer. Flacco, & ab iis ludos Romanos ſcenicos magnificè, apparatéq. factos. Sulpitio Galba, & Aurelio Cotta Coſſ. Cui difficultati nō video poſſe commodius reſponderi, quam dicēdo illum ædilem fuiſſe Flaminium plebeium, hunc autem Conſulē eſſe Flamininum, qui nec Aedil. fuerit, nec Prætor. Sublata ergo interceſſione, Flamininus, & Ælius Pætus facti sūt Coſſ. Inde Prætorū comitia ſunt habita, creatiq.

Catonis Pratura. Prætores quatuor, in quibus fuit M. Porcius Cato, qui Ædil. pleb. fuerat, non tamē proxime, vt quis ſuſpicari ex Liu. poſſet, ſed quadriēnio ante, vt ipſe diſerte teſtatur, (in l. de Senect.) Ei obtigit Sardinia prouincia, Flaminino Conſuli Macedon. Ælio Pæto Italia.

VIII. *Querela legatorum Attali.* Attali deinde legatos in Senatum Coſſ. introduxere, qui retulere Antiochum regnum Attali, terreſtribus naualibuſque præſidiis deſtitutum, inuaſiſſe, dum iis Romanum Conſulem in bello Maced. contra Philippum iuuat. Itaq. orarunt aut ei præſidium ad tutādum regnum mitti, aut eum cū copiis ſuis ad ſua defendenda dimitti. Reſponſum eſt à Patribus, grata fuiſſe auxilia, quæ hactenus Attalus præſtitit pop. Ro. nec ea retenturos, vltra quam Regi cōmodum eſſet. Auxilia aduerſus An-

Legati Romani pro eo ad Antiochum. tiochum ſocium & amicum pop. Ro. non miſſuros, ſed legatos qui nuncient, Attali copiis pop. Rom. vti aduerſus Philippum communem hoſtem, gratum eum factum Senatui, ſi regno Attali abſtineat, belloque abſiſtat: æquum eſſe ſocios & amicos populi Romani reges, inter ſe quoque ipſos pacem ſeruare. Quid Antiochus fecerit, in gratiam Senatus Rom. colligi poteſt, ex eo quod Attalus hoc ipſo anno

Quo euctu. cum Rom. contra Philippum claſſe pugnauit, vt infra cum Liu. dicemus. Sed nihil eſt neceſſe conicere, ſcribit Liu. hoc anno iiſdemque conſulibus legatos ab Attalo Romam miſſos, cum corona aurea 246. pondo, id eſt 24. millium & ſexcentorum aureorum, datis centum aureis in ſingula pondo, quam in Capitolio poſuerunt, gratiaſque Senatui egerunt, quod Antiochus, legatorum Romanorum autoritate motus, finibus Attali exercitum deduxiſſet.

IX. *Antiochus an Philippi hoſtis.* Cæterum quomodo communem hoſtem vocet Philippum Senatus hoc loco, cum Liuius ipſe paulo ſuperius, dixerit animoſiorē fuiſſe Philippum ad hoc bellū, (poſt init. l. 31.) propter fœdus ictum cum Antiocho Syriæ rege, facile intelligitur ex iis, quæ ſupra vltimo anno Philopatoris diximus: nimirum hoc fœdus ſecretum fuiſſe, propterea que à Polybio conſpirationem vocari, quam Senatus ſe ignorare ſimu-

Conſul trāgit in Epirū. lat, ne vtrumque ſimul pro hoſte habere videatur. T. Quintius Conſul maturius quam cæteri ſolebant, cum Bruduſio ſoluiſſet Corcyram tenuit, cum octo millibus peditum, equitibus octingentis, & quidem adactus tempeſtate, vt videtur; nam mox ad caſtra, quæ iuxta Apolloniam erant, itinere pedeſtri profectus eſt.

De via deliberat. Corcyra in Epirum cum quinqueremi traiecit, & in caſtra Romana magnis itineribus contendit. Inde Villio exconſule dimiſſo, paucos moratus dies, dum copiæ Corcyra veniunt, concilium habuit vtrum recto itinere per caſtra hoſtium viam facere conaretur: an ne tentata quidem re tanti laboris ac periculi, per Daſſaretios potius, tuto circuitu in Macedoniam penetraret, quod iter dudum Sulpitius Galba Conſul primus inierat.

X. *Recta tēdit in Philippū.* Vicissetqve ea ſententia ni timuiſſet, ne cum à mari longius receſſiſſet, miſſo è manibus hoſte, æſtas inutiliter extraheretur. Locus autem quem Rex obſederat, & per quem rectum erat iter in Macedoniam, erant fauces ad Antigoniā, quæ Stena Græci vocāt, ad quę occupāda primo vere Philip. Athenagorā miſerat, cū ſecutus

ipſe, cum ſitum omnem regionis circumſpexiſſet, maxime idoneum ad muniendum crediderat; Aous amnis anguſta valle decurrit inter mõtes duos, Aeropum & Aſnaum, iter exiguum ſuper ripam præbens; Athenagoram cum leui armatura tenere Aſnaum, ac communire iubet, ipſe in Æropo caſtra poſuit: qua rupes erãt abſciſſæ, ſtatio paucorum armatorum tenebat; quę minus tuta erãt, alia foſſis, alia turribus muniebat: magnam etiam tormentorum vim locis idoneis diſpoſuit, vt miſſilibus procul hoſtem arceret; tabernaculum etiam regium in conſpecto maxime tumulo collocarat, vt terrorem hoſtibus, ſuis ſpem ex fiducia faceret.

Quam difficilis ibi tranſitus.

XI. *Philippus pacẽ tentat.*

TRANSITVM hũc Villius anxie librabat, cum ſucceſſorem Quintium Conſulẽ adueniſſe accepit. Is quoq. etſi ei certum erat illac iter habere, tamen quomodo id perficere poſſet non inueniebat. Iamque dies quadraginta ſine vllo conatu, ſedentes in conſpectu hoſtium abſumpſerant, cum ſpes Philippo data eſt per Epirotarum gentem tentandæ pacis. Electi Pauſanias Prætor, & Alexãder Mag. equitum, qui Conſulem & Regem, vbi in arctiſſimas ripas amnis cogitur, in colloquium adduxerunt. Vbi cum eas pacis conditiones Conſul proponeret, quas Philippus ferre non poſſet, nec duriores victo impoſitum iri diceret, ita ſe ex colloquio proripuit, vt vix miſſilibus temperatum ſit, quoniam medio amne diuiſi erant. Inde leuibus inter ſe præliis aliquoties dimicauere.

XII. *Nouus trãſcendi modus paſtore duce.*

CVM hoc in ſtatu res eſſet, paſtor quidam à Charopo principe Epirotarum miſſus, deducitur ad Conſulem. Is ſe in eo ſaltu, qui nunc regiis caſtris tenebatur, armẽtum paſcere ait, omnes eorum montium anfractus, calleſque pernoſſe, ſi ſecum aliquot mittere velit, nõ iniquo nec perdifficili aditu, ſupra caput hoſtium deducturũ. Conſul cum magis credere vellet, quam auderet, miſtumque gaudio ac metu animum gereret, experiri ſtatuit; 5. millia peditum legit cum trecentis equitibus, quos tribuno tradit: nocte iter facere iubet, interdiu quieſcere, vbi ad ſumma peruentum fuerit, fumo ſignum dare, nec clamorem ante tollere, quam pugna iuſſu Conſulis inchoata fuerit: ducem ingentibus onerat promiſſis, ſi fidum ſe præbuerit, & tamen vinctum tribuno tradit. Interea leuibus ſemper agebatur præliis, ne qua ſuſpicio hoſtis animum ſubiret.

XIII. *Macedones à tergo & fronte.*

TIRTIO die Romani cum ſuo duce ad ſumma euaſere, & ſignum quod conuenerat, dederunt. Tum Conſul media valle progreditur, dextra læuaq. regis caſtra adit, illi progreſſi pugnant; & Romani iniquitate loci valde laborant, cum exortus à tergo clamor, & cœpta pugna regios terrore prope amentes reddidit, vt qui necopinantes à tergo & fronte cęderentur, quod natura loci fugæ perincommodum præberet locum. Deleri totus exercitus poterat, niſi per tam aſpera ac confragoſa loca, & eques inſequi non poſſet, & pedes armis grauis tardaretur.

Rex fugit, caſtra diripiuntur.

REX ad quinque millia fuga progreſſus, ſuos collegit, duobus fere millibus amiſſis; & Theſſaliam frequenti agmine petiit, caſtraque ſua Romanis relinquit diripienda. Oppida per quæ ſubiturus eſſet hoſtis, incendebat, iuſſis dominis cum rebus ſuis, quas ferre poſſent, ſequi. Inuitus ille quidem, ſed hoſti quæ poterat præripiebat. Denique in Macedoniam ſe recepit.

XIV. *Multi vndique Philippum inuadunt.*

ÆTOLI audito aduerſo Philippi ad amnem Aoum prælio, contra eum procedunt, & pleraque Theſſaliæ loca populantur, & vi capiunt. Idẽ altera ex parte Animander Athamanum regulus ſtrenue exequitur, præſidio Romanorũ adiutus. Idẽ & Flamininus Conſul, qui Phaleriam duûm millium Macedonum præſidio munitam, tandem expugnat, ac diripit: quo metu pleraque oppida deditionem fecere: ſicque Theſſali, præter ea damna quæ à Philippo ipſo patiebãtur, tribus ſimul exercitibus prædæ fiebant. Rhagen tamen oppidum, ſuper Peneum amnem in Theſſalia ſitum, Conſul, quantouis conatu adhibito, irrito labore deſeruit, veritus ne incommodiſſimo loco hyemare cogeretur. Ergo vicina maris, vnde commeatum capiebat, nec admodum à Theſſalis remota loca Phocidis, non magno labore occupat Anticyrã, Ambryſum, Hyampolim &c. Philippus autem intra Tempe ſtatiuis poſitis, vt quiſque locus ab hoſte tentabatur, præſidia per occaſiones ſummittebat.

XV. *Tres claſſes in eum cõueniunt.*

INTEREA L. Quintius frater Conſulis, L. Apuſtio legato in claſſis præfectura ſucceſſerat, & in Piræeum portum Athenienſium peruenerat, cum duæ ex Aſia claſſes profectæ vna cum Attalo rege, eæ quatuor & viginti quinqueremes erant, Rhodia altera viginti nauium tectarum, cui Ageſimbrotus præerat. Hæ circa Andrum

inſulam claſſes coniunctæ in Eubœam, inde exiguo diſtantem freto traiecerunt, & Caryſto fruſtra tentata ad Eretriam acceſſerunt, eoque L. Quintius cum ſua claſſe venit. Diu tribus claſſibus omnibus rebus inſtructis, & eam ſumma vi oppugnātibus Eretria reſtitit: tandem à Philocle, qui ſpē fruſtra ex Chalcide faciebat, deſerta, dū de pace cū Attalo agit, à Rom. noctu inuaditur, atq. diripitur. Caryſtus repetita per deditionem accipitur, inde claſſes Cenchreas Corinthiorum emporium petierunt.

XVI. *Conſul ambit Achæorum amicitiam.* Per eos dies Elateam Phocidis conſul oppugnabat, cum ſpes ei affulſit Achæorum gentem ab ſocietate regia, ad Romanorum amicitiam auertendi. Nam Cycliades princeps factionis quæ Philippo ſtudebat, aberat, Ariſthenus, qui Achæos Romanis iungi volebat, Prætor erat. Claſſis Romana cum Attalo & Rhodiis Cēchreis ſtabat, parabantque communi omnes conſilio Corinthum oppugnare. Optimum igitur ratus eſt, priuſquam eam rem aggrederentur, legatos ad gentē Achæorum mitti, pollicentes ſi ab rege ad Romanos defeciſſent, Corinthum iis attributuros, in antiquum gentis concilium. Autore Cōſule legati à fratre eius L. Quintio, & Rhodiis, & Athenienſibus ad Achæos miſſi: adfuerunt etiam & à Philippo legati; erat enim rebus ſuis valde intentus ille rex, quorum princeps erat Cleomedon.

XVII. *Sicyone multa diſputatio.* Sicyone datum eſt iis conciliū. Pro ſe quiſq. legatorū Achæos à Philippo auertere conatus eſt, Athenienſes maxime, qui ab eo maxima damna acceperant. Cleomedon autem id ſaltem requirebat, vt pro iureiurando, quo adſtricti erant Macedonibus, mediam ſequerentur viam, & ab armis abſtinerent. Achæi quo ſe verterēt neſciebant. Nam hinc tyrannus Lacedæmonius eos vexabat, Romanorum arma horrebant, Macedonum beneficiis, & veteribus & recentibus obligati erant, Regē *Achæi valde ancipites* ipſum ſuſpectum habebant, & pro eius crudelitate grauiorem poſt bellum dominū futurum cernebant. Itaque quid vellent, quid dicerent, quid optarent non inuenie bant. Diúque aliorum alios intuentium ſilentium fuit. Cum Ariſthenus Prætor Achæorum orationem habuit, qua Philippi impotentiæ ad ſocios iuuandos, moribuſque eius inſultauit. Romanorum potentiam amplificauit, & occaſionem oblatæ eorum amicitiæ, quæ ſumma ope ambienda erat, arripiendam docuit, qui quod rogāt cogere poſſint, cupiantq. ab Achæis non fieri, quæ ipſi mox vlciſci cogātur. Negauit integrum Achæis eſſe neutrorum arma ſequi, oportere Philippo, aut Romanis hoſtes eſſe; ne ſi neutrū ſecuti fuerint, ab vtrouis corū victore perdantur. Orauit poſtremo, ne quod votis omnibus expetendum erat, vltro oblatū incaute faſtidiāt.

XVIII. *Philippum denique deſerunt.* Eius oratio non ſingulorum modo, ſed populorum ipſorum altercatione excepta eſt, quoniam tamen pauciores in Philippum propendebant, priuſquam decretū de ſocietate Achæorū cum Attalo & Rhodiis fieret, qui maiore aliquo beneficii vinculo cum Philippo & Macedonibus coniuncti erant, è concilio exceſſerunt; cæteri de *Legatos ad Conſulem mittunt.* cretum confirmarunt. Cum Romanis tamen, quia iniuſſu populi non poterat rata eſſe ſocietas, id id tempus, quo Romam mittit legati poſſent dilata eſt. In præſentia tres legati ad Quintium Conſulem miſſi, qui captis Cēchreis, id eſt Corinthiorum *Qui Corinthum oppugnat.* nauale, ipſam Corinthum oppugnabat. Eodem acceſſerūt omnes copiæ Romanorum, Attali, Rhodiorum: qui primum ſegnius oppugnabāt, ſperantes diſſidium oppidanos inter & regios exoriturum; ſed poſtquam vtrique magna concordia vrbem, tanquam communem patriam tuebantur, omnis ſpes oppugnantium in vi & armis eſſe cœpit.

XIX. *Irrito conatu.* Romani ex ea parte quam oppugnabant ariete crebro partem aliquam muri deiecerunt: eò cum Macedones concurriſſent, atrox prælium cum Macedonibus cōmiſſum eſt. Aderat & magna multitudo perfugarum Italicorū, qui cum Annibale in Africa pugnauerant; deinde metu pœnæ ſe Philippo dedideràt, hi quia nihil præter crucem ſperabant à Romanis, ſi viciſſent, ad rabiem magis, quam ad audaciam *Corinthus Philippo ſeruatur.* accendebantur. Sed cum Philocles præfectus regius per Bœotiam mille & quingētos milites Corinthum introduxiſſet, & iis eruptionibus vterentur obſeſſi, vt facile ſuſtineri non poſſent, Attalo primum, deinde etiam Quintio omittendam oppugnationem viſum eſt. Itaque irrito incepto dimiſſis Achæis, in naues reditum eſt. Attalus Piræeum, Romani Corcyrā petierunt. Ita Corinthum primo concordia incolarum, deinde propugnantium copia, poſtremo ſalus deſperata ſeruauit.

XX. *Argos acquiritur.* Qvæ etiam Corinthi fortuna Argos Philippo per eoſdem dies acquiſiuit, deditione Philocli per primarios ciuitatis facta. Vrbē tenebat Æneſidemus, cum

quingentis militibus Achæis, flore iuuentutis; qui cum proditionem ſenſiſſet, obuiã hoſti cum præſidio venit. Mittitur à Philocle qui vrbe excedere iubeat: quod ille primo contempſit, mox autem cernens ſe tam multis partibus numero cedere oppidanis, qui cum Macedonibus ſentirent; tam multos præterea adeſſe Macedones, quos Romani ad Corinthum ſuſtinere non potuiſſent, ne vrbem ſimul cum iuuentute perderet, pactus cum Philocle vt illis abire liceret, ipſe cum aliquot è ſuis clientibus, in præſidio creditæ ſibi vrbis armatum moriturum dixit: tum iuſſu Præfecti Thracum telis confixi, omnes interfecti ſunt. Sed ne vni parti omnia, aut læta eſſent, aut triſtia, Elatia Romanorum mœrorem, & Philippi gaudia temperauit.

XXI. *Elateam Romani capiunt.*

Consvl enim ad Elatiam rediit, & re per colloquia fruſtra tẽtata, omni ex parte vrbem, operibus armiſque aggreſſus eſt: & cum partem muri, vna ex parte ariete conquaſſatam, magno fragore deieciſſet, illuc videlicet vim omnem reſiſtentium adduxit. Interea aliis ex partibus ſcalis in muros euaſit, & vrbe potitus eſt, ciuibus cum præſidio in arcem euolantibus; quæ ipſa poſt vrbem direptam, deditione in Conſulis poteſtatem venit. Hæc à Romanis in Græcia hac æſtate, terra marique geſta.

Interea nihil memorabile in Gallia, ab altero Conſule, cum gemino licet exercitu, geſtum eſt. Placentinos & Cremonenſes, quos proximum bellum diſſipauerat, in colonias ſuas reduxit.

XXII. *Seruilis Romæ tumultus.*

Sed quieta Gallia, ſeruilis tumultus prope vrbem erupit, aut potius cum erupturus eſſet, indicio ſeruorum duorum, & vnius liberi patefactus, & ſtudio ac diligentia L. Cornelii Lentuli Prætoris vrbani, primo Setiæ conpreſſus, principibus coniurationis comprehenſis: deinde Præneſte quingentorum ſupplicio. Erant hi fere Africo bello capti, partim etiam Africanis obſidibus, qui erant ex claris familiis, ſeruiebant, & Setiam, Norbam, Circeios, per cædem populi ſpectaculis intenti, occupare decreuerant. Et quoniam timuit ciuitas, ne obſides, captiuique Pœnorum ea moliti eſſent, intentiore deinceps cura, arctioreque cuſtodia ſeruati ſunt.

Cato in Sardinia Prætor.

M. Porcius Cato Sardiniam obtinebat, vir ſanctus & innocens, ait Liu. aſperior tamen in fœnore coërcendo habitus, fugatique ex inſula fœneratores, & ſumptus quos in cultum Prætorum ſocii facere ſoliti erant, aut circumciſi, aut ſublati.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3856.

I. N. VI. Nam Flamininũ, non Flaminium dicendum, Sigonius, Onuphrius, aliique contendunt, itáque legitur in faſtis capitolinis, & in Euſebii chronico Græco Scaliger edidit φλαμινῖνος; & Flamininos patricios eſſe volunt, Flaminios autem plebeios, reprehenduntque autorem l. de vir. ill. qui hunc T. Quintium dixerat filium Flaminii, (idem legitur in vita Annibalis apud Plutarchum in fine,) qui ad Thraſimenum periit, quod patricius plebei filius eſſe non poſſit: idque probabile admodum puto, & paulo poſt non infirmo, vt arbitror argumento ſolidabo. In hoc Flaminino deceptus eſt etiam Plutarchus in eius vita. Nam eum plebeium fuiſſe arbitratus eſt, quem ait tribunatum plebis, præturam, ædilitatem prætermiſiſſe: atqui patricii tribunatu plebis non fungebãtur. Addit etiam nondum 30. annos natum conſulem factum, non repugnante Liuio, qui anno quo pacem cum Philippo fecit, triũ ferme & 30. annorum fuiſſe dicit.

ANNUS MUNDI 3857. SEXTAE AETATIS, 341. IMPERII GRÆCORUM 115. ANTIOCHI MAGNI 28. ONIÆ III. PONTIFICIS 11. PTOLEMÆI EPIPHANIS 7. PHILIPPI 24. OLYMP. CXLV. AN. 4. URB. COND. 556. COSS. CN. CORNELIO CETHEGO, ET Q. MINUCIO RUFFO. BELLI MACEDONICI 4.

ANNUS ANTE CHRISTUM 196.

I. *Series rerum & temporum.* IN huius & ſuperioris anni rebus ab Antiocho geſtis explicandis fidum habemus ducem T. Liuium l. 33. ex quo diſcimus, Antiochum, (cum priore æſtate omnibus, quæ in Cœleſyria ſunt, ciuitatibus Ptolemæi in poteſtatem redactis, Antiochiæ hyemem tranſegiſſet) his Conſulibus, omnibus regni viribus aduerſus Epiphanem connixum, cum ingentes copias terreſtres maritimáſque comparaſſet, principio veris præmiſiſſe terra cum exercitu filios duos Arduem ac Mithridatem, iuſſiſſéque Sardibus ſe opperiri. Ipſe autem, inquit, cum claſſe centum tectarum nauium, ad hoc leuioribus nauigiis, cercuriſque ac lembis ducentis proficiſcitur, ſimul per omnem oram Ciliciæ & Cariæ tentaturus vrbes, quæ in ditione Ptolemæi eſſent: ſimul Philippum, necdum enim debellatum erat, exercitu nauibúſque adiuturus. *Antiochi expeditio in Epiphanem.*

II. *Ei ſe Rhodij obyciũt per legatos.* Tum Rhodij, pro egregia ſua in Populum Ro. fide, nihil tanta mole imminentis belli territi, legatos ad Regem miſerunt Nephelida, (promontorium id Ciliciæ eſt, inclytum fœdere antiquo Athenienſium) ſi eo non contineret copias ſuas, ſe obuiam ituros, non ab vllo odio, ſed ne coniungi Philippo paterentur, & impedimento eſſe Romanis liberantibus Græciam: quam legationem ne ſtultam dicamus, oportet Rhodios eo tempore fuiſſe admodum potentes. Coraceſium tunc Antiochus oppugnabat, Zephyrio, & Solis, & Aphrodiſiade, & Coryco, & ſuperato Anemurio, promontorium id quoq; Ciliciæ eſt, Selinunto recepto; omnibus his, aliiſque eius oræ caſtellis, aut metu aut voluntate, ſine certamine in deditionem acceptis: Coraceſium præter ſpem clauſis portis tenebat eum. Hæc fere Liuius, quæ omnia loca apud Ptolemæum in Aſiæ tab. 1. reperies, & apud D. Hierony. in c. 11. Dan. ſed addit Mallon in Cilicia, in Lycia vero Andriacem, & Patram ſiue Pataram & Xanthum, & ad extremum Epheſum. *Multas occupat vrbes.*

III. *Antiochus prudenter reſpondet legatis.* Ad Coraceſium (quod oppidum in Cilicia aſpera ponit Ptolem. & vicinum Pamphiliæ, totiuſq; Ciliciæ poſtremum) legatos Rhodiorum audiuit Antiochus; & quamquam ea legatio erat, quæ accendere animum poſſet, temperauit iræ, & legatos ſe Rhodum miſſurum reſpondit, qui vetuſta iura ſua, maiorumque ſuorum cum ea ciuitate renouent, vetentque eos aduentum Regis pertimeſcere, qui nihil ipſis, eorumve ſociis damni allaturus ſit; nec Romanorum ſe amicitiam violaturum, qui recens legationem ſuam honorifice recepiſſent, à quibus honorificis decretis ornatus eſſet.

IV. *Rhodij in Antiochũ arma parant.* Hæc dum Regis legati in concione Rhodiorum agerent, nuncius venit debellatum ad Cynoſcephalas eſſe (poſtremo ſcilicet prælio victum Philippum, ad illos Theſſaliæ mõtes; qua de re paulo poſt,) Quo nuncio accepto Rhodij omni metu à Philippo depoſito, obuiam ire Antiocho cum claſſe ſtatuerunt; curam tamen non omiſerunt tuendæ libertatis ciuitatum Sociarum Ptolemæi, quibus bellum ab Antiocho imminebat. Nam alias auxiliis iuuerunt, alias prouidendo ac præmonendo conatus hoſtis: cauſaque libertatis fuerũt Cauniis, Mindiis, Halicarnaſſenſibus, Samiiſque. Non operæ eſt perſequi, vt quæque acta in his locis ſint, cum ad ea quæ proprie Romani belli ſunt vix ſufficiam. Hæc Liuius. Illæ porro vrbes quas nominat, in Caria ſunt, præter Samum inſulam Epheſo propinquam, & ad Cariam pertinent prouinciam Rhodo vicinam. Sed iam tempus eſt, vt ad Romanos & Philippum tranſeamus. *Et ciuitates contra eum iuuant.*

Cum Sex. Ælius Conſul ex Gallia Romam comitiorum cauſa rediiſſet, crea-

uit Coſs. Cn. Cornel. Cethegum, & Q. Minucium Rufum. Biduo poſt comitia Prætorum habita, in quibus ſex Prætores primum creati ſunt, vt alibi ex cauſa notauimus, creſcentibus ſcilicet prouinciis, & latius Romano Imperio ſe diffundente. Coſs. autem parantibus Italiam & Macedoniam prouincias ſortiri, Tribuni plebis obſtiterunt, quod longinqua prouincia Macedonia eſſet, nec aliam magis rem impedimento fuiſſe, ne bellum iam confectum eſſet, quam quod vixdum inchoatis rebus, in ipſo conatu gerendi belli prior Coſ. reuocaretur. Quartum iam annum eſſe ab decreto Macedonico bello, Sulpicium quærendo Regem & exercitum eius, maiorem anni partem abſumpſiſſe. Villium congredientem cum hoſte re infecta reuocatum. Quintium rebus diuinis maiorē partem anni retentum (Idem tamen Liuius maturius cæteris Conſulibus profectum dixit) ita geſſiſſe tamen res, vt ſi aut maturius in prouinciam veniſſet, aut hyems magis ſera fuiſſet, potuerit debellare: nunc ita paraſſe bellum, vt niſi ſucceſſor impediat, perfecturus æſtate proxima videatur.

Hæc autem Quintius Romæ per amicos ſatagebat, paratus aut pacem aut bellum conficere, prout de ſucceſſore decretum à Senatu fuiſſet; ne ſcilicet proprij laboris laudem & fructum alteri concederet. Quæ etiam cauſa fuit Scipioni pacis in Africa conficiendæ, vt ſupra cum Liuio diximus: in quo propriam gloriam Reip. vtilitati anteferebant.

Patres ambobus Coſs. Italiam prouinciam decreuerunt, T. Quintio prorogarunt imperium, donec ſucceſſor ei veniſſet. Eidemq; ſupplementum decretum eſt, peditum quinque millia & trecenti equites, & ſociorum naualium tria millia. Claſſis etiam præfectura L. Quintio eius fratri prorogata eſt. Interea Quintius capta Elatia, in Phocide, ac Locride hyberna habebat: cum Opuntij ſeditione laborare cœperunt, aliis Ætolos, aliis Romanos præferentibus, & Opunte ciuitate ſua potiri cupientibus, cuius arcem Regium præſidium tenebat. Cum caduceator à Philippo rege venit, locum ac tempus colloquio petens: quæ res oppugnationem Opuntiæ arcis retardauit.

Id grauate Regi conceſſum eſt à Quintio, qui nondum ſciebat ſibi imperium eſſe prorogatum; conceſſum eſt tamen; locus electus eſt littus prope Nicæam in ſinu Maliaco, inter Demetriadem vbi erat Philippus, & Elatæam in qua Conſul morabatur, quaſi media. Eo Demetriade venit Philippus cum ſuis, & Conſul cum Animandro Regulo, & Attali legato, & præfecto Rhodiæ claſſis, Achæorum quoque ac Ætolorum legatis. Ibi poſt plurimam aliquot dierum altercationem, quam accurate Polyb. l. 17. & Liuius l. 32. tradiderunt, eo denique deſcendit Philippus, vt ſe promitteret Romanis tota Illyrici ora ceſſurum, perfugas captiuoſque remiſſurum. Attalo naues naualéſque ſocios, Rhodiis regionem, quam Peræam vocant, redditurum, Iaſſo, & Bargyllis non ceſſurum: Ætolis Pharſalum & Lariſſam, non tamen Thebas redditurum: Achæis non Argis modo, ſed etiam Corintho ceſſurum. Quæ cum partibus non probarentur, poſtremo petiit tempus, quo legatos Romam ad Senatum mittere poſſet, aut his conditionibus ſe pacem impetraturum. aut quaſcunque Senatus dediſſet, leges pacis accepturum.

Id cæteris haudquaquam placebat, quod dicerent moras tantum ad colligendas vires quæri. Reſtitit eis Quintius, quod nec id tempus rebus gerendis idoneum eſſet, nec pax niſi conſcio Senatu confici poſſet. Cæteris in eam ſententiam adductis, induciæ in duos menſes conceſſæ ſunt, ea tamen lege vt Regia præſidia Phocide ac Locride extemplo deducerentur. Miſit Philippus Romam legatos, miſit & Quintius, ac cæteri populi, qui cum Philippo contendebant.

Vt ventum eſt Romam prius ſociorum legati, quam Regis auditi ſunt; quorum cætera oratio conuitiis in regem conſumpta eſt. Mouerunt maxime Senatum demonſtrando maris terrarumque eius regionis ſitum, vt omnibus appareret ſi Demetriadem in Theſſalia, Colchidem in Eubœa, Corinthum in Achaia Philippus retineret, non poſſe liberam eſſe Græciam: & ipſum Philippum non contumelioſius quam verius, compedes eas Gręciæ appellare. Legati deinde Regis intromiſſi, quibus longiorem orationem exorſis, breuis interrogatio ſermonem incidit, ceſſuruſne eſſet iis tribus vrbibus Philippus; cum negarent quicquam ſibi de his nominatim eſſe mandatum.

IX. *Infecta pace redeunt.*

Sic infecta pace regij dimiſſi, Quintio liberum arbitrium pacis ac belli permiſſum eſt. Qui vt intellexit non tædere belli Senatum, ipſe victoriæ quam pacis auidior, neque colloquium poſtea Philippo dedit, neque legationem aliam admiſſurum ſe dixit, quam quæ omni Græcia decedi nunciaret. Hæc Liuius omnia ex Polybio.

Philippus Nabidi Argos committit.

Philippus cum acie decernendum videret, & vndique ad ſe contrahendas vires; de Achaia plurimum à ſe remota, in primiſque de Argis ſolicitus, quæ vrbs nuper ad eum defecerat, eam Nabidi Lacedæmoniorum tyranno fiduciariam dare conſtituit, vt victori ſibi reſtitueret; ſi quid aduerſi accidiſſet, ipſe retineret ſibi: idque negotium Philocli, qui Argis & Corintho regis nomine præerat, committit.

X. *Qui in ea graſſatur.*

Nabis negat aliter ſe vrbem eam accepturum, niſi Argiuorum ipſorum decreto accerſitus ad auxilium vrbis eſſet: vt ſcilicet eius diripiendæ occaſionem haberet, ſatis enim ſciebat ſe ciuibus perquam inteſum eſſe. Itaque vt frequenti concione non aſpernatos modo, ſed execratos nomen Tyranni audiuit, cauſam ſe ſpoliandi eos nactum ratus, Philocli ſe paratum exhibuit ad vrbem accipiendam. Nocte ignaris omnibus in vrbem acceptus eſt tyrannus: qui prima luce ſuperiora omnia loca occupat, portáſque claudit, paucis principum, inter primum tumultum elapſis, quorum abſentium fortunæ direptæ, præſentibus aurum atque argentum ablatum; pecuniæ ingentes imperatæ: qui non cunctanter contulere, ſine contumelia & laceratione corporum ſunt dimiſſi; quos occulere, aut retrahere aliquid ſuſpicio fuit, ſeruilem in modum lacerati atque extorti ſunt. Inde faces duas accendit ad plebem in optimates accendendam, tabulas nouas, & agrorum diuiſionem.

XI. *Et Philippo deſerto ad Romanos tranſit.*

Vbi vrbem in poteſtate habuit, immemor a quo, & qua conditione eam acceperat, amicitiam Romanorum expetit, quam concedebat Quintius, modo is bellum cum Achæis finiret, & ſibi auxilia contra Philippum mitteret. Pro pace inducias cum Nicoſtrato Achæorum prætore in 4. menſes fecit, auxilio autem miſit Romanis ſexcentos Cretenſes. Ea Nabidis à Philippo defectio Philoclem labefecit; hortanti quippe Quintio vt ad ſe tranſiret, vrbemque Corinthum traderet, ita reſpondit, vt rem diſtuliſſe magis, quam negaſſe videretur. Quintius à Corintho Anticyram traiecit, & inde fratrem ad tentandam Acarnanum gentem miſit; Argis autem firmato præſidio Nabis Lacedæmonem regreſſus, cum ipſe viros ſpoliaſſet, ad fœminas ſpoliandas vxorem Argos remiſit. Ea nunc ſingulas illuſtres, nunc ſimul plures genere inter ſe iunctas domum accerſendo, blandiendoque ac minando, non aurum modo, ſed veſtem quoque, ac poſtremo mundum muliebrem eis omnem ademit. Ita Liuius; quæ reuocant in memoriam tum aliam huius Nabidis in Lacedęmonios crudelitatem, tum eam quam ſpecie vxoris ſuę in eos exercuit; quam Polyb. extremo l. 3. retulit.

Vxorem prædatricem Argos mittit.

XII. *Simulacrū vxoris eius, tormenti genus.*

Simulachrum mulieris conſtruxit, veſtitu ac cultu pretioſo, formæ ſimilitudine, vxorem ſuam eximia arte referens. Quoties autem ciuium aliquos ad ſe euocaſſet, vt pecuniis emungeret, eis accurata oratione ſumptus bellicos exponebat in defendenda ab Achæis ciuitate, & reliqua omni adminiſtratione Reipub. Si quis nihilominus ad expromendam pecuniam non flecteretur, equidem, inquiebat, quod cupio tibi perſuadere non poſſum, Apegam vero hanc, id Nabidis coniux habebat nomen, puto tibi perſuaſuram. Statimque aderat ſimulacrum quod diximus. Tum tyrannus vbi è ſede ſua mulierem excitaſſet, per ſpeciem comitatis dextram prehendens, vtraque manu collocutorem amplectebatur, ac paulatim ad pectus admouebat, erant autem illi cubiti ac brachia ferreis clauis plena, quos veſtis occultabat, ſimiliter etiam in mammis infixos habebat clauos. Quando igitur brachia impreſſerat dorſo mulieris, organis quibuſdam attrahebatur ad eius mammas, & compreſſus miſerabiles voces edere cogebatur. Eoque modo pleroſque ſuſtulit, qui pecunias dare recuſabant. Ita Polybius.

XIII. *Præludia vltimæ pugnæ.*

Sed iam tempus eſt vt ad certamen, quo à Romanis cum Philippo debellatum eſt veniamus. Id T. Liuius initio l. 33. tradidit, vt ex eiuſdem libri Epitome conſtat; ſed quia ea pars illius libri deſideratur, eam pugnam ex Polybij 17. commodùm mutuabimur.

Sequebatur Quintius Philippum, qui, vt dudum Fabius contra Annibalem, potius ex occaſione hoſtem clade aliqua afficere, quam de ſumma rei iuſto prælio de-

certare cupiebat; quod è contrario Romanus optabat. Vterque exercitus erat in Theſſalia ad Pelaſgicum ſinum, Romani Lariſſa profecti, circa Thebas conſederant; Philippus, Pheras duxit, præmiſſis qui ſummos colles occuparent; præmiſerant & Romani, nec ſe propter cœli caliginem, niſi iam inter ſe vicini animaduerterunt, ſtatimque ad duces ſuos, ipſis reuocantibus ſunt regreſſi. Poſtridie eius diei duces vtrique ſpeculandi gratia tricenos equites, totidemque velites miſerunt: in his duæ Ætolorum turmæ pro Romanis erant, propter locorum peritiam electæ. Pugna inter eos commiſſa eſt atrox & diuturna, tandem Macedonum deterior conditio fuit.

XIV. *Exercitus inſcij propinquant.*

Inde Philippus Scotuſſam iter flectit, eodem & Quintius ad ſegetes corrumpendas properat; ſed vterque exercitus altis collibus ſeparatus, alter alterum videre non poterat, vt bidui iter ambo de altero ignari conficerent. Philippus interea ad locum deſtinatum peruenire cupiens, motis caſtris copias circumducebat: ſed propter diei præcedentis effuſos imbres, tanta ſe caligo terris effuderat, vt vix quiſquam alium ante pedes ſtantem cerneret. Itaque poſtquam non multum viæ confeciſſet, vallum caſtris circundedit, vnde præſidium idoneum emiſit, dato præcepto, vt tumulorum intermediorum vertices inſiderent. Quintius quoque anxius vbi caſtra haberet hoſtis, decem equitum turmis antecedentibus, velites ad mille dimiſit, iuſſos caute explorare loca, & agros incurſare. Illi dum ad iuga collium ire pergunt, imprudentes, propter eius diei tenebras, in ſtationes Macedonum incidunt, manuſque conſerunt.

XV. *Pugnare incipiunt.*

In eo concurſu Romani cum laborare inciperent, ſubſidium è caſtris ſuis acciuerunt: ſummittit Quintius duo peditum millia cum quingentis equitibus, quo auxilio recreati animoſe pugnant; Macedones cedere incipiunt, & à Philippo interim curriculo opem petunt. Ille, qui nunquam futurum cogitarat, vt eo die de ſumma rei dimicaretur, bonam partem è caſtris eductam pabulatum miſerat: nihilominus laborantibus ſuis Theſſalicum equitatum, & Macedonicum auxilio ſummiſit, quibus aucti Macedones hoſtibus incumbunt, & Romanos de ſummis collibus depellunt; & niſi per pertinax Ætolorum propugnatio obſtitiſſet, terga penitus vertere hoſtes coëgiſſent: ſed Ætoli dum hoſtium impetum audacius ſuſtinent, Romani ex fuga ſeſe colligunt, & in hoſtem rurſum obuerſi conſiſtunt. Hic Quintius, videns ex illorum fuga totum exercitum affectum metu, copias omnes educit, aciemq; ad pugnam inſtruit, & adhortatione animos ad victoriam, de toties iam ſuperato hoſte accendit.

Vario marte.

XVI. *Totis copiis pugnatur.*

Philippvs viceuerſa excitus à ſuis, lætum nuncium de fuga Romanorum curſu afferentibus, & ipſe licet diſpliceret pugnæ locus, (tumuli erant, quos capita canum ob ſimilitudinem vocabant,) tamen inchoatam victoriam vrgere cupiens, toto exercitu prælij aleam ſubit, & occupato celeriter ſuperiore loco, ex quo Romani depulſi fuerant, cum ingenti clamore vtrinque concurritur; Regios iuuabat inchoata victoria, & loci conditio, Romanos conſcia virtus. Dextera pars Regiæ aciei ſecundam pugnam ex ſuperiore loco ciebat, & ſiniſtram Romanorum aciem multis occiſis impulerat. Id T. Quintius animaduertens, & totam ſpem ſalutis in dextera parte poſitam cernens, eo ſe maximo cum impetu contulit, & hoſtem parum expeditum ad pugnam inueniens profligat; & fugientes inſequitur, ita vtroque in exercitu pars vna vincebat, altera vincebatur.

Pars vna vtriuſque exercitus vincit, altera vincitur.

XVII. *Victores circumcluſi vincuntur.*

Hic Tribunus militum cum 20. ſignis conſilium è re nata capit. Cernens enim Philippum longe vltra reliquam aciem ſuam progreſſum, læuam Romanæ aciei partem obterentem, in terga victorum cum ſuis ſæuire infeſtus cœpit. At quoniam Phalangis ea ratio eſt, vt retrorſum conuertere ſe, & viritim prælium capeſſere non poſſit, facile cædebantur; donec proiectis armis fugam arripere coacti ſunt: præſertim cum Romani conuerſo vultu eos, à quibus nunc fugabantur inuaderent. Quæ cum Philippus animaduertiſſet, congregata ſubito Thracum & Macedonum manu, fugæ ſe dedit.

Titus fugientes perſequitur, & dum in colles aciem erigit, ſiniſtros Macedonum ordines eo tantum perueniſſe offendit; à quibus cædendis abſtinuit, quia ſariſſas tenebant, non demiſſas, quaſi pugnaturi, ſed in altum erectas, quaſi deditionem, aut tranſitionem facturi. Philippus verſus Tempe ſe recepit, ſuos ex fuga collecturus.

Qvintivs caſtris, victoriáque potitus eſt, amiſſis circiter ſeptingentis. E Regiis vero deſiderata ſunt circiter octo millia, nec pauciores quinque millibus viui capti. Hæc de bello Polybius. Addit iis Zonaras, Philippum victum & profligatum, cum Lariſſam, & circumiacentes ciuitates in victoris partes conceſſiſſe audiſſet, caduceatoribus miſſis, pecuniáque, & præter alios filio Demetrio obſide dato, inducias à Flaminio impetraſſe, & legatos Romam pro pace miſiſſe, qui cum legatis Flaminini, ſub ipſa comitia conſularia in vrbem venerunt: itaque & pax in annum ſequentem differenda eſt. Hæc quoque à Iuſtino l. 30. tanguntur, ſed pleraque omnia perturbatè. Illa autem vix ferenda, quod Philippum hoc tempore puerum vocet immaturæ ætatis Flamininus, qui 24. regni agebat, & ætatis 38. cum ipſe hoc tempore vix 32. ageret, vt ex Liuio conſtat, & Plutarcho. Nec illud ſcienter dictum, omnibus eum Thraciæ vrbibus, velut regni membris ſpoliatum; cum nulla fiat Thraciæ mentio in omnibus conditionibus pacis, ſed Theſſaliæ, & vrbium tota Græcia, & Peloponneſo ſparſarum, vt anno ſeq. patebit.

XIX. Dvm T. Quintius in Theſſalia Philippum vincit, L. Quintius eius frater in Acarnania bene rem gerit. Vrbem oppugnat Leucadem Acarnaniæ caput, vt Florus in epit. 33. tradit: (Liuius tamen Acarnaniam à Leucadia ſeparat, eique ait ex parte cohærere) oppugnat autem non difficilem illam quidem, quod ad muros attinet, expugnatu, ſed inexpugnabiles erant ciuium animi, ita die noctéque, ſi qua in muris quaſſabantur reficiebant, patefacta obſtruebant, & armis magis muros, quam ſeipſos mœnibus tutabantur. Diutiuſque ſpe Romanorum obſidionem illam extraxiſſent, ni exules quidam Italici generis Leucade habitantes, ab arce milites accepiſſent: quos tamen è ſuperiore loco decurrentes, Leucadij, acie in foro inſtructa, iuſto prælio aliquandiu ſuſtinuerunt: interim & ſcalis in ſumma muri euaſerunt, & per ruinas in vrbem vniuerſæ copiæ irrupere; tum denique Leucadij, qui reliqui erant, deditionem fecerunt. Et poſt paucos dies audito prælio, quod ad Cynoſcephalas commiſſum fuerat, omnes populi Acarnaniæ in deditionem legati venerunt.

XX. Iisdem diebus Rhodij Peræam regionem continentem, à Philippo occupatam, à ſuis maioribus poſſeſſam armis ſibi vendicarunt, Pauſiſtrato prætore, fuſis fugatiſque Macedonibus, cum regio præfecto Dinocrate. Ita, vt eſt in prouerbio, nunquam vnico ictu hominem fortuna pulſat. Quod ſi confeſtim victores Stratoniceam petiſſent, poterant eam quoque vrbem ſine certamine recipere: at quia in caſtra receperunt ſe, Dinocrates cum reliquiis copiarum eam firmauit, fruſtráque mox oppugnata eſt, donec eam Antiochus aliquanto poſt cœpit.

Interea dum audiſſet Philippus Dardanos tranſgreſſos regni fines, ſuperiora Macedoniæ euaſtare, quamuis toto prope orbe terrarum, vndique ſe ſuoſque profligante fortuna vrgebatur, tamen morte triſtius ratus Macedoniæ etiam poſſeſſione pelli, delectu raptim per vrbes Macedonum habito, cum ſex millibus peditum, & quingentis equitibus, circa Stobos Pelagoniæ improuiſo hoſtes oppreſſit: qua expeditione refectis ſuorum animis Theſſalonicam recepit ſeſe. Et de Aſianis, Macedoniciſque rebus huius anni ſatis.

XXI. Cvm hic eſſet rerum ad Orientem ſtatus, vixdum terminato cum Philippo bello, certe pace nondum perpetrata, vt ait Liuius, ingens in occidente, Hiſpania videlicet vlteriore, coortum eſt bellum. Eam M. Seluius prouinciam Prætor obtinebat, ſicut citeriorem Cn. Sempronius Tuditanus. Seluius literis Senatum certiorem fecit, Colcam & Luſcinum Regulos in armis eſſe, cum Colca decem & ſeptem oppida, cum Luſcino validas vrbes Cardonem & Bardonem, & maritimam oram omnem, quæ nondum animos nudauerat, ad finitimorum motus conſurrecturam. His literis à Sergio prætore recitatis, decreuerunt Patres vt comitijs prætorum perfectis, quamprimum ad Senatum de Hiſpania referretur, quod & factum eſt: ſed ea res in annum ſequentem, in qua huic malo prouiſum eſt, etiam cadit. Supereſt vt aliquid de rebus in Italia hoc anno geſtis dicamus.

XXII. Consvles ambo in Galliam profecti ſunt. Cornelius recta ad Inſubres, qui tum in armis erant: Q. Minucius in læua Italiæ ad inferum mare flexit iter, Genuámque exercitu abducto, ab Liguribus orſus eſt bellum: vbi ſine certamine 15. oppida, & ad 20. millia virorum dediderunt ſe. Inde Boiorum agros exercitu va_

Imperii Græcorum 115. XVIII. Quintij victoria.

Legati de pace, Iuſtinus arguitur.

Melius in Iuſt. quidā legunt Græciæ.

Leucas expugnatur à Romanis.

Acarnania deditionem facit.

Rhodij Peræam occupant.

Philippus Dardanos opprimit.

Noui in Hiſpania motus.

Noui motus in Hiſpania.

Res in Italia geſta.

ſtauit. Ea res Boios ad ſua defendenda celeriter exciuit, etſi Padum traiecerant, vt coniunctis cum Inſubribus, & Cenomanis copiis, Romanis reſiſterent, quos ſimul contra ſe venturos crediderant. Ita diuiſis copiis facilior victoria fuit. Boiis ad ſuum agrum tutandum profectis, Inſubres atque Cenomani ſuper amnis Mincij ripas conſederunt. Infra eum locum quinque millia paſſuum Conſul Cornelius caſtra applicuit. Et cum didiciſſet Cenomanicam iuuentutem non miſſu ſeniorum ac Magiſtratus, ſed ſponte ſua Inſubribus auxilio veniſſe, excitis eorum principibus, id moliri cœpit, vt deſciſcerent ab Inſubribus Cenomani, & ſignis ſublatis, aut domos redirent, aut ſe Romanis adiungerent. Id modo impetratum eſt fore vt in acie quieſcerent, aut ſi qua etiam occaſio fuiſſet, adiuuarent Romanos. *Boij abducuntur ab Inſubrib.* *Cenomani nutant.*

Ea de re nonnihil ſuſpicantes Inſubres, non in alterutro cornu, vel in acie, ſed in ſubſidiis eos collocarũt. Concurſum eſt vota æde à Conſule pro victoria: vix Inſubres primum impetum tulere; aliqui etiam addunt à Cenomanis repente initam fugam. Cæſa dicuntur 35. millia hoſtium, quinque millia & 700. viui capti. In iis Amilcarem Pœnorum imperatorem, qui belli cauſa fuiſſet: ſigna militaria 130. & carpenta ſupra ducenta. Oppida vero, quæ defectionem ſecuta erant, dediderunt ſe Romanis. Ita Liuius; neſcio an oblitus quod ſupra l. 31. dixerat, Amilcarem, qui belli dux fuerat, in acie cecidiſſe, contra L. Furium, in obſidione Cremonæ: niſi forte hic alius eſt Amilcar, quem mox Cornelius duxit in triumphum. XXIII. *Inſubres à Romanis magna clade victi.*

Alter Conſul Minucius ad reditum Boiorum continebat ſe caſtris, expectans vt cum iis acie decerneret: ſed nunciata Inſubrum clades animos eorum fregit: itaq; relicto duce, caſtriſque, diſſipati ſunt per vicos, ſua vt quiſque defenderet, & bellum per vicos circumlatum eſt. Deditionem & Liguſtici Iluates ſecuti ſunt, eodem quo Boij nuncio metuque deterriti: Lætæ inde literæ Romam delatæ, & ſupplicatio in quatriduum decreta. At cum poſtea triumphum ambo peterent, vt qui eandem ambo prouinciam decreto accepiſſent, iunctique rem geſſiſſent. Tribuni pleb. poſtularunt, atque adeo perſeuerantia obtinuerunt, vt Coſs. ſeorſim triumphum peterent: & Cornelio quidem facile conceſſerunt, Minucius cum à triumpho repelleretur, ſe in monte Albano triumphaturum dixit; quod & fecit, non multo minore triumpho. *Boij aliique populi deditionem fecere.* *Triumphus Coſſ.*

ANNVS MVNDI 3858. SEXTAE AETATIS, 342. IMPERII GRÆCORVM 116. ANTIOCHI MAGNI 29. ONIÆ III. Pontificis 12. Ptolemæi Epiphanis 8. Philippi 25. Olymp. CXLVI. an. 1. Vrb. Cond. 557. Coss. L. Fvrio Pvrpvreone, et M. Clavdio Marcello.

ANNVS ANTE CHRISTVM 195.

Dan. 11.17. GEMINA pace inſignis eſt hic annus, (qui Olympiadem inchoat centeſimam quadrageſimam ſextam, & Olympionicam nominat Micionem Bœotium,) altera Philippi cum Romanis, altera Antiochi & Epiphanis. Vtramque pacem ad hunc annum, hoſque Conſules pertinere optimus teſtis eſt Liuius l. 33. qui primam illam ſub Conſulatu Furij & Marcelli fuſe exponit; poſteriorem vero memorat, vbi Antiochus legatis Romanis, à quibus pax Philippica tractata fuerat, reſpondet, ſibi cum Ptolemæo amicitiam eſſe, & id agere ſe, vt breui etiam affinitas iungatur. Ex quo intelligitur pacem Macedonicam priorem fuiſſe pace & affinitate Antiochi cum Ptolemæo. Euſebius quoque anno primo 146. Olymp. ait Romanos, Græcos liberos eſſe iuſſiſſe. De Olympiade quoque conſentit Onuphrius, cæterique paſſim chronologi. Res Antiochi, quia à Daniele tangitur, primo loco explicabitur. Eius verba hæc ſunt. I. *Ratio temporis.* *Pax Aegypti, & Macedonũ.*

II. *Pax Antiochi cum Ægyptio.*

PAX ÆGYPTIA ET MACEDONICA. Dan. 11. 17.

ET *ponet faciem ſuam* (Antiochus) *vt veniat, ad tenendum vniuerſum regnum eius, & recta faciet cum eo, & filiam fœminarum dabit ei, vt euertat illud, & non ſtabit, nec illius erit.* Vbi Hierony. volens Antiochus non ſolum Syriam, & Ciliciam, & Lyciam, & alias prouincias, quæ Ptolemæi fuerant partium, poſſidere, ſed in Ægyptum quoque regnum ſuum extendere, filiam ſuam Cleopatram, per Euclem Rhodium, ſeptimo anno Regni adoleſcentis, deſpondit Ptolemæo, & tertiodecimo tradidit, data ei dotis nomine omni Cœleſyria, & Iudæa. Ita D. Hieronymus. Quæ ex Ioſepho [a] confirmabuntur, cum de nuptiis agetur. Cæterum hic annus fœderis, & promiſſarum nuptiarum vocatur ab eo ſeptimus, quod de exeunte intelligendum eſt. Nam toto ferme anno ſuperiore eius vrbes in Cilicia, Lycia, Caria bello cepit: niſi malis pro ſeptimo octauum ſubſtituere, iuxta ea quæ ex Liuio retulimus.

a l. 12. c. 3.

III. *Quæ eius cauſa, & finis.*

HIc ergo annus paci datus eſt. Quam ad rē victus iam & profligatus à Romanis Philippus multum profuit; iunctis enim cum eo viribus, Ægypti ſe compotem fore ſperabat: ea ſpe fruſtratus, aliam inire viam molitur, & per ſpeciem affinitatis, dum eſcam Cœleſyriam offert, totam Ægyptum deuorare; ſed eum hæc quoque ſpes fefellit.

Ad hoc ipſum tempus pertinere arbitror literas, ab Antiocho ad Ptolemæum ſcriptas, quas habet Ioſephus l. 12. c. 3. quibus Iudæorum erga Antiochum ſtudium commendatur; & gratiæ ab eo rependuntur. Hunc porro Ptolemæum non Ægypti regem, ſed quempiam Antiochi ſubditum, Iudææ præfectum eſſe, præmonet Ioſephus, & literæ ipſæ ſatis docent, quas apud eum leges. Addit & Antiochi decretum: quorum cum nullum proferat teſtem, fateor hominis fidem mihi hoc etiam loco eſſe ſuſpectam.

IV. *Sortitio prouinciarum.*

CONSVLES noui cum de Prouinciis ageretur, & Italiam vtrique Prouinciam Senatus decerneret, petebant vt Macedoniam cum Italia ſortirentur. Marcellus Prouinciæ Macedoniæ cupidior erat, ideoque pacem ſimulatam & fallacem dicebat, regémque extemplo rebellaturum, ſi inde deductus fuiſſet exercitus: populus tamen vniuerſus pacem eſſe cum Philippo iuſſit. Ad quem omnium tribuum conſenſum non leue momentum attulit, triſtis ex Hiſpania nuncius allatus, vulgatæque literæ C. Sempronium Tuditanum Proconſulem in citeriore Hiſpania prælio victum; exercitum eius fuſum fugatumque, & illuſtres viros in acie cecidiſſe: ipſumque Tuditanum cum graui vulnere elatum ex prælio, haud ita multo poſt expiraſſe. Ergo vtrique Coſſ. decreta eſt Italia. Noui Prætores Fabius Buteo, & Minucius Thermus cum nouis copiis ad nouum bellum profecti ſunt: nouum inquam bellum, quia tum primum ſuo nomine, nullo Punico exercitu aut duce, ad arma ierant, quinto poſt anno quam bellum in Hiſpania cum Punico bello finitum fuerat, vt ait Liuius. Quintio autem prorogatum eſt Imperium, vt pacem, vti cœperat, conficeret, & res Macedonicas, Græcaſque componeret.

Hiſpanica clades.

V. *Pax cum Philippo prudenter inita.*

QVOD ergo ad Macedonicam attinet pacem, cum creati eſſent Coſſ. L. Furius Purpureo. & M. Claudius Marcellus, exeunte anno datæ literæ à T. Quintio Flaminino allatæ ſunt, ſe collatis ſignis cum Rege Philippo in Theſſalia pugnaſſe, hoſtium exercitum fuſum fugatumque. Quæ literæ prius in Senatu, deinde eius autoritate in concione ad populum recitatæ, magna lætitia ciuitatem perfudere: quæ pro ſolita in cœlites pietate, quinque dierum ſupplicationes decreuit, agnoſcens diuinam in ſe benignitatem ac prouidentiam, quæ ſicut nuper prius bellum Punicum terminauit, quam Macedonicum inchoaretur, ita & finem impoſuerit Macedonico, Antiocheno iam imminente, ne ſimul à duobus potentiſſimis hoſtibus obrueretur. Plutarchus certe Quintium prudenter proſpexiſſe Romanis rebus affirmat, ineunda cum Philippo pace, quam Ætoli reiiciebant, vt conſtat ex legationibus Polyb. n. 6. volebantque bello radicitus exſcindere, & conculcare regnum, à quo primo Græcia fuiſſet iugo ſeruitutis oppreſſa. Sapienter ille tamen; ne ſi communibus armis duo illius æui potentiſſimi reges bellum in Romanos mouiſſent, eos pericula & certamina nihilo Annibalicis minora circumſiſterent.

VI. *Legati de pace in Macedoniā abeunt. Eius conditiones.*

BREVI poſt legati & à T. Quintio & à Rege venerunt, quibus ad ædem Bellonæ Senatus eſt datus. Nec multis verbis actum eſt, cum Macedones quæcunque Senatus cenſuiſſet, id Regem facturum eſſe dicerent. Decem legati more maiorum decreti, quorum ex conſilio T. Quintius Imperator leges pacis Philippo daret:

adiectumque, vt in numero legatorum P. Sulpitius & P. Villius eſſent, qui Coſs. prouinciam Macedoniam tenuiſſent.

Post compreſſos interim aliquos à Quintio in Bœotia tumultus, decem legati Roma venerunt, quorum ex conſilio pax data Philippo in has leges. *Antiquum Macedoniæ patrimonium retineret. Omnes Græcorum ciuitates, quæ in Europa, quæque in Aſia eſſent, libertatem ac ſua leges haberent, quæ earum ſub ditione Philippi fuiſſent, præſidia ex iis Philippus deduceret. De Cianorum libertate Quintius*, (Sic enim recte hunc locum Sigonius emendauit.) *Pruſiæ Bithyniorum Regi ſcriberet, quid Senatui & decem legatis placuiſſet. Captiuos, transfugáſque Philippus Romanis redderet. Naues omnes tectas traderet, in iiſque vnam regiam, inhabilis prope magnitudinis, quam ſexdecim verſus remorum agebant*, Plut. in Flam. naues decem Philippo relinquit, cætera præter obſidem Demetrium prætermittit. At Polyb. in excerptis legationibus num. 9. quinque tantum excipit ſcaphas, & illam ingentem ſedecim ordinum, vt rebus gerendis inutilem: *Ne plus quingentis armatorum haberet, néve elephantum vllum; bellum extra Macedoniæ fines, ne iniuſſu Senatus gereret, mille talentûm daret populo Rom. dimidium præſens, dimidium penſionibus decem annorum.*

Valerivs Antias apud Liuium nominatim adiectum ſcribit, ne bellum gereret cum Eumene Attali filio, qui patri proximo anno defuncto ſucceſſerat, ætatis anno altero & ſeptuageſimo, regni quarto & 40. Plut. in Quintio Flam. ait Populum Ro. autore & annitente maxime Quintio, eam ſummam condonaſſe Philippo; ac ſocietatem cum eo iunxiſſe, filiumque obſidem ei remiſiſſe. Exegerant enim Romani obſides à Philippo, in quibus Demetrius filius eius. Magnopere quoque Cn. Cornelius legatus Philippo ſuaſit, vt quoniam pacem impetraſſet, ad ſocietatem & amicitiam petendam mitteret Romam legatos, prius quam Antiochus quicquam moueret; quod ille ſe facturum recepit.

De tribus vrbibus, Corintho Chalcide, Demetriade, facta erat poteſtas legatis vt ſtatuerēt, prout Reip. conducere iudicaſſent: verebantur enim ne ſi Antiochus, qui bellum moliebatur, eas inuaderet, totam Græciā in poteſtate haberet. Concilium Corinthi habebatur: in eo Quintij ſententia erat, liberandam eſſe omnē Græciam, ſi maledicorum ora obſtruere, ſi veram charitatem, & maieſtatem apud omnes nominis Romani vellent eſſe; ſi fidem facere ſe ad liberandam Græciam mare traieciſſe, non ad imperium à Philippo ad ſe transferendum. Alij legati dicebant tutius ciuitatibus eſſe, manere pauliſper ſub tutela præſidij Romani, quam pro Philippo Antiochum Dominum accipere. Tandem decretū eſt, vt Corinthus Achæis redderetur, impoſito tamen in arce præſidio. Chalcis autem & Demetrias retinerentur, donec cura de Antiocho deceſſiſſet. Plutarchus tamen ex his tribus ciuitatibus præſidia deducta ſcribit, quo integro Græci beneficio fruerentur, quorum aliqui dicebant Græciæ compedes (ſic eas vrbes Philippus vocabat) in collum tranſlatos. Liuij tamen ſententiam integram habet Polybius in excerp. legat. n. 9.

Svpererat vt res promulgaretur: commodiſſima ſe occaſio ludorum Iſthmicorum obtulit, ad quæ ſemper ingens populorum multitudo affluebat, propter bimaris Corinthi opportunitatem: hoc autem maxime tempore, quo tota Græcia expectatione erecta erat, quis futurus eſſet Græciæ ſtatus. Vbi Romani ad ſpectaculum conſedere, præco cum tibicine in mediam arenam, vnde ſolemni carmine ludicrum indici ſolet, proceſſit, & tuba ſilentio facto ita pronunciat, *Senatus Romanus, & T. Quintius Imperator, Philippo Rege, Macedonibúſque deuictis, liberos, immunes, ſuis legibus eſſe iubet Corinthios, Phocenſes, Locrenſéſque omnes, & inſulam Eubœam & Magnetas, Theſſalos, Perrœbos, Achæos, Phthiotas,* Quæ omnes gentes ſub ditione Philippi regis fuerant, ideoque nominatim fuerunt recenſitæ.

Tam lætus tamq; inopinatus nuncius, propemodum attonitos prę gaudio reddidit. Vt rediere ad ſe, vix auribus ipſi ſuis credere, & ſocium quiſq; ſuum interrogare: deniq; præconem eadem iterum pronuntiare voluerunt. Tum ab certo iam gaudio tātus cū clamore plauſus eſt ortus, totiéſq. repetitus, vt facile appareret, multitudinē nihil æquiparare libertati. Ludicrū deinde raptim atq; obiter peractum eſt, nullius oculis animiſue ad ſpectaculum intentis, adeo vnū gaudium ſenſum aliarū omniū voluptatum præoccupauerat, Plutharch. tantum hunc ait fuiſſe clamorem, vt non ſolū ad mare vſq; perualerit, id enim non admodū mirum fuerit in perangusto Iſthmo Pelepōneſi. ſed corui etiā ſuperuolitātes in ſtadiū delapſi fuerint. Cuius rei plut.

Vide Polyb. in legat. n. 9.

in Quintio

ibidem rationes exquirit, quas lectori expendendas relinquo,

XI. *Et gratulationibus.* DIMISSIS ludis tantus fuit congratulantium concurſus, vt eo pene oppreſſus fuerit Quintius: ſimul & admirantium eſſe aliquam in terris gentem, quæ ſua impenſa, ſuo labore, ac periculo bella gerat pro libertate aliorum, longinquas terras adeat, maria traiiciat, ne quod toto orbe terrarum iniuſtum ſit imperium. Vna voce præconis liberatas omnes Græciæ atque Aſiæ vrbes! hoc ſpe concipere audacis animi fuiſſe, ad effectum adducere, virtutis ac fortunæ Romanæ. Hæc Græci, in laudando & vituperando, in odio & amore, omnibuſque affectibus, in vtramque partem ſemper effuſi; quæ fuſe etiam Polybius inculcat.

Romanorum intentio in hoc facinore. Neque tamen exiſtimandum eſt plane ſynceram fuiſſe in hoc beneficio Romanorum intentionem. Nam præter gloriæ fructum, quem maximum colligebant, & totam Illyrici oram occupatam, etiam Græciæ ſibi compedes retinebant, vt Liuius teſtatur; & ſibi vniuerſam Græciam, contra imminens bellum in Magnum Antiochum, tanto beneficio deuinctam tenebant. *Et vtilitas.* Purior longe eſt illorum charitas, qui nullo ſuo in terris emolumento, apoſtolico ſpiritu, atque inſtituto, maria omnia terraſque percurſant, vt homines à vitiis, & erroribus abſolutos in libertatem filiorum Dei vindicent, & participes immortalium bonorum efficiant. Qualem nuper celebrauimus Franciſcum Xauerium, vnaque eius in Christo parentem Ignatium Loyolæum, Ordinis noſtri fundatorem, viros ſanctiſſimos, & in ſalutem innumerabilium toto oriente atque occidente populorum natos, quos hoc ipſo anno in cœlitum numerum rite adſcripſit ſummus pontifex Paulus XV. [a]

[a] 12. Martij 1622.

XII. *Romana in Antiochũ mandata.* SECVNDVM iſta Quintius, & decem legati legationes Regum, gentium, ciuitatum audiuere. Primi omnium Regis Antiochi legati vocati ſunt, quibus eadem fere quæ Romæ iactantibus, nihil iam perplexe vt ante, cum dubiæ res incolumi Philippo erant, ſed aperte pronunciatum vt excederet Aſiæ vrbibus: quæ aut Philippi, aut Ptolemæi regum fuiſſent, liberas relinqueret, ſicut & Græcas omnes. Ante omnia denunciatum ne in Europam aut ipſe tranſiret, aut copias traiiceret.

Qui Græcas in Aſia vrbes interea ſubigit. Hæc dum in Græcia fierent, Antiochus longe alia in Aſia meditabatur. Nam cum hybernaſſet Epheſi, vt ait Liuius, omnes Aſiæ ciuitates in antiquam imperij formulam redigere eſt conatus; & alias quidem videbat facile iugum accepturas, de Smyrna in Æolide, & Lampſaco in Helleſponto cum dubitaret, monita ſimul & vim afferebat, ne earum vrbium exemplum, reliquæ in repugnando ſequerentur. Hortabatur autem vt ſe vltro darent, nihilominus liberi futuri, libertatem tãtum à Rege acceptam agnituri, quod tamen officij genus potentiſſimi Regis protectione compenſaretur magno fœnore. Illi reſponderunt nihil neque mirari, neque ſuccenſere Antiochum debere, ſi ſpem libertatis differri non ſatis æquo animo paterentur. *Vel obſidet.* Miſit ergo ex Epheſo qui Smyrnam, & ex Abydo qui Lampſacum obſiderent.

XIII. *Res ab eodem in Thracia geſta.* IPSE initio veris nauibus Epheſo profectus Helleſpontum petit, eoque traiecto, naualibus terreſtribuſque copiis iunctis, Cherſoneſi vrbes deditione accepit. Inde Lyſimachiam venit, quam cum deſertam ac ſtratam prope ruinis inueniſſet (ceperant autem, direptamque incenderant Thraces paucis ante annis) cupido eum cepit nobilem vrbem, & opportuno loco ſitam reſtituendi. *Lyſimachiã inſtaurat.* Itaque omni cura ſimul eſt aggreſſus tecta, muroſque reſtituere, & veteres ciues, nouoſque incolas eo loco congregare, multiſque beneficiis excitare: ſimul autem vt Thracum ſummoueretur metus, ipſe parte dimidia terreſtrium copiarum, ad depopulandum proxima Thraciæ profectus eſt, partem, naualeſque ſocios omnes in opere reficiendæ vrbis reliquit. Horreum ſe ibi apparatibus quos deſtinabat commodum habiturum ſperabat, vt ait Appianus in hiſtoria Syriaca.

XIV. *Conuentus ibi celebratus.* SVB hoc tempus & L. Cornelius miſſus à Senatu, ad dirimenda inter Antiochum Ptolemæumque certamina; ſimulque alij tres legati ex iis, qui pacem Philippicam fecerant, Lyſimachiam petiere, quo mox Antiochus ipſe ex Thracia conuenit, hunc congreſſum Liuius ex 17. Polybij mutuatus eſt, qui apud eundem etiamnum extat. Primus congreſſus, inuitatioque benigna & hoſpitalis fuit. At vbi de mandatis, ſtatuque præſenti Aſiæ agi cœptum eſt animi vtrinque exaſperati ſunt. *Romanorũ querela.* Illi docebant ingratum Senatui, populoque Romano eſſe captas ab eo vrbes, quæ Ptolemæi in Aſia fuiſſent; aut quas Philippo eripuiſſet,

dum contra eum Romani pugnabant, neque ferendum eſſe Romanos per tot annos terra marique tanta pericula exhauſiſſe, Antiochum belli præmia habere. Et vt ea diſſimulentur, certe quod in Europam cum omnibus copiis traiecerit, parum ab aperto bello contra Romanos abeſſe.

XV. *Antiochi purgatio.*

Ad ea Rex, ſatis iam ante videre ſe Romanos inquirere, quid Regi Antiocho faciendum ſit; nec tamen cogitare quouſque terra marique eis progrediendum fuerit. Aſiam nihil ad populum Ro. pertinere; nec magis illis inquirendum eſſe quid Antiochus in Aſia, quam Antiocho quid in Italia populus Ro. faciat. Quod ad Ptolemæum attineat, cui ademptas ciuitates querantur, ſibi cum Ptolemæo & amicitiam eſſe, & id agere ſe, vt breui etiam affinitas iungatur, (iuncta eſt hoc ipſo anno, vt diximus, ſed reliqua videamus, illuſtrant enim ſtatum rerum præſentium, & futurarum.) Nec ex Philippi quidem aduerſa fortuna ſpolia vlla petiiſſe, aut aduerſus Romanos in Europam traiecisse; ſed vt Cherſoneſi vrbes, Thraciæque recuperaret. Eorum enim locorum imperium in primis ad ſe pertinere, quippe quæ ab initio Lyſimachi regnum fuerint, quo victo omnia quæ illius fuiſſent, quod iure belli Seleuci facta ſint, exiſtimare ſuæ ditionis eſſe, (ita hunc locum mancum apud Liuium, recte ex Polybio ſuppleuit Sigonius. Significat autem bellum, quod ann. V.C. 472. retulimus,) etſi deinceps ab aliis occupata fuerint. Denique ſe Lyſimachiam deletam Thracum impetu, de integro condere, vt Seleucus filius eam ſedem regni habeat. 4

Thraciam ſibi vendicat.

XVI. *Rumor de morte Ptolemai.*

His diſceptationibus per aliquot dies habitis, rumor incerto autore increbuit, mortuum eſſe Ptolemæum, quod quicquam certi definiri prohibuit, vtriſque rem auditam diſſimulantibus, & in Ægyptum peruenire feſtinantibus, Antiocho præſertim, qui ſperabat, ſi occaſio ferret, ſe eam occupaturum. Itaque dimiſſis Romanis & Seleuco cum terreſtribus copiis ad Lyſimachiam inſtaurandam; legatis item ad Quintium miſſis, qui de belli ſocietate agerent, ad fidem faciendam nihil ſe hoſtile in Romanos verſare animo, ipſe cum claſſe omni nauigat Epheſum, & oram Aſiæ legens peruenit in Lyciam, Patariſque cognito viuere Ptolemæum, omiſſo nauigandi in Ægyptum conſilio, tetendit in Cyprum. In itinere & ſuorum ſeditione, & maris tempeſtate iactatus, naufragium fecit, collectiſque naufragij reliquiis, ſpe tentandi Cypri depoſita, Seleuciam rediit, vbi ſubductis propter hyemem inſtantem nauibus, ipſe in hyberna Antiochiam proceſſit.

XVII. *Suſpicio de tétata cæde morte à Scopa.*

Cæterum de hoc rumore cogitanti, occurrit ſuſpicari, volueritne Scopas regem interficere. Nam Polybius l. 17. id obſcure ſignificat cum ait. Scopam cum & numeroſam militum manum haberet, cuius auxilio vteretur, & tempus eſſet nactus opportunum, Rege adhuc puero, dum cunctatur, dum deliberat, fuiſſe præuentum. Nam vbi didicit Ariſtomenes amicos illum ſuos domum cogere, & vna cum ipſis conſultare, miſſis ſatellitum nonnullis eum ad regium conſilium vocauit; cumque ille inops conſilij non veniret, Ariſtomenes vim parat; qua ille animaduerſa, cum amicis ad regem venit; vbi accuſatus molitionum, occultorumque conciliorum, & regiæ vocationis contemptæ, cum nihil ipſe afferret, quod idoneum ad ſe purgandum videretur, cum amicis ſuis in carcerem eſt coniectus, & proxima nocte iuſſu Ariſtomenis veneno interfectus.

XVIII. *Dicearchi impietas & cædes.*

Dicearchvm etiam, inſignem impietate virum, tormentis excruciatum necauit. Is erat Dicearchus præfectus nauium Philippi, in Cycladibus inſulis bello vexandis, qui Deo hominibuſque inſultans, in portu duas excitauit aras, Impietatatis alteram, alteram Iniquitatis quas ſacrificio honorauit, & quaſi deos veneratus eſt. Significans ſe glorioſum putare impune, & impie in Deum, & iniuſte in homines facere. Scopas ille natione Ætolus, præter ambitionem, etiam auaritia infamis fuit, cuius indicia fuerunt ingentes theſauri, apud eum poſt eius mortem reperti, quos exinanito rapinis regno congeſſerat. Hæc pluribus Polyb. quæ interpres in hunc annũ refert, & confirmari tempus ex eo poteſt, quod ibidem ſubdit autor. poſt compreſſum Ætolorum motũ, ſtatim aulicos ad conſueta ſolennia, quando aliquis Rex ſalutetur, quæ Anacletoria vocant celebranda ſe comparaſſe: ætate quidem, inquit, nondum exigente (12. fere agebat annum) ſed quod exiſtimarent vbi innotuiſſet ſui iuris & arbitrij factum eſſe Regem, meliore ſtatu regem & regnum fore.

XIX. *Seruorum coniuratio.*

In Italia (nam in Hiſpania vtraque apparatus ad bellum potius, quam bellum fuit, vt ex anno ſeq. intelligetur,) à Prætore M. Acilio cōiuratio ſeruorum in Hetruria oppreſſa eſt; alij in pugna occiſi, alij capti, partim affixi crucibus, partim dominis reſtituti. Marcellus autem Conſul Boiorum ingreſſus fines, caſtra fatigato exercitu ponebat, cum Boiorum Regulus Corolanus incautum occupauit, & ad tria hominum millia occidit, in iiſque nonnullos illuſtres viros, caſtráque vix retinuit. Inde autem tranſgreſſus Padum contra Inſubres, quibus ſe Comenſes adiunxerant, prælium in ipſo itinere commiſſum eſt. Et primo tam acriter inuaſit hoſtis, vt anteſignanos impulerit: deinde cum aliam copiarum partem eo adduxiſſet Conſul, hoſtem ferociter ſe inferentem repreſſit, ſuoſque ita confirmauit, vt hoſtem funderet, cæderetque ad quadraginta hominum millia, vt ſcribit Valerius Antias, referente vtique, & ſubdubitante Liuio, quia videtur ille res fere nimium exaggerare, vt laudem Romanorum amplificet.

Marcelli clades à Boiis, & victoria de Inſubrib.

XX. *Boiorum viciſſim clades.*

Alter Conſul L. Furius in Boios venit, & iuncto cum Collega exercitu, Boij ex præda reuertentes in eos incidunt. Celerius prælium acriúſque commiſſum, quam ſi tempore locóque ad certamen deſtinatis, præparatis animis concurriſſent. Ibi quantam vim ad ſtimulandos animos ira haberet apparuit. Nam ita cædis magis, quam victoriæ auidi Romani pugnarunt, vt vix nuncium cladis hoſti relinquerent. Stimulabat autem eos ira, & pudor acceptæ paulo ante cladis. Marcellus Romam venit, de Inſubribus, & Comenſibus magno conſenſu Patrum triumphauit, 4. nonas Mart. vt habetur in Faſtis Capitolinis, extremo ſcilicet tempore ſui conſulatus. Boios, vbi ipſe male pugnarat, Collegæ reliquit, cuius ibi melior fortuna fuerat, nec tamen de iis reperio triumphaſſe.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3858.

1. N. IV. Emendandum eſt, erat enim Prætor, & prouinsiam obtinuerat citeriorem Hiſpaniam, quando & M. Heluius vlteriorem, anno ſuperiore, quo primum ſex Prætores creati fuerunt, & duo Hiſpaniis attributi.

2. N. VI. Dum legati ſunt in via, Thebani Bœotiq; tumultus excitant, & in latrocinia vertuntur: ſed à Romanis compreſſi, mulctatique ſunt triginta talentis, ſi Euboicis, 42000 francis, ſi Atticis, 31500. Nam, vt alibi diximus, Talentum Euboicum 80. minarum, valet 1400. frācis, Atticum vero 60. min. 1050.

3. N. VI. Mille talenta Euboica iuxta prædictam rationem, valent 1400000. id eſt millionem vnum frācorum, & quadringenta millia: Attica vero 1050000. id eſt vnum millionem & quinquaginta millia. Media pars prioris ſummæ debuit dari in præſentia, alterum dimidium in decem annos diſtribui, ſic vt quotannis ſeptuaginta millia francorum, vel 52. millia & quingenti perſoluerentur. Vide Polyb. in excerptis legationibus numero 9. vbi eædem pacis cōditiones leguntur. Apud Liuium etiam diuerſæ argenti ſummæ, quæ admodum perturbatæ ſunt.

4. N. XV. Eadem omnia habet Polyb. etiam de affinitate Ægyptiaca: additque nonnihil de legatis Smyrnæis & Lampſacenis, contra Antiochum apud Romanos quaſi iudices agentibus, eamque ob cauſam conuentum à Rege cum indignatione ſolutum. Verum Appianus hanc hiſtoriam valde perturbat, dum quæ Ptolemæo Epiphani Polybius, Liuius, Ioſephus, Iuſtinus, Hieronymus in com. in Dan. Euſebius in chronico, aliique omnes attribuunt, ipſe patri eius Philopatori dedit, qui iam ante octo annos erat mortuus. Et certum eſt Philopatorem non fuiſſe generum Antiochi, ſed Epiphanem. Itaque eum male ſecutus Scaliger in Euſeb. in varios errores labitur; aut certe lectori tenebras de induſtria offundit, (homo tenebrarum amās, & obſcuritatis affectator.) Illud tamen proprium eſt eius erratum, quod ait tandiu retentum ab Antiocho Annibalem, dum reſciſceret falſum fuiſſe de obitu Philopatoris nuncium. Neque enim id habet Appian. nec vllus alius, imo omnes conſentiunt illum deinceps apud eum perpetuo conuerſatum, & in primis eius conſultoribus fuiſſe.

ANNVS MVNDI 3859. SEXTÆ ÆTATIS 343. IMPERII GRÆCORVM 117. ANTIOCHI MAGNI 30. ONIÆ III. PONTIF. 13. PTOLEMÆI EPIPHANIS 9. PHILIPPI 26. OLYMP. CXLVI. ANN. 2. VRBIS CONDITÆ 558. COSS. L. VALERIO FLACCO, ET M. PORCIO CATONE.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 194.

HABVIT hoc anno comitia Conſularia M. Claudius Marcellus Conſul, quibus creati ſunt Conſules Valerius Flaccus, & Porcius Cato, qui poſtea Cenſorinus eſt appellatus. Hi cum de prouinciis ad Senatum retuliſſent, Patres cenſuerunt, cum in Hiſpania tantum gliſceret bellum, vt iam conſulari & duce & exercitu opus eſſet, placere Conſules Hiſpaniam citeriorem & Italiam prouincias, aut comparare inter ſe, id erat amicè inter ſe tranſigere, & conuenire, aut ſortiri. Catoni ſorte Hiſpania obtigit, Valerio Gallia, cui duæ legiones datæ ad retinendam prouinciam, in qua hoſtes proximo anno fuerant vehementer attriti. Catoni datæ legiones duæ, & quinque millia ſociorum Latini nominis, cum quingentis equitibus, & longis nauibus viginti. Cui etiam in citeriore Hiſpania adiutor eſt datus P. Manlius, cum duobus millibus peditum, & ducentis equitibus, & legione quæ fuerat ſub Minutio Prætore. Appius autem Claudius Nero, cui obuenerat vlterior Hiſpania, præter legionem, quam Q. Fabius habuerat, duo millia peditum, & ducentos equites conſcribere permiſſum eſt. Refrixit tamen aliquanto poſt hoc ſtudium, & metus Hiſpanici belli, cum literæ à Q. Minucio allatæ ſunt, quibus ferebatur ipſum ad Turbam oppidum, cum Budace & Beſaſide imperatoribus Hiſpanorum, ſignis collatis proſpere pugnaſſe, 12. millia hoſtium cæſa, Budacem captum, cæteros fuſos, fugatoſque. I. *Noui Coſſ. Sortitio Prouinciarum.* *Res bene geſta in Hiſpania.*

Ergo omnes curæ in bellum Antiochenum conuerſæ; T. Quintio, ſuſpectis non ſolum Antiocho, & Ætolis, ſed etiam Nabide Lacedæmoniorum tyranno, prorogatum in annum imperium eſt, duas legiones vt haberet. In eas ſi quid ſupplementi opus eſſet, Coſs. ſcribere, & mittere in Macedoniam iuſſi ſunt: idque maiore ſtudio factum, poſtquam decem legati ex Græcia reuerſi, expoſitis quæ cum Philippo geſta eſſent, & quibus conditionibus data pax, non minorem belli molem reſtare ab Antiocho docuerunt. Ingenti illum claſſe, egregio terreſtri exercitu in Europam traieciſſe, niſi vana eum ſpes, Ægypti inuadendæ, ex vaniore orta rumore auertiſſet, mox bello Græciam arſuram fuiſſe: Sed ne Ætolos quidem quieturos, gentem & ingenio inquietam, & Romanis iratam. II. *Quintij res in Græcia.* *Et præſens rerũ ſtatus.*

Hærere & aliud in viſceribus Græciæ ingens malum Nabin nunc Lacedæmoniorum, mox, ſi liceat vniuerſæ Græciæ futurum tyrannum, auaritia & crudelitate omnes fama celebratos tyrannos æquantem; cui ſi Argos, velut arcem Peloponneſo impoſitam tenere liceat, deportatis in Italiam Romanis exercitibus, nequicquam liberatam à Philippo Græciam fore; pro longinquo Rege, vicinum tyrannum Dominum habituram. III. *Nabis tyrannus.*

Cenſebat Senatus rem contra tyrannum eſſe maturandam, præſertim cum Antiochus in Syriam eſſet profectus, nec impediturus eam expeditionem: rem tamen T. Quintij arbitrio permiſerunt, quod eam rem non tam magni momenti ad ſummam Reip. eſſe ducerent. Illud potius animaduertendum putabant, quid Annibal & Carthaginienſes, ſi cum Antiocho ortum foret bellum, acturi eſſent. *Senatus de eo cura.*

Nam aduerſarij Annibalis principibus Romanis, amicis quiſque ſuis ſcribebant, nuncios literaſque ab Annibale ad Antiochum miſſas, & ab Rege ad eum clam legatos veniſſe: implacabilem eius viri animum in Romanos eſſe. IV. *Itemque de Annibale.*

Vana de eo iactata. Hæc credibilia faciebant bella præcedentia; quia tamen ab infenſis in eum animis veniebant, minorem merebantur fidem. Nam præter antiquum odium aduerſariæ factionis in eius familiam, acceſſerat noua offenſio quam contraxerat Annibal, dum perpetuos in Rep. iudices, annuos facit, & vectigalia quæ male adminiſtrabantur, & primariis viris ac magiſtratibus prædæ erant, eis eripit. Nam iſti quos per aliquot annos pauerat publicus peculatus, velut bonis ereptis, non furto eorum manibus extorto, infenſi Annibali, Romanos in eum inſtigabant. Id cum Scipio Africanus ſentiret, diu calumniis reſtitit.

V. *Miſsi de eo in Africa legati.* TANDEM ſiue malum ſuſpicioſe credebatur, ſiue prudenter cauebatur, viſum eſt Carthaginem legatos mittere, qui apud Senatum eorum arguerent, Annibalem cum Antiocho rege faciendi belli conſilia inire. Tres numerat legatos Liuius l. 33. C. Seruilium, M. Claudium Marcellum, & Q. Terentium Culleonem. Vnius tantum Seruilij meminit Iuſtinus l. 31. quem ait à Senatu miſſum ad ſpeculandos actus Annibalis: eique tacitis mandatis præceptum, vt ſi poſſet, cum per æmulos eius interficeret, metuque inuiſi nominis tandem populum Ro. liberaret. *Annibal cogitat Antiochum, aditque.* Et quamuis alia eorum aduentus cauſa fingeretur, Annibal tamen ſe vnum peti ſentiebat, & pace cum populo facta, aduerſus ſe vnum bellum manere. Itaque cedere tempori, & fortunæ ſtatuit. Et præparatis iam omnibus ad fugam, obuerſatus eo die in foro auertendæ ſuſpicionis cauſa, primis tenebris veſtitu forenſi ad portam cum duobus comitibus, ignaris conſilij eſt egreſſus. Cum equi quo loco iuſſerat præſto fuiſſent, nocte confecto terreſtri itinere, Thapſum peruenit, vbi parata naui ex Africa in Cercinam inſulam, inde Tyrum proſpero curſu peruenit: vbi paucos moratus dies, Antiochiam nauigat. Ibi profectum iam Regem cum audiſſet, filium eius ſolenne ludorum ad Daphnem celebrantem conuenit: comiter ab eo acceptus, nullam moram nauigandi fecit.

VI. *Epheſi Regem conſequitur.* EPHESI Regem eſt conſecutus, fluctuantem adhuc animo, incertumque de Romano bello. Sed haud paruum momentum ad id ſuſcipiendum aduentus Annibalis attulit. Hæc T. Liuius hoc anno, atque his Conſulibus. Ex quibus intelligitur Antiochum regem ex hybernis Epheſum repetiiſſe hoc tempore, de Lyſimachia quam condebat, Thraciaque cogitantem: vel certe præcedente anno Annibalem ex Africa exceſſiſſe, eámque narrationem paulo ſerius à Liuio fuiſſe inſtitutam. Eam etiam Iuſtinus l. 31. perſtringit. Appianus aduentum Annibalis ad Antiochum, ante eius naufragium commemorat. in primo ſcilicet eius ad Epheſum aduentu. Interea T. Quintius, (Nam cœptas Græciæ res prius expediam, quam Italas, aut Hiſpanas attingam, ne lectoris memoriam crebriore traiectione confundam,) Quintius inquam, in hybernis gaudio pacis cum vniuerſa Græcia fruebatur; exceptis Ætolis, quibus nec pro ſpe victoriæ præmia contigerant, nec diu *Conuentus in Nabidē.* quies placere poterat; cum SC. de bello aduerſus Nabin Tyrannum affertur. Quo lecto Quintius conuentum omnium ſociarum ciuitatum Corinthum indixit, vbi Ætoli quoque affuerunt.

VII. *Atheniēſium ea de re ſentētia.* VBI propoſita conſultatione de Argis Nabidi eripiendis, & in libertatem, ſicut & reliquas vrbes Græciæ vindicandis; Imperatoris orationem excepit Athenienſium legatus, qui & de præterito beneficio gratias ingētes egit, & de ope vltro oblata ad liberandos Argiuos laudauit, vehementerque aſſenſus, etiam eos perſtrinxit, *Ætolorū criminationes in Athenienſ. Achæos. Romanos.* qui futuram eorum gratiam calumniando carperent. Quo verbo cum ſe peti ſentirent Ætoli, Alexander princeps gentis in Athenienſes primo eſt inuectus, qui olim libertatis autores & duces, nunc eam aſſentatione proderent: inde in Achæos, qui à Philippo transfugæ, cum Corinthum obtinuiſſent, etiam Argos appeterent: poſtea in Romanos, quos fraudis inſimulat erga Achæos, & cupiditatis, qui Græciam adhuc compedibus vinctam tenerent, & ſpecie belli in ea perdurare vellent; deportarent legiones in Italiam, Ætolos polliceri ſe Argos Nabidis præſidio liberaturos.

VIII. *Exploduntur Ætoli.* CVM conuitio exploſa eſt Ætolorum oratio, ab Achæo præſertim Prætore Ariſtæno, ab eóque oratus Quintius, vt & à Nabide Argos recuperet, & Græciæ res ab Ætolorum latrocinio pacatas relinquat. Itaque decretum communi ſententia bellum, auxiliáque ex vrbibus libenter ſummiſſa. Caſtra poſita ſunt quarto fere ab *obſidetur Argos.* Argis milliari. Vbi præproperè ab aliquibus ciuibus cōiuratio facta, à Pythagora, qui Argos cum valido præſidio tenebat, oppreſſa eſt, multis interfectis, nonnullis

in carcerem coniectis, aliquibus etiam, nocte funibus per murum demiſſis, ad Romanos confugientibus. Ea res cognita Quintium mouit, vt vrbi exercitum admoueret, præmiſſis equitibus expeditiſque peditibus, qui cum erumpentibus e xporta Lacedæmoniis congrederentur, quos etiam in vrbem compulerunt.

DEINDE cenſens vtilius Lacedæmonem ipſam, vbi erat Tyrannus, bello vexare, quam Argos, cuius libertas & ſalus ex debellato tyranno pendebat, Lacedæmonem infeſtus petit; vbi à Philippo ad T. Flamininum Macedones mille quingēti venerunt, & Theſſali equites quadringenti. Nauales quoque copiæ L. Quintij, & Rhodiæ & Eumenicæ confluebant: nec minus Lacedæmoniorum exules duce Ageſipoli, qui regiæ familiæ cum eſſet, à Lycurgo tyranno pulſus fuerat, in caſtra Romana ſpe recuperandæ patriæ conueniebant. *Quintius Lacedæmonem adit.* *Philippi auxilia, & nauales copiæ.*

IX. NIHILOMINVS Tyrannus, etſi tanto ſe imparem exercitui cerneret, bellum tamen non omiſit. Domeſticas & externas copias habebat non pœnitendas, ſed à domeſticis metuens, vt eas terrore ſibi redderet obſequentes, facinus eſt aggreſſus crudeliſſimo tyranno dignum. Ciues in concionem vocat, poſitis armis adeſſe iubet, eoſque armatis ſatellitibus circumdedit, & pauca præfatus cur ſibi omnia timenti, cauentique ignoſcendum in tali tempore foret, quoſdam ſe in cuſtodia habiturū ait, donec hæc tempeſtas prætereat; hoſtibus repulſis extemplo eos emiſſurum. Sub hæc citari nomina octoginta ferme principum iuuentutis iuſſit, atq; eos, vt quiſque ad nomen reſponderat, in cuſtodiam tradidit, & nocte inſequenti omnes interfecit. Deinde Ilotarum quidam transfugere voluiſſe inſimulati, per omnes vicos verberibus acti necantur. Quo terrore animi multitudinis ab omni conatu nouorum conſiliorum abſtinebant. *Immane Tyranni facinus.*

X. INTEREA propinquior vrbi factus Quintius, aliquot leuioribus præliis erumpentibus hoſtibus, ſecunda vſus fortuna pugnauit, donec nullus ex vrbe pedem auderet efferre; tum agrum perpopulatus, maritima oppida deditione recepit, per fratrem nauali rei præpoſitum. Sed in Gythæo oppido, quod erat maritimarum omnium rerum Lacedæmoniis receptaculum, laboratum eſt; erat quippe rebus omnibus egregie munitam. L. Quintio Eumenes & Rhodij auxilio venerunt: ita triplici claſſe obſeſſi, omnique machinarum genere pulſati, per ruinam inuaſuri erant Romani: ſed eorum incepta, ſpes deditionis tardauit. Vnus è præfectis oppidum prodebat Romanis; re ab altero præfecto cognita, ille occiditur, & oppidum maiori contentione ac fide defenditur, & oppugnatur: donec T. Quintius ſuperueniens cum 4. millibus delectorum militum, territum præfectum id facinus aggredi cogit, quod idem ipſe in ſocio morte vindicarat. Et pactus vt cum præſidio exire liceret, oppidum Romanis tradidit. *Leuiora ad Spartam prælia.* *Gytheum obſidetur.* *Proditione capitur.*

XI. HIC Nabis cum nihil ſpei à terra aut mari ipſi ſupereſſet, vndique circumcluſus, cedendum fortunæ ratus, colloquium cum Imperatore expetiit, & impetrauit. In eo purgare ſe conatus eſt, & iniuſte bello petitum oſtendere. At Quintius multis modis eum in Romanos, Græcoſque omnes, nominatim vero in Spartanos, atque Argiuos multorum criminum reum eſſe demonſtrauit. *Nabidis cū Quintio colloquiū.*

Sub hæc Ariſtænus Prætor Achæorum Nabin monet, vt rebus ſuis dum adhuc licet, prudenrer conſulat, nox colloquium diremit. Poſtero die Nabis ſpopondit ſe præſidium Argis deducturum; captiuos & perfugas redditurum; ſi quid præterea peteretur, poſtulauit ſcriptum vt ederent, vt deliberare cum amicis poſſet. *Pacem petit.*

Quintius ea de re concilium habuit: omnium ſententia erat perſeuerandum in bello eſſe, & tollendum tyrannum, nunquam aliter tutam libertatem Græciæ fore. Satius multo fuiſſe non moueri bellum aduerſus eum, quam omitti motum. *Quam omnes reſpuunt.*

XII. AT Quintius in pacem inclinatior erat, qui videbat nihil niſi diuturnam oppugnationem Spartæ ſupereſſe, vrbis vtique validiſſimæ, ad quam dum ſtarent copię, non erant quibus, ſi ab Antiocho bellum ingrueret, reſiſteretur: ſed priuatim ſua ipſe commoda ſpectās, in tranſuerſum actus eſt. Nam metuebat ne ſibi à nouo Cōſule ſuccederetur, & ſic omnem laborum ſuorum fructum alter decerperet. Cum nihilominus perſtarent omnes in ſententia; ſimulando ſe quoque in eam tranſire, omnes in aſſenſum conſilij ſui traduxit. Tot enim res ſumptuſq; ad Spartæ obſidionem ab omnibus exegit, vt omnes eum facere, quod è communi re fore duceret, permiſerint. *In eam Quintius inclinat.* *Alioſque arte traducit.*

Cōditiones pacis. Inde Quintius adhibitis legatis tantùm, tribuniſque militum, conditiones in quas cum Tyranno pax fieret, has conſcripſit. Sex menſium induciæ vt eſſent Nabidi, Romaniſque, & Eumeni regi, & Rhodiis. Legatos extemplo mitterent Romam T. Quintius & Nabis, vt pax ex autoritate Senatus confirmaretur. Ex qua die ſcriptæ conditiones pacis editæ Nabidi forent, ea dies vt induciarum principium eſſet; & vt ex ea die intra decimum diem ab Argis, cæteriſque oppidis, quæ in Argiuorum agris eſſent, præſidia omnia deducerentur, vacuaque & libera traderentur Romanis; & ne quod inde mancipium regium publicumue aut priuatum educeretur; etſi qua ante educta forent, dominis recte reſtituerentur.

XIII. *Reliquæ cōditiones.* Naves quas ciuitatibus maritimis ademiſſet, redderet, neue ipſe nauem vllam præter duos lembos, qui non plus quam ſedecim remis agerentur, haberet. Perfugas & captiuos omnibus ſociis populi Romani ciuitatibus redderet, & Meſſeniis omnia quæ comparerent, quæque domini cognoſcerent. Exulibus quoque Lacedæmoniis liberos & coniuges reſtitueret, quæ viros ſequi voluiſſent. Addit & alia in gratiam mercenariorum & Cretenſium, cum prohibitione vllum oppidum caſtellumue muniendi. Denique obſides quinque, in quibus Tyranni filium, exigit, & argenti talenta centum in præſenti, & 50. in ſingulos annos per annos octo. Vniuerſa autem ſumma, qua mulctatus eſt ſceleſtiſſimus tyrannus, fuit quingentorum talentorum: ad quam ſummam corradendam, quoſcunque poſſet per vim fraudemque omnibus fortunis erat euaſurus; quanto ſatius fuiſſet infandum caput, tarde licet, enſe reuelli; aut comprehenſum potius modis omnibus excruciatum necari? Verum ſatis magna tormentorum moles eum manebat in Tartaro.

XIV. *Nabidi improbata.* Conditiones pacis variis de cauſis tum Nabidi, tum cæteris Lacedæmoniis diſplicebant, adeo vt bellum omnes præoptarent. Quibus vocibus incitatus Tyrannus, & Antiochum Ætoloſque adiuturos pronunciat, & ſibi ad obſidionem ſuſtinendam affatim eſſe copiarum. Ergo ad arma recurritur, eruptiones *Ad arma recurritur.* fiunt, leuia prælia per quatriduum committuntur, quinto die prope iuſta pugna adeo pauentos in vrbem compulſi ſunt, vt ſimul etiam Romani aliqui fugientium tergo hærentes, ſe in vrbem inferrent.

Vrbs oppugnata capitur. Denique Imperator inſpectam diligenter vrbem omnibus copiis, eæ circiter erant quinquaginta millium, circumcinxit. Alii ſcalas, alii ignem, alii alia quibus non oppugnarent modo, ſed etiam terrerent, portabant. Iuſſi clamore ſublato ſubire vndique omnes, vt qua primum occurrerent, quáve opem ferrent, ad omnia ſimul pauentes Lacedæmonii ignorarent. Reſtitere aliquandiu, & Tyrannus ſtudioſe vndique opem ferre laborantibus ſatagebat; donec circumfuſo vndique pauore ita obtorpuit, vt vix mentis compos eſſet. Et Lacedæmonii in anguſtiis, Romanorum impreſſionem vtcumque ſuſtinebant: verum vt paulatim cedentibus in patentiora ventum erat, non vltra ferri vis potuit.

XV. *Incendio cōſeruatur.* Et iam terga verterant Lacedæmonii, Nabis circumſpectabat fugam, Romanus prima vrbis tenebat, cum Pythagoras vrbem tantum non captam retinuit. Aedificia omnia muro proxima ſuccendi iuſſit: quæ cum momento temporis arſiſent, ruere in Romanos tecta, nec tegularum modo fragmenta, ſed ambuſta etiam tigna ad armatos peruenire, flamma late fundi, fumus oculos excæcare. Ita & qui *Romani repetant caſtra.* extra vrbem erant Romanorum recedere, & qui intrauerant metuere ne flammis à tergo intercluderentur à ſuis, receperunt ſeſe. Quintius receptui cecinit, & *Nabis conditiones pacis accipit.* ab vrbe prope capta rediit in caſtra. Deinceps etiam per triduum varie territatus Nabis, Pythagoram oratorem ad Quintium mittit; qui primo repulſus, deinde auditus, cum omnia Romanorum arbitrio permitteret, ad eaſdem quas ſupra retulimus pacis conditiones, admiſſus eſt; ſtatimque pecuniæ & obſides accepti.

XVI. *Argiui liberantur.* Non fuit autem neceſſe eum Argis præſidium deducere. Nam Argiui, nunciis aliis ſuper alios afferentibus tantum non iam captam eſſe Lacedæmonem, erecti & ipſi, maxime quod Pythagoras præſidii validiſſimam manum ſecum ad tutādam Spartam abduxerat, præſidium expulerunt, ciues vndique quamprimum hinc inde confluxere. Huic lætitiæ Quintius pace Tyrāno data ſuperuenit: læta ciuitas præſente ac præſidente Imperatore, Nemea celebrauit, in quibus præconis voce Argiuorum libertatem in publico cœtu pronunciauit.

Achæis quantum reſtituti Argi in commune Achaiæ concilium lætitiæ afferebant, tantum ſerua Lacedæmon relicta, & lateri adhærens Tyrannus de vera lætitia decerpebant. Ætoli vero eam rem omnibus cóciliis lacerare, non vtique nullo fundamento. Eos qui libertatem Græcis omnibus reddere ſe gloriarentur, nobiliſſimam ciuitatem in manu teterrimi tyranni relinquere, contempto rege legitimo, qui iampridem exul, nuper in ipſis Romanorum caſtris fuiſſet; cæteroſque nobiliſſimos ciues in exilio victuros. Hæc hiſque ſimilia illi iactabant, quæ iuſtis ſine dubio aculeis Romanum imperatorem figebant. At is ab Argis Elatiam, vnde ad bellū Spartanum profectus erat, copias reduxit, & literas de rebus ad Spartam geſtis Romam miſit. Nos quoque vrbem atque Italiam adeamus. Inde gradum in Hiſpaniam cum Catone facturi.

Achæi gemunt. *Aetoli maledicunt Romanis.* *Quintius recedit.*

Coss. priuſquam ab vrbe proficiſcerentur, ver ſacrum, ex Pontificum iuſſu fecere, quod C. Cornelius Mammula Prætor vouerat de Senatus ſententia, populique iuſſu, Cn. Seruilio C. Flaminio Coſſ. Annis poſt viginti vno factum eſt, quam votum fuerat. Sic Liuius; hic tamen tertius & vigeſimus annus numeratur, vt dicendum ſit, vel errorem in numeros illapſum, vel Liuium annos tantum intermedios, & non extremos numeraſſe. XVII.

Ver ſacrum Romæ. *Quando votum.*

Verum l. 22. vbi huiuſmodi ver votum legimus, M. Aemylius Prætor legitur, non Cornelius, & votum videtur à L. Cornelio pontifice emitti. Ex quo etiam loco habetur, ver ſacrum dici, quando Ioui ſacrificabatur, quod vere natum eſſet. ex ſuillo, ouillo & caprino grege, & quæ profana fuerint. Sigonius addit etiam bouillo, ex Plutarcho. Quæ autem profana hæc fuerint nemo explicat: exiſtimo autem intelligi profanas hoſtias, quæ vitio aliquot affectæ, alias à fano repellebantur: tunc propter tempus, in quo natæ eſſent, non cenſeri vitioſas & profanas. Ita in Leuit. Sanctum opponitur profano, & mundum polluto: neque id à latina conſuetudine alienum eſt.

Quid eſſet. *Hoſtia profanæ.*

id eſt à Chal. Martiis, vſque ad pu.l. Cal. Maias, vt eſt apud eundem Liuium l. 34. c.10.10.

Svb idem tempus, antequam Cato in Hiſpaniam traiiceret, Romæ de lege Oppia magna contentione certatum eſt. Tulerat eam C. Oppius Trib. pl. Q. Fabio & T. Sempronio Coſſ. in medio ardore Punici belli, V. C. 540. octodecim ab hinc annis, licet viginti in Valerii legem abrogantis oratione legantur: qua vetabatur, ne qua mulier plus ſemuncia auri haberet, neu veſtimento verſicolore vteretur, neu iuncto vehiculo in vrbe oppidoue, aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſa veheretur. Quidam ex Tribunis eam antiquari volebant, alii eam tuebantur: mulieres tota vrbe diſcurrebant, orantes, prenſantes, vt ea lex antiquaretur, & priſtinus ornatus matronis redderetur. Cato pro lege ne abrogaretur grauem orationem habuit; ſed probabiliorem Valerius Tribunus pl. Cuius etiam ſententia vicit, tribunis qui intercedebant, mulierum importunitate interceſſionem remittentibus. XVIII.

Lex Oppia abrogatur.

In oratione ſua Valerius Trib. pl. aduerſus Catonem eius reuoluit Origines, & ex iis exempla mutuatur. Id vereor, vt ſatis prudenter ſcriptum ſit. Nā M. Tullius in Catone eum ſcribit ſeptimum Originum librum habere in manibus, cum quartum & octogeſimum ætatis annum ageret: hic autem annus erat vitæ eius 38. aut certe trigeſimus nonus, quomodo iam Originum libros ediderat, quadraginta ſex annis antequam eos abſoluiſſet? Vide lector vtri malis derogare fidem, certe vtrique habere mihi difficile videtur, & fateor me in Liuium libentius inclinare. Alia quoque ſunt in eo libello errata chronologica, & ſenes memoria labuntur, & Tul. dum cauſæ ſeruiat, mendaciunculis narrationem aſpergere, minime crimi-noſum putat, vt ex eius Rhetoricis libris conſtat. XIX.

Originum libri Catonis.

2. de Orat.

Oppia lege abrogata, Cato extemplo cum 25. longis nauibus ad Lunæ portum profectus, (is in Liguria eſt, & Ericis à Ptolemæo dici putatur, apud quem tamē & Luna oppidum, cuius etiam Liuius hic meminit, & Lunæ promontorium in eadem ora inuenitur.) Inde Emporias, vltra Pyrenæos montes, claſſe peruenit: indeque omnia fuga & terrore complet, agros vrit, vaſtatque. Aeger admodum erat tum Hiſpaniæ ſtatus, maiorque incumbebat Romanis difficultas, quam annis ſuperioribus. Nam ad ipſos tum Hiſpani tædio Carthaginenſium facile deficiebant: nunc ex vſurpata libertate, iterum velut in ſeruitutem aſſerendi erant. Itaque mota erant omnia, vt alii in armis eſſent, alii obſidione ad defectionem coge- XX.

Catonis aduentus in Hiſpaniam.

rentur, & niſi in tempore ſubuentum foret, omnia Romanis peritura viderentur.

XXI. *Res ab Heluio geſta.* EODEM tempore M. Heluio decedente ex vlteriore Hiſpania, cum præſidio ſex millium, dato ab Appio Claudio Prætore, Celtiberi ingenti agmine ad oppidum Illiturgi occurrerunt, viginti millia armatorum fuiſſe Valerius Antias ſcribit, ex iis duodecim millia cæſa, oppidum Illiturgi receptum, & puberes omnes interfectos. *Ad Illiturgum.* Inde ad caſtra Catonis Heluius peruenit, & quia tuta iam ab hoſtibus regio erat, præſidio in vlteriorem Hiſpaniam remiſſo, Romam profectus eſt, & ob rem feliciter geſtam, ouans vrbem eſt ingreſſus. Argenti infecti tulit in ærarium quatuordecim millia pondo 732. Cauſa triumphi negati fuit, quod alienis auſpiciis, & in aliena prouincia pugnaſſet. Diu autem morbo detentus in Hiſpania, in vrbem tardius venit. Itaque *id eſt 162. millia & 32 coron.*

Duobus poſt menſibus eius ſucceſſor Q. Minucius triumphauit. Hic quoque tulit argenti pondo 34. millia & octingenta. *quæ ſunt 382800 coron.*

XXII. *Cato ſocios fama iuuat, cum re non poteſt.* INTEREA Cato haud procul Emporiis caſtra habebat; cum ad eum legati tres ab Ilergetum Regulo Biliſtage, in quibus vnus filius erat, venerunt, querentes caſtella ſua oppugnari, nec ſpem vllam eſſe reſiſtendi, niſi præſidio Romanorum, 5. millia militum ſatis eſſe ad hoſtem abigendum. Cato negare ſibi tutum eſſe, cum hoſtis immineat, copias ſuas imminuere. Illi ad eius prouolui genua, fidemque implorare, ne ſocios deſertos perire patiatur, qui tuti forent, ſi cum aliis deficere voluiſſent. Conſul animi anceps erat, quippe nec ſocios deſerere cupiebat, nec copias diminuere, niſi magna cum temeritate ac periculo poterat: ſpem eis auxilii pro auxilio dare conſtituit. Poſtridie legatis reſpondet, quanquam vereatur ne ſuas vires aliis commodando minuat; tamen illorum ſe temporis ac periculi magis, quam ſui rationem habiturum, idque legatos Biliſtagi nunciare iubet, vulgarique. Itaque tertiæ parti exercitus profectionem in diem tertium denunciat, omnemque commeatum apparari, & in naues deferri iubet: nec inde abiere legati, quam impoſitos in naues milites viderunt. Id pro haud dubio iam nunciantes, non ſuos modo, ſed etiam hoſtes, fama Romani auxilii iam aduentantis, impleuerunt. Conſul vbi ſatis quod in ſpeciem erat, oſtentauit, reuocari militem ex nauibus iubet. Quo id fructu factum ſit, ſignificat Frontinus. Naues, inquit, aſcendere iuſſit, dato præcepto, vt cauſati ventos retro redirent. Præcedens interim aduentantis auxilii rumor, vt Ilergetum excitauit animos, ita hoſtium concilia diſcuſſit. *l. 4. c 7. n. 31.*

XXIII. *Pugnat cũ hoſte.* INTEREA Conſul vbi variis excurſionibus, prædonum magis quam militum more, fatigaſſet hoſtes, ſtatuit iuſto cum iis prælio concurrere, mediaque nocte, cum auſpicio operam dediſſet, profectus, ſuos præter hoſtium caſtra circumducit, & prima luce acie inſtructa, ſub ipſum vallum tres cohortes mittit, ſuos cohortatus ad fortiter agendum, quippe quibus nulla niſi in virtute ſpes eſſe poſſit, caſtris hoſtium inter ſe, ſuaque caſtra interiectis. Mirantes barbari hoſtem à tergo apparuiſſe, ad arma diſcurrere. *Non ſine periculo.* Conſul eos fugæ ſimulatione foras elicit, & dum acie inſtruenda occupantur, incompoſitos inuadit, nec minus tamen equitatus Romanorum repulſus, etiam pediti terrorem intulit. Ei malo vt mederetur Cõſul, duas cohortes delectas circumducit, & à tergo hoſtem petere iubet: qui vbi ſe à tergo oſtenderunt, æquatus eſt vtrinque pauor, pugnaque anceps fuit; donec emiſſis iam telis, ad gladios ventum eſt, & cominus res agi cœpit; & mature feſſis integri ex ſecunda acie ſubſidiaria ſubſtituti ſunt.

XXIV. *Victoriam obtinet.* TVM demum nouæ aciei nouum impetum hoſtes non tulere, ſed primum valida impreſſione perculſi, deinde in fugam auerſi ac diſſipati, caſtra vndique repetebant. Nec ſegnius inſtat Romanus, caſtraque obſidet. Conſul ſecundam legionem, quæ in ſubſidio poſita erat, cõ ducit, hoſtis miſſilibus ſe ſtrenue protegit, arcet hoſtem. Imperator omnia luſtrans oculis, qua parte minore vi caſtra defendantur, notat, ad ſecundam portam infrequentes videt, eoque principes ſecundæ legionis, haſtatoſque ducit. *Caſtra expugnat.* Non ſuſtinuit eorum impetum ſtatio, quæ portæ oppoſita erat, & cæteri poſteaquam intra vallum hoſtem videre, ſigna armaque abiiciũt, & fuga ſaluti ſuæ conſulunt: plerique in anguſtiis nihilominus portarum turmatim cæduntur. Romani caſtra diripiunt. Valerius Antius ſupra quadraginta hoſtium millia cæſa eo die tradit: at Cato, haud ſane detrectator laudum ſuarum, multos cæſos ait, numerum non ſcribit. Ea pugna, & ſubſecuta effuſior agrorum popu-

latio, multa oppida ad deditionem compulit, quorum aliqua cum eadem facilitate iterum defeciſſent, ciues iterum domiti partim ſub corona veniere, partim muris armiſque ſpoliati ſunt; plerique doloris impatientia ſibi manus conſciuerunt.

XXV. *Qualis in bello Cato.*

VNIVERSE autem quomodo ſe in prouincia Cato gereret, audi Liuium.

Magna in his Conſulis animi vis atque ingenii fuit, vt omnia maxima, minimaque per ſe adiret, atque ageret; nec cogitaret modo, imperaretque quæ in rem eſſent, ſed pleraque ipſe per ſe tranſigeret: nec in quemquam omnium grauius ſeueriuſque, quam in ſemetipſum imperium exerceret: parcimonia & vigiliis, & labore cum vltimis militum certaret, nec quicquã in exercitu ſuo præcipui, præter honorẽ atque imperium haberet. Sic Liuius. Frontinus ait ipſum eodem vino, quo remiges fuiſſe contentum. Hæc autem vitæ in ſeipſum ſeueritas, & laboris amor, facilem reddebat omnibus diſciplinæ militaris obſeruationem, quæ etiam victorias pariebat. Idem Frontinus ait, M. Catonem ab hoſtili littore, in quo per aliquot dies manſerat, cum tradito profectionis ſigno claſſem ſoluiſſet, & relictus è militibus quidam altera voce & geſtu expoſtularet, vti tolleretur, circumacta ad littus vniuerſa claſſe comprehenſum ſupplicio affici iuſſit; & quem occiſuri per ignominiam hoſtes fuerant, exemplo potius impendit. Hæc Frontinus neque loco, neque tempore geſtæ rei explicato. *Laboris tolerentia.*

XXVI. *Res ab eo, & Manlio apud Turdetanos geſta.*

INTERIM P. Manlius Prætor exercitu vetere à Minutio accepto, altero ab Appio Claudio Nerone, in Turdetaniam proficiſcitur, Luſitaniæ prouinciam, quo auxilia Celtiberorum aduocata fuerant; Manlius etiam Conſulis auxilia expetiit. Nec cunctatus vbi eo venit, leuibus ſtatim prœliis hoſtem fatigare cœpit. Et cum caſtra Celtiberorum à Turdetanis ſeparata eſſent, Cato ad colloquium Celtiberorum, tribunos militum miſit, eiſque trium rerum optionem dedit, vt tranſire ad Romanos cum duplici ſtipẽdio vellent; vt domum abirent fide publica data, culpę non fore quod ſe Romanorum hoſtibus adiunxiſſent; denique ſi bellum placeat, diem locumque conſtituant, vbi ſecum armis decernant.

Celtiberi diem ad conſultandum petunt: concilium cum tumultu propter immiſtos Turdetanos habitum eſt, nec quicquam decerni potuit.

XXVII. *Hiſtoria de Catone & Celtiberis.*

ALIA vtique eſt hiſtoria, quam de Catone & Celtiberis narrant Plutarchus & Frontinus, nec tamen hoc loco prætermittenda. Ait enim Plutarchus à Celtiberis Catonem petiiſſe auxilium; quibus auxilii ferendi mercedem ducenta talenta poſtulantibus, cum alii omnes fœdum dicerent eſſe Romanos cum Barbaris de opis ferendæ mercede paciſci, negauit Cato quicquam eſſe incommodi, quippe ſi viciſſent, ſoluturos ab hoſtibus non ab ſe; ſin eſſent victi, non fore qui exigerent, nec à quibus exigerentur. Paulo aliter Frontinus; M. Cato pollicentibus barbaris duces itinerum, & inſuper præſidium, ſi magna ſumma eis promitteretur, non dubitauit polliceri; quia aut victoribus ex ſpoliis hoſtilibus poterat dare, aut interfectis exoluebatur promiſſo. l. 4. c. 7. n. 35

XXVIII. *Cato ad Iberum regreditur.*

VT autem redeamus ad Liuium, cum Cato Celtiberos fruſtra ad pugnam varie tentaſſet elicere, relicta maxima copiarum ſuarum parte Manlio, ipſe cum ſeptem cohortibus ad Iberum eſt regreſſus. Et cum tam exigua licet manu aliquot oppida vi, alia deditione recepit. Memorabilis fuit de Lacetanis victoria. Eam gẽtem cum inſita feritas continebat in armis, tum conſcientia ſæpius violatorum ſociorum. Igitur ad eos oppugnandos Conſul copias ſuas adducit, vnaque iuuentutem ſociorum, qui ad eorum præſidium confugiebant. Ad vnam oppidi partem cohortes ſuas ad quadringentos paſſus collocat, ibique quietas eſſe iubet, donec eas ipſe ad pugnam vocet. Ex altera ſocios conſtituit, quorum vbi arma ſignaque Lacetani cognouere, memores quam ſæpe in agro eorum impune perſultaſſent, patefacta repente porta vniuerſi in eos erumpunt, illi in effuſam vertuntur fugam. Conſul vbi quod ſperabat eueniſſe animaduertit, ad cohortes ſuas tacitus aduolat, & in deſertam vrbem introducit, priuſque omnium potitus eſt, quam ſe Lacetani receperunt; mox ipſos, nihil præter arma habentes, in deditionem accepit.

XXIX. *Itemque Vergeſtanos.*

CONFESTIM inde victor ad Vergium caſtrum ducit. Eius præfectus ad Conſulem transfugit, & eius concilio in caſtrum reuerſus, arcem occupat, dum mœnia Romani adoriuntur, ita ancipiti certamine diſtenti barbari victi ſunt. Eo loco potitus Conſul, liberos eſſe iuſſit eos, per quos arx occupata eſſet, Vergeſtanos

Quæſtori vt venderet, imperauit, de prædonibus ſupplicium ſumpſit.

Pacata prouincia, vectigalia magna inſtituit ex ferrariis argentariiſque fodinis, quibus tum inſtitutis, locupletior in dies prouincia fuit.

XXX. *Val. Flacci Conſulis de Boiis victoria.* EADEM æſtate alter Conſul L. Valerius Flaccus in Ciſalpina Gallia, cum Boiorum manu, propter Litanam ſyluam, ſignis collatis ſecundo prælio conflixit. Octo millia Gallorum cæſa traduntur, cæteri omiſſo bello, in vicos ſuos agroſque dilapſi ſunt. Conſul reliquum æſtatis circa Padum, Placentiæ & Cremonæ exercitum habuit, reſtituitque quæ in iis oppidis bello diruta fuerant. Inde comitiorum cauſa Romam venit.

Eodem fere tempore, & à T. Quintio de rebus ad Lacedæmonem geſtis, & à M. Porcio Conſule ex Hiſpania literæ allatæ: vtriuſque nomine ſupplicatio à Senatu decreta eſt.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3859.

1. N. XIIII. Centum talenta valent, ſi ſint Attica 105000. franc. ſi Euboica 140000. franc. Debuit ſoluere annuatim dimidium eius ſummæ, omnino autem quingenta talenta, ſi Attica, quingenta, & inſuper viginti quinq. millia francorum; ſi Euboica, ſeptingenta millia.

ANNVS MVNDI 3860. SEXTAE AETATIS 344.

IMPERII GRÆCORVM 118. ANTIOCHI MAGNI 31. ONIÆ III. PONTIFICIS 14. PTOLEMÆI EPIPHANIS 10. PHILIPPI MACEDONVM 27. OLYMPIADIS CXLVI. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 559. COSS. P. CORNELIO SCIPIONE AFRICANO II. & T. SEMPRONIO LONGO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 193.

I. *Legatio Nabidis.* HORVM Conſulum patres collegæ fuerunt in Conſulatu, anno primo ſecundi belli Punici, Vr. Cond. 535. Principio anni huius vt inquit Titus Liuius l. 34. legati duo Nabidis tyranni Romam venerunt, quibus extra vrbem in æde Apollinis ſenatus datus eſt, & pax quæ cum T. Quintio conueniſſet, vt rata eſſet, petierunt, & impetrarunt. Hæc quia ad res Græcas pertinent, quæ ſunt eiuſdem argumenti ac prouinciæ pertexamus. *Cor. Scipio ambit prouinciam Macedoniã.* De prouinciarum diſtributione cum relatum eſſet, Senatus frequens in eam ſententiam ibat, vt quoniam in Hiſpania, & Macedonia debellatum foret, Coſſ. ambobus Italia prouincia eſſet. Scipio ſatis eſſe Italiæ vnum Conſulem cenſebat, alteri decernendam eſſe Macedoniam; Bellum graue ab Antiocho imminere, iam ipſum ſua ſponte in Europam tranſgreſſum, quid deinde facturum cenſerent, cum hinc Ætoli haud dubie hoſtes, vocarent ad bellum; illinc Annibal Romanis cladibus inſignis, Imperator ſtimularet. Apparebat Scipionem Africanum, ambire bellum Aſiaticum; non placuit tamen Senatui nouum exercitum in Macedoniam tranſportari, quin potius eum qui ibi eſſet, reduci in Italiam à Quintio, ac dimitti.

II. *Quintius ius dicit in Græcia.* INTEREA Quintius, qui hyemem Elatiæ tranſegerat, totumque tempus iure dicundo conſumpſerat, mutandiſque iis, quæ aut ipſius Philippi, aut præfectorum eius licentia in ciuitatibus perperam facta fuerant, cum ſuæ factionis hominum vires augendo, ius ac libertatem aliorum deprimeret. Veris initio cum de repetenda vrbe cogitaret, conuentu edicto Corinthum venit, ibi omnium ciuitatum lega-

tiones in concionis modum circumfuſas eſt allocutus, orſus ab initis primum à Romanis amicitia cum Græcorum gente. Et Imperatorum qui ante ſe in Macedonia fuiſſent, & ſuis rebus geſtis.

Omnia cum approbatione ingenti ſunt audita, prætérquam cum ad mentionem Nabidis ventum eſſet. Id enim minime conueniens liberanti Græciam videbatur, tyrannum reliquiſſe, non ſuæ tantum patriæ grauem, ſed omnibus circa ciuitatibus metuendum, hærentem viſceribus nobiliſſimæ ciuitatis. Quod tamen Quintius cum animo ſentiret, excuſabat, negans tyrannum ſine grauiſſima Spartanæ ciuitatis opprimi potuiſſe. Ideoque ſatius viſum fuiſſe tyrannum relinqui, ſed debilitatum, ac totis prope viribus, quibus nocere poſſet, ſpoliatum; cum tamen relicti tyranni cauſa primaria fuiſſet, ſucceſſionis metus. Addit Plutarchus, æmulationem Philopœmenis, quem Achæi Quintio æquare videbantur. *Cætera omnia probat. Præter relictum Nabidem.*

Inde ſubiecit ſibi in animo eſſe proficiſci in Italiam, eoque omnem exercitum deportare. Demetriadis Chalcidiſque præſidia, intra decimum diem audituros deducta: Acrocorinthum ipſis extemplo videntibus vacuam Achæis traditurum, vt omnes ſcirent Romanis an Aetolis mentiri mos eſſet, & quam falſa calumniati eſſent, qui dixerant pro Macedonibus Romanos dominos fuiſſe mutatos. Hortatur ad modeſtum ac moderatum libertatis vſum, ad concordiam inter optimates & inferiores ordines ciuitatum; ad beneuolentiam & fidem erga populum Romanum, vt is datam dignis libertatem, ac munus bene poſitum ſciret. Acceptæ ſunt ea monita tanquam ab amantiſſimi parentis pectore effuſa, manantibus præ gaudio lachrymis. Et ſane non Imperatorem apud eos egerat, ſed benignum parentem; niſi Spartanam illam maculam ab ambitione contraxiſſet. III. *Reditum parat in Italiam. Relicta Græcis libertate.*

Petiit deinde vt ciues Romanos, ſi qui apud eos in ſeruitute eſſent, conquiſitos intra duos menſes mitterent ad ſe in Theſſaliam: ne ipſis quidem honeſtum eſſe, in liberata terra liberatores eius ſeruire. Omnes conclamarunt, gratias ſe inter cætera etiam ob hoc agere, quod admoniti eſſent, vt tam pio ac neceſſario officio fungerentur. Ita Liuius. At Plutarchus vltro id factum ait ab Achæis. IV. *Ciues Romanos ſeruitute liberat.*

Ingens numerus erat bello Punico captorum, quos Annibal, cum à ſuis non redimerentur, venumdederat. Multitudinis eorum argumentum eſt, quod Polybius ſcribit centum talentis eam rem Achæis ſtetiſſe, cum quingentos denarios pretium in capita, quod redderetur dominis, ſtatuiſſent. Mille enim & ducentos ea ratione Achaia habuit. Adiice nunc pro portione quot veriſimile ſit totam Græciam habuiſſe. Ita Liuius, Plutarchus in Flamin. ait in Græcia fuiſſe mille ducentos captiuos. Liuius autem in Achaia ſola, ab Achæis tamen redemptos, contractoſq. in vnum locum, omnes iam paranti conſcendere Quintio obtuliſſe; eumque gaudio delibatum, egregiiſque muneribus donatum diſceſſiſſe. Verum addenda ex Liuio deducta præſidia, quæ ſummam Quintio beneuolentiam conciliauerunt.

Nondum conuentus dimiſſus erat, inquit, reſpiciunt præſidium ab Acrocorintho deduci, quorum agmen Imperator ſecutus, proſequentibus cunctis ſoſpitatorem, liberatoremque acclamantibus, Elatiam rediit: inde cum omnibus copiis Appium Claudium legatum dimittit, per Theſſaliam, atque Epirum ducere Oricum iubet, atque ibi ſe opperiri: inde namque in animo eſſe exercitum in Italiam traiicere. L. quoque Quintio fratri legato, & præfecto Claſſis ſcribit, vt eo naues ex omni Græcia contraheret. Ipſe Chalcidem profectus, deductis non à Chalcide ſolum, ſed ab Oreo, atque Eretria præſidiis, conuentum ibi Euboicorum ciuitatum habuit, commonitoſque in quo ſtatu rerum accepiſſet eos, & in quo relinqueret, dimiſit. Demetriade inde proficiſcitur, deductoque præſidio, proſequentibus cunctis, ſicut Corinthi & Chalcide, pergit ire in Theſſaliam, vbi omnia confuſa erant & perturbata, cum ingenio gentis, tum temporum iniquitate. Quintius à cenſu, & Senatum & Iudices legit, potentioremq. eam partem ciuitatum fecit, cui magis expediebat omnia tranquilla, & ſalua eſſe. V. *Corinthum item. Chalcidem & Demetriadem. Theſſaliam componit.*

Quibus expeditis in Oricum Epiri vrbem venit, indeque Brunduſium copias omnes tranſportauit: quæ per totam Italiam ad vrbem vſque prope triumphantes venerunt. VI. *Tranſit in Italiam.*

Poſteaquam Romam ventum eſt, Senatui extra vrbem Quintio ad res geſtas

MACEDONICVS QVINTII TRIVMPHVS.

ediſſerendas datus eſt: triumphuſque meritus ab lubentibus decretus. Triduum triumphauit, die primo arma tela, galeas Græcas, parmaſque Macedonicas, & ſariſſas, ſignaque ærea & marmorea tranſtulit, quorum plura Philippo, quam ciuitatibus ademerat. Secundo die aurum & argentum factum infectumque, & ſignatum. Infecti argenti 18. millia pondo, & 270. facti. Vaſa multa omnis generis, cælata pleraque, quædam eximiæ artis, & ex ære multa fabrefacta. Ad hæc clypea argentea 10. ſignati argenti octoginta quatuor millia fuere Atticorum. 1.

[a] id eſt 100970. coronatorum. In Plutarcho 43270 pondo, quæ valent 475. millia 970. coron. 1. cx.

Tertio die coronæ aureæ 114. quas ciuitates Quintio dono dederant, & hoſtiæ ductæ ſunt, & ante currum multi nobiles captiui, obſideſque; inter quos Demetrius Regis Philippi filius fuit, & Armenes Nabidis tyranni filius Lacedæmonius. Ipſe deinde Quintius in vrbem eſt inuectus, milites ſecuti currum frequentes, vtpote omni exercitu ex prouincia deportato.

Denique ſpeciem triumpho præbuerunt, qui ſeruitute exempti fuerant, capitibus raſis ſecuti: addit Plutarchus fuiſſe pileatos. Hæc de Græcia, rebuſque Macedonicis.

VII. *Catonis triumphus.*

QVOD ad Hiſpanicas, quia à Catone in citeriore Hiſpania debellatum erat, cenſuit Senatus Catonis exercitum, ſicut & Quintii, deducendum ex prouincia, ac dimittendum. Venit ergo Cato Romam, ac de Hiſpanis hoc anno triumphauit, vt autor eſt Liuius: etſi tam Catonis, quam Quintii triumphum faſti Capitolini prætermittãt. De triumpho Catonis addit Plutarchus, ipſum dicere, & videtur in referendis quoq. rebus geſtis ad Senatum, petendoq. triumpho dixiſſe, plures ſe vrbes recepiſſe, quam egiſſet in Hiſpania dies: neque eſt hæc iactantia, ait, ſiquidem quadringentas fuiſſe verum eſt. Tulit eo triumpho argẽti infecti 23. millia pondo. [b] Auri vero mille & quadringẽta pondo. In ſingulos pedites diuiſit 270 æris, triplum equiti dedit. Aliter ſenſit ac ſcripſit Plut. in eius vita. Militibus, ait, præter compendium ex bello magnum, libram argenti in ſingulos diuiſit, addens ſatius eſſe multos Romanos cum argento, quam paucos cum auro domum regredi. Ad ſe vero præter eſculenta & poculenta, negauit ex præda quicquam rediſſe.

[b] id eſt 253000. coron. quæ valent 140000. coron. id eſt 5. lib. ½ id eſt 8. ſolidos. id eſt 16. libras & 4. ſolid.

VIII. *Scipio princeps Senatus. Senatoria ſubſellia ſeparata.*

IN vrbe inter alia illud notat Liuius, hoc anno Sex. Ælio Pæto, & C. Cornelio Cethego Cenſoribus, principem Senatus lectum fuiſſe Scipionem Conſulem, quo cum honore priores etiam Cenſores affecerant. Gratiam quoque ingentem ſibi apud Senatum pepererunt, quod ludis Romanis Ædilibus curulibus imperarunt, vt loca Senatoria, quæ antea promiſcua erant, ſecernerentur à populo. Id factum Marcus Tullius in oratione de Aruſpicum reſponſis P. Africano iterum Conſuli tribuit: & in Oratione pro Cornelio perduel. reo apud Pædianum, P. Africanus cum Conſul eſſet cum Tito Sempronio Longo paſſus eſt à populari conſeſſu ſenatoria ſubſellia ſeparari. Id factum hoc anno notat Aſconius, quem dicit eſſe ſeptimum à pace cum Pœnis facta, quæ Vrb. Cond. 552. inita eſt. (Notauit Cuſpinianus, & poſt eum Sigonius & Pighius) Id factum Liuius ait P. Scipioni apud populum inuidiam aliquam conflaſſe. Audi etiam Valerium Maximum. Per quingentos, inquit, & quinquaginta octo annos (præſentem non numerat, quo id fieri deſiit) Senatus populo mixtus ſpectaculo ludorum interfuit. Sed hunc morem Attilius Serranus, & L. Scribonius Aediles, ludos Matri Deûm facientes, ſuperioris Africani ſententiam ſecuti, diſcretis Senatus & populi locis, ſoluerunt: eaque res auertit vulgi animum, & fauorem Scipionis magnopere quaſſauit. Ita Valerius. Ex quo liquet apud Liuium legendum annum vrbis quingenteſimum quinquageſimum octauum, non quingenteſimum octauum. Q. etiam Pleminius, de quo ſupra fuſius, hoc anno cum incendiarios in vrbe comparaſſet, vt in nocturno ciuitatis tumultu refringi carcer poſſet, & hoc quoq. ſcelere priora, quæ in prouincia patrarat, cumulare voluiſſet, re patefacta in inferiorem dimiſſus eſt carcerem, necatuſque.

L. 2. c. 4.

IX. *Res à proconſule in Inſubres geſta.*

IN Ciſalpina Gallia L. Valerius Flaccus proconſul circa Mediolanum, cum Gallis Inſubribus, & Boiis, qui Dorulaco duce ad concitandos Inſubres Padum tranſgreſſi erant, ſignis collatis depugnauit, ad decem millia hominum ſunt cæſa. At Titus Sempronius Conſul in prouinciam profectus, in Boiorum primum agrum legiones duxit. Boiorix tum Regulus eorum, cum duobus fratribus, tota gente concitata ad rebellandum, caſtra locis idoneis poſuit.

Conſul vbi magnitudinem copiarum animaduertit, Scipionem Collegam acceſſiuit, dum tergiuerſando pugnam in eius aduentum extraheret. Qua re cognita Boii pugnare feſtinabant, ac coniunctionem vtriuſque Conſulis anteuertere.

X. *Eius caſtra male à Boiis accepta.*

Itaqve cum copias non educeret Sempronius, caſtra eius oppugnare aggreſſi ſunt, ancepſque diu pugna, ac triplex in anguſtiis portarum fuit. Quin etiam in caſtra per Quæſtoriam portam irruperant, ibique L. Poſthumium Quæſtorem, ac ducentos milites occiderant: ſed mox inde pulſi partim, partim occiſi ſunt extraordinaria cohorte à Conſule ſubſidio miſſa. Denique cum vſque ad meridiem æquis viribus, ac prope pari ſpe pugnatum eſſet, ſiti ac labore fracti Galli ex pugna decedunt. In paucos reſtantes impetum Romani fecerunt, fuſoſque compulerunt in caſtra. Signum inde receptui à Conſule datum eſt. Quidam dum pertinacius ad hoſtium vallum pugnant, nec reuocanti è pugna Conſuli obtemperant, ab erumpentibus Gallis male mulctati, in caſtra ſua compelluntur. Ita varia hinc atque illinc nunc victoria, nunc fuga fuit: Gallorum tamen ad vndecim millia, Romanorum quinque millia ſunt occiſa. Galli in intima finium, Conſul Placentiam recepit ſeſe. P. Cornelius Scipio Romam comitiorum Conſularium cauſa venit.

Pæna inobedientiæ.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3860.

1. N. vi. Tetradrachmam vocant: trium fere denariorum in ſingulis argenti eſt pondus, quatuor drachmæ ſemunciam efficiūt, id eſt viginti ſeptem ſolid. cum dimid. Ergo octoginta quatuor millia argenteorum Atticorum efficiunt, 115. millia, & quingentos francos, ſiue 38500. coron.

Pergit Liuius, auri pondo fuit 3714. & clypeum vnum ex auro totum; eius clypei pondus tacetur, reliquum aurum æſtimatur 371400. coron. datis centenis aureis in ſingula pondo. Philippæi aurei nummi quatuordecim millia quingenti quatuordecim, porro ſinguli didrachmales erant; cumque ſinguli coronati fere drachmæ pondus obtineant, Philippæus paulo amplius quam duobus coronatis valebit. Ergo illa 14514. Philippæorum reſpondebunt circiter viginti nouem millibus, & viginti octo coronatis. Addit Plutarchus mille talenta, quæ Philippus debebat. Verum quingēta tantum ſoluere debuerat in præſentia, vt ex Liuio & Polybio diximus, & eam ſummam incluſam arbitror ſuperioribus.

His duceni quinquageni æris in pedites diuiſi, id eſt, quinque franci, ſiue centum ſolidi. Nam mille æris valet viginti libras Turonicas, vt tradit Cenalis. Centurioni duplex ſumma data eſt, id eſt quingeni æris, ſiue decem libræ Turonicæ. Equiti autem quindecim. 2. Ibid.

ANNVS MVNDI 3861. SEXTÆ ÆTATIS 345. REGNI GRÆCORVM 119. ANTIOCHI MAGNI 32. ONIÆ PONTIFICIS 15. PTOLEMAEI EPIPHANIS 11. PHILIPPI MACEDONVM 28. OLYMPIADIS CXLVI. AN. 4. VRBIS COND. 560. COSS. L. CORNELIO MERVLA, & Q. MINVCIO THERMO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 192.

I. *Res anni huius.*

QVÆ ad Antiochum Magnum pertinent, & quæ ille cum Romanis geſſit per internuncios, ea prima ponemus. Inde Hiſpanica, Italicaque ſubdentur. Quod ad rationem temporis attinet, præter Euſebium, qui nobiſcum de Coſſ. & anno Olympiadis conſentit. Meminit huius anni Æmylius Probus in Annibale, quem inquit eſſe tertium poſtquam domo profugerat, eodemque, vt poſtea dicemus, illum cum quinque nauibus Africam acceſſiſſe. Poſtquam Coſſ. Cornelius Merula, & Minutius Thermus in prouincias ſuas profecti ſunt, T. Quintius Flamininus poſtulauit, vt quæ ipſe in Græcia cum legatis decem tranſegiſſet Senatus audiret, & ſi videretur, confirmaret: id facilius fore, ſi legatos ipſos audiret, qui ex vniuerſa Græcia, & magna parte Aſiæ, & Regibus ſecum veniſſent. *Legati è Gratia.*

II. *Diſceptatio Romanorũ cum Antiochenis.*

HÆ legationes à C. Scribonio Prætore vrbano in Senatum ſunt introductæ, benigneque omnibus reſponſum. Cum Antiocho, quia longior diſceptatio erat, decem legatis, quorum pars in Aſia, aut Lyſimachiæ apud Regem fuerant, delegata eſt. Quintio autem mandatum, vt iis in conſilium adhibitis, reſponderet Antiochi legatis, quæ ex dignitate atque vtilitate populi Romani reſponderi poſſent. Appianus legatis Senatum reſpondiſſe ſcribit (cum eos tentatum ſe veniſſe animaduerteret) Si Antiochus Græcos Aſiaticos fineret eſſe liberos, & ab Europa abſtineret, fore amicum populi Romani, ſi voluiſſet; nec aliam adieciſſe cauſam. Nihilominus Liuium audiamus.

Menippus Romanos arguit.

Menippus & Hegeſianax principes Regiæ legationis erant, addit Appianus Lyſiam. Ex iis Menippus, qui videbat anxiè à Romanis, & quaſi ſuſpenſo gradu ſecum agi, ignorare ſe dixit quid perplexi legatio ſua haberet, cum ſimpliciter ad amicitiam petendam, iungendamque ſocietatem veniſſent: & cum nunquam hoſtes fuiſſent, neque alterutri aut victores, aut victi, neutrorum eſſet dicere aut accipere leges amicitiæ, quales victores dicere ſolent, victi accipere. Itaque mirari ſe, quod Romani æquum cenſeant ei leges dicere, quas Aſiæ vrbium liberas & immunes, quas ſtipendiarias eſſe velint; quas intrare præſidia regia, Regemque vetent: ſic enim cum Philippo pacem, non cum Antiocho fœdus amicitiæ ſanciendum eſſe.

III. *Quintii pro Romanis reſponſio.*

RESPONDET Quintius etiam ineundæ amicitiæ conditiones poni; ſeque duas conditiones offerre, extra quas nulla poſſit cum Rege iniri amicitia: vnam, ſi nihil Romanos curare velit, quod ad vrbes Aſiæ attinet, vt & ipſe omni Europa abſtineat. Alteram, ſi ſe ille Aſiæ finibus non contineat, & in Europam tranſcendat, vt & Romanis ius ſit Aſiæ ciuitatum amicitias, & tueri quas habent, & nouas amplecti.

Improbatur à legato

Hic Hegeſianax. Indignum etiam auditu eſſe dicere Thraciæ & Cherſoneſi vrbibus arceri Antiochũ, quæ proauus eius Seleucus, Lyſimacho rege bello victo, per ſummum decus parta reliquerit; eademq. poſtea à Thracibus poſſeſſa, partim armis receperit Antiochus, partim deſerta, ſicut ipſam Lyſimachiam, & reuocatis cultoribus frequentarit, & quæ ſtrata ruinis atque incendiis erant, in-

ingentibus impenſis ædificauerit. Quid igitur ſimile eſſe ex ea poſſeſſione ita parta, ita recuperata deduci Antiochum, & Romanos abſtinere Aſia, quæ nunquam eorum fuerit?

VI. *Et merito.*

Et recte ille quidem. Nam poſito iuſtum fuiſſe tunc Seleuci cum Lyſimacho bellum, recte nūc Antiochus ſibi acquiſita recuperat: nec licuit Romanis in alieno regno publicas ambire amicitias, quæ ſunt nouandarum rerum inuitamenta, inſcio aut inuito principe; multo autem minus earum prætextu, quod reuera agebatur, in illum arma moliri, aut eum adigere, vt cedat auitis bonis. Quis enim conſtituerat Romanos Antiochi iudices? Cæterum labitur memoria Liu. dum ſemel iterumque vocat Seleucum Antiochi proauum, fuit enim abauus. Nam Callinicus fuit Pater Antiochi Magni, Antiochus Deus, auus, Antiochus Soter proauus, Seleucus Nicanor, qui vicit Lyſimachum abauus, vt perſpicue ex ſtemmate familiæ Seleucidarum agnoſci poteſt.

V. *Vrget Quintius pro Romanis.*

Instat Quintius, honeſtius eſſe liberas velle omnes, quæ vbiq. ſunt, Græciæ vrbes, quam ſeruas facere, & vectigales. Itaque ſi pulchrum putat Antiochus repetere in ſeruitutem vrbes, quas proauus occuparit, etiam populum Romanum, ſuæ conſtantiæ, fideique eſſe cenſere, ſuſceptum patrocinium libertatis Græcorum non deſerere, quorum plerique in Aſia habitant, qui non in ſeruitutem regiam in Ioniam, & Æolidem venerint, ſed ſtirpis augendæ cauſa, gentiſque vetuſtiſſimæ per orbem terrarum propagandæ. Hic hæſitauit Hegeſianax, inquit Liuius, vt qui inficiari non poſſet honeſtiorem cauſam libertatis, quam ſeruitutis prætexi titulo: & videlicet bene de hominibus mereri, quicumque eis libertatem, ab omnibus mortalibus, etiam ratione carentibus expetitam, egregio beneficio reſtituat. Ita quidem T. Liuius.

VI. *Non ſatis legitime.*

Verum nulla eſt hæſitandi materia. Nam Dominum legitimum ſua repetere, ſiue in libertatem, ſiue in ſeruitutem, pro conditione perſonarum, iuſtum & rationi conſentaneum eſt. At externum principem eximere velle ſubditos aliquos à ſubiectione Regis ſui, titulo ſpecioſo libertatis, iniquum atque iniuſtum eſt: præſertim cum Antiochus, neque Thraces, neque Ionios, neque Æolios ſeruos habere vellet, ſed ſubditos, vt antea, retinere. Neque enim credibile eſt Græcos, cum primum in Aſiam deductis coloniis penetrarunt, non etiam ſubditos principis Aſiæ eſſe voluiſſe, & verò etiam eſſe debuiſſe. Niſi forte peregrini plus iuris in regno habere debeant, quam indigenæ. Ex quibus perſpicuum eſſe arbitror, iniuſtum fuiſſe Romanorum contra Antiochum bellum. Iuſte tamen in eum Dominus per Romanos animaduertit, ſicut & in Philippum, vt dum aliena inuadunt, vel ambiunt, amittant ſua. Nam vterque, vt ſupra diximus, Ptolemæum Ægypti regem ſpe deuorauerat. Philippus autem etiam totam pene Græciam occupatam tenebat.

Bellum in Antiochū iniuſtum fuiſſe.

VII. *Romani Antiocho ſatagunt odium conflare.*

Colloqvii cum legatis finis fuit, Romanos amicitiam Antiochi nolle, niſi prædictis conditionibus; Antiochi autem legatos nec velle, nec poſſe paciſci quicquam, quo regnum Domini ſui minuatur.

Poſtero die Quintius legationes vniuerſas Græciæ, Aſiæque cum in Senatum introduxiſſet, vt ſcirent quali animo populus Romanus, qualique Antiochus erga Græciæ ciuitates eſſent, poſtulata ſua & Regis expoſuit, ad iniuſtum ſcilicet odiū Antiocho conflandū, & deliberati à Romanis in eum belli iuſtitiam oſtendēdam, & eos ſibi conciliandos, vt ſuſceptum pro ſe bellum, ipſi poſtea omni ſtudio promouerent: cum tamen Romani iniuſtiſſime Antiocho ſubditos eriperent, & ille iuſte ſuos ſibi ſubditos retinere vellet: ſed ad fucum faciendum nominibus ſeruitutis & libertatis abuterentur, loco ſubiectionis atque rebellionis; cuius ſe fautores & protectores fore Romani pollicebantur, cum iuberent Græcis ciuitatibus renunciari, populum Romanum qua virtute, quaque fide libertatem eorum à Philippo vindicauerit, eadem ab Antiocho, niſi decedat Europa, vindicaturum. Sic illi ratiocinabantur.

VIII. *Diuerſa cauſa Philippi, & Antiochi.*

Verum non erat par ratio Philippi & Antiochi; nam Philippus Græcos inuaſerat, & ſibi inuitos ſubegerat. Antiochus ſibi ſuiſque maioribus Aſiæ Regibus ſubditos in legitima ſubiectione retinebat. Satis erat Romanorum virtuti Græcos, alioſue populos vbiuis gentium, quos liberaſſent ab iniuſta vel ſeruitute, vel

ſubiectione, contra Antiochum, aut quamuis alium, ſi inuaſiſſet defendere. Atqui Antiochus bellum contra Romanos moliebatur; audio, ſi iuſtum, Romanos iniuriæ ſatisfacere æquum fuit; ſi iniuſtum, eam demum belli cauſam oſtentare oportuit, non Græcorum Aſiaticorum, aut Thracum libertatem.

Legati Roma ad Antiochum mittuntur.

Tum Menippus deprecari & Quintium & Patres inſtitit, ne feſtinarent decernere, quo decreto orbem terrarum turbaturi eſſent; tempus & ſibi ſumerent, & Regi ad cogitandum darent. Ita integra dilata res eſt, placuitque legatos ad Regem eoſdem mitti, qui dudum Lyſimachiæ apud eum fuerant, P. Sulpicium, P. Villium, & P. Ælium.

IX. *Annibal eum ad bellū acuit.*

VIXDVM ij profecti erant, cum Carthagine legati attulerunt, bellum ab Antiocho, miniſtro Annibale, haud dubie apparari. Annibal enim patria profugus ad Antiochum peruenerat, idque ante triennium, vt diximus, anno Vrbis Conditæ 558. & erat apud Regem in magno honore, nulla alia arte, niſi quod volutanti diu conſilia de Romano bello, nemo aptior ſuper tali re particeps ſermonis eſſe poterat.

In Italia gerendum.

Sententia eius vna atque eadem ſemper erat, vt in Italia bellum gereretur, Romanis extra Italiam bellum gerentibus, nullam gentem, aut Regem parem fore. Sibi centum tectas naues, ſedecim millia peditum, mille equites depoſcebat; ea ſe claſſe primum Africam petiturum, & confidere Carthaginienſes ad rebellandum ab ſe compelli poſſe; ſi illi cunctentur, ſe in aliqua Italiæ parte bellum Romanis excitaturum. Regem cum cæteris omnibus tranſire in Europam debere, & in aliqua parte Græciæ copias continere, expectantem rei bene gerendæ occaſionem.

X. *Et Pœnos ad belli ſocietatem incitat.*

HÆC nonnihil mutat Appianus. Nam apud eum pro ſedecim millibus, decem tantum petit Annibal, & obliuiſcitur equitum, nec ſe in Africam iturum dicit, ſed miſſurum qui moneant amicos, vt quamprimum ipſe inuaſiſſet Italiam, populum concitarent ad expetendam vltionem ob acceptas iniurias. Æmilius autem Probus ait Annibalem, his ipſis Coſs. cum quinque nauibus Africam adiiſſe, in finibus Cyrenæorum, ſi forte Carthaginenſes ad bellum, Antiochi ſpe fiduciaque, inducere poſſet. Sed miſiſſe potius, hoc quidem tempore, credamus Appiano, aut potius Liuio.

Per nuntium Ariſtonem.

In eam ſententiam, belli ſcilicet contra Romanos gerendi, Pœnis in belli ſocietatem adductis, cum Regem adduxiſſet, præparandos ſibi ad id animos popularium ſuorū ratus, literis agere, ne deprehenderentur, & omnia vulgarent, noluit: ſed Ariſtonem quendam Tyrium, promiſſis oneratum, quibus etiam Rex annuebat, in Africam mittit cum mandatis; edit nomina eorum, quibus conuentis, opus eſſet: inſtruit etiam ſecretis notis, per quas illi agnoſcerent ſua eſſe mandata.

XI. *Quid ille Carthagine egerit.*

ILLE profectus Carthaginem, cum factionis Barchinæ homines tantum conueniret, res ſuſpecta eſſe cœpit, & ab inimicis aperte iactari Annibalem concitare bellum. Vocatur in Senatum, Ariſton purgare ſe, & firmiſſimo propugnaculo vti, quod nihil literarum attuliſſet: cúmque aliqui comprehendendum hominem, & Romam cum legatis mittendum dicerent, vt Remp. ſuſpicione noxæ liberarent: alij negarent tam facile in hoſpites, leui ex ſuſpicione manus iniici oportere. Idem Tyrios ſuis eſſe facturos: eo die dilata res eſt. Ariſton Punico ingenio inter Pœnos vſus, tabellas conſcriptas celeberrimo loco, ſupra ſedem quotidianam magiſtratus, prima veſpera ſuſpendit. Ipſe tertia vigilia nauem conſcendit & profugit. Poſtero die cum Suffetes ad ius dicendum conſediſſent, in tabella legerunt Ariſtonem priuatim ad neminem, publice ad Senatum mandata habuiſſe. Eo facto minus intentam de priuatis hominibus quæſtionem effecit, & populo Senatum ſuſpectum reddidit: ſicut & Senatui factionem Annibalis ſuſpectam fecerat.

XII. *Legatos Pœni Romam mittunt ea de re. Et de finibus Maſaniſſæ.*

MITTI tamen legatos Romam placuit, qui rem ad Coſs. & Senatum deferrent, ſimulque de Maſaniſſæ iniuriis quererentur, qui ſui regni fines tranſgreſſus, Carthaginienſium occuparet. [a] Auditi de Tyrio aduena primum Carthaginienſes, curam iniecere patribus, ne cum Antiocho ſimul & Pœnis bellandum eſſet; eáque ſuſpicio crimen vrgebat, quod quem comprehenſum Romam mitti placuiſſet, nec ipſum, nec nauem eius cuſtodiſſent. De finium querela diſputatum eſt Romæ, & miſſi in Africam legati, in quibus ipſemet Africanus, qui fines vtrorumque in

[a] Hanc hiſtoriam tāgit Iuſtin. l. 31.

exitu belli Punici conſtituerat. Res tamen in dubio atque integro certamine relicta eſt, Romanis vti que in Maſaniſſam magis,quam in æquitatem propenſis. Alioqui vt ait Liuius, vnus Scipio vel notitia rei, vel autoritate ita de vtriſque meritus, finire nutu diſceptationem potuiſſet: ſed vel indignè ferebat Ariſtonem non comprehenſum, & ideo Pœnorum iniuriam, quam vindicatam oportuit, neglexit: vel certe timuit Senatus, in dubia Carthaginienſium fide, amittere Maſaniſſam, ſocium longe fideliſſimum: & recte id quidem, ſi eum maluiſſet ſine alterius iniuria retinere. *Cui Romani nimium fauent.*

XIII. *Res à Digitio in Hiſpania geſta.*

Principio anni, quo hæc geſta ſunt, Sex. Digitius Prætor in Hiſpania citeriore, cum ciuitatibus iis, quæ poſt profectionem M. Catonis permultæ rebellauerant, crebra magis quam digna dictu prælia fecit; & adeo pleraque aduerſa, vt vix dimidium militum quos acceperat, ſucceſſori reliquerit: nec dubium eſt quin omnis Hiſpania ſublatura animos fuerit, ni alter Prætor P. Cornelius Cn. F. Scipio trans Iberum multa ſecunda prælia fuiſſet; quo terrore non minus quinquaginta oppida ad eum defecerunt. Idem Proprætor hoc anno Luſitanos peruaſtata vlteriori prouincia, cum ingenti præda domum redeuntes, in ipſo itinere aggreſſus, ab hora diei tertia ad octauam incerto euentu pugnauit; etſi contra fatigatos ex itinere, & præda impeditos pugnarit. Tandem poſt votos Ioui ludos, gradum acrius intulere Romani, ceſſitque Luſitanus; deinde prorſus terga dedit, & cum inſtitiſſent fugientibus victores, ad duodecim hoſtium millia ſunt cæſa; capti quingenti quadraginta, omnes ferme equites, & ſigna militaria 134. de exercitu Romano ſeptuaginta & tres amiſſi, præda quæ agnoſci potuit ſuis dominis reſtituta, reliqua militi diuiſa. *Et à Scipione Cn. filio.* *Difficilis de Luſitanis victoria.*

XIV. *Et à Flaminio Prætore*

Nondum ab vrbe profectus erat C. Flaminius Prætor, cum hæc in Hiſpania gerebantur, & magnis ſermonibus circumferebantur per ipſum, eiuſque amicos, vt maiores ei copiæ à Senatu decernerentur: non plane irrito conatu, ſed effectu non magno. Nam oppidum tantum Iluciam in Oretanis cepit; deinde in hyberna milites deduxit. Nam totum fere tempus in delectu habendo in Italia, & Sicilia, atque etiam in Africa, cum eo tempeſtate delatus eſſet, conſumpſerat: per hyemem vero aliquot prælia, aut excurſiones potius contra prædones, non ſine ſuorum iactura confecit.

Maiores res geſtæ à M. Fuluio Nobiliore in vlteriore Hiſpania. Nam apud Toletum cum variis gentibus ſignis collatis dimicauit, earum exercitum fudit fugauitque, regem Hilermum viuum cepit. *Et à M. Fuluio Nobil.*

XV. *Terræ motus crebri.*

Principio anni, quo L. Cornelius & Q. Minucius Coſs. fuerunt, terræmotus ita crebri nunciabantur, vt non rei tantum ipſius, ſed feriarum etiam ob id indictarum populum tæderet, & nunciari Coſs. quadantenus vetarent, quod nec Senatus haberi, nec Reſp. adminiſtrari poſſet, Coſs. ſacrificando expiandoque occupatis. Cornelius Galliam prouinciam, Minutius Liguriam ſortiti ſunt.

Nihil hoc anno belli expectantibus Coſs. literæ Piſis allatæ ſunt, Ligures ad 20. millia in armis eſſe, coniuratione per omnia eorum conciliabula facta: deinde etiam multo plures ſpe prædæ, Piſas ad eos confluxiſſe, omnemque maris oram populando peragraſſe. Itaque Minucius cuius ea erat prouincia, magna cura delectum habuit, cum etiam Boij tumultuari dicerentur. Et Aretio quem locum indixerat ad conueniendum militibus, quadrato agmine exercitum Piſas ducit, & vrbem aduentu ſuo ſeruatam eſt ingreſſus. *Ligurum motus belli.*

XVI. *Res geſta à Minucio contra eos.*

Postera die caſtra poſuit, quingentos fere paſſus ab hoſte; nec milites in aciem eduxit, quos ſcilicet & nouos habebat, & ad hoſtium multitudinem paucos. At Ligures multitudine freti, & in aciem exibant, parati de ſumma rerum decernere, & manus ad prædandum variis locis emittebant, & prædam, parato præſidio, tutò ad vicos ſuos, caſtelláque deducebant.

Paulo tamen poſt idem Q. Minutius in agro Piſano cum Liguribus feliciter pugnauit, nouem millia hoſtium cæſa, caſtra deinde ad noctem vſque oppugnata, & nocte ab hoſte deſerta, prima luce à Romanis occupata ſunt: ſtatimque hoſtem perſecuti, Liguriam late peruaſtarunt, & prædam à populatoribus abductam multo cum fœnore, & prædonum clade receperunt. Liuius l. 35. quæ dilata ab eo, ſuo tempori reſtituimus.

XVII. *Itemque à Cornelio Merula.*

CVM bellum Liguſticum ad Piſas conſtitiſſet, Conſul alter Cornelius Merula, per extremos Ligurum fines, exercitum in agrum Boiorum induxit; vbi contraria quam apud Ligures ratione, Conſul in aciem exibat, hoſtes pugnam detrectabant, & ſua impune diripi patiebantur. Poſtquam omnia ſatis ferro ac igni cuaſtata eſſent, Conſul agro hoſtium exceſſit, & Mutinam incautius ducebat. Boij vbi egreſſum finibus ſenſerunt, ſilenti agmine ſecuti, & nocte Romanas copias tranſgreſſi, ſaltum per quem iter Romanis erat futurum, occuparunt. Id cum parum occulte feciſſent, Conſul re intellecta lucem ad profectionem præter morem ſuum expectauit, & præmiſſa equitum turma, explorauit copias hoſtiles, moxque inſtructo exercitu duxit in hoſtem: idem fecerunt & Galli, quoniam locum inſidiis non eſſe animaduerterunt.

XVIII. *Obſtinata cum Boiis pugna.*

HORA ferme diei ſecunda concurſum eſt, & diu admodum ingenti vtrimque ardore pugnatum. Acies prima Romanorum cum ſuccumberet, legio altera ſubmiſſa pugnam redintegrauit, & conſtanter ſtetit, donec educto ex acie alari equitatu, ductu C. Liuij Salinatoris, eam rurſus concitatiſſimo impetu in hoſtem emitti iubet, ad hoſtium ordines perturbandos.

Et victoria.

Hæc procella equeſtris primo confudit, & turbauit, deinde diſſipauit aciem Gallorum; non tamen ita vt terga darent: obſtabant enim duces haſtilibus cędẽtes terga trepidantium, & redire in ordines cogentes. Sed id interequitantes alarii non patiebantur. Hic Conſul hortari ſuos ne reſtitui ordines ſinerent, ne nouo poſtea prælio dimicandum eſſet: victoriam in manibus eſſe, ſi paululum connitantur. Omnes connixi, tandem auerterunt hoſtem, & in fugam effuſum legionarii equites conſecuti, magnam cædem edidere. Quatuordecim millia Boiorum eo die cæſa dicuntur, viui capti mille 92. equites 221. tres duces eorum, ſigna militaria 212. carpenta 63.

Nec incruenta.

Nec Romanis incruenta victoria fuit: ſupra quinque millia militum ipſorum, aut ſociorum amiſſa ſunt: centuriones tres & viginti, præfecti ſociorum quatuor, Tribuni militum ſecundæ legionis duo. Itaque cum ad Senatum de victoria ſcripſiſſet, non defuerunt, qui eius culpa tantam iacturam in exercitu Romano factam criminarentur, in quibus M. Marcellus conſularis fuit.

XIX. *Comitia conſularia.*

Merula nõ obtinet triumphũ.

INTER hæc comitiorum tempus aduentabat. Scripſit Minucius ſe Romam ad ſubrogandos magiſtratus, ſine euidenti pernicie ſociorum, & Reipublicæ damno venire non poſſe; etſi comitia eius ſortis eſſent, inquit Liuius, ſignificans Conſules, ſicut prouincias ſorte capiebant, ita & de habendis comitiis ſortiri ſolitos eſſe, idque clariſſimum eſt in Liuio, vt ſequenti anno patet. Ita eius Collega à Senatu euocatus eſt, qui relicto ad exercitum M. Claudio Marcello, in vrbem venit, & quaſi re bene geſta, & ſupplicationem diis, & ſibi triumphum decerni poſtulauit. At repulſam eſt paſſus, quod diuerſa ab eius literis, ab eius legato ſcripta eſſent.

ANNVS MVNDI 3862. SEXTÆ ÆTATIS 346. IMPERII GRÆCORVM 120. ANTIOCHI MAGNI 33. ONIÆ III. PONTIF. 16. PTOLEMÆI EPIPHANIS 12. PHILIPPI 29. OLYMP. CXLVII. AN. I. VRBIS CONDITÆ 561. COSS. L. QVNTIO FLAMININO, ET CN. DOMITIO ÆNOBARBO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 191.

CONSVLARIBVS comitiis magis quam vnquam alias exarſit ambitio, vt ſcribit Liuius l. 35. Multi enim & potentes petebant, patricij, plebeiique. Sed omnium oculi maxime coniecti erant in L. Quintium, qui claſſi in Græcia præfuerat, & P. Cornelium Cn. F. qui ex Hiſpania prouincia nuper deceſſerat, magnis rebus geſtis: quos præ cæteris dignitas, & rerum geſtarum gloria commendabat. Sed ante omnia certamen accendebāt fratres Candidatorum, duo clariſſimi ætate ſua Imperatores, Scipio Africanus, & T. Quintius Flamininus. Cui ea gratia à populo deberi videbatur, qui nihil nec petierat a populo poſt triumphum, nec adeptus erat; pro fratre germano, non patruele ſe petere aiebat, pro collega & participe adminiſtrati belli, ſe terra, fratrem mari rem geſſiſſe. Ita Scipionem vicit, etſi virum optimum à Senatu iudicatum; nec potuit vterq; creari Conſul, quoniam alterum plebeium eſſe oportebat. In quo etiam Africani fauor pro C. Lælio victus eſt, haud dubie populo ob ſedes Theatri diſcretas, in illum nonnihil infenſo. I. *Ambitio pro conſulatu.* *Etiam Africani fauor irritus.*

HOC anno quo in Olympicis coronatus eſt Agemachus Cyzicenus, Græciæ res, Aſiæque vehementer turbari cœperunt, Ætolis bellum vbique contra Romanos excitantibus. Ii poſt deportatos ex Græcia Romanos exercitus, in ſpe fuerant, Antiochum in vacuam Europæ poſſeſſionem venturum, nec Philippum, aut Nabin quieturos. Verum vbi nihil vſquam moueri viderunt, homines inquieti atque turbulēti, concilio Naupacti habito, vbi Thoas prætor iniurias Romanorum conqueſtus eſt, ſtatumque Ætoliæ, cui victoria, cuius ipſi cauſa fuiſſent, dedecori eſſet, legatos ad Nabin, ad Philippum, ad Antiochum miſerunt, & idoneis ſingulos rationibus ad arma Romanis mouenda commouerunt. Nabin quod ademptis maritimis ciuitatibus, eneruatam ei tyrannidem Romani reddidiſſent, quas Romanis abſentibus facile eſſet recuperare, nec metuendum eſſet ne propterea in Græciam cum claſſe traiicerent. II. *Ætoli ad arma omnes in Romanos excitant.* *Nabin tyrannum.*

PHILIPPVM, quod tantis bonis ſpoliatos in ordinem redegerint Macedonas, qui victoriis ſuis orbem terrarum peragraſſent: ſuadere vt, iunctis cum Antiocho & Ætolis in Græcia viribus, Romanum iugum excutiat. Id perfacile fore. Nam qui ſine Antiocho, aduerſus Romanos Ætoloſque tandiu ſuſtinuerit bellum, ei adiuncto Antiocho, ſociis Ætolis, qui tum grauiores hoſtes, quam Romani fuerint, Romanos nullis viribus reſtituros. Antiocho ſocietatem armorum, aut potius principatum, vt habet Appianus, offerebant, & qui Romanis victum Philippum dediſſent, ſe vice verſa Romanos ei victos præbituros. Iactabant copias ſuas, Philippum & Nabidem paratos ad rebellandum mentiebantur, dicebantq; eos oblatam occaſionem recuperandi ſua arrepturos, vrgebantque adeo vt non ſinerent, vt ait Appianus, eum expectare dum ipſius exercitus ex mediterraneis Aſiæ regionibus deſcenderet. Ita illi operam dabant vt omnia bello conflagrarent, & infeſtis gladiis Aſia atque Europa concurrerent. III. *Philippum Macedonē.* *Antiochū magnum.*

REGES tamen aut non moti, aut tardius moti ſunt: idque probabilius eſt, quam quod habet Appianus, Antiochum temere irritatum, ne nuncio quidem de filio in Syria defuncto, inſtitutam expeditionem tardante, appuliſſe in Eubœam; ſed de huius filij morte poſtea cum Liuio. Nabis tamen extemplo vicos maritimos ſedi- IV. *Nabis ad arma conuolat.*

tionibus agitat, & à Romana ſocietate precio metuque abducit, ſibique ſubiicit: Gytheum oppugnat: qua de re Achæi ad eum primo, deinde Romam per legatos querelas detulerunt.

Antiochus dat Cleopatram filiam Ptolemæo.

Interea Antiochus ea hyeme Raphiæ in Phœnice Ptolemæo Regi Ægypti filia in matrimonium data, cum Antiochiam ſe recepiſſet, per Ciliciam Tauro monte ſuperato, extrema iam hyeme Epheſum peruenit. Ita Liuius. Hæc porro hyems qua celebratæ ſunt nuptiæ vel ad finem præcedentis anni pertinet, vel ad initium præſentis, qui eſt 12. regni Ptolemæi Epiph. vt propterea minus aſſentiar D. Hieronymo, qui refert filiam Antiochi Cleopatram Ptolemæo deſponſatam ſeptimo anno regni adoleſcentis, traditam vero 13. cum deſponſatio in octauum potius annum, nuptiæ in duodecimum], vt diximus referendæ ſint; quippe quæ prælium anteceſſerint, quod in ſequentem annum cadit; etſi eas Scaliger ad decimum quartum retulerit. in c. 11. Dan.

V. *Num poſt prælium, aut potius ante.*

PEIVS etiam Euſebius, quod iſte non animaduertit, victum Antiochum facit à Romanis ad Thermopylas ante has nuptias; contra Liuium, & Appianum, qui eas initas ait quaſi præparationem ad bellum. Iamque certus Antiochus (inquit Appianus) bellum aduerſus populum Rom. gerere, propinquos reges adiungebat ſibi connubiis; miſitque Ptolemæo in Ægyptum Cleopatram, Syram cognomine, in dotem addens Cœleſyriam, quam ei prius ipſe ademerat, demulcens adoleſcentem, vt in bello Romano quieſceret; Antiochidem vero miſit Ariarathi regi Cappadocum, & reliquam Eumeni Regi Pergami. At ille quia videbat eum iam bellum contra Romanos inſtituere, & in hunc vſum affinitatem quærere, excuſauit; mirantibuſque fratribus Attalo & Philetæro, aſpernari eum affinitatem tanti regis vicini, & vltro inuitantis, oſtendit imminere bellum, primum quidem æquo marte gerendum; ſed tandem victores fore Romanos propter generoſitatem, & laborum tolerantiam: quibus vincentibus, inquit, ego regnum meum firmiter obtinebo. Quod ſi Antiocho victoria contingeret, aut à præpotente vicino ſpoliarer bonis, aut ſi regnum mihi maneret, parẽdum eſſet maioris Regis imperio. His de cauſis ille nuptias renuit. Sic Appianus, quibus non diſſimilia habet hoc loco Liuius, l. 35. Accedebat & contracta cum Romanis ab Attalo patre amicitia, quæ regno eius & honori fuerat, & vtilitati. Et hæc quidem vna cauſa Antiocho contrahendæ cum Ptolemæo affinitatis fuit, alteram autem ex Daniele ſupra retulimus, octauo anno regni eius.

Eumenes affinitatem Antiochi cur recuſet.

VI. *Dos Cleopatræ ab Antiocho data.*

QVOD de dote ait Appianus, diſtinctius explicat Euſebius, & ante eum Ioſephus. [a] Poſt hæc amicitia inquit, Ptolemæo coniunctus eſt, & fœdere, data in matrimonium Cleopatra filia, & conceſſa dotis nomine Cœleſyria, vna cum Phœnice, Iudæáque, & Samaria; diuiſiſque inter vtrunque regem vectigalibus, optimates ſuæ quiſque patriæ exactionem eorum redimebant, & collecta quæ imperata eſſet pecunia, conferebant eam in regium ærarium. Sic Ioſephus, ex quo intelligitur ita traditam Ptolemæo Syriam, vt Antiochus in ea dimidiam partem vectigalium, quaſi penſionem ſibi retineret; vt præter præſens emolumentum, etiam aditum ad eam prouinciam aliquando recipiendam paratum haberet. I. [a] Lib. c. 3.

Hæc igitur mulier data eſt Ptolemæo, vt euerteret illud regnum, ſiue interuerteret, & à marito ad patrem transferret; ſed irritus is conatus fuit. Neque enim obtinere potuit Ægyptum: quia Ptolemæus Epiphanes, & duces eius ſentientes dolum cautius egerunt, & Cleopatra magis viri partes quam parentis fouit, vt ait D. Hieronymus in eundem Danielis locum. 1. ex.

VII. *Antiochus adit Piſidas.*

SED redeamus ad Liuium, qui ait Antiochum initio veris miſiſſe filium Antiochum in Syriam ad cuſtodiam vltimarum partium regni, ne quid abſente ſe à tergo moueretur: ipſe autẽ cum omnibus terreſtribus copiis ad Piſidas, qui circa Selgam incolunt oppugnandos eſt profectus. Hos Piſidas Ptolem. in Pamphylia, & Selgam ad oram Ceſtri fluuij collocat. Aſiæ tab. 1.

Legati Rom. ad Eumenem adeunt.

Eo tẽpore legati Romani P. Sulpicius, P. Villius, & P. Ælius, nuper ad Antiochũ, iterum Roma miſſi ſunt à Senatu, ad tentandum vice verſa Antiochum, vt tradit Appianus qui & addit Africanum in legatis; ad Eumenem, vti iuſſi fuerant, prius venerunt. Qui belli aduerſus Antiochum cupidus erat, vt qui eum propter potentiam ſibi grauem fore, ſi pax eſſet, vereretur; bello autem victũ iri, ſicut Philippum

ſperabat,& ſi victo pax daretur,multa illi detracta,ſibi acceſſura ſperabat: & in omnem euentum ſatius eſſe ducebat Romanis ſociis, quamcumque fortunam ſubire, quam ſolum aut imperium Antiochi pati,aut abnuẽtem vi atq; armis cogi. Ob hæc quantum autoritate,quantum conſilio valebat incitabat Romanos ad bellum.

VIII. *Legati Romani cum Annibale colloquiũ.*

Interea Sulpicius æger Pergami ſubſtitit, Villius cum Piſidiæ bello occupatum Regem audiſſet, Epheſum profectus, cum Annibale crebro ſermone congreſſus,metum ei demere à Romanis conatus eſt, & eius animum ſi qua poſſet pertentare. Ex quo ſermone, id ſua ſponte ſecutum eſt, perinde ac ſi conſilio quæſitum eſſet, quod affirmat Iuſtinus, vt Annibal regi vilior atque ſuſpectior fieret. Refert ex aliorum ſcriptis Liuius,quod ab ipſo deinceps alij tradidere,in quibus Appianus in Syriacis, Zonaras, Valerius Max. P. Africanum in ea legatione fuiſſe, eumque Epheſi cum Annibale collocutum, quæſiſſéque inter alia, quem fuiſſe maximum Imperatorem Annibal crederet; reſpondiſſe, Alexandrum Macedonum regem, qui parua manu maximos fudiſſet exercitus,& totum Orientem victoriis peruagatus eſſet; quærenti deinde quem ſecundum poneret, Pyrrhum dixiſſe, caſtris metandis, & hominibus ſibi conciliandis inſignem. Pergenti quærere quem tertium crederet? haud dubie ſemetipſum dixiſſe; tum riſum obortum Scipioni, & ſubieciſſe,quidnam tu diceres,ſi me viciſſes? Tum me vero,inquit,& ante Alexandrum, & ante Pyrrhum, & ante omnes alios Imperatores eſſe. Arguto reſponſo propriæ laudis offenſionem, Scipionis laude atque aſſentatione temperauit. Ei enim blanditus eſt, quaſi is Alexandro præſtantiorem viciſſet. Nec ſine cauſa fortaſſe. Aſiani enim populi molles ac fugaces,ab Alexandro victi ſunt: Romani autem,quibus nulla gens vnquam bello fortior fuit,ab Annibale.

Maximus Imperator Annibalis iudicio.

IX. *Legatorum cum rege colloquiũ.*

Villius ab Epheſo Apameam proceſſit: eo & Antiochus, audito Romanorum legatorum aduentu, occurrit. Apameæ congreſſis eadem ferme diſceptatio fuit,quæ Quintium inter & legatos Regis fuerat. Sed mors nunciata Antiochi filij regis,quem miſſum in Syriam paulo ante diximus,repleta luctu regia,colloquia diremit. Eius mortis ſuſpectum ipſum parentem Liuius,iniuria opinor facit. Per Eunuchos ſublatam ait veneno, quaſi grauem ſuæ ſenectuti ſucceſſorem timeret: vel quod idoneum locum,in quo regnaret,ſicut dediſſet Seleuco primogenito, ei dare non poſſet. Sed hæc frigidiſſima ſunt,ad tantum regem,ad tam immane ſcelus adigendum. Quid enim timeret grauem ſucceſſorem,iuuenem in primis amabilem,& quem,eodem teſte Liuio,omnes diligerent,vt in quo magni, iuſtique Regis indoles appareret? Aut quomodo in tam multis totius Aſiæ regnis atque prouinciis, quæ ei parebant,nulla erat ciuitas idonea, cuius alteri filio daret imperium?

Mors filij eius Antiochi.

Refutatur Liuius.

X. *Diſceptatio legatorum inter ſe.*

Rex omiſſo bello quod cœperat, Epheſum venit. Ibi per Minionem quendam legatum cum Romanis egit. Is accuſare cœpit Romanos, qui prætextu liberandi Græcos, Antiocho regi bellum parent: cum ipſi tam multos populos, claraſque vrbes ſibi ſubiectas habeant,& vectigales,quæ olim liberæ,ac ſui iuris erant: nec decere in Antiocho accuſare,quæ in ipſis æque argui poterant. Reſpondit Sulpicius, diſparem eſſe rationem; quod Neapolitani verbi gratia, & Tarentini,ex quo in Romanorum venerant poteſtatem, perpetuo ſubditi fuerint, & vectigal dependerint. At ciuitates Aſiæ non perpetuo in maiorum Antiochi poteſtate manſiſſe, ſed tum Philippo tum Ptolemæo paruiſſe,alias etiam ſui iuris fuiſſe.

XI. *Corrigitur.*

Verum hæc interrupta poſſeſſio non adimit ius legitimo principi: neque iniuſta inuaſio,ius præbet in eos, qui vim perpeſſi ſunt. Rectius fortaſſe fuiſſet oſtendere, & Romanos iuſto bello ſibi eos populos, alioſve ſubieciſſe, & Antiochum nullum vnquam in eos Græcos Aſiaticos ius dominij habuiſſe. Neque enim poſſeſſionis interruptio,aut continuatio violẽta, iuſti dominij naturam mutat. Itaque ſi Philippi Macedonis, quem nuper tota Græcia Romani expulerunt, legitimum in eos ius fuiſſet,iniurij in eum Romani ſine dubitatione fuiſſent, & Philippi poſteri dominium in eos poſtliminio ſibi aſſerere potuiſſent. Admiſſi deinde ſunt aliarum ciuitatum legati,ab Eumene inſtructi. Appianus ait Regem promiſiſſe ſe permiſſurum Rhodios,& Byzantios,Cyzicenóſque, & quicunque Græci, alij Aſiam incolerent,fœdere Romanis iungi. Æoles autem & Ionas eodẽ iure eſſe noluiſſe,vt qui Aſiæ Regibus parere aſſueti eſſent: quæ cũ Romani non probarent,poſt multas diſceptationes,nihil denique decretum eſt. Romani re infecta Romam rediere.

Quod ius in poſſeſſione.

XI. *Concilium Antiochi bellum decernit.*

REGEM autem ſui ad bellum contra Romanos varie inſtigabant. Alexander in primis Acarnan, Philippo quondam amicus, qui iam certam animo victoriam comprehendebat, ſi in Europam mature tranſiſſet, & loca opportuna, ſocioſque præoccupaſſet. Nam in Græciæ quaſi vmbilico Ætolos habiturum, quaſi mediam aciem, alterum cornu Nabidem ducturum, Philippum alterum, qui omnes Romanis infenſi, multum eis nocere velint & poſſint: acceſſurum Annibalem, qui Africam quoque in Romanos moueat. Aberat a concilio Annibal, ſuſpectus regi factus à frequenti cum Romanis colloquio: ſed ille probato ſuo in Romanos odio, etiam iureiurando firmato, reconciliatus eſt regi. Ex concilio autem, decreto in Romanos bello, diſceſſum eſt. Rex aliquanto poſt Helleſpontum cum exercitu traiecit.

Hiſpanica res proſpera Romanis.

In vtraque Hiſpania res hoc anno proſpere geſtæ. Nam & C. Flaminius oppidum Litabrum munitum, opulentumque vineis expugnauit, & nobilem Regulum Corribilonem viuum cœpit; & M. Fuluius Proconſul, cum duobus exercitibus hoſtium, duo ſecunda prælia fecit; oppida 4. & caſtella multa expugnauit, alia deditione accepit. Denique etiam Toletum, deuictis auxiliaribus Vectonum copiis, operibus cepit.

XII. *Male in Liguria.*

AD Italiam quod attinet, diu in Liguria nihil memoria dignum geſtum erat; extremo eius anni bis in magnum periculum res adducta eſt. Nam & caſtra Coſ. oppugnata ægre ſunt defenſa; & non ita multo poſt, per ſaltum anguſtum cùm adduceretur agmen Romanum, ipſas fauces, exercitus Ligurum inſedit: quà cum exitus non pateret, conuerſo agmine redire inſtitit Conſul, ſed à tergo quoque fauces ab hoſte reperit occupatas; ita vt Caudinæ cladis memoria non animis modo, ſed oculis etiam obuerſaretur. At Numidæ equites octingenti ſpondent ſe erupturos, & incendio in hoſtium vicos iniecto, hoſtes ab ea obſeſſione educturos, modo qua parte vici eorum proximi eſſent didiciſſent. Laudatos & promiſſis oneratos Conſul dimittit.

Romani ope Numidarum liberati.

Hi ludibundi in equis, quibus nihil eſſet contemptibilius, exibant. Equi enim ait Liuius, hominéſque paululi & graciles erant, diſcinctus & inermis eques, præterquam quod iacula ſecum portat; equi ſine frenis, deformis ipſe curſus, rigida ceruice, & extento capite currentium, deinde referebant pedem, rurſumque progrediebantur, hoſtibus ſpectaculo ac ludibrio de induſtria facti. Denique ſerio excurrunt per mediam hoſtium ſtationem, & feſtini tectis flammas iniiciunt; ad quas extinguendas à ſuis domeſticis exciti, trepidi, omniſque moræ impatientes in ſuos vicos aduolant: Romanique obſidione liberati, quo intenderant peruenerunt.

XIII. *Reditus legatorum.*

SVB idem tempus legati à Regibus reuerſi, nihil maturum ad bellum eſſe nunciarunt, niſi Lacedæmone, quod Nabis tyrannus oram maritimam contra fœdus oppugnaret. Eo Attilius Prætor cem claſſe mittitur ad tutandos ſocios. Conſules, quando nihil ab Antiocho inſtare videretur, in prouincias profecti ſunt. Domitius ab Arimino, quà proximum fuit, Quintius per Ligures in Boios venit. Duo Conſulum agmina diuerſa, late agrum hoſtium peruaſtarunt. Itaque Boij pertæſi belli, primo equites eorum pauci cum præfectis, deinde vniuerſus Senatus, poſtremo in quibus fortuna aliqua aut dignitas fuit, ad mille & quingētos ad Coſs. transfugerunt. Hoc quoque anno L. Quintio Conſule, teſte Liuio vrbem duo maximi terrores tenuerunt, terræmotus per duodequadraginta dies, & incendium quod ortum à foro Boario, diem noctémque ædificia ad Tyberim verſa exuſſit, eodémque tabernæ precioſæ conflagrarunt.

Res ad Boios geſta.

Terræ motus & incendium.

XIV. *Rumores de Antiocho.*

ACCESSERVNT varij rumores de Antiocho ſparſi, iſque in primis, quo ex Ætolia in Siciliam traiecturus dicebatur; qui multam curam patribus attulerunt. Sed addidit alimenta rumoribus, aduentus Attali Eumenis fratris, qui nunciauit Antiochum regem Helleſpontum cum exercitu tranſiſſe. Ætolos ita ſe parare, vt ſub eius aduentum in armis eſſent. Et Eumeni abſenti, & præſenti Attalo gratiæ actæ, & munera data. Coſs. quoque primo quoque tempore deſignari viſum eſt. Propere euocatus Senatuſconſulto Conſul, qui ex itinere præmiſit edictum, quo comitia Coſs. creandis edixit. Et mature quidem deſignati ſunt Conſules, ſuo tamen tempore iniere magiſtratum: idque lectori T. Liuij ſtudioſe animaduertendum eſt, ne res vnius anni, alteri inconſulte attribuat. In iis comitiis magna fuerunt ſtudia candidatorum, quod patricij tres Conſulatum peterent, Scipiones duo,

Candidati Conſulatus

alter Africani frater, alter eiuſdem patruelis, & Cn. Manlius Volſo. P. Scipioni datus eſt Conſulatus, vt dilatum tali viro, non negatum honorem appareret: ſed & reliqui duo, duobus annis proximis facti ſunt Conſules. Qui etiam è plebe ſuperiore anno pro eodem honore certabant, Acilius Glabrio, C. Lælius, Liuius Salinator, proximis annis eundem magiſtratum obtinuerunt.

XV. *Res Græciæ.*

Interea vero dum Populus Romanus ad omnes ſe Antiochi conatus, rumoribus commotus, in omnem euentum præparat, & Prætor Attilius Claſſem in Græciam parat, eóque proficiſcitur, res in Græcia vehementer turbatæ ſunt. Nabis aliquandiu proſpera vſus fortuna, ab Ætolis per fraudem occiditur, Sparta nihilominus & Lacedæmonij Achæis adiunguntur, Demetrias ab Ætolis occupatur, Antiochus in Græciam venit, & Chalcidem atque Eubœam occupat: quæ omnia reliquo libro 35. à Liuio traduntur pluribus: ea nos more noſtro contractiorá trademus.

Nabis tyrannus Gythæum oppugnat.

Nabis non differebat bellum, neque id cunctanter vt Antiochus, & Romani aggrediebatur; ſed dudū inchoatum vrgebat, & dum querelæ Romam deferuntur, ſumma vi Gythæum maritimum oppidum validum ac munitum oppugnabat; eóq; Achæi præſidium ſubmiſerant: qua re infenſus Achæis Nabis eorum agros peruaſtabat. Achæi & ipſi cunctati ſunt bellum Nabidi inferre, quod monitus per literas Quintius, aduentum Romanæ claſſis expectandum cenſuiſſet, à qua Gythæum mari defenderetur.

XVI. *Philopœmen ab ea claſſe victus.*

Erat tum Achæis Prætor Philopœmenes vir terreſtribus præliis clarus, naualium inſolens. Is cum videret omnium ſuorum ſtudia ad hoc bellum prona, etſi conſilium Quintij placebat, veritus tamen ne dilationem res non pateretur, & non Gythæum ſolum, ſed præſidium quoque miſſum ad tuendam vrbem amitteretur, naues Achæorum deduxit. Comparauerat & tyrannus modicam claſſem ad prohibenda auxilia Gythæorum, quæ Philopœmenem à nauibus male paratum, & tamen congredi auſum, perculit & in fugam egit. Sed id gaudium breue tyranno fuit. Is ſtatiua habebat ad Pleias, vt terreſtres aditus impediret Gythæo ſubueniendi: ea noctu improuiſus inuaſit Philopœmenes, & flammis omni ex parte caſtrorum iniectis, vt erant plurimæ caſæ fronde & arundinibus textæ, omnes conflagrarunt; perpauci ex tam ancipiti peſte ad Gythæum in maiora caſtra perfugerunt. Inde cum conſilium cœpiſſet Spartam obſidendi, vt Gythæi obſidionem ſolueret, quo primum die Lacedæmoniorum agrum eſt ingreſſus, Gythæum expugnatum eſt. Inde tyrannus conuerſo Lacedæmonem verſus itinere, aliquot præliis à Philopœmene fractus eſt, adeo vt vix quarta pars exercitus cum Tyranno in vrbem penetrarit. Inde inſequentibus triginta diebus Laconicum agrum perpopulatus, magna cum Achæorum laude domum reuerſus eſt.

Viciſſim ab eo cladem accipit.

Gythæum expugnatur.

XVII. *Quintius cum cæteris legatis confirmant ſocios.*

Hæc dum in Peloponneſo geruntur, Romanorum legati ad confirmandos autoritate ſociorum animos nuper miſſi, poſt digreſſum Attilij Prætoris cum claſſe modica, in quibus princeps erat T. Quintius, populos vrbeſque ſocias circumibant, veriti ne quos Ætoli ad Antiochum traherent. Athenas quippe, Chalcidem, Theſſaliam adiere, indéque Demetriadem, vbi plus erat periculi, & eo concilium Magnetum indictum erat, quorum plerique primarij Romanis erant infenſi, totique Antiochi, & Ætolorum erant: quia cum reddi filium obſidem Philippo allatum eſſet, ſtipendiumque impoſitum remitti, etiam addebatur Romanos ei Demetriadem reddituros, quod ne fieret, Eurylochus eorum princeps omnia nouari malebat.

Aduerſus eos ita differendum erat, ne timorem vanum iis demendo, ſpes inciſa Philippum abalienaret, in quo plus erat ad omnia momenti, quam in Magnetibus.

XVIII. *Eorum contentio pro Demetriade.*

Docuit ergo Romanus, cum totam Græciam beneficio libertatis obnoxiam eſſe Romanis, tum eam præcipue ciuitatem, in qua non præſidium modo Macedonum, ſed regia etiam erat, vt præ oculis ſemper habendus eſſet Dominus. Id autem beneficium fruſtra collatum, ſi pro Philippo nouus Rex Antiochus eo ab Ætolis introducatur. Eurylochus, qui tum Magiſtratu fungebatur, non dubitauit publice dicere, omnia Magnetibus audenda eſſe, priuſquam Demetrias Philippo, quod fama ferebat, redderetur, & Demetriadem ſpecie quidem liberam

eſſe, re autem ipſa omnia ex Romanorum nutu pendere. Hic multitudine partim aſſenſu, partim indignatione fremente, Quintius cum ira manus ad cœlum tendens, deos teſtes ingrati ac perfidi animi Magnetum inuocauit.

Magnetes Romanis addicti. Tum Zeno vnus de principibus, & cum magnæ apud ſuos autoritatis, tum præcipuæ erga Romanos beneuolentiæ, à Quintio, legatiſque aliis flens petiit, ne vnius amentiam ciuitati aſſignarent, ſuo quemque periculo furere: Magneſiam & libertatem, & omnia quæ hominibus cara & ſancta ſunt, debere Romanis, & in corpora ſua citius per furorem ſæuituros, quam vt Romanam amicitiam violarent. Eam orationem cum multitudinis preces ei conſentaneæ ſubſecutæ eſſent, Eurylochus ex concilio ad Ætolos protinus profugit, qui defectionem ſuam magis in dies nudabant.

XIX. *Aetolorũ concilium.* PER eos forte dies Thoas princeps gentis, quem miſerant ad Antiochum redierat, indéque Menippum regis legatum ſecum adduxerat, qui, priuſquam concilium eis daretur, omnium aures vana copiarum Antiochi amplificatione repleuerant. Quæ cum ad Romanos legatos deferrentur, viſum eſt Quintio aliquos e Romanorum ſociis Panætolico adeſſe conuentui, qui liberam aduerſus Regis legatos orationem proferrent, & retinendæ Romanorum amicitiæ, agnoſcendique beneficij admonerent. Electi ſunt Athenienſes propter ciuitatis dignitatem, & antiquam cum Ætolis ſocietatem. Ij recte ſuo munere functi, etſi Antiochi tota erat multitudo rerum nouandarum auida, obtinuerunt vt Romani participes publici concilij fierent.

Hoc decretum Athenienſes cum retuliſſent, eundum in Ætoliam Quintio viſum eſt: aut enim moturum aliquid, aut omnes homines teſtes fore, penes Ætolos belli culpam eſſe, Romanos iuſta ac neceſſaria arma ſumpturos.

XX. *Adeſt in eo Quintius.* IN eo Concilio conatus eſt Quintius à bello ſuſcipiendo Ætolos auocare, & à fœderibus violandis: ſatius eſſe dicens, ſi quid diſceptare vellent, apud Romanum Senatum agere, quam bellum, quod cum pernicie Græciæ, & in primis eorum, qui illud mouiſſent, futurum erat, inter Romanos & Antiochum accendere. Nihilominus agente Thoante, decretum eſt vt accerſeretur Antiochus, ad liberãdam Græciam, & diſceptandum inter Romanos & Ætolos, id decretum cum poſceret Quintius, à Damocrito Ætolorum Prætore cum ſuperbia ac contumelia reiectus eſt. *Decretum fit pro Antiocho.* Quintius & legati Corinthum redierunt. Ab eorum diſceſſu, ne Ætoli omnia ab Antiocho expectare, nihil ipſi per ſe agere viderentur, per Apocletos, ita ſanctius concilium appellant, agitant quomodo res in Græcia nouarentur. Statuerunt, audaci plane conſilio, vno die Demetriadem, Chalcidem, Lacedæmonem occupare; Thoas Chalcidem, Alexamenus Lacedæmonem, Diocles Demetriadem miſſus eſt. Hunc Eurylochus exul adiuuit. Nam eius literis admoniti amici, propinqui, & qui eiuſdem cum eo factionis erant, liberos & coniugem eius cum ſordidis veſtibus in concionem adduxerunt, à populo rogantes ne innocentem, atque indemnatum exilio affligi paterentur. Populus partim miſericordia motus, partim Ætolorum fauore, ac rerum nouarum deſiderio reuocari iuſſit.

XXI. *Demetriadem Aetoli occupant.* His præparatis Diocles cum omni equitatu, ſpecie reducentis exulem hoſpitem profectus, die ac nocte ingens iter emenſus, cum ſex millia ab vrbe abeſſet, luce prima tribus electis turmis, cætera multitudine equitum ſubſequi iuſſa, præceſſit. Poſtquam portæ appropinquauit deſilire omnes ex equis iuſſit, & loris ducere equos, vt comitatus magis præfecti videretur, quam præſidium. *Quis eius modus.* Ibi vna ex turmis ad portam relicta, ne excludi ſubſequens equitatus poſſet, media vrbe ac per forum manu Eurylochum tenens, multis occurrentibus & gratulantibus domum deduxit. Mox equitum plena vrbs fuit, & locis opportunis occupatis, principes aduerſæ factionis interfecti ſunt, & Demetrias Ætolorum facta eſt.

XXII. *Nabidem interficiũt.* NON ita res ipſis Lacedæmone, aut Chalcide ſucceſſit ex voto. Lacedæmone tyrannus calidiſſimus dolo capiendus erat. Mille pedites Alexameno dati ſunt, & triginta delecti ex iuuentute equites, quibus à magiſtratu ſtudioſe mandatum eſt, vt ad omne Alexameni imperium eſſent parati. Is Tyrannum adit, & extemplo ſpei replet, adeſſe Antiochum cum infinito apparatu, Ætolos in armis eſſe, ac tempori affuturos. Nabidi quoque faciendum eſſe, vt quas habebat copias educeret ex vrbe, atque exerceret. Id dum fit ſæpius ad Eurotam flumen, Alexa-

menus nihil ſuſpectus, monitis ſuis adeſſe tempus perficiendi negotij, cuius cauſa veniſſent. Appropinquantem tyrannum equo transfixo deturbat, iacentem equites confodiunt. Statimque ad regiam occupandam properant.

Inanes Ætolorum conatus.

Tyranni milites, tam inopinatæ rei miraculo defixi, aliquandiu conſtiterunt, inde ad tyranni corpus adeunt. Nec ſe quiſquam mouiſſet in vrbe aduerſus Ætolos, ſi non ad rapinam verſi, concionem potius Alexamenus ad condocendum populum habuiſſet. Itaque in eos populus, tanquam in prædones, efferatus inſurgit: Laconicum regiæ ſtirpis puerum in equum imponunt, & armis arreptis Ætolos vagos per vrbem cædunt: tum Alexamenum in regia cum paucis reſiſtentem obtruncant. Mox collectos in Chalciœcum Mineruæ templum cædunt; fugitiui Megalopoli à magiſtratu comprehenſi, ſub corona venierunt.

XXIII. *Spartam occupant.* *Ex qua mox eiecti ſunt.*

Philopœmenes audita cæde Tyranni profectus Lacedæmonem, cum omnia turbata reperiſſet, conuocatis principibus, & oratione habita præſenti rerum ſtatui congrua, qualem ab Alexameno haberi oportuiſſet, ſocietati Achæorum Lacedæmonios adiunxit; eo etiam facilius, quod ad idem forte tempus A. Attilius, cum quatuor & viginti quinqueremibus, ad Gythæum acceſſit. Sic Ætoli inconſulta temeritate, gentem in Græcia bellicoſiſſimam ita tyrannide liberarunt, vt eam aduerſariis ſuis acquiſierint.

Eam Philopœmen Achæis adiungit.

Thoanti quoque conatus occupandæ Chalcidis, ex qua totius Eubœæ poſſeſſio pendebat, & vnde facillimus erat in Atticam traiectus, parum fœliciter ſucceſſit. Quamuis enim diligenter apparatis copiis, quibus ea vrbs ex improuiſo expugnanda erat, cum tamen res ab principibus ciuitatis, qui rerum potiebantur, cognita fuiſſet, accitis ex vicinis vrbibus Caryſto & Eretria auxiliis, & pro mœnibus vrbis diſpoſitis, ipſi Euripum cum omnibus copiis tranſgreſſi, & obuiam hoſti progreſſi, caduceatorem primum ad eos mittunt; deinde legatos qui rogent, quo ſuo delicto ſocij amicique arma in ipſos mouerint. Reſpondit Thoas, ſe ad liberandos à Romanis veniſſe. Illi negare ſeruire ſe vlli, aut præſidio cuiuſquam egere; ita digreſſi ex colloquio legati ad ſuos. Thoas & Ætoli qui ſpem in eo habuerant, vt vrbem ex improuiſo occuparent, vbi ad reſiſtendum egregie inſtructos viderunt, nec ſe ſatis habere virium ad munitiſſimam vrbem terra marique obſidendam, domum re infecta redierunt.

XXIV. *Chalcidem fruſtra aggrediuntur.*

His auditis T. Quintius Corintho cum nauibus Chalcidem venit, & Eumeni in Euripo occurrit; placuit quingentos milites ab Eumene præſidij cauſa Chalcide relinqui, ſimul etiam tentari Demetriadem, ſi forte ope eorum qui in vrbe Romanis erant addicti, vrbs liberari ab Ætolis poſſet. Eo miſſus Villius irrito negotio ad Quintium rediit, qui & ipſe cum nauibus Corinthum ſe recepit.

XXV. *Quam Quintius præſidio firmat.* *Demetriadem fruſtra tentat.*

Iam fere in exitu annus erat, & in dies magis fama & cura de Antiochi bello creſcebat. Itaque de prouinciis magiſtratuum deſignatorum, vt paratiora eſſent omnia, agitari cœptum eſt. Decreuere vt Conſulibus Italia, & quò Senatus cenſuiſſet, prouinciæ eſſent: intelligebant autem omnes expeditionem in Antiochum intelligi; cui ea ſorte obtigiſſet, quatuor millia peditum ciuium Romanorum, & trecenti equites, ſex millia ſociûm Latini nominis cum quadringentis equitibus ſunt decreta. Eorum delectum habere iuſſus eſt L. Quintius Conſul, ne quid noui Conſulis profectionem moraretur: parata etiam eſt claſſis, vt nauigaret quò, & quando Senatus cenſuiſſet. Ingentes etiam copiæ, viginti millia peditum & octingentos equites Liuius recenſet, ei qui præfuturus erat Brutiis deſignatæ ſunt, quæ traiectum Græcorum & Aſianorum in Italiam prohiberent.

Apparatus Romanorum in Antiochũ.

Intentis in apparatum noui belli Romanis, minime ab Antiocho ceſſabatur, tres eum ciuitates tenebant, Smyrna, Alexandri Troas, & Lampſacus, maritimæ ciuitates, quarum Lampſacus & Troas in aditu & exitu Helleſponti erant, Smyrna in Ionia, quas neque vi expugnare ad eam diem poterat, neque conditionibus in amicitiam pellicere: neque eas à tergo relinquere, traiiciens ipſe in Europam, volebat. Tenuit eum & de Annibale deliberatio; & primo naues aperte, quas cum eo in Africam miſſurus erat, moratæ ſunt: deinde etiam an omnino mittendus eſſet conſultatio mota eſt, maxime à Thoante Ætolo, qui omnibus in Græcia tumultu completis, Demetriadem afferebat in poteſtate

XXVI. *Antiochũ quæ morarentur.* *Annibalis & Thoantis contraria ſententia.*

eſſe, & quibus mendaciis de Rege, multiplicando verbis copias eius, multorum animos in Græcia erexerat, iiſdem & regis ſpem inflabat.

Annibalis vtilior deſeritur. Hic ergo neque dimittendam partem nauium à regia claſſe cenſebat; neque ſi mittendæ naues forent, ei claſſi Annibalem eſſe præficiendum, hominem exulem, & Punico ingenio, & in quem gloria bene geſtæ rei, quæ debetur Regi, transfundenda eſſet: nihil eo duce Regi opus eſſe, conſiliario, & comite ad bellum vti poſſe. Sic conſilium mittendi Annibalis, quod vnum in principio belli vtiliter cogitatum erat, abiectum eſt. Sicut olim Architophelis conſilium ab Abſalone, magno eius malo, Deo vltore repudiatum fuerat.

XXVII. *Antiochus venit Demetriadem.* Rex Demetriadis defectione à Romanis ad Ætolos elatus, non vltra profectionem in Græciam diſtulit; & facto ad Ilium Mineruæ ſacrificio, profectus eſt cum 40. tectis nauibus, apertis ſexaginta, & ducentis onerariis, cum omnis generis commeatu, bellicóque alio apparatu, vt ait Liuius; qui tamen decem millia peditum duntaxat quingentos equites, & ſex elephantos expoſuiſſe ad Demetriadem autor eſt. *Eius ad Ætolos oratio.* Itaque cum primum ad Ætolorum concilium admiſſus eſt, prima eius oratio fuit excuſantis, quod tanto minoribus ſpe omnium copiis veniſſet. Id ſummæ in eos beneuolentiæ tribuendum eſſe, quod nec ſatis paratus vlla re, & tempore ad nauigandum immaturo, hyems enim erat in ianuis, vocantibus eorum legatis iter acceleraſſet. Verum ſatis ſupérque deſideria expleturum, cum primum ſe mare nauigabile præbuiſſet; omnem ſe Græciam armis, viris, equis; omnem oram maritimam claſſibus completurum, nec vlli ſe labori aut operæ parſurum, donec depulſo ceruicibus eorum Romanorum iugo, Græciam vere liberam, & in ea Ætolos principes reddidiſſet.

XXVIII. *Cum eis Chalcidem tentat. Deditionẽ ſuadent.* Ætoli non arbitrum difficultatum ſuarum cum Romanis, ſed belli Imperatorem eſſe decreuerunt, & triginta ei conſiliarios attribuerunt: cum quibus capto conſilio, viſum eſt Chalcidem nuper fruſtra tentatam primum aggredi. Et rex cum Ætolis profectus, cum ad Salganeam, quæ Bœotiæ vrbs eſt ad Epirũ, caſtra poſuiſſet, nauibus ipſe cum principibus Ætolorum Euripum traiecit. Magiſtratus quoq; Chalcidenſium ante portas ad colloquium progreſſus eſt. Ibi Ætoli hortari vt ſalua Romanorum amicitia, Regem quoque, qui liberandæ Græciæ cauſa in Europam veniſſet, vrbe reciperent; ſic fore ab vtriſque tutos, cum alter alterius iniuriam reprimeret; Romanorum auxilium procul eſſe, Antiochum cum viribus quibus reſiſti non poſſit, in portis eſſe.

A Magiſtratu amandatur. Ad hæc Mictio vnus de principibus, mirari ſe dixit ad quos liberandos Antiochus, relicto regno ſuo, in Europam traieciſſet: ſe quidem nullo libertatis vindice indigere, cum liberi ſint: neque præſidio, cum pacem ac libertate, populi Romani beneficio perfruantur: ſe Regis, & Ætolorum amicitiam non aſpernari; id autem maximum expetere beneuolentiæ argumentum, ſi inſula quamprimum excedant. Hæc cum Regi, qui ad naues ſubſtiterat, nunciata eſſent, Demetriadem reuerti placuit: neque enim cum iis copiis venerat, vt vi agere quicquam poſſet.

XXIX. *Conuentus Achaicus, cũ vtriuſque partis legatis.* Inde in Achaia coactum eſt Concilium, vbi legati Antiochi, & Ætolorum cum Achæis, & T. Quintio conuenerunt. Regis legatus, vt ij ſolent quos regiæ opes alunt, vaniloquus, maria terraſque inani ſonitu verborum compleuit, amplificandis regiis copiis, opibuſque, quibus ad Græciam in libertatem aſſerendã vẽturus eſſet. Id autem duntaxat ab Achæis petere, neutri vt parti ſeſe coniungant, ſed ab vtriſq; pacem petant. Idem ferme & Ætolorum legatus Archidamus petiit: deinde prouectus intemperantia linguæ, in Romanos, & ipſum Quintium inuectus eſt, ingratos appellans, & exprobrans non victoriam modo de Philippo, virtute Ætolorum partam, ſed etiam ſalutem. Quæ Quintius eleganter in concilio ipſo refutauit, vt apud Liuium l.35. extremo videre eſt. Omitto enim, veritus ne hæc ipſa quæ affero longiora videantur. In ſumma concludens monet, ne Regis vel Ætolorum vanitati, ſed expertæ Romanorum fidei ac fortitudini ſeſe committant. Quod enim illi ſuadeant neutri ſe parti addidere, id non ſolum vanum, ſed etiam pernicioſum fore, quippe ſine gratia, ſine dignitate vtriuſlibet victoris prædam fore.

XXX. *Achæi ſtant à Romanis.* Aſſenſere Quintio Achæi, & ex eius voluntate quingentos milites in Chalcidem, totidem in Pyræeum miſerunt. Athenis quippe res fluctuabant, & quidam largitione plebem ad Antiochum trahebant, donec Quintius à primoribus vrbis

accitus,res compoſuit,motumque compreſſit,eiecto in exilium Apollodoro.

Antiochus cum ad Chalcidis præſidium & Achæos & Eumenem milites miſiſſe didiciſſet, maturandum ratus vt & præuenirent ſui, & venientes ſi poſſent exciperent, Menippum cum tribus ferme millibus militum, & cum omni claſſe Polyxenidam mittit. Ipſe paucos poſt dies ſex millia ſuorum militum, & quod Lamiæ repente colligi potuit,cum paucis Ætolis eodem deducit.

Achæi quingenti,& modicum auxilium ab Eumene miſſum,nondum obſeſſis itineribus,duce Xenoclide Chalcidenſi,Chalcidem peruenerunt. Romani milites quingenti ferme,& ipſi Mictione duce,occupatis iam ab hoſte faucibus, omiſſo ad Aulidem itinere,Delum adiere, inde in Eubœam tranſmiſſuri. Ibi palatos milites,& quaſi in Aſylo ſecuros,Menippus repente adortus cecidit,ad 50.viuos cœpit: perpauci effugerunt; in quibus Mictio parua oneraria naue exceptus, triſtitiam Quintio de amiſſo milite attulit,etſi ea res ad ius inferendi Antiocho belli aliquantum adieciſſe videbatur. Sed ea triſtitia maior fuit,cum & Chalcidem,& totam Eubœam mox amiſſam audiuit. Nam Antiochus admoto ad Aulidem exercitu,ea eſt è regione Chalcidis in Bœotia, cum rurſus oratores Chalcidem miſiſſet, qui eadem illa quæ nuper cum minis grauioribus agerent, nequicquam contra Mictione & Xenoclide tendentibus, obtinuit vt portæ ſibi aperirentur. Qui Romanæ partis erant ſub Regis aduentum vrbe exceſſerunt, & vicina quædam loca occuparunt, vnde mox excedere coacti ſunt, Antiochus Romanos quoſdam inter captiuos repertos,omnes dimiſit: totáque inſula, vbi animaduertit Antiochum,quod erat caput Eubœæ,tenere,eius imperium non abnuit.

Zonar.

Magno principio Rex bellum orſus ſibi videbatur, quod tanta inſula, & tot opportunæ vrbes in ſuam ditionem, nullo ſuo damno veniſſent. Inde Chalcidem mature ad hyberna conceſſit: vbi ne interea ceſſaret, partim ipſe mittendis legatis ciuitatum animos ſolicitabat,partim vltro ad eum veniebant; vt Elei,qui auxilium contra Achæos petierunt, & impetrarunt; vt Epirotæ, qui callide ita Regis gratiam inire volebant,vt tamen Romanos non offenderēt. Hi,vt ait Polyb. in excerptis legat.n.12.ſub initium hyemis ad Antiochum venere,poſtulantes ne ipſos ante tempus in bellum contra Romanos coniiceret,quos videbat vniuerſæ Græciæ verſus Italiam præiacere, & primos Romanorum armis ac furori expoſitos. Quod ſi poſſet ipſe Epiro præſidens,ſecuritatem ipſis præſtare, ſe illum vrbibus & portubus excepturum; ſin hoc non ſtatuerit facere in præſentiarum,veniam ſibi dari æquum cenſebant,ſi bellum à Romanis ſibi inferendum metuerent.

Hac legatione, inquit Liuius l. 36. id agentes, vt ſiue, quod magis credebant, abſtinuiſſet Epiro,integra ſibi omnia apud Romanos eſſent, & conciliata eſſet apud Regem gratia, quem accepturi fuerant venientem; ſiue veniſſet, ſic quoque ſpes veniæ à Romanis foret, quod non expectato longinquo auxilio, præſentis viribus ſuccubuiſſent. Antiochus reſpondit Epirotis ſe ad eos legatos eſſe miſſurum, qui de re communiter ſtatuerent. Ipſe in vicinam Bœotiam traiecit, & omnibus obuiam effuſis Thebas venit, vbi tota gente ſibi facile adiuncta,Chalcidem rediit, indéque miſſis literis concilium ad Demetriadem indixit, quo & Annibal accitus venit. Ibi conſultatum eſt de Theſſalorum gente, quorum voluntatem tentandam eſſe omnium erat ſententia,ſed aliqui ſtatim,alij ex hyeme,quæ tunc media erat, in veris principium differendum.

Annibal nominatim ſententiam interrogatus, cenſuit inanem atque irritam eſſe harum vrbium aut populorum conquiſitionem, qui in vtramlibet partem facile defecturi erant: ſed Philippi potius ſocietatem captandam, qui ſi in eam deſcenderit, totam belli molem ſuſtinere poſſit; ſi non deſcenderit, eſſe Lyſimachiæ Seleucum Antiochi filium,qui ſi extrema Macedoniæ depopulari cœperit, eum ad ſua defendenda,ab auxilio ſuggerendo Romanis abducet. De ratione vniuerſi belli iterum cenſuit copias in Italiam vtilius traiecturas fuiſſe; quin & nunc traiici oportere; aliáque id genus, quæ fuſius commemorare non eſt neceſſe. Nam neque Teucris Caſſandra, neque Annibal Antiocho creditus eſt; niſi quod copias maiores ex Aſia, quod ille cenſuerat, acciri iuſſit. Eadem habet Appianus. Inde legati Lariſſam ad concilium Theſſalorum miſſi ſunt, & Ætoli ad exercitum Pheras acciti.

XXXV. *Antiochus Philippum à ſe alienat*

Philippus ab Antiocho alienatur.

Interea leui quadam re Antiochus à ſe Philippum alienum reddidit. Dum enim Ætolos operitur, miſit Cynocephalas, vbi debellatum cum Philippo fuerat, duo millia ſuorum, qui oſſa Macedonum, qui ibi ceciderant, ſepulturæ mandarent. Verum dum beneuolentiam ſibi Macedonum conciliare parat, neglecti officij Philippum accuſat, & à ſe ad Romanos penitus auertit, qui ante conſiliũ ex fortuna, & euẽtu belli capturus eſſe videbatur. Zonaras aliam etiam rationem affert cur in fide Romanorum Philippus ſteterit; quod Antiochus ei quædam loca Thraciæ eripuerat. Itaque extemplo ad M. Bœbium Proprætorem miſit, Antiochum in Theſſaliam impetum feciſſe: ſi videretur ei moueret ex hybernis, ſe obuiam proceſſurum, vt quid agendum eſſet conſultarent. Interea Antiochus Pheras, poſt inania colloquia, qualia Chalcide habita erant, oppugnat, atque ad deditionem cogit: ſimiliter & Scotuſſam cum Laryſſæorum præſidio. Lariſſæos inuiolatos Rex dimittit, vt ea gratia Lariſſam ad deditionem adduceret; ad quam priuſquam accederet, pleraſque minores vrbes, tam ipſe quam Ætoli, in ſuam poteſtatem redegerunt.

XXXVI. *Lariſſam fruſtra obſidet.*

Inde Lariſſam aggredi ſtatuit, ratus vel terrore cæterarum expugnationum, vel beneficio præſidij dimiſſi, vel exemplo tot oppidorum, quæ deditionem fecerant, in pertinacia non manſuram. Elephantos agi ante ſigna terroris cauſa iubet, & quadrato agmine ad vrbem incedit. Ibi Lariſſæi animis fluctuant inter metum præſentium hoſtium, & verecundiam abſentium ſociorum. Antiocheni in varias ſententias diſtrahuntur, aliis vim Lariſſæ ſtatim afferendam cenſentibus, aliis aduerſam hyemis tempeſtatem cum omni bello, tum maxime vrbium oppugnationibus inimicam referentibus: ſed M. Bœbius conſultationem diremit. Is cum Philippo in Daſſaretis collocutus, Appium Claudium ad præſidium Lariſſæ per Macedoniam miſit. Qui ad 20. millia ab Lariſſa caſtra metatus, latius quã pro copiis, & pluribus quam in vſum erat neceſſe ignibus accenſis, ſpeciem quam quæſierat hoſti fecit, omnem ibi Romanum exercitum cum rege Philippo eſſe. Itaque hyemem Rex apud ſuos cauſatus, relicta Lariſſa Demetriadem redit. Appius, etſi ſolutam cernebat obſidionem, tamen Lariſſam ad confirmandos ſociorum animos deſcendit. Rex Chalcidem à Demetriade profectus, ineptis nuptiis & Rex & ſenex, quinquagenario maiorem fuiſſe tradit Appian. filiæ hoſpitis ſui coniungitur: inde tempus in conuiuiis & voluptatibus tranſegit, duciſque exemplum exercitus non difficulter ſecutus eſt. Hæc apud Antiochum ad principium vſque veris acta; quæ magna ex parte habet etiam Appianus.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3862.

1. N. vi.

Hanc Cleopatram vocat filiam fœminarum Scriptura, Dan. 11.17 id eſt vt plerique exponunt, pulcherrimam fœminam, quomodo & vertit Tigurina, & habet Vatabl. aut pulchram inter fœminas: ſicut canticum canticorum dicitur no[illegible]limum cãticum, quod ſuperlatiuis Hebræi careant, & quæ Cant. 1. 7. dicitur pulcherrima inter mulieres, in hebræo dicitur pulchra in mulieribus. D. Hieron. per pleonaſmum filiam fœminarum dici ait pro fœmina, vel virgine, quomodo etiam aliqui verterunt.

ANNVS MVNDI 3863. SEXTÆ ÆTATIS 347. IMPERII GRÆCORVM 121. ANTIOCHI MAGNI 34. ONIÆ III. Pontif. 17. Ptolemæi Epiphanis 13. Philippi 30. Olymp. CXLVII. an. 2. Vrbis Conditæ 562. Coss. P. Cornelio Scipione Nasica, et M? Acilio Glabrione.

Polyb. Appian. Zonar. M? id eſt Manio.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 190.

I. *Ratio temporis, & apparatus ad bellum.*

ERVPIT hoc denique anno bellum inter Antiochum & Romanos, vbi diu inter vtroſque variis diſſimulationibus, legationibus, apparatibus tractum fuiſſet. Confirmat hanc Chronologiam M. Cato, apud Tullium de ſenectute, vbi ait ſe ad Thermopylas Acilio Glabrione Conſule, quarto à ſuo conſulatu anno, Tribunum militum, aut potius legatum, pugnaſſe. Timor porro, & cura Antiochini belli effecerat vt præmature Coſs. deſignarêtur. Cum primum autem magiſtratum inierunt, Patres priuſquam de prouinciis agerêt, Conſules res diuinas agere maioribus hoſtiis iuſſerunt: cumque omnia ſacrificia læta eſſent, aruſpiceſque reſponderent, eo bello terminos populi Romani propagari, victoriam ac triumphum oſtendi, Patres rogari iuſſerunt populum, vellent iuberéntve cum Antiocho, & qui eum aſſectarentur, bellum geri. Rogauit Cornelius Conſul, & populo probauit, quod ſuadebat.

II. *Prouinciæ, & copiæ definiuntur.*

Tvm Senatus decreuit vt Coſs. Italiam, & Græciam prouincias ſortirentur, & cui Græcia eueniſſet, vt præter eum numerum militum, quem L. Quintius nuper in eam prouinciam, ex autoritate Senatus ſcripſiſſet, imperaſſetve, M. etiam Bœbij Prætoris copias, quæ eſſent in Græcia acciperet; eidem extra Italiam permiſſum, vt ſi res poſtularet, auxilia à ſociis, ne tamen ſupra quinque millia, acciperet. L. etiam Quintium ſuperioris anni Conſulem, legari ad id bellum placuit.

Alter Conſul cui Italia prouincia eueniſſet, cum Boiis iuſſus eſt bellum gerere, vtro exercitu mallet ex duobus, quos ſuperiores Conſules habuiſſent; alterum vt mitteret Romam: eæque Vrbanæ legiones eſſent paratæ, quo Senatus cenſuiſſet. Si qua nimirum accepta clades repente nouum delectum exigeret.

III. *Pietas ac prudentia Senatus.*

Ex his facile intelligitur egregia quædam Senatus pietas, atque prudentia, quando tanto ſtudio diuinam conatur de bello ſuſcipiendo exquirere voluntatem: & illa quantum licuit explorata, omnia nihilominus ingenti cura ac ſtudio præparat ad victoriam neceſſaria, omneſque euentus præcauet. Prudenter quoque Conſulis alterutrius inuidiam ſortitione vitat: & ne quid cuiuſpiam gratiæ dediſſe videatur, ante ſortitionem, quæ in bellum neceſſaria ſunt deſtinat: vt rem ipſam non perſonas conſideraſſe intelligatur.

His paratis Acilio Græcia, Cornelio Italia ſortitione obtigit. Certa deinde ſorte SC. factum eſt, vt ſupplicationes huius belli cauſa Conſules imperarent, vota etiam Ioui facerent, quæ Conſul nuncupauit Pontifice Max. de more in verba præeunte.

IV. *Reliquus belli apparatus.*

Ad eundem Græci belli apparatum pertinuerunt copiæ, priore anno ex Senatuſconſulto à L. Quintio Brutiis deſtinatæ, quæ A. Cornelio Mammulæ, cui ea prouincia obuenerat, traditæ ſunt. Claſſis quoque C. Liuio Prætori obtigerat. Is iuſſus eſt cum triginta nauibus paratis traiicere in Græciam primo quoque tempore, & ab Attilio naues, quibus in Græcia præerat, accipere. Veteres etiam naues vt reficeret & armaret, M. Iunio Prætori negotium datum eſt.

legati etiam frumenti cauſa non in Siciliam modo, & Sardiniam, ſed in Africam quoque & Numidiam miſſi.

Omnibus iam ſatis comparatis M. Acilius conſul edixit partem vnam copiarum Brunduſium Idibus Maiis conuenire, is eſt eiuſdem menſis 15. ipſe ad quintum nonas Maias, is eſt 3. eiuſdem, paludatus vrbe egreſſus eſt.

V. *Auxilia Romanis offerunt Ptolemæus* Sub idem tempus legati à duobus regibus Philippo, & Ptolemæo Ægypti rege Romam venerunt, pollicentes ad bellum auxilia, pecuniam, frumentum; ab Ptolemæo etiam mille pondo auri: nihil tamen eſt acceptum, gratiæ regibus actæ: & cum vterque ſe cum omnibus copiis in Aetoliam venturum, belloque interfuturum polliceretur: Ptolemæo id remiſſum. An quia dubium erat auxilium, & aliquis præuaricationis metus, in eo bello, quod contra Socerum eius Antiochum gereretur? *Et Philippus.* Etſi autem auxilia extra Italiam vix accipiebant, Philippi tamen legatis reſponſum eſt, gratum eum Senatui populoque Romano facturum, ſi M. Acilio Conſuli non defuiſſet. *Carthaginenſes.* Sub idem tempus Carthaginienſium & Maſaniſſæ legati Romam venerunt, ingentem vtrique vim frumenti dono offerentes: quod Romanus ſe accepturum negauit, niſi pecuniam reciperent. *Maſaniſſa.* Carthaginenſes claſſem ſuo ſumptu comparaturos pollicebantur, & pecuniam quam aliquot adhuc annos deberent, præſentem numeraturos ſpondebant. Romani de claſſe remiſerunt, niſi quod nauium ex fœdere deberent, pecuniam nullam ſe ante diem accepturos. Maſaniſſæ tamen quingentos equites, & elephantos viginti, quos ſe ille ad Conſulem in Græciam miſſurum dicebat, non recuſarunt.

VI. *Vtraq. pars aliquot occupat loca.* Sub veris initium Antiochus Naupactum Aetoliæ venit, ibique concilio habito, magnam Acarnaniæ partem, vel fraude, vel deditione accepit, indeq. Chalcidem repetiit. Philippus viceuerſa, & M. Bæbius alias vrbes tum occupauerunt, tum occupatas deditione receperunt. Per eos forte dies M. Acilius Conſul cum decem millibus peditum, duobus millibus equitum, quindecim elephantis mari traiecto (Appianus ait traieciſſe Brunduſium, cum duobus equitum millibus, peditum viginti millibus, & aliquot elephantis) pedeſtres copias Lariſſam ducere iuſſit militum tribunos, ipſe cum equitatu Limnæam ad Philippum regem venit. *Lariſſa deditio.* Aduentu Conſulis deditio ſine cunctatione eſt facta, traditumque præſidium regium, & cum iis Athamanes. Idem Bellinæi factum, & præſidii præfectus Philippus Megalopolitanus, in vincula coniectus, mox & Romam miſſus eſt. Conſul Philippo ad 3000. captiuos dedidit.

VII. *Philippus Athamaniam obtinet.* Philippus, Athamanum præcipue captiuis indulgenter habitis, vt per eos conciliaret gentem, nactus ſpem Athamaniæ potiundæ, exercitum eo duxit, præmiſſis in ciuitates captiuis, qui libertatem & clementiam regis erga ſe commemorantes, populares ſuos ad Philippum inclinarunt. Quod animaduertens Animander eorum Regulus, Philippo & Romanis ob defectionem infenſus, cum coniuge & liberis regno exceſſit, Ambraciamque ſe contulit. Atque ita Athamania omnis in ius ditionemque Philippi conceſſit.

Conſul Lariſſam eſt profectus, de ſumma belli conſultaturus, vbi paucis diebus exercitui reficiendo datis, Cranonem adiit. In via nonnulla Theſſaliæ oppida, præſidiaque ſeſe ei dediderunt: ex militibus mille volentes Philippo dedidit, reliquos inermes Demetriadem remiſit: inde alia etiam oppida & caſtella, aut vi, aut deditione accepit.

VIII. *Antiochi circa bellū ſera pœnitentia.* Cum hæc agebantur, Chalcide erat Antiochus, qui iam tum cernens nihil ſe ex Græcia præter amœna Chalcide hyberna, & infames nuptias petiiſſe, Aetolorum vana promiſſa incuſare, & Thoantem: Annibalem vero non vt prudentem tantum virum, ſed vt prope vatem omnium quæ tum euenirent, admirari. Ne tamen temere cœpta, ipſe ſegnitia euerteret, nuncios in Ætoliam mittit, vt omni contracta iuuentute conuenirent, & ipſe eo decem millia peditum, & quingentos duxit. Cumque aliquanto pauciores quam vnquam antea conueniſſent, nec principes eorum quidquam, aut gratia, aut autoritate, aut imperio erga detrectantes militiam valerent, ipſe & à ſociis in Græcia, & à ſuis in Aſia deſtitutus, intra ſaltum Thermopylarum ſeſe recepit, locum inſigni Lacedæmoniorum contra Xerxem pugna, & morte nobilitatum.

IX. *Ibi ſe communit, & ſuos expectat.* Ibi caſtra ponit, expectaturus exercitum ex Aſia, quem frequentibus nunciis

efflagitabat, maxime Polixenidam claſſi præpoſitum. Caſtra vallo foſſaq. duplici & muro etiam, qua res poſtulabat, permunit. Appianus ait regem duplicem murū ædificaſſe circum caſtra, ne ſcilicet inuitus ad gnam cogeretur. Naturā etiam loci paucitati ſuorum militum ſubſidio fore ſpe purabat. Zonaras. Aetolorum 4. millia, partim ad Heracleā quæ ante ipſas fauces poſita eſt, præſidio obtinendam, partim Hypatam mittit; quam vicinam Heraclææ ſignificat Titus Liuius, Ptolemæus in extrema Theſſaliæ occidentem verſus collocat; Conſul vtriuſque agrum depopulatus, inutili vtrobique auxilio Aetolorum, in ipſis faucibus, prope fontes calidarum aquarum, aduerſus regem caſtra poſuit: vtraque Aetolorum manus Heraclææ ſe incluſit. Ad eos miſit Rex, vt iuga montium, qui Thermopylis imminent, occuparent, ne vt olim Perſæ, cum Leonidas cum trecentis Lacedæmoniis fauces occupaſſet, tranſire Romani poſſent. Duo millia Heraclææ ſubſtiterunt, duo trifariam diuiſa, Callidromū, Rhoduntiam, & Tichiunta, quæ nomina cacuminibus indita ſunt, occupauere. Secundum illud cacumen miſſum facit Appianus, & locum quo Perſæ tranſcenderant vocat Atrapon, reliqua eadem habet. *Aetoli iuga occupā[nt]*

CONSVL poſteaquā inſeſſa ſuperiora loca ab Aetolis vidit, M. Porcium Catonem, & L. Valerium Flaccum conſulares, legatos cum binis millibus delecto ctorum peditum, ad caſtella Aetolorum in illis iugis poſita emittit. Cato tamen ipſe tribunum ſe in hoc bello fuiſſe memorat apud M. Tullium, vt ante dixi. X. *Conſul eo[s] legatos Mi[l]lit. mittit.*

Ipſe priuſquam ad hoſtem copias admoueret, vocatos in concionem milites cohortatus eſt ad fortiter pugnandum, iis recenſitis, quæ eos animare, & in hoſtiū contemptum adducere poſſent. Adiecit maxime huius victoriæ præmia: non ſolum enim regiorum caſtrorum, quæ præſentia ſunt, ſpoliis, quæque ventura ab Epheſo expectantur in dies, ditatum iri, ſed etiam omnia regna orientis imperio Romano aperturos: fore denique vt omne humanum genus, ſecundum deos nomē Romanum veneretur. *Suoſque a[d] præliū hor[]tatur.*

LVCE prima inſtruit aciem Conſul, vt arcti loci natura poſtulabat. Rex quoque copias ſuas educit, qui, vt ſuperiore loco pugnabat, & Macedonum robur pro vallo locauerat, facile Romanos tentantes ab omni parte aditus, ſuſtinebant; iuuantibus in primis, qui è ſuperiore loco miſſilia omnis generis in eos vibrabant; pertinacius tamen cum ingruerent Romani, loco pulſi in munitiones ſuas recepti, hoſtem, vallum ſubire ſatagentem prælongis haſtis transfigebant. Et aut incepto irrito receſſiſſent, aut plures cecidiſſent, ni M. Porcius, nam L. Valerius Tichiunte ab Aetolis repulſus fuerat. Ni Porcius inquam Cato ab iugo Callidromi, deiectis inde Aetolis, & magna ex parte cæſis, incautos enim & pleroſque ſopitos oppreſſerat, ſuper imminentem caſtris collem apparuiſſet. XI. *Pugna cōmittitur.* Appian.

HOS à longe conſpicati Macedones, aliique Regii, Aetolos credebant, & pugnæ ſubſidio venire. Et ſane Aetoli erant plerique, ſed à Catone fuſi regis caſtra petebant. Vt primum autem ſigna & arma ex propinquo agnita errorem aperuerunt, tantus repente pauor omnes cepit, vt abiectis armis fugerent. Plutarchus in Catone ait Antiochum lapide in os ictum fuiſſe, excuſſiſque dentibus retro equum ingenti oppreſſum dolore conuertiſſe. Qui non prius ab effuſo curſu conſtitit, quam Elatiam perueniret, vbi fugæ & pugnæ reliquiis collectis, cum exigua manu ſemiermium militum Chalcidem ſe recepit. Nec facile fuit Romanis perſequi fugientes: nam & munimenta, & vallis anguſtiæ fugientes à tergo tutabantur; maximeque elephanti, qui nouiſſimi agminis erant, quos pedes ægre præterire, eques ne adire quidem poterat, equis ad viſum & odorem elephantorum, cum magno fremitu tumultuantibus. Caſtrorum etiam direptio Romanos remorata eſt. Denique regios ad Scarphiam vſque vrbem perſecuti, inde in caſtra ſua redierunt, quæ Aetoli, qui erant Heraclææ, ſub ipſum pugnæ tempus, nullo effectu tentauerant. XII *Aetoli vi[]cti Regios terrent, & dant in fugam.* Appian. *Cum ipſo rege.*

CONSVL noctis inſequentis tertia vigilia præmiſſo equitatu, ad perſequendum hoſtem, ſigna legionum prima luce mouit. Equitatus regem aſſequi non potuit, ſed magnam partem agminis aut laſſitudine ſubſiſtentis, aut errore viarum diſſipati oppreſſerunt; nec præter quingentos, qui circa regem fuerunt, ex toto exercitu quiſquam ſuperfuit. Numerum cæſorum Valerius Antias vehementer auget, adeovt Liuius dicat nullum alium eo intemperantiorem in augendo, quē tamen ſequitur Paulus Oroſius, ſed Liuius mauult Polybium ſequi, qui decem tan- XIII. *Quos Roman: perſequuntur*

Hæc Polybius in Legat. quæ paulo aliter habet Liuius: neque enim ſignificet Philippum Aetolis aditum ad amicitiam ſuam patefeciſſe, & quodammodo mutuam ambiuiſſe. Idem ſignificat etiam Zonaras, cum ait Philippum Romanorum amicitiam ſimulaſſe, cum Antiocho clam ſtuderet. *in Legat. n.13.*

XXII. *Naupacti ſe tuentur. Vbi a Romanis obſidentur.*

Ergo proximo decreto antiquato, Ætoli, Naupactum concurrunt, illudque ad ſuſtinendum Romani belli impetum vndique communiunt.

Quibus cognitis, Conſul præmiſſo Appio Claudio cum quatuor millibus militum, ad occupanda montium iuga, quà difficiles erant tranſitus, Oetam aſcendit, in qua crematus fuerat Hercules. Inde ad Coracem venit montem inter Naupactum & Callipolin, vbi & iumenta multa cum oneribus præcipitata, & homines vexati. Ex quo ſatis apparebat, quam inerti cum hoſte res eſſet, qui tam impeditum ſaltum nullo præſidio, vt clauderet tranſitum, inſediſſet. Tum quoque vexato exercitu ad Naupactum deſcendit, & vno caſtello aduerſus arcem poſito, cæteras partes vrbis diuerſis copiis, pro ſitu mœnium, circumſedit. Interea Quintius Meſſenem, ſoluta iuſſu eius obſidione, Achæorum ſocietati aggregat, quæ ante Ætolis fauebat, & Zacynthum inſulam Romanis, quaſi belli præmium, vendicat ab Achæis.

XXIII. *Philippus aliquot loca recipit, etiam Demetriadem*

Philippus Romanorum permiſſu, cum aliquot alia oppida, quæ à Romana ſocietate defecerant, tum in primis nobilem Theſſaliæ vrbem Demetriadem recepit, omni quippe ſpe deſtituta erat. Antiochus fugiens eos deſeruerat, Ætoli nihil tum poterant, & dies noctesque aut Philippi hoſtis aduentum, aut infeſtiores etiam, quo iuſtius irati erant, Romanos expectabant. Itaque præmiſſis à Philippo, qui ſpem veniæ oſtendebant, reſponderunt portas Regi patere. Ad primum eius ingreſſum quidam principum vrbe exceſſere. Eurylocus mortem ſibi conſciuit: Antiochi milites ex pacto Lyſimachiam deducti, naues quæ aderant dimiſſæ.

XXIV. *Quintius Aetolorũ miſeretur.*

Interea Quintius Zacintho Naupactum traiicit, quæ iam per duos menſes, ſed imminebat excidium, oppugnabatur, & ſi capta vi foret, omne Aetolorum nomen ad internecionem peribat. Itaque ſuæ gloriæ intereſſe ratus nullam gentem liberatæ à ſe Græciæ funditus euerti, etſi cauſas irarum habebat iuſtiſſimas, tamen miſericordia etiam motus, dum muris obambulabat, agnoſcitur, & concurſu facto conſono clamore Quintium obſecrant, vt opem ferat, ac ſeruet. Is Conſulem adit & monet male poni tempus in duabus vrbibus tanto tempore oppugnandis, Heracleam & Naupactum intelligebat, dum Philippus plures iam ſibi gentes adiunxiſſet; neque tam intereſſe Reip. Rom. Aetolos exſcindere, quam non permittere Philippum nimium creſcere. His auditis, etſi pudebat Conſulem irrito incepto Naupacto diſcedere, totam tamen rem Quintio permiſit.

XXV. *Fitur ad eoſdem conſilium.*

Ille ad eoſdem rediens muros, audit vociferantes Aetolos, vt gentis ſuæ miſereretur; & exire aliquos ad ſe iuſſit. Phaneas ipſe, principeſque alii egreſſi, ad eius pedes prouoluuntur. Quibus leniter pro præſentis fortunæ conditione increpitis, monet vt oratores ad Conſulem, induciarum cauſa mittant, in id tempus, quo mittere legatos Romam poſſent, per quos Senatui ſeſe permitterent. Ita factum, & impetratum deprecatore Quintio, certi dies ad legationem dati, obſidio ſoluta eſt, exercitus in Phocidem miſſus. Eodem tempore & legati ab Epirotis reconciliationis cauſa miſſi, Philippus autem gratulationis miſit. Orauitque vt ſibi ſacrificare in Capitolio, donumque ex auro liceret ponere in Aede Iouis. Permiſſione Senatus habita, legati coronam auream centum pondo poſuerunt, id eſt decem milliũ coron. Nec reſponſum ſolum benigne legatis eſt, ſed Philippi quoque filius Demetrius, qui obſes Romæ erat, ad patrem deducendus legatis datus eſt. Hæc Acilius contra Antiochum, & Aetolos hoc anno. Nunc quæ contra eundem mari à C. Liuio geſta ſint, videamus. Habet ea Liuius l.36. extremo.

Legati ab Epirotis & Philippo. Cui filius Demetrius redditur.

XXVI. *Annibal perſuadet Antiocho Romanorũ traiectũ in Aſiam.*

Antiochus ex Græcia elapſus ſecurus admodum de Romano bello agebat, tanquam non tranſituris in Aſiam Romanis, & illam ſecuritatem ipſe ſibi, adulatoreſque fingebant. Annibal vnus, qui maximæ tum autoritatis erat, Regem ab ea ſpe deterrebat. Id duntaxat mirari ſe dicens, quod tandiu diſtuliſſent. Fide habita, Rex ipſe, cum nauibus quæ inſtructæ, & paratæ erant, Cherſoneſum petiit, vt ea loca, ſi forte terra venirent Romani, præſidiis firmaret: cæteram claſſem Polyxe-

dam parare,& deducere iuſſit, ſpeculatorias naues per omnes inſulas, ad omnia exploranda dimiſit. Huic claſſi interfuiſſe etiam Annibalem, imo & cum Polyxenida præfuiſſe autor eſt Florus, cui aſſentitur Oroſius: ſed hanc pugnam naualem Florus cum alia cui præfuit, non C. Liuius, ſed Aemylius Regillus videtur cõfundere.

l.4.c.20.

XXVII. *Liuius Roma claſſem adducit.*

AtC. Liuius præfectus Romanæ claſſis, cum 50. nauibus tectis Roma profectus eſt Neapolim; quo ab ſociis eius oræ conuenire iuſſerat apertas naues, quæ ex fœdere debebantur. Siciliam inde petit, fretoque Meſſanam prætervectus, cum ſex Punicas naues ad auxilium miſſas accepiſſet, Corcyrã venit: vbi de belli ſtatu percunctatus, poſtquam audiuit Thermopylarum ſtatum, in ſtatione Conſulem ac regem eſſe, Claſſem Pyræei ſtare, maturandum ratus, pergit protinus nauigare Pelopõneſum:[a] & Samum, Zacynthumque, quia partis Aetolorum maluerant eſſe, depopulatus, Maleam petit; indeque paucis diebus ad veterem claſſem Piræeum peruenit. Ibi ab Attilio Romam repetente, quinque & viginti tectas naues accepit. Moxque cum vna & octoginta roſtratis nauibus, & multis aliis minoribus Delum traiecit, vbi eum aduerſi venti per aliquot dies tenuerunt, quo tempore Naupactum Conſul oppugnabat.

a eaſ Cephalenia eſt Ptol. & Ortel.

XXVIII. *Regis de pugna nauali deliberatio.*

Id cum per ſpeculatorias naues Polyxenidas didiciſſet, nuncios ad regem miſit; qui omiſſis quæ in Helleſpõto agebat, cum roſtratis nauibus, quantum accelerare potuit, Epheſum rediit, & concilium extemplo habuit, faciendumne periculum naualis certaminis foret. Polyxenidas cenſuit pugnandum, & vtique prius, quam naues Eumenis, & Rhodiorum iungerentur Romanis. Ita numero non fore ſe eis impares, cæteris autem rebus ſuperiores; celeritate nauium in primis, cum Romanæ commeatu grauarentur, atque inſcite fabricatæ eſſent, minuſque eis nota eſſent loca terrarum atque marium, vbi concurrendum eſſet. Mouit omnes autor conſilii, quod ipſemet executurus erat. Biduum in apparatu morati, tertio die C. nauibus, ducentas habet Appianus, quarum 70. tectæ, cæteræ apertæ, ac minoris formæ erant, profecti Phocæam petierunt. Eſt ea vrbs in Aeolide, iuxta Smirnam apud Ptolemæum.

XXIX. *Conueniũt ambæ claſſes.*

Inde cum audiſſet Rex appropinquare iam claſſem Rom. quia non interfuturus erat nauali certamini, Magneſiam conceſſit, ad terreſtres copias comparandas. Claſſis ad Cyſſuntem portum Erythræorum, tanquam ibi aptius hoſtem expectatura contendit. Romani quoque vbi primum aquilones cecidere, à Delo Phanas, (Phaneam extremam inſulæ Chiorum vocat Ptolem.) petierunt, vbi ſumpto commeatu Phocæam traiiciunt. Eo venit etiam Eumenes ab Elæa cum 24. nauibus tectis, & pluribus apertis, dum Romani nauale certamen inſtruunt. Appianus ei 50. naues attribuit, quarum media pars ſtratæ erant.

XXX. *Præludiũ pugnæ.*

Postquam vtraque acies in conſpectum venit, duæ naues Punicæ antecedebãt Romanam claſſem, quibus obuiæ fuerunt tres regiæ naues, & vt in numero impari duæ regiæ vnam circumſiſtunt; & primum ab vtroque latere remos detergunt, deinde tranſcendunt armati, & deiectis cæſiſque propugnatoribus nauem capiunt: vna quæ compari marte concurrerat, priuſquam à tribus circumueniretur ad ſuos ſe recepit. Appianus ait vtramque nauim captam, ſed inanem, Afris in mare proſilientibus. Liuius indignatione accenſus, prætoria naue in hoſtes tendit, aduerſus quam eadem ſpe duæ, quæ Punicam circumuenerant, cum inferrentur, demittere in aquam remos ab vtroque latere remiges, ſtabiliendæ nauis cauſa iuſſit, & in aduenientes hoſtium naues ferreas manus iniicere, & meminiſſe Romanæ virtutis. Ita factum, & facilius vna duas naues expugnauit, & cepit, quam paulo ante duæ regiæ vnam vicerant. Et hoc pugnæ quaſi præludium fuit.

XXXI. *Pugna & fuga nauium regarum.*

Et iã claſſes quoq. vndique concurrerant, cum Eumenes qui poſtremus inchoato certamine aduenerat, vt vidit læuum cornu hoſtium à Liuio turbatum, dextrũ ipſe, vbi æqua pugna erat, inuadit; nec ita multo poſt primum à læua fuga cœpit. Polyxenidas enim vt virtute militum ſuperari ſe vidit, ſublatis dolonibus effuſe fugere intendit: idemque mox fecerunt, qui cum Eumene ad dextrum cornu prope terram contraxerant certamen. Romani & Eumenes, quoad ſufficere rem iges potuerunt, ſatis pertinaciter ſecuti ſunt: at pugna ſuperiores, fugiendi celeritate victi ſunt; nec prius regii fugiendi finem fecerunt, quam in portũ Epheſinũ peruenirent. tredecim tamen naues Romani, cum milite ac remige ceperunt, decem demerſe

Naſicæ victoria, & triumphus.

vna tantum Punica nauis è claſſe Romana à principio pugnæ à duabus circumuenta periit.

XXXII. *Auxilium Rhodiæ claſſis.* MANSERVNT eo die Romani vnde egreſſa regia claſſis erat. Poſtero die cum hoſtē perſequi intenderent, medio fere in curſu, obuiæ fuerunt quinq. & viginti tectæ Rhodiæ naues, cum Pauſiſtrato præfecto claſſis: his adiunctis hoſtem Epheſum perſecuti, ante oſtium portus acie inſtructa ſteterunt. Poſtquam confeſſionem victis ſatis expreſſerunt, Rhodii & Eumenes domos dimiſſi, Liuius Canas ad hyberna conceſſit.

Regij fruſtra prouocantur ad pugnam. Hoc anno M. Fuluius Nobilior, qui biennio ante Prætor in vlteriorem Hiſpaniam erat profectus, ouans vrbem eſt ingreſſus, indeque multum auri argentique præ ſe tulit.

XXXIII. *Scipio Naſica contra Boios feliciter pugnat.* ALTER Conſul P. Cor. Scipio Naſica, in prouinciam profectus, Cn. Domitio ei exercitum tradente, in agrum Boiorum legiones induxit, & cum iis ſignis collatis egregie pugnauit; duodetriginta millia hoſtium cæſa Antias Valerius ſcribit, capta tria millia & quadringentos, ſigna militaria 124. equos 1230. carpenta 247. Ex victoribus 1484. cecidiſſe. Vbi vt in numero ſcriptori parum fidei ſit, ait Liu. l. 36. quia in augendo non alius eo intemperantior, magnam tamen victoriam fuiſſe apparet, quod & caſtra capta ſunt, & Boii poſt eam pugnam extemplo dediderunt ſeſe, & quod ſupplicatio eius victoriæ cauſa, decreta à Senatu, & maiores hoſtiæ cæſæ. Obſides à Boiorum gente Conſul accepit, & agri parte fere dimidia eos mulctauit, quo Romani colonias ſi videretur traducerent.

XXXIV. *Triumphũ petit.* IPSE dimiſſo exercitu ad diem triumphi, Romam venit, petiitque expoſitis de more in æde Bellonæ Senatui rebus à ſe geſtis, vt triumphanti in vrbem inuehi liceret. Sempronius Blæſus non negandum triumphum, ſed differendum putabat, donec à Q. Minucio, qui tertium iam annum apud Ligures moras trahebat, debellatum eſſet; iunctas eſſe prouincias hoſteſque, conuenire vt vtriuſque honor victoriæ iungeretur, nec triumphi ſine cauſa multiplicarentur. *Et impetrat.* Conſul tamen cum conſentientem ſibi haberet Senatum, eumque docuiſſet res plane diſparatas eſſe, & ea geſta à ſe, quæ triumphum ſummo iure poſtularent; & militem victorem ea fraudatione honoris, nequaquam alteri bello conficiendo operam daturum, eius autoritate Tribunus pl. interceſſionem remiſit.

XXXV. *Triumphat.* ERGO Scipio de Boiis triumphauit. Poſtero die concione aduocata de rebus ab ſe geſtis, & de iniuria Tribuni, bello alieno ſe alligantis, vt ſuæ victoriæ fructu ſe defraudaret, cum diſſeruiſſet, milites exauratores dimiſit.

Res à Minucio in Inſubres geſta. Nec tamen nihil agebat Q. Minutius proconſul apud Inſubres, Nam cum hi lege ſacrata coacto exercitu (ea maxima vis erat ad cogendum ad militiam, vt docet Liuius l. 34.) nocte improuiſa caſtra eius aggreſſi eſſent, Minucius vſque ad lucem intra vallum militem inſtructum tenuit, intentus ne quà hoſtis munimenta tranſcenderet. Prima luce duabus ſimul portis eruptionem fecit. Nec primo impetu, quod ſperauerat, Ligures pulſi ſunt. Duas amplius horas dubium certamē ſuſtinuere. Poſtremo cum alia ex aliis agmina erumperent, & integri feſſis ſuccederent ad pugnam, tandem Ligures, inter cætera etiam vigiliis cōfecti, terga dederunt. Cæſa ſupra quatuor millia hoſtium; ex Romanis, ſociiſque minus trecenti perierunt.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3863.

I.N.xxxv. Scipio eo in triumpho Gallicis carpentis arma, ſignaque, & ſpolia omnis generis trāſuexit, & vaſa ænea Gallica, & cum captiuis nobilibus, equorum, quoq. captorum gregē traduxit. Aureos torques tranſtulit 1470. Ad hæc auri pondo 245. id eſt viginti quatuor millia, & quingētos coron. Argenti facti infectique 2340. id eſt 25740. coron. Militibus, qui currum ſecuti ſunt, trecentos viginti quinque aſſes ſingulis diſtribuit, id eſt centum tredecim ſolid. nouem den. vt Cenalis computat, qui iſtiuſmodi aſſes æſtimat quatuor den. $\frac{1}{2}$. duplex dedit centurioni, id eſt vndecim franc. 7. ſolid. $\frac{1}{2}$. triplex equiti, id eſt 17. franc. 1. ſolid. 3. den.

ANNVS MVNDI 3864. SEXTAE AETATIS 348.

IMPERII GRÆCORVM 122. ANTIOCHI MAGNI 35. ONIÆ III. PONTIFICIS 18. PTOLEMÆI EPIPHANIS 14. PHILIPPI MACEDONVM 31. OLYMPIADIS CXLVII. AN. 3. VRBIS CONDITÆ 563. COSS. L. CORNELIO SCIPIONE & C. LÆLIO

ANNVS ANTE CHRISTVM 193.

PRÆCEDENS annus Antiochini belli præludium fuit; hic habet conſummationem, & variarum rerum, variante fortuna concurſionem. Ætoli Antiochi ſocii male à Romanis accipiuntur; Aegyptii Romanis contra Antiochum quantumuis coniunctum fauent; Rhodia claſſis à Polyxenida Rhodio, eodemque regiæ claſſis præfecto profligatur; Helleſpontus à Romanis metu deſeritur; Seleucus Eumenem vexat, & viciſſim ab Achæis vexatur; Conſilia pacis fruſtra ab Antiocho tentantur. Phœnicia claſſis Antiochi, in qua erat Annibal, tota ferme à Rhodiis peſſumdatur. Idem Antiochus Pruſiam Bithyniæ ſibi adiungere regem, fruſtra conatur, & inſuper ingenti clade nauali afficitur, & Thracia temere deſerta ingreſſum in Aſiam Romanis permittit: vbi pacem iterum iis conditionibus petit, quas ab ipſo belli initio Romani poſtularant; ſed cum longe duriores proponerentur, vltimum prælium parat, eaſque victus libenter admittit. In harum rerum compendioſam narrationem vt ingrediamur, ab ipſa vrbe ducamus initium.

SVPERIORIS anni exitu creati ſunt Coſſ. L. Cornelius Scipio frater Africani, & rerum geſtarum ſocius; ſicut & C. Lælius, quem Nepotem nonnulli cognominant, errore opinor ex Faſtis orto, vbi C. Lælius dicitur C. F. C. Nepos; cum N. tantum eſſe debuerit, iuxta communem aliorum morem: forte quia vacuum erat ſpatium; certe nullus antiquorum id cognomen agnoſcit; etſi id Scaliger antiquitate donarit in Euſebio Græco. In recent. ne Onuphrius quidem, aut Sigonius, qui maxime faſtis addicti ſunt, neque ante eos Cuſpinianus, Glareanus, Functius; neque poſt Gordonus, Greillius, Genebrard. id cognomen recepere. Nec poſſunt id probare recentiores aliquot ſectarii, niſi ex lapide mendoſo. Caſſiodorus & Marianus eum vocarunt Africanum, quos ſecutus eſt Functius. Quid ſi legendum eſt Africani, vt ſicut dicitur Euſeb. Pamphili, ſic dicatur Lælius Africani, nimirum amicus ac comes in Hiſpania, & Africa? quod probat Pighius.

Scal. Tempor. Caluiſ. Caſaub. Capel.

CVM primum Coſſ. magiſtratum inierunt, nulla prius, ſecundū legiones acta in Senatu res eſt, quam de Aetolis, vt ſcribit Liuius, vrgentibus eorum legatis,

quia breuem induciarum diem habebant, & a T. Quintio, qui tum Romam redierat, adiuti ſunt: poſtquam variis interrogationibus in Senatu fatigati ſunt, excedere Curia iuſſi, magnum certamen præbuere. Plus iræ quam miſericordiæ eorũ cauſa ſuggerebat, quia non vt hoſtibus modo Patres, ſed tanquam indomitæ, & inſociabili genti ſuccenſebant. Ad extremum cum per aliquot dies certatum eſſet, neque dari, neque negari pacem placuit: duæ conditiones eis datæ ſunt, vel Senatui liberum arbitrium de ſe permitterent, vel mille talentûm darent, eoſdemque haberent amicos & inimicos. Exprimere cupientibus, quarum rerum in ſe arbitrium Senatus poſtularet, nihil certi reſponſum eſt, ita infecta pace dimiſſi, vrbe eodem die, Italia intra quindecim dies excedere iuſſi ſunt. Eadem fere habet Polybius, in Legat.n.16.

Euboica 1400000. franc. Attica 1050000. franc.

IV. *Bellum Antiochenum L. Scipioni committitur.*

Tum de Conſulum prouinciis cæptum eſt agi, ambo Græciam cupiebant; & quia Lælius multum in Senatu poterat, à Collega petiit, vt id arbitrio Senatus, quam ſorti mallet permittere. Scipio reſpondet, ſe cogitaturum quid ſibi faciendum eſſet; fratrem autem Africanum vnum conſuluit, qui ei autor fuit rem Senatui permittere. Renunciat Collegæ facturum ſe, quod is cenſeret. Senatu in re aut noua, aut obſoleta ſuſpenſo, Africanus dixit, ſi L. Scipioni fratri ſuo Prouinciam Græciam decreuiſſent, ſe ei legatum iturum. Hæc vox magno aſſenſu audita ſuſtulit certamen: itaque prope omnes Scipioni Græciam, Lælio Italiam decreuerunt. Appianus ait L. Scipionem inexercitatum fuiſſe, & rerum bellicarum imperitum: quod nequaquam dici poteſt, qui tot annis cum fratre in Hiſpania, & Africa militaſſet, & res præclare geſſiſſet; vt ex Liuio l. 28.& 29. conſtat. Eodem modo ait Romanos nondũ fuiſſe rei nauticæ peritos, cum nauali certamine contra Polyxenidam pugnarunt; cum iam ab initio primi belli Punici, tot claſſibus victores fuerint, & illum ipſum Polyxenidam ſuperiore anno ad fugam compulerint.

V. *Romana claſſis Præfectus. Copiæ huius belli.*

Classis porro L. Aemylio Regillo Prætori obtigit, iſque C. Liuio Salinatori ſucceſſit. Ad eum autẽ exercitum, quem Scipio ab Acilio Glabrione exc õſule accepturus erat, qui erat duarum legionum, in ſupplemẽtum addita peditum ciuium Romanorum tria millia, equites centum, & ſociûm Latini nominis quinq. millia, equites ducenti: & adiectum vt cum in prouinciam veniſſet, ſi e Rep. videretur eſſe, exercitum in Aſiam traiiceret.

Alteri Conſuli totus nouus exercitus decretus, duæ legiones Ro. & ſociorum Latini nomine 15. millia, equites ſexcenti. Exercitum ex Liguribus Q. Minucius traducere in Boios, & P. Cornelio proconſuli tradere iuſſus eſt; iam enim confectum in prouincia bellum ſcripſerat, & Ligurum omne nomen in deditionem veniſſe.

Sub illud porro tẽpus, quo prouinciæ Romæ diſtribuebantur, principes Ætolorum tres & quadraginta, inter quos Damocritus, & frater eius erant, qui in expugnatione Heraclææ capti fuerant, Romam deducti ſunt, à duabus cohortibus à M. Acilio miſſis, & in Latomias coniecti: cohortes inde ad exercitum redire L. Cornelius Conſul iuſſit.

VI. *Legati Aegyptii ad Romanos.*

Legati quoque ab Ptolemæo & Cleopatra regibus Ægypti venerunt, gratulantes quod M. Acilius Conſul Antiochum regem Græcia expuliſſet, adhortanteſque vt in Aſiam exercitum traiicerent: omnia perculſa metu eſſe, non in Aſia modo, ſed etiam in Syria. Reges Aegypti ad ea quæ cenſuiſſet Senatus, paratos fore. Gratiæ regibus actæ, legatis munera dari iuſſa, in ſingulos quaterna millia æris. Cæterum non ſine cauſa miratur Glareanus generum & filiam Romanis gratulari ſoceri, & patris cladem, & hortari ad regnum eius inuadendum. Nimirum, vt ſcribit D. Hieron. affinitas hæc in ruinam Aegypti contracta erat; ſed Cleopatra maluit coniugi fauere quam patri. Itaq. eius conſilia marito patefecit: ex quo alienati ſunt animi, & iure affinitatis, & conſanguinitatis violato, procuratum vt Romani, eius viribus debilitatis, impotentem ad inuadendam Aegyptum redderent.

id eſt 80. franc.

Gener in ſocerum.

VII. *Aetoli bellum in Romanos inſtaurant.*

P. Cornelius edixit pro concione militibus, vt Idibus Quintilibus Brunduſium conuenirent. Tantus autem fuit huius expeditionis fauor, præſertim Africano in ea legatum fratris agente, vt ad 5. millia voluntariorum, ex Romanis ſociiſque, qui emerita ſtipendia ſub P. Africano habebant, præſto fuerint exeunti cõſuli & nomina dederint. Ipſe omnibus paratis paludatus ex vrbe eſt profectus, eodemq. tẽpore

quintum Idus Quintiles, qui eſt dies vndecimus Iulii, cælo ſereno interdiu obſcurata lux eſt, cum luna ſub orbem Solis ſubiſſet, vt ait Liuius l. 37. 1.

VIII. *Aetoli bellum in Romanos inſtaurant. Qui Lamiã occupant. Amphiſſã oppugnant. l. ον.*

POSTQVAM autem legati Aetolorum Roma retulerunt, nullam ſpem pacis eſſe; cum crederent Romanos principio veris ad oppugnationem Naupacti eſſe redituros, vt eis iter intercluderent, Coracem montem præſidio occupauerunt. At Acilius qui id expectari ſciebat, maluit inopinatam rem aggredi, & Lamiam oppugnare. Itaque cum vrbem necopinantem corona cinxiſſet, primo die nihilominus vis Romanorum à ciuibus ſumma omnium contentione repulſa eſt: poſtero die redintegrato certamine, cum ciues iam arma, tela, vires, animique deficerent, in Romanorum poteſtatem venerunt. Inde Amphiſſam itum eſt, quæ in Locride Ozolorum eſt apud Ptolemæum. Eam vrbem operibus oppugnare ſtatuit Acilius, pluribuſque locis admoto ariete muri quaſſabantur; cum tamen oppidani nihil aduerſus huiuſmodi machinas molirentur, ſed ſpem omnem in armis & audacia haberent, crebriſque eruptionibus hoſtem vexarent, tam qui ad machinas, quam qui in ſtationibus verſabantur.

IX. *Conſulis aduentus in Græciam. De Aetolis diſceptatio.*

INTEREA allatum eſt Scipionem conſulem ſucceſſorem, Apolloniæ expoſito exercitu, per Epirum ac Theſſaliam venire, cum tredecim millibus peditum, & quingentis equitibus: is præmiſit Hypatam, qui tradere vrbem iuberent. Poſtquam reſponſum eſt nihil niſi de communi Aetolorum conſilio facturos; ne duarum ſimul vrbium oppugnatio eos teneret, Amphiſſam conſul veniens Africanum fratrem præmiſit: ſub eius aduentum relicta vrbe oppidani in arcem, quam habent inexpugnabilem confugiunt. Athenienſes pro Aetolis deprecaturi ad Romana caſtra veniunt, & primo Africanum, deinde Conſulem ipſum adeunt. Mitiora reſpondebat Africanus, qui honeſtam ſoluendi Aetolici belli cauſam quærebat, in Aſiam ac Regem Antiochum intentus: at Conſul eadem ipſa reſpondit, quæ Romæ Senatus. Illi autem vel minui tam ingentis pecuniæ ſummam poſtulabant, vel permiſſionem explicari, extra ciuium corpora, in quæ ſæuire non liceret, Polybius, extra eorum, qui Rempublicam adminiſtrabant, & mulierum corpora. Conſul nihil mutare in reſponſione Senatus voluit. Ita crebris legationibus nihil effectum eſt, niſi quod impetratæ ſunt, ſex menſium induciæ, vt iterum Romam legatio mitteretur, ſi forte interea aliquis caſus Aetolorum conditionem leuare poſſet. Interea Amphiſſæ obſidio ſoluta eſt, Acilius exercitum Conſuli tradit, ac prouincia decedit. Eadem cum Liuio habet Polybius. *lo. cit.*

X. *Scipio tranſitum in Aſiam molitur, A Philippo iuuatur.*

CONSVL ab Amphiſſa Theſſaliam repetit, vt per Macedoniam, Thraciamque duceret in Aſiam. Illud iter etſi probabat Africanus, ſuſpectum tamen habebat, ſi forte Philippus in fide erga populum Romanum nutaret. Itaque viſum eſt mittere aliquem, qui ſumma celeritate ad Philippum profectus, eius apparatum in bellum agnoſceret, ſi forte defectionem ille meditaretur. At cum omnia tuta ac quieta, nihilque ſuſpectum deprehendiſſet, imo omnia ad excipiendum, ac iuuandum exercitum præparata, ad Scipiones pari celeritate reuertitur. Inde certiore ac maiore ſpe lætus exercitus, ad præparata omnia in Macedoniam peruenit. Venientes regio apparatu accepit, ac proſecutus eſt Rex. Inde non per Macedoniam modo, ſed etiam Thraciam ad Helleſpontum peruentum eſt, proſequente ac præparante omnia Philippo. Qam ob cauſam Scipiones ſtatim ei reliquum pecuniæ debitæ remiſerunt, vt Senatus mandarat.

XI. *Antiochi apparatus naualis.*

ANTIOCHVS poſt naualem ad Corycum pugnam, cum totam hyemem liberam in apparatus maritimos terreſtreſque habuiſſet, claſſi tamen maxime reparandæ intentus fuerat, ne tota maris poſſeſſione pelleretur. Et quoniam meminerat ſe, etiam in Rhodiæ claſſis abſentia, ſuperatum, intelligebat ea Romanæ ſociata, neque enim iterum tarditate abfuturam apparebat, magno ſibi nauium numero opus, vt viribus & magnitudine claſſem hoſtium æquaret. Itaque & Annibalem in Syriam miſerat, ad accerſendas Phœnicum naues, & Polyxenidam iuſſit, quo minus proſpere geſta res erat, eò enixius, & eas quæ aderant reficere, & alias præparare. Ipſe in Phrygia hybernauit, & vndique auxilia accerſens, etiam in Gallogræciam miſerat, viros, bellicoſiores animos, nondum exoleta ſtirpe gentis, adhuc retinentes. Filium Seleucum in Aeolide Antiochus reliquerat cum exercitu, ad maritimas vrbes continendas, quas illinc à Pergamo Eume-

nes,hinc à Phocæa Erythriſque Romani ſolicitabant.

XII. *Claſſis Romana Helleſpontum petit.*

CLASSIS enim Romana, vt ante dictum eſt, ad Canas hybernabat. Ad eam media ferme hyeme Rex Eumenes cum duobus millibus peditum, & cẽtum equitibus venit. Rhodij quoque priorem tarditantem compenſaturi, æquinoctio verno eundem Pauſiſtratum claſſis præfectum, cum ſex & triginta nauibus miſerunt. Liuius autem à Canis cum 30. nauibus & 7. quadriremibus Helleſpontum petiit, vt ad tranſitum exercitus, quem terra venturum opinabatur, præpararet quæ opus eſſent. In itinere Regulos aliquot, per legatos tradentes in fidem ciuitates ſuas, benigne audiuit; Seſton deditione accepit, poſtquam fanatici matris deûm ſacrificuli, eiuſdem iuſſu cum ſolenni habitu ad portam Romanis occurriſſent, ad precandum vt mœnibus vrbique parceret. Abydi oppugnationem parauit.

XIII. *Polyxenidas ſimulat proditionẽ.*

INTEREA Polyxenidas Regiæ claſſis præfectus genere Rhodius, vnde & exulabat, cum Pauſiſtrato Rhodiorum præfecto inimicitias gerebat, Pauſimachũ vocat Appianus, cúmq; audiſſet eum de ſe verbis in concione ſuperbe obloqui, ſtatuit non verbis, ſed factis vltionem reponere. Fingit ſe ingenti edito facinore paratũ in gratiam redire cum patria, ſi per Pauſiſtratum liceat, eamq; rem ei per certum hominem vtriq; notum nunciat. Regiam videlicet claſſem, aut totam, aut maiorẽ eius partem Polyxenidam traditurum, eius rei præmium nullum aliud, quam reditũ in patriã, velle paciſci. Addidit etiam poſt varias vtrinq. nunciorũ excurſiones, literas ſua manu, ac ſigillo munitas, quibus proditionem confirmabat. Tum demũ Pauſiſtratus certo credere proditionẽ, neq. enim credebat fieri poſſe, vt deinceps Polyxenidas ſub Antiocho viuere poſſet, qui proditę claſſis, propriis tabellis argui poſſet.

XIV. *Et claſſem Rhodiorum vincit.*

ERGO Polyxenidas inſignem in claſſe negligentiam pollicetur, vt ad diem dictum Pauſiſtratus veniens facile claſſe regia potiretur: ſed ſimulatam Polyxenidæ negligentiam, ipſe vera ſocordia imitatur, partem nauium aliam alio dimittit, nec periculi admonitus ſapit. At Polyxenidas occulte omnia, diligentérque parauerat, & ad tempus conſtitutum poſt ſolis occaſum, cum 70. nauibus tectis profectus, hoſtem iuxta Samum intercipit, & terra marique circumcluſum inuadit, Pauſiſtratum erumpere per fauces portus in apertum mare conantem, Polyxenidas tribus quinqueremibus circumſiſtit. Nauis roſtris icta ſupprimitur, telis obruuntur propugnatores, inter quos & Pauſiſtratus impigre pugnans interficitur; nauium reliquarum aliæ ante portum, aliæ in portu deprehenſæ, captæque; quinque tantum Rhodiæ, cum duabus Cois effugerunt, via ſibi inter confertas naues facta, terrore micantis flammæ. Contis enim binis à prora prominentibus, trullis ferreis multum conceptum ignem præ ſe portabant.

XV. *Inde Abydi deditio impedita.*

ERYTHRÆÆ naues, quæ Rhodiis ſubſidio veniebant, cum fugientibus occurriſſent, in Helleſpontum ad Romanos curſum tenuerunt. Vbi Abydus obſidione per aliquot dies tolerata de conditionibus deditionis agebat; at intellecta Rhodiorum clades, rem è manibus excuſſit. Metuens enim Liuius ne Polyxenidas, tãtæ rei ſucceſſu elatus, claſſem Romanã, quę ad Canas erat, opprimeret, Abydi obſidione, cuſtodiáq; Helleſponti extemplo relicta, claſſem petit, Phocæam recuperare volens, quã his ipſis diebus Seleucus proditione receperat. Sed intelligens eam valido præſidio regio teneri, depopulatus maritimam oram, quæ ad eundem defecerat, cum Eumenis claſſe Samum tendit, ſed tempeſtate agitata diſpergitur, Polyxenida eam fruſtra vexare conante. Rhodij ingenti luctu affecti, nec minore vindictæ cupiditate, viginti naues magno ſtudio inſtruunt, & Eudamo committunt præfecto, virtute bellica Pauſiſtrato impari, ſed cautiori, qui ſe Romanis Sami coniungit.

Phocæa à Romanis deficit.

Rhod. claſſem reparant.

XVI. *Liuius pugnã Epheſi cepit.*

CVM iis ſtatim Epheſum adeunt, vt aut decernerent nauali certamine, aut ſi detrectaret pugnam hoſtis, timoris confeſſionem exprimerent. Contra fauces portus inſtructa acie ſtetere, nemine prodeunte, claſſe diuiſa, pars in ſalo ad oſtium portus in anchoris ſtetit, pars in terram milites expoſuit; in eos iam ingentem prædam late populato agro agentes, Andronicus Macedo è præſidio egreſſus irruit, exutóſque magna parte prædæ ad naues compulit, qui mox inde Samum reuerſi ſunt, quo & L. Æmylius Regillus Prætor, in Romanæ claſſis præfectura, C. Liuij ſucceſſor peruenit. Ibi concilio de bello nauali habito, Æmylius cum tota claſſe Epheſum fruſtra tentauit, & Liuius Pataram Lyciæ adit, quo dum pergit, ex itinere Miletum, Myndum, Halicarnaſſum, Cnidum, Coum deditione accepit. Sed in Lycia male a

Accipit ſucceſſorem.

tempeſtate, atque ab hoſte acceptus, prærerue ctus Aſiam, in Græciam tranſmiſit, vt conuentis Scipionibus, qui tum circa Theſſaliam erant, in Italiam traiiceret.

XVII. *Antiochus Eumenem vexat.*

INTEREA Seleucus Antiochi filius Eumenis ſocij populi Romani fines aggreditur, Elæam oppugnat, & mox omiſſa oppugnatione vrbis, agros hoſtiliter depopulatus, ad caput arcemque regni Pergamum oppugnandam ducit. Attalus Eumenis frater ſtationibus extra vrbem poſitis, primo fatigare hoſtem excurſionibus cœpit: deinde vt ſe infirmiorem vidit, mœnibus ſe continuit, & vrbs obſideri cœpta eſt; quo & Antiochus Apamea profectus venit. Quæ cum Sami Eumenes didiciſſet, auocatus domeſtico bello, cum claſſe Elæam petit; inde priuſquam hoſtes ſentirent, Pergamum contendit, ibique rurſus leuia prælia per excurſiones fieri cœpta, Eumene ſummæ rei diſcrimen haud dubie detrectante.

XVIII. *Et Romani & Rhody opem ferũt.*

PAVCOS poſt dies Romana Rhodiáque claſſis, vt Eumeni opem ferrent, Elæam ab Samo venerunt. Eos vbi copias Elææ expoſuiſſe, & tot claſſes in vnum conueniſſe portum Antiocho allatum eſt: & ſub idem tempus audiuit Conſulem cum exercitu iam in Macedonia eſſe: pararique quæ ad tranſitum Helleſponti opus eſſent, tempus veniſſe ratus, priuſquam terra marique ſimul vrgeretur, agendi de pace, tumulum quendam aduerſus Elæam caſtris cepit, ibi peditum copiis relictis, cum equitatu, erant autem ſex millia equitum, in campos ſub ipſa Elææ mœnia deſcendit, miſſo caduceatore ad Æmylium Prætorem, velle ſe de pace agere. Æmylius Eumene Pergamo accito, adhibitis & Rhodiis concilium habuit. Nec Rhodij aſpernabantur pacem, ſed Eumenes, etſi tum magnam belli molem eius regnum ferebat, paci reſtitit, quæ nec honeſte fieri, nec rata eſſe poſſet, niſi Conſulis & Senatus autoritate firmata; nec vtilis, quippe interim ſocios ſuggerendis commeatibus exhauſtũ iri, & hoſtem bellum reſtauraturum. Satius eſſe vrgere bellum, quod, ſi nihil cœptus impetus prolatando remittatur, poſſit ante hyemem perfici.

Antiochus de pace agit.

XIX. *Ea diſcuſſa populationib. vtrinque agitur.*

HÆC ſententia vicit, reſponſumque Antiocho eſt, ante Conſulis aduentum de pace agi non poſſe. Spe pacis diſcuſſa Antiochus Elæorum & Pergamorum agro vaſtato, Adrymettum venit, vrbem agrumque opulentum, relicto in regno Eumenis Seleuco: ſed ad propugnandum Adrymettum claſſis Romana cum Eumene venit. Polyb. in excerpt. legat. n. 20. ſcribit Eumenem ad Achæos legationem, ſocietatis & auxilij cauſa miſiſſe, eamque in publico concilio firmatam: à quo miſſus Diophanes cum mille peditibus & centum equitibus Pergamum venerunt, vbi, vt erant omnes veterani, peritique militiæ, & Diophanes ipſe Philopœmenis inſtitutione militari edoctus, non minus audacibus, quam fœlicibus & glorioſis excurſionibus, quas fuſius exequitur T. Liuius l. 37. & Appian. in Syriacis, Seleucum ex agro Pergameno mouere caſtra coëgerunt: qui nihilominus in maritima ora permanẽs, aliis terrori, aliis præſidio erat. Antiochus Peræam Mitylenæorum coloniam expugnauit, & aliquot vicina oppida primo impetu cepit. Romani Eumenem domum dimittunt, vt Conſuli atq; exercitui præpararet, quæ ad tranſitũ Helleſponti erant neceſſaria: ipſi autem cum Rhodiis Samum repetunt, atq; ibi in ſtatione degũt, ne Polyxenidas ab Epheſo moueret. Ibi M. Æmylius prætoris frater moritur.

Achæi Eumenem iuuant.

XX. *Naualis pugna ad Eurymedontem.*

CONTIGIT hoc tempore naualis pugna regios inter & Rhodios, cum vtrique parati eſſent, & rei bene gerendæ occaſionem quærerent, quæ ſe ad Eurymedontem fluuium Pamphyliæ obtulit. Claſſis regiorum ſeptem & 30. nauibus maioris formæ conſtabat, Rhodiorum autem duabus & triginta quadriremibus, & 4. triremibus. Vt claſſes in conſpectum venere, è portu quaſi pugnaturæ prodiere. Siniſtrũ cornu ad altum mare regebat Annibal, dextrum Apollonius, & iam in fronte directas habebant naues. Rhodij longo agmine veniebant. Prima prætoria nauis Eudami erat, Pamphilidas mediæ claſſi præerat, Chariclitus, colligebat, & claudebat agmen. Eudamus cum hoſtilem aciem inſtructam vidit ad prælium, & ipſe in altum euehitur, & deinceps quæ ſequebantur ſeruantes ordinem, in frontem dirigere iubet, & feſtinans ipſe præpropere cum quinque ſolis nauibus Annibali occurrit, & prius pugnare cœpit, quam reliquæ naues locum ſuum caperent. Verum Rhodiæ naues vſu rei maritimæ cito metum depoſuere. Nam & in altum celeriter euectæ ſequentibus locum dedere, & ſi qua roſtro concurrerat cum hoſtium naui, aut proram lacerabat, aut remos detergebat, aut libero inter ordines diſcurſu, in puppim impetum dabat.

PRVSIAS AB ANTIOCHO SOLLICITATVR.

XXI. *Et victoria virtute Rhodiorũ.*

MAXIME exterruit Hepteris regia, à multo minore Rhodia naue, vno ictu demerſa. Itaque iam dextrum hoſtium cornu in fugam inclinabat, cum in ſiniſtro Annibal multitudine nauium maxime vrgebat Eudamum, & circumueniſſet, ni ſigno ſubiato ex prætoria naue, quo diſperſam claſſem in vnum colligi mos eſt, naues omnes, quæ in dextro cornu vicerant, ad opem ſuis afferendam concurriſſent. Tum & Annibal, & quæ circa eum erant naues, fugam capeſſunt; nec inſequi Rhodij, ægris magna ex parte remigibus, longius potuerunt. Inde Rhodum non tam victoria læti, quam mœrentes quod totam claſſem non peſſundidiſſent reuerterunt. Ibi Annibalis tranſitum ad veterem claſſem peruenire cupientis obſeruabant, & ne id ei facere liberum eſſet, Carielitum cum 20. nauibus roſtratis, ad Patara & Megiſtem portum miſerunt, quo etiam mox Pamphilidas cum 4. nauibus tectis miſſus eſt.

Annibalis fuga.

XXII. *Antiochus Pruſiam contra Romanos ſollicitat.*

INDE cœpit Antiochus Pruſiam Bithyniæ Regem literis, nunciiſque in Romanos incitare, quaſi in regum perniciem intentos: & Philippum in primis eius ſocerum proferebat, Syphacem, Nabidem; ipſi quoque mox, ſi deuictus fuerit Antiochus, perniciem quam primum allaturos. Et iam fluctuabat animo Pruſias, cum eum literæ Conſulis, atque in primis Africani, à tali ſuſpicione abduxerunt; quibus & Philippus regno ſuo ſeruatus etſi bello victus, narrabatur, cui etiam proximo anno tributum remiſſum erat, & filius obſes redditus parenti, & ciuitates aliquot extra Macedoniam haberi permiſſæ: & in Hiſpania Indibilis & Colchas, & in Illyrico Pleuratus, & in Africa Maſaniſſa regnis ſuis conſeruati, reſtituti, auctiq; oſtendebantur. Nabin quoque, etſi ſceleſtum tyrannum in regno à Quintio relictum, adhuc ſuperſtitem futurum, niſi eum ſuus primò furor: deinde fraus Ætolorum abſumpſiſſet. Maxime autem confirmatus eſt animus regis, poſteaquam ad eum C. Liuius, qui prætor ante claſſi præfuerat, legatus Roma venit, & edocuit quanto & ſpes victoriæ Romanis certior quam Antiocho, & amicitia ſanctior firmiórque apud Romanos futura eſſet.

A Romanis confirmatur.

XXIII. *Antiochus notiũ oppugnat.*

ANTIOCHVS poſtquam à ſpe ſocietatis Pruſiæ decidit, Epheſum ab Sardibus eſt profectus, ad claſſem, quæ aliquot iam menſes parabatur, viſendam. Et in ea ſpei aliquid erat, quod magna pars Rhodiæ claſſis circa Pataram erat, Eumenes in Helleſpontum ad traiectum terreſtribus copiis parandum abierat. Ergo Notium oppidum Colophoniorum Epheſo vicinum omni ope oppugnare aggreditur, vt dum Romani ſociam vrbem obſidione liberare parant, occaſio rei bene gerendæ Polyxenidæ daretur.

Vnde occaſio naualis victoriæ.

Colophonij opem Romanorum implorant. Æmylius qui non ſperabat Polyxenidam poteſtatem pugnæ facturum, vt qui bis iam nequicquam prouocatus fuerat, indignabatur dum Eumenes Conſulem traiicit, ſe oppidulo liberando cum incerto res exitu alligari. Tandem ab Eudamo Rhodio, qui eum à profectione Helleſponti reuocauerat, perſuaſus, egregiæ naualis victoriæ occaſionem nactus eſt.

XXIV. *Romani periculum adeunt ad portum Teium.*

MAGNAM vini vim Teios Regiis promiſiſſe accepit; eò cum claſſe venit, eum commeatũ interuerſurus. Ergo agrum populatur, & pro hoſtibus habiturũ omnes affirmat, niſi promiſſum hoſti vinum ſibi tradant. Illi dum deliberant, Polyxenidas in vicina inſula, quam Macrin nautici vocant, anchoras portu occulto iecit. Erant Romani in Teiorum portu, cuius anguſtæ fauces ægre duabus ſimul nauibus tranſitum præbebant. Polyxenidas in animo habebat noctu occupare fauces, & denis nauibus ad promontoria, quæ portui vtrimque imminebant, & coeuntia eas anguſtias efficiebant, ſtantibus quæ ab vtroque cornu in latera exeuntium nauium pugnarent, ex cætera claſſe, ſicut ad Panormum fecerat, armatis in littora expoſitis terra marique ſimul hoſtes opprimere. Nec vanum id conſilium futurum erat, niſi cum Teij facturos ſe imperata promiſiſſent, ad accipiendos commeatus aptius viſum fuiſſet Romanis, in eum portum, qui ante vrbem eſt claſſem traducere. Eius periculi etiam Eudamus Rhodius monuerat, cum forte duæ naues in arcto oſtio remos implicitos fregiſſent.

XXV. *Eorundem tumultus ad inopinatam hoſtis viciniam.*

IAM ad alterum portum tranſierant, & commeatus diuidebatur in naues, cum agreſtis quidam captus, & ad prætorem adductus, nunciat claſſem alterum iam diem ad Macrin ſtare & profectionem parare. Re ſubita perculſus prætor, tuba milites omnes in naues inducit, turbatumque fuiſſet aliquid, niſi Æmylius cum præ-

NAVALI PVGNA VINCITVR ANTIOCHVS.

toria naue primus è portu in altum euectus, excipiens inſequentes, ſuo quamque ordine in frontem inſtruxiſſet, Eudamus, Rhodiáq; claſſis ſubſtitiſſent ad terram, vt & ſine trepidatione conſcenderent, & vt quæque parata eſſet nauis exiret. Ita inſtructa acies in altum proceſſit; cum ecce hoſtis binis in ordinem nauibus longo agmine veniens, amplecti dextrum cornu Romanorum parabat. Id animaduertens Eudamus Rhodius celeritate ſuarum nauium vſus, eò accurrit, & prætoriæ naui, in qua Polyxenidas erat, ſuam obiecit.

XXVI. *Copiarum numerus.*

Appian.90. IAM totis claſſibus ſimul ab omni parte pugnabatur; ab Romanis 80. naues pugnabant, ex quibus Rhodiæ duæ & 20. erãt (Appianus 83. pro Romanis ſtetiſſe ait, quarum 25. erant Rhodiæ:) hoſtium claſſis vndenonaginta nauium fuit, & maximæ formæ naues tres hexeres habebat, duas hepteres. Robore nauium & virtute militum Romani præſtabant, Rhodij agilitate nauium, ſcientia gubernatorum, & arte remigum. Maximo terrori hoſti fuerunt naues, quę incendium, qua arte nuper euaſerant, in contis præferebant. Nam eo terrore plurimas naues turbarunt, fugarunt, incenderunt. Denique cum mediam hoſtium aciem Romani perrupiſſent, circumuecti à tergo pugnantibus aduerſum Rhodios, regiis ſeſe obiecere; momentóque temporis & media Antiochi acies, & læuo in cornu circumuentæ naues mergebantur.

Ipſaque pugna.

XXVII. *Romanorũ victoria.*

DEXTERA pars integra, ſociorum magis clade, quam ſuo periculo terrebatur: cæterum poſteaquam alias circumuentas, Prætoriam nauem Polyxenidæ relictis ſociis vela dantem videre, ſublatis raptim dolonibus, ſecũdo vento Epheſum fuga petunt, quadraginta duabus nauibus in ea pugna amiſſis. Quarum tredecim captæ in poteſtatem hoſtium venere, cæteræ incenſæ, aut demerſæ. Romanorum duæ naues fractæ ſunt, vulneratæ aliquot, vna Rhodia caſu à Sidonia capta eſt. 3 Hoc maxime modo ad Myonneſum nauali prælio pugnatum eſt.

3. ex.

XXVIII. *Antiochi inſignis imprudentia, deſerenda Lyſimachia, &c.*

EA clade territus Antiochus, quia poſſeſſione maris pulſus, longinqua tueri ſe poſſe diffidebat, præſidium ab Lyſimachia, ne ibi à Romanis opprimeretur, prauo, vt res ipſa docuit, cõcilio deduci iuſſit. Non enim tueri ſolum Lyſimachiam, à primo impetu Romanorum facile erat, ſed obſidionem etiam per totam hyemem tolerare, & obſidentes quoq; ad vltimam inopiam adducere, extrahendo tempus, & interim ſpem pacis per occaſiones tentare. Appianus hac de re agens ait Antiochũ deum ſibi aliquem inſidiari exiſtimaſſe, quod omnia Romanis feliciter ſuccederent, ſibi omnia præpoſtere. Itaque & Deo illi mentem adimente, Lyſimachiam, non expectato conſpectu hoſtis deſeruiſſe, ac ne apparatu quidem tranſlato aut incenſo, quem magno ſtudio cumulauerat; magno inquam numero frumenti, armorum, pecuniæ, machinarum: ſed ea omnia in vſum hoſtium reliquiſſe. Lyſimachenſes quoque ad eum, tanquam vrbe capta, cum vxoribus, ac liberis flentes contemptim repuliſſe, in vnam curam intentum, quomodo Romanos Abydo arceret; vbi tamen nullum præſidium reliquit. Lyſimachia hoſti relicta, etiam Colophonis obſidione abſceſſit, & Sardeis ſe recepit, & ad copias vndique contrahendas incubuit.

XXIX. *Æmylius Prætor Phocæam oppugnat.*

ÆMYLIVS autem Prætor poſt victoriam naualem Epheſum profectus, quaſi inſultans hoſti, & liberam maris poſſeſſionem oſtentãs, ante portum naues aliquot diripuit. Inde Chium, quo ante prælium nauigare ſtatuerat, profectus, quaſſatas naues refecit, moxque Phocæam traiecit, quæ dudum à Romana ſocietate defecerat. Eam gemino portu inſtructam Prætor ad hyberna Romana deſtinabat; & miſit qui ciuium animos tentarent; obſtinatos duobus ſimul locis ariete verberat. Et iam vtrimque ſternebantur muri, ad quorum caſum per ipſas ruinas tranſgreſſi Romani, ab oppidanis tanta conſtantia repulſi ſunt, vt Prætor receptui cani iuſſerit, ne furentibus deſperatione & rabie incautos obiiceret.

XX. *Et deditione recipit.*

DIREMPTO prælio, omnes vndique ad munienda, quæ ruinis ſtrata erant, conuerſi ſunt. Huic operi intentis ſuperuenit Q. Antonius à Prætore miſſus, qui caſtigata eorum pertinacia, curæ Romanis eſſe oſtendit ne in perniciem vrbis pugnaretur. Si abſiſtere furore vellent, eadem conditione, qua dudum à C. Liuio, acceptum iri. His auditis quinque dierum ſpatio ad deliberandum ſumpto, tentata interim ſpe auxilii ab Antiocho, poſtquam legati nihil in eo eſſe præſidii reuerſi retulerunt, portas aperuerunt, pacti ne quid hoſtile paterentur.

Et inuito Pratore diripitur. Signa in vrbem inferuntur,& Prætor edicit militi parci ſe deditis velle:contineri tamen à diripienda vrbe non potuit, ira & auaritia imperio potentiora fuerunt. Prætor tamen miſſis præconibus,omnes liberos ad ſe in forum conuenire iuſſit, ne violarentur: dum ſcilicet ſuorum rapinam indigne ferunt, vrbemque, & agros, & leges ſuas eis reſtituit, & quia iam hyems appetebat, Phocææ portus ad hybernandum claſſi delegit.

XXXI. *Conſul occupat Lyſimachiam.* Per idem fere tempus Conſuli tranſgreſſo Æniorum, Maronitarumq; Thraciæ populorum fines,nunciatur victam claſſem regiam,& Lyſimachiam à præſidio relictam eſſe: quod multo quam victoria naualis lætius fuit. Refertam quippe omnium rerum commeatibus vrbem inuenerunt, velut in aduentum exercitus præparatis, vbi vltimam inopiam, laboreſque in obſidenda vrbe, ſe perpeſſuros crediderant.

Traijcit Helleſpontum Eumenis opera. Inde poſt aliquot dierum quietem, per Cherſoneſum ad Helleſpontum perueniunt: vbi omnibus cura Regis Eumenis ad traiiciendum paratis, velut in pacata littora, nullo prohibente, ſine tumultu traiecerunt. Quam rem magni certaminis futuram crediderant, & eſſe oportuerat,ſi rex ſuis rebus ſapienter conſuluiſſet. Sed vide Romanorum ſtudium,erga ea quæ pietatis eſſe putabant. *Pietas Romanorum.* Totus enim exercitus Statiua ad Helleſpontum aliquandiu habuit, quia dies forte quidam, quibus Ancilia mouentur,religioſi ad iter inciderant. Iidem etiam dies P. Scipionem ab exercitu disiunxerant,quia Salius erat. Erat autem moribus Saliorum receptum,vt *Mos Saliorum.* ait Polyb. [a] vt quocunq; in loco fuiſſent deprehenſi Salij tempore ſacrificij, ex eodem 30.dierũ ſpacio ne abirent. Quo factum eſt vt L. Scipio in Aſiam iam tranſiſſet,cum P.adhuc in Europa verſabatur. Quanto conuenientius eſt à Chriſtianis religioſos aut Chriſti, aut Sanctorum dies obſeruari,& a non neceſſariis itineribus abſtineri,& rebus interim piis ac diuinis operam dari. *a in legat. n.23.*

XXXII. *Antiochus de pace legatos mittit.* Per eos forte dies legatus ab Antiocho in caſtra venit Heraclides Bizantius,à rege ſuo mandata de pace afferens. Et primo, vt iuſſus fuerat, P. Scipionem adiit, virum clementiæ,& fortitudinis fama celeberrimum; cui etiam præter ingens auri pondus,quod regis nomine obtulit,& regni ſui ſocietatem, excepto tantum Regio nomine,captum à Rege,ignotum quo caſu,filium eius,& apud eundem regem ſemper humaniſſime habitum, gratis reſtituendum ſpondebat. 4. Scipio aurum reſpuit,de filio gratias egit,ſpondens ſe priuatim gratiam cum liceret,beneficiumque repoſiturum:publice autem ſuadere,vt pacem, quibuſcumque tandem conditionibus,cum Romanis faciat. *4. x.*

Quas eius conditiones offerat. Inde Conſulem de pace legatus adit,& coacto Cõcilio pacis impetrandæ cauſa, ait dominum ſuum Lyſimachia ceſſiſſe,ne quid in Europa retinere videretur, quod prius Romani deſiderauerant: Aſiæ ciuitatibus,de quibus diſceptatum fuerat, ceſſurum,Smyrna,Lampſaco,& Alexandria Troadis,quam Appianus vocat Alexandriam ad Granicum, & ſi quas alias Romani à Regis imperio vendicare voluerũt, quod ipſorum partes ſecutæ fuerint, ſponte traditurum: impenſarum quoque in bello factarum dimidium Romanis perſoluturum. Quod ſi Aſiæ quoque partem aliquam abſtrahere velint, dummodo non dubiis regionibus finiant, vinci ſuam temperantiam Romana cupiditate, pacis & concordiæ cauſa Regem paſſurum.

XXXIII. *Quas Romani requirerent.* At Romani omnem belli impenſam à Rege præſtari æquum cenſebant, quando eius culpa bellum excitatum eſſet. Aſiæ autem vrbes liberas reddi non poſſe,niſi Rex omni Aſiæ poſſeſſione cis Taurum cederet. Priuatim autem P. dixit Heraclidi, ſi Rex dum Lyſimachiam & Cherſoneſum tenebat, has conditiones Romanis obtuliſſet,libenter accepturos fuiſſe;fortaſſis etiam ſi prohibiti fuiſſent Helleſpontum traiicere:conceſſo vero in Aſiam tranſitu, & non ſolum frenis, ſed etiam iugo accepto,ex æquo diſceptationem eſſe non poſſe. Ita Liuius, Appian.& ante vtrumque Polybius.

Hæc reſponſio Regem à ſpe pacis abductum, ad bellum ſumma contentione parandum conuertit. Conſul in Aſiam progreditur,Ilium Romanæ gentis originem adit,ibique Mineruæ præſidi ſacrificat. Ilienſium & Romanorum congreſſus lætos tangit Liuius,Iuſtinus amplificat. Iuuabat,inquit,Ilienſes nepotes ſuos,Occidente & Africa domita, Aſiam vt auitum regnum vendicare, optabilem Troiæ ruinam fuiſſe dicentes, vt tam feliciter renaſceretur, &c. Inde profectus ſextis caſtris ad

caput Caici amnis peruenit, quod Ptolem. ad montem Temnon conſtituit.

XXXIV. *Antiochus filium Africano reddit.*

REGIA caſtra circa Thyatiram erant. Ibi cũ audiſſet Antiochus P. Scipionem ægrum Elæam delatum, erat ea vrbs nauale Regis Eumenis, legatos qui ad eum filium reducerent miſit. Non ſolum animo patrio gratum munus, ſed corpori quoque ſalubre gaudium fuit; ſatiatuſque tandem complexu filij, Renunciate, inquit, gratias regi me agere, referre gratiam aliam nunc non poſſe, quam vt ſuadeam ne ante in aciem deſcendat, quam vt in caſtra me rediſſe audierit. Et quamquam 70. millia peditum, plus 12. millia equitum animos interdum ad ſpem certaminis efficiebant; motus tamen Antiochus tanti autoritate viri, in quo ad incertos belli euentus omnis fortunæ ſubſidia poſuerat, Phrygium amnem tranſgreditur, (Hermum ſine dubio intelligit, in quem Pactolus effunditur) circáque Magneſiam, quæ ad Sipylum montem eſt, caſtra poſuit, ibique, ne cogeretur inuitus ad pugnam, ingenti foſſa ſex cubitis alta duodecim lata, & inſuper duplici vallo ſua caſtra circumdedit.

Eius conſilio pugnam differt.

XXXV. *Romani inſtant vehementius.*

EVM ſecutus Conſul, 4. millia ab hoſte circa eundem amnem poſuit caſtra, & per aliquot deinde dies, partim quies ab armis, partim excurſiones leuiaque prælia commiſſa ſunt, Antiocho certamen de ſumma rei detrectante, ſi forte Africanus interea aliquid in rem communem boni molitetur. Conſul, aut, vt Appianus ſcribit, Cn. Domitius legatus, quem ſuo loco æger Africanus reliquerat poſteaquam detrectari certamen vidit, poſtero die concilium cogit, quid faciendum videatur, ſi Antiochus pugnæ copiam non faciat; inſtare hyemen, aut ſub pellibus habendos milites, aut ſi concedere in hyberna vellent, bellum in æſtatem eſſe differendum. Contemptu hoſtis conclamatum vndique eſt, duceret extemplo, & vteretur ardore militum, qui per foſſas, per vallum caſtra inuadere parati erant, ſi in prælium hoſtis non exiret. Exploratis hoſtium caſtris Conſul tertio die in medium campum ſigna profert, & aciem inſtruit.

XXXVI. *Antiochus pugnæ copiã facit.*

NEC Antiochus vltra tergiuerſandum ratus, ne & ſuorum animos minueret detrectando certamen, & hoſtium augeret, & ipſe copias eduxit. Pudore victum ait Appianus, ſi tanto ſuperior numero prælium recuſaret. Romana acies quatuor legionibus conſtabat, quarum ſingulæ quina millia & quingentos habebant: erant ergo duo & viginti millia armatorum: Romani mediam aciem, cornua Latini tenebãt. Acceſſerunt Achæorum & Eumenis tria millia peditum: tum equitatus minor tribus millibus fuit, octingenti Eumenis erant, reliqui Romanorum; vt totus exercitus fere 28. millium eſſet. Appian. 30. millia recenſet: quia nimirum duo millia miſtorum Macedonum Thracumque relicta ſunt in caſtris, qui magnum ad victoriam momentum in fuga Romanorum attulerunt; ſexdecim elephantos poſt triarios ſubſidio reliquit.

Quæ copiæ Romanæ aciei.

XXXVII *Quantus Antiochiani exercitus.*

NAM præterquam quod multitudinem regiorum elephantorum, erant autem 4. & 50. ſuſtinere non videbantur poſſe; nam ne pari quidem numero Indicis Africi
5. ex. reſiſtũt, ſiue quia magnitudine, ſiue quia animi robore vincuntur. Militũ vero regiæ aciei tanto maior erat numerus quãto minor virtus. Totum exercitum fuiſſe tradit Appianus 70. millium. At Liuius ad hunc peditum numerum, etiam 12. millia equitum addit, vt paulo ante retulimus. Ipſum autem robur exercitus eius, erant decem & ſex millia peditum, Macedoniæ more armatorum, quæ in decem partes diuiſa, in media acie collocauit. Partes autem illas interpoſitis binis elephantis diſtinxit: deinde reliquas omnes copias, quam aptiſſimo potuit modo, ad victoriam digeſſit, vt accurate Liuius explicauit: & poſt eum Appianus.

XXXVIII. *Quæ regi in prælio nocuerint.*

NONNVLLA fuerunt quæ ad regis cladem valuerunt, primùm nebula, quæ late patentem exercitum ne à medio quidem ſatis videri patiebatur. Deinde illi adiunctus humor, qui & arcus & fundas & iaculorum amenta emollierat: falcatæ quoque quadrigæ, quibus ſe perturbaturum hoſtium aciem Antiochus crediderat, in ſuos terrorem verterunt. Armatæ autem, vt ait Liuius, in hunc maxime modum erant: cuſpides circa temonem ab iugo decem cubita extantes, velut cornua habebant, quibus, quidquid obuium daretur, transfigerent: & in extremis iugis binæ circa eminebant falces, altera æquata iugo, altera inferior in terram deuexa; illa vt quidquid ab latere obiiceretur abſcinderet, hæc vt prolapſos ſubeunteſque contingeret: item ab axibus rotarum vtrimque binæ eodem modo diuerſæ deligabantur falces.

Falcata quadriga.

Sic armatas quadrigas,in prima acie collocauit, quia ſi in extremo aut medio locatæ fuiſſent, per ſuos agendæ erant: iuſſitque vt poſt turbatos hoſtium ordines, ex medio campo ſecederent,vt ait Appianus.

XXXIX. *Eumenes eas reddit inutiles.* CONTRA iſtum quadrigarum apparatum,Eumenes terrorem equis eas trahentibus iniici iubet, vt retro ex metu conuerſæ, ſuis cladem hoſti paratam afferrent. Ergo contra eos Cretenſes ſagittarios,funditorésq; maxime diſperſos cum ingenti clamore ferri iuſſit, ſimulque omni ex parte tela ingerere. Hæc velut procella partim vulneribus miſſilium vndique coniectorum, partim clamoribus diſſonis conſternauit equos, vt repente velut effrenati paſſim incerto curſu ferrentur; quorum *Imo & noxias.* impetus leuis armatura, & velox Cretenſis facile declinabat. Ita medio ex campo quadrigæ, nullo operæpretio edito, ſubductæ ſunt, & ad iuſtum prælium ſigno vtrimq; dato concurſum eſt. Rem paulo aliter explicat Appianus. Vulneratis equis, & currus in ſuum equitatum vertentibus, primi cameli turbati ſunt, qui proxime poſt currus conſtiterãt, deinde loricati equites,qui præ armorum pondere non facile falces declinare poterant. Itaque totum læuum cornu, ex conſternatione quadrigarũ, inclinauit ad fugam. Poſtquam auxilia ſubſidiaria,eodem pauore diſperſa ſunt,& Romanus equitatus ad cataphractos equites impetum fecit, terror vſque ad mediam aciem peruenit. Hanc impreſſionem & fugam in læuo cornu Appianus Eumeni tribuit,ſicut & conuerſionem quadrigarum in ſuos.

XL. *Antiochus à dextro cornu vincit.* INTEREA à dextro cornu pugna Antiocho fœliciter cedebat. Nam cum auxiliis & cataphracto equitatu irruens, non à fronte tantum inſtabat, ſed circumito à flumine cornu, iam ab latere vrgebat. Et fugati primũ equites,deinde proximi peditum, effuſo curſu in caſtra compellebantur: donec M. Æmylius tribunus militum, qui cum duobus millibus Macedonum, Thracumque, præſidio relictus erat caſtris,fugientibus occurrit cum ſuis,eoſque tum precibus & adhortationibus,tum *Romanorũ fuga repreſſa.* cæde etiam propoſita, ferro & vulneribus fugientes in prælium iterum compellũt, ſimulque Regi acriter inſtanti reſiſtunt. Acceſſit & Attalus Eumenis frater à dextro cornu,à quo primo impetu læuum hoſtium cornu fugatum erat, & cum ducentis equitibus valide in regios impreſſionem facit.

XLI. *Antiochus fugam init.* ANTIOCHVS cum eos quos ad fugam compulerat, repetentes pugnam vidit, & nouam è caſtris aciem, aliam à dextris victricem turbam ingruentem, in fugam vertit equum; ita vtroque cornu victores Romani,per aceruos corporum, quos in media maxime acie cumulauerant, vbi phalanx Macedonica arctiore loco imperite poſita,nec vulnera declinare, nec inferre potuerat, pergunt ad caſtra diripienda. Eumenis equites fugitiuos perſequuntur, quorum plerique gladio abſumun-*Multi in fuga pereunt.* tur, alij in quadrigas & elephantos cæco impetu irruentes diſcinduntur & obteruntur. In caſtris quoque grauis pugna cædéſque edita eſt. Nam fugitiui adiuti eo-*Magna in caſtris cædes.* rum auxilio, qui caſtris præſidio relicti fuerant,diu reſtiterunt, tandem vbi perruperunt victores,maiorem ab ira cædem ediderunt. Ad 50. millia peditum cæſa eo die dicuntur, equitum quatuor millia; mille & 400. capti, & quindecim cum rectoribus elephanti. Romanorum aliquot vulnerati ſunt; ceciderunt non plus trecenti pedites,quatuor & viginti equites, & de Eumenis exercitu quinque & viginti. Eo die victores direptis hoſtium caſtris cum magna præda in ſua reuerterunt,regi inſultantes,& prouerbij loco vſurpantes, Fuit Rex Antiochus Magnus. Appia- *Appian. 13.* nus. Poſtero die ſpoliabant cæſorum corpora,& captiuos colligebant.

XLII. *Regis fuga, & vrbium deditio.* ANTIOCHVS cum paucis fugiens in ipſo itinere pluribus aggregantibus ſe modica manu armatorum, media ferme nocte Sardeis conceſſit. Ibi cum audiſſet Seleucum filium,& quoſdam amicorum Apameam prægreſſos, & ipſe quarta vigilia cum coniuge ac liberis Apameam petit: inde etiam in Syriam profectum addit Appianus. Zenoni tradita vrbis cuſtodia; & Timone Lydiæ præpoſito: quibus tamen ſpretis,conſenſu oppidanorum, & militum qui in arce erant, legati ad Conſulem deditionis cauſa miſſi ſunt. Idem à Trallibus & à Magneſia,quæ ſupra Mæandrum eſt,& quæ ad Sipylum,& Thyatira,& ab Epheſo factum eſt. Nam Polyxenidas audita pugna,Epheſo relicta, & claſſe vſque ad Patara Lyciæ peruectus, metu Rhodiorum cum paucis itinere pedeſtri in Syriam venit. Denique omnes Aſiæ ciuitates in fidem Conſulis,ditionemque populi Ro.ſeſe tradebant.

XLIII. *Rex pacem petit.* SARDIBVS iam Conſul erat, eo & Africanus ab Elæa, cum primum pati labo-

rem

rem viæ potuit, venit, & caduceator (Muſæum vocat Polyb.[a]) ab Antiocho qui per P. Scipionem à Conſule petiit, impetrauitque, vt oratores mittere liceret Regi. Paucos poſt dies Zeuſis, qui præfectus Lydiæ fuerat, & Antipater fratris filius venerunt, & Conſulem interueniente Africano adierunt, ac pacem veniámque rogauerunt.

[a] in legat. n. 24.

Iis reſpondere Africanum placuit. Romanos clementiæ memores non alias Antiocho victo, veniæ & pacis conditiones dare, quam quas poſt traiectum Helleſpontum obtulerant. *Europa*, inquit, *abſtinete, Aſiaq; omni, quæ cis Taurum montem eſt, decedite. Pro impenſis deinde in bellum factis quindecim millia talentûm Euboicorum dabitis* (id eſt 21. miliones francorum) *quingenta præſentia, duo millia & quingenta cum S. P. Q. R. pacem comprobauerint, mille deinde talentûm per* 12. *annos* (id eſt duodecim millia talentûm intra annos duodecim.) *Eumeni quoque reddi placet quadraginta talenta* (quæ communia, id eſt Attica intelligi poſſent, quoniam Euboica non appellantur, eruntque 42. mil. francorum) *Et quod frumenti patri debitum erat.* Petierunt deinde 20. obſides arbitratu ſuo dari ſibi, & in primis Annibalem, & Thoantem concitatorem Ætolici belli, & Mnaſimachum Acarnanem, & Philonem, & Eubulidam Chalcidenſes. *Conditiones pacis.*

XLIV. *Alia conditiones.* Addit Appianus iuſſos tradere quotquot haberent Elephantos, & quotcumque naues præbere iuberentur in poſterum: nec naues Antiocho habere liceret vltra ſtatutum numerum. Nauium etiam Iuſtinus l. 31. meminit, qui etiam addit iuſſum tota Aſia cedere, & Syriæ regno contentum eſſe. Verum Liuius conditiones pacis à Polybio petitas, fideliter expreſſit. Ex dictis corrigendus eſt Plutarch. ſi tamen Plutarch. in vita Scipionis, qui in 20. annos tributum imperatum dicit. Nec recte Euſeb. in chron. & eum ſecutus Theodoretus in Daniel. ait poſt prælium quo in Thermopylis victus eſt Antiochus, hoc inter Romanos & eum conueniſſe, vt mille talenta per annos ſingulos, vectigalis nomine ſolueret. Duorum enim annorum res confundit: nec poſt cladem ad Thermopylas in Theſſalia ab Acilio Glabrione acceptam, ſed poſtquam victus eſt ad Magneſiam in Aſia à L. Scipione tributum ſoluere iuſſus eſt. *in legat. n. 24.*

XLV. *Varij legati Romam petunt.* Legati poteſtatem à Rege habebant omnem pacis conditionem accipiendi. Itaque Romam legatos mitti placuit; Conſul in hyberna exercitum Magneſiam ad Mœandrum, & Tralleis, Epheſumque dimiſit. Epheſum ad Conſulem paucos poſt dies obſides ab Rege adducti ſunt, in quibus fuit Regis filius iunior nomine Antiochus, & cum eo legati qui Romam irent, venerunt. Eumenes quoq; eodem tempore profectus eſt Romam quo legati Regis; ſecutæ eos ſunt legationes omnium Aſiæ populorum. Sic Liuius: ſed de iis quos ſibi dedi, vtique ad ſupplicium, poſtulabant Romani, tacet; nec eorum vllam mentionem facit Appianus. In vita Scipionis apud Plut. legimus Annibalem ſe manibus Romanorum ſurripuiſſe, & ad Pruſiam Bithyniæ regem perfugiſſe. Antiochus autem acceptis conditionibus pacis, benigne ſibi à populo Ro. factum dixiſſe fertur, quod magna cura liberatus, modicis Regni terminis vteretur. *Appian.*

XLVI. *Amynander Aetolia pulſus reſtituitur.* Dvm hæc in Aſia geruntur, in Ætolia res minime quietæ erant, vt T. Liuius init. l. 38. exponit, Nam Athamania pulſo Amynandro rege, qui Ætolis contra Romanos fauerat, ſub præfectis regio Philippi tenebatur præſidio; qui ſuperbo atque immodico imperio, deſiderium Amynandri fecerant. Exulanti in Ætolia Amynandro literæ ſuorum indicantium quo in ſtatu Athamania eſſet, ſpem regni recuperandi attulerunt: & eorum conſpirationibus adiutus, & auxilio mille Ætolorum, pulſis Macedonibus in patrium regnum reſtitutus eſt: & Philippus cum auxilio ſuis veniſſet in Macedoniam, cum dedecore & damno repulſus eſt.

Amynander recuperato regno, legatos Romam ad Senatum, & ad Scipiones in Aſiam, Epheſi poſt magnum cum Antiocho prælium morantes, miſit; pacem petebat, excuſabatque ſeſe, quod per Ætolos recuperaſſet paternum regnum, & Philippum incuſabat. Idem Polyb. in legat. n. 26.

XLVII. *Aetoli varia loca recuperant.* Ætoli ex Athamania in Amphilochiam profecti ſunt, & maioris partis voluntate, totam gẽtem in ius ditionemque ſuam redegerunt. Amphilochia recepta, nam fuerat quondam Ætolorum, eadem ſpe in Aperantiam tranſcenderunt: ea quoque magna ex parte ſine certamine in deditionem venit. Dolopes quoque ani-

maduerſa Philippi fuga, vicinorum exempla ſecuti, Ætolis ſe dedidere. Quibus circumiectis gentibus, cum ſe tutos à Macedonibus Ætoli crederent, fama affertur Antiochum in Aſia victum à Romanis. Nec ita multo poſt legati ſine ſpe pacis Roma rediere, nunciantes Conſulem Fuluium cum exercitu traiecisſe: ſed quæ deinceps ſequuntur ad annum ſequentem pertinent. Eadem de Ætolis habet Polyb. [a] Additque in hoc ſuo metu Ætolos rogaſſe Rhodios & Athenienſes, vt ſuo nomine legatos mitterent Romam, ad Romanorum iram mitigandam. *a in legat. n. 26.*

XLVIII. *Romam legatos mittunt, & quid illis contigerit.* *Vnius eorũ auaritia.*

Ipsi pariter tres legatos Romam proficiſci iuſſerunt, in quibus erat quidam Alexander cognomine Iſius. Hi legati cum ab Epirotis comprehenſi fuiſſent, & in vinculis haberentur, iuſſi ſunt ſinguli quina talenta libertatis cauſa dare. Cum reliqui legati precio ſuſcriberent, ſolus Alexander omnium ditiſſimus repugnauit, & noctes dieſque quinque talenta lamentabatur. Epirotæ veriti ne Romani legatos ad ſe proficiſcentes comprehenſos indignarentur, & liberos dimitti iuberent, remiſſa precij parte terna talenta exigebant. Quam conditionem cum reliqui libenter accepiſſent, datis prædibus domum redierunt. Alexander negans ſe amplius talento daturum, in carcere manſit, homo ſenex, ducentorum amplius talentorum cẽſum habens, ſed qui pluris pecuniam, quam vitam ac libertatem faceret. Nihilominus ei pertinacia profuit, atque auaritia. Nam poſtea allatæ ſunt Roma de eorum liberatione literæ, & ipſe vnus ſine precio dimiſſus eſt. Hactenus ex Polybio.

XLIX. *Minucius, & Acilius triumphum petunt.* *Acilius triumphat.*

Dvo proconſules fere ſub idem tempus, cum triumphi ſpe, de prouinciis Romam redierunt, Q. Minucius ex Liguribus, M? Acilius ex Ætolia. Auditis vtriuſque rebus geſtis, Minucio negatus triumphus, Acilio magno conſenſu decretus; iſque triumphans de Rege Antiocho & Ætolis, vrbem eſt inuectus. Prælata ſunt in eo triumpho ſigna militaria ducenta 30. & argenti infecti tria millia pondo, 6. Vaſa inſuper argentea cælata multa, magniq; ponderis. Tulit & ſupellectilem regiam argenteam, ac veſtem magnificam. Coronas aureas 45. dona ſociarum ciuitatum, ſpolia omnis generis; captiuos nobiles Ætolos, & regios duces ſex & triginta duxit in triumphum. Damocritus Ætolorum dux abfuit; paucos enim ante dies, cum è carcere nocte effugiſſet, in ripa Tiberis conſecutis cuſtodibus, priuſquam comprehenderetur gladio ſe transfixit. Milites qui currum ſequerentur, defuerunt, quia ſucceſſori Scipioni traditi fuerant. Et cum tam multa in triumphum tuliſſet, proximo tamen anno cum Cenſuram peteret, repetundarum à tribb. plebis poſtulatus eſt: vbi Marcus Cato auditus eſt teſtis, qui vaſa aurea atque argentea, captis regiis caſtris, ſe vidiſſe diceret, quæ ſe in triumpho negabat vidiſſe. Et cum ei mulcta irrogaretur, cum à petitione Cenſuræ deſiſteret, etiam à mulcta liberatus eſt. Liuius infra anno ſeq. *6. x.*

L. *Aemylius Paulus mulcrem gerit in Hiſpania.*

Hvivs triumphi lætitiam minuit, triſtis ex Hiſpania nuncius, L. Æmylium Paulum Proprætorem aduerſa pugna, apud oppidum Lyconem, cum Luſitanis conflixiſſe, ſex millia de exercitu Romano cecidiſſe; cæteros pauentes intra vallum compulſos, ægre caſtra defendiſſe, & ad modum fugientium magnis itineribus in agrum pacatum reductos. Sed eam maculam, non multo poſt deleuit, vt anno ſeq. dicetur. Sub idem tempus L. Æmylij Regilli Prætoris literæ allatæ de nauali pugna ad Myonneſum facta, victóque Polyxenida Regiæ claſſis præfecto. Aliæ item quæ ferebant L. Scipionem Coſ. exercitum in Aſiam traieciſſe: pro vtraque re, & ſupplicationibus, & ſacrificiis ſolennibus ſuperis gratiæ actæ. Quo tempore Iudæi celebrarunt annum Sabbaticum 183.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3864.

1. N. vii. Etſi Caluiſius, Buntingus, & Temporar. eam eclipſim 14. Martij contigiſſe dicant: & culpam in luxatum eo tempore calendarium referăt: ſed vereor ne luxata ſit eorum ſupputatio. Nam ludi Apollinares, ſub quorum tempus ea Eclipſis contigit, ſemper Quintili menſe fiebant, vt patet ex l.27. Liuij, vbi P. Licinius Varus Prætor vrbis, (is fuit annus V.C.541. Coſs. Q.Fuluio & App. Claudio,) eos ludos primus vouit, fecitque ad 3.nonas Quintil. qui eſt 5.Iulij dies, iſque dies ſolennis deinde ſeruatus eſt. At incredibile dictu eſt totis quatuor menſibus Calendarium perturbatum. Itaque conſiderandum ipſis eſt, ex quo errore factum ſit, vt ecclipſin in Martio inueniant, quæ reuera incidit in Iulium. Certe Capellus Caluiniſta contigiſſe ſcribit Iulij 17. feria quarta, cum latitudo Lunæ eſſet graduum 87.42.53. Male vtique conſentiunt iſti Aſtrologi.

2.N. xviii Hanc hiſtoriam habet Polyb. in legat. nu. 21.ſed nonnihil diuerſus eſt; & emendandus videtur vbi dicit, ante Proconſulis aduentum pacem fieri non poſſe: legendum enim eſt ante Conſulis aduentum, qui erat L. Scipio, & ipſemet Polybius, paulo ante ὕπατον poſuit, non ἀνθύπατον, vt hoc loco.

3.N.xxvii Diuerſum edit hunc numerum, vt reliquos fere Appianus, aitque amiſſas in ea pugna ab Antiocho naues, vndetriginta. Is tamen Liuij numerus confirmatur ex eiuſdem lib. 40. ſub fi. vbi habetur L. Æmylium Regillum vouiſſe ſub huius prælij tempus ædem Laribus permarinis, ſiue per mare vagantibus, aut naues inhabitantibus, vt penates domos; vbi tamen pro quadraginta, ſiue xl. legendum eſt xi. vt Glarean. & Sigonius notarunt, & rurſum naues xlii. non lxii.

Captus autem fuerat, vt ait Iuſtinus libro 31. & autor de Vir.ill.n.54. inter nauigădum. Polyb. tantum ait captum initio belli. Appianus, in Græcia, cum à Chalcide peteret Demetriadem; aut Oreum, vt refert Liuius: qui etiam aliam tradit ſententiam, captum in Aſia cum regia caſtra exploratum miſſus eſſet. Cæterum Appianus ait hunc fuiſſe Scipionem, qui poſtea captam Carthaginem diruit, Pauli Æmylij filium, & Scipionis ex filia nepotem, ab eoq; adoptatum in filium: verum ætas rem dubiam facit. Nam Africanus annum agebat nunc 45. quippe 17. agebat initio 2.belli Punici, vt ex Polybio, & Liuio diximus; quomodo tam mature filium habere potuit ex filia, qui eques iam hoſtilia caſtra exploraret. Verum audiamus Cicer. in Cat. Quam fuit imbecillis P. Africani filius, is qui te adoptauit. Non ergo à maiore Africano, ſed ab eius filio adoptatus eſt. Idem habet Plut. in P. Æmylij vita init. 4.N.xxxii

In lib.1.Mach.c.8. 6.120. elephantos dicitur habuiſſe: quem numerum non eſt neceſſe ad præſentem pugnam tantum pertinere; & poteſt in numeros irrepſiſſe mendum. 5.N.xxxvi.

Id eſt 33000.coron. tetradrachmûm Atticorum 113.millia. Singuli tetradrachmi æſtimantur à Cenali 14.ſolidis Turon. Itaq; tota ſumma eſt 26366 $\frac{2}{3}$ coron. 60. ſolidorum, 6.N.xlix

ANNVS MVNDI 3865. SEXTÆ ÆTATIS 349. IMPERII GRÆCORVM 123. ANTIOCHI MAGNI 36. ONIÆ III. Pontif. 19. Ptolemæi Epiphanis 15. Philippi 32. Olymp. CXLVII. an. 4. Vrbis Conditæ 564. Coss. M. Fvlvio Nobiliore, et Cn. Manlio Volsone.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 188.

I. *Ratio temporis.*

TRIGESIMVM ſextum Antiochi magni annum, plerique Euſebium ſecuti, faciunt vltimum eiuſdem regni annum. At nos cum Polybio, Appiano in Syriacis, & Sulpit. Seuero lib. 2. ſacræ hiſt. ei etiam ſequentem tribuimus; idque & T. Liuij hiſtoria l. 38. aperte demonſtrat, & Euſebij quoque Chronologia poſtulat, qui Seleucum huius filium poſt ſequentem annum in regno collocat. Olymp. 148. 2. Cuius toto regno perſeuerat in pontificatu Onias tertius eius nominis, vt patet ex 2. Machabæorum. *legat. n. 35. fin. lib.* *cap. 4. v. 7.*

II. *Ætoli reijciuntur à Senatu.*

Cvm ſub initium Conſulatus Fuluij & Manlij rumor percrebuiſſet Romæ, vt ex Valerio Antiate refert Liuius, Romanos imperatores in Aſia captos ab Antiocho rege, cum in colloquium euocati eſſent, recipiendi Scipionis adoleſcentis cauſa, & expugnatis caſtris exercitum eſſe deletum: Ætolorum legati, qui ſex menſium inducias obtinuerant, animos natura feroces & inſolentes, temere fortaſſe credito rumore, nonnihil extulerunt in damnum ſuum. Nam in Senatum introducti cum rerum præſentium ſtatus exigeret ab eis, vt confitenda culpa veniam humiles poſtularent, retulerunt inuidioſe beneficia in populum Ro. collata, prope exprobrantes virtutem ſuam in Philippi bello, vnde irritatis animis, iram & odium pro miſericordia inuenerunt.

III. *Et in hoſtibus habentur.*

Interrogati enim ab vno Senatore permitteréntne arbitrium de ſe populo Rom. deinde ab altero, habiturine eoſdem ſocios & hoſtes eſſent, quos populus Ro. nihil ad ea reſpondentes, egredi templo iuſſi ſunt. Conclamatum deinde prope ab vniuerſo Senatu eſt, totos adhuc Antiochi Ætolos eſſe. Itaque bellum cum haud dubiis hoſtibus gerendum, feroceſque animos perdomandos eſſe. Eorum etiam cauſam afflixit, quod eodem tempore Ætoli vicinos ſuos armis vexare nunciabantur. Itaque SC. in Glabrionis, qui eos deuicerat, ſententiam factum eſt, quo iuſſi ſunt Ætoli eo die ex vrbe proficiſci, & intra decimum quintum diem Italia excedere, vetitique deinceps legatos, niſi de conſenſu Imperatoris, & cum legato Romano mittere.

IV. *Diſtributio prouinciarum.*

Dimissis Ætolis, de prouinciis Conſularibus actum eſt; ſortiri Conſules placuit Ætoliam & Aſiam, Ætolia Fuluio, Aſia Manlio obuenit: & cum nihil adhuc Romæ de victo Antiocho intellectum eſſet, magnum militum ſupplementum vtrique prouinciæ decretum eſt; mandatumque ei cui Ætolia obueniſſet, in Cephaleniam quoque inſulam traiicere: & quoniam vicinior eſſet, ſi per commodum Reip. facere poſſet, vt ad comitia Romam rediret, quod præter ordinarios magiſtratus, etiam Cenſores creandi eſſent: ſi qua res eum teneret, quo minus ad comitiorum tempus occurrere poſſet, Senatum faceret certiorem. Ita paratis omnibus Conſules & Prætores in prouincias ſuas proficiſcuntur, ex Prætoribus Q. Fabius Labeo claſſi præfectus fuit.

Aſiana victoria Romæ innoteſcit.

Paucos poſt dies certi nuncij, literæque Imperatoris de rebus in Aſia geſtis allatæ, temere ſparſos rumores depulerunt: nihil tamen aut de Conſule mittendo in Aſiam mutandum, aut minuendis eius copiis cenſuerunt, metu ne cum Gallogræcis bellandum foret.

Havd multo poſt M. Aurelius Cotta legatus L. Scipionis, cum Antiochi regis legatis, & Eumenes Rex, Rhodiique Romam venerunt. Cotta in Senatu primum, deinde in concione iuſſu Patrum, quæ acta eſſent in Aſia expoſuit. Supplicatio inde in triduum decreta eſt, & 40. maiores hoſtiæ immolari iuſſæ. Tum omnium primum Eumeni Senatus datus eſt. Is cum breuiter & gratias egiſſet Patribus, quod obſidione ſe ac fratrem exemiſſent, regnumq; ab iniuriis Antiochi vindicaſſent; & gratulatus eſſet quod mari terraque proſpere res geſſiſſent; quodque regem Antiochum fuſum fugatumque, & exutum caſtris prius Europa, poſt etiam Aſia, quæ cis Taurum montem eſt expuliſſent. Sua deinde merita malle ſe eos ex imperatoribus ſuis, legatiſque, quam ſe commemorante, cognoſcere.

Hæc approbantibus cunctis, iubentibuſque omiſſa verecundia dicere, quid ſibi à Senatu populoque Ro. tribui æquum cenſeret. Cumque Rex modeſte id arbitrio eorum permitteret, inſtiterunt, vt ipſe & merita ſua exponeret, & quid ſibi tribui deſideraret; quæ commoda regno ſuo eſſent, ipſum optime noſſe, cui Aſia melius, quam Senatui nota eſſet. Ergò victus voluntate Senatus, orationem habuit, qua & merita patris ſui Attali erga populum Ro. & ſua in Aſia, in Peloponneſo, in Bœotia, in Ætolia, contra Antiochum, Philippum, Nabidem, Ætolos, terra marique quæſita recenſuit. Poſtremo petiit, vt quæ Antiocho erepta erant, ipſi attribuerentur, ne ſtudio liberandarum ciuitatum, quæ Antiocho aduerſus Romanos ſeruiebant, ſociis benemeritis, quam hoſtibus minus conſuluiſſe viderentur. Hæc fuſius T. Liuius, & quidem totidem fere verbis à Polybio, vt habetur in Legat. num. 25.

Rhodii mox legati Eumeni obſtiterunt, quantum mutua inter ipſos beneuolentia, & hoſpitij iura patiebantur: ſibi nihilominus malebant bene eſſe quam alteri, nec cupiebant Senatum ita in Eumenem eſſe profuſum, vt in Rhodios liberalis eſſe non poſſet. Docuerunt aliter poſſe Eumenis merita, quam liberarum ciuitatum ſeruitute compenſari; multas prouincias in Aſia atque Europa iuris Romanorum hac victoria factas, quarum vel ſingularum, vel omnium liberalitate poſſet Eumenis imperium amplificari, ſicque acquiſitam bello Philippico laudem, vniuerſæ Græciæ ſeruitute liberatæ, non deformaturos. Præſertim cum id vnum propoſitum fuerit Romanis in Antiochum arma ſumentibus, vt quæ in Aſia eſſent Græcæ ciuitates, in libertatem aſſererentur. Hæc quoque eadem cum Liuio habet Polyb. l. c. quæ autem ſequuntur propria Liuij ſunt. Neque vero habendam rationem eius quod nonnullæ cum Antiocho ſenſerint, cum etiam aliæ prius cum Philippo ſenſiſſent: & Carthago in primis hoſtiles maxime animos geſſiſſet in Romanos, quæ tamen ſuis legibus viuere, Romana indulgentia atque bonitate permiſſæ eſſent. Quid autem ſuis in Remp. Ro. meritis debeatur, Patrum iudicio relinquunt.

Post Rhodios Antiochi legati Antipater & Zeuxis vocati ſunt, qui poſt conſuetam erroris Regij confeſſionem, obteſtati ſunt P. C. vt ſuæ potius clementiæ, quam Regis culpæ, qui ſatis ſuperque pœnarum dediſſet, memores conſulerent: poſtremo pacem datam à L. Scipione Imperatore confirmarent autoritate ſua. Et Senatus eam pacem ſeruandam cenſuit, & paucos poſt dies populus iuſſit. Fœdus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, eodémque regis Antiochi nepote ex fratre ictum eſt. Ex quo autem fratre, niſi ex Seleuco Ceranno natus fuerit, non intelligo: quod ſi ita eſt, mirum profecto eſt nihil de eius in regnum iure diſputari: nimirum illud Antiochus & ſibi hoc bello amiſit, & nepoti. Cæterum addit Appianus huic fœderi, vt obſides tertio quoque anno mutarentur, excepto Antiocho filio regis, inciſumque in æs fœdus iſtud, & in Capitolio ſicut reliqua fœdera dedicatum. Exemplar item eius Coſ. Manlio ſucceſſori Scipionis tranſmiſſum eſſe, qui Antiochi legatis, apud Apameam Phrygiæ, iuſiurandum in leges fœderis præſtitit, ſicut Antiochus Thermo tribuno, qui hac de cauſa ad illum miſſus eſt. Sic Appian. hic porro Thermus, Q. Minucius Thermus à Liuio dicitur, qui fuerat Conſul anno 560. cum L. Cornelio Merula; fuitque vnus è decem legatis, qui mox in Aſiam miſſi ſunt, vt ex Liuio ſubdimus. Verum de hoc toto fœdere plenius anno ſeq. quo in Aſiam perlatum eſt.

Avditæ ergo deinde & aliæ legationes ex Aſia ſunt, quibus omnibus datum eſt reſponſum, Senatum more maiorum decem legatos miſſurum in Aſiam, ad res

diſceptandas componendáſque. Summam tamen hanc fore, vt cis Taurum montem, quæ intra regni Antiochi fines fuiſſent, Eumeni attribuerentur, præter Lyciam Cariamque vſque ad Mæandrum amnem; quæ ciuitatis Rhodiorum eſſent futuræ. Cæteræ Aſiæ ciuitates quæ Attali vectigales fuiſſent, eædem Eumeni vectigal penderent; quæ vectigales Antiochi fuiſſent, eæ liberæ atque immunes eſſent. Eadem omnia habet Polyb. in legat. n. 25. & rurſum 36. vbi caue noui interpretis verſioni fidas, in qua, aliquibus prætermiſſis, ſenſus peruertitur.

Et Rhodiis.

X. *Bæbius Prætor à Liguribus cæſus.*

PER eos dies quibus hæc geſta ſunt, legati Maſſilienſium nunciauerunt L. Bæbium Prætorem in Hiſpaniam vlteriorem proficiſcentem, ab Liguribus circumuentum, magna parte comitum cæſa (Supplementum ei datum fuerat mille Romani pedites, equites 50. & ſex millia peditum Latini nominis, cum ducentis equitibus, vt habet Liuius ſub huius anni initium) vulneratum ipſum, cum paucis ſine lictoribus Maſſiliam perfugiſſe, & intra triduum expiraſſe. Eius loco P. Iunius Brutus, qui in Hetruria Proprætor erat, ſuffectus eſt. Sed priuſquam in eam prouinciam veniret, L. Æmylius Paulus, qui poſtea bellum Macedonicum confecit, cum præcedenti anno infeliciter rem geſſiſſet, tumultuario exercitu collecto cum Luſitanis pugnauit: fuſi fugatique ſunt hoſtes, cæſa decem & octo millia armatorum, tria millia trecenti capti, & caſtra expugnata: eius victoriæ fama tranquilliores res in Hiſpania fecit. Eius rei cauſa ſupplicationes in vrbe SC. decretæ.

Æmylius Paulus bene rem gerit in Hiſpania contra Luſitanos.

XI. *Noui Cenſores.*

SVB id tempus Cenſores magna contentione creati ſunt T. Quintius Flaminius, & M. Claudius Marcellus, repulſo à Cenſura cum contumelia Acilio Glabrione, vt anno ſuperiore dictum eſt. Marcellus, inquam, filius eius, qui quinquies Conſul in 2. bello Punico cæſus eſt. P. Scipio Africanus iam tertium princeps Senatus lectus eſt. Per eoſdem Cenſores L. Æmylio Regillo, qui claſſe præfectum Regis Antiochi deuicerat, cum Senatus extra vrbem in æde Apollinis datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quantis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet, quot inde naues demerſiſſet, aut cepiſſet, magno conſenſu Patrum triumphus naualis eſt decretus. Triumphauit Cal. Febr. vt ait Liuius; quod ſine dubio mirum eſt. Cum enim iam noui Conſules profecti eſſent in prouinciam, oporteret eos menſe Ianuario iniſſe magiſtratum, & claſſe in Epirum traieciſſe, & ne mendum in menſis nomen irrepſiſſe dicamus,

Triumphus Æmylij Regilli.

XII. *Ratio temporis.*

SEQVITVR alius triumphus L. Scipionis, qui menſe intercalario pridie Cal. Martias factus ſit. Vtrunque Sigonius in hunc annum cum Liuio refert, Plin. tamen [a] ait Scipionem Aſiaticum triumphaſſe anno V. C. 565. nec improbat Cuſpin. credens ei triumphum eſſe decretum vno anno poſtquam de rebus à ſe geſtis in Senatu diſſeruiſſet: quod mihi probari non poteſt, & facilius ſit dicere Plinium alios annales eſſe ſecutum, ſicut in multis aliis locis: quam etiam Chronologiam ſequitur Onuphrius. Sed dicamus licet, hæc, quæ maturius à Liuio narrantur, ſub finem anni horum Conſulum contigiſſe. Neque opus eſt diuinare, cum T. Liuius aperte dicat triumphaſſe Scipionem, anno fere poſtquam conſulatu abiit. Alioqui dicendum eſſet eos tota hyeme ex Aſia profectos; nec vllum tempus appareret, quo apparatiſſimi triumphi præparati eſſent. Et in hanc ſententiam trahere Plinium licet, ſi cum anni Iuliani, qui tum in vſu iam erat, rationem habuiſſe dicamus. 1.

a l.33.c.11.

1. ex.

XIII. *Triumphus Scipionis Aſiatici.*

DE triumpho L. Scipionis hæc habet Liuius. Haud ita multo poſt L. Scipio ad vrbem venit, qui ne cognomine fratri cederet, Aſiaticum ſe appellari voluit, & in Senatu & in concione de rebus à ſe geſtis diſſeruit, oſtenditque quantum victoria ad Thermopylas de Antiocho, aut de Ætolis potius reportata, huic Aſianæ cederet, in qua, totius Aſiæ vires in acie ſteterunt, ab vltimis orientis omnium gentium contractis auxiliis. Triumphauit menſe intercalario, prid. Calen. Martias. Intercalarius menſis quis eſſet, audi Cenſorinum de die natali cap. 20. Cum intercalarium menſem viginti duûm, vel 23. dierum alternis annis addi placuiſſet, vt ciuilis annus ad naturalem exæquaretur; in menſe potiſſimum Februario, inter Terminalia & Regifugium intercalatum eſt: idque diu factum, priuſquam ſentiretur annos ciuiles aliquanto naturalibus eſſe maiores. Hæc Cenſorinus.

Intercalarius menſis.

XIV. *Eius pompa.*

Pergit de triumpho dicere Liuius, aitque Lucij Scipionis triumphum oculorum ſpectaculo maiorem fuiſſe, quam Africani fuerat, ſed æſtimatione certaminis atque periculi tanto minorem, quanto minor belli dux Antiochus quam Annibal fuit. Qui etſi prælio ad Magneſiam interfuit, Imperator tamen belli non fuit. Quæ autē fuerit ſpectaculi pompa, ne res pecuniaria ſpinoſior ſit, ſeorſim dicam. 2. Illud tamen hoc loco dicam, tuliſſe eum in triumpho ſigna militaria 234. Oppidorum ſimulachra 134. Eburneos dentes mille 221. aureas coronas 234. Duces, regios præfectos, & purpuratos duos & triginta ante currum ductos. Verum ad anni principia redeamus, quandoquidem iſta nos Liuium ſecuti, menſibus aliquot occupauimus.

2. x.

Prætor Cretam adit.

Cvm Conſules in prouinciam quiſque ſuam perueniſſet. Prætor quoque claſſis præfectus ad claſſem Epheſum venit. Sed cum Antiochino bello confecto, mare pacatum inueniſſet, ne otioſam haberet prouinciam, in Cretam inſulam venit, vbi captiuorum Romanorum, atque Italici generis magnus numerus per totam inſulam eſſe dicebatur. Ibi belli metu ex tota inſula ad quatuor millia captiuorum recepit, quæ ei naualis triumphi cauſa fuit, vt ſcribit Valer. Antias apud Liuium l. 37. extremo. A Creta Epheſum rediit, inde tribus nauibus in Thraciæ oram miſſis, ab Æno, & Maronia præſidia Antiochi deduci iuſſit, vt eæ quoque ciuitates data Græciæ libertate fruerentur.

XV. *Fuluius Conſul contra Ætolos pugnat.*

Qvod ad res à Coſs. hoc anno geſtas attinet, M. Fuluius, vt ab eo ſumamus initium, cuius propior erat Ætolia prouincia. Apolloniam exercitu traiecto cum Epirotarum principibus conſultabat, vnde bellum inciperet. Epirotæ perſuaſerunt vt Ambraciam aggrederetur, vbi & obſidio non difficilis foret, & aperti ad decertandum campi, ſi Ætoli auxilio obſeſſis venirent. Eadem habet Polyb.[a] Ad famam oppugnationis Ambraciæ, Ætoli primo copiis omnibus ad prohibendam obſidionem venire cupiebant: deinde poſtquam vrbem maiori iam ex parte circundatam viderunt, diuidere copias placuit. Eupolemus cum mille expeditis Ambraciam profectus, per nondum commiſſa inter ſe munimenta intrauit. Nicander cum cætera manu ad depopulandam Acarnaniam iter conuertit.

a in legat. n.27.

Ambraciā obſidet.

Conſul perfectis iam munimentis quibus ſepienda vrbs erat, & operibus quæ admouere muris parabat, quinque ſimul locis mœnia eſt aggreſſus; quæ oppidani ſtrenue propugnabant, & nihilominus diurnis nocturniſque eruptionibus, & cuſtodiis operum, & ſtationibus terrorem vltro inferebant.

XVI. *Ætoli obſidionem ſoluere conantur.*

Nicander cum ex populatione rediiſſet, audaci conatu ſoluere obſidionem aggreſſus eſt. Nicodamum quendam cum Ætolis quingentis Ambraciam intromittere ſtatuit, qui ad certam conſtitutam noctem, cum Eupolemo ex vrbe erumperent in Romanos, quibus pugnantibus ipſe Nicander cum ſuis à tergo ſuperueniret; ſicque Romani vtrimque cæſi delerentur, aut certe obſidionem turpi & cruenta fuga finirent. Et Nicodamus cum ſuis intempeſta nocte partim fraude, partim vi facta in vrbem penetrauit, & conſtituta nocte Romanorum opera diſturbare, propugnatores cædere animoſe aggreſſi ſunt; & omnino perfectum fuiſſet aliquid, ſi Nicander promiſſis ſtetiſſet. Sed is plane abfuit, ſiue Romanorum metu deterritus, ſiue ratus ſatius eſſe Amphilochis nuper receptis opem ferre, quos Perſeus Philippi filius ſumma vi oppugnabat: qui vbi Ætolos in ſe armatos adeſſe audiuit, omiſſa obſidione vrbis, in Macedoniam ſuam, depopulatus agros reuerſus eſt.

XVII. *Irrito labore.*

Cvm ergo Ætoli diu pugnantes fruſtra Nicandrum expectarent, & iam vix tutus in vrbem eis receptus eſſet, in vrbem compelluntur, parte operum incenſa, & pluribus aliquanto quam ipſi ceciderant, interfectis: & in reliquum tempus, velut proditi à ſuis, ad pericula ſegniores fuerunt; eruptionibus quippe abſtinentes, turres & mœnia propugnabant, ad murorum ruinas occurrebant armati, & nouis quamprimum excitatis, accepta damna reparabant. Inde cuniculis tentata res eſt, non magno aut obſeſſorum damno, aut obſidentium emolumento.

Rurſum pacem quærunt.

Cum hoc in ſtatu ad Ambraciam res eſſent, & Pleuratus Illyriorum Rex oram maritimā Ætolorum vaſtaret, Perſeus quoq; Amphilochiam vexaret & Dolopiā tribus ſimul locis bello fatigati, pacis iterum conſilia repetunt. Omnium conſenſu s

fuit, vt pax ſi poſſet æquis, ſin minus tolerabilibus cõditionibus peteretur. Res omnis permiſſa eſt Damoclis & Phaneæ prudentiæ, vt agerent quod hoc rerum ſtatu è re Ætolorum eſſe cenſerent.

XVIII. *Conditiones eius à Romanis propoſita.* CVM his mandatis legati miſſi, orare Conſulem vt parceret vrbi, miſereretur gentis quondam ſociæ, miſeriis coactæ inſanire; non plus mali meritos Ætolos Antiochi bello, quam boni ante Philippi bello feciſſent.

Ad ea Conſul reſpondit Aetolos magis ſæpe, quam vere vnquam pacem petere; eos niſi inermes ſe de pace non auditurum, arma illi prius equoſque omnes tradendos eſſe; deinde mille talentûm argenti populo Romano dandum, (hæc talenta argenti paulo inferius Euboica nominantur, quæ ſingula, vt ſæpius diximus, valent mille & quadringentis francis Gallici æris, quæ millies multiplicata conficiunt milionem vnum, & inſuper quadringenta millia francorum,) cuius ſummæ dimidium præſens numeretur, ſi pacem habere vellent, & eoſdem cum populo Romano amicos, hoſteſque haberent. Legati nihil affirmare auſi, ad ſuos conſulẽdos redeunt. Cum iurgio excepti, iuſſique qualemcumque referre pacem, cum redirent Ambraciam, Acarnanum inſidiis intercepti, in cuſtodiam miſſi ſunt.

XIX. *Pacis deprecatores Athenienſes, & Rhody.* HÆC mora iniecta eſt paci, cum Athenienſium & Rhodiorum legati pro Aetolis iamdudum apud Conſulem intercederent. Aminander quoque accepta fide in caſtra Romana venerat, magis pro Ambracia, vbi diu exul fuerat, quam pro Aetolis deprecaturus. Per hos certior factus de vinculis legatorum, adduci eos ad ſe iuſſit, quorum poſt aduentum agi de pace cæptum eſt. Animander permiſſu Conſulis Ambraciam ingreſſus, conſilio ac precibus euicit, vt permitterent ſe Romanis, emiſſis ſine fraude Aetolorum auxiliaribus; quibus etiam coronam auream 150. pondo dederunt, id eſt, quindecim millium aureorum; ſigna ænea marmoreaque, & tabulæ pictæ, quibus ornatior Ambracia fuerat, quia ibi regia Pyrrhi fuerat, quam cæteræ regionis vrbes, ſublata omnia, auectaque: nihil præterea tactum, violatumue.

XX. *Pacta conuenta cum Aetolis.* CVM Aetolis conuentum eſt, vt quingenta Euboica talenta darent: quæ deceſſio dimidiata ſummæ totius, videtur facta in gratiam eorum, qui pro Aetolis intercedebant apud Conſulem, præſertim C. Valerii Læuini filii, qui cum ea gente primum amicitiam pepigerat, eratque Conſulis frater, eadem matre genitus. Ea pecunia ita ſolueretur, vt ducenta talenta præſentia, trecenta per annos ſex, æquis 50. talentûm penſionibus, darentur. Captiui, perfugæque Romanis redderentur; ne quam vrbem Aetoli ſui iuris facerent, quæ in poteſtatem, aut amicitiam populi Romani veniſſet, ex quo T. Quintius in Græciam traieciſſet, an. V. C. 555. Cephalenia inſula vt extra ius fœderis eſſet, (Ea eſt inſula è regione Acarnaniæ apud Ptolemæum,) quod eam ſui iuris eſſe Romani vellent. Eadem fœdera, & ſuperior de Aetolis hiſtoria, totidem pene verbis habetur apud Polybium, in Legat. numer. 28. niſi quod addit captiuos intra ſex menſes, reddi debere ſine pretio.

XXI. *Mittũtur Romam firmanda.* PROFECTVS ab Ambracia Conſul in mediterranea Aetoliæ, ad Argos Amphilochiæ caſtra poſuit. Eò legati Aetolorum, approbatis à populo ſuo conditionibus pacis, venerunt; & à Conſule iuſſi ad Senatum Romanum approbandæ pacis gratia proficiſci, eiuſdem permiſſu cum eis Athenienſes Rhodiique legati deprecatores abiere, vnaque C. Valerius Conſulis frater. *Cephaleniã inſulam Conſul occupat.* Ipſe in Cephaleniam traiecit, & circa ciuitates inſulæ percunctatum miſit, vtrum ſe dedere Romanis, an belli fortunam experiri mallent. Nemo deditionem recuſauit, omnes obſides dederunt. Inſperata pax inſulæ affulſerat, cum repente ciuitas vna, metu ne demigrare cogeretur, deſciuit. Quatuor menſes obſidionem ſuſtinuerunt Samæi, ſic enim appellabantur, cum Romani nocte per arcem in vrbem ingreſſi, vrbem diripuerũt, captiuos dedititios ſub corona vendiderunt. *Diſcenſio inter Spartanos & Achæos.* Inde Conſul in Peloponneſum ad dirimendas Achæorum & Lacedæm. controuerſias tranſiuit. Ab Achæis enim, & eorum prætore Philipœmene vexabantur Lacedæmonii. Itaque ab eorum ſocietate diuelli, & Romanis adiungi cupiebant. Et Achæi eam ob cauſam illos bello inuadere. Fuluius cum vtramque partem fouendo incerta reſponderet, poſtremo & bello abſtinere, & legatos Romam mittere iuſſit: quo & ipſe comitiorum cauſa profectus eſt.

Aetolorvm legati Romæ præoccupatas aures, animoſque Senatus inuenerunt Philippi regis criminationibus; qui per legatos, literaſque, de Amphilochia, Dolopia, Athamania ſibi ereptis ab Ætolis querebatur: poſtremo etiam filium Perſeũ ex Amphilochis pulſum. Hæ ergo iniuriæ Philippo Romanis ſocio illatæ, aures ab Ætolorum precibus auertebant. Athenienſes tamen, & Rhodii cum ſilentio auditi ſunt, & fœdera cum Romanis confirmata; in quibus additum vt obſides quadraginta arbitrio Coſſ. Ro. darentur, ne minores annis duodecim, nec maiores 40. De pecuniæ ſumma, quam vel in præſentia, vel æquis penſionibus pẽderent, nihil mutatum ex eo, quod cum Conſule conuenerat: pro argento ſi aurum dare mallent permiſſum, vt pro decem argenteis aureus vnus valeret: paris ſcilicet ponderis cum argenteo, vt ſcilicet drachma vna, vel vncia auri, pro decem drachmis, vel vnciis argenti eſſet. 3.

XXII. Aetoli ægre admiſſi Romæ

Pacta confirmantur.

3. σχ. Eodem tempore, & iiſdem prope diebus, quo hæc à M. Fuluio Conſule in Ætolia geſta ſunt, Conſul alter Cn. Manlius in Gallogræcia bellum geſſit. Is vere primo Epheſum venit, vt inquit Liuius: quod ſi verum eſt, ſumma celeritate Roma Brunduſium vſque peruolaſſe, & mox ſecundiſſima nauigatione Brunduſio Epheſum vſque vſum oportet. Longiſſimum enim terra marique eſt iter, vt vix extremo vere eo perueniſſe credi poſſit; & forte non primo, ſed extremo legendum eſt: ſed credamus tamen ſi placet, in eo fortunæ Græciæ ſitæ non ſunt. Ibi copiis à L. Scipione acceptis, luſtrato & bene animato exercitu, iter in Galatiam parat, Attalum Eumenis fratrem, qui tum Romæ erat, viæ comitem ac ducem cum copiis prudenter accipit. Nam & nota erat fides regiæ illius familiæ, & eius intererat frangi Gallorum opes; & facile peritos viæ duces ſuppeditare vicini eorum poterant.

XXIII. Malius Cõſul adit Gallogræciã

Hæc fuſe habet Liuius l. 38. Polybius compendio in Legat. n. 30. & aliquot ſeqq.

In itinere plerique populi, vt innoxii per ipſorum agrum Romani exercitũ ducerent, magna vi pecuniarum ac frumenti redemerunt; plerique oppida rebus omnibus referta deſeruerunt, in abdita ſyluarum montiumque penetrantes: denique ad fines Gallorum, non longe vltra Meandri fluminis fontes, peruenerunt. Hic rurſum Imperator ſuos ad rem bene contra Gallos gerendam excitat. Inde progreſſi multis amicitiam magno ære vendiderunt, multos terrore in fugam cõpulerunt. Deniq. auditum eſt magnam Gallorum vim, tribus regulis ducibus, in Olympo ac Tagana montibus altiſſimis conſediſſe, eóq. res ſuas cum longi tẽporis commeatu contuliſſe: tædio enim ſe fatigaturos hoſtem cenſebant. Nam neque auſuros per tam ardua, atque iniqua loco ſubire; & ſi conarentur, vel parua manu prohiberi, ac deturbari poſſe: nec quietos in radicibus gelidorum montium, ſedentes frigus, aut inopiam laturos.

XXIV. Bellica Gallorum conſilia.

Et quamuis eos ſatis ipſa locorum altitudo tutaretur, ipſos tamen vertices, in quibus inſederant, munimentis tutati ſunt; minima miſſilium telorum apparatus cura fuit, quod crederent ſaxa affatim locorum aſperitatem præbituram; idoneorum tamen miſſilium penuria maxime afflicti ſunt, priuſque à leui armatura telis fere obruti ſunt, quam cominus ferro dimicare poſſent: cum præſertim conferti impreſſionem hoſtium, nudique de more expectarent, nullumq. mitteretur irritum telum. Ergo plerique telis confixi iacebant, alii vulneribus deformati, cruentique in caſtra ac verticem ſe recipiebant. Interim legiones aſcendunt, & data aliqua ad reſpirandum mora, dum velites & expediti miſſilia colligunt; venitur ad certamen, & Galli pro vallo armati ſtabant: ſed telis quamprimum intra vallum compulſi, vbi promiſcua multitudo puerorum ac mulierum quod eò miſſilia, vulneraq. veniebant, ploratu omnia replebant; Itaque omnia metu ac confuſione, ac fuga repleta ſunt.

XXV. In altis mõtibus inuaduntur.

Nam patentibus portis, priuſquam victores irrumperent, fuga è caſtris in omnes partes facta eſt. Romanus fugitiuis inſtat; magnus videlicet interfectorum numerus fuit, quorum partem gladius, partem tela, partem præcipitia, & locorum abrupta ruentes hauſerunt. Quin etiam è monte elapſos, equites, qui ad radices ſteterant, conſecuti paſſim obtruncarunt. Captiuorum numerus, nam cæſorum iniri vix potuit, quadraginta millia dicitur expleuiſſe; quia omnis generis, ætatiſque turbam ſecum traxerant, demigrantium magis, quam in bellum euntium modo. Hoc bello Toliſtobogii, ac Trocmii fracti erant.

XXVI. Cũ magna ſtrage victi, captique.

Tectoſages.

Prælivm montanvm cvm Tectoſagibvs.

Bellum integrum cum Tectoſagis ſupererat, quos Tectoſacas vocat Ptolemæus, medioſque collocat inter Toliſtobogios, & Trocmios, quorum Trocmii cum maxime omnium orientales eſſent, mirum eſt non cum vicinis potius Tectoſacis fuiſſe coniunctos: ſed harum rerum teſtem præter Liuium habemus, quod ſciam neminem.

XXVII. *A Conſule adeuntur.*

Ad Tectoſages ergo Conſul profectus, tertiis caſtris Ancyram, nobilem in illis locis vrbem peruenit. Ptolem. Galatiæ Metropolim facit, multumque ab Hali fluuio ſeiungit, ſicut & Liuius, vt mox patebit; cui tamen quidam proximam faciunt. Ancyræ cum ſtatiua eſſent, vxor Reguli cuiuſdam facinus memorabile edidit, cum vim à quodam centurione pertuliſſet, iſque ad leniendam indignitatem iniuriæ, ſpem reditus ad ſuos feciſſet, illa talentum auri Attici pacta, nuncium ad ſuos militis permiſſu mittit, & aurum ad certum locum à duobus famulis deferri iubet. Ibi hominem penſantem aurum, mulier lingua ſua, quam Romanus non intelligebat, interfici iubet. Tum caput refectum ad maritum defert, acceptæ iniuriæ vltionem. Hæc priuata fraus fuit, quam aliquanto aliter refert liber de vir. ill. n.55. publica mox altera ſecuta eſt.

Facinus mulieris egregium.

XXVIII. *Tectoſages pacem ſimulate petunt.*

Eodem Tectoſagum oratores ad Conſulem venerunt, orantes ne ante ab Ancyra caſtra moueret, quam collocutus cum ſuis regibus eſſet, omnes eis conditiones pacis bello fore potiores. Tempus in poſterum diem conſtituitur, locuſque qui maxime medius inter caſtra Gallorum, & Ancyram eſt viſus. Quo cum Conſul ad tempus præſtitutum cum quingentis equitibus veniſſet, nemine ibi Gallorum inuento, in caſtra rediit. Eodem redeunt oratores excuſantes, religione obiecta reges venire non poſſe; principes gentis venturos, cum quibus res æque tranſigi poſſet. Conſul ſe quoque Attalum miſſurum dixit.

Ad hoc colloquium vtrimque ventum eſt, trecentos equites Attalus præſidii cauſa cum adduxiſſet, dictæ ſunt pacis conditiones, ſed quia abſentibus ducibus, finis rei imponi non poterat, conuenit vt poſtridie Conſul, regeſque eodem loco congrederentur. Ita belli tempus terere volebant, dum res ſuas, cum quibus periclitari nolebant, trans Halyn fluuium traiicerent, & quod caput eſt, ipſi Conſuli inſidias ſpecie colloquii ſtruerent.

XXIX. *Romanos ex inſidiis inuadunt.*

Mille ad eam rem expertæ audaciæ equites elegerunt; Conſul cum eodem quo ante quingentorum equitum præſidio venit. Iamque quinque millia paſſuum proceſſerat, nec multum à conſtituto loco aberat, cum repente concitatis equis, hoſtili impetu ferri Gallos videt: ipſe ſeſe ac ſuos in certamen parat, pugnatur, deinde cum prægrauaret multitudo, ceſſere ſenſim, deinde palam in fugam effuſi ſunt; tum vero inſtare diſſipatis Galli & cædere, magnaque pars oppreſſa foret, ni ſtatio pabulatorum ſexcenti equites, ad clamorem & cædem fugientium occurriſſent; quoniam Tribuni verſus ea loca pabulatores, lignatoreſque de induſtria, cum eo ſexcentorum præſidio miſerant. Hi arma expediunt, profligatam pugnam integri accipiunt, & terrorem à victis ad victores conuertunt, in fugam compellunt, & maximam partem cædunt, reliquos fuga ſeruauit. Priorem huius hiſtoriæ partem habes apud Polyb. in Legat. n.34. ſed Liuius expoliuit.

Cæduntq.

XXX. *Pugnatur in monte contra Tectoſages.*

Postridie Romani ardentibus ira animis, cum omnibus copiis ad hoſtem perueniunt, & ne fraus ſubeſſet, montem biduo explorant; tertio die Conſul in quatuor partes copias diuidit, duas vt medio monte duceret, duas à lateribus, vt aduerſus cornua Gallorum erigeret, qui media in acie 50. millia habuiſſe dicuntur, præter auxilia equitum, qui dimiſſis equis, quorum nullus inter rupes inæquales erat vſus, in lateribus locati erant, in dextro decem millia, in ſiniſtro quatuor. Prælium Conſul eodem modo, quo in altero monte iniit, & à paribus initiis cœpta res, eundem exitum habuit. Nam à principio velut nubes telorum coniecta ruit aciem Gallorum, nec aut procurrere quiſquam ab ordinibus ſuis audebat, ne vndique corpus ad ictus nudaret; & ſtantes quo denſiores erant, hoc plura, velut deſtinatum petentibus, vulnera accipiebant.

XXXI. *Et fuga præceps.*

Hic Conſul hoſte turbato, receptis intra ordines velitibus, aciem promouet, legiones oſtentat. Galli vulneribus feſſi, ne primum quidem Romanorum clamorē tulerunt. Pars fuga in caſtra intra munimenta receperunt ſeſe, pars maior dextra læuaque effuſi, qua quemque impetus tulit, fugerunt. In qua non plus octo millia

ceciderunt, reliqui flumen Halyn traiecerunt.

Eadem breuius Appian. & Zonar.

Romanorum magna pars ea nocte in caſtris hoſtium manſit, cæteros in ſua caſtra Conſul reduxit. Poſtero die captiuos, prædamque recenſuit, quæ tanta fuit quã tam auidiſſima rapiendi gens, cum cis montem Taurum omnia armis per multos tenuiſſet annos, coaceruare potuit. Hæc Liuius: quæ de præda ex Galatarum vrbibus capta, potius intelligenda ſunt: nã iam ante hic idem hiſtoricus dixit hoſtem tranſtuliſſe res ſuas trans fluuium Halyn. Nec credibile alioqui eſt, quamuis Liuius id tacuiſſet, tam inſanum fuiſſe populum, vt pugnæ incertam aleam ſubiturus, imo propemodum certam & exploratam cladem, qualem cognati nuper, ipſi ante triduum ſenſerant, omnia ſua hoſti in prædam offerre voluerit, & non potius domeſticis, & neceſſariis ſeruanda & vtenda relinquere. *Præda, captiuique.*

Illvd multo probabilius ſubditur, Gallos ex diſſipata fuga in vnum locum congregatos, magna parte ſaucios aut inermes, oratores de pace ad Conſulem miſiſſe. Eos Manlius Epheſum venire iuſſit, ipſe, iam enim medium autumni erat, locis gelidis propinquitate Tauri montis excedere properans, victorem exercitum in hyberna maritimæ oræ reduxit. Ita Liuius; ſed huic propinquitati Tauri montis non conſentiunt geographicæ tabulæ Ptolemæi, quæ Taurum longo interuallo infra Galatiam ad meridiem collocant, Pamphyliam & Ciliciam, littorales Aſiæ prouincias, à ſuperioribus ſeparantẽ. Sed nec Antitaurum, quem vocant, intelligere potuit. Nam is multo etiam longius à Galatia diſtat orientem verſus; Cappadociam quippe, vaſtam ac late patentem regionem, interiectam habet. XXXII. *Legatos de pace mittũt*

n. 35. Legat.

Dvm Conſul Cn. Manlius hyemem Epheſi tranſigit, anno, vt notat Polybius vltimo huius Olympiadis, ſcilicet 147. (ex quo vides chronologiam noſtram adamuſſim Polybii chronologiæ reſpondere) legationes vndique ex omnibus ciuitatibus gentibuſque, quæ cis Taurum montem incolunt, conueniebant; & vt clarior nobiliorque victoria Romanis de rege Antiocho, quam de Gallis fuit, ita lætior ſociis de Gallis fuit, quã de Antiocho. Tolerabilior quippe Regia ſeruitus fuerat, quam feritas immanium barbarorum, & imminens ſemper terror: ita illo pulſo libertatem ſibi natam, iſtis domitis pacem datam. Propterea non gratulatum modo venerunt, ſed coronas etiam aureas, pro ſuis quæque facultatibus, attulerunt. XXXIII. *Legati Epheſi conſulẽ adeunt*

Eodem & ab Antiocho legati, & ab ipſis Gallis, & à rege Cappadociæ venerũt. Antiochi legati (vnicum tamen Muſæum legatum ponit Polybius n. 35.) iuſſi ſunt pecuniam in Pamphyliam, frumentumque, ex pacto cum L. Scipione fœdere, aduehere, eo ſe cum exercitu venturum. Gallis reſponſum, cum Eumenes veniſſet, tum ſe eis leges daturum. Legati Ariarathis veniam petebant, quod auxiliis Antiochum iuuiſſent; ob eam culpam ducenta talenta argenti ſunt imperata, ita Liuius: ſed Polybius habet ſexcenta talenta, eſtque id probabilius. Nam hic Ariarathes late in Cappadocia imperabat, & Romani ſatis laxi erant in imperanda pecunia: Liuius ipſe paulo ante Oroandenſium neſcio quorum legatis, imperata ducenta talenta ſcribit, cum amicitiam paterent. Sexcenta porro talenta Attica reſpondent 210. millibus coron. Hæc vſque ad veris initium Epheſi geſta, Liuius l. 28. & Polyb. in Legationibus n. 35. teſtantur. XXXIV. *Quæ illis data reſponſa.*

Oroanda Piſidiæ vrbs. Plin.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3865.

1.N.xii. In triumpho Æmylii Regilli vndequinquaginta coronæ aureæ tranſlatæ ſunt, tetra drachma Attica 34700. quæ diximus 14. ſolid. Turon. à Cenali æſtimari, efficient 8096. cor. & 40. ſolid.

2.N.xiv. Argenti pondo 137420. id eſt 1511. millia 620. coron. Tetradrachmûm Atticorum 224. millia, id eſt, eadem qua ſupra æſtimatione, 52266. coron. & quadraginta ſolid. Ciſtophorum 331070. quorum valor ignoratur.

Nummos aureos Philippæos 140000. quibus ſingulis dãdo 3. aureos, fiunt 420000. coron.

Vaſorum argenteorum, quæ omnia cælata erant, mille pondo & 424. id eſt 15664. coron. Aureorum mille pondo & 24. id eſt 102400. coron. Militibus quini viceni denarii, quos Cenalis æſtimat quatuor ſolid. Turon. ergo ſingulis dati 5. franci, duplex centurioni, & triplex equiti, id eſt illi decem, & huic quindecim.

3.N.xiii. In Polybio ita habetur, pro tertia argenti parte, ſi aurum dare maluerint, dent, modo pro argenteis decem minis vnam auri pendant. Apud eundem totum hoc fœdus copioſius etiam, quam apud Liuium leges. Communis tamen valor auri ad argentum eſt vnius ad duodecim. Voluerunt forte Romani libram auri decem argenti libris, nec pluribus reſpondere, vt hoc lucro, deceſſionem quingentorum talentorum aliqua ex parte compenſarent. Nam in ſingulis auri libris, duas argenti libras lucrabantur. Quamquam id Romani in eorum arbitrio poſuerunt.

ANNVS MVNDI 3866. SEXTAE AETATIS 350. IMPERII GRÆCORVM 124. ANTIOCHI MAGNI 37. ET VLTIMVS. ONIAE III. PONTIFICIS 20. PTOLEMAI EPIPHANIS 16. PHILIPPI MACEDONVM 33. OLYMPIADIS CXLVIII. AN. 1. VRBIS COND. 565. COSS. M. VALERIO MESSALA, & C. LIVIO SALINATORE.

ANNVS ANTE CHRISTVM 187.

I. *Ratio temporis Antiochi Magni.* ANTIOCHVM Magnum hoc quoque anno vixiſſe (quo in Olympico ludicro Aceſilaus Megalopolites coronatus traditur) iã initio præcedentis anni docuimus: non vltra etiam regnando progreſſum probat ſequens annus apud Euſebium, qui ponitur primus Seleuci; nec quicquam vltra de Antiocho à Liu. aut Polyb. traditur, licet nouus interpres in quartos ab hinc Conſules eius regni finem differat, tum ex aliis erratis, tum quia prædeceſſorem Antiochi diutius regnaſſe voluit quam veritas patiatur, vt ſuo loco docuimus: admiſſo autẽ vno abſurdo, multa alia neceſſario ſequũtur. Eum nihilominus pene ſecutus eſt alius ſectarius, qui differt eius mortẽ ad biennium, in Conſulatum Albini & Philippi. Sed noſtram chronologiam plane certam reddit l. 1. Machab. vbi initium regni Antiochi Epiphanis ponitur anno 137. regni Græcorum, ad quem vſque annum intercedunt duodecim anni Seleuci, quos illi cum Euſebio omnes tribuunt. At ille cogitur ei vnum annum detrahere, & præterea ei dare ſucceſſorem non anno 137. regni Græcorum, vt requirit Scriptura, ſed 139. in quem cadit quartus annus Olymp. 151. quo ille primum ponit Antiochi Epiphanis. *Calvis. c.1.n.11.* *Caſaub.*

II. *Noui Cõſules creati.* SED priuſquam redeamus in Aſiam, pauca de creatis Coſſ. dicamus. M. Fuluius poſt Achæorum & Lacedæmoniorum apud ſe diſceptationem, quia iam in exitu annus erat, comitiorum cauſa Romam profectus eſt, creauitque M. Valerium

Meſſalam

Meſſalam, & C. Liuium Salinatorem, cum M. Æmylium Lepidum inimicum, eo quoque anno petentem deieciſſet. Comitiis perfectis M. Fuluium proconſulem in prouinciam redire placuit, eique & collegæ Cn. Manlio imperium in annum prorogatum eſt. Conſules cum Idibus Martiis Conſulatum iniiſſent, cum de Repub. ad Senatum retuliſſent, nihil de Aetolia, vel Aſia mutatum eſt. Conſulum alteri Piſæ cum Liguribus, alteri Gallia prouincia decreta eſt; illa Meſſalæ, iſta C. Liuio euenit. Luſtrum à Cenſoribus proditum edidit hoc anno ciuium Romano- capita 258. millia & 308.

III. *Proconſul redit in prouinciam*

C n æ v s Manlius proconſul luſtrato primo vere exercitu, Epheſo profectus, die octauo Apamæam venit. Ibi triduum ſtatiuis habitis, tertiis rurſus ab Apamæa caſtris in Pamphyliam peruenit, quo pecuniam frumentumque regios conuehere iuſſerat. Mille & quingenta talenta argenti Apamæam deportantur, frumentum exercitui diuiditur. Ita Liuius, ſed ſine dubio corrigendus eſt locus, ſcribendumque bis mille & quingenta, tum quia ita habet Polybius, in Excerpt. legation. n. 35. vnde hæc ipſa mutuatus eſt Liuius, & Appianus in Syriacis: tum quia Liuius ipſe l. 37. in conuentione facta inter Antiochum & Africanum, habet bis mille quingenta talenta datum iri ab Antiocho, cum S. P. Q. R. pacem comprobaſſent.

Regiam pecuniam recipit.

Et Pergam Pamphyliæ vrbem adit

Inde ad Pergam proconſul ducit, quæ vna vrbs in iis locis præſidio regio tenebatur. Appropinquanti Præfectus præſidii obuius fuit, triginta dierum tempus petens, vt regem Antiochum de vrbe tradenda conſuleret: eadem habet Polybius. Viuebat ergo etiam hoc anno trigeſimo ſeptimo regni Antiochus, vtriuſque hiſtorici manifeſto teſtimonio; accedet etiam comprobatio fœderis initi cum Romanis, miſſis ad eum legatis: ſed pergit Liuius; dato tempore ad eam diē, quantum ſcilicet ad profectionem Syriacam, vbi Rex erat, & reuerſionem neceſſe erat, præſidio deceſſum eſt.

IV. *Redit inde Apamæā.*

A Perga L. Manlio fratre cum 4. millibus militum Oroandam, ad reliquum pecuniæ pactæ exigendum miſſo (pepigerant autem ducenta talenta, vt ſupra dictum eſt) Ipſe, quia Eumenem regem, & decem legatos Roma Epheſum veniſſe audierat, iuſſis ſequi Antiochi legatis, Apamæam exercitum reduxit. Ibi ex decem legatorum ſententia, fœdus in hæc fere verba cum Antiocho conſcriptum eſt, quod non pigebit deſcribere, & alicubi cum opus erit, ex Polybio in primis, ex quo deſumptum eſt, illuſtrare.

Fœdus recognoſcitur.

Prima pacis lex.

Amicitia regi Antiocho cum pop. Rom. his legibus & conditionibus eſto. Ne quem exercitum, qui cum populo Romano ſociiſue bellum geſturus erit, Rex per fines regni ſui, eorumue, qui ſub ditione eius erunt, tranſire ſinito, neu qua alia ope iuuato. Idem Romani, ſociique Antiocho, & iis qui ſub eius imperio erunt, præſtent. Hæc ex prima lex, fideliter ex Polyb. reddita. Altera eſt.

V. *Altera.*

Belli *gerendi ius Antiocho ne eſto, cum iis qui inſulas colūt, neue in Europam tranſeundi*, belli ſcilicet gerendi cauſa: à Polybio enim repetitur, μὴ πολεμήσαι. Intelligit autem inſulas maris Aegæi maxime, ſed indiſtincte poſuit, vt Rhodum etiam, & quæ ad Cariam, & Lyciam ſunt, comprehenderet, quod infra diſtinctius attinget.

Tertia.

Excedito vrbibus, agris, vicis, caſtellis, cis Taurum montem, vſque ad Tanaim amnem, & valle Tauri, vſque ad iuga, qua in Lycaoniam vergit. Hæc lex apud Polyb. vitio temporum diminuta eſt, quam ex Liuio ſupplemus. Eſt autem Tanais amnis, qui in Mœotidem paludem influit, & maiorem Aſiam ab Europa ſeptentrionem verſus diſterminat: vt Antiochus intelligat ſe ab Europa penitus excluſum, in primiſque Lyſimachia, & Cherſoneſo: & omnibus quæ in Thracia, & Helleſponto habuerat eſſe priuatum. Vallem Tauri intelligo, quæ reſpicit Lyciam, vbi Taurus Lyciam à Pamphylia diſterminat, à meridie ſeptētrionem verſus. Iuga vero quibus Taurus vergit ad Lycaoniam, ſunt quæ in Orientem recta linea feruntur, & ſeparant à ſeptentrione Pamphyliam ab Orondica, Iſauria, Lycaonia, vt clare perſpici poteſt apud Ptolemæum in Aſiæ tab. I.

VI. *Quarta.*

Ne *qua arma efferto, ex iis oppidis, agris, caſtelliſque quibus excedat: ſi qua extulit, quæ & quo oportebit, recte reſtituito.* Aliter hæc quarta lex habetur apud Polyb. *Ne quidquam abducat, præter arma, quæ milites ferunt, ſi quid extulerit, in eaſdem vrbes referto.* Non vult inermes eiiçi milites ex præſidiis, ſed relinquere machinas, & id genus alia, quæ mi

lites non ſolent ferre; ſequitur quinta, quæ integra atque inuariata eſt in Polybio.

Quinta. *Ne militem, neu quem alium ex regno Eumenis recipito*, vt ſcilicet inimicitiarum, & proditionum cauſæ præcidantur: eodem & ſexta pertinet.

Sexta. *Si qui earum vrbium ciues, quæ regno abſcedunt, cùm rege Antiocho, intraque fines eius regni ſunt, Apamæam omnes ante certam diem redeant*: clarius, ſed odioſius dixit Polyb. *vrbes quas Romani auferunt*, nec certæ diei meminit. *Qui ex regno Antiochi apud Romanos, ſociosq. ſunt, iis ius abeundi manendique eſto.* Idem habet Polyb. Pertinet hæc condi. ad minuendas vires Antiochi, etiam in eo regno quod ei relinquitur.

Septima. VII. *Octaua.* Servos, *ſeu fugitiuos, ſeu bello captos, ſeu qui liber captus, aut transfuga erit, reddito Romanis, ſociiſque.* Eadem extat apud Polyb. ſed ſequens inſeritur, à Liuio prætermiſſa, aut ſuo loco emota. Habetur enim apud eundem l. 37. vbi primum ab Africano, victo regi conditiones pacis proponuntur.

Nona. *Reddito Antiochus, ſi in eius poteſtate fuerit, & Annibalem Amilcaris filium Carthaginieſem, & Mneſilochum Acarnanem, & Thoantem Aetolum, Eubulidem & Philonem Chalcidenſes, & quicumque Aetolorum Magiſtratum geſſerint*, qui ſcilicet omnes belli contra Romanos, tam in Græcia, quam Aſia fuerant incentores. Annibalem autẽ in primis depoſcebant, quia certum habebant ibi Romanos pacem habere nõ poſſe, vbi eſſet Annibal, in cuius pectore immortale in Romanos odium viueret.

Decima. Elephantos *tradito omnes*, addit Polyb. quos in Apamæa habet, *neq. alios parato.*

Vndecima. *Tradito & naues longas, armamẽtaque earũ, néve plures, quæ decem naues actuarias nulla quarum plus quam triginta remis agatur, habeto; neue minorem ex belli cauſa, quod ipſe illaturus erit: neue nauigato citra Calycadnum, neue Sarpedonem promontoria, extra quam ſi qua nauis pecuniam, ſtipendium, aut legatos, aut obſides portabit.* Polyb. non habet minorem, neque monerem, quod vnius remi nauigium ſonat, ſed tãtum, neque id belli cauſa, nec Sarpedonis promontorii meminit, ſed tantum Calycadni, quem fluuium facit Ptolem. Appianus Liuium ſequitur, poteſt à fluuio nomen promontorio eſſe datum. Mirum porro eſt tanto minorem maris, quam terræ poſſeſſionem Antiocho à Romanis concedi: hoc enim promontorium Calycadni vltra terminos Tauri mõtis, quos ei præfixerunt in terra, & vbi Lycia à Pamphylia ſeparatur, longiſſime abeſt, vt ex tabula Ptolem. perſpicuum eſt.

IX. *Duodecima* Milites *mercede conducendi ex iis gentibus, quæ ſub ditione populi Romani ſunt, Antiocho regi ius ne eſto; ne voluntarios quidem recipiendi.* Polybius habet fugitiuos, pro voluntariis. φεύγοντας.

Decima tertia. *Rhodiorum, ſociorumue quæ ædes, ædificiaque intra fines regni Antiochi ſunt, quo iure ante bellum fuerunt, eo Rhodiorum, ſociorumue ſunto.* Eadem eſt in Polybio ſententia, licet textu aliquantum corrupto.

Decima quarta. *Si quæ pecuniæ debentur, earum exactio eſto: ſi quid ablatum eſt, id conquirendi, cognoſcendi, repetendique ius item eſto.* Hæc Polyb. de Rhodiis nominatim habet, quæ Liuius de omnibus vniuersè.

Decima quinta. *Si quas vrbes, quas tradi oportet, ii tenent, quibus Antiochus dedit, ex iis præſidia deducito, vtique rectè tradantur curato.* Addit Polyb. ſi quis præſidiariorum illorum ad eum velint confugere, ne eos illi excipere liceat.

Decima ſexta. Argenti *probi duodecim millia Attica talenta dato: intra duodecim annos penſionibus æquis: talentũ ne minus pondo 80. Romanis ponderibus pendat, & tritici* 140. *millia modium.* Ambiguam rem facit Liuius, qui videtur octoginta pondo, ſiue minas tribuere talento Attico, cum id eſſet talenti Euboici, quod viginti minis ſuperabat Atticum. Deinde cum ſupra l. 37. hæc talenta dicta ſint Euboica, quomodo nunc Attica vocantur? Verum tota difficultas facile exhauritur ex textu Polybii, vbi habetur ad verbum; nam nouus interpres magis reſpexit ad textum Liuii, quam Polybij. *Antiochus dato Romanis argenti Attici optimi talenta mille ducenta, in annis duodecim. Dans in ſingulos annos mille, non minus vero pendat talentum ponderibus Rom. octoginta.* Exigunt Romani argentum ab Antiocho, non qualecumque, ſed optimum & purisſimum, quale eſt Atticum: at quod ad pondus attinet, volunt eſſe Euboicum, quod reſpondet octoginta Romanis libris.

XI. *Decima ſeptima.* Evmeni *Regi talenta* 350. *intra quinquennium dato, & pro frumento, quod æſtimatione fiat, talenta* 127. Polybius habet 359. talenta, quæ ſolui debeant eodem tempore, quo Romanis. Frumentum autem, vt ab Antiocho rege æſtimetur. Vide Villal. to. 1. p. 2. l. 2. c. 19.

addit etiam, quod prætermiſſum eſt à Liuio, illis 127. talentis, drachmas mille ducentas & octo, quas permiſit, inquit, Eumenem accipere, ipſi placitam & probatam pecuniam.

Obſides Romanis viginti dato, & pro triennio mutato; ne minores octonûm denûm annorum, neu maiores quinûm quadragenûm. Appianus addit excepto Antiocho filio, quod ad mutationem & ætatem pertinere poteſt. Addit & Polybius aliam legem à Liuio prætermiſſam, quæ ſic habet. *Decima octaua.*

In ſingulorum annorum penſionibus, ſi quid à pactis diſcrepauerit, ſi qua pecunia reiectitia erit, anno proximo pendito, quæ lex videtur appendix decimæ ſeptimæ, eique immediate ſubdenda. *Decima nona.*

Si *qui ſociorum populi Romani vltro bellum inferrent Antiocho, vim vi arcendi ius eſto, dum ne quam vrbem aut belli iure teneat, aut in amicitiam accipiat; controuerſias inter ſe iure ac iudicio diſceptent; aut ſi vtriſque placebit, bello.* Hæc poſtrema verba Liuius addit, prima vero contraxit, Polybius enim habet. *Si quæ vrbes aut gentes, aduerſus quas ſcriptum eſt, ne bellum gerat Antiochus, priores bellum intulerint &c.* XII. *Vigeſima.*

Si quid addi, detrahiue, de communi ſententia placuerit, id ſaluo fœdere liceat. Hanc legem ſicut & illam, quæ eſt de certis perſonis dedendis, Liuius ſeorſim appoſuit, ſuis potius verbis, quam ipſius fœderis.

Polyb. Hic autem ſubdit Conſulem, aut potius Proconſulem, nam iamdudum creati erant Romæ noui Conſules, iuraſſe in hoc fœdus, & miſiſſe in Syriam, qui à Rege Antiocho iuſiurandum exigerent, Q. Minucium Thermum, vnum de decem legatis, & L. Manlium fratrem ſuum, qui tum forte ab Oroandis redierat. *Vigeſima prima.*

Q. etiam Fabio Labeoni, qui claſſi præerat, ſcripſit, vt Patara extēplo proficiſceretur, quæque ibi naues regiæ eſſent, concideret, cremaretque. Profectus ille ab Epheſo quinquaginta tectas naues, aut concidit, aut incendit, exemplo obedientiæ in Fabio memorabili, ſed in Proconſule conſilio vtique parum probabili, vt apparet; quas ſatius erat in Piræeum, aut Romam deducere, & idoneis vſibus reſeruare. Voluit forte Manlius eo facto belli finem impoſitum demonſtrare, bellicis nauibus incenſis, & terrorem Romani nominis augere. XIII. *Naues Antiochi incenſæ.*

Fabius eadem expeditione Telmeſſum (Lyciæ vrbem à Pataris Xantho fluuio ſeparatam,) ſubito aduentu claſſis territis oppidanis, recepit. Ex Lycia protinus, iuſſis ab Epheſo ſequi, qui ibi relicti erant, per inſulas in Græciam traiecit. Athenis paucos moratus dies, dum Pyræeum ab Epheſo naues venirent, totam inde claſſem in Italiam reduxit. *Fabius claſſem Romā deducit.*

Cn. Manlius proconſul cum inter cætera, quæ ab Antiocho accipienda erant, elephantos quoque accepiſſet, dono eos Eumeni omnes dedit: & in eius gratiam Ariarathem regem Cappadociæ, non tantum in amicitiam pop. Rom. accepit, ſed remiſit etiam ei partem dimidiam pecuniæ imperatæ. Eumeni quippe deſponderat per eos dies filiam ſuam Ariarathes. Deinde cum dec legatis Apamææ cauſam ciuitatum, Eumenis quoque ac Rhodiorum conſtituerunt, iuxta ea quæ à Senatu Romæ definita fuerant. XIV. *Elephanti regi dati Eumeni. Ariarathes in gratiam receptus.* *quæ fuſius Polyb n.36 & Liuius l. 38. repetunt*

His fœderibus decretiſque datis Manlius, cum 10. legatis, omnique exercitu ad Helleſpontum profectus, euocatis eo regulis Gallorum, leges quibus pacem cū Eumene ſeruarent, dixit; denunciauitque vt morem vagandi cum armis finirēt, agrorumq. ſuorū terminis ſe continerent. Cōtractis deinde ex omni ora nauibus, & Eumenis etiam claſſe, per Athenæū eius fratrē ab Elæa adducta, copias omnes in Europam traiecit. Inde per Cherſoneſum modicis itineribus, graue præda omnis generis agmen trahens, Lyſimachiæ ſtatiua habuit, vt quam maxime recentibus, & integris iumentis Thraciam, per quam iter vulgo horrebant, ingrederetur. *Manlius lites dirimit.* *Et reditum parat.*

In itinere, cum iter difficile, atque impeditum occurriſſet, diuiſis copiis pars vna cum Imperatore antecedebat, altera longo interuallo ſequebatur, in medio erant impedimenta, prædaque omnis cum pecunia. Thraces numero 10. millia, cum primum agmen præteriiſſet, nec adeſſet adhuc extremum, prædam in locorum anguſtiis adoriuntur, cæſiſque cuſtodibus, partim ea quæ in plauſtris erant diripere, partim ſub oneribus iumenta abſtrahere. Ad vtrumque agmen perlatus eſt clamor, vtrimque in medium concurritur, & inordinatum ſimul pluribus locis præliū conſeritur, alibi prædo, alibi prædæ vindex cadit, prout locus iniquus æquuſue XV. *Prælio in Thracia cū prædonibus decertat.*

ACHÆI SPARTANOS AFFLIGVNT.

his aut illis facit, prout numerus & animus pugnantium fuit; multi vtrimque cadunt; nox prælium diremit. Thraces non fuga mortis, aut vulnerum prælio exceſſerunt, ſed quia prædæ ſatis habebant. In eo prælio mortuus eſt Q. Minutius Thermus vnus de decem legatis, & Philippus rex creditus eſt non ignarus huius cædis.

XVI. *Progreditur Apollonia vſque.* ALIVS deinde etiam contigit ab iiſdem Thracibus, ſed quia nudus erat locus, & minus idoneus inſidiis, fere innoxius Romanis fuit. Inde in Macedoniam, ac Theſſaliam traductus exercitus: poſtremo per Epirum cum Apolloniam perueniſſet, non auſus traiicere imminente hyeme, Apolloniæ hybernauit. Supereſt vt de Antiochi morte dicamus: verum prius aliquid de afflicta Lacedæmoniorum ab Achæis Rep. ex Liuio dicēdum. Superiore anno iuſſu Fuluii Conſulis ab vtriſque legati Romam miſſi fuerant. Romani, apud quos gens Achæorum magnæ autoritatis tunc erat, eos offendere nolebant, nihil tamen nouari de Lacedæmoniis placebat. Itaque reſponſum dederunt ita perplexum, vt Achæi ſuæ poteſtati traditos Lacedæmonios interpretarentur, hi autem non omnia eis in ſe conceſſa crederent.

XVII. *Multoſque per per tumultum perimunt.* HAC poteſtate Achæi ſuperbe vſi, initio veris continuata Philopœmeni prætura exercitum cogunt, in fines Laconum inducunt, autores defectionis depoſcunt, polliciti nihil illos indictu cauſa paſſuros, qui nominatim depoſcebātur, ſpoponderūt ſe ituros, fide accepta à legatis vim abſuturam, donec cauſam dixiſſent. Iuere cum ipſis & alii viri illuſtres, quia cauſam Reip. agi videbant.

Cum ad portam caſtrorum ventum eſſet, & Spartanis occurriſſent exules ipſorum, quos illi peſſime oderant, res facile ad iurgia & vim proceſſit: & quamuis iſti deos legatoſque teſtarentur, & Philopœmen vim prohiberet, exules tamen concitatis ſociis, ſeptemdecim, in quos vincula coniecerant, interfecerunt. Sexaginta tres poſtero die comprehenſi, à quibus Prætor vim arcuerat, quia perire indicta cauſa nolebat: iratæ multitudini obiecti, cum auerſis auribus pauca locuti eſſent, damnati omnes, & traditi ſunt ad ſupplicium.

XVIII. *Nouiſque legibus opprimunt. Antiquitas legum Spartanarū* Hoc metu territis Spartanis, imperatum vt muros diruerent, mercenarios & externos auxiliares terra Laconica exigerent, ſeruos à tyrannis libertate donatos, ante diem certam abigerent, Lycurgi leges moreſque abrogarent, Achæorum legibus aſſueſcerent, exules deniq. ciuitati redderētur. Quæ cum facta eſſent, Sparta euernata Achæis obnoxia facta eſt, & leges Lycurgi, quibus per octingentos annos aſſueuerant antiquatæ ſunt, vt tradit Liuius l. 38. At in noſtra chronologia, ſi ſumas latas leges anno 3153. ſunt 714. ſin autem, quoniam res incerta eſt, 3170. ſunt 697. conſtatque ſæpius interruptam eam diſciplinam, vt ex vita Agidis & Cleomenis apud Plutarchum intelligi poteſt: qui in vita Philopœmenis, ait ex Polybio 80. Spartiatas ab illo occiſos, vt vero tradidit Ariſtocrates 350. & reliquam hiſtoriam ex iis, quæ ex Liuio tradidimus, pertexit: additque Spartanos aliquanto poſt, beneficio pop. Rom. relictis inſtitutis Achaicis, priſtina, & ſua quantum fieri potuit reſtituiſſe ac ſtabiliuiſſe. Cæterum Lacedæmonii iis de rebus querelas Romam detulerunt, & ſequenti anno literas à M. Æmylio conſule expreſſerunt, quibus Achæos increpabat ob male adminiſtratas res Spartæ, vt author eſt Polyb. n.37.

XIX. *Mors Antiochi Magni.* INTEREA mortuus eſt Antiochus Magnus anno 37. regni ſui, vt iam ſemel iterumque docuimus: ſed mortis aut locus aut modus parum eſt compertus. Daniel cum expoſuiſſet irritum eius conatum in obtinenda Ægypto, per filiam ſuam Cleopatram, Ptolemæo Epiphani matrimonio traditam; ſubdit. *Et conuertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas*, opera ſcilicet vſus Polyxenidæ, quem claſſis ſuæ præfectum habuit. Intelligit autem Antiochi expeditionem in Græciam; qua Eubœam primum inſulam, Delum, magnamque partem Theſſaliæ, & Bœotiæ, in ſuam poteſtatem redegit, de quibus Liuius l.35. Minutas autem inſulas Ægæi maris, quas plurimas nullo negotio habuit conſentientes Aurel. Victor Liuius omiſit, ait Antiochum Græciam, inſulaſque eius occupaſſe, D. Hieron. ait cœpiſſe Rhodum, Samum, Colophonem, & Phocæam, quod nuſquam in Liuio, vel Polybio inuenio, præterquam de Phocæa ad Antiochum, imo Seleucum filium eius, deficiente, qua de re Liuius l.37. & naualem Rhodiorum cladem, duce Pauſiſtrato & irritam Colophonis obſidionem.

c.11.v.18.

l.de vir.ill. n.54.

XX. *Ex Daniele Propheta.* PERGIT Daniel, *Et ceſſare faciet principem opprobrii ſui*, quæ verba perobſcura ſūt, vt patet ex variis expoſitionibus, quas hic affert Pererius, quibus hæc addi poteſt.

Antioch. multas ciuitates in ora totius Aſiæ, partim metu, partim volũtate in deditionẽ acceperat, propoſitũ habens ſe Phil. coniungere, quem Romani bello vexabant; cum Rhodii nõ deterriti tãta mole imminentis belli, legatos ad Regem mittere auſi ſunt, nunciantes ſi non contineret copias ſuas, ſe obuiam ituros, non ab odio vllo, ſed ne coniungi cum Philippo paterentur, & impedimento eſſe Romanis liberantibus Græciam. Et quamquam ea erat legatio (ait Liuius l. 33.) quæ accendere regium animum poſſet, temperauit iræ, & legatos ſe Rhodum miſſurum reſpõdit &c. Hoc ergo opprobrium ſuum, & contumeliã exigui populi, minas intentantis Monarchæ potentiſſimo vltus eſt, & ceſſare fecit, cum euocatus ab Ætolis in Græciam, magnam illius partem ſubiugauit: præſertim cum illos ipſos, cum eorum duce Pauſiſtrato per Polyxenidã claſſis ſuæ præfectum, ingenti clade affecit. Dicitur autẽ princeps opprobrii, quia primus auſus eſt hic populus Antiochum parui facere, quem vniuerſus oriens, Syria, Ægyptus, Græcia, imo & Romani ipſi formidabant. Et adiuuat hanc interpretationem textus græcus, qui habet ceſſare faciet principes, quia ſcilicet hic populus non à rege vno, ſed à magiſtratibus, & concilio publico regebatur. *Rhodiorum licentia in Antiochũ.* *Liu l. 37.*

Divus Hieronymus hunc principem videtur intelligere Romanum Imperatorem. Ait enim occurriſſe Antiocho L. Scipionem Naſicam, à quo is victus eſt: ſed ea expoſitio nec facile textui aptari poteſt, nec Naſica bellum geſſit contra Antiochum, vt notauit Perer. dudum ante Scaligerum, nec is dictus eſt Lucius, ſed P. & conſobrinus fuit Africani ex Patruo, non frater, cui ex victoria, ad L. Cornelii Scipionis nomen, cognomen Aſiatici adiectum eſt. XXI. *Expoſitio S. Hieron.*

Illa autem verba Prophetæ, *& opprobrium eius conuertetur in eum;* comprehendũt omnes eius terreſtres maritimaſque clades, quibus & à M. Acilio Glabrione Coſſ. ad Thermopylas, & à C. Liuio Præfecto Romanæ claſſis ad Corycum, & à Rhodiis ad Sidam promontorium, vbi Annibal cum Phœnicia claſſe victus eſt, & à L. Æmylio Regillo prætore ad Myonneſum promontorium, & à L. Scipione Conſule ad Magneſiam, afflictus eſt, & compulſus in Syriam fugere, non exigua regni ſui parte mulctatus: inſuper grauiſſimum tributum Romanis pendere, & leges victus accipere coactus eſt, vt fuſius ex Liuio l. 37. & 38. intelliges. *Omnes Antiochi clades.*

Reliqua Danielis de Antiochi morte verba ſunt, *Et conuertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ, & impiget, & corruet, & non inuenietur.* Ea verba ſic explicat D. Hieron. Victus ergo Antiochus, intra *vel vltra* Taurum regnare iuſſus eſt; & inde fugit ad Apamiam ac Suſam, & vltimas regni ſui penetrauit vrbes. Cumq. aduerſus Elymæos pugnaret, cum omni eſt deletus exercitu. Hæc Hieronymus, quem hallucinatum ſcribit Scaliger in Euſeb. quod ille interitus ad Elymæos Antiocho Epiphani conueniat, non Antiocho Magno. D. tamen Hierony. videtur ſecutus Strabonem qui de Elymæis agens. Antiochum quidem Magnum, inquit, Beli templum ſpoliare conatum, finitimi barbari, abſque aliorum ope adorti, interemerunt. Nec Antiochus Epiphanes ab Elymæis interfectus eſt, ſed fugatus. [a] XXII. *Varia de eius morte ſententia.* *lib. 16.* *[a] vt patet ex 1. Mac. 6. & 2. Machab. c. 9. 1.*

Eadem videtur Iuſtini ſententia l. 32. Interea, inquit, in Syria Rex Antiochus, cum graui tributo pacis à Romanis premeretur, & victus oneratuſque eſſet, ſeu inopia pecuniæ compulſus, ſeu auaritia ſolicitatus, qua ſperabat ſe, ſub ſpem tributariæ neceſſitatis, excuſatius ſacrilegia commiſſurum, adhibito exercitu nocte tẽplum Dyndimæi Iouis aggreditur. Qua re prodita, concurſu incolarum cum omni militia interficitur. Sic ipſe; vbi vides in templo tantum Iouis, aut Beli eſſe diſcrimen. Sunt qui Antiochi Magni mortem deſcribi putent, cap. 1. lib. 2. Machab. ſed ille ſub annum 188. regni Græcorum mortuus eſt, annis ab hinc 4. & ſexaginta, vt ſuo loco oſtendemus. Denique ne hoc etiam omittamus, licet parum ſcriptis aliorum conſentaneum, Aurelius Victor, ait eum à Sodalibus, quos tumulentus in conuiuio pulſauerat, occiſum fuiſſe. Eius mortem vt incompertam Liuius & Appianus prætermiſerunt. Polybius imperfectus eſt. XXIII. *De ea Iuſtini opinio.* *Et Aurelij victoris.* *[...]ter eodẽ [...]oco patet [...].10. [...]l de vir. ill. [...].54.*

ANNVS MVNDI 3867. SEXTÆ ÆTATIS 351.
IMPERII GRÆCORVM 125. SELEVCI PHILOP. 1. ONIÆ III. PONTIF. 21. PTOLEMÆI EPIPHANIS 17. PHILIPPI 34.
OLYMP. CXLVIII. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 566.
COSS. M. ÆMYLIO LEPIDO,
C. FLAMINIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 186.

I. *Noui Coſſ.* EXITV prope anni, inquit Liuius l.38. M. Valerius Conſul ex Liguribus ad Magiſtratus ſubrogandos Romam venit, nulla memorabili re in prouincia geſta, vt ea probabilis moræ cauſa eſſet, quod ſolito ſerius ad comitia veniſſet. Comitia Coſs. rogandis fuerunt ad duodecimum Cal. Mart. Ita Liuius; ex quo intelligitur, maturius etiam deſignari ſolitos hoc tempore Coſs. licet inirent Magiſtratum Idibus Martiis. Creati porro ſunt M. Æmylius Lepidus, & C. Flaminius, quem Nepotem quidam cognominant, eodem opinor errore quo ſupra C. Lælium. Itaque cognomine abſtinent Sigonius & Onuphrius, & Gordonus, Greillius, nec vllus antiquorum vſurpat. Pighius in ambiguo ludit. Hic Flaminius eſſe dicitur ab Onuph. & qui eum ſequitur, Greillio, qui à Catone Cenſore Senatu ignominię cauſa motus eſt. Verum is dictus eſt L. Flamininus, & frater fuit T. Flaminini Cenſoris, vt patet ex Cic. de ſenectute. *Gemina Aemylij repulſa.* Cæterum M. Æmylius iam bis repulſam paſſus erat in petendo Conſulatu, tum annitente inimico eius M. Fuluio, tum quod Prouinciam Siciliam, quam Prætor adminiſtrabat, petendi cauſa, inconſulto Senatu, reliquiſſet. Ita præpropera ambitio, repulſa ac tarditate punita eſt. Conſul tamen iterum deinde factus eſt, & Cenſor, & ſexies princeps Senatus.

II. *Initium Seleuci Philopatoris.* HOC anno ſecundo huius Olympiadis, initium regni Seleuci Philopatoris ponit Euſebius, in Chronico tam Græco quam Latino. Zonaras autem ſub huius anni Conſulibus eum Parenti demortuo ſucceſſiſſe tradit. Sulpitius Seuerus l. 2. ait eum natu minorem fuiſſe, ſucceſſiſſe autem regno propter abſentiam Antiochi, qui Romæ obſes erat: eique aſſentitur Sigonius, & Genebrard. in Chron. Repugnat Appianus in Syriacis, vbi Antiochum, qui datus eſt obſes, iuniorem vocat, & Liuius Seleucum vt egregium belli ducem contra Romanos deſcribit. Et Temporar. in Chron. ait Antiochum Epiphanem poſt Seleucum impubem adhuc regem conſtitutum eſſe, quod non probatur. *Natu maior Antiocho Epiphane.* Oportuiſſet enim eum anniculum aut ad ſummum bimulum, Romam obſidem eſſe miſſum, nec credibile eſt Antiochum ſenem, immediatum regni hęredem obſidem dediſſe. Quare autem dictus ſit Philopator non reperio. Id nomen videtur conſecutus in bellis contra Romanos pro patre geſtis. Ioſephus,[a] vocat eum Soterem. [a] l. 12. c. 4. fin.

III. *Geſta eius obſcura.* APPIANVS ait eum vixiſſe otioſum, nec admodum potentem, propter cladem quam pater acceperat. Regnaſſe tamen affirmat annis duodecim, idemque affirmat Euſebius, & Sulpitius Seuerus. Zonaras quoque ait eum multo tempore regnaſſe. Ioſephus[b] ei videtur ſeptennium regni tribuere, vbi ait Hyrcanum quendam Iudæum præfuiſſe per ſeptennium tractui cuidam trans Iordanem, toto tempore quo *Regni tempus.* Seleucus regnauit in Syria, poſt cuius obitum, Antiochus Epiphanes eius frater in regnum ſucceſſerit. Sic ille, qui licet nihil certi habet in Chronol. tamen multos ei annos regni tribuit, ſed de rebus ab eo in regno geſtis, nullum verbum aut ipſe affert, aut Polyb. Liuius, Appianus, Euſebius, Zonaras, Iuſtinus, niſi quod fratrem, dato in eius locum filio ſuo Demetrio, obſidione Romana eduxerit. [b] l. 12. c. 5.

IV. *Quid de eo Daniel.* DE eius in regnum ſucceſſione Daniel[c] ita ſcribit. *Et ſtabit in loco eius viliſſimus, & indignus decore regio, & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio,* Quæ explicans D. Hierony. ait. *Seleucum dicit cognomento Philopatorem, filium Magni Antio-* [c] c. 11. 20.

chi, qui nihil dignum Syriæ & patriæ geſsit imperio, & abſque vllis prælijs inglorius periit. In Græco quemadmodum agnoſcit idem S. Doctor. *Et ſurget de radice eius planta regni*; ex quo refutatur Porphyrius, qui hic non Seleucum, ſed Ptolemæum Epiphanũ regem Ægypti intelligi putabat: refutantur & Iudæi qui Tryphonem; neuter enim de radice Antiochi Magni ſurrexit. Pergit, *in præparationem eius transferens*, ſcilicet tributum, *faciens gloriam regni*, quod alioqui à Romanis euerteretur. *Et in diebus illis*, poſtremis videlicet imperij ſui, *conteretur, & non in facie*, id eſt coram hoſte, *neque in prælio ſtabit.*

In Hebræo habetur ad verbum. *Et ſtabit ſuper baſi eius, transferens exactorem gloria regni, & in diebus vnis*, id eſt paucis, *conteretur, & non in faciebus, & non in prælio.* Vbi Vatablus, Auferet exactores tributorum, quaſi dicat, à bello alienus erit, cuius nerui ſunt pecunia. Non recte, vt opinor: non enim abſtulit exactores, ſed potius tranſire fecit per regnum ſuum ad colligenda tributa, vt explicat Genebr. in chron. vbi verſionem vulgatam non probat. Tigurina habet, circum mittet exigentem tributa. Placet etiam illud Pagnini, *transferens exactorem*: eos enim tranſtulit, cum mitteret Romam, ad ſoluendum quotannis mille talenta, ſimulque regni ſui gloriam, & magnificentiam in Italiam transferebat. Vnde maieſtatem dignam imperio orientis, dignam Antiochi Magni filio retinere non poterat. — V. *Ex Hebræo textu.*

Et ſub reditum fratris ex Vrbe, intra paucos dies ab Heliodoro inſidiis oppreſſus eſt, vt in fine regni eius dicemus. Itaque paucos dies, non ad regni durationem refero, ſed ad tempus, quo inſidiis appetitus & oppreſſus eſt. Niſi malis durationem regni Seleuci dici paucos dies, comparatione 37. annorum patris eius. Sicut Liuius l. 41. perbreue tempus dixit regni Perſei, quod decem annorum aut amplius fuit, ad 42. quos regnauit pater eius Philippus. Si quis rectius textum Latinum cum Græco & Hebræo, & ipſa hiſtoria concinnarit, perlibenter eius ſententiæ ſubſcribam. — VI. *Qui in paucis diebus conteretur.*

Hoc anno Ptolemæus Epiphanes, legatum miſit Demetrium Athenienſem, vt amicitiam & fœdus cum Achæis & Prætore Philopœmene renouaret; qui fœdere libenter renouato, legatos in Ægyptum, qui id ibidem iureiurando firmarent, miſerunt, in quibus fuit Lycortas pater Polybij, vt ipſe in legat. teſtatur.[a] Vbi aliquid de huius Ptolemæi moribus & induſtria; ſed res non caret ſuſpicione adulationis. Nunc ad rem Romanam tranſeo. — a n 37.

Et ſtatim huius anni initio tradit Liuius L. Minutium Myrtilum, & L. Manlium, quod legatos Carthaginienſes pulſaſſe dicebantur, iuſſu M. Claudij Prætoris vrbis, per feciales traditos eſſe legatis, & Carthaginem auectos. Non erat hoc anno Prætor Vrbanus M. Claudius Marcellus, ſed Ser. Sulpicius: itaque dicendum eos damnatos à Claudio ſuperiori anno, iſto autem iudicium executioni mandatum. — VII. *Deditio eorum qui legatos pulſarant.*

In Liguribus cum magni ac gliſcentis belli fama eſſet, viſum eſt Senatui vtrumque Conſulem cum exercitu eo deſtinare. Sed ei SC. intercedebat Æmylius Lepidus, indignum eſſe prædicans Conſules ambos in Ligurum valles includi, interim M. Fuluium, & Cn. Manlium alterum in Europa, alterum in Aſia, quaſi Philippo & Antiocho ſubſtitutos regnare: vagari eos cum belli terrore per nationes, quibus bellum indictum non ſit, pacem pretio venditantes. Senatus in ſententia perſtitit. Manlium autem & Fuluium, qui biennio ante Conſules, imperium habuerant prorogatum, decedere de prouinciis, & Romam exercitus tranſportare iuſſit. — *Manlius & Fuluius de prouinciis decedunt.*

Æmylivs Conſul deiectus ſpe ſuccedendi M. Fuluio, aut Cn. Manlio, Fuluium inimicum vlciſci parat; & ad inuidiam ei faciendam legatos Ambracienſes in Senatum inducit, qui quererentur ſibi bellum illatum cum in pace eſſent, & imperata à Conſulibus facerent: terrore ſubitæ populationis clauſiſſe portas, inde omnia hoſtilia expertos. Æmylij collega Flaminius Fuluij cauſam ſuſcepit: docuit nihil eſſe noui quod victi querantur, & in inuidiam victores trahant, ita M. Marcellum à Syracuſanis accuſatum, Q. Fuluium à Campanis; nihil mirum ſi hoſtilia paſſi ſint, qui cum Ætolis facerent, ſentirentque, eoſque haberent vrbis ſuæ propugnatores. Itaque negauit ſe paſſurum quidquam abſente Fuluio de Ambracienſibus, aut Ætolis decerni. Aliquanto tamen poſt cum per ægritudinem abeſſet à Senatu, Æmylius occaſione vſus à Senatu obtinuit, vt Ambracienſibus res ſuæ redderentur, in libertate eſſent, ac legibus ſuis vterentur. Fuluium nihilominus triumphaſſe, infra ex Liuio dicemus. — VIII. *Aemylius ſuſcitat accuſatores Fuluio.* — *Defenditur à Collega Flaminio.* — *Decretum de Ambracienſib.*

IX. *Cn. Manlius triumphum petit.*

Profectis in prouinciam Conſulibus Cn. Manlius Proconſul Romam venit. Cui cum à Ser. Sulpitio Prætore Senatus ad ædem Bellonæ datus eſſet, & ipſe, commemoratis rebus à ſe geſtis, poſtulaſſet vt triumphanti ſibi in vrbem inuehi liceret. Pars maior legatorum ei contradixerunt, accuſantes quod iniuſſu S.P.Q.R. bellum contra Gallos geſſiſſet, quod prædatorio more exercitum Attalo duce circumduxiſſet, quod ſua temeritate cladem à Thracibus accepiſſet.

Docet bellum rectè ſuſceptum.

Reſpondet Manlius, queſtus primum legatos ſuos, quos honoris ſui ſocios, ac teſtes habere ipſum oportuiſſet, inuidia ſtimulante in accuſatores eſſe verſos. Docet legitimum bellum in Gallos fuiſſe, & à Senatu decretum, atque à populo iuſſum, hoc ipſo quod bellum Antiocho indictum eſt, eiſque qui eius partes tuerentur. Gallos autem in acie in vtroque cornu contra Romanos ſtetiſſe. Quod ſi ad protegendas, & liberandas ſeruitute Aſiæ vrbes, bellari oportuit cõtra Antiochum; omnium ciuitatum Aſiæ vnam eſſe vocem, grauiori ſeruitute liberatos ſe Gallis edomitis, quam Antiocho trans Taurum emoto. Nec poſſeſſionem Eumenis, & Rhodiorum, aut aliarum vrbium libertatem tutam eſſe potuiſſe, niſi Gallorum ferocia compreſſa.

X. *Rectéque geſtum.*

Sic ſuſcepti belli purgato crimine, etiam geſti reddidit rationem. Diis ſcilicet autoribus geſſiſſe, & fauentibus geminam victoriam retuliſſe. Hoſtem etiam iniquo loco ſuperaſſe, idque ad augendam ſuam gloriam, non ad deterendam valere debere. Thraciæ ſaltus complanare non potuiſſe, nullique vt latrones incurrerent prohibere: eos tamen ſemel, iterumque fortiter profligaſſe: neque prohibere potuiſſe, ne qui de Romano exercitu caderent, ne quid de præda exercitus, à tanto latronum numero raperetur. Tantumque abeſſe vt Thracum incurſio res in Aſia geſtas obſcurare debeat, vt ſi nihil ibi geſtum eſſet, gemina tamen de Thracibus victoria triumphum mereatur. Hæc pro ſe in Senatu Cn. Manlius.

Impetrat triumphũ.

Videbatur nihilominus repulſam paſſurus Manlius, ni altercatione in noctem ea die pertracta, amici Manlij gratia precibuſque, Senatorum ſuffragia eblanditi fuiſſent, & pudorem eis inieciſſent de non concedendo triumpho illi imperatori, qui perduellibus deuictis, confecta prouincia, exercitum reportaſſet.

XI. *Africanus accuſatur male acceptæ pecuniæ.*

Sed hanc contentionem, clarior contra Scipionem Africanum diſceptatio oppreſſit. In hunc enim annum eam refert T. Liuius, ſicut eius mortem, & fratris eius damnationem. Et quamuis variantibus veterũ ſcriptis, dubiam rem eſſe velit, eius tamen facto plerique omnes deinceps ſubſcripſere, & in hunc annum retulere.

P. ergo Scipioni Africano, poſt fratris triumphum, duo Q. Petilij Tribuni plebis diem dixere, pecuniæ captæ reum fecerunt; filium captum ſine pretio redditum, ab Antiocho Scipionem omnibus rebus cultum, tanquam in illius manu pax Romana, bellúmque eſſet; aliaque multa in eum inuidiæ conflandæ cauſa coniecerunt. Appianus autem, *Hic fuit finis*, inquit, *belli inter Antiochum & Romanum populum, quod quidam putant non proceſſiſſe vlterius, propter beneficium collatum in Scipionis filium. Nec defuerunt qui reuerſo Scipioni ea de cauſa negotium faceſſerent, die ei dicta à duobus trib. pl. quod largitionibus corruptus, publicam vtilitatem prodidiſſet.* Eamque in rem argumentum ſumebant, vt ait Zonaras, quod nihil grauius Antiocho imperaſſet, poſtquam victus eſt, quam ante certamen tranſito Helleſponto exegiſſet.

XII. *Defendit ſe.*

Tum Scipio iuſſus cauſam dicere, ſine vlla criminum mentione orationem adeo magnificam de rebus ab ſe geſtis eſt exorſus, vt ſatis conſtaret neminem vnquam neque verius neque melius laudatum eſſe. Dicebantur enim ab eodem animo ingenióque à quo geſta erant, & aurium faſtidium aberat, quia pro periculo, non in gloriam referebantur. Orationibus in noctem perductis producta dies eſt. Vbi ea venit, Tribuni in roſtris prima luce conſederunt. Citatus reus magno agmine amicorum, clientúmque, per mediam concionem ad roſtra ſubiit, ſilentióque facto, Tribunos, populumque Ro. monuit illum ipſum eſſe diem, quo cum Annibale, & Carthaginienſibus fœliciter in Africa pugnarat. Itaque ſe inde recta in Capitolium ad gratias ſuperis agendas proficiſci, autorémque eſſe ipſis omnibus, vt eodem gratulabundi ipſi procedant, deoſque orent, vt multos ſibi ſimiles principes concedant.

XIII. *Abducit concionem à iudicio.*

Inde recta in Capitolium profectus, totam ſecum concionem abduxit, ſolis tribunis cum pudore derelictis. A Capitolio, per totam vrbem omnia templa

Deûm cum populo Ro. circumiit, maiore prope gloria, quam cum triumphans de Syphace rege, & Carthaginienſibus vrbem eſt inuectus. Aurelius Victor in viris illuſt. ait eum antequam aſcenderet in Capitolium, librum rationum in conſpectu populi conſcidiſſe, indignantem, vt ait Liuius, quod cum bis millies in ærarium intuliſſet, quadragies ab ſe poſceretur, quinquageſima ſcilicet pars totius ſummæ. Appianus ait feſto habitu illum in iudicium veniſſe, nô reorum more ſordidatum. Poſt eum diem cum inuidiam & certamina cum Tribunis proſpiceret, die longiore producta in Liternum conceſſit, (ea erat colonia Romana, inlittore Campaniæ, non longe à Neapoli,) ne ad dicẽdam cauſam adeſſet. Maior quippe animus & natura erat, ac maiori fortunæ aſſuetus, quam vt reus eſſe ſciret, & ſummittere ſe in humilitatem cauſam dicentium.

Vbi dies venit, citarique abſens eſt cœptus, L. Scipio morbum abſentiæ cauſam excuſabat. At illi excuſationem non accipere, ſed ſuperbiam accuſare, quæ eum nunc declinare iudicium, vt nuper eidem inſultare coëgiſſet: nec tamen auſi ſunt in villam eius mittere, qui eum inde ad cauſam dicendam extraherent, qui ſeptemdecim annis ante, [a] in Siciliam miſerant, qui eum prehenderent, & Romam reducerent.

[a] anno ſcilicet V. C 549.

Tandem ſtatuerunt morbi cauſam accipere, diemque producere; eique in primis fauente Tib. Sempr. Graccho licet inimico; quod vel admiratione captus eſſet magnitudinis animi Scipionis, vel commotus rei indignitate, vt is Reus adoleſcentium conuitiis exponeretur, qui Romanam Remp. rebus vbique gentium præclare geſtis, ad tantam dignitatem extuliſſet: Cui Senatus eo nomine gratias egit, quod inimicos Africani repreſſiſſet; & ipſe Reipub. maieſtatem, quæ in Africano violari videbatur, priuatis ſimultatibus potiorem habuiſſet. Petilios autem vexauit probris, quod ſplendere aliena inuidia voluiſſent, & ſpolia ſuperba ex Africani triumpho peterent.

Silentium deinde de Africano fuit, vitam Literni egit ſine deſiderio vrbis; moriẽtem rure, eo ipſo loco ſepeliri ſe iuſſiſſe ferunt, monumentumq; ibi ædificari, ne funus ſibi in ingrata patria fieret. Id eum ab vxore petiiſſe ſcribit Aurelius Victor. [b] Plutarch. ait eum annos 4. & quinquaginta vixiſſe. Quod ſi verum eſt, & ſtare volumus quæ Liuius & Polybius aſſerunt, de anno eius 17. initio 2. belli Punici, oportebit eum vſque ad annum Vrbis 572. viuendo perueniſſe. Liuius tamen cum tradit eius mortem L. Scipionis damnationem anteceſſiſſe, quæ hoc ipſo anno creditur contigiſſe, oportet etiam vt ei tantum annos vitæ tribuat duodequinquaginta. Verum ipſe ſe hæç incerta tradere profitetur. Imo ſub finem l. 39. eum paulo ante Cenſuram Catonis mortuum exiſtimat; idque Cic. in lib. de Senect. confirmat: qui ait eum mortuum anno ante Catonem cenſorem, & nouem annis poſt eius Conſulatum: is autem annus eſt V.C. 568. vt dicemus.

[b] l. de vir. ill. n. 49.

Ponamus ergo eum vitam, vel potius patriam hoc anno deſeruiſſe. Eius abſentia creuere inimicorum animi: quorum princeps fuit M. Porcius Cato, qui eius ſolebat allatrare magnitudinem, vt ait Liuius, eoque autore exiſtimantur Petilij, & præſente Africano rem aggreſſi, & exule rogationem promulgaſſe, qua iuſſit populus inquiri de pecunia bello Antiocheno quęſita; qua rogatione & L. Scipio, & Cn. Manlius petebantur. Eius rogationis ſuaſor fuit M. Cato, diſſuaſor Scipio, intercedebant Q. & L. Mummij Tribuni plebis, ſed Catonis autoritate deterriti, ceſſerunt. L. Scipio, Q. Terentio Culleone prætore, factus eſt reus, & cum A. Hoſtilio legato, & C. Furio damnatus acceptæ & interuerſæ ingentis pecuniæ Antiochenæ, de qua ſatis paulo ante diximus; præſertim cum eas pecuniarum ſummas parum certas eſſe Liuius ipſe fateatur, ſicut & diem, & annum, & locum mortis, & ſepulturæ Africani.

Addit etiam Tib. Gracchum, cum L. Scipio in vincula duceretur, neç quiſquam collegarum auxilio eſſet, interceſſiſſe, quamuis inimicum, vt qui aſſereret indignum eſſe, in quem carcerem vidiſſet reges & imperatores hoſtium ab Africano duci, in eum fratrem eius detrudi permittere; eamque indignitatem luculenta oratione Scipio Naſica demonſtrauit. Permiſit tamen Gracchus in bona L. Scipionis Quæſtores inuadere: in quibus cum nullum veſtigium pecuniæ regiæ inuentum eſſet, & cum eius patrimonium vehementer amplificatum eo peculatu fuiſſe opor-

teret, impar tamen ſummæ qua damnabatur eſſe apparuiſſet, intellectum eſt eum non furti, ſed fraternæ eſſe damnatum inuidiæ cauſa. Itaque Scipionum inuidia in Prætorem, & concilium eius, & accuſatores conuerſa eſt. Quæ Scipioni neceſſaria erant ad vitæ cultum, à proximis cognatis ei redempta ſunt.

Mittitur in Aſiam legatus. Addit his Liuius,[a] ex Valerio Antiate, L. Scipionem poſt damnationem & bona vendita, legatum in Aſiam miſſum, ad dirimenda inter Antiochum regem, & Eumenem certamina; túmque ei collatas pecunias, ex quibus ludos, quos bello Antiocheno vouerat, per dies decem fecerit. Ex quo intelligitur vel Antiochum ad aliquam huius anni partem pertinere, ſicque tanto magis confirmantur eius anni triginta ſeptem: vel Antiatem de Antiocho retuliſſe, quæ ad eius filium Seleucum pertinebant. [a 139.]

XVIII. *Res in Liguribus geſta.* Dum hæc Romæ aguntur, ſi modo hoc anno acta ſunt, ait Liuius l. 39. Ambo Conſules in Liguribus bellum gerebant, qui hoſtis de induſtria exoriri videbatur, vt militarem diſciplinam, quæ in Græcia, atque Aſia ſoluebatur, retineret, atque exerceret. Quibus ſimilia ſunt, quæ Iud. c. 3. ſcribuntur de Chananæis ad exercitationem Iſraëlitarum relictis. Cum Liguribus vterque Conſul pluribus præliis ſecundis certauit, eos in deditionem accepit, . rmis ſpoliauit, cis tranſque Apenninum perdomuit.

Et in Cenomanos. In Gallia M. Furius Prætor inſontibus Cenomanis, in pace materiam belli quærens, ademerat arma. Id Cenomani Romæ apud Senatum conqueſti, reiectique ad Æmylium Conſulem, vt ea de re cognoſceret, ſtatueretque; magna contra Prætorem contentione obtinuerunt, vt ſibi arma redderentur, ipſeque Prætor decedere prouincia iuſſus eſt.

Latini domum redire iuſſi. Legati etiam Latini nominis, cum multos è ſuis Romam commigraſſe queſti eſſent apud Senatum, iuſſus eſt Prætor inquirere: conquiſitione facta ad duodecim millia Latinorum domum rediere.

XIX. *Fuluius Proconſul petit triũphum.* Priusquam Coſs. Romam redirent, M. Fuluius Proconſul, quem abſentem Æmylius Conſul iam vexauerat, ex Ætolia rediit. Cumque de rebus à ſe in Ætolia & Cephalenia geſtis, in Senatu ad Ædẽ Apollinis diſſeruiſſet, petiit à Patribus triumphum. M. Aburius tribunus pleb. interceſſurum ſe oſtendit, ſi quid ea de re, ante aduentum Æmylij Conſulis decerneretur; quippe ita ſibi ab eo in prouinciam abeunte mandatum, quod contradicere vellet. *Interceditur.* M. Fuluius contra contendebat, non permittendum Conſuli ita inimicitias exercere, vt pro arbitrio ſuo, etiam abſens honorem ſuperis debitum, & hominibus bene de Rep. meritis impedire, aut retardare poſſet. Præſertim cum ab inimico nihil æqui aut iuſti in aduerſarium expectari poſſit, qui iam Senatum in fraudem, falſa de Ambracia relatione induxerit. Itaque P. C. orabat, & à Tribunis petebat, ne ſe ſuperbiſſimo inimico ludibrio eſſe ſinerent.

XX. *Euincitur.* Hic omnes vndique, alij deprecari Tribunum, alij caſtigare. Tib. Gracchus in primis, qui negabat conuenire, irato Conſuli tribunitiam poteſtatem famulari, quæ pro auxilio & libertate priuatorum, non pro Conſulari regno data eſſet. Nec decere, cum vnus Tribunorum pl. ſuas inimicitias Reip. remiſiſſet, alterum alienas & mandatas exercuiſſe. His victus caſtigationibus cum templo exceſſiſſet, referente Ser. Sulpitio vrbano Prætore, triumphus M. Fuluio eſt decretus. *Etiam ludorum celebrationẽ obtinet.* Cum gratias egiſſet, petiit vt ludos magnos à ſe votos, celebraret, & centum pondo auri, id eſt decem millia coron. quæ ſibi in id à ciuitatibus collata eſſent, ex pecunia, quam illaturus eſſet in ærarium, ſecernere liceret. Permiſſum eſt vt quantum vellet impenderet, dum ne ſummam octoginta millium excederet: id eſt mille & ſexcentarum libr. Tur. Nam mille æris valet libris Tur. 20. iuxta ſupputationem Cenalis.

XXI. *Triumphi ludorum tempus.* Triumphavit ad 10. Cal. Ianuar. de Ætolia & Cephalenia: deſtinatum enim triumpho tempus anteuertit, ne plus in triumpho certaminum, quam in bello haberet; quod accepiſſet Æmylium, ad turbandum eius triumphũ, venire, ſed ægrum in via ſubſtitiſſe. Nobiliſſima huius triumphi pompa, ſiue præda fuit, in multitudine coronarum, aurearum, auri facti infectique, ſignorum æneorum & marmoreorum, armorum captiuorum, de quibus diſtinctius ex Liuio ſeorſim dicam. I Nec ita multo poſt ludos apparatos per dies decem fecit, quos vouerat Ætolico bello, multi artifices ex Græcia venerant honoris eius cauſa. Athletarum quoque certa- [l. 9.]

men tum primum ſpectaculo Romanis fuit, & venatio data Leonum & Pantherarum, & prope huius ſeculi copia, ac varietate ludicrum celebratum eſt. Ita Liuius, quæ tamen refert anno ſeq. quæ nos triumpho iungenda putauimus.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3867.

1. N. xxi. Aureæ coronæ 112. pondo, ante currum latæ ſunt, id eſt 11200. coronatorum. Niſi legas coronæ aureæ centum, & 12. pondo ſingulis tribuas; efficient enim 120. millia coron. Argenti pondo 83. millia, id eſt nongenta tredecim millia coronat. Auri pondo 243. id eſt 24. millia & 300. coronat. Tetradrachma Attica 118. millia, id eſt 27. millia 533. $\frac{1}{7}$ coron. datis 14. ſolidis cuique tetradrachmo, ex eodem Cenali. Philippæi nummi 12. millia 422. quos quidam æſtimant 37266. coronat. aſſignando ſingulis Philippæis tres coronatos. Signa ænea 285. ſigna marmorea 230. arma, tela, & tormenta omnis generis, captiui duces 27. Militibus ſingulis vicenos quinos denarios ex præda diuiſit, id eſt 5. libr. Turo. datis 4. ſolidis cuique denario, ex eodem: duplex autem præmium datum eſt centurioni, & triplex equiti.

ANNVS MVNDI 3868. SEXTAE AETATIS, 352.

IMPERII GRÆCORVM 126. SELEVCI PHILOP. 2. ONIÆ III. Pontificis 22. Ptolemæi Epiphanis 18. Philippi 35. Olymp. CXLVIII. ann. 3. Vrb. Cond. 567. Coss. Spv. Posthvmio Albino, et Q. Martio Philippo.

ANNVS ANTE CHRISTVM 185.

NATVS eſt hoc anno Seleuco regi Demetrius filius, qui poſtea tredecim annis Romæ obſes fuit, loco patrui Antiochi Epiphanis, ſub cuius mortem trium & viginti annorum fuit, vt ex Polybio n. 107. perſpicuum eſt, & nos infra in morte Antiochi dicemus. Romæ autem iam Conſularium comitiorum appetebat tempus, quibus quia M. Æmylius, cuius ſortis ea cura erat, propter ægritudinem occurrere non potuit, C. Flaminius Romam venit, à quo Poſthumius & Martius creati ſunt Coſs. Extremo anni magiſtratibus iam creatis ad 3. non. Mart. Cn. Manlius Volſo de Gallis, qui Aſiam incolunt, triumphauit; ſerius ei triumphandi cauſa fuit, ne Q. Terentio Culleone Prætore cauſam diceret, & incendio alieni iudicij, quo L. Scipio damnatus erat, conflagraret: eo infenſioribus in ſe quam in illum iudicibus, quod diſciplinam militarem ſeuere ab eo conſeruatam, ſucceſſor ipſe omni genere licentiæ corruperat. Nam luxuriæ peregrinæ origo ab eius exercitu Aſiatico inuecta in vrbem eſt, vt pluribus perſequitur Liuius, ſub init. l. 39. de pompa hic quoque ſeorſim dicam. I

I. *Ortus Demetrij.*

Noui Coſſ.

Manlius Volſo diſciplinæ militaris corruptor.

1. ex. Annvs hic Conſules ab exercitu, & bellorum cura, ad inteſtinæ coniurationis vindictam auertit. Bacchanalia illa erant, in quibus omnia flagitiorum genera perpetrabantur. Modum proditæ & extinctæ nefariæ coitionis fuſius perſequitur Liuius l. 39. In quibus agnoſcas repræſentata Ammonitarum, imo & Iſraëlitarum ad idolum Moloch, & in Tophet ſacrificia. Argumẽto ſunt illa verba. *Stupra promiſcua ingenuorum fœminarumque erant*, & mox, *venena indidem inteſtinæque cædes, ita vt ne corpora quidem interdum ad ſepulturam extarent, multa dolo, multa per vim audebantur.* Sed attende Tophet. *Occulebat, inquit, vim quod præululatibus, tympanorumque, & cymbalorum ſtrepitu, nulla vox quiritantium inter ſtupra & cædes exaudiri poterat.* Et iterum infra. *Iam biennio conſtare, neminem initiatum ibi maiorem annis viginti. Vt quiſq; introductus ſit, velut victimam tradi ſacerdotibus, eos deducere in locum, qui circumſonet vlulatibus, cantuque ſymphoniæ, & cymbalorum & tympanorum pulſu, ne vox quiritatus, cum per*

II. *Nefanda Bacchanalia.*

vim ſtuprum inferatur, exaudiri poſſit: obſecrare ne ſe eo præcipitaret, vbi omnia infanda patienda primum, deinde facienda eſſent. Denique, *quinos ſingulis menſibus initiationum dies eſſe: ex quo in promiſcuo ſacra ſint, & permiſti viri mulieribus, & noctis licentia acceſſerit, nihil ibi facinoris, nihil flagitij prætermiſſum: ſi qui minus patientes dedecoris ſint, & pigriores ad facinus, pro victimis immolari, raptos a dijs homines dici, quos machinæ illigatos ex conſpectu in abditos ſpecus abripiant.*

III. *Perpetua nequiſſimi dæmonis malitia.*

HÆC, & plura Liuius: ex quo agnoſcas infernum illum, atque impuriſſimum parricidam ſibi ſemper ſimilem fuiſſe, eſſeque nunc etiam, nec deeſſe proh pudor! etiam Chriſtianis temporibus, luce euangelij vbique fulgurante, qui iis ſimilia, aut tetriora etiam cum dæmonibus perpetrent. Iiſdémque hortatoribus horribilia criminum portenta ſuſcipiant, atque exequantur, quæ Deus opt. max. ne apud eorundem quidẽ dæmonum cultores inulta eſſe permiſit. Rem muliercula ad adoleſcentem Ebutium detulit, ille ad Ebutiam amitam atq; ad Conſulem, Conſul ad Senatum, atque ad populum. Magiſtratus, omnes coniuratos omnibus veſtigiis odorari, comprehendere, ſupplicijs addicere: illi diſſimulare, fugere, ſibi manus conſciſcere. Denique indicibus decreta præmia, tota fœdiſſimorum ſcelerum officina oppreſſa eſt. Quod vtinam aliquando de ſimillimis magorum, ſortilegorum, & dæmonibus initiatorum horrendis ſabbatiſmis audiamus.

Qui Romæ res tum innotuerit.

IV. *Martius Conſul cæſus, & fugatus à Liguribus.*

PERFECTIS quæſtionibus Q. Martius Conſul in Ligures Apuanos eſt profectus. Quos dum penitus in ſaltus abditos, quæ latebræ, receptaculáque illis ſemper fuerant, perſequitur, in præoccupatis anguſtiis, loco iniquo eſt circumuentus; quatuor millia militum amiſſa, & legionis ſecundæ tria ſigna; vndecim etiam vexilla ſociûm Latini nominis in poteſtatem hoſtium venerunt, & arma multa, quæ quia fugientibus per ſylueſtres ſemitas impedimento erant, paſſim iactabantur. Conſul vbi primum ex hoſtium agro euaſit, ne quantum diminutæ copiæ forent appareret, in locis pacatis exercitum dimiſit, nec tamen malè geſtæ rei famam obliterare potuit. Nam ſaltus vnde eum Ligures fugauerant, Martius eſt appellatus.

V. *Proſpere cũ Luſitanis pugnatum.*

HÆC dum Romæ nunciantur, mixtæ gaudio triſtitiáque literæ ex Hiſpania feruntur. C. Catinium, qui biennio ante Prætor in vlteriorem Hiſpaniam erat profectus, cum Luſitanis in agro Aſtenſi ſignis collatis pugnaſſe; ad ſex hoſtium millia cecidiſſe, reliquos fudiſſe, fugaſſeque. Inde ad oppidum Aſtam oppugnandum legiones duxiſſe, idque non multo maiore certamine, quam caſtra ante cepiſſe, ſed dum incautius ſubit muros, ictum, ex vulnere poſt dies paucos mortuum eſſe. Sub idem tempus in citeriore Hiſpania L. Manlius cum Celtiberis acie conflixit, ex qua incerta victoria diſceſſum eſt; niſi quod Celtiberi caſtra inde nocte mouerunt, Romanis & ſuos ſepeliendi, & ſpolia legendi ex hoſtibus poteſtas facta eſt, non leui conceſſæ victoriæ argumento, & confeſſione. Paucos poſt dies inſtaurato exercitu, in maioribus copiis ad Calagurrim oppidum maiorem cladem acceperunt: & quidem tantam, vt niſi ſucceſſoris aduentus victoris impetum repreſſiſſet, Celtiberi plane ſubacti forent.

Et in citeriore Hiſpania.

Opinio de morte Annibalis.

His Conſulibus mortuum eſſe Annibalem apud Pruſiam Bithyniæ regem tradit Eutrop. l. 4. Verum tardiorem eius mortem, ſicut & Philopœmenis, facit Liuius, quem potius ſequimur: nam fide digniorem habemus neminem.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3868.

1. N. 1. *Manlij Volſonis triumphus.*

In triumpho tulit coronas aureas ducentas, duodecim pondo, ſingulas ſcilicet millè ducentorum coronatorum. Quæ ducenties multiplicata, efficiunt 240. millia coronat. Argenti pondo 220. millia, id eſt duos milliones quadringenta & 20. millia coron. Auri pondo duo millia centum & tria, id eſt 210. millia & 300. cor. Tetradrachmûm Atticûm 127. millia, id eſt 29. millia 633. cor. cum $\frac{1}{7}$. Philippæorum aureorum 16320. id eſt 48900. coron. Præter arma, ſpoliaque multa Gallica, tranſuecta carpentis, duces hoſtium duo & quinquaginta ducti ante currum. Militibus quadragenos binos denarios diuiſit, id eſt octo libr. Tur. & octo ſol. duplex centurioni, triplex in equites; multiq; omnium ordinum, donati militaribus donis, currum ſecuti ſunt, carminaque à militibus ea in Imperatorem dicta, vt facile appareret in ducem indulgentem, ambitioſumque ea dici.

ANNVS MVNDI 3869. SEXTÆ ÆTATIS 353. IMPERII GRÆCORVM 127. SELEVCI PHILOP. 3. ONIÆ III. PONTIF. 23. PTOLEMÆI EPIPHANIS 19. PHILIPPI 36. OLYMP. CXLVIII. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 568. COSS. APPIO CLAVDIO PVLCHRO, ET M. SEMPRONIO TVDITANO.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 184.

I. *Origo belli Macedonici.*

IACTA ſunt hoc anno ſemina belli Macedonici renouati. Non enim à Perſeo, ſed à Philippo ipſo inchoatum eſt, & id ipſemet, ſi diutius vixiſſet, erat geſturus, vt autor eſt T. Liuius l. 39. Dolebat, cum victo ſibi leges imponerentur, ademptum ius ſæuiendi in Macedones, qui à ſe in bello defecerant; Lamiam permiſſu Conſulis oppugnatam, cum iam expugnanda eſſet, ſibi ignominioſe ereptam. Sed habuerat vice verſa Romanorum indulgentia, quæ non minoris æſtimari poterant, Demetriadem, Athamaniam, & vrbes quas Ætoli Theſſalis ademerant. His ſedata in præſentia Regis ira in Romanos eſt. Nunquam tamen remiſit animum à colligendis in pace viribus, quibus ſi quando fortuna id ferret, ad bellum vteretur.

II. *Et quæ eius cauſa.*

REDIERE deinde cauſæ, quæ de integro iram mouerent in Romanos. Theſſalorum & Perrhœbiorum querelæ de vrbibus ſuis ab eo poſſeſſis; & legatorum Eumenis regis, de Thraciis oppidis per vim occupatis, quæ ipſe ſibi donata à Romanis, vnà cum Lyſimachia, contendebat, traductaque Thracum in Macedoniam multitudine: quas querelas Romani ita audierant, vt eas non viderentur neglecturi. Maxime autem mouerat Senatum quod iam Æni, & Maronææ poſſeſſionem præſidiis regiis affectari audierant. Venerunt etiam Romam à Philippo legati, qui omnes in Regem criminationes diluere conarentur, nihilque, niſi Romanorum imperatorum conſenſu, factum affirmarent. Quibus auditis Senatus, ne quid abſente Rege ſtatueret, legatos ad eas controuerſias diſceptandas miſit. Coram quibus ad Theſſalica tempe diſceptatum eſt, non modica Regem inter & legatos contentione, adeo vt Philippus etiam minas intentare videretur. Huius legationis meminit etiam Polyb. in legat n. 40. vterque Q. Cecilium Metellum principem legationis facit.

Legati vltro citroque miſſi.

III. *Legatorum Romanorũ ſententia.*

CAVSA cognita pronunciauerunt legati, placere deduci præſidia Macedonum ex iis vrbibus, & antiquis Macedoniæ terminis regnum finiri. Quod ad iniurias, quas vltro citróque illatas querantur, ad eas dirimendas formulam iuris inter ipſos conſtituendam eſſe. Inde grauiter offenſo Rege, Theſſalonicen ad cognoſcendum de Thraciæ vrbibus proficiſcuntur. Ibi legati Eumenis omni arte ac ſtudio contendere, vt Ænum & Maronæam, Lyſimachiæ vicinas recuperent, quaſi ſibi in belli Antiocheni præmium à Romanis conceſſas. Acceſſere & Maronitarum de ſua per Philippum ſeruitute querelæ. Ad eas ita à Philippo reſponſum eſt, vt tota eius oratio, in querelis de populi Romani erga ſe acerbitate atque ingratitudine conſumeretur; à quo non vt Rex ſocius & amicus, ſed quaſi hoſtis tractaretur, contendens Ænum, & Maronæam, & Thraciæ ciuitates in decreto, quod à decem legatis in gratiam Eumenis factum fuerat, non contineri.

Philippi querela de ciuitatibus Thraciæ.

IV. *Decretum legatorum de præſidiis deducẽdis.*

MOVIT aliquantum oratio Regis legatos. Itaq; rem totam diſtinctione ſuſpenderunt; ſi decem legatorum decreto eæ ciuitates Eumeni datæ eſſent, nihil ſe mutare. Si Philippus bello cepiſſet eas, præmium victoriæ iure belli habiturum: ſi neutrum eorum foret, placere cognitionem Senatui reſeruari, & vt omnia in integro manerent; interea præſidia, quæ in iis vrbibus ſint, eſſe deducenda. Hæ cauſæ animum Philippi alienarunt à Romanis, vt non à Perſæo filio eius nouis cauſis motum, ſed ob has à patre bellum relictum filio videri poſſit.

Res dubiæ in Hiſpania.

Interea Romam L. Manlius ex Hiſpania redierat, in quam prætor profectus erat, M. Valerio Meſſala, & C. Liuio Salinatore Coſs. Itaque hic, loco proconſulis proprætoris legendum eſt. Ei à Senatu, in Æde Bellonæ triumphum poſtulanti, permiſſum eſt, vt ouans vrbem iniret. Etſi enim rerum geſtarum magnitudo digna triumpho videbatur; negabatur tamen, quod nec victorem exercitum deportaſſet, nec pacatam prouinciam ſucceſſori reliquiſſet.

V. Seruorum motus. Varia Prætorum fortuna in Hiſpania. Clades.

EODEM anno L. Poſthumius Prætor in Apulia ſeruorum ac paſtorum motus, ſeuere exercita quæſtione compeſcuit; L. Calpurnius & L. Quintius Prætores in Hiſpania varia fortuna iactati ſunt. Nam primo vere in Carpetaniam, vbi hoſtium caſtra erant, iunctis copiis progreſſi, cum haud procul Hippone & Toleto vrbibus, inter pabulatores pugna orta eſſet, dum vtrimque ſubuenitur à caſtris, paulatim omnes copiæ in aciem eductæ ſunt. In eo tumultuario certamine duo exercitus Romani fuſi, atque in caſtra compulſi ſunt; hoſtes non inſtitere perculſis. Prætores Romani ne poſtero die caſtra oppugnarentur, ſilentio proximæ noctis exercitum abduxerunt: hoſtis caſtra vacua poſtridie inuenit.

VI. De victoria ad Tagum.

POST aliquot dies reparato exercitu hoſtem vltro ad Tagi ripam adorti ſunt. Atrox à principio prælium fuit, hinc Hiſpanis recenti victoria inflatis; inde Romanis inſueta ignominia, quam delere cupiebant, accenſis; & metu Hiſpaniæ amittendæ, ſi hæc ſecunda clades contigiſſet. Hiſpani mediam aciem Romanorum, quod erat robur exercitus, facto cuneo perrumpere cupiebant, ſed legionibus nuſquam loco cedentibus, & inſuper equitum turmis in cuneum vtrinque irruentibus, perruptus eſt cuneus; hoſtis fuſus, fugatuſque, magna cæde affectus, & caſtris eodem impetu exutus eſt. Nec plus quam quatuor millia de triginta quinque effugerunt, quorum tria millia fere, qui arma retinuerant, montem propinquum ceperunt. Signa capta 33. Romani ſociique paulo plus ſexcentis, & prouincialium auxiliorum 150. ferme ceciderunt: quinque tribuni militum amiſſi, & pauci equites Romani, cruentæ victoriæ ſpeciem fecerunt. Victores in caſtris hoſtium, quia ſua communiendi ſpatium non fuerat, manſerunt, vbi à ducibus pro meritis laudati, præmiiſque affecti ſunt.

VII. Res in Liguria geſta.

IN Liguria vterque Conſul proſperis aliquot pugnis hoſtem afflixit, vicos atque oppida cepit, agros vaſtauit, ſaltus incendio aperuit, captos belli autores ſecuri percuſſit. Inde prior Claudius comitiorum cauſa Romam venit, quoniam fratrem candidatum conſulatus habebat.

Mors Africani an hominis anni.

Sub huius anni finem mortuum eſſe Scipionem Africanum, antequam M. Cato Cenſor crearetur, autor eſt T. Liuius ſub fi. l. 39. quod alioqui ſi viuus adhuc fuiſſet, nemo alius in eius locum princeps Senatus electus fuiſſet. Inuenitur autem L. Valerius Flaccus. Verum dici poſſet eum, quaſi exulem & damnatum, habitum fuiſſe, proptereáque lectum Valerium, à Catone præſertim, qui & Scipionem oderat, vt ſupra ex Liuio diximus, & Valerium iam ſecundùm collegam diligebat. Sed Ciceroni reſiſtere non poſſumus lib. de Senect. dicenti anno ante Catonem Cenſorem mortuum eſſe: non quidem toto anno, ſed intra curriculum anni, quo Appius Claudius & M. Sempronius Conſules fuerunt. Ait enim Liuius eum intra tres primos menſes tribunatus M. Næuij mortuum eſſe, id eſt à decimo Decembris, ad Idus Martias, id eſt 15. Martij; vt vixerit in tribunatu Næuij, à quo accuſatus eſt Scipio, & in quem tum extabat Scipionis oratio. Itaque ad initium ſequentis anni Iuliani facile pertinere poteſt. An autem eodem anno P. Scipio, Annibal & Philopœmen mortui ſint, poſt ſequentem annum cum Liuio dicemus.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3870.

Tulit coronas aureas quinquaginta duas. Auri præterea pondo 132. id eſt 13200. coronatos. Argenti pondo 16300. valent 179. mill. & trecentos coron. & pronunciauit in Senatu, decem millia pondo argenti, id eſt 110000. cor. & octoginta auri, quæ ſunt 8. millia coron. Q. Fabium Quæſtorem aduehere; id quoque ſe in Ærarium illaturum.

1. N. IV.

ANNVS MVNDI 3870. SEXTAE AETATIS, 354.

IMPERII GRÆCORVM 128. SELEVCI PHILOP. 4. ONIÆ III. PONTIFICIS 24. PTOLEMÆI EPIPHANIS 20. PHILIPPI 37. OLYMP. CXLIX. ANN. 1. VRB. COND. 569. COSS. P. CLAVDIO PVLCHRO, ET L. PORCIO LICINIO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 183.

I. *Ambitio pro Conſulatu.*

PETEBANT in hunc annum Conſulatum è patriciis viri clari, iam aliquoties repulſam paſſi, eoque intentius Claudio Conſuli pro fratre nouo candidato ambiendum fuit. Ergo Conſul ipſe ſine lictoribus, cum fratre toto foro volitando, ſuffragia emendicabat, clamitantibus competitoribus, & maiori parte Senatus, meminiſſe eum debere Conſulem ſe populi Romani eſſe, & non tantum P. Claudij fratrem; coërceri tamen ab effuſo ſtudio nequiit. Denique peruicit Appius, vt deiecto competitore Fabio, fratrem crearet Conſulem, præter ſpem ipſius atque cæterorum. Ex plebeiis multi gratioſi ambiebant, obtinuit L. Porcius Licinius; eodem anno quo Græci Olympiadem 149. inchoarunt, in qua victor extitit Hippoſtratus Seleucienſis, vt eſt apud Collectorem Olympionicarum. Quod ipſum tempus nobis aliquid ex ſacra hiſtoria, poſt diuturnum ſilentium ſuggerit, tanquam nonnullam in æſtuoſa ſiti refrigerationem.

II. *Hiſtoria Heliodori, & ratio temporis.*

SVB his enim Conſulibus, atque huius Olympiadis anno primo, Græcum & Latinum Euſebij chronicon hiſtoriam Heliodori ponit, quæ accurate traditur tertio capite ſecundi Machabæorum; neque de tempore eſt vlla diſſentio. Poſteriores enim omnes Euſebio acquieuerunt. Græca Euſebii verba, in Latinum ad verbum conuerſa ſic habent. Simon quidam præpoſitus templi Hieroſolymitani confugit ad Apollonium ducem Phœnicis, Templi pecunias ſe traditurum promittens; quæ cum Seleucus ab Apollonio didiciſſet, mittit Heliodorum rerum ſuarum præfectum, qui diuinis flagellis eruditus vacuus reuerſus eſt. Onias vero pontifex operam dedit, vt Simon in exilium pelleretur. Hæc ibi; à quibus cum non parum differant Latina verba S. Hieronymi, videtur in alia quædam Græca, quam quæ habet Scaliger, incidiſſe. Hiſtoria porro hæc ab ipſa origine turbarum Iudaicarum à morte Antiochi Magni petita eſt.

III. *Principum erga Templum liberalitas.*

a 2. Mach 3.1.2. &c.

CVM *ſancta ciuitas habitaretur in omni pace*, ait Scriptor canonicus, [a] *leges etiam adhuc optime cuſtodirentur, propter Oniæ pontificis pietatem, & animos odio habentes mala*; Græce habetur μισοπονηρία in ſingulari, & ad vnum Oniam refertur: nec tamen male Vulgata. Nam alicuius animos & ſpiritus etiam M. Tullius agnoſcit: idq. conuenit eius in Simonem iſtum zelo, de quo paulo poſt. Huius autem Oniæ pietas, ſanctiq. mores, etiam infra ab hoc ipſo Scriptore commendantur. [b] Pergit. *Fiebat autem vt & ipſi reges, & principes locum ſummo honore dignũ ducerent, & templũ maximis muneribus illuſtrarent. Ita vt Seleucus Aſiæ rex de reditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes.* Imitatus videlicet patrem ſuum Antiochum Magnum, qui apud Ioſephũ [c] inter alia ita ſcribit Ptol. Syriæ præfecto. *Ac primum decreuimus pietatis ergo præberi eis in preciũ pecudum mactādarum, vini, olei, thuris, argenteorum viginti millia, & ad ſimulam ſecundum prouincialem legem, tritici medimnos mille*

b 2. Mach. 15.12.

Seleuci.

Antiochi Mag.

c l. 12. Ant. c. 3.

quadringentos ſexaginta, & ſalis medimnos 375. voloque vt hæc eis præbeantur, ita vt mandam; & quod deeſt templo abſoluatur, ſiue porticus, ſiue quid aliud ædificare opus fuerit. Lignorum autem materies comportetur, tam ex ipſa Iudæa, quam ex aliis gentibus, & ex Libano, immunis à vectigalibus; quæ immunitas & aliis rebus conceditur ad apparatum, atque ornatum templi pertinentibus.

IV. *Philadelphi. Euergetis. Philopatoris. Alex. Magni. Cyri. Hyſtaſpidæ. Longimani.*

PHILADELPHVS quoque apud eundem [a] argenti talenta centum Eleazaro miſit in templi donaria & victimas, de quibus ſuo loco fuſius. [b] Adde Ptolemæum Euergetem, ex eodem, [c] qui recuperata Syria Hieroſolymam venit, multas hoſtias Iudaico ritu immolauit, digniſſimáque dicauit ornamenta victoriæ. Sed ea de Philopatore potius vera ſunt, vt ex libro 3. Machab. patet. De Euergete id ipſe vnus tradit, & prætermittit Philopatorem. Adde Alexandrum Magnum, qui & in templo ſacrificauit, & immunitatem Iudæis conceſſit, & quidquid pontifex ab eo poſtulauit. [d] Sed multo & certiora & maiora ſunt quæ de Cyro initio libri Eſdræ legimus, & de Dario Hyſtaſpide libro primo, [e] & tertio, [f] & de Artaxerxe Longimano, apud Eſdram [g] & Nehemiam. [h] Nec mirum beneficos fuiſſe pleroſq; principes in templum Hieroſoly. quod ipſi Deo cœli excitatum audiebant, cum iidem in deos ſuos Iouem, Apollinem, cæteroſq; eſſent profuſiſſimi. Pergamus ad cætera.

a l.12.c.2.
b a.m.3775.
c l.2.contra Appionem.
d l.11.ant. c.vlt.
e l.1.c.6.v.8.& 9.
f & l.3.c.4.v.51 52.&c.
g l.1.c.7.14 15 25.26.&c.
h l.2.c.1.

V. *Simonis cũ Onia contentio.*

SIMON *autem de tribu Beniamin præpoſitus templi conſtitutus, contendebat, obſiſtente ſibi principe ſacerdotum, iniquum aliquid in ciuitate moliri.* Apud Euſebium legimus, eum voluiſſe ſibi ſacerdotium vindicare, quod in Græco textu non habetur, neque eo potuit aſpirare, cum ad familiam Eleazari, ac ne Aaronis quidem pertineret, imo ne Leuita quidem eſſet, vtpote de tribu Beniamin. Niſi forte Beniaminita fuit habitatione, Leuita autem genere, quandoquidem Leuitæ per omnes tribus ſparſi erant. Quod tamen parum probabile eſt: habitabat enim Hieroſolymis, atq; adeo in templo, vel iuxta templum, vt qui alicui officio in illo præfectus eſſet. In Græco habetur excitatum diſſidium inter ipſum & ſummum pontificem, ſuper iniquitate quapiam, aut legum tranſgreſſione, quæ in vrbe patrabatur. Qualia forte poſtea ab impio Iaſone, fratre pontificis Oniæ perpetrata legimus in hoc ipſo libro. In bibliis regiis legitur ἀγορανομίας non παρανομίας, quaſi contentio fuerit inter eos de ciuili quopiam officio, aut vrbana ædilitate.

περὶ τῆς κατὰ τὴν πόλιν παρανομίας.
2. Mach. 4. 10. & ſeqq.

VI. *Adit Apollonium.*

QVACVNQVE tandem de re contentio fuerit ea improbo Simoni cauſa fuit, vt *cum vincere Oniam non poſſet* veniret *ad Apollonium Tharſeæ filium, qui eo tempore dux erat Cœleſyriæ, & Phœnicis*, vt eius opera obtineret quod optabat; & quidem interuentu multarum pecuniarum, quas cum ipſe ſuppeditare non poſſet, aperiebat viam, qua alienæ in eius aut regis poteſtatem venirent. *Nunciauit* enim *ei pecuniis innumerabilibus plenum eſſe ærarium Hieroſolymis, & communes copias*, collectas ſcilicet ex vectigalibus, tributis, & id genus aliis prouentibus, quæ communes, ſiue profanæ dicuntur, & opponuntur ſacris pecuniis, vnde ſequitur, *quæ non pertinent ad rationem ſacrificiorum*, quas ſcilicet Seleucus ſuppeditabat, vt dictum eſt. *Eſſe autem poſſibile ſub poteſtate regis cadere vniuerſa*, & ſcilicet regis beneuolentiam fructuoſo ſacrilegio acquirere: & ex ea gratia votorum compotem fieri.

vt ait 10. 14. 15.

VII. *Seleucus mittit Heliodorum.*

CVMQVE *retuliſſet ad regem Apollonius, de pecuniis quæ delatæ erant, ille accitum*, ſiue electum, deſignatum, *Heliodorum, qui erat ſuper negotia eius, miſit cum mandatis, vt prædictam pecuniam tranſportaret. Statimque Heliodorus iter eſt aggreſſus, ſpecie quidem quaſi per Cœleſyriam & Phœnicem ciuitates eſſet peragraturus, reuera autem regis propoſitum perfecturus. Sed cum veniſſet Hieroſolymam, & benigne à ſummo ſacerdote in ciuitate eſſet exceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum; & cuius rei gratia adeſſet, aperuit. Interrogabat autem ſi vere hæc ita eſſent. Tum ſummus ſacerdos oſtendit depoſita eſſe hæc, & victualia viduarum & pupillorum*, ſiue has pecunias repoſitas eſſe viduis pupilliſque ſubleuandis, ſiue ab ipſiſmet, ſiue ab aliis, qui pauperibus benigne facere vellent, per manum pontificis. *Quædam vero eſſe Hircani Tobiæ, viri valde eminentis*, qui eas loco propter religionem omnium tutiſſimo repoſuerat. Has ergo eſſe pecunias in ærario ſacro repoſitas, non autem quales calumniatus erat impius Simon.

προχειρισάμενος.

VIII. *Hircanus Tobiæ quis.*

HIRCANVM hunc valde eminentem ſanctitate fuiſſe exiſtimauit S. Ambroſius. Sed audi Ioſephum. *Hircanus autem videns præpotentem Antiochum*, ſcilicet Epiphanem, qui huic Seleuco fratri ſucceſſit, *& veritus ne in poteſtatem eius redactus, pœnas daret eorum, quæ contra Arabas auſus fuerat, ipſe ſibi manus intulit, poſſeſſionem vero*

l.12.c.15.

eius vniuerſam occupauit Antiochus. Sic ipſe. Capite autem 4. ait eum fuiſſe Ioſephi filium, & Tobiæ nepotem, qui Tobias Oniæ II. Pontificis ſororem duxit vxorem. Proptereaque hoc loco Scripturæ, cum dicitur, Hircanus Tobiæ, non filius, ſed nepos intelligendus eſt. Quanta vero fuerit in ſacro ærario ſumma pecuniæ ita ſubditur. *Vniuerſa autem argenti talenta eſſe quadringenta, 2. & auri ducenta. Decipi vero,* id eſt fraudari depoſita pecunia, id enim Græcus textus exigit, *eos qui credidiſſent loco, & templo, quod per vniuerſum mundum honoratur, pro ſui veneratione & ſanctitate, omnino impoſsibile eſſe.* Vel, vt alij vertunt, omnino indignum eſſe templi maieſtatem, & aſyli ſecuritatem violari.

HELIODORI DIVINA CASTIGATIO.

Quæ ærarij pecunia.

ἀδικηθῆναι ἀσυλίᾳ.

AT *ille, pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi eſſe deferenda,* vel, omnino in regium ærarium eſſe inferendas omnes haſce pecunias. *Conſtituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus.* Non modica vero per vniuerſam ciuitatem erat trepidatio. Sacerdotes autem ante altare cum ſtolis ſacerdotalibus iactauerunt ſe, & inuocabant de cœlo eum, qui de depoſitis legem poſuit, vt his qui depoſuerunt ea, ſalua cuſtodiret. Iam vero qui videbat ſummi ſacerdotis vultum, mente vulnerabatur. Facies enim & color immutatus, declarabat internum animi dolorem; circumfuſa enim erat mœſtitia quædam viro, & horror corporis, per quem manifeſtus aſpicientibus dolor cordis eius efficiebatur. Alij etiam gregatim de domibus confluebant, publica ſupplicatione obſecrantes, pro eo quod in contemptum locus eſſet venturus. Accinctæque mulieres ciliciis pectus per plateas confluebant. *Sed & virgines, quæ concluſæ erant, procurrebant ad Oniam,* in Græco eſt ad ianuas: agit autem de virginibus in templo concluſis, [a] quæ ad templi ianuas progrediebantur, vbi apparet fuiſſe Pontificem cum Heliodoro diſputantem.

IX. *Heliodorus pecuniis imminet.*

Populus tumultuatur.

ἐπὶ τοὺς πυλῶνας.

a Vide hic Serar.

ALIÆ *autem ad muros* procurrebant, vtique templi, vbi tota res agitabatur, & in quo illæ concluſæ erant, vt inde pedem efferre non liceret, donec coniugio traderentur, vt contigit beatiſſimæ virgini. *Quædam vero per feneſtras aſpiciebant. Vniuerſæ autem protendentes manus in cœlum deprecabantur. Erat enim miſera commiſtæ multitudinis* prolapſio: abiiciebant videlicet ſe in terram, cum orantes manus in cœlum protenderent: erat & miſera ſummi ſacerdotis, in magno agone conſtituti, expectatio. Timebat enim ne populus ad ſeditionem concitatus, Heliodorum cum ſuis trucidaret, eáque clades in totius populi ruinam, rege vlciſcente redundaret; aut ne mutuis cædibus ciuium & regiorum, templum Domini pollueretur. Et ciues quidem inuocabant omnipotentem Deum, vt credita ſibi, iis qui crediderant, cum omni integritate conſeruarentur; vel ſecuritate, eſt enim in Græco ἀσφαλείας. *Heliodorus autem quod decreuerat perficiebat.*

X. *Pontifex luget.*

προπτώσεις.

QVÆ deinceps conſequuntur nouam habent in Græco textu periodum, in hunc modum. Ibi autem ipſo cum ſatellitibus ad ærarium iam præſente ſpirituum Dominus, & omnis poteſtatis dominator magnam fecit ſuæ oſtenſionis euidentiam. Epiphaniam vocat miraculum ſiue oſtentum, quo ſe præſentem, & propugnatorem ſancti loci oſtendit, *ita vt omnes qui auſi fuerant parere ei,* aut conuenire ad obtemperandum, *ruentes Dei virtute in diſſolutionem, & formidinem conuerterentur.* Vel, vt eſt in Græco, obſtupeſcentes Dei virtutem animo viribuſque deſtituerentur: aſpectu ſcilicet equitis, & duorum iuuenum, ſequitur quippe. Apparuit enim illis quidam equus, terribilem habens ſeſſorem, optimis operimentis adornatus: iſque cum impetu Heliodoro priores calces eliſit. Significat equum inſurrexiſſe in Heliodorum, & anterioribus vngulis impulſum proſtrauiſſe in terram. Sic enim in Græco legitur: inuectus autem cum impetu incuſſit Heliodoro anteriores vngulas, & forte in vulgata legendum eſt, illiſit. *Qui autem ei inſidebat videbatur arma habere aurea,* vt oculi fulgore perſtringerentur ad terrorem, ſicut & angelorum duorum ornatus de quibus ſubditur.

XI. *Omnes prodigio percelluntur.*

εἰς ἔκλυσιν.

Heliodorus deijcitur equo impellente.

ἐνέσεισε.

ALII *etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decori, optimi gloria, ſpecioſique amictu, qui circundederunt eum, & ex vtraque parte flagellabant, ſine intermiſsione multis plagis verberantes. Subito autem Heliodorus concidit in terram,* nimirum ſtatim atque impulſu vngularum equi euerſus eſt, & proiecto in terram, ingeſtæ ſunt vtrinque plagæ, quas ſentiret ipſe, alij non viderent. *Eumque multa caligine circunfuſum rapuerunt, atque in ſella geſtatoria poſitum eiecerunt.* A quibus raptus & eiectus ſit Scriptura non dicit. Ioſephus Gorionis ait miſerum illum à ſacerdotum famulis, humeris è ſanctuario

ca. 3. v. 26.

XII. *Grauiter verberatur.*

aperii · ræco- vm 128.

e deduci- ur ſemia- imis.

elatum, & ſatellitibus qui fugerant traditum, ſuo in hoſpitio, ſeu tabernaculo mutum lecto decubuiſſe. Verum ei videtur repugnare ſcriptura, quæ ait in ſella geſtatoria poſitum: nec ſanctuarium memorat, ſed ærarium, quod erat extra domum ſanctam. Nam gazophylacia, in quibus aſſeruabantur pecuniæ, in circuitu ſanctuarij erant. Quamquam poteſt ſanctuarium accipi latius, vt omnia atria, omniaque circumpoſita ædificia comprehendat. Nam Dauid ait Salomonem à Deo electum, vt ædificaret domum Sanctuarij: qui tamen vniuerſæ fabricæ author fuit.

Heliodori in aerario castigatio.

φορεῖον. feretrum.

1. Paral. 28. 10.

XIII. ictoria ce- lebratur.

Inde autem Scriptura diuinam victoriam celebrans, & ſuperbo ac ſacrilego Heliodoro inſultans ait. *Et is qui cum multis curſoribus, & ſatellitibus prædictum ingreſſus eſt ærarium, portabatur, nullo ſibi auxilium ferente*, vel qui nihil ſibi ipſi auxilij afferre poterat, omni armorum ſuorum ope deſtitutus, *manifeſta Dei cognita virtute. Et ille quidem per diuinam virtutem iacebat mutus, atque omni ſpe, & ſalute priuatus. Hi autem* Hieroſolymitæ *Dominum benedicebant*, quia magnificabat locũ ſuum: & templum, quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparẽte omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum eſt. *Tunc vero ex amicis Heliodori quidam rogabant confeſtim Oniam, vt inuocaret altiſſimum, vt vitam donaret ei, qui in ſupremo ſpiritu erat conſtitutus. Conſiderans autem ſummus ſacerdos, ne forte rex ſuſpicaretur malitiam aliquam ex Iudæis circa Heliodorum conſummatam, obtulit pro ſalute viri hoſtiam ſalutarem*; qua illi ſalus, & ſanitas alioqui perdita, ac deplorata reſtitueretur, Dei miſericordia precibus & ſacrificio pontificis propitiata.

nia pro eo rante re- uiuiſcit.

XIV. Monetur Heliodorus iminitus.

Cvmqve *ſummus ſacerdos exoraret*, vel vt eſt in Græco, faciente autem ſummo ſacerdote propitiationem, ſiue ſacrificium offerente pro peccato, vt ei Deus propitius fieret, *ijdem iuuenes*, rurſus apparuerunt Heliodoro, *eiſdem veſtibus amicti, aſtantes Heliodoro dixerunt. Multas Oniæ ſacerdoti gratias age*, ne forte tibi in eum iraſcendum putes, tanquam huius tibi cladis autorem. *Nam propter eum Dominus tibi vitam donauit*, cum eſſes mortis reus, & plagis ad limina mortis deductus. *Tu autem* non ab homine, ſed *ab ipſo Deo flagellatus, nuncia omnibus magnam Dei poteſtatem*, cui in promptu ſit omnem deiicere ſuperbiam, & armatam obterere poteſtatem. *Et his dictis non comparuerunt*. Heliodorus autem hoſtia Deo oblata, quam ſcilicet ſacerdoti obtulit, offerendam Deo; & votis magnis promiſſis Deo, qui ei vitam conceſſit, & Oniæ gratias agens, vt iuſſus fuerat, ad regem cum exercitu reuerſus eſt. Obſecutus quoq; mandatis eorum, qui eius caſtigationem volebant in communem aliorum vtilitatem redundare, teſtabatur omnibus ea, quæ ſub oculis ſuis viderat, atque adeo corpore ſuo ſenſerat opera magni Dei.

ἀπεστρατοπέ-δευσε πρὸς βασιλέα.

XV. es nun- atur regi.

Maxime autem teſtificatus eſt regi, à quo iuſſus fuerat hoc facinus exequi. *Cum* enim *rex* Seleucus *interrogaſſet Heliodorum*, & ab eo totius rei geſtæ hiſtoriam didiciſſet, & irritum primum hunc conatum videret, exiſtimabat in tam fructuoſo negotio, non eſſe difficultatibus cedendum, ſed tentandum an cuiuſpiam alterius induſtria res confici poſſet. Itaque interrogabat Heliodorum, ecquem cenſeret idoneum qui rurſum Hieroſolymam mitteretur. Cui Heliodorus, *ſi quem habes hoſtem, aut regni tui inſidiatorem, mitte* eum *illuc, & flagellatum eum recipies, ſi tamen euaſerit* mortem: *eo quod in loco ſit vere Dei quædam virtus. Nam ipſe qui habet in cœlis habitationem viſitator, & adiutor*, ſeu protector *eſt loci illius, & venientes ad maleſaciendum percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro, & ærarij cuſtodia ita res ſe habet*. Hactenus Scriptura exhibens hominem diuino verbere caſtigatum reſipiſcentem, & exacte iis obtemperantem, à quibus quaſi magiſtris fuerat caſtigatus. Et vice verſa vt diuina iudicia admirere, Simon non Ethnicus, ſed Iudæus, tam illuſtri miraculo admonitus, non reſipiſcit, ſed deterior euadit, & præcedentia crimina nouis accumulat: vſque adeo verum eſt neminem poſſe corrigere, quem Deus deſpexerit. Sequitur enim.

imon ob- ureſcit.

XVI. e Pontifi- em calum- iatur. e impij lent.

Simon autem prædictus pecuniarũ ac patriæ delator, male loquebatur de Onia, tanquam ipſe Heliodorum inſtigaſſet ad hæc, & ipſe fuiſſet incentor malorum, & bene merentem de ciuitate, curatorem gentis ſuæ, *& æmulatorem legis Dei, audebat inſidiatorem regni dicere*. Non eſt nouum perditis hominibus, vt viros bonos, quos verorum criminum inſimulare non poſſunt, eorum infamia per calumniam conentur aſpergere, & eccleſiaſticos viros laicæ poteſtati obnoxios, aut inuiſos reddere; quamquam in Græco textu, non regni dicitur inſidiator, ſed *rerum* ſubintellige, regiarum; quomodo habet Vatabli verſio, & aliæ quædam præter vulgatam.

τῶν νόμων.

ἐπίβουλον τῶν πραγμάτων.

Iun. & Trem.

Quæ autem de progreſſu inimicitiarum, & cædibus ſubduntur, ad annos ſequentes manifeſtò pertinent, quibus Seleucus ſuperſtes fuit.

Hanc hiſtoriam contentionis Oniæ cum Simone, habet Ioſephus in libello de Machabæis. Sed errat manifeſte cum omnia quæ ad Heliodorum pertinent tribuit Apollonio, & ei comitem addit Simonem: de verberibus autem tacet, veritus opinor ethnicorum irriſionem, vt alibi non ſemel. Ab Apollonio rogatū dicit Oniam, vt Deo pro ſe preces funderet. At id factum ab Heliodori amicis Scriptura prodit. Eo quippe erat ſtatu, vt ſui compos non eſſet, in ſupremo ſpiritu conſtitutus. Sed nos è Syria tranſeamus in Græciam. *Errata Ioſephi hoc loco.*

PRINCIPIO huius anni, legati qui in Græciam ad diſceptandum inter Philippū & Eumenem, reliquoſque eius aduerſarios miſſi fuerant, legationem renunciarūt, ſimulque vtriuſq. partis legatos in Senatum introduxerunt: quibus auditis decreuit Senatus aliam legationem in Macedoniam & Græciam, ad viſendū redditæne ciuitates Rhodiis, Theſſalis, Perrhæbiis eſſent. Eius princeps Appius Claudius ex-conſul fuit. Idem mandatum, vt ab Æno & Maronæa præſidia deducerentur, maritimaque omnis Thraciæ ora à Philippo, & Macedonibus liberaretur. Peloponneſum quoque adire iuſſi, vnde prior legatio ſine reſponſo dimiſſa fuerat, cum mādato Senatus, vt Romanis legatis ſemper poteſtas fieret concilium gentis adeundi, quemadmodum & illis quoties vellent Senatus daretur. Huius legationis meminit Polyb. ſed de cogendo concilio non loquitur. Id enim tantum habet, monuit vero vt Romanos legatos, qui in Græciam mitterentur, obſeruarent, & quanto par eſt cum honore ſuſciperent, vt Romani eos, qui ad ipſos venirent. XVII. *Romana legatio in Macedoniam.* (in leg. n. 42)

DIMISSIS iis legationibus Philippus à ſuis certior factus cedendum ciuitatibus, deducendaque præſidia, infenſus omnibus, in Maronitas iram effudit. Onomaſto, qui præerat maritimæ oræ, mandat vt partis aduerſæ principes interficeret. Ille per Caſandrum quendam, vnum ex Regiis iam diu Maronææ habitantem, nocte Thracibus intromiſſis, velut in bello capta vrbe cædem fecit. Paulus Oroſ. fallitur, dum pro occiſis Maronitis legatos Romani populi ponit occiſos. Id factum cum Maronitæ apud legatos Romanos quererentur, negabat Philippus rem ad ſe ſuoſue pertinere; ſeditionem excitatam, dum alii ad Eumenem, alii ad Philippum traherent: ipſos etiā Maronitas interrogari iubebat, ratus perculſis omnibus recentis cædis terrore, neminem inuentum iri, qui vel hiſcere auderet. Negare Appius viciſſim rem euidentem pro dubia quærendam, ſi ab ſe culpam remouere vellet, Onomaſtū & Caſandrum per quos res acta diceretur, Romā mitteret, ad Senatum. XVIII. *Philippus cæde graſſatur in Maronitas.* (l. 4. c. 20.)

EA poſtulatione perculſus Philippus hærere, vt non color ei, aut vultus cōſtaret. Tandem collecto animo, Caſandrum ſe ſi vellent miſſurum dixit, ad Onomaſtum nihil eam rē pertinere, vt qui non in vrbe tum, ſed ne in propinqua quidem regione fuiſſet. Verebatur nimirum ne hunc virum clariorem, & multorum conſiliorū conſcium amitteret: illum miſit, quem etiam in itinere, vt opinio fuit, veneno tolli curauit. Hæc Liuius habet à Polyb. Legati à Philippo ita diſcedebant, vt parum ſibi ab eo ſatisfactum oſtenderent. Ille minime dubius quin rebellandum eſſet, quia tamen res nondum maturæ erant, ad moram interponendam Demetrium minorem filium, qui dudum obſes Quintio Flaminino datus fuerat, & poſtea vltro à Senatu Patri redditus, Romam mittere ſtatuit, ſimul ad purganda crimina, ſimul ad deprecandam iram Senatus. Satis credens iuuenem, qui iam ſpecimen regiæ indolis Romæ dederat, aliquod in eam rem momentum allaturum. Eadem habet Polyb. & ſocios legationes datos tradit Apellem & Philoclem, qui ea tempeſtate principem locum in amicitia Philippi obtinebant. XIX. *Autorem inuitus Romā mittit.* (in leg. n. 44) *Et filium Demetriū.* (n. 44. & 46.)

INTEREA aduentus legatorum in Peloponneſo expectabatur, aduerſus quos Lycortas Prætor Achæorum conciliū indixerat, vt præparata conſilia haberent; in eoq; Spartani duo Areus & Alcib. ambo iamdudum exules, deinde opera Achæorum reſtituti, querelas de ipſis Romam detulerāt, proptereáq; capite damnati ſunt in eodem concilio. Paucos poſt dies Romani legati venerunt & cum iis Areus & Alcib, ex quo territi, ne hiſcere quidē audebant. Appius Spartæ querelas diſplicere Senatui oſtendit, cædem in primis eorum, qui à Philopœmene ad cauſam dicendā euocati veniſſent. Deinde quod nō in homines ſolū ſæuitum eſſet, ſed muros etiam nobiliſſimæ vrbis diruiſſent, leges vetuſtiſſimas, Lycurgiq; diſciplinā abrogaſſent. XX. *Achæi de Spartanis accuſantur.*

XXI. *A Lycorta defendũtur*

Qvæ Lycortas Prætor forti atque eleganti oratione defendit. Docuit enim cædem illam iuſtam fuiſſe, factam cõtra violatores fœderis Romani, in maritimis vrbibus per vim occupandis, quam cædem ab ipſis Romanis, ſi adfuiſſent, factam oportuiſſet. Deinde ne ab Achæis quidem factam eſſe, ſed ab exulibus Lacedæmoniorum, qui nunc crimen Achæis obijciunt, quod ipſi perpetrarunt. De muris quoq. recte factum, & ex Lycurgi diſciplina, ex qua Sparta octingentis fere annis mœnibus caruerit, quæ à tyrannis, vt tuto ſeruitute Lacedæmonios opprimere poſſent, excitata fuerint. Itaque reddita Lacedæmoniis libertate, & muros, & reliqua tyrannidis veſtigia fuiſſe exſtirpanda. Quod ad leges attinet Lacęnas, eas non ab Achæis, ſed à tyrannis Nabide, Machanida, Lycurgo, Cleomene fuiſſe ſublatas. Achæos proprias eis communicaſſe, vt communi cum ipſis iure viuerent, & vnum corpus ac concilium totius Peloponneſi eſſet.

XXII. *A Romanis terrẽtur*

Postremo poſt carptam obiter Romanorum potentiam, rogat legatos, ne apud eos deteriore conditione ſint Achæi, quam Lacedæmonii, qui ſe violandis ſacroſanctis fœderibus hoſtes reddiderũt. Addit poſtremo ea verba, quibus ſimilia ſacris quoque literis conſignata legimus. *Veremur quidem vos Romani, & ſi ita vultis, etiam timemus, ſed plus & veremur, & timemus deos immortales*; qui ſcilicet violatorum fœderum vindices ipſos conſtituiſſent. Cum vehementer maximæ parti probata fuiſſet oratio, reſpondit Appius ſe Achæis magnopere ſuadere, vt gratiam inirent, vltro ea faciendo, quæ mox inuiti & coacti facturi eſſent. Quæ vox cum omnium gemitu audita, metum iniecit imperata recuſandi. Itaque petierunt vt Romani ipſe per ſe de Lacedæmoniis quæ viderentur, mutarent; ipſi damnationem Arei & Alcibiadis antiquarunt.

XXIII. *Contentio Romæ de Prætore.*

Consulibus hoc quoque anno Liguria prouincia data eſt, quoniam nuſquam alibi bellum erat. De prætoribus certatum eſt, cum enim vnus eorum defunctus eſſet, Q. Fuluius Flaccus, qui ædilis curulis deſignatus erat, in eius locum ſuffici, ſumma contentione, repugnante Senatu conabatur, & populum fauentem habebat; cumque voluntati Senatus non cederet, cenſuit Senatus nullum in demortui locum ſubrogandum, ſed vnum eundemque Prætorem, vtramque in vrbe iuriſdictionem habiturum. Liu. l. 39.

Et Cenſoribus.

Huic contentioni maior alia, maiori quippe de re, & inter clariores viros contentio ſucceſſit. Quinque patricij, quatuor plebei Cenſuram petebant. In illis erant Scipiones duo, P. & L. & L. Valerius Flaccus: in his M. Cato, & Sempronii duo, ac Fuluius Nobilior.

XXIV. *Cato Cenſuræ candidatus. Qualis vir eſſet.*

Patricios plebeioſque omnes Cato anteibat, vir in quo tanta vis animi ingeniique fuit, vt ad omnia æque factus appareret, & ad id vnum natus videretur, quod ſuſciperet: belli paciſque artibus eximie clarus. Eum tamen fatetur Liuius l. 39. aſperi animi, & linguæ acerbæ, & liberioris fuiſſe; itaque multis ſimultatibus, nobilium præſertim, & patriciorum virorum exercitum fuiſſe, & alios exercuiſſe viciſſim. Sed inuicti cupiditatibus animi, & rigidæ innocentiæ, contemptoremque gratiæ & diuitiarum extitiſſe: in parcimonia, in patientia laboris, periculique, ferrei prope corporis animique, vt nonageſimo etiam anno Sergium Galbam ad populi iudicium adduxerit.

Cenſuram licet formidatam obtinet.

Hunc ergo virum Cenſuram tum petentem premebat nobilitas, conſenſerantque, præter L. Valerium Flaccum, qui collega eius in Conſulatu fuerat, candidati omnes ad deiiciendum honore eum; non ſolum vt ipſi potius adipiſcerentur, ſed quod triſtem Cenſuram, periculoſamque multorum famæ expectabant. Etenim tum quoque minabundus petebat, eoſque ſibi refragari dicebat, qui liberam & fortem cenſuram timebant. Et ſimul L. Valerio ſuffragabatur, illo vno collega caſtigare ſe noua flagitia, & priſcos mores reuocare poſſe.

Cum Valerio in conſulatu collega

His accenſi homines, aduerſa nobilitate non M. Porcium modo Cenſorem fecerunt, ſed collegam etiam ei L. Valerium Flaccum adiecerunt.

XXV. *Prætores de Hiſpania triumphãt.*

Secvndvm comitia Cenſorum, Conſules Prætoreſque in prouincias profecti ſunt: nihil hoc anno memorabile à Conſulibus, vel domi, vel foris geſtum eſt. Veteres Prætores ex Hiſpania redierunt. C. Calphurius Piſo, & L. Quintius: vtrique magno Patrum conſenſu triumphus eſt decretus, vterque de Celtiberis & Luſitanis triumphauit, Prior coronas aureas tulit 83. & 12. millia pondo argenti, quæ

reſpondent 132. millibus coronat. Poſterior tantumdem auri argentique in triumphum tulit.

Censores metu miſta expectatione Senatum legerunt, 7. mouerunt Senatu, in quibus L. Quintium Flamininũ conſularem. Cauſã diuerſimode ex diuerſis enarrat Liuius: ſatius eſt M. ipſum Catonem apud Ciceronem audire. *Inuitus feci*, inquit, *vt fortiſsimi viri T. Flaminini fratrem è Senatu eijcerem 7. annis, poſtquã Conſul fuiſſet*, (ſeptem toti anni interiecti ſunt. Conſul enim fuit cum Domitio Ænobarbo anno 561.) *Sed notandam putaui libidinem. Ille enim cum eſſet Conſul, in Gallia exoratus in conuiuio à ſcorto eſt, vt ſecuri feriret aliquem eorum, qui in vinculis eſſent damnati rei capitalis &c.* Liuius ex ipſius oratione Catonis, non damnatum exhibet hominem rei capitalis, ſed nobilem Boium transfugam, cum liberis ad fidem populi Romani confugientem, eamque implorantem, & ipſius Conſulis manu interemptum. Hoc porro ſcortum maſculum fuiſſe, nomine Philippum, genere Pœnum tradit ex ipſius Catonis oratione in Flamininum Liuius. In eos enim quos notauerat, ad præſentem ignominiam addebat ſtyli acerbitatem, vt iidem infamia laborarent in omnes annos conſequentes. XXVI. *Flamininus Conſularis à Catone Senatu motus.*

Valerius Antias Placentinam mulierem famoſam fuiſſe tradit, non lecta, vt ait Liuius, oratione Catonis. Antias cætera Ciceroni conſentit, ſicut & Valer. Maxim. & maxime Plut. in Quintio & Catone, qui etiam hiſtoriam ex Liuio memorat, & cum malit Ciceroni aſſentiri, putat Catonem exaggerendi cauſa, pro dãnato transfugam poſuiſſe, & reliqua quæ retulimus: & fieri poteſt, vt idem reus eſſet, & transfuga: nec facile crediderim Catonem tanta calumnia facinus L. Quintii hominis patricii ac Conſularis augere voluiſſe, aut impune potuiſſe. Et addit Liuius, facinus ſiue eo modo quo Cenſor obiecit, ſiue vt Valerius tradit commiſſum eſt, ſæuum atque atrox, inter pocula atque epulas, vbi libare diis dapes, vbi bene precari mos eſſet, ad ſpectaculum ſcorti procacis, in ſinu Coſſ. recubantis, mactatam humanam victimam eſſe, & cruore menſam reſperſam. Quanto iuſtior eſſet hæc Liuii in Herodem indignatio, non ſceleſtum aliquem hominem, ſed ſanctiſſimum Dei prophetam, ad procacis mulieris vocem, inter feſtas epulas obtruncantem? Nã iuſta cædes, alieno tantum loco, vel tempore perpetrata, videri poterat, in viro patricio, Conſulari, bene de Rep. merito, clariſſimi Imp. fratre, diſſimulanda. XXVII. *Quam ob culpam. Flamininus Herodi ſimilis, aut potius minus malus.* lib. 2. c. 9.

Nec Flamininam ſolum gentem Catonis cenſura vexauit, ſed Corneliam. Nam in equitatu recognoſcendo L. Scipionem Aſiaticum equo priuauit, cum eius fratrem Africanum, ante mortem odio proſecutus eſſet, adeo vt Petilios tribunos pl. accuſatores aduerſus eum inſtigaſſe diceretur, vt ſupra ex Liuio retulimus. Nimirum verebatur fortaſſe, ne illa magni Africani claritas, exemplo noceret in Rep. niſi reprimeretur. Cic. quidem in Catone eas inimicitias diſſimulat, memor ſcilicet decori, quod Catonem cum eiuſdem nepote loquentem inducat. Deniq. Cenſura Catonis rigidior, multas ei ſimultates conciliauit, quibus per totam deinde vitam fuit vehementer exercitus. XXVIII. *Cato notat Scipionem.*

Hoc circiter anno bellum geſſit Pruſias Bithyniæ rex contra Eumenem, vt ſequentis anni querela ad Senatum delata docet. Id bellum, vt ait Iuſtinus, Pruſias Annibalis fiducia, rupto fœdere, prior intulit. Namque Annibal, inquit, cum ab Antiocho Romani inter cæteras conditiones pacis deditionem eius depoſcerent, admonitus à rege, in fugam verſus Cretam defertur. Ibi cum diu quietam vitam egiſſet, inuidioſumque ſe propter nimias opes videret, amphoras plumbo repletas in templo Dianæ, quaſi fortunæ ſuæ præſidia deponit: atque ideo nihil de illo ſollicita ciuitate, quoniam velut pignus opes eius tenebat, ad Pruſiam contendit, auro ſuo in ſtatuas, quas ſecum portabat infuſo, ne conſpectæ opes vitæ nocerent. Hæc conſentanea ſunt vafro Annibalis ingenio, & à Plutarcho in eius vita confirmantur, & ab Æmylio Probo in Annibale. XXIX. *Annibal Pruſiã adit*

Dein cum Pruſias terreſtri bello ab Eumene victus eſſet, & prælium in mare tranſtuliſſet, Annibal nouo commento author victoriæ fuit. Quippe omnium ſerpentium genus in fictiles lagenas coniici iuſſit, medioque prælio in naues hoſtium mitti. Id primum Ponticis ridiculum viſum, fictilibus dimicare qui ferro nequeant. Sed vbi ſerpentibus repleti naues cœpere, ancipiti periculo circumuenti, hoſti victoriam ceſſere. Ita Iuſtinus, eademque Æmylius Probus. XXX. *Pruſia bellum in Eumenem.* lib. 32.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3870.

N.I. Quod autem non contentus hic ſancti Hieronymi verſionem arguere, etiam Euſebium Græce loqui docet, negatque recte ab eo dici πέμπει τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων: quod Græci dicant ἐπὶ τὰ πράγματα: neque modeſte facit, neque erudite. Græce opinor ſciebat Demoſthenes, apud quem legimus, καθαιρεῖν τοὺς ἐπὶ τῶν πραγμάτων; quamuis idē Criticus dicat τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων eſſe sūmū officium Palatinum. Quod vt poſterioribus Imperatorum orientis temporibus quadrare poſſit, id certe à Seleuci temporibus alienum eſt. Lucianus quoque græce notat, cum diceret, ἐπὶ τοῦ νέκταρος τάξῃ, quod Budæus vertit, Eris à cyathis. Et Polybius Λεόντιος ἐπὶ τῶν πελταστῶν, Μεγαλέας δ' ἐπὶ τοῦ γραμματείου, Ἀλέξανδρος δ' ἐπὶ τῆς θεραπείας, vbi ἐπὶ officiū ſignificare vulgata lexica, & cum iis Stephanus notat, additque illud ex Luca Actor 8. 27. ὁ ἐπὶ πάσης τῆς γάζης αὐτῆς. Sic Budæus p. 488. ἐπὶ τῶν ἀπορρητῶν à ſecretis & οἱ ἐπὶ τῶν ἐπιστολῶν ab epiſtolis: οἱ ἐπὶ τῶν ξενίων, qui diuerſoriis præſunt, οἱ ἐπὶ τῶν ἀποκριμάτων à reſponſis. Denique non ſunt ea verba Euſebii, ſed ſcripturæ quæ vocat Heliodorum τὸν ἐπὶ τῶν πραγμάτων. Sed mittamus iſta diuinis grammaticis.

Si Attica ſumamus, erunt quadringenta & viginti millia francorum noſtratium; ſi Euboica, quingenta & ſexaginta millia. Si Hebræa, erunt 500. & quinquaginta, millia aureorum. *Et auri ducenta*, vtique Hebraica, quorum ſingula reſpondent duodecies mille & quingentis aureis: quæ ſumma ducenties multiplicata, aſcendit ad duos milliones & quingenta millia coronatorum. Quam ſummam non ſine cauſa Simon vocauerat, χρήματα ἀμύθητα, & τὸ πλῆθος ἀναρίθμητον. 2. N. VIII.

ANNVS MVNDI 3871. SEXTAE AETATIS 355. IMPERII GRÆCORVM 129. SELEVCI PHILOPATORIS 5. ONIAE III. PONTIFICIS 25. PTOLEMÆI EPIPHANIS 21. PHILIPPI MACEDONVM 38. OLYMPIADIS CXLIX. AN. 2. VRBIS CONDITÆ 570. COSS. Q. FABIO LABEONE, & M. CLAVDIO MARCELLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 182.

I. *Simon pulſus in exilium.* AD hunc annum Sabbaticum ordine 184. conſentaneum eſt pertinere illud, quod in Euſebii chronico legimus, Oniam pontificē curaſſe Simonem extorrem patria fieri; à Seleuco ſcilicet, & quidem interuentu Heliodori ipſius, quem ille non ſolum in ſpem inanem, ſed ad vltimum vitæ diſcrimen adduxerat: nec eſt cur huic Euſebij aſſertioni Scaliger temere deroget fidem, licet id ſcriptura non dicat, nec alibi id legatur: non enim extant libri omnes, quos Euſebius vidit: & rem probabilem faciunt inimicitiæ, quas Scriptura deinceps vlterius proceſſiſſe docet. *Sed cum inimicitiæ*, inquit, *in tantum procederent, vt etiam per quoſdam Simonis neceſſarios homicidia fierent*; in Græco habetur, per quendam ex iis, qui Simoni accepti erant. Innuitur vtique abſentia Simonis, qui per ſuos cædes patraret: confugiſſe autem ad Apollonium, ſequentia ſignificant.

II. *Onias adit Seleucum.* CONSIDERANS, inquit, *Onias periculum contentionis, & Apollonium inſanire, vtpote ducem Cœleſyriæ & Phœnicis ad augendam malitiam Simonis, ad regem ſe contulit.* In Græco eſt συναύξοντα augentem malitiam Simonis, mutuo ſe videlicet acuebant ad furorem, & vindictam de Onia ſumendam, qui vtroſque Regi ingratos de

vana promiſſione reddiderat. Oniæ autem ad regem profectio, ad quem regni eius annum pertineat, non apparet. Profectus eſt autem, *non vt ciuium accuſator, ſed communem vtilitatem apud ſemetipſum vniuerſæ multitudinis conſiderans*; vt ſummum magiſtratum decebat, duplici nomine ciuium ſuorum parentem. *Videbat enim ſine regali prouidentia*, qua turbarum autor eiiceretur foras, vel in carcerem daretur, aut necem, *impoſsibile eſſe pacem rebus dari, nec Simonem*, hominem turbulentum, ſeditioſum, atque ſacrilegum, *poſſe ceſſare à ſtultitia ſua*.

Hvivs anni Conſules Idibus Martiis de more Conſulatum inierunt, eademque Liguria prouincia eis aſſignata eſt, ita tamen vt ſi neceſſaria vis eſſet, ad prohibendos Gallos tranſalpinos, qui in Aquileienſi agro ædificabant, vnus eorum è Liguria cum exercitu accerſeretur. Priuſquã autem in prouincias proficiſcerentur, legationes tranſmarinas, quæ querelas de Philippo referebãt, in Senatũ introduxerunt. Cum enim intellectum eſſet crimina, querimoniaſq. de Phil. non negligenter à Rom. audiri, multiſq. operæprecium fuiſſe queri, pro ſe quiſque Romam publicè priuatimque, aut ad ſpem leuandæ iniuriæ, aut ad deflendæ ſolatium venerunt. Polybius in Legat. n. 46. ait Olymp. 149. Romam conueniſſe legatos ex Græcia, tanto numero, quantus vix vnquam antea fuerat conſpectus: eademq. cum Li. refert. III. *Liguria Coſſ. deſtinatur.* *Legationes & querelæ de Philippo*

Qverebatvr Eumenis frater cum legatis, non ſolum præſidia ex Thracia non deducta, ſed etiam auxilia contra ſe à Philippo, ad Pruſiam Bithyniæ regem miſſa eſſe. Attulerat autem ab Eumene donum coronam auream quindecies mille aureorum. Horum, aliorumque multorum ratio exigebatur à Demetrio, quibus cum impar eſſet ad reſpondendum, Senatus eius perturbatione & tyrocinio motus, quem commentarium his de rebus à patre accepiſſet, exigebat; & vt ex eo reſponderet, permiſit. Cumque in eo commentario non pauca irritati eius animi ſigna collegiſſet, Iuuenis tamen excuſatione, moderatione, ac promiſſione plurimum lenitus eſt. Adeo vt ſcripſerit ad Philippum, nihil eum magis è re ſua facere potuiſſe, quam quod Demetrium filium, iis quæ perperam facta eſſe dicebantur, defendendis, vel excuſandis miſiſſet; honoriſque eius cauſa, quem ſalua in parentem pietate, populi Romani amicum eſſe agnoſcerent, miſſuros iterum legatos in Macedoniam, vt ſi quid minus factum ſit, quam debuerit, diſſimuletur, & vel nunc ſine piaculo fiat. Velle etiam ſentire Philippum, integra omnia ſibi cum pop. Romano Demetrii filii beneficio eſſe. Hæc eadem cum Liuio habet Polybius in Legation. num. 46. Itaque Demetrius cum legatis ad parentem remiſſus eſt. IV. *Querela Eumenis.* *Demetrii apud Senatum gratia*

Sed ea Demetrii apud populum Romanum gratia primo illi inuidiam, deinde etiam perniciem attulit. Nam Senatus, qui vni Demetrio hoc beneficium voluit imputari, & adoleſcentis animum inani ſpe ſuſtulit, & Perſeum, Philippumque grauiter offendit, quod non propter ſe, ſed propter Demetrium populi Romani benignitatem viderentur experiri. Acceſſit & cuiuſdam colloquium, quod in ſpem iuuenem induxit, quaſi eum Romani regem non multo poſt eſſent conſtituturi. Et Philippum quoque non mediocriter irritauit, hortatus eum per literas vt iterum Romam Demetrium cum amicis mitteret, magno namque ipſi vſui, & commodo futurum. His ſiquidem occaſionibus impulſus Perſeus, mox patri perſuaſit, vt in Demetrii mortem conſentiret. Hæc Polybius, quæ poſtea pluribus ſuo loco traderentur. V. *Eidẽ puero perniciosa.* in excerpt. leg n. 46.

In Aſiam miſſus eſt legatus ad Pruſiam T. Quintius Flamininus, cum L. Scipione Aſiatico, & P. Scipione Naſica, tum vt controuerſias eius cum Eumene componeret; tum vt deditítium Annibalem repeteret, vt paulo poſt intelligetur; & Iuſtinus affirmat miſſos à Senatu legatos, qui vtrumque regem in pacem cogerent, Annibalem depoſcerent. VI. *Legati in Aſiam.* l. in fi. l. 39. ex Antiat.

In Macedoniam legatus miſſus eſt Q. Martius, qui etiam iuſſus eſt Peloponneſi res inſpicere. Nam nondum ſatis compoſitæ res Lacedæmoniorum erant cum Achæis; & inſuper Meſsenii ab eorum ſocietate & concilio deſciuerant, id agente Democrate, homine improbo, & multis ob nequitiam inuiſo; priuatim etiam Philopœmeni infenſo. Agebat tum Philopœmen, vt autor eſt Plutarch. annum vitæ ſeptuageſimum, & octauam Achæorum præturam. *Et Macedoniam.*

Dinocrates cum occupare vellet Coronam Meſseniæ vrbem (Colonidẽ Plutarchus appellat, at illo modo Liuius & Ptolemæus) nuncius ea de re ad Phi- VII. *Poſtrema pugna Philopœmenis.*

lopœmenem venit Argis tum febri laborantem, qui propere Megalopolim vno die contendit, ſtadia amplius quadraginta diſtantem. Inde celeriter ſuppetias venit cum equitibus. Erant hi ciuium nobiliſſimi, ſed admodum iuuenes, beneuolentiaque ducti Philopœmenis, & laudis amore, vltro eum ſequebantur. Cum prouecti prope Meſſenem eſſent, circa Euandri tumulum, occurrentem Dinocratem facile auerterunt. Sed cum quingenti, qui in ſtatione Meſſeniorum erant, ſuperueniſſent, ad eorum conſpectum, qui iam in fugam compulſi erant, pugnam redintegrarunt. Hic Philopœmen veritus ne circumueniretur, ſimul parcens equitibus, qui eum ſecuti erant, per loca impedita recipiebat ſe, & extremum claudebat agmen, ſubinde in hoſtem irruens, vt tutum interea receptum daret ſuis.

VIII. *Dum parcit ſuis capitur.* *Lapſus equo.*

Id dum ſæpius facit, longius ſe abductum à ſuis in medio hoſtium animaduertit, & licet nemo propius accedere auderet, metu & reuerentia clariſſimi bellatoris per loca tamen confragoſa, abruptaq. ægre tractabat equum, corpore præſertim & morbo affecto, & ex itinere langueſcente. Itaque prolapſus equus hominem in terram effudit: & capite ad durum caſum afflicto iacuit ſine voce, vt hoſtes mortuum putarent, ac ſpoliare aggrederentur: Tandem cum apertis oculis caput attolleret, conferti, manibus poſt terga ligatis, abduxerunt eum, nec vllo contumeliæ genere abſtinuerunt. Inde in cameram ſubterraneam, quem Theſaurum vocant, lucis, aeriſque expertem demittunt, & ingenti ſaxo machina ſuperpoſito claudunt, & locum vndique armata ſtatione cingunt.

IX. *Veneno necatur.*

Achæi quamprimum eum repoſcunt, ſimulque bellum parant. Dinocrates veritus ne qua forte pactione redderetur, primis tenebris in apertum carcerem cũ veneno carnificem demittit, iuſſum inde non exire, donec ille poculum exhauſiſſet. Ille & morbo & mœrore animi iacebat, & animaduerſo homine cum virulento poculo, erexit ſe ad ſedendum, acceptoque poculo rogauit hominem, ecquid de equitibus, præſertim de Lycorta accepiſſet: quo reſpondente maximam partem ſaluam eſſe, *bene habet*, inquit, *quod non vndequaque fuerimus infelices*, & ſtatim ebibit venenum, eoque mox ob imbecillitatem extinctus eſt. Deceptus eſt Paulus Oroſius, dum ſcribit Philopœmenem in Sicilia occiſum, Meſſanam quippe Siciliæ pro Meſſene Peloponneſi accipiens in fraudem inductus eſt.

X. *Achæorũ victoria, & Philopœmenis funus.*

Nec diuturnum de eius interitu hoſtibus gaudium fuit, Achæi Lycorta duce fines Meſſeniorum inuadunt, eoſque fœde vaſtant, donec illi conſenſione Achæos recipiunt, Dinocrates ſibi manus infert, & quicunque in mortem eius conſenſerãt; qui torquendum cenſuerant, à Lycorta vinculis cõſtricti ſunt. Philopœmenis corpus combuſſerunt, & reliquiis in vrnam conditis, cum funebri pompa domum repetierunt. Eam ferebat Polybius Lycortæ filius, cuius hiſtoriam legimus, vittis coroniſque variæ ornatam, ac redimitam, hinc amicis lachrymantibus, inde hoſtibus catenatis funus proſequentibus. Milites quoque armati, equis ſpecioſe inſtratis, triumphi quandam ſpeciem referebant. Sed hæc pluribus Plutarchus in eius vita, qui ait ſepultum ab vniuerſo Achaico concilio, adeo omnibus humanis congeſtis honoribus, vt ne diuinis quidem abſtineretur. pauca quædam habet Polybius in Legat. n. 52.

XI. *Tempus mortis Annibalis.*

Hoc ipſo anno mortuum Annibalẽ, plerique ſcriptores Græci, Latinique tradiderunt, qui hunc annum trium clariſſimorum virorum funere inſignem fuiſſe dicunt, Annibalis, Philopœmenis, & Scipionis Africani, vt refert Liuius, in iiſq. memorat Polybium & Rutilium, & vt videtur Valerium Antiatem: quos ſecutus eſt Iuſtinus l. 32. extremo, Zonaras & Paulus Oroſius: verum de Africano diſſentit Liuius, vt ante diximus; de Annibale non repugnat. Æmylius Probus refert Atticum ſcribentem in Annali ſuo, his Conſulibus (Marcello ſcilicet, & Fabio Labeone) eſſe mortuum; Polybium autem ſcripſiſſe eum ſub proxime ſequentibus Conſulibus Aemylio & Bœbio (cui conſentit Valerius Antias teſte Liuio in fi. l. 39.) Sulpicium vero dicere vno etiam anno tardius vita functum eſſe. Nos neminem Liuio ducimus certiorem.

XII. *Mortis locus, & modus.*

Ad Pruſiam regem, inquit Liuius, legatus T. Quintius Flamininus venit, quẽ ſuſpectum Romanis, & receptus poſt fugam Antiochi Annibal, & bellum aduerſus Eumenem motum faciebat, cætera fuſius explicat: breuius autem Aemylius in eandem ſententiam. Legatos, inquit, in Bithyniam miſerunt, in his Flaminium,

(lege Flamininum cum Liuio) qui à rege peterent, ne inimiciſſimum ſuum ſecum haberet, ſibique vt dederet. His Pruſias negare auſus non eſt. Illud recuſauit, ne id à ſe fieri poſtularent, quod aduerſus hoſpitii ius eſſet; ipſi ſi poſſent, comprehenderẽt: locum vbi eſſet facile inuenturos. Annibal enim vno ſe tenebat in caſtello, quod ei ab rege datum erat muneri, idque ſic ædificarat, vt in omnibus partibus ædificii exitus haberet, num. 7. vt ait Liuius, & ex iis quoſdam occultos, ne cuſtodia ſepirẽtur.

Pergit Probus. Huc cum legati Romanorũ veniſſent, ac multitudine domum eius circumdediſſent: puer ab ianua proſpiciens Annibali dixit, plures præter conſuetudinem armatos apparere. Qui imperauit ei, vt omnes fores ædificii circũiret, ac propere ſibi renunciaret, num eodem modo vndiq. obſideretur. Puer cum omnes exitus occupatos renunciaſſet, ſenſit id nõ fortuito factum, ſed ſe peti, neq. diutius ſibi vitam eſſe retinendam; quam ne alieno arbitrio dimitteret, venenum quod ſemper ſecum habere conſueuerat, ſumpſit. Sic vir fortiſſimus multis variiſque perfunctus laboribus, anno acquieuit ſeptuageſimo. Hactenus Æmylius. XIII. *Variæ ea de re ſententiæ.*

Eadem fere habet Plutarchus in eius vita. *Alii tamen, inquit, ſeruum ab eo iuſſum compreſſa gula ſpiritum intercluſiſſe tradũt. Quidam ſanguinem tauri, ſicut Clitarchus Stratocleſque de Themiſtocle finxit, bibiſſe eum dicunt, atque eo potu mortuum concidiſſe,* Ipſe tamen, ſicut & Iuſtinus, Eutropius, Autor lib. de vir. illuſtr. qui ipſum ait venenum ſub annuli gemma habuiſſe, aliique Liuio aſſentiuntur. Valer. Max. & Zonaras voluntariam mortem referunt, veneni non meminerunt.

Mortvvm ætatis anno 70. Plutarch. ex quibuſdam refert, forte Æmyl. Probum intelligit, ex quo id retulimus; & citatur à Plutarcho in Annibale, ſi tamẽ Plutarchi eſt ille Annibal. Verum ſi nonum agebat annum, cum eius pater Amilcar, finito bello Lybico, eum in Hiſpaniam duxit, vt ex Polybio anno V. C. 515. diximus, neceſſe eſt eum nunc quartum tantum & ſexageſimum vitæ annum egiſſe, vel iuxta Polybii, & Sulpicii, quam citauimus chronologiam, quintum aut ſextum ſupra ſexageſimum. Scribit Iuſtinus conſtare, Annibalem, nec cum Italia Romanumque imperium eo bellum gerente contremuit, nec cum reuerſus Carthaginem ſummum imperium tenuit, aut cubantem cœnaſſe, aut plus ſextario vini indulſiſſe, pudicitiáque eum tantam inter tot captiuos habuiſſe, vt in Africa natum negarent. Moderationis certe eius fuit, ait, vt cum diuerſarum gentium exercitus rexerit, neque inſidiis ſuorum militum ſit petitus vnquam, neque fraude proditus; cum vtrumque hoſtes ſæpe tentaſſent. Sic ipſe, quæ fere ex Liuio & Polybio, eius induſtriam, ac imperatorias virtutes prædicantibus, ſupra retulimus. XIV. *Quandiu vixerit, & quibus moribus.*

Dvm hæc in Peloponneſo & Aſia geruntur, reditus Demetrii in Macedoniam, & aduentus Q. Martii, aliorumque legatorum varie hominum animos affecit, vt tradit Liuius. Nam vulgus Macedonum quos iamdudum belli à Romanis imminentis metus terruerat, Demetrium vt pacis autorem cum ingenti fauore conſpiciebant, eique regnum haud dubie poſt mortem patris deſtinabant. Nam etſi minor ætate quam Perſeus erat, ille tamen ex iuſta matre familias, hic ex pellice natus erat. Plutarchus in Aemylio Paullo, & in Arato in fine, vocat Gnathenium Argiuam ſaltatricem, cuius fœtum vxor Philippi ſibi ſuppoſuerit: ille inſignem Philippi ſimilitudinem præ ſe ferebat, hic, vt ex vulgato corpore genitus, nullam certi patris notam habebat. Ille in magna apud Romanos gratia erat, hic in nulla. Itaque verebatur ne ab eis in regio ſolio collocaretur, cum ætate tantum Demetrium antecederet. Sed hoc ipſum de ætate non probat Pauſanias, qui in Corinthiacis Perſeum diſerte natu minorem vocat è Philippi filiis, Demetrium autem maiorem. Iuuat tamen communionem, quæ Liuii eſt, & Polyb. n. 50. ſequi ſententiam. XV. *Reditus Demetrii, aduentus legatorum.* l. 39. fin. *Demetrius cur Perſeo inuiſus. Iſtius genus* l. 2. p. 52. gr.

Qvin & Philippus ipſe, vix ſui arbitrii fore credens, quem hæredem regni relinqueret, illum iam ſibi grauem eſſe cenſebat, & concurſum Macedonum ad ipſum, & legatorũ Romanorum cum ipſo familiaritatem, non ſine inuidia intuebatur; præſertim cum iuuenis Roma inflatior rediiſſet, ſubnixus iudiciis Senatus erga ſe; & ſibi conceſſis, quæ patri negata fuerant. Vide etiam Polyb. n. 50. ex quo vtiq. Liuius. Nihilominus Philippus mœrens licet & gemens, Romanorum præceptis obtemperabat, præſidia ex Thracia deducebat, aliaq. quæ Senatus per legatos nõ ſemel mãdarat, ne quam eis cauſam bellũ extemplo mouendi præberet: quod ne parare crederetur, mediam in Thraciam duxit exercitum, vbi etiam vrbem condidit, quam XVI. *Et Philippo ipſi grauis.* *Paret Senatui.*

NOVA GALLORVM COLONIA DIMITTITVR.

Perſcida ex nomine maioris natu filii ſui appellari voluit; aliaque nonnulla geſſit, quæ ex Liuio l. 39. extremo diſces, & Polyb. n. 48.

XVII. *Galli nouū oppidum cogunt.* INTEREA conſules in Liguriam profecti erant, & Marcellus nuncium præmiſit ad L. Porcium proconſulem, vt ad nouum Gallorum oppidum legiones admoueret. Aduenienti Conſuli Galli ſeſe dediderunt; à quo ſpoliati armis legatos Romã miſere, qui Senatum docuere, ſe ex Gallia ſuperante multitudine profectos, in loco inculto ac deſerto conſediſſe, & ſine cuiuſquam iniuria oppidum quoque ædificare cœpiſſe, nec agro nec vrbi vlli vim attuliſſe: nuper M. Claudium Marcellum ad ſe nuncium miſiſſe, bellum ſe cum iis ni dederentur geſturum, ſe pacem quam bellum præoptantes, deditionem feciſſe: poſt paucos dies iuſſos agro & vrbe decedere, in animum induxiſſe tacitos abire, quo terrarum poſſent, ſed arma ſibi, atque omnia alia, quæ apud ſe haberent, erepta. Orare S.P.Q.R. ne in ſe innoxios deditos, acerbius quam in hoſtes ſæuirent.

Se Romanis dedunt, & ſpoliantur.

XVIII. *Rebus ſuis receptis abeunt.* SENATVS reſpondit, neque illos recte feciſſe, qui locum ad ædificandum in Romano agro iniuſſi occuparint; neque Senatui placere deditos ſpoliari. Itaque iuſſu Senatus ſua ei reddita, ipſi trans Alpes remiſſi cum legatis, quos beneuole tranſalpini Galli excepere; ſuorum temeritate damnata, Romanaque clementia ac moderatione laudata, Legatos cum donis proſecuti ſunt. Romani coloniam Aquileiã Mutinam ac Parmam deduxere: Conſul Gallis ex prouincia exactis, Senatus conſenſu in Iſtriam legiones traduxit, indeque reuocatus, exercitu dimiſſo Romam comitiorum cauſa rediit. Nihil in Liguria ab altero Conſule, nihil in vtraque Hiſpania à Proprætoribus memorabile geſtum eſt.

ANNVS MVNDI 3872. SEXTAE AETATIS 356. IMPERII GRÆCORVM 130. SELEVCI PHILOPATORIS 6. ONIAE III. PONTIFICIS 26. PTOLEMÆI EPIPHANIS 22. PHILIPPI MACEDONVM 39. OLYMPIADIS CXLIX. AN. 3. VRBIS COND. 571. COSS. CNEO BÆBIO TAMPHIO, ET L. ÆMYLIO PAVLO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 181.

I. *Noui Coſſ. & quis vtriuſque Hiſpaniæ ſtatus.* HOS Coſſ. agnoſcit, & refert ex Polybio, Aemylius Probus, quibus ille mortuum putauit Annibalem, vt proximo anno diximus, & notauit hoc anno Pighius, aliique multi apud Carolum Sigonium. Conſulibus anni huius Liguria prouincia decreta eſt, nouique delectus habiti, non ſolum qui in Liguriam, ſed etiam qui in Hiſpaniam mitterentur. Nam & Apuani Ligures ad defectionem ſpectabant, periculumque erat ne in agrum Piſanum impetum facerent. Et ex Hiſpaniis citeriorem in armis eſſe, & cum Celtiberis bellare conſtabat: & in vlteriore, quia diu Prætor P. Sempronius æger erat, luxuria & otio ſolutam eſſe diſciplinam militarem. Quin & literis A. Terentii Proprætoris cognitũ eſt Sempronium in vlteriore prouincia mortuum eſſe, cum plus annum ibi æger fuiſſet. Eo maturius Prætores Q. Fuluius Flaccus, cui citerior obtigerat, & P. Manlius, cui vlterior iuſſi ſunt in ſuas prouincias proficiſci.

II. *Legatio Eumenis, & Pharnacis.* LEGATIONES tranſmarinæ deinde in Senatum introductæ. Prima Eumenis & Pharnacis regum, & Rhodiorum querentium de Sinopenſium clade. Eã cladem memorat quoq. Polyb. n. 51. ſed nõ explicat, ſignificat tamen eam ad Rhodios tantum ſpectaſſe. Eumenis autem & Pharnacis Ponti regis alias fuiſſe contentionis cauſas, ex quibus inter eos diuturna bella ſunt exorta, quæ Romani opprimere conati ſunt. Et nunc vtrorumque legatis reſponſum eſt, Senatum ad res Sinopenſium, & regum controuerſias cognoſcendas miſſurum legatos. Cæterum Polybij

chronologia noſtræ non repugnat, quamuis has legationes anno ſecundo huius Olympiadis contigiſſe ſcribat. Conſtat enim annum Olympicum tribus fere menſibus tardius incipere, quam conſularem, quo temporis ſpatio obitæ ſunt hæ legationes.

III. *Achæorũ & Laced.*

AFFVERVNT ſub idem tempus Achæorum & Lacedæmoniorum legati, quibus durius à Senatu reſponſum eſt, eo quod Q. Marcius, qui recens ex Græcia legatus redierat, Senatui nunciarat Achæos nihil ad Senatum referre velle, ſed ſublatis ſpiritibus id agere, vt omnia per ſe adminiſtrent. Itaque ſi in præſentia negligenter ſolum audiantur, & ſignificetur facta ipſorum Senatui non probari, extemplo Lacedæmonem & Meſſenem inter ſe contra Achæos conſenſuras, eoque facto Achæos ſtatim ad Romanos, vt ad perfugium venturos. Itaque Lacedæmoniis reſpondit ſe illos antea omni ope iuuiſſe, nunc vero ita exiſtimare Senatum, ad curam ſuam id negotium non pertinere. Similiter Achæis petentibus auxilia, ſecundum fœderis leges, aduerſus Meſſenios, aut certe ne quis eos ex Italia armis vel commeatu adiuuaret: reſpondit etiam ſi Lacedæmonii, aut Corinthii, aut Argiui, ab ipſis ſepararentur, non debere Achæos mirari, ſi nihil eam rem ad ſe pertinere Patres ducerent: quo reſponſo quaſi præconis voce, edixerunt, ſi quis vellet ex Achæorum concilio abſcedere, id per Romanos eis licere. Ita fere Polybius n. 51. At 53. refert Romanos, cum res Achæis opera Lycortæ, cum Meſſeniis ex animi ſententia cecidiſſent, aliud eiſdem legatis reſponſum dediſſe; Senatum prouidiſſe, ne quiſquam ex Italia, aut arma aut frumentum Meſſenam importaret.

IV. *Philippi Macedonis.*

PHILIPPI quoq. legati auditi ſunt, ſed eis ſicut & Peloponneſiis reſponſum, iuxta ea quæ Senatus à Q. Martio acceperat, qui de Philippo referebat, feciſſe illum quidem imperata, ſed grauate admodum; ac data occaſione quiduis eum aduerſus Romanos moliturum. Propterea Philippi legatis reſpondens Senatus, ita Philippum laudauit, ob ea quæ iuſſus fecerat, vt cauendum illi in poſterum diceret, ne quid aduerſus populum Romanum faceret. Ita Polybius n. 51. quæ Liuius initio l. 40. auget. Ait enim omnia quæ tum ageret Philippus ad rebellandum ſpectaſſe. Illudq. in primis, quod omnem fere multitudinem ciuium cum familiis ſuis, ex maritimis ciuitatibus in Emathiam traduxiſſet, & in eorum locum Thraces, aliosque barbaros induxiſſet: fidiora hæc genera hominum ratus fore in Romano bello: quæ populorum tranſmigrationes ingens Macedonum in Philippum odium accenderunt.

Quiſuos turbat, & eis fit odioſus.

V. *Eiuſdẽ crudelitas.*

DEINDE ne quando liberi eorum quos interfecerat, vindictæ auidi ad Romanos perfugerent, aut qui in cuſtodiis eius clauſi tenebantur, aliquid machinarentur, eos omnes, alium alio tempore, interficiendos curabat: qua crudelitate ita efferauit aliquos, vt parentes aliqui ſuos ipſi liberos, aut ferro, aut veneno tollerent, vt regiam crudelitatem effugerent. In quibus inſigne fuit facinus, ad graue Philippo conflandum odium, Theſſalæ mulieris Theoxenæ nomine, quæ plurimos ſororis filios, tragico ſcelere ad mortem ſibi, partim ferro, partim veneno inferendam adduxit; tum ſemianimes è naue in conſpectu regiorum ſatellitum, qui imminebant, præcipitauit: poſtremo virum comitem mortis complexa, in mare ſeſe deiecit.

VI. *Perſeus fratrẽ reddit Odioſũ patri.*

HVIVS atrocitas facinoris nouam velut flammam Regis inuidiæ adiecit, vt vulgo ipſum liberoſque eius execrarentur: quæ diræ breui, inquit Liuius, ab omnibus diis exauditæ, vt ſæuiret ipſe in ſuum ſanguinem effecerunt. Perſeus certe Demetrii fratris ſitiebat vitam, quem in dies cernebat apud omnes fauore ac dignitate creſcere, & ei parentis odium quantum poterat, conflabat, eiuſque amicos ad ſeſe pertrahere conabatur, non irrito vtique conatu: vt qui cernerent incautum Demetrium fraternæ fraudi ſuccubiturum, eo quod amore in Romanos ſuo patefaciendo, obuium ſe criminationibus fratris, & parentis ſuſpicionibus faciebat; adeo vt expertem eum omnium de Romanis conſiliorum Philippus haberet, totus in Perſeum verſus, cum eo cogitationes eius rei dies noctesque agitaret, ab eo non ſine fide audiret, Demetrium, ſi non proditorem, certe ſpeculatorem regni pro Romanis eſſe, qui ex quo Romæ fuiſſet obſes, apud ipſos animum, apud ſuos corpus tantum haberet.

Imperii Græcorvm 131. VII. *In eundem calumniã ſtruit.*

In luſtratione deinde exercitus Macedonici Perſeus nactus quandam crimini probabilitatem, fratrem apud Philippum accuſauit, quod ſe interficere voluiſſet, eamque ob cauſam in ſuam domum cum armatis veniſſet. Sed ea calumnia etſi depulſa veriſſima defenſione fuit, non tamen ex Senis animo, extracta ſuſpicio eſt de cõſenſione Demetrii cum Romanis. Eam vt illuſtraret Philoclem & Apellem legatos Romam miſit, non vt aliquid à Senatu peterent, ſed vt inquirerent de iis, quorum Perſeus Demetrium inſimulabat, quaſi cum T. Quintio, aliiſque Romanis de regno fratri eripiendo tranſegiſſet. Et eos quidem medios, nec in alterutram partem inclinatos Philippus arbitrabatur, ſed eos Perſeus fraudis ſuæ habebat participes & adminiſtros: qui & maximum momentum ad cædem innocentis principis attulerunt, vt ſeq. anno dicetur. Hæc fuſe apud Liuium declamantur. Calumnia, & ſuſpicio in Demetrium.

VIII. *Tarentii ex Hiſpania ouatio.*

Res autem hoc anno in Liguria & Hiſpaniis geſtæ breui oratione ab eo perſtringuntur, quod nihil inſigne habeant. Tarentium ait ex Hiſpania re bene geſta reducem, ouantem in vrbem ingreſſum: tranſtuliſſe argenti pondo nouem millia 320. id eſt centum & duo millia quingentos & 20. coron. Auri 80. põdo, quæ valent 8. millibus aureorum; præter aureas coronas duas, quæ erant pondo 67. ſiue ſex millium & ſeptingentorum coronatorum.

Contentio de finibus in Africa.

Eodem anno inter populum Carthaginienſem & Maſaniſſam regẽ, de finibus agitatæ ſunt cõtrouerſiæ apud Romanos legatos in Africa. Carthaginienſes, quod primo maiorum ſuorum fuiſſet, deinde à Syphace ad ſe perueniſſet, repetebant. Maſaniſſa paterni regni agrum ſe recepiſſe, & habere iure gentium aiebat, & cauſa & poſſeſſione potiorem eſſe. Legati poſſeſſionis ius non mutarunt, cauſam integram Romam ad Senatum reiecerunt.

ANNVS MVNDI 3873. SEXTAE AETATIS 357. IMPERII GRÆCORVM 131. SELEVCI PHILOPATORIS 7. ONIAE III. PONTIFICIS 27. PTOLEMÆI EPIPHANIS 23. PHILIPPI MACEDONVM 40. OLYMPIADIS CXLIX. AN. 4. VRBIS CONDITÆ 572. COSS. P. CORNELIO LENTVLO, & M. BÆBIO PAMPHILO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 182.

I. *Hyrcanus filius Ioſephi publicani apud Iudæos.*

Ad hæc tempora Euſebius refert res ab Hyrcano geſtàs. Hyrcanus, ait, Ioſephi ducis Iudææ filius, cum ad Ptolemæũ perrexiſſet, honorifice ab eo ſuſceptus eſt. Verum fratres eius ſeditione cõtra eum mota magnarum calamitatum Iudææ genti cauſa extiterũt. Huius eſt mentio 2. Machab. & res geſtæ fuſe traduntur à Ioſepho, vbi tamen Ioſephus ille non dux Iudææ deſcribitur, ſed publicanus, qui à rege Ptolemæo vectigalia Cœleſyriæ, Phœniciæ, Iudææ, ac Samariæ redemiſſet, & per duos & 20. annos collegiſſet. Miſſus eſt à patre eius filius Hyrcanus Regi Ptolemæo gratulaturus, & munera oblaturus, in filii eius natiuitate, vtique non Philometoris, qui iamdudum natus erat, & poſt biennium paterno regno ſucceſſit, ſed iunioris, quem Ioſephus Phyſconem vocat, Pauſanias Alexandrum, vt ſuo loco dicetur. Verum dicendum eſt, vel hanc natiuitatem ad anteriora tempora pertinere, cum hic ſub mortem patris, quæ imminet, ea ætate eſſet, vt ſtudiis matris adiutus, loco primogeniti regnare poſſet: quod bimulo non conuenit; vel certe hanc temporis circumſtantiam à Ioſepho additam, vt idoneam ad incitandam numerum oblationem. Ergo Hircanus Regi magnificentia oblatorum munerum factus eſt charus, patri autem ſuo ac fratribus inuiſus, qui tantum pecuniarum, mille talenta ſcribit Ioſephus, profudiſſet,

ca.3.v.11. l.12 c.4.&5

l.11.c.5.

quod cæteris Ioſephi commentis aggregari poteſt. Tam immanis enim pecuniæ vis magnorum regum eſt, non priuati hominis, atque adeo filii familias. 2. *2. σχ.*

II. *Eius reditus ad ſuos.*

INDE cum commendatitiis à Rege literis in patriam rediit, eo tempore, quo regnabat hic noſter Seleucus Antiochi Magni filius. In via cum fratribus armis congreſſus, duos eorum occidit, aliosque ex eorum comitatu. Hieroſolymam vt venit, cum exciperetur à nemine, territus ſeceſſit trans Iordanem fluuium, & illic vitam egit, tributa à barbaris exigens, & aſſiduum bellum cum Arabibus gerens; vbi & arcem extruxit, quam vocauit Tyrum, eique tractui ad mortem vſque Seleuci præfuit. Seditio porro cuius meminit Euſebius, contigit ſub eius in vrbem aduentum, de qua Ioſephus. *lib. 12. c. 5.* Ioſepho, inquit, mortuo, populus ſeditionibus agitatus eſt, propter eius filios, dum maiores fratres Hyrcano natu minimo bellum inferunt; plerique enim fauebant ſenioribus, & in his Simon pontifex propter cognationem. Sic ipſe: ſed profecto de Simone pontifice, valde fallitur. Nam ex ſecundi Machabæorum tertio conſtat regnante Seleuco, imo & multis annis ante, Oniam eius nominis tertium, illius Simonis filium pontificatum apud Iudæos adminiſtrauiſſe.

III. *Peſtilentia Romæ. Bellum in Sardinia.*

HOC anno terra Italica peſtilentia, mare piratarum latrociniis infeſtum fuit. Peſtilentiæ tanta vis erat, vt cum propter defectionem Corſorum, bellumque ab Iolaenſibus concitatum in Sardinia, delectus in Latio habendus eſſet, vt octo millia peditum, & trecenti equites à M. Pinario prætore in Sardiniam traducerentur, is numerus militum effici non potuerit: tantum vbique vel mortuorum, vel ægrorum erat. In vrbe quoque tanta vis eius erat, vt vix mortuis Libitina ſufficeret.

Demetrii periculum & cautio.

In Macedonia res in deterius hoc anno ſunt prolapſæ, vſque adeo vt Demetrius Perſei artibus, Philippi vel iuſſu vel conſenſu interfectus ſit. Et erat quidem Demetrius omnium, quæ in ipſum parabantur ignarus, neminemque præter vnum Perſeum, cuius calumnia, atque improbitas nuper eruperat, ſuſpectum habebat; & ſperabat patris animum ſibi placari poſſe. Itaque circumſpiciens dicta, factaque ſua, ne cuiuſquam ſuſpiciones augeret, ab omni mentione, & communicatione Romanorum abſtinebat, nec ſcribi ad ſe volebat, quia hoc præcipue criminum genere exaſperari erga ſe patris animum ſentiebat.

IV. *Philippus cum Perſeo Æmum cogitat.*

INTEREA Philippus ne miles otio deterior fieret, & ſimul vt opinionem parandi in Romanos belli auerteret, exercitum in Pœoniam proficiſci iuſſit. Cupido eum cœperat in verticem Æmi montis præcelſi conſcendendi, quia vulgatæ opinioni crediderat, Ponticũ ſimul, & Adriaticum mare, & Iſtrum amnem, & Alpes conſpici poſſe; quæ ſubiecta oculis, haud parui ſibi momenti futura, ad bellum Romanũ ſperabat. Percunctatus regionis peritos de aſcenſu Æmi, didicit nõ ſolum exercitui, ſed vix ſingulis hominibus, aut certe paucis expeditis eius aditum patere. Cum tamen eo penetrare ſtatuiſſet, Demetrium ab ſe in Maced. ablegauit, ea ſpecie, ne ſi quid aduerſi cõtingeret, totam ſpem regni pater per imprudentiam perdere voluiſſe videretur: re autem vera volebat vnum Perſeum adeſſe conſilio, cum in conſpectu locorum conſultaret, quæ itinera proxime in mare Adriaticum, atque Italiam ducerent, quæque belli ratio eſſet futura.

V. *Demetrius repetit Macedoniam. Cum Dida coniurato.*

ET quamuis Demetrius hæc ſentiret, voluntati patris facile aſſenſus eſt, ne inuitum patere ſuſpicionem faceret. Vt tamen iter ei tutum eſſet in Macedoniam, Didas ex regiis prætoribus vnus, qui Pœoniæ præerat, iuſſus eſt proſequi Demetrium cum modico præſidio. Hũc quoque Perſeus inter coniuratos in fratris perniciem habuit. In præſentia dat ei mandata, vt per omne obſequium ſe quam maxime in intimam eius familiaritatem inſinuaret, vt elicere arcana eius omnia, abditoſque ſenſus ſpeculari poſſet.

Philippus temere vexat exercitum ſuum.

Rex interim in incepto progreditur, & montem Æmum multo labore tranſcendit, & temerario incepto exercitum in ſolitudine, inopia ac fame fatigatum, cogit ſociorum agrum, non ſecus atque hoſticum populari: mox Petram Mædicæ regionis vrbem oppugnat, & ad deditionem cogit.

VI. *Demetrius fugam meditatur.*

AT Didas cum ſimplicitatem incauti iuuenis, & ſuis haud immerito ſuccenſentis, aſſentando, indignandoque, & ipſe vicem eius captaret, in omnia vltro ſuam offerens operam, fide data arcana eius elicuit. Fugam ad Romanos meditabatur, ſibique gratulabatur, ac ſuperis agebat gratias, quod is ſibi oblatus eſſet fugæ ad-

iutor, per cuius prouinciam tuto elabi poſſet. Verum hoc conſilium extemplo fratri proditur, & autore ipſo indicatur patri per literas, quæ primum ad obſidentem Petram allatæ ſunt. Inde Herodorus, qui amicorum Demetrij princeps erat, in cuſtodiam eſt coniectus, & Demetrius diſſimulanter aſſeruari iuſſus. Ipſe rex aduentum legatorum ſuorum ex vrbe expectabat; qui poſt aliquot menſes reuerſi, literas, iam in Macedonia ante profectionem meditatas, T. Quintij nomine, eiuſque ſigno adulterino ſignatas ad Regem afferunt. Deprecatio erat in literis, ſi quid adoleſcens cupiditate regni prolapſus ſecum egiſſet; nihil eum aduerſus quemquam ſuorum facturum, neque ſe eum eſſe, qui vllius impij conſilij autor atque adiutor fieri vellet.

Res innoteſcit Philippo.

Ficta in Demetriũ literæ ab vrbe.

VII. *Accuſatur apud patrẽ*

A quo occultæ morti addicitur.

Hæ literæ fidem Perſei criminibus fecerunt. Itaque Herodorus extemplo diu excruciatus, ſine indicio rei vllius, in tormentis moritur. Demetrius apud Patrem de captata fuga accuſatur, eaque ſubornatis itineris comitibus probatur, falſis autem Quintij literis in primis vrgetur. Philippus dolo eum potius interficiendum cenſet, ne pœna eius, conſilia aduerſus Romanos nudaret. Itaque ipſe Theſſalonica Demetriadem profectus, Demetrium ad Æſtræum Pœoniæ mittit; eodem comite Dida, Perſeum Philippopolin, ad obſides Thracum accipiendos. Digredienti à ſe Didæ mandata dediſſe dicitur de filio occidendo. Sacrificium à Dida vel inſtitutum, vel ſimulatum eſt; ad quod celebrandum inuitatus Demetrius, ab Æſtræo Heracleam venit. In ea cœna venenum dicitur datum. Poculo epoto extemplo fraudem ſenſit, & mox coortis doloribus relicto conuiuio, cum in cubiculum recepiſſet ſeſe, crudelitatem patris conquerens, parricidium fratris, ac Didæ ſcelus incuſans, iniectis in caput tapetibus, ne forte à veneno reualeſceret, intercluſo ſpiritu ſuffocatur. Hæc Liuius pluribus, Paulus Oroſius paucis, & eam cædem refert ad Conſulatum Labeonis & Marcelli ante biennium. Eandem tangit etiam Iuſtinus, ſed admodum confuſe, vt ex eius l.32. intelliges. l.4 c.20.

Veneno potatus.

Suffocatur.

VIII. *Ingauni Ligures Æmiliũ fallunt.*

Dvm hæc in Macedonia geruntur, L. Æmylius Paulus prorogato ex Conſulatu imperio, principio veris in Ligures Ingaunos exercitum duxit. Statimque hoſtis legatos de pace ficte mittit; negante Æmylio pacem ſe, niſi deditione facta, initurum, illi decem dierum inducias petunt, vt deditionem ſuis perſuadere poſſint. Interea exorant ne trans montes caſtris proximos pabulatum, lignatumque milites irent, quod ea loca culta eſſent. At ipſi interea in iiſdem locis exercitum ingenti cura præparant, & repente multitudine ingenti Romanorum caſtra portis omnibus adoriuntur, ſummáque vi diem totum oppugnant, vt nec ſigna efferendi, nec inſtruendi aciem Romanis ſpacium darent. Sub veſperam Æmylius ad vicinos circa Imperatores Romanos, nuncios mittit, qui obſidionem nuncient & auxilium expoſcant; ſed varij caſus omnes auxilium ferre prohibebant: & inſuper Conſules non comparatis adhuc, propter peſtem, copiis, profectionem tardabant, quamuis Senatu vociferante.

Eiuſdem periculum.

IX. *Reſumptis animis pugnat, & vincit.*

Æmylivs poſtquam nihil vſquam ſpei oſtendebatur, per ſe fortunam tentare ſtatuit, præſertim cum iam ſegnius ab hoſte oppugnaretur: & inſtructa diligenter acie, atque ad cupiditatem incitata vlciſcendæ ignominioſæ obſidionis corũ, quos iam toties fudiſſent, fugaſſent, & ad ſatietatem cecidiſſent, certamen init; Liguribus nihil minus quam certamen expectantibus: vino quippe madidi, cibo exſaturati, incompoſiti, & trepidi erant, quaſi in paratas inſidias incidiſſent. Exiguo tempore aliqua forma pugnæ fuit, fuga deinde effuſa, & fugientium paſſim cædes erat. Equitibus dato ſigno vt conſcenderent equos, nec effugere quemquam ſinerent, in caſtra omnes trepida fuga compulſi ſunt: deinde ipſis exuti caſtris. Supra quindecim millia Ligurum eo die occiſa; capta duo millia & quingenti. Triduo poſt Ligurum Ingaunorum omne nomen, obſidibus datis in deditionem venit. Piratæ autem è Liguria effuſi, omnes capti & in vincula coniecti; naues piraticæ duæ & triginta in Liguſtina ora à C. Matieno duumuiro captæ ſunt.

Piratæ capti cum nauibus.

X. *Æmylius triumphat.*

His ad Senatum relatis, conceſſum Æmylio vt confecta prouincia decedere, & deducere ſecum milites liceret, atque dimittere. Itaque in vrbem triumphans ingreſſus eſt, tranſtulit coronas aureas quinque & viginti, nec præterea quidquam auri argentiue in eo triumpho latum: neque mirum, cum ea prouincia tot annis variis deprædationibus fuiſſet exinanita; æris trecenos militibus diuiſit, id eſt ſex li-

bras Turon. ſiue coronatos duos, quia mille æris 20. libris Turon. æſtimantur apud Cenalem: captiui multi Ligurum principes ante currum ducti. Auxerunt legati Ligurum eius triumphi famam, pacem perpetuam orantes; quod tota gens in animum induxiſſet, nulla vnquam arma, niſi imperata à populo Ro. ſumere. Reſpondit Senatus, orationem eam non nouam Liguribus eſſe, mens vero vt noua & orationi conueniens eſſet, ipſorum id plurimum referre. Inde ad Conſules reiecti ſunt, quibus ſolis ſuper ea re Senatus crediturus eſſet. 3. *Ligures pacem perpetuam petunt.*

3. x. EODEM anno in agro L. Petilij ſcribæ, ſub Ianiculo dum cultores agri altius moliuntur terram, duæ lapideæ arcæ, octonos ferme pedes longæ, quaternos latæ inuentæ ſunt, operculis plumbo deuinctis. Literis Latinis, Græciſque vtraque arca inſcripta erat; in altera Numam Pompilium Pomponis filium Regem Romanorum ſepultum eſſe, in altera libros Numæ Pompilij ineſſe. Eas arcas cum ex amicorum ſententia dominus aperuiſſet, quæ titulum ſepulti Regis habuerat inanis inuenta, ſine vllo veſtigio corporis humani, aut vllius rei, per tabem tot annorum omnibus conſumptis. In altera duo faſces candelis inuoluti, ſeptenos habuere libros, non integros modo, ſed recentiſſima ſpecie. Septem Latini de iure pontificio erant, ſeptem Græci de diſciplina ſapientiæ, quæ illius ætatis eſſe potuit. XI. *Libri Numæ reperti.* *Duæ arcæ.*

HI libri cum multorum lectione vulgarentur. Q. quoque Petilius Prætor vrbanus eoſdem ſummatim legit, cumque animaduertiſſet pleraque diſſoluendarum religionum eſſe, L. Petilio dixit ſeſe eos libros in ignem coniecturum eſſe. Re ad Senatum delata, Prætor ſe iuſiurandum dare paratum eſſe dixit, libros eos legi, ſeruarique non oportere. Senatus cenſuit ſatis habendum, quod Prætor iuſiurandum polliceretur, libros primo quoque tempore in comitio cremandos eſſe: idque in conſpectu populi à victimariis factum eſt. Egregio exemplo, & condemnatione eorum qui libros damnatis artibus, hæreſi aut turpitudine infames retinere, legere, aut ſcribere etiam, & in vulgus edere ſibi religioni nō ducunt, vt innumerabiliū peccatorum alienorū pondere degrauati profundius in tartara deſcendant. Surget vtiq; aliquando Senatus ille vniuerſus, & cōdemnabit generationem iſtam. XII. *Libri à Prætore lecti, damnatique.*

l. 1. c. 22. l. 1. c. 1. Illa fere Liuius, & ex eo Lactantius, & Valer. Max. qui à Liuio diſſentit, quod ait Latinos libros magna diligentia aſſeruandos curatum eſſe; cum Liuius ſine diſcrimine omnes eos libros igni traditos dicat, vt & Plut. in Numa, vbi ex Valerio Antiate non ſeptenos, ſed duodenos memorat libros. Plinius tamen ex eodem l. 13. c. 13. Antiate binos tantum. In eo etiam diſſentit à Liuio Plutarchus, quod ait tumulum, in quo erant defoſſæ arcæ, magnis imbribus perruptum fuiſſe, eluuiem eas arcas eruiſſe; earum opercula defluxiſſe. Cum Liuius eum annum ſiccitate & inopia frugum dicat inſignem fuiſſe, vt ſex totos menſes non pluiſſe, memoriæ proditum ſit, & opercula plumbo vincta fuiſſe. *Publice cōburuntur.*

l. 7. c. 34. & 35. MVLTA hac de re diſſerit S. Auguſtinus in Ciuitate Dei, vbi ait inter alia, Regem ea ſecreta, quæ illicita curioſitate à dæmonibus acceperat, conſumere auſum non fuiſſe, ne dæmones iratos haberet; neminem tamen ſcire voluiſſe, ne homines nefaria doceret: ideoq; obruiſſe vbi tutum putauit, cum ſepulchro ſuo aratrum crederet propinquare nō poſſe. Senatum autem, cum religiones timeret damnare maiorum, illos libros tam pernicioſos eſſe iudicaſſe, vt nec obrui rurſus iuberet, ne humana curioſitas multo vehementius rem iam perditam quæreret, ſed flammis aboleri nefanda monimenta. Et cap. ſeq. Aut ergo dæmonum illic tam ſordidæ, & noxiæ cupiditates erant conſcriptæ, vt ex his tota Theologia ciuilis, etiam apud tales homines execrabilis appareret: aut illi omnes nihil aliud quam homines mortui credebātur. Hæc & plura D. Aug. eo loco: vbi cum Numam magna dæmonum familiaritate viſum, artibuſq; nefariis tradat, nihil admodum abſurdum videtur exiſtimare, etiam corpus eius à dæmonibus retecto operculo aſportatum, vt arca lapidea penitus vacua reperiretur. Non enim fieri poteſt, vt integrum hominis cadauer in aerem ita reſoluatur, nihil vt oſſium aut pulueris appareat, præſertim cum ex altera parte, libri non incorrupti modo, ſed recentiſſimi etiam inuenti perhibeantur. Sed de his hactenus, Hiſpaniam cum Liuio adeamus. XIII. *Quid de his S. Auguſt.* *Quid corpori Numæ factum.*

CELTIBEROS Q. Fuluius Flaccus ingenti prælio vicit. Ad 35. millia hominum Celtiberi, quantum nunquam antea, in armis habere dicebantur. Fuluius quoque quantas maximas potuit copias contraxit, ſed nequaquam numero XIV. *Res cum Celtiberis geſta.*

pares. Principio veris exercitum in Carpetaniam duxit, & caſtra locauit ad oppidum Eburam, modico præſidio in vrbe poſito. Celtiberi quoque ſub vicino colle caſtra poſuerunt, quos cum Romani ſæpius ad pugnam equitatu ſuo inuitare viderentur, nec tamen oblatam, quamuis inſtructi ad pugnam acciperent, vtrique in caſtris quieuere, donec ſpes facta eſt hoſti, Romanum priorem non moturum. Tum Prætor L. Acilium cum ala ſiniſtra, & ſex millibus prouincialium auxiliorum circumire montem iubet, qui à tergo hoſtibus erat; inde vbi clamorem audiſſet, decurrere ad caſtra eorum iubet; & nocte proficiſci ne conſpici poſſent.

nſidiæ ho-... à Fuluio ... ſitæ.

XV. *Paratur pugna.*

Prima luce Flaccus mittit qui hoſtem adeant, & è caſtris de more ad inſequendum educant, egreſſi ſunt equites primo, deinde peditum exercitus omnis è caſtris effunditur, quingentorum armatorum præſidio caſtris relicto, haud dubia ſpe, ſe eo die Romanorum caſtra oppugnaturos. Non plus quingentis paſſibus à vallo Romano aberant, cum Flaccus exiſtimans eos ſatis abſtractos à præſidio caſtrorum ſuorum, omnes ſuos inſtructos tribus ſimul partibus educit, & ingentem clamorem tollere iubet: quo audito, qui in monte latuerant, ad hoſtilia caſtra decurrere; quibus facile expugnatis flammas iniiciunt, indéque ad hoſtem à tergo cædendum procedunt. Illi vtrimque in medio cæſi diu ſunt, quoniam deſperatio receptus in caſtra, quæ ardere videbant, animos afferebat. Et iam ſiniſtrum cornu pellebant loco, cum laborantibus ſeptima legio ſucceſſit, ſimul ab oppido Ebura, qui in præſidio relicti erant, in medio ardore pugnæ aduenerunt.

Hoſtis vtrinque ceditur.

XVI. *Victoria Romana, & hoſtilis clades.*

Itaqve omnem in partem Celtiberi fugam capeſſunt, Romani equites bipertito diuiſi, in eos emiſſi magnam fugitiuorum cædem edidere. Ad 23. millia hoſtium eo die cæſa, capta 4800. cum equis plus quingentis, & ſigna militaria 88. Romani partim è ſuis ſociiſque, partim de auxiliaribus, ad 3450. amiſerunt, ne incruenta victoria gloriarentur.

Contrebia obſidetur, & deditur.

Prætor victorem exercitum in caſtra reducit, Acilius manere in caſtris à ſe captis iuſſus eſt. Inde ad Contrebiam legiones ducit, & vrbem circunſedit. Ea quamprimum auxilia à Celtiberis acceſit, quæ cum propter viarum difficultates, ingentes imbres, & tumentes amnes tardarentur, vrbs in deditionem venit.

XVII. *Auxilia tarda, & improuida conceduntur.*

Eivs rei ignaræ copiæ auxiliares, cum nulla extra mœnia caſtra viderent, aut abiiſſe hoſtes, aut tranſlata in partem alteram caſtra exiſtimantes, per negligentiam effuſi ad oppidum acceſſerunt. In eos duabus portis Romani eruptione facta, facile incompoſitos fuderunt; & quamuis nullo loco confertos circumuenire licuit, tamen ad duodecim millia ſunt cæſa, capta plus quinque millia hominum, equi quadringenti, ſigna militaria 62. Qui palati è fuga domum ſe recipiebant, alteri agmini Celtiberorum obuij fiunt, quibus dum Contrebiæ deditionem, & ſuam cladem referunt, eos extemplo in caſtella ſua, vicoſque auerterunt. Flaccus à Contrebia profectus, per Celtiberiam populabundus legiones ducit, & maximam partem Celtiberorum in deditionem adegit.

XVIII. *Res geſta in Luſitania, Corſica, Sardinia, Carthagine*

Hæc dum in citeriore Hiſpania Flaccus gerit, in vlteriore Manlius Prætor cum Luſitanis aliquot ſecunda prælia commiſit. Pinarius in Corſica feliciter pugnauit, ad duo millia eorum in acie occidit; qua clade compulſi obſides dederunt, & ceræ centum millia pondo. Inde in Sardinia cum Ilienſibus ſecunda prælia facta. Carthaginienſibus eodem anno centum obſides redditi, & bellum inter eos & Maſaniſſam, de finibus iam dudum controuerſis, compoſitum eſt. Otioſam prouinciam in Liguria Conſules habuerunt, M. Bæbius comitiorum cauſa Romam reuocatus eſt.

SCHOLIA IN ANNVM MVNDI 3873.

1. N. 1. Tamphilum potius hunc, ſicut & fratrem eius, qui ſuperiore anno Conſul fuerat Sigonij & Onuphrij faſti appellāt. Eos ſequuntur Temporar. Gordon. Scaliger, Greillius, Genebrardus, Pighius. Alij Pamphilum retinent; quomodo in Liuio, Valer. Max. Plinio, Obſequente, aliiſque antiquis legitur. Quos ſequitur Cuſpin. Functius, Capellus, Caluiſius. Cornelium autem Cethegum cognominat Sulpicius, apud Æmylium Probum in Hannibale, Plinius, l. 13. c. 13. Tabulæ Capitolinæ, apud Sigonium, Onuphrium, & Pighium, quos illi ipſi ſequuntur, & Euſebius in Chronico Græco, quos recentiores ſequuntur, Gordonus, Greillius, Temporar. &c. Lentulum habent Liuius, Caſſiodorus, Cuſpin. Pighius vtrumque ei cognomen attribuit.

2. N. 1. Nam cum talentum Hebræorum, æſtimatore Epiphanio, ſit 125. librarum, & ſingulæ libræ centum aureorum, mille talenta auri aſcendēt ad duodecim milliones & quingenta millia coronatorū. Sin autem mille talenta argenti intellexit, tota ſumma peruenict ad millionem vnum trecenta & ſeptuaginta quinq; millia nummorum aureorum; aut ad 4. milliones 125. millia francorum.

3. N. 1. De victis ab Æmylio Liguribus Plutarchus in eius vita, non plura habet quam Liuius, ſed ampliora. Ait enim eum contra 40. millia Ligurum pugnaſſe, cum octo millibus ſuorum: idque tandiu incluſorum in caſtris timor probabile reddit. Nihilominus Liuius vix eis 18. millia tribuit, neminem quippe fuga euaſiſſe ſignificat. Conſulibus autem quatuor legiones, quæ quina millia ducenos Romanos pedites, trecenos haberent equites, & quindecim millia ſociorum ac Latini nominis; & equites octingentos. Tota ſumma aſcendit ad 35. millia peditum & octingentos. Equitum vero duo millia. Dimidia vero pars, quæ Æmylio competebat, erat 17900. peditum, & equitum mille.

21000
15000
800
37800

ANNVS MVNDI 3874. SEXTÆ ÆTATIS 358. IMPERII GRÆCORVM 132. SELEVCI PHILOP. 8. ONIÆ III. Pontif. 28. Ptolemæi Epiphanis 24. Philippi 41. Olymp. CL. an. 1. Vrbis Conditæ 573. Coss. A. Posthvmio Albino Lvsco, et C. Calphvrnio Pisone.

ANNVS ANTE CHRISTVM. 179.

VLTIMVM hunc Ptolemæi Epiphanis annum facit Euſebij Chron. illi quippe 24. annos tribuit: quem de more ſequitur Beda in lib. de ſex æt. & ante vtrumque Tertul. l. aduerſus Iudæos & Clemens l. 1. Strom. quibus paſſim recentiores omnes aſſentiuntur, (potius quam Epiphanio, in lib. de pond. qui ei tantum dat 22.) in quibus eſt Genebrard. l. 2. Chron. Functius, Caſaub. in Synopſi Polyb. Gordon. Sichardus in Synopſi Iuſtini, Freigius in ſua. Henricus Samerius in Chron. & Bellarminus. Nonnulli tamen recentiorum Ptolemæum, vt putant, ſecuti, ei 23. tantum annos aſſignant, & hunc volunt eſſe primum Ptolemæi Philometoris, vt Temporar. Caluiſ. Capellus, & vt videtur Scalig. Torniellus autem vtramque ſententiam conciliare nititur, cum ait Ptolemæum Philometorem quinque fere menſes huius anni regnaſſe, ita vt primus eius annus ad hunc & ſequentem annum pertineat. Nos in re non magni momenti, plurium, & antiquiorum veſtigijs tritam viam, vt tutiorem ſequimur. *I. Anni regni Ptol. Epiphanis.* *a. 6. æt. 427.*

In hunc annum Olympiadis centeſimæ & quinquageſimæ primum, in qua coronatus eſt Oneſicritus Salaminius, referre poſſumus Philometoris expulſionem in Cyprum. Nam Pauſanias l. 1. autor eſt Philometorem viuo patre in Cyprum, Cleopatræ matris odio, ablegatum fuiſſe. Cumque nullam temporis afferat notam, extremo id tempori Epiphanis videtur congruere, quoniam cum illa pellebat, vt morienti marito minorem natu filium regno ſubſtitueret: qua de re vberius ex *II. Philometor eius filius ablegatur in Cyprum.*

eodem Pauſan. anno ſeq. Meminit mortis eius Polyb. [a] vbi ait eum renouare cupientem cum Achæis ſocietatem, miſſo legato decem naues obtuliſſe omnibus rebus inſtructas, quæ 50. remis agerentur, quarum ſumptus ad ſummam decem talentorum accederet. Achæos autem legatos elegiſſe Lycortam Polybij patrem, qui dudum cum eſſet Prætor, eandem ſocietatem cum eodem rege renouarat; & ipſum Polybium in gratiam parentis, itemque Aratum Arati Sicyonij filium; eoſque miſiſſe ad regem, vt & de præterita pecunia, & armis gratias agerent, & naues acciperent, & in Peloponneſum deuehendas curarent. Verum legatio iſta patriæ fines non exceſſit, Ptolemæi morte ſub idem tempus interueniente. Hæc ex Polyb. ſed mortis genus aut modum non explicat, ſicut nec Ioſephus, qui eam tangit. [b]

[a] in legat. n. 57. [b] l. 12. c. 3.

III. *Piſo Conſul ab vxore necatur.*

ROMANORVM Conſulum Calphurnius Piſo domeſtico ſcelere intra duos fere menſes mortuus eſt. Necatus enim à Quarta Hoſtilia vxore dicebatur, vt filius ipſius Q. Fuluius Flaccus, qui in comitiis Conſularibus iam tertiùm repulſam tulerat, Conſul fieret per vitrici mortem. Nam erant qui teſtarentur, poſt declaratos Conſules Albinum & Piſonem, auditam Hoſtiliam Fuluio dicentem, pararet ſe ad petendum Conſulatum, effecturam ſe intra duos menſes vt Conſul fieret. Cum ſceleratas minas crudelior effectus confirmaſſet, nefaria mulier ſupplicio affecta eſt. Fuluius nihilominus Conſulatum adeptus eſt, vitrico ſuo ſuffectus. A principio ea mors peſtilentiæ tribuebatur, quæ nouum quoque Prætorem T. Minutium ſuſtulit, multoſque alios omnium ordinum illuſtres viros: & iam tertium annum vrbem Romanam, atque Italiam late vaſtabat, Romanis nequicquam libros inſpicientibus, & vota ſupplicationeſque valetudinis cauſa Apollini, Æſculapio, Saluti facientibus. Nimirum veræ Salutis autorem neſciebant, & eius loco peſtiferum dæmonem ſignis, lauro, coronis honorabant.

Peſtilentia perſeuerās.

IV. *Ligures Apuani demigrant è ſedibus ſuis.*

LIGVRES Apuani poſt multas antiquas clades ſeſe populo Rom. hoc anno ſine certamine dediderunt, oppreſſi inopinato Cornelij & Bæbij aduentu: imitati videlicet ſunt Ligures Ingaunos, qui præcedenti anno Æmylio Paulo, poſt magnam acceptam cladem, deditionem fecerant. Iſti autem Apuani ex auitis ſedibus ac montibus abducti ſunt. Conſultus enim Senatus à Procoſs. cenſuit deducendos ex montibus in agros campeſtres procul à domo, ne reditus ſpes eſſet, nullum alioqui finem fore Liguſtini belli. Grauis erat Liguribus ea tranſmigratio; itaque per legatos ſæpe deprecati ſunt, ne penates, ne ſedem in qua geniti eſſent, ne ſepulchra maiorum relinquere cogerentur, arma, obſides pollicebantur. Poſtquam nihil impetrabant, & vires ad rebellandum deerant, edicto paruerunt. Traducti ſunt publico ſumptu ad 40. millia liberorum capitum, cum fœminis, puerisque, & tranſlati in agrum Samnitium, qui Taurasinorum fuerat. Argenti data 150. millia ſeſtertiùm, vnde in nouas ædes compararent, quæ opus eſſent. [1] Ager ab eiſdem diuiſus eſt, qui eos traduxerant, Cornelio ſcilicet & Bæbio.

[1] l. 40.

V. *Proconſules ſine bello triūphant.*

QVIBVS, cum veterem exercitum Romam deduxiſſent, triumphus ab Senatu eſt decretus. Hi omnium primi nullo bello geſto triumpharunt, ait Liuius, tantum hoſtes ducti ante currum, quia nec quid ferretur, nec quid duceretur, aut daretur militibus captum fuerat. Neque tamen nihil hoſtium apud Ligures deinceps fuit. Contra eos quippe alij etiam exercitus conſulares in poſterum miſſi ſunt.

Proprætor Fuluius rē bene gerit in Celtiberia.

Hoc ipſo anno à Q. Fuluio Flacco Proprætore cum ex Prouincia deceſſurus eſſet, res præclare contra Celtiberos geſta eſt. Nam cum ex noui Prætoris Sempronij Gracchi mandato, Fuluius Tarraconem exercitum duceret, Celtiberi Manlianum ſaltum, quà tranſeundum erat obſederunt, & in eum intrantes Romanos, duabus ſimul ex partibus exorti, repente inuaſerunt. Fuluius quantum locus & tempus patiebantur, ſuos inſtruxit atque ad pugnam hortatus eſt. Acies concurrerunt, atrox vbique prelium fuit, auxilia Romanorum cedebant Celtiberis, legiones Romanæ eos virtute ſuperabant.

VI. *Hiſpanorum validus cuneus.* *Diſſipatur.*

EARVM vim vt perrumperent, cuneo impreſſionem fecerunt: quo genere pugnę tantum valent, vt quam in partem cuneus impactus fuerit, ſuſtineri non poſſit, ſed medios diffindat globos. Tunc quoque turbatæ ſunt legiones, & acies media prope interrupta: cum iuſſu Fuluij equitum turmæ, vtraque ex cunei parte, in eum equis immiſſis, bis vltro citroque, cum magna hoſtium ſtrage, infractis omnibus haſtis tranſcurrerunt.

Victoria, & magnitudo cladu vtrinque.

Diſſipato cuneo, in quo omnis ſpes fuerat, Celtiberi trepidare, & locum fugæ circumſpicere: moxque alariis equitibus, in perturbatos irruentibus, omnes effunduntur in fugam, & per totum ſaltum, diſſipati cædũtur: cum imperator ædem Fortunæ equeſtri vouiſſet, Iouique ludos. Decem & ſeptem hoſtium millia cæſa eo die traduntur, viui capti plus tria millia ducenti 77, cũ ſignis militaribus, equis prope mille & centum. Nullis caſtris eo die victor exercitus manſit: victoria non ſine iactura militum fuit. 472. milites Romani, Sociûm ac Latini nominis 1019. cum his tria millia militum auxiliariorum perierunt, omnes 4491. Ita victor exercitus, renouata priore gloria, Tarraconem eſt profectus.

472
1019
3000
4491

VII. *Fuluius Romam redit.*

Venienti Fuluio Tib. Sempronius Prætor, qui biduo ante venerat, obuiam proceſſit, gratulatuſque eſt quod Rempub. egregie geſſiſſet: mox cum ſumma concordia, quos dimitterent, quoſue retinerent milites compoſuerunt. Inde Fuluius exautoratis militibus in naues impoſitis, Romam eſt profectus, Sempronius in Celtiberiam legiones duxit.

Res in Liguria geſta.

Coſſ. ambo in Ligures exercitum induxerunt diuerſis ex locis. Poſthumius Baliſtam, & Suiſmontium obſedit, & premendo præſidiis anguſtos ſaltus, eorum commeatus intercluſit, vineas excidit, frumenta decuſſit, donec omnibus belli cladibus coacti, in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Fuluius adortus à Piſis Ligures Apuanos, qui circa Macram fluuium incolebant, in deditionem acceptos, ad ſeptem millia hominum in naues impoſitos, præter oram hetruſci maris, Neapolim tranſmiſit; inde in Samnium traductis inter populares ager diuiſus eſt.

VIII. *Querela de Gentio rege Illyriorum.*

Eodem anno L. Duronius in Senatu de Gentio Illyriorum Rege queſtus eſt, omnes latrocinantium naues, & oram infeſtam habentium ipſius eſſe. Nec legatis ad eum miſſis conueniendi ſui poteſtatem feciſſe. Multis ciuibus Ro. & ſociis Latini nominis, in regno eius factas iniurias, & ciues Romanos dici Corcyræ retineri. Aderant & à Gentio Legati, orantes ne confictis in ſe criminibus crederetur, Regem ægrum in intimo regno, Legatis operam dare nequiuiſſe. Senatus omnes qui retineri dicebantur, quiue de iniuriis quererentur, Romam adduci placuit, & apud Prætorem vrbanum diſceptare, nec ante Gentio eiuſue legatis reſponſum dari.

IX. *Fuluius de Hiſpania triumphat, & fit Conſul.*

Interea Q. Fuluius Flaccus Romam ex Hiſpania rediit, cum magna rerum geſtarum fama; qui cum extra vrbem Triumphi cauſa eſſet, Conſul eſt creatus cum L. Manlio Acidino, & poſt paucos dies cum militibus, quos ſecum deduxerat, triumphans vrbem eſt inuectus, tulit in triumpho coronas aureas 124. præterea auri pondo 31. valent coronatis ter mille centum, præter aliam pecuniam: militibus autem quinquagenos denarios de præda diſtribuit, id eſt decem francos, ſiue libras Turonicas, ſi placet cum Cenali vnumquemque denarium 4. ſolidis noſtratibus æſtimare: quæ ſumma duplicata eſt centurionibus, triplex equiti data: tantumdem proportione ſociis Latini nominis conceſſum eſt, & ſtipendium omnibus duplex.

SCHOLIVM IN ANNVM MVNDI 3874.

I. N. IV. Cenali ſunt 7500. franci ſiue libræ Turo. vult enim ſestercios ſingulos ſingulis noſtratibus ſolidis reſpondere, quæ ſumma cum permodica ſit, in tantam Ligurum multitudinem, ea æſtimatio Cenalis non parum hoc exemplo infirmari poteſt.

ANNVS MVNDI 3875. SEXTAE AETATIS, 359. IMPERII GRÆCORVM 133. SELEVCI PHILOP. 9. ONIÆ III. PONTIFICIS 29. PTOLEMÆI PHILOMETORIS I. PHILIPPI MACED. 42. ET VLT. PERSEI I. OLYMP. CL. ANN. 2. VRB. COND. 574. COSS. Q. FVLVIO FLACCO, ET L. MANLIO ACIDINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 178.

I. *Initium regni Philometoris.* INITIVM regnandi Philometori hoc anno tribuunt, Euſebio duce, pleriq́ue omnes, qui eius Patri 24. annos regni concedunt; vitæ autem 28. aut 29. prout placet D. Hieronymo, vel Iuſtino conſentire, quorum Hieron. filium ait quadriennem à Philopatore parente relictum; hic autem l. 30. quinquennem: ex quo etiam intelligitur Philometorem tenera adhuc ætate regnare cœpiſſe. Certe Ioſephus, [a] *Moritur*, inquit, *Ptolemæus, & ipſe eodem cognomento Epiphanes dictus, ſuperſtitibus duobus filiis impuberibus: quorum grandiori Philometor cognomen inditum, minori vero Phyſcon.* Teneræ autem ætatis etiam indicium eſt, quod poſt 6. annos eius auunculus Antiochus Epiphanes tutor eius eſſe voluit, vt ſub ſpecie tutelæ, regnum eius inuaderet. in c. 11. Dan. / a l. 12. c. 5.

II. *Quare Philometor dictus.* PORRO de Philometoris regni initio, & cauſa nominis hæc habet Pauſan. l. 1. *Qui Philometor eſt dictus, octauus eſt à Ptolemæo Lagi filio* (imo ſextus: primus enim eſt Ptolem. Lagides. 2. Ptol. hiladelphus. 3. Ptol. Euergetes, 4. Philopator. 5. Epiphanes, cui ſucceſſit ſextus Philometor. Quam ſeriem omnes plane antiqui, recentioresq́ue comprobant, nec eſt qui vllum alium inſerat, vt propterea in Pauſania error in numerum irrepſiſſe videatur, ſed pergit.) *Id autem cognominis per illuſionem nactus eſt: neque enim regum quiſquam fuit vnquam ex omnibus, quem maiori mater odio proſecuta fuerit. Hunc enim maiorem quamuis natu, regem ſalutari non eſt paſſa, & vt in Cyprum viuente patre ablegaretur effecit.*

III. *Cur odioſus matri.* CVIVS *in filium acerbitatis cum alias fuiſſe cauſas Cleopatræ memorãt, tum quod Alexandrum natu minorem ſibi obſequentiorem fore ſperabat.* [b] *Eamque ob rem primum vt eum Ægyptij regem crearent ſuadebat; deinde cum repugnante plebe id aſſequi nequiuiſſet, in Cyprum Alexandrum miſit, Imperatoris quidẽ nomine, reipſa verò, vt per eum Ptolemæo formidoloſior eſſet ipſa.* Sic Pauſanias, ſubdit autem & alium eius conatum, ad eũ regno depellendum, de quo poſterius dicendum erit. Fallitur autem Genebr. in l. 2. chro. vbi ait eum Philometorẽ ab occiſa matre dictum. Nam Pauſanias eodem loco affirmat illam ab ipſius fratre Alexandro, ſiue Phyſcone interfectam; etſi illius opera è Cypro reuerſus, Ægypti regnum pulſo Philometore obtinuiſſet. b Eum Phiſconem Ioſephus l. c & lib 2. cõtra Appionem vocat.

IV. *Mors Philippi.* HOC ipſo anno, atque his conſulibus mortuum Philippum Macedoniæ regem teſtatur Liuius l. 40. extremo: & l. 5. non longe ab init. & his eiſdem Conſulibus Perſeum regnare cœpiſſe. Nimirum patri mortuo filius illico ſucceſſit in regnum. Ait autem Liuius Philippum ſenio & mœrore conſumptum. Sed mœrore magis, ob indigniſſimam Demetrij cædem, quam ſenio. Nam vix agebat annum ætatis ſextum & quinquageſimum, anno quippe ætatis decimo quarto regnare cœpit, vt autor eſt Iuſtinus l. 28. & 29. & diximus an. V. C. 520. Modum autem mortis ita narrat.

Calumnia in Demetrium innoteſcit. Demetriade hybernabat cum deſiderio filij anxius, tum pœnitentia credulitatis. Sic enim legendum eſt, non crudelitatis, quod nimium fidei calumniis adhibuiſſet. Augebat mœrorem Perſeus, iam ſe pro Rege, propemodum contempto patre, gerens. Affuit mœrenti Antigonus, Antigoni Tutoris ex fratre nepos, qui vnus ex honoratis Philippi amicis ei fidus remanſerat, proptereàque eum Perſeus peſſime oderat. Is apud Philippum operam dabat, vt quæ contra Demetrium fuerant perfide atque calumnioſe, geſta innoteſcerent Seni. Maxime autem fictas ab Apelle & Philocle literas, nomine T. Quintij. Philocles indicante Xycho, qui fuerat le-

gatorum ſcriba, vt ex iis verbis, *omnem ordinem facinoris legatorum, miniſteriique ſui expoſuit*, Sigonius collegit. Philocles inquam comprehenſus, aut in tormentis, aut tormentorum metu rem omnem patefecit: Apelles cum tunc a Rege abeſſet, audito indicio in Italiam traiecit.

V. *Perſeum cupit regno priuare. Et ſufficere Antigonũ Tutoris nepotem.*

Philippo redintegratus, ac geminatus eſt luctus. Perſeus certior factus omnia detecta eſſe, potentior quidem erat, quam vt fugam neceſſariam duceret, tantum curabat, vt procul abeſſet à patre.

Philippus ſpe potiundi corporis eius amiſſa, id ſtudebat, ne præter impunitatem, etiam præmio ſceleris frueretur. Itaque Antigonũ regno deſtinat, in locum Demetrii: nã regno dignum, & vita faciebat innocens ac fidelis, & genus, vt cuius patruus Antigonus regnum fideliter Tutor adminiſtraſſet, atque auxiſſet: & ſi neminem haberet, dicebat perire illud & extingui malle, quam Perſeo ſceleſtæ fraudis pretium eſſe. Inde eum omni genere honoris afficere nõ deſtitit, & circumiens Macedoniæ vrbes, cum in Thracia eſſet Perſeus, principibus eum præfectiſque commendebat; & ſi vita longiore frui licuiſſet, haud dubium erat, quin eum in poſſeſſione regni relicturus eſſet.

A Demetriade profectus Theſſalonicã, inde Amphipolim venit; vbi graui morbo implicitus, cum identidem ſpecies inſontis filii interempti occurreret, agitaretque, curis, vigiliiſque confectus moritur, Antigono tum Philippi iuſſu ad Baſtarnarum gentem legato.

VI. *Perſeus ſtatim de patris morte docetur. Regnumq inuadit.*

Admoveri poterat regno Antigonus, niſi Philippi mors nimium cito à Calligene medico, Perſeo patefacta eſſet. Is enim curationi præerat, & non expectata morte regis, à primis deſperationis notis, nuncios prædiſpoſitos miſit ad Perſeum, & mortem Regis in eius aduentum celauit omnes, qui extra regiam erant. Oppreſſit itaque necopinantes, ignaroſque omnes Perſeus, & regnum ſcelere partum inuaſit, tenuitque vt Euſebio placet, aliiſque multis annis decem: nec diſſentiunt, qui annos vndecim regnaſſe dicũt. Nam illi hunc annum totum Philippo tribuunt, alii primum Perſei numerant, quod partem eius regnarit, & præterea ſolidos annos decem. Certe Liuius initium regni eius, vt diximus, ſub huius anni Coſſ. collocat, quem nos libenter ſequimur. Sub Philippi mortem gens Baſtarnarum diu à Philippo ſolicitata à ſuis ſedibus, magna peditum equitumque manu, Iſtrum traiecit. Inde progreſſi qui nunciarent regi Antigonus & Cotto, nobilis is erat Baſtarna, & vterque Philippi iuſſu legatione ad concitandã eam gentẽ crebro functus fuerat.

VII. *Quod Romæ confirmatur.*

Havd procul Amphipoli fama regis mortui nunciata eſt, quæ res conſilia omnia belli turbauit. Perſeus Antigonum interfici iuſſit, & dum firmaret res ſuas, legatos Romã ad amicitiam paternam renouandam miſit, petendumque vt Rex ab Senatu appellaretur; quod & impetrauit, vt ex 41. Liuii in Arconis Achæi oratione patet. Cæterum quod ad Baſtarnas attinet, Philippi mors Macedonici belli dilationem attulit. Compoſitum fuerat cum iis, vt tutum eis per Thraciam tranſitum, & commeatus præſtaret. Idque principes Thracum Philippi donis deliniti ei promiſerant. Inde Dardanorum gentem Macedonibus ſemper infeſtam diſperdere, eorumque agrum Baſtarnis tradere. Ibi liberis vxoribuſque derelictis, per Scordiſcos, & cum ipſis iter in mare Adriaticum, Italiamque capeſſere. Et in omnem euentum res Philippo bene ceſſurę videbãtur. Nam ſiue deleti eſſent à Romanis, liberata Dardania ſolatio futura erat; ſiue Romanis reſiſterent, illis in eo bello occupatis ſe Græciæ vrbes recuperaturum.

Philippi de Baſtarnis conſilium.

VIII. *Partim diuinitus afflicti retrocedunt. Partim in Dardaniã penetrant.*

Sed Baſtarnæ in Thracia contentione orta hoſpites bello vexant, & magnã partẽ in montem altiſſimum, quem Donucam vocant, fuga cõpellunt, vbi dum fugitiuos perſequuntur, cœlo contra eos pugnante tempeſtatibus, non ſolum repulſi, ſed pene contriti ſunt. Inde in caſtra reuerſi, conſultant quid agendum ſit: magna pars patriam ſibi repetendam duxit. Triginta ferme hominum millia duce Claudico, in Dardaniam penetrandum cenſuerunt. De Baſtarnarum aduentu longe alia narrat Paul. Oroſ. Nam primo id attribuit Lepidi & Mutii conſulatui, anno 578. quadriennio poſt: deinde à Perſeo euocatos dicit; poſtremo fracta Dannubii glacie periiſſe tradit. Quem autorem ſecutus neſcio, certe Liuius maiorem ſibi omnium cõfeſſione vendicat fidem, præſertim cum Polybium habeat conſentientem, qui res ſui temporis ſcribit, cuius teſtimonium ſuo loco trademus.

IX. *Lepidus & Nobilior in Cēſura reconſiliantur*

Insignis hic annus Romæ fuit reconciliatione duorum virorum, principum ciuitatis, M. Æmylii Lepidi, & M. Fuluii Nobilioris, quorum vterque conſularis, hic etiam de Aetolis triumpharat, ille erat Pont. Max. Cum ambo in cenſorum comitiis Cenſores creati eſſent, ad eos principes Senatus venere, vt mutuas multorū annorum inimicitias, in noui magiſtratus honore, in gratiam Reip. & Senatus, noua gratia terminarent, idque in primis Q. Cœcilij Metelli interuentu perfectum eſt: cuius breuem, ſed perelegantem orationem apud Liuium l. 40. inuenies. In qua illud & ad mores, & ad cognitionem priſci ritus valet. Has vt hodie, inquit, vt in iſto templo finiatis ſimultates, quæſumus vos vniuerſi. Et quos coniunxit ſuffragiis ſuis populus Romanus, hac etiam reconciliatione gratiæ coniungi à nobis ſinatis; vno animo, vno conſilio legatis Senatum, equites recenſeatis, agatis cenſum, luſtrum condatis. Quod omnibus fere precationibus verbis nuncupabitis, *vt ea res mihi, Collegæque meo, bene & feliciter eueniat*, ita vere & ex animo velitis euenire, efficiatiſque vt quod deos precati eritis, id vos velle etiam homines credamus. Hæc & plura Cæcilius.

Metelli interuentu.

X. *Reconciliationis modus.*

Post aliquam vt fit, vtriuſque de altero querelam, ambo ſignificauerunt, ſi alter vellet, ſe in poteſtate tot principum ciuitatis futuros. Omnibus inſtantibus qui aderant, dexteras fidemque dedere, mittere vere ſe, ac finire odium. Collaudantibus cunctis deducti ſunt in Capitolium, & cura ſuper tali re principum, & facilitas Cenſorum egregie à Senatu laudata eſt. Inde fideli concordia Senatum legerunt, princeps electus eſt M. Aemylius Lepidus Pontifex Maximus, tres eiecti de Senatu, retinuit quoſdam Lepidus à Collega præteritos. Multis deinde publicis operibus cenſuram ſuam illuſtrem, & poſteritati celebrem reddidere, quæ à Liuio recenſentur, in quibus eſt ædes vota Laribus permarinis, ſiue per mare vagantibus, L. Scipione Aſiatico, & C. Lælio Coſſ. vt ſuo loco ſignificauimus.

Quæ in Cēſura geſta.

XI. *Res à Coſſ. apud Ligures geſta.*

Eo biduo quo Senatum legerunt Cenſores, Q. Fuluius Conſul profectus in Ligures, per inuios montes valleſque, ſaltus cum exercitu transgreſſus, ſignis collatis cum hoſte pugnauit; nec tantum acie vicit, ſed caſtra quoque eodem die cepit. Tria millia ducenti hoſtium, omniſque ea regio Ligurum in deditionem venit. Conſul deditos in campeſtres agros deduxit, præſidiaque montibus impoſuit: res ea cum gaudio Romæ ſupplicationibus, & maioribus hoſtiis celebrata. Ab altero Conſule L. Manlio nihil memoria dignum apud Ligures geſtum eſt. Et profecto mirum eſt tot annis iam, poſt tot hominum millia cæſa in Liguribus, tot deditiones, tot emigrationes, tot incendia & vaſtitates, tot prædas, vlla ibi non dicam hoſtium, ſed hominum vel animalium veſtigia inueniri potuiſſe. Cœterum Fuluius de Liguribus hoc anno triumphauit, cum que triumphum magis gratiæ, quam rerum geſtarum magnitudini datum conſtabat; contigitque eius triumphus eodem die, quo priore anno ex Prætura triumphauerat.

XII. *Res à Proprætoribus in Hiſpania à Graccho.*

Iam vero quod ad res in Hiſpania geſtas attinet. L. Poſthumius & Tib. Sempronius, quibus imperium in Hiſpania prorogatum erat, ita inter ſe conuenerunt, vt in Vaccæos per Luſianiam iret Albinus, inde in Celtiberiam reuerteretur. Gracchus quod maius ibi bellum eſſet, in vltima Celtiberiæ penetrauit. Mundam vrbem vi cepit, nocte ex improuiſo aggreſſus: acceptis deinde obſidibus, præſidioque impoſito, caſtella oppugnare, agros vrere, donec ad prævalidam aliam vrbem, Certimā appellant Celtiberi, peruenit, vbi cum iam opera muris admoueret, legati ex oppido venerunt, quibus mira ſimplicitate cum Romanis agentibus, facile ap deditionem ventum eſt: quater & vicies ſeſtertium ab eis exactum eſt, id eſt duo millia & quadringenta ſeſtertia, ſiue centum viginti millia librarum Turonicarum, quæ ſunt quadraginta millia coronat. Exacti etiam quadraginta equites qui ſimul obſides eſſent & milites.

Munda capta.

Certima dedita.

Cenſus.

XIII. *Celtiberi ad Alcē dicti.*

Inde ad Alcem vrbem duxit, vbi erant caſtra Celtiberorum, quos cum crebro elicuiſſet ad certamen Romanus equitatus, moxque vt illi infeſti aderant, reciperent ſe, tandem effuſi omnes perſequendis Romanis de induſtria cedentibus, Gracchus inſtructos ſuos è caſtris necopinatò educit, & incompoſitos inuadit, & perculit; ſic vt qui ad Romanorum caſtra oppugnanda venerant, ne ſua quidem

defendere potuerint. Nam fuſi fugatique, & caſtris exuti ſunt. Eo die nouem millia hoſtium cæſa, capti viui 320. equi 112. ſigna militaria 37. de exercitu Romano 109. ceciderunt.

Ab hoc prælio Gracchus legiones per Celtiberiam circumduxit, & 103. oppida intra paucos dies in deditionem accepit; præda potitus ingenti.

XIV. *Alces deditio.*

Inde ad Alcem reuerſus, quam poſt aliquam oppugnationem in deditionem accepit. Magna inde præda facta eſt, multi captiui nobiles in poteſtatem venerunt, inter quos & Thurri Reguli filii duo, & filia. Is audita ſuorum clade, ad Gracchum venit, eiuſque permiſſu Romanis ſe ſocium ac commilitonem dedit, fortique ac fideli opera aduerſus veteres ſocios ſuos, multis locis rē Romanam iuuit. Ergauia inde nobilis, & potens ciuitas, aliorum circa populorum cladibus territa, portas aperuit Romanis; ſed eam deditionem haud cum fide factam, quidā authores ſunt; aiuntque mox abductis legionibus rebellaſſe, nec pacem vere & conſtanter feciſſe, niſi poſt acceptam vnam, atque alteram cladem, amiſſa, direptaque caſtra, viginti duo millia hoſtium cæſa, trecentos captos, paremque fere equorum numerum, & ſigna militaria ſeptuaginta duo.

Et Ergaui[æ]

Eiuſdem [re]bellantis clades.

XV. *Res ad Vaccæos à Poſthumi[o] geſta.*

Eadem æſtate etiam L. Poſthumiū in vlteriore Hiſpania bis cum Vaccæis egregie pugnaſſe ſcribunt; ad 35. millia hoſtium occidiſſe, caſtra oppugnaſſe. Propius vero eſt ſerius in prouinciam perueniſſe, quam vt ea æſtate potuerit res gerere. Ita Liuius l. 40. qui addit hoc anno Gallorum tranſalpinorum tria millia in Italiam trāſgreſſa, neminem bello laceſſentes, agrum à Conſule & Senatu petiiſſe, vt pacati ſub imperio populi Romani eſſent. Eoſque Senatum excedere Italia iuſſiſſe, & Conſulem Q. Fuluium quærere, eumque animaduertere in eos, qui principes & autores tranſcendendi Alpes fuiſſent.

ANNVS MVNDI 3876. SEXTÆ ÆTATIS 360. IMPERII GRÆCORVM 134. SELEVCI PHILOPATORIS 10. Oniæ III. Pontif. 50. Ptolemæi Philometoris 2. Persei 2. Olympiadis CL. an. 3. Vrbis Conditae 575. Coss. M. Ivnio Brvto, & A. Manlio Volsone.

ANNVS ANTE CHRISTVM 177.

I. *Eumenes pacem cu[m] Pharnace interuent[u] Romanor[um].*

SVB hoc tempus, atque hunc ipſum annum, aut certe non tardius, contigiſſe exiſtimo, quæ à Polybio in Excerptis legationibus habētur, ab numero 56. vſque ad 60. in quo ſequentis anni Conſules nominatim relati, tam his, quam illis loco proprio & ſuo collocandis lucem aliquam præbent. Eumenem ſcilicet tam bello cum Pharnace, quam morbo releuatum, fratres omnes ſuos Romam miſiſſe legatos, vt eorum ſtudio bellū eius cum Pharnace plane finiretur: eos enim plurimum gratia valituros ſperabat, apud pleroſque Romanorum principes, ſibi ex bello Antiocheno cognitos. Excepti ſunt Romæ, tum ab his magnifice priuatim, tum publice ab ipſo Senatu. In quo Attalus & priſtina ſuorum merita in populū Ro. cum retuliſſet, & de Pharnacis iniuriis queſtus, patres oraſſet, vt negotiū ſuſciperent, & Pharnacem caſtigarent: reſpondit Senatus, miſſurum ſe legatos, qui bello huic finem eſſent impoſituri. Id autem quibus cōditionibus factum ſit habes apud Polyb. n. 59. Hiſtoria tota cum mutila ſit, & per fragmenta tantum apud eum extet, perſpicua eſſe non poteſt.

II. *Perſeus ſi[bi] conciliat Rhodios.*

[I]n Leg. n. 60.

Persevs regni poſſeſſionem adeptus, firmādi eius cauſa Laodicē, Rhodiā vt arbitror, duxit vxorē, & Rhodiorū qui mari potentes erāt, beneuolētiam quæſiuit, & quia in Rom. perturbato erāt animo, quod ii ſtatuiſſent Lycios, quos bello Rhodij

oppreſſerant cenſendos Rhodiorum ſocios non famulos pro munere datos. Ergo eorum beneuolentiam muneribus ſibi conciliabat. Eis enim ingentem copiam naualis materiæ elargitus eſt; iique mox, inſigni ac magnifico claſſis apparatu, ſpóſam eius ad eum deduxerunt, ab eoq. ſinguli aurea tænia donati ſunt. Hæc Poly. N. 60. quę ad hoc tempus pertinere idem docet, cum rem aliquanto ante ſeq. anni Conſules contigiſſe tradit: cuius rei occaſione addere poſſumus ex Liuio l. 41. quæ de eius magnificentia, tam in eoſdem Rhodios, quam in alios tradit.

III. *Eius magnificentia in populos.* In duabus, inquit, magnis honeſtiſque rebus vere regius erat animus; in vrbium donis, & deorum cultu. Megalopolitanis in Arcadia murum ſe circumdaturum vrbi eſt pollicitus, maioremque partem pecuniæ dedit. (Carebat quippe muris, ex quo eam Cleomenes Lacedæmonius iratus deformauerat, vt eſt apud Plut. in eius vita.) Thegeæ theatrum magnificum è marmore facere inſtituit. Cyzici in Prytanęũ, id eſt penetrale vrbis, vbi publice, quibus is honos datus eſt, veſcũtur vaſa aurea mnſæ vnius poſuit. (In Acradina quoque Syracuſarum memorat Prytanęum M. Tullius. Et alterum Athenis, quod fortaſſis origo cæterorum fuit, in quo ſe publice alendum Socrates dixit, cum ad pœnæ ſibi debitæ æſtimationem adigeretur) pergit Liuius, Rhodiis vt nihil vnum inſigne, ita omnis generis dona dedit, vt quæque vſus eorum poſtulauerunt. *Act 6. in Verr. n. 119*

IV. *Et donaria in ſuperos.* Magnificentiæ vero in deos, vel Iouis Olympii templum Athenis, vnum in terris inchoatũ pro magnitudine Dei, teſtis eſſe poteſt. Sed & Delon maris inſignibus, ſtatuarumque copia exornauit. Et Antiochiæ Iouis Capitolini magnificum templum non laqueatum auro tantum, ſed parietibus totis lamina inauratum, & alia multa in aliis locis pollicitus, quia perbreue tempus regni eius fuit, nõ perfecit. Spectaculorum quoque omnis gẽeris magnificentia ſuperiores reges vicit, &c. quæ omnis magnificentia non male credi poteſt, relata ad promerendam & retinendam populorum beneuolentiam aduerſus Romanos. Mirum autem videtur omnium iſtorum munerum, ſiue in ſuperos, ſiue in homines nullam à Pauſania, cuius eſt id argumentum, fieri mentionem. Cæterum exigit rerum ſeries, vt Baſtarnæ hoc anno Dardanos vexare cœperint, diſſimulante, aut clam id potius agente Perſeo, qui patris ſui conſilia non ignorabat, eaque exequebatur.

V. *Manlius cõtra Iſtros expeditionẽ ſuſcipit.* Consulibus anni huius prouinciæ decretæ ſunt Manlio Gallia, Iunio Bruto Liguria. Verum Manlius cum aduentum Hiſtrorum ſenſiſſet, non expectato ſuper ea re decreto Senatus, ac ne conſulto quidem, ab Aquileia profectus, caſtra ad lacũ Timaui, mari ſupero imminentem poſuit, vt ait Liuius, eius tamen vel laci, vel fluuii, vel fontis nullum eſt in Ptol. veſtigium. Quinque millibus à mari caſtra diſtabant, in portũ ad Hiſtriæ fines. Eo C. Furius duumuir naualis, cum decem nauibus onerariis, & magno commeatu venit; quæ tamen naues, cum totidem aliis quibus præpoſitus erat L. Cornelius, aduerſus Illyriorum claſſem deſtinatæ erant. Ab eo portu ad caſtra omnia ſupportabantur. Id vt tutius fieret, ſtationes ab omnibus caſtrorum partibus circumpoſitæ ſunt. Hiſtrorum tria ferme armatorum millia duce Carmelo occulto loco ſub montem conſederunt, in omnem occaſionem intenti.

VI. *Trepidatio Romanorũ viſis Iſtris.* Postquam ſtationes inualidas eſſe pro caſtris animaduerterunt, & frequentem turbam inermem inter mare & caſtra vltro citroque commeantem, duo ſimul præſidia aggreſſi ſunt. Nebula matutina texerat inceptum, qua dilabente ad primum teporem Solis, incerta adhuc lux ſpeciem rerum omnium multiplicẽ intuenti reddens, non ſolum hoſtem patefecit, ſed multo maiores copias, quam res ferebat, adeſſe perſuaſit. Ergo territi vtriuſque ſtationis milites, ingenti tumultu cum in caſtra confugiſſent, haud paulo ibi plus, quam ſecum ipſi attulerant, terroris fecerunt. Nã neque dicere poterant, quid fugiſſent, nec percõtantibus reddere reſponſum: & clamor in portis & incerta concurſatio erat, quaſi iam deletæ ſtationes, iam hoſtis in vallo eſſet. Inde ad mare ex caſtris ſeſe pars armati, maior pars inermes proripiunt: cumque eos nec autoritate, nec precibus Conſul retinere potuiſſet, ipſe quoque caſtris deſertis ad mare profectus eſt, vbi non minor trepidatio fuit, pauorque in naues à terra proſilienſium, & commeatum expoſitum è terra in naues conicientium. *Et fuga deſertis caſtris*

Iſtri vacua caſtra occupant. Interea Hiſtri in vacua caſtra impetum faciunt, ibi paucos, qui ſubſtiterant ad defenſionem caſtrorum, obtruncant: inde cum rerum omnium paratã expoſitamq.

copiam inueniſſent, epulari omnes, hoſtium, armorumque obliti, affatim cœperũt: & poterant inermes, pauidos, diſſipatos opprimere, ſi belli inter epulas recordari potuiſſent. Tum demum nuncius ad tertiam legionem, quæ in via quæ Aquileiam fert poſita, expers pauoris fuerat, ad eam euocãdam, & præſidium Gallorũ opprimendum venit: & ſimul ex omnibus locis ad caſtra recipienda, demendamque ignominiam rediri cœptum eſt. Omnia incuſtodita, plurimos ſomno, vinoque ſepultos inueniunt, paſſimque omnes quotquot offendunt magna indignatione perimunt: ad octo millia cæſi, captus nemo, quia ira & indignatio immemores prædæ fecit. Ita Liuius; verum aut lapſus eſt memoria Liuius, aut error in alterutrum numerum irrepſit. Nam paulo ante Carmelum cum tribus fere millibus veniſſe dicit, nec apparet vnde venerint quinque millia vt necarentur: vt taceam eos qui fugerunt. Nam Rex Hiſtrorum temulentus, ex conuiuio raptim à ſuis in equum impoſitus fugit. E Romanis 37. periere.

Romani redeunt.

Et ſuam vlciſcuntur fugam.

VIII. *Et nunciata Romam perturbat.*

Prioris fugæ nũcius primo Aquileiã, deinde Romam trepidatione cõpleuit, & ad delectus nouos, copiaſq. vndiq. contrahendas adduxit; donec rei totius euẽtus innotuit, literis Iunij Bruti, qui & ipſe ex Liguria, quaſi ad reſtinguendum incendiũ in Galliam, indeque Aquileiam traiecerat, & Senatum de re tota docuit.

Interea cum Hiſtri caſtra haud procul caſtris Conſulis haberent, poſtquam alterum Conſulem cum nouo exercitu aduenisse audierunt, paſſim in ciuitates dilapſi ſunt. Conſules Aquileiam in hyberna legiones reduxerunt. Sedato tandem Hiſtrico tumultu S C. factum eſt, vt Conſules inter ſe compararent, vter eorum ad comitia habenda Romam rediret. Iunius venit.

IX. *Eius in Manlium inuidia.*

Nam Manlius Romæ ardebat inuidia, ob cladem, atque ignominiam acceptam: & Tribuni pleb. cum mox abire magiſtratu cupiebant, vt eius accuſari temeritas poſſet, rationemque redderet populo Ro. cur prouinciam Galliam, quam ſortitus eſſet, reliquiſſet iniuſſus; iniuſſus in Hiſtriam tranſiſſet, bellum ſuſcepiſſet, quod nec decreuiſſet Senatus, nec populus iuſsiſſet; & male ſuſceptum peius adminiſtraſſet. Stationes quippe duas ab Hiſtris oppreſſas fuiſſe, caſtra Romanorum capta, fuſas fugataſque inermes magna ex parte legiones, & ante omnes primum ipſum Conſulem ad mare ac naues fugiſſe: priuatim rationem redditurum earum rerum eſſe, quoniam Conſul noluiſſet. Vtrique nihilominus Conſuli imperium prorogatum eſt.

X. *Gracchus & Albinus de Celtiberis & Luſitanis triumphãt.*

Per hoſce dies Sempron. Gracchus, & L. Poſthumius Albinus ex Hiſpania Romam cum reuertiſſent, eiſque Senatus à Prætore in æde Bellonæ datus eſſet, triumphum impetrarunt, & continuis duobus diebus egerunt. Prior Sempronius Gracchus de Celtiberis, eorumque ſociis ad quadraginta millia pondo argenti tranſtulit, id eſt 440000. coron. Poſtero die Albinus de Luſitanis, aliiſque eiuſdem regionis Hiſpanis, deduxit in triumphum argenti pondo duodecim millia, id eſt 220. millia coronat. Militibus denarios quinos vicenos ambo diuiſerunt, id eſt quinque lib. Tur. duplex centurioni, triplex equiti, id eſt decem, vel quindecim libras Tur. iuxta Cenalis æſtimationem. Prius tamen quam rediret Gracchus, monimentum rerum à ſe geſtarum, oppidum Gracchurim condidit; pro tam multis quæ ante vaſtarat. Illud prius dictum fuiſſe Illurcim Feſtus tradit, & poſt eum Sigonius & Ortelius. In Hiſpania Tarraconenſi Ptolemæus Gracchurim collocat.

Gracchuris.

XI. *Motus in Sardinia.*

Eodem tempore literis T. Ebutii Prætoris cognitum eſt, magnum in Sardinia belli tumultum exortum eſſe, Ilienſes Balaroſque agros depopulatos, Romanum exercitum inualidum, ac magna ex parte peſtilentia abſumptum, eadem & Sardorum legati nũciabant, & opẽ implorabant. Senatus rẽ ad nouos magiſtratus reiecit.

Æque miſerabilis erat legatio Lyciorum, quam paulo ante attigi, qui crudelitatem Rhodiorum, quibus à L. Cornelio Scipione attributi fuerant, querebantur, & ſe ab iis publice, priuatimque ſeruilem in modum tractari.

Motus his Senatus, literas pro Lyciis ad Rhodios dedit, nec Lycios Rhodiis, nec vllos, qui liberi nati ſint, alicui in ſeruitutem dari placere. Lycios ita ſub Rhodiorũ ſimul imperio ac tutela eſſe, vt in ditione populi Romani ciuitates ſociæ ſint. Verum hæc quoque legatio & reſponſio ad ſequentes conſules dilata videtur, ad quos eam Polyb. n. 60. retulit.

ANNVS MVNDI 3877. SEXTÆ ÆTATIS 361. IMPERII GRÆCORVM 135. SELEVCI PHILOPATORIS 11. ONIÆ III. PONTIF. 31. PTOLEMÆI PHILOMETORIS 3. PERSEI 3. OLYMPIADIS CL. AN. 4. VRBIS CONDITAE 576. COSS. C. CLAVDIO PVLCHRO TIB. SEMPRONIO GRACCHO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 176.

I. *Noui Coſſ. eorumque prouinciæ.*

CONSVLARIBVS comitiis creati ſunt Claudius & Sempronius conſules, Sardinia & Hiſtria prouinciæ conſulares factæ propter belli magnitudinem: Hiſtriam ſortitus eſt Claudius, Gracchus Sardiniam, Idibus Martiis magiſtratum inierunt. In Sardiniam duæ legiones ſcribi iuſſæ, quina millia in ſingulas, & duceni pedites, triceni equites; duodecim item millia peditum ſociorum, ac Latini nominis, & ſexcenti equites, & decem quinqueremes naues, ſi deducere ex naualibus vellet. Tantumdem peditũ equitumque in Hiſtriam, quantum in Sardiniam decretum: vtrobique enim magnitudo belli par oſtendebatur.

II. *Querela Lyciorum de Rhodiis.*

VERVM Polybius in Legat. n. 60. alias prouincias aſſignat. Poſtquam, ait, Tiber. & Claudius Coſſ. in expeditionem contra Iſtros & Agrios profecti ſunt, Senatus exeunte iam æſtate Lyciorum legatis operam dedit; legatorum princeps Nicoſtratus, Romam autem iamdudum venerant, intereaque Lycii à Rhodiis bello victi fuerant. Hi Romam vt venerunt, multos patrum ad miſericordiam commouerunt, expoſita crudelitate, qua eos Rhodii affligebant, eoque Senatum adduxerunt, vt legatos Rhodum mitteret, qui inſpectis commentariis, quos decem legati in Aſia fecerant, quo tempore cum Antiocho res compoſuerunt, ſignificarent repertum eſſe Lycios Rhodiis fuiſſe conceſſos, non pro munere, ſed tanquam amicos & ſocios: qua in re etiam Rhodiorum potentiam imminuere velle Romani videbantur, quam apud Perſeum oſtentaſſe audiebant.

Legati ab vrbe Rhodum veniunt.

Cum legati Rhodum veniſſent, & Senatus mandata expoſuiſſent, tumultuati ſunt Rhodii, qui animaduertebant turbatum iri, quæcumque iam de Lyciis ipſi ſtatuiſſent; quos etiam nixos Romanorum gratiæ, facile rebellaturos ſentiebant; quippe qui ſignificabant coram legatis ac Rhodiis, ſe omnia pati paratos eſſe, vt legibus ſuis libertatique redderentur. Rhodii autem Romanos à Lyciis deceptos arbitrantes, Lycophronem legatum ad Senatum de omnibus edocendum miſerunt. Hæc Polyb. Num. 61.

III. *Seleucus repetit Roma fratrē Antiochum.*

HOC ipſo anno miſſam à Seleuco Romam legationem, Antiochi fratris repetendi cauſa, qui ibi obſes iam decimum tertium annum agebat, vt ſupra dixi, ſatis conſtat: ſequenti quippe anno dimiſſus eſt à Romanis, accepto in eius locum Demetrio Seleuci Philopatoris filio, & Antiochi ex fratre nepote. Id affirmat Appianus in Syriacis, tangit Epito 41. in Liuio autem deſideratur; ſicut & altera legatio à Dardanis miſſa de Baſtarnis, Thracibus, & Perſeo querelas apud Romanos depoſitura, quæ ad annum ſequentem pertinet.

Res apud Iſtros geſta.

M. autem Iunius, & A. Manlius, qui priore anno Coſſ. fuerant, cum Aquileiæ hybernaſſent, principio veris in fines Hiſtrorum exercitum introduxerunt: vbi cũ effuſe popularentur, dolor magis & indignatio Hiſtros exciuit, diripi res ſuas cernentes, quam certa ſpes ſatis ſibi virium contra duos exercitus fore. Cõcurſu facto iuuentutis ex omnibus populis, repentinus & tumultuarius exercitus, acrius primo impetu, quam perſeuerantius pugnauit; ad 4. millia eorum in acie cæſa, cæteri omiſſo bello, in ciuitates paſſim diffugerunt. Inde legatos primum ad pacem petendam, in caſtra Romanorum, deinde obſides imperatos miſerunt.

IV. *Claudius præceps in prouinciam venit.*

Hæc cum Romæ cognita litteris proconſulum eſſent, C. Claudius Conſul veritus, ne forte ea res prouinciam exercitumque ſibi adimeret, non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, vno omnium certiore facto collega nocte profectus, præceps in prouinciam abiit, vbi inconſultius etiam quam venerat ſe geſſit. Exprobrauit quippe in concione ſuperioris anni fugam, & proconſules quoque verbis increpitos prouincia decedere iuſſit. Sed ei tam exercitus, quam Imperatores ſe parituros negarunt, donec more maiorum in prouinciam veniſſet. Itaque ille coactus Romam, ad ea explenda quæ temere omiſerat, rediit, magnaque celeritate reuerſus eſt, cum mature edixiſſet, vt nouus exercitus Aquileiam conueniret.

V. *Neſatium oppugnatur*

Interea procõſules Neſatium in Iſtria, quo ſe Iſtrorum principes, & regulus ipſe receperat, sũma vi oppugnant; cum Claudius eo cũ nouo exercitu ſuperuenit, & vetere exercitu cum ducibus ſuis dimiſſo, ipſe oppidũ circumſedit, & vineis oppugnare intendit, amnemque præterfluentem mœnia, qui & impedimento oppugnantibus erat, & aquationem Iſtris præbebat, multorum dierum opere in nouum alueum auertit. Ea res barbaros miraculo terruit, & ne tum quidem memores pacis, in cædem coniugum, ac liberorum verſi, palam in muris trucidatos, cum ſpectantium hoſtium horrore, præcipitabant. Inter complorationem puerorum ac fœminarum, nefandamque cædem milites tranſgreſſi murum, oppidum intrauerunt. Eius capti tumultum, vt ex pauido clamore fugientium accepit Rex, traiecit ferro pectus, ne viuus caperetur; cæteri capti, aut occiſi. Duo deinde oppida Mutila, & Faueria vi capta & deleta. Præda, vt in gente inopi, ſpe maior fuit, & tota militibus conceſſa eſt, quinque millia capitum 632. ſub corona venierunt. Autores belli virgis cæſi, & ſecuri percuſſi. Iſtria tota trium oppidorum excidio, & morte Regis pacata eſt: omnes vndique populi, obſidibus pop. Ro. datis in deditionem venerunt.

Et capitur. Feritas incolarum.

Iſtria tota ſubacta.

VI. *Liguriæ nouus motus.*

Inde confecta prouincia mandato Senatus in Liguriam, vbi conſilia de bello habebantur, traduxit exercitum. Ad Scultennam flumen in campos progreſſi, caſtra Ligures poſuerant; cum iis Conſul feliciter acie pugnauit, quindecim millia cæſa, plus ſeptingentis in prælio, aut in caſtris, nam ea quoque expugnata ſunt, capti, cum vno & quinquaginta militaribus ſignis, reliquiæ in montes refugere, populantique campeſtres agros Conſuli, nulla vſquam arma apparuerunt. Claudius duarum gentium vno anno victor, duabus, quod raro alius, pacatis prouinciis, Romam reuertit; & poſtulanti triumphus decretus eſt, vbi de rebus in Iſtria, ac Liguria geſtis diſſeruiſſet. Nec tamen illi minus, poſt Romani exercitus diſceſſum, conuenientes in populationem agri Mutinenſis, etiam repentino impetu coloniam ipſam ceperunt, ne vllus deeſſet annus, quo miſeri Romanorum armis non mactarentur.

Et victoria Claudii.

VII. *Sempronius in Sardinia victor.*

In Sardinia quoque res à Sempronio proſpere geſta eſt, cum Ilienſium & Balarorum gente acie conflixit, quam fudit fugauitque, & ad 12. millia armatorum cecidit, caſtris exuit, arma eorum in aceruum congeſta Vulcano ſacra cremauit, victorem exercitum in hyberna ſociarum vrbium reduxit. Nec minus tamen habuit, quod ageret in Sardinia anno ſequenti, quo ei imperium prorogatum eſt, cum nouus Prætor iuſtam Senatui excuſationem attuliſſet, cauſamque non ſuccedendi.

ANNVS MVNDI 3878. SEXTÆ ÆTATIS 362. IMPERII GRÆCORVM 136. SELEVCI PHILOPATORIS 12. ONIÆ III. PONTIF. 32. PTOLEMÆI PHILOMETORIS 4. PERSEI 4. OLYMPIADIS CLI. AN. 1. VRBIS CONDITAE 577. COSS. CN. CORNELIO SCIPIONE HISPALO, Q. PETIL. SPVRINO.

ANNVS ANTE CHRISTVM 175.

I. *Antiochus Romæ reuocatur, Demetrius ei ſufficitur.* DVODECIMVS eſt idemque poſtremus annus regni Seleuci Philopatoris, Aſiæ ac Syriæ regis, cum domeſtico ſcelere interfectus eſſet, anno ætatis 44. vt qui anno regni patris ſui ſexto natus eſt, vt eodem anno diximus. Rem magnam paucis perſtringit Appianus in Syriacis. r.10. *Antiocho Magno defuncto*, inquit, *in regnum ſucceſſit Seleucus filius, qui fratrem Antiochum obſidem a Romanis recepit, dato in eius vicem ſuo filio Demetrio.* Res proximo anno Romæ agitata, hoc denique confecta eſt: miſſum autem apparet hoc anno Demetrium puerum decennē. Is enim, apud Polybium, ait ſe Romam veniſſe, ἔτι νήπιος, aut ſi mauis ſub finem anni præced. n 107. Nam Antiochus hoc anno in Syriam peruenit, nec credibile eſt Antiochum, poſt aduentum Demetrii, non cupide datam libertatem quam primum apprehendiſſe. Quod ſi Demetrius hic ſub mortem Antiochi, & initium regni filii eius, id eſt poſt annos ſere tredecim, agebat annum vigeſimum tertium, vt ait eodem loco Polybius, vtique ſequitur eum decennem nunc fuiſſe. Quam conſulte autem Seleucus fratrem filio prætulerit, ipſe viderit. Voluit forte eum iam à puero Romanorum moribus aſſueſcere, & fieri apud eos, qui omnia poterant gratioſum, ſicut alterum Demetrium, Perſei fratrem, Philippi filium.

II. *Seleucus moritur ſub reditū Antiochi.* REDEAMVS ad Appianum. *Peruenerat iam Athenas Antiochus, cum Seleucus inſidiis Heliodori cuiuſdam amicorum eius oppreſſus interiit.* Sic ipſe. 2.Mac.3.7. Hunc fuiſſe Heliodorum, qui ſuper regni negotia erat, miſſuſque eſt ad ærarium ſacrum expilandū, plerique merito cenſent; nam & perſonæ dignitas, & nomen, & tempus recte conſentiunt. In qua etiam re obiter diuinum agnoſcas iudicium. Nam cuius manu Rex vti voluerat, ad perpetrandum ſacrilegium, eadem Deus ad illud vindicandum eſt vſus. Cauſam porro cædis in ambitionem Heliodori refert Appianus. Qui enim hactenus regis ſui nomine regnabat, proprio & ſuo regnare cupiebat; præſertim cum regni hæres Romam ablegatus eſſet, & Antiochus regis frater, qui regnum ſibi vendicare poterat, abeſſet adhuc. Itaque mature parricidium regis ante illius aduentum occupauit, ſed irrito conatu: nullum enim ex tanto facinore, niſi facinus ipſum, accepit emolumentum. Nam Eumenes Pergami Rex cum fratre Attalo Heliodorum regni affectatorem expulerunt, deducto in poſſeſſionem eius Antiocho, vt eum ſibi amicum hoc beneficio redderent, vt ait idem Appianus, idque ſub finem anni huius contigit.

III. *Dardanorū Romæ cōtra Perſeum legatio.* DARDANORVM legati Romam veniunt, querentes Perſeum inter ſe Baſtarnaſq. miſcere certamina; eam procellam poſt afflictos Dardanos, in Illyricum, atque Italiam deuolaturam. Romani qui iamdudum Philippum ac Perſeum ſuſpectos haberent, legatos ad res viſendas in Macedoniam mittunt, vt tradit Liuius l. 41. Cum Dardani, ait Polybius, legati Romam veniſſent, & de Baſtarnis expoſuiſſent, quanta eorum multitudo, quam ingentia corpora, quāta in periculis audacia: Docuiſſent etiam de ſocietate cum iis à Perſeo inita & Gallis, dixiſſentque maiori ſibi Perſeum, quam Baſtarnos eſſe terrori, ac propterea opem poſtulaſſent, & Theſſali, quæ à Dardaniis dicta fuerant, confirmaſſent, & auxilium ipſi quoque popoſciſſent, decreuit Senatus quoſdam mittere, qui res inſpicerent. Statimque

A. Poſthumio negotium datum, vt eo cum aliquibus Iuniorum proficiſceretur. Videtur hic A. Poſthumius, qui cum Calphurnio Piſone Conſul fuerat, anno Vrb. Cond. 573.

c. 11. 20. Porro antequam à Seleuco abeamus, operæ pretium eſt quæ de eius morte apud Danielem habentur referre. Cum enim dixiſſet. *Et ſtabit in loco eius viliſſimus, & indignus decore regio*, quæ verba initio regni eius expoſita ſunt, ſubdit. *Et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.* Quomodo paucos dies vocat propheta annos ferme duodecim? quos etiam Appianus agnoſcit, qui & regnum gubernaſſe ait ἀπραγμόνως καὶ ἀσθενῶς. Non videtur improbanda illa quorundam interpretatio, quæ paucos illos dies ab eo tempore numerat, quo Heliodorum ad ſpoliandum templum Hieroſolymitanum miſerat, quod quarto regni eius anno diximus contigiſſe; forte paucos dies, id eſt annos videtur propheta dicere, comparatione annorum regni patris eius, qui fuerunt triplo plures. Mortuus eſt autem, vel occiſus, non ex apertis odiis, aut in certamine bellico, ſed veneno in cibo potúue ab Heliodoro propinato. IV. *Mors eiuſdem ex Daniele.*

Romæ creatis Coſ. C. Claudius, cui prorogatum eſt in annum imperium, & Gallia prouincia, ad recuperandam Mutinam reuerſus eſt. Vrbi admouit exercitum, eamque oppugnare cœpit; ante triduum ex hoſtibus receptam, colonis reſtituit. Octo millia ibi Ligurum intra muros cæſa: literaſque extemplo Romam ſcripſit, quibus nō modo rem exponeret, ſed etiam gloriaretur, ſua virtute ac felicitate, neminem cis Alpes iam hoſtem populi Romani reperiri. Sed non diu poſt, ad ſpiritus hominis comprimendos, illi ipſi Ligures rebellarunt. V. *Res ad Mutinam à Claudio proconſule geſta.*

In Sardinia Sempronius in debellanda prouincia vtiliter laborauit: multis quippe ſecundis prœliis Sardos perdomuit; quindecim millia hoſtium ſunt cæſa; omnes Sardorum populi, qui defecerant, in ditionem redacti. Stipendiariis veteribus duplex vectigal imperatum exactumque: cæteri frumentum contulerunt. Pacata prouincia, obſidibuſque ex tota inſula 230. acceptis, legati Romam miſſi, qui ea nunciarent, quique ab Senatu peterent, vt ob res auſpiciis Sempronij in Sardinia proſpere geſtas, diis honos haberetur, & victorem exercitum deportare Sempronio ad triumphum liceret. *Et in Sardinia à Sempronio Graccho.*

Verum Senatus, crebris defectionibus rebellantium motus, eum cum exercitu eo anno in prouincia remanere iuſſit. M. quippe Popilij Prætoris noui, cui Sardinia obuenerat, excuſatio probata eſt. Docebat enim Senatum, Gracchum eam prouinciam pacare, & inſuper Ebutium Prætorem adiutorem ei à Senatu datum, interrumpi tenorem rerum minime conuenire. Ipſam enim continuationem rebus peragendis efficaciſſimam eſſe. Inter traditionem imperij, nouitatemque ſucceſſoris, quæ noſcendis, priuſquam agendis rebus imbuenda ſit, ſæpe bene gerendæ rei occaſiones intercidere. Prætores quoque duo, quibus vtraque Hiſpania obuenerat, profectionem excuſarunt: proprætoribus, qui eas prouincias tenebant, prorogatum eſt imperium, & militum ſupplementum tranſmiſſum. VI. *Neque reditum obtinet.*

Res porro Conſulum hoc anno valde turbatæ ſunt; iis Piſæ, & Ligures prouinciæ aſſignatæ ſunt. Cneo Cornelio Piſæ, Ligures Petilio obuenerunt. Sed omnia prodigiis & ſuperſtitionibus impedita ſunt. Præſertim cum Cn. Cornelius Conſul ex Albano rediens concidiſſet, & parte membrorum captus, ad aquas Cumanas profectus, ingraueſcente morbo Cumis deceſſiſſet. Vnde mortuus Romam allatus, & funere magnifico elatus, ſepultuſque eſt. Eius collega comitia ſubrogando Conſuli in locum demortui habuit, ad diem tertium nonas Sextiles, qui eſt 2. Auguſti; creatuſque eſt M. Valerius Læuinus, qui extemplo magiſtratum incepit. VII. *Cornelio Conſuli demortuo ſufficitur Leuinus.*

Is iam diu cupidus erat prouinciæ, cum opportunè cupiditati eius literæ allatæ ſunt Ligures rebellaſſe. In quos dum expeditionem parat, C. Claudius Proconſul ad eos aduolat, ad cuius aduentum hoſtes territi, ab eo quippe nuper ad Scultennam fluuium magna clade affecti fuerant; locorum præſidio magis aduerſus infeliciter expertam vim, quam armis ſe defenſuri, duos montes Letum & Baliſtam ceperunt, muroque inſuper amplexi ſunt; ſed qui tardius ex agris demigrarunt oppreſſi, mille & quingenti periere. Cæteri montibus ſe tenebant, & ne in metu quidem ingenitæ feritatis obliti, ſæuiunt in prædam, quæ Mutinæ parta erat; captiuos quippe cum fœda laceratione interficiunt. *Ligures rebellant & ſe in montibus obſepiunt.*

VIII. *Conſul vterque in eos mouet.* Q. Petilivs Conſul ne abſente ſe debellaretur, literas ad C.Claudium miſit, vt cum exercitu ad ſe in Galliam veniret, campis Macris ſe eum expectaturum. Literis acceptis Claudius ex Liguribus caſtra mouit, exercitumque ad campos Macros Conſuli tradidit. Eodem paucis poſt diebus C. Valerius Conſul alter venit. Ibi luſtrato communiter exercitu, diuiſis copiis in diuerſas regiones abeunt. *Montes oppugnant.* Petilius aduerſus Baliſtæ & Leti iugum, quod eos montes perpetuo dorſo inter ſe iungit, caſtra habuit. Ibi adhortantem eum pro concione milites, immemorem ambiguitatis verbi, ominatum ferunt, ſe eo die Letum capturum eſſe. Duabus ſimul partibus ſubire in aduerſos montes cœpit, ea pars, in qua ipſe erat, impigre ſuccedebat. *Alter eorum cadit.* Alteram hoſtes cum propuliſſent, Conſul, vt reſtitueret rem inclinatam, equo aduectus, ſuos quidem à fuga reuocauit, ſed ipſe cum incautius ante ſigna obuerſatur miſſili traiectus cecidit.

IX. *Montes capiuntur, Ligurum cædes.* Nec hoſtes ducem occiſum ſenſerunt, & ſuorum pauci qui viderant, corpus occultauere, quia in eo victoriam verti intelligebant. Alia multitudo peditum equitumque, deturbatis hoſtibus, montes ſine duce cepere. Ad quinque millia Ligurum occiſa: ex Romano exercitu duo & quinquaginta ceciderunt. In tabulis Capitolinis apud Sigonium & Onuphrium legimus Petilium mortuum, poſteaquam ſibi Collegam ſubrogaſſet. Quid autem Collegæ Læuino contigerit in Liuio deſideratur: ſicut & proxima comitia Coſs. ac Prætorum, vna cum ſortitione prouinciarum, & rebus ab his Conſulibus in Gallia, Liguribuſque geſtis; vt notauit Sigonius in hunc locum. Ex Capitolinis autem tabulis apparet eum anno ſequenti triumphaſſe.

Meminit porro huius anni, qui eſt Ptolemæi Philometoris quartus, vndecimum caput Eſtheris, vbi dicetur Doſithæus in Ægyptum tuliſſe illam hiſtoriam à Lyſimacho interpretatam, 276. annis poſt rem geſtam, [a] proxime ante initium Antiochi Epiphanis. *a Vide an. m.3602.n. 13.*

X. *Concluſio quinti Tomi.* Qvi nobis ſextæ atque vltimæ parti huius operis initium dabit; vbi Deo opt. max. Ieſu Chriſto, eiuſque parenti ſanctiſſimæ gratias egerimus, quod quintum hunc ſeneſcentis naturæ partum, obſtetricante ſuauiſſima eius manu, edamus in lucem. Poſt decurſam Perſicam, Græcam & Romanam hiſtoriam, ad annos duos ſupra trecentos & ſexaginta; ſtylumque toto Oriente & Occidente, Septentrione ac Meridie laborioſe circumlatum. Sub ſignis clariſſimorum imperatorum Cyri Magni, cæterorumque Perſarum; Alexãdri Magni, reliquorumque ſiue Macedonum ſiue Græcorum; Scipionum denique, aliorumque ducum, à quibus hactenus Africa, Aſiaque perdomita, Romanum imperium maximis incrementis amplificatum eſt.

XI. *Hiſtoria exotica cur tradita.* Et fuit fortaſſe tibi, erudite lector, qui eccleſiaſticos à nobis veteris Teſtamenti Annales requirebas, nonnulli aliquando cauſa faſtidij, in tot profanis cruentiſque bellis; in quibus exponendis cruentus quodammodo ſtylus vitari non potuit, niſi caſtris acieque, ac ſacramento militari perfidioſe deſertis. Memento enim ſi placet promiſſos, ab ipſo limine operis, ſacris Annalibus connexos profanos, ſine quibus inanes paſſim titulos, immanéſve ſaltus ſine vtilitate percurreres. Quin & illud meminiſſe potes, vix vllum in ſacra hiſtoria, ex quo Reges aut Iudices eſſe cœperunt, ad templi vſque deflagrationem, annum abiiſſe, ſi paucos Salomonis exemeris, qui non maxima, grauiſſimáque bella contineat. Neque tamen vbique, hoc quinto volumine, bellatrices tubæ claſſico cantu tonant; neque ſemper

— Minaci murmure cornuum
Pulſantur aures, aut litui ſtrepunt,
Aut fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.

XII. *Principes præcipui hoc volumine recenſiti. Cyrus. Darius.* Cyrvm magnum diximus, tot ſeculis ante prænunciatum, cuius auſpiciis populus Dei, in deſolatam patriam cum ſacra ſupellectili reuerſus, Templum Dei cultumque redintegrare cœpit. Diximus Darium Hyſtaſpidem, cuius beneficio interruptum ſacroſanctum opus, ad ſummam vſque coronidem perductum eſt, in gratiam victricis, atque increatæ Veritatis. Diximus Danielis extrema vaticinia, mortemque ſanctiſſimam, & quicunque prophetæ illis temporibus oracula fudere, Aggæum, Zachariam, Malachiam; vt Eſdram taceam, Nehemiam, Ieſumque

Artaxerxes. Syracidem. Diximus Longimanum illum Artaxerxem, cuius benignitate & optatiſſimo decreto, muri ciuitatis ſanctæ intra duos & quinquaginta dies excitati ſunt, quantumuis frementibus inimicis. Decreto, ex quo Septuaginta illæ Hebdomades diuinæ œconomiæ petebantur, ne illam infidelis atque ingratus populus ignorare poſſet. In cuius imperio, mandante rege, annitente Eſthere regina glorioſiſſima, in figuram poſteriorum temporum, ſuperbiſſimus ille Aman ſummo primum pudore turbatus, deinde etiam in crucem actus eſt, populo Dei immenſo gaudio, & incredibili gloria triumphante.

XIII. *Alexãder Macedo.* Vidimus Magnum illum Macedonem, qui cum per innumeras gentes, ad extremum vſque Orientem fulguris inſtar peruolaret, ſubſtitit tamen Hieroſolymis, & victoriarum ſuarum authorem Deum, in eius pontifice Ieddoa, pie religioſéque veneratus eſt: & auguſtiſſimum eius templum donariis, & ſacrificiis, populumque totum immunitatibus & priuilegiis decorauit. Vidimus denique Ptolemæum illum Philadelphum, qui diuina ſanctorum virorum monimenta, veriſſima Dei oracula, alienis à vero Deo nationibus, Græca interpretatione communicauit, in figuram patefaciendæ aliquando toto terrarum orbe veritatis. *Philadelphus.* Quam multorum hic habes philoſophorum, oratorum, poëtarum ortus, eruditionem, mores, interitum, ſuis quæque temporibus conſignata? quam multos pacis togæque artibus clariſſimos duces, quorum induſtriæ, non minus quam armis, regna atque imperia acquiſita tribuuntur. Sed iam finis ſit, ad illius laudem & gloriam, qui famulos ſuos iis præmiis liberaliſſime afficit, quorum nullus vnquam futurus eſt finis.

XIV. *Stemmata familiarũ.* Tempor. Reinec. Strein. &c. Visum eſt nihilominus huc referre ſtemmata aliquot illuſtrium familiarum, quæ ſparſim toto hoc quinto volumine celebrantur, neque commodiorem locum inuenire potuerunt; qua in re præiere nobis nonnulli, neque ſine laude laborarunt, nec tamen paſſim, vt alieni à fide Catholica, in manibus habentur. Spero rem ordine digeſtam illuſtrandæ ac firmandæ Lectoris memoriæ vtilem fore.

FAMILIA ANNIBALIS.

Amilcar cognomine Barcas, Pœnus liberos ſuſcepit:

- Annibalem, qui natus eſt an. Vrb. Cond. 507. vide illum annum n. 6. centum annis ante exciſam Carthaginem. An. V.C. 515. nouennis erat, Polyb. l. 3. vide illum an. n. 2. & 3. Vxorem habuit Hiſpanam ex oppido Caſtulone, Liuius l. 21. & 24. de vitæ eius periodo, rebuſque geſtis, vide Indicem tomi huius.
- Sororem Annibalis, quæ nupſit Deſalci regi Numidiæ, & mox Mezetulo. Liuius lib. 29. p. 349. edit Baſil. fol.
- Aſdrubalem, qui traiecit & ipſe Alpes cum exercitu, cæſus Liuio & Nerone Coſſ. Vrb. Cond. 546. n. 4. 10. & ſeqq. caput amputatam, & proiectum ad ſtationes Annibalis. Liuius l. 27. fi.
- Filiam, quæ nupſit alteri Aſdrubali, qui à barbaro obtruncatus fuit, ſub quo Annibal ipſe triennio meruit, Liuius lib. 21.
- Magonem quoque fratrem Annibalis memorat Polyb. l. 3. militaris ſpiritus iuuenem, qui victoriæ de Romanis ad Trebiam fratris ſocius fuit. Ibid.

Stemma Philippi Regis Macedonum, & filij eius Alexandri Magni.

Philippus Amyntæ filius regnare cœpit an.m.3694.Olymp. 105.a.1.deſiit Olym. 111.a.1. regnauit 25. Regnum Macedoniæ valde nobilitauit. Thebis obſes Epaminonda familiariter vſus eſt. Diodorus l.16.init. Iuſtinus l. 7. Plutarch. in Pelopida. genuit multam ſobolem ex diuerſis.

- Ex Olympiade filia Neoptolemi Æacidę Moloſſorum regis genuit. Eam interfecit Caſsãder. Diodor. pa. 698.& 699.a.m.3739.n.11. & 12.
  - Alexandrum Magnũ, qui regnare cœpit Olym. 111. a.1. deſiit Olym. 114.a.1.a.m.3730. nu.1. & ſeqq. genuit.
    - Herculem ex Barſine Artabazi filia, quem annos natum 17. cum Polyſpercon in regnum paternum inducere conaretur, à Caſſandro perſuaſus illum interficit, a. m.3744.n.2.& 3745. nu.2.& 3. Diodor.l.20. Olymp. 117.a.3.
    - Alexandrum poſthumum ex Rhoxane Oxiartæ filia: matrem cum filio Caſſander indigne tractat occiſa Olympiade, Diodor.l.19. Amphipoli cuſtodiæ tradit, p. 699.Græ. Deinde Olymp.117.a. 2. a Glaucia arcis præfecto iugulari vtrunq; præcipit, Diod. p. 728.gr.an.Regni Græc.1.n.4.
  - Cleopatram, quæ nupſit Alexãdro patruo Amyntæ primogenito, vel vt ait Diodorus lib.16.fi. Alexandro Epirotarum regi germano eius fratri, in quibus nuptiis occiſus eſt Philippus, a.m.3718.num.3. Cum eam multi duces ambirent, iuſſu Antigoni necatur. Diod.l.20. Olymp. 118. an. 1. Mundi 3746.n.1.
- Ex Cleopatra Attali nepte, Diodor. lib. 16.fine p.558. græ. Pauſanias in Arcadicis, p. 242. græ. ſuſcepit filium quem
  - Caranum aliqui vocant, quem Philippo interempto adhuc infantem Olympias æmula Cleopatræ crudeliter cum matre interemit, vtroque in vaſe æneo incluſo, & igni appoſito, vt in tauro Phalaridis Pauſan.l.8.p.242.gr.
- Ex Philinna cõcubina ſaltatrice Lariſſæa ſuſcepit filium
  - Aridæum, qui Alexandro ſuperſtes inter eius ſucceſſores quoquo modo regnauit, an. m. 3730.n.31. 32. 33.& 35. Philippus vocatur. ibid. Diod.l.18.init. Ei regnum confirmat Ptolemæus Lagi. Diodor.l.18.p.647.græ. Vxorem habuit Eurydicem neptem ſuam, virilis animi mulierem, ſicut & Cynna mater. Cum veniſſet in poteſtatem Olympiadis cum marito, in vincula coniecti, inde hunc ſagittis configi iuſſit, illam vero ad laqueum compulit. Diodor.l.19.p.676.cum regnaſſet annos ſex menſes quatuor, aut potius annos 7. & menſes aliquot, a.m.3737.n.1.& 2. Euſeb.in chron.
- Ex Nicaſipolide Pheræa, Iaſonis tyranni ſorore filiã ſuſcepit. Pauſanias l. 9.p.287.gr.
  - Theſſalonicem, quæ Caſſandro nupſit, ex quo & liberos ſuſcepit, qui & miſere periere. Pauſan.l.8. p. 242. Per vim ab eo ductam in regni prætextum ait Diodor.l. 19. p.704. à filio Antipatro interfecta eſt. Pauſan.l.9.p.287.
- Ex Arſinoë, quę ex Philippo prægnans data eſt Lago ex quo genitus eſt.
  - Ptolemæus, qui Lagides ſiue Lagi filius dictus, quam rem vt dubiam ſcribit Pauſanias, li.1.p.6. & ſuſpicionem confirmat ex Ptolemæi intemperantia, Philippicæ ſimili.

STEMMA SELEVCIDARVM.

Antiochus inter Regis Philippi duces clarus ex Laodice coniuge genuit.

- 1 Seleucum primum Aſię & Syriæ regem, quod regnum occupata Babylone fundauit, quod regnum Græcorū dictum eſt, cuius initium incidit in an. mun. 3743. Olym. 117. a. 2. regnauit annis 31. genuit Vixit 77. moritur a. m. 3773.
  - Ex Apame Perſide.
    - 2 Antiochum Soterem qui regnare cœpit an. regni Græcorum 32. regnauit annis 19. & genuit
      - 3 Antiochum cognomento Deum, ex Stratonice nouerca ſua. Regnare cœpit, an. Græcorum 51. regnauit annis 15. duxit vxores duas vtramque Philadelphi filiam. A à Laodice vxore veneno ſublatus eſt,
        - Berenicem, quæ à Sorore zelotypia flagrante, cum filio ſuo necata eſt. a. m. 3808. Græcorum, a. 66. n. 3.
        - Laodicem, quæ maritū regem veneno ſuſtulit, an. Græc. 65. de ea Ptolem. Euergete, ſumpſit ſupplicium ib. n. 2. & 67. n. 2.
    - Apamen, quæ nupſit Magæ Berenices filio.
  - Ex Stratonice filia Demetrij Poliorcetæ, nullū genuit, ſed eam filio ſuo, & eiuſdem priuigno ceſſit.

A. Antiochus Deus ex Laodice genuit.

- 4. Seleucum Callinicum, qui regnare cœpit, an. Græcorum 66. & 20. annis regnauit, cū Euergete Ægyptio infeliciter pugnat. Reg. Græ. 67. n. 1. an. 70. n. 1. genuit. —
  - 5 Seleucum Ceraunū, qui regnare cœpit, an. reg. Græcorum 86. triennium regnauit, dolo Apaturij & Nicanoris occiditur, regni Græcorum 88. n. 2. Hic *
    - * Antipatrum vnicum filium habuit, quem Polyb. nu. 24. 25. legat. & Liuius lib. 37. verſus fin. vocant fratris Antiochi filium, qui pro Antiocho Magno Romæ legatus fuit. Vide an. mun. 3865. numero 8.
  - 6 Antiochum Magnum, qui fratri ſucceſſit. an. Seleucidarum 88. n. 4 regnauit annis 37. ad annum 124. regni Græcorū. Multos genuit liberos, quorū primogenitus videtur ex Liuio l. 35. Quinquagenario maior Chalcide vxorē duxit virginem, in medio belli feruore. Liu. li. 35. & 36 Appianus in Syriacis, qui eam vocat Eubiam.
    - Antiochus quem pater miſit ad Syriam cuſtodiendam, quem putabant grauem regni ſucceſſorem; veneno ſublatum nō ignaro patre ſuſpicabantur. Hic videtur is cuius nuptias cum Laodice celebrauit pater in Seleucia Syriæ. Appian. in Syriacis, an. mun. 3862. n. 3. 7. & 9.
    - 7 Seleucus, qui dictus eſt Philopator; regnare cœpit anno regni Græ. 125. & 12. annis regnauit. Licet ei Ioſephus ſeptennium tantum tribuat, li. 12. c. 5. B.
    - 8 Antiochus Epiphanes, qui Romæ obſes fuerat, & inde reuerſus regnum callide occupauit: anno Reg. Græc. 137. tenuitque ad annum 149. 1. Mach cap. 1. v. 11. Hic grauiſſime afflixit Iudæos, Ægypto bellū bis intulit, miſere periit. 1. Machab. 6. 1. 2. c. 9. C.
    - Ardues & Mithridates à Liuio l. 33. memorantur, quos Antiochus bellū moliens in Romanos præmiſit cum copiis & iuſſit operiri ſe Sardibus. Id factum anno Regni Græc. 115. vide a. m. 3857 n. 1.
    - Tres Antiochi Magni filias memorat Appianus in Syr. Certus, inquit bellum aduerſus populum Romanum gerere ; propinquos reges adiungebat ſibi connubiis, miſitq; Ptolemæo Epiphani in Ægyptum Cleopatrā Syram cognomine, in dotē addens Cœleſyriam, ex qua nati: { Philometor / Euergetes }
    - Antiochidem vero miſit Ariarathi regi Cappadocum, & reliquam Eumeni regi Pergami. A qua ille ſe affinitate excuſauit, ne bello Romano implicaretur.
- Antiochum Hieracem, qui fratri regnum eripere voluit, à quo victus capuſque fugiens à latronibus interficitur, an. regn. Græcorum 85.
- Nicæam, quæ nupſit Demetrio regi, filio Antigoni Gonatæ regis Maced.

B. Seleucus Philopator filius & ſucceſſor Antiochi Magni genuit

- 10 Demetrium Soterem, qui Romę obſes fuit regnante Epiphane, ad annos duodecim, vnde & clā fugit, anno regni Gr. 151. 1. Mach. 7. 1. Polyb. legat. n. 107. 114. regnauit annis vndecim ab Alexandro Bala occiſus in prælio. Anno Græ. 161. nu. 3. Laodicem vxorem habuit quā Ammonius interfecit. Epit. 50. Tres eius filios reperio.
  - Antigonum, quem Ammonius cum matre interfecit, Epit. 50. vide a. m. 3908. n. 5. & 6. de quo Ammonio eiuſque tyrannide & morte vide Ioſephum l. 13. c. 8.
  - 12 Demetrium Nicanorē iuniorem qui occiſo Alexandro Bala regnare cœpit, an. Græcorū 167. 1. Machab. 11. 19. an. m. 3909. regnauit annis 19. ad annum regni Græc. 185. Quo adhuc regnante inuaſit regnum eius frater ad annos octo. D.
  - 12 Antiochum Sidetem, regnauitq; ab anno regni Græcorum 174. l. 1. Mach. 15. 10. ad 181. apud Parthos victus, regnum amiſit & vitam, & regnum ad fratrem rediit.

8 C. Antiochus Epiphanes filios habuit duos, priorem certū, qui ei proxime ſucceſſit, alterum dubium, ſiue illegitimum.

- 9 Antiochum Eupatorem, qui regnum occupauit dum Demetrius Soter eius patruelis adhuc Romæ eſſet, & regnare cœpit mortuo patre a. 149. regni Græc. 1. Mach 6. 16. 17. à Demetrio cū Lyſia interficitur. 1. Mach. c. 7. 2. 3. regnauit biēnio.
- 12 Alexandrum Balan ſiue Velem, qui regnare cœpit anno Græcorum 160. 1. Mach. 10. 1. vel 161. a. m. 3903. occiſo Demetrio Sotere. ib. n. 3. Obtinet vxorem filiā Philometoris Ægyptij n. 6. & a. 3904. n. 1. quā ei ſocer poſtea eripit, & regno pellit, & ſexto regni anno ab Arabe occiditur. a. m. 3908. n. 12 reliquit filium. Epit. 52. & 1. Machab. c. 11. v. 39.
  - Antiochum, quem Tryphon iratus in Demetrium, in regnū euexit 1. Mach. 11. v. 54. cumque occidit c. 13. 31. regnauit fere triennium. Vide a. mun. 3910. ad 3911. n. 25. Ioſephus cognominatū dicit Deum. c. 13. c. 12.

D. Demetrius Nicanor filios habuit ex Cleopatra improbiſſima filia Philometoris. 12.

- Seleucum, quem regnare incipientem mater interfecit, a. reg. Græc. 186.
- 13 Antiochū Gryphū qui regnare cœpit a. Gr. 187. & deſiit 215. a. agēs 45. Ioſep l 13. c 21 venenū à matre ſibi paratū bibere coēgit. Filiam habuit quā Phrahates rex Parthorū duxit vxorem. Iuſt. l. 38. fine.

Stemma Ptolemæorum, ſiue Lagidarum regum Aegypti.

Lagus vnus de illuſtrioribus Philippi ducibus, & intimæ cum eo familiaritatis, ex quo Ptolemæus Lagi nomen habuit, quē dicimus.

- 1 Ptolemæum primum, qui & magnus, & Soter dictus eſt, ex Arſinoë Philippi dudum concubina, & ex eo vterum iam ferente, ſuſceptus. Vxores habuit Ptolemæus, præter Thaidē Alexandri concubinam, ex qua nihil prolis ſuſcepiſſe legitur. Ægypti regnum fundauit, rexitq; annis 40. ad a. m. 3769. n. 3. & 4.
  - Eurydicem Antipatri filiam, ex qua nati
    - Ptolemæus Ceraunus, qui regnauit in Macedonia ad menſes aliquot, Euſeb. Pauſan. l. 1. p. 14. fi. Seleucum Antiochi filium, ad quem ante ſupplex confugerat, dolo occidit, ipſe à Gallis duce Bolgio cæſus. Pauſan. l. 10. p. 335. init.
    - Arſinoë nupta Lyſimacho, deinde Ptolemæo fratri, à quo liberis & fortunis perfide ſpoliata eſt. Iuſtin. lib. 24. Maritum Sororis Agathoclem occidit. Pauſan. l. 1. p. 9. gr.
    - Lyſandra nupta Agathocli, Lyſimachi filio. Pauſan. l. 1. p. 8. & 9. ad Seleucum Babylonem confugit.
    - Ptolemais nupta Demetrio Poliorcetæ.
  - Berenicē, quam Eurydices comitem pater in Ægyptū miſerat; ex qua ſuſcepit, apud Pauſan. l. 1. p. 6
    - 2 Ptolemæum Philadelphum, quem pater morti vicinus ſucceſſorem regni delarauit. Pauſan. l. 1. p. 6. A
    - Argæum, quem vt inſidiatorem Philadelphus interfecit. Pauſan. ibid.
    - Arſinoēm, quæ Philadelpho ſoror & coniux, obiit ante quam pareret. Pauſa. ibid.

2 A. Ptolemæus Philadelphus regnauit viuo patre biennium, ab an. m. 3768. Solus 38. vſque ad a. mun. 3807. n. 1. & 3. Ex Arſinoë filia Lyſimachi (Pauſan. l. 1. p. 7.) ſuſcepit

- 3 Ptolemæū Euergetem, qui regnare cœpit, a. mun. 3808. qui fuit regni Græ. 66. & poſt 26. regni annos obiit, an. Græc. 91. Num occiſus à Philopatore filio. 92. n. 1. vxores habuit duas
  - Cleopatram apud Ioſephum l. 12. c. 4. ex qua genuit
    - 4 Philopatorem, qui regnare cœpit, a. m. 3834 regni Græc. 92. luxu perditus, n. 2. & 3. regnauit annis 17. ad reg. Græc. 108. genuit
      - 5 Ptolem. Epiphanem ex ſorore ſua Eurydice. Regnare cœpit anno regni Græc. 109. cum eſſet quinquennis: deſiit, an. 132. cum regnaſſet ann. 24. vxorem habuit filiā Antiochi Magni Cleopatram, cognomento Syram. apud Appian. B.
    - Eurydicen, quam Philopator frater & coniux occidit, captus Agathoclea illecebris. Iuſtin. l. 30.
    - Arſinoēn, de qua Polyb. l. 15. & l. 3. Mach. c. 1. init.
  - Berenicē, Polybius lib. 5. vbi Soſibius de eius cæde cōſultat. Ex ea Euergetes ſuſcepit
    - Magam, Plutarchus in Cleomene, qui à Philopatore occiſus eſt. Polybius lib. 5. Iuſtin. lib. 30.
- Laodicen, & Berenicem ſorores, vtraq; nupſit Antiocho Deo, quem illa interfecit, ſororē quoque, & eius filium. Moxque à fratre Euergete occiſa eſt, a. m. 3809. n. 2.

B. Ptolemæus Epiphanes duos reliquit liberos ſuperſtites impuberes, qui partim ſimul, partim alternatim regnarunt, maior natu dictus eſt (propter odium quo eum Cleopatra Syra mater eius proſequebatur)

- 6 Ptol. Philometor, qui regnare cœpit, an. m. 3875. Regni Græc. 133. vſq; ad 166. id eſt annis 34. triduo mortuus poſt Alexādrum, quem generum repudiarat, & regno expulerat. Vide an. m. 3908. & 9. ei ſucceſſit frater Euergetes.
  - Filiam genuit ex Cleopatra ſorore & coniuge, dictam & ipſam Cleopatram quam primum Alexandro Balæ dedit, eique mox ereptam, tradidit Demetrio Nicanori.
  - Filium, à Phyſcone patruo occiſum.
  - Filiam, quam idem Phyſcon accepit vxorem repudiata matre.
- 7 Ptolem. Euergetes Euſebio, Phyſcon Ioſepho, l. 12. c. 5. qui regnare cœpit, a. m. 3909. reg. Gr. 167. vſq; ad 195. an. 29. de cuius progenie to. 6. dicetur.

Quinti voluminis Annalium Veteris Teſtamenti finis.

INDEX COPIOSVS ET

ACCVRATVS RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ HOC QVINTO ANNALIVM Eccleſiaſticorum Veteris Teſtamenti Tomo continentur.

Qui inſtar Epitomes, vel Locorum communium ſtudioſo lectori eſſe poſsit.

A

ABIASARES rex Indus fœdus init cum Alexādro Magno, anno Mundi 3728. numero 14. Præficitur ab eodem prouinciæ, 3729. n. 8. vide *Alexander*, n. 26..

ABIVD naſcitur ex Zorobabele a. m. 3554. n. 1. eius poſteri, ibid.

1. ABYDVS promontorium, ex quo Xerxes copias ſuas cum lætitia & gemitu circumſpexit a. m. 3573. n. 11.

2. *Abydeni* à Philippo Perſei patre diu obſidentur, a. mundi 3854. n. 13. deditionem offerunt cum conditionibus, quas ille reijcit. ibid. eorum deſperatio & iuſiurandum commune in ſuam perniciem, n. 14. pugna obſtinatiſſima, n. 15.

3. *Abydenorum* reliquiis nox conſilium dedit, & impium decretum mutant, 3854. n. 15. plerique tamen in mutuas ſui ac ſuorum cædes ruunt, 18. etiam præſente Philippo tum permittente tum vetante, ibid. vide 3859. n. 6. 7. & 3864. n. 15.

ACADEMIÆ mediæ inuentor Arceſilaus Philoſ. in vtramque partem diſſerens, an. m. 3754. n. 2.

ACARNANIA. T. Quintio deditionem facit, 3857. n. 19. eorum in bello contra Ætolos furor, 3844. n. 3. & ſibi inſcriptum Epitaphium, ibid.

ACESINE fluuius Indiæ, a. m. 3728. n. 24.

ACISTORIDES annuo Imperio fungitur Athenis, 35 0. n. 1.

1. ACHÆI populi Græciæ Prætorem eximium habuerūt Aratum Sicyonium, aduerſarios Ætolos. qui Cleomenem Spartæ regem in eos excitarunt, an. m. 3829. n. 11. 12. à quo varie vexati ſunt, & pacem coaleſcentem Aratus diſturbauit, n. 13.

2. *Achæi* à Nabide Spartæ tyranno vexantur, 3854. 27. de eo conſultantibus ſuperuenit Philippus, ib. qui eos fruſtra bello Romano implicare ſtudet, 28. Romanis ſe dedunt deſerto Philippo, 3856. n. 16. 17. 18. gemunt in pace Quintii cum Nabide, a. m. 3859. n. 16. ſtant tamen à Romanis, 3862. n. 30.

Achæi aliquot Lacedæmonios per tumultum perimunt, a. m. 3866. n. 17. Philopœmene prætore: eosque nouis legibus opprimunt n. 18. ideoque à M. Æmylio conſule increpantur, ibidem. 3.

Achæi apud legatum Romanum de afflictis Spartanis accuſantur, 3870. 20. A Lycorta defenduntur 21. A Romanis terrentur, 22. Romam legatos mittunt, 3872. n. 3. vbi durius accipiuntur. 4.

ACHÆI ducis Antiochi magni virtus ac fides, a. m. 3830. n. 3. recuperat ditionem Antiochi ab Attalo occupatam, a. m. 3831. n. 4. deficit ab Antiocho, 3832. n. 4. conſilia init cum Philopatore Ægyptio, 3834. n. 9. 1.

Achæo fauet Ægypti rex in conditionibus pacis, 3837. n. 1. in Aſia roboratur, Antiocho in aliis occupato, n. 5. Sardeis ſe recipit, eamque cum arce contra Antiochum obtinet, a. m. 3839. n. 21. 2.

Achæi ſalutem Soſibius Ægypti præfectus quærit, 3840. 5. eius vxor Laodice filia Mithridatis, n. 12. Achæi prudentia, n. 11. exit ab arce proditione Bolidis, 12. ei innoteſcit, ibid. comprehenditur & ad Antiochum adducitur, 13. 3.

Achæus hoſtibus commiſerationem mouet, 3840. n. 13. nihilominus damnatur, & ſupplicio afficitur, n. 14. hiſtoria plane tragica, ibidem & ſchol. 1. Dei in eum iuſtitia, 15. & quid ſuis factum, ibid. 4.

ACHATES gemma eximiæ formæ & magnitudinis, 3592. 7.

ACHÆMENES Ægyptios à Xerxe domitos accipit gubernandos, 3569. n. 1. Darii filius fuit, Xerxis frater, quem poſtea Inarus

Index.

quidam Pœnus occidit, ibid.

ADHERBAL Pœnus oram Siciliæ & Italiæ populatur, 3804. nu. 3. fi. 3805. 2. Claudium ad Drepanum claſſe vincit, n. 3. ad Lilybæum alterum Conſulem Iunium per Carthalonem vincit.

AEACIDES ab Epirotis ſubditis deſeritur, & Caſſandro iidem ſe dedunt, 3838. n. 7.

AEDES Honoris & Virtutis à Marcello conditæ, 3846. 5. Iunonis 3663. n. 3. à Camillo dictatore dicata, ibid.

AEDILES plebis primum creati, 3561. n. 16. quaſi ſocii Tribunorum; eorumq; numerus ib.

AEDILES curules è Patriciis primũ creati, 3688. n. 3. inde ex plebe quoq; promiſcue, n. 4.

1. AEGINA & *Æginetæ*, ab antiquo Athenienſiũ hoſtes, 3550. n. 1. legatis Perſarum ſpondent ſe imperata facturos, ibid. Spartæ, cui ſubditi erant accuſantur, n. 1. quibus & reſiſtunt Crio autore, n. 2.

2. *Æginetæ* ab Athenienſis repetunt obſides, a. m. 3554. n. 2. nec recipiunt 3. eorum biremen primoribus refertam intercipiunt, ibid. produntur à Nicodromo Ægineta irrito conatu, 3555. n. 1.

3. *Æginetæ* coniuratos in patriam puniũt, 3555. n. 2. & ſupplicem è loco ſacro abſtrahunt, ideoq; ab Athenienſibus ſuperuenientibus vincuntur, n. 2.

4. *Æginetarum* cum Athenienſibus bellum, in quo victi etiam obſidentur ad 9. menſes, 3595. 21. 22. denique deſperato auxilio dedunt ſe Athenienſibus, n. 24. fi.

AEGOS potamos, 3649. n. 4. Ibidem Lyſander Athenienſes afflixit, n. 7. & 8.

1. AEGYPTII à Cambyſe domiti, a. m. 3526. n. 2. à Perſis deficiunt, a. m. 3566. n. 1. poſt annos 40. à quo à Cambyſe ſubacti fuerant, ibi. Alia defectio ſub Artax. Lõgimano, 3591. n. 10. regem ſibi creant Inarum, ibi. non omnes defecerunt, nu. 11. Perſas ope Athenienſium vincunt & fugãt, 3592. n. 16. & 17

2. *Ægyptij* à Perſis vincuntur, 3594. n. 3. vnaq; Athenienſes, ducibus Artabazo & Megabyzo, n. 2. ſub rege Achori fauent Euagoræ contra Perſas, 3668. nu. 2. & 3. ſub rege Tachos Perſas bello petunt, 3692. n. 4.

3. *Ægyptij* rege Tachos contra Perſam expeditione ſuſcepta, ab eo ad filium eius Nectanabum deficiunt, inde Tachos Perſæ reconciliatus, filium infeſtus petit, 3692. n. 6. cur Ægyptii Perſis infenſi, 3723. n. 2.

4. *Ægyptij* ſub Philopatore in Antiochũ mag. bellum mouẽt, a. m. 3836. n. 5. quem interim legationibus detinent, ibid. eumq; prælio ſuperant, 3838. n. 5. & 6. Cœleſyriam recuperant, nu. 7. in ſuum principem peruicaces, 3839. n. 1.

M. AEMYLIVS Lepidus legatus bellum Philippo Macedoni indicit, a. m. 3854. num. 19. Conſul Achæos per literas in gratiam Spartanorum arguit, 3866. 18.

1. L. AEMILIVS Paulus male rem gerit in Luſitania, a. m. 3864. n. 50. feliciter pugnat cum Luſitanis, 3865. 10.

2. L. *Æmilius* Paulus à Liguribus Ingaunis deceptus, magnum adit periculum, 3873. n. 8. Reſumptis animis pugnat, & vincit, nu. 9. illi deditionem faciunt, piratæ oræ Liguſtinæ capiuntur, Æmylius triũphat, ib. & n. 10

L. AEMYLIVS Regillus Romanæ claſſis Præfectus, 3864. n. 5. cum Rhodiis Polyxenidam Antiochi Mag. ducẽ nauali prælio vincit, ac fugat, n. 17. Phocæam oppugnat, ac deditione recipit, n. 30. triumphat, 3865. n. 11.

AENNA fruſtra à Pœnis in Sicilia tentata, 3840. 42.

AEOLIS regio in Aſia, a. m. 3573. n. 13.

AEQVI Italiæ populi in Romanos pugnãt, 3573 1. 2. & alibi ſæpe. initum fœdus cũ Romanis violant 3589. n. 1. caſtra Rom. oppugnãt, 3591 19. duas Romanorum cohortes delent, ibi. agrum Romanum populantur: in reditu à Furio Coſ. non impune opprimuntur, 20.

Æqui à Lucretio Coſ. vincuntur, a. m. 3593. n. 2. 19. Æqui & Volſci pacem à Romanis petũt & obtinent, 3659. 12. in Algido iterum fuſi victiq; 3663. 3. rurſum vaſtantur, vt deſint vires ad noua conſilia, 3667. 3.

Æquis bellum cũ Romanis renouatur, 3750. 3. 8. vnum & 40. oppida intra dies 60. expugnantur, ibid. prope deleti aliis exemplo ſunt ad pacem petendam, ibid. iterum rebellant, & vincuntur, a. m. 3752. n. 9.

AERA Græcorũ quãdo cœpta, a. m. 3742. n. 1. 2. 3. & 3743. n. 1. quod eſt initium regni Græcorum, varie à Iudæis, & Chaldæis vſurpatum, ibid. Vide *Regnum* Græcorum.

AES quoddam precioſius ipſo auro Ioſepho, a. m. 3596. n. 6. quod refutatur, etiam de ære Corinthio, ibid.

AESCHINES victus in iudicio à Demoſthene, Rhodi, & mox in Ionia ludum literarium aperuit, ibiq; conſenuit, a. m. 3724. ſchol. 1.

AESCHYLVS poëta tragicus floret, a. m. 3562. n. 1. miles in pugna Marathonia, cum Cynegire fratre, ib. in tragœdia victus à Sophocle abit in Siciliam, 3585. 4. eius ætas, & opera, victoriæ, & mortis genus, ibid.

AESCVLAPII delubrum ad Epidaurũ, 3624. n. 2. Æſculapio Romæ ſupplicatur, a. 3761. n. 11. Romam deportatur, 3763. nu. 4. 5.

AETAS mundi ſexta, a. 3517. n. 2. incipit cum Perſarum imperio, ibid.

AETHIOPVM regis ad Cambyſis legatos reſponſum arrogans, a. 3528. n. 4. pleraque ibidem fabulis proxima ex Herodoto, eos temere adit Cambyſes, n. 5.

AETHNA eructat incendium & riuulũ ignis, 3629. 13. & 50. annis ante, ibid. in teſtimonium ignis æterni, ibid.

AETOLIA, & Ætoli Græciæ populi, ad ſinum 1. Corinthiacum habitant, 3600. nu. 1. Ætoli Achæos oderant, 3829. 12. eorum criminationes in Athenienſes, Achæos, Romanos a. 3859. n. 7. exploduntur, 8. & 16.

Ætolos Læuinus ſibi deuincit, & à Philippo 2. abducit, 3842. n. 29. eorũ legatio ad Spartanos, ib. ineunt fœdus cum Rom. 3843. n. 19. 20. in Philippum arma mouent, & pro eis Læuinus in Acarnanos, ibid. & in eoſdẽ Aetolii, 3844. 3. Anticyram Romanorum ope recuperant, n. 4.

Ætoli ad arma omnes excitant in Romanos. 3.

a.m.3862.2. Philippum & Antiochum, n.3. eorum conciliũ in quo ſtatuunt Antiochũ in Græciam accerſendum, n. 19. & 20. tres vrbes vna die occupare ſtatuunt, ibid.

4. *Aetoli* Demetriadẽ occupant, 3862. n. 21. Nabidem interficiunt, 22. Spartam inuadunt, 23. ex qua mox eiecti, ibid. Chalcidem fruſtra aggrediuntur 24. & rurſum cum Antiocho Magno, n. 28.

5. *Aetoli* iuga montium pro Antiocho contra Romanos occupant, 3863. n. 9. quos inde Cato deiicit 11. moxq; ſuis timoris & fugæ cauſa fiunt, 12. Heraclea à Romanis ipſis eripitur, 16. 17.

6. *Aetoli* vrgent ad bellum Antiochum, moxq; conſilia pacis ineunt cum Rom. 3863. n. 18. legatos ad conſulem mittunt, ſeque ei permittunt 19. exacerbati eius imperatis, bellum iterum publice decernunt, 21.

7. *Aetoli* Naupacti à Rom. obſidentur, 3863. nu. 22. Quintius eorũ miſeretur 24. eius cõſilio inducias obtinent, & legatos Romã mittunt 25. Romæ male accipiuntur, 3864. n. 3. & abire propere iubentur, ibid.

8. *Aetoli* in Romanos bellum inſtaurant, 3864. 8. quos Romani iterum oppugnant, ib. pro eis apud Conſulem diſceptatur, 9. obtinẽtur denique 6. menſium induciæ ad iterandam Romam legationem, nu. 9. qui re infecta redeunt 47.

9. *Aetoli* Amynandrum in Athamania reſtituũt, 3864. 46. Amphilochiam recuperant, Aperantiam item & Dolopes, n. 47. iterũ tres legatos mittunt, & pro ſe à Rhodiis, & Athenienſibus mitti petunt ad Romanos mitigandos, n. 47. & 48. & 3865. n. 19.

10. *Aetolorum* legati imprudenter ſe gerunt in Senatu, a.m. 3865. n. 2. & in hoſtibus habẽtur, n. 3. & Roma reiiciuntur, vetanturque legatos, niſi cum Romano mittere, & de conſenſu Imperatoris, ibid.

11. *Aetoli* Fuluio Ambraciam obſidenti armati veniunt, & obſidionem fruſtra ſoluere conantur, 3865. n. 15. 16. 17. rurſum pacem petunt terno bello fatigati 17. pacis leges à Rom. poſitæ 18. ab Ætolis admiſſæ, n. 19. 20

12. *Aetolos* inter & Romanos conuenta Romam à legatis deferuntur firmanda, 3865. 21. cum ſociis deprecatoribus 21. ægrè Romæ ad mittuntur, tandemq; confirmantur, 22.

Africanvs, vide Scipio.

Agathocles & Agathoclia Philopatorẽ Ægypti regem dementant, 3850. n. 2. regnum gubernant, ibid. mouetur in eum ſeditio, 3851. ſe cum rege abſcondit, 3. cæditur à populo cum omnibus ſuis, n. 4. 5.

1. Agrariæ legis primus mentionem fecit Sp. Caſſius Coſ. a.m. 3569. n. 5. & 6. Pro agrorũ diuiſione Romæ turbæ excitatæ, 3582. n. 3. vrgente Genucio Tribuno pleb. ibid. renouantur, 3585. n. 7. fruſtra Appio reſiſtente, 8.

2. *Agraria* lex iterum poſt 30. annos promulgatur à Tribunis, & quam impudenter, 3600 n. 11. & 12. ſuffragia per vim à patribus impediuntur, n. 13. vide 3619. n. 12.

Agricvltvra Coſſ. commendatur, 3848. n. 1.

1. Agesilavs cum Leotychide pro regno litigat, 3657. n. 1. & ope Lyſandri præfertur Ageſilaus licet claudus, nu. 2. Expeditionem ſuſcipit in Aſiam n. 3. ibi à Tiſſapherne Perſa decipitur 4. inuidet Lyſiandro, 5.

2. *Ageſilaus* bellum parat in Tiſſaphernem, 3657 n. 6. & vincit, 3658. n. 2. multaque præda potitur ibid. in claſſem imperium accipit, 3. Titrauſtes ſucceſſor Tiſſaphernis Græcos largitione corrumpit, vt Ageſilaus reuocetur, 4.

3. *Ageſilaus* nihilominus rem bene gerit in Aſia, & ſibi Pharnabazum conciliat, 3658. n. 7. & ad defectionem hortatur haud inuitum, n. 8. reuocatur in patriam, 3659. 1. ex itinere Theſſalos equeſtri pugna vincit, n. 2.

4. *Ageſilaus* Thebanos vincit ad Coronæã, 3659. 4. ipſe multis vulneribus affectus Delphos delatus decimam de manubiis deo conſecrat, ib. in Acarnanos mouet, 3660. 1. Phliaſios 20. menſibus obſidet, 3670. n. 1. quos & expugnat, 3671. 2.

5. *Ageſilai* mores, 3671. nu. 3. excuſat ætatem ne ducat in Thebanos, 3676. 5. deinde exoratur, 3677. 4. Cithæronem capit, Theſpias mœnibus cingit, & poſt aliquot velitationes domum redit, 3678. n. 1.

6. *Ageſilaus* ex vena rupta ægrotat, 3680. n. 1. & 3684. n. 1. legatus ad Mantinæos mittitur de oppido non condendo, 3685. 2. bello præficitur contra eos, n. 3. cum copiis in Ægyptum miſſus, 3692. n. 4. cum Tachos mercenario militi Græco præficit, ibid.

7. *Ageſilai* conſiliũ Tachos male relinquit, 3692. 6. eum regno reſtituit, 3693. n. 6. reditum in patriam impetrat, donatus 230. talentis abit, ibid. In portu Menelai viuere deſiit, n. 6. anno vitæ 84. regni 41. ibid.

Agesipolis Pauſaniæ filius dux Lacedæmoniorum Mantinææ mœnia aqua ſubuertit, 3584. n. 5.

1. Agesipolis rex Spartæ adhuc puer, tutore Ariſtodemo belli dux in Thebanos, 3659. 1 vicitq; ibi. idem dux copiarum in Argiuos, 3660. n. 1. eoſq; conſulto oraculo inducias petentes repellit & vincit, ibid.

2. *Ageſipolis* expeditioni in Olynthios præficitur, 3670. 1. cum 30. conſiliariis ſpartanis, ib. Torone capta, morbo correptus intra ſeptiduum moritur. 3671. n. 1. melle oblitus in patriam defertur, ib. eius mores, ibid.

1. Aggævm & Zachariam prophetas Dominus ſuſcitat, a.m. 3533. n. 29. quo tempore, n. 30. hortatur ad templi conſtructionum repetendam, ibid. neq; nunc primum 31. fuiſſe cum è tribu Leui ſacerdotem, 3568. nu. 2.

2. *Aggæi* ætas, mors, & tempus eius, ſepultura cum Zacharia &c. a. m. 3568.

Agger immenſus excitatus ab Alexandro contra Gazam, a.m. 3722. n. 21.

1. Agis rex Spartæ Archidami filius copiis contra Argiuos præpoſitus, a.m. 3636. n. 1. fraude duorum Argiuorum pugnam omittit, magno vtriuſq; populi dolore, n. 2. populi Spartæ in eum ira, ab ipſo precibus mitigata, ibid. & n. 3.

2. *Agidi* decẽ conſiliarii à populo dati, 3636. 2. 3

3650.12.vincit Argiuos,n.4.In eoſdem ducit, & muros eorum, qui adhuc ædificabantur euertit,3637.3.Irrumpit in Atticam Deceleam capit, & in ruinam Athenarum communit,3641.n.1.& 2.

3. *Agis* reparat copias in Athenienſes in Sicilia debellatos,a.m.3641.n.21.eſt inimicus Alcibiadi,3642.3.Decelææ manet, 3643. n. 6. indeq; Athenas incurſat,3645.n.1.& 48.n.5

4. *Agis* Lacedæmone moritur, a. 3657. filium habuit Leotichydem, fratrem Ageſilaum, qui ei ſucceſſit,ib.n.1.& 2.quod Agis illum filium ſuum eſſe negaſſet, ibid.

Agis poſterior hoſtis Alexãdro Magno, 3722. n. 4. vincitur ab Antipatro, 3724. n. 10. & occiditur in prælio, ib. cum iam Alexander eſſet in Aſia, ibid.

1. Agrigentvm à Pœnis fame ſubigitur, a. m. 3649.n.21. ea occaſione Dionyſius Syracuſis tyrannidem occupat, ibid.

2. *Agrigenti* res cum Pœnis à Rom. 3792. nu. 2. vrbem Romani obſident, n. 3. ad eam pugna committitur,& Romanus vincit,n.4. moxq; deſertam vrbem occupat ac diripit, n.5.venditq;captos ib.Coſſ.triũphant, n.5.

3. *Agrigentum* iterum à Pœnis poſt naufragium Romanorum obſeſſum expugnatum, incenſum,mœnibusq; ſpoliatum,a. m. 3799. n.11.fi.rurſum à Romanis proditione Pœni occupatur,3844.n. 16. ciues ſpoliat, cædit, venditq; Læuinus Conſul,ibid.

Alacritas Macedonum ad bellum Aſiaticum,3720.n.2.

Albanvs lacus prodigioſe auctus, 3657. 8.

Alcetes Lacedæmonius Oreum in Euboea cum præſidio tenet,a.m.3679.n.1. Thebanos frumentatores ad 300.capit, & in arce carceri mancipat, ſed à captiuis arx ipſa capitur,3679.n.1.vrbs ipſa ad Thebanos deficit, ibid.

Alcetas Perdiccæ frater in Piſidia ab Antigono vincitur,ſemel iterumq; a.m.3734.n. 2. In vrbe Termeſſo obſidetur, ſeq; priusquam hoſti dederetur interficit, nu. 3. eius corpus ab Antigono cõtumelioſe tractatũ Piſidæ iuuenes honorifice tumularunt,n.4

1. Alcibiades Periclis ex fratre nepos callidũ patruo conſilium adhuc puer dedit, an m. 3622.9. Turbat fœdera inter Athen. & Laced. a.12. belli Pelopon. mundi, 3634. n.1. eius genus & mores,ib.fœderat cum fraude ſuos cum Argiuis hoſtibus Lacedæmoniorum, nu.2.3. & an.635 n. 1.

2. *Alcibiades* bellum Siculum Athenis contra Niciam ſuadet ac promouet,3639.n. 3. & 4. ſuſpectus redditur impietatis in ſtatuas,n. 5. mittitur imperator in Siciliam cum Nicia & Lamacho, ibid.

3. *Alcibiades* reuocatur Athenas ſuſpectus affectatæ tyrannidis,a.3639.n. 9.rediens Lacedæmonem cum naui ſua fugit,abſens cum ſuis Athenis capite damnatur,n. 9. obtinet auxilia Syracuſis contra Athen.n.11. eiuſdẽ conſilia contra patriam, ib. & 3640.n.3.

4. *Alcibiades* pleroſq; adducit ad defectionem ab Athen,3642.1.Spartæ ſuſpectus tranſit ad Perſas,n.3. quos erudit contra Græcos, ib.& ſibi reditum parat in patriam, n. 4.& ei Tiſſaphernem conciliat, ibid.

5. *Alcibiades* principes Athenienſium ad Oligarchiam inuitat,a.m.3642.n. 5. & 6. Phrynichi contra eum conſilia,ibid.Piſander eius reditum obtinet,n. 9. res tamen non procedit.n.10. Alcibiadis calliditas, 10.

6. *Alcibiades* cauſam ſuam Sami agit apud militem,3643.n.10.à quo & recipitur,n. 11. per Tiſſaphernem terret Athenienſes, & per iſtos Tiſſaphernem,ib.Vim cohibet,à 400. tyrannis, & eorum legatis,n.12.

7. *Alcibiades* in Helleſphõto pro Athen.pugnat & vincit, a.3644.n.2.dum ſe oſtentat Tiſſapherni ab eo capitur,& Sardib.in vincula coniicitur, intra dies,30.elabitur, n. 3.

8. *Alcibiades* nauali prælio Lacedæmonios circumuentos ſuperat,3644.5. Cyzico potitur n.5.quæ egerit circa Propontidem, n. 6. ad Abydum rem bene gerit contra Pharnabazum, 3646. n. 3.

9. *Alcibiades* Chalcedonenſes ſpoliat,3647. n. 2. vrbem obſidet,n.3. Byzantio potitur, n. 4. iniuriam arcet à ciuibus, Lacedæmonios delet,ſupplices recipit,n. 4. redit Athenas ritu pene triumphali, n.2.3. 4.

10. *Alcibiades* cauſam ſuam Athenis probat, & pietatem ac religionem, 3648. n. 5. inſultat Agidi,ibid. fit dux omnium in Rep. & expeditionem ſuſcipit in Andrum, & quæ ibi geſſerit, n.6.& 7. ea non capta eius gloria minuitur. 7.

11. *Alcibiadem* metuit Lyſander, 3648.9.eius præfectus male pugnat contra Lyſandrum, & occiditur,10.ea cauſa ab Athenienſibus ex autoratur,& 10.belli duces creantur, ipſe vna triremi ad ſua caſtella diſceſſit, n. 12.

12. *Alcibiades* bellum Thracibus infert, 3648. 12. eius pro patria ex qua exulabat zelus,3649 n.6. eius conſilium inconſulte repellitur, ib deſtinatur morti, & occiditur in Phrygia,Lyſandro id à Pharnabazo requirente, a. m. 3650 n. 12.

Alexamenvs ab Ætolis miſſus Nabidem interficit, a.3862.n. 23. ipſeque mox obtruncatur, ibid.

Alexander Amyntæ filius, mittitur à Mardonio Athenas ad fœdus cum Perſis ineundum, nu. 4. docet Græcos quo ſtatu eſſent res Perſicæ, a. m. 3575. n. 11.

1. Alexander Magnus naſcitur ſub ludis olympicis,a.m.3698.5. eius gloriæ cupiditas, anno ætatis 13. mundi 3710.n.1.eius ira in Attalum, eiuſdemq; periculum à patre Philippo,3716.9.cui illudit filius,ib.& 3718.7.

2. *Alexander* Olympiadem matrem in Epiro collocat,ipſe in Illyrium ſe confert,3716.n. 9. quem opera Demarati Corinthii reuocat,3717.n.3. nuptias Aridæi fratris impedire cupit, ibid.

3. *Alexander* quando regnare cœperit, 3718.n.1. & 14.& quo ætatis anno, ib. an ignarus paternæ cædis,n.7.& 9. Dei iudicium in Alexandrum ob eandem cædem,n.10. & tamẽ mortem patris vlciſcitur, n. 15. confirmat ſuos, reliquoſq; Græciæ populos, & expeditionem in Aſiam parat,n.16.& 17.

Index.

4. *Alexander* Imperator in Aſiam,3718. n. 17. & 3719. n.1. Thraces domat, alioſq; populos antequam adeat Aſiam, 3719.n.1.& multis aduerſis tum vrgetur, n. 2. quibus ſeſe feliciter expedit, n. 3. 4. &c. Theſſalos ſibi deuincit, & Ambraciotas, ibid.

5. *Alexander* veniam dat Athenienſibus qui primi ab eodé defecerant,3719. n. 5. Bœotiam & Thebanos inuadit, qui ei ſuperbe reſiſtunt, & pacem contẽnunt,n.6. ideo Thebas exſcindere ſtatuit,n.7.exſciditque,n.10

6. *Alexander* in Thebanos miteſcit, 3719. nu. 11. cur in Athenienſes lenior,n,12. de expeditione Aſiana cum ſuis agit, eamq; in proximum ver parat, n. 13. interim cognatos ſuos interficit, ibid.

7. *Alexander* trãſit in Aſiam cum copiis,a. 3720. 1. eius ac militum ad bellum alacritas, 2. prælium ad Granicum parat, n.4.geritque & vincit, n.5. Lydiam adiut multasq; vrbes occupat, 6. & claſſem ſoluit, 7.

8. *Alexandri* res geſta ad Halycarnaſſum, 3720. n.8.& 9. multam regionem acquirit in Aſia, n. 10. pleroſque ſuorum in Græciam dimittit,ibid. eius morbus periculoſus, & quæ eius cauſæ, 3721.4.

9. *Alexander* à proditore periclitatur,a. m. 3721. 4. & 5. ad ſinũ Iſſicum cum Dario pugnat, n.7. & vincit, n. 8. familiam regiam capit, n.9.& 10.& honorifice tractat 11. eius mira continentia,n.12.13.Damaſcum recipit,14.

10. *Alexander* doloſe mutat Darii literas, 3722.n. 2. Phœniciam adit & recipit,n. 3. Tyro excluſus eam laborioſe oppugnat,n.3.& ſeq. excurrit in Arabiam, 9. 10. Hebræi auxilium illi negant, n. 11.

11. *Alexander* Tyrum expugnat,3722.n.16.17.Gazam adit,obſidetq;n.20.21.&c.eius ad eam geminum periculum 22. eam expugnat, n. 23.eius in Præfectum vrbi crudelitas,n.24. Iudæorum Pontificem adorat 27.

12. *Alexander* Danielis vaticinio de occupando Perſarum imperio acquieſcit,a.m.3722.28. Hebræos comiter tractat, 29. vide & 3870. n. 4.eius in Ægyptum expeditio,3723.n.1.a Præfecto Perſarum & Ægyptiis pacifice recipitur, 2.

13. *Alexander* Mẽphim & Heliopolin adit, 3723. 2. Oraculum Ammonis,nu.5. &c. cur dici voluerit Iouis filius, n. 8. 9. fuiſſe ſpurium & ſanguinariæ mulieris filium,ibid. Ægypti & Africæ res conſtituit, nu. 12.

14. *Alexander* tranſit Euphratem,3724.n.1.& Tigrim nemine prohibẽte,n.2. copiæ ad Arbelã pugnaturæ, n. 2. repudiat Darii pacẽ, n. 3.eius in vxorem Darii mortuam humanitas,n.4.nocturnam victoriam vt furtiuam reſpuit 5. vincit ad Arbelam, n.7.

15. *Alexander* ingreditur Babylonem, 3724.n. 9. Rex Aſiæ ſalutatur, ib. In Græcia quoque vincit,n.10.Adit Perſidem, Paſitigrim trãſit, Vxios domat, 12. fauces Perſidis expugnat, traiicitque Araxem 12.

16. *Alexander* Perſepolim peruenit, 3724. 13. quã diripit in vltionem Athenarum 14.Arcem eius temulentus incendit, ibi. quod poſtea ægre tulit, 3730. n. 4. Mediam adit. Dariũ perſequens, 15. quem ad portas Caſpias perſequitur ſuperatis Ecbatanis,15.16.

Alexandri Imperium, 3724. 21. perſequitur Darii interfectores 22. Darii fratrem in amicorum cohortem recipit,23. Oxidati capitali Satrapiam Mediæ dedit,ib.tumultus militum eius in Parthia 23. 17.

Alexãder progreditur in Hyrcaniã,3724.n.24. Nabuzani veniam dat & fidem,ibid.res ad Marſos ab eo geſta, 25. Bactrianos cogitat, 26.quos & deditione accipit,ib. & Schol.2. 18.

Alexandri in otio mollicies,& 360.concubinæ,a.3725.n.1.Bactrianam adit contra Beſſum, n.1.& 2. coniuratio in ipſum, n. 3. & ſeqq. vide *Philotas*, tranſit per Euergetas, quos & beneficiis afficit 7.Gedroſios,& Arachoſios,quos ſubigit,ibid. 19.

Alexander Paropamiſadas tranſgreſſus,Taurum ſuperat & Caucaſum,3726.n.1.ad rupẽ Promethei aliam condit Alexandriam 2. traiicit Oxum, n. 5.à barbaris male accipitur & vulneratur, 8. 20.

Alexander bellum ſuſcipit cum Scythis, 3726. 13. Panaim traiicit, 14. eius periculum in Scythis perſequendis 15. eos deditítios recipit cum Sacis, 16. 17. celeritas victoriarum eius, n. 19. 21.

Alexander ſex oppida condit, 3727. n. 1. cladẽ accipit à Maſſagetis,n.2.cum Scythis contrahit affinitatem,n.2. Clitum amicum occidit,nu. 6. mox doloris impatientia mortem quærit 7. 22.

Alexander Epheſtionem in Bactrianã mittit, a.m.3727.n 9. Amyntæ dat prouinciã Clito deſtinatã,ib. Nauram ſubiugat,ibi.ſicut & Dathas, qui & Maſſagetæ & Scythæ, n. 11. 23.

Alexander expeditionem parat in Indiã, 3728. n.1. & 9. Adorari vult,n.2.qui illi ſceleri fauerent, 2. & qui reſiſterent 3. Ephebi in eum coniurant,ab Epimene pateſcit, ſontes puniti, n.6. 24.

Alexander occidit Calliſthenem,3728. n.7. & 8. vnde in inuidia vel odio eſt apud ſuos, ibid.ad Maſſaca vulneratur, & Genti ob reginam parcit,11. à pleriſque Indiæ regulis amice accipitur, n. 9. Nyſæos adit, n. 11. 25.

Alexander Indum traiicit,3728.nu.12. quanta comitate à Taxile acceptus 13. muneribus certant 14. fœdus init cum eo Abiaſares n. 14.vt à Poro acceptus,15.vt Hydaſpem traiecerit, 17. 18. 26.

Alexandri cum Poro pugna & victoria 3728. n.20.& 21.eum reddit amicum 22. multas vrbes deditione accipit,aliaſque ibi condit ibid. milites animat ad futura 23. Tranſit Aceſinem fluuium 24.& Hydraotem 25. 27.

Alexander Cathæos fortitudine celebres expugnat,3728.. 25. Sangala eorum vrbem ſolo æquat, 26. 27. regnum Sophitis adit, cui ſe rex dedit,28.cum magnifico apparatu, ibid. ibi quies & occaſio querelarũ, 29. 28.

Alexandro diſſuadetur vlterior progreſſio, a. m. 3729. 1. militum languor, ducis conſtantia, n.2. monitaque irrita ad ſuos, 2. 3. Cœnus pro milite reſpondet, n. 5. ſtatuit denique non tranſire Hypaſim 7. 29.

Alexãder regreſſurus,excitat 12. aras in moni- 30.

mentum expeditionis,& alia miracula fallacia,3729. n.7. retrocedit occaſum verſus 8. ſecundo Hydaſpe claſſe oceanum petit, n.9. Indicis rebus compoſitis,ibid. feſtinat in Mallos & Oxidracos,n. 9.

31. *Alexander* accipit querelas de Satrapis ſiue Perfectis ſuis, 3729. n. 10. quos & punit, ibid. & 3730. n. 6. vnde & Harpalus fugit, 3729.10. Naufragii periculum adit, 14. & ingens vitæ apud Mallos 15. & ſeqq.

32. *Alexander* diuinitus apud Mallos protegitur,3729. 17. ægre curatur,n.18. & 19. verſus Oceanum tendens vrbes exſtruit 22. reges deditione accipit, 23. 24. tempeſtate vexatur, n. 24.

33. *Alexander* quando mortuus, a. m. 3730. nu.1. anni regni eius & imperii, n. 2. in Carmaniam peruenit, itemque claſſis eius, nu. 3. remigrat in Perſidem, nu. 4. viſit Cyri ſepulchrum,ibid.

34. *Alexandri* iuſtitia, liberalitas, vxores, an. m. 3730. 6. Macedones offendit, eiusque offenſionis cauſa & euenta, nu. 7. reconciliantur, nu. 9. iubet exules Græciæ in patriam admitti,n.12. & 13. luget Hepheſtionem, 14.

35. *Alexandri* mortem quæ protenderent, a.3730 n.16. eius mors an à veneno, n.17. aut potius ex intemperantia, n. 19. annulum dat Perdiccæ, & regnum digniſſimo, 20. 21. ambit moriens opinionem diuinitatis, 21.

36. *Alexander* moritur, a. m.3730. 21. pro extincto luctus, præſertim matris Darii, quæ ſe fame perimit 22. quam diu omnino vixerit 23. quo die ac menſe obierit, 24. ex diuerſis ſcript.

37. *Alexandri* vitia virtutesq; 3730.25. eius virtutes fere in vitiis eſſe numerandas,25. 26.27. &c. Corporis eius conſtitutio, pulchritudo, ſanitas, odoris fragrantia, 29. corpus curatur ad ſepulturam, ibid.

38. *Alexandri* imperium cui committendum diſputatur, a. 3730. num.30.& ſeqq.in plura regna laceratur, n. 36. eo mortuo nomē retinet,3731.n.3.& quare,ibid. Eius funus in Ægypto ab Aridæo fratre celebratur, 3732. n. 2.

39. *Alexandri* & Philippi patris eius ſtemma familiæ, a.m.3878.n. 14.

ALEXANDER Alexandri Magni filius,vnà cum Roxane matre, à Caſſandro clauditur Amphipoli, 3739.nu. 12. & ab eodem vterque interimitur, 3743. n.4.

ALEXANDER Caſſandri filius Pyrrhi opera vtitur in fratrem Antipatrum, magno ſuo damno, a.3757. num.1. Demetrio inſidias parat,3759.n.1.occiditur Lariſſæ opera Demetrii, n.2.

ALEXANDER Pheræus in Theſſalia tyrannus ab vxore, & fratribus occiditur, ſub an.m. 3697. n.1.

ALEXANDER Polyſperconis filius, 3740.2. A patre ad Caſſandrum deficit, ibid. breuiq; perimitur,eius vxore bellū adminiſtrāte ib.

ALEXANDER Pyrrhi filius Macedoniam vexat, & cur,a.m.3786.n.3.Contra eum venit Antig.Gonatas, & quo ſucceſſu,3783. n.1. ſuſceptus ex Lanaſſa Agathoclis filiā, 3787 3. eandem habuit Olympiadem ſororem & vxorem,ibid.

ALEXANDER Theſſalus necem Alexandri magni molitur,a.m. 3721. n.4. & 5. idem de Philippi cæde ſuſpectus,num.5. in vincula conicitur, ibid.

ALEXANDRI Ætoliorum legati auaritia,a. m. 3864.n.48, caſu eidem vtilis, ibid.

ALEXANDRIA quando condita,a.m. 3723. n.3. & 4. & 10. & iterum,3728.nu. 30. quo loco & quo architecto, 3723. n. 10. eius antiqua nomina 11. incolitur à Iudæis, n. 10. in Ægypto. Amicitiam Romanam obtinet,3781. n. 1. & 2.

ALEXANDRIA ad Caucaſum,3726. nu. 2.

ALEXANDRIA ad Tanaim,3726.n.12.

ALPIUM tranſitus Annibalicus, a. 3836. 18.

ALTARI ædificando conuentus Hieroſolymis indicitur,a. m.3517. n.18. ædificatur, n. 21. Altare aureum an fuerit repertum ſub Nehemia, 3609.n.85. & ſeqq. fuſe. Altare thymiamatis Philadelphi,3775.n.43.& 44.

AMAN particeps inſidiarum in regem,a. mun. 1.
3597. n.2. quando exaltatus, 3598. nu. 1. aut potius, a. m.3600. n.1.

Amanis genus,& patria,a.m.3600.n.2.ſumma 2.
eius gloria ſub Artaxerxe Longimano,nu.2. & 3. diuinum honorem expetiit, n. 6. quē ſibi à Mardochæo non deferri agnoſcit,& iraſcitur in totam gentem, n. 8.

Amanus ſtatuit contemptum ſuum in omnes Iudæos vlciſci, 3601. 1. tempus vltionis 3.
ſorti committit, n.2. eius temeritas & imprudentia 3. petit à rege vt Iudæi pereant, n.4. & offert ingentem vim pecuniæ, n. 5.

Amani rex conſentit, eique remittit pecu- 4.
niam ſuam,3601.n.6. inuitatur ad conuiuiū reginæ,25.eius lætitia & mœror, 28. parat Mardochæo crucem,n. 29. cogitur honorare Mardochæum cum luctu, & pudore ſuo, 34. 35.

Amani ruinæ vaticinium,3601. n. 36.adduci- 5.
tur ad conuiuium inuitus 37.proditur Regi ab Heſthere 39. fruſtra miſericordiam quærit, ibid. operitur eius facies, 40. à rege addicitur cruci 41.

Aman ſuſpenditur, a.m. 3601. nu.41. eius do- 6.
mus datur reginæ, omniaq; eius bona, ibi. cædes filiorum Amanis, a.3602. nu. 3. & 4. ſuſpenduntur, n. 6. quod tempus mortis eorum,& ordo, n. 4.

AMANUS mons in Cilicia,a. m.3677.n.2.

AMASIS Ægypti rex Cambyſen eludit circa nuptias filiæ ſuæ,a.m.3514.n.8.9.refellitur in ea re Herodotus, ibid. moritur dum Cambyſes in eum expeditionem parat, 3526. n. 1. & 2.

AMAZONUM regina adit Alexandrum, an.m. 3724. ſchol.1.ibique ea de re plura, & nominatim an eſſent hoc tépore Amazones.

AMBITIO Romæ pro Conſulatu, a. m. 3862. n.1. & 3870.num. 1. Ambitio Lyſandri pro Spartano regno, 3651. nu.4. proditur poſt mortem eius, n. 5.

AMESTRIS Xerxis vxor, a.3574.n. 5. eius crudelitas, defodiendis bis ſeptem illuſtribus

Perſarum liberis, ibid.

1. Amicitiæ regum quales, 3829. n. 14.

Almicar Pœnus in Siciliam dux mittitur, cum X-rxes ad Thermopylas pugnaret, 3574. 38. tempeſtate iactatus Panormum inuectus eſt, ibid. obſidet Hemeram, Gelo eum vexat 38. & egregio ſtratagemate vincit 39. & obtruncat, ibid. reliquiæ naufragio periere, ibid.

2. *Amilcar*, Hannoni ſufficitur ob cladem Agrigentinam, a. m. 3793. n. 3. fi. cognomine Barchinus ſiue Barchas Drepanum munit, Erycinum vrbem euertit, multaſque vrbes occupat 3795. n. 1. vide, 3808. n. 4

3. *Amilcar* C. Attilium conſulem ad Tyndaridē vincit, a. m. 3797. n. 3. & 4. à M. Attilio claſſe vincitur, 3798. 4. 5. eius conſilium ad tardandam expeditionem Romanorum in Africam, n. 6.

4. *Amilcar* Heraclea Carthaginem accerſitur, 3799. n. 1. claſſi præficitur à Pœnis, & Romanos vexat in Italia, & Sicilia, 3807. 5. quando illi natus eſt Annibal, n. 6. conficit bellum Lybicum, 3816 n. 1.

5. *Amilcar*, poſt Hannonis cladem à Catulo acceptam, pacem ab eo ſuorum iuſſu petit, a. m. 3813. n. 3. bello Mercenariorum finem imponit, 3816. nu. 1. Adit Hiſpaniam, 2. filium ad iuſiurandum adigit, 3. moritur, 3824. 1. 2.

6. *Amilcar* vrbem condidit Arcem candidā, quo confugiunt Annibal & Aſdrubal, ille filius hic gener, 3824 1. 2. Helicem in Hiſpania fruſtra obſidet, ibid. ſubmergitur vt ait Diodorus, ibid.

7. *Amilcar* alter dux eſt Inſubribus capiendæ Placētiæ, 3854. n. 6. Cremonæ imminet, ib. Romani de eo Carthagine queruntur, nu. 7. à Pœnis ſatisfit, ibid. mox in prælio cum ſuis victus occumbit, n. 9.

Ammonis oraculum, 3713. n. 5. & ſeqq Alexandrum filium agnoſcit, n. 6. oraculo captioſo, num. 7. inde cornutam Alexandri imaginem, n. 9. quem pro Deo coli iuſſit, num. 6.

Amphictyonvm Senatus quod eſſet, 3699. n. 1. apud eum Thebani Lacedæmonios & Phocenſes accuſant, n. 1. qui & damnantur vnde ortum bellum ſacrum, ibid. Ferunt ſententiam in gratiam Philippi, 3708. 3.

Amphipolis ad Strymonem fluuium condita. vide a. 3538. n. 6. eo incolas miſere Athenienſes poſt 32. annos, ibid. id eſt, 3570. Vide tamen, 3591. n. 17. dictus etiam locus Nouemviæ, ibid.

Amphipolvs magiſtratus Syracuſanus, 3711. n. 2.

Amynander Rex Athamaniæ fauet Ætolis, 3864. n. 46. ab Ætolis reſtituitur cōtra Philippum Macedonem Perſei patrem, n. 46.

Amyntæ Macedonis patris Philippi, aui Alexandri magni familia, a. m. 3694. n. 5. ſub eo infirmæ Macedonum vires, nu. 6. & filiis eius, n. 7. quando mortuus, n. 7.

Anacletoria quæ, a. m 3858. 18.

Anarchia Romæ per quinquennium, a. m. 3678. n. 6. 3679. n. 2. 3680. n. 2.

Anaxagoras Phyſicus quādo floruerit, 3554 n. 6. & quando mortuus, ibid. eius mores, ibid. Laërtius de eius chronologia corrigitur, a. 3586. n. 1. & 2. cur Athenis pulſus, ib. cometem & cœlicum lapidem prædicit, 3587. n. 9. moritur, 3626. n. 1.

Anaxarchvs ſophiſta Alexandri adulator, 3727. num. 8. ex Æliano, Laërtius contra, 3728. n. 11.

Anaximander Mileſius Spartanos præmonet de terræ motu, a. 3591. n. 14.

Anaximenes philoſophus Mileſius, Anaximandri auditor floret, a. 3526. n. 6.

Andros inſula, & quid in ea geſtum ab Alcibiade, a. m. 3648. n. 6. & 7.

Andronicvs Tyri pro Antigono præfectus Ptolemæum deditionem ſuadentem contumelioſe repellit, 3742. 7. Tyro capta benigne ab eo tractatur, ibid.

Andronodorvs tyrannidem affectat Syracuſis ſuaſu Demaratæ filiæ Hieronis, qui mox cum vxore occiditur, 3840. 32.

Angari nuncii Perſici, a. m. 3596. n. 47.

Annibal ſenior Giſconis filius Agrigenti à Rom. obſidetur, 3792. 3. cum iis pugnat, n. 4. victus noctu euadit. ib. claſſi præficitur à Pœnis, 3793. nu. 3. fi. Cornelium conſulē in portu Meſſanenſi capit, 3794. n. 3. & Carthaginem mittit, ibid. 1.

Annibal ſenior pugnat claſſe cum Duillio, & vincitur, a. 3794. nu. 4. Quatuor millia, Romanorum opprimit, & Carthaginem petit, n. 5. ibi callide pœnam effugit, ibid. rurſum à Sulpitio conſule victus à ſuis interemptus eſt, 3796. n. 3. 2.

Annibal Hamilcaris filius (alius ab Annibale illo celebri, qui nondum natus erat) auxilia Lilybęum ducit 50. nauibus, Polyb. l. 1. p. 45. græc. lat. a. m. 3804. n. 3. de eius inſigni audacia, ibi plurib. Polyb. & p. 46. & 47

Annibalis cuiuſdam Rhodii inſignis fortitudo vnica naui claſſem totam Roman. eludentis, l. 1. Polybii p. 47. fi. tandē à quadrireme Romana cōprehēditur, p. 49. græc. lat.

Annibal ille illuſtris ac magnus imperator naſcitur, a. m. 3808. vnde a. 3816. nouennis fuit: confirmatur, a. 3807. n. 6. nouennis ad arā inimicitias in Roman. iurat, a. 3816. n. 1. 2 1.

Annibal ſuccedit Aſdrubali cognato ſororis marito, annos natus, 26. a. m. 3833. n. 8. Olcadum gentem in Hiſpania domat, n. 9. amatur ab exercitu, ibid. eius expeditio in Vaccæos, 3834. n. 12. omnia acquirit vltra Iberum, præter Saguntinos, ibid. 2.

Annibal ad legationem Romanam pro Sagūtinis tergiuerſatur, a. 3835. 19. Saguntum intra 8. menſes expugnat, n. 22. & 23. apparat bellum in Romanos, 3836. n. 10. tendit in Italiam, & tranſitum per Galliam obtinet, n. 12. 3.

Annibal Gallos ſibi demeretur, 3836. n. 9. 10. opera Hannonis fratris Rhodanum traiicit, n. 15. & pugnat in tranſitu, 16. Alpes ſummo cum labore ſuperat, ſuorumque iactura, n. 18. ad Taurinos exercitum reficit, quos & capit, 19. 4.

Annibas in Italia gladiatorū ſpectaculo ſuo, 5.

ad pugnam animat, 3836. nu. 20. pugnam in P. Scipionem Coſſ. parat 20. qui pugnat & vincitur, & ingenti periculo adito Placentiam recedit, quem perſequitur Annibal, n. 21. 22.

6. *Annibal* Claſtidium cum frumento Romanis eripit, 3836. n. 23. Gallos dubiæ fidei vexat, 25. prælium ambit ad Trebiam, & parat Sempronio inſidias, quem etiam vincit, a. m. 3836. n. 27. & 28.

7. *Annibal* prope Placentiam hybernantes copias fatigat, & vulneratur, 3837 n. 6. Vicumvias crudeliter tractat, nu. 7. Apenninum fruſtra tentat, ibid. periculum vitæ à Gallis crebro vitat, n. 13.

8. *Annibal* tranſit Apenninum, vbi altero priuatur oculo, a. 3837. n. 14. vincit ad Traſymenum, n. 16. & ſeqq. Spoleto repellitur 22. ſcribit Carthaginem, eiusq; crudele odium in Romanos, ibid.

9. *Annibal* ante pugnam Cannenſem inſidias Romanis ſtruit, a. 3838. n. 17. 18. locum idoneum ad pugnam parat, 18. vincit 20. victoria vti neſcit 24. Capuam deditione accipit, & periculum adit, nu. 36.

10. *Annibal* Nola & Neapoli excluditur, 3838. 41. Nuceriam occupat, perfidia vtitur, & cladem à Marcello ad Nolam accipit, n. 42. Acerras capit & euertit, & Caſſilinum obſidet, n. 43. Capuæ cum ſuis langueſcit, n. 43. & 44.

11. *Annibal* Caſſilinum fame expugnat, a. 3839. n. 22. 23. ſicut & Petelliam, & alia loca quæ ſibi conſulere iubentur deditione accepit, ibid. & n. 29. ad eum Mago frater Carthagine mittitur, n. 31.

12. *Annibali* Philippus Macedo legatos mittit, a. m. 3839. n. 32. quæ fœderis leges inter eos, n. 33. & ſchol. 5. Annibal ad eum legatos viciſſim mittit, n. 34. qui capti Romam mittuntur, ib. & in vincula coniiciuntur, n. 35.

13. *Annibal* Cumis geminam accipit cladẽ, 3839. n. 36. Samnitibus auxilia pollicetur, n. 40. Equites ab eo plurimi ad Marcellum trãsfugiunt, n. 43. eius legati turbant Syracuſas, & Leontinos, 3840. 33. 35.

14. *Annibal* ad Nolam à Marcello vincitur, 3840. 26. accerſitur à Tarentinis, n. 27. eius crudelitas, 3841. n. 4. ad eum Tarentini cum multis deficiunt, ibid. fœdus præuium ad proditionem, n. 5.

15. *Annibalis* ad arcem Tarentinam induſtria, a. m. 3842. n. 10. naues per mediam vrbem transfert, n. 11. res ab eo proſpere geſta ad Beneuentum, Lucanos, & in Apulia, n. 16. 17. à Capuanis euocatur, 20.

16. *Annibal* Capuæ opem ferre ſatagit, 3843. n. 6. irrito conatu, n 7. Romam cogitat, nu. 8. quid ab eo ad vrbem geſtũ, n. 12. regreditur in Brutios & Regium, 13. in Anienis tranſitu Capuam perens trecentos amittit, n. 11

17. *Annibalis* conſilia Capua perdita, a. m. 3844. n. 11. Fuluio ad Herdoneam cladem affert, 12. tum vrbem ipſemet diripit, atque incendit, n. 13. & mox ad Numiſtronem parum feliciter pugnat, ibid.

18. *Annibal* ad Tarentum claſſe vincit Romanos, a. m. 3844. 15. Marcellum crebro prouocatus vincit, 3845. n. 7. poſtride autem ab eodem vincitur, n. 9. & 10. ibidemq; victoriæ modus, neque incruenta victoria, ibid.

Annibal Fabio irritas ad Metapontum inſi- 19.
dias ſtruit, a. 3845. n. 12. ex inſidiis Coſſ. ſemel iterumq; vehementer affligit, 3846. n. 7 in quibus Marcellus ipſe Conſul circumuentus occiditur, n. 8. eius collega cum filio vulnerati euadunt, ibid.

Annibal Marcelli Coſſ. corpus honorat, 3846. 20.
n. 10. eiuſdem prudentia, & humanitas, n. 9. & 10. & modeſtia 10. annulo Marcelli abutitur, ſed fraus in eum vertitur, Locrorum obſidionem ſoluit 13.

Annibal male pugnat cum C. Hoſtilio, & pe- 21.
ius cum Claudio Nerone conſule, an. m. 3847. n. 6. 7. 8. inde Apuliam non ſine clade petit, n. 9. eius luctus cæſo fratre 18. quieſcit nec vrgetur, 3848. 3.

Annibal Magnus imperator, a. m. 3848. nu. 3. 22.
aram excitat in monimentum rerum à ſe geſtarum, 3849. n. 5. arci Locrenſium opem irritam affert, n. 9. 10. geminam ad Crotonem cladem accipit, n. 23.

Annibal & Mago eius frater in Africam re- 23.
uocantur, a. m. 3851. n. 32. redit inuitus, & culpam Cannenſem deplorat, 33. appellit in Africam, 35. eius ſpeculatores capti, 3852. 4.

Annibalis cum Scipione colloquium, an. m. 24.
3852. num. 5. & fruſtra tentata pax, num. 6. paratur decretorium certamen, n. 7. pugnatur, n. 8. redintegratur certamen, n. 9. Romani vincunt, n. 9 & 10.

Annibal ex pugna Adrumetum profugit, 25.
3852. num. 11. & Carthagine victores Romanos agnoſcit, num. 11. & legatos de pace ad Scipionem mittit, num. 12. aſperiores pacis conditiones ſuadet admitti, num. 16. etiam adhibita vi, ibid.

Annibalis de fuga opinio improbata, an. m. 26.
3852. num. 17. eius aduerſarii Romam contra eum ſcribunt, 3859. 4. quæ cauſa calumniarum, & quid ille in bonum Reipub. Carthagine egerit, n. 4.

Annibal Antiochum cogitat, aditque, & 27.
quare, a. 3859. num. 5. timetur à Romanis, adeo vt cædem eius mandent legatis ſuis, ibid. quis fugæ ipſius modus, num. 5. Epheſi regem conſequitur, 6.

Annibal Antiochum ad Romanum bellum 28.
acuit, 3861. 9. & autor eſt vt in Italia geratur, ibid. aliaque de bello conſilia conſultiſſima, ibid. an nunc Africam adierit, aut nuncium potius miſerit Ariſtonem, num. 10.

Annibal ex colloquio cum Legatis Roma 29.
nis fit ſuſpectus Antiocho, 3861. num. 8. quem iudicaret maximum Imperatorem, num. 8. Alexandro maiorem videri, ibid. eius ſententia vtilior ab Antiocho deſeritur, n. 26. & 34.

Annibal Antiocho perſuadet Romanos bel- 30.
li cauſa in Aſiam trãſituros, 3863. n. 26. opinio de eius mortis tempore improbabilis, 3868. n. 5. quando & quomodo Pruſiæ re-

gem adierit, 3870. n. 29.

31. *Annibalis* vita in Creta & commentum ad ſeruandas opes,a.m. 3870. n. 29. ſerpentibus pro Pruſſia pugnat,n.30. tempus mortis eius, 3871.n.11. locus & modus, nu. 12. expetitur à Romanis, ibid.

32. *Annibalem* Pruſſias neque negat Romanis, neq; dedit,3871. 12. eius domus obſidetur, omni exitu occluſo, 13. venenum ſumit ne Romani ai bitrii fieret,ibi.ex Æmylio, variæ de eadem morte ſententiæ, n.13.

33. *Annibal* quandiu vixerit,3871.n.14.reuera,64. quibus motibus fuerit,ibid. ſchema familiæ eius,a.m.3878.n.14.

Annivs Viterbienſis reiicitur,a.m.3567. nu.5. & 3517.n.26.a.m. 3554. n.1.

Annona Romæ admodum vilis poſt bellum Carthaginenſe,a.m.3855.nu.17.

Annvli aurei ex pugna Cannenſi, 3838.n.38

Annvlo Marcelli abutitur annibal,ſed dolus in eius perniciem vertitur, an. m. 3846. 12. non ſic Mentor Hermææ annulo potitus, a.3705. n.3.

Annvs ſabbaticus,134.a.m.3521.n.3. & ita deinceps,a.28-35. 42. & c.anni lunares Danielis,3609. n. 7. & 9.

Annvs Metonicus Decemnouennalis, a. m. 3621. n.13.

Annvs duorum dictatorum,vrbis,389.an admittendus,a.m.3686.n.6.non videri,n.7.8. 9. primi Conſulis plebeii,3688.n.4.Prætoris item & Ædilis curulis, ibid.

Annvs dubii conſulatus, m. 3721. n. 1. annus ſine Coſſ.3729.n.29.& 3730. n. 40. Annus regni Græcorum diligenter examinatur,a. m.3742.n.1.& ſeqq. conſtituitur,a.3743.ib. n.1. anni cæterarum epocharum ſuis reperiuntur locis.

Anservm clangore Capitolium conſeruatur, a.m.3665. n. 13.

1. Antalcides pacis cauſa, nomine Lacedæmoniorum, cum Teribazo Perſa agit, a. 3660.n.3.cum eodem in Aſiam proficiſcitur,a.m.3661.n.1.ſed res dilata eſt, ibid. redit cum eodem ex Aſia,3665.n.1.

Antalcides ſuos ad Abydum laborantes induſtriè iuuat, a.m.3665. n. 1. multas naues Athenienſibus eripit, cæteras Ponto egredi non patitur,ibid. Antalcidæa pax, 3666. n.1.eius tempus,ib. cauſæ 2. formula 3. admittitur, 4.

Antiates pacem quærunt,ac ſe Romanis dedunt,3678. 4. quos Latini ideo perſequuntur, ibid.

1. Antigonvs Demetrii pater vnus de Alexandri ducibus, ab Antipatro eligitur contra Eumenem, qui Perdiccæ ſtuduerat, a. m. 3732.n.9.eum bello perſequitur,n.10. Antigoni cõtra Eumenẽ copiæ in Aſia, 3733.n.1.

2. *Antigonus* vt proſcriptum tractat Eumenem 3733. n. 1. & in eius caput centum talenta promittit,n. 1. eũq; Apollonidis proditione vincit,n.3.in arce Nora obſidet,n.6.eius copias adiũgit ſuis,3734.n.1.vide&3733.n. 4

3. *Antigonus* factus potentior ad regnũ aſpirat, 3734.n.1. Eumenem ad ſe pertrahere conatur, ibid. & a.3735n. 7. In Alcetam Perdiccæ fratrem,& Attalum eiuſdem claſſis præfectum mouet,illũ in Piſidia,bis vincit,n.2

4. *Antigonus* multos Alcetæ duces captos ſuis adiungit, 3734. n.3. Alcetam obſidet Termeſſi,qui ſe ibi interimit, ibid. Antigonus res ſuas per ſe agere incipit, 3735.n.1. maxime audita morte Antipatri,n. 7.

5. *Antigonus* ad ſe Eumenem allicit,3735.n.7.& dimittit ex arce Nora liberum,n. 8. tranſit in Ciliciam,3736.n.2. Argyraſpidas Eumeni eripere fruſtra conatur,4. in eumque monitu Seleuci mouet,3737. n. 5.

6. *Antigonus* Babylone ſocietatem cum Satrapis init.3738.n.1.tranſeuntem Tygrim Eumenes male accipit,n.2. Perſidem adeunti occurrit Eumenes, cuius copias ille ad ſe attrahere iterum fruſtra conatur, 3738.n.4.

7. *Antigonus* ad Gabienem Eumenem fallit, & fallitur,3738.5.cum eo pugnat dubia victoria, n. 6. Eum imparatũ occupare aggreditur 3739.n.2.cũ eo de ſumma rerũ decernit n.4.Eumenem illi Agyrſpides tradunt,n.6.

8. *Antigonus* plures duces ſibi infenſos ſuſtulit, 3739.n.9.In Perſide, vt Aſiæ Dominus regio honore afficitur; Seleuco Babylonicã ſatrapiã eripit,10.qui fugiens omnes principes inimicos ei reddere conatur, n.10.

9. *Antigonus* Syriæ imminet, ad eumq; legati à cæteris principibus miſſi re infecta redeũt, 3740.n. 1. & bellum in eos variis prætextibus parat,n. 2. Demetrium filium in Syria relinquit vt Ptolemæum vexet,n.3.

10. *Antigonus* fœdus init cum Caſſandro, à quo mox deſeritur,a.m.3741.n.1.Tyrum ad deditionem cogit,& vniuerſa pene Syria, & maris imperio potitur,n. 2. Phœniciam à Ptolemæo occupatam, & deſertam recipit,3742.n.8.

11. *Antigonus* amittit Babilonẽ 3742.n.9.Suſianã, & Mediam, n. 10. per filium Babyloniam recipit,vaſtat,deſerit, n. 13. fœdus illi cum principibus, 3743. nu. 3. mox à Ptolemæo violatur, 3744. n.1.

12. *Antigonus* Cleopatram Alexandri ſororem ducere cupit,& mox iubet interimi. & interemptoribus punitis eam magnifice tumulat,3746.n. 1. Demetrium filiũ in Cyprũ mittit,747.5.qui eam Ptolemæo eripit,n.7

13. *Antigonus* Cypro capta à filio,vtrumq;regem appellari iubet, & ſibi filioq; diadema imponit,3747.n.8.& mox copias contra Ptolem.parat,ib. Antigoniã cõdit, 3748.1. in Ægyptũ mouet,n.1.tẽpeſtate affligitur,n.2

14. *Antigonus* Syriam repetit,3748.n.3. filium in Rhodios mittit,3749.n.3. iubet cũ eis pacẽ quoq; modo conficere,3750.n. 5. pacẽ Caſſandro recuſat, qui propter ea bellũ cõtra eũ parat,3751.n.2.miſſo in Aſiã Lyſima.n.3.

15. *Antigonus* euocat Demetrium iuſſum pacem facere cum Caſſandro,3752.n.5.qui patrem adiẽs Epheſũ aliaſq; vrbes in Aſia recipit, n. 6. ficto nuncio Ptolemæũ decipit,7. Ad eũ milites multi à Lyſimacho deficiũt,n. 7.

16. *Antigonus* ſuperbe contemnit principes cõtra ſe coactos, a.m.3753.n.1.præſagit mortẽ ſuã, n.2. in pugna eius copiarũ magna pars ad Seleucũ deficit, n. 2. telorũ multitudine

obruitur, dum filium Demetrium quærit, n.3. qui agnita clade fugit, ibid.

17. *Antigonus* regio honore ſepelitur, à victoribus,3773.n. 4. qui eius prouincias inter ſe diuidunt, ibid.

1. ANTIGONVS Demetrii ex Phila filius, Antigoni nepos Boeotios acie vincit, a.m.3762.n.1 Thebas obſidet,n. 2. & obſidionem ſolui cupit ob ſuorum iacturam, ibi. luget patris captiuitatem,a.m.3768. n. 3. offert ſe obſidem Seleuco loco patris, ibid.

2. *Antigonus* patrẽ magnificè ſepelit, a.m. 3769. n.2.dictus eſt Gonatas, quod natus in vrbe Thraciæ Plinio dicta Gonos fratrem habuit Eumenem,3774.n.3.dat Pyrrho naues in auxilium Tarentinorum,n.4.

3. *Antigonum* Gonatam bello aggreditur Ptolem. Ceraunus, a.m.3774.n.4.& 775.nu.1. eius ſocii Ætoli, ib. à Philadelpho nauali prælio victus,pellitur regno n.1.quẽ Euſeb. hoc primum an.regnaſſe ait in Maced.n.4.

4. *Antigonus* Gonatas regnare incipit in Macedonia,3777.n.1.Galloſq; vincit,ibid.pacem init cum Antiocho Sotere filio Seleuci,qui ei Macedonia cedit, n. 1. Pyrrhus in ipſum populabundus irruit,3780. n.1.

5. *Antigonus* à Pyrrho victus,peditatu ab illo ad hunc deficiente,a.m.3780. n.1.Amittit eadẽ clade multa oppida,alia retinet, n. 3. & reparat copias ib.ſed à Ptolemæo. Pyrrhi filio funditus vincitur,3782. n. 1.

6. *Antigonus* ruina Pyrrhi erectus ac reſtitutus eſt,3782.2. & n.13.in quem mox extinctum etiam perhumanus fuit,n. 12. Alcyoneum filium ſuum docens humanitatem, ib. turbatur in Macedonia,& aliqua in Peloponneſo acquirit,3783. n.2.

7. *Antigonus* à Ptolemæo Pyrrhi filio & Spartanis bello premitur,a.m.3782.n.13 fi.&3784 n. 1. contra eum adeſt Spartanis Philadelphus,& à Gallogræcis inuaditur, ibid. his deletis illi à Gonata recedunt, n. 3.

8. *Antigonus* arma in Athenienſes parat, 3784. n.3 & 3785.n.1.belli cauſa ib. eos terra mariq; oppugnat.ib. quibus fert opem Philadelphus,n.2.à cuius legato Patroclo pugna nauali vincitur Antigonus,ibid.

9. *Antigono* Gonatæ ſe Athenienſes dedunt coacti,a.m.3785.n.2.& 86.n. 1. & 2. à Spartanis deſerti, ib. victor redit in Macedoniã contra Alexandrum Epirotam regni ſui prædonem pugnaturus,3787.n.1.

10. *Antigoni* filius Demetrius adhuc bene rem gerit,a.m.3793.n. 2. Antigonus libertatem reddit Athenis,deducto ex Muſæo præſidio,3798.n. 1. amittit Acrocorinthum, an. 3811. n.3.moritur, ibid.

1. ANTIGONVS Tutor Philippi,filii Demetrii, & nepotis Gonatæ,a.m.3821.n.10.eius cognomina,n.10. & 11.matrem pupilli ducit vxorem,ibid. Reprimit incurſiones Dardanorum,& Theſſalorum,3822. n. 2.

2. *Antigonus* Tutor præ ſe fert in ſeditione velle ſe deponere officium ſuum,3822.n. 2. ſupplicio tradit ſeditionis autores, ibid. eum in Græciam acciuit Aratus, vt opem ferret Achæis,3829.n. 13.

3. *Antigonus* Acrocorinthum recuperat,3830.n. 1.aliaq; ab eo in Græcia geſta,ib.& rurſum 3831.n.1.ei fortuna fauorabilis,3832. n. 1. cũ Cleomene Spartano pugnat & vincit, n.1.

4. *Antigonus* in Lacedæmonios victos præclare ſe gerit,a.m.3832.n.3.tertio die inde recedit, ob barbaros Macedoniam deuaſtantes, n. 1. & 3. dirupta vena vociferando moritur, 3834. n.4.

ANTILOCHVS verſuum cauſa à Lyſandro magna pecunia donatus,a. m.3651. n. 6.

ANTIOCHIA Syriæ à Seleuco,in honorem patris condita,ac nominata,a.m.3753.n. 5. vide,3827.n. 2.

ANTIOCHVS præfectus claſſis Athenienſium ſub Alcibiade male pugnat, & à Lyſandro occiditur, a. m.3648.n. 10.

ANTIOCHVS pater Seleuci Nicanoris ſub Philippo Alexandri patre claruit,a.m.3753.n.5.

1. ANTIOCHVS Soter Seleuci 1.filius,indulgentia patris Stratonicem nouercam duxit vxorẽ, a.m.3760.n.2.Patris regno in Aſia ſuccedit, a.m.3774. 2. Pyrrho dat pecuniam in bellũ Italicum,n.2. & 4.

2. *Antiochus* pacem init cũ Philadelpho, a.3775. n. 1.Ambit regnum Macedoniæ,3777. n. 1. illud tamen cedit Antigono Gonatæ,ibid. Eo regnante magni motus in Aſia, 3783. n. 2.geſta eius obſcura, ibid.

3. *Antiochus* Appamem filiam dat vxorem Mago filio Philadelphi,a.m.3788.num.1. molitur ſuaſu generi expeditionem in Ægyptum: quod Ptolem.impedit immiſſis in eius regnum diuerſis copiis,n. 1.moritur,3792.n.1

1. ANTIOCHVS Deus,filius Antiochi Soteris regnum Aſiæ capeſſit,a. m. 3793. 1. ratio nominis,ib.bellum mouet in Philadelphum, 3794. 1. Patris ſcilicet voluntatis inhærens vt dictum,a.m.3788.n.1.

2. *Antiochi* cũ Philadelph.belli meminit Daniel, 3797.1.2.finitur affinitate vtriuſq;regis, ibi. filiam Philadelphi Berenicem ducit Antiochus,n.1.ex Laodice duos ſuſcepit liberos Seleucum Callinicum, & Antiochum Hieracem, ibid.

3. *Antiochus* reſtituit Laodicen priorem vxorẽ in gradum ſuum,a.m.3806. n. 1. à qua & interficitur,3807. n.1. & qua de cauſa, ibi. poſt mortem Philadelphi,n.1.

1. ANTIOCHVS Hierax frater Seleuci Callinici, filius Antiochi Dei & Laodices, à fratre euocatur,in auxilium belli,3812.1.ratio nominis,3813.n.1.fratris regnum ambit, ibid. & in eum bellum mouet, ibid.

2. *Antioch.* Hierax ope Gallorum Callicinum fratrem ſuperat,a.m.3813. n. 2. qui mox in Hieracem arma vertunt, ibid. Iterum à fratre vincitur,3815.n.1.ſocerum habet Artamenem regem Cappadociæ, ib. ad eum confugit, ab eoque mox fugit, ibid.

3. *Antioch.* Hierax ad Ptol. Euergetem quamuis hoſtem confugit,3826. n. 1. à quo arcta cuſtodia retinetur, ibid. moritur, & quo mortis genere, 3827. n. 3.

ANTIOCHI nomen appellatiuè, vt Ptolemei, & Arſacis, & Cæſaris, & Auguſti, & Pharaonis,3809. n. 4.

Index.

1. Antiochvs Magnus filius Seleuci Callinici, & frater Seleuci Ceraunı natu minor, fratre regnante priuatam vitam agit, 3828.n.3. impubes regnum accepit, ibid. & an. m. 3830. n. 4. ideo parum fidos habuit Satrapas. ibid. & 3832. n.4.
2. *Antiochum* deſerunt Achæus, Molo, & Alexander, an. 3832. 4. mittit copias in Molonem, conſilio Hermiæ improbi conſiliarii, ibid. qui & bellum in Ægyptum ad recuperandam Syriam ſuadet, n. 6.
3. *Antiochus* vxorem ducit Laodicen filiam Mithridatis, 3833. 4. mouet ipſemet in Molonem, 3834. n. 7. addiſcit Achæi defectionem, n. 9. & conſilia cum Ptolemæo inita ibid. Molonem perſequitur, 3835.8. qui deſertus à ſuis male perit, ibid.
4. *Antiochus* in Artabazanem mouet, 3835.n.10. augetur filio Seleuco Philopatore, ib. curat Hermiam interfici, n.10. Achæű monet officii, 3836.n.1. de Syria deliberat, ib. Seleuciam adit, eamq; proditione recipit, n. 2.3.
5. *Antiochus* opera Theodoti magnā parte Syriæ & Phœnicis obtinet, & Coeleſyriæ, 3836 n.5. bellum in Ægyptum mouet, n.6. quem lactant Ægyptii, ibid. belli apparatus, a.m. 3837.n.1.2. & ſeqq. vincit terra mariq; n.3.
6. *Antiochus* Iudæam peragrat, 3837. nu. 3. & 4. alia eiuſdem in Philopatorem pugna, 3838. n. 1. victoria in Antiochum inclinat, moxque in Ptolem. qui & potiora obtinet, 5.6. Antiochus inducias obtinet, 7.
7. *Antiochus* Achæum bello perſequitur, & Sardeis, quo ſe ille contulerat, oppugnat, a. m. 3839.n.1.&21 Sardeis per inſigne Lagoræ audaciā occupat, 3840.n.1.&ſeq.& Achęű Bolidis opera cōprehendit, n.13. vide *Achæus.*
8. *Antiochus* arcē Sardibus recipit, 3840.15. Arſacē Parthű bello perſequitur, 3844. nu.31. Eutydemum in Bactriana regione vincit, 3846.n.20. diuq; perſeuerāte bello pax inita eſt. Telea Antiochi legato interpr. 3849.14
9. *Antiochus* ſuperato Caucaſo Indorű fines ingreſſus cű Sophagaſeno rege renouat amicitiā, 3849.n.14. inde regreditur, & arma in Ægyptű parat, ib. idq; prædixit Daniel, c.11 a.m.3850.n.3. explicatur, n.4. & 5.
10. *Antiochi* pax cum Philippo in ruinā Ægypti, 3850.n.6.& ſchol. 1. & 2. & a. m. 3851. n. 1. & 3856. 9. Romana ad eos legatio in eam rem, 3851.n. 7. Antiochus Syriam recuperauit hoc tempore, ibid. vexat Iudæam & Coeleſyriam, n.8. vide & 3852. 1.
11. *Antiochus* Magnus Coeleſyriam Ptolemæo Epiphani ereptam recuperat, a. m.3856.n. 1. Scopa eius duce ſuperato, n.2. ex Daniele ibid. & n. 4. illi ſe Iudæi dedunt, n. 3. & quomodo ab eis exceptus fuerit, n. 5.
12. *Antiochus* Ciliciam & Cariam in Aſia tentat, 3856. nu. 4. ei Rhodii reſiſtunt pro Ptolemæo, n.5. Attali regnum inuadit, dum is pro Romanis contra Philippum pugnat, n. 8. qua de re Romani legati ad eű mittűt, ib.
13. *Antiochus* Romanorű monitu ab Attalo recedit, 3856. n. 8 ingens eius in Ptol. Epiph. expeditio, 3857. n. 1. in gratiam quoq; Philippi, ibid. Rhodii ſe opponunt Antiocho n.2. qui multa oppida occupat ib. & prudenter reſpondet Rhodiorum legatis, n.3.
Antiochum Rhodii armis petunt victo Philippo. 3857.n.4. pacem init cum Epiphane ſpondetq; ei filiam ſuam in fraudem, a 3858 n.2.& 3. ſed irrito conſilio, ibid. & 3862. n. 6. Romanorum ad eum mādata pro libertate vrbiű Græcarum, n.12.& ſchol 4. 14.
Antiochus Græcas vrbes in Aſia occupat, obſidetq; 3858.n. 12. & in Thracia Lyſimachiā inſtaurat, n. 13. vbi Romani de eo queruntur 14. quibus ille reſpondet, 15.& Thraciā ſibi vendicat, ib. naufragium facit, n.16. 15.
Antiochi legati cum Romanis diſceptant de amicitiæ legib. a.m.3861. n.2. 3. in quo Romani iniuſte agunt, n.4.5.6.7.8. Antiochum ad bellum in Romanos Annibal acuit, n. 9. inuitatur & ab Ætolis, 3862. n.3. 16.
Antiochus dat filiam Cleopatrā Ptol. Epiph. vxorem, 3862.n.4. cui dat dotem Coeleſyriam, n.5.& 6. vicinos reges ſibi ſociat affinitatibus in bellum Romanum, ib. filium mittit in Syriam, ipſe in Piſidiam mouet, 3862. n.7 ille ibi cito moritur, n.9. 17.
Antiochi iuſta in Roman. defenſio oſtēditur, a 3861.10.11. eius concilium bellum decernit, n.11. tardatur à tribus vrbibus, n.26. Annibalis vtile conſilium deſerit, ibid. & nu. 34. Venit Demetriadem, n. 27. 18.
Antiochum Ætoli Imperatorem belli faciunt, 3862. n. 28. & cű eis Chalcidem tentat, ibi. & n.30. eamq; deditione capit, n. 31. hyemē ibi tranſigit, & legationibus vacat, 32. Epirotarum ad eum legatio, 33. Thebanis ſibi adiunctis Chalcidem redit, ibid. 19.
Antiochus Philippum à ſe alienat, a.m.3862.35. Pheras & alia loca occupat. Lariſsā fruſtra obſidet, 35.& 36. Romanis ſuperueniētibus ib. Chalcide hoſpitis filiā ducit vxorem, ib. 20.
Antiochum belli pœnitet ſub ipſum eius initium, 3863.8. Chalcide ſe communit, nu. 9. pugna paratur, 9. 10. pugnatur non infeliciter 11. donec Ætoli victi Regios terrent, & dant in fugam, cum ipſo rege, n.11. 21.
Antiochus cladem maritimam accipit, ab Atilio claſſis Præfecto, a.m.3863.n. 14. Epheſum fugit, n.15. ibi ab Ætolis vrgetur, n. 18. ſtudet impedire tranſitű Roman. in Aſiā n. 26. nauali prælio cum eis pugnat, & vincitur, n. 31. 22.
Antiochus claſſem reparat, 3864.n.11. Eumenē vexat, cui Rom. ſubueniűt, n.17.&18. de pace agere cupit cum Æmilio Prætore, quæ ab Eumene diſcutitur, n. 18. inde aliquot oppida capit. n. 19. 23.
Antiochus nauali pugna ad Eurymedontem à Rhodiis vincitur, a m.3864 nu. 20. & 21. Pruſiam in Romanos ſollicitat, à quibus confirmatur, n. 22. altera nauali clade 42. nauium ad Teium afficitur, n.24.25.& ſeq. 24.
Antiochus inſigni imprudentia Lyſimachiam deſerit, a.3864 n.24. itaq; Rom. in Aſiā trāſeunt, vbi Antiochus iterű de pace agit, n. 31.& 32. conditiones eius vtrinq; 32. 33. deſperata pace, ad bellum conuertitur, ibid. 25.
Antiochus filium gratis Africano reddit, 3864. num. 34. eius conſilio pugnam differt, ibi. 26.

Romanis inſtantibus pugnæ copiam facit
36. quantus eius exercitus 37. quæ illi in
prælio nocuerint, 38.
27. *Antiochus* à dextro cornu vincit, 3864. n. 40.
mox fugam init· multique in fuga pereunt
n. 41. Sardeis, mox Apameam fugit, mul-
tæ vrbes deditionem faciunt, 42. pacem
petit, & quæ eius conditiones, n. 43. &
44.
28. *Antiochus* legatos de pace Romam mittit,
3864. n. 45. dat obſides, in iiſque filium
iuniorem Antiochum, qui poſtea dictus
eſt Epiphanes, n. 45. moderato animo cla-
dem accipit, ibid. ei pax oblata Romæ con-
firmatur, 3865. n. 8.
29. *Antiochi* regnum quam diuturnũ, a. m. 3866
n. 1. leges pacis cum Romanis explicantur,
n. 4. 5. & ſeqq. eius naues incenſæ, n. 13.
eius elephanti Eumeni dati 14. moritur
Antiochus magnus, a. m. 3866. n. 19.
30. *Antiochi* geſta ex Daniele, an. m. 3866. n. 19.
20. & ſeqq. explicantur, ibid. variæ de eius
morte ſententiæ, n. 22. & 23. non deſcri-
bitur initio 2. Machab. ibid. eius in tem.
plum Hieroſol. liberalitas, 3870. n. 3.
1. ANTIOCHVS Epiphanes filius Antiochi ma-
gni natu minor Romam obſes mittitur, a.
m. 3864. n. 45. mutatis tertio quoque an-
no obſidibus ipſe retinetur, 3865. n. 8. fuiſſe
natu minorem oſtenditur, 3867. n. 2.
2. *Antiochus* Roma à fratre Seleuco Philopato-
re reuocatur, miſſo in eius locum Deme-
trio filio ſuo, illius nepote, a. m. 3877. n. 3.
& 3878. n. 1. an prudenter, ibid. ſub eius
reditum moritur Seleucus 2. ſtemma eius
& parentum habes, ibid. n. 14.
ANTIOCHVS Soter filius Seleuci Nicanoris
regnare incipit in Aſia, a. m. 3774. n. 2.
1. ANTIPATER vnus de Alexandri ducibus ei
chariſſimus, a. m. 3719. n. 6. cenſet diffe-
rendam expeditionem Alexandri in Aſiam
n. 13. qui illi adminiſtrationem Græciæ &
Macedoniæ abiens committit, 3720. n. 1.
2. *Antipater* contra Græcos ducibus Lacedæ-
moniis pugnat, an. 3724. n. 10. vincitque
occiſo Agide Spartano rege, ibid. Eum ad
ſe euocat in Aſiam Alexander, ob iurgia cũ
Olympiade, 3730. n. 11. 3731. n. 3. ideo iratus
venenum illi paraſſe dicitur, ibid.
3. *Antipatrum* veneni accuſat Curtius, eiusque
filium Caſſandrum, 3730. n. 18. mortuo A-
lexandro in Macedonia dominatur, 32. 35. à
Laoſthene prælio victus Lamiæ obſidetur,
n. 48. Ptolemæus Lagi cum eo fœdus init.
3731. n. 2.
4. *Antipater* Nicæam filiam dat Perdiccæ, 3731.
n. 3. qui ſoceri ruinam machinatur, ibid.
id Antipatro innoteſcit per Antigonum,
qui ad eum cum Demetrio filio ex Aſia
confugit ibid. & nu. 10. conſilia init cum
Cratero & Ptol. contra perdiccam, n. 4.
5. *Antipater* prælio à Græcis victus Lamiæ ſe
includit, 3731. n. 6. ſoluta obſidione ſe vi-
ctis coniungit, n. 7. ei ſe iungit Craterus,
n. 8. Græcos vincunt, cum quibus etiam
pacem init Antipater, ſed cum ſingulis
ciuitatibus, n. 9.
Ad pacem Athenienſes compellit, eosque 6.
egregie vlciſcitur, 3731. n. 9. & 10. vt ſe in
Ætolos geſſerit, n. 10. ad eum Neoptole-
mus ab Eumene victus confugit, 3732. n. 4.
Antipater in Perdiccæ mortui curam ſuc-
cedit, n. 9.
Antipater reges in patriam Macedoniam re- 7.
ducit, 3732. 9. ægrotans legatum Athenien-
ſium Demadem recipit, quem & interficit
cum filio, 3735. n. 3. Polyſperconti regum
tutelam moriens committit, cui ſecũdum
conſtituit filium Caſſandrum 4.
ANTIPATER Caſſandri filius, Antipatri ne- 1.
pos, matrem occidit, a. m. 3756. n. 1. fra-
trem Alexandrum regno pellere conatur,
ibid. Antipater à fratre opera Pyrrhi vin-
citur, 3757. n. 1. quem fruſtra auertere Ly-
ſimachus, conatur. n. 2.
Antipater odioſus Macedonibus ob matris 2.
necem, 3759. n. 3. & Caſſandri patris ſce-
lera in familiam Alexandri, 3760. 1. à Ly-
ſimacho ſocero interficitur, eiusque vxor
à patre in vincula coniicitur, 3761. n. 2.
ANTOCLES Athenienſium legatus, 3683. nu.
2.
ANXVR oppidum capitur, & diripitur à Ro-
manis, a.m. 3649. n. 16. & 17.
AORNVM vrbs Bactrianorum, an. 3726. nu. 4.
mons quoque, 3728. n. 12. Vide theſaurum
Ortelii, in *Aornus*.
APENNINVM fruſtra tentat Annibal, 3837. 7.
eum denique tranſit, n. 14.
APIS Ægyptiorum Deus, a. 3528. nu. 6. eius
deſcriptio, ibi. à Cambyſe vulneratus mo-
ritur, n. 6.
APOLLO Athenarum præſes, a. m. 3762. n. 2.
eius oracula ambigua, 3575. n. 5.
APOLLONIA vrbs Romanis deditionem facit,
3825. n. 2.
APOSTATÆ Iudæorum, a. m. 3819. n. 2. ſociis
execrati, ibidem: eos fouet Philopator, n.
2. & in eorum gratiam Iudæos ſuppliciis
afficit 3. de iiſdem queritur, n. 6. mox per-
mittit apoſtatas ad trecentos à ſociis Iu-
dæis occidi, n. 19.
APPIVS Claudius ſiue Clauſus Regillenſis è 1.
Sabinis Romam cum ſuis tranſit, 3551. n. 3.
anno V. C. 250. ex quo tam multi deinceps
Appii Claudii in patriciis cenſentur, n. 3.
negat remiſſionem debitorum dandam
obæratis, 3557. n. 5. 6.
Appius in obæratorum tumultu fugit, 3560. 2.
num. 4 ſeueriorem ſententiam in ple-
bem quæ ſeceſſerat retinuit, a. m. 3562. n.
10. 11. reſiſtit creationi Tribunorum plebis
n. 14.
APPIVS Claud. prioris filius fit conſul inui- 1.
tus, inuitáque plebe, a. m. 3584. nu. 6. Tri-
bunus eum reluctantem rogationi, duci
iuſſit in carcerem, n. 10. eius inconſulta ſe-
ueritas ſeditionem excitauit, qua lex per-
score nicioſa lata eſt, 10.
Appius milites habet proteruos, quos & ſeue- 2.
re punit, 3584. n. 11. de agrorum diuiſione
plebi repugnat, vincitque, a. m. 3585. n. 8.
accuſatus apud populum ſibi manus af-
fert, n. 9. rigidus eius animus, ibid. mor-

tuum

tuum filius inuitis Tribunis laudauit, nu. 10.

1. Appivs Claudius C. Claudii filius, a. m. 3595. n. 25. primus Decemuir, a. m. 3604. nu. 3. plebi comis, num. 4. confirmatur in magiſtratu, 3605. n. 4. cum ſociis coniurat, 5. Rempub. tyrannicè gerunt, n. 6. patres in Senatu tumultuantur, n. 9.

2. *Appium* patruus C. Claudius beneuole monet in Senatu, an. mun. 3606. 10. à quo contemnitur, num. 11. Virginiam fruſtra tentatam in ſeruitutem vendicat, n. 18. & contra eam ſententiam fert, n. 19. 21. quam pater perimit, 22.

3. *Appius* populum conuocat irrito conatu, 3606. num. 24. abit magiſtratu cum cæteris Decemuiris, num. 30. Accuſatur, in carcerem conicitur, ibique moritur. C. Claudio pro eo fruſtra prehenſante, num. 33.

Appivs Claudius repugnat plebeio conſulatui, an. 3688. num. 3. & 3693. 10. fit Dictator, ibid.

Appii Claudii cenſura, 3742. num. 15. in ea viam ſtrauit, & aquam deduxit, ibidem, ea diu continuata eius dominationem in conſulatum tranſtulit, 3747. 9. Vrb. Con. 446.

Appivs Claudius vetat ne pax cum Pyrrho fiat, an. mun. 3774. num. 20. Vrb. Cond. 473.

Appvli & Lucani dant ſe Romanis contra Samnites, an. 3728. num. 31. vincuntur à Romanis duce Decio, an. mun. 3757. num. 4.

Apvani Ligures à ſuis ſedibus migrant, an. mun. 3874. n. 4. & 7. Neapolim transmittuntur, ibid.

T. Apvstivs Macedoniam populatur, 3855. n. 1. & Athenagoram vincit, ibid.

Aqvam & terram Darius Hyſtaſpides Perſa exigit à Scythis in ſignum ſubiectionis, a. m. 3536. n. 3. & 4. 3549. nu. 1.

Aqva Claudia Romæ, a. m. 3742. n. 15. quando deducta, ibid.

Aqvilii Romani adoleſcentes in Rempub. coniurant, 3546. num. 6. Nepotes Tarquinii Collatini Conſulis, ibid. patefit coniuratio, num. 7. comprehenduntur, num. 8. à Bruto damnati, num. 11. puniuntur, num. 14.

C. Aqvilivs Coſſ. Hernicos diu fortiter repugnantes ægre ſuperauit, 3568. 9. & ouauit, n. 9.

Arabvm rex cum Cambyſe fœdus init, & eum commeatu iuuat, a. m. 3526. n. 3. & 4. qua arte aquam per deſerta loca deduxerit, ibid.

Arachosios Alexander ſubegit, an. m. 3725. num. 7.

Aradiorvm priuilegium, an. mun. 3813. num. 2.

Aratvs Sicyonius Achæorum Rempub. præclare gerit, an. mun. 3811. num. 3. pacis conſilia per inuidiam diſtribuat, an. 3829. n. 13.

Aratvs poëta floret, 3783. n. 8.

Arbela clade vltima Darii nobilis, 3724. num. 3. ibi pugnat cum Alexandro, n. 5. 6. &c. victoria Alexandri, 7. magnitudo cladis, n. 9.

Arca & Tabernaculum an fuerint reperta poſt reditum è Chaldæa tempore Nehemiæ, an. mun. 3609. num. 85. & ſeqq. fabulæ Rabinorum de arca, num. 90.

Arcades Eleis bellum inferunt, 3690. num. 5. Thebanos deſerunt, 3687. n. 2. Lacedæmoniorum hoſtes, 3689. n. 5.

Arcesilavs quando floruit, a. m. 3754. nu. 2. Academiam primus inſtituit, ibid. eius mors, ibid.

Archidamvs Lacedæmoniorum rex anno 4. belli Pelopon. in Atticam irrumpit, an. m. 3626 n. 2.

Archidamvs Ageſilai filius poſt Leuctricam pugnam dux eligitur à Spartanis contra Thebanos, an. 3684. num. 1. Iaſonis Theſſali conſilio exercitum dimittit, num. 3. pugnat contra Arcades, vulneratur & vincitur, 3689. n. 5.

Archidamvs pugnat contra Epaminondam, an. mun. 3690. n. 9. cum centum viris, ibid.

Archimedes egregie tuetur Syracuſas, a. m. 3840. nu. 39. per imprudentiam interficitur, 3842. nu. 25.

Archontes deficiunt Athenis, a. m. 3761. n. 1. denuo creantur, 3765. n. 17.

Ardeatinvm bellum, a. 3539. n. 5. incipit, a. m. 3543. n. 1. Indiciis interrumpitur, 3545. n. 17. A Romanis deſciſcunt, a. m. 3610. n. 5. res cum illis componitur, 3611. num. 4 turbæ apud illos, & qua de cauſa, 3612. num. 3.

Ardeam colonia deducitur, an. m. 3613. num. 1.

Arenarvm molibus exercitus Cambyſis opprimitur, a. m. 3528. n. 7.

Arevs Cleonymi ex fratre nepos, pro eo Spartæ regnat, a. m. 3782. nu. 3.

Argentvm nondum ſignatum in ſtipendia militum datur, an. mun. 3649. num. 16. primum Romæ ſignatum, 3785. n. 3. eius rei occaſio, nu. 4. Argenti fodinas reperit Annibal, 3833. 9.

Arginvsæ inſulæ vbi ſitæ, an. mun. 3648. num. 17.

Argivi tricennale fœdus cum Lacedæmo- 1.
niis ineunt, an. mun. 3602. num. 1. & 3632. num. 4. & 3633. num. 3. noua Argiuorum ſocietas, ibi. ei ſe iungunt Athenienſes, id agente Alcibiade, an. mun. 3634. num. 2. & 3635. n. 1.

Argiui contra Lacedæmonios pugnaturi te- 2.
mere reuocantur, an. mun. 3636. magno vtriusque populi, num. 1. & 2. vincuntur à Spartanis, 3636. n. 4. cum quibus pacem ineunt, & belli ſocietatem ad annos, 50. a. m. 3636. n. 7.

Argiui pugnant in Epidaurios, 3636. num. 6. 3.
Argis oligarchia conſtituitur, 3637. num. 1. moxq; Democratia reſtituitur, n. 2. optimates eiecti ad Athenienſiũ auxiliũ confugiũt

plebs ad Lacedæmoniorum, an. mun. 3637. num. 3.

4. *Argiui* Phliaſios vaſtant, an. mun. 3637. nu. 3. Argos Philippo deditur à Philocle, an. 3856. nu. 20. Argos Philippus Nabidi committit, 3857. num. 9. qui in ea graſſatur, n. 10. & 11.

5. *Argis* liberandis conſultatio, a. m. 3859. nu. 7. obſidetur à Quintio & Græcis, n. 8. liberatur, num. 16. & Achæis reſtituitur, ibidem.

Argyraspidæ veterani milites Alexandri, a. m. 3730. n. 7. Eumenem recipiunt, 3736. n. 2. eique conſtanter adhærent, n. 4. & an. 3737. num. 4. In eum ab Antigono victum conſpirant, a. m. 3739. n. 6.

Argyraspidæ Eumenem comprehenſum ac ligatum hoſti dedunt, 3739. nu. 6. eos ex vinculis arguit, n. 7. ex eorum voluntate ab Antigono occiditur, n. 7. qui Argyraſpidas male perdit, nu. 9.

Ariarathes rex Cappadociæ à Romanis in gratiam recipitur, poſt bellum cum Antiocho Magno, 3866. n. 14.

Arias Spartæ rex litteras mittit ad Oniam ſecundum, a. m. 3811. num. 2. non ad tertium, neque ad primum, n. 3.

1. Aridævs Philippi filius Alexandri frater; ei Cariæ ſatrapa filiam ſuam dare vult, an. m. 3717. num. 3. repugnante Alexandro, ibid. eum Alexander moriens præterit, an. m. 3730. nu. 21. genus eius, num. 33. & 3737. num. 1.

2. *Aridæus* ſucceſſor eligitur Alexandri Magni, 3730. n. 31. timide fratri ſuccedit, num. 32. Rex vmbrabilis Perdicca dominante, n. 33. regnat in Macedonia, nu. 35. mente debilis opera Olympiadis, n. 33.

3. *Aridæus*, qui & Philippus, adeſt conſilio Perdiccæ de morte Antipatri, a. m. 3731. num. 3. Alexandri funus biennio apparat, a. 3732. n. 2. Ægyptum adit cum copiis & Perdicca, nu. 2. & 6. ei Ptolemæus Macedones conciliat, n. 8.

4. *Aridæi*, & filiorum Alexandri tutela Antipatro demandatur, a. m. 3732. n. 8. & 3736. nu. 1. Aridæi vxor Euridice, a. 3737. n. 1. deſerti à ſuis ab Olympiade capiuntur, n. 2. in carcerem coniecti denique occiduntur, a. m. 3737. n. 2.

5. *Aridæus* quandiu regnarit, a. m. 3737. n. 2. ratio temporis, ibid.

Aridævs filius Datamis 3695. n. 3.

Arimazes Sogdianus, 3726. n. 18. eiuſque rupes, ibid.

1. Aristæas petit à Philadelpho libertatem Iudæorum, a. m. 3775. n. 30. videtur cacozelia peccare, n. 44. fuit præfectus ſatellitii regii, n. 50. doctus & regi charus, ibid. eius librum eſſe legitimum, num. 51. 52. & ſeqq.

2. *Ariſtæas*, ſiue Ariſtæus an gemini, a. m. 3775. n. 57. ab Hebræis diminutus videtur, n. 82. & 54.

Aristagoras Hiſtiæi gener, & eius Mileti procurator, a. m. 3538. n. 5. à Perſis deficit, & Græcos ad belli ſocietatem ſollicitat, n. 6. & Athenienſibus perſuadet, 3539. n. 1. 2. ad Thraces fugiens interficitur cum ſuis, 3542. n. 2.

Aristides in exilium oſtraciſmo pulſus, a. m. 3571. n. 4. & qua de cauſa, nu. 5. ei conflat inuidiam Themiſtocles, nu. 5. inimicis abiens bene precatur, n. 6. diuitiarum contemptor, n. 7. amator voluntariæ paupertatis, n. 8. 1.

Ariſtides in gratiam patriæ Themiſtocli reconciliatur, a. m. 3573. nu. 4. eius conſilium de Xerxis fuga, a. 3574. n. 34. 2.

Aristides Lyſimachi dux Athenienſium, 3575 num. 9.

Aristo rex Spartæ, an Demarati pater, a. m. 3551. n. 1. & 2.

Aristodemvs Cumis tyrannidem occupat, 3549. n. 2.

Aristodicvs Cumæo oraculo illudit, a. m. 3520. n. 3.

Ariston mittitur ab Annibale ad ſuadendam Pœnis belli ſocietaté cum Antiocho a. m. 3861. n. 10. & 11. fugit re infecta, ibidem.

Aristophanes poëta comicus quando floruerit, a. m. 3626. n. 1. eius patria & res geſtæ, ibid.

Aristotelis genus, & ortus tempus, a. 3670. nu. 2. auditor eſt Platonis ætatis decimo ſeptimo, 3686. n. 1. Athenas mortuo patre venit, 3687. ſchol. 1. quem audit ad mortem vſque, a. 3706. n. 6. migrat ad Hermeiam, ibid. 1.

Ariſtoteles triennium apud Hermeiam commoratus venit Mitylenem, 3709. nu. 2. & qua de cauſa, ibid. venit ad Philippum, 3711. num. 1. ætatis 42. ibid. apud Philippum annos octo exegit, ibid. 2.

Aristoteles Athenas Philippo mortuo migrat, an. mun. 3719. num. 14. & in Lycæo 13. annos docet, iam quinquagenarius, 3719. num. 14. mittit cum Alexandro Calliſthenem cognatum, & cur, 3728. num. 3.

Aristoteles docendi munere Theophraſto relicto, clam Chalcidem petit, an. mun. 3731. 12. cauſa fugæ ibidem. Moritur anno ætatis, 63. a. 3732. n. 15. mortis genus, n. 18. primus Bibliothecam conſtruxit, ibidem, vide, 3621. n. 7.

Aristotimvs tyrannus in Epiro, an. m. 3783. n. 3. intra quintum menſem opprimitur, num. 4.

Arrhetivm vrbs vbi ſita, 3770. num. 4.

Arsaces Parthorum primus, 3806. num. 4. & 3809. num. 3. 4. 5. eius frater Teridates, ibid. origine Perſa, vel Scytha, vide & num. 7.

Arses Perſarum rex. Ochi natu minimus, a. mun. 3712. n. 4. regnare incipit, a. 3713. nu. 1. Perinthiis contra Philippum opem tulit, nu. 4. A Bagao interficitur, an. mun. 3715. num. 1.

Arsinoe Ptolemæi Lagi filia, Agathoclem priuignum interfecit, an. mun. 3771. nu. 2. Id ſcelus trium liberorum ſuorum cæde luit, ibidem, & maxime, 3775. num.

2. Samothraciam in exilium abiit, ibidem.

1. ARTABANVS Hyſtaſpis filius Xerxi bellum in Græcos diſſuadet; a. m. 3570. n. 3. in ſomnis ab hac ſententia dimouetur, num. 4. Xerxem ſuper maximis copiis flentem monet, 3573. num. 11. & 12. Suſam à Xerxe dimittitur, 3574. num. 8. in Xerxem conſpirat, 3589. num. 3. eumque obtruncat, ibidem.

2. *Artabanus* Darium Xerxis natu maximum per fraudem tollit, 3589. num. 4. conatur & Artaxerxem, à quo occiditur ipſemet, n. 4. an aliquandiu regnarit, 6.

ARTABAZANES ex Dario & Gobriæ filia genitus, an. mun. 3534. num. 4. & 3566. n. 2 de regno cum Xerxe diſceptat, ibidem, lis dirimitur in gratiam Xerxis, an. 3567. 2. quam amica illa concertatio, n. 3.

ARTABAZ. ex Mentoris, & Memnonis ſorore, 11. filii & 10. filiæ, an. 3705. num. 2. à Mentore Rhodio Ocho reconciliatur, ibid.

ARTABAZVS ſenex occurrit Alexandro. an m. 3724. num. 24. & 26. Bactrianorum ſatrapa, 3727. n. 3 eius prouinciam Alexander Clito deſtinat, n. 3.

ARTAPHERNES Darii Hyſtaſ. frater, ab eo Sardibus præficitur, an. mun. 3538. num. 5. cum eo agit Hippias Athenienſium tyrannus, 3539. num. 1. Hiſtiæum defectionis arguit, num. 4. & defectionem Sardibus cogitantes punit, 3540. 5.

ARTAPHERNES filius Artaphernis, Hyſtapidæ nepos, a. m. 3561. num. 1. copias in Athenienſes ducit, ibid. & n. 4.

ARTAPHERNES dux Artaxerxis captus ab Athenienſibus, Athenas delatus Epheſum reportatur, a. 3629. 7.

1. ARTAXERXIS permiſſio ædificandi Ieruſalem cur neceſſaria, a. 3517. num. 14. fraude Artabani Darium fratrem necat, 3589. nu. 4. moxque eundem Artabanum, ibid. patri fratrique ſuccedit, n. 6. Artaxerxes commune nomen, 3524. nu. 4.

2. *Artaxerxes* cur dictus Longimanus, an. mun. 3589. num 6. regnare incipit, 3590. num. 1. Idem cum Aſſuero Eſtheris, n. 2. 10. & 11. non alius aliquis, n. 3 & ſeqq. ſatisfit argumentis, quæ pro aliis faciunt, num. 12. & ſeqq.

3. *Artaxerxes* an 127. prouinciis præfuerit, 3590. num. 14. eius ingenium, num. 15. difficile, 3608. 11. initia regni eius, 3590. num. 16. ſcribit ad eum Themiſtocles, nu. 17. quem admodum liberalem erga ſe experitur, 3591 nu. 7. & 9.

4. *Artaxerxes* in Ægyptios defectores arma parat, 3591. 12. conuiuium maximum celebrat, 3592. num 2. & ſeqq. euocat Reginam Vaſthi, n. 9. quæ renuit venire, 10. an recte, ibid. de ea rex deliberat, eamque regno priuat, n. 12 & 13.

5. *Artaxerxis* expeditio in Ægyptum, duce Achemene patruo, a. m. 3592. nu. 16. quærit quam Vaſthi ſubſtituat, 3593. 2. varie commouetur ſuper eius pœna, num. 2. 3. ſub hoc rege Perſarum vixit Eſdras 3595. nu. 2. & 3.

Artaxerxes decreto permittit profectionem Eſdræ 3595. 12 & 15. Regis in Iudæos liberalitas, num. 13. num viuo patre regnarit, num. 16. & 3609. num. 8. dat clero immunitatem, 3595. n. 17. ducit Eſtherem loco Vaſthi, a. m. 3596. n. 46. 6.

Artaxerxes inſidiis Eunuchorum appetitur, an. mun. 3596. num. 49. 50. contigiſſe id anno, 3597. non 96. num. 52. quæ cauſa iræ, & inſidiarum, an. mun. 3597. num. 2. vt patefactæ fuerint, num. 3. puniuntur, nu. 4. 7.

Artaxerxes Amano de cæde Iudæorum conſentit, an. 3601. num. 6. contemptus pecuniæ, n. 6. dat epiſtolam de ea cæde, n. 7. Eſtheri adeunti ſe blanditur, nu. 23. fit Eſtheris conuiua, n. 25. 8.

Artaxerxes Eſtheris petitionem exquirit, 3601 26. agnoſcit Mardochæi in ſe fidem, num. 31. eumque magnifice honorat, n. 33. 34. 35. iterum petitionem rex exquirit, 38. commouetur ad reginæ querelam, ibid. 9.

Artaxerxes Amanum cruci addicit, an. mun. 3601. num. 41. concedit reuocationem edicti ſui, num. 46. & 49. nouum vectigal imponit, & qua de cauſa, a. m. 3602. num. 10. & 11. 10.

Artaxerxes cladem accipit in Cypro, 3603. n. 3. pacem cum Græcis init. num. 4. eius anno vigeſimo inchoantur hebdomadæ Danielis, 3609. num. 2. & 3. conſentit in profectionem Hieroſolymitanam Nehemiæ, n. 11. 12. 11.

Artaxerxi nunciatur miraculum ignis, an. mun. 3610. num. 1. & locum honorat, ibidem. An etiam ignem more Perſarum, n. 2. dicitur rex Babylonis, 3621. n. 4. quando mortuus, 3629. n. 1. 12.

Artaxerxes Longimanus quot annis regnarit, an. 3629. nu. 1. eius filii plurimi, 3630. nu. 2. dona obtulit templo Hieroſolymitano, an. mun. 3870. num. 4. laudatur, an. 3878. nu. 13. 13.

ARTAXERXES Mnemon Dario Notho patri ſuccedit, an. mun. 3650. num. 1. eius regnum Cyrus frater ambit, num. 3. eius mores leniores, 3651. n. 3. eius in fratrem copiæ, an. m. 3653. n. 5. matris & vxoris eius odia, n. 6. 1.

Artaxerxes cum Cyro pugnat, 3653. num. 7. eius crudelitas in quondam Mithridatem, num. 9. Antalcidas ad eum pro pace Græcorum adducitur, 3661. n. 1. eius bellum in Euagoram Cyprium, 3664. num. 1. vide 3668. n. 2. 2.

Artaxerxes pacis formulam Græcis edit, 3666. num. 3. quæ eſt Antalcidæa, ibid. per Teribazum Cyprum acquirit regno ſuo, 3669. num. 3. vide *Euagoras*, periculo à Teribazo liberatur, 3670. num. 4. iuſticia regis in cauſa Teribazi, nu. 5. 3.

Artaxerxis in iudiciis crudelitas; an. mun. 3670. n. 6. variæ ad eum è Græcia legationes, 3688. num. 1. moritur, an. m. 3689. n. 1. quot annis regnarit, ibidem. Darium 4.

primogenitum inſidiatorem interficit, n. 2.

5. *Artaxerxes* natura mitior, pacis inſigniter amans, a. m. 3689. nu. 2. aliquando tamen ſeuerior, ibi. gratum fuiſſe ac beneficum, n. 3. mulieroſum, num. 4. morbi & mortis eius cauſa, n. 4.

1. Artaxerxes Ochus duos fratres viuo patre peremit, a. 3689. n. 4. regnare incipit, 3690. n. 1. eius initia cruenta, n. 4. omnes maris accolæ ab eo deficiunt, 3692. num. 3. & Ægyptii 4. cum periculo imperii Perſici, ibid.

2. *Artaxerxes* Datamen per proditionem perimit, a. m. 3694. num. 10. Talenta 300. dat Thebanis, 3703. nu. 1. licet imbellis arma parat, n. 2. Sidonii in eum iniurii, n. 3. quos acerbiſſime punit, eorumque regem proditorem, n. 4. & ſeqq.

3. *Artaxerxes* Cyprum recuperat, 3704. num. 1. Ægyptum adit, n. 2. & Peluſium ope Thebanorum oppugnat, & ad deditionem cogit, num. 3. tota Ægypto potitur, num. 4. redit in Aſiam, ibid. Iudæos ex Ægypto transfert, n. 5.

4. *Artax.* Mentorem Rhodium proditorem in ſublime euehit, a. m. 3705. nu. 1. qui regi conciliat Artabazum & Memnonem, n. 2. moritur 23. regni anno, a. m. 3712. num. 1. eius ſæuities, num. 2. prædicta à Magis, ibid.

Artaxerxes Ochus doloſus & ſanguinarius maxime in fratres, 3712. num. 2. A Bagao eunucho veneno ſublatus, num. 3. ob irriſos Ægypti Deos, ibidem. Eius ſepultura qualis, n. 4. vide 3723. n. 2.

Artemisia Mauſoli vxor, a. m. 3675. nu. 1. tempus ambiguum conſtructi Mauſolæi, ibid.

Artena vrbs Volſcorum à Romanis cum arce capitur, a. m. 3651. n. 7.

Artozostra Darii Hyſtaſpis filia, an. mun. 3546. num. 1. vxor Mardonii Gobriæ filii, ibid.

Arvns Tarquinii filius præfectus Circeis, an. mun. 3536. num. 7. pugnat cum Iunio Bruto ſingulari certamine, a. 3546. num. 15. vterque moritur, ibid.

Arymbas rex Moloſſorum, pater Æacidæ, auus Pyrrhi, poſt decimum regni annum moritur, a. m. 3712. 5. Philippus in eum iniurius, ibid.

1. Asdrvbal Hannonis filius dux à Pœnis creatur in Romanos, a. m. 3799. nu. 1. ad Siciliam recuperandam mittitur poſt naufragium Romanorum, num. 11. ſocias eorum ciuitates vexat, ibidem, & 3800. nu. 1.

2. *Aſdrubalis* in Romanos copiæ, a. 3803. nu. 2. cum Metello pugnat, n. 3. & vincitur, n. 4. occiditur à ſuis, n. 6.

1. Asdrvbal Amilcaris gener & ſucceſſor, triremium prius præfectus, a. m. 3814. num. 1. a. 3. dicitur frater Annibalis, ibid. ſubactis, 12. oppidis in Hiſpania, nouam condit Carthaginem, num. 4.

2. *Aſdrubalis* cum Romanis fœdus, an. 3817. 4. poſt adminiſtratam octo annis prouinciam moritur, 3833. num. 7. cui ſuccedit Annibal, ibid.

Asdrvbal frater Annibalis in Hiſpania iubetur exercitum in Italiam traducere, an. mun. 3839. num. 26. cui ſuccedit Himilco cum iuſto exercitu & claſſe, ibidem. Scipiones tranſitum in Italiam omni ope moliuntur, n. 27. 1.

Aſdrubal à P. & Cn. Scipionibus in Hiſpania vincitur, a. 3839. num. 28. vt vix ei tutus ibi ſuperſit locus, ibidem. Succedit cum copiis Mago 31. ad Illiturgum iterum à Scipionibus vincitur, n. 44. 2.

Aſdrubal cum Magone exercitum Hiſpanorum profligat, a. m. 3840. num. 44. etiam Scipionem deprehenſum obſident, n. 44. duo duces Aſdrubales ſimul in Hiſpania, a. m. 3842. n. 30. 32. 33. 3.

Aſdrubal, cum Magone P. Scipionem prælio vincunt & occidunt, num. 32. & 33. anni 3842. Iungunt copias cum Aſdrubale Amilcaris filio, & Cn. Scipionem perſequuntur & occidunt, n. 34. & 35. 4.

Aſdrubal cum ſuis improuide à Romanis vincitur, & caſtris exuitur, 3842. num. 36. Clypeum argenteum amittit, n. 38. obſidibus & pecunia ab Hiſpanis ſibi cauet, an. 3845. n. 13. 5.

Aſdrubal contra Scipionem iuniorem pugnat, & vincitur, a. 3845. n. 14. fuga Pyrenæum petit 15. conſilia ducum Pœnorum de ſumma rei, n. 16. Italiam iterum ad Annibalem cogitat, ibid. 6.

Aſdrubal frater Annibalis eum adit Galliam tranſgreſſus, 3847. n. 4. tranſit in Italiam, n. 5. eius literæ ad Annibalem interceptæ, n. 9. eum clam Nero Conſul adit, & Liuio collegæ ſe iungit, n. 10. 11. 7.

Aſdrubal re agnita, & male de Annibale ſuſpicans pugnam detrectat, & abire incepttat, an. mun. 3847. num. 13. cogitur ad pugnam, quæ atrox fuit, & re Romana fluctuante, Neronis ſtratagemate vincitur, num. 15. & fortiter pugnans cadit, ibidem. 8.

Aſdrubalis caput Nero ad Annibalem defert, a. m. 3847. n. 17. & ad ſtationes eius proiicit, n. 18. luctus Annibalis, ibid. 9.

Asdrvbal Giſconis filius cum Magone Amilcaris filio magnas in vlteriore Hiſpania cogit copias, 3848. num. 5. vide & 3845. n. 16. pugnat cum Scipione, 3848. nu. 6. & victus fugit, n. 7. 8. 1.

Aſdrubal. Gadeis profugit, vt & Mago, a. m. 3848. num. 8. Africam cum 7. triremibus petit, num. 10. Syphacis amicitiam petit, apud quem agit cum Scipione Aſdrubal, num. 11. quanti ab eo fieret Scipio, ibidem. 2.

Aſdrubal fœdus Scyphacis cum Scipione dirimit nuptiarum interuentu, an. mun. 3850. num. 16. Pœni vtrumque euocant ad tuendam à Scipione patriam, num. 21. ſoluunt obſidionem Vticæ à Scipione, 40. dierum, n. 22. 3.

Aſdrubalis & Scyphacis caſtra Scipio ſpecie 4.

pacis explorat, a. n. 3851. nu. 12. 13. incenditque, nu. 14. 15. duces cum paucis effugiunt, Aſdrubal Carthaginem petit, Albam Scyphax, n. 16. Carthagine concilium habetur, ibid.

5. *Aſdrubal* cum Barchina factione reparandum cenſet exercitum, a. 3851. n. 16. omni ope inſtauratur bellum, ibid. Aſdrubal cum Scyphace cum copiis pugnam parant n. 17. iterumque vincuntur, n. 18.

6. *Aſdrubal* de pace legatus Romæ, 3853. nu. 5. eius ſapiens oratio, ibid. impetrat pacem, n. 6. qua finitum eſt ſecundum bellum punicum. Eius mors.

ASINI caput à Iudæis cultum Ethnici finxerunt, a. m. 3609. n. 92.

ASOPVS fluuius vbi, a. m. 3575. n. 10.

ASPATHINES in Magos Perſarum, cum ſex aliis proceribus coniurat, a. m. 3532. n. 3. & 10. in eorum cæde femore ſauciatur, nu. 5. & 10.

ASPENDVM vrbs maritima Phœniciæ, a. 3643. nu. 10.

ASPIS & *Clupea* in Africa, eademne vrbs an diuerſa, 3798. 7.

ASSVERVS nomen commune Perſicorum regum, a. mun. 3524 n. 1. de Cambyſe vſurpatur, 1. Eſdræ, 4. 6. & num. 4. Aſſuerus Eſtheris, vide Artaxerxes Longimanus, n. 2. & ſeqq.

ASTACES Darii præfectus Memphi, an. 3723. n. 2. pecuniam regiam cum ſuppellectili Alexandro tradit, ibid.

ASTAPENSIVM oppugnatio, deſperatio, ſummaque clades, a. m. 3848. n. 15. 16.

ASYLI violati pœna, a. m. 3681. num. 1. deleta Helice, ibid. in Pauſania Spartæ rege, 3587. n. 3. & 4. vide 3555. n. 2. vide *Sacrilegium*.

ATHENAGORAS Philippi præfectus cum Romanis pugnat, & vincitur, a. m. 3855. n. 1.

1. ATHENIENSES cum Ariſtagora contra Perſas belli ſocietatem ineunt, a. m. 3538. n. 6. & 3539. n. 1. & 2. & qua occaſione, ibid. decernunt Ionibus auxilia, nu. 2. Epheſum claſſe veniunt, Sardeis capiunt, & incendunt, ibid.

2. *Athenienſes* Iones deſerunt, 3540. num. 5. Eorum exitium Darius cupit, 3539. num. 3. & 3546. n. 1. & 47. n. 1. in Æginetas incitantur, 3549. n. 1. eosq; Spartæ accuſant, 3550. n. 1. Æginetas obſides retinent, 3554. n. 2. 3.

3. *Athenienſes* ab Æginetis puniuntur, 3554. n. 3. & vice verſa eos vincūt, n. 2. Atticam Perſæ vaſtant, 3561. n. 4. Athenienſes ad Marathonem contra eos ducunt, 3561. nu. 4. De pugna deliberant, n. 5. duce Miltiade vincunt, n. 6. & ſeqq.

4. *Athenienſes* inter & Lacedæmonios induciæ tricennales, a. m. 3563. num. 1. Perſæ in eos iterum bellum parant, ibid. & 3564. nu. 1. 3565. n. 1. & 3566. n. 1. pellunt Ariſtidem in exilium oſtraciſmo, 3571. n. 4.

5. *Athenienſes* Perſis reſiſtere parant, 3572. n. 2. & 3573. num. 3. magnam in eos claſſem ornant, a. m. 3574. n. 21. in naues omnia ſua conferunt, ibid. vincunt Perſas duce & authore Themiſtocle, n. 22.

Athenienſes vrbem deſerunt, 3574. num. 29. Hortatore Themiſtocle, ibid. Perſæ Atticam, Athenasque vaſtant, num. 30. eorum opera Græci ad Salaminam victores, n. 32. & 3575. n. 4. eos ad ſe fruſtra Mardonius allicit, ibid. 6.

Athenas Mardonius iterum occupat, 3575. num. 5. Athenienſes à Spartanis auxilia extorquent, ibid. Mardonius vrbem incendit ac delet, num. 6. Athenienſium in honore pugnæ modeſtia, num. 8. 9. & victoria, num. 14. item ad Mycalem, num. 20. Seſtum ad Helleſpontum occupant, num. 22. 7.

Athenæ Themiſtoclis prudentia reſtaurantur, a. m. 3576. num. 1. 2. prohibentibus licet Spartanis, ibid. & c. fusè. Maris imperium affectant eodem ſuaſore, 3577. nu. 1. Piræeum ædificant, num. 2. eodem fine, num. 3. 8.

Athenienſes Ariſtidis maxime moderatione maris imperium obtinent, 3578. num. 4. in eos tota belli Perſici moles incumbit, n. 5. maris imperium ſtabiliunt, 3579. num. 1. humanitate, & iuſtitia, num. 1. & 2. 9.

Athenienſes Eionem, Cimone duce expugnant, 3584. 2. & Ægæum mare pacant, 3585. nu. 3. Themiſtoclem ad necem quærunt, 3587. nu. 5. Socii ab Athenienſibus deficere incipiunt, nu. 8. & 9. in primisque Naxii, ibid. 10.

Athenienſes Naxum obſident, 3588. num. 4. & 3589. 7. tandemque deditione occupant, ibid. Cimone duce multa in Aſia occupant, 3590. n. 19. & 20. ad Cyprum vincunt, nu. 21. & rurſus ad Eurymedontem Pamphyliæ fluuium, nu. 22. 11.

Athenienſes Thaſii deſerunt, 3590. 25. id bellum illos diu tenuit, ibid. 3591. num. 12. auxilio ſunt Athenienſes Spartanis contra Ilotas, nu. 15. 16. expeditionem ſumunt in Amphipolitas, n. 17. 12.

Athenienſes opem ferunt Ægypriis contra Perſas, an. 3592. 16. eosque vincunt, 17. Thaſii ſe Athenienſibus dedunt, num. 18. contra Ilotas euocantur, moxque dimittuntur cum graui offenſione, num. 19. qui fuit origo belli Peloponneſiaci, num. 20. 13.

Athenienſium odium in Corinthios, 3593. nu. 17. ad Athenienſes Megarenſes deficiunt, n. 16. & 17. vincuntur à Perſis in Ægypto, 3594. n. 3. & 3596. n. 52. 53. & 55. vincuntur, & à Corinthiis claſſe ad Halias, n. 4. quos ad Cecryphaleam mox vincunt, n. 4. 14.

Athenienſium bellum in Æginetas, 3595. n. 21. quos & ſuperant, & obſident, 22. ad deditionem cogunt, 3596. nu. 57. ſociis Megarenſibus ſuccurrunt, & Corinthios vincunt, num. 24. ad Tenagram à Lacedæmoniis vincuntur, mox in Boeotia victores fiunt, n. 57. 15.

Athenienſium in Theſſaliam expeditio irrita, 3597. n. 5. bellum intermittunt cum Lacedæm. ad triennium, 3599. num. 1. fœdus quinquennale ineunt, 3602. num. 25. Athenienſes Cyprios bello inuadunt, 26. 16.

Index.

17. *Athenienſes* bello Cyprio duos Imperatores amittunt, 3603. n. 2. & 3. Cimonem & Anaxicratem, ibid. bellum ſacrum etiam ab Athenienſibus geſtum, a. m. 3604. n. 2. contra Bœotios bis pugnant, ſed poſterius cum clade, 3605. n. 2. 3. vnde totam Bocotiam amittunt, ibid.

18. *Athenienſes* Eubœam quoque amittunt, an. 3606. n. 1. dum eam adit Pericles Megara deficit, n. 2. & 5. Is domum reuerſus Spartanos auertit ab Attica, n. 3. 4. Megara caſtigatur, num. 5. Eubœam recuperant, 3607 num. 1.

19. *Athenienſes* fœdera tricennalia cum Spartanis ineunt, a. m. 3608. n. 1. eorum leges, n. 2. Periclem bello Samio præficiunt, 3614. n. 3. à quo & ſubiugantur, ibid. moxque bellum redintegrant Perſarum ope, n. 4. & 5.

20. *Athenienſes* rurſum Samios claſſe vincunt, a. 3615. 1. 2. qui digreſſo Pericle vincunt, & captis Athenienſibus frontem inſcribunt, n. 3. reuerſus ille Samum obſidet, num. 4. & expugnat, num. 5. deditionis leges, ibid.

21. *Athenienſes* fœdera tricennalia violare incipiunt iuuandis Corcyræis contra Corinthios, a. m. 3619. n. 2. & 3. & ſeqq. ideo de Athenienſ. Corinthii vindictam expetunt 3620. 1. eis quoque Perdiccas Macedo fit hoſtis, n. 2.

22. *Athenienſes* periculo defectionum male prouident, 3620. n. 3. plerique ab eis deficiunt in Thracia, n. 4. quos Athenienſes adeunt, & in Macedonas remigrant, n. 5. deinde duce Callia Potidæam aggrediuntur, 3622. 1. & vincunt, 2.

23. *Athenienſium* & *Peloponneſium* querelæ bello præuiæ, a. m. 3622. n. 3. 4. 5. dicuntur Athen. fœdera rupiſſe, n. 5. mutuæ ſuper ea re legationes, nu. 7. Pericles Athenis bellum ſuadet, & cur, num. 8. & 9. & 3623. num. 5.

24. *Athen.* & *Pelopon.* vndique belli ſocios conquirunt, 3623. 4. Athenienſes cum Corcyræis Peloponneſum incurſant, n. 6. peſte vexantur, n. 7. & 3624. n. 1. & 6. agri vtrorumque vaſtantur, n. 2. legatos Spartanos necant, n. 5.

25. *Athenienſes* Potidæa fame potiti ſunt, 3624. n. 6. res eis parum feliciter in Thracia ſucceſſit, an. 3625. n. 4. anceps eorum prælium nauale cum Peloponneſiis, n. 6. quos Salamina effugauere, nu. 7. ab Athenienſibus Lesbij deficiunt, 3626. num. 3. & ſeqq.

26. *Athenienſes* Mitylenem obſederunt, 3626. n. 4. deditionem facit, 3627. n. 1. Athenienſium de iis iudicium, num. 2. Athenienſes Leontinis in Sicilia opem ferunt, n. 6. peſtis apud eos recrudeſcit cum terræ motu, n. 7. & 3628. nu. 1. & 2.

27. *Athen.* in Ætolia rem male gerunt, 3628. nu. 3. Meſſana ab Athen. deficit, 3629. num. 14. Pylum in Peloponenſo capiunt, & tuentur armis. num. 15. 16. Arraphernem legatum Perſarum capiunt, & remittunt, nu. 17.

Athen. Antandrum amittunt & recuperant 3630. n. 5. & Cytheram magno Laconum damno capiunt, nu. 6. tota Sicilia dimittuntur, n. 7. arcem Megarenſium occupant 8. & multa eis Braſidas eripit 9. à Bœotis vincuntur, n. 10. amittunt Amphipolim, n. 11. 28.

Athen. cum Sparta induciæ, 3631. nu. 4. quæ deditionibus turbantur 5. Mendem recipiunt 6. Ad Amphipolim male pugnant, 3632. num. 2. Pacem cum Lacedæmoniis ineunt, 3633. eius leges, num. 1. tempus n. 2. autor præcipuus Nicias, ibid. 29.

Athenienſes Scionæos expugnant, 3633. nu. 4. Melios crudeliter tractant, 3638. num. 2. Athen. & Lacedæ. prædantur ſe mutuo, n. 3. Siciliæ dominatum ambiunt, ibid. & bellum parant, 3639. n. 1. 2. Nicia diſſuatore, n. 2. 3. 30.

Athenienſes luctuoſiſſimam cladem in Sicilia accipiunt, a. m. 3641. fere toto, à Decelea maxime vexantur, n. 5. eorum ſtatus miſerrimus, n. 17. & ſeqq. plurimi populi ab eis deficiunt, n. 21. & 3642. n. 1. 2. & 43. num. 1. 31.

Athenis paratur Oligarchia, 3643. num. 2. 3. quadringenti inſtituti, n. 5. & 6. pro Democratia certatur, n. 7. coniuratur in quadringentos, n. 8. & ſeqq. pugnant Athen. ad Helleſpontum, & Spartanos vincunt, n. 16. & 17. & 3644. n. 2. 32.

Athenienſes duce Alcibiade rem bene gerunt in Thracia, a. m. 3647. n. 2. & ſeqq. Pylum amittunt, n. 6. Alcibiadē exautorant, 3648. n. 12. ad Arginuſas feliciter pugnant 3649. 17. duces ſuos victores iniuſtiſſime damnant, 19. 20. 33.

Athenienſes à Lyſandro vincuntur, & plane opprimuntur, bellumque Peloponneſiacum finitur, an. m. 3649. toto. Pacis leges, n. 14. & 15. Tyrannos 30. à Lyſandro accipiunt, an. m. 3650. n. 5 & in arce præſidium, n. 6. 34.

Athenienſes a 30. Tyrannis vexantur, 3651. n. 1. & ſeqq. Thebanis auxilium contra Lacedæmonios ferunt, 3658. n. 4. 5. iterum vincuntur, 3659. n. 2. opera Cononis imperium maris recuperant, n. 5. longos muros & Piræeum reparant, 3661. 2.

Athen. cladem ab Antalcidaa accipiunt 3 65. n. 1. paci conſentiunt, & cur. 2. 3. à Thebanis in belli ſocietatem [illegible] a. 3 67 num. 2. eorum rogatu vexant Spartanos, 3682. n. 4. iuuant Corcyrenſes, contra Lacedæmonios feliciter, nu. 4. & 5. 36.

Athenienſes ante Leuctricam pugnam pacem ſuadent, 3683. 2. Lacedæmonii contra Thebanos opem ferunt, 3686. n. 5. & cum illis in Thebanos conſpirant, 3687. nu. 1. & cum Spartanis alternatim imperant, ibidem. 37.

Athenienſium iram vitat Philippus in ſuis initiis, 3694. 8. 9. & cum iis pacem init, 3695. n. 1. eorum duces ſociali bello, 3698. 1. Philippum metuunt & proditores, 3706. n. 7. & cum eo pacem faciunt, 3707. 3. & quare n. 4. 38.

39. *Athenienſes* Perinthios contra Philippum iuuant, 3713. num. 4. & Bizantios, 3714. n. 1. tertio pacem ineunt cũ Philippo, n. 2. qui mox eis vrbes eripit, 715. 4. qui Thebanos ſocios aſſumunt, n. 5. Philippus bellum in vtroſque parat, n. 6. & vincit ad Cheronæam, 3716. n. 5. 6. 7. vt ſe in victos geſſerit, 8.

40. *Athenienſes* populos ab Alexandro auertunt, 3719. 2. mox eos pœnitet defectionis, & veniam impetrant, n. 5. ad eum legatos mittunt, n. 11. cur in eos clemens Alexander, n. 12. eorum fidei ſe committit Harpalus, 3729. nu. 11.

41. *Athenienſes* non acquieſcunt Alexandri edicto de reſtitutione exulum, a. m. 3730. n. 13. magna illius cum offenſione, ibid. quæ cauſa fuit Lamiaci belli, 3731. n. 5. & ſeqq. ad pacem ab Antipatro compelluntur, n. 9. quibus conditionibus, n. 10.

42. *Athenienſes* vrgent Antipatrum vt præſidiũ Munychia deducat, 3735. nu. 2. id Caſſander occupat, nu. 6. & eius nomine Nicanor retinet, 3736. n. 6. qui etiam Piræeum occupat, ibid. pacem cum Caſſandro ineunt, n. 9. eius leges, ibid.

43. *Athen.* omnium primi Antigonum & Demetrium reges appellant, a. 3742. n. 11. Demetrius Athenas liberas reddit, ſublato præſidio Munichio, & arce exciſa, 3747. n. 2. 3. fœdus init cum Athenienſibus, 4. à quibus adulatorie honoratur, 5.

44. *Athenas* Demetrius à Caſſandro liberat, 3751. Athenienſium iteratæ adulationes, n. 1. 2. 3. & 3752. n. 4. Demetrius vrbe ab eis prohibetur, 3753. n. 3. claſſem tamen ei remittunt, n. 4. vrbem conatur occupare, 3754. num. 5.

45. *Athenas* Demetrius obſidet, a. m. 3755. nu. 1. & fame vexat, ibid. vrbem ingreditur, leniterque agens ſeruitute, & præſidiis premit, n. 2. Amiſſa Macedonia Athenæ ab eo deficiunt, & præſidia eius eiiciunt, a. 3765. n. 16. & 17.

46. *Athenas* Demetrius rurſum obſidet, 3766. n. 3. moxque obſidionem ſoluit, ibid. Gonathas Athenienſes bello vexat & quare, a. m. 3785. n. 1. eis opem fert Philadelphus ſed irritam, n. 2. ad deditionem coguntur, 3786. num. 1. 2. qui præſidium Muſæo impoſitum mox deducit, ibid. vide etiam, num. 1.

47. *Athenienſes* grati Philadelpho, 3786. nu. 2. à Philippo vexantur, a. m. 3853. nu. 4. de eo Romæ queruntur, n. 12. & 3854. 2. mittuntur Romani qui eos tueantur, n. 12. & 23. cauſa belli Philippi cum Athenienſibus, 20 eos Attalus & Rhodii tuentur, 21.

48. *Athenas* pene occupat Philippus, 3854. nu. 25. contra eos pugnat, 26. & rurſum vrbem portumque inſultat, 29. Athenienſium decretum contra Philippum, 3855. num. 14. magna eorum leuitas & inconſtantia, 13, 15.

49. *Athenienſes* Achæos à Philippo auertunt, 3856. nu. 17. ſuadent bello Nabidem peti, 3859. n. 7. pro Romanis in Ætolorum concilio agunt, 3862. n. 19. pro eis Scipionem Coſſ. deprecantur, 3864. 9. & 3865. nu. 19. & 22.

ATHERSATA, vide *Nehemias*.

ATHOS mons perfoſſus Xerxis iuſſu, a. mun. 3573. nu. 13. & 16. & qua de cauſa, ibidem, Mardonii ad Athos naufragium, 3548. num. 1.

ATOSSA vxor Cambyſis, inde Smerdis Magi, poſtremo Darii Hyſtaſpidæ, a. m. 3529. num. 3.

ATTALVS dux Macedonum in Aſia ſub Alexandro, ad defectionem inclinat ſuaſu Athenienſium, a. 3719. 2. ab Hecatæo interficitur, nu. 3.

ATTALVS Pergani rex opem fert Ætolis con- 1.
tra Philippum, 3846. n. 16. & 20. Sulpicio belli ſocius, 27. 28. cum eo Oræum proditione capit, 3847. 28. Opuntem quoque Philippo eripit, ibidem. Aſiam repetit ob Pruſiæ regis Bithyniæ expeditionem, ibidem.

Attalus per legatos Romæ queritur de Phi- 2.
lippo, 3853. 13. in eum excitat Athenienſes, 3854. n. 21. in eundem præſidio eſt Abydenis, n. 13. pugnatque, nu. 12. Oræum cum Romanis, iterum expugnat, 3855. 16. vide 3847. num. 30. in Aſiam ſe recipit, ibidem.

Attali legati Romæ de Antiocho querun- 3.
tur, 3856. 8. Romani pro eo legatos ad Antiochum mittunt, ibid. Attalus egregiam coronam Romam mittit, n. 8. cum claſſe redit ex Aſia contra Philippum, nu. 15. oppugnat Corinthum 18. eius obitus, 3858. num. 7.

ATTICA, vide *Athenæ*, & *Athenienſes*.

ATTICVS Pomponius chronologiam ſcripſit 3814. n. 6.

C. ATTILII Reguli clades à Pœnis, quam eis mox reponit, a. m. 3797. n. 4.

M. ATTILII Reguli victoria naualis de Pœ- 1.
nis, 3798. n. 3. 4. 5. Africam inuadit, n. 7. & populatur, nu. 8. ſpoliaque Romam mittit, num. 9. Pergit populari, 3799. nu. 1. & bello vincit tres Pœnorum duces, num. 1. & 2.

M. Attilius immanem ſerpentem occidit, a. 2.
3799. n. 3. eius ambitio ruinæ proxima, n. 4. & 7. A Xantippo Spartano vincitur, & capitur, num. 5. & 6. in carcerem conicitur, n. 8. ibique vexatur, ibid.

M. Attilius de pace vel captiuorum permu- 3.
tatione Romam Legatus mittitur, a. 3803. n. 7. & ſeqq. diſſuadet vtrumque, num. 8. eiuſdem fortitudo, & contemptus ſui, n. 9. redit in Africam fruſtra retinentibus ſuis n. 10.

M. Attilius an recte redierit in Africam, 3803. 4.
n. 10. 11. 12. diris ſuppliciis à Pœnis afficitur, nu. 12. Romani vice verſa Pœnos liberis Attilii male excruciandos dedere, num. 12. & 13.

A. ATTILIVS Antiochum clade afficit, 3863. n. 14. fuit is præfectus Romanæ claſſis, ibidem.

ATTINAS dux Alexandri oppreſſus à Maſſa-

getis, 3727. n. 2.

Avaritiæ pœna ad Thermas, an. 3802. n. 3. Auaricia Alexandri Ætolorum legati caſu vtilis, 3864. n. 48.

Aventinvs mons vbi, an. mun. 3599. num. 2.

Avgvres noui Romæ creantur ex plebe, 3554. n. 7. & 8.

Avgvria contempta vtiliter, an. mun. 3761. num. 6.

Avlicæ ſeruitutis exemplum, 3530. num. 4.

Avrelii Cottæ diſciplina militaris, 3802. num. 2.

Avrevs numerus quid. an. mun. 3621. num. 13.

Avrvm & Argentum ex præda Lyſandri Spartani accipere cunctantur, a. m. 3650. num. 9.

Avrvncorvm in Romanos bellum, 3552. n. 5. eorum in Romanos furor, 3553. n. 4. Et rurſum, a. m. 3709. 3.

Avsonvm bellum in Romanos, a. 3718. num. 18.

Avxilii diuini & B. Virginis imploratio, an. m. 3517. 1. & de eodem gratiarum actio, a. 3878. n. 10.

B.

1. Babyloniorvm defectio à Perſis, a. m. 3533. n. 46. eorum crudelitas in matres, aliasq; mulieres, ibid. obſidetur à Dario Hyſtaſpide, n. 47. Zopyri fraude expugnatur, 3534 n. 8. & 12.

2. *Babylone* potitur Alexander, regiiſque theſauris, 3724. n. 9. eodem redit inuitis vatibus, 3730. n. 16 & 17. Babyloniam ſatrapiam Antigonus eripit Seleuco, 3739. 10. quam ope Ptolemæi Lagi recipit, 3742. num. 9.

3. *Babylonem* Demetrius Antigoni occupat, & vaſtat, a. m. 3742. num. 13. & deſerit, ibid. Eam Seleucus recuperat, in eaque dominatur, 3743. num. 1. Tempus à capta à Dario Babylone ad mortem Alexandri, 3730. num. 2.

4. *Babylone* Bibliotheca Perſarum, 3621. num. 7. Babyloniorum & Chaldæorum in Iudæos liberalitas, a. 3595. n. 13.

Bacchanalia Romæ nefaria, a. m. 3868. n. 2. quomodo prodita, & extincta, ibid. & num. 3.

1. Bactra primaria vrbs Bactrianorum, 3726. num. 4.

2. Bactrianorvm Dinaſta Beſſus, 3724. num. 17.

3. Bactriana expeditio Alexandri, 3724. n. 26. & 3725. nu. 2. Bactriani Beſſum deſerunt, 3726. n. 4. ab Alexandro domiti, ibid. Beſſus Bactræ punitus, n. 7. eorum ex metu defectio, n. 10.

4. Bactrianorvm varias vrbes capit Alexander, a. m. 3726. n. res geſta ab Amynta cum Bactrianis exulibus, 3727. 9. ibi ſuorum inſidiis appetitur Alexander, 3728. 9. inde in Indiam mouet relicto ibi Amynta præfecto, num. 9.

M. Bæbivs aliquot vrbes contra Antiochum magnum occupat, a. m. 3863. n. 6. L. Bæbius Prætor à Liguribus cæditur, & Maſſiliæ moritur, 3865. n. 10. M. Bæbius cum P. Corn. Lentulo Procoſſ. de Liguribus Apuanis ſine bello triumphant, 3874. n. 5. & 6.

Bagaos Eunuchus tribunus militũ Artaxerxem Ochum veneno ſuſtulit, 3712. num. 3. homo Ægyptius vlturus ignominiam deorum Ægypti, ibid. quanta in Domini corpus vuſs ſæuitia, n. 4. 1.

Bagaos filios Ochi interimit, præter Arſem, quem conſtituit regem, 3712. n. 4. & 3713. n. 1. eumque deinde cum liberis eius interfecit, 3715. n. 1. Dario conſcio, ibid. à quo venenum ſibi propinatum bibere coactus eſt, 3716. n. 4. 2.

Bagapates clauiger regius, 3567. n. 4.

Bagastianes Babylonius nunciat Alexandro Darii vincula, a. m. 3724. n. 17.

Bagoses dux Ochi, quid apud Iudæos, 3690. n. 3. idem videtur cum Bagao.

Bagradæ in Africa ſerpens prodigioſus, 3799. n. 3.

Bastarnæ barbari populi à Philippo euocati, 3875. n. 7. & quo fine, ibid. in Thracia diuinitus affliguntur, nu. 8. in Dardaniam penetrant, ibid. & maxime, 3876. nu. 4. de iis Dardani Romæ queruntur, 3877. n. 3. & 878. nu. 3.

Batis, ſiue *Betis* Gazæ præfectus, 3722. n. 21. crudeliter ab Alexandro occiditur, imitatione Achillis, n. 24.

Belistice mulier victrix in Olympicis, 3786. num. 1.

Bellvm, & bella plurima, vide ſub propriis nominibus. Bello iuſto res acquiruntur, a. 3566. n. 10. quatenus optabile, 3571. n. 2. nõ temere ſuſcipiendũ, 3584. n. 8. & 9. etiam recte hyeme geri, 3652. num. 6. Bello vtilia conſilia male relicta. 3710. n. 3 & 721. n. 3. & Annibalis datum Antiocho Magno, 3861. 9. & 3862. n. 26. & 34. & Charidemi datum Dario, 3721. n. 3.

Bellvm ſacrum, vide. *Expeditio*. 36, 37. 38. & 39.

Beli ſepulchrum excitare iubetur Alexander, 3730. n. 17. Iudæi in eo laborare recuſant, ibid.

Beneficvs & gratus Artaxerxes Mnemon, 3689. n. 3.

Berenice filia Philadelphi, vxor Antiochi Dei, 3797. n. 1. & 2. ex Daniele, ſororem habet Laodicen, eandemque mox æmulam, ibid. & 3806. n. 1. & 3807. n. 1. & ab ea denique cum marito occiſa eſt, 3808. n. 2. & 3.

Bessvs Bactrianorum Satrapa Darium regem habet in vinculis, 3724. nu. 17. de eo deliberat, ibid. regem ſe Aſiæ conſtituit, n. 22. eius conatus & conſilia, 3626. num. 3. à Bactrianis deſertus ad Sogdianos fugit, num. 4. 1.

Beſſus ab amicis comprehenditur, 3726. num. 5 Traditur Ptolemæo Lagi, & ad Alexan- 2.

drum ducitur, num. 6. graui ſupplicio afficitur, nu. 7. variæ de eius morte opiniones, ibidem.

Bibliotheca Iudaica authore Nehemia, 3621. n. 6. Bibliotheca Philadelphi & Attali, ibid. Ariſtotelis, ibid. ſed de Bibliotheca Philadelphi, 3775. n. 27. librorum de numero variæ ſententiæ, n. 28.

Bibvlvs Trib. plebis inimicus M. Marcello de eo Romæ detrahit, 3845. nu. 17. atque etiam accuſat, n. 18. irrito conatu, fit enim de reo quintum conſul. n. 19.

Boeotii gemino prælio in Athenienſes pugnant, a. 3596. nu. 57. vincuntur, & agrum amittunt, ibidem, & 3605. num. 2. mox victores libertatem patriæ recuperant, nu. 3. cæſo Tolmide Athenienſium duce, ibidem.

Boeotii duce Pagonda Athenienſes vincunt, cæſo eorum duce Hippocrate, an. m. 3630. num. 10. cum inſigni præda, ibidem. vide *Thebani*, *Phocenſes*, *Charonaa*, *Epaminondas*, &c.

Boes, *Boges*, & *Butes*, idem Perſa Eionem contra Cimonem defendit, a. m. 3584. n. 2. eius obſtinatio ac deſperatio, nu. 3. quanta in culpa, n. 4.

Boii cum Gallis pugnant, 3818. n. 1. res eorum iunctæ ſunt Gallicis, 3829. num. 2. & 3830. n. 5. ſub aduentum Annibalis deficiunt, 3836. n. 13. cladem Romanis afferunt in ſylua, a. 3839. n. 24. Ad Romanos transfugiunt, 3862. 13.

Boii multa bella contra Romanos geſſere, vide *Romani*, iuncti Liguribus bellum gerunt, 3857. n. 22. & 23. & 3861. nu. 17. & 18. & 3860. n. 9. Boiorum regulus Romanos vincit, 3858. 19. qui mox cum ſuis pene ad internecionem deletur, n. 20.

Bolis Cretenſis vaferrimus proditor, a. m. 3840. nu. 5. & ſeqq. Achæi amicis in eius perniciem vtitur, num. 6. & cognati Cambyl, n. 7. & ſeqq. Achæum ex arce educit, nu. 12. & quomodo ignotum agnouerit, ibid.

Bomilcar auxilium fert Syracuſis contra Marcellum, ſed irritum, a. m. 3842. num. 24.

Bosphorvs Thracius ponte conſternitur à Dario Hyſtaſpide a. m. 3536. n. 2.

Brachmani Muſicano regi defectionis authores, cum eo aguntur in crucem, a. m. 3729. 23. Calani Indi Brachmani mors, 3730 n. 5.

1. Brasidas dux Spartanorum egregius, 3630. n. 8. Athenienſium res attriuit in Thracia, multa eis loca eripuit, & ad defectionem adduxit, n. 9. & 11. vir fortis & mitis, ibid. Mendem acquirit & amittit, 3631. num. 5. & 6.

2. *Braſidas* Toronem per abſentiam amittit, 3632. n. 1. ſicut & nuper Mendem, 3631. nu. 5. & 6. Ad Amphipolim contra Cleonem fortiter pugnans occumbit, a. m. 3632. n. 2. eius cum Cleone antitheſis, n. 3.

3. *Braſidas* vitlis patriæ, 3632. n. 3. eius mores & gloria, ibidem. honores ſepulto vt heroi tributi, ibid. certamina etiam & ſacrificia anniuerſaria, ibid.

Brennus Gallorum regulus pugnat in Romanos, an. 3665. num. 6. vrbem adire cunctatur, n. 7. eam inuadit, 9. & ſchol. 2.

Brennvs alius Gallorum dux ferox & barbarus, ſuos omnes ſaucios occidi iubet, 3776. n. 4. inde ſe ipſe perimit, ibid.

Brvti pater M. Iunius, 3522. 4. à Tarquinio occiſus, ibid.

L. Ivnivs Brvtvs occiſa Lucretia autor coniurationis in Tarquinium, 3545. num. 7 Iuſiurandum eiuscum Lucretio patre Lucretiæ & Collatino coniuge, nu. 7. 8. modus ſublatæ tyrannidis, ibid. 1.

Brutus & Collatinus primi Coſſ. 3545. 10. & 13. rogato Senatu populoque, num. 19. Reſiſtit poſtulantibus eius reditum, 3546. nu. 3. nec bona reddenda illi cenſet, n. 3. & merito, n. 4. & 5. eius filii à legatis Tarquinii deprauantur, 6. 2.

Brutus filios coniurationis de reducendis Tarquiniis participes capite plectit, 3546. n. 7. & recte, nu. 10. cum collega certat pro Aquiliorum ſupplicio, n. 11. & 12. eique magiſtratum abrogat, ibid. 3.

Brutus alium collegam aſſumit, 3546. nu. 14. punit ſontes, Senatum ſupplet, bona Tyranni publicat, ibid. in ſingulari certamine contra Aruntem Tarquinium moritur, 15. hæc facta 16. annis ante pugnam Marathoniam, ibid. 4.

Bruti funus Collega Valerius magnifice curauit, an. m. 3546. 17. poſteriores Iunios vel Brutos ad eum nihil pertinere, num. 17. ei deinceps ſuffecti Sp. Lucretius, & M. Horatius, n. 18. 5.

Brvndvsio Romani bellum inferunt, 3787. n. 1. quæ belli Brunduſini cauſa, ibid. Quis victoriæ modus, n. 3. Colonia Brunduſina, ibid. deducta, a. 3810. nu. 5. fine: eorum legatos violatos Romani dediderunt, num. 4.

Bvcephalvs Alexandri amittitur, 3724. & recuperatur, num. 25. eius natura, ibidem. multis vulneribus confeſſus interiit, 3728. num. 21.

Bvra & *Helice* pereunt ex terræ motu & inũdatione, a. 3681. n. 1. 2. & quam ob culpam, ibid.

Bvtes, vide *Boges*. 1.

Byzantium vrbs nobilis & maritima, an. 3713. ambitur à Philippo patre Alexandri, n. 2. & obſidetur ob negatam belli ſocietatem contra Athenienſes, ibid. eius quaſi ſub vrbium Perinthus, nu. 3. quam Byzantini iuuant, num. 4. & vtroſque Athenienſes & rex Perſarum, ibid. 2.

Byzantij expugnandi ſolers Philippi conſilium, 3713. n. 5. in vtroſque bellum ducitur, 3714. nu. 1. & ope 120. nauium Athenientium ſoluitur, ibid. 3.

Byzantivm è regione Chalcedonis, 3647. n. 2. obſidetur ab Alcibiade, num. 4. qui in vrbem proditione admittitur, ibid. & nu. 5. proditionem recte excuſat Anaxilaus, ibid. Byzantium expugnat, eripitque Per-

ſis Pauſanias, a.3578. num. 1. eam iterum occupat, & amittit, 3580. n.1.

C.

CADMÆA Thebanorum arx proditur, à Leontiade, 3667. 2. occupatur à Spartanis, ibid. recipitur à Thebanis, 3676. n. 1. &c. ab Alexandro præſidio firmatur, 3719. n. 10.

CÆDES ſui, aut ſuorum quam criminoſa, a. m.3584. num. 3. & 4. contra Herodotum, etiam ab Ethnicis imperatoribus improbata, 3832. nu. 2. quod tamen idem Cleomenes mox fecit, 3835. num. 4. & 5. male probante Polybio, ibid.

CÆDES cadem damnatur in Abydenis, a. m. 3854. num. 16. & 17. contra Polybium: in Themiſtocle contra Plutarchum, 3563. n. 13. & 14. in Demetrio contra Iuſtinum, 3767. num. 5. in Demoſthene & Nicia ducibus, contra eundem, 3641. num.18. in Speuſippo contra Diogenem, a. m. 3715. num. 2.

1. CÆRITES ſe Volſcis adiungunt contra Romanos, an. m. 3701. num. 5. bellum eis à Dictatore infertur, num. 5. qui ad preces ſolas conuerſi veniam obtinent, n. 6. & inducias in centum annos, ibid.

2. CÆRITES fugitiua Romanorum ſacra exceperunt, an. mun. 3665. num. 8. & 3701. num. 6.

CALABRICA vt differat à Salentinis, an. mun. 3787. n. 2.

CALANI Indi mors vltro ſuſcepta, 3730. num. 5.

CALES colonia deducta anno mundi, 3720. num. 11.

CALLIAS Athenienſis Ariſtidis conſobrinus homo prædiues, a. m. 3571. nu. 7. 8. reus donatus eſt Ariſtidi, n. 7. Callias dux alter bello Corinthio, 3621. 12.

CALLIAS Archon Athenis Olymp. 93. a. 3. mu. 3648.

CALLIAS alius Daduchus Cereris ſacerdos legatus Athenienſium ad Thebanos, an. m. 3683. n. 2.

CALLIBIVS Spartiata moderator, ſiue harmoſtus arci Athenarum præficitur, 3650. num. 6.

1. CALLICRATIDAS Spartanas vir optimus, ſucceſſor Lyſandri, a. m. 3648. num. 13. à quo maligne tractatur, ibid. eius copiæ inopia laborant, num. 13. magnanimus & minime factus ad blanditias, num. 13. & 14.

2. *Calicratidas* Methymnam capit, ac diripit, 3648. num. 15. amans libertatis Græcorum ibid. Cononem 30. nauibus ſpoliat, & obſidet Mithylenæ claſſem eius, n. 15. ad Arginuſas pugnans mergitur, num. 17. & 18.

1. CALLINICVS Seleuci cognomen, filius Antiochi Dei, & Laodices, 3808. num. 1. & 2. Berenicem nouercam cum filio eius hortante matre interficit, ibid. regnum ab eo propterea deficit, & Euergeti Ægyptio ad vltionem dedit, 3809. n. 1.

Callinico regnante Parthi ab eo deficiunt, an. 3809. n. 4. & 5. naufragus recuperat ciuitates ſuas, 3811. nu. 1. contra Ptol. Euergetem male pugnat, 3812. num. 1. opem à fratre Antiocho Hierace petit, ibid. 2.

Callinicus male habetur à fratre, 3813. nu. 1. pacem init cum Euergete, ibid. ope Gallorum à fratre vincitur, n. 2. mors Callinici, & regni tempus, a. m. 3827. n. 1. geſta eius, n. 2. mors eius & fratris, n. 3. 3.

CALLISTHENES Philoſophus & Orator, 3728. genus eius & facundia, nu. 3. adorationi Alexandri reſiſtit, ibid. Regis in eum ira, num. 4. per calumniam tortus occiditur, nu. 7.

CALLISTRATVS Orator Athenienſis de pace legatus, anno Leuctricæ pugnæ, a. m. 3683. num. 2.

C. CALPVRNIVS Piſo Prætor in Hiſpania vna cum collega L. Quintio cladem accipit, a. m. 3869. num. 5. inde egregia victoria incit, num. 6. triumphat, an. 3870. num. 25.

CALVMNIA in viros pios de hoſtili in reges animo, an. mundi, 3839. num. 5. Tarquinii in Turnum Herdonium, 3523. 9. Zopiri in Darium, 3534. 11. Hermiæ in Epigenem, qua & opprimitur, an. 3834. num. 8. Legatorum Annibalis in Romanos, 3840. num. 37. vide 3870. n. 16. 3873. n. 7. Lucanorum in Rom. 3728. 35.

CAMARINÆ cladem Romani accipiunt, 3796. nu. 2. ibidem naufragium ingens faciunt, 3799. n. 10. & 11.

CAMBYSES viuo patre Iudæos non amauit, a. m. 3519. n. 2. & 3524. num. 1. & 3525. nu. 1. 1. ſuccedit Cyro, 3524. n. 1. varia eius nomina, ibid. etiam dictus Nabuchodonoſor, 3525. n. 1. & 2. quam diu regnauit, 3524. n. 2. non regnauit viuo patre, num. 3. ad eum hoſtes Iudæorum ſcribunt, n. 4.

Cambyſes vetat Iudæos ædificare, 3524. num. 6. 2. circa templum tamen eo viuo ædificaſſe videntur, n. 7. Cambyſes ambit affinitatem Ægypti, n. 8. quem Amaſis decipit, num. 9. in quo Herodotus examinatur, ibidem.

Cambyſes expeditionem ſuſcipit in Ægyptum, 3526. n. 1. 2. qui cum eo militarint, num. 2. 3. eum docet Phanes rationem loca deſerta tranſmittendi, nu. 3. 4. res ab eo Ægypto geſta, 3527. 1. vt ſe geſſerit in Pſammenitum regem, n. 3. 4.

Cambyſis in cadauer Amaſis inhumanitas, 3528. 4. n. 5. tres ſimul expeditiones ſuſcipit, n. 2. quo ſucceſſu, nu. 2. 3. & ſeqq. temeraria eius profectio ad Æthiopas, n. 5. Ammonios diripi iubet, & oraculum incendi, ibidem.

Cambyſis exercitus fame vexatur, 3528. num. 5. 5. Memphi Apim Ægyptiorum Deum interficit, & ædem diruit. num. 6. eius exercitus ad Ammonios in arenis periit, num. 7. Cambyſes fratrem curat interfici, metu in ſomnis iniecto, 3529. n. 1.

Cambyſes ſororem ducit vxorem, 3529. num. 2. 6. iudicibus conniuentibus, quam & inter-

fecit, num. 3. duxit Atoſſam, ibid. occidit filium monitoris ſui Prexaſpis, num. 4. alijs cædibus bacchatur, num. 5. Crœſi ab eo periculum, num. 5. alia eius facinora, 6.

7. *Cambyſis* imperium Magi occupant, an. mun. 3531. n. 1. id addiſcit Cambyſes, num. 2. in equum inſiliens ſvulneratur, ibid. in Ecbatanis Syriæ, n. 3. poſtrema eius mandata, ibid. quæ eius crimina, num. 4. & mortis modus, n. 5. ſine prole, ibid.

CAMBYLVS Cretenſis prodit Achæum Antiocho Magno Sardis, an. mun. 3840. nu. 7.

CAMERINI à Virginio conſule victi, & ſeuerius puniti, a. 3553. n. 4.

1. M. FVRIVS CAMILLVS accepta à Faliſcis clade Dictator creatur, a. 3659. nu. 9. qui eos vincit, ibid. Veios denique expugnat voto atque arte, nu. 10. ſuper eorum clade illacrymatur, 11. deque iis triumphat, finito decennali bello, 12.

2. *Camillus* votum ſoluit Apollini, 3660. num. 5. quem Tribuni vexant, ibid. res ab eo apud Faliſcos geſta, 3661. nu. 3. Camilli animaduerſio in proditorem Ludimagiſtrum, nu. 4. vnde Faliſci pacem petunt, & impetrant, num. 5.

3. *Camillus* legem de tranſmigrando Veios impugnat, 3662. num. 4. & 5. & in ſe plebem incitat, ibid. vota perſoluit, a. 3663. num. 3. abit in exilium propter Veientanam prædam, 3664. n. 4. exulat Ardeæ, 3665. n. 11.

4. *Camillus* cum Ardeatibus Gallos noctu aggreditur, & magnam ſtragem edit, 3665. n. 11. vrbem à Gallis occupatam dux & Dictator adit, num. 13. gemino prælio à Camillo delentur, n. 14. qui de iis triumphat, num. 16.

5. *Camillus* rogationem de vrbe deferenda diſcuſſit, 3665. num. 16. annum dictatorium conficit, ibid. & 3666. num. 9. Dictator III. creatur, nu. 11. vincit Volſcos, Æquos, & Hetruſcos, & de omnibus triumphat, num. 13.

6. *Camillus* fit Tribunus mil. & mox Dictator, 3669. n. 5. hoſtem vincit, vrbes recipit, & Vrbem repetit glorioſus, n. 6. & 7. Volſcos iterum ad Satricum egregie vincit, 3674. n. 2. & 3.

7. *Camilli* aduerſus collegam L. Furium humanitas, a. m. 3674. n. 2. & 4. bello Præneſtino, ibid. creatur quartùm Dictator ad impediendas Tribunitias rogationes, 3686. num. 10. vitio creatus magiſtratum abdicauit, ibidem.

8. *Camillus* ad rumorem Gallici belli quintùm Dictator creatur, an. mun. 3687. num. 3. in agro Albano contra eos pugnat de victiſque triumphat, num. 4. nec impedire poteſt conſulem plebeium, 3688. n. 3.

9. *Camilli* filius Sp. Furius fit primus Prætor è patriciis, 3688. num. 4. peſtilentia videtur mortuus, 3689. num. 4. anno ætatis, 82. ibid.

L. FVRIVS CAMILLVS Conſul, a. V. C. 404. cum eſſet Dictator comitiorum cauſa, an. m. 3705. num. 1. & 10. & ſuum Mag. equitum Collegam conſulatus creauit, ibidem. Gallos ſine pugna vexat 13. vincitque, 14. eo iterum conſule cum Latinis debellatum eſt, 3716. n. 12. 13.

CAMPANI ſe Romanis dedunt, a. 3711. n. 5. in eos arma deſtinant, 713. 9. 3714. 14.

CAMPANI Cumas occupare fruſtra conantur, a. 3839. 36. eis fruſtra fert opem Annibal 37. vide & n. 38. Q. Fabius eorum agrum populatus, caſtra prope vrbem collocauit, n. 43. Caſilinum amittunt, 3840. 29.

CAMPANI Romæ incendium excitant, 3844. n. 6. à quibus & qua de cauſa, ibid. accuſantur, atque à Senatu damnantur, nu. 10. vide *Capua*, & *Capuani*.

CANNÆ vicus Romana clade nobilitatus, a. 3838. 18. & locus ad eam Annibalis induſtria diſpoſitus, ibi. magnitudo cladis eius, n. 22. Cannas ingeminat Annibal, 23. & 3843. nu. 13. 1.

Cannenſis pugnæ ſuperſtites, 3838. 22. quæ dedititiorũ conditio, 23. ſi. 24. multi Canuſium profugiunt & Venuſiam, ad 14. millia cum Varrone collecta, 25. 26. delegati captiuorum iniuſtè Romæ, crudeliterque tractantur 28. & ſeqq. vide *Captiui*. 2.

Cannenſes milites fugitiui relegati in Siciliam, an. mun. 3838. nu. 32. & 3842. num. 3. Cannenſis clades Carthagine recitatur, 3838. 38. & ex annulis æſtimatur, ibid. 3.

CAPENATES pacem obtinent à Romanis, 3660. n. 4.

CAPITOLIVM quando ædificari cœptum à Tarquinio Superbo, an. mun. 3525. nu. 4. vnde ei nomen, ibid. progreſſio ædificationis, 3534. n. 13. ab Herdonio Sabino occupatur, a. mun. 3595. num. 27. recipitur, num. 28. 1.

Capitolium accepta à Gallis clade, communitur, an. 3665. num. 7. obſidetur à Gallis modico præſidio, n. 9. conſtanter defenditur, num. 10. & tantum non capitur Manlio clangore anſerum excitato, num. 13. 2.

Capitolium magnificentius extruitur, a. 3667. n. 3. adibatur à triumphantibus, aliiſque ſacrificii gratia, a. m. 3887. n. 58. 59. 3.

CAPTIVI captores capiunt, 3679. n. 1.

CAPTIVITAS Babylonica Iudæorum ſoluta a. m. 3517. num. 4. de captis à Pyrrho deliberatio, 3774. n. 15. & 16. 18. 22.

CAPTIVOS Fabius de ſuo redimit, a. 3837. nu. 29. vt ſe in eos gereret Annibal, nu. 17. & 29. & 3838 n. 24. & 30. Captiues ſuos Romani iniuſte crudeliterque tractant, a. m. 3838. n. 27. 28. 29. vide 3840. num. 30. & 3843. 4.

CAPVANI à Samnitibus victi ſe Romanis dedunt, a. m. 3711. n. 4. & 5. à quibus recepti ſunt, ibid. legationem pro eis ad Samnites mittunt, n. 5.

CAPVANÆ deliciæ militem Romanum ad occupandam Capuam inuitant, a. 3711. n. 9. & 712. n. 7. 8.

CAPVA benigne excipit, tractatq; exercitum Romanum ſub iugum miſſum 3733. 11.

1. CAPVANA coniuratio claros viros iniuſte obſcurauit, an. mun. 3740. num. 5. Capuam Samnites occupare moliuntur, nu. 6. Capuam Læuinus contra Pyrrhum occupat, 3774. n. 14. cognita Cannenſi clade Romanos contemnit Capua, 3838. 34.

2. *Capua* ad imperium Italiæ ope Annibalis aſpirat, a. m. 3838. n. 34. legatos ad eum mittunt, & fœdus certis legibus incunt, nu. 35. eam adit Annibal non ſine periculo, n. 36. ibi eſt in hybernis, n. 43.

3. *Ad Capuam* Q. Fabius Coſſ. caſtra collocat, 3839. n. 43. ibique leuibus prælis agit, ibid. redit ad exercitum, 3840. n. 22. Annibalem Capuani accerſunt, ibid. obſidionem à Romanis, & famem metuunt, 3842. num. 12.

4. *Capuanorum* ſocordia in frumento ab Annibale procurato accipiendo, 3842. n. 12. & 14. rurſum auxilio Annibalem euocant, à quo præſidio iuuantur, num. 14. eruptione Romanis cladem afferunt, n. 16.

5. *Capuam* Coſſ. obſident, 3842. num. 19. ſingulari cura, ibid. Capuani Annibalem euocant, qui venturum promittit, n. 20. Romani eis poteſtatem faciunt exeundi cum rebus ſuis ad certam diem, ibid.

6. *Capua* vrgetur obſidio, a. m. 3843. num. 4. & 6. ibi fame laboratur, Annibal opem ferre ſatagit, irrito conatu, num. 7. acriter ad vrbem pugnatur, ibid. Ad ſoluendam obſidionem Romam cogitat præmonitis Capuanis, n. 8.

7. *Capua* Romam euocatur vnus de Imperatoribus ad arcendum Annibalem, 3843. num. 9. aduentus vtriusque ducis, nu. 10. Fuluius ad obſidionem redit, num. 14. deplorato auxilio tranſire non audent Capuani, nu. 14.

8. *Capuani* nuncii ad 70. comprehenſi virgis cæſi, trunci manibus in vrbem compelluntur, 3843. n. 14. Ex deſperatione 27. ſenatores ſponte pereunt, num. 15. alii vrbem dedunt, qua exarmata Senatui iniectæ catenæ, n. 16. erant ij 80. ibid.

9. *Capuanos* Senatores virgis cæſos, Q. Fuluius procoſ. ſecuri percutit, 3843. num. 17. literis Senatus de induſtria non lectis, ibid. (vide ſimile, 3831. 7.) vrbis ipſius deſolatio, nu. 18. Campani à Læuino Coſſ. obtinent vt Romam de Flacco querelas deferant, a. m. 3844. n. 5.

10. *Capuani* Romæ incendium excitant, 3844. n. 6. Quales eos Fuluius crederet, ibid. Læuinus ſecum eorum legatos Romam deducit, nu. 7. qui in Senatu accuſati damnantur, num. 10. & bonis exuti venire iubentur, 10. ad Fuluium redeunt, ibidem.

CARBVNCVLI inſignis magnitudinis, an. 3592. num. 7. aliarum item gemmarum, ibidem.

CARCER Iudæorum, an. mun. 3609. num. 37.

CARES inſigne facinus edunt in Ægypto, 3527. num. 1. profligantur, & Memphim confugiunt, ibidem. Perſas caduceatores de pace miſſos fruſtatim lacerant, n. 2.

CARNEIA in honorem Apollinis Spartani ſuperſtitioſe celebrant, an. m. 3636. n. 6. Carnius menſis, ibid.

CARPETANI periculum Annibali creant, 3834. n. 12.

1. CARTHAGINEM Cambyſes bello petere cupit, a. m. 3528. n. 2. Phœnices eam expeditionem recuſant, num. 2. Carthaginenſes Xerxi ſuppetias ferunt, a. 3570. num. 1. ad Græcos qui in Sicilia & Italia opprimendos, ibid.

2. *Carthaginenſes* primum fœdus ineunt cum Romanis, 3546. nu. 19. in Sicilia infeliciter rem gerunt, 3574. nu. 38. tempeſtate afflicti, à Gelone egregie vincuntur, ac delentur, nu. 39. reliquiæ naufragio abſumptæ, ib. Charthaginenſes Agrigentum fame ſubigunt, a. 3648. n. 21. alterum fœdus, 3706. num. 8.

3. *Carthag.* Romanis victoriam de Samnitibus gratulantur, a. m. 3711. nu. 8. tertio fœdus ineunt cum Romanis, 3748. nu. 7. auxilio Romanis vltro veniunt contra Pyrrhum, 3776. n. 5 fœdus cum eis renouatur, nu. 6. male cum Pyrrho pugnant, 3778. n. 1. & pacem petunt ab eo, 2.

4. *Carthag.* ad bellum Tarentinum veniunt, 3782 n. 15. num contra Romanos, ibid. num inde origo primi belli Punici, a. 3790. nu. 4, vide *Punica* bella.

1. CARTHAGINI magna cura bellum indicitur, 3836. n. 11. nuncius cladis Cānenſis eouenit, 3838. nu. 38. ſupplementum mittunt Annibali, 39 Hieronymi Siculi fœdus cum eis, a m. 3840. n. 20.

2. *Carthaginenſes* pacem cum Gela contra Syphacem Numidam ineunt, a. 3841. num. 7. Bomilcarem auxilio Syracuſanis fruſtra mittunt, 3842. num. 24, eorum apparatus in Hiſpaniam, & Siciliam, 3845. n. 2.

3. *Carthaginenſes* ad Scipionis aduentum territi ſtudioſe arma parant, 3850. 19. 20. 21. Scipio caſtra Syphacis & Carthaginenſium incendit, 3851. n. 14. & 15 redintegrant nihilominus copias, num. 16. 17. iterumque vincuntur, 18.

4. *Carthaginenſes* victo captoque Syphace pacem petunt, 3851. 28. & 29. dum Annibal euocetur, n. 30. reuocatur & Mago 32. legati nil Romæ impetrant fraude agnita, 33. inducias violant, n. 34.

5. *Carthaginenſes* cum Annibale in Africa à Scipione magna clade vincuntur, 3852. n. 9. 10 & terra marique oppugnantur, 12. veniam iterum ac pacem petunt, ibi. & impetrant n. 14. leges pacis, 14. 15.

6. *Carthag.* legati Romam miſſi, 3852. nu. 17. Datur eis Senatus, qui pacem probat cum Pœnis, 3853. num. 6. Romanis auxilia offerunt contra Antiochum mag. 3865. nu. 5. de finibus cum Maſaniſſa contendunt, 3872. n. 8.

7. *Carthaginenſibus* obſides redditi, 3873. n. 18. & bellum eorum cum Maſaniſſa compoſitum, ibid.

8. CARTHAGINEM nouam aggreditur P. Scipio-

&

a. 3844. 20. & contentioſiſſimo labore occupat, n. 21. & 22. 23. Arx deditione accipitur, n. 24. vt ſe in ea Scipio geſſerit, num. 24. 25. 26. prædæ magnitudo, 29. præmia militaria 30. eam Mago fruſtra tentat. 3848 num. 28.

Carthago noua in Hiſpania condita ab Aſdrubale, an. m. 3824. nu. 3. quo cum & fœdus ſanxerunt, 3827. n. 4. eoque mortuo Pœni Annibali imperium detulere, 3833. num. 7. qui Carthaginem nouam ad hyberna ſe recipit, n. 9.

CASAVBONVS corrigitur in Polybio, an. mun. 3801. n. 2. 3808. n. 1. ſchol. 1. 3830. num. 2. in ſcholio, an. 3834. num. 2. & an. 3838. ſchol. 2.

CASIS Ammoniorum vrbs, an. mun. 3528. num. 7.

CASPIAS portas adit Alexander perſequens Darium, an. 3724. nu. 16. ibique quieſcit, ibid.

CASSANDANA Pharnaſpi filia Cambyſis mater, Cyri vxor à Marito lugetur, 3524. num. 1.

1. CASSANDER Antipatri filius, eiusque fratres Philippus & Iolas Alexandro miniſtrabant, 3730. n. 18. dicitur iuſſu patris ei venenum præbuiſſe, ibid. & ante, n. 11. improbatur, n. 18. & 19.

2. *Caſſander* Demadem & Demeam filium eius, ſub mortem patris, eius voluntate interficit, a. m. 3735. n. 3. ei à patre chiliarchi dignitas tribuitur, ſub Polyſperconte, n. 4. ideoque Caſſander ſtatim res nouas moliri cœpit, n. 5.

3. *Caſſander* multa non fruſtra molitur ob paternam ſucceſſionem, 3735. n. 5. in Aſiam traijcit ad Antigonum, ibid. Athenis Munichiam occupat, nu. 6. & Pyrææum opera Nicanoris, 3736. n. 6.

4. *Caſſandrum* obſidet Polyſpercon, a. m. 3736. n. 8. fruſtra, n. 9. multæ Græciæ ciuitates ad Caſſ. deficiunt, num. 9. pacem cum Athen. init, & quibus legibus, 9. honorat Nicanorem, quem mox interficit, 10.

5. *Caſſandri* opem petit Euridice vxor Aridæi, 3737. 1. Caſſandri fratrem Nicanorem Olympias necat, nu. 3. quam ideo Caſſander bello vexat, 3738. n. 7. Epirotæ ſe Caſſandro iungunt, eique paratur regnum Macedoniæ, ibid. & 3739. 12.

6. *Caſſander* Olympiadem Pydnæ obſidet, 3739. n. 11. indeque fugat, ibid. & fugientem capit, & Pydnam, Pellam, Amphipolim, huius præfecto Antinoo decepto, moxque interempto, n. 11. ducit vxorem Theſſalonicem Alexandri ſororem, 12.

7. *Caſſander* Roxanem cum filio Alexandri poſthumo claudit Amphipoli, 3739. n. 12. Caſſandream condit, Thebasque inſtaurat, n. 13. quas cum arce Cadmæa habet in poteſtate, ibidem, eum Antigonus bello petit, 3740. n. 2.

8. *Caſſander* cum Antigono pacem inconſtanter init, 3741. 1. Roxanem cum filio Alexandri perimit, 3743. n. 4. eius ſuaſu Hercules Alexandri & Barſines filius occiditur, 3745 n. 2. horreſcit viſo Alexandri ſimulachro, num. 3.

Caſſander ambit Cleopatram ſororem Alexandri, 3746. 1. & amicitiam cum Ptolemæo init, n. 2. Munichiam & Athenas ei Demetrius eripit, 3747. n. 3. Regis vſurpat nomen, n. 8. & Athenas vexat, 3751. 1. vnde à Demetrio fugatur, ibid. 9.

Caſſander à Demetrio vexatus, 3751. n. 1. 2. 4. ab eius patre Antigono pacem petit, nec impetrat, 3752. num. 2. adſciſcit belli ſocios contra eum, ibid. & n. 3. in eum mouet Demetrius, num. 5. mox pacem cum Demetrio parum ſolidam init, 3752. num. 5. 10.

Caſſander Epheſum, aliasque vrbes amittit in Aſia, 3752. n. 6. aliasque in Græcia recipit, ibid. In Aſia cum aliis in Antigonum pugnat, 3753. n. 1. Demetrius ei Ciliciam eripit, quam Pliſtarchus Caſſandri frater tentat, 3754. 4. 11.

Caſſandri obitus, & odium in Alexandri familiam, a. m. 3755. n. 4. diuina vindicta in eius familiam, n. 5. mortis genus, n. 4. mox filius eius Philippus, & vxor Theſſalonice moritur, 3756. n. 1. ab Antipatro filio, ibid. eius filii contendunt inter ſe, n. 1. & vicinos reges in ſuam perniciem euocant, 3757. n. 1. 12.

CASSIVS in Volſcos & Hernicios copias ducit, & pace facta triumphum petiit & ægre impetrauit, 3569. n. 4. viam ad tyrannidem largitione munit, n. 5. accuſatur ambitus, ac damnatur, 3570. n. 5. & morte afficitur, n. 6. filii bonis priuantur, 7.

CATHÆI in India populi, 3728. n. 25. cum iis pugnat Alexander, nu. 25.

C. CATINIVS feliciter in Luſitania pugnat, 3868. n. 5. mox tamen ex vulnere moritur, ibidem.

M. CATO maior naſcitur, a. m. 3821. nu. 14. de tempore Ædilitatis eius opinio, 3846. n. 1. 3. Quæſtor fuit, a. 3850. 18. Vrb. C. 549. fit Ædilis, 3852. Prætor autem, 3856. num. 7. quem ſancte in Sardinia geſſit, nu. 22. fit Coſſ. a. V. C. 558. mundi 3859. ei Hiſpania ſorte obtigit, n. 1. pro lege Oppia dixit, n. 18

M. Cato Originum libros quando ediderit, 3859. nu. 19. eius in Hiſpaniam aduentus 2. ægram tum prouinciam, ibid. ſocios fama iuuat cum re non poteſt, num. 22. pugnat cum hoſte non ſine periculo, n. 23. & vincit caſtraque expugnat, 24.

Cato quali laborum in bello tolerantia, 3859. n. 25. in militem ſeueritas, ibid. res ab eo 3. & Manlio apud Turdetanos geſta, nu. 26. quo animo auxilium petierit à Celtiberis, 27. ad Iberum regreditur, & Lacetanos egregie vincit, 28.

Cato Vergeſtanos vincit, 3859. n. 29. vectigalia inſtituit, ibid. de Hiſpania triumphat, 4. 3860. num. 7. mira eius gloriatio, ibid. & continentia in præda, ibid. defectio ab eius reditu ex Hiſpania, 3861. n. 13.

Cato quarto à ſuo conſulatu anno, mun. 3863. Tribunus aut potius legatus ad Thermopylas vicit, nu. 1. Ætolis de montium iugis 5.

deturbatis, n. 9. 10. 11. Româ nuncius mittitur victoriæ, ſua in primis virtute obtentæ, nu. 15.
6. *Cato* Scipionem Africanum oderat, a. m. 3867. eiusque fratrem, L. Scipionem Aſiaticum accuſari curat, damnarique, n. 16. & 17. & 3869. n. 7. Cenſuræ candidatus, 3870. n. 23. & 24. eius mores, ibid. fit Cenſor, ibid.
7. *Cato* Flamininum conſularem Senatu mouet, 3870. 26. Scipionem Aſiaticum equo priuat, 28.
CAVDINA clades, a. m. 3733. nu. 7. ſimile periculum, 3862. n. 12.
CAVERNA latronum ingens in Vmbria, 3751. num. 5.
CEDREA oppidum à Lyſandro capitur, an. m. 3649. nu. 4. vbi magnam cædem exercet, ibid.
1. CELLÆ, ſiue Cellulæ 70. interpretum, a. m. 3775. nu. 70. reiiciuntur à S. Hieronymo, Ariſtæas & Ioſephus Euſebiusque diſſimulant, ibid. Receptæ à S. Iuſtino, Irenæo, Cyrillo Hieroſol. Epiphan. Auguſt. Chryſoſtomo, n. 71. & ſeqq.
2. *Cellulæ* ratione confirmantur, n. 81. quid de Ioſepho, & Ariſtæa dicendum, qui eas non habent, n. 82.
CELTIBERORVM 30. millia à Romanis ad arma euocata, a. m. 3842. nu. 30. fidem fallunt, n. 31. ex quo duorum Scipionum clades, n. 32. 34. 35. quos deinde caſtigauit Scipio P. filius, maxime capta noua Carthagine, 3844. n. 20. & ſeqq.
CELTIBERORVM princeps Allucius Scipioni per eius continentiam valde commendatus, 3844. num. 26. 27. 28. vide *Hiſpania* citerior.
CECRYPHALEA inſula vbi, an. m. 3594. nu. 4. ibi pugna & victoria Athenienſium de Peloponneſiis, ibid.
CENOMANI inſontes ſpoliantur armis, à M. Furio Pitætore, a. 3867. n. 18. quæ illis iuſſu Senatus redduntur, n. 18.
1. CENSVRÆ initium & quanta eius Magiſtratus autoritas, a. m. 3612. nu. 1. V. C. 311. qua de cauſa introducta, nu. 1. Cenſores omnium conſenſu creantur, n. 2. Primi Cenſores, ib. cenſura quinque annorum fit ſeſquianni, 3621. n. 15.
2. *Cenſoribus* infeſtus annus, 3675. nu. 2. Cenſura plebi communicata, 3703. n. 9. per C. Marcium Rutilium, qui primus fuerat è plebe Dictator, ibid. id lege firmatur, 3715. n. 8.
CENSOR 34. tribus ærarias fecit, & vterque collegam notauit, a. mun. 3850. num. 24. & 25. Cenſura Catonis formidata, 3870. num. 24
CENSVS in vſum reuocatur, a. m. 3547. nu. 2. a. V. C. 246.
CERAVNVS Seleuci cognomen, qui frater fuit Antiochi Magni, filius Seleuci Callinici, regnat, an. mun. 3828. n. 1. in Attalum mouet, 3829. n. 1. Hermiæ dat regni adminiſtrationem, ibid. occiditur à ſuis veneno, 3830. n. 2. & 4. & ſchol. 1.
CERAVNVS Ptolemæi cognomen, Macedonum rex, a. m. 3774. n. 1. & 2. eius ambitio, perfidia, crudelitas, 3775. n. 2. à Gallis occiditur, nu. 3. eius in Macedonia ſucceſſores, n. 4. eius mors confirmatur, a. m. 3776. n. 10.
CERCVRI nauium forma quædam, 3804. num. 1.
CEREMONIA & ritus fundati templi, an. m. 3518. n. 2.
CERTAMEN ſingulare Criſpini & Badii, a. m. 3742. 16. certamen vxorum Cetei, vtra marito mortuo moreretur, an. 3738. n. 6 Coruini in Gallum, 3705. n. 13. 14. Neoptolemi & Eumenis, 3732. n. 5.
CETEI vxores de morte obeunda contendunt patrio ritu Indorum, 3738. n. 6.
CHABRIAS dux inſignis Athenienſium, a. m. 3662. Gorgopam in Ægina cum ſuis interceptos cædit, 3662. n. 2. & 3678. n. 1. contra Pollem victoriam claſſe obtinet, 3680. n. 3. In chio periit cum primus omnium triremem terræ appuliſſet, Plutar. in Phocione: aliud Diodorus, vide, a. 3678. nu. 1.
CHALCEDONENSES oppugnantur ab Alcibiade, a. m. 3647. n. 2. vrbs eorum obſidetur, & quare, n. 3.
CHALDÆORVM in Iudæos liberalitas, an. m. 3565. nu. 13. Eſdra in patriam abeunte, ibid.
CHALIBONIVM vinum regum Perſarum, an. m. 3592. n. 8.
CHARES collegas ſuos calumniatur, an. mun. 3698. n. 2. Pharnabazum in defectione iuuat, ibid. Chares alius Archon Athenis, 3582. n. 1. Alius Mitylenæus, 3730. n. 26.
CHARIDEMI Thebani ducis rectum conſiliũ Dario fruſtra datum, a. 3721. n. 3. à quo temere occiditur, ibid. exulare iuſſus ab Alexandro, 3719. n. 12.
CHERSONESVS muro clauditur, a. 3656. n. 1.
CHOERILVS poëta quando natus, a. 3571. n. 9. Epicus poëta eximius, nu. 10. ſinguli eius verſus aureo ſtatere donati, ibid. Chœrilus alius tragicus poëta, ibid.
CHRONOLOGIA, ſiue ratio temporis paſſim redditur in omnibus Epochis, regum initiis & finibus, in bellis celebrioribus, quæ vide ſuis locis. Chronologia vniuerſe firmatur, a. m. 3517. n. 2.
CHRONOLOGIA Iudæorum inepta & falſa, 3722. n. 31. Attici, & Gellii minus accurata, 3814. n. 6. Chronologia noſtra confirmatur, a. m. 3801. ſchol. 1.
CICERONIS locus de Catonis Quæſtura corrigitur, a. m. 3850. n. 18.
CIMON Athenienſium claſſi præeſt, a. m. 3577. 1. n. 5. vna cum Ariſtide, ibid. Græciæ ambo Quæſtores magna humanitate homines, ſumma fide tributa tractabant, 3579. nu. 1. vnde maris imperium ſuis pepererunt, ibid.
Cimon Byzantio expellit Pauſaniam, a. 3580. n. 1. qui eius opera ex Aſia ab Ephoris reuocatur, nu. 2. & 3581. nu. 1. genus Cimonis, 3583. n. 1. Pulſo Themiſtocle eligitur belli dux, an. m. 3584. n. 1. 2.
Cimon claſſi præfectus Eionem in Thracia, a qua expugnat, 3584. 2. eamque regionem Athenienſibus acquirit, n. 5. adit Scyrum inſulam, 3585. n. 2. & quæ ibi geſta, ibid. 3.

Ægæum mare pacauit, n. 3. Theſei Lipſana refert Athenas, ibid.

4. *Cimon* pro Sophocle contra Æſchylum iudicat, 3585. n. 4. opem fert Spartanis contra Ilotas, n. 5. & 3591. n. 16. eius in Aſiam expeditio, 3590. n. 19. cum magna claſſe Cariam petit, n. 19. & 20. eamque cum Lycia occupat, 20.

5. *Cimon* ad Cyprum Perſas claſſe vincit, a. 3590. n. 21. & rurſum pugna terreſtri, n. 22. vnde Cyprum renauigat, n. 23. & 24. Perſas ad pacem cogit, ibid. Thaſios expugnat, 3592. 18. & regionem illam ſuis acquirit, ibid.

6. *Cimon* oſtraciſmo punitur, 3592. nu. 19. eius felicitas, 3593. nu. 11. & 14. eiuſdem cum Lacharte iurgium, n. 16. ab exilio reuocatur poſt acceptam ad Tanagram plagam, 3596. n. 56. rogatione Periclis, 3599. n. 1.

7. *Cimon* belli dux in Cyprios, a. 3601. nu. 26. in Citii obſidione moritur, n. 27. aut potius, a. m. 3603. n. 1. Eius mortui auſpiciis Athenienſes incolumes redeunt, ibid.

Cinerum ſupplicium quod, a. m. 3630. n. 3. & 4. ex li. 2. Machab. varii eo ſupplicio affecti, ibid.

Circeia Romana colonia, à quo deducta, 3536. n. 7. 3566. 12. occupatur à Coriolano, 3566. num. 12.

Circus Flaminius cur extructus, 3834. n. 11.

Cirta regni Syphacis caput, deditur viſo captiuo rege, a. m. 3851. n. 21.

Civi Romano cauponari, aut arte manuaria victum quærere non licebat, ex Dionyſ. a. m. 3579. n. 3.

1. Clades Romanorum inſigniores, à Rege Porſenna, a. 3548. n. 2. & 3550. n. 3. alia à Sabinis per Poſthumii conſulis imprudentiam, 3552. n. 2. à Marcio Coriolano, an. m. 3567. n. 6. & ſeqq. n. 12. ab Etruſcis & Volſcis, 3575. num. 2. à Veientibus, 3576. num. 6.

2. *Clades* qua gens Fabia ab Etruſcis deleta eſt, 3578. nu. 6. & 7. indeque Menenius Coſſ. profligatur ab iiſdem, n. 8. Æqui & Volſci etiam vrbem oppugnant, 3592. nu. 22. & mox Herdonius Capitolium occupauit, 3595. n. 27.

3. *Clades* alia à Volſcis, a. m. 3632. n. 5. à Lauicanis 3637. 4. à Faliſcis, 3659. n. 8. à Gallis in pugna Allienſi, 3665. n. 4. & 6. & rurſum in vrbe, num. 10. dies Cremerenſis & Allienſis nefaſtus ob clades, an. mun. 3666. num. 10.

4. *Clades* Caudina à C. Pontio Samnite, an. m. 3733. n. 7. & ſeqq. ſub iugum miſſi Romani, n. 9. 10. 11. qui eis eandem ignominiam reponunt, 3734. n. 10. à Gallis Senonibus tota legio cum L. Scipione proprætore deleta, 3759. n. 6. moxque in ſumma pene deſperatione Decius ſe deuouet, n. 8.

5. *Clades* à Samnitibus accepta, a. m. 3760. biduo amiſere, 7300. num. 6. Fabius Gurges amittit exercitum, 3761. n. 3. ad Arretium à Gallis Senonibus victi, 3770. num. 4. quanta clade, nu. 5. à Pyrrho quoque vincuntur. 3774. n. 12. 13.

6. *Clades* poſt terræ motum in pugna contra Picentes, 3786. num. 4. ad Camarinam clades 3796. n. 2. alia qua M. Regulus captus eſt, a. 3799. n. 6. alia ex naufragio clades, nu. 10. 11. & iterum in Syrtes delapſi, 3801. n. 1. & rurſus in reditu, n. 2.

7. *Clades* ex auaritia ad Thermas, 3802. nu. 3. alia ad Lilybæum 3804. nu. 3. rurſus ad Drepanum ab Adherbale, vbi tres & 90. naues amiſit P. Claud. Coſſ. 3805. n. 2. & ſeqq. alia à Carthalone, n. 6. claſſis alia in confragoſis locis tempeſtate quaſſatur, quæ erat Iunii Coſſ. 3805. n. 9.

8. *Clades* prædæ ad Ægimurum captæ, per naufragium, a. m. 3809. nu. 7. clades Vrbis per inundationem, & incendium, an. m. 3813. n. 8. & 9. clades Valerii à Gallis, 3816. nu. 7. alia Prætoris ab iiſdem, 3829. n. 5.

9. *Clades* ab Annibale ad Trebiam contra Sempronium, 3836. n. 28. & 29. & iterum contra eundem Sempronium, 3837. n. 8. clades ad Thraſymenum contra Flaminium, 3837 n. 16. 17. 18. noua rurſum 4. millium equitum ab eodem Annibale, nu. 19.

10. *Clades* Hoſtilii Mancini, 3837. num. 26. clades Cannenſis, a. 3838. n. 20. 21. eius magnitudo 22. clades Poſthumii Coſſ. eiuſque modus, 3839. n. 24. luctus Roman. 25. clades ad Tarentum, 3842. num. 9. aliæ duæ, num. 15. 16.

11. *Clades* duæ prior in Lucanis, poſterior in Apulia, 3842. num. 17. Romæ inde trepidatio, n. 18. P. & Cn. Scipiones in Hiſpania magna cum clade cæſi, 3842. 33. 34. 35. Cneus quoque Fuluius ab Annibale, 3844. n. 12. & 13.

12. *Clades* naualis Romanorum ad Tarentum, a. 3844. n. 15. & Marcelli ab Annibale, 3845. n. 7. cauſa cladis ſuperbia, n. 8. Conſulum ferocia ab Annibale inſidiis opprimitur ſemel, iterumq; in quibus & Marcellus temere perit, 3846. n. 5. 6. 7. 8.

13. *Clades* Sempronii Coſſ. ad Crotonem, an. m. 3850. n. 23. alia C. Appii à Boiis, 3853. nu. 15. alia C. Bœbii in Gallia Ciſalpina, 3855. n. 20. & Marcelli à Boiis, 3858. n. 19. vide & 3860. n. 10. & 3861. n. 18. Æmilii Pauli clades in Hiſpania, 3864. n. 50.

14. *Clades* L. Bæbii Prætoris à Liguribus, 3865. n. 10. & Marcii conſulis à Liguribus cæſi, 3868. n. 4. Prætorum in Hiſpania clades, a. m. 3869. n. 5.

1. Classe conductitia Romani primum vſi, a. m. 3793. num. 3. cum ea Rhegium venit C. Claudius Trib. militum, & Meſſanam traiicere auſus, à Pœnis ac tempeſtate repellitur, 3790. num. 7. mox tamen captato mari redit, n. 8.

2. *Claſſem* Romani fabricantur ad exemplum Punicæ, 3793. num. 3. & 3794. 2. 130. naues intra 60. dies fabricatæ, num. 2. & quamprimum 17. naues cum Coſ. Cornelio amittunt, num. 3. Claſſem ducit in hoſtem Duillius coruis inſtructam, quibus hoſtilem claſſem reuinctam ſuperat, n. 4.

3. *Claſſibus* ſex ſimul à Romanis & Pœnis pugnatur, 3798. num. 3. & 4. Romani victo-

res etiam Africam claſſe petunt, num. 7. & varias claſſium iacturas & naufragia, vide *Clades*, 6. 7. &c.

4. *Claſſem* Romani iterum per priuatos ædificant, a. 3812. n. 3. licet ob naufragia, à claſſibus abhorruiſſent, 3801. num. 2. & 3803. n. 1. claſſes duce Pœnorum male habitæ, a. m. 3836. n. 22. Claſſis 110. nauium intra 30. dies inſtructa, 3648. n. 16.

Clavdivs, vide *Appium*. C. Claudii pro deponendo decemuiratu oratio, a. m. 3606. n. 10. & 11. T. Claudius Nero in traiectu Africæ tempeſtate iactatur, 3852. nu. 18. mox Romam repetit, ibid. C. Claudius Cento fert opem Athenienſibus, 3854. 23.

C. Clavdivs Cento Chalcidem occupat & populatur, 3854. 24.

C. Clavdivs Pulcher præceps in prouinciam venit, a. 3877. num. 4. res in ea geſta, n. 5. tota Iſtria mox ſubacta, ibid. eodem anno Ligures ſubigit, num. 6. & de vtriſque triumphauit, ibid.

Clavi figendi cauſa Dictator dictus, ad peſtem ſedandam, a. m. 3691. nu. 3. quando & vbi fixus, ibid.

Clearchvs dux Lacedæmonius in Byzantinos tyrannidem exercet, an. m. 3651. num. 4. à Spartanis victus fugit in Aſiam, ibid. vbi ſe Cyro iuniori dedit, nu. 4 & dux copiarum efficitur, ibid.

Cleombrotvs Ageſilai frater in Thebanos mouet, a. m. 3677. 1. res ab eo geſta, & reditus in gratiam, ibid. Rurſus in Thebanos mouet, 3680. 1. irrito conatu, ibid. & 3682. 1. in gratiam Phocenſium & an. 3683. n. 4. ingenti clade in Leuctrica pugna afficitur, n. 6.

Cleomedes Aſtypalenſis æmulum in pugilatu occidit, a. m. 3562. n. 1. eiusdem furor & apotheoſis, ibid.

1. Cleomenes Rex Spartæ Æginam tranſmittit, a. 3550. nu. 2. eius artibus regni collega Demaratus pulſus Aſiam petit, ibid. & 3551. n. 1. Æginetas non audet cõprehendere, 3550. n. 2. Pythoniſſam ad falſum oraculum adducit. 3551. n. 2.

2. *Cleomenes* cum Leutychide Æginam veniunt, decem Æginetas capiunt, quos apud Athenienſes deponunt, 3552. n. 1. eius ſacrilegium innoteſcit, 3553. n. 1. fugit, bellum parat, reuocatur, inſanit, ibid.

3. *Cleomenes* ſeipſum crudeliter diſſecerat, atque interficit, in pœnam ſacrilegii, a. m. 3553. n. 2. Cleomenes Rex Lacedæmonius belli ſocietatem in Perſas Ariſtagoræ recuſat, a. m. 3538. n. 6.

1. Cleomenes alius Spartanus rex, a. 3821. n. 10. & 11. Megalopolim capit, & vaſtat, 3831 n. 2. & cur, ibidem. Auxilium ab Euergete obtinet, data obſide matre Crateſilea, n. 3. magni animi muliere, ibid.

2. *Cleomenis* bellum in Achæos, 3829. num. 11. 12. rem feliciter gerit, 3830. num. 1. Vincitur ab Antigono Tutore & fugit, 3832. nu. 1. 2. ſapienter repellit ſuadentem mortem, nu. 2. eius apud Philopatorem conſilium, 3834. num. 9.

Cleomenes fit ſuſpectus Ægyptiis, 3834. 10. inde abire cupit, nec impetrat, ibid. detinetur quaſi honorario carcere, 3835 3. ſeditionem fruſtra molitus ſeſe interficit, nu. 4. mortis modus, nu. 5. mors matris & liberorum eius, n. 6. 3.

Cleon Athenienſ. homo ferox Mitylenæos captiuos interfici omnes iubet, 3627. 2. ad Pylum Lacedemonios ad deditionem cogit, 3629. n. 16. copias in Thraciam contra Braſidam ducit, a. 3632. n. 1. Toronem expugnat, ibid. Ad Amphipolim pugnans cadit, n. 2. eius improbitas, n. 3.

Cleonymvs Lacon Acrotati regis frater, & Arei regis patruus, a. m. 3761. n. 1. Thebas cum exercitu intrat, & ciues ad defectionem excitat, n. 1. Aduentu Demetrii ex vrbe ſe ſubducit, ib. Pyrrhum euocat ob contentionem cum Areo, 3782. 3.

Cleopatræ ſororis Alexandri Magni connubium ambit Perdiccas, 3731. nu. 2. Eumenes ei Sardibus exiſtenti vires oſtentat, 3732 n. 10. eius nuptias proceres omnes Macedonum ambiebant, 3746. nu. 1. iuſſu Antigoni occiditur, an. mun. 3746. num. 1. qui eius funus regia magnificentia curat, ibidem.

Cleops regina, 3729. impetrat vrbi ſuæ veniam, & ex eo filium ſuſcipit, n. 11.

Cleostenes Epidaurius curru fit Olympionices, 3538. n. 1.

Clav. Clinias pacem fecit cum Corſis, qua improbata à Senatu, deditus eſt eis, 3818. num. 2.

Cliti in Alexandrum merita, 3727. n. 3. occaſio, & cauſa cædis eius, n. 4. imprudenter verbis cum rege contendit, ibid. & n. 8. occiditur ab eo, n. 6.

Clœlia hortante & præeunte, virgines obſides Porſennæ natatu effugiunt, an. mun. 3548. n. 7.

Clvpea, ſiue clypea oppidum in promontorio Africæ, a. m. 3798. n. 7.

Coelesyriæ Præfectus à Philopatore deficit, 3835. n. 7. & 3836. n. 4. Syriam Antiocho tradit, ibid. recuperatur à Philopatore, 3838 n. 7. vide *Syria*.

Coenvs dux Alexandri qui & Cœno, pugnat in Maſſagetas, 3727. num. 2. arcem extruit apud Bazirenſes, a. 3728. 12. traducit copias, 24. Alexandro diſſuadet progreſſum, an. 3729. n. 5. poſt paulo moritur, n. 8.

Collatinvs maritus Lucretiæ, primus cum Bruto conſul, 3545. n. 4. 7. 13. vide *Tarquinius* Conſulatu & vrbe cedit, 3546. 13.

Colonia Romana in Veios nulla ſeditionem excitat, 3660. n. 4. Ariminenſis & Beneuentana, 3781. n. 3. & 3786. 5. Brunduſina, 3787. num. 3. Duodecim coloniarum murmur in Romanos, 3845. num. 4. Cremona, 3836. num. 28.

Coloniæ 18. in officio perſtant, a. m. 3845. n. 5. quis tum eſſet coloniarũ Romanarum numerus, ibid. De Coloniis, quo quæque tempore deductæ, vide Velleium, lib. 1. ſub fin.

Colossvs Rhodius excitatur, a. 3750. 6. poſt

vnum & 80. annos terræ motu proſterni-
tur, a m.3831. n. 7. eius ex Plinio deſcriptio,
n.8. in eo multipliciter arguitur Scaliger, a.
m.3831. n.9. & 10. De eius magnitudine, ibi.
Cometa apparet, a.m.3624. n. 8.
Cometes, ſiue Prexaſpes magus ad interi-
mendum Smerdem à Cambyſe mittitur,
a. m. 3529. n. 1.
Comitia Corinthi à Græcis habita ſub Xer-
xis tranſitum, a. m. 3573. n. 3. vbi Vnio, & diſ-
ceſſus à priuatis odiis ſtatuitur, ibid. Tribu-
ta Romæ à Volerone flagitantur, a.m.3583.
n. 9. & 3584. n. 10. lex ea de re poſt ſeditio-
nem facta, ibid. Comitia Latinorum apud
Ferentinos, 3517. 2.
Comitia Romæ tardiora, 3853. n. 2. ſorte ha-
bita, 3861. n. 19. Lyſimachiæ habita, 3858. n.
14. in Nabidem tyrannum, 3859. n. 6. con-
uentus Achaicus in quo Antiochus Æto-
li, Achæi & Quintius, a.m.3862. n. 29.
Concordiæ templum vouetur à Dictatore,
& ſeditionem ſedat, 3688. n. 3. Rurſus ædẽ
Concordiæ vouiſſe, ac dicaſſe dicitur, C.
Flauius à Plinio, l. 33. c. 1. a. m. 3750. n. 10. ſed
ea fuit ædicula ærea miſſa in tabella, vt ait
Plinius, ibid.
Conditiones, ſiue leges pacis, vide *fœdus*.
Inter Antiochum & Romanos, a. m. 3864.
n. 43. & 44. & a. 3866. n. 5 & ſeqq.
1. Conivratio cognatorum Lucretiæ contra
Tarquinium, a.m.3545. n. 7. & 8. Coniuratio
pro reſtitutione Tarquinii, 3546. n. 6. pate-
fit, n. 7, 8. rei puniuntur, n. 8. & 14. Coniu-
rati 300. iuuenes in Porſenam, 3548. n. 6.
2. *Coniurant* Romæ Latinorum Legati, pro Tar-
quiniis, a. m. 3555. n. 4. ea patefit diuinitus
conſuli, nu. 5. comprehenſi ſupplicio affi-
ciuntur, fuſe, n. 6. 7. 8. Ludi gratulatorii ex-
hibentur, n. 8. coniuratio 24. populorum
in Romanos, a.m. 3557. n. 2.
3. *Coniuratio* Thebanorum exulum, 3676. nu. 2.
illuſtris coniuratio in Ariſtotimum tyran-
num, 3783. n. 4. Romæ ſeruilis coniuratio,
3554. n. 8. & 3795. num. 4. Decemuirorum,
3605. n. 5. Spartana, 3657. n. 2.
4. *Coniuratio* Philotæ in Alexandrum, a. m. 3725.
n. 3. patefit, Philotas cum cruciatu perimi-
tur, nu. 5. triennio ante Lyncoſtes delatus
fuerat coniurationis, & in vinculis erat,
nunc occiditur, Parmenio Philotæ pater
occiditur, n. 6.
5. *Coniuratio* Pauſaniæ in Philippum, 3718. n. 5. &
6. Olympias eius particeps, n. 8. & 3725. n.
5. Domeſtica Epheborum in Alexandrum
conſpiratio, 3728. 5. patefit regi, & ſontes
puniuntur, ibid.
Connvbia male contracta apud Iudæos, an.
3596. n. 16. & ſeqq. Confitetur Eſdras pec-
catum 21. promittit Diuortium, nu. 24. &
deinceps fuſe, dirimuntur, n. 30. vide rur-
ſum, a. 3558. n. 2. & 3. 3629. n. 6. ea diſtraxit
Nehemias, n. 8.
1. Conon A Callicratida Spartano Lyſandri
ſucceſſore 30. nauibus ſpoliatur, 3648. n. 15.
accepta claſſe ab Athenienſibus ad Ægos
potamos cum 9. nauibus euadit, 3649. n.
8. cum octo in Cyprum ad Euagoram pro-
fugit, ibid.
Conon ſuaſu Pharnabazi fit à Rege Artaxerxe 2.
Nauarchus Perſarum, a.m. 3655. n. 3. cum
40. nauibus in Ciliciam deuehitur, ibid.
vide & 3657. n. 3. Rhodus ad eum deficit,
vbi auxilia Ægypti recipit, 3658. 9.
Conon in Spartanos copias à Perſis parat, 3658. 3.
n. 9. quos cum Pharnabazo claſſe vincit,
eisque 50. triremes eripit, a. 3659. n. 3. atq;
adeo totius maris imperium, n. 5. & 6. ma-
ritimis ciuitatibus ad eum deficientibus,
ibid.
Conon maris imperio potens longos muros 4.
Athænis & Piræeum inſtaurat, 3660. n. 2. à
Teribazo in vincula coniicitur, nu. 3. finis
eius incertus.
Constantia ſicarii in tormentis, a. 3833. 7.
Conscientia rea animos debilitat, a.m. 3640
num. 3.
Consvles primum creati, A.M. 3545. n. 10. & 1.
13. quam longus is primus annus, num. 14.
quinque Coſſ. habuit, n. 16. & 3546. nu. 18.
quod tempus initi magiſtratus, 3545. n. 14.
& 16. & 3561. n. 11. & 3562. n. 10. A Tribunis
in vincula coniici potuiſſe, a.m. 3624. n. 7.
Conſules primi duorum regum inuidiam vi- 2.
tant, 3545. 19. inuita plebe Coſſ. facti 3571. n.
1. contentio de Coſſ. plebis, vel optimatum
fautoribus, 3573. n. 1. & 2. Coſſ. ſeuerita-
te ægram Remp. turbant, 3600. num. 9.
10. 11.
Conſules ceſſant facto SC. de decemuiris con- 3.
ſulari poteſtate, an. mun. 3603. n. 7. & 3604.
num. 1. reſtituuntur Coſſ. an. 3606. nu. 31.
qui anno V. C. 310. & 316. Tribunis con-
ſulari poteſtate interrumpuntur, idque ſæ-
pius deinceps contigit ad an. v. 386.
Coſſ. ſecuribus intra vrbem non vſi, a. 3546. n. 4.
18. Conſulatus à plebeis quæritur, a. 3678
num. 5. vnde orta anarchia per 5. annos, n.
6. Vrgent rurſum Tribuni, a. 3685. nu. 4. &
86. n. 11. vide 3687. n. 3.
Conſul primus è plebe creatur L. Sextius, an. 5.
V. C. 387. a. m. 3688. n. 3. Conſulatus plebi
reſtituitur, a. 3702. n. 7. deinceps perſeue-
rant Coſſ. annus tamẽ V.C. 444. ſine Coſſ.
fuit, vt etiam 452. ſub Dictatore & Mag.
eq. & item, a. V. C. 429. mundi 3730. num.
40. & 3729. nu. 27. & 3745. 7. inde Coſſ. ad
bella ciuilia, quando res turbata eſt.
Conſulatus decennio interrumpendus lege ca- 6.
uetur, a. mundi 3757. num. 3 Conſulatum
Marcello tonitru abſtulit, a.m. 3839. num.
30. Conſularis autoritas aduerſus patrem,
a. 3841. n. 3.
Contentio Romæ de Prætore, a. m. 3870. n.
23. & Cenſoribus, ibid. & Conſulatu, 3862.
n. 1. & alias ſæpe. Vide *Conſul*.
Continentiæ exemplum ſingulare in Ale-
xandro, an. 3721. num. 12. & 13. & in P.
Scipione in Hiſpania, an. mun. 3844. nu.
26. & 27. 28. violata à Veſtalibus diuini-
tus punitur, an. mun. 3778. num. 6. Vide
Veſtalis.
Continentia Zenonis in victu, an. m. 3790.
num. 13. & legatorum Romanorum à mu-
neribus, 3781. n. 3. 3764. 5. Curii Dentati.

CONVENTVS, vide *Comitia*.

CONVIVIVM Aſſueri quam diuturnum, an. m. 3592. num. 2. & 3. toti populo exhibetur, num. 4. ornatus conuiuii, n. 5. 6. 7. 8. Alexander dat epulum 9. millibus conuiuarum, a. 3730. n. 10.

1. CORCYRA inſula vbi ſita, 3588. num. 1. recipiunt Themiſtoclem Corcyræi, vt bene de ſe meritum, nec retinere audent, ibidem, metu Athenienſium & Lacedæm. ibid. & 3617. n. 5. quando res eorum perturbatiſſimæ, ibid.

2. *Corcyræum* bellum contra Corinthios, a. mun. 3616. num. 1. diuturnum, & bello Peloponneſiaco terminatum, ibid. quæ belli cauſa, n. 2. vide *Corinthij* legati Corcyræorum ad Corinthios, 3617. 1. quos nauali mox prælio vincunt, n. 3.

3. *Corcyræorum* & Corinthiorum à bello quies 3618. num. 2. Corcyræi ſocietatem cum Athenienſibus ineunt, ſed ſubſidiariam duntaxat, 3619. n. 1. & 2. & 3. poſt pugnam finitur, neutris victoribus, num. 4. 5. 6.

4. *Corcyram* Spartani occupant ac vaſtant, a. 3682. num. 3. Corcyrenſes auxilium Athenis petunt atque impetrant, 4. interim fame premuntur, ibidem. Eruptione hoſtium cæſo duce victoriam obtinent, n. 5.

5. *Corcyram* Romani claſſe petunt, 3825. n. 1. quæ ſe eis dedit, ibid.

1. CORINTHIOS inter & Athenienſes odium, & qua ex cauſa, an. mun. 3593. num. 17. iuncti Epidauriis Athenienſes prælio vincunt, 3594. num. 4. mox ab eiſdem ad Cecryphalæam vincuntur, 4. & rurſum ad Megaram, 3595. n. 23. 24.

2. *Corinthii* Epidamnios recipiunt à Corcyræis deſertos, an. mun. 3616. num. 2. inde bellum inter eos, ibid. & nu. 3. claſſem mittunt Epidamnum, 3617. num. 2. & vincuntur, num. 3. naualem expeditionem parant, 3619. n. 1.

3. *Corinthij* Athenienſes Epidamniorum adiutores oderunt, an. mun. 3619. nu. 6. & vindictam expetunt, 3620. nu. 1. eorum coloni Potidæates ab Athenienſibus vexantur, n. 1. 2. & deficiunt, n. 4. Corinthii eis opem ferunt, n. 5. & 3621. n. 12.

4. *Corinthiorum* querelæ præuiæ bello Peloponneſiaco, 3622. 3. corrogant ſuffragia contra Athenienſes, nu. 6. qui eis Potidæam eripiunt, 3624. n. 6. pacem initam inter Athenienſ. & Lacedæm. turbant cum Argiuis, 3631. n. 3. & ſeqq.

5. *Corinthij* copias in Siciliam contra Athenienſes parant, 3640. num. 3. & mittunt, 3641. num. 1. & 4. Occupatur à Demetrio, centum talentis redempta, 3751. n. 4.

C. MARCIVS poſtea Coriolanus Latino prælio interfuit, in quo Sex. Tarquinius occiſus eſt, & ciuicam meruit coronam, an. m. 3659. n. 5.

1. C. MARCIVS *Coriolanus* fortiſſimum ſe præbuit Coriolis oppido Volſcorum, vnde & nomen habuit, a. m. 3562. 17. feliciter in Antiates excurrit, 3563. n. 7. ob repulſam in petitione Conſulatus fit infenſus plebi, 3564. num. 2.

Coriolanus diſſidet à Tribunis pleb. 3564. in ius vocatus ad populum contemnit, n. 2. apud populum accuſatur, n. 3. nec minus ferociter agit, n. 4. à Tribunis capite damnatur, & vi inter Patricios & Plebeios pro ipſo agitur, n. 4. 2.

Coriolani iudicium & cauſa differtur, 3564. n. 5. de eo in Senatu cum Tribuno diſceptatur, num. 6. lis ei intenditur affectatæ tyrannidis, n. 7. fit de ea re SC. ibidem. Iudicium tributis comitiis nouo more fit, num. 8. 3.

Coriolanus de affectata tyrannide cauſam dicit, an. m. 3564. n. 9. vrgetur accuſatio, nu. 10. damnatur exilii, ibid. abit in exilium ad Volſcos, num. 11. vltionem meditatur, 3565. n. 4. 4.

Coriolanus inſinuat ſe in Attii Tulli gratiam, a. m. 3566. n. 4. qui ei conciliat Volſcos, n. 5. Belli contra Romanos cauſam excogitat, num. 5. eiectionem Volſcorum ex vrbe, num. 6. & 7. cauſam apud Volſcos agit, num. 8. 5.

Coriolanus ſuadet belli occaſionem per legatos quæri, an. 3566. n. 9. fit belli dux cum Tullo, & Romanos Latinosque late populantur, n. 11. Circeios occupat, nu. 12. turbas Romæ concitat, ibid. 6.

Coriolanus rem Volſcorum auget, Romanorum minuit, a. m. 3567. nu. 6. quibus multa oppida eripit, num. 7. vnde ingens Romæ trepidatio, n. 8. accedit ad vrbem, ibid. legationem mittit Senatus irritam, num. 9. 10. 7.

Coriol. quas pacis leges ferat, 3567. num. 10. cur non petat tolli Tribuniciam poteſtatem, num. 11. recedit ad 30. dies, & capit oppida ſeptem, n. 12. aſperius in legatos de pace agit, num. 13. legatio tertia ſacra, irrita, num. 14. 8.

Coriolanum adit legatio muliebris, an. m. 3567. n. 14. matris & vxoris maxime, nu. 14. & ſeqq. quomodo à Marcio accepta, nu. 19. quæ denique extorquet quod cupit, num. 24. & de conficiendo negotio conſultat, num. 25. 9.

Coriolanus reducit copias, 3567. n. 27. & odium Volſcorum incurrit, ibid. à quibus & interficitur, n. 28. eius funus, vitia, virtutesque, ibid. eius in matrem pietas & obſeruantia, n. 19. 10.

A. CORNELIVS Coſſus Tribunus mil. Tolumnium regem Veientium interficit, & ſpolia opima detrahit, conſecratque, an. m. 3618. n. 5.

A. CORNELIVS Coſſus Dictator dicitur, a. m. 3670. n. 7. contra Volſcos pergit, quos & vincit, n. 8. propter Manlianam ſeditionem reuocatur, n. 9. triumphat de Volſcis, n. 10. Samnites egregie vincit opera P. Decii, & triumphat, 3711. 7. 8.

CN. CORNELIVS Lentulus cauſa eſt Cornel. Scipioni pacis Africanæ, a. m. 3853. nu. 7. vnde & paci ſolus obſtitit, n. 6.

CN. CORNELIVS Cethegus Coſſ. Inſubres in-

genti clade æde vota deuictis, deuictiſque triumphauit,a. m.3857.n.22.& 23.

Corona ſacra quæ dicta fuerit,a.m. 3810.n.4

Corsica à Romanis aditur,3795.n. 2. & 3818. n.2. à Varo ſub acta eſt, ibid. Deficiunt, & ſubiugantur,3820. n.2.

1. M. Valerius Corvinus Camillo contra Gallos duce,à Gallo ad certamen ſingulare prouocatur, 3705. n. 13. concurritur, ſed Manlius ope corui ſuperat, n.13.14. Antiates vincit, deque iis triumphat,3708.n.6.

2. *Coruinus* III. Coſ. difficilem de Samnitibus victoriam refert,a.m.3701.nu. 6. eius morum ſuauitas, & Romanorum pugnantium ardor,ibi. rurſum ad Sueſſulam egregie vincit, n.8. & triumphat, ibid.

3. *Coruinus* Dictator ſeditioſum militem deuincit,ac reconciliat,3712.n.8. & 9. IV. Conſul in Sidicinos mittitur extra ſortem, 3719 n.15. vincit, & triumphat, ibid.

Coruus inſedit galeæ M. Valerii, 3705. n. 13. corui duo Metelli iter impediunt, & domum redire cogunt,a.m.3813.n. 10. coruorum obſequium diuinitus datum, ibid.

Cossæi ab Alexandro domiti,a.m. 3730.n.15.

Cossana vrbs ab Annibale capta, an. 3838. num. 33.

Crantor & *Crates* Philoſophi, an. m. 3784. num. 3.

Crater aureus è mundo muliebri confectus Appollini Delphico offertur, an. m. 3660. n.5.

1. Craterus dux Alexandri,a. m.3725.Bactrianos montes iuſſu eius obſidet,n. 2. Æmulus Philotæ,n.4.eius ope Maſſagetæ domiti,3727. nu. 2. ad eum ſcribit Alexander de Calliſthene,3728.n.5.vide & n. 8.

2. *Craterus* monet Alexandrum de temere adito periculo, an.m.3729. n. 20. copias terreſtres ducit, num. 22.24. dux datur Macedonibus in patriam remiſſis, 3730. 11. eius apud Alexandrum gratia, ibid.

3. *Cratero* Aſiæ præfectura ab Antipatro deſtinatur, 3731. num. 4. ſocietatem cum Ptolemæo contra Perdiccam ineunt, ibidem, contra Eumenem pugnans occumbit,3732 n. 4. Alexandro & Macedonibus chariſſimus, n. 1 & 4.

Crates Philoſophus, an. mun. 3784. nu. 3.

Cremona colonia, an. mun. 3836. num. 28.

Cres in Cretem,a.3714.num.4.& 3840. num. 5.6.7.

Cremera Fluuius & caſtrum, ann. m. 3576. num. 8. vbi gens Fabia in præſidio, ibidem, ea deleta capitur ab Etruſcis, a. 3578. n.7. & 8.

Crius Ægineta animoſe reſiſtit Cleomeni Spartano regi,a.m.3550.nu. 2. regis in eum reſponſio, ibid. Abducitur ex patria, 3552. n. 1. deponitur Athenis, ibid.

Croesi calamitas poſterior clade Babylonica, 3517. n. 3. author eſt Cyro vt Lydi mollicie langueſcant, 3520. num. 2. eius Cambyſem arguentis periculum, 3530. num. 5.

Crotone res geſta à Rufino conſule, 3777. n. 4. 5. Crotoniatæ Milone duce Sybaritas vicerunt, vrbemque eorum vaſtarunt, a. m. 3544. n. 2.

Crudelitatis aliquot exempla, Athenienſium & Lacedæm. an. m. 3649. nu. 9. Romanorum,3552. n. 5. eorundem in Cliniam legatum, a. 3818. n. 2. Paryſatidis,à.m.3653. n. 9. Artaxerxis, ibid. & 3670. n. 6. de Artaxerxe Mnemone. Id commune principum Perſarum vitium, ibid. Ochi initia cruenta, 3690. nu. 4. crudele ſacrificium, 3696. n. 5.

Crux lignea à Iudæis in contumeliam circumlata exuſta, a.m.3602.n.9.

Ctesias hiſtoricus recte à Plutarcho improbatur, 3532. n. 6. vide & 3677. nu. 4.

Cuma vrbs, a. m. 3573. num. 13. ibi tyrannus Ariſtodemus, 3549. 2.

Cunctatio Lacedæmoniorum in pugna Marathonia, an. mun. 3562. num. 4. & 9. Cunctatio Mardonii ad pugnam, an. mun. 3575. num. 11. Fabii circa Annibalem, 3837. num. 23. & c. Pœnorum ad Tunetum, 3851. num. 19. Æmylii ad Cannas, a. 3838. num. 15. & 19. Furii Camilli, 3674. n. 2. 3. Polemarchorum, 3676. num. 2. Pyrrhi in capta Sparta, 37[illegible]2. n. 4.

M. Curius Dentatus Coſ. a.m. 3764. num. 3. Samnitico bello finem imponit, ibid. bis in eodem magiſtratu triumphauit, num. 4. Aurum cur recuſarit oblatum à Samnitibus, n. 5. De Pyrrho triumphat, 3779. nu. vlt.

M. Curtius ſe in vaſtum ſpecum vltro abiicit, a. m. 3692. n. 9.

Cybeles templum Sardibus crematur à Græcis, a.3539.2.

Cyneas Pyrrhi legatus inſigni ſapientia & eloquentia,a.m.3774.n. 15. captiuos gratis cenſet Romanis reddendos, & pacem pecunia redimendam. Mittitur Romam multo cum auro, & monilibus, n. 18.

Cyneas Romæ ciues muneribus conciliat, a. 3774.n.18.& quid in Senatu egerit, nu.19. Vrbe amandatur, n. 21.

Cynegiris in Marathonia pugna virtus, an. m.3562.n.8. & 9. ex Iuſtino, & Herodoto, ibid.

Cyprii cum Ionibus à Perſis deficiunt, a. m. 3540. n. 5. diu obſeſſi in ſeruitutem redacti ſunt, n. 5.

Cypro bellum inferunt Perſæ euocati ab ali- 1.
quibus inſulanis contra Euagoram, 3664 n. 1. vide etiam 3666.n.2.& 3.bellum geritur,a. 3668.n.2.quibus copiis, quo euentu, nu. 3. pax Euagoræ cum Perſis 3669. n. 3. finitum intra decennium hoc bellum, n.4.

Cyprus ſub Ocho à Perſis deficit, vna cũ Phœ- 2.
nicia,a.m.3703.n.2.& 3704.n.1.quo euentu debellatum, ib. Cunon Athenienſis Cypriis bellum mouet,a.m.3602.n.26.qua ex cauſa, quoue fructu, n.27.& 3603. nu. 3.

Cyropolis Sogdianorum vrbs,a. m. 3726.n. 11. maximum ibi periculum adit Alexander, ibid.

Cyri imperantis initium, an. mun. 3517. 1.

n. 3. Babylonem deprimit, ibid. Deo inſpirante ſoluit Iudæorum captiuitatem, nu. 4. eiusque modus, num. 5. Iſaiæ de ſe vaticinium legit, nu. 5. eius decretum pro Iudæis, n. 8. & 11.

2. *Cyrus* religioſe de Deo ſentit ac loquitur, 3517. num. 9. eius in Iudæos humanitas, & liberalitas, num. 10. an permiſerit extrui Ieruſalem, num. 12. & ſeqq. reddit vaſa ſacra, n. 15.

3. *Cyri* geſta contra Lydos, an. m. 3520. nu. 1. de iis apud Crœſum expoſtulat, n. 2. Cyri apparatus ad bellum Scythicum, 3522. n. 1. vt ſe tum geſſerit cum Iudæis, num. 2. ratio temporis vitæ, regni, & imperii Cyri, 3523. n. 1. & 7.

4. *Cyrus* ad Maſſagetas penetrat, 3523. nu. 2. Araxem traiicit, ibid. eosque primum vincit, moxque ab eorum regina vincitur, occiſoque Tomyris inſultat, num. 3. Cyri ſepulchrum, n. 4. & Epitaphium, num. 5. commendatio, n. 6.

5. *Cyrus* in Deos relatus, a. m. 3523. n. 6. ei ſacrata ædicula, addita ſacrificia & ſacerdotes, ib. eius ſepulchrum viſit Alexander, an. mun. 3730. num. 4. eius de Dario Hyſtaſpis viſio, 3532. 9.

1. CYRVS iunior filius Darii Nothi, maris præfectus, an. m. 3648. n. 1. Athenienſes legatos detinet ad triennium opera Pharnabazi, ibid. fauet Lacedæmoniis & Lyſandro, n. 8. eique dat multam pecuniam, n. 9. abit in Ciliciam, & Phœniciam, n. 11.

2. *Cyri* arrogantia & crudelitas, in duos conſobrinos an. mun. 3648. num. 14. querela de eo ad Darium patrem, ibid. euocatur ab eo, 3649. n. 1. qui data illi magna præfectura, & regno fratri maiori Artaxerxi, moritur, ibid.

3. *Cyrus* ad patrem adiens Lyſandro pecunias largitur, ad Græcos ſibi demerendos, 3649 num. 3. ambit fratris regnum, 3650. 3. quæ ambiendi cauſa, 3649. n. 1. & 3650. 3. Cyrum frater comprehendit, cui mater vitam impetrat, ibid.

4. *Cyri* ambitio vnde colligatur, a. 3650. num. 4. voluiſſe regem occidere, ibid. acrius defectionem parat, 3651. num. 1. cogit occulte copias in regem, ibid. varias excuſationes apud eum prætexit, nu. 2. Clearchus ſe illi dedit, n. 4.

5. *Cyrus* parat expeditionem in fratrem, an. mu. 3652. n. 5. eam ſuſcipit, 3653. n. 1. & 2. rex à Tiſſapherne monetur, ibid. Cyrus promiſſis onerat ſuos, nu. 2. & 4. vide & 3648. num. 8. ei Lacedæmonii fauent, num. 3. & 4.

6. *Cyri* & Artaxerxis copiæ, an. m. 3653. nu. 5. pugna fratrum, num. 7. propinquus victoriæ vulneratur, & occiditur n. 7. & 8. ei caput & dextra præciſa, ibid. qua de cauſa quidam cruciati, n. 9.

CYTHERA inſula vbi ſita, a. m. 3630. num. 6. ab Athenienſibus duce Nicia occupatur, ibidem, & præſidium imponitur magno Lacedæmoniorum damno, ac dolore, ibid.

D.

DADVCHVS Cereris ſacerdos, a. mun. 3683. num. 2.

DÆMONIS perpetua malitia, & nequitia, an. 3868. n. 3. 3714. n. 9.

DAHÆ populi à Cratero duce Alexandri oppreſſi, an. 3727. num. 2. iidem videntur cum Maſſagetis, aut eorum vicini, ibid. ſe Alexandro dedunt, n. 11.

DAMARATVS Heręenſis Olympionices, a. m. 3534. n. 14.

DAMASCVS in Alexandri Magni poteſtatem venit, vbi regiæ opes Perſarum, an. mun. 3721. n. 14.

DAMASPIA Xerxis ſecundi mater, an. mun. 3630. n. 2.

DAMOCRITVS Ætolorum animos à Romanis auertit, a. m. 3855. num. 4. vide & n. 13. Heraclea capta cum arce deditur Romanis, an. m. 3863. 17. hic iactarat ſe caſtra ſupra Tiberim poſiturum, ibid. 1.

Damocritus cum fratre, & alii 41. Ætolorum principes, in expugnatione Heracleæ capti, Romam deducti, in Latonicas coniecti ſunt, a. mun. 3864. n. 5. triumpho reſeruati, n. 49. Damocritus fuga lapſus, antequam comprehenderetur gladio ſe transfixit, ibid. 2.

DAMON Thurius victor in Eliaco ſtadio, an. 3678. n. 1. iterum, a. m. 3682. n. 1.

DANIEL propheta Cyri conuiua & familiaris, a. m. 3517. n. 5. & 6. fuſe. Eum docet Iſaiæ de ipſo vaticinium, ibid. & num. 7. familiaris quoque Dario Medo, nu. 6. ieiunia eius, & corporis afflictationes, a. 3519. n. 1. 2. 3. 1.

Danielis viſio poſtrema, a. m. 3519. n. 1. luget, & quæ cauſa luctus, n. 2. & 3. quis viſionis modus, & quam terrifica fuerit, n. 4. explicatur, nu. 5. & 6. vbi de regibus Perſarum, & Alexandro, ibid. 2.

Danielis obitus, & ratio temporis, a. m. 3535. n. 1. & 2. dies mortis, & locus ſepulturæ, n. 3. Danielis turris, ibidem. De eodem ſepulchro, n. 4. Daniel figura Chriſti Domini, n. 5. 6. & ſeqq. eius epitaphium, n. 9. 3.

Danielis Hebdomadæ quando inchoëntur, a. m. 3596. an ſeptimo anno Artaxerxis, n. 37. & 38. an potius anno 20. nu. 39. & 40. eius de Alexandro vaticinium, a. m. 3730. n. 34. & ſeqq. 4.

Danielis prophetia de Antiocho Deo, & Philadelpho, 3797. n. 1. de Euergete & Callinico, 3809. n. 1. & 2 & 3810. n. 1. & 2. de Seleuco Ceraune, & Antiocho Magno eius fratre, a. m. 3828. num. 1. 2. 3. 5.

Danielis prophetia de Antiocho Magno, & Philopatore, a. 3838. n. 1. & ruſum, a. 3850. n. 3. 4. 5. 6.

DARICVS nummus Perſicus, a. m. 3571. nu. 7. eius valor, a. m. 3648 n. 9.

DARIVS Hyſtaſpides cum 6. principibus Perſarum coniurat contra Smerdem, a. mun. 3532. nu. 3. quem etiam cum fratre interficiunt, n. 5. Darius fit rex n. 7. præuium eius votum 8. & 3524. num. 1. quæ eius nunc 1.

ætas 10. & conuenta inter 7. principes, ibidem.

2. *Darium* adit Zorobabel, a. m. 3532. n. 3. conuiuium celebrat, & conuentum, a. 3533. n. 1. & 2. tributa ordinat, n. 2. & 4. dictus Inſtitor à Perſis, n. 2. diſputatio trium cuſtodum eius coram ipſo, a. 3533. nu. 5. & ſeqq. fuſe.

3. *Darius* dat optionem Zorobabeli, ann. m. 3533. n. 21. multiplex Darii in Iudæos gratia, n. 23. & ſeqq. Darii præfecti Iudæos adeunt, 33. nec impediunt ædificationem, ibi. ſed regem monent, n. 34. 38. 39.

4. *Darius* arma mouet in Babylonem, a. m. 3533. num. 46. & eam obſidet, num. 47. eius reſcriptum pro Iudæis, 3534. num. 1. & ſeqq. Darii liberi è duabus vxoribus, n. 4. expugnat Babylonem, n. 8. vt ſe in ea geſſerit, n. 12.

5. *Darij* apparatus ad bellum Scythicum, an. m. 3535. num. 14. & 3536. num. 1. barbarum eius facinus in Oeobazum Perſam, ibid. & 3574. num. 5. Boſphorum ponte iungit, 3536. 2. Iſtrum tranſmittit, & Scythas inſequitur, n. 3.

6. *Darius* temere in Aſiam redit, amiſſis 90. hominum millibus, a. m. 3536. nu. 6. Megabyzo imperat vt Thraciam ipſi ſubiiciat, n. 10. & Hiſtiæum muneratur, n. 11. vltionem de Græcorum iniuria meditatur, 3539. n. 3. & 3561. n. 1.

7. *Darium* Iudæi adeunt, an. m. 3540. nu. 1. qui pro ipſis iterum ſcribit, n. 2. vtrumque refellitur, n. 3. & 4. Hiſtiæum occiſum dolet ex gratitudine, 3544. nu. 3. gener eius Mardonius, a. 3548. n. 1. Græcorum conſtantiam tentat, 3549. 1.

8. *Darius* male geſto per ſuos ad Marathonem bello, a. m. 3562. nu. 8. bello reſtaurando incumbit, 3563. num. 1. contra Athenienſes, & Ægyptios, qui defecerunt, a. 3566. n. 1. inter eius liberos de ſucceſſione certamen, n. 2. dirimitur, 3567. nu. 2.

9. *Darius* declarato Xerxe rege moritur, an. m. 3567. n. 1. & 4. imperii diuturnitas, nu. 4. ex Dei remuneratione, a. m. 3533. num. 27. confunditur ab Hebræis quibuſdam cum Dario Arſamida, a. m. 3567. nu. 4. & 3568. num. 1.

1. Darivs Nothus Artaxerxis Longimani filius illegitimus regnare cœpit, a. m. 3631. nu. 1. occiſo Secundiano, ſiue Sogdiano fratre, n. 3. eius familiæ ſchema, n. 2. vxor Paryſatis, n. 3.

2. *Darij* anno decimo tertio fœdus init cum Lacedæmoniis, interprete Tiſſapherne, a. m. 3642. n. 11. Pharnabazus cum legatis Athenienſium Darium adeunt, 3648. moritur anno regni 19. mundi, 3649. n. 1.

1. Darivs Arſami filius, Darii Oſtanis nepos vltimus rex Perſarum, regnare incipit, an. mun. 3716. num. 1. ante dictus Codomanus, ibid. an ex regia familia fuerit, num. 2. & 3. Bagoam inſidiatorem interficit, n. 4. dicitur in Philippi cædem conſenſiſſe, a. m. 3718. n. 7.

2. *Darius* Philippum ab Aſia conatur auertere, 3719. num. 1. mox etiam Alexandrum, ibidem, & n. 2. mittit Sanaballetem in Samariam, 3718. num. 12. Spithrobates eius gener cum Alexandro pugnat, 3720. num. 5. Charidemi conſiliũ male deſerit, 3721. n. 3.

Darius cum ingentibus copiis in Alexandrum
mouet, 3721. n. 3. Ciliciam adit cum fami- 3.
lia, ibid. Memnonem Rhodium cum exercitu mittit in Græciam, n. 2. de Alexandri morte paciſcitur, n. 5.

Darius ad Iſſicum ſinum cum Alexandro pu-
gnat, & vincitur, 3721. nu. 7. & 8. amittit 4.
familiam ſuam cum ingenti præda, n. 9. & 10. eiuſdem in Alexandrum animus & vota, ob continentiam, n. 12.

Darius literas de pace ad Alexandrum mittit,
a. m. 3722. nu. 1. fruſtra, nu. 2. nouas parat 5.
copias, ibid. iterum pacem petit honeſtiſſimis legibus, 3724. num. 3. eius vxor moritur, num. 4. A clade ad Arbelam fugit in Mediam, n. 9.

Darius in fuga à Beſſo in vincula coniicitur, 6.
3724. num. 17 & 18. à Bactrianis vulneratus moritur, num. 18. mortis modus, n. 19. vltima eius vota, n. 20. Alexandri in eum humanitas, ibid. eius ætas & regni tempus, num. 18. eius mater fame extincta in morte Alexandri, 3730. nu. 22. vide 3878. num. 12.

Datames dux Perſarum ſub Artaxerxe O- 1.
cho, a. m. 3693. n. 2. Dynaſtam Cappadociæ capit ac regi tradit, n. 2. mittitur cum exercitu in Ægyptum, ibid. Cataoniæ ſatrapam celeriter domat, ibid. æmulis in eum conſpirantibus à rege deficit, n. 3.

Datamis in aduerſis patientia, & prudentia, 2.
3693. n. 4. defectores egregie vltus Piſidas domat, ibidem, contra regios feliciter pugnat, & cum rege redit in gratiam, n. 5. & a. 3694. n. 10.

Datames miro ſtratagemate decipitur, a. mun. 3.
3694. nu. 10. à Mithridate in colloquium adductus, occiditur, n. 11.

Decelea in Attica ab Agide occupatur, & communitur contra Athenienſes, an. m. 3641. n. 1. vt dudum Pylus in Spartanos, ibid. maximis damnis afficit Athenas, n. 5. ibi Agis moratur, 3643. n. 6. & 3645. num. 1. & 3648. num. 5. vnde audet prodire contra Alcibiadem, ibid. eo perfugæ confugiunt, n. 20.

Decemviri Romæ creantur in rem agra-
riam, a. 3569. nu. 6. iterum conſulari pote- 1.
ſtate in leges ferendas, a. 3594. n. 6. & a. m. m. 3603. n. 7. & 3604. n. 1. & 3. quis eorum in Repub. gerenda modus, n. 4. leges in 10. tabulis conſcribũt, n. 5. à quo & probãtur, ib.

Decemuiri in annum ſequentem confirmantur
a. 3604. n. 5. & 3605. nu. 4. qui facti x viri, & 2.
quando inierint magiſtratum, n. 5. eorum coniuratio, ibid. Rempub. tyrannice gerunt, n. 6. & magiſtratum propria autoritate retinent, ibid.

Decemuiratus antiquandi cauſæ & modus, an
m. 3606. n. 5. & 6. minis coërcent ſenato- 3.
res, vnde & Patrum tumultus, n. 8. & turbæ, ibid. & aliquot ſeqq. tyrannice agũt, n.

m. 3699.n.4.eius de Claſſibus oratio, 3700. num.5. pro Timocrate,3701.nume. 4.contra Phillippum concionari cœpit, 3702. n. 5.& contra Ariſtocratem, ibid. pro Rhodiis,3703.n.7.

3. *Demoſthenes* tres habet Olynthiacas, 3705. n.6. ſextam vero Philippicam, 3707. nu.3.anno 35. Demoſthenis, ibid. Orationem de pace habuit,a.3708.nu. 5. anno vitæ 40. nonam habet in Philippum de Cherſoneſo, & decimam de turbata pace,3712.6

4. *Demoſthenes* ſuadet opem ferri Perintho, ann. 3713.4. & 5. & bellum in Philippum, ann. 3714. num. 2. legatus ad Thebanos belli in Philippum ſocios, 3715.num.5.qui eo ſuaſore Philippum repudiauit,num.6.& mox vincuntur,3716 6.& 7.

5. *Demoſthenes* clam accepta Philippi morte, Senatum adit,ann.mund. 3718.num. 17.à Dario corruptus Athenienſes Theb.& Laced. ab Alexandro auertit,a.3719.num. 2. & Attalum Alexandrinem,nu.2.& 3.

6. *Demoſthenes* miſſus ab Alexandrum legatus,ex itinere redit domum,ann. mun.3719.num. 5.eum ſibi dedi vult Alexander, numer.11. quod diſſuadens populo perſuaſit, nu. 12. & corrupto Demade euadit. ibid. habet orationem de Corona,3724.ſch.1.

7. *Demoſthenes* orationem habet de cauſa donorum ætatis anno 56. ann.mund.3728. num. 29. ſuadet Harpalum reiici, 3729. 11. mox corruptus ſimulat anginam, ibid. damnatur in Areopago,num.12. & fugit ibid. adiutus viatico ab inimicis,12.

8. *Demoſthenes* ob ſtudium in patriam,reuocatur, ann.3730.numer. 48.& magna cum gloria excipitur, ibid. vnde mox Athenienſibus ab Antipatro victis fugit, 3731.numer.11.in Calauriam ibid. moritur,3732.nu. 15. mortis tempus,locus,modus,nu.16.& 17.

Depositi retentores diuinitus caſtigati,3554. nu.2.& 3.

1. Dercyllidam Lacedæmonij in Tiſſaphernem mittunt,ann. mund. 3654. num.3.duces Perſarum inter ſe reddit ſuſpectos, an. mund 3655.numer.1. Aſianos Græcos mira felicitate liberat, ibid. hyemat in Bithynia Thraciæ,n.2

2. *Dercyllidas* rem bene gerit in Tracia 3656. num. 1. Cherſoneſum muro claudit ibid. eius cum Tiſſapherne de pace colloquium, n. 2.deficientes Abydenos retinet, & Seſtum occupat,a.3659. nu. 6. liberis caruit, Plut. in Lycurgo.

Detrahunt Græcis de Perſis,an.mun. 3654. num. 2.

1. Dei iudicium in ſacrilegos ethnicos,a.3776. num.4.& 3870.num.11. & ſeq.in principes ſingularis prouidentia, 3838.1. & in Iudæos ſub Philopatore Ægyptio 3839.nu. 11.12.& ſeqq.eos mirabiliter à cæde liberat, nu.16. Deus contra Dionyſ. Halic. defenditur. 3557.n.14.

2. *Dei* in Darium gratia,& remuneratio,a.3533.n. 27. Deus eſt ipſa Veritas victrix omnium, num. 20. inſpirat Cyro ſolutionem captiuitatis Iudæorum,3517.n.4.eius inſpirationis modus,n.5.

Diadema Alexandri ominoſum, 3730.num. 16.

Diagoras Melius male refertur,ad an. 3751. n. 10.Atheus Athenis profugit, 3640.nu.3. vide Suidam in Diagora.

Dialecticæ inuentor Zeno Eleates,an. 3554. num. 4.

Dicæarchus præfectus nauium Philippi, vir inſigni impietate, a. m. 3858. n. 18. ab Ariſtomene in Ægypto excruciatus necatur, ibidem.

Dictator primus, T. Largius, & quando creatus, a. m. 3557. 8. vide tamen, 3554. n. 8. quæ dictatoris poteſtas, 3557. n. 7. ſumit ſecures ad populi terrorem, nu. 9. quæ ab illo geſta, ibidem & deinceps: quanta eius virtus, n. 11. 12.

Dictatura perdiu modeſte adminiſtrata, a. 3557. n. 13. ad eam in ſummis periculis recurrebatur, ibid. Secundus Dictator A. Poſthumius, 3559. n. 1. Dictator noctu dici ſolitus, 3620. n. 6. vide 3727. n.13.& 3744. num. 6.

Dictator creatur claui figendi cauſa, an. 3691. num. 3. & 3723.13. comitiorum item cauſa, idque noctu, 3727. n. 13. ſi. Dictator primus è plebe, a. V. C. 397. Mundi, 3698. n. 7. vide quoque Vr. C. n. 414. Mundi, 3715. 8. vide ſupra, *Cenſor.* num. 2. & infra, *Marcius.*

Dictaturæ maieſtas 3837. num. 23. in Fabio Cunctatore, qui tamen erat tantum prodictator, n. 20. Dictatura ceſſat, an. 3851. n. 2. ad 120. annos, vſque ad Syllam, ibidem. Dictatorius annus an interendus, an. 3686. num. 7.

Dies alba vnde dicta, an. mun. 3615. num. 4. Dies atri ſiue Nefaſti, an. mun. 3666. num. 10. dies clauis ſuperſtitioſe ſignati, ibid.

Sex. Digitis in Hiſpania rem haud ſatis feliciter gerit, a. m. 3861. n. 13.

Dilatio imprudens, vide *Cunctatio.*

Diligentia & exercitatio vitia naturæ corrigit, 3673. n. 3.

Dinarchi Rhetoris ortus, a. 3693. nu. 1. floruit Athenis tempore Alexandri, Demetrii Phalerei, Demoſthenis ibid.

Dioclis ingenium ferox Athenis, a. 3641. n. 20. legem ſuam proprio incumbens gladio confirmauit, ibid.

Diocles Ætolus Demetriadem occupat, an. m. 3862. n. 21. & qua arte, ibid.

Diodorus Siculus ſcriptor parum fidelis, a. mun. 3800. num. 11. 3803. num. 5. 3812. num. 4.

Diogenes eadem die Corinthi, qua Babylone Alexander vita functus, an. 3730. num. 24.

Diognetus nauarchus Antiochi Magni, 3836. n. 2. 4.

Dionysius Mileſius hiſtoricus quando floruerit, an. mun. 3535. n. 14. Herodoto antiquior, ibid.

Dionysius Siciliæ tyrannus eſſe cœpit, an. 3. Olymp. 93. Mundi, 3648. 21. poemata ſua

mittit

mittit ad ludos Olympicos, quæ exibilantur, 3666. nu. 8. moritur, a. 3686. num. 2. ætati 63 ibid.

DIONYSIVS Petauius Epiphanii elegans atque eruditus interpres, ann. mun. 3775. num. 21.

DIOPHANES Philopœmenis miles, 3864. num. 19.

DISCEPTATIO Romanorum cum Antiochenis 3861. num. 2. & Spartanorum cum Achæis, 3865. 21.

DISSIDIA opinionum an & quatenus probanda, a. m. 3574. n. 43.

DISSIMVLATIO Legatorum Philippi, a. 3839. n. 32. vide ſupra, *Annibal*, n. 12.

DIVORTIVM primum Romæ, a. m. 3820. n. 1 & ſchol. 1. vide etiam, a. m. 3823. n. 1. Vide *Eſdras*, n. 6. & 7.

DOLABELLA Gallos vincit, a. 3771. nu. 3. eius victoria & triumphus, n. 4.

DOLVS Palæpolitarum in Samnites & Nolanos, 3728. n. 32. Tarentinorum in Roma nos, n. 32. Dolus Annibalis in eum vertitur, a. 3846. 12.

OMVM ruituram mures præſentiunt, a. m. 3681. n. 2.

DOMVS fortium Hieroſolymis, an. mu. 3609. num. 33.

DONA Iudæis dantur à Chaldæis, an. 3517. num. 19.

DONA Scytharum ad Perſas, auis, mus, rana, 3536. n. 4. eorum explicatio, ibid.

DORA, vide *Dura*.

DOS Cleopatræ ab Antiocho Magno data, 3862. n. 6.

DRAGOGES, & *Drangæ* populi, an. 3725. n. 7.

DREPANVM Pœni muniunt, a. 3795. nu. 1. ibi Romani cladem accipiunt, 3805. à Fabio obſidetur, 3807. n. 6. 3812. 5.

DROMIDARIORVM velocitas, an. mun. 3739. num. 3.

DROMICHETES Thraciæ rex pugnat cum Lyſimacho, & illum capit, ann. mun. 3762. num. 1.

DVILLIVS claſſe pugnat cum Pœnis in Sicilia, & vincit, an. m. 3794. nu. 4. Romæ triumphat, num. 6. & glorioſe viuit deinceps, ibidem.

DVRAM ſiue *Doram* obſidet Antiochus Magnus, 3836. 6.

DVCIS egregii exemplar, a. m. 3663. n. 1.

DYMNVS coniurat in Alexandrum cum Phylota, 3725. n. 3. ſe perimit, ibid.

DYRRHACHIVM, ſiue Epidamnus dedit ſe Romanis, a. m. 3825. n. 2.

E.

ECBATANA Syriæ, & Mediæ, a. m. 3531. n. 3. in priore moritur Cambyſes ibidem. in poſteriorem venit Alexander perſequens Darium, a. 3724. n. 15. & 16.

1. ECLIPSIS ſolis ſub tranſitum Xerxis in Europam, 3574. 2. & 3. & alia primo anno belli Peloponeſiaci, a. m. 3623. 7. alia anno belli nono, cum terræ motu, 3630. num. 5. alia 3650. n. 2. & 3659. n. 3. alia, a. m. 3744. n. 1.

Eclipſis antiquis ominoſa, ann. mundi 3641. num. 8. eclipſis Lunæ, ibidem. Solis eclipſis ſub initium Antiocheni belli, a. m. 3854. num. 7. 2.

EGENI & obærati tumultuantur apud Romanos, an. mun. 3557. num. 3. vnde apud eos tot egeni, ibid. quomodo ſe erga eos geſſerint, num. 4. & ſeqq. indulgentia eis ſolet nocere, num. 6. rurſus queruntur, 3559. num. 10.

EGENI rurſus tumultuantur, 3560. num. 1. ad quod mouentur exẽplo & concione vnius nu. 3 & 4. de Volſcorum aduentu lætantur, 5. Seruilii ad eos armandos prudentia, n. 6.

ELEAZAR Hieroſolymis pontifex, an. m. 3766. num. 1. Simonis frater, Oniæ patruus, ibidem, ad eum ſcribit Philadelphus pro bibliis & interpretibus, 3775. nu. 35. & ſeqq. Eleazari ad eum reſponſio, num. 40. & ſeqq.

ELEAZARI, qui ſub Antiocho Epiphane martyrium ſubiit ortus, a. m. 3798. n. 2.

ELEPHANTORVM apud Indos multitudo, 3719 num. 1. Elephanti primum in Italia viſi, a. 3774. n. 5. equitatum Romanum pro Pyrrho profligant, 3775. nu. 95 tandem cæduntur & ipſi, & profligantur, nu. 97. & 3779. n. 3. 1.

Elephanti quoque telis in fugam auerſi, 3779. nu. 3. & in triumphum adducti, furenteſque redditi, ibid. Vide & ſchol. Elephantos Pœnorum Romani timent, a. 3803. n. 1. & 2. quos tamen vincunt, nu. 3. & capiunt, num. 4. 2.

Elephanti 120. Romam traducti, a. m. 3803. nu. 4. pluribus. Eorum pugna, 3838. 4. Elephantos quadringentos ex Æthiopia primus eduxit Philadelphus, autore Hieronymo, a. m. 3769. n. 6. 3.

ELIASIB Hieroſolymis ſacerdos magnus, ann. m. 3590. n. 1.

Ε'μμισις, & Ε'μμισαι ann. mun. 3775. num. 38. & ſchol. 4.

EMPEDOCLES Agrigentinus in Olympicis victor, an. mun. 3558. num. 1. auus Empedoclis poëtæ, ibid. qui floruit ſub Olymp. 86. an. mun. 3618. num. 1. eius mors, apud Horat. in fine artis. Vide alia apud Suidam.

ENNII ortus, a. 3815. num. 4. V. C. 514. Tarenti natus, & Romam à Catone Quæſtore tranſlatus, ibid.

EPAMINONDAS Imperator Thebanus, & philoſophus Pythagoræus, Philippi condiſcipulus, an. mun. 3681. num. 3. dux in pugna Leuctrica contra Cleombrotum Spartæ regem, 3683. n. 4. & 5. quem maxima clade afficit, n. 6. 1.

Epaminondas retinet imperium præter legem, 3683. 8. Sapienter iudicium eludit, ibidem. Achæos Thebanis adiungit, 3688. num. 2. humanitas eius, & æmuli, ibid. Eius in Peloponneſum expeditio, 3690. num. 7. 2.

Epaminondas è re nata capto conſilio Spartam inuadit, ann. mun. 3690. nu. 8. quæ ab 3.

Ageſilao retinetur, ibid. dubia ibi pugna, num. 9. bene pugnat contra Mantinæos, num. 10. quæ illi pugnandi neceſſitas, ibidem.

4. *Epaminondas* hoſtem ſtratagemate ad pugnam adducit, an. m. 3690. n. 11. victor moritur, ibid. ambigua victoria ex Xenophonte, num. 12. modus mortis eius ex diuerſis, num. 13. cum eo collapſa gloria Thebanorum, ibid.

Ephialtes Perſarum dux egregius, an. mun. 3720. num. 8. & 9. fuit Athenienſis, ad Halycarnaſſum contra Alexandrum vincitur, n. 9.

Epicvri ortus, an. mun. 3712. num. 6. Lampſaci ſcholam reſtituit, a. 3743. n. 5. eiuſdem morbus, ætas, mors, 3783. n. 1.

Epicharmvs quo tempore claruerit, 3568. num. 10.

Epidamnvs vrbs vbi ſita, 3616. num. 2. ad deditionem cogitur à Corcyræis, an. mun. 3617. n. 3. Epidamnii potentiſſimos ciuitate eiiciunt, ibid. vide *Dyrrhachium*.

Epidavrvs ſacra in ſinu Saronico, altera in Argolico, tertia in Damaltia, an. m. 3624. num. 2. Epidaurii ſocii Lacedæmoniorum, an. mun. 3636. num. 1. pugnant cum Argiuis, n. 6.

Epigenes dux Antiochi Magni, Hermiæ calumnia occiditur, a. m. 3834. n. 8.

Epiphanes, vide *Ptolemæus*, & *Antiochus*.

Epirotæ regem ſuum Æacidem deſerunt, ei exilium decernunt, & Caſſandro ſe iungunt, an. mun. 3738. n. 7. legatos mittunt ad Antiochum, 3862. n. 33. eorum callida excuſatio, n. 32.

Epocha quid, an. m. 3517. n. 1.

Epvlvm Alexandri cum 9. millibus conuiuarum, ann. mun. 3730. num. 10. vide *Conuiuium*.

Eqvi Niſæi Perſarum, 3574. num. 6. Equitatus immortalis eorundem, nu. 7. equitis in regem ſuum Philippum facinus egregium a. 3855. n. 10.

Eratosthenes floret, 3838. n. 45. eius ortus & obitus, ibidem, ſe ipſe necat, vt fere Stoici, ibid. ſcribit tabulam chronologicam, a. m. 3683. n. 1.

Eretria vrbs in Eubœa, 3561. nu. 1. contra eam Perſæ pugnant, nu. 1. & 4. eam obſident, ibid. & proditione occupant, num. 4. & templa ſpoliata incendunt, ibid.

Eroxidas Chalcidenſis Olympionices, 3522. num. 5.

1. Erycinvm in Sicilia Hamilcar Pœnus euertit, a. m. 3795. n. 1. Erycem proditione occupat Iunius Exconſul, 3806. 2. ad eum montem diu pugnatum à Romanis & Pœnis, ibid. ab Hamilcare capitur, 3808. num. 4. contra geminum præſidium Romanorum, ibid.

2. *Eryx* diu à Romanis obſidetur, 3808. num. 4. bellum ad Erycem pertinax, 3810. n. 4. eam vrbem Catulus deditione capit, 3811. n. 9.

1. Esdras in Iudæa accipit poteſtatem ab Artaxerxe, a. 7. imperii eius, a. m. 3517. nu. 24. quando natus putetur, an. m. 3556. n. 1. Sacerdos & dux populi, impetrat ab Artaxerxe Longimano profectionem in Iudæam, a. 3595. n. 1.

Eſdras ſub quo Artaxerxe vixerit, an. mundi 3595. num. 1. fuiſſe ſub Longimano, num. 3. genus Eſdræ, & officium ſacerdotale, num. 4. fuiſſe legis doctorem, & ſcribam literarum Hebraicarum inuentorem, nu. 5. 2.

Eſdras librorum ſacrorum reparator, ann. m. 3595. num. 6. An propheta fuerit, atque idem cum Malachia, num. 7. & ſeqq. non videri, n. 10. cur adiret Ieruſalem, n. 11. vnde regi conciliatus, ibid. qui decreto ſuo profectionem illam probat, n. 12. 3.

Eſdras accipit poteſtatem conſtituendi Iudices in patria, an. m. 3595. n. 18. colligit itineris ſocios, n. 19. & 20. non petit à rege militare præſidium, 3596. n. 2. congregat ſuos ad fluuium, etiam Leuitas, & ieiunium in octiduum indicit, n. 3. & 4. 4.

Eſdras quantum auri & argenti detulerit in Ieruſalem, an. mun. 3596. num. 5. & 6. quæ tradit curæ ſacerdotum, n. 7. quam diu in via fuerit, nu. 8. ſacrificat Hieroſolymis, &c. 9. & regis decretum notificat, ibid. 5.

Eſdras negotium vxorium ſuſcipit, 3596. nu. 16. eius luctus, nu. 18. & ad Deum oratio, 19. populus cum eo luget, nu. 22. 23. Deo promittunt diuortium, nu. 24. indicit conuentum poſt triduum 25. conuenitur in platea templi, 26. 6.

Eſdras denunciat repudia, & populus conſentit, 3596. 27. quam difficile id negotium, ibid. iudices conſtituuntur ſuper eo, 28. Eſdras quomodo regem adoraret, 3600. n. 7. nec eſſet ſuis offendiculo, ibid. 7.

Eſdras reſtaurata vrbe à Nehemia, librum legis legit, a. 3609. n. 73. & quem, n. 74. quo fructu, ibid. populum conſolatur, & benedicit Domino, nu. 75. aditur ſuper expoſitionem legis, n. 76. 8.

Eſdras libros ſacros collegit, a. m. 3621. nu. 7. atque etiam Bibliothecam cum Nehemia, ibid. Studium Eſdræ circa libros ſacros, n. 8. 9. 10. alia quoque poſt eum in libris ſacris ſuppleta, n. 11. 9.

Estheris maritus quis fuerit regum Perſarum inquiritur, ann. mundi 3590. num. 2. & ſeqq. fuiſſe Artaxerxē Longimanum, num. 10. & ſeqq. ad num. 16. eius liber in canone Hebræorum, num. 8. & an. 3591. num. 1. cur de ea tacuerit Eſdras, num. 13. aut per eam non petierit Nehemias petitionem ſuam, ibid. 1.

Eſther ad palatium adducitur, an. mun. 3593. num. 4. affinitas eius cum Mardochæo, num. 5. admittitur in numerum regiarum puellarum, nu. 6. tacet genus & patriam, num. 7. in palatii gynæceo, 3594. num. 1. & 95. nu. 1. 2.

Eſther ad regem ducitur, an. 3596. num. 42. Estheris modeſtia & facilitas, n. 43. deducta ad regem primo vt concubina, deinde vt vxor, numer. 44. Deus harum nuptiarum 3.

conciliator, n. 45. fit regina loco Vaſthi, 46.
4. *Eſther* inſidias regi aperit, an. m. 3597. num. 3. quomodo regem adoraret, 3600. n. 7. luctus Mardochæi defertur ad Eſtherem, 3601. n. 10. & 11. eorum colloquium, n. 13. ſtatuit adire periculum, nu. 15. deumque orat, 18. & ſeqq.
5. *Eſtheris* quanta virtus, a. m. 3601. nu. 21. adit regem magnifico apparatu, n. 22. eius conſpectu, bis exanimatur, ibid, & n. 24. rex ei blanditur, n. 23. regem ad conuiuium inuitat, n. 25. & iterum, n. 27. differens petitionem, n. 26.
6. *Eſtheris* de Amane querela, a. m. 3601. n. 38. & 39. petit reuocationem edicti, 45. & obtinet, 46. vindicta hæc an iuſte petita, vel conceſſa, nu. 50. Author libri Eſther Mardochæus, 3602. n. 7. tranſlatus Hieroſolymam, n. 13.
7. *Eſther* B. Virginis typus multis in rebus, a. m. 3602. n. 19. & ſeqq. ad 25. quare non petierit pro Nehemia ædificari Ieruſalem, a. m. 3608. n. 11.
1. Etrvsci Tarquinium Roma pulſum excipiunt, a. m. 3546. nu. 2. legatos Romam mittunt, pro eius receptione, ibid. in vrbe ciues deprauant, & ad coniurandum adducunt, n. 6. cum Tarquinio exercitum in Romanos ducunt, n. 15. vincuntur, n. 16.
2. *Etruſci* ſub Porſena in Romanos bellum gerunt, a. mundi 3547. n. 3. & 3548. vide *Porſena*. Romana erga Etruſcos humanitas, 3549. n. 2. Mouentur in Romanos, an. m. 3574. n. 41. eis inſultant, 3575. n. 1. vincuntur, num. 2. & 3577. n. 6. & 7. pacem obtinent.
3. *Etruſcorum* 11. populi Fabiam gentem delent, a. 3577. n. 6. & 7. Conſulem vincunt, Romamque veniunt, a. 3578. 8. vbi ab altero Coſ. repelluntur, ibid. Coſſ. in eos mouent, 3579. n. 5. æquo marte pugnant, ac denique vincuntur, ibid.
4. *Etruſci* hoc tempore potentes, 3580. n. 5. cum Romanis male rem gerunt, ibid. alia eorum clades, a. 3665. n. 12. bellum vtrimque ſuſceptum, 3742. 14. & acriter geſtum, 3743. n. 5. & 6. & redintegratum, 3744. n. 3. & 4. afflicti iterum, inducias in an. 30. impetrant, 4.
5. *Etruſci* rurſum à Papyrio Dictatore valde afflicti, 3745. n. 5. & Fabius Coſ. eorum reliquias delet, 7. Inducias annuas obtinent, 3746. n. 3. Rebellant cum Marſis, 3753. rem bene in Romanos gerunt, nu. 7. moxque victi pacem petunt, n. 8.
6. *Etruſci* iterum compreſſi, a. 3755. n. 10. & 3756. n. 5. iterũ bellũ renouatur Samnite impulſore, 3758. n. 3. vincuntur, ibid. bellum in Etruria ingraueſcit, 3759. nu. 4. 5. 6. Fabius denique vincit, n. 9.
7. *Etruſci* à Boiis exciti delentur, 3771. n. 3. & 3772 num. 2. & fœdus cum Romanis percutiunt, ibid.
1. Evagoras rex Cyprius antiquæ nobilitatis, a. m. 3664. 1. in ſeditione regno pulſus recuperat Salaminam, & regnat, & totam affectat inſulam, ibid. Quidam Perſæ auxilium aduocant, & bellum vtrimque paratur, ibid.
Euagoræ Athenienſes opem irritam ferunt, 3664. num. 1. & ſi. ob hoc bellum Artax. cum Græcis pacem Antalcidæam facit a. 3666. n. 2. & 3. Euagoræ Ægyptii opem ferunt, 3668. num. 2. & alii inimici Perſarum, ibidem. 2.
Euagoræ commoda initia belli, progreſſus deterior, 3668. num. 3. eius filius Pythagoras, ibidem. Pax Euagoræ cum Perſis eiusque leges, 3669. n. 3. conficitur, n. 4. vide, 3704. n. 1. 3.
Evander Theſſalus Olympionices, a. 3530. n. 1 -
Evbotas Cyrenæus victor in Olympicis, an. m. 3690. n. 1.
Evbœa ab Athenienſibus deficit, a. 3606. n. 1. Pericles bis eam adit cum exercitu, n. 2. & 3607. n. 1. eam occupat, ibid. quid ibi ab Athen. factum, ibid.
Evdoxvs Aſtrologus ad quod tempus pertineat, 3662. n. 1. Platonis auditor, Ariſtotelis condiſcipulus, 3686. n. 1. pauper & ſtudioſus ibidem.
Evergetæ populi cur ita dicti, an. mun. 3725. num. 7.
Evergetes Ptolemæus filius Philadelphi, regnare cœpit, a. m. 3808. n. 1. ratio nominis, a. 3810. num. 2. vltionem de Callinico expetit, 3809. n. 1. & de Sorore Laodice, num. 2. Obtinet Syriam & Palæſtinam, 3810. num. 2, 3. repetit Ægyptum, num. 1. 1.
Euergetes Prol. an Hieroſolymis ſacrificarit 3810. n. 3. aut eius potius filius, ibid. Romanorum ad eum Legatio, a. m. 3814. n. 2. offerens ſero auxilia, ibidem. Quot annis regnarit, 3833. n. 1. 2.
Euergetis cum Cleomene familiaritas, an. m. 3833. n. 2. & liberalitas, n. 3. promiſſa reſtitutione eius in regnum moritur, ibid. de eius morte refellitur Iuſtinus, an. m. 3834. n. 1. 3.
Evmenes Philippo 7. annis, Alexandro 13. à ſecretis fuit, an. mun. 3732. n. 3. & an. 3739. n. 8. A Perdicca in Helleſpentum mittitur, cum Alceta & Neoptolemo, ibid. hic Eumenem contemnit, ſed ab eo vincitur, n. 4. & occiditur, n. 5. 1.
Eumenem perſequitur Antigonus, an. 3732. num. 10. proſcribitur cum Perdiccæ fautoribus, num. 9. proſcriptionem ſapienter eludit, an. 3733. num. 1. & 2. in pugna proditione vincitur, num. 3. fugit ad arcem Nora, ibid. 2.
Eumenes iterum proditione fugatus elabitur, an. 3733. 4. eius animi magnitudo, n. 4. abſtinet à præda hoſtili, num. 5. obſidetur in arce, num. 6. cum ad ſe pertrahere Antigonus conatur, an. 3734. 1. & 3735. num. 7. 3.
Eumenes ex arce dimittitur, 3735. num. 8. cogit militem metu Antigoni, ibid. dat ſe Polyſperconti, à quo & valde augetur, 4.

10. ei Argyraſpidæ ſubduntur, ibid. & 3736 n. 2. Eumenis & Olympiadis mutuæ literæ, 3736. n. 1.

5. *Eumenes* Ciliciam petit, 3736. num. 2. eius in Argyraſpidas prudentia, atque modeſtia, nu. 3. liberalitas & copiæ, ibidem, quas illi fruſtra conantur eripere Ptolemæus, & Antigonus, n. 4. conatur ipſe ſe coniungere Polyſperconti, n. 5.

6. *Eumenes* Seleucum & Pythonem fruſtra allicit 3737. n. 4. alios Satrapas ſibi conciliat, n. 5. male accipit Antigonum tranſeuntem Tigrim, 3738. n. 2. egregio ſtratagemate literarum & pecuniæ continet ſuos, n. 3.

7. *Eumenes* fallit Antigonum, & fallitur, a. m. 3738. n. 5. eumque vincit, n. 6. de ſumma rerum pugnat, & proditione vincitur, a. 3739. n. 4. & 5. Macedones in eum conſpirant, 6. eumque comprehenſum hoſti dedunt, ibidem.

8. *Eumenes* ex vinculis ſuos alloquitur, 3739. n. 7. mortem orat, nec impetrat, n. 7. inedia maceratus Argyraſpidum voluntate interficitur, num. 8. qui mox pœnas luunt, cum aliis, num. 9. ætas eius & funus, num. 8.

1. EVMENES Rex Pergami Attali filius, 3865. 6. affinitatem Antiochi Magni cur recuſet, a. m. 3862. num. 5. ab illo vexatur in regni finibus, 3864. n. 17. ille vim repellit, ibidem, eique Romani & Rhodii opem ferunt, n. 18.

2. *Eumenes* pacis conſilia diſcutit, 3864. num. 18. ſocietatem init cum Achæis, à quibus & iuuatur, num. 19. Romanis tranſitum Helleſponti parat, num. 19. & 31. Elæa eius nauale, 34. falcatos currus Antiochi ipſi noxios reddit, n. 39.

3. *Eumenis* equites fugitiuos perſequuntur, an. 3864. num. 41. de eo fit mentio in legibus pacis, num. 43. & 3866. n. 6. & 11. Romam venit, an. 3865. n. 5. ei Senatus datur, ibid. eius merita, ac poſtulata, n. 6. quæ à Senatu ei conceſſa, n. 9.

4. *Eumeni* dantur Elephanti Antiochi, 3866. nu. 14. in eius gratiam Ariarathi fit gratia, ibidem. Bello a Pruſia petitur, 3870. num. 29. vincit terra, mari vincitur Eumenes, 30. ope Philippi Macedonis, 3871. n. 4.

5. *Eumenes* per Attalum fratrem de Philippo in Senatu queritur, a. 3871. nu. 4. contendit etiam cum Pharnace, 3872. num. 2. interuentu Romanorum pacem init cum eo, 3878. num. 1. Eumenes cum fratre Heliodorum regni affectatorem pellunt, Antiochum Epiphanem regno fratris introducunt, 3878. n. 2.

EVNOMVS Athenienſium dux vincitur nauali & nocturno prælio à piratis, 3662. 2. interimitur, ibid.

EVPOLEMVS victor in Olympicis, an. m. 3658. num. 1.

EVPOLEMVS Ambraciam fruſtra obſidione liberare conatur, an. mun. 3865. num 15. 16. & 17.

EVPOLIS poëta quando floruerit, 3626. num. 1.

1. EVRYDICE Aridæi vxor præeſt Macedoniæ, an. 3737. 1. Polyſpercon cum Olympiade in eam ducit, ibidem, cum marito deſerta à ſuis in eorum poteſtatem venit, num. 2. ab Olympiade crudeliter interficiuntur, ibid.

2. *Eurydices* mortis modus, a. m. 3737. num. 2. cauſa mortis, num. 3. ex odio in Caſſandrum, ibid. Quod mox Caſſander vlciſcitur, 3739. Eurydicem & Aridæum quaſi eorum ſucceſſor regio more ſepelit, 3739. nu. 13.

EVRYLOCHVS pro Demetriade Philippo non reddenda pugnat, an. mun. 3862. num. 18. ad Ætolos profugit, ibid.

EVRYMEDON dux Athenienſis in bello Siculo Niciæ adeſt, a. m. 3640. num. 2.

EVRIPIDES poëta oritur Xerxe Helleſpontum tranſeunte, &c. a. m. 3574. num. 45. quo genere mortis interierit, a. m. 3648. n. 22. iunior Sophocle annis 16. ibid.

EXEMPLAR boni ducis Teleutias Spartanus, 3663. n. 1. Aulicæ ſeruitutis, 3530. n. 4.

1. EXPEDITIO & *Bellum* Cyri ſuperioris in Scythas, 3522. 1. & Maſſagetas, 3523. n. 1. Cambyſis in Ægyptum, a. m. 3526. n. 2. & 3527. n. 1. tres ab eo expeditiones ſuſceptæ, a. m. 3528. n. 2. in Carthaginenſes, Ammonios, & Æthiopas, ibid. & ſeqq.

2. *Expeditio* Darii Hyſtaſpidæ in Babylonios, an. m. 3533. n. 46. & 3534. n. 8. eiuſdem Scythica expeditio, 3536. num. 1. &c. & Megabyzi in Thraciam, 3537. n. 10. Expeditio Græcorum in Perſas, 3539. num. 1. & ſeqq. & 3540 num. 5.

3. *Expeditio* Perſarum in Cares & Mileſios, 3541. 2. 3. 4. & 2. 3543. & 3545. n. 1. & Crotoniatarum in Sybaritas, 3544. 2. Tarquinii in Ardeates, 3543. & 3544. n. 4. & 3545. num. 16. Mardonii in Helleſpontum, an. mun. 3546. num. 1.

4. *Expeditio* Tarquinii in Romanos, a. m. 3546. n. 15. & Mardonii in Europam, 3547. num. 1. & quo exitu, 3548. nu. 1. Porſennæ in Romanos, 3548. n. 2. Athenienſium in Æginetas, 3550. n. 1. Romanorum in Sabinos, n. 3. & 3551. n. 3. & 4.

5. *Expeditio* Sabinorum in Romanos, 3552. n. 2. 3. 4. cum iis debellatum, 3553. n. 3. Romanorum in Fidenates, 3555. n. 3. 56. n. 2. 57. nu. 1. Largii primi Dictatoris in Latinos, 3557. num. 9. 10. &c. qui renouant bellum, 3559. 1. fuſe.

6. *Expeditio* Rom. in Volſcos, a. 3560. n. 1. 2. & 5. & 3561. n. 17. Perſarum in Eretriam 3561. n. 1. & ſeqq. Atticam deuaſtant n. 4. Expeditio Sabinorum in Romanos, 5. 6. 7. pugna Marathonia, 3562. num. 2. & ſeqq. fuſe.

7. *Expeditio* Miltiades in Parum 3563. 2. Volſcorum in Romanos duce Coriolano, 3566. n. 11. & 67. n. 6. expeditio Romana in Hernicos & Volſcos 3568. n. 8. & 9. & Xerxis in Ægyptios, 3569. n. 1. Volſcorum in Rom. 3571 3. & 72. 6.

8. *Expeditio* Xerxis in Europam 3573. num. 6. & 74. num. 1. & ſeqq. Carthaginenſium in

Siciliam,3574.n.38.& 39.Romanorum in Etruſcos,3575.n.1.2.Mardonii in Athenas, n.5.& 6.& fuſe in ſeqq.

9. *Expeditio* Græcæ claſſis in Aſiam,a. 3575.n.18. 19.20.& Romana in Æquos & Veientes, 3576.n.6. & 77. nu. 6. Etruſcorum in Romanos cum clade gentis Fabiæ, 3578.n.6. 7. & Romanorum in Etruſcos, 3579.nu.5. & 81.n.5. & Veientes, 3581.n.5. Iapygum in Tarentinos, nu. 4.

10. *Expeditio* Cimonis in Aſiam,3584.n.1.& 85.n. 2.& 90.n.19 20.& ſeqq. Romana in Æquos & Volſcos, n. 11. Origo belli Peloponneſiaci, an.m.3585.n.5.& 92.num.20. & defectionis ab Athenienſibus, 3587.nu. 8. expeditio in Æquos, Volſcos, Sabinos, n.10.& 11.

11. *Expeditio* Athenienſium in Naxum, 3588.nu. 4. Romana in Æquos,89.n.1.& 90.26. Artaxerxis in Ægyptios, 3591.nu.12. Spartanorum cum Ilotis, n.15. Athenienſium in Amphipolim, nu.17. Romana in Æquos, 18.19.

12. *Expeditio* Artax. Longimani in Ægyptios,an. m.3593.n.9.& 3594.n.2.& 3. eius exitus, 3596.num.52.& 54. Corinthiorum in Athenienſes, n.4. Athenienſium in Æginetas, 3595.n.21.& ſeqq. Herdonii in Romanos, n.27.& ſeqq.

13. *Expeditio* Athen. in Theſſaliam, 3597.num.5. Romanorum in Sabinos & Æquos, qui mox ſub iugum miſſi,n.9. arma reſumunt a.3598.n.4.& 3600. nu.14. Periclis in Sicynios, 3598.nu.2. Athenienſium in Cyprum, 3602.26. vbi erant Perſæ, 27. vide 3603.n.3.& 4.

14. *Expeditio* ſiue bellum ſacrum Lacedæmoniorum, 3604.2. Periclis in Eubœam, 3606.n. 2.3.&c.& 3607.n.1. bellum Samium Pericli commiſſum, 3614.n.1.& ſeqq. & 3615. nu.1.2.3.& ſeqq. bellum Corinthiacum Corcyræum, 3616.n.1.2.3.& 3617.n.1.2.3. & 3619.n.1.

15. *Expeditio* Romana in Fidenates, 3618.n.3.&c. & Athenienſium pro Corcyræis, 3619.n. 2.&c. belli finis, n.6. Athenienſ. in Thraciam mouent, 3620.n.5.& 3621.num.12. & bellum ad Potidæam gerunt, 3622.n.1. 2. fame deditur, 3624.n.6.

16. *Expeditio* in bellum Pelopon. querelæ, & legationes, 3622.3.& 4.6.& 7. primus eius annus, 3623.n.1.& ſeqq. indicia eius & initium, num.2.& 3.3624.2.annus, & ita deinceps. Æqui & Volſci lege ſacrata in Rom. mouent, 3624.n.7. fuſe.

17. *Expeditio* Peloponneſium contra Platæam, 3625.n.3.& Athen. in Thraciam, num.4. tertio anno belli, aliæque minores exped. nu.7. Bellum Siracuſanum cum Leontinis, a.3627.n.6. ad illud Athenienſes adeũt ſpe occupandæ Siciliæ, 3627.num.7.3630. 7. induciæ inter Athen. & Pelopon. anno belli, 9.3631.4.

18. *Expeditio* Cleonis contra Braſidam, 3632.nu.1. vtriusque ibidem interitus, n.2.& 3. vterque populus pacem optat, n.4.& conficit in annos 50.a.3633.nu.1. ineunte, an.belli vndecimo, nu.2. Volſcorum expeditio in Romanos, 3632.n.4.5.&c. Corinthii pacem turbant cum Argiuis, 3633.n.3.& mox Alcibiades, a.12. belli, 3634.1.

19. *Expeditio* Alcibiadis pro Argiuis contra Epidaurios 3635.1. Lacedæmoniorum in Argiuos 3636.1. ſecuta pax nu.7. qui rurſus Athenienſibus iunguntur, & à Lacedæ. vexantur, 3637.2.3. Expeditio Rom. in Æquos & Lauicanos, n.4.5.& Volanos, 3640.4

20. *Expedit.* Athen. in Melios, a.belli 16.mundi, 3638.nu.2. Siciliæ imperium ambiunt, nu.3. apparatus ad illud, 39.1.2.&c. bello ſe miſcent Lacedæmonij, n.11.& Corinthij 3640. nu 3. Athenienſes cladem maximam accipiunt in Sicilia, 3641.3.&c.

21. *Expedit.* Athenienſium in Chios & Mileſios, 3642.nu.2.& Siculorum in Athen.num.2. Lacedæmonij & Spartani rurſus ad Helleſpontum, bis pugnant, 3644.n.1. anno belli, 22. ibid. Athenienſes ope Alcibiadis vincunt, nu.2.& rurſus, nu.5.

22. *Expeditio* Thraſyli Athenienſis ad Epheſum, 3646.2.& Alcibiadis in Chalcedonenſes, 3647. nu.2. belli 25. expugnat Bizantium, n.4. abit in expeditionem magno ſuorum fauore, in Andrum inſulam, n.6. non felici ſucceſſu, nu.7.

23. *Expeditio* ad Arginuſas 3648.nu.17. Carthaginenſium in Agrigentum, nu.21. belli Peloponneſi finis, 3649.nu.2. calliditate Lyſandri vincuntur ad Aegos potamos, n.7.8.& Athenas obſidet, nu.11.& ad deditionem cogunt, 13.14.

24. *Exped.* Roma in Volſcos, 3649.nume.16.& in Veios, 3650.nu.13.& 52.nu.8. Cyrus in fratrem expeditionem molitur, 3651.nu.1.2. ſuſcipit, 3653.nu.2.& ſeqq. ei Lacedæmonij fauent, nu.4. in pugna victus occumbit, 8. Græci redeunt in patriam, 10.& 3654. nu.2.

25. *Expeditio* Lacedæmoniorum in Perſas, 3654.n. 2.& 3655.num.1. duce Dercyllida, ibid. belli finis, 3656.numer.2. Ageſilai in Perſas expeditio, 3657.numer.3.&c. feliciter cum Tiſſapherne pugnat, 3658.numer.2. reuocatur Spartam, num.4.& 3659.1.

26. *Expeditio* & victoria de Lacedæ. de Athen. Corinth. Thebanis, a.3659.nume.2. qui mox à Conone claſſe victi, nume.3. amittunt maris imperium, nume.5. Ageſilaus vincit ad Coronæam, nume.4. Expeditio Furij Camilli in Volſcos, 3659.numer.9.& ſeqq. eis data pax, numer.12. in Faliſcos 3661.numer. 3.4.

27. *Expeditio* Ageſilai in Acarnanes, ann. mund. 3660.nume.1. Initia belli Perſarum in Cyprios, 3664.num.1.& 3668.nu.2.3.& 3669. num.3.& Romanorum in Volſinienſes, n. 3.& Gallorum in Romanos, numer.5. ratio temporis eius, 3665.num.2.& ſeqq. vti geſtum, ibid.

28. *Expeditio* Camilli in Gallos 3665 num.11.13.14. multi populi Romano inuadunt, in eos fit dictator Camillus, 3666 num.11. de quibus victis triumphat, num.12.13. Expeditio Spartæ in Olynthios, 3667.nu.1.69.1.2.

Index.

29. *Expeditio* Camilli in Volſcos, 3669. nu. 5. 6. 7.
Ageſipolis in Olynthios, 3670. nu. 1. fiunt
ſocii Lacedæmoniorum, 3672. 1. & rurſus
Cornelii Coſſi in Volſcos, n. 7. Ageſilaus
Phliaſios domat, 3671. nu. 2 & Camillus
Præneſtinos, 3674. num. 2. 3. qui rurſus in
armis, 3675. num. 2. à Cincinnato ſubiu-
gantur, n. 3. 4.
30. *Expeditio* Spartana in Thebanos recepta arce
ſua, 3676. num. 5. & 3677. num. 1. & 3678.
n. 2. & iterum, num. 4. gemina expeditio
in Volſcos, an. 3677. num. 6. Ad Satrium
3678. n. 3. & Antiates, n. 4. Cleombrotus
in Thebanos mouet, 3680. n. 1. irrito cona-
tu terra marique, n. 2. vincuntur iterum à
Timotheo, 3681. n. 5.
31. *Expeditio* Thebanorum in Phocidem, 3682. n.
1. & Athenienſium pro Corcyrenſibus, n.
4. pugna Leuctrica qua Sparta acciſa, 3683.
n. 1. Cleombrotus magna clade victus, n.
6. bellum redintegratur, 3684. n. 1. à Iaſone
Theſſalo ſopitur, ibid.
32. *Expeditio* Ageſilai in Mantinæos, 3685. num. 3.
Arcadum & Thebanorum in Spartam, 3686
nu. 3. 4. quibus Athenienſes opem ferunt,
num. 5. & ſimul in Thebanos conſpi-
rant, 3687. num. 1. & ab iis clade afficiun-
tur, n. 2.
33. *Expeditio* Camilli in Gallos, 3687. num. 4. E-
paminondæ in Argiuos, 3688. n. 2. Archi-
dami contra Arcades, 89. num. 5. & Ar-
cadum in Elæos, 3690. nu. 5. Epaminon-
dæ in Peloponneſios ad Mantinæam, n. 7.
& ſeqq.
34. *Expeditio* Megalopolitarum in colonos ſuos,
3692. num. 1. Ægyptii in Perſas, n. 4. 6. Ro-
manorum in Hernicos, nu. 10. Nectanabi
Ægyptii in patrem, 3692. n. 6. cui Spartani
fauent, an. 3693. nu. 6. Expeditio in Gallos,
3693. n. 7. & ſeqq. & rurſus, 3694. nu. 12. &
3696 n. 5. & 6
35. *Expeditio* Philippi in Pœnos, & Illyrios, 3695.
n. 1. 2. & a. 96. nu. 1. Tyburtinorum in Ro-
manos, n. 3. Philippi in Amphipolim, &c.
Sociale bellum in Athen. cœptum, 3696.
n. 4 & 3698. n. 1. finitur, nu. 3. Aliud ſociale
bellum in Philippum, n. 4.
36. *Expeditio* Marcii Dictatoris in Etruſcos, an.
3698. n. 7. Belli ſacri cauſa, 3699. n. 1. 2. &c.
eius incrementa, 3700. n. 1. & ſeqq. Bæoti
expeditionem in Aſiam ſuſcipiunt, n. 3. an-
ni 3699. vincunt Philomelum ſacrilegum,
an. m. 3700. nu. 3. Philippi in Methonem,
num. 4.
37. *Expeditio* belli ſacri renouatur, an. m. 3701. nu.
1. ab Oenomarcho, qui & mox perit, nu. 3.
Philippi in Theſſalos & Oenomarchum,
n. 2 & 3. Romanorum in Volſcos & Cæri-
tes, n. 5 & 6. Phyallus bellum ſacrum red-
integrat, 3702. 1.
38. *Expeditio* Philippi in Phocenſes. 3702. num. 4.
Ochi in Phœnices, 3703. num. 2. res geſta
in Sidonios, n. 3. & ſeqq. & Cyprios, 3704.
num. 1. & Ægyptios, num. 2. 3. quibus vi-
ctis redit in Aſiam, nu. 4. Popilii in Gallos
expeditio, & victoria, n. 6.
59. *Expeditio* Philippi in Thraciam, 3705. num. 4.
& 5. ab eo geſta in Olynthios, num. 6. &
ſeqq. & 3706. num. 2. 3. Camilli in Gallos,
num. 13. & 14. anni 3705. belli ſacri finis,
3708. num. 1. opera Philippi, ibidem, &
ſeqq. expeditio in Antiates, 3708. num. 6.
Philippi in Illyrios, 3710. 1.
Expeditio Timoleontis in Dionyſium, 3711. n. 40.
2. Philippi in Thraciam 3711. num. 3. Initia
Belli Samnitici, 3711. num. 4 & 5. expedi-
tio Valerii in Samnites & tres pugnæ vi-
ctoriæque difficiles, num. 6. & ſeqq. du-
rauit ad annos 72. num. 9. Vide *Samni-
tes*.
Expeditio Philippi in Perinthum & Bizantiũ, 41.
3713. num. 2. & ſeqq. & 3714. num. 1. A-
thenienſium pro ipſis in Philippum, num.
1. Philippi in Scythas expeditio, num. 4. &
3715. num. 7. Latini belli exordia, 3714. nu.
6. Latini à Torquato victi, n. 10. & 11. & 14.
Philippi in Athenienſes & contra, a. 3715. n.
4. 5. 6.
Expeditio & victoria Philippi ad Chæronæam, 42.
3716. nu. 5. 6. 7. à Romanis debellatum cum
Latinis, nu. 12. Expeditio Philippi in Per-
ſas paratur, 3717. num. 1. 2. 3. copias in A-
ſiam præmittit, 3718. num. 2. eo mortuo
Alexander confirmatur Imperator in A-
ſiam, n. 17.
Expeditio Alexandri in Thraciam, 3719. num. 43.
1. & Bæotiam, num. 5. & Thebanos affli-
git, nu. 6. & ſeqq. Tranſit in Aſiam, 3720.
num. 1. ad Granicum vincit, num. 4. 5.
multas vrbes deditione accipit, cæteras ex
peditiones eius, vide *Alexander*, num. 8. &
ſeqq.
Expeditio Rom. in Sidicinos, a. 3719. num. 15. 44.
Memnonis in Alexandrum, 3721. num. 2.
Lacedæmoniorum in Antipatrum, 3724.
10. Rom. in Priuernates, 3725. num. 8. 9.
in Palæpolitas, 3727. 12. in Samnites, a. 3728
n. 26. & 3730. n. 40. ad 47. Papyrius Dicta-
tor eos vincit, ibid.
Expeditio Athen. & Ætolorum contra Anti- 45.
patrum Lamiaco bello, an. mun. 3731. nu.
5. finitur, num. 9. & 10. Romanorum in
Samnites & Apulos, num. 13. Eumenis in
Thraciam, 3732. n. 3. Perdiccæ in Ægyptum
n. 6. vbi à ſuis occiditur, n. 7.
Expeditio Antigoni in Eumenem, vide *Anti-* 46.
gonus, num. 1. & ſeqq. & *Eumenes*, nu. 2. &
ſeqq. Ptolemæi in Phœniciam, & Cœleſy-
riam, 3732. num. 11. Epeditio in Samnites,
3732. n. 19. 3733. n. 7. probroſa Romanis ad
Claudiam, fuſe, ibid.
Expeditio Rom. in Samnites, 3734. 8. quo exi- 47.
tu, num. 9. & 10. reliquiæ eius belli, 3735.
num. 11. & 36. num. 14. Expeditio Polyſ-
percontis pro Olympiade, 3737. num. 1. &
Caſſandri in Olympiadem, 3738. n. 7. & 39.
nu. 11. & 12. Antigoni in cæteros duces,
3740. n. 1.
Expeditio in Samnites rebellantes, an. mundi 48.
3738. num. 8. & 3739. 14. & 15. in Soranos
& Auſones, 3740. num. 4. & Nolanos, 41.
3. Ptolemæi in Cyrenæos, Cyprios, Syros,
Cilicas, & Demetrium, a. 3742. num. 4. 6.
Seleuci in Babylonem, n. 9. & 10.

49. *Expeditio* ad Cluuiam & Bouianum, 3743. n. 5. ad Sutrium contra Etruſcos, num. 6. & 3744. num. 3. & 4. datæ induciæ ad annos 30. Ptolemæi in Antigonum, 3744. num. 1. & Polyſperconis pro Hercule Alexandri filio, n. 2. rurſus contra Samnites, num. 5. & 6.

50. *Expeditio* Camilli in Etruſcos & Samnites, 3745. num. 5. 6. & 3746. 3. Expeditio Vmbrorum in Romanos, 3746. num. 4. à Fabio Conſule vincuntur, n. 5. Demetrii in Græciam, 3747. n. 1. in Cyprum, 5. quæ ibi geſſerit, n. 6.

51. *Expeditio* Ptolemæi in Cyprum contra Demetrium, 3747. num. 7. & Antigoni contra Ptolemæum, num. 8. & 3748. num. 1. 2. 3. Volumnii in Samnites, quos ſub iugum miſit, n. 9. nihilominus renouatur, 3748. 4. 5. 6. 7. & 3749. nu. 6.

52. *Expeditio* Demetrii in Rhodum, 3749. num. 1. & ſeqq. & 2. 3750. num. 1. 2. 3. ſecuta pax. num. 5. finis belli Samnitici, 7. bellum contra Æquos renouatur, 3750. num. 8. & 3752. num. 9. Demetrii expeditio pro Athenis contra Caſſandrum, 3751. num. 1.

53. *Expeditio* Caſſandri in Antigonum, 3752. nu. 2. 3. Seleuci in eundem 8. & cæterorum regum in Antig. 3753. num. 1. 2. Expeditio in Etruſcos & Marſos, num. 7. rurſum in Etruſcos, 3755. n. 7. & Demetrii in Græciam, 3754. n. 6. Athenas obſidet, & fame vexat, 55. 1. Spartam inuadit, 3.

54. *Expeditio* Ptolemæi in Cyprum, quam Demetrio eripit, 3755. 3. Renouatur bellum in Samnites. 2. 3756. num. 2. & ſeqq. 57. nu. 4. & 5. vbi omnia ab vtroque conſule vaſtata, num. 5. rurſus bellum in Hetruſcos & Samnites, 3758. num. 2. 3. qui excurrunt in Campaniam, num. 4. non impune, ibidem.

55. *Expeditio* duorum Coſſ. in Etruſc. Samnites, Vmbros, Gallos, an. 3759. num. 4. 5. & ſeq. in Peruſinos, num. 11. Quotus hic annus belli in Samnites, ibid. renouatur bellum, an. 3760. num. 3. & 4. & 3761. num. 3. Coſſ. in eos mouent, num. 5. & ſeqq. ad 10.

56. *Expeditio* Cleomenis in Thebanos, 3761. num. 1. Demetrii item, 3762. n. 1. 2. Fabii Gurg. in Samnites, n. 3. & 4. Demetrii in Ætolos, & Pyrrhum, an. 3763. num. 1. & Pyrrhi in Macedoniam ægro Demetrio, 3764. num. 2. Curius Samnites domat, & Sabinos, nu. 3. 4.

57. *Expeditio* multorum principum in Demetrium, an. mun. 3765. 12. & ſeqq. Demetrii in Seleucum & contra, 3766. num. 4. 5. & 3767. num. 1. & ſeqq. Expeditio Gallorum Senonum in Roman. & contra, 3770. num. 4. & 5. & 71. num. 3. 4. 3772. num. 2. 3. belli Tarentini origo, 3772. num. 4. & ſeqq.

58. *Expeditio* Lyſimachi in Seleucum, 3773. num. 1. Romanorum in Tarentinos, num. 6. 8. Pyrrhi in Italiam 3774. num. 5. 6. &c. Læuini in Pyrrhum, num. 9. Pyrrhi victoria, num. 12. 13. Romanus exercitum renouat, num. 14. Vide etiam, an. mun. 3776. num. 7. 8.

Expeditio regum in Græcia, 3775. num. 1. Gallorum in Ptol. Ceraunum, num. 1. Pyrrhi 59.
alterum in Rom. prælium, 93. 94. &c. Delphica Gallorum clades, 3776. num. 2. 3. 4. Pyrrhi in Siciliam, n. 11. res ibi geſta, 3777. n. 2. & 78. n. 1. 2. &c.

Expeditio Gonatæ in Gallos, 3777. num. 1. Ro- 60.
manorum in Samnites, num. 3. Pyrrhi in Romanos, 3779. num. 1. & ſeqq. de eo triumphatur, num. 7. eiusdem in Gonatam in Macedonia, 3780. n. 1. quem vincit Pyrrhi filius, 3782. 1.

Expeditio Pyrrhi in Peloponneſum, 3782. nu. 61.
3. 4. & ſeqq. mox ad Argos occiditur, nu. 11. finis belli Samnitici, & Tarentini, nu. 14. 15. Expeditio Gonatæ in Spartanos, 3784. num. 1. & Gallogræcorum in eum, num. 2.

Expeditio Gonathæ in Athen. 3785. num. 1. qui- 62.
bus opem fert Philadelphus, num. 2. Regis Epiri in Macedonas, 3786. num. 3 Romana in Picentes, num. 4. in Brunduſinos, 3787. num. 2. 3. & 88. num. 2. Magæ & Soteris in Philadelphum, 88. num. 1.

Expeditio in Volſinios & ſeruos, 3789. num. 2. 63.
& 3. & 3790. 14. Ratio temporis primi belli Punici, an. mun. 3790. num. 1. & ſeqq. vide *Pœni* ſiue *Punica* bella, finitur, an. m. 3813. num. 5. cui ſucceſſit in Africa Lybicum bellum, num. 6. & finitur, 3816. nu. 1. 2.

Expeditio Antiochi Dei in Philadelphum, 3794 64.
num. 1. 95. num. 1. & 3797. num. 1. 2. Euergetis in Aſiam, 3810. 1. & reditus in Ægyptum, ibid. Seleucus in eum male pugnat, 3812. nu. 1. ei Hierax frater fert opem, 13. n. 1. quem mox impugnat, 2. vincitur, 3815. n. 1.

Expeditio Romana in Faliſcos, 3813. nu. 7. Eu- 65.
menis in fratres, 3814. num. 1. Gallorum in Romanos, 3816. num. 6. 7. 3817. 1. & 8. 8. 1. Romanorum in Sardos, 3819. num. 1. & 20. num. 2. & 21. num. 12. & 3822. nu. 3. & 23. n. 1. de quibus in monte Albano triumphatur, ibid.

Expeditio in Illyricos, an. mun. 3825. num. 1. 66.
deditionem fere faciunt, num. 2. 3. Seleuci in Attalum, 3829. num. 1. Gallorum in Romanos, num. 2. 3. & ſeqq. fuſe, ad num. 10. & 3830. num. 5. Cleomenis in Achæos, 12. & an. mun. 3830. num. 1. & 31. num. 2.

Expeditio Achæi pro Antiocho Magno, 3830. 67.
num. 3. 31. num. 4. Inſubrum in Romanos, num. 5. 6. &c. & 3832. 7. 8. Antigoni Tutoris in Cleomenem, 3832. num. 1. & 2. Antiochi Magni in Molonem, num. 5. & 3834. num. 6. 7. & 3835. num. 8. & victoria, 10.

Expeditio prima Annibalis in Hiſpania, a. 3833. 68.
num. 9. ſecunda, in Vaccæos, 3834. num. 12. in Saguntinos, 35. num. 18. 19. & ſeqq. in Romanos, 3836. num. 10. & 11. quod eſt

initium ſecundi belli Punici, ibidem. Vide *Annibal*, n. 4. & ſeqq.

69. *Expeditio* Antiochi Magni in Artabazanem, 3835. num. 10. in Syriam, 36. num. 1. 2. & ſeqq. etiam Ægyptum tentat, num. 5. & 3837. num. 1. & ſeqq. terra marique vincit, num. 3. apparatus pugnæ, 3838. num. 1. 2. &c.

70. *Expeditio* Romana in Demetrium Pharium, 3835. num. 14. 15. 16. ſemina belli Macedonici, 3837. num. 21. 3839. num. 35. 36. res geſta in Macedonia contra Philippum, 3840. num. 43. & 3842. num. 29. in Hiſpania, n. 44. 45. anni 3840. & an. 42. num. 30. & ſeqq. mors Scipionum.

71. *Expeditio* Antiochi Magni in Sardeis, 3839. nu. 1. & 21. & an. 3840. vrbem occupat, num 4. & arcem capto Achæo, num. 15. Philippus Illyricum adit, & Peloponneſum, 3841. n. 1. Expeditio Annibalis in vrbem, 3843. n. 8. Scipionis in Hiſpaniam, 22. 23. & 3844 n. 19. &c.

72. *Expeditio* Philippi in finitimos populos, 3844. num. 2. Ætolorum in Acarnanos, 3. Antiochus Arſacem perſequitur, nu. 31. Philippus iuuat Achæos contra Ætolos, 3846. n. 15. 16. Ad Dymam contra Romanos, Elæos, & Dardanos, n. 8. & 19.

73. *Expeditio* Aſdrubalis in Italiam & tranſitus per Galliam, an. m. 3847. num. 4. 5. Syllani in Celtiberos, num. 20. & 21. Sulpitii in Philippum, num. 27 & ſeqq. & Philippi conatus, ibid & Aſdrubalis in Scipionem, & contra, 3848. 5. 6.

74. *Expeditio* Scipionis in deſertores Hyſpanos, 3848. num. 12. 13. & ſeqq. & rurſum, n. 23. & 24. expeditio eiuſdem in Africam, 3850 num. 19. & Pœnorum metus, ibidem, & num. 20. Antiochi in Philopatorem, num. 3. in Scipionis expeditionem ſtudia Roman. 3851. n. 10. & 11.

75. *Expeditio* Rom. in Liguriam & Inſubres Gallos, 3851. num. 31. ſemina belli Roman. in Græciam, 36. Expeditio Scopæ in Iudæam. Victo Annibale, & Pœnis pax agitatur, 3852. num. 12. &c. quæ Romæ probatur, 3853. n. 6. & 7. ſicque finitur bellum punicum 2. eius anno 18. n. 1.

76. *Expeditio* Læuini in Macedoniam, an. mun. 3853. num. 15. diſceptatur Romæ de bello Philippico, 3854. num. 2. 3. In Inſubres, Boios, Gallos, &c. num. 6. 8. 9. Sulpicii in Macedoniam, num. 12. & Philippi clades, ibidem. Æmylius ei bellum denunciat, nu. 19.

77. *Expeditio* Centonis pro Athenienſibus, & Philippi contra eos pugna, 3854. num. 23. & ſeqq. Romanus Macedoniam vaſtat, a. 3855. n. 1. & cum Rege pugnæ, n. 5. 6. 7. 8. 9. eius contra Dardanos, n. 11.

78. *Expeditio* Antiochi in Ægyptum, 3856. num. 1. & ſeqq. & Quintii in Philippum, num. 9. & 10. pugna in eum ac victoria, 13. multi in eum inuadunt, num. 14. 15. Antiochi expedit. in Epiphanem, 3857. nu. 1. Rhodiorum in Philippum, num. 4. agitur de pace 7. legati ea infecta Roma redeunt, num. 9.

Expeditio & pugna Philippi cum Romanis, a. 79.
3857. num. 13. & ſeqq Romani vincunt, 18. mox de pace actum, & Philippus Dardanos opprimit, num. 20. & Romani Inſubres, n. 23. pax cum Philippo, a. m. 3858. n. 5. & ſeqq. ab Antiocho in Aſia geſta, 12. & Thracia 13.

Expeditio Quintii in Nabidem, 3859. nu. 8. & 80.
ſeqq. Catonis in Hiſpaniam, num. 20. & ſeqq. Valerii in Boios, 30. & 3860. num. 9. & Boiorum in Sempronium, n. 10. Romanum bellum in Antiochum iniuſtum, 3861. num. 6. res geſta in Ligures, num. 15. & 16. & ſeqq.

Expeditio Philopœmenis in Nabidem, 3862. n. 81.
16. Ætolorum triplex expeditio, 20. & ſeqq. & Antiochi cum eis, 27. 28. erumpit bellum in Romanos, 3863. n. 1. & ſeqq. Antiochi ſera pœnitentia, 8. 9. vincitur cum Ætolis, 12. 16. 17.

Expeditio in Ætolos pacis conditiones recu- 82.
ſantes, an. 3863. num. 22. & claſſis Romanæ in Antiochum, 27. pugnat, & vincit, n. 31. expeditio Naſicæ in Boios, & Minucii in Inſubres, n 33. & 35.

Expeditio vltima in Antiochum L. Scipionis, 83.
3864. num. 4. & Ætolorum in Romanos, num. 7. Antiochus Eumenem vexat, 17. ad Eurymedontem claſſe vincitur, nu. 20. 26. 27. & poſtremo etiam terra, nu. 36. & ſeqq. Regi fuga, &c. 41. 42.

Expeditio Fuluii Coſſ. in Ætolos, 3865. nu 15. 84.
& ſeqq. de pace agunt, num. 20. quæ Romæ firmatur, num. 22. Exped. Manlii in Gallogræciam, 23. & ſeqq. & a. 3866. num. 14. in Thracia in reditu male accipitur, n. 15. res geſta in Ligures & Cenomanos, 3867. n. 18. & 68. n. 4.

Expeditio Pruſiæ in Eumenem, 3870. num. 30. 85.
Philopœmenis in Meſſenios, 71. n. 7. Æmilii in Ingaunos Ligures, 3873. num. 8. 9. 10. & 74. num. 4. & 7. Fuluii in Celtiberos, 14. & a. 3874. num. 5. & in Ligures, 3875. num. 11.

Expeditio Manlii contra Iſtros, 3876. num. 5. 86.
quo exitu, num. 9. & 3877. num. 3. 4. 5. Victoria Claudii de Iſtris & Liguribus, num. 6. eiuſdem in Mutinam, 3878. 5. & Sempronii in Sardiniam, ibid. expeditio in Ligures, n. 7. 8. 9.

EZECHIELIS prophetia de Tyro. an. m. 3722. num. 18.

F.

Q. FABIVS Vibulanus Coſſ. Vr. Con. 269. bene rem gerit contra Vejentes & Volſcos, an. mun. 3570. num. 7. 11. Coſſ. 3573. Cæſo Fabius III. Coſ. exoſus militi rem infeliciter gerit, 3574. num. 44. Q. Fabius Coſ. a. V. C. 287. cum Æquis bellum, & pacem, & fœdus init, 3588. nu. 6. in quos ſecundo Conſulatu, a. V. C. 289. iterum pugnauit, 3590. 26.

FABIVS idem III. Coſ. de Æquis triomphauit, 3596. num. 58. idem videtur fuiſſe Tri-

bunus Mil. an. V. C. 304. & 305. Deinde tres Fabii Tribb. Mil. fuere, a. V. C. 364. Q. Fabius Ambuſtus, qui a. V. C. 363. ducem Gallorum legatus interfecerat, opportune moritur, an. mun. 3666. num. 9. V. 365.

FABIA gens ad Cremeram præſidium contra Veientes ponit, an. mun. 3577. num. 8. ab Etruſcis delentur, 3578. n. 6. 7. an vnus Fabius tantum ſuperſtes, n. 7.

1. Q. FABIVS Mag. Equit. Dictatore Papyrio cum iniuſſus Samnites viciſſet, graue capitis periculum adiit, an. mun. 3730. nu. 41. & ſeqq. filius erat M. Fabii, qui iam ter Conſul, Dictatorque fuerat, n. 43.

2. *Q. Fabius* Dictator Mag. equitum habuit, qui iniuſſus pugnauit, & victus eſt, a. 3739. n. 14. 15. ipſe rem bene geſſit, nu. 16. Conſul Papyrium magna ſui victoria dixit, 3744. nu. 6. cum reliquiis Etruſcorum feliciter pugnat, 45. n. 7.

3. *Q. Fabio* ob Etruriam perdomitam Conſulatus continuatur, an. m. 3746. num. 3. Marſos, & Pelignos compreſſit, ibid. mox Vmbros deuicit. num. 5. ei prorogatur imperium, ibid. Procoſ. ad Alliſas cum Samnitibus pugnauit, eoſque ſub iugum miſit, 3747. fine.

4. *Q. Fabius* vnde Maximi cognomen adeptus, 3750. num. 10. fit IV. Coſ. inuitus, 3757. num. 3. obtinet eundem Collegam Decium Murem, ibid. Samnites arte vincit, nu. 5. Iterum Coſ. cum eodem Mure, 3759 n. 5. ingens eius gratia, ibid.

5. *Q. Fabius* poſt deuotionem, & cædem Decii, Gallos & Samnites vincit ac triumphat, a. m. 3759. num. 9. Peruſinos quoque vincit, num. 11. fit legatus *Fabio* Gurgiti, eique victoriam conciliat, 3762. num. 3. & 4. 3763. num. 3.

1. Q. FABIVS Cunctator poſt cladem ad Thraſymenum Prodictator creatur, an. mu. 3837. num. 20. eius Cunctatio, num. 23. & 24. & Mag. Equitum Minucii ſuperbia, 24. 25. Romam vocatus eum orat ne pugnet, 26. inuidiam vertit in laudem 29. captiuos de ſuo redimit, ibid.

2. *Q. Fabius* Minucium in ſummo diſcrimine liberat, 3837. 31. maximam laudem acquirit, ibid. abit magiſtratu in manu Conſulum, num. 32. legatus filio vt ſe geſſerit, 3841. nu. 3. vt erga transfugam, ibidem. Eius filius Coſ. 3841. ab eo res bene geritur ad Arpos, num. 4.

3. *Q. Fabius* Max. V. Coſ. princeps Senatus, 3845 num. 5. Tarentum affectat, num. 6. & 10. vi ac proditione capit, num. 11. eius abſtinentia in præda 12. periculum ab Annibale caute vitat, ibid. diſſuadet Scipionem mitti in Africam, 3849. num. 3. fert in eum ſententiam, 3850. num. 12. pro Locrenſibus, ibid.

1. C. FABRICII legatio ad Pyrrhum, a. m. 3774. num. 15. biennio ante Coſ. V. C. 471. Pyrrhus eum ad ſe conatur allicere, an. mun. 3774. num. 17. eique captiuos remittit, n. 18. Iterum Conſul, 3776. num. 7. an cum Pyrrho pugnarit, non videri, ibidem.

C. Fabricius medicum Pyrrhi mortem promittentem repellit, a. m. 3776. & rem Pyrrho patefacit per epiſtolam, nu. 9. de eo triumphat, nu. 12. 2.

FALISCI populi Italiæ vaſtantur, an. m. 3701. num. 6. & rurſum, an. 3703. num. 8. cum Tarquinenſibus inducias in annos, 40. impetrant, ibid. Vincuntur deque iis triumphatur, an. mun. 3813. num. 7. victi à Furio Camillo, 3659. num. 8. Proditio Ludi magiſtri in Faliſcos, a. 3661. Camilli in eum pœna, num. 4. Faliſci pacem petunt, & impetrant, num. 5. deduntque ſe, ibid. auxilio veniunt Fidenatibus, 3618. 4.

FAMES in Cambyſis exercitu prodigioſa, an. mun. 3528. num. 5. In Iudæa quoque, 3531. num. 11. fames Romæ ob plebis ſeceſſionem, an. mun. 3563. num. 4. & maxime, num. 6. Iterum anno, 3579. num. 3. & 4. & a. m. 3615. quæ occaſio Sp. Melii ambitionis, n. 6. 7. 1.

Fames Caſſilini obſidente Annibale, an. mu. 3839. num. 22. & 23. ea Fidenates expugnati, 3557. num. 1. & Potidæates, 3624. 6. Athenienſes 3755. n. 1. & 3649. 12. 13. & Olympias, 3759. num. 11. fame necatur Pauſanias a. 3587. n. 3. 2.

FATI neceſſitas ex Therſandro & Herodoto, a. m. 3575. num. 6. refellitur, n. 7. vide & 3557. n. 14.

FEBRVARIVS quomodo dictus apud Græcos, & cur. 3633. n. 2.

FESTVM expiationis, a. m. 3609. num. 77. feſtum Tabernaculorum ibid. indicitur, & celebratur 78. in eo ignis de cœlo datus, n. 79. vide *Ignis*.

Feſta Lyſandræa pro Iunoniis Lyſandro celebrata. 3651. n. 6. Athenis ludi & pompa, & ſacrificia Antigono, & Demetrio celebrata. a. m. 3747. n. 4. Annua celebritas verſionis Bibliorum 3775. 92.

FIDENATES à Romanis deficiunt, a. m. 3555. n. 3. a Conſule obſeſſi confugiunt ad Latinos, n. 4. qui Romam legatos mittunt &c. n. 4. & ſeqq. Fidenæ à Veturio obſidentur 3556. n. 1. 2. irrita eorum eruptio, ibid. Fame domiti expugnantur, & puniuntur 3557. n. 1. Deficiunt ad Veientes 3617. legatos Romanos iuſſu Tolumnii interficiunt, ibid. n. 5. quo animo ibid. 1.

Fidenates Dictator inuadit, 3618. n. 3. magnus pugnæ apparatus, n. 4. Rex Veientium Tolumnius à Corn. Coſſo interficitur, n. 5. & 6. opima ſpolia, & triumphus ibid. Fidenates agrum Ro. populantur, 3620. n. 6. Fidenæ captæ, exciſæque, ibid. 2.

Fidenates iterũ ad Veientes deficiũt, 3629. n. 18. Romani in eos Dictatorem creant, n. 19. illi facibus armati procedunt, n. 20. vincuntur nihilominus, & merſi pereunt. ibid. Vrbs ipſa capitur, & diripitur n. 21. 3.

FIDEI in hoſtes egregium exemplum in Camillo & Faliſcis, a. m. 3661. n. 5. Fidei datæ quanta Regulo cura, a. m. 3803. n. 9. eius factum expenditur, nu. 10. 11. 12. 4.

Index.

Filios offerre parentibus, ſupplicandi genus Themiſtoclis ad Admetum, 3528. num. 2. Sic Coriolanus Attio Tullo ſe dedidit, 3566 nu. 4. vide Plutarchum in eius vita, & in vtroque fit mentio foci.

1. Q. Fuluius *Flaccus* primum Coſ. a. V. C. 516. M. 38.7. primus cum collega Corn. Lentulo, trans Padum legiones duxit, contra Gallos ſimul bene rem geſſere, num. 1. pugnarunt cum Inſubribus & Liguribus, ibidem.

2. *Flaccus* idem ſecundo Conſulatu in Boios mouit, 3830. num. 5. in III. Beneuenti caſtra punica obſidet, expugnatque multa cum cæde, a. 3842. num. 13. 14. Senatum monet de profectione Romana Annibalis, 3843. num. 9. quo venit ipſemet, n. 10. 12.

3. *Flaccus* ad Anienem cum Annibale pugnat, 3843. num. 12. 13. ad Capuæ obſidionem redit, 14. 80. Senatores interficit, num. 16. 17. accuſatur à Campanis, 3844. num. 5. qui nihilominus damnantur, num. 10. fit Coſ. & Dictator, a. 3845. nu. 3. multos populos deditione recipit, n. 10.

1. Q. Fvlvivs Flaccus, Prætor Celtiberos ingenti prælio vincit, a. m. 38–3. num. 14. inſidias hoſti ponit, eumque vtrimque cædit, num. 15. 16. tarda auxilia concidit, nu. 17. Proprætor rem bene gerit in eoſdem, 3874. n. 5. validum militum cuneum perrumpit, num. 6. Romam victor repetit, n. 7.

2. *Flaccus* Romæ fit Coſ. moxque triumphat, 3874. num. 9. In Ligures exercitu per inuia ducto pugnauit, vicit, regionem in deditionem accepit, 3875. num. 11. triumphat eodem die quo anno præcedente, ibidem.

L. Valerivs *Flaccus* Boios vincit, 3859. nu. 30. & rurſum Gallos Inſubres, an. 3860. num. 9.

1. C. Flaminivs Coſ. contra Gallos contemptis auſpiciis pugnat, & vincit, 3831. num. 6. nec paret reuocanti Senatui, nu. 7. nihilominus triumphauit, ibidem. Cenſor viam Flaminiam muniuit, & circum Flaminium conſtruxit, 3824. n. 11.

2. C. *Flaminius* II. Coſ. 3837. num. 10. clam prouinciam adit, num. 11. cum ita Senatus, qui eum fruſtra reuocat, ibid. init Magiſtratum cum ſignis terrificis, num. 12. eius contumacia, & ad bellum temeritas, n. 14. ad Thraſymenum male pugnans occumbit, n. 15. 16.

C. Flaminivs Prætor in Hiſpania quæ geſſerit, a. m. 3861. n. 14.

1. T. Qvintivs *Flamininus*, Coſſ. an. V. C. 555. Ædilitate, & Prætura non adita, 3856. nu. 6. & 7. traiicit in Epirum, num. 9. fauces ad Antigoniam ſuperat, num. 12. 13. regem Philippum fugat, & caſtra diripit, num. 3.

2. *Flamininus* Coſ. ambit Achæorum amicitiam, 3856. num. 16. & obtinet, 18. Corinthum oppugnat, ibid. irrito conatu, num. 19. Elatiam vi capit, arcem eius deditione, n. 21. & prorogatur imperium, an. 3857. nu. 5. & 6.

Flaminini cum Philippo colloquium, 3857. n. 7. & legati de pace Romam miſſi, num. 8. qui infectare redeunt, num. 9. Philippum perſequitur, 13. 14. cumque vincit, nu. 18. rurſum legatos de pace mittit, ibid. & 3858. n. 5. 6. 7. &c. 3.

Flaminini ad legatos Antiochi mandata, 3858. 12. iterum illi prorogatur imperium, 3859. num. 2. Nabidem tyrannum Argis primum, tum Lacedæmone oppugnat, num. 8. & ſeqq. eum alloquitur, n. 11. & in pacem inuitis omnibus inclinat, & ad eam alios traducit, n. 12. 4.

Flamininus Spartam capit, quæ mox incendio liberatur, 3859. num. 14. 15. & pax cum Nabide concluditur, ibid. gementibus Achæis, Ætolis maledicentibus, num. 16. & 3860. num. 2. inde abiens ſcribit ad Senatum, 3859. num. 16. qui pacem probat, 3860. n. 1. 5.

Flamininus reditum parat in Italiam, 3860. n. 3. ciues Romanos ſeruitute liberat, num. 4. Corinthum item, Chalcidem, & Demetriadem, num. 5. Theſſaliam componit, ibid. Traiicit in Italiam, nu. 6. triduo triumphat, ibid. 6.

Flamininus legatis Antiochi de amicitia reſpondet, 3861. num. 3. diſceptatur, num. 4. Quintius parum legitime, num. 5. 6. & ſeqq. legatus in Græciam miſſus confirmat ſocios, 3862. nu. 17. Ætolos à bello auocat, 20. 7.

Flamininus Chalcidem præſidio firmat, a. m. 3862. n. 25. Demetriadem fruſtra tentat, ibid. in conuentu Achaico pro Romanis agit, n. 29. nec fruſtra, 30. Aetolorum miſeretur, an. 3863. n. 24. eius ad eoſdem conſilium 25. Legatus in Aſiam mittitur ad Pruſiam, 3871. n. 6. 12. 8.

L. Qvintivs *Flamininus* Titi frater, eiuſque claſſis præfectus 3857. n. 6. in Acarnania bene rem gerit, n. 19. expugnata Leucade, ibid. Bythæum obſidet, 3859. n. 10. & expugnat ope ſuperuenientis fratris, ibid. 1.

Flamininus fit conſul, 3862. gratia fratris, n. 1. res ab eo in Boios geſta, n. 13. delectum habet militum in Antiochum 25. à Catone Senatu mouetur, 3870. n. 26. eius rei cauſa, ibid. & num. 27. Herodi ſimilis, ibidem. 2.

M. Flavivs in funere matris populo viſcerationem dedit, an. m. 3726. n. 20. quid ea eſſet, ibid. abſens fit Tribunus plebis, ibid.

C. Flavivs ius ciuile promit, 3750. n. 9. Scriba Appij Claudij, ibi. Aedem Concordiæ dedicauit, n. 9. & 10.

Foedvs init Tarquinius cum Latinis, an. 3523. n. 8. cum Pœnis primo initum, 3546. n. 19. alterum, an. 3706. num. 8. idem tertio renouatum, 3748. n. 7. aut potius, an. 3776. n. 6. Fœdus ineunt in fine primi belli Punici, 3813. nu. 3. 4. 5. Alexandri cum regulis Indiæ, 3728. n. 14. 1.

Fœdus quinquennale inter Athenienſ. & Pe- 2.

lopon. 3602. nu. 25. autore Cimone, ibidem, triennale inter eoſdem, 3608. num. 1. quæ conditiones fœderis, num. 2. vide 3563. n. 1. Perſarum cum Athen. & Spartanis, 3610. num. 3. & iſtorum inter ſe, 3633. num. 1. 2. ab Alcibiade turbantur, 34. num. 1.

3. *Fœdus* Iudæi cum Deo renouant, an. mundi 3609. num. 97. varia eius capita, num. 98. fœdus Romanorum cum Æquis, 3588. 6. cum Philadelpho, 3781. 2. cum Hierone Siculo, 3791. nu. 2. 3. Athenienſium cum Argiuis, 3634. num. 3. A Læuino ſuaſum Ætolis, 3843. n. 19. & 20.

Floralia Ludi turpiſſimi, 3814. n. 3. 4. nunc inſtituti, ibid. ſicut & Scenici.

Fons Draconis Hieroſolymis, 3609. num. 20.

Fortvnæ vis, 3832. num. 1. 3732. n. 9. & 3776. nu. 10. à Pyrrho Fortunæ tribuitur, quod eſt diuinæ prouidentiæ. Tullius rex infortunatus Fortunæ cultor, 3520. n. 8.

Francisci Vigerii verſio Euſebii, 3775. n. 24.

Fravs oraculorum ambiguorum, an. 3531. num. 3. fraus Tiſſafernis, & perfidia, 3653. num. 11. fraus legatorum Punicorum, an. 3851. 33.

Fregellans colonia, 3726. n. 20.

Frigvs ſæuum Romæ, an. mundi, 3784. num. 4.

Frons inſcripta Athenienſibus à Samiis, & vice verſa, a. m. 3615. n. 3.

Fvgitivi ex pugna Cannenſi etiam relegati, a. m. 3838. n. 32. iuſta eorum querela, ibid. Vide *Captiui*, vide 3843. n. 4.

Fvlvivs Vide Fuluius. *Flaccus*.

Cn. Fvlvivs Prætor temere Annibalem aggreſſus, turpiter fugatur in Apulia, a. 3842. num. 17. cum clade 16. millium, ibidem, fugitiuorum pœna, 3843. num. 4. Fuluius accuſatus in exilium abit, n. 5. frater fuit, Q. Fuluii Flacci, ibid.

Cn. Fvlvivs Centimalus Coſ. 3843. 2. Annibalem ab vrbe reprimit, numer. 11. dum Herdoneam recipere ſtudet, ab Annibale victus cum magna clade perit, ann. 3844. num. 12.

1. M. Fvlvivs Nobilior Prætor in vlteriore Hiſpania præclare rem gerit, an. mu. 3861. num. 14. ouans vrbem ingreditur, 3863. n. 32. cum Æmylio Lepido, opera Metelli conciliatur, an. mun. 3875. num. 9. & 10. quæ ab eis in Cenſura geſta, nu. 10.

2. *M. Fuluius* Nobilior Coſ. a. 3865. Vrbis, 564. contra Ætolos pugnat, Ambraciam obſidet, num. 15. Ætoli fruſtra conantur obſidionem ſoluere, num. 16. Cephaleniam occupat, num. 21. Peloponneſum adit arbiter pacis, ibidem, Romam redit, 3866. num. 2.

3. *M. Fuluius* Nob. redit proconſul in Prouinciam, 3866. num. 2. è prouincia reuocatur, 3867. num. 7. accuſatur opera Æmylii, num. 8. à collega Flaminio defenditur, ibid. Romæ triumphum petit, & obtinet, n. 19. 20. etiam ludos, 20. 21.

Fvndani cum Priuernatibus bellum in Romanos gerunt, an. mun. 3724. num. 27. Fundanorum excuſatio, & venia, ibidem.

Fvnvs Alexandri Magni in Ægypto, 3732. n. 2. Calani Indi, 3730. num. 5. Hepheſtionis, n. 14. fuſe. Cyri, vide Cyrus, n. 5. Themiſtoclis, 3593. n. 15.

L. Fvrivm Cremonenſes euocant contra Inſubres, Boios, &c. 3854. num. 6. Venit cum copiis Cremonam, nu. 8. hoſtem profligat, ibid. magnitudo victoriæ, n. 9.

M. Fvrivs Prætor Cenomanos male vexat, 3867. 18. illis arma redduntur, Furius Prouincia decedere iubetur, ibid.

G.

Gabinos inter & Romanos multæ populationes, prælia, cædes aliquot annis, an. m. 3530. num. 7. ſeptennio durat, 3533. n. 48. belli finis, ibid. initium autem, 3527. n. 6.

Gæsati qui, & vnde dicti, 3822. n. 4. Mercenarii milites, 24. num. 4. & an. m. 3832. num. 7.

P. Svlpicivs *Galba* Coſ. 3854. nu. 1. bellum Macedonicum populo perſuadet, num. 4. & 5. Brunduſium venit, indeque in Macedoniam traiicit, num. 12. Mittit Athenas copias, ſoluendæ obſidioni, ibidem, ipſe circa Apolloniam in hybernis fuit, num. 23. 1.

Galba contra Philippum mouet, a. 3855. num. 5. exploratores vtriusque pugnant, incerta victoria, num. 6. aliæ aliquot pugnæ, num. 7. 8. 9. copias reducit Apolloniam, num. 10. 2.

Gallos Senonenſes legati Romani iniuria afficiunt, an. mun. 3664. num. 4. & 5. illi bellum parant, ibid. ratio temporis Gallici belli, an. 3665. num. 2. 3. &c. ad Alliam pugnatur cum Romana clade, n. 6. Brenno Gallorum duce, ibid. 1.

Galli vrbem adire cunctantur, in qua ſumma rerum confuſio, 3665. num. 7. Vrbem inuadunt, num. 9. initium & cauſa cædis, num. 10. Galli prædas agunt, num. 11. eos Ardeæ Camillus inuadit, ac cædit, ibidem. 2.

Galli conſcendunt Capitolium, 3665. num. 13. colloquium eorum de pace auro redimenda, num. 14. gemino interim prælio à Camillo delentur, num. 14. & 15. dies cladis ad Alliam damnatur, 3666. numer. 10. 3.

Gallos P. Sulpitius Dictator inuadit, 3696. nu. 6. cunctatur, nutat victoria, vincit, nu. 6. & 7. triumphat, ibid. Eoſdem M. Popilius Lænas Coſ. ex plebe in agro Latino vincit, gemino prælio, a. m. 3704. num. 6. triumphat, 3705. n. 10. 4.

Galli cum prædonibus Græcis pugnant, 3705. num. 11. eos Camillus vexat, num. 13. deinde pugna vincit, num. 14. metu Gallorum Romæ dictator creatur, 3722. num. 32. 3721. num. 8. Galli Etruſcis contra Romanos 5.

iunĉti, 3755. num. 7.

6. *Galli* Senones vnam legionem cum L. Scipione Proprætore delent. 3759. num. 6. inde pugnant cum Samnitibus in Fabium, & poſt deuotionem Decii vincuntur, num. 8. 9. quanta cladis magnitudo, ibidem.

7. *Gallicum* bellum Senonicum quando initum, 3770. num. 4. ad Arretium à Romanis male pugnatum, n. 4. à Dolabella vincuntur, 3771. n. 3. eius magnitudo victoriæ & triũphus, nu. 4. potiti deditione Senas coloniam ducunt, ibid.

8. *Galli* Ptolemæum Ceraunum regno & vita priuant, 3775. num. 3. eos Soſthenes victoria exultantes compeſcuit, 4. Gallorum clades Delphica, 3776. num. 2. cibo ac potu ſe ingurgitant, ibid. Delphis diuinitus repulſi miſere pereunt, n. 3. & 4.

9. *Gallogræci* vnde exorti, dictique, ann. mundi 3776. num. 1. & 3784. num. 1. & 2. Gallicum bellum renouatum, 3816. num. 6. inter ſe confligunt, nu. 6. & 7. bellum continuatur, a. 3817. 1. & 3818. 1. quibus iuncti erant Ligures, ibid. Gæſati Galli ab Inſubribus, & Boiis euocantur, a. 3822. n. 4. & belli cauſa, ibid.

10. *Galli* pecunias ad bellum conficiunt, a. 3824. num. 4. Romanorum propter illud cura, num. 3. & 4. Erumpit, 3829. num. 2. eorum copiæ, num. 3. totius Italiæ in eos metus, num. 4. Etruriam populantur, ibidem, Romanos vincunt 5. intercluſi gemino exercitu cæduntur, numer. 6. & ſeqq.

11. *Gallorum* clades, Romanorum victoria ingens, 3829. num. 9. de iis triumphat Æmylius, num. 10. bellum in tres adhuc annos producitur, 3830. nu. 5. contra Gallos Inſubres etiam hoc anno, ibidem, & 3831. n. 4. 5. 6.

12. *Gallicam* pacem Romani reſpuunt, 3832. num. 7. auxilia colligunt Gæſſatorum, ibidem, pugnant, vincuntur, deditionem faciunt, & Mediolanum Inſubrum caput, in poteſtatem Romanorum venit, bellumque finitum eſt, ann. mundi 3832. numer. 7. & 8.

13. *Galli* ciſalpini, ſubalpinique Annibali fauent, an. mun. 3836. num. 9. 10. Dant ei tranſitum, n. 12. diſcedunt ab exercitu Scipionis ad Annibalem, n. 22.

14. *Galli* nouum oppidum condunt in Liguria, 3871. num. 17. ſe Romanis dedunt, & ſpoliantur, ibid. rebus ſuis receptis abeunt trans Alpes ad ſuos, n. 18. tria millia in Italiam tranſeunt, 3876. n. 15.

Galli cognomen Ptolemæi Philopatoris, a. 3834. n. 3.

Gambarides populi à Gange dicti, an. 3729. n. 1. 2.

Gaza vrbs ab Alexandro obſeſſa, an. mundi 3722. num. 20. 21. quarto demque impetu capitur, n. 23. Gazæorum fortitudo, ibid. & nu. 22.

Gedrosii populi, a. m. 3725. nu. 7.

Gellii duo, ſeu *Vitellij* cognati Bruti in coniurationem tracti, a. m. 3546. n. 6. morte afficiuntur, nu. 14.

Gelonis tyrannis in Sicilia, an. mun. 3563. n. 1. eius fratres Hippocrates, & Hiero tyranni quoque Syracuſis, ibid. Gelonis in Romana fame magnificentia, num. 14. & 3564. n. 1. & 3569. n. 5. vir potens, 3573. nu. 5. Dinomenis filius, Vide Pauſan. p. 186. græcæ edit. 1.

Gelo egregio ſtratagemate Pœnos ſuperat, a. mun. 3574. num. 39. Carthago ad eum legatos de pace mittit, ibid. regnauit annis 7. vt ait Diodorus li. 11. vel 13. iuxta Pauſaniam. 2.

Gelo Hieronis filius, a. 3839. n. 29. cito moritur, ibid.

Genebrardi confuſa chronologia confuſo Dario Medo cum Dario Hyſtaſpide, a. m. 3568. n. 6. vide, 3875. n. 3.

Gentius Illyriorum Rex Romæ accuſatur, a. 3874. n. 8.

Cn. Genutius Trib. Mil. temeritatem pugnæ morte luit, a. 3659. num. 8. L. *Genutius* Coſ. plebeius male rem gerit, an. m. 3692. n. 10. & ipſe cæſus, ibid.

M. Acilius *Glabrio* Coſ. a. V. 562. mundi 3861. n. 1. ei bellum in Antiochum obtigit, nu. 3. belli in eum apparatus, num. 3. & 4. in prouinciam venit, n. 6. opera Catonis in Ætolos vtitur, num. 10. & vincit, num. 11. 1.

Glabrio Chalcidem, totamque Eubœam recipit, 3863. num. 11. Catonem Romam mittit, ibid. Ætolos ad deditionem incitat, & obſidet Heracleæ, num. 16. quam etiam expugnat, & arcem deditione recipit, nu. 17. 2.

A. Glabrione Ætoli pacem petunt, 3863. num. 18. 19. quæ ab eis Coſ. exigat, num 20. bellum iterum decernunt, 21. Naupacti eos obſidet, 22. quos ſuaſu Quintii ſeſerit, 24. Lamiam deditione occupat, Amphiſſum oppugnat, 3864. nu. 8. 3.

Glabrio de Antiocho, & Ætolis magno conſenſu triumphat, a. m. 3864. n. 49. quæ illius pompa, ibid. 4.

Gladiatores ad tumulum Hepheſtionis ab Alexandro dati, an. 3730. n. 14. A Scipione Africano, ad honorem Patris ac Patrui, a. m. 3848. n. 14.

Glaucus depoſiti retentor diuinitus caſtigatur, 3554. n. 2.

Gobryas Perſa in Magos coniurat, a. 3532. n. 5. & 10. Scytharum ænigma ſoleiter explicat, 3536. n. 4.

Gorgias Leontinus quando floruerit, an. m. 3618. n. 1. perorat Athenis cum admiratione, 3627. nu. 6.

Gorgopas Spartanus præclare pro Æginetis contra Athenienſes rem gerit, ann. mundi 3662. num. 2. Eunomum prælio ad lunam vincit, n. 2. mox à Chabria cum ſuis victus occumbit, ibid.

Gracchus Clœlius dux Æquorum Romanos in inſidias trahit, ann. 3597. num. 6. 7. Cincinnatus in eum Dictator dictus, num. 7. cum eo pugnat, ac cedit, num. 8. à ſuis

vinctus

vinctus deditur, & deducitur in triumphū num. 10.

T. Sempr. *Gracchus* Beneuentum contra Annibalem occupat, an. m. 3840. nu. 22. ſeruos ad bellum ſpe libertatis accendit, n. 23. 24. 25. ingentem victoriam obtinet, ibid. ignauos vt punierit, n. 25. per inſidias occiditur, 3842. n. 15.

1. T. Semp. *Gracchus* in Hiſpania Prætor, 3874. n. 5. ei prorogatur imperium, 3875. num. 12. Mundam vrbem vi cepit, 12. Certima ſe pecunia redimit, ibid. Celtiberos ad Alcem vincit, n. 13. & 103. oppida deditione capit, ibid.

2. *T. Gracchus* Alcem recipit, & Thurrim regulum ad militiæ ſocietatem, 3875. num. 14. Ergauiæ deditio, & poſt rebellionem clades, ibid. de Celtiberis triumphat, oppidum Gracchurim condit, 3876. numer. 10.

3. *Gracchuris* oppidum in Hiſpania vbi ſitum, 3876. n. 10.

4. *Gracchus* rem bene gerit in Sardinia, 3877. nu. 7. ei prorogatur imperium, ibid. Multis prælijs Sardos perdomuit, totam inſulam ſubegit, 3878. num. 5. cogitur remanere in prouincia, n. 6.

1. Græcorvm in Perſas bellorum prima origo, an. m. 3537. num. 11. Megabyſus timorem Græcorum Dario Hyſtaſpidæ infert, 3538. n. 4. initium datum per Hiſtiæi & Ariſtagoræ defectionem, n. 5. & 6. qui Athenienſibus bellum ſuadet in Perſas, 3539. n. 1.

2. *Græci* Ionas Athenienſes contra Perſas iuuant 3539. n. 2. Sardeis capiunt & incendunt, n. 2. Darius vltionem parat, num. 3. in Perſas hoſtiliter agunt, & vincuntur, 3540. num. 5. & 3541. & 42. n. 2. 3. 4. in eos mouet Mardonius, 3547. n. 1.

3. *Græcorum* conſtantiam Darius per legatos tentat, a. 3549. n. 1. in Græciam exercitum mittit, 3561. nu. 1. & ſeq. Eretriam expugnat, & in Atticam mouet, n. 4. pugna & clades Marathonia, a. 3562. 2. & ſeqq. & an. 3563. n. 1. Darius bello inſtaurando incumbit, ibid. & Xerxes, a. 3569. n. 2. & 3570. n. 1. & 71. n. 1.

4. *Græci* inducias triennales ineunt, 3563. num. 1. bellum parant in Xerxem, 3572. num. 2. & 3573. num. 3. populi ad belli ſocietatem vocati, n. 5. Xerxis tranſitus in Græciam, 3574 n. 1. & ſeqq. Græci Thermopylas occupant, n. 11. circumueniuntur, n. 16.

5. *Græci* pugna nauali in Xerxem dimicant, 3574. numer. 21. & ſeqq. qui cum ſuis interiora Græciæ penetrat, 26. & ſeqq. Græcorum fugam Themiſtocles impedit, nu. 31. mox Xerxem fugientem perſequi cupiunt, nu. 34. quæ inde Mardonius in Græcos, & Græci vice verſa, an. mun. 3575. num. 3. & ſeqq.

6. *Græcorum* pugna & victoria ad Platæas, 3575. n. 9. & ſeqq. fugientes Perſas inſequuntur, num. 14. &c. Græcorum pietas, num. 17. ad Mycalem pugnant & vincunt, n. 20. Græcorum ex Aſia diſceſſus, & belli finis, num. 22. Perſica præſidia eiiciunt, an. m. 3577. n. 5. & 3584. num. 1. 2. 3.

7. *Græcorum* Quæſtores, 3579. n. 1. Græci reliqui ab Athenienſibus deficiunt, 3587. num. 8. & quare ibid. geſta Græcorum in Aſia Cimone duce, 3590. n. 19. & ſeqq. gemina victoria eius de Perſis, n. 21. & 22. & pax eorum cum Græcis, 24.

8. *Græci* in Ægypto à Perſis vincuntur, 3596. nu. 51. 53. 55. & in Cypro Cimone duce, 3603. num. 3. Perſæ bello Samio contra Græcos implicati, 3614. num. 4 Græcorum bella inter ſe, vide ſub propriis nominibus.

9. *Græci* Spartani, & Athenienſes alternatim bello Peloponneſiaco à Perſis iuuantur, an. 3629. 17. 3642. 1. Laconum ſocii, ſed eos Alcibiades Athen. conciliat, n. 4. 3643. nu. 13. 18. 3648. 8. 14. 3649. n. 3.

10. *Græci* omnes in clade Athenienſium læti, 3641. num. 20. ab eis deficiunt, n. 21. & 3642. nu. 1. Cyro fauent contra Artaxerxem, 3653. n. 2. maxime Lacedæmonii, n. 4. Græcorum reditus in patriam, num. 10. quorum multos Tiſſaphernes perdit, nu. 11. & an. 3654. num. 1.

11. *Græci* Perſas in contemptum adducunt, a. 3654. nu. 2. Spartani in Tiſſaphernem mouent, n. 2. Eos Dercyllidas affligit, 3655. n. 1. 3656. n. 1. 2. Conon pro Perſa nauarchus, 3655. n. 3. 3658. n. 9. Ageſilai in claſſem Perſicam expeditio, 3657. n. 3. 4. 6.

12. *Græcorum* cum Perſis pacem quærit Titrauſtes. a. m. 3658. n. 3. bellum inter Græcos auro ſuſcitat, n. 4. Spartani claſſe victi à Conone & Pharnabazo, 3659. n. 3. ad eos vrbes maritimæ deficiunt, nu. 6.

13. *Græcos* inter & Perſas pax Antalcidæa, a. m. 3666. n. 1. & ſeq. renouatur, a. 3685. n. 1. Græcorum ad Artaxerxem Legati, 3688. 1. Regis reſponſio, n. 2. Pax inter Græcos compoſita exceptis Laconibus, 3691. n. 1.

14. *Græci* Aſiani à Perſis deficiunt, 3692. n. 2. 3. Græcorum ſociale bellum in Phocenſes ſacrilegos, a. m. 3697. num. 3. 98. nu. 1. & maxime, 3699. 1. & ſeqq. annis ad an. 3708. num. 1. aliud ſociale bellum in Philippum, Aminthæ, 3698. n. 4.

15. *Græciæ* in Perſas imperator Philippus eligitur, an. mun. 3717. num. 1. & 2. copias in Aſiam tranſmittit, 3718. num. 2. Alexandro idem imperium defertur, numer. 17. Expeditio Græcorum in Perſas ſub Alexandro, vide *Alexander.*

16. *Græciæ* motus celeriter componit Alexander, an. 3719. 4. & 3724. num. 10. mittit emeritos milites in Græciam, an. 3730. num. 11. iubet exules in Græcia recipi, 12. 13. Græcorum imperium non incipit ab Alexandro, 3724. num. 1. ratio nominis, ibid. vide & 3743. nu. 2.

17. *Græcorum* de regno, ſententiæ ducum Alexandri eo mortuo, an. 3730. num. 30. id affectat Perdiccas, 3731. numer. 2. Lamiacum bellum Græcorum in Antipatrum, num. 5. qui duce Laoſthene victus Lamiæ obſidetur, n. 6. 7.

Græci mox à Cratero & Antipatro victi, num. 8. pax inter eos, num. 9. Græcorum regnum quando cœperit, ann. mun. 3742. num. 1. fuſius diſputatur, & ſtatuitur annus ſequens, n. 2. & 3. & 3743. n. 1.

Græcorum cum Romanis amicitia, ann. mun. 3826. num. 3. illos domat Antigonus Tutor, 3831. num. 1. Græciæ compedes quæ eſſent, 3857. n. 8. quid de illis ſtatutum, 3858 num. 8. Græciæ gaudium ingens pro libertate, n. 10. 11.

GRANICVS fluuius, ad eumque Alexandri de Perſis victoria, an. mun. 3720. num. 4. & 5.

GRATVLATIO Græcorum pro libertate, 3858. n. 11.

GYLIPPVS Lyſandræam prædam furto minuit, 3650. n. 9.

GYTHÆVM propugnalum Peloponneſi oppugnatur à Nabide, a. m. 3862. n. 15. à Philopœmene expugnatur, n. 16.

H.

HÆRETICI ſacrilegi, ann. mun. 3708. n. 4.

HALICARNASSVM Perſæ propugnant, Mileto eiecti, an. 3720. num. 7. Ibi dux Memnon, numer. 8. ancipiti marte pugnatur, ibid. Macedones reſumpto animo vincunt, num. 9. vrbem diruit Alexander, ibidem.

HANNIBAL, vide *Annibal*.

HANNO arcem Meſſanenſium pro Pœnis tenet, an. mun. 3790. n. 8. & à Romanis fraude capitur, ibid. a Pœnis agitur in crucem, ibid.

HANNO alter Erbeſſum occupat, & Romanos Agrigentum obſidentes fame vexat, 3792. n. 3. ob Agrigentinam cladem Pœni illi ſubſtituunt Hamilcarem, 3793. num. 3. fi. in Sardinia pugnans occumbit, 3795. num. 3.

HANNO cum Hamilcare pugnans claſſe vincitur, 3798. n. 4. 5. Hanno miſſus pacis cauſa periculum ſolerti adulatione euadit, n. 6. Claſſe vincitur à Lutatio Catulo, an. mun. 3812. n. 7. 8. à Pœnis in crucem agitur, ibidem.

HANNO frater Annibalis Rhodanum traiicit, 3815. in Lucanis cladem accipit à Sempronio longo, 3839. num. 38. ad Annibalem auxilia Nolam deducit, n. 40. Brutiorum opera Græcas vrbes tentat, a. 3840. n. 17. curat frumentum Capuanis, 3842. nu. 12.

HANNO male acceptus à Romanis furtim in Brutios redit, 3842. num. 14. Hanno ſuffectus Aſdrubali in Hiſpania, à Syllano viuus capitur, 3847. num. 20. Alius Hanno viuus capitur cum caſtris à Cn. Scipione in Hiſpania, 3837. 9. Alius in Africa ad prohibendam excurſionem Scipionis pugnans cadit, 3850. n. 20.

HARPALVS præfectus Babyloni ab Alexandro, luxu perditus, an. mun. 3729. num. 10. Alexandri metu fugit in Græciam magna cum pecunia, num. 11. Demoſthenem pecunia ad ſe trahit, n. 12. Harpali iterata fuga & mors, n. 13.

HASDRVBAL, vide *Aſdrubal*.

HEBDOMADÆ Danielis an 7. anno Artaxerxis inchoëntur, ann. mun. 3596. num. 37. & 38. an potius 20. n. 39. & 40. & iterum, a. m. 3609. n. 2. 3. & ſeqq. de annis lunaribus accipiendæ, nu. 7. & 9.

HEBRÆI de Cambyſe refelluntur, ann. mun. 3514. num. 3. Hebræorum chronicon val de vitioſum, an. mun. 3554. n. 1. 3568. nu. 1. & 3567. num. 4. & 3722. n. 31. Hebraica lingua an deſierit Iudæis eſſe communis, 3609. num. 76. & 3775. n. 38. rerum Perſicarum ignari, 3722. n. 31.

Hebræi pleraque loca Scripturæ dicuntur corrupiſſe, a. mun. 3775. n. 12. & 82. & 3775. n. 54. eorum canon de libris ſacris, 3590. nu. 8. 9.

HECATÆVS hiſtoricus, Hegeſandri filius floruit, a. 3534. n. 14. primus ſoluta oratione hiſtoriam dedit, ibid.

HECATOMPYLVS vrbs Parthenia vbi Alexander ſtatiua habuit, an. m. 3724 num. 23. ibi rumor de reditu eius, ibid.

HEGESIANAX & Menippus Antiochi Magni legati diſceptant ſuper amicitia regis cum Romanis, a. m. 3861. n. 3. & 4.

HELEPOLIS machina Demetrii Poliorcetæ, a. 3747. n. 6. & a. m. 3750. n. 1. & a. 3762. num. 2.

HELIODORVS à Seleuco Hieroſolymam mittitur, a. m. 3870. n. 7. inquirit de pecuniis, ibid. eaſdem auferre vult, n. 9. deiicitur ab equo pulſatus, n. 11. grauiter verberatur, nu. 12. abducitur ſemianimis, ibid. ei inſultat Scriptura, n. 13.

Heliodorus Onia pro eo orante reuiuiſcit, 3870. n. 13. monetur diuinitus, nu. 14. rem rege denunciat, n. 15.

HELLANICVS num floruerit Olymp. 70. a. m. 3554. n. 4. natus Olymp. 71. vixit, 87. ibid.

M. HELVIVS ad oppidum Illiturgum Celtiberis ingentem intulit cladem, an. mu. 3859. nu. 21. in Vrbem ouans eſt ingreſſus, cur non triumphans, ibid.

HEPHESTION dux Alexandri partem copiarum reducit in Perſidem, a. m. 3730. nu. 4. vide & 3729. num. 14. & 24. Mors Hepheſtionis, & luctus Alexandri pro eo, a. 3730. num. 14.

HERACLEAM coloniam Lacedæmonii condiderunt, a. m. 3628. n. 3. à Theſſalis atteritur, ibidem.

HERACLEA ad ipſas fauces Thermopylarum ſita, Hypatæ vicina, a. m. 3863. num. 9. ab Ætolis occupatur, ibid. eam Glabrio conſul ab eis dedi petit, n. 16. obſidet 4. ſimul locis, & diebus 24 continenter, deinde eam arte expugnat, & arcem deditione occupat, 3863. n. 17.

HERACLITVS quando floruerit, an. mu. 3554. n. 4. & 5. qui eius mores & opera, ibid. quis vitæ finis, nu. 5.

HERCVLES Pergami educatus, 3744. n. 2. Polyſpercon eũ regno Macedon. inferre ſtudet,

num. 2. Caſſander ei ſuadet illius cædem, 3745. num. 2. & perſuadet, n. 3. dolo necatur, ibid.

HERÆENSES ab Arcadibus vexantur, ob reiectam ſocietatem, a. m. 3686. n. 3.

1. HERCVLES Alexandri ex *Barſine filius*, 3730. n. 30. ei Nearchus regnum Alexandri ſuo ſuffragio procurat, ibidem. Eum Antipater deducit in Macedoniam, 3732. num. 9. eum enim in poteſtate habuit cum Alexandro poſthumo, ibid.

HERDONIVS Capitolium occupat, 3595. n. 27. quod mox amittit, & perit, 28.

1. HERMIAS regni pro Seleuco Cerauno adminiſtrator, a. m. 3828. n. 1. eius mores improbiſſimi, ibid. & a. m. 3832. n. 4. 5. peſſimus conſiliarius, ibid. & n. 6. Eiuſdem in Epigenem calumnia, 3834. n. 7. & 8.

2. *Hermiæ* in Antiochum Magnum conſilia, an. 3835. n. 10. fit regi ſuſpectus, in eumque conſpiratur, n. 11. occiditur, n. 12. eiusque omnes domeſtici, ibid.

1. HERNICI & Latini iungunt ſe Volſcis, eosque mox deſerunt, a. m. 3669. n. 6. à Camillo victi, ibid. rurſum belli ſocietatem ineunt, 3670. numer. 8. rurſus vincuntur, ibid. captiuos fruſtra repetunt, 11. in eo, L. Manlius Dictator bellum affectat, 3691. n. 3

2. *Hernici* magno apparatu bellum in Rom. ſuſcipiunt, 3692. num. 10. ægrè nec incruentè victi, ibid. rurſus in eos ducitur exercitus, an. m. 3693. nu. 7. Ferentinum vrbem eorum Coſſ. vi capiunt, ibid. Fabius Coſ. eos inſigni pugna vincit, 3694. n. 13.

HERNICI à C. Plaucio deuicti, ſubactique, 3696. nu. 5.

HERODOTVS quando natus, a. m. 3571. n. 9. initio belli Pelopon. natus annos 53. ibid. examinatur in fraude Amaſis, a. m. 3524. n. 9. illudit oraculo, 3520. n. 3.

HIERAX Seleuci Callicini frater, qualis, & vnde dictus, a. m. 3813. n. 1. auxilia pro fratre in eum vertit, n. 1. & 2. Ambo iterum vincuntur ab Eumene, vel Attalo, 3814. n. 1. & 2. Hierax iterum vincitur, 3815. nu. 1. Mors vtriusque fratris, 3827. n. 1. & 3.

1. HIERO à Carthaginenſibus metuens, de Romanis bene meretur, a. m. 3785. numer. 7. Mamertinos clade afficit, nu. 5. anni 3790. cum Pœnis pacem init, num. 7. à Romanis vincitur, n. 9. de eo & Afris Appius triumphat, n. 10.

2. *Hiero* pugnat cum Romanis, a. m. 3791. num. 1. & 2. deinde pacem conſtantem init, ad annos, 50. num. 2. & 3. & 3840. n. 18. Naufragos Romanos colligit, 3799. num. 11. fame laborantes ad Agrigentum & Lilybæum recreat, a. m. 3792. 3. & 3804. num. 3. confirmatur amicitia, tributa remittuntur, 3806. 3.

3. *Hiero* Romam Ludorum cauſa adit, an. mun. 3814. n. 2. & 3. & triticum largitur, ibidem, ſuppeditat iterum bello Gallico, 3819. 3. Punicam claſſem tempeſtate afflictam capit, a. 3836. n. 23. ſubſidia militum, Flaminio mittit, n. 12.

4. *Hieronis* auxilium & conſilium ſub pugnam Cannenſem, an. mun. 3838. num. 14. Eius filius Gelo ad Annibalem deficit, 3839. nu. 29. Moritur, a. 3840. num. 18. eique ſuccedit nepos, ibid. cupit liberas relinquere Syracuſas, ſed fruſtra, n. 18.

HIERONYMVS Hieronis nepos annorum, 15. ei ſuccedit, a. m. 3840. num. 18. eius tutores 15. duo præcipui auunculi, nu. 18. quorum opera Syracuſæ ad Annibalem deficiunt, 19. init fœdus cum Carthagin. 20. à coniuratis mox interficitur, ibid.

HIMERA vrbs & fluuius Siciliæ, ann. mundi 3802. num. 1. ferme Siciliam diuidit, 3840. num. 20.

HIMILCO in Hiſpania ſuccedit Aſdrubali, cuius diſceſſu plerique ad Romanos deficiunt, 3839. n. 26.

HIPPIAS Piſiſtrati filius, Athenienſium tyran- 1.
nus, an. m. 3539. n. 1. Athenis pulſus in Aſiam profugit, ibid. Artaphernem Darii fratrem in Athen. excitat, num. 1. Athenienſes recuſant eum recipere, ibid. bellumque malunt.

Hippias Perſas ducit in pugna Marathonia, an. 2.
m. 3572. n. 3. an in ea ceciderit, ib. in Lemno moritur, n. 3. vide 3562. n. 9. ex Iuſtino.

HIPPOCRATES Cous medicus, quando floruerit, a. m. 3618. n. 1.

HISPANIA, vide *Celtiberi*, *Luſitani*.

HISPANIAM adit Amilcar cum exercitu, & 1.
Annibale filio, a. m. 3816. n. 2. ibi Carthaginenſium imperium inſtaurat, ib. & rem bene gerit, 3819. n. 1. eo mortuo imperium ad Aſdrubalem transfertur, 3824. n. 1. qui ibi 12. vrbibus ſubactis, nouam Carthaginem condidit, n. 3.

Hiſpaniæ res Pœni tuto componunt, Romanis 2.
bello Gallico impeditis, a. 3827. n. 3. & 4. prima Annibalis geſta in Hiſpania, an. mu. 3833. n. 9. Hiſpaniæ metalla, ibid. Annibal vltra Iberum omnia domat, exceptis Saguntinis, 3834. 12.

Hiſpani reiiciunt legatos Rom. ob deſertam 3.
Saguntum, a. m. 3836. n. 9. Hiſpaniæ præſidet Aſdrubal abeunte Annibale, num. 10. Hiſpaniam nunc primum adeunt Romani cum exercitu Africani patruo duce, nu. 12. & 18. Velleius lib. 2. p. 461.

Hiſpanorum ſupra 7. hominum millia in tran- 4.
ſitu Pyrænæi partim deſerunt Annibalem, partim dimittuntur, a. 3836. num. 12. Cn. Scipio à fratre in Hiſpaniam cum copiis mittitur, nu. 18. qui ſibi deuincit prouinciã maritimam, vſque ad Iberum, 3837. n. 9.

Hiſpanicæ res Cn. & P. Scipionis contra Aſdru- 5.
balem, a. m. 3839. 26 & 28. & n. 43. & 44. vbi inſignis clades ad Illiturgum & Incibile memorantur. Anno ſeq. res variæ, ibid. à fratribus geſtæ, a. m. 3840. nu. 44. & 45.

Hiſpanicæ res male Scipionibus ceſſere, a. 3842. 6.
n. 30. & ſeq. Celtiberis fidẽ fallẽtibus vterq; imperator ſeorſim occiditur, n. 33. & ſeq. ibi Romanã rem L. Martius reſtituit, n. 36. 37. 38

In Hiſpaniam mittuntur nouæ copiæ Nerone 7.
duce, 3843. 21. quem ibi fallit Aſdrubal, ibidem. P. Scipio, P. F. nomen ſuum in Hiſpaniam expeditionem profitetur, n. 22.

& cum copiis in eam prouinciam venit, n. 23.

8. *Hiſpanicæ* res Scipionis, 3844. num. 19. præſertim expugnatio ſubita nouæ Carthaginis, n. 20. & ſeqq. fuſe. Plurimi ad eum deficiunt, 3845. n. 13. & cum eo contra Aſdrubalem pugnant, n. 14. victumque fugant, n. 15.

9. *Hiſpaniam* vlteriorem Pœni adeunt, 3845. nu. 16. Aſdrubale & Magone duce, ibid. Scipioni & Syllano prorogatur imperium, 3846. numer. 7. quæ ab eis præclare geſta, 3847. n. 20. 21. etiam in vlteriore Hiſpania, n. 22.

10. *Hiſpaniæ* vrbem Oringim L. Scipio fratris miſſu oppugnat, 3847. num. 23. expugnatque, 24. 25. Hiſpaniæ conditio vel ſtatus, 3848. n. 4. an ſero domita, ibid. Scipio in Magonem & Maſaniſſam bene pugnat, n. 5. 6. &c.

11. *Hiſpania* à Roman. debellatur, 3848. n. 8. quod L. Scipio Romæ nunciat, n. 9. P. Scipio ex Africa Hiſpaniam repetit, & duas treſue vrbes vlciſcitur, n. 12. 13. 14. Regulos vincit, ſupplicibusque ignoſcit, n. 23. 24. Romam redit, 29.

12. *Hiſpaniam* debellatam legati Saguntinorum Romanis gratulantur, 3849. num. 2. Hiſpani bellum renouant à Scipionis diſceſſu, num. 6. Indibilis ſuaſu, qui victus occumbit, ibid. quanta ibi clades. Eam ſecuta eſt deditio, ibid.

13. *Hiſpanici* motus à duobus regulis Colca & Luſcino, a. m. 3857. n. 21. eo Prætori duo profecti cum copiis, 3858. n. 4. cum ibi C. Sempronius Tuditanus proconſul victus eſſet, ac cæſus, ibid. Apparatus in hoc bellum, 3859. n. 1. & victoria, ibid.

14. *Hiſpaniæ* ſtatus ad Catonis aduentum, a. mun. 3869. n. 20. res ab Heluio geſta ad Illiturgum, n. 21. res à Catone præclare geſtæ, n. 22. 23. & ſeqq. quæ apud Turdetanos & Celtiberos, 26. 27. apud Lacetanos, & Vergeſtanos, 28. 29.

15. *Hiſpania* à Catonis diſceſſu rebellat, a. mun. 3861. n. 13. quæ ibi à Sex. Digitio geſta, & à Scipione Cn. filio, ibid. & à Prætoribus in vlteriore Hiſpania, n. 13. 14. & ab Æmylio Paulo, 3864. n. 50. deinde rem emendat, 3865. n. 10,

16. *Hiſpania* vlterior, citeriorque præliis à Catinio, & Manlio fracti, 3868. n. 5. varia fortuna ibi. Iactati Calphurnius & Quintius Prętores, in Carpetania victi, ad Tagum victores, n. 5. 6. Romæ triumphant, 3870. nu. 25.

17. *Hiſpaniæ* vtriusque quis ſtatus, anno 3872. n. 1. Tarentii ex Hiſpania ouatio, num. 8. res à Fuluio Flacco in Celtiberis geſta, 3873. n. 14. 15. & an. ſeq. nu. 5. 6. 7. &c. & à Manlio in Luſitania, a. 3873. n. 18.

18. *Hiſpaniam* vtramque domuerunt Proprætores L. Poſthumius, & Tib. Sempronius, 3875. n. 12. 13. 14. 15. ambo triumphant, 3876. num. 10.

1. Histiævs Mileſius dux Ionum, a. 3536. num. 6. exercitui Hyſtaſpidæ tranſitum præbet, ibid. vrbem condit Darii munere ad Strymonem fluuium, 3537. n. 11. Megabyzus regem ab Hiſtiæo auertit, 3538. n. 4.

Hiſtiæum Darius ad ſe euocat, retinetque, a. m. 3538. 5. & honorifice tractat, ibid. Ariſtagoras gener Hiſtiæi à Perſis monitu eius deficit, num. 6. Græcosque ad bellum ſollicitat, ibidem, perſuadetque Athenienſibus, 3539. n. 1. 2.

Hiſtiæus à rege rogatus diſſimulat defectionem, & à rege imprudenter dimittitur, 3539 n. 3. author deſertionis agnoſcitur ab Artapherne, nu. 4. & fugit, ibidem. A Chiis in vincula coniectus, mox ſoluitur, 3540. n. 5. 3.

Hiſtiæus Sardios ſollicitat per literas ad defectionem, qui ſupplicio afficiuntur, 3540. num. 5. A Chiis mortuo Ariſtagora Miletum reducitur, 3541. num. 2. ſed non receptus vagatur, & piraticam exercet, n. 3. 4.

Hiſtiæus Chios ſubigit, 3544. num. 2. Thaſum oppugnat Leſbum adit, ibid. Ab Harpago, Perſa victus occiditur, n. 3. Dario improbante, ibid. 5.

Historiæ primus author apud Græcos, a. m. 3534. n. 14.

Historici parum accurati, 3727. n. 11. in iis Cteſias, a. 3677. n. 6. & Diodorus Siculus, ibid. & 3590. n. 1. & 3728. n. 16. vbi & alii temporis negligentes notantur, ibid. Rurſum Diodorus, Philinus, & Fabius Pictor, a. m. 3812. n. 4. Adde Phylarchum, Polybium aliquando, & Plutarchum, a. 3829. n. 11. Iuſtinum, 3832. n. 3 & maxime Hebræos, vide ſupra *Hebræi*, n. 1.

Historia exotica cur à nobis tradita, an. m. 3878. n. 11.

Honores diuini Lyſandro delati ab adulatoribus, an. mun. 3651. num. 6. Antigono & Demetrio ab Athenienſibus, a. 3747. nu. 4. & rurſus, 3751. n. 1. & ſeqq. & 3752. n. 4. Alexandro Magno, & Hepheſtioni, de quibus vide ſuis locis.

Honor reditus rebus ſacris, a. 3665. n. 8. vide *Carites*, & *Sacrilegium*.

Honoris templum, ann. mundi 3811. num. 13.

P. Horativs ex amiſſo in pugna oculo Cocles, a. m. 3548. n. 3. eximia eius virtus, ibidem, ſaucius & armatus Tiberim natatu traiicit, n. 3.

C. Horatii Puluilli induſtria ad plebi militiam perſuadendam, a. m. 3598. n. 5.

Hostiæ profanæ quæ, a. m. 3859. nu. 17. vide *Sacrificium*.

Hvmilitatis exemplum in Athenienſ. 3575. 8.

Hydarnes vnus de 7. principibus in Magos coniuratis, a. m. 3532. n. 10.

Hydaspes fluuius, 3728. n. 14. 15. qui illum Alexander traiecerit, n. 17.

Hydraotes alius Indiæ fluuius, 3728. num. 25.

Hyems quoque bella geri militibus expedire, a. m. 3652. n. 6.

Hypasis fluuius terminus expeditionis Alexandri, an. 3728. numer. 27. eius latitudo,

an. 3729. num. 1.
Hyrcaniam ſibi ſubiicit Alexander, a. mun. 3724. n. 14.
Hyrcanvs filius Ioſephi publicani apud Iudæos, an 3873. num. 1. eius reditus ad ſuos, n. 2.
Hyrcanvs Tobiæ filius, l. 2. Machab. 3. 11. a. mun. 3873. n. 1. vel nepos, a. mun. 3870. n. 7. & 8.

I.

Iactator in promiſſis Cyrus iunior, 3653. n. 2. & 4.
1. Iaddvs pontifex Hebræorum, 3690. num. 2. idem Iaddua, & Ieddoa. quod eius initium, ibid. negat Alexandro auxilium contra Tyrum, 3722. n. 11. vt eum mox venientem exceperit, n. 25.
2. *Iaddum* adorat Alexander, 3721. num. 27. aut Deum in illo potius, n. 28. Iaddus ab eo petit vt patriis legibus viuere liceat, num. 29. quæ commenta Ioſephi putat Temporarius, 31.
Ianvs Romæ clauſus, an. V. C. 518. mundi, 3819. n. 2.
Iapyges pugnant cum Tarentinis, & vincunt, a. m. 3581. n. 4. Iapygia vbi ſita, & varia eius nomina, ibid.
Iason Theſſalus Theſſaliam ſibi ſubiicit, 3682. n. 2. proditione interficitur, ibid. à Thebanis aſciſcitur, 3684. n. 1. eis bellum contra Spartanos diſſuadet, n. 2. & inducias conficit, ibid. eius celeritas, n. 1.
Ichthiophagi Cambyſis ad Æthiopes nuncii, a. m. 3528. n. 3.
1. Idæa mater honorifica legatione quæritur, & quare, a. m. 3849. nu. 13. eorum profectio Peſſinuntem, ibid. Ab Attalo Peſſinuntem in Phrygiam deducti, n. 14. Romam deuehitur, ibid.
2. *Idæa* Romæ honorifice recipitur, ab optimo viro P. Scipione Cn. filio, 3850. num. 10. in Æde Victoriæ collocatur, ibid. prid. idus Aprilis.
Idvmæi Darii Hyſtaſpidæ iuſſu Iudæorum caſtella reſtituunt, ann. mun. 3513. numer. 24.
1. Iervsalem an permiſerit Cyrus ædificari, an. m. 3517. num. 12. 13. 14. ita videri, ſed ſine decreto, ibid. quis eius ſtatus tempore Nehemiæ, 3608. n. 7. & 8. qui eius extructionem petit, 3609. num. 11. eique neceſſaria, n. 13.
2. *Ieruſalem* ſubit Nehemias, 3609. n. 19. initium ſtructuræ muri à porta Gregis, num. 24. & ſeqq. numerus portarum Ieruſalem, 41. ædificantes irridentur, n. 42. qui nihilominus pergunt, num. 43. magno feruore, n. 47.
3. *Ieruſalem* murus intra quantum tempus abſolutus, an. mun. 3609. num. 57. 58. &c. Nehemias prouidet cuſtodiæ vrbis, & ciuium frequentiæ, nu. 62. & 63. quando & quare facta muri dedicatio, n. 66. cum lætitia & ceremoniis, 67. 68.
4. *Ieruſalem* quomodo dedicata, a. m. 3609. num. 68. & ſeqq. ſupplicatio ſuper murum, cum gemino choro, ibid. populi ad occiduum feſta lætitia, n. 71.
S. Ignativs, & S. *Xauerius* quando inſcripti ſanctorum catalogo, & à quo, an. m. 3858. num. 11.
Ignis de cœlo datur in feſto Tabernaculorum an. m. 3609. n. 79. eiusque modus, ibid. & n. 82. ex aqua emicat, &c. n. 84. Rex cum locum honorat, a. 3610. n. 1. & 2.
Illyrici belli ſemina, an. m. 3824. n. 5. geritur, 3825. n. 1. vide *Teuta*, & *Demetrius* Pharius.
Ilotæ ſerui Lacedæm. a. 3591. n. 12. 13. & ſeq. vide *Ithome*. Cum Pauſania conſpirant, 3582. num 1.
Imperator maximus quis Annibalis iudicio, 3862. n. 8.
Impietas, vide *Sacrilegium*. Cauſa fuit cladis P. Claudio, primo bello Punico, an. mu. 3805. n. 5.
Inarvs rex Afrorum Ægyptiis defectionem à Perſis perſuaſit, a. 3569. n. 3. Id contigit, a. m. 3591. n. 10. rex ab Ægyptiis creatur, ibi dem, Athenienſes ad belli ſocietatem acciuit, num. 10. Ægyptus redit in poteſtatem Perſarum, Inarus proditione captus in crucem agitur, 3596. n. 54.
Incendivm Romæ graſſatur, quo Metellus rapto Palladio amiſit oculos, a. 3511. nu. 9. rurſus, a. m. 3841. num. 5. per duas noctes, & diem vnum, ibid. Aliud à Campanis excitatum, a. mun. 3844. num. 6. incendium Scipio in caſtris Pœnorum excitat, an. mu. 3851. n. 14. & 15. Incendio Sparta ſeruatur, a. 3859. 15. Roma incendio & terræ motu affligitur, a. 3862. nu. 13.
Indathyrsvs rex Scytharum ſubducit ſe, Dario Hyſtaſpide perſequente & cur, a. 3536. n. 3. & 4.
Indiam cogitat Alexander, a. 3728. num. 1. & 9. ibi à pleriſque cum honore excipitur, n. 9. Indici regis mira humanitas, 13. vlteriora Indiæ affectans à ſuis reuocatur, & qualia illa eſſent, a. m. 3729. n. 1.
Indo flumine Alexander deſcendit in Oceanum, a. 3729. n. 25.
Indibilis qui & Andobales apud Polybium, 3848. n. 27. regulus in *Hiſpania* ſupra, n. 11. & 12. & *Mandonius*.
Indvciæ inter Græcos, a. 3563. num. 1. Vide *fœdus*.
Ingavni Ligures Æmylium Paulum fallunt, a. mun. 3873. 8. eum in caſtris improuiſum obſident, ibidem. mox dolum & audaciam magna clade luunt, n. 9. & deditionem omnes faciunt, ibidem. Vide, an. mun. 3853. n. 15.
Inimici Demoſthenem ex miſericordia iuuant, an. mun. 3729. num. 12. *Inimicitias* patriæ donat Ariſtides, an. mun. 3573. num. 4. Inimicis bene precatur, an. mun. 3571. num. 6. & Q. Fabius, qui Papyrium Dictatorem dixit, a. 3744. n. 6. & Phocion, 3736 n. 13. & Fabricius, a. 3777. n. vlt. Liuius Salinator, 3847. n. 4. Æmil. Lepidus, & Fuluius Nobilior, 3875 n. 9. & 10. Æmil. Mamercus dictator, 3621. 15.

Index.

Inimicitiæ priuatæ cladem afferunt exercitui, an. m. 3653. nu. 13. Gracchus inimicus indulget Africano, a. m. 3867. n. 14.

1. Inivstitia Romanorum in Pœnos initio primi belli punici, an. m. 3790. num. 6. in Antiochum magnum, an. mun. 3861. nu. 2. 3. & ſeqq. contra Pœnos in gratiam Maſaniſſæ, 3861. 12. in captiuos ac fugitiuos è pugna Cannenſi, 3838. n. 28. 29. & an. 3839. ſchol. 1.

2. *Iniuſtitia* Lacedæmoniorum in arce Thebana retinenda, cuius inuaſorem Phœbidam damnauerant, a. 3667. num. 2. Hyſtaſpidæ in Oeobazum, 3536. num. 1. & 3574. num. 5. & Xerxis in Pythium, ibid. num. 3. & 4. Athenienſium in duces ſuos, 3648. 19.

Inobedientiæ pœna in Sempronii militibus, 3860. num. 10. Minucii erga Fabium Cunctatorem, 3837. num. 31. Fabii erga Papyrium Dictatorem, 3730. num. 41. & ſeqq. Manlii Torquati erga patrem Coſ. 3714. num. 12. & 13. ann. 3648. num. 10. & 11. Q. Caſſii erga Aurelium Cottam Conſulem, 3802. n. 2.

1. Insidiæ Eunuchorum in Artaxerxem, an. m. 3597. num. 1. quæ inſidiarum cauſæ & modus, num. 2. quomodo patefactæ, num. 3. rei puniuntur. Artabani in Xerxem, 3589. num. 3. & filium eius Darium, num. 4. in Artaxerxem irritæ, n. 4. & 5.

2. Insidiæ, vide *Coniuratio*, *Stratagema*, *fraus* & *Dolus* & clades, num. 12. &c. & an. mundi 3842. n. 15. geminæ ab Annibale, 3846. nu. 6. 7. & 3855. n. 8.

Invidiam Archidamus Pericli conflat, parcendo eius agris, vt Annibal Fabij, vterque ſimili vſi remedio, an. m. 3623. nu. 5. & an. 3837. n. 29.

1. Insvbres quando primum à Romanis bello petiti, an. mun. 3817. num. 1. vel iuxta Oroſium, a. 3830. num. 5. vide *Boij*, Inſubres à Romanis vexantur, eosque illi mutuo vexant, an. mun. 3831. numer. 4. à Romanis vincuntur à Flaminio, n. 5.

2. *Inſubres* a Marcello vincuntur, a. m. 3832. n. 7. & ſeqq. deditionem faciunt, proſtrato eorum rege Virdomaro, ibid. ſub Annibalis aduentum deficiunt, 3836. n. 13. cum Magone contra Romanos pugnant, & vincuntur, a. 3851. n. 31.

3. *Inſubres* Amilcare duce Placentiam vaſtant, Cremonæ imminent 3854. num. 6. à L. Furio magna clade profligantur, num. 8. & 9. Pamphilum Prætorem cum copiis profligant, 3855. num. 20. 3857. numer. 22. & 23. magna clade à Cornelio afficiuntur, ibid.

4. *Inſubres* vincit Marcellus, & a Bois vincitur, an. mun. 3858. n. 19. de illis & Comenſibus Marcellus triumphat, num. 20. cæduntur à Valerio Flacco proconſule, 3860. num. 9. Res a Minucio in Inſubres geſta, 3863. 35.

Intaphernes Perſa vnus de 7. coniuratis in Magos, ann. mun. 3532. num. 5. in oculo vulneratus, n. 5. & 10. temerarium eius facinus, n. 11. in carcerem cum ſuis coniici tur, ibid. & occiditur, n. 12. vxoris eius optio iniuſta, ibid.

Invndatione maris, & terræ motu Helice tota perit, a. m. 3681. n. 1. Vide in primis, a. 3628. n. 2. Inundatione Tyberis Roma vexatur, 3813. num. 8. & ann. 3840. num. 21.

Ioacimi Pontificatus initium, an. m. 3568. nu. 5. quem ſub Xerxe geſſit, nu. 6. filius fuit Ioſue, & pater Eliaſib, ibid.

Iones cum Æolibus ſe Cambyſi ſubiiciunt, 3526. n. 2.

Ioiadas pontifex Hebræorum, a. m. 3630. vſque ad Artaxerxem Mnemonem in Pontificatu vixit.

Iones cum Æolibus & Helleſpontiis Iſtro pontem imponunt, Darii Hyſtaſpidæ iuſſu, an. mun. 3536. num. 2. & cuſtodiunt, num. 3. ad 60. dies, num. 5. mox Scytharum ſuaſu diſſoluunt, n. 6. iterumque iungunt ad Darii reditum, n. 6. 1.

Ionum defectionis à Perſis origo, 3537. nu. 11. inuentor Hiſtiæus, 3538. num. 6. & Ariſtagoras, ibid. & 3539. n. 4. Adiutores Athenienſes, 3539. num. 1. 2. & Mileſii, ibidem. vnáque Sardeis capiunt, & incendunt, nu. 2. 2.

Iones in Perſas hoſtiliter agere pergunt, 3540. num. 5. alios ad defectionem adducunt, & victi in ſeruitutem rediguntur, ibid. Claſſem in Perſas inſtruunt, iterumque vincuntur, 3541. n. 4. & 3545. nu. 1. quæ fuit tertia eorum ſeruitus, ibid. 3.

Iones & Cares à Xerxe abducit Themiſtocles, an. mun. 3574. num. 25. in pugna deficiunt à Perſis, n. 32. an laudabiliter, ibid. ab eis ſibi timet, num. 33. Ad defectionem inuitantur, 3575. 19. conſultatio de Ionibus in Græciam transferendis, 3575. n. 21. decretum ſocietatis eorum cum Græcis, ibid. 4.

Ionathas filius Ioiadæ pontificis, a. m. 3650. n. 1. illum Ioannem, hunc Iudam vocat Ioſephus, non recte, ibid. fratrem ſuum in templo interficit, an. mun. 3690. num. 2. ex quo tributum ſeptenis 50. drachmarum annuatim pependerunt, 3.

Iosephvs Iudæus hiſtoricus, quæ Darii Hyſtaſpidæ ſunt tribuit Cyro, a. m. 3517. num. 19. in eoque multipliciter errat, n. 19. & 20. vide & a. 3534. n. 3. Xerxem item cum Artaxerxe filio confundit, 3568. 5. & 3590. n. 1. & 3595. n. 2. quæ eius rei ratio videatur, an. 3608. 13. torquem in diadema mutat, 3621. nu. 34. & 42. adminiſtrationem in dominium, ibid. 1.

Ioſephus errat in tempore conuiuii Darii, ann. m. 3533. num. 1. hiſtoriam trium Iuuenum diſputantium male refert, n. 7. Darii beneficentiam infideliter exponit, num. 27. & interrogationem præſidum Syriæ, numer. 33. Herodianum eius templum improbatur, n. 37. 2.

Ioſephus fingit literas Samaritanorum ad Darium, an. mun. 3533. num. 40. duas epiſtolas in vnam concinnat, a. 3534. nu. 6. peccat in Principibus templi conſtructoribus, tempore abſoluti templi, & anno Darii, 3537. n. 4. & 5. fuſe. 3.

Ioſephus contra Scripturam ait templum anno 4.

Darii nono abſolutum, an. mun. 3540. n. 1. legationem Iudæorum contra Samaritas excogitauit, n. 1. principiſque reſcriptum, num. 2. 3. 4. errat in conuiuio Allueri, 3592. n. 4. 8. 10.

5. *Ioſephus* Chaldæorum liberalitatem ingratus omittit, an. mun. 3595. num. 13. & legem infideliter tradit, n. 18. æs fingit auro melius a. 3596. num. 6. minuit ſacrificium Domini, num. 9. diſſimulet ne culpam ſuorum optimatum, n. 17.

6. *Ioſephus* plateam in ſuperiorem templi partem mutat, an. mun. 3596. num. 26. & 28. duos menſes inquiſitioni detrahit, n. 29. Cyrum ait de ædificanda Ieruſalem mandaſſe, 41. alia addit detrahitque, n. 46. & 48. & 3601. n. 14.

7. *Ioſephus* ſæpe ſequitur Septuag. Hebræis inconſultis, an. mun. 3596. num. 25. & 43. & 3601. n. 15. ſi. & 3608. num. 14. Auget pecuniam ab Amano promiſſam, 3601. num. 5. Aliquot eius errata circa orationem Nehemiæ, ann. mundi 3608. numer. 13. & ſeqq.

8. *Ioſephi* aliquot etiam errata notantur, a. 3609. num. 17. & 18. & nu. 45. de periculo Nehemiæ, ibid. grauiter errat in regis tempore, nu. 57. & tempore ædificati templi, n. 58. negligenter omiſit Arcæ & ignis noui miraculum, n. 91.

9. *Ioſephus* non recte ponit aditam Ieruſalem ab Alexandro poſt Gazam captam, an. mun. 3722. nu. 20. Chaldæos in exercitu eius ponit ante tempus, nu. 26. ſicut & Alexandri adorationem, nu. 27. vide & 29. menſam thymiamatis male expreſſit, 3775. 43.

10. *Ioſephi* imprudentia circa Samaritas, an. mun. 3722. n. 30. ignarus rerum Perſicarum, n. 31. non fauet cellulis 70. interpretum, an. mun. 3775. nu. 82. ſolam legem Moſis ait conuerſam, num. 84. & 86. refutatur, nu. 87.

11. *Ioſephus* male putat Ptol. Euergetem Hieroſolymis ſacrificaſſe, an. m. 3810. nu. 3. accuſatur ſilentii, a. m. 3837. nu. 5. Ptol. Phyſconem pro Philopatore videtur ponere, & miraculum diſſimulare, a. m. 3839. n. 15. vide a. 3775. n. 53. & 54.

Iosve filii Ioſedechi pontificatus initium, an. mun. 3517. num. 26. eius mors, 3567. num. 5.

Iosve frater Ionathæ Pontificis ab eo in templo occiditur, ann. mun. 3690. numer. 2. & 3.

Iphicrates dux Athenienſium Timotheo ſubſtituitur, an. m. 3682. n° 4. ad Corcyram contra Lacedæmonios bene rem gerit, nu. 5. Præfectus copiis Athenienſium pro Lacedæmoniis, hoſtes impune patitur elabi, 3686. n. 5.

Ister geminus, a. m. 3833. num. 6. Manlii in Iſtros expeditio, a. m. 3876. nu. 5. qui Romana præſidia aggrediuntur, n. 6. Romani metu diffugiunt, illi caſtra occupant, ibidem. Romani redeunt, & ſuam vlciſcuntur fugam, n. 7.

Ismeniæ odio Leontiadas arcem Thebanam Spartanis prodit, a. 3667. nu. 2. qui mox Iſmeniam necant, ibid.

Isocratis Rhetoris ortus, an. m. 3618. num. 1. ſeptennio ante Platonem, quinquennio ante bellum Pelopon. & 22. poſt Lyſiam, ibid. Panegyricum edit, 3702. nu. 6. vndecenteſimo anno moritur, 3716. n. 10. 1.

Iſocrates quando ediderit Panathenaicum, an. 3711. vide a. m. 3716. n. 10. vitam egit in magnis Reip. turbis, ibid. natura mitior fuit, num. 10. & diues, n. 11. ſeipſe inedia confecit, audita Chæronenſi clade, n. 11. 2.

Issicvs ſinus, & pugna Alexandri cum Dario ibid. a. m. 3721. n. 6. & ſeqq.

Istrorvm oppidum Neſatium oppugnatur, & capitur, 3877. nu. 5. feritas incolarum, ibid. Iſtria tota ſub acta, n. 5.

Ithome vrbs Meſſeniæ ab Ilotis occupatur, & Spartanis eripitur, a. m. 3591. nu. 15. & 3592. 19. qui poſt toleratam 10. annis obſidionem deditionem fecerunt, 3600. n. 1. & quibus legibus, ibid.

Italia quam bellatrix fuerit, an. mun. 3848. n. 4.

Ivbilævs Moſaicus, a. m. 3583. n. 1. & 3633. & ita deinceps quinquageſimo quoque anno.

Ivdæorvm quis in exilio princeps, an. mun. 3517. n. 10. parant profectionem ex Babylone, n. 15. Ethnicorum in eos liberalitas, ibid. quis numerus proficiſcentium, n. 17. quod tempus itineris, n. 18. 1.

Iudæi à Babylonica ſeruitute nunquam ſui iuris fuerunt, ſed tributarii, an. mun. 3517. 23. duces & magiſtratus à Perſis acceperunt, n. 24. vide 3538. nu. 3. eorum diuerſi affectus in reſtauratione templi, 3518. num. 3. 4. 2.

Iudæorum hoſtes offerunt ſe ad ædificandum, 3518. num. 5. & à Iudæis merito repelluntur, n. 6. à quibus mox clam impediuntur, n. 7. non licuit eis apud Cyrum de hoſtibus queri, 3522. n. 2. 3.

Iudæi mali chronologi, 3523. num. 1. vide ſupra *Hebræi*, n. 1. Iudæorum hoſtes ad Cambyſem ſcribunt, 3524. num. 4. qui ædificari vetuit, n. 6. non tamen plane deſtiterunt, n. 7. & Deum orant, 3525. nu. 5. & otium inuiti patiuntur, 3530. 7. 4.

Iudæi cur neglectæ ædificationis arguantur, 3531. n. 12. trium Iudæorum apud Darium diſputatio, 3533. n. 5. & ſeqq. præfecti Darii Iudæos adeunt, num. 33. nec impediunt ædificationem, ſed regem monent, num. 34. 5.

Iudæis Darius decreto fauet, 3534. num. 1. & ſeqq. non promiſſa à Zacharia felicitas, n. 10. & 3541. n. 1. eorum in ædificando diligentia, 3536. n. 8. & in dedicatione templi lætitia, 3537. nu. 2. 3. & in celebritate Paſchæ, n. 1. & 2. 6.

Iudæos Perſæ diligunt, 3538. num. 3. 3595. nu. 13. eorum legatio à Ioſepho inuenta, 3540. n. 1. & ſeqq. qui Iudæi ſub Artaxerxe à præfectis impediebantur, 3590. num. 11. Regis & Chaldæorum in Iudæos liberalitas, 3595. n. 13. 7.

Iudæi cum Eſdra in patriam migrant, 3596. nu. 1.

5. & ſeqq. panis Iudæorum pollutus, & victimæ reprobæ, n. 12. & 13. *Iudaica* ingratitudo, num. 15. & eorum abiectio, ibidem. Iudæorum traditio de vxoribus abiectis, improbatur, n. 34. 35. 36.

9. *Iudæos* aliquid hactenus ædificaſſe Hieroſolymis, 3596. 41. quæ illis permiſſa adoratio, 3600. num. 5. ſortitio Amani pro perdendis Iudæis, 3601. num. 2. & ſeqq. vindicta Iudæorum de hoſtibus ſuis, n. 50. 51. & 3602. nu. 2. &c.

10. *Iudaici* nominis terror, 3601. num. 52. occiſorum bona Iudæi non attingunt, 3602. num. 5. ritus contra Aman ab eis in Chriſtum conuerſus, n. 9. vexantur in patria, 3608. n. 7. & 8. Perſarum principes Iudæorum fautores, n. 14.

11. *Iudæam* adit Nehemias, 3609. num. 16. Iudæi murum extruentes irridentur, num. 23. & 42. 43. cum feruore pergunt, 47. eorum paupertas, n. 49. lætitia & emundatio populi, 67. 68. Iudæos domat Ptolemæus Lagi, 3732. n. 11. & 12.

12. *Iudæos* Ptol. Lagides in Ægyptum transfert, 3732 n. 13. & ibi in præſidiis ponit, 14. & a. 3775. n. 36. Initium regni Græcorum aliter quam Chaldæi ſumunt, 3743. num. 1. Seleucus Iudæis ius ciuitatis vbique concedit, 3764. n. 1.

13. *Iudæi* multi in Ægypto opera Ariſtæi in libertatem miſſi, an. mun. 3775. num. 26. ad 120. milia, ibid. & n. 30. Iudæorum inuidia, n. 25. de Iudæis bene meritus Philadelphus, num. 37. Iudæi ignari Hebraicæ linguæ, num. 38.

14. *Iudæam* peragrat Antiochus Magnus, an. mun. 3837. n. 3. peragrat & Ptol. Philopator, cui Iudæi recuſant aditum Oraculi, 3838. 9. eos vexat in Ægypto, & pleriſque à fide deficiunt a. 3839. n. 3. 4. & ſeqq.

15. *Iudæi* an ingreſſum in Oraculum permittere potuerint Ptolemæo, 3839. nu. 5. in Ægyptum rapiuntur, n. 9. Alexandriæ ad Hippodromum ducuntur, 10. vt ab elephantis conterantur, n. 11. ad preces conuerſi 14. diuinitus liberantur, 16.

16. *Iudæi* diuinitus liberati ſeptiduum conuiuantur, a. mun. 3839. 17. & dies memoriales decernunt, ibid. à Rege cum laude dimittuntur, num. 18. Apoſtatas, 300. occidunt, n. 19. quæ hiſtoria ex Polybio, & Euſebio firmatur, n. 20.

17. *Iudæi* alternatim ab Antiocho & Ptolemæo vexantur, an. mun. 3851. num. 8. victo Scopa ſe Antiocho dedunt, 3856. num. 3. Iudæi propter Heliodorum tumultuantur, 3870. num. 9. eo proſtrato Deum benedicunt, nu. 13.

IVDICIS iniqui apud Perſas pœna, an. mun. 3538. n. 5. ibidem quæ iudiciorum ſeueritas, 3670. n. 6. & Spartę 3627. n. 3. 4.

IVDITHÆ hiſtoria ad quod tempus pertineat, 3572. n. 1. & 3574. n. 40. vide in quarto tomo, a. 3340. 12. & 3344. 4. & ſeqq.

IVGO ſuppoſiti à Romanis Æqui, ann. mundi 3597. num. 9. Volſci ab iiſdem, 3612. numer. 4. Romani à Samnitibus, 3733. numer. 7. Samnites à Romanis, eadem pœna affecti, 3734. num. 10. & 3747. num. 9. 3760. num. 61.

IVNIVS cognomento Brutus fatuum ſe ſimulat, & quare, a. 3512. nu. 4. Vide cætera in *Brutus.*

L. IVNIVS BRVTVS primus Tribunus plebis cum C. Sicinio Belluto, a. V. C. 261. mundi 3561. num. 15. difficilem ſe præbet Iunius in reconciliatione plebis, n. 12. Tribunos petit, & impetrat, n. 14.

IVNIVS BRVTVS Magiſt. equitum, dictus à Pub. Philone Dictatore, a. m. 3715. n. 8.

IVNONIS Monetæ templum, eiusque cauſa, 3709. num. 3. Iunonis Reginæ ædes à Camillo dictatore vota, dicataque, 3663. num. 3.

IVPITER Capitolinus ædem habet dicatam ab Horatio Conſule, an. Vrb. C. 245. Mundi 3546. num. 20. aut potius ſequenti, ibidem & 3548. num. 9. Ioui Statori ædes ab Attilio vota, a. 3760. n. 5.

IVS gentium violatum belli occaſio eſt, an. m. 3664. n. 5.

IVSTINVS in Philippum Alexandri patrem declamat, ann. mun. 3705. numer. 5. Philippo acerbior videtur, Diodorus mitior, ibidem, alia eius narratio parum cauta, 3708. num. 2. ſicut & quæ de claſſe Phocenſium, n. 5. de pugna item Mardonii, 3575. 15. 1.

Iuſtini hiſtoria de poſteriore Philippo arguitur, a. 3857. n. 18. eius de Antiochi Magni morte ſententia, an. 3866. numer. 23. hiſtoria declamatoria de Cynegiro, 3562. numer. 8. 9. 2.

IVSTITIA Ariſtidis, & Cimonis humanitate Athenienſium imperium firmatur, an. mun. 3579. num. 2. Diochis iniuſta iuſtitia, 3641. n. 20. Camilli in Ludimagiſtrum, 3661. num. 4. & Timaſithei, num. 6. eiusque fructus, num. 7.

IVVENTVTIS dea, 3847. n. 13.

L.

Q. Fab. LABEO præfectus claſſis contra Antiochum, an. mun. 3865. num. 4. Prætor, & 3866 naues Antiochi concidit atque incendit, n. 13. claſſem in Italiam reducit, n. 13.

LACEDÆMONII auxilio eſſe Athenis ante plenilunium nolunt, an. mun 3562. num. 4. poſt victoriam veniunt iiſdem illi, n. 9. legatum Xerxis in puteum coniiciunt, 3572. num. 1. Thermopylas occupant, 3574. n. 12. 1.

Lacedæmoniorum pugnandi peritia, 3574. nu. 15. & 75. numer. 12. num culpa vacent dum ſe morti dant cum Leonida, n. 18. duces ſunt in claſſe contra Mardonium, 3575. numer. 9. ſoli cum Tegeatibus in Perſas pugnant, num. 12. 2.

Lacedæmonij timent Athen. incrementa, 3576. n. 1. inde natum bellum, ibid. vetant ne muros extruant. nu. 2. à Themiſtocle eluduntur, n. 4. qui iram cohibent, num. 5. Terræmotu affliguntur, 3585. num. 5. & 3591. num. 13. 14. 3.

Lacedæmonicum Bellum cum Ilotis, & Meſſe- 4.

niis, 3591. num. 15. opem Athenis petunt, num. 16. & 3592. num. 19. & 20. ad Tænagram vincunt Athenienſes, defectione Theſſalorum, 3596. n. 56. Ilotæ ſe eis dedunt, 3600. n. 1.
5. *Lacedæmoniorum* bellum ſacrum, 3604. num. 2 cur ita dictum, num. 2. Atticam vaſtant, a. m. 3606. n. 3. & 4. Ineunt fœdus triennale cum Athen. 3608. n. 1. bellum in Athen. parant, 3622. n. 4. conſulunt Apollinem, n. 6. Spartanis Corinthii, aliique iunguntur, ibid.
6. *Lacedæmonij* cum reliqua Peloponneſo bellum in Athenienſes ad annos, 27. vel 28. gerunt, quorum primus eſt an. mu. 3623. n. 1. & 2. Atticam inuadunt, n. 6. & 3624. num. 2. & 3626. num. 2. 3628. num. 2. 29. num. 14. & ita deinceps ſingulis annis. Eorum legati reiiciuntur, 3623. n. 5. & necantur, 24. n. 5.
7. *Lacedam.* cum Athen. ancipiti pugna claſſe decertant, an. mun. 3625. num. 6. eorum crudele iudicium, 3627. numer. 3. & 4. & damna ad Pylum, 3629. 14. 15. 16. & Cytheram, a. 3630. num. 6. eos belli tædet, n. 11. induciæ cum Athen. 3631. 4. 5. deinde breuis pax, 3635. n. 1. & ſeqq.
8. *Lacedam.* in Argiuos pugnaturi reuocantur, 3636. n. 1. deinde pugnant, n. 4. pacemque ineunt, num. 7. mox deficientes vaſtant, 3637. n. 2. 3. Alcibiades Lacedæmonem fugit, 3639. nu. 9.
9. *Lacedam.* Decelcam in Attica occupant, 3641. num. 1. vnde Athenas vexant, n. 5. plerique ſe Lacedæmoniis iungunt, poſt cladem Siculam, num. 21. etiam Perſæ, 3642. num. 1. & fœdus ineunt, n. 11. vide etiam 3648. n. 1.
10. *Lacedam.* cunctatio, 3643. numer. 15. Helleſpontum adeunt, num. 16. & pugna nauali vincuntur, ibid. vide etiam 3644. num. 1. Ab Alcibiade vincuntur, num. 5. miſer eorum ſtatus, n. 6. quos ſolatur Pharnabazus, 3645. n. 1.
11. *Lacedam.* Pylum recuperant, 3647. num. 6. Cyrus iunior eis fauet, 3648. num. 1. 8. 9. & 3649. num. 3. & 3653. num. 4. Spartani ad Arginuſas vincuntur, 3648. 17. 18. ſed vincunt ad Ægos potamos, 3649. n. 4. 5. 7. & ſeqq.
12. *Lacedam.* Athenas obſident, 3649. num. 11. & cunctatione macerant, num. 13. pacis cum ea conditiones, num. 14. 30. tyranni in ea conſtituit Lyſander, num. 5. & præſidium in arce, n. 6. &c. ſicque finis bello Peloponneſiaco impoſitus, a. 3650. n. 8.
13. *Lacedæmoniorum* cum Perſis belli ſemina, an. mun. 3654. num. 1. & ſeqq. in eos Thimbronem, n. 2. indeque Dercyllidam mittũt 3. qui duces Perſarum inter ſe ſuſpectos reddit, a. m. 3655. n. 1. duo reges de Sparta litigant, 3557. n. 2.
14. *Lacones* Thebani bello petunt, an. mun. 3658. num. 4. Illi euocant Ægyptios, num. 9. & Thebanos & Athen. vincunt, 3659. num. 2. & rurſum ad Coronæam, n. 4. imperium maris amittunt, num. 3. 5. 6. Eorum ſuperbia, 3717. 2. 3718. 17.
Lacedam. geſta in Acarnania, an. mun. 3660. 15.
num. 1. & Aſia, num. 3. In Olynthios expeditionem ſuſcipiunt, 3667. num. 1. & Cadmæam occupant, num. 2. Res à Teleutia in Olynthios geſta, 3668. num. 1. & 3669. n. 1. & 2. & ab Ageſipoli, 3670. n. 1. & 71. n. 1.
Lacones Olynthios domitos ſocios aſſumunt, 16.
3672. n. 1. Florent maxime, 3673. num. 1. Cadmæam amittunt, 3676. num. 1. & ſeqq. hinc bellum in Thebanos, num. 5. & an. 3677. n. 1. 4. & 3678. num. 1. & 2. Oreum amittunt, 3679. num. 1. & mox cladem à Thebanis & Athen. accipiunt, 3680. num. 1. & 2.
Laconum aliæ clades, a. 3781. num. 4. & 5. & 17.
maxime in Leuctrica pugna, 3783. num. 1. 4. & ſeqq. Spartæ conſtantia, num. 7. Bellum renouat, 3784. num. 1. In Mantinæos mouet, 3785. num. 3. inuaditur à Thebanis, 86. n. 3. 4.
Lacedam. & Athen. in Thebanos conſpirant, 18.
a. 3787. 1. à Thebanis clade afficiuntur, n. 2. & rurſum ab Epaminonda, 3690. n. 7. & 8. & ſeqq. Tachon Ægypti regem regno reſtituunt, 3693. n. 6.
Lacedam. bello ſacro implicantur, an. mun. 19.
3699. n. 2 & 3700. num. 2. & 3708. num. 1. hoſtes ſunt Alexandri, a. 3722. n. 4. Ab Antipatro pro Alexandro vincuntur, vbi & Agis occiditur, an. 3724. num. 10. res à Cleonymo Thebis geſta contra Demetrium, 3761. n. 1.
Lacedam. Demetrius bis vincit, 3755. num. 3. 20.
cognati ſunt Hebræorum, 3821. num. 8. 9. De eis bene meritus Antigonus Tutor, nu. 11. Læuini cum eis fœdus, 3842. 29. & 43. num. 20. Legatio Lacedæmoniorum Romam, 3872. 3. Vide *Nabis*, & *Pyrrhus*.
LACÆNARVM egregia virtus, an. mun. 3781. num. 4. Lacænæ mulieris fortitudo, 3831. num. 3.
LACYDES philoſophus obit, æger ex potu, a. 3838. n. 46.
LACVS Albanus ſupra montes excreuit, 3657. num. 8.
LADÆ inſulæ ſitus, ann. mundi, 3542. num. 4.
C. LÆLIVS Magonem, & captiuos, cum 15. 1.
Senatoribus Carthagine noua captis Romam ducit, victoriæ nuncios, an. m. 3844 num. 30. intra dies 34. iter confecit, ibid. cum Scipione contra Aſdrubalem feliciter pugnat, qui ad Pyrenæum fugit, ann. mun. 3845. num. 15. Legatus Scipionis cum donis ad Syphacem mittitur, an. mun. 3848. 9. cum Scipione rurſum in Africam traiicit, n. 10. & 11. redeunt in Hiſpaniam, nu. 12. ad Gadeis bene rem gerit, 17.
C. LÆLIVS à Scipione prædatum mittitur, a. 2.
mun. 3849. 5. Pœnos turbat, num. 7. eum adit Maſſaniſſa, ibid. Lælius in Siciliam redit, num. 8. Claſſis præfectus, 3850. n. 17. Vticam adit, n. 19. ignem caſtris Syphacis iniicit, 3851. num. 14.
Lælius & Maſſaniſſa in Numidia pugnant, in 3.

Scyphacem, eumque captum ad ſuam vrbem ducunt, quæ deditione capitur, an. m. 3851. num 20. & 21. Maſaniſſæ nuptias improbat, num. 23. Syphacem Romam ducit, 27.

3. *Lælius* Romæ rem geſtam exponit, 3851. num. 30. fit Conſul, a. V. C. 563. mundi 3864. n. 2. ambit bellum Antiochenum, nu. 4. Italiam tamen obtinet, ibid.

M. Popilivs *Lænas* Conſul, ann. mun. 3704. num. 6. Plebeius conſul Gallos vincit, ibidem.

Lætitia Romana de confeſto bello Annibalico, an. mun. 3853. num. 2. Græcorum accepto nuncio libertatis, 3858. num. 9. & 10. & gratulationibus, nu. 11. Athenienſium lætitia, a. 3747. num. 2. Hebræorum conſtructo templo, 3537. n. 3.

Diog. *Laertius* errat circa ortum Alexandri, a. m. 3698. n. 5.

1. M. Valerivs *Læuinus* plurimos populos Romanis conciliat, an. mun. 3842. n. 29. ſuadet Ætolis fœdus, eiusque conditiones, a. m. 3843. n. 19. & 20. Anticyram cum eis deditione accipit, 3844. n. 4.

2. M. Val. *Læuinus* fit Conſul abſens, a. Vrb. C. 543. mundi 3844. num. 4. æger ſerius Romam venit, ibidem. Campani eum contra Flaccum adeunt, n. 5. 6. de re à ſe in Græcia geſta diſſerit, n. 7.

3. *Læuinus* permutat cum Marcello prouinciam, an. 3844. num. 7. Siciliam accipit, num. 9. Agrigentum proditione Pœnorum accipit, n. 16. & quomodo, 17. totam Siciliam recipit 18. Romæ comitia habet, 3845. 1. redit in Siciliam clam, nu. 3.

P. Valer. Lævinvs Tarentinum bellum gerit, a. m. 3774. n. 9. cum Pyrrho pugnat, vinciturque cruenta victoria, num. 12. 13. &c.

M. Valer. *Læuinus* Proprætor transmittit in Macedoniam, an. m. 3853. n. 15.

C. Valerivs *Læuinus* fit Conſul in locum demortui, an. mun. 3878. n. 7. rem bene geſſit in Liguria, deque iis triumphauit, num. 9.

Lamia vrbs Ætolorum, a. m. 3846. n. 16. vide 3869. 1.

Lamiacvm bellum vnde ortum, ann. mundi 3730. num. 13. & 3731. num. 5. morte Alexandri inualeſcit, ibid. Antipater victus Lamæ ſe includit, numer. 6. à Laoſthene obſidetur, n. 7. ſoluitur à Leonnato obſidio, finitur bellum, n. 10.

Lanassa Agathoclis filia Pyrrhum repudiat, ſuſceptis ab eo duobus liberis, 3765. num. 13. eam ducit Demetrius, ibidem, & 3777. n. 2.

Lantinvs Rex Scytharum in quem Darius Hyſtaſpides bellum mouet, 3535. n. 14.

1. Laodice vxor Antiochi Dei, ex quo ſuſcepit Seleucum Callinicum & Antiochum Hieracem, an. mun. 3797. 1. ſuperueniente Berenice habetur in concubinæ locum, num. 2. reſtituitur in gradum ſuum, 3806. n. 1.

2. *Laodice* maritum interficit ne Berenicem reduceret, 3806. num. 1. & 3807. numer. 1. ſororem quoque ac filium eius, 3808. num. 2. & 3. à Ptol. Euergete fratre occiditur, 3809. n. 2. vide etiam, 3810. n. 2.

Lapis è Sole lapſus ad Ægos flumen, 3587. n. 9. prædictum ab Anaxagora, ibid.

Larissa Ægyptia à Thimbrone Spartano obſidetur, 3654. 2.

Larissa in Græcia in Romanorum poteſtatem venit, 3863. n. 6. & 7.

Latini Tarquinio affinitate iuncti, 3523. nu. 8. quos ſibi atroci ſcelere conciliat, num. 9 Latina oppida ad bellum ſollicitat, 3546. nu. 2. Latinorum oppida Coriolanus exſcindit, 3567. n. 12. 1.

Latini cum Etruſcis ſub Rege Porſena pugnant contra Romanos, an. mun. 3548. n. 2. cum Sabinis ſocietatem ineunt, 3551. n. 5. Latini coniurant in Romanos Concilio Ferentino, opera Mamilii, 3554. n. 7. 2.

Latinæ coloniæ duæ ad Auruncos deficiunt, 3552. 5. Latini victos Fidenates recipiunt, & cum Romanis imperioſe agunt, 3555. num. 4. eorum legati Romæ coniurationem ſtruunt, quæ Coſſ. innoteſcit, num. 4. 5. &c. 3.

Latini auxilio Fidenatibus veniunt, contra Roman. 3556. num. 2. & contra Signiam Romæ coloniam, ibidem, Fidenis expugnatis, Latini turbantur, ruſuſque conſpirant, 30. vel 24. populi, an. mun. 3557. numer. 2. in eos creatur Dictator 8. qui hoſtem compeſcit, & ad annuas inducias adducit, 10. 4.

Latinum bellum renouatur, 3559. num. 1. pugnatur, duces hoſtium cadunt, num. 5. Romani vincunt, num. 6. Latini pacem & veniam petunt, & impetrant, nu. 8. ita finitum bellum 14. annorum cum Tarquiniis, ibidem. 5.

Latinorum erga Romanos fides, 3560. num. 2. & Romana gratitudo, ibid. nunciant Volſcorum aduentum, 5. Volſcis ſe iungunt contra Romanos, a. 3678. n. 3. ad Satricum vincuntur à Romanis, ibid. 6.

Latini Satricum incendunt, & Tuſculum non impune capiunt, an. mun. 3678. numer. 4. deficiunt à Romanis, 3705. numer. 11. Et Samnites fœderatos Romanis populantur, 3713. 8. & in Rom. arma parant cum Campanis, n. 9. 7.

Latini belli exordia, eorumque ſuperba poſtulata, 3714. 6. bellum in eos decernitur, nu. 7. hoc ſe bello Decius deuouet, Latinique vincuntur, num. 9. & 10. redintegratur pugna & victoria, n. 14. factaque deditio Latinorum & Campan. ibid. 8.

Latini ob agrum ademptum rebellant, 3715. victique deditionem iterant, num. 8. Coſſ. oppidatim Latium omne ſubegere, 3716. num. 12. 9.

Lavicani arma capiunt, a. 3637. num. 4. Romanos diſſentientes Tuſculum fugant, Dictator Seruilius hoſtem vincit, Lauicos capit ac diripit, eoque Colonia mittitur, num. 5.

Lavinivm Latii metropolis, 3546. n. 13.

Lectionis ſacræ fructus, a. m. 3609. n. 74. lectionis Leuiticæ modus, n. 94.

Lectiſternia quæ, & vnde dicta, 3656. n. 3. quibus diis facta, ibid. ad pellendam peſtem, ibid. 3706. n. 8. pro peſte.

1. Legati à Cyro ad Tomyrim mittuntur, 3523. n. 2. à Cambyſe ad Amaſim pro filiæ nuptiis, 3524. num. 8. ab Ionibus & Æolibus ad Cambyſem, 3526. n. 2. tres legationes à Cambyſe, 3528. n. 2. &c.

2. *Legatio* Zorobabelis ad Darium, 3532. 13. reditus, 3533. 28. Iudæorum in Samaritas, 3540. num. 1. improbatur, num. 3. à Tarquinio Romam, 3546. num. 2. legati multos Romæ deprauant, num. 6. legatio ad Pœnos, n. 19.

3. *Legatio* Porſenæ pro Tarquinio, 3547. num. 3. Darii Hyſtaſ. ad Græciam, 3549. numer. 1. Romanorum ad Latinos, 3554. num. 7. Latinorum ad Romanos, vbi & coniurationem ſtruunt, 3555. num. 4. Volſcorum ad Latinos, 3560. n. 2.

4. *Legatio* patrum ad plebem à ſeceſſione, 3561. n. 10. altera legatio, 3562. num. 11. &c. legati frumentatum miſſi, 3563. numer. 4. quo euentu, ibid. Volſcorum ad Romanos, 3566. n. 9. legationes ad Marcium Coriolanum, 3567. Senatus, num. 9. 13. ſacerdotum 14. Matronarum 18. & ſeqq.

5. *Legatio* Græcorum ad diuerſos contra Xerxem, 3573. num. 5. & Spartanorum contra Mardonium, 3575. num. 4. altera ad Athen. ne muros inſtaurent, 3576. num. 2. & 4. Romani Legatos in Græciam mittunt legum cauſa, 3601. num. 54. redeunt, 3603. n. 6.

6. *Legatio* Iudæorum ad Nehemiam, ann. mun. 3608. n. 3. Spartæ ad Ægyptios ad belli ſocietatem contra Perſas incitans, 3658. n. 9. Romanorum ad oraculum Delphicum, an. m. 3657. num. 7. redeunt legati, 3658. nu. 10. & 11.

7. *Legati* Æquorum & Volſcorum pacem impetrant, 3659. n. 11. Faliſcorum ad Camillum & ſenatum deditionis cauſa, 3661. num. 5. Legati Cluſinorum ad Rom. & Romanorum ad Gallos, quorum vnus Gallorum ducem interemit, ann. mun. 3664. numer. 5. vnde ortum bellum, ibid.

8. *Legatio* Spartana ad Perſas Antalcida eorum principe, an. mun. 3661. n. 1. reditus eius, 3665. n. 1. Legati apud Spartam de Olynthiis queruntur, 3667. n. 1. Phocenſium legati opem Lacedæmone in Thebanos impetrant, 3682. 1.

9. *Legatio* Athenienſium ad Thebanos, & Thebanorum ad Spartanos de pace, 3683. n. 2. & 3. Thebanorum ad Iaſonem Theſſalum de auxiliis, 3684. n. 1. Lacedæmoniorum & ſociorum ad Athenien. contra Thebanos, 3687. n. 1.

10. *Legati* Græcorum ad Artaxerxem, ann. mun. 3688. n. 1. Philippi Athenas de pace, 3695. num. 1. ad Illyrios de reſtitutione, num. 2. Ochi querela de Athenienſibus, 3698. 3. legati Cæritum de pace cum Romanis, 3701. num. 6.

11. *Legati* Thebanorum in Perſidem pro pecuniis 3703. num. 1. Athenienſium ad varias vrbes contra Philippum, 3706. num. 7. Carthaginenſium Romam pro fœdere, n. 8. Sidicinorum ad Romanos de auxiliis contra Samnites, 3711. n. 4.

12. *Legati* Romanorum ad Samnites irriti, 3711. num. 5. Campanorum de amicitia, num. 4. Carthaginenſium ad gratulandum pro victoria de Samnitibus, n. 8. Latinorum ſuperba Legatio, 3714. n. 6.

13. *Legatio* Demoſthenis ad Thebanos, 3715. n. 5. alios legatos ſuperat, 6. Philippi victoris ad Athen. de pace, 3716. 8. Athenienſium ad Alexandrum, 3719. num. 5. de pace, nu. 11. ad gratulandum victos Thebanos, ibidem.

14. *Legati* Darii ad Alexandrum, 3722. num. 1. irrita, num. 2. Alexandri ad Iudæos, num. 11. Darii ad Alex. num. 20. & 3724. n. 3. irrita quoque, ibid. eiuſdem vltima ad eum vota, 20. Romanorum ad Samnites, n. 27. & 3727. n. 13.

15. *Legati* Sacarum ad Alex. 3726. n. 16. & Scytharum, ibid. ab Indis, 3728. n. 9. & Nyſæis, 10 à Taxile 13. Abiaſare 14. à Mallis, 3729. nu. 20. Oxidracis, ibid. Plurium ciuitatum ſeorſim ad Antipatrum bello Lamiaco, 3731. 9.

16. *Legati* Samnitum ad Romanos, 3732. num. 20. & 733. nu. 7. Luceriæ ad eoſdem, 3734. nu. 10. Athenienſes Demadem ad Antipatrum cum filio legant, 3735. numer. 2. à quo vterque interficitur, num. 3. Athenienſium ad Caſſandrum, 3736. n. 9.

17. *Legati* Samnitum ad Romanos, 3736. num. 14. & 3750. n. 7. Pœnorum ad eoſdem, 3748. num. 7. Caſſandri ad Antigonum, 3752. n. 1. Athenienſium ad Demetrium eos obſidentem, 3755. 1. Lucanorum ad Romanos, 3756. num. 3. & Rom. ad Samnites, ibid.

18. *Legati* ad Epidaurum Æſculapii cauſa, an. mu. 3763. num. 4. & 5. Samnitium ad Curium, 764. n. 5. legati Romani ad Tarentinos fœde tractati, 3772. 5. Tarentinorum ad Pyrrhum, n. 7. & 73. n. 7.

19. *Legatio* Pyrrhi ad Romanos de pace, & Romanorum de captiuis ad Pyrrhum, an. mun. 3774. num. 15. Philadelphi ad Eleazarum, 3775. nu. 35. Eleazari ad eum, num. 40. & 64. Pœnorum ad Romanos, 3776. num. 5. & 6.

20. *Legatio* Siculorum ad Pyrrhum, an. mun. 3776 num. 10. Græcorum ad eundem, ibidem. Tarentinorum ad Romanos de pace, 3780. n. 2. mutua Philadelphi & Romanorum, 3781. nu. 2. 3. Apolloniatum ad Romanos, 3787. n. 4.

21. *Legati* Mamertini ad Romanos, 3790. num. 5. Carthaginenſium cum Regulo ad Romanos, 3803. num. 7. & ſeqq. rurſum alii de pace, quæ coaluit, a. 3813. n. 3. Romana legatio ad Ptol. Euergetem, 3814. num. 2. & ad Pœnos amica, n. 5.

22. *Legati* mutui inter Pœnos & Rom. ob turbata fœdera, a. 3815. num. 3. Legatus Clinia crudeliter à Romanis tractatur, 3818. num. 2. Pœni per legatos nutantem pacem cum

Romanis confirmant, 3819. n. 1.
23. *Legatio* Arei Spartæ regis ad Oniam II. Ponti-
ficem, a. 3821. n. 2. & 7. & Romanorum
ad Pœnos, num. 12. Inſubrum & Boiorum
ad Gallos pro bello in Romanos, 3822. n. 4.
Romanorum ad Teutam querela, & eius
in eos crudelitas, 3824. nu. 6. & 7.
24. *Legati* Teutæ ad Romanos, & conditiones pa-
cis, 3826. 2. & Romanorum ad Ætolos &
Achæos pro amicitia, n. 3. & ad Aſdruba-
lem in Hiſpania, 3827. nu. 4. Cleomenis ad
Achæos, 3829. n. 12.
25. *Legati* Gallorum fruſtra pacem petunt, a. 3832.
num. 7. Romanorum ad Annibalem pro
Saguntinis, 3835. 18. legati Carthaginem
adeunt, n. 19. & 3836. num. 7. & 8. Anni-
balem dedi poſtulant, &c. ibid. Hiſpaniam
Galliamque fruſtra obeunt, n. 9.
26. *Legationibus* Ægypti Antiochum lactant, a. m.
3836. n. 5. & 37. n. 1. Antiochi ad Ptol. Phi-
lopatorem de pace, 3838. 7. Capuæ ad An-
nibalem, nu. 34. 35. legati captiuorum ad
Senatum, num. 27. 28. Philippi ad Anni-
balem, 3839. 32. & vice verſa, n. 34.
27. *Legati* Annibalis ad Philippum, 3839. num. 34.
capti Romam mittuntur, ibid. Hierony-
mus per legatos fœdus init cum Pœnis,
3840. num. 20. & Tarentini Annibalem
accerſunt, 27. legati Annibalis Prætores
Syracuſis, 33. & ſeqq. quanta ab eis orta
mala, ibid.
28. *Legati* Romani ad Syphacem, a. m. 3841. n. 6.
Tarentinorum ad Romanos, 842. num. 4.
Syphacis ad eoſdem, 3844. n. 31. Romano-
rum ad Afros, & Ægyptios legatio, nu. 32.
variæ legationes pro Philippi & Ætolorum
pace, 3846. 16. irritæ, n. 17.
29. *Legati* Saguntinorum ad Romanos, 3849. nu.
2. Antiochi legatus Teleas pacem cum Eu-
thydemo conciliat, n. 14. legati diuerſi de
pace cum Philippo, a. m. 3850. nu. 9. quæ
Romæ firmatur, ibid.
30. *Legatio* Locrenſium & querela de Plemminio,
3850. num. 11. legati Romanorum Locros
profecti, n. 14. Scipionis adminiſtrationem
inſpiciunt, n. 15. Alexandrinorum ad Ro-
manos & contra, an. mun. 3851. numer. 5.
6. 7.
31. *Legati* 30. Pœnorum ad Scipionem victorem,
3851. numer. 28. pro conditionibus legati
Romam mittuntur, num. 29. & 30. agno-
ſcuntur ficti Romæ, num. 33. legatorum
querelæ de Philippo, nu. 36. legati 10. Car-
thag. pacem & veniam petunt, 3852. 12.
32. *Legati* 30. Pœni Tunetum ad Scipionem ve-
niunt pacis cauſa, 3852. nu. 14. eius condi-
tiones, num. 14. & 15. Romam veniunt, n.
17. & 853. num. 2. 5. 6. legati Philippi eum
non ſatis excuſant, n. 3. & 4. multæ de eo
querelæ, nu. 12. 13.
33. *Legati* Roman. in Ægyptum, 3853. nu. 14. le-
gati Ptol. bellum in Philippum vrgent, a.
3854. num. 5. Romani legati Carthagine
de Amilcare queruntur, nu. 7. ad Maſaniſ-
ſam eunt, n. 10. Verminæ ad Senatum le-
gati, & contra, n. 11.
34. *Legatus* Æmylius bellum Philippo à Romanis
nunciat, 3854. num. 19. Philippi legatio ad
Ætolos, 3855. num. 3. Querela legatorum
Attali, 856. n. 8. & legatio pro eo Roma-
norum ad Antiochum, non irrita, ibid. le-
gati in Achæorum conuentu, 3856. 16. &
ſeqq.
Legati Rhodiorum ad Antiochum, 3857. 2. 3. 35.
legatus Philippi colloquium Regis cum
Conſule impetrat, 3857. 7. legati de pace
Romam miſſi, n. 8. re infecta redeunt, 9.
Alia legatio poſt Philippi cladem, n. 18. &
3858. n. 6.
Legati 10. Romani cum Quintio quæ mandent 36.
Antiocho per eius legatos, a. 3858. 11. alius
legatorum conuentus Lyſimachiæ 14. le-
gati de Annibale Carthaginem miſſi, a. m.
3859. n. 5. conuentus legatorum Corinthi,
n. 6. 7. 8.
Legatio Nabidis, 3860. num. 1. diſceptatio le- 37.
gatorum Græciæ apud Senatum, 3861. nu.
2. & ſeqq. Legati Roma ad Antiochum
mittuntur, num. 8. Annibal legatum Car-
thaginem mittit, num. 10. 11. & Carthagi-
nenſes Romam de eadem re, & finibus
Maſſaniſſæ, 12.
Legati Roma iterum ad Antiochum miſſi, & 38.
ad Eumenem, an. mun. 3862. 7. eis occur-
rit Antiochus, num 9. 10. reditus legato-
rum, n. 13. confirmant ſocios in Græcia, n.
17. adſunt concilio Ætolorum, n. 19. 20. &
Achæorum, n. 29.
Legatio Epirotarum ad Antiochum, 3862. num. 39.
35. multi per legatos auxilia Romanis offe-
runt, 3863. num. 5. Cato Romam victoriæ
nuncius legatur à Conſule Glabrione, nu.
15. Ætoli victi legatos ad Coſ. mittunt, nu.
19.
Legati ab Epirotis & Philippo, 3863. nume. 25. 40.
Ætolorum legati Romæ accepti, 3864. 3.
Ægyptii ad Romanos, nu. 6. Antiochi ad
Pruſiam, nu. 22. eiuſdem ad Romanos de
pace, n. 32. rurſum alia, n. 43.
Legati varii Romam petunt, 3864. num. 45. in 41.
iis Antiochus Epiphanes, Eumenes, ibid.
Rhodiorum & Athenienſium pro Ætolis,
& Ætolorum ipſorum, num. 48. qui reii-
ciuntur à Senatu, 3865. num. 2. & 3. cæte-
ri legati vt Romæ accepti, numer. 5. 6. &
ſeqq.
Legati rurſum Ætolorum de pace, vna cum 42.
Rhodiis & Athen. 3865. num. 18. 19. con-
uenitur, 20. Romæ confirmantur 22. Lega-
ti Gallogræciæ de pace, n. 32. Epheſi con-
ſulem adeunt, 33. quæ data illis reſponſa,
34.
Legatos qui pulſarant Romani, Pœnis dedun- 43.
tur, 3867. n. 7. legatus in Aſiam L. Scipio,
num. 17. Legati de bello Macedonio vltro
citroque miſſi, 3869. numer. 2. 3. 4. Le-
gatio Romana in Macedoniam, 3870. 17.
Legatum filium Demetrium Romam Philip- 44.
pus mittit, 3870. n. 19. conuentus legato-
rum apud Achæos, n. 20. 21. 22. de Philip-
po legationes & querelæ, 3871. n. 3. & Ro-
manorum in Aſiam, & Macedoniam, n. 6.
adueniunt, n. 19.
Legatio Eumenis & Pharnacis, an. mun. 3872. 45.
num.

n.2. Achæorum & Lacedæm. 3. Philippi 4. Legati perpetuam pacem petunt, 3873. n.10. Rurſus Eumænis legati fratres eius; omnes, 3876.n.1.

Legati Lyciorum queruli de Rhodiis, 3877. n. 2. Legati ab vrbe Rhodum veniunt, ibid. Legatio Seleuci ad repetendum Roma fratrem, num.3. Dardanorum contra Perſeum legatio, 3878.n.3.

Legio linteata apud Samnites, 16. millium, a.m.3761.n.4. legiones Romanæ quot militibus conſtarent, 3791.n.3. ex Polybio, 3858 n.13. vide a.m.3561.n.6.

L. Cornelius *Lentulus* ex Hiſpania redux ouat, 3854.n.22.

Leones & Tygres manſueti, a.m.3729. n.21.

Leonidas cum Spartanis ſuis Thermopylas occupat contra Xerxem, 3574.n.12. contra Medos fortiter pugnat, 13. vincitque, 14. circumuenitur ab hoſte, n.16.17. occumbit, 17. laudatur, n.18. nec culpa caret, 19.

Leonnatus dux Macedo euocatur ab Antipatro cum copiis, 3731.n.7. Lamiæ obſidionem ſoluit, ibid. ſed pugnans occumbit, 7. eius copiis ſe iungit Antipater, ibid. Regia ſtirpe ortus, 3730.n.32.

Leontiades Polemarchus Thebanus, Spartanis Cadmæam prodit, a.m.3667. num.2. odio Iſmeniæ collegæ, ibid. occiditur à Thebanis coniuratis, 3676.n.3.

Leosthenes Lamiaco bello dux contra Antipatrum, a.m.3731.n.5. quem prælio vincit, & Lamiæ obſidet, num.6.& 7. moxque occiditur, n.7.

M. Æmylii *Lepidi* gemina repulſa, a.m.3867. n.1. cum Fuluio Nobiliore in gratiam redit, 3875 n.9. quid Cenſor egerit, n.10. ſexcies princeps Senatus, 3867, n.1.

Lesbos inſula, a.3626.n.3. Ab Athenienſibus deficit, ibid.

Leucadem expugnat L. Quintius, a.m.3857. n.18. frater T. Quintii Flaminini exconſulis, ibid.

Leuctra Theſpiorum oppidum, 3683.n.4. Leuctricæ pugnæ tempus, n.1. committitur à Cleombroto rege, n.5.6. qui à Thebanis vincitur, ibid. & Epaminonda, 8. filia eius, 3690.n.13.

1. Levitæ vrgent ædificationem templi, a.m. 3518. n. 2. Leuitarum & Sacerdotum paupertas, 3595. n.11. immunitas Leuitis, & toti clero ab Artax. data, 17. & a.3609.n.96. Eſdram comitantur, n.19.

2. *Leuitas* euocat Eſdras, 3596.n.3. deducitque duas eorum turmas, & tertiam Nathinæorum, ibid. Sacerdotibus & Leuitis committit theſaurum deferendum Hieroſolymam, n.7. quem ibi reddunt, n.9.

3. *Leuitæ* & Sacerdotes coniuncti profanis nuptiis, 3596. n.16. 17. iuramento diuortium promittunt, 24. vide & 34. mundant populum, & murum nouum vrbis, 3609.n. 67.& 68. Leuitæ ſilentium faciunt in lectione libri ſancti, 75.

4. *Leuitæ* & Sacerdotes ab Eſdra petunt expoſitionem legis, a.3609.n.76. lectio Leuitica, & oratio populi alternis, 44. fœderi Nehemiæ ſubſcribunt, Nehemias reddit locum & victum Leuitis, etiam in futurum, 3629.n.3.4.

Leutychides Spartæ rex Demarato ſuffectus, 3550.n.2. peierat contra Demaratum, 3551. n.1. & eiectum irridet, n.2. repetundarum reus in exilio moritur, ibid.

Lex de tribunatu Sacroſancto, a.3562.n.15. De connubiis patriciorum cum plebe iungendis, an.3610. num.6. De non continuando per biennium magiſtratu, 3646.n. 5. Lex de tranſmigrando Veios diu agitata, ann.mund.3662. numer.4.& 5.& 3665. n.16. tres plebeiæ leges, ann.mund.3678. numer.5. 1.

Lex ne tribunum concionantem quiſquam interpellaret, an.mund.3563. num.7. ab Icilio Trib. lata, ibid. Lex agraria prima, 3569. numer. 6. eius author Sp. Caſſius, ibid. & 3570. nu.5. Lex de prædiis vrbanis ab Icilio, 3599.n.4. 2.

Lex agraria promulgatur, 3600. numer. 11. & 12, nec perfertur impeditis per vim ſuffragiis, num.13. legum cauſa legati in Græciam mittuntur, 3601. numer. 54. quas ferunt, 3603.num.6. à decemuiris proferuntur in vulgus, 3604.num.5. approbantur, & in æs inciduntur, ibid. 3.

Lex de vnciali fœnore, de viceſima eorum qui manu mitterentur, ne in caſtris lex ferretur, tres leges latæ a.V.C. 396. nu.4. Lex decennii inter Conſulatus, an.mund. 3757. num. 3. leges pacis cum Pœnis, 3813. num. 3. & inter Philippum & Annibalem 3839.nu.33. 4.

Lex Oppia C. Oppii Salinatoris de ſumptu mulierum, a.m. 3841. nu. 5. Abrogatur à Valerio Trib. pl. reſiſtente licet Catone, 3859. nume.18. Lex ſacrata apud Inſubres, 3863.num.35. Legum Spartanarum antiquitas, a.m 3866.n.18. 5.

Libri Sibyllini à Tarquinio emuntur, ann. mund.3539. tres de nouem, ſex combuſti: eorum cuſtodes, ibid.

Libri ſacri ab Eſdra collecti, & correcti, ann. 3621.nume.7.10. ſupplementa circa libros ſacros poſt Eſdram, num.11. Libri Hebraici ſacri, dicuntur, & magni fiunt ab Ethnicis, ann. mund. 3775. numer. 32. & 33.

Libri Numæ reperti, ann.mund.3873.numer. 11. vbi, & quo modo, ibid. duæ arcæ eorum, ibid. à Prætore lecti, damnatique publice comburuntur, num.12. Quid de iis S. Auguſtinus, nu.13.

Liberalitas Scipionis, an. m.3844.nu.27.

Libertas Græciæ promulgatur, admirabili omnium lætitia, ann.mund.3858. nume.9. Duces Alexandri cur eam quærerent, an. mund.3735.numer.9.& 3740.numer.3.& 3746.num.2.& 47.num.1.3751.numer.1.& 2.3858.nu.11.3865.nu.7.

Libidinum tyrannis, ann. mund. 3533.nu.16.

Libycum bellum Carthagine qua de cauſa conflatum, ann. mund.3813.num; 6.3814. nu. 5. Eius belli finis, ann. m.3816.1.

Ligusticum bellum inchoatur, ann. m. 3816.

n. 7. continuatur, an. 817. n. 1. & 818. 1. 2. Iterum cum Corſis & Sardis deficiunt, & ſubiugantur, 3820. n. 2. iterum 3821. 12. de iis Fabius triumphat, n. 13.

2. *Ligurum* Bellici motus in Romanos, a.m. 3861 n. 15. Res bene geſta à Minucio contra eos, n. 16. Itemque ab altero Coſſ. Cornelio Merula, n. 17. Male in Liguria res geſta, a. 3862 n. 12. Romani ope Numidarum liberati, ibid. Q. Minucius procoſ. bene rem in eos gerit, 3863 n. 35.

3. *Ligures* Martium Conſulem cædunt, fugantque, 3868. n. 4. & vice verſa cæduntur, vaſtanturque, 3869. n. 7. Romanis deditionem faciunt, & demigrant ex montibus, 3874. n. 4. Iterum à Fuluio victi, triumphatique, 3875. n. 11.

4. *Ligures* rurſum C. Claudius Pulcher vincit, deque iis triumphat, a. m. 3877. n. 6. Eoſdem proconſul comprimit, an. 3878. n. 5. Rebellant, & ſe in montibus obſepiunt, n. 7. Conſules ambo in eos mouent, 8. quorum alter cadit, ibid. montes expugnantur, Ligures cæduntur, n. 9.

LILYBÆVM promont. Siciliæ, & quid ibi geſtum à Pœnis & Romanis, 3804. n. 2. & 3. & maxime, 3805. n. 6.

LIPARÆ ſitus, 3802. Q. Caſſius ibi male pugnat, iniuſſu Aurelii Coſſ. qui vrbe expugnata omnes occidit, n. 2.

LITERÆ laureatæ de Æquis debellatis à Poſthumio miſſæ, a. m. 3661. n. 8.

L. LIVIVS Andronicus primus Romæ fabulam dedit, a. V. C. 513. mundi 3814. n. 6.

T. LIVII ſententia de morte filii Antiochi refutatur, a. 3862. n. 9.

C. LIVIVS Salinator claſſis præfectus claſſe cum Antiocho pugnat, an. m. 3863. n. 27. & 30. Regiam claſſem fugat, 31. & fruſtra prouocat ad pugnam, 32. res ab eo ad Helleſpontum geſta, 3864. n. 12. ei ſuccedit Æmylius Regillus, n. 5. & 16.

M. LIVIVS præfectus arcis Tarentinæ, 3846. num. 3.

M. LIVIVS Salinator Coſ. a. v. 534. mundi 3835. exconſul damnatur prædæ male militi diuiſæ, num. 17. pudore ab vrb. abit ad multos annos, ibid. ad a.m. 3847. quo iterum factus eſt Coſ. inuitus, n. 2. & 3. vnde Salinator dictus, n. 3. & 3850. n. 24. Collegam Cenſorem notauit, ab eoque notatus eſt, numer. 25. & 34. tribus fecit ærarias ibid.

LOCRENSIVM de Plemminio querela, 3850. n. 11. & ſeqq.

LVCANI opem Romæ contra Samnites petunt, 3724. numero 27. dedunt ſe Romanis contra eoſdem, 3728. numero 31. ſponte cæſi in Romanorum inuidiam, n. 33. de Samnitibus querelas deferunt ad Coſſ. 3756. n. 2. datis obſidibus amicitiam ineunt, n. 3. Ad Pœnos deficiunt, 3842. n. 15.

LVCERIA vrbs Apuliæ Romanorum ſocia, 3733. n. 7. ficte obſeſſa Romanos fallit, n. 8. ibi obſides Romani cuſtoditi, n. 10. & 3734. n. 8. Papyrius Luceriam obſidet, n. 9. & fame expugnat, n. 10. diripitur, obſides recipiuntur, miles ſubiugum mittitur, ibid.

LVCRETIA terrore à Sex. Tarquinio vincitur, a.m. 3545. n. 4. & 5. Vim apud ſuos Romæ exponit, 6. & vltionem precata ſeſe interimit, ibid.

LVCRETIVS eius pater, Tarquin. Collatinus eiuſdem maritus, cum Iunio Bruto coniurant, 3545. n. 7. & 8. Bruto mortuo Coſ. ſufficitur à P. Valerio, 3546. n. 18. moritur, ibid.

LVDI ſeculares à P. Valerio Poplicola videntur inſtituti, a. m. 3552. n. 5. Seculares ſecundi, 3708. n. 7. V. C. 407.

LVDI gratulatorii exhibentur, a. m. 3555. n. 8. ob detectam, & extinctam coniurationem Romæ anno V. C. 254.

LVDI Ioui inſtaurantur ob ingratum præſultorem, a. m. 3565. nu. 1. quis ille præſultor n. 3.

LVDI votiui ob ſeceſſionem plebis, a. 3614. n. 6. Ludi magni Romæ, a. m. 3663. quos Camillus vouerat Veienti bello, 3.

LVDI ſcenici placandæ peſtilentiæ inſtituti, a. m. 3690. n. 15. eorum turpitudo, n. 16. de ludis vide Sigon. a. V. C. 391.

LVNÆ defectio ante prælium ad Arbelam, a. m. 3724. n. 2. & 9. vide ſupra, *Eclipſis*.

LVSTRVM Romæ oſtendit magnitudinem cladium Romanorum in Sicilia, a. m. 3807. n. 6. Luſtrum quadrageſimum, a. m. 3810. num. 1.

LVTATIVS Catulus Coſ. a. V. C. 511. m. 3812. n. 3. eius pugna naualis ad Drepanum, n. 5. grauiter vulneratur, ibid. nobilem victoriam refert, n. 7. Erycinam deditione recipit, n. 9. finemque ponit primo bello punico, ibidem de Pœnis triumphat, 3813. n. 6.

LYCIORVM de Rhodiis querelæ, 3877. n. 1.

LYCON Philoſophus ſuccedit Stratoni, a. m. 3783. n. 9. eius mors, a. 3822. n. 1.

LYCORTAS Polybii pater, defendit Achæos, a. 3870. n. 21. quo euentu, n. 22. Meſſenios vincit, & Philopœmenis mortem vlciſcitur, 3871. n. 10.

LYDI quomodo à bellicoſis in molles degenerant, 3520. n. 1.

LYNCOSTES coniurationis in Philippum, & 1. Alexandrum damnatur, 3725. n. 5. occiditur, ibid.

LYSANDER dux Spartanus Nauarchus creatur, a. m. 3648. n. 8. adit Cyrum iuniorem, ibid. qui multas dat, promittitque pecu- 2. nias, n. 8. & 9. dat 4. obolos nautis in ſtipendium, ibidem. Alcibiadem metuit, n. 9.

Lyſander legatum Alcibiadis vltro prouocan- 3. tem vincit, & occidit, n. 10. Homo vafer. n. 13. accipit ſucceſſorem Callicratidam, ibid. iterum petitur in belli ducem 20.

Lyſander contra Athenienſes prælium parat, 3649. 3. Cyri in eum largitio, ibidem. Cun- 4. ctando Athenienſes improuidos facit, n. 5. improuiſus eos inuadit, & ſine pugna vincit, n. 7. & 8.

Lyſander tria millia Athenienſium iugulat

3649. num. 9. eius iter & conſilium, n. 10.
tyrannos vbique conſtituit, nu. 11. Athe-
nienſes fame & cunctatione macerat ob-
ſeſſos, n. 13. quos muros ad tibiarum can-
tum diruerit, n. 15.
5. *Lyſander* 30. tyrannos Athenis conſtituit, a. m.
3650. 5. & in arce præſidium, n. 6. Samum
deditione accipit, & Spartam glorioſe
proficiſcitur, n. 8. curat Alcibiadem inter-
fici, n. 12. ad regnum aſpirat, etiam ſubor-
nandis oraculis, 3651. n. 5.
6. *Lyſandri* ambitio poſt mortem agnoſcitur,
3651. n. 6. diuinis honoribus viuens affici-
tur, ibid. pro 30. tyrannis arma ſumptu-
rus à Pauſania prohibetur, 3652. n. 4. fauet
Ageſilao vt regnet, 3657. n. 2. ei perſuadet
expeditionem in Aſiam, 3.
7. *Lyſander* cum Ageſilao Aſiam petit, 3657. nu.
3. eius apud Ageſilaum gratia in inuidiam
verſa, n. 5. reuocatur in patriam, 3658. nu.
1. ad Haliartum interficitur, n. 5. eius pau-
pertas glorioſa, n. 6. honoratur eius me-
moria à magiſtratu, ibid.
Lysiæ Rhetoris ortus, a. m. 3603. numer. 1.
antecedit ortum Iſocratis, annis 22. vt ait
Plat. 3618. n. 1. aut potius 16. iuxta verio-
rem chronologiam, nimirum, an. 603. ad
618.
1. Lysimachiam in Cherſoneſo Lyſimachus
condit, an. mun. 3745. 4. quam reſtaurat
Antiochus Magnus, an. 3858. num. 13. &
imprudenter deſerit, 3864. num. 28. quam
Romani occupant, n. 31. Lyſimachiæ rui-
na, 3770. n. 1.
1. Lysimachvs an leoni obiectus, a. m. 3728.
numer. 8. Clitum eius milites occidunt,
3736. n. 8. Ptolemæus eum Antigono red-
dit inimicum, 3739. n. 10. Phrygiam iuxta
Helleſpontum ambit, 3740. num. 1. quan-
do ſe regem dixerit, 3742. num. 11. & 747.
num. 8.
2. *Lyſimachus* in pace cum Antigono fit Thra-
ciæ Dominus, an. 3743. num. 3. condit Ly-
ſimachiam in Thracia, 3745. num. 4. ambit
nuptias Cleopatræ ſororis Alexandri, 3746
n. 1. Rhodii ab eo auxilium petunt, 3749.
n. 4. non fruſtra, 750. n. 3.
3. *Lyſimacho* Rhodii ſtatuam erigunt, 3750. num.
6. cum Caſſandro contra Antigonum
conuenit, 752. numer. 2. tranſit in Aſiam
& vrbes accipit, num. 5. vide & num. 6.
3800. milites ab eo ad Antigonum tráſfu-
giunt, n. 7.
4. *Lyſimachus* cum aliis regibus in Antigonum
pugnat, 3753. num. 1. Demetrius eius di-
tionem vaſtat, 3754. num. 3. Lyſimachus
de Ptolemæi filiabus vnam ſibi, alteram
filio coniugem ſumit, ibid. Seleucus eum
metuit, n. 4.
5. *Lyſimachus* vrbes in Aſia Demetrio eripit, an.
m. 3755. 3. ſocer eſt Antipatri filii Caſſan-
dri, 57. n. 1. Lyſimachi fraus pro Antipatro
genero inanis, n. 2. ſuadet ei reconcilia-
tionem cum fratre, n. 2. eum apud ſe reti-
net, 3760. n. 1.
6. *Lyſimachus* bellum gerit cum Dromichete re-
ge Thraciæ, 3761. n. 2. generum interficit, fi-
liam Eurydicem in vincula coniicit, ibid.
A Dromichete victus capitur, 3762. nu. 1.
moxque dimittitur, ibid. conſpirat in De-
metrium cum aliis regibus, 65. n. 12.
Lyſimachum armis petit Demetrius, 3765. n. 15. 7.
Lyſimachus cum Pyrrho Macedoniam
partitur, 3766. n. 2. contra eum Demetrius
Aſiam petit, n. 4. eiusq; vrbes occupat, &
Lyſimachi milites aliqui ad eũ deficiunt ib.
Lyſimachi filium Agathoclem Demetrius vin- 8.
cit, 3766. n. 4. Lyſimachus Demetrii mor-
tem emere cupit, 3768. num. 3. Thraciæ &
Heracleæ bellum infert, 3869. n. 6. filium
Agathoclem veneno tollit, miniſtra no-
uerca Arſinoë, 3771. n. 2.
Lyſimachus alios quoque filios tollit, 3772. n. 1. 9.
a filio Alexandro & militibus deſeritur, ib.
cum Seleuco pugnat, 3773. & pugnans
moritur, n. 1. & 2. canis domeſticus eum
protegit a. feris, n. 2. eius ætas, n. 1.

M.

Macedonvm reges, a. m. 3694. n. 4. & 5. 1.
multi in Macedonia reges breui tẽ-
pore, 3782. n. 13. Macedonum vires ad Phi-
lippum infirmę, 3694. n. 6. & 7. Quis ſta-
tus Macedoniæ initio regni Philippi, n. 8.
vide *Philippus*.
Macedones in Alexandrum infenſi, 3730. n. 6. 7. 2.
& ſeqq. reconciliantur, n. 9. aliqui occiſi
n. 8. aliqui honorifice in patriam remiſſi,
num. 10. Macedonum legati, vide *Legati*,
nu. 28. 29. &c.
Macedonici belli ſemina, 3837. nu. 21. exordia 3.
& cauſæ, 3853. num. 12. id populus Romæ
primum improbat, a. 3854. n. 3. mox à Gal-
ba perſuadetur, n. 4. Macedonum pugnæ,
clades, inſidiæ, &c. vide *Alexander* & *Phi-
lippus* vterque.
Mæander Cariæ fluuius in Aſia minore;
vbi eius fontes, a. m. 3573. n. 13.
Magorvm dominatio apud Perſas ad octa- 1.
uum Cambyſis annum pertinet, an. mu.
3528. n. 1. & 3531. n. 1. eorum defectio inno-
teſcit Cambyſi, nu. 2. eorum fraus patefit,
3532. n. 1. 7. principes in eos coniurant, n. 3.
Magi Prexaſpem ſibi conciliant, 3532. num. 4. 2.
opprimuntur à coniuratis, n. 5. & 6. aliique
magi paſſim, vnde is dies dictus Mago-
phonia, n. 6. vide *Smerdis*, & *Prexaſpes*.
Magistratvs curules Romæ quinquen-
nio intermiſſi reſtituuntur, 3684. nu. 4. ab
anno, 3678. n. 6. annus nouorum magiſtra-
tuum, 3688. n. 4. & 5. Magiſtratus impru-
dentia in parando Gallico bello, a. m. 3665.
num. 5.
Magivs Capuæ repugnat deditioni, quæ fie-
bat Annibali, a. m. 3838. n. 35. qui ei deditur,
n. 36. Carthaginem mittitur, ſed abduci-
tur Alexandriam, n. 37. & 38.
Magnetes Magneſiæ ciues Romanis valde
addicti, 3862. 18.
Mago Annibalis frater victoriam Cannen- 1.
ſem Carthagine celebrat, ann. mun. 3838.
nu. 38. in Hiſpaniam mittitur, 39. quamuis
Annibali cum copiis deſtinatus, 3839. n. 31.

Illiturgum cum Aſdrubale & Amilcare oppugnat, n. 44.

2. *Mago* magna clade à Scipionibus afficitur, a. 3839. n. 44. & 3840. n. 44. & 45. viciſſim cladem affert Romanis, 3842. num. 15. & 16. cum Aſdrubale Scipiones in Hiſpania cædunt, n. 32. 33. &c. moxque ipſi à L. Martio cæſi, 36. &c.

5. *Mago* Carthagini nouæ præeſt, 3844. num. 21. eamque à Scipione defendit, ibid. amiſſa vrbe in arcem refugit, num. 23. eamque & ſe & præſidium dedit, nu. 24. quem C. Lælius Romam deducit, 30.

1. Mago alius ex vlteriore Hiſpania ad Aſdrubalem venit, 3845. 16. eorum de reliquo bello conſilium, ibid. ei Hanno cum nouis copiis ex Africa iungitur, 3847. num. 20. male pugnat contra Syllanum Scipionis ducem, & fugit, n. 21.

2. *Mago*, cum Aſdrubale Giſconis, magnas copias in vlteriore Hiſpania cogunt, 3848. num. 5. pugnant, & victi effugiunt, n. 6. 7. Mago nauibus Gadeis petit, num. 8. ibi proditionem deprehendit, n. 17.

3. *Mago* auxilia ex Africa euocat, 3848. num. 23. Adit Annibalem in Italiam, n. 28. fruſtra tentata noua Carthagine, ibid. à Gaditanis pecunias extorquet, vnde mox excluſus, magiſtratum euocatum cruci affigit, ibidem.

4. *Mago* aucta claſſe ad Baleares pergit, 3848. n. 28. quæ ibi geſſerit, ibidem. Tranſit in Italiam, 3849. num. 4. Genuam capit, & copias colligit, ibid. In Liguria pugnat, ac vulneratus vincitur, 3851. n. 31. Carthaginem reuocatus in itinere moritur, 32.

Malli & Oxidracæ populi Indorum, 3729. n. 9. apud eos ingens vitæ diſcrimen adit Alexander, nu. 15. & ſeqq. ſe illi dedunt, num. 21.

Mamertini latrones Meſſanam occuparunt, an. m. 3790. 5. vt Romani Regium, ibid. ab Hierone magna clade affecti ſunt, n. 5. vnde ducta vox, an. 3778. num. 1. & ſchol. 1. cauſa proxima belli punici, 3790. n. 5.

Mamertini Pyrrhum vexant, 3778. n. 5.

1. Manaſſes ſchiſma apud Iudæos orditur, an. m. 3718. n. 12.

2. *Manaſſes* Pontifex Eleazari cui ſucceſſit patruus, 3798. 2. eius mors, 3807. n. 4.

1. Mandonius & Indibilis fratres Hiſpaniæ reguli ægro Scipione deficiunt, an. m. 3848. n. 18. reualeſcente ad ſuos ſe recipiunt, n. 19. In Scipionem arma parant, nu. 23. veniam petunt, & impetrant, n. 25. bellum renouat Indibilis, 3849. nu. 6. in acie pugnans occumbit, ibid.

2. *Mandonius* legatos de deditione mittit, 3849. n. 6. ipſe mox ad ſupplicium Romanis traditur, ibid.

Mandrocles Samius Boſphorum ponte iungit, a. m. 3536. n. 2.

Manius Papyrius rex ſacrorum primus, an. m. 3545. n. 18.

Manius Valerius Dictator creatur, Sabinis iterum arma mouentibus. a. 3561. n. 5. eius triumphus de Sabinis, num. 7. pro egenis perorat ad Senatum, nec impetrat poſtulata, n. 8. magiſtratu ſe abdicat, ibid.

M. Manlii, qui Capitolium ſeruarat, ambitio, 3670. n. 7. largitione, & nouis tabulis regnum affectat, n. 9. in carcerem à Dictatore truditur, n. 10. cum luctu plebis, ibidem, qua ſeditionem mouet, liberatur, num. 11. 1.

M. Manlius vinculis ſuis irritatus, plebem ad vim incitat, 3671. n. 3. in iudicium vocatur ibid. cauſam dicit, n. 4. damnatus datur in præceps è ſaxo Tarpeio, n. 5. M. Manlii nomen damnatur, ibid. plebem ſupplicii mox pœnitet, ibid. 2.

L. Manlius Imperioſus, 3691. 3. bellū Hernicum affectans, acerbe delectum habuit, ibid. vi aut pudore Dictatura abiit, n. 3. Exdictator accuſatur, 3692. n. 7. Manlii filii iunioris in eum pietas, ibid. 1.

T. Manlii in patrem pietas expenditur, & improbatur, 3692. n. 8. init cum Gallo ſingulare certamen, 3693. 8. vincit, ac Torquati nomen acquirit, n. 9. fit comitiorum cauſa Dictator, 3706. n. 7. 1.

T. Manlius filium, qui iniuſſus bello Latino pugnauerat, & vicerat ſecuri percuſſit, a. m. 3714. n. 11. num ſine parentis culpa, n. 13. victor Romam redit cum offenſione Iuuentutis, n. 15. vide ſimile exemplum, a. V. C. 612. 2.

T. Manlius Prætor in Sardinia rem bene gerit, a. m. 3839. n. 38.

L. Manlius Torquatus Dictator comitiorum cauſa, 3846. n. 14.

Cn. Manlius Volſo Coſ. a. 3865. n. 23. in Gallogræcia bellum geſſit, ibid. Attalum belli ducem habet, nu. 23. in altis montibus inuaduntur, &c. n. 25. & ſeqq. multi ei victoriam gratulantur, n. 33. Tectoſages vicit, n. 27. & ſeqq. 1.

Cn. *Manlius* Proconſul Epheſo Apamæam & Pamphyliam petit, 3866. nu. 3. regiam Antiochi pecuniam recipit, & frumentum, ibid. Pergam venit, moxque redit Apamæam, n. 4. fœdus cum Antiocho recognoſcit, 4. & ſeqq. & iurat, n. 12. 2.

Cn. *Manlius* elephantos Antiochi Eumeni dat, 3866 14. regi Ariarathi in gratiam Eumenis ignoſcit, ibid. Gallorum regulis ad Helleſpontum dat leges, n. 14. & in Europam traiicit. Lyſimachiæ ſtatiua habet. 3.

Cn. *Manlius* prælio in Thracia cum prædonibus decertat, 3866. nu. 15. multam ibi prædam amittit, ibid. Macedoniam, Theſſaliam, Epirum peruadit, Apolloniam vſque 16. decedere iubetur de prouincia, 3867. n. 7. 4.

Cn. *Manlius* ad ædem Bellonæ triumphum petit, 3867. 9. ei contradicentibus legatis, docet bellum Gallicum recte ſuſceptum, rectéque geſtum, num. 10. & triumphum impetrat, ibid. purgat cladem à prædonibus, numer. 10. de Gallis Aſianis triumphat, 3868. nu. 1. diſciplinæ militaris corruptor, ibid. 5.

L. Manlius Cn. frater cum 4. millibus

ad Oroandam mittitur, 3866. num. 4. & mox in Syriam ad exigendum Antiochi iuſiurandum, n. 11. L. Manlius, fortè alius, damnatur ob pulſatum Pœnorum legatum, an. 3867. n. 7.
L. Manlivs in citeriore Hiſpania bene rem geſſit, 3868. n. 5. gemino prælio victor, ib. Prætor cum Luſitanis aliquot prælia ſecunda commiſit, 3873. n. 18.
1. Ad Mantinæam Argiui contra Spartanos pugnarunt, a. m. 3636. n. 9. Argiui deuicti, ibid. nihilominus pacem componunt n. 7. 30. poſt annos, 3666. nu. 5. Spartani Mantinæos ſocios grauiter afflixerunt, ibidem.
2. *Mantinæis* Spartani muros diruere iubent, 3666. n. 5. negantes bello petunt, eosque obſident, ibidem. grauis pugna commiſſa pro Sparta pugnantibus Epaminonda, & Pelopida, pro Mantinæis Arcadia, numer. 6.
3. *Mantinæi* coguntur ad diruendos muros, & habitandum vicatim, 3666. num. 7. vrbs quadripertito diuiſa, ibid. vrbem ædificare ſtatuunt, occaſione pacis, 3685. inuitis Spartanis, n. 2. qui eos occaſione Tegeatarum bello petunt, n. 3.
4. *Mantinæi* Arcadum ſacrilegio repugnant, an. 3690. n. 5. vtroſque Thebani bello petunt, n. 6. Epaminonda duce, ibid. Thebani ad Mantinæam vincunt, ſed Epaminondas moritur, num. 11. ambigua victoria, numer. 12.
Maracanda regia Sogdianorum, a. mun. 3726. n. 9. obſidetur ab Alexandro, nu. 12. ibi grauem accipit cladem, 14.
Marathon locus in Attica Marathonia pugna notiſſimus, a. m. 3562. n. 4. pugna contigit, a. 3563. n. 2. a. 31. Darii Hyſtaſpidæ, ibid. Athenienſes cum Platæenſibus duce Miltiade pugnant, nu. 7. Perſæ vincuntur, num. 8. & Aſiam repetunt, numer. 9.
M. Marcellvs Coſ. an. V. C. 531. Glaſtidii obſidionem Gallorum ſoluit, an. 3833. n. 8. moxque cum eis feliciter pugnat, Virdomarum regem eorum proſternit, ibid. ſpolia opima tertia retulit, ac triumphauit, ibid.
1. Marcellvs Prætor aduentu ſuo Nolam à defectione ſeruat, a. m. 3838. n. 41. eius erga L. Bantium prudentia, ibid. Annibalem ad Nolam clade afficit, nu. 42. Romam ad comitia euocatur, n. 44. magno fauore fit Conſul, 3839. n. 30. ſed audito tonitru, dum init magiſtratum, abdicare cogitur, ibid.
2. *M. Marcellus* euocatus à Fabio conſule iterum Nolam à defectione ſeruat, 3839. n. 38. inde feliciter erumpit in Annibalem muris ſuccedentem, 41. quem mox acie fudit & clade magna affecit, 42. Ad Marcellum Annibalici equites, 1272. transfugiunt, 43.
3. *M. Marcellus* fit Coſ. a. V. C. 539. quinto 2. Punici belli, a. 3840. n. 21. autor eſt libertatis ſeruorum vincentium, 23. Ad Nolam iterum Annibalem clade afficit, n. 26. Caſilinum cum Fabio oppugnat, eamque vi occupat, n. 30. Nolam æger redit 30.
M. Marcello Sicilia prouincia perturbata decernitur, 3840. n. 31. ad cum legati de pace 4.
à Syracuſanis miſſi, num. 34. in Leontinos mouet, & vrbem expugnat, nu. 36. Megaram vi cepit ac diruit in Syracuſarum, quæ defecerant terrorem, 40.
M. Marcellus triennio Syracuſas obſidet, 3840 5.
n. 39. & 40. incompoſitos Pœnos afficit clade, n. 40. moxque auctis copiis aduerſariorum congreſſum vitat, nu. 41. Leontinos præſidio firmat, Syracuſas obſidet, n 42
M. Marcellus perſeuerat in obſidione Syracuſarum, 3841. 8. ei decretæ ſunt, a. 3842. n. 2. 6.
Reliquiæ militum Cannēſium apud Marcellum conqueruntur, n. 3. Syracuſas expugnat, & modus captæ vrbis, n. 21. 22.
Marcello ſingulæ vrbis partes ſe dedunt, 3842. 7.
n. 23. diripiuntur, ibid. & nu. 26. eo inuito Archimedes occiditur, n. 25. Marcellus Siciliæ res componit, 27. vltima eius in Sicilia pugna contra duces Annibalis, & victoria, 28.
M. Marcellus Romam venit, in Albano monte 8.
triumphat, vrbem ouans ingreditur, a. m. 3843. nu. 24. 25. cur ei negatus triumphus, ibid. A Siculis accuſatur opera Cornelii, qui ei ſucceſſerat, 3844. n. 5. fit nihilominus IV. Coſ.
M. Marcellus prouinciam cum Læuino commutat, 3844. 7. diſceptat cum Siculis, nu. 8. 9.
SC. in gratiam vtriuſque partis, n. 9. ab eo Legati veniam petunt, ib. Ipſe Salapiam recipit, Maroneam & Meles, n. 11. & 12.
M. Marcello prorogatur imperium, 3845. nu. 3. 10.
inſtat Annibali, num. 6. cum eo pugnat & vincitur, n. 7. cauſa cladis ſuperbia, n. 8. redintegrat certamen, & vincit non incruēta victoria, n. 9. Romæ male audit, & à Bibulo accuſatur, n. 17. 18.
M. Marcellus cauſam ſuam agit, & quintum 11.
obtinet conſulatum, a. m. 3845. n. 19. & 20. ab aliis quoque optimatibus defenſus eſt, ibid. vouit ædem Honori & Virtuti, 3846. num. 5. Marcelli pugnæ ardor in Annibalem, n. 7. à Numidis circumuentus occiditur, nu. 8.
Marcelli filius, & collega Criſpinus vulnerati 12.
euadunt, 3846. n. 8. Imprudentia Marcelli, n. 9. eius corpus Annibal honorat, nu. 10. à Prædonibus ſpoliatur, n. 11.
M. Marcellvs Tribunus militū, 3846 n. 14
M. Clavd. Marcellvs Coſ. cum L. Furio a. V. C. 557. mundi 3858. eius clades à Boiis, n. 19. mox Inſubres vincit, ibid. Romæ de Inſubribus & Comenſibus triumphauit, num. 20.
C. Marcivs Rutilus Coſſ. a. V. C. 396. Pri- 1.
mus è plebe Dictator contra Etruſcos, n. 7. C. Plautium conſularem è plebe Mag. equ. dixit, ibid. re bene geſta, populi iuſſu triumphauit, ibid. Secundum Coſ. fuit, an. V. C. 401. non ſine contentione, 3702 7.
C. Marcius Cenſurā quoq; inuexit in plebē, a. 2.
m. 3703. n. 9. vrbis 402. hic idem tertiū & 4. Coſ. fuit, a. V. C. 409. & 411. egregie ſeditionem militarem Capuæ natā diſſipat, n. 7

1. L. Marcivs in Hiſpania dux ab exercitu creatur occiſis Scipionibus,3842. num.36. magna induſtria, & fortitudine gemina caſtra victorum expugnat, num. 37. & 38. Titulum Proprætoris ab exercitu ei delatum Senatus non probat,3843.n.5.

2. *L. Martius* Scipionis legatum Caſtulonem oppugnat, 3848. num. 12. aliasque vrbes recipit, 14. & ſeqq. Gadeis profectus, victum ad Bætim Hannonem caſtris exuit, num. 17. fœderi inter Scipionem & Maſaniſſam ſubſeruit, n. 25. & 26.

Q. Marcivs Philippus Coſ. an. mun. 3868. ab Liguribus Apuanis circumuentus, magna clade affectus eſt in ſylua, quæ inde Marcia dicta eſt, n. 4.

C. Marcivs Coriolanus, vide, *Coriolanus*, n. 1. & ſeqq.

1. Mardochævs homo Iudæus habitans in Suſis, ann. mun. 3591. num. 2. eius ſomnium, ibid. & num. 4. quando tranſlatus fuerit, num. 3. interpretatio ſomnii, num. 5. aptatur Chriſto, & B. Virgini, ibidem. Mardochæi, & Eſtheris affinitas, 3593. n. 4. & 5.

2. *Mardochæus* inſidias Eunuchorum patefacit, an. mun. 3596. num. 45. & 3597. num. 1. 2. 3. rex eum muneratur, nu. 4. Amanum Mardochæus non adorat, an. mun. 3600. n. 3. & quare, num. 4. & ſeqq. id agnoſcit Aman, & parat Mardochæum cum tota gente perdere, n. 8.

3. *Mardochai* luctus, an. mun. 3601. num. 10. defertur ad Eſtherem, numer. 11. ex cuius mandato populum Iudaicum ad preces, & ieiunia, inducit, num. 15. ipſeque orat, num. 16. & 17. ei crux paratur, numer. 29. Mardochæi fidem rex agnoſcit, numer. 31. & cogit Amanem illum honorare, nu. 34.

4. *Mardochæi* gloria, ann. mun. 3601. numer. 35. multipliciter honoratur, num. 42. 43. regii ſigilli fit cuſtos, num. 44. alii eius tituli, ibid. regiæ literæ in gratiam Mardochæi, num. 49. Mardochæus author libri Eſther, a. 3602. n. 7. inſtituit celebritatem apud Iudæos, n. 8.

5. *Mardochæi* conſtans gratia apud regem & gloria, 3602. num. 12. Chriſti typus fuit multipliciter, 3602. num. 14. 15. & ſeqq. ad 19.

1. Mardonivs Perſa Gobriæ filius, Darii Hyſtaſpidæ gener, cum magnis copiis res Aſiæ ordinat, ann. mun. 3546. num. 1. aliæ res ab eo geſtæ, ann. mun. 3547. num. 1. Ad Athon naufragium facit, 3548. nu. 1. à Thracibus male acceptus etiam vulneratur, Iis ſubactis Aſiam repetit, ibid.

2. *Mardonius* à Dario præfectura amouetur, an. mun. 3561. num. 1. ſuadet regi Xerxi bellum in Ægyptum quæ rebellarat, & Athenienſes, a. 3568. n. 7. & in totam Europam 3570. num. 1. & 3. ſponſio Mardonii cum Artabano, n. 5.

3. *Mardonius* Xerxi victo fugam ſuadet, 3574. n. 33. reliquo bello in ſe ſuſcepto, ibid. Athenienſes ſibi conatur adiungere, 3575. nu. 4. Athenas iterum occupat, nume. 15. iterumque incendit, atque exſcindit, 6. vide 3574. n. 3.

Mardonius vnus de 7. coniuratis in Magos à Cteſia dicitur, conuiuio Thebis excipitur, 3575. num. 6. Impatiens moræ prælium ad Platæas ſuſcipit, numer. 11. & incipit, 12. fortiter pugnans occumbit, num. 13. eius copiæ fuga diſſipantur, ibid. 4.

Mardorvm gens Hyrcaniæ confinis, quibus moribus, a. 3724. num. 25. eos inuadit Alexander, ibid. & gentem deditione accipit, ibid.

Mariæ Virginis beatiſſimæ auxilii imploratio, an. mu. 3517. & gratiarum actio, 3878. num. 10.

Mars, Mamers, Mauors idem, an. mu. 3778. in ſchol.

Masaga vrbs Aſſacenorum in India, vbi Alexander vulneratur, an. mun. 3728. num. 11. genti propter Cleopem reginam parcit, ibidem.

Masanissa filius Gela, annorum 17. hortatu 1.
Pœnorum exercitum in Syphacem Numidiæ regem ducit, an. mun. 3841. nu. 7. eumque ſemel iterumque vincit, ibidem. P. Scipionem cum lectiſſimo Numidarum equitatu vrget infeſtus, 3842. num. 32. eſt Carthagine cum 5. millibus Numidarum, a. 3845. n. 2.

Maſaniſſa nepos Malliua ipſi redditur à Sci- 2.
pione, an. mun 3845. num. 16. Maſaniſſa cum tribus equitum millibus citeriorem Hiſpaniam fatigat, ibidem, cum Magone in Scipionem pugnat, 3848. n. 6. cæditque, ibid. moxque vincitur, ibid.

Maſaniſſa cum Syllano Legato Scipionis de 3.
transfugio clam agit, an. mun. 3848 num. 8. in Africam traiicit ad tentandum ſuos, ibid. eum adit Scipio, ad vlteriorem Hiſpaniam, num. 25. & fœdus init cum eo, decepto Magone, n. 26, 27.

Maſaniſſa Scipionem in Africam euocat, & 4.
de non fidendo Syphaci per Lælium monet, ann. 3849. num. 7. Scipionem appulſum adit Maſaniſſa cum 200. equitibus, n. 3850. nu. 21. Hannonem ad inſidias pertrahit, qui cæſus, vel captus cum matre Maſaniſſæ permutatur, nu. 21.

Maſaniſſa caſtris Syphacis immittit incendiũ, 5.
3851. numer. 14. à pugna fugientem cum Lælio perſequitur, num. 18. in Numidiam ad patrem venit, 20. inde Cirtam cum Syphace venit, & vrbe dedita ſe illi Sophoniſba vxor Syphacis dedit, 21. 22.

Maſaniſſa eam ducit vxorem, 3851. numer. 22. 6.
improbante factum Lælio, num. 23. reliquas Syphacis vrbes recipiunt, ibid. Scipio Maſaniſſæ abſtrahit Sophoniſbam, quæ venenum à Maſaniſſa miſſum exhaurit, n. 24. & 25.

Maſaniſſa Romam legatos mittit, 3851. num. 7.
27. vt Romæ accepti, num. 30. Syphacis viribus armatur in Pœnos, 3852. n. 3. adit Scipionem in caſtris, num. 4. in acie contra Annibalem pugnat, nu. 7. & 8. & momentum vltimum affert ad victoriam. 9.

8. *Maſaniſſæ* fauet Scipio in conditionibus pacis cum Pœnis, an. mun. 3852. num. 15. omnibus bonis Syphacis à Senatu donatur, 3853. n. 7. & magnam agri Carthaginenſis partem occupare finitur, n. 11.

9. *Maſaniſſa* belli contra Antiochum 9. auxilia Romanis dedit, 3863. num. 5. litigat apud Legatos Romanos cum Carthag. de finibus; res ab eis ad Senatum reiicitur, 3872. numer. 8. bellum inde excitatum à Rom. compoſitum eſt, 3873. n. 18.

Massagetæ Macedones opprimunt, a. mu. 3727. num. 2. mox clades à Cratero vindicata, ibidem, ipſi deditionem faciunt, ibid.

Massiva nepos Maſaniſſæ, vide *Maſaniſſa*, num. 2.

Matronæ, vide *Mulieres*.

Mavsili obitus, an. mun. 3675. nu. 1. Plinio vel 3692. num. 3. Diodoro quando dicitur à Perſis defeciſſe, ibidem. de Mauſolæo ſepulchro ab Artemiſia coniuge excitato, vide 3675. n. 1.

Mazaces Ægypti Præfectus à Perſis, deficit ad Alexandrum, a. m. 3723. nu. 1. & quare, ibid. & n. 2.

Mazevs Præfectus Darii, ad prohibendum tranſitum Euphratis viſo Alexandro fugit, 3724. nu. 1. fortiter ad Arbelam pugnat, n. 6. & 8. denique fugit è pugna Babylonem, ibid.

Medi in exercitu Xerxis initium pugnæ faciunt, an. m. 3574. nu. 12. & 13. vincuntur, ibid.

Medici quando primum Romæ ex Halicarnaſ. & Plinio, a. m. 3602. n. 28.

Megabyzvs vnus ex coniuratis in magos, a. mun. 3532. num. 5. & 10. & 3538. numer. 4. A Dario Hyſtaſpide quaſi prorex in Europa relictus, 3536. num. 6. Thraciam totam regi ſubiecit, 3537. num. 10. Hiſtiæum reuocari curat in Aſiam, num. 11. & 3538. n. 5. nec patitur eum ædificare, ibid.

Megalopolitanvm bellum, 3692. numer. 1.

Megara in Attica & in Sicilia, in priore natus Theognis, an. mun. 3521. num. 3. vide quoque, 3593. num. 17. Megarenſes Spartanos deſerunt, an. mun. 3593. num. 16. & Athenienſibus adhærent, ibid. cauſa deſertionis, n. 17.

Megarenses à Corinthiis bello vexantur, 3595. num. 23. eis ab Athenienſibus ſuccurritur, num. 24 & Corinthii vincuntur, ibid. Deinde Athenienſibus deſertis ſe dant Corinthiis, &c. a. m. 3606. num. 2. ſed ab illis male mulctantur, n. 5.

Melanthivs Athenienſium nauarchus contra Darium, a. m. 3539. n. 2.

Meleager dux Alexandri ſeditioſus, 3730. num. 31. infenſus Perdiccæ, ibid. occiditur num. 32.

Melii Lacedæmoniorum coloni, in Melo inſula in mari Cretico, ann. mun. 3638. num. 2. cum Athenienſibus parere nolent, ab eis crudeliter tractati, ibid.

Melissvs Philoſophus Parmenidis auditor quando floruerit, a. m. 3610. n. 7.

Melitam Sempronius Conſul capit, a. mu. 3836. n. 23.

Memnon Rhodius in Phrygia cum Macedonibus vario euentu pro Perſis pugnat, an. mun. 3719. numer. 2. Demoſthenem corrumpit auro, qui ab Alexandro populos auertit, ibid. Memnonis de bello in Alexand. ſententia, 3720. n. 3. 1.

Memnon ad Granicum victus fugit Miletum, a. 3720. num. 6. ea capta fugit Halicarnaſſum, numer. 7. vxorem liberosque quaſi obſides ad Darium mittit, à quo ſummam accipit imperii bellici, n. 7. 2.

Memnon Halicarnaſſum noctu deſerit, ann. mun. 3720. num. 9. Claſſi Perſarum contra Græcos præficitur, a. 3721. num. 2. probata regi ſua ſententia de bello in Græciam claſſe transferendo, ibidem, in initio rei bene gerendæ morbo perit, numer. 2. 3.

Menelavs Ptol. Lagi frater Cypro Præfectus, 3747. à Demetrio victus obſidetur Salaminæ, n. 6. opem à fratre petit, ibid. cum qua etiam vincitur, n. 7.

Menenii Agrippæ fabula de membris ſecum pugnantibus, an. mun. 3562. num. 13. eius oratione plebs flectitur ad concordiam, ibidem, moritur, & ſumptu publico ſepellitur, n. 17. Coſ. fuit, an. V. C. 251. M. 3552.

Menenivs Agrippæ filius Coſ. an. V. C. 177. Mundi, 3579. Conſul accuſatur de bello male geſto, & Fabiorum interitu, an. 3579. num. 6. & damnatus mœrore inediaque contabuit, ibid.

Menippvs Antiochi Legatus in Romanos diſputat, a. m. 3861. 2.

Mensa Solis quæ, an. mun. 3528. numer. 2. Menſæ ante cibum conſecratio, an. mun. 3775. num. 66. 67. quibus facta verbis à 70. ante Philadelphum, ibid. liberi regis menſæ miniſtri, ibid. Menſa thymiamatis Philadelphi, n. 43. & 44.

Mentor Rhodius dux præſidii militaris Sidoniorum, eos hoſti Artaxerxi Ocho prodit, 3703. num. 4. proditionem quoque Ægypti promittit, ibid. ipſum regem Sidoniorum ad ſuorum proditionem trahit, n. 5. 1.

Mentorem Ochus in ſublime euehit, an. 3705. num. 1. orat Aſiaticæ oræ præfectura, ibidem. Regi Artabazum & Memnonem reconciliat, n. 2. Hermæam Atarnenſem dolo capit, num. 3. & annulo eius petitus plurimas vrbes recepit, ibid. 2.

Mercenariorvm in Africa bellum cruentiſſimum, quod & *Libycum*, an. mun. 3813. n. 6. & 3814. num. 5. triennio finitur, an. 3816. n. 1.

Meron mons in India, & quæ ibi ab Alexandro geſta, a. 3728 nu. 10.

Cor. Mervla ſuperat Boios, an. mu. 3861. n. 17. non incruenta victoria, n. 18. non obtinet triumphum, n. 19.

M. Valer. Messala Præfectus claſſis, cum 50. nauibus Africam populatur, an. mun.

3845.n.1.& 2. intra dies 15.cum multa præda in Siciliam redit, n.2.

Messenii infeſti Lacedæmonii, ann. mun. 3691. num. 11.20. annorum bello olim ſubiugati, ibidem. quæ eorum cum Spartanis cauſa, n. 2.

Q. Cecil. Metelli pro Scipione ſtudium contra Fabium, 3850. 13. reconciliat Æmilium Lepidum, & Fuluium Nobiliorem Cenſores, a. m. 3875. n. 9. reconciliationis modus, nu. 10.

Methonem vrbem Thraciæ Philippus oppugnat, expugnatque, in ea oculum amiſit, 3700. n. 4. Vrbem exſcindit, ibid. Vide a. m. 3694. n. 9.

Methymnam Leſbi oppidum Callicratidas vi capit, ac diripit, ann. mun. 3648. numer. 15.

Meton Pauſaniæ filius Aſtrologus & medicus quando floruerit, an. m. 3621. n. 13. annum decemnouennalem inuenit, qui dictus eſt Metonicus, ibid.

Meton Tarentinus de non euocando Pyrrho ſuos monet, a. m. 3772. n. 6. faceta vſus inuentione, ibid.

Μητραγύρται qui eſſent, 3834. numer. 5. cognomen Philopatoris Ægyptii regis, ibidem.

Milesii rebelles à Perſis ſuperantur, an. mu. 3542. num. 4. & Mileta diruta. 3543. num. 1. ſexto anno defectionis Ariſtagoræ, ibidem, ea de re oraculum, ibid. varie oppugnatur ab Athenienſibus, 3642. 2. ab Alcibiade defenditur, ibid. Ab Alexandro expugnatur, a. 3720. n. 6.

Militum ſtudium memorabile in Teleutiam ducem ſuum, 3661. num. 2. Milites Alexandri reditum expetũnt, 3724. num. 23. tandemque extorquent, a. m. 3729. nu. 2. & ſeqq. Cœno maxime interprete, num. 5. 6. & 7.

Militaris diſciplina Aurelii Cottæ, an. mu. 3802. num. 2. Scipionis, 3850. num. 15. eius corruptor Cn. Manlius Volſo, 3861. nu. 1. M. Catonis, a. 3859. nu. 25.

Milonis Crotoniatæ Athletæ vires, palmæ, opera mira, & mors, an. mun. 3522. num. 4. & 5.

Miltiades Athenienſis Olympionica, a. m. 3530. n. 1.

1. Miltiades Athenienſis Imperator bello Marathonico in Perſas, an. mun. 3562. nu. 3. erat is ducum decimus, ibid. ei à ſociis defertur imperium, n. 6. vincit, nu. 7. eius expeditio in Parum inſulam de Cycladibus, 3563. n. 2.

2. *Miltiades* re infecta Athenas redit, 3563. num. 2. attentato ſacrilegio femur ei putreſcit, num. 2. & 3. Accuſatur Athenis, 3. 50. talentis mulctatur, ibid. moritur & honorifice ſepelitur, ibid. mulctam Cimon filius eius perſoluit, ibidem, vide etiam, 3562. num. 3.

Minervæ templum apud Tegeates ſubito conflagrauit incendio, 3659. num. 6. Demetrium Mineruæ hoſpitio excipit, ann. mun. 3751. num. 2. parum caſtum hoſpitem, ibid. tribus beſtiis delectatur, 3729. num. 12.

Minutia Veſtalis damnatur, a. m. 3717. nu. 5. qua pœna affecta, ibid.

M. Minucius ferociter agit cum Dictatore Fabio, 3837. num. 24. 25. vincit, num. 30. æquatur Dictatori, ibid. Adit graue diſcrimen, ex quo à Fabio eripitur, nu. 31. ideoque ſe poteſtate abdicat, quam in eum transfert, ibid.

1. Q. Minucius Thermus Coſ. 3861. numer. 1. Liguriam ſortitus prouinciam, numer. 15. Ligures in armis ſunt in Romanos, ibidem. Piſas aduentu ſuo conſeruat, numer. 15. In agro Piſano eos vincit, numer. 16. caſtra occupat, prædam recuperat, &c. ibidem.

2. *Q. Minucius* rem contra Inſubres bene gerit, a. 3863. n. 35. Triumphum petit, nec impetrat, 3864. n. 49.

1. Mitylenæi & cætera Leſbos ab Athenienſibus deficiunt, an. mun. 3626. numer. 3. Hi naues eorum retinent, & expeditionem in eos parant, ibid. Leuis pugna, induciæ ad recuperandas naues irritæ, ibid.

2. *Mitylenæi* in caſtra Athenienſium impetum faciunt, 3626. 4. hi Mitylenem obſident, Mitylenæi auxilia Spartana obtinent, 40. nauium, n. 5. ſed id tardius poſt deditionem venit, a. 3627. nu. 1. Athenienſium in eos ſeueritas, n. 2.

Mitridates Ariobarzanis filius miro ſtratagemate in Datamen vtitur, ann. 3694. numer. 10. quem etiam fallit & interficit, num. 11.

Mnasippus dux 60. nauibus à Lacedæmoniis præficitur, an. mun. 3682. num. 3. Corcyram occupat & vaſtat, oppidum obſidet, Athenienſes auxilio eis veniunt, ſed improuide mutato duce, n. 4. Mnaſippi auaricia & cædes, n. 5.

Moderationis exemplum eximium in Scipione capta noua Carthagine, a. m. 3844. num. 25.

1. Molo ſatrapa Antiochi Magni ab eo deficit, an. mun. 3832. num. 4. Zeno & Theodotus in eum mittuntur, num. 5. quos ille turbat ac fugat, 3833. n. 5. Alia in eum Xenœtæ expeditio, 3834. num. 6. in qua vincit, ibid.

2. *In Molonem* Rex ipſe expeditionem mouet, 3834. num. 7. eumque perſequitur, 3835. n. 8. deſeri formidat, ibidem. Inſtruit aciem & deſertus à ſuis male perit, numer. 9. ſibi manus infert, itidemque eius ſocij, ibidem.

3. *Molonis* frater Alexander ſe ipſe perimit, ſicut & Neolaus, vbi matrem, & liberos Molonis obtruncaſſet, ann. mund. 3835. num. 9. Molonis corpus excelſo loco in crucem tollitur, num. 10. rebelli eius exercitui venia datur, ibid.

Molossi populi in Epiro, 3588. ad Admetum eorum regem Themiſtocles fugit, nume. 2. eorum ſupplicandi modus ibid.

Monarchiæ neceſſitatem Romæ dictatu-

ræ frequentia declarauit, vide an.m.3710. nu.3.
Monetam auream & argenteam Ephori vrbe nolunt recipere, ann.3650. nume.9. illa tamen retinetur in vſum publicum, ibid. vide *Lyſandro*, nu.5.
Moneta Iuno cur dicta, ann. mund.3785. in fine.
Monimentum Alexandrinæ expeditionis fallax, an.mun.3729.nu.7.
Mulæ partus Babylone, omen capiendæ vrbis, 3534.n.8.
Mulierum potentia, & commendatio in conuiuio Darij, ann.mund.3533. num. 14. 15.16. eiuſdem refutatio, numer. 17. & 18. Mulierum apud Perſas ritus, 3592. num.11. fit decretum contra mulieres, quæ viris non obediant, exemplo Vaſthi. numer. 15.
Mulier ne regno præſit Antipater moriens vetat, 3735.4. Mulieris facinus egregium, ann.mun.3865.nu.27.
Mundum muliebrem matronæ Romanæ largiuntur ad craterem Apollini faciendum, ann.mund.3600. numer. 5. de mundo & ornatu muliebri, vide *Lex* Oppia, ſupra nu.4.
Munichio menſis quis, ann. mund. 3649. nu.15.
Munychia, Athenienſis portus, an.3735.n.2. eum Antipater præſidio tenet, ibid. occupatur à Caſſandro, n 1. 6. pro quo à Nicanore retinetur, nu.6.7. Occupat etiam Piræeum, ibi. Munychia valido præſidio tenetur, 3747.num.2. eam obſidet, capit, & exſcindit Demetrius Poliorcetes, numero 3.
Murium fuga ruinæ prænuncia, an.m.3681. nu.2.
Murem Scythæ Perſis mittunt, & cur 3536. nu.4.
Muri longi prope Athenas à Lyſandro ad cantum tibiarum diruti, 3649. num. 15. reſtaurantur, ann.3660. num.2. Muri aqua deiecti, ann.mund.3584.num.5. Albus murus 3592.17.
Musicanum regnum 3729. num. 22. eius rex ſe dedit Alexandro, qui mox deficiens ſuſpenditur, ibid.
C. Mutius Cordus, qui & Scæuola regem Porſenam ſtatuit interficere, 3548. num.5. ſcribam pro Rege perimit, ibid. & regem conſtantia, & metu coniuratorum terret, nu.6. dexteram amburit, n.5.

N.

Nabarzanes Darij occiſor, an.m.3724. nume.19. veniam ab Alexandro accipit numer.26. Deficit iterum ad Beſſum, 3725. 2. profugit in Indiam, ibid. vide *Sanbarzanes*, ſingulari certamine confoditur, 3726. nu. 3.
1. Nabis Lacedæmoniorum tyrannus vexat Achæos, an.mun. 3856. num. 17. Philippus dat ei Argos fiduciariam, an. mun. 3857. numer. 9. quam nocte inuadit, & in ea graſſatur, n. 10. quod eum illi execrarentur, ibid.
Nabis Philippo deſerto ad Romanos tranſit, 3857. num. 11. vxorem Apegam prædatricem Argos mittit, ibidem. Simulacrum vxoris eius tormenti genus, n. 12. Nabis ſollicitos habet Romanos, 3859. numer. 2. & 3. 2.
Nabis ex SC. bello petendus Quintio, an. m. 3859. 6. fit contra eum conuentus de Argis ipſi eripiendis, n. 7. obſidetur Argos, n. 8. Mox Nabis ipſe Lacedæmone, vbi Tyrannus immane facinus patrat, numer. 9. 3.
Nabidis cum T. Quintio colloquium, a. 3859. num. 11. pacem petit, quam omnes fieri vetant, ibid. vide num. 16. & 3860. num. 2. in eam Quintius inclinat, aliosque arte traducit, num. 12. ei dantur ſex menſium induciæ, & conditiones pacis, numer. 12. & 13. 4.
Nabis improbat conditiones pacis, & ad arma recurrit, a. 3859. num. 14. victus prælio eas admittit, num. 15. eius legati Romæ pacem confirmatam accipiunt, 3860. num. 1. Nabis ab Ætolis ad arma contra Romanos incitatur, 3862. n. 2. 5.
Nabis ad arma conuolat, 3862. num. 4. Gythæum oppidum maritimum oppugnat, quod Achæi propugnant, ideoque à Nabide vexantur, num. 15. & Gythæum ab eo expugnatur; à Philopœmene clade afficitur, num. 16. ab Ætolis interficitur, num. 22. 6.
C. Nævius poëta populo dat fabulas, an. m. 3820. n. 1.
P. Cor. Nasica Conſul deſignatus Italiam ſortitur, a. 3863. num. 1. & 3. contra Boios fœliciter pugnat, num. 33. triumphum petit, & triumphat, n. 34. & 35. legatus in Aſiam mittitur, a. 3871. n. 6.
Naturam exercitatio corrigit, an. m. 3673 num. 3.
Naufragium Romanum ingens à victoria nauali, an. mun. 3799. num. 10. aliud ad Syrtes, 3801.n.1. & rurſum in reditu amittunt.150. naues, n. 2. alia eorum naufragia vide ſupra, *Clades Rom.* 1.
Naufragium Mardonii ad Athon montem, 3548. num. 1. naues 300. & 20. hominum millia amiſſa, ibid. ideoque eum poſtea Xerxes perfodi iuſſit, 3573. num. 16. Claſſis Perſarum tempeſtate ad 400. naues amittit, 3574. n 20. 2.
Naufragium alterum Xerxis, 3574. numer. 23. ducentarum nauium ſelectarum, ibidem. Amilcaris Siciliam petentis, & Africam repetentis, 3574. num. 38. & 39. Nicias naualibus cladibus ſæpius afflictus, ann. 3641. 3.
Navis bellicæ ſtipendium apud Athen. & nautarum quotidianum, ann. mun. 3639. num. 1. Lyſander à Cyro 4. obolos in ſingulos accepit, 3648. numer. 9. naues ſolubiles Alexandri Magni, ann. mun. 3728. num. 9.

Navram regionem Alexander occupat, an. 3727. n. 9.

1. Naxvm vnam de Cycladibus Perſæ ſub Dario Hyſtaſpis occupant, an. mun. 3561. nu. 2. Naxii fuga montes petunt, ibidem. Ab Athenienſibus deficiunt, 3587. nu. 7. quos multi ſecuti ſunt, ibidem, & qua de cauſa, num. 8. 9.

2. Naxvm Athenienſes obſident, a. m. 3588. n. 4. & 89. n. 7.

Naxvs in Sicilia vrbs, a. m. 3639. nu. 8. & 10. prope Catanam, ibid. fauet Athenienſibus in bello Siculo, ibid.

Neapolis, & Palępolis vrbes vicinæ, an. mu. 3727. num. 12. 13. Neapolim adit Annibal, eiusque ciues in inſidias trahit, 3838. num. 33. Iterum eorum animos ſpe metuque fruſtra tentat, n. 41. Iunii Syllani præſidio tenetur, ibid.

1. Nectanabvs Thacos regis Ægypti filius præficitur à patre 80. millibus peditum Ægyptiorum, cum pater à Perſa deficeret, a. mun. 3692. num. 4. patre abſente regnum occupat, numer. 6. qui contra ipſum regreditur accepta à Perſa venia, ibid.

2. *Nectanabus* cum magnis copiis patrem prouocat ad prælium, an. mun. 3693. num. 6. eum Ageſilaus vincit, ac patrem regno reſtituit, ibid. rem aliter narrat Gemiſtus, ibidem. à Phœnicibus in belli ſocietatem contra Perſas vocatur, an. mun. 3703. numer. 2.

3. *Nectanabus* ab Ocho bello petitur, 3704. nu. 2. qui Peluſium oppugnat, num. 2. Nectanabi contra eum copiæ, temeritas, & ſuperbia, n. 3. amittit totam Ægyptum, ibidem. Eius ignauia, & fuga in Æthiopiam, num. 4.

1. Nehemias, idem qui Atherſata, an. m. 3517. num. 16. an. mun. 3608. num. 6. 1. Eſdr. 2. 63. mors eius à Ioſepho ad Xerxem male refertur, 3590. num. 1. Occaſio impetratæ profectionis Hieroſolymitanæ à Nehemia, an. mund. 3608. numer. 3. & 3609. n. 10.

2. *Nehemias* ex qua tribu fuerit, an. mun. 3608. numer. 4. fuiſſe ſacerdotem, ibid. Diuerſi Nehemiæ, num. 6. hic noſter dux & ſacerdos, ibid. Interrogat nuncium de ſtatu Ieruſalem, n. 7. & eius propterea luctus, n. 8. & oratio 10. & ſeqq.

3. *Nehemiæ* officium apud Artaxerxem, an. mu. 3608. num. 11. eiusdem poſtulatio & timor, 3609. nume. 10. & 11. & conceſſa profectio, num. 12. quæ particulariter petierit, nu. 13. & ſeqq. venit Hieroſolymam indignantibus Samaritis, nu. 16. 19.

4. *Nehemias* vrbem circumit, 3609. num. 19 aperit conſilium ſuum, num. 22. quod ſecuti Iudæi muros ædificant, 23. & ſeqq. An ipſe ædificarit, n. 40. eo orante Iudæi pergunt in opere, n. 43. eius contra aduerſarios diligentia, 46.

5. *Nehemias* optimates ſeorſim increpat, ann. mun. 3609. num. 49. deinde etiam publice, numer. 50. dimittit debita ſibi, & ad eam liberalitatem cæteros non fruſtra adhortatur, num. 51. nominatim Sacerdotes, ibid.

Nehemias inſidiis appetitur, an. mun. 3609. n. 52. 53. 54. 56. quas ipſe contemnit, num. 55. quanto tempore murum ædificarit, num. 57. & ſeqq. prouidet cuſtodiæ vrbis, num. 62. & ciuium frequentiæ, numer. 63. & 65. 6.

Nehemias ſanctificat, & dedicat muros Deo, 3609. num. 66. & quare, ibidem, populum cum Eſdra conſolatur, num. 74. fuiſſe verè ſacerdotem, n. 83. ſuos ab alienigenis ſeparat, n. 93. fœdus cum Deo renouat, num. 97. 7.

Nehemias quem locum Nephthar appellarit, an. mun. 3610. numer. 2 eius in populum ſuum humanitas, an. mun. 3621. num. 2. & magnificentia, numer. 3. abit in Perſidem, num. 4. poſt quantum tempus, numer. 5. 8.

Nehemiæ gubernatio, & zelus, 3621. numer. 6. eiusdem Bibliotheca & commentarii, nu. 6. & 7. Nehemiæ reditus in Iudæam, an. mun. 3629. num. 2. deprauata corrigit, n. 3. mundat gazophylacia, reddit locum & victum Leuitis, etiam in futurum, num. 3. & 4. 9.

Nehemias corrigit profanationem ſabbati, 3629. num. 4. & 5. & connubia male contracta, n. 6. quæ diſtrahit, etiam in familia pontificia, num. 7. & 8. quoyſque vixerit, ibid. & n. 9. ex Ioſepho. 10.

Nehemias in multis typus Chriſti fuit, an. mu. 3629. n. 10. 11. 12. 11.

Neoptolemvs princeps armigerorum Alexandri, 3732. 3. non vult Eumeni ſubeſſe, num. 4. eique inſidias ſtruit, ibid. quibus detectis pugnat & vincitur, ibid. ad Antipatrum ſe confert, n. 4. 1.

Neoptolemus cum Eumene ſingulariter pugnat, 3732. n. 5. in quo denique Neoptolemus ſuccubuit, ibid. 2.

Nephthar quid, & cui loco inditum nomen a. m. 3610. n. 2.

Neptvni templum ad Tænarium promontorium, a. m. 3587. n. 2. Aſyli locus, ibid. ibi Pauſaniæ proditio proditur, num. 2. & 3.

Neqvinvm oppidum Romani proditione capiunt, 3755. 6. eius ſitus in Vmbria, ibidem.

C. Clavdivs *Nero* duas legiones ad Capuam habuit, an. mun. 3843. num. 11. tranſit in Hiſpaniam cum exercitu, ibid. ab Aldrubale decipitur, ibid. fit Conſul, a. Vrb. Co. 546. m. 3847. nu. 2. vir acer & promptus, ibidem. 1.

Neronis cum Collega M. Liuio ſimultas ſublata, an. 3847. 4. perſequitur Annibalem, leuibusque cum eo præliis certat, num. 7. moxque legitima pugna vincit, n. 8. eius veſtigiis infeſtus inhæret, n. 9. 2.

Nero Aldrubalis aduentu cognito, eum clam expugnaturus adit collegam, 3847. numer. 10. & 11. ac denique vincit, numer. 15. & 16. caſtra ſua repetit, num. 17. Romam venit, num. 19. triumphum collegæ mo- 3.

deſte affectatur, ibid. vide *Claudius*.

Nexvi non dari obæratos Romæ cautum, a. 3728. n. 34.

Nicanor Parmenionis filius ſubita morte decedit, a. 3725. n. 1. frater eius Philotas eum ſepelit, ibid.

Nicanor ſiue Nicator Seleuci cognomen, vide *Seleucus*.

1. Nicanor dux Caſſandri occupat Munychiam, ann. mun. 3735. num. 6. & retinet inuitis Athenis, 3736. num. 6. & inſuper Piræum occupat, ibid. nec dimittit. Olympiadis iuſſu, 7. etiam per aduentum Caſſandri, ibid.

2. *Nicanor* victo Clito à Caſſandro honoratur, 3736. num. 8. & 10. intumeſcit præſidens præſidio Munichii, ibid. à Caſſandro interceptus occiditur, ibid.

Nicanor Caſſandri frater ab Olympiade occiditur, a. m. 3737. n. 3. cuius cædem mox Caſſander Olympiadis cæde vltus eſt, an. m. 3739. nu. 12.

1. Nicanor Antigoni dux Eumenem vinctum accipit, 3739. n. 7. Mediæ præfectus pro Antigono, 3742. 10. contra Seleucum ad Babylonem recuperandam venit, num. 10. eum improuidum Seleucus occupat, & vincit, n. 10.

Nicanor victus ad deſerta fugit, 3742. num. 10. eius copiæ ab Antigono ad Seleucum tranſeunt, ibid. rem Nicanor ad Antigonum ſcribit, n. 13. qui filium Babylonem mittit, ibidem.

Niceratvs Niciæ ducis filius à 30. tyrannis occiditur, a. m. 3650. nu. 7.

1. Nicias electus Siculo bello ab Athen. imperator, id diſſuadet, 3639. num. 2. & 4. ad vlteriora bella inuitat, num. 3. quam expeditionem vrget Alcibiades æmulus Niciæ, n. 4. Athenis ſubſidia petit, & obtinet 3640. n. 1.

2. *Nicia* & ſociorum in Sicilia conatus, a. 3641. num. 4. nauali prælio à Syracuſanis non inultus vincitur, num. 8. ſuos hortatur in neceſſitate pugnæ, num. 9. & 10. iterumque vincitur, ibid. de fuga cogitat, num. 11.

3. *Nicias* ab Hermocrate deceptus, fugam male differt, 3641. nu. 12. diſcedit non incompoſite, num. 14. ſed varie vexatur 16. exercitu profligato ſe dedit 17. cum Demoſthene duce occiditur, num. 18. eius capti tempus, n. 19.

Nicias proditor, vide *Proditor*.

Nicodromvs Ægineta ſuorum ciuium apud Athenienſes proditor, a. m. 3555. n. 1. irrito conatu, ibid.

Nicolochvs dux præficitur bello nauali à Lacedæmoniis, a. m. 3681. n. 4. vincitur à Timotheo, ibid.

Nisa vrbs Indiæ, 3728. num. 10. Alexandro ſe obſidione fatigata dedit, ibidem. Niſæi ſe à Libero patre conditos ferunt, ibidem.

Nitetis Cambyſis pellex Apriis Ægyptiorum regis filia, a. m. 3524. n. 9. de ea refutatur Herodotus, ibid.

Nobilior, vide *Fuluius*.

Nola à Fabio & Marcello contra Annibalem conſeruatur, an. m. 3839. num. 38. Nola & Neapoli excluditur Annibal, 3838. n. 41. & à Marcello cladem ad Nolam accipit, 42. 1.

Nolam iterum adit Annibal, & irrito conatu tentat, a. m. 3839. num. 40. & 41. ibidemque cladem accipit a Marcello geminatam, nu. 41. & 42. 2.

Nora vrbs ad Indum, ann. mund. 3728. num. 12. A Polyſperconte in deditionem redacta, ibid.

Nora arx Eumenis, ad eam proditione victus fugit, ann. mun. 3733. num. 3. qualis arx illa, ibid. vbi ſita, nu. 4. in ea obſidetur, n. 6. cætera vide in *Eumenes*.

Nvceriam Annibal fame occupat, ann. mun. 3838. num. 42. & perfidia vtitur, ibid.

Nvmæ libri defoſſi reperti, an. v. c. 572. mundi 1. 3873. quo loco, nume. 11. in duabus arcis lapideis, ib. à Prætore lecti, damnatique, nu. 12. moxque publice combuſti, ibid. an aliqui ſeruati, ibid.

Numæ corpus non inuentum, 3873. numer. 11. 2. quid illo factum videatur, nu. 13. Quid hac tota de re S. Auguſtinus, ibid.

Nvmervs aureus quid, & cuius inuentum, a. mund. 3621. nu. 13.

Nvncii Perſici Angari dicti, ann. mund. 3596. num. 47.

Nvndinæ Romæ quando celebratæ, a. 3564. nu. 7.

Nvptiæ Eſtheris cum quo rege, vide *Eſther*, n. 1. Nuptiæ apud Ardeates diſcordias generant, 3612. num. 3. Nuptiæ Sophoniſbæ cum Maſaniſſa prodigioſæ, vide *Maſaniſſa* numer. 6.

O

Obaratos nexui non dari Romæ cautum, ann. mund. 3728. num. 34. Obæratos Romæ inuentos fuiſſe mirum videri, ann. mun. 3557. num. 3. deliberatio de ipſis, numer. 4. & ſeqq. & 3559. nu. 10. & 60. nu. 1. & 3. & 5.

Obedientiæ exemplum inſigne in Athenienſibus, ann. mun. 3575. nume. 8. in Fabio Labeone naues incendēte cæca obedientia, 3866. nu. 13.

Occasionem admittendi regni Perdiccas amittit, 3730. num. 31. quod fruſtra poſt affectauit 3731. numer. 2. Magna vis occaſionis 3601. nume. 26. Occaſio calua, 3646. num. 5. fine. Occaſio à Pyrrho amittitur, ann. mund. 3776. nume. 10. & 3782. numer. 4. à Polemarchis Thebanis, 3676. numer. 2. A Rhodiis 3857. nu. 20.

Ochvs Perſarum Imperator, vide ſupra *Artaxerxes Ochus*.

Octavivs Mamilius fœdere cum Tarquinio iunctus, & quo modo, ann. mund. 3523. nu. 8. Imperator à Latinis creatur, an. 3557. nu. 2. occiditur ab Herminio legato, 3559. nu. 5 vir omnium ætate ſua ſtatura & robore præſtantiſſimus, ibid.

Odivm mortiferum Paryſatidis, & Statyræ coniugum Artaxerxis Memnonis, ann. mund.3653.num.6. Odia Virginij & Sergij exercitui nocent, numer.12. & 13. vide *Inimici*.
Oeniadæ quid, ann.m.3598.nu.3.
Oeobazi Perſæ filij tres, Darij iuſſu iniuſtè obtruncantur, an. m.3536.nu.1.
Olcades Hiſpaniæ populi primi ab Annibale domiti, a.m. 3833. n. vlt. ib. argenti fodinæ, ibid.
Oligarchia Sicyone & Argis inſtituitur, a. mun.3637.n.1. moxque Democratia Argis reſtituitur, nu.2.
1. Oligarchiam Athenis procurat Alcibiades, ann.mund.3642. nu. 5. eaque Sami præparatur, ib. ſuadetur ſpe gazæ Perſicæ, n. 6. ei repugnat Phrynichus, ibid. eius promotor Piſander, ſicut & reditus Alcibiadis, num. 6. & 9.
2. *Oligarchia* Athenis promouetur, ann. 3643. n. 2. in caſtris, & aliis oppidis, & in vrbe ipſa, numer.2.& 3. in magna Reipub. perturbatione creantur decemuiri, numero 4. quadringenti Rempub. capeſſunt, numero 5. Oligarchiæ præcipui authores, ibid.
3. *Oligarchia* ſtabilitur Athenis 3643.num.6. Senatoribus valere iuſſis, ibid. in caſtris vacillat, num.7. ibi pro ea treceenti coniurati, ibid. Ibi nihilominus Democratia reſtituitur, numer. 7. in vrbe quoque Oligarchiæ ruina paratur, num. 8. & coniuratur in 400.
4. *oligarchia* per Alcibiadem labefactatur, ann. 3643. num. 10. & ſeqq. vim cohibet à quadringentis, num. 12. eorum metus, exautorantur, & Spartam plerique aufugiunt, num. 15.
5. Oligarchia 30. tyrannorum à Lyſandro Athenis conſtituta, 3650. num. 5. & ſeqq. quæ eorum adminiſtratio, ibidem. Lyſander Oligarchiam, vbique conſtituit, & quo conſilio, 3649. num. 10. & 11.
6. Oligarchia in Græcia in Democratiam opera Polyſperconis commutatur, 3735. 9. vide 3736. n. 12.
1. Olympias Neoptolemi regis Moloſſorum filia nubit Philippo, ann. mun. 3697. nu. 2. opera Arymbæ, qui Troadem eius ſororem habebat vxorem, ibid. anno Philippi 27. ibidem, parit Alexandrum, an. mun. 3698. numer. 5. ratio temporis firmatur, ibidem.
2. *olympiadis* fratre Alexander rex Epiri, Alexandri Magni auunculus, in Italiam claſſe appulit, 3714. num. 5. à Philippo ob ſtupri ſuſpicionem pellitur, ducta Cleopatra Attali nepte, a. 3716. n. 9. vide & 3718. nu. 2. & 3723. n. 8.
3. *olympiadem* matrem Alexander ducit in Epirum, 3716. num. 9. Olympiadis filia Cleopatra nubit Alexandro regi Epiri auunculo, an. mun. 3717. num. 3. nuptiæ celebrantur, 3718. num. 3. Olympias ſuſpecta cædis mariti, n. 7.
4. *olympias* fratrem ad mariti cædem inuitauit, 3718. numer. 8. & Pauſaniam impulit, & equos ad fugam præbuit, ibidem, & in cruce pendenti coronam impoſuit, &c. n. 8. marito mortuo inſultans, Alexandro diſſimulante, ibid.
olympias æmulam Cleopatram filia prius in gremio eius interfecta, ad ſuſpendium coëgit, 3718. aliter Appianus, n. 9. Olympias olim dicta Myrtalis, ibid. conſecrat gladium, quo Philippus occiſus fuerat, numer. 9. 5.
olympiadem Alexander diuinis honoribus affici voluit, an. mun. 3730. num. 28. Olympiadi non ſatis cum Antipatro conueniebat, 3731. num. 3. moriens vetat ne regnare permittatur, a. 3735. n. 4. eam Polyſpercon reuocat ad regnum, n. 6. 6.
olympiadi fidem ſpondet Eumenes, ann. mun. 3735. numer. 8. mutuæ eorum literæ, 3736. num. 1. Olympias Eumenis ſana conſilia neglexit, ibid. ſcribit pro libertate Athenienſium, fruſtra, a. 3736. n. 7. 7.
olympias in regnum Macedonicum reducitur, 3737. numer. 1. obſiſtente Aridæo & Eurydice, qui victi & deſerti à ſuis ab Olympiade capti occiduntur, num. 2. occidit & Caſſandri fratrem, & de amicis eius centum, numer. 3. 8.
olympiadem Caſſander bello vexat, 3738. num. 7. Olympiadis res concidunt, ibid. eam Caſſander fame Pydna eiicit, an. 3739. nu. 11. & ex fuga capit, quam Macedones occidunt, n. 11. & 12. & 3755. n. 4. 9.
Olympiades in ſingulis annorum indicibus notatas inuenies, ab ann. mu. 3517. ad 3878. ab Olympiadis 60. ann. 4. ad Olymp. 151. an. 1.
Olynthiorvm potentia tyrannica, an. mun. 3667. de ipſis ad Lacedæmonios querelæ, num. 1. qui contra ipſos copias mittunt, n. 1. & 2. Res à Teleutia fratre Ageſilai ad Olynthum geſta, a. m. 3668. n. 1. 1.
olynthiorum & Spartanorum mutuæ clades, ann. 3669. numer. 1. 2. Ageſipolis & mox Polybiades Olynthum fatigant, anno 3671. num. 1. & 2. fame domiti fiunt Lacedæmoniorum ſocii, 3672. nu. 1. quando bellum ab eis cum Philippo geſtum, an. 3705. n. 6. 2.
olynthiaci belli cauſæ, 3705. numer. 7. copiæ Olynthiorum, num. 8. Olynthum Philippus obſidet, num. 9. eamque proditione occupat, 3706. numer. 1. 2. 3. 4. ex variis, ibid. 3.
Omphis rex, vide *Taxiles*.
Onias filius Ieddoæ pontifex eius nominis primus, a. m. 3731. n. 1.
Onias II. Simonis Iuſti filius, Pontifex, ann. mun. 3808. 5. negat tributum Euergeti, a. 3811. numer. 1. eius mors, ann. 3821. num. 1. eius mores, ibid. ad eum miſſæ literæ ab Aria rege Spartæ, numer. 2. & ſeqq. fuſè.
Onias III. ſummus Pontifex, ann. mund. 3847. num. 1. eius integritas, 3870. num. 2. & cum Simone quodam contentio, numer. 2. & 5. Heliodoro ærarium ſacrum expilare cupiente Pontifex luget, numer. 4.
10. &

2. n. 10. & pro eo orans reuiuiſcit, n. 11. 14.
Onias curat Simonem exulem fieri, 3871. n. 1. adit Seleucum, nu. 2. & cur, ibid. cætera quære, 10. 6.
ONOMACRITVS ſortilegus bellum Xerxi perſuadet, a. m. 3570. 3.
ONOMARCHVS dux Phocenſium bellum ſacrum renouat, 3701. 1. Philippum ſemel iterumque vincit, n. 2. moxque ab eodem vincitur, & in crucem agitur, n. 3.
OPIMA ſpolia Marcellus refert de Virdomaro, a. m. 3832. n. 8. quæ tertia fuerunt huius generis, ibid.
OPPIA Veſtalis ſiue Opimia, quam alii Popiliam vel Pompiliam vocant ſacrilegii punita, a. m. 3572. n. 7. quis modus ritusve puniendi, ibid.
OPPIA lex, vide ſupra, *Lex*.
ORACVLA ſacra, Eſaiæ de Cyro, a. m. 3517. nu. 5. & 6. 7. & 13. Danielis, 3519. nu. 1. & ſeqq. fuſe, 3531, n. 7. de Smerde. Aggæi de templo ædificando, 3533. n. 30. & 31. 36. 37. Aliquot Zachariæ oracula, 3533. n. 41. & ſeqq. & 3534 n. 7. & 15. n. 10. & 13. & 3536. n. 9. & 3537. nu. 9. & 3540. n. 6. 41. n. 1. & 3544. nu. 1.
1. ORACVLA profana, Oraculo Cumæo illudit Ariſtodicus, a. m. 3520. n. 3. Brutus oraculum delphicum callide interpretatur, 3522. nu. 4. Oraculum Iouis Ammonii incendi iubet Cambyſes & Ammonios diripi, an. m. 3528. n. 5. de claudicatione regni oraculum, 3657. n. 2.
2. *Oraculum* de morte Cambyſis fraudulentum, a. m. 3531. n. 3. Pythoniſſa corrupta falſum reddit oraculum Spartanis, 3531. n. 2. & 3553 nu. 1. & 2. Iouis oraculum de P. æſultore Iudæorum a. m. 3565. n. 1. 2. 3. de morte Pauſaniæ, 3587. n. 4. oracula ambigua ſub bellum Xerxis, a. m. 3573. n. 5.
3. *Oraculum* ſubornare conatur Lyſander, an. m. 3651. n. 5. idque non vno in loco; vnde & accuſatur, ibi. Oraculo Philippus Amyntæ decipitur, a. m. 3718. n. 3. & Alexander ſe ipſe fallit, 3723. n. 6. 7. & 8.
ORDO in magiſtratibus non ſemper ſeruatus, a. m. 3856. n. 6. & 7. in Flaminino, & Ælio Pæto, ibid.
ORIGINVM M. Catonis libri quando editi, a. m. 3859. n. 19.
1. ORONTES Artaxerxis Mnemonis gener Teribazum accuſat, a. m. 3669. n. 4. Euagoram ad pacem admittit, ibid. eius criminationes refutantur, a. m. 3670. nu. 4. Orontes damnatus ignominia afficitur, n. 5.
2. *Orontes* Myſiæ Satrapa, cum aliis à Perſis deficit, 3692. num. 3. moxque ſociis proditis regi ſe dat, & pleroſque coniuratorum regi tradit, n. 5.
OSCVLARI pedes mos Pœnorum, an. m. 3851. n. 28.
OSTRACISMVS quid, & quis eius modus, an. m. 3571. n. 6. eo Ariſtides in exilium pulſus n. 4. & Themiſtocles, a. 3583. nu. 3. Cimon 3592. 19. id exilium decem annorum fuiſſe, n. 6. h.
OTHANES Cambyſis auunculus & ſocer, an. 3532. num. 1. 2. in Smerdem tyrannum cum Perſarum proceribus coniurat, nu. 3. filius Pharnaſpis, ibid.
OTANES præfectus oræ maritimæ ſub Hyſtaſpide, a. 3538. n. 5. quo in tribunali ſederit, ibid. eius pater Siſamnis qua pœna affectus, ibid. alius ab Othane priore, ibid. rem Perſicam auget, ibid.
OVATIO quomodo fieret, a. m. 3552. n. 5. eius à Triumpho diſcrimen, ibid. Ouatio Lentuli, a. m. 3854. n. 22.
OXATRES Darii frater cum eo, ac pro eo fortiſſime pugnat, a. m 3721. num. 7. ab Alexandro honoratur. 3724. nu. 23.
OXIDATES ab Alexandro vinculis ſolutus fit Mediæ ſatrapa, ibid.
OXIDRACÆ populi Indorum, vide *Malli*, 3729 n. 15. 21.
OXVS amnis ad Bactrianos & Sogdianos, an. m. 3726. n. 3. 4. 5. vt eum traiecerit Alexander, ibid.

P.

PACTIAS Lydus à Cyro deficit, an. m. 3520. n. 1. Sardeis, & Tabalum obſidet, ibid. Cyrus eum ad ſe perduci iubet, n. 2. iubet & Cumæum oraculum, n. 3.
PALÆPOLITÆ qui, a. m. 3717. n. 12. Romanos ſocios bello vexant, ibid. Fecialibus ferociter reſpondent, & ſe præſidiis roborant, ibid. P. Philo in eos bellum mouet, nu. 13. inde Samnites & Nolani dolo eiecti, 3718. nu. 32. 1.
Palæpolis ope Carilai & Nymphii, à Philone occupatur, a. 3718. nu. 32. deque ea triumphat, ibid. 2.
PALÆTYRVS à Prophetis celebrata, a. m. 3722. n. 18. 19.
PALLENE, quæ Patelene, & Caſſandra dicta, vbi ſita &c. a. m. 3620. n. 1. vide etiam, 3631. n. 4. & 5.
PALMÆ victoribus Romæ primum datæ, & coronæ ſpectatoribus ludorum, 3761. n. 11.
PALLADIVM Romæ an diuinitus ſeruatum, an. m. 3813. n. 10.
PANIS Iudæorum cur pollutus dicatur, a. m. 3596. n. 12.
PANORMVS à Romanis expugnatur, ann. m. 3800. nu. 2. Punicæ ditionis caput, ibid. à duabus ſinguli minis plurimi redempti, alij venditi, ibid. aliæ vrbes eius exemplum ſecutæ, nu. 2.
PANTAVCHVS vir fortis, a. m. 3763. dux Demetrij, n. 1. cōtra Pyrrhū certat, & vincitur, 2.
M. PAPYRIVS vrbe à Gallis capta, initium & cauſa cædis fuit, an. m. 3661. n. 10.
L. PAPYRIVS Curſor Dictator, Mag. Eq. Q. Fabium, qui pugnaſſet iniuſſus, licet victorem pene morti dedit, 3740. & ſeqq. exercitus in eum ira, & inde impedita victoria, n. 46. eo lenito vincit Samnitem, & triumphat, n. 47. 1.
L. *Papyrium* Q. Fabius Cos. dictatorem dicit, 3744. num. 1. vincit Etruſcos & Samnites, 3745. n. 5. & de vtriſque triumphat, n. 6. 2.
L. PAPYRIVS curſor prioris filius, Coſ. 3761.

Index.

n. 3. Duroniam Samnitibus eripit, nu. 5. execrationes hoſtium contemnit, num. 6. & ſuorum auguria, ibid. & magnifice vincit, n. 8. & mox triumphat, n. 10.

PARÆTACA vrbs Perſidis vel Mediæ, a. mun. 37_6. nu. 5.

PARALVS nauis Athen. a.m 3649. n. 8. nunciat cladem à Lyſandro illatam, n. 10.

PARASANGA quantum terræ ſpatium, 3545. n. 1. & 365_. n. 5.

PARMENIDES Camarinæus Olympionica, an. m. 3526. n. 6.

PARMENIDES philoſophus quando floruerit, a. 3670. n. 3.

1. PARMENIO dux Philippi, 3718. nu. 2. & Alexandri, a. 3719. n. 3. & 3720. nu. 1. Ciliciæ anguſtias occupat, 3721. 6. recipit pro Alexandro Damaſcum, n. 14. ſuadet Alexandro accipere conditiones pacis cum Dario, 3724. n. 3.

2. *Parmenionis* filius Nicanor ſubita morte extinguitur, Philotas ad eum humandum à patre relinquitur, qui Beſſum perſequitur, a. m. 3725. n. 1. Philotas eius filius in Alexandrum coniurat, n. 3. 4. &c. Parmenio vt culpæ conſcius occiditur, 6.

PAROPAMISADÆ populi iuncti Bactrianis, a. m. 3726. 1. quos adit Alexander, & qualis ea regio, ibid.

PARTHI deficiunt à regno Macedonum, an. m. 3806. 4. id eſt Antiochi Dei, vel potius Callinici, ibid. & 3809. n. 3. cauſa defectionis, n. 4. & 5.

PARTHIENE, quæ & Hecatompylos, 3724. 23. ibi rumor ſparſus de reditu Alexandri, ibi.

PARVS inſula vbi ſita, 3562. n. 2.

PARYSATIS mater Cyri iunioris, & vxor Artaxerxis Mnemonis, an. mu. 3650. Cyrum morti eripit, nu. 3. eius cum Statira nuru odia, quam per fraudem veneno extinguit, 3655. n. 6. Carnificinam exercet in quendam Carem, qui à ſe Cyrum occiſum ferebat, n. 9.

PARYSATIDIS crudelitas in Maſabatem Eunuchum regis, a. m. 365_. num. 9. odit Tiſſaphernem, 3658. n. 2. eique mortem procurat, ibid.

PASCHÆ prima celebritas poſt ſolutam captiuitatem, a. m. 3538. 1.

PATIZITHES magus in Cambyſem conſpirat, & in Cyri ſolio Smerdem magum collocat, a. m. 3531. n. 1. amborum tyrannis & cædes, a. m. 3532. n. 4. 5 6.

PATRICIORVM quorundam in plebem pauperem ſeueritas, a. m. 3557. n. 5. 6. & a. m. 3560. n. 1. & 7. 3561. n. 7. a. 3562. 10. a. m. 3564. n. 1. 2. vide *Appius Claudius*, & 3584. nu. 8.

PATRICII alii à Senatoribus, a. m. 3655. nu. 4. Patricii Romæ Tribunatum ambiunt. an. m. 3654. nu. 4. Patriciorum quam reliqui populi minor poteſtas, a. m. 3562. n. 11.

PATROCLVS cum claſſe à Philadelpho mittitur contra Gonatam, a. m. 3786. n. 1. & 2.

PATTALORVM Regulus ſe Alexandro dedit, a. m. 3729. n. 24. ibique hyemat, n. 25.

PAVLVS Æmilius, vide *Æmilius*.

1. PAVSANIAS copias ducit ad Athenienſes contra Mardonium, a. 3575. n. 5. Perſico more menſam ſibi parari iubet, n. 16. res ab eo in Thracia geſta, an. m. 3578 n. 1. Perſis ſtudet, & Xerxis filiam ſperat vxorem, ibid.

PAVSANIÆ ad Xerxem literæ, a. m. 3578. n. 2. & Xerxis ad eum, n. 3. indeque inſoleſcit, ibi. Spartam ab Ephoris reuocatur, n. 5. & de proditione accuſatus abſoluitur, ibid. Regis erat conſobrinus & tutor, princepsque Reipub. ibid. 2.

Pauſanias ſponte Byzantium adit, an. m. 3580. n. 1. vnde ab Athenienſibus Cimone duce pellitur, & abit in Aſiam, nu. 1. 2. Cleonice Virgine parentibus rapta, ibid. In Aſia cōſilia proditionis agitat, nu. 2. reuocatur ab Ephoris, ibid. & a 3581. n. 1. 5.

Pauſanias in carcerem coniicitur, a. m. 3581. n. 3. ſiſtit ſe iudicio atque abſoluitur, & quare, ibid. & 82. n. 1. cum Hilotis conſpirat, ibid. res erumpit, nec tamen punitur, numer. 2. litteras mittit Bellorophontæas in Perſidem, n. 2. 4.

Pauſanias proditionem vrget, a. m. 3585. nu. 6. conuincitur proditionis, 3587. numer. 1. quomodo deprehenſum facinus, numer. 2. 3. fugit in aſylum, numer. 3. fame necatur, ibid. eius ſepultura, n. 4. Aſyli in eius morte violatio, ibid. 5.

PAVSANIAS Spartæ rex Lyſandro inuidet, a. m. 3652. n. 4. idque in bonum hoſtium cedit, ibid. in Elidem pugnat, n. 5. in Thebanos expeditionem mouet, 3558. eum præuenit Lyſander, numer. 4. 5. Pauſanias cum Spartanis pugnare non audet, ibid. ob rem male geſtam damnatus fugit, & morbo perit, num. 5. 1.

PAVSANIAS adoleſcens Ceraſtæ filius, ann. mund. 3718. numer. 5. ab Attalo in ebrietate polluitur, ibid. a Philippo vindicta non impetrata, ei mortem parat, ibid. eumque confodit, nu. 6. moxque a Perdicca perimitur, ibid. 1.

Pauſanias ad cædem à quibus impulſus, 3718. n. 8. Ab Olympiade honoratur mortuus, numer. 8. 9. cadauer eius in crucem ſublatum, num. 8. 2.

PAX Antalcidæa, ann. mund. 3666. numer. 1. quod eius tempus, quæ cauſæ, numer. 1. 2. quæ eius formula, numer. 3. omnes Græci illi acquieſcunt, præter *Thebanos*, numer. 4. eadem renouatur, 368_. numer. 1. vide *Bellum*, & *Expeditio*, & *fœdus*. 1.

Pax duris conditionibus prędita non diuturna, ann. 3725. numer. 9. pacis cum Pœnis conditiones, ann. mund. 38_3. numer. 3. Ea pax nutat Romanorum culpa, 38_5. numer. 3. iterum periclitatur ob Sardiniam, 3819. numer. 1. Et rurſus ob Ligurum & Sardorum defectionem, 3821. num. 12. nec recuſant bellum, ibid. 2.

Pax cum Pœnis, vide *Carthaginenſes*, & *Pœni*, Pax cum Philippo Perſei patre prudenter inita, ann. 858. numer. 5. pax Ægypti & Macedonum, 3858 numer. _. Philippi cum Ætolis, ann. mund. 3850. 8 Romanorum cum Antiocho magno, an. 3864. 31. 32. &c. vide Antiochus, nu. 25. 27. 28. 29. 3.

Pecvnia ærarii templi Hieroſolymitani quanta, a. 3870. 8.
Pecvniæ ſacræ in vſus prophanos vſurpatio damnata, a. 3690. n. 5.
Pegæ vrbs Græciæ, vbi ſita, an. m. 3598. 2. ibi nauale Athenienſium, ibid.
Pelopidas Thebanus dux, 3688. ad Artaxerxem Mnemonem legatus, nu. 1. ei charus & cur, ibid. ab eo literas obtinet, num. 2. ſed irritas, ibid.
1. Peloponnesiacvm bellum quam occaſionem & originem habuerit, an. mun. 3585. num. 5. & rurſum, 3592. num. 20. eius initium, a. m. 3623. n. 1. & 2. indicia belli, ibid. primum facinus hoſtile, n. 3. & 4.
2. *Pelopon.* bellum quam diu durarit, 3623. n. 2. & 3649. nu. 2 poſt annos 27. opinio Xenophontis ea de re, nu. 2. finitur captis à Lyſandro Athenis, & victoria ad Ægos potamos, nu. 4. & ſeqq.
Pelvsivm à Thebanis pro Perſis oppugnatur, a. m. 3704. n. 2. eiuſque fugiente rege deditur, n. 3.
1. Perdiccas Alexandri filius Macedonum rex a. 3620. 2. eius fratres Philippus & Derda, ibid. fit hoſtis Athenienſium, num. 2. ſuſcitat bellum inter Athen. & Lacedæmon. numer. 2. vrbes ad defectionem trahit, ibidem.
2. *Perdiccas* ſuadet Chalcidenſibus vt relictis vrbibus maritimis Olynthum commigrent, a. m. 3620. n. 5. Hoſtis Aribæi regis, Braſidæ ſocius, 3631. n. 6. leuiter deficit à Lacedæm. ad Athen. & contra, 3620. nu. 2. 622. n. 1. & 631. n. 6.
1. Perdiccas dux Alexandri Magni regii generis, a. m. 3728. n. 9. & 3730. num. 32. ei tradit annulum Alexander moriens, num. 20. quem reponit in ſella regia, in qua diadema, purpura, & arma Alexandri, num. 1. 30.
2. *Perdiccæ* regni ſuffragium dat Ariſtonus, cui cæteri aſſentiuntur; quod ille imprudenter recuſat, 3730 nu. 31. fit regni adminiſtrator ſub Aridæo, numer. 32. & 33. Alexandri fratre, vmbrabili rege, ibidem, & num. 35.
3. *Perdiccas* regnum totum Græcorum affectat, a. 3731. 2. cogitat Antipatrum opprimere, occupata Ægypto, numer. 3. qui in eum conſpirat cum Cratero & Ptolemæo, numer. 4. adit Perdiccas Ægyptum, 3732. num. 6.
4. *Perdiccas* in Thraciam mittit Eumenem cum Neoptolemo, 3732. num. 3. Imprudenter ad Peluſium militem ſuum vexat, 6. murum Camelorum fruſtra obſidet, ibidem, cum magna ſuorum iactura Nilum traiicit, ib. à ſuis occiditur, n. 7. eius mores, ibi.
Perfidia in ſuum principem punita, an. m. 3835. n. 12.
Perialla Pythoniſſa falſum edit oraculum de ortu Demarati, a. m. 3551. n. 2.
1. Pericles Athenienſis X antippi filius dux contra Sicyonios, a. m. 3598. num. 3. eoſque claſſe vicit, ibid. bis Eubœam à defectione adit infeſtus, a. 3606. num. 2. & 3. eius prouidentia in Eubœa deſerenda, & auertendis ab Attica Spartanis, 3. 4.
Pericles Eubœam rurſus occupat, 3607. num. 1. Heſtiænſes exterminat, eoque coloniam deducit, ibidem. Bellum Samium Aſpaſiæ cauſa fabricatus eſt Pericles, quod & confecit, 3614. 3. cum noua claſſe rebellem adit, vincitque, 3615. 1. 2. 2.
Pericle abeunte Samii iterum victores, a. 3615. iterumque reuertente expugnati, nu. 4. 5. machinarum inuentor, ibid. eiuſdem iactatio, n. 5. Cimonis familiam odit, 3619. 3. fax fuit belli Peloponneſi, 3622. 8. & qua de cauſa, 9. 3.
Pericles ſuos ad bellum acuit 3623. num. 5. & prouidet inuidiæ ab Archidamo, ibid. Peloponneſum cum claſſe inuadit, num 6. & 3624. nu. 2. terrorem ab eclipſi naueclero ſuo demit, 3623. n. 7. 4.
Pericles ſuſcepti belli cauſa magiſtratu deiicitur, 3624. n. 3. & pecunia mulctatur, ibid. fit iterum belli dux, 4. duos filios & ſororem, aliosque propinquos peſte amittit, ibid. tertio anno à bello excitato moritur, 3625. n. 1. 5.
Periclis laudes, 3625. num. 1. quid ipſe maxime laudabile duceret in ſe, ibidem, reus eſt culpæ omnium grauiſſimæ, numer. 2. qua morte abſumptus, ibidem. Quo Prætore mortuus num Epaminonda, numer. 3. 6.
Perinthvs Thraciæ vrbs ad Propontidem, an. mun. 3713. 2. eam obſidet Philippus, num. 4. ingenti ardore, ibid. obſeſſis opem ferunt Athenienſes, ibid. & rex Perſarum Arſes, n. 4. ducitur obſidio, 3714. n. 1. quæ pace ſoluta eſt, ibid.
Persarvm imperium cùm Cyro inchoatum ann. mund. 3517. 3. Vrbis 216. initio ſextæ mundi ætatis, n. 2. cæde Darii Arſamis terminatum, a. m. 3724. 208. annis ſtetit, vide etiam, n. 11. anni 3724. 1.
Perſarum principes Iudæis magiſtratus aſſignarunt, a. 3517. num. 24. ad illorum annos Chronologia dirigenda, num. 27. quatuor eorum prænunciat Danieli Gabriel, a. m. 3519. num. 5. inde error Hebræorum 3523. n. 1. 2.
Perſarum reges anni partes diuerſis locis traduxerunt, a. mun. 3524. n. 5. Cadauera neque Perſæ, neque Ægyptii cremant, 3527. n. 5. Septem principes in Smerdem coniurant, 3732. num. 3. inter eos conuenta, num. 10. 3.
Perſis quot prouinciæ ſubiectæ, ann. mund. 3533. num. 3. & quod inde tributum, num. 4. Babylon à Perſis deficit, numer. 46. recipitur, 3534. numer. 8. 11. 12. Perſæ Scythas fruſtra affectant, 3536. num. 1. vſque ad 7. 4.
Perſæ Thraces ſubiiciunt ſibi, 3537. nume. 10. Perſarum in Hebræos beneuolentia, an. 3538. num. 3. & 36 8. num. 14. & an. 3722. numer. 11. Athenienſes bellum in Perſas ſuſcipiunt, 3539. num. 1. & qua occaſione 5.

ibid. Iones quoque ab eis deficiunt, nu. 2. 4. & 3540. 5.

6. *Perſarum* res geſta in Cares & Mileſios, 3541. n. 2. Iones à Perſis vincuntur, n. 4. & Miletus expugnatur, a. m. 3543. n. 1. Perſica res ſub Mardonio augetur, 3546. 1. & 47. numer. 1. eius gemina clades, 3548. numer. 1.

7. *Perſæ* Græcorum conſtantiam tentant per legatos, 3549. numer. 1. Eubœam inuadunt Eretriam occupant &c. 3561. nu. 1. 2. 3. 4. a. m. 3562. num. 2. Marathonia clade affecti ſunt vſque ad num. 8. bellum tamen reparant, 3563. n. 1.

8. A *Perſis* Ægyptii deficiunt, an. m. 3566. num. 1. quandiu Ægyptiis dominati fuerint, ann. 3528. n. 1. Perſarum in Ægyptum expeditio 3569. n. 1. & 3. & in Græcos apparatus, nu. 2. & in totam Europam, 3570. nu. 1. vide *Xerxes*, eius copiæ, 3573. n. 6. & ſeqq. eiusdem tranſitus in Europam, 3574. n. 1. &c.

9. *Perſarum* clades ad Thermopylas, 3574. nu. 13. 14. &c. & ex tempeſtate, nu. 20. alterum naufragium 23. interiora Græciæ terra marique inuadunt 26. & ſeqq. vaſtant Atticam, num. 30. ad Salaminam vincuntur, num. 31.

10. *Perſarum* in principem ſuum amor, an. mun. 3574. n. 37. Athenas iterum cum Mardonio incendunt, 3575. num. 5. 6. cladis ſuæ præſcii duces ſequuntur, ibid. cum Mardonio victi, fugiunt, nu. 13. quanta clade affecti, n. 14.

11. *Perſarum* in victu luxus, 3575. n. 16. clade iterum ad Mycalem affecti, num. 20. Perſica præſidia vndique eiecta, ann. mun. 3577. n. 5 præſertim ab Athen. 78. n. 5. 3584 nu. 2. 3. &c. Perſis addicti Pauſanias & Themiſt. vide vtrumque.

12. *Perſarum* in Cyprum expeditio, a. m. 3590. nu. 20. cum gemina clade, n. 21. 22. Pax Græcorum cum Perſis, num. 24. & Ægyptiorum defectio, n. 10. & 11. in eos expeditio Longimani, a. m. 3593. num. 9. vbi & vincunt, 94. n. 2. 3. & a. 3596. n. 52. 53. recuperant Ægyptum, n. 54.

13. *Perſæ* Cyprum tutantur contra Athenienſes & Cimonem, a. m. 3602 n. 27. Ibi vincuntur, & pacem quærunt, 3603. n. 3. & 4. ſollicitantur ad bellum Peloponneſiacum, 3629. n. 17. Laconum ſocii fiunt, 3642. nu. 1. & 11.

14. *Perſæ* in Perſas, Cyri iunioris in Artaxerxem fratrem expeditio, a. m. 3651. numer. 1. & 53. nu. 1. & 2. & ſeqq. Perſici belli contra Lacedæmonios ſemina, 3654. n. 1. 2. Dercyllidæ in Perſas geſta, 3655. & 56. num. 2. vbi de pace colloquium.

15. *Perſas* vexat Ageſilaus cum Lyſandro, an. m. 3657. n. 3. & ſeqq. & a. 3658. n. 2. 3. &c. 7. 8. eis Ægyptus fauet, nu. 9. vincuntur à Conone & Pharnabazo, a. 659. numer. 3. & imperium maris amittunt, num. 5. 6. vide 3660. n. 2. 3.

16. *Perſarum* amicitiam Lacedæmonii per Antalcidam quærunt, an. mu. 3661. 1. initia belli contra Euagoram Cyprium, a. m. 3664. n. 1 3668. n. 2. 3. pax conficitur, 69. n. 3. pax Antalcidæa cum Perſis, 3666. n. 1. 2. &c.

Perſarum in iudiciis ſeueritas, a. m. 3670. n. 6. plurimæ defectiones contra Perſas, an. m. 3692. num. 3. etiam Ægypti, num. 4. periculum Imperii Perſici ſub Ocho, ibi. coniurati ſe ipſi conficiunt, n. 5. etiam Ægyptii, num. 6. 17.

Pro *Perſis* quæ à Datam geſta, a. m. 3693. nu. 2. quæ contra, 5. quæ item à Thebanis, a. 3699. n. 3. eisque deinde accepti, an. mu. 3703. n. 1. nouæ defectiones à Perſis, num. 2. quæ ab Ocho in Phœnices geſta, n. 4. & ſeqq. Ægyptum recipit, 704. 2. 3. 4. 18.

Perſæ Perinthum iuuant contra Philippum, & cur, a. m. 3713. nu. 4. is de bello Perſico init conſilium, a. 3717. n. 1. eligitur à tota Græcia imperator, n. 2. parat in Perſas copias, numer. 3. quas in Aſiam præmittit, 3718. n. 2. 19.

In *Perſas* pro Philippo Alexander fit Imperator, 3718. n. 17. Darii in eum conatus, 3719 nu. 1. 2. de profectione Aſiana deliberat, numer. 13. traiicit in Aſiam, 3720. 1. quæ ibi geſſerit, vide *Darius*, & *Alexander*. 20.

Perſarum mos defodiendi viuos, ann. mun. 3573. numer. 5. ordo in bello dum iter faciunt, & locus regis, & apparatus militum, numer. 6. & 7. reges diuino honore affici ſolent, ann. mund. 3600. num. 4. & 6. eorum in mulieres zelotypia, 3601. num. 12. 21.

Perſarum decretum ne à rege quidem eius authore reuocabile, a. m. 3721. n. 3. Perſicarum mulierum mos, 3592. 11. 22.

PERSIDEM adit Alexander, a. m. 3724. num. 12. 13.

PERSEPOLIM capit Alexander, ac diripit in vltionem Athenarum, 3724. nu. 13. & 14. arcem temulentus incendit, 14. quanta in ea præda, ibidem, in reditu dolet incenſam, an. mun. 3730. n. 4. vide etiam, 3738. num. 3.

PERSEVS non fuit author belli Macedonici ſed eius pater Philippus, an. m. 3869. n. 1. & 4. Gratia Senatus in Demetrium, Philippum offendit, & Perſeum, an mun. 3871. numer. 5. cur Perſeo inuiſus Demetrius, 3871. num. 15. 1.

Perſei genus, 3871. n. 15. an natu maior Demetrio, ibid. eum reddit odioſum patri, 72. nu. 6. & in eundem calumniam ſtruit, numer. 7. & 3873. num. ... in eundem fingit literas, num. 6. ob quas morti addicitur, num. 7. 2.

Perſeus Æmum adit cum patre, 3873. num. 4. & Philippopolim, n. 7. Perſei calumnia in Demetrium innoteſcit patri, 3875. numer. 4. qui Perſeum regno priuare cupit, num. 5. Perſeus agnita Philippi morte regnum inuadit, n. 6. 3.

Perſeus in regno a Romanis confirmatur, an. 3875. 7. Antigonum Tutoris nepotem interficit, ibidem. Rhodios ſibi conciliat, & Laodicen ducit vxorem, 76. n. 2. eius magnificentia in populos, num. 3. & donaria in ſuperos, num. 4. 4.

5. *Perſeum* Romæ Dardani accuſant, a. m. 3878. numer. 3. à Senatu de re inquiritur, ibidem.

1. PESTILENTIA Romæ ſub Tarquinio Superbo, ann. mun. 3522. 4. Alia ob Veſtalem corruptam, 3583. 8. ingens iterum, 3592. n. 21. & rurſum, a. V. C. 301. mundi 3602. nu. 28. 29. 30.

2. *Peſtis* Romæ, 3619. n. 7. 3620. num. 6. Athenis maxima, a. m. 3624. n. 1. & 4. recrudeſcit, 3627. n. 7. & an. m. 3628. n. 1. Peſtis curatio lectiſternia Romæ, a. 3656. 3. Magiſtratus abſumit, ann. mund. 3659. numer. 4.

3. *Peſtilentia* Romæ vltra biennium graſſatur, a. 3788. n. 2. & 3789. 1. eius cauſa, ibid. Rurſum, a. mun. 3873. n. 3. & perſeuerat tertium iam annum, 3874. n. 3.

1. PEVCESTES corporis Alexandri cuſtos, ab Eumene ſibi conciliatur, a. m. 3737. num. 5. tum adit in Perſide vbi erat Satrapa, 38. n. 3. totum exercitum excipit epulo, ibid. primatum ambit, ibid. cui morbo medetur Eumenes, n. 3.

2. *Peuceſtes* ex acie cedit deſerto Eumene, a. 3739. num. 5. neque vult eo rogante inſtaurare certamen, num. 6. ab Antigono Satrapia Perſidis exuitur, in pœnam proditi Eumenis, num. 9.

PHÆDYMA Cambyſis prius vxor, inde Smerdis concubina, a. mun. 3532. num. 2. per eam patefit Magus regni incubator, ibidem.

PHALECVS dux Phocenſium in bello ſacro, a. mun. 3702. ſuccedit Phayllo, & breui moritur, n. 3. vide a. m. 3707. n. 1.

PHANAS Pellinæus triplici certamine victor, a. 3542. num. 2.

PHANEAS Ætolorum legatus male permittit ſuos fidei populi Romani, an. mun. 3863. num. 19.

PHANES ab Ægyptiis ad Cambyſem deficit, a. m. 3526. n. 3. cum de profectione per deſerta loca docet, n. 4.

1. PHARNABAZVS negotia regis contra Athenienſes curat, a. m. 3643. num. 18. pugnat contra Athen. & ſuperueniente Alcibiade vincitur, 3644. num. 1. 2. cum Mindaro Cyzicum venit, n. 3. & accepta clade deſerit, n. 5.

2. *Pharnabazus* Lacones conſolatur, 3645. num. 1. & re iuuat, ibidem. Abydò ferens opem vincitur ac fugatur, 3646. n. 5. pacem inter Athen. & Chalcedonenſes iungit, 47. nu. 3. legatos ducit ad Darium Nothum, 3648 n. 1. & quo euentu, ibid.

3. *Pharnabazus* ſuſpectus Tiſſapherni, a. m. 3655. num. 1. inimicus Dercyllidæ, ibid. cum eo induciæ 8. menſium, nu. 2. Pharnabazi opera Conon fit Perſarum Nauachus, nu. 3. Inducias iterum cum Dercyllida facit, 3756. n. 1. & iterum, n. 2.

4. *Pharnabazum* Ageſilaus ad defectionem inuitat, 3658. nu. 7. & 8. quam ille non negat, ibid. Cononis collega, n. 9. Spartanos vincunt, 3659. n. 3. eiſque maris imperium eripiunt, 5. & 6. vide & 3660. n. 2.

PHARNASPES Caſſandanes Cyri vxoris, & Othanis pater, a. m. 3532. nu. 1. maternus Cambyſis auus, ibid.

PHARVS Alexandriæ, quæ, & à quo conſtructa, a. m. 3770. n. 2. quis eius vſus & finis n. 3. eo deducti 70. interpretes, ibid. & a. m. 3775. nu. 69.

PHAYLLVS Onomarchi frater bellum ſacrum redintegrat, corradit, ac conflat pecunias, 3702. n. 1. ſocios habet è variis populis, nu. 2. eius in Bœotia bellum, nu. 3. & tabida mors, ib. Phayllos quaſi φαῦλος 3701. nu. 4

1. PTOL. PHILADELPHVS quando regnare cœperit, a. m. 3768. n. 4. biennio cum patre, n. 5. num fuerit natu minimus, & cur dictus Philadelphus, n. 6. eiusdem fratres, & ſorores, ibidem: mors patris eius, 3769. n. 3.

2. *Philadelphi* familiaritas cum Demetrio Phalereo, a. m. 3769. n. 4. & 5. & a. m. 3775. nu. 47. 48. & 49. contra Scaligerum. Danielis de Philadelpho vaticinium, a. m. 3797. n. 1. 2. & a. m. 3769. n. 6. eiusdem potentia, ex Hieron. ibid. dictus Soter, 3770. n. 3.

3. *Philadelphi* tempore facta eſt verſio Septuaginta, a. m. 3775. n. 16. & ſeqq. vſque ad 24. vide & a. m. 3785. 2. diuinitus excitatur ad optandam verſionem, n. 26. Bibliotheca eius, n. 27. & librorum numerus, numer. 28. n. 1. et eum Demetrius de libris Hebraicis, n. 29.

4. *Philad.* ſcribit ad Eleazarum pontificem, a. m. 3775. n. 34. & 35. Philadelphus bene de Iudæis vbique gentium meritus, nu. 37. petit interpretes, cum libris, num. 39. filii eius & vxores, num. 40. & 42. eiusdem laus, n. 45. & 46.

5. *Philadelphus* opera quæ, 3775. nu. 45. Septuaginta à rege vt accepti Alexandriæ, num. 65. & 66. quæſtiones ſupra menſam poſitæ, n. 67. 68. Philadelphi amicitia cum Romanis, a. m. 3781. num. 2. eiusque dona, n. 2. & 3.

6. *Philadelphus* adeſt Spartanis contra Gonatam, a. m. 3784. n. 1. & Athenienſibus, 85. n. 2. A Maga & Sotere bello appetitur, a. m. 3788. n. 1. irrito conatu, ibid. ratio temporis regni eius, a. 3805. n. 1.

7. Ptol. *Philadelphi* mors, a. m. 3807. num. 2. num ſumpſerit de Laodice filia ſupplicium, ibi. genus mortis eius, & ætas & mors, nu. 3. tenui fuiſſe valetudine, ibid. eius in Iudæos liberalitas, 3775. n. 37. & in templum 39. 41. 42. & a. m. 3870. n. 3. ſtemma familiæ eius, 3878. 14. fine.

PHILAMMON cum tota familia in ſeditione perimitur, a. 1. Ptol. Epiphanis, mundi 3851. n. 5.

PHILEAS Tarentinus obſides Roma furtim educit, a. m. 3842. n. 4. comprehenſus cum ſuis de ſaxo deiicitur, ibid.

PHILINVS hiſtoricus fautor Pœnorum, an. m. 3812. n. 4.

1. PHILIPPVS Macedo Amyntæ filius, Alexandri Magni pater naſcitur, a m. 3671. num. 2. à fratre datur obſes Illyriis, ann. mund. 3681. numer. 3. Thebis cum Epaminonda pueritiæ rudimenta ponit, ibid. diſcipulus

Pythagoræi philoſophi, ibid.

2. *Philippus* regnare incipit, an. m. 3694. num. 1. & 2. anno ætatis 24. num. 2. eius familia, vel patris eius, num. 5. quis Macedoniæ ſtatus initio regni eius, num. 8. quod remedium attulerit, numer. 9. eius prudentia, ibid.

3. *Philippus* pacem init cum Athenien. Pæones vincit, 3695. num. 1. Illyriis bellum mouet, num. 2. eosque vincit, 3696. n. 1. progreſſio victoriarum eius, nu. 2. 3. & 4. vrbem Philippos vocat, auri fodinas conſtruit, n. 4.

4. *Philippus* tyrannidem delet in Theſſalia, 3697. num. 1. Olympiadem ducit, n. 2. quo ætatis anno, ibid. ſociale bellum in Philippum, 3698. num. 4. ſuſcipit ex Olympiade Alexandrum, nu. 5. ratio temporis examinatur, ibid.

5. *Philippus* Methonem expugnat, & direptam ſolo æquat, 3700. num. 4. amiſſo ibi oculo, ibidem. In Theſſalia pugnat ac vincit, 3701. n. 2. Mox ab Onomarcho vincitur, quem poſtea cum Lycophrone vincit, & Onomarchum agit in crucem, 3.

6. *Philippus* vt pugnarit in Phocenſes ſacrilegos 3701. n. 4. rurſus in eos mouet, 702. nu. 4. Athenienſes ei tranſitum ad Thermopylas negant, ibid. agit in eum Demoſth. n. 5. Philippi in Thraciam expeditio, & Pheras Theſſaliæ, 3705. 4.

7. *Philippi* in Olynthios bellum, a. m. 3705. nu. 6. & ſeqq. & expugnat eos, 3706. nu. 1. 2. & ſeqq. Metus Athen. à Philippo, & proditoribus, nu. 7. Philippus Thebanos iuuat contra Phocenſes 3707. n. 2. & 3708. n. 1. & pacem callide init cum Athen. 3. 4. 5. a. 3707.

8. *Philippus* deditione Phocenſes accipit, ann. 3708. n. 1. in quorum perniciem decretum Græciæ procurat, num. 3. tranſmigrationes agitat, 3709. nu. 1. Inuadit Illyrios, 3710. n. 1. tyrannos pellit, & ſe tyrannum reddit, n. 2.

9. *Philippum* adit Ariſtoteles, a. m. 3711. num. 1. Philippus Thraciæ reges prodit, n. 3. vnde prædo regnorum dictus, n. 3. Philippi in Arymbam ſcelus, 3712. n. 5. bellum in Peryntum & Bizantium gerit, 3713. n. 2. & ſeqq. & 3714. 1.

10. *Philippi* cum Athen. tertia pax, 3714. n. 2. an piraticam exercuerit, n. 3. eius expeditio in Scythiam, n. 4. vrbes aliquas Athenienſibus eripit, 3715. numer. 4. In eos, Thebanosque bellum mouet, n. 6. quæ in Scythia geſſerit; n. 7.

11. *Philippus* Athen. & Thebanos vincit ad Cheronæam, 3716. num. 5. pugnæ modus & victoria, n. 6. 7. vt ſe in victoria geſſerit, n. 8. nouæ eius nuptiæ cum Cleopatra Attali nepte, n. 9.

12. *Philippus* bellum Perſicum agitat, an. m. 3717. n. 1. Eligitur Græciæ Imperator, n. 2. pace in Græcia conſtituta, num. 3. copias in Perſas colligit, reuocatque Alexandrum ad ſe, ibid. iungit matrimonio auunculum cum nepte ſua, n. 5. & a. m. 3718. n. 3.

13. *Philippus* copias præmittit in Aſiam, a. m. 3718 num. 2. de morte eius oraculum, num. 3. Philippus ſuperbiens occiditur, num. 3. & 4. mortis cauſa & modus, n. 5. Author, n. 6. 7. & 8. eius mores, & Dei in illum iudicium, n. 10. & 11. de morte Athenienſes lætantur, 3718. num. 17. & Demoſthenes, ibid.

Philippvs Caſſandri filius natu maximus patri in regno Macedoniæ ſuccedit, a. mun. 3756. moxque moritur, n. 1.

Philippvs Demetrii filius Antigoni Gonatæ 1.
nepos, infantulus moriente patre Antigonum habuit Tutorem ad annos, 14. an. m. 3821. n. 10 qui moritur, a. 3834. num. 4. ei ſuccedit anno 14. vitæ Philippus, n. 5.

Philippus auditam cladem ad Thraſymenum 2.
nunciat Demetrio Phario, qui eum ad bellum in Romanos incitat, a. 3837. num. 21. poſt pugnam Cann. mittit legatos ad Annibalem, a. m. 3839. n. 32. & ab eo recipit, num. 34.

Philippus de re tota edocetur, aliamque lega- 3.
tionem mittit, a. 3839. nu. 36. leges fœderis inter eos, n. 33. & ſchol. 5. Philippus vrbes in Illyrico occupat, quæ à Romanis liberantur, a. 3840. n. 43. Rex ſeminudus effugit, ibid.

Philippi res in Illyrico & Peloponneſo, a. m. 4.
3841. n. 1. Aratum Achæum veneno ſuſtulit, ibid. fit improbus ac tyrannus, num. 2. Læuinus Ætolos in eum ſuſcitat, ibidem. Attalum item in Aſia, & duos Illyriorum regulos, &c. a. 3842. n. 29.

Philippi expeditio in finitimos populos, a. m. 5.
3844. numer. 2. opem fert Achæis contra Ætolos, a. 3846. n. 15. quos ſemel iterumque vicit, n. 16. legatos de pace admittit, ibid. irrito conatu, n. 17.

Philippus Romanos prædones male mulctat, 6.
a. 3846. n. 17. ad Dymam pugnat cum Romanis, & victus fugit, n. 18. ad Eleos pugnat, & vincit, nu. 19. à Sulpicio & Rege Attalo vexatur, 27. ipſe aliquot oppida capit, num. 29.

Philippus ſe ad pacem paratum exhibet, a. m. 7.
3847. n. 29. eius cum Antiocho Magno occultum pactum, 3850. n. 6. vide a. 3856. n. 9. pacem init cum Ætolis, nu. 8. & mox cum Romanis, plurimiſque populis, quæ Romæ confirmata eſt, n. 9.

Philippus vexat ſocias Romanorum vrbes, 8.
quæ de eo queruntur, 3851. n. 36. iuuat Pœnos contra Rom. ibi. legati Roma ad eum ea de re miſſi, ibid. & ab eo Romam, 3853. num. 3.

Philippus Romę accuſatur fœdus violaſſe, 3853 9.
num. 4. vexat Athenienſes, ibid. & 12. Attalum, Rhodios, ibid. Philippi potentia, num. 13. in eum Læuinus cum claſſe tranſmittit, num. 15. moxque maiores copias petit, ibid.

Philippo bellum publice decernitur, an. 3854. 10.
num. 4. 5. Sulpicius Conſul adit Macedoniam. Philippi nauale certamen, & cruenta victoria, num. 12. Abydænos expugnat, num. 18. denunciatum bellum admittit, nu. 19. & 20.

11. *Philippo* quæ cauſa belli contra Athen.a.3854. n. 20.& 21.eos Romani iuuant,nu.23.Philippus Chalcidem amittit.n.24. & Athenas pene occupat, 25. omnia circumquaq; vaſtat, 27. & 29.

12. *Philippus* Achæos bello in Romanos implicare ſtudet, a. 3854. n. 28. Romani Macedoniam populantur,an.mund.3855.nu.1.Philippi ad bellum apparatus,n.3.5. Conſul in eum mouet,num.5. aliquot vtrimque pugnæ,n.6.& ſeqq.

13. *Philippus* magnum adit periculum, an.mund. 3855.num.10.in Dardanos pugnat & Ætolos ſatis feliciter, nu. 11. Athenienſes Philippum execrantur,num. 14. T. Quintius in eum venit, 3856.nu. 9. pacem per colloquium fruſtra tentat,11.

14. *Philippus* Romano clauſtra ſuperante fugit,& caſtra multa cum ſuorum cæde amittit, 3856.num.13.à multis inuaditur, nu. 14.15. ab Achæis deſeritur, num.18. Corinthum ſeruat, acquirit Argos, n. 19. 20. Elateam amittit,21.

15. *Philippi* cum Coſſ.colloquium,an.mun.3857. conditiones pacis,& legati Romam miſſi, numer.7.& 8. ob Græciæ compedes infecta pace redeunt, numer. 9. Nabidi Argos committit, num.10. præludia vltimæ pugnæ, num.13.

16. *Philippus* Scotuſam adit, ibid. vltima pugna, eaque anceps, 3857. n 14 & ſeqq. tandem Quintius vincit,n. 18. Demetrio filio obſide dato inducias petit, & legati de pace Romam mittuntur,nu.18. Philippus Dardanos opprimit,20.

17. *Philippo* pax prudenter data,a.m. 3858. num. 5. legati de pace Macedoniam adeunt, eiuſque leges, num.6. & ſeqq. Philippi auxilia in Nabidem, an. mund.3859.nu. 8. Philippum Ætoli ad bellum exacuunt, ann. mund. 3862.nu 3.

18. *Philippum* Antiochus à ſe alienat, 3863. nu.35. Philippus offert in eum Romanis auxilia, 3863.nu.5. Athamaniam obtinet, num. 7. aliquot loca recipit, etiam Demetriadem, numer. 23. ei filius Demetrius redditur, num.25.

19. *Philippus* iuuat Scipionem tranſeuntem in Aſiam, ann. 3864. nume.10. Origo renouati belli Macedonici, an. mun. 3869. nu.1. & quæ eius cauſæ, num.2. Legati vltro citroque mittuntur, ibid. queritur de Romanis, numer.4. qui inſtant præſidia deduci, ibid.

20. *Philippus* graſſatur in Maronitas, 3870. num. 18. mittit Romam filium Demetrium ad purganda crimina, num. 19. quid ibi geſſerit, an. mund. 3871. num.4. variæ in Philippum querelæ, 3. 4. Demetrius patri grauis opera Perſei, num.16. & an.mund. 3872.6.

21. *Philippus* ſuos turbat, eiſque fit odioſus, ann. 3872.num.4. eiuſdem crudelitas, num. 5. cum Perſeo Æmum cogitat, 73.nu.4. temere vexat exercitum, num.5. morti filium addit it calumniæ fidens,nu.7.

22. *Philippus* moritur, a.m.3875. nu. 4. calumnia in Demetrium illi innoteſcit, ibid. Perſeum cupit regno priuare numer. 5. nec poteſt, ibidem. Eius de Baſtarnis conſilium,num.7.

PHILOCLES dux Athenienſis crudeli conſilio vectores duarum nauium de rupe præcipitat, an.mun.3649. captus Lyſandro animoſe iugulum præbet, num. 9. eius dictum factumque ſub mortem,ibid.

PHILOCLES dux Philippi præſidium Corintho infert,eamque Philippo conſeruat an. mun.3856.num.19. Philocli Argiui ciuitatem dedunt, n. 20. vt ſe cum præſidiariis geſſerit, ibid.

PHILOMELVS belli ſacri apud Phocenſes flabellum, 1. an.mun. 3699. nu.2. Archidamum & Spartam eo implicat, ibid. templum Delphicum armatis occupat, num. 2. Locros vincit, decreta Amphictyonum abolet &c.num.3.

Philomelus copias cogit contra Bœotos ſacri- 2. legii vindices, an.mun.3699 nu.3. & 3700. numer. 1. & Locros cum ipſis iterum vincit, nu. 2. vincitur à Bœotis cum ſuis, & mox præcipitio perit,n.3.

PHILOMENIS proditoris venatio, 3842. nu. 5. & 6. prodit ea ſpecie Tarentum Annibali, ibid. rei geſtæ modus,n.7.& 8.

Ptol. PHILOMETOR filius Ptol. Epiphanis ablegatur in Cyprum odio matris, an. mun. 3874. num.2. & cur, ibid.& an.3875.num.3. tenera ætate regno ſuccedit, 3875.num.1. quæ cauſa nominis,nu.2.ſextus eſt in Ptolemæis, ibid.

Ptol. PHILOPATOR filius Ptol. Euergetis re- 1. gnare incipit, an.mun.3834. nu. 1. non recte à Iuſtino parricidii accuſatur, ibidem, fuit luxu perditus, n.1.& 2. dictus Gallus, & cur, num.3. & μητραγύρτης, ibid.

Philopatoris amicitiam ambit Achæus metu 2. Antiochi magni, a. mun.3834.nu.9. Cleomenes Spartanus ei familiaris fratris mortem illi diſſuadet, ibid. moxque fit illi ſuſpectus, num.10.nec à Soſibio regni adminiſtro abire ſinitur,ibid.

Philopatorem Theodotus Cœleſyriæ præfe- 3. ctus deſerit, an.mun.3835.nu.7. & ad Antiochum deficit,& cur, ibid.& 36. num. 4. Philopatore res ſuas negligente, nu.5.eius aut Soſibii cum Antiocho bellum, ann. mund. 3837. numer.1.2. & ſeqq. & Antiochi victoria,nu.3.

Philopatoris cum Antiocho pugna, ann.mund. 4. 3838. numer.1.& ſeqq. Victoria ad Antiochum inclinat, moxque in Ptolemæum, num.5.graue adit à Theodoro periculum, n.3.potiora Ptolemæus obtinuit,n.6.

Philopator templum adit Hieroſolymis, ann. 5. mund. 3838. num. 8. quem Iudæi oraculo prohibent, numer. 9. Pontifice orante Rex turbatur, num. 10. & diſcedit in Aegyptum iratus, ibid. Subditi cum ad Raphiam vincunt,3839.num.1.

Philopator vexat in Aegypto Iudæos, 3839.n.2. 6. pleroſque ad defectionem trahit, numer. 2. Iudæos ſuppliciis affici iubet, numer. 3. de eiſdem eius querela, num.4.& ſeqq.

An ingreſſus Adyti illi fuerit permittendus, n.5.

7. *Philopatoris* in Iudæos eorumque occultatores decretum, an.mun.3839. n.7. quæ cauſa renouatæ in illos iræ, num. 8. in Ægyptum rapiuntur, n.9. Alexandriæ in Hippodromo collocantur, num. 10. Elephantis obterendi, n.11.

8. *Philopator* à perdendis Iudæis, ſemel, iterum, tertio diuinitus impeditur, 3839. num.12. 13. Iudæis orantibus rex, & exercitus Angelorum viſione turbatur, numer. 14.15. & rex Deum agnoſcit, & Iudæos cum laude liberat, 16. &c.

9. *Philopatoris* in Ægypto vita ex Iuſtino, an. m. 3840. num.16. ex Eurydice ſorore ſuſcipit filium Ptol. Epiphanem, ann. mun.3845. num.20. eius turpis vita, obituſque, 3850. num.2. in cum interea parabat copias Antiochus, nu.3.

1. Philopoemenes Achæorum dux à Nabide ad Gythæum claſſe victus, ann.mun 3862. num.16. Nabidis caſtra incendit, ibidem, eumque præliis aliquot attriuit, &c. ibidem, eoque mortuo Spartam Achæis adiungit. nu.23.

2. *Philopœmeni* infenſus Dinocrates, ann.mund. 3871. num.6. ætas Philopœmenis morientis, ibidem, poſtrema eius pugna, numer. 7. dum parcit ſuis lapſus equo capitur, numer. 8. veneno necatur, num. 9. eius funus, nu.10.

Philotas filius Parmenionis, dux Alexandri, eique chariſſimus, an.mund.3719. nume. 6. in Alexandrum coniurat, 3725. num. 3. res patefit Alexandro, num.4. Philotas diſſimulat, ac veniam petit, ibid. coniurationem tormentis fallus, occiditur, n.5.

Phliasii metu Laconum exules ſuos recipiunt, an. mund. 3670. num. 1. eoſdem mox vexant, ibidem, ab Ageſilao obſidentur, numer.1. & expugnantur, ann. mund. 3671. num.2.

Phocæa vrbs maritima Æolidis, an. m. 3573. nu.13. vide an.3864. n.15.

1. Phocenses præſidium à Perſis è monte deiicitur, an.mun.3574. num.16. Phoc. idem deſertam Perſæ populantur, num.27. Philomelo duce templum Delphicum expilarunt, an.mund.3697. num.3. vel 3699. nu. 1. quæ cauſa ſacrilegii, ibidem. Vide *Philomeles*, *Onomarchus*, *Phayllus*, *& bellum ſacrum.*

2. *Phocenſes* male vexant Bœotos & Thebanos, an.mund.3707. à Philippo victi male pereunt, numer. 2. & an.mun.3708. 1.2.3. eorum odium atrox in Thebanos, an. mun. 3719. num.10.

Phocion ſapienter Remp. adminiſtrat, ann. mund. 3736. numer. 10. tempus mortis eius, ibidem, quæ eius cauſa ex diuerſis, numer. 11. & 12. Polyſpercon ei aduerſatur, num.12. populi in eum, & eius ſocios tumultus ac furor, n.13.

Phocionis æquanimitas erga inimicos, ann. m.3736. n.13. potat cicutam more patrio, n. 13. eius ſepultura quæ, ibidem.

Phoebidas Eudamidæ frater Lacon Cadmæam proditione occupat, an.mun.3667. numer. 1. ad Ephoris mulctatur, ibid. & Teleutias frater Ageſilai eius loco Olynthum mittitur, ibid. populatur Thebanos, 3678. nu.1. ab iiſque occiditur, ibid.

Phoenices contra Carthaginenſes cur pugnam detrectent, an.mun. 3528. num. 2. ſe vniuerſi Alexandro dedunt, præter Tyrios, an.mund. 3721. num 5. Phœnices cum Cypriis à Perſis deficiunt, an.mun.3703. n. 1. & Aegyptiis ſe iungunt, ibid. 1.

Phœnices armis petit Artax. Ochus, an.mun. 3703. num.3. eius præfecti vincuntur, ibid. Phœnices à Mentore duce ſuo, produntur Ocho, nu.4. qui Phœniciam domitam recipit, n.7. vide *Sidonÿ*. Phœnices naualis pugnæ periti, an.mun. 3575. num.18. 3874.32. Helleſpontum ponte iunxerant, 3575. n.17. 2.

Phrynicus Athenienſis Tragicus poëta &c. quando floruerit, an.mund.3571. numer.9. tragœdiam dedit ſumptibus Themiſtoclis, ibid. Alius Phrynichus comicus, ibidem. Aliquot etiam alios eiuſdem nominis, vide apud Suidam.

Phrynicus dux Athenienſis reſiſtit Alcibiadi, an.mun.3642. num.6. varia eius conſilia, & calliditas, num.7 8. de poteſtate deiectus occiditur, mortuuſque damnatur, num.8. & a.3643. nu.14.

Picentes bellum in Romanos mouent, ann. mu.3785. nu.3. id bellum anno ſequenti ſopitum, 3786. nu.4. cum ingenti terræ motu, & hominum ſtrage, ibid.

Pietas Veſtalium, & flaminis Quirinalis in res ſacras, an.mun.3665. nu.8. & vniuerſe Senatus populique Rom.3851. n.10. & an. 3863. num.3. in exquirenda Dei voluntate, ibid. & 3864. num.31. toto exercitu die religioſo quieſcente, & Saliis, ibid. crebræ Romanorum ſupplicationes, a.m.3710. n. 4. Pietas Poſthumii in Deum & patriam, 3734. num.6.

Pindari ortus, an. mun. 3514. num. 14. ſub tranſitum Xerxis, 40. annorum fuit, & inde 15. annos vixit, ibid. Pindari domum, eiuſque ſtirpem Thebis conſeruas Alexander, an.m.3719. num. 10.

Piræeus portus Athenienſis, prius dictus Phalerus, an.m. 3574. num. 30. 40. ſtadiis vrbe diſtabat, ibid. ibi Xerxes conſilium de nauali pugna init. nu 30. ædificari cœpit Prætore Themiſtocle, ann.mun.3561. Idem perfici curat, 3577. num.1. & 2. 1.

Piræeus tres portus iunctos habuit natura munitos 400. nauium capaces, 3577. nu. 1. valido muro cingitur, n.2. & 4. deſtinatur in maris imperium, nu.3. Lacones eum portum bello Peloponneſiaco occupare ſtudent, a.m.3625. nu.7. vel 8. 2.

Piræeus cum vrbe à Lyſandro obſideretur, ann. mund.3649. numer.11. eius muros Spartani diruere volunt, numer.12. dirui iubentur per conditiones pacis, numer.13. diruuntur, numer. 14. an & muri vrbis, ibidem. 3.

PIRATICAM an exercuerit Philippus, an. m.
3714. num. 3. Piratæ Ligures à Romanis
cum 32. nauibus capti, an.mun.3873.nu. 9.
Manlius in Thracia cum prædonibus pu-
gnat, 3866. nu. 15. & Attilius. Regulus an.
mun. 3760.num. 6. Piratæ Dolopes, vide
Scyrus.
PISANDER Phrynichum criminatur, an.mu.
3642.num.8. cauſam agit Alcibiadis, num.
9. & populo perſuadet Oligarchiam, &
Alcibiadis reditum, ibid. legatio eius ad
Perſam irrita, num.10.& ann. mun. 3643.
numer.1. pro Oligarchia deſudat Athe-
nis, nu.3.4 5.
PISANDER cum ſociis legatos Spartam mit-
tit, 3643 num.13. & ad eam rebus Athenis
deſperatis confugiunt, num.15.
PISCINA Siloë Hieroſolymis vti ſita, an. m.
3609.nu.32.33.37.
C.Calph.Piſo Conſul ab vxore necatur, an.
mun.3574.n.3. & qua de cauſa, ibid. affici-
tur ſupplicio, ibid.
PLACENTIA colonia, cum Cremona dedu-
ctæ, an.mun.3836.num.28. anno cladis ad
Trebiam, V.C.535.
PLATEA latior Hieroſolymis quæ, an. mun.
3609.nu.28.
1. PLATÆÆ vrbs Bœotiæ, mille Platæenſes
cum Athenienſibus ad Marathonem Per-
ſas vincunt, an.mun.3562.n.4. 6. Thebani
infeſti Platæas inuadunt, initio belli Pelo-
pon. an. mun. 3623. num. 3. moxque cap-
tores ſuos capiunt, ibid.
2. *Platæenſium* erga captiuos ſuos perfidia, ann.
mun 3623.num.4. expeditio Peloponnen-
ſium in Platæas, an.mun.3625.nu 3.vel.4.
obſidioni ſe parant, ibid. ea perſeuerante
quidam magna audacia effugiunt, an.m.
3626.n.5.
3. *Platæenſes* deſperato auxilio deditionẽ Spar-
tanis faciunt, an. mun.3627. num. 3. om-
nes crudeliter interficiuntur, nu.4. etiam
mulieres, & vrbs ſolo æquata à Thebanis,
ibid. quando iniuerant ſocietatem, cum
Athen.n.4.
1. PLATO naſcitur quo anno Pericles moritur,
tertio belli Pelopon. an.mun.3625.num.3.
idque confirmatur, ibid. quot annos vixe-
rit, num.3. quando mortuus, ann. mund.
3706.num.5. quo mortis genere, n.6. locus
& modus ſepulturæ, ibid.
2. *Platonis* accuſatio, ann.mun.3706.numer. 6.
Plato Moyſes Attice loquens, ann. mun.
3775.num.91.
1. PLEBIS & Tenuiorum ingenium, an. mun.
3557.num.5.& 6. egeſtate tumultuatur, nu.
3. 59.num.10. & 3560. num.1.2.&c. Serui-
lii Coſſ. precibus ſedatur, numer.4. Plebs
detrectat militiam, 3561.num. 5. fruſtrata
promiſſis, n.7. ſecedit in montem ſacrum,
num.9. ibique perſtat, n.10.
2. *Plebis* reditum Coſſ. procurant, an. m. 3562.
num. 10. plebis maior quam Senatus po-
teſtas, nu.11. Largius & Menenius plebem
flectunt, num.13. quæ Tribunos plebis
obtinet, nu. 14. quam diu vrbe abfuerit,
3563.n.4.
Plebem Patricii vexant, an.mun.3564. num.1. 3.
2. eorum contraria ſtudia, ibid. Coriola-
num exilii læta damnat, num.11. Caſſii lar-
gitione lenitur, an.mun.3569.nu. 5.6. par-
citate irata, 571. nu. 1. omnes magiſtratus
plebi communicati, vide ſuis locis.
Plebs in pace tumultuatur, an.mun. 3571. n.2.
plebs militiam detrectat, quam aggre-
diuntur patricii, an.mun. 3598.num. 4. & 4.
5. & an. mun. 3600. num.14. Plebs abit in
montem ſacrum, an.mun.3606. num.29.
certis conditionibus redit, nu. 30. Plebiſ-
citis patres teneri, num.32.
Plebs ſummum ambit magiſtratum, an.mu. 5.
3678. num. 5. & qua occaſione, ibid. tres
plebeiæ leges rogantur, num.5. plebis ſe-
ditio, & ſeceſſio in Ianiculum, an. mund.
3768. numer. 7. V. C. 467. vide *Populus*
Pontifices quoque à plebe creati, an. mu.
3754.num.7.8.
Q. PLEMMINIVS legatus Locris à Scipione 1.
cum præſidio conſtituitur, an. mun. 3849.
numer.10. vbi is crudeliter ac flagitioſe ſe
gerit, num.11. rixa inde orta, & Scipionis
de ea iudicium, num.12. Plemminius ad-
uerſarios necat, ibid.
Plemminium Locrenſes accuſant, ann.mund.
3850. nu.11. cauſa in Senatu agitatur, nu. 2.
12. damnatus interficitur, nu.15. ſed atten-
tato alio etiam facinore, an. mund. 3860.
num.8.
PLISTOANACTES rex Spartanus ab Ephoris
in exilium mittitur, an.mund.3606.num.
4. quod mulctæ ſoluendo non eſſet, ibid.
PLVTARCHVS accuſat Herodotum impieta-
tis, an.mund. 3520. num. 3. Chronologiæ
negligens, vide ſupra *Hiſtorici*.
POEMATA Dionifii tyranni in Olympicis ir-
riſa, 3666. num. 8. Poëmati tragico apta
hiſtoria Achæi, & Sophoniſbæ, vide ſuis
locis.
T. Quintius POENVS Dictator in Gallos, an.
mund 3693.nu.7. ſub eo pugnauit Man-
lius, qui Torquati cognomen adeptus eſt,
num.8.& 9.
POENORVM ſiue Carthaginenſium fœdera 1.
cum Romanis, vide *Fœdus*. nu 1. primum
bellum punicum inchoant, an.mun.3790.
1. 2. & 3. belli cauſæ, nu. 4. & 5. cum Ro-
mana iniuſtitia, ibid. pace iungunt ſibi
Siculos, n.7.
Pœni fœdus ſeruant quod Romani violant, 2.
an.mund.3790. num.8. Romanos Sicilia
abire iubent, nu. 9. Meſſanam obſident,
ibid. res ab eis Agrigenti geſta, 3792. nu.2.
& ſeqq. Erbeſſum occupant, Agrigento
euadunt, n.3.& 4.
Pœni Siciliam cum Romanis diuidunt, an. 3.
mund. 3793. num. 3. Cornelium Coſ. ca-
piunt, 94. num.3. cum antippo duce Re-
gulum capiunt, 3799. nu.5. & ſeqq. Sici-
liam repetunt, nu. 11. Panormum amit-
tunt, 3800. num. 2. Romanos in reditu
ſpoliant, ibid.
Pœni pacem per legatos, & Regulum petunt, 4.
an.mund 3803.num.5. eorum res meliore
ſtatu quam Romanorum, an.3804. num.3.

Drepani Claudium Coſſ. vincunt, 805. num.3. pacem petunt eiuſque leges, an. mund. 3813. numer.3. finis primi belli punici,nu.5.

5. *Pœni* ſuſcitant Romanis aduerſarios, an. m. 3821. num. 12. ſubſidia mittunt in Hiſpaniam,an.mun. 3839. num. 26. & in Sardiniam, num. 31. Punicum bellum ſecundum, vide *Annibal*. Cœptum, an. m.3836. num 7 & 8. finitum,3852.num.14.&c. & 853.num.1.

6. *Pœnorum* geſta in Hiſpania, vide *Scipio*, & *Hiſpania*, eorum metus tranſgreſſo Scipione in Africam, an.mun. 850. num.19. cum quo ſtatim aliquoties infeliciter pugnant n. 20.21.caſtra incendio amittunt, an. mu. 3851.nu.14.15.

7. *Pœni* belli conſilia renouant,an mun.3851.n. 16,17. & vincuntur, num.18. Pacem petunt ante Annibalis aduentum, an.mun. 3851. num. 18. & ſeqq. quam violant recepto Annibale, num. 34.35. quam iterum cum illo victi petunt,852.num. 12. & ſeqq.eius leges,nu.14.15.

8. *Pœni* pacem impetrant,an.mun.3853.n.1. 5.6. quæ executioni mandatur, num.7. Romæ cum Maſaniſſa de finibus diſputant, 3861.nu.12.

Polonii ab Ariſtagora à Dario auertuntur, an.mun.3539. num.2. reditum in patriam perſuadet, ibid. Philippum laceſſunt, ab eoque vincuntur, ann. mund. 3695.numer. 1.

Pogon cognomen Seleuci Callinici, ann. m.3808 nu.1.

Polemarchi Thebani magiſtratus occiduntur à coniuratis, ann.mund. 3676. nu. 2. & 3.

Polemon Amyntæ frater de capite periclitatur ob amicitiam cum Philota, an.mu. 3725. nu.5.

Polemon Philoſophus, quem Xenocrates emendauit, cuique in ſchola regenda ſucceſſit,an.m. 3784.nu.3. moritur, ibidem, ei ſuccedit Crates eius amicus,num.3.

Polemon de Abydenis arguitur, an. mund. 3854.num.17.vide ſupra, *Cædes* ſui.

Polydamantis pancratiſtæ robur, an. mun. 3646.numer.1.

Polidamas Pharſalus legatione fungitur apud Spartanos, ann. mund. 3682. numer 2.

1. Polyſperchon dux Alexandri magni, reſiſtit eius adorationi, an mund. 3718. nu. 4. eius in illum ira, ibidem, Noræos, & Bazyrenſes fundit fugatque, num. 12. dimittitur cum Cratero,& emeritis in patriam,an.m.3720.numer.10.& 11.

2. *Polyſperchon* ab Antipatro moriente dux creatur,Caſſandro filio poſthabito,an. mund. 3735.num. 4. Olympiadem reuocat,num. 6.& 3737. n.1. & ſtudio ſtabiliendi Imperii, ciuitates liberat, Eumenem adſe pertrahit, & auget,n.9.& 10.

3. *Polyſperchon* Eumeni cupit coniungi & contra, an.mun 3736.numer.5.in Atticam ad Athenienſes liberandos venit,& Piræeum obſidet, & Megalopolitas, numer. 8. Phocioni aduerſatur, num. 12. deſeritur à ſuis militibus corruptis a Caſſandro,3738. num.7.

Polyſperchon Herculem Alexandri filium regno ſuo inferre conatur,ann.mund.3744. 4. num. 2 & 45. n.2. quem mox ſuaſu Caſſandri interimit, numer. 3. Peloponneſum fruſtra tentat,n.4.Locros Achaiæ petit,ibid.eius filius Alexander.

Polyxenidas Rhodius Nauarchus Antiochi magni ſuadet pugnam naualem, ann. mund. 3863. num. 28. vincitur & fugit,31. Apparat iterum pugnam naualem, 3864. num.11. & ſimulata proditione claſſem Rhodiam vincit,nu.13.14. & Abydi deditionem impedit,n.15.

Pompilia Veſtalis punita, an. mund. 3572. numer.7. eiuſque corruptores, ibidem. vide *Oppia*.

Pons Helleſponto à Xerxe imponitur, a.m. 3573.n.17.& 18.Perſæ in eius tranſitu flores ſpargunt,an.m.3574.nu. 8.

Pontifices in Rep. Iudæorum plurimum poſſunt,an. mu. 3517. num. 25. 1. Pontifices an ſubiecti ducibus, an contra, ibid. Pontificem Iudæorum Alexander adorat,ann. mun. 3722.nu.n.27. etiam ex plebe Romæ creati,a.3754. n.7. 8.

Pontificum hebræorum ſeries, ab Imperio Cyri. Ioſue annis 51. ab anno primo Cyri, 2. ad vltimum Hyſtaſpidæ. Ioacimus, ann. 22. an.1. Xerxis ad finem eius. Eliaſib. an. 40. toto Imperio Longimani. Ioiada an. 20.ad finem Darii Nothi. Ionatham ann. 40. ab initio Mnemonis. Ieddoe, qui & Iaddus an.41. ab initio Ochi, ad finem Alexandri. Cæteros vide ann. mund. 3765. num.2.

Pontii Cominii induſtria & virtus, an. mu. 3565.n.13.

C Pontius dux Samnitium Romanos concluſos ſub iugum mittit,an.m.3733.n.7. & ſeqq.ipſe mox victus captuſque,& ſub iugum miſſus eſt,a.m.3755.n 10.

P.Valerius Poplicola à Bruto collega accipitur in locum Tarquinij Collatini, a. m. 1. 3546.n.14.conſentit in coniuratorum cædem, ibid. de Veientibus & Etruſcis triumphat, num.15.& 16. Bruti funus honorat,17.

Poplicola in ſuſpicionem venit affectati regni, 2. an.mun.3546. n. 18. vt ſuſpicionem depulerit, ibid. fit re & verbo Poplicola,num. 18. fit II.Coſſ.V.C.246. mun.3547.num.2. fit etiam III.ann. 48 & IV. ann.mun. 3551. numer.3.

Poplicola, renouato bello Sabino,vincit,& ludos ſeculares inſtituit, an.m. 3551. num. 5. 3. moritur,52. numer. 6.eius abſtinentia, & publici funeris honos, ibid. à matronis per annum lugetur, ſicut prius Iunius Brutus,3552 n 7. & 8. eius frater,3550.nu. 1.eius filii P.& M.3559. 4.

C. Lar. Porsenna Cluſinorum rex excipit Tarquinios fugitiuos, an. m. 3547. num.3. mittit Romam legatos,ibid. arma parat in

Romanos, numer. 4. Ianiculum occupat, 3548. num. 2. periculum adit', 5. metu coniuratorum & conſtantia terretur,6.

2. *Porſena* patri filius pacem cum Romanis perſuadet,a.3548.n.6. quam remiſſione captiuorum, & muneribus firmat, nu. 8. tranſtyberinos agros Romanis reſtituit, 3549. nu.2.

PORTA Semiramidis Babylone,an.m.3534.n. 10. Portæ Niniorum, ibid Chalcidenſium Portæ, ibidem. Portæ Belides, & Ciſſiæ ibid.

PORTAS Ieruſalem turreſque murorum inſtaurandas ſuſcipit Nehemias, a m.3609. n.15. Portarum ſitus, nu.20. Porta vallis, n.20. Porta Gregis eiuſque ſanctificatio, nu.24. Porta Beniamin gemina, num.24. Porta piſcium,26. Porta vetus,27.

PORTA Ephraim, & Porta Anguli,3609. nu. 28. Porta ad collem Caluariæ,30. Porta Sterquilinii,31. Porta fontis Siloë,num.32. Porta fictilis,num.37. Porta Aquarum, & Equorum, numer.38. Porta Iudicialis vbi ſita,num.40.

Portarum Ieruſalem numerus & ſitus, ann. mun.3609.nu.41.

PORTENTA in mortem Alexandri, ann.mu. 3730.nu. 16. in cladem Babylonicam,3534. nu.8. Romæ, an.m.3565.num.1. Ad victoriam Flaminii, 3831. num,6. Prodigia Romæ ante cladem ad Thraſymenum, an.m. 3837.nu.10.& 14.

1. PORVS rex Indicus legatum Alexandri contemnit,an.mun.3728.nu.15. Ei ad Hydaſpem occurit armatus, terretque Macedonas in tranſitu Fluminis, ibid. Vtriuſque regis ſub occurſum deceptio,n.19. Hages eius frater,aut filius ibid.

2. *Porus* multa vulnera in elephanto accipit,an. m.3728.n.20. fugit,& ab Alexandro capitur,21. Fitque illi amicus, 22. ei plurimas vrbes deditione captas donat Alexander, ibidem. Taxilem fratrem interimit, numer.21.

3. *porum* vniuerſæ Indiæ à ſe deuictæ præficit Alexander ante raditum, ann. mun. 3729. num.9.

PORVS alius priori inimicus, quem Alexander perſequitur, an.m.3728. n. 24. eius regnum dat priori, ibid.

A. POSTHVMIVS cognomento Albus,ſecundus Dictator, ann. mund. 3559. num.1. dictus Regillenſis, ibid. eius inſignis fortitudo,nu.5. eiuſdem pietas, & prompta de Volſcis victoria,n.8. eiuſdem virtus & induſtria,a.3560.n.8.

P. POSTHVMIVS cognomento Tubertus,Conſul,a.m.3550.num.1. Sabinos cum collega vincit,triumphatque,n.3.

A. POSTHVMIVS Tubertus Dictator, a.mun. 3624.num.8. ſeueriſſimi Imperii vir. ibid. eius legatus Sp. Poſthumius Albus, num. 9. grauiter vulneratur, num.10 Dictator difficilem victoriam obtinet, ibid. an filium occiderit,n.11.

POSTHVMIA Veſtalis de inceſtu cauſam dixit, ann.mund.3635. numer. 5. quamuis innoxia, & quare,ibid.

Sp. POSTHVMIVS Albinus Coſ.a.m.3733.V.C. 432. cum collega à Pontio Samnite ſpoliati, ſub iugum mittuntur,nu.11. eorum confuſio, n.11. 12. Pacem Caudinam deditione antiquandam cenſet,3734.n.5. eius inſignis virtus,n.6.

A. POSTHVMIVS Albinus Coſ. Ligures ad deditionem cogit,an. 3874. n.7. ſicut & collega Calphurnius Piſo,ibid.

L. POSTHVMIVS rem bene gerit in Vaccæos, in vlteriore Hiſpania,3875. n.15. de Luſitanis triumphat,3876.nu.10.

POTIDÆA Athenienſium colonia ab eis deficit, opera Corinthiorum, ann.mun. 3620. num.1. cui defectioni Athen. cauſam dedere, ibid,& num. 2. & 3. Athenis repulſi Spartam adeunt,nu.4. à Corinthiis auxilium accipiunt,n.5.

POTIDÆAM Callias Athenienſis bello petit, a. m.3622.nu. 1. prælium anceps, n.2. Athenienſes vincunt amiſſo duce Callia, ibid. eamq; obſident, nec deſerunt petentibus Spartanis,n.7. fame ad deditionem cogitur, ann.mund.3624.num.6. fit Athenienſium noua colonia, ibidem, ann.2. belli pelop.

PRÆNESTE à Latinis ad Romanos deſciuit, an.mun.3556 numer. 2. auxilio ſunt Velitris contra Romanos,3673. num.4. Satricum coloniam cum Volſcis expugnant, 3674. nu.2. a Camillo ancipiti victoria ſuperantur,n.3.

PRÆNESTINI in armis ſunt in Rom.a.m,3675. n.2. Dictator in eos Cincinnatus,n.3. quos vincit, binis caſtris exuit, præneſte cum octo ſubiectis oppidis deditione accipit, ac triumphat,n.4.

PRÆTORES, ſiue Archontes Athenis quando crearentur, an. mun. 3623. n.1. prætor primus vrbanus patricius, a.m.3688. n.3. primus prætor è plebe,3717.n.5. diſſimulante Senatu,ibid. duo primum Romæ prætores,a.m.3812.n.3. de prætore contentio,a. m.3870.n.23.

PREXASPES à Cambyſe ad Smerdem fratrem eius interimendum mittitur,a. m. 3529. n. 1. quem & interficit, ibidem, eam cædem Deus per Cambyſem vlciſcitur, qui filium prexaſpis configit,4. prexaſpem ſibi Magi conciliant,a.m. 3532.n.4. qui veritate patefacta moritur,ibid.

PRIENE, vrbs propinqua Mileto, ann. mund. 3614. numer. 2. origo, & cauſa belli Samii,ibidem. Athenienſes pro Mileſiis pugnant, autore pericle, ab Aſpaſia Mileſia inducto,n.2. Samii à pericle ſubiugantur, n.3.& ſeqq.

PRIVERNATES agrum Romanum incurſant, 3696. num. 7. a. C. Marcio Conſule victi, triumphatique, 3697. num.4. Rurſum bellum in Rom. ſuſcipiunt,non impune,a.m. 3724. numer. 27. priuernum capitur, dux morte afficitur,725. num.8. pax cum eiue inita.9.

PROCRASTINATIO vide *Cunctatio*.

PRODIGIA, vide *Portenta*.

PRODITIO à Ludimagiſtro facta à Camillo punita,a.m.3661.num.4. Proditione Cadmæa amittitur & recipitur,vide Cadmæa, Proditor Damaſci mox punitur, an.mun. 3721. nu. 14. Mentor prodit Ocho Sidonios, an.mu.3703.n.4. & extollitur, 704. num.1.

PRODITOR populi ſui rex Tennes, 3703.nu.5. Vrbe Sidone prodita,ab Ocho cui prodiderat occiditur, nu.6.Philippus auro proditorio vrbes occupat,a,m.3706.n.2. proditores venatur,n.1 & 7.

PRODITOR Babylonis Zopyrus. vt in ſe deſæuit,an.mund.3534. numer. 9 & Gabiorum Tarquinius, a. m. 3533. nu,49. & Lucani, ad odium conflandum Romanis,a. m.3728.nu.33. Pyrrhi medicus,an.m.3776. nu. 8. & 9. Sella Niciæ proditoris,an.m. 3779 num. 6. Proditor Alexandri, 3721. num.5.

PRÆCONESVS inſula in Propontide, an.mun. 3644.n 6.

PROLOGVS ſiue Proluſio in 5.Tomum Annal.a.m 3517.n.1.

PROMETHEI rupes, ann.mund. 3726. numer. 2. ad eam noua Alexandria condita fuit, ibid.

PROPHETIA. vide *Oraculum*, Prophetia ceſſat in Iſraële, an m.3568.nu.1. Impletur Ezechielis prophetia contra Ægyptum, ann. mund.3569. n.3.de Miſſæ ſacrificio, 3596. nu.15.

PROPRÆTORIS titulus in caſtris vſurpatus, nec probatus Senatui , ann. mund.3843. num 5.

PROROGATIO Imperii Reipub. vtilis,an.m. 3878.nu.6. videtur cœpta, an.mun. 3727. numer.13. & maxime an. mun. 3728.n.32. vide & 3758.n.2.

PROSERPINÆ fanum apud Locros Italiæ,an. m.3779.nu.4.& 5.non impune violatum, ibid.

PROTAGORAS Abderites quando floruit,a. m.3610.nu.8. Atheus dictus,quod de diis dubitaret, ibidem. Libri eius combuſti, ibidem.

PROVINCIÆ quot Perſis ſubditæ, an.mund. 3533.nu.3.

PROVIDENTIÆ & Iuſtitiæ diuinæ æquitas , in filium Prexaſpis à Cambyſe occiſum , an. mun.3529.n.4. in Lacedæmonios.3676.n. 1. contra doctrinam Epicuri, 3602.num. 29.in Fortuna ſiue Occaſione,ann.mund. 3832.num.1.in Reges.3738.nu.3.in Philippum, 3758.10. & in Caſſandri familiam, a. m.3755.n.5.

PROVOCATIO ad populum Romæ inſtituta,a. m.3546.nu.18. Ei derogatum inſtitutione Dictaturæ ann.mund.3557.numer.7. reſtituitur, & diligenter communitur,an. mu. 3606.nu.32.

PRVSIAM Bithyniæ regem Antiochus in Romanos ſollicitat ,an.mun. 3864. num. 22. à Romanis confirmatur , ibid. Pruſiæ in Eumenem bellum, an.m.3870.nu.30. Annibalis fiducia, nu. 29. cuius commento vicit,nu.30

PRYTANÆVM Cyzici, in Acradina Syracuſarum, Athenis, a.m.3876.n.3.

PSAMMENITVS Ægypti rex Amaſis filius,an. m.3527.nu.1.cum Cambyſes Memphi capit, & ablegat ad ſuburbium,3. animi eius motus in domeſticis,& externis malis, ibidem. Mors Pſammeniti , eiuſque filii, num.4.

PTOLEMÆVS Lagi filius, an.m.3732. nu.2. vide 1. ſchema Lagidarum, an.m.3878.nu. 114. fi· Ab Alexandro mittitur ad capiendum Beſſum,an.m.3726.nu 6.vt eum ceperit,ibid & duxerit ad Alexandrum , num.7.ſcripſit geſta Alexandri, 3728.nu.7.& 8 & 24. 3729.n.9.17.

Ptolemæus eruit ſtratagemati ad tranſmittendum Hydaſpem,a.m.3728.nu.17.& 18. 2. ducit partem copiarum Alexandri,3729.nu. 14. Coſſæos & Vxios de montium abditis eiicit, 3730.n.15.

Ptolemæi de regni ſucceſſore ſententia , an.m. 3730. numer. 30. eius eſt in Scriptura re- 3. gnum , num. 37. initium regni eius, 38. prouinciam ei tradit Cleomenes,ibid.eius mores,n.38.& 37:2.n 7.

Ptolemæus cuius filius fuerit,an mun.3730.nu. 4. 39. quandiu regnarit, ibid. Aegypti regnū ſtabilit, 3731. num. 2. Init ſocietatem contra Perdiccam,nu. 4. honorat Alexandri funus,a.m.3732.n.2.

Ptolemæo ſe dedunt milites Perdiccæ, an.mu. 3732.num.7. Vbi de Ptolemæi moribus, 5. ibid. & prudentia , nu 8. Phœniciam ,& Cœleſyriam acquirit , nu.11. opera Seleuci Nicanoris ibid. potitus Iudæa, Iudæos in Aegyptum transfert,n.12.& 13.

Ptolemæus cum Antigono contra Eumenem 6. ſentiebat, a.m.3736.n.4. curat Antigonus Ptolemæum à Demetrio filio,in Syria vexari, an.mun.3740. num. 3.Ptolemæi læti ſucceſſus in Ægypto,3742.num.4. Cypro, Syria, Cilicia,ibid.

Ptolemæus Lagides bellum cum Seleuco ſuſ- 7. cipit in Demetrium,an.mun 3742.num.4. fit Syriæ Dominus,eius in Demetrium humanitas, nu.7. Phœniciæ quoque fit Dominus , ibidem, quem mox recipit Antigonus,nu 8. in eum bellum renouat Ptolemæus,3744.n.1.

Ptolemæus rem bene gerit in Cilicia, Aſia mi- 8. nore, Lycia, Pamphylia,&c.an.mun.3745. nu.1. Antigoni nepotem ex fratre Ptolemæum nomine inſidiatorem cicuta tollit, ibid. Græciæ vrbes cur retineret in poteſtate,ann.m.3746.nu.2.cum Demetrio in Cypro pugnans vincitur,ann.mund.3747. num.7. & mœrens in Ægyptum redit,numer 8.

Ptolemæus aſſumpto diademate ſe regem di- 9. cit,ann.mun.3747.num.8. in eum Antigonus expeditionem parat, ibid. ſed irritam, 3748. n.1.2.3.Rhodios auxilio iuuat, 3749. n.5. & 50.nu.3.eiſque pacem ſuadet, num. 5. Ptolemæo Pyrrhus inſtar filii, a.mund. 3757.n.2.

Ptolem. Cœleſyriam in poteſtatem redigit,a. 10. m.3752.n. 7.ab Antigono decipitur, ibid.

contrahit cum Demetrio affinitatem, an. mun.3754. num.5. opem fert Athenis contra Demetrium, 55.num.1. cui & Cyprum eripit, n.3.

11. *Ptolemæus* Lagides Philadelphum filium ſibi aſſumit regni comitem, 3768. num. 4. & 5. moritur 69.n.3 accuſatur intemperantiæ, ibid. dictus eſt Magnus & Soter, num. 4. & a.3770. n.3.

Ptolemævs II. Philadelphus, vide ſupra *Philadelphus*

Ptolemævs III. Euergetes, vide *Euergetes.*

Ptolemævs IV. Philopator, vide ſupra *Philopator.*

1. Ptolemævs V. Epiphanes, Philopatoris ex Eurydice ſorore filius regno ſuccedit, ann.mund.3851.numer.1.ætate quinquennis, ibid. natus eſt, an.mund. 3845. nu. 10. Agathocle regnum adminiſtrante, an.51. num.1. quo occiſo Alexandrini ipſi Romæ tutorem quærunt, nu. 56. pro eo legatos Romani ad Antiochum, & Philippum mittunt, 7.

2. *Ptol.* Epiphanis dux Scopas Iudæam capit, & plurimas Syriæ ciuitates, 3852.num. 1. Legati Roma ad eum miſſi, & quo nomine, ann. mund. 3853. numer. 14 offert auxilium pro Athen. contra Philippum, 54. numer. 5. Scopas Aegypto copias parat, 55.num.13.

3. *Ptol.* Epiphanes ab Antiocho magno bello petitur, ann.mund. 3856. num. 1.2. eius dux Scopas victus & obſeſſus, numer.4. Ptolemæum Rhodii iuuant, n.5. alia in Epiphanem Antiochi expeditio, 3857.nu.1. & Rhodiorum auxilium, n.2.& 4.

4. *Ptol.* Epiphanis cum Antiocho pax & affinitas, ann. mund. 3858. numer.2. & 3. accipit Cleopatram filiam Antiochi vxorem, ann. mund. 3862. numer. 4. ante prælium cum Romanis, ibid. quæ illius dos, numer. 6. Epiphanes offert auxilia Romanis contra Antiochum ſocerum, ann.mund.3863.numer.5.idque illi remiſſum, ibid.

5. *Ptolemæus* gratulatur Romanis victoriam de ſocero, a.mun.3864 nu 6. anni regni eius, a.m.3874.num. 1. moritur, ibid. duo filii eius, vide in ſchemate Lagidarum.

Ptolemævs VI. Philometor, vide *Philometor.*

Ptol. Ceraunus, vide *Ceraunus.*

Ptolemais ſoror Ptolemæi Lagi nubit Demetrio, a.m.3754.n.5.

Ptol. Pyrrhi, an.mun.3782.n.7.& 8. quid de eo ſenſerit pater, ibid.

Pvgiles Olympici ob fraudem mulctati, an. mun.3666. num.8.

Pvgna ad Marathonem, ad Thermopylas, ad Salaminam. Mycalem, Eurymedontem, Leuctricam, Mantinæam, ad Trebiam, Thraſymenum, Cannas, ad Granicum, ad Illicum ſinum &c. vide ſuis locis.

Pvnicvm bellum, 1. & 2. vide *Pœni.*

1. Pylvs locus in Peloponneſo capitur ab Athen. anno 7. belli Pelopon. communitur ac defenditur, ann. mund. 3619. numer. 14. pugna ad Pylum & victoria Athenienſium, numer. 15. bellum ibi redintegratur, nu.16.

Pylus à Spartanis recuperatur, a.mun.3647. decimo nono à quo captus fuerat, numer.6. 2.

Pyrrhvs Rex Epirotarum ab Alexandro filio Caſſandri contra fratrem Antipatrum euocatur, ann. mund.3756. numer 1. & 57. numer. 1. Pyrrhum ab Alexandro auertere fruſtra conatur Lyſimachus, n. 2. Pyrrhus Lagidæ inſtar filii fuit, an.3757. numer.2. 1.

Pyrrhus partem Macedoniæ ab Alexandro mercedis nomine extorquet, ann.mund. 3761.numer.2.de qua cum Demetrio poſtmodum pugnat. ibid. & ann.mund.3763. numer.1. Pyrrhi cum Pantarcho certamen, numer.2. & victoria de Demetrio, ibidem. 1.

Pyrrhi excurſus in Macedoniam ægro Demetrio an.mun.3764. num.2. & fugatur, ibidem, Demetrio ſuſcitatur aduerſarius Pyrrhus, 3765. num. 12.13. ex Lanaſſa duos ſuſcepit liberos, & tamen ab ea repudiatur, num.13. 3.

Pyrrhus rurſum excurrit in Macedoniam cõtra Demetrium, a.m. 3765.n.15. qui à ſuis deſeritur ad Pyrrhum deficientibus, ibid. qui & fit rex Macedoniæ illo fugiente, n. 16. cum Lyſimacho Macedoniam partitur, 3766.n.2. 4.

Pyrrhum Tarentini euocant, ann. mun.3772. n.6. & 7. Acquieſcit Pyrrhus, & quæ eius conſilia, numer.8. & 3777. numer. 2. iterata ad eum legatio an. 773 numer.7. Cineam & Milonem Tarentum præmittit, num.8. & 9. 5.

Pyrrhus in Italiam venit, an.m.3774. num. 5. magna tempeſtate iactatur, nu. 6. ibique Dominum agit non ſocium, numer.7. cohibet defectionem, nu 8. eius cum Læuino Coſſ. colloquium, nu.9. cum eo pugnat, & vincit, n.12.13. 6.

Pyrrhus Romam cogitat, moxque recedit, an. mund.3774.nu.14. de pace & captiuis deliberat, nu.16. Fabricium ad ſe allectat, 17. Cyneam Romam mittit, nu. 18.19. accipit filiam Philadelphi coniugem, an.3775. n. 1 Alterum Pyrrhi cum Romanis prælium, ann.mun.3775. numer.93. vincunt Romani cruenta victoria, num.96.97. vide 3776. numer.7. 7.

Pyrrho patefit medici ſui perfidia, 3776. num. 8.9. fluctuat deliberando, numer.10. expeditionem ſuſcipit in Siciliam, numer.11. vbi res feliciter ei ſuccedit, ann. mund. 3777. numer.2. & 3778. numer.1. ſed proſperitate inſoleſcentes Siculos à ſe auertit, num.2. & 3. 8.

Pyrrhus redit in Italiam, ann. m 3778. num 4. in tranſitu male pugnat, ibid. vexatur à Mamertinis, numer.5. Robur ingens Pyrrhi, ibidem, parat in Romanos prælium, ann.mund.3779.nu.1. & à Curio cum ſuis 9.

elephantis vincitur,n.2.& 3.

10. *Pyrrhi* ex Italia diſceſſus,ann.mund.3779.nu. 4.& 5. Pyrrhi inconſtantia,num.6.magnificus Curii de eo triumphus, nume.7.Macedoniam perturbat,an.mun. 3780. nu.1. ſuos ex Italia reuocat,numer. 2. eius filius Gonatam vincit, 3782.n.1.

11. *Pyrrhi* vanitas præuia ruinæ, ann. mun.3782. numer.2.Spartam à Cleonymo euocatur, nume. 3. Laconiam vaſtat, numer.4. male differt vrbem occupare, ibid. pugnat & repellitur auxiliis ſuperuenientibus, numer.5.& 6.

12. *Pyrrhus* adit Argos, a. m. 3782.num.7. amittit Ptolemæum filium,nu.8. Argos occupare conatur, num. 9. mox exitum fruſtra molitur, numer.10. A muliere proſtratus occiditur, numer. 10. 11.Gonatæ in mortuum humanitas,n.12.

PYTHAGORAS moritur,an.mun. 3560. num. 9. Magus fuit, ibidem.

PYTHIVS Athys filius,vir Lydus Xerxem magnifice cum toto exercitu excipit, an.mu. 3575.num. 14. eius in Darium Hiſtaſpidem magnificentia, ibidem , ipſumque Xerxem , & Xerxis in eum liberalitas, numer.15.

PYTHII pro filio poſtulatio,ann.mund.3574. numer.3. Immani ſcelere à Xerxe repulſa, numer. 4.

Q

QVÆSTORES apud Græcos quando,&qua de cauſa inſtituti, an. mun. 3579. numer. 1. Romæ quæſtio de Quæſtoribus geminandis , ann. mund.3634. numer. 4. turbæ ea de re exortæ,ann.mund.3635.nu. 2. & 3.

QVÆSTORES plebei primum Romæ creati, 3646.nu.4. Vr.Cond.345.

QVERELA Tribunorum pleb.de tributo & militia,&c. an.m.3654. num. 4. Querelæ de Olynthiis ad Spartanos,ann.mu.3667. numer.1. Legatorum Attali,an.mun.3856. numer.8.

T.QVINTIVS Cincinnatus Dictator dicitur contra Sabinos & Æquos, an. Vr. C. 296. ann. mund. 3597. numer.7. rure in vrbem euocatur,numer.8.hoſtem ad deditionem cogit, Æquos ſub iugum mittit, &c. vide *Cincinnatus*.

T.QVINTIVS Cincinnatus Dictator in Prænestinos,ann.mund.3675.numer.3. vincit & multa oppida ſubiugat, 4. triumphat & Dictaturam deponit die vigeſimo, ibidem.

T.QVINTII cum ſuis naualis clades,an.mun. 3844.num.15.

L.QVINTIVS Prætor,cum collega Piſone victi ab Hiſpanis, a.m. 3869. numer. 5. mox victores ad Tagum inſigni prælio,numer. 6. vterque triumphauit, ann. mund.3870. numer.25.

L. & T. QVINTIVS Flamininus , vide *Flamininus*.

QVINTVS, vide in nominibus propriis.

QVINTILIVS Prætor in Liguria victoriam obtinet non incruentam, ann.mund.3851. numer.31.

R

RAGA, ſiue Ragia aditur ab Alexandro Darium perſequente, ann. mund. 3724. numer.16.

RANAM Scythæ Perſis mittunt,an.m.3536. n. 4.& cur,ibid.

REGES Perſarum, Græcorum &c. vide in propriis nominibus. Aliqui dicti Soteres, an.mun.3770.numer. 3,ann. mund. 3783. numer. 1. Regibus infeſti dicuntur viri boni,an.mund.3839. numer 5. ſic olim S. Martyres hoſtes Imperatorum audiebant.

REGVM excellentia ex Zorobabele, an.mun. 3533.num.10. Quorum voluntati obtemperant omnia, ibidem. Qui videri poſſint beati,num.11. Principes improbi, miſeri, numer.12. eorumque felicitas infelix, nu. 13. & peccandi cauſæ,ibid.

REGIS & regni nomen Romæ abrogatum, ann.mund. 3545. numer. 10. præterquam in Rege ſacrorum,ibid.& nu.18.

REGIFVGII dies, an.m.3545.nu.12.14. 15. ratio nominis,ibid.

REGNVM Romæ ambit Sp. Melius largitione, ann. mund. 3615. numer.7. & 616.4. M.Manlius,an.mund. 3670. numer. 7. 9. Lyſander Spartæ , an.mun.3651. numer.4. Cyrus iunior in Aſia, 3648. num.14.649. num.1.& 650.num.3. Achæus item in Aſia, ann.mund.3832. numer.4. Smerdis in Perſide,an.mun.3531.num.7.&c. Beſſus in Perſide,3724.22.

REGNI ſigna, atque inſignia apud Perſas, an. mun.3648.num.14.3724.numer.22. Apud Romanos,an.m.3545.num.19. apud Alexandri ſucceſſores,a.m.3747.n.8.

RELIQVIARVM veneratio,a.m.3585.n.5.

REPVDIVM vide, *vxor*,n.2.& *Diuortium*.

RHEGIVM legio Romana perfide ſibi vſurpauit , ann.mund.3783. numer. 5. à Genutio Coſ.caſtigatur,numer.6. poſt diuturnam obſidionem,n.7. quis ſupplicij modus,ibid.

RHETORICÆ inuentor, ann. mund. 3554. numer.4.

RHODIORVM inſtitutum nullarum eſſe partium in principum Macedonicorum bellis, an.mund.3749. numer. 1. ex pace diuturna potentes, ibid.cauſæ belli Demetriani contra ipſos , numer. 1.& 2. Vtrorumque apparatus ad bellum , numer. 3. & 4.

Rhodiorum cum Demetrio certamen ad portum , ann. mund. 3749. numer. 4. redintegratur, numer. 5. Rhodiorum virtus ibidem,& induſtria in propugnando,ann. mund. 3750. numer. 2. nouis à Ptolemæo Lagida , & aliis auxiliis iuuantur, numer.3. 2.

Rhodii etiam occupatam vrbem propugnãt, ac libertati reſtituunt, 3750.nu. 4. pacem 3.

cum Demetrio faciunt,num.5. gratus eo-
rum animus, numer. 6. Rhodius coloſ-
ſus excitatur, ann.mund.3750. numer. 6.
vide ſupra *Coloſſus*.
4. *Rhodiorum* de Philippo Romæ querelæ, ann.
m.3853. n.13. ſtant cum Attalo pro Atha-
nienſibus,3854. n. 21. qui in Abydenis de-
fendendis ceſſant, ibid. obiiciunt ſe An-
tiocho pro Romanis, a. m. 3857. num. 2.
& in eum arma parant, nu. 4. & 3866.
num. 20.
5. *Rhodij* multis vrbibus cauſa libertatis fue-
runt, ann. mun. 3857. nu. 4. Peræam re-
gionem ſibi vendicant n.20. deſunt occa-
ſioni, ibid. auxilio veniunt cum claſſe Ro-
manis, a.m.3863. n. 32. ſed ſerius, ibidem,
& num.30.
6. *Rhodius* Polyxenidas proditione ſimulata in-
gentem Rhodiis infert cladem, a.m. 3864.
n.13.& 14. claſſem reparant, nu.15. Eume-
ni opem ferunt, nu 18. ad Eurymedontem
Antiochi claſſem vincunt, num. 20.& 21.
fugato Annibale, ibid.
7. *Rhodij* inſignes nauali ſcientia, an.mun.3864.
nu.26. magnum Romanis momentum ad
victoriam de Antiocho attulerunt, an.m.
3864. n.27. Eumenis poſtulatis in Senatu
Romæ reſiſtunt, a.m.3865.n.7.
8. *Rhodij* præmia à Romanis petunt, an.m.3865.
num.7. fin. qui eis Lyciam & Cariam alli
gnant, nu. 9. eiſque fauent in legibus pacis
cum Antiocho, a.3866. num.9. Perſeus ſibi
conciliat Rhodios, 3876. nu.2. qui pertur-
bato erant in Romanos animo, ibid.
9. De *Rhodijs* Lyciorum legati queruntur, ann.
mund. 3877. numer. 2. & Romanorum
legati Rhodum veniunt, Rhodii tumul-
tuantur, ibid. qui etiam ipſi Romam le-
gatum mittunt, ibid.
ROBVR ingens Pyrrhi, ann. mund. 3778. nu-
mer.5. Milonis & Polydamantis athleta-
rum, vide ſuis locis.
1. ROMANÆ res ſingulis annis ſigillatim expli-
cantur, ab anno primo Cyri, ad vltimum
Seleuci Philopatoris, ab Vrb. Cond. 216.
ad 577. ab Olymp.60.an.4. ad Olymp.151.
an.1.
2. *Romanæ* clades, vide ſupra *Clades*. Legationes,
vide *Legatio*. Fœdera, *Fœdus*. Romanæ ex-
peditiones, vide ſupra *Expeditio*, Romani
magiſtratus, vide *Coſſ. Dictator*, *Cenſor* &c.
Romana plebs, vide *Plebs*. Romanæ res
ſub Tarquinio & Tullio, vide *Tullius*, &
Tarquinius.
3. *Romana* Reipub. mutatio à Regibus ad Coſſ.
an.Vr.Cond.244.an.mund.3545.numer.2.
& 3. occaſio ex facinore Tarquinii contra
Lucretiam, numer. 4. 5.6. rei geſtæ mo-
dus, nu.7. & ſeqq. Reipub. noua forma,
populo probata, nu.10.
4. *Romani* reſiſtunt reditui Tarquiniorum, iuſ-
iurando, ann.mund.3545. numer. 8.& 17.
& armis, ann.mund.3546. numer.15.& 16.
& ſeueritate iudiciorum in coniuratos,
numer. 7. & ſeqq. & armis in Porſenam,
ann.mund.3547.numer.3. & 4. ann. mun.
3548.nu.2.&c.
Romana humanitas in Etruſcos, ann. mund. 5.
3549. numer. 2. in Veientes, ann. mund.
3648. numer. 24. in Auruncos ſeueritas,
ann. mund. 3552. numer. 5. gratitudo in
Poplicolam, numer. 6.7.8. & Menenium
Agrippam, ann. mund. 3562. numer. 17.
Romani populi maior poteſtas quam Se-
natus, a.m.3562. n.11.
Romana Reipub. periculum à turbis dome- 6.
ſticis, an.mund.3600. nu.11. & à nimia fi-
ducia, an. mund.3633. num.5. Romana res
morbo & annona laborat, an. mun.3644.
numer.7. Gallos iniuria afficiunt, an.mu.
3664. numer.5. qui mox vrbem capiunt,
3665.n.2.& ſeqq.
Romanorum pietas in ea clade, ann.mun.3665. 7.
numer. 8. Vrbem deſerere volunt, ann.
mund. 3661. numer. 4. ann. mund. 3662.
numer.3. 4. & 5. ann.mund.3665. num.16.
vrbs inſtauratur, an.mu.3666. num.9. in ea
curules magiſtratus quinquennio ceſſant,
3678.n.6.
Romanos quanti faceret Pyrrhus, an. m.3774. 8.
numer.13.& nominatim Fabricium, num.
17. & 18. Romanæ legionis perfidia Rhe-
gium occupantis, ann.mun.3783. n. 5.6.7.
iniuſte primum bellum Punicum incho-
ant, a.m.3790.n.6.8.
Romani claſſe pugnant cum Pœnis, an.mund. 9.
3798.nu.3.& 4. & vincunt, numer.5. Afri-
cam adeunt, Clupeam capiunt, agrum po-
pulantur, n.7. & 8. Claſſe Meſſanam ad-
eunt, an m 3790. num.8. vrbem cum arce
occupant, ibid.
Romani vires & naues contra Pœnos à nau- 10.
fragio reparant, an.mund. 3800. numer.1.
dum tota Sicilia nutat, numer. 2. Panor-
mum Pœnis eripiunt, ibid. reſumunt ani-
mos ad nauale bellum, ann. mund. 3804.
numer.1.
Roma inundatione, atque incendio vexatur, 11.
an.mund.3813. num.8. & 9. Romanorum
in Pœnos humanitas, an.m.3814. numer.5.
& in Sardinia occupanda iniuſtitia, 3816.
num. 4. in clade, Cliniæ deditione, & nece
crudelitas, 3818.n.3.
Romani cum Græcis ineunt amicitiam, ann. 12.
mund.3626. numer 3. nominatim cum Co-
rinthiis, & Athenienſibus, ibidem. Ro-
manorum pro Gallico bello cura, & appa-
ratus, a.m.3827. numer. 3. & 4. & nefarium
ſacrificium, 3828. n.4.
Romanorum prudentia, an.mun. 3819.n.2. in 13.
Liuium Conſulem ingratitudo, 3835. n.17.
eorum pro Saguntinis legatio, numer.
19. bellum Pœnis denunciant, ann. mund.
3836. n.7. eorum magnitudo animi in ſua
penuria, 3837.n. 33.
Romani in captiuos ſuos à pugna Cannenſi 14.
crudeliter ſe gerunt, ann. mund. 3838. nu.
27. 28.29. ſceleratos armant, & nihilomi-
nus captiuos repudiant, numer. 40. bello
Macedonico naſcenti prouident, an.mu.
3839.n.35.
Romani auxilia non recipiunt, an. mun.3863. 15.
numer. 5. Nimium fauent Maſaniſſæ, an.
3861.nu. 12. eorum res aduerſæ in Liguria

ann. mun. 3862. nu.12. ope Numidarum liberantur, ibid. res proſperæ in Corſica, & Sardinia, 3873.nu.18.

16. *Romani* cæduntur Tarenti, an. mund.3842. nu.9. ædes eorum diripiuntur, arcem occupant, ibid. fiunt Tutores regis Aegypti, an.mund.3851.num.6. pro eo legationem mittunt, num.7. Romanorum trepidatio & turpis fuga ab Iſtris,an.m.3876.n.6.

17. *Romani* Gallos dedititios ſpoliant, a. m.3871. nu.17. in maiorem Africanum ingrati, a. m.3867. nu.11.12. &c. grati & benefici in Eumenem & Rhodios,a.m.3865. n.9. Roma afflicta veneficiis, 3723.n.13.

ROXANE Cambyſi filium ſine capite parit, a.m.3531.n.5.

ROXANES pater Oxyartes Indorum regulus Alexandro dedititius, a. m. 3730.num.36. moriente Alexandro ſextum iam menſem prægnans erat, nu. 30. eius proli regnum tribui vult Perdiccas, reſiſtit Ptolemæus, ibid.

Roxane vna cum filio ſuo Alexandro, Alexandri magni filio à Caſſandro Amphipoli clauditur, an.mun.3739. num. 12 quibus aufert cultum regium, ibid. vtrumque mox interfici curat, an.mun. 3743.n.4.& qua de cauſa,ibid.

RVINAS domorum mures & muſtellæ præſentiunt,a.m.3681.n.2.

RVMOR de Etruriæ defectione, a. m.3846.n. 2. Rumor poſt acceptas clades quos Romæ motus excitarit, vide *Clades* Rumores de morte Ptolemæi Epiphanis, a. m. 3858. n.16. de Antiocho magno,ann.mun.3862. num.14.

RVPES inacceſſa apud Sogdianos ab Alexandro mirabiliter expugnatur, ann. mund. 3726.num.18.

S

SABBATI profanatio,an.mun.3629.num. 4. corrigitur à Nehemia, nū. 5. excluſis mercatoribus, ibid. Sabbato quieſcentes Iudæi à Ptolemæo Lagida capti ſunt,ann. mund. 3732. num.12.

SABBATICVS annus 171. cadit in ann. mund. 3780.num.2. fin.& 787.794. & 801. vt in ſchol. eius anni, & 3808. & ſic deinceps. vide & 3815. n.4. & 3822.num.1. primus in tom. 5. & 134. ann. mund. 3521.numer.3. fin.

1. SABINI detrectant imperium Tarquinii Superbi, ann.mund.3523. nu.8. & 24. nu. 10. Eos concidit, deque ipſis triumphauit, a. mund.3525. numer.3.& 4. an. mund.3526. numer. 5. Sabini belli initium ſub Coſſ. a.m. 3550.num.1.& 3.

2. *Sabinum* bellum renouatur, an.mun.3551 nu. 3. incitante Sex. Tarquinio, ibid. deſeruntur ab App. Claudio, num. 3. iterum vincuntur, numer. 4. & pœnas dant defectionis, ibid. & ſecundum de ſe dant triumphum,n.4.

3. *Sabini* tertium victi, triumphatique,a.mund. 3552. numer. 2. 3. & ſeqq. cum ipſis debellatum, an. V.C.252.an.mund.3553.nu.3. Senatus iis pacem ægre dedit, de iis Sp. Caſſius triumphauit,ibid.

4. *Sabini* ſe Volſcis contra Romanos adiungunt,an.mund.3560. numer.1. à Seruilio vincuntur , numer. 8. iterum rebellant, ann. mund. 3561. numer.5. à Valerio Dictatore victi,numer.7. Deficiunt iterum, an.mund.3597.nu. 6. à Naucio Coſ. vincuntur,num.10.

5. *Sabini* & Aequi iterum in armis, ann. mund. 3598. numer. 4. quos euaſtauit Minucius Conſul,numer.6. peſtis per Sabinos graſſata, an.mund.3602. numer.30. qui cum Aequis iterum in armis, ann.mund. 3606. nu.7. decemuiri in eos male rem gerunt, numer.16.

6. *Sabinos* Horatius Coſ. compreſſit, & prædas recepit, ann. mund. 3606. numer. 35. & inuito Senatu triumphauit,numer. 36. fi. Sabini etiam à Curio Dentato victi leguntur,an.m.3764.n.4.

SACÆ populi in Oriente ſe Alexandro ſubiiciunt 3726.num 16.

SACRIS rebus honos habitus Romæ, ann.m. 3665. numer. 8. & Sacerdotibus ab Alcibiade , etiam hoſtibus, ann. mund.3646. num. 3.

Sacerdotum Romæ imunitas, a. 3829.n.3

SACRIFICIA Hieroſolymis inſtaurantur, an. mun.3517.num.21.

1. SACRIFICIVM 307. captiuorum Romanorum à Tarquinienſibus, ann.mun.3696 numer.5 vide an.mund.3700. numer. 7.& 3761. num. 4. & 6. ſacrificium humanum Romanorum. Gallis,& Græcis viuis defodiendis, an.mun.3828,numer.4 & rurſum poſt cladem Cannenſem,an. m. 3838. nu. 26.

2. *Sacrificium* Xerxis 9. puerorum,& totidem puellarum, qui viui defoſſi, an.mun.3574. nu. 5. Ameſtris vxor eius bis ſeptem viuos quoque defodit, ibid. & Græci tres iuuenes regios immolarunt,ibid.

2. SACRILEGIVM terræ motu punitum, an.mu. 3591. nu.13. Miltiadis, vide *Miltiades*, nu.2. Aeginetarum in violando aſylo,3555.nu.2. Arcades ſacras pecunias in profanos vſus vertunt, 3690. nu. 5. indeque bellum exſuſcitant,n. 6. Phocenſes Philomelo ſuaſore Apollinem deprædati ſunt, an. mun. 3697. nu.3. Ionathas fratrem in 2. templo interficit 3690.n.2.& 3.

1. *Sacrilegos* Phocenſes , eorumque fautores, Thebani, aliique Græci bello quod dictum eſt ſacrum , petiere, a.m.3699.num. 1. durat decennium,ibid. belli flabellum Philomelus, ſocius Archidamus , n.2. Sacri belli incrementa,3700.n.1.

SACRVM bellum quo Delphi à Phocenſibus templum Delphicum ope Lacedæm. ſibi vindicarunt , ann. mund. 3604. num. 2. quod mox Athenienſibus reſtituerunt, ibid.

3. *Sacrum* bellum ſub Onomarcho, ann. mund. 3701. num. 1. 2. 3. redintegratur ſub Phyllo, 702. numer. 1. ſub Phaleco, numer. 3. & an. mund. 3707. numer. 1. ſacrilegos ſacrilegi male perdunt, ibid. & num. 2. eius belli finis, a. m. 3708. nu. 1. & 2.

4. *Sacris* Athenienſium illuſit Demetrius, ann. mun. 3752. num. 4. vt Cumæorum oraculo Ariſtodicus, an. mun. 3910. numer. 3. Sacrilegium cladem Romanis attulit, an. m. 3805. num. 5. vide etiam, 3831. nu. 7. & ſupra *Aſylum*.

5. *Sacrilegi* etiam Ethnici iuſte à Deo puniti, an. mund. 3776 num. 4. & 3779. num. 4. & 5. Sacrilegium attentatum in Heliodoro grauiter punitur, ann. mund. 3870. num. 11. & 12. Sacrilegii vindex Philippus, a. m. 3701. nu. 4.

Sagvntini Romanos auxilii cauſa euocant, an. mund. 3834. nu. 11. qui pro eis legatos ad Annibalem mittunt, 3835. num. 18. ab eo arcte obſidentur, 20. 21. de pace colloquia, & eius acerbæ conditiones, num. 22. Vrbem expugnat, nu. 23. inde ſecutum primum bellum Punicum, ibid.

Sagvntvs recipitur à Scipionibus, ſuiſque redditur, an. mun. 3840. nu. 46. eorum legatio gratulatoria, a. m. 3849 n. 2.

Ad Salaminam inſulam claſſis Græca contra Xerxem confluit, an. mund. 3574. nu. 29. ibi pugnam parat, 30. pugnantque, & vincunt Græci, Themiſtoclis prudentia, num. 31. & 32. in ea pugna Iones proditione vſi, 3575. num. 3. Athenienſibus victoria in primis debita. num. 4.

Salamina gemina, an. mun. 3603. numer. 3. geminaque ad eam pugna Cimonis & Athenienſium cum Cypriis & Phœnicibus, ibid. Spartani Salaminam vaſtant, ann. m. 3625. num. 8. Leo Salaminius à 30. tyrannis Athenis occiſus, ann. mund. 3650. num. 7.

Saliorvm in itinere mos, ann. mund. 3864. num. 31.

M. Liuius Salinator Coſ. ann. mund. 3835. num. 17 poſt. Conſulatum à populo damnatur, ibid. præ mœrore multos annos Vrbe caruit, num. 17. à Coſſ. Marcello & Læuino reducitur in vrbem, ann. mund. 3844. fit iterum Conſul, ann. mund. 3847. num. 2.

Salinator, M. aut C. Liuium Macatum cognatum defendit, an. mund. 3847. num. 2. aut potius, an. mund. 3846, num. 3. Salinator non fuit præfectus arcis Tarentinæ, ſed eius aduocatus, ann. mund. 3847. num. 2. vnde dictus Salinator in Cenſura, 3850. n. 24.

Salinator cædibus parcit, ann. mund. 3847. numer. 17. triumphat collega ouante, numer. 19. in Cenſura quæ geſſerit, an. mund. 3850. numer. 24. & 25. vide ſupra *M. Liuius*.

Sallentinvm bellum, ann. mund. 3787. numer. 2. regionis caput Brunduſium, ibidem, quid Sallentini à Calabris differant, & quæ belli cauſa, numer. 2. quis victoriæ modus, numer. 3. Sallentini iterato victi triumphatique, an. m. 3788. num. 2. vide 3752. n. 9.

Salvtis ædes à Iunio Bubulco Dictatore extructa, ann. m. 3752. n. 9.

Samaritani Iudæos ab altaris conſtructione deterrent, ann. mund. 3517. num. 21. Iudæos moleſtia afficiunt ex Ioſepho, ann. mund. 3540. numer. 1. & ſeqq. Samaritæ ab Alexandro fruſtra priuilegia petunt, a. m. 3722. n. 30.

Samnites in amicitiam recepti, ann. mund. 3700. numer. 7. Vrb. Cond. 399. origo belli Samnitici, & cauſa eius, ann. mun. 3711. num. 4. legationem Romanam contemnunt, num. 5. Campanos ſemel iterumque vincunt, nu. 4. & 6. 11.

Samnites primum à M. Valerio Coruino difficili victoria ſuperati, ann. mund. 3711. numer. 6. Deinde periculo mixta, numer. 7. tertia pugna, plenaque victoria, num. 8. & triumphus, ibid. quam diuturnum fuerit hoc bellum, n. 9. 2.

Samnites Æmylius Mamercus vaſtat, & ad pacem petendam cogit, cum iure belli aduerſus Sidicinos, ann. mund. 3713. numer. 7. Latini Samnites inuadunt, ſi ad Romanos recurrunt, numer. 8. Rex Epiri Alexander Samnites vincit, & pacem cum Romanis facit, ann. mund. 3722. numer. 32. 3.

Samnites Lucanos vexant, & in Romanos arma parant, ann. mund. 3724. numer. 27. & 3727. numer. 13 additis ſibi multis belli ſociis, ibidem, In eos Philo Coſ. expeditionem mouet, numer. 13. & noua Lucanorum & Appulorum in eos auxilia accipit, 3728. n. 31. 4.

Samnites & Nolani dolo Palæpoli eiecti, an. mund. 3728. numer. 32. In Samnites magiſter eq. Fabius pugnat iniuſſus, & egregie vincit, ann. mund. 3730. numer. 40. & ſeqq. Papyrius Curſor Dictator in eos feliciter pugnat, triumphatque, an. mund. 3730. n. 47. 5.

Samnites pro pace annuas inducias obtinent, ann. mund. 3731. numer. 13. bellum ſecutum anceps, quod mox belle confectum, & ab Aruina Dictatore, ann. mund. 3732. numer. 19. & 20. qui triumphat. Samnites bellum damnant, & pacem quærunt, ibid. 6.

Samnitium prælium probroſum ad Caudiam, ann. mund. 3733. numer. 7. & ſeqq. & ann. mund. 3734. numer. 5. & 6. Romanus feruor in Samnio ignominiæ vindex, numer. 8. cum Papyrio rurſum cum clade pugnant, numer. 9. Romani oppida eorum deditione capiunt, ann. mund. 3735. numer. 11. 7.

Samnites fœdus petunt, inducias ad biennium obtinet, an. mun. 3736. num. 14. rebellant cum Satricanis, an. 38. num. 8. & rurſum ann. 39. numer. 15. & 16. Clades magna Samnitium ad Caudium, ann. mund. 3740. num. 6. Coſ. reliquias belli perſequitur, an. 41. num. 14. 8.

9. *Samnites* ad Cluuium in Romanos ſæuiunt, a. 3743. nu. 5. & vicißim Romani, res geſta ad Bouianum, nu. 5. & Ciminiam ſyluam, a. 44. n. 5. Papyrius à Fabio Dictator dicitur, nu. 6. qui Samnites vincit, ann. 45. num. 5. & 6.

10. *Samnites* ad Allifas ſub iugum miſſi, an. mun. 3747. n. 9. cum Hernicis bellum renouant, an. 48. n. 4. & ſeqq. res in Samnio iterum geſta, 3749. nu. 6. Minucius Coſ. ex vulnere in caſtris moritur, ibid.

11. *Samnites* pacem petunt, quam etiam obtinent, a. m. 3750. n. 7. ſocii Romanorum de Samnitibus queruntur, 3756. n. 2. qui monentibus ſuperbe reſpondent, nu. 3. & 4. ad Bouianum victi, triumphantur, numer. 5.

12. *Samnites* diuerſis viis adit vterque Conſul, a. m. 3757. num. 4. & ægre arte victi, num. 5. & magna clade vbique locorum affecti, ibid. ſuſpicio falſi, num. 6. Samnii oppida Decius expugnat, an. mun. 3758. nu. 2. ipſi Campaniam populantur, num. 4. & mox cum ſua præda capiuntur, ibid.

13. *Samnites* cum aliis populis in Romanos mouent, 3759. nu. 4. & ſeqq. Decius Coſ. deuotus occiditur, num. 8. Fabius denique vincit, numer. 9. quanta vtrimque clade ibid. triumphat, num. 9. altera de iiſdem victoria, numer. 11. quoto anno ab initio belli cum Samnitibus, ibid.

14. Cum *Samnitibus* rem male gerit Attilius Coſ. ann. mund. 3760. numer. 3. melius eius collega, numer. 4. anceps deinde Attilii pugna, & inſperata victoria, numer. 5. etiam de Samnitibus prædatoribus, numer. 6. nec triumphum obtinet, ibid.

15. *Samnitum* apparatus ad bellum coniuratum, an. m. 3761. nu. 3. eorumque legio linteata, ibid. cum ingenti clade à Papyrio Coſ. vincuntur ad Aquiloniam, numer. 8. nec minore ad Cominium, & 4. alias vrbes, nu. 9.

16. *Samnites* Fabium Gurgitem vincunt, mox patre aſſiſtente magnam cladem accipiunt, & ducem amittunt, an. mun. 3762. nu. 3. Fabius triumphat, n. 4. & a. m. 3763. numer. 3. Curius Dentatus finem bello imponit, an. mun. 3764. n. 3. fœdere quarto renouato, ibid.

17. *Samnites* cur aurum Curio obtulerint, an. m. 3764. nu. 5. contra eos Fabricius quoque proſpere pugnauit, ann. mund. 3772. nume. 3. eos Coſ. imprudenter aggreſſi ſunt, modico fructu, ann. mund. 77. numer. 3. de iis iterum Gurges triumphat, an. mun. 78. nu. 7.

18. *Samnitici*, & Tarentini belli finis, ann. m. 3782. num. 14. eius diuturnitas, ibidem, quot de iis triumphi, ibidem, Samnites vaſtati opem ab Annibale petunt, ann. mund. 3839. numer. 39. quam longum Romanorum cum iis bellum, ibidem.

1. SAMIVM bellum quando contigerit, ann. mun. 3614. n. 1. eius origo & cauſa, num. 2. id bellum fabricatus eſt Pericles mulieris cauſ. ibidem. Pericli ab Athen. committitur, numer. 5. ab eo Samii ſubiugantur, numer. 3. tolliturque oligarchia, ibidem.

2. *Samii* bellum à Periclis diſceſſu redintegrant, 3614. n. 4. pro reſtituenda oligarchia, ſocios aſciſcunt, ibid. Vrbem occupant &c. nu. 5. Eos Athenienſes mox claſſe vincunt, ann. mund. 3615. numer. 2. & obſident, n. 3.

3. *Samii* Phœnices auxilio veniunt, ann. mun 3615. numer. 3. Pericle obſidionem ſoluente, & in Phœnices mouente, Samii Athenienſes crudeliter tractant, numer. 3. reuerſus Pericles obſidionem redintegrat, & ad deditionem cogit, numer. 4. & 5.

4. *Samum* Græci adeunt Xerxe deuicto, vt inde Ioniam tuerentur, ann. mund. 3575. nu. 18. Perſæ Samios armis ſpoliant, numer. 19. Græci Europæi cum Aſianis Sami ſocietatem ineunt, numer. 21. & 3577. num. 3. Inde facti quaſi clientes Athenienſium penes quos erat maris Imperium, ibidem.

5. *Samum* Athenienſes bello Peloponneſiaco tenent, Miletum Spartani, ann. mund. 3642. numer. 2. & 5. & an. mund. 3643. nu. 9. ibi Oligarchiam molitur Alcibiades, a. 42. num. 5. ibi primum nutat, ac perit, an. 43. num. 7. & 8. ibi Athenienſium claſſis, moratur. nu. 10. & 11.

6. *Samus* captis Athenis Lyſandro deditionem facit, a. m. 3650. n. 8.

1. SANABALLAT & Tobias Samaritæ aduerſarii Nehemiæ, ann. mun. 3609. numer. 15. & 16. clientes Perſarum, ibidem, rident, & obiurgant Iudæos ædificantes, numer. 23. & 41. inſidias Nehemiæ parant, ad eaſque eum quinquies vocant, numer. 52. & 53. &c.

1. SANABALLETES in Iudæam à Dario miſſus, ann. mund. 3718. numer. 12. fit Manaſſi ſocer, ibidem, cui dux eſt & author ſchiſmatis, nu. 13. alius eſt ab illo Sanaballat Nehemiæ, ibid. deficit ad Alexandrum a. m. 3722. n. 12.

2. *Sanaballetes* templi Garizitani, ſiue Samaritani author, ann. mund. 3718. numer. 13. id impetrat ab Alexandro, ann. mund. 3722. numer. 13. & excitat, ibidem, inde ſchiſma Iudæorum exoritur, ibidem. Mors Sanaballetis, numer. 13. an duo fuerint, numer. 31.

SANGVLA Cathæorum vrbs in India, an. mu. 3728 n. 25. & 26. eam expugnat Alexander, ac ſolo æquat, n. 26. & 27.

1. SARDEIS Lydorum ciuitas metropolis, à Cyro occupata, ann. m. 3520. n. 1. Tabalo à Cyro commiſſa, à Pactia Lydo obſidetur, ibid. quam mox Perſarum metu deſerit, nu. 3. Athenienſes vrbem capiunt, & incendunt, præter arcem, 3539. n. 2.

2. *Sardibus* Xerxes hyemem tranſit in expeditione ſua, an. mun. 3573 numer. 14. quo & copiæ eius coguntur: eius vrbis ſitus, ibi. inde mittit præcones in Græciam, nu. 16.

eo victus profugit, 3574. n. 36. & 3575. n. 11 indeque fugit Echatana, ibid.

3. *Sardibus* Ageſilaus Tiſſaphernem vincit, & ingentem aufert prædam, an. mun. 3658. numer. 2. Sardeis cum tota Lydia occupat Alexander poſt victoriam ad Granicum, a. 3720. nu. 6. ibi habitat Cleopatra ſoror Alexandri, 3732. n. 10.

4. *Sardeis* Achæus contra Antiochum Magnum tenet, a. 3839. n. 21. & a. m. 3840. num. 1. Vrbs Lagoræ induſtria occupatur, n. 2. & ſeqq. Arx Archæo capto per proditionem deditur, num. 15. Eo Antiochus fugit deſerta Lyſimachia, 3864. n. 28.

5. *Sardeis* Antiochus ſumma clade fractus confugit, a. m. 3864. n. 42. deſeritque relicta Zenoni vrbis cuſtodia, ibi. ſed ea mox deditur Romanis, ſicut & Epheſus, Tralleis, Magneſia, & cætera Aſia, n. 42.

1. SARDINIA primum adita à Romanis, an. m. 3795. num. 3. eam affectant, an. mun. 3816 num. 4. & 815. n. 3 Eam ipſis Pœni cedunt, 3816. num. 5. bellum in ea geritur, 3819. numer. 1. rebellanteſque comprimuntur, ibid.

2. *Sardi*, rurſum rebellant cum Corſis & Liguribus, 3820. num. 2. ſubiugantur, ibid. & 3822. num. 3. Sardi & Corſi iterum domiti, an. mun. 3823. numer. 1. & 827. 4. fin Sardiniam Manlius domat, a. m. 3839. numer. 38.

SARIBARZANES occidit Darium, ann. mun. 3724. num. 18. 19. 24. idem dictus Nabarzanes, veniam accipit, 26. deficit ad Beſſum, an. 3725. num. 2. cæditur, 3726. numer. 3.

SATELLITIVM an indicium tyrannidis, an. m. 3521. n. 2.

SATRICVM adeunt Romani contra Latinos, an. mun. 3678. num. 3 à Latinis incenditur, n. 4. ab Æmylio Dictatore oppugnatur, a. 3738. n. 8.

SATVRNO templum Romæ dicatum, an. m. 3558. num. 4 Saturnaliorum quot dies, & quæ eorum iura, n. 5. Sigillariorum dies, ibid.

1. Ios. SCALIGER, verius Burdo, errat in ſecundo Nabuchodonoſore, an. mun. 3525. numer. 1. de libris hagiographis docere vult Hieronymum, ibidem. grauiter errat in chronologia, 3524. numer. 6. refellitur de Areæ literis ad Oniam, a. m. 3521. n. 2. & 5. & 6. Item ann. 3836. in ſchol. & ann. 839. ſchol. 3.

2. *Scaliger* in Rhodio Coloſſo multa peccat, an. m. 3831. n. 9. & ſeq. & ſchol. 1. errat in annis Cambyſis, ann. mun. 3528. num. 1. Arguitur, a. 3790. n. 11. a. m. 3775. num. 4. parachroniſmi 40. annorum, vide a. m. 3610. 7 & a. m. 3775. num. 4. & ſchol. 5. & a. m. 3809 n. 3. 3765. nu. 8. 10. Accuſat 70. & maxime Ariſtæam, 3775. n. 58. reſpondetur ei, n. 59. 6 de Demetrio, vide *Demetrius Phalereus.*

SCAPHARVM ſupplicium quale, an. mu. 3653. num. 9.

SCELERATVS vicus, a. m. 3520. nu. 7. Campus item, 3717. n. 5.

SCENICI ludi peſtis animorum, a. m. 3690. nu. 15. eorum turpitudo, nu. 16. mores corporum non ſedant, ibid.

SCIONÆOS acerbe tractarunt Athenienſes, a. m. 3633. n. 4.

P. CORN. *Scipio* Coſ. a. m. 3836. Vr. Con. 535. 1.
ſecundi belli Pun. 1. occurrit ad Rhodanum Annibali, n. 14. nec tranſitum impedit, n. 16. pugnam cum Annibale cupit, n. 17. fratrem Cn. Cornelium in Hiſpaniam mittit, n. 18.

P. *Scipio* rurſum Annibali occurrit ad Ticinum, non feliciter pugnat, 3836. n. 21. 2.
eum filius morti eripit, ibid. is qui poſtea maior Africanus, ibid. an. ætatis 17. 3842. n. 2. ad Trebiam proficiſcitur, a. 3836. n. 22. eo inuito atque ægro ibi collega vincitur, 25. 26.

Cn. Scipio ſibi deuincit Hiſpaniam, 3837. nu. 9.
cum Hannone feliciter pugnat, & cum 3.
Aſdrubale varie, ibid. vide & nu. 27. Ei P. frater coniungitur, nu. 28. redditis obſidibus Hiſpanis, omnes ad defectionem inclinant, ibid.

P. & Cn. *Scipio* vario ſucceſſu rem gerunt, an.
mun. 3840. num. 44. & 45. fœdus ineunt 4.
cum Syphace Numida, 3841. numer. 6. contra tres exercitus in Hiſpania pugnant, 3842. numer. 30. & Celtiberis fidem fallentibus, ambo cæduntur, numer. 31. & ſeqq.

P. CORN. SCIPIO Africanus fit ante ætatem
Ædilis, a. mund. 3842. numer. 1. Populi in 1.
eum fauor, ibid. nomen ſuum profitetur, in expeditionem Hiſpanicam, an. m. 3843. nu. 22. eius copiæ appulſuſque in Hiſpaniam, n. 23.

P. *Scipionis* initia in Hiſpania, 3844. num. 19. 2.
Carthaginem nouam expugnat, num. 23. arcem deditione accipit, num. 24. Scipionis in captos humanitas, ibid. moderatio, 25. continentia, 26. præda & præmia militaria, n. 29. & 30.

P. *Scipio* captiuorum duces ac Senatores cum
Lælio Romam victoriæ nuncios mittit, a. 3.
mund. 3844. num. 30. eius conſiliarius aut moderator Syllanus, an. mund. 3845. num. 3. ei prorogatur imperium in Hiſpania, ibid.

P. *Scipioni* plurimi populi ſe adiungunt, ann.
mun. 3845. num. 13. Aſdrubalem vincit ac 4.
fugat, numer. 14. & 15. Maſſiuam reddit Maſaniſſæ, numer. 16. ei rurſus Hiſpania prorogatur, 3846. n. 4. mittit Syllanum in Celtiberos, 3847. n. 20.

P. *Scipio* Aſdrubalem Giſconis perſequitur, a.
mu. 3847. num. 22. L. Scipionem ad obſi- 5.
dendam Oringim mittit, qua & potitur, num. 23. & 24. fratrem victorem cum duce hoſtium captiuo Romam mittit, num. 25. rem ibi nunciat, 3848. n. 9.

P. *Scipio* in nouas Pœnorum copias feliciter
pugnat, an. mun. 3848. nume. 6. & ſeqq. 6.
diſponit in Africa bellum vbi Syphacem tentat, num. 9. & 10. & fœdere ſibi humanitate iungit, n. 11. & 12. & Hiſpaniam repetit, ibid.

7. *Scipio* duabus vrbibus vltionem parat, atque infert, an. mun. 3848. numer. 13. & ſeqq. Scipione ægro turbæ domi foriſque naſcuntur, numer. 18. eo ſanato omnia reualeſcunt, n. 19. vt ſe in ſeditioſos geſſerit, n. 20. 21. 22.

8. *Scipio* regulos Mandonium & Indibilem rebellantes adit, an. mun. 3848. num. 23. & 24. quibus victis ac ſupplicibus ignoſcit, num. 25. Adit Maſaniſſam fœduſque init cum eo, nu. 26. & 27. Romam redit, nec triumphat, n. 29.

9. *P. Scipio* fit Coſ. 2. m. 3849. vrbis 548. ei vulgo Africa deſtinatur, nume. 1. & 2. id Fabius diſſuadet, numer. 3 id ferme Scipio euincit, & abit in Siciliam, ibid. vbi bellum egregie parat, & Lælium prædatum mittit in Africam, n. 5.

10. *Scipionem* in Africam euocat Maſaniſſa, ann. mun. 3849. numer. 7. Arcem Locrenſium per ſuos occupat, num. 8. Annibalem anteuertit, & vrbe repellit, num. 10. ibique litem præfecti dirimit cum tribunis, numer. 12.

11. *Scipionis* imperium prorogatur in Sicilia, & Africa, an. mun. 3850. numer. 10. de eo querela in cauſa Plemminii, numer. 13. 14. 15. Locri Scipionem purgant, ibid. legati ab vrbe eius adminiſtrationem valde probant, n. 15.

12. *Scipionem* Syphax deſerit, an. mun. 3850. nu. 16. quod Scipio diſſimulat, num. 17. in Africam magna cum claſſe, ac terrore traiicit, n. 19. & 20. gemino certamine equeſtri vincit cum ducum cæde, numer. 20. & 21.

13. *Scipioni* ſe Maſaniſſa adiungit, an. mun. 3850. num. 21. Vticam fruſtra diebus 40. obſidet, numer. 22. ei prorogatur imperium dum in Africa debellatum foret, 3851. nu. 10. omnium ſtudia in eius expeditionem conuerſa, num. 11.

14. *Scipio* conditiones pacis à Syphace reiicit, 3851 num. 12. & explorat hoſtium caſtra, num. 13. incenditque, numer. 14. & 15. redintegratum exercitum vincit, n. 17. & 18. Tunetum occupat, periculum eius à claſſe punica, n. 19.

15. *Scipio* Sophoniſbam eripit Maſaniſſæ, 3851. n. 24. Syphacem cum Lælio Romam mittit, num. 27. Pœni cum eo de pace agunt, numer. 28. & 29. de eaque Romam legati mittuntur, num. 30. re infecta redeunt, num. 33.

16. *Scipionis* humanitas hoſti laudata, 3851. num 35. pro eo Romæ ſollicitudo, 3852. numer. 3. Speculatores Annibalis amicè tractat, num. 4. & cum eo de pace colloquitur, num. 5. Scipio ferocius reſpondet, paraturque prælium decretorium, numer. 6. & 7.

17. *Scipionis* cum Annibale ſuprema pugna, victoriaque, ann. mund. 3852. num. 8. 9. 10. Carthaginem terra marique oppugnat, n. 12. Verminæ copias delet, num. 13. Scipio cur à pace non abhorreat, n. 14. eius conditiones, n. 15.

Scipionis acta de pace cum Pœnis Romæ confirmantur, an. mun. 3853. num. 6. cur non euerſa Carthago, numer. 7. Romam magna cum gloria redit, n. 8. eius triumphus, num. 9. 10. 11. fit II. Coſſ. an. 3860. vrbis 559. 18.

Scipio ambit prouinciam Macedoniam, ann. mun. 3860. nume. 1. nec obtinet, ibidem, fit princeps Senatus, & ſenatoria ſubſellia ſeparat, idque eius ad populum gratiam minuit, an. mun. 3860. num. 8. & 862. n. 1. diſſerit cum Annibale de maximo Imperatore, n. 8. 19.

Scipio pro fratre conſulatum fruſtra ambit, ann. mund. 3862. numer. 1. autor eſt fratri Lucio, vt prouinciam ſuam Senatui permittat, 3864. numer. 4. offert ſe illi legatum, & fratri Aſiam obtinet, ibid. inde magnus huic expeditioni fauor, nu. 7. Vt Salius in itinere ſubſiſtit, nu. 31. 20.

P. *Scipio* clementiæ & fortitudinis laude clarus, ann mund. 864. nu. 32. filium ei Antiochus reddendum gratis promittit, ibid. aurum recuſat, de filio gratiam repromittit, ibid. recipit filium, numer. 34. & pugnæ dilationem ei ſuadet, ibid. 21.

P. *Scipio* ſtatuit Antiocho leges pacis, ann. m. 3864. nume. 43. 44. poſt fratris triumphum ei dies dicitur à tribunis, ann. mund. 3867. nume. 11. defendit ſe, 12. concionem abducit in Capitolium, numer. 13. abit ab vrbe ibid. citatur iterum, nu. 13. 22.

P. *Scipio* morbum excuſat, 3867. ei fauet Gracchus inimicus, nu. 14. reliquam vitam Literni agit, nume. 15. quamdiu vixerit, ibid. quando credatur mortuus, ann. m. 3869. nu. 7. 23.

P. Scipio Cn. filius Naſica vir optimus à Senatu iudicatus, ann. mund. 3850. nume. 10. matrem Idæam accipit, &c. ibid. res ab eo in Hiſpania geſta, ann. mund. 3861. numer. 13. repulſam patitur in conſulatu, quamuis ambiente Africano, 3862. nu. 1. 1.

P. *Scipio* conſulatum proxime obtinet, ann. mund. 3862. numer. 14. & 3863. numer. 1. contra Boios feliciter pugnat, nume. 13. & triumphauit, nu. 34. & 35. pro L. Scipione perorat, 3867. n. 17. 2.

L. Cor. Scipio frater Africani fit conſul cum C. Lælio, an. 3864. numer. 2. ei bellum Antiochenum committitur, numer. 4. num fuerit bellorum rudis, ibid. Africanum habet legatum, numer. 4. eius aduentus in Græciam, & de Ætolis diſceptatio, numer. 9. 1.

L. *Scipio* Coſ. tranſitum molitur in Aſiam, & à Philippo iuuatur, ann. mun. 3864. num. 10. male deſertam ab Antiocho Lyſimachiam occupat, nu. 31. traiicit Helleſpontum, ibi. cum eo de pace agit rex, nec conuenitur, n. 32. 33. 2.

L. *Scipio* cum Antiocho in Aſia pugnat, ann. 3864. n. 38. & vincit, num. 40. & 41. plurimas vrbes deditione accipit, nu. 42. cum rege de pace agit fratre interprete, nume. 43. & 44. victoria cito Romæ innoteſcit, 3865. n. 4. 3.

4. L. *Scipio* Aſiaticus quando triumpharit, ann. mun. 3865. num. 12. quæ pompa triumphi eius, num. 13. & 14. eum curat accuſari Cato, an. mun. 3867. num. 16. damnatus peculatus adit periculum carceris, nu. 17. & agnoſcitur innocens, ibid.

5. L. *Scipio* in Aſiam legatus mittitur, an. mun 3867. num. 17. ludos per dies decem fecit, ibid. Cenſuram petit vna cum Naſica, 3870. num. 23. L. à Catone notatus equo priuatur, nu. 28. legatus in Aſiam cum Naſica mittitur, an. mu. 3871. nu. 6.

1. SCOPAS dux Ptol. Epiphanis, an. mun. 3852. num. 1. Iudæam capit, & multas Syriæ ciuitates, ibidem. Copias mercenarii militis Ægypto parat, an. mun. 385. num. 13. & cur, ibidem ab Antiocho vincitur, & Syriam amittit, 3856. n. 2. 3.

2. *Scopas* victus & obſeſſus, ann. mun. 3856. nu. 4. ſuſpicio de tentata ab ipſo regis Epiphanis morte, an. mun 3858. num. 17. ipſemet interficitur, ibid.

SCRIPTVRA, vide *Septuaginta*, qui libri ſacri dicantur ſcripti negligentius, an. 3775. nu. 32. Magni fiebant ab Ethnicis, numer. 32. Iudæi eius ignari, num. 38. Imprecatio in violatores librorum ſacrorum, num. 91. & pœna quorundam, ibid.

SCYRVS inſula vbi ſita, an. mun. 3585. num. 2. à Cimone Athenienſibus ſubiicitur, ib. Dolopes eius incolæ piratæ, numer. 2. vrbem Cimoni produnt, ibid. qui inde nihilominus extruduntur, n. 3.

1. SCYTHAS bello appetit Cyrus, an. mu. 3522. num. 1. Ad Scythas ſiue Maſſagetas penetrat, 3523. num. 2. eos primum obrutos vino ſuperat, num. 2. moxque ab eorum regina victus occiditur, num. 3. Scythicam expeditionem Darius Hyſt. ſuſcipit, 3536. num. 1.

2. *Scythas* ſeſe ſubducentes Darius ſequitur, an. mun. 3536. numer. 3. cura ſepulchrorum apud eos, numer. 4. eorum munera hieroglyphica, ibidem, curant ſolui pontem Iſtro impoſitum à Dario, num. 5. hoſtemque contemnunt, ibid. Perſæ cum clade recedunt, n. 6.

3. *Scytharum* Aſiæ, atque Europæ ad Alexandrum legati, an. mun. 3726. num. 9. Scythæ ob conditam ad Tanaim Alexandriam, bellum in Alexandrum mouent, num. 13. quos ſuperato flumine Alexander adit, num. 14. & agit in fugam, numer. 15.

4. *Scythæ* ſe Alexandro ſubiiciunt, ann. mund. 3726. numer. 16. Affinitatem cum eo, & Macedonibus contrahunt, an. mun. 3727. num. 2. Philippi expeditio in Scythiam, an. mun. 3714. numer. 4. eiusque cauſa, ibid. res ibi geſta, an. 3715. n. 7.

SCYTALE quid apud Spartanos, an. mu. 3581. num. 1. & 2.

SECESSIO plebis in montem ſacrum, an. mu. 3561. num. 9. & 3606. num. 29. vide *Plebs* num. 1. & 4 & an. mun. 3768. numer. 7. quæ eſt ſeceſſio in Ianiculum.

1. SEDITIO à Tarquinio & vxore eius Romæ in Seruium Tullium excitata, an. mun. 3519 num. 7. 8. irrito conatu, ibid. renouatur, a. 3520. num. 4. & 5. in qua & rex Tullius occiditur, numer. 6. Seditio Magorum contra Cambyſem, n. 6. & 7. Perſarum cotra eos, 3531. n. 1. &c. & a. m. 3532. num. 1. & ſeqq.

Seditio, vide *Coniuratio*, *Defectio*. Seditio Baby- 2.
loniorum à Dario Hyſt. deficientium, an. mun. 3533. num. 46. Romanorum Reges expellentium, an. mun. 3545. num. 4. & ſeqq. & V.C. 244. & Bruti collegam Tarquinium expellentis, 3546. numer. 11. 12. &c.

Seditio & Seruilis motus Romæ 3554. num. 3.
8. & 3636. numer. 8. coniuratorum pro Tarquiniis opera legatorum, 3555. num. 4. & ſeqq. Egeni & obærati in vrbe tumultuantur 3557. num. 3. & ſeqq. vide ſupra *Egeni*, & *Obærati*. vrbanus ab eis tumultus, 3560. n. 4.

Seditiones quibus plebs vrbe abiit, vide *Plebs* 4.
& *Seceſſio*. Seditio in cauſa Coriolani, an. mun. 3564. num. 3. & 4. &c. apud Volſcos per ſeditionem occiditur, ann. mun. 3567. num. 28. irata plebs in Coſſ. a. m. 3571. num. 1. & 2. pro ſupplendis centuriis, 3572 nu. 4. & 5.

Seditionem Pauſanias per hilotas Spartæ ex- 5.
citat, an. mun. 3581. num. 1. Romæ turbæ pro agrorum diuiſione, nume. 3. & 4. & 3585. numer. 7. & ſeqq. & 3586. numer. 3. 3600. num. 12. pro tributis comitiis, 3584. numer. 10. pro decemuiris creandis. 3594 num. 5. & an. 3595. n. 26. ex Tribunorum audacia, 3599. n. 3.

Seditio ex ſeueritate Coſſ. an. m. 3600. nu 9. 10. 6.
& ſeqq. à Siccio, ſiue Sicinio Dentato, n. 12. & ſeqq. ad 17. Seditio pro decemuiris abrogandis, an. mun. 3606. num. 8. num. 16 & à L. Virginio, numer. 18. & ſeqq. vſque ad 35.

Seditio apud Ardeates, an. m. 3612. num. 3. & 4. 7.
Romæ ob Spur. Melium, an. m. 3615 num. 6. 7. & 3616. num. 4. &c. & 3617. numer. 4. Romæ pro ſummo magiſtratu contentio, 3535. num. 2. pro re agraria, 3639. num. 12. Tribunus per ſeditionem à ſuis occiditur, ann. mund. 3641. numer. 23. & 3642. num. 12.

Seditio Athenis de decemuiris & quadringen- 8.
tis, an. mun. 3643. nu. 4. & ſeqq. dum tollitur, & mox reſtituitur democratia, ibid. & rurſus in cauſa 30. tyrannorum, an. m. 3652. num. 1. 2. &c. in recipienda Cadmæa, 3676. numer. 2. 3. 4. Romæ in ducenda colonia, 3660. nu. 4.

Seditio Romæ in cauſa M. Manlii, an. mund. 9.
3670. num. 11. & 3671. num. 3. & 4. Seditio coloniarum contra vrbem, an. mun. 3671. num. 2. & ob æs alienum, 3677. nu. 5. & ambiendo ſummum magiſtratum, vnde orta anarchia quinquennii, 3678. numer. 6.

Seditioni Tribunitiæ opponitur Dictatura, a. 10.
mun. 3686. numer. 10. de plebeio conſulatu, numer. 11. & 3688. numer. 3. Seditio

in Ægypto inter Regem & filium eius, an. 3992. num. 6. Romani militis ad Capuam, an. m. 3712. nu. 7. 8 9.

11 *Seditio* militum progredi cum Alexandro nolentium, an. m. 3729. num. 1. & ſeqq. & 730. num. 7. 8. & ſeq. Seditio inter principes à morte Alexandri 3730. num. 31. 32. Tumultuatur exercitus in Papyrium, propter Fabium Mag. eq. 3730. n. 44.

12 *Seditio* militum in Africanum, in Hiſpania, an. m. 3848. n. 18. & 19. Phocion per ſeditionem occiditur Athenis, an. 3736. nu. 13. Seditio militum in regem ſuum Æacidem Epirotam, 3738. n. 7. & Polyſperconten, ibid.

13 *Seditione* capitur ab Argyraſpidis Eumenes, & hoſti deditur, an. m. 3739. nu. 6. Demetrius a ſuis militibus deſertus fugit, & amittit Macedoniam, an. m. 3765. n. 15. & 16. & rurſum, an. 3767. nu. 3. & 4. Romæ plebs ſecedit in Ianiculum, an. mu. 3768. num. 7.

14 *Seditio* Tarentinorum in Romanorum legatos, an. m. 3772. num. 4. & 5. In Ariſtotimum Epiri tyrannum, an. m. 3783. num. 3. & 4. defectio & ſeditio Legionis Romanæ Rhegij, num. 5. & ſeqq. Galli inter ſe mutuo confligunt, an. m. 3816. num. 6. & 3818. num. 1.

15 *Seditionem* in Ægypto fruſtra molitur Cleomenes, ann. mun. 3835. nume. 4. Inceptatur ſeditio Philopatore adire volente templi Hieroſolymitani adytum, ann. mund. 3838 num. 9. & 10 Et a 12. colonis Romanorum, ann. m. 3845. num. 4. & 5.

16 *Seditionem* excitat Plemminius, ann. mund. 3849. numer. 11. & 12. Seditio in Ægypto aduerſus Agatholem, ann. mun. 3851. nu. 2. 3. &c. apud Conſulem Villium in Macedonia, 3855. nume. 18. Hieroſolymis ad aduentum Heliodori, 3870. num. 9.

Seleuciam Pieriam Antiochus adit, ann. mun. 3836. num. 2. eamque deditione capit occupato ſuburbio, ibid.

1. Seleucus Nicanor, ſiue Nicator Phœniciã & Cœleſyriam acquirit Ptolemæo, ann. mu. 3732. num. 11. Satrepiam Babylonis tenet, & iter Eumeni prohibet, 3732. num. 5. vide & 3737. num. 4. qui Seleucum ad ſe allicit, 737. numer. 4. & adheret Antigono Seleucus, num. 5.

2. *Seleucus* ſocietatem init cum Antigono, ann. mun. 3738. num. 1. à quo mittitur ad Capiendum Eumenem, 3739. num. 7. Antigonum cum exercitu Babylone excipit, à quo ſatrapia exuitur, num. 10. Seleucus ad Ptolemæum confugit, ibid.

3. *Seleucus* Ptolemæum ad bellum contra Antigonum accendit, ann. mun. 3739. num. 10. vide & ann. 740. num. 1. Babyloniam recuperat, 3742. numer. 9. Medie præfectum vincit, num. 10. & Mediam cum Suſiana ſibi adiungit, ibid. & num. 12.

4. *Seleuco* imperium Babylonis firmatur per Demetrij rapinam, ann. mun. 3742. num. 13. Antigonus contra Seleucum alios ſibi adiungit, 3743. numer. 3. Regium nomen vſurpat, 3747. num. 8. in Antigonum copias parat, 3752. n. 8.

Ad *Seleucum* deficiunt Demetrij copiæ, in prælio in quo Antigonus perit, 3753. num. 2. conſtruit Antiochiam, nume. 5. cui patris ſui dat nomen, ibidē. Stratonicem filiam Demetrij accipit vxorem, & cur, an. m. 3754. n. 3. & 4. 5.

Seleucus cupiditatis notatur aduerſus ſocerum, 3754. num. 5. & 758. numer. 1. quas conſtruxerit ciuitates, ann. mund. 3764. num. 1. Iudæis ius ciuitatis vbique concedit, ibid. & 65. nu. 9. Demetrio Pyrrhum aduerſarium ſuſcitat, nu. 14. Demetrium iuuat mox bello petit, 766. 5. 6.

Seleucus cum Demetrio male rem gerit, ann. mun. 3767. num. 1. eius milites ad ſe traducit, num. 3. Demetrius deſertus fugit, moxque ſe genero Seleuco dedit num. 4. qui eum habet in regia cuſtodia, num. 7. & fit rex Aſiæ Syriæque, 3768. nu. 1. 7.

Seleucus honorifice tractat Demetrium eumque dimittere cunctatur, ann. mun. 3768. nume. 2. 3. Lyſimachum, 77 annos natus vincit, 3773. num. 1. Seleuco Iudæi vectigales, num. 4. à Ptolemæo Cerauno occiditur, num. 5. vltore mortis Lyſimachi, ibidem. 8.

Seleucus Callinicus Antiochi Dei, & Laodices filius, ann. mund. 3797. num. 1. ope matris regnat, ann. mun. 3808. numer. 1. Berenicem materteram cum eius filio necat, n. 2. & 3809. num. 1. 2. naufragus recipit ciuitates ſuas, 3811. n. 2. 1.

Seleucus Callinicus male pugnat contra Euergetem 3812. numer. 1. opem ab Antiocho Hierace fratre petit, ibid. & 3813. nume. 1. 2. & 3814. num. 1. 2. eius mors 3827. num. 1. 3. quandiu regnarit, ibidem, geſta eius obſcura, n. 2. vide *Callinicus* 2.

Seleucus Ceraunus frater Antiochi magni, vide *Ceraunus.*

Seleucus Antiochi Magni filius, natu maior Antiocho Epiphane, Eumenem pro patre bello vexat, ann. mun. 3864. nu. 17. dictus eſt Philipator, regnare incipit, ann. mun. 3867. num. 2. geſta eius obſcura, n. 3. regni tempus, ibid. 1.

Seleucum vt deſcribat Daniel, 3867. num. 4. 5. 6. Ei naſcitur filius Demetrius qui poſtea Romæ obſes, 3868. num. 1. fuit liberalis in templi Dei ſumptus, 3870. numer. 3. mittit Heliodorum Hieroſolymam, num. 7. vide & n. 15. 2.

Seleucus repetit Roma fratrem Antiochum Epiphanem, ann. mun. 3877. num. 3. ſub eius reditum moritur, 3878. numer. 2. ex Daniele, num. 4. Eumenes eius ſuſpectus, num. 2. 3.

Seleucidarum ſtemma, ann. 3878. in fine.

T. Sempronius Gracchus, vide *Gracchus.*

Sempronius longus Coſ. prælium cum Annibale inconſulte ambit, ann. mund. 3836. numer. 26. ex Sicilia venit ſubſidio Scipioni Collegæ, num. 24. imprudenter 1.

incidit in inſidias ad Trebiam, nu. 27. & vincitur cum magna clade, n. 28.

2. SEMPRONIVS ruſus cum Annibale pugnat, 3837. num. 8. ancipiti victoria, ibid. Cumis rem bene gerit in Pœnos, 3739. n. 36. rurſumque aliam cladem ibi affert Annibali, nu. 37. Hannonem Lucania pepulit in Brutios, ibid.

1. P. SEMPRONIVS Tudit. Coſ. ann. 3850. num. 7. belli 15. vr. con. 549. quæ prius in Græcia geſſerit, nu. 8. & 9. bis cum Annibale, ſemel infeliciter, iterum proſpere pugnauit, an. m. 3850. n. 23.

1. SENATVS ex plebe ſuppletur à Bruto, an. mun. 3546. nume. 14. eius de reuocanda plebe diſcordia, ann. mun. 3562. num. 10. eiuſdem grauitas, ann. mun. 3567. num. 12. eius magnitudo animi in ſua penuria, ann. 3837. num. 33. in reiicienda pace cum Pyrrho. 3774. n. 20. & 21.

2. *Senatus* naſcenti bello Macedonico prouidet, ann. mun. 3839. num. 35. & 3854. nume. 2. auxilia non recipit, ann. mun. 3863. num. 5. Pacem & fœdera probat, vide ſuis locis. Senatus ſubſellia ſeparata in ſpectaculis, a m. 3860. n. 8.

3. *Senatus* iniuſtitia in captiuos Cannenſes, vide *Captiui*. in deditione & cæde Cliniæ, ann. mun. 3818. num. 3. eius grauitas aduerſus hoſtem vrbe capta, 3665. nume. 9. & 10. conſtantia cõtra Veienſem migrationem, an. m. 3660. n. 4. vide *Veienſes*.

SENTENTIARVM diuerſitas quatenus probanda, an. m. 3574. n. 4.

1. SEPTVAGINTA interpretes quando extiterint, ann. mun. 3775. numer. 5. vide & 3785. num. 2. & maxime 775. num. 16. 17. &c. ad 24. dubitationem circa hanc hiſtoriam, num. 5. eorum propugnatores, nu. 6. neceſſitas huius verſionis, & diuina circa eam prouidentia, num. 2.

2. *Septuaginta* interpretatione vſi ſunt Apoſtoli, Euang. & SS. Patres, ann. mun 3775. num. 8. quo fructu, num. 9. 10. Septuaginta litem inter nos & Hebræos dirimũt, num. 11. & nobis adiudicant, num. 12. An & quatenus corrupta eorum verſio, num. n. 13. 14. & 15.

3. *Septuaginta* verſionis quæ cauſa, ann. mund. 3775. num. 21. 24. quæ occaſio, num. 26. & 27. & ſeqq. quo modo, & à quibus procurata, num. 28. 29. 30. 31. & num. 45. 46. &c. vide *Philadelphus*, *Ariſteas*, *Demetrius Phalereus*, *Eleazarus*.

4. *Septuaginta* numerus, & tribus, ann. m. 3775. num. 58. & 60. quod eorum ordinarium munus, nume. 61. qui in his nominatim, num. 62. & 63. Septuaginta cum muneribus abeunt, numer. 64. vt à rege accepti, numer. 65. 66. eorum apud regem diſputatio, nu. 68.

5. *Septuaginta* ad inſulam ducti, & quis eorum interpretandi modus, ann. 3775. nu. 69. an in ſeparatis cellis, num. 70. & ſeqq. qui eas recipiant, qui reiiciant, ibidem fuſe, intra quantum tempus abſoluta verſio, n. 83. approbatur ab omnibus, ibid.

Septuaginta an ſolam legem conuerterint, an. 6.
mund. 3775. numer. 84. 85. & ſeqq. quot exemplaria ſcripta fuerint, num. 90. annua celebritas huius verſionis, num. 92. male alio refertur, ibid.

SERVILIS motus, & coniuratio Romæ, 1.
ann. mun. 3554. numer. 8. comprimitur, ibid. Seruitus Aulæ, vide *Aula*. Rurſus alia ſeruorum coniuratio Romæ conflata, & detecta, 3636. num. 8. Seruorum inſolentia mirabilis, ann. mun. 3789. numer. 2. 3.

Serui in acie à Romanis ſemel iterumque vi- 2.
cti, ann. mun. 3789. nume. 3. eorum coniuratio, 3795. num. 4. Serui Lacedæmonum, vide *Ilota*, & *Ithome*. Seruilis Romæ tumultus, ann. mun. 3856. nu. 22. & rurſum, an. 3858. n. 19.

Seruorum pro libertate pugnantium feruor, 3.
ann. mun. 3840. num. 23. 24. 25. iidem dicti Volones, num. 23. Philopator ſeruos ſtigmaticoſque reddit Iudæos, ann. mun 3839. num. 2. Seruorum motum in Apulia Prætor compeſcit, 3869. n. 5.

P. SERVILIVS Priſcus Coſ. cum Appio 1.
Claudio, a. v. c. 259. m. 3560. num. 1. popularis, & plebi obſequioſus, ibid. egenorum tumultum precibus ſedat, nume. 4. eius ad eos armandos prudentia, num. 6. Prædam eis deuictis Volſcis permittit, n. 7.

Seruilius Priſcus accuſatur ab Appio Colle- 2.
ga, ann. mund. 3560. nume. 7. triumphat inuito ſenatu, ibid. Eiuſdem gemina de Sabinis, & Auruncis victoria, n. 8.

SIBYLLINI libri à Tarquinio emuntur, ann. mun. 3539. num. 5. eis duos cuſtodes attribuit, qui poſtea fuerunt decem, ibid. crebro conſulti, ann. mund. 3789. numer. 1.

SICARII vnius in tormentis conſtantia, ann. m. 3833. 7. fine.

T. SICCIVS ſiue *Sicinius* Coſ. exercitum ducit in Volſcos, ann. mun. 3568. num. 8. quos ægre vincit, & ducem eorum Tullum, n. 9. & de iis triumphat, ibid.

C. SICINIVS Bellutus Præfectus caſtrorum 1.
in ſeceſſione plebis, ann. mun. 3562. num. 12. plebem cum Iunio Bruto difficilem in legatos reddit, num. 12. 13. primi tribuni plebis ambo fiunt, num. 15. proximo anno Ædilis fuit, tertio, iterum tribunus, num. 16.

C. *Sicinius* auerſatur concordiam ciuitatis, 2.
3564. num. 3. reddit plebem infenſam Coriolano, ibid. eumque damnat capitis, numer. 4. accuſat affectatæ tyrannidis numer. 9.

L. SICCIVS, ſiue *Sicinnius* Dentatus, acerbus diuitum accuſator, a. m. 3600. numer. 12. nomen dat militiæ, cum cohorte octingentorum, numer. 14. durum à Conſule imperium accipit, numer. 15. glorioſum eius facinus, num. 16. eiuſdem aliud inuidiæ ac vindictæ plenum, n. 17.

SICCIVS à plebe honoratur, ipſe Conſulibus odium creat, an. m. 3600 n. 17.

1. Siciliæ imperium Athenienſes ambiunt, ann. mundi 3638. num. 3. & qua occaſione, ibidem, apparatus ad id bellum, 3639. numer. 1. varij de eo in Sicilia rumores, numer. 6. Lacedæmonios Siculi accerſunt contra Athenienſes, nume. 11. vide ſupra, *Athenienſes*, n. 30. & 31.

2. *Siculi* maximam cladem inferunt Athenienſibus, ann. mund. 3641. numer. 3. & ſeqq. eius belli finis, num. 19. copias Athenienſes ducunt, 3642. 2. cladem inſignem ab Annibale ſeniore accipiunt, 3645. nume. 2. Sicilia cauſa primi belli Punici, ann. mun. 3790. n. 4.

3. *Siciliam* Romani primum adeunt, ann. mun. 3790. num. 7. & 8. & rurſum, ann. mun. 3791. numer. 1. plurima ibi oppida ſibi adiungunt, ibidem, & 3696. num. 1. Res in Sicilia à Pyrrho geſtas, vide *Pyrrhus*. Sicilia Romanis periclitatur, an. mun. 3799. fi. & 3800. 2.

4. *Sicilia* vniuerſa Pœni per leges pacis excedũt, ann. mun. 3813. num. 3. de ea Catulus naualem egit triumphum, num. 6. Eadem in prouinciæ formã princeps redacta, 3814 num. 5. excepto regno Hieronis, ibidem. Sicilia tota in Rom. poteſtatẽ venit, 3844. num. 18.

Sicyone Romani cum Achæis diſputant in cauſa Philippi, 3856. n. 17.

1 Sidicini origo belli Samnitici, ann. mun. 3711. num. 4. Ad Campanos contra Samnites confugiunt, & vtrique victi ad Romanos confugiunt, ibidem, qui pro ipſis legatis ad Samnites tum amicos mittunt, numer. 5. qui ab eis contemnuntur, vnde ad arma ventum, n. 6.

2. In *Sidicinos* belli ius Samnites à Romanis impetrant, ann. mun. 3713. 7. Deditionem Romanis faciunt, & ſpreti ad Latinos confugiunt, num. 7. Auruncos Romanorum dedititios bello petunt, an. m. 3717. n. 4. & expugnant, ibid.

3. *Sidicini* cum Auſonibus vincuntur, an. mun. 3718. num. 18. In Sidicinos miſſus Valerius Coruinus, qui eos per diem feſtum opprimit, 3719. num. 15. captæ vrbi præſidium imponit, & Romæ triumphat, ibid. rurſus arma mouent, 3720. n. 11.

4. *Sidicino* in agro Romanus exercitus moratur, 3722. n. 32.

1. Sidonii à Perſis deficiunt, ann. mun. 3703. num. 2. arma cum rege Ægypti iungunt, ibidem: in Perſam valde iniurij, nume. 3. Tennes rex eorum ope Mentoris Rhodij præfectos Perſarum vincit, ibid. moxque Sidonios Perſis prodit, n. 4.

2. *Sidonius* ipſorum quoque rex hoſti prodit 3730. numer. 5. 100. primariæ nobilitatis Ocho traditi, deinde 500. legati confixi iaculis, num. 5. & 6. Rex occiditur, Sidonij ſe incendio tradunt, totaque vrbs conflagrauit, num. 7. Odio Perſarum ſe Alexandro dedunt, 3722. 3. oppugnantur à Ptol. Lagi, an. m. 3752. n. 7.

Sigillariorum dies, ann. mun. 3558. num. 5.

Signia Romanorum colonia, 3556. nu. 7. à quo condita, ibid.

1. Simon Pontifex Hebræorum Oniæ primi filius, pontificatum adit, ann. mun. 3754. num. 1. cognomento Iuſtus, ibidem; eius obitus, ann. mun. 3765. num. 1. eius ordo in pontificibus, num. 2. Laudatur in Scriptura, n. 4. & ſeqq.

2. *Simon* ſuffulſit domum, 3765. num. 8. & ciuitatem auxit, num. 9. aquæ ductus reſtituit, numer. 10. & 11. eius laus & tituli, ibidem.

Simon II. Pontifex, ann. mun. 3822. num. 1. filius Oniæ ſecundi, 3765. 2. eum cum priore Simone confundit Euſebius, ann. mun. 3821. numer. 1. reſiſtit Philopatori templi adytum affectanti, 3838. num. 8. 9. eoque orante rex turbatur, n. 10.

2. Simon Beniaminita templi præfectus res turbat Hieroſolymis, ann. mun. 3870. nu. 2. & 5. cum Onia pontifice contendit, num. 5. ad ducem Apollonium confugit, nu. 6. euulgatque templi theſauros, ibid. & poſt miraculum obdureſcit, nu. 15.

2. *Simon* Oniam calumniatur, 3870. nume. 16. eam hiſtoriam Ioſephus deprauat, nume. 17. Onias curat eum in exilium pelli, 3872. numer. 1. qui ad Apollonium confugit, num. 1. 2.

Simvlachra 6. ænea Ioui excitata ex mulctatitia pecunia, ann. mun. 3666. num. 8. quale Iouis Ammonij ſimulachrum, ann. mun. 3723. nume. 6. quo ritu circumfertur, ibid.

Sisamnes iudex, qua pœna à Cambyſe affectus, ob corruptum pecunia iudicium, an. mun. 3558. n. 5.

Sisennes ſubregulus Syriæ, ann. mun. 3533. n. 33.

Sisyphvs Dercyllidas, ann. mun. 3655. numer. 1.

Smaragdi prodigioſa magnitudo, an. mun. 3592. nu. 7. vide & an. m. 3723. n. 6. vbi de de ſimulachro Iouis Ammonij.

Smerdis Cambyſis frater corpore robuſto, ann. mun. 3528. 5. præ inuidia à Cambyſe in Perſidem remittitur, ibid. eius nomen & potentia ex Cteſia, ibid. & aliis, 3529. num. 1. Cambyſes curat eum interfici, & qua de cauſa, ibid. ex Cteſia, ibid.

1. Smerdis magus ſe pro fratre Cambyſis venditat, ann. mun. 3531. num. 1. & in regem cum fratre coniurat, ibid. in eum raptim mouet Cambyſes, num. 2. eidem mortuo ſuccedit, num. 7. imperium ſtabilit liberalitate, numer. 8. de eo Iuſtinus arguitur, num. 10.

2. *Smerdis* impoſtura patefit, ann. mund. 3532. num. 1. per quos, & quo modo, numer. 2. fuit auribus captus, ibid. Magi Prexaſpem ſibi conciliant, nume. 4. qui patefacta veritate ſe interficit, ibid. Coniurati Magum perimunt, cædis modus ex Cteſia, num. 6.

Socratis philoſophi ortus Olym. 77. ann. 4. ann. mun. 3585. num. 1. vide an. mun. 3554. nume. 5. Eiuſdem mors, & quæ illius

cauſa & modos, an. m.3654. num. 3. quot annis vixerit, ibid. eius accuſatores puniti, ibid.

Sogdianvs, qui & *Secundianus* Artax. Longimani filius ex concubina, a. m.3630 nu. 2.3. ſucceſſit Xerxi ſecundo, quem interfecit, n. 2. & 4. quamdiu regnarit, in cineres coniectus moritur, n.4. quale id, & quorum ſupplicium, ibid.

1. Sogdianos adit Beſſus Darii interfector, a. m.3726. num. 4. Eoſdem adit Alexander, num. 9. eorum regia, ibid. legatione deditionem faciunt, ibid. mox ex metu deficiunt, num. 10. mira Sogdianorum conſtantia, & ſpes vitæ futuræ, numer. 17.

2. *Sogdiani* Arimazis rupes, a. m. 3726. numer. 18. incredibili conatu ad deditionem compellitur, ibid.

Solis defectio, vide Eclipſis.

Sophitis regnum in India, ſapientia clarum, a. m. 3728. n. 27.

Sophocl. poëtæ ortus, a.m. 3569. n. 7. quæ illi patria, ibid. Apis dictus, ibid. tragicas contentiones primus inſtituit, & 24 præmia reportauit, ibid. Sophocles Æſchylum carmine vincit, Cimone iudice, an. mun. 3595. num. 4. agens annum, 17. ibi.

Sophocl. is obitus, 3648 in lætitiam immo dicam effuſus moritur, a.m.3648. num. 22. eius victoriæ, ibid.

1. Sophonisba filia Aſdrubalis Giſconis filii, prius Maſaniſſæ deſponſata, datur Syphaci, an. m.3848. num. 26. vide & 3850. nu. 16. Victo, & in vincula coniecto Syphace Sophonisba ſe dedit Maſaniſſæ in vxorem a. 3851. n. 22.

2. *Sophonisbam* Scipio detrahit Maſaniſſæ, a. m. 3851. num. 24. ei Maſaniſſa lugens mittit venenum, n.25. quod illa exhaurit, ibid. tragica hiſtoria, n. 26.

Sora ad Samnites deficit, interfectis Romanorum colonis, an. mun. 3739. num. 16. Sorani à Fabio Dictatore victi, & exuti caſtris, ibid. Sora vrbs obſidetur, & arce proditione capta, expugnatur, 3740. n. 4. vt ſæuitum in reos, ibid.

Sorores eædem & coniuges Perſis, & Macedonibus, vt Cambyſi, a. 3529. nu. 2. & alii plerique, 3786. nu. 3.

Sosibivs in Ægypto ſub Ptol. Philopatore omnia moderatur, a m. 3834. num. 9. & 10. 3836. n. 5. Cleomenem malis artibus retinet, a.m.3835. n.1.2.&c. pro Achæo tyranno ſollicitus, 3837.1. 3840. n. 5.

Sostratvs Pharum in Alexandria conſtruxit, a.m.3770. n.2.3.

Sosthenes Macedo Gallos ob captam Macedoniam exultantes compeſcit, an. mu. 3774. numer. 4. regnum aliquandiu tenuit, ibid.

Soter, vide *Antiochus* Soter, & ann. mun. 3770. n. 3.

Spargapises Tomyridis Maſſagetarum Reginæ filius, dolo à Cyro capitur, an. mun. 3513. num. 2. ſobrius factus ſibi manus infert, nu. 3.

Sparta & *Spartani*, vide *Lacedæmon.*

Specvlatores Annibalis vt tractarit Scipio, a. m. 3852. nu. 4.

Spevsippvs Platonis ex ſorore nepos, an. m. 3715. n. 2. eius mores & obitus, ibid.

Sphodrias Theſpiarum præfectus in Attica prædas agit, a.m.3677.2. ab Ageſilao iudicio liberatur, n.3. inde Thebani Athenien. in belli ſocietatem in Spartanos trahunt,

Spitamenes Beſſum comprehenſum Alexandro tradit, a.3726. n. 5. 6. Sogdianos ad defectionem trahit, nu. 10 Menedemum Alexandri ducem opprimit, num.14. eum perſequitur Alexand. num. 17. ab vxore occiditur, 3727. n. 10.

Spvrivs Melius, vide *Melius.*

Stadia diuerſa in Olympicis, a.m.3650. n. 2.

Statira Artaxerxis Mnemonis vxor odio eſt ſocrui, a. m.3653 n. 6. à qua etiam veneno callide perimitur, ibid.

Stesicles Athenienſium dux pro Corcyræis a. m.3682. n. 4.

Stipendiarii milites quãdo primum apud Romanos. a.3811.4. ſtipendium quod nautis à Lyſandro datum, 3648. nu.8. 9. ſtipendium male ex ſacra pecunia 3690. n. 5.

Stoici philoſophi fere carnifices ſui, an. m. 3818. n.45. vide ſupra, *Cædes ſui.*

Strabvzanes, ſiue Stharbuzanai cum Siſenne ſiue Thathanai Iudæos adeunt ædificantes, a.m.3533. n.33. nec impediunt, ibid. ſed regem monent, n. 34.

Stratagema nauticum, a.m 3807. n. 7. vide induſtriam Alexandri in oppugnatione Tyri, 3722. n.. & ſeqq. & Demetrii contra Rhodium, 3749. n.1. & ſeqq. Bolidis in Achæum, a.m.3840 num. 5. & ſe (4. Zopyri contra Babylonios 3534. n. 8. & 12. 1.

Stratagema Catonis, 3819. nu. 22. Annibalis in Tarentinos, a.m 3842. n.10.& 11. Lucanorum in Romanos, 3728. n. 33. Tarquinii in Lucretiam, a. m. 3545. n.4. & 5. Tarquinii in Gabinios, 35.. 49. 2.

Strategema Perſei in Demetrium fratrem, an. m. 3872. vide ſupra *Perſeus*, n. 2. & 3. Paryſatidis in Statiram, a.m.3653. n 6. Argylii in Pauſaniam, 3587. num. 2.3. Themiſtoclis in Spartanos pro muris Athen. an. m.3576. n. 1. 2. &c. 3.

Stratagema Lyſandri in Athen. quo eos debellauit, a.m.3649. n. 5.7.8. Syracuſanorum in Athenienſes, 3641. n.12. ſiue Hermocratis in Niciam, ibid. Datames miro ſtratagemate decipitur a.m.3694. n.10. & 11. Aſdrubalis in Claud. Neronem, a.m.3843. nu. 21. & Neronis in Aſdrubalem, 3847. n. 14. 4.

Stratagema C. Pontii in Romanos, a.m.3733. n. 7. Eumenis in Antigonum, n.2. Ætolorum in Nabidem, 3862. nu.22. Antiochi in Hermiam, 3835. n.11. & 12. Et Hermiæ in Epigenem, 3834. n.8. Antigoni in Ptol. Lagi. 3752. 7. Appii Claudii contra Hieroné. 3790.10. 5.

Strato Lampſacenus Theophraſti ſucceſſor, a. m.3766. n.8. eius ingenium, ibidem, moritur, a.m. 3783. 9.

Stratonice Demet. & Philæ filia datur Seleuco, a.m.3754. n.3. qui eã cum põpa ducit

Antiochum, nu. 4. mox nubit Antiocho Seleuci filio, a.m.3760.n. 2.

SVBSELLIA ſenatoria Scipio ſeparat, a.m 3860 n. 8. non ſine offenſione populi, ibid. vide *Scipio*, n. 19.

P. SVLPICIVS claſſis Rom. in Græcia, & Macedonia præfectus, a. m. 3846. nu. 4. quæ ab eo in Philippum geſta, an. mun. 3847. nu. 27. & ſeqq.

P. SVLPICII cum Minione Antiochi Magni legato diſceptatio, an. mun. 3862. numer. 10. & 11.

1. SVPERBOS Deus euertere ſolet, an. m. 3799. n. 4. & n. 7. in Atilio Regulo: & 3803. n. 1. in Sempronio Longo ad Trebiam, 3836. n. 26. in Minutio Mag. equitum Fabii, a. m. 3837. n. 25. & 31. in Flaminio ad Thraſymenum, 3837. n. 14. in Varrone ad Cannas, 3838. 14. in Marcello contra Annibalem, a.m. 3845. n. 8. & 3846. n. 7. & 8. in Nectanebo Ægypti rege, a. m. 3704. n. 3.

2. *Superbia* præuia ruinæ, vide ſupra *Clades*, ſic fuit Antigonus, a.m. 3753. nu. 1. 2. 3. ſic filius eius Demetrius, a. m. 3752. num. 3. à genero trienni carcere clauſus moritur, an. 3769. n. 1. Romana fiducia comprimitur, a. 3632. n. 5.

SVPPLICATIONES & ſacrificia à Romanis laudabiliter frequentata, a. m. 3710. num. 4. tam ad impetrandam opem diuinam, vt in bello Macedonico & Aſiatico, quam in gratiarum actionem. Vide a.m. 3851. nu. 30. & an. mun. 3854. num. 5. & 3863. nu. 1. 3. & 865. n. 5.

SVPPLICIVM cinerum, & ſchapharum, vide ſuis locis, itemque de aliis.

1. M. IVNIVS *Syllanus* proprætor datur comes Scipioni Africano, in expeditionem Hiſpanicam, a. m. 3843. n. 23. ab eo in præſidium regionis relinquitur, a.m. 3844. nu. 19. vtrique prorogatur imperium, an. mu. 3845. n. 3. & 3846. n 4.

2. *Syllanum* Scipio in Hannonem, & Magonem in Celtiberiam mittit, a. m. 3847. numer. 20. vnum imperatorem vincit ac fugat, n. 21. alterum capit Hannonem, nu. 22. Ad Colcam regulum à Scipione auxilii cauſa mittitur, 3848. n. 5.

3. *Syllanus* caſtra Pœnorum obſidet, a. m. 3848. n. 8. cum Maſaniſſa clam congreditur de tranſitu ad Romanos, ibi. & Tarraconem ad Scipionem redit, n. 9. Carthagini præſidio relinquitur, nu. 10. ei Scipio Romam petens tradit exercitum, a.m. 3848. n. 9.

1. SYPHAX Rex Numidiæ, à Cn. & P. Scipione ad belli ſocietatem quæritur, a. m. 3841. n. 6. ſemel & iterum ab adoleſcente Maſaniſſa vincitur, n. 7. A Scipione deficit, & fœdus init cum Pœnis, a.m. 3850. nu. 16.

2. *Syphax* Scipioni traiectionem diſſuadet, a. m. 3850. nu. 16. pacem conciliare vult inter Romanos & Pœnos, a.m. 3851. n. 11. ea occaſione Scipio caſtra eius incendit, num 14. cum vxor ad reparandum bellum lachrymis impellit, n. 17.

3. *Syphax* cum Aſdrubale fugit, a.m. 3851. n. 18. cum Lælius & Maſaniſſa in Numidiam perſequuntur, nu. 20. & victum capiunt, ibid. & eius vrbem deditione accipiunt, n. 21. ad Scipionem adducitur, n. 25.

Syphacem Scipio Romam cum Lælio mittit, a. m 3851. n. 27. qui inde in cuſtodiam Albam mittitur, n. 30. eius filii Verminæ copiæ à Romanis delentur, a. m. 3852. 13. ipſe in triumphum à Scipione ductus, mox obiit, a. 3853. nu. 8. 4.

SYRACVSANORVM bellum cum Leontinis, a. m. 3627. n. 6. Gorgias legatus auxilium ab Athenienſibus obtinet, ibid. Syracuſani ab eis auertunt Meſſanenſes, 3629. num. 14. & omnes Athenienſes a Sicilia dimittunt, 630. n. 6. 1.

Syracuſani ad excipiendos Athenienſes ſe comparant, a. 3639. n. 6. & 7. pugnatur & Syracuſani cedunt, n. 10. opem a Lacedæmoniis & Corinthiis petunt, & obtinent, nu. 11. & aliquot præliis fatigati de pace agunt, 3640. n. 1. 2.

Syracuſani accepto auxilio Corinthiorum terrent Athenienſes, a.m. 3640. n. 1. & tribus eos munitionibus exigunt, a. 3641. n. 3. & naues in curſu affligunt, ibidem. Nauali prælio vincunt Athenienſes, numer. 6. 3.

Syracuſani terrentur aduentu Demoſthenis cum claſſe, 3641. numer. 7. rurſum nauali prælio Athenienſes ab eis vincuntur, numer. 8. rurſus naualis pugna iteratur cum Syracuſanorum victoria, numer. 10. Qui Athen. de fuga cogitantes decipiunt, numer. 12. 4.

Syracuſani Athenienſes fugientes varie vexant, & ad deditionem compellunt, a. m. 3641. nu. 13. & ſeqq. vſque ad 19. & deditos interficiunt duces, reliquos ſeruituti publicæ priuatæque tradunt, n. 17. & 18. diem feſtum capti Niciæ agunt, n. 19. 5.

Syracuſani Lacedæmonios remunerantur, & copias contra Athenienſes mittunt, a. m. 3641. n. 19. nimirum 35. triremes Hermocrate duce, ibid. Rempub. ſuam legibus Diocli informandam tradunt, num. 20. Epheſi contra Athenienſes pugnant, 3646. n. 2. 6.

Syracuſas Appius Claudius oppugnat, an. mu. 3790. n 10. rege eorum Hierone victo. n 9 non fuiſſe captas hoc tempore, n. 11. Romani iterum Syracuſas petunt, 3791. nu. 1. cum Hierone pugnant, moxque pacem cum eo ineunt, n. 2. & 3. 7.

Syracuſa Hierone mortuo ad Annibalem deficiunt, a.m. 3840. num. 18. & 19 Rex eius Hieronymus fœdus init cum Pœnis, moxque interficitur, n. 20. Syracuſæ factionibus diuiſæ, n. 31. Ibi Athenodorus tyrannidem affectans occiditur, n. 32. 8.

Syracuſani legatos ad Coſ. de pace mittunt, a. m. 3840. n. 34. eadem coaleſcens calumniis legatorum Annibalis rumpitur, n 36. & 37 planeque deficiunt à Romanis Syracuſæ, n. 38. à quibus & obſidentur, n. 39. 9.

Syracuſa punicis copiis firmantur, a. m. 3840. num. 40. Ad obſidionem redit Marcellus, numer. 42. in eaque perſeuerat, 841. numer. 8 & 3842. n. 21. vbi & occaſio victoriæ 10.

accipitur, ibid. à Marcello occupatur, nu-
mer. 22. partes vrbis deditionem faciunt,
num. 23.
11. *Syracuſæ* diripiuntur, 3842. num. 23. & 26. eis
Bomilcar irritum affert auxilium, nu. 24.
præda Syracuſana in triumphum addu-
cta, an. m. 3843. n. 25. accuſant Syracuſa-
ni Marcellum Conſulum, a. 44. nu. 5. diſ-
ceptatio eorum, n. 8. & 9.
1. *Syria* ante Alexandrum Magnum ſubiecta
Perſis, in qua Iudæi, an. m. 3517. n. 24. &
3722. num. 11. & Phœnices, a. m. 3703 nu.
2. & 3. ſub Dario Hyſtaſpide, ibid. ex He-
rodoto.
2. *Syria* tota etiam Dario viuo paret Alexandro,
nominatim Cœleſyria cum Damaſco, &
Phœnicia, 3722. num. 3. & maxime, num.
20. & 3723. nu. 1. Darius ei cedebat quid-
quid erat terrarum vtra Euphratem, 3724.
num. 3. denique eo mortuo poſſedit om-
nia.
3. *Syriam* & Phœniciam acquirit Ptol. Lagides,
opera Seleuci Nicanoris, ann. mun. 3732.
num. 13. quam poſſident, an. mun. 3740.
num. 1. eam illi Tyro expugnata Antigo-
nus fere totam eripit, an. mun. 3741. nu.
2. ſed eam victo ad Gazam Demetrio eius
filio recuperat, 3742. 4. 6. 7. vide tamen, n.
8. vbi clades Præfecti Ptolemæi.
4. *Syriam* poſſidet Antigonus, a. m. 3748. n. 3. Cœ-
leſyriam recuperat Ptolemæus, 3752. n. 7.
vide & 3753. n. 4. & 754. n. 5. & 3758. num. 1.
Eam videtur Seleucus poſſidere, a. m. 3764
n. 1. præſertim victo captoque Demetrio,
a. m. 3767. n. 1. & ſeqq. & 3768. 1.
5. *Syriam* poſſidet Seleucus Nicanor, a. m. 3768.
n. 1. & 773. numer. 1. 4. indeque eius filius
Antiochus Soter, & nepos Antiochus
Deus, 3793. num. 1. & 3797. n. 1. ex Hie-
ronymo. Inde Seleucus Callinicus, an. m.
38 8. vide a. 3830. n. 4.
6. *Syriam* Callinico eripit Ptol. Euergetes, ann.
mun. 3809. nu. 1. 2. & 3810. n. 1. 2. 3. & 3827.
num. 1. Antiochus Magnus Syriam ab
Euergete repetere ſuadetur, 3832. num. 6.
ad eum Cœleſyriæ præfectus deficit, 3835.
n. 7. & 3836. n. 4.
7. *Syriam* Antiochus inuadere deliberat, an. mu.
3836. num. 1. eamque recipit opera Theo-
doti, num. 4. 5. & 6. & 3837. num. 3. & 4.
Cœleſyriam mox à Philopatore ſuperatus
amittit, 3838. numer. 7. ad quam recipien-
dam incumbit Antiochus, 3850. nu. 6. &
recipit, a. m. 3851. n 7.
8. *Syriæ* ciuitates plurimas cum Iudæa capit
Scopas pro Ptol. Epiphane, an. mun. 3852
num. 1. eaſdem recipit Antiochus, an. m.
3856. num. 1. & 2. Scopa ſuperato, ibid. &
num. 3. & ſeqq. & alias vrbes in Cilicia,
3857. n. 2.
9. *Syriam* aut Cœleſyriam dotis nomine ſpon-
det Antiochus Ptol. Epiphani, a. m. 3858.
numer. 2. & 3. traditque nuptui, 3862. n.
4. & 6. ſed retinet mediam partem redi-
tuum & Syriam ſuperiorem, n. 6. & 7.
10. In *Syriam* ſe recipit victus Antiochus, an. mu.
3864. n 42. eaque contentus eſſe iubetur à
Ro. in condit. filius pacis, n. 44. ibi manet,
3866. n. 3. 12. & 23. eam quoque tenuit eius
Seleucus Philopator, 3867. n. 3. & 4. & 3878
n. 1. & deinceps frater eius Epiphanes, n. 1.

T.

TABERNACVLVM an repertum tempore
Nehemiæ, a. m. 3609. n. 85. & ſeq. ſuſe.
TACHOS Rex Ægypti, a. m. 3692. n. 4. à Perſis
deficit, & alios ad defectionem adducit,
ibid. eius copiæ, ibid. in Perſas dum mo-
uet eius filius occupat Ægyptum, n. 6. ab
Ocho veniam obtinet, & in filium mo-
uet, ibid.
TACHOS ab Ageſilao regno redditur, a. mun.
3693. n. 6. alia de eo narratio, ibid.
TALENTI Euboici & Attici valor, an. m. 3813.
ſchol. 2.
TANYOXARCES, vide *Smerdis*.
TARENTINI odium fraude Romanis con- 1.
flant, a. 3728. n. 33. Tarentini belli origo, &
atrox in Romanos iniuria, an. m. 3772. n.
4. & ruſum in eorum legatos, num. 5. de
Pyrrho ad auxilium euocando cogitant
n. 6. 7.
Tarentini legatos ad Pyrrhum mittunt, 3772. 2.
num. 7. & 3773. n. 7. interea Æmylius eo-
rum agros populatur, n. 7. & 8. eorumdem
inconſtantia & ignauia, num. 8. Pyrrhum
accipiunt Dominum non ſocium, a. 3774
num. 7.
Tarentinorum bellum obtigit Læuino, an. m. 3.
3774. num. 9. vide ſupra Pyrrhus. Præſi-
dium ab eo inuiti accipiunt, 3776 num. 11.
& cum è Sicilia reuocant, 778. numer. 4.
pacem à Romanis impetrant, 780. nu-
mer. 2.
Tarentini & Samnitici belli finis, a m. 3782. n. 4.
14. illi poſt decimum annum, ibid. qui con-
fecti belli modus, n. 15. & arcis occupatæ,
n. 16. Annibalem Romanis præferunt, &
eum accerſunt, irrito conatu, 3840. num.
27. & 28.
Tarentinorum defectio ad Annibalem eiusque 5.
occaſio, an. mu. 3842 n. 4. proditionis mo-
dus, num. 5. & 6. in vrbem admittitur, n. 8.
Romani cæduntur, num. 9. eorum cædes,
direptio, ibid. Arx à Pœnis obſeſſa, nu-
mer. 10.
Tarentini pacem à Romanis petunt, an. mu. 6.
3846. num. 2. eorum cauſa differtur, ibid.
Fabius imminet Tarento, a. m. 3845. num
10. vrbem vi ac proditione capit, numer.
11. Præda Tarentina, & Fabii circa eam
abſtinentia, n. 12.
TARENTII ex Hiſpania ouatio, a. m. 3872. n. 8.
quanta cum præda, ibid.
L. TARQVINIVS Superbus Seruium Tullium 1.
ſocerum ambitioſe turbat, a m. 3519. nu 7.
publice ac priuatim, omnia irrito conatu,
nu. 7. 8. qua arte illum mox principatu ac
vita ſpoliarit, a. m. 3520. nu. 4. 5. 6. ſocrum
etiam ſtrangulat, n. 8.
Tarquinius per vim & ſcelus regnum Ro- 2.
mæ vſurpat, ann. mund. 3521. nume. 1. V.
C. 220. eius imperium tyrannicum, n. 2. aſ-

ſumit ſatellitium, ibid. acta tyrannica, an. mun. 3522. num. 3. ſæuit in familiam Iuniam, nu. 4.
3. *Tarquinius* regnum affinitate Latinorum firmat, 3523. num. 8. quos ſibi atroci ſcelere concilit, num. 9. Sabinos bello petit, an. mun. 3524. nu. 10. prædamque ingentem reuehit, ibid. Sabinos concidit, 3525. nu. 3. Tres eius filii, 3536. n. 7.
4. *Tarquinius* initium dat Capitolio, an. m. 3525. num. 4. auiti voti ſoluendi gratia, ibid. de Volſcis & Sabinis triumphauit, an. mun. 3526. numer. 5. contra Gabinos ſeptennio bellum gerit, a. m. 3527. nu. 6. eius finis, 3533. n. 48.
5. *Tarquiniorum* fraus in Gabinos, & crudelitas, a. m. 3533. num. 49 & 50. Gabiis potitur, Tarq. num. 51. & fœdus init cum ciuibus, ibid. ædificat Capitolium, an. mun. 3535. num. 13. Emit libros Sibyllinos, an. mun. 3539. n. 5.
6. *Tarquinius* bellum ſuſcipit in Ardeatinos, an. mun. 3543. 1. & 3544 n. 4. filius eius Sextus Lucretiæ vim affert, a. m. 3545. n. 4. 5. coniuratur in Tarquinios, num. 7. 8. & ſeqq. vrbe & caſtris excluduntur, n. 11.
7. *Tarquinius* molitur reditum ſuum, 3546. nu. 2. eius per legatos poſtulata, numer. 2. 3. &c. per eoſdem excitat coniurationem, num. 6. arma in Romanos capit, num. 15. & vincitur 16. Porſenæ pro eo legatio, 3547 n. 3. & arma, a. 3548. nu. 2. & ſeqq.
8. *Tarquinius* Latium in Romanos excitat, a. m. 3554. num. 7. & 3555. numer. 4. coniurationem Romæ fruſtra ſtruit, ibid. & 3556. filium mittit contra Rom. coloniam, n. 2. rurſus ab eo Latini concitantur, 3557. numer. 2.
9. *Tarquinij* cum Latinis bellum graue in Romanos gerunt, an. mund. 3559. numer. 2. 3. &c. Sexti Tarquinii cædes, numer. 5. Sabini pacem & veniam petunt, & impetrant, num. 8. Tarquinius fugit, & Cumis moritur, n. 9.
1. Tarqvinienses Romanum agrum populantur, an. mun. 3696. num. 5. in eos Fabius Coſ. mouet, & male pugnat. Tarquinienſes, 307. captiuos immolant, ibid. pugnam renouant. 3698. num. 6. cum furiali apparatu, & nihilominus vincuntur, ibidem.
2. *Tarquinienſes* Hetruſcis ad bellum in Romanos duces, ann. mun. 3598. num. 7. à C. Martio primo plebeio Dictatore vincuntur, ibid. victi & acerbè puniti Tarquinienſes, an. mun. 3700. 7. & Romæ, & in caſtris, ibid.
Taxilis Indorum regis comitas & manſuetudo aduerſus Alexandrum, ann. mund. 3720. num. 13. muneribus cum eo certat, num. 14.
Tectosages in Galatia Manlius Coſ. bello petit, an. mun 3865. 27. 1) ſimulare pacem petunt, num. 28. Romanos ex inſidiis inuadunt, cæduntque, numer. 29. moxque vincuntur, numer. 30. 31. legatos de pace mittunt, numer. 32. quæ data reſponſa, numer. 34.
Televtias dux Spartanus. & egregius militum in ipſum amor, an. mun. 3661. numer. 2. & 3665 num. 1. exhibet ſe præclari ducis exemplar, ibid. audax eius in portu Athenienſi facinus, num. 2. Rhodum pro Spartanis tenet, 664. n. 2. 1.
Teleutias contra Olynthios pugnat & vincit, an. mun. 3668. num. 1. Ageſilai regis frater fuit, 3669. num. 2. Ad Olynthum pugnans, eruptione in ipſum facta occiditur, ibid. 2.
Tempe Theſſaliæ loco amœniſſimo Perſæ potiuntur, an. m. 3574. eius ſitus, num. 10. à Græcis deſeritur, ibid.
Templi ædificandi cauſa Cyrus decreto Iudæos dimittit, an. mun. 3517. numer. 8. & num. 11. præbetque ſumptus, ibid. ipſi primum altare excitant, numer. 21. parant templi fundationem, 3518. n. 1. 1.
Templi fundationem Leuitæ vrgent, 3518. numer. 2. varii populi motus, numer. 3. 4. 5. hoſtes Iudæorum ab ædificatione repelluntur, numer. 5. 6. fabricam impedire moliuntur, n. 7. 8. & ope Satrapaum retardant, ibid. occupato Cyro, 3522. numer. 2. 2.
Templum ædificari vetat Cambyſes, an. mun. 3524. num. 6. aut certe ciuitatem; numer. 7. vide & ann. 3530. num. 7. & 31. numer. 12. Zorobabel petit à Dario ædificari templum, an. mun. 3533. n. 21. 22. & vrbem ipſam, n. 23. 3.
Templi opus redintegratur vrgentibus prophetis, an. mun. 3533. num. 30. & 31. nec impediuntur à præfectis Darii, numer. 33. ſed regem monent, n. 34. Humilitas præſentis templi præ priore, ibid. in quo poſita eius gloria, n. 36. 4.
Templum Zorobabelis nouiſſimum, an. mun. 3533. num. 37. templum Herodianum improbatur, ibid. reſcribit Darius pro Iudæis, an. mun. 3534. n. 1. 4. Zacharias vrget extructionem templi, 535. nu. 12. quam Iudæi promouent, 536. n. 8. 5.
Templum Zorobabelis quando abſolutum, a. mun. 3537. num. 1. dedicatio eius, num. 2. lætitia populi, & prophetarum, numer. 3. in tempore abſoluti templi peccat Ioſephus, num. 4. qui 46. annis dicatur excitatum, n. 6. 7. 8. 6.
Templvm Mineruæ apud Tegeates ſubito conflagrauit, a. m. 3659. n. 6.
Tennes Sidoniæ rex Perſarum ſatrapas vincit, an. mun. 3703. num. 3. ſuorum proditor fit, num. 5. prodita vrbe occiditur, numer. 6.
Teribazvs copiis naualibus Perſarum præfectus, an. 3665. numer. 2. Cyprios vincit numer. 3. ſeueriori in conditionibus paciscum Euagora, 3669. numer. 3. in vincula conicitur, numer 4. in iiſque diu manet, ibid. 1
Teribazi gener à rege deficit, an. mun. 3670. num. 4. eius cauſa tribus iudicibus commiſſa, ibid. abſoluitur & cur, nu. 5. honoratur à rege, ibid. 2.

Index.

TERRAM & aquam præbere, Perſis ſubiectionis indicium, a. m. 3536. n. 3. & 4. & 3549. num. 1.

1. TERRÆMOTVS Spartæ, a. m. 3591. n. 13. & 14. Terræmotu Atalanta inſula facta, an. m. 3628. num. 2. Terræ motus cladis prænuncius, 3786. numer. 4. tempore pugnæ ad Thraſymenum nō eſt animaduerſus, 3837. num. 16.

2. *Terræ* motus crebri, a. m. 3861. n. 15. terræ motus & incendium, 3862. n. 13. terræ motus cum eclipſi ſolis, 3630. n. 5.

TEVTA regina piraticam in Illyrico, exercet, a. m. 3824. nu. 5. Romanorum querelas contemnit, nu. 6. crudeliter legatos tractat, n. 7. Magna regni parte ſpoliata fugit, a. m. 3825. n. 3. 4. pacis leges cum ea, 3826. n. 2.

THASII qui, & vbi ſiti, a. m. 3590. n. 25. Darii iuſſu eorum muri diruuntur, an. mund. 3549. num. 1. apud eos Mardonius hyemat, quos claſſe ſubigit, 3547. num. 1. 48. num. 1. Ab Athenienſibus cur defecerint, 3500. nu. 25. nauali prælio à Cimone victi obſidentur, n. 25. fruſtra opem à Spartanis petunt, 3591. numer. 12. eorum deditio, & pœna, 3592. nu. 18.

THASVS à Lyſandro deleta, ann. mun. 3649. num. 4.

THATHANAI, ſiue Siſennes templi ædificationi fauet, ann. mund. 3533. nume. 33. & 34. itemque alij Darij præfecti, ibid.

THEAGENES Rheginus chronographus floret, ann. mund. 3526. nu. 6.

1. THEBANI Perſis ſtu iuerunt Xerxe Græciam populante, ann. mund. 3575. num 13. vide ann. mund. 3688. num. 1. & maxime ann. 3575. num. 6. fugitiui cæſo Mardonio Thebas confugiebant, numer. 14. ibi oppugnantur commiſſo atroci prælio, ibid. bellum deditione ſontium, & ſupplicio ſopitum, n. 14. vide 3576. 2.

2. *Thebani* bello Peloponneſiaco dant initium capta Platæa Bœotiæ Athenienſium ſocia, ann. mund. 3623. numer. 3. vbi mox ipſimet capti cæſique, ibid. quibus ſocij fruſtra auxilio veniunt, num. 4. Thebani Platæenſes dedititios occidunt, 3627. 3. & 4. odium vtriuſque populi, ibid.

3. *Thebani* cum Lacedæmoniis exercitum in Siciliam contra Athenienſes mittunt, ann. mund. 3641. numer. 1. Bellum in Spartanos mouent gaza Perſica incitati, ann. mund. 3658. numer. 4. & ab Athenienſibus auxilium accipiunt, ibid.

4. *Thebani* à Sparta victi, ad Nemeam fluuium, 3659. numer. 2. & rurſus ad Coronam, nu. 4. Antalcidææ paci non ſubſcribunt, ann. mund. 3666. nume. 4. Cadmæam proditione amittunt, 3667. numer. 2. eamdem recipiunt, 3676. nu. 1. & ſeqq.

5. *Thebanos* Spartani bello vexant, ann. mund. 3676. numer. 5. & 3677. nume. 1. & 4. ab Ageſilao, & Phœbida, qui ab eis occiditur, ann. mund. 3678. numer. 2. Annona premuntur, & capti captores capiunt, 3679. nume. 1. alia in eos expeditio irrita, 3680. 1.

Thebanorum in Phocidem expeditio, an. mun. 3682. 1. Leuctrica pugna Spartanos affligunt, 3683. numer. 1. 4. 5. 6. Thebanorum gloria, num. 7. Epaminondæ periculum, num. 8. bellum vtrimque inſtauratur, ann. mund. 3684. numer. 1. & ſedatur induciis, nu. 2. 6.

Thebani cum Arcadibus Spartam inuadunt, ann. mund. 3686. 3 in Thebanos Spartani cum Athenienſibus conſpirant, ann. mun. 3687. num. 1 à Thebanis clade afficiuntur, num. 2. Thebani inſignes Pelopidas & Epaminondas ann. mund. 3688. n. 1. 2. 7.

Thebani expeditionem in Arcadiam mouent duce Epaminonda ann. mund. 3690. num. 6. 7. ad Mantinæam vincunt amiſſo duce, num. 11. & ſeqq. Thebanorum in Phocenſes bellum ſacrum, a. m. 3697. n. 3. & 699. n. 1. vſque ad 3708. n. 1. 8.

Thebani Perſis accepti, a. m. 3703. num. 1. vide 9.

Thebani, nume. 1. eos iuuat Philippus contra Phocenſes, ann. mund. 3707. numer. 2. Athenienſes aſſumunt eos belli ſocios 3715. num 5. Philippum repudiant, qui bellum in eos parat, nu. 6.

Thebanos Philippus ad Chæroneam vincit, an. m. 3716. nu. 5. & 6. & ſeqq. in eos ſeuerius agit, numer. 8. Thebani ſuperbe Alexandro reſiſtunt, a. m. 3719. & fortiter pugnant, n. 6. 7. vrbs exſcinditur, Cadmæa præſidio firmatur, num. 10. in eos miteſcit, numer. 11. 10.

Thebæ à Caſſandro inſtaurantur, ann. mund. 3709. nu. 13. à Demetrio expugnantur, a. m. 3792. n. 2. 11.

Themiſtocles imminente Xerxis expeditione in Græciam inteſtina eorum bella ſuſtulit, ann. mund. 3573. num. 3. reconciliatur Ariſtidi, nu. 4. ducentas naues Athenienſium ab Æginetis ad Perſas conuertit, nu. 3. & an. mun 3574. num. 21. 1.

Themiſtocles author pugnæ, & victoriæ naualis contra Xerxem, 3574. nu. 22. Abducit à Perſis Iones & Cares, nu. 25. & 32. Athenæ authore Themiſtocle deſertæ, nu. 29. Græcorum fugam per fraudem impedit, nu. 31. & vincit, nu. 32. 2.

Themiſtocles cur ſenſerit non perſequendos Perſas, an. mun. 3574. nu. 35. eius ad Perſam mandata, ibid. eiuſdem modeſtia, an. mun. 3575. n. 9. Themiſtoclis inſignis prudentia ad reſtaurandos patriæ muros, ann. 3576. n. 1. & ſeqq. 3.

Themiſtocles ambit imperium maris, an. mun. 3577 nu. 1. curat ædificari Piræum, nu. 2. 3. 4. eius oſtraciſmus, an. m. 3583. num. 3. eius cauſæ, numer. 4. & ſeqq. ad proditionem à Pauſania inuitatur, num. 7. Argis habitat, ibid. 4.

Themiſtocles proditionis inſimulatur, a. mun. 3587. nu. 5. quæſitus ad necem fugit in Corcyram, ibid. & a. 3588 nu. 1. & in Epirum, nu. 2. inde Pydnam adit num. 3. tranſiens in Aſiam periculum adit, 3589. n. 7. 5.

Temiſtocles in Aſia ſcribit ad Regem a. m. 3590. num. 17. eius in Perſas merita, nu. 18. 6.

diſcit linguam Perſicam, ibid. Regem adit a. 91. num. 6. eius apud eum gratia, n. 6. 7. 8. Regis in eum liberalitas, n. 9.

7. *Themiſtocles* à Perſa euocatur in expeditionem contra patriam, an. m. 35.3. nu. 10. quam voluntaria morte vitat, num. 11. quo mortis genere, num. 12. an laudandus, nu. 13. & 14. eius ſepulchrum & funus, n. 15.

Theodotvs Ætolus Cœleſyriæ præfectus deficit ad Antiochum Mag. an. mu. 3835. 7. & 3836. nu. 4 adit tabernaculum regis Philopatoris, & alios pro eo occidit, 3835. nu. 3. duce Doſitheo, ibid.

Theognis poeta Megarenſis floret, a. m. 3521. num. 3. vide Megara, quando natus, ibid.

Theophrastvs quandiu præfuit ſcholæ peripateticæ, an. mun. 3766. quot annis vixerit, num. 6. eius mors, ibid. nomen & ingenium, num. 7. funus & ſucceſſor, numer. 8

Theopompi comici de Lacedæmoniis ioculare dictum, an. mun. 3649. numer. 11. Alterius Theopompi pœna curioſitatis, an. m. 3775. num. 9.

1. Theramenes Athenienſium legatus ad Lyſandrum, a. m. 3649. num. 12. & 13. eius reſponſio data Cleomeni, n. 14. repugnat Oligarchiæ, an. mund. 3650. numer. 6. particeps Oligarchiæ quadringentorum, ann. mund. 3643. n. 5.

2. *Theramenes* ſtudet reſtituendæ Athenis democratiæ, an. m. 3643. n. 14. adeſt Alcibiadi, & Cyzicenæ victoriæ cum 20. nauibus, an. m. 3644. n. 4. ab eodem Chryſopoli cum præſidio relictus, n. 6. à 30. tyrannis trucidatur, 3650. n. 7. & 3652. n. 1. 2.

Therma ciuitas Macedoniæ, a. m. 3621. nu. 13. eadem cum Theſſalonica, ibid.

Thermis male res à Romanis geſta, a. m. 3802. nu. 3.

Thermopylæ quando à Leonida occupatæ, a. m. 3574. num. 5. & num. 11. quid ſint & vbi ſitæ, ibid. eo Perſæ perueniunt, nu. 12. ibi pugnatur, num. 13. & ſeqq. ibi circumuentus Leonidas opprimitur, n. 17. vide & a. m. 3863. n. 9. 11.

Thero Agrigentinorum princeps illuſtris, an. m. 3582. nu. 5.

Theseus quando floruerit, ann. mund. 3585. nu. 4. Eius reliquias in Scyro inſula Cimon inuenit, ibid. Athenas detulit, ideoque honoratus eſt, nu. 3. & 4.

Thespis tragœdus quando floruit, ann. mun. 3518. numer. 9. Athenis primum drama exhibet, ibid. vide Suidam.

Thessalonice vxor Caſſandri ab Antipatro filio occiditur, 3756. nu. 1.

Thimbronem Lacedæmonij in Tiſſaphernem mittunt, ann. mund. 3654. nu. 2. Domum reuerſus mittitur in exilium, nu. 3.

1. Thoas in Ætolia princeps, ann. mund. 3862. numer. 2. incitat Nabim, Philippum & Anthiochum contra Romanos, numer. 2. 3. legatus ad Antiochum, ibid. & numer. 19. eius in concilio ſententia. 20. Chalcidem in Eubœa fruſtra tentat, nu. 20. 24.

Thoantis & Annibalis contrariæ ſententiæ an. mun. 3862. num. 26. iterum legatur ad Antiochum, 3863. nu. 18. 2.

Thorax dux Lacedæmonius, an. mun. 3649. numer. 4. & 7. Lyſandri amicus necatur ob inuentam domi eius pecuniam, an. m. 3650 nu. 10. Demetrii ferrei thoraces, an. m. 3749. nu. 4.

Thrasybvlvs Mileti Tyrannus quando vixerit, an. mun. 3533. num. 50. ſupremas detruncat ſpicas, ibid. Alius Thraſybulus Syracuſis, 3587. n. 9.

Thrasybvlvs & *Thraſyllus*, Democratiam Athenis reſtituere incipiunt, an. m. 3643. n. 8. Spartanos perſequuntur ad Helleſpontum, & vincunt, nu. 16. Thraſybulus Alcibiadem Samum deducit, num. 10. Adeſt Alcibiadi, & Cyzicenæ victoriæ cum 20. nauibus, 3644. n. 4. 1.

Thraſybulus exulat Athenis ob 30. tyrannos, ann. mun. 3651. nu. 5. in eos inſurgit cum ſuis, ibid. & prælio vincit, ibid. Piræeum occupat, num. 3. pace facta ſeditioſorum duces interficit, 4. geſta eius in Thracia & Leſbo &c. 3661. n. 1. 2.

Traſybulus ab Aſpendiis culpa militum ſuorum occiditur, ann. mun. 3664. nu. 1. ei Argyrius, & Iphicrates ſubrogati ab Athenienſibus, ibid. 3.

Trasydorvs Theronis filius ei ſuccedit, an. mund. 3582. num. 5. ab Hierone victus violentas ſibi manus infert, ibid.

Thrasylvs, vide *Traſybulus*. Ille rem bene gerit in Agidem regem Spartanum, & copias accipit ab Athen. ann. 3645. nu. . quæ ab eo in Aſia geſta, 3646. numer. 1. cladem accipit & infert ibid. pugnat cum Hippocrate Spartano, 3647. num. 3.

Thvcididis ortus, & genus, nobilitas & diuitiæ, ann. mun. 3583. num. 1. Indoles eiuſdem, num. 2. & Herodoti de eo iudicium, ibid. eiuſdem fides, ann. 3627. nu. 6. & diligentia, 3649. num. 2.

Thvrii Pœnis ſe dedunt, ann. mund. 3842. num. 15.

Thvsci à Romanis fugitiuis cæduntur, ann. mund 3665. numer. 12. & duplici victoria potiti Veios repetunt, ibid.

Tiberis innauigabilis vi frigoris, ann. mun. 3655. numer. 4. eius inundatio, ann. mund. 3813. numer. 8. & 3840. num. 21.

Tibvrti à Popilio Lænate Coſ. victi, ann. mund. 3698. num. 6. & iterum, ann. mund. 3700. nu. 6.

Tigris fluuius qui & Paſitigris alicubi, a. m. 3738. n. 2. ab Alexandro traiicitur, an. m. 3724. n. 2.

Tigres manſueti, a. m. 3729. nu. 21. ab Oxidracis dono dati Alexandro, ſicut & Leones, ibid.

Timasithei Liparenſis religioſa pietas, a. m. 3661. n. 6. eius poſteri à tributis immunes, nu. 7.

Timocharis medici Pyrrhi perfidia, a. mun. 3776. n. 8. & 9.

Timoleon tollit è Sicilia tyrannidem, an. m. 3711. nu. 11.

Timothevs dux Athen. contra Spartanos in gratiam Thebanorum, an. mun. 3681. nu. 4. Lacedæmonii contra eum male pugnant, nu. 5. Corcyram occupat, Nicolochum vincit, ibid.

Tisicrates ſemel iterumque in Olympico ſtadio victor, ann. mund. 3558. numer. 1. & 3562. num. 1.

1. Tissaphernes Perſa ſtipendium viritim Lacedæmoniis numerat, ann. mund. 3639. n. 1. Prætor inferioris Aſiæ pro Dario, ann. mund. 3641. n. 21. incitat Laced. contrà Athen. in Sicilia victos, & copiis eorum ſtipendia promittit, ibid.

2. *Tiſſaphernes* Piſuthnem vincit, corruptis copiis Græcis eius mercenariis, an. mu. 3641. nu. 22. captus, ad regem miſſus in cineres coniicitur; ibid. Tiſſaphernes eius ſatrapiam à rege obtinet, n. 22.

3. *Tiſſaphernis* opera fœdus initur Spartam inter & regem, an. mun. 3642. num. 1. Alcibiades ad eum confugit, n. 3. & multa eum docet in Græcorum ruinam, num. 3. eum ad Athenienſes à Lacedæm. traducit, numer. 4.

4. *Tiſſaphernis* ope Alcibiades Oligarchiam Athenis conſtituit, an. mund. 3642. num. 5. 9. 10. Fœdus renouat Tiſſaphernes cum Spartanis, nu. 10. & 11. Eum adit Alcibiades, eiuſque opera ſe commendat ſuis, an. m. 3643. n. 11. 13.

5. *Tiſſaphernis* cum Pharnabazo æmulatio, a. m. 3643. num. 18. & an. 3655. nu. 1. metu Laconum Alcibiadem comprehendit, 3644. n. 3. Lyſander Tiſſaphernem apud Cyrum accuſat, 3648. nu. 8. & Cyrum Tiſſaphernes apud regem, 3650. nu. 3. & 4. vide & 3651. nu. 2.

6. *Tiſſaphernes* regem adit Cyro expeditionem inceptante, an. m. 3653. nu. 2. Græcos in reditu vexat, multoſque perdit, numer. 11. & ann. mun. 3654. num. 1. Iones eum metuunt, & Spartæ opem implorant, n. 1. & accipiunt, n. 2. & 3.

7. *Tiſſaphernes* non audet pugnare cum Spartano Dercyllida, etiam cum multo maioribus copiis, an. mun. 3656. nu. 2. defert ad regem conditiones pacis, ibid. eius cum Ageſilao colloquium, & induciæ fictæ, 3657. num. 4. & 6.

8. *Tiſſaphernes* accuſatur apud Regem, ann. mu. 3658. odium Pariſatidis in eum, n. 2. Rex Titrauſte ſucceſſore miſſo, caput ei præſcindi iubet, ibid.

Tithravstes ſuccedit Tiſſapherni, an. m. 3658. nu. 2. pacem cum Græcis quærit, n. 3. eos largitione corrumpit, vt Ageſilaus reuocetur, n. 4.

Titvs, vide propria nomina.

Tolvmnivs Rex Veienſium iubet Fidenates ad ſe deficientes legatos Romanorum interficere, ann. m. 3617. num. 5. pugnans in Romanos interficitur, ann. mund. 3618. num. 5. & 6.

Tomyris Maſſagetarum regina, in Cyrum mouet, ann. m. 3523. n. 2. Cyrum interficit, eique inſultat, ibid.

Tragoediæ vide *Theſpis*, & *Sophocles*.

Transfvgæ egregiè puniti, ann. mun. 3693. numer. 4. à Fabio contra, ann. mun. 3841. numer. 3.

Trasymenvs lacus, vide *Annibal* n. 8.

Trebia, vide *Annibal*, n. 6.

Tribvnos plebis à legatis petunt Iunius Brutus, & Sicinius Bellutus, ann. mund. 1. 3561. num. 14. Appius in Senatu vehementer repugnat, ibid. iidem primi creantur, num. 15. Tribunatus inuiolabilis, ibidem.

Tribuni plebis quot fuerint à principio, ann. mun. 3562. num. 16. turbas concitant in vrbe, ann. mun. 3563. num. 7. ne in concione interpellentur, legem ferunt, ibid. cum Coriolano certant, ann. mund. 3564. nu. 2. & ſeqq. 2.

Tribunis nulla extra vrbem poteſtas, an. mun. 3572. nu. 5. Tribunus Icilius delectum impediens, ſociorum interceſſione fruſtratur, an. mun. 3574. n. 41. & ſeqq. Tribuni plebem in inopia exaſperant, an. m. n. 3579. nu. 4. 3.

Tribuni exconſulem fruſtra accuſant, an. m. 3580. nu. 3. & 3582. nu. 4. pro agrorum diuiſione turbant, 3582. n. 3. & 4. 3585. nu. 7. & 8. & 86. num. 3. 88. n. 6. numerus Tribunorum, an. V. C. 282. mundi 3583. n. 9. ſeditio pro tributis comitiis, ibid. & a. m. 3584. nu. 10. 4.

Tribunus iubet Conſulem in carcerem duci, ann. mund. 3584. numer. 10. Tribuni ſatagunt, vt omnes ex æquo ciues ad Remp. admittantur, an. mund. 3594. num. 5. & 6. Tribunorum fraus & calumnia, 3595. nu. 26. & 29. 5.

Tribunorum numerus geminatur, & fiunt decem, ann. mund. 3598. numer. 5. Senatum conuocare & ſententiam dicere incipiunt. 3599. nu. 2. vim Conſuli, eiuſque lictori afferunt, numer. 3. Conſuli diem dicunt, 3600. n. 11. 6.

Tribuni promulgant legem agrariam, an. m. 3600. n. 12. & 3639. nu. 12. & an. mun. 3643. nu. 19. exconſules accuſant, mulctantque pecunia, 3601. nu. 53. de ipſa plebe ambitioſe queruntur, ann. m. 3631. num. 7. & 3655. numer. 3. ob Quæſtores, vide ann. mund. 3646. num. 4. 7.

Tribuni Conſulari poteſtate, ann. mund. 3611. numer. 2. vitio creati abdicantur, numer. 3. quæ creandi cauſa, ibid. Rurſus creantur, ann. mund. 3617. nu. 4. eorum contentiones, an. mun. 3637. num. 4. Tribunus militum à ſuis occiſus, an. m. 3641. n. 23. vide 3642. n. 12. 8.

Tribunorum plebis maligna mens, an. m. 3649. nu. 17. & maxime, an. mun. 3652. nume. 6. & 7. Tribunatum etiam Patricii ambiunt, ann. mund. 3654. numer. 5. Tribuni plebis Camillum vexant, ann. mun. 3660. num. 5. de interceſſione pugnatur, ann. mund. 3662. num. 4. 9.

Tribuni plebis vrgent Veienſem tranſmigra- 10.

grationem poſt vrbis cladem, ann. mund. 3665.num.16. Tribunicias leges proponunt, & præcipue de Conſulatu plebi communicando, vnde anarchia, 5. annorum. an.m.3678.n.5.6. vide & an.m. 3686. numer.11. multa deinceps contentio plebis & tribunorum pro Conſulatu, vide *Plebs & Seditio*.

TRIBVS Claudia vnde, an. mund. 3551. nu.3. Tribus auctæ ad 31. ann. m. 3068. num.4. Tribus duæ nouæ Romæ, an.m.3722.n.32. Meſia, & Scaptia, ibid.

TRIBVTORVM Perſicorum ſumma, an. mun. 3533.num 2. & 4. Romanorum ſub Regibus, 3547.n.2. vide tamen, a.3649.17. Tributum laxe ſumptum, 3813.num.4. populus Romæ tributum ſtipendio pendebat militari, a.m.3649.n.17.

TRIVMPHI ab Ouatione diſcrimen, an. mu. 3552.nu.5. datur à plebe inuito Senatu, an. m.3606. nu.36.& 3560.n.7.

TRIVMPHVS in Albano monte, ann. mund. 3823. num.1. & 857. nu. 23. Papyrii Maſonis, moxque Marcelli, ibid. Illuſtris de Pyrrho triumphus, ann. mund. 3779. numer.7.

TRIVMPHVS primus de Pœnis, an.mund.3790 nu.10. inſignis Duillii triumphus, ann.m. 3794.num.6. Metelli ſpecioſiſſimus, ann. mund. 3803. numer. 13. vltimus primo bello Punico Luctatii, ann. mund. 3813. numer. 6.

TRIVMPHI Romani ritus, & pompa in Scipionis, de Pœnis triumpho, a.m.3853.n.9. 10.11. L. Scipionis de Antiocho Magno triumphus, an.3865.n.12.13.14.

TRIVMVIRI agro diuidendo creantur, an.m. 3588.n.6. Triumuiri capitales, an.m. 3765. numer.18.

Ser.TVLLIVS à Tarquinio genero ambitioſe vexatur, ann. mund. 3579. numer. 7. & 8. Populus ei regnum confirmat, ibid. opera generi & filiæ occiditur, 3580. num. 4. 5. 6. filiæ in eum crudelitas, eiuſdemque funus, n.7. mors vxoris eius, n.8.

TVLLVS Attius humaniter Coriolanum recipit, an.m.3566.num. 4. Imperator Volſcorum creatur, nu 11. Coriolanum per tumultum interficit, an mun.3567.n.28. in bello contra Siccium Coſ. moritur, a.m. 3568. nu.9.

TVMVLTVS, vide *Seditio*.

TVNETVM in Africa à M. Attilio capitur, an. m 3790.nu.2. occupatur à Scipione, an.m. 3851.num.19.

TVRNVS Herdonius à ſuis per calumniam Tarquinii mactatur, ann. mund. 3523. numer.9.

TVRRIS Danielis, an.m.3535 n.3.

TVTOR Philippi Antigonus, vide *Antigonus*.

1. TYRANNI 30. Athenis à Lyſandro victore conſtituti, ann.m.3650. nu.5. quæ horum adminiſtratio, num.7. iniuſtæ cædes, ibid. Rempub. vexant, a.m.3652.num. 1. Teramenem interficiunt, nu.2. Thraſybulus in eos inſurgit, nu. 3.

TYRANNI 30. magiſtratu priuantur, ann. mund. 3652. ad Eleuſinem refugii locum confugiunt, numer. 3. res per Pauſaniam componitur, numer. 4. Oligarchia quoque tyrannica Athenis, ann. mund. 3643. nu.2.3. & ſeqq. 2.

TYRII Alexandro vrbis aditum negant, ann. mund.3712.n.3. eam expugnare ſtatuit, n. 4. quanti id referret, ibid. quam difficilis expugnatio, n.5. Opera Alexandri contra Tyrum, nu.6. & ſeqq. ſeptimo menſe expugnatur, nu.17.

TYRIÆ cladis magnitudo, ann. mund. 3722. num.18. Prophetia Ezechielis de ea, num. 18. de antiqua Tyro, ibid. & n.19. Tyrii, & & Sidonii Cyro ſubiecti, ann.mund.3517. numer.22.

V

VAlentia colonia quando deducta, ann. m.3816.nu. 7.

VALERIVS Poplicola, vide *Poplicola*.

VALERIA Poplicolæ ſoror legationem matronarum ad Coriolanum ſuadet, ann. mund. 3567 numer.14. & 15. & perſuadet, num.17.

VALERIVS Coruinus, vide *Coruinus*.

VALERIVS Flaccus, vide *Flaccus*.

M.VALERIVS Prætor claſſi Brunduſinæ præpoſitus iubetur traiicere in Macedoniam, 3839. nu.35. adit Epirum, an.m.3840.nu.43. res ab eo in Epiro contra Philippum geſta, ibid. Apolloniam obſidione liberat, regemque ſeminudum fugat, nu. 45. claſſe Pœnos vincit, 3846.n.15.

VARRO Terentius magna contentione fit Conſul, an.m.3838.nu.12. eius temeritas & ſuperbia ante pugnam Cannenſem, num. 16. Æmylio & Paulo immedicabilis, ibid. fugit, nu.22. mox nimis indulgenter tractatur, n.28.

VARRONI prorogatur imperium, ann.mun. 3839.num.25.

VASA ſacra redduntur à Cyro Zorobabeli, an.mun.3517.n.15 eorum numerus, num. 17. Vaſa reliqua, quæ Babylone erant, à Dario redduntur, ann. mund. 3533. numer.26.

VASTHI regina conuiuium celebrat, ſicut & Rex Artaxerxes, ann. mund. 3592. numer. 8. euocatur à rege, & cur, numer. 9. cui illa non paret, numer.10. an excuſabiliter, n.10. & 11. Rex de ea iratus deliberat, nu.12. 2.

Vaſthi condemnatur, vt regno priuetur, a.m. 3592. nu.13. an recte, num.14. fit decretum contra mulieres, & Vaſthi repudiatur, n. 15. Rex de Vaſthi cogitat, eiuſque pœna, an.m.3593. num.2. & varie commouetur, numer.3. 2.

VEIENTES à Fabio Vibulano Coſ. vaſtantur, a.m.3570.n.7. vaſtant viciſſim agrum Romanum, ann.m.3573.nu.2. & bellum in eos decernitur, & geritur, ibid. Ad Veios pu- 1.

gnatur cruenta victoria, ann. mund. 3575. num.1.2.

2. *Veientes* Romanos prædæ intentos pene internecione delent, an. mund. 3576. num.6. & Romam vſque populando excurrunt, numer. 7. præſidium in Veientium finibus poſitum, num. 7. & 8. in eos Conſul infeſtus inuadit, ibid. eos præſidiarii vexant, ibidem.

3. *Veientes* Romanis ſupplices fiunt, a. m. 3577. num 6. pax eis ab Æmylio Conſule data, ſed mitior cum offenſione Senatus, nu. 7. bellum iterum in eos geritur, an. mun. 3580. num.5. deſerti à ſociis pacem ſupplices petunt, & inducias obtinent in annos 40. a. m. 3581. nu. 5.

4. *Veientes* in agrum Romanum excurſiones fecerunt, an. mund. 3627. numer. 8. & 28. numer. 4. in Romanos parum concordes impetum faciunt, an. mund. 3629. num. 18. gloriabundi euocant vicinos populos, ibid. Veientibus 20. annorum induciæ datæ.6 0.12.

5. *Veientes* domeſtica diſcordia laborantes à Romanis dilationem belli exorant, an. m. 3648. nu. 24. ſuperbe reſpondentibus bellum indicitur, nec geritur, a. m. 3649. nu. 16. inchoatur, 650. numer. 13. circumſeſſi poſt 10. annos expugnantur, ibid. & ann. m. 3659. nu 11.

6. *Veientes* denique expugnantur, ann. m. 3659. num. 10. præda militi permiſſa, numer. 11. Vrbi illacrymatur Camillus, ibid. Plebs Romana Veios tranſmigrare cupit, an. m. 3660. nu. 4. & 662. n. 4. ager eorum Romanis diuiditur, n. 5.

7. *Veios* Romani à Gallis victi fugiunt, an. mun. 3665. num. 6. inde excurrentes Thuſcos cædunt, numer. 12. Camillus rogationem de tranſmigratione diſcuſſit, numer. 16. plerique inde Romam remigrant SC. an. m. 3667. n. 13.

Velitræ colonia deficit, ann. mund. 3672. num 2. & prædas agit, ibid. vincitur, 3673. numer. 4.

Veneno Statira callide perit, an. m. 3653. n. 6 ingens Romæ veneficium, ann. mun. 3723. numer. 13.

Ver ſacrum Romæ, quid ſit, & quando votum, an. m. 3859. n. 17.

Verbera præuia necis apud Romanos, ann. mund. 3725. n. 8. & Macedones, an. m. 3726. num. 7. trecentos ſimul necant, a. m. 3783. numer. 6. aut etiam plures, n. 6 & 7.

Veritatis potentia & commendatio, an. m. 3533. n. 19. & 20. ea eſt Deus ipſe, num. 20. eique a principibus Perſarum victoria tribuitur, ibid.

Vermina Syphacis filius opem fert Carthaginenſibus, an. mund. 3851. nume. 13. à Scipione vincitur, & cum paucis euadit, ibidem. Eius ad Senatum legati, an. m. 3854. num. 11. ſeuera Senatus reſponſio, nu. 11. & ad eum legati miſſi, ibid.

1. Veſtalis Vrbinia amiſſa virginitate punitur, a. m. 3583. n. 8. puniuntur & ſocii ſceleris, ibid. inde creditum ortam peſtilentiam, aliaque prodigia, ibid. Idemque in Pompilia ſiue Popilia, ſiue Oppia contigit, an. m. 3572. num. 7.

Veſtalis Poſthumia ſuſpecta flagitii ob amœniorem corporis cultum, an. m. 3635. nu. 5. 2. Eodemque modo Minutia; ſed conuicta viua defoſſa eſt, & quis defodiendi modus, an. m. 3717. n. 5.

Veſtalis Capparonia inceſti rea ſibi manus infert, ne viua defodiatur, an. m. 3789. nu. 1. 3. peſtilentiæ cauſa creditur, ibid. Sextilia item rea viua defoſſa, an. m. 3778. nu. 6. peſtilentiæ etiam ipſa cauſa credita eſt, ibidem.

Veſtini bellum in Romanos gerunt, 3729. numer. 26. Brutus in eos rem bene gerit, num. 27.

Veturia Coriolani mater ſuſcipit cum nuru legationem ad eum, an. mun. 3567. n. 15. & ſeqq. fuſe.

Via Appia quando ſtrata, ann. mund. 3742. numer. 15.

Via Flaminia a quo, & cur munita a. m. 3834. num. 11.

Vicus Sceleratus Roma vnde dictus, a. m. 3520. nu. 7. campus item Sceleratus, a. m. 3717. n. 5. vicus Tuſcus, a. m. 3549. n. 2.

Villius Tappulus Coſ. in Macedoniam proficiſcitur, a. m. 3855. n. 18. ſeditio in exercitu ad eius aduentum, ibidem, quæ ibi geſſerit, ibid.

Villii legati cum Annibale colloquium a. m. 3862. n. 8. eiuſdem cum Antiocho colloquium n. 9.

Vindex ſiue *Vindicius* detegit Romæ coniurationem, a. m. 3546. n. 7. idem libertate, pecuniis, & iure ciuitatis donatur, n. 14.

Vini laudatio apud Eſdram & Ioſephum a. m. 3533. n. 8. expenditur n. 9. Vinum eximium Chalibonium a. m. 3 92. n. 8. & potus non coactus. ibid.

Virginia ab Appio tentatur, a. m. 3606. n. 18. in ſeruitutem vindicatur, ibid. deditur ab eodem iudice calumniatori n. 19. & 21 à patre perimitur n. 22.

Virginius filiam perimit, a. m. 3606. n. 22 populum in libertatem vocat, n. 23. caſtra ad deſertionem adducit, n. 25. & 26. Auentinum occupat, ibid. Appius & decemuiri abdicantur, &c. n. 33. &c.

Virginius & Sergius ob priuatas inimicitias, publicam rem male gerunt, a. mund. 3653. n. 12. & 13.

Virtus amabilis hoſti, ann. mun. 3661. nu. 4. & 5. Camilli ſcilicet Faliſcis. Sic Pyrrho Fabricii virtus ac fides, an. mun. 3776. nu. 8. 9. & 3774. n. 17.

Vitellia colonia ab Aequis proditione capta, a m. 3662. n. 4.

Vmbri Romanos bello petunt, an. mu. 3746. n. 45. a Fabio vincuntur, ibid.

Vnionis & concordiæ vis, ann. mund. 3537. numer. 10.

Volſci multis ſeculis, & ſingulis fere annis in Romanos bella geſſerunt, eb ipſo Tarquinio Superbo, a. m. 3524. nu. 10. & 26. n. 5. atque adeo ab Anco Martio, vide 3666.

n.12.V.C.365. & 3669. n.6. vſque ad initia primi belli Punici,a.m.3789. n.2.

Volsinienses Romanos alioqui afflictos cum Salpinatibus incuſant, ann.m.3663. nu.3. Vterque bello ſuperantur, an.mun. 3664. numer. 3. aliud Volſinienſe bellum, ann.mund. 3789.numer.2.an iidem cum Volſcis, ibid. Vincuntur,ann. mund. 3790.num.13.

Manlius Vulso diſciplinæ militaris corruptor, an.mun.3868. n.1.triumphat,ibidem, contra Iſtros expeditionem ſuſcipit, ann. mun.3876. nu. 5. terror panicus militum eius, n.6. ei conflat inuidiam, n.9. Iſtros profligat, an. m.3877.n.3.

Volumnia vxor Marcii Coriolani, vide *Veturia*.

Votum Darii Hyſtaſpidæ pro regno adipiſcendo,ann.mun.3524.num.1.3532. nu.8.& 3533. nu.21.& 22. Votum Camilli, ann. m. 3661.n.6. Votum Tarquinii, ann. m.3525. n.4. M. Attilii Reguli, ædem Ioui,an.m. 3760. n.5. Liuius Salinator ludos vouet, a m.3847. n.13.

Vovet ædem Ioui L. Furius Prætor, an.m. 3854.n.8.& Cornel. Cethegus, ann.mun. 3857.nu.23. Ludos magnos M. Fuluius, a. 3867. n.20.

Vrbinia, vide *Veſtalis* n.1.

Vrbs paucis diebus ab Alexandro condita, an.m. 3726.n.12. à Nehemia,an.mun.3609 n.57. & ſeqq.

Vxii populi fruſtra reſiſtunt Alexandro,a.m. 3724 n.12. vide 3730.n.15.

1. Vxor ſua Spitamenem occidit, ann. m.3727. n.10. ſicut & Laodice Antiochum Deum, an.m.3807.n.1. & 806. 1. Apud Sophitas vxores cum viris viuæ comburuntur, an. m.3728. n.27.

2. Vxores certant vtra cum marito mortuo viua comburatur, an.m.3738. num. 6. vxorum alienigenarum repudium, an. m. 3596.nu. 27. & 18. & 3609 n. 93. De vxoribus abiectis Hebræorum inanis traditio, 3596. n. 34. & 35.

Vxorati recens ab Alexandro domum remittuntur ad hybernandum,an.m. 3720. n.10. vide Deuter.24.5.

X

Xantippus Miltiadem accuſat, ann.m. 3563.n.3.

Xantippus Pœnorum Imperator, ann.mun. 3799. num. 5. Lacedæmone euocatus pugnat cum Romanis, vincit, & Regulum capit, num.5. magna cum Roman. clade, num. 6. remigrat in Græciam, & quid ei denique factum,n.8.

Xaverius quando relatus in diuos,an.mun. 3858.n.11.

Xenippa regio Scythiæ confinis,ann.mund. 3727. num.9.

Xenocles poeta æmulus Euripidis, an.mu. 3638.num.1.

Xenocrates num natus,an. m.3638.num.1. an potius,an.mun.3658.num.1.-Speuſippo ſuccedit in ſchola Platonis, 3715.n.3.eximiæ Xenocratis laudes ibid.

Xenœtas pro Antiocho Magno contra Molonem bellum gerit, & vincitur,a.m. 3834.num 6.

Xenophanes legatus Philippi Macedonis fraudulentus,an.m 38.9 n.32.

Xenophon reducit copias ab expeditione Cyri. an.mun.3653.num.11. eius laus,3690. numer.9.eiuſdem pietas & fortitudo, nu. 12. moritur, an.m.3694.n.3. eius vita,forma, liberi,&c.ibid.

Xerxes primogenitus Darii Hyſtaſp. ex Atoſſa Cyri filia; an.m. 3534. nu.4. eius cum Artabazane de regno contentio,an.mun. 3567. num.2.quam amica,n.3. initium Regni eius, an.m.3568 nu 5. eius pietas, ibid. ex Ioſepho, male. 1.

Xerxis de bello conſilia, an.m. 3568. n.7. eius in Aegyptum expeditio,an.m.3569. nu.1. ei bellum in totam Europam ſuadet Mardonius, a.m.3570.n.1. belli ſocios quærit Carthaginenſes,n. 2. belli apparatus,ann. m.3571.n.1.&c. 2.

Xerxis quantæ copiæ,an.mun.3573. num.6.& ſeqq. fuſe, eas cum gemitu contemplatur, num.11. iter ad Sardeis, num. 13. res geſta ab eo cum Pythio Lydo, num. 14. & ſeq. & a.m 3574.n.3.& 4. 3.

Xerxes perfodit iſthmum montis Athos,ann. mun.3573. nu.13. & 16. Helleſpontum bis ponte iungit,num.17. tranſit in Europam, 3574. n.1.2. 3.9. Theſſalia potitur,num.10. ad Thermopylas pugnat, numer. 11. 13. & ſeqq. 4.

Xerxes cladem ex tempeſtate accipit, a.3574. num.20. pugnæ ſpectator innoxius, num. 32.de fuga cogitat,numer. 33. abit Helleſpontum verſus,nu.34.naui in Aſiam traiicit, nu.37. nec ſine periculo,ibid.ſuorum in eum amor,n.37. 5.

Xerxes fugit verſus Ecbatana, an.m. 3575.n. 21. eius ad Pauſaniam literæ, 3578. num.3. Artabanus in eum conſpirat, 3589. num.3. eumque obtruncat,ibid.& n.4. 6.

Xerxes ſecundus Artaxerxis filius,an. mun. 3630.n.1.quandiu regnarit, ibid.

Z

Zachariæ Prophetæ vaticinia anno 2. Darii Hyſtaſp. an.mun. 3533. nu. 41. & ſeqq. Septuageſimus annus ab eo celebratus, num.44. Vaticinia anni 3. an.m.3534 n.7 Anni quarti, a.m.3535. n.10. 1.

Zachariæ reliqua oracula ad quod tempus pertineant, ann.mun. 3535. num.13. Anni quinti, an.m.3536. num.9.anni noni, an. mun.3540.n.6.reliqui temporis,ann.mun. 3541. & 42. n.1. & 3544. n.1. 2.

Zachariæ mortis tempus,ann.mun.3568. nu.2. eius parens, ibid. eiuſne mors à Chriſto celebretur, nu.3.non videri occiſum,nu. 4. vide annum Ioas, 36. 3.

ZADRACARTA vrbs Hyrcaniæ, ann m. 3724.
n. 26.
ZARIASPA vrbs Sogdianorum, an. mu. 3726.
numer. 19. vel Bactrianorum, an. mund.
3727. num. 1.
ZENO Philoſophus quando floruit, an. mu.
3618. num. 1. quando Zeno Eleates, 3554.
numer. 4. inuentor Dialecticæ, eius in ty-
rannum audacia, ibid.
ZENO Stoicæ ſectæ princeps moritur, an. m.
3790. num. 12. quæ eius ætas &c. ibid. Ad
cum ſcribit Gonatas, ibid. eius mores, n.
13. maximæ continentiæ, ibid. videtur fa-
miliarem habuiſſe dæmonem, nu. 13.
ZENO mittitur ab Antiocho Magno contra
Molonem, an. m 3832. n. 5.
ZENO Magnetes in amicitia Romanorum
confirmat, an. m. 3862. n. 18.
ZEVXIS pictor quando floruerit, ann. mund.
3657. num. 8.
ZOPYRVS Megabyſi filius vnius è 7. qui Ma-
gos ſuſtulerant, ann. mund. 3534. nume.
8. mula in domo eius parit, ibid. ſe crude-
liter dilacerat, numer. 9. ſic fallit Babylo-
nios, & vrbem prodit, n. 10. 11. 12. 1.
ZOROBABEL, idem cum Saſſabaſare, an. 3517.
n. 16. recipit à Cyro ſacra vaſa, nu. 15. Iu-
dæorum dux ad Darium proficiſcitur, an.
mund. 3532. numer. 13. eius antea amicus,
ibid. cum duobus ſociis in cuſtodes cor-
poris coopratur, ibid.
Zorobabelis cum duobus ſociis diſputatio, & 2.
qua occaſione an. mu. 3533. num. 1. & n. 5.
Mulierum potentia ex Zorobabele, n. 14.
15. Potentia veritatis ex eodem, num. 19.
declaratur victor, n. 19. & 20. 3.
Zorobabelis petitio de reſtauranda Ieruſalem
& templo, an. m. 3533. nume. 21. gratiarum
actio Zorobabelis, & reditus in Babylo
nem, n. 28. & Hieroſolymam, num. 29. ab
Aggæo diuinitus monetur de templo ex-
truendo, nu. 30. 31.
Zorobabelis reditus an à Dario taceatur, an. m. 4.
3533. num. 32. eius nomine Chriſtus intel-
lectus, n. 42. redit Babylonem, ibique de-
fungitur, an. mun. 3567. nu. 5. & an. m. 3554.
numer. 1.

FINIS.

INDEX

LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE, QVAE PRAECIPVE VISA SVNT SEORSIM INDICANDA STVDIOSO LECTORI.

Ex Geneſ. & Paral.

Gen.27.29. *SEruiant tibi populi, & adorent te tribus,an.mu.3600.num.5.*
2.Par.fi. *Anno primo Cyri regis Perſarum ad explendum ſermonem Domini,an.m.3517.num.4.*

Ex libris Eſdræ & Nehemiæ.

1.Eſd.1.2 *Omnia regna terræ dedit mihi Dominus, an.mun.3517.n.8,9.*
c.1.5. *Surrexerunt principes patrum de Iuda & Beniamin,ann.mun.3517.n.15.& 20.*
c.3.1. *Iamque venerat ſeptimus menſis,&c. fuſe, an.m.3517.n.21.& 22.*
ver.3. *Deterrentibus eos per circuitum populis terrarum,a.m.3517.n.22.*
c.3.8. *Anno ſecundo aduentus eorum ad templum Dei, a.m.3518.n.1.*
c.3.12. *Cum fundatum eſſet & hoc templum, an.m.3518.nu.3.*
ver.13. *Vocem clamoris lætantium, & vocem fletus, 3.4.5.*
c.4.3. *Non eſt vobis & nobis quicquam commune,n.5.6.*
c.4.6. *In regno autem Aſſueri,in principio, ann.m.3524.n.1.*
ver.11. *Artaxerxi regi, Serui tui, qui ſunt, &c. numer.4.*
c.4.12. *Venerunt in Ieruſalem ciuitatem rebellẽ,& peſſimam quam ædificant,3517.n.13.14*
c.4.13. *Tributũ & annuos reditus non dabunt,n.23*
v.18. *Accuſatio quam miſiſtis ad nos,&c.n.6.*
c.5.3.9. *Quis dedit vobis conſilium, vt domum, &c.3533.n.33.*

Cyrus Rex decreuit, vt domus Dei ædificaretur, a.m.3517.n.11. c.6.v.3.
Quæ & poſita ſunt in templo Dei, ibidem. ibid.
Seniores autem Iudæorum ædificabant, an.m.3536.8. c.6.14.
Et compleuerũt domum Dei iſtam,3537.1. ibid.
Fecerunt filii Iſrael transmigrationis Paſcha, a m.3538.n.1. c.6.19.
Eſdra conſtitue Iudices & præſides, ann.m.3517.n.24. c.7.25.
Tu autem Eſdra ſecundum ſapientiam Dei tui,a.m.3595.5. c.7.25.
Artax. Rex regum Eſdræ ſacerdoti, &c. a.m.3595.12.&c. c.7.12.
Notum facimus de vniuerſis ſacerdotibus, 3595.n.17. v.24.
Furor ſuper omnes qui derelinquunt eum, 3596.num.2. c.8.22.
Non eſt ſeparatus populus Iſrael,ann.mun.3596.n.16.&c. c.9.1.
Et factum eſt in menſe Caſleu anno 20.an.m.3608.3. Nehe.1.1.
Ipſi,& viri ex Iuda, & interrogaui, &c. numer.4.5. c.1.2.
Et interrogaui eos de Iudæis qui remanſerant,num.7.8. ibid.
Vſq; ad quod tempus erit iter tuum,ibid.12. c.2.6.
Ego & fratres mei annonas,quæ ducibus debebantur,non comedimus,3621.2. c.5.14.& c.13.6.
Et in fine dierum rogaui regem, 3629.n.2. ibid.
Completus eſt murus quinquaginta duobus diebus,an.m.3609.n.57.& ſeqq. c.6.15.
Et dixerunt Eſdræ, vt afferret librum legis Moyſi,&c.a.m.3609.n.72.& 73. c.8.1.
Ecce nos ipſi hodie ſerui ſumus,an.m.3517.n.23.& 3609.n.96. c.9.36.

c.13.15. *Vidi in Iuda calcantes torcularia in ſabbato*,3629.*n*.4.
ver.23. *Vidi Iudæos ducentes vxores Azotidas, ibid.n*.6.
3.Eſd.4.3. *Memor eſto voti tui quod vouiſti*, 3532.*nu*. 8. & 33.*n*.21.& 3609.*n*. 4.
c.3.1. *Darius Rex fecit cœnam magnam* , &c. 3533.*n*.2 & *ſeqq*.
ver.16. *Vocate adoleſcentes,& ipſi indicabant verba ſua,ibid*. 6.&c.

Ex libro Eſther.

c.1.3. *Tertio anno Imperij ſui fecit grande conuiuium,an*.3592.3.
v.12. *Ad regis imperium venire contempſit,ibid. num*.10.
v.19. *Egrediatur edictum a facie tua, & ſcribatur, num*.13.
c.2.1. *Poſtquam regis indignatio deferbuerat, an*. 3593.*num*.2.
v.10. *Eſther non indicabat populum ſuum,ibid. numer*.7.
c.2.16. *Ea ducta eſt ad cubiculum regis Aſſueri*, 3596.42.&c.
v.19. *Cumque ſecundo quærerentur virgines*, 3596.*n*.49.
v.22. *Quod Mardochæum non latuit*, &c. *an.m*. 3597.*num*.3.
c.3.v.1. *Rex Aſſuerus poſuit ſolium Aman*,3600. *numer*.3.
v. 3. *Cur præter cæteros non obſeruas mandatum regis? num*.3.
c.3.7. *Menſe Niſan miſſa eſt ſors in vrnam*,3601 *numer*.2.
v.9. *Decerne vt pereat* , & *decem millia tal. ibid.num* 4.
c.4.13. *Quia in domo regis es pro cunctis Iudæis*, 3601.*num*.14.
c.5.3. *Etiamſi dimidiam regni mei partem petieris,num*.26.
v.13. *Nihil me habere puto , quandiu Mardochæum*,28.29.
Et iuberet Mardochæũ affigi patibulo, 32.
c.6.4. v.14. *Eum ad conuiuium pergere compulerunt, num*.37.
c.7.8. *Et ſtatim operuerunt faciem eius,ibid*. 40.
v.10. *Appendite eum in eo*,3601.*n*.41.& 46.
c.8.v.13. *Paratos eſſe Iudæos ad capiendam vindictam,num*.51.
c.9.v.6. *Extra decem filios Aman Agagitæ*,3602. *numer*.3.
v.20. *Scripſit itaq; Mardochæus omnia hæc*,7.13.
c.11.2. *Vidit ſomnium Mardochæus filius Iairi*, 3591. *num*.2.
v.4. *Erat de numero captiuorum,quos tranſtulerat Nab.ibid*.

Vidi te Domine quaſi Angelum Dei, &c. 3601.*numer*.24. c.15.16.

Ex Pſal. & Sapient.

Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum miſericordia eius , an. m.3518.*n*.2. Pſal.135.1.
Audite reges & intelligite, diſcite iudices &c.3533.*n*.12. Sap 6.2.
Et in tempore iracundiæ factus eſt rec. Præf.num.8. Eccli.44.17.
Et Nehemias,qui erexit nobis muros, ann. m.3609.*nu*.6. c.49.15.
In vita ſua ſuffulſit domum,3765.*n*.4.6. c.50.1.
Templi etiam altitudo ab ipſo fundata eſt, num.6.7. v.2.
Qui curauit gentem ſuam, & *liberauit eam à perditione,nu*.8. v.4.
In diebus ipſius manauerunt putei aquarum, num.10. v.3.

Ex libris Propheticis.

Ego ſum Dominus ſuſcitans verbum ſerui ſui, &c.*fuſe,a.m*.3517.*n*.5. Eſa.44.26.
Qui dico Ieruſalem ædificaberis, & *templo,fundaberis,a.m*.3517.*nu*.13. c.44.28.
Vocaui te nomine tuo &c.3517.*n*.7. c.45.4.
Ipſe ædificabit ciuitatem meam,& captiuitatem meam dimittet,3517.*n*.13.14. c.45.13.
Non dicent vltra, Arca teſtamenti Domini,3609 88. Ier.3.16.
Circumdabit te munitionibus , & *comportabit aggerem in gyro*,3722.*n*.18. Ezec.26.8
Et erunt ibi(Aegyptij) *in regnum humile*, 3569.*num*.3. c.29.14.
Et ecce aquæ egrediebantur ſubter limen, 3765.*num*,11. c.47.1.
Hircus caprarum veniebat ab occidente, &c.3726.*num*.19. Dan.8.5.
Et cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ,ibid. v.6.
Fractum eſt cornu magnum, & *orta ſunt* 4. *cornua,nu*.35. c.8.8.
Aedificabitur platea,& muri in anguſtia temporum,3609.*n*.61. c.9.25.
Anno tertio Cyri regis Perſarum, &c.*an. an.m*.3519.*nu*.1. c.10.1.
Lugebam trium hebdomadarum diebus, num.2.3. v.2.
Et non remanſit in me fortitudo, ibidem, numer. 4. v.8.
Adhuc tres reges ſtabunt in Perſide , &c. *num*.5.& *ſeqq*. ca.11.2.
Conteretur regnum eius,& diuidetur in 4. *ventos* &c.3730.*nu*.34. c.11.4.

c.11.6. *Filia regis Auſtri veniet ad regem Aquilonis*.3797.n.1 2.
ibid. *Et tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam &c*.3797.n.1.2.& 3807.n.1.2.
c.11.8. *Inſuper & Deos eorum,& ſculptilia,&c*. 3810.n.1.
c.11.10. *Filij autem eius prouocabuntur,&c.an.m*. 3828.nu.1.
v.11. *Et prouocatus rex Auſtri egredietur*, ann. m.3838.nu.1.
c.11.13. *Et conuertetur rex Aquilonis, & præparabit multitudinem,&c*.a.m.3850.n.3
c.11.15. *Et veniet Rex Aquilonis, & comportabit aggerem,& capiet vrbes*, ann.mun. 3856.nu.2.& 5.
v.17. *Et ponet faciam ſuam vt veniat, &c*. 3858.nu.2.
v.18. *Et conuertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas*,3866. nu.19.
ibid. *Et ceſſare faciet principem opprobrii ſui*, nu. 20.
n.19. *Et impinget,& corruet,& non inuenietur*, num.22.
n.20. *Et ſtabit in loco eius viliſſimus, & indignus*,3867.nu.4.
ibid. *Et in paucis diebus conteretur*, nu. 5.& 6. 3878.num.4.
Agg.c.1.6 *Seminaſtis multum, & intuliſtis parum*, an.3531.nu.11.
v.4. *Vt habitetis in domibus laqueatis*, ibid.nu. 12. & 3533. nu.30.
1.13.14. *Suſcitauit Dominus ſpiritum Zorobabel*, 3533.n.31.
c.1.13. *Dixit Aggæus nuncius Domini,&c*.3533. nu. 32.
2.4. *Quis vidit domum iſtam in gloria ſua prima*, 3533. 34.
c.2.7. *Et ego commouebo cœlum & terram,&c*. nu.36.37.
Zac.c.1.1. *Factum eſt verbum Domini ad Zachariam*,3533.n.41.
c.1.12. *Iſte iam ſeptuageſimus annus eſt*, ibidem, nu.44.
c.1.16. *Domus mea ædificabitur in ea*,3533. nu.43.
Mala.1.7. *Offertis ſuper altare meum panem pollutum*,3596.n.12.
Non eſt mihi voluntas in vobis &c. ibid. num.15. v.10.
Diſperdam ſuper vultum veſtrum ſtercus, &c.3596.33. c.2.2.

Ex libris Machab.

Arius rex Spartiatarum, Oniæ ſacerdoti magno &c.,821.nu.7. 1.Mac. 12. 20.
Et diem ignis qui datus eſt,quando Nehemias,&c.ann.mun.3609.num.79.80. & ſeqq. 2.Mac.1. 18.
Ex reſidua aqua iuſſit lapides maiores perfundi,n.84. c.1.v.31.
Conſiderans autem Rex fecit ei templum, an.m.3610.n.1, 1.34.
Donec congreget Deus congregationem populi,an.m.3609.nu.86. c.2.7.
Cum ſancta ciuitas habitaretur in omni pace,3870. 3. & deinceps tota hiſtoria explicatur ad num.16. c.3.1010.
Et æmulatorem legis Dei audebat inſidiatorem regni dicere &c. fuſe, an.m.3870 n.16.& 3871.n.1.& 2. c.4.2.
Erat autem turris 50. cubitorum &c. 3630.n.4. c.13.5.
Pertinet ad an,mu.3838. *regni Græcorum*, 96.& 3839.n.2.3.& ſeqq.fuſe. 3.Mach.

Ex nouo Teſtamento.

46. annis ædificatum eſt templum hoc,an. m.3537.6.7.8. Ioan.2.20
Qui fuit Sale, qui fuit Cainan.Præf.n.29 Luc.3.36.
Chriſtus non ſemetipſum clarificauit, &c. Præf.n.6.& ſeqq. Heb.5.5.
Qui in diebus carnis ſuæ, preces &c. Præf. num.8. c.5.7.
Appellatus eſt à Deo Pontifex iuxta or. Melch. de quo nobis grandis ſermo,&c. Præf.n.9.& 10. c.5.10.11.
Sine patre, ſine matre,ſine genealogia, Præfat.nu.11.& ſeqq. 7.v.3.
Ibi autem conteſtatur quia viuit, Præf. numer.18.19. 7.v.8.

FINIS.

ERRATA V. TOMI DE QVIBVS *viſum eſt Lectorem monere.*

PAGINA 3. n. 6. lege cum Cyro familiaritas.

p. 13. n. 6. lege Philippum Aridæum.

p. 28. v. penult. l. carentia.

p. 51. n. 32. l. principes Perſarum, ibid. l. ſed hæc omnia, & mox Darii literæ quæ mox &c. & n. 34. monent in marg. & iclal.

p. 62. l. Qui diuina, & mox, martyrem quoque dixerim.

p. 74. l. in Dei iudicio, n. 1. p. 80. n. 18. l. Rex ſacrorum p. 82. v. vlt. aliquod.

p. 8.. n. 11. mitiorem pœnam, p. 84. nu. 13. l. populo & vtrique Conſuli charus perfecit, &c. p. 85. n. 20. l. inclyti templi.

p. 86. n. 1. l. non exiguum bellum inceperunt.

p. 96. in fi. adde in margine, *n. 6. Anaxagoras.*

p. 102. n. 5. in marg. l. negans.

p. 104. n. 13. marg. l. ea Sylla, n. 14. l. infinita eius bonitate.

p. 108. n. 1. l. perſuadendos.

p. 109. n. 3. l. capillitio.

p. 113. n. 1. l. ab Ædilibus.

p. 128. n. 8. marg. l. ad Marcii.

p. 139. n. 7. l. ſed tantum.

p. 146. n. 7. l. quadringenti ſupputando 200. in ſing, &c.

p. 155. n. 37. l. reuera iam tum.

p. 165. n. 1. l. poſt ſeptimum regni.

p. 194. n. 4. l. Othanis Perſæ.

p. 200. n. 2. l. filii Cis.

p. 209. n. 17. l. murus in quo, p. 228. n. 17. fi. centum & tredecim.

p. 240. n. 9. l. prædæ nihilominus expertem.

p. 252. n. 22. 24. in marg. l. exanimatur.

p. 253. n. 27. l. in marg. inuitat regem.

p. 256. n. 39. in marg. adde, is miſericordiam implorat.

p. 271. n. 8. in marg. l. nimis coërcentur.

p. 274. n. 10. in marg. l. vt abeant magiſtratu.

p. 276. nu. 21. in marg. l. Appio addicitur.

p. 288. n. 11. l. pro qua re poſtulas?

p. 304. n. 80. in marg. l. de die ignis.

p. 312. n. 1. poſteriorem 22. adde, aut potius 16. ab 603. ad 618. n. 4. in marg. l. ad pugnam in Veientes.

p. 330. n. 2. l. ſic vt Ariſtæus.

p. 334. n. 7. l. inceſſit omnes.

p. 348. n. 18. in marg. l. par ducum.

372. n. 13. l. deferebantur.

376. n. 3. l. Lacedæmone ſuſpectus.

p. 395. n. 22. nonaginta, adde, aut 80. iuxta noſtram chron ab a. 3569. ad 3648.

p. 397. n. 7. l. quæ Athenienſes &c. nu. 8. l. naues aliæ binos, & in fi. remanſerant.

p. 401. n. 2. l. ad Samum contra Athenienſes.

p. 433. n. 2. l. captam arbitramur.

p. 439. n. 10. l. is eſt 18. Iulii.

p. 457. n. 5. in marg. Plebs ambit. & mox, plebeiæ leges.

p. 467. n. 1. fi. l. vtrique inuitum dimiſit.

p. 469. n. 1. 2. in marg. l. conſpirant, alternum, deſerunt.

p. 477. in titulo l. 3690. Chriſti 363. Artax. Ochi 1. Ieddoë. 1.

p. 501. n. 4. l. ſed Leonidæ & Spart.

p. 510. n. 7. mar. l. in Coruinum.

p. 515. n. 3. mar. l. à dedicatione templi.

p. 553. n. 31. in marg. l. reprehenduntur.

p. 562. n. 22. l. pertinebat, nec &c.

p. 566. n. 7. l. dicti fuerant; inde Euergetæ.

p. 574. n. 10. l. illa redintegratam.

p. 576. n. 7. etiam Ariſtobulum, & Ptol.

p. 590. n. 5. tubarum ſonitu.

591. n. 10. marg. conuiuarum.

593. n. 19. l. diariis, in eius com.

598. n. 40. l. contra Samnites.

599. n. 45. marg. cui illum, &c.

p. 602. n. 7. l. Leonnatum euocat, qui cum 20.

605. n. 4. fi. l. vitam finiſſe.

p. 610. n. 7. marg. l. Romanis parat.

615. n. 4. mar. l. Antipatri obitus.

626. n. 7. marg. l. nec impetrat.

p. 637. in marg. Imperii Græcorum 2. l. 1. & ſic deinceps vſque ad an. Imperii Græcorum 50. & eodem modo in titulis Annorum, & in annis Seleuci primi vt 3. ſit 2. & ita in cæt. tam in titulo paginarum quam annorum.

p. 637. n. 2. l. notis annorum.

p. 640. num. 4. l. verum à Bœotis, & Pelop.

646. n. 4. l. Romanos pugnatant.

647. in fi. l. vrb. con. 475.

p. 653. mar. n. 2. l. Athenienſium adulatio, n. 3. Athenienſium adulatio Demetrii fœditas dele.

p. 660. n. 3. marg. adde, Eius filiam accipit Seleucus.

p. 666. n. 6. marg. adde, Suſpicio falſi.

p. 676. n. 2. mar. l. Ibi magnum.

p. 685. n. 3. mar. l. & cur obſidionem.

p. 697. n. 3. l. illi annos attribuit.

p. 698. n. 3. l. triginta duos. Verum eius regni anni &c. & v. ſeqq. l. trigeſimus primus.

p. 700. lin. 1. l. Ptolemæus, ait Iuſtinus, cum & in &c. & n. 4. l. Antigonum Gonatam filium Demetrii, &c.

p. 701. n. 9. mar. l. Læuinus.

p. 709. n. 19. l. n. xxi. in marg. & ibid. anno 17.

712. n. 34. mar. l. Suadet Demetrius.
722. n. 77. marg. Rufini & Hebræorum, dele.
726. n. 93. mar. l. Romanis prælium.
728. n. 6. marg. l. Tertium, aut quartum cum ea.
732. n. 2. mar. l. in Sicilia.
749. n. 1. l. ſunt euolutæ.
p. 758. nu. 2. marg. l. Res geſta à Demetrio Gonatæ filio, & n. 3. marg. l. Sicilia inter Pœnos ac Rom. diuiſa.
p. 764. n. 2. amplificatione ſumere, dele ſequentia vſque ad n. 3. quorum loco lege, vt ſuo loco, anno Antiochi Epiphanis nono, dicturi ſumus.
p. 765. n. 4. l. datum ab Amilcare.
p. 779. n. 3. marg. l. terra rem agunt.
p. 781. n. 6. marg. l. in Sicilia à Coſs.
p. 829. n. 8. l. beneuolum ſentiens.
p. 834. nu. 14. l. arbitraretur, ab eis defecit, præſertim, &c.
p. 857. n. 22. marg. l. cladis Cannenſis.
p. 866. n. 14. marg. l. rex ad ſpectaculum.
p. 880. n. 31. in marg. l. in Sicilia factiones.
p. 907. n. 25. l. nobilitate, qui eam.
p. 920. n. 3. l. ſed vnus Liuius.
p. 924. n. 21. l. vnum imperatorem vincit.
p. 929. li. 1. l. deinde vrgente vehementius hoſte.
p. 950. n. 24. 25. l. Sophoniſbam.
965. n. 20. l. cum Athenienſibus belli.
979. l. n. v. Noui Coſſ. Quæritur prorogatio imperii Quintio Flam.
986. n. 11. fi. l. Pontifex Gregorius.
991. n. 8. l. quo à Philippo.
992. n. 13. l. erat euerſurus.
995. n. 25. l. clara voce.
997. n. 6. mar. adde Romæ triduo triumphat.
999. n. 10. marg. l. Conſulis caſtra.
p. 1016. n. 7. qui liberalitatem, &c.
1024. nu. 5. l. Latini nominis 15. mil. ibid. Sub illud porro, & 4. verſus ſeqq. transferantur in finem, n. 7. & n. 7. marg. l. Aſianæ expeditionis fauor.
1025. lin. 1. lege, ad quintum idus.
p 1067. n. 6. l. id agente Diñocrate.
1070. n. 17. marg. l. oppidum condunt.
p. 1072. n. 1. l. munerum oblationem.
1079. n. 7. l. Calphurnius adortus.
p. 1083. n. 1. marg. l. Romanorum init.
p. 1089. n. 4. marg. l. Mors Seleuci ex.

Alia faciliora, & minutiora, quanquam ſunt hic minuta pleraque, tu pro tua prudentia facile corriges, beneuole ac ſtudioſe lector.

Digitized by Google